Nan Hapit Apo Dios

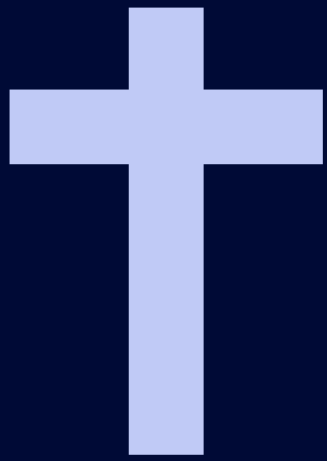

Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

Nan Hapit Apo Dios

Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording ℗ 2012 Hosanna
All rights reserved.

2021-02-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d

Contents

Genesis 1
Exodus 57
Leviticus 107
Numbers 142
Deuteronomy 194
Joshua 238
Judges 266
Ruth 295
I Samuel 300
II Samuel 338
I Kings 370
II Kings 410
I Chronicles 451
II Chronicles 492
Ezra 535
Nehemiah 549
Esther 569
Job 579
Psalms 624
Proverbs 742
Ecclesiastes 791
Song of Songs 802
Isaiah 810
Jeremiah 896
Lamentations 975
Ezekiel 985
Daniel 1041
Hosea 1060
Joel 1075
Amos 1081
Obadiah 1092
Jonah 1095
Micah 1098
Nahum 1108
Habakkuk 1113
Zephaniah 1118
Haggai 1123
Zechariah 1126
Malachi 1140
Matthew 1144
Mark 1193
Luke 1223
John 1272
Acts 1309
Romans 1354
I Corinthians 1378
II Corinthians 1399
Galatians 1412
Ephesians 1420
Philippians 1427

Colossians 1433
I Thessalonians 1439
II Thessalonians 1444
I Timothy 1447
II Timothy 1453
Titus 1458
Philemon 1461
Hebrews 1463
Jacob 1481
I Peter 1487
II Peter 1493
I John 1497
II John 1502
III John 1503
Jude 1504
Revelation 1506

Genesis

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Moses.

Hay Nangitud'an Moses eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hidin te"ana.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan din 1290 B.C. hi engganah din 1250 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay te"an nan numbino'ob'on an na'at.

Hay Aat ten Liblu: ma'ahhapul an nomnomon tu'u an nan hinohhan nitudo' eten liblu ya ma'akkulug ahan ya un nan hudhud an wah tun lutan mangituduh aatna. Umat hinan nitudo' hi Gen. 8:6-22 hi aat da Gayang ay Balug ti hene ya ma'akkulug ahan an ta"on hi un way hudhud di iYadyang an nipabnopabnoh ay ditu'ud ugwan, ya manu ay umat hinay aatna ti pinikun nan tataguh din gunda nangul'ulgudan hi atawotawon. Hay na'ulgud hinan hudhud ya umat hitu: Hidin pengpenghana ya wada han hin'agi an da Batala ay Dumagat, ya mid ah udumnan agidan linala'in didan hina"ama. Hi Batala ya hiyay apun nan wah tun luta, ya hi Dumagat ya hiyay apun nan wah nan baybay, ya lobong, ya wangwang, ya ginnaw. Wa han ohan algaw ya numanomnomdan duwa ti nan do'ol an holag Batala ya do'ol di e'ekan hi hinidu'dan nalpuh nan danum an impapto' Dumagat. At immuy hi Dumagat ay Batala an agina, ya inalinan hiyay, “Batala, adi ahan maphod hi unmu honogon nan holagmuh nan baybay ta upuhondan amin di e'ekan hinan danum an ipapto"u! Mahapul an ipa'innilam di aatnah nan holagmu ta ma'awatanda. Ti gulat ta ipidwadan manidu' ya nidugah di atonda at ipadatong'uy lutan ipapto'mu ta matoydan amin.” Na'awatan Batala din inalin han agina, ya inabulutnan nangipa'innilah nan tatagun impapto'na. Mapmaphod di na'at hi nabaybayag. Mu unat goh palpaliwan ya inaliwan nan holag Batala nan immandalnan dida ta umuyda hidu'on nan baybay an impapto' Dumagat. Ya hidin tinnig Dumagat hene at immuy ay Batalan aginan inalinay, “Agi', ngadan din inali' ay he"ah aat nan holagmun manidu' hi danum an ipapto"u? At maphod hi unta muntulag ta abuluton an amin di tatagum an mahapul an idinongdan manidu' hinan baybay an ipapto"u.” Ya nuntulagda, ya impa'innilan Batala hinan tatagun impapto'na, ya mid al'alin dida. Mu unat goh palpaliwan ya inaliwanda goh. At immuy hi Dumagat ay Batala, ya inalinan hiyay, “Batala! Ad ugwan ya honogo' di danum an nalpuh nan baybay ta lobngo' nan lutam an ipapto'mu. At hay maphod hi atom ya mipo"oy'a ta mabaliwan'a.” At inabulut Batala, ya numpo"oy hinan pupul, ya waday udumnan a'animal an niddum ay hiyah nan pupul. La'tot ya hennag Dumagat nan danum an nalpuh nan baybay, ya impadatongnay lutan impapto' Batala. At an amin nan mataguh tun luta an ta"on hi unda animal unu tagu ya nun'atoyda. Ya unat goh palpaliwan ta tinnig Dumagat an nun'atoydan amin at impabangngadnay danum an nalpuh nan baybay, ya abigabigat ya gun na'aan nan danum an wah tun luta, ya nun'ul'ullay an gun namaganan. Hi Batala ya immuy ni'hapit hinan ohan hamutih nan pupul an hi Gayang. (Mumpaha' di kololda eten timpu.) Ya immandal Batala ay hiya ta tumayap ta umuyna tigon di aat di lutah un na'pot pay unu namaganan. At inabulut nan hamuti, at timmayap an immuy. Ya tinnig Gayang nan ohan natoy an niwallang hinan luta, at immuyna inan an amin di putuna, ya inaliwanay tamunan nanamad hi un namaganan nan luta. Ya himmigah Batala an nunhood hinan hamuti, at hennagnah Balug ta umuyna hamadon hi un namaganan nan luta. Ya himbumagga ya tinnig Balug hi Gayang an mangmangan hinan natoy, at numbangngad ay Batala, ya impa'innilanan hiyay tinnigna. Unat goh palpaliwan ya numbangngad goh hi Gayang. Ya inhingal Batala nan hamuti, ya inalinan hiyay, “Anaad ta nabayag'ah di, Gayang, an agguy'a numbangbangngad?” Ya tembal Gayang an inalinay, “Manu ay nabayaga' ti nunle'le'oda'!” Ya minoltan Batala hiya, ya inalinay, “Moltao' he"a ti agguymu inunud nan immandal'u ti inanmu nan natoy!” At inaan Batala an amin di mumpaha' an dutdutna ta numbalinonah mangmangitit, ya hinukatanay maphod an hapitna ta numbalin hinan na"appuhin hapit an uwak, uwak!

At ta"on hi un neheggon heten hudhud hinan Hapit Apo Dios mu wada damdamay anakudangna, at mattig an ma'akkulug ahan nan Biblia ya un nan hudhud.

Hay Outline ten Liblu:

Hay te"an di LUTA (1:1—2:4)

Hay te"an di TAGU (2:5-25)

Hay te"an di TUDUL (3:1-5)

Hay te"an di BAHOL (3:6-7)

Hay te"an di LIGAT (3:8-19)
Hay te"an di ABALIWAN (3:15, 20-24)
Hay te"an di HINA"AMA (4:1—11:32)
Hay te"an di HUDYU (12:1—50:26)
Hay napu'aganda ya hi Abraham (12:1—25:18)
Hay napu'aganda ya hi Isaac (21:1—35:29)
Hay napu'aganda ya hi Jacob (27:1—36:43)
Hay napu'aganda ya hi Joseph (37:1—50:26).

Hay Nunlumuwan Apo Dios hi an Amin
(Jn. 1:1-3; Col. 1:16; Heb. 1:2; Rev. 4:11)

1 Hidin te"an an amin di logom ya limmun Apo Dios ad abuniyan ya tun luta.* 2 Hay
te"an di nunlumuwana ya agguy napanuh di aat tun luta, ya mi'id ah nihina ti namahig
an danum ya pa'ahhelong. At nan Na'abuniyanan an Lennawa di gun munle"odan hinan
bagtun di danum.

Hopap di Algaw
3 Ya inalin Apo Dios di, “Malmuy patal.” Ya na'at an nalmu. 4 Ya maphod hi
nanniganan den patal, at uhigonay patal ya nan helong. 5 Ya nginadnanay patal ta
algaw, ya nginadnanay helong ta mahdom. Ya unat goh naluh heden algaw ya nahdom
ta nawa'ah ya hiyah de hopap di algaw.†

Miyadwah Algaw
6 Ya inalin Apo Dios di, “Malmuy umat hi atap ta battan di danum.” 7 At inuhig Apo
Dios nan danum ta nan oha ya wah nan bagtun nan ay atap, ya nan oha ya wah ampana.
8 Ya ngadnan Apo Dios heden ay atap ta ad daya ta naluh heden algaw ya nahdom ta
nawa'ah ya hiyah de miyadwah algaw.

Miyatluh Algaw
9 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya milahhin nan danum an wah ampan nan ay atap ta way
aton tun lutan mabunhian.” Ya na'at. 10 At ngadnana nan mamaga ta luta, ya ngadnana
nan na'amungan di danum ta baybay. Ya tinnig Apo Dios, ya maphod. 11-12 Ya inalin goh
Apo Dios di, “Humangaw an amin di numbino'ob'on hi holo', ya nan numbino'ob'on an
mitanom an mihda, ya nan mitanud di bungana, ya an amin nan numbino'ob'on an
bumunga ta nan bugwan di bungada ya gun humangaw goh ta minaynayun di aatdah
tun luta.” At na'at an amin hadin inalina. At maphod hi nannigan Apo Dios. 13 Ya naluh
heden algaw ya nahdom ta nawa'ah ya hiyah de miyatluh algaw.

Miyapat hi Algaw
14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Malmuy dumilag ad daya ta ma'uhig an waday mahdom,
ya gun mihukat di mapatal ta way panginnilaan hi bilang di bulan, ya algaw, ya tawon,
ya panginnilaan goh hi na'na'at an umat hi punhabalan ya pundayawan di udum. 15 Ya
bumnangdad daya ta madilagan tun luta.” At hiyah ne na'at. 16 Ya limmun goh Apo Dios
nan duwan o"ongol an dilag ta nan ong'ongngol ya algaw ta hiyay ad poto' hitun lutah
nan mawa'ah, ya nan bulan ad poto' an mangipapatal hinan mahdom. Ya limmuna
goh nan do'ol ahan an bittuan. 17 At inhamadnan inhina didah ad daya ta ipapatalda
tun luta 18 ya ta diday okod an ad poto' hinan mapatal ya nan mahdom ta ma'uhig nan
patal hi helong. Ya tinnig Apo Dios, ya maphod. 19 Ya naluh heden algaw ya na'ahom ta
nawa'ah ya hiyah de miyapat hi algaw.

Miyalemah Algaw
20 Ya inalin goh Apo Dios di, “Malmun amin nan do'ol ahan hi numbino'ob'on
an munhituh nan danum ya hay do'ol ahan goh an numbino'ob'on an hamuti ta
muntadyapandah tun bagtun di luta.” 21 At limmun Apo Dios nan numbino'ob'on an
kalahin di matagun umiwiy udumna an wah nan baybay, ya limmuna goh nan hamuti.
At umamlong hi Apo Dios ti maphod di panniganah aatda.
22 At winagahan Apo Dios didan amin an nunhituh danum an inalinay, “Munholag
ayu ta miwa'at ayuh nan baybay.” Ya winagahana goh din hamuti ta dumo'oldah tun
luta. 23 Ya naluh heden algaw ya na'ahom ta nawa'ah ya hiyah de miyalemah algaw.

Miyonom hi Algaw

* **1:1** Mid mapto' ya na'at hidin 2500 B.C. Ya an amin di tawon an nitudo' eten mehnod an footnotes ya mid mapto' ti adi nin ustu. † **1:5** Bahaom nan footnote di Ex. 16:5 ta innilaom nan nun'abhiwan di aton nan Hudyu ya nan iYadyang an mumbilang hi algaw hi hindumingguan.

24 Ya inalin goh Apo Dios di, “Malmuh tun lutay numbino'ob'on an kalahin di matagun
umiwi ti nalmuy nahalimunan an a'animal, ya nan a'animal an wah inalahan, ya nan
mun'ada'adap hitun luta.” 25 At limmun Apo Dios nan numbino'ob'on an kalahin di
umiwi ta nalmuy nahahalimunan an a'animal, ya nan a'animal an wah inalahan, ya
nan mun'ada'adap hitun luta.
26 Ya inalina goh di, “Lumuwon tu'uy tagu ta umat hi aat tu'uy aatda ta diday
pange'kodan tu'un amin hinan wah baybay, ya nan hamuti, ya an amin nan a'animal an
wah tun luta, ya nan numbino'ob'on an umadap hitun luta.” 27 At limmun Apo Dios di
tagu an umat ay Hiyay aatda. Nan limmuna ya lala'iy oha ya babaiy oha. 28 At wagahan
Apo Dios didan inalinay, “Munholag ayu ta dumo'ol ayu ta la'tot ya niwa'at ayun amin
hitun luta ta da'yuy okod an amin hinan wah nan baybay, ya an amin nan hamuti, ya
an amin nan matagun umiwih tun luta.”
29 At inayun Apo Dios an inalinay, “Idat'un da'yu an amin nan himmangaw an ma'an
di bungada, ya hiyay pangngalanyuh ononyu. Ya umat goh hi bungbungaan an ayiw an
hiyay ononyu. 30 Ya nan holo' ya nan udumna an himmangaw ya idat'un da'yu ta way
onon an amin nan matagun umiwi an nan numbino'ob'on an a'animal, ya nan hamuti,
ya nan numbino'ob'on an umadap.” Ya an amin hanan inalin Apo Dios ya na'at.
31 Ya tinnignan amin di limmuna, ya mun'aphod di aatda. Ya naluh heden algaw ya
nahdom ta nawa'ah ya hiyah de miyonom hi algaw.

2

Miyapituh Algaw

1 At gintud Apo Dios an amin nan limmunan ad daya, ya tun luta, ya an amin nan
wada. 2 Ya heden miyapitun algaw ya lempahnay tamuna ta nun'eblay ti nalpah an
amin di nunlumuwana. 3 At nginilinah den algaw, ya winagahana an inalinay me'gonan
ti hiyah ne algaw hi nun'eblayana ti nalpah an amin nan inatnan nunlumun amin hi
logom.

Nan Galden an Eden

4 At umat hituy aat di nalmuwan tun luta ya ad dayah din nunlumuwan Apo Dios. 5 Ya
tun luta ya mi'id pay ah himmangaw unu nitanom, ya agguy pay impa'udan Apo Dios,
at mi'id di muntanom. 6 Mu waday danum an bumuhu' an malpuh nan lutah mangpot
hinan tu'yapna. 7 At hi Apo Dios ya innalna nan *pito'*,* ya pen'olna ta inyammanah tagu,
ya hinodohdaanay olongna, ya nalmuy hodohdana, at na'amman an mataguh *Adam*.
8 Ya tinamman Apo Dios ad Eden an wah appit di buhu'an nan algaw ta hiyay
nangihinanah nan lala'in limmuna. 9 At limmunan amin di numbino'ob'on an ayiw an
mun'aphod di tigawda ya maphod an ma'an di bungada. Ya limmuna goh hinan gagwana
han ayiw an mangidat hi itaguan ya nan ayiw an mangidat hi la'eng ta mabalin an innilaon
nan maphod an ma'at unu nan nappuhi.
10 Ya waday wangwang an nalpud Eden ta way nanebnah nan himmangaw. Mu hay aat
nan wangwang an nange'wan de han Galden ad Eden ya nun'opat di nunhappangana.
11 Hay ngadan nan nahhun an oha an happang di wangwang ya ad Pishon an nange'wah
ad Havilah an wadan di balitu'. 12 (Nan balitu' hidi ya nahamad an namahmah. Ya wada
goh di ma'ah'upan hidi an lotan di ayiw an ma"aphod di hunghungna ya nan na'angnginan
batu.) 13 Ya hay ngadan nan miyadwan happang di wangwang ya ad Gihon an nange'wah
ad Cush. 14 Ya hay ngadan nan miyatlu ya ad Tigris an nange'wah appit di buhu'an di
algaw ad Ashur. Ya hay ngadan di miyapat ya ad Euphrates.
15 At hi Apo Dios ya inhinanah de han lala'ih nan Galden an Eden ta hiyay manamun
mangipapto' hinan wah di. 16 Ya inalinan hiyay, “An amin di bungan tun ayiw hitun galden
ya mabalin an onom. 17 Mu adim ahan onon nan bungan nan ayiw an mangidat hi la'eng
an dumalat hi pangimmatunan hinan maphod unu nappuhi.” Ya impidwan Apo Dios an
nangalin hiyan inalinay, “Mahapul ahan an adim onon nan bungan den ohan ayiw. Ti
onom ay ya matoy'an ne han algaw an panganam.”

Hay Nalmuwan Eve

18 Ya inalin goh Apo Dios di, “Adi maphod hi un oh'ohhah ten lala'i. At lumuwo' di
oha ta waday pi'yibbanah bumadang ay hiya.” 19 At innalna nan luta, ya inyammanah
numbino'ob'on an a'animal ya hamuti. Ya inyuynan de han lala'i an ipattig ta ngadnana
dida. At nan nangalinan dida ya hiyay ngadanda. 20 At nginadnan han lala'i nan do'ol an

* **2:7** Hinan hapit di Hebrew ya *adamah* di hapitdah *luta*, ya mattig an neheggon hinan ngadan *Adam* an nalpuh nan luta.

hamuti ya nan a'animal, mu mi'id ah ohan didah mabalin hi ibbana ta way bumadang ay hiya.
21 At hay inat Apo Dios ya impalo'na nan lala'i ta nimogmog di enlo'na, ya innalnay ohah
taglang de han lala'i, ya impabangngadna an nun'addumon nan lamoh. 22 At iyammanah
den tungal an taglang di lala'ih babai ta nalpah ya inyuynan de han lala'i. 23 Ya inalin han
lala'iy, “Maphod ta nan tungal ya nalpuh nan tungal'u, ya nan lamohna ya nalpuh nan
lamoh'u! At mangadnan hiyah *babai*† ti hay nalpuwana ya nan *lala'i.*”‡ 24 Ya hiyaat un wa
ay ta malhin nan lala'i ya taynana nan o'ommodna ta miyaddum hinan babain ahawana
ta paddungnay unda ohan odol.§
25 Ya nan lala'i ya han ahawanan babai ya ta"on unda numbobollad mu adida bumain.

3

Hay Numbaholan di Tagu

1 Nan ulog di na'alla'eng an bumalbali ya un an amin di udumnan limmun Apo Dios.
At inalin nan ulog hinan babaiy, “Undan inalin Apo Dios di adiyu onon di bungan nan
malgom an ayiw hitun galden?”
2 Ya tembal nan babai, ya inalinay, “Mabalin an mangan amih bungan nan ayiw. 3 Mu
nan bungan di ayiw an wadah gagwan di galden ya inalin Apo Dios di, Adiyu onon, ya
adiyu goh dinihon. Ti atonyu ay ya matoy ayu.”
4 Ya inalin nan ulog di, “Adi ayu ahan matoy! 5 Ya manu ay inalin Apo Dios di adiyu onon
ti luma'eng ayu, at mipaddung ayun Hiyan manginnilah maphod ya nappuhi!”
6 At unat goh tinnig han babaih den bungan nan ayiw, ya maphod di tigawna, ya
maphod hi onon, ya luma'eng di mangan, at innalna, ya inana. Ya indatna goh ay
ahawana, ya inana goh. 7 Ya unat goh inanda ya ay paddungnay nadiat di matada, at
iniladan numbobolladda. At dina"ida"itday tubun di ayiw an fig ta nanophopdah odolda.
8 Ya wan mapuyaw ya dengngolday demog Apo Dios an umali, at immuyda nipo"oy.
9 Mu inayagan Apo Dios nan lala'in inalinay, “Hay wadam?”
10 Ya tembalnan inalinay, “Dengngol'uy umaliam, ya timma'ota' ya ten numbobollada',
at nipo"oya'.”
11 Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Hay nangalin he"ah un'a numbobollad? Unmu dan
inan nan bungan nen ayiw an inali' hi adiyu onon?”
12 Ya tembal nan lala'i, ya inalinay, “Nan babain indatmuh ibba' di nangidat hi bungan
nen ayiw! At inan'u.”
13 Ya inalin Apo Dios hinan babaiy, “Anaad ta umat hinay inatmu?”
Ya inalin nan babaiy, “Oo ti nan ulog di namalbalin ha"in, at hiyanan inan'u!”
14 Ya inalin Apo Dios hinan ulog di,
“Dumalat nan inatmu ya he"ay nidugdugah an ma'idutan an animal,
at mete"ad ugwan ya mihagad di putum hi un'a umadap,
ya hay hupu' di itanudmuh engganay apogpogam.
15 Ya dumalat nan inatmu ya pumbohholo' da'yuh nan babai,
ya pumbohholo' goh nan holagyu.
At igatinay ulum ta magmi',
ya hobatom di mu'udna.”

16 Ya inalin Apo Dios hinan babaiy,
“He"a ya udma' ta nidugah di holtapom hinan punhabiyam ya nan puntungawam.
Ya ta"on un umat hinay holtapom ya amnawam mahkay nan ahawam,*
ya munnanong damdamay ahawam an mangipapto' ay he"a.”

17 Ya inyewel Apo Dios hinan lala'i, ya inalinay, “Dumalat nan agguymu nangunudan
hinan inali' an adiyu onon nan bungan di ayiw ta hi ahawam di inunudmu ta inanyu nan
bungan di ayiw
ya ma'idutan tun luta.
At munligat'an muntamuh tanudmuh pi'taguam hitun luta.
18 Ya humangaw di holo' ya nan udumnan humangaw an waday hubitna.
19 Ya gahin un'a malengot hi puntamuam hitun luta
ya un waday malmuh itanudyuh engganay un'a mumbangngad hi luta

† **2:23** Hinan hapit di Hebrew ya neheggon nan panapitdah *lala'i* hinan panapitdah *babai.* ‡ **2:23** I Cor. 11:8.
§ **2:24** Mat. 19:5; Mk. 10:7-8; I Cor. 6:16; Eph. 5:31. * **3:16** Hay kulugon di udum hi aat ten amnawan nan babai ya pohpohdonan hiyay mumpapto' hi ahawana ta nan ahawanan lala'iy mangunud ay hiya.

ti hay pito' di nalpuwam,
at mumbangngad'a damdamah pito'."

20 Ya nginadnan Adam nan ahawana ta hi Eve† ta hiyay hi inan an amin di *matagu* an
umat ay hiya.
21 Ya hay inyamman Apo Dios hi lubung da Adam ay Eve ya nan up'up di animal ta
indatnan dida ta inlubungda.
22 Ya nalpah hene ya inalin Apo Dios di, "Nan tagu ya umat ay ditu'u ti inilada
mahkay di maphod ya nappuhi. Ya gulat ta alana goh di ohah nan bungan nan ayiw an
mangidat hi pi'taguan hi mid pogpogna, ya inana, at mabalin nan nabaholan hi mi'taguh
munnanannong!" 23 At hay inat Apo Dios ya pinakakna didah nan Galden an Eden ta
umuyda muntamuh nan lutan nalmuwanda. 24 Ya nalpah an pinakak Apo Dios dida
at pungguwalyaona nan anghel an ma'alih cherubim hinan way owon hinan appit di
buhu'an di algaw. Ya wada goh di adu"oy an hanggap an umela'elat ya timmelotelon an
mihawan hinan way owon an umuy hinan ayiw an mangidat hi pi'taguan.

4

Da Cain ay Abel

1 Ya enelo' Adam hi Eve an ahawana, at nunhabi ta nuntungaw, ya lala'i an nginadnana
ta hi Cain.* At inalin Eve di, "Binadangana' ay Apo Dios hi nangidatanah nan lala'in
imbaluy'un *nitungaw*!" 2 Ya palpaliwanda ya nunholag goh ta hi Abel.
Ya unat goh immilog ya hay tamuna ya un mumpahtul hi kalnilu. Mu hi Cain ya un
munhabal. 3 Ya unat goh palpaliwan ya enelgom Cain di innalnah bungan di inhabalna
ta e'nongnan Apo Dios. 4 Mu hi Abel ya innalnay hopap di imbaluy di kalnilunan mi'id
ganitna, ya ene'nongna goh ay Apo Dios. At inabulut Apo Dios nan ene'nong Abel, 5 mu
agguyna nan ene'nong Cain. At ma'abbungot hi Cain an pinumlang.
6 Ya inalin Apo Dios ay Cain di, "Anaad ta ma'abbungot'an pumlang? 7 Undan adi' he"a
abuluton hi unmu aton di maphod? Mu wa ay ta atom di nappuhi at hiyay nidadaan hi
mamalbalin he"a. At mahapul an du'gom ta abakom nan na"appuhi."
8 Ya wa han ohan algaw ya inalin Cain ay aginan hi Abel di, "Umuytah payaw." At
immuyda. Ya hidin awadandah payaw ya pinatoy Cain hi Abel.
9 Ya inalin Apo Dios ay Cain di, "Hay wadan agim?"
Ya tembalnan inalinay, "Tagwan! Agguy'u inila! Undan ha"in mangipapto' ay agi'?"

Hay Na'idutan Cain

10 Ya inalin Apo Dios di, "Anaad ta inatmuy nappuhi? Nan dalan agim an netmog
hitun luta ya paddungnay mun'alin Ha"in ta way ato' an mangibolloh. 11 At ad ugwan
ya ma'idutan'a, at adi mahkay mabalin an munhabal'ah tun luta ti enetmogna nan dalan
agim. 12 Ti wa ay ta munhabal'a ya adi malmuy ihabalmu. At mi'id poto' di punhituwam
ta un'a buminna'el an lumane'le'od."
13 Ya inalin Cain ay Apo Dios di, "Nidugah ahan di molta' an adia' pa"edpol! 14 Ad ugwan
ya pakakona' ta adia' punhabalon ay He"a, ya ma'aana' udot ay He"a ta unna' buminna'el
an lumane'le'od! Ya wada ay di mangah'up ay ha"in ya patayona'!"
15 Mu inalin Apo Dios ay Cain di, "Mi'id mamatoy ay he"a ti nan mamatoy ay he"a ya
miyawit hi mumpapitu." Ya minalkaan Apo Dios hi Cain ta adi patayon nan mangah'up
ay hiya. 16 At nakak hi Cain hi awadan Apo Dios, ya immuy nunhitud Nod† an immapit hi
buhu'an di algaw hidih ad Eden.

Hay Holag Cain

17 Ya palpaliwan ya nalhin hi Cain‡ ta nunhabih ahawana, ya nuntungaw, ya lala'i,
ya ngadnanda ta hi Enoch. Nan babluy an nunhituwanda ya numbalin hi siudad, at
nginadnan Cain ta ad Enoch an ngadan nan imbaluyna. 18 Ya nalhin hi Enoch, at nunholag
ta hi Irad. At nunholag hi Irad ta hi Mehujael. Ya nunholag hi Mehujael ta hi Methushael.
Ya nunholag hi Methushael ta hi Lamech.
19 Ya hi Lamech ya inahawana nan duwan binabain da Adah ay Zillah. 20 At nunholag
hi Adah ta hi Jabal an hiyay ad holag hinan numpunhituh nan tuldan abung an diday
mumpumpahtul hinan a'animal. 21 Ya hay ngadan agin Jabal ya hi Jubal an hiyay ommod

† **3:20** Hay pohdonan ibaga ya *matagu*. * **4:1** Hay pohdonan ibaga ya *nitungaw*. † **4:16** Hay pohdonan ibaga ya *lumane'le'od*. ‡ **4:17** Hay nangngalan Cain hi ahawana? Nan ohan aginan babai (Gen. 5:3)! Ya gapu ta agguy ni' inyuldin Apo Dios hinan tatagu ta adida ahawaon di agida at mid ah baholna.

di nala'eng an mumpagangoh hi alpa ya tungngali. 22 Ya nunholag goh hi Zillah ta hi Tubal-
Cain an hiyay ad holag hinan mumpumbohal. Ya hay ngadan han aginan babai ya hi
Naamah.
23 Ya inalin Lamech hinan duwan ahawanan da Adah ay Zillah di,
"Donglonyuh ten alyo':
Wada han pinatoy'u an ungan lala'i,
ya manu ay inat'u ti nahhun an hinugatana'.
24 Ya gulat ta pituy awit Cain
at ha"in ya napitu ta pituy awit'u!"

25 Ya nunholag goh da Adam ay Eve ta nginadnanda ta hi Seth§ ti inalin Eve di, "*Indat* Apo Dios han imbaluy'u ta hukat Abel an pinatoy Cain." 26 Ya nunholag hi Seth hi ohah lala'i ta hi Enosh. At hiyah ne nete"an di nundayawan nan tatagun Apo Dios.

5

Hay Patad nan Holag Adam

1 Hiyah te napatad hi holag Adam. Hidin nunlumuwan Apo Dios hi tagu ya inyengn-
gohnah nan aatna. 2 Ya limmunay lala'i ya babai, ya winagahana dida ya unna ngadnan
didah *tagu*.*

3 Ya unat goh nuntawon hi Adam hi hinggahut ta tulumpulu ya waday imbaluynan lala'i
an hiyay inanungna, ya ngadnana ta hi Seth. 4 Ya ni'tagu an gun nunholag damdama
ta nangamung waluy gahut di tawona, ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i
ya binabai. 5 At hay uyap di tawonah engganan den natayana ya hiyam di gahut ta han
tulumpulu.

6 Ya hi Seth ya hinggahut ta lemay tawona ya un mawada han imbaluynan hi Enosh.
7 At nituluy an ni'tagu an gun nunholag ta nangamung waluy gahut ta han pituy tawona,
ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya binabai. 8 At hi Seth ya hiyam di gahut
ta han himpulu ta duway tawona ya un matoy.

9 Ya hi Enosh ya nahiyam di tawona ya un mawada han imbaluynan hi Kenan. 10 Ya
nituluy goh an ni'tagu an gun nunholag ta nangamung waluy gahut ta han himpulu ta
lemay tawona, ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya binabai. 11 At hi Enosh
ya natoy hidin nunhiyam di gahut ta han lemay tawona.

12 Ya hi Kenan ya napituy tawona ya un mawaday imbaluynan hi Mahalalel. 13 At
nituluy an ni'tagu an gun nunholag ta nangamung waluy gahut ta han napat, ya
nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya binabai. 14 Ya hi Kenan ya natoy hidin
nuntawon hi hiyam di gahut ta han himpulu.

15 Ya hi Mahalalel ya nuntawon hi nanom ta han lema ya un mawada han imbaluynan hi
Jared. 16 At nituluy an ni'tagu an gun nunholag ta nangamung waluy gahut ta tulumpuluy
tawona, ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya binabai. 17 Ya hidin waluy
gahut ya han nahiyam ta han lemay tawon Mahalalel ya natoy.

18 Ya hi Jared ya hinggahut ya han nanom ta duway tawona ya un mawaday imbaluynan
hi Enoch. 19 At nituluy an ni'tagu an gun nunholag ta nangamung waluy gahut di tawona,
ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya binabai. 20 Ya hidin nuntawon hi Jared
hi hiyam di gahut ya han nanom ta han duwa ya natoy.

21 Ya hi Enoch ya un nanom ta han lemay tawona ya nawaday imbaluynan hi
Methuselah. 22 At nete"an de ya na'na'unnud hi Enoch ay Apo Dios, at mituluy an ni'tagu
ta nangamung tuluy gahut di tawona, ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya
binabai. 23 Ya hidin tuluy gahut ya han nanom ta lemay tawona 24 ya hin'alina ya na'utaw
an mi'id. Ti hiya ya un'unnud ay Apo Dios, at nonong di odolna ya ni'yuy ay Apo Dios.

25 Ya hi Methuselah ya hinggahut ya han nawalu ta pituy tawona ya un mawada han
imbaluynan hi Lamech. 26 At nituluy an ni'tagu an gun nunholag ta nangamung hi pituy
gahut ta han nawalu ta duway tawona, ya nawadaday udumnah imbabaluynan linala'i ya
binabai. 27 Ya hidin nuntawon hi Methuselah hi hiyam di gahut ya han nanom ta hiyam
ya natoy.

28 Ya hi Lamech ya hinggahut ya han nawalu ta duway tawona ya un mawada han
imbaluynan lala'i. 29 Ya nginadnana ta hi Noah,† ya inalinay, "Maphod ta ta"on hi un
at hitun numbalin hi adi maphod tun lutan dumalat nan nangidutan Apo Dios ya heten
ung'ungngay *umipa'amlong* hi nomnom hitun naligat an tamu." 30 At ni'tagu an gun
nunholag ta nangamung hi lemay gahut ta han nahiyam ta lema, ya nawadaday udumnah

§ **4:25** Hay pohdonan ibaga ya *nidat*. * **5:2** Unu *adam*. † **5:29** Hay pohdonan ibaga ya *umipa'amlong*.

imbabaluynan linala'i ya binabai. 31 Ya nuntawon hi Lamech hi pituy gahut ya han napitu
ta pitu ya un matoy.
32 Ya hi Noah ya nuntawon hi lemay gahut ya unda mawada nan tulun linala'in
imbabaluynan da Shem, ya hi Ham, ya hi Japheth.

6

Hay Nun'abaholan nan Tatagu

1 Ya unat goh gun dimmo'ol nan tatagu ta nun'iwa'atdah tun luta ya numpunholagdah
babalahang an mumpangilog. 2 Ya unat goh tinnig nan tatagun Apo Dios dida an
mun'a'apgohanda at immuyday udumna ta iyahawada nan penhodda. 3 Ya inalin Apo
Dios di, "Nan Na'abuniyanan an Lennawa ya adi mabalin an minaynayun di iddumanah
nan tatagu ti waday apogpogan di odolda. At hiyaat un hinggahut ta han duwampuluy
tawon hi idat'uh pi'taguanda."
4 Heden gutudna ya la'tot goh ya waday o"ongol an tatagun nunhituh tun luta, ya
hay ngadanda ya Nephilim. Ya inahawan nan linala'in tatagun Apo Dios nan holagdan
binabai, ya nunholagda goh ta malmuy imbabaluyda. Ya diday ma'abbi'ah, at nundongol
di aatdah din penghana.
5 Ya ininnilan Apo Dios an gun iyal'allan nan tatagun mangamangat hinan do'ol an
pumbaholan hitun luta. Ya hay mun'onan hi wah nomnomda ya nan pangatandah nan
adi maphod. 6 Ya hi Apo Dios ya nunheglan munha'it hi punnomnomanah puntutuyuanah
ayna nunlumuwan hinan tataguh tun luta. 7 Ya inalin Apo Dios di, "Ubaho' an amin
tun tatagun limmu' an ta"on an amin nan a'animal, ya nan umadap, ya nun'apaya'an
ti muntutuyua' hi nunlumuwa' ay dida." 8 Mu mun'am'amlong* hi Apo Dios ay Noah ti
anggay hiyah maphod di pangatna.

Hay Nangalyan Apo Dios ay Noah ta Mun'ammah Pupul
(I Pet. 3:20; II Pet. 2:5)

9 Hi Noah ya nahamad di atona an mi'id pamahal nan tatagun hiya ti un'unnud ay Apo
Dios. 10 Ya waday tuluh linala'in imbabaluynan da Shem, ya hi Ham, ya hi Japheth.
11-12 Mu hay panigaw Apo Dios an amin hinan tataguh tun luta ya nappuhiy gunda
aton, ya nunheglay pangatdah nan i'ibbadan tatagu. 13 Ya inalin Apo Dios ay Noah
di, "Ninomnom'un pa"ion tun luta ta ma'ubah an amin nan tatagu ti nunnaud nan
ato'atondan gunda pumatoy. 14 At iyammam di pupul. Hay iyammam ya nan cypress
an ayiw, ya hinoldaholda'muy bunolna. Ya lempahmu ay an inyamma ya inhamadmun
litaon hi longah an amin nan muntigaw, ya umat goh hinay atom hi bunolna."
15 At intuluy Apo Dios an inalinay, "Hay lukudna ya opat di gahut ya han nabongley
umpih inadu"oyna, ya napitu ta lemay umpih inabellogna. Ya hay inata'nangna ya napat
ta han lemay umpi. 16 Ya tigom ta nan dedeng ya adi mitumu' hinan bubung ta madi'angan
hi ohay umpi ya han godwa. Ya pinantawam hinan way bane'lengna, ya nuntuluwom
di galadu. 17 Ti hay ato' ya lobngo' tun luta ta ma'ubah an amin nan wah tun luta ta
mun'atoydan amin nan malgom an waday hodohdana an ta"on hi unda tagu unu animal.
18 Mu ten itulag'un he"a an da'yun hina"ama, ya nan a'ahawayu ya humgop ayuh nan
pupul ta mabaliwan ayu. 19 Ya mahapul an pe'ehgoponyuh nan pupul di mahindudwah an
amin hinan matagun nalmun buta'al ya tenna ta mi'tagudan da'yu. 20 An mahindudwah
nan numbino'ob'on an hamuti, ya nan numbino'ob'on an kalahin di a'animal, ya nan
numbino'ob'on an kalahin di umadap hinan luta ta mi'tagudan da'yu. 21 Ya idadaanyun
ehgop an amin nan mun'olog hi ononyun amin ya hay onon goh nan numbino'ob'on an
pe'ehgoponyu." Hiyah ne inalin Apo Dios.
22 At inat Noah an amin hanan immandal Apo Dios.

7

Hay Hinumgopanda

1 Ya nadatngan goh nan humgopan da Noah hinan pupul ya inalin Apo Dios ay Noah di,
"Humgop ayu mahkay an hina"amah nan pupul ti da'yu ya anggay di tinnig'uh nahamad
di pangatna. 2 At ipahgopmuy pituh nan numpunhimbaluy hinan a'animal an abuluton
Apo Dios hi ma'an ya me'nong ay Hiya, ya ipahgopmuy duwah nan numpunhimbaluy
an a'animal an adi abuluton Apo Dios hi ma'an ya me'nong ay Hiya, 3 ya nan himpiptuh
nan mumpunhimbaluy an nun'apaya'an ta waday mahlag hitun luta. 4 Ti maluh di pituy

* **6:8** Hiyah ne ohan kalahin di hanul di Hudyu an ta"on un adi umipakikiy aatna ti hay pohdon nan ngadan *Noah* an ibaga ya *umipa'amlong* (bahaom nan footnote di Gen. 5:29), at *mun'am'amlong* hi Apo Dios ay *Umipa'amlong*!

algaw at ipa'udan'uh napat hi algaw, ya napat hi labi ta mapa"in amin di mataguh tun lutan limmu'."
5 At inat Noah an amin di inalin Apo Dios ay hiya.
6 Ya hay tawona ya onom di gahut eden albongan tun luta. 7 At hinumgop mahkay da Noah an hina"ama ya nan a'ahawadah nan pupul ta mabaliwandah albongan tun luta.
8-9 Ya ne'ehgop ay Noah hinan pupul hana nan nahindudwan a'animal an mibilang hi maleneh ya nan adi maleneh, ya nan numbino'ob'on an hamuti, ya an amin nan nalmun umadap hi luta ti hiyah ne inalin Apo Dios ay Noah hi atona. 10 Ya naluh di pituy algaw ya ente"an tun lutan malbong.
11 Ya hay aat di nalbongan tun luta ya nuntawon hi Noah hi onom di gahut eden miyapulu ta pituh algaw hi miyadwah bulan di nibo'tanan di a'obo'obob ya niguwang ad daya. 12 At immuda'udan hi napat di algaw ya napat di labi.
13 Mu da Noah an himbaluy, ya nan imbabaluyda an da Shem, ya hi Ham, ya hi Japheth, ya nan a'ahawada ya hinuhhumgopdan amin hinan pupul tuwali ya un mihipun di udan. 14-15 Ya ne'yehgopda nan numbino'ob'on an a'animal, ya nan umadap, ya nan nun'apaya'an hinan pupul 16 an nan numpunhimbaluy ti hiyay inalin Apo Dios ay Noah. Ya unat goh nalpah an himmigupda ya intangob Apo Dios nan pantaw di pupul.

Nan Lobong
17 Heden immuda'udananah napat di algaw ya gun malbong tun luta. At gun muntaptapaw nan pupul an immadagwih nan luta. 18 Ya gunna iyal'allan malbong tun luta, at muntaptapaw mahkay nan pupul. 19 Ya gun bumi'ah an malbong tun luta, ya nunhe'nobnan amin nan aduntuduntug an ta"on nan atata'nang.* 20 Ya la'tot ya naluh di duwampuluh umpiy nahe'noban nan atata'nang an aduntuduntug.† 21 Ya an amin nan mataguh tun luta ya nun'atoyda an umat hinan nun'apaya'an, ya nan numbino'ob'on an a'animal, ya nan umadap, ya nan tatagu 22 an diday hinodohdaan Apo Dios ta timmaguda.
23 At na'ubah an amin nan wah tun lutan tatagu, ya nan a'animal, ya nan umadap, ya nan nun'apaya'an. Ya anggay da Noah an hina"ama ya an amin nan wah nan pupul di matagu.
24 Ya nunnonong di danum hitun lutah hinggahut ta han nabongle an algaw.

8

Hay Natdu'an di Danum
1 Ya ninomnom Apo Dios da Noah ya an amin nan wah nan pupul, at impatuyupnay tuyup ta way aton nan danum an ma'bah 2 ta nun'atdu' nan a'obo'obob, ya inugawna nan udan an nalpud daya. 3 Ya mun'ul'ullay an na'bah nan danum hi lemay bulan. 4 Hidin miyapulu ta pituh algaw hi miyapitun bulan ya nipattu' heden pupul hinan Duntug an Ararat. 5 Ya nitultuluy an ma'bah nan danum ta engganah miyapuluh bulan. At hidin hopap di algaw di miyapulun bulan ya mattig mahkay di tulid nan aduntuduntug.*

Nan Gayang ya nan Balug
6 Ya naluh di napat hi algaw ya imbughul Noah din tawah nan pupul. 7 At impatayapna nan gayang ta timmayap an numbinangngadan ta nangamung un namaganan tun luta.
8 Ya impatayapna goh nan balug ta panginnilaanah un namaganan di luta. 9 Mu mi'id ah namaganan hi pun'ohpana, at numbangngad hinan pupul. Ya dempap Noah, at ipahigupna. 10 Ya innaynayundan nihinah nan pupul hi pituy algaw ya unna ipidwan ipatayap nan balug. 11 Ya wan ma'ahom ya numbangngad nan balug, ya ihnay hembatnan tubun di ayiw an olibo. At inilan Noah mahkay an na'uy an mamaganan di luta. 12 Mu nihihinnada ni' hinan pupul hi pituy algaw, ya impatayapna goh nan balug, mu agguy mahkay numbangbangngad.
13 Hidin onom di gahut ta ohay tawon Noah eden hopap di algaw hi hopap di bulan ya imbughulna nan tawan di pupul ta muntiggatiggaw, ya tinnignan namaganan di luta. 14 At heden duwampulu ta pituy algaw hi miyadwan bulan ya namaganan mahkay an amin di luta.
15 Ya inalin Apo Dios ay Noah di, 16 "Pumitaw ayun ahawam, ya nan imbabaluyyu, ya nan a'ahawada. 17 Ya pi'lahunom an amin nan nun'apaya'an, ya nan a'animal, ya an amin nan umadap ta munholagda ta dummo'olda goh hitun luta." 18 Ya pimmitaw mahkay da Noah an himbaluy, ya nan imbabaluyda, ya nan a'ahawada. 19 Ya umat goh hi an amin hinan a'animal, ya nan umadap, ya nan nun'apaya'an an pimmitawdan numpunhina"ama.

---

* **7:19** Nan atata'nang an duntug an wad ugwan ya nan Duntug an Everest hi ad Nepal, ya 29,028 an umpiy inata'nangna. † **7:20** At immuy hi 29,048 an umpiy inata'nangna. * **8:5** Henen algaw ya nipaddung hi January 1 hinan calendar tu'u.

20 At nun'ammah Noah hi pun'onngan ay Apo Dios, at inummal hi me'nong an animal ya
nan me'nong an hamuti, at ene'nongnan Apo Dios. 21 Ya inabulut Apo Dios nan ene'nong
da Noah, at inalinah nomnomnay, “Dumalat nan tatagu ya adi' mahkay ipidpidwan
idutan tun luta an ta"on hi nappuhiy nomnomda an mete"ah a'ungada, ya adi' mahkay
ipidpidwan ubahon nan matagun umat hinan inat'u.
22 At minaynayun ay di awadan tun luta
ya mitutuluy goh di punhabalan ya pumbot'an di tatagu,
ya waday tungnin ya mun'ohab.
Ya umat goh an mitutuluy di tiyalgaw ya lawang,
ya ta"on di helong ya patal.”

9

Hay Ni'tulagan Apo Dios ay Noah

1 At winagahan Apo Dios hi Noah ya nan imbabaluynan inalinay, “Hay maphod ya
munholag ayu ta dumo'ol ayu ta la'tot ya nun'onan nan holagyuh tun luta. 2 Ya an amin
nan a'animal, ya nan nun'apaya'an, ya nan umadap, ya nan wah nan baybay ya da'yuy
ita'otda ta da'yuy okod ay dida. 3 At hana ya mabalin an ihdayu ya ta"on nan nitanom
an munlangta. Ya limmu' hana ta way tanudyu. 4 Mu hay mahapul ya ma'aan nan dalah
odolnan paltionyu ya unyu ihda ti nan dala ya hiyay dumalat hi ataguan. 5 Ya nan pumatoy
hinan ibbanan tagu ya mahapul an mapatoy goh ti hapulo' di awitna. Ya ta"on nan animal
ya wa ay di pinatoynah tagu ya mahapul an mapatoy goh
6 ti hay tagu ya limmu' ta niyengngoh ay Ha"in.
At nan tagun pumatoy hi ibbanan tagu
ya mahapul an patayon goh nan tagu hiya.
7 At da'yu ya munholag ayu ta dumo'ol ayu ta nangamung unyu lonapan tun luta.”
8 Ya inalin Apo Dios ay Noah ya nan imbabaluynay, 9 “Ha"in ya mi'tulaga' ay da'yu, ya
ta"on un nan malmun holagyuh udum hi algaw, 10 ya ta"on an amin nan nun'apaya'an,
ya nan a'animal, ya nan udum an ni'pitaw hinan pupul. 11 Ya hay itulag'un da'yu ya
adi' mahkay ipidwan ubahon nan wah tun luta an dumalat nan lobong ti adi mipidwan
malbong. 12-13 Ya hay pangimmatunanyuh un immannung heten itulag'uh ato' ay da'yu,
ya an amin nan holagyu, ya nan udum an matagu ya hay abungalngal an lumuwo' ad
daya. 14 Ti wa ay ta mundonyag ya mawada nan abungalngal an mipattig. 15 Ha"in ya
adi' ahan aliwan nan intulag'un da'yu ya an amin nan udum an matagu an adi' mahkay
ubahon nan wah tun lutan dumalat nan lobong ti adi mipidwan malbong tun luta. 16 Ya
wa ay ta mumpattig nan abungalngal hi ad daya ya hiyay mangipanomnom ay Ha"in an
minaynayun heden ni'tulaga' hinan tatagu ya an amin nan udum an matagun wah tun
luta. 17 At hiyah ne pangimmatunan hinan intulag'uh ato' ay da'yu ya an amin nan udum
an matagu.”

Hi Noah ya nan Imbabaluyna

18 Ya hay imbabaluy Noah an limmahun an nalpuh nan pupul ya da Shem, ya hi Ham, ya
hi Japheth. (Hi Ham ya hiyay ommod Canaan.) 19 Date an tulun imbabaluy Noah ya diday
napu'agan an amin di tataguh tun luta. 20 Hay tamun amadan hi Noah ya un munhabal,
at hiyay nahhun an nuntanom hinan galden hi greyp. 21 At nan bungan nan greyp ya
inyammanah bayah. At imminum, ya nabutong, at numbolad an nolo' hinan abungnan
tulda. 22 Ya unat goh tinnig Ham nan numbobolladan amana ya immuyna inyulgud hinan
duwan a'agina. 23 At innal mah da Shem ay Japheth din uloh, ya inhabe'lagdah pu'olda ya
unda didin'ug an nangihunohunod an umuy manguloh ay amada ta agguyda tinnig di
numbobolladana.
24 Ya unat goh nayahyah nan binutong Noah ta ininnilana nan inat han udidian an
imbaluyna 25 ya inalinay, “Ma'idutan hi Canaan ta mumbalin hi na'ampan baalnan
i'ibana!”* 26 At inalin goh Noah di, “Hay maphod ya wagahan Apo Dios hi Shem, mu
hi Canaan ya mumbalin hi baalna! 27 Ya idawat'un Apo Dios ta idatnay *do'ol* an holag
Japheth† ta middumdah nan holag Shem. Mu hi Canaan ya numbalin hi baal goh Japheth.”
28 Hay tawon hi ni'taguan Noah an nete"ah din nalpahan din lobong ya tuluy gahut ta
nabongle. 29 At hay tawona ya un matoy ya hiyam di gahut ta han nabongle.

---

* **9:25** Anaad nin ta na'idutan hi Canaan an bo'on hi Ham an nannig ay amana? Hay kulugon di udum ya nipabnoh nan moltan amanan hiya ti hin'umu'uddum ya hiyah ne dalat di udum an nappuhin pangat (Ex. 20:5). Mu hay kulugon di udum ya na'idutan hiya ti inyal'allanan nangat hi nappuhi ya un nan inat Ham an ommodna. † **9:27** Mattig an impa"el Noah nan ngadan Japheth ti hay pohdonan ibaga ya *dumo'ol.*

10

Nan Holag nan Imbabaluy Noah
(I Chron. 1:5-27)

1 Hiyatuy holag nan tulun linala'in imbabaluy Noah an diday nunholag hidin nalpahan
di lobong.

Nan Holag Japheth

2 Hay holag Japheth ya da Gomer,* ya hi Magog,† ya hi Madai,‡ ya hi Javan,§ ya hi
Tubal,* ya hi Meshek,† ya hi Tiras.‡

3 Ya hi Gomer§ ya nunholag ta da Ashkenaz ay Riphath, ya hi Togarmah.

4 Hi Javan ya nunholag ta da Elishah,* ya hi Tarshish,† ya nan tatagun numpunhitud
Cyprus, ya nan tatagun numpunhitud Rhodes. 5 Ya nan holag Japheth di o'ommod nan
numpunholag an numbino'ob'on di hapitda an numpunhituh nan abablubabluy hinan
pingit di baybay.

Nan Holag Ham

6 Nan linala'in holag Ham ya da Cush,‡ ya hi Mizraim,§ ya hi Put,* ya hi Canaan.†

7 Ya hay holag Cush‡ ya da Seba, ya hi Havilah, ya hi Sabtah, ya hi Raamah, ya hi
Sabteka. Ya nan holag Raamah ya da Sheba ay Dedan.

8 Hi Cush§ ya wada han ohan imbaluynan lala'i an hi Nimrod* an hiyay hopap di
nangameh an amin hinan abablubabluy hitun luta. 9 Ya nala'eng an manganup ti hi
Apo Dios di namadang ay hiya. At hiyanan inalin nan tataguy, “Maphod ahan un'a
umat ay Nimrod an manganup an binadangan Apo Dios!” 10 Hay hopap di babluy hi
numpapto'ana ya ad Babylon, ya ad Uruk, ya ad Akkad, ya ad Kalneh an hakup di ad
Shinar.† 11 Ya ilagatna nan babluy ad Assyria ta hidiy numpangipaphodanah nan siudad
an umat ad Nineveh, ya ad Rehoboth Ir, ya ad Calah, 12 ya ad Resen an numbattanan ad
Calah ya ad Nineveh ya nundongol an siudad.

13 Hi Mizraim‡ an imbaluy Ham ya nunholag ta nan tatagud Lydia,§ ya ad Anam,*
ya ad Lehab,† ya ad Naphtuh,‡ 14 ya ad Pathrus,§ ya ad Casluh (an nalpuwan nan
iPhilistia*), ya nan iCrete.

15 Hi Canaan an imbaluy Ham ya nunholag ta hi Sidon an pangpangullu ya un hi Heth.†
16 Ya nunholag goh hi Canaan ta nan himpampun an holag Jebus, ya nan holag Amor,
ya nan holag Girgas, 17 ya nan himpampun an holag Hiv, ya nan holag Ark, ya nan
holag Sin, 18 ya nan holag Arvad, ya nan holag Zemar, ya nan iHamath. Ya hanan holag
Canaan ya diday niwa'at an nepongdah nan udumnan babluy 19 an nete"ah ad Sidon ta
numpa'uy ad Gerar ta nangamung ad Gaza. Ya inipluy di udumnan immuy ad Sodom,
ya ad Gomorrah, ya ad Admah, ya ad Zeboyim ta nangamung ad Lasha. 20 Hiya hanay
holag Ham hi nun'epong hinan do'ol an abablubabluy ya numbino'ob'on di hapitda.

---

* **10:2** Nunhitu nin hinan pingit di Black Sea. Nan udumnan holag Japheth an nitudo' hitu ya niddumdan AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu) hinan Punligatan di Tatagu ta mi'gubatdah nan Hudyu (Ezek. 38:2, 5-6). Umat ay da Gomer, ya hi Magog, ya hi Tubal, ya hi Meshek. Ya niddum goh nan udum an holag Ham (verse 6) an umat ay da Cush ay Put. † **10:2** Nunhitu nin hi appit hi agwan di Black Sea hi un hagangon di buhu'an di algaw. ‡ **10:2** Nan ma'alih Medes an iMidia. § **10:2** Nunhitud Greece hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nunhitu goh ad Asia Minor hi a'unugan di algaw. * **10:2** Nunhitu nin ad Pontus (unu ad Turkey). † **10:2** Nunhitu nin hinan Moschian Mountains an wad Asia Minor (unu ad Turkey). ‡ **10:2** Nunhitu nin ad Thrace. § **10:3** Nan tulu an holag Gomer ya numpunhitudad Iraq hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. * **10:4** Mid mapto' ya nunhitud Cyprus, ya bo'on ay ya ad Sicily hi ad Italy. † **10:4** Nunhitu nin ad Spain hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. ‡ **10:6** Nunhitud Egypt ya ad Ethiopia hi appit hi agwan hi algaw hi un hagangon di buhu'an di algaw. § **10:6** Ohan ngadan di ad Egypt. * **10:6** Nunhitu nin ad Somalia, ya bo'on ay ya ad Libya. † **10:6** Nunhitud Phoenicia. ‡ **10:7** An amin nan pitu an holag Cush ya numpunhitudad Arabia. § **10:8** Mid mapto' ya bo'on hiyay tagun mungngadan hi Cush an nibaag hinan verses 6-7, ya hay nunhituwana ya ad Mesopotamia. * **10:8** Mid mapto' ya hiyah ne ngadanah nan hapit di Hebrew, ya hay oha goh an ngadana ya hi Sargon I. † **10:10** Ohan ngadan di ad Babylon. ‡ **10:13** Ohan ngadan di ad Egypt. § **10:13** Nan numpunhitud Asia Minor. * **10:13** Nan numpunhituh nan neheggon ad Cyrene hinan ongol an babluy ad Africa. † **10:13** Nan numbino'ob'on an tribon numpunhitud Libya hinan mapulun. ‡ **10:13** Nan numpunhitud Egypt hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. § **10:14** Nan numpunhitud Egypt hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan numpunhitu goh ad Sudan. * **10:14** Gapu ta do'oldad Canaan at palpaliwan ya nangadnan ad Israel ta Palestine an miyunnudan hinan ngadanda. † **10:15** Nunhitud Asia Minor.

Nan Holag Shem

21 Nunholag goh hi Shem an pangpangullu ya un hi Japheth, ya hiyay ad holag hinan
dana' Eber. 22 Hiyatuy holag Shem an da Elam,‡ ya hi Ashur,§ ya hi Arphaxad,* ya hi
Lud,† ya hi Aram.‡
23 Hay holag Aram ya da Uz, ya hi Hul, ya hi Gether, ya hi Meshek.
24 Hi Arphaxad ya nunholag ta hi Shelah an ad imbaluy ay Eber.
25 Hi Eber ya duwaday linala'ih holagna. Nan oha ya nginadnanda ta hi Peleg§ ti hidin
ataguna ya *na'uhi'uhig* nan tataguh tun luta. Ya nan oha ya hi Joktan. 26 Ya hay holag
Joktan* ya hi Almodad, ya hi Sheleph, ya hi Hazarmaveth, ya hi Jerah, 27 ya hi Hadoram,
ya hi Uzal, ya hi Diklah, 28 ya hi Obal, ya hi Abimael, ya hi Sheba,† 29 ya hi Ophir,‡ ya hi
Havilah, ya hi Jobab. Hiyanay holag Joktan.
30 Ya hay babluy hi nunhituwanda ya nete"ah ad Mesha ta nangamung ad Sephar
hidih nan dudunduntug an niyappit hi buhu'an di algaw. 31 Didanay ahimpahimpan-
gapu an holag Shem an numbino'ob'on di numbabluyanda ya ta"on nan hapitda.
32 An amin dane an tatagu ya hi Noah di napu'aganda ti ma'alah nan patad. Ti hidin
nalpahan di lobong ya anggay nan imbabaluy Noah di numpunholag ya unda dumo'ol an
niwa'awa'at hitun luta.

11

Nan Ata'nang an Binattud Babel

1 Hidin hopapna ya un ohay hapit hi pun'i'innawatan di tatagu. 2 Ya heden umayandah
appit di buhu'an di algaw ya inah'upanda han nundotal an lutan ad Shinar,* at hidiy
bimmabluyanda.
3 Ya nunhahapitdan inaliday, “Malammung tu'u ta munduwin tu'uh mapeleng ta hay
iyamma tu'u ya nan naduwin, ya linita tu'u ta way mida"it.” Ya ente"adan mun'amma
ta bo'on hay batu unu panag an way apulnay usalonda. 4 Ya inalida goh di, “Maphod hi
un tu'u ipaphod heten babluy, at mun'amma tu'uh ata'nang an binattu ta nangamung
umatam ad daya, ya manu ay aton tu'u ta mundongol di aat tu'u ta adi tu'u munhihiyan.”
5 Mu tinnig Apo Dios nan babluy ya nan ata'nang an binattun iyam'ammada. 6 Ya
inalinay, “Nan tatagu ya na'ohhada, ya un ohay hapitda. At ten ente"adan nun'ammah
umat hitu at undan adida abalinan an aton di penhoddah ma'at. At udum di algaw
ya ini ya atondan amin di pohdondah ma'at! 7 At umuy tu'u ta lummanon tu'uy
hapitda ta numbino'ob'on ta adida mun'i'innawatan.” 8 At inwa'at Apo Dios didah tun
alutaluta, at agguy natuluy nan pangipaphodandah nan babluy. 9 At hiyah ne dimmalat
hi nangadnanah Babel† ti *ginulun* Apo Dios di hapitda ta numbino'ob'on. At inwa'atna
didah tun alutaluta.

Nan Holag Shem
(I Chron. 1:17-27)

10 Ya hiyatuy napatad hi holag Shem. Ya naluh di duway tawon hi nalbongan tun
luta ya nuntawon hi Shem hi hinggahut, ya nunholag ta hi Arphaxad. 11 Ya nete"ah
nitungawan Arphaxad ta nangamung lemay gahut di tawon Shem ya gun nawaday
udumnah holagnan linala'i ya binabai.

---

‡ **10:22** Nunhituh appit hi buhu'an di algaw ad Mesopotamia (unu ad Iran). § **10:22** Nunhitud Assyria hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Mesopotamia. * **10:22** Nunhitu nin hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Mesopotamia. † **10:22** Nunhitu nin ad Asia Minor. ‡ **10:22** Nunhitud Syria. § **10:25** Hay pohdon nan ngadana an ibaga ya *na'uhig*. Mu ngadan nen na'uhig hidin timpun din nitungawana? Hay kulugon nan do'ol ya na'uhig nan hapit di tataguh tun luta ti oh'ohhay hapitda (Gen. 11:1-9), mu wada goh di mangulug an na'uhig nan luta ti alyonda an oh'ohhay babluy hidin pengpenghana, mu hidin timpun din nitungawan Peleg ya inlahhin Apo Dios ta na'uhi'uhig, hiyaat un waday pitun ongol an babluy an ma'alih continents ad ugwan an ad Asia, ya ad Australia, ya ad Africa, ya Europe, ya ad North America, ya ad South America, ya ad Antarctica, ya hay panginnilaan anu ya gulat ta tigonyu hanah nan mapa ya mabalin an ipabangngadyu dida ta ma'ohhay luta ti nan continent ad South America ya miha"ad hinan continent ad Africa, ya nan continent ad Australia ya miha"ad hinan continent ad Asia. * **10:26** Nan holagna ya numpunhitudad Arabia hi appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. † **10:28** Nunhitud Yemen. Mu nan i'Ethiopia ad ugwan ya alyonday hiyah ne babluyda tuwali. ‡ **10:29** Nunhituh nan lugal hi awadan nan do'ol an balitu' (I Ki. 9:28; 10:11), mu mid nanginnilad ugwan hi awadana. Mid mapto' ya ad Africa, ya bo'on ay ya ad Arabia hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. * **11:2** Ad Babylon. † **11:9** Unu Babylon. Hay pohdonan ibaga ya *gulu*.

12 Ya hidin nuntawon hi Arphaxad hi tulumpulu ta lema ya nunholag ta hi Shelah.
13 Ya nete"ah nitungawan Selah ta nangamung naluh di opat di gahut ya han tuluy tawon
Arphaxad ya gun nawaday udumnah holagnan linala'i ya binabai.
14 Ya hidin nuntawon hi Shelah hi tulumpulu ya nunholag ta hi Eber. 15 Ya nete"ah
nitungawan Eber ya opat di gahut ya tuluy tawon Shelah ya gun nawaday udumnah
holagnan linala'i ya binabai.
16 Ya hidin nuntawon hi Eber hi tulumpulu ta opat ya nunholag ta hi Peleg.‡ 17 Ya
nituluy an ni'taguh opat di gahut ya han tulumpuluy tawona, ya gun nawaday udumnah
imbabaluynan linala'i ya binabai.
18 Ya unat goh nuntawon hi Peleg hi tulumpulu ya nunholag ta hi Reu. 19 Ya nituluy an
ni'tagu ta nangamung duway gahut ya han hiyam di tawona, ya gun nawaday udumnah
imbabaluynan linala'i ya binabai.
20 Ya unat goh nuntawon hi Reu hi tulumpulu ta duwa ya nunholag ta hi Serug. 21 Ya
nituluy an ni'tagu ta nangamung duway gahut ya han pituy tawona, ya gun nawaday
udumnah imbabaluynan linala'i ya binabai.
22 Ya unat goh nuntawon hi Serug hi tulumpulu ya nunholag ta hi Nahor. 23 Ya nituluy
an ni'tagu ta nangamung duway gahut di tawona, ya gun nawaday linala'i ya binabain
imbabaluyna.
24 Ya unat goh nuntawon hi Nahor hi duwampulu ta hiyam ya nunholag ta hi Terah.
25 Ya nituluy an ni'tagu ta nangamung hinggahut ya han himpulu ta hiyam di tawona, ya
gun nawaday linala'i ya binabaih imbabaluyna.
26 Ya unat goh napituy tawon Terah ya nunholag ta da Abram, ya hi Nahor, ya hi Haran.

Nan Holag Terah

27 Ya hiyatuy holag Terah. Nunholag hi Terah ta hi Abram,§ ya hi Nahor, ya hi Haran an
ad holag ay Lot. 28 Ya nahhun an natoy hi Haran ya un hi amana an hi Terah hidih nan
nitungawanah ad Ur hidid Babylon. 29 Ya da Abram ay Nahor ya nangahawadan hin'agi,
at inahawan Abram hi Sarai, ya hi Nahor ay Milkah an hina' Haran. Ya wada goh di holag
Haran an da Milkah ay Iskah. 30 Mu hi Sarai ya bahig.
31 Ya unat goh nakak da Terah ad Ur hinan babluy ad Babylon ta umuydad Canaan
ya initnudna da Abram an imbaluyna, ya nan ap'apunan hi Lot an hina' Haran, ya hi
Sarai an inapuna. Ya palpaliwan ya immatamdad Haran, ya hidiy nunhituwanda, 32 ya
nunhitudah di ta nangamung natoy hi Terah hidin nuntawon hi duway gahut ya han lema.

12

Hay Na'ayagan Abram

1 Ya waday inalin Apo Dios ay Abram hidin penghanan inalinay, “Taynam nan
babluyyun hina"ama ya nan tutulangmu ta umuy'ah nan babluy an ipattig'un he"a.
2 At punhologo' he"a ta dumo'ol di holagmu ta diday mundongol,
ya wagaha' he"a ta mundongol di ngadanmu,
ya he"ay dumalat hi awagahan di tatagu.
3 At wagaha' goh nan munwagah ay he"a,
mu nan mangidut ay he"a ya iduta' goh dida.
Ya nan tataguh tun luta ya pi'wagah'u dida an he"ay dumalat.”
4 At inunud Abram nan inalin Apo Dios, at nakakda, ya initnuddah Lot, ya hay tawon
Abram hidin nakakandad Haran ya napitu ta lema.* 5 Ya hidin nakakandah ayandan amin
ay da Sarai an ahawana, ya hi Lot an amuna'ona, ya nan baaldah ad Canaan ya inta'indan
amin nan gina'uda. Ya unat goh nidatongdah ad Canaan 6 ya innaynayundan immuy ta
nangamung hi unda immatam hinan nundotal an lutad Moreh hidid Shechem an babluy
ad Canaan damdama. Ya nan tatagun nunhituh di ya holag Canaan. 7 Ya numpattig hi
Apo Dios ay Abram, at inalinay, “Heten babluy ya idat'uh nan holagmu.” At mun'ammah
Abram hi pun'onngan ay Apo Dios an din numpattig ay hiya.
8 Ya unat goh nalpah hene ya immuy hidin awadan di dudunduntug an appit di buhu'an
di algaw ad Bethel hinan appit ad Ay an buhu'an di algaw. At hidiy nangiha"adanah
nan abung an tuldana, ya inyammanah di nan pun'onngan ay Apo Dios ta way atondan
mundayaw ay Hiya. 9 Mu agguyda nunnanong hidi ti unda numbinna'el hi ayda
immapalan hinan mipluy ad Negev† hidih ad Canaan.

Hi Abram ad Egypt

---

‡ **11:16** Bahaom nan footnote di Gen. 10:25 ta innilaom di pohdon nan ngadana an ibaga. § **11:27** Mid mapto' ya nitungaw hidin 2166 B.C. * **12:4** Mid mapto' ya na'at hidin 2091 B.C. † **12:9** Hiya ya mapulun.

10 Ya unda palpaliwan ya waday batel eden babluy ad Canaan. At immuy da Abram
ad Egypt ta ni'hitudah di ti dimmalat nan nunheglan batel. 11 Mu hidin magadyuh an
umatamdah ad Egypt ya inalin Abram ay Sarai an ahawanay, “Inila' an ma'apgohan'a an
babai. 12 At gulat ta tigon da'ah nan i'Egypt ya inaliday, Hiyah te ahawana! at patayona'
ay dida, ya he"ay adida. 13 At alyom ay diday he"ah agi' ta he"ay dumalat hi pangatandan
ha"in hi maphod, at adia' patayon ay dida.”
14 Ya unat goh immatamdah ad Egypt ya tinnig nan i'Egypt hi Sarai an ma'ap'aphod
an babai. 15 Ya tinnig goh nan u'upihyal den ali, at imbaagdan hiyay ama'apgohana. At
impa'ayagnah Sarai ta iyuydan hiya. 16 Ya dimmalat hi Sarai ya maphod di inat nan Alin
hi Pharaoh‡ ay Abram ti impa'dawnan Abram di do'ol an kalnilu, ya baka, ya kamilu, ya
manilhig ya obay an dongki, ya nan baalnan linala'i ya binabai.
17 Mu dimmalat nan nangipa'ayagan nan ali ay Sarai an ahawan Abram ya nundoghon
Apo Dios hiya ya nan tataguh abungnah nidugah an ligat. 18 At impa'ayag nan Alin hi
Pharaoh hi Abram, ya inalinay, “Anaad ta binalbaliyana' ay he"a? Ya anaad ta alyom di hi
agim ta omod hi un'u impa'ayag 19 ya ta alyo' hi ahawao'? At tayah ahawam! Awitom ta
makak ayu!” 20 At minandal nan ali nan tataguna ta ituluddan enekak da Abram, ya nan
ahawana, ya an amin nan wadan hiya.

13

1 At nakak da Abram an himbaluy ad Egypt ta mumbangngaddad Negev hi ad Canaan,
ya inta'indan amin nan wadan dida. Ya hi Lot ya nitnud ay dida. 2 Hi Abram ya
pa"adangyan hi a'animal, ya balitu', ya silver.
3 Ya unat goh numbangngaddah ad Negev ya unda bimminna'el hinan babluy an mipluy
ad Bethel. Ya la'tot ya unda mah numbangngad hidin nuntuldaandah hopapnah ad Bethel
hi appit ad Ay 4 an hiyah de din nangiyammanah nan pun'onngan hidin hopapna,* at
impidwana goh an mundayaw ay Apo Dios.
5 Hi Lot an nitnud ay Abram ya do'ol goh di a'animalna, ya wada goh di pamilyana ya
baalna. 6 Ya la'tot ya adi umda nan pahtuda ti nahlag an dimmo'ol ahan nan a'animaldan
duwa. 7 At hiyay dumalat hi punhahannuan nan pumpahtulon da Lot ay Abram. Ya manu
ya un adi umda nan pahtuda ti wagwah diday nunhituh di an holag Canaan ya nan holag
Periz.
8 At inalin mah Abram ay Lot di, “Adi maphod hi un hin'umu'udduman nunhahannuda
nan pumpahtulonta ti hin'amata. 9 At hay maphod ya mumbattaanta, at amangom
tun nunlene'woh an luta ta pot'om di pohdom hi ihinanyu ta nan angangom ya hiyay
pangipluyanmi.”
10 At nunle'wohon mah Lot an inamang nan nunlene'woh an luta, ya inamangna nan
nundotal an babluy an neheggon hinan Wangwang an Jordan ta nangamung ad Zoar. Ya
ma"aphod hi nannigana ti do'ol di danum hidi an umat hinan galden Apo Dios, ya wada
goh di niyengngohanah ad Egypt. (Ya heden gutudna ya agguy ni' pina"in Apo Dios ad
Sodom ya ad Gomorrah.) 11 At hakupon Lot an amin nan niyappit hinan buhu'an di algaw
ya an amin nan nundotal an lutah di ad Jordan, at hidiy nangipluyandan hina"ama. 12 At
da Abram di nataynan ta diday nihinah ad Canaan, ya da Lot di immuy an ni'babluy hinan
nundotal an siudad hinan neheggon ad Sodom. 13 Mu nan tatagud Sodom ya nidugah an
na"appuhiy ato'atondan nun'abaholandan Apo Dios.

Hay Numbunagan da Abram ad Hebron

14 Ya unat goh nalpah an nakak da Lot ya inalin Apo Dios ay Abram di, “Hamadom an
amangon nan nunlene'woh. 15 Ti an amin heten lutan ipogpogan di tigom ya idat'un he"a
ya nan holagmu ta da'yuy ad lutah enggana. 16 Ya hay idat'uh holagmu ya do'ol ahan an
umat hi hupu' hitun lutan adi mabilang. 17 At umuy'a ta eka le'don ta tigom heten lutan
idat'un he"a.”
18 At ibunag mah Abram nan abung an tulda ta inyuynah nan neheggon hinan
awadan di o"ongol an ayiw an bagin Mamre hidid Hebron, ya inyammana goh hidi nan
pun'onngan ay Apo Dios.

14

Hay Namaliwan Abram ay Lot

‡ **12:16** Do'ol di mangali an nan hapit an *Pharaoh* ya bo'on ngadan di tagu ti hiyah ne pangalidah nan nahayhaynod an a'alidad Egypt. Gulat ta makulug at hiyay umat hinan duwan pangalidah nan a'alid Philistia an *Abimelek* (Gen. 20:2; 26:1) ya *Achish* (I Sam. 21:10) ya nan pangalidah nan a'alid Rome an *Caesar* (Lk. 3:1) ti hiyah ne pangalida ya anggay.

* **13:4** Gen. 12:8.

1 Ya heden gutudna ya wada han opat an a'ali an da Amraphel an alid Shinar,* ya hi
Arioch an alid Ellasar, ya hi Kedorlaomer an alid Elam,† ya hi Tidal an alid Goyim.‡ 2 Ya
dida ya nan titindaluda ya immuyda ginubat nan titindalun di leman a'alih nan udumnan
babluy an da Bera an alid Sodom, ya hi Birsha an alid Gomorrah, ya hi Shinab an alid
Admah, ya hi Shemeber an alid Zeboyim, ya nan alid Bela (unu Zoar). 3 Ya daten leman
a'ali ya nan titindaluda ya nunlalammungdah ad Siddim hinan way nundotal an lutan
neheggon hinan mungngadan hi Natoy an Lobong§ ta munggubatdah nan opat an a'ali ya
nan titindaluda. 4 Ya danen leman a'ali ya himpulu ta duway tawon di nangun'unudandah
nan Alin hi Kedorlaomer, mu heden miyapulu ta tuluy tawon ya ginubatda hiya ya nan
titindaluna ti agguyda penhod an unudon mahkay.
5 Ya heden miyapulu ta opat an tawon ya hi Kedorlaomer ya nan i'ibbanan a'ali ya
nan titindaluda ya immuyda ta ginubatda nan leman a'ali ya nan titindaluda. Ya heden
nange'wandan babluy ya ginubatda nan holag Repha* hi ad Ashteroth Karnaim, ya nan
ma'alih Zuzim hi ad Ham, ya nan holag Em hi ad Shaveh Kiriathaim, 6 ya nan holag Hor
hinan babluy ad Seir, ya numpudugda dida ta nangamung ad El Paran hinan pingit di
mapulun. 7 Ya unat goh nalpah ya numbangngadda, ya nidatongdah ad En Mishpat (an
hay ohan ngadana ya ad Kadesh), ya na'abakdan amin nan holag Amalek ya nan holag
Amor hi ad Hazezon Tamar.
8 Ya nan titindalun di leman a'ali an nan alih ad Sodom, ya ad Gomorrah, ya ad Admah,
ya ad Seboiim, ya ad Bela (an hay ohan ngadana ya ad Zoar) ya immuydah nan nundotal
an lutah ad Siddim ta hidiy nanodandah gubatonda 9 an nan titindalun di opat an a'ali an
da Kedorlaomer, ya hi Tidal, ya hi Amraphel, ya hi Arioch ta munggugubatda.
10 Ya heden nundotal an ad Siddim ya do'ol di naba"ungan an lutan napnuh ispaltu.
Ya unat goh wan ma'abak daden leman a'ali ya nan titindaluda ya limmayawda. Ya nan
udumnan tindalun nan a'alid Sodom ya ad Gomorrah ya inyogpahdah nan naba"ungan
an luta ta nipo"oyda, ya immuydah nan dudunduntug di udumnan mipo"oy. 11 Ya nan
nangabak an opat an a'ali ya nun'aladan amin nan gina'un nan iSodom ya iGomorrah an
ta"on nan ma'an ya nun'alada ya unda makak. 12 Ya kinaphulda goh hi Lot an amona'on
Abram, ya ni'yaladan amin di gina'unah dih nan nunhituwanah ad Sodom.
13 Mu wada han ohan lala'in nunligud, ya immuy ay Abram an ma'alih Hebrew† an
nangibaag hinan na'at ay Lot. Ya hi Abram ya nunhituh nan neheggon hinan o"ongol
an ayiw an bagin Mamre an nan holag Amor an agin da Eshkol ay Aner, ya liligwan
Abram dida. 14 Ya unat goh dengngol Abram an enekakda nan tulangna at inayagana
din tatagun nun'ala'eng an mi'gubat an tuluy gahut ya han himpulu ta walu ta inunudda
din titindalun di a'ali an nangekak ay da Lot hi engganah ad Dan. 15 Ya unat goh wan
nahdom ya ginodwan Abram nan tataguna ta duwam pamulog ta umuyda li'ubon an
gubaton nan binuhulna. Ya unat goh ginubatda ya inamehda dida, ya numpudugda ta
nangamung ad Hobah hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Damascus.
16 At bangngadon da Abram an amin din gina'un hinamhamda, ya hi Lot an amona'ona,
ya ta"on nan binabai, ya nan udumnan tatagun nakaphul.

Hay Nunwagahan Melchizedek ay Abram

17 Ya heden numbangngadan da Abram hidin nalpahan di nangamehandan da Kedor-
laomer, ya nan i'ibbanan a'ali, ya nan alih ad Sodom ya immuy ta damuwona didah nan
Hadog an Shaveh an ma'alih Hadog di Ali.
18 Ya hi Melchizedek an alih ad Salem‡ ya hiya goh di padin Apo Dios an na'abbagbagtu.
Ya inyuynay tinapay ya bayah ay Abram. 19 At winagahana hiyan inalinay,

"Hi Apo Dios an na'abbagbagtu
an Hiyay nunlumuh ad daya ya tun luta
ya Hiyay munwagah ay he"a, Abram.
20 At madayaw hi Apo Dios ti Hiyay bimmadang
ta way inatmun nangammeh hinan binuhulmu!"

At hay inat Abram ya indatnan Melchizedek nan mun'iyapuluh nan binangngadna.
21 Ya nan alih ad Sodom ya inalinan Abram di, "Nan tatagu' di ipabangngadmu ya
ammuna, ya bagim an amin nan gina'u."
22 Mu tembal Abram, ya inalinay, "Adi umat hinay ato' ti intulag'un Apo Dios an
na'abbagbagtun nunlumud abuniyan ya tun luta 23 an adi mabalin hi un way ala' hinan
nabangngad an ta"on ah putlung an hinulid unu nan go'od di tsinelas ta mid alyom hi

* **14:1** Unu ad Babylon. † **14:1** Unu ad Iran. ‡ **14:1** Hay pohdon ten hapit an ibagah nan hapit di Hebrew ya *nan anasyonasyon an hinakup di Hentil.* § **14:3** Unu Dead Sea. * **14:5** Hi Repha ya nan holagna ya o"ongol an tatagun ma'alih higante. † **14:13** Unu Hudyu. ‡ **14:18** Unu Jerusalem. Hay pohdonan ibaga ya *lenggop*.

udum di algaw hi unna' impa'adangyan ay he"a. 24 At mi'id ah ala' an ammuna nan
inanmih tun initnud'u an tatagu' ya nan idatmuh nan liligwa' an da Aner, ya hi Eshkol, ya
hi Mamre an bimmadang."

15

Hay Ni'tulagan Apo Dios ay Abram

1 Ya unat goh nalpah hana ya numpa'ilah Apo Dios ay Abram, ya inalinay,
"Abram, adi'a tuma'ot hinan ma'ma'at ti baliwa' he"a,
ya idat'uy ongol hi awagaham."
2 Ya inalin Abram di, "Apo Dios an nabagbagtu, mu hay pangi'ata' hinan idatmun ha"in ti
mi'id ah imbaluy'uh pangipaboltana'? Ti un anggay hi Eliezer an iDamascus hi mamnoh hi
odon'u, 3 ya ten mid ah indatmuh imbaluy'u, at nan ohan baal'uy mamnoh hinan odon'u!"
4 Ya inalin goh Apo Dios ay Abram di, "Bo'on nan baalmuy mamnoh hinan odonmu ti
nan iyimbaluymu." 5 Ya impapitaw Apo Dios hi Abram, ya inalinay, "Tangadom ad daya
ta tigom nan do'ol an bittuan an adi'a pa'abbilang. At hi awniat umat hinay ado'ol di
holagmu."* 6 Ya kinulug Abram hi Apo Dios, at imbilang Apo Dios an nahamad di ugalina.†
7 Ya inalin goh Apo Dios ay hiyay, "Ha"in nan Dios an nangipakak ay he"ah nan babluy
ad Ur hi ad Babylon ta he"ay pangipabnoha' eten luta ta bagim."
8 Mu inalin Abram di, "Apo Dios an nabagbagtu, hay atom ta way panginnilaa' hi unmu
ipabnoh ay ha"in?"
9 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Eka ummal hi baka, ya gandeng, ya nan buta'al an
kalnilun hintutluy tawonda, ya ni'yalam'ah ohah putta ya balug." 10 Ya innal Abram hadin
amin, ya innayunan genlot, ya ginodwana ta nunhiyanona, mu agguyna ginodwa nan
putta ya balug. 11 Ya natapanganday bannug ta umuyda ihda nan dotag, mu inabul Abram
dida.
12 Ya unat goh nahilip ya ma"aliy enlo' Abram, at nolo'. Ya hin'alina ya tinnigna
han pa'ahhelong an atata'ot. 13 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Nan holagmuh udum hi
algaw ya bunagdah nan udum an babluy ta mumbalindah himbut hi opat di gahut an
tawon,‡ ya nunheglay ipaligligatanda. 14 Mu la'tot ya moltao' nan tatagun nen babluy an
mangipaligligat ay dida, at hay angunuhna ya makakda, ya pi'yalada nan do'ol an gina'u.
15 Ya he"a ya matubayan'a, ya malenggop'ah atayam. 16 Ya maluh di miyapat an holag
ya mumbangngadda nan holagmun ten babluy. Mu adi' ni' pakakon nan holag Amor
an mangamangat hi nappuhi ta nangamung unda iyal'allan mangat hi nappuhi, at hiyay
gutud di pummoltaa' ay dida."
17 Ya unat goh na'unug nan algaw an mun'a'ahom ya tinnig Abram han kawalin napnuh
balan mun'ahu' ya nan mundalang an ayiw an naluh hinan numbattanan di nagogod
an dotag.§ 18 Ya heden algaw ya ni'tulag hi Apo Dios ay Abram, ya inalinay, "Heten
lutan mete"ah nan nipogpogan di ad Egypt ta malbih nan Wangwang an Euphrates ya
ipabnoh'uh nan holagmu. 19 Ya ipabnoh'u goh ay da'yu nan lutan numbabluyan nan holag
Ken, ya nan holag Keniz, ya nan holag Kadmon, 20 ya nan holag Heth, ya nan holag Periz,
ya nan holag Repha, 21 ya nan himpampun an holag Amor, ya nan iCanaan, ya nan holag
Girgas, ya nan iJebus."

16

Da Hagar ay Ishmael
(Gal. 4:21-31)

1 Hi Sarai an ahawan Abram ya bahig, mu waday tagalanan i'Egypt an nungngadan
hi Hagar. 2 At inalin Sarai ay Abram an ahawanay, "Hi Apo Dios ya agguyna inabulut
an waday imbaluyta. At eka me'yelo' hinan tagala' ta wada ay di imbaluyyu ya hiyay
imbaluyta."*

---

* **15:5** Rom. 4:8. † **15:6** Rom. 4:3, 22, 20-24; Gal. 3:6; Jac. 2:23. ‡ **15:13** Heten bilang ya ma'alih *round number* ti un itang di uyapna. Mu hay ustuh uyap di nunhituwan nan Hudyud Egypt ya opat di gahut ta han tulumpuluy tawon (Ex. 12:40-41). § **15:17** Manu ay ginodwadan hina'ha' din animalda ya ta e'wadah nan numbattanan din nagodwa an dotag hi unda muntutulag ya ta ipa"elda an gulat ta ibahhawdan mangunud enen tulag ya mabalin an godwaon nan nuntutulag di odolda an umat hinan nagodwan animal. At hay impattig Apo Dios hi dimmalanana ya nan kawalin nipa'wah nan numbattanan di nagogod an dotag ti adi mattig hi Apo Dios. Ya agguy ni'dalan hi Abram ti anggay hi Apo Dios di nunhapatan Abram, ya mid inat Abram an nunhapatan Hiya. (Wada goh di ohan na'atan ten ugali an nitudo' hinan Jer. 34:18-20). * **16:2** Hiyah ne ugalin di iCanaan, at inunud Sarai di ugalida.

At inabulut Abram nan inalin ahawana. 3 Heden miyapulun tawon da Abram ad Canaan
ya hiyay nangidatan Sarai ay Hagar an tagalana ta miyadwan ahawan Abram. 4 At ne'yelo'
hi Abram ay Hagar, at nunhabi. Ya unat goh nunhabi ya pihulonah Sarai an ad tagalan
hiya.
5 Ya inalin Sarai ay Abram di, “He"ay ad bahol hinan pamihupihulan nan tagala' ay ha"in
ti ha"in nangabulut an me'yelo"an hiya! Ya ad ugwan an inilanan nunhabi ya pihulona'
ay hiya! At hi Apo Dios di mangipanuh ay dita nu hay ad bahol.”
6 Mu inalin Abram ay ahawanay, “He"ay ad tagala, at okod'ah pohdom hi atom ay hiya.”
Ya nunheglay inat Sarai an namaligat hinan tagalana, at la'tot ya limmayaw ta taynanah
Sarai an apuna.

Nan Anghel an Ni'hapit ay Hagar

7 At nan Anghel Apo Dios† ya inah'upanah Hagar hinan awadan di obob hinan mapulun
an owon an umuy ad Shur. 8 Ya inalin nan Anghel ay hiyay, “Hagar an tagalan Sarai, hay
nalpuwam, ya hay umayam?”
“Ya tembalnan inalinay, Lumayawa' ta tayna' hi Sarai an apu'.”
9 Ya inalin nan Anghel Apo Dios ay hiyay, “Mumbangngad'aat ta inaynayunmun
muntagalan hiya, 10 at idat'uy do'ol an holagmun adi mabilang.” 11 Ya inalina goh di,
“Nan inhabim ya lala'i,
at itungawmu ay ya ngadanam ta hi Ishmael‡
ti immannung an *dengngol Apo Dios* di pumpahpahmo'am.
12 Mu henen iyimbaluymu ya umat hinan atata'ot an animal
an mi'id mapto' hi ihinana ti buhulonan amin di tatagu,
ya buhulon goh di tatagu hiya.
Ya hay pi'taguana ya mi'laban hinan tutulangna.”
13 Ya mete"an de ya hay punnomnom Hagar ya hi Apo Dios di manalimun ay hiya. At
inalinay, “Maphod ta heten atagu' ya tinnig'uh Apo Dios, ya ten matagua' ta way ato' an
mangulgud hi nanniga' ay Hiya!” 14 At heden bubun ya nangadnan hi Beer Lahai Roi§ an
wadah nan numbattanan ad Kadesh ya ad Bered, ya ihna goh hidid ugwan pay.
15 At nuntungaw hi Hagar, ya nginadnan Abram han ung'ungngan nitungaw ta hi
Ishmael.* 16 Ya hay tawon Abram ya nawalu ta onom hidin nangitungawan Hagar ay
Ishmael.

17

Hay Hopap di Pumpakugitan di Linala'i

1 Hidin nuntawon hi Abram hi nahiyam ta hiyam ya numpattig hi Apo Dios ay hiya, ya
inalinay, “Ha"in hi El-Shaddai* an *nan Dios an abalinanan amin di logom*, at unudona' ta
ihamadmuy pangatmu. 2 At itulag'un he"a ta do'lo' ahan di holagmu.”
3 Ya nunluung hinan lutah Abram an mange'gon ay Hiya. Ya impidwan Apo Dios an
inalinay, 4 “Hay itulag'un he"a ya do'lo' ahan di holagmu ta he"ay ommod nan do'ol an
tataguh nan abablubabluy. 5 Ya mete"ad ugwan ya bo'on mahkay Abram† di ngadanmu ta
he"ah Abraham‡ ti pumbalino' he"ah *ommod an amin nan mumpunhituh numbino'ob'on
an babluy*. 6 Ti do'lo' ahan di holagmu ta miwa'atdah tun abablubabluy, ya mumpun'aliy
udumnan dida. 7 Nan intulag'un he"a ya minaynayun an ma'at an ta"on nan a'apum hi
enggana. At Ha"in di dayawom, ya umat goh hinan mihukat ay he"an holagmu ta Ha"in di
dayawonda. 8 An amin nan babluy ad Canaan an ni'hituwam ad ugwan ya idat'un amin
ay he"a ya nan holagmu ta da'yuy ad luta. Ya nan holagmu ya mahapul an Ha"in an Dios
di dayawondah mi'id pogpogna.”
9 Ya inalin goh Apo Dios ay Abraham di, “Nonomnomom nan intulag'un he"a, at
mahapul an atom, ya ta"on nan holagmu ya nan holagda goh ya mitutuluy an unudonda
ta adida aliwan. 10 At hay panginnilaan hi pangunudam ya mahapul an makugit an
amin nan linala'i ya ta"on nan holagda. 11 At makugit ayun amin ta panginnilaan hinan
intulag'un he"ah mahapul an unudom. 12 Mete"ad ugwan ya mahapul an makugit an amin
di linala'in ung'ungungngah nan miyawaluy algawda, ya ta"on nan himbut an mitungaw
hi babluyyu, ya nan mipallog an himbut an malpuh nan udumnan babluy. 13 At an amin
di linala'i ya mahapul an makugitda ta hiyay malkan di odolda ta panginnilaan an adi

† **16:7** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament (verse 13). ‡ **16:11** Hay pohdonan ibaga ya *donglon Apo Dios*. § **16:14** Hay pohdonan ibaga ya *wagwada an mamannig ay ditu'u*. * **16:15** Mid mapto' ya na'at hidin 2080 B.C. * **17:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan Dios an abalinanan amin di logom*. † **17:5** Hay pohdonan ibaga ya *nabagtun ommod an hi ama*. ‡ **17:5** Hay pohdonan ibaga ya *ommod an amin nan numpunhituh numbino'ob'on an babluy*.

mapogpog nan intulag'un he"a. 14 At nan linala'in agguy nakugit ya agguy nibilang hi
tagu' ti agguyna inunud di ni'tulaga' ay he"a."
15 Ya inalin goh Apo Dios ay Abraham di, "Hi Sarai an ahawam ya bo'on mahkay hi Sarai§
di ngadana ta hi Sarah.* 16 Ya wagaha' hiya ta umimbaluy hi lala'i, ya hiyay ommod di do'ol
an tatagun mumpunhituh nan numbino'ob'on an babluy. Ya waday mumpun'alih malpuh
nan holagna."
17 Ya nunluung hinan lutah Abraham ta dayawonah Apo Dios. Mu hiya ya *kumikih*
punnomnomanan inalinay, "Undan mabalin an munholag di hinggahut di tawona? Ya
undan mabalin an umimbaluy hi Sarah an nahiyam di tawona?" 18 Ya inalin Abraham ay
Apo Dios di, "Undan ahan adi mabalin hi un nan holag'un hi Ishmael di mamnoh hinan
tawid'u?"
19 Ya inalin Apo Dios di, "Bo'on, ti hi Sarah an ahawam ya umimbaluy hi lala'i, ya
ngadnam ta hi Isaac.† At hi Isaac di pi'tulaga' goh hinan mid pogpognan tulag'u ta nan
holagnay pangipa'annunga' hinan intulag'un he"a. 20 Ya nan inalim an hi Ishmael ya
wagaha' ta idat'uy do'ol an holagna. At hiyay ommod di himpulu ta duwan a'ap'apun
di tatagu, ya umat goh hinan holagdan mundongol di aatda. 21 Mu hay ipa'annungan nan
intulag'un he"a ya han imbaluymun hi Isaac an itungaw Sarah hi tawon hinan umat hitun
gutudna." 22 Unat goh nalpah an ni'hapit hi Apo Dios ay Abraham ya tinaynana.
23 Heden algaw ya inunud Abraham nan inalin Apo Dios ay hiya, at kinugitnah Ishmael
an imbaluyna. Ya inatna goh an amin hinan linala'in nan himbut an nitungaw hi babluyda
ya nan nipallog an himbut an nalpuh nan udumnan babluy. 24 Hi Abraham ya nuntawon
hi nahiyam ta hiyam ya un makugit, 25 ya hi Ishmael an imbaluyna ya nuntawon hi
himpulu ta tulu ya un makugit. 26 Ya heden algaw ya nundehhan da Abraham ay Ishmael
an nakugit. 27 Ya inatna goh an amin hinan linala'in nan himbut an nitungaw hi babluyda
ya nan mipallog an himbut an malpuh nan udumnan babluy.

18

Hay Immayan nan Tulun Linala'in Abraham

1 Ya wada han hin'algaw hi nuntonga ya numpatigaw hi Apo Dios ay Abraham hi
wadanah nan neheggon hinan o"ongol an ayiw an bagin Mamre. Hidin inu'umbunan
Abraham hinan pantaw di abungnan tulda 2 ya inta'wadna, ya tinnigna han tulun linala'in
timmata'dogdan neheggon ay hiya, at mala"uy ta ayna damuwon dida. Ya unat goh
immatam ay dida ya innayunan nunluung ta apngaona dida.
3 Ya inalinan diday, "Apu, mahapul ni' ahan an mun'awa ayuh abung'uh na'amtang! 4 At
mun'eblay ayun ten puun di ayiw ta umuy'u alan nan danum ta pangihuyuh nan hu'iyu
5 ya ta damunah pangidadaana' hi ononyu ta way i'ilogyun mangituluy an umuy hinan
ayanyu."
Ya tembalda, ya alyonday, "Oo, ta"on ya henodmi."
6 At nunnaudon Abraham an immuy hinan abungdan tulda, ya inalinan Sarah di,
"Punnaudom ta alam nan ma"aphod an alena, ya inyammam di udum hi tinapay."
7 At immuy hinan pahtuda, ya pento'na nan ma"aphod an mataban uyaw, ya im-
paguyudnah nan baalna ta ayda paltion ta ihaangda, at nunnaudondan inat. 8 Ya unat
nidadaan ya innal Abraham nan udumnan mahapul an umat hi gatas ya nan udumnan
mahapulda, ya nun'iddumnah din dotag ya nan ma'an, ya indadaana ta manganda nan
linala'in mangilinah nan way puun di ayiw. Ya hi Abraham ya timmata'dog hinan way
neheggon ay dida.
9 Ya inalidan hiyay, "Hay wadan nan ahawam an hi Sarah?"
Ya inalinay, "Wah dih nan abung an tulda."
10 Ya inalin nan ohan hi Apo Dios di, "Hay pumbangngada' hi un maluh di umat hitun
gutud hi mehnod an tawon ya waday itungaw ahawam an hi Sarah an lala'i."*
Ya hi Sarah ya wah nan way pantaw di abung an tulda, ya ta"on hi un nipo"oy mu
dengngolnah den inalina. 11 Ya heden gutudna ya ma'ma"ilog hi Abraham ya na'in'innah
Sarah an natdu' di matyamna. 12 Ya *kimmikih* Sarah hi nomnomna, ya inalina goh hinan
nomnomnay, "Un mah mabalin an umimbaluya' an ten na'in'innaa' ya ma'ma"ilog nan
apu'† an mumpapto' ay ha"in? Ya un mah mabalin an waday umipa'amlong ay ha"in ti
ten namogpoga'?"

---

§ **17:15** Agguy tu'u inilay pohdon ten ngadan an ibaga. * **17:15** Hay pohdonan ibaga ya *babain imbaluy di ali.*
† **17:19** Hay pohdonan ibaga ya *kumiki* ti kimmikih Abraham (Gen. 17:17), ya kimmiki goh hi Sarah (Gen. 18:12).
* **18:10** Rom. 9:9. † **18:12** I Pet. 3:6.

13 Ya inalin Apo Dios ay Abraham di, “Anaad ta *ma'akikkih* Sarah an inalinay, Un mah
awni ta ma'in'innata ya unta mahkay umimbaluy? 14 Undan way adi abalinan Apo Dios
an aton? Ya ten alyo' an hay pumbangngada' hi umat hitun gutud eten mehnod an tawon
ya itungaw Sarah han lala'in imbaluyna.”‡
15 Ya gapuh ta'ot Sarah ya inhautnan inalinay, “Agguya' *kimmiki*.”
Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Immannung an *kimmiki'a*.”
16 Ya unat goh nalpah di nunhahapitanda ya makak daden linala'i. Ya nitnud hi
Abraham ta ipangulunay owondan ma'uhdungan ad Sodom. 17 Ya inalin Apo Dios goh
di, “Munduwaduwaa' ti tagwan hi un'u ipa'innilan Abraham nan ninomnom'uh ato' unu
adi'. 18 Immannung an nan holagna ya munholagda ta dumo'olda ta diday mundongol
di abalinandah nan abablubabluy, ya dumalat hiya ya wagaha' an amin nan tataguh
abablubabluy.§ 19 Ti hiyay pento"u ta tugunona nan holagna ya nan holagda ta Ha"in
di unudonda ta maphod an nahamad di atonda. Ya atonda ay ya mipa'annung an amin
nan intulag'un Abraham hi ato'.”
20 Ya inalin Apo Dios ay Abraham di, “Nan tataguh ad Sodom ya ad Gomorrah ya nidugah
an na"appuhi nan ato'atondan pumbaholan. 21 At mahapul an umuya' hidi ta umuy'u
hamadon hi un immannung unu agguy.”
22 At intuluy din duwan linala'in umuy ad Sodom, mu nataynan hi Abraham an gun
mi'hapit ay Apo Dios. 23 At inalin Abraham di, “Undan ta"on un nan nahamad di pangatna
ya iniddummun pumpi'patoy? 24 Mu gulat ta waday nabongleh nahamad di pangatda
eden siudad ya pi'yubahmu damdama didan himpamabluy unu adim an dumalat dane
han nabonglen nahamad di pangatda? 25 Mu He"a ya inila' an nahamad di pamanuhmu,
at adi mabalin an pi'yubahmu nan nahamad di pangatna! Ti atom ay ya undan adida
mi'yubah hinan nun'abaholan?”
26 Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Oo aga, gulat ta wadada ah nabongleh tatagun
nahamad di pangatda at diday dumalat hi adi' pangubahan ay didan himpamabluy.”
27 Ya inalin goh Abraham di, “Apu, iyabulutmu ni' ahan ta ibaga' nan pohdo' an ta"on
unna' tagu ya anggay an un hay hupu' di nalpuwa'. 28 Mu gulat ta waday unda napat ya
han lema ya anggay nan nahamad di pangatda ya adim ubahon heden babluy?”
Ya inalin Apo Dios di, “Ta"on unda napat ya han lema mu ta wadada at adi' ubahon.”
29 Ya inalin goh Abraham di, “Oo, mu gulat ta unda napat ya anggay?”
Ya inalin Apo Dios di, “Adi' ubahon an ta"on unda napat.”
30 Ya inalin Abraham ay Apo Dios di, “Adi'a ni' ahan bumungot ta wada goh han ibaga'.
Ya gulat mah ta unda wada ah tulumpulu?”
Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Adi' an dumalat nan tulumpulu.”
31 Ya inalin goh Abraham di, “Apo Dios, iyabulutmu ni' ta ituluy'un ibaga tun wah
nomnom'u. Mu gulat ta unda duwampulu ya anggay?”
Ya inalinay, “Adi' ubahon heden babluy hi unda wada ah duwampulu.”
32 Ya inalin Abraham di, “Apo Dios, hiyah te angunuh di ibaga', at adi'a ni' ahan
bumungot. Mu gulat ta unda himpulu ya anggay?”
Ya inalin Apo Dios di, “Adi' ubahon heden babluy hi unda wada ah himpulu.”
33 Ya unat goh nalpah heden nunhapitandan Abraham ya nakak hi Apo Dios, ya nakak
goh hi Abraham an immuy hidin abungnan tulda.

19

Hay Inayan nan Duwan Anghel ad Sodom

1 Ya wan munhinag ya dimmatongda nan duwan anghel hi ad Sodom. Ya wah dih Lot an
inu'umbun hinan ubunan an neheggon hinan buhu'an den babluy. Ya unat goh tinnigna
dida ya nala"uy ta umuyna damuwon dida. Ya unat goh immatam an manamun dida ya
nunluung ta apngaona dida. 2 Ya inalinay, “Ha"in di ohah baalyu, at umuy tu'uh abungmi
ta ihuanyu nan hu'iyu, ya immiyan ayu ta awni ta maweet ya unyu ituluy an umuy hinan
ayanyu.”
Mu tembalda, ya alyonday, “Adi ami! Hitu man hi ubunan, ya immiyan ami.”
3 Mu hi Lot ya pimagmagoh an mangal'alu' ay dida, ya la'tot ya inabulutda, ya nitnuddan
hiya ta immuydah abungna. Ya nunhaang hi Lot hi tinapay an adi mabino'bo'an, ya
numpaltida ta way ihdan nan mangili. Ya unat goh nalutu ya nanganda.
4 Ya uwani an agguyda immuy nolo' daden mangili ya immuydan amin nan linala'in
iSodom an mumpangilog ya nan nun'ala'ay ta lini'ubda nan abung Lot. 5 Ya mun'alidan
Lot an alyonday, “Hay wadan din linala'in impa'iyanmu? Mahapul an ipapitawmu dida ta
umalidan da'mi ta way atonmin mangelo' ay dida!”

‡ **18:14** Rom. 9:9. § **18:18** Gal. 3:8.

6 Ya limmahun hi Lot ta way atonan mi'hapit ay dida, ya intangobna nan pantaw. 7 Ya
inalinah nan iSodom di, “I'ibba, adi ni' ahan nginin di nappuhih atonyu! 8 At tun duwan
binabain imbaluy'u an agguy nalhin di ipalahun'u ta okod ayuh nan pohdonyun aton ay
dida. Mu ta bo'on tun mangili' ti mahapul an ipapto"u dida.”
9 Mu alyonday, “Un'a udot bunag ya he"ay mummandal ay da'mi? Miwa'lin'a at hina ti
la'tot ya immipabohol'a, ya nunnaud di atonmin he"a ya un danen linala'i!” At nadhudan
nangituldun ay Lot ta way atondan umuy mama"ih tangob. 10 Mu na'ibboggon nan
duwan mangilin nunlapdu' ay Lot hinan pantaw, ya impahigupdah baluy, ya intangobda
nan pantaw. 11 Ya binulawdan amin din linala'in wah dola an iSodom, at mid ologdan
mangah'up hinan pantaw.
12 Ya inalin din duwan linala'in Lot di, “Undan mi'id a'agim, ya imbabaluymu, ya
inapum, ya hay way tutulangmuh ni'hitun ten babluy? Ya gulat ta wadada ya eka inalin
dida ta mi'yekakdan da'yu ta taynanyuh ten babluy 13 ti ten ubahonmih ten babluy! Ya
manu ay atonmi oo ti ininnilan Apo Dios nan nidugah an na"appuhin ato'atonda, at hiyaat
un da'mi hennag ta ubahonmih ten babluy an ad Sodom.”
14 At immuy hi Lot hidin linala'in apuwona an niyalih din imbabaluynan binabai, ya
inalinan diday, “Punnaudon tu'un makak hitu ti hi Apo Dios ya ubahonah ten babluy tu'u!”
Mu hay ninomnomda ya alyondah un nin munhanul.
15 Ya wan na'uy an mawa'ah ya din duwan anghel ya numbangondah Lot an alyonday,
“Punnaudom an bumangon, ya inawitmuy ahawam ya nan duwan binabain imba-
baluymu ta lumayaw ayu ta adi ayu mi'lagat hi amoltaan ten babluy!”
16 Mu palunlunot hi Lot an makak. Mu nidugah di nammo' Apo Dios ay dida, at din
duwan linala'i ya inodnanday ngamaydan hina"ama, ya enekakda dida ta nangamung
unda binataanan heden babluy. 17 Ya inalin den ohan anghel ay diday, “Ekayu mahkay ta
punnaudonyun lumayaw! Ya adiyu man ahan wingwingiyon nan babluy an tinaynanyu!
Ya adiyu ita'dog eden nundotal an pange'wanyu ta nangamung un ayu umatam hinan
aduntuduntug ta mabaliwan ayu ta adi da'yu ilagat hinan apuy!”
18 Ya hi Lot ya inalinay, “Bo'on ni' nan adagwiy ayanmi, Apu! 19 Ya inila' an nidugah di
nammo'mun ha"in ti binaliwana'. Mu mid olog'un lumayaw an umuy eden aduntuduntug,
at la'tot ya inlagat da'mih nan dalan, ya natoy ami, ya mid umatam hidi. 20 Undan ahan
adi mabalin un heden neheggon an *it'ittang* an babluy di ayanmi ta mabaliwan ami?”
21 Ya inalin nan anghel di, “Abuluto' nan pohdom ta hidiy ayanyu, at adi' mah pi'yubah
hede han it'ittang an munisipyu. 22 At punnaudonyun umuy hidi ta awni ta umatam ayu
ya un'u ete"a nan ato'!” (Ya heden munisipyu ya nginadnanda ta ad Zoar* ti hay nangalyan
Lot hi un *it'ittang* an babluy.) 23 Ya heden dimmatngan da Lot ad Zoar ya bimmuhu' nan
potang.

Hay Noghoban ad Sodom ya ad Gomorrah

24 Ya hin'alina ya nun'ogah Apo Dios nan ahigegeladaw an apuy an nalpud dayan
nun'agah ad Sodom ya ad Gomorrah. 25 At nun'oghob an amin di logom hidih nan babluy,
ya an amin di tatagu, ya nan numbino'ob'on an himmangaw hinan luta. 26 Mu hi ahawan
Lot ya nunligguh ta tigona nan nalpuwanda, at hiya ya numbalin hi ahin an immodhol
an timmata'dog an ay tu'ud.
27 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya immuy hi Abraham hidin timma'doganah din
ni'hapitanan Apo Dios. 28 Ya unat goh inuhdunganad Sodom, ya ad Gomorrah, ya nan
nundotal an luta ya tinnigna nan umu'utyu' an ahu' an nalpun den lutan umat hi ahu' an
malpuh nan pun'apuyan. 29 Mu heden nangubahan Apo Dios eden siudad an ni'hituwan
Lot ya ninomnom Apo Dios hi Abraham ta inyabulutnay lumayawan da Lot ta agguyda
nilagat.

Hay Nalpuwan di i'Ammon ya iMoab

30 Ya dimmalat nan ta'ot Lot an mihinah ad Zoar ya initnudna nan duwan binabain im-
babaluyna ta nunti'iddah nan aduntuduntug an wadan di liyang ta hiyay nunhituwanda.
31 Ya wa han ohay algaw ya heden pangpangullun babai ya inalinah nan aginay, “Ten
gun mala'ay hi amata, ya ten mi'id ah linala'ih tun wadan tu'uh mangahawan dita ta way
ahlagantan umat hinan ma'ma'at hitun alutaluta. 32 At butngontah amata ta way atontan
mangelo' ay hiya ta way ahlagantah hanat amata.”
33 At heden nahdom ya binutongdah amada, ya enelo' den pangpangullu. Mu hi amada
ya na'abbutong, at agguyna enelan di na'at.
34 Ya heden nabiggat hi nahdom ya inalin han pangpangulluh nan aginay, “Enelo"u
hiyad a"u, at butngonta hiya goh ad ugwan an nahdom ta elo'mu hiya ta ditan duwa ya

* **19:22** Hay pohdonan ibaga ya *it'ittang*.

mawaday imbaluytan dumalat hi amata." 35 At heden nahdom ya binutongda goh hiya, at
enelo' goh de han udidian. Mu na'abbutong hi amada, at agguyna enelan goh nan na'at.
36 Ya daten duwan imbabaluy Lot ya nunhabidan dimmalat hi amada. 37 Ya unat goh
nuntungaw heden pangpangullu ya lala'i, at nginadnana ta hi Moab,† ya hiyay napu'agan
nan iMoab ad ugwan. 38 Ya unat goh nuntungaw heden netob ya lala'i goh, at nginadnana
ta hi Ben-Ammi,‡ ya hiyay napu'agan nan holag Ammon ad ugwan.

20

Da Abraham ay Abimelek

1 At la'tot ya tinaynan da Abraham ad Mamre ta umuydah nan numbattanan di ad
Kadesh ya ad Shur hinan babluy ad Canaan. At mumbunagda goh ta nunhitudah
na'amtang hi ad Gerar. 2 Hidin awadandah ad Gerar ya hiyay nangalyan Abraham un
hi aginah Sarah an ahawana. At hi Abimelek* an alih ad Gerar ya impa'awitnah Sarah ta
ahawaona.
3 Mu wada han ohan labi ya numpa'enap hi Apo Dios ay Abimelek, ya inalinay, "He"a ya
matoy'a ti hi Sarah an impa'awitmu ya waday ahawana."
4 Mu agguy enelo' Abimelek hi Sarah, at hiyanan inalinay, "Apo Dios, mi'id ah inat'uh
nappuhi! Ya moltaona' mah ya ta"on nan tatagu ya pi'moltam? 5 Heten inat'u ya maphod
hi punnomnoma', at mi'id bahol'u ti inalin Abraham di un hi aginah Sarah! Ta"on hi Sarah
ya inalina goh di unda hin'agi!"
6 Ya intuluy Apo Dios an numpa'enap ay Abimelek, ya inalinay, "Oo, inila' an bo'on
baholmu. Hiyaat un'u agguy inyabulut an me'yelo"an hiya ta adi'a mumbahol ay Ha"in.
7 At ibangngadmu nan babai ay ahawana ti propeta hiya, at iluwaluan da'a ta du'du"oy di
pi'taguam. Mu adim ay ibangngad hiya ya matoy'a ya nan tatagum goh."
8 Ya hidin nabiggat ya bimmangon hi Abimelek, at inayaganan amin nan u'upihyalna
ta ibaagnan dida nan na'at ay hiya. Ya nidugah di ta'otda. 9 Ya inayagan Abimelek hi
Abraham, ya inalinay, "Ngadan nan inatmun da'mi? Ngadan di nappuhih inat'un he"ah
dimmalat hi aymi atayan? Adi ahan maphod nan inatmun ha"in! 10 Ya anaad ta inatmuy
umat hitu?"
11 Ya tembal Abraham an inalinay, "Oo ti hay ninomnom'u ya mi'id ay da'yuy tuma'ot
ay Apo Dios, at patayona' an dumalat hi ahawa'. 12 Ya hiya ya immannung an hi
agi' ti benentan ama, mu hiyay inahawa'.† 13 Hidin nangalyan Apo Dios hi tayna'
nan nunhituwanmin da ama ta umuya' hinan udum an babluy ya inali' ay ahawa' di,
Ipattigmuy pamhodmun ha"in hinan gunmu pangalyan hi unta hin'agih nan gunta ayan
hinan malgom an babluy ta way adida pamatayan ay ha"in."
14 Ya imbangngad Abimelek hi Sarah ay Abraham, ya indatana didah kalnilu, ya baka,
ya tagala. 15 At inalin Abimelek di, "Luta' an amin hatu, at mumpili'ah punhituwam."
16 Ya inalina goh ay Sarah di, "Idat'uy hinlibuh pihhun Abraham an agim ta gapgapa'
nan mi'id immannung hi inat'un he"a ta panginnilaan nan tatagu."
17 At nunluwaluh Abraham ta impa'adaog Apo Dios da Abimelek an himbaluy ya nan
tagalada ta way atondan mahlag. 18 Ti hi Apo Dios ya nun'umutonay putun nan ahawan
Abimelek ya nan tagalan binabai ta way atondan adi mahlag an dumalat hi Sarah an
ahawan Abraham.

21

Hay Nitungawan Isaac

1 Hi Apo Dios ya hemmo'nah Sarah ta impa'annungna nan inalina. 2 At nunhabih Sarah.
At heden gutudnah inalin Apo Dios hi puntungawana ya nuntungaw, at lala'iy imbaluyda
ay Abraham eden nala'ayana.* 3 At nginadnan Abraham nan imbaluynan intungaw Sarah
ta hi Isaac.† 4 At kinugit Abraham hi Isaac eden miyawalun algawna ti hiyah ne intulag
Apo Dios hi atona.‡ 5 Hi Abraham ya hinggahut di tawonah din nitungawan Isaac.
6 Ya hi Sarah ya inalinay, "*Kimmikia'* an dumalat nan inat Apo Dios! At an amin nan
mangngol eten na'at ya *mi'kikidan* ha"in!" 7 Ya inalina goh di, "Mi'id nin ahan di mangalin

† **19:37** Hay pohdonan ibaga ya *hi amay nalpuwa'*. ‡ **19:38** Hay pohdonan ibaga ya *lala'in imbaluy nan tutulang'u*.
* **20:2** Do'ol di mangali an nan hapit an *Abimelek* ya bo'on ngadan di tagu ti ohan pangalidah nan nahayhaynod an a'alidad Philistia. Nu makulug ya hiyay umat hinan hapit an *Achish* ad Philistia (I Sam. 21:10; 26:1), ya hapit an *Pharaoh* ad Egypt (Gen. 12:16), ya hapit an *Caesar* ad Rome (Lk. 3:1) ti un hay pangali ya anggay. † **20:12** Gapu ta agguy ni' inyuldin Apo Dios an mapaniaw hi un way mangahawah nan agina at mid ah baholdan Apo Dios. * **21:2** Mid mapto' ya na'at hidin 2066 B.C. † **21:3** Hay pohdonan ibaga ya *kumiki* ti kimmikih Abraham (Gen. 17:17), ya kimmiki goh hi Sarah (Gen. 18:12-13, 15; 21:6). ‡ **21:4** Gen. 17:12.

Abraham hi un mumpa'inum hi Sarah hi ung'ungnga! Mu ta"on hi un nala'ay ya waday
inyimbaluynan ha"in hi lala'i!"

Hay Namakakandan da Hagar ay Ishmael
(Gal. 4:21-31)

8 Ya heden algaw hi naphuwan den ung'ungnga ya impaltian Abraham hi
nun'am'amlonganda. 9 Mu tinnig Sarah hi Ishmael an imbaluy Hagar an i'Egypt ay
Abraham an daladalatonah Isaac an imbaluydan Abraham. 10 Ya inalinan Abraham di,
"Pakakom nan tagalan babai ya nan imbaluyna! Ti nan imbaluyna ya adi me'ebnoh
hinan banoh Isaac an imbaluy'u!"§
11 Ya nidugah di punlungdayaan Abraham ti hi Ishmael ya imbaluyna damdama. 12 Mu
inalin Apo Dios ay Abraham di, "Adi'a munlungdaya an dumalat nan ung'ungnga ya nan
babain tagalam. Unudom an amin di inalin Sarah ay he"a ti hi Isaac di ipa'annungan nan
intulag'un dumo'ol di holagmu.* 13 At do'lo' goh ahan di holag nan imbaluy di tagalam an
babai ti hiya ya holagmu damdama."
14 Ya heden nabiggat hi helhelong ya bimmangon hi Abraham ta indadaanay ma'an ya
danum an impabalunan da Hagar an hin'ina. At ipiyabban Abraham ay Hagar heden
unga ta honogona dida. At nakak da Hagar ta himminulngungawdah nan mapulun hi ad
Beersheba.
15 Unat goh napuh nan danum an impabalun Abraham ya inyuyna inhugo' nan
ung'ungngah nan puun di ohah nan i"itang an ayiw. 16 Ya impadehna ta bimmataan hi
itang, ya inumbun, ya inalinay, "Adia' pa"edpol an mannig hi atayan nen ung'ungnga!" At
ma'allugwah Hagar.
17 Mu hi Apo Dios ya dengngolnay kilan han ung'ungnga. At nan Anghelnad† abuniyan
ya himmapit ay Hagar an inalinay, "Ngadan nan numanomnomam? Adi'a tuma'ot ti
dengngol Apo Dios nan kilan han imbaluymu. 18 At ekaat ya hinalimunam ti hiya ya do'lo'
di holagna ta mundongol!"
19 Ya impattig Apo Dios ay Hagar han pugun an humaguban, at immuy himmagub,
ya impa'inumanah den imbaluyna. 20 At hi Apo Dios ya impapto'na han ung'ungnga ta
nangamung immilog. Ya hidih nan way mapulun nihinanda, at numbalin hiyah nala'eng
an manganup. 21 Ya heden nihihinnandah nan way mapulun hi ad Paran ya immawit hi
inanah babain i'Egypt ta ipa'ahawanan hiya.

Hay Nunhapitan da Abimelek ay Abraham

22 Ya nihippul eden inayan da Abimelek ay Phicol an ap'apun di tindalunan Abraham, ya
inaliday, "Wagwadah Apo Dios an bumadang ay he"ah an amin hinan atom! 23 Ad ugwan
ya ihapatam ay Apo Dios an adia' balbaliyan ay he"a ya nan holag'u. Ya atom di maphod
ay da'min ten babluy an ni'hituwam an umat hi nangatmin he"a."
24 Ya inalin Abraham di, "Immannung an ato'."
25 At impa'innilan Abraham ay Abimelek an nan baalna ya penlohda nan bubun an
impiyamman Abraham. 26 Ya inalin Abimelek di, "Agguy'u inilay nangat ti agguyyu
inal'alin ha"in! An ad ugwan ya un'u innilaon!"
27 At idatan Abraham hi Abimelek hi kalnilu ya baka ta way mangipa'innilan maphod
di nunhappitananda. 28 At ilahhin Abraham di pituh tetentennan kalnilu. 29 Ya inalin
Abimelek ay Abraham di, "Anaad ta ilahhinmuy pituh kalnilu?"
30 Ya inalin Abraham di, "Hatun pitun kalnilu ya alam ta he"ay mun'ihtigu an ha"in di
nangiyamma eten bubun."
31 At hiyay dimmalat hi nungngadanandan den babluy hi ad Beersheba‡ ti heden lugal
di *nunhapitanda*.
32 Unat goh nalpah di nunhapitanda ya numbangngad da Abimelek ay Phicol hinan
babluydah ad Philistia. 33 At intanom Abraham di ayiw an tamarisk, ya dinayawnah Apo
Dios an mi'id te"ana ya mid pogpogna. 34 At hi Abraham ya nadnoy di nihihinnanah ad
Philistia.

22

Hay Nanapngan Apo Dios hi Pangulug Abraham

1 Ya unat goh palpaliwan* ya tinapngan goh Apo Dios di pangulug Abraham. Ya inalinay,
"Abraham!"
Ya tembalnan inalinay, "Ngadan ne, Apu?"

---

§ **21:10** Gal. 4:20. * **21:12** Rom. 9:7; Heb. 11:18. † **21:17** Hi Jesu Kristu nin an nipattig hinan Old Testament.
‡ **21:31** Hay pohdonan ibaga ya *bubun an din nunhahappitananda*. * **22:1** Mid mapto' ya na'at hidin 2050 B.C.

2 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, “Awitom han oh'ohhan imbaluymun hi Isaac an
pa'appohpohdom, ya immuy ayuh nan Duntug an Moriah† ta e'nongmu hiyan Ha"in hinan
aduntuduntug an itudu'.”
3 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya nunggihan Abraham din ayiw an mahapulnah
nan pun'onngan, ya indadaana nan dongkin pangitakayandah nan kalgada, ya inawitnah
Isaac ya nan duwan baalna, ya impadehdan umuy hinan inalin Apo Dios ay hiya. 4 Ya
heden atlun di algaw hi nundallananda ya inamang mahkay Abraham heden lugal an
ayanda. 5 Ya inalin Abraham hinan baalnay, “Mihina ayuh tuh tun dongki ta da'mi an
hin'amay mada'puh hidi ta umuy ami mundayaw ay Apo Dios ya un ami mumbangngad
hitu.”
6 At impapi'ug Abraham ay Isaac nan ayiw ta hiyay nangdon hinan apuy ya uwah, at
muntunudda. 7 Ya inalin Isaac di, “Ama, anaad udot ta inodnam nan apuy ya ayiw, ya
mi'id di uyaw an kalniluh me'nong?”
8 Ya tembal Abraham ya inalinay, “Okod hi Apo Dios an mangidat hi uyaw an kalniluh
me'nong!” At intuluydan hin'aman umuy.
9 Ya unat goh dimmatongdah nan inalin Apo Dios ya inyamman Abraham di
pun'onngan, ya impaphodnan timpun din ayiw hinan pun'onngan. Ya hinawidna han
imbaluynan hi Isaac, ya inyuhunah nan natpun an ayiw hinan pun'onngan. 10 Ya
inong'alna din uwah an panglotnan hiya, 11 mu waday himmapit an nan Anghel Apo Dios‡
ad abuniyan an inalinay, “Abraham! Abraham!”
Ya tembal Abraham, ya inalinay, “Hay alyom, Apu?”
12 Ya inalin han Anghel ay hiyay, “Adim hugatan henen ung'ungnga, ya adi nginin di
atom ay hiya! At ten inila' an hi Apo Dios di ipabagtum hi unudom ti ta"on un oh'ohha
nan imbaluymu ya adim ukuhan an e'nong ay Hiya!”
13 Ya hin'alina ya nungwingih Abraham, ya wada han buta'al an kalnilun nihahabut
di ha'gudnah nan ayiw an neheggon ay hiya. At hiyay ayna innal ta hiyay genhobnah
ne'nong ay Apo Dios hi hukat han imbaluyna. 14 At nginadnan Abraham heden lugal
an inayandan inalinay, “Hay ngadan te ya Hi Apo Dios di Mangidat hi Mahapul.” At
engganad ugwan ya hiyay pungngadan nan tatagun den duntug an alyonday, “Duntug
an Nangidatan Apo Dios hi Mahapul.”
15 Ya impidwan nan Anghel Apo Dios ad abuniyan an himmapit, ya inalinan Abraham
di, 16 “Ha"in an Dios ya ihapata' hinan odol'un dumalat nan inatmun agguymu inukuhan
nan imbaluymun ay e'nong ay Ha"in, 17 ya alyo' an makulug ahan an wagaha' he"a, ya
idat'uy do'ol hi holagmun umatdah nan ado'ol nan bittuan ad daya unu nan panag hinan
pingit di baybay. Ya dida ya hakuponda nan siudad di binuhulda. 18 Ya nan holagmuy
dumalat hi awagahan nan tataguh tun luta ti dumalat nan a'un'unnudmuh nan inalina.”
19 At numbangngad da Abraham hidin wadan din duwan baalna ta didan amin an
numbangngad ad Beersheba an nunhituwan Abraham.

Nan Holag Nahor

20 Ya palpaliwanda ya waday nangalin Abraham an hi aginan hi Nahor ya waluy
imbaluyda ay ahawanan hi Milkah. 21 Hay pangpangullu ya hi Uz, ya otob hi Buz, ya atluh
Kemuel (an ad holag ay Aram). 22 Ya unda goh mawada nan udum an da Kesed ay Hazo,
ya hi Pildash, ya hi Jidlaph, ya hi Bethuel 23 (an hi aman Rebekah). Danen walun linala'i ya
diday holag da Milkah ay Nahor an hi agin Abraham. 24 Ya wadada goh di udumnah holag
Nahor hinan oha goh an ahawanan hi Reumah. Hay ngadan hana nan imbabaluyna ya
da Tebah, ya hi Gaham, ya hi Tahash, ya hi Maakah.

23

Hay Natayan Sarah

1 Hi Sarah ya hinggahut ya han duwampulu ta pituy tawona 2 ya un matoy hi awadandad
Kiriath Arba (unu ad Hebron) hidid Canaan, at binalun Abraham. 3 Ya tinaynan Abraham
heden natoy an ahawanan hi Sarah ta immuy hinan tatagun holag Heth, 4 ya ni'hapit ay
didan inalinay, “Ha"in ya unna' bunag hitu, at mi'id di ay'u pangilubu'an hinan ahawa' an
natoy. At mannig ayu ni' ah la'uwa' hi luta ta pangilubu'a' hinan ahawa'.”
5 Ya alyonday, 6 “Da'mi ya ibilang da'ah nabagtun ap'apu. At mabalin an piliom nan
ma"aphod an lubu'mi ta hiyay pangilubu'am ay ahawam ta bagim an mi'id ah mun'ad'adi.”
7 At nunluung hi Abraham an mange'gon ay dida, 8 ya inalinay, “Gulat ta pohdonyu
ay an ilubu"uh ahawa' hitu at ibagayu ni' ay Ephron an hina' Zohar 9 ta nan liyang hi

† **22:2** Nan Duntug an Moriah di ustuh lugal hi nangihinan nan Alin hi Solomon hi Timplu, ya hidiy nangiyayandah a'animal ta diday mipallog an matoy hinan bahol di tatagu (II Chron. 3:1). ‡ **22:11** Hi Jesu Kristu nin an nipattig hinan Old Testament.

ad Machpelah an neheggon hinan da'geng di payawnay pangilubu'a'. Mu alyonyun hiya ta ila'unan ha"in, ya hinamadyu ta ibaagnay immannung an pola'na ta hiyay idat'u ta pangintitiganyun henen luta ya penla'u ta way punlubu'a'."
10 Mu hi Ephron ya wah di an ni'yi'ibbun hinan way ubunan di tatagun neheggon hinan
buhu'an eden babluy. Ya himmapit, 11 ya inalinay, "Idat'un he"ah den liyang an ta"on un
middum nan payaw, ya adi' ipapla' ay he"a ta way pangilubu'am hinan ahawam. At ten
dengngol tun i'ibba' di pangidata' ay he"a."
12 Ya nunluung hi Abraham hinan holag Heth, 13 ya inalinan Ephron di, "Hay maphod
ya polo'o' heden payaw, at abulutom ni' ta bayada' ya un mabalin an ay'u ilubu' hidi han
ahawa'." Heden inalina ya dengngol an amin nan tatagun na'amung hidi.
14 At inalin mah Ephron di, 15 "Hay pola' den payaw ya opat di gahut hi silver an pihhu.
Mu undan henen pola' di ma'ahhapul? Ekaat ilubu' hidih ahawam!"
16 Ya inabulut Abraham heden inalin Ephron an opat di gahut an pihhun nipaddung di
damotnah nan niyuldin an pumbayad hinan mala'uwan, at indatna, at tinnig nan tataguh
nangngalan Ephron. 17 At lutan mahkay Abraham heden lutan Ephron ad Machpelah an
niddum nan payaw an nedelloh hinan liyang, ya ta"on nan nun'itanom hidi eden luta,
ya neheggon hi ad Mamre hi appit di buhu'an di algaw. 18 Ya an amin din wah di an
holag Heth an nannig ya iniladan hi Abraham mahkay di ad lutan de. 19 At ayna inlubu'
nan ahawanan hi Sarah ede han liyang ad Machpelah an neheggon ad Mamre (unu ad
Hebron) hidih ad Canaan. 20 At nan penla'nah nan holag Heth an liyang ya nan payaw ya
bagin mahkay Abraham ta way pangilubu'ana.

24

Hay Ahawaon Isaac

1 Ya la'tot ya nala'ay hi Abraham. Ya an amin nan inatna ya winagahan Apo Dios. 2 Ya wa
han hin'algaw ya inalin Abraham hinan mangipangpanguluh nan baalnay,* "Ipahdum di
ngamaymuh nan numbattanan di ulpu'† 3 ta ihapatam ay Apo Dios an nan mumpapto'
ad abuniyan ya tun luta an he"a ya bo'on hitud Canaan di pamto'am hinan ahawaon
han imbaluy'u. 4 Hay mahapul ya umuy'ah nan babluy an nitungawa' ta nan tutulang'uy
awitom hi ahawaon Isaac."
5 Mu inalin den baal ay hiyay, "Oo, mu gulatna ta adi mi'yalih den babaih tu ya mabalin
an mumbangngada' ta awito' hi Isaac ta iyuy'uh di?"
6 Ya inalin Abraham di, "Adi ahan mabalin hi unmu ibangngad han imbaluy'uh di. 7 Ti hi
Apo Dios ad abuniyan di nangalih tayna' heden babluymin da ama ya nan tutulang'uh di
ti intulagna an ipaboltanah ten lutan ha"in ya nan holag'u.‡ At mundenola' ti honogona
nan anghelna ta hiyay bumadang ay he"ah ayam, at madadawoh an waday awitom hi
ahawaon han imbaluy'u. 8 Mu gulat ta heden babai ya adi mi'yalin he"a ya ta"on ya
inunudmu nan inhapatam ay ha"in. Mu hay mahapul ahan ya adim ibangngad an iyuy
han imbaluy'uh di." 9 At impahdun mah de han baal hi ulpun Abraham ta ihapatanay
pangunudanah nan inalin Abraham.
10 At idadaana mah di himpuluh nan kamilun Abraham ta way pungkalgaonah nan
numbino'ob'on an mun'aphod an gina'un Abraham. Ya unat goh nalpah an nidadaan ya
impadehdan mumbaat an umuy hi ad Aram Naharaim hinan babluy ad Mesopotamia
hinan babluy hi ad Nahor.
11 Ya unat goh dimmatongdan den bataan di bubun an hogbon at impadinongda nan
kamilu ta mun'eblayda an numpunhippida. Mu wan na'uy an mapuyaw at gutud di
umalian nan binabain humagub. 12 At nunluwalun Apo Dios an inalinay, "He"a Apo Dios
an nan dayawon Abraham an ad baal ay ha"in ya badangana' ni' ta mipa'annung nan
dimmalat hi immalia' hitu, ya ipattigmuy homo'muh nan ad baal ay ha"in. 13 Ti wah
tua' eten neheggon hitun bubun ad ugwan, ya umalida nan binabain malpuh nan babluy
an humagub eten hogbon. 14 At hay ibaga' hi pangimmatuna' hinan babain pohdom
hi ahawaon Isaac ya nan pumbaga' hi inumo' hinan hinagubna. Ta ipa'inumna ay ya
ipa'inumana goh tun kamilu ya hiyanan pohdom, ya hiya goh di panginnilaa' hinan
homo'muh nan ad baal ay ha"in."
15 Ya agguyna impada'puh heden luwaluna ya nidatong hi Rebekah an inya'agtunay
pannuman hi ihagubna. Ya hay ad imbaluy ay hiya ya hi Bethuel an holag da Milkah ay

---

* **24:2** Unu hi Eliezer (Gen. 15:2). † **24:2** Nan Hudyu ya bimmaindan nangibaag hi ngadan di bagida, at imbaagday hapitda an *ulpu* ti neheggon. Mu anaad udot ta imbaag Abraham hene ay Eliezer? Manu ay ti hiyah ne awadan nan pangimmatunan di ni'tulagandan Hudyun Apo Dios an nan kugitda, at hay ipaddunganah nan ugalin di huwis hi kultid ugwan hi un way munhapata ya nan pangipattu'anah ngamaynah Biblia. ‡ **24:7** Gal. 3:16.

Nahor an hi agin Abraham. 16 Hi Rebekah ya ma"aphod an balahang an mid ah nangelo' ay hiya. Ya inyuyna inhagub din pannuman hinan bubun, ya inyagtuna ta umeet. 17 At immuy din baal an ay mi'dammu, ya inalinay, “Iyalim ni' ta uminuma'.”

18 Ya inalinay, “Kan oo.” At ohpon Rebekah din pannuman ta uminum. 19 Ya unat goh nalpah an imminum ya inalin Rebekah ay hiyay, “Awni ta ay'u pa'inuman nan kamilum ta ma'aan di inuwawda!” 20 At immuy, ya inhiitna din danum an hinagubnah nan inyammadan pun'inuman di kamilu, ya numbangngad goh hinan bubun an humagub ta nangamung unda na'inuman an amin din kamilu. 21 Ya nan baal ya un didindinong ta titiggonah un hiya nan pohdon Apo Dios.

22 Ya unat goh nalpah an impa'inumanan amin din kamilu ya inukat den baal din balitu' an hingat an mapla'an ya nan duwan balitu' an ganeleng, ya inhu'lubnah ngamay Rebekah, ya impihingatna din hingat. 23 Ya inalinan hiyay, “Hay ngadan mah amam? Ta un ay ni' mabalin ya ta umiyan amih ad ugwan an nahdom ay daten i'ibba' an linala'ih abung amam.”

24 Ya inalinay, “Hay ngadan ama ya hi Bethuel an holag da Nahor ay Milkah. 25 Ya hay umiyananyu ay ya mabalin an umuy tu'uh abungmi ti hidi ya do'ol di dagamih onon nan kamilu, ya ihna goh di olo'anyu.”

26 At heden baal ya nunluung ta dayawonah Apo Dios 27 an inalinay, “Munyamana' ay He"a, Apo Dios an nan dayawon Abraham an ad baal ay ha"in, hi nangipattigam hinan homo'mun hiya ti nipa'annung din inalim ay hiya! Ya munyamana' goh ta impangulua' ay He"ah nan wadan nan tutulangna!”

28 At nunnaudon Rebekah an immuy hi abungda ta ayna ihudhud ay inana hadi nan na'at. 29-30 Hi Rebekah ya wada han aginan lala'in hay ngadana ya hi Laban. Ya unat goh tinnigna din hingat ya ganeleng an nihu'lub hi ngamay Rebekah ya dengngolna goh nan inulgud Rebekah ya nunnaudonan limmahun, ya timmagtag an immuy hinan way bubun an hogbon. Ya unat goh dimmatong ya tinnigna an wah din timmata'dog heden baal Abraham hinan way kamiluna. 31 Ya inalinan hiyay, “He"an iba an winagahan Apo Dios ya anaad ta un'a tumata'dog hitu? Ma'a ta umuytah abungmi ti wah di nan nidadaan hi ihinan nan kamilu, ya wada goh di olo'anyu.”

At mitnudda mah ay hiya. 32 Ya unat goh nidatongdah abungda ya nun'aan Laban din nun'itakay hinan kamilu, ya pinangana dida. Ya inyuyna nan danum hinan baal Abraham ya nan ni'yibbana ta pangihudah hu'ida. 33 Ya unat goh wan nidadaan di ma'an ya inalin din baal di, “Adia' ni' mangan ta awni ta ulgudo' nan gapunah immalia' hitu.”

Ya inalin Laban di, “Oot aga ta ite"am an mangulgud.”

34 At inalinay, “Ha"in di baal Abraham. 35 Hi Apo Dios ya nidugah di wagahnah nan ad baal ay ha"in ti impa'adangyana. Ti ad ugwan ya do'ol di kalniluna, ya gandengna, ya bakana, ya dongkina. Ya do'ol goh di pihhuna, ya balitu'na, ya hay baalnan tagalanan binabai ya linala'i. 36 Ya hi ahawanan hi Sarah ya na'in'inna ya un mawada han imbaluynan lala'i, at hiyay nangipaboltanan nan ad baal ay ha"in an amin hinan inadangyana. 37 Ya nunhapataona' an mahapul an bo'on nan binabain iCanaan an ni'hituwanah di pamto'a' hi ahawan han imbaluynan hi Isaac 38 ta da'yun tulangnan wah tu. 39 Mu imbaga' ay hiyay, Mu gulat ta adi mitnud ya hay ato' mah? 40 Mu inalinay, Mi'yali ti nan nabagtun Dios an unudo' ya honogona nan anghelna ta mitnud ay he"a, at adi mibahhaw an waday awitom hi malpuh holag ama ta hiyay ahawaon han imbaluy'u. 41 At atom nan inali' ta un ay adi pi'yalion nan tulang'u nan babain pento'mu, ya ta"omman mu inatmu nan inhapatam ay ha"in. 42 At hiyaat un din dimmatnga' hinan bubun an hogbon ad uwanindi ya nunluwalua' an inali' di, He"a Apo Dios an nan dayawon Abraham an ad baal ay ha"in ya badangana' ni' ta ma'at an amin nan dimmalat hi immalia' hitu. 43 Ya wah tua' an tumata'dog hitun way hogbon, ya wada ni' ah balahang an umalin humagub ta mumbagaa' hi inumo' hinan hinagubna 44 ta inalina ay di uminuma' ya pa'inumana goh nan kamilu at ma'innila an hiyay pohdom Apo Dios hi ahawaon nan imbaluy nan ad baal ay ha"in. 45 Ya agguy'u impada'puh nan luwalu' ya wadaat goh hi Rebekah an inya'agtunay pannuman an ihagubna. Ya unat goh nalpah an inhagubna ya inali' ay hiyay, Uminuma' ni' hinan hinagubmu. 46 Ya ay manghop hinan pannuman ya inalinay, Aga uminum'a ya un'u ay ipa'inum nan kamilu. 47 At mahmaha' di ngadan amana, ya inalinay, Hi Bethuel an imbaluy da Nahor ay Milkah. At inayun'u mah an ipihingat ay hiya nan hingat, ya impihu'lub'u goh nan ganeleng hi ngamayna. 48 Ya nunluunga' ta dayawo' nan Dios Abraham an ad baal ay ha"in. Ti ongol di punyamana' hi nangipanguluanan ha"in ta indatonga' ay da'yun tulang nan ad baal ay ha"in an hi Abraham ta pento"u nan pohdonah ipa'ahawah nan imbaluyna. 49 At ad ugwan ya ibagayuh unyu abuluton nan inalin nan ad baal ay ha"in, mu adya adiyu ya inaliyu ta hiyay alyo' ay hiya.”

50 Ya inalin da Laban ay Bethuel di, “Hene ya na'i'innilan hiyay pohdon Apo Dios hi
ma'at! At undan da'miy mangibahhaw? 51 At ta"on ya inawitmuh Rebekah ta ahawaon
nan imbaluy nan ad baal ay he"a ta miyunnud hinan pohdon Apo Dios.”
52 Ya unat goh dengngol nan baal Abraham heden inalida ya nunluung ta dayawonah
Apo Dios. 53 At ayna mahkay ukaton nan inta'ina an balitu' ya pihhu, ya nan mun'aphod
an lubung ya indatnan Rebekah. Ya indatana goh hi aginan hi Laban ya hi inanah nan
udumnan gina'un mapla'an. 54 Ya unat nalpah hana ya unda mahkay mangan an amin
hinan ni'yibbanan linala'i, at umiyandah di.
Ya unat goh bimmangondah din nabiggat hi helhelong ya inalin den baal di, “Okod ayu
mah ta mumbangngad ami.”
55 Mu inalin da Laban an hin'inay, “Awni mah ni' ta maluh di himpuluy algaw hi ihinan
Rebekah ay da'mi ya un da'mi taynan!”
56 Ya inalin nan baal di, “Adi da'mi pala'udon ti maphod ta impa'annung Apo Dios di aat
nan inalia' hitu, at mumbangngada' hinan ad baal ay ha"in.”
57 Ya alyonday, “Awni mah ta ayaganmi han unga ta mapto' di alyona.”
58 At inayaganda mah hi Rebekah, ya inalidan hiyay, “At pohdom an mi'yuy eten lala'i?”
Ya inalinay, “Oo, pohdo'.”
59 At inyabulutda mah an mi'yuy hinan baal ya nan ni'yibbana, at pi'yoyonda din
tagalan nanalimun ay hiyah nete"ah a'ung'ungngana.§ 60 At wagahandah Rebekah an
alyonday,
“Adaogna ni' ta munholag'a ta he"ay hi inan an amin di do'ol ahan an tatagu!
Ya maphod goh hi un nan holagmu ya mabi'ahda ta amehondan amin nan mi'buhul
ay dida!”
61 Ya wan nalpah nan nunhahapitanda ya umuy mahkay mitakay da Rebekah ya nan
tagalanah nan kamilu ta mi'yuydah nan baal Abraham.

Hay Nanamuwan Isaac ay Rebekah
62 Hi Isaac an nunhituh ad Negev ya immalin nalpuh ad Beer Lahai Roi. 63 Ya unat goh
napuyaw ya pimmitaw ta umuy munle'le'od hinan payaw, ya inamangna nan nabulog
an kamilu. 64 Ya unat goh tinnig Rebekah hi Isaac ya limmahun hinan nuntakayana,
65 ya inalinah nan baal Abraham di, “Ngadan de han taguh nan way payaw an umalin
manamun ditu'u?”
Ya inalinay, “Hiyah de imbaluy nan ad baal ay ha"in.” At innal mah Rebekah nan veil,
ya hinophopanay uluna.
66 Ya unat goh nundittumda ya inulgud nan baal an amin nan na'at. 67 At inawit
mah Isaac hi Rebekah ta iyuynah tuldan abung inanan hi Sarah, at nun'ahawada. Ya
penpenhod Isaac hiya, ya hiyay pinumhodan di punnomnomanah natayan inana.

25

Nan Benentan Abraham
(I Chron. 1:32-33)
1 Hi Abraham ya numbentan hinan ohan babain hay ngadana ya hi Keturah. 2 Ya
nunholagda ta da Zimram, ya hi Jokshan, ya hi Medan, ya hi Midian, ya hi Ishbak, ya
hi Shuah. 3 Ya hi Jokshan ya nunholag ta da Sheba ay Dedan. Ya nunholag hi Dedan ta da
Ashur ay Letush, ya hi Leum. 4 Ya hay holag Midian ya da Ephah ay Epher, ya hi Hanok,
ya hi Abida, ya hi Eldaah. Didanay holag Keturah.

Hay Natayan Abraham
5 Ya impaboltan Abraham an amin nan odona ay Isaac. 6 Mu nan linala'in benentana ya
un hini"itang di indatnah homo'nan dida, ya hennagna dida ta immuydah nan adagwin
babluy an potto' di buhu'an di algaw ta bataanandah Isaac. 7 Ya hay uyap di tawon hi
ni'taguan Abraham ya hinggahut ta han napitu ta lema. 8 Ya hi Abraham ya na'alla'ay
ya un matoy, at immuy hi wadan din o'ommodna.* 9 Ya da Isaac ay Ishmael di immuy
nangilubu' hinan liyang hi ad Machpelah hinan way payaw Ephron an hina' Zohar an
holag Heth an neheggon ad Mamre. 10 Ya heden payaw an ngininaan Abraham hinan
holag Heth ya hiyay nilubu'andan himbaluy. 11 Ya unat goh nalpah an natoy hi Abraham
ya winagahan Apo Dios hi Isaac an imbaluynan nunhituh nan neheggon ad Beer Lahai
Roi.

Nan Holag Ishmael
(I Chron. 1:29-31)

§ **24:59** Hay ngadana ya hi Deborah (Gen. 35:8). * **25:8** Mid mapto' ya na'at hidin 1991 B.C.

12 Ya didatuy napatad an holag Ishmael an imbaluy da Abraham ay Hagar an i'Egypt an
tagalan Sarah, 13 ya hiyatuy ngadanda: hay pangpangullu ya hi Nebaioth, ya un hi Kedar,
ya un hi Adbeel, ya un hi Mibsam, 14 ya un hi Misma ya un hi Dumah, ya un hi Massa, 15 ya
un hi Hadad, ya un hi Tema, ya un hi Jetur, ya un hi Naphish, ya un hi Kedemah. 16 Danen
holag Ishmael ya ningadan di ngadandah nan himpulu ta duwan babluy an nihinanda.
17 Ya nuntawon hi Ishmael hi hinggahut ta han tulumpulu ta pitu ya un matoy. 18 Ya hay
nunhituwan nan holagna ya nan numbattanan di ad Havilah ya ad Shur an niyappit hinan
igad ad Egypt an nan owon an umuy ad Assyria ta miyadagwidah nan udumnan a'agida
ti gunda mi'hohongngel.

Hay Nitungawan da Esau ay Jacob

19 Hiyah te ulgud hi aat di nunholagan Isaac an hina' Abraham. 20 Hi Isaac ya nuntawon
hi napat ya unda mun'ahawa ay Rebekah. Hi Rebekah ya hi agin Laban an dana' Bethuel
an i'Aram hi ad Mesopotamia. 21 Mu bahig hi Rebekah, at nan ahawanan hi Isaac ya
nunluwalun Apo Dios ta mun'adaw hi imbaluyna. At dengngol Apo Dios, ya nawadaan
hi Rebekah. 22 Mu hiya ya nunduppel nan inhabina an gunda mun'awit hi putun inada.
At inalin Rebekah di, “Anaad ta way umat hituh ma'ma'at ay ha"in?” At ni'hapit hi Rebekah
ay Apo Dios ta ibaganan Hiyay aatna.

23 Ya inalin Apo Dios ay hiyay,

“Nan inhabim ya nunduppel,
ya manu ay umatdah na ti nan holagda ya mumbuhuldah awni.
Mu mabi'bi'ah nan oha ya un nan agina,
at nan pangpangullu ya hiyay babbaalon nan udidian.”†

24 Ya unat goh nagtud di puntungawana‡ ya duway intungawnan lala'i. 25 Ya nan
nahhun an bimmuhu' ya mumbobollah di aatna, ya *nadutdutan*, at nginadnanda ta
hi Esau.§ 26 Ya netob goh heden agina an bimmuhu' an *eyedonah mu'ud* Esau, at
nginadnanda ta hi Jacob.* Ya nanom di tawon Isaac hidin nitungawan nan imbabaluyda.

Hay Nangihukkatan Esau hi Biyangnan Pangpangullu

27 Ya unat goh immilogda ya nala'eng hi Esau an manganup ti emmenghah inalahan
hi gunna umayan. Mu hi Jacob ya ma'ma'ullay, at hay abungday nihihinnana. 28 Ya
pohpohdon Isaac hi Esau ti dumalat nan anuponan iyanamutna, mu hi Rebekah ya hi
Jacob di pohpohdona.

29 Ya wa han ohan algaw hidin nunhaangon Jacob hi dotag ya immeet hi Esau an nalpuh
inalahan, ya hiya ya ma'ahhinaang. 30 Ya alyon Esau ay Jacob di, “Mabalin ay ni' ya
ibanawmuh nen inhaangmu an *mumbolah* ta mangana' ti ten ma'ahhinaanga'!” (Ya hiyah
te dimmalat hi nungngadnandan Esau ta hi Edom† ti *mumbolah* di odowona.)

31 Ya tembal Jacob an inalinay, “Idat'un he"ah unmu ihukat ay ha"in nan biyangmun
pangpangullu.”

32 Ya inalin Esau di, “Kan oo, ya indat'u ta bagim, ya inyalim han inhaangmu. Undan
way hulbin nen biyang'u ti ten matoya' hi hinaang'u?”

33 Ya inalin Jacob di, “Mahapul an ihapatam hi mahhun an idatmud ugwan nan
biyangmu ta bagi'!” At inhapatan Esau, at indatna nan biyangnan Jacob.

34 Ya indat mahkay Jacob di tinapay ya nan mihda ta nangan ya imminum. Ya unat goh
nalpah an nangan ya immuy hinan pohdonan umayan. Ya henen inatnay nangipa'innila
an adina nomnomon nan biyangnan pangpangullu.

26

Hi Isaac ya hi Abimelek

1 Ya wada goh di batel eden babluy an nehnod hi batel hidin atagun Abraham. At hi
Isaac ya immuy ay Abimelek* an alin di iPhilistia hi ad Gerar. 2 Ya numpa'ilah Apo Dios ay
Isaac, ya inalinay, “Adi'a umuy ad Egypt ta mihihinna'ah nan babluy an alyo' an ihinam.
3 Mihina'an ten babluy, at wagwadaa' an mungwagah ay he"a ti he"a ya nan holagmuy
pangidata' hi an amin eten luta ta ipa'annung'u nan intulag'un amam an hi Abraham. 4 Ya
do'lo' ahan di holagmun umat hi bilang di bittuan ad daya ta diday pangidata' eten luta.
Ya dumalat nan holagmu ya mawagahan nan tataguh abablubabluy 5 ti hi Abraham ya
inunudna nan Tugun'u ya Uldin'u.”† 6 At hi Isaac ya nihinad Gerar.

---

† **25:23** Rom. 9:12. ‡ **25:24** Mid mapto' ya na'at hidin 2006 B.C. § **25:25** Hay pohdonan ibaga ya *nadutdutan*.
* **25:26** Hay pohdonan ibaga ya *eyedonah mu'ud*, ya hay ipa"elna ya *nan bumalbali*. † **25:30** Hay pohdonan ibaga
ya *mumbolah*. * **26:1** Bahaom nan footnote di Gen. 20:2 ta innilaom di aat ten haad. † **26:5** Ac. 3:25.

7 Ya nan linala'in den babluy ya minahmahanday ni'atana ay Rebekah, ya inalinay, “Hi
agi'.” Ti tuma'ot an mangalih un hiyah ahawana ti alyonah nomnomnay, “Mid mapto' ya
patayona' ay dida ta way atondan mangngal ay Rebekah ti ma"aphod an babai!”
8 Hidin nihihinnandan den babluy ya wada han ohan algaw ya hi Abimelek an
alid Philistia ya indungawnah nan tawa, ya inamangnah Isaac an mun'aw'agwalandan
Rebekah an ahawana. 9 Ya impa'ayag Abimelek hi Isaac, ya inalinay, “Henen babai ya
immannung an hiyay ahawam! Ya anaad ta alyom un hiyah agim?”
Ya inalin Isaac ay hiyay, “Oo, ti tuma'ota' ti alyo' un waday mamatoy ay ha"in hi un'u
alyon di ahawa'.”
10 Ya inalin Abimelek ay hiyay, “Ngadan te han inatmun da'mi? Gulat ta way ne'yelo' hi
ohah tagu' hinan ahawam at he"ay dimmalat hi numbaholanmi!”
11 At inalin Abimelek hinan tatagunay, “Nan mangat hi nappuhin nen tagu unu hi
ahawana ya mapatoy.”
12 Ya hay inat Isaac ya nunhabal eden babluy. At heden tawon ya winagahan Apo Dios
nan inhabalna ta pinumhod an dimmo'ol. 13 Ya gun ma'ud'udman di inadangyana, ya
la'tot ya numbalin hi pa"adangyan. 14 Ya dimmo'ol di animalna ya nan baalna, at inamhan
nan iPhilistia, 15 at immuyda nuntabab an amin di bubun an linhu'an amanan hi Abraham
hidin ataguna.
16 Ya inalin Abimelek ay Isaac di, “Makak'ah tun babluymi ti ten un at goh he"ay
ong'ongngol di abalinana ya un da'mi!”
17 At nakak da Isaac ta immuydah nan nundotal ad Gerar, at hidiy nihinanda. 18 At
immuy linhu'an Isaac nan obob an linhu'an da Abraham hidin amataguna an din tinabab
di iPhilistia hidin natayan Abraham, ya impingadana nan ngadan an din impingadan
amana.
19 Hidin awadandad Gerar ya nunluhu' nan baal Isaac hi bubun, ya waday
inah'upandah obob. 20 Mu nan mumpahpahtul an nunhituh ad Gerar ya
ni'hohongngeldah nan pumpahpahtulon Isaac, ya alyonday, “Da'miy ad bagin nen
obob!” At nginadnan Isaac nan bubun ta ad Esek.‡
21 At nunluhu' nan pumpahpahtulon Isaac hi nob'on an bubun, mu umat hidin hopapna
an *ni'bohhol* nan mumpahpahtul an iGerar. At nginadnan Isaac nan bubun ta ad Sitnah.§
22 At nahligda ta immuyda nunluhu' hi nob'on goh an bubun, at mi'id mahkay di al'ali. At
nginadnan Isaac heden bubun ta ad Rehoboth* ti inalinay, “Ad ugwan ya indatan ditu'un
Apo Dios hi punhituwan tu'u ta *umda* ahan, at hituy pumhodan tu'u!”
23 At nakak ta numbotandan immuy ad Beersheba. 24 Ya unat goh nahdom ya
numpa'ilah Apo Dios ay hiya, ya inalinay, “Ha"in di Dios Abraham an hi amam. Adi'a
tuma'ot ti wadaa' ay he"a. At wagaha' he"a, ya do'lo' ahan di holagmun dumalat hi
Abraham an baal'u.”
25 Ya inyamman Isaac di pun'onngan ta nundayaw ay Apo Dios, at hidiy
nun'ammaandah abung an tulda ta nunhituwanda, ya nan baalna ya nunluhu'dah
bubun.

Hay Nunhapitan da Isaac ay Abimelek

26 Nalpud Gerar da Abimelek, ya nan ibbanan hi Ahuzzath an muntugun ay hiya, ya
hi Phicol an ap'apun di tindaluna ta umuyda tigon hi Isaac. 27 Ya inalin Isaac ay diday,
“Anaad ta umali ayuh tun mannig ay ha"in? Inabohlana' ay da'yu, at pinakaka' hinan
numbabluyanyu!”
28 Ya inaliday, “Oo, inilami an hi Apo Dios di wadan he"a! At hiyanan penhodmin
mi'hapit ay he"a ta way aton tu'un 29 adi mumbobohhol ti mi'id inatmih nappuhin he"a,
at mi'id ni' goh di atom hi nappuhin da'mi. At ten ad ugwan ya gun da'a wagahan ay Apo
Dios.”
30 At indadaanan Isaac didah do'ol an ma'an ya ma'inum ta nanganda. 31 Ya unat goh
nabiggat ya an amindan hinohha ya *numpunhapatada* ta ipa'annungda nan hinahapitda.
Ya unat goh nalpah ya mundenol mahkay da Abimelek ya nan i'ibbanan umanamut hi
abungda.
32 Heden algaw ya numbangngad nan baal Isaac, at inulgudda nan aat di bubun an
linhu'anda. Ya inaliday, “Inah'upanmi mahkay di danum hinan linhu'anmin obob!” 33 At
nginadnana ta ad Shibah† ti hiyay na'alan nan ngadan den babluy an ad Beersheba.‡

---

‡ **26:20** Hay pohdonan ibaga ya *pi'hongngilan.* § **26:21** Hay pohdonan ibaga ya *pumbobohholan.* * **26:22** Hay pohdonan ibaga ya *umda.* † **26:33** Hay pohdonan ibaga ya *nunhapataan.* ‡ **26:33** Hay pohdonan ibaga ya *obob hi awadan nan nunhapataan.*

34 Ya unat goh nuntawon hi Esau hi napat ya inahawana han duwan binabain holag
Heth an hay ngadan di oha ya hi Judith an imbaluy Beeri, ya nan miyadwan ahawana
ya hi Basemath an imbaluy Elon. 35 Mu hanan inahawan Esau ya diday dimmalat hi
punlungdayaan da Isaac ay Rebekah.

27

Hay Nungwagahan Isaac ay Jacob

1 Ya unat goh palpaliwan ya na'alla'ay hi Isaac, at adi mittig di matana. At inayagana
han pangpangullun imbaluynan hi Esau, ya inalinan hiyay, “Imbaluy'u, hay wadam?”
Ya tembal Esau an inalinay, “Wah tu'a'.”
2 Ya inalinay, “Ad ugwan an ten nala'aya' an hi amam, at agguy'u inilay algaw hi ataya'.
3 Ya pohdo' an umuy'a manganup, at alam nan panam, ya immuy'a ta wa ay di anupam ya
inyanamutmu, 4 ya ihaangmu nan mapolhat an pohdo' hi mihda ta malutu ay ya inyalim
ta mangana'. Ya hiyah ne atom ya un'u wagahan he"a ti agguy'u inilay ataya'.”
5 Ya hi Rebekah ya dengngolnah den inalin Isaac ay Esau. At unat goh nakak hi Esau
an immuy nanganup hi inalahan 6 ya immuy an ni'hapit ay Jacob, ya inalinan hiyay,
“Imbaluy'u, dengngol'un hennag amam hi Esau an inalinay, 7 Umuy anu manganup,
ya inyanamutna ta ihaangna, ya impihdanan hiya, ta malpah ay anun nangan ya
winagahana hiyah nan ngadan Apo Dios ya un matoy. 8 At hay atom ad ugwan ya unudom
nan alyo', 9 at umuy'ad ugwan hinan wadan di nalammungan di gandeng, ya innalmuy
duwah mun'ataba, ya inyalim ta paltionta ta nan pohdon amam an mapolhat di hiyay ato'
an mangihaang. 10 Ya inyuymun amam ta onona, ta malpah ay ya he"ay wagahana ya un
matoy!”
11 Ya inalin Jacob ay inanay, “Oo, mu nadutdutan hi Esau, mu ha"in ya mi'id, at
ma'immatunan! 12 At hiya damdaman dapoona' ay ama, ya adi munggonehal di odol'u, at
innilaonan un'u balbaliyan hiya! At bo'on wagah di midat ti un hay a'iduta'!”
13 Ya tembal inana, ya alyonan hiyay, “Adim nomnomon hene. Ya ta"ongkay un ha"in di
ma'idutan, at umuy'aat ta eka alan nan gandeng.”
14 At immuy hi Jacob an nangngal hinan inalin inana, ya inyanamutna ta inhaang
Rebekah nan pohdon Isaac an mumpolhat. 15 Ya unat goh nalpah ya immuy innal Rebekah
din ma"aphod an lubung Esau an impo"oynah nan abungda ta impilubungnan Jacob. 16 Ya
impihu'lubnah ngamay Jacob nan up'up di gandeng, ya immat goh hinan bagangna. 17 Ya
indatnan Jacob din tinapay ya heden mapolhat an mihda. 18 Ya inyuynan amana, ya
inalinay, “Ama.”
Ya inalin amanay, “Hay ngadanmu?”
19 Ya inalin Jacob di, “Ha"in hi Esau an pangpangullun imbaluymu. Ya ten inat'un amin
nan inalim an ato', at bumangon'a ta mangan'a ti tayan inyali' tun ma'an ta mangan'ah
mahhun. Ta malpah ay ya winagahana' ay he"a.”
20 Ya inalin amanay, “Hay inatmu, la'ay, ta ag'aga udot ya nun'iyalim di inanupam?”
Ya inalinay, “Manu ay ya hi Apo Dios di namadang ay ha"in!”
21 Ya inalin Isaac ay Jacob di, “At meheggon'an ha"in ta dapoo' he"ah un he"ah Esau unu
bo'on.” 22 At neheggon hi Jacob, ya inap'apluh amanay odolna. Ya inalinay, “Hay alim ya
alin Jacob, mu hay dutdut di ngamaymu ya dutdut di ngamay Esau!” 23 Ti manu ay adina
immatunan ya nan ngamay Jacob ya umat hi ngamay Esau, at magadyuh an wagahana.
24 Mu binagana goh hiyan inalinay, “An immannung an he"ah Esau?”
Ya inalinay, “Oo, ha"in.”
25 Ya inalin Isaac di, “Iyalim nan inhaangmu ta mangana' ta malpah ay ya winagaha'
he"a.”
Ya induul Jacob nan ma'an ya bayah, at nangan, ya imminum. 26 Ya inalin Isaac
di, “Meheggon'a ta ungnguona'.” 27 At neheggon hi Jacob ta inungngunah amana, ya
hinunghungna nan lubung Esau, at winagahana hiyan inalinay,

“Hay panunghung'un ten imbaluy'u ya umat hi hunghung nan payaw an winagahan
Apo Dios!
28 Ya ipa'alin ni' Apo Dios nan dulnun malpud abuniyan ta ipalumongna nan payawmu,
ya wagahan da'a ta pumhod di ihabalmu ta dumo'ol di ma'an ya ma'inum!
29 Ya an amin di tatagu ya mumbalindah baalmu ta he"ay e'gonanda,
ya ta"on nan tutulangmu ya nan holag inam ya he"ay ibilangdah apuda.
Ya an aminda nan mangidut ay he"a ya ma'idutanda goh,
mu nan mungwagah ay he"a ya mawagahanda goh.”

Hay Nangal'alu'an Esau hi Wagah Amanan Hiya

30 Ya unat goh nalpah an winagahan Isaac hi Jacob ya itadunan makak. Ya heden
akakana ya dimmatong hi Esau an nalpuh nan inalahan an ay nanganup. 31 Ya inhaangna
nan inanupanah nan punhaang an pohpohdon amana. Ya unat goh nalutu ya inyuynan
amana, ya inalinay, “Ama, bumangon'a ta ihdam heten dotag an inyali' ya unna'
wagahan!”
32 Ya inalin amanay, “Hay ngadanmu?”
Ya tembalnan inalinay, “Ha"in kan hi Esau an pangpangullun imbaluymu!”
33 Ya wimmogwog hi Isaac, ya inalinay, “Hay ngadan mah din nangiyalin den dotag an
inihda' ad uwanindi ti hiyay winagaha', at hiyay nawagahan hi enggana?”
34 Ya unat goh dengngol Esau nan inalin amana ya enlotnan kimmila, ya munha'it hi
punle'nana, ya inalinay, “Ama, ta"on ni' ahan ya winagahana'!”
35 Ya inalin Isaac di, “Un nangihtima han ibam ti unna' *binaliyan* ta omodnay unna
penloh di wagah an midat ay he"a!”
36 Ya inalin Esau di, “Pidwana mah ahan hete hi nunlayahanan ha"in! Un hiya tuwaliat
un hi Jacob* di ngadana ti nen un mammamloh hi biyang'un pangpangullu? Ya ten ad
ugwan ya inyangunuhnan polhon tun wagah aman ha"in! At undan ahan mi'id na'angang
hi iwagahmun ha"in?”
37 Ya tembal Isaac an inalinay, “Imbaluy'u, mi'id mah ti han ibam di nabagbagtu ya un
he"a, at an amin di tutulangna ya diday mumbalin hi baalna, at indat'un hiya nan paguy
ya bayah, at mi'id mah di idat'un he"a ti nalpah!”
38 Ya inalin Esau ay amanay, “Undan ahan adi mabalin hi unna' pi'wagah ay he"a, ama?
Wagahana' ni' ahan!” Ya innayunan kumila.
39 Ya tembal amana, ya alyonan hiyay,
“Nan lutan ihinam ya manghan an adi tummol di mihabal ya adi dumulnu.
40 Ya hay umabakam hinan pi'gubatam di hiyay pangngalam hi tanudmu,
ya henen agim di mamaal ay he"a,
mu la'tot ya nginayam ta adi minaynayun di pamaalanan he"a.”
41 At hiyah de dimmalat hi pamoholan Esau ay Jacob ti hay ninomnomnah atona ya
patayonah Jacob hi un malpah an matoy hi amada. 42 Mu waday nangibaag ay Rebekah, at
impa'ayagnah Jacob ta imbaagnah den ninomnom Esau. 43 Ya inalina goh di, “Imbaluy'u,
unudom tun alyo' ta umuy'ad ugwan ay Laban an han agi' hidid Haran 44 ta hidiy ihinam
ta engganay un ma'uyah di bungot han agim! 45 Ya awni ta aliwana nan inatmun hiya ya
un'u honogon di umalin mangawit ay he"ah di. Ti undan maphod hi un ayu mundehhan
an mami'id ay ha"in eden ohay algaw?”
46 At hinimung Rebekah an immuy hinan awadan Isaac, ya inalinay, “Impahigaa' hinan
iwah tu! At gulat ta han holag Heth an iCanaan goh di ahawaon Jacob at odolnah unna'
matoy!”

28

Hay Nahnagan Jacob ad Paddan Aram

1 At inayagan mah Isaac hi Jacob, ya winagahana, ya pinadanan inalinay, “Adi'a ahan
mangahawah nan binabain iCanaan! 2 Hay atom ya mundadaan'a ta umuy'ah ad Paddan
Aram hinan babluy hi ad Mesopotamia hi abung apum an hi Bethuel, ya umuy'a ay hidi
ya nan ohah nan babain imbaluy ulitaom an hi Laban ahawaom. 3 At hi El-Shaddai* an
hi Apo Dios an abalinanan amin di logom ya wagahan da'a ni' ta dumo'ol di holagmu ta
mumbalin'ah ommod di do'ol an tataguh tun luta. 4 Ya nan wagah Apo Dios ay Abraham
ya mipa'annung ni' ay he"a an ta"on goh hinan holagmu ta da'yuy mamoltan eten lutan
nihinam an mumbunag an indat Apo Dios ay Abraham.”
5 At wan nalpah an tinugun Isaac hi Jacob ya hennagnah Jacob ta immuy hi ad Paddan
Aram an nihinan Laban an imbaluy Bethuel an i'Aram. Ya hi Laban ya hin'agidan Rebekah
an hi inan da Jacob ay Esau.
6 Wan nalpah hede ya inilan mahkay Esau an winagahan amanan hi Isaac hi Jacob, ya
inilana goh an hennag Isaac hi Jacob ta immuy ad Paddan Aram ta hidiy pangahawaana
ta bo'on nan iCanaan, 7 ya inilana goh an inunud Jacob di inalin da amanan inana ta
immuy hi ad Paddan Aram, 8 at na'awatana mahkay an adi ahan pohdon amadan hi
Isaac nan inapuna an iCanaan. 9 At hay inat mah Esau ya immuy hi wadan Ishmael
ta inahawanah Mahalath an agin Nebaioth an imbaluy damdama Ishmael an imbaluy
Abraham, at na'udman mah di ahawana.

---

* **27:36** Hay pohdonan ibaga nan ngadana ya *eyedonah mu'ud*, ya hay ipa"elna ya *nan bumalbali* (Gen. 25:26). * **28:3** Hay pohdonan ibaga ya *nan Dios an abalinanan amin di logom*.

Hay Enenap Jacob eden Babluy ad Bethel

10 Ya nanakkak hi Jacob hi ad Beersheba ta immuy hi ad Haran,† 11 ya heden
dimmatnganan lugal ya hiyay immiyanana ti nahdom. Ya hay nolo'ana ya innalnay
batu ta impungana. 12 Ya heden nolo'ana ya nun'enap, ya tinnigna han toytoy an
niho'gad eden lutan wadana, ya nitumu' ad abuniyan. Ya tinnignay a'anghel Apo Dios an
mumbinangngadan an mange'wan den toytoy. 13 Ya hinan bagtun di toytoy ya tinnignah
Apo Dios an timmata'dog. Ya inalinay, “Ha"in hi Apo Dios an nan dayawon apum an
hi Abraham ya hi amam an hi Isaac. At heten lutan awadam ya idat'un he"a ya nan
holagmu goh. 14 Ya hay holagmu ya umatdah ado'ol di hupu' an adi ma'yap, ya miwa'atdah
tun alutaluta. Ya he"a ya nan holagmuy dumalat hi awagahan an amin di tataguh tun
alutaluta. 15 At Ha"in ya wagwadaa' ay he"a ta ibaliw'u he"ah nan malgom an ayam,
ya Ha"in goh di mangibangngad ay he"a eten babluy. Ya adi' he"a inganuy ta engganay
mipa'annung an amin daden inali' ay he"a.”

16 Wan nalpah heden enenap Jacob ya bimmangon, ya inalinay, “Makulug ahan an
wadah Apo Dios eten nun'eblaya', mu agguy'u ahan inila!” 17 Ya ma'atta'ot hi Jacob
an inalinay, “Ma"aphod heten lugal an hiyay punhituwan Apo Dios an nan pantaw ad
abuniyan!”

18 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya ag'agan bimmangon hi Jacob, at innalnah den
batun impunganah nolo'ana ta hina"adna ta panginomnomanan den na'at. At innalnay
lana, ya inhiitnah nan batu ta numbalin hi me'gonan heden lugal. 19 Ya nginadnanah den
luta ta ad Bethel‡ an nan *punhituwan Apo Dios*. (Mu hay ngadan den babluy hidin hopapna
ya ad Luz.)

20 At hi Jacob ya inhapatanan Apo Dios an inalinay, “Apo Dios, gulat ta inaynayunmun
mimiddum ay ha"in ta He"ay mamaliw ay ha"in hinan malgom an umaya', ya gulat
goh ta idatmuy mahapul'un umat hi ono' ya lubung'u 21 ta engganay pumbangngada' hi
wadan ama an mi'id al'ali at He"a ahan di Dios hi dayawo'! 22 Ya heten batun hina"ad'uy
panginomnoma' hinan tinnig'u, ya hituy adayawam, at an amin di idatmun ha"in ya
ipabangngad'uy miyapulun He"a.”

29

Hay Dimmatngan Jacob hi Abung da Laban

1 Ya hi Jacob ya intuluynan umuy hinan appit di buhu'an di algaw. 2 Ya unna palpaliwan
ya nidatong hinan abu"ul an obob hi uminuman nan kalnilu, ya wah diday do'ol an
kalnilun tulumpampun an nanallo'. Ya heden obob an abu"ul ya waday ongol an batun
niyalub hinan pantawna. 3 Ya awni ta ma'amungdan amin nan kalnilu ya un anon nan
mumpahtul nan batun niyalub ta uminumdan amin. Ya wa ay ta nalpah an imminumda
ya inyalubda goh nan batuh nan pantaw di abu"ul.

4 At hi Jacob ya immuy an ni'hapit hinan mumpahtul an inalinay, “I'ibba', hay ngadan
nan babluy an nalpuwanyu?”

Ya alyonday, “Nalpu amih ad Haran.”

5 Ya inalina goh di, “At inilayuh Laban an hina' Nahor?”

Ya alyonday, “Inilami.”

6 Ya inalinay, “Olom ni' ya mid al'alin hiya.”

Ya alyonday, “Hiya ya mapmaphod an mid al'ali. At dayah Rachel an imbaluynan na'uy
an initnudna nan kalniludan ipahtulna!”

7 Ya inalin goh Jacob di, “Ya ten ata'nang di algaw an bo'on gutudnah pangipahigupan
hinan kalnilu ya anaad ta adiyu ipa'inuman dida ta ibangngadyu goh hinan pahtu?”

8 Ya alyonday, “Adi umat hinay atonmi! An awni ta umalidan amin nan kalnilu ya unmi
anon nan batun niyalub ta uminumdan amin.”

9 Ya heden gun pi'hapitan Jacob ay dida ya nidatong hi Rachel an initnudna nan kalnilun
ipahtulna. 10 Ya unat goh tinnig Jacob hi Rachel an do'ol di initnudnah kalnilun amanan
hi Laban an hi ulitaon Jacob (ti hin'agida ay inana) ya immuy hinan abu"ul, ya inulina nan
niyalub an batu ta imminumda din kalnilu. 11-12 Ya inulgudnan hiyan inalinay, “Ha"in hi
Jacob, ya ulitao' hi amam ti holaga' ay Rebekah an hi agina!” At inungngunah Rachel, ya
kimmilah amlongna. At timmagtag hi Rachel an numbangngad ta ayna ibagan amana.

13 Ya unat goh dengngol Laban nan inulgud Rachel ya timmagtag ta umuyna damuwon
han amuna'ona. Ya unat goh dinamuna ya len'omna hiya, ya inungnguna, ya initnudna
ta umuydah abungda. At inulgud Jacob ay Laban an amin nan na'na'at. 14 Ya inalin Laban
di, “Immannung an ay ha"in damdamay ad imbaluy ay he"a!”

† **28:10** Mid mapto' ya na'at hidin 1929 B.C. ‡ **28:19** Hay pohdonan ibaga ya *punhituwan Apo Dios*.

15 At hi Jacob ya nihinan didah himbulan.

Hay Nangibo'laan Jacob hi Pangahawaanan da Rachel ay Leah

Ya wa han ohay algaw ya inalin Laban ay Jacob di, “Adi maphod hi un dumalat ta
amuna'o' he"a ya un'u he"a puntamuon ya ammuna! At hay maphod ya ibaagmuy
pohdom hi idat'uh bo'laom.”
16 Ya hi Laban ya waday duwah binabaih imbabaluyna an hay ngadan nan pangpan-
gullu ya hi Leah, ya nan udidian ya hi Rachel. 17 Ya hi Leah ya nakapuy di matana, mu
hi Rachel ya ma'apgohan an madikit. 18 Ya hay popohdon Jacob ya hi Rachel. At inalinay,
“Ta"on hi unna' muntamuh pituy tawon ta badanga' he"a mu ta iyabulutmun ahawao' hi
Rachel!”
19 Ya tembal Laban an inalinay, “Od'odolnah un he"ay pangipa'ahawaa' ay hiya ta bo'on
hay udumna! At mihina'an da'mi.” 20 At intuluy mah Jacob an ni'tamun Laban hi pituy
tawon. Mu heden nuntamuana ya paddungnay un nahnot di algaw an dumalat nan ongol
an namhodnan Rachel.
21 Ya unat goh nagtud heden pituy tawon hi ni'tamuan Jacob ay Laban ya inalinay,
“Nagtud di nuntamua', at mun'ahawa ami mahkay hinan imbaluymu.”
22 At idadaan Laban mah di pungkasalanda, at nun'ayaganan amin nan tatagu. 23 Mu
heden nahdom ya hay hennag Laban hi umuy me'yelo' ay Jacob ya hi Leah, at hi Leah
mah di enelo' Jacob! 24 Ya hay pento' Laban hi bumadang ay Leah ya nan tagaladan hi
Zilpah. 25 Mu heden nabiggat hi helhelong ya un innilaon Jacob an hi Leah nan enelo'na!
At immuy ay Laban, ya inhingalnan inalinay, “Anaad ta umat hinay inatmu? Undan bo'on
hi Rachel di imbo'la' hi nuntamua'? Ya unna' linayahan ay he"a?”
26 Ya tembalnan inalinay, “Hay ugalih tu ya adi mabalin hi un mahhun nan udidian
an malhin ya un hay pangpangullu. 27 Mu ta"omman ya hodom ta malpah heten
hinduminggguan an kasal ya un'u iyabulut hi Rachel hi unmu ibo'la goh ay ha"in hi pituy
tawon.”
28 At inabulut Jacob ta engganah un nalpah heden hinduminggguan ya un mahkay
iyabulut Laban hi Rachel ta hiyay ahawaona goh. 29 Ya nan tagaladan hi Bilhah di
inyabulut Laban ta hiyay tagalan Rachel. 30 At enelo' Jacob goh hi Rachel, ya hiyay
pa'appohpohdona ya un hi Leah. At ituluynan muntamun Laban hi pituy tawon goh.

Nan Holag Jacob

31 Ya hi Apo Dios ya ininnilanan manghan di pamhod Jacob ay Leah an adi umat hi
namhodnan Rachel, at hi Leah mah di nunholagona ya mi'id ay Rachel. 32 At nunhabih
Leah ta nuntungaw, ya lala'i, at nginadnana ta hi Reuben* ti alyon Leah hi nomnomnay,
“Maphod ta ininnilan Apo Dios nan *aligata'*, at ad ugwan ya mabalin an pohdona' mahkay
hinan ahawa'!”†
33 Ya palpaliwan ya nunhabi goh ta nuntungaw, ya lala'i, at ngadnana goh ta hi Simeon‡
ti alyonah nan nomnomnay, “Inilan Apo Dios an agguya' penhod, mu immannung an
dengngolnay luwalu', at na'udman di holag'u!”
34 Ya palpaliwan ya nunhabi goh ta nuntungaw, ya lala'i, at ngadnana ta hi Levi.§ Ya
inalinay, “*Pohdona'* nin mahkay ay ahawa' ti ten tuluda tun imbabaluymin linala'i!”
35 Ya palpaliwan ya nunhabi goh ta nuntungaw, ya lala'i, at ngadnana ta hi Judah.* Ya
inalinay, “Ad ugwan ya hi Apo Dios di *ipabagtu'*.”
Ya nete"an de ya adi mahkay munhabhabi.

30

1 Mu hi Rachel ya mi'id ah imbaluyna, at la'tot ya umamoh eden agina. Ya inalinan Jacob
di, “Idatana' hi holag'u ti adim ay ya hiyay lummuh ataya'!”
2 Ya bimmungot hi Jacob ay Rachel, ya inalinay, “Undan ha"in hi Apo Dios an mangiyadih
punholagam? Hiyay adi mamhod hi punholagam!”
3 Ya inalin Rachel ay hiyay, “Wah tu nan tagala', at hiyay eka elo' ta wada ay di imbaluyyu
ya ta imbaluyta ta hiyay alpuwan di holag'u.”*
4 At inyabulutna ta ay ne'yelo' hi Jacob hinan tagalanan hi Bilhah. 5 Ya palpaliwan ya
nawadaan hi Bilhah ta nuntungaw, ya lala'i, 6 at ngadnan Rachel ta hi Dan† ti alyonah nan

---

* **29:32** Hay pohdonan ibaga ya *tigonyu ti tayay imbaluy'un lala'i.* † **29:32** Un impa"el Leah ti nan ngadan an Reuben ya neheggon hinan hapit di Hudyu an *aligatan.* ‡ **29:33** Hay pohdonan ibaga ya *waday nangngol hi luwalu'.* § **29:34** Hay pohdonan ibaga ya *pohdona'.* * **29:35** Hay pohdonan ibaga ya *mipabagtu.* * **30:3** Hiyah ne ugalin di iCanaan, at inunud Rachel di ugalida. † **30:6** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mumpanuh ta mipattig di pumhodanda.*

nomnomnay, “Maphod ta *impanuh Apo Dios nan aat'u ta mipattig di amaphoda'* ti indatna
han lala'in imbaluy'u!”
7 Ya palpaliwan ya nunhabi goh hi Bilhah hi miyadwa. Ya nuntungaw, ya lala'i goh, 8 at
ngadnan Rachel ta hi Naphtali‡ ti alyonah nan nomnomnay, “Hidin hopapna ya hi agi' di
nangabak, mu ad ugwan ya *ha"in di nangabak* ti ten indatana' hi imbaluy'u!”
9 Mu unat goh inilan Leah an adi munholag ya inyabulutna ta immuy ne'yelo' hi Jacob
hinan tagalanan hi Zilpah. 10 Ya palpaliwan ya nalmu han imbaluydan lala'i, 11 at ngadnan
Leah ta hi Gad,§ ya inalinay, “*Himmimo'* ta nawadah te goh an imbaluy'u!”
12 Ya palpaliwan ya na'adwaan, ya lala'i goh. 13 Ya inalin Leah di, “*Ma'am'amlonga'* ahan
ti nan binabai ya ngadnana' hi *ma'am'amlong*!” At ngadnana nan ung'ungnga ta hi Asher.*
14 Ya wa han algaw eden iwang an ahiboto' ya immuy hi Reuben an munle'le'od hi
payaw, ya inah'upana han himmangaw an ma'usal hi imud, at innalna, ya inyanamutna,
ya indatnan inanan hi Leah. Ya nun'adaw hi Rachel ay hiyan inalinay, “Idatana' ni' hinan
imud an inyanamut han imbaluymu!”
15 Ya inalin Leah di, “Undan alyom goh ta polhom tun indat han imbaluy'un umat hinan
namloham hinan ahawa'?”
Ya inalin Rachel di, “Adya idatmu ay nan holo' an imud an innal han imbaluymu at
mabalin an he"ay me'yelo' ay Jacob hi mahdom.”
16 Ya wan na'uy an mahdom hi umanamutan Jacob ya immuy hi Leah ta ayna damuwon
hiya, ya inalinan hiyay, “Ha"in di pe'yelo'am hi ad ugwan an mahdom ti binayada' he"ah
nan holo' an imud an indat han imbaluy'un ha"in!” At hiya mah di ne'yelo'an Jacob eden
nahdom.
17 Ya hi Apo Dios ya inyabulutna ta nawadaan hi Leah hi miyalemah holagna. Ya unat
goh nuntungaw ya lala'i, 18 at ngadnana ta hi Issachar† ti alyonah nomnomnay, “Hi Apo
Dios di nangidat hi *lagbu'* an ten ung'ungnga ti hay nangabuluta' hi ne'yelo'an nan ahawa'
hinan tagala'!”
19 Ya palpaliwan ya nunhabi goh hi Leah hi miyonom an lala'i, 20 ya nuntungaw, ya
lala'i goh, at ngadnanad hi Zebulun‡ ti alyonah nomnomnay, “Hi Apo Dios ya indatana'
hi maphod an adaw'u, at mabalin an *e'gonana'* mahkay hinan ahawa' ti ten onomda tun
imbabaluymi!”
21 Ya palpaliwan ya nawadaan goh hi imbaluynan babai, at ngadnana ta hi Dinah.§
22 Ya la'tot ya ninomnom Apo Dios hi Rachel ya nan inluwalunan Hiya, at inyabulutnan
nunholag. 23-24 Ya palpaliwan ya nunhabi ta nuntungaw, ya lala'i,* at nginadnana ta hi
Joseph† ti alyonah nomnomnay, “Maphod ta indat Apo Dios di holag'u ta adia' mahkay
gun pihulon hinan tatagu! Ya *olom man ni' ya adwaan Apo Dios ah oha goh* hi imbaluy'u!”

Hay Nangibagan Jacob ay Laban an Pohdonan Mumbangngad

25 Ya unat goh nawadah Joseph ya inalin Jacob ay Laban di, “Ad ugwan ya pohdo'
an mumbangngad hi babluymi. At iyabulutmu ni', 26 at awito' nan a'ahawa' ya nan
imbabaluymi ti imbo'la' dida, ya inilam di inat'un nuntamuh nan impatamum ay ha"in.”
27 Ya inalin Laban ay hiyay, “Adi'aat ni' makak! Ti hay inulgud nan mun'immatun hi
ma'at ya alyonay he"ay dimmalat hinan do'ol an wagah Apo Dios ay ha"in! 28 At ta"on ya
imbaagmu nan pohdom hi bo'laom ta idat'u.”
29 Ya inalin Jacob ay hiyay, “Ininnilam nan inat'un nuntamuh nan impatamum ay
ha"in hitun atnay tawon ya aat di nahlagan nan impahtulmun baka ya nan udum. 30 Ti
din hopap di immalia' ya adida umat hina ti nahnotda, mu maphod ad ugwan ti nen
dimmo'olda ti winagahan da'an Apo Dios an ha"in dimmalat. At ad ugwan ya mahapul'u
goh an nomnomon di mabalin hi pangngala' hi pananud'uh nan pamilya'.”
31 Ya impidwan Laban an nangalin hiyay, “Hay pohdom hi bino'lam ta idat'u?”
Ya tembal Jacob an inalinay, “Adia' mumbagah bino'la', mu unudom ay han penhod'un
ibaga ya ituluy'un mumpahtul hinan pahtum. 32 At hay pohdo' ya iyabulutmu ta ay'u
ilahhin an amin nan mangmangitit ya nan obang an kalnilu ya obang an gandeng ta hiyay
bino'la'. 33 Ta udum hi algaw hi aymu pannigan hinan bino'la' ta wada ay di mumpaha'
hinan nilahhin an gandeng'u ya kalnilu' ya ma'innila an hay inakaw'uh nan pahtum.”
34 Ya tembal Laban ya inalinay, “Abuluto', at atonta nan inalim.” 35 At hay inat Laban
eden algaw ya immuy hinan pahtuna ta ayna inlahhin an amin nan mangmangitit

---

‡ **30:8** Hay pohdonan ibaga ya *ha"in di nangabak*. § **30:11** Hay pohdonan ibaga ya *himmimo'*. Ya waday oha goh an pohdonan hapiton an *ohan battalion di tindalu*. * **30:13** Hay pohdonan ibaga ya *ma'am'amlong*. † **30:18** Hay pohdonan ibaga ya *lagbu*. ‡ **30:20** Hay pohdonan ibaga ya *me'gonan*. § **30:21** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahumalya*. * **30:23-24** Mid mapto' ya na'at hidin 1915 B.C. † **30:23-24** Hay pohdonan ibaga ya *olom man ya udmana goh*.

an kalnilu, ya nan na'obangan ya nan nun'awalitan an buta'al an gandeng, ya nan nun'a'obangan hi tennan gandeng, ya ene'kodnah nan linala'in imbabaluyna ta diday manalimun. 36 Ya adagwiy nangiyayanda ti tuluy algaw hi dimmaladalananda ya unda idinong, ya nan inangangda ya hiyay ituluy Jacob an ipahtul.

37 Hi Jacob ya inummal hinan numbino'ob'on an ma'atan ayiw, ya inol'olebangnan ginudahan ta mun'attig di mumpaha'. 38 Ya hiyay nun'ihagangnah nan wadan di uminuman nan a'animal ti hiyah ne emmenghah pangundulanda. 39 Ya wa ay ta mangundul nan a'animal ta tigonda nan nihagang an nun'ahe'lapan at waday imbaluyda, ya nun'a'obangan ya nun'agalitan. 40 Ya inuhigna nan kalniluh nan gandeng ya unna ipahagang didah nan mangmangitit ya na'obangan an a'animal Laban. Umat hinay inatna ta hanan obay ya ta umimbaluyda an na'obangan, ya nilahhindah nan pahtun Laban. 41 Ya wa ay ta mangundulda nan mun'ahdol an a'animal ya inyuy Jacob din hapang an nun'ahe'lapan hinan hinagangdah nan pun'inumanda ta gunda tigon ta hiyay anungonda, 42 mu agguyna inat hinan nun'a'ung'ung an nakapuy. At la'tot ya nan mun'ataban mun'a'odhol an amin di a'animal Jacob, ya nan nun'a'ung'ung an nakapuy di bagin Laban. 43 At la'tot ya immadangyan hi Jacob ti dimmo'ol di tagalanan linala'i ya binabai, ya dimmo'ol goh di a'animalnan gandeng, ya kalnilu, ya kamilu, ya dongki.

31

Hay Akakan da Jacob

1 Hin'alina ya dengngol Jacob di hapit nan linala'in imbabaluy Laban an alyonday, “Inamin Jacob an nun'ala nan a'animal ama tu'u ta hiyay inyadangyana!” 2 Ya inolman Jacob goh an naluman di aat Laban ti manghan di apnganan hiyan adi umat hidin hopapna.

3 Ya inalin Apo Dios ay Jacob di, “Mumbangngad'ah nan numbabluyan nan o'ommodmu ya nan tutulangmu, at wadaa' an mangitnud ay he"a.”

4 At impa'ayag mah Jacob da Rachel ay Leah ta umuydah dih nan pahtuda. 5 Ya unat goh immuyda ya inalinan diday, “Inolma' an hi amayu ya naluman an manghan di apnganan ha"in an adi umat hidin hopapna, mu maphod ta nan Dios an dayawon ama ya umannung an wadan ha"in! 6 Da'yun duwa ya inilayuy nangihamada' an nuntamun amayu, 7 mu ta"on damdama ya gunna' linayahan ay hiya ti nitugtugan gunna linuman di nitulag hi bino'la'. Mu maphod ta binadangana' ay Apo Dios ta mi'id inatnan ha"in hi nappuhi. 8 Ti wa ay ta inalin amayu an nan nun'a'obangan an a'animal di bo'lao' ya umannung an miyunnudan an hiyay pun'iyimbaluy an amin nan a'animal. Ya hinukatana ay goh ta inalinay nan nun'awalitan hi mangmangitit ya hiya goh di pun'iyimbaluyda. 9 At hi Apo Dios di paddungnay nangalah nan a'animal amayu ta indatnan ha"in! 10 Ya din pangundulan nan a'animal ya nun'enapa', ya tinnig'u nan buta'al an gandeng, ya nun'a'obanganda, ya nun'awalitan hi mangmangitit di udumnan gunda mangundul. 11 Ya numpatigaw nan anghel Apo Dios eden nun'enapa', at bugwaonay ngadan'u. At tembal'un inali' di, Ngadan ne, Apu? 12 Ya inalinay, Tigom ti an amin nan buta'al an mangundul hinan gandeng ya nun'a'obangan ya nun'awalitan di udum hi mangmangitit. Manu ay at hinay ma'ma'at ya titiggo' nan ato'aton Laban ay he"a. 13 Ha"in nan Dios an numpatigaw ay he"ah di ad Bethel hinan nangiha"adam hidin batu, ya hiniitam hi lana ta panginomnomam hi nannigam, ya hay nunhapataam ay Ha"in hidi. At ad ugwan ya mundadaan'a ta mumbangngad'a mahkay hinan babluy an nitungawam.”

14 Ya inalin da Rachel ay Leah di, “Mi'id ahan ah inangang amamih ipaboltanan da'mi! 15 An ay ami bo'on iwah tuh nangatna ti ay paddungnay un da'mi inihbut, at umahonay hubutmin amin. 16 Mu an amin nan inadangyan an innal Apo Dios ay hiya ya bagi tu'un amin hitun ung'ungungnga. At atom nan pohdon Apo Dios.”

17 At makak da Jacob, ya nun'itakayna nan a'ahawana ya nan imbabaluynah nan kamilu. 18 Ya enekakdan amin nan a'animalda ya an amin nan wadan dida an inamung-dah awadandad Paddan Aram hinan babluy hi ad Mesopotamia ta ipluydah ad Canaan an awadan amanan hi Isaac. 19 Ya ta"on nan bulul an bagin amanan hi Laban ya ni'yalan Rachel, ya hidin nakakanda ya impadehdah ami'idan da Laban an ayda mun'eh'eh hinan dutdut di kalniluda. 20 Ya agguy impa'in'innilan da Jacob ay Laban, ya limmayawda. 21 At inta'indan amin nan wan dida, ya binad'angda nan Wangwang an Euphrates, ya inayundan dalanon nan dudunduntug ad Gilead.

Hay Namdugan Laban ay da Jacob

22 Ya heden miyatluh algaw hi nakakan da Jacob ya waday nangipa'innilan Laban, 23 at pun'ayagana mah nan linala'in tutulangna ta unudonda dida. Ya nan miyapituh algaw ya unda ah'upan didah nan dudunduntug hi ad Gilead. 24 Mu heden nahdom ya numpa'enap

hi Apo Dios ay Laban, at inalinan hiyay, “Nomnomnomom nan hapitom ay Jacob ta adim idugah.”
25 Ya da Jacob ya immapaldah tulid nan dudunduntug ad Gilead, ya immapal goh da
Laban. 26 At immuy hi Laban, ya inalinay, “Anaad ta umat hinay inatmu, Jacob? An ay
paddungnay unmu kinaphul tun imbabaluy'uh nan gubat, ya inlayawmu dida! 27 Anaad
ta unna' inli"udan ya nakak ayu? Ya gulat ta impa'innilayun ha"in at indadaan'u ah
pun'am'amlongan tu'un amin ya un ayu makak! 28 Anaad ahan ta agguya' binagan ta
way inat'un ni'hahapit hitun a'apu' ya tun imbabaluy'u ta pohod ya un tu'u munhihiyan?
Nappuhi ahan henen inatmu! 29 Mabalin an waday ato' hi nappuhin he"ah ad ugwan hi
un agguy numpa'enap hi ad a"u nan Dios an dayawon amam an inalinay nomnomnomo'
di hapito' ay he"a ta adi midugah! 30 Mu ta"omman un umat hinay inatmu ta way atom an
mumbangngad hi abung da amam, mu ta agguyyu ni' ahan ni'yala din bulul'uh abungmi!”
31 Ya inalin Jacob di, “Manu ay inat'uy umat hina ti unna' tuma'ot ti alyo' di ini ya ipawam
nan imbabaluymu! 32 Mu nan alyom an bulul ya anaponyu, ta wa ay di ah'upanyu ya ta"on
un mipapatoy nan nangala. Ya wada ay di udumnah bagim hi ah'upanyu ya intudum ta
pangintitigan tun tatagun ni'yibba tu'u.” (Ya manu ay inalin Jacob di umat hina ti agguyna
inilah un hi Rachel di nangalah nan bulul.)
33 At inte"an Laban an nun'anap hinan nuntuldaan Jacob ya unna eyewel ay Leah ya nan
duwan tagalana, mu mi'id ah inah'upana. At iyewelna mahkay hinan nuntuldaan Rachel,
34 mu mi'id damdamay inah'upana ti hi Rachel an nangala ya inhinanah nan ubunan an
muntakay hinan kamilu, ya inumbunana. 35 Ya inalinan amanay, “Adi'a bumungot hi adi'
tuma'dogan hitun inumbuna' ti numpa'ahwanga'.” At mi'id mah ah inah'upan Laban an
ta"on unna impadah di abalinanan immana'anap.
36 At bimmungot mah hi Jacob, at pun'ibaganan Laban an inalinay, “Undan way
numbahola' ay he"a ta anaad ta nun'unuda'? 37 At nen nalpah an mi'id ah agguymu
inanap hinan bagimi at ipattigmu mahkay un way inah'upam hi bagim ta tun ni'yibbata ya
diday okod an mangihtiguh numbahol ay ditan duwa!” 38 Ya inalina goh di, “Duwampuluy
tawon hi nuntamua' ay he"a, at gun'u impapto' nan a'animalmu ta nahlagdan dimmo'ol,
ya mi'id ah pinalti' ta inihda'! 39 Ya ta"on nan pinatoy di layon ya agguy'u imbilang hi
bagim an ha"in di niyaanana! Ya umat goh hinan na'utaw an ta"on un bo'on bahol'u
ya impahukatmun ha"in! 40 Ya nunheglay nange'edpola' hinan potang ya tungnin hinan
mahdom, ya niddum hinan timmu'ala'! 41 Ya at hinay na'at ay ha"in hitun nalpah an
duwampuluy tawon ti himpulu ta opat di tawon hi namo'laa' hitun duwan imbabaluymu,
ya onom di tawon hitun a'animal! Ya gunna' goh linayahan ay he"ah namimpulu ti gunmu
imbahhabahhaw nan intulagta an bo'lao'! 42 Ya gulat un bo'on hi Apo Dios an dayawon ya
ta'tan nan o'ommod'un da Abraham ay Isaac di namadang ay ha"in at pinakaka', ya mi'id
ah am'amungit hi indatmun ha"in! Mu maphod ta titinnig Apo Dios nan numpalpaligata'
ya nan inat'un nuntamu, at hiyaat un da'a pinadanan ad a"u ta adim idugah di hapitom
ay ha"in!”

Hay Nuntulagan da Jacob ay Laban

43 Ya inalin Laban di, “Tun binabai ya imbabaluy'u dida, ya a'apu' nan imbabaluyda,
ya ta"on un tun a'animal ya bagi'. At adi mabalin hi un waday ato' hi nappuhih tun
imbabaluy'u ya tun a'apu'! 44 At hiyanan mahapul an muntulagta ta nan abulutontan
duway mahapul hi ma'at, at hi Apo Dios di mangihtigun dita.”
45 At innal Jacob han batu, ya hina"adna ta panginomnomandan den na'at. 46 Ya inalinah
nan linala'in i'ibbana ta umuyda *mangubuh batu ta upunonda.* At mangandan duwa ay
Laban hinan heggon den na'upun an batu. 47 At ngadnan Laban ta ad Jegar Sahadutha*
hinan hapitnan Aramaic, mu nginadnan Jacob ta ad Galeed† hinan hapitnan Hebrew.
48 Ya inalin Laban di, “Heten na'upun di panginomnomantan duwa.” (At hiyah ne
dimmalat hi nungngadanandan den lutah ad Galeed.) 49 Ya nginadnanda goh ta ad
Mizpah‡ ti hay nangalyan Laban hi, “Hi Apo Dios di *manalimun* ay ditan duwa ta
umannung an nan nunhapitantay ma'at an ta"on unta mumbattaan.” 50 At intuluy
Laban an inalinay, “Gulat ta aboholam tun imbabaluy'u, ya gulat goh ta mangahawa'ah
udum an ta"on hi adi' innilaon ya nomnomnomom an hi Apo Dios di mamannig ay
he"a!” 51 Ya inalin goh Laban ay Jacob di, “Heten na'upun ya nan hina"ad'un batuy
panginomnomantan duwa. 52 Ya panginnilaanta an adi mabalin hi un'u lauhan ta umalia'
an mi'pattoy ay he"a, ya umat goh ay he"a. 53 At nan Dios an dayawon da Abraham ay
Nahor ya hi amada goh di okod an mummoltah nan mangibahhaw eten nuntulaganta!”

---

* **31:47** Hay pohdonan ibaga ya *na'upun an batun mun'ihtigu.* † **31:47** Hay pohdonan ibaga ya *na'upun an batun mun'ihtigu.* ‡ **31:49** Hay pohdonan ibaga ya *binattu an manalimun.*

At hiyay inabulut Jacob hi ihapatanah nan me'gonan an Dios an unudon amanan hi Isaac. 54 At e'nong Jacob han animal ay Apo Dios hidih nan tulid di dudunduntug, ya inayaganay i'ibbana ta mangandan amin. At innayundan mihinan den immiyananda.
55 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya bimmangon hi Laban, at ungnguwona nan imbabaluyna ya nan a'apuna, ya winagahana dida. Ya unat goh nalpah ya mumbangngad da Laban hinan babluyda.

32

Hay Panamuan Jacob ay Esau

1 Ya unat goh impadeh da Jacob ta umuydah nan ayanda ya hin'alina ya dinamun nan a'anghel Apo Dios hiya. 2 Ya unat wan tinnigna dida ya inalin Jacob di, “Hiyah te goh di *nungkampuan* nan titindalun Apo Dios!” At ngadnanah den luta ta ad Mahanaim.*
3 Ya munhonag hi Jacob hinan baalna ta iyun'unnadan umuy hi awadan aginan hi Esau hidih nan dudunduntug an mungngadan hi Seir hidih nan babluy hi ad Edom. 4 Ya inalinan diday, “At hituy ulgudonyun Esau an alyonyuy, Nan baalmun hi Jacob ya pohdonan ipa'innilan he"a an hay abung da Laban di hiyay nihihinnana, at hiyaat un nataktak di pumbangngadanah engganad ugwan. 5 At ten do'ol di a'animalna an kalnilu, ya baka, ya dongki, ya gandeng, ya dimmo'ol goh nan baalnan linala'i ya binabai. Ya manu ay impangun'unna da'mi ta ipa'innilamin he"ay umalianda ta logom ya abulutom.” At impadehdan nakak.
6 Ya heden numbangngadan daden nahnag ya inalidan Jacob di, “Impa'innilamin agim, at nen na'uydan manamun ditu'u an initnudnay opat di gahut an linala'i.”
7 Ya ma'atta'ot hi Jacob hi nangngolanan de han inalida, at hay inatna ya ginodwana nan ni'yibbana ya nan a'animal ta duwam pamulog. 8 Ti hay ninomnomna ya inalinay, “Ini ya umalida, ya pinatoyda nan ohan pamulog, ya ta way aton di namingngit an lumayaw!”
9 At munluwaluh Jacob an inalinay, “He"an Dios an dayawon apun hi Abraham ya hi aman hi Isaac, ya He"ay nangalih unna' mumbangngad hinan numbabluya' ya nan wadan di i'ibba', at okod'an mangipapto' ay ha"in! 10 At immannung an hiyay inatmu ti ten intuluymun nangipattig hi ulaymun ha"in an baalmu an ta"on un at hituy aat'u an na'ampaa'! Hidin nakaka' hinan babluymih nange'wa' hinan Wangwang an Jordan ya ammuna nan hul'ud'uh inta'in'u. Mu ten nunholaga', at ten ad ugwan ya nunduwa amin nabulog. 11 At dawato', Apu, ta ehwang da'mi ni' ahan hinan malgom an nappuhin ma'at hi ninomnom nan agi' an hi Esau hi atona ti ten nidugah di tuma'ta', ti ini ya umali, ya numpatoy da'min amin an ta"on tun a'ahawa' ya tun imbabaluy'u! 12 Mu intulagmun alyom hi ipapto'a', ya wagaham nan holag'u ta dumo'oldan umat hi panag hinan pingit di baybay an adi ma'uyap.”
13 At ita'dogdah di eden nahdom ta umiyanda.
Ya unat goh naweet ya ninomnomnay mahapul an waday idatnan aginan hi Esau. 14 At inlahhinay duway gahut an tennah gandeng, ya duwampuluh buta'al an gandeng, ya duway gahut di tennah kalnilu, ya duwampuluh manilhig an kalnilu, 15 ya tulumpuluy kamilu ya nan uyaw an imbabaluyda, ya napat di baka, ya himpuluy manilhig hi baka, ya duwampuluh tennan dongki, ya himpuluy manilhig hi dongki. 16 Ya hanan midat di namanguluona an na'uhi'uhigda ya impitnudnan danen baalna, ya numpumbattaandan ahimpahimpamulog. 17 Ya inalinah nan namangulun baal di, “Damuwom ay hi Esau ta ibaganay ad animal ay date, ya hay ad baal ay he"a, ya hay umayanyu 18 ya alyom ay hiyay, Hatu ya bagin nan baalmun hi Jacob, mu hay idatnan he"a. Dida ya na'uydan mangunud ti unda namingngit.”
19 Ya at hinan amin di nangalinah nan baalnan nahayhaynod 20 ti hay ninomnom Jacob ya inalinay, “Ta ammunah panamua' ya na'uyah di bohol agi' ay ha"in an dumalat heten idat'u.” 21 At impangun'unnana nan baalna ta da Jacob di nanginayun an immiyan hidi eden nahdom.

Hay Ni'yagwitan Jacob hinan Anghel

22 Ya heden nahdom ya ekak Jacob nan duwan ahawana, ya nan tagalada, ya nan himpulu ta ohan imbabaluyda, at bad'angonda nan ginnaw an Jabbok, 23 mu numbangngad ta ayna ipabad'ang an amin nan a'animalna ya nan baalna. 24 At un oh'ohha hiyan de an immiyan.
Ya hin'alina ya wada han immuy an lala'i† ta immawi'awitdan den nahdom ta nangamung un nawa'ah. 25 Mu unat goh wan ininnilan den lala'i an adi umabak ya gempa'nay

* **32:2** Hay pohdonan ibaga ya *duwan kampu.* † **32:24** Hi Jesu Kristu nin an nipattig hinan Old Testament.

nun'ummuman di alakan Jacob, at napuh'uh nan niyummumana. 26 Ya inalin nan lala'iy,
“Payona' ti den na'uy an mawa'ah!”
Ya inalin Jacob di, “Adi' he"a payon ta engganah unna' wagahan ay he"a!”
27 Ya inalin den lala'iy, “At hay ngadanmu mah?”
Ya inalinay, “Ha"in hi Jacob.”‡
28 Ya tembalnan inalinay, “Mete"ad ugwan ya bo'on mahkay he"ah Jacob ta he"ah Israel§
ti *mabi'ah'ah ni'yawitam ay Apo Dios* ya nan tatagu, ya he"ay nangabak.”
29 Ya mahmahan Jacob an alyonay, “Ibaagmu ni' di ngadanmu!”
Mu inalin nen lala'iy, “Adi mahapul un'u ibaag di ngadan'u.” At inayuna an wagahan hi
Jacob hidi.
30 At ngadnan Jacob heden babluy ta ad Peniel* ti inalinay, “Tinnig'u nan *angah Apo*
Dios, mu maphod ta agguya' natoy.”
31 Ya wan na'uy an bumuhu' nan algaw at makak hi Jacob hidih ad Peniel, ya
munha'ha'illu ti napuh'uy alakana. 32 At hiyanan engganah ad ugwan ya adi ihdan nan
holag Israel nan nun'ummuman nan alakan nan malgom an mapalti ti hiyah ne din nagpa'
an ulpun Jacob, at nun'ohon.

33

Hay Nundadammuwan da Esau ay Jacob

1 Inamang Jacob ya na'uy hi Esau ya nan ni'yibbanan opat di gahut an linala'i, at
inuhigna nan imbabaluynah nan opat an binabai an da Leah ay Rachel ya nan duwan
tagalada 2 ta impipangpang'una nan duwan binabain tagalada ya nan imbabaluyda, ya
netob da Leah ya nan imbabaluyna ya un mehnod ay da Rachel ay Joseph. 3 Ya hi Jacob
di nangipang'un umuy an mi'dammun aginan hi Esau, at gun nunluung hi numpapitu ta
nangamung neheggon ay agina. 4 Ya timmagtag hi Esau an manamun Jacob, ya inawalna
hiya, ya enedonah pu'olna, ya inungnguna hiya, ya kimmiladan duwan dumalat nan
amlongda.
5 Ya unat goh tinnig Esau nan binabai ya nan ung'ungungnga ya inalinan Jacob di,
“Ngadan hatun ni'yibbam?”
Ya inalinay, “Didatuy pamilya' an indat Apo Dios an dumalat di pamhod ya homo'na.”
6 Ya neheggonda nan duwan tagala ya nan imbabaluyda ta nunluungdah hinagang Esau,
7 ya umat goh hinay nangat da Leah ya nan imbabaluyna, ya da Rachel ay Joseph.
8 Ya mahmahan Esau an inalinay, “Hay aat nin dade han dinamu', ya hay pohdonan
ipa'innila?”
Ya inalin Jacob ay hiyay, “Didanay ninomnom'uh idat'un he"a ta way atom an mangab-
ulut hi umalianmi.”
9 Ya inalin Esau di, “Agi', adi' mahapul dane ti do'ol goh di animal'u, at bagim hana!”
10 Ya inalinay, “Abulutom ni' ahan hanan idat'un he"a ti ad ugwan an nanniga' hi
angahmu ya paddungnay tinnig'uh Apo Dios ti nan nangipattigam hi amlongmun ha"in!
11 At abulutom ni' ahan ti do'ol tun animal'un dumalat nan nammo'an Apo Dios ay ha"in.”
At gapu ta impapilitna at na'al'alu' hi Esau, ya inabulutna.
12 Ya unat goh nalpah di nunhapitanda ya inalin Esau di, “Umuy tu'u mah ta ipang-
pang'u' di owon tu'u.”
13 Ya inalin Jacob di, “Inilam an mamannogda tun ung'ungungnga an adida umdan
dumalan, ya ta"on un tun animal ya honanon ay dida ya mabmablayda, ya matoyda.
14 At ta"ongkay ya inyunna'unnayun umuy ta un ami mangun'unud ta nangamung di
dumatnganmid Seir.”
15 Ya inalin goh Esau di, “Hay pohdo' ya mataynan tun udum an ni'yibba' ta way
bumadang ay da'yu.”
Ya inalin Jacob di, “Adi mahapul hene ti ammuna nan nangipattigam hinan nahamad
an amlongmun ha"in.”
16 At impadeh da Esau ya nan ni'yibbanan numbangngad ad Edom eden algaw. 17 Ya
da Jacob ya immuydad Sukkoth, ya hidiy nangiyammanah apalda ya nan *a'al'allung* an
nihi'ugan nan animalna ta hiyah te dimmalat hi nangadananah Sukkoth.*
18 Ya nakakdad Sukkoth ta dimmatongdad Shechem an siudad hidid Canaan. Ya mid
al'alih dimmatngandah di an mete"ah nalpuwandad Paddan Aram.† Ya immiyandah dih
nan payaw an neheggon hinan siudad. 19 Ya ngininaanah den lutan immiyanandah nan

‡ **32:27** Hay pohdonan ibaga ya *eyedonah mu'ud*, ya hay ipa"elna ya *nan bumalbali*. § **32:28** Hay pohdonan ibaga ya *mabi'ah an ni'yawitan ay Apo Dios*. * **32:30** Hay pohdonan ibaga ya *angah Apo Dios*. * **33:17** Hay pohdonan ibaga ya *a'al'allung*. † **33:18** Unu ad Mesopotamia.

holag Hamor an hi aman Shechem hi hinggahut di silver an pihhu. 20 Ya inyammanay
pun'onngan ay Apo Dios, ya nginadnanah El Elohe Israel.‡

34

Hay Nampapandan Dinah

1 Wa han ohay algaw ya hi Dinah an imbaluy da Jacob ay Leah ya immuy ni'ligwah nan
i'ibbanan binabain iCanaan. 2 Mu unat goh tinnig Shechem an hina' Hamor an holag Hiv
ya dempapna, ya enelo'na. (Hi Hamor di ap'apun den babluy.) 3 Mu nalmuy nidugah hi
namhod Shechem ay Dinah, at ihaphapitana ta mun'ahawada. 4 At inalinan amanan hi
Hamor di, “Umuy'ah nan o'ommodna ta ibagam an penhod'un ahawaon hiya!”
5 Mu unat goh dengngol Jacob heden nappuhin na'at eden babain imbaluyna ya
un dindinong ta unna enehod hi umanamutan nan linala'in imbabaluynan immuy
numpahtul. 6 Ya hin'alina ya immuy hi Hamor an hi aman Shechem ta ay mi'hapit
ay Jacob. 7 Ya immanamutda nan linala'in imbabaluy Jacob an nalpuh payaw hidin
nangngolandah nan na'at, ya nidugah di bimmungtanda ti nunheglay namainan Shechem
ay didan Hudyun dumalat heden nampapanah nan babain agida ya enelo'na.
8 Mu inalin Hamor ay diday, “Hay umatana mah ti han imbaluy'un hi Shechem ya
nunheglay namhodnah nan imbaluymun hi Dinah? At ta"on ni' ahan ya inyabulutyu
ta mun'ahawada. 9 Ya maphod goh hi un ayu mi'yapun da'mi, at mabalin goh an
mi'yahawada nan linala'in imbabaluymuh nan binabain imbabaluymi. 10 At hituy
pi'hituwanyu, ya okod ayuh nan pohdonyuh ihinanyun te han babluy. Ya nan luta goh
ya mi'id ah mangipawah ayyu puntamuan, ya mabalin goh an mungkumildu ayu ta way
umadangyananyu.”
11 Ya inalin Shechem ay Jacob ya nan i'ibban Dinah di, “Mumpahmo'a' ay da'yu ta
iyabulutyu ni' ta ahawao' hi Dinah! At ibagayuy idat'uh pamnung'u an ta"on un ngadan
ne pohdonyu ya idat'u. 12 Adi ayu mun'ogon an mangibaga ti idat'u an ta"on hi un atnay
alyonyu ya abuluto', mu ta iyabulutyu an ahawao' hi Dinah!”
13 Ya tembal nan imbabaluy Jacob an binalbaliyanda da Shechem an hin'ama ti
dimmalat nan inat Shechem 14 an alyonday, “Adi mabalin hi un mi'yahawa nan agimin
babaih nan agguy nakugit ti adi maphod di umat hinan da'mi! 15 Mu mabalin an
iyabulutmih unyu pohdon ta mumpakugit an amin nan linala'i ta umat ay da'mi, 16 ta way
atonmin mangiyapuh nan binabain da'yu, ya mangahawa amih nan iwah tun binabai. At
umannung an hituy pi'hituwanmih tun babluyyu ta ma'ohha tu'un himpampun. 17 Mu
adiyu ay unudon henen imbagami ta adi ayu mumpakugit an linala'i ya onaynah unmi
awiton han agimin babai, ya nakak amih tu.”
18 Ya inabulut da Shechem an hina"amah den imbagada ti maphod hi nangngolanda.
19 At hi Shechem an hiya ahan di ipabagtudah nan nunhituwanda, ya pohdona an
mumpakugit an adi mataktak an dumalat nan nidugah an namhodnah nan imbaluy
Jacob. 20 At immuy da Hamor an hin'amah nan way ubunan di tataguh nan way
buhu'an hinan babluy ta pun'ibagadah nan linala'in alyonday, 21 “Nan linala'in immali
ya mapmaphod di pi'yibbaandan ditu'u! At maphod hi unda mi'hitun ditu'uh tun babluy
tu'u ti ongol an damunan babluy, at okoddah nan atondan umat hinan pungkumilduanda.
Ya maphod hi un ahawaon tun linala'i nan binabain imbabaluymi, ya umat goh hinan bin-
abaih tu an mabalin hi ahawaon nan linala'ida ta mumpun'apu tu'u. 22 At danen linala'i
ya penhoddan middum ay ditu'u, mu hay inalida ya gahin ahan un tu'u mumpakugit an
amin an linala'i ta umat tu'u ay dida. 23 At undan adiyu pohdon hene ta mi'hitudah tu ta
an amin nan a'animalda ya nan wan dida ya bagi tu'un amin?”
24 At an amin daden linala'in ni'yamung ya inabulutda nan inalin da Hamor ay
Shechem. At mumpakugitda mah an didan amin ay da Hamor an hin'ama.
25 Ya unat goh naluh di tuluy algaw hi numpangalum'a'an nan kugitda ya nan duwan
linala'in imbabaluy Jacob an da Simeon ay Levi an nan a'agin Dinah ya innalday
hinalungda, ya immuydah nan babluy, at numpatoydan amin nan linala'i. 26 Ya ta"on hi
Hamor ya han imbaluynan hi Shechem ya ni'patoyda. Ya wan nalpah at awitondah Dinah,
ya enekakda. 27 Ya heden nalpahan di numpamatayanda ya nihukatda din udumnan
linala'in imbabaluy Jacob an immuy hinan babluy ta ayda hinamham an amin nan wah
di. Ya manu ay umat hina oo ti dimmalat nan nappuhin na'at ay Dinah. 28 At nun'aladan
amin nan malgom hi inah'upanda an umat hinan animal, ya nan wan den babluy, ya
ta"on nan wah payaw. 29 Ya ta"on nan mun'apla'an an gina'udah nan abungda, ya nan
ung'ungungnga, ya binabai, ya nun'ilagatdan hinamham.

‡ **33:20** Hay pohdonan ibaga ya *Dios an dayawon Israel*.

30 Ya unat goh ininnilan Jacob nan inat da Simeon ay Levi ya ma'ahhingal an inalinay,
“Anaad ta ayyu inat di umat hinah lummuh bumoholan nan tataguh tun ha"in? Ya gulat
ta munlalammungda nan iCanaan ya nan holag Periz ya immalidan mi'pattoy, at amehon
ditu'u ti un tu'u itang, at hiyay a'ubahan tu'un amin!”
31 Ya himmapitda, ya inaliday, “Baholda tuwali ti anaad udot ta umat hi putay nangatdah
nan agimin babai?”

35

Hay Nungwagahan Apo Dios ay Jacob ad Bethel

1 Ya la'tot ya inalin Apo Dios ay Jacob di, “Makak ayuh tu ta umuy ayuh ad Bethel ta hidiy
ihinanyu. Ya iyammam hidi ah pun'onnganyu ay Ha"in an Dios an din numpattig ay he"ah
din limmayawam hi bimmungtan han agim an hi Esau.”
2 Ya nun'alih Jacob ay didan hina"ama ya an amin hinan ni'yibbadan inalinay,
“Pumpa"iyuy numbino'ob'on an bulul an hinamhamyu an inta'inyu, ya numpun'amoh
ayu, ya nunlubung ayuh nan maleneh ta panginnilaan hi un tu'u maleneh an mundayaw
ay Apo Dios. 3 Ti ad ugwan ya makak tu'uh tu ta umuy tu'uh ad Bethel, ta hidiy
pangiyamma' hi pun'onngan ay Apo Dios an din namadang ay ha"in hidin nunligata', ya
Hiyay nangipangpanguluh an amin hinan immaya'.”
4 At pun'idatda mah ay Jacob an amin nan bulul an wan dida ya ta"on nan hingatda,
at pun'ilubu' Jacob hinan way puun di ayiw an ma'alih oak hi ad Shechem. 5 Ya heden
nakakan da Jacob ya hi Apo Dios di nangipata'ot hinan tataguh nan babluy hinan
enengwada, at mi'id di inatdah nappuhin da Jacob 6 ta nangamung unda dimmatong hi
ad Luz an ma'alih ad Bethel hi ad Canaan. 7 At hidiy nangiyammaan Jacob hi pun'onngan,
at ngadnana ta ad El Bethel* ti hidiy numpa'innilaan Apo Dios hi aatnan hiyah din
limmayawanah din bimmungtan aginan hi Esau.
8 Ya palpaliwan ya natoy han na'in'innan hi Deborah an din nangipapto' ay Rebekah.†
At inyuyda inlubu' hinan way puun di ayiw an ma'alih *oak* hinan ampan di ad Bethel, ya
ngadnanah deh ad Allon Bakuth.‡
9 Ya hidin awadan da Jacob hi ad Bethel hi nalpuwanah ad Paddan Aram§ ya hin'alina
ya numpattig goh hi Apo Dios ay hiya, at wagahana hiyan 10 inalinay, “Ad ugwan ya bo'on
mahkay hi Jacob* di ngadanmu ta he"ah Israel.”† At hiya mah di ingngadana.
11 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ha"in hi El-Shaddai‡ an *nan Dios an abalina' an amin
di logom*, ya punhologo' he"a ta dumo'ol di holagmu ta he"ay ommod an amin nan
numbino'ob'on an holag, ya hay udumnah nan holagmu ya diday mumpun'ali. 12 Ya heten
lutan indat'uh nan o'ommodmun da Abraham ay Isaac ya ipaboltan'un he"a, ya boltanon
goh nan holagmu.” 13 Ya unat nalpah an inalin Apo Dios hana ya immolegoy.
14 At ay inummal hi Jacob hi batu, at ha"adonan de han potto' nan nanniganan Apo Dios
ta panginomnomanan den na'at, ya hiniitanah bayah an me'nong ay Apo Dios ya lana.
15 Ya ipidwan Jacob an ngadnan heden lugal ta ad Bethel.§

Hay Natayan Rachel

16 Ya palpaliwan ya inhi'al da Jacob an taynan ad Bethel ta umuydah ad Ephrath. Mu
agguyda dimmatong hi ad Ephrath ya hin'alina ya nidugah an dinumgoh nan inhabin
Rachel, 17 ya mumpaligat an muntungaw. Ya unat goh bimmuhu' ya inalin nan babain
nanawat di, “Maphod ta lala'i goh tun intungawmu!”
18 Mu hi Rachel ya mun'aguguyud di hodohdanan matoy, at iyab'abu'abnan hay ngadan
nan ung'ungnga ya hi Ben-Oni.* Mu hay nungngadan Jacob ya hi Benjamin.†
19 Ya unat goh natoy hi Rachel ya inlubu'dah nan pingit di owon an umuy ad Ephrath
(an ad Bethlehem ad ugwan). 20 At inha"ad Jacob goh han batuh nan nilubu'ana ta way
panginomnomana. Ya engganah ad ugwan ya wah dih den batu.
21 Ya wan nalpah ya intuluy da Jacob an mungngadan goh hi Israel nan pumbaatanda.
Ya nidatongdah ad Migdal Eder an linauhanda nan ata'nang an binattu ta hidiy nangiyam-
man Jacob hi tuldan abung hi nihinanda.

---

* **35:7** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mumpapto' hi punhituwana* (Gen. 28:19). † **35:8** Gen. 24:59. ‡ **35:8** Hay pohdonan ibaga ya *oak hi pungngulngulan*. § **35:9** Unu ad Mesopotamia. * **35:10** Hay pohdonan ibaga ya *eyedonah mu'ud*, ya hay ipa"elna ya *nan bumalbali* (Gen. 25:26). † **35:10** Hay pohdonan ibaga ya *mabi'ah hidin ni'yawitanan Apo Dios* (Gen. 32:28). ‡ **35:11** Hay pohdonan ibaga ya *nan Dios an abalinanan amin di logom*. § **35:15** Hay pohdonan ibaga ya *punhituwan Apo Dios* (Gen. 28:19). * **35:18** Hay pohdonan ibaga ya *imbaluy'un dimmalat hi aligata'*. † **35:18** Hay pohdonan ibaga ya *imbaluy'un u'umbun hi agwan an ngamay'u*.

Nan Imbabaluy Israel
(I Chron. 2:1-2)

22 Ya hidin nihinandan den babluy ya hiyay nangelo'an Reuben ay Bilhah an ohah nan
ahawan amana. Ya waday nangibaag ay Israel.
Hi Israel ya himpulu ta duway imbabaluyna mahkay. 23 Ti hay imbaluyda ay Leah ya
hi Reuben an pangpangullu, ya hi Simeon, ya hi Levi, ya hi Judah, ya hi Issachar, ya hi
Zebulun. 24 Ya hay imbaluyda ay Rachel ya da Joseph ay Benjamin. 25 Ya hay imbaluyda
ay Bilhah an tagalan Rachel ya da Dan ay Naphtali. 26 Ya hay imbaluyda ay Zilpah an
tagalan Leah ya da Gad ay Asher.
An aminda hanan imbabaluynan linala'i ya ad Paddan Aram hinan babluy hi ad
Mesopotamia di nitungawanda.‡

Hay Natayan Isaac

27 Ya la'tot ya dinatngan da Israel hi amanan hi Isaac an nihihinnah din nunhituwan
amanan hi Abraham hi ad Mamre an neheggon hi ad Kiriath Arba (unu ad Hebron). 28 Hay
tawon hi ni'taguan Isaac hi engganah natayana ya hinggahut ta han nawaluy tawona.
29 Hiya ya na'alla'ay ya un matoy, at niddum hinan o'ommodna.§ Ya nan imbabaluynan
da Esau ay Jacob di nangilubu' ay hiya.

36

Hay Holag Esau
(I Chron. 1:35-37)

1 Hi Esau an mungngadan hi Edom* ya hiyatuy holagna:
2 Hi Esau ya inahawana nan binabain iCanaan an da Adah an imbaluy Elon an holag
Heth, ya hi Oholibamah an imbaluy Anah an hina' Zibeon an holag Heth goh, 3 ya hi
Basemath an agin Nebaioth an holag Ishmael.
4 Ya nunholag da Adah ay Esau ta hi Eliphaz. Ya nunholag da Basemath ay Esau ta
hi Reuel. 5 Ya nunholag hi Oholibamah ta da Jeush, ya hi Jalam, ya hi Korah. Didanay
holag Esau hidin awadandah ad Canaan.
6 Ya initnud Esau nan a'ahawana, ya nan imbabaluyda, ya an amin nan tataguna,
ya nan animalna, ya an amin nan gina'unan wadan hiya ta numbaatdah nan babluy
an nidagwin Jacob an agina 7 ti do'ol di animaldan hin'agi, at adi umda nan lutadad
Canaan hi ihinanda ya pumpahtulanda. 8 At immuy da Esau an mungngadan hi Edom
an nunhituh nan dudunduntug ad Seir.†

9 Ya hay nihinandah di ya hiyatuy holag Esau an ommod di i'Edom hidid Seir:
10 Hay oha ya hi Eliphaz an imbaluyda ay Adah, ya hi Reuel an imbaluydan Basemath.
11 Ya hay imbabaluy Eliphaz an linala'i ya da Teman, ya hi Omar, ya hi Zepho, ya hi
Gatam, ya hi Kenaz.
12 Hi Eliphaz an hina' Esau ya inimbaluyanah Timna ta lala'i an hi Amalek.‡ Ya diday
a'apun nan ahawan Esau an hi Adah.
13 Ya hay holag Reuel ya hi Nahath, ya hi Zerah, ya hi Shammah, ya hi Mizzah. Dida
nan a'apun da Esau ay Basemath.
14 Hay udum hi holag Esau ya da Jeush, ya hi Jalam, ya hi Korah. Hiyanay imbabaluy
Esau ay Oholibamah an hina' Anah an hina' Zibeon.

15 Hiyatuy numpun'ap'apu an holag Esau:
Nan pangpangullun hi Eliphaz ya hiyatuy numpun'ap'apun holagnan da Teman, ya
hi Omar, ya hi Zepho, ya hi Kenaz, 16 ya hi Korah, ya hi Gatam, ya hi Amalek. Didanay
a'apun da Esau ay Adah.
17 Didatuy numpun'ap'apun holag Reuel hidid Edom an da Nahath, ya hi Zerah, ya hi
Sammah, ya hi Mizzah. Ya dida nan a'apun da Esau ay Basemath.
18 Hiyanay numpun'ap'apun holag da Oholibamah ay Esau an da Jeush, ya hi Jalam,
ya hi Korah. Hiyanay imbabaluy Esau ay Oholibamah an hina' Anah.

---

‡ **35:26** Ta"on un nitungaw hi Benjamin ad Bethlehem (Gen. 35:16-18) an bo'on ad Paddan Aram mu niddum hiyah nan a'aginan linala'in nitungaw hidi ta paddungnay inakam Moses didan amin. § **35:29** Mid mapto' ya na'at hidin 1886 B.C. * **36:1** Gen. 25:30. † **36:8** Hay ohah ngadan Esau ya *Edom* (unu *mumbolah*, Gen. 25:30), ya nuntolman an immuy ad Seir (unu hay ngadanad ugwan ya ad Petra) hi awadan nan do'ol an *mumbolah* an luta! ‡ **36:12** Nan holag Amalek ya ni'bohhobohholdah nan Hudyu an nete"ah din nakakan nan Hudyud Egypt ta nunle'le'oddah nan mapulun (Ex. 17:8-14), ya ta"on hidin numpapto'an nan Alin hi Saul ya ni'gubatdan dida (I Sam. 15:1-33). (Bahaom goh nan footnote di Esth. 3:1 ti mid mapto' ya hi Haman di holag Amalek goh.)

19 At dida hanay numpun'ap'apun holag Esau an hi Edom di ohah ngadana.

Nan Holag Seir
(I Chron. 1:38-42)
20 Didatu nan holag Seir an holag goh Hor an nunhituh nan babluy ad Seir:
Da Lotan, ya hi Shobal, ya hi Zibeon, ya hi Anah, 21 ya hi Dishon, ya hi Ezer, ya hi Dishan. Didanay numpun'ap'apuh nan babluy an ad Edom.
22 Nan holag Lotan ya da Hori ya hi Homam. Ya hi Timna ya babain pogtang Lotan.
23 Nan holag Shobal ya da Alvan, ya hi Manahath, ya hi Ebal, ya hi Shepho, ya hi Onam.
24 Nan holag Zibeon ya da Aiah, ya hi Anah an hiyay nangah'up hinan lumahun obob hinan mapulun hidin pumpahpahtulanah nan dongkin amanan hi Zibeon.
25 Hay holag Anah ya da Dishon ya han babain hi Oholibamah.
26 Ya hay holag Dishon ya da Hemdan, ya hi Eshban, ya hi Ithran, ya hi Keran.
27 Ya hay holag Ezer ya da Bilhan, ya hi Zaavan, ya hi Akan.
28 Ya hay holag Dishan ya da Uz ay Aran.
29 At didatuy numpun'ap'apun holag Hor an da Lotan, ya hi Shobal, ya hi Zibeon, ya hi Anah, 30 ya hi Dishon, ya hi Ezer, ya hi Dishan.

Nan Numpun'alid Edom
31 Hiyatuy numpun'alid Edom§ ya un waday mun'alih nan holag Israel:
32 Hi Bela an holag Beor ya nun'alih nan siudad an ad Dinhabah hi ad Edom.
33 Ya unat goh natoy hi Bela at nihukat hi Jobab an holag Zerah an iBozrah.
34 Ya unat goh natoy hi Jobab at nihukat hi Husham an iTeman.
35 Ya unat goh natoy hi Husham at nihukat hi Hadad an holag Bedad an nangabak hinan iMoab ta hiyay nun'ali, at nginadnana nan babluy ta ad Avith.
36 Ya unat goh natoy hi Hadad at nihukat hi Samlah an iMasrekah.
37 Ya unat goh natoy hi Samlah at nihukat hi Shaul an iRehoboth an nunhituh neheggon hinan wangwang ta hiyay nun'ali.
38 Ya unat goh natoy hi Shaul at nihukat hi Ba'al-Hanan an holag Acbor.
39 Ya unat goh natoy hi Ba'al-Hanan at nihukat hi Hadad. Hay babluyna ya ad Pau, ya hay ngadan ahawana ya hi Mehetabel an holag Matred an hina' Me-Zahab.

Nan Numpun'ap'apun Holag Esau
40 Hiyatuy ngadan nan numpun'ap'apun holag Esau an hay ngadanday ningadan hinan babluy an numpun'ap'apuanda:
hi Timnah, ya hi Alvah, ya hi Jetheth, 41 ya hi Oholibamah, ya hi Elah, ya hi Pinon,
42 ya hi Kenaz, ya hi Teman, ya hi Mibzar, 43 ya hi Magdiel, ya hi Iram.
Didanay numpun'ap'apuh ad Edom an holag Esau.

37

Hi Joseph ya nan I'ibbana
1 Ya hi Jacob ya nunhituh nan nunhituwan amanah dih ad Canaan. 2 Ya umat hituy na'na'at hinan holag Jacob.

Hi Joseph ya unga an himpulu ta pituy tawona,* ya gun mitnud hinan a'aginan inyimbaluy amanan da Bilhah ay Zilpah hinan ayda pumpahtulan hinan animal amana. Mu hiya ya gunna ihudhudol ay amana nan nappuhin ato'aton nan a'agina.
3 Ya hi Jacob ya pa'appohpohdonah Joseph ya un nan udumnan a'agina ti hiyay udidian hi inyimbaluynah nala'ayana. At impiyammanay ma"ap'aphod an magayad ya nagullitan hi lubungna. 4 Ya unat goh ininnilan nan a'aginan hiyay pohpohdon amada ya un dida at nidugah di pangaboholandan Joseph an mid pohod di pi'hapitandan hiya.
5 Ya wada han ohan nahdom ya nun'enap hi Joseph, ya inul'ulgudnah nan a'agina nan enenapna, mu undaat goh inyal'allan nangabohol ay hiya 6 ti inalinan diday, “Donglonyu ta ulgudo' han enenap'u! 7 Hay enenap'u ya mumboto' tu'uh payaw, ya tinnig'un naha"ad din bento"u. Ya din bento'yu ya na'amungda, ya lene'wohda din bento"u, ya nun'iluungdan de han bento"u!”
8 Ya inalin nan a'aginay, “Un mah udot he"ay mun'alin mangipapto' ay da'mi?” At inyal'alladan nangabohol ay hiyan dumalat nan inulgudnan aat nan enenapna.
9 Ya hi Joseph ya nun'enap goh, ya inalina goh hinan a'aginay, “Wada goh han ohan enenap'u, at donglonyu ta ulgudo' di aatna! Hay enenap'u ya tinnig'u han algaw, ya bulan, ya han himpulu ta ohan bittuan, ya inluungdan ha"in!”

§ **36:31** Mattig an gapu ta nunhituh Esau (unu hi Edom) ad Seir at palpaliwan ya nahukatan nan ngadan den babluy ta niyunnudan hinan ngadana an Edom. * **37:2** Mid mapto' ya nitungaw hidin 1915 B.C.

10 Mu unat goh inulgudna nan enenapnan da amana ya nan a'agina goh ya inhingal
amanan inalinay, “Ngadan ne han enenapmun umat hina? Umat ay mah hina ya da'min
inam ya nan a'agim ya iluungmin he"a?” 11 Ya nan a'agin Joseph ya umapaldan hiya, mu
hi amada ya adina al'alliwan heden enenap Joseph.

Hay Nihbutan Joseph
(Psa. 105:17-18)

12 Wa han ohan algaw ya immuy nan a'agin Joseph an mumpahtul hi kalnilun amadah
ad Shechem. 13 Ya inalin Jacob ay Joseph di, “Inilam an immuy nan a'agim an mumpahtul
hi ad Shechem, at honogo' he"a ta umuy'ah nan wadanda.”
Ya inalin Joseph ay hiyay, “Oo mah, umuya'.”
14 Ya inalin Jacob ay hiyay, “Tigom nan a'agim ya nan kalniluh un mi'id al'alin dida, ya
numbangngad'a ta ipa'innilam ay ha"in di aatda.” At nakak hi ad Hebron an immuy hi ad
Shechem.
Ya unat goh dimmatong ad Shechem 15 ya mun'annapan an mannig hi awadan nan
a'agina. Ya wada han tagun nannig ay hiya, ya inalinay, “Ngadan ne han anapom?”
16 Ya tembalnan inalinay, “Hay anapo' ya hay wadan nan a'agi' an mumpahtul hinan
pahtumi. At un ay ni' inilam di wadanda ya itudum.”
17 Ya tembal han tagun inalinay, “Nakakdah tu, mu hay dengngol'u ya alyonday unda
umuy ad Dothan.” At inunud Joseph nan a'agina, ya inah'upana didah ad Dothan.
18 Ya unat goh inamang nan a'agin Joseph hiya ya nunhahapitdah atondan mamatoy ay
hiya, 19 ya alyonday, “Na'uy din emmena'enap! 20 At ma ayu ta patayon tu'u, ya inuhbung
tu'uh nan mamagan bitu, ya inali tu'uy un inan di layon. At tigon tu'uy ma'at hinan
enenapna!”
21 Mu unat goh dengngol Reuben ya pohdonan baliwan hi Joseph an inalinay, “Adi
tu'u patayon! 22 An hay aton tu'u ya nonong ya inuhbung tu'un te han bitu, mu adi
tu'u hugatan!” Ya manu ay inalinay umat hina ta way atonan mamaliw ay Joseph ta
iyanamutnan amada.
23 Ya unat goh nidatong hi Joseph ya impa'udda, ya inaanda nan lubungnan
ma"ap'aphod an magayad, 24 ya inyuyda inuhbung hinan bitun mamaga. 25 Ya unat
goh nalpah heden inatda ya inumbundan mangan, ya inamangda han na'uy an nabulog
an holag Ishmael an nalpud Gilead ta umuydah ad Egypt. Ya nan kamiluda ya waday
nun'itakay an nan mangipapolhat hi mihda ya nan maphod di hunghungnan umat hi
myrrh ya lana. 26 At inalin Judah hinan a'aginay, “Undan way pumbalinanah pumhodan
tu'uh un tu'u patayon hiya ya inhaut tu'u? 27 Un tu'uat ila'u hiyan date han holag Ishmael
ta adi tu'u patayon! Ti undan bo'on hi agi tu'u?” At inyabulut nan a'agina. 28 Ya
ginuyuddah nan bitu, ya inihbutdah nan holag Ishmael an ni'bulog hinan mungkumildun
iMidian. Ya hay hubutna ya duwampuluh silver, at enekakda ta inyuydah ad Egypt.†
29 Ya unat goh numbangngad hi Reuben hinan bitu ya tinnigna, ya mi'id hi Joseph, at
pini"inay lubungna. 30 Ya numbangngad hinan a'agina, ya inalinay, “Goh ya mi'id han
unga? At hay ato' nin?”
31 At genlotday ohah buta'al an gandeng, ya inhawhawda din lubung Joseph hinan
dalana, 32 ya inyuydan amada, ya inaliday, “Te han inah'upanmin lubung! Tigom ti ini
ya lubung han imbaluymu!”
33 At inimmatunana, ya inalinay, “Immannung an lubung Joseph! Adyu'an pinatoy nan
layon, ya pinhitnay odol Joseph!” 34 At pini"in Jacob di lubungnan dumalat di lungdayana,
at inlubungnay langgut, ya nabayag di nungnguhuanan de han imbaluyna. 35 Ya an amin
din imbabaluy Jacob ya nan inapuna ya numpapanguyda ta pa'amlongonda hiya, mu adi
ma'al'alu' an inalinay, “Adia' ma'al'alu'! Munlungdayaa' ta nangamung unna' matoy!” At
intultuluynan ngulngungulngulan di aid Joseph.
36 Ya unat goh inyuy nan holag Ishmael hi Joseph ad Egypt ya inihbutdan Potiphar an
ohah nan upihyal nan ali an ap'apun di mungguwalya.

38

Hay Nangahawaan Judah

1 Eden gutudna goh di nanaynan Judah nan a'agina ta immuy ni'hituh nan lala'in hi
Hirah an i'Adullam. 2 Ya hidiy nangah'upana han babain imbaluy Shua an iCanaan, ya
inahawana. 3 At palpaliwan ya nunhabi, ya nuntungaw, ya lala'i, at nginadnan Judah ta
hi Er. 4 Ya palpaliwan ya nunhabi goh, ya nuntungaw, ya lala'i, at nginadnana ta hi Onan.
5 Ya nalmu goh di ohah imbaluynah lala'ih din awadandad Kezib, ya nginadnana ta hi
Shelah.

† **37:28** Mid mapto' ya na'at hidin 1898 B.C.

6 Ya impalhin Judah han pangpangullun imbaluynan hi Er ay Tamar. 7 Mu hi Er ya
na"appuhi ahan hi pannigan Apo Dios hi ugalina, at pinatoyna hiya.
8 Ya inalin Judah ay Onan di, “Me'yelo"a ta paddungnay ahawaom din umu'utun an
ahawan din agim an hi Er ta wada ay di iyimbaluymu ya ta hanat agim an din natoy ti
hiyah ne ugali tu'u tuwali.”* At inabulutna. 9 Mu hi Onan ya inilana an nan iyimbaluyna
ya adi mibilang hi holagna, at wa adya ta elo'na nan ahawan Er ya gunna itapal di
ipabuhu'nah nan luta ta omod un mi'id malmuh hanat agina. 10 Ya hene han inatna ya
agaga"ihaw ahan hi pannigan Apo Dios, at pinatoyna hiya goh.
11 At inalin Judah ay Tamar an inapunay, “Mumbangngad'ah abung amam, ya adi'a
mumbentan ta hodom ta umel'ellog hi Shelah ta hiyay pumbentanam.” Ya manu ay umat
hinay inalina ya un tuma'ot ti mi'id mapto' ya umat hinan a'agina goh! At immanamut
mah hi Tamar hi abung da amana.
12 Unat goh palpaliwan ya natoy han ahawan Judah an hina' Shua, at nabalu. Ya unat
goh nalpah di nabaluana ya immuy hi ad Timnah nan ligwanan hi Hirah an i'Adullam
hinan pun'oltandah nan kalniluna. 13 Ya waday nangalin Tamar hi umuy hi amanah
ad Timnah ta umuyna ipa'lot nan kalniluna. 14 Ya nunhukat hi Tamar ta inaana din
inlubungnan balu. Ya nunhu'yung ta adi ma'immatunan, at immuy inumbun hinan way
ubunan hinan buhu'an ad Enaim hinan pingit di kalatan mipluy ad Timnah ta hodonah
Judah an maluh. Ya manu ay umat hinay inatna ya inilanan immilog hi Shelah, mu
agguyda impa'ahawan hiya.
15 Ya unat goh tinnig Judah ya alyonah un puta ti nunhu'yung. 16 At immuy ay hiya, ya
inalinay, “Ma'a ta molo'ta!” Ti agguyna inilay un hiya din ahawan din imbaluynan natoy.
At inalin han babaiy, “Mahapul an waday idatmun ha"in ya unta malo'.”
17 Ya inalinay, “Ipiyali' di ukkon an gandeng.”
Ya inalin Tamar di, “Abuluto' hene, mu mahapul an waday ipatangmu ta engganay
ipiyalim nan ukkon an gandeng.”
18-19 Ya inalin Judah di, “Ngadan ne mah di ipatang'u?”
At inalinay, “Ipatangmu nan buungmun natayunan hi hengheng an puntembre ya nan
hul'udmu.” At indat Judah nan imbagan Tamar, ya enelo'na hiya. Ya unat goh immanamut
hi Tamar ya inaana din inhu'yungna, ya inhu'lubna goh din baluna. Ya palpaliwan ya
nunhabih Tamar.
20 Ya hi Judah ya impiyuynan Hirah an ligwanan i'Adullam din ukkon an gandeng ta
alana din impatangna, mu adi pa"anap hi wadan den babai. 21 At imbagabaganah nan
linala'iy wadan din putan muntamtamuh nan timplun di bululdah di an munhohhood
hinan pingit di owon ad Enaim. Ya alyonday, “Mi'id di inilamih putah tun muntamuh nan
timplun di bulul!”
22 Ya numbangngad ay Judah, at inalinay, “Adia' pa"anap hi wadana, ya inalin nan
tataguh dih mi'id anuy putah di!”
23 Ya inalin Judah di, “Bayada' mu mi'id, at ta"on ya bagina din impatang'u! At maphod
ta adi tu'u ituluy an anapon ti abatlan ditu'uh nan tatagu!”
24 Ya unat goh naluh di tuluy bulan ya waday nangalin Judah di, “Nan inapum an hi
Tamar ya numputa, at nunhabi.”
At inalin Judah di, “Ekakyu hiyah nan babluy ta gohbonyu ta matoy!”
25 Ya heden pangekakanda ya impiyuynay hapitnan amanan hi Judah an inalinay,
“Nunhabiyona' hinan lala'in ad gina'un te han buung an natayunan hi hengheng an
puntembre ya nan hul'ud, at immatunam di ad gina'u.”
26 Ya unat goh tinnig Judah ya inimmatunana, at inalinay, “Hiyay nepto' di inatna
ya un ha"in ti agguy'u impa'ahawan hiya han imbaluy'un hi Shelah!” At agguy mah
impidpidwan Judah an nangelo' ay hiya.
27 Ya unat goh wan magadyuh an muntungaw hi Tamar ya ma'immatunan an nadugwa
han inhabina. 28 Ya hede han puntungawana ya nahhun an bimmuhu' han ohan
ngamay, ya nan mundawat ya gino'danah linubid an mumbolah, ya inalinay, “Hiyah te
pangpangulluh nitungaw.” 29 Mu ininatna han ngamayna, at nihukat an bimmuhu' han
ohan duppelna. At inalin han mundawat di, “Impilitmu ta nahhun'an *bimmuhu'*!” At
nangadnan ta hi Perez.† 30 Ya bimmuhu' goh han duppelnan nago'dan di ngamaynah
mumbolah an linubid, at nangadnan ta hi Zerah.‡

39

Hay Aat Joseph hi ad Egypt

* **38:8** Deut. 25:5-10. † **38:29** Hay pohdonan ibaga ya *bimmuhu'*. ‡ **38:30** Duway pohdonan ibaga ti hay oha ya *mumbolah*, ya nan miyadwa ya *humili*.

1 Ya hi Joseph ya inyuy nan holag Ishmael hi ad Egypt, ya inla'udan Potiphar an
ap'apun di mungguwalyah abung nan Alin hi Pharaoh. 2 Ya nan abung Potiphar an
i'Egypt di hiyay ni'hituwan Joseph. At hi Apo Dios ya impapto'nah Joseph, at hiyaat un
pinumhod. 3 Ya unat goh tinnig Potiphar an hi Joseph ya ipapto' Apo Dios an amin di
itamuna 4 at penpenhodna hiya, at nuntagalaonah abungna ta hiyay mangipapto' hinan
mumpuntamuh abungna ya an amin nan gina'una. 5 Ya nete"an de han nuntamuan
Joseph hi abung Potiphar ya winagahan Apo Dios an amin nan wah dih nan abung ya
nan wah punhabalanan dumalat hi Joseph. 6 Ya hi Potiphar ya ene'kodnan amin nan
gina'unan Joseph ta adi mi'bibiyang, an anggay nan ononah nomnomona. Ya hi Joseph ya
maphod di pangod'odolna an maphod di alala'ina.
7 At unat goh palpaliwan ya han ahawan Potiphar ya a'amnawanah Joseph, at inalinan
hiyay, “Pohdo' hi un'a me'yelo' ay ha"in!”
8 Mu agguyna inabulut, at inalinay, “Inilam an han ahawam an puntamua' ya
ene'kodnan amin di baalna ya gina'unan ha"in ta ipapto"u. 9 Ya nabagtuy biyang'un te
han abungyun umat ay hiya, ya mi'id ah agguyna ene'kod ay ha"in an anggay he"ah
agguy'u ni'biyangan. Ya anaad ta he"ay dumalat hi pumbahola' hi ongol ay Apo Dios?”
10 Ya ta"on hi un itugtugan han ahawan Potiphar hi abigabigat an mangalih molo'da mu
himpu'pu'iton damdama Joseph.
11 Mu wa han ohan algaw ya hinumgop hi Joseph ta muntamu, ya mi'id ah udumnan
baal hi wah di. 12 Ya impa'ud han ahawan Potiphar hi Joseph an enyedonah lubungna,
ya inalinay, “Umali'a ta molo'ta!” Mu limmayaw hi Joseph ta nataynan nan lubungnan
ino'odnan han babai.
13 Ya unat goh ininnilan han ahawan Potiphar an nataynan di lubung Joseph ya
timmagtag an pimmitaw, 14 ya inayaganay udumnan baalna, ya inalinan diday, “Tigonyuh
te han Hudyun inyalin han ahawa' hitu ta bainon ditu'u! Hinumgop ta elo'a' ay hiya, mu
numbugawa', 15 ya timma'ot, at limmayaw, ya ten nataynan di lubungnah tun wada'!”
16 At intalepona din lubung hi engganay immanamut han ahawana, 17 ya inhudhudol-
nah nan ahawanan inalinay, “Han puntamuom an Hudyun inyalim hitu ya hinumgop
hi kuwaltu' ta dapopona'! 18 Mu unat goh numbugawa' ya timma'ot, ya limmayaw, ya
nataynan di lubungnan ha"in!”
19 Ya unat goh inulgud ahawana ya ma'abbungot hi Potiphar. 20 Ya impadpapnah Joseph
ta impibaludna hiyah nan pangibaludan di alih nan way mumbahol, at hidiy nihihinnana.
21 Mu hi Apo Dios ya wagwadan Joseph, at nan ap'apuh nan baludan ya ma'ma'ullay ay
hiya. 22 At nun'ap'apuwona hiya ta hiyay okod hinan wah baludan. 23 At nan ap'apuh nan
baludan ya adina mahapul an tigon nan tamun Joseph ti hi Apo Dios ya wagwadan hiya,
ya an amin di inatna ya pinumhod.

40

Hay Nangibaagan Joseph hinan Enenap nan Nabalud

1 Ya unat goh palpaliwan ya han ap'apun di mangidat hi inumon han ali ya han
munhaang hi tinapay hi onona ya numbaholda ede han alih ad Egypt. 2 At ma'abbungot
han alin didan duwa, 3 at imbaludna didah nan baludan an wadan Joseph hinan wadan
di abung han ap'apun di baludan. 4 Ya ene'kod nan ap'apun di baludan didan Joseph, ya
intamuana dida. Ya nabayagdah dih baludan.
5 Ya wada han ohan nahdom ya nundehhandan de han mangidat hi inumon nan ali ya
han munhaang hi tinapay an nun'enap. Ya agguy numpaddung di enenapda, ya agguy
goh numpaddung di penhodnan ipa'innila.
6 Ya unat goh nahoyang ya immuy hi Joseph hi wadanda, ya tinnigna didan munlung-
dayadah punnomnomnomandah nan enenapda, 7 at inalin Joseph di, “Anaad ta umat
ayuh na ti paddungnay munlungdaya ayun duwa?”
8 Ya tembaldan alyonday, “Ihna han enenapmin duwa, mu mi'id ah nanginnilah tuh
penhodnan ipa'innila.”
At inalin Joseph di, “Hi Apo Dios di mangidat hi abalinan an mangibaag hinan penhod
nan enap an ipa'innila! At ngadan ne mah han enenapyu?”
9 At inalin han mangidat hi inumon han ali ay hiyay, “Han enenap'u ya tinnig'u han
greyp 10 an tuluy hapangna. Ya tinnig'u, ya bimmuhu' di tubuna, ya bimmunga, ya nalum.
11 Ya ino'odna' di bahun han ali, at innal'uh de han bungan di greyp, ya penehpeh'u ta
timmuduy danumnan de han bahu ta napnu, ya indat'un de han ali.”
12 Ya inalin Joseph ay hiyay, “Hiyah te penhodnan ipa'innila. Nan tulun hapang ya
tuluy algaw di ipa'innilana. 13 At maluh di tuluy algaw at bumuhu"ah tuh baludan, ya
ma'aliwan di baholmu. Ya ibangngad da'ah tamum tuwalin mangidat hi inumon di ali.

14 Mu pumhod'a ay ya nomnomona' ni', ya inggohgohana' ni' ta ibagam ni' di ngadan'uh
nan ali ta badangana' an bumuhu' ete han baludan 15 ti unna' inlayaw hidih nan lutan di
Hudyu, ya te an imbaluda' hituh ad Egypt hi mi'id bahol'u."
16 Ya unat goh dengngol han munhaang hi tinapay an maphod di ipa'innilan han enenap
han mangidat hi inumon di ali ya inalinan Joseph di, "Ihna goh han enenap'un inyagtu'
han tuluy bahkit an nun'apnuh tinapay, 17 ya nan niyuhun an nuntu'yap an bahkit ya
hiyay wadan an amin di nihaang hi onon di ali. Mu inan di hamuti nan nittu."
18 Ya tembal Joseph an inalinay, "Umat hituy aatna. Nan tulun bahkit ya tuluy algaw
di ipa'innilana. 19 At maluh di tuluy algaw at ipabuhu' da'ah nan ali ete han baludan, ya
ipaputulnay ulum, ya inha'mangday odolmuh nan ayiw, at onon di hamutiy lamohmu."
20 Ya hede han miyatlun algaw ya hiyah de algaw hi punnomnomandah nitungawan
han ali, at mahayupda nan u'upihyalna ta mumpaltida. Ya impabuhu'na nan ap'apun di
mangidat hi inumona ya nan ap'apun di munhaang hi tinapay. 21 Ya imbangngadnah de
han mangidat hi inumonah nan tamuna tuwali, 22 ya impaputulnah de han munhaang hi
tinapay. At an amin din inalin Joseph ya na'at.
23 Mu din mangidat hi inumon han ali ya agguyna ninomnom hi Joseph ti naliwana.

41

Hay Nangibaagan Joseph hinan Enenap di Ali

1 Ya naluh di duway tawon ya nun'enap han Alin hi Pharaoh ad Egypt. Ya hay enenapna
ya timmata'dog hinan pingit di Wangwang an Nile. 2 Ya tinnignan bimmuhu' hinan
wangwang han pitun bakan mun'ataba ya mun'aphod di tigawda an mummungmung
hinan holo'. 3 Ya bimmuhu' goh han pitun bakan nun'a'ung'ung an mattig di talagatagda.
Ya ne'dellohdah nan mun'ataban bakah nan pingit di wangwang. 4 Ya nan nun'a'ung'ung
an baka ya nun'a'anda nan pitun mun'ataban baka. Ya nalpah hede ya inggibo' han ali.
5 Ya nolo' goh, ya nun'enap goh. Ya tinnigna han oh'ohhan paguy an pituy lugoynan
mun'ataludoy an bobogah ya natong. 6 Ya timmubu goh han pituy lugoynan nun'a'upoh
ti napuo', 7 ya nun'a'andah de han pitun bobogah. Ya inggibo' nan Alin hi Pharaoh, ya
lene'nanan un nun'enap.
8 Ya unat goh nawa'ah ya numanomnom han ali, at impa'ayagna nan mummadyik ya
nan nun'ala'eng hi ad Egypt. Ya inulgudnan dida din enenapna, mu mi'id nanginnilah
aatna.
9 At immuy hinan ali nan mangidat hi inumona, ya inalinay, "Ad ugwan ya ninom-
nom'uy nibahhawa'! Immannung an agguy'u imbaag nan na'at ay ha"in 10 an din
bimmungtam ay da'min de han munhaang hi tinapay ya impibalud da'mih nan way
abung nan ap'apun di baludan. 11 Ya wa han ohan nahdom ya nun'enap amin duwa. Ya
agguy numpaddung di enenapmi, ya agguy goh numpaddung di aatda. 12 Ya wada han
ibbamin ungan Hudyun puntamuon han ap'apun di guwalya ya inulgudmin hiyay aat di
enenapmi, at imbaagnay aatda. 13 Ya nan imbaganan da'mi ya na'at an imbangngada' hi
tamu' tuwali, ya impiha'mangmu din munhaang hi tinapay!"
14 At impa'ayag mah han Alin hi Pharaoh hi Joseph, at nunnaudondan nangipabuhu'
ay hiyah nan baludan. At ginidgidanay hamayna, ya nunhukat hi lubungna, ya immuy
hinan wadan di ali.
15 Ya inalin han alin hiyay, "Wada han enenap'u, mu mi'id nanginnilah aatna. Ya
dengngol'un alyondah un he"ay way abalinanan mangibaag hi aat di enap."
16 Ya tembal Joseph an inalinay, "Apu Ali, mi'id abalina', mu hi Apo Dios di way
abalinanan mangibaag hi ipa'innilan nan enenapmu!"
17 At inalin nan Alin hi Pharaoh di, "Nun'enapa', ya timma'doga' hinan pingit di
Wangwang an Nile, 18 ya tinnig'u, ya bimmuhu' han pitun mun'ataba ya mun'aphod
di tigawdan bakah nan wangwang, ya mangmangandah nan holo'. 19 Ya bimmuhu'
goh han pitun bakan nun'a'ung'ung an mattig di talagatagda. Ya mi'id ahan ah umat
hinan na"appuhih tinnig'uh tud Egypt! 20 Ya nan nun'a'ung'ung an baka ya inanda
din mun'ataban baka, 21 mu nundoda damdama din odolda an nappuhiy tigawda. Ya
nalpah hede ya inggibo"u. 22 Ya nun'enapa' goh, ya tinnig'u han paguy an pituy lugoynan
nun'ataludoy an bobogah, ya natong, ya un ohay puunah timmubuanda. 23 Ya timmubu
goh han pituy lugoynan nun'a'upoh ti napuo'. 24 Ya hanan nun'a'upoh ya nun'a'anda dade
han bobogah. Ya imbaga' date han enenap'uh nan mummadyik, mu mi'id ah nanginnilah
aat nan enenap'u."
25 Ya inalin Joseph hinan aliy, "Nan duwan enenapmu ya un ohay ipa'innilana. Ya manu
ay ya ta ipa'innilan Apo Dios ay he"ay atonah udum hi algaw. 26 Nan ipa'innilan han
pitun mun'ataban baka ya nan pituy lugoynan bobogah ya pituh tawon di pumhodan

di mihabal. Dane ya numpaddung di ipa'innilada. 27 Nan ipa'innilan han pitun
nun'a'ung'ung an bakan niyangunuh an bimmuhu' ya nan pituy lugoynan nun'a'upoh ti
napuo' ya ipa'innilanay pituh tawon an batel. 28 At hiyah te din inali' an un impattig Apo
Dios ay he"ay atonah udum hi algaw 29 ti waday pituh tawon an do'ol di ma'an an amin
hitun abablubabluy ad Egypt. 30 Mu unat goh malpah hene ya waday pitu goh hi tawon an
batel. At ma'aliwan nan pituy tawon an ado'ol di ma'an hi ad Egypt ti nidugah ahan di aton
nan batel hinan abablubabluy. 31 At mi'id ah panginnilaan hinan ado'ol di ma'an ti han
batel ya nunhegla. 32 Ya manu ay numpidwa'an nun'enap oo ti hi Apo Dios di ad planu,
at immannung an ma'at an adi madnoy! 33 At hay atom, Apu Ali, ya mumpili'ah tagun
nala'eng ya nanomnoman ta hiyay mangipapto' hinan ma'an hitud Egypt. 34 Ya piliom
goh di udumnah tatagu ta amungonday mun'iyalemah nan mabto' hinan abablubabluy
hituh ad Egypt ete han pituy tawon an ado'ol di ma'an 35 ta na'amung ay nan ma'an ya
nun'iyalangdah nan abablubabluy ya impaguwalyada. 36 Ya manu ay hiyah ne maphod
hi aton tu'u oo ta waday ma'an hi un umali han pitun tawon an batel hituh ad Egypt, ya
ta adi tu'u mun'atoy an dumalat nan batel."

Hay Nunggobelnadolan Joseph ad Egypt
(Psa. 105:16, 20-22)

37 Ya inabulut nan ali ya an amin nan udumnan a'ap'apunay inalin Joseph. 38 At inalin
nan alin diday, "Mi'id inila' hi udumnah umat ay Joseph hi nanomnoman an waday
Na'abuniyanan an Lennawan hiya!"

39 At inalin nan alin Joseph di, "He"ay nangipa'innilaan Apo Dios ete, at na'innilan mi'id
di udum hi umat ay he"ay nanomnomana. 40 At he"ay pange'koda' hi mumpapto' ete han
babluy an pumpapto'a' ta an amin di tatagu ya unudondan amin nan imandalmu. At nan
haadmu ya na'abbagtu, ya ha"in ya anggay di nabagbagtu ya un he"a ti ha"in di ali. 41 At
mete"ad ugwan ya he"ay munggobelnadol hituh ad Egypt."

42 At linuh'ub nan Alin hi Pharaoh di henghengnan puntembre, ya inhu'lubnah galaygay
Joseph ta hiyay mangipa'innilah anabagtun di haadna, ya impilubungnay ma"aphod
ya magayad an lubung, ya impibuungnay balitu' ay hiya, 43 ya indatna nan kalesan
punluganan di mi'gubat ta hiyay mehnod hinan ali ta lugana. At nunlugan hi Joseph,
at pun'it'u' nan nangipangpangulun alyonday, "Ipattigyuy pange'gonanyun Joseph!" At hi
Joseph mah di pento' nan alih gobelnadol hi ad Egypt.

44 At inalin goh han alin hiyay, "Ta"on un ha"in di ali mu adim ay iyabulut di pangatan
nan tataguh pohdondan aton hitud Egypt, ya adi mabalin an atonda." 45 Ya nginadnanah
Joseph hi ngadan di i'Egypt ta hi Zaphenath-Paneah, ya impalhina ay Asenath an han
imbaluy Potiphera an padid On.* At hi Joseph ya lene'odnan amin nan abablubabluy hi
ad Egypt.

46 Ya tulumpuluy tawonah din nangete"anan nuntamuh nan pumpapto'an nan alid
Egypt. Ya hiya ya empongna nan abablubabluy an lene'od. 47 Ya hede han pitun tawon
ya immannung an hiyay nido'lan di ma'an. 48 At impa'amung Joseph nan udumnah
nan ma'an ta impiyalangnah nan impiyamman di gubilnu an alang hinan gagwan di
abablubabluy. 49 Ya do'ol ahan nan ma'an an impiyalang Joseph an adida pa'abbilang
ti umat hi ado'ol nan panag hi pingit di baybay.

50 Ya hi Joseph ya duway imbabaluyna ay Asenath an hina' Potiphar an padid On ya un
madatngan di batel, 51 ya nginadnana nan pangpangullu ta hi Manasseh† ti inalinay, "Hi
Apo Dios ya *impa'aliwnay* ligat'u ya nan numanomnoma' ay da aman hina"ama!" 52 Ya
nginadnana nan miyadwan imbaluyna ta hi Ephraim‡ ti inalina goh di, "Hi Apo Dios ya
indatnay *netob an holag'uh* nan lutan nunholtapa' hi ligat!"

53 Ya hede han pitun tawon an ado'ol di ma'an hi ad Egypt ya napogpog, 54 at nete"a
nan pitun tawon an batel an din inalin Joseph. At waday batel hinan numbino'ob'on an
abablubabluy, mu nan abablubabluy hi ad Egypt ya mun'olog di ma'an ti do'ol di niyalang.
55 Mu unat goh napuhan nan tataguh ad Egypt hi ma'an ya immuyda mumbagah nan Alin
hi Pharaoh hi ononda, mu inalin nan ali ay diday, "Umuy ayun Joseph ta nan inalina ya
hiyay unudonyu!"

56 Ya unat goh nunhi'mut din batel hi ad Egypt ya impibughul Joseph nan a'ala'alang ta
inla'uda nan paguy hinan i'Egypt ti nunhegla din batel. 57 Ya nan tataguh nan alutaluta ya
immuydan luma'uh ma'an hi ad Egypt ti dumalat din batel hi an amin hi alutaluta.

---

* **41:45** Unu ad Heliopolis. † **41:51** Hay pohdonan ibaga ya *na'aliwan*. ‡ **41:52** Hay pohdonan ibaga ya *netob an imbaluy*, ya hay ipa"elna ya *iyal'allanan mawagahan* (bahaom nan footnote di Hos. 13:15).

42

Hay Inayan nan A'agin Joseph hi ad Egypt an Luma'uh Ma'an

1 Ya unat goh dengngol Jacob an waday ma'an hi ad Egypt ya inalinah nan imbabaluy-
nay, “Anaad ta un ayu muntoto"olan hi atonyu? 2 Dengngol'un waday bogah hi ad Egypt,
at umuy ayu ta ekayu luma'uh onon tu'u ta adi tu'u matoy hi hinaang tu'u!”
3 At nan himpulun a'agin Joseph ya immuydah dih ad Egypt ta luma'uhdah bogah. 4 Mu
hi Jacob ya agguyna impitnud han agin Joseph an hi Benjamin ay dida ti tuma'ot ti ini
ya waday nappuhi goh hi ma'at ay hiya! 5 Ya nan imbabaluy Jacob ya ni'yuydah nan
udumnan umuy luma'uh ma'an ti nabtel ad Canaan.
6 Ya hi Joseph di gobelnadol hi ad Egypt, at hiyay luma'uan an amin di tataguh
nan ablublubabluy. Ya unat goh dimmatong nan a'agin Joseph ya inluungdah nan
hinagangna ta ipattigday pange'gonandan hiya. 7 Ya unat goh tinnig Joseph nan a'agina ya
inimmatunana dida, mu ay ihuna kud di agguyna inila dida. At enlotnan mangalin diday,
“Hay nalpuwanyu?”
At tembaldan inaliday, “Nalpu amid Canaan, ya immali amih tu ta luma'u amih ma'an.”
8 Ya ta"on hi un inimmatunan Joseph nan a'agina mu agguyda inimmatunan hiya. 9 Ya
ninomnom Joseph din enenapnah ma'at ay dida,* at inalinan diday, “Un ayu man nin
munhi'im ta innilaonyuy atonyun mangabak ay da'mi!”
10 Ya tembaldan alyonday, “Adi umat hina, Apu Gobelnadol! Da'mi an mibilang hi
baalmu, ya immali amin luma'uh ma'an! 11 At adim alyon hi un ami munhi'im ti da'mi
ya hina"agi ami an un ohay hi amami, ya adi ami munlayah!”
12 Ya inalin Joseph goh ay diday, “Layahyu ti immannung an un ayu immali munhi'im!”
13 At alyonday, “Da'mi, Apu, ya himpulu ta duwa amin imbabaluy di ohah taguh ad
Canaan hidin hopapna. Nan udidianmi ya wah di ay amami, mu nan ohan agimi ya
nami'id.”
14 Ya tembal Joseph an inalinay, “Immannung nan inali' an un ayu munhi'im!
15 At hiyah te panginnilaa' hi un immannung nan inaliyu: ihapata' hinan ngadan nan
Alin hi Pharaoh an adi ayu ahan umanamut ta engganay un umali nan udidianyuh
tu! 16 At nan ohan da'yu ya mahapul an umuy ta awitona nan udidianyu. Ya da'yun
udumna ya mibalud ayuh engganay innilao' hi un immannung nan inaliyu. Ti adiyu ay
ya immannung an un ayu munhi'im! At heten alyo' ya immannung an ihapata' hinan
ngadan nan Ali tu'un hi Pharaoh!” 17 At impibaludna didah tuluy algaw.
18 Ya heden miyatlun algaw ya inalin Joseph ay diday, “Ha"in ya e'gona' hi Apo Dios, at
matagu ayuh unyu unudon han alyo' 19 ti ma'ahhapul an innilao' hi un ayu adi munlayah
an tatagu. At mahapul an waday ohan da'yuh mataynan hinan baludan, ya nan udumnan
da'yuy umuy ta iyanamutyu nan ma'an an lina'uanyu ta adi ma'ulat nan tinaynanyu. 20 Mu
mahapul di iyaliyuh tu nan udidianyu ta panginnilaa' hi un immannung nan imbagayu
ta adi da'yu ipapatoy.” At inabulutda.
21 Ya nunhahapitdan hina"agin alyonday, “Hiyah te amoltaan tu'u ti dimmalat din inat
tu'uh din agi tu'un hi Joseph ti tinnig tu'uy punligligatana, ya pumpahpahmo'anan ditu'u,
mu un tu'u ay napu'it an agguy tu'u enehmo'an hiya! At hiyanan umat hituy punligatan
tu'u!”
22 Ya inalin Reuben ay diday, “Inali' tuwalin da'yuy adi ayu mange'el hi atonyun hiya,
mu adia' tuwali dongdonglon ay da'yu! At hiyanan ad ugwan ya miballoh mah ay ditu'uy
nami'idana!” 23 Mu agguyda inilay un na'awatan Joseph nan nunhahapitanda ti hidin
ni'hapitandan hiya ya waday nangibalin hi hinapitda.
24 Ya tinaynan Joseph dida an umuy kumila ya un goh mumbangngad an mi'hapit ay
dida, ya impabobodnah Simeon ta titiggon nan a'agina. 25 At munhonag hi Joseph ta umuy
nan baalnan mangittuh bogah hinan langgutda, ya inalina ta ibangngadda nan pihhun
nunla'uda ta pun'itu'yapdah nan langgutda, ya indadaananda didah balundah nan owon.
At hiyah ne inatda, 26 at nun'itakayda nan ma'an an lina'uandah nan dongkida, at nakakda.
27 Ya hidih immiyananda ya teneb'ag din ohay langgutna ta alanay ipa'anah dongkina,
ya tinnigna din pihhunan nitu'yap hinan langgutna, 28 at inalinah nan a'aginay, “Imbangn-
gadda man nan pihhu' an tayan nitu'yap hi langgut'u!”
At ma'ama'atta'otda, ya munwigwigdah ta'otdan alyonday, “Ngadan te han inat Apo Dios
ay ditu'u?”
29 Ya unat goh immatamdad Canaan ya inulguddan amadan amin di na'at ay didan
alyonday, 30 “Nappuhi nan panaphapit nan gobelnadol ay da'mi an alyonah un ami anu
munhi'im ede han babluy! 31 Mu inalimin hiya an adi ami munhi'im, ya adi ami munlayah
an tatagu! 32 Ti da'mi ya himpulu ta duwa amin hina"agi, mu nami'id di ohan da'mi, ya nan

* **42:9** Gen. 37:5-9.

udidianmi ya wah di ay amamih ad Canaan! 33 Ya inalin nan gobelnadol ay da'miy, Hiyah
te panginnilaa' hi un ayu adi munlayah an tagu: mahapul an mataynan di ohan da'yu ta
nan udumnan da'yuy umuy ta iyanamutyu nan ma'an an lina'uanyu ta adi ma'ulat nan
tinaynanyu. 34 Ya iyaliyuy udidianyun ha"in ta innilao' an adi ayu munhi'im an da'yu
ya nahamad di aatyun tatagu. Ya ibo'tan'u han agiyun nibalud, ya mabalin an gun ayu
umalin luma'uh ononyu."
35 Unat goh inubaddan amin di bobod di langgutda ya tinnigda din pihhudan
punla'udan nun'itu'yap! At ma'ama'atta'otda, ya immat goh ay amada. 36 Ya inalin
amadan hi Jacob di, "Unyu mah pohdon hi un mami'id an amin nan imbabaluy'u? Hi
Joseph di nahhun hi nami'id, ya ten mi'id goh hi Simeon, ya ten alyonyu goh di itnudyuh
Benjamin! Un ha"in ahan di agogohgoh an uminguhu!"
37 Ya inalin Reuben ay amanay, "Gulat ta mi'id ibangngad'un hiya ya nan duwan linala'in
imbabaluy'uy pangibalham, at patayom dida![†] At e'kodmun ha"in, at ibangngad'un he"a."
38 Mu inalin Jacob di, "Adi mi'yalin da'yud Egypt! Ti han ibana ya nami'id, ya anggay
hiyah na'angang ti unda duwan inyimbaluy'un Rachel! Ya ten nala'aya', at gulat ta way
ma'at ay hiyah nan owon at un man ammunan ne, ya inyatoy'uh numanomnoma'!"

43

Hay Numbangngadan nan A'agin Joseph hi Nangitnudandan Benjamin

1 Nunhegla ahan din batel hidid Canaan. 2 At unat goh impuh da Jacob an hina"ama din
ma'an an lina'uandah ad Egypt ya inalin Jacob hinan imbabaluynay, "Mumbangngad ayu
ta umuy ayu luma'u goh hi onon tu'u."
3 Ya inalin Judah ay hiyay, "Ama, nan lala'ih di ya inhamhamadnan nangalin da'mi an
adi ami mumpattig ay hiyah unmi adi itnud han udidianmi! 4 At iyabulutmu ay an mi'yali
han udidianmin da'mi ya un mabalin an umuy ami luma'uh ma'an. 5 Mu adim ay iyabulut
ya adi ami umuy ti inalin han lala'ih diy adi ami mipattig ay hiyah unmi adi itnud han
udidianmi!"
6 Ya inalin Jacob di, "Anaad tuwali ta inaliyuy un waday udidianyu ta omodnah un ha"in
di panomnonomnomonyu?"
7 Ya tembaldan alyonday, "Oo ti nan lala'i ya gunna hanhanan ditu'un hina"ama an
ibaganay un'a matagu! Ya ibagana goh hi un ihnay udumnah a'agimi! Ya immannung
an mahapul an tobolonmi nan ibagana! Ya unmi dan inilah unna alyon di mahapul an
itnudmi han udidianmi?"
8 Ya inalin Judah ay amanay, "Pi'yaliom hi Benjamin ta ipadehmi ta adi tu'u matoy
hi hinaang tu'u an ta"on nan imbabaluymi! 9 Ya ha"in di okod ay hiyah engganah
iyanamut'un mi'id ma'at ay hiya! Ya gulat ay ta way ma'at ay hiya ya ha"in di
pangipabaholam hi enggana! 10 Ya gulat ta agguy ami nataktak at numpidwa ami nin
an numbangngad!"
11 Ya inalin amadan diday, "Un ay gahin ahan un mi'yali han agiyu at umidagah ayuh
nan mun'aphod an bungah tun numbabluyan tu'u ta odnanyu ta idatyuh nan gobelnadol!
Ya umdon ayu goh hi danum di alig, ya nan mapolhat di tamtamna an ma'alih pistachio
ya almonds. 12 Ya dublionyuy pihhuh odnanyu ta ibangngadyu din pihhu ti mid napto'
ya unda nahemong, 13 ya itnudyu han udidianyu, ya nabanangngad ayu. 14 At okod hi
El-Shaddai[*] an *hi Apo Dios an abalinanan amin di logom* an mangdat hi homo'nan da'yu
ta pi'yanamutona da Simeon ay Benjamin! Ya gulat ta way ma'at ay dida ya undan way
ma'amuyuan an mid abalinan!"
15 At nan hina"agi ya inodnanda nan midat hinan gobelnadol ya nan pihhun dinubliday
bilangna, ya immuydan amin hi ad Egypt, ya nitnud goh hi Benjamin. Ya wan
dimmatongdah di ya immuydan mi'hapit ay Joseph. 16 Ya unat goh tinnig Joseph hi
Benjamin an nitnud ay dida ya impa'ayagna nan tagalan mangipapto' hi abungna, ya
inalinay, "Itnudmu daten linala'ih abung'u ta mumpalti'a, ya indadaanmu ta me"andan
ha"in hi munggawa." 17 Ya inat nan tagalay inalinan hiya, at initnudna nan hina"agih
abung Joseph.
18 Heden umayandah abung Joseph ya ma'ama'atta'otda ti alyondah nomnomday, "Iyuy
ditu'uh abungna ti dumalat nin din pihhun nibangngad hi langgut tu'uh din hopapna!
Ya hiyay pangiga'idandan mangat hi nappuhin ditu'u, at alanda nan dongki tu'u, ya
numbalinon ditu'uh baal!"
19 Ya unat nidatongdah nan pantaw di abung Joseph ya inalidah nan baal an mumpapto'
di, 20 "Apu, immali amih din hopapnan limma'uh ma'an, 21 mu unat goh impadehmi

---

[†] **42:37** Hay ngadanda ya da Hanok ay Pallu (Gen. 46:9). [*] **43:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan Dios an abalinanan amin di logom*.

ta immuy amih nan dalan hinan immiyananmi ya teneb'agmi din langgutmi, ya way ohaon tinnigna din pihhunan nun'itu'yap! At te an inodnanmi ta ibangngadmin he"a! 22 Ya inodnanmi goh di pihhuh punla'umih ma'an, ya agguymi inilay nangibangngad an nangittuh nan pihhuh nan langgutmi!"

23 Ya inalin de han tagalay, "Adi ayu numanomnom, ya adi ayu tuma'ot ti nan Dios an dayawonyu an Dios goh nan o'ommodyuy nangittuh pihhuh nan langgutyu ti nan numbayadyuh bogah ya innal'uh de." Ya unat goh nalpah hede han inalina ya inyuynah Simeon ay dida.

24 Ya impahigupna dida, ya indatnay danum ta pangihudah hu'ida, ya immuyna pinangan di dongkida. 25 Ya nan a'agin Joseph ya indadaanda nan midat ay hiya ta idatdah un umalih munggawa ti nipa'innilan me"andan hiya.

26 Ya unat goh immanamut hi Joseph ya indatda nan midat ay hiya, ya inluungda ta ipattigday pange'gonandan hiya. 27 At ibaganan diday, "Kumusta ayu? Ya hay aat ta'wa amayun ma'ma'ilog an din inulgudyun ha"in? Olom ni' ya adaogna!"

28 Ya tembaldan alyonday, "Maphod hi amami, ya wah di an matagu." At nunhippidah nan hinagangna ta e'gonanda hiya.

29 Ya unat goh tinnig Joseph han aginan hi Benjamin ya inalinan diday, "Hiyah te mah di udidianyun din inulgudyun ha"in?"

Ya alyonday, "Oo."

At intuluy Joseph an inalinay, "Hi Apo Dios di mangipapto' ay he"an unga!"

30 Unat goh inalinah de ya ma"aliy lugwanah punnomnomnah nanniganah nan agina, at immuy hi kuwaltunan lumugwa. 31 Ya unat goh nalpah an inihuanay angahna ya bimmuhu', at pintutnay kilana, ya inalinay, "Ibanawyu ta mangan tu'u."

32 Ya hi Joseph ya nilahhin an nangan hinan ohan lamehaan, ya nilahhin goh nan a'aginan nangan hinan ohan lamehaan, ya nan i'Egypt an me"an ya nilahhinda goh ti hay nomnomonda ya mipa'ampay adayawandah unda me"an hinan Hudyu. 33 Ya nan hina"agi ya inumbundan ni'haggangandan Joseph, ya nahayhaynoddan inumbun an nete"ah pangpangulluh engganah udidian. At unat goh tinnigday inatdan nangipabun ay dida ya nuntitiggawanda ti manoh'ada. 34 Ya inilpudah nan lamehaan Joseph nan ma'an ta indatanda didan amin, mu hi Benjamin ya numpalemay ado'ol nan ma'an an nidat ay hiya ya un nan a'agina. Ya unat goh nagibuhda ya intuluy da Joseph an hina"agin mangin'inum hi pun'am'amlonganda.

44

Nan Silver an Bahun Joseph

1 Hi Joseph ya immandalnah nan mumpapto' hi abungnan inalinay, "Ittuwam nan langgutdah ma'an hinan mun'olog hi odnanda, ya imbangngadmuy pihhun pun'itu'yap hinan ma'an hinan langgutda, 2 ya intu'yapmu nan silver an bahu' hinan bogah nan udidian ta middum nan pihhunan nunla'una." At inatna nan inalin Joseph ay hiya.

3 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya nun'itakayda din ma'an an lina'uandah nan dongkida, ya impadehdan makak. 4 Ya agguyda immadagwih nan siudad ya inalin Joseph hinan mumpapto' hi abungnay, "Unudom nan linala'i ta ah'upam ay dida ya alyom di, Anaad ta un maphod di nangat nan gobelnadol ay da'yu ya atonyuy nappuhi? 5 Anaad ta inakawyu nan silver an bahun pun'inumana an mumbuyun? Hete han inatyu ya ongol hi numbaholanyu!"

6 Ya unat goh inah'upana dida ya imbagana nan inalin Joseph ay dida. 7 Ya tembaldan alyonday, "Apu, anaad ta umat hinay panapitmun da'mi? Mi'id man ahan di inatmih umat hina! 8 Inilam ahan an imbangngadmi nan pihhun inah'upanmin nun'itu'yap hinan langgutmin inilpumid Canaan! At anaad mah ta mangakaw amih nan silver unu balitu' hinan abung nan gobelnadol? 9 Gulat ta waday ohan da'mih ma'ah'upan hi nangngal ya mipapatoy, ya maphod goh ta pumbalinom hi baalmu da'min udum!"

10 Ya inalinay, "Oo mah, abuluto' hene, mu nan ma'ah'upan hi nangngal di mumbalin hi baal, ya da'yun udum ya umanamut ayu." 11 At an aminda ya nunnaudondan nun'ohop din langgutda, ya tenep'agna. 12 At nan pumpapto'on Joseph hi abungna ya inhamhamadnan anapon an ente"anah nan langgut nan pangpangulluh engganah nan langgut nan udidian. At nan bahu ya na'ah'upan hi langgut Benjamin. 13 Ya nan hina"agi ya nunhekhekday lubungdah lungdayada, at pun'ikalgada din inodnandah nan dongkida ta ibangngaddah nan siudad.

14 Ya unat goh dimmatong da Judah ya nan a'aginah abung Joseph ya wah dih Joseph pay an agguy nakak, at munhippidah nan hinagangna. 15 Ya inhingal Joseph didan inalinay,

“Hay inatyu? Dan agguyyu inilan nan tagun umat ay ha"in ya abalinanan mumbuyun ta innilaonay nangakaw?”

16 Ya tembal Judah an inalinay, “Apu Gobelnadol! Agguymi inilay alyonmin he"ah
panginnilaam an agguymi inat! Mu ten hi Apo Dios di nangipattig hi numbaholanmin
baalmu, at da'min amin ya mumbalin amih baalmu an bo'on nan na'ah'upan nan bahu
ya anggay!”

17 Ya inalin Joseph di, “Adi umat hina! Nan nangngal hi bahu' ya anggay di baal'u, ya
da'yun udum ya umanamut ayun amayun mi'id al'alin da'yu!”

18 Ya nahlig an neheggon hi Judah ay Joseph, ya inalinay, “Apu Gobelnadol! He"a ya
umat'a ay Pharaoh an ali, mu iyabulutmu ni' ta pahapitona', ya adi'a ni' bumungot! 19 Ti
hay imbagam ay da'mi, Apu, ya inalim di, Wada mah hi amayu unu nan a'agiyu? 20 Ya
inalimiy, Ihnah amamin nala'ay ya nan ohan udidianmin inyimbaluynah nala'ayana.
Han agin ne han udidianmi ya nami'id, at anggay hiyah na'angang hi holag inada. Ya
hi amami ya pa'appohdona ahan hiya. 21 Ya inalim ay da'mih iyalimi hiyah tu ta tigom.
22 Ya inalimin he"ay, Henen udidianmi ya adi mabalin hi unna taynan hi amami ti gulat
ta taynana at ammunan ne, ya inyatoy amami! 23 Ya inalim ay da'min baalmuy, Adi
ayu mipattig ay ha"in hi engganay itnudyu nan udidianyu! 24 At immanamut ami, ya
inulgudmin amami nan inalim. 25 Mu unat goh napuh din lina'uanmin ma'an ya inalina
goh di, Mumbangngad ayun umuy luma'uh onon tu'u. 26 Mu alyonmin hiyay, Adi ami
umuy ti adi mabalin hi mipattig amin de han lala'ih engganay mitnud han udidianmi!
27 Ya inalin amamiy, Inilayun un duddugway inyimbaluy'uh nan ohan ahawa', 28 mu nan
oha ya tinaynana', ya alyo' di un nin inan di layon ti mi'id mumbangbangngad. 29 At gulat
ta mitnud heten ohan da'yu ta waday ma'at ay hiyaat unyu udman di punlungdayaa'!
Ya undan adi la'tot ya natoya' ti ten nala'aya'? 30 Ya gulat ta mumbangngada' ay ama ya
mi'id nitnud hinan udidianmi 31 ta tigona ta mi'id at hiyay dumalat hi punlungdayaanah
iyatoyna! 32 Ti inali' ay amay, Ha"in di okod ete han udidianmi. Ya gulat ta mi'id
mi'bangngad ay hiya ya ha"in di pabaholom hi enggana. 33 At Apu, ha"in ni' di mataynan hi
mumbalin hi baalmu ta mihukata' hinan udidianmi ta hiyay pi'yanamutom hinan a'agi'!
34 Ti hay ato' an umanamut hi un adi mitnud han udidianmin ha"in? Immannung an adi'
ma'anuhan an tigon di ma'at ay ama an dumalat hi aid nan udidianmi!”

45

Hay Numpa'innilaan Joseph hinan A'agina

1 Ya adi pa"edpol hi Joseph hi le'nana, at nunhonagna nan baalnan i'Egypt ta pumitawda
ta unda ang'anggay an hina"agih na'angang, at impa'innilanay niyatanan dida. 2 Ya
ma'ama'akidyol, at dengngol nan i'Egypt, at immuyda impa'innilah nan ali.

3 Ya inalin Joseph hinan a'aginay, “Ha"in hi Joseph! At wah na mah hi ama tu'un
matagu?”

Ya unat goh dengngol nan a'aginah de han inalina ya namoldah ta'otda! 4 Ya inalin
Joseph ay diday, “Mahmahlig ayu ta meheggon ayun ha"in!” At wan nahligda ya
inalin Joseph di, “Immannung an ha"in hi agiyun hi Joseph an din inihbutyu ta inyalia'
hitud Egypt! 5 Mu adiyu pabaholon di odolyuh nangihbutanyun ha"in ti hi Apo Dios
di nangipiyun'unnan ha"in ta ibaliw'u nan tatagu ta matagudan te han batel 6 ti un
miyadwah tawon ya anggay ad ugwan an batel, ya ihna pay di lemay tawon hi agguy
hi adi tummolan di mitanom, at mi'id ma'an. 7 At hi Apo Dios di nangipiyun'unnan ha"in
hitu ta way ato' an mangibaliw ay da'yu ya nan holagyu! 8 At bo'on da'yuy nangipiyalin
ha"in hitu ti hi Apo Dios! Hiyay nangidat hi nabagtuh haad'un miyadwah nan ali ta ha"in
di mangipapto' hinan nunhituwana, ya ha"in goh di gobelnadol an amin hitud Egypt! 9 At
mumbangngad ayun ama, ya alyonyun hiyay, Hiyah te inalin han imbaluymun hi Joseph
an inalinay, Hi Apo Dios ya nun'ap'apuwona' hi ad Egypt, at punnaudom an umalih tun
ha"in! 10 Ta hidih ad Goshen di punhituwanyu ta meheggon'an ha"in, ya umat goh hinan
imbabaluymu, ya nan a'ap'apum, ya nan animalmu, ya an amin nan wadan he"a. 11 Ya
ta hidiy ihinam ta way ato' an manalimun ay he"a ti ihna pay di umalih lemay tawon hi
batel, ya adi' pohdon an mahinaangan'a, ya nan pamilyam, ya nan animalmu!”

12 Ya intultuluynan inalinay, “Ad ugwan ya an amin ayu an ta"on he"a goh, Benjamin,
ya immatunana' an ha"in hi Joseph! 13 At ipa'innilayun amay anabagtun di haad'uh tud
Egypt ya an amin nan tinnigyu, at punnaudonyun mangiyalin hiyah tu!”

14 Ya unat goh nalpah an himmapit ya nun'agwalandan Benjamin, ya kimmiladan duwa.
15 Ya heden lumanulugwaana ya immuyna empong nan a'aginan inawal ta nalpah ya
ni'hahapitda nan a'aginan hiya.

16 Ya unat goh dengngol nan ali ya nan udum an a'ap'apu an immali nan a'agin
Joseph ya ma"am'amlongda. 17 At inalin nan Alin hi Pharaoh ay Joseph di, “Alyom
hinan a'agim ta pun'iluganda nan bogah hinan dongkida ya unda ipadeh an umuy ad
Canaan 18 ta awitondah amayu ya nan pamilyada ta mumbangngaddah tu. Ya idat'un
dida nan ma"ap'aphod an lutah tud Egypt, at adida mapuhan hi ononda. 19 Ya alyom
goh ay dida ta ummaldah lugan hitud Egypt ta pangiluganandah nan a'ahawada, ya nan
ung'ungungnga, ya hi amayu. 20 Ya maphod hi unda adi nomnomnomon nan gina'udan
taynanda ti nan ma"aphod an lutah tud Egypt ya bagida.”
21 At inat nan imbabaluy Jacob nan inalin han ali ti indat Joseph ay diday luganda ya
balundah nan owon. 22 Ya indatana goh didan hinohhah punhukatan hi lubung, mu
hi Benjamin ya indatnay lemay lubung ya han tuluy gahut hi silver an pihhu. 23 Ya
impiyuynay bagin amadah himpuluy manilhig an dongkih nungkalgah nan do'ol an
mun'aphod hidid Egypt, ya himpulu goh an obay hi nungkalgah nan do'ol an ma'an an
umat hi wheat, ya tinapay, ya nan udumna goh ta balun da Jacob hi ayandah ad Egypt.
24 At honagona nan a'agina ta umuyda, ya inalinan diday, “Adi ayu humanohongngel
hinan owon!” 25 At tinaynandad Egypt ta umanamutdah wadan amadad Canaan.
26 Ya unat goh nidatongda ya inalidan amaday, “Matagu pay hi Joseph! An hiyay
gobelnadol hi ad Egypt!”
Mu hi Jacob ya agguyna ahan kinulug, ya paddungnay nakapuy di punle'nana. 27 Mu
unat goh inulguddan amin din inalin Joseph ay dida ya tinnigna nan lugan an impadon
Joseph ta punluganan umuy ad Egypt ya unna mahkay kulugon nan inulgudda. 28 Ya
inalinay, “Hene ni' ta han imbaluy'un hi Joseph ya matagu gayam, at mahapul ahan an
umuy'u tigon hiya ya unna' matoy!”

46

Hay Immayan da Jacob an Hina"amah ad Egypt

1 Ya indadaan da Israel an amin nan odnanda, ya impadehda ta negpongdad Beersheba,
ya ene'nongnay onongnan Apo Dios an dayawon goh amanan hi Isaac. 2 At heden nahdom
ya paddungnay nun'enap hi Israel hidin ni'hapitan Apo Dios an inalinay, “Jacob! Jacob!”
Ya tembalna an inalinay, “Wah tua', Apu.”
3 At inalin Apo Dios di, “Ha"in hi Apo Dios an dayawon amam. Adi'a tuma'ot an umuy ad
Egypt ti pa'ongolo' nan holagmuh di, 4 ya wagwadaa' ay da'yuh umayanyuh di, ya Ha"in
goh di mangibangngad hinan holagmuh tuh udum hi algaw. Ya hi Joseph di mannig ay
he"ah un'a matoy.”
5 Ya unat goh nakak hi Jacob ad Beersheba ya inlugan nan imbabaluy Jacob hi amada, ya
inyuyda hiya, ya nan ung'ungungnga, ya nan a'ahawada.* 6 Ya ni'bunagda nan animalda,
ya nan gina'udan inaladad Canaan ya inyuydad Egypt. At immuydan amin da Jacob 7 ya
nan holagnan linala'i ya binabai.†
8 At hiyatuy ngadan di holag Israel an immuy hi ad Egypt:

Nan Holag da Jacob ay Leah

Hi Reuben an pangpangullu, 9 ya nan imbabaluynan da Hanok, ya hi Pallu, ya hi
Hezron, ya hi Calmi.
10 Ya hi Simeon, ya nan imbabaluynan da Jemuel, ya hi Jamin, ya hi Ohad, ya hi Jakin,
ya hi Zohar, ya hi Shaul an imbaluynah nan babain iCanaan.
11 Ya hi Levi, ya nan imbabaluynan da Gershon, ya hi Kohath, ya hi Merari.
12 Ya hi Judah, ya nan imbabaluynan da Er, ya hi Onan, ya hi Shelah, ya hi Perez, ya hi
Zerah. (Mu da Er ay Onan ya natoydad Canaan ya un umuy da Jacob ad Egypt.) Ya nan
imbabaluy Perez an da Hezron ya hi Hamul.
13 Ya hi Issachar, ya nan imbabaluynan da Tola, ya hi Puah, ya hi Jashub, ya hi
Shimron.
14 Ya hi Zebulun ya nan imbabaluynan da Sered, ya hi Elon, ya hi Jahleel.
15 Hiyatuy imbabaluy Jacob ay Leah hi ad Paddan Aram‡ an agguy ni'bilang han
babain imbaluydan hi Dinah. Ya tulumpulu ta tuludan amin di holagdan Leah.

Nan Holag da Jacob ay Zilpah

16 Ya hi Gad, ya nan imbabaluynan da Zephon, ya hi Haggi, ya hi Shuni, ya hi Ezbon,
ya hi Eri, ya hi Arodi, ya hi Areli.

---

* **46:5** Mid mapto' ya na'at hidin 1876 B.C. † **46:7** Na'at hidin 1875 B.C. Ya immiyandad Egypt hi opat di gahut ta han tulumpuluy tawon (Ex. 12:40-41), at 1445 B.C. di tawon hidin nakakandah di. ‡ **46:15** Unu ad Mesopotamia.

17 Ya hi Asher ya nan imbabaluynan da Imnah, ya hi Ishvah, ya hi Ishvi, ya hi Beriah,
ya han babain hi Serah. Ya nan imbabaluy Beriah an da Heber ay Malkiel.
18 Hiyatuy holag Jacob ay Zilpah an din tagalan indat Laban ay Leah an imbaluyna,
ya himpulu ta onomdan amin.

Nan Holag da Jacob ay Rachel
19 Ya han duwan linala'in imbabaluy da Jacob ay Rachel an da Joseph ay Benjamin.
20 Ya hi ad Egypt ya duway imbaluy Joseph ay Asenath an han imbaluy Potiphera an
padid On§ an da Manasseh ay Ephraim.
21 Ya nan imbabaluy Benjamin an da Bela, ya hi Beker, ya hi Ashbel, ya hi Gera, ya hi
Naaman, ya hi Ehi, ya hi Rosh, ya hi Muppim, ya hi Huppim, ya hi Ard.
22 Date nan himpulu ta opat an holag da Jacob ay Rachel.

Nan Holag da Jacob ay Bilhah
23 Ya hi Dan, ya han imbaluynan hi Hushim.
24 Ya hi Naphtali ya nan imbabaluynan da Jahziel, ya hi Guni, ya hi Jezer, ya hi Shillem.
25 Datey pitun holag Jacob ay Bilhah an din tagalan indat Laban ay Rachel an
imbaluyna.

26 At hay bilang an amin di holag Jacob an immuy hi ad Egypt ya nanomda ta onom
an agguy ni'bilang nan binabain a'ahawan nan imbabaluyna. 27 Ya gulat ta middum da
Joseph an hina"ama ya napitudan amin.*
28 Ya unat goh wan magadyuhdah ad Goshen ya impangun'unnan Jacob hi Judah ta
ibaganan Joseph ta itudunay umayandad Goshen. 29 Ya nilugan hi Joseph hinan kalesana
ta immuyna dinamuh amanah ad Goshen. Ya unat goh dinamuna dida ya inyawal Joseph
ay amana, ya kimmilakila.
30 At inalin Jacob ay Joseph di, “Mabalin hi matoya' mahkay ad ugwan ti tinnig'u he"a,
ya matagu'a!”
31 Ya inalin Joseph hinan a'agina ya didan hina"amay, “Mahapul an umuya' ta alyo'
hinan Alin hi Pharaoh an immali nan a'agi' ya an amindan hina"aman wad Canaan. 32 Ya
ipa'innila' goh ay hiyan da'yu ya waday ipahtulyu, at inyaliyuy animalyu ya an amin goh di
gina'uyu. 33 Ya wa adya ta ayagan da'yuh nan Alin hi Pharaoh ta ibagana ay di tamuyu 34 ya
mahapul hi alyonyuy, Un ami mumpahtul an nete"ah a'ung'ungungngami an ta"on din
a'apumi. Ya manu ay alyonyuh ne ta way atonan mangiyabulut ta munhitu ayud Goshen
ti dida an i'Egypt ya ongol di agguyda namenhodan hinan mumpahtul.”

47

Hay Nangiyinnilaan Joseph hinan Leman A'agina ya hi Amanah nan Ali
1-2 At hi Joseph ya initnudnay lemah nan a'agina ta immuydah nan Alin hi Pharaoh. Ya
nahhun hi Joseph an hinumgop, ya inalinay, “Hi ama ya nan a'agi' ya immalidan nalpudah
ad Canaan, ya inta'inda nan animalda ya an amin di gina'uda, at ihnadah ad Goshen.” At
inayagana nan a'agina ta impa'innilana didah nan ali.
3 Ya inalin nan aliy, “Ngadan ne tamuyu?”
Ya tembaldan alyonday, “Apu Ali, da'min baalmu ya un ami mumpahpahtul an umat
hidin a'apumi. 4 Ya immali amih tun babluyyu ta mi'hitu ami ni' ti hidih ad Canaan ya
nunheglay batel, at mi'id ahan di pangipahtulanmih animalmi. At un ay ni' mabalin ya
iyabulutmu ahan ta munhitu amih ad Goshen.”
5 Ya inalin han Alin hi Pharaoh ay Joseph di, “Maphod ta dimmatong hi amam ya nan
a'agim! 6 At nan lutah tud Egypt ya ene'kod'un he"a, at punhituwom hi amam ya nan
a'agim hinan ma"ap'aphod an lutah did Goshen. Ya wadada ay di abalinanan mumpahtul
ya e'kodmun dida nan animal'u.”
7 At inawit goh Joseph hi amanan hi Jacob, ya inyuynah nan Alin hi Pharaoh ta
impa'innilana. Ya winagahan Jacob han ali. 8 Ya inalin nan Alin hi Pharaoh ay hiyay,
“Atnay tawonmu?”
9 Ya tembal Jacob an inalinay, “Ha"in ya hinggahut ya han tulumpuluy tawon'ud ugwan.
Ya nunhegla ahan di impaluh'uh ligat. Hete han tawon'u ya nahnot an adi umat hidin
a'apu' an adu"oy di tawon hi ni'taguanda.” 10 Ya winagahan goh Jacob han ali ya un makak.

§ **46:20** Unu ad Heliopolis. * **46:27** Bahaom nan footnotes di Ex. 1:5 ya Ac. 7:14 ti hin'umu'uddum ya *napituy* bilang an nibaag hinan Biblia, ya hin'umu'uddum ya *napitu ta han lemay* uyapna.

11 At nunhituwon Joseph hi amana ya nan a'aginah ad Egypt, ya indatna nan
ma"ap'aphod an lutah nan munisipyuh ad Rameses* an din inalin han ali. 12 At hi
Joseph di nangidat hi mun'olog hi onondan amin an hina"ama, ya nidatandah ma'an hi
mahapulda.

Hay Nangiyal'allaan nan Batel

13 Ya nan batel ya nunhegla ahan ti mi'id ah ma'an, at la'tot ya na'ulat nan tatagud Egypt
ya ad Canaan. 14 At hinayup Joseph an amin nan pihhun nunla'un nan i'Egypt ya nan
iCanaan hi ma'an, ya inyuynah abung han ali. 15 Ya unat goh napuh di pihhun nan i'Egypt
ya nan iCanaan ya immuyda damdaman Joseph, ya inalidan hiyay, "Idatan da'mi ni' ahan
hi ononmi! Ti undan adi da'mi igohgohan an ten matoy amih hinaangmi ti mi'id ahan an
napuh di pihhumih ila'umi?"

16 At tembal Joseph an inalinay, "Iyaliyuy animalyuh un napuh di pihhuyu ta hiyay
ihukatyuh ononyu." 17 At inyuydan Joseph nan animalda, at indatnan diday onondan
hukat nan kabayuda, ya kalniluda, ya gandengda, ya bakada, ya dongkida, at heden tawon
ya indat Joseph di ma'an an inhukatnah nan animalda.

18 Ya heden nitawonana ya immuyda goh nan tatagun hiya, ya inaliday, "Apu Gobel-
nadol, at hay atonmi mah an mi'id ahan pihhumi ya animalmi ti napuh an inla'umin he"a?
At mi'id ahan na'angang an anggay di odolmi ya nan lutami! 19 At igohgohan da'mi ni' ta
adi ami matoy hi hinaangmi! Adim ni' hintigtiggon nan lutamin mi'id nitanom! Onaynah
un da'miy hubuton ta mumbalin amih himbut nan ali! At pola'om nan lutami ta lutan nan
ali ta idatan da'mih ononmi ni' ta mi'tagu ami! Ya indatan da'mi goh hinan mitanom ta
lia'onmi nan luta ta adi matawan."

20 At lina'uan Joseph an amin nan lutad Egypt ti an amin nan tatagu ya nun'ila'uda nan
lutada ti nunhegla din batel. At an amin di alutalutad Egypt ya bagin mah nan Alin hi
Pharaoh, 21 ya an amin nan tatagud Egypt ya numbalinon goh Joseph hi himbut nan alida.
22 Ya anggay nan lutan di papadidah agguyna lina'uan, ya manu ay agguyda inla'u ti gun
indat nan aliy ononda.

23 At inalin Joseph hinan tataguy, "Tigonyu an ad ugwan ya himbut'u da'yu, ya penla"u
nan lutayu ta bagin nan ali. At hay meho' ya idat'u, at umuyyu lia'on nan luta, 24 mu
madatong ay ya mahapul an idatyuy miyalemah dagwan nan ali, ya nan ma'angang ya
hiyay pangngalanyuh itanomyu ya hay ononyun hina"ama."

25 Ya inaliday, "Apu Gobelnadol, tinagu da'mi! At mun'amlong amin mumbalin hi
himbut nan ali!"

26 At inyamman Joseph di uldin an wa adya ta na'ala nan nihabal ya indat nan tatagud
Egypt nan miyalemah nan bento'da ta dagwan nan ali. At engganad ugwan ya heten uldin
ya atondad Egypt, mu anggay nan lutan han papadida di agguy numbalin hi lutan nan ali.

Hay Impihapatan Jacob ay Joseph

27 Ya nan holag Israel ya nunhitudad Egypt hidid Goshen, ya immadangyanda, ya
dimmo'ol di holagda. 28 At hi Jacob ya himpulu ta pituy tawon hi ni'hituwanad Egypt,
ya hay tawona ya un matoy ya hinggahut ya han napat ta pitu.

29 Ya unat goh wan magadyuh an matoy hi Israel ya impa'ayagna han imbaluynan hi
Joseph, ya inalinan hiyay, "Hay ibaga' ay he"an imbaluy'u ya eh'am hi ulpu',† ya ihapatam
an ipattigmuy pamhodmu ya nan gohgohmun ha"in hi unna' matoy ta adia' ilubu' hituh ad
Egypt. 30 Matoya' ay ya enekaka' hitud Egypt ta ilubu'a' hinan nilubu'an nan o'ommod'u."

Ya tembal Joseph an inalinay, "Oo, ato' nan inalim, ama."

31 Ya inalin Jacob di, "Ihapatam an atom!" At inhapatan Joseph. Ya hi Jacob ya
inyungyungnah nan ullugwan di olo'ana, ya dinayawnah Apo Dios.

48

Winagahan Jacob da Ephraim ay Manasseh

---

* **47:11** Tuluy ngadan ten munisipyu ti *Rameses* di oha (Gen. 47:11; Ex. 1:11; 12:37; Num. 33:3, 5), ya *Goshen* di oha (Gen. 47:27), ya *Zoan* di oha (Psa. 78:12, 43). Mid mapto' ya gun naluman nan ngadan ten babluy ta Rameses di angunuhna ti waday nidugah an Alin hi Pharaoh an hi Rameses II an agguy ni' nitungaw hidin nunhituwan nan Hudyud Eygpt, ya mid mapto' ya hiyay intudo' nan ohan muntudtudo' an nangitudo' hinan Hapit Apo Dios ta innilaon nan mumbahay awadana eden timpun di abahaanda. Mid nanginnilah ustuh lugal hi awadanad ugwan, mu waday nangali an hidid *Memphis* (an neheggon ad Cairo ti duwampulu ta ohan kilomitluh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw di inadagwina) unu hidid *Zoan* (an wah nan buhu'an di algaw ad Egypt) ti nan ngadana ya numpaddung hi ad Zoan an wagwada ta engganad ugwan. † **47:29** Bahaom nan footnote di Gen. 24:2 ta innilaom di pohdonan hapiton.

1 Agguy nadnoy di naluh ya waday nangipa'innilan Joseph an hi amana ya nundogoh.
At initnudna nan duwan imbabaluynan da Manasseh ay Ephraim ta immuyda indungaw
hi Jacob.
2 Ya unat goh dengngol Jacob an immali da Joseph ya intulidnan bimmangon, ya
inumbun hinan olo'ana. 3 Ya inalin Jacob ay Joseph di, "Hi El-Shaddai* an *hi Apo
Dios an abalinanan amin di logom* ya numpattig ay ha"in hi ad Luz hidid Canaan, ya
winagahana', 4 ya inalinay, Ha"in ya do'lo' ahan di holagmu ta diday mumbalin hi do'ol
an numbino'ob'on an ahimpahimpangapu, ya dida goh di pangidata' ete han luta ta
lutadah enggana. 5 At he"a, Joseph, nan duwan imbaluymun da Ephraim ay Manasseh
an nitungaw hitud Egypt ya unna' umali ya ibilang'u didah imbabaluy'u ta boltanonda
nan tawid'un umat ay da Reuben ay Simeon. 6 Mu wada ay di udumnah metob ay didah
imbabaluymu ya hay pangngalandah boltanonda ya malpun da Ephraim ay Manasseh.
7 Ya manu ay ato' hitu ti dumalat hi nunlungdayaa' ay inam an hi Rachel an natoy
hidid Canaan hidin magadyuh tu'ud Bethlehem hi nalpuwanmid Paddan Aram.† At
inlubu"u hiyah nan pingit di owon an miyuy hi ad Ephrath (unu ad Bethlehem), ya diday
paddungnay mipallog ay hiya."
8 Ya unat goh tinnig Jacob nan duwan imbabaluy Joseph ya inalinay, "Ngadan date han
linala'i?"
9 Ya tembal Joseph an inalinay, "Didatuy imbabaluy'un indat Apo Dios ay ha"in hitud
Egypt."
At inalin Jacob di, "Iyalim hitu ta wagaha' dida." 10 Mu adi umday pannig Jacob ti nala'ay.
At inheggon mah Joseph nan imbabaluynan hiya, ya inawalna dida, ya inungnguna.
11 Ya inalin Jacob ay Joseph di, "Agguy'u inilah un at hituy ma'at an tigon da'a! Mu
maphod ta ad ugwan ya inyabulut Apo Dios, at ta"on nan a'apu' an imbabaluymu ya te an
tigo'!"
12 Ya nan duwan imbabaluy Joseph an wah ulpun apuda ya innal Joseph, ya inluungnan
nundayaw ay hiyah luta. 13 Ya inhinan Joseph hi Ephraim hinan way wadhong Jacob,
ya inhinanah Manasseh hinan way agwana, ya inheggon Joseph didan amana. 14 Mu
numpa'telon Jacob di ngamayna ta enyeh'anah ulun han udidian an hi Ephraim di
agwana, ya enyeh'anah ulun nan pangpangullun hi Manasseh di wadhongna. 15 At
winagahanah Joseph an inalinay,

"Hi Apo Dios an dayawon nan o'ommod'un da Abraham ay Isaac
an nanalimun ay ha"in hi engganad ugwan
16 an nan Anghel‡ an namaliw ay ha"in hi an amin hinan nappuhin na'at ay ha"in
di Hiyay munwagah ay date han ung'ungungnga.
At diday manginaynayun hinan ngadan'u ya ngadan nan o'ommod'un da Abraham
ay Isaac.
Ya munholagda ta dumo'ol di holagdah tun luta."

17 Ya unat goh tinnig Joseph an hay ulun Ephraim di nangeh'aanah agwana ya agguyna
penhod. At lina"uynay ngamay amanah ulun Ephraim ta ipeh'anah ulun Manasseh, 18 ya
inalinan amanay, "Ama, adi umat hina ni' di atom ti hiyah te di pangpangullu, at hiyay
pangeh'aam hi agwanmu!"
19 Mu inyadin amanan inalinay, "Inila', la'ay. Hi Manasseh ya dumo'ol di holagnan
ammunah himpamabluy, mu hi Ephraim ya nabagbagtu, ya do'do"ol di holagna ya un
hiya."
20 At winagahan Jacob dida eden algaw an inalinay,

"Nan holag Israel ya bugwaonday ngadanyuh unda munwagah an alyonday,
Hi Apo Dios ya wagahan da'yun umat ay da Ephraim ya hi Manasseh."

At hinunnanan binugway ngadan Ephraim ya un hi Manasseh.
21 Ya inalin Jacob ay Joseph di, "Tigom ten magadyuh an matoya', mu hi Apo Dios ya
wagwadan da'yu, at Hiyay mangibangngad ay da'yuh nan lutan di a'apuyu. 22 At nan
malumong an lutan ad Shechem an hay pana ya hanggap di namuhul'uh nan himpampun
an holag Amor§ ya he"ay pangidata'* ta bo'on nan a'agim ti immannung an he"ay
mumpapto' ay dida."

---

* **48:3** Hay pohdonan ibaga ya *nan Dios an abalinanan amin di logom.* † **48:7** Unu ad Mesopotamia. ‡ **48:16** Hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament. § **48:22** Mid mapto' ya hay nitudo' hi Gen. 34:25-29 di ninomnomna.
* **48:22** Hiyah ne makulug an lugal hi nangilubu'anda ay Joseph ad Canaan (Josh. 24:32).

49

Nan Angunuh an Hinapit Jacob
(Deut. 33:1-29)

1 Hi Jacob ya impa'ayagna an amin nan imbabaluyna ta ibaganay ma'at ay didah udum
hi algaw. 2 Ya unat goh na'amungda ya inalin Jacob ay diday,
"Da'yun imbabaluy'u,
donglonyuy ibaga' an hi amayun hi Israel!

Hi Reuben

3 He"a, Reuben an pangpangngullu,
he"ay nahhun hi nalmuh din amabi'ah'u,
ya he"ay nabagbagtuy haadna,
ya ongol di abalinanan da'yun hina"agi.
4 Mu adi'a matugun an umat hinan humibun luwag di danum,
at adi minaynayun di anabagtum ti enelo'muy ohah nan ahawa' ta binaina'.*

Da Simeon ay Levi

5 Ya da'yu, Simeon ay Levi, ya numpaddung di aatyu
ti da'yu ya impa'enghayun un hay matadom di o'odnanyun un ayu dumaladalat.
6 At ha"in an hi amayu ya adi' ahan iyunnud hinan ato'atonyun dumalat hinan amabmab-
bungotyu,
ya pimmatoy ayu,
ya ta"on un nan bakan ma'usal hi bangkag an mun'aladu ya pinilayyu.†
7 At da'yu ya ma'idutan ayun dumalat nan bungotyun atata'ot ti mi'id homo'yu!
At iwa'at'u nan holagyuh nan lutan di Israel ta miwa'at ayun himpangapu.

Hi Judah

8 He"a, Judah,‡ ya nan a'agim ya *ipabagtu* da'a ta he"ay e'gonanda,
ya abakom an amin nan binuhulmu,
ya munhippi nan a'agim ay he"a.
9 Ya umat'ah nan ma'abbi'ah an layon an abakom nan binuhulmu,
ya malenggop'an umat hinan layon an nalpah ay an pinatoyna nan binuhulna
ya numbangngad an malenggop hinan ipo"oyana.
Ya umanina'inat ya un mali'uh ya tuma'otdan mamangon ay hiya.
10 At he"a, Judah, ya nan holagmuy munnononnong an mun'alih
engganah umali nan Ap'apu§ ta Hiyay unudon di atagutagu.
11 Ya ta"on unmu eg'od nan dongkim hinan ma"ap'aphod an wa'al nan greyp
ta pun'a'anay udumna ya do'do"ol damdamay greyp hi ononyu,
ya ta"on unmu pumba'ba'an di danum di greyp ya do'do"ol damdamay greyp hi
inumonyu.
12 Ya nan matam ya bubumlah hi ado'ol di inumom an bayah,
ya nan babam ya pumahapaha' an dumalat nan ado'ol di inumom an gatas.

Hi Zebulun

13 He"a, Zebulun, ya munhitu'ah nan pingit di baybay ta da'yuy ad lutah
nan way duma'alan di pupul an hay igad ya engganah dih ad Sidon.

Hi Issachar

14 Ya he"a, Issachar, ya umat'ah nan mabi'bi'ah hi dongkin mali'uh hinan gagwan di
pungkalgaan
15 ti he"a ya malia"a an wa ay ta tigom ta malumong nan luta ya maphod hi pun'eblayan,
ya intutulidmun muntamu,
ya na'na'unnud'a ti penhodmuy mid al'ali.

Hi Dan

16 Ya he"a, Dan,* ya *he"ay mumpanuh* ay da'yun himpangapun
umat hinan udum an holag Israel *ta mipattig hi un way amaphodanda* unu bo'on.
17 Ya umat'ah nan atata'ot an ulog hinan pingit di owon
an wa adyay maluh an kabayu ya himbumagga ya inalatnay hu'ina ta magah nan
nitakay."

---

* **49:4** Gen. 35:22. † **49:6** Gen. 34:25-31. ‡ **49:8** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *mipabagtu* (Gen. 29:35), at mattig an impa"el Jacob. § **49:10** Nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus. * **49:16** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *hiyay mumpanuh ta mipattig di pumhodanda* (Gen. 30:6), at mattig an impa"el Jacob.

18 Ya inalin Jacob di, “Apo Dios, hohoddo' di pannagam hinan bumaliw!”†

Hi Gad

19 Ya intuluy Jacob an himmapit an inalinay,
“He"a, Gad,‡ ya mi'id di ta'otmuh nan *ohan battalion di tindalu*
ti wa adyay tumalupa ya numpudugmu dida.

Hi Asher

20 Ya he"a, Asher, ya malmuy do'ol hi mun'aphod an ma'an hinan ihabalmu
an mabalin hi onon di aliy udumna ti malumong nan lutayu.

Hi Naphtali

21 Ya he"a, Naphtali, ya umat'ah nan nibo'tan an ulhan nawaya,
ya mun'aphod di aat nan imbabaluyna.

Hi Joseph

22 Ya he"a, Joseph, ya umat'ah nan mamungan nitanom an manaphapang hinan way obob.
23 Ya ta"on un nunheglay pangat nan binuhulmun he"an pun'ipdugday panadan he"a
24 mu nala'la'eng'an mamanan dida ti ipabi'ah da'ah nan ongol di abalinanan Dios an dayawon Jacob,
ya hiyah ne Dios an manalimun hinan holag Israel,
25 ya nan mabi'ah an Dios din o'ommodmuy bumadang ya mungwagah ay he"ah wagah an malpud abuniyan,
ya nan bunol di lutan umat hi danum,
ya nan do'ol an binabain malpuh nan holagmu.
26 Ya hatun wagah'un he"an middum nan wagah nan o'ommod'u,
ya nahamhamad ya un nan maphod an malpuh nan aduntuduntug.
At pumhod'a, ya malmun amin di mahapulmu,
ya he"ay mawagahan hi umat hina an dumalat nan anabagtum hinan a'agim.

Hi Benjamin

27 Ya he"a, Benjamin, ya umat ah nan ahuh inalahan
an gahin ahan unna patayon nan pi'pattoyna,
ya nun'a'anah nan mahoyang,
ya ginogodwanah nan mapuyaw.”

28 Hiya hanay nunwagah Jacob ay didan himpulu ta duwan holagna an miyunnudan hi aatda.

Hay Natayan ya Nilubu'an Jacob

29 Ya hi Jacob ya inalina goh ay diday, “Magadyuh di umaya' an middum hinan o'ommod'u. At matoya' ay ya ilubu'a' hinan lubu' ama hinan lingab hidih nan lutan Ephron an holag Heth 30 hi ad Machpelah hi potto' di buhu'an di algaw hi ad Mamre hidid Canaan. Ya hete han luta ya hay lina'uan apun hi Abraham ay Ephron ta ilubu'andan hina"ama. 31 Ya hiyah de di nangilubu'andan Abraham ya din ahawanan hi Sarah, ya hiyah de goh di nangilubu'andan Isaac ya din ahawanan hi Rebekah, ya ta"on hi Leah ya hidi goh di nangilubu'a'. 32 At nan luta ya nan lubu' ya napla' ay Ephron an holag Heth.”
33 Ya unat goh nalpah hi Jacob an ni'hapit hinan imbabaluyna ya nundopag hinan nolo'ana, ya natoy.§

50

1 Ya hi Joseph ya len'omnah amana, ya inungnguna, ya kimmila. 2 Ya inalin Joseph hinan mun'agah ta imbalsamalonday odolna. At inatda, 3 ya napat di algaw hi nun'imbalsamalandan hiya ti hiyah ne mahapul ya un ma'imbalsama nan odol. Ya inya'adamal nan i'Egypt hi napituy algaw.
4 Ya unat goh nagtud di nangiya'adamalanda ya inalin Joseph hinan puntamuon han aliy, “Umuy ayu ni' hinan Alin hi Pharaoh, ya inaliyuy, 5 Hidin magadyuh matoy hi ama ya impihapatanan ha"in ta ilubu"u hiyah nan lubu' an indadaanah ad Canaan, ya inhapata' di ato'. At ibagayu ta iyabulutna ni' ta umuy'u ilubu' hi ama ya unna' mumbangngad.”

† **49:18** Gapu ta impa"el Jacob an hi Dan ya umat hinan ulog an umalat at kulugon nan udum an hi AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu) ya ohan holag Dan, at hiyaat unna inaliy, “Hohoddo' di pannagam hinan bumaliw!” (bahaom nan footnote di Rev. 7:8). Mu mid mapto' hi un makulug. ‡ **49:19** Duway pohdon ten ngadan an ibaga: nan oha ya *himmimo'*, ya hay miyadwa ya *ohan battalion di tindalu* (Gen. 30:11). Mattig an inusal Jacob nan miyadwan meaningnah tuh nan nangipa"ilana. § **49:33** Mid mapto' ya na'at hidin 1859 B.C.

6 Ya inyabulut han alin inalinay, “Umuy'a ta ilubu'muh amam ta unudom nan impiha-
patanan he"a.”
7 At immuy da Joseph ta ayda ilubu' hi amana, ya nitnuddan hiya nan puntamuon
nan alih abungna, ya nan a'ap'apun nan abablubabluy hi ad Egypt, 8 ya nitnud goh
nan pamilyana, ya nan i'ibana, ya nan pamilyan amana, ta anggay nan ung'ungungnga
ya nan do'ol an animalday nataynan hi ad Goshen. 9 Ya nun'itnudda nan titindalu an
numpunlugan hi kalesa ya nan numpungkabayu, at do'oldan immuy.
10 Ya unat goh immatamdah nan pun'elekandah ad Atad an potto' di buhu'an di algaw
hinan Wangwang an Jordan ya enlotdan nun'ebel ay Jacob, ya pinungpungdah pituy
algaw ti hiyah ne ugalida. 11 Ya unat goh tinnig nan tatagun nunhituh dih ad Canaan nan
tatagun mun'ebel ya inaliday, “Anakkayah an nidugah di pangat tun *i'Egypt an mun'ebel!*”
At hiyanan nginadnanda hede han lugal ta Abel Mizraim.*
12 At inat nan imbabaluy Jacob din inalin amada 13 an inyuydah ad Canaan ta inlubu'dah
nan lingab hidid Machpelah an potto' ad Mamre an lutan lina'uan Abraham ay Ephron an
holag Heth. 14 Ya unat goh inlubu' da Joseph hi amada ya numbangngad hi ad Egypt an
didan amin hidin a'agina ya din nitnud an mangilubu' ay Jacob.

Hay Nangal'alu'an Joseph hinan A'agina

15 Ya unat goh nalpah an inlubu'dah amada ya inalin nan a'agin Joseph di, “Mid
napto' ya abohlan ditu'un Joseph ta iballohna din nappuhin inat tu'un hiya!” 16 At
nunhonagdah mangalin Joseph hi, “Hidin atagun ama tu'u ya alyonan 17 da'miy, Alyonmin
he"a ta aliwam ni' di numbaholan nan a'agim ay he"a, at ad ugwan ya aliwam ni' di
numbaholanmin baal Apo Dios an dayawon amam!”
Ya unat goh dengngol Joseph hene ya munlulugwa.
18 At immuy nan a'aginan hiya, ya inyungyungdah nan way hinagangna, ya inaliday,
“Ihtu ami ta mumbalin amih baalmu!”
19 Mu inalin Joseph ay diday, “Adi ayu tuma'ot! Ti undan ha"in di Dios ta moltao' da'yu?
20 Ta"on hi inatyuy nappuhin ha"in mu hi Apo Dios ya numbalinonah maphod ta do'olday
nabaliwan hi batel! 21 At adi ayu tuma'ot ti halimuna' da'yu ya nan imbabaluyyu!” Ya
inhapihapitan Joseph dida, at munlenot di punnomnomda.

Hay Natayan Joseph

22 Da Joseph ya nan pamilyan amana ya innaynayundan ni'hituh ad Egypt, ya nuntawon
hi hinggahut ya han himpulu ya un matoy hi Joseph. 23 Ya natubayan ta tinnignay
imbabaluy Ephraim, ya nan ap'apun Ephraim, ya nan imbabaluy goh Makir an imbaluy
Manasseh ya hina'liha'lina didah din pa"itungawanda.†
24 Ya inalinah nan a'aginay, “Magadyuh matoya', mu hi Apo Dios di manalimun an
mangekak ay da'yu ete han luta ta iyuy da'yuh nan lutan intulagnan da Abraham, ya hi
Isaac, ya hi aman hi Jacob!” 25 Ya nunhapataon Joseph nan imbabaluy Israel an inalinay,
“Ihapatayun ha"in di wa adya ta iyuy da'yun Apo Dios ede han luta ya pi'yodonyu nan
tungal'u.”
26 At natoy hi Joseph hi ad Egypt hidin nuntawon hi hinggahut ya han himpulu,‡ ya
inimbalsamada hiya, ya inlungunda.§

---

* **50:11** Hay pohdonan ibaga ya *mun'ebel nan i'Egypt*. † **50:23** Mid mapto' ya winagahan Joseph dida. ‡ **50:26** Hay ugalin di i'Egypt ya 110 di ma"ap'aphod an tawon hi atayandah un mabalin, at gapu ta 110 hi Joseph at na'awatanda an immannung an hi Apo Dios di nunwagah ay hiya. § **50:26** Mid mapto' ya na'at hidin 1805 B.C.

Exodus

Hay Aat Ten Libnu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Moses.
Hay Nangitud'an Moses eten Liblu: nan Hudyu.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hay nakakan.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1290 B.C. hi engganah din 1250 B.C.
Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hinan Hudyuh din natayan Joseph ta engganah din nana"adandah nan Tuldan Abung hinan mapulun.
Hay Outline ten Liblu:

Hay na'at hinan Hudyu YA UNDA makak ad Egypt (1:1—13:22)
Hay na'at ya impaligligat nan i'Egypt nan Hudyu (1:1-22)
Hay na'at ya indadaan Apo Dios hi Moses ta hiyay mamaliw hinan Hudyu (2:1—7:13)
Hay na'at ya impaligligat Apo Dios nan i'Egypt (6:14—12:30)
Hay na'at ya inabak nan Hudyu nan i'Egypt (12:31—13:22)
Hay na'at hinan Hudyuh DIN NALPAHAN di nakakandad Egypt (14:1—40:38)
Hay na'at ya bimmad'angdah nan Mumbolah an Baybay (14:1—15:21)
Hay na'at ya nunle'le'oddah nan mapulun hidin umayandah nan Duntug an Sinai (15:22—17:7)
Hay na'at ya ni'gubatdah nan holag Amalek (17:8-16)
Hay na'at ya pento'da nan u'upihyalda (18:1-27)
Hay na'at ya nungkampudah nan Duntug an Sinai (19:1—40:38)
Hidid Sinai ya inadalday Uldin Apo Dios (19:1—24:18)
Hidid Sinai ya inyammaday Tuldan Abung Apo Dios (25:1—40:38).

Hay Ene'dam nan Holag Israel hi Nipaligligatandad Egypt
(Psa. 105:23-25; Ac. 7:18)

1 Hiyatuy ngadan nan imbabaluy Jacob (an hay oha goh hi ngadana ya hi Israel), ya
didan amin an himpangapu di immuy hi ad Egypt: 2 hi Reuben, ya hi Simeon, ya hi Levi,
ya hi Judah, 3 ya hi Issachar, ya hi Zebulun, ya hi Benjamin, 4 ya hi Dan, ya hi Naphtali,
ya hi Gad, ya hi Asher. 5 Ya hay uyap an amin di holag ya ap'apun Jacob ya napitudah
lammungna.* Mu agguy niddum hi Joseph ti nahhun tuwalin immuy ad Egypt.
6 Ya gun naluh di tawon hi ni'hituwandah di, ya natoy hi Joseph, ya umat goh hinan
a'agina, ya nan udum an tatagun himpangapun immuy hidi an nun'atoyda goh. 7 Mu din
imbabaluy Israel ya diday nanginaynayun an nunholag, at na'udma'udmanda ta do'olda
ahan eden luta.†
8 Ya la'tot ya nun'alid Egypt han agguy nanginnilah aat Joseph ya nan ina'inatna.‡ 9 Ya
inalinah nan tatagunan i'Egypt di, "Tigonyu an uya'adanah nan holag Israel an nidugah
an do'olda ahan, ya mabi'bi'ahda ya un ditu'u! 10 At mahapul an waday aton tu'u ta way
atondan adi gun ma'ud'udman ti ini ya udum hi algaw ya waday gubat, ya mid mapto' ya
milammungdah nan mangubat ay ditu'u, ya innayundan makak!" Anggaynanah inalin
Pharaoh ay dida.
11 At nan a'ap'apu ya pento'day mumpummandal hinan holag Israel hinan tamuda
ta way mangidoldol ay didah nan na'alligat an tamuanda, at diday nangipiyammah
nan holag Israel hinan duwan siudad an ad Pithom ya ad Rameses ta danen siudad
di awadan di pangipiyamungan nan alih nan mahapuldan amin eden babluy. 12 Mu
ta"on un umat hinay nangipaligligatandah nan holag Israel ya undaat goh gun mahlag,
at gunda dumo'ol hi ad Egypt. At nunheglay ta'ot nan i'Egypt ay dida, 13 at gunda iyal'allay
pangipaligligatandah nan holag Israel an mi'id ahan ah homo'da. 14 Ti impiyammadan
diday mapeleng an umat hi halublak ta miyammah abung, ya ta"on nan payaw nan i'Egypt
ya impitamudan dida ta diday nangitamu.
15 Ya impa'ayag goh han ali nan duwan binabain Hudyu an da Shiprah ay Puah an hay
tamuda ya bumadangdah nan way muntungaw hinan binabain Hudyu, ya inalinan diday,

---

* **1:5** Nan bilang an *napitu* ya ma'alih round number ti hay immannung an immuy ad Egypt ya *nanom ta han onom* (Gen. 46:26-27). (Bahaom goh nan footnote di Ac. 7:14 ti *napitu ta han lemay* bilang an nibaag hidi.) † **1:7** Hay uyap di tawon an nete"ah din natayan Joseph ta engganah din nakakan nan Hudyud Egypt ya nahuluk hi duway gahut an tawon. Ya hay uyap di tawon hi nunhituwan nan Hudyud Egypt ya opat di gahut ta han tulumpulu (Ex. 12:40). ‡ **1:8** Hay ngadana nin ya nan Alin hi Ahmose I (1550-1525 B.C.).

16 “Wada ay di badanganyuh nan binabain Hudyuh muntungaw ta tigonyu ay ta lala'i
nan dawatonyun itungawda ya patayonyu. Mu wa ay ta babai ya adiyu patayon.” 17 Mu
agguyda inunud nan inalin nan alih atonda ti hi Apo Dios di e'gonanda, at agguyda pinatoy
nan linala'in dinawatda.
18 At impa'ayag goh nan ali dida, ya inalinay, “Anaad ta agguyyu inunud nan inali' ay
da'yu an agguyyu pinatoy nan linala'in pumpa'ittungaw?”
19 Ya inaliday, “Oo ti nan Hudyu ya madadawoh di atondan muntungaw, at adimi
ataman di puntungawandaan nalpah an adi umat hinan i'Egypt an mumpaligatdan
muntungaw!”
20 At winagahan Apo Dios daden bumadbadang hinan way muntungaw, at
na'ud'udmanda nan tatagun Hudyu, at gunda dumo'do"ol. 21 Ya dumalat nan
nange'gonandan Apo Dios ya winagahana danen bumadbadang hinan way muntungaw
ta nahlagda.
22 Ya immandal nan alih nan tatagunan inalinay, “An amin nan pa'ittungaw an linala'in
imbabaluy nan Hudyu ya umuyyu anudon hinan wangwang, mu adiyu nan binabai!”

2

Hay Nitungawan Moses
(Ac. 7:20-21; Heb. 11:23)

1 Ya wada han lala'in nalpuh holag Levi* an inahawana han nalpu goh hinan holag Levi.†
2 Ya nunhabih den babai ta nuntungaw, ya lala'i.‡ Ya unat goh tinnig inana an ma'apgohan
di a'ung'ungngana ya impo"oynah tuluy bulan. 3 Mu la'tot ya mid ologan mangipo"oy, at
innalna han bahkit an hay niyamma ya tubun di ga'ad, ya inhamadnan linita ta adi luhton
di danum. Ya unat goh nalpah ya innalnah den ung'ungnga, ya inittuna, ya inyuynah
nan pingit di Wangwang an Nile, ya impatabla'nah nan wadan di adudu"oy an holo'. 4 Ya
impiyadugnah nan ungan babai an agin den ung'ungnga ta tigonay ma'at ay hiya, mu
nibataan di awadana.§
5 Ya heden algaw ya immuy din babain imbaluy nan alid Egypt* an umuy mun'amoh
hinan wangwang. Ya nan tatagalana ya nundaldallanandah nan pingit di wangwang. Ya
unat goh inamang nan imbaluy di alih de han bahkit hinan way adudu"oy an holo' ya
hennagnay ohah nan tatagalana ta immuyna innal. 6 Ya unat goh linuptin din imbaluy di
ali nan hanin di bahkit ya tinnignah den ung'ungngan kumilakila, at inggohgohana. Ya
inalinay, “Hiyah te ohah nan imbaluy di Hudyu!”
7 Ya han babai an agin den ung'ungnga ya immuy hinan imbaluy di ali, ya inalinay,
“Pohdom ay ya umuy'u ayagan di ohah nan babain Hudyu ta hiyay manalimun enen
ung'ungnga.”
8 Ya tembal nan imbaluy di alin inalinay, “Oo, eka mun'ayag.”
At immuy heden unga, ya inayaganah inan den ung'ungnga. 9 Ya unat goh inyuynah
den babai ya inalin den imbaluy di alin hiyay, “Awitom heten ung'ungnga ta halimunam,
at idat'uy bo'laom.” At inawitna nan ung'ungnga, ya hinalimunana.
10 Ya unat goh immong'ongngol heden ung'ungnga ya inyuy den babaih nan imbaluy
di ali an hiyay nangekkop hi ad imbaluy.† Ya nginadnana ta hi Moses‡ ti inalinay, “Nan
danum di *nangagawa'* ay hiya.”

Hay Limmayawan Moses ta Immuy ad Midian
(Ac. 7:23-29; Heb. 11:24-26)

11 Ya unat goh immilog hi Moses§ at immuy an nannig hinan i'ibbanan Hudyu, ya
tinnignay aat di nunnaud hi pumpaligligatandan muntamu.* Ya tinnigna goh han ohan
i'Egypt an punhuplitna nan ohan Hudyu. 12 Ya muntiggatiggaw hi Moses an mi'id ah taguh
mannig, at pinatoynah de han i'Egypt, ya inlubu'nah nan panag heden natoy.
13 Ya nabiggat goh ya numbangngad hi Moses, ya inah'upana han duwan Hudyun
mumpattoyda. At inalinah nan numbahol di, “Anaad ta punhudpa'mu han ibbam an
Hudyu?”
14 Ya tembal den lala'in inalinay, “Undan he"ay pento'dah ap'apuh mangipanuh ay
da'mi? Undan alyom ta patayona' an umat hinan namatayam hinan i'Egypt?” Ya ma'atta'ot
hi Moses ti ininnilanan waday nanginnilah nan inatna.

---

* **2:1** Hi Amram di ngadana (Ex. 6:20). † **2:1** Hi Jochebed di ngadana (Ex. 6:20). ‡ **2:2** Mid mapto' ya na'at hidin 1525 B.C. § **2:4** Hi Miriam di ngadana (Ex. 15:20). * **2:5** Hay ngadana nin ya hi Hatshepsut an numbalin hi queen hidi (1503-1482 B.C.). † **2:10** Unu inagawitna hiya. ‡ **2:10** Hay pohdonan ibaga ya *agaw*. § **2:11** Intudun Stephen an amin di mituduh nan i'Egypt ya nitudu goh ay Moses (Ac. 7:22). * **2:11** Hay tawon Moses eden timpu ya napat (Ac. 7:23).

15 Ya unat goh dengngol nan alih† den na'at ya penhodnan ipapatoy hi Moses. Mu lim-
mayaw hi Moses ta immuy hi ad Midian, ya hidiy ni'hituwana. Mu heden dimmatngana ya
inum'umbun hinan way bubun. 16 Ya hidid Midian ya wada han padi‡ an pituy binabaih
imbabaluyna. Ya daden binabai ya immuydah nan way bubun ta ipa'inumanda nan
initnuddan kalnilun amada. 17 Ya immuyda goh nan udum an mumpahtul, ya hinu'witda
daden binabai. At immuy mah hi Moses ta binaliwana dida, ya nun'ipa'inumana din
kalnilun nan binabai.
18 Ya unat goh immanamut daden hina"agi an imbabaluy Reuel ya inalin amaday,
"Anaad ta ag'aga ayun umanamut ad ugwan?"
19 Ya inaliday, "Manu ay ya wada han lala'in i'Egypt an bimmadang ay da'mih din
panu'witan nan udum an mumpahtul ay da'mih nan bubun, ya hiya goh nangngal hinan
danum, ya nun'ipa'inumana nan kalnilu tu'u."
20 Ya inalin amaday, "At hay wadan mah nen lala'i? Anaad ta tinaynanyu? Ekayu ayagan
ta me"an ay ditu'u!"
21 At ni'hituh Moses ay Reuel. Ya la'tot ya inyabulut Reuel an ahawaon Moses han
imbaluyna an hi Zipporah.§ 22 At nalmuy imbaluydan lala'i, ya hay impingadan Moses
ya hi Gershom* ti inalinay, "Ha"in ya unna' atog *bunag* eten babluy."
23 Ya naluh di do'ol hi tawon ya natoy din alid Egypt.† Mu nan holag Israel ya gun
miyal'allay ipaligligatanda an dumalat nan tamuda, ya la'tot ya ahibabagadah badang ay
Apo Dios. 24 At dengngol Apo Dios nan pumpahmo'anda, ya ninomnomna din intulagnah
nan o'ommodda an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. 25 At nidugah di homo'nan didah
nan papanniganah nan ipaligligatanda.

3

Hay Ni'hapitan Apo Dios ay Moses
(Ac. 7:30-34)

1 Ya wa han ohay algaw* an ay pumpahtulan Moses hinan kalnilun Jethro† an hi aman
ahawana an nan padid Midian, ya initnudna nan kalnilu ta ene'wadah nan mapulun ta
engganah unda dimmatong hinan Duntug an Horeb an ma'alih Duntug Apo Dios.‡ 2 Ya
hidiy numpattigan nan Anghel Apo Dios§ ay hiya an ay apuy an mundalang hinan gagwan
di namo'gong an ayiw, ya inhahammad Moses heden mundalang an ayiw, mu immi'inut
an agguy noghob. 3 Ya alyon Moses hi nomnomnay, "Umipanoh'ah te ahan! At umuy'u
pa'ihhamhamadon heden dumaladalang ta anaad ta adi mogmoghob!"
4 Mu unat goh tinnig Apo Dios an gun meheggon hi Moses ya mun'ali an alyonay, "Moses!
Moses!"
Ya tembal Moses an inalinay, "Tayaa', Apu!"
5 Ya inalin Apo Dios di, "Tuma'dog'an ne, ya adi'a gun meheggon hitu, ya anom nan
hapatusmu ti heten timma'dogam ya me'gonan ti wah tua'." 6 Ya inalina goh di, "Ha"in di
Dios an dayawon din o'ommodyu an hi Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob." At hi Moses ya
punhanianay angahna ti tuma'ot an mannig ay Apo Dios.
7 Ya inalin goh Apo Dios ay hiyay, "Titinnig'u nan nidugah an ipaligligatan nan
tatagu' an wah did Egypt. Ya dengngol'uy pumbagandah badang'u an dumalat nan
nidugah an pangipaligligatan nan mumpummandal hinan tamuda, at hohom'o' didah
nan punligligatanda. 8 At hiyanan immalia' ta baliwa' didah nan ato'aton di i'Egypt, ta
ekak'u dida ta umuydah nan damunan luta an malumong, ya ma"almuy mihabal, at do'ol
ahan di ma'an an hidiy nunhituwan nan ahimpahimpampun an nan holag Heth, ya holag
Amor, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya nan iCanaan, ya nan iJebus. 9 Ti dodonglo' di
pumpabadangan nan tatagun holag Israel ay Ha"in, ya titinnig'u goh nan nidugah an
pangipaligligatan nan i'Egypt ay didah nan tamuda. 10 At ad ugwan ya honogo' he"a ta
umuy'ah nan alid Egypt* ta he"ay mangitnud hinan tatagu' an nan holag Israel ta ekakmu

† **2:15** Hay ngadana nin ya nan Alin hi Thutmose III (1502-1448 B.C.). Nob'on nan ali an nitudo' hi Ex. 1:8. ‡ **2:16** Duway ngadana an Reuel (an hay ibalinana ya *ligwan Apo Dios*; Ex. 2:18) di oha ya Jethro nan miyadwa (an hay ibalinana ya *apu*; Ex. 3:1). Hiya ya padi, ya mid mapto' ya dinayawnah Apo Dios ti hi apunan hi Midian ya ohan holag da Abraham ay Keturah, at iniladah Apo Dios (Gen. 25:1-2). § **2:21** Hay pohdonan ibaga ya *hamuti*. * **2:22** Hay pohdonan ibaga ya *bunag*. † **2:23** Nahuluk di nabongle ta han opat di tawon hi nun'alian Thutmose III (1502-1448 B.C.). * **3:1** Hay tawon Moses eden timpu ya nawalu ti napat di tawon hi nunhituwanad Midian (Ac. 7:30). † **3:1** Unu hi Reuel (bahaom nan footnote di Ex. 2:16). ‡ **3:1** Hay oha goh an ngadana ya Duntug an Sinai (Ex. 19:11; Ac. 7:30). § **3:2** Hiya ya hi Jesu Kristun nipattig hinan gutud di Old Testament ti Hiya ya Dios (Ex. 3:4). * **3:10** Mid mapto' ya nan Alin hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.) an imbaluy Thutmose III (1502-1448 B.C.). Ya wada goh di udumnah ngadana an Amenhotep II ya Amenophis II.

dida."
11 Mu inalin Moses ay Apo Dios di, "Apu, anaad ahan ta ha"in di honogom an umuy
mi'hapit hinan ali ta ekak'u nan holag Israel ad Egypt?"
12 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Adi'a mun'od'od ti wagwadaa' ay he"a. At wa ay ta makak
ayud Egypt ya umali ayu ete han duntug ta dayawona' ta henen atonyuy mangipa'annung
an Ha"in di nannag ay he"a."
13 Ya inalin goh Moses ay Hiyay, "Gulat ta umuya' hinan wadan nan holag Israel ya inali'
ay diday, Nan Dios an dayawon din o'ommod tu'uy nannag ay ha"in ta umalia' ay da'yu.
Mu gulat ta mahmahanday ngadanmu ya hay pambal'u mah ay dida?"
14 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Ha"in nan Mi'id di Te"ana ya Mi'id Pogpogna an
Wagwadaa' Tuwali. Hiyah ne ngadan'u an mannag ay he"a."
15 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Hiyah te alyom hinan holag Israel an Ha"in
hi Apo Dios an dayawon din o'ommodyun da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob di
nannag ay he"a. Ya hiyah ne tuwaliy ngadan'uh enggana, at an amin nan holagyuh
pidwa ya hiyay ingadandan Ha"in. 16 At umuy'a, ya impa'ayagmu nan mumpumpapto'
hinan numbino'ob'on an holag Israel ta ma'amungda, ya inalim ay diday, Hi Apo Dios
an dayawon din o'ommod tu'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob ya numpattig ay
ha"in ya inalinay, Ha"in di nanalimun ay da'yu, ya titinnig'u nan nangipaligligatandan
da'yud Egypt! 17 At ten alyo' ad ugwan an ekak'u da'yuh nan ipaligligatanyud Egypt ta
iyuy'u da'yuh nan damunan luta an malumong, ya ma"almuy mihabal, ya do'ol ahan di
ma'an. An henen lutay nunhituwan nan ahimpahimpampun an holag Heth, ya holag
Amor, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya nan iCanaan, ya nan iJebus. 18 At donglon nan
mumpumpapto' di alyom ay dida. At malammung ayuh nan mumpumpapto' hinan
holag Israel ta umuy ayu mi'hapit hinan alid Egypt, ya alyonyun hiyay, Hi Apo Dios
an dayawonmin Hudyu ya ni'hapit ay da'mi. At iyabulutmu ni' nan tuluy algaw hi
pumbaatanmi ta umuy amih dih nan mapulun ta hidiy umuymi pun'onngan hinan Dios
an dayawonmi!"
19 Ya inalin goh Apo Dios di, "Inila' an heden alid Egypt ya adina abuluton di akakanyu
ta engganah un nan na'abbagbagtun way abalinanay mamilit ay hiya 20 ti dumalat nan
pangata' hinan do'ol an atata'ot hi pummolta' hinan i'Egypt. At la'tot ya abuluton nan
ali mahkay di akakanyu. 21 At lumono' di punnomnoman di i'Egypt ta atonday maphod
ay da'yu, at pun'idatday gina'uda ta adi ayu mangiw'iwadyah akakanyu. 22 Ya wa ay ta
magadyuh an makak ayu ya an amin nan binabain holag Israel ya hay odowondah nan
gina'un nan binabain i'Egypt an heneggonda ya nan ni'hitun dida ya lubung, ya balitu', ya
silver, ya hingat, ya hengheng. Ya nun'ipadondah nan imbabaluydan linala'i ya binabai,
ya umat hinay atondan mamnoh hinan gina'un di i'Egypt."

4

Hay Nangidatan Apo Dios ay Moses hinan Abalinanan Mangat hi Umipanoh'a

1 Ya inalin goh Moses ay Apo Dios di, "Gulat ta umuya' ya adia' kulugon hinan tatagu ya
adida unudon nan alyo' ti alyonday, Hi Apo Dios ya agguy numpattig ay he"a!"
2 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Hay ngadan ne han inodnam?"
Ya tembal Moses an inalinay, "Hul'ud, Apu."
3 Ya inalin Apo Dios di, "Ipa'wahmuh nan luta." At impa'wah mah Moses, ya numbalin
hi ulog, at bimmataan hiya.
4 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Edonmuh nan iwitna, ya inta'nangmu." At
inta'nang Moses din ulog, ya numbalin goh hi hul'ud.
5 Ya inalin goh Apo Dios di, "Hiyah ne atom hi un'a umuy hidi, at kulugondan Ha"in
an hi Apo Dios an dayawon din o'ommoddan da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob di
immannung an numpattig ay he"a."
6 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ipahwobmuy ngamaymuh nan bunol di
lubungmu." At inunud Moses an impahwobna. Ya unat goh ginuyudna ya nalipuh hi
palla'.*
7 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ipahwobmu goh nan ngamaymuh nan lubungmu."
At hiya goh di inat Moses an impahwobna ya unna guyudon, ya mapmaphod mahkay an
nipaddung hinan up'up di odolna.
8 Ya inalin goh Apo Dios di, "Mu gulat ta inatmun dida nan nahhun an impattig'un he"a ta
adida kulugon ya atom henen miyadwa, at kulugonda. 9 Ya gulat ta inatmu danen duwan

* **4:6** Nan hapit an palla' hinan hapit di Hudyu ya hiyana nan numbino'ob'on an dogoh di up'up an bo'on nan palla' ya anggay.

umipanoh'a ya hiya damdaman adi da'a kulugon ya immuy'ah nan Wangwang an Nile ta
ummal'ah nan danum, ya inhiitmuh nan luta. At nan danum ya mumbalin hi dala."
10 Ya inalin Moses di, "Apu, bo'on ha"in di honogom ti adia' nala'eng an humapit an
unna' tuwali na'u'umud,† ya tigom an ta"on ad ugwan an numpattigam ay ha"in an ten
unna' muntohtoh'a!"
11 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Hay ngadan di nunlumuh timid di tagu? Ya hay mamu'it
ya mangumud ay hiya? Ya ngadan di way abalinanan mamulaw hi mata, unu hay
mangidat hi panigaw? Undan bo'on Ha"in an hi Apo Dios di mangat? 12 At makak'ad
ugwan ta umuy'a, at badanga' he"an humapit ti Ha"in di okod an mangitudun he"ah
hapitom!"
13 Ya inalin Moses di, "Hay udum ni' ahan, Apu, di honogom hi mangat!"
14 At ma'ahhingal mah hi Apo Dios ay Moses, ya inalinay, "Undan bo'on agim hi Aaron
an holag Levi? Inila' an olognan umal'alu', ya nahamad di panapitna! Ya ad ugwan
ya wah nan dalan an ipluynah tu ta damuwon da'a. Ya awni ta mundammu ayu at
ongol di pun'am'amlonganan mannig ay he"a. 15 Ya munhapit ayun duwa ta nan alyom
di hapitonah nan tatagu. At badanga' da'yu ta Ha"in di okod an mangipanomnom ay
da'yuh nan hapitonyu ya hay atonyu. 16 Ya hi Aaron di pahapitom hinan tatagu ta hiyay
mangibagah nan alyom ay hiya, ya he"ay paddungnay Apo Dios hi gun mangipa'innilan
hiyah nan hapitona. 17 Ya itata'inmu nan hul'udmu ta hiyay usalom an mangat hinan do'ol
an umipanoh'ah nan tatagu."

Hay Numbangngadan Moses ad Egypt

18 Ya unat goh nalpah henen na'at ya immanamut hi Moses. Ya inalinan Jethro‡ an
ommod ahawanay, "Iyabulutmu ni' di umaya' ad Egypt ta umuy'u tigon nan tutulang'uh
di ta puuto' di ma'ma'at ay dida."
At inyabulut Jethro, ya inalinay, "Mid ni' al'alih nan owonyu."
19 Hidin awadan Moses ad Midian ya ni'hapit hi Apo Dios ay hiyan inalinay, "Mum-
bangngad'ad Egypt ti an aminda din mamhod an mamatoy ay he"a ya nun'atoyda." 20 Ya
hidin akakanda ya nuntakayon Moses hi ahawana ya nan duwan linala'in imbabaluynah§
nan dongki, ya nakakda ta umuydad Egypt. Ya inta'ina din hul'ud an din inalin Apo Dios
hi odnana.
21 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Hay pumbangngadanyud Egypt ya ipattigmuh
nan alin amin nan umipanoh'a. Mu ipa'odhol'uy nomnom nan ali* ta ta"on unna gun
tigon nan umipanoh'a ya adina damdama iyabulut an pakakon nan tatagu. 22 Ya alyom
hinan aliy, Hiyah te inalin Apo Dios: Nan holag Israel di paddungnay pangpangulluh
lala'in imbaluy'u, 23 at iyabulutmuy akakanda ta umuyda mundayaw ay Ha"in. Mu inila'
an iyadim, at hiyanan patayo' nan pangpangullun lala'in imbaluymu."
24 Ya hidih nan immiyanan da Moses hinan dalan hi ayandad Egypt ya hi'itangan
patayon Apo Dios hiya.† 25 Mu nan ahawanan hi Zipporah ya innalnay nangalaban an batu
ta nangugitnah nan imbaluyda, at impa'wahnah hu'in Moses nan up'up an ginogodna ta
way pinumhodana, ya inalinay, "Umipabahol ay ha"in nan inat'u ta adi'a mapatoy!" 26 At
binataanan Apo Dios hiya. Ya manu ay inalin Zipporah hene ti dumalat nan nakugitanda.‡
27 Ya hi Apo Dios ya ni'hapit ay Aaron hidid Egypt an inalinay, "Umuy'ah nan mapulun
ta damuwom hi Moses." At immuy ta dinamunah Moses hinan ma'alih Duntug Apo Dios,§
ya inungnguna. 28 At inulgud Moses ay Aaron an amin nan inalin Apo Dios an nannag ay
hiya, ya ta"on nan inalinan atondan umipanoh'a.
29 Ya unat goh nidatong da Moses ay Aaron ad Egypt ya impa'ayagdan amin nan
mumpumpapto' hinan holag Israel ta na'amungda. 30 At hi Aaron di nangipa'innilan amin
hinan tataguh nan inalin Apo Dios ay Moses ya un mahkay ipattig Moses ay dida nan
umipanoh'ah nan tatagu. 31 Ya nan mumpumpapto' ya kinulugdan hi Apo Dios di nannag
ay dida, at inayundan nunluung ta dayawondah Apo Dios ti dengngoldan hohom'ona
didah nan ipaligligatanda.

---

† **4:10** Layah hene ti hay intudun Stephen hi aat di panapit Moses ya hiyay nanginnilan mun'ul'ulgud hinan tugun (Ac. 7:22). ‡ **4:18** Unu hi Reuel (bahaom nan footnote di Ex. 2:16). § **4:20** Da Gershom (Ex. 2:22) ay Eliezer (Ex. 18:4). * **4:21** Ta"on un hi Apo Dios di nangipa'odhol hi nomnom nan Alin hi Pharaoh mu nan Alin hi Pharaoh goh di nangipa'odhol hi nomnomna tuwali (Ex. 7:13-14, 22; 8:15, 19, 32; 9:7, 34-35), at adi tu'u pabaholon hi Apo Dios ti hiyah ne penhod nan Alin hi Pharaoh damdaman ma'at. † **4:24** Bimmungot hi Apo Dios ay Moses ti agguyna inunud nan mandal Apo Dios ay didan Hudyu ta kugitonay imbabaluynan linala'i (Gen. 17:9-14). Ti adi maphod hi un hiyay nabagtun lider di Hudyu mu agguyna inunud nan Uldin. ‡ **4:26** Bahaom nan footnote di Ex. 18:3. § **4:27** Unu Duntug an Sinai (unu Horeb). Manu ay hiyah ne ngadana ti hidiy nangidatan Apo Dios ay Moses hi Uldin (Ex. 19:3).

5

Hay Ni'hapitan da Moses hinan Alid Egypt

1 Ya unat goh nalpah an nunhahapitda ya immuy da Moses ay Aaron hinan alid
Egypt.* Ya inaliday, “Hiyah te inalin Apo Dios an dayawon nan holag Israel an inalinay,
Iyabulutmuy akakan nan tatagu' ta umuydah nan mapulun an mundayaw ya mun'onong
ay Ha"in.”
2 Ya han ali ya inalinay, “Hay ngadan ne han Apo Dios? Ya anaad udot ta unudo' di
inalina ta pakako' nan holag Israel? Agguy'u inilah Apo Dios, ya adi' pakakon nan holag
Israel eten babluy!”
3 Mu inalin da Moses ay Aaron di, “Oo, mu hi Apo Dios an dayawonmin Hudyu ya
numpatigaw ay da'mi, at abulutom ni' ta mumbaat amih tuluy algaw hinan mapulun
ta hidiy pun'onnganmin Hiya.† Ti gulat ta adimi unudon ya hay dogoh di dumalat hi
atayanmi unu hay matadom di pumpamatoynan da'mi.”
4 Ya inalin han ali ay da Moses ay Aaron di, “Unyu pohdon an haliwaon nan tataguh
nan puntamuanda! Mumbangngad ayuat hinan tamuyu! 5 Ya tigonyun ad ugwan ya
da'yun holag Israel di do'do'ol ya un da'min i'Egypt, ya anaad goh ta pohdonyu goh an
duminongdan muntamu?”
6 Ya heden algaw ya immandal nan alih nan mumpummandal an i'Egypt ya nan
mumpumpapto' hinan holag Israel hinan tamudan 7 inalinay, “Adiyu mahkay idat ay dida
nan dagamin iddumdah nan pito' an miyammah nan mapeleng an halublak ta okoddan
umuy an manganap! 8 Mu alyonyun dida ta mahapul an heden uyap di halublak an
iyammadah ohay algaw tuwali ya adi makudangan! Ya mid mapto' ya manghan di
tamuda, at hiyaat unda gun ibagan ha"in ta iyabulut'uy umuyda pundayawan hinan
Diosda! 9 Ya gunyu udman di tamun danen holag Israel ta way atondan tumamutamu,
at mid atondan umuy mundongol hinan hapiton danen mumpunlayah!”
10 At immuyda mah nan mumpummandal hinan tatagu ya nan mumpumpapto' hinan
tamu, ya inalidah nan tatagu di, “Hay inalin nan ali ya adi da'yu mahkay idatan hi dagami!
11 At okod ayun umuy manganap hi dagami, mu mahapul an hede damdaman bilang di
halublak an iyammayu tuwalih ohay algaw di miyamma!”
12 At nan holag Israel ya way ohaan umuyda manganap hi dagamih ad Egypt. 13 Ya
daden mumpummandal ay dida ya nidugah di atondan mangidoldol hinan tamu an
inaliday, “Mahapul an nan bilang di halublak hi iyammadah ohay algaw hidin awadan
di dagamih midat di iyammayu damdama!”
14 At nan holag Israel an napilin mumpangipapto' hinan tamu ya diday nangiboholan
nan mumpummandal ta nunhaplatda dida, ya inaliday, “Anaad ta nahnot ad ugwan ya
ad uggay impiyammayuh halublak an adi umat hidin hopapna?”
15 At daden holag Israel an mumpangipapto' hinan tamu ya immuydah nan ali, ya
inaliday, “Uya'ana ahan tatagwah atom ay da'min baalmu! 16 Ti adi da'mi idatan hi
dagami, mu alyondan da'miy, Mun'amma ayuh halublak! At nan tatagum di ad bahol,
ya anaad ta punhaplat da'mi?”
17 Ya inalin nan alin diday, “Un ayu ahan tuwali napayad an adiyu pohdon an muntamu,
hiyanan hay pangiyabuluta' hi umuyyu pundayawan ay Apo Dios di gunyu ibagabagan
ha"in! 18 At mumbangngad ayuh nan tamuyu! Ti ta"on un mi'id ah dagamih midat ay
da'yu ya mahapul damdama an nan bilang di halublak an iyammayuh ohay algaw hidin
hopapnay iyammayu!”
19 Ya daden mumpangipapto' hinan holag Israel ya iniladan gun miyal'allay punli-
gatanda ti henen nangalin nan alin didan mahapul an din iyammada tuwalih bilang di
halublak hi ohay algaw di iyammada. 20 Ya unat goh limmahunda ya wada da Moses ay
Aaron an mamannod ay dida, 21 at inalidan da Moses ay Aaron di, “Olom man ya hi Apo
Dios di nanannig hinan inatyu, at Hiyay mummoltan da'yu! Ti nan inatyuy dumalat hi
pamoholan nan ali ya nan tatagunan da'mi, at hiyay nangidalatandan mangipaligligat ay
da'mi!”

Hay Ni'hapitan Goh Moses ay Apo Dios

22 At ni'hapit goh hi Moses ay Apo Dios an inalinay, “Apu, anaad ta unna' hennag ay
He"ah tu ya ten munligligatda damdama tun tatagum? 23 Ti nete"ah din ni'hapita' hinan
ali ta imbaga' din inalim ya unnaat goh inyal'allay pangipaligligatanah nan tatagum, ya
agguymu goh dida ahan binadangan!”

---

* **5:1** Hay ngadana nin ya nan Alin hi Amunhotep II (1148-1411 B.C.). Bahaom nan footnote di Ex. 3:10. † **5:3** Bahaom nan Ex. 8:26 ta innilaom di anaad ta mahapul an mumbaatda.

6

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Ad ugwan ya tigom di ato' hinan ali ti mapilitan, at
pakakona nan tatagu', ya punnaudonday akakanda ta taynanda nan babluy.”
2 At inalin goh Apo Dios di, “Ha"in hi Apo Dios. 3 Ya Ha"in din numpattig ay da Abraham,
ya hi Isaac, ya hi Jacob, ya impa'innila' ay didan Ha"in nan Dios an Ongol di Abalinana.*
Mu nan ngadan'u an hi Apo Dios ya agguy'u ni' impa'innilan dida. 4 Ya inhamad'un intulag
ay didan idat'u nan babluy an ad Canaan ta hidiy punhituwanda, ya nibilangdah bunag.
5 At ninomnom'u nan intulag'un dida, at hiyanan hom'o' nan tatagu' an holag Israel hinan
pumpahpahmo'andan Ha"in ti dumalat nan aatdan umat hi himbut. 6 At hiyanan ibagam
hinan holag Israel an alyom di, Ha"in hi Apo Dios, ya Ha"in di mamadang ay da'yuh
nan pangipaligligatan nan i'Egypt ay da'yu ta pogpogo' di aatyun umat hi himbut. Ya
ipattig'uy abalina' an mummoltah nan i'Egypt ta pakakon da'yun ne han babluy. 7 Ya
da'yuy pento"uh tatagu' ta Ha"in an Dios di dayawonyu. Ya hay panginnilaanyuh un Ha"in
hi Apo Dios an dayawonyu ya nan pamogpoga' hinan aatyun umat hi himbut ad Egypt.
8 Ta ipangulu' da'yuh nan babluy an din inhapata' hi idat'un da Abraham, ya hi Isaac, ya
hi Jacob ta da'yun holagday mamnoh hinan luta. Ya ten ipidwa' an alyon di, Ha"in hi Apo
Dios an dayawonyu.”
9 Hiyah ne goh di inulgud Moses hinan holag Israel, mu agguyda dengngol nan inalina
ti dumalat nan nidugah an punnomnomandah nan ipaligligatanda.
10 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 11 “Umuy'a goh hinan ali, ya imbagam
ay hiya ta iyabulutnay akakan nan holag Israel enen babluy.”
12 Ya inalin Moses ay Apo Dios di, “Tigom adya an ta"on nan holag Israel ya adia' donglon,
at iyal'allanah nan ali ti ten unna' muntohtoh'an humapit!”
13 Ya inalin goh Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, “Ibagayuh nan holag Israel ya nan
alid Egypt an Ha"in di namto' ay da'yun duwa ta ipanguluyu nan holag Israel ta ekakyu
didad Egypt.”

Nan Himpangapu an Nahlagan da Moses ay Aaron

14 Hiyatuy holag Israel ya nan imbabaluyda:
Nan pangpangullun hi Reuben ya opatday linala'ih imbabaluyna an da Hanok, ya hi Pallu,
ya hi Hezron, ya hi Karmi. Didanay nalpuh holag Reuben.
15 Hi Simeon ya onomday linala'ih imbabaluyna an da Jemuel, ya hi Jamin, ya hi Ohad, ya
hi Jakin, ya hi Zohar, ya hi Shaul (an hi inana ya iCanaan). Didanay nalpuh holag
Simeon.
16 Hi Levi ya tuluday linala'ih imbabaluynan da Gershon, ya hi Kohath, ya hi Merari an
hiyah ne napatadandan himpangapu. Hi Levi ya hinggahut ta han tulumpulu ta
pituy tawona ya un matoy.
17 Ya hi Gershon ya duwaday linala'ih imbabaluyna an da Libni ay Shimei an diday ommod
nan duwan himpangapu.
18 Hi Kohath ya opatday linala'ih imbabaluynan da Amram, ya hi Izhar, ya hi Hebron, ya hi
Uzziel. Ya hi Kohath ya hinggahut ya han tulumpulu ta tuluy tawona ya un matoy.
19 Ya hi Merari ya duwaday linala'ih imbabaluyna an da Mahli ay Mushi.
Didanay himpangapu an nalpuh holag Levi hi napatad.
20 Ya hi Amram ya inahawanah Jochebed an hi agin amana, at nunholagda ta da Aaron
ay Moses. Hi amadan hi Amram ya hinggahut ta han tulumpulu ta pituy tawona ya
un matoy.
21 Ya hay imbabaluy Izhar hi linala'i ya da Korah, ya hi Nepheg, ya hi Zikri.
22 Ya hi Uzziel ya tuluday linala'ih imbabaluynan da Mishael, ya hi Elzaphan, ya hi Sithri.
23 Ya hi Aaron ya inahawanah Elisheba an imbaluy Amminadab an hi agin Nahshon. Ya
opatday imbabaluyna an da Nadab, ya hi Abihu, ya hi Eleazar, ya hi Ithamar.
24 Hi Korah ya tuluday imbabaluynah linala'i an da Assir, ya hi Elkanah, ya hi Abiasap. Ya
didanay a'apun holag Korah.
25 Ya hi Eleazar an imbaluy Aaron ya inahawana han imbaluy Putiel, ya nunholagda ta hi
Phinehas.
At didan amin di numbalin hi a'ap'apun nan numbino'ob'on an himpangapun nalpuh
holag Levi.
26 Ya da Aaron ay Moses di nangalyan Apo Dios hi mumpangipapto' hinan holag
Israel ta makakdad Egypt, 27 ya diday immuy hinan Alin hi Pharaoh ta al'alu'onday
pangiyabulutanah akakan nan holag Israel ad Egypt.

Hay Immandal Apo Dios ay da Moses ay Aaron

* **6:3** Unu *El-Shaddai* hinan hapit di Hudyu.

28 Ya heden algaw hi ni'hapitan Apo Dios ay da Moses ay Aaron ad Egypt 29 ya inalinay,
“Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu, at umuy ayuh nan alid Egypt ta ulgudonyun amin nan
inali' ay da'yu.”
30 Ya inalin Moses di, “Apu, inilam an ha"in ya adia' nala'eng an humapit, at hiya dan hi
unna' donglon hinan ali?”

7

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Donglom heten alyo' ay he"a ti pumbalinon da'ah
paddungnay Dios hinan umayam hinan ali, ya hi agim an hi Aaron di pun'alunom ta
hiyay pahapitom hinan ali. 2 At ulgudom ay Aaron an amin nan inali' ay he"a ta hiyay
ibaagnah nan ali, ya mahapul an ibaganah nan ali ta iyabulutnay akakan nan holag
Israel enen babluyda. 3 Mu ipa'odhol'uy nomnom nan ali ta way a'ud'udman di ipattig'un
umipanoh'ah tud Egypt. 4 Mu ta"on unna tigon hana ya adi da'a damdama kulugon. At
hiyanan idat'uy numbino'ob'on an punligatan nan i'Egypt ta hiyanay pummolta' ay dida
ya un'u ekak nan tatagu' an holag Israel. 5 At hiyah ne panginnilaan nan i'Egypt an Ha"in
hi Apo Dios ti dumalat nan idat'un ipaligligatanda, at la'tot ya enekak'u nan holag Israel
hinan babluyda.”
6 Ya an amin nan immandal Apo Dios ay da Moses ay Aaron ya inatda. 7 Ya heden gutud
di umuyda pi'hapitan hinan ali ya nawaluy tawon Moses, ya nawalu ta han tuluy tawon
Aaron.

Nan Hul'ud Aaron ya Numbalin hi Ulog
(Psa. 105:26-27)

8 Ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, 9 “Umuy ayu ay hinan ali ta alyonan da'yuy
mahapul ipattigyuy umipanoh'a ta pangimmatuna' ya alyom ay Aaron ta ipa'wahna nan
hul'ud hinan hinagang nan ali, at mumbalin hi ulog.”
10 At immuy da Moses ay Aaron hinan ali ta atonda nan inalin Apo Dios ay dida. At
impa'wah Aaron din hul'ud hidin hinagang nan ali ya nan u'upihyalna, ya numbalin
heden hul'ud hi ulog. 11 Mu heden ali ya impa'ayagna nan nun'alala'eng an mangat hi
madyik an i'Egypt ta ipa'atna goh heden inat da Moses ay Aaron.* 12 At nun'ipa'wahday
hul'udda, ya umat goh an numbalindah ulog. Mu nan hul'ud Aaron an numbalin hi ulog
ya nun'u'muna daden ulog.† 13 Mu impahelot nan aliy nomnomna, at agguyna inat nan
inalin da Moses ay Aaron ti hiyah ne inalin tuwali Apo Dios.

Hay Nete"an di Nummoltaan Apo Dios hinan i'Egypt
(Psa. 78:43-44; 105:29)

14 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Nen un ngumayah nen alin adina iyabulut di
akakan nan tatagu. 15 At hi ma'et ya inta'inmu din hul'ud an din numbalin hi ulog, ya
immuy'ah nan Wangwang an Nile ti umuy hidi nan ali, at hodom hiyah di. 16 Ta immali
ay ya inalim ay hiyay, Hi Apo Dios an dayawon nan Hudyu ya hennaga' ta ibaga' ay he"a an
alyonay, Iyabulutmuy akakan nan tatagu' eten babluy ta umuydah nan mapulun ta hidiy
umuyda pundayawan ay Ha"in! Mu engganad ugwan ya iya'adim damdama. 17 At hiyaat
un inalin Apo Dios di, Heten ato' di hiyay panginnilaam an Ha"in hi Apo Dios. At tigom ta
ihaplat'uh ten hul'ud hinan danum hitun Wangwang an Nile, at nan danum ya mumbalin
hi dala. 18 Ta mun'atoydan amin nan wah nan danum an ekan, ya umagub nan danum, at
adi mabalin hi inumon nan i'Egypt.”
19 Ya inalin Apo Dios goh ay Moses di, “Honogom hi Aaron ta umuyna pun'eldong
din hul'ud hi an amin hinan wangwang, ya ginnaw, ya unit, ya ala', ya obob, ya nan
way bannaw ta mumbalin hi dala an amin nan danum ad Egypt an ta"on nan wah nan
pannumanda.”
20 Ya inat da Moses ay Aaron nan immandal Apo Dios hi atonda. At heden wawaddan
nan ali ya nan tatagalanah nan Wangwang an Nile ya inhaplat mah Aaron nan hul'ud
hinan way danum, ya numbalin nan danum hi wangwang hi dala. 21 Ya nun'atoydan amin

---

* **7:11** Mid mapto' ya da Jannes ay Jambres di ngadanda (II Tim. 3:8), ya hiyah ne goh di aat di ugalin di Hudyu.

† **7:12** Nan ulog di ohan aptan ahan an pangittigan nan i'Egypt, hiyaat un nan Alin hi Pharaoh ya waday balitu' an cobran niyal'altih nan uklupna. Ya gapu ta nan hul'ud Aaron ya numbalin hi ulog ta nun'u'muna an amin di hul'ud an numbalin hi ulog di i'Egypt at mattig an hi Apo Dios di nangabak hi an amin di bulul nan i'Egypt. Ya kulugon nan do'ol an evangelicals an un impadah nan mummadyik an namalbalin da Moses ti ta"on ad ugwan an timpu ya abalinan nan udumnan i'Egypt an ituduwan nan ulog ta ipa'odholday odolda ta umatdah nan hul'ud an ma'alih catalepsy, mu palpaliwan ya bumangonda ta umatda goh hi ulog.

nan e'ekan, ya nidugah an mun'agub nan danum, at adi mabalin hi inumon nan i'Egypt.
Ya an amin nan danum eden babluy ya numbalindah dala.‡
22 Mu eneng'engoh nan mummadyik ad Egypt an dumalat nan la'engda, at inyal'allan
nan ali an mangiya'addi ti adina dongdonglon din alyon da Moses ay Aaron ti hiyah
ne tuwaliy ina'allin Apo Dios. 23 At nan ali ya immanamut hi palasyunan agguyna
ahan hinaghaggung nan na'at. 24 Ya an amin nan i'Egypt ya nunluhu'dah nan pingit di
wangwang ta manganapdah inumondah danum ti adi ahan mabalin hi ma'inum nan
danum an malpuh wangwang.
25 Ya pituy algaw di naluh hi namuhian Apo Dios hinan wangwang.

8

Hay Dimmo'olan nan Tu'a'
(Psa. 78:45; 105:30)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Umuy'ah nan ali, ya inalim di, Inalin Apo Dios
di iyabulutmuy akakan nan tatagu' ta way atondan umuy mundayaw ay Ha"in! 2 Mu
gulat ta adim iyabulut ya lumuwo' di nidugah an do'ol an tu'a' hitun abablubabluy
3 an mun'alpudah nan Wangwang an Nile. Ya la'tot ya umuydah nan punhituwam
ta mun'ihinadah nan kuwaltum, ya nan olo'am, ya umuyda goh hinan a'abung nan
u'upihyalmu, ya nan tatagum, ya nan o"ongol an duyun pungkiwalanyuh nan tatagum,
ya nan punhaangam hi tinapay. 4 Ya ahilatlattu'dah odolmu, ya nan tatagum, ya nan
u'upihyalmu.”
5 At alyon goh Apo Dios ay Moses di, “Alyom ay Aaron ta umuyna eldong nan hul'ud
hinan ginnaw, ya wangwang, ya ala', ya bannaw ta mun'almudah di nan do'ol ahan an
tu'a' ta lonapanda tun lutad Egypt.”
6 At eneldong mah Aaron din hul'ud hinan way danum, ya hin'alina ya nalmuday
nidugah an do'ol hi tu'a', at lenonapanda nan lutad Egypt.* 7 Mu nan mumpummadyik
an i'Egypt ya enengngohda goh din na'at ti dumalat nan abalinanda, ya impadahdan
lumuwon.
8 At impa'ayag nan ali da Moses ay Aaron, ya inalinay, “Munluwalu ayu ni' ay Apo Dios
ta ubahona tun tu'a' hitun nunhituwanmi, at iyabulut'uy akakanyun holag Israel ta umuy
ayu mun'onong ay Apo Dios.”
9 Ya inalin Moses hinan aliy, “Penhod'un iluwaluan da'a, ya nan u'upihyalmu, ya nan
tatagum. Mu maphod hi un he"ay mamto' hi algaw hi pohdom hi pangata', at anonan
amin nan tu'a' ta ammuna tuwali nan tu'a' hi wangwang di ma'angang.”
10 Ya inalin nan aliy, “Atom hi ma'et.”
Ya inalin Moses di, “Ato' hi un hiyay pohdom ta way panginnilaam an hi Apo Dios an
dayawonmi ya na'abbagbagtun mi'id nipaddung ay Hiya. 11 At immannung an anona nan
tu'a' hinan abungmu ya abung nan u'upihyalmu ta ammuna nan wah Wangwang an Nile
di ma'angang.”
12 Ya unat goh nalpah di nunhahappitanda ya tinaynan da Moses ay Aaron nan ali.
Ya nunluwaluh Moses ay Apo Dios ta ubahona din do'ol an tu'a'. 13 Ya inat Apo Dios
nan inluwalun Moses hi ma'at ti himbumagga ya nun'atoydan amin nan tu'a' hinan
abalubaluy, ya nan gettaw, ya nan apayapayaw. 14 At inamung nan i'Egypt, ya nidugah an
ahi'a'agubda. 15 Mu unat goh tinnig nan alin mi'id mahkay nan tu'a' ya hihidya damdaman
impahehelotnay nomnomna ti agguyna inat din inalin da Moses ay Aaron. At nipa'annung
din inalin tuwali Apo Dios.

Hay Nalmuwan nan Nidugah an Do'ol an Imu'
(Psa. 105:31)

16 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Alyom ay Aaron ta idolta'na nan hul'ud hinan
luta ta mumbalin nan hupu' hi imu' hinan abablubabluy ad Egypt.” 17 At hiya mah goh di
inat da Moses ay Aaron ta an amin nan hupu' hinan abablubabluy ya numbalin hi imu'.
At nan imu' ya ahi'a'alukayatdah nan i'Egypt ya an amin hinan a'animalda.
18 Ya impadah goh nan udumnan i'Egypt an mumpummadyik nan inat da Moses, mu
agguyda inabalinan. 19 At inalidah nan aliy, “Hi Apo Dios ya anggay di way abalinanan
mangat hi umat hina!” Mu heden ali ya unnaat goh impahelot di nomnomnan ay agguyna
dengngol da Moses ay Aaron. At nipa'annung din inalin Apo Dios.

‡ **7:21** Hi Hopi di bulul nan i'Egypt an numpapto' anuh nan Wangwang an Nile, at paddungnay binain Apo Dios hiyan mid hulbinan bulul. * **8:6** Waday ohan bulul nan i'Egypt an hi Heqt di ngadana, ya hay tigawna ya umat hinan tu'a'. Ya hi Heqt anuy gun bumadang hinan muntungaw.

Hay Dimmo'olan di Lalog
(Psa. 78:45; 105:31)

20 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Hi maweet ya bumuwah'a goh ta eka damuwon
nan alih ayanah nan wangwang ta alyom ay hiyay, Hiyah te inalin Apo Dios, Iyabulutmuy
akakan nan tatagu' ta umuyda mundayaw ay Ha"in! 21 Ti adim ay iyabulut ya lumuwo'
goh di lalog ta amomolan da'yun amin an i'Egypt an ta"on nan numpunhituwanyu ya nan
lutayu 22 ta ammunah ad Goshen an awadan nan tatagu' an holag Israel di mi'idan di lalog.
At hiyay panginnilaanyun Ha"in hi Apo Dios hinan abablubabluy hitun luta. 23 At hiyay
pangimmatunan nan tatagum ya nan tatagu', ya hay a'atan ne ya hi ma'et.”
24 Ya heden nabiggat ya impa'annung Apo Dios an nalmuy do'ol ahan hi lalog ta
nunhinap ad Egypt an ta"on un nan nunhituwan nan ali ya nan u'upihyalna. At nan lalog
di namuhih ad Egypt.
25 At impa'ayag mah nan ali da Moses ay Aaron, ya inalinay, “Umuy ayu ta umuyyu
onngan nan Dios an dayawonyu, mu ta hitun babluy di pangatanyu.”
26 Ya inalin Moses ay hiyay, “Adi mabalin hene ti nan i'Egypt ya i'innila' an nidugah di
adida pamhodan hinan e'nongmin Apo Dios! At gulat ta hituy pangatanmi ta tigonda at
puntapa da'mi!† 27 At hiyaat unmi pohdon an mumbaat hi tuluy algaw hinan mapulun ta
hidiy umuymi pun'onngan ay Apo Dios ta atonmi nan immandalnan da'mi.”
28 Ya inalin nan aliy, “Iyabulut'un umuy ayu mun'onong ay Apo Dios an dayawonyuh
nan mapulun, mu ta adi ayu umuy hi adagwi. At iluwaluana' ni' ay Apo Dios!”
29 Ya inalin Moses di, “Heten akaka' ya iluwalu' ay Apo Dios ta hi ma'et ya ma'ubahda
nan do'ol an lalog hinan nunhituwam, ya nan awadan nan u'upihyalmu, ya nan tatagum.
Mu adi da'mi ilayahan goh ta adim ipaway akakanmih umuymi pun'onngan ay Apo Dios!”
30 Ya unat goh nakak hi Moses hinan awadan di ali ya innayuna, ya nunluwalun Apo
Dios. 31 Ya dengngol Apo Dios heden inluwalun Moses, at inubahnan amin nan nidugah an
do'ol an lalog, at mi'id ah ohah na'angang. 32 Mu un hihidya damdaman un impahehelot
den aliy nomnomnan adina iyabulut di akakan nan holag Israel.

9

Hay Napihtian nan A'animal nan i'Egypt

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Umuy'ah nan ali, ya alyom ay hiyay, Hiyah te inalin
Apo Dios an dayawonmin Hudyu: Iyabulutmuy akakan nan tatagu' ta way atondan
mundayaw ay Ha"in! 2 Mu adim ay iyabulut ta pohdom unda mihihinnah tu 3 ya ipa'alinay
atata'ot hi pihtin di a'animalyu an nan kabayu, ya dongki, ya baka, ya kalnilu, ya nan
gandeng, ya kamilu. 4 Mu nan a'animal di holag Israel ya adi middum an mi'pihti an ta"on
ah oha, ta ammuna nan a'animalyun i'Egypt.”
5 At hay inalin Apo Dios hi gutud di a'atana ya hi ma'et. 6 Ya heden nabiggat ya
impa'annung Apo Dios din inalina. At an amin nan a'animal nan i'Egypt ya nun'atoyda,*
mu mi'id ah ohah natoy hinan a'animal di holag Israel.† 7 Ya nan ali ya hennagna nan
linala'in immuy nanamad hinan a'animal nan holag Israel, ya tinnigdan mi'id ah ohah
natoy. Mu hihidya damdaman heden ali ya unna impa'odhol di nomnomna ti agguyna
inyabulut di akakan nan holag Israel.

Hay Nun'apoghaan nan i'Egypt

8 Ya inalin goh Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, “Umakup ayuh dapul hinan
pun'apuyan, ya impatu"ug Moses an ihabuag ta titiggon nan ali. 9 Ta iwa'at di tuyup hinan
abablubabluy ad Egypt ta hiyay dumalat hi almuwan nan i"itang an mun'abdu' hinan
up'up di tatagu ya a'animal ta mumbalin hi pogha.”
10 At immuy mah immakup da Moses ay Aaron hinan dapul, ya immuydah nan awadan
di ali, ya impatu"ug Moses an inhabuag heden dapul ta immalihbu', ya nawaday i"itang hi
nun'abdu' hinan up'up di tatagu ya nan a'animal, ya nun'apoghaanda.‡ 11 Ya nan i'Egypt
an way abalinandan mummadyik ya mid ologdan umuy ay Moses ti nun'apoghaandan

† **8:26** Manu ay umipabohol nan e'nong nan Hudyuh nan i'Egypt ti (1) pinahiwda nan mumpahtul hi kalnilu at mid mapto' ya pinahiwda goh nan a'animal an impapto'da (Gen. 46:34), ya (2) agguyda ne"an hinan Hudyu ti paniaw (Gen. 43:32). * **9:6** Hay nun'a'atoy ya anggay ya nan a'animal an agguy nihi'ug hi allung ti wagwah didah nan payaw. † **9:6** Dinayaw nan i'Egypt nan do'ol an a'animal, ya dinayawda goh nan numbino'ob'on an bulul an waday uludan umat hi animal. Umat hinan bululda an da Apis ay Mnevis (an ay buta'al an bakay uluda), ya hi Hathor (an ay babain bakana), ya hi Khnum (an ay buta'al an kalniluna). At binain Apo Dios dida. ‡ **9:10** Hay aat te ya waday nun'almuranas, ya nagulid, ya naloghapan, ya waday anappuhinah nan lulug ya hu'i (Deut. 28:27, 35). Hay ngadan ten dogoh? Hay alyon di udum ya smallpox (unu cowpox hinan a'animal), ya bo'on ay ya anthrax. Gulat ta makulug at daten dogoh ya ag'agadan miwa'at.

amin an i'Egypt. 12 Mu impahelot Apo Dios di nomnom nan ali, at agguyna inunud nan
inalida ti hiyah ne tuwali din inalin Apo Dios ay Moses.

Hay Dalallu an Nalpud Daya
(Psa. 78:47; 105:32-33)

13 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Hi ma'et hinan helhelong ya umuymu damuwon
nan ali, ya alyom ay hiyay, Hiyah te inalin Apo Dios an dayawon nan Hudyu an inalinay,
Iyabulutmuy akakan nan tatagu' ta umuyda mundayaw ay Ha"in! 14 Ti adim ay ya moltao'
he"a, ya nan u'upihyalmu, ya nan tatagum ta way panginnilaanyun mi'id ah nipaddungan
di anabagbagtu' hitun luta! 15 Ti gulat ta penhod'un mamatoy ay he"a ya nan tatagum
at ipa'ali' nan mabi'ah an dogoh, at mun'atoy ayu ta mapogpog ayuh tun luta. 16 Mu
manu ay agguy'u inat di umat hina ya ta matagu'a, ta ipattig'un he"a nan abalina', ya
ta mipa'innilan amin hinan tataguh tun luta.§ 17 Mu he"a ya unmu ipangangattuy aatmu,
hiyaat unmu adi iyabulut di akakan nan tatagu'. 18 At innilaom an hi ma'et hinan at hitu
ya ipa'ali' di nunnaud an dalallu an mi'id ah nipaddunganah nan dalallu an gun impaluh
nan i'Egypt an nete"ah din hopapna ta nangamung ad ugwan.* 19 Ya alyom ta ipahi'ugdan
amin nan a'animal an wah nan payaw, ya ta"on nan tatagu ya ta mihi'ugda goh, ti adida
ay ya mun'e'na nan dalallun dida, at mun'atoyda.”
20 Ya nan udumnan i'Egypt an u'upihyal ya timma'otda ti nan inalin Apo Dios, at ayda
nun'ipahi'ug nan a'animalda ya nan baalda. 21 Mu nan udumna ya nidugah di ngohoydah
nan inalin Apo Dios hi ma'at, at agguyda impahi'ug nan himbut ya nan a'animalda.
22 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Ita'nangmuy ngamaymud daya ta mun'agah nan
dalalluh nan abablubabluy ad Egypt, ya nun'e'nah nan tatagu, ya nan a'animal, ya an
amin hinan nitanom hi payaw ya uma.” 23 At inta'nang Moses din hul'udna, ya impa'idul
Apo Dios, ya gun mun'ilat an pumahad hitun luta ya manalallu. 24 Ya nidugah an gun
mun'apalin manalallu ya gun mun'ilat. Hiyah ne nidugah ahan an dalallun mi'id ah umat
hinah impaluh nan i'Egypt hi nete"ah penghana. 25 Ya nun'ipuhit nan dalalluh an amin
hinan agguy nipahi'ug hi ad Egypt an wah nan payawda, at nun'apa"i ya nun'atoyda nan
tatagu ya nan a'animal. Ya an amin di nun'itanom hinan uma, ya payaw, ya ta"on nan
ayiw ya nun'a'ipungda. 26 Mu ad Goshen an nihinan nan holag Israel ya mi'id ah dalalluh
di.
27 At impa'ayag goh nan ali da Moses ay Aaron, ya inalinan diday, “Immannung an
numbahola', ya hi Apo Dios ya makulug di aatna, at ha"in ya nan tatagu' di nibahhaw!
28 At munluwalu ayu ni' ahan ay Apo Dios ta ipadinongna nan atata'ot an idul ya nan
dalallu ti iyabulut'uy akakanyun ten babluy ta adi ayu mahkay mihinah tu!”
29 Ya inalin Moses di, “Awni ta makak amin ten siudad ya nunluwalu amin Apo Dios, at
duminong nan idul ya nan dalallu, ta way panginnilaam an tun luta ya bagin Apo Dios.
30 Mu i'innila' an he"a ya nan u'upihyalmu ya adiyu damdama ta'tan hi Apo Dios.”
31 Ya nan intanom nan i'Egypt an barle ya bimmungada, ya nan flax an ay apoh ya
munhabung, at hiyaat unda nun'apa"i.† 32 Mu nan wheat an paddungnay habug ya agguy
napa"i ti pa'ahhangawda.
33 At hi Moses ya nakak hinan awadan nan ali ta tinaynana nan babluy. Ya inta'nangnay
ngamayna, ya nunluwalun Apo Dios, at dimminong din idul ya dalallu, ya inugawnay
udan. 34 Ya unat goh tinnig nan ali ya nan u'upihyalna an dimminong nan idul ya dalallu
ya impahehelotda damdamay nomnomdan umat hidin hopapna. 35 At impahehelot nan
aliy nomnomna, at agguyna goh inyabulut di akakan nan holag Israel ti hiyah ne tuwali
inalin Apo Dios ay Moses.

10

Hay Nalmuwan nan Do'ol an Dudun
(Psa. 78:46; 105:34-35)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Umuy'ah nan ali ta mi'hapit'a ti impahelot'uy
nomnomna ya nan u'upihyalna ta way ato' an mangipattig ay didah nan pangat'un
umipanoh'a. 2 Ta hanan ma'at ya hiyay ulgudonyuh udum di algaw hinan imbabaluyyu
ya nan a'apuyu an nan nangipaligligata' hinan i'Egypt ya nan nangata' ay didah nan
umipanoh'a ya ma'at ta way panginnilaanyu an Ha"in hi Apo Dios.”
3 At immuy da Moses ay Aaron hinan ali, ya inalidan hiyay, “Hi Apo Dios an dayawonmin
Hudyu ya inalinay, Anuud nin di pangipa'ampaam hi odolmun Ha"in? At iyabulutmuy

§ **9:16** Rom. 9:17. * **9:18** Mu manghan ahan di dalallud Egypt an ta"on un ad ugwan an gutud. † **9:31** Mid mapto' ya January unu February eden timpu ti hiyah ne aat nan bumungaan nan barle ya humabungan nan apoh ad Egypt eden gutud.

akakan nan tatagu' ta umuydan mundayaw ay Ha"in! 4 Ti gulat ta iya'addim ya ipa'ali'
di do'ol hi dudun hinan babluyyuh ma'et 5 ta ho'napandan amin tun luta ta mi'id ahan
mattig. Ya onondan amin hay way na'angang hi agguy pina"in nan dalallu, ya ta"on un
nan ayiw an na'angang hinan payawyu. 6 Ya mun'apnudah nan abungmu, ya ta"on nan
abung di u'upihyalmu, ya nan abung di tatagum. Ya nidugah an atata'ot di aatdan mi'id ah
umat hinah impaluh din a'apuyuh ene'damda." Ya unat goh nalpah hanan inalin Moses
ya nakak.
7 Ya inalin nan u'upihyal hinan aliy, "Anuud nin di pangidinngan ten lala'in mangi-
paligligat ay ditu'u? Mahapul an iyabulutmuy akakanda ta umuyda dayawon hi Apo Dios
an Diosda! Undan adim tigon an ten pumuhi tun ad Egypt?"
8 At impa'ayag goh nan ali da Moses ay Aaron, ya inalina goh ay diday, "Mabalin an
umuy ayu mundayaw ay Apo Dios an dayawonyu! Mu hay mahapul nin hi umuy?"
9 Ya tembal Moses, ya inalinay, "Mahapul an makak amin middum nan imbabaluymi an
nan ung'ungungnga, ya nan nun'a'in'inna, ya nan nun'ala'ay. Ya pun'itnudmi goh an amin
nan kalnilu, ya gandeng, ya nan bakami ti mahapul an munggotad amih pun'onnganmin
Apo Dios."
10 Ya inalin nan alin diday, "Hi Apo Dios di manalimun ay da'yuh un'u abuluton an
makak ayu. Mu adi' ahan abuluton hi un mitnud nan binabai ya ung'ungungnga ti
ma'innilan waday nomnomnomonyuh nappuhin aton! 11 Adi' iyabulut! Ammuna ayun
linala'ih umuy an mundayaw ay Apo Dios ti hiyah ne gunyu lupiton!" At numpakakna da
Moses ay Aaron hinan wadana.
12 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ita'nangmuy ngamaymuh tun babluy ad Egypt
ta malmuy dudun ta ho'napanda tun luta, ta pun'a'andan amin nan nihabal ya nan
himmangaw an inang'ang di dalallu."
13 At inta'nang goh Moses nan hul'udna, ya limmun Apo Dios di puo' an nalpuh appit di
buhu'an nan algaw ta inyal'algawna, ya inlablabinan himmubuhubuud ad Egypt. Ya unat
goh nabiggat hi helhelong ya niddum di dudun hinan puo'.* 14 Ya linonapandan amin
nan ablublubabluy ad Egypt, ya nunheglan do'olda ahan ya un anggay heneh nidugah
an do'ol hi tinnig nan i'Egypt ti mi'id ah umat hinah impaluhdah din penghana, ya adi
goh mapidpidwah enggana. 15 Ya lenonapanda tun luta ta engganah un ngimmitit, at
nun'a'andan amin din nihabal, ya nan himmangaw an inang'ang di dalallu, ya ta"on nan
bungan di ayiw, ya nan nitanom hi payaw ad Egypt, at mid ah ohah na'angang hi tubuda.
16 Ya nunnaudon nan alin nangipa'ayag ay da Moses ay Aaron, ya inalinay, "Numbahola'
ay Apo Dios an dayawonyu, ya numbahola' goh ay da'yu! 17 At aliwanyu ni' heten
numbahola' goh, ya nunluwalu ayun Apo Dios ta ipadinongna ni' ahan hatun nunheglan
pummoltanan ha"in!"
18 At tinaynan Moses nan ali, ya nunluwalun Apo Dios ta mumbagah badang. 19 At
binalliyang Apo Dios nan puo' ta hay appit hi a'unugan di algaw di nangipluyana ta
iyaddibnan amin din dudun hinan Mumbolah an Baybay,† at mi'id ah ohah na'angang hi
dudun ad Egypt. 20 Mu impahelot Apo Dios goh di nomnom nan ali ta omod unna agguy
inyabulut di akakan nan holag Israel.

Hay Hemmelngan ad Egypt hi Tuluy Algaw
(Psa. 105:28)

21 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Ita'nangmu nan ngamaymud daya ta humelong an
ay tipot hinad Egypt ta ahi'ap'apu'ap nan tatagu." 22 At inta'nang Moses di hul'udna,
ya hemmelong ahan an amin nan ablublubabluy ad Egypt hi tuluy algaw. 23 At nan
tataguh ad Egypt ya agguyda nuntitiggawan, ya agguyda goh limmahlahun hinan
numpunhituwanda ti pa'ahhelong ahan. Mu nan awadan di nunhituwan nan holag Israel
ya mapatal.‡
24 At ipa'ayag goh han alih Moses, ya inalinay, "Umuy ayu mahkay an mundayaw ay Apo
Dios an ta"on unyu itnud nan binabai ya nan imbabaluyyu! Mu adiyu itnud nan baka, ya
kalnilu, ya gandeng ta diday mataynan hitu."
25 Ya inalin Moses ay hiyay, "Mahapul ahan an waday e'nongmih Onong an Moghob ta
e'nongmin Apo Dios hinan pundayawanmin Hiya. 26 At an amin nan a'animalmi an mi'id
ahan ah ma'ang'ang ta way e'nongmih nan pundayawanmin Apo Dios, ya agguymi ahan
inilay e'nongmin Apo Dios ta nangamung hi un ami umatam hidi."

---

* **10:13** Hinan March ya April ya umipata'ot nan gun ma'at ad Egypt ti pumuo' an malpuh appit di buhu'an di algaw, ya hin'umu'uddum ya iyalinay nidugah an do'ol hi dudun. † **10:19** Unu Red Sea. ‡ **10:23** Nan algaw ad daya an hi Ra (unu Re) di ohan nabagbagtun bulul di i'Egypt, at binain Apo Dios hiya ti adina abalinan an pumtang.

27 Mu impahehelot Apo Dios nan nomnom din ali, at hiyaat unna adi iyabulut di
akakanda. 28 At inalinan Moses di, “Makak'a ta taynana'! Ya adi'a ahan mahkay
mumpatpatigaw ay ha"in! Ti gulat ta mipattig'an ha"in ya ipapatoy da'a!”
29 Ya inalin Moses di, “At umat ay hinay panapitmu at adia' mipatpattig ay he"ah
enggana!”

11

Hay Natayan nan Papangpangullun Imbabaluy nan i'Egypt
(Psa. 78:51; 105:36; 135:8; 136:10)

1 Ya waday impanomnom Apo Dios ay Moses an inalinay, “Hiyah te mahkay di angunuh-
nah pummolta' hinan ali ya nan tataguna. At malpah ay henen ma'at at iyabulutnay
akakanyu, ya hay atonan mamakak ay da'yu ya punhunihun da'yu ta punnaudonay
akakanyun ten babluy. 2 At ad ugwan ya alyom hinan linala'i ya binabain holag Israel ta
mun'adawdah nan gina'un nan heneggonda an nan gina'un di odol an balitu' ya silver.”
3 Hi Apo Dios ya indatnay pange'gonan nan i'Egypt hinan holag Israel ti ta"on un nan
u'upihyal ya nan tatagu ya ibilangdan hi Moses ya ongol di abalinana.
4 At intuluy Moses an ni'hapit hinan ali ya un mahkay makak an inalinay, “Hiyah
te inalin Apo Dios an inalinay, Hi lumabi ya le'do' an amin tun ad Egypt. 5 Ya an
amin nan papangpangullun linala'in imbabaluy nan i'Egypt ya mun'atoydan mete"ah
nan pangpangullun lala'in imbaluymun mamnoh hi haadmu ta nangamung hinan
pangpangullun imbaluy nan tatagalam an binabain hay tamuda ya un munggelgeleng
hi bogah. Ya mun'atoy goh an amin nan nun'ahhun an imbabaluy nan a'animalyu. 6 Ya
an amin nan ablublubabluy hitud Egypt ya ma"adngol di ahingungulngul an mid ah at
hinah na'at hidin penghana ya hi awnih udum di algaw goh. 7 Mu nan holag Israel ya
mi'id al'alin ta"on nan ahu, ya mi'id ah mun'aluul ta way panginnilaanyun Ha"in an hi
Apo Dios ya agguy numpaddung di pangat'uh nan holag Israel ya nan i'Egypt. Hiyah ne
inalin Apo Dios.”
Ya intuluy Moses an himmapit, ya inalinay, “Inila' nan ma'at ti 8 an amin nan
u'upihyalmu ya umalidan munluung an mangal'alu' ay ha"in an alyonday, Ekakmun
amin nan tatagum! Ta nalpah ay an inalida ya unna' mahkay makak.” Ya nidugah di
bimmubungtan Moses hidin nanaynanah nan ali.
9 Ya gun tuwali alyon Apo Dios ay Moses di, “Manu ay adi da'a dongdonglon hinan ali
ya ta way inat'un nangat hinan do'ol an umipanoh'ad Egypt.” 10 Ya da Moses ay Aaron ya
gunda inat an amin hanan umipanoh'ah nan wadan nan ali, mu impahehelot damdaman
Apo Dios di nomnomna ta omod unna agguy inyabulut di akakan nan holag Israel hinan
babluyda.

12

Hay Namaliwan nan Angel hinan Numpunhituwan nan Holag Israel
(Lev. 23:4-8; Num. 28:16-25; Deut. 16:1-8)

1 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron hidid Egypt an alyonay, 2 “Mete"ad
ugwan ya heten bulan di ibilangyuh hopap di bulan di hintawon hinan holag Israel.*
3 At mahapul an pun'ibagayun amin hinan holag Israel ta nan miyapulun algaw ad
ugwan an bulan ya an amin nan linala'in o'ommod nan ohan pamilya ya way ohaan
pilionay ohah nan uyaw an kalnilu.† 4 Ya gulat ta nan nahnot an pamilya ta iniladan
mi'id ologdan mangihdan amin hinan paltionda ya mahapul an mi'hapitdah nan ohan

* **12:2** Hiyah te te"an di calendar di Hudyu, at paddungnay hiyay Balun Tawon ay dida. Ya duway ngadan nen bulan ti hay ngadanah nan hapit di iCanaan ya *Aviv* (Ex. 13:4; 23:15; 34:18; Deut. 16:11), mu hay ngadanah nan hapit di iBabylon ya *Nisan* (Neh. 2:1; Esth. 3:7). Ya hay nipaddungan nan tawon hinan calendar tu'ud ugwan an gutud ya 1445 B.C. hidin miyatlun tawon hi nun'alian Amunhotep II (1448-1411 B.C.). Hiyatuy calendar di Hudyu: nan hopap di bulan ya *Aviv/Nisan* (March-April), ya miyadwan bulan ya *Ziv* (April-May), ya nan miyatlun bulan ya *Sivan* (May-June), ya nan miyapat an bulan ya *Tammuz* (June-July), ya nan miyaleman bulan ya *Ab* (July-August), ya nan miyonom an bulan ya *Elul* (August-September), ya nan miyapitun bulan ya *Tishri/Ethanim* (September-October), ya nan miyawalun bulan ya *Bul/Marcheshvan* (October-November), ya nan miyahiyam an bulan ya *Kislev* (November-December), ya nan miyapulun bulan ya *Tebeth* (December-January), ya nan miyapulu ta han ohan bulan ya *Shebat* (January-February), ya nan miyapulu ta han duwan bulan ya *Adar* (February-March). † **12:3** Mattig an hay miyapulun algaw hinan bulan an Aviv/Nisan ya hiyah ne nipaddung an algaw hidin nuntakayan Jesus hinan dongki, ya henen nahhun an algaw an ma'alih Palm Sunday ya paddungnay inalin Jesus hinan tatagud Israel di, “Pot'onyuh awni nan uyaw an kalniluyu, mu od'odolnah unna' pot'on ay da'yu ta Ha"in di paddungnay uyaw an mipallog ay da'yu!” (Mat. 21:1-11; Mk. 1-11; Lk. 19:29-38; Jn. 12:12-15).

pamilyan heneggonda ta milammungdan didan mangihdan de han ohan mapalti. At
mabalin an aminondan ihda ta mi'id ah ma'angang. 5 Hay pilionda ya nan uyaw an kalnilu
unu gandeng an ohay tawona an buta'al an mi'id ah ganitna. 6 Ya ilahhinda nan uyaw ta
engganah nan mahdom eden miyapulu ta opat an algaw nen bulan, ya daden hinohhan
pamilyan holag Israel ya dedehhonondan golton nan kalniluda. 7 Ya alanda nan dalan nan
mapalti, ya inlamuhdah nan gaub hinan numpinangngel an paneddeng, ya nan alegeng
di pantaw, ya nan bagtun di pantaw nan abung eden wadan di pangihdandah nan napalti.
8 Ya henen mahdom ya mahapul an mihdan amin nan mipagan dotag nan mapalti, ya hay
onondah pangihidaandah nan nipagan dotag ya nan tinapay an agguy nabino'bo'an ya
nan halawhaw an mumpait. 9 Ya adiyu ihda nan ma'ata unu nan mihaang an nonong nan
na'imul, ya impagayun middum nan uluna, ya hu'ina, ya an amin nan minalutuna. 10 Ya
mahapul an mi'id ahan ah ma'angang hinan mabiggat, ta wada ay di ma'angang hi adiyu
ihda ya mahapul an gohbonyu ya un mawa'ah. 11 Ya alyom ay dida ta mundadaanda,
ya egtomday gina'uda, ya numbalikisda, ya idadaanday hul'udda, ya nunhapatusda ta
midadaandan mumbaat, ya punnaudondan mangan ti hiyah ne gutud di pamaliwan Apo
Dios ay da'yu."
12 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya henen mahdom ya le'do' an amin nan abablubabluy
ad Egypt ta pumpatoy'un amin nan pangpangullun imbabaluy nan i'Egypt ya ta"on nan
a'animalda. Ya pa"io' an amin nan bulul an dayawon nan i'Egypt ta ipattig'un Ha"in nan
immannung an Dios.‡ 13 Ya nan dalan nilamuh hinan abalubaluy ya hiyay pangimmatuna'
hinan numpunhituwanyu, ya tigo' ay nan dala ya linauha' da'yu ta adi ayu mitagam hinan
pummoltaa' hinan i'Egypt. 14 Ya heden algaw di panginomnomanyuh nan namaliwa' ay
da'yu, at Ha"in an Dios di ibehtaanyuh atawotawon ta nangamung."
15 Ya inalin goh Apo Dios ay da Moses di, "Adiyu onon nan nabino'bo'an an tinapay hi
pituy algaw. Ya henen hopap di algaw ya mahapul an itapalyun amin nan bino'bo' an
wah nan numpunhituwanyu. Mu gulat ta henen gutud di pituy algaw ya waday ohan
da'yuh mangan hinan nabino'bo'an an tinapay ya mahapul an mapogpog di ibilanganah
nan holag Israel.§ 16 Ya nan hopap di algaw ya ma'amung ayu ta mundayaw ayun Ha"in,
ya umat goh hinay atonyuh nan miyapituh algaw. Ya henen algaw ya adi ayu muntamu
an ammunay ononyuh ihaangyu ya anggay. 17 At gunyu ngilinon an egtadan heten algaw
an agguyyu nanganan hi agguy nabino'bo'an an tinapay ti hiyah ne gutud di nangekaka'
ay da'yud Egypt. At gunyu aton heteh atawotawon hi enggana, ya ipaboltanyuh nan
holagyu. 18 Ya mete"ah munhinag hinan miyapulu ta opat di algaw eden hopap di
bulan ta engganah nan munhinag hinan miyaba'inti ta han ohay algaw di adiyu ahan
panganan hinan tinapay an nabino'bo'an. 19 At henen pituy algaw* ya mahapul an mi'id
ah mipatpatang hi bino'bo' hinan numpunhituwanyu, ya umat goh hinan bunag. Mu gulat
ta wadan da'yuy mangan hinan tinapay an nabino'bo'an ya mahapul an mapogpog di
ibilanganah holag Israel an ta"on un hiya ya bunag unu nitungaw eden babluy. 20 Ya
adiyu onon di nabino'bo'an ta hay ononyuh nan a'abungyu ya nan agguy nabino'bo'an an
tinapay."
21 At impa'ayag Moses an amin nan a'ap'apun nan holag Israel, ya inalinan diday,
"An amin ayu ya punnaudonyun pilion nan uyaw an kalnilu unu uyaw an gandeng an
mun'olog ay da'yun hina"ama, ya paltionyu ta way ihdayuh nan pamaliwan Apo Dios
ay da'yu.† 22 Ya tayaonyuy dalanah nan duyu, ya innalyu nan holo' an hyssop an ay
hanganga, ya bento'yu, ya intamolyuh nan dala, ya inlamuhyuh nan numpinangngel an
paneddeng, ya nan alegeng hinan bagtun di pantaw nan a'abungyu. Mu an amin ayu ya
mi'id ahan ah pumitaw ta nangamung mawa'ah hinan helhelong. 23 Ya gulat ta maluh hi
Apo Dios hinan umuyna pumpamatayan hinan papangpangullun linala'in imbabaluy nan
i'Egypt ya tigona ay ta waday dalah nilamuh hinan bagtun di pantaw ya nan paneddeng
di a'abungyu ya hiyay pangimmatunan Apo Dios at lauhanay a'abungyu ta adi da'yu
pi'tagam an pi'patoy. 24 At hiyah ne atonyuh atawotawon, ya mahapul an itugunyuh nan
imbabaluyyu ta gunda aton heteh un madatngan nan gutud di a'atana. 25 Ya ta"on un
ayu dumatong hinan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yuh pumbabluyanyu ya mahapul an

‡ **12:12** Namolta nan udumnan bulul di i'Egypt (bahaom nan footnotes di Ex. 7:11; 8:6; 9:6; 10:23), mu hi awniat mamoltadan amin ti bainon Apo Dios dida ti adida abalinan an mamaliw hinan papangpangullun i'Egypt, ya nan do'ol an a'animal an umat hinan bululda ya mun'a'atoyda. § **12:15** Nan bino'bo' di mangipattig hi *bahol* (I Cor. 5:8) ya nan *balbalin pangat di tagu* (Lk. 12:1). * **12:19** Nan hopap di algaw enen gotad ya nan Behta an Punnomnoman hinan Namaliwan nan Anghel hinan Tataguh din Penghana, ya nan na'angang an onom an algaw ya ma'alih Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an, at hay lammungna ya pituy algaw nan gotadda. Ya hay pungngadanda eten pitun algaw ya Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an. † **12:21** Hi Jesus di paddungnay uyaw an kalnilu tu'u (Jn. 1:29, 36; I Cor. 5:7; Heb. 7:27).

inaynayunyun gun ngilinon an egtadan heten algaw hi enggana. 26 Ya wa ay ta hanhanan
nan imbabaluyyun alyonday, Anaad heten ngilin? 27 ya hay pambalyu ya alyonyuy, Manu
ay ngilinon an egtadan heten algaw ti hiyah te panginomnoman tu'uh nan nangiwangan
Apo Dios hinan numpunhituwanmin holag Israel hi awadanmid Egypt ti numpatoynay
i'Egypt, mu agguy da'mi."
At numpunhippi nan holag Israel, ya inyungyungda ta dayawondah Apo Dios. 28 At
nabu'alda ta immuyda inat nan inalin da Moses ay Aaron hi immandal Apo Dios ay dida.

Hay Nun'atayan nan Papangpangullun Imbabaluy nan i'Egypt

29 Ya heden limmabi ya numpatoy Apo Dios‡ nan papangpangullun linala'in imbabaluy
nan i'Egypt an nihipun hinan imbaluy nan ali§ an mamoltan hinan haadna ta engganah
nan imbabaluy nan nibalud hinan na'uhu' an lutan baludan, ya ta"on nan nun'ahhun an
imbabaluy nan a'animal. 30 At bimmangon nan ali, ya nan u'upihyalna, ya nan i'Egypt an
ahikikilada ti an amin hinan numpunhituwanda ya waday natoy hi imbaluydah lala'in
pangpangullu.
31 At heden nahdom ya impa'ayag nan ali da Moses ay Aaron,* ya inalinay, "Makak ayu!
Makak ayu! Ya itnudyun amin nan holag Israel ta umuy ayu mundayaw ay Apo Dios an
hiyay ilupityun gun ibaga! 32 Ya pun'alayun amin nan animalyun baka, ya gandeng, ya
kalnilu, ya impadehyu! Ya pi'luwaluyu ni' ahan ay Apo Dios ta wagahana'!"
33 At numpakak nan i'Egypt nan holag Israel ta punnaudondan makak hinan babluyda
ti alyonday, "Ma'amin amin mun'atoy hi un ayu adi makak!" 34 At nun'alan nan holag
Israel an amin nan na'angang an miyammah tinapay an agguy nabino'bo'an, ya inittudah
nan duyun pungkiwalan hi tinapay, ya nunteplagandah lubungda, ya nun'ipi'ugda.
35 Ya inunud nan holag Israel an amin din inalin Moses an mahapul hi atonda. At
nun'adawdah nan i'Egypt hi gina'un buung an silver, ya balitu', ya lubung 36 ti hi Apo
Dios ya indatnay pange'gonan nan i'Egypt hinan tatagun holag Israel, at nun'idatda nan
penhoddah odowon. At binoltanda nan gina'un di i'Egypt.

Hay Nangipadehan nan Holag Israel ta Taynandad Egypt
(Num. 33:1-4)

37 At hidid Rameses di nala"uyan nan holag Israel ta ipluydad Sukkoth. Nan linala'i ya
nahuluk hi onom di gahut di libu,† ya agguy ni'bilang nan binabai ya nan ung'ungungnga.
38 Ya do'olday udumnah tatagun niddum an nitnud ay dida,‡ ya nan do'ol an kalnilu,
ya gandeng, ya baka. 39 Ya hay gutud di gunda anganan ya inhaangda din inodnandan
balunda an agguy nabino'bo'an an din innaldad Egypt. Manu ay agguy nabino'bo'an ya
unda napakak ti mi'id inatdan nanod hi bumladan nan nakiwal an alena. 40 Ya hay uyap
di tawon hi ni'hituwan nan holag Israel ad Egypt ya opat di gahut ya han tulumpulu.§ 41 Ya
heden immannung an angunuh di algaw den opat di gahut ta han tulumpulun tawon* ya
an amin nan tatagun Apo Dios ya nun'akakdad Egypt. 42 Ya heden nahdom di pento' Apo
Dios hi pamakakanah nan tatagunad Egypt, at mahapul an gunda ibehtaan hi atawotawon
ta panginomnomandah namaliwan Apo Dios ay dida.

Hay Uldin hi Aat di Behta an Punnomnomandah Namaliwan Apo Dios hinan Tataguna

43 Ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, "Hiya hatuy uldin hi ma'at hinan
pumbehtaanyu. Mahapul an mi'id ah bunag hi me"an ay da'yu. 44 (Mu wada ay di
himbutyu an bunag ya mahapul an kugitonyuh mahhun ya un me"an.) 45 Mu nan
timpolary an bunag an ni'hitun da'yu ya nan timpolary goh an tagalayu ya adida me"an.
46 Ya mahapul an hay baluy di pangananyun amin hinan ma'an, ya mi'id milahun hinan
ihdayu, ya adiyu ahan ipungon nan tungal di dotag.† 47 Ya an amin nan holag Israel ya

---

‡ **12:29** Itudun nan Psa. 78:49 an hay *a'anghel* Apo Dios di numpamatoy hinan papangpangullun linala'i, mu gapu ta diday hennag Apo Dios at hi Apo Dios damdama. § **12:29** Hay ngadana nin ya hi Amunhotep (unu Amenhotep) ti agguy nun'ali an numbalin hi Amunhotep III. Ya ta"on un nan aginan hi Thutmose IV di nehnod an nun'ali mu intudo' nan muntudtudo' hi historyn di i'Egypt an hiyay nipallog ay Amunhotep II "an ta"on hi bo'on hiyah ne biyangna." Ya hay pohdonan hapiton nin ya bo'on hiyay pangpangullun imbaluyna ti adingna. * **12:31** Ta"on un immandal nan Alin hi Pharaoh an ma'ahhapul an adida ipidpidwan tigon di angahna (Ex. 10:28) mu impa'ayagna dida damdama, at hiyay nama"ih nan mandalna tuwali. † **12:37** Hay ustuh uyapda ya onom di gahut ta han tulun libu ya han lemay gahut ta han nabongle (Ex. 38:26). ‡ **12:38** Umatdah nan udumnan i'Egypt an nangulug ay Apo Dios an dimmalat nan nangabakanah nan do'ol an bululda (Ex. 9:20). § **12:40** At gapu ta na'innila an nun'akakdad Egypt hidin 1445 B.C. at mattig an 1875 B.C. di tawon hidin immayandad Egypt. * **12:41** Hay intudun Stephen hi tawon hi nunhituwandad Egypt ya un opat di gahut (Ac. 7:6). Mu hene ya ma'alih round number ti un itang di uyapna, mu nan opat di gahut ta han tulumpulun tawon an nitudo' hituy ustuh tawona. † **12:46** Manu ay adida ipungon nan tungal ti impa"elday ma'at ay Jesu Kristuh natayana (Jn. 19:36).

mahapul an ibehtaandah ten algaw.
48 Ya gulat ta waday bunag an mangilih immiyan ta pohdonda ay an middum ay da'yun
nen atonyu ya mahapul an kugitonyun amin nan linala'i ta mibilangdan umat hinan holag
Israel. Ya mahapul an nan tagun agguy nakugit ya adida me"an. 49 Hay punhulbian ten
uldin ya nan holag Israel ya ta"on nan bunag an ni'hitun da'yu."
50 At inunud nan holag Israel an amin nan inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron hi
atonda. 51 At henen algaw ya enekak Apo Dios an amin nan holag Israel ad Egypt an
na'uhi'uhigdan ahimpahimpangapu.

13

Hay Pangidawatan hinan Pangpangullun Lala'in Imbaluy ya nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay

1 Inalin goh Apo Dios ay Moses di, 2 "Idawatyun amin ay Ha"in nan pangpangullun
mitungaw an lala'ih nan holag Israel an tagu unu animal ta bagi'."*
3 Ya inalin Moses mah hinan tataguy, "Adiyu al'aliwan heten algaw ti hiyay nakakan
tu'ud Egypt hi nangipaligligatandan ditu'u, ya nakak tu'un dumalat nan nidugah an
abalinan Apo Dios. Ya mi'id mangan hinan tinapay an nabino'bo'an. 4 At ad ugwan
an bulan di Aviv† di akakanyu 5 an hiyay pumbehtaanyuh tinawon ti hiyah te algaw hi
pangiyayan Apo Dios ay da'yuh nan lutan di iCanaan, ya iJebus, ya nan himpampun
an holag Heth, ya holag Amor, ya holag Hiv. Henen luta an din intulag Apo Dios hidin
o'ommod tu'uh din penghanan idatnan da'yu ya lo'eh an luta, at ma'almuy do'ol hi
mitanom. 6 Ya hay onon tu'uh nan pituy algaw ya nan tinapay an agguy nabino'bo'an,
ya henen miyapitun algaw di pumbehtaan tu'uh pundayawan tu'un Apo Dios. 7 Ya henen
pituy algaw ya adi tu'u ahan onon nan tinapay an nabino'bo'an, ya mahapul an mi'id
ahan ah bino'bo' hi miwalwallang hinan abungyu. 8 Ya gulat ta mete"a nan behta ya
ulgudonyuh nan linala'in imbabaluyyun alyonyuy, Manu ay ma'at hatu ti dumalat nan
abalinan Apo Dios, ya enekak da'mid Egypt. 9 Ya henen behta ya hiyay mangipanomnom
ya pangitigan an umat hi malkah ngamayyu ya uluyu ta nan Uldin Apo Dios di unudonyu
ya hapitonyu.‡ Ti dumalat nan nidugah an abalinan Apo Dios ya enekak da'mid Egypt.
10 At gunyu aton heten behtah atawotawon hi un madatngan nan gutudna.
11 Ya gulat ta idatong da'yun Apo Dios hinan lutan di iCanaan an din intulagnan ditu'u
ya nan a'apu tu'u 12 ya mahapul an ilahhinyu nan pangpangullun imbaluyyun lala'i ta
bagin Apo Dios. Ya ta"on nan mahhun an buta'al unu manilhig an i'lum nan animal ya
milahhin goh. 13 Mu mahapul an huwalonyuh uyaw an buta'al an kalnilu nan mahhun hi
mi'lum an uyaw an manilhig an dongki, mu adiyu ay huwalon ya mahapul an ipungonyuy
bagangna. Ya mahapul an huwalonyu goh an amin nan pangpangullun imbaluyyun lala'i.
14 Ya udum di algaw hi un way pangibagan nan imbabaluyyun linala'in alyonday,
Hay itudun te nin han behta? ya alyonyun diday, Manu ay ya dumalat nan nidugah
an abalinan Apo Dios, ya enekak da'mid Egypt hidin nipaligligatanmi! 15 Ti hidin
pangiyadiyan nan alih akakanmi ya numpatoy Apo Dios an amin nan papangpangullun
linala'in holag nan i'Egypt an ta"on nan a'animalda. At hiyaat un mahapul an midawat
an amin nan mahhun an mi'lum an animal ay Apo Dios ta bagina, mu mahapul an
waday huwal nan pangpangullun mitungaw an lala'i. 16 Ya heten behta ya hiyay
mangipanomnom ya pangitigan an umat hi malkah nan ngamayyu ya uluyu ta nan Uldin
Apo Dios di unudonyu ya hapitonyu. Ti dumalat nan nidugah an abalinana ya enekak
da'yud Egypt."

Nan Umat hi Tu'ud di Tigawnan Bunut ya Apuy

17 Ya unat goh inyabulut nan ali an makakda nan holag Israel ad Egypt ya agguy inipluy
Apo Dios didah nan lugal di iPhilistia an ta"on un balah'at an dalan. Ti alyonay, "Gulat ta
waday pi'gubatanda at mun'innomnom nan tatagu, at mumbangngaddad Egypt." 18 At
hay nangipluyanah nange'wanda ya nan nalikaw an dalan hinan mapulun an midoo'
hinan Mumbolah an Baybay.§ At nan holag Israel ya nakakdad Egypt an na'uhi'uhigdan
mundaldalan, ya enegtomday almasdan hinohha.

---

* **13:2** Inunud da Joseph ay Mary heten Uldin, at indawatdah Jesus ay Apo Dios ti pangpangullun lala'i Hiya (Lk. 2:22-23). Ya manu ay inyuldin Apo Dios hete ti binaliwanan amin di linala'in papangpangullun Hudyu (Ex. 12:12-13), at numbalindah hakupna. † **13:4** Unu Nisan (bahaom nan footnote di Ex. 12:2). ‡ **13:9** Hiyah te nalpuwan nan ugalin di Hudyu an nibaag hinan Mat. 23:5. § **13:18** Unu Red Sea.

19 Ya inta'in Moses din tungal Joseph ti hiyah ne inalin Joseph ay didan holag Israel. Ti
inalinay, “Hi awnih pangekakan Apo Dios ay da'yud Egypt ya pi'yekakyu nan tungal'un
ten babluy.”*
20 At hidin nakakandad Sukkoth ya inipluydad Etham ta hidiy immiyanandah nan pingit
nan mapulun. 21 Ya hi Apo Dios di nangipangpangulun dida, at wa ay ta nan mapatal
ya linidumana dida, at waday damunan bunut an pa"ongol an ay tu'ud an mamahhun
ta hiyay unudonda. Ya wa ay ta nan mahdom ya mundalang heden bunut ta waday
pundilagda, at ta"on un nan mahdom ya mumbaatda. 22 Ya nunnonngon Apo Dios heden
bunut an ay tu'ud hinan pumbaatandah nan mapatal ya mahdom.

14

Hay Namad'angan nan Holag Israel hinan Mumbolah an Baybay

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 “Alyom hinan holag Israel ta mumbangngad ayu ta
hidiy umapalanyuh nan neheggon ad Pi Hahiroth an numbattanan ad Migdol ya nan
baybay an neheggon ad Ba'al Zephon. 3 Ta hay ninomnom nan ali atog ya alyonay,
Nan holag Israel ya matengtengawda ti napogpog nan dalan, at mi'id pange'wandah nan
mapulun! 4 Ya ipa'odhol'u goh di nomnom nan ali, at ipapdug da'yu ta way aton nan ali ya
nan titindalun mangipabagtun Ha"in. Ya hiyay panginnilaan nan i'Egypt an immannung
an Ha"in di Ap'apun nan holag Israel.” Henen imbagan Apo Dios di inunud nan holag
Israel hi pange'wanda.
5 Ya unat goh impa'inniladah nan alid Egypt nan nakakan nan holag Israel ya muntu-
tuyu an ta"on un nan u'upihyalnah nan nangiyabulutandan akakan nan tatagu. Ya inal-
iday, “Anaad tuwali ta pinakak tu'u dida? Tigonyu an mi'id mah di babbaalon tu'u!” 6 At
impidadaan nan ali nan kalesanan punluganan di mi'gubat ta hiyay mangipangpanguluh
nan akakanda, ya imbaganah nan tindaluna ta mundadaanda 7 ta mitnuddan munlugan
nan u'upihyal di tindalu an mepongdan milugan hinan onom di gahut an ma"aphod an
lugan, ya nan udum an punluganan. 8 Ti hi Apo Dios ya immannung an impa'odholnay
nomnom nan ali, at pindugda nan holag Israel an natuliddan nunlinggo. 9 At do'ol nan
kabayun nan Alin hi Pharaoh, ya nan lugana, ya nan u'upihyalna an namdug hinan holag
Israel, ya inah'upanda nan holag Israel hinan immapalandah nan pingit di baybay an
neheggon hi ad Pi Hahiroth an dammang ad Ba'al Zephon.
10 Ya unat goh na'uy an ataman nan i'Egypt dida ya inamang nan holag Israel daden
tindalun mamdug ay dida, ya ma'atta'otda ahan, at ahipopokawdan mumpabadang ay
Apo Dios. 11 Ya inalidan Moses di, “Undan dumalat di ami'idan di lubu' hi ad Egypt at
hiyaat un da'miy inyalih tun mapulun ta hiyay atayanmi? Tigom adyay ma'ma'at hinan
nangekakam ay da'mid Egypt! 12 Unmi dan agguy inalin he"ah din awadan tu'ud Egypt hi
onaynah un da'mi taynan an ta"on un ami munnononnong hi baal nan i'Egypt? Ti odolnah
un da'mi baalon hinan i'Egypt ya un han matoy hituh tun mapulun!”
13 Ya tembal Moses an inalinah nan tataguy, “Adi ayu tuma'ot ta un ayuat duminong
ta tigonyuy aton Apo Dios an mamaliw ay ditu'ud ugwan an algaw! Ti danen i'Egypt an
titiggonyud ugwan ya adiyu dida mahkay tigon! 14 At okod hi Apo Dios an mangubat ay
dida, at hay maphod hi atonyu ya un nonong ya dimminong ayu!”
15 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Anaad ta pumkaw'an mumpabadang ay Ha"in?
Alyom hinan tatagu ta inaynayundan umuy. 16 Ya eldongmu nan hul'udmuh nan appit di
baybay, at munhiyan an matob'a' nan danum ta nan mamagan lutay dalanon nan holag
Israel an bumad'ang. 17 Mu ipa'odhol'uy nomnom nan i'Egypt ta way atondan mangilulud
an mangunud ay da'yuh nan gagwan di baybay ta hiyay a'innilaan di anabagbagtu'
an dumalat nan pangabaka' hinan ali, ya nan titindaluna, ya nan u'upihyalna, ya nan
pama"ia' hinan kalesan numpunlugananda. 18 Ya nan pangabaka' ay diday panginnilaan
nan i'Egypt an Ha"in hi Apo Dios.”
19 Ya nan Anghel Apo Dios* an din gun mangipanguluh nan holag Israel ya nahlig an
nebnog ay dida, ya ta"on goh nan ma'ugtul an bunut an nangipangpangulun dida ya nahlig
an nebnog ay dida 20 ta nibattan hinan immapalan nan holag Israel ya nan immapalan nan
titindalun di i'Egypt. At helong hinan wadan di i'Egypt, ya mapatal hinan wadan di holag
Israel, at hiyanan agguy inataman nan titindalu dida.
21 Ya inta'nang Moses an eneldong din hul'udnah nan way baybay, ya impatuyup
Apo Dios nan mabi'ah an tuyup an nalpuh nan buhu'an di algaw, at inlablabinan
hinubuhubuudan nan danum. Ya natob'a' nan danum, at mattig nan luta. 22 At ene'wan

* **13:19** Gen. 50:24-25. * **14:19** Hi Jesu Kristu nin an nipattig hinan gutud di Old Testament.

nan holag Israel hinan mamagan lutah nan way natob'a'an di danum an ay nida'lig hi numpinangngel.
23 Ya din titindalun di i'Egypt, ya nan do'ol an kabayun di ali, ya nan kalesan lugan
goh di ali, ya nan udumnan numpungkabayu ya nangun'unudda an pudugonda didah
nan gagwan di baybay. 24 Ya unat goh wan mun'awawa'ah ya inuhdungan Apo Dios nan
titindalun di i'Egypt ti wagwah dih nan way bunut an ay apuy, ya hinaliwana dida. 25 At
nungkumhunay pilid di nunluganandа, at adida mahlig. Ya inalin nan i'Egypt di, "Un
tu'uat mumbangngad ti ini an hi Apo Dios di mi'gubat ay ditu'uh mangibaliw hinan holag
Israel!"
26 Ya unat goh wan dimmammang nan holag Israel hinan baybay ya inalin goh Apo
Dios ay Moses di, "Ita'nangmuy hul'udmu, ya eneldongmuh nan baybay ta mun'addum
nan danum ta mun'alnongda nan kalesan nunluganan di i'Egypt, ya nan nunluganan di
u'upihyal, ya nan numpungkabayu." 27 At inta'nang Moses di hul'udna, ya eneldongnah
nan baybay, at unat goh wan mawa'ah ya nun'addum din danum an numbangngad
hidin aatna tuwali. At nan i'Egypt ya numbangngadda an limmayaw, mu hi Apo Dios
ya nunlonongona didah nan gagwan di baybay. 28 At nun'addum nan danum, ya
nun'ahe'nob an amin din numpungkabayu, ya an amin din titindalun di i'Egypt an
namdug hinan holag Israel hinan baybay, ya mi'id ah ohah matagun dida.†
29 Mu nan holag Israel ya dinalanda nan mamagan lutah nan gagwan di baybay an
nada'ligan hi danum di numpinangngel. 30 At heden algaw ya binaliwan Apo Dios
nan holag Israel hi namdugan nan i'Egypt. Ya tinnigdan nun'atoy nan i'Egypt an
nun'ihaba'lagdah nan pingit di baybay. 31 At tinnig nan holag Israel nan nidugah an
abalinan Apo Dios hi nangabakanah nan i'Egypt at ta'tanda mahkay hi Apo Dios, ya wada
mahkay di pangulugdan Hiya, ya unudonda goh hi Moses an baalna.

15

Kantan da Moses hi Wadandah Baybay
1 Ya ingkantan da Moses ya nan holag Israel nan kantah nundayawdan Apo Dios an
inalinay,

"Ikantaa' hi Apo Dios an Hiyay nabagbagtun me'gonan
ti nan kabayu ya nan numpuntakay ya nun'ipalnongna didah nan baybay!
2 Hi Apo Dios di nangidat hi bi'ah'u ya nan abalina',
at Hiyay ikantaa',
ya Hiya goh di namaliw ay ha"in,
ya Hiyay Dios an ipabagtu' ya dayawo' an dinayaw din o'ommod'u!
3 Hi Apo Dios di ngadan nan mangab'abak hinan gubat,
4 ya inubahna nan tindalu ya nan kalesan punluganan di alid Egypt hinan baybay,
ya ta"on nan nabagbagtun u'upihyal di tindalu ya nun'alnongdah nan Mumbolah an
Baybay.*
5 Hene'nob nan maluhung an baybay dida,
at ayda batun numpunlonong hi bunolna.

6 Nan agwan an ngamaymu, Apo Dios,
ya nidugah di abalinanan mangam'ameh ti numpuhitmuy binuhulmu.
7 Dumalat nan nidugah an abalinam ya inabakmu nan binuhulmu.
Nan bungotmu ya ay apuy,
at gohbona dida an ay ulut.
8 Ya unmu hinodohdaan ya natob'a' nan danum hi baybay,
ya nida'lig hinan numpinangngel an ay gaub.

9 Ya alyon nan mi'buhul di,
Pudugo' ta ah'upa' dida,
ya hinamham'un amin nan gina'uda,
ya godwo' ta ala' nan pohdo',
ya nan hanggap'uy pamatoy'un dida!
10 Mu hinapudan Apo Dios nan baybay,
ya nun'he'nob nan atata'ot an danum nan i'Egypt hinan atata'ot an danum
an umat hi batun di bungwit an nunlonong.

† **14:28** Inah'upanday do'ol an goman di kalesan di nunluganandah bunol nan Mumbolah an Baybay, at didana nin.
* **15:4** Unu Red Sea.

11 Ya mid hinan udumnan dios di nipaddung ay He"a, Apo Dios, hinan aatmu!
Ti He"a ya anggay di ma"aphod di anahamadna,
ya He"ay mangat hinan umipanoh'a,
ya mata'tan'an dumalat nan anabagtum!
12 Ya unmu eneldong nan agwanmu,
ya inubah tun lutay binuhulmi.

13 Dumalat nan adi mapogpog an pamhodmu
ya impangulum nan binaliwam an tatagu,
ya hinalimunam ta inyuymu didah nan maphod an luta.
14 Ya unat goh dengngol nan tataguh nan abablubabluy ya womogwogdah ta'otda,
ya umat goh hinan iPhilistia.
15 Ya timma'otda goh nan a'ap'apud Edom,
ya womogwog nan mumpumpapto' hinan iMoab,
ya nan tatagud Canaan ya limmungtuydah ta'otda.
16 Ya nidugah di ta'otda,
at nun'ahemongda,
ya dumalat nan nidugah an abalinam, Apo Dios, an tinnigda
ya namolda an paddungnay umatdah batu
ta engganah un naluh nan tatagum an pento'mu.
17 Ta iyuymu didah nan duntug an idatmun dida ta banohda,
ya hidiy pangiyammaam hinan Timplu an punhituwam.
18 Immannung an hi Apo Dios di mun'alih mid pogpogna!"

Nan Kantan Miriam

19 Nan holag Israel ya linauhanda nan baybay an nan mamagay nange'wanda. Ya inunud nan u'upihyal an numpunlugan hinan kabayu ya nan udum an titindalu, mu nun'addumon Apo Dios nan danum, at nun'alnongda. 20 Ya nan babain propetan hi Miriam an agin Aaron ya innalna din tambourine ta impagangohna, ya nangunud an amin nan binabain numpangdon goh hi tambourine, ya nanayawda. 21 Ya ingkantaan Miriam didan inalinay,
"Ikantaanyuh Apo Dios
an Hiyay nabagbagtun me'gonan
ti nan kabayu ya nan numpuntakay
ya nun'ipalnongna didah nan baybay!"

Nan Mumpait an Danum

22 Ya impang'un goh Moses nan holag Israel ta tinaynanda nan Mumbolah an Baybay ta immuydah nan mapulun hi ad Shur.† Ya tuluy algaw di dimmanallanandah nan mapulun, ya mi'id ah inah'upandah danum. 23 Ya la'tot ya nidatongdad Marah,‡ mu adi mabalin an ma'inum nan danum hidi ti *mumpait* (at hiyanan nangadnan hi ad Marah). 24 At nan tatagu ya tayubtubandah Moses an alyonday, "Hay pangngalan tu'uh inumon mah?"

25 At init'u' Moses an nunluwalun numpabadang ay Apo Dios, ya intudun Apo Dios han penton ta ipa'wahnah nan obob, at numbalin heden danum hi maphod an ma'inum.

Ya hidid Marah di nangidatan Apo Dios hi uldin an mahapul hi unudonda, ya hidi goh di nanapngan Apo Dios ay didan 26 inalinay, "Donglonyu ay an nahamad nan hapito', ya atonyu nan maphod, ya unudonyu nan maphod an intugun'u at adi' da'yu moltaon hinan dogoh an umat hinan nummolta' hinan i'Egypt ti Ha"in hi Apo Dios an Mangiyadaog hinan Pundoghanyu."§

27 Ya impadehda goh ta nangamung unda nidatong ad Elim* hi wadan nan himpulu ta duwan obob, ya wada goh di palma an napituy puu, at hidiy immapalandah nan way neheggon hinan obob.

16

Nan Manna ya nan Bagit

1 Ya hidid Elim di nangila"uyan nan holag Israel ta numbaatda, ya nidatongdah nan palantag an Mapulun an Sin an numbattanan ad Elim ya ad Sinai, ya heden dimmatngandah di ya miyapulu ta leman algaw eden miyadwan bulan hi nakakandad

† **15:22** Duway ngadan ten mapulun ti *Shur* di ngadanah hapit di Hudyu (Ex. 15:22), ya *Etham* di ngadanah hapit di i'Egypt (Num. 33:8). Ya numpaddung di ibalinan nen duwan hapit ti hay pohdonan ibaga ya *nan allup an manawan*.

‡ **15:23** Hay pohdonan ibaga ya *mumpait*. § **15:26** Unu *Jehovah Raphah*. Hiyah ne ohan ngadan Apo Dios. * **15:27** Hay pohdonan ibaga ya *ata'nang nan a'ayiw*.

Egypt.* 2 Ya hay wadandan de han mapulun ya tinayubtuban nan tatagu da Moses ay
Aaron 3 an inaliday, “Onaynah un da'mi numpatoy ay Apo Dios hi awadanmid Egypt ti
hidi ya waday dotag hi mihda, ya do'ol di ma'an, at ma"abhug ami! Ya ten un da'miy
inyalih tun mapulun ta hay hinaangmiy iyatoymin amin!”
4 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Ad ugwan ya ipa'ali' di ma'an an malpud abuniyan
an umat hi udan ta way ononyun amin. At alyom hinan tatagu ta binigat ya umuyda
amungon di mun'olog hi onondan den algaw ya ammuna. Ya tapnga' dida ta panniga'
hi unda unudon nan intugun'un dida. 5 Ya nan miyonom hi algaw† ya mahapul an
amungonyuy mun'olog hi ononyuh duway algaw.”
6 At inalin da Moses ay Aaron hinan tataguy, “Hi mapuyaw di panginnilaanyun hi Apo
Dios di nangekak ay da'yud Egypt, 7 ya hi helhelong ya tigonyuy na'abbagbagtun abalinan
Apo Dios ti dengngolna din umamuyuanyun Hiya. Ti undan tuwaliy way abalinanmi
ta da'miy umamuyuanyu?” 8 At inalin goh Moses di, “Hi mapuyaw ya lumuwon Apo
Dios di dotag hi ihdayu, ya nan helhelong ya malmuy nidugah an do'ol an ma'an ta way
ononyu ti dengngol Apo Dios nan pangamuyuanyun Hiya. Immannung an bo'on da'miy
inamuyuanyu ti hi Apo Dios!”
9 At inalin Moses ay Aaron di, “Ayagam an amin nan holag Israel ta umalidan ma'amung
hinan wadan Apo Dios ti dengngolna nan umamuyuanda.” 10 At heden na'amungan an
amin nan holag Israel ya ni'hapit hi Aaron hinan tatagu ta hagangonday appit hi mapulun.
Ya hin'alina ya waday humilin benang Apo Dios an nalpuh nan way bunut.
11 Ya himmapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 12 “Dengngol'u nan umamuyuan
nan holag Israel. At alyom ay diday, Hi mapuyaw hinan munhinag ya mawaday dotag
hi ihdayu, ya nan mabiggat hi helhelong ya mawaday do'ol hi ma'an hi ononyu ta
nangamung un ayu ma"abhug. Ya manu ay ato' di umat hina ya ta way panginnilaandan
Ha"in an hi Apo Dios di manalimun ay dida.”
13 Ya heden napuyaw ya nalmuy do'ol ahan an bagit ta lennapanda nan immapalanda.
Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya dimmulnun amin nan nunlene'woh hinan apal. 14 Ya
unat goh namaganan din dulnu ya waday tinnigdah ahipapaha' an i"itang hinan luta. 15 Ya
unat goh tinnig nan holag Israel at mumbabaggaandan alyonday, *“Hay ngadana?”* ‡ Ya
manu ay hiyah ne nangalida ti mi'id iniladah aatna.§
Ya inalin Moses ay diday, “Hiya hatuy ma'an hi indat Apo Dios hi ononyu! 16 At hiyah
te immandal Apo Dios hi atonyu ta an amin ayu ya mahapul an hay mun'olog hi ononyun
hina"amah ohay algaw di amungonyu. At nan ohan tagu ya godwan di halub di bingayna.”
17 At hiyah ne inat nan holag Israel, at do'ol di inamung nan udumna ya un nan udumna.
18 Ya unat goh hinalubda ya nan nangngal hi do'do'ol ya nun'olog, ya nan nangngal hi itang
ya nun'olog goh ti henen inamungda ya mun'olog hi onon di ohay taguh hin'algaw.*
19 At padanan Moses didan inalinay, “Mi'id ah ang'angonyuh nan ma'an hi nom-
nomonyuh ononyuh ma'et!” 20 Mu nan udumna ya agguyda inat nan inalin Moses, ya
inang'angday udumnah nan ma'an. Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya tinnigdan
nun'abigihan ya ahi'a'agub an nun'adogom, at ma'abbungot hi Moses ay dida.
21 Ya binigat an way ohaan amungonay mun'olog hi onona. Mu nan agguy na'ala ya wa
ay ta hum'it nan potang ya mun'a'ubahda. 22 Ya nan miyonom an algaw ya nun'udmanday
amungondah nan ma'an an hinohhay halub ta mun'olog hi onon di hinohhah duway
algaw. Ya immuy nan mangipangpanguluh nan himpampun an mangihudhudol ay Moses
eden inatda. 23 Ya inalin Moses ay diday, “Hi Apo Dios di nangali an hi bigat an miyapituh
algaw ya ngilin hi pun'eblayan tu'u ta dayawon tu'u Hiya. At ad ugwan an miyonom an
algaw ya idadaanyuy ma'an, ya malgom di atonyun munhaang, mu ta do'lonyuy ihaangyu
ta way ma'angang hi ononyuh nan mabiggat.”

---

* **16:1** Unu Ziv 15, 1446 B.C. At nakakdad Egypt hinan miyapulu ta leman algaw hinan nahhun an bulan an Aviv/Nisan 15, 1446 B.C. (Ex. 12:2, 6, 29, 31), at ustu an ohay bulan di naluh. † **16:5** Unu Alemana/Friday. Nob'on di aton nan Hudyun mumbilang hi algaw ti *nan mahhun an algaw* ya Duminggu/Miha/Sunday (an bo'on Penghana/Lunes/Monday hinan pumbilang di iYadyang), ya *nan miyadwan algaw* ya Lunes/Monday (an bo'on Adwana/Tuesday hinan pumbilang di iYadyang), ya *nan miyatlun algaw* ya Martes/Tuesday (an bo'on Atluna/Wednesday hinan pumbilang di iYadyang), ya *nan miyapat an algaw* ya Miyerkules/Wednesday (an bo'on Opatna/Thursday hinan pumbilang di iYadyang), ya *nan miyaleman algaw* ya Huebes/Thursday (an bo'on Alemana/Friday hinan pumbilang di iYadyang), ya *nan miyonom an algaw* ya Alemana/Biyernes/Friday (an bo'on Malkadu/Habadu hinan pumbilang di iYadyang), ya *nan miyapitun algaw* ya Habadu/Saturday (an bo'on Miha/Duminggu/Sunday hinan pumbilang di iYadyang). ‡ **16:15** Unu *manna* hinan hapit di Hudyu. Bahaom nan footnote di verse 31 ta innilaom di aatna. § **16:15** Itudun nan Psa. 105:40 an hiyay ma'an an nalpud abuniyan, at mid mapto' ya onon di a'anghel Apo Dios. * **16:18** I Cor. 8:15.

24 At heden inalin Moses di inat nan tatagu ti intaleponday nahawal hinan nalutu ta
way ononda. Ya unat goh nabiggat ya agguy nadogom, ya agguy goh nabigihan heden
intaleponda. 25 At inalin Moses ay diday, “Ononyud ugwan ti hiyah te miyapituh algaw
an ngilin ta hi Apo Dios di dayawon tu'u. At mi'id di amungonyuh ma'an ad ugwan an
algaw. 26 At nan miyonom hi algaw di pangamunganyuh ma'an, mu nan miyapitun algaw
ya hiyah ne algaw hi pun'eblayan, at mi'id ma'an hi midat.”
27 Mu heden miyapitun algaw ya wadada damdamay udumnah umuy an mantong hi
ma'an, mu mi'id ah am'amungit hi inah'upanda. 28 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Anuud
mah nin di pangunudan nan tatagu ya pangatandah nan immandal'un dida? 29 Adiyu
aliwan an Ha"in an hi Apo Dios ya inabulut'u an un ohay algaw hi pun'eblayanyu, at hiyaat
un wa ay ta nan miyonom hi algaw ya idat'uy mun'olog hi ononyuh duway algaw ta nan
miyapitun algaw ya mahapul an adi ayu malaa' hinan awadanyu!” 30 At hiyay inat nan
tatagu an wa ay ta nadatngan nan miyapitun algaw ya mun'eblayda.
31 Ya hay nungngadan di holag Israel eden ma'an ya manna.† Ya hay tigawna ya umat
hinan mumpaha' an bugwa, ya hay tamtamna ya umat hinan mayapit an tinapay an
nihaang hi nalamutan hi danum di alig. 32 Ya inalin Moses di, “Hiyah te immandal Apo
Dios hi aton tu'u ti mahapul an italepon tu'uy ohay halub hinan manna ta way tigon di
a'apu tu'uh pidwa ta innilaondan hiyah ne indat Apo Dios hi intanud tu'uh din awadan
tu'uh nan mapulun hi nangekakanan ditu'ud Egypt.”
33 At inalin Moses ay Aaron di, “Alam ah it'ittang hi tibung,‡ ya inittum di hinhalub hinan
manna, ya inyuymun italepon hinan way pundayawan ay Apo Dios ta way tigon di a'apu
tu'uh udum di algaw.” 34 At inat Aaron nan inalin Moses, at inittuna nan manna hinan
it'ittang an tibung, ya intaleponah nan way hinagang nan Kahon an Nittuwan di Uldin
hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu.
35 Ya nan holag Israel ya hay mannay intanuddah awadandah nan mapulun hi napat
di tawon ta nangamung unda nidatong ad Canaan ta hiyay nunhituwanda. 36 Ya hay
nipaddungan di nanalubdah nan manna ya duwan litlo.

17

Nan Danum an Nalpuh Daplah

1 Ya tinaynan nan holag Israel nan Mapulun an Sin ta innaynayundan numbaat hinan
ablublubabluy hi pangipanguluan Apo Dios ay dida. Ya immapaldad Rephidim, mu mi'id
danum hi inumon nan tatagu. 2 At inamuyuandah Moses an inaliday, “Umidat'ah danum
hi inumonmi!”
Ya inalin Moses ay diday, “Anaad ta amuyuana'? Unyu dan tapngan hi Apo Dios?”
3 Mu nan tatagu ya nun'a'uwawda ahan, at gunda amuyuan hi Moses an alyonday,
“Undan hiyah te nangekakam ay da'mid Egypt ta un da'miy patayon an middum an amin
nan imbabaluymi, ya ta"on nan a'animalmin dumalat di inuwawmi?”
4 At nunluwaluh Moses an inyal'alu'nan Apo Dios ta mumpabadang an alyonay, “Hay
ato' mah nin ay daten tatagu? Ti ten niyayanah unna' puntapa!”
5 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Itnudmu nan mumpumpapto' hinan holag Israel ta
ipangpang'uyu ya unda mitnud nan tatagu, ya ita'inmu din hul'ud an din nanaplatmuh
nan Wangwang an Nile. 6 Ya wagwadaa' an manod ay da'yuh nan way ongol an batud
Horeb. Ya dolta'om nan batu, at bumuhu' di danum ta way inumon nan tatagu.”
At inat Moses, ya teten'ol nan mumpumpapto' hinan holag Israel an ni'yibbana. 7 Ya
nginadnanah den babluy ta hi Massah* ya Meribah† ti dumalat nan *umamuyuan* nan
holag Israel ya nan *nanapngandan* Apo Dios an inaliday, “Halimunan ditu'u nin ay Apo
Dios unu adi ditu'u?”

Hay Nangabakan nan Holag Amalek hinan Holag Israel

8 Ya hidih awadan nan holag Israel ad Rephidim ya immuy ginubat nan holag Amalek‡
dida.§ 9 Ya inalin Moses ay Joshua* di, “Pot'om di udum hinan linala'i ta da'yuy umuy

† **16:31** Hay pohdonan ibaga ya *hay ngadana?* (verse 15). Bahaom goh nan Num. 11:7-8 ta innilaom di udumnah aatna.
‡ **16:33** Itudun nan Heb. 9:4 an balitu' di aat ten tibung. * **17:7** Hay pohdonan ibaga ya *tapngan*. † **17:7** Hay pohdonan ibaga ya *amuyu*. ‡ **17:8** Hi Amalek ya ohan ap'apun Esau an agin Jacob/Israel (Gen. 36:12), ya nan holagna ya gunda mi'bohol hinan penghan di agida an holag Jacob. § **17:8** Waday udumnan na"appuhin inat nan holag Amalek eden timpu ti numpatoydan amin din angunuh an mangun'unud an Hudyu ti na'ab'ablayda ya mangluyda, mu inat nan holag Amalek hene damdama ti mi'id di ta'otdan Apo Dios (Deut. 25:17-18). * **17:9** Hay ngadan an impingadan nan o'ommoddan hiya ya *Hoshea* (Num. 13:16), ya hay pohdonan ibaga ya *abaliwan*. Mu linuman Moses di ngadan ten nahamad an baalnan mihukat ay hiyah udum di algaw ta numbalin hi *Joshua* (unu *Jesus* hinan hapit di iGreece), ya hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*.

an mi'gubat hinan holag Amalek hi ma'et, ya ha"in ya umuya' hinan tulid di duntug, ya tuma'doga' ta ita'nang'u nan hul'ud an din inalin Apo Dios hi itata'in'u."
10 At inat Joshua din inalin Moses ay hiyah atona, ya immuy ni'gubat hinan holag
Amalek. Ya da Moses, ya hi Aaron, ya hi Hur ya immuydah nan tulid di duntug. 11 Ya
hidin nunggugubatanda ya wa ay ta inta'nang Moses nan ngamayna ya nan holag Israel
di mangab'abak, mu wa ay ta yo'nonay ngamayna ya nan holag Amalek di mangab'abak.†
12 Mu unat goh na"ablay hi Moses an nangitata'nang hidin hul'ud at inyuy da Aaron
ay Hur han batu ta umbunana. Ya numpinangngeldan nanamdon hi ngamay Moses ta
nitata'nang nan hul'ud ta nangamung na'unug nan algaw. 13 At hiyah de nangabakan da
Joshua hinan holag Amalek.
14 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Itudo'muh teh nan liblu ta panginomnoman ta
adi ma'aliwan, ya ilupitmu an alyon ay Joshua an Ha"in ya ubaho' an amin nan holag
Amalek ta ma'aliwandah tun luta."‡
15 At inyamman Moses han pun'onngan, ya nginadnana ta Hi Apo Dios di ay Bantila.§
16 Ya manu ay nginadnanah ne ti intata'nang Moses nan hul'ud an ay bantila ta way atonan
mumpabadang ay Apo Dios. Ya inalina goh di, "Immannung an hi Apo Dios di okod an
bumadang hinan a'ap'apu tu'u, at Hiya goh di mananggah nan holag Amalek hi udum di
algaw."

18

Hay Numbihhitaan Jethro ay Moses

1 Ya hi Jethro* an padid Midian an hi aman ahawan Moses ya dengngolnan amin nan
namadangan Apo Dios ay da Moses ya nan tataguna an holag Israel an nete"ah din
nangekakanan didad Egypt. 2 Ya initnud Jethro hi Zipporah an ahawan Moses ti num-
bangngad hi abung da amana, 3 ya ni'bangngad goh nan duwan linala'in imbabaluyna.†
Ya hay ngadan di nahhun ya hi Gershom‡ ti hi Moses ya imbilangnay odolnah un mangilin
bunag eden babluy, 4 ya hay ngadan di miyadwa ya hi Eliezer§ ti inalinay, "*Hi Apo Dios an
dinayaw din o'ommod'uy bimmadang ay ha"in* ta agguya' pinatoy hinan alid Egypt."
5 Ya hi Jethro an hi aman ahawan Moses ya nitnud ay Zipporah ya hinan duwan
imbabaluynah nan immapalan da Moses hinan duntug ta immuydah nan duntug hi
mapulun an wadan Apo Dios. 6 Mu impaadna tuwalih nahhun ay Moses an inalinay,
"Umalia' an mumbihhitan he"a, ya itnud'u nan ahawam ya nan duwan imbabaluymun
linala'i."
7 At hiyaat un immuy hi Moses ta damuwonah aman ahawanan hi Jethro, ya nunluung
hi hinagangna ta e'gonana hiya, ya nun'apngada, ya innayundan umuy hinan tuldan
Moses. 8 Ya inulgud Moses ay Jethro an amin di ina'inat Apo Dios hinan ali ya nan i'Egypt
ta way inatnan namaliw hinan holag Israel, ya inulgudna goh di aat nan hinoltapdah nan
enengwada ya hay inat Apo Dios an namadang ay dida.
9 Ya unat goh dengngol Jethro an amin hanan maphod an inat Apo Dios hinan holag
Israel ya ma"am'amlong, 10 ya inalinay, "Mipabagbagtuh Apo Dios an namaliw ay da'yuh
nan ina'inat di ali ya nan tatagunah ad Egypt, ya mipabagbagtu goh hi Apo Dios ti
enekak da'yuh nan nipaligligatanyu! 11 At ad ugwan mahkay ya inila' an hi Apo Dios di
na'abbagbagtu ya un nan udum an dios ti binaliwan da'yuh nan ina'inat di i'Egypt ya nan
nangipaligligatandan da'yu!" 12 Ya inyuy Jethro nan e'nongnan Apo Dios an Onong an
Moghob ya nan udum goh an e'nongnan Hiya. Ya nitnud da Aaron ya nan mumpumpapto'
hinan holag Israel ta umuydan mi'dayaw ay Apo Dios.
13 Ya heden nabiggat ya inumbun hi Moses hinan umbunan di munhumalya ta
ipanuhna nan pumbobohholan nan tatagu, ya timmata'dog nan tataguh hinagangnan
nete"ah helhelong ta engganah nahdom. 14 Ya unat goh tinnig Jethro nan inat Moses ya
inalinay, "Hay umatan nen inatmuh nan tatagu? Anaad ta he"a ya anggay di inumbun an

† **17:11** Hay kulugon nan udumna ya inta'nang Moses di hul'udna an bo'on hay ngamayna ya anggay. Ya hay aat di Hudyun munluwalu ya ita'nangday ngamayda, at hiyaat un inunud Moses di ugalida ta way inatnan nunluwalun Apo Dios. ‡ **17:14** Hiyay gapuna an intudun Apo Dios hinan Alin hi Saul ta ubahona nan holag Amalek, ya nidugah an ongol di bimmungtanan hiya ti binaliwan Saul nan alidan hi Agag (I Sam. 15:1-35). § **17:15** Unu *Rehovah Nissi*. Hiyah ne ohan ngadan Apo Dios. * **18:1** Unu hi Reuel (bahaom nan footnote di Ex. 2:16). † **18:3** Hay kulugon di udum ya impa'anamut Moses didah din agguy namhodan Zipporah an mumpakugit hinan imbabaluyda, hiyaat un ninomnom Moses an hiyay ohah humewol ay hiyad Egypt hinan tamunah un mitnud ay hiyah di (Ex. 4:24-26). Mu mid mapto'. ‡ **18:3** Hay pohdonan ibaga ya *bunag*. Bahaom nan Judg. 18:30 ta innilaom nan ababain an inat nan holagnan hi Jonathan hidin awadandan Hudyud Canaan. § **18:4** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumadang ay ha"in*.

mangipanuh hinan diklamun nan tatagu, ya ten unda tumata'dog an mete"ah helhelong
ta engganay mahdom?"
15 Ya tembal Moses an inalinay, "Mahapul an ato' hina ti nan tatagu ya ha"in di
umaliandan mummahmah hinan aton Apo Dios hinan diklamuda. 16 Ti gulat ta han
duwan tagu ta mumbohholda ya umalidan ha"in ta ha"in di okod an mangipanuh ta
ma'innilay numbahol ay dida. Ya inayun'un ipa'innilan dida nan Tugun ya Uldin Apo
Dios."
17 Ya inalin Jethro ay hiyay, "Henen atom ya adi maphod 18 ti un hay odolmuy boloyom
ya nan nitnud ay he"a! Ti henen tamum ya na'alligat, at adim abalinan an ohhaan an
aton. 19 Hay maphod ya donglom tun itugun'u, at hi Apo Dios di bumadang ay he"a. Ti
he"ay mangihapit hinan tatagun Apo Dios, at an amin nan pumbobohholan nan tatagu ya
ipa'innilam ay Apo Dios. 20 Ya itudum ay dida nan Tugun Apo Dios, ya nan Uldina, ya nan
atondan mangunud, at pumhod di ugalida. 21 Mu mahapul an piliom nan nanomnoman
an linala'in mangita'ot ay Apo Dios an adi munlayah ya adi ummal hi bayad an mili"ud
ta diday mumbalin hi mumpapto' hinan himpampun an tatagu an hinlilibuy bilangda,
unu hinggagahut, unu hinnanabongle, unu himpupulu 22 ta diday mumpanuh hinan way
pumbobohholan nan tatagu. Mu wada ay di naligat an adida abalinan an mangipanuh
ya hiyay iyalidan he"a ta nan madadawoh ya mabalin an okoddan mangipanuh. Ya umat
ay hinay atom at adi'a maligatan ti mahngan di tamum ti mumbabaddangan ayu. 23 Ya
unudom ay henen intugun'uh atom ya iyabulut goh Apo Dios henen atom at manghan di
ablayam, ya umat goh hinan tatagun malenggopdan umanamut."
24 At inunud Moses an amin nan intugun Jethro an ommod ahawana. 25 At pento'nay
udum hinan linala'in holag Israel an waday abalinandan mumpanuh hi diklamu ta
diday mumpapto' hinan hinlilibun tatagu, unu hinggagahut, unu hinnanabongle, unu
himpupulun tatagu. 26 Ta diday okod an gun mangipanuh hinan madadawoh an
diklamun di tatagu, ta nan naligat an adida abalinan di hiyay iyuydan Moses.
27 Ya intulud Moses hi Jethro an hi aman ahawanah nan owon hi pumbangngadanah
babluyda.

19

Hay Awadan nan Holag Israel hinan Duntug an Sinai

1 Ya heden hopap di algaw eden miyatlun bulan* hi nakakan nan holag Israel ad Egypt
ya nidatongdah nan Mapulun an Sinai, 2 ya nalpudad Rephidim ta nidatongdah dih nan
Mapulun an Sinai. Ya hidiy immapalan nan holag Israel hinan way hinagang di Duntug an
Sinai.† 3 Ya nunti'id hi Moses ta umuy mi'hapit ay Apo Dios. Ya nun'alih Apo Dios ay hiya an
wah nan duntug, ya inalinay, "Hiyah te alyom hinan himpampun an holag Israel an nan
tatagun holag Jacob: 4 Da'yu ya tinnitinnigyu nan ina'inat'uh nan i'Egypt, ya hay inat'un
nanalimun ay da'yun umat hinan aton nan agila an manalimun hinan pangitayapanah
nan buyana, ya umat hinay inat'un da'yu ta engganah nidatong ayuh tu. 5 At gulat ta
ihamadyun unudon nan Uldin'u ya nan intulag'u at da'yuy pot'o' hi ilahhin'uh nabalul an
tatagu' ti Ha"in ya bagi' tuwalin amin tun luta. 6 Ya da'yuy pento"uh tagu' an me'gonan
an himpamabluy, ya umat ayuh nan papadi ta Ha"in itamuanyu. Hiyatuy hapitom hinan
holag Israel."‡
7 At nundadyuh Moses, ya inayagana nan a'ap'apun mumpapto' hinan tatagu ta
ma'amungda, ya inulgudnan amin din immandal Apo Dios hi alyonan dida. 8 Ya an amin
nan tatagu ya nundedehhandan nambal an alyonday, "Atonmin amin nan immandal Apo
Dios!" At nunti'id goh hi Moses ta immuyna imbaag nan nambal nan tatagu.
9 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Umalia' ay he"a, mu midduma' hinan ma'ugtul an
bunut ta way aton nan tatagun mangngol hi pi'hapita' ay he"a, ya ta kulugon da'ah
enggana." At hi Moses ya imbagana goh ay Apo Dios nan nambal nan tatagu.
10 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Umuy'ah nan tatagu ta ibagam ay didaan
idadaanday odolda ta itutuyudan amin di baholda, ya idawatday odolda, ya alyom goh
an mahapul an iloba'day lubungda 11 ta midadaandah ohhandi, ti henen algaw di umalia'
hinan Duntug an Sinai ta an amin di tatagu ya tigona'. 12 At mahapul an ulihonyuy
igad hi nunlene'woh eten duntug, ya padanam nan tatagu ta mi'id ah bumahhel hinan
igad an munti'id an umuy hinan duntug, ya adida goh ahan meheggon hinan igad ti nan
umuy meheggon eten duntug ya mahapul an patayonyu. 13 Ya adiyu goh dapoon hinan

* **19:1** Unu Sivan 15, 1446 B.C. † **19:2** Nan do'ol an mabahah nan Biblia tu'u (an umat hi mapa) ya itududay ad Negev di awadan ten duntug, mu bo'on ti ad Arabia di awadana (Gal. 4:25). ‡ **19:6** Gapu ta palpaliwan ya din'ug nan Hudyuh Apo Dios at hanan haadda ya nitolman hinan Himpampun an Tatagun Kristu (I Pet. 2:9; Rev. 5:10).

pamatayanyu ti unyu puntapa unu unyu panaon, mu adi ammuna nan taguh mapatoy ti ta"on nan animal hi unda bumahhel hinan igad. Mu awni ta donglonyun gumangoh nan tangguyub an umat hi talampet ya un mabalin an umuy nan tataguh nan puun di duntug."§

14 At nundadyuh Moses, ya inalinah nan tatagu ta itutuyuda nan baholda ta malenehda,
ya nun'iloba'day lubungda. 15 Ya inalin goh Moses ay diday, "Mahapul an midadaan ayu
enen miyatlun algaw, at adiyu elo' nan ahawayu."*
16 Ya heden helhelong eden miyatluh algaw ya mun'idul an gun mun'ilat, ya waday
ma'ugtul hi bunut an niho'nap hinan duntug, ya waday ma'aggangoh hi talampet. At
nan tatagun wah nan immapalanda ya wimmogwogdah ta'otda. 17 At initnud Moses nan
tatagu an nalpudah nan immapalanda ta damuwondah Apo Dios, mu inta'dogdah nan
aluhahad di duntug. 18 Ya heden Duntug an Sinai ya naho'napan hi ahu' ti hidiy nun'ohpan
Apo Dios an ay apuy. At nunheglay ahu' an umu'utyu' an tumuluh nan duntug.† 19 Ya
nan ma'aggangoh an talampet ya gunna iyal'allay gangohna. Ya himmapit hi Moses, ya
immidul ta hiyay tembal Apo Dios.
20 At nun'ohop hi Apo Dios hinan tulid di duntug, ya inalina ta munti'id hi Moses hi
wadana. At nunti'id hi Moses ta umuy. 21 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Mundadyu'a ta
eka padanan nan tatagu ta adida ahan ilulud an munti'id an umalin mannig ay Ha"in an
hi Apo Dios ti ini ya do'ol di mun'atoy ay dida! 22 Ya nan papadi an umalin meheggon
ay Ha"in ya ma'ahhapul an hamadonday aatdah un maleneh, ti adida ay ya nunheglay
pummoltanan dida!"
23 Ya inalin Moses ay Apo Dios di, "Adi umalih tu nan tatagu ti ina'allim tuwalih din
hopapnay, Ulihonyu nan nunlene'woh ta hiyay igadna ti henen duntug ya me'gonan!"
24 Ya inalin Apo Dios di, "Ginalom, ya nundadyu'a ta eka ayagan hi Aaron, ya
numbangngad ayuh tu. Mu nan tatagu ya nan papadi ya alyom ta adida ahan bumahhel
hinan igad an umalin mannig ay Ha"in, ti atonda ay ya mapatoyda!"
25 At nundadyu mah hi Moses hinan awadan nan tatagu, ya imbaganah den inalin Apo
Dios.

20

Nan Himpulun Uldin
(Deut. 5:6-21; Mat. 19:18-19; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11)
1 Hiya hatuy hinapit Apo Dios an inalinay, 2 "Ha"in hi Apo Dios an Dios an dayawonyu
an nangekak ay da'yuh ad Egypt hidin abaalyu an ay ihunay un ayu himbut.
3 Ya mi'id ah udum hi dayawonyu an dios an anggay Ha"in.
4 Ya adi ayu mun'ammah bululyu an meyengngoh di tigawdah nan wad abuniyan,
unu nan wah tun luta, unu nan wah nan danum an wad dolom. 5 Ya mahapul an
adiyu dayawon ya itamuan nan malgom an bulul ti Ha"in an hi Apo Dios ya nidugah an
mun'annela' hi un waday udum hi dayawonyuh miyengngoh ay Ha"in, ya moltao' nan
adi mangunud ay Ha"in. Ya pi'molta' goh nan holag nan mamohol ay Ha"in ta engganah
nan miyapat hi a'apuda. 6 Ya ipattig'uy homo"uh nan do'ol an tatagun mamhod ay Ha"in
ya nan mangunud hi Uldin'u ta engganah nan miyahinlibuh a'apuda.
7 Ya adi malgom di panapitanyuh ngadan'u an hi Apo Dios ti moltao' nan mangelgom
an manapit hi ngadan'u.*
8 Ya adiyu aliwan an ngilinon an egtadan nan miyapituh algaw† ta pun'eblayanyu.
9 Ya onom di algaw hi panamuanyuh nan tamuyu, 10 mu nan miyapitun algaw ya
hiyah ne pun'eblayanyu ta pundayawanyun Ha"in an hi Apo Dios. At mahapul an
mi'id ah muntamun da'yu an ta"on nan imbabaluyyu, ya nan baalyun bumo'la, ya nan
a'animalyu, ya nan mangiliyu. 11 Ti Ha"in ya onom di algaw hi nunlumuwa' hitun luta,
ya ad daya, ya nan baybay, ya an amin nan wah tun luta, mu nan miyapitun algaw ya
nun'eblaya'.‡ At pento"uh nen algaw ta mangilin an bagi'.§

---

§ **19:13** Heb. 12:20. * **19:15** Adi itudun ten verse an nappuhi nan pi'yelo'an hinan ahawa ti manu ay inyadin Apo Dios hene ta adida mumbalin hi adi maleneh ti ma'ahhapul an malenehdah nan mehnod an ma'at ay dida. † **19:18** Wada han duntug ad Arabia an hay impingadan nan Araboh did ugwan ya Nan Duntug Moses. Ya nan buludna ya noghob, ya mid ah udumnan duntug hidi an waday umat hina an buludna. Mu ipawan nan Muslim an gubilnud Saudi Arabia nan mamhod an mumbihhitan ten duntug, ya ihnay titindaludan mun'adug hinan nunlene'woh di puun ten duntug ta mi'id ah munti'id, ya wada goh di ongol an luhud an humawan hi puuna. * **20:7** Bahaom nan Lev. 24:10-23 ta innilaom di nipaddungana. † **20:8** Unu Habadu (bahaom nan footnote di Ex. 16:5 ta innilaom di aton nan Hudyun mumbilang hi numbers). ‡ **20:11** Gen. 1:1-2:3. § **20:11** Heb. 4:4.

12 Ya e'gonanyuh amayu ya hi inayu ta ud'udma' di pi'taguanyuh tun lutan indat'un da'yu.*
13 Adi ayu pumatoy.†
14 Adi ayu umilugtap.‡
15 Adi ayu mangakaw.§
16 Adiyu ipabahol nan agguy immannung hinan ibbayuh nan pun'ihtiguanyu.*
17 Adiyu amnawan nan gina'un wah nan abung nan heneggonyu, ya adiyu goh amnawan di a'ahawada unu baalda, ya adi ayu goh uma'amoh hinan baka, ya dongki, ya nan numbino'ob'on an udumnan gina'uda."†
18 Ya unat goh dengngol nan tatagu an mun'idul, ya mun'ilat, ya magangoh nan talampet, ya tinnigda goh an umu'utyu' nan ahu' hinan duntug at wimmogwogdah ta'otda, ya bimmataandan timma'dog. 19 Ya inalidan Moses di, "He"a ay di humapit, ya donglonmi! Mu adim ni' pahapiton hi Apo Dios ay da'mi ti ini ya mun'atoy ami!"
20 Ya tembal Moses an inalinay, "Adi ayu tuma'ot ti manu ay umalih Apo Dios ya un da'yu tapngan ta Hiyay ita'otyu ta adi ayu mumbahol."
21 Ya timmata'dogda nan tatagu ta hi Moses di immuy neheggon hinan way munhehellong ya ma'ugtul an bunut hinan wadan Apo Dios.

Hay Aat nan Uldin hinan Pun'onngan
22 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Alyom hinan holag Israel di, Tinnigyuy inat'un hi Apo Dios an nalpud abuniyan an himmapit ay da'yu. 23 Ya adi ayu mun'ammah bulul an silver unu balitu' hi pangdumyuh nan pundayawanyun Ha"in. 24 Ya nan lutay iyammayuh pun'onnganyun Ha"in ta hiyay pange'nonganyuh nan kalniluyu, ya gandengyu, ya bakayu ta Onong an Moghob ya Onong di Pi'lenggopanyu. Ya an amin di lugal hi pohdo' hi pundayawanyun Ha"in ya umalia' ta wagaha' da'yu. 25 Mu gulat ta nan batuy iyammayuh pun'onnganyun Ha"in ya adiyu iyamma nan nahilhilan an batu ti nan nanelhelyu ya hiyay namuhih nan batu. 26 Ya adiyu ata'nangon di iyammayuh pun'onngan ta adi ayu huma'yab an umuy mun'onong ti tangadonda, at tigonday nitaguanyu."‡

21

Hay Miyuldin hinan Himbut
(Deut. 15:12-18)
1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ipa'innilam goh hatun Uldin hinan holag Israel:
2 Gulat ta waday mambut hinan Hudyu,* ya henen himbut ya mahapul an muntamuh onom di tawon ay hiya, mu nan miyapitun tawon ya mabalin an makak an mi'id ah bayadana. 3 Ya gulat ta agguy nangahawah din nahbutana ya hay akakana ya mi'id goh ahawana. Mu gulat ta nangahawah din nahbutana ya itnudnan ekak nan ahawana. 4 Mu gulat ta ipalhin han nambut ay hiya ta nahlag ya lala'i unu babai, ya nan babain ahawana ya nan imbabaluyda ya mumbalinda goh hi himbut nan nambut ay hiya, at nan lala'in nahbut di makak ya anggay. 5 Mu gulat ta henen himbut ta alyonay, Ongol di namhod'uh nan nambut ay ha"in, ya nan ahawa', ya nan imbabaluy'u, at adi' pohdon an makak! at mabalin. 6 At iyuy nan nambut ay hiyah nan munhumalya, ya iyuyna goh hiyah pantaw unu nan delloh di tu'ud nan pantaw di lugal an pundayawan, ya usalonay lu'ulu' ta tol'onay ohah nan ingana. Ya dumalat henen ma'at ya mahapul an itamuana nan nambut ay hiya ta engganah un matoy.†
7 Ya gulat ta han babai ya ihbut amana ta mumbalin hi baal ya adi mabalin hi un nonong ya nakak an umat hinan lala'in himbut. 8 Mu gulat ta mi'id pamhod nan lala'in nambut ay hiya an mangalih ahawaona ya iyabulutnan bangngadon amana. Ti adi mabalin an ihbutnah nan mangili, ti atona ay ya ibahhawna din ni'hapitanan den babai. 9 Mu gulat ta han lala'i ta hubutonay babai ta ipa'ahawanah nan imbaluyna ya mahapul an ibilangna goh heden babaih imbaluyna. 10 Ya gulat ta han lala'i ta mangahawa goh hi ohah miyadwa ya mahapul an adina idinong an mangidat hi onon ya gina'un din nahhun an ahawana ya nan mahapulna ti ahawana. 11 Ya gulat ta adina unudon an idat nan mahapul nen babai ya mabalin hiyan makak an mi'id ah midat hi pihhuh bayadna."

---

* **20:12** Mat. 15:4; 19:19; Mk. 7:10; 10:19; Lk. 18:20; Eph. 6:2-3. † **20:13** Mat. 5:21; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11. ‡ **20:14** Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11. § **20:15** Mat. 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9. * **20:16** Mat. 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20. † **20:17** Rom. 7:7; 13:9. ‡ **20:26** Hiyaat un inyuldin Apo Dios hinan papadi ta ipantalondan hinohha nan putut (unu short pant) (Ex. 28:42-43; Lev. 6:10; 16:3-4; Ezek. 44:17-18). * **21:2** Bahaom nan footnote di Col. 3:22 ta innilaom hi un abuluton nan Bibliay umat hitun ugali.
† **21:6** Waday na'atanah nan Psa. 40:6.

Uldin hi Aat nan Nappuhin Pangat

12 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Nan mamang'ul hi ibbanan tagu ta matoy ya
mahapul an mapatoy goh hiya. 13 Mu agguyna ay ginulat ya pimmatoy hi tagu ti hi Apo
Dios di nangabulut ta ma'at ya mabalin an lumayaw hiya ta umuy hinan lugal an pento'
Apo Dios hi ipo"oyana.‡ 14 Mu gulat ta han tagu ya pinatoynay ibbanah tagu ti dumalat nan
planu ya ta"on un umuy mipo"oy hinan way pun'onnganyun Ha"in ya umuyyu dapopon
ta patayonyu.
15 Ya nan manudpa' ay amana ya hi inana ya mahapul an mapatoy.
16 Ya wada ay di mangilayaw hi tagu ta umuyna ihbut unu pumbalinonah baalna ya
mahapul an ipapatoyyu.
17 Ya nan mangidut ay amana ya hi inana ya mahapul an ipapatoyyu.
18 Ya gulat ta waday munhongngel ta nan oha ya tempanah den pi'hongngelna unu unna
hinudpa', mu agguy natoy an un malili'uh hinan olo'ana, 19 mu gulat ta henen nahugatan
ya bumangon, ya munhuhul'ud an munle'le'od hinan gettaw, ya nan tagun nanudpa'
ay hiya ya adi mamolta, mu bayadanay algaw hi adi puntamuan den hinudpa'na, ya
halimunana goh ta nangamung un pumhod.
20 Ya gulat ta han tagu ya haplatonay tagalanan lala'i unu babai ta matoy ya mahapul an
mamolta. 21 Mu gulat ta heden tagala ya tumaguh oha unu duway algaw ya adi mamoltah
den apuna ti hiyay ad himbut.
22 Ya gulat ta waday duwah linala'in mumpattoy, ya nitagam an nahudpa' han babai an
nunhabi, ya hiyay dimmalat hi nuntungawana mu maphod damdama nan ung'ungnga,
ya henen nanudpa' ay hiya ya mamolta, mu hay pohdon nan iyahawan den babai ya
bayadanah un malpah an iyabulut nan huwis. 23 Mu gulat ta natoy heden babai ya
hay moltan nan nanudpa' ya mapatoy. 24 Nan pumilok ya miballoh ta mapilok, ya nan
pumengaw ya mapengawan, ya nan pumungud hi ngamay ya mapungudan, ya nan
pumungud hi hu'i ya mapungudan goh,§ 25 ya nan gumhob ya mahapul gohbon, ya nan
humugat ya hugaton goh, ya nan duminul ya dinulon goh.*
26 Ya gulat ta han tagu ta hudpa'onay himbutnah lala'i unu babai ta napilok di matana
ya iyabulutnay akakan nan himbut ta hukat nan napilokana. 27 Ya gulat ta hudpa'ona nan
himbut an lala'i unu babai ta mapengawan ya iyabulutnay akakana ta hiyay pallog nan
na'aanan di babana.
28 Ya gulat ta way ha'gion nan buta'al an bakah tagu an babai unu lala'i ta matoy
ya mahapul an madotnay hi batu nan baka ta nangamung un matoy, mu adi mihday
lamohna. Mu nan ad baka ya adi mamolta. 29 Mu gulat ta henen baka ya waday hina'ginah
tagu, ya binaganda nan ad bakah nan na'at, mu agguyna inluhudan, ya la'tot ya waday
oha goh an taguh hina'gina ta natoy ya mahapul an pundotnay hi batuh nen baka ta
nangamung un matoy, ya pi'patoyda goh nan ad baka. 30 Mu gulat ta miyabulut an un
bayadan nan ad bakah pihhuh den natoy ya mahapul an ma'unud nan na'alih midat hi
bayadna, at bayadana ay an amin at adida hiya pi'patoy. 31 Gulat ta hay ung'ungngan lala'i
unu babai patayon nan baka ya numpaddung di uldin hi ma'at. 32 Ya gulat ta nan lala'i
unu babai an himbut di patayon nan baka at bayadan nan ad baka nan ad himbut hinan
natoy hi tulumpuluh palatan pihhu,† ya nundotnayda nan baka ta nangamung un matoy.
33 Ya gulat ta han tagu ya anonay alub nan nalu"ungan unu un munlut'u', ya gulat goh ta
na'aliwanan aluban ta waday nakuhbung hi baka unu dongki 34 ya mahapul an bayadana
nan nakuhbung, ya idatnay bayad hinan ad baka, ya bagina nan natoy. 35 Ya gulat ta nan
bakan buta'al ya pinatoynay buta'al an bakan di ohan tagu ya danen duwan tagu ya unda
ila'uh nen matagun baka, ya ginodwaday la'unah pihhu, ya ginodwada goh nan natoy an
baka. 36 Mu gulat ta nundongol an un mahanhana'gih nen baka ya adi ipapto' nan ad baka
ya mahapul an huwolonay ohah bakah matagu, ya bagina nan natoy an baka.”

22

Nan Udumnah Uldin hi Aat di Aton an Mumbayad

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Ya gulat ta nan tagu ya inakawnay ohah baka unu
kalnilu ta pinaltina unu unna inla'u ya mahapul an hukatanah lemay baka nan ohah baka

---

‡ **21:13** Num. 35:6-32; Deut. 19:1-13; Josh. 20:1-9; 21:13, 21, 27, 32, 38. § **21:24** Mat. 5:38. * **21:25** Hay dalat ten uldin ya ta *adi midugah* di moltan nan mahapul an mamolta, ya hiyah ne intudun Jesus hi immannung an ma'at. Mu hay nibahhawan nan ohan grupun di Pharisees an nangunud hinan tudtudun Shammai hi aatna ya *ma'ahhapul* an moltaonda nan nangat hi nappuhi, ya agguy niddum nan namhodandan hiya, hiyaat un inhingal Jesus dida (Mat. 5:38-42). † **21:32** Hiyah ne gagangayna an balul di ohan himbut, ya gapu ta inabulut Judas Iscariot nan tulumpulun palatan pihhu goh at mattig an imbilangnay balul Jesus hi umat hinan balul di ohan himbut (Mat. 26:14-15).

ya opat hi kalniluy hukat nan ohan kalnilu.* 2 Ya gulat ta nan mangakaw ya hinumgop
hinan baluy, ya na'ah'upan an unda pinang'ulan ta pinatoyda, ya han namatoy ay hiya
ya mid baholna, at adida hiya patayon. 3 Mu gulat ta nan mapatal di nangakawana ta
pinatoyna ya mabaholan nan pimmatoy, at mipapatoy goh ti maphod hi unna agguy
pinatoy ta unna moltaon. Ya gulat ta mid pamayad nan mangakaw ya mihbut hiya ta
nan hubutnay pumbayadnah nan moltana.
4 Ya gulat ta nan tagu ya inakawna nan baka, unu dongki, unu kalnilu ta ma'ah'upan ay
hinan nunhituwana, ya agguy natoy henen baka, unu dongki, unu kalnilu ya mahapul an
ma'okpan di huwalna.
5 Ya gulat ta han tagu ta ibo'tanay animalnah nan payawna ta panganona, mu wa ay
ta bumahheldah nan payaw unu galden di udumnah tatagu ta pun'a'anday nihabal ya
mahapul an hukatanah nan ma"aphod an inhabalna an na'alah payawna unu galdena.
6 Ya gulat ta nan tagu ya numpuul hi umana, ya nun'ehelat nan apuy nan uman di
udumna ta nun'oghob di nihabal at mahapul an bayadanan amin nan noghob an nihabal.
7 Ya gulat ta way taguh nangipitalepon hi pihhuna unu nan mapla'an an gina'unah nan
heneggona, ya gulat goh ta ma'akaw enen abung an nitalepnana, ya gulat ta na'ah'upan
henen nangakaw ya mahapul an okpana nan ibangngadnan inakawna. 8 Mu gulat ta adi
ma'ah'upan nan nangakaw ya heden ad abung an nangitalepon ya mahapul an umuy
hinan punhumalyaan ta munhapatan Apo Dios ta ipa'innilana an bo'on hiyay nangngal
hinan nipitalepon ay hiya, at okod nan huwis an mumpanuh hi ma'at.
9 An amin nan midiklamu an hay aat di umam'am hi baka, unu dongki, unu kalnilu,
unu lubung, ya nan udum an gina'u ta alyonay un hiyay ad bagi ya mahapul an umuydan
duwah nan huwis ta nan alyon nan huwis hi numbahol di mumbayad, mu okpanay
idatnah nan ad bagi.
10 Ya gulat ta nan tagu ya iyuyna ipahalimun hinan heneggona nan animalnan dongki,
unu baka, unu kalnilu, unu nan udum an animalna, mu matoy ay, unu mahugatan, unu
ma'akaw, ya mi'id ah mun'ihtiguh nan na'at, 11 ya henen na'at ya mahapul an umuydan
duwah nan lugal an hinagang di awadan Apo Dios ta ihapatan nan nanalimun hinan
animal an mi'id baholna, at nan ad bagi ya abulutonan un na'utaw, at adina pabayad.
12 Mu gulat ta immannung an nan animal ya na'akaw at bayadan nen nanalimun hinan
animal. 13 Mu gulat ta un pinatoy nan animal hi inalahan ya mahapul an iyuyna nan
lamoh nan natoy ta way panginnilaandan immannung, at adi mumbayad hi moltana.
14 Gulat ta han tagu ta bonhona nan animal di heneggona ta mahugatan unu matoy
ya mi'id nan ad bagi an agguyna tinnig di na'at, ya mahapul an bayadanah nen animal.
15 Mu gulat ta wagwada nan ad animal ta titinnignay na'at hi natayan unu nahugatan nan
nabnoh an animal ya adi mahapul an mumbayad nan binumnoh. Mu na'abangan ay nan
nabnoh an animal ya mun'olog henen abangnah bayadana."

Nan Udumnan Uldin hi Ma'unud

16 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya gulat ta nan lala'i ta ihaphapitana han babai
an agguy niyali ta elo'na hiya ya mahapul an ukatonan amin di madawat, ya inahawana
hiya. 17 Mu gulat ta adi ahan iyabulut nan ommod nan babai an ipiyahawa nan imbaluyna
ya mahapul an mumbayad damdama nan lala'i, at idatnan amin di uyap nan madawatna.
18 Ya nan way te'omna, ya buyun, unu duhongna ya mahapul an mipapatoy.
19 Ya wa ay goh di tagun mangundul hinan animal ya mahapul an mipapatoy.
20 Ya nan mun'onong hinan udumnan dios an bo'on hi Apo Dios di pun'onngana ya
mahapul an mipapatoy.
21 Ya adiyu paligaton nan bunag ti nomnomonyu adya an un ayu goh bunag hidin
wadanyud Egypt. 22 Ya umat goh hinan umu'utun ya nan nguhu an adiyu paligaton.
23 Ya gulat ta paligatonyu dida ta donglo' didan mumpabadang ay Ha"in 24 ya bumungota'
ahan, at nan hanggap di pamatoy'un da'yu, at mun'abaluy a'ahawayu, ya nun'anguhu nan
imbabaluyyu.
25 Ya gulat ta pa'utanganyuh pihhu nan nun'awotwot an nangabulut ay Ha"in ya adiyu
ipatakap ta adiyu iyunnud hinan aton nan udumnan mumpatakap. 26 Ya gulat ta alanyu
nan lubung di ibbayu ta pangedonanyu ya mahapul an ibangngadyuh mahhun ya un
malimuh nan potang 27 ti un anggaynah ne ay hi lubungna at hay ilubungna mah hi
un molo'? Mu gulat ta adiyu ibangngad ta way donglo' hi mumpabadang ay Ha"in ya
badanga' hiya ti ma'ahhimo'a'.
28 Ya adiyu hapiton di nappuhih aat Apo Dios ta adiyu bainon Hiya. Ya adiyu idutan nan
mumpapto' ay da'yun tatagu.†

* **22:1** Na'awatan nan Alin hi David heten Uldin ti hiyah ne inyuldina hi mahapul an bayadan nan lala'in inulgud Nathan ay hiya (II Sam. 12:6). † **22:28** Ac. 23:5.

29 Ya mahapul an idatyun Ha"in nan mun'ahhun an bungan di intamuyu ya nan bungan
di greyp ya oliboh unyu pugahon.
Ya idawatyu nan pangpangullun imbabaluyyun lala'i ta Ha"in ad bagi. 30 Ya umat hinay
atonyu goh hinan bakayu ya nan kalniluyu. Ya iddumyun inanah pituy algaw, ya nan
miyawaluy algaw ya idawatyun Ha"in.‡
31 Ya da'yuy nahamad hi nilahhin an tatagu', at mahapul an adiyu ihday animal an
patayon nan animal hi inalahan. Mu idatyuh nan ahu ta diday mangihda."

23

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Adiyu umuy ulgu'ulgudon nan agguy immannung
an ulgud, ya adiyu goh badangan nan tagun numbahol hinan pun'ihtiguanyuh pangulgu-
danah nan agguy immannung.
2 Ya adiyu iyunnud hinan aton di tatagun nibahhaw an ta"on hi unda do'ol, ya adi ayu
goh mun'ihtiguh nan agguy immannung an diklamu ta adi mahunni nan mihumalya. 3 Ya
adiyu ipangngel di pangatyuh nan tagun nawotwot hinan diklamuna.
4 Ya gulat ta way tigonyuh limmayaw hi baka unu dongkin bagin nan pi'bohholyu
ya innalyu ta iyuyyun hiya. 5 Ya wa ay ta tigonyu nan dongkin nan mamohol ay
da'yu ta nidupig ti dumalat nan madamot an kalgana ya mahapul an adiyu taynan ta
badanganyu ta tuma'dog. 6 Ya adiyu ipangngel nan panumalyayuh nan tagun nawotwot
hinan diklamuna. 7 Ya adiyu ipabahol nan agguy immannung, ya adiyu ipapatoy nan
tagun mi'id baholna ti moltao' nan tagun mangat hi umat hinah nappuhi.
8 Ya adiyu alan nan mili"ud an lagbu ti hiyay paddungnay mamulaw hinan tatagun
nala'eng ta omod unna hunnion nan nepto' an hapiton nan maphod di nomnomnan tagu.
9 Ya adiyu paligaton nan bunag ti da'yu ya ene'damyuy aat di bunag hi wadanyud Egypt."

Nan Uldin hi Aton hinan Luta

10 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya onom di tawon di pangihabalanyuh nan lutayu
ya pangamunganyun amin hinan ma'alah nan inhabalyu. 11 Mu nan miyapitun tawon ya
adiyu tamman ta mabattanan. Ya wa ay di humangaw an ma'an di bungana ya adiyu ahan
alan ta nan nun'awotwot di mangngal ta way ononda, ya wa ay goh di ma'angang ya ta way
onon nan a'animal hi inalahan. Ya umat hina goh di atonyuh nan lutan puntammanyuh
nan greyp ya nan olibo.
12 Ya onom hi algaw di puntamuanyu, mu nan miyapitun algaw ya mun'eblay ayu. Ya
ta"on nan himbutyu, ya nan bunag an puntamuonyu, ya nan a'animalyu ya mun'eblayda
goh ta pumpumhod di aatda.
13 Ya ihamadyun donglon an amin nan alyo' ay da'yu. Adi ayu ahan munluwaluh nan
udumnan dios hitun luta, ya adiyu ahan bugwaon di ngadanda."

Nan Tulun Gotad hi Hintawon
(Ex. 34:18-26; Lev. 23:4-44; Num. 28:16—29:40; Deut. 16:1-17)

14 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya mumpitluh hintawon an munggotad ayu ta way
pange'gonanyun Ha"in. 15 Ya nan bulan di Aviv an hiyay bulan hi nakakanyud Egypt, ya
egtadanyu nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay ta pituy algaw* di pangananyuh
nan agguy nabino'bo'an an tinapay ti hiyah ne din immandal'un da'yuh atonyu.
Ya nan umalianyun mundayaw ya mahapul an waday e'nongyun Ha"in.
16 Ya ibehtaanyu goh nan Behtan di Udol† hinan pangudlanyuh nan bungan di
intanomyuh nan payawyu, ya nan Behtan di Pugah‡ hi angunuh di tawon hinan
pamugahanyuh nan bungan di intanomyun greyp ya nan udum an bunga.
17 Ya mumpitluh hintawon di gun umalian an amin nan linala'in mundayaw ay Ha"in
an na'abbagtun Dios.§
18 Ya adiyu iddum nan nabino'bo'an an tinapay hinan pange'nonganyuh animal ay
Ha"in.
Ya nan taban di animal an e'nongyu ya mi'id ah ma'angang ta engganah helhelong.

---

‡ **22:30** Manu ay mahapul an idawatday pangpangullun animaldan Apo Dios hinan *awalun* di algaw ti hiyah ne algaw hi ipakugitan nan pangpangullun linala'i (Gen. 17:12), at waday ma'at ay didan amin an pangpangullun linala'ih nan miyawalun algaw. * **23:15** Hay na'atanah nan calendar tu'u ya March-April. Hay nahhun an algaw ten gotad ya nan Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana. † **23:16** Hay na'atanah nan calendar tu'u ya May-June. Hay tulu goh an ngadana ya (1) Behtan di aDumiduminggu (Ex. 34:22), ya (2) Tungaw hi Alpahan di Boto' (Lev. 23:15-22), ya (3) Behtan di Pentecost (Ac. 2:1). ‡ **23:16** Hay na'atanah nan calendar tu'u ya September-October. Hay oha goh an ngadana ya Behtan di A'ab'abbung. § **23:17** Mu nitnud goh nan pamilyada an umat hinan inat da Elkanah (I Sam. 1:1-28).

19 Ya nan ma"aphod an bot'onyuh nan mahhun an bungan di intanomyuh nan lutayuy
iyuyyuh nan Abung Apo Dios an dayawonyu.
Ya wa ay ta ihaangyu nan uyaw an gandeng ya adiyu pananum nan gatas an malpun
inana."*

Nan Anghel Apo Dios di Mangidadaan hi Owon

20 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Tigonyu ta innilaonyun honogo' nan Anghel'u†
ta hiyay mangipangulu ya manalimun ay da'yuh nan pumbaatanyu ta engganah un da'yu
idatong hinan babluy an indadaan'uh ihinanyu. 21 At mahapul an ihamadyun donglon
ya unudonyun amin nan alyonan da'yu. Ya adiyu ngohoyon ti adina aliwan nan adiyu
pangunudan ay Hiya ti wagwadaa' ay Hiya. 22 Ya gulat ta ihamadyun donglon di alyona ya
inunudyu goh an amin nan immandal'u at Ha"in mananggah nan mi'buhul ay da'yu. 23 Ti
nan Anghel'u ya ipang'u da'yu ta engganay un da'yu idatong hinan lutan nan himpampun
an holag Amor, ya holag Heth, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya nan iJebus, ya iCanaan, ya
ubaho' didan amin. 24 Mu adiyu ahan dayawon unu itamuan nan diosda, ya adiyu enghon
nan atondan mundayaw. Ya pumpa"iyun amin an pumpuhit nan bululda 25 ta Ha"in an
hi Apo Dios di dayawonyu, at wagaha' da'yuh ma'an ya ma'inum. Ya ipa'adaog'un amin
nan dogohyu, 26 ya mi'id di mamolwang ya mabahig hinan lutan ihinanyu, ya udma' di
pi'taguanyu ta du'du"oy.
27 Ya pata'to' hi mahhun an amin nan pi'buhulyu, at an amin di ah'upanyu ya
manongngo'da, ya an amin nan mi'buhul ay da'yu ya pumbangngado' ta mumpan-
galayawda. 28 Ya ipa'ali' nan Iyu'an‡ ta diday mumpamakak hinan himpampun an nan
holag Hiv, ya nan holag Heth, ya nan iCanaan an buhulyu. 29 Mu adi' punnaudon didan
pakakon eden hintawon ta adi mabukawan nan luta ti ini ya dumo'ol nan a'animal hi
inalahan ya un da'yu! 30 Mu un'u ahinuton an mamakak ay dida ta engganah un dumo'ol
di holagyu ta da'yuy munhituh mamoltan enen luta.
31 Ya uliho' nan igad hinan lutayun mipalpuh nan Mumbolah an Baybay§ ta nangamung
hinan Baybay an Mediterranean an wah nan pingit di babluy nan iPhilistia, ya mete"ah
nan mapulun ta nangamung hinan Wangwang an Euphrates. Ya idat'uy abalinanyu ta
ologyun manu'wit hinan nunhitun nen luta ta makakda. 32 Ya adi ayu ahan mi'tulag
ay dida unu nan diosda. 33 Ya adiyu abuluton ta mi'hitudah nan lutayu ta bo'on diday
dumalat hi pumbaholanyun Ha"in ti gulat ta middum ayun mi'dayaw hinan diosda at
hiyay dumalat hi pumuhianyu."

24

Hay Nangabulutan nan Holag Israel hinan Uldin Apo Dios

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Awitom da Aaron ay Nadab ya hi Abihu,* ya nan
napitun a'ap'apun nan holag Israel ta umali ayun mundayaw ay Ha"in, mu mahapul an
mibataan ayun mundayaw. 2 Mu he"a, Moses, ya anggay di meheggon ay Ha"in, mu nan
udum ya adida ahan umalin meheggon. Ya tigom ta nan tatagu ya adida munti'id an
mitnud ay he"a."
3 Ya immuy hi Moses hinan tatagu ta imbaganan amin nan Uldin hi unudonda an inalin
Apo Dios ay hiya. Ya inabulutdan amin an inaliday, "Oo, atonmin amin nan inalin Apo
Dios!" 4 At intudo' Moses an amin nan inalin Apo Dios.
Ya heden nabiggat hi helhelong ya inyamman Moses di pun'onngan hidih nan puun di
duntug, ya nunle'wohonan inammaan hi himpulu ta duwan batu an mangipattig hinan
himpulu ta duwan tribon holag Israel. 5 Ya hennagna nan ungungan linala'in holag Israel
ta umuyda e'nong nan Onong an Moghob ay Apo Dios, ya ene'nongda goh di uyaw an
buta'al an baka ta Onong di Pi'lenggopan nan tatagun Apo Dios. 6 At ginodwan Moses
nan dala an ne'nong ta inittunay godwanah nan ohan malukung an duyu, ya inyuyna
inwalhi nan godwanah nan pun'onngan. 7 Ya innalna din Liblun Nitud'an di Ni'tulagan
nan Hudyun Apo Dios,† ya enlotnan nangibahah din tatagu. Ya unat goh nalpah an

---

* **23:19** Hay alyon di udum hi un anaad ta mapaniaw hi un mihaang nan dotag di uyaw an gandeng hinan gatas inana ti hiyah ne ugalin di agguy kimmulug hi ad Canaan, ya mahapul an adida unudon di ugalida. Mu mid mapto'. † **23:20** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan gutud di Old Testament. ‡ **23:28** Mid mapto' ya nipa"el hete an nan Anghel Apo Dios an hi Jesu Kristuy pohdonan ibaga (bahaom nan foonote di Josh. 24:12 ta innilaom nan udumnan aatna). § **23:31** Unu Red Sea. * **24:1** Da Nadab ay Abihu ya imbabaluy Aaron an pangpangulluy oha ya otob di oha. Hi Nadab di way biyangnan mumbalin hi Nabagtun Padih mipallog ay amanan hi Aaron hidin natayana, mu agguy na'at ti dida ay Abihu ya numbaholdan Apo Dios, hiyaat un impapatoy Apo Dios dida (Lev. 10:1-2; Num. 3:4). † **24:7** Nan Liblun Nitud'an di Ni'tulagan nan Hudyun Apo Dios ya nan nitudo' hi Ex. 20:22-23:19.

imbahana ya inalin din tataguy, “Oo, atonmin amin nan inalin Apo Dios, ya unudonmi Hiya.”
8 At innal goh Moses din godwan di dala, ya nun'iwalhinah nan tatagu, ya inalinay, “Hiyah te dala an mangipa'innilah nan pi'tulagan Apo Dios ay da'yu.”‡
9 Ya nunti'id da Moses, ya hi Aaron, ya hi Nadab, ya hi Abihu, ya nan napitun a'ap'apun
di holag Israel hinan duntug. 10 At hidiy nannigandan Apo Dios an dayawon nan holag
Israel an hay timma'dogana ya nan ay batun sapphire§ an umat ad dayay tigawna an
mumpugagaw* ya ma'apattal. 11 Ya ta"on un tinnig nan a'ap'apun nan holag Israel hi Apo
Dios ya agguyna dida pinatoy, at ne"anda ya ni'yinumdan Hiya.†

Hay Wadan Moses hinan Duntug an Sinai

12 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Munti'id'ah tun duntug an awada', ya hodom ta idat'u
tun duwan ikab an batun nangitud'a' an amin hinan Uldin ya nan udumnan Uldin hi ma'at
ta itudum hinan tatagu.”
13 At nundadaan mah da Moses ay Joshua an bumadang ay hiya ta umuydah nan duntug
an awadan Apo Dios. 14 Ya inalin Moses hinan a'ap'apu di, “Hodon da'mih tu ta nangamung
un ami mumbangngad. Ya wah tu da Aaron ay Hur an mannig ay da'yu. At wada ay di
pumbobohholanyu ya diday pangiyayanyu ta ipanuhda.”
15 Ya unat goh nunti'id da Moses hinan Duntug an Sinai ya hino'napan di bunut nan
duntug, 16 ya nan benang Apo Dios di nanophop hinan Duntug an Sinai. Ya onom di algaw
hi nahoho'napan nan duntug hi bunut, ya nan miyapitun algaw ya mun'alih Apo Dios an
wah nan bunut ay Moses. 17 Ya hay nannig nan holag Israel hinan benang Apo Dios ya
umat hi apuy an gumelageladaw hinan tulid di duntug. 18 At inayun Moses an nunti'id ta
immuy hinan naho'napan hi bunut. At nihinah dih napat di algaw ya napat di nahdom.

25

Nan Numbino'ob'on an Ma'usal hinan Tuldan Abung an Pundayawan
(Ex. 35:4-9)

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 “Alyom hinan holag Israel ta iyaliday e'nongdan
Ha"in, ya malgom hinan mipanomnom hi pohdondan idat di hiyay amungonyu. 3 Ya datey
midat hi e'nong nan tatagu an hay balitu', ya silver, ya nan gambang, 4 ya nan linen an
munggudla,* ya mumpugagaw,† ya mumbolah, ya mumpaha' an napinun hinulid, ya nan
dutdut di gandeng, 5 ya nan up'up di buta'al an kalnilu an nelbog ta mumbolah, ya nan
up'up di ongol an animal hinan baybay an ma'alih dugong, ya nan ayiw an akasya, 6 ya
nan lanan di olibon mittuh nan punhilaw, ya nan middum an holo' hinan lana an ma'usal
hinan way midawat, ya nan maphod di hunghungnan incense, 7 ya nan nanginan batu
an ma'alih onyx,‡ ya nan udumnan nanginan batu an miyammah al'altin di lubung nan
padin an ephod ya nan hophop di palagpag an lubung di padi.§
8 Ya ipiyammam hinan tatagu nan Tuldan Abung ta way ihina' hi idduma' ay dida. 9 Ya
alyo' an amin ay he"ay aat di lukud nan iyammayu an Tuldan Abung ya nan lukud di
alimatungna, at hiya ahan di unudonyuh un ayu munha"ad.”

Hay Miyammah nan Kahon
(Ex. 37:1-9)

10 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Ya ipiyammam ay dida nan kahon an hay
miyamma ya nan ayiw an akasya. Ya hay inadu"oyna ya napat ta han lemay pulgada.
Ya hay inabellogna ya ba'inti ta pituy pulgada, ya hay inata'nangna ya ba'inti ta pituy
pulgada. 11 Ya hay namahmah an balitu' di miyamyud hinan tu'yapna ya nan bunolna,
ya hay namahmah goh an balitu' di miyammah nan nunlene'woh hi pingit den kahon
ta ay balina. 12 Ya hay balitu' goh di miyammah nan opat an natalegonggong hi
pangipahduan hinan attang an mepong an miyammah nan duguna ta mahindudwah nan
numpinangngel. 13 Ya mangamma ayuh attang an akasya, ya inamyudanyuh balitu'. 14 Ya
impahduyu nan attang hinan natalegonggong an wah nan numpinangngel di kahon ta
way pangedonan nan mangiyattang. 15 Ya henen attang ya mahapul an adi ma'ma'aan
hinan nipapahduanan natalegonggong hinan kahon. 16 Ya ittum hinan kahon nan duwan
ikab an nitud'an nan Uldin an idat'un he"a.

---

‡ **24:8** Heb. 9:20. § **24:10** Blue di kololna. * **24:10** Unu blue. † **24:11** Hay tinnigda ya nan anabagtun Apo Dios ti paniaw hi un way mannig hi angahna (Ex. 33:20). Ya heden nangananda ya ipa"elnay aton nan kimmulug an me"an ya mi'yinum hinan Punnomnoman hinan Natayan Kristu (I Cor. 11:25-26). * **25:4** Unu purple. † **25:4** Unu blue. ‡ **25:7** Mangmangittit di kololna. § **25:7** Hay nangngalan nan Hudyuh umat hitun nanginan gina'u ya nibaag hinan Ex. 3:21-22; 11:2-3; 12:35-36.

17 Ya mun'amma ayuh alub di kahon hi namahmah an balitu' an napat ta han lemay
pulgadah inadu"oyna ya ba'inti ta pituh pulgaday inabellogna. 18 Ya iyammayu goh di
duwah cherubim an hay namahmah an balitu' di mahibug hi miyamma ta mumbinno-
hwahdah nan alub. 19 At ihinayuy ohah cherubim hinan bongwah nan alub di kahon, ta
nan oha ya ihinayuh nan bongwahna goh. 20 Ya nan duwan cherubim ya papayadonday
paya'da ta hophopanda nan alub di kahon an nunhaggangandan mangu'uhdung hinan
alub di kahon. 21 Ya ittum nan idat'un he"an Uldin hinan kahon, ya inyalubyu nan kahon.
22 Ya hinan numbattanan di duwan cherubim hinan way alub di kahon di umbunan nan
Ma'ahhimo', at hiyay awada' hi pi'hapita' ay he"a ta ipa'innila' an amin nan Uldin'uh nan
holag Israel."

Nan Miyammah Lamehaan
(Ex. 37:10-16)

23 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya iyammayu goh nan ayiw an akasya hi lamehaan.
Ya hay lukudna ya tulumpulu ta onom di pulgaday inadu"oyna, ya himpulu ta waluy
pulgadah inabellogna, ya ba'inti ta pituy pulgadah inata'nangna, 24 ya inamyudanyuh nan
namahmah an balitu', ya hay iyammayuh balinah nan nunlene'woh ya nan namahmah
an balitu'. 25 Ya hay miyammah nan pingit di lamehaan ya balitu' an tuluy pulgadah
inabellogna. 26 Ya balitu' goh di iyammayuh nan opat an natalegonggong ta mepong
hinan opat an dugunah nan way tu'ud. 27 Ya meheggon hinan ampan di bali ta hiyay
pangipahduan hinan attang. 28 Ya hay akasya di iyammayuh attang, ya inamyudanyuh
balitu' ta hiyay pangattang hinan lamehaan. 29 Ya mangamma ayuh duyu, ya ha'lung,
ya tibung, ya malukung, ya alub an hay miyamma ya nan namahmah an balitu'. 30 Ya
nan tinapay an mangipa'innilan wagwadaa' ay da'yu ya ipattu'yuh nan lamehaan hinan
hinagang'u ta munnonong hidi."

Nan Pangipattu'an hi Hilaw
(Ex. 37:17-24)

31 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya mun'amma ayu goh hi ipattu'an di hilaw an
hay namahmah an balitu' di hibugonyuh miyamma an waday ipabunana ya nan maha"ad
an odolna. Ya ma'al'altian hi paddungnay habhabung, ya waday umat hi malukung
hinan tu'yapna an ittuwan di hilaw. Ya nan odolna ya na'ungta'ungtan. 32 Ya nan
odolna ya waday onom hi hapangna an numpopotto'dan nun'ahintutluh numpinangngel.
33 Ya danen onom an hapang an mahintutluh mumpinangngel ya ma'al'altian hi umat hi
bungan di almond, ya nan pumbattananda ya waday umat hi nabe'lag an habhabung.
34 Ya nan odol di ipattu'an di hilaw ya ma'al'altian hi opat an umat hi bungan di almond
an waday habhabungnah nan numpumbattananda. 35 Ya mepong di habhabung hinan
onom an hapang di odol an ipattu'an di hilaw. 36 Ya nan habhabung ya nan hapangna ya
un ma'ohha an hay namahmah an balitu' di miyamma.
37 Ya miyammay pituh umat hi malukung hinan tu'yap di hinohhan hapang ya nan
odolna ta pangittuwan hi punhilaw ta ipapatalnan amin nan hinagangna. 38 Ya miyamma
goh di pangipit hi olhang ya nan ittuwan di dapul, ya nan namahmah an balitu'
di miyamma. 39 Hay damot di miyammah nan ipattu'an di hilaw ya an amin nan
alimatungna ya tulumpulu ta opat di kiluh nan namahmah an balitu'. 40 Ya ihamadmu
ta ma'unud an amin din aat nan impattig'un he"ah wadan tu'uh nan duntug."*

26

Nan Tuldan Abung Apo Dios

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya hay miyammah nan Tuldan Abung'u an Dios
ya nan himpulun kultina an napinuy abolnan linen an lo'ob. Ya nan numbino'ob'on di
kololda an munggudla,* ya mumpugagaw,† ya mumbolah di iboldan nan nala'eng an
mumbolda ta iboldanay cherubim hinan kultina. 2 Ya nan kultina ya mumpapaddung di
lukudda an himpulu ta opat di yaldah inadu"oyda, ya duway yaldah inabellogda. 3 Ya nan
leman kultina ya pundada"ugonyu ta ma'ohha, ya umat goh hinay atonyuh nan leman
miyadwah mada"ug. 4 Ya nan munggudlay miyammah punggo'dan hinan pingit nan
hinohhan mada"ug an lo'ob ta way pangigo'dan hinan punda"uganda. 5 Ya miyammay
nabongleh punggo'dan hinan mahhun an mada"ug, ya miyamma goh di nabongleh
punggo'dan hinan miyadwan da"ug, ya munggogoppong di iyammaanda. 6 Ya miyammay
nabonglen kawit an balitu' ta hiyay pana"ug an mikawit hinan duwan mada"ug an lo'ob
ta ma'ohha an miyammah Tuldan Abung'u an Dios.

---

* **25:40** Heb. 8:5. * **26:1** Unu purple. † **26:1** Unu blue.

7 Ya hay miyamma goh hi atap di Tuldan Abung'u an Dios ya himpulu ta ohay lo'ob hi
madada"ug an nalpuh dutdut di gandeng. 8 Ya hay lukudda ya mumpapaddung an him-
pulu ta lemay yaldan di inadu"oyda, ya duway yaldah inabellogda. 9 Ya pundada"ugonyu
nan lema ta ma'ohha, at umat goh hinay atonyuh nan onom ta ma'ohha goh. Ya nan
miyonom an lo'ob hinan miyadwan mada"ug ya mikupin ta manophop hinan pantaw
di Tuldan Abung. 10 Ya miyamma goh di nabongleh punggo'dan hi pingit nan ohan
mada"ug, ya nabongle goh hinan miyadwan mada"ug. 11 Ya miyamma goh di nabongleh
kawit an gambang ta mepong an mikawit hinan punggo'dan hinan duwan nada"ug ta
ma'ohhah atap. 12 Ya nan mahawal hinan miyatap ya ma'uy'uy hinan agwid di Tuldan
Abung ta hophopna. 13 Ya hinggogodway yaldah inadu"oy di mahawal ta ma'uy'uy hinan
numpinangngel ta mida'lig hinan Tuldan Abung. 14 Ya miyamma goh di duwah migottap
hinan atap an nan oha ya malpuh up'up di kalnilu an niyupol ta mumbolah, ya nan oha
ya nan ma"aphod an lalat di ma'alih dugong an nan ma'alah baybay ta hiyay muntu'yap
hi migottap hinan atap.

15 Ya hay maha"ad hi tabla an miyammah nan Tuldan Abung ya nan ayiw an akasya.
16 Ya hay inadu"oy di ohah tabla ya himpulu ta lemay umpi, ya ba'inti ta pituy pulgadah
inabellogda. 17 Ya ma'aitan nan puun di tabla ta ma'amman di duwah mipatlo' ta maphod
an migtim. 18 Ya midadaan di ba'intih tabla ta way miyammah appit hi agwan hi un
hagangon di buhu'an di algaw. 19 Ya miyamma goh di napat hi ipabunan nan tabla an hay
silver di miyamma, ya mahindudway miyammah umbunan di ohah tabla. 20 Ya midadaan
goh di ba'intih tabla ta way miyammah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.
21 Ya napat di ipabunan nan tabla an hay silver di miyamma, ya muntu'un di duwan
na'aitan ta mahindudway silver ta ipabunan nan hinohhan tabla. 22 Ya midadaan goh di
onom an tablah miyammah nan appit hi alimuhan di algaw, 23 ya idadaanyu goh di duwah
tablah miyammah nan duguna. 24 Ya hay pangiyammanyun ne han duwan tablah nan
dugun di Tuldan Abung ya punda"itonyuh puuna ta nangamung hi uddu'na. At hiyah ne
goh atonyuh nan ohan duguna. 25 At walun tablay idadaanyuh miyammah nan duguna,
ya himpulu ta onom di ipabunandan hay silver di miyamma ta mahindudwah nan ohan
tabla.

26 Ya idadaanyuy himpulu ta lemah mibalangon an ayiw an akasya an umat hituy aatda:
lemay mibalangon hinan ohan haba' di Tuldan Abung, 27 ya lema goh di mibalangon hinan
pangngelna, ya umat goh hinan ohan haba'nah appit di alimuhan di algaw. 28 Ya nan
migagwan mibalangon an tabla ya da'puhonay numpiningit. 29 Ya ma'amyudan hi balitu'
nan tabla, ya nan balitu' di miyammah ipahduan nan mibalangon. Ya amyudanyu goh hi
balitu' nan mibalangon.

30 Nan Tuldan Abung an iyammayu ya miyunnudan hidin aat din impattig'un he"ah din
wadantah nan duntug.

31 An hay miyammah kultina ya nan lo'ob an munggudla, ya mumpugagaw, ya
mumbolah, ya nan ma"aphod di abolna, ya ipaboldam di cherubim hinan na'alla'eng
an mumbolda. 32 Ya miyammay opat an kawit an balitu', ya opat an tu'ud an akasya
an ma'amyudan hi balitu' ta pangitayunan hi kultina. Ya nan ipabunan nan tu'ud ya
silver. 33 Ya mitayun nan kultinah nan kawit hinan tu'ud. Ya henen kultina ya hiyay
pumbattanan di Me'gonan an Kuwaltuh nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. Ya ihinam
nan Kahon an Nittuwan di Uldin hinan delloh di kultinan nan Nidugah an Me'gonan an
Kuwaltu. 34 Ya eh'apmu nan alub di Kahon an Nittuwan di Uldin. 35 Ya nan lamehaan
ya ihinam hinan pangngel di kultinan nan Me'gonan an Kuwaltuh appit hi iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw, ya nan ipattu'an di hilaw ya ihinam hinan appit hi agwan
hi un hagangon di buhu'an di algaw hi potto' di lamehaan.

36 Ya hay miyammah kultinan di pantaw nan Tuldan Abung ya nan mundongngol
an lo'ob an nan munggudla, ya mumpugagaw, ya mumbolah, ya nan ma"aphod di
abolnan linen ya maboldaan. 37 Ya miyammay kawit ta pangitayunan hinan kultina,
ya miyammay lemah tu'ud an akasya an ma'amyudan hi balitu', ya hay gambang di
miyammah ipabunan nan tu'ud."

27

Nan Pun'onngan
(Ex. 38:1-7)

1 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya mun'amma ayuh pun'onngan an nan ayiw an akasya
di miyamma. Ya pitu ya han godway umpih inadu"oyna, ya umat goh hinay inabellogna
an pitu ya han godway umpi. Ya hay inata'nangna ya opat ta han godway umpi. 2 Ya
mun'amma ayuh umat hi ha'gud ta mepongdah nan opat an duguna, ya hanan ha'gud

ya mihahalamung hinan pun'onngan. Ya ma'amyudan nan pun'onngan hi gambang.
3 Ya gambang goh di miyammah nan alimatung di pun'onngan an nan duyun ittuwan
di dapul, ya daludun di dapul, ya nan malukung, ya nan nunhappang an tuwi', ya nan
bangan ittuwan di bala. 4 Ya miyamma goh di gambang hi pun'apuyan an natalággang
di ammana, ya miyamma goh di opat hi nun'atalegonggong hi pangipahduan hinan
attang an gambang ta mepong an miyammah nan opat an dugun nan pun'onngan.
5 Ya mipa'ayudu' hinan pun'onngan, ya mipatulu ta umatam hinan gagwana. 6 Ya
miyamma goh di attang an akasya, ya ma'amyudan hi gambang, 7 ya mipahdu nan
attang hinan nun'atalegonggong hinan numpinangngel an dugun di pun'onngan. 8 Ya
henen pun'onngan ya hay ayiw di miyamma ta malu'angan di bunolna an umat hidin
impattig'un he"ah aatnah dih nan Duntug an Sinai."

Nan Gettaw di Tuldan Abung
(Ex. 38:9-20)

9 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya iyammayuy gettaw di Tuldan Abung, ya
nabongley yaldah inadu"oy di mikultinah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di
algaw an nan napinun linen. 10 Ya hay gambang di miyammah ba'inti an tu'udna, ya
ba'inti goh di ipabunanda, ya nan pana'ul, ya nan mundilig, ya silver di miyamma. 11 Ya
mipaddung di atonyuh nan tu'ud hi pangngelnah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw an hay mikultina ya nabongley yaldah inadu"oyna, ya ba'intiy tu'udna, ya ba'inti
goh di ipabunanda. Ya nan pana'ul an wah nan tu'ud ya nan itayunan di kultina ya silver
di miyamma.
12 Ya hay kultinah appit di alimuhan di algaw ya ba'inti ta lemay yaldah inadu"oyna, ya
waday himpuluh tu'udna, ya himpulu goh di ipabunanda, 13 ya hay appit di buhu'an di
algaw hinan wadan di pantaw ya hay mikultina goh ya ba'inti ta lemay yaldah inadu"oyna.
14 At nan pangngel di pantaw hinan agwan ya pitu ya han godway yaldah inadu"oy nan
mikultina ya tuluy tu'ud, ya tulu goh di ipabunanda. 15 Ya umat goh hinan pangngel di
pantaw an pitu ya han godway yaldah inadu"oy nan mitayun an kultina, ya tuluy tu'ud,
ya tulu goh di ipabunanda.
16 Ya nan pantaw nan gettaw ya himpuluy yalday inadu"oy nan mitayun an kultina an
nan napinuy abolnan linen ya mundongngol an lo'ob an hay kololda ya munggudla,* ya
mumpugagaw,† ya mumbolah, ya mibolday al'altina. Ya wada goh di opat an tu'udna, ya
opat goh hi ipabunanda. 17 Ya an amin nan tu'udnah nan nunlene'woh ya hay silver di
miyammah tulidda an ta"on nan pana'ulda ya silver goh. Ya nan ipatlo'an di tu'udda ya
gambang di miyamma. 18 At hay inadu"oy nan luhud ya nabongle di mitlus, ya ba'inti ta
lemay mitlus hi inabellogna, ya duwa ta han godway mitlus hi inata'nangna. Ya umat goh
hinay lukud di mikultina an nan mundongngol an lo'ob. Ya hay gambang di ipattu'an nan
tu'udda. 19 Ya an amin di alimatung hi miyammah nan Tuldan Abung ya nan luhudna ya
gambang."

Hay Panalimunan hinan Hilaw
(Lev. 24:1-3)

20 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya mandalom nan holag Israel ta idatan da'ah nan
ma"aphod an lanan di olibon ma'usal hi hilaw ta hiyay punhilawyu ta adi maddang an
un bubumnang.‡ 21 Ya hi Aaron ya nan imbabaluynay manalimun hinan hilaw an wah
nan pangngel nan kultina an awadan nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios. Ya henen
hilaw ya mahapul an bubumnang hi abigabigat ya amahdomahdom. Ya hiyatuy mandal
hinan holag Israel ya nan holagda ta gunda inaynayun an ato'aton ta nangamung."

28

Nan Numbino'ob'on an Lubung di Papadi

1 Inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ipa'ayagmuh Aaron an hi agim, ya nan imbabaluyna
an da Nadab, ya hi Abihu, ya hi Eleazar, ya hi Ithamar ta inlahhinmu didah nan holag
Israel ta diday mumpadin munhulbin Ha"in. 2 Ya ipiyammam di nob'on an lubung agim
an hi Aaron an nan ma"aphod di tigawnan lubung ta me'gonan hiya. 3 Ya alyom hinan
nun'ala'eng an indata' di abalinanda ta iyammaday lubung Aaron ta hiyay ilubungnah
nan idawatanan mumpadi ta Ha"in di itamuana. 4 Ya umat hituy aat di miyammah lubung
di padi: nan mihophop hi palagpag, ya nan ephod,* ya nan lubung an mi'id ngamayna,
ya nan lubung an adu"oy di ngamayna, ya magayad an maboldaan, ya nan mibalikis, ya

* **27:16** Unu purple. † **27:16** Unu blue. ‡ **27:20** Nan lanan di olibo ya adi umahu' (unu manghan an umahu')
an adi umat hinan ayiw an do'ol di ahu'na. * **28:4** Hay ustuh panapit eten hapit ya *efod*.

nan miyuklup an ma'alih turban. At hiyanay miyammah me'gonan an lubung agim an
hi Aaron ya nan imbabaluyna ta hiyay ilubungdah nan pangitamuandan Ha"in. 5 Ya hay
miyammah lubungda ya nan muntitiba an umat hi balitu', ya nan lo'ob an munggudla,†
ya mumpugagaw,‡ ya mumbolah, ya nan napinun linen."

Nan Ephod§
(Ex. 39:2-7)

6 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya hay iyammayuh nan ephod ya hay muntitiba an umat
hi balitu', ya nan munggudla, ya mumpugagaw, ya mumbolah an lo'ob, ya nan napinu an
linen, ya ipaboldam hinan nala'eng ta maphod di al'altina. 7 Ya miyammay duwah go'od
hinan numpinangngel ta way mihi'gut hi pundittumanda. 8 Ya nan balikis di ephod ya
umat goh hinan niyamman niboldah nan ephod.

9 Ya ummal'ah duwan batu an onyx* ta ihelhelmu nan ngadan nan linala'in imbabaluy
Israel. 10 Ya onom an ngadan di ihelhelmuh nan ohan batu, ya onom goh hinan miyadwan
batu, ya mahapul mete"ah nan pangpangullu ta engganah nan udidian di mihelhel. 11 Ya
ihelhelmu nan himpulu ta duwan ngadan nan imbabaluy Israel hinan duwan batu an
umat hinan aton di mangammah malka, ya punle'wohom an ihelhel nan balitu' hinan
duwan batu. 12 Ya ihinayuh nan way pu'ol di ephod ta way panginomnoman hinan
imbabaluy Israel. Ya hay pangilubungan Aaron hinan ephod ya paddungnay unna
intata'in di ngadanda ta way panginomnoman Apo Dios ay dida. 13 Ya ipiyammam di
duwah balitu' hi pangigo'dan, 14 ya ipiyammam goh di duwan kanhel an balitu', ya
eneg'odmuh nan duwan pangigo'dan."

Nan Hophop di Palagpag
(Ex. 39:8-21)

15 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya mumpa'amma'a goh hi hophop di palagpag
ta way miyammah palagpag hi panginnilaan hinan ipa'innila'. Ya nan nala'eng di
mangiyamma an umat hi amman nan ma"aphod an amman di ephod, ya hay miyamma
ya balitu', ya nan munggudla, ya mumpugagaw, ya mumbolah, ya nan napinuy abolnan
linen. 16 Hete an mihophop ya mikupin ta mapapaddung di inabellogna ya inadu"oyna an
hinhihyam hi pulgada. 17 Ya nan opat an linya ya hintutluy nun'anginan batuh mi'al'alti.
Ya hay mahhun an linya ya hay mi'al'alti ya nan ruby,† ya topaz,‡ ya beryl.§ 18 Ya nan
miyadwan linya ya hay mi'al'alti ya nan turquoise,* ya sapphire,† ya emerald.‡ 19 Ya
nan miyatlun linya ya nan opal,§ ya agate,* ya amethyst.† 20 Ya nan miyapat an linya ya
chrysolite,‡ ya onyx,§ ya jasper.* Ya hanan nun'anginan batu ya waday balitu' hi al'altin
ipatlo'anda. 21 Ya danen hinohhan nun'anginan batu ya miyunnud an mahayhaynod an
mihelhel nan ngadan di himpulu ta duwan tribon hihakup di i'Israel.

22 Ya iyammayu goh di balitu' an kanhel ta meg'od hinan pingit di lubung an nan hophop
di palagpag hinan way pu'ol. 23 Ya iyammayu goh di duwah natalegonggong hi punggo'dan
hinan way numpiningngit hinan hophop di palagpag an kanhel. 24 At meg'od nan balitu'
an kanhel hinan natalegonggong an punggo'dan hinan hophop di palagpag, 25 ya meg'od
goh nan bongwah di kanhel hinan way punggo'dan hi pu'ol di ephod. 26 Ya mangamma
ayu goh hi duwah natalegonggong an punggo'dan an balitu' ta miyammah nan pingit
nan nundalinat an hophop di palagpag an nida"op hinan ephod. 27 Ya mangamma ayu
goh hi duwah natalegonggong an punggo'dan an balitu' ta miyammah nan nundalinat
an pingit di ephod hinan bagtun di balikisna. 28 Ya nan munggudlan go'od di meg'od
hinan niyamman punggo'dan di hophop nan palagpag, ya meg'od goh hinan punggo'dan
di ephod ta way mamdon hinan mihophop hi palagpag an mida"op hinan ephod.

29 At wa ay ta humgop hi Aaron hinan Me'gonan an Kuwaltu ya ilubungna nan hophop di
palagpag an nihelhelan di ngadan nan linala'in imbabaluy Israel an hiyay panginomnom
ay didah enggana. 30 Ya ihinam nan hanin di palagpag nan Urim ya Thummim ta
mipotto' hinan puhun Aaron ya un humigup an mi'hapit ay Ha"in. At nan umayanan
mi'hapit ya ilubungnah nen hophop di palagpag ta way atonan manginnilah nan pohdo'
an ipa'innilah nan holag Israel."

---

† **28:5** Unu purple. ‡ **28:5** Unu blue. § **28:5** Bahaom nan footnote di Ex. 28:4 ta innilaom di ustuh panapit eten hapit. * **28:9** Mangmangitit di kololna. † **28:17** Mumbolah di kololna. ‡ **28:17** Gagangayna an mumpaha' di kololna. § **28:17** Green di kolol nan udumna, ya blue di udum. * **28:18** Hay kololna ya middum nan blue hinan green. † **28:18** Blue di kololna. ‡ **28:18** Green di kololna. § **28:19** Numbino'ob'on di kololna, mu do'do'ol di mumpaha' ya un nan udumnan kolol. * **28:19** Nan ohan kalahin di mapla'an an waday malkana an ay curva. † **28:19** Purple di kololna. ‡ **28:20** Umat hi balitu' di kololna. § **28:20** Mangmangitit di kololna. * **28:20** Mumbolah di udum an kololna, ya brown di udum.

Nan Udumnan Gina'un di Padi
(Ex. 39:22-31)

31 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya mumpa'amma'a goh hi namahig an munggudla
an magayad an lubung an milubung hi mahhun ya un nan ephod. 32 Ya miyammay
pangihu'luban hi ulu, ya mahapul an miyadyugu nan pingitna ta adi mahekhek. 33 Ya
nan lupit di lubung ya matayunan hi umat hi bungan di ayiw an pomegranate an hay
kololda ya munggudla, ya mumpugagaw, ya mumbolah. Ya nan numpumbattananda ya
matayunan hi balitu' an kengkeng. 34 Ya mibattabattan di kengkeng an balitu' an umat
hi bungan di pomegranate ta munle'woh hinan lupit di lubung an magayad. 35 Ya hiyay
ilubung Aaron hinan humgopanah nan Me'gonan an Kuwaltu ta Ha"in itamuana. At wa
ay ta humigup unu pumitaw hi Aaron ya kumeleng nan balitu' an kengkeng ta adi hiya
matoy.
36 Ya ipiyammam di namahmah an balitu' an pangitud'an ya inhelhelmu nan hapit an
alyonay, ME'GONAN HI APO DIOS. 37 Ya go'dam hi munggudlan hinulid ta mitayun hinan
turban an mipotto' hinan tu'paw Aaron. 38 Ya e'epngot Aaron hi tu'pawna ta Ha"in an Dios
ya abuluto' an amin nan e'nongnan malpuh nan holag Israel an ta"on un nan e'nongdan
dumalat hi ibahhawanda. Ya memepngot hi uluna ta abuluton Apo Dios dida.
39 Ya ipiyammam nan lubung Aaron an magayad, ya adu"oy di ngamayna an hay
miyamma ya nan ma"aphod an linen. Ya umat goh hinay miyammah nan turban. Ya nan
mibalikis ya ma'al'altian. 40 Ya mun'amma ayu goh hi magayad ya adu"oy di ngamayna
an lubung nan linala'in imbabaluy Aaron, ya nan balikisda, ya headband ta maphod
di tigawda, at me'gonanda. 41 Ya ipilubungmun da Aaron an hi agim ya nan linala'in
imbabaluyna hanan lubung. Ya nalpah ay ya hiitam di uludah nan lanan olibo, ya
indawatmu dida ta milahhinda ta midat di haaddan mumpadi ta Ha"in di itamuanda.
42 Ya miyamma goh di putut an pantelondan meppong hi gitangda ta engganah ulpuda.
43 Ya hiyay ipantalon Aaron ya nan linala'in imbabaluynah unda humigup hinan Tuldan
Abung ta muntamudah nan pun'onnganyun Ha"in, ta way atondan adi mumbahol, at
adida matoy.†
Hiyah te Uldin hi unudon da Aaron hi enggana ya ta"on nan holagda.”

29

Nan Pangidawatan hinan Papadi
(Lev. 8:1-36)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Hiyah te atom ay da Aaron ya nan linala'in
imbabaluynah unmu idawat dida ta midat di haaddan padi ta Ha"in itamuanda. At
ummal'ah me'nong an ohah manilhig an baka ya duwan buta'al hi kalnilu an mi'id
ganitna. 2 Ya nan mapmaphod an alena an agguy nabino'bo'an di milamut hi mantika
ta mihaang an miyammah tinapay, ya cake, ya wafer an tinapay an namantikaan goh di
tu'yapna. 3 Ya ittum danen tinapay hinan bahkit ta iddummun e'nong ay Ha"in hi unmu
e'nong nan manilhig an baka ya nan duwan buta'al an kalnilu. 4 Ya iyuymu da Aaron ya
nan linala'in imbabaluynah nan pantaw di Tuldan Abung, ya inihuam didah danum. 5 Ya
ipilubungmun Aaron nan magayad an adu"oy di ngamayna, ya nan magayad an lubung
an ipa'pa'an di ephod, ya nan ephod, ya nan mihophop hi palagpag, ya inhamadmu nan
balikis di ephod. 6 Ya ipiyuklupmu nan turban, ya epepngotmu nan balitu' an nitud'an
di hapit an alyonay, ME'GONAN HI APO DIOS. 7 Ya innalmu nan lana, ya inhiitmuh
uluna, ya indawatmu hiya. 8 Ta nalpah ay an nidawat hi Aaron ya initnudmu goh nan
linala'in imbabaluyna, ya impilubungmun dida nan magayad an adu"oy di ngamayna.
9 Ya ipiyuklupmun dida nan headband di padi, ya pumbalikisom dida. At umat hinay
atom an mangidawat ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ta dida ya nan a'apuday
manginaynayun hinan Uldin di aton an mumpadi.”

Nan Onong di Bahol
(Lev. 4:1—5:13; 6:24-30)

10 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya ipiyuymu nan manilhig an bakah nan pantaw di Tuldan
Abung'u an Dios, ya inalim ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ta eh'adah nan
ulun nen baka. 11 Ya genlotmu nan manilhig an bakah nan hinagang'u an Dios hinan
way pantaw di Tuldan Abung. 12 Ya alam di udumnah nan dalan di baka ta ilamuh nan
galaygaymuh nan ha'gud di pun'onngan, ya nan udumnan dala ya ihiitmuh nan puun di
pun'onngan. 13 Ya anom an amin nan taban nida"op hinan minalutu, ya ta"on nan taban
niyunanit hinan oltay, ya nan duwan batin ya genhobmuh nan pun'onngan. 14 Mu an

† **28:43** Bahaom nan footnote di Ex. 20:26 ta innilaom di gapuna.

amin nan lamoh, ya up'up, ya nan putu, ya nan galutna ya ekakdah nan immapalanda ya unda gohbon ti hiyah ne Onong di Bahol."

Nan Onong an Moghob
(Lev. 1:1-17; 6:8-13)

15 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya alam goh di ohah nan buta'al an kalnilu, ya
inalim ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ta eh'adah nan uluna. 16 Ya genlotmu, ya
innalmuy dalana, ya inwalhim hinan nunlene'woh hinan pun'onngan. 17 Ya pinhitmu nan
kalnilu, ya ginogodmu, ya dinaluham nan putu, ya inulaham nan hu'ina, ya inyuhunmuh
nan ulu ya nan udumnan nagogod ta malammung. 18 Ya genhobmun amin nan dotag
di buta'al an kalniluh nan pun'onngan ta Onong an Moghob an me'nong ay Apo Dios ta
maphod hi hunghungo' ti hiyay onong an mipagah nan apuy.
19 Ya innalmu goh nan ohan buta'al an kalnilu, ya inalim ay da Aaron ya nan linala'in
imbabaluyna ta eh'adah uluna. 20 Ya genlotmuh nen kalnilu, ya inummal'ah dalana
ta edenehmuh nan agwan di tamuy di ingan da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna,
ya deneham goh nan am'ama"ah agwan di ngamayda, ya nan am'ama"ah agwan di
hu'ida. Ya nan udumnan dala ya inwalhim hinan nunlene'woh hinan pun'onngan. 21 Ya
alam di udumnah nan dalah nan pun'onngan, ya inudmam hinan lana, ya inwalhim
ay Aaron, ya nan lubungna, ya nan linala'in imbabaluyna, ya nan lubungda goh. At
hiyah ne mangipa'innila an da Aaron, ya nan linala'in imbabaluyna, ya nan lubungda
an nidawatdan Ha"in.
22 Ya anom an amin nan taban di kalnilu an wah nan way iwitna, ya nan nida"op hinan
putuna, ya nan niyunanit hinan oltayna, ya anom nan duwan batina ya nan wah nan
agwan an ulpuna. Ma'innila an hiyah ne kalnilun me'nong. 23 Ya innalmuy hinohhan
tinapay an wah nan bahkit an din ne'nong ay Ha"in, 24 ya ipadonmun da Aaron ya nan
linala'in imbabaluyna ta ilayatda an e'nong ta hiyay Milayat an Onong ay Ha"in an Dios.
25 Ya wa ay ta nalpah ya innalmu nan inodnanda, ya genhobmuh nan pun'onngan ta
middum hinan Onong an Moghob, ta nan maphod an hunghungnay mangipadenol ay
Ha"in ti hiyah ne Onong an Moghob. 26 Ya innalmu nan boga' nan kalnilun din ne'nong
hi nidawatan Aaron, ya inlayatmun mange'nong ay Ha"in an Dios, ya henen nilahhin ya
bagim.
27 Ya midawat nan boga' an milayat, ya umat goh hinan ulpun din ne'nong an kalnilun
bagin da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna. 28 Ya hiyah ne bagin da Aaron ya nan
linala'in imbabaluynah munnononnong an malpuh nan gun ipe'nong nan holag Israel
ay Ha"in an hi Apo Dios hi Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba.
29 At nan me'gonan an lubung Aaron ya miboltan hinan linala'in imbabaluynah un
matoy ta diday mangilubung ya mahiitandah lana ta midawatdan mumpadi. 30 Ya nan mi-
hukat ay hiya ta mumpadi ya ilubungnah nen lubung hi pituy algaw hinan humgopanah
nan Tuldan Abung an pundayawan ta muntamuh nan Me'gonan an Kuwaltu.
31 Ya nan dotag di ne'nong hi nidawatan Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ya alam
ta ihaangmuh nan wadan di lugal an me'gonan. 32 Ya hidih nan way pantaw di Tuldan
Abung di panganan da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ta ihdada nan lamoh nan
kalnilu, ya ononda nan tinapay an nan mittuh bahkit. 33 Ya da Aaron ya nan linala'in
imbabaluyna ya anggay di mangan hinan ne'nong an mananih baholdah din nahiitandah
lana ta midawatda, ya mi'id udum hi me"an ti me'gonan an nidawat ay Ha"in. 34 Ya gulat
ta way ma'angang hinan dotag di ne'nong an kalnilu ya nan tinapay ta engganah mabiggat
ya gohbonyu. Ya adiyu onon ti paniaw an ne'nong ay Ha"in.
35 At hiyah te atom an mangidawat ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna, an hiyah
ne tuwali din immandal'un he"ah atom. Ya pituy algaw di pangatam hi pangidawatam
ay dida. 36 Ya heden pituy algaw ya abigabigat ya e'nongmuy ohah manilhig an baka ta
Onong an Baholda. Ya henen onong di munleneh hinan pun'onngan ya hiitam hi lanan
di olibo ta me'gonan. 37 Ya onngam hi pituy algaw nan pun'onngan ta me'gonan ahan, at
nan manapah nan pun'onngan ya me'gonan goh."

Nan Me'nong hi Abigabigat
(Num. 28:1-8)

38 Ya inalin goh Apo Dios di, "Hay mahapul hi e'nongmuh nan pun'onngan hi binigat
ya duway kalnilun hinohhay tawonda. 39 Nan oha ya e'nongmuh nan helhelong, ya nan
oha ya nan mapuyaw. 40 At heden mahhun an kalnilu an me'nong ya iddummun e'nong
nan oha ya han godwan bahuh nan ma'adyamu' an alenan ma'udman hi ohay bahuh nan
mantikan di olibo, ya nan ohah bahuh bayah ta Onong an Ma'inum. 41 Ya heden miyadwan
kalnilu ya e'nongmuh nan mapuyaw, ya umat goh hinay atonyuh din nahhun an waday

alenah middum, ya wada goh di bayah an Onong an Ma'inum. Ya manu ay atonyu ta nan angilitday mangipa'amlong ay Ha"in an hi Apo Dios.
42 Ya heten Onong an Moghob an gunyu ato'aton hinan way pantaw di Tuldan Abung ya minaynayun ta nangamung nan a'apuyuh pidwa. Ya henen lugal an awada' di pi'dammuwa' ay he"a ta mi'hapita' ay he"a, 43 ya hidi goh di panamuwa' hinan holag Israel. At henen lugal ya malenehan ta me'gonan ti dumalat nan benang'u.
44 Ya pumbalino' hi maleneh nan Tuldan Abung ya nan pun'onngan, at me'gonan. Ya da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ya midawatda ta way atondan me'gonan, ta diday mumpadi, ta Ha"in di itamuanda. 45 Ya mimidduma' hinan holag Israel ta Ha"in di Dios hi dayawonda.* 46 Ya hiyah ne panginnilaanyun Ha"in an hi Apo Dios di nangiyabulut hi nakakanyud Egypt, at mimidduma' ay da'yu ti immannung an Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu."

30

Nan Pun'onngan hi Incense
(Ex. 37:25-28)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya hay iyammayuh nan pun'onngan ya nan ayiw an akasya ta way panghobanyuh nan incense.* 2 Ya hay lukud di inabellogna ya nan inadu"oyna ya mumpapaddung an hinohha ya han godway umpi, ya hay lukud di inata'nangna ya tuluy umpi. Ya iyammayuy opat an ha'gud hinan opat an duguna. 3 Ya ma'amyudan hi namahmah an balitu' nan tu'yapna, ya nan opat an ha'gudna ya nan opat an numpinangngel ya ma'al'altian hi namahmah an balitu' hi nunlene'woh. 4 Ya mahindudway miyammah natalegonggong an balitu' hinan way numpinangngel hinan pun'onngan an meheggon hinan ampan di lehton ta way ipahduan di attang. 5 Ya hay iyammayuh attang ya nan ayiw an akasya, ya ma'amyudan hi balitu'. 6 Ya ipabunyu nan pun'onngan hinan way hinagang di kultina an wah potto' di Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin ti hidiy awada' hi panamuwa' ay he"a.
7 Ya mahapul an gohbon Aaron nan incense hinan way pun'onngan hi ahelhehelhelong hinan ayanan manalimun hinan hilaw. 8 At wa ay ta tolgan Aaron nan hilaw hinan munhinag ya gohbona goh nan incense. Ya mahapul an hiyah ne minaynayun hi enggana an gunyu ato'aton, ya ta"on nan holagyuh awni. 9 Ya adiyu e'nong nan nat'on an incense, unu nan nat'on an animal hi me'nong an moghob, unu nan nat'on an alena, ya adiyu ihiit hidi nan nat'on an bayah hi me'nong. 10 Ya mamenghan hi ohay tawon di pangiyamyudan Aaron hinan dalan di Onong di Bahol hinan ha'gud di pun'onngan ta malenehan an me'gonan. Ya mahapul an minaynayun an gun aton nan holagyuh enggana ti heten pun'onngan ya me'gonan ahan."

Nan Bayad di Pi'taguan

11 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 12 "Wa ay ta uyapom nan holag Israel ta panginnilaan hi unda atna ya way oha ay didaan idatday bayad nan pi'taguandah nan aluhandah pamilangam ay dida ta adi' moltaon dida. 13 Ya hiyah te idat di hinohhah a'yapanda an onom di gramos an silver an umat hinan silver me'nong hinan Tuldan Abung. Ya henen onom di gramos di hiyay onongdan Apo Dios. 14 At an amin di ma'yap an mete"ah ba'intiy tawona unu nahuluk ya mahapul an idatda nan onongdan Apo Dios. 15 At nan adangyan ya adida udman, ya nan nawotwot ya adida kudangan nan onom di gramos hinan pangidatandah nan onongdan Ha"in ta way bayad di pi'taguanda. 16 At amungom nan bayad di pi'taguan an idat nan holag Israel ta way ma'usal hinan Tuldan Abung, at henen bayadda ya hiyay panginomnoma' an Dios hinan holag Israel an nabayadan di pi'taguanda."

Nan Pamahan an Pun'ihuan
(Ex. 38:8)

17 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 18 "Iyammayuy pamahan, ya gambang goh di tu'ud di ipattu'ana ta hiyay pun'ihuan. Ya ihinayuh nan numbattanan di Me'gonan an Kuwaltu ya nan pun'onngan, ya inittuwanyuh danum. 19 Ta hiyay pun'ihuan da Aaron ya nan linala'in imbabaluynah ngamayda ya hu'ida. 20 At wa ay ta humgopdah nan Me'gonan an Kuwaltu unu umuyda mun'onong hinan onong an mipaga ta me'nong ay Apo Dios ya mahapul an mun'ihudan nen danum ta adida matoy. 21 At ihuanday ngamayda ya hu'ida ta adida matoy. Ya hiyah te Uldin ay didah minaynayun ta nangamung di holagdah awni."

Nan Mihiit an Lana

---

* **29:45** II Cor. 6:16. * **30:1** Hay ipa"elna ya nan luwalun di tatagun Apo Dios.

22 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 23 “Ummal'ah nan ma"aphod an miyammah
bangbanglu an hay alam ya tuluh kiluh nan myrrh, ya hinohha ya han godwah kiluh nan
cinnamon, ya nan kanela an mapmaphod di hunghungda, 24 ya tuluy kiluh nan cassia
an miyunnudan hinan kilun nan me'nong hinan Tuldan Abung. Ya inudmam hi opat di
litloh lanan di olibo. 25 At hiyanay ipiyammam hinan nala'eng an mun'ammah lana ta
ma'amman hi me'gonan an lana ta ma'usal hinan way midawat 26 ta hiyay ihiitmuh nan
Tuldan Abung an pi'dammuwa' ay he"a, ya nan Kahon an Nittuwan di Uldin, 27 ya nan
lamehaan ya nan alimatungna, ya nan pangipattu'an hi hilaw ya nan alimatungna goh,
ya nan pun'onngan hi incense, 28 ya nan pun'onngan hi moghob ya nan alimatungna, ya
nan pamahan, ya nan tu'udna. 29 Ya idawatmu dane ta ma"e'gonanda, at nan manapa ya
me'gonanda goh.
30 At hiitam hi Aaron ya nan linala'in imbabaluynah nan lana, ya indawatmu dida
ta mumpadida ta Ha"in itamuanda. 31 Ya alyom hinan holag Israel di, Me'gonan heten
lana an ma'usal hinan way midawat, ya hiyay usalonyuh enggana an ta"on nan holagyu.
32 Ya adi mihiit hinan malgom an tagu, ya adiyu goh enghon an iyammay paddungna
ti ma"e'gonan, at e'gonanyu goh. 33 Ya wada ay di mangiyengngoh an mangiyamma
eten lana unu mangihiit hinan malgom an tagu ya mahapul an pakakon nan tatagun
niddumana.”

Hay Aat nan Incense

34 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Ummal'ah nan numbino'ob'on an mapmaphod di
hunghungda, ya mapapaddung di damotda an nan stacte, ya onycha, ya galbanum, ya nan
frankincense. 35 Ya lammungom an amin, ya inyammam hi bangbanglun incense an umat
hi aton nan mun'ammah bangbanglu. Ya ahinam hi itang ta henen incense ya namahmah,
at me'gonan. 36 Ya gimu'om di udumna ta mapinu, ya inhinam hinan hinagang nan Kahon
an Nittuwan di Uldin hinan Me'gonan an Kuwaltu an pi'dammuwa' ay he"a. Ya henen
bangbanglu ya na'ahhamad an incense, at e'gonanyu. 37 Ya adiyu enghon an iyammah ten
incense hi un ayu mun'ammah usalonyu ti me'gonan ahan an Ha"in an Dios ya anggay
di ad bagi. 38 Ti nan mangiyammah umat hina ta usalondah odolda ya pakakonyu ta
mapogpog di iddumanan da'yu.”

31

Hay Namto'an Apo Dios ay da Bezalel ay Oholiab
(Ex. 35:30-35)

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 “Ipa'innila' ay he"a an pento"uh Bezalel* an
imbaluy Uri ya ap'apun Hur an holag Judah, 3 ya impiyodol'un hiya nan Na'abuniyanan
an Lennawa, at nanomnoman ya nala'eng an abalinanan mangat hi an amin hinan
mipiyamma, 4 ya nala'eng goh an mangiyal'altih nan iyammanan balitu', ya silver, ya
gambang. 5 Ya abalinana goh an manabat hinan nanginan batu, ya helhilana an tud'an
nan batu, ya mumpa'ot hi ayiw, ya abalinanan amin nan naligat an miyamma. 6 Ya
pento"u goh hi Oholiab† an imbaluy Ahisamak an holag Dan ta bumadang ay Bezalel.
Ya nan tatagun way abalinana ya nanomnoman di pangidata' hi la'eng ta abalinandan
iyamman amin nan immandal'un he"an ipiyammam. 7 At diday mangiyammah nan
Tuldan Abung an a'amungan nan tatagu, ya nan Kahon an Ittuwan nan Himpulun Uldin,
ya nan alubnan ihinan nan Ma'ahhimo', 8 ya nan lamehaan ya nan alimatungna, ya nan
balitu' an ipattu'an di hilaw ya nan alimatungna, ya nan pun'onngan hinan incense, 9 ya
nan pun'onngan hinan Onong an Moghob ya nan alimatungna, ya nan pamahan ya nan
tu'udna, 10 ya nan lo'ob an pami'lug hinan gina'u, ya nan me'gonan an numbino'ob'on
an lubung nan Nabagtun Padin hi Aaron ya nan linala'in imbabaluynah unda itamu nan
tamun di padi, 11 ya nan lanan mihiit hinan way midawat, ya nan incense an maphod
di hunghungnan ma'usal hinan Me'gonan an Kuwaltu. Ya mahapul an unudondan amin
nan immandal'un he"ah atondan mangiyamma.”

Hay Pungngilinan hinan Miyapitun Algaw

12 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 13 “Alyom hinan holag Israel an mahapul an
ngilinonda nan miyapitun algaw‡ an nun'eblaya' ti hiyah ne pangimmatunanyu ya nan
holagyun Ha"in an nan nuntulaganta ya hiyay panginnilaanyun Ha"in an hi Apo Dios di
nangilahhin ay da'yu ta tagu'.
14 At ngilinonyu nan miyapitun algaw ti hiyah ne inlahhin'un algaw hi pun'eblayanyu.
At nan tagun manewa'el hinan ngilin ya mapatoy, ya nan tagun muntamun den algaw

* **31:2** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *nan ngaun Apo Dios di manalimun ay ha"in.* † **31:6** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *hi Amamin hi Apo Dios di mangipihi'ug ay ha"in.* ‡ **31:13** Unu Habadu.

ya mapogpog di pi'taguanah nan tatagu. 15 Ya onom di algaw hi puntamuanyu, mu nan
miyapitun algaw ya mun'eblay ayu ti hiyay me'gonan an algaw an bagi' an hi Apo Dios. At
nan muntamuh nan miyapitun algaw ya mahapul an mapatoy. 16 At da'yun holag Israel
ya mahapul an ngilinonyu nan miyapitun algaw, ya ato'aton goh nan holagyuh enggana
ta mangipanomnom hinan nitulag. 17 Ti hiyah te pangimmatunanyuh ni'tulaga' hinan
holag Israel hi mid pogpogna ti onom di algaw hi nunlumuwa' ad daya ya tun luta, ya nan
miyapitun algaw ya indinong'un muntamu ta nun'eblaya'."
18 Ya unat goh nalpah an ni'hapit hi Apo Dios ay Moses hinan Duntug an Sinai ya
indatnan hiya han duwan mun'ayapit an batun nangitud'an Apo Dios hinan Himpulun
Uldina an hay tudtudunay nuntudo'na.§

32

Hay Aat nan Balitu' an Bulul an ay Baka
(Deut. 9:7-29)

1 Ya nabayag hi Moses hidih nan duntug an agguy nundaddadyu, ya iyahupan nan
tatagu. At immuydan Aaron, ya inaliday, "Iyammam di dios ta waday mangipangpan-
gulun ditu'u ti henen hi Moses an nangekak ay ditu'ud Egypt ya agguy tu'u inilay na'at ay
hiya!"
2 Ya inalin Aaron ay diday, "Anonyu nan balitu' an inhihingat nan a'ahawayu ya nan
imbabaluyyu, ya inyaliyun ha"in." 3 At an amin din tatagu ya nun'aanday hingatda, ya
inyuydan Aaron. 4 Ya innalna nan indatda ta hinibugnah bulul an umat hi bu'tot an baka.*
Ya la'tot ya inaliday, "Hiyah te dios tu'u an holag Israel an nangekak ay ditu'ud Egypt!"
5 Ya unat goh tinnig Aaron an amlo'amlongan nan tatagu ya inyammanay pun'onngan
hinan way hinagang nan bulul, ya inalinay, "Hi ma'et ya ibehtaan tu'uh Apo Dios!"
6 At nabiggat ya ag'aga ya bimmangonda nan tatagu, ya inyuyda nan a'animal ta
nun'onongdah nan Onong an Moghob an midat hinan dios, ya nan udumna goh an
a'animal an Onong di Pi'lenggopan hi pi'pohhodan. Ya nalpah hede ya inumbunda ta
manganda, ya nanginumda ta nun'abutongda, ya umipabain di atonda.†
7 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Mundadyu'a ti nan tatagun enekakmud Egypt ya
numbaholda! 8 Ti himbumagga ya din'ugda din intugun'un dida! Ti nunhibugdah bulul
an ay baka, ya dinayawda, ya inyuyday e'nongda, ya inonngandan inaliday, Tayay dios
nan holag Israel an nangekak ay ditu'ud Egypt!"
9 Ya inalin goh Apo Dios di, "Tinnig'u daden tatagu, ya nunheglan adida ahan matugun,
10 at nunheglay bungot'un didan pohdo' an ma'ubahda! At okoda' an mangat ene an adim
ipagol ta he"ay pumbalino' hi do'ol di holagna ta ohay himpamabluy!"
11 Mu inal'alu' Moses hi Apo Dios an inalinay, "Anaad ahan ta ubahon di bungotmu
nan tatagum an enekakmud Egypt an dumalat nan nidugah an abalinam? 12 Ya undan
adi alyon nan i'Egypt hi unmu enekak ta iyalim an patayon didah tuh tun duntug ta
ma'ubahdah tun luta? Aliwam ni' ahan nan nidugah an bungotmu, ya adim ni' ahan idat
di ligat nan tatagum! 13 Ya nomnomom ni' ahan nan baalmun da Abraham, ya hi Isaac,
ya hi Jacob an nangitulagam an pumbalinom nan holagda ta nidugah an do'ol an umat
hi bilang nan bittuan hi ad daya, ya idatmuh nan holagdan amin heten lutan intulagmun
dida ta banohdah enggana!"‡ 14 At inaliwan Apo Dios ta agguyna inat din alyonah atonan
na"appuhin ligat nan tataguna.
15 Ya nundadyuh Moses eden duntug, ya inodnana nan duwan mun'ayapit an batun
nitud'an di Uldin an nitudo' hi numbinallin. 16 Ya nan mun'ayapit an batu ya hi Apo Dios
di nangiyamma ya nangitudo' hinan Uldin an nihelhel hinan batu.
17 Ya unat goh dengngol Joshua nan tatagun tumungog ya bumanugaw ya inalinan
Moses di, "Ay paddungnay donglo' an waday mungggugubat hinan way apal!"
18 Ya inalin Moses di,
"Han donglo' ya bo'on hay mangabak ya na'abak
ti nan donglo' ya unda mungkanta."
19 Ya unat goh wan umatam da Moses hinan way kampu ya tinnigna han niyamman bu-
lul an ay uyaw an baka ya nan manayaw at ma'abbungot, ya impuhitna din ino'odnanan
mayapit an batu ta nun'agimu' ede han puun den duntug. 20 Ya innalnah de han bulul,

§ **31:18** Manu ay waday *duwan* batun nihelhelan di Himpulun Uldin an bo'on un oha ya ta bagin nan Hudyuy oha, ya bagin Apo Dios di oha ti hiyah ne ugalin nan mi'tulag hidin penghana. Ya daten duwan batu ya nittudah nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios, at niniddumdan dida (Ex. 25:21). * **32:4** Mid mapto' ya hay tigaw ten baka ya umat hinan ohan bulul di i'Egypt an hi Apis ti ay baka goh hiya. † **32:6** I Cor. 10:7. ‡ **32:13** Gen. 12:7; 15:5; 22:17.

ya inapuyana, ya nunggimu'na ta napinu', ya ingkiwalnah nan danum, ya impa'inumnah nan holag Israel.
21 Ya inalin Moses ay Aaron di, “Hay ngadan di inat nan tatagun he"a ta omod hi unmu intudtuduy ongol hi numbaholanda?”
22 Ya inalin Aaron di, “Adi'a ni' bumungot, apu', ti ta"on he"a ya i'innilam an gunda mumbahol nan tatagu! 23 Ti inalidan ha"in di, Mahapul an iyammam di dios tu'u ta waday mangipangpangulun ditu'u ti hi Moses an nangekak ay ditu'ud Egypt ya agguy tu'u inilay na'at ay hiya! 24 At inali' ay diday, Nan waday gina'unah balitu' ya iyaliyun ha"in, ya intapal'uh nan apuy, at hiyah te an bakay na'ammaana!”
25 Ya tinnig Moses nan nunheglan umipabain an mid poto' di ato'aton nan tatagu ti inabulut Aaron nan ato'atonda,§ at gulat ta gubaton nan binuhulda dida at ma'abakda!
26 At timma'dog hi Moses hinan way pantaw di immapalanda, ya inalinay, “Da'yun mangunud ay Apo Dios ya umali ayuh appit ay ha"in!” Ya an amin din holag Levi ya numpapanguydan hiya.
27 Ya inalinan diday, “Hiyah te inalin Apo Dios an dayawon nan holag Israel: An amin ayun hinohha ya pun'eh'otyu nan hanggapyu ta le'donyun amin nan apal ta pumpatoyyu nan linala'in a'agiyu, ya nan liligwayu, ya nan heneggonyu an wah di!” 28 Ya inat nan holag Levi nan inalin Moses, at hede han algaw ya hi'itangan tuluy libuy linala'ih nun'atoy.
29 Ya inalin Moses di, “Paddungnay ilahhinyun idawat nan odolyu ta bagin Apo Dios ad ugwan an algaw hi numpamatayanyuh nan imbabaluyyu ya a'agiyu. At mete"ad ugwan ya wagahan da'yun Apo Dios.”
30 Ya unat goh nabiggat ya inalin Moses hinan tataguy, “Ongol di numbaholanyu, mu umuya' ad ugwan ay Apo Dios ta ibaga' ay Hiya ta olom ya iyabulutnay a'aliwan nan numbaholanyu.”
31 At numbangngad hi Moses ay Apo Dios, ya inalinay, “Ongol di numbaholan nan tatagu ti inyammaday balitu' hi dios ta dayawonda! 32 Mu aliwam ni' di numbaholanda. Ti adim ay ya nan ngadan'u an nitudo' hinan liblum di hiyay anom!”
33 Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Nan tagun numbahol di hiyay ano' di ngadanah nan liblu'! 34 At mumbangngad'a ta ipangpangulum nan tatagu ta umuy ayuh nan lugal an din inali' ay he"a ya nan anghel'uy* mangitnud ay da'yu. Mu nan gutud di pummoltaa' ya umannung an moltao' dida an dumalat nan numbaholanda!”
35 Ya minoltan Apo Dios didah ligat ti dumalat nan impiyammadan bulul an ay bu'tot an bakan hinibug Aaron.

33

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Itnudmu nan tatagun enekakmud Egypt ta taynanyuh te han lugal ta umuy ayuh nan lutan intulag'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob an inali' ay diday, Idat'uh nan holagyu.* 2 Ya honogo' nan anghel† ta ipangulu da'yu ta pakakona nan ahimpahimpangapun holag Amor, ya holag Heth, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya nan iJebus, ya nan iCanaan. 3 Ya henen luta ya malumong ya damuna an ma"almuy mihabal, at nidugah an do'ol di ma'an. Ya adia' mi'yalin da'yu ti nunhegla ahan di adiyu umunudan, at la'tot ya inubah'u da'yuh nan dalan!”
4 Ya unat goh dengngol nan tatagu nan na"appuhin hinapit Apo Dios ya nunheglay kilada, at ingnganuydan nangigina'uh nan mun'apla'an an gina'uda. 5 Ti inalin Apo Dios ay Moses di, “Alyom hinan holag Israel di, Nunhegla ahan an adi ayu umunud an tatagu! Ti gulat nin ta mimitnuda' ay da'yu at la'tot ya inubah'u da'yu! At anonyu nan mun'apla'an an gina'uyu ta nomnomo' di ato' ay da'yu.” 6 At nan holag Israel ya nun'aandan amin nan gina'uda ede han Duntug an Sinai.‡

Nan Me'gonan an Kuwaltun Pi'dammuwan§

7 Ya hin'umu'udduman impiha"ad Moses nan tulda ta ibataanah nan immapalanda, ya nginadnana ta Me'gonan an Kuwaltun Pi'dammuwan. Ta wa ay di mamhod an mi'hapit

§ **32:25** Itudun nan Deut. 9:20 an waday planun Apo Dios an mamatoy ay Aaron, mu gapu ta gun ni'hapit hi Moses ay Hiya at agguy natuluy. * **32:34** Hi Jesu Kristu di Anghel an nangitnud ay didah engganad ugwan (Ex. 23:20), mu mahukatan nin ta nan malgom an anghel di mangitnud hinan i'Israel (bahaom goh nan footnotes di Ex. 33:2 ya Ex. 33:12). * **33:1** Gen. 12:7. † **33:2** Mid mapto' ya nan malgom an anghel an bo'on hi Jesu Kristu (bahaom nan footnote di Ex. 33:12). ‡ **33:6** Unu nan Duntug an Horeb. § **33:6** Nob'on nan ma'alih Tuldan Abung (unu Tabernacle) an puntamuan nan papadi ti heten Me'gonan an Kuwaltun Pi'dammuwan ya nan puntamuan da Moses ay Joshua ti nan Tuldan Abung ya agguy ni' niyamma. Mu unat goh nalpah an niyamma ya hidi nin di lugal hi immayan Moses, at numpaddung di lugal an ma'alih Me'gonan an Kuwaltun Pi'dammuwan ya nan ma'alih Tuldan Abung (example: Ex. 33:7). Mu ad ugwan an timpu ya agguyda ni' nalammung.

ay Apo Dios ya umuy ede han tuldan abung. 8 Ya wa ay ta umuy hi Moses ede han
tuldan abung ya numpangata'dogda nan tataguh nan way pantaw di a'abungdan tulda
ta amangondah Moses ta nangamung un humigup. 9 Ya wa ay ta hinumgop hi Moses ya
nan bunut an ay ongol an tu'ud ya mun'ohop an naha"ad hinan pantaw den tuldan abung
hi un mi'hapit hi Apo Dios ay Moses. 10 Ya unat goh tinnig nan tatagu han bunut hinan
pantaw di tuldan abung ya way ohaan timma'dogdah nan pantaw di nuntuldaanda, ya
inyungyungdan nundayaw ay Apo Dios. 11 Ya hi Apo Dios ya ni'haggangan an ni'hapit
ay Moses an umat hinan pi'hapitan nan tagun ligwana. Ta nalpah ya numbangngad hi
Moses hinan immapalanda, mu nan bumadbadang ay hiyan hi Joshua an imbaluy Nun
ya na'angang hinan tuldan abung.

Hay Nangitulagan Apo Dios an Halimunana nan Tatagu

12 Ya inalin Moses ay Apo Dios di, “Inalim di ha"in di mangipangpangulun date han
tatagu, mu engganad ugwan ya agguymu impa'innilay ngadan di honogom hi bumadang
ay ha"in.* Ya inalim goh di hinamadmuy aat'u, ya umamlong'ah nan inat'u. 13 Ya gulat
ta impa'amlong'u He"a ya itudum nan pohdom hi ato' ta innilao' ta hiyay unudo', ta
minaynayun di ato' an mangipa'amlong ay He"a. Ya nomnomom an date han himpampun
ya tatagum.”

14 Ya tembal Apo Dios ya inalinay, “Wagwadaa' an mimitnud ay he"a, ya idat'uy
lumenggopam.”

15 Ya inalin Moses ay Hiyay, “Gulat ta adi'a mitnud ay da'mi ya adi da'mi pala"uyon hitu
16 ti hay pangimmatunan mah nan tataguh un'a mundenol hinan inatmih un'a adi mitnud
ay da'mi? Ti nan itnudam ay da'miy pangimmatunan an waday nun'abhiwanmih nan
tataguh tun luta.”

17 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Unudo' nan alyom hi ato' ti impa'amlonga' ay he"a,
ya hinamad'uy aatmu.”

18 Ya inalin Moses di, “Akkay ni' mumpattig'an ha"in!”

19 Ya tembal Apo Dios hi Moses an inalinay, “Ipattig'un amin di amaphod'un he"a, ya
ipa'innila' goh di aat'u an Ha"in di na'ahhamad an Dios. Ya ma'ulaya' hinan tagun pohdo',
ya igohgoha' nan pohdo' an igohgohan.† 20 Mu adi mabalin an tigom di angah'u ti nan
mannig ay Ha"in ya matoyda!”

21 Ya inalin goh Apo Dios di, “Wada han batun neheggon hinan wada' an mabalin hi
tuma'dogam. 22 Ta wa ay ta maluha' ya impo"oy'u he"an de han lingab hinan batu, ya
hinania' he"ah ngamay'u ta engganay maluha'. 23 Ya un'u mahkay anon di ngamay'u ta
hay bonog'uy tigom ta adim tigon di angah'u.”

34

Nan Pidwan di Nitud'an nan Himpulun Uldin

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Habatam di duwah mun'ayapit an batun umat
hidin nahhun ta pangitud'a' hinan Uldin an din nitudo' hidin impolahmun nagimu' an
Uldin'u. 2 Ya mundadaan'a ta hi ma'et hinan helhelong ya nunti'id'ah dih nan Duntug an
Sinai ta mundammuta. 3 Ya mahapul an mi'id ah mi'ti'id ay he"a, ya mahapul goh an mi'id
ah munle'le'od eden duntug an ta"on nan a'animal, ya mi'id ah mipahtul eden aluhadhad
di duntug.”

4 At hi Moses ya hinabatanay duwah mayapit an batun umat hidin nahhun. Ya unat
goh nabiggat hi helhelong ya inodnanah den duwan batu ta iti'idnah nan Duntug an
Sinai an hiyah ne din immandal Apo Dios ay hiya. 5 Ya nun'ohop hi Apo Dios an niddum
hinan bunut, ya ni'ta'dog ay hiyah di. Ya imbaagnay ngadanan Hiyah Apo Dios. 6 Ya
naluh hinan way hinagang Moses ya inalinay, “Ha"in hi Apo Dios an ma'ahhimo' ya
ma'aggohgoh, ya adia' mabanbannungot, ya nahamad nan pamhod'u, ya makulug nan
hapito', 7 ya mid pogpog di homo"uh nan linibun tatagu, ya aliwa' nan nibahhawanda, ya
nan numbaholanda, ya nan na"appuhin ina'inatda. Mu moltao' damdama nan mumbahol
an imbabaluyyu, ya minaynayun ta nangamung hinan miyatlu unu miyapat an holagda.”

8 Ya himbumagga ya nunhippih Moses hinan luta, ya inyungyungna ta dayawona Hiya.
9 Ya inalinay, “Immannung ay an ipa'amlong'u He"a, Apo Dios, at He"ay mi'yali ni' an ta"on
hi un ngumhay nan tatagun umunud ay He"a! Ya aliwam ni' ahan di numbaholanmi, ya
abuluton da'mi ni' hi tatagum!”

---

* **33:12** Impa'innilan Apo Dios an nan malgom an anghelnay mangipangulun didan Hudyu (verse 3), mu inyadin
Moses ti penhodna an hi Apo Dios tuwaliy mangipangulun dida an mid udum (verse 16). At penhod Moses an innilaon
di ngadan ten mapto' an mangipangulun dida. † **33:19** Rom. 9:15.

10 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Ad ugwan ya mi'tulaga' ay he"a ta ipattig'uh nan
holag Israel nan umipanoh'a an ato' an mi'id ahan na'atanah tun luta. At an amin nan
tatagun initnudmu ya tigonda nan nidugah an umipanoh'an atata'ot an ato' an hi Apo Dios.
11 At mahapul an unudonyu nan imandal'un da'yud ugwan, at Ha"in mahkay* di okod
an mamakak hinan himpampun an holag Amor, ya holag Heth, ya holag Periz, ya holag
Hiv, ya nan iCanaan, ya nan iJebus hinan babluy an dumatnganyu. 12 At padana' da'yu ta
emayaanyu ta adi ayu mi'tulag hinan tataguh nan lutan umayanyu ti atonyu ay at ini ya
mabalbaliyan ayu. 13 Mu unyuat pumpa"in amin nan pun'onnganda, ya nan dayawondan
bulul an umat ay Asherah, ya nan udum an dayawonda. 14 Ya mahapul an mi'id ahan
udum hi dios an dayawonyu ti Ha"in an hi Apo Dios ya ma"annela', at adi' ahan pohdon
hi un waday udumnah dios an dayawonyu.

15 Ya emayaanyu ta adi ayu mi'tulag hinan tataguh nan babluy an umayanyu. Ti wa
ay ta mundayawdah nan bulul ya onnganda ya umannung an ayagan da'yu ta me"an
ayun didah nan ene'nongdah nan bulul. 16 Ya adiyu abuluton nan imbabaluyyun linala'in
mi'yahawah nan binabain den babluy ti ini ya al'alu'on nan binabai nan imbabaluyyun
linala'i, ya niddumdan mi'dayaw hinan bululda.

17 Ya adi ayu munhibug hinan gumo' hi iyammayuh bululyu.

18 Ya nonomnomonyu ta adiyu aliwan an ibehtaan nan algaw an Adiyu Panganan hi
Agguy Nabino'bo'an an Tinapay. An hiyah ne din intugun'un da'yu an hay ononyuh nan
pituy algaw hinan bulan di Aviv† ya nan agguy nabino'bo'an an tinapay. Ti hiyah ne gutud
di bulan hi nakakanyud Egypt.

19 Ya an amin nan mahhun an lala'in mitungaw ya bagi', ya bagi' goh nan mahhun
an i'lum nan baka, ya dongki, ya kalniluh un buta'al. 20 Ya huwalonyu nan mahhun
an mitungaw an dongki ya nan uyaw an kalnilu, mu adiyu ay pohdon an huwalon ya
genlotyu. Ya huwalonyuh animal an amin nan papangpangullun linala'in imbabaluyyu.

Ya mi'id umalih nan wada' hi un mi'id iyalinah e'nongnan Ha"in.

21 Ya onom di algaw hi puntamuanyu. Ya nan miyapitun algaw‡ ya mun'eblay ayun
ta"on hi un gutud di ahitamu unu gutud di boto'.

22 Ya gunyu ibehtaan di iwang an ma'alih Behtan di aDumiduminggu§ hi unyu
ete"an bot'on nan nahhun an enebgayyu. Ya ibehtaanyu goh di pamugahanyuh nan
bungbungaan* hinan angunuh di tawon. 23 Ya mahapul an mumpitluh ohay tawon di
umalian an amin nan linala'in holag Israel ta dayawona' an hi Apo Dios. 24 Ya pakako'
nan tatagun nunhituh nan lutan heneggonyu ta ma'udman an dumamuna nan lutayu, ya
mi'id ah mangubat ya mangipatna an mamloh hinan lutayuh nan mumpitlu an gunyu
umalian an mundayaw ay Ha"in hi hintawon.

25 Ya mun'onong ayu ay hi animal ay Ha"in ya adiyu iddum nan nabino'bo'an an
tinapay. Ya nan Behtan di Panginomnomanyuh Nangekaka' ay Da'yud Egypt† ya mi'id
ahan ma'angang hi mipatang ta nangamung hi helhelong.

26 Ya nan ma"aphod an mahhun an bot'onyuh nan intanomyuh nan lutayuh hintawon
ya mahapul an iyuyyuh nan Tuldan Abung'u an Dios an dayawonyu.

Ya wa ay ta ihaangyu nan uyaw an gandeng ya adiyu pananum nan gatas an malpuh
huhun inana.”‡

27 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, “Itudo'mu hatu nan hapito' ti hiyay
mangipa'innilah ni'tulaga' ay he"a ya nan holag Israel.” 28 At hi Moses ya ni'yi'ibbanah
Apo Dios hi napat di algaw ya labi an agguy nangnangan ya immin'inum hi danum. Ya
hi Apo Dios di nangitudo' hinan Himpulun Uldinah nan duwan mayapit an batu an hiyah
ne nan Himpulun Uldina.

Hay Nundadyuan Moses hi Nalpuwanah nan Duntug an Sinai
(II Cor. 3:7-18)

29 Ya unat goh nundadyuh Moses an nalpuh nan Duntug an Sinai an ino'odnana nan
duwan mun'ayapit an batun nitud'an nan Himpulun Uldin ya agguyna inila an hay

---

* **34:11** Inabulut Apo Dios ta Hiyay mangitnud hinan Hudyu an umat hinan imbagan Moses hi atonah Ex. 34:9.
† **34:18** Unu Nisan (bahaom nan footnote di Ex. 12:2). ‡ **34:21** Unu Habadu. § **34:22** Unu Behta an Tungaw
hi Alpahan di Boto' (Lev. 23:15-22), unu Behtan di Udol (Ex. 23:16), unu Behtan di Pentecost (Ac. 2:1). * **34:22** Unu
Behtan nan Boto'. † **34:25** Unu Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana. ‡ **34:26**
Bahaom nan footnote di Ex. 23:19.

angahna ya humili§ ti han ni'hapitanan Apo Dios. 30 Ya unat goh tinnig Aaron ya nan holag
Israel nan humilin angah Moses ya timma'otdan meheggon ay hiya. 31 Mu inayagan Moses
dida. At hi Aaron ya nan a'ap'apun mangipapto' hinan holag Israel ya numbangngaddan
hiya ta donglonda nan alyon Moses ay dida. 32 Ya unat goh wan neheggondan Moses ya
imbaagnan dida an amin nan Uldin Apo Dios an din imbaganan hiyah din awadanah nan
Duntug an Sinai.
33 Ya unat goh nalpah an ni'hapit hi Moses ay dida ya hinophopanay angahna, 34 mu
wa ay ta humgop hinan Me'gonan an Kuwaltun Pi'dammuwan* ta mi'hapit ay Apo Dios
ya inaanay hophop di angahna ta engganay bumuhu' an umuy mangibaag hinan holag
Israel hinan inalin Apo Dios ay hiya. 35 Ya tinnig nan holag Israel nan angah Moses an
humili, ya hinophopana mah goh nan angahna ta awni ta nan umuyna pi'hapitan ay Apo
Dios ya unna anon.

35

Hay Uldin hi Ma'at hinan Ngilin

1 Ya impa'ayag Moses an amin nan holag Israel ta na'amungda, ya inalinan diday,
"Hiyatuy Uldin Apo Dios hi immandalna an mahapul hi unudon tu'u. 2 Muntamu tu'uh
onom hi algaw, ya hay miyapitun algaw* ya ngilinon tu'u ti hiyah ne me'gonan hi algaw
Apo Dios hi pun'eblayan tu'u. At nan muntamun de han miyapitun algaw ya mahapul
an mapatoy. 3 Ya mahapul an adi ayu mun'apuy hinan nunhituwanyuh nan ngilin an
Habadu."

Nan Onong an Ma'usal hinan Tuldan Abung
(Ex. 25:1-7)

4 Ya inalin goh Moses hinan holag Israel di, "Hiyah te goh di immandal Apo Dios:
5 An amin ayu ya mahapul an waday iyuyyuh e'nongyun Apo Dios. At nan way
pamhodnan umidat ya idatnay e'nongna an balitu', ya silver, ya gambang, 6 ya nan lo'ob
an mumpugagaw,† ya munggudla,‡ ya mumbolah, ya nan napinuy abolna an linen, ya
nan dutdut di gandeng an niyammah lo'ob, 7 ya nan niyupol an up'up di buta'al an
kalnilu, ya nan lalat di ma'alih dugong an nalpuh nan ma'alah baybay, ya nan ayiw an
akasya, 8 ya nan lanan olibon ma'usal hi hilaw, ya nan maphod di hunghungnan middum
hinan niyammah lanan ma'usal hinan way midawat, ya nan ma"aphod di hunghungnan
incense, 9 ya hay onyx§ an batu, ya nan udum an mapla'an an batun miyal'altih nan ephod
an lubung di padi an mihophop hi palagpagna."

Hay Gina'un nan Tuldan Abung
(Ex. 39:32-41)

10 Ya intuluy Moses an inalinay, "Ya an amin ayun waday la'engnan inilanan muntamu
ya umali ayu ta tamuan tu'u nan immandal Apo Dios 11 hi aat nan Tuldan Abung an
waday duwan kuwaltunah bunolna an nan Me'gonan an Kuwaltu ya nan Nidugah an
Me'gonan an Kuwaltu, ya nan da'ligna, ya miyammay pana'ul, ya nan mibalangon, ya
nan tu'udna, ya nan ipatlo'an di tu'ud. 12 Ya miyamma goh nan Kahon an Nittuwan
di Uldin, ya nan attangna, ya nan alubna an awadan nan Ma'ahhimo', ya nan kultinan
mibolda' ta adi mattig heden Kahon, 13 ya nan lamehaan, ya nan alimatungna, ya nan
attangna, ya nan tinapay an me'nong ay Apo Dios. 14 Ya miyamma goh nan ipattu'an di
hilaw, ya nan alimatungna, ya nan panul, ya nan lanan mittuh nan panul ta humilaw.
15 Ya miyamma goh nan pun'onngan hinan panghoban hi incense, ya nan attangna, ya
nan lanan ma'usal hinan way midawat, ya nan maphod di hunghungnan incense, ya
nan kultinah nan pantaw di Tuldan Abung. 16 Ya miyamma goh nan pun'onngan hinan
moghob an me'nong an hay gambang di miyammah pangiyapuyan an nadala"ang di
ammana, ya nan attangna, ya an amin di alimatungna, ya nan pamahan an pun'ihuan,
ya nan ipabunana. 17 Ya dida goh di mangiyammah kultinan nan nunlene'woh an luhud
di Tuldan Abung, ya nan itayunan di kultina, ya nan tu'udna, ya nan ipabunan di tu'ud,
ya nan kultinan di pantaw hinan luhud, 18 ya nan palo' di Tuldan Abung, ya palo' di
luhud, ya nan talin an go'od. 19 Ya miyamma nan lubung di papadi ta way ilubungdah

---

§ **34:29** Nan hapit an humilih nan hapit di Hudyu ya *qaran*, ya duway meaningna: (1) bumuhu' nan ha'gud, ya (2)
humili. Hi Jerome (340-420 A.D.) an nangibalin hi Hapit Apo Dios hinan hapit di iRome an ma'alih Latin ya pinilina
nan nahhun an meaningna, hiyaat un nan do'ol an nundrawing hi tigaw Moses eden timpun nipublisan nan Bibliada
an ma'alih Latin Vulgate ya indrawingday duwan ha'gud an bimmuhu' hi uluna! Mu bo'on henen na'at ti un humili ya
anggay, at umipakiki inatda! * **34:34** Bahaom nan footnote di Ex. 33:7. * **35:2** Unu Habadu. † **35:6** Unu blue.
‡ **35:6** Unu purple. § **35:9** Mangmangitit di kololna.

unda humigup hi panamuandah nan ipatamun Apo Dios an nan me'gonan an lubung Aaron an Nabagtun Padi ya nan lubung nan linala'in imbabaluyna ta way ilubungdah nan panamuandah tamun di padi."

Hay Nangiyayan nan Tataguh Midat hi Bagin Apo Dios

20 Ya unat goh nalpah an dengngol nan holag Israel nan inalin Moses ya
numpanga'anamutdah nan tuldada. 21 Ya an amin nan namhod an bumadang ya
inyaliday gina'uh badangdan Apo Dios an nan miyammah Tuldan Abung, ya nan
alimatungna, ya nan miyammah me'gonan an lubung di padi. 22 Ya an amin nan linala'i
ya binabai ya nun'iyaliday numbino'ob'on an gina'uda an balitu' an umat hi hengheng,
ya hingat, ya nan buung ta midat hi bagin Apo Dios ta hay balitu' di Milayat an Onong
ay Hiya. 23 Ya nan waday mumbolah, ya mumpugagaw, ya gadyang* an lo'ob, ya nan
linen, ya nan lo'ob an nalpuh dutdut di gandeng, ya nan nipabolah an up'up di buta'al
an kalnilu, ya nan lalat di ma'alih dugong an nalpuh nan ma'alah baybay ya nun'iyalida.
24 Ya nun'iyalida goh nan silver, ya nan gambang, ya nan ayiw an akasya ta midat an
bagin Apo Dios. 25 Ya nan binabain nanginnilan mun'abol ya nun'iyaliday inaboldan
mumpugagaw, ya gadyang, ya mumbolah, ya nan linen. 26 Ya nan binabain nanginnilan
mun'abol ya inabulutda ta diday mangiyabol hinan dutdut di gandeng. 27 Ya nan a'ap'apu
ya nun'iyaliday nun'anginan batun umat hi onyx ya nan udum an batu an nangina ta
way nun'iyal'altidah nan lubung an ephod an hophop di palagpag nan Nabagtun Padi.
28 Ya nun'iyalida goh nan numbino'ob'on an maphod di hunghungnan middum hinan
incense, ya nan lana an panilaw, ya nan lanan ma'usal hinan way midawat. 29 At an
amin nan holag Israel an namhod an umidat ay Apo Dios ya nun'iyaliday mahapul hinan
ipatamun Apo Dios ay Moses hi immandalnah aton nan tatagu.

Hay Aat da Bezalel ay Oholiab
(Ex. 31:2-6)

30 Ya inalin goh Moses hinan holag Israel di, "Hi Apo Dios ya pento'nah Bezalel an im-
baluy Uri an han ap'apun Hur an holag Judah 31 ta niyodol ay hiya nan Na'abuniyanan an
Lennawa, at nala'eng hiya, ya nanginnila, ya abalinanan mangat hinan way ma'al'altian.
32 Ya nala'eng goh hiyan mun'al'altih nan miyamma an balitu', ya silver, ya nan gambang,
33 ya abalinana goh an manabat hinan nanginan batu, ya nan ayiw, ya do'ol di udum hi
inilanah tamu.
34 Ya indatan goh Apo Dios dida ay Oholiab an hina' Ahisamak an nalpuh holag Dan
hi abalinandan muntudu ta itududah nan udumna nan inilada. 35 Ya indat Apo Dios
di la'engdan mangat hinan numbino'ob'on an tamu an umat hinan mun'al'alti, ya nan
munhibug hinan numbino'ob'on an miyamma, ya mun'abol hinan lo'ob an mumpugagaw,
ya gadyang, ya mumbolah, ya nan linen, ya nan mumbolda. At nala'engdan munnomnom
an mangat hinan numbino'ob'on an tamu."

36

1 Ya intuluy Moses an inalinay, "At da Bezalel ay Oholiab ya nan udum an indatan Apo
Dios hi abalinanda ya la'engdan manginnilan mun'amman amin hinan matamuan hinan
Tuldan Abung ya diday mangiyammah nan imandal Apo Dios hi iyammada."
2 Ya impa'ayag Moses da Bezalel, ya hi Oholiab, ya nan udum an indatan Apo Dios
hi la'eng, ya nan udum an mamhod an bumadang hinan tamu 3 ta indatnan dida nan
numbino'ob'on an nun'iyuy nan holag Israel ta miyammah Tuldan Abung. Ya nan holag
Israel ya innaynayundan gun mangidat ay Moses hi abigabigat hinan e'nongda an idatdah
miyamma. 4 Ya an amin din nun'ala'eng an muntamuh nan Tuldan Abung ya immuyda,
5 ya inalidan Moses di, "Do'ol ahan di inyalin nan tatagu an mahawal hi miyammah nan
imbagan Apo Dios hi ipatamuna!"
6 At pinaadan Moses an amin nan tatagun wah nan immapalanda ta idinongdan
mun'idat hinan onongdan miyammah nan Tuldan Abung. At nan tatagu ya indinongdan
gun mangiyuy hinan miyamma 7 ti nan nun'iyuyda ya do'ol an mahawal hi miyamma.

Hay Pangammaan hinan Tuldan Abung
(Ex. 26:1-37)

8 Ya wadaday nun'ala'eng an linala'i ay daden nangiyammah nan Tuldan Abung ta diday
nangiyammah nan himpulun kultina, an hay inyammada ya nan napinuy abolnan lo'ob
an mumpugagaw,* ya gadyang,† ya mumbolah, ya inyammada goh di nun'apaya'an an
cherubim an maphod di ammana ta al'altina. 9 Ya an amin nan kultina ya napapaddung
di lukuddan himpulu ta opat di yaldah inadu"oyda, ya duway yaldah inabellogda. 10 Ya

* **35:23** Unu purple. * **36:8** Unu blue. † **36:8** Unu purple.

nundada"ugonda nan leman kultina ta na'ohha, ya umat goh hinay inatdah nan leman kultina. 11 Ya inyammaday munggudlan‡ lo'ob hi punggo'dan an natalegonggong ta way pangeg'odan an miyammah nan pingit nan hinohhan nada"ug an kultina, ya umat goh hinay na'at hidin miyadwan nada"ug an kultina. 12 Ya nabongley punggo'dan di inyammada goh hinan nahhun an nada"ug an kultina, ya nabongle goh di punggo'dan hinan pingit nan miyadwan nada"ug an kultina, ya nunggogoppongonda nan punggo'dan. 13 Ya inyammada goh di nabonglen balitu' an kawit ta mikawit hinan punggo'dan ede han duwan haba' an kultina ta ma'ohha an miyammah Tuldan Abung.

14 Ya iyammada goh di himpulu ta ohah kultina an nalpuh dutdut di gandeng ta miyammah atap nan Tuldan Abung. 15 Ya napapaddungda an himpulu ta lemay yaldah inadu"oyda, ya duway yaldah inabellogda. 16 Ya nundada"ugonda nan leman kultina ta ma'ohha, ya umat goh hinay inatdah nan onom an kultina. 17 Ya inyammada goh di nabonglen natalegonggong an punggo'dan hinan pingit di nada"ug, ya nabongle goh hinan pingit nan miyadwan nada"ug. 18 Ya inyammaday nabonglen kawit an gambang ta way pana"it ta ma'ohhah miyatap. 19 Ya inyammada goh di migottap an miyatap hinan Tuldan Abung an nan up'up di buta'al an kalnilu an nakololan hi mumbolah, ya ginottapanda goh hinan lalat di ma'alih dugong an nalpuh nan na'alah baybay.

20 Ya inyammaday tabla an akasya ta way mida'lig hinan Tuldan Abung. 21 Ya an amin nan tabla ya himpulu ta lemay umpih inadu"oyda, ya ba'inti ta pituy pulgadah inabellogda. 22 Ya nan ohan tabla ya inyammaday duwah numbattan hi natulidan hinan pingitna ta way mipahduh nan oha goh an tabla, ya ta way atondan madada"it. Ya an amin nan tabla ya miyammay umat hina. 23 Ya ba'intiy tablah miyammah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. 24 Ya silver di inyammadah napat an ipattu'an nan ba'intin tabla, at duway ipattu'an di ohan tabla ta duway natulidan hinan tablan mipado' hinan ipattu'ana. 25 Ya ba'intin tabla goh di miyammah inyammada ta mida'lig hi appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. 26 Ya napat goh an silver di inyammadah ipabunanda an mahindudwah hinohhan tabla. 27 Ya onom hi tablay niyamma ta mida'lig hinan appit hi a'unugan di algaw, 28 ya hindudway niyammah tablah nan duwan dugun nan Tuldan Abung. 29 At nun'akkuponda nan duwan tabla ta hidih nan puun nan duwan tabla ya inhu'lubda nan mun'olog an natalegonggong ta way mangdon, ya umat goh hinay inatdah nan uddu'na. Ya hiyah ne goh di inatdah nan ohan duguna. 30 Ya waluy tablah inyammada, ya himpulu ta onom di ipabunanda an silver ta hindudway ipabunan di ohan tabla.

31 Ya inyammada goh di akasya an tabla ta way mibalangon, at lemay mibalangon hinan ohan haba' nan Tuldan Abung, 32 ya lema goh di mibalangon hinan pangngelna, ya lema goh hi appit di alimuhan di algaw. 33 Ya nan mun'ibalangon ya mipahduh bangwahna ta nangamung unna da'puhon hi engganah nan pangngelna. 34 Ya inamyudandah balitu' nan tabla ya nan tablan nibalangon, ya hay balitu' di inyammadah pangihu'luban hinan mibalangon ta way mamdon.

35 Ya hay inyammadah kultina an holda' di kuwaltu ya nan napinun hinulid an mumpugagaw, ya gadyang, ya nan mumbolah di na'abol, ya naboldaan hi cherubim. 36 Ya inyammaday opat an tu'ud an akasya ta way mamdon hinan kultina, ya inamyudandah balitu'. Ya inyammaday opat an balitu' an pana'ul, ya nipatlo' hinan tu'ud. Ya nan silver di inyammadah ipabunan nan tu'ud. 37 Ya nan pantaw di Tuldan Abung ya inyammaday napinuy abolnan lo'ob an mumpugagaw, ya gadyang, ya mumbolah hi kultina, ya binolda'anda ta way mikultinah nan pantaw di Tuldan Abung. 38 Ya inyammaday lemay tu'ud an waday pana'ulna ta mangdon hinan kultina, ya inamyudanday ngamngamnah balitu', ya umat goh hinan itayunan nan kultina. Ya nan ipabunanda ya nan gambang di niyamma.

37

Nan Kahon an Ittuwan di Uldin
(Ex. 25:10-20)

1 Ya nan tablan akasyay inyamman Bezalel hi kahon an napat ta lemay pulgadah inadu"oyna, ya ba'inti ta pituy pulgadah inabellogna, ya ba'inti ta pituy pulgadah inata'nangna. 2 Ya inamyudanah nan namahmah an balitu' di tu'yapna, ya balitu' goh di lehton nan kahon hinan nunliniblib, ya inaltianah ay bali an balitu' di nunlene'woh hinan kahon. 3 Ya nan namahmah an balitu' di hinibugnah opat an natalegonggong ta mepong hinan opat an dugun nan kahon, at mahindudway miyammah nan numpinangngel ta ipahduan di attang. 4 Ya nan tablan akasyay inyammana goh hi duwan attang, ya

‡ **36:11** Unu purple.

inamyudanah balitu', 5 ya impahdunah nan nun'atalegonggong hinan numpinangngel
an wah nan kahon ta pangiyattangan. 6 Ya hinibugda goh di namahmah an balitu'
hi alubnan ihinan nan Ma'ahhimo' an napat ta han lemay pulgadah inadu"oyna, ya
ba'inti ta pituy pulgadah inabellogna. 7 Ya hinibugday balitu' ta inyammanay duwan
anghel an cherubim, 8 ya nipata'dog hinan numbinnongwah hinan alub di kahon. 9 Ya
nan duwan anghel ya pinapayadday paya'da ta nahophopan nan alub di kahon an
nunhahagganganda an mangu'uhdung hinan alub.

Nan Lamehaan an Ihinan nan Tinapay
(Ex. 25:23-29)

10 Ya nan tablan akasyay inyamman goh da Bezalel hi lamehaan an tulumpulu ta onom
di pulgadah inadu"oyna, ya himpulu ta waluy pulgadah inabellogna, ya ba'inti ta pituy
pulgadah inata'nangna. 11 Ya inamyudandah namahmah an balitu', ya inaltiandah ay
bali an balitu' di nunlene'woh nan lamehaan. 12 Ya inyammada goh di tuluy pulgadah
inabellogna an balitu', ya nunlene'wohondah nan lamehaan ta al'altina, ya inammaanda
goh hi balinah balitu'. 13 Ya balitu' di hinibugdah opat an natalegonggong ta nipatlo' hinan
opat an dugun nan lamehaan hinan awadan nan hu'ina. 14 Ya heden nun'atalegonggong
an ipahduan di attang di lamehaan ya nan ampan di balina. 15 Ya nan akasyay inyammada
goh hi attang nan lamehaan, ya inamyudandah balitu'. 16 Ya nan namahmah an balitu' di
inyammada goh hi gina'un nan lamehaan an nan duyu, ya iduh, ya nan alubda an hay
balitu' di miyamma.

Nan Ipattu'an di Hilaw
(Ex. 25:31-39)

17 Ya hinibugda goh nan namahmah an balitu' ta inyammaday ipattu'an di hilaw an
nihahalamung hinan ipabunana, ya nan odolna, ya nan ay hapangnan na'al'altian hi
habhabung an ay malukung, ya agguy nabe'lag, ya nan na'abbe'lag. 18 Ya onom di
niyammah hapangna ta hintutluy numpopotto' hinan numpinangngel an odolna. 19 Ya
nan ohan hapang ya tuluy habhabung an natogwa' an umat hi habung nan almond, ya
tulu goh di namahmah an natallundug, ya tulu goh di na'abbe'lag an habhabung. Ya an
amin nan onom an hapang ya umat hinan amin di al'altida. 20 Ya nan odolnan nigagwa ya
opat di malukung an ay habhabung, ya nan natallundug, ya nan nabe'lag an habhabung.
21 Ya nan na'imul an natallundug di nundittuman nan nahhun an hapang, ya umat goh
hinay nundittuman nan duwan nunhappang. 22 At an amin nan al'altin nan ipattu'an di
hilaw ya un nihahalamung nan namahmah an balitu' an nahibug.
23 Ya inyammada goh nan pitun punhilawan an nipattu', ya nan pangdop, ya nan
daludu, ya nan pangittuwan hi dapul, ya ammunay namahmah an balitu' di inusalda.
24 Ya hay damot nan nahibug an namahmah an balitu' an niyammah ipattu'an di hilaw ya
tulumpulu ta opat di kilu.

Nan Pun'onngan hinan Incense
(Ex. 30:1-5)

25 Ya nan akasyay inyammada goh hi pun'onngan ta panghoban hinan maphod di
hunghungna an incense. Ya hay lukud di inadu"oyna ya inabellogna ya numpapad-
dung an hinohha ya han godway umpi, ya hay lukud di inata'nangna ya tuluy umpi.
Ya inyammada goh di opat an ha'gudna ta mahinohha nan opat an duguna. 26 Ya
inamyudadah namahmah an balitu' nan tu'yapna, ya nan nunlene'woh, ya nan opat
an ha'gudna. Ya inal'altiandah ay balih namahmah an balitu' nan nunlene'woh. 27 Ya
hinibugda goh di duwah natalegonggong an pangipahduan hinan attang ta nahindudwah
nan numbinnongwah an duguna an numpumpotto' an neheggon hi ampan nan balina ta
way ipahduan di attangna. 28 Ya nan akasyay inyammadah attang, ya inamyudandah
balitu'.
29 Ya inyammada goh nan me'gonan an lanan milanah nan way midawat, ya nan
namahmah an maphod di hunghungnan incense an umat hi aton nan nala'eng an
mun'ammah bangbanglu.

38

Nan Pun'onngan hi Moghob an Onong
(Ex. 27:1-8)

1 Ya nan akasyay inyamman goh da Bezalel hi pun'onngan hinan Onong an Moghob.
Ya hay lukudna ya numpapaddung an pitu ta han godwan umpiy inadu"oyna, ya umat
goh hinay inabellogna an opat ta han godway umpi, ya nan inata'nangna goh. 2 Ya
nun'inayundan inyammay nun'atulidan hinan duguna, ya inamyudandah gambang nan

pun'onngan. 3 Ya inyammada goh di alimatung nan pun'onngan an nan duyu an ittuwan
di dapul, ya nan daludun di dapul, ya nan malukung an duyu, ya nan nunhappang an
tuwi', ya nan ittuwan di bala, ya an amin date ya gambang di niyamma. 4 Ya inyammada
goh di holda' nan pun'onngan an hay nitutub an niha"ad hinan bunol di pun'onngan
an gambang di niyamma, ya nadala"ang di ammana. 5 Ya enepongdan inyammah nan
opat an duguna nan nahibug an nun'atalegonggong an gambang ta pangipahduan hinan
attang. 6 Ya nan tablan akasyay inyammadah attang, ya inamyudandah gambang. 7 Ya
impahduda nan attang an akasyah nan nun'atalegonggong an wah nan numpinangngel
hinan pun'onngan. Nan pun'onngan ya hay ayiw di niyamma, ya nalu'angan di bunolna.

Nan Gambang an Pamahan
(Ex. 30:17-21)

8 Ya hinibugda nan gambang ta niyammay pamahan ya nan ipabunana, ya henen
hinibugda ya nalpuh nan daggal di binabain muntamuh nan pantaw di Tuldan Abung.

Nan Luhud di Tuldan Abung
(Ex. 27:9-19)

9 Ya inyamman goh da Bezalel nan kultina ta luhud di gettaw nan Tuldan Abung, ya hay
niyamma ya nan napinuy abolna an lo'ob. Ya hay mikultinah nan appit hi agwan hi un
hagangon di buhu'an di algaw ya nabongley yaldah inabellogna. 10 Ya ba'intiy niyammah
tu'udna, ya ba'inti goh di ipato'ana an gambang, ya nan kawit unu pana'ul hinan tu'ud ya
nan pangipattu'an hinan nitayunan di kultinana ya silver. 11 Ya hidih appit hi agwan hi un
hagangon di buhu'an di algaw ya hay niyammah kultina ya nabongley yalda, ya ba'intiy
tu'udna, ya ba'inti goh di nipato'ana. Ya nan pana'ul hinan tu'ud ya nan pangipattu'an
hinan nitayunan di kultina ya silver.
12 Ya hay kultinan di appit hi alimuhan di algaw ya ba'inti ta lemay yaldah inadu"oyna,
ya waday himpuluh tu'udna, ya nan ipatlo'ana ya nepong di pana'ul an silver hinan
tu'udna. Ya nan pana'ul unu kawit ya nan pangipattu'an hinan nitayunan nan kultina
ya silver goh di niyamma. 13 Ya nan appit di buhu'an di algaw an pantawna ya hay lukud
di mikultina ya ba'inti ta lemay yaldah inabellogna. 14 At hay kultinan di pangngelna ya
pitu ya han godway yalda, ya tuluy tu'udna, ya tulu goh di ipatlo'ana. 15 Ya pitu ta han
godway yaldah inadu"oy di kultinah nan nundinammang, ya hintutlu goh nan tu'udda, ya
hintutulu goh nan ipatlo'anda. 16 At an amin nan kultinah nan nunlene'woh den gettaw
ya nan napinuy abolnay niyamma. 17 Ya nan ipatlo'an di tu'ud ya gambang di niyamma,
ya nan pana'ul an itayunan di kultina ya nan punggo'dan hinan ngamngam di tu'ud ya
na'amyudan hi silver. Ya an amin nan tu'ud hinan nunlene'woh ya nahogwod hinan
kablin silver di niyamma.
18 Ya hay kultinan nan pantaw di gettaw ya nan napinuy abolnan lo'ob, ya naboldaan
hinan mumpugagaw,* ya gadyang,† ya mumbolah an hinulid. Ya hay inadu"oyna ya
himpuluy yalda, ya duwa ta han godway yaldan di inata'nangna an mipaddung hinan
kultinan niluhud. 19 Ya opat di tu'ud ya opat goh nan ipatlo'anda an hay gambang di
niyamma. Ya nan pana'ul ya nan puntayunan hi ngamngam nan tu'ud ya hay silver di
niyamma, ya nan itayunanda ya silver goh. 20 Ya an amin nan o"ongol an lanhan nan
nunlene'woh hinan luhud ya gambang di niyamma.

Hay Na'yapan nan Balitu', ya Silver, ya Gambang an Na'usal hinan Tuldan Abung

21 Ya hiyah ten amin di na'yapan di niyammah nan Tuldan Abung an nihinan nan
Uldin Apo Dios an immandal Moses ta itudo' nan holag Levi an impangpangulun Ithamar
an imbaluy Aaron an padi. 22 (Hi Bezalel an imbaluy Uri an ap'apun Hur an nalpuh
holag Judah ya inatnan amin nan immandal Apo Dios ay Moses hi ma'at. 23 Ya nan
bimmadang ay hiya ya hi Oholiab an imbaluy Ahisamak an nalpuh holag Dan an nala'eng
an mumpa'ot, ya mun'al'alti, ya mangiboldah nan hinulid an mumpugagaw, ya gadyang,
ya mumbolah ya napinun hinulid.) 24 Ya an amin nan balitu' an nidat ay Apo Dios
an niyammah nan Tuldan Abung ta Milayat an Onong ya hinlibu ta han opat di kiluh
damotna an nikiluh nan kiluan hinan Tuldan Abung.
25 Ya hay damot nan silver an inamung nan tataguh din na'yapan nan tatagun holag
Israel ya nikiluh nan kiluan hinan Tuldan Abung ya tuluy libu ya han opat di gahut ta han
tulumpuluy kilu. 26 Ya hay bayad di ohay taguh din nangyapandah nan linala'in mete"ah
ba'intiy tawona ta han nahuluk ya onom di gramos an nikiluh nan kiluan hinan Tuldan
Abung, ya onom di gahut ta han tuluy libu ya han lemay gahut ta nabongley bilangdan
amin. 27 Ya tuluy libu ya han nabonglen kilun silver di niyammah ipatlo'an nan tu'ud di
Tuldan Abung ya nan tu'ud di itayunan di kultina. Ya hinggahut di niyammah ipatlo'an di

* **38:18** Unu blue. † **38:18** Unu purple.

tu'ud, at hay ohan tu'ud ya tulumpulu ta pitu ya han godway kilu di niyamma. 28 Ya nan
na'angang an silver an tulumpuluy kilu ya inyaman da Bezalel hi pana'ul, ya nan itayunan
di kultina, ya inyamyuddah nan ngamngam di tu'ud.
29 Ya an amin nan gambang an nidawat ay Apo Dios hi Milayat an Onong ya duway libu
ta han opat di gahut ya han ba'inti ta lemay kiluh damotna. 30 At hiyah ne inyammanah
nan ipatlo'an nan tu'ud di pantaw nan Tuldan Abung, ya nan gambang an pun'onngan,
ya nan holda' nan nibalangon, ya an amin nan alimatung nan pun'onngan, 31 ya nan
ipatlo'an an amin nan tu'ud di luhud hinan nunlene'woh, ya nan tu'ud di pantaw, ya an
amin nan palo' nan kabli an namdon hi tu'ud nan nunlene'woh an luhud di gettaw nan
Tuldan Abung.

39

Nan Lubung di Papadi

1 Ya nan mumpugagaw,* ya gadyang,† ya mumbolah an lo'ob di inyammadah lubung ta
hiyay ilubung nan muntamuh nan Tuldan Abung. Ya inyammada goh nan me'gonan ta
lubung Aaron ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses.

Nan Ephod‡ di Nabagtun Padi
(Ex. 28:6-14)

2 Ya inyammada goh di ephod an hay inyammada ya nan balitu', ya nan lo'ob an
mumpugagaw, ya gadyang, ya mumbolah, ya nan napinun lo'ob an linen. 3 Ya hinibugda
nan balitu' ta pinitpitda ta ma'adyapit, ya kinaltibda ta napinu an umat hi hinulid an
linen, ya maphod di inatdan nangiyamma. 4 Ya waday duwah inyammadah go'odna ta
way mihi'gut hinan potto' di pu'ol. 5 Ya nan mibalikis hinan ephod ya maphod goh di
na'ablana an mipaddung hinan ephod di na'abol ti hiyah ne immandal Moses hi atonda.

6 Ya nun'ipatlo'da nan batu an onyx§ hinan balitu', ya inhelhelda nan ngadan nan
himpulu ta duwan imbabaluy Israel 7 ta miyammah nan bagtun di balikis hinan way
palagpag, ya eneg'oddah nan go'od nan pu'ol di ephod ta mangipanomnom hinan himpulu
ta duwan tribon Israel, ya hiyah ne immandal Apo Dios hi atonda.

Nan Hophop di Palagpag nan Nabagtun Padi
(Ex. 28:15-28)

8 Ya inyammaday hophop di palagpag an maphod di tigawna an umat hinan ephod di
niyabol an niyamma an nan hinulid an balitu', ya nan mumpugagaw, ya nan mumbolah,
ya nan munggudla, ya nan gadyang di niyamma. 9 Ya nakupin an hay lukudna ya
numpaddung an hiyam di pulgadah inadu"oyna ya inabellogna. 10 Ya nun'ipatlo'da nan
nanginan batu ta opat an linya. Ya hay hopap di linya ya ruby, ya topaz, ya un nan beryl,
11 ya nan miyadwan linya ya turquoise, ya sapphire, ya emerald, 12 ya nan miyatlun linya
ya jacinth, ya agate, ya amethyst, 13 ya nan miyapat an linya ya chrysolite, ya onyx, ya
jasper.* Ya an amin hanan batu ya mun'ipatlo' hinan balitu'. 14 Ya hanan himpulu ta han
duwan batu ya nihelhel nan ngadan nan hinohhan himpulu ta duwan imbabaluy Jacob
ta mangipa'innilah nan himpulu ta duwan holagna.
15 Ya inyammaday namahmah hi balitu' an umat hi nalulug an buung ta go'od nan
hophop di palagpag. 16 Ya inyammada goh di balitu' hi pangipatlo'an, ya nan duwan
hengheng an balitu' ta punggo'dan hinan way dugun nan hophop di palagpag an
neheggon hi way pu'ol. 17 Ya eneg'odda nan duwan umat hi nalulug an buung hinan
duwan hengheng hinan way dugun nan hophop di palagpag an neheggon hi pu'ol. 18 Ya
impatlo'da nan bangwah nan kawit hinan way neheggon hi pu'ol nan ephod hinan
hinagangna. 19 Ya inyammaday duwa goh hi balitu' an punggo'dan, ya inhinadah nan
duwan nangngampan dugun nan hophop di palagpag hinan way go'od di pu'ol an
nihagang hinan ephod an bagtun di balikis. 20 Ya inyammada goh di balitu' hi duwah
punggo'dan ta inyammadan den go'od di pu'ol nan lubung an ephod hinan nihagang an
bagtun nan balikis. 21 Ya nan mumpugagaw ya eneg'oddah nan hengheng di hophop
di palagpag ya hinan hengheng di ephod ta mida"op hi nahamad, ya meg'od goh hinan
balikis ta nan hophop di palagpag ya adi mayay hinan ephod. At inatdan amin nan
immandal Apo Dios ay Moses hi atonda.

Nan Udum an Gina'un di Papadi
(Ex. 28:31-43)

---

* **39:1** Unu blue. † **39:1** Unu purple. ‡ **39:1** Hay ustuh panapitna ya *efod*. § **39:6** Mangmangitit di kololna.

* **39:13** Bahaom nan footnotes di Ex. 28:17-20 ta innilaom di numbino'ob'on an kolol daten nanginan batu.

22 Ya nan lubung an mundalinat hinan ephod ya hay niyamma ya nan namahmah
an mumpugagaw. 23 Ya niyammay ihu'luban di ulu, ya niyadyugu nan pingitna ta adi
mahekhek. 24 Ya nan lupit di lubung ya natayunan hi umat hi bungan di ayiw an
pomegranate an hay niyamma ya nan munggudla,† ya mumpugagaw,‡ ya mumbolah,
ya nan linen, ya natayunan hi balitu' an kengkeng nan numpumbattananda. 25 Ya
inyammaday namahmah an balitu' hi kengkeng ta way nibetabeta' hinan umat hi bungan
di ayiw an pomegranates hinan lupit di lubung. 26 At nibetabeta' nan kengkeng hinan
umat hi bungan di promegranate hinan nunlene'woh hinan lupit di lubung di padi an
ilubungdah unda itamuan hi Apo Dios ti hiyah ne immandalnan Moses.
27 Ya inyammada goh nan napinun nilubid an linen hi magayad ya adu"oy di ngamayna
an lubung da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna. 28 Ya linen goh di niyammah nan
uklupda an turban, ya headband, ya nan putut an pantalonda. 29 Ya nan linen goh di
niyammah balikisda an nan mumpugagaw, ya gadyang, ya mumbolah di nibolda an hiyah
ne immandal Apo Dios ay Moses.
30 Ya inyammada nan namahmah an balitu' hinan mepngot, ya inhelhelda nan hapit an
alyonay, ME'GONAN HI APO DIOS. 31 Ya enepngotda nan munggudlan lo'ob ta nihamad
an nipaut hinan turban an uklup. Hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses hi ma'at.

Hay Nalpahan di Tamu
(Ex. 35:10-19)

32 At an amin nan tamun nan Tuldan Abung ya nalpah ti inatdan amin nan immandal
Apo Dios ay Moses. 33 At inyuydan amin ay Moses nan niyammah nan Tuldan Abung ya
nan alimatungna an umat hinan da'lig, ya pana'ul, ya nan mibalangon, ya nan tu'ud, ya
nan ipatlo'an di tu'ud, 34 ya nan miyatap an up'up di buta'al an kalnilu an mumbolah,
ya nan lalat di ma'alih dugong an up'up, ya nan kultina, 35 ya nan Kahon an Nittuwan di
Himpulun Uldin, ya nan akasyan attang, ya nan alub di Kahon an ihinan nan Ma'ahhimo',
36 ya nan lamehaan, ya an amin di alimatungna, ya nan tinapay an ne'nong ay Apo Dios,
37 ya nan namahmah an balitu' an ipattu'an di hilaw, ya nan hilaw, ya an amin nan
alimatungna, ya nan lanan panilaw, 38 ya nan balitu' an pun'onngan, ya nan lanan ma'usal
hinan way midawat, ya nan ma"aphod di hunghungna an incense, ya nan kultinan di
pantaw nan Tuldan Abung, 39 ya nan gambang an pun'onngan, ya nan natalaggang an
pun'apuyan, ya nan attangna, ya an amin nan alimatungna, ya nan pamahan, ya nan
ipabunana, 40 ya nan kultinan di luhud, ya nan tu'ud, ya nan ipatlo'anda, ya nan kultinan
di pantaw di luhud, ya nan talin an hogwod, ya nan palo', ya an amin nan gina'un ma'usal
hinan Tuldan Abung an a'amungan nan tatagu, 41 ya nan ma"aphod an igina'un di padih
nan pangatandah tamudah nan Tuldan Abung, ya nan me'gonan an lubung Aaron an
Nabagtun Padi, ya nan lubung nan linala'in imbabaluyna an mangitamuh tamun di padi.
42 Ya didan holag Israel ya intamudan amin nan immandal Apo Dios ay Moses.
43 Ya hi Moses ya hinamadnan amin nan inatda, ya tinnignan inunuddan inat an amin
nan immandal Apo Dios hi atonda. At hi Moses ya winagahana.

40

Hay Na'amman nan Tuldan Abung ya hay Nidawatana

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Nan hopap di algaw hinan hopap di bulan ya hiyah ne
gutud di pangiyammanyuh nan Tuldan Abung an a'amungan nan tatagu.* 3 Ya inhinam
hidi nan Kahon an Nittuwan di Uldin, ya inyammam di kultinah nan hinagangna. 4 Ya
ehgopmu nan lamehaan, ya nun'ipattu'mun panuhon nan gina'una. Ya ehgopmu goh nan
ipattu'an di hilaw, ya tinolgam nan hilaw. 5 Ya inhinam nan balitu' an pun'onngan hi
panghoban hinan incense hinan way hinagang di Kahon, ya kinultinaam nan pantaw di
Tuldan Abung.
6 Ya inhinam nan pun'onngan hi moghob hinan hinagang di pantaw di Me'gonan an
Kuwaltu an a'amungan nan tatagu, 7 ya inhinam nan pamahan hinan numbattanan nan
Me'gonan an Kuwaltu an a'amungan nan tatagu ya nan pun'onngan, ya inittuwam hi
danum. 8 Ya iyammam nan kultinan luhud hi nunlene'woh, ya kinultinaam nan pantaw
di luhud.
9 Ya alam nan lanan ma'usal hinan midawat ay Apo Dios ta iwalhim hinan Tuldan Abung
ya an amin nan wadah di an alimatungna ta idawatmu ta me'gonan. 10 Ya hiitam goh hi
lana nan pun'onngan hi moghob ya an amin nan alimatungna, ya indawatmu ta nidugah

† **39:24** Unu purple. ‡ **39:24** Unu blue. * **40:2** Unu Nisan/Aviv 1, 1445 B.C. Mattig an hi'itangan ohay tawon di naluh hidin nakakandad Egypt (ti nun'akakdah nan miyapulu ta leman algaw hinan hopap di bulan).

an me'gonan. 11 Ya hiitam goh hi lana nan pamahan ya nan ipabunana, ya indawatmu goh.
12 Ya inyalim da Aaron ya nan linala'in imbabaluynah nan way pantaw di Tuldan Abung an a'amungan nan tatagu ta ihuam dida. 13 Ya nunlubungom hi Aaron hinan me'gonan an lubung, ya hiitam hi lana, ya indawatmu ta midat di haadnan mumpadi ta Ha"in di itamuana. 14 Ya iyalim goh nan linala'in imbabaluyna, ya nunlubungom didah nan lubung di padi, 15 ya hiitam didah lana, ya indawatmu dida an umat hi inatmun amada ta midat di haaddan mumpadi, ta Ha"in itamuandah engganah nan holagda."
16 At hi Moses ya inatnan amin nan immandal Apo Dios.
17 Ya nan hopap di algaw hinan hopap di bulan hinan miyadwan tawon† hi nalpahan di nakakandad Egypt ya nalpah an nipata'dog nan Tuldan Abung. 18 Ya heden nangipata'dogan Moses eden Tuldan Abung ya nun'iyammana nan ipattu'ana, ya nan ipabunana, ya inhu'lubna nan tabla, ya binalangnana, ya hina"adna nan tu'ud. 19 Ya bene'lagna nan lo'ob, ya inyatapnah nan duwan kuwaltu an nan Me'gonan an Kuwaltu ya nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. Ya inggottapna nan udumna an inyatap ta way muntu'yap an hiyah ne din immandal Apo Dios hi atona.
20 Ya innalna nan duwan batun nitud'an nan Himpulun Uldin, ya inittunah nan Kahon, ya impahduna nan attang hinan ingan di Kahon, ya inalubanah nan alub an ihinan nan Ma'ahhimo'. 21 Ya inhigupna nan Kahon hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya kinultinaana ta haniana nan Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin an hiyah ne immandal Apo Dios ay hiyah atona.
22 Ya inhinan goh Moses nan lamehaan hinan Me'gonan an Kuwaltuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan pangngel nan niholda' an kultina. 23 Ya impattu'na nan tinapay an ne'nong ay Apo Dios hinan lamehaan an hiyah ne immandal Apo Dios ay hiyah atona.
24 Ya inhinana nan ipattu'an di hilaw hidi goh hinan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an potto' di lamehaan. 25 Ya tinolgana nan hilaw hinan awadan Apo Dios an hiyah ne immandal Apo Dios ay hiyah atona.
26 Ya inhinan Moses nan balitu' an pun'onngan hinan way hinagang di kultina, 27 ya inyapuyana nan maphod di hunghungna an incense an hiyah ne immandal Apo Dios ay hiyah atona. 28 Ya intayuna nan kultinah nan pantaw di Tuldan Abung.
29 Ya inhinana nan pun'onngan hi moghob hinan way pantaw di Tuldan Abung, ya ene'nongna nan Onong an Moghob ya Onong an Ma'an an hiyah ne din immandal Apo Dios ay Moses.
30 Ya inhinana nan pamahan hinan numbattanan di pantaw di a'amungan nan tataguh nan pun'onngan, ya inittuwanah danum, 31 at hi Moses, ya hi Aaron, ya nan linala'in imbabaluyna ya nun'ihudah ngamayda ya hu'ida. 32 Ya wa ay ta humigupdah nan way Tuldan Abung an a'amungan nan tatagu unu umuydah nan pun'onngan ya mahapul an mun'ihuda ti hiyah ne immandal Apo Dios hi atonda.
33 At enelpah Moses an inyamma nan kultinan di luhud hinan nunlene'woh hinan Tuldan Abung an awadan di pun'onngan, ya kinultinaana nan pantaw di luhud. At lempah Moses nan tamuna.

Hay Nano'napan nan Bunut hinan Tuldan Abung

34 Ya hin'alina ya hino'napan nan bunut hinan Tuldan Abung, ya nipattig nan humili an benang Apo Dios hidi. 35 Ya mi'id inat Moses an hinumgop ti nun'olog nan benang Apo Dios hidi.
36 Ya wa ay ta tumulu nan bunut an niho'nap hinan Tuldan Abung ya numbotan nan holag Israel an inta'inda nan Tuldan Abung. 37 Ya wa ay ta adi tumulu nan bunut ya adi goh mumbotan danen holag Israel ta nangamung hi un tumulu nan bunut. 38 Ya an amin nan gun pumbotanan nan holag Israel ya gunda tigon nan bunut an miho'nap hinan Tuldan Abung hinan mapatal, ya bumnang hinan mahdom.

† **40:17** Bahaom nan footnote di Ex. 40:2.

Leviticus

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Moses.
Hay Nangitud'an Moses eten Liblu: nan Hudyu.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan tagun waday pi'yunnudana. Nan ngadan an Levi ya ngadan di ohan holag Jacob, ya diday numpumpapto' hinan lelehyon di Hudyu.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1290 B.C. hi engganah din 1250 B.C.
Hay Teman ten Liblu: hay aton nan nabaholan an Hudyun meheggon hinan na'ahhamad an Diosda. At nan Liblu an Leviticus ya itudunay aat di lelehyon di Hudyu.
Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan ONONG di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (1:1—7:10)
Nan Onong an Moghob (1:1-17; 6:8-13)
Nan Onong an Ma'an (2:1-16; 6:14-23)
Nan Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios (3:1-17; 7:11-21)
Nan Onong di Bahol (4:1—5:13; 6:24-30)
Nan Onong di Nibahhawan (5:14—6:7; 7:1-10)
Hay aat nan IHDAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (7:22-38; 17:1-16)
Hay aat nan PADIN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (8:1—10:20)
Hay aat nan PANIAWON di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (11:1-47)
Hay aat nan PUMPUNGPUNGAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (12:1-8)
Hay aat nan DOGOH di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (13:1—14:57)
Hay aat nan IPABUHU' di Hudyun malpuh odolda ta meheggondan Apo Dios (15:1-33)
Hay aat nan PAMALIWAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (16:1-34)
Hay aat nan ALO'AN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (18:1-30; 20:1-27)
Hay aat nan ULDIN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (19:1—22:33)
Hay aat nan BEHTAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (23:1-44)
Nan ngilin an Habadu (23:1-3)
Nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana (23:4-5)
Nan Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an (23:6-8)
Nan Behtan di Niyayan di Bunga (23:9-14)
Nan Behtan di Pentecost (23:15-22)
Nan Behtan di Talampet (23:23-25)
Nan Algaw an Ahanian di Bahol (23:26-32)
Nan Behtan di A'ab'abbung (23:33-44)
Hay aat nan TINAPAY di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (24:1-9)
Hay aat nan MOLTAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (24:10-23)
Hay aat nan PUN'EBLAYAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (25:1-55)
Hay aat nan PI'TULAGAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (26:1-46)
Hay aat nan IDAWATAN di Hudyu ta meheggondan Apo Dios (27:1-34).

1 Ya inayagan Apo Dios hi Moses an hidih nan Tuldan Abung di himmapitanan inalinay,
2 "Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom ay diday, Gulat ta waday oha ay da'yuh mamhod
an mangiyalih onongna ta e'nongnan Apo Dios ya hay iyalina ya ohah nan baka, unu nan
kalnilu, unu gandeng."*

Nan Onong an Moghob†
(Lev. 6:8-13)

3 Ya inalina goh di, "Ya gulat ta e'nongnay Onong an Moghob ya mahapul an nan
manilhig an bakan mi'id ah ganitna. Ya hiyay okod an mange'nong hinan way pantaw
nan Me'gonan an Kuwaltu an a'amungan an awadan Apo Dios. 4 Hay atona ya eh'anah

* **1:2** Nan Liblu an Leviticus di mahhun an libluh nan Old Testament an ada'adalon nan ung'ungungngan Hudyuh ihkuldah kindergarten ad ugwan an timpu ti kulugon nan muntudtudun dida an hay aptan ahan hi ma'ahhapul an innilaonda ya hay atonda ta ma'aliwan di baholda. Hiyah te teman ten liblu, ya gapu ta ada'adalondan ten liblu at ag'agadan ittuh nomnomda! † **1:2** Nan papadi ya numpidwadan nun'onong hi Onong an Moghob hi hin'algaw (Ex. 29:39-42), ya dinuwaday animal an me'nong hinan ngilin an Habadu (Num. 28:9-10), ya inudmanda goh nan udumnan a'animal hinan udumnan ngilin ya behta. Ya an amin nan alimatung ten animal ya mahapul an moghob, mu gulat ta hay bakay e'nongda ya mabalin an alan nan padiy udumna ta bagina (Lev. 7:8). Ya duway impa"elna: (1) nan natayan Kristu (Eph. 5:2), ya (2) nan pangidatan nan kimmulug hi nitaguandan Apo Dios (Rom. 12:1).

nan ulun di bakan Onong an Moghob, at ma'abulut henen e'nongna ta way a'aliwan di baholna. 5 Ya geneto'na nan uyaw an manilhig hinan way hinagang di wadan Apo Dios. Ya nan papadin imbabaluy Aaron di okod an mangiyuy hinan dala ta iwalhidah nan nunlene'woh di pun'onngan an wah nan hinagang di pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan. 6 Ya lalatona nan up'up di ne'nong, ya numpuhitna. 7 At nan papadin imbabaluy Aaron ya pinanuhda nan ayiw hinan pun'onngan, ya inapuyanda ta gumaba nan apuy. 8 Ya pinanuhdan ipulu' nan naphit an dotag an nan ulu ya tabah nan tu'yap di nitungu an ayiw hinan pun'onngan. 9 Mu nan numbino'ob'on an minalutu ya nan hu'i ya ipaphod nan nange'nong an ulahan ya un alan nan padi ta pun'ipulu'nan amin hinan pun'onngan ta Onong an Moghob an mipulu' hinan apuy ta magbu ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Apo Dios.

10 Ya gulat ta hay e'nongna ya hay kalnilu unu gandeng ta Onong an Moghob ya mahapul an nan buta'al an mi'id ah ganitna. 11 Ya goltonah nan way delloh di pun'onngan ay Apo Dios hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hi awadan Apo Dios. At alan nan papadin imbabaluy Aaron nan dala ta iwalhidah nan nunlene'woh di pun'onngan. 12 Ya pumpuhitna an middum nan ulu ya taba ta alan nan padi, ya pinanuhnan pun'iyuhun an amin nan naphit an dotag hinan gimmaban niyapuy hinan pun'onngan. 13 Mu mahapul an daluhana nan minalutu, ya inulahana goh nan hu'i ya un alan nan padi ta gohbonah nan pun'onngan. Ti hiyah ne onong an nipulu' hi apuy ta moghob ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Apo Dios.

14 Ya gulat ta han tagu ya nan hamutiy e'nongnan Apo Dios hi Onong an Moghob ya mahapul an nan balug unu nan bunun an putta di iyalina, 15 ya alan nan padi nan me'nong, ya inyuynah nan pun'onngan, ya entelonay bagangna, ya impulu'nah nan pun'onngan ta moghob. Ya enepto'nan itidtid nan dalah nan bane'leng nan pun'onngan ta nangamung un matidtidan. 16 Ya anona nan bintuulna ya dutdutna, ya impa'wahnah nan pangngel di pun'onngan hinan appit hi buhu'an di algaw an nan puntapalan hinan dapul. 17 Ya hinokwa'na nan paya'na an agguyna nunhiyanon. Ya ipulu' nan padih nan gimmaban nitungun ayiw hinan pun'onngan. Hiyah ne Onong an Moghob an mipulu' hi apuy ta magbu ya nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Apo Dios."

2

*Onong an Ma'an**
(Lev. 6:14-23)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Ya wada ay di mangiyalih nan Onong an Ma'an hi e'nongnan Ha"in an Dios ya nan ma"aphod an alenay e'nongna, ya udmanah mantika ya nan incense. 2 Ya inyuynah nan papadin imbabaluy Aaron, ya oha ay diday ummal hi hinggamal hinan alena, ya itang an mantika, ya itang goh hinan incense, ya genhobnah de ta panginomnoman hinan pun'onngan ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios. 3 Ya nan na'angang hinan Onong an Ma'an ya bagin da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna, ya me'gonan ahan hene ti uddum nan ne'nong ay Ha"in an nipulu' hinan apuy."

4 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya gulat ta waday mangiyalih e'nongnah ma'an an nan tinapay an agguy nabino'bo'an an nihaang ya mahapul an nan ma'adyamu' an alenay mihaang an namantikaan unu nan mayapit an tinapay an na'amyudan hi mantika, ya mi'id goh di bino'bo'na. 5 Ya gulat ta nan ma'an an e'nongyu ya hay kawaliy ihaangana ya hay miyamma ya nan ma'adyamu' an alena, ya malamutan hi mantika, ya mi'id di bino'bo'na. 6 Ya puhitonyu, ya hiniitanyuh mantika ta hiyah ne Onong an Ma'an.

7 Ya gulat ta hay e'nongyu ya nan ma'an an nihaang hinan kawali ya hay miyamma ya nan ma'adyamu' an alena, ya mamantikaan. 8 Ya iyuyyu nan Onong an Ma'an an umat hi ohan danen nihaang ta me'nong ay Ha"in an Dios, ya idatyuh nan padi ta hiyay mangiyuy hinan pun'onngan. 9 Ya umala nan padih itang hinan ma'an an me'nong ta way panginomnoman, ya genhobnah nan pun'onngan ta Onong an Moghob an nipulu' hinan apuy ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Ha"in. 10 Ya nan ma'angang hinan Onong an Ma'an ya bagin da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna. Ya me'gonan ahan henen onong an me'nong ay Ha"in an Dios an nipulu' hinan apuy.

11 Ya an amin nan iyaliyu an Onong an Ma'an ay Ha"in ya mahapul an hay agguy nabino'bo'an ti adi mabalin hi unyu gohbon nan waday bino'bo'na unu nan ma'udman

* **2:** An anggay heten kalahin di onong an mid ah dalana, mu niddum damdamah nan onong an way dalada an (1) nan Onong an Moghob (Num. 28:3-6), ya (2) nan Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios (Lev. 9:4; Num. 6:17), ya (3) nan Onong di Bahol (Num. 6:14-15). Ya hay intudun ten onong ya nan pamhodan tu'un Apo Dios.

hi alig.† 12 Ya nan onongyu an malpuh nan hopap di bungan nan mihabal ya e'nongyun
Ha"in an Dios, mu adiyu ahan gohbon hinan pun'onngan ta ipahunghungyun Ha"in. 13 Ya
an amin nan Onong an Ma'an ya ahinanyu, ya adiyu ahan ibahhaw an mangahin. Ti
henen ahin ya hiyay mangipanomnom hinan ni'tulaganyun Ha"in an Dios,‡ at mahapul
an amin di e'nongyu ta Onong an Ma'an ya ahinanyu.

14 Ya gulat ta iyaliyuy ma'an hi e'nongyun Ha"in an nan hopap di bungan nan inhabalyu
ya hay e'nongyu ya mahapul an nan pa"ala an gahhilang, ya nahanglag, ya nabayu. 15 Ya
mantikaanyu, ya udmanyu goh hinan incense ti hiyah te aat di Onong an Ma'an. 16 Ya
umala nan padih itang hinan ma'an an nahanglag ta panginomnoman, ya gohbona an
e'nong ay Ha"in an Dios."

3

*Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios**
(Lev. 7:11-21)

1 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya gulat ta han tagu ya hay baka di iyalina hi Onong
di Pi'lenggopana ya hay bulug unu obay an mi'id ah ganitna di e'nongnan Ha"in an
Dios. 2 Ya eh'anah ulun nan e'nongna, ya geneto'nah nan way pantaw di Me'gonan an
Kuwaltun a'amungan. Ya alan nan imbabaluy Aaron an papadi nan dala ta iwalhidah nan
nunlene'woh di pun'onngan. 3 Ya alan nan ad onong nan Onong di Pi'lenggopan ay Ha"in
nan taban niyunanit hinan putu ta moghob an me'nong ay Ha"in an Dios ta Onong an
Mipulu' hinan apuy. 4 Ya iddumda goh an anon nan duwan batin an middum nan tabana,
ya nan taban di inawa', ya nan taban niyunanit hi oltay. 5 Ya nan papadin imbabaluy
Aaron di manghob hinan way pun'onngan an pun'iyuhundah nan Onong an Moghob
an miyu'uhun hinan gimmagaban bala ta Onong an Mipulu' hi apuy ta nan maphod an
hunghungnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios.

6 Ya gulat ta waday mangiyalih kalniluh Onong di Pi'lenggopan ay Ha"in ya hay iyalina
ya buta'al unu tenna an kalnilun mi'id ah ganitna. 7 Ya gulat ta hay kalniluy iyalinah
onongna ya hiyay mange'nong hinan awada' an Dios, 8 at ho"onay ulun nan e'nongna, ya
genlotnah nan way Me'gonan an Kuwaltun a'amungan. Ya nan linala'in imbabaluy Aaron
di mangiwalhih nan dalah nan nunlene'woh di pun'onngan. 9 Ya alana nan tabana, ya nan
taban di iwit an mehedpol hinan taligtigna, ya nan taban nanophop hinan putu, ya nan
taban di putun nan Onong di Pi'lenggopan ta Onong an Mipulu' hinan apuy ta me'nong
ay Ha"in an Dios. 10 Ya nan duwan batin an middum di tabada, ya nan taban di inawa', ya
nan taban niyunanit hi oltay ya ma'aan hanan taba ta middum hinan batin. 11 At alan nan
padi ta gohbonah nan pun'onngan. Hene ya ma'an an mipulu' hinan apuy ta me'nong ay
Ha"in an Dios.

12 Ya gulat ta hay onongna ya gandeng di iyalina ya e'nongnah nan awada' an Dios,
13 ya ho"onay ulun nan e'nongna, ya genlotnah nan way hinagang di Me'gonan an
Kuwaltun a'amungan, ya nan linala'in imbabaluy Aaron di mangiwalhih nan dalah nan
nunlene'woh di pun'onngan. 14 Ya alana nan taban niyunanit hinan putu, ya hiyay
mange'nong hinan Onong an Mipulu' hinan apuy ta me'nong ay Ha"in an Dios, 15 ya nan
duwan batin an middum di tabada, ya nan taban di inawa', ya nan taban niyunanit hinan
oltay, ya hanan taba ya ma'aan an middum hinan batin. 16 Ya alan nan padi ta gohbonah
nan pun'onngan. An hene ya ma'an an mipulu' hinan apuy ta maphod hi mahunghung ti
an amin nan taba ya bagi' an Dios.

17 At mahapul an adiyu ahan ihday taba unu dala. Ti hiyah te uldin an adi mapogpog ta
minaynayun hi unudon nan holagyuh nan pi'hituwanyu."

---

† **2:11** Anaad ta napaniaw nan danum di alig hinan pun'onnganda? Hay alyon nan udumna ya hiyay inusal nin nan iCanaan an nun'onong hinan abulubululda, ya alyon nan udumna an hiyay inusaldan nangammah bayah ti waday nipaddunganah nan bino'bo'. ‡ **2:13** Nan tataguh din penghana ya inusalday ahin hinan ni'tulaganda (II Chron. 13:5), ya nanginay ahin, ya ma'ahhapulda ahan hi mihda. * **3:** Duway impa"el ten onong: (1) nan pi'lenggopan ya (2) pi'pohhodon nan ad onong ay Apo Dios ti mid di pumbaholanan manawan ay Hiya. Ti heten onong ya mabalin an mi'ihda nan ad onong hi udumnan alimatung nan e'nongna, ya me"an goh nan papadi an ayda Apo Dios (Lev. 7:14-15, 31-34), ya mid ah udumnan kalahin di onong an waday biyang nan ad onong an mangihda. Ya hiyah te kalahin di onong an gun nun'onngan nan Hudyuh nan numbino'ob'on an behtada (Ex. 23:14-17; Num. 29:39).

4

*Onong di Bahol**
(Lev. 6:24-30; Num. 15:22-31)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 2 “Alyom hinan holag Israel di, Hiyatuy ma'at hinan
ohan tagu mu agguyna inamtan an nangat hinan immandal'u an Dios hi adi ma'at, ya
imbahhawnay oha:
3 Gulat ta nan Nabagtun Padiy mumbahol ta omod hi un lummuh pumbaholan nan
tatagu ya mahapul an iyalinay Onong di Baholna an hay manilhig an bakan mi'id ah
ganitna ta Onong di Baholnan Ha"in an Dios. 4 Ya iyalinah nan way pantaw di Me'gonan an
Kuwaltun a'amungan. Ya ho"onay ulun nan baka, ya geneto'nah nan awada' an Dios. 5 Ya
alan nan Nabagtun Padi nan dalan nan baka, ya inyuynah nan Me'gonan an Kuwaltun
a'amungan. 6 Ya ihiwhiwnay galaygaynah nan dala, ya inwalhinah mumpapituh nan
hinagang di awada' an Dios ya nan kultinan nan Me'gonan an Kuwaltu. 7 Ya ilamuhnay
udum an dalah nan ha'gud di pun'onngan hinan incense an maphod di hunghungna an
wah nan Me'gonan an Kuwaltun awada' an Dios. Ya nan udum an dala ya ihiitnah nan
puun di pun'onngan hinan Onong an Moghob an wah nan hinagang din pantaw nan
Me'gonan an Kuwaltun a'amungan. 8 Ya heden baka an Onong di Bahol ya nan taban
niyunanit hinan putu ya anonan amin, 9 ya nan duwan batin an middum di tabada, ya nan
taban di inawa', ya nan taban niyunanit hinan oltay ta hanan taba ya ma'aan an middum
hinan duwan batin. 10 Ya danen na'aan hinan baka an Onong di Pi'lenggopan di alan
nan padi ta gohbonah nan pun'onngan ta Onong an Moghob. 11 Mu nan up'up nan baka,
ya nan lamohna, ya nan uluna, ya nan hu'ina, ya nan minalutuna, ya nan galutna, 12 ya
an amin nan alimatung nan bakan na'angang hinan Onong an Moghob ya ekaknah nan
nungkampuanda ta iyuynah nan mibilang hi maleneh an lugal hinan puntaptapalandah
dapul, ya nun'iyuhunah nan ayiw an gimmaba ta moghob.
13 Ya gulat ta an amin nan holag Israel ya numbahol ti inatda nan immandal'un Dios
hi adi ma'at, mu agguyda inamtan, ya mi'id ah nanamad hinan inatda, mu numbaholda
damdama. 14 Ya wa ay ta na'innila nan numbaholanda ya mahapul an iyaliday manilhig
an baka ta Onong di Baholda, ya iyuydah nan hinagang di Me'gonan an Kuwaltun
a'amungan. 15 Ya nan mangipangpanguluh nan ahimpahimpangapun holag Israel di
mangeh'ah nan ulun nan baka, ya geneto'dah nan hinangang di awada' an Dios. 16 Ya
iyuy nan nahiitan an nidawat an padi nan udum an dala, ya enehgopnah nan Me'gonan
an Kuwaltu an pi'hapitan ay Ha"in an Dios. 17 Ya inhiwhiwnay galaygaynah nan dala,
ya inwalhinah mumpapituh nan hinagang di awada' an Dios ya ta"on nan kultinan nan
Me'gonan an Kuwaltu. 18 Ya ilamuhnay udum an dalah nan ha'gud nan pun'onngan an
wah nan hinagang di awada' an Dios hinan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan. Ya nan
udum an dala ya ihiitnah nan puun nan pun'onngan hinan Onong an Moghob an wah
nan pantaw di Me'gonan an Kuwaltun a'amungan. 19 Ya anona goh an amin nan tabana,
ya genhobnah nan pun'onngan, 20 ya umat hi nangatna hinan nahhun an baka an Onong
di Bahol di atona goh ete han onong, ya hiyah ne aton nan padin mange'nong ta way
aton nan baholdan ma'aan ya ma'aliwan. 21 Ya ekakna nan baka ta iyuynah nan nibataan
hinan nuntuldaanda ya unna gohbon an umat hinan inatnah din ohan nahhun. Ya hiyah
ne aat di Onong di Bahol nan tatagun holag Israel.
22 Ya gulat ta hanan ap'apu di numbahol ti inatnay oha ay daten Uldin an immandal'un
Dios hi adi aton, mu agguyna inamtan ya numbahol hiya damdama, 23 at wa ay di
mangipa'innilan hiya an numbahol ya mahapul an waday iyalinah e'nongnah buta'al an
gandeng an mi'id ah ganitna. 24 Ya ho"onay ulun nan gandeng, ya genlotnah nan way
lugal hinan pamatayandah nan Onong an Moghob hinan way hinagang di awada' an
Dios ti hiyah ne Onong di Bahol. 25 Ya nan padi ya ihiwhiwnay galaygaynah nan dala, ya
inlamuhnah nan ha'gud di pun'onngan hinan Onong an Moghob, ya inhiitna nan udum
an dalah nan puun di pun'onngan. 26 Ya gohbonan amin nan tabanah nan pun'onngan an
umat hi na'at hinan taban nan Onong di Pi'lenggopan ay Ha"in an Dios. Ya henen aton di
padiy mangaan hinan numbaholan nan ap'apu, at aliwa' an Dios di baholna ti inatna nan
immandal'un Dios hi adi aton.

---

* **4:** Hiyah te onong hinan tatagun numbahol ay Apo Dios an dumalat nan aid di iniladah nan nitudo' hinan Uldin Apo Dios, ya la'tot ya ma'awatanday aat nan anappuhida, at hiyaat unda mahkay pohdon an muntutuyun Apo Dios ti mid ah abalinandah aton. Ya gulat ta hihidyay aid di inilada ta adida ma'awatan di aat nan anappuhidah enggana at ma'aliwan damdamay baholdah nan nidugah an ngilin di Hudyun ma'alih Gutud di Pun'onngan hi Hanin di Bahol an gun ma'at hi ohay algaw hinan hintawon (Lev. 16:1-34). Ya hay ipa"el ten onong ya nan natayan Kristun nangiyatoy hi bahol tu'u (Heb. 13:11-13).

27 Ya wa ay ta han nawotwot an taguy numbahol mu agguyna inamtan ya inatna nan
immandal'un Dios hi adi ma'at ya numbahol hiya damdama, 28 mu gulat ta nipa'innilan
hiya nan bahol an inatna ya mahapul an iyalinay tennah gandeng an mi'id ah ganitna ta
Onong di Baholna. 29 Ya ho"onay ulun nan gandeng an Onong di Baholna, ya genlotnah
nan way pun'onngan hinan Onong an Moghob. 30 Ya alan nan padiy dalana ta ihiwhiwnay
galaygaynah nan dala, ya inlamuhnah nan ha'gud nan pun'onngan hinan Onong an
Moghob, ya inhiitna nan na'angang an dalah nan puun nan pun'onngan. 31 Ya anona an
amin nan taban nan gandeng an umat hi na'at hinan taban nan Onong di Pi'lenggopan,
ya gohbon nan padih nan pun'onngan ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong
ay Ha"in an Dios, ya henen ene'nong nan padiy mangaan hi bahol nen tagu, at ma'aliwan
nan baholna.
32 Ya gulat ta hay kalniluy iyalinah Onong di Baholna ya mahapul an hay tenna an mi'id
ah ganitna. 33 Ya ho"onay ulun nan kalnilu an Onong di Baholna, ya genlotnah nan way
pamatayandah nan Onong an Moghob. 34 Ya nan padi ya ihiwhiwnay galaygaynah nan
dalan nan Onong di Bahol, ya inlamuhnah nan ha'gud di pun'onngan hinan Onong an
Moghob, ya inhiitna nan na'angang an dalah nan puun di pun'onngan. 35 Ya anonan amin
nan taba an umat hi na'at hinan kalnilun Onong di Pi'lenggopan an na'aan an amin di
tabana. Ya gohbon nan padih nan pun'onngan ta middum hinan onong an mipulu' ta
me'nong ay Ha"in an Dios. Ya henen ene'nong nan padiy mangaan hi bahol nen tagu, at
ma'aliwan."

5

1 Ya intuluy Apo Dios an inalinay, "Ya wa ay ta ma'ayagan nan tagu ta mun'ihtiguh
nan inilana, unu dengngolna, unu tinnignan na'at ya adina ibaag di immannung at hiyay
mabaholan.
2 Ya wa ay ta agguyna inamtan han tagu ya dinapana nan ma'alih adi maleneh an umat
hinan odol nan natoy an animal unu nan odol di malgom an ahi'ada'adap hinan luta ya
ma'ali hiya goh hi adi maleneh ya mabaholan.
3 Ya wa ay goh ta agguyna inamtan ya dinapana nan agaga"ihaw an bumuhu' hi odol di
tagu unu nan malgom an bumuhu' ay hiya ya nipa'innilan hiyah nen inatna at mabaholan.
4 Ya wa ay goh ta nan tagu ya agguyna inamtan an adina hamadon an nomnomon nan
hapitona ya un nonong ya inhapatana an atona an ta"on un maphod unu nappuhi mu
unat goh nipa'innilan hiya nan hinapitna at mabaholan damdama.
5 Ya wa ay ta inamtanan hiya ya numbahol ay daten pumbaholan ya mahapul an nan
inatna ya itutuyuna an hiya ya numbahol. 6 Ya hay moltana ya iyalinay ohan tennan
kalnilu unu gandeng ta e'nongnan Ha"in an Dios ta Onong di Baholna. Ya nan padiy
mange'nong ta way mangaan eden baholna.
7 Ya wa ay ta mi'id pangngalanah uyaw an kalnilu ya mabalin an hay duwah balug unu
duwah bunun an putta di iyalina ta me'nong ay Ha"in an Dios, at nan oha ya Onong di
Baholna, ya nan oha ya Onong an Moghob. 8 At iyuynah nan padi ta hunnonan e'nong
nan oha ta Onong di Bahol, at edonah nan ulun nan hamuti, ya entelonay bagangna, mu
adina punhiyanon, 9 ya inwalhinay udum an dalan nan Onong di Bahol hinan da'lig nan
pun'onngan, ya nan udum an dala ya itidtidnah nan puun nan pun'onngan. Hiyah ne aat
di Onong di Bahol. 10 Ya la'tot ya e'nong goh nan padi nan miyadwan hamuti ta Onong
an Moghob an umat hidin atona tuwali. Ya nan padiy mangat ta way aton nan baholnan
mahanian, at ma'aliwan henen baholna.
11 Mu wa ay ta mi'id pangngalan nan numbahol hinan duwan balug unu duwan bunun
an putta ya hay iyalinah Onong di Baholna ya waluy bahuh nan na'adyamu' an alena. Ya
adina mantikaan unu udman hinan incense ti hiyah ne Onong di Bahol. 12 Ya iyuynah
nan padi, at alan nan padiy hinggamal ta mangipanomnom an onong ay Ha"in an Dios,
ya genhobnah nan pun'onngan ta middum hinan onong an nipagah apuy ta me'nong ay
Ha"in an Dios. Hiyah ne Onong di Bahol. 13 Ya nan padiy mange'nong hinan onongna
ta way mangaan hinan bahol an inatna an date nan pumbaholan ay Ha"in an Dios, at
ma'aliwan di baholna. Ya nan ma'angang hinan alena ya bagin nan padi an umat hinan
Onong an Ma'an."

Nan Onong di Nibahhawan[*]
(Lev. 7:1-10; Num. 15:22-31)

[*] **5:13** Heten onong ya umat hinan Onong di Bahol, mu hay nun'abhiwanda ya nan Onong di Bahol ya mid ah abalinan nan ad onong an mangaan hi baholna, mu heten kalahin di onong ya waday mabalin hi ma'at ti mabalin an ibangngad nan nangakaw nan gina'un inakawna, mu mahapul an udmanah 20% di balulna ta mumbalin hi 120% di ibangngadna.

14 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 15 “Wa ay di ohan tagu an adina
amtan ya numbahol hi agguyna nangidatan hinan niyali an midat ay Ha"in an Dios
ya mahapul an iyalinay buta'al an kalnilun mi'id ah ganitna ta me'nong ay Ha"in ta
hiyay moltana. Ya hay balul nan e'nongna ya mipaddung hinan damot nan palatan
silver an wah nan Me'gonan an Kuwaltu ti hiyah ne aat di Onong di Nibahhawan. 16 Ya
mahapul an bayadana nan imbahhawnan agguyna indat ay Ha"in an Dios, ya inokpanah
ba'intih porcento nan ibayadna, ya idatnah nan padi ta hiyay mange'nong hinan Onong
an Nibahhawan ta ma'aliwan.
17 Ya gulat ta han ohan tagu ya numbahol ti inatna nan immandal'un Dios hi adi ma'at
ya ta"on unna agguy inamtan di nangatana mu numbahol, at mamolta damdama. 18 At
mahapul an iyuynah nan padiy Onong di Nibahhawanah buta'al an kalnilun pinilinah
nan pahtu, ya mi'id ah ganitna an hay balulna ya mun'olog hi Onong di Nibahhawan. Ya
nan padiy mange'nong ta way mangaan hinan baholnan agguyna inamtan hi nangatana,
at ma'aliwan. 19 Ya hiyah te Onong di Nibahhawan. Ti immannung an numbahol hiyan
Ha"in an Dios.”

6

1 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 2 “Gulat ta mumbahol di ohan
da'yu ti imbahhawna nan Uldin'un Dios an ilayahana nan heneggona an alyonay unda
inakaw unu na'utaw nan impatalepondan hiya, unu nan impahalimundan hiya, unu
balbaliyana nan heneggona, 3 unu way dotngonah nan gina'u ya adina ipa'innila unu
ihapatanan agguyna tinnig, ya malgom ay date atona at hiya ya mabaholan. 4 Ya wa ay ta
numbahol di ohay tagu ay date ta nun'innomnom an ininnilanan numbahol ya mahapul
an ibangngadna nan impatalepondan hiya, unu nan impahalimundan hiya, unu nan
inakawna, unu nan penlohna, ya nan gina'un dentongna, 5 unu din gina'un inhapatanan
inhaut. Ya mahapul an ibangngadnan amin nan innalna, ya inokpanah ba'intih porcento,
ya indatnah nan ad bagi eden gutud di algaw an pange'nonganah Onong di Nibahhawana.
6 At mahapul an iyalinan Ha"in an Dios nan Onong di Nibahhawana nan napilin buta'al
an kalnilun mi'id ah ganitna, ya indatnah nan padi. Ya hay balulna ya mun'olog hi balul
di Onong di Nibahhawan, ya e'nong nan padin Ha"in an Dios ta way a'aliwan nan malgom
an numbaholana. 7 Ya nan padiy mange'nong hinan onongnan Ha"in an Dios ta way
mangaan hinan nibahhawana ta ma'aliwan di baholna.”

Nan Aat di Onong an Moghob
(Lev. 1:3-17)

8 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 9 “Imandalmu ay da Aaron ya nan linala'in imba-
baluyna an alyom di, Hiyah te atonyuh nan uldin di Onong an Moghob. Manu ay Onong
an Moghob ti mahapul an lumanablabin mipupulu' hinan pun'onngan ta nangamung
mabiggat, ya nan apuy ya gumagaban dumaladalang hinan pun'onngan. 10 Ya nan
mabiggat ya ilubung nan padi nan napinuy abolnan lubung, ya ipantalona nan putut an
pantalon di padi ya unna anon nan dapul din Onong an Moghob hinan pun'onngan, ya
impatangnah nan pangngel nan pun'onngan. 11 Ta nalpah ay ya inaana nan inlubungna,
ya nunlubung hi nat'on ya unna alan nan dapul, ya enekaknah nan immapalanda ta
iyuynah nan nibataan hinan maleneh an lugal. 12 Ya nan apuy hinan pun'onngan ya
mahapul an bubumnang an adi madmaddop, ya nan padi ya gunna tunguwan hinan
ahelhehelhelong, ya panuhonan pun'iyuhun nan Onong an Moghob, ya gohbona goh nan
taban di Onong di Pi'lenggopan. 13 At nan apuy hinan pun'onngan ya bubumnang an adi
madmaddop.”

Nan Onong an Ma'an
(Lev. 2:1-16)

14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya hiyatuy uldin hi ma'at hinan Onong an Ma'an. Nan
linala'in imbabaluy Aaron di mange'nong hinan way pun'onngan an awada' an Dios.
15 Ya alanday hinggamal hinan na'adyamu' an nangeleng an bogah, ya nan mantika,
ya nan incense an niddum hinan Onong an Ma'an ta panginomnoman, ya genhobnah
nan pun'onngan ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios.
16 Ya nan na'angang hinan Onong an Ma'an ya da Aaron ya nan linala'in imbabaluynay
mangan. Mu adida udman hi bino'bo' nan tinapay an ononda, ya hidih nan me'gonan an
lugal di panganandah nan way gettaw nan Me'gonan an Kuwaltun pi'hapitan ay Ha"in
an Dios. 17 Ya mahapul an adida ahan udman hi bino'bo' nan tinapay an ihaangda ti
hiyah ne idat'un didah bingaydah nan ne'nong ay Ha"in an nipaga. Ya hene ya nidugah
an me'gonan an umat hinan Onong di Bahol ya nan Onong di Nibahhawan. 18 Ya an
amin nan linala'in holag Aaron ya diday mangan ene. Ya hiyah ne uldin hi ato'aton nan

holagyuh minaynayun hi engganah nan onong an mipaga. At an amin nan manapa ene ya me'gonanda goh."
19 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 20 "Hiyah te onong da Aaron ya nan linala'in
imbabaluynah iyalidan e'nong ay Ha"in an Dios eden algaw an idawatanah ihiitan nan
lana. Hay ma'usal hinan Onong an Ma'an ya oha ya han godwan kiluh nan na'adyamu'
an alena ta Ma'an an Onong, ya magodwa ta nan godwana ya me'nong hinan helhelong
ya nan godwana ya hinan mahdom. Hiyah te gun na'at hi enggana. 21 Ya malamutan hi
mantika ya un mihaang hinan nadapyag an kawali. Ta malutu ay ya unna mahkay ehgop,
ya puhitona nan ma'an ya unna e'nong ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong
ay Ha"in an Dios. 22 Ya nan linala'in holag Aaron an midawat ta mipallog ay hiyan
mumpadiy mange'nong hinan ma'an, ya gohbonan amin. Ya minaynayun heten ma'at
hi enggana. 23 Ya an amin nan Onong an Ma'an an onon di padi ya mahapul an moghob
an amin, ya adi mabalin hi onon."

Nan Onong di Bahol
(Lev. 4:1—5:13)

24 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 25 "Alyom goh ay da Aaron ya nan linala'in
imbabaluynay, Hiyatuy uldin nan Onong di Bahol. Nan Onong di Bahol ya maglot hinan
hinagang di awadan Apo Dios an aglotan nan Onong an Moghob, at hiyanan me'gonan
ahan. 26 Ya nan padin mange'nong hi Onong di Bahol di mangihdah nan e'nongnah
dih nan me'gonan an lugal hinan way gettaw hinan Me'gonan an Kuwaltun awadan
Apo Dios. 27 Ya an amin nan mideneh hinan dotag ya me'gonanda. Ya nan lubung an
mapahi'an hinan dalan den me'nong ya mahapul an maloba'an hinan me'gonan an lugal
an napahi'ana. 28 Ya nan lutan bangan ihaangan nan dotag ya mahapul an maphal. Mu
wa ay ta nan gumo' an bangay ihaangana ya mahapul an magadgadan ta mihamad an
ma'egwahan. 29 Ya an amin nan linala'in imbabaluy nan padi ya mabalin hi ihdada, ya
hene ya me'gonan ahan. 30 Mu adi mabalin hi ihda nan Onong di Bahol an nehgop di
dalanah nan kuwaltun me'gonan hinan Me'gonan an Kuwaltu ti ne'nong ta way a'aliwan
di bahol. At henen animal ya mahapul an moghob an amin."

7

Onong di Nibahhawan
(Lev. 5:14-19)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, "Hiyah te uldin hi Onong di Nibahhawan an
nidugah an me'gonan. 2 Nan Onong di Nibahhawan ya maglot hinan way aglotan nan
Onong an Moghob, ya nan dalana ya miwalhih nan nunlene'woh hinan pun'onngan. 3 Ya
an amin nan tabana ya e'nongna an umat hi taban di iwit, ya nan taban di putu, 4 ya
ma'aan goh nan duwan batin an middum nan tabada, ya nan taban di inawa', ya nan
taban niyunanit hi oltay. 5 Ya gohbon nan padih nan pun'onngan ta me'nong ay Ha"in
an Dios nan onong an mipagah apuy. Hiyah ne aat di Onong di Nibahhawan. 6 Ya an
amin nan linala'in imbabaluy nan padi ya mabalin hi ihdada nan bingaydah nan me'nong.
Mu mahapul an nan me'gonan an lugal di pangihdanda ti henen onong ya nidugah an
me'gonan.
7 Ya mumpaddung nan uldin hi ma'at hinan Onong di Bahol ya Onong di Nibahhawan
ti nan dotag nan me'nong ya bagin nan padin mange'nong hi a'aanan di bahol. 8 Ya
nan padin mange'nong hinan epe'nong di tagu an Onong an Moghob ya baginay up'up
di ene'nongna. 9 Ya an amin nan Onong an Ma'an an mihaang hinan punhaangan hi
tinapay, unu mihaang hinan kawali, unu nan banga ya bagin goh nan padin nange'nong.
10 Mu an amin nan Onong an Ma'an an namantikaan unu agguy ya mapapaddung an
punggogodwon nan linala'in imbabaluy Aaron."

Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios[*]
(Lev. 3:1-17)

11 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya hiyatuy uldin hi ma'at hinan Onong di Pi'lenggopan ay
Ha"in an Dios. 12 Ya gulat ta nan epe'nongna ya un hay punyamanana ya hay e'nongnah
nan Onong di Punyamanan ya nan namantikaan an tinapay an mi'id bino'bo'na, ya
tinapay an ma'amyudan, ya nahiitan hi mantikan mi'id bino'bo'na, ya nan tinapay an
hay niyamma ya nan na'adyamu' an alena, ya namantikaan, ya nipulitu. 13 Ya iyalina goh

[*] **7:10** Waday tulun kalahin di Onong hi Pi'lenggopan: (1) Onong di Punyamanan (verses 12-15), ya (2) onong an mangipa'annung hinan mihapata (verse 16), ya (3) onong an dumalat hi ninomnom nan ad onong (verse 16).

nan tinapay an mabino'bo'an† ta middum an me'nong hinan Onong di Punyamananah
nan Onong di Pi'lenggopana. 14 Ya alanay hinohhah nan tinapay ta Milayat an Onong
ay Ha"in an Dios, ya hiyatuy bagin nan padin mangiwalhih nan dalan nan Onong di
Pi'lenggopan ay Ha"in an Dios. 15 Ya nan dotag nan epe'nongnah Onong di Pi'lenggopanan
Ha"in ya mahapul an mihda an amin ede han algaw an e'nongana, ya mi'id ah ma'angang
hi engganah mabiggat.
16 Mu wa ay ta nan epe'nongna ya un hay onong an mangipa'annung hinan mihapata
unu unna tuwali ninomnom an mun'onong ya mahapul an mihda an amin eden algaw
an e'nongana, mu gulat ta waday ma'angang ya mabalin hi mihdah nan mabiggat. 17 Mu
wada ay di ma'angang damdama ya adi mabalin hi mihdah nan atlun di algaw, at mahapul
an mipulu' ta moghob. 18 Ya wa ay ta nan dotag nan Onong di Pi'lenggopan ya nan atlun
di algaw di pangihdandah nan ma'angang ya adi ahan ma'abulut heden nangepe'nong, ya
ta"on nan impe'nongna. Ti henen ma'at ya agaga"ihaw ahan, at nan mangihda di hiyay
mabaholan.
19 Ya wa ay ta medeneh nan dotag hinan ma'alih adi maleneh ya adi mabalin hi mihda,
at mahapul an mipulu' hi apuy ta moghob. Ya nan udum an dotag ya mabalin hi ihdan nan
tagun ma'alih maleneh. 20 Mu gulat ta waday tagun ma'alih adi maleneh an mangihdah
nan dotag an me'nong ay Ha"in an Dios an Onong di Pi'lenggopan ya mapogpog di
iddumanah nan holag Israel. 21 Ya wa ay goh di manapah nan ma'alih adi maleneh an
nan nalugit an ipabuhu' di tagu, unu nan ma'alih adi maleneh an o"ongol an animal, unu
nan malgom an agaga"ihaw an ma'alih adi maleneh ta ihdana nan dotag an Onong di
Pi'lenggopan ya mapogpog di iddumanah nan tatagu."

Hay Aat nan Taba ya Dala

22 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 23 "Alyom hinan holag Israel di, Adiyu ihday taban
nan baka, ya kalnilu, unu gandeng. 24 Ya ta"on nan taban nan animal an mapihti unu nan
taban di animal an pinatoy di ibbanan animal ya mabalin hi usalonyuh nan malgom an
ma'at, mu adiyu ipadah an ihda. 25 Ti nan mangihdah nan taban nan animal an e'nong
di taguh onong an mipagah apuy ta dumalang ya me'nong ay Apo Dios ya mapogpog
di ibilanganah tagun Apo Dios. 26 Ya ta"on hinan nunhituwanyu ya mahapul an adiyu
ahan ihday dalan nan hamuti unu animal. 27 Ti nan mangihdah dala ya mapogpog di
iddumanah nan tagun Apo Dios."

Nan Dagwan nan Papadi

28 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 29 "Alyom hinan holag Israel di, Wa ay di nun'onong
hinan Onong di Pi'lenggopanan Apo Dios ya mahapul an iyuynay e'nongna ta me'nong ay
Apo Dios. 30 Ya hiyay manimung an mangiyuy an mange'nong ay Apo Dios hinan onong
an mipagah nan apuy. Ya iyuyna nan taba an middum nan boga', ya ilayatna nan boga'
ta Onong an Milayat ay Apo Dios. 31 Ya nan padiy manghob hinan tabah nan pun'onngan,
mu nan boga' ya bagin da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna. 32 Ya nan agwan an ulpun
di e'nongyuh Onong di Pi'lenggopan ya idatyuh nan padi ta bagina 33 ta nan imbabaluy
Aaron di mangngal hinan agwan an ulpu ta bagida ti diday mange'nong hinan dala ya
nan taban di Onong di Pi'lenggopan. 34 Nan boga' an nilayat ya nan ulpun nan ne'nong ya
inaan'uh nan e'nong nan holag Israel hinan Onong di Pi'lenggopandan Apo Dios ta midat
ay Aaron an padi ya nan linala'in imbabaluyna. Ya hiyah ne minaynayun hi aton nan
holag Israel hi enggana.
35 Ya hiyah ne milalahhin an midat ta bagin da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna an
nalpuh nan ne'nong ay Apo Dios an mipadalang hi apuy eden algaw an nidawatanda. 36 Ti
hi Apo Dios di nangimandal hinan holag Israel an hiyah ne midat ay dida eden algaw an
ahiitandah nan lana ta mumpadida. Hiyah ne niyuldin hi ato'atondah minaynayun hi
enggana.
37 Ya hiyatuy aat nan uldin di Onong an Moghob, ya Onong an Ma'an, ya Onong di
Bahol, ya Onong di Nibahhawan, ya Onong hi Pangidawatan,‡ ya Onong di Pi'lenggopan
ay Apo Dios 38 an immandal Apo Dios ay Moses hi wadandah nan Duntug an Sinai hidin
nummandalanah nan holag Israel ta iyuyday e'nongdan Apo Dios hinan mapulun."

8

Hay Idawatan da Aaron ya nan Linala'in Imbabaluyna
(Ex. 29:1-37)

† **7:13** Adi paniaw hi un middum nan bino'bo' hi onongda an umat hinan inyadin Apo Dios (Ex. 23:18; Lev. 2:11) ti heten onong ya agguy noghob hinan pun'onngan. ‡ **7:37** Ex. 29:1-35; Lev. 8:14-36.

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Umuy ayu ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluynah
nan way pantaw di Me'gonan an Kuwaltun a'amungan, ya inodnanyu nan lubungda, ya
nan lanan mihiit, ya ohay manilhig an bakan Onong di Bahol, ya duwan buta'al an kalnilu,
ya ohay bahkit hi tinapay an mi'id bino'bo'na, 3 ya alyonyu ta an amin nan tataguh di
ya amungondah nan way pantaw di Me'gonan an Kuwaltu." 4 At inunud da Moses nan
immandal Apo Dios ay hiya. At nahayup nan tataguh nan way pantaw di Me'gonan an
Kuwaltu.
5 Ya inalin Moses hinan na'amung di, "Hiyah te immandal Apo Dios hi ma'at." 6 At
inayagana da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna, ya innalnay danum, ya emmohna
dida. 7 Ya impilubungnan Aaron nan lubung an magayad, ya impibol'ohna nan bol'oh, ya
impilubungnan hiya nan lubung an ma"aphod di abolna ya nan lubung di Nabagtun Padi
an ephod, ya binol'ohana goh hinan bol'oh di ephod an napinuy abolna. 8 Ya inyammana
nan hanin di palagpag, ya inhab'itna nan ma'alih Urim ya Thummim hinan hanin di
palagpag. 9 Ya impiyuklupna nan uklup di padin ma'alih turban, ya empepngotna nan
balitu' an nitud'an di hapit* ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses.
10 Ya innal Moses nan lanan mihiit hinan way midawat, ya inwalhinah nan Me'gonan
an Kuwaltu, ya an amin nan alimatungna ya indawatnan amin. 11 Ya winalhiana goh
hi numpapitu nan pun'onngan, ya hiniitana goh nan pun'onngan ya nan alimatungna
an pamahan ya nan ipabunana ta midawatda. 12 Ya inhiitna nan lanah ulun Aaron, ya
indawatna ta malenehan an milahhin hiya. 13 Ya inayagana goh nan linala'in imbabaluy
Aaron, ya impilubungnan dida nan lubung di padi an magayad, ya binalikisana didah
nan bol'oh, ya inuklupana didah nan uklup di padi ti hiyah ne din immandal Apo Dios ay
Moses.
14 Ya ginuyud Moses nan manilhig an baka an Onong di Bahol, ya eneh'an da Aaron
ya nan linala'in imbabaluynah nan uluna. 15 Ya genlot Moses, ya innalna nan dala, ya
nunlene'wohonan ilamuh hinan ha'gud di pun'onngan ta malenehan nan pun'onngan. Ya
inhiitna nan udum an dalah nan puun nan pun'onngan, ya indawatna ta me'gonan an
ma'aan di lugitna. 16 Ya inaan Moses an amin nan taban di putu, ya nan taban niyunanit
hinan oltay, ya nan duwan batin an niddum nan taba, ya genhobnah nan pun'onngan.
17 Mu nan up'up di baka, ya nan lamohna, ya nan galutna ya ekakna ta mibataan hinan
immapalanda ya unna gohbon ti hiyah ne immandal Apo Dios.
18 Ya innal goh Moses nan ohan buta'al an kalnilu an Onong an Moghob, ya eneh'an da
Aaron ya nan linala'in imbabaluynah nan uluna. 19 Ya genlot Moses, ya inwalhina nan
dalah nan nunlene'woh di pun'onngan. 20 Ya binu'lina, ya numpuhitna nan kalnilu, ya
genhob Moses nan naphit an niddum nan ulu ya nan taba. 21 Ya dinaluhana nan putu, ya
inulahana nan hu'i, ya genhob Moses an amin heden kalniluh nan pun'onngan. Ti hiyah
ne Onong an Moghob an maphod di hunghungna an onong an mipaga ta me'nong ay Apo
Dios. Ti hiyah ne din immandal Apo Dios ay Moses.
22 Ya innal goh Moses nan miyadwan buta'al an kalnilu an Onong di Pangidawatan,
ya eneh'an da Aaron ya nan linala'in imbabaluynah nan ulun di kalnilu. 23 Ya genlot
Moses nan kalnilu, ya tendo'na nan dalana, ya indenehnah agwan hi ingan Aaron, ya
nan agwan an am'ama"an di ngamayna, ya nan agwan an am'ama"an di hu'ina goh. 24 Ya
inayagana goh nan linala'in imbabaluy Aaron, ya indenehna goh nan dalah nan agwan
di ingada, ya nan agwan an am'ama"an di ngamayda, ya nan agwan an am'ama"an di
hu'ida. Ya inwalhin Moses nan udum an dalah nan nunlene'woh di pun'onngan. 25 Ya
inaana goh nan taban nan wah iwitna, ya an amin nan taban di putu, ya nan taban
niyunanit hinan oltay, ya nan duwan batin an niddum nan tabada, ya nan agwan an ulpu.
26 Ya innalnay ohah din tinapay an agguy nabino'bo'an an nittuh nan bahkit an wah nan
hinagang di awadan Apo Dios, ya innalna goh din ohan tinapay an na'amyudan hi mantika
ya ohah din muymuyammi an tinapay, ya nun'iyuhunah nan taba ya nan agwan an ulpu.
27 Ya impadonan amin hatu ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna, ya inlayatna ta
Onong an Milayat. 28 Ya nun'alan goh Moses nan nun'ipadonan dida, ya genhobnah nan
pun'onngan an nun'iyuhunah nan Onong an Moghob ti hene ya Onong di Pangidawatan
an mipadalang hi apuy ta nan hunghungnay mangipa'amlong ay Apo Dios. 29 Ya innal goh
Moses nan boga', ya inlayatna ta Onong an Milayat hi way hinagang Apo Dios. Ti hete ya
datag Moses hinan Onong di Pangidawatan an hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses.
30 Ya innal goh Moses nan lanan mihiit hinan way midawat, ya nan dalah nan
pun'onngan, ya inwalhina ay Aaron, ya nan lubungna, ya nan linala'in imbabaluyna,
ya nan lubungda goh, ya indawatna goh hi Aaron, ya nan lubungna, ya nan linala'in
imbabaluyna, ya nan lubungda goh ta maleneh di aatda.

* **8:9** Hay nitudo' ya ME'GONAN HI APO DIOS (Ex. 28:36).

31 Ya inalin Moses ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluynay, “Ihaangyu nan dotag
hinan way pantaw di Me'gonan an Kuwaltun a'amungan, ya hidi goh di pangihdaanyu
ya pangananyuh nan tinapay an wah nan bahkit an Onong di Pangidawatan ti hiyah ne
din immandal'un da'yu.† 32 Ya nan ma'angang hinan dotag ya tinapay ya gohbonyu. 33 Ya
mahapul an adi ayu lumahlahun hinan pantaw di Me'gonan an Kuwaltun a'amungan hi
pituy algaw ta engganay unyu pungpungon nan algaw an idawatanyu. Ti pituy algaw
di bilang nan pangidawatan ay da'yu. 34 Ya nan na'at ad ugwan ya hiyah ne immandal
Apo Dios hi ma'at ta malenehan di aatyu. 35 Ya mahapul an nan pantaw di a'amungan ya
anggay di ipogpoganyuh pituy algaw ya pituy mahdom, ya unudonyu nan pohdon Apo
Dios hi ma'at ta way atonyun adi matoy ti hiyah ne immandalnan ha"in.” 36 At inat da
Aaron ya nan linala'in imbabaluyna an amin nan immandal Apo Dios ay Moses.

9

Hay Te"an nan Tamun nan Papadi

1 Ya din awalun di algaw ya impa'ayag Moses da Aaron, ya nan linala'in imbabaluyna,
ya nan mangipangpanguluh nan holag Israel. 2 Ya inalinan Aaron di, “Iyalim di ohan
manmannilhig an baka ta Onong di Baholmu, ya nan ohan buta'al an kalnilun mi'id
ganitna ta Onong an Moghob, ya ene'nongmuh nan way hinagang Apo Dios. 3 Ya
pun'iyalim hinan holag Israel, ya alyom ta iyaliday ohah buta'al an uyaw an gandeng
ta Onong di Bahol, ya nan hinohhay tawona an baka ya kalnilun mid ganitda ta Onong
an Moghob, 4 ya oha goh hi baka* ya ohan buta'al an kalnilu ta Onong di Pi'lenggopan ta
me'nong hinan way hinagang Apo Dios. Ya iddumda goh nan tinapay an ma'amyudan hi
mantika ta Onong an Ma'an. Ti ad ugwan ya mumpattig hi Apo Dios ay da'yu.”

5 Ya inyuydan amin nan immandal Moses an miyuy hinan way hinagang di Me'gonan an
Kuwaltun a'amungan, ya nahlig an amin nan na'amung an tatagu, ya numpangata'dogdah
nan way hinagang Apo Dios. 6 Ya inalin Moses di, “Hiyah te immandal Apo Dios hi atonyu
ta way aton nan benang Apo Dios an mumpattig ay da'yu.”

7 Ya inalina goh ay Aaron di, “Umuy'ah nan pun'onngan ta e'nongmu nan Onong di
Baholmu ya nan Onong an Moghob ta he"ay mangipa'aan hi baholmu ya nan bahol di
tatagu ta ma'aliwan nan baholmu. Ya e'nongmu goh nan onong di tatagu ta way a'aliwan
di baholda ti hiyah ne din immandal Apo Dios.”

8 At immuy hi Aaron hinan way pun'onngan, ya genlotna din baka an Onong di Baholna.
9 Ya indat nan linala'in imbabaluynan hiya nan dala, ya inhiwhiwnay galaygaynah nan
dala, ya inlamuhnah nan ha'gud di pun'onngan, ya inhiitna nan udum an dalah nan puun
di pun'onngan. 10 Ya nan taba, ya nan batin, ya nan taban niyunanit hinan oltay den
Onong di Bahol ya genhobnah nan pun'onngan an hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses
hi ma'at. 11 Mu nan lamoh ya nan up'up ya genhobnah nan way nibataan hi immapalanda.

12 Ya genlot goh Aaron nan Onong an Moghob, ya indat nan linala'in imbabaluynan
hiya nan dala ta inwalhinah nan nunlene'woh di pun'onngan. 13 Ya inohha'ohhadan
indawdaw ay hiya nan Onong an Moghob an nun'aphit an middum nan ulu, ya genhobnah
nan pun'onngan. 14 Ya dinaluhana nan putu, ya inulahana din hu'i, ya inyuhuna ta
middum an moghob hinan Onong an Moghob hinan pun'onngan.

15 Ya enehod Aaron nan onong nan tatagu, at innalna din gandeng an Onong di Baholda,
ya genlotna, ya ene'nongna an umat hidin inatnah din nahhun an Onong di Bahol.

16 Ya ene'nongna goh din Onong an Moghob, ya inunudna nan uldin hi aton hinan
Onong an Moghob 17 ya unna goh e'nong nan Onong an Ma'an, ya innalnay hinggamal
hinan ma'an, ya genhobnah nan pun'onngan an nedelloh hinan Onong an Moghob an
me'nong hinan helhelong.

18 Ya genlotna goh nan baka ya nan buta'al an kalnilu an me'nong ta Onong di
Pi'lenggopan nan tatagu. Ya indat nan linala'in imbabaluy Aaron nan dalan hiya ta
inwalhinah nan nunlene'woh di pun'onngan. 19 Ya nan taban nan baka ya nan kalnilun
ma'alah nan way iwit, ya nan taban di putu, ya nan taban niyunanit hinan oltay, ya nan
batin 20 ya nun'iyuhunda nan tabah nan boga', ya genhob Aaron hana nan tabah nan
pun'onngan. 21 Mu inlayat Aaron din boga' ya nan agwan an ulpu ta Onong an Milayat
hinan nihagang hi awadan Apo Dios. Ti hiyah ne immandal Moses.

22 Ya unat goh enelpah Aaron an ene'nong nan Onong di Bahol, ya Onong an Moghob,
ya Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios ya inta'nangnay ngamayna an inhagangnah nan
tatagu ta wagahana dida,† ya limmuh'uh nan pun'onngan. 23 Ya hinumgop da Moses

† **8:31** Ex. 29:32. * **9:4** Heten baka ya mabalin an nan buta'al unu tenna. † **9:22** Nitudo' nan bendisyon an imbaag nan padih nan Num. 6:23-26. Ya nitudo' nan wagah an midat hinan kimmulug ad ugwan an timpuh nan II Cor. 13:14.

ay Aaron hinan Me'gonan an Kuwaltun awadan Apo Dios. Ya unat goh pimmitawda ya winagahanda goh nan tatagu. Ya numpattig nan benang Apo Dios hinan tatagu
24 an nalpuh nan awadan Apo Dios nan apuy ta genhobnan amin nan Onong an
Moghob ya din taban wah nan pun'onngan. Ya unat goh tinnig an amin nan tatagu ya
bimmugawdah amlongda, ya numpunhippidan nunluung ta niyatam di angahdan nan
lutah pange'gonandan Apo Dios.

10

Nan Bahol da Nadab ay Abihu

1 Nan linala'in imbabaluy Aaron an da Nadab ay Abihu ya way ohan didaan innalday
duyu, ya inittuwandah nan bimmalan apuy ya nan incense, ya ene'nongdan Apo Dios, mu
nan apuy an nanghobdah nan incense ya bo'on nan apuy an me'nong ay Apo Dios. 2 At
waday apuy an nalpuh nan wadan Apo Dios an nanghob ay dida ta natoydah di.* 3 Ya
inalin Moses ay Aaron di, "Hiyah te din hinapit Apo Dios an inalinay,

Ha"in ya me'gonana' an dumalat nan umalian nan tatagun meheggon ay Ha"in,
ya hidih nan hinagang di tatagu ya mattig di benang'u."†

Ya unat goh dengngol Aaron henen inalin Moses ya un didindinong an agguy himmapit.
4 Ya inayagan Moses da Mishael ay Elzaphan an linala'in imbabaluy han ulitaon Aaron
an hi Uzziel, ya inalinan diday, "Umali ayuh tu ta ekayu alan nan nun'atoy an kasinsinyuh
nan way hinagang nan Me'gonan an Kuwaltu ta ibataanyuh nan immapalanyu." 5 At
immuyda, ya nan lubung nan nun'atoy an magayad di nangedonandan nangekak ta
imbataandah nan immapalanda ti hiyah ne immandal Moses ay dida.
6 Ya inalin Moses ay Aaron ya nan linala'in imbabaluynan da Eleazar ya hi Ithamar
di, "Adiyu guguyabon, ya adiyu goh hekhekon di lubungyu, ti atonyu ay at matoy ayu,
ya nunheglay bimmungtanah nan holag Israel. Mu an amin nan i'ibbayun holag Israel
ya mabalin hi ilungdayaanda da Nadab ay Abihu an genhob Apo Dios. 7 Ya adi ayu
lumahlahun hinan pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan ta adi ayu goh matoy
ti nan lanan nidawat ay Apo Dios ya nilanan da'yu." At inunudda nan inalin Moses.

Hay Mahapul hi Unudon nan Papadi

8 Ya inalin Apo Dios ay Aaron di, 9 "He"a ya nan imbabaluymun linala'i ya adi
ayu uminum hi bayah unu nan malgom an napgot an ma'inum hi un ayu humgop
hinan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan ta adi ayu matoy. Ya hiyah te mandal an
minaynayun hi gun ato'aton goh nan holagyuh enggana. 10 Ya mahapul an immatunanyuy
nun'abhiwan nan me'gonan ya nan adi me'gonan, ya nan nun'abhiwan nan maleneh ya
nan ma'alih adi maleneh. 11 Ya mahapul an ituduyun amin nan Uldin an din immandal'un
Moses hinan holag Israel."

Nan Aat di Me'gonan an Ma'an

12 Ya inalin Moses ay Aaron ya nan na'angang an linala'in imbabaluynan da Eleazar ya
hi Ithamar di, "Alanyu nan Onong an Ma'an an din na'angang hinan ne'nong ay Apo Dios
an nipagah nan apuy, ya inyammayuh tinapay an adiyu udman hi bino'bo' ya unyu onon
hinan pangngel di pun'onngan ti henen ma'an ya me'gonan ahan. 13 At hay me'gonan an
lugal di pangananyu ti hiyah ne bagim ya bagin goh nan imbabaluymuh nan onong an
ne'nong ay Apo Dios an mipagah nan apuy. Ti hiyah ne nimandal ay ha"in. 14 Mu nan
boga' an nilayat ya nan ulpu an nilayat ay Apo Dios ya mabalin an ihdayun hina"aman
middum nan binabain imbabaluymu, ya nan ma'alih maleneh an lugal di pangihdanyu
ti hiyah ne nidat ay he"a ya nan linala'in imbabaluymuh bagiyu an nalpuh nan Onong di
Pi'lenggopan ay Apo Dios an impe'nong nan holag Israel. 15 Ya nan ulpu an nilayat ya nan
boga' an Onong an Milayat ya mahapul an middum hinan na'aan an taba an nan Onong
an Pi'lenggopan nan apuy ta milayat an me'nong ay Apo Dios. Ya hiyah ne midat ay he"a
ya nan linala'in imbabaluymuh enggana ti hiyah ne immandal Apo Dios."
16 Ya inhamad Moses an minahmahan nan aat din gandeng an Onong di Bahol. Ya unat
goh tinnigna an noghob ya ma'abbungot ay da Eleazar ya hi Ithamar an din na'angang
hinan linala'in imbabaluy Aaron. Ya inalinan diday, 17 "Anaad ta agguyyu inihda nan
bingayyu an nan Onong di Bahol hinan way me'gonan an lugal? Inilayu an hene ya
me'gonan ahan an nidat ay da'yu ta way mangaan hinan bahol nan tatagu ta ma'aliwan!

---

* **10:2** Hay ugalin Apo Dios hi atonah te"an di balbalun timpu ya patayonay mumbahol ay Hiya ta ipata'otna dida ta adida iyunnud. Ti impapatoynah Achan hidin te"an di immayan nan Hudyud Canaan (Josh. 7), ya pinatoynah Uzzah hidin nangiyayandah nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidin amatagun din Alin hi David (II Sam. 6:1-7), ya pinatoyna goh da Ananias ay Sapphira hidin te"an di Himpampun an Tatagun Kristu (Ac. 5:1-11). † **10:3** Ex. 19:22.

18 Ya agguy nehgop nan dalanah nan Me'gonan an Kuwaltu, at hiyanan onaynah un hidiy
nangihdanyuh nan me'gonan an lugal an umat hidin immandal'u!"
19 Ya tembal Aaron an inalinan Moses di, "Ad ugwan an algaw ya ene'nongda nan Onong
di Baholda ya nan Onong an Moghob hinan way hinagang Apo Dios, ya anaad ta ma'at
henen nappuhin ha"in? Ya gulat ta waday na'at hi umat hina ta inihda' ad ugwan nan
Onong di Bahol ya undan hiya dan un abuluton Apo Dios?" 20 Ya unat goh dengngol Moses
henen inalin Aaron ya ma"amlong, at dindinong.‡

11

Nan A'animal an Mabalin hi Mihda ya nan Adi Mihda
(Deut. 14:3-20)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, 2 "Alyonyuh nan holag Israel di, Umat
hituy aat di a'animal an wah tun lutah ihdayu: 3 nan animal an nadi"ang di dapana ya
nan mangag'al hi onona. 4 Mu waday udum an animal an mangag'al hi onona mu agguy
nadi"ang di dapada, unu ta"on un nadi"ang di dapanda mu adida gag'alon di ononda.
Ya didanay mahapul hi adiyu ihda ti mibilangdah adi maleneh an umat hinan kamilu
an gag'alonday ononda mu agguy nadi"ang di dapanda. 5 Ya adiyu goh ihda nan buwoh
an mangag'al hi anonda mu agguy nadi"ang di dapanda. 6 Ya ta"on nan kunihuh unda
gag'alon di ononda* mu agguy nadi"ang di dapanda. 7 Ya nan babuy an ta"on hi un
nadi"ang di dapanda mu adida gag'alon di ononda. 8 Ya mahapul an adiyu ihda nan
lamohda, ya adiyu goh dapoon unda matoy ti didanay mapaniaw hi adi mihda.
9 Ya an amin nan nunhituh nan danum an wah nan baybay ya nan wangwang ya hay
ihdayu ya nan way ipayna ya nalahipan. 10 Ya an amin nan wadah nan baybay ya nan
wangwang an mi'id ipayna unu lahipna ya ta"on nan mabuluh hinan danum ya nan
malgom an wah nan danum ya adiyu ihda ti niyuldin an mapaniaw ay da'yu. 11 Ya didanay
mipawa an adi maleneh ay da'yu, at mahapul an adiyu ihda unu dapoon nan natoy an
umat hina. 12 At an amin nan wah nan danum an mi'id di ipayna ya lahipna ya mapaniaw,
at adiyu ihda.
13 Ya umat goh hinan hamuti an waday adiyu ihda an umat hinan agila, ya nan ti'gi,
ya nan taptaplon, 14 ya nan lawin, ya nan udum an taptaplon an nan numbino'ob'on di
kololda. 15 Ya nan numbino'ob'on goh an gayang, 16 ya nan ongol an hamuti an bannug, ya
nan guup, ya nan udum an umat hi bannug. 17 Ya nan i"itang an guup, ya nan akup, ya nan
pa"ongol an hulin, 18 ya nan mumpaha' an tu'u'an, ya nan akup hinan inalahan, ya nan
pelikan, 19 ya nan kulung an adu"oy di hu'ina ya hobatna, ya an amin di numbino'ob'on
an kulung, ya nan dolwa', ya nan panni'i, ya littalit.
20 Ya adiyu goh ahan ihda nan i"itang an tumayap ya nan umadap an opat di hu'ida†
ti niyuldin nan mapaniaw hi adi maleneh. 21 Mu waday udumnah nan i"itang an
nun'apaya'an ya umadap an mabalin hi ihdayu an nan waday hu'ida ya lumattu'da. 22 Ya
hiya hatuy ihdayu an nan numbino'ob'on an dudun, ya talimpugu, ya battat, ya pepellah.
23 Mu nan udum an tumayap ya nan umadap an opat di hu'ida ya adiyu ihda.
24 Ya didanay dumalat hi ibilanganyuh adi maleneh. At nan manapa ay danen natoy ya
mibilang hi adi maleneh hi engganay mahdom. 25 Ya nan mangdon hinan natoy ay dane
ya mahapul an iloba'nay lubungna, ya mibilang hiyah adi maleneh hi engganay mahdom.
26 Ya an amin nan nadi"ang di dapanda ya nan adi mangag'al hi ononda ya mibilangdah
mapaniaw ay da'yu. At nan manapah nan matoy ay dane ya mibilang goh hi adi maleneh.
27 Ya an amin nan animal an opat di hu'ina mu waday u"ulung di hu'ida an idalanda ya
mibilang hi adi maleneh, ya nan manapah nan matoy ay dane ya mibilang hi adi maleneh
hi engganay mahdom. 28 Ya wa ay di mangdon unu mami'ug hinan matoy an umat hina
ya mahapul an iloba'nay lubungna, ya mibilang hiyah adi maleneh hi engganay mahdom.
Ti immannung an didanay mibilang hi adi maleneh ay da'yu.
29 Ya nan animal an ahi'ada'adap hinan luta ya mibilangda goh hi adi maleneh ay da'yu
an umat hi buwoh, ya bu'at, ya nan o"ongol an baniah, 30 ya tecca, ya banbanaggaw, ya
bulbula'ot, ya nan allugu. 31 An amin hanan ahi'ada'adap hinan luta ya mibilang hi adi
maleneh ay da'yu. At nan manapah nan matoy ay dane ya mibilang goh hi adi maleneh
hi engganay mahdom.

---

‡ **10:20** Manu ay nipa'amlong hi Moses ti na'awatana an agguy din'ug Aaron hi Apo Dios an umat hinan nan'ugan nan duwan imbabaluyna. * **11:6** Do'ol di mangali an nibahhaw nan Biblia ti adi anu gag'alon nan rabbit di ononda. Mu nan mangadal hi aat nan rabbit ya alyonday immannung an gag'alonday ononda. † **11:20** Waday *onom* an hu'in nan insecto an adi un *opat* ya anggay an alyon nan scientists. Mu ta"on ya imbilang nan tataguh din penghana an un opat di hu'ida damdama ti agguyda iniddum nan duwan hu'ida an usalondah nan lumattu'anda.

32 Ya wada ay di matoy hinan umat hina ta magah hinan malgom an gina'u an umat hi
ayiw, unu lo'ob, unu lalat, unu langgut ya nan epto'ana ya mibilang hi adi maleneh. Mu
hay atonyuh nan gina'un nagahana ya iyupolyuh nan danum ta engganay mahdom ya
un mibilang hi maleneh. 33 Ya gulat goh ta way matoy ay dane ya nagah ya nepto' hinan
lutan banga ya an amin nan nittuh nan banga ya mibilang hi adi maleneh, at mahapul
an mapohla' nan banga. 34 Ya wa ay ta danum di mittun nen banga ta midanum hinan
malgom an ma'an ya nan mangan ene ya mibilang goh hi adi maleneh, ya umat goh
hinan manginum hinan mittun danum an mibilang goh hi adi maleneh. 35 Ya an amin
nan epto'an di agahan nan matoy an umat hina ya mibilang hi adi maleneh. At wa ay
ta magah hinan punhaangan hi tinapay unu nan lutan banga ya mahapul an mapohla' ti
mibilangdah adi maleneh. At immannung an hana ya mibilang hi adi maleneh ay da'yu.
36 Ya wa ay ta nan obob unu abu"ul an do'ol di danumna di hiyay agahan nan natoy an
umat hina ya maleneh nan danum, mu nan manapah nan natoy di hiyay mibilang hi adi
maleneh.

37 Ya wa ay di magah an ta"on un itang an lamoh hinan oho' an nan meho' ya mibilang
hi maleneh. 38 Mu wa ay ta miyupol nan oho' ya un magah di lamoh nan natoy an umat
hina ya mibilang hi adi maleneh.

39 Ya wa ay ta nan animal an mihda di matoy ya wada ay di manapah nan natoy ya
mibilang hi adi maleneh hi engganay mahdom. 40 Ya wa ay di mangihda ya mangdon
hinan natoy ya mahapul an iloba'nay lubungna, ya mibilang hi adi maleneh hi engganay
mahdom.

41 Ya an amin nan ahi'iwi'iwi ya ahi'ada'adap hitun luta ya mapaniaw, at adiyu ahan
ihda. 42 Ya umat goh hinan mabuluh, unu nan opat di hu'ina, unu nan do'ol di hu'ina an
umadap hinan luta ya didanay adiyu ihda ti mapaniaw. 43 Ya adiyu puhion di odolyu an
dumalat hi pangihdanyun dane han ahi'ada'adap, ya adiyu abuluton an diday dumalat hi
ibilanganyuh adi maleneh. 44 Ti Ha"in an nabagbagtun Apuyu an hi Apo Dios di nangali.
At mahapul an maleneh di nitaguanyu ta me'gonan ti Ha"in ya me'gonana'. At elanyu ta
adi dumalat di panapaanyuh nan ahi'iwi'iwi ya ahi'ada'adap hitun lutay ibilanganyuh adi
maleneh.‡ 45 Ti Ha"in hi Apo Dios an nangekak ay da'yuh ad Egypt, at Ha"in di dayawonyu.
At mahapul an me'gonan ayu ti Ha"in ya me'gonana'.§

46 Ya hiyatuy uldin hi aat nan animal, ya hamuti, ya an amin nan mun'iwi'iwi an wah
nan danum, ya nan mun'ad'adap an wah tun luta. 47 Ta way aton tu'un mangimmatun
hinan niyuldin an mibilang hi maleneh ya nan adi maleneh, ya nan animal an mabalin
hi mihda ya nan adi mihda."

12

Hay Aton hi Alenehan nan Binabain Pa'attungaw

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 2 "Alyom hinan holag Israel di, Wa ay ta munhabi
nan babai ta lala'iy intungawna ya mibilang hiyah adi maleneh hi pituy algaw an umat
hinan pumpa'ahwanganah binulan. 3 Ya nan miyawalun algaw nan ung'ungnga ya
mahapul an makugit. 4 Ya nan nuntungaw ya munhood hi tulumpulu ta tuluy algaw ya un
mahkay mibilang hi naleneh nan dala an nalpuh odolnah din nuntungawana. At heden
punhoodanah alenehana ya adi hiya mabalin hi mundapdapah nan malgom an me'gonan,
ya adi goh umuy hinan Tuldan Abung ta engganay pungpungona nan algaw an alenehana.

5 Ya wa ay ta muntungaw, ya babai, ya un duway dumingguy ibilanganah adi
maleneh an umat hinan pumpa'ahwanganah binulan an mibilang hiyah adi maleneh.
Ya pungpungona ta magtud di nanom ta han onom di algaw ya un mahkay ma'ali hiyah
maleneh hinan dala an nalpuh odolnah din nuntungawana.*

6 Ya wa ay ta nagtud an napungpung nan algaw an ibilanganah maleneh hinan
nangitungawanah nan babai unu lala'i ya mahapul an iyalinay ohah kalnilu an ohay
tawona, ya indatnah nan padi ta me'nong hinan way hinagang di pantaw di Me'gonan
an Kuwaltun a'amungan ta Onong an Moghob, ya iyalina goh di ohah bunun an putta
unu balug ta Onong di Bahol. 7 Ta e'nong nan padi ay Apo Dios ta onong an mangulah
hinan adina alenehan hinan nuntungawana ta mibilang hi maleneh hinan bumuhu' an
din dalan nalpuh odolna. Hiyatuy uldin hinan binabai an muntungaw hi lala'i unu babai.

‡ **11:44** I Pet. 1:16. § **11:45** I Pet. 1:16. * **12:5** Agguy tu'u inilay anaad ta napidway timpun di napungpungan nan nuntungaw hi babai ya un nan timpuh itungawan di lala'i.

8 Ya wa ay ta nan nuntungaw ya adina abalinan an mange'nong hi ohah uyaw an kalnilu
ya mabalin di duwah putta unu duwah balug ta nan oha ya Onong an Moghob, ya nan oha
ya Onong di Bahol.† At nan padi ya e'nongna ta way atonan mibilang hi maleneh."

13

Nan Uldin hi Aat nan Dogoh di Up'up

1 Ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, 2 "Wa ay di nabdu', unu pogha, unu
binumlah hinan up'up di tagu ta numbalin hi loghap unu palla' ya mahapul an miyuy
hinan Nabagtun Padin hi Aaron unu nan ohah nan linala'in imbabaluynan padi. 3 Ya
hamadon nan padiy aat nan poghan nan up'up. Ya gulat ta nan dutdut hinan way pogha
ya pimmaha' ya mattig an linumnod nan pogha, at hene ya palla',* at hamadon nan padi
ya unna alyon an mibilang hiyah adi maleneh. 4 Mu gulat ta nan dogoh di up'up ya
mumpaha' an agguy linumnod ya nan dutdutna ya agguy pimmaha' ya un ilahhin nan
padi nan tagun way dogohnah pituy algaw. 5 Ya nan apitun di algaw ya hamadon goh nan
padiy aat nan poghah nan up'up nen tagu. Ya gulat ta hay pannig nan padih nan pogha ya
un hihidya an agguy dimmala'da' ya ilahhina damdama hiya goh hi pituy algaw. 6 Ya nan
apitun goh di algaw ya hamadon goh nan padi nan dogohna. Ya gulat ta nan poghana ya
na'giman an agguy dimmala'da' ya unna mahkay alyon di hiya ya mibilang hi maleneh. Ti
nan dogohna ya un pogha ya anggay. At henen tagu ya mahapul an iloba'nay lubungna, at
mibilang hiyah maleneh. 7 Mu gulat ta nalpah an inalin nan padi an hiya ya maleneh mu
dimmala'da' nan poghana ya mahapul an mumbangngad hinan padi. 8 Ta hamadon goh
nan padi an biliyon nan dogoh, ya gulat ta dimmala'da' at alyon goh nan padi an henen
tagu ya mibilang hi adi maleneh ti nan dogoh di up'upna ya umalin.
9 Ya gulat ta nan tagu ya nundogoh hi palla' ya mahapul an miyuy hinan padi 10 ta
nan padi ya hamadona nan dogohna. Ya gulat ta pimmaha' nan poghah nan up'upna,
ya pimmaha' goh nan dutdut, ya waday mungngengelah nan pogha 11 ya mattig an hene
ya nabayag an palla' di up'up di odolna, at nan padi ya alyonay, He"a ya mibilang hi adi
maleneh. Mu adi hiya milahhin ti na'innilaan an waday palla'na.
12 Ya gulat ta dimmala'da' nan palla' hinan up'upna ta hay pannig nan padi ya nalipuh
nan odolna an nete"ah uluna ta engganay hu'ina 13 ya mahapul an ihamad nan padi an
biliyon hi un immannung an nan dogohna ya linipuhnay odolna ya unna alyon di ma'ali
hiyah maleneh. Ti an amin nan odolna ya pimmaha' an na'giman nan poghana, at hiya
ya mibilang hi maleneh. 14 Mu gulat ta waday limmutngingih mungngengelah nan lamoh
ya mibilang hiyah adi maleneh. 15 At tigon ay nan padi an waday mungngengelah nan
lamoh ya alyonay mibilang hiyah adi maleneh. Ti nan mungngengela ya mibilang hi adi
maleneh, at henen dogohna ya palla'. 16 Ya gulat ta napoyanan nan mungngengela an
lamoh ta numbalin hi mumpaha' ya mahapul goh an umuy hinan padi 17 ta nan padi ya
hamadona goh nan poghana. Ya gulat ta nan poghah nan up'up ya pimmaha' at nan padi
ya alyonay, Maleneh heten tagun way dogohna! Ya mibilang hi maleneh ti napoyanan di
poghana.
18 Ya gulat ta waday poghan nan up'up, mu napoyanan, 19 ya nan bilat an poyan nan
pogha ya waday mabdu' an mumpaha' unu mumbolah ya mahapul an umuyna ipattig
hinan padi. 20 At hamadon nan padiy aat nan pogha, ya gulat ta linumnod ya nan dutdut
hinan pogha ya pimmaha' at alyon nan padih mibilang hiyah adi maleneh. Ti hene ya
umalin an dogoh di up'up an nete"ah nan bilat an poyan nan pogha. 21 Mu gulat ta nan
padi ya hinamadna ta mi'id mumpaha' hi dutdut hinan pogha, ya agguy pimmaha', ya
agguy goh linumnod, an un ma'giman ya ilahhin nan padi hiyah pituy algaw. 22 Mu gulat ta
dumala'da' hinan up'up ya alyon nan padiy mibilang hiyah adi maleneh ti hene ya umalin
an dogoh. 23 Mu gulat ta nan mumbolah an nabdu' ya agguy nalumluman di aatna an
agguy dimmala'da' an un tuwali poghah nan bilat at alyon mahkay nan padiy mibilang
hiyah maleneh.
24 Ya gulat ta nan tagu ya waday timmubuh nabdu' hinan bilat hinan up'up ta pumaha'
unu bumlah nan lamoh 25 ya mahapul an hamadon nan padi an biliyon nan pogha. Ya
gulat ta nan dutdut hinan pogha ya pimmaha' ya mattig goh an linumnod heden pogha
ya umalin nan umat hinan dogoh an unna ingga'id hinan pimmoghaana. At nan padi
ya alyonay mibilang hiyah adi maleneh ti umalin nan dogohna. 26 Mu gulat ta hinamad
nan padi, ya mi'id di mumpaha' an dutdut hinan way pogha, ya agguy linumnod an na'uy
an ma'giman ya un ilahhin nan padi hiyah pituy algaw. 27 Ya nan apitun di algaw ya

† **12:8** Gapu ta hiyah ne ene'nong Mary an hi inan Jesu Kristu at mattig an nawotwot ahan hiya (Lk. 2:24). * **13:3** Nan palla' ya do'ol di pohdonah ibagah nan hapit di Hudyu ti hay ohan pohdonan ibaga ya nan malgom an dogoh di up'up.

hamadon goh nan padi nan poghana. Ya gulat ta dimmala'da' hinan up'up ya alyon nan padih mibilang hiyah adi maleneh. Ti hene ya umalin an dogoh. 28 Mu gulat ta un hihidyay aatna an agguy dimmala'da' hinan up'up an un na'giman at un tuwali hay pimmogha ya anggay, at nan padi ya alyonay ma'ali hiyah maleneh. Ti un tuwali poghah nan bilat di up'up.

29 Ya gulat ta nan lala'i unu babai ya waday poghah uluna unu pangalna 30 ya hamadon nan padi an biliyon nan pogha. Ya gulat ta linumnod hinan up'up ya nan buu' ya muntittitilaw ya yimmapit at alyon nan padiy mibilang hiyah adi maleneh. Ti hene ya umalin an dogoh di ulu unu pangal. 31 Mu gulat ta hinamad nan padi nan umalin an dogoh hinan ulu ta agguy linumnod ya mi'id di mangmangitit hi buu' hinan pogha, ya un ilahhin nan padi hiyah pituy algaw. 32 Ya nan apitun di algaw ya hamadon goh nan padi an biliyon nan pimmogha. Ya gulat ta agguy dimmala'da', ya mi'id muntittitilaw hi buu' hinan pogha, ya agguy linumnod hinan up'up 33 ya mahapul an gidgidanda hiya, mu adida nan awadan di poghah nan uluna, ya ilahhin goh nan padi hiyah pituy algaw. 34 Ya heden apitun di algaw ya hamadon goh nan padi nan poghana, ya gulat ta agguy dimmala'da' hinan up'up ya agguy linumnod ya alyon nan padin hiya ya mibilang hi maleneh. Ya mahapul an iloba'na nan lubungna, at malenehan hiya. 35 Mu gulat ta nan pogha ya dimmala'da' hi nalpahan di nangalyan nan padi an hiya ya maleneh 36 ya hamadon goh nan padi an biliyon hiya. Ya gulat ta dimmala'da' hinan up'up ya adi mahapul hi un tigon nan padih un waday muntittitilaw hi buu' hinan pogha ti henen tagu ya adi maleneh. 37 Ya gulat ta hay pannig nan padi ya agguy nalumluman di aatna ya waday timmubuh mangmangitit an buu' at nan pogha ya napoyanan. Ya alyon nan padiy ma'ali hiyah maleneh.

38 Ya gulat ta nan lala'i unu babai ta waday ahipapaha' hinan up'upna 39 ya hamadon nan padi. Ya gulat ay ta adi ma'appaha' an un mun'oldap at un tuwaliy kolol nan up'up, at maleneh hiya.

40 Ya gulat ta nan lala'i ya nun'a'agah di buu'na ta matuga'an mu maleneh hiya. 41 Ya gulat ta nun'a'agah di buu' hinan tu'paw nan lala'in natuga'an mu ma'ali hiyah maleneh. 42 Mu gulat ta bumlah an mumpahpaha' an nabdu' hinan natuga'an an uluna unu tu'tu'na ya hene ya umalin an dogoh an nalmuh uluna unu nan tu'pawna. 43 At nan padi ya hamadona nan nabdu'. Ya gulat ta henen nabdu' hinan uluna an natuga'an unu tu'pawna ya mumbolah an mumpahpaha' an umat hinan umalin an dogoh di up'up 44 ya heden tagu ya napalla', at mibilang hiyah adi maleneh. At nan padi ya alyonay mibilang hiyah adi maleneh ti dumalat nan nabdu' hinan uluna unu tu'pawna.

45 Ya nan tagun waday palla'na ya umalin nan dogohna ya mahapul an hay nun'abi"i an lubung di ilubungna. Ya adi munhugud, ya hophopanay godwan di angahna, ya it'u'nan mangalih, Adia' maleneh! Adia' maleneh! 46 Ya gulat ta hihidyay dogohna an adi ma'aan at adi hiya mibilang hi maleneh, at mahapul an mun'ohhan munhitu. Ya hay punhituwana ya nan nibataan hinan immapalanda ta engganay un umadaog nan umalin an dogohnan palla'."

Uldin hi Aat di Nabutan

47 Ya himmapit hi Apo Dios goh ay da Moses ay Aaron an inalinay, "Gulat ta nabutan nan lubung an wool, unu linen, 48 unu nan na'abol, unu nan malgom an lalat di niyamma, 49 ya gulat ta nan mabutan an lubung, unu lalat, unu nan na'abol, unu na'ekot ta munlangta unu mumbolbolah nan nabutan ya hiyah ne han dumala'da', at mahapul an mipattig hinan padi. 50 At nan padi ya hamadona nan nabutan, ya inlahhinah pituy algaw. 51 Ya nan apitun di algaw ya hamadona goh. Ya gulat ta dimmala'da' hinan lubung, unu na'abol, ya na'ekot, unu nan lalat an gina'u ya mibilang hi adi maleneh ti nan nabutan ya adi maleneh. 52 At mahapul an gohbona nan nabutan an lubung, unu na'abol, unu nan na'ekot, unu nan wool, unu linen, unu lalat. Ti nan umat hinan buut ya puma"i, at mahapul an ma'apuyan ta moghob.

53 Mu gulat ta hinamad ay nan padi an nan nabutan ya agguy dimmala'da' hinan lubung, unu nan na'abol, unu nan na'ekot, unu nan lalat 54 ya ipaloba' nan padi nan gina'u, ya inlahhina goh hi pituy algaw. 55 Ya ihamad nan padi an biliyon nan gina'u an naloba'an. Ya gulat ta nan nabutan ya agguy nalumluman di kololna ya agguy dimmala'da' ya mibilang hi adi maleneh. Ya mahapul an gohbonah apuy an ta"on hi un hay tu'yapna unu hay balinay nabutan ya anggay. 56 Ya gulat ta hamadon nan padi ta nan nabutan ya immuphat hidin nalpahan di niloba'ana at pi"ion nan padi nan nabutan hinan lubung ta ma'aan, unu nan lalat, unu nan inabol, unu nan na'ekot. 57 Mu gulat ta mabutan goh ta dimmala'da' hinan lubung, unu nan lo'ob an na'abol, unu nan na'ekot, unu nan gina'un lalat ya mahapul an gohbon nan ad bagih nan apuy ta magbu. 58 Ya nan lubung, unu nan lo'ob, unu nan na'ekot, unu nan numbino'ob'on an gina'un lalat an niyamma ya gulat ta

niloba' ta na'aan nan nabutan ya mahapul an mipidwan miloba' goh ya un mibilang hi maleneh.
59 Ya hiyatuy uldin hi ma'at hinan mabutan an wool, unu linen an lubung, ya nan na'abol, unu nan na'ekot, unu nan niyamman nalpuh lalat ya unda ma'alih mibilang hi maleneh unu adi maleneh."

14

Hay Alenehan hi Alpahan di Nundogoh hi Palla'

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 2 "Hiyatuy uldin hi ma'at hinan tagun napalla' hi gutud di alenehanah nan dogohna. Hiya ya mahapul an miyuy hinan padi. 3 Ya ibataan nan padi hiyah nan immapalanda ya unna hamadon an biliyon nan way dogohnah palla' hi un immannung an napoyanan, 4 ya ipa'alan nan padiy duwah matagun hamuti an maleneh, ya hay ayiw an cedar, ya hay mumbolah an linubid, ya hay holo' an hanganga an ma'alih hyssop. 5 Ya imandal nan padi ta goltonda nan ohan hamutih nan lutan bangan nittuwan hi danum an nahagub hi obob.* 6 Ya alana nan matagun hamuti, ya nan ayiw an cedar, ya nan mumbolah an linubid, ya nan holo' an hanganga an ma'alih hyssop, ya inhawhawna didah nan dalan nan hamutin naglot hinan bangan nittuwan hi danum an nahagub hi obob. 7 Ya impapituna an iwalhi nan dalah nan tagun malenehan hinan dogohnan palla' ya unna mahkay alyon an ma'ali hiyah maleneh. Ya innayuna an ipatayap din matagun hamuti hinan payaw.
8 Ya heden tagun nalenehan ya iloba'nay lubungna, ya ginidgidanan amin di buu'na, ya nun'amoh ya un ma'ali an hiya ya maleneh. Ya nalpah ay hene ya mabalin mahkay an umuy hinan immapalanda, mu adi humgop hinan abungna ta nan gettaw di ihihinnanah pituy algaw. 9 Ya nan apitun di algaw ya mahapul an gidgidana goh an amin di buu'na, ya hamayna, ya idoyna, ya nan udumnan buu' hi odolna. Ya inloba'nay lubungna, ya nun'amoh, at ma'ali an hiya ya maleneh.
10 Ya nan awalun di algaw ya mahapul an iyalinay duwah bubuta'al an kalniluh mi'id ah ganitna ya ohah tennan ohay tawonan uyaw an kalnilun mi'id ah ganitna. Ya iyalina goh di onom ya han godway kiluh nan na'adyamu' an alenan mantikaana, ya godwah litron mantikan di olibo. 11 Ya nan padiy mangiyuy eden tagun malenehan ya nan e'nongnah nan way hinagang di pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun awada' an Dios. 12 Ya alan nan padiy ohah nan buta'al an kalnilu ta Onong di Nibahhawan ya unna alan nan godwan litron mantika, ya inlayatnan Ha"in an Dios ta Onong an Milayat. 13 Ya genlotna nan kalniluh nan me'gonan an lugal an aglotan nan Onong di Bahol ya Onong an Moghob. Ti henen Onong di Nibahhawan ya bagin nan padi an umat hinan Onong di Bahol, ya me'gonan dane. 14 Ya alan goh nan padiy udum an dalan nan Onong di Nibahhawan, ya endenehnah agwan di ingan nan tagun ma'alih malenehan, ya edho'na goh hinan agwan di am'ama"an di ngamayna ya nan agwan goh nan am'ama"an di hu"ina. 15 Ya alan nan padiy godwan di litron lana, ya inhiitnah iggid di ngamayna an tinapayana. 16 Ya inhiwhiw nan padi nan agwan an tudunah nan lana ta iwalhinah mumpapituh nan hinagang di awadan Apo Dios. 17 Ya nan udum an lanan tinapayana ya endenehnah nan nangidenehanah dalan di Onong di Nibahhawan hinan ingan nan ma'alih malenehan, ya nan agwan di am'ama"an di ngamayna, ya nan hu'ina. 18 Ya nan lanan tinapayana ya ihiitnah ulun nan tagun malenehan. At henen inat nan padiy hiyay munleneh eden taguh a'aliwan di numbaholana ta malenehan hinan numbaholanan Ha"in an Dios.
19 Ya e'nong nan padi nan Onong di Bahol, ya henen e'nong nan padiy mangaliw hi bahol nan ma'alin malenehan hinan dogohna. Ya malpah ay hene ya unna mahkay golton nan Onong an Moghob. 20 Ya e'nong nan padih nan pun'onngan nan Onong di Bahol an middum nan Onong an Ma'an, at henen aton nan padiy a'aliwan di bahol nen tagu, at ma'ali hiyah maleneh.
21 Mu gulat ta hay nawotwot an adina abalinan an mun'onong hi umat hinan nangina ya iyalina damdamay ohah buta'al an kalnilu ta Onong di Nibahhawan ta way a'aliwan di baholna. Ya middum goh nan duway kilun na'adyamu' an alena ya namantikaan ta Onong an Ma'an, ya nan godwah litron mantika. 22 Ya iyalina goh di abalinanan e'nong an duwah balug unu duwah bunun an putta. Ta nan oha ya Onong di Bahol, ya Onong an Moghob nan oha.
23 Ya nan awalun di algaw an ma'ali hiyah maleneh ya iyuyna hatuh nan padih nan way hinagang di pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun pundayawan nan tatagu. 24 Ta alan nan padi nan uyaw an kalnilu an Onong di Nibahhawana ya nan godwan di litron

* **14:5** Hay ipa"el nan palla' hinan Biblia ya nan pumbaholan di tagu, hiyaat unda mahapul di dalah umayuh ya un mabalin an ma'aliwan.

mantika, ya inlayatnan Ha"in an Dios ta Onong an Milayat. 25 Ya golton nan padiy
kalnilu, ya innalnay udumnan dalana ta edenehnah nan agwan an ingan nen ad onong,
ya nan agwan di am'ama"an di ngamayna, ya nan ongol an galaygay hinan agwan an
hu'ina. 26 Ya alan nan padiy godwan di litron lana, ya inhiitnah iggid di ngamayna an
tinapayana. 27 Ya inhiwhiw nan padi nan agwan an tudtudunah nan lana ta iwalhinah
mumpapituh nan hinagang di wada' an Dios. 28 Ya nan udum an lanan tinapayana ya
endenehnah nan nangidenehanah nan dalan nan Onong di Nibahhawanah nan agwan
an ingan nan ma'alih malenehan, ya nan agwan di am'ama"an di ngamayna, ya nan
ongol an galaygay hinan agwan an hu'ina. 29 Ya nan na'angang an lanan tinapayana
ya ihiitnah ulun nan tagun malenehan. At henen inat nan padiy munleneh eden taguh
numbaholana ta malenehan hinan numbaholanan Ha"in an Dios. 30 Ya ene'nongna nan
balug unu nan bunun an putta an hiyah ne abalinanan iyalin e'nong 31 ta nan oha ya
Onong di Bahol, ya Onong an Moghob goh nan oha an middum hinan Onong an Ma'an.
Ya henen e'nong nan padiy a'aliwan di numbaholanan Ha"in an Dios, at malenehan goh
di dogohna. 32 Ya hiyanay uldin hi aton nan nawotwot an way dogohnah palla' an mid
pangngalanah e'nongnah nan onong di alenehan ta ma'ali hiyah maleneh."

Nan Nabuutan an Baluy

33 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron an inalinay, 34 "Wa adya ta dumatong
ayuh nan lutad Canaan an idat'un da'yu ta lutayu, ya inyabulut'uy abuutan nan abung
eden luta, 35 ya nan nunhitu eden abung an nabuutan ya umuyna ibagah nan padi an
alyonay, Waday tinnig'un ay ihunay buut hinan abung'u. 36 Ya mandalon nan padi dida
ta ipalahundan amin nan gina'un wah nan abung ta adida mitagam an ma'alih adida
mibilang hi adi maleneh ya unna umuy hamadon. Ya nalpah ay an nilahun an amin
nan gina'u ya un mahkay humgop nan padi ta bilbiliyona nan abung. 37 Ta hamadonay
aat nan nabuutan hinan dedeng ta gulat ay ta munlangta unu mumbobbobollah nan
nete"aana ya linumnod hinan dedeng 38 ya bumuhu' nan padih nan abung, ya intangobna,
ya mahapul an adi mibugbughul henen abung hi pituy algaw. 39 Ya nan apitun di algaw
ya mumbangngad nan padi ta hamadona goh nan abung. Ya gulat ta nan buut ya
dimmala'da' hinan dedeng 40 ya ipa'aan nan padi nan dedeng an nabuutan, ya ekakdah
nan babluy ta ipitapalnah nan ma'alih adi maleneh an nibataan hinan babluy. 41 Ya
mahapul an ipa'uh'uhnan amin di numpunliniblib nan dedeng hi bunol nan abung ya nan
nun'a'uh'uhan an na'aan hinan dedeng, ya ipitapalnah nan ma'alih adi maleneh an lugal
an nibataan hinan babluy. 42 Ya inummaldah udum an batu ta ihukatdah nan inaandan
batu, ya innalda goh nan pa"alan uklit, ya linitada nan dedeng nan abung.

43 Ya gulat ta malpah an nahukatan nan nabuutan an batu ya na'uh'uhan nan numpun-
liniblib an dedeng ya nalita goh mu numbangngad ay nan buut hinan baluy 44 ya mahapul
an mumbangngad goh nan padi ta hamadona nan abung. Ya gulat ta dimmala'da' nan
nabuutan at ma'alih nen abung hi adi maleneh. 45 At mahapul hi ipaba'ahna nan abung
ta an amin nan niyammah alimatungna an nan batu, ya nan ayiw, ya an amin nan nilita
ya mekak hinan babluy ta miyuy hinan ma'alih adi maleneh an lugal.

46 Ya an amin nan humgop enen abung hidin nangipitangoban nan padi ya ma'alidah
adi maleneh hi engganay mahdom. 47 Ya nan mangan unu molo' enen abung ya mahapul
an iloba'nay lubungna.

48 Mu gulat ta nalpah ay an nalita nan dedeng di abung ya mumbangngad nan padi
ta hamadona ta agguy ay dimmala'da' nan buut ya alyonay, Maleneh nan abung ti mi'id
mahkay nan buut! 49 Ya ta ma'alih maleneh heden abung ya mahapul an idat nan ad
abung hinan padiy duwah hamuti ya hay penpenton an cedar, ya hay mumbolah an
linubid, ya nan holo' an hanganga an ma'alih hyssop ta hiyay punlenehnah nan abung.
50 Ya golton nan padiy ohah nan hamutih nan tungul nan lutan bangan nittuwan nan
pa'ahhagub an danum. 51 Ya innalna nan penpenton an cedar, ya nan holo' an hanganga
an ma'alih hyssop, ya nan mumbolah an linubid, ya nan matagun hamuti, ya inhawhawna
danen amin hinan dalan nan naglot an hamutih nan bangan nittuwan nan pa'ahhagup an
danum, ya inwalhinah mumpapituh nan abung. 52 Ya lenehana nan abung hinan dalan
di hamuti, ya nan pa'ahhagub an danum, ya nan matagun hamuti, ya nan penpenton an
cedar, ya nan holo' an hanganga an ma'alih hyssop, ya nan mumbolah an linubid. 53 Ya
impatayap nan padi din matagun hamuti ta ipluynah nan payaw ya nan ongol an babluy,
ya henen atonay munleneh enen abung ta malenehan.

54 Ya hiyanay uldin hi ma'at hi un way umalin hi dogoh an palla', ya nan udum an dogoh,
55 ya nan umat hinan nabuutan an lubung unu abung, 56 ya umat hinan way nun'abdu'
unu nan loghap, 57 ta way pangimmatunan hinan maleneh ya adi maleneh. Hiyatuy uldin
hi ma'at hinan dogoh an palla' di up'up ya nan mabuutan."

15

Hay Aat nan Nappuhin Bumuhu' hi Odol

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron an alyonay, 2 "Alyonyuh nan holag Israel
di, Wada ay di lala'i an waday nappuhin bumuhu' hi odolna ya henen bumuhu' hi odolna
ya ma'ali an adi maleneh. 3 Ya hiyah te aat nan gun bumuhu' hinan odol an ta"on un
dimminong unu minaynayun an gun bumuhubuhu', ya ma'ali an hiya ya adi maleneh.
4 Ya an amin nan olo'an nan lala'in way nappuhin bumuhu' hi odolna ya heden nolo'ana
ya ma'alih adi maleneh, ya an amin nan umbunana goh ya adi maleneh. 5 Ya nan manapah
nan nolo'ana ya mahapul an iloba'nay lubungna, ya mun'amoh, mu adi damdama hiya
ma'alih maleneh hi engganay mahdom. 6 Ya nan umbun hinan malgom an inumbunan
nan lala'in waday nappuhin bumuhu' hi odolna ya mahapul an iloba'nay lubungna ya
nun'amoh, mu adi damdama hiya ma'alih maleneh hi engganay mahdom.
7 Ya nan manapah nan tagun waday nappuhin bumuhu' hi odolna ya mahapul an
iloba'nay lubungna ya nun'amoh, mu adi damdama hiya ma'ali an maleneh hi engganay
mahdom.
8 Ya gulat ta nan tagun way nappuhin bumuhu' hi odolna ya tinugpaana nan maleneh
an tagu ya henen tagu an natukpaan ya mahapul an iloba'nay lubungna ya nun'amoh, mu
adi damdama hiya ma'ali an maleneh hi engganay mahdom.
9 Ya nan inumbunan nan taguh nan puntakayana ya ma'ali an adi maleneh, 10 ya nan
manapah nan malgom an inumbunana ya ma'ali an hiya ya adi maleneh, ya nan mangdon
ay danen inumbunana ya mahapul an iloba'nay lubungna ya nun'amoh, mu adi damdama
hiya ma'alih maleneh hi engganay mahdom.
11 Ya nan tagun waday nappuhin bumuhu' hi odolna an agguyna inihuan di nga-
mayna ya dinapana han tagu ya heden dinapana ya mahapul an iloba'nay lubungna ya
nun'amoh, mu adi damdama hiya ma'alih maleneh hi engganay mahdom.
12 Ya nan lutan bangan dapoon nan tagun waday bumuhu' hi odolna ya mahapul an
mapohla', ya umat goh hinan malgom an ayiw di niyamma, ya mahapul an ma'ulahan hi
danum.
13 Ya wa adya ta dimminong nan bumuhu' hi odolna ya mahapul an pungpungonay
pituy algaw ya unna mahkay iloba' di lubungna, ya nun'amoh hinan pa'ahhagub an
danum ya un ma'ali an hiya ya maleneh. 14 Ya nan awalun di algaw ya mahapul an
iyalinay duwah balug unu duwah bunun an putta, ya inyuynah nan way hinagang di
awadan Apo Dios hinan pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun a'am'amungan, ya idatnah
nan padi. 15 Ta nan padiy mange'nong ta nan oha ya Onong di Bahol, ya nan oha ya Onong
an Moghob. Ya henen e'nong nan padi ay Apo Dios di munleneh hinan tagu an waday
nappuhin bumuhu' hi odolna.
16 Ya gulat ta waday bumuhu' hinan bagin nan lala'i ya nan lala'i ya mahapul an
mun'amoh, mu adi damdama hiya maleneh hi engganay mahdom. 17 Ya malgom nan
lubung unu gina'un lalat an natidtidan eden bimmuhu' eden lala'i ya mahapul an miloba',
ya ma'ali an adi damdamah maleneh hi engganay mahdom. 18 Ya wa adya ta elo' nan
lala'i nan babai ta waday bumuhu' eden lala'i ya mahapul an mun'amohdan duwah nan
danum, ya ma'ali an adida damdama maleneh hi engganay mahdom.
19 Ya wa adya ta mumpa'ahwang nan babai ya ma'ali an adi hiya maleneh hi pituy
algaw,* ya wa adyay manapan hiya ya adi hiya maleneh hi engganay mahdom.
20 Ya nan malgom an olo'ana eden pumpa'ahwangana ya adi goh maleneh, ya nan
malgom goh an umbunana ya adi goh maleneh. 21 Ya nan manapah nan nolo'ana ya
mahapul an iloba'nay lubungna ya nun'amoh, ya adi hiya damdama maleneh hi engganay
mahdom. 22 Ya nan manapah nan malgom an umbunana ya mahapul an iloba'nay
lubungna ya nun'amoh, ya adi hiya damdama maleneh hi engganay mahdom. 23 Ya
malgom hinan nolo'ana unu inumbunana ta waday manapa ya ma'ali an hiya ya adi
maleneh hi engganay mahdom.
24 Ya gulat ta elo' nan lala'i nan babai ta mideneh nan dala an impa'ahwangna ay hiya
ya ma'alin adi goh maleneh heden lala'ih pituy algaw, ya amin nan olo'ana ya adi goh
maleneh. 25 Ya wada ay di babain waday bumuhu' hi dalah odolna, mu bo'on tuwali
nan binulan an pumpa'ahwangana, unu mumpa'ahwang hinan binulan tuwali mu un adi
dumindinong eden angunuh di pumpa'ahwangana ta un minaynayun ya heden babai ya
ma'alin adi maleneh an umat hinan pumpa'ahwangana. 26 Ya an amin nan olo'ana ya
ma'alih adi maleneh an umat hinan olo'anah nan gutud di binulan an pumpa'ahwangana
tuwali, ya an amin goh nan umbunana ya ma'alih goh hi adi maleneh an umat goh hinan

* **15:19** Hiyah ne uldin hi mangipa'innilah nan inat Bathsheba (II Sam. 11:4).

binulan an pumpa'ahwangana. 27 Ya nan manapah nan nolo'ana unu inumbunana ya
mibilang hi adi maleneh, at mahapul an iloba'nay lubungna ya nun'amoh ya un mahkay
ma'ali an hiya ya maleneh hi engganay mahdom.
28 Ya hay atdu'an nan bumuhu' hi odolna ya mahapul an pungpungonay pituy algaw ya
un ma'ali hiyah maleneh. 29 Ya hinan awalun di algaw ya mahapul an alanay duwah balug
unu duwah bunun an putta, ya inyuynah nan padih nan way pantaw nan Me'gonan an
Kuwaltun a'am'amungan. 30 Ta nan padi ya e'nongnay oha ta Onong di Bahol, ya nan oha
ya Onong an Moghob. Ya henen ene'nong nan padin Apo Dios di munleneh eden babai ta
malenehan nan bumuhu' hi odolna.
31 Ya mahapul an halimunanyu nan holag Israel hinan pangatandah nan ipawan di
Uldin, ti adiyu ay aton ya matoydah unda puhion nan Me'gonan an Kuwaltu an wagwadan
dida.
32 At hiyanay uldin hi mahapul an ma'at hinan lala'in waday nappuhin bumuhu' hi
bagina, unu nan bumuhu' an nan mumpaha' hinan bagina, 33 ya nan babain mundogoh
an dumalat nan pumpa'ahwangana, ya nan lala'i unu babai an waday bumuhu' hi odolna,
ya nan lala'in mangelo' hinan babain adi maleneh."

16

*Nan Algaw hi Ahanian di Bahol**
(Lev. 23:26-32; Num. 29:7-11; Rom. 3:24-26; Heb. 9:7; 10:3, 19-22)
1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses hidin nalpahan di natayan nan duwan imbabaluy
Aaron hidin himmigupandah nan awadan Apo Dios ya natoyda.† 2 Ya inalin Apo Dios ay
Moses di, "Alyom ay agim an hi Aaron ta adi un nonong ya himmigup hinan Nidugah an
Me'gonan an Kuwaltuh nan pangngel di kultina an awadan nan Kahon an Nittuwan nan
Himpulun Uldin ta adi hiya goh matoy. Ya manu ay umat hina ti wagwadaa' hinan bunut
an nipopotto' hinan alub hi awadan nan Ma'ahhimo' an wah nan Kahon.
3 At heden algaw an humgopan Aaron hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya
mahapul an iyuynay ohah manilhig an bakah Onong di Baholyu ya buta'al an kalnilu
ta Onong an Moghob. 4 Ya omhonan amin di odolnah mahhun ya unna ilubung nan
me'gonan an lubungna an nan magayad, ya nan putut an pantalon, ya ibol'ohna nan
napinuy abolna, ya iyuklupna goh nan napinuy abolna an uklup. 5 Ya idat nan holag Israel
ay hiyay duwah buta'al an gandeng ta nan oha ya Onong di Baholna, ya nan ohan buta'al
an kalnilu ya Onong an Moghob.
6 Ya iyuy Aaron nan manilhig an baka ta Onong di Baholna, ya e'nongna ta way a'aliwan
di baholna ya didan hina"ama. 7 Ya alana nan duwan gandeng ta iyuynah nan way
hinagang di awada' an Dios hinan way pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan.
8 Ya iyamman Aaron di duwan ma'u'nuh ta panginnilaan hi un ngadan ay daden duwan
gandeng di midat ay Ha"in an Dios, ya hay ngadan ay diday mipalayaw. 9 At alan Aaron
nan gandeng an na'u'nuh hi midat ay Ha"in an Dios ta e'nongnah Onong di Bahol. 10 Mu
nan gandeng an mipalayaw ya nonong heden matagun gandeng ya inyalidah nan awadan
di hinagang'u an Dios ta a'aliwan di baholda ya unda ipalayaw hinan mapulun.
11 Ya iyalin Aaron di manilhig an baka ta Onong di Baholna, ya geneto'na, ya ene'nongna
ta ma'aliwan di baholna ya didan hina"ama. 12 Ya alana han duyun napnuh mung-
galangagang an balan nalpuh nan pun'onngan hinan way hinagang di wada' an Dios,
ya inakupna nan nagimu' an incense an maphod di hunghungna, ya enehgopnah nan
Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. 13 Ya inittuna nan incense hinan munggalangagang
an balah nan way hinagang'un Dios ta umahu' heden incense, at haniana nan alub hi
awadan nan Ma'ahhimo' an wah nan Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin Apo Dios
ta way atonan adi matoy. 14 Ya umalah nan dalan nan ene'nongnan manilhig an baka,
ya inhiwhiwna nan galaygaynah nan dala, ya inwalhinah nan balitu' an alub hi awadan
nan Ma'ahhimo' an wah nan Kahon ya unna walhian goh hi mumpapitu nan hinagang di
Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin.
15 Ya goltona goh nan gandeng an Onong di Bahol di tatagu, ya inyuyna nan dalah
nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu an wada' an Dios, ya atona goh din inatnah din
dalan nan manilhig an baka an iwalhinah nan balitu' an alub hi awadan nan Ma'ahhimo'
an wah nan Kahon hinan way hinagang'u. 16 Ya mun'onong nan Nabagtun Padi ta
munleneh hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu an awada' an Dios ti dumalat nan adi
umunudan nan holag Israel an gunda pangipa'odholan hi nomnomda, at nabaholanda.

* **16:** Heten ngilin di Hudyu ya ma'alih *Yom Kippur* hinan hapitda, ya hiyah ne nitudo' hinan do'ol an calendar tu'u. Ya heten ngilin ya aptan ahan an ngilin di Hudyu ti hiyah ne algaw hi a'aanan di baholda. Hay ohan ngadana ya Algaw an Pun'i'innaliwan (Lev. 25:9). † **16:1** Lev. 10:1-3.

Ya umat goh hinay atonah nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan an wagwadaa' ay
didah nan immapalanda an ta"on unda nabaholan. 17 Ya mahapul an mi'id ahan ah
tatagun humigup hinan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan hinan humgopan Aaron an
umuy mun'onong ta malenehan nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya engganay un
lumahun hi pangelpahanan mun'onong ta a'aliwan di baholna, ya didan hina"ama, ya an
amin nan holag Israel.
18 Ya lumahun mahkay ta umuy goh hinan pun'onngan an wah nan hinagang di
wada' an Dios, ya onngana goh nan pun'onngan ta malenehan. Ya umalah nan dalan
nan baka ya dalan goh nan gandeng, ya inlamuhnah nan ha'gud ya nan nunlene'woh
hinan pun'onngan. 19 Ya ihiwhiwna nan galaygaynah nan dala, ya winalhiana nan
pun'onngan hi mumpapitu ta malenehan an ma'aan nan bahol di tatagun holag Israel,
at nan pun'onngan ya me'gonan mahkay.
20 Ya wa ay ta enelpah Aaron an lenenehan nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya
nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan, ya nan pun'onngan ya unna iyuy nan matagun
gandeng. 21 Ya eh'an Aaron nan duwan ngamaynah nan ulun nan matagun gandeng,
ya intutuyunan amin di bahol ya nan adida umunudan an holag Israel ta ipabnohnah
nan ulun nan gandeng nan bahol nan tatagu, ya impalayawna nan gandeng, at dulunon
nan tagun ad tamu ta ipluynah nan mapulun. 22 At impalayaw nan tagu nan gandeng
hinan mapulun ta inlayawna nan bahol nan tagu an nipaboltan ay hiya ta inyuynah nan
pa"adagwin babluy an mi'id ah nunhitu.
23 Ya humgop hi Aaron hinan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan, ya inaana nan
inlubungnah din hinumgopanah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya impatangnah
di. 24 Ya nun'amoh hinan pun'amhan hidih nan me'gonan an lugal, ya inlubungna din
lubungna tuwali, ya limmahun ta e'nongna nan Onong an Moghob ta ma'aliwan di
baholna, ya e'nongna goh nan ohan Onong an Moghob ta ma'aliwan di bahol di tatagu.
25 Ya gohbona goh hinan pun'onngan an amin nan taban nan Onong di Bahol.
26 Ya nan pento'dan tagun nangipalayaw hidin gandeng hinan mapulun ya mahapul an
iloba'nay lubungna, ya nun'amoh ya un umuy hinan immapalanda. 27 Ya nan baka ya nan
gandeng an Onong di Bahol an nan ad dalah nan nehgop hinan Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltu an ne'nong hi a'aliwan di bahol ya mahapul an mekak ta mibataan hinan
immapalanda ta nan up'upda, ya lamohda, ya nan minalutuda ya mahapul an gohbondan
amin. 28 Ya nan tagun manghob ya mahapul an iloba'nay lubungna ya nun'amoh ya un
mumbangngad an humigup hinan immapalanda.
29 Ya heten uldin ya unudonyuh enggana ti nan apulun di algaw hi apitun di bulan‡ ya
mahapul an ilangduanyu, ya adi ayu muntamu. Ya an amin ayun holag Israel an ta"on nan
bo'on holag Israel an ni'hitun da'yu ya hiyay atonyu. 30 Ti hiyah ne algaw hi pun'onngan
nan Nabagtun Padi ta way a'aliwan di baholyu ta maleneh an mi'id baholyuh nan way
hinagang'u an Dios. 31 Ya hiyah te algaw hi pun'eblayanyu, at mahapul an ilangduanyu
ti hiyah te uldin hi gunyu aton hi mi'id pogpogna. 32 Ya nan padin nahiitan hi lana ya
nidawat an mihukat ay amana an Nabagtun Padi ta hiyay mange'nong hinan Onong di
Bahol, at hay atona ya ilubungna nan napinuy abolnan lubung, ya nan me'gonan an
lubung, 33 ya nun'onong ta malenehan nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya nan
Me'gonan an Kuwaltun a'amungan, ya nan pun'onngan, ya onngana goh nan papadi ya
an amin nan tatagu.
34 Ya hiyah te inyuldin'uh inaynayunyun aton hi mamenghan hi hintawon ta way
a'aliwan ya alenehan di baholyun holag Israel."
At inunuddan inat nan immandal Apo Dios ay Moses.

17

Hay Adi Pangihdan hi Dala

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 2 "Alyom ay da Aaron, ya nan linala'in
imbabaluyna, ya an amin nan holag Israel di, Hiyah te immandal Apo Dios: 3 Malgom
hinan holag Israel an mangeto' hi baka, unu kalnilu, unu gandeng hinan immapalanda
unu nibataan hinan immapalanda 4 ta adina iyuy hinan way pantaw nan Me'gonan an
Kuwaltun a'amungan ta e'nongnah nan way hinagang nan wadan Apo Dios ya hene han
tagu ya mamolta an dumalat nan dalan nan nageto', ya mapogpog di iddumanah nan

‡ **16:29** Unu bulan an *Tishri/Ethanim* hinan hapit di Hudyu, ya hiyah ne September unu October hinan calendar tu'u. Ya opatdan ngilin eten bulan: (1) Behtan di Talampet an na'at hi Tishri/Ethanim 1 (Lev. 23:23-25), ya (2) nan Algaw hi Ahanian di Bahol an na'at hi Tishri/Ethanim 10 (Lev. 16:1-34), ya (3) Behtan di A'ab'abbung an na'at hi Tishri/Ethanim 15-21 (Lev. 23:33-36a), ya (4) nan Me'gonan an Ahayupan an na'at hi Tishri/Ethanim 22 (Lev. 23:36b).

tatagu. 5 Ya manu ay umat hinay ma'at ya ta way aton nan holag Israel an tuma'ot, at adi
mahkay malgom di panglotandah nan gunda e'nong, ta iyuydah nan awadan Apo Dios,
ya indatdah nan padih nan way pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan ta henen
padiy mange'nong ay Apo Dios ta Onong hi Pi'lenggopan hi i'ibba. 6 Ya iwalhin nan padi
nan dalah nan pun'onngan ay Apo Dios hinan way pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun
a'amungan, ya genhobna nan taba ta nan maphod an angilitnay mangipadenol ay Apo
Dios. 7 Ya manu ay umat hinay inyuldin Apo Dios ya ta way aton nan tatagun mangipogpog
ta adida e'nong nan onongdah nan dimunyu an dayawonda ti paddungnay inlugtapandah
Apo Dios an dumalat nan bululda an umat hi gandeng di tigawna. At nan holag Israel ya
mahapul an henen niyuldin di unudonda, ya minaynayun an gun aton goh di holagdah
udum di algaw hi enggana.
8 Ya alyom ay diday, Nan tagun niddum hinan holag Israel unu nan ni'hitun dida an
bunag di mun'onong hi Onong an Moghob unu udumnan kalahin di onong 9 ya adina
iyuy hinan way pantaw nan Me'gonan an Kuwaltun a'amungan ta e'nongnan Apo Dios ya
hene han tagu ya pogpogonyuy iddumanah nan tatagun Apo Dios.
10 Ya nan holag Israel unu nan himpangilin bunag an ni'hitun dida an mangihdah
dala ya du'gona ahan, ya pogpogonay iddumanah nan tataguna. 11 Ti immannung an
nan dalay aptan hi ataguan, at hiyanan hay dalay a'aliwan di bahol. 12 At hiyah ne
dumalat hi pangipawaan Apo Dios hi pangihdan nan holag Israel hinan dala, ya ta"on
nan himpangilin bunag an ni'hitun dida ya mipawa goh ta adida ihda.
13 Ya malgom goh hinan tagun holag Israel unu nan himpangilin bunag an ni'hitun dida
an umuy manganup ya wada ay di inanupandah nan animal unu hamuti, ya gulat ta
ihdada ya goltondah mahhun ta matidtidan di dalana, ya ginabunandah luta. 14 Ti manu
ay matagu nan malgom an animal ya hamuti ya nan dalay dumalat hi ataguanda. At hiyah
ne dumalat hi nangiyuldinan Apo Dios hinan holag Israel an adida ahan ihday dala ti nan
dala ya hiyay mangidat hi pi'taguan, at hiyaat un nan mangihdah dala ya mahapul an
mapogpog di iddumanah nan taguna.
15 Ya an amin nan mangihdah nan nanattoy an animal unu un pinatoy di animal hi
inalahan ya mahapul an iloba'nay lubungna ya nun'amoh, mu adi damdama hiya ma'alih
maleneh hi engganay mahdom. 16 Mu adina ay iloba' di lubungna ya adi goh mun'amoh
ya hiyay okod an munholtap hi moltana."

18

Nan Uldin hi Adi Pangelo'an hinan Bo'on Ahawa
(Lev. 20:11-21)

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 2 "Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom
ay diday, Ha"in hi Apo Dios an Diosyu. 3 Ya adiyu enghon nan ato'atondad Egypt an din
babluy an ni'hituwanyu, ya adiyu enghon nan ato'aton nan tatagud Canaan an babluy
hi pangiyaya' ay da'yu. Ya adiyu unudon nan ato'atonda. 4 At mahapul an unudonyu
nan imandal'uh atonyu, ya imayaanyu ta atonyu nan inyuldin'u ti Ha"in hi Apo Dios an
dayawonyu. 5 Ya mahapul an unudonyu nan immandal'u ya nan Uldin'u ti nan tatagun
mangat ya mangunud ya mid al'alin dida, at mataguda.* Ti Ha"in an hi Apo Dios di
nangali.
6 Ya adiyu elo' nan babain neheggon di nitulanganan da'yu ti Ha"in an hi Apo Dios di
nangali.†
7 Ya adiyu bainon hi amayuh nan pangelo'anyu ay inayu ti hiyah inayu, at adiyu elo'.
8 Ya adiyu goh elo' nan ahawan amayu‡ ti hene mamain ay amayu.
9 Ya adiyu elo' nan babain pogtangyu an nan imbaluy amayu unu imbaluy inayu an
ta"on hi un nitungaw hi abungyu unu nan udum an babluy.§
10 Ya adiyu elo' nan ap'apuyu an nan imbaluy nan lala'in imbaluyyu unu imbaluy nan
babain imbaluyyu ti hene ya mabainan ayu.
11 Ya adiyu elo' nan babain imbaluy nan ahawan amayu ti imbaluy amayu, at hiya ya
pogtangyu.
12 Ya adiyu elo' nan antiyu ti pogtang amayu, at hiya ya tulangyu.

---

* **18:5** Rom. 10:5; Gal. 3:12. † **18:6** Nan duwan binabain imbabaluy Lot ya binutongdah amada ta way inatdan nangelo' ay hiya (Gen. 19:30-38). Ya ta"on un agguy ni' inyuldin Apo Dios hene ta mid mangat mu numbaholda damdama ti unda pinilit hiyan enelo'. ‡ **18:8** Henen babai ya agguy immannung an hi inada ti un hay binentan amada. § **18:9** Mu inahawan Cain nan ohan aginan babai ti mi'id ah udumnan babalahang hitun lutan den timpu, mu bo'on hene bahol ay Apo Dios ti agguy ni' inyuldin Apo Dios hene enen gutud. Umat at goh ay da Abraham ay Sarah ti nahhun nan inatda ya un nan Uldin (Gen. 20:12).

13 Ya adiyu elo' nan babain pogtang inayu ti hiyah antiyu goh.
14 Ya adiyu bainon nan ulitaoyu an pogtang amayu, at adiyu elo' nan ahawana ti hiya
ya hi antiyu.
15 Ya adiyu elo' nan inapuyun babai ti hiya ya ahawan nan imbaluyyun lala'i, at adiyu
elo' hiya.*
16 Ya adiyu elo' nan ahawan nan pogtangyun lala'i ti henen atonyu ya mabainan nan
pogtangyu.†
17 Ya adiyu elo' nan imbaluy unu binabain a'apun nan babain enelo'yu. Ti
munhina"agida, at hene ya na"appuhi ahan.
18 Ya adiyu goh ahawaon nan pogtang di ahawayu ta iyadwayuh un mataguh ahawayu
ti mumpattoyda.‡
19 Ya adiyu umuy elo' nan babaih nan awadan nan binulan an pumpa'ahwangana.
20 Ya adiyu elo' nan ahawan nan heneggonyu ti puhionyuy odolyu an dumalat nan
inatyu.
21 Ya adiyu iyabulut nan imbaluyyu an me'nong ay Molek§ ti bainona' ahan an Dios an
dayawonyu. Ti Ha"in an hi Apo Dios di nangali.
22 Ya adiyu elo' nan ibbayun lala'i an umat hinan atonyun mangelo' hinan babai ti hene
ya agaga"ihaw ahan an umipabain.
23 Ya adiyu undulon nan animal ti puhionyuy odolyu. Ya nan babai ya mahapul an adi
umuy mumpa'undul hinan animal ti hene ya na"appuhin ma'at an umipanoh'a.
24 Ya adiyu puhion di odolyuh nan malgom an umat hitun ma'at ti hiyatuy namuhih nan
tatagun datnganyu an pinakak'u 25 an ta"on nan luta ya pimmuhi. At moltao' an dumalat
nan bahol, at mun'akak nan tatagu an paddungnay utaon nan luta nan numpunhituh di.
26 Ya mahapul an unudonyu nan imandal'u ya nan Uldin'u. At da'yun holag Israel ya nan
himpangilin bunag an ni'hitun da'yu ya mahapul an adiyu aton nan agaga"ihaw an umat
hina 27 ti an amin hatu ya hiyay ina'inat nan tatagun nunhituh nan lutan umayanyu, at
nan luta ya nalugit an pimmuhi. 28 At gulat ta puhionyu nan luta at paddungnay utaon
goh da'yu an umat hinan na'at hinan tatagun nunhituh nan lutan umayanyu.
29 Ya wa adyay mangat hinan umat hitun agaga"ihaw ya henen tagu ya mahapul an
mapogpog ta adi middum hinan tatagu'.* 30 At unudonyu nan Uldin'u ta adiyu unudon
nan agaga"ihaw an ugalin nan tatagun nunhituh nan lutan umayanyu ta adiyu puhion di
odolyuh nan pangatanyuh nan umat hina. Ti Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu."

19

Nan Numbino'ob'on an Ugali

1 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 2 "Alyom an amin hinan tatagun holag
Israel an na'amung di, Mahapul an me'gonan ayu ti Ha"in an hi Apo Dios an dayawonyu
ya me'gonana'.*
3 Ya way ohan da'yu ya e'gonanah inana ya hi amana, ya ngilinonyu nan algaw an
pun'eblayan. Ti Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu.
4 Ya adiyu dayawon nan bulul, ya adi ayu munhibug hi gumo' ta diosyu. Ti Ha"in hi Apo
Dios an na'abbagbagtu.
5 Ya wa adya ta mun'onong ayun Ha"in an Dios hi Onong di Pi'lenggopanyu ya unudonyu
nan aat di onong ta way aton nan e'nongyun ma'abulut. 6 Ya mihdan amin nan dotagna
ede han algaw an ne'nongana unu hinan mabiggat, mu wa ay di ma'angang hinan
miyatlun algaw ya ipulu'yu ta moghob. 7 Ya gulat ta waday mangihdah nan atlun di algaw
ya ma'alih adi maleneh, at adi ma'abulut. 8 Ya nan mangihda ya hiyay ma'amuyuan,
at mamolta ti agguyna ene'gonan nan ne'nong ay Ha"in, at henen tagu ya mahapul hi
mapogpog di iddumanah nan tatagu.

---

* **18:15** Inat Judah ay Tamar, mu hi Judah ya agguyna inila an henen babai ya inapuna ti binalbaliyan Tamar hiya, ya ninomnom Judah an hiya ya puta ya anggay (Gen. 38:12-30). Ya ta"on un agguy ni' inyuldin Apo Dios hete mu numbahol hi Judah ay Apo Dios damdama ti enelo'na nan ay puta. † **18:16** Mu gulat ta natoy nan lala'i an mid ni' di holagna at mahapul an elo' nan aginan lala'i nan nabalu an ahawana ta olom ya mahlag (Deut. 25:5-6). ‡ **18:18** Inat Jacob an ohan ommod di Hudyuh din penghanah ne, mu agguyna ginulat ti un binalbaliyan Laban hiya ta inahawana nan imbabaluynan pogtangna an da Leah ay Rachel (Gen. 29:15-30). Mu agguy numbahol hi Jacob ti agguy ni' inyuldin Apo Dios hene enen gutud. § **18:21** Hiyay bulul di holag Ammon (I Ki. 11:5), ya nan Alin hi Manasseh ya inunudnay ugalida ti ene'nongnay imbaluyna ay Molek (II Chron. 33:6; II Ki. 23:10). * **18:29** Hay pohdonan ibaga ya pakakondah ten tagu ta umuy munhituh nan adadagwin babluy unu adi ay ya unda patayon hiya. * **19:2** I Pet. 1:16.

9 Ya wa ay ta mumboto' ayu ya adiyu pi'yala nan wah nan numpumpiningit hinan
payawyu, ya adiyu goh umuy bangngadon an bot'on nan nalauhan an paguy. 10 Ya
pinugahyu ay nan greypyu ya adiyu goh bangngadon an umuy alan nan na'angang unu
alan nan nagah, at taynanyu ta bagin nan nawotwot ya nan himpangilin ni'hitun da'yu.
Ti Ha"in hi Apo Dios an dayawonyuy ad mandal.†
11 Ya adi ayu mangakaw.
Ya adi ayu munlayah.
Ya adi ayu bumalbalih ibbayu.
12 Ya adiyu ihapatah ngadan'u nan adiyu ipa'annung ti henen inatyu ya unyu adi e'gonan
nan ngadan'u. Ti Ha"in hi Apo Dios an na'abbagbagtu.
13 Ya adiyu paligaton nan heneggonyu unu polhon nan gina'uda.
Ya idatyu nan bino'lan nan puntamuonyu, ya adiyu dida punhoodon hi engganah
mabiggat.
14 Ya adiyu idutan nan napu'it unu iyammay ihalibdudan nan nabulaw hinan way
pange'wanda, mu ta'tana' an Dios.‡ Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu.
15 Ya adiyu pikuwon di ma'andong ta adiyu ipangngel di pamanuhyuh nan nawotwot
unu nan adadangyan. Mu hay maphod ya nan nahamad di pamanuhyuh nan heneg-
gonyu.
16 Ya adiyu iwa'at an hapiton nan agguy immannung an pa'leh hinan tatagu.
Ya adi malgom di atonyuh dumalat hi atayan nan ni'tunglubyu. Ti Ha"in hi Apo Dios an
nabagbagtu.
17 Ya adiyu abohlan nan a'agiyu, mu unyuat tugunon didah nan nappuhin inatda. Ti
ihingalmu ay at adi'a middum hinan numbaholanda.
18 Ya adiyu ibolloh unu nonomnomon nan boholyuh nan i'ibbayu, mu hay maphod ya
pohpohdonyu nan heneggonyu an umat hinan pamhodyuh odolyu. Ti Ha"in hi Apo Dios
an nabagbagtu.§
19 Ya mahapul an unudonyu nan Uldin'u.
Ya adiyu ipa'undul nan animal hinan nob'on an animal.*
Ya adiyu tamman nan payawyuh duwah numbino'ob'on an oho'.†
Ya adiyu ilubung nan duway numbino'ob'on an hinulid hi na'abol.‡
20 Ya gulat ta elo' han lala'i nan baalnan babain niyalih ohah lala'i ta ahawaona, mu
agguy napalgan ya agguy nidatan hi biyangna ta ma'alin bo'on mahkay hiya himbut ya
mahapul an mamoltada. Mu adida patayon didan duwa ti heden babai ya himbutna.
21 Mu nan lala'i ya mahapul an iyalinay buta'al an kalnilu ta iyuynah nan way pantaw nan
Me'gonan an Kuwaltun a'amungan ta e'nongnan Ha"in an Dios di Onong di Nibahhawana.
22 Ya e'nong nan padi nan buta'al an kalniluh nan way hinagang'un Dios ta Onong di
Nibahhawana ta way a'aliwan di baholna, at ma'aliwan.
23 Ya hay dumatnganyuh nan lutad Canaan ya muntanom ayuh numbino'ob'on an ayiw
an ma'an di bungada, ya wa ay ta bumungada ya hanan bungada ya mapaniaw. Ya
ibilangyuh mapaniaw hi tuluy tawon, at mahapul an adiyu onon. 24 Ya nan miyapat an
tawon hi bumungaanda ya me'gonan di bungada ta Onong di Pundayawanyun Ha"in an
Dios.§ 25 Mu nan miyaleman tawon hi bumungaanda ya mabalin mahkay hi ononyu, ya
hiyah te ma'at ta way aton nan bungadan dumo'do"ol. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu.
26 Ya adiyu ihday dotag an agguy na'aan di dalana.
Ya adi ayu mumbuyun unu mun'adal hi te'om.

---

† **19:10** Bahaom nan Ruth 2:1-23 ta innilaom nan na'atan ten uldin. ‡ **19:14** Manu ay ta'tandah Apo Dios oo ti agguy napu'it, ya agguy goh nabulaw, at donglona ya tigona ahan nan ma'ma'at, at bumungot Hiyan mummoltan didah udum di algaw. § **19:18** Mat. 22:39; Mk. 12:31; Lk. 10:27; Rom. 13:9; Gal. 5:14; Jac. 2:8. Nan ohan grupun di Pharisees an nangunud hinan ommoddan hi Shammai ya inudmandan ten uldin an inaliday, “Mu nan mi'bohhol ay da'yu ya ta"on unyu abohlan” (Mat. 5:43). Mu inhingal Jesus dida ti bo'on hene itudun nan Uldin Apo Dios (Mat. 5:44-48).

* **19:19** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ti hiyah ne inatda ta ma'amman nan ma'alih *mul.* Mu paniaw damdaman Apo Dios. † **19:19** Anaad ta umat hituy inyuldin Apo Dios? Hay kulugon nan udum ya hiyah ne inat nan iCanaan an agguy kimmulug, ya immannung an hiyah ne inat nan ohan himpampun an ma'alih Zabians an nundayaw hinan apuy ti numbino'ob'on di eneho'da ta nan bot'onda ya middum hinan pumba'ianda. Mu hay kulugon nan udum an nangada'adal hi aat nan luta, ya habhabung, ya oho' ya alyonday ad'addi nan balbalun kalahin di oho' hi un mipidwa, at adi maphod an aton. ‡ **19:19** Anaad ta umat hinay inyuldin Apo Dios? Hay alyon nan udum ya mid mapto' ya hiyah ne ohan ugalin di iCanaan, ya pinahiw Apo Dios nan ugalida (mu engganad ugwan ya mid ah nangah'up hi umat hitun ugalida). Mu alyon nan udumna an nan udumnan hinulid an na'abol an umat hinan dutdut di kalnilu ya linen an inyadin Apo Dios hi Deut. 22:11 ya umipapuhih odol di munlubung, ya namamah un tiyalgaw. § **19:24** Hiyah ne ohan kalahin di Onong hi Pi'lenggopan (Lev. 7:12-15).

27 Ya adiyu ipa'lot nan numpinangngel an buu' hi uluyu, ya adiyu goh ipaputol nan uddu' di hamayyu.
28 Ya adiyu gunihan di odolyu an gapuh nan punlungdayaanyuh un way natoy, ya adiyu ipabato' di odolyu. Ti Ha"in hi Apo Dios.
29 Ya adiyu puhion nan binabain imbabaluyyu ta ila'uday odoldah pihhu ta adida mabainan. Ti abulutonyu ay at hiyanan dumo'ol di munla'uh odoldah tun luta, at dumo'olda goh di mumbahol hitun luta.
30 Ya unudonyu nan Uldin hi ma'at hinan algaw an pun'eblayan, ya e'gonanyu goh nan Tuldan Abung an wada'. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu.
31 Ya adi ayu umuy mumpabadang hinan mammalad ya nan tagun mun'utung an hay lennawan di matoy di nihuhu'lung ti puhionday nitaguanyu. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu.
32 Ya tuma'dog ayuh un nan mina'ma'ilog di pi'hapitanyu ta ipattigyuy pange'gonanyun dida, ya ta'tana' an Dios.* Ti Ha"in an hi Apo Dios ya nabagbagtua'.
33 Ya wa ay di himpangilin bunag an ni'hitun da'yuh nan lutayu ya adiyu dida abohlan. 34 Ya hay atonyuh nan himpangilin bunag an ni'hitun da'yu ya ibilangyu didah paddungnay ibbayu. Ya pohdonyu dida an umat hinan pamhodyuh odolyu ti da'yu goh ya ni'hitu ayuh nan himpangilin babluy hi ad Egypt. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu.
35 Ya adi ayu munlayah hi un way ipalukuddan da'yu, unu ipakiludan da'yu, unu way ipagodwadan da'yu. 36 Hay usalonyu ya nan nahamad an lukud, ya nahamad an kiluan, ya nan nahamad an hupa. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtuy nangekak ay da'yuh ad Egypt.
37 Ya unudonyun amin nan Mandal'u ya an amin nan Uldin'u ta hiyay atonyu. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu."

20

Moltan di Bahol
(Lev. 18:1-30)

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Alyom hinan holag Israel di, Wa adyay holag Israel unu himpangilin bunag an ni'hituh ad Israel an mangidat hinan imbabaluyna ta me'nong ay Molek* ya mahapul an patayonyu, at nan tataguh nan babluy ya puntapada hiya. 3 Ya ta"on un Ha"in ya bumungota' enen tagu, ya pogpogo' di iddumanah nan tatagu' ti han nangidatanah nan imbaluynan Molek ya pinuhina ahan nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun awada', ya impa'ampana nan me'gonan an ngadan'u. 4 Ya gulat ta nan tatagun nan babluy ya unda hintigtigon nan tagun mangidat hinan imbaluynan Molek mu adida hiya patayon 5 at Ha"in di bumungot enen tagu ya didan hina"ama, ya pogpogo' dida ta adida middum hinan tatagu', ya iddum'u goh an amin nan mangunud ay hiyan numbahol hi nundayawandan Molek ti ay paddungnay inlugtapa'.
6 Ya bumungota' hinan tagun mumpabadang hinan lennawan nihu'lung ti paddungnay dayawondah nen lennawa, at pogpogo' di iddumandah nan tatagu'.
7 Ya ilahhinyuy odolyu ta mihamad di aatyu, at me'gonan ayu. Ti Ha"in hi Apo Dios an me'gonan. 8 Ya adiyu aliwan nan Mandal'u ta hiyay unudonyu. Ti Ha"in an hi Apo Dios di nangilahhin ay da'yu.†
9 Ya wa adyay mangidut ay amana unu hi inana ya mahapul an mapatoy ti inidutanah amana ya hi inana, at awahna.
10 Ya gulat ta han lala'iy umilugtap ta elo'nay ahawan nan lala'in heneggona ya didan duwan immilugtap ya mahapul an mapatoyda.
11 Ya gulat ta nan lala'i ya elo'nay ahawan amana ya binainah amana, at didan duwa an nan lala'i ya nan babai ya mahapul an mapatoyda ta awahda.
12 Ya gulat ta nan lala'i ya elo'na nan inapunan babai ya mahapul an mapatoydan duwa ti nan inatda ya na"appuhi.
13 Ya gulat ta nan lala'i ya elo'na goh di paddungnah lala'in umat hinan aton nan lala'in mangelo' hinan babai ya henen inatda ya agaga"ihaw ahan, at mahapul an mapatoydan duwa.
14 Ya gulat ta nan lala'i ya ahawaonay nunhin'ina ya umipabain ahan hene, at mahapul an gohbon didan tulu ta mi'id ah mangipabain ay da'yu.
15 Ya gulat ta waday lala'ih mangundul hinan animal ya mahapul an mapatoy hiya, ya mahapul goh an mapatoy nan animal.

---

* **19:32** Manu ay ta'tandah Apo Dios ti abalinanan mummoltan dida ti igohgohanay nun'ala'ay ti mid ologda, ya mid abalinandan mangilulud hi maphod an aton nan ung'ungungnga. * **20:2** Bahaom nan footnote di Lev. 18:21.
† **20:8** I Pet. 1:16.

16 Ya gulat ta waday babaih umuy mumpa'undul hinan animal ya mahapul an mapatoy
nan babai ya nan animal.
17 Ya gulat ta nan lala'i ya elo'nay babain pogtang di imbaluy goh amana unu imbaluy
goh inanah ohah tagu ya binaina nan agina, at mahapul an mapogpog di iddumanah nan
tatagu' ti binaina nan pogtangna, at hiyay ma'amuyuan hi ad bahol.
18 Ya gulat ta elo' han lala'i nan awadan di binulan an pumpa'ahwangan nan babai at
binaina nan babai an dumalat di awadan nan matyamna. Ya gapu ta henen babai ya
inabulutnay lala'i at mahapul an mapogpogdan duwah nan tatagu'.
19 Ya adiyu elo' nan babain pogtang inayu unu hi amayu ti mabainan nan neheggon an
tutulangna, at didan duway ma'amuyuan an mabaholan.
20 Ya gulat ta nan lala'i ya elo'nay ahawan nan agin amana ya binaina hi ulitaona, at
didan duway ma'amuyuan, at matoyda an mi'id imbaluyda.
21 Ya gulat ta nan lala'i ya ahawaonay ahawan nan pogtangna ya nappuhi ahan henen
ma'at ti binaina nan pogtangna, at mi'id ah holagda.‡
22 Ya hay mahapul ya adiyu aliwan nan Mandal'u ya nan Uldin'u, ya hiyay unudonyu
ta way atonyun adi mapakak hinan lutan pangiyaya' ay da'yuh punhituwanyu. 23 Ya
mahapul an adiyu eng'enghon nan ugalin nan tatagun pakako' hinan lutan umayanyu
ti ina'inatdan amin hatun agaga"ihaw, at hiyanan inabohla' dida. 24 At hay inali' ay da'yu
ya boltanonyu nan lutada, ya idat'un da'yu ta lutayu, ya henen luta ya ma"almuy mihabal,
at do'ol ahan di ma'an.§ Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtuy nangilahhin ay da'yuh nan
tatagu ta adida middum ay da'yu.
25 At mahapul an immatunanyu nan nun'abhiwan nan mapaniaw ya nan adi mapaniaw
an animal ya nan hamuti. Ya puhionday itaguanyuh nan pangihdanyuh nan animal, ya
nan hamuti, ya nan umadap hinan luta ti didanay inlahhin'uh mapaniaw hi adiyu ihda.
26 Ya mahapul an me'gonan di aatyu ti Ha"in an hi Apo Dios ya me'gonan di aat'u, ya
inlahhin'u da'yuh nan atagutagu ta mihakup ayun Ha"in.
27 Ya nan linala'i unu binabain mun'utung ta mihu'lung nan nappuhin lennawa unu nan
mumpalad ya mahapul an mapatoyda, at pundotnayyuh batu dida ta awahda."

21

Nan Uldin hinan Padi

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Mi'hapit'ah nan papadi an nan imbabaluy Aaron
ta alyom ay diday, Nan padi ya mahapul an emayaana ta adina dapoon nan matoy an
tutulangna ta adina puhion di itaguana. 2 Mu dapoonah un didan hina"ama an umat
ay inana, ya hi amana, ya nan imbaluynan babai unu lala'i, unu nan lala'in pogtangna,
3 unu nan ungan agguy nangahawan babain pogtangna an hiyay manalimun, ya mabalin
an dapoona hiya an ta"on un pumuhiy nitaguana. 4 Mu mahapul an emayaana ta adina
puhion di nitaguanah nan pumbaholanah udum ti hiyay ap'apudan himpampun.
5 Ya nan papadi ya adida gidgidan di buu' di uluda unu gidgidan nan hamayda, unu
odolda an dumalat di lungdayada.* 6 Ya ihamadday ugalida ta adida ipa'ampay ngadan'un
Dios ti didana nan gun mangiyuy hinan me'nong an ma'an an nan tinapay ya nan Onong
an Moghob an me'nong ay Ha"in an Dios, at mahapul an nahamad di ugalida.
7 Ya adida ahawaon nan babain waday lala'in nangelo' ay hiya unu nan ni'hiyan hinan
ahawana ti hiyay padih mangitamuan hinan tatagu' an Dios, at mahapul an nahamad di
ugalina ti Ha"in an Dios di itamuana. 8 Ya ibilangyu didah me'gonan di aatda ti diday
mange'nong hinan onong ay Ha"in an Dios, ya ibilangyu didah nahamad di ugalida ti
Ha"in an hi Apo Dios di nangihamad hi ugalida ti na'ahhamad di aat'u.
9 Ya gulat ta nan babain imbaluy nan padi ya puhionay odolna ta mumputa at hi amanay
bainona, at mahapul an gohbonyu hiyah nan apuy.
10 Ya nan Nabagtun Padin nahiitan hi lanay uluna ya nidawat ta ilubungna nan lubung
di padi ya mahapul an adina inganuy an manugud hi buu'na unu adina pi"ion di
lubungnah punlungdayaana. 11 Ya mahapul an adina ahan umuy tigon nan malgom an
natoy ta adina puhion di nitaguana an ta"on un hi amana unu hi inanay natoy. 12 Ya adina
ahan taynan nan Me'gonan an Kuwaltu ta umuyna dida tigon ti puhiona nan me'gonan
an awada' an Dios ti hiya ya nidawat an nahiitan hinan lana' an Dios.
13 Ya mahapul an hay ahawaona ya babai an mi'id ahan nangelo'. 14 Ya adina ahan
ahawaon nan nabalu, unu nan ni'hiyan an babai, unu nan do'ol di lala'in nangelo' ay hiya,
mu hay ahawaona ya nan babaih nan ohan himpangapu an mi'id ahan ah nangelo' ay hiya

‡ **20:21** Bahaom nan footnote di Lev. 18:16. § **20:24** Ex. 3:8. * **21:5** Nan iCanaan ya ginidgidanday odolda ta olom ya ma"attig anuy punlungdayaandah nan bululda, at hiyay ohan aat di numpabadangandah nan bululda.

15 ta maphod di a'al'alyan nan holagna an middum ay didan hina"ama. Ti Ha"in an hi Apo
Dios di nangilahhin ay hiyah mumpadi."
16 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 17 "Alyom ay Aaron ta nan holagnad ugwan hi enggana
ta wada ay di ganitda ya adida ahan umuy mun'onong hinan ma'an ay Ha"in an Dios. 18 Ya
adi ahan mabalin an umuy hinan awada' nan tatagun waday ganit di odolna an umat
hinan linala'i an nabulaw, ya napilay, ya nan waday pa"in di angahna, unu nakudangan di
ni'atan di odolna, 19 ya umat goh hinan napungudan di dapana unu nan ngamayna, 20 unu
nan nabu"ung, ya nan he'he'dod an tagu, unu na'ulab di matana, unu nan way loghap di
up'upna, ya nan napnahan an lala'i. 21 Ya nan holag Aaron an padin waday ganitna ya adi
ahan mabalin an umuy mun'onong hinan Onong an Moghob an me'nong ay Ha"in an Dios
ti nan waday ganitna ya paniaw hi un umalin mun'onong hinan ma'an an onong'un Dios.†
22 Mu mabalin an onona nan ma'an an ne'nong ay Ha"in an nan nidugah an me'gonan ya
nan me'gonan an ma'an. 23 Mu adi hiya mabalin an umuy hinan way kultina, ya adi goh
umuy hinan way pun'onngan ti waday ganitna, at puhiona nan me'gonan an ihina'. Ti
Ha"in an hi Apo Dios di nangilahhin ay dane ta me'gonanda."
24 At inalin Moses an amin hatu ay Aaron, ya nan imbabaluyna, ya an amin nan holag
Israel.

22

Hay Aat nan Me'gonan an Me'nong

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Alyom ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna
ta e'gonanda nan onong an e'nong nan holag Israel an indawatda ta adida bainon di
ngadan'u. Ti Ha"in hi Apo Dios.
3 Ya wada ay di ohah nan holagyu an nan nappuhiy ataguna ta umuyna hegnon nan
me'gonan an e'nong nan holag Israel an indawatdan Ha"in ya henen tagu ya mahapul an
mapogpog di iddumanan Ha"in. Ti Ha"in hi Apo Dios.
4 Ya gulat ta nan holag Aaron an waday palla'na unu waday nappuhin bumuhu' hi
odolna ya adina onon unu ihda nan me'nong ay Ha"in hi engganay un mapoyanan nan
poghana ta maleneh hiya. Ya wada ay di medeneh hinan odol di natoy, unu nan lala'i an
waday bumuhu' hinan bagina, 5 unu gulat ta way dapoonah nan malgom an mapaniaw
an mun'ada'adap ya pumuhiy ataguna, unu nan tagun manapah nan way dogohna ya
miyalin ay hiya, 6 ya nan manapah nan umat hitu ya adi hiya maleneh hi engganay
mahdom. Ya mahapul an adina ihda unu onon nan me'gonan an ne'nong hi engganay
un mun'amoh ta malenehan hiya. 7 Ya wa ay ta na'unug nan algaw ya maleneh mahkay
hiya, at mabalin an onona ya ihdana nan me'gonan an me'nong ti hiyah ne tuwaliy onona.
8 Ya mahapul an adina ihda nan natoy an animal unu nan animal an pinatoy di udum an
animal ti ihdana ay at hiyay dumalat hi alugitan di ataguna. Ti Ha"in hi Apo Dios.
9 Ya nan papadi ya mahapul an unudondan amin nan imbaga' hi atonda ti adida ay at
mumbaholda, ya matoyda an dumalat di adida pangunudan hinan mahapul hi atonda. Ti
Ha"in hi Apo Dios an nangilahhin ay dida ta mihamad di ugalida.
10 Ya hay mangihda unu mangan hinan me'gonan an dotag ya da Aaron ya nan
pamilyana ya anggay ya mi'id ah udum, an ta"on nan mangilin nan papadi unu nan
tagalana ya adi mabalin. 11 Mu nan himbut nan padin penla'na ta baalna unu nan baal
an nitungaw hi abung nan padiy hiyay mabalin hi me"an unu mi'ihdah nan padi. 12 Ya
gulat ta nan babain holag nan padi ta bo'on holag Levi di ahawaona ya adi hiya mabalin
hi me"an unu mi'ihdah nan ne'nong an me'gonan. 13 Mu gulat ta nan babain imbaluy nan
padi ya nabalu unu ni'hiyan ya mi'id di imbaluyna ya numbangngad an mi'hituh abung
amana an umat hidin abalahangna ya mabalin an me"an unu mi'ihdah nan onon amana.
Mu adi mabalin ahan an me"an nan tagun mangali.
14 Ya gulat ta waday nibahhaw an agguyna ginulat ya inana nan me'gonan an ne'nong
ya mahapul an bayadanah den ne'nong, ya indatnah nan padi, ya inokpanah ba'intih
porcento nan balulna. 15 Ya mi'id ah tagun mamuhih nan me'gonan an onong nan holag
Israel an ene'nongdan Ha"in an Dios. 16 At nan pangiyabulutanda ta onon nan mangili
nan me'gonan an onong di hiyay dumalat hi abaholanda. Ti Ha"in an hi Apo Dios di
mangihamad hi ugalida."

Nan Adi Ma'abulut an Me'nong

17 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 18 "Mi'hapit'a ay da Aaron, ya nan linala'in
imbabaluyna, ya an amin nan holag Israel ta alyom ay diday, Gulat ta wadan da'yun
holag Israel unu nan himpangilin ni'hitun da'yuy mamhod an mangiyuy hi onongna ta

† **21:21** Manu ay mahapul an mid ganit nan papadi ti ipa"elday aat Jesus an Nabagtun Padin mid ah ganitna (Heb. 9:13-14).

mun'onong ay Apo Dios hinan Onong an Moghob ta mangipa'annung hinan inhapatana
unu unna tuwali ninomnom an mun'on'onong 19 ya hay ma'abulut hi iyaliyuh e'nongyu
ya nan mi'id ah ganitnan manilhig an baka, unu buta'al an kalnilu, unu gandeng. 20 Ya
adiyu iyaliy malgom hinan way ganitna ti adi ma'abulut nan e'nongyu. 21 Ya wa ay di
mun'onong hi Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba ta mangipa'annung hinan inhapatana unu
unna tuwali ninomnom an mun'on'onong ya hay e'nongna ya hay baka unu kalnilun
mi'id ah ganitna ta way atonan ma'abulut. 22 Ya adiyu ahan e'nong ay Apo Dios nan
nabulaw, unu nan way na'ipung, unu napilay, unu nabilatan, unu nan waday poghana,
unu nan way butigna, unu way nabdu'. Adiyu ahan iyuy hinan pun'onngan nan malgom
an umat hina ta e'nongyuh Onong an Moghob hi me'nong ay Apo Dios. 23 Ya unyu ay tuwali
ninomnom an mun'onong ya mabalin hi e'nongyu nan napilay unu nabilatan an baka unu
kalnilu, mu adi ma'abulut hi un me'nong hi Onong di Ni'tulagan. 24 Ya mahapul an adiyu
ahan e'nong ay Apo Dios nan animal an nahugatan, unu napnahan, unu napilayan, unu
nagunihan. Mahapul an adiyu ahan e'nong di umat hituh nan babluyyu. 25 Ya adiyu ahan
abuluton an alan nan animal an iyalin nan himpangili ta ay ma'an an hiyay e'nongyun
Apo Dios. Ti adi ma'abulut nan e'nongyu ti nappuhi, ya waday ganitna."
26 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 27 "Wada ay di mitungaw an baka, unu kalnilu,
unu gandeng ya mahapul an mimiddum ay inanah pituy algaw. Ya mete"ah awalun di
algawna ya un mabalin hi ma'abulut an moghob an me'nong ay Ha"in an Dios. 28 Ya adiyu
pundehhonon an e'nong nan nunhin'ina an baka unu kalniluh ohay algaw.*
29 Ya wa adya ta mun'onong ayuh Onong di Punyamananyun Ha"in an Dios ya
hamadonyu ta da'yuy ad nomnom hinan atonyu. 30 Ya ihdayun amin nan ene'nongyu
eden algaw an nange'nonganyu ta mi'id ah ma'ang'angang hinan mabiggat ti Ha"in hi
Apo Dios.
31 Ya adiyu al'alliwan nan immandal'u, mu unyuat unudon ti Ha"in hi Apo Dios. 32 Ya
adiyu aton nan umipabain ta adia' mabainan, ya da'yun holag Israel ya me'gonan di
pannigyun Ha"in. Ti Ha"in hi Apo Dios an nangilahhin ay da'yu ta me'gonan ayu goh,
33 ya Ha"in di nangekak ay da'yuh ad Egypt ta Ha"in an Dios di dayawonyu."

23

Hay Aat di Mangilin

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Ipa'innilam hinan holag Israel di, Hatuy pento"un
algaw an pumbehtaandan Ha"in, at ipa'innilayuh nan me'gonan an ahayhayupanyu."

Nan Algaw an Pun'eblayan

(Ex. 20:8-11; 23:12; 31:12-17; 34:21; 35:1-3; Deut. 5:12-15; Mat. 12:1-14; 28:1; Lk. 4:16; Jn. 5:9; Ac. 13:42; Col. 2:16; Heb. 4:1-11)

3 Ya intuluy Apo Dios an inalinay, "Ya onom di algaw hi puntamuanyu, mu nom-
nomonyu an nan miyapitun algaw* ya hiyah ne algaw an pun'eblayan. At adi ayu
muntamu ti hiyah ne algaw hi a'amunganyun mundayaw ay Ha"in an Dios ti hiyah ne
algaw hi pun'eblayanyuh nan malgom an wadan di numpunhituwanyu, ya hiyay atonyu."

Nan Namaliwan Apo Dios hinan Tataguh Din Penghana

(Ex. 12:14-20; Num. 28:16; Deut. 16:1-2; Mat. 26:17; Mk. 14:12-26; Jn. 2:13; 11:55; I Cor. 5:7; Heb. 11:28)

4 Ya inalina goh di, "Ya hiyatuy algaw hi pento"un Dios hi pumbehtaanyu ta hiyay
me'gonan an ahayhayupanyu, at gunyu ipa'innilah un madatngan nan gutudna. 5 Ya
hay gutud di Punnomnoman hi Namaliwa' an Dios ya mete"ah a'unugan di algaw eden
miyapulu ta opat di algaw hinan hopap di bulan."†

Nan Panganan hi Agguy Nabino'bo'an an Tinapay

(Ex. 23:14-15; 34:18; Num. 28:17-25; Deut. 16:3-8; Mk. 14:1, 12; Ac. 12:3; I Cor. 5:6-8)

6 Ya inalina goh di, "Ya nan mabiggat an miyapulu ta lemay algaw‡ ya hiyay ete"an di
Pumbehtaanyun Ha"in an Dios hinan Agguy Nabino'bo'an an Tinapay, ya pituy algaw§
di adiyu panganan hinan agguy nabino'bo'an an tinapay. 7 Ya nan hopap di algaw ya
hiyah ne me'gonan, at hiyay ahayhayupanyu ta dayawona' an Dios, ya mahapul an mi'id
ah muntamu. 8 Ya pituy algaw di pange'nonganyuh nan moghob an me'nong ay Ha"in an
Dios, ya nan apitun di algaw ya adi ayu goh muntamu ta mahayup ayu ta mundayaw ayu
goh ay Ha"in."

---

* **22:28** Mid mapto' ya hiyah ne ugalin nan iCanaan. * **23:3** Unu Habadu. † **23:5** Unu Nisan/Aviv 14 hinan calendar di Hudyu. Hiyah ne March unu April hinan calendar tu'u. ‡ **23:6** Unu Nisan/Aviv 15. § **23:6** Unu Nisan/Aviv 15-21.

Nan Hopap di Bungan nan Mitanom
(Ex. 22:29; Rom. 8:23; I Cor. 15:20-23)

9 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 10 "Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom ay diday,
Wa ay ta dumatong ayuh nan lutan idatna ay da'yu ya hay hopap di pumbot'anyu ya
iyuyyuy himboto' hinan padi 11 ta ilayatna nan himboto' ay Apo Dios, at umamlong, at
abulutona. Ya hay algaw hi pangilayatan nan padi ya hay mabiggat an nan algaw an
pun'eblayan.* 12 Ya hede han algaw an ilayatan nan himboto' an paguy ya iddumyun
e'nong nan uyaw an kalnilun ohay tawona an mi'id ah ganitna ta Onong an Moghob
an me'nong ay Apo Dios. 13 Ya iddumyuy nahuluk hi opat di litroh nan ma'adyamu'
an alenan nalamutan hi mantika ta moghob an me'nong ay Apo Dios ta nan angilitnay
mangipa'amlong ay Hiya. Ya hay me'nong goh ta Onong an Ma'inum ya ohah litron
bayah. 14 Ya ta"on un nihanglag nan paguy, ya nalangu nan gahhilang, unu malgom an
bungan nan intanomyu ya adiyu onon ta engganah unyu e'nong ay Apo Dios. Ya heten
uldin ya mahapul an ato'aton nan holagyuh enggana an ta"on un malgom di lugal hi
numpunhituwanda."

Tungaw hi Alpahan di Boto'†
(Ex. 23:16; 34:22; Lev. 19:9-10; Num. 28:26-31; Deut. 16:9-12; Ac. 2:1-4; 20:16; I Cor. 16:8)

15 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya mete"a eden mabiggat hi alpahan di Habadu ya heden
algaw an nangiyayanyu ta nilayat an ne'nong nan nahhun an bento'yu ya ete"ayun
mumbilang ta engganay magtud di pituy duminggu. 16 Ya mete"ah nan mabiggat
hi alpahan di ngilin an algaw ya ete"ayun mumbilang goh hi nabongley algaw,‡ ya
e'nongyu goh ay Ha"in an Dios di pa"alah paguy. 17 Ya da'yun amin an numbino'ob'on
di numpunhituwanyu ya iyaliyuy hindudwah milayat an tinapay an hay niyamma ya
nahuluk hi opat di litroh na'adyamu' an alena, ya ma'udman hi bino'bo', ya inhaangyu
ta midat an Milayat an Onong'un Dios. Hiyah ne onong di hopap di bungan di mitanom.
18 Ya hay middum hinan tinapay an me'nong ya pituy bubuta'al an hinohhay tawonan
kalnilun uyaw ya mi'id ganitda, ya oha goh hi manilhig an baka, ya duwah buta'al an
kalnilu ta diday Onong an Moghob ay Ha"in an Dios an middum nan tinapay ya nan bayah
ta moghob an me'nong goh ay Ha"in ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay
Ha"in. 19 Ya e'nongyuy ohay hintawonah buta'al an gandeng hi Onong di Bahol ya duwan
kalnilun uyaw an hinohhay tawonda ta Onong di Pi'lenggopan. 20 Ya ilayat nan padi an
e'nong ay Ha"in an Dios nan duwan uyaw an kalnilun middum nan tinapay an hopap di
bungan nan nitanom. Hatun nidawat an Milayat an Onong ya bagin nan padi. 21 Ya hete
an ahayhayupan ya me'gonan, at ngilinonyu, ya adi ayu umuy muntamu. Ya hete han
uldin ya adi mapogpog an ta"on un malgom di pi'hituwan nan holagyu, ya mahapul an
ato'atondah enggana.
22 Ya wa adya ta mumboto' ayu ya adiyu bot'on nan paguy an wadah nan numpumpinin-
git, ya adiyu balluwon nan agguy na'ala ta waday alan nan tatagun nawotwot, ya nan
himpangilin ni'hitun da'yu. Ti Ha"in hi Apo Dios."

Nan Behtan di Talampet
(Num. 29:1-6)

23 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 24 "Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom
ay diday, Nan hopap di algaw hi apitun di bulan§ ya ngilinonyu ta pun'eblayanyu. Ya
ta panginomnomanyuh nan me'gonan hi ahayupanyu ya ipa'innilayuh nan pangipagan-
gohanyuh nan talampet. 25 Ya adi ayu umuy muntamu, mu un ayu mun'onong hinan
moghob an me'nong ay Apo Dios."

Algaw hi Ahanian di Bahol
(Lev. 16:2-34; Num. 29:7-11; Rom. 3:24-28; Heb. 9:7; 10:3, 19-22)

26 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 27 "Nan miyapulun algaw hi apitun di bulan* ya
hiyay algaw hi pun'onngan ta a'aliwan di bahol. Ya henen a'amunganyu ya me'gonan, at
mahayup ayu, ya impa'ampayuy odolyu,† ya nun'onong ayun Ha"in an Dios hinan moghob
an me'nong. 28 Ya adi ayu muntamu eden algaw ti henen algaw di hiyay pun'onnganyun
Ha"in an Dios ta way a'aliwan di baholyu. 29 At wa ay di adi mangipa'ampah odolna
eden algaw ya mahapul an mapogpog di iddumanah nan tataguna, 30 ya wada ay goh

* **23:11** Unu Nisan/Aviv 16. † **23:14** Tulu goh di ngadan ten ngilin ti (1) Behtan di aDumiduminggu (Ex. 34:22), ya (2) Behtan di Udol (Ex. 23:16), ya (3) Behta an Pentecost (Ac. 2:1). ‡ **23:16** Unu Sivan 6. Hiyah ne May-June hinan calendar tu'u. § **23:24** Unu Tishri/Ethanim 1. Hiyah ne September unu October hinan calendar tu'u. * **23:27** Unu Tishri/Ethanim 10. † **23:27** Unu munlangdu ayu.

di muntamu eden algaw ya ubaho' hiyah nan niddumanan tatagu. 31 Ya ta"on un malgom
an tamu ya hete han uldin ya minaynayun an ato'aton nan holagyuh enggana an ta"on
un malgom di pi'hituwanda. 32 Ti hete ya Habadu an pun'eblayanyu, at mahapul an
ipa'ampayuy odolyu. Ya mete"ah nan miyahiyam an algaw hinan bulan ta nangamung
mahdom hinan mabiggat ‡ ya mahapul an ngilinonyu nan pun'eblayanyu."

Behtan nan A'ab'abbung
(Ex. 23:16; Num. 29:12-39; Deut. 16:13-17; Jn. 7:2, 37)

33 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 34 "Mi'hapit'ah nan holag Israel ta
alyom ay dida an nan miyapulu ta lemay algaw hinan miyapitu an bulan ya hiyay gutud
di behta an pun'ammanyuh nan a'al'allung, ya mahapul an mumbehta ayuh pituy algaw.§
35 Ya nan hopap di algaw ya me'gonan an ahayupanyu, at adi ayu muntamu. 36 Ya pituy
algaw di umonnga'onnganyuh nan moghob an me'nong ay Apo Dios, ya nan awalun di
algaw ya me'gonan an ahayupanyu, at mun'onong ayuh nan moghob an me'nong ay Apo
Dios, at mahapul an mi'id ah umuy muntamu ti hiyay angunuh an ahayupanyu.
37 Ya hiyatuy behtah pento' Apo Dios hi ipa'innilayu an date ya me'gonan an ahayupanyu
ta e'nongyu nan onongyu an moghob ay Apo Dios an nan Onong an Moghob, ya nan Onong
an Ma'an, ya nan udum an goltonyuh e'nong, ya nan Onong an Ma'inum, ya atonyu daten
amin eten ohan algaw. 38 Ya nat'on tuwali nan gunyu e'nong ay Apo Dios hinan algaw
an pun'eblayanyu, ya nan udum an pohdonyun idat tuwali, ya nat'on goh tuwali nan
inhapatayu, ya nat'on goh nan unyu tuwali ninomnom an mun'onong ay Apo Dios.
39 Ya hede goh an miyapulu ta leman algaw hi apitun di bulan hi alpahan di num-
bot'anyuh nan inhabalyuh nan lutayu ya nomnomonyu ta ibehtaanyuh Apo Dios hi pituy
algaw, ya nan hopap di algaw ya hiyay pun'eblayanyu, ya nan awalun di algaw ya hiyay
pun'eblayanyu goh. 40 Ya heden hopap di algaw ya alanyu nan mun'aphod an bungan nan
ayiw an intanomyu, ya inummal ayu goh hinan tubun nan palma, ya nan hapang di ayiw
an abebellog di tubuna, ya nan ayiw an poplar, at hiyanay inusaldan nundayaw ay Apo
Dios hi pituy algaw. 41 Ya gunyu aton heten behta an behtan Apo Dios hinan miyapituy
algaw hi apitun di bulan hi atawotawon. Ya heten uldin ya adi mapogpog, at minaynayun
an ato'aton nan holagyuh engganah un madatngan nan apitun di bulan. 42 Ya an amin
nan mitungaw an holag Israel tuwali ya munhitu ayuh nan allung hi pituy algaw 43 ta
way panginnilaan nan holagyu an da'yun holag Israel ya nunhitu ayuh nan allung hidin
nangekakana ay da'yuh ad Egypt."
44 At impa'innilan Moses hinan tatagun amin din immandal Apo Dios hi atondan
mumbehta.

24

Hay Panalimunan hinan Hilaw
(Ex. 27:20-21)

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 2 "Mandalom nan tatagu ta iyalida nan
namahmah an lana an malpuh nan olibon maphod di ammana ta way mittuh nan panul
an panilaw, ta way aton nan apuy an adi madmaddop. 3 At amahdomahdom ya gun
tolgan Aaron nan panul ta lumanablabi an bumenabenang hi engganay mapatal heden
hilaw an wah dih nan pangngel nan kultinan di niha"adan nan Kahon an Nittuwan di
Himpulun Uldin hinan Me'gonan an Kuwaltu. Ya heten uldin ya minaynayun hi ato'aton
nan holagyuh enggana. 4 Ya gun halimunan Aaron ta bumenabenang nan hilaw an
nun'ipattu' hinan namahmah an balitu' hidih nan wada' an Dios."

Nan Tinapay an Me'nong ay Apo Dios

5 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya alanyuy na'adyamu' an alena, ya inhaangyu ta
ma'amman di himpulu ta duwah tinapay, ya opat ya han godway litro an miyammah ohay
tinapay. 6 Ya pun'ipattu'yu nan tinapay an hin'o'nom hi numpinangngel hinan lamehaan
an namahmah an balitu' hinan way hinagang di awada' an Dios. 7 Ya ha"adonyu nan
duwan nalinyan tinapay hinan namahmah an maphod di hunghungnan incense hinan
tinapay ta hiyay mangipanomnom hi unda e'nong ta moghob an onong ay Ha"in an Dios.
8 Ya heden algaw an gunda pun'eblayan ya ep'ephod Aaron nan tinapay an gun idat nan
holag Israel hinan way hinagang'un Dios, ya hiyah te ato'aton nan holag Israel hi enggana.
9 Ya nan tinapay ya bagin da Aaron ya nan linala'in holagna, ya nan me'gonan an lugal di
pangananda ti henen ma'an ya me'gonan ti nalpuh bingayda an gunda alan nan ne'nong
ay Ha"in an Dios an moghob."

---

‡ **23:32** Hiyah ne ma'alih miyapulun algaw (verse 27). § **23:34** Unu Tishri/Ethanim 15-21.

Moltan di Adi Pange'gonan ay Apo Dios

10 Ya wada han lala'i an hi inana ya nalpuh holag Israel, ya hi amana ya holag di i'Egypt,
ya hede han lala'i ya ni'pattoy hinan ohan lala'in holag Israel hidih nan immapalanda.
11 Ya heden lala'in imbaluy nan holag Israel an babai ya ente"anan mangidut ya mamahiw
ay Apo Dios, at inyuydan Moses. (Ya hi inan nen lala'i ya hi Shelomith an imbaluy Dibri
an nalpuh holag Dan.) 12 Ya impaguwalyada hiya ta engganay henodday inalin Apo Dios
hi atondan hiya.
13 Ya unat goh himmapit hi Apo Dios ay Moses, ya inalinay, 14 "Ekakyuh ne han lala'in
nun'idut hinan immapalanyu, ya da'yu an nangngol hi nun'idutana ya ho"onyuy uluna
ta ihtiguanyu an numbahol hiya, ya an amin ayun tatagu ya taponyu hiya ta engganay
matoy. 15 Ya alyom hinan holag Israel di, Nan mamahiw ay Apo Dios ya hiyay ma'amuyuan
hi mamolta. 16 At wa adyay tagu ta adina e'gonan hi Apo Dios ta idutana Hiya ya mahapul
an mapatoy, ya an amindan na'amung ya mahapul an taponda hiya an ta"on un nan
himpangili unu holag Israel, ta wa adya ta agguyna ene'gonan hi Apo Dios ya mahapul
hi mapatoy.
17 Ya gulat ta waday mamatoy hi ibbanah tagu ya mahapul an mapatoy goh, 18 ya nan
mamatoy hinan animal di ohah ibbanan tagu ya mahapul an hukatana goh hi animal. Ti
hay aatna ya animal ay di pinatoyna ya animal goh di bayadna. 19 Ya gulat ta han tagu ya
ginunihana nan heneggona ya henen inatnan ne han ibbanan tagu ya mahapul an hiya
goh di ma'at ay hiya. 20 Ya gulat ta immipung hi hu'i ya ma'ipung goh di hu'ina, ya gulat ta
pimmilok ya mapilok goh di matana, ya gulat ta pimmengaw hi baba ya mapengawan goh
di ohah babana. Ti nan inatnah nan ibbana ya mahapul an hiya goh di ma'at ay hiya.* 21 Ya
wa adyay pumatoy hi animal ya mahapul an hukatana nan animal, mu wa adyay pumatoy
hi tagu ya mahapul an mapatoy goh hiya. 22 Nen un ohay uldin hi unudonyun amin,
at ta"on un nan himpangilin ni'hitun da'yu unu da'yun holag Israel ya mapapaddung di
panugun nen uldin ay da'yu. Ti hi Apo Dios ya nabagbagtu."
23 Ya unat goh inalin Moses hete hinan tatagu ya enekakda din lala'ih nan immapalanda,
ya nuntapada hiya ta engganay un natoy. Ya hiyah te na'at ta way inat nan tatagun Israel
an nangunud hinan immandal Apo Dios ay Moses.

25

Nan Miyapitun Tawon

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses hi wadanah nan Duntug an Sinai an alyonay,
2 "Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom ay dida an wa ay ta dumatong ayuh nan
lutan idat'un da'yu ya mahapul an pun'eblayonyu nan luta ta Ha"in an hi Apo Dios
di dayawonyu. 3 At onom di tawon hi panammanyuh nan payawyu, ya onom goh
di tawon di panalimunanyuh pangaananyuh nan nappuhin halepeng nan greypyu, ya
pamugahanyuh nan bungada, 4 mu nan miyapitun tawon ya hiyah ne me'gonan an ngilin
an pun'eblayan nan lutayu ta heden tawon ya midawat nan lutan Ha"in an Dios. At
adiyu tamman nan lutayu, ya adiyu halimunan nan greypyu. 5 Ya adiyu alan nan bungan
nan humangaw hinan lutayu, ya adiyu pugahon nan bungan nan nidawat an greypyun
nidawat ay Ha"in an Dios. Ti nan luta ya mahapul an pun'eblayonyuh hintawon. 6 Ya nan
bungan nan humangaw hinan miyapitun tawon an pun'eblayan nan lutayu ya alanyu ta
ononyu, mu mi'yala goh nan linala'i ya binabain baalyu, ya nan puntamuonyu, ya nan
ni'hitun da'yu an mangiliyu. 7 Ya ta"on goh nan a'animalyu ya nan a'animal an wadah
nan lutayu ya ononda nan bungan nan humangaw."

*Nan Tawon an Ibangngadan nan Lutan Nala'uan**
(Deut. 15:1-11)

8 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya bilangonyuy mumpapituy pituh tawon an pun'eblayan
nan lutayu ta hay lammungnan amin ya napat ya han hiyam di tawon. 9 Ya nan apulun
di algaw hi apitun di bulan an ma'alih Algaw an Pun'i'innaliwan† ya paganghonyu nan
talampet hinan abablubabluy hi ad Israel. 10 At e'gonanyu nan miyanabonglen tawon, ya
ipa'innilayun amin hinan tatagun numpunhituh nan abablubabluy ta mun'amlongda. Ti
heden tawon ya nan enepla'da an luta ya mibangngad ay didan hina"aman ad luta tuwali.
Ya nan himbut ya mumbangngaddah nan pamilyada tuwali. 11 Ya nan miyabonglen
tawon ya hiyay tawon hi pumbehtaanyu, at adiyu tamman nan lutayu, ya adiyu goh
alan nan bungan nan humangaw hinan lutayu unu pugahon nan bungan nan agguyyu

* **24:20** Bahaom nan footnote di Ex. 21:25 ta innilaom di dalat ten uldin. * **25:7** Unu Tawon an Behtan di Pangibangngadan. † **25:9** Unu Gutud di Pun'onngan hi Hanin di Bahol (Lev. 16:1-34).

hinalimunan an greypyu. 12 Ti hiyay gutud di pumbehtaanyu, at ngilinonyu ti me'gonan,
at hay ononyu ya nan bungan di inhabalyuh nan lutayu an din i'innalyu.
13 Ya henen Tawon di Pumpangibangngadan hinan lutan lina'uanyuh nan ad luta
tuwali.
14 Ya gulat ta ila'uyu nan lutayuh nan ohan ibbayu unu luma'u ayuh nan lutan di ibbayu
ya adi ayu himbabalbali. 15 Gulat ta munla'u ayu unu luma'u ayuh nan luta ya bilangonyuy
atnay tawon ya un madatngan nan Tawon di Pangibangngadan, ya bilangonyu goh di
atnay tawon hi bumungaan nan nitanom, ya hiyay balul di punla'uyu unu pangila'uyu.
16 Ya gulat ta do'do"ol di tawon hi punhabalan nan luma'u ya un madatngan nan Tawon
di Pangibangngadan ya ong'ongngol di la'una, ya gulat ta un itang di na'angang hi tawon
ya itang goh di bayadna. Ti hay mabayadan ya nan bilang di tawon hi punhabalan hinan
luta. 17 Ya adi ayu himbabalbali, mu ta'tana' an Dios. Ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu."

Nan Ma'at hinan Miyapitun Tawon

18 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya unudonyu nan Uldin'u, ya emayaanyu ta atonyu nan
immandal'u, at mid al'alih pi'hituwanyuh tun luta. 19 Ti nan luta ya pumhod an malmuy
mihabal, at do'ol di ma'an hi ononyu, at malenggop ayun munhitu.
20 Ya gulat ta wadan da'yuy mangalih, Hay onon mah ede han miyapitun tawon? Ti
adi tamman nan luta ya adi alan nan bungan nan nitanom! 21 Mu hede han miyonom
an tawon ya wagaha' nan luta ta pumhod di bungana ta umanay hi ononyuh tuluy
tawon. 22 At hede han miyawalun tawon an punhabalanyuh nan luta ya wada nan baa' hi
ononyun munhabal an magi'od hi ononyuh engganay alanyuy bungan nan intanomyun
de han miyahiyam an tawon."

Hay Pamangngadan hinan Gina'u

23 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya nan luta an la'uanyu ya bo'on bagiyuh enggana ti bo'on
da'yuy immannung hi ad luta ti luta' an Dios, ti da'yu ya un ayu umat hinan bunag an un
ayu ni'hithituh tun luta. 24 At wada ay di ad luta an pohdonan mamangngad hinan lutana
an lina'uanyu ya mahapul an iyabulutyu.
25 Ya gulat ta mumbalin hi nawotwot di ohah nan ibbayu ta mapilitan an mangila'uh
nan lutana, ya umali ay nan nehegheggon di nitulanganan hiya ya mabalin an hiyay
mamangngad hinan lutan inla'un nan agina. 26 Ya gulat ta mi'id di a'aginan mamangngad
hinan lutana mu wada ay di pihhunah udum di tawon ya hiyay mamangngad. 27 Ya
bilangonay atnay naluh hi tawon hi nangila'uana ta nan bayad di tawon an ma'angang
di hiyay ibangngadana eden tagun nangila'uana, at nan luta ya bagina mahkay. 28 Mu
mi'id ay di pamangngadna ya nan nunla'uh nan lutay okod hi engganay madatngan nan
Tawon di Pangibangngadan hi luta ya un mahkay mibangngad ay hiya nan lutana tuwali.
29 Ya gulat ta waday lala'in mangila'uh abungna an nunlene'woh di allupna an wah nan
siudad ya waday biyangnan mamangngad eden abungnah ohay tawon an nangila'uana.
30 Mu adina ay umuy bangngadon ta naluh di ohay tawon ya mid mahkay biyangnan
mamangngad, at nan abung ya bagin mahkay nan nunla'u ya nan holagnah enggana,
ya adi mibangngad hinan nangila'uh un madatngan nan Tawon an Pangibangngadana.
31 Mu nan abung an agguy na'allup ya uddum nan lutan di payaw at mabalin hi
mabangngad an umat hinan lutan nila'u, ya mibangngad goh hi un madatngan nan Tawon
an Pangibangngadan.
32 Mu nan holag Levi ya waday biyangda ti ta"on un malgom hi tawon ya mabalin
an bangngadonda nan gina'udan nila'u ti diday ad babluy eden lutan nidat ay didah
bagida. 33 Mu gulat ta han tagu ya luma'uh abung di holag Levi ya heden Tawon
an Pumpangibangngadan ya mibangngad ti nan abung ya munnononnong an gina'un
nan holag Levi hinan ni'babluyandah nan holag Israel. 34 Mu nan payaw hinan way
pumpahtulanda an wah nan siudad ya adi mabalin hi ila'uda ti hiyah ne banohdah
enggana, at umuy hinan udumna."

Nan Aliblian nan Nawotwot an Tatagu

35 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya gulat ta waday ibbayuh holag Israel an nawotwot ahan
ta adina olog an mananud hi odolna ya mahapul an idatyuy mahapulna an umat hinan
pangatyuh nan mangiliyu, ta way atonan adi makak. 36 Ya adiyu ipatakap nan malgom an
imbadangyun hiya, mu e'gonana' an Dios ta way atonan adi makak, ta way tunglubonyu.
37 Adim ipatakap nan pihhun ipa'utangmun hiya, ya umat hinan ma'an an ila'uyun hiya.
38 Ti Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu an nangekak ay da'yuh ad Egypt, di nangidat ay
da'yuh nan lutad Canaan ta Ha"in di dayawonyu."

Hay Aliblian nan Baal
(Ex. 21:2-11; Deut. 15:12-18)

39 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya gulat ta waday ibbayun holag Israel an nunhegla ahan
an nawotwot ta ihbutdan da'yu ta mumbalin hi baalyu ya adiyu hiya puntamuon hi tamun
di himbut. 40 Mu hay atona ya mihinan da'yu an umat hinan bumo'la unu umat hinan
mangiliyu ta engganay madatngan heden Tawon an Pangibangngadan. 41 Ya heden gutud
di akakanan he"a an ta"on nan imbabaluyna ta mumbangngaddah nan pamilyada ya
umuydah nan lutan bangngadonda an lutan nan o'ommodda. 42 Ti dida nan holag Israel
an baal'u an enekak'ud Egypt, at adi mabalin hi mihbutda ta mumbalindah himbut. 43 Ya
nan pamaalanyun dida ya adiyu dida paligaton, mu e'gonana' an Dios.
44 Ya pohdonyu ay an ummal hi linala'i ya binabai ta himbutyu ya hay hubutonyu
ya nan tatagun nunhituh nan babluy an wah nan nunlene'woh hinan numbabluyanyu.
45 Ya mabalin an humbut ayuh nan imbabaluy nan bunag an ni'hitun da'yu, ya nan
holagdan nitungaw hinan numbabluyanyu di hiyay hubutonyu ta bagiyu. 46 Ya mabalin
an ipaboltanyu didah nan imbabaluyyu ta boltanonda, at bagida ta baalonda didah
enggana, mu nan pamaalanyuh nan ibbayun holag Israel ya mahapul an adiyu paligaton
dida.
47 Ya gulat ta waday himpangilin ni'hitun da'yu, ya immadangyan, ya wada goh di holag
Israel an numbalin hi nawotwot ta inihbutnay odolnah nan adangyan an himpangilin
ni'hitun da'yu unu baal nan holagna 48 ya ta"on hi un nila'u mu wada damdamay
biyangnan mabangngad ti bangngadon nan ohah nan tutulangna. 49 Mabalin an hi
ulitaona, unu hay kasinsina, unu hay malgom an tulangna di mamangngad ay hiya, ya
ta"on un hiyah un way pihhuna ya hiyay mamangngad hi odolna. 50 At hay atona ya
mi'hapit hinan nambut ay hiya ta bilangonday atnay tawon hi nambutanan hiya ya un
madatngan heden tawon an alibliana. Ya hay bayadana ya nan tawon an punhulbianan
hiya ya un madatnangan heden tawon. 51 Ya gulat ta do'do"ol ay di bilang di tawon ya
un madatngan nan alibliana ya do'do"ol goh di bayad di abangngadana. 52 Ya gulat ta un
itang ay di tawon hi na'angang ya itang goh di bayad di abangngadana. 53 Ya ibilangna
hiyah umat hinan ohan baalna eden tawon an ihinanan hiya, ya adina paligaton hiyah
nan tamuna.
54 Ya gulat ta mi'id abalinanan mamayad hi alibliana ya mehod hi engganay madatngan
din tawon an alibliana ya nan imbabaluyna 55 ti nan holag Israel ya baal'u. Dida ya baal'u
an enekak'uh ad Egypt, ya Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu.”

26

Nan Wagah hinan Un'unnud

1 Ya intuluy Apo Dios an ni'hapit ay Moses an inalinay, “Ya adi malgom di dayawonyu,
ya adi ayu goh mangammah bulul unu munha"ad hi bulul an batuh nan babluyyu ta way
dayawonyu ti Ha"in an hi Apo Dios di dayawonyu.
2 Ya mahapul an ngilinonyu nan Habadu, ya e'gonanyu nan Tuldan Abung an awada' ti
Ha"in hi Apo Dios.
3 Ya gulat ta unudonyu ya atonyu nan immandal'u ya nan Uldin'u 4 at ipa'udan'uh nan
gutud di puntammanyu ta way aton nan intanomyuh nan lutan pumhod di bungana ya
bumunga goh nan bungbungaan an ayiw. 5 Ya gun ayu mumboto' ta engganay madatngan
di apugahan di greyp, ya gun ayu mumpugah hi greyp ta engganay ahitanom. At do'ol di
ma'an hi pohdonyuh onon, at munlenot ayun munhitun den babluy.
6 Ya idat'uy lenggopyu eden luta ta malenggop ayuh nan olo'anyu, ya mi'id ah ta'tanyu.
Ti ubaho' nan atata'ot an a'animal hinan lutayu, ya adi' iyabulut an waday mangubat ay
da'yu. 7 At pumpudugyu nan binuhulyu, ya numpatoy'u dida. 8 Ti ta"on un ayu lema ya
mabalin an gubatonyuy hinggahut, ya ta"on un ayu hinggahut ya mabalin an gubatonyuy
himpuluy libu, ya pumpatoyyu nan binuhulyu.
9 Ya halimuna' da'yu, at munholag ayu ta dumo'ol di bilang di holagyu, ya ipa'annung'u
goh nan intulag'un da'yu. 10 Ya hay baa' an bento'yud tawonad di ono'ononyu, ya
pun'ipabuhu'yuy udumna ta way pangiponponanyuh nan pa"abto'. 11 Ya mi'hituwa' ay
da'yuh nan Tuldan Abung, ya adi' da'yu pahiwon. 12 Ya mimidduma' ay da'yu ta Ha"in di
Diosyu, ya da'yuy tagu'.* 13 Ya Ha"in hi Apo Dios an dayawonyu an nangekak ay da'yuh
ad Egypt ta bo'on ayu mahkay baal nan i'Egypt ti paddungnay inaan'u nan bahangalyu,
at mi'id mahkay di abainanyuh nan pundaldallananyu.”

Nan Moltan di Adi Umunudan

14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya adiyu ay donglon nan alyo' ta ibahhawyun aton nan
immandal'u, 15 ya gulat ta du'gonyu nan inyuldin'u, ya adiyu pohdon nan panugun'u, ya
adiyu unudon an amin nan immandal'u, at ibahhawyu ay nan intulag'un da'yu 16 ya hiyah

* **26:12** II Cor. 6:16.

te ato' ay da'yu: Moltao' da'yuh nan atata'ot an dogoh, at mundogoh ayu ta engganay un mangpuh di odolyu, ya nunheglay lahun di odolyu ta bulawon da'yu, at maligatan ayu. Ya mid hulbiyun munhabal ti nan binuhulyuy mumpangan. 17 Ya du'go' da'yu ta way aton nan binuhulyun mangabak ay da'yu ta diyay mangipapto' ay da'yu, at lumayaw ayu an ta"on un mid ah mamdug ay da'yu.

18 Ya gulat ta ma'at an amin hatun da'yu ya adia' damdama unudon at udma' di moltayuh mumpapitu 19 ta engganay ipa'ampayuy odolyuh nan nunheglan pumbagtu-anyu, ya adi' iyabulut di udan ta nan ad dayan bagtun di wadanyu ya ay gumo', ya nan lutan gopa'onyu ya umat hinan gambang. 20 Ya mid hulbin di bi'ahyun muntamu ti adi tummol nan inhabalyu, ya adi bumunga nan intanomyun bungbungaan an ayiw.

21 Ya gulat ta du'gonyu nan panugun'u ya adiyu donglon nan hapito' at udma' nan moltayu ta mumpapituy ligat hi holtaponyu an dumalat nan baholyu. 22 Ya honogo' nan atata'ot an a'animal hi inalahan ta patayonda nan imbabaluyyu ya nan a'animalyu, at umitang ayu, ya matawan nan dalanyu.

23 Ya ta"on un umat hituy ma'at ay da'yu mu adi ayu damdama magilat ti dudu'gonyu 24 at ta"on Ha"in ya bumungota', ya du'go' da'yu, at moltao' da'yu an dumalat nan baholyu, at iyal'alla' an udman hi mumpapituy aat di punligatanyu ya un din nahhun. 25 Ya iyabulut'un gubaton da'yu ta miballoh nan adiyu pangunudan hinan intulag'un da'yu. Ya gulat ta ihi'ugyun mumpo"oy hinan na'allup an siudad ya ipiyali' di dogoh ta mumpundogoh ayu, at abakon da'yuh nan binuhulyu. 26 Ya pa"io' nan alpuwan di ononyu ta way aton nan himpulun binabain munlalammung hi ihaangdah tinapay ta un ohay punhaanganda. Ya kiluonday ipiyapongdan da'yuh ma'an, mu adi ayu damdama mabhug.

27 Ya ta"on un ma'at an amin hatun da'yu mu adiyu damdama donglon nan alyo' ti unna' at goh du'gon ay da'yu, 28 at bumungota' hi nidugah, ya du'go' da'yu, at Ha"in ya moltao' da'yuh ligat hi mumpapitu an dumalat nan baholyu. 29 At nunheglay punhinaanganyu ta la'tot ya ihdayuy imbabaluyyu. 30 Ya pumpa"i' nan o"ongol an abung an pundayawanyuh nan bulul, ya numpuhit'u nan bululyu, ya nun'iyuhun'u nan nun'atoy an odolyuh nan bululyu. Ya pahiwo' ahan da'yu. 31 Ya pa"io' nan siudadyu ta mun'akakda nan tatagu, ya umat goh hinan lugal an inlahhinyuh pundayawanyu ta mabau, ya adi' mahkay abuluton nan e'nongyun maphod di hunghungna. 32 Ya punhegloo' an pumpa"i nan lutayu ta manoh'a nan binuhulyun nunhituh di an mannig hi apa"iana. 33 Ya pun'iwa'at'u da'yuh nan numbino'ob'on an abablubabluy, ya ipangunud'uy ligatyu, at mataynan nan lutayu, ya nan nunhituwanyun siudad ya mun'apa"i. 34 Ya ta way aton nan lutayun mun'a"alenawan mun'eblay ti tinaynanyu, ya immuy ayuh nan lutan nan binuhulyu. 35 Ya heden tawon an atawanan nan luta di hiyay pun'eblayana ti agguy nun'eblay hidin nunhituwanyuh di.

36 Ya da'yu an hinhinnohhan mataguh nan abablubabluy di binuhulyu ya pata'to' da'yu ta ammunah nan mun'al'alaha'ah an tubun di ayiw an matuyupan ya numpangalayaw ayu, ya tumagtag ayun paddungnay waday mamdug ay da'yuh pumatoy, ya munlu'bub ayu an ta"on hi un mi'id mangunud ay da'yu. 37 Ya munhuhuggit ayun lumayaw ta mun'igatin di udumnan da'yu an ta"on un mi'id mamdug ay da'yu. Ya mid ologyun mi'gubat hinan binuhulyu. 38 Ya nan babluy an iwa'atanyuy hiyay atayanyu an nan lutan di binuhulyu. At hidiy ilubu'anyu. 39 Ya da'yun ma'angang an adi matoy ya ma'inu'inut ayu damdaman ma'ubah hinan babluy di binuhulyu ti dumalat nan baholyu ya nan bahol goh nan o'ommodyu an mi'yubah goh ay dida.

40 Mu gulat ta muntutuyu nan holagyuh nan numbaholanda ya umat goh hinan numbaholan nan o'ommodda (an nan agguyda nangunudan ay Ha"in ti din'ugda nan Uldin'u 41 ta omod un'u goh din'ug dida, ya inwa'at'u didah nan lutan nan binuhulda), mu ipa'ampada ay nan aatdan mumpabagtu, ya inabulutda nan moltadan dumalat di baholda ya din nan'ugandan Ha"in 42 ya un'u nomnomon din intulag'un da Jacob, ya hi Isaac, ya hi Abraham, ya pi'nomnom'u goh din intulag'un luta. 43 Ti heden luta ya taynanda, at ma"alenawa nan luta ti mun'eblay eden tawon an natawanana. Ya hiyah te moltadah agguyda nangabulutan hinan Uldin'u ya nan nan'ugandah nan Mandal'u. 44 Ya ta"on hi unda inat hatu ya hidih nan awadandah lutan nan binuhulda ya adi' ahan tagwa dida inganuy ya du'gon ta adida mun'a'ubah ti adi' pa"ion din intulag'un dida. Ti Ha"in hi Apo Dios an dayawonda. 45 Ya diday dumalat ya nomnomo' din intulag'uh nan o'ommodda an din enekak'ud Egypt an toto'lon nan tataguy nakakanda ta Ha"in di dayawonda. Ti Ha"in hi Apo Dios."

46 Ya hiyanay Uldin ya Mandal an indat Apo Dios ay Moses hinan Duntug an Sinai hi ni'tulaganah nan holag Israel.

27

Nan Uldin hi Aat nan Mihapatan Midawat ay Apo Dios

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Alyom hinan holag Israel di, Wada ay di ohan da'yun
mangilahhin hi ohay tagu ta idawatnan Apo Dios ya mabalin an hay pihhuy ipallognan
idat. 3 Ya umat hituy bayadda: nan lala'in muntawon hi ba'intih engganay nanom ya hay
balul di mibayad ya ba'intiy gramos hi silver, mu mipaddung di damotnah nan pungkilun
di Tuldan Abung. 4 Ya gulat ta babai an umat hinay tawona ya un himpulu ta duway
gramos hi silver. 5 Ya nan tagun muntawon hi lemah engganay ba'inti ya hay balul di
bayadan di lala'i ya un waluy gramos hi silver, ya hay babai ya un opat hi gramos hi silver.
6 Ya nan tagun un himbulan ta engganay lemay tawona ya hay balul hi bayad di lala'i ya
duway gramos hi silver, ya hay babai ya un ohay gramos hi silver. 7 Ya nan tagun nanom
di tawona unu nahuluk ya hay balul hi bayad di lala'i ya onom hi gramos hi silver, ya hay
babai ya un opat hi gramos hi silver. 8 Ya gulat ta nan tagu an nawotwot ta adina olog
an mamayad hinan na'alih balul hi bayadana ya miyuy hinan padi ta oyhonay balul di
bayadana ta miyunnudan hinan abalinana.

9 Ya gulat ta hay mitulag ya hay ongol an animal at hiyay me'nong ay Apo Dios, ya
henen animal an nidat ya mumbalin hi me'gonan. 10 Ya adi mabalin hi unna hukatan nan
indawatna an maphod an animal hinan nappuhin animal,* unu hukatana nan nappuhin
animal hinan maphod an animal. Mu gulat ta hukatana nan animal hi animal goh ya
heden mahukatan ya nan nihukat ya me'gonandan duwa. 11 Ya gulat ta hay mitulag ya
nan animal an ma'alih adi maleneh an adi mabalin hi me'nong ay Apo Dios ya mahapul
an miyuy hinan hinagang di padi. 12 Ta nan padi ya tigonay aat nan animal hi un nappuhi
unu maphod ya binalulana, ya nan pumbalul nan padi ya hiyay balulna. 13 Mu gulat ta
pohdonan bangngadon ya takapanah ba'intih porcento nan balulna.

14 Ya itulag ay han tagu han abungnan Apo Dios ta me'gonan an adaw ya tigon nan
padiy aat nan abung hi un nappuhi unu maphod, ya nan pumbalul nan padi ya hiyay
ma'unud. 15 Ya gulat ta pohdon nan nangidawat hi abungnan Apo Dios an bangngadon
nan impa'dawna ya takapanah ba'intih porcento nan ibayadna, at mibangngad nan
abungnan hiya.

16 Ya gulat ta itulag nan tagun Apo Dios di itang hinan lutana ya hay pumbalulda ya
hay bilang di oho' an mun'olog hi mitanom hinan luta, ya hay bayad di ohay kaban hi
oho' ya himpuluy palatan silver. 17 Ya gulat ta itulag nan tagu nan lutana eden Tawon
an Behtan di Pangibangngadan ya hay pumbalulda ya hay balul nan luta tuwali. 18 Mu
gulat ta nalpah nan Tawon an Behtan di Pangibangngadan ya unna idawat nan luta ya
hay aton nan padin mumbalul ya hay bayadana ya nan bilang di tawon ya un madatngan
nan Tawon an Behtan di Pangibangngadan, at waday itang hi ma'aan hinan balulna. 19 Ya
gulat ta nan mangitulag hinan luta ya pohdonan bangngadon ya bayadana nan balul nan
luta, ya inokpanah ba'intih porcento. 20 Ya gulat ta agguyna binangngad nan lutana ya
nila'uh udum an tagu ya mi'id mahkay di biyangnan mamangngad. 21 At madatngan ay
heden Tawon an Behtan di Pangibangngadan ya nan payaw ya me'gonan an adaw Apo
Dios, at nilahhin an payaw. At bagin nan papadih den luta.

22 Ya gulat ta waday mangidawat ay Apo Dios hinan lutan penla'na an bo'on lutadan
hina"ama tuwali 23 ya nan padiy mangalih un atnay balul nan lutah bayadana ya un
madatngan nan Tawon an Behtan di Pangibangngadan, ya idat de han tagu nan bayadna
eden algaw ta nan pihhuy midat hi me'gonan an adaw Apo Dios. 24 At madatngan ay nan
Tawon an Behtan di Pangibangngadan ya mibangngad nan lutah nan ad luta tuwali. 25 Ya
an amin nan balul nan pamangngadyu ya mahapul an miyunnudan hinan pungkiluan di
Tuldan Abung.

26 Ya an amin nan mun'ahhun an i'lum nan o"ongol an animal ya babbagin Apo Dios
tuwali ti an amin di mahhun ya bagina, at adi mabalin an idawat an ta"on un nan uyaw
an baka unu kalnilu. 27 Mu nan mahhun an i'lum nan ma'alih adi maleneh an animal
ya mabalin hi mabangngad hi unna bayadan nan na'alih balulna, ya inokpanah ba'intih
porcento. Mu adina ay bayadan ya mila'uh nan balulna an na'ali.

28 Ya an amin nan nilalahhin tuwali an nun'ahhun an gina'un di tagun Apo Dios an nan
tagu, ya animal, ya nan nihabal hinan lutayu ya adi mabalin an mila'u ya mabangngad,
ti an amin nan nidawat ya me'gonan ahan ti bagin Apo Dios. 29 Ya ta"on hi un tagu an
ni'tulag ya adi mabalin hi mabangngad, at hay atonda ya unda patayon.†

---

* **27:10** Nan Hudyuh din amatagun Malachi ya pento'day nappuhin animal ta ene'nongdan Apo Dios an ta"on hi unda inhapatan Apo Dios an nan maphod di e'nongda (Mal. 1:13-14). † **27:29** Hay na'atana ya da Jephthah ya nan babain imbaluyna (Judg. 11:30-40).

30 Ya an amin nan bungan nan nihabal hinan luta an umat hi paguy ya nan ayiw
an bungbungaan ya bagin Apo Dios, at mahapul an idatyu nan himpulun porcento ta
bagina. 31 Ya wada adyay mamhod an mamangngad hinan indatna an bagin Apo Dios
ya bayadanay balulna, ya inokpanah ba'intih porcento. 32 Ya nan miyamiyapuluh nan
a'animal ya bagin Apo Dios, at mabilang ay nan baka, unu kalnilu, ya nan udum an
pinanganyun animal, ya nan miyapulu ya bagin Apo Dios. 33 Ya nan ad animal ya adina
tigon heden idatnah un nappuhi nan animal ta ihukatna, mu gulat ta hukatanah den
nahhun an animal ya heden nahukatan ya nan hukatna ya me'gonandan duwa, at adi
mabalin hi mabangngad."
34 Ya hiyatuy Uldin hi indat Apo Dios ay Moses hinan Duntug an Sinai an miyuldin hinan
holag Israel.

Numbers

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Moses.

Hay Nangitud'an Moses eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: bilang. Ya manu ay hiyah ne ngadan ten liblu ti impidwan nan Hudyun namilang hinan linala'in Hudyu ta innilaonday uyapda. Hay hopap di namilangandah nan linala'i ya wadah nan Num. 1:1-54; 3:1—4:49, ya nan miyadwan namilangandah nan linala'i ya wadah nan Num. 26:1-65.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1290 B.C. hi engganah din 1250 B.C.

Hay Teman ten Liblu: gapu ta nunduwaduwa nan mina'ma'ilog an Hudyuh aat nan ni'tulagan Apo Dios ay dida at agguyda bimmad'ang hinan Wangwang an Jordan ta umuydah nan babluy ad Canaan.

Hay Outline ten Liblu:

Hay na'at hinan Hudyuh NAN DUNTUG AN SINAI YA UNDA LIMMANE'LE'OD an immuy ad Canaan (1:1—10:36)
- Hay inatdah di ya numbilangdah nan titindalu, ya holag Levi, ya nan papangpangullu, ya nan linala'in holag Levi an mabalin an muntamu (1:1—4:49)
- Hay inatdah di ya impaphodday kampuda (2:1-34)
- Hay inatdah di ya inadalday udumnan Uldin Apo Dios (5:1—10:10)
- Hay inatdah di ya inyammaday Tuldan Abung Apo Dios (7:1—8:26; 9:15-23)
- Hay inatdah di ya numbehtadah nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana (9:1-14)
- Hay inatdah di ya inyammaday duwan talampetda (10:1-10)
- Hay inatdah di ya nakakda (10:11-36)

Hay na'at hinan Hudyuh NAN MAPULUN HIDIN NUNLE'LE'DANDAN immuy ad Canaan (11:1—21:9)
- Hay inatdah di ya gunda nunlilin Apo Dios (11:1—21:29)
- Hay inatdah di ya inadalday udumnan Uldin Apo Dios (15:1—19:22)

Hay na'at hinan Hudyuh NAN NUMBINO'OB'ON AN BABLUY AN NEHEGGON HINAN BABLUY hi immayandad Canaan (20:14—36:13)
- Hay inatdah di ya dinamuda nan mi'buhul ay dida an nan i'Edom, ya nan i'Arad, ya nan i'Amor, ya nan iMoab, ya nan iMidian (20:14—31:54)
- Hay inatdah di ya impidwadan numbilang hi tindalu (26:1-65)
- Hay inatdah di ya implanuday ma'at hi unda umatam ad Canaan (27:1—36:13)
- Hay inatdah di ya intudo' Moses nan ngadan di abablubabluy hi immaya'ayanda (33:1-49)
- Hay inatdah di ya nuntudtuduh Moses ay didah aat di abulubulul (33:50-56).

Hopap di Na'yapan nan Holag Israel

1 Ya nan hopap di algaw hinan miyadwan bulan hinan miyadwan tawon* hi nakakan
nan holag Israel ad Egypt ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses hinan wadanah dih nan Tuldan
Abung hi wadan Apo Dios hinan Mapulun an Sinai an inalinay, 2 "Da'yu ay Aaron ya
uyaponyuh unda atnay holag Israel an mete"an didan himpangapu ta engganah nan
papamilyada, ya itudo'yu nan ngadanda, ya lahhinonyun itudo' nan ngadan an amin
nan linala'i. 3 Ya da'yun Aaron ya itudo'yun amin nan ahimpahimpangapun linala'in
muntawon hi ba'inti ya han nahuluk an way ologan muntindaluh ad Israel. 4 Ya ta waday
bumadang ay he"a ya malpuy ohan lala'ih nan hinohhan himpangapu, ya mahapul an
hiyay ap'apudan himpangapu. 5 At hiyatuy ngadan danen linala'in bumadang ay he"a:
An hay holag Reuben hi middum ay da'yu, ya hi Elizur an hina' Shedeur,
6 ya hay holag Simeon ya hi Shelumiel an hina' Zurishaddai,
7 ya hay holag Judah ya hi Nahshon an hina' Amminadab,
8 ya hay holag Issachar ya hi Nethanel an hina' Zuar,
9 ya hay holag Zebulun ya hi Eliab an hina' Helon,
10 ya hay holag Joseph an nalpun Ephraim ya hi Elishama an hina' Ammihud,
ya hay holag Manasseh ya hi Gamaliel an hina' Pedahzur,

* **1:1** Unu Ziv 1, 1444 B.C. Mattig an himpulu ta tulun bulan di naluh an nipalpuh din nakakandad Egypt. (Bahaom nan footnote di Ex. 12:2 ta innilaom di aat nan calendar di Hudyu.)

11 ya hay holag Benjamin ya hi Abidan an hina' Gideoni,
12 ya hay holag Dan ya hi Ahiezer an hina' Ammishaddai,
13 ya hay holag Asher ya hi Pagiel an hina' Okran,
14 ya hay holag Gad ya hi Eliasaph an hina' Deuel,
15 ya hay holag Naphtali ya hi Ahira an hina' Enan."
16 Didanay linala'in hinohhah napto' hinan tatagun i'Israel an diday mumpapto' ay didan himpangapu, ya diday ap'apuh nan do'ol an holag Israel.
17 Ya inamung da Moses ay Aaron nan linala'in nitudo' di ngadanda, 18 ya inamungdan amin nan tatagu, ya eden hopap di algaw hinan miyadwan bulan ya impitudo' di hinohhay ngadanda, ya hay ad holag ay dida, ya nan tutulangda, ya didan hina"ama, ya na'ohha'ohhan nitudo' di ngadandan nilahhin nan linala'in nuntawon hi ba'inti ya han nahuluk. 19 Ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses hi atona. At hidih nan Mapulun an Sinai di nangyapanah nan tatagu.

Nan Holag Reuben
20 Ya hiya hatuy holag Reuben an nan pangpangullun holag Israel: an amin nan linala'in muntawon hi ba'inti ya han nahuluk an olognan muntindalu ya na'yapda ya un na'ohha'ohhan nitudo' di ngadanda, ya hay ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 21 Ya hay uyap nan holag di a'apun Reuben ya napat ta onom di libu ya han lemay gahut.

Nan Holag Simeon
22 Ya hiya hatuy holag Simeon: an amin nan linala'in nuntawon hi ba'inti ya han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya hay ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 23 Ya hay uyap nan holag di a'apun Simeon ya nalema ta han hiyam di libu ta han tuluy gahut.

Nan Holag Gad
24 Ya hiya hatuy holag Gad: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti, ya han nahuluk di tawondan olognan muntindalu ya na'yapda, ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya hay ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 25 Ya hay uyap nan holag di a'apun Gad ya napat ta han lemay libu ya han onom di gahut ta nabongle.

Nan Holag Judah
26 Ya hiya hatuy holag di a'apun Judah: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya na'yapda, ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 27 Ya hay uyap nan holag di a'apun Judah ya napitu ta opat di libu ya han onom di gahut.

Nan Holag Issachar
28 Ya dida hatuy holag ya a'apun Issachar: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 29 Ya danen na'yap ya nan udum an holag ya a'ap'apun Issachar ya nabongle ta opat di libu ya han opat di gahut.

Nan Holag Zebulun
30 Ya dida hatuy holag ya a'ap'apun Zebulun: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya na'yap, ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 31 Ya danen na'yap ya nan udum an holag di a'ap'apun Zebulun ya nabongle ta pituy libu ya han opat di gahut.

Nan Holag Joseph an hi Ephraim
32 Ya dida hatuy holag ya a'ap'apun Joseph an nangadnan hi Ephraim: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya na'yapda, ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 33 Ya danen na'yap ya nan udum an holag ya a'ap'apun Ephraim ya napat di libu ya han lemay gahut.

Nan Holag Joseph an hi Manasseh
34 Ya dida hatuy holag ya a'ap'apun Manasseh: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya na'yapda, ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 35 Ya danen na'yap ya nan udum an holag di a'ap'apun Manasseh ya tulumpulu ta duway libu ya han duway gahut.

Nan Holag Benjamin

36 Ya dida hatuy holag ya a'ap'apun Benjamin: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya
han nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda,
ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 37 Ya danen na'yap ya nan
udum an holag ya a'ap'apun Benjamin ya tulumpulu ta lemay libu ya han opat di gahut.

Nan Holag Dan

38 Ya dida hatuy holag ya a'ap'apun Dan: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han
nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya na'yapda, ya inohha'ohhadan intudo' di
ngadanda, ya nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 39 Ya danen na'yap
ya nan udum an holag ya a'ap'apun Dan ya nanom ta han duway libu ya han pituy gahut.

Nan Holag Asher

40 Ya hay holag ya a'ap'apun Asher: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han
nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya inohha'ohhadan intudo' di ngadandan, ya
nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 41 Ya danen na'yap ya nan udum
an holag ya a'ap'apun Asher ya napat ya han ohay libu ta han lemay gahut.

Nan Holag Naphtali

42 Ya hay holag ya a'ap'apun Naphtali: an amin nan linala'in mete"ah ba'inti ya han
nahuluk di tawondan ologdan muntindalu ya inohha'ohhadan intudo' di ngadanda, ya
nan ad holag ay didan himpangapu, ya didan hina"ama. 43 Ya danen na'yap ya nan udum
an holag ya a'ap'apun Naphtali ya nabongle ta tuluy libu ta han opat di gahut.
44 Ya didanay enyap da Moses ay Aaron an intudo'da, ya nan himpulu ta duwan
a'ap'apun mangipangpanguluh nan holag Israel ya way ohan didaan impapto'na didan
himpangapu. 45 Ya umat goh hinan linala'in ahimpahimpangapun holag Israel ti an amin
nan way ologan muntindalu ya na'yapda goh. 46 Ya hay lammung an amin di uyapda ya
onom di gahut ta han tuluy libu ya han lemay gahut ta nabongle.

Nan Holag Levi

47 Mu an amin nan ahimpahimpangapu an holag Levi ya agguyda niddum an na'yap.
48 Ti inalin Apo Dios ay Moses di, 49 "Ya hay mahapul ya adim pi'yuyap nan holag Levi
unu iddum hinan na'yap an udumnan holag Israel. 50 Mu hay atom ya pot'om nan holag
Levi ta diday okod an manalimun hinan Tuldan Abung hi wada' an Dios an nihinan
nan Uldin ya an amin nan alimatungna. Ya diday mami'ug hinan Tuldan Abung ya nan
alimatungna, ya dida goh di manalimun an mangipapto'. At hay ihinan nan puntuldaanda
ya nan nunlene'woh di Tuldan Abung hi wada' an Dios. 51 Ya wa ay ta mumbotan ayu ya
mahapul an nan holag Levi di okod an mama'ah, ya dida goh di okod an mangipata'dog
hinan Tuldan Abung hi wada' an Dios an puntuldaandah nan aha"adana. Ya wa ay di
umuy meheggon hinan Tuldan Abung an bo'on holag Levi ya mahapul an mapatoy. 52 Ya
an amin nan holag Israel ya ma'uhi'uhig di umapalanda ti way ohah nan himpangapu
ya waday bantiladah nan puntuldaanda. 53 Mu nan holag Levi ya umapaldah nan
nunlene'woh nan Tuldan Abung hi wada' an Dios ta diday manalimun ya mungguwalya
ta mi'id ah tagun umuy meheggon ta adi' moltaon nan holag Israel."
54 At an amin nan immandal Apo Dios ay Moses ya hiyay inunud nan holag Israel.

2

Hay Namanuhandah nan Nungkampuan nan Hinohhan Himpangapu

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron an inalinay, 2 "Ya way ohah nan holag
Israel ya iyammaday tuldah ihinandah nan way bantilada ta pangimmatunan ay didan
ohan himpangapu. Ya ibataanday pangiyammandah nan tuldada, mu punlene'wohondah
nan Abung an Tuldan awada' an Dios."

Nan Appit hi Buhu'an di Algaw

3 Ya hidih nan appit hi buhu'an di algaw di nihinan nan bantilan di holag Judah,* at
hidiy puntuldaan nan titindaluna. Ya hay mangipangpanguluh nan tatagun Judah ya
hi Nahshon an lala'in imbaluy Amminadab. 4 Ya hay lammung di uyap nan tatagu ya
napitu ta opat di libu ya han onom di gahut.†
5 Ya hay mehnod ay dida an muntulda ya nan himpangapun holag Issachar, ya hay
mangipangpangulun dida ya hi Nethanel an hina' Zuar. 6 Ya hay lammung di uyapda ya
nabongle ta opat di libu ya han opat di gahut.

* **2:3** Hay alyon nan hudhud di Hudyu ya waday *layon* an nipattig hinan bantilan di holag Judah, ya makulug nin ti dumalat nan nitudo' hinan Ezek. 1:10 ya Rev. 4:7. † **2:4** Henen bilang an 74,600 ya bilang di *titindalun* holag Judah ya anggay (Num. 1:27), at do'do'ol di niddum ay dida ti agguy ne'e'yap nan binabai, ya nan ungunga, ya nan ung'ungungnga.

7 Ya hay mehnod ay Issachar an umapal ya nan a'apun Zebulun, ya hay mangipang-
pangulun dida an a'apun Zebulun ya hi Eliab an hina' Helon. 8 Ya hay lammung di
uyapda ya nabongle ta pituy libu ya han opat di gahut.
9 Ya an amin hanan tatagun napto' an immapal an a'apun da Judah ya hay lammung
di uyapdan amin ya hinggahut ta han nawalu ta han onom di libu ya han opat di gahut.
Ya wa ay ta mumbotanda ya diday mahhun hi mangipangpang'uh nan akakanda.‡

Nan Appit hi Agwan hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw

10 Ya hidih nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw di niha"adan nan
bantilan Reuben,§ at hidiy puntuldaan nan titindaluna. Ya hay mangipangpangulun
dida ya hi Elizur an lala'in hina' Shedeur. 11 Ya hay lammung di uyapda ya napat ta han
onom ya han lemay gahut.
12 Ya hay mun'apal hi mehnod ay Reuben ya nan a'apun Simeon, ya hay mangipang-
pangulun dida ya hi Shelumiel an hina' Zurishaddai. 13 Ya hay lammung di uyapda ya
nabongle ta hiyam di libu ya han tuluy gahut.
14 Ya hay mehnod an muntulda ya nan himpangapu an dana' Gad. Ya hay mangipang-
pangulun dida ya hi Eliasaph an lala'in hina' Deuel. 15 Ya hay lammung di uyapda ya
napat ta han lemay libu ya han onom di gahut ta han nabongle.
16 Ya hiyah te uyap an amin nan tindalun nalpuh nan appit di nuntuldaan da Reuben,
ya hay lammung di uyap an amin nan tindalu ya hinggahut ta han nabongle ta ohay
libu ya han opat di gahut ta nabongle. Ya wa ay ta mumbotanda ya diday mehnod an
mi'bulog hinan a'apun Judah.
17 Ya wa ay ta mekak nan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios ya nan holag Levi ya
diday migagwah nan duwan himpampun hinan pumbotananda. Ya mipaddung hi aat
di napanuhan di nuntuldaanday aat goh di panuh nan pumbotananda an way ohaan
mihihinnadah nan wadan di bantilada.

Nan Appit di Alimuhan di Algaw

18 Ya hidih appit di alimuhan di algaw di niha"adan nan bantilan Ephraim,* at
hidiy nuntuldaanda. Ya hay mangipangpangulun dida ya hi Elishama an lala'in hina'
Ammihud. 19 Ya hay lammung di uyapda ya napat di libu ta han lemay gahut.
20 Ya hay mehnod goh hi muntulda ya nan himpangapu an dana' Manasseh. Ya hay
mangipangpangulun dida ya hi Gamaliel an lala'in hina' Pedahzur. 21 Ya hay lammung
di uyapdan na'uhig ya tulumpulu ta duway libu ta han duway gahut.
22 Ya hay mehnod goh an muntulda ya dana' Benjamin. Ya hay mangipangpangulun
dida ya hi Abidan an lala'in hina' Gideoni. 23 Ya hay lammung di uyapdan na'uhig ya
tulumpulu ta han lemay libu ta han opat di gahut.
24 Ya hay na'yap hi lammung nan tatagun nuntuldah nan awadan dana' Ephraim ya
hinggahut ta han waluy libu ya han hinggahut. Ya diday miyatluh mi'bulog an umuy
mumbotan.

Nan Appit hi Iggid hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw

25 Ya hay muntuldah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya dana' Dan
hinan wadan di bantilada.† Ya hay mangipangpangulun dida ya hi Ahiezer an hina'
Ammishaddai. 26 Ya hay uyapdan amin ya nanom ta han duway libu ya han pituy gahut.
27 Ya hay mehnod an umapal ya dana' Asher. Ya hay mangipangpangulun dida ya hi
Pagiel an lala'in hina' Okran. 28 Ya hay lammung di uyapdan amin ya napat ta han ohay
libu ya han lemay gahut.
29 Ya hay mehnod an muntulda ya dana' Naphtali. Ya hay mangipangpangulu ya hi
Ahira an lala'in hina' Enan. 30 Ya hay lammung di uyapda ya nabongle ta tuluy libu ta
han opat di gahut.
31 Ya hay uyap an amin nan immapal hinan awadan nan a'apun Dan ya hinggahut ta
han nabongle ta pituy libu ya han onom di gahut. Ya diday miyangunuh an mi'bulog an
ipangulun nan bantilada.

---

‡ **2:9** Gapu ta diday mahhun an mangipangpang'uh nan akakandah abulogandah nan mapulun ya gapu goh ta nan bantilan Judah an waday layona di o'odnanda (Num. 10:14) at mattig an hay ipa"elna ya nan pundalanan Jesu Kristun ay Layon an malpuh nan himpampun an holag Judah ta umuyna amehon nan buhulnah nan Punligatan di Tatagu (Rev. 5:5).

§ **2:10** Hay alyon nan hudhud di Hudyu ya waday *tagu* an nipattig hinan bantilan di holag Reuben (Ezek. 1:10; Rev. 4:7).

* **2:18** Hay alyon nan hudhud di Hudyu ya waday *baka* an nipattig hinan bantilan di holag Ephraim (Ezek. 1:10; Rev. 4:7).

† **2:25** Hay alyon nan hudhud di Hudyu ya waday *agila* an nipattig hinan bantilan di holag Dan (Ezek. 1:10; Rev. 4:7).

32 Hiyanay uyap an amin di holag Israel an nan nalpuh nan ahimpahimpangapu. Hay
uyapdan amin ya onom di gahut ta han tuluy libu ya han lemay gahut ta nabongle.‡ 33 Mu
nan holag Levi ya agguyda niddum an ne'e'yap hinan holag Israel ti hiyah ne immandal
Apo Dios ay Moses. 34 At nan holag Israel ya inatdan amin nan immandal Apo Dios ay
Moses. At hiyah ne inatda an way ohaan nuntuldah nan wadan di bantilada, ya umat goh
hinay inatdan numbotan ti nalalammungda nan himpangapu an mabulog.

3

Nan Holag Aaron

1 Ya hiya hatuy holag Aaron ya hi Moses hidin gutud di ni'hapitan Apo Dios ay Moses
hinan Duntug an Sinai.
2 Ya hay ngadan nan linala'in imbabaluy Aaron ya hi Nadab an pangpangullu, ya un hi
Abihu, ya un hi Eleazar, ya un hi Ithamar. 3 Hiya hanay ngadan nan linala'in imbabaluy
Aaron an muntamuh tamun Apo Dios, ya nahiitandah nan lanan danum, ya nidawatda ta
hi Apo Dios di itamuanda. 4 Mu da Nadab ay Abihu ya natoyda ti dimmalat nan nibahhaw
an nun'onngandan apuy ay Apo Dios hi awadandah nan Mapulun an Sinai.* Ya mi'id
holagdan duwa. At da Eleazar ay Ithamar di nihukat an numpadih din gutud di atagun
Aaron an hi amada.

Nan Holag Levi di Napto' ta nan Tamun Apo Dios Itamuda

5 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 6 “Iyuymu nan holag Levi, ya impa'innilam didah nan
Nabagtun Padin hi Aaron ta bumadangdan hiya. 7 Ya badangandah Aaron ya nan tataguh
nan way hinagang di Tuldan Abung hi wada' an Dios ta diday mangitamuh nan matamuan
hinan Me'gonan an Kuwaltu. 8 Ya diday manalimun an amin hinan gina'un di Tuldan
Abung hi wada' an Dios, ya diday mangitamuh nan matamuan hinan pundayawan nan
holag Israel. 9 Ya nan holag Levi di bumadang ay Aaron ya nan linala'in imbabaluyna.
10 Ya pot'om hi Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ta dida ya anggay di mangat hi tamun
di papadi, ya wa ay di udumnah mangat eten tamu an bo'on holag Levi ya mahapul an
mapatoy.”
11 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 12 “Ha"in ya pento"uh Levi ya nan holagna
ay didan holag Israel ta diday mipallog hinan linala'in papangpangullun itungaw nan
binabain holag Israel, at hiyanan mihakup ay Ha"in nan holag Levi. 13 Ti an amin di
pangpangullun imbabaluyyu ya nilahhindah bagi'. Ti hidin numpamataya' hi an amin
hinan papangpangullun linala'in imbabaluy di i'Egypt ya nan nahhun an ini'lum di
a'animalda ya agguy'u ni'patoy di pangpangullun imbabaluy nan holag Israel ya nan
nahhun an ini'lum nan a'animalda ti bagi' dida. Ti Ha"in di na'abbagbagtun Dios.”

Hay Na'yapan nan Holag Levi

14 Ya hidin awadan da Moses hinan Mapulun an Sinai ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses
an inalinay, 15 “Itudo'mun amin nan linala'in holag Levi an mete"ah nan hinohinohhan
pamilya ya didan himpangapu, ya uyapom an mete"ah nan ohay bulana ya han nahuluk.”
16 Ya inat Moses nan inalin Apo Dios ay hiya, at enyapna dida.
17 At hiyatuy ngadan nan tulun linala'in imbaluy Levi an hi Gershon, ya hi Kohath, ya hi
Merari.
18 Ya hiyatuy ngadan nan himpangapu an holag Gershon. At hay ngadan nan linala'in
imbabaluy Gershon ya da Libni ay Shimei.
19 Ya hi Kohath ya opat di linala'in imbabaluyna an hi Amram, ya hi Izhar, ya hi Hebron,
ya hi Uzziel.
20 Ya hi Merari ya duway linala'in imbabaluyna an da Mahli ay Mushi.
Didanay holag di a'apun Levi an himpangapu.
21 Ya duway napu'agan nan a'apun Gershon an nan himpangapun holag Libni ya nan
himpangapun holag Shimei. 22 Ya hay lammung di nitudo' hi uyap nan linala'in holag
Gershon an mete"ah ohay bulan ya han nahuluk ya pituy libu ta han lemay gahut. 23 Ya
nan himpangapun holag Gershon di mungkampuh way agwid nan Tuldan Abung hi wada'
an Dios hi appit di alimuhan di algaw. 24 Ya hay mangipangpanguluh nan tatagun holag di
a'apun Gershon ya hi Eliasaph an hina' Lael. 25 Ya hay tamun nan linala'in holag Gershon
ya diday okod an manalimun hinan atap di Tuldan Abung'u an Dios, ya nan kultina, ya

‡ **2:32** Hiyah ne uyap di titindalu ya anggay, ya mahapul an ma'udman mah ni' hi 22,000 an holag Levi (Num. 3:39) ta umuy hi 625,550. Mu adi middum nan binabai ya nan linala'in agguy nunduwampuluy tawonda, at mid mapto' ya hay uyapdan amin an holag Israel ya duwa unu tuluy milyon, unu nahuluk. * **3:4** Lev. 10:1-3.

nan kultinan di pantaw nan Tuldan Abung, 26 ya nan kultinah nan luhud hi gettaw, ya
nan kultinan di pantaw hinan luhud an nunlene'woh hinan Tuldan Abung.
27 Ya opat di himpangapuh napu'agan nan a'apun Kohath an dana' Amram, ya hi Izhar,
ya hi Hebron, ya hi Uzziel. 28 Ya hay uyap an amin di linala'in mete"ah ohay bulan ya
han nahuluk ya waluy libu ta han onom di gahut. At diday okod an manalimun hinan
Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya nan Me'gonan an Kuwaltu. 29 Ya hay ihinan di tuldan
nan linala'in holag Kohath ya medelloh hinan Tuldan Abung'u an Dios hi appit hi agwan
hi un hagangon di buhu'an di algaw. 30 Ya hay mangipangpanguluh nan holag di a'apun
Kohath ya hi Elizaphan an lala'in imbaluy Uzziel. 31 Ya diday okod an manalimun hinan
Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin, ya nan lamehaan, ya nan ipattu'an di hilaw, ya
nan duwan pun'onngan, ya nan gina'uh nan Me'gonan an Kuwaltu, ya nan kultina, ya nan
udum an matamuan. 32 Ya nan imbaluy Aaron an hi Eleazar di hiyay ap'apun an amin
nan a'ap'apuh nan holag Levi, ya hiyay mangipapto' hinan muntamuh nan Me'gonan an
Kuwaltu.
33 Ya duwan himpangapuy napu'agan nan a'apun Merari an dana' Mahli ay Mushi. 34 Ya
hay lammung di uyap nan linala'in holagda an mete"ah ohay bulan ya han nahuluk ya
onom di libu ya han duway gahut. 35 Ya hay ap'apun nan himpangapun dana' Merari ya
hi Zuriel an hina' Abihail. Ya hay pangihinandah nan tuldan abungda ya nan pangngel
di Tuldan Abung hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. 36 Ya hay itamun
nan holag Merari ya diday okod hinan ayiw an niyammah nan da'lig di Tuldan Abung'u
an Dios, ya nan tu'udna, ya nan modidi, ya nan ipattu'an di tu'ud, ya an amin nan
alimatungna, at didan amin di okod ay danen tamuda. 37 Ya dida goh di manalimun hinan
tu'ud di nunlene'woh an luhud, ya nan ipabunanda an nan palo', ya nan talin an hogwod.
38 Ya da Moses ay Aaron ya nan linala'in imbabaluyday muntuldah appit di hinagang
nan Tuldan Abung'u an Dios hi appit di buhu'an di algaw. Ya diday okod an manalimun
hinan Me'gonan an Kuwaltu ya nan holag Israel. Ya wa ay di nat'on an tagun meheggon
hinan Me'gonan an Kuwaltu ya mahapul an mapatoy.
39 Ya hay lammung di uyap an amin di linala'in mete"ah ohay bulan ta han nahuluk
hi enyap Moses ay didan na'uhi'uhig an ahimpahimpangapu ya ba'inti ta duway libu an
hiyah ne immandal Apo Dios hi atonda.

Nan Holag Levi di Mihandih nan Pangpangulluh Mitungaw an Lala'i

40 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Uyapom an amin nan papangpangullun linala'in
holag Israel an mete"ah ohay bulan ya han nahuluk, ya intudo'muy ngadanda. 41 Ya
ilahhinmu nan holag Levi ta bagi' dida ta diday mihandih nan papangpangullun linala'in
imbabaluy di holag Israel, ya nan a'animal di holag Levi ya diday mihandih nan mahhun
an i'lum nan a'animal di holag Israel. Ha"in hi Apo Dios.”
42 At intudo' Moses an amin nan papangpangullun linala'ih nan holag Israel ti hiyah ne
immandal Apo Dios ay hiya. 43 Ya hay lammung di uyap an amin nan papangpangullun
linala'in mete"ah ohay bulan ya han nahuluk an nitudo' di ngadanda ya ba'inti ta han
duway libu ya han duway gahut ya napitu ta tulu.
44 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 45 “An amin nan holag Levi ya diday
mihandih nan papangpangullun linala'in holag Israel, ya nan a'animal nan holag Levi
di mihandih nan mahhun an i'lum nan a'animal di holag Israel. Ti Ha"in ad bagih nan
holag Levi ti Ha"in hi Apo Dios an nabagbagtu. 46 Ya hay mahandian ya duway gahut ta
han napitu ta tuluh nan linala'in papangpangullun imbabaluy di tatagun holag Israel ti
do'do"ol di uyapda ya un nan holag Levi 47 an hay bayad di ohah pangpangullu ya lemah
silver an miyunnudan hinan kiluh nan Tuldan Abung. 48 Ya idatmun da Aaron ya nan
linala'in imbabaluyna nan pihhu an bayad nan mahandian.”
49 Ya inamung Moses nan pihhun mihandih nan nahawal an tatagun agguy hinandian
Levi. 50 Ya hay lammung di kilun an amin nan inamungnan silver an handin nan
papangpangullun imbabaluy di holag Israel ya hinlibu ta han tuluy gahut ta han nanom ta
lema an miyunnudan hinan pungkilun nan Tuldan Abung. 51 At indat Moses ay da Aaron
ya nan linala'in imbabaluynah den silver an bayad daden linala'i ti hiyay inalin Apo Dios
ay Moses.

4

Hay Tamun an Amin nan Holag Levi an Napu'agan da Kohath

1 Ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron di. 2 “Uhigonyun itudo' nan linala'in
imbabaluy nan holag Kohath, ya uyaponyu didan hinohhan hinhomolag an mete"ah nan
himpangapu ta nangamung hinan nunhina"ama. 3 At mete"ah muntawon hi tulumpulu
ta engganah nabongle an way abalinandan muntamuh nan Tuldan Abung'u an Dios.

4 At hay tamun nan linala'in holag Kohath ya dida goh manalimun hinan me'gonan
an gina'un nan Tuldan Abung. 5 Ya wa ay ta mitolman nan Tuldan Abung ya humgop
da Aaron ya nan linala'in imbabaluynah nan Tuldan Abung ta anonda nan kultina an
niholda' ya nan kultinan inhophopdah nan Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin. 6 Ya
igottapdan ihophop nan ma"aphod an lalat an nalpuh up'up di animal an dugong, ya
enegtapda goh hinan tu'yapna nan mumpugagaw* an lo'ob, ya impahduda nan attang
hinan ipahduanda.
7 Ya ap'apandah lo'ob an mumpugagaw nan lamehaan an ipattu'an di munnononnong
an tinapay, ya duyu, ya nan malukung, ya nan alubna, ya nan ittuwan di danum, ya nan
tinapay an mahapul an munnonong an mipapattang. 8 Ya hinophopandan amin hinan
lo'ob an mumbobollah, ya inggottapdan ihophop nan lalat an nalpuh up'up di dugong ta
nalpah ay ya impahduda nan attang.
9 Ya alanda nan lo'ob an mumpugagaw ta hophopanda nan ipattu'an di hilaw, ya nan
hilawna, ya nan ipit, ya nan ittuwan di dapul, ya nan ittuwan di lana an panilaw. 10 Ya
teneplagandan amin hanan gina'una, ya imbi'lugdah nan lalat an up'up di dugong, ya
inhinadah nan ipahduan di attang.
11 Ya hophopandah nan mumpugagaw an lo'ob nan balitu' an pun'onngan, ya ginotta-
pandah nan lalat an nalpuh up'up di dugong, ya impahduday attangna.
12 Ya alandan amin nan gina'un ma'usal hinan Me'gonan an Kuwaltu, ya teneplagandah
nan lo'ob an mumpugagaw, ya ginottapandah nan lalat an nalpuh up'up di dugong, ya
inhinadah nan way ipahduan di attang.
13 Ya anondah mahhun nan dapul hinan pun'onngan ya unda hophopan hinan mumpu-
gagaw an lo'ob. 14 Ya impattu'dan amin nan gina'uh nan pun'onngan an nan ittuwan di
dapul, ya nan tuwi', ya nan daludun di dapul, ya nan batya. Ya imbi'lugdah nan lalat an
up'up di dugong, ya impahduday attangna an ayiw.
15 Ya unat goh lempah da Aaron ya nan linala'in imbabaluynan nami'lug hinan
mun'a'e'gonan an gina'u ta ipadehdan mumbotan ya immuyda nan holag Kohath ta diday
mangiyattang. Mu mahapul an adida ahan dapoon nan me'gonan an gina'u ti matoyda.
At nan linala'in imbabaluy Kohath di mangiyattang an amin hinan alimatung nan Tuldan
Abung'un Dios.
16 Ya hay tamun Eleazar an lala'in imbaluy Aaron an Nabagtun Padi ya hiyay manal-
imun hinan lanan ma'usal hinan hilaw, ya nan ma"aphod di hunghungnan incense, ya
nan me'nong hi abigabigat an Onong an Ma'an, ya nan lanan ma'usal hinan way midawat.
Ya hiyay okod an manalimun hinan Tuldan Abung'un Dios, ya an amin nan ma'usal an
wah di, ya nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya nan gina'una."
17 Ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, 18 "Adiyu pogpogon nan holag Kohath
hi iddumandah nan holag Levi. 19 Ta adida matoy hinan eheggonandah nan me'gonan
an alimatung ya umat hituy atonyun dida ta da Aaron ya nan imbabaluynan papadi ya
umuydah nan Me'gonan an Kuwaltu, ya impiyapongday tamun di hinohhah mabalin hi
odnanda. 20 Mu nan holag Kohath ya mahapul an adida humgop an umuy tigon nan
me'gonan an alimatung an ta"on un na'amtang ti matoyda."

Hay Tamun Dana' Gershon an Nalpuh Holag Levi

21 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 22 "Uyapom nan linala'in imbabaluy Gershon an
mete"an didan himpangapu ta nangamung hinan hinohhan pamilya. 23 Ya mete"ah
muntawon hi tulumpulu ta engganah muntawon hi nabongle ya itudo'mu nan way
olognan muntamu ta muntamudah nan Tuldan Abung'un Dios.
24 At hiyah ne aton nan holag di a'apun Gershon ti diday muntamu ya mumpi'ug. 25 At
diday mami'ug hinan kultinan di Tuldan Abung'un Dios an migottap hinan atapna, an
nan ma"aphod an lalat an up'up di animal an dugong, ya nan kultinan di pantaw nan
Tuldan Abung, 26 ya nan kultinan di gettaw nan nunlene'woh hinan Tuldan Abung'un
Dios, ya nan pun'onngan, ya nan talin, ya an amin nan udum an alimatungna an ma'usal.
Ya nan holag Gershon di mangat an amin ay daten tamu. 27 Ya da Aaron ya nan
linala'in imbabaluynay okod an mangimandal hinan holag Gershon hi atonda ta itududay
pi'ugondah nan puntamuanda. At imandalmu ay didan hinohhay tamu ta hiyay atonda.
28 Ya hiya hatuy tamuan nan linala'in imbabaluy di holag Gershon hinan Tuldan Abung'un
Dios. Ya hay mangimandal hinan tamuda ya hi Ithamar an lala'in imbaluy Aaron an
Nabagtun Padi."

Hay Tamun nan A'apun Levi an Holag Merari

* **4:6** Unu blue.

29 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya uyapom nan na'uhi'uhig an holag di a'apun Merari, 30 ya
mete"ah muntawon hi tulumpulu ta engganah muntawon hi nabongle ya itudo'mu nan
way olognan muntamu ta diday muntamuh nan Tuldan Abung'un Dios an a'amungan.
31 At hiyah te tamudah nan Tuldan Abung an diday mami'ug hinan tablan nen abung, ya
an amin nan modidina, ya nan tu'udna, ya nan palo', ya nan ipabunan di tu'ud. 32 Ya nan
tu'ud di luhud nan nunlene'woh, ya nan nipabunan di tu'ud, ya nan palo', ya nan talin an
hogwod, ya an amin nan udum an ma'usal hi puntamuanda. Ya ipiyapongmuy odnan di
hinohha. 33 Hiyanay tamun nan linala'in imbabaluy dana' Merari hinan Tuldan Abung'un
Dios an ipapto' Ithamar an hina' Aaron an Nabagtun Padi.”

Hay Uyap nan Holag di A'apun Levi an Muntamu

34 Ya da Moses ay Aaron ya nan a'ap'apun nan tatagu ya enyapda nan a'apun Kohath
an na'uhi'uhig di nahlagandan pamilya. 35 Ya mete"ah nan muntawon hi tulumpulu ta
engganah nan muntawon hi nabongle an ologdan muntamu ta diday muntamuh nan
Tuldan Abung hi wadan Apo Dios 36 ya duway libu ya han pituy gahut ta nabongley
uyapdan amin an himpangapu. 37 Hiyah te uyap an amin di holag Kohath an muntamuh
nan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios an enyap da Moses ay Aaron ti hiyah ne din
immandal Apo Dios ay Moses hi atona.

38 Ya hiyah ne na'yap hinan linala'in imbabaluy Gershon an didan himpangapu ta
engganah nan munhina"ama. 39 Ya mete"ah muntawon hi tulumpulu ta engganah nan
muntawon hi nabongle an ologdan muntamu ta muntamudah nan Tuldan Abung hi
wadan Apo Dios 40 ya hay lammung di uyapdan amin an himpangapu ya duway libu ya
han onom di gahut ta han tulumpulu. 41 Hiyanay lammung di na'yap an linala'in holag di
a'apun Gershon an muntamuh nan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios. At enyap da Moses
ay Aaron dida ti hiyah ne immandal Apo Dios.

42 Ya hiyah te na'yap hinan holag di a'apun Merari an didan himpangapu ta engganah
nan nunhina"ama 43 an mete"ah nan muntawon hi tulumpulu ta engganah muntawon hi
nabongle an ologdan muntamu ta muntamudah nan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios,
44 ya hay lammung di uyapdan amin an himpangapu ya tuluy libu ta han duway gahut.
45 Hiyah te lammung di uyap di holag di a'apun Merari an enyap da Moses ay Aaron an
hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses.

46 Ya hay lammung an amin nan holag Levi an enyap da Moses ay Aaron ya nan
a'ap'apun di holag Israel an mete"an didan himpangapu ta engganah nan munhina"ama
47 an nan mete"ah nan muntawon hi tulumpulu ta engganah nan muntawon hi nabongle
an immuy muntamu ya mun'attang hinan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios 48 ya hay
lammung di uyapdan amin an linala'i ya waluy libu ta han lemay gahut ya han nawalu.
49 Ya hiyah te immandal Apo Dios ay Moses, ya impiyapongnay tamun di hinohha ya nan
pi'ugonda.

At intudo' Moses didan amin ti hiyah ne immandal Apo Dios ay hiya.

5

Nan Pamakakandah nan Tatagun Niyuldin an Nappuhiy Odolda

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 “Mandalom nan holag Israel ta pakakondah nan
immapalanda nan nun'apalla', ya nan way bumuhu' an dalan nalpuh odolna, ya an amin
nan alyon di Uldin an nappuhiy odolda an dumalat di nanapaandah nan natoy. 3 Ya
pakakonyu danen linala'i unu binabai ta ibataanyu didah nan immapalanyu ta adida
puhion nan numpunhituwanyu ti wadaa' an middum ay da'yu.”

4 Ya inunud nan holag Israel, at numpakakda didah nan immapalanda. At inatda ti
hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses.

Hay Ma'at hinan Numbahol

5 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 6 “Mi'hapit'ah nan holag Israel, ya
alyom ay diday, Wa ay di lala'i unu babain mangat hi nappuhih nan ibbana ya agguyna
inunud nan Uldin Apo Dios at henen tagu ya mabaholan. 7 At mahapul an itutuyuna nan
numbaholana, ya bayadana nan moltan di baholna, ya inudmanah ba'intih porcento, ya
indatnah nan tagun nangatanah nappuhi. 8 Mu gulat ta mi'id a'aginah pangidatanah nan
bayad di baholna ya henen bayad ya bagi' an Dios, at midat hinan padi an middum hinan
manilhig an kalnilu an me'nong ta Onong di Bahol. 9 Ya an amin nan nilahhin an e'nong
nan holag Israel ay Ha"in an Dios an midat hinan padi ya henen padiy ad bagih nan midat.
10 Ya nan milahhin an e'nong di hinohhan tagu ya bagin nan padi.”

Nan Uldin hi Aat nan Mun'annel an Lala'i

11 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 12 “Alyom hinan tatagun holag Israel di,
Wa ay di babai an nangilugtap hi ahawana 13 ti enelo' di ohan lala'i, mu agguy inilan nan
ahawana, 14 ya la'tot ya han ahawanan lala'i ya nipaddeh ya immilugtap unu nun'olom
an ta"on hi mi'id di inatnah nappuhi, 15 ya iyuy nan lala'i han ahawanah nan padi, ya
odnanay e'nongna an ohay halub an alenah barle, mu adina udman hi mantika unu nan
incense ti hiyah ne Onong di Annel, ya me'nong ta panginnilaan hi un numbahol henen
babai.
16 At iyuy nan padih nen babai, ya eheggonah nan awada'. 17 Ya alan nan padi nan
me'gonan an danum an nittuh nan pannuman, ya inummal hi hupu' hinan dotal di Tuldan
Abung hi wada', ya inittunah nan danum. 18 Ya iyuy nan padi nan babai, ya inhagangna
hiyah nan awada' an Dios, ya enyaynay buu'na,* ya impadonan hiya nan onong an
mangipanomnom an hiyah ne Onong di Annel, ya nan padiy mangdon hinan mun'aklit an
danum an mangidat hi moltana. 19 Ya nunhapataon nan padih nen babain alyonan hiyay,
Gulat ta immannung an mi'id nangelo' ay he"ah udumnan lala'i ya agguymu inlugtapan hi
ahawam at mi'id di baholmu at heten danum an umidat hi idut ya mi'id di nappuhih ma'at
ay he"a! 20 Mu gulat ta inlugtapam hi ahawam an waday nangelo' ay he"ah udumnah
lala'i 21 at ma'idutan'a, at he"ay pangipa'annunga' an Dios hinan idut ta pangitigan nan
ni'babluyam hi un'a mabo'nan, ya adi'a umimbaluy! 22 At heten danum an mangidat hi
molta ya umuy hi putum ta mabo'nan'a, ya hiyay dumalat hi adim pun'imbaluyan!
Ya mahapul an tobalon han babain alyonay, Oo, mipa'annung.†
23 Ya an amin hatun na'at an idut ya intudo' nan padih nan pepel, ya inulahanah nan
mun'aklit an danum. 24 Ya mahapul an ipa'inumnan den babai nan danum an mun'aklit
an umidat hi idut, at umuy hi putuna nan danum, ya malmuy nidugah an paddungnay
holtapona. 25 Ya alan nan padi nan inodnan nan babai an bogah an Onong di Annel, ya
inlayatnah den onong hinan hinagang'un Dios, ya inyuynah nan pun'onngan an e'nong.
26 Ya innal nan padiy hinggamal eden bogah an Onong an Ma'an ta mangipanomnom, ya
genhobnah nan pun'onngan. Ya unat goh nalpah ya impa'inumnah nan babai nan danum.
27 Ya gulat ta immannung an numbahol heden babai ti inlugtapna han ahawana at
heden danum an umidat hi idut an ininumna ya idatnay nunheglah munha'it. At heden
putun den babai ya mabo'nan, ya adi mahlag. At innilaon nan ni'babluyana an hiya ya
na'idutan. 28 Mu gulat ta nan babai ya agguy numbahol ti mi'id inatnah nappuhi at mi'id
al'alin hiya, at dumo'ol di holagna.
29 At hiyah te uldin hi ma'at hi un way mun'annel ti wa ay ta nan babai ya inlugtapanah
ahawana at mumbahol. 30 Unu gulat ta mun'annel han lala'i an e'lomnay un way enelo'
nan ahawana at iyuyna nan ahawanah nan awadan di hinagang'un Dios ta nan padiy
mangat hinan uldin di annel eden babai. 31 Ya henen lala'in ahawana ya agguy ni'bahol,
mu han babain ahawanay numbahol, ya hiyay munholtap hinan molta.”

6

Uldin nan Mibilang hi Nazirite

1 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 2 “Mi'hapit'ah nan holag Israel ta
alyom ay diday, Gulat ta waday lala'i unu babaih mamhod an mangilahhin hi odolna ta
midawat ay Apo Dios ta mibilang hi Nazirite 3 ya mahapul an adi uminum hi bayah, ya
adi goh ahan uminum hinan bumutong. Ya adi goh uminum hi danum di greyp an ta"on
un adi bumutong, ya adi goh uman hi bungana an ta"on nan mamaganan.* 4 Ya heden
pangilahhinanah odolna ya adina goh onon di bungan nan greyp an ta"on nan bugwana
unu upa'na.
5 Ya henen nidawatanan Apo Dios ya adina ahan ipa'lot di buu'na ta engganah un
magtud heden algaw an nangidawatanah odolnan Apo Dios. Ya heden nidawatana ya
mahapul an me'gonan ya ipa'adu"oyna nan buu'na. 6 Ya henen algaw an nidawatanan
Apo Dios ya adina dapoon di odol di natoy an tagu. 7 Ya ta"on un hi amanay natoy, unu hi
inana, unu nan a'agina, ya adina dapoon ta adi malugitan ti agguy nagtud heden algaw an
nidawatanan Apo Dios hi tamuna. 8 At henen algaw hi nidawatana ya milahhin hi pannig
Apo Dios.
9 Ya gulat ta himbumagga ya way matoy ya nedeneh ay hiya, ya dinapana, at nahewa'el
heden nangidawatanah odolna. At mahapul an ipamukmuknay ulunah un magtud di
pituy algaw an hiyah ne pangalyan di Uldin an pinumhod di odolna. 10 Ya nan miyawalun

---

* **5:18** Ipa"elna an mahapul an mid mipo"oy ay Apo Dios. † **5:22** Do'ol di mangalih, “Kayah an na"alligat di ma'at hinan babai!” Mu hay maphod hi atondah nan babai ya unda puntapah batu ta engganay un matoy (Lev. 20:10) ti odolna an humalyaondah mahhun ta innilaondah un way baholna unu mi'id. At mattig nan homo' Apo Dios hinan babai. * **6:3** Unu raysins.

algaw ya mahapul an iyuynay duwah balug unu duwah bunun an putta ta idatnah nan padih nan pantaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios. 11 Ya e'nong nan padiy ohan balug ta Onong di Bahol ya nan oha ya Onong an Moghob ta hiyay a'aliwan di bahol nen tagu an dumalat di nanapaanah nan natoy an tagu. Ya henen algaw ya mahapul an ipidwanan mangidawat ay Apo Dios hi odolna. 12 Ti din nangidawatanah odolnah din hopapna ya adi mibilang ti nilahulah an dumalat din natoy, at mahapul an ipidwana goh an mumbilang hi algaw an umat hi bilang din hopapna, at iyuynay kalniluh ohay tawona ta Onong di Nibahhawana.

13 Ya hiyah te uldin hinan nangidawat hi odolnan Apo Dios, ya wa ay ta nagtud heden algaw an nidawatana ya iyuy nan padi hiyah nan pantaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios an a'amungan 14 ta iyuyna e'nong daten tulun kalnilun mi'id ah ganitda, ya ohay tawonan manilhig an kalnilu ta hiyay Onong an Moghob, ya nan ohay tawonan tennan kalnilun mi'id ganitna ta hiyay Onong di Bahol, ya nan ohay tawonan manilhig an kalnilu ta hiyay Onong di Pi'lenggopan, 15 ya iddumda goh di ohay bahkit an agguy nabino'bo'an an tinapay an nan ma'adyamu' an alenay niyamma an nalamutan hi mantika, ya nan ma'an, ya ma'inum an me'nong ta diday Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum.

16 Ya an amin hana ya iyuy nan padih nan awadan di hinagang Apo Dios, ya e'nongna nan Onong di Bahol ya nan Onong an Moghob. 17 Ya e'nongna nan kalnilun Apo Dios ta Onong di Pi'lenggopan, ya iddumnan e'nong goh nan tinapay an nittuh nan bahkit. Ya e'nong goh nan padi nan ma'an ya ma'inum ta Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum. 18 Ya mukmukan den Nazirite nan nidawat an buu'nah nan pantaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios, ya alana nan olot di buu'na an nidawat, ya impulu'nah nan nanghobandah nan Onong di Pi'lenggopan.

19 Ya nalpah ay an namukmukan henen Nazirite ya alan nan padi din nihaang an palpalang di kalnilu, ya inalna goh di ohan tinapay an agguy nabino'bo'an an nittuh bahkit, ya nan mayapit an tinapay an agguy nabino'bo'an ya impadonah nan nunhapata. 20 Ya inlayat nan padi ta e'nongnan Apo Dios ta Onong an Milayat. Ya daten nidawat ya midat hinan padi an middum nan nilayat an boga' ya nan ulpun di kalnilu. Ya nalpah ay ya mabalin an uminum hi bayah henen Nazirite.

21 Hiyanay uldin nan Nazirite an mangihapatan Apo Dios. Mu nan nunhapata an mun'onong hinan pangidawatanah odolna ya nan udum an intulagnah e'nongnan Apo Dios ya mahapul an ipa'annungna nan intulagna ta unudona nan uldin an ma'at hinan ilahhinana."

Nan Wagah di Padin Apo Dios

22 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 23 "Mi'hapit'a ay da Aaron ya nan linala'in imbabaluyna ta alyom ay diday, Hiyah te atonyun munwagah hinan holag Israel, ya umat hituy hapitonyun dida:

24 Wagahan da'yu,
ya halimunan da'yun Apo Dios!
25 Ya hom'on da'yu,
ya ipadutu' goh da'yu!
26 Ya maphod un da'yu halimunan,
ya ipalenggop da'yu!

27 Ya umat hinay atonyun manapit hi ngadan'uh pungwagahyuh nan tatagun holag Israel, at wagaha' goh dida."

7

*Hay Onong nan Nidawat an Tuldan Abung hi Wadan Apo Dios**

1 Ya heden algaw an nangelpahan Moses an nangipata'dog hinan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios ya linamuhanah lana, ya indawatnan Apo Dios, ya indawatna goh an amin nan me'gonan an gina'unah di, ya nan pun'onngan, ya nan gina'una goh. 2 Ya nan a'ap'apun nan mangipapto' ay didan himpangapu an dida din nangipanuh hidin na'yapandan nun'onong. 3 Ya idatday e'nongdan Apo Dios an onom hi punluganan an kalesa an waday hophopna, ya himpulu ta han duwan baka, ya daden hindudwan ap'apu ya ohay kalesa di indatda, ya ohay bakah indat nan hinohhan ap'apu, ya inyuydah nan way hinagang di awadan Apo Dios.

4 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 5 "Abulutom nan e'nongda ta way ma'usal hinan Tuldan Abung'un Dios an a'amungan, ya indatmuh nan holag Levi ti hiyah ne mahapuldah nan tamuda."

* **7:** Heten Numbers chapter 7 di adu"oy an chapter hinan leman liblun intudo' Moses an ma'alih Pentateuch ti 89 an amin di verses.

6 At inyabulut Moses, ya innalna nan punluganan ya baka, ya indatnah nan holag Levi.
7 Ya indatnay duwah nan punluganan, ya opat an bakah nan linala'in imbabaluy Gershon
ti hiyah ne mahapuldah nan tamuda. 8 Ya indatnay opat an punluganan an kalesa ya
walun bakah nan linala'in imbabaluy Merari ti mahapuldah nan tamuda. Ya hi Ithamar
an hina' Aaron an Nabagtun Padiy mangipapto' ay dida. 9 Mu nan holag Kohath ya mi'id
di nidat ay dida ti hay tamuda ya diday manalimun hinan me'gonan an gina'u an diday
gun mami'ug.
10 Ya heden algaw an nangidawatandah nan pun'onngan ya inyuy nan a'ap'apuy
onongda, ya impatangdah nan way hinagang di pun'onngan 11 ti inalin Apo Dios ay Moses
di, “Abigabigat ya ma'ohha'ohha nan a'ap'apun mangiyalih nan e'nongdah nan idawatan
nan pun'onngan.”

Nan Mahhun an Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Judah

12 Ya hay mahhun an mangiyalih ene'nongnah nan hopap di algaw ya hi Nahshon
an lala'in imbaluy Amminadab an holag di a'ap'apun Judah. 13 Ya hay ene'nongna
ya ohan silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an
malukung an hay damotnan nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen
duwa ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 14 ya
ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh
incense), 15 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha
goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 16 ya oha goh
hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 17 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah
manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema
goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. At hiyanay ene'nong Nahshon
an lala'in imbaluy Amminadab.

Nan Miyadwan Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Issachar

18 Ya hay miyadwah algaw ya hi Nethanel an lala'in imbaluy Zuar an mangipapto'
hinan holag Issachar di mangiyuy hi onong. 19 Ya hay ene'nongna ya ohan silver
an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an
hay damotnan nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya
nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 20 ya ohan
duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh
incense), 21 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha
goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 22 ya oha goh
hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 23 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah
manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema
goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. At hiyanay ene'nong Nathanel
an lala'in imbaluy Zuar.

Nan Miyatlun Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Zebulun

24 Ya hay miyatluh algaw ya hi Eliab an lala'in imbaluy Helon an mangipapto' hinan
holag Zebulun di nangiyuy hi ene'nongna. 25 Ya hay ene'nongna ya ohan silver an duyun
hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an hay damotnan
nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena,
ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 26 ya ohan duyun balitu' an hay
damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh incense), 27 ya ohay uyaw
hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw
an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 28 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta
Onong di Bahol, 29 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah manilhig an baka, ya lemay
manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema goh hi uyaw an buta'al hi
kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Eliab an lala'in imbaluy Helon.

Nan Miyapat an Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Reuben

30 Ya hay miyapat hi algaw ya hi Elizur an lala'in imbaluy Shedeur an mangipapto'
hinan holag Reuben di nangiyuy hinan ene'nongna. 31 Ya hay ene'nongna ya ohan
silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung
an hay damotna an nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa
ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 32 ya
ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh

incense), 33 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha
goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 34 ya oha goh
hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 35 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah
manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema
goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Elizur an
lalal'in imbaluy Shedeur.

Nan Miyaleman Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Simeon
36 Ya nan miyalemah algaw ya hi Shelumiel an lala'in imbaluy Zurishaddai an
mangipapto' hinan holag Simeon an didan himpangapuy nangiyuy hi ene'nongna. 37 Ya
hay ene'nongna ya ohan silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya
nan silver an malukung an hay damotna an nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway
kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong
an Ma'an), 38 ya ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy
gramo (ya napnuh incense), 39 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an
kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob,
40 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 41 ya hay Onong di Pi'lenggopan
ya duwah manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng,
ya lema goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong
Shelumiel lala'in imbaluy Zurishaddai.

Nan Miyonom an Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Gad
42 Ya hay miyonom hi algaw ya hi Eliasaph an imbaluy Deuel an mangipapto' hinan
holag Gad di nangiyuy hi ene'nongna. 43 Ya hay ene'nongna ya ohan silver an duyun
hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an hay damotna
an nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena,
ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 44 ya ohan duyun balitu' an hay
damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh incense), 45 ya ohay uyaw
hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw
an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 46 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta
Onong di Bahol, 47 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah manilhig an baka, ya lemay
manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema goh hi uyaw an buta'al hi
kalnilun hinohhay tawonda. Ya hiyanay ene'nong Eliasaph an lala'in imbaluy Deuel.

Nan Miyapitun Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Ephraim
48 Ya hay miyapituh algaw ya hi Elishama an imbaluy Ammihud an mangipapto'
hinan holag Ephraim di nangiyuy hi ene'nongna. 49 Ya hay ene'nongna ya ohan
silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung
an hay damotnan nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa
ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 50 ya
ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh
incense), 51 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha
goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 52 ya oha goh
hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 53 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah
manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema
goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Elishama an
lala'in imbaluy Ammihud.

Nan Miyawalun Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Manasseh
54 Ya hay miyawalun algaw ya hi Gamaliel an lala'in imbaluy Pedahzur an mangi-
papto' hinan holag Manasseh di nangiyuy hi ene'nongna. 55 Ya hay ene'nongna ya ohan
silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung
an hay damotna an nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa
ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 56 ya
ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh
incense), 57 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha
goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 58 ya oha goh
hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 59 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah
manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema

goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Gamaliel an imbaluy Pedazur.

Nan Miyahiyam an Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Benjamin

60 Ya hay miyahiyam hi algaw ya hi Abidan an lala'in imbaluy Gideoni an mangipapto' hinan holag Benjamin ya hiyay nangiyuy hi ene'nongna. 61 Ya hay ene'nongna ya ohan silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an hay damotnan nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 62 ya ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh incense), 63 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 64 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 65 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Abidan an lala'in imbaluy Gideoni.

Nan Miyapulun Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Dan

66 Ya hay miyapuluh algaw ya hi Ahiezer an lala'in imbaluy Ammishaddai an mangipapto' hinan holag Dan di nangiyuy hi ene'nongna. 67 Ya hay ene'nongna ya ohan silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an hay damotnan nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 68 ya ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh incense), 69 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 70 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 71 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Ahiezer an lala'in imbaluy Ammishaddai.

Nan Miyapulu ta Ohay Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Asher

72 Ya hay miyapulu ta ohay algaw ya hi Pagiel an lala'in imbaluy Okran an mangipapto' hinan holag Asher di nangiyuy hi ene'nongna. 73 Ya hay ene'nongna ya ohan silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an hay damotna an nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 74 ya ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh incense), 75 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 76 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 77 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Pagiel an lala'in imbaluy Okran.

Nan Miyapulu ta Duway Algaw:
nan Mumpapto' hinan Holag Naphtali

78 Ya hay miyapulu ta duway algaw ya hi Ahira an lala'in imbaluy Enan an mangipapto' hinan holag Naphtali di nangiyuy hi ene'nongna. 79 Ya hay ene'nongna ya ohan silver an duyun hay damotna ya ohay kilu ya han godwa, ya nan silver an malukung an hay damotnan nikiluh nan me'gonan an kiluan ya godway kilu (ya danen duwa ya nun'apnuh alena, ya nalamutan hi mantika an hiyah ne Onong an Ma'an), 80 ya ohan duyun balitu' an hay damotna ya hinggahut ta han himpuluy gramo (ya napnuh incense), 81 ya ohay uyaw hi manilhig an baka, ya ohay manilhig an kalnilu, ya oha goh an manilhig an uyaw an kalnilun ohay tawona ta Onong an Moghob, 82 ya oha goh hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol, 83 ya hay Onong di Pi'lenggopan ya duwah manilhig an baka, ya lemay manilhig an kalnilu, ya lemah buta'al an gandeng, ya lema goh hi uyaw an buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda. Hiyanay ene'nong Ahira an lala'in imbaluy Enan.

Hay Uyap di Ne'nong

84 Ya hiya hanay ene'nong nan mumpumpapto' hinan holag Israel hidin nangi-
dawatanda ya hiniitandah lana nan pun'onngan:
an himpulu ta duwah silver an duyu,
ya himpulu ta duwah silver an malukung,
ya himpulu ta duwah balitu' an iduh.
85 Ya hay damot nan hinohhan silver an duyu ya ohay kilu ya han nahuluk hi godwa, ya
hay damot nan hinohhan silver an malukung ya nahuluk hi godway kilu. Ya hay lammung
di damot an amin nan silver an duyu ya himpulu ta onom di kilu. 86 Ya hay damot nan
hinohhan himpulu ta duwan balitu' an duyu ya nahuluk hi ohay kilu, ya hay lammung di
damotdan amin ya himpulu ta lemay kilu. 87 Ya hay lammung an amin nan a'animal ta
Onong an Moghob
ya himpulu ta duway manilhig an baka,
ya himpulu ta duwan buta'al an kalnilu,
ya himpulu ta duwan uyaw an kalnilun hinohhay tawonda (ya middum nan Onong
an Ma'an).
Ya hay lammung an amin nan a'animal ta Onong di Bahol ya himpulu ta duwan buta'al
an gandeng.
88 Ya hay lammung an amin nan a'animal an Onong di Pi'lenggopan
ya ba'inti ta opat hi manilhig an baka,
ya nanom hi uyaw an kalnilu,
ya nanom hi buta'al an kalnilun hinohhay tawonda.
Hiya hanan amin di ne'nong hinan nangidawatandah nan pun'onngan hidin naniitan-
dah lana.
89 Ya hinumgup hi Moses eden Tuldan Abung hi wadan Apo Dios an a'amungan ta
ni'hapit ay Hiya, ya dengngolna nan himmapit an nalpuh nan numbattanan din duwan
cherubim an wah nan alub nan Ma'ahhimo' an wadan nan Kahon an Nittuwan di Uldin,
ya ni'hapit ay hiya.

8

Hay Pangiyammandah nan Ipattu'an di Hilaw

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Mi'hapit'a ay Aaron ta alyom ay hiya ta tolgana nan
pitu an hilaw, ya mahapul an mabnangan nan hinagang di ipattu'an nan hilaw."
3 At hi Aaron ya tinolgana nan hilaw, ya inhagangna ta nabnangan henen hinagang nan
ipattu'an di hilaw ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses. 4 Ya hiyah te aat di amman
nan pangipattu'an hi hilaw an hay balitu' di nahibug hi niyamma an nete"ah puuna ta
engganah nan habhabung an niyunnud hinan aat di inalin Apo Dios ay Moses hi umatana.

Hay Nilahhinan di Holag Levi

5 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 6 "Ilahhinmu nan holag Levi hinan holag
Israel, ya leneham dida. 7 Ya umat hituy atom ay dida ta malenehanda: walhiam didah
nan danum an a'aliwan di bahol, ya alyom ta ih'ihanday odolda, ya iloba'day lubungda ta
way atondan malenehan. 8 Ya mun'odondah uyaw an baka, ya iniddumda nan Onong
an Ma'an an nan alenan nalamutan hi mantika, ya nun'odonda goh hi ohah uyaw an
baka ta Onong di Bahol. 9 Ya itnudmu nan holag Levi ta iyuymu didah nan hinagang di
Me'gonan an Kuwaltu, ya amungom an amin nan holag Israel. 10 Ya inyuyna didah nan
way hinagang di awada' an Dios ta ho"on nan holag Israel di uluda. 11 Ya indawat Aaron
ay Ha"in nan holag Levi an paddungnay Onong an Milayat ta midadaanda ta hay tamu'
an Dios di itamuda. 12 Ya ho"on nan holag Levi nan ulun di duwan manilhig an baka. Ta
nalpah ay ya e'nongmun Ha"in an Dios ta nan oha ya Onong di Bahol ya nan oha ya Onong
an Moghob ta way a'aliwan di bahol di holag Levi ta ma'aliwan.
13 Ya ipata'dogmu nan holag Levi hinan way hinagang da Aaron ya nan linala'in
imbabaluyna, ya paddungnay e'nongyu dida ta Onong an Milayat an me'nong ay Ha"in
an Dios. 14 At ilahhinmu nan holag Levi hinan udumnah nan holag Israel ta nan holag
Levi ya mihakupdan Ha"in.
15 Ya nalpah ay an leneneham dida ya inlayatmun e'nong ay Ha"in an Dios at humgopda
mahkay an muntamuh nan Tuldan Abung an pundayawan. 16 Ti dida nan nilahhin hinan
holag Israel ta nidawatdan Ha"in, at bagi' dida ta diday mihukat hinan papangpangullun
linala'in itungaw nan binabain holag Israel. 17 Ti hidin namataya' an amin hinan
papangpangullun linala'in imbaluy di i'Egypt ya inlahhin'uh bagi' nan papangpangullun
linala'in imbabaluy di holag Israel an ta"on nan mahhun an i'lum nan a'animalda. 18 At
hiyanan pento"u nan holag Levi ta diday hukat nan papangpangullun linala'in itungaw di
holag Israel. 19 Ti nan holag Levi nan pento"uh nan holag Israel ta middumdan Aaron ya

nan linala'in imbabaluyna ta bumadangdah nan matamuan hinan Tuldan Abung'un Dios
an a'amungan, ya diday mange'nong hinan Onong di Bahol nan holag Israel ta ma'aliwan
di baholda, ta umuyda ay meheggon hinan Me'gonan an Kuwaltu ya mi'id al'alin didan
adida matoy."
20 At indawat da Moses ay Aaron ya nan holag Israel da Levi an hina"ama ti hiyah ne
immandal Apo Dios hi atonda. 21 At lenenehan nan holag Levi nan odolda, ya inloba'day
lubungda, at indawat Aaron dida ta diday Milayat an Onong ay Apo Dios. Ya ene'nongna
goh nan Onong di Bahol ta a'aliwan di baholda. 22 Ya unat goh nalpah hanan na'at ya
himmigup nan holag Levi hinan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios ta muntamuda, at
binadanganda da Aaron ya nan imbabaluynah nan matamuan. Ya inunud Moses nan
immandal Apo Dios ay hiyah atonah nan holag Levi.
23 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 24 "Hiyah te aton nan linala'in holag Levi
an muntawon hi ba'inti ta lema* ya han nahuluk ya mabalin an umuyda bumadang hinan
Tuldan Abung'un Dios. 25 Mu wa ay ta muntawondah nabongle ya idinongdan muntamu
an mapogpog di puntamuanda. 26 Mu hay atonda ya unda bumadang ya ammunah nan
tamun di i'ibbadan holag Levi ta atonda nan tamuda, mu adida mi'tamuh nan malgom an
tamu. At hiyah ne uldin hi ma'at hi tamun nan holag Levi."

9

Hay Miyadwah Behtan di Namaliwan Apo Dios hinan i'Israel

1 Ya heden hopap di bulan hinan miyadwan tawon* hi nakakan nan tatagud Egypt hidin
awadandah nan Mapulun an Sinai ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay Moses an inalinay,
2 "Alyom hinan holag Israel an gunda nomnomon an ibehtaan heden algaw hi gutud di
namaliwa' ay didah un madatngan. 3 At wa ay ta madatngan heden miyapulu ta opat an
algaw eten bulan† ya nan munhinag di hiyay pangatanyun amin hinan Uldin hi ma'at
eden Punnomnomanyuh Namaliwa' ay da'yu."
4 At inalin Moses hinan holag Israel ta ibehtaanda din namaliwan Apo Dios ay dida. 5 At
inunudda ta numbehtadan de han magadyuh mahdom eden miyapulu ta opat an algaw
hinan hopap di bulan hidih nan Mapulun an Sinai. Ya inatdan amin henen immandal Apo
Dios ay Moses hi atonda.‡
6 Mu wadaday udumnan linala'in nanapah odol nan natoy, at alyon di Uldin an
nappuhiy odolda, at agguyda ni'yamung hinan Behtan di Namaliwan Apo Dios ay dida,
at immuydan da Moses ay Aaron 7 an inaliday, "Nappuhiy odolmi an alyon di Uldin ti
nedeneh amih nan natoy an tagu. Mu anaad ta adi mabalin an umiyuy amih onongmin
Apo Dios?"
8 Ya tembal Moses an alyonay, "Hodonyu ta umuy'u innilaon di imandal Apo Dios hi
atonyu."
9 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 10 "Alyom hinan holag Israel di malgom ay
da'yu unu nan holagyu an nappuhiy odolna an alyon di Uldin an dumalat di nanapaanah
nan natoy an tagu unu nan way nalpuh adagwi ya mabalin an middumdan mi'behtan
da'yu. 11 Ya nan miyadwan bulan hinan miyapulu ta opat di algaw§ hinan munhinag di
pangatanyu, ya iddumdan pe"an nan agguy nabino'bo'an an tinapay ya nan mun'aklit an
halawhaw. 12 Ya mi'id ang'angondah nan ma'an ya mihdah engganah mabiggat, ya adida
ipungon nan tungal nan goltonda. Ya mahapul an unudondan amin nan ma'at hinan
Punnomnomandah nan Namaliwan di Anghel'un Dios ay dida. 13 Mu nan tagun niyuldin
an maphod di odolna ya nan agguy numbaat hi adagwi ya gulatonan adi umuy mi'behta
ya henen tagu ya mahapul an mapogpog di ibilanganah tagu' ti mi'id di ene'nongnan
Ha"in hidin gutud di Punnomnomandah Namaliwan di Anghel'un Dios hinan Tatagu. At
henen tagu ya mahapul an holtaponay ligat an dumalat di baholna. 14 Mu wa ay di bunag

---

* **8:24** Mu hidin amatagun nan Alin hi David ya inabulutna nan muntawon hi *ba'inti* di umuy bumadang hinan Tuldan Abung an bo'on nan *ba'inti ta lema* (I Chron. 23:24, 27). Mu hay itudun nan Hudyun muntudtuduh nan Uldin hi aatna ya alyonday nan muntawon hi ba'inti ya ete"adan mun'adal hi atondan mumpadi (an umat hinan intudun David), ya paddungnay mun'ihkulda ta engganay unda muntawon hi ba'inti ta lema (an umat hinan intudun Apo Dios), ya anggay nan muntawon hi ba'inti ta lema di ustun muntamuh nan Tuldan Abung. At makulug nin. * **9:1** Unu Nisan/Aviv, 1444 B.C. Bahaom nan footnote di Ex. 12:2 ta innilaom di aat nan calendar di Hudyu. Mattig an heten chapter ya nahhun an na'at ya un nan na'at an nitudo' hi chapter one. † **9:3** Unu Nisan/Aviv 14. ‡ **9:5** Gapu ta magadyuh di pumbaholan ya pan'ugan nan Hudyun Apo Dios an nitudo' hi chapter 14 ya hiyah ne angunuh hi nun'am'amlongandah nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios ay didah nan mapulun hi nunle'le'danda ti hay nehnod hi numbehtaanda ya ad Canaan (Josh. 5:10). Ya manu ay agguyda numbehtah nabayag ti mid polhatnan dida nin ti dimmalat nan numbaholanda. § **9:11** Unu Ziv 14.

hi ni'hitun da'yu ta pohdonan mangat hinan atonyuh Punnomnomanyuh Namaliwan di Anghel'un Dios hinan Tatagu ya mahapul an unudonan aton an amin di Uldin hi ma'at hinan pumbehtaan. Ta mumpapaddung nan Uldin hi unudonyun amin an ta"on un nan bunag ya nan holag Israel."

Nan Bunut an Wah nan Bagtun di Tuldan Abung hi Wadan Apo Dios

15 Ya unat goh nalpah an nipata'dog nan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios an a'amungan
ya naho'napan hi bunut nan Me'gonan an Kuwaltu, ya unat goh nahdom ya binumnang
an ay apuy nan bunut hinan tungul di Me'gonan an Kuwaltu ta engganah nabiggat.
16 Ya minaynayun heten ma'at an wa ay ta mapatal ya nihoho'nap nan bunut, ya wa
ay ta mahdom ya binumnang an ay apuy. 17 Ya wa ay ta tumulu nan bunut ad daya
ya inaynayun nan holag Israel an mumbaat, ya heden lugal an duminngan nen bunut
ya hiyay umapalan nan holag Israel hi ihinanda. 18 Ya awni ta imandal Apo Dios ya un
mumbotan nan holag Israel, ya awni ta imandal Apo Dios ya unda umapal. Ya wa ay
ta adi ma'aan nan bunut hinan bagtun di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios ya adi goh
makmakkak nan holag Israel. 19 Ya wa ay ta do'ol di algaw hi ihihinnan den bunut hinan
bagtun di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios ya inunud nan holag Israel nan immandal Apo
Dios, at agguyda naknakkak. 20 Mu hin'umu'uddum ya nahnot di algaw hi iho'napan nen
bunut hinan bagtun di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios. At imandal ay Apo Dios an adida
mumbotan ya mihihinnadah di, ya wa ay ta imandal Apo Dios an mumbotanda ya unda
makak. 21 Ya hin'umu'uddum ya miho'nap nan bunut hinan bagtun di Tuldan Abung hi
wadan Apo Dios hinan mahdom, ya wa ay ta mabiggat ta timmulu nan bunut ad daya ya
mumbotanda goh nan holag Israel. At ta"on hi un mapatal unu labi ya mumbotandah
un tumulu nan bunut hinan bagtun di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios. 22 Ya gulat
ta mihoho'nap nan bunut hinan bagtun di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios hi duway
algaw, unu ohay bulan, unu hintawon ya mihihinna goh nan holag Israel hidi an adida
makmakkak, mu wa ay ta tumuluh nen bunut ya hiyay pumbotananda. 23 Ya wa ay ta
imandal Apo Dios an adida makmakkak ya nihihinnadah dih nan way tuldada, ya wa ay
ta imandal Apo Dios ay dida ta mumbotanda ya unda makak. At inunuddan amin nan
immandal Apo Dios ay Moses hi atonda.

10

Nan Silver an Talampet

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 "Mumpa'amma'ah duwan talampet an hay mahibug
ya nan silver ta way ipagangohmuh pangayagmuh nan tatagu ta ma'amungda, ya way
ipagangohmuh unda ba'ahon nan tuldada ta makakda. 3 At wa ay ta pundehhonondan
ipagangoh nan duwan talampet ya umalidan ma'amung an amin nan tataguh nan way
hinagangmuh nan way pantaw di Tuldan Abung hi wada' an Dios an a'amungan. 4 Ya wa
ay ta un ohay talampet hi ipagangohda ya nan mumpumpapto' hinan ahimpahimpanga-
pun holag Israel ya anggay di ma'amung hi umalin he"a. 5 Ya wa ay ta un na'amtang di
gumangohan di talampet ya nan numpunhituh appit hi buhu'an di algaw di mahhun an
makak. 6 Mu wa ay ta mipidwa nan ho'ho'dod an gangoh di talampet ya nan numpunhituh
appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw di makak. At hay pangimmatunandah
pama'ahandah nan nungkampuanda ya he'he'dod nan gumanghan di talampet. 7 Mu hay
panginnilaan hi un ma'ayagan an amin nan tatagu ta ma'amungda ya ipagangohda nan
duwan talampet, mu adu"oy di gangohda.
8 Ya nan linala'in imbabaluy Aaron an papadiy mangipagangoh hinan talampet. At
hiyah te uldin hi unudonyu ta gun miboltan hinan a'apuyuh enggana. 9 Ya wa ay di umalih
nan babluyyu nan mangubat ay da'yu ya impagangohyu nan talampet an panginnilaan
hi un waday gumubat ay da'yu. At badanga' da'yu, at abakonyu nan mangubat ay
da'yu. 10 Ya umat goh hinan algaw an pun'am'amlonganyu, ya pumbehtaanyu, ya nan
behtan di hopap di algaw hinan Akayangan di Bulan ya ipagangohyu nan talampet hinan
pange'nonganyuh nan Onong an Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopanyu ti henen atonyu
ya badanga' da'yu. Ti Ha"in di Ap'apuyun hi Apo Dios."

Hay Nama'ahan di Holag Israel hinan A'ab'abbungda

11 Ya heden miyaba'intih algaw hi miyadwah bulan eden miyadwan tawon* ya timmulu
din bunut an wah nan bagtun di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios an nihinan nan
Uldin. 12 At nan holag Israel ya numbotanda ta nakakdah nan Mapulun an Sinai, ya
innayunayundan dimmalan ta engganay un dimminong nan bunut hinan Mapulun an

* **10:11** Unu Ziv 20, 1444 B.C. Mattig an himpulu ta ohan bulan di nihinan nan Hudyuh nan Mapulun an Sinai.

Paran. 13 Ya hiyah ne hopap di numbotanandah nalpahan di nangidatan Apo Dios ay
Moses hinan Uldin hi unudondah nan pumbaatanda.
14 At hay nahhun an nangipangpangulun immuy ya nan holag Judah an na'uhi'uhigdan
himpangapu, ya inodnanday bantilada.† Ya hay nangipapto' ay didan himpangapu ya
hi Nahshon an lala'in imbaluy Amminadab. 15 Ya hi Nathanel an lala'in imbaluy Zuar
di mangipapto' hinan holag di a'apun Issachar, 16 ya hi Eliab an lala'in imbaluy Helon
di mangipapto' hinan holag di a'apun Zebulun. 17 Ya bina'ahda nan Tuldan Abung hi
wadan Apo Dios, at heden nangila"uyanda ya pini'ug nan linala'in imbabaluy da Gershon
ay Merari.
18 Ya hay nehnod an nangipadeh ya nan holag Reuben an didan himpangapu, at hay
ap'apudan himpampun ya hi Elizur an imbaluy Shedeur. Ya inodnanday bantilada.‡ 19 Ya
hi Shelumiel an imbaluy Zurishaddai di ap'apun nan holag Simeon an didan himpangapu,
20 ya hi Eliasaph an imbaluy Deuel di ap'apun nan holag Gad an didan himpangapu. 21 At
nan a'apun Levi an holag Kohath di nangipi'ug hinan me'gonan an gina'u, at mahapul an
nan Tuldan Abung hi wadan Apo Dios ya mipata'dog hi mahhun ya un umatam danen
nangdon hi me'gonan an gina'u.
22 Ya hay mehnod an mumbotan ya nan himpampun an awadan di bantilan Ephraim§
an didan himpangapu. Ya hay ap'apudan himpampun ya hi Elishama an imbaluy
Ammihud. 23 Ya hi Gamaliel an imbaluy Pedahzur di ap'apun nan holag Manasseh an
didan himpangapu, 24 ya hi Abidan an imbaluy Gideoni di ap'apun nan holag Benjamin
an didan himpangapu.
25 Ya hay miyangunuh an mumbotan ya nan himpampun an awadan di bantilan
Dan* an didan himpangapu. Ya hay ap'apudan himpampun ya hi Ahiezer an imbaluy
Ammishaddai. 26 Ya hi Pagiel an imbaluy Okran di ap'apun nan holag Asher an didan
himpangapu, 27 ya hi Ahira an imbaluy Enan di ap'apun nan holag Naphtali an didan
himpangapu. 28 At hiyah ne aat di apanuhan di pumbotanan nan holag Israel an
mangipadeh ta ma'uhi'uhigdan himpampun.
29 Ya inalin Moses ay Hobab† an imbaluy Reuel an iMidian an hi aman ahawan Moses
di, “Na'uy an gun tu'u meheggon hinan babluy an din inalin Apo Dios an idatnan ditu'u,
at mi'yali'an da'mi, at halimunan da'a ti intulag Apo Dios an ipaphodnay holag Israel!”
30 Ya tembal Hobab an alyonay, “Adia' mi'yali, at mumbangngada' hinan babluymi an
wadan nan ni'babluya'.”
31 Ya inalin Moses di, “Adi da'mi ni' taynan ay he"a ti maphod un'a mi'yali ti inilam di
mabalin hi umapalan tu'uh nan mapulun, at he"ay mangipangpang'un da'mi. 32 Ya gulat
ta mi'yali'an da'mi at an amin nan mun'aphod an idat Apo Dios ay da'mi ya mipaddung
an midatan'a goh!”‡

Hay Numbotanan di Tatagu

33 Ya tinaynanda nan Duntug an Sinai an me'gonan, ya tuluy algaw di dimmal-
adalananda. At danen nangiyattang hinan Kahon an Nittuwan di Himpulun Uldin ya
inyun'unnada an umuy manganap hi pangiyammaandah nan tuldan a'ab'abbungda. 34 Ya
nan bunut ya wagwadan munlidum ay didah nan mapatal hi unda mumbotan.
35 Ya an amin hinan pangipadehan nan nangiyattang eden Kahon an Nittuwan di Uldin
ya alyon Moses di,

“Ipapto'mu, Apu, ta punhihiyanom nan binuhul
ya nan mamohol ay He"a ta mun'akakdah nan wadam!”

36 Ya wa ay goh ta inta'dogda ya inalin Moses di,

“Haggungom, Apo Dios,
ta halimunam an ipapto' nan himpuluy libun holag Israel!”

11

Hay Nunlilian nan Holag Israel

1 Ya unat goh ente"an nan holag Israel an amuyuan hi Apo Dios ya dengngolna, at
nunheglay bungotnan dida. At minoltan Apo Dios dida, at genhobna nan wah nan
namingngit an nuntuldaanda.* 2 Ya ingkilan nan tatagun numpabadang ay Moses. Ya
unat goh nunluwaluh Moses ay Apo Dios ya nadop henen apuy. 3 At nginadnanah nen
babluy hi Taberah† ti *genhob* nan apuy Apo Dios nan namingngit an nuntuldaanda.

---

† **10:14** Bahaom nan footnote di Num. 2:3. ‡ **10:18** Bahaom nan footnote di Num. 2:10. § **10:22** Bahaom nan footnote di Num. 2:18. * **10:25** Bahaom nan footnote di Num. 2:25. † **10:29** Hi Hobab ya bayaw Moses. ‡ **10:32** Itudun Judg. 1:16 an inabulut Hobab. * **11:1** Mid mapto' ya immilat hi awadanda. † **11:3** Hay pohdonan ibaga ya *noghob*.

Hay Immamuyuan nan Holag Israel hinan Ma'an

4 Ya wadada han himpampun an bunag an nitnud ay dida,‡ ya nundugudah nan nat'on
an ma'an, ya natalam nan holag Israel, at inte"adan umamuyun alyonday, “Anuud nin
goh di panamtaman tu'uh dotag? 5 Ya adimi aliwan nan do'ol an ekan an inihdamih
awadanmid Egypt an mid bayadna! Ya umat hinan do'ol an ma'an an ahimmun, ya
pakwan, ya danggu, ya amput! 6 Mu ad ugwan ya mi'id bi'ah di odolmi ti mi'id di udum
hi ma'an an anggay heten manna§ hi gunmi onon hi abigabigat!”
7 (Ya hay aat den manna ya umat hinan it'ittang an bugwa an hay kololna ya muntitiba.
8 Ya abigabigat ya umuy amungon nan tataguh den bugwa, ya genelengda unu unda ibayu
ta magimu' an umat hi alena, ya inhaangda unu iyammaday udumnah tinapay, ya hay
tamtamna ya umat hinan tinapay an na'udman hi mantikan di olibo. 9 Ya wa ay ta nahdom
ya dimmulnuh nan nuntuldaanda ya middum nan manna an mi'yagah.)
10 Ya dengngol Moses nan kumilaan nan tatagu an numpangata'dogdah nan pantaw
di a'abungda, ya ma'abbungot hi Apo Dios ay dida, ya binum'on goh hi Moses. 11 Ya
inalin Moses ay Apo Dios di, “Anaad ta idatmun ha"in di umat hitun naligat an tamu?
Undan way numbahola' ay He"a ta e'kodmun ha"in an amin daten tatagu? 12 Undan ha"in
di paddungnay nangihabin daten tatagu? Ya undan ha"in di paddungnay nangitungaw
ay dida ta alyom ay ha"in di halimuna' dida an umat hi panalimun di ommod hinan
ung'ungnga ta nangamung un'u iyatam dida eden lutan intulagmuh din o'ommodda?
13 At hay pangngala' mah hi dotag hi mun'olog hi ipihda' ay daten amin an tatagu?
Ti lumugwadan mangitugtugan mangalih idata' didah dotag hi ihdada! 14 Mid olog'un
mangipapto' ay daten tatagu ti unna' oh'ohha, ya ten nidugah an do'olda! 15 At gulat ta
umat hituy atom ay ha"in ya hom'ona' ta punnaudom ya pinatoya' ta adi' ni' ahan holtapon
nan punligligata'!”
16 Ya tembal Apo Dios hi Moses an inalinay, “Pot'om di napitu an a'ap'apuh nan holag
Israel an nan inilam an nanomnoman ay didan himpangapu, ya immali ayuh tuh nan
Tuldan Abung'un Dios an a'amungan, ya inalim ay dida ta mi'ta'dogdan he"a. 17 At
mun'ohopa' ta mi'hapita' ay he"ah di ta ano' nan udumnan abalinam an indat'un he"a ta
eyewel'un dida, ta way atondan mamadang ay he"an mangipapto' hinan tatagu ta adim
ohhaan.
18 At alyom hinan tatagu ta idadaanday odolda, at muntutuyuda ta pumhod di odolda
ti hi ma'et ya waday dotag hi ihdada ti dengngol'un Dios nan pangikilaandan mumbagah
dotag hi ihdada. Ti alyonyuy, Maphod di ononmih ad Egypt! At ad ugwan ya lumuwo' an
hi Apo Dios di dotag hi ihdayu. 19 Ya bo'on un ohay algaw ya anggay, unu duwa, unu lema,
unu himpulu, unu ba'intih algaw di pangihdanyu 20 mu himbulan di pangihda'ihdanyu ta
nangamung un ayu ma'ahhengla, at mumpangabuhu' hinan olongyu, ya manu ay ma'at
hete ti din'uga' an Dios an wagwadan da'yu, ya amuyuana' an alyonyuy, Anaad tuwali ta
ekak da'mid Egypt?”
21 Ya inalin Moses di, “An amin hatun tatagun i'ibba' an onom di gahut hi libun linala'i*
ya anaad ta alyom hi idata' didah ihdadah ohay bulan? 22 Ta"on nin un maglot an amin
nan do'ol an baka ya kalnilu ya undan mun'olog hi ihdadah abigabigat? Ya ta"on un ma'ala
nan ekan hi baybay ya undan mun'olog ay dida ti nidugah an do'olda?”
23 Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Undan waday adi' abalinan hi aton? Ad ugwan ya
tigom hi un ma'at unu adi nan inali' ay he"a!”
24 Ya pimmitaw hi Moses, ya imbaagnah nan tatagu nan inalin Apo Dios ay hiya. At
inayaganay napitun linala'in a'ap'apu an nanomnoman an mumpumpapto' hinan tatagu,
ya impata'dogna dida ta lini'ubda nan Tuldan Abung. 25 Ya nun'ohop nan bunut an
awadan Apo Dios, at ni'hapit ay Moses, ya inyewelnay udumnah nan nidat ay hiya an
abalinana ta impiyodolnah nan napitun linala'in nun'anomnoman. Ya unat goh niyodol
nan abalinandan indat Apo Dios ya way ohaan himmanapitdah nan impa'innilan Apo
Dios hi hapitonda. Mu agguy nabayag di na'atana.
26 Ya waday duwah nan linala'in ne'e'yap hinan napitu an da Eldad ay Medad, mu
nataynandah nan abungda ti agguyda nitnud an immuy hinan Tuldan Abung hi wadan
Apo Dios, mu niddumdan nidatan hi abalinanda, ya himmapihapitdah nan impa'innilan
Apo Dios ay dida. 27 Ya dengngol han ungan lala'i, ya nunnaudonan immuy ay Moses, ya

---

‡ **11:4** Dida ya i'Egypt (Ex. 12:38). § **11:6** Bahaom nan footnotes di Ex. 16:15 ya Ex. 16:31 ta innilaom di udumnah aat ten manna. * **11:21** Hiyah ne ma'alih *round number* ti hay immannung an uyapdan titindalu ya 603,550 (Num. 2:32), mu do'do'olda damdama ti agguy niddum nan linala'in holag Levi an 22,000 (Num. 3:39). At mid mapto' ya duwa unu tuluy milyon di uyap nan impapto' Moses! (Bahaom goh nan footnote di Num. 2:32.)

inalinay, “Da Eldad ay Medad ya himmapitdah nan impa'innilan Apo Dios ay didah di hi abungda!”
28 Ya hi Joshua an imbaluy Nun an bumadbadang ay Moses an nete"ah din
a'ung'ungngana di nambal an inalinay, “Apu' Moses, padinngom dida!”
29 Ya inalin Moses ay hiyay, “Umamoh'a ay ya adim ituduy ato' ti maphod hi un an amin
nan tatagun Apo Dios ya umatdah nan propeta, at maphod hi un idatan Apo Dios didah
abalinandan umat hinan propeta!”
30 Ya immanamut hi Moses ya nan napitun mumpumpapto' hinan holag Israel hinan
immapalanda.

Hay Nannagan Apo Dios hi Lallangeh an Hamuti
31 Ya himbumagga ya impiyalin Apo Dios di tuyup an nalpuh nan baybay,† ya intuyupna
nan do'ol ahan an hamuti an lallangeh,‡ ya nun'agahdah nan way nuntuldaanda, ya
paddungnay han ohan algaw an pundalanan di inadu"oy di ado'oldah nan numpinangel
hinan nuntuldaanda, ya tuluy umpiy inata'nang di natpunandah nan luta. 32 Ya
inyal'algaw ya inlablabin nan tatagun nun'amung hinan lallangeh, ya hiya goh di
inatdah din nabiggat. Ya nan nahnot di inamungna ya un hinlanggut ya anggay. Ya
nun'ihapuydah nan udumnah nan nunlene'woh hinan abungda ta mapindang. 33 Mu
alyon ta ihdada nan dotag, ya agguy napuh at ma'abbungot hi Apo Dios ay dida, at
indatnay nidugah an nunligatanda. 34 At hiyanan nginadnanah den lugal ta ad Kibroth
Hattaavah§ ti heden lugal di *nangilubu'andah nan tatagu an ma'alom* hi dotag.
35 At tinaynan nan tatagud Kibroth Hattaavah ta numbotandad Hazeroth ta hidiy
immapalanda.

12

Hay Namoltaan Miriam
1 Ya unat goh inahawan Moses han babain i'Ethiopia ya pinahiw da Miriam ay Aaron.
2 Ya inaliday, “Undan hi Moses ya anggay di pi'hapitan Apo Dios? Undan agguy goh ni'hapit
ay dita?”* Ya dengngol Apo Dios nan inalida.
3 (Hi Moses ya mumpa'ampan tagu, ya nidugdugah din nangipa'ampaanah odolna ya
un an amin nan tataguh tun luta.)†
4 Ya himbumagga ya ni'hapit hi Apo Dios ay da Moses, ya hi Aaron, ya hi Miriam an
inalinay, “Da'yun tulu ya umuy ayuh nan way Tuldan Abung hi wada' an Dios!” At
limmahundan tulu, ya immuyda. 5 Ya nun'ohop han bunut an awadan Apo Dios an ay
tu'ud, ya nihinah nan pantaw di Me'gonan an Kuwaltu, ya inayagana da Aaron ay Miriam.
At immuyda ta neheggondan duwa, 6 ya inalinay, “Donglonyuh ten alyo'!
Gulat ta honogo' nan propeta ta middum ay da'yu
ya mumpa'innilaa' ay hiya ti nan pun'enapanday pi'hapita'.
7 Mu nat'on di ato' an mi'hapit ay Moses an baal'un na'na'unnud,
at hiyay nange'koda' an amin hinan tatagu' an holag Israel.
8 Ti mi'hapita' ay ya mi'haggangana' ay hiya,
ya ibaga' di pohdo' an alyon,
ya innilaona ti bo'on hay nipa"el di hapito' ay hiya.
Ya anggay hiyah nannig hi aat'u.
At anaad ta adi ayu tuma'ot
ta hapitonyuy nappuhih aat Moses an baal'u?”
9 Ya ma'abbungot hi Apo Dios ay dida, ya tinaynana dida.
10 Ya unat goh na'ubah din bunut hidih nan pantaw di Me'gonan an Kuwaltu ya
himbumagga ya napalla' hi Miriam an pimmaha' an ay dalallu. Ya unat goh tinnig Aaron
hi Miriam an numbo'on di aatna 11 ya inalin Aaron ay Moses di, “Apu, adim ni' ahan idat ay
da'mih ten moltamin dumalat nan amanangpahmih numbaholanmi! 12 At adim ni' aton
di umat hina ay hiyan matagu mu paddungnay nanattoy ti mi'id di pangngel di odolna!”

† **11:31** Nan Mumbolah an Baybay (unu Red Sea). ‡ **11:31** Ta"on ad ugwan an gutud ya gun mun'a'akak nan lallangeh an nalpud Africa ta muntolmandan umuy ad Europe ya ad Asia, ya owondah nan Mapulun an Sinai. Mu gapu ta madamot nan odolda at maligatandan tumayap, at mahapulday mabi'ah an tuyup an mangipatuyup ay didan umuy. Ya hidin 1900s ya nan Arabo an numpunhituh nan Mapulun an Sinai ya inusalday puuda anu ta hinuluday hi'itangan duway milyon an lallangeh. § **11:34** Hay pohdonan ibaga ya *lubu' nan tatagun ma'alom.* * **12:2** Ni'hapit goh hi Apo Dios ay da Aaron ay Miriam (Mic. 6:4). † **12:3** Mid mapto' ya heten verse di ohan iniddum nan tagun nangipaphod hinan leman liblun intudo' Moses an umat hinan udumnan verses an iniddumna (an umat hinan nitudo' hi Deut. 34:1-12 hi aat nan natayana). Bahaom goh nan footnote di title nan Deut. 34.

13 Ya numpahpahmo' hi Moses ay Apo Dios an inalinay, “Apu an nabagbagtu!
Ipa'adaogmu ni' ahan hiya!”
14 At tembal Apo Dios hi Moses an inalinay, “Gulat ta binainan amana hiya ya undan
adi mabainan at mipo"oy hi pituy algaw? At okod hiyan milahhin hinan immapalanyuh
pituy algaw ta malpah ay di pituy algaw ya unyu hiya pumbangngadon.” 15 At inlahhindah
Miriam hi pituy algaw, ya agguyda nakak hinan immapalanda, at nan tatagu ya agguyda
nakak ta engganah un numbangngad hi Miriam ay dida.
16 Ya unat goh nalpah hene ya tinaynan nan tatagud Hazeroth ta impadehdan numbotan
ta engganah unda dimmatong hinan Mapulun an Paran ta hidiy immapalanda.

13

Nan Immuy Nunhi'im ad Canaan
(Deut. 1:19-33)

1 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 2 “Honogom di linala'i ta umuyda
hamadon an tigon nan lutad Canaan an idat'uh nan holag Israel.* Ya an amin nan
ahimpahimpangapu ya pot'om di ohah lala'in mangipapto' ay dida.”
3 At inunud Moses henen immandal Apo Dios ay hiya, at hidih nan awadandah nan
Mapulun an Paran di nannaganah nan linala'in nalpuh nan hinohhan mumpapto' hinan
holag Israel. 4 At hiya hatuy ngadan nan nahnag:
da Reuben an himpangapu ya hay napili ya hi Shammua an imbaluy Zakkur,
5 ya da Simeon an himpangapu ya hay napili ya hi Shaphat an imbaluy Hori,
6 ya da Judah an himpangapu ya hay napili ya hi Caleb an imbaluy Jephunneh,
7 ya da Issachar an himpangapu ya hay napili ya hi Igal an imbaluy Joseph,
8 ya da Ephraim an himpangapu ya hay napili ya hi Hoshea† an imbaluy Nun,
9 ya da Benjamin an himpangapu ya hay napili ya hi Palti an imbaluy Raphu,
10 ya da Zebulun an himpangapu ya hay napili ya hi Gaddiel an imbaluy Sodi,
11 ya da Joseph an himpangapu (ya nalpudah holag di a'apun Manasseh) ya hay napili ya
hi Gaddi an imbaluy Susi,
12 ya da Dan an himpangapu ya hay napili ya hi Ammiel an imbaluy Gemalli,
13 ya da Asher an himpangapu ya hay napili ya hi Sethur an imbaluy Michael,
14 ya da Naphtali an himpangapu ya hay napili ya hi Nahbi an imbaluy Vophsi,
15 ya da Gad an himpangapu ya hay napili ya hi Geuel an imbaluy Maki.
16 Hiyanay ngadan nan honogon Moses an umuy munhi'im an mangihamad hi aat nan
luta. (Ya hinukatan Moses nan ngadan Hoshea‡ an imbaluy Nun ta hi Joshua.§)
17 Ya hidin nannagan Moses hinan linala'i ta umuyda hamadon henen lutad Canaan
ya inalinan diday, “Ti'idonyu ta e'wayuh did Negev ta nangamung hinan tulid di
dudunduntug. 18 Ya tigonyuy aat nen babluy, ya hay aat nan tatagun numpunhituh dih
unda mun'abi'ah unu mi'id di bi'ahda, ya unda itang unu do'olda. 19 Ya tigonyu nan lutah
un maphod unu nappuhi, ya nan babluy hi un agguy na'allup an nunhituwan nan tatagu
unu maphod an waday allupna. 20 Ya tigonyu goh henen lutah un lo'eh unu adi, ya do'ol di
ayiw unu mi'id. Ya adi ayu tuma'ot, at hay pumbangngadanyu ya ummal ayuh nan bungan
nan ayiw an ma'an, ya inyaliyuh tu.” (Heden tawon an ayanda ya hiyay gutudnah aluman
nan greyp).
21 At impadeh nan linala'in munti'id an umuy hi appit hi iggid hi un hagangon
di buhu'an di algaw, ya hinamadda nan luta an inte"adah nan Mapulun an Zin ta
engganad Rehob an neheggon hi ad Lebo Hamath.* 22 Ya nunti'iddad Negev ta engganay
immatamdad Hebron an awadan da Ahiman, ya hi Sheshai, ya hi Talmai an holag Anak.
(Ad Hebron ya nahhun an babluy hi pituy tawon ya un mawada nan babluy an Zoan hi ad
Egypt.†) 23 Ya unat goh immatamdah nan Hadog an Eschol‡ ya hinobbatday ohan hapang

---

* **13:2** Mu nan Hudyuy nahhun an ad nomnom an nannag hi munhi'im (Deut. 1:22-23), hiyaat un inabulut Apo Dios ti ongol di homo'na, mu bo'on heney planuna. † **13:8** Unu hi Joshua (verse 16). ‡ **13:16** Hay pohdonan ibaga ya *abaliwan*. § **13:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*. * **13:21** Nan Mapulun an Zin ya wadah appit ahan di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan babluy ad Rehob ya wadah appit ahan hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya hay inadagwina ya opat di gahut an kilomitlu. † **13:22** Mid mapto' ya manu ay nitudo' henen verse hitu ti dengngol nan Hudyuy aat ten babluy ad Hebron an inulgud nan o'ommoddah din penghanan nipabnopabnoh ay didad ugwan, ya hiya anuy it'ittang an babluy hi awadan nan mumpumpahtul hi kalnilu (Gen. 13:14-18; 14:13; 23:2; 25:9; 35:27-29; 50:13). Mu gapu ta 431 di uyap nan tawon an naluh hidin nakakan da Jacob ad Canaan (ti 430 hidin nunhituwandad Egypt an itudun Ex. 12:41, ya oha goh di tawon hi naluh hidin nun'akakandad Egypt an itudun Num. 9:1) at manoh'a nan nunhi'im ti ongol an siudad. ‡ **13:23** Hay pohdonan ibaga ya *nabungul*.

nan greyp an *nabungubungul* di bungana, ya inyattang di duwan tagu, ya ni'yanamutda
goh di bungan di ayiw an pomegranates ya figs. 24 Ya nginadnandah den lugal hi Hadog an
Eschol ti dumalat nan *nabungul* an greyp an hinobbat nan holag Israel ta inyanamutda.
25 Ya napat hi algaw di nangihamadandan nannig hinan luta ya unda mumbangngad.
26 Ya immuyda ay Moses, ya hi Aaron, ya an amin hinan holag Israel an na'amung hidid
Kadesh hinan Mapulun an Paran. At imbaagdan amin di tinnigda, ya impattigda nan
bungan di nitanom an innaldan den babluy. 27 Ya inalidan Moses di, "Immuy amin den
lutan nannagam ay da'mi, ya immannung an ma"aphod an luta an malmuy mihabal,
at do'ol di ma'an hidi, at hiyah te bungan di nitanom an innalmi. 28 Mu nan tatagun
numpunhituh di ya mun'abi'ahda, ya nan numpunhituwanda ya o"ongol ya nun'a'allup,
ya tinnigmi goh nan holag Anak hidi. 29 Ya hidid Negev di nunhituwan nan holag Amalek,
ya nan holag Heth, ya nan holag Amor, ya nan iJebus ya nunhitudah nan dudunduntug,
ya nan iCanaan ya nunhitudah nan neheggon hi pingit di Baybay an Mediterranean ya
nan Wangwang an Jordan."
30 Ya impadinong Caleb danen tatagun tumayutayutub ay Moses, ya inalinay, "Munti'id
tu'ud ugwan ta gubaton tu'u nan tatagu, at bagi tu'u nan luta ti abalinan tu'un abakon
dida!"
31 Mu danen linala'in ni'yibban Caleb an immuy§ ya inaliday, "Adi tu'u gubaton danen
tatagu ti mi'id olog tu'un dida ti mabi'ahda ya un ditu'u!" 32 At dida ya inulgudday agguy
immannung hinan tatagun holag Israel hi aat nan lutan inaliday, "Henen lutan hinamad-
min tinnig ya adi maphod ti nan tatagun nunhituh di ya o"ongolda ya atata'nangda, at
wa ay di umuy hidih tagu ya inu'mundan nonong di na'i'imulana! 33 Ya tinnigmi goh nan
atata'nang an holag Anak! Ya mipaddung amih dudun hi pannigdan da'mi!" (Nan holag
Anak ya holagda goh nan ma'alih Nephilim.*)

14

Hay Immamuyuan nan Tatagu
(Deut. 1:26-46)

1 Ya heden labi ya an amin nan tatagu ya enlotdan ahikikila an dumalat nan lungdayada.
2 Ya inamuyuanda da Moses ay Aaron an inalin din tataguy, "Onaynah un ami natoy hi
ad Egypt, ya bo'on ay ya onaynah un ami matoy hinan mapulun! 3 Anaad ta un da'mi
inyalin Apo Dios eten babluy ta un da'mi ipapatoy hinan gubat? Ta omod unda polhon
nan a'ahawami ya nan imbabaluymin ayda balud! Hay mabalin nin ya on'onaynah un
ami mumbangngad hi ad Egypt!"
4 Ya nunhahapitdan alyonday, "Pot'on tu'uy ohah ap'apu tu'u ta way mangipapto' ay
ditu'u ta un tu'uat mumbangngad hi ad Egypt!"
5 Ya nunlu'bub da Moses ay Aaron hinan hinagang nan tatagun na'amung hidi. 6 Ya
da Joshua an imbaluy Nun ya hi Caleb an imbaluy Jephunneh an didan duwan ni'yuy
nunhi'im an nanamad hinan luta ya pini"iday lubungdah ha'it di punnomnomanda. 7 Ya
inalidah nan tataguy, "Heden lutan immuymi tinnig ya ma"aphod di alutana! 8 Ya gulat
ta pohdon Apo Dios an iyuy ditu'un nen lutan malumong an ma"almuy mitanom at
umannung an idatnan ditu'u! 9 At adiyu du'gon hi Apo Dios, ya adi ayu goh tuma'ot hinan
tatagun den babluy ti abakon tu'u dida an ayda ma'an ti aminon tu'u didan ubahon! Ti
wadah Apo Dios an mamadang ay ditu'u, at ma'abakda ti ingnganuy nan ma'nongandan
mamaliw ay dida! At adiyu ta'tan dida!"
10 Mu nunhahapit nan tatagu ta taponda dida.

Hay Nangiluwaluan Moses hinan Tatagu

Himbumagga ya waday benang Apo Dios hinan way Tuldan Abung hi wadan Apo Dios.
11 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Anuud nin di pangipogpogan nan tatagun man'ug ay
Ha"in? Ya anuud nin di pangulugandan Ha"in ti ta"on hi un do'ol di inat'uh umipanoh'an
impattig'un dida? 12 At punligato' didah nidugah, ya adi' idat ay dida nan intulag'un didan
tawidda! Mu nan holagmuy punholago' ta nidugah an do'olda ya un dida, ya mabi'bi'ahda
goh ya un dida!"*
13 Mu tembal Moses hi Apo Dios an inalinay, "He"ay nangekak ay daten tataguh ad Egypt
an dumalat nan abalinam! At gulat ay ta donglon nan i'Egypt nan atom an mumpamatoy
ay dida 14 at alyondah nan tatagun numpunhitun ten lutay, Danen tatagu ya iniladan He"a
an Dios ya wagwada'an da'mi an gun'a numpattig ay da'mih un duminong nan bunut hi

§ **13:31** Mu agguy niddum hi Joshua ay dida (Num. 14:6-9). * **13:33** Nan Nephilim ya matagudah din amatagun Noah (Gen. 6:4). Ya hay ipa"el nan ngadanda ya higanti. * **14:12** Impidwan Apo Dios an nangali an punhologona da Moses ti wada goh din nangalyanah nan Ex. 32:10.

tungulmi, ya He"ay nangipangpangulun da'mih wadam hinan ma'ugtul an bunut hinan
mapatal, ya waday ay tu'ud an apuy hinan mahdom! 15 Ya gulat ay ta pundedehhonom an
patayon an amin nan tatagum at alyon nan tataguh nan udum an babluy an nangngol
hi anabagtum di, 16 Manu ay numpatoyna didah nan mapulun ti adina abalinan an
mangiyatam ay didah nan lutan intulagnan idat ay dida! 17 At ad ugwan, Apu, ya ihapita'
ni' ahan He"a ta ipattigmun da'mi nan nidugah an abalinam ta atom nan intulagmun
da'mih din hopapna an alyom di, 18 Ha"in an Dios ya ma'ma'ullaya', ya gun'u ipattig nan
nidugah an pamhod'u, ya gun'u aliwan di bahol nan numbahol ya nan adi mangunud
hinan Uldin'u. Mu moltao' nan imbabaluyyu ya nan a'ap'apuyu ta nangamung nan
miyapat an holagyu an dumalat nan numbaholan di o'ommodyu. 19 At aliwam ni' di
numbaholan daten tatagu an dumalat nan nidugah an homo'mu an umat hi nangaliwam
hi baholda an nete"ah nakakandad Egypt ta nangamung ad ugwan!"
20 Ya tembal Apo Dios an inalinay, "Dumalat nan nangihapitam ay Ha"in ya aliwa' di
baholda. 21 Mu dumalat nan aat'u an wagwadaa' ya dumalat goh nan a'immannungan nan
nun'onan an anabagbagtu' ya itulag'u 22 ta an amin nan linala'in nannig hi anabagbagtu',
ya nan nannig hi ina'inat'un umipanoh'an impattig'ud Egypt, ya nan nanapngan Ha"in hi
numpapuluh† nan mapulun 23 ya mid ah ohan didah umatam hinan lutan intulag'uh din
o'ommodda. Ti adi' abuluton an nan nan'ug ay Ha"in ya mabalin an umatamda! 24 Mu
nan baal'un hi Caleb ya maphod di ugalina, at hiyay ipa'atam'uh nan lutan hinamadna
ta ipatawidnah nan holagna ya banohdah nen luta ti inunud Caleb an amin di Tugun'u,
ya agguya' din'ug ay hiya.‡ 25 Ya nan nundotal an luta ya hiyay nunhituwan nan holag
Amalek ya nan iCanaan, at hiyaat un hi ma'et ya mumbangngad ayu ta umuy ayuh nan
mapulun ta ipluyyuh nan miyuy hinan Mumbolah an Baybay."§

Hay Nummoltaan Apo Dios hinan Tatagun Umamuyu

26 Ya ni'hapit hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron, ya inalinay, 27 "Uya'a nin di pangipupu-
laha' hinan pangamuyuan daten nababaholan an tatagun Ha"in? Ti dengngol'uy gun
umamu'amuyuan nan holag Israel ay Ha"in! 28 At ipa'innilam ay didah ten pohdo' an
hapiton ay dida: Ha"in an hi Apo Dios ya wagwadaa', at dedengngol'u nan inaliyun Ha"in,*
at hiya goh di ato' ay da'yu! 29 At mun'iwa'at di tungalyuh tun mapulun ta mun'atoy ayu
an mete"ah nan nitudo' di ngadanda an muntawon hi ba'inti ya han nahuluk ya an amin
nan nangamuyun Ha"in! 30 Ya mi'id ahan ah ohan da'yuh umatam eden lutan intulag'uh
punhituwanyu an anggay hi Caleb an imbaluy Jephunneh ya hi Joshua an imbaluy Nun
di umatam eden luta! 31 Mu danen imbabaluyyun ung'ungungnga an din inaliyuh polhon
an amin di binuhulyu at nappuhiy ma'at ay dida, ya diday umatam enen intulag'un luta,
at diday munhitun nen lutan din'ugyu. 32 Mu da'yu ya mun'atoy ayun ten mapulun! 33 At
munhinagwangan nan imbabaluyyuh nan mapulun hi napat di tawon ta ibo'lada nan
numbaholanyu ta engganah un ayu ma'unghiw an mun'atoy! 34 At hay uyap di algaw hi
pundalananyun nen luta ya hay lammungna ya napat di tawon ti hay punholtapanyuh
nan baholyuh ohay algaw ya ohay tawon di punligatanyu. Ya heden napat di tawon
an punligatanyu ya hiyay panginnilaanyun din'ug'u da'yu! 35 Ti Ha"in hi Apo Dios an
nangali, at ipa'annung'un aton di umat hituh nan nunheglan nun'abaholan an tatagun
na'amu'amung an namohol ay Ha"in! At hituh tun mapulun di pun'atayanyu ta ma'ubah
ayu!"
36 At danen linala'in hennag Moses an immuy nanamad an dumalat hinan aat den luta
ya numbangngadda ta hay agguy immannung di inulguddah nan tatagu ta hiyay dumalat
hi nangamuyuan nan tatagu ay Apo Dios 37 ya nunligaton Apo Dios dida, at ni'yatoyda.
38 Ya danen himpulu ta duwan linala'in immuy nunhi'im hinan luta ya un anggay da
Joshua an hina' Nun ya hi Caleb an hina' Jephunneh di na'angang an matagu.

Hay Nangabakan nan Holag Amalek

39 Ya unat goh imbaag Moses hinan holag Israel nan impa'innilan Apo Dios ya nun-
heglan ma'allungdayada. 40 At numpangabangondan den pa'ahhelhelong eden nabiggat,
ya nundadaanda ta umuydah nan dudunduntug hinan babluy ad Canaan. Ya inaliday,
"Ipadeh tu'u! Da'mi ya ininnilami an numbahol ami, mu ad ugwan ya nidadaan amin
umuy hinan lutan intulag Apo Dios!"

† **14:22** Hay aat ten mumpapulu ya nibaag hinan himpulun mehnod an texto: (1) Ex. 14:10-12, ya (2) Ex. 15:22-24, ya (3) Ex. 16:1-3, ya (4) Ex. 16:19-20, ya (5) Ex. 16:27-30, ya (6) Ex. 17:1-4, ya (7) Ex. 32:1-35, ya (8) Num. 11:1-3, ya (9) Num. 11:4-34, ya (10) Ex. 14:3. ‡ **14:24** Anaad ta agguy imbaag Apo Dios goh nan ngadan Joshua? Mid mapto' ya hi Caleb di himmapit hi verses 7-9, ya hi Joshua di nangabulut enen hinapitna, hiyaat un impabagtun Apo Dios hi Caleb.
§ **14:25** Unu Dead Sea. * **14:28** Hay inalida ya nitudo' hi verse 2.

41 Mu inalin Moses di, “Undan engganad ugwan ya adiyu unudon nan immandal Apo
Dios an inalinay, Mumbangngad ayuh nan mapulun? Mi'id hulbin nan ninomnomyun
aton! 42 Adi ayu ahan umuy ti abakon da'yuh nan binuhulyu ti adi da'yu badangan ay Apo
Dios! 43 Ti wah di nan holag Amalek ya nan iCanaan an mamannod ay da'yu, at pumpatoy
da'yu! Ya manu ay adi da'yu badangan ay Apo Dios ti nan agguyyu nangunudan ay Hiya!”
44 Mu nunti'idda damdamah nan dudunduntug an ta"on hi un agguy nitnud hi Moses,
ya agguyda inta'in din Kahon an Nittuwan di Uldin ti wah dih nan nuntuldaanda. 45 At
nan holag Amalek ya iCanaan an numpunhituh nan dudunduntug ya dinamuda dida, at
numpatoyday udumna, ya numpudugday udumna ta nangamung immatamdad Hormah.

15

Uldin hi Aat di Me'nong

1 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 2 “Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom ay diday, Wa
ay ta umatam ayuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu 3 ya mun'onong ayuh nan onong
an mipulu' ta ipa'amlongyuh Apo Dios ya hay e'nongyu ya nan baka, unu kalnilu, ya
gandeng ta me'nong hi onong an mipulu', unu onong an mangipa'annung hinan way
inhapatayu, unu nan pohdonyun e'nong, unu nan onong hi pumbehtaanyuh tinawon.
4 Ya nan mangiyuy hi me'nong ay Apo Dios ya mahapul an okpanah Onong an Ma'an hi
ohay kiluh nan na'adyamu' an alenan nalamutan hi ohay litron mantikan di olibo. 5 Ya
udmanyuh duway litroh bayah ta Onong an Ma'inum ta middum hinan kalnilun Onong
an Moghob.
6 Ya wa ay ta hay buta'al an kalniluy me'nong ya hay middum hi Onong an Ma'an ya
duway kiluh alenan nalamutan hi ohay litron mantikan di olibo. 7 Ya nan Onong an
Ma'inum ya ohay litro ta han godwah bayah di e'nongyu ta nan maphod an hunghungnay
mangipa'amlong ay Apo Dios.
8 Ya wa ay ta hay uyaw hi manilhig an bakay e'nongyuh Onong an Moghob, unu nan
mangipa'annung hinan nitulag, unu hay Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios 9 ya udmanyu
nan e'nongyu an uyaw an manilhig an bakah Onong an Ma'an an tuluy kilun alenan
nalamutan hi duway litron mantikan di olibo, 10 ya udmanyuh Onong an Ma'inum an
duway litron bayah ta Onong an Moghob ta nan hunghungnay mangipa'amlong ay Apo
Dios. 11 Ya hanay mahapul hi middum hinan onong an ohay manilhig an baka, unu ohay
buta'al an kalnilu, unu ohah gandeng. 12 Mahapul an da'yun hinohha ya hiyah ne atonyuh
nan way e'nongyu, ya wa ay ta nahuluk hi ohah animal di e'nongyu ya ma'udman goh nan
lukud di alena, ya bayah, ya mantika ta miyunnud hinan bilang nan animal an me'nong.
13 At an amin nan holag Israel ya mahapul an hiyah te atondah nan pun'onngandah
nan onong an mipulu' ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay Apo Dios.
14 Ya gulat ta waday bunag an ni'hitun da'yu ta pohdonan mange'nong hinan Onong an
Moghob ta nan maphod an hunghungna ya ma'abulut an umipa'amlong ay Apo Dios mu
mahapul an unudona nan atonyu. 15 At an amin ayun tatagun na'amung ya un ohay Uldin
ya Mandal hi unudonyu, ya hiya goh di unudon nan bunag an ni'hitun da'yu. Ti hay pannig
Apo Dios ay da'yun amin ya nan bunag an ni'hitun da'yu ya numpapaddung. 16 Ti un ohay
Uldin ya Mandal hi unudonyu, ya hiyah ne goh di unudon nan bunag an ni'hitun da'yu.”
17 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 18 “Alyom hinan holag Israel di, Wa ay ta umatam
ayuh nan lutan pangiyaya' ay da'yu 19 ya an amin di ma'an hi ma'alan nen luta ya
ononyu, mu mahapul an waday milahhin ta midat hi onong Apo Dios. 20 Ya e'nongyu
nan iyammayun mihaang an tinapay an umat hi atonyun mange'nong hinan hopap di
bento'yun ene'nong. 21 Ya gunyu e'nong ay Apo Dios henen hopap di iyammayun tinapay,
ya ato'atonyu ta engganah nan a'apuyuh pidwa.”

Hay Onong di Bahol an nan Ginulat ya nan Agguy Ginulat
(Lev. 4:1—6:7; 6:24—7:10)

22 Ya inalin goh Apo Dios di, “Mu gulat ta mumbahol ayu ti agguyyu inunud daten Uldin
an intugun'un Dios ay Moses, 23 ya gulat goh ta ibahhawyu ta adiyu unudon nan udum an
immandal'un Dios ay Moses an mete"ah din hopapna ta engganah nan holagyuh udum
di algaw 24 mu agguyyu ay inatta an inat at inilan nan tatagu, ya mahapul an amindan
himpamabluy ya e'nongday ohah uyaw an bakan manilhig ta Onong an Moghob, ya
middum nan Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum ta nan maphod an hunghungnay
mangipa'amlong ay Ha"in an Dios, ya e'nongda goh di ohah buta'al an gandeng ta Onong
di Bahol. 25 Ya nan padiy mange'nong eden Onong di Bahol nan tatagun holag Israel ta
ma'aliwan di baholda an agguyda inamtan an inat ti dumalat nan inyuydan onongda ta
Onong an Moghob ta me'nong ay Ha"in an Dios, ya nan Onong di Baholda an ne'nong
hinan way hinagang'u. 26 At an amin nan holag Israel an ta"on nan bunag an ni'hitun

dida ya ma'aliwan nan baholda ti na'innilan an amin nan tatagu ya agguyda ginulat heden numbaholanda.
27 Mu gulat ta han ohan tagu ya agguyna ginulat ya numbahol ya mahapul an iyuynay
e'nongnah ohah tennan gandeng an ohay tawonah Onong di Bahol. 28 Ya nan padiy
mange'nong hinan Onong di Bahol nen tagun Ha"in an Dios ta way aton nan baholnan
agguyna ginulat an ma'aliwan. 29 Ya un ohay Uldin hi ma'unud hinan ohan tagun agguyna
ginulat ya numbahol an ta"on un holag Israel unu nan bunag an ni'babluy ay dida.
30 Mu gulat ta way ohah tagu ya unna ginulat an nangat ya henen tagun numbahol ti
unna' nginohoy an ta"on un nan holag Israel unu nan bunag ya mahapul an mapogpog di
iddumanah nan tataguna. 31 Ti din'ugna nan Uldin'un Dios, ya imbahhawnay Uldina, at
henen tagu ya mapogpog ahan di iddumana ti hiyay ad bahol enen namatayandan hiya."

Nan Tagun Nangayiw Eden Algaw an Ngilin
32 Ya hidin awadan nan holag Israel hinan mapulun ya inah'upanday ohan lala'in
mangam'amung hi ayiw hinan ngilin an Habadu. 33 At inyuy daden nangah'up ay hiya
ay Moses, ya hi Aaron, ya nan na'amungan an amin nan tatagu. 34 At imbaludda hiya ti
mi'id nahahapit hi atondan hiya. 35 Ya la'tot ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Henen lala'i
ya mahapul an matoy, at iyuyyuh nan nibataan hinan nuntuldaanyu, ya an amin nan
tatagu ya puntapayu ta engganah un matoy."
36 At an amin nan tatagu ya imbataandah nen taguh nan way tuldada, ya nuntapada ta
nangamung un natoy ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses.

Hay Uldin di Mitayun hi Lubung
(Deut. 22:12)
37 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 38 "Alyom hinan holag Israel di, Tayunanyuh
mangmangitit an balengbeng nan nayuy an pingit di lubungyu. Ya mahapul an minay-
nayun ta gunyu ato'aton ta nangamung hinan holagyuh pidwa. 39 Ya wa ay ta tigonyuh
nen balengbeng hi pingit di lubungyu ya hiyay mangipanomnom hinan inyuldin Apo Dios
ta hiyay atonyu, at adiyu mahkay unudon di pohpohdon nan odolyun aton. 40 At daney
mangipanomnom ay da'yu ta atonyu nan immandalnan da'yuh unudonyu ta pumhod
di ugaliyu, at mihakup ayun Hiya. 41 Ti hi Apo Dios an nangekak ay da'yud Egypt di
dayawonyu, ti Hiyay Apuyu an Dios."

16

Hay Ni'bohholan da Korah ay Dathan, ya da Abiram ay On
1 Ya wada han ohan algaw ya hi Korah (an imbaluy Izhar an holag Kohath an apun Levi),
ya da Dathan ay Abiram (an imbabaluy Eliab an holag Reuben), ya hi On (an imbaluy
Peleth an holag Reuben) ya immuyda numpahal 2 hi Moses, ya initnudday duway gahut
ta nabonglen nabagtun linala'in a'ap'apun di holag Israel. 3 Ya inalidan da Moses ay Aaron
di, "Unyu ahan ipabagbagtuy odolyu an ta"on unyu tigon an amin daten tatagun na'amung
ya agguyda nabaholan? Ti wagwada goh hi Apo Dios ay dida! At anaad ta ipabagbagtuyuy
odolyu ya un nan udum an tatagun Apo Dios?"
4 Ya unat goh dengngol Moses hene ya nunlu'bub hinan luta, 5 ya inalinan da Korah ya
an amin hinan i'ibbanay, "Hi ma'et hinan helhelong ya ipa'innilan Apo Dios di immannung
hi tataguna ya nan mi'id ah baholna. At nan pot'onah tataguna ya ayagana ta diday
meheggon ay Hiya. 6 At he"a, Korah, ya an amin danen i'ibbam ya mun'odon ayuh nan
pangittuwan hi incense. 7 Ta hi ma'et ya inittuwanyuh bala ya incense, ya inyuyyuh
nan way hinagang di awadan Apo Dios. Ya nan pot'on Apo Dios ay ditu'u ya diday mi'id
baholna. Ti da'yu an holag Levi ya nidugah an mumpabagtu ayu!"
8 Ya innaynayun Moses an inalin Korah di, "Donglonyuh te an da'yun holag Levi!
9 Undan unguhanyuh nen nangilahhinan Apo Dios ay da'yuh nan tatagun holag Israel
ta way atonyun miheheggon ay Hiya, ya ta da'yuy muntamuh nan Tuldan Abung hi
wadan Apo Dios?* Ya da'yu goh di bumadang ya ta itamuanyu goh nan tatagu! 10 Ya
nomnomonyu an hi Apo Dios di nangilahhin ay da'yu ya an amin nan a'agiyun holag
Levi ta muntamu ayun Hiya! At anaad ta unguhanyu ta ta"on nan tamun di papadi ya
pohdonyu goh un da'yuy mangitamu? 11 At hay binoholyu ya hi Apo Dios an dumalat nan
nangamuyuanyun Aaron!"
12 Ya impa'ayag goh Moses da Dathan ay Abiram an linala'in imbabaluy Eliab. Mu
impaaddan inaliday, "Adi ami umali! 13 Ya unmu dan unguhan di nangekakam ay

* **16:9** Gapu ta hi Korah ya ohan holag Kohath an dana' Levi at nabagbagtuy tamuna ya un nan udumnan holag Israel ti didan himpangapuy mangiyattang an mangitolman hinan nidugdugah an me'gonan an gina'un wah nan Tuldan Abung an ta"on un nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios (Num. 4:1-20).

da'mih nan ma"aphod an babluy ya do'ol di ma'an ta iyali da'mih tun mapulun ta hituy
pamatayam ay da'mi? Ya undan goh gahin hi un'a mumpapto' ay da'mi? 14 Ya hay
oha goh ya engganad ugwan ya agguy goh da'mi inyatam hinan ma"aphod an lutan
ma"almuy mihabal, at do'ol di ma'an, unu indatan hi payaw ya nan luta ta banohmi, ya
nan nitamman di greyp ta banohmi! At undan alyom goh ta balbaliyam daten tatagu? Adi
ami ahan umali!"
15 Ya ma'abbungot hi Moses, at inalinan Apo Dios di, "Adim ahan abuluton di e'nong
daten tatagu ti mi'id ahan ah inat'uh nappuhin dida, ya mi'id ah ohah innal'uh dongkida!"
16 At inalin Moses ay Korah di, "He"a ya nan i'ibbam ya umuy ayuh ma'et hinan Tuldan
Abung hi wadan Apo Dios, ya mitnud goh nan duway gahut ta han nabongle, ya middum
goh hi Aaron ay da'yu. 17 Ya an amin ayun hinohha ya mun'odon ayuh pangittuwan
hi incense an duway gahut ta han nabonglen amin, ya inittuwanyuh bala, ya immuy
ayuh nan wadan di hinagang Apo Dios. Ya ta"on hi Aaron ya mi'yodon hinan ittuwan
di incense."
18 At hi na'et ya an amindan hinohha ya inodnanday pangittuwandah incense, ya
nun'ittuwandah bala, ya inyuhunda nan incense, ya immuyda timma'dog hinan way
pantaw di Me'gonan an Kuwaltu, ya ni'yuy goh da Moses ay Aaron. 19 Ya unat goh inamung
Korah din i'ibbana ya an amin nan holag Israel ya timma'dogdah nan pantaw di Me'gonan
an Kuwaltu ta hawananda da Moses ay Aaron. Ya himbumagga ya numpattig di benang
Apo Dios ay didan na'amung. 20 Ya himmapit hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron, ya
inalinay, 21 "Bataananyu danen tatagu ti punnaudo' an ubahon dida!"
22 Ya nunlu'bub da Moses ay Aaron hinan luta, ya nunluwaludan inaliday, "He"a, Apo
Dios an alpuwan di ataguan, undan wa ay ta numbahol di ohah tagu ya ilagatmun pi'bohol
an amin nan tataguh nan bumungtam?"
23 At inalin Apo Dios ay Moses di, 24 "Alyom hinan tatagu ta bataananda nan a'abung da
Korah, ya hi Dathan, ya hi Abiram!"
25 At nala"uy hi Moses, ya immuy hi awadan da Dathan ay Abiram, ya nitnud din
a'ap'apun nan holag Israel ay hiya. 26 Ya inalinah nan tataguy, "Mahlig ayu ta adi ayu
medelloh hinan a'abung daten nun'abaholan an tatagu! Ya adiyu dapoon nan malgom an
gina'uda ti ini ya milagat ayun mi'yubah ay dida an dumalat nan baholda!"
27 At nun'ahlig an amin nan nidelloh hinan a'abung da Korah, ya hi Dathan, ya hi
Abiram. Ya bimmuhu' da Dathan ay Abiram hinan a'abungda, ya timma'dogdah nan way
pantawna, ya ni'ta'dog goh daden a'ahawada ya imbabaluyda.
28 Ya inalin Moses hinan tataguy, "Hiyah te panginnilaanyuh nannagan Apo Dios ay
ha"in an mangat an amin hi umat hitu ay dida an bo'on ha"in ad nomnom eten ato'. 29 Ti
gulat ta daten linala'i ya unda tuwali matoy hinan gutud di atayan di tagu unu matoyda an
dumalat di pundoghanda ya immannung an bo'on ha"in di hennag Apo Dios. 30 Mu gulat ta
ma'at ay dida nan umipanoh'a ti manga' nan luta, ya mun'a'unugdan amin an ta"on unda
matagu, ya mun'iddum an amin nan gina'uda ta mun'ilubu'da ya hiyay panginnilaanyu
an danen linala'i ya din'ugdah Apo Dios!"
31 Ya unat goh nalpah henen himmapitana ya nanga' din lutan timmata'doganda. 32 Ya
nun'a'unugdan amin an hina"ama,† ya ni'yunug da Korah, ya an amin din linala'in
niniddum ay Korah, ya an amin din gina'uda, ya nan abungda. 33 At an aminda ya
matattagudah na'unugandad dolom, ya mi'id mattig ay dida ti nundittum din nanga' an
luta, at na'ubahda. 34 At timma'otda nan holag Israel an wadah nan nunlene'woh, ya way
ohaan numpangalayawdan ahikikila, ya alyonday, "Lumayaw tu'u ti ini ya mi'yunug tu'un
dida!"
35 Ya himbumagga ya waday apuy an nalpud daya, ya genhobna din duway gahut ta
nabonglen linala'in nun'onong hi incense.

Nan Duyun Pangittuwan hi Incense

36 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 37 "Alyom ay Eleazar an imbaluy Aaron an Nabagtun
Padi ta amungona nan pangittuwan hi incense an nun'iwallang hi awadan din linala'in
nun'oghob ti danen pangittuwan ya me'gonanda, ya mitapal an miwa'at hinan adagwi
nan bala. 38 Ya alam danen nangittuwandah incense an mumbalin hi me'gonan hidin
nun'onngan nan linala'in nun'atoy an dumalat di baholda, ya ipabhalmu ta mun'ayapit
ta way mihophop hinan pun'onngan an bagim ya ta way agilatan nan holag Israel hinan
na'at ta ita'ota' an Dios."
39 At hi Eleazar an padi ya inamungna hadin gambang an pangittuwan hi incense, ya
benhalna ta yumapit an miyammah hophop nan pun'onngan 40 ta hiyay gun pangitigan

† **16:32** Mu waday udumnan holag Korah an agguy niddum hinan numbaholan amada ti tinaynanda hiya, hiyaat unda agguy natoy (Num. 26:11).

nan holag Israel an adi miyabulut nan malgom an tagu ti mahapul an malpuh holag Aaron di umuy hinan pun'onngan an mange'nong hinan incense ay Apo Dios ta adi ma'at ay dida nan na'at ay da Korah ya nan i'ibbana. Ya inat Eleazar nan immandal Apo Dios ay Moses.

Hay Namaliwan Aaron hinan Tatagu

41 Ya heden nabiggat ya an amin nan tatagun holag Israel ya nunhahapitda, ya
inamuyuanda da Moses ay Aaron an inaliday, “Pinatoyyu nan udumnan tatagun Apo
Dios!”
42 Ya hidin na'amungan din tatagu ta amuyuanda da Moses ay Aaron ya intigawdah nan
Me'gonan an Kuwaltun a'amungan, ya hin'alina ya naho'napan hi bunut, ya nipattig nan
benang Apo Dios. 43 Ya immuy da Moses ay Aaron, ya timma'dogdah nan way hinagang
nan pantaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios an a'amungan, 44 ya himmapit hi Apo
Dios ay Moses an alyonay, 45 “Taynanyu nan na'amung an tatagu ta ubaho' didad ugwan!”
Ya inlu'bubdan duwah nan luta.
46 Ya inalin Moses ay Aaron di, “Punnaudom an alan nan pangittuwan hinan incense, ya
inittuwam hi balan malpuh nan pun'onngan, ya inittuwam hi incense, ya nunnaudom an
umuy hinan tatagu ta e'nongmun Apo Dios an dumalat hinan baholda ta mibangngad di
maphod hi niyatandan Hiya! Ti hi Apo Dios ya nidugah di bimmungtanan dida, at na'uy
an ipa'alinay pumatoy an dogoh!”
47 At inunud Aaron nan inalin Moses hi atona an innalna din duyun pangittuwan hi
moghob an incense, ya nunnaudonan e'nong ay Apo Dios ta ma'aliwan di bahol nan
tatagu. 48 Ya timma'dog hi Aaron hinan numbattanan nan agguy natoy ya nan nun'atoy,
at dimminong din pumatoy an dogoh. 49 At hay uyap di tatagu an nun'atoy ya himpulu
ta opat di libu ta han pituy gahut, ya agguy ni'bilang din nun'atoy an i'ibban Korah enen
ligat.
50 At numbangngad hi Aaron hi awadan Moses hinan way pantaw di Tuldan Abung hi
wadan Apo Dios an a'amungan ti dimminong henen dogoh.

17

Hay Aat nan Hul'ud Aaron

1 Ya himmapit hi Apo Dios ay Moses, ya inalinay, 2 “Alyom hinan holag Israel ta
idatdan he"ay himpulu ta duwan hul'ud nan a'ap'apun di hinohhan ahimpangapangapu,
ya itudo'muy ngadan nen taguh nan hul'udna. 3 Ya intudo'mu goh di ngadan Aaron
hinan hul'ud nan holag Levi. Atom hana ti mahapul an waday ohan mumpapto' hinan
ohan himpangapu. 4 Ya innalmu ta iyuymun amin hinan Me'gonan an Kuwaltu, ya
impatangmuh nan way hinagang di Kahon an Nittuwan nan Himpulun Uldin an gun'u
pi'hapitan ay he"a. 5 Ya nan hul'ud di ohan tagun pot'o' ya humalepeng, at dumalat heten
ato' ya padinngo' di umamuyuan nan i'ibbam an holag Israel ay he"a.”
6 At ni'hapit hi Moses hinan holag Israel, at an amin nan a'ap'apu ya nun'idatday
hinohhah hul'ud di ohay himpangapu, at himpulu ta duwan amin, ya niddum goh nan
hul'ud Aaron. 7 At inyuy Moses an amin din hul'ud, ya impatangnah nan awadan di
hinagang Apo Dios an wadan nan nitudo' an Uldina.
8 Ya unat goh nabiggat ya himmigup hi Moses hinan Me'gonan an Kuwaltu, ya
tinnignah den hul'ud Aaron an nangipangpanguluh nan holag Levi an himmalepeng, ya
himmabung, ya bimmungah bungan di almond. 9 Ya innal Moses an amin din hul'ud, ya
inlahuna ta impattignah nan holag Israel. At tinnigdan amin henen na'at, at innalda din
hul'udda.
10 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Ibangngadmuh nen hul'ud Aaron hinan hinagang
di Kahon an Nittuwan di Uldin ta mihinah di ta way agilatan nan tatagun holag Israel ta
ipogpogdan umamuyu ta adida matoy.”* 11 Ya inat Moses nan inalin Apo Dios ay hiyah
atona.
12 Ya inalin nan tatagun holag Israel ay Moses di, “At hiyah te atayanmi, ya a'ubahanmin
amin! 13 Ti an amin nan meheggon hinan Me'gonan an Kuwaltu ya matoy! At an amin ami
ya mun'atoy ami mah?”

18

Hay Tamun nan Papadi ya nan I'ibbadan Holag Levi

1 Ya inalin Apo Dios ay Aaron di, “He"a, ya nan linala'in imbabaluymu, ya nan i'ibbam
an holag Levi di mabaholan hinan way mibahhaw hi ma'at hinan Tuldan Abung. Mu

* **17:10** At tulu nan nittuh nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios (Heb. 9:4) ti (1) waday Himpulun Uldin (Ex. 25:16), ya (2) nan tibung an nittuwan di manna (Ex. 16:33-34), ya (3) nan hul'ud Aaron (Num. 17:10).

gulat ta nan mibahhaw hi ma'at hinan tamun di papadi ya he"a ya nan imbabaluymu
ya anggay di mabaholan. 2 Ya ayagam nan tutulangmun holag Levi ta badangan da'a, mu
he"a ya nan imbabaluymuy muntamuh nan Me'gonan an Kuwaltu. 3 Ya atondan amin nan
ipatamuyun dida ya nan way ipatamuyu goh hinan Tuldan Abung, mu mahapul an adida
dinihon nan gina'un wadah nan Me'gonan an Kuwaltu ya nan pun'onngan ti matoyda,
at mi'yatoy ayu goh ay dida. 4 Ya middumdan he"a ta diday manamuh nan tamuh nan
Me'gonan an Kuwaltu, mu mahapul an mi'id ah udumnan umalin meheggon ay he"a.
5 Ya da'yu ya anggay di mangitamuh nan matamuan hinan Me'gonan an Kuwaltu ya
nan pun'onngan. Ya gulat ta unudonyu hatun itugun'u ya adia' bumungot ta adi' mahkay
moltaon nan holag Israel. 6 Ya Ha"in di nanimung an namilih nan tutulangyun holag
Levi hinan holag Israel ta badangan da'yuh nan tamuyu. Ya dida ya nidawatdan Ha"in
ta way atondan muntamuh nan Tuldan Abung an a'amungan. 7 At he"a ya nan linala'in
imbabaluymu ya anggay di mangitamuh nan tamun di papadih nan pun'onngan ya hinan
Me'gonan an Kuwaltu. Ya henen haadyun papadi ya Ha"in di nangidat ay da'yu, at nan
udumnan tagun umalin middum ya mahapul ya mapatoy."

Hay Bingay nan Papadi

8 Ya inalin goh Apo Dios ay Aaron di, "Da'yun papadiy pangiyokoda' an mangipapto'
hi an amin hinan me'nong ay Ha"in an epe'nong nan holag Israel. Ya mahapul an adiyu
aliwan an Ha"in ya idat'un amin ay he"a ya nan holagmu nan me'nong ay Ha"in an nan adi
moghob ta bingayyuh enggana. 9 Ya an amin nan onong an adi moghob hinan pun'onngan
an epe'nongdan Ha"in an umat hinan Onong an Ma'an, ya nan Onong di Nibahhawan,
ya nan Onong di Bahol, ya nan udum an me'nong ay Ha"in ya bagim, ya bagin goh nan
linala'in imbabaluymu ti hana ya ma"e'gonan. 10 Ya daten me'gonan an onong ya hinan
me'gonan an lugal goh di pangananyu, ya hay linala'i ya anggay di mangan, ya emayaanyu
ti me'gonan.
11 At nan Milayat an Onong an e'nong nan holag Israel ay Ha"in ya idat'un he"a ya nan
imbabaluymu, ya minaynayun an hiyah ne ma'at hi enggana. Ya ta"on nan ni'hitun he"ah
nan abungyu an niyuldin an maleneh nan odolda ya mabalin an me"anda enen ma'an.
12 Ya idat'u goh ay he"a an amin nan hopap di ma'alah nan bungan di nitanom an umat
hinan maphod an mantikan di olibo, ya nan bayah, ya nan paguy an e'nong nan tatagun
holag Israel ay Ha"in. 13 Ya ta"on un an amin nan hopap di bungan nan nitanom enen
lutan nalum an idawatdan Ha"in ya bagim. Ya an amin nan ni'hitun he"a an niyuldin an
maleneh di odolda ya mabalin an me"anda enen ma'an.
14 At an amin nan milahhin ta midat ay Ha"in ya idat'un he"a ta bagim. 15 Ya an amin
nan hopap di mitungaw an tagu ya mi'lum an animal an idawatdan Ha"in ya bagim. Mu
nan hopap di itungaw di tagu ya mahapul an bayadam, ya umat goh hinan hopap di i'lum
nan animal an alyon di Uldin an mapaniaw hi me'nong ya bayadam goh. 16 Hay bayad
nan ung'ungunga an ohay bulana ya lemay pihhun silver an miyunnudan hinan kiluh
dih nan Tuldan Abung ta panandidan dida.
17 Mu nan hopap di i'lum nan baka, ya kalnilu, unu gandeng ya adim handian ti hana ya
me'nong ay Ha"in, at me'gonanda. At miwalhi nan daladah nan pun'onngan, ya mipulu'
nan tabada ta Onong an Moghob ta nan maphod an hunghungnay mangipa'amlong ay
Ha"in. 18 Ya nan dotagda ya bagiyu an umat hinan boga' an Milayat an Onong, ya nan
agwan an ulpu. 19 At an amin nan me'gonan an nilayat an epe'nong nan holag Israel
ay Ha"in ya idat'un he"a ya nan imbabaluymun linala'i ya binabai. At heten inali' ya
minaynayun hi ma'at hi enggana an paddungnay gunyu ahinan nan pi'tulaganyu ya nan
e'nongyu."*
20 Ya inalin goh Apo Dios ay Aaron di, "He"a ya mi'id midat hi banohmu an gina'u, ya
mid goh di lutan mipabnoh hinan holag Israel. Ti Ha"in an Dios di paddungnay banohyu."

Hay Bingay nan Holag Levi

21 Ya inalin goh Apo Dios ay Aaron di, "Ya idat'uh nan holag Levi an amin nan himpulu
an idat nan holag Israel hi enetbaldah bagi' ta hiyay banohda. Ya hiyah ne paddungnay
lagbudah nan puntamuandan Ha"in ya nan panalimunandah nan Me'gonan an Kuwaltu.
22 At mahapul an mi'id ahan ah ohah nan holag Israel hi meheggon hinan Me'gonan
an Kuwaltun pi'happitana' ti mabaholanda, at matoyda. 23 Mu anggay nan holag Levi
di okod an muntamuh nan Me'gonan an Kuwaltu, ya diday okod an mamoltah un way

* **18:19** Hay ugalidah din penghanah unda mi'tulag ta nalpah ay di ni'tulaganda ya nanganda, ya iniddumday ahin hinan nangananda ta hay ipa"elna ya nan panginaynayunan di ni'tulagandah enggana (ti abalinan nan ahin an bumadang hinan dotag unu ma'an ta minaynayun an adi mapitay). At hiyaat un inyuldin Apo Dios an ma'ahhapul an middum nan ahin hinan e'nongda ti hiyah ne goh di pi'tulagandan Apo Dios (Lev. 2:13).

ibahhawanda. At hiyah te minaynayun hi uldin an ma'at hi enggana. At nan holag Levi
ya mi'id di banohda. 24 Ti nan mun'iyapulu an idat nan holag Israel an ilayatdan e'nong ay
Ha"in ya idat'uh nan holag Levi ta banohda ti dida ya anggay hinan holag Israel di mi'id
ah banohna."

Hay Miyapulun Idat nan Holag Levi

25 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 26 "Alyom hinan holag Levi di, Wa ay ta alanyu nan
mun'iyapulu an malpuh nan holag Israel an idat'un da'yuh banohyu ya anonyu goh nan
mun'iyapulu ta e'nongyu. 27 At henen idawatdan Ha"in ya paddungnay un hiyah ne
inhabalyu an pa"abto'yun paguy ya pa"amma an bayah. 28 At mahapul an da'yu goh di
mange'nong ay Ha"in an Dios hi miyapulun midat ay da'yu an malpuh nan holag Israel.
Ya henen idawatyun Ha"in ya mahapul an idatyuh nan Nabagtun Padin hi Aaron. 29 At
an amin nan nidat ay da'yu ya pilionyu nan ma"aphod ahan ta hiyay e'nongyun Ha"in.
30 At alyom goh hinan holag Levi di, Nalpah ay an indawatyu nan ma"aphod ya hiyah ne
paddungnay nalpuh nan bento'yun paguy ya greyp an miyammah bayah. 31 Ya mabalin
an malgom hinan lugal di pangananyun hina"ama ti nidat ay da'yu ta lagbuyuh nan
puntamuanyuh nan Me'gonan an Kuwaltu'. 32 Ya adi ayu mabaholan hi un hay pilionyu an
onong ya nan ma"aphod ahan an onong'un Dios. At adiyu puhion nan nidawat an indat
nan holag Israel, at adi ayu matoy."

19

Nan Danum an Pangulah

1 Ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Aaron di, 2 "Hiyah te aat di ohan uldin'uh
minaynayun: Alyonyuh nan holag Israel ta iyalidan da'yuy ohah mumbolah an kilaw hi
bakan mi'id ah ganitna ya agguy nitamu. 3 Ya idatyun Eleazar an padi ta ibataanah nan
way nungkampuanyu, ya pinaltinah nan way hinagangna. 4 Ta malpah ya eneddo' Eleazar
nan ga"umutnah nan dalan nan kilaw, ya winalhiyanah mumpapitu nan hinagang nan
Me'gonan an Kuwaltu. 5 Ya me'nong henen bakan ma'i'imul, ya mipulu' ta moghob an
amin nan up'upna, ya lamohna, ya dalana, ya minalutunah nan awadan Eleazar. 6 Ya
ummal hi Eleazar hinan ayiw an ceder, ya nan hapang di hyssop, ya nan mumbolah an
linubid, ya ipa'wahnah nan way dumaladalang an apuy an wadan di nipulu' an baka.
7 Ya nalpah ay hana ya iloba'na nan lubungna ya nun'amoh ya un mahkay humgop
hinan nungkampuanda, mu alyon di Uldin an nappuhiy odolna damdama ta nangamung
hi mahdom. 8 Ya heden tagun nanghob hinan baka ya mahapul an iloba'na goh di
lubungna ya nun'amoh, mu niyuldin an munnanong an nappuhiy odolna ta nangamung
hi mahdom.
9 At nan tagun alyon di Uldin an maleneh di odolnay hiyay mangamung hinan dapul
nan noghob an baka ta ibataanah nan nungkampuanda ta italeponah nan alyon di Uldin
an maphod an lugal hi ipatangana. Ya mitalepon ta way iddum nan holag Israel hinan
danum an ma'usal hinan pangaliwan hi bahol. 10 Ya nan tagun mangamung hinan dapul
nan uyaw an baka ya mahapul an iloba'nay lubungna, mu alyon nan Uldin an adi maleneh
di odolna damdama ta nangamung un mahdom. Ya heten Uldin ya mahapul an hiyay
minaynayun hi unudon nan holag Israel ya nan bunag an ni'hitun dida."

Hay Manapah Natoy

11 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya wada ay di manapah nan natoy an tagu ya alyon di
Uldin an mituluy an adi maleneh di odolnah pituy algaw. 12 At mahapul an unudon nan
niyuldin, at numpawalhih odolnah nan danum an umipaphod hi odolna, mu mahapul an
atonah nan miyatlu ya nan miyapitun algaw. Mu gulat ta adina aton hinan miyatlu ya
nan miyapitun algaw ya niyuldin an adi maleneh di odolna. 13 At an amin nan manapah
nan odol di natoy an tagu ta agguy numpawalhih odolnah nan danum an umipaphod at
niyuldin an mituluy an adi maleneh di odolna, ya puhiona nan Nidugah an Me'gonan an
Kuwaltun Apo Dios. At henen tagu ya mapogpog di iddumanah nan holag Israel.
14 Ya hiyah te Uldin hi ma'at hi un way matoy hinan abungnan tulda. An amin nan
tatagun wah di ya ta"on nan humgop eden abung ya alyon di Uldin an matuluy an adi
maleneh di odolnah pituy algaw. 15 Ya an amin nan bangan wah di an umat hinan tibung
unu bahun mi'id alubna ya alyon di Uldin an mapaniaw hi ma'usal.
16 Ya gulat goh ta inah'upanyuh nan malgom an lugal an manghan di taguh nan tagun
napatoy hi hanggap, unu nan natoy an dumalat hi dogoh, unu nan tungal di natoy, unu hay
lubu' ya dinapayu at alyon di Uldin an matuluy an adi maleneh di odolyuh pituy algaw.
17 At hiyah te atonyuh nan tagun alyon di Uldin an agguy naleneh di odolna: Ummal
ayuh dapul din noghob an baka, ya inittuyuh nan tibung, ya inittuwanyu goh hi
pa'ahhagub an danum. 18 Ya nan tagun niyuldin an maleneh di odolnay hiyay ummal

hinan holo' an hyssop an ay hanganga, ya itamolnah nan danum ta iwalhinah nan tulda, ya an amin goh hinan gina'un wah nan tulda, ya nan tatagun wah di, ya nan tagun nanapah nan pinatoydan tagu, unu tungal di tagu, unu un hay natoy an dumalat di dogoh, unu hay nanapah nan lubu'. 19 At nan miyatlu ya miyapitun algaw ya nan tagun maleneh di odolnan alyon di Uldin ya walhiana nan tagun alyon di Uldin an agguy naleneh di odolna. Ya nan miyapitun algaw ya henen tagun nawalhian ya iloba'nay lubungna, ya mun'amoh, at henen mahdom enen miyapituy algaw ya alyon di Uldin an maleneh di odolna mahkay.
20 Mu gulat ta nan tagun alyon di Uldin an agguy naleneh di odolna ya adina aton di mahapul ta pumhod di odolna ta maleneh an alyon di Uldin ya mapogpog di iddumanah nan tatagu' an Dios ti puhiona nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ti agguy numpawalhih odolnah nan danum an umipaphod. 21 Ya hiyah te Uldin hi mahapul an minaynayun hi atonyu.
Nan tagun mangiwalhih nan danum an umipaphod ya mahapul goh an iloba'nay lubungna ti dumalat nan nanapaanah nan danum an mangipaphod enen tagu, ya mituluy an adi maleneh di odolna an alyon di Uldin hi engganah mahdom. 22 Ya an amin nan dapoon nan tagun alyon nan Uldin an agguy naleneh di odolna ya niyuldin an mapaniaw hi ma'usal. Ya an amin nan manapah nan dinapan den tagu ya niyuldin an adi maleneh di odolna ta nangamung un mahdom."

20

Nan Danum an Nalpuh Batu

1 Hidin hopap di bulan* ya an amin nan holag Israel ya immatamdah nan Mapulun an Zin, ya nungkampudad Kadesh. Ya hidiy gutud di natayan Miriam, ya hidi goh di nilubu'ana.
2 Ya heden lugal an nungkampuanda ya mi'id ah danum hi inumonda. At na'amung nan tatagu ta amuyuanda goh da Moses ay Aaron. 3 Ya immuydan Moses, ya ni'hongngeldan hiyan inaliday, "Un onaynah un ami ni'yatoy hidin i'ibba tu'un nun'atoy hinan hinagang Apo Dios! 4 Ya anaad tuwali ta itnud da'min iyalih tun mapulun ta hiyay atayanmin amin ya ta"on tun a'animalmi? 5 Ya anaad tuwali ta enekak da'mih ad Egypt ta inyali da'mih tun nappuhin luta? Ti heten luta ya adi ahan tummol di mitanom an mi'id di pangngalan hi bogah, unu figs, unu greyp, unu ayiw an pomegranate, ya mi'id goh di danum hi inumon!"
6 At tinaynan da Moses ay Aaron nan tatagu ta immuydah nan way pantaw di Me'gonan an Kuwaltu ta nunlu'bubdah nan lutan nunluwalu. Ya numpattig ay dida nan benang Apo Dios. 7 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 8 "Alam din hul'udmu, ya amungonyun Aaron an amin nan holag Israel. Ya wa ay ta na'amung ayun amin ya himmapit'ah nan batu ta malmuy danum ta way ipa'inumyuh nan tatagu ya nan a'animalda."
9 At immuy innal Moses din hul'ud an nipatang hinan way Kahon an Nittuwan nan Uldin ti hiyah ne nimandal hi atona. 10 Ya la'tot ya inamung da Moses ay Aaron nan tataguh nan way hinagang di batu, ya inalin Moses ay diday, "Da'yun umamu'amuyu ya donglonyuh ten alyo'! Hay pohdonyu nin ya pabuhu'onmi nan danum an malpun ten batu?" 11 At inta'nang Moses nan hul'udna, ya impidwanan inhaplat hinan batu. Ya bimmuhu' di do'ol an danum, at imminum an amin din tatagu ya din a'animalda goh.
12 Mu bimmungot hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron, ya inalinan diday, "Dumalat nan agguyyu nangunudan ay Ha"in hinan agguyyu nangipattigan hinan nidugah an abalina' hinan holag Israel at bo'on da'yuy mangipangulun mangiyatam ay didah nan lutan din intulag'uh ipaboltan'un dida!"†
13 Ya hiyah te obob ad Meribah‡ ti hidiy *nangamuyuan* nan holag Israel ay Apo Dios, ya hidiy nangipattigan Apo Dios an Hiya ya me'gonan.

Hay Nangipawaan nan Alid Edom hi Aluhan nan Holag Israel

14 Ya heden awadan nan holag Israel hidid Kadesh ya nunhonag hi Moses hi udumna ta immuy hinan alid Edom, ya inalin nan nahnag di, "Hay nannag ay da'mi ya nan tutulangmun holag Israel. Ya inilam an amin di ligat an hinoltapmi 15 ti inilam di aat nan immayan nan o'ommodmih ad Egypt, ya hidiy ni'hituwanmih do'ol hi tawon, ya

* **20:1** Unu Nisan/Aviv, 1405 B.C. Ta"on un agguy nibaag di tawon hinan texto mu inila tu'u an hiyay miyanapat hi tawon hidin nakakan nan Hudyud Egypt (Num. 20:22-29; 33:38), ya hay bulan ya March-April hinan calendar tu'u.
† **20:12** Anaad ta nidugah di inat Moses ti ay paddungnay itang di nibahhawana? Manu ay ti (1) agguyna inunud nan mandal Apo Dios (verse 12), ya (2) hinapitnay nappuhi an adi maphod hi hapiton di tagu (Psa. 106:33), ya (3) agguyna impattig nan anidugah di abalinan Apo Dios ta bumuhu' nan danum hi un way humapit ay hiya (verse 12).
‡ **20:13** Hay pohdonan ibaga ya *amuyu.*

pinaligligat da'mi ya nan a'apumih nan i'Egypt. 16 Ya unat goh nunluwalu amin Apo Dios
ta numpabadang ami ya dengngolnay luwalumi, at hennagna han Anghelna§ ta enekak
da'mih ad Egypt. At ad ugwan ya ihna amih tud Kadesh an neheggon hinan babluyyu.
17 Ya al'alu'onmi ni' he"a ta iyabulutmu ni' di pange'wanmih nan babluyyu. Adimi ihingngi
an e'wah nan payawyu unu nan nuntanomanyuh nan greyp, ya adimi goh inumon nan
danum hinan bubunyu, mu hay pange'wanmi ya nan ma'alih Kulhan di Ali* ta henen
kulhay u'unudonmi ta nangamung unmi lauhan nan babluyyu."
18 Mu nan alid Edom ya tembalnan inalinay, "Adimi abuluton an e'wayuh tu! Ti atonyu
ay ya gubatonmi da'yu!"
19 Ya inalin nan holag Israel di, "E'wami ni', mu nan bagwaan an nadalanan an kulhay
dalanonmi. Ya gulat ta way uminum ay da'mi unu nan a'animalmih nan danumyu ya
bayadanmi. Hiyah ne ya anggay di ibagami, at iyabulutmu ni' di pange'wanmih nan igad
di luta."
20 Mu nan holag Edom ya inya'addidan inaliday, "Adi ahan miyabulut an e'wayu!" Ya
bimmuhu'da nan nun'ala'eng an tindalun nan holag Edom ta gubatonda nan holag Israel.
21 Ya dumalat nan agguy namhodan nan holag Edom hi pange'wan nan holag Israel hinan
hakupda at hay nat'on di nange'wan nan holag Israel.†

Hay Natayan Aaron
(Num. 33:38-39)

22 Ya tinaynan nan holag Israel ad Kadesh, ya impadehda ta nangamung unda nidatong
hinan Duntug an Hor. 23 Ya himmapit hi Apo Dios ay da Moses ay Aaron hi awadandah nan
Duntug an Hor hinan igad hinan babluy ad Edom, ya inalinay, 24 "He"a, Aaron, ya umuy'a
middum hinan o'ommodmuh penghana, at hiyanan adi'a umatam hinan lutan intulag'uh
idat'uh nan holag Israel. Ti da'yu ya numbahol ayu ti agguyyu inunud nan immandal'un
da'yuh nan danum ad Meribah."
25 At inalina goh di, "Ya he"a, Moses, ya itnudmuh Aaron ya nan lala'in imbaluynan hi
Eleazar ta munti'id ayuh tulid nan Duntug an Hor. 26 Ya anom nan magayad an inlubung
Aaron ta ipilubungmun Eleazar ti hi Aaron ya hidiy atayana ta middum hidin nun'atoy
an o'ommodyuh penghana."
27 At inunud Moses henen immandal Apo Dios hi atona. At nunti'iddah nan Duntug
an Hor an wan a'amangon nan tatagu didah punti'idanda. 28 Ya unat goh nidatongdah
nan buludnah nan duntug ya nun'aan Moses din magayad an inlulubung Aaron, ya
impilubungnan Eleazar an imbaluy Aaron. At natoy hi Aaron hidih nan buludnah nan
duntug.
Ya unat goh nalpah ya nundadyu da Moses ay Eleazar. 29 Ya unat goh dengngol an amin
nan tatagun holag Israel an natoy hi Aaron ya nginuhuda hiyah himbulan.

21

Hay Nangabakan nan Holag Israel hinan iCanaan

1 Ya nan alid Arad an iCanaan hidid Negev ya dengngoldan na'uy nan holag Israel
an wadadah nan kulhah ad Atharim ya immuy nan tindaluna ta ginubatda dida, at
penlohday udum an holag Israel. 2 Ya ni'tulag nan holag Israel ay Apo Dios an inaliday,
"Gulat ta ipa'abakmun da'mi daten tatagu at ubahonmi goh nan babluyda."
3 Ya inabulut Apo Dios nan inalida, at binadangana dida ta inabakda nan i'Arad. At
numpatoyda didan amin, ya *numpa"idan* amin nan siudadda. Ya nginadnandah nen
babluy ta ad Hormah.*

Nan Gambang an Niyammah Umat hi Ulog
(Jn. 3:14)

4 Ya tinaynan nan holag Israel nan Duntug an Hor ta ene'wadah nan dalan an miyuy
hinan Mumbolah an Baybay,† mu inlikawdah nan lutad Edom. Mu la'tot ya himmigada
nan tatagun dumanallanan, ya nunlilida. 5 At numpahalda da Apo Dios ay Moses an
inaliday, "Anaad ta enekak da'mih ad Egypt ta inyali da'mih tu ta hitun mapulun di
atayanmi? Ya ten mi'id goh di ma'an, ya danum, ya ten la'tot ya nahengla amih nan gunmi
onon!"

---

§ **20:16** Hi Jesu Kristu nin an nipattig hinan gutud di Old Testament. * **20:17** Hiyah ne nundengwan kulha, ya i"ihna goh ad ugwan. Hay nete"aana ya ad Arabia hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hay negpongana ya hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya ad Damascus an kapitulyud Syria. † **20:21** Inyadin Apo Dios nan Hudyun manakup hinan babluy ad Edom ti hi Esau an ommodda ya hin'agida ay Jacob an nan ommod di Hudyu (Deut. 2:4-6), hiyaat un nat'on di nange'wanda. * **21:3** Hay pohdonan ibaga ya *napa"i.* † **21:4** Unu Red Sea.

6 At hennag Apo Dios di atata'ot an ulog hinan awadanda, at do'ol di nun'alatdah nan
tatagun holag Israel, at do'ol di nun'atoy. 7 Ya immuy nan tatagun Moses, ya inaliday,
“Numbahol ami ti nappuhiy hinapitmih aat Apo Dios ya umat goh ay he"a! At ad ugwan
ni' ya munluwalu'an Apo Dios ta pakakona nan do'ol an ulog!” At inluwaluan Moses nan
tatagu.
8 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Iyammam nan gambang hi umat hi ulog, ya
impautmuh nan utdu' di hul'ud, ya inluhadmu ta wa ay ta itangad nan na'alat enen nipaut
an ulog ya pumhodda an adida matoy.” 9 At inyamman Moses nan gambang hi umat hi
ulog, ya impautnah nan utdu' di hul'ud ta wa ay ta itangad nan na'alat enen nipaut an
ulog ya pumhodda an adida matoy.

Hay Dimmatngan nan Holag Israel hi ad Moab

10 Ya inaynayun nan holag Israel an numbaat ta nidatongdah ad Oboth, ya hidiy
nungkampuanda. 11 Ya impadehda goh ta tinaynandad Oboth ta dimmatongdah nan
mapulun hi ad Iye Abarim, ya hidi goh di nungkampuandah nan hinagang ad Moab hi
immapit hi buhu'an di algaw. 12 Ya numbotanda goh ta immuyda nungkampuh nan Hadog
an Zered. 13 Ya numbotanda goh ta immuyda nungkampuh nan way pangngel di pingit
nan Wangwang an Arnon an wah nan mapulun an nida"it hinan hakup di holag Amor.
(Nan Wangwang an Arnon ya igad hi numbattanan di iMoab ya nan holag Amor. 14 At
hiyah te nitudo' hinan Liblun di Ni'gubagubatan Apo Dios an inalinay,

“Hidi ya wada nan Waheb ad Suphah an nan daplah,
ya hidi goh hinan Wangwang an Arnon.
15 Ya minaynayun hi engganah nan lihad hinan nundotalana,
ya niyatam hi ad Ar,
ya niyatam goh hinan igad hi ad Moab.”)

16 Ya nakakdah di ta numbotanda ta immuydad Beer,‡ ya hidiy awadan nan obob, at
inalin Apo Dios ay Moses di, “Amungom nan tatagu ta idata' didah danum.”
17 Ya hidiy nangikantaan nan holag Israel eten kanta:

“*Bubun*, pun'ibuhu'muy danummu,
at apngaon da'ah kanta.
18 Ikantamiy aat ten bubun an linhu'an nan imbabaluy di ali
ti linhu'an nan a'ap'apu an hay hul'udday nunluhu'da.”

Ya la'tot ya nakakdah nan mapulun ta immuydad Mattanah. 19 Ya numbotanda ta
immuydad Nahaliel. Ya nakakdad Nahaliel, ya immuydad Bamoth. 20 Ya nakakdad
Bamoth ta immuydah nan nundotalana an hakup ad Moab ta engganah nan buludnah
nan Duntug an Pisgah an a'amangan din mapulun.

Hay Na'abakan nan Alin hi Sihon
(Deut. 2:26-37; Psa. 135:11-12; 136:19)

21 Ya nunhonag nan holag Israel hi umuy ay Sihon an alin di holag Amor, ya inaliday,
22 “Iyabulutmu ni' di pange'wanmih nan babluyyu. Ya adimi ibahhaw an e'wah nan
way payawyu, unu nan nuntanomanyuh nan greyp. Ya adimi inumon di danum hinan
bubunyu. Mu hay pange'wanmi ya nan Kulhan di Ali§ ta nangamung unmi lauhan nan
babluyyu.”
23 Mu agguy ahan inyabulut Sihon di nange'wan nan holag Israel hinan babluyda.
At inamungna nan tindaluna ta immuyda ginubat nan holag Israel hinan mapulun ad
Jahaz. 24 Mu nangabak nan holag Israel, at numpatoyda dida, at hinakupda nan lutada
an nete"ah nan Wangwang an Arnon ta engganah nan Wangwang an Jabbok, mu adida
pa"ahgop hinan babluy di holag Ammon ti nihamad di allup nan igad di babluyda. 25 At
hinakup nan holag Israel an amin nan siudad nan holag Amor, ya niddum ad Heshbon
ya nan nun'eheggon hinan nunlene'woh an abablubabluy. 26 Ti ad Heshbon ya siudad
an nunhituwan Sihon an alin di holag Amor an din nangubat hinan alin di iMoab, ya
inabakna dida, at hinakupnan amin di lutada ta engganah nan Wangwang an Arnon. 27 At
hiyaat un nan nangitudo' hi kanta ya alyonay,

“Umali ayud Heshbon
ta ipaphod tu'u nan napa"in siudad Sihon!
28 Ti wada han apuy an nalpud Heshbon
an dumaladalang hinan siudad Sihon,
at immuy ta nunggohobna nan siudad ad Ar an hakup ad Moab
an awadan nan atata'nang an duntug an ma'amang hinan Wangwang an Arnon.

‡ **21:16** Hay pohdonan ibaga ya *nan bubun*.

§ **21:22** Bahaom nan footnote di Num. 20:17 ta innilaom di aat ten kulha.

29 Mahmo' nan iMoab ya da'yun tatagun mundayaw ay Chemosh*
ti inyabulutnan ipaploh nan linala'in limmayaw ya nan binabai ta himbut Sihon an alin di holag Amor!
30 Mu mabi'bi'ah ami ya un dida,
at nun'a'ubahda ya ta"on nan babluyda an nete"ad Heshbon ta engganad Dibon!
Ya nun'iwalitangmi didan mete"ad Nophah ta engganah ad Medeba."
31 At nunhitu nan holag Israel hinan lutan di holag Amor.
32 Ya unat goh numbangngad din hennag Moses an immuy nunhi'im eden babluy ad Jazer ya ni'gubatda nan nun'eheggon an babluy, at nangabakda nan holag Israel, at penlohdah den siudad, ya numpakakda nan holag Amor an numpunhituh di.

Hay Na'abakan nan Alin hi Og
(Deut. 3:1-11; Psa. 135:11-12; 136:20)
33 Ya imbaweng nan holag Israel di nange'wanda ta nan kulha an miyuy ad Bashan di enengwada. Mu nan alid Bashan an hi Og ya initnudna nan tindaluna ta umuyda damuwon nan holag Israel ta gubatonda didad Edrei.
34 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Adim ta'tan hi Og ti baliwa' da'yu! At an amin nan tataguna ya nan lutana ya idat'un da'yu. At hay atonyu ya umat hinan inatyun Sihon an alin di holag Amor an nunhitud Heshbon."
35 At pinatoyda nan Alin hi Og, ya ta"on nan imbabaluyna, ya an amin nan tataguna. At mi'id ahan di na'angang hi ohah matagu. Ya hinakupdan amin an penloh nan numbabluyan Og.

22

Hay Nangipa'ayagan nan Alin di iMoab ay Balaam
1 Ya innaynayun nan holag Israel an numbotan ta nangamung unda nidatong ad Moab an neheggon hinan Wangwang an Jordan hinan dammang ad Jericho, ya nungkampudah dih nan nundotal an luta.
2 Ya tinnig Balak an lala'in imbaluy Zippor henen inat nan holag Israel hinan holag Amor, 3 ya ma'atta'ot heden ali ya an amin nan tatagunan iMoab ti do'ol nan holag Israel an wah di. 4 At ni'hapit nan alin di iMoab hinan a'ap'apun di iMidian an inalinay, "Na'uydan umali nan do'ol ahan an tatagun holag Israel! At un na'amtang di atonda ya numpa"idan amin di logom an wah tun babluy tu'u an umat hinan aton di bakan mangan hi holo' hinan pumpahtulan!"
5 Ya hennagnay udumnah nan tataguna ta umuyda ayagan hi Balaam* an hina' Beor an nunhitud Pethor an neheggon hinan Wangwang an Euphrates an alyonay, "Wah tuda han do'ol ahan an tatagun nalpud Egypt! Ya hinakupdan amin tun lutan nunlene'woh hitun wada', ya ten pohdondan hakupon an amin tun luta'! 6 Ya do'do'ol daten tatagu ya un da'mi, at umali'a ni' ahan ta badangana' ta idutam daten tatagu ta olom ni' ya abakonmi dida ta lumayawda! Ti inila' an wa ay ta wagaham nan tatagu ya bumi'ahda, ya wa ay ta idutam dida ya mi'id bi'ahda."
7 Ya inla"uy nan a'ap'apun di iMoab ya nan iMidian ta umuyda, ya inodnanday pumbayaddah nan idut. Ya unat goh nidatongdan Balaam ya inulgudda nan inalin Balak.
8 Ya inalin Balaam ay diday, "Umiyan ayuh tu ta awni ta maweet ya un'u ibaag di ma'at hi itudun Apo Dios ay ha"in." At immiyan nan a'ap'apuh abung Balaam.
9 Ya inalin Apo Dios ay Balaam di,† "Ngadan danen linala'in immiyan?"
10 Ya tembal Balaam an inalinay, "Nan alih ad Moab an hi Balak an hina' Zippor di nannag ay dane an alyondan ha"in di, 11 Wadada han tatagun nalpud Egypt an hinakupdan amin nan lutan nunlene'woh hinan babluy. At pohdo' ya umali'a ta idutam dida ta way ato' an mangabak ya numpakak'u dida."
12 Mu inalin Apo Dios ay Balaam di, "Adi'a mi'yuy ay dida, ya adim idutan danen tatagu ti winagaha' dida!"
13 Ya unat goh nabiggat ya bimmangon hi Balaam, ya immuy hinan a'ap'apun hennag Balak, ya inalinay, "Mumbangngad ayuh babluyyu ti adi iyabulut Apo Dios an mi'yalia' ay da'yu."

---

* **21:29** Nan na'abbagbagtun bulul di iMoab. * **22:5** Hi Balaam ya propeta, ya hidid Deir Alla hi ad Jordan ya na'ah'upan nan ohan inulgudna an agguy nitudo' hinan Hapit Apo Dios an nitudo' hinan hapit di Aramaic. † **22:9** Ta"on un ni'hapit hi Apo Dios ay Balaam mu adi tu'u nomnomon an hiyay propetan Apo Dios ti numba'i hiya (Num. 24:1), ya do'ol di verses an namahiw ay hiya (Num. 31:7-8, 15-16; Deut. 23:3-6; Josh. 13:22; 24:9-10; Neh. 13:1-3; Mic. 6:5; II Pet. 2:15-16; Jud. 11; Rev. 2:14).

14 At numbangngad nan hennag Balak, ya inalidan hiyay, “Adi pohdon Balaam an
mitnud ay da'mi.”
15 Mu nunhonag goh hi Balak hi do'do'ol an a'ap'apu, ya nun'abagtuy haadda ya un din
nahhun. 16 Ya unat goh immatamda ay Balaam ya inaliday, “Hiyah te pohdon Balak an
imbaluy Zippor an ibagan he"a ta adim abuluton nan mangipawah umaliam ay ha"in.
17 Mi'yali'a ni' ahan ta idutam daten tatagu! At do'ol di idat'un he"ah lagbum, ya ato' an
amin di alyom ay ha"in.”
18 Mu inalin Balaam ay danen baal Balak di, “Ta"on un idat Balak nan palasyuna an
napnuh balitu' ya silver ya adi mabalin hi un'u adi aton nan mandal Apo Dios! 19 At ta"on
ya umiyan ayuh tud ugwan an labi an umat hi inat din nahhun an immali ta innilao' goh
di alyon Apo Dios ay ha"in.”
20 Ya henen nahdom ya himmapit hi Apo Dios ay Balaam, ya inalinay, “Gulat ta he"ay
awiton danen linala'in immali at mabalin an mitnud'a. Mu nan inali' ay he"a ya anggay
di atom.”‡

Hay Nanamuwan Balaam hinan Anghel

21 Ya unat goh nabiggat ya nuntakay hi Balaam hinan tennan dongkina, at nitnud
hinan a'ap'apun di iMoab. 22 Mu ma'abbungot hi Apo Dios an dumalat di itnudan
Balaam, at heden gun pundaldallanan da Balaam ya nan duwan baalnan ni'yibbana
ya hinawanan nan Anghel Apo Dios§ nan dalan an pange'wan da Balaam. 23 Ya tinnig
nan dongkin Balaam din Anghel Apo Dios an timma'dog hinan dalan an ino'odnanay
hanggap, ya imbawengna ta nan payaw di nange'wana. At hinuplit Balaam nan dongkina
ta imbangngadnah nan kulha.
24 Mu immuy goh an timma'dog nan Anghel hinan na'ullipit an dalan an numbattanan
di natamman hi greyp an na'allup di numpinnangngel. 25 Ya unat goh tinnig nan dongki
nan Anghel ya nahlig ta nipaeng hinan tapeng, at nigadgad di hu'in Balaam, at hinuplitna
goh nan dongkina.
26 Ya nahlig goh nan Anghel Apo Dios ta timma'dog hinan na'ullipit an dalan an mi'id
di pangiyiwangan hi pange'wan hinan numpinangngel. 27 Ya unat goh tinnig nan dongki
nan Anghel ya nunlu'bub. At ma'abbungot ahan hi Balaam, ya inhuplitna din hul'udnah
nan dongki. 28 Ya impahapit Apo Dios heden dongki, ya inalinan Balaam di, “Hay inat'un
he"a ta hinuplita' hi numpitlu?”
29 Ya tembal Balaam an inalinay, “Manu ay ti gunna' linayahan ay he"a! Ya gulat ta
waday hanggap hi inodna' at patayo' he"ad ugwan!”
30 Ya inalin goh nan dongki di, “Undan bo'on ha"in nan dongkim an gunmu nun-
takatakayan an nete"ah awada' ay he"a ta nangamung ad ugwan? Ya undan waday inat'un
he"ah umat hinah din hopapna?”
Ya inalin Balaam di, “Mi'id.”
31 At indat Apo Dios di abalinan Balaam an mannig hinan Anghel an timmata'dog
ya ino'odnanay hanggap. Ya unat goh tinnig Balaam ya nunhippi, ya inluungna ta
nangamung immatam hinan lutay angahna. 32 Ya inalin nan Anghel Apo Dios ay hiyay,
“Anaad ta hinuplitmuh ten dongkih numpitlu? Manu ay hinawana' he"a ti adi' pohdon
henen ninomnommun aton! 33 Mu tinniga' hinan dongkim, at hiyaat unna' iniwangan ay
hiyah numpitlu. Mu gulat ta agguya' iniwangan at immannung an he"ay pinatoy'u, at nan
dongki di hiyay tinagu'!”
34 Ya inalin Balaam hinan Anghel Apo Dios di, “Numbahola' ahan ay Apo Dios! Ti agguy'u
ahan inilah unna' gun hawanan ay he"ah nan owon! At gulat ay ta adim pohdon an
umuya' ya mumbangngada' hi abung'u.”
35 Ya tembal nan Anghel Apo Dios, ya inalinay, “Mabalin an mitnud'an daten linala'i, mu
nan ibaga' ay he"ay hapitom ya anggay.” At nitnud hi Balaam ay daden linala'in u'upihyal
Balak.

Hay Nanamuwan Balaam ay Balak

36 Ya unat goh dengngol Balak an magadyuh dumatong hi Balaam ya immuy ta
damuwona hiyah nan ohan siudad ad Moab an nan wah nan pingit di Wangwang an
Arnon. 37 Ya hidin nundammuda ya inalin Balak ay Balaam di, “Undan ahan agguy
numpidway nangipa'ayaga' ay he"a ta umali'ah tu? Anaad ahan ta agguy'a ni'yalin dida?
Undan hay ninomnommu ya mid olog'un mangidat hi pohdom hi lagbum?”

‡ **22:20** Gapu ta inilan Apo Dios an penpenhod Balaam an mi'yuy ay dida at inabulutnay itnudana. Mu bo'on hene immannung an planun Apo Dios (verse 12). § **22:22** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan gutud di Old Testament.

38 Ya tembal Balaam an inalinay, “Ten immalia' ad ugwan. Mu undan way abalina' ta
nonong ya himmapita'? Ti ammuna nan alyon Apo Dios di hiyay hapito'.”
39 At nitnud hi Balaam ay Balak ta immuydad Kiriath Huzoth. 40 Ya nun'onong hi Balak
hi baka ya kalnilu, ya indatanah dotag hi Balaam ya nan a'ap'apun nitnud ay hiya ta
ihdada.
41 Ya unat goh nabiggat ya initnud Balak hi Balaam ta immuydah nan Duntug an Bamoth
Ba'al. Ya hidiy nangamangan Balaam hinan holag Israel.

23

Hay Hopap di Inulgud Balaam

1 Ya inalin Balaam ay Balak di, “Iyammam di pituh pun'onngan hitu, ya inyalim di pitun
manilhig hi baka ya pitu goh an buta'al an kalnilu.” 2 At impiyamman Balak henen inalin
Balaam hi atona. Ya enepong da Balak ay Balaam an ene'nong di hinohhah baka ya kalnilu
eden pun'onngan.
3 Ya inalin Balaam ay Balak di, “Tumata'dog'ah tun awadan di e'nongmu ta umuya' ta
olom man ya umalih Apo Dios an mi'hapit ay ha"in. Ya hay alyonan ha"in di hiyay alyo'
goh ay he"a.” At immuy hinan ata'nang an duntug an mapulun.
4 At hidiy nanamuwan Apo Dios ay Balaam, at inalin Balaam di, “Indadaan'uy pitun
pun'onngan, at ene'nong'uy hinohhah baka ya kalnilu.”
5 Ya intudun Apo Dios ay Balaam di hapitonan alyonay, “Mumbangngad'a ay Balak, ya
hiyah te ibagam.”
6 At numbangngad hi Balaam, ya wagwah dih Balak an nunnanong an timmata'dog
hinan awadan di ene'nongna. Ya ni'ta'dog goh ay hiya nan a'ap'apun di iMoab. 7 Ya
himmapit hi Balaam an inalinay,

“Hi Balak an alin di iMoab di nangipa'ayag ay ha"in ad Aram
hinan aduntuduntug hi appit di buhu'an di algaw an alyonay,
Umali'a ta ipa'idut'un he"a nan holag Israel,
ya numpihulmu dida.
8 Mu hay ato' an mangidut ay didah un agguy inidutan Apo Dios,
unu hay ato' an mamihul ay didah unda agguy napihul?
9 Ya hidih nan way tulid di duntug ya inuhdunga' dida,
ya tinnig'u dida,
ya hay pannig'un dida ya nilahhindan tatagun adida pohdon an middum hinan
abablubabluy an hakup di Hentil.
10 Ya undan udot waday way olognan manguyap hinan holag Jacob?
Ti ta"on di godwan nan uyapda ya mi'id ologdan mangyap!
Ya hay pohdo' hi unna' matoy ya umata' ay danen tatagun mi'id baholda,
ya hay angunuh di itagua' hi ataya' ya maphod hi unna' umat ay dida!”

11 Ya inalin Balak ay Balaam di, “Anaad ta umat hinay inatmun ha"in? Hay
nangipa'ayaga' ay he"ah tu ya ta idutam nan binuhul'u! Mu nat'on di inatmu ti unmuat
goh winagahan dida!”
12 Ya tembalnan inalinay, “Ma'ahhapul ahan an emayaa' di hapito' ta ammuna nan inalin
Apo Dios di hiyay alyo'.”

Hay Pidwan di Inulgud Balaam

13 Ya inalin Balak ay Balaam di, “Mitnud'a ni' ay ha"in ta umuytah nan ohan lugal ta
hidiy pangamangam hinan holag Israel, mu adim tigon didan amin ti un anggay nan wah
nan pingitna. Ya ta olom man ya hidiy pangidutam ay dida.” 14 At initnudnah Balaam ta
immuydah nan payaw hi ad Zophim hidih nan way nundodottal hinan tulid di Duntug an
Pisgah. Ya inyamman goh Balak di pitun pun'onngan, ya enepongna goh an ene'nong nan
manilhig an baka ya buta'al an kalnilu.
15 Ya inalin goh Balaam ay Balak di, “Tuma'dog'ah tun awadan di ene'nongmu ta umuya'
hidi an mi'hapit ay Apo Dios.”
16 Ya dinamun Apo Dios ay Balaam, ya inalinay, “Itudu' di hapitom, at mumbangngad'an
Balak.”
17 Ya numbangngad hi Balaam, ya tinnignah Balak an wagwah din timmata'doganah
nan awadan din ene'nongna. Ya ni'tata'dog goh ay hiya nan a'ap'apun di iMoab. Ya inalin
Balak ay hiyay, “Hay inalin Apo Dios ay he"a?”
18 Ya himmapit hi Balaam an inalinay,

“Ihamadmu, Balak an imbaluy Zippor,
ta donglom heten alyo'.
19 Hi Apo Dios ya adi umat hi tagu ti Hiya ya adi munlayah,

ya bo'on goh imbaluy di tagu,
at adina hukatan di ninomnomna.
Undan way intulagna ya agguyna impa'annung?
Ya undan way inalina ya agguyna inat?
20 Ya hay intugunan ha"in ya unna' munwagah,
at winagahana ay ya adi' abalinan an lumonon!
21 Ya mi'id di tinnignah nappuhih aat Jacob,
ya mi'id goh tinnignah numbaholan di holag Israel.
Ya hi Apo Dios an dayawonda ya wagwadan dida,
ya ibugawda an Hiyay alida.
22 Ya Hiyay nangekak ay didad Egypt,
at nunheglay bi'ahdan mipaddung hinan atap an baka.
23 Ya mi'id di olog nan pumalliw an mamalliw ay Jacob unu mane'om ay hiya,
ya mi'id goh olog nan halupe ya duhong an ba'in mama"ih nan holag Israel.
At hay alyondah aat Jacob ya nan holag Israel ya inaliday,
Tigonyuy inat Apo Dios an mid al'alin dida![*]
24 Emayaanyu ti mabi'ah daten tatagu an umatdah nan layon,
ya atata'otdan umatdah nan layon an adi duminong ta engganah unna aminon an ihda nan dempapna,
ya ininumnan amin di dalan nan pinatoyna!"
25 Ya inalin Balak ay Balaam di, "Adim ay dida idutan ya adim goh wagahan dida!"
26 Mu tembal Balaam an inalinay, "Un'u dan agguy inalin he"a an hay ibagan Apo Dios di hiyay ato' ya anggay?"

Hay Miyatlun Inulgud Balaam

27 Ya inalin Balak ay Balaam di, "Umali'a ta itnud'u he"a ta umuytah nan ohan lugal ta olom ya hidiy pangiyabulutan Apo Dios hi pangidutam ay dida!" 28 At initnud Balak hi Balaam ta inyuynah nan tulid di Duntug an Peor an hay ma'amang ya nan mapulun.
29 Ya inalin Balaam ay Balak di, "Ipiyammam goh hituy pituh pun'onngan, ya inyalim di pituh manilhig an baka ya pitu goh hi buta'al an kalnilu." 30 Ya impiyamman Balak an amin nan inalin Balaam, at enepongnan ene'nong di hinohhan baka ya kalniluh nan pitun pun'onngan.

24

1 Mu i'innilan Balaam an nan holag Israel di pohdon Apo Dios an wagahan, at agguy mahkay immuy an ni'hapit ay Apo Dios an adi umat hidin numpidwan numba'iana. At hay inatna ya nunligguh ta inamangna nan mapulun. 2 Ya unat goh inyamang Balaam ya tinnigna nan holag Israel an na'uhi'uhig di nungkampuan di hinohhan himpangapu, ya niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan hiya. 3 At impahapit goh Apo Dios hiya, ya inalinay,
"Hiyah te ipa'innilan Balaam an imbaluy Beor,
ya hiyah te ipa'innilan han tagun mapatal an mabi'ah di panigawna,
4 ya hiyah te ipa'innilan han tagu an ay donglonay nolo'a',
mu agguya' nalo' an dinidiat'u an titiggo' di ipa'innilan nan na'abbagbagtun Apo Dios ay ha"in.

5 Anakkayah an mun'aphod di numpunhituwan
nan holag Jacob an hi Israel!

6 Ya hay punhituwanda ya umat hinan ambibilog an numpundotal,
ya umatdah nan galden hinan pingit di wangwang!
Ya umat goh hinan ayiw an nabangluy hunghungna an intanom Apo Dios,
ya umat goh hinan atata'nang an ayiw an cedar hinan pingit di danum!
7 Ya mawaday do'ol an udan,
at do'ol di pananumdah nan intanomdah nan payaw,
ya adi makudangan hi danum di itanomda!

---

[*] **23:23** Nan translationah English hinan King James Version ya, "What hath God wrought!" Ya hiyah te nalpuwan nan hopap ya nundengwan hapit an intelegraph Samuel F. B. Morse (1791-1872) hi morse code hi awadanah nan kuwaltun di Supreme Court hinan Congress ad Washington D.C. hi ad America hidin May 24, 1844 A.D., ya hay negpongan nan wirena ya ad Baltimore, Maryland hi ad America.

Ya nabagbagtu nan alida ya un hi Agag,*
ya hay pumpapto'ana ya mipabagbagtu!

8 Ya hi Apo Dios di nangekak ay didad Egypt,
ya hay bi'ahda ya umat hinan bi'ah di atap an baka ta abalinandan abakon di binuhulda,
ya pun'ipungday tungal di buhulda,
ya hay pamatoydah nan buhulda ya nan panada!
9 Ya nan holag Israel ya umatdah nan ma'abbi'ah an buta'al an layon an munlulu'bub an nidadaan hi buhul,
ya umatda goh hinan tennan layon an mi'id ah mangitulid an umuy mamangon ay hiya!

At nan mungwagah hinan holag Israel ya mawagahan goh,
ya nan mangidut ay dida ya ma'idutan goh!"†
10 Ya unat goh dengngol Balak an agguy damdama inidutan Balaam ya nunheglan ma'abbungot ahan ay Balaam, ya nunggomgomnay ngamaynah bungotna, ya init'u'nan inalinan Balaam di, "Impa'ayag da'a ta idutam danen binuhul'u! Ya unmuat goh tinuntunud an winagahan didah numpitlu! 11 At umanamut'aat hi nunhituwam! Alyo' at goh un da'a lagbuan hi ongol, mu agguy inyabulut Apo Dios di pangidata' hi lagbum!"
12 Ya tembal Balaam an inalinay, "Undan agguy'u tuwali inali ay danen hennagmun mangawit ay ha"in di, 13 Ta"on un idat Balak ay ha"in an amin di silver an pihhuna ya an amin nan balitu' an wah nan palasyuna ya adi ahan mabalin hi un'u ibahhaw nan intugun Apo Dios hi ato' an dumalat nan pangata' hinan logom! At nan inalin Apo Dios di hapito' ya anggay. 14 Ad ugwan ya ten mumbangngada' hinan babluymi, mu padana' he"a ta ipa'innila' di aton nan holag Israel hinan tatagum hi udum di algaw!"

Hay Miyapat hi Inulgud Balaam
15 Ya impahapit goh Apo Dios hiya, ya inalinay,
"Hiyah te ipa'innilan Balaam an imbaluy Beor,
ya hiyah te ipa'innilan han tagun mapatal an mabi'ah di panigawna,
16 ya hiyah te ipa'innilan han tagu an ay donglonay nolo'a',
mu agguya' nolo' an dinidiat'u an titiggo' di ipa'innilan nan na'abbagbagtun Dios ay ha"in.
17 Ya innilao' an udum hi algaw ya waday malpuh nan holag Israel hi ohan ali
an umat hi ma"abnang an bittuan.‡
At pun'abakna nan a'ap'apun di iMoab,
ya punggumi'nay ulun nan tatagud Sheth.§
18 Ya nan holag Israel ya abakonda nan binuhulda an holag Edom,
ya hinakupda nan babluyda ta diday munhituh di,
ya iddumdan hakupon ad Seir.
At dida an holag Israel di mangab'abak.
19 Ya malpuh nan holag Israel di ohan mumpamatoy*
hi an amin an na'angang hinan siudad."

Hay Miyaleman Inulgud Balaam
20 Ya intigaw Balaam hinan holag Amalek, ya himmapit an inalinay,
"Nan holag Amalek di hiyay ongol di abalinana ya un nan udum an babluy.
Mu udum di algaw at mapogpog ti ma'ubahdah enggana."

Hay Miyonom an Inulgud Balaam
21 Ya intigawnah nan holag Ken, ya hinapitna han nipa"el an inalinay,
"Nan lugal an nunhituwanyu ya na'ihhamad an mi'id di al'ali,
ya nan nipabunan di abungyu ya nan gungit.
22 Mu udum di algaw at mun'atoy ayun holag Ken ti umali nan holag Ashur,
ya hinakup da'yu ta iyuy da'yuh nan babluyda,
ya pumbalinon da'yuh himbutda."

---

* **24:7** Hay impa'innilan Balaam ya nan alin di holag Amalek an agguy ni' nitungaw ti hidin amatagun nan Alin hi Saul di awadana (I Sam. 15:32-33). † **24:9** Imbaag Balaam nan ni'tulagan Apo Dios ay Abraham (Gen. 12:3). ‡ **24:17** Hay na'awatan nan Nanginnilan Linala'i an nalpuh nan babluy hi buhu'an di algaw hidin nannigandah nan ma"abnang an bittuan ad daya ya nitungaw nan Alin Pento' Apo Dios an nibaag eten verse (Mat. 2:1-2). At hi Jesu Kristuy ituduna.
§ **24:17** Diday nun'ahhun an tatagun numpunhitud Moab an hay ngadanda ya Shutu. * **24:19** Hi Jesu Kristu.

Hay Miyapitun Inulgud Balaam
23 Hiyah te goh hinapit Balaam an nipa"el an inalinay,
"Undan nin way mataguh un ipa'annung Apo Dios di umat hina?
24 Mu wadaday umalin nunlugan hi pupul an malpuh Cyprus,
at gubatonda nan holag da Ashur ay Eber,†
mu ta"on un dida ya ma'ubahda goh."
25 Ya unat goh nalpah nan hinapihapit Balaam ya numbangngad an umanamut hi babluyda, ya immanamut goh hi Balak.

25

Nan Holag Israel hi ad Peor
1 Ya hidin awadandad Shittim ya ente"an nan linala'in holag Israel an nangelo' hinan binabain iMoab.* 2 Ti danen binabai ya inayaganda nan linala'in holag Israel hinan awadan di pun'onngandah bulul, ya ne"andah nan ene'nongda, ya ni'dayawdah nan bulul an dayawon di iMoab. 3 Ya dumalat nan pi'dayawan nan holag Israel ay Ba'al hi ad Peor ya ma'abbungot hi Apo Dios ay didan holag Israel.
4 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Ayagam an amin nan a'ap'apun nan holag Israel ta pun'ipapatoymu danen linala'ih nan way hinagang di awada' hinan munggawa ta way ato' an mangidinong an bumungot hinan holag Israel!"
5 Ya inalin Moses hinan huhuwis hi ad Israel di, "Pumpatoyyu nan i'ibbayun linala'in immuy ni'dayaw hinan bulul an hi Ba'al hi ad Peor!"
6 Ya wada han ohan lala'in holag Israel an nangitnud hi ohah babain iMidian, ya inyuynah nan nungkampuanda, ya tinnig Moses ya an amin nan na'amung an holag Israel an ahikikilah nan pantaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios. 7 Ya unat goh tinnig Phinehas an lala'in imbaluy nan Nabagtun Padin hi Eleazar an ap'apun Aaron ya timma'dog, ya tinaynana daden na'amung, ya immuyna innal di gayangna, 8 ya inunudna din lala'ih nan abungna an hinumgupanda, ya ginayangna didan duwa. Ya nunhawang hi putun din babai, ya indohdohna ta nunta"opdan natibi'. Ya henen na'at di hiyay nangidinngan Apo Dios an nummoltah nan holag Israel. 9 At hay uyap di natoy an minoltan Apo Dios ya ba'inti ta opat di libuy tatagun holag Israel.
10 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, 11 "Dumalat henen inat Phinehas an imbaluy nan Nabagtun Padin hi Eleazar an ap'apun Aaron ya adia' mahkay bumungot hinan holag Israel ti mattig'u hiya an adina pohdon an waday udum an dios an anggay Ha"in. At hiyaat un'u mahkay adi ituluy nan planu' hi pangubaha' ay dida an dumalat hinan bungot'u. 12 At alyom ay Phinehas di, Itulag'un mi'id al'alin hiyah enggana. 13 Ya itulag'un mi'id al'alih nan holagna ta diday minaynayun an mumpadi ti agguyna inyabulut an waday udum an dios an anggay Ha"in. Ya henen inatnay a'aliwan di bahol nan holag Israel."
14 Ya hay ngadan din lala'in holag Israel an ni'yatoy hidin babain iMidian ya hi Zimri an lala'in imbaluy Salu an holag Simeon. 15 Ya hay ngadan nen babain iMidian an napatoy ya hi Kozbi an imbaluy Zur an hiyay ohan mangipangpanguluh nan iMidian.
16 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay Moses an inalinay, 17 "Ibilangyu nan iMidian hi buhulyu,† at gubatonyu, ya pumpatoyyu dida 18 ti binalbaliyan da'yu, at dinayawyu nan bulul an hi Ba'al ad Peor an dimmalat hinan babain imbaluy han mangipangpanguluh nan iMidian an hi Kozbi an din napatoy hidin gutud di awadan nan nidugah an nunligatanyuh inatdad Peor."

26

Hay Pidwan di Nangyapan Moses hinan Holag Israel
1 Ya unat goh nalpah henen nidugah an dogoh ya inalin Apo Dios ay da Moses ay Eleazar an Nabagtun Padin imbaluy din hi Aaron an nahhun an Nabagtun Padiy,
2 "Uyaponyun amin di hinohhan himpangapun holag Israel an muntawon hi ba'inti ya han nahuluk an olognan muntindalu ta way umuy mi'gubat." 3 At heden awadandah nan nungkampuandah nan nundotal ad Moab hinan pingit di Wangwang an Jordan hinan dammang ad Jericho ya da Moses ay Eleazar an Nabagtun Padi ya intugundah nan a'ap'apun nan holag Israel di atondan mangyap hinan linala'in holag Israel.

---

† **24:24** Hay pohdon ten hapit an Eber an ibaga ya *nan adagwin babluy*. At mid mapto' ya nan holag Eber ya adagwiy nunhituwanda. * **25:1** Hay ad nomnom ene ya hi Balaam ti penhodnay un ma'abak nan holag Israel (Num. 31:8, 15-16). † **25:17** Hi Midian ya ohan holag Abraham (Gen. 25:1-2), at hin'agida ay Isaac. Mu gapu ta binalbaliyan nan holag Midian nan holag Isaac an Hudyu at numbalindah buhul di Hudyu.

4 Ya inalin Eleazar di, “Uyaponyun amin nan linala'in holag Israel an muntawon hi
ba'inti ta han nahuluk di tawonda ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses hi aton tu'u.”
At hiyatuy nitudo' an uyap an amin nan holag Israel an nalpud Egypt:

Nan Holag Reuben

5 Hi Reuben di pangpangulluh lala'in imbaluy Israel, ya hay imbabaluy Reuben ya
hi Hanok (an hiyay napu'agan nan himpangapun an ma'alih Hanok), ya hi Pallu (an
hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Pallu), 6 ya hi Hezron (an hiyay napu'agan
nan himpangapun ma'alih Hezron), ya hi Karmi (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Karmi). 7 At hiyanay napatadan nan holag Reuben an hay uyapdan amin ya
napat ta han tuluy libu ya han pituy gahut ta han tulumpulu.*

8 Ya hay imbaluy Pallu ya hi Eliab 9 an hi aman da Nemuel, ya hi Dathan, ya hi Abiram.
Ya da Dathan ay Abiram di pento' nan tatagu ta mumpapto', mu inamuyuan da Moses
ay Aaron, ya niddumdan da Korah hidin nungngohoyandan Apo Dios. 10 Mu nanga' nan
luta, at nun'a'unugdad dolom, ya niddum hi Korah, at natoydan amin din nangunud ay
Korah an genhob di apuy di duway gahut ya han nabonglen linala'i. Ya heden na'at
ay diday pangitigan nan tatagu ta way atondan adi mangat hinan inatda. 11 Mu nan
imbabaluy Korah ya agguyda ni'yatoy.†

Nan Holag Simeon

12 Ya hiyatuy nahlagan nan imbabaluy Simeon an himpangapu an nan holag Nemuel
(an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Nemuel), ya hi Jamin (an hiyay
napu'agan nan himpangapun ma'alih Jamin), ya hi Jakin (an hiyay napu'agan nan
himpangapun ma'alih Jakin), 13 ya hi Zerah (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Zerah), ya hi Shaul (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Shaul).
14 Hay uyap an amin nan linala'in holag Simeon ya ba'inti ta duway libu ya han duway
gahut.‡

Nan Holag Gad

15 Ya hiya hatuy linala'in himpangapu an holag Gad an hi Zephon (an hiyay napu'agan
nan himpangapun ma'alih Zephon), ya hi Haggi (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Haggi), ya hi Shuni (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Shuni),
16 ya hi Ozni (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Ozni), ya hi Eri (an
hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Eri), 17 ya hi Arodi (an hiyay napu'agan
nan himpangapun ma'alih Arodi), ya hi Areli (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Areli). 18 Ya hiyanay himpangapu an holag di a'apun Gad an hay uyapda ya
napat di libu ya han lemay gahut.§

Nan Holag Judah

19 Hi Er ya hi Onan di holag Judah, mu daten duwa ya natoydad Canaan. 20 Ya hay
udumnah holag Judah ya hi Shelah (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih
Shelah), ya hi Perez (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Perez*), ya hi
Zerah (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Zerah). 21 Hay holag Perez ya
hi Hezron (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Hezron†), ya hi Hamul (an
hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Hamul). 22 Ya hay uyap daten himpangapu
ya napitu ta onom di libu ya han lemay gahut an linala'i.‡

Nan Holag Issachar

23 Ya hiyatuy holag Issachar an hi Tola (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih
Tola), ya hi Puah (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Puah), 24 ya hi Jashub
(an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Jashub), ya hi Shimron (an hiyay

---

* **26:7** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Reuben ya 46,500 di uyapda (Num. 1:20-21), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya unda 43,730 ya anggay, at nakudangandah 2,770. Mu do'ol di nun'a'atoy ay didah din numbaholan da Korah ti holag Reuben da Dathan ay Abiram, ya hi On (Num. 16:1-50). † **26:11** Num. 16:1-50. ‡ **26:14** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Simeon ya 59,300 di uyapda (Num. 1:22-23), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya unda 22,200 ya anggay, at nakudangandah 37,100. Hidin numbaholan Zimri an holag Simeon ya ni'yatoy goh ay hiya nan 24,000 (Num. 25:9, 14), at mid mapto' ya dida goh di holag Simeon. § **26:18** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Gad ya 45,650 di uyapda (Num. 1:24-25), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya unda 40,500 ya anggay, at nakudangandah 5,150. * **26:20** Hi Jesus ya holag Perez, at niddum hinan himpangapun ma'alih Perez (Ruth 4:18; Mat. 1:3; Lk. 3:33). † **26:21** Hi Jesus ya holag Hezron, at niddum hinan himpangapun ma'alih Hezron (Ruth 4:18; Mat. 1:3; Lk. 3:33). ‡ **26:22** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Judah ya 74,600 di uyapda (Num. 1:26-27), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 76,500 di uyapda, at na'udmandah 1,900.

napu'agan nan himpangapun ma'alih Shimron). 25 Ya hay uyap daten himpangapu ya
nanom ta opat di libu ya han tuluy gahut an linala'i.§

Nan Holag Zebulun

26 Ya hiyatuy holag Zebulun an hi Sered (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Sered), ya hi Elon (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Elon), ya hi
Jahleel (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Jahleel). 27 Ya hay uyap daten
himpangapu ya nanom di libu ya han lemay gahut an linala'i.*

Nan Holag Manasseh

28 Ya hiyatuy holag Joseph an didana nan holag da Manasseh ay Ephraim. 29 Ya hay
holag Manasseh ya hi Makir (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Makir),
ya hi Gilead (an hiyay napu'agan di himpangapun ma'alih Gilead). Hi Makir di hi
aman Gilead. 30 Ya hay linala'ih holag Gilead ya hi Iezer (an hiyay napu'agan nan
himpangapun ma'alih Iezer), ya hi Helek (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Helek), 31 ya hi Asriel (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Asriel), ya
hi Shechem (an hiyay napu'agan di himpangapun ma'alih Shechem), 32 ya hi Shemida
(an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Shemida), ya hi Hepher (an hiyay
napu'agan nan himpangapun ma'alih Hepher). 33 Ya hi Zelophehad an holag Hepher
ya mi'id holagnah linala'i an anggay di binabai an hay ngadanda ya hi Mahlah, ya hi
Noah, ya hi Hoglah, ya hi Milkah, ya hi Tirzah. 34 Ya hay uyap daten himpangapu ya
nabongle ta duway libu ya han pituy gahut an linala'i.†

Nan Holag Ephraim

35 Ya hiyatuy linala'in holag Ephraim an hi Shuthelah (an hiyay napu'agan nan
himpangapun ma'alih Shuthelah), ya hi Beker (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Beker), ya hi Tahan (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Tahan).
36 Ya waday holag Shuthelah an hi Eran (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih
Eran). 37 Ya hay uyap daten himpangapu ya tulumpulu ta duway libu ya han lemay
gahut an linala'i.‡

Dida hanay holag Joseph.

Nan Holag Benjamin

38 Ya hiyatuy linala'in holag Benjamin an hi Bela (an hiyay napu'agan nan himpanga-
pun ma'alih Bela), ya hi Ashbel (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Ashbel),
ya hi Ahiram (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Ahiram), 39 ya hi Shupham
(an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Shupham), ya hi Hupham (an hiyay
napu'agan nan himpangapun ma'alih Hupham). 40 Ya waday holag Bela an hi Ard (an
hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Ard), ya hi Naaman (an hiyay napu'agan
nan himpangapun ma'alih Naaman). 41 Ya hay uyap daten himpangapu ya napat ta
lemay libu ya han onom di gahut.§

Nan Holag Dan

42 Ya hiyatuy himpangapu an holag Dan an hi Shuham (an hiyay napu'agan nan
himpangapun ma'alih Shuham). 43 Ya hay uyapda ya nanom ta opat di libu ta han opat
di gahut.*

Nan Holag Asher

44 Ya hiyatuy holag Asher an hi Imnah (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih
Imnah), ya hi Ishvi (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Ishvi), ya hi Beriah
(an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Beriah). 45 Ya hay holag Beriah ya
hi Heber (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Heber), ya hi Malkiel (an

§ **26:25** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Issachar ya 54,400 di uyapda (Num. 1:28-29), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 64,300 di uyapda, at na'udmandah 9,900. * **26:27** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Zebulun ya 57,400 di uyapda (Num. 1:30-31), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 60,500 di uyapda, at na'udmandah 3,100. † **26:34** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Manasseh ya 32,200 di uyapda (Num. 1:34-35), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 52,700 di uyapda, at na'udmandah 20,500. Ya agguy tu'u inilay anaad ta diday do'do'olda ya un nan udum an himpampun. ‡ **26:37** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Ephraim ya 40,500 di uyapda (Num. 1:32-33), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya unda 32,500 ya anggay, at nakudangandah 8,000. § **26:41** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Benjamin ya 35,400 di uyapda (Num. 1:36-37), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 45,600 di uyapda, at na'udmandah 10,200. * **26:43** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Dan ya 62,700 di uyapda (Num. 1:38-39), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 64,400 di uyapda, at na'udmandah 1,700.

napu'agan nan himpangapun ma'alih Malkiel). 46 Ya wada goh di holag Asher an babai
an mungngadan hi Serah. 47 Ya hay uyap daten himpangapu ya nabongle ta tuluy libu
ya han opat di gahut.†

Nan Holag Naphtali

48 Ya hiyatuy holag Naphtali an hi Jahzeel (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Jahzeel), ya hi Guni (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Guni), 49 ya
hi Jezer (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Jezer), ya hi Shillem (an hiyay
napu'agan nan himpangapun ma'alih Shillem). 50 Ya hay uyap daten himpangapu ya
napat ta han lemay libu ya han opat di gahut.‡

51 Ya hay uyap an amin di linala'i an holag Israel ya onom di gahut ta han ohay libu ya
han pituy gahut ta tulumpulu.§

52 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 53 "Punggogodwom nan luta ta ipiyapongmuh
nan hinohhan himpangapun na'yap an miyunnudan hinan ado'do'ol di uyapda. 54 At nan
do'do'ol di uyapda ya ambilog di idatmuh banohda, ya danen nahnot di uyapda ya nahnot
goh di idatmuh banohda. At an amin nan hinohhan dida ya miyunnudan hinan uyapday
midat an banohda. 55 Ya ihamadmu ta unyu iyu'nuh di atom hinan lutan mipiyapong an
banohda, ya miyunnudan hinan nitudo' an uyapdan himpangapu. 56 At nan mipiyapong
an banohda ya miyunnudan hinan ado'olda ya nan anahnotda."

Nan Holag Levi

57 Ya hiyatuy na'yap an nalpuh holag Levi an hi Gershon (an hiyay napu'agan nan
himpangapun ma'alih Gershon), ya hi Kohath (an hiyay napu'agan nan himpangapun
ma'alih Kohath), ya hi Merari (an hiyay napu'agan nan himpangapun ma'alih Merari).
58 Ya hiyatuy holag Levi an nan himpangapun Libni, ya nan himpangapun ma'alih
Hebron, ya nan himpangapun ma'alih Mahli, ya nan himpangapun ma'alih Mushi, ya
nan himpangapun ma'alih Korah. (Ya hi Kohath di napu'agan nan ad holag ay Amram.
59 Ya hay ngadan nan ahawan Amram ya hi Jochebed an babain holag Levi an nitungaw
hi ad Egypt. Ta nunholagda ya da Aaron ay Moses ya hi Miriam an babai. 60 Hi Aaron
di hi aman da Nadab ay Abihu, ya hi Eleazar, ya hi Ithamar. 61 Mu da Nadab ay
Abihu ya natoyda an dumalat di nange'nongandah nan agguy niyabulut an apuy hinan
pun'onngan ay Apo Dios.*) 62 Ya an amin nan linala'in holag Levi hi na'yap an mete"ah
ohay bulana an ung'ungnga unu nahuluk ya hay lammungdan amin ya ba'inti ta tuluy
libu.† An dida ya agguyda iniddum hinan na'yap an holag Israel ti mi'id di banohdah
nan luta.

63 Ya an amin hatun ahimpahimpangapu ya inuyap da Moses ay Eleazar an Nabagtun
Padih din awadandah nan nundotal an lutad Moab an neheggon hinan Wangwang an
Jordan hinan dammang ad Jericho. 64 Ya mi'id ah ohah lala'ih na'angang hi agguy inuyap
da Moses ay Aaron an din Nabagtun Padih awadandah nan Mapulun an Sinai. 65 Ti inalin
Apo Dios di matoydan amin hinan mapulun, at hiyanan mi'id ahan di ohah ma'angang ti
anggay hi Caleb an imbaluy Jephunneh ya hi Joshua an imbaluy Nun di matagu.

27

Nan Imbabaluy Zelophehad an Binabai
(Num. 36:1-12)

1 Ya wada han ohay algaw ya nun'ulu' nan binabain da Mahlah, ya hi Noah, ya hi
Hoglah, ya hi Milkah, ya hi Tirzah an hi amadah hi Zelophehad (an lala'in imbaluy Hepher,
an lala'in imbaluy Gilead, an imbaluy Makir, an imbaluy Manasseh, an hina' Joseph).
2 Ya immuyda, ya timma'dogdah nan wadan da Moses ay Eleazar an Nabagtun Padi, ya
nan a'ap'apu, ya amin nan tataguh nan pantaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios,
ya inaliday, 3 "Natoy hi amamih tuh nan mapulun an dimmalat nan numbaholana, ya

† **26:47** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Asher ya 41,500 di uyapda (Num. 1:40-41), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 53,400 di uyapda, at na'udmandah 11,900. ‡ **26:50** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Naphtali ya 53,400 di uyapda (Num. 1:42-43), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya unda 45,400 ya anggay, at nakudangandah 8,000. § **26:51** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Israel (mu agguy niddum nan holag Levi) ya 603,550 di uyapda (Num. 1:46), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida (mu agguy niddum nan holag Levi) ya unda 601,730 ya anggay, at nakudangandah 1,820, at paddungnay hihidyada damdama an ta"on un nun'a'atoy an amin din o'ommodan muntawon hi ba'inti unu nahuluk. * **26:61** Lev. 10:1-7. † **26:62** Hidin Hopap di Nangyapan Moses hinan holag Levi ya 22,273 di uyapda (Num. 3:43), mu hinan Pidwan di Nangyapan Moses ay dida ya 23,000 di uyapda, at na'udmandah 727.

mi'id ah tinaynanah lala'ih imbaluyna, mu agguy hiya niddum ay da Korah ya nan udum an ni'bohhol ay Apo Dios.* 4 Ya anaad ta na'aan di ngadanah nan Nitud'an di Holag an nalpuwana an dumalat hi ami'id di holagnah lalai? At mi'bingay ami ni' hinan lutan banoh din a'agin amami!"

5 At hi Moses ya imbaganan Apo Dios henen pohdondan ma'at. 6 At inalin Apo Dios ay hiyay, 7 "Immannung henen inalin danen binabain holag Zelophehad. At mahapul an midatandah nan lutan banoh din a'agin amada ta diday mamanoh hi bagin amada. 8 Ya alyom hinan holag Israel di, Gulat ta matoy di ohah lala'i ya mi'id ah lala'ih imbaluyna ya mabalin an bonhon nan binabain imbabaluyna nan banohna. 9 Ya gulat ta mi'id holagnah binabai ya mipabnoh hinan linala'in a'aginah nen banohna. 10 Ya gulat ta mi'id lala'ih a'agina ya mipabnoh hinan lala'in agin amana. 11 Ya gulat ta mi'id a'agin nan ommodna ya mipabnoh hinan neheggon an tulangna. At hiyah te uldin hi aton nan holag Israel."

Hay Napto'an Joshua an Mihukat ay Moses
(Deut. 3:23-29)

12 Ya wada han ohay algaw ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Ti'idom heten ohan duntug hinan aduntuduntug ad Abarim ta amangom henen lutan idat'uh nan holag Israel. 13 Ya nalpah ay an inamangmuh nen luta ya umuy'a mahkay an middum hinan o'ommodmuh penghana an nun'atoy an umat hi na'at ay agim an din hi Aaron. 14 Ti da'yun duwa ya agguyyu inunud din immandal'uh atonyuh din awadanyuh nan Mapulun an Zin, ya hidin nangamuyuan nan tatagun Ha"in hidih nan way danum ya agguyyu impattig ay dida an Ha"in ya me'gonana' hidin gutud di umamuyuandah dih nan way danum." (Hiyah ne danum hi ad Meribah Kadesh hinan Mapulun an Zin.)†

15 Ya ni'hapit hi Moses ay Apo Dios an inalinay, 16 "He"a, Apo Dios, di nangidat hi ataguan an amin di matagu, at pot'om ni' ahan di ohah taguh tun tatagu 17 ta way mangipangpangullun didah nan pundalananda, ya wada goh di mangipangpangulun mangiyanamut ay dida, ya ta adida umat hinan kalnilun mi'id di mangipahtul ay dida!"

18 At inalin Apo Dios ay Moses di, "Pot'om hi Joshua an hina' Nun ti hiyay nangidata' hinan Na'abuniyanan an Lennawa, ya eneh'am di ngamaymuh nan uluna. 19 Ya itnudmu hiyah nan way hinagang nan Nabagtun Padin hi Eleazar ya an amin nan tatagun na'amung, ya ipa'innilam an hiyay mihukat ay he"a ta donglon nan tatagun wah di. 20 Ya ipaboltanmu nan haadmun hiya ta way aton an amin nan tatagun mangunud ay hiya. 21 Ya hay tuma'doganah nan way hinagang Eleazar an Nabagtun Padi ya innilaon Eleazar di pohdon Apo Dios hi aton Joshua hinan Urim an wah nan way hinagang'u an Dios. At gulat ta alyonay makakda ya an amin nan tatagu ya mi'yekakdan Joshua, ya wa ay ta alyonay adida makak ya an amin nan holag Israel ya adida goh makak."

22 At hi Moses ya inatnan amin nan immandal Apo Dios ay hiya. Ya initnudnah Joshua, ya impata'dognah nan way hinagang Eleazar an Nabagtun Padi ya nan way hinagang goh an amin nan na'amung an tatagu. 23 At eneh'an Moses hi ulun Joshua, ya impa'innilana an hiyay mihukat ay hiya ti hiyah ne immandal Apo Dios hi atona.

28

Nan Gun Pun'onngan di Tataguh Abigabigat
(Ex. 29:38-41)

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 2 "Imandalmuh teh nan holag Israel, ya alyom di, Nan e'nongyun Apo Dios an nan Onong an Moghob ya nan udum an onong an umat hi Onong an Ma'an an mipulu' hi apuy ta maphod hi hunghungona ya adiyu ahan aliwan an mange'nong un madatngan nan gutud hi pangatanyu.

3 Ya alyom goh ay diday, Daten Onong an Moghob an me'nong ay Apo Dios hi abigabigat ya mahapul an minaynayun an umahu'ahu', at mahapul an duway manilhig an kalnilun kilaw an mi'id ah ganitna. 4 Ta henen oha ya me'nong hinan helhelong, ya nan oha ya me'nong hinan mapuyaw. 5 Ya edehhanyun e'nong di ohay kilun alena ta malamutan hi ohay litroh nan namahmah an mantikan di olibo ta Onong an Ma'an. 6 Ya abigabigat di pangatanyun ten onong ti hiyah ne nate"an na'at hidin hopapnah nan Duntug an Sinai. Ya umipa'amlong ay Apo Dios di maphod an angilit nan Onong an Moghob. 7 At edehhanyun e'nong nan ohay litroh bayah ta Onong an Ma'inum ya nan hinohhan kalnilun me'nong. Ya iyuyyuh nan Me'gonan an Kuwaltu, ya ihiityuh nen bayah ta Onong an Ma'inum an me'nong ay Apo Dios. 8 Ya nan miyadwan kalnilu ya e'nongyuh nan mapuyaw ta edehhanyun e'nong nan Onong an Ma'an ya nan Onong an Ma'inum. Ya mipaddung di

* **27:3** Num. 16:1-49. † **27:14** Num. 20:1-13.

atonyuh nan inatyuh nan nahhun an ene'nongyuh nan helhelong. At e'nongyu ta Onong an Moghob ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Apo Dios."

Nan Me'nong hinan Ngilin an Habadu

9 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya nan ngilin an Habadu ya e'nongyu goh di duwan kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. Ya edehhanyun e'nong nan Onong an Ma'an an duway kiluh nan ma'adyamu' an alenan malamutan hi mantikan di olibo. 10 At hiyah ne Onong an Moghob hi gunyu e'nong hinan ngilin an Habadu. Ya middum hene an me'nong hinan Onong an Moghob ya nan Onong an Ma'inum hi abigabigat."

Hay Onong hi Binulan

11 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya nan hopap di bulan ya gun ayu mun'onong hi Onong an Moghob ay Ha"in an Dios. Ya hay e'nongyu ya nan duway kilaw an bakan manilhig, ya ohay buta'al hi kalnilu, ya pituy buta'al an kalnilun hinohhay tawonda. Ya an amin hatu ya mahapul an mi'id ahan ah ganitda. 12 Ya hay to'op di ohay manilhig an baka ya nan Onong an Ma'an an nan ma'adyamu' an alenan malamutan hi mantikan di olibo. Ya hay to'op di ohay buta'al an kalnilu ya nan Onong an Ma'an an malamutan hi mantikan di olibo. 13 Ya hay to'op nan hinohhay tawonan kalnilu ya nan Onong an Ma'an an ohay kiluh alenan malamutan hi mantikan di olibo. At hiyah ne aat di Onong an Moghob, at umipa'amlong nan angilitnan Ha"in an Dios. 14 Ya hay to'op goh nan hinohhan manilhig an baka ya duway litroh nan bayah ta Onong an Ma'inum, ya hay to'op goh nan buta'al an kalnilu ya nan Onong an Ma'inum an oha ya han godwah litroh bayah. Ya hay to'op nan hinohhay tawondan kalnilu ya ohay litro. Ya heten Onong an Moghob di e'nongyuh binulan hi atawotawon. 15 Ya oha goh hi buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ya iddumyuh nan gunyu e'nong hi binulan an nan na'udman hi bayah."

Onong hi Punnomnoman hi Namaliwan Apo Dios hinan Tatagu
(Ex. 12:14-20; Lev. 23:4-8; Deut. 16:1-8)

16 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya nan miyapulu ta opat an algaw hinan hopap di bulan* ya hiyah ne pumbehtaanyuh Punnomnomanyuh nan Namaliwan di Anghel'un Da'yu. 17 Ya heden mabiggat di hiyay ete"an di pitun algaw an pumbehtaanyu,† at nan tinapay an agguy nabino'bo'an di hiyay ononyu. 18 Ya nan hopap di algaw an behta ya mahapul an adi ayu ahan muntamuh nan malgom an tamu ta ma'amung ayu ta mundayaw ayun Ha"in. 19 Ya mun'onong ayuh nan Onong an Moghob an duway uyaw an baka, ya ohay buta'al hi kalnilu, ya pituy buta'al hi kalnilun hinohhay tawonda an mi'id ahan ah ganitda. 20 Ya hay Onong an Ma'an ya tuluy kiluh ma'adyamu' an alenan malamutan hi mantikan di olibo, ya hay to'op di ohay kilaw an baka ya tuluy kiluh alena, ya hay to'op di ohah nan buta'al an kalnilu ya duway kiluh alena, 21 ya hay to'op nan hinohhay tawondah kalnilu ya ohay kiluh alena. 22 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta way a'aliwan nan baholyu. 23 Hiyanay gunyu iddum hinan e'nongyuh nan ahelhehelhelong. 24 At umat hinay atonyuh abigabigat hinan Onong an Ma'an an me'nong enen pituy algaw ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios. Ya danen e'nongyu ya middum hinan gunyu e'nong hi abigabigat an Onong an Moghob ya nan Onong an Ma'inum. 25 Ya nan miyapituy algaw ya me'gonan, at mahapul an gun ayu ma'amung an mundayaw ay Ha"in an Dios, ya adi ayu ahan muntamuh nan tamuyu."

Onong hi Alpahan di Boto‡
(Lev. 23:15-22; Deut. 16:9-12)

26 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya henen hopap di pitun algaw an Behtan di Hopap di Bungan di Nitanom§ ya iyuyyuy hopap di bungayu ta me'nong ay Ha"in an Dios. Ya ma'amung ayu ta dayawona' an Dios, at mahapul an adi ayu ahan muntamu. 27 Ya e'nongyu nan Onong an Moghob ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Ha"in. Ya hay e'nongyu ya duway kilaw an baka, ya ohay buta'al an kalnilu, ya pituy buta'al hinan kalnilun hinohhay tawonda, ya mi'id ah ganitda. 28 Ya hay middum hi Onong an Ma'an ya tuluy kiluh ma'adyamu' an alenan nalamutan hi mantika ta to'op di ohay kilaw an baka, ya duway kilun alenay middum hi to'op di ohay buta'al an kalnilu, 29 ya ohay kiluh alenay middum hi to'op nan hinohhan kalnilu. 30 Ya e'nongyu goh di ohah gandeng ta Onong di Bahol ta way a'aliwan nan baholyu. 31 At e'nongyu date, mu tigonyu ta mi'id ahan ah

* **28:16** Unu Aviv/Nisan 14. Hiyah ne umat hi March-April hinan calendar tu'u. † **28:17** Unu Aviv/Nisan 15-21.
‡ **28:25** Tulu goh di ngadan ten behta ti nan (1) Behtan di aDumiduminggu (Ex. 34:22), ya (2) nan Behtan di Udol (Ex. 23:16), ya (3) nan Behta an Pentecost (Ac. 2:1). § **28:26** Unu Sivan 6-12. Hiyah ne umat hi May-June hinan calendar tu'u.

ganitda an me'nong hinan abigabigat an gunyu e'nong ta Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum, ya Onong an Moghob.”

29

Onong hi Behtan di Talampet
(Lev. 23:23-25)

1 Ya intuluy Apo Dios an ni'hapit ay Moses an inalinay, “Ya nan hopap di algaw eden miyapitun bulan* ya me'gonan, ya mahapul an ma'amung ayu ta mundayaw ayun Ha"in an Dios. Ya mahapul an adi ayu ahan muntamu ti henen algaw di pangipaganghanyuh nan talampet. 2 Ya mahapul an e'nongyuy Onong an Moghob ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Ha"in. An hay e'nongyu ya ohay manilhig hi baka, ya ohay buta'al an kalnilu, ya pitun buta'al an kalnilun hinohhay tawonda, ya mi'id ahan ah ganitda. 3 Ya middum di Onong an Ma'an an lemay kilu ya han nahuluk an alenan nalamutan hi mantika ta to'op di ohay manilhig an baka. Ya tulu ya han nahuluk hi godway kiluh alenay to'op di ohay buta'al an kalnilu, 4 ya oha ya han nahuluk hi godwah kiluy alena di to'op di hinohhah nan uyaw an kalnilu. 5 Ya e'nongyu goh nan ohah buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta way a'aliwan nan baholyu. 6 Ya dane ya un uddum nan gunyu tuwali e'nong hinan hopap di algaw, ya binigat an Onong an Moghob an middum hinan Onong an Ma'an, ya nan Onong an Ma'inum, ya e'nongyu ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios.”

Nan Algaw an Gutud di Pun'onngan hi A'aliwan di Bahol
(Lev. 16:2-34; 23:26-32)

7 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya nan miyapuluy algaw hinan miyapitun bulan† ya me'gonan, at ma'amung ayun mundayaw. Ya mahapul an edpolyu ta adi ayu mangan, ya adi ayu ahan muntamu. 8 Ya mahapul an e'nongyuy Onong an Moghob ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios. Ya hay e'nongyu ya ohay uyaw an manilhig an baka, ya ohay buta'al an kalnilu, ya pituy buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 9 Ya middum nan Onong an Ma'an an nan lema ya han hi'itangan godwah kilun alenan nalamutan hi mantika ta to'op di ohay manilhig an baka, ya tulu ya han nahuluh hi godwah kiluh alenay to'op di ohay buta'al an kalnilu, 10 ya oha ya han nahuluk hi godway kiluh alenay to'op nan hinohhan uyaw an kalnilu. 11 Ya e'nongyu goh nan ohah buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan udum an onong an a'aliwan di bahol, ya nan gunyu e'nong hi binigat an Onong an Moghob an middum hinan Onong an Ma'an ya nan Onong an Ma'inum.”

Nan Onong hinan Behtan di A'ab'abbung
(Lev. 23:33-43; Deut. 16:13-17)

12 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ya nan miyapulu ta leman algaw hinan miyapitun bulan ya ibehtaanyu nan Tuldan A'ab'abbung hi pituy algaw,‡ ya ma'amung ayu ta mundayaw ayun Ha"in an Dios, ya henen hopap di behta ya mi'id ahan ah muntamun da'yu.

Nan Mahhun an Algaw: Tishri/Ethanim 15

13 Ya ipe'nongyu nan Onong an Moghob ta nan maphod an angilitnay mangipa'amlong ay Ha"in an Dios. Ya hay e'nongyuh hopap di algaw ya himpulu ta tuluh manilhig an baka, ya duwah nan buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hinan buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 14 Ya middum nan Onong an Ma'an hi lemay kilu ya han godway ma'adyamu' an alenan nalamutan hi mantikan di olibo ta to'op di hinohhah nan himpulu ta tulun manilhig an baka, ya tulu ya han nahuluh hi godway kiluh alena, ya hindudway kiluh to'op di hinohhah nan buta'al an kalnilu, 15 ya oha ya han nahuluk hi godwah kiluh alenay to'op di hinohhah nan himpulu ta opat an uyaw an kalnilu. 16 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta ma'aliwan di baholyu. Ya middum hinan gunyu e'nong hi abigabigat an Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum.

Nan Miyadwan Algaw: Tishri/Ethanim 16

17 Ya nan miyadwan algaw eden behta ya e'nongyuy himpulu ta duwan uyaw an baka, ya duwah buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hi kalnilun hinohhay tawonda, ya mi'id ahan ah ganitda. 18 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum an middum hi to'op nan baka, ya middum hi to'op nan kalnilu, ya nan middum hi to'op nan hinohhay tawondan kalnilu. 19 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng

* **29:1** Unu Tishri/Ethanim 1. Hiyah ne umat hi September-October hinan calendar tu'u. † **29:7** Unu Tishri/Ethanim 10. ‡ **29:12** Unu Tishri/Ethanim 15-21.

ta Onong di Bahol ta middum hinan gunyu e'nong hi abigabigat an nan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum.

Nan Miyatlun Algaw: Tishri/Ethanim 17

20 Ya nan miyatlun algaw ya e'nongyuy himpulu ta ohah manilhig an baka, ya duwah buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hi kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 21 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya nan Onong an Ma'inum an middum hi to'op nan hinohhan baka, ya nan hinohhah nan uyaw an kalnilu, ya nan middum hi to'op nan hinohhay tawondan kalnilu. 22 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan gunyu e'nong hi binigat an Onong an Moghob, ya Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum.

Nan Miyapat an Algaw: Tishri/Ethanim 18

23 Ya nan miyapat an algaw ya e'nongyu goh di himpuluh kilaw hi baka, ya duwah buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hi buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 24 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya nan Onong an Ma'inum an middum hi to'op nan hinohhan manilhig an baka, ya nan hinohhan buta'al an kalnilu, ya nan hinohhan kalnilun hinohhay tawonda. 25 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan gunyu tuwali e'nong an Onong an Moghob hi abigabigat, ya Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum.

Nan Miyaleman Algaw: Tishri/Ethanim 19

26 Ya nan miyaleman algaw ya e'nongyuy hiyam an uyaw hi baka, ya duwah buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hi buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 27 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum ta middum hi to'op nan hinohhan manilhig an baka, ya nan hinohhan buta'al an kalnilu, ya nan hinohhan kalnilun hinohhay tawonda. 28 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan gunyu e'nong hi binigat an nan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum.

Nan Miyonom an Algaw: Tishri/Ethanim 20

29 Ya nan miyonom an algaw ya e'nongyuy waluh uyaw an baka, ya duwah buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hi buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 30 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum ta middum hi to'op nan hinohhan manilhig an baka, ya nan hinohhan buta'al an kalnilu, ya nan hinohhan kalnilun hinohhay tawonda. 31 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan gunyu e'nong hi binigat an nan Onong an Moghob, ya nan gun middum an Onong an Ma'an, ya nan Onong an Ma'inum.

Nan Miyapitun Algaw: Tishri/Ethanim 21

32 Ya nan miyapitun algaw ya e'nongyuy pituh uyaw hi manilhig an baka, ya duwah buta'al an kalnilu, ya himpulu ta opat hi buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 33 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum ta middum hi to'op nan hinohhan uyaw an baka, ya nan hinohhan buta'al an kalnilu, ya nan hinohhan kalnilun hinohhay tawonda. 34 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan gunyu e'nong hi binigat an Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum.

Nan Miyawalun Algaw: Tishri/Ethanim 22

35 Ya nan miyawalun algaw ya ma'amung ayu ta mundayaw ayun Ha"in an Dios, ya adi ayu ahan muntamu. 36 Ya e'nongyuy Onong an Moghob ta nan maphod an angilitnah mangipa'amlong ay Ha"in. Hay e'nongyu ya ohay uyaw an baka, ya ohay buta'al an kalnilu, ya pituh buta'al an kalnilun hinohhay tawondan mi'id ahan ah ganitda. 37 Ya nan gun middum tuwali an Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum ta middum hi to'op nan hinohhan manilhig an baka, ya middum hi to'op nan hinohhan buta'al an kalnilu, ya nan hinohhan kalnilun hinohhay tawonda. 38 Ya hay oha goh hi me'nong ya nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol ta middum hinan e'nongyuh binigat an nan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya Onong an Ma'inum.

39 At hiyatun amin di iddumyun e'nong ay Ha"in an Dios hinan gutud di pumbehtaanyuh pituy algaw hinan intulagyun e'nong, ya nan unyu tuwali e'nong, ya nan Onong an Moghob, ya Onong an Ma'an, ya nan Onong an Ma'inum, ya Onong an Pi'lenggopanyun Ha"in an Dios."

40 Intugun Moses hinan holag Israel an amin hanan immandal Apo Dios hi atona.

30

Hay Uldin hi Aat di Tulag

1 Ni'hapit hi Moses hinan mumpumpangipanguluh nan ahimpahimpampun an holag
Israel an inalinay, “Hiyah te immandal Apo Dios hi aton tu'u: 2 Gulat ta han ohan tagu ya
waday intulagnan Apo Dios hi atona unu inhapatana nan intulagnan atona ya mahapul
an ipa'annungnan aton nan hinapitna an adi munlayah.
3 Ya gulat goh ta waday balahang an ni'hituh nan abung di ommodna, ya waday
alyonah atona, ya inhapatanan Apo Dios unu intulagnan atonah den inalina, 4 ya dengngol
amana nan inhapatanah atona, mu un dindinong an adina ipawa ya ipa'annungnah
nen intulagnan inalinah atona. 5 Mu gulat ta donglon amanah nen intulagnan atona ya
ipawana at adi mipa'annung nan intulagna unu nan inhapatanah atona ti iyadin amana.
At aliwan Apo Dios henen intulagnan inalinah atona.
6 Mu gulat ta nan balahang ya ni'tulag hinan nangihapataanah atona unu ihapatana
an waday adina aton, ya nangahawa, 7 ya ininnilan nan inahawana nan intulagna,
mu dindinong an adina ipaway pangatana at mahapul an ipa'annungna nan inalinan
intulagna an nan inhapatanah atona. 8 Mu gulat ta heden nangngolan nan ahawana,
ya ipawana hiyan mangat hinan intulagna, ya ta"on hi unna adi aton henen intulagnan
inalinah atona ya aliwan Apo Dios henen inalinah atona.
9 Ya gulat ta nan nabalu unu ni'hiyan an babai ya waday intulagnah atona ya mahapul
an ipa'annungnan amin nan intulagna.
10 Mu gulat ta nan nalhin an babai ya waday itulagnah atona unu ihapatanan adina
aton nan ma'at, 11 ya dengngol nen ahawana, mu un dindinong an adina ipawa nan
atona at mahapul an ipa'annungna an amin nan inhapatana. 12 Mu gulat ta dengngol
nan ahawana, ya ipawana at mabalin an adina aton henen inhapatana, ya adi ibilang Apo
Dios an bahol hene. 13 Ti nan ahawan nan babai ya waday biyangnan mangipawa unu adi
mangipawah nan pangatanah nan intulagna unu inhapatana. 14 Mu gulat ta ininnilan nan
ahawanan lala'i ya un dindinong an adina ipawa at mahapul an atonah nen inhapatana.
Hay panginnilaan hi unna inabulut ti heden algaw an nangngolana ya agguyna impawa.
15 Mu gulat ta maluh di hin'algaw ya un ipawan nan lala'ih pangatan ahawanah atona ya
hiyay manoltap hinan moltan nan babaih agguyna nangipa'annungan hinan intulagna.”
16 Hiyanay immandal Apo Dios ay Moses hi aton nan lala'ih nan ahawanan babai, ya
hay aton nan ommod an lala'ih nan balahang an imbaluynan ni'hitun hiya.

31

Hay Ni'gubatan nan Holag Israel hinan Holag Midian

1 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay Moses an alyonay, 2 “Ibollohyu nan inat nan holag
Midian ay da'yun holag Israel.* Ya awni ta malpah hene ya un'a matoy ta umuy'a middum
hinan a'agim an nun'atoy.”
3 At inalin Moses hinan tataguy, “Mundadaan ayun udum an linala'i ta umuy ayu
mi'gubat ta da'yuy mangibolloh hinan bungot Apo Dios an dumalat nan nappuhin inatdan
ditu'un tatagun Apo Dios. 4 At honogon tu'uy hinohhay libun linala'in malpuh nan
hinohhan ditu'un himpangapun holag Israel.”
5 At piniliday hinohhay libun linala'ih nan hinohhan himpangapu. At hay lammungda
ya himpulu ta duway libun amin nan linala'ih nundadaan an umuy mi'gubat. 6 Ya hennag
Moses dida ta umuyda mi'gubat, ya hi Phinehas an imbaluy Eleazar an Nabagtun Padiy
nangipangpang'un dida, ya hiyay nangdon hinan udum an me'gonan an gina'u ya nan
talampet an mipagangoh ta way unudonda.
7 Ya ginubatda nan holag Midian ti hiyah ne immandal Apo Dios ay Moses, at pinatoydan
amin din linala'in holag Midian. 8 Ya iniddumdan ni'patoy din leman a'alin di iMidian
an da Evi, ya hi Rekem, ya hi Zur, ya hi Hur, ya hi Reba. Ya ni'patoyda goh hi Balaam
an imbaluy Beor. 9 Ya penloh nan holag Israel nan binabai ya nan ung'ungungngan
imbabaluy di holag Midian, ya ni'yalada goh an amin nan a'animaldan umat hi baka ya
kalnilu ya an amin nan mun'apla'an an gina'uda. 10 Ya genhobdan amin nan babluy ya nan
numpunhituwanda. 11 At hinamhamdan amin nan gina'uda, ya nan a'animalda, ya an
amin nan tatagu. 12 At inyanamutdan amin nan hinamhamda ay da Moses, ya hi Eleazar
an Nabagtun Padi, ya an amin nan na'amung an holag Israel hinan nungkampuandah nan
nundotalandad Moab an neheggon hinan Wangwang an Jordan an dammang ad Jericho.

Hay Numbangngadan nan Titindalu

* **31:2** Num. 25:1-18.

13 Ya pimmitaw da Moses, ya hi Eleazar an Nabagtun Padi, ya nan mangipangpanguluh
nan tataguh nan nungkampuanda ta umuyda damuwon nan titindalu. 14 Ya bimmungot
hi Moses, ya inhingalnan amin nan u'upihyal ya a'ap'apun di tindalun numbangngad
an din immuy ni'gubat. 15 Ya inalinan diday, “Anaad ta agguyyu pinatoy an amin nan
binabai? 16 Nomnomonyu an diday nangulug hinan intugun Balaam hi ad Peor, at
intudulda nan holag Israel an mundayaw hinan dayawonda ta din'ugdah Apo Dios! At
hiyay dimmalat hi nangidatan Apo Dios hinan dogoh an nunligatan nan tataguna! 17 At
patayonyun amin nan ung'ungungngan linala'i ya nan binabain waday enelo'dah linala'i.†
18 Mu adiyu nan ung'ungungngan binabai ya nan binabain mi'id ah nangelo' hi lala'i ta
awitonyun itnud dida ta bagiyu.‡ 19 At da'yun pimmatoy unu nanapah odol nan natoy
an tagu ya mibataan ayuh nan nungkampuanyuh pituy algaw. Ya henen miyatlu ya
miyapitun algaw ya atonyu nan aat di alenehanyu.§ Ya ta"on danen binabain penlohyu ya
atonda goh. 20 Ya lenehanyun amin nan lubungyu, unu nan gina'un hay lalat di niyamma,
unu nan gina'un hay dutdut di gandeng di niyamma, unu nan ayiw di niyamma.”
21 Ya inalin Eleazar an Nabagtun Padi ay danen linala'in immuy ni'gubat di, “Hiyah te
itudun nan Uldin hi ma'at an immandal Apo Dios ay Moses: 22 An amin nan adi moghob an
umat hi balitu', ya silver, ya gambang, ya gumo', ya lubay 23 ya mahapul an ipa'wayuh nan
apuy ta abuluton nan Uldin an ma'usal. Mu mahapul an mitamolda goh hinan danum an
umipaphod hi gina'u. Ya an amin nan mabalin an moghob ya mahapul goh an mitamoldah
nan danum an umipaphod hi gina'u. 24 Ya nan miyapitun algaw ya unudonyu nan Uldin,
at iloba'yuy lubungyu ta mibilang an maleneh di odolyu, at mabalin mahkay an umuy
ayuh nan nungkampuanyu.”

Hay Nagodwagodwaan nan Gina'un Hinamhamda

25 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 26 “Da'yun Eleazar an Nabagtun Padi ya
danen a'ap'apun di ahimpahimpangapu ya mahapul an uyaponyun amin nan gina'un
nahamham hinan gubat an middum nan tatagun naploh an imbaludyu ya nan a'animal.
27 Ya punggodwonyu ta midat hinan titindalun immuy ni'gubat di godwana, ya midat
hinan tatagu nan godwana. 28 Ya mahapul an anonyuy midat ay Ha"in an Dios an
malpuh nan bingay nan immuy ni'gubat. Ya hay ilahhinyun idat ya hinohinohhah nan
hinlelmay gahut hinan tatagu, ya nan baka, ya dongki, ya kalnilu, ya gandeng ta idatyun
Ha"in. 29 Ya alanyuh den nilahhin an nalpuh nan bagin di titindalu ta idatyun Eleazar an
Nabagtun Padi. 30 Ya henen godwan midat hinan tatagun holag Israel ya ilahhinyu goh di
hinohinohhah nan hinnanabongle an tatagun naploh, ya baka, ya dongki, ya kalnilu, ya
gandeng. Hana ya idatyuh nan holag Levi an mumpapto' hinan Tuldan Abung hi wada'
an Dios.” 31 At inunud da Moses ay Eleazar nan immandal Apo Dios hi atonda.
32 At hay uyap an amin di na'angang an agguy inalan nan titindalun immuy ni'gubat ya
onom di gahut ya han napitu ta lemay libun kalnilu, 33 ya napitu ta duway libun manilhig
an baka, 34 ya nanom ta ohay libun buta'al an dongki, 35 ya tulumpulu ta duway libun
babalahang an mi'id nangelo' hi lala'i.
36 Ya nan godwan date an tuluy gahut ta han tulumpulu ta pituy libu ta han lemay gahut
an kalnilu ya nidat hinan tindalu. 37 Ya hay midat ta onong Apo Dios ya onom di gahut ya
han napitu ta leman kalnilu. 38 Hay godwan nan baka ya tulumpulu ta onom di libu, at
na'alay napitu ta duwa ta onong Apo Dios. 39 Ya hay godwan nan dongki ya tulumpuluy
libu ya han lemay gahut, at hay nidat ta onong ay Apo Dios ya nanom ta oha. 40 Ya hay
godwan nan tatagu an naploh ya himpulu ta onom di libu, at hay nidat ta onong ay Apo
Dios ya tulumpulu ta duwa. 41 At indat Moses ay Eleazar an Nabagtun Padi danen midat
ay Apo Dios ti hiyah ne immadal Apo Dios ay hiya.
42 Ya nan godwah din nidat hinan titindalu ya bagin danen holag Israel. 43 Ya hay uyap
daden godwa an midat hinan tatagu ya tuluy gahut ta tulumpulu ta pituy libu ya han
lemay gahut an kalnilu, 44 ya tulumpulu ta onom di libun baka, 45 ya tulumpuluy libu
ya han lemay gahut an dongki, 46 ya himpulu ta onom di libun babbalahang an mi'id
ah nangelo' hi linala'i. 47 Ya ta"on nan nidat hinan tatagu ya inaan Moses di hinohhah
nan mun'iyabonglen tatagu ya a'animal ta indatnah nan holag Levi an mumpapto' hinan
Tuldan Abung ti hiyah ne immandal Apo Dios hi ma'at.
48 Ya danen u'upihyal an mummandal hinan titindalu an nan kapitan di linibu ya nan
kapitan di hinggagahut ya immuydan Moses, 49 ya inalidan hiyay, “Inuyapmin amin nan
tindalun ipapto'mi, ya wadadan amin an mi'id ah na'utaw an ta"on un oha! 50 At te an

† **31:17** Anaad ta impapatoy Moses nan ung'ungungngan linala'i? Manu ay ya ta adi mipabnoh nin ay dida an iMidian nan tawid di Hudyu. ‡ **31:18** Anaad ta binaliwan Moses nan babbalahhang? Manu ay ya agguyda niddum nin hinan numbaholan nan tatagud Peor. § **31:19** Hiyah ne nitudo' hinan Uldin Apo Dios (Num. 19:1-22).

inyalimiy udumna hatun bingay an innalmih nan ginubatmi an balitu' an hengheng, ya hingat, ya buung ta punyamananmin Apo Dios ta aliwanay baholmi."
51 Ya inabulut da Moses ay Eleazar an Nabagtun Padi, ya inalada nan indatda. 52 Ya
hay lammung di damot an amin nan na'amung an ene'nong danen ap'apun Apo Dios
ya nahuluk hi duway gahut di kilu. 53 Mu nan titindalu ya hinamhamday bingayda,
ya agguyda inumdat. 54 At innal da Moses ay Eleazar an Nabagtun Padi nan indat nan
u'upihyal nan titindalu ya nan kakapitan, ya inyuyda hanan balitu' hinan Tuldan Abung
ta panginomnoman nan holag Israel ay Apo Dios.

32

Nan Tulun Himpangapun Nunhitud Jordan hinan Appit di Buhu'an di Algaw
(Deut. 3:12-22)

1 Nan holag Reuben ya nan holag Gad ya do'ol ahan di a'animalda. Ya unat goh
tinnigda nan lutad Jazer ya ad Gilead an maphod hi pumpahtulandah nan a'animalda
2 ya immuyda ay da Moses ay Eleazar an Nabagtun Padi ya nan mumpumpapto' hinan
tatagu, ya inaliday, 3 "Nan babluy ad Ataroth, ya ad Dibon, ya ad Jazer, ya ad Nimrah, ya
ad Heshbon, ya ad Elealeh, ya ad Sebam, ya ad Nebo, ya ad Beon 4 ya impa'abak Apo Dios
hinan holag Israel ya ma"aphod hi pumpahtulan hi a'animal! At da'mi ya dimmo'ol tun
a'animalmi, 5 at wada ay ni' di gohgohmun da'mi ya idatmu ni' ay da'mih nen luta ta hiyay
bumabluyanmih tu an ta"on un ami adi bumad'ang hinan Wangwang an Jordan."
6 Ya tembal Moses an alyonah nan holag Reuben ya hi Gad di, "Hay pohdonyu mah
ya da'yuy mihinah tu ta nan i'ibbayuy umuy mi'gubgubat? 7 Ya anaad ta da'yuy
mundismayah bumad'angan nan i'ibbayun holag Israel hinan Wangwang an Jordan ta
umuydah nan lutan indat Apo Dios ay dida? 8 Ya henen inatyu ya umat goh hidin inat
din o'ommodyuh nannaga' ay didah din wadandad Kadesh Barnea hi nannaga' ay dida
ta umuyda hamadon nan luta! 9 Ti immuyda, ya immatamdah nan Hadog an Eshkol, at
tinnigda nan luta. Mu unat goh numbangngadda ya undaat goh dinismaya nan tatagu ta
adida umuy hinan lutan indat Apo Dios ay dida! 10 At hiyah ne dimmalat hi bimmungtan
Apo Dios eden algaw, at intulagnan inalinay, 11 Immannung ahan an daten tatagun nakak
hi ad Egypt an mete"ah muntawon hi ba'inti ta han nahuluk ya adida ahan tigon nan lutan
intulag'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob an idat ti agguyda inunud di Uldin'u!
12 At ammuna da Caleb an lala'in imbaluy Jephunneh an ma'alih Keniz ya hi Joshua an
lala'in imbaluy Nun di umatam hinan luta ti dida ya anggay di nangunud hinan Uldin'u.
13 At hi Apo Dios ya nunheglay bungotnah nan holag Israel, at unna dida nunle'le'don
hinan mapulun hi napat di tawon ta nangamung unda nun'atoy an amin daden holag an
nangipabohol ay Apo Dios ta na'ubahda!* 14 Ya tigonyu an da'yuy nipallog an nanganung
hinan o'ommodyu, mu inyal'allanay baholyu, at ma'ud'udman di bumungtan Apo Dios ay
ditu'un holag Israel! 15 Ya gulat goh ta adiyu unudon hi Apo Dios an da'yun holag Reuben
ya holag Gad ta bumungot ya adina halimunan nan tataguh tun mapulun at da'yuy ad
bahol hinan a'ubahanda!"
16 Ya immuyda neheggon ay Moses, ya inaliday, "Iyabulutyu ni' ta hay penhodmi kuman
aton ya mangamma amih pu'od hi ihinan nan a'animalmi, ya inhamadmin allupon tun
babluymi ta way ihinan nan a'ahawami ya imbabaluymi. 17 At wa ay ta malpah hanan
atonmi ya middum amih nan i'ibbamin holag Israel an umuy mi'gubat ta nangamung
unmi iyatam didah nan lutan nitulag hi banohda. Ya ta mihina nan pamilyamin ten
na'alikup hi allup an babluy ta mabaliwandah un way nappuhih aton nan tatagun
nunhitun ten luta. 18 Ya adi ami mumbangngad hi a'abungmi ta nangamung ma'ala nan
babluy an midat ay dida. 19 At adi ami midatan hi banoh hinan lutan wah dammang di
Wangwang an Jordan ti da'mi ya nalpah an nidat di lutah banohmih tu."
20 Ya inalin Moses ay diday, "Gulat ta atonyuh nen inaliyu ta hi Apo Dios di mangi-
pangulun da'yu ta umuy ayu mi'gubat 21 ya an amin nan tindaluyun umuy mi'gubat ta
bad'angonda nan Wangwang an Jordan at hi Apo Dios di okod an mangidat hi abalinanyun
mangabak hinan binuhul tu'u ta nangamung unda ma'abak ya numpakakna dida. 22 At
henen luta ya mahakup, at mabalin an mumbangngad ayu ti nalpah mahkay di tamuyuh
nangunudanyun Apo Dios ya nan badangyuh nan i'ibbayun holag Israel. At abuluton
mahkay Apo Dios an heten luta ya midat ta banohyu. 23 Mu gulat ta adiyu aton henen
inaliyu ya ten padana' da'yu ti mumbahol ayun Apo Dios! Ya immannung ahan an nan
baholyuy dumalat hi amoltaanyu! 24 At mabalin an mun'amma ayuh a'abungyu ta ihinan
nan pamilyayu ya nan a'abung an ihi'ugan di kalnilu, mu ipa'annungyu ahan an aton nan
inaliyu!"

* **32:13** Num. 13:1-14:45.

25 Ya inalin danen holag Gad ya holag Reuben ay Moses di, “Da'min baalmu ya atonmi
nan immandalmu an ap'apu. 26 At hatun imbabaluymi, ya nan a'ahawami, ya nan
a'animalmi ya diday mataynan hituh tun babluy ad Gilead. 27 Mu an amin ami an baalmu
ya nidadaan an mi'gubat, at bad'angonmi nan Wangwang an Jordan, ya hi Apo Dios di
mangipangpangulun da'min umat hinan inalim!”
28 At tinugun mahkay Moses hi Eleazar an Nabagtun Padi, ya hi Joshua an imbaluy
Nun, ya nan a'ap'apun di ahimpahimpangapun holag Israel an alyonay, 29 “Gulat ta
mundadaandan umuy mi'gubat nan holag Gad ya holag Reuben ta ipangulun Apo Dios
dida ta mi'bad'angdan da'yuh nan Wangwang an Jordan ta badangan da'yun mi'gubat, ya
mangabak ayu ta hakuponyu nan luta ya iyabulutyu ta idatyud Gilead ta banohda. 30 Mu
gulat ta adida mi'bad'ang an umuy mi'gubat ay da'yu ya mi'yebnohdan da'yuh nan lutad
Canaan.”
31 Ya tembal nan tatagun holag da Reuben ay Gad an alyonday, “Atonmi ti hiyah ne
intugun Apo Dios ay da'min baalna. 32 Ya midadaan amin umuy an mi'gubat hi ad Canaan,
at hi Apo Dios di mangipangulun da'mi. At heten lutan wah nan immapit hi buhu'an di
algaw hinan Wangwang an Jordan ya hiyay pohdonmin midat hi banohmi.”
33 At hay inat Moses ya ginogodwanan impiyapong hinan holag da Reuben ay Gad, ya
nan godwan di holag Manasseh an hina' Joseph nan lutan hakup di numpapto'an Sihon
an alin di holag Amor ya nan lutan numpapto'an Og an alin di iBashan. Ya niddum goh
an amin nan siudad hinan nunlene'woh.
34 At nan holag Gad ya impaphodda nan nun'apa"i an babluy ad Dibon, ya ad Ataroth,
ya ad Aroer, 35 ya ad Atroth Shophan, ya ad Jazer, ya ad Jogbehah, 36 ya ad Beth Nimrah,
ya ad Beth Haran. Ya nihamad an na'allup hi ata'nang an binattu danen babluy, ya
inyammada goh di pangipu'odandah a'animalda. 37 Ya nan holag Reuben ya impaphodda
nan nun'apa"ih nan babluy ad Heshbon, ya ad Elealeh, ya ad Kiriathaim, 38 ya ad
Nebo, ya ad Ba'al Meon (mu hatun ngadan ya nun'ahukatan), ya ta"on ad Sibmah. Ya
nginadnandah nat'on an ngadan nan babluy an impaphodda.
39 Ya immuy nan holag Makir an imbaluy Manasseh ta ginubatda nan iGilead, ya
nangabakda, at numpakakda nan nunhituh di an holag Amor, at hinakupda nan lutada.
40 At indat Moses nan babluy ad Gilead ta lutan nan holag Makir ta hidiy nunhituwanda.
41 Ya hi Jair an ohan lala'in holag Manasseh ya immuyna ginubat nan udumnan babluy
ad Gilead, ya hinakupna, ya hinukatanay ngadana, ya nginadnana ta Havvoth Jair.† 42 Ya
hi Nobah ya immuyna ginubat nan iKenath, ya nginadnanah nen babluy ta ad Nobah an
inyunnudnah nan ngadana.

33

Hay Dimmatngan nan Holag Israel ad Moab an Nalpudad Egypt

1 Hiyatuy ngadan di babluy an gun nungkampuan nan holag Israel hi nakakandad Egypt
an na'uhi'uhigdan impangpangulun da Moses ay Aaron. 2 Ya immandal Apo Dios ay Moses
ta itudo'nan amin nan ngadan di babluy an gunda pungkampuan. At hiya hatuy ngadan
nan babluy:

3 Impadeh nan holag Israel an nakak hinan babluy ad Rameses* hidin miyapulu ta
lemay algaw eden hopap di bulan† eden nabiggat hi nalpahan di Behtan nan Namaliwan
di Anghel Apo Dios hinan Tatagun Holag Israel. Ya henen nakakanda ya mi'id di ta'otdah
nangipadihanda an ta"on un titiggon nan i'Egypt 4 ti nipaddeh an gunda munlubu' hinan
nun'atoy an papangpangullun imbabaluydan din numpatoy Apo Dios. Ya ni'moltan goh
Apo Dios nan bulul an dayawondad Egypt.‡
5 Ya heden nakakan nan holag Israel ad Rameses ya nidatongdad Sukkoth, at
nungkampudah di.
6 Ya nakakdad Sukkoth, ya nungkampudad Etham hinan pingit di mapulun.
7 Ya nakakdad Etham, ya imbangngaddan ene'wad Pi Hahiroth an nehnod hinan
babluy ad Ba'al Zephon, ya hidih nan neheggon ad Migdol di nungkampuanda.
8 Ya tinaynandad Pi Hahiroth, ya dinalanda ta binad'angda nan Mumbolah an Bay-
bay§ ta nangamung unda immatam hinan mapulun. Ya tuluy algaw di nundalanandah
nan Mapulun an Etham ya unda midatong ad Marah an nungkampuanda goh.
9 Ya nakakdad Marah ta immuydad Elim an hidiy awadan nan himpulu ta duwan
obob ya napitun ayiw an palma. Ya nungkampudah di.

† **32:41** Hay pohdonan ibaga ya *nan numbino'ob'on an babluy Jair*.
† **33:3** Unu Aviv/Nisan 15. Hiyah ne March-April hinan calendar tu'u.
* **33:3** Bahaom nan footnote di Gen. 47:11.
‡ **33:4** Bahaom nan footnote di Ex. 12:12.
§ **33:8** Unu Red Sea.

10 Ya nakakdad Elim, ya immatamdah nan Mumbolah an Baybay, at nungkampudah
di.
11 Ya nakakdah nan Mumbolah an Baybay ta nangamung unda nidatong hinan
Mapulun an Sin, at hidi goh di nungkampuanda.
12 Ya nakakdah nan Mapulun an Sin, ya immuydad Dophkah ta hidiy nungkam-
puanda.
13 Ya nakakdad Dophkah ta immuydad Alush, at hidiy nungkampuanda.
14 Ya nakakdad Alush ta immuydad Rephidim, at hidiy nungkampuanda. Ya mi'id
danum hi inumonda.
15 Ya nakakdad Rephidim ta immuydah nan Mapulun an Sinai, at nungkampudah di.
16 Ya nakakdah nan Mapulun an Sinai, ya immuyda nungkampud Kibroth Hattaavah.
17 Ya nakakdad Kibroth Hattaavah ta immuyda nungkampud Hazeroth.
18 Ya nakakdad Hazeroth, at immuyda nungkampud Rithmah.
19 Ya nakakdad Rithmah ta immuyda nungkampud Rimmon Perez.
20 Ya nakakdad Rimmon Perez ta immuyda nungkampud Libnah.
21 Ya nakakdad Libnah ta immuyda nungkampud Rissah.
22 Ya nakakdad Rissah ta immuyda nungkampud Kehelathah.
23 Ya nakakdad Kehelathah ta immuyda nungkampuh nan Duntug an Shepher.
24 Ya nakakdah nan Duntug an Shepher ta immuyda nungkampud Haradah.
25 Ya nakakdad Haradah ta immuyda nungkampud Makheloth.
26 Ya nakakdad Makheloth ta immuyda nungkampud Tahath.
27 Ya nakakdad Tahath ta immuyda nungkampud Terah.
28 Ya nakakdad Terah ta immuyda nungkampud Mithkah.
29 Ya nakakdad Mithkah ta immuyda nungkampud Hashmonah.
30 Ya nakakdad Hashmonah ta immuyda nungkampud Moseroth.
31 Ya nakakdad Moseroth ta immuyda nungkampud Bene Jaakan.
32 Ya nakakdad Bene Jaakan ta immuyda nungkampud Hor Haggidgad.
33 Ya nakakdad Hor Haggidgad ta immuyda nungkampud Jotbathah.
34 Ya nakakdad Jotbathah ta immuyda nungkampud Abronah.
35 Ya nakakdad Abronah ta immuyda nungkampud Ezion Geber.
36 Ya nakakdad Ezion Geber ta immuyda nungkampuh nan Mapulun an Zin an hakup
ad Kadesh.
37 Ya nakakdad Kadesh ta immuyda nungkampuh nan Duntug an Hor hinan pogpog
nan lutad Edom. 38 Ya minandal Apo Dios hi Aaron an Nabagtun Padi ta nunti'id hinan
Duntug an Hor ta hidiy natayanah din hopap di algaw hinan miyaleman bulan eden
miyanapat di tawon hi nakakandad Egypt.* 39 Ya heden natayan Aaron ya hinggahut
ya han duwampulu ta tuluy tawona.
40 Ya nan alid Arad an nunhituh nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di
algaw ad Canaan ya dengngolnan na'uyda nan holag Israel.
41 Ya nakakda goh nan holag Israel hinan Duntug an Hor ta immuyda nungkampud
Zalmonah.
42 Ya nakakdad Zalmonah ta immuyda nungkampud Punon.
43 Ya nakakdad Punon ta immuyda nungkampud Oboth.
44 Ya nakakdad Oboth ta immuyda nungkampud Iye Abarim hinan pogpog di igad ad
Moab.
45 Ya nakakdad Iye Abarim ta immuyda nungkampud Dibon Gad.
46 Ya nakakdad Dibon Gad ta immuyda nungkampud Almon Diblathaim.
47 Ya nakadad Almon Diblathaim ta immuyda nungkampuh nan aduntuduntug ad
Abarim an neheggon hinan Duntug an Nebo.
48 Ya nakakdah nan aduntuduntug ad Abarim ta immuyda nungkampuh nan nun-
dotal ad Moab hinan Wangwang an Jordan an dammang ad Jericho. 49 Ya hidih nan
nundotal an lutad Moab di nungkampuandah nan way pingit di Wangwang an Jordan
an nete"ah ad Beth Jeshimoth ta nangamung ad Abel Shittim.

Uldin hi Bumad'angan hinan Wangwang an Jordan

50 Ya himmapit hi Apo Dios ay Moses hidih nan awadandah nan nundotal hi ad Moab,
ya inalinay, 51 “Mi'hapit'ah nan holag Israel ta alyom ay diday, Wa ay ta bumad'ang ayuh
nan Wangwang an Jordan hi umayanyud Canaan 52 ya mahapul an pakakonyun amin nan
numpunhitun den luta an atamanyu. Ya pa"ionyun amin nan batu ya gumo' an bululda,
ya numba'ahyun amin di gunda pundayawan hinan bulul hinan nun'abagtun lugal. 53 Ya

* **33:38** Unu Abi 1, 1405 B.C. Hiyah ne July-August hinan calendar tu'u.

hakuponyuh nen luta, ya munhitu ayu ti indat'u tuwalih nen luta ta banohyu. 54 Ya punggogodwonyuh nen luta, mu mahapul an iyu'nuhyu, at nan do'do"ol an himpangapu ya do'do"ol goh di midat hi banohda, ya nan nahnot an himpangapu ya nahnot goh di banohda. At nan nepto' ay da'yun luta ya hiyah ne banohyu ya ihinanyun himpangapu. At nan banohyu ya miyunnudan hinan ngadan nan ahimpahimpangapun holag din o'ommodyu.

55 Mu gulat ta adiyu pakakon an amin danen tatagun numpunhitun nen luta ya danen udum an agguyyu pinakak di paddungnay mamutah matayu, ya paddungnay hubitda, at hubiton da'yu, at boholon da'yu eden lutan punhituwanyu. 56 At adiyu ay pakakon dida ya da'yuy pangata' hinan ninomnom'uh ato' ay dida."

34

Nan Igad ad Canaan

1 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 2 "Tugunom nan holag Israel ta alyom ay diday, Wa ay ta umatam ayud Canaan an hiyah ne midat ta banohyu ya hiya hatuy aat di igadna:

3 An hay igad hi appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya mete"ah nan Mapulun an Zin ta nangamung hinan igad ad Edom. Ya minaynayun an umuy hi appit di buhu'an di algaw ta nangamung hinan pogpog nan Ma'ahin an Baybay.* 4 Ya nan igadyu ya elikkakunah nan Buludna an Akrabbim† ta lauhanah nan Mapulun an Zin. Ya minaynayun ta nangamung hinan appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw hi ad Kadesh Barnea. Ya minaynayun an umuy hi ad Hazar Addar ta engganad Azmon. 5 Ya nipi'ut nan igad hi ad Azmon ta nangamung bumuhu' hinan Wangwang an Nile hi ad Egypt ta miho'gad hinan Baybay an Mediterranean.

6 Ya hay pogpog nan igad hi appit nan alimuhan di algaw ya nan pingit di Baybay an Mediterranean.

7 Ya hay pogpog nan igad hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya mete"ah nan Baybay an Mediterranean ta nangamung umatam hinan Duntug an Hor. 8 Ya mete"ah nan Duntug an Hor ta engganad Lebo Hamath. Ya minayun nan igad ad Hamath ta nangamung miyatam ad Zedad. 9 Ya minaynayun nan igad ta nangamung ad Ziphron, ya minayun ta engganah un umatam ad Hazar Enan. Hiyah ne igadyuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.

10 Ya hay igad hi appit di buhu'an nan algaw ya mete"ad Hazar Enan ta nangamung umatam hi ad Shepham. 11 Ya mundadyu ta nangamumg ad Riblah hi appit di buhu'an nan algaw hi ad Ain. Ya minayun an mundadyu ta nangamung miyatam hinan Lobong an Kinnereth.‡ 12 Ya minaynayun henen igad an mundadyuh nan Wangwang an Jordan ta ibuhu'nah nan Ma'ahin an Baybay.

Hiyanay pogpog di lutayu ya igad hi nunlene'woh."

13 Ya minandal goh Moses nan holag Israel an inalinay, "Hiyah te nan lutan banohyu an nagogodwan midat ay da'yu ti hiyah ne immandal Apo Dios hi midat hinan hiyam ta godwan himpangapu. 14 Ti danen holag Reuben, ya holag Gad, ya danen godwan holag Manasseh ya nidatandah nan lutan banohda. 15 At nalpah an nidatandah banohdah dih nan appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan hinan dammang ad Jericho."

Nan A'ap'apun Mangodwagodwah nan Luta

16 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 17 "Hiyatuy ngadan nan linala'in mangodwa ya mangipiyapong hinan lutan banohyu an da Eleazar an Nabagtun Padi ya hi Joshua an imbaluy Nun. 18 Ya pot'om goh di ohah mumpapto' hinan hinohhan himpangapun holag Israel ta way bumadang an mangodwah nan lutan banohyu. 19 At hiyatuy ngadan danen linala'i:

Hi Caleb an hina' Jephunneh an nalpuh nan himpangapun holag Judah,
20 ya hi Shemuel an hina' Ammihud an nalpuh nan himpangapun holag Simeon,
21 ya hi Elidad an hina' Kislon an nalpuh nan himpangapun holag Benjamin,
22 ya hi Bukki an hina' Jogli an nalpuh nan himpangapun holag Dan,
23 ya hi Hanniel an hina' Ephod an nalpuh nan himpangapun holag Manasseh,
24 ya hi Kemuel an hina' Shiphtan an nalpuh nan himpangapun holag Ephraim,
25 ya hi Elizaphan an hina' Parnak an nalpuh nan himpangapun holag Zebulun,
26 ya hi Paltiel an hina' Azzan an nalpuh nan himpangapun holag Issachar,
27 ya hi Ahihud an hina' Shelomi an nalpuh nan himpangapun holag Asher,
28 ya hi Pedahel an hina' Ammihud an nalpuh nan himpangapun holag Naphtali."

---

* **34:3** Unu nan Natoy an Lobong (unu Dead Sea). † **34:4** Hay pohdonan ibaga ya *ipi'ipit*, ya hay ngadanah English ya Scorpion Pass. ‡ **34:11** Unu Lobong an Galilee.

29 Ya didanay linala'in immandal Apo Dios hi pot'on Moses ta diday mangodwah nan
lutad Canaan ta mipiyapong hinan holag Israel ta banohda.

35

Nan Siudad an Nidat hinan Holag Levi

1 Ya din awadan nan holag Israel hinan nundotal an lutad Moab an neheggon hinan
Wangwang an Jordan an dammang ad Jericho ya inalin goh Apo Dios ay Moses di,
2 "Mahapul an alyom hinan holag Israel ta henen lutan banohda ya mahapul an idatanda
nan holag Levi hi siudad ta way punhituwanda. Ya idatanda goh hi lutah pumpahtulanda
an nan lutan nunlene'woh hinan siudad. 3 At idatanyu dida ta waday babluy hi
punhituwanda ya lugal hi pumpahtulanda ta pangihinandah nan a'animalda.
4 Ya hay inabellog di idatyuh nan pumpahtulanda ya hinlibu ta lemay gahut hi umpi an
mete"ah nan allup di siudad. 5 Hay aat di lukud nan nunlene'woh ya numpapaddung an
hintitluy libuy umpi. Ya hay appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya tuluy
libuh umpi. Ya umat goh hidiy lukud nan appit hi alimuhan di algaw ya hay appit hi iggid
hi un hagangon di buhu'an di algaw. At henen siudad ya migagwa an adi mi'lukud.
6 Mahapul an idatanyu nan holag Levi hi onom an siudad ta hiyay punhi'ugan nan tagun
pimmatoy. Ya udmanyu ta idatanyu goh didah napat ta han duwah siudad. 7 At hay uyap
an amin di midat an siudad hinan holag Levi ya napat ta han walun amin. 8 Ya daden
siudad an idatyuh nan holag Levi ya malpuh nan banoh nan holag Israel an luta. At wa
ay ta belbellog nan lutan nidat ay daden himpangapun holag Israel ya do'do"ol goh di
idatda, ya wa ay ta nahnot ya nahnot goh di idatda."

Nan Siudad an Punhi'ugan
(Deut. 4:41-43; 19:1-14; Josh. 20:1-9)

9 Ya inalin goh Apo Dios ay Moses di, 10 "Alyom ay danen holag Israel di, Wa ay ta
bumad'ang ayuh nan Wangwang an Jordan ta umuy ayud Canaan 11 ya mahapul an waday
ilahhinyuh udumnah nan siudad ta way punhi'ugan hi umayan nan tagun napilitan ya
pimmatoy. 12 At hidiy umayan an ipo"oyan nan pimmatoy ta mabaliwan hi un way
mangiyawit hinan pinatoyna ta henen tagun pimmatoy ya adi matoy ta nangamung
miyuy an mahumalyah nan na'amungan nan himpamabluy an tatagu. 13 At henen
idatyun onom an ma'alih Siudad an Punhi'ugan 14 ya mahapul di tuluh nan appit hi
buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan ya tuluh nan siudad hi ad Canaan. 15 Ya
danen siudad an nidadaan ya ipo"oyan nan pumatoy an nan holag Israel, ya mangili,
ya nan bunag an ni'hitun da'yu. Ta an amin nan pimmatoy an agguyna ginulat ya
lumayawda ta hiyay pangihi'uganda.
16 Mu gulat ta waday inusal nan taguh namatoyna an umat hi gumo' ya mibilang an
pimmatoy, at mahapul an mapatoy goh. 17 Mu gulat ta hay batuy innalna ta ene'nanah
nan ibbana ta natoy at hiya ya mibilang an pimmatoy, at mahapul an mapatoy goh.
18 Unu gulat ta hay ayiw di namang'ulnah nan tagu ta natoy at henen tagu ya mibilang
an pimmatoy, at mahapul an mapatoy goh. 19 Ya hay tutulang nan napatoy ya waday
biyangdan mangiyawit ay hiyah unda ah'upan nan pimmatoy, ya mabalin an patayonda
goh.
20 Mu gulat ta unna intuldun heden tagu ti dumalat nan boholnan hiya, unu unna
ninomnom an tapon hiya ta natoy, 21 unu unna nunhuntok ya natoy at hiya ya mibilang
an pimmatoy. At nan tagun pimmatoy ya mahapul an mipapatoy goh. Ya nan a'agina unu
nan tutulang nan natoy ya diday mangiyawit hi unda ah'upan nan pimmatoy, ya mabalin
an patayonda goh hiya.
22 Mu gulat ta mi'id dumalat an unna tuwali intuldun heden tagu, unu unna ine'na' ay
hiyay hay way malgom mu agguyna ninomnom an patayon heden tagu, 23 unu agguyna
tinnig heden tagu ya inawidnay batu ya ne'na ay hiya ta natoy mu henen natoy ya
na'innilan agguyda numbohhol unu mi'id di ninomnomnan mamatoy ay hiya 24 at hay
ma'at ya mahapul an hahapiton nan tatagun na'amung nan alyon di Uldin hi aton
ta nangamung di ma'at hinan pimmatoy ya nan tutulang nan natoy an mangiyawit.
25 Ya danen na'amung an tatagu ya mahapul an baliwandah nen tagun pimmatoy ta
ibangngaddan den Siudad an Punhi'ugan an din limmayawana, ya hidiy ihihinnana ta
nangamung un matoy nan Nabagtun Padi. 26 Mu gulat ta henen tagun pimmatoy ya
makak ta taynana nan Siudad an Punhi'ugan 27 ta ah'upan danen mangiyawit an tutulang
di pinatoyna at patayondah den pimmatoy ya adida mabaholan. 28 Ti henen tagun
pimmatoy ya hay maphod tuwali ya nihihinnah nan Siudad an Punhi'ugan ta nangamung
un matoy henen Nabagtun Padi, ya wa ay ta malpah an matoy heden Nabagtun Padi ya un
mahkay mabalin an mumbangngad hinan wadan di lutan banohna. 29 At hiyanay Uldin

hi unudonyuh engganah nan a'apuyuh udum di algaw an ta"on un malgom di umuyyu punhituwan.
30 Ya gulat ta waday pimmatoy hi tagu ya mipapatoy goh an dumalat nan pangihtigun
nan tatagun mangipa'annung. Mu adi mabalin an mapatoy hi un ohay mun'ihtigu.
31 Ya nan tagun pimmatoy ya mahapul an mapatoy goh, at adiyu ahan alan di ibayad
nan pimmatoy ta way atonan adi mapatoy.
32 Ya adiyu goh alan nan ibayad nan immalin nipo"oy enen Siudad an Punhi'ugan ta
abulutonyun mumbangngad ta mihinah nan lutana an nunhituwana an ta"on un agguy
natoy nan Nabagtun Padi.
33 Ya adiyu puhion nan lutan nunhituwanyu ti henen dalan di napatoy di mamuhih nan
luta, ya mi'id mabalin hi mangaan hinan pimmuhian nen lutan natayan di tagu, ti anggay
nan dalan nan tagun pimmatoy. 34 At adiyu puhion henen lutan punhituwanyu ti ta"on
un hi Apo Dios ya hiya goh nunhituwana, at hiyanan mimiddum ay ditu'un holag Israel."

36

Hay Aat di Banoh di Nalhin an Binabai
(Num. 27:1-11)

1 Danen mangipapto' hinan pamilyan nan holag Gilead an imbaluy Makir an apun
Manasseh an holag Joseph ya immuydan Moses ya nan udumnan mumpapto' hinan holag
Israel. 2 Ya inaliday, "Hi Apo Dios di nangimandal ay he"a, apumi, ta ipibinnunutmuy
pangodwaam hinan luta ta iyapongmin holag Israel ta banohmi, ya inalina goh di idatmuy
banoh danen tutulangmun binabain holag Zelophehad. 3 Ya gulat ta malhin danen
binabaih nan udum an himpangapun holag Israel at henen banohda ya middum an
mihakup hinan banoh danen linala'in inahawada, at nan lutan banohmi ya ma'aanan!
4 At hi awni an madatngan nan gutud di Tawon an Pumpangibangngadan* at henen
banoh di binabain holag Zelophehad ya ini ya middum hinan banoh di himpangapun
ni'yappuanda, at ma'aanan nan banohmin himpangapu!"
5 At immandal Moses hinan holag Israel nan inalin Apo Dios an alyonay, "Henen inalin
nan himpangapun holag Joseph ya immannung. 6 Ya hiyah te inalin Apo Dios ay danen
binabain holag Zelophehad an inalinay, Mabalin an malhindah nan pohdonda, mu hay
ahawaonda ya didan himpangapu. 7 Ta an amin nan banoh di hinohhan holag Israel ya
adiyu ipabnoh hinan udum an himpangapu, at an amin nan holag Israel ya mahapul
an halimunanda nan banohdan luta ta adi umuy hi udum an holag. 8 Ya an amin nan
binabain holag Israel an waday banohna ya mahapul an hay ahawaonda ya nan linala'in
didan himpangapu ta diday mamnoh hinan banoh din a'apuda. 9 At henen banoh di ohay
himpangapu ya mahapul an adi miboltan hinan udumnan himpangapu."
10 Ya inat danen binabain holag Zelophehad nan inalin Apo Dios an immandalnan
Moses hi atonda. 11 At da Mahlah, ya hi Tirzah, ya hi Hoglah, ya hi Milkah, ya hi Noah an
binabain holag Zelophehad ya inahawada nan linala'in kasinsindah nan tutulang amadan
12 linala'in holag Manasseh an imbaluy Joseph, at henen banohda ya nunnanong ay didan
himpangapu.
13 At hiyanay Uldin hi immandal Apo Dios ay Moses hi intugunah mahapul an unudon
nan holag Israel hidin awadandah nan nundotal ad Moab hinan pingit di Wangwang an
Jordan an dammang ad Jericho.

* **36:4** Lev. 25:8-55.

Deuteronomy

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Moses (mu mid mapto' ya hi Joshua di nangitudo' hi negpongan nan chapter hi aat di natayan Moses).

Hay Nangitud'an da Moses eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hay miyadwan uldin. Nidat hinan Hudyuy Uldin Apo Dios hinan Liblu an Exodus, ya mapidwah nan Liblu an Deuteronomy ti nun'atoy nan tatagun nangngol hinan nahhun an Uldin. Ya gapu ta magadyuh di atayan Moses at penhod Moses an ipidwan mangulgud hinan Uldin Apo Dios ay didan matagu ta adida ahan al'alliwan.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 1250 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay ma'ahhapul an aton nan Hudyu ta adida mamolta.

Hay Outline ten Liblu:

Hay NAHHUN an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (1:1—4:43)
Hay MIYADWAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (4:44—26:19)
Hay MIYATLUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (27:1-8)
Hay MIYAPAT an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (27:9-10)
Hay MIYALEMAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (27:11—28:68)
Hay MIYONOM an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (29:1—30:20)
Hay MIYAPITUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:1-6)
Hay MIYAWALUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:7-8) — hi Joshua di intudtuduwana
Hay MIYAHIYAM an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:10-13)
Hay MIYAPULUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:23) — hi Joshua di intudtuduwana
Hay MIYAPULU TA OHAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:24-29) — nan papadiy intudtuduwana
Hay MIYAPULU TA DUWAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:30—32:47)
Hay MIYAPULU TA TULUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (33:1—34:12).

1 Hiyatuy nitudo' an inalin Moses hinan holag Israel hidin wadandah nan Mapulun an
Arabah an neheggon hinan Wangwang an Jordan hi buhu'an di algaw ya hinan appit di
agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an wah pangngelnad Suph an numbabattanan
ad Paran, ya ad Tophel, ya ad Laban, ya ad Hazeroth, ya ad Dizahab hinan pangngelna.
2 Mu hay inadagwinah un dalanon hi pange'wan hinan dudunduntug hinan babluy ad
Edom ya himpulu ta ohay algaw an mete"ah nan Duntug an Horeb* ta nangamung hi ad
Kadesh Barnea hi un mid humaliwa.
3 Ya nan hopap di algaw hinan miyapulu ta ohay bulan hinan miyanapat an tawon hi
nalpahan di nakakandad Egypt† ya himmapit hi Moses hinan holag Israel ta ipa'innilanan
amin nan aat di immandal Apo Dios ay dida. 4 Hay na'atan hatu ya din nalpahan di
namatayandan Sihon an alin nan holag Amor an nunhituh nan babluy ad Heshbon ya
din namatayandad Edrei ay Og an alid Bashan an nangipapto' hinan siudad ad Ashtaroth.
5 Ya hidin wadandah nan babluy ad Moab an neheggon hinan Wangwang an Jordan di
nangete"an Moses an nangulgud hinan aat di Uldin Apo Dios an alyonay:‡
6 "Hay wadan tu'uh nan Duntug an Horeb ya inalin Apo Dios di, Nadnoy di nunhi-
tuwanyun ten duntug. 7 At mala"uy ayu ta umuy ayuh nan dudunduntug hinan babluy
nan holag Amor, ya an amin nan abablubabluy hinan neheggon hi Mapulun an Arabah,
ya an amin nan aduntuduntug ya nan nundotal, ya ad Negev, ya nan pingit di Baybay
an Mediterranean, ya nan lutan di iCanaan, ya ad Lebanon ta nangamung hinan way
ongol an Wangwang an Euphrates. 8 Ya idat'un amin hanan luta an hiyanay intulag'uh

* **1:2** Unu Duntug an Sinai. † **1:3** Unu Shebat 1, 1406 B.C. Hiyah ne January-February hinan calendar tu'u. ‡ **1:5** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun nahayhaynod an mensahen Moses, ya hete ya te"an di hopap di mensahena (Deut. 1:1-4:40).

din a'apuyu an da Abraham,§ ya hi Isaac,* ya hi Jacob† hi boltanonyun holagda ya ta"on
nan holagyu goh. At umuy ayu ta hiyay iwa'atanyuh punhituwanyu ta hakuponyu!"

Hay Namto'an Moses hi Mumpapto'

9 Ya inalin Moses hinan tataguy, "Hidin wadan tu'uh nan Duntug an Horeb ya inali'
ay da'yun mid olog'un mangipapto' ay da'yuh unna' oh'ohha. 10 Ti impado'ol Apo Dios
di holagyu ta ad ugwan ya hay ado'olyu ya umat hinan ado'ol di bittuan ad daya. 11 At
hay maphod ya hi Apo Dios an dayawon din o'ommodyu ya pa'addo'lonay holagyun adi
ma'yap, ya wagahan da'yu ti hiyah ne din intulagnah atona. 12 Mu hay ato' mah ti unna'
oh'ohha, ya do'ol ayu, at adi' abalinan an mangipanuh hi un ayu munhohongngel, ya
umat hinan way diklamuyu? 13 At hay mah mahapul ya pot'onyu nan nala'eng, ya nan
nanomnoman, ya nan maphod di pangatnan tatagun malpun da'yun ahimpahimpangapu
ta diday idata' hi haaddan mangipanuh ay da'yu.
14 At inyabulutyu ti inaliyuy, Hiyah ne maphod hi ma'at!
15 At hiyaat un'u inabulut hanan pento'yu an ap'apuyun ahimpahimpangapu an
didanay nun'ala'eng an tatagu, ya maphod di pangatda, ya diday nangiyokoda' an
mangipanuh an manumalyan da'yu. At nan udumna ya ipapto'day hinlibuh tatagu, ya
nan udumna ya un hinggahut di ipapto'da, ya un nabongleh udum, ya un himpuluy ipapto'
di udumna.
16 Ya din nangabuluta' hinan pento'yu ya innayun'un tinugun dida an inali' di,
Ihamadyun donglon nan diklamun iyalin nan tatagun da'yu, ya mahapul an ihamadyuy
panumalyayuh nan midiklamu ta ta"on un nan tataguh nan babluyyu unu nan bunag an
ni'babluy ay da'yu. 17 Ti adi maphod hi unyu ipangngel di pamanuhyuh nan ohan tagu ti
mahapul an mapapaddung di pamanuhyuh nan nawotwot unu adangyan, ya donglonyuy
alyonda, ya adi ayu tuma'ot hi alyon di taguh nan pamanuhyu ti henen impanuhyun
nepto' ya hi Apo Dios di nalpuwana. Mu gulat ta way na'alligat hinan midiklamu ta
mid ologyun mangipanuh ya inyaliyun ha"in ta ipanuh'u. 18 Ya ina'alli' goh ay da'yu nan
udumnah nan numbino'ob'on hi atonyu."

Hay Nahnagan nan Munhi'im an Nalpud Kadesh Barnea
(Num. 13:1-25)

19 Ya inalin goh Moses di, "At inunud tu'u nan immandal Apu tu'un hi Apo Dios, at
tinaynan tu'u nan Duntug an Horeb ta dinalan tu'u nan damuna ya atata'ot an owon
hinan mapulun an tinnig tu'un nange'wan tu'uh nan dalan an miyuy hinan dudunduntug
di babluy nan holag Amor. Ya la'tot ya dimmatong tu'ud Kadesh Barnea. 20 Ya inali' ay
da'yuy, Nidatong tu'u mahkay hitun dudunduntug an babluy nan holag Amor an hiyah te
idat Apu tu'un hi Apo Dios ay ditu'u! 21 Hiyah te nan lutan indat Apo Dios ta hakuponyu,
at umuy ayu ta pot'onyu nan pohdonyuh ihinan ti hiyah ne intulag Apo Dios an dinayaw
din o'ommodyuh idatnan da'yu!‡ At adi ayu tuma'ot, ya adi ayu munlungdaya!
22 Mu immali ayun ha"in, ya inaliyuy, Honogon tu'uh mahhun nan udum an linala'i ta
umuyda wanwanon nan luta ta innilaonday aatna ta diday mangituduh maphod hi dalan
hi pange'wan tu'u ya hay babluy hi dumatngan tu'u. 23 Ya maphod henen imbagayuh aton
tu'u, at pento"uy himpulu ta duwah nan linala'in nalpuh nan hinohhah nan himpangapu.
24 At impadehda ta nunti'iddah nan dudunduntug eden babluy ta nangamung unda
nidatong hinan Hadog an Eshkol, ya winanwanday aatna. 25 Ya unat goh numbangngadda
ya waday inyalidah ma'an an bunga ti do'ol di inah'upandah di. Ya inulgudday aat nan
tinnigdan alyonday, Nan lutan idat Apo Dios ya ma"aphod an malumong!"

Hay Agguy Immunudan nan Tatagun Apo Dios
(Num. 13:26—14:25)

26 Ya inalin goh Moses di, "Mu da'yu§ ya agguyyu inunud nan immandal Apo Dios ti ag-
guyyu penhod an umuy enen luta. 27 Ya un ayuat goh ahi'u'ulu' hinan nungkampuanyun
alyonyuy, Adi ditu'u pohdon ay Apo Dios! Hiyanan un ditu'u enekak ad Egypt ta inyali
ditu'uh tu an ipapatoy hinan holag Amor! 28 Hay aton tu'un umuy hidi? Tuma'ot tu'un
umuy ti hay inulgud nan linala'in nahnag ya alyonday, Nan tataguh di ya ma'abbi'ahda,
ya atata'nangda ya un ditu'u! Ya nan siudad an numbabluyanda ya ata'nang an nitu'dul
ad daya nan nunlene'woh an allupna! Ya wada goh di tinnigdah nan hihigante an holag
Anak!

---

§ **1:8** Gen. 15:18-21. * **1:8** Gen. 26:2-4. † **1:8** Gen. 35:11-12. ‡ **1:21** Ex. 3:8, 17; 4:30. § **1:26** Hay pohdonan hapiton ya *da'yun nasyon an holag Israel* ti immannung an hay o'ommodday agguy nangunud ay Apo Dios an bo'on dida ti ungungada pay hidin numbaholan nan o'ommodda. Mu iniddum Moses didah nan numbaholan nan o'ommodda ti holagda tuwali.

29 Mu inali' ay da'yuy, Adi ayu wumigwig hi ta'otyun danen tatagu! 30 Ti hi Apo Dios
an mangipangpangulun da'yu ya Hiyay mangubat hinan binuhul tu'u, an umat hidin
tinnigyun inatnan namaliw ay ditu'ud Egypt! 31 Ya Hiya goh di inatnan ditu'uh nan
mapulun ti titinnigyuy inat Apo Dios an nanalimun ay ditu'u ta nangamung un ditu'u
indatong eten lugal, an umat hinan aton di ommod an lala'in mangibayagtutuh nan
imbaluyna. 32 Mu ta"on unna inat hatun ditu'u ya agguyyu damdama kinulug hi Apo Dios
33 an ta"on un ditu'u impangpang'u ta inyuy ditu'uh nan maphod an pungkampuan tu'u!
Ya nan mahdom ya waday ongol an mabnang an apuy an manilag hinan owon tu'u, ya
nan mapatal ya wada goh di ma'ugtul an bunut hi nunlidum ay ditu'u!"

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Holag Israel
(Num. 14:26-45; 20:1-13)

34 Ya inalin goh Moses di, "Hi Apo Dios ya dengngolnay umamuyuanyu, at bimmungot,
ya inhapatanan alyonay, 35 Immannung ahan an ta"on un oha ay daten linala'in nappuhin
holag ad ugwan ya mi'id umatam hinan malumong an lutan intulag'uh idat'uh nan
a'apuyu! 36 Mu hay umatam ya ammunah Caleb an imbaluy Jephunneh* ti hiya ya
agguy nunduwaduwah aat di pangunudanan Ha"in. At hiya ya nan holagnay pangidata'
hinan luta an winanwana'. 37 Ya da'yuy dimmalat hi bimmungtan goh Apo Dios ay
ha"in ti inalinay, Ta"on un he"a, Moses, ya adi'a goh umatam enen luta!† 38 Mu
nan bumadang ay he"a an hi Joshua an imbaluy Nun di umatam hidi, at tugunom
hiya ti hiyay mangipanguluh nan holag Israel, at diday mamnoh hinan luta. 39 Ya
din inaliyun inung'ungungnga an pundapapdah nan gubat ya nan imbabaluyyun mid
iniladan mangimmatun hinan maphod unu nappuhi ya diday umatam enen luta, at diday
pangidata' ti diday mamnoh enen luta. 40 Mu da'yun tatagu ya mumbangngad ayuh nan
mapulun ta unudonyu nan dalan an miyuy hinan Mumbolah an Baybay!‡
41 Mu hay nambalyu ya inaliyun ha"in di, Numbahol amin Apo Dios, at muntutuyu ami!
At ad ugwan ya abulutonmin umuy mi'gubat ta ma'at din immandal Apo Dios! At an amin
ayu ya indadaanyun amin din mahapulyun immuy ni'gubat, ya ente"ayun nunti'id hinan
dudunduntug.
42 Mu inalin Apo Dios ay ha"in di, Padanam dida ta adida munti'id an umuy mi'gubat ti
adia' mitnud ay dida, at abakon nan pi'buhulda dida.
43 Ya imbaag'un amin ay da'yu nan inalin Apo Dios, mu agguyyu ahan dengngol an
namamah nan agguyyu nangunudan ay Apo Dios, ti nonong ya impadehyun nunti'id
hinan dudunduntug enen babluy. 44 At numpangabuhu'da nan holag Amor an nunhituh
nan dudunduntug, ya ginubat da'yu, ya umatdah iyu'an an numpudug da'yu, ya numpa-
toy da'yun mete"ad Seir ta nangamung ad Hormah. 45 Ya unat goh immanamut ayuh
nalpahan nen na'at ya kimmila ayun numpabadang ay Apo Dios, mu agguyna inabulut
nan inaliyu. 46 At hiyaat un ayu nabayag an nihihinnad Kadesh."

2

Nan Tawon an Wadan nan Holag Israel hinan Mapulun

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "At numbangngad tu'u, ya dinalan tu'u nan
mapulun ta engganah un tu'u ene'wah nan dalan an mipluy hinan Mumbolah an Baybay*
ti hiyah ne din inalin Apo Dios ay ha"in hi aton tu'u. Ya do'ol di tawon hi himmanagwangan
tu'un limmane'le'od hinan dudunduntug ad Seir.
2 At la'tot ya inalin Apo Dios ay ha"in di, 3 Ten do'ol di tawon hi himmanagwanganyuh
tun dudunduntug,† at ibangngadyun ipluy ta hay immapit hi iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw di unudonyu. 4 At padanam nan tatagu ta alyom ay diday, Ten magadyuh
an ihawang tu'uh nan babluy nan matmata'ot an i'Edom an tutulangyu an holag Esau
an nunhitud Seir. Ya tuma'otdan da'yu, mu ta"on ya enemayaanyu. 5 Ya adiyu ahan
gubaton dida ti adi' idat ay da'yu nan lutada an ta"on ah itang. Ti Ha"in di nangidat
hinan dudunduntug an babluy an ad Seir hinan a'ap'apun Esau ta banohda. 6 At un ayu
luma'un didah ma'an hi ononyu ya danum hi inumonyu. 7 Ya nomnomnomon tu'u an
hi Apo Dios ya winagahan ditu'un amin hinan ina'inat tu'u, ya hinalimunan ditu'uh din
dimmaladalanan tu'uh nan ambilog an mapulun, ya wagwadan ditu'uh Apo Dios eten
napat di tawon, at gintudnan amin di mahapul tu'u.

---

* **1:36** Anaad ta agguy iniddum Moses hi Joshua an imbaluy Nun hinan hinapitna ti immannung an ni'yatam goh ay Caleb? Mu agguy inaliwan Moses hi Joshua ti magadyuh di panapitanah aatna (verse 38). † **1:37** Nan nibaag hinan verses 34-36 ya waday tulumpulu ta walun tawon hi naluh ya un ma'at nan nibaag hinan verse 37. ‡ **1:40** Unu Red Sea. * **2:1** Unu Red Sea. † **2:3** Hay uyap di tawonda ya tulumpulu ta han walu (verse 14). At 1406 B.C. eden timpu.

8 At un tu'u tuwali ene'wah nan babluy nan tutulang tu'un holag Esau an numpunhitud
Seir, ya innaynayun tu'un nundalan ta inu'unud tu'u nan miyuy ad Arabah, ya linauhan
tu'u nan babluy ad Elath ya ad Ezion Geber, ya inhingngi tu'uh nan owon an mipluy ad
Moab ta hidiy nange'wan tu'u.
9 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, Adiyu aton di logom hinan tatagun iMoab an holag
Lot. Hay maphod ya adiyu gubaton dida ti diday nangidata' hinan babluy an ad Ar, ya adi'
damdama idat ay da'yu nan lutadan ta"on ah itang.
10 Ya hay nunhituh dih din hopapna ya nan tatagun ma'alih Emim. Ya danen tatagu ya
mun'abi'ahda, ya do'olda, ya atata'nangdan uhig di higante an umat hinan holag Anak.
11 Ya umatdah nan hihigante an holag Anak goh, mu hay pungngadan nan iMoab ay dida
ya Emim. 12 Hidin hopapna ya ad Seir di nunhituwan nan holag Hor, mu un inameh
nan holag Esau, ya numpakakda dida, ya numpa"ida nan baluyda ta diday nihukat an
nunhituh di. Ya umat goh hinay aton tu'un holag Israel hinan lutan indat Apo Dios ay
ditu'u!
13 Ya inalin goh Apo Dios di, Umuy ayu, ya ene'wayuh nan Hadog an Zered. 14 Ya heden
algaw ya hiyah ne miyatulumpulu ta walun tawon hi naluh hidin nakakan tu'ud Kadesh
Barnea ya un tu'u e'wah nan Hadog an Zered. Ya hadin nun'apala"uh an tawon ya an amin
din linala'in ni'gubat ya nun'atoyda ti hiyah ne tuwali din inhapatan Apo Dios hi ma'at ay
dida. 15 Ti agguy binadangan Apo Dios dida, at hiyanan numpatoyna dida ta engganah
unda na'amin an na'ubah ti dumalat nan agguyda nangunudan ay Apo Dios.
16 Ya unat goh na'unghiw din angunuh an tagun mi'gubat an natoy 17 ya inalin Apo Dios
ay ha"in di, 18 Ad ugwan mahkay ya mabalin an umuy ayu ta e'wayuh nan babluy ad Ar an
hakup ad Moab. 19 Ya wa ay ta nidatong ayuh nan lutan di holag Ammon an diday nalpuh
nan holag Lot ya adiyu ta'ta'ton dida unu gubaton. Ti ta"on ahan un ah itang an luta ya
adi' ahan idat ay da'yu nan lutan di holag Ammon ti indat'uh nen luta ta boltan nan holag
Lot.
20 Ya henen luta ya ma'alin lutan nan hihigante ti diday nunhituh di tuwali, mu
hay pungngadan nan holag Ammon ay dida ya Zamzummim. 21 Ya danen tatagu ya
atata'nangdan umatdah nan holag Anak. Ya nidugah an do'olda ahan, ya mun'abi'ahda
goh. Mu nun'ipapatoy Apo Dios didah nan holag Ammon ta dida mahkay di nihukat an
numpunhituh di. 22 Ya umat goh hinay inat Apo Dios an namadang hinan i'Edom an
nalpuh holag Esau ti numpatoyda nan tatagun holag Hor ta diday nihukat an nunhituh
nan luta ta engganad ugwan. 23 Ya umat goh hinay na'at hinan tatagun holag Av an
nunhituh nan bababbabluy ta engganad Gaza an numpatoy nan tatagun nalpud Caphtor‡
ti dumalat hinan badang Apo Dios ya inubahna, at diday nihukat an numpunhituh nan
lutada.
24 Ya inalin goh Apo Dios di, Mala"uy ayu ta inaynayunyun umuy ya bad'angonyu nan
Wangwang an Arnon. Ya umuyyu gubaton hi Sihon an alih ad Heshbon an ohan holag
Amor, at pangabako' da'yu ta da'yuy mihukat hinan lutan numbabluyanda. 25 Ya mete"ad
ugwan an algaw ya lumuwo' di ta'ot an amin nan tataguh tun alutaluta ta an amin nan
mangngol hi aatyun holag Israel ya wumogwogdah ta'otdan da'yu."

Hay Nangabakan nan Holag Israel hinan Alin hi Sihon
(Num. 21:21-31)

26 Ya inalin goh Moses di, "Ya hidin wadan tu'uh nan mapulun ad Kedemoth ya wadaday
hennag'u ta umuyda alyon ay Sihon ad Heshbon nan pangal'alu"u ta alyondan hiyay,
27 Iyabulutmu ay ni' ta e'wamih nan babluyyu, ya nan kulhay§ u'unudonmi, ya adimi
e'wah nan miyuy hinan numpinangngel an dalan. 28 Ya bayadanmi nan ma'an an
idatyuh ononmi ya nan danum an idatyuh inumonmi ti hay pohdonmi ya anggay ya nan
pange'wanmih nan babluyyu. 29 An umat hi inat nan holag Esau an nunhitud Seir ya nan
iMoab an nunhitud Ar an inabulutday pange'wanmih nan babluyda* ta nangamung unmi
bad'angon nan Wangwang an Jordan ta umuy amih nan lutan inalin Apo Dios hi idatnan
da'mi.
30 Mu hi Sihon an alid Heshbon ya agguyna inabulut di pange'wan tu'uh nan babluyda.
Ti impahelot Apo Dios di nomnomna, at hiyaat un ngumhay ta omod un hiyay dumalat hi
pangabakan tu'un hiya an hiyah ne na'at ad ugwan.
31 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, Tigonyun impa'abak'un da'yu han Alin hi Sihon,
at hinakupyu nan lutana ta bagiyu. 32 Ti unnaat goh initnud nan tindaluna ta immalidan

‡ **2:23** Unu nalpud Crete. § **2:27** Hay ngadan ten kulha ya Kulhan di Ali (Num. 21:22). Bahaom nan footnote di Num. 20:17 ta innilaom di udumnan aatna. * **2:29** Gapu ta agguy inabulut nan holag Esau hi nange'wandah nan babluyda an nibaag hinan Num. 20:14-21 mu itudun ten verse an inabulutda at kulugon tu'un waday duwan na'atana.

nangubat ay da'yuh nan babluy ad Jahaz 33 ya Ha"in an hi Apo Dios di bimmadang ta
nangabak ayu, at pinatoyyu hiya, ya ta"on nan imbabaluyna, ya an amin nan tataguna.
34 Ya heden nunggugubatanyu ya inabakyu dida, at numpa"iyun amin nan babluyda, ya
numpatoyyun amin nan linala'i ya nan binabai, ya ta"on nan ung'ungungnga, at mi'id ah
na'angang hi matagu. 35 At innalyun amin nan a'animalda, ya hinamhamyu nan gina'un
nan numbabluyanda. 36 Ya Ha"in an hi Apo Dios di namadang ay da'yu ta inabakyu nan
nahayhaynod an babluy an mete"ad Aroer an babluy hinan pingit di Wangwang an Arnon,
ya niddum nan siudad hinan gagwan nen nundotal an luta ta engganad Gilead. Ya mi'id
ah ohah nan mabibi'ah an siudad hi agguyyu inameh. 37 Mu agguy ayu immuy hinan
hakup nan babluy nan holag Ammon, ya nan lutah nan pingit di Wangwang an Jabbok,
ya nan abablubabluy hinan dudunduntug, unu hinan udumnan lutan inali' an Dios hi
adiyu ayan."

3

Hay Nangabakan nan Holag Israel hinan Alin hi Og
(Num. 21:32-35)

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Hay nehnod hi inat tu'u ya inhingngi tu'uh
nan miyuy hinan lutad Bashan. Ya nan alih di an hi Og ya initnudnan amin nan tindaluna
ta immalidan nanamun nangubat ay ditu'uh nan lutad Edrei. 2 Mu inalin Apo Dios ay ha"in
di, Adi ayu tuma'ot ay Og! Ti ipa'abak'u hiyan da'yu an middum an amin nan tataguna ya
an amin nan lutana. Ya atonyu ay dida goh din inatyun nangabak ay da Sihon an alin nan
holag Amor ad Heshbon.
3 At hi Apo Dios ya impa'abaknan ditu'u nan Alin hi Og ad Bashan ya nan tataguna, at
numpatoy tu'u didan amin an mi'id ah na'angang hi matagu. 4 Ya hinakup tu'un amin
nan nanom an siudad hi ad Argob an hakup ad Bashan an numpapto'an Og ad Bashan.
5 Ya danen siudad ya nun'ihamad di allupda an atata'nang, ya ta"on nan pantawda ya
ata'nang goh, ya gumo' di da'igda, ya do'ol goh an babluy di agguy na'allup. 6 Ya numpa"i
tu'un amin nan siudad, ya numpatoy tu'un amin nan tataguh di an linala'i, ya binabai, ya
nan ung'ungungnga an umat hidin inat tu'u ay Sihon an alid Heshbon. 7 Ya hinamham
tu'un amin nan wah siudad, ya an amin nan a'animalda ya innal tu'u.
8 Ya heden gutud di na'atana ya penloh tu'uh nan duwan alin di holag Amor nan luta
an niyappit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan an mete"ah nan Wangwang
an Arnon ta nangamung hinan Duntug an Hermon. 9 Ya hay pungngadan nan iSidon ay
nen duntug ya Duntug an Sirion, ya hay pungngadan nan holag Amor ya Duntug an Senir.
10 Ya penloh tu'un amin nan babluy an hakup Og an alih did Bashan an nan siudad hinan
way nundotal an luta, ya an amin nan lutad Gilead, ya ad Bashan ta nangamung hinan
siudad ad Salekah ya ad Edrei. 11 Ya nan Alin hi Og di angunuh an holag din hihigante an
holag Repha, ya hay niyammah kamana* ya gumo', ya hay lukud di inabellogna ya onom
di umpi, ya hay lukud di inadu"oyna ya nahuluk hi himpulu ta tuluy umpi. Ya ta"on ad
ugwan ya i"ihnah nen kamanah did Rabbah† hinan siudad di holag Ammon."

Nan Himpangapun Nunhituh Appit di Buhu'an di Algaw hinan Wangwang an Jordan
(Num. 32:1-42)

12 Ya inalin goh Moses di, "Ya danen penloh tu'un luta an mete"ah nan siudad hi ad
Aroer an hakup nan Wangwang an Arnon an middum goh nan dudunduntug an babluy
ad Gilead, ya an amin nan munisipyuh di ya indat'uh nan holag Reuben ya holag Gad.
13 Ya nan na'angang an lutad Gilead ya ad Bashan an din numpapto'an Og hidin hopapna
ya impiyapong'uh nan godwan di holag Manasseh. Ya an amin nan na'angang an babluy
ad Bashan ya hiyah de babluy ad Argob an lutan nan hihigante an holag Repha. 14 Nan
ohan holag Manasseh an hi Jair di nanakup hi an amin an babluy ad Argob an mete"ad
Bashan ta nangamung hinan igad nan babluy nan holag Geshur ya holag Maacath.
Ya impingadana nan ngadanah nan babluyna an Havvoth Jair,‡ at hiyah ne ngadanah
engganad ugwan. 15 Ya hay nanakup hinan babluy ad Gilead ya nan holag Makir an holag
goh Manasseh. 16 Ya hay indat'u goh hinan holag Reuben ya nan holag Gad ya nan lutan
mete"ad Gilead ta engganah nan Wangwang an Arnon (ya nan godwan di wangwang di
igadna) ta engganah nan Wangwang an Jabbok an hiyah ne igad di hakup nan holag
Ammon. 17 Ya niddum hinan lutada nan Mapulun an Arabah, ya umatam an megpong
hinan Wangwang an Jordan ta engganah nan Lobong an Kinnereth§ ta engganah un

* **3:11** Hay kulugon nan udum hi aat ten kamana ya lunguna ti hiyah ne olo'an nan natoy. † **3:11** Hiyah ne nabayag an ngadan nan kapitulyud ugwan nan Kingdom of Jordan. ‡ **3:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan numbino'ob'on an babluy Jair*. § **3:17** Unu Lobong an Galilee.

miyatam hinan ma'alih Baybay an Arabah (unu nan Ma'ahin an Baybay*) hinan puun di Duntug an Pisgah hi appit di buhu'an di algaw.

18 Ya inali' goh ay da'yuy, Indat Apo Dios daten luta ay da'yu ta banohyu. Mu mahapul an, an amin nan tindaluyu ya bumad'angdah nan Wangwang an Jordan ta badanganda nan linala'in holag Israel an manakup hi dammangna. 19 Mu adi mi'yuy nan a'ahawayu, ya imbabaluyyu, ya nan a'animalyu ta mataynandah nan siudad an indat'uh punhituwanyu. 20 At badanganyu nan ibbayun holag Israel ta nangamung un da'yu pangabakon ay Apo Dios ta hakuponyu nan lutan idatnan dida an wah appit di alimuhan nan algaw hinan Wangwang an Jordan. Ya awni ta mid al'alin didah nan punhituwanda an umat hinan na'at ay da'yu ya un ayu mahkay mumbangngad hinan lutan indat'un da'yu ta banohyu.

21 Ya heden gutudna ya inali' ay Joshua di, Tinnigmun amin nan inat Apo Dios hinan duwan ali an da Sihon ay Og. At umat goh hinay atonah an amin hinan a'alih nan pumpapto'andah lauhanyuh nan ayanyu. 22 Ya adi ayu tuma'ot ay dida ti hi Apo Dios ya badangan da'yun mi'gubat, at mangabak ayu!"

Hay Adi Iyabulutan Moses an Umatam ad Canaan
(Num. 20:1-13; 27:12-23)

23 Ya inalin goh Moses di, "Ya heden timpu ya inyal'alu"un nunluwalun Apo Dios an inali' di, 24 Apo Dios an na'abbagbagtun dayawonmi, ya tene"am an impattig ay ha"in an baalmu nan nunheglan abalinam ya nan amabi'ahmu ti an amin nan wad abuniyan ya wah tun luta ya mi'id ah mabalin hi mangat hinan inatmu! 25 Abulutom ni', Apu, ta mi'bad'anga' hinan Wangwang an Jordan ti pohdo' an tigon nan malumong an lutah dammangna, ya nan ma"aphod an dudunduntug enen babluy, ya nan babluy ad Lebanon!

26 Mu da'yun tataguy dimmalat hi bimmungtan Apo Dios ay ha"in ta omod unna adi donglon nan iyal'alu"un Hiya! Ya unnaat goh inalinan ha"in di, Ammuna, ya adim ipidwan ibaga nan inalim! 27 At umuy'ah nan tulid di Duntug an Pisgah, ya inamangmu nan nunlene'woh. Ya ihamadmu an pa'atiggon nan luta ti adi'a mabalin an mi'bad'ang eten Wangwang an Jordan! 28 At pot'om hi Joshua, ya tugunom hiya, ya ipabi'ahmuy nomnomna ti hiyay mihukat ay he"an mangipangpanguluh nan tatagu ta bumadang ay dida ta engganah unda bonhon hi awni.

29 At nataynan ami ta nihina amih nan nundotal an potto' nan munisipyu an ad Beth Peor."

4

Hay Nangal'alu'an Moses hinan Holag Israel ta Un'unnudda

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Da'yun holag Israel, donglonyu nan aat nan udumnan Uldin, ya unudonyun amin nan itudu' ay da'yu! Ti unudonyu ay at matagu ayu, ya da'yuy umuy ta hakuponyu nan lutan idat Apo Dios an din Dios din a'apuyuh penghana. 2 Ya hanan Uldin an intudu' ay da'yu ya adiyu ahan udman hi udumna, ya adiyu goh kudangan.* Ti mahapul an unudonyu nan immandal Apo Dios an nan intudu' ay da'yu.

3 Ya tinnigyu nan inat Apo Dios hi wadan tu'uh ad Ba'al Peor an numpatoynan amin nan nundayaw hinan bulul an hi Ba'al. 4 Mu da'yun agguy nundayaw ay Ba'al ya innaynayunyun nangulug ay Apo Dios, at hiyanan matagu ayud ugwan.

5 Ya daten udumnan Uldin an immandal Apo Dios ay ha"in hi itudu' ay da'yu ta hiyay unudonyu ya immannung an intudtudu' ay da'yu ta hiyay unudonyuh nan umayanyun nen luta an hakupon ta lutayu. 6 At mahapul an ihamadyun innilaon ya inunudyu ti hiyay mangidat hi la'engyu ya abalinanyun manginnila ta donglon ay nan Hentil hinan udum an babluy nan aat di pangatyu ya alyonday, Nahamad heten ohan himpamabluy ti nanomnomanda, ya waday abalinandan manginnilah atonda!† 7 Tigonyu! Undan waday udumnah babluy an neheggon ay diday diosda an umat hinan Apo Dios tu'u an neheggon hi pumbagan tu'uh nan numbino'ob'on an badang? 8 Ya undan goh waday udum hi ma'al'alin babluy an waday uldinda an maphod di pamanuhna an nipaddung hinan Uldin an intudu' ay da'yud ugwan?

---

* **3:17** Unu nan Dead Sea. * **4:2** Waday tulun nidugah an alimatung di Biblia an (1) nan alibluliblun ma'alih Uldin (Genesis hi engganah Deuteronomy), ya (2) nan alibluliblun ma'alih Propeta (Joshua hi engganah Malachi), ya nan alibluliblun ma'alih New Testament (Matthew hi engganah Revelation). Ya heten mandal Apo Dios ya adi tu'u udman unu kudangan nan Hapit Apo Dios ya mapidwah nan hinohhan alimatungna, at nagtud mahkay an umat hituy aatda: (1) nan Uldin (Deut. 4:2; 12:32); ya (2) nan Propeta (Prov. 30:5-6); ya (3) nan New Testament (Rev. 22:18-19). † **4:6** Hene ya ohan dalat nan Uldin. Nan duwa goh an dalatna ya nibaag hinan Rom. 7:7 ya Gal. 3:21-22.

9 At hay mahapul hi atonyu ya emayaanyu ta adiyu al'alliwan nan tinnigyud ugwan an
ataguyu, ya nonomnomonyu ta way ituduyuh nan imbabaluyyu ta engganah nan a'apuyu.
10 Ya nomnomonyu din dengngol tu'un inalin Apo Dios hi awadan tu'uh nan Duntug
an Horeb‡ hidin nangalyanan ha"in di ayagam ta umali nan tatagu ta mahayupda, ta
donglonda nan hapito', ta innilaonda an Ha"in di ta'tandah e'gonanda eten pi'taguandah
tun luta, ya ta way itududah nan imbabaluyda.
11 Ya immali ayun amin an tuma'dog hinan puun di duntug, ya heden duntug ya waday
apuy an dumaladalang, ya umu'utyu' nan mangmangitit an ahu'nad daya, at hemmelong.
12 Ya himmapit ay da'yuh Apo Dios an wah nan apuy, at dengngolyu nan hinapitna, mu
agguyyu tinnig di aat nan angahna.§ 13 Ya imbaagnan da'yu nan Himpulun Uldin an
intudo'nah nan mayapit an batu ta unudonyu. 14 Ya immandal Apo Dios ay ha"in eden
algaw ta itudu' an amin nan Uldin ya hay atonyun mumpanuh hinan umayanyuh nan
lutan hakuponyu ta bagiyu."

Padan hinan Mundayaw hi Bulul

15 Ya intuluy Moses an inalinay, "Hidin himmapitan Apo Dios ay da'yu an nalpuh nan
way apuy hinan Duntug an Horeb ya agguyyu tinnig di angah Apo Dios, at mahapul
an emayaanyuy pangatyu 16 ta adi ayu mumbahol ti ini ya mun'amma ayuh bulul an
eyengngohyuh angah di tagun umat hi lala'i unu babai, 17 unu eyengngohyuh nan malgom
an wah tun luta, unu nan malgom an hamutin tumayap ad daya, 18 unu nan umat hinan
mun'ada'adap hitun luta, unu nan ekan hi baybay. 19 Ya gulat ta tangadonyud daya
ya tigonyu nan algaw, ya nan bulan, ya nan bittuan, ya nan udum an wad daya an
maphod di tigawda ya adi ayu mabalbaliyan ya dinayawyu dane ti limmun Apo Dios
dane ta munhulbih an amin hinan tataguh tun luta. 20 Ya da'yuy binadangan Apo Dios ti
enekak da'yuh nan nunheglan nipaligligatanyuh ad Egypt ta da'yuy ibilangnah tataguna
an paddungnay tawidnah engganad ugwan.
21 Mu da'yuy dimmalat hi bimmungtan Apo Dios ay ha"in ti inhapatana an adia'
bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta adi' ataman nan malumong an lutan idatnan
da'yuh banohyu.* 22 Ti ha"in ya heten wadan tu'ud ugwan an lutay ataya', at adi ahan
mabalin hi unna' bumad'ang hinan Wangwang an Jordan. Mu da'yuy umuy an bumad'ang
ta hakuponyu nan malumong an luta. 23 At emayaanyu ta adiyu al'alliwan nan intulag Apu
tu'un hi Apo Dios ay da'yu ti ini ya mun'amma ayuh nan malgom an bulul an ipawan Apo
Dios. 24 Ti hi Apo Dios ya ay apuy an gumhob, ya ma"annel an Dios!†
25 Ya ta"on un do'ol di tawon hi ihinanyun nen luta ta malmuy do'ol hi holagyu ta
munholagda goh ta do'ol di a'apuyu, ya pimmuhi pangatyu, ya nun'amma ayuh nan
bulul unu nan malgom an pangiyengngohanyu, ya ina'inatyuy na"appuhih pumbaholan
an adi ahan pohdon Apo Dios, at hiyanay mangipabungot ay Hiya. 26 Ya ipa'innila'
hinan wad abuniyan ya nan wah tun luta ta diday mun'ihtigun da'yud ugwan an algaw
ti hi awniat mun'a'ubah ayuh nan lutan umayanyu ta hakuponyu. Hinan dammang
nan Wangwang an Jordan ya adi madnoy di pi'hituwanyun nen luta ti mun'a'ubah ayu.
27 Ta nan ma'angang di iwa'at Apo Dios hinan numbino'ob'on an babluy, ya nahnot di
ma'angang ay da'yuh nan lutan iwa'atanyu. 28 Ya hidih ayanyu ya mundayaw ayuh nan
bulul an ayiw ya batu an inyamman di tagun adi mitigaw di matana, ya adi medngol di
ingana, ya adi mangan, ya adi humunghung di olongna. 29 Mu ta"on hi un umat hina
ya anaponyu damdamah Apo Dios hidih nan awadanyu, ya ah'upanyuh un mihamad di
punnomnomyuh pamhodyun manganap ay Hiya. 30 Mu wa ay ta mumpaligat ayuh udum
di algaw ti ma'at daten amin ya pohdonyu ay an mumbangngad mahkay ay Apo Dios ya
mahapul an unudonyu nan hapitonan da'yu. 31 Ti hay aat Apo Dios ya ma'ahhimo' an
Dios, at adi da'yu inganuy, ya adi da'yu ubahon, ya adina goh aliwan din ni'tulaganah din
o'ommodyu an inhapatanan dida.
32 Ya hamadonyun innilaon nan na'ana'at hidin penghanah agguyyu nitungawan ta
nangamung hidin nunlumuwan Apo Dios hi taguh tun luta. Ya baganyu goh an amin
nan tataguh tun lutah un waday iniladah na'at unu tinnigdah nipaddung eten nunheglay
aatna an tinnigyud ugwan ya nan dengngolyun na'at. 33 At mi'id mah nin di tatagun
agguy natoy hi nangngolanah himmapitan Apo Dios hinan way apuy an adi umat hinan
nangngolanyu ya matagu ayu! 34 Ya mi'id goh udum hi dios an natulid an immuy hinan
ohan babluy, ya enekakna han ohan himpangapun tatagun ni'hituh di ta tinapngana dida,
ya inatnay umipanoh'a, ya limmunay dogoh, ya ni'gubat, ya inatnay adi olog di tagu, ya
bimmadang, ya inatna goh di nidugah an atata'ot! Mu hiyah ne inat Apo Dios ay da'yuh
ad Egypt ta tinnigyu!

‡ **4:10** Unu Duntag an Sinai. § **4:12** Ex. 19:1-20:21. * **4:21** Num. 20:1-13. † **4:24** Heb. 12:29.

35 Ya manu ay ipattig Apo Dios hanan da'yu ya ta way panginnilaanyun Hiya ya anggay
di immannung hi Dios, ya mi'id di udumna. 36 Ya hidid abuniyan di nalpuwan di Hapitnan
dengngolyu ta tugunon da'yuh tun luta, ya impattignan da'yu nan atata'ot an apuy, ya
dengngolyu nan Hapitnan nalpuh nan way apuy. 37 Ya dumalat nan pamhodnah din
o'ommodyu at hiyanan pento' da'yun holagda, ya enekak da'yud Egypt an dumalat hinan
nidugah an abalinana. 38 Ya numpakakna nan nunhitun den babluy an mun'abi'ah
ya do'do"ol ya un da'yu ta mihukat ayun nen babluyda ta da'yuy ad luta ta banohyuh
engganad ugwan.
39 Ya adiyu al'alliwan an hi Apo Dios ya Dios ad abuniyan, ya hitun luta, ya ad dolom, at
mi'id di udumnah Dios. 40 At hiyanan unudonyun amin nan Himpulun Uldina ya nan
udumnan Uldinan intudu' ay da'yud ugwan an algaw ta an amin ayu ya mi'id al'alih
pi'taguanyu an ta"on nan holagyuh pidwa, ya ta minaynayun di ihinanyun ne han lutan
idat Apo Dios ta bagiyuh mid pogpogna."

Nan Siudad an Punhi'ugan hi Appit di Buhu'an di Algaw hinan Wangwang an Jordan
(Num. 35:6-34; Deut. 19:1-14; Josh. 20:1-9)

41 Ya inlahhin Moses di tuluh Siudad an Punhi'ugan an wah appit di buhu'an di algaw
hinan Wangwang an Jordan 42 ta way ipo"oyan nan lumayaw an tagun agguyna inamtan
ya pinatoyna han heneggonan bo'ona binuhul. Ya malgom ay danen tulun siudad di
ipo"oyandah unda lumayaw ta way atondan mi'tagu. 43 Ya hiyah te ngadan nan tulun
babluy an ad Bezer an nundotal an wah nan mapulun (ya hiyah te siudad an ayan nan
holag Reuben), ya ad Ramoth hidid Gilead di ayan nan holag Gad, ya hay ayan nan holag
Manasseh ya ad Golan an hakup ad Bashan.

Hay Nitugunan nan Uldin Apo Dios

44 Ya hiyatuy udumnan Uldin Apo Dios an intudun Moses hinan tatagun holag Israel
45 hidin akakandad Egypt, at danen Uldin di immandal Moses hi unudondah 46 dih nan
awadandah nan way nundotal ad Beth Peor hi appit di Wangwang an Jordan an lutan
Sihon an alin nan holag Amor ad Heshbon (mu pinatoy da Moses ya nan holag Israel da
Sihon ya nan tataguna tuwali), 47 at hinakupda nan lutana goh, ya nan lutan nan Alin hi
Og ad Bashan, ya nan nunhituwan nan duwan a'alin di holag Amor hi appit di buhu'an
nan algaw di Wangwang an Jordan 48 an mete"ad Aroer an wah nan pingit di Wangwang
an Arnon ta engganah nan Duntug an Siyon (unu nan Duntug an Hermon‡). 49 Ya niddum
goh an amin nan Mapulun an Arabah an mete"ah nan way pingit di Wangwang an Jordan
ta nangamung hidih nan Baybay an Arabah§ ta engganah nan puun di Duntug an Pisgah.

5

Nan Himpulun Uldin Apo Dios
(Ex. 20:1-17)

1 Ya impa'ayag goh Moses an amin nan i'ibbanan holag Israel, ya inalinan diday,*
"Da'yun i'iba ya ihamadyun pa'addonglon nan Uldin ya nan udumna goh an Uldin an
ipa'innila' ay da'yud ugwan an algaw ta innilaonyuy aatda, ya mahapul an ihamadyun
mangunud. 2 Ti da'yuy ni'tulagan Apo Dios hinan Duntug an Horeb† 3 an bo'on nan
a'ap'apu tu'uy ni'tulagana ya anggay ti ditu'un amin an matagud ugwan. 4 Ya hidih
nan duntug an wadan di apuy di himmapitan Apo Dios an ni'haggangan ay da'yu. 5 Ya
timma'doga' hinan numbattananyun da Apo Dios ta nan hinapitna ya hiyay imbaag'un
da'yu. Ti timma'ot ayuh din mundalang an apuy, at hiyanan agguy ayu nunti'id an
neheggon hinan duntug.

Ya hiyah te inalin Apo Dios:

6 Ha"in hi Apo Dios an Dios an dayawonyu an nangekak ay da'yud Egypt hidin abaalyu
an ay ihunay un ayu himbut.
7 Ya mi'id ah udum hi dayawonyu an dios an anggay Ha"in.
8 Ya adi ayu mun'ammah bululyun meyengngoh di tigawdah nan wad abuniyan, unu
nan wah tun luta, unu nan wah nan danum an wad dolom. 9 Ya mahapul an adiyu
dayawon ya itamuan nan malgom an bulul. Ti Ha"in an hi Apo Dios ya nidugah an
ma"annela' hi un waday udum hi dayawonyuh meyengngoh ay Ha"in. Ti atonyu ay hana
ya moltao' da'yu ya ta"on nan holagyun mamohol ay Ha"in ta engganah nan miyapat hi

‡ **4:48** Hay oha goh an ngadana ya nan Duntug an Sirion (Deut. 3:9). § **4:49** Unu Ma'ahin an Baybay, unu Dead Sea. * **5:1** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun mensahen Moses, ya hete ya te"an di netob an mensahena (Deut. 5:1-26:19). Ya hiyay adu"oy an mensahena. † **5:2** Unu Duntug an Sinai.

a'ap'apuyu an dumalat nan baholyu. 10 Mu ipattig'uy homo"uh nan do'ol an tatagun
mamhod ay Ha"in ya nan mangunud hi Uldin'u.
11 Ya adi malgom di panapitanyuh ngadan'u an hi Apo Dios ti moltao' nan mangelgom
an manapit hi ngadan'u.
12 Ya mahapul an ngilinonyu nan miyapitun algaw ta pun'eblayanyu. 13 Ya onom
di algaw hi panamuanyuh nan tamuyu. 14 Mu nan miyapitun algaw ya hiyah ne
pun'eblayanyu ta pundayawanyun Ha"in an hi Apo Dios. At mahapul an mi'id ah
muntamun da'yu an ta"on nan imbabaluyyu, ya nan baalyu, ya nan a'animalyu, ya nan
mangiliyu. 15 Ti nomnomonyu an un ayu baal ad Egypt, mu binaliwa' da'yu an dumalat
nan nidugah an abalina', at hiyanan mahapul an ngilinonyu nan miyapitun algaw ta
pun'eblayanyu.
16 Ya e'gonanyuh amayu ya hi inayu an hiyah te mandal'u ta ud'udma' di pi'taguanyuh
nan lutan idat'un da'yu.‡
17 Adi ayu pumatoy.§
18 Adi ayu umilugtap.*
19 Adi ayu mangakaw.†
20 Adiyu ipabahol nan agguy immannung hinan ibbayuh nan pun'ihtiguanyu.‡
21 Adiyu amnawan nan a'ahawan nan heneggonyu ya nan baalda, ya adiyu amohan
nan abungda, ya nan lutada, ya nan a'animalda, ya nan numbino'ob'on an gina'uda.§
22 Hiyanay Uldin hi inalin Apo Dios ay ditu'un amin hidin na'amungan tu'uh nan puun di
duntug hidin nanglotanan himmapit hinan wadanah nan mundalang an apuy ya hinan
way ma'ugtul ya munhehellong an ahu', ya hiyanay hinapitna ya anggay, at intudo'nah
nan duwan mayapit an batu, ya indatnan ha"in."

Nan Tatagu ya Tuma'otda
(Ex. 20:18-21)

23 Ya inalin goh Moses di, "Ya unat goh dengngolyuh nen hapit an nalpuh nan ma'ugtul
ya munhehellong an ahu' hinan duntug an gun dumaladalang ya immali ayun ta"on
nan a'apu ya nan mumpumpapto' hinan ahimpahimpangapu ay ha"in, 24 ya inaliyuy,
Hi Apo Dios ya impattignan da'mi nan anabagtuna ya nan anahamadna, ya dengngolmi
goh din hapitnan nalpuh nan way apuy! Ad ugwan ya inilami mah an ni'hapit hi Apo
Dios ay da'mi ya agguy ami natoy! 25 Mu ad ugwan ya matoy ami! Ti henen atata'ot an
apuy di mangubah ay da'mih un gulat ta donglonmi goh an humapit hi Apo Dios! 26 Ya
immannung an mi'id ah tagu an unat goh nalpah di nangngolanah nan hapit nan adi
matmattoy an Dios an nalpuh nan way apuy an umat hinan nangngolanmi ya matagu!
27 At mumbangngad'a ta he"ay umuy meheggon hinan awadan Apo Dios ta donglom an
amin nan alyona ya unmu ulgudon ay da'mi, at donglonmi, ya unudonmin aton!
28 Ya dengngol Apo Dios hanan inaliyuh din ni'hapitanyun ha"in, at inalin Apo Dios di,
Dengngol'u hanan inalin nan tataguh ni'hapitanda, ya immannung nan inalida. 29 Ya
ne'nong hi unda inaynayun henen pangatda an Ha"in di tuma'tanda ya inaynayundan
mangunud hinan Uldin'u, at mid al'alin didah enggana an ta"on nan holagda! 30 At
eka alyon ay dida ta mumbangngaddah nan nunhituwanda. 31 Mu adi'a me'yekak ta
mihina'ah tu ti ipa'innila' ay he"a an amin nan Uldin'u ya nan udumnan Mandal'u ta way
itudum hinan tatagu ta hiyay unudondah nan ihinandah nan lutan idat'un dida.
32 At da'yun i'ibban holag Israel ya mahapul an unudonyun amin nan Uldin Apo Dios ay
da'yu! Ya adi ayu ni' ahan munduwaduwan mangunud hinan Uldina! 33 Ya ihamadyun
mangunud hi an amin an Uldina ta matagu ayu, ya mi'id al'alin da'yu, at dumu'du"oy di
pi'taguanyuh nan lutan idatnan da'yu ta banohyu!"

6

Nan Nahamad an Uldin Apo Dios

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya hiya hanan amin di Uldin hi immandal
Apo Dios ay ha"in ta itudu' ay da'yu ta hiyay unudonyuh un ayu umuy hinan lutan
hakuponyu ta punhituwanyu. 2 Ya logom ya tuma'ot ayuh nan Apuyun hi Apo Dios, at
unudonyun amin nan Uldinan intudu' ay da'yu, ya nan imbabaluyyu, ya imbabaluy nan
imbabaluyyu. Ya inaynayunyu ay an aton hitun ataguyu at dumu'du"oy di pi'taguanyu.
3 At da'yun holag Israel ya mahapul an donglonyu hana nan Uldin, ya ihamadyun unudon,

‡ **5:16** Mat. 15:4; 19:19; Mk. 7:10; 10:19; Lk. 18:20; Eph. 6:2-3. § **5:17** Mat. 5:21; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11. * **5:18** Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11. † **5:19** Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9. ‡ **5:20** Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20. § **5:21** Rom. 7:7; 13:9.

at mi'id al'alin da'yu. Ya dumo'ol di holagyuh nan punhituwanyuh nan malumong an lutan ma"almuy mihabal, at do'ol di ma'an ti hiyah ne din intulag Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'un ditu'u.
4 *Donglonyu** an da'yun i'ibba an holag Israel, ya nomnomonyu an hi Apo Dios ya
anggay di immannung an Dios. 5 At mahapul an pohdon tu'u Hiyah nan nomnom tu'u,
ya hinan nitaguan tu'u, ya an amin di aton tu'u.† 6 Ya heten niyuldin an itudu' ay da'yud
ugwan an algaw ya mahapul an wah nomnomyu ta adiyu al'alliwan. 7 Ya mahapul
an itudutuduyuh nan imbabaluyyu an gunyu ul'ulgudon hinan um'umbunanyuh nan
abungyu, unu nan way bumataananyu, unu nan way ol'olo'anyuh nan pun'eblayanyu,
ya ta"on hinan bumangunanyu. 8 Ya ipautyuh nan ta'layyu, ya enepngotyuh nan uluyu ta
way mangipanomnom ta adiyu aliwan.‡ 9 Ya itudo'yuh nan paneddeng di abungyuh nan
way pantaw ya hinan pantaw di allupyu."§

Padan hinan Adi Mangunud hi Uldin

10 Ya inalin goh Moses di, "Ya wa ay ta iyatam da'yuh nan lutan intulag Apo Dios hidin
o'ommodyu an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob ta idatnan da'yu nan lutan damuna ya
nan ma"aphod di siudadna an bo'on da'yuy na'ungal an nun'amma 11 ya nan abalubaluy
hidi ya nun'apnuh mun'aphod hi gina'u an bo'on da'yuy nungngina, ya nan abu"ul an
humaguban an bo'on hay linhu'anyu, ya nan nigalden an greyp, ya nan ayiw an olibon
bo'on da'yuy nangitanom. At do'ol di ma'an hidi ta ma"abhug ayu. 12 Mu tigonyu ti ini ya
aliwanyuh Apo Dios an nangekak ay da'yud Egypt hidin abaalyu.
13 Ya e'gonanyuh Apo Dios hi ni'hituwanyu, ya Hiyay itamuanyu ya anggay,* ya hay
ngadana ya anggay di usalonyuh punhapataanyu. 14 Ya adiyu dayawon nan nob'on an
dios unu nan dios an dayawon nan tatagun wah nan lene'wohyu. 15 Ti hi Apo Dios an Apu
tu'u ya ma"annel. Ti ini ya atonyu, at gohbon da'yuh nan bungot Apo Dios, at ma'ubah
ayun amin enen lutan wadanyu!
16 Ya adiyu tapngan hi Apo Dios† an umat hidin inatyud Massah.‡ 17 At ihamadyun
unudon an amin nan Uldin Apo Dios an indatnan da'yu. 18 Ya atonyu nan immannung
ya nan maphod hi hinagang Apo Dios, at mi'id al'alin da'yu, ya mabalin an umuy ayu ta
hakuponyu nan lutan malumong an din intulag Apo Dios hidin o'ommod tu'u. 19 At hi Apo
Dios ya pun'ipalayawnan amin nan nunhituh di an mi'buhul ay da'yu ti hiyah ne inalinah
atona.
20 Ya udum ay hi algaw ta alyon nan imbabaluyyuy, Anaad ta indatan da'yun Apo Dios
hi Uldin ya nan udumnan Mandal? 21 Ya hay pambalyuh nan imbabaluyyu ya alyonyuy,
Hidin penghana ya nuntamuon da'mih nan alid Egypt an hi Pharaoh,§ mu hi Apo Dios di
namaliw an nangekak ay da'min dumalat nan nidugah an abalinana. 22 Ya tinnigmi nan
numbino'ob'on an inat Apo Dios an umipanoh'a, ya nan nunheglan atata'ot an inatnah nan
i'Egypt, ya nan alida, ya nan u'upihyalna. 23 Ya da'mid Egypt ya initnud da'min inyalin te
han lutan ipaboltanan ditu'u an hiyah ne din intulagnah din o'ommod tu'uh atona. 24 Ya
immandal Apo Dios ay ditu'un alyonay, Mahapul an unudonyun amin hatun Uldin, ya
Ha"in di ita'otyu ta amaphodanyu, at ten hinalimunan ditu'u ta matagu tu'uh engganad
ugwan. 25 Ya gulat ta kulugon tu'u ya inat tu'un amin nan Uldin Apo Dios ay ditu'u at
mihamad di ugali tu'u."

7

Nan Tatagun Apo Dios

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya gulat ta iyatam da'yun Apo Dios
hinan lutan idatna ta hakuponyu ya pumpakaknah mahhun nan tatagun do"ol ya
mun'abi'ahda ya un da'yu an numpunhituh nan pitun abablubabluy ya daten tatagun
ahimpahimpampun ya nan holag Heth, ya nan holag Girgas, ya nan holag Periz, ya nan
holag Hiv, ya holag Amor, ya nan iCanaan, ya nan iJebus. 2 Ya heden pangidatngan
Apo Dios ay da'yuh di ya e'kodna nan tatagun da'yu ta pumpatoyyu didan amin ta

---

* **6:4** Unu *Shema* hinan hapit di Hudyu (bahaom nan footnote di Deut. 6:9 ta innilaom di aatna). † **6:5** Mat. 22:37-38; Mk. 12:29-30; Lk. 10:27. ‡ **6:8** Hiyah ne nalpuwan nan ugalin di Hudyun nitudo' hinan Mat. 23:5. § **6:9** Heten verses 4-9 di ma'alih *Shema* hinan hapit di Hudyu ti nan nahhun an hapitnah verse 4 ya *shema* (unu *donglon*) hinan hapitda (an ta"on un nan hapit tu'u). Ya hiyay umat hinan Statement of Faithda, ya nan nahamad an Hudyu ya gunda hapiton nan Shemah abigabigat an ta"on un ad ugwan an timpu. * **6:13** Mat. 4:10; Lk. 4:8. Hiyah ne ohan verse an imbaag Jesus ta ipalayawnah Satanas. † **6:16** Mat. 4:7; Lk. 4:12. Hiyah ne oha goh an verse an imbaag Jesus ta ipalayawnah Satanas. ‡ **6:16** Ex. 17:1-7. § **6:21** Hay ngadan nan tulu ay didan Pharaoh (unu *ali* hinan hapitdad Egypt) ya da Ahmose I (1550-1525 B.C.), ya hi Thutmose III (1502-1448 B.C.), ya hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.).

mun'a'ubahda. Mu ahi ma'at hana ya elanyu ta adi ayu mi'tulag ay dida, ya adiyu ahan
hom'on dida. 3 Ya adi ayu goh mi'yahawan dida, ya adiyu pi'yahawaon nan imbabaluyyuh
nan imbabaluyda 4 ti ini ya diday mangitudul hinan imbabaluyyu ta mi'dayawdah nan
dios nan iyahawada, at bo'on mahkay Ha"in dayawonda. 5 At hay atonyu ya pumpa"iyu
nan niyamma an pun'onnganda ya nan niha"adan hanan bulul, ya pumbongwahyu goh
nan bululda an middum hi Asherah, ya nunggohobyu dida. 6 Ti da'yu ya me'gonan ayun
tatagun nihakup ay Apo Dios, at da'yuy pento'nah tataguna, at inlahhin da'yuh nan do'ol
an tataguh tun luta.
7 Ya hay namto'an Apo Dios ay da'yu ya bo'on nan ado'olyu ya un nan udum an tatagu
ti hay immannung ya da'yuy na"ahnot hi an amin hi tatagu. 8 Mu hay dumalat ya nan
pamhod Apo Dios ay da'yu ti ninonomnomna din intulagnah din a'apuyu, at hiyaat un
da'yu enekak ad Egypt an dumalat nan nidugah an abalinana, ya binaliwan da'yuh nan
nangipaligligatan nan Alin hi Pharaoh* ay da'yu. 9 At innilaonyu an hi Apo Dios ya Hiya
ya anggay di Dios, ya na'na'unnud an Dios ti inaynayunan ipa'annung nan intulagna ya
nan homo'nah nan tagun mamhod ay Hiya ya nan mangunud hinan Uldina ta engganah
nan hinlibun holagda.
10 Mu iballohna ta moltaona nan tatagun mamohol ay Hiya ta ma'ubahda,
ya adi Hiya mahaliwa an mummoltah nan mamohol ay Hiya an ta"on unda titiggon.
11 At mahapul an adiyu aliwan an amin nan Uldin Apo Dios an immandal'un da'yud ugwan
an algaw."

Hay Nawagahan nan Un'unnud

12 Ya inalin goh Moses di, "Ya gulat ta donglonyuh ten udumnan Uldin ta unudonyu at hi
Apo Dios ya ipa'annungna din intulagnan da'yu, ya impattigna nan homo'na an hiyah ne
intulagnah din a'apuyu. 13 Ya pohdon da'yu, ya wagahan da'yu ta way atonyun ma'udman.
Ya wagahana goh nan imbabaluyyu, ya nan payawyu, unu nan umayu ta way aton nan
ihabalyun pumhod di bungada. Ya wagahana goh nan bungan di intanomyu an umat hi
gahhilang, unu paguy, unu greyp, unu olibo. Ya mumpun'ahlagda goh nan a'animalyuh
nan umayanyuh nan lutan din intulagnah din o'ommodyu an inalinay idatnan da'yu. 14 Ya
da'yu ya iyal'allanay awagahanyu ya un nan udumnan tataguh tun luta. At mi'id ah bahig
ay da'yun linala'i, ya binabai, ya ta"on nan a'animalyu. 15 Ya elwang Apo Dios da'yuh nan
numbino'ob'on an dogoh, ya adina ipa'alin da'yu nan atata'ot an dogoh an umat hidin na'at
an tinnigyud Egypt. Mu ipiyuynah nan bumuhul ay da'yu ta diday a'atana. 16 At mahapul
an patayonyu didan amin ta ma'ubahdan amin nan tatagun e'kod Apo Dios ay da'yu, ya
adiyu ahan igohgohan dida. Ya adiyu goh dayawon nan diosda an bo'on immannung ti
ini ya mabalbaliyan ayu!
17 Ya gulat ta alyonyuh nomnomyuy, Do'do"ol daten tatagu, at mid ologmin mangabak ay
dida! 18 Adiyu ta'tan dida, mu unyuat nomnomon din inat Apo Dios hinan Alin hi Pharaoh
ya nan tatagunad Egypt 19 an din atata'ot an tinnigyun din na'na'at an umipanoh'a, ya
nan nidugah an bi'ah Apo Dios, ya nan nunheglan abalinanah din nangekakanan da'yud
Egypt. At umat hinay aton Apo Dios hinan tatagun tuma'tanyu. 20 Ti honogona goh nan
nunheglan atata'ot an ay iyu'an† ta unghiwonan ubahon nan na'angang an tatagu an ta"on
nan nun'ipo"oy hi lingab. 21 At adi ayu tuma'ot ay danen tatagu ti wagwadan da'yuh
Apo Dios an na'abbagbagtu, ya nunheglay abalinana! 22 Ya ahinutona danen nahhun
an tatagun pakakon, at hiyanan adiyu dida punnaudon an ubahon ti atonyu ay at ini ya
dumo'do"ol nan a'animal hi inalahan ya un da'yu, at diday umipata'ot. 23 Mu ipa'ameh Apo
Dios didan da'yu ti nunheglan pun'ipata'otna dida ta mid poto' di atonda ta nangamung
unda ma'amin an mun'a'ubah. 24 Ya ipa'amehna goh ay da'yu nan a'alida ta ubahonyu
nan ngadandah tun luta. Ya mid olog di tagun mangipadinong ay da'yu ta nangamung
unyu dida aminon an ubahon. 25 Ya gohbonyun amin nan bulul an dayawonda, ya adiyu
amnawan nan silver ya balitu' an nihelhel ay dida, unu adiyu alan ta bagiyu ti ini ya
hiyay dumalat hi abalbaliyanyu ti hi Apo Dios ya adina ahan pohdon dane! 26 Ya mahapul
an mi'id ahan mangiyanamut ay da'yu ay daneh a'abungyu ti ini ya hiyay dumalat ya
mipaddung ayun dida an ma'idutan! At mahapul ahan an pahiwonyu, ya boholonyu, ya
du'gonyu nan umidat hi bahol ti dane ya na'idutan."

8

Nan Malumong an Lutan Mipaboltan hinan Holag Israel

---

* **7:8** Mid mapto' ya hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.). † **7:20** Bahaom nan footnotes di Ex. 23:28 ya Josh. 24:12 ta innilaom di udumnan aat te.

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Mahapul an ihamadyun mangunud
an amin hinan Uldin an intudu' ay da'yud ugwan an algaw ta mid al'alin da'yu, ta
matagu ayu, ya dumo'ol di holagyu, ya umuy ayu ta hakuponyu nan lutan din intulag
Apo Dios hidin o'ommodyuh idatna. 2 At nonomnomonyun amin nan inat Apo Dios
hidin nangipanguluwanan ditu'uh nan dimmaladalanan tu'uh nan mapulun hi napat di
tawon ta way inatnan nangipa'ampah odolyu, ya tinapngan da'yu ta ma'innila nan wah
nomnomyu, ya ta han mapto' hi unyu unudon nan Uldina unu adiyu. 3 Ya impa'ampa
da'yu, ya nunhinaangon da'yuh nahhun ya un da'yu panganon hinan ma'an an manna
an agguyyu tinamtamtaman, an ta"on din o'ommodyu ya mi'id ah tinamtamandah umat
hina. Ya manu ay inatnay umat hina ay da'yu ya ta ipa'innilana an adi ammuna nan
ma'an hi managuh tagu ti ma'ahhapulna goh nan Hapit Apo Dios.* 4 Ya ta"on goh
un napat di tawon ya agguy napa"iy lubungyu, ya agguy goh linum'a' di dapanyuh
dimmaladalananyu. 5 Nomnomon tu'un hi Apo Dios ya mahapul an tugunon ditu'u, ya
gilaton ditu'un umat hinan ommod an gilatona ya tugunona nan imbabaluyna. 6 At
hiyanan mahapul an un'unudonyu nan Uldina ta atonyuy pohdona, ya ta'tanyu Hiya. 7 Ti
hi Apo Dios ya itnud da'yun iyuy hinan malumong an luta. Ya henen luta ya adi matmatdu'
di danum ti waday wangwang, ya ginnaw, ya obob an danumana nan nundotal an luta ya
nan dudunduntug. 8 Ya henen luta ya mamungay mitanom an umat hi wheat, ya barle an
umat hi paguy, ya greyp, ya fig an ayiw, ya pomegranates, ya olibon ayiw, ya nan alig. 9 At
hiyanan mi'id mahkay mahinaangan ay da'yu ti wadan amin di mahapulyu. Ya henen
luta ya nalamutan nan batu hi gumo', ya nan dudunduntug ya bo"anyu ta maminas hi
pangngalanyuh gambang. 10 At do'ol di ma'an ta mabhug ayu, at mahapul an munyaman
ayun Apo Dios hinan nangidatanan da'yuh nan malumong an luta!”

Padan hinan Mangaliw ay Apo Dios

11 Ya inalin goh Moses di, “Ya emayaanyu ni' ta adiyu al'alliwan hi Apo Dios ti mahapul
an adiyu aliwan an unudon an amin nan Uldina an nan intudu' ay da'yud ugwan
an algaw. 12 Ti awni ta ononyun amin di ma'an an pohdonyu, ya nun'iyammayuy
mun'aphod hi abungyu ta punhituwanyu, 13 ya nahlag nan a'animalyu ta dimmo'olda,
ya dimmo'ol nan silveryu, ya balitu'yu, ya nan gina'uyu ta umadangyan ayu, 14 mu elanyu
ta adi ayu mumpabagtu ta adiyu aliwan hi Apo Dios an nangekak ay da'yuh ad Egypt
an ni'hituwanyuh din nipaligligatanyuh nan tamu. 15 Ya adiyu goh aliwan an Hiyay
nanalimun ay da'yuh nan damuna ya atata'ot an mapulun an awadan di do'ol hi ulog
an waday habidungda† ya ipi'ipit. Ya mi'id ah danum eden luta, mu limmunay danum
an pinumti' hinan daplah ta way ininumyu.‡ 16 Ya Hiya goh di nangidat ay da'yuh nan
ma'an an manna an agguy ahan tinamtaman din o'ommod tu'u.§ Ya hi Apo Dios ya
inyabulutnay nunligatanyu ta way atonyun mumpa'ampa. Ya manu ay tinapngan da'yu
ta way atonyun pumhod hi angunuhna. 17 Ti ini ya alyonyuh nomnomyuy, Hay nalpuh
abalinan di bi'ahmiy dumalat hi immadangyananmi! 18 Mu nomnomonyun hi Apo Dios
di nangidat hinan abalinanyu ta way inatyun immadangyan! Ya manu ay inatna ya ta
ipa'annungnad ugwan din intulagnah din o'ommodyu.
19 Ya gulat ta aliwanyuh Apo Dios ta nan nat'on an dios di unudonyu, ya dayawonyu, ya
itamuanyu mu ten padana' da'yud ugwan an algaw ti immannung an matoy ayuh unyu
aton di umat hina. 20 Ya gulat ta adiyu donglon ya unudon nan alyon Apo Dios at ubahon
da'yu an umat hinan inatna ay danen abablubabluy an titinnigyun nun'ubahna.”

9

Hay Dumalat hinan Anahamad nan Tatagun Apo Dios

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya donglonyu an da'yun i'ibban holag
Israel tun alyo'! Magadyuh an bad'angonyu nan Wangwang an Jordan ta umuyyu
hakupon nan babluy an ma'al'ali ya mabi'bi'ah ya un da'yu. Ya nan siusiudad hidi ya
atata'nang di allupda an niyatam ad daya. 2 Ya hay aat di tataguh di ya atata'nangda, ya
mun'abi'ahda, ya didanay holag Anak, mu dengngolyu an alyonday, Hay ngadan udot di
way abalinana an mangabak hinan holag Anak? 3 Mu ad ugwan an algaw ya innilaonyu
an hi Apo Dios di wadan bumadang ay da'yu an ay paddungnay mahhun ya un da'yu! Ti
hay atona ya umat hinan munggeladaw an apuy ta punggohobna dida ta hiyay akakanda,
ta ag'aga ya nun'a'ubahda ti hiyah ne tuwaliy mipa'annung an din intulag Apo Dios.
4 Ya unat goh nalpah an binadangan da'yun Apo Dios ti inubahna dida ya adiyu alyon
hi nomnomyuy, Manu ay inyalia' ay Apo Dios eten luta ya ta ipaboltanan ha"in ti dumalat

* **8:3** Mat. 4:4; Lk. 4:4. Hiyah te ohan verse an imbaag Jesus ta impalayawnah Satanas. † **8:15** Na'at hinan Num. 21:4-9. ‡ **8:15** Duway na'atana an nibaag hinan Ex. 17:6 ya Num. 20:1-13. § **8:16** Ex. 16:13-36.

nan anahamad'u! Mu bo'on, ti dumalat di anappuhin di aat danen tatagun numpunhituh
nan abablubabluy di numpamakakan Apo Dios ay dida! 5 Ya ipidwa' an alyon an bo'on
hay anahamad di ugaliyu unu nan pangatanyuh maphod di dumalat hi pangiyabulutan
Apo Dios ta umuyyu hakupon nan lutada ti manu ay nun'ubahna dida ya dumalat nan
nunheglan baholda ya nan pangipa'annungan Apo Dios hidin intulagnah din o'ommod
tu'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. 6 Ya ten itugtuga' an mangalih mahapul an
innilaonyu an bo'on nan anahamadyuy dimmalat hi nangidatan Apo Dios ay da'yuh nan
malumong an luta ti hay immannung ya nunheglan adi ayu mangngol an tatagu."

Nan Balitu' an Bulul an ay Baka
(Ex. 32:1-35)

7 Ya inalin goh Moses di, "Ya nomnomonyu ta adiyu aliwan din inatyun nangipabungot
ay Apo Dios hidih nan mapulun ti un ayu immulu'ulu' ay Hiya an ente"ayuh din nakakan
tu'uh nan babluy ad Egypt ta nangamung un tu'u nidatong hitu. 8 Ya ta"on hi wadan
tu'uh nan Duntug an Horeb* ya nidugah di nangipabungtanyun Apo Dios, at niyayan
un da'yu ubahon. 9 Ti hidin nunti'ida' hinan duntug ta umuy'u alan nan mayapit an
batun nitud'an din intulag Apo Dios ay da'yu ya napat di algaw hi nihina' hidi, ya agguya'
ahan nangnangan ya immin'inum. 10 Ya indatnan ha"in nan duwan mayapit an batun
nangitud'anan amin hidin inalinan da'yun dengngolyun nalpuh nan way apuy hidin
algaw an na'amunganyuh nan way puun di duntug.
11 Ya heden angunuh den napat di algaw ya napat di nahdom ya indat Apo Dios ay ha"in
nan duwan ikab an batun nitud'an nan Uldina. 12 Ya inalinan ha"in di, Mala"uy'a, ya
nunnaudom an mundadyu! Ti nan tatagun enekakmud Egypt ya nappuhiy ato'atonda!
Ya un na'amtang ya din'ugdaat goh din immandal'un dida ti nun'ammadah nan bulul an
napa'ot ta hiyay dayawonda!
13 Ya inalin goh Apo Dios di, I'innila' di aat danen tatagu ti nunheglan adida ahan
umunud! 14 At adim ipadah an mangipadinong ay Ha"in hinan pangubaha' ay dida ta
ma'aliwan di ngadandah tun luta! Ta nalpah ay ya he"ay alpuwan di ohan holag an
ma'abbi'ah, ya do'ol ahan ya un dida!
15 At inodna' din duwan ikab an batun nitud'an nan Uldin, ya nundadyua', ya gun
mundalang nan apuy eden duntug. 16 Ya unat goh nidatonga' ya tinnig'un numbahol ayun
Apo Dios ti nunhibug ayuh nan bulul an umat hi uyaw an baka! Ag'aga ahan ya din'ugyu
nan immandal Apo Dios ay da'yu! 17 At impolah'uh nan hinagangyu din duwan mayapit
an batu, at nun'aphit!
18 Ya nunlu'buba' an nunluwalun Apo Dios hi napat di algaw ya napat di nahdom, ya
agguya' nangnangan ya immin'inum an umat hidin awada' hinan duntug ti dimmalat
nan nunheglan numbaholanyuh nan gunyu nangatan hi na"appuhin adi pohdon Apo
Dios ta hiyay dimmalat hi bimmungtana. 19 Ya timma'ota' hinan nidugah an bungot Apo
Dios ay da'yu ti pohdonan ubahon da'yu, mu dengngolna nan ni'hapita' ay Hiya.† 20 Ya
bimmungot goh hi Apo Dios ay Aaron, at penhodnan patayon hiya, mu inluwaluwa' goh
hiya ta agguy natoy. 21 At innal'uh den inyammayun umat hi manilhig an bakan dimmalat
hi numbaholanyu, ya intungu' hinan apuy. Ya binayu' ta nangamung un nun'agimu' ta
numbalin hi hupu', ya inanud'uh nan ginnaw an nalpuh nan duntug.
22 Ya impabungotyu goh hi Apo Dios hi wadan tu'ud Taberah,‡ ya ad Massah,§ ya ad
Kibroth Hattaavah.*
23 Ya unat goh hennag da'yuh nalpuwanyud Kadesh Barnea ta umuyyu hakupon nan
lutan ipaboltanan da'yu ya agguyyu inunud nan immandal Apo Dios ti adiyu kulugon unu
donglon Hiya!† 24 Ya nginohoyyuh Apo Dios an nete"ah din hopap di nidduma' ay da'yu ta
engganad ugwan!
25 At hiyanan inlungdayaa' an nunluwalun Apo Dios eden napat di algaw ya nahdom
ti nan nangalyan Apo Dios hi ubahon da'yu! 26 Ya hay inluwalu' ay Apo Dios ya inali' di,
He"a an me'gonan an Dios, adim ni' ahan ubahon nan pento'mun tatagum an din tatagun
binaliwam an enekakmud Egypt an dumalat nan nidugah an abalinam! 27 Nomnomom ni'
din baalmun da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob, at adim ni' ibohol nan adida dumngolan
ay He"a, ya nan pangatandah nappuhi, unu numbaholandan He"a! 28 Ti gulat ta ubahom
nan tatagum at mid mapto' ya alyon nan i'Egypt an unmu adi abalinan an mangiyatam
ay didah nan lutan intulagmun dida! At hiyanan unmu inyuy didah nan mapulun,
ya numpatoymu ti abohlam dida! 29 Mu immannung an pento'mu didah tatagum, ya
enekakmu didad Egypt an dumalat nan nidugah an abalinam!"

---

* **9:8** Unu Duntug an Sinai. † **9:19** Heb. 12:21. ‡ **9:22** Num. 11:1-3. § **9:22** Ex. 17:1-7. * **9:22** Num. 11:1-35. † **9:23** Num. 14:1-45.

10

Hay Nangngalan Goh Moses hinan Himpulun Uldin
(Ex. 34:1-28)

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya heden gutudna ya inalin Apo Dios ay
ha"in di, Hilhilam di duwah mayapit an batun umat hidin duwan nahhun, ya inyammam
goh di ayiw hi Kahon ta pangittuwam. Ya ita'inmu nan batu, ya nunti'id'ah nan duntug ta
umali'ah tun wada' 2 ta itudo"u goh din nitudo' hidin mayapit an batun nunggimu'mu. Ya
unmu mahkay ittuh nan Kahon ta mipo"oy.
3 At impiyamma' nan ayiw an akasyah Kahon, ya hinilhila' di duwan batun umat hidin
nahhun, ya inodna', ya nunti'ida' hinan duntug an awadan Apo Dios. 4 Ya intudo'na goh
hidin mayapit an batu din Himpulun Uldina an hiyah ne din nitudo' hidin nahhun an din
inalina an dengngolyun nalpuh nan apuy hidin algaw an na'amunganyuh nan puun di
duntug. Ya indat Apo Dios nan duwan mayapit an batun ha"in. 5 Ya innal'u, at nundadyua',
ya inunud'u din inalin Apo Dios hi ato', at inittu' din duwan mayapit an batuh nan Kahon
an din impiyamma'.
6 Ya nakak tu'un holag Israel ta tinaynan tu'u nan abu"ul nan imbabaluy Jaakan ta
immuy tu'ud Moserah. Ya heden babluy di natayan Aaron, ya nilubu'ana.* Ya nan
imbaluyna an hi Eleazar di nihukat ay amana ta muntamuh nan tamun di Nabagtun Padi.
7 Ya nakak tu'u goh ta immuy tu'ud Gudgodah. Ya nakak tu'u goh hi ad Gudgodah ta immuy
tu'ud Jotbathah an hidiy awadan di numbino'ob'on an ginnaw an adi matmatdu'. 8 Ya
heden awadan tu'uh di ya inlahhin Apo Dios nan holag Levi ta diday okod an mangipapto'
an mangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Himpulun Uldin, ya ta diday umuy hinan
awadan Apo Dios an mangitamuh nan tamun di padi, ya ta munluwaluda ta wagahan Apo
Dios nan tataguna, at hiyanay tamudah engganad ugwan. 9 At hiyanan mi'id di banoh nan
holag Levi hi luta an adida umat hinan i'ibbadan waday banohda ti hi Apo Dios di banohda
an hiyah ne din intulag Apo Dios ay dida.
10 Ya hidin pidwanah immaya' goh hinan duntug ya nihihinnaa' hi napat di algaw ya
labi an umat hidin inat'uh hopapna. Ya dengngol Apo Dios din imbaga' goh ay Hiya, at
inabulutnan adi da'yu ubahon. 11 Ya inalinan ha"in di, Umuy'a ta eka itnud nan tatagu ta
iyuymu didah nan lutan din intulag'uh din o'ommodyu an idat'un dida ta hakuponda.”

Hi Apo Dios di Ita'ot

12 Ya inalin goh Moses di, “Da'yun i'ibba an holag Israel, hay immandal Apo Dios ay
ditu'ud ugwan hi aton ya ita'ot tu'uh Apo Dios, ya iyunnud tu'un amin hinan aatna, ya
mahapul an pohpohdon tu'u Hiya, ya dayawon tu'u Hiyan mipattig hinan punnomnom
tu'u ya hinan nitaguan tu'u. 13 Ya mahapul goh an unudon tu'un amin nan Uldin Apo Dios
an intudu' ay da'yud ugwan ta way pumhodanyu.
14 Immannung an hi Apo Dios ya hakupnan amin an ta"on nan pa"ata'nang an ad
abuniyan. Ya ta"on goh tun luta ya an amin di logom an wah tun luta ya hakupna.†
15 Mu ta"on un umat hina ya un anggay damdama din o'ommod tu'uy pa'appohpohdona,
at hiyaat un ditu'u pento' hi tatagunah an amin hinan atagutaguh tun lutah engganad
ugwan. 16 At ad ugwan ya mahapul an itutuyuyu nan do'ol an baholyu,‡ ya ipogpogyu
nan ngohoyyu. 17 Ti hi Apo Dios an dayawon tu'u ya nabagbagtun Apu ya un an amin
nan a'ap'apu, ya nidugah di abalinana, ya mita'ot! Ya adina ipangngel di atona, at
hiyanan adi mabalin an mapasuksukan. 18 Ya hom'ona nan nguhu ya nan umu'utun ta
halimunana dida, ya pa'appohdona goh nan bunag, at hiyanan idatana didah mahapulda.
19 At ta"on da'yu ya ipattigyuy pamhodyuh nan bunag ti da'yu ya bunag ayu goh hidin
awadanyud Egypt. 20 At hiyanan e'gonanyuh Apo Dios, ya ita'otyu Hiya, ya Hiya ya
anggay di dayawonyu. Ya ihamadyuy pangulugyun Hiya, ya Hiyay pangihapataanyuh
nan hapitonyu. 21 Ya Hiya ya anggay di ipabagtuyu ti Hiyay Diosyu an nangipattig ay
da'yuh nan nidugah an abalinana ya nan atata'ot an inatnah namadanganan da'yu. 22 Ya
din inayan nan a'apuyud Egypt ya unda napitu ya anggay.§ Mu ad ugwan ya nunholagon
da'yun Apo Dios ta dimmo'ol ayun umat hinan bittuan ad daya.”

11

Hay Pamhodan ya Pangunudan ay Apo Dios

---

* **10:6** Num. 20:22-29. † **10:14** I Cor. 10:26. ‡ **10:16** Hay immannung hi intudun Moses ete ya ta paddungnay kugitonday puhuda, ya mid mapto' ya hiyah te verse an ninomnom Apostoles Paul hidin nangitud'anah Rom. 2:29.
§ **10:22** Gen. 46:26-27. Bahaom goh nan footnotes di Ex. 1:5 ya Ac. 7:14.

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “At da'yu ya hi Apo Dios di pohpohdonyu,
ya mahapul an inaynayunyun mangunud hinan Uldina ya an amin nan udumnan
Mandalna goh hi enggana. 2 Ya nomnomonyud ugwan an da'yuy nangalyan Apo Dios
ay danen inali' hi donglonyud ugwan an algaw an bo'on nan imbabaluyyuy pangalya' ti
agguyda dengngol, ya agguyda dengngol din nangilatan Apo Dios ay da'yu, ya agguyda
tinnig nan nidugah an abalinana ya badangna. 3 Ya agguyda goh tinnig nan inatnan
umipanoh'ah nan alid Egypt an hi Pharaoh ya nan abablubabluy an hinakupna 4 ya din
nangipalnonganah nan titindalud Egypt, ya nan kabayuda, ya kalesadan punluganan an
umuy mi'gubat hinan Mumbolah an Baybay* hidin namdugandan ditu'u.† 5 Ya agguyda
goh tinnig din inat Apo Dios ay ditu'uh din awadan tu'uh nan mapulun ta nangamung un
tu'u dimmatong eten lugal 6 ya din nun'a'unugan da Dathan ay Abiram an imbabaluy Eliab
an holag Reuben, ya nan pamilyada, ya nan tagalada, ya nan a'abungda, an niddum nan
gina'uda, ya nan a'animaldah nan nanga' an lutah nan ginagwan di awadan nan holag
Israel an dumalat di abalinana.‡ 7 Mu da'yuy nanimung an nannig ay danen nidugah an
atata'ot an ina'inat Apo Dios.”

Hay Nawagahan nan Lutan Nitulag

8 Ya inalin goh Moses di, “At hiyanan unudonyun amin nan Uldin an immandal'un
da'yud ugwan an algaw ta waday abalinanyun manakup eden lutan umuyyu hakupon,
9 ya ta dumu'du"oy di pi'taguanyun nen lutan malumong an hiyah ne din intulag Apo
Dios hi ipabnohnah din o'ommodyu, ya ma"almuy mihabal, at do'ol ahan di itanudyu.
10 Ya heden lutan umuyyu hakupon ya adi umat hinan lutad Egypt an din ni'hituwanyuh
nahhun. Ti hidi ya wa ay ta muntanom ayu ya mahapul an mahibugan an umat hinan
galden. 11 Mu heden lutan hakuponyu ya do'ol di duntug, ya dadamuna nan nundotal an
luta, ya gun ma'udanan, at munnonong di danum hidi. 12 Ya hi Apo Dios di manalimun
enen luta, at ipapto'na an mete"ah nan hopap di tawon ta nangamung di pogpogna.
13 Ya gulat ta ihamadyun unudon nan Uldin Apo Dios an immandal'un da'yu ta hiyay
pohpohdonyuh nomnomyu ya Hiyay dayawonyu ya anggay 14 at ipa'udanah nan pana-
pulanyuh danum an ta"on hi un nan lawang unu tiyalgaw,§ at pumhod di pugahonyuh
bungan nan inhabalyu, at waday iyammayuh bayah, ya iyammayuh mantika, 15 ya
ipahangawna goh nan inhabalyuh nan payawyu ta way onon nan a'animalyu, ya ta do'ol
goh di ononyu.
16 Ya elanyu ta adiyu iyabulut nan odolyun mabalbaliyan ti ini ya du'gonyuh Apo Dios
ta nan udumnan dios di dayawonyu. 17 Ya gulat ta atonyuy umat hina at bumungot
hi Apo Dios ay da'yu. Ya hognongonad daya ta mi'id udan, at mamaganan nan luta,
at adi bumunga nan mihabal ta mi'id itanudyu. Ya munnaud ayun mun'atoy enen
lutan ipabnoh Apo Dios ay da'yu. 18 At mahapul an hatun Uldin ya munnononnong hi
nomnomyu ta adiyu aliwan. Ya paddungnay ipautyuh ta'layyu, ya enepngotyuh nan
uluyu ta way gunyu nomnomon.* 19 Ya mahapul an ihamadyun mangitudu goh hinan
imbabaluyyu an ta"on hi un nan way um'umbunanyuh nan nunhituwanyu, ya ta"on
hi un nan dalan hi pumbaatanyuh nan way ayanyu, ya nan way pun'eblayanyuh nan
olo'anyu unu puntamuanyu, ya nan bumangunanyu ya ituduyun dida. 20 Ya itudo'yuh
nan paneddeng hinan pantaw di abungyu ya hinan pantaw di allupyu. 21 At da'yu ya
nan imbabaluyyu ya ma'ud'udman di pi'taguanyun ne han lutan din intulag Apo Dios hi
ipabnohnah din o'ommodyu, at mi'tagu ayu an umat hi amadnoy di ad abuniyan ya tun
luta.
22 Ya gulat ta ihamadyun unudon nan Uldina ya nan immandal'un da'yuh atonyu ta
pa'appohdonyuh Apo Dios, ya iyunnudyun amin hinan aatna, ya adiyu Hiya bataanan
23 at pun'ipakak mahkay Apo Dios ay da'yu an amin nan tatagun nunhitun nen babluy ya
unyu hakupon nan lutan nan tatagun ma'al'alih babluyda an nidugah di abalinanda ya un
da'yu. 24 Ya an amin nan lutan gopa'onyu ya idat'u ta hakuponyu an mete"ah nan mapulun
ta nangamung ad Lebanon, ya mete"a goh hinan Wangwang an Euphrates ta nangamung
hinan Baybay an Mediterranean. 25 Ya mi'id ah taguh way abalinanan mangameh ay
da'yu. At an amin nan lutan gopa'onyu ya badangan da'yun Apo Dios ta ta'tan da'yuh
nan tataguh nan babluy an umayanyu.
26 Ad ugwan an algaw ya pumpilio' da'yu ete han duwa an wagah unu idut. 27 Ya
mawagahan ayuh unyu unudon an amin nan Uldin Apo Dios an intudu' ay da'yud ugwan
an algaw. 28 Mu ma'idutan ayuh unyu du'gon nan Uldin an nitudun da'yud ugwan an

* **11:4** Unu Red Sea. † **11:4** Ex. 13:17-15:21. ‡ **11:6** Num. 16:1-50. § **11:14** Nan timpun di umudanan ad Canaan ya October hi engganah April, ya mid udan hi May 1 hi engganah October 15. * **11:18** Hiyah te nalpuwan nan ugalin di Hudyun nibaag hinan Mat. 23:5.

algaw ta mundayaw ayuh nan udumnan dios an agguyyu in'innila. 29 Ya hi awni ta idatong
da'yun Apo Dios hinan lutan hakuponyu ya alyonyu an nan Duntug an Gerizim di alpuwan
di wagah, ya malpuy idut hinan Duntug an Ebal.† 30 Ya unyu dan agguy inila an daten
duwan duntug ya wadadah nan appit di Wangwang an Jordan hinan appit di alimuhan
di algaw hinan hakup nan iCanaan an nunhituh nan nundotal an lutad Jordan hi appit ad
Gilgal an neheggon hinan babluy ad Moreh. 31 Ya ten magadyuh ayun bumad'ang hinan
Wangwang an Jordan ta umuyyu hakupon nan lutan ipabnoh Apo Dios ay da'yu. Mu awni
ta hakuponyu ta munhitu ayuh di 32 at mahapul an ihamadyun mangunud hi an amin an
udumnan Uldin Apo Dios an intudu' ay da'yud ugwan an algaw."

12

Nan Ohan Lugal an Pundayawan

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya hiyatuy udumnan Uldin Apo Dios an
mahapul hi emayaanyuh nan punhituwanyuh nan lutan banohyu an idat Apo Dios an
dayawon din a'apuyu. 2 At mahapul an pumpa"iyun amin nan pundayawan nan tataguh
nan diosda an wah nan ata'nang an aduntuduntug, ya nan wah nan dudunduntug,
unu nan wah nan hiluk di pa'attubun ayiw. 3 Ya mahapul goh an pa"ionyun amin
nan pun'onnganda, ya numpuhityu ta magimu' nan atata'nang an me'gonan an batun
niyammah dayawonda. Ya gohbonyu nan tu'ud Asherah an e'gonanda, ya nunggihayu
nan bululda ta ma'ubahdan amin ta mi'id di dayawondan nen lugal.

4 Ya mahapul an adiyu eyengngoh nan atonyun mundayaw ay Apo Dios hinan atondan
mundayaw hinan diosda. 5 Ti mahapul an umuy ayu mundayaw ay Apo Dios hinan
pot'onan lugal ay da'yun amin an himpangapu ta hidiy alammunganyu.* 6 Ya hidi goh
di pangiyayanyuh nan e'nongyun moghob, ya nan udumnan e'nongyu, ya nan midat an
mun'iyapuluh nan intamuanyu, ya nan mipanomnom ay da'yuh ilayatyun e'nong, ya nan
midat hi intulagyun Apo Dios, ya nan midat an malpuh pamhodyu, ya nan nahhun an
ini'lum nan baka unu kalniluyu. 7 Ya hidiy a'amunganyuh pangananyun hina"amah nan
way hinagang Apo Dios ta ipattigyuy umamlonganyuh nan nunwagahan Apo Dios hinan
intamuanyu.

8 Mu hidi ya adiyu aton nan ina'inatyud ugwan an way ohaan hay nomnomonah
pohdonay atonan mundayaw. 9 Ti manu ay ya agguy ayu pay dimmatong hinan lutan idat
Apo Dios ay da'yuh punhituwanyun banohyu. 10 Mu awni ta bad'angonyu nan Wangwang
an Jordan at dumatong ayuh nan lutan idat Apo Dios hi banohyu ta munhitu ayuh di, ya
palenggopon da'yu mahkay ti baliwan da'yuh an amin hinan binuhulyu ta mid al'alin
da'yuh di.

11 At nan pot'on Apo Dios hi ohah lugal di hiyay alammunganyun mundayaw ay Hiya,
ya hidiy pangiyayanyun amin hinan immandal'un da'yu an nan e'nongyun moghob, ya
nan udumnan e'nongyu, ya nan midat an malpuh nan intamuanyu, ya nan nipanomnom
ay da'yuh ilayatyun e'nong, ya nan pohdonyun midat an intulagyun Apo Dios. 12 Ya
mun'amlong ayuh nan wadan di pundayawanyun Apo Dios an ta"on nan imbabaluyyun
linala'i ya binabai, ya nan baalyun linala'i ya binabai, ya nan holag Levi an ni'hituh
nan babluyyu. Ti nomnomonyun nan holag Levi ya mi'id ah lutada. 13 Ya elanyu ta adi
ayu ahan mun'onong hinan way malgom hi pohdonyun pun'onngan. 14 Ti hay nepto'
an pangiyayanyuh nan e'nongyu ya nan ohan lugal an pot'on Apo Dios hinan ohah nan
babluy ay da'yun himpangapu. Ya hidi ya anggay di pange'nonganyuh nan Onong an
Moghob ya nan udum an e'nongyu, ya hidi goh di pangatanyun amin hinan udumnan
immandal'un da'yuh atonyu.

15 Mu adi mipawah un ayu mumpaltih nan animal hinan nunhituwanyu, ya inihdayu.
Ya mabalin goh an ihdayu nan malgom an amnawanyun indat Apo Dios ay da'yun
wagahyu an umat hinan ulha unu gasel,† ya ta"on un nan alyon di Uldin hi adi maleneh ya
mabalin an ihdayu. 16 Mu adiyu ahan ihda nan dalada, at mahapul an eglotyuh nan luta
ta mitapal an umat hi danum. 17 Ya adiyu goh onon hinan nunhituwanyu nan inlahhinyu
an mun'iyapuluh nan intamuanyu, unu inumon nan bayah, unu usalon nan mantikan di
olibo. Ya adiyu ihdah nan abungyu nan bakayu unu kalniluyu an inlahhinyun e'nong
ay Apo Dios, unu nan midat an nipanomnom ay da'yu, unu nan udumnan ilayatyun
midat. 18 Mu ononyu, unu inumonyu, unu usalonyu dane hinan wadan Apo Dios hinan

† **11:29** Bahaom nan Deut. 27:1-28:68 ta innilaom nan aat ten wagah ya idut. * **12:5** Ma'innila an numbino'ob'on
an nahayhaynod an lugal di gunda na'amungan ti ad Shiloh (Judg. 18:31), ya ad Nob (I Sam. 21:1), ya ad Gihon (I Ki.
1:33), ya ad Jerusalem (II Sam. 6:12). Ya hin'umu'uddum ya nilahhin nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hinan
ustuh ihinanah nan Tuldan Abung, at duway lugal hi immayan nan tatagu ta nundayawdan Apo Dios. † **12:15** Nan
gasel ya ohan kalahin di ulha.

lugal an pot'ona an middum nan imbabaluyyun linala'i ya binabai, ya nan baalyun linala'i ya binabai, ya nan holag Levi an ni'hituh nan babluyyu, at mun'am'amlong ayuh pangananyuh nan wadan Apo Dios ta iyamlongyu nan mun'aphod an indatnan wagahyu.
19 Mu elanyu ta adiyu inganuy nan holag Levi hi un ayu munhituh nan lutayu.
20 Ya awniat udman Apo Dios nan lutan hinakupyu an hiyah ne din intulagnan da'yu ya wa ay ta mundugu ayuh nan dotag ya alyonyuy, Pohdonmi an umihdah nan dotag! ya mabalin an ta"on unyu do'lon di ihdayu ta nangamung un ayu mahengla. 21 Ya gulat ta adagwi nan nunhituwanyuh nan lugal an wadan Apo Dios hi pento'nah pundayawanyu ta mundugu ayuh dotag ya mabalin an mumpalti ayuh nan bakayu unu kalniluyu an wagah Apo Dios ay da'yu ta ihdayuh nan abungyu ta nangamung un ayu mahengla ti hiyah ne din inali' ay da'yu. 22 Ya malgom hinan tagun ma'alih maleneh unu adi maleneh ya mabalin an mi'ihdada goh hinan dotag an umat hinan dotag di ulha unu gasel an adi mapaniaw ay dida. 23 Mu adiyu ahan ihda nan dala ti hiyay dumalat hi ataguan, at adiyu ihda nan lamoh an agguy natidtidan di dalana. 24 At mahapul an eglotyuh nan luta ta mitapal nan dala an ay danum ti adi ahan mabalin an ihdayu. 25 Ya gulat ta adiyu ihda nan dala at mid al'alin da'yu ya nan mehnod ay da'yu an holagyu ti inunudyu nan pohdon Apo Dios hi atonyu.
26 Mu nan inlahhinyun midat an me'gonan ya nan intulagyun Apo Dios hi idatyu di hiyay iyuyyuh nan ohan lugal an pento'na. 27 Ti hidih nan pun'onngan ay Apo Dios di pange'nonganyuh nan Onong an Moghob. Mu nan dalan di udumnan e'nongyu ya mahapul an mihiit hinan delloh di pun'onngan ay Apo Dios, mu mabalin an ihdayu nan dotag. 28 At hiyanan ihamadyun mangunud an amin hinan immandal'un da'yu, at maphod di ma'ma'at ay da'yu ya nan holagyuh enggana an dumalat nan pangatanyuh maphod ya nepto' an umipa'amlong ay Apo Dios."

Padan hinan Mundayaw hi Bulul

29 Ya inalin goh Moses di, "Mu awni ta ubahon Apo Dios nan tataguh nan luta an umuyyu hakupon ya mabalin an munhitu ayu mahkay hidi. 30 Ya elanyu ta adiyu iyunnud hinan ina'inatda. Ya adiyu goh padahon an hamadon nan inatdan nundayaw hinan diosda ti ini ya alyonyuy, Hay inatda nin an nundayaw hinan diosda ta hiyay enghonmi? 31 Ti mahapul an adiyu eyengngoh hinan inatdan nundayaw hinan diosda an mundayaw ay Apo Dios ti nan inatdan nundayaw hinan diosda ya nun'appuhin adi ahan pohdon Apo Dios. Ti ta"on nan imbabaluydan linala'i unu binabai ya gohbonda ta e'nongda!
32 At hiyanan mahapul an ihamadyun aton an amin nan immandal'un da'yu. Ya adiyu ahan udman, ya adiyu goh ahan kudangan."‡

13

Nan Umitudul hi Aton an Mundayaw hinan Bulul

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya gulat ta waday ohan da'yun mangali an hiya ya propeta unu nala'eng an mangibaag hi aat nan na'enap, ya waday ibaagnan da'yuh ma'at hi awni an adi olog di tagun mangat, 2 ya heden imbaagna ya nipa'annung an na'at ta hiyay pangidalatanah pangalyanan da'yuy, Umuy tu'u mi'dayaw hinan dios an agguy tu'u dinaydayaw hidin hopapna, ya hiyay itamuan tu'u! 3 Mu hay ibaga' ya adiyu ahan donglon nan alyon nen propeta! Ti henen inalina ya hiyay pampong Apo Dios ay da'yu ta ma'innilah un immannung an Hiyay pohpohdonyuh nomnomyu. 4 At hi Apo Dios ya anggay di unudonyu, at Hiyay ita'otyu ya itamuanyu, ya ihamadyun mangunud hinan Uldina, ya donglonyu nan alyona, ya un'unnud ayun Hiya. 5 Ya henen propeta unu tagun nala'eng an mangipa'innilah itudun di enap ya patayonyu ti hiyay mangituduh unyu du'gon hi Apo Dios an dayawonyun nangekak ay da'yud Egypt ta binaliwan da'yuh nan nipaligligatanyuh tamu. Ya dumalat nan intuduna ya ini ya du'gonyu din immandal Apo Dios hi unudonyu, at patayonyu nan umat hinan umitudul hi nappuhin niddum ay da'yu.*
6 Ya gulat ta han agiyu, unu nan imbaluyyu, unu nan ahawayu, unu nan nahamad an ligwayu ya ili"udnan mangal'alu' ay da'yu ta mi'dayaw ayuh nan nat'on an dios an agguy tu'u ahan dinayaw ya ta"on goh din o'ommod tu'u 7 (ya danen dios ya dios nan tatagun wah nan nunlene'woh hinan ni'babluyanyu, unu nan heneggonyu, unu nan niyadagwih nan wadanyu) 8 mu adiyu ahan abuluton nan alyona, ya adiyu kulugon hiya. Ya adiyu hom'on unu igohgohan hiya, ya adiyu baliwan hiya. 9 Mu unyuat patayon an da'yuy mahhun an mampa ay hiya ya un mehnod nan tatagu ta da'yun amin di mampan hiya
10 ta nangamung un matoy. Ti impadahnan nangal'alu' ay da'yu ta du'gonyuh Apo Dios

‡ **12:32** Bahaom nan footnote di Deut. 4:2. * **13:5** I Cor. 5:13.

an nangekak ay da'yud Egypt an ni'hituwanyuh nangipaligligatandan da'yuh tamu. 11 Ya
gulat ta donglon an amin nan tatagun holag Israel henen na'at at tuma'otda, ya olom ya
mi'id ah mangat hi nappuhin umat hinan inatna.
12 Ya gulat ta hinan ohan siudad an indat Apo Dios ay da'yuh punhituwanyu ya waday
donglonyuh 13 ibbayun linala'in namalbalih nan tatagun den ni'babluyanda an siudad
an alyonday, Umuy tu'u mundayaw hinan nat'on an dios an agguyyu inilay aatna! 14 Ya
adi namaag ya kinulugyu ti mahapul an ihamadyun mahmahan di aatnah mahhun. Ya
gulat ta immannung an na'at hene ya waday mun'ihtigu an henen nappuhi ya na'at
hinan babluyyu 15 at mahapul an pumpalangyun amin nan tatagun ne han siudad ta
mun'atoydan amin ta mi'id ma'angang an ta"on nan a'animalda ya ni'patoyyu. 16 Ya
inamungyun amin nan gina'un nan tatagun nunhitun de han babluy, ya inyuyyuh nan
plasa ta matpun hidi, ya genhobyun amin nan a'abung eden babluy ya an amin nan
gina'udan wah di ta dumalang an paddungnay me'nong ay Apo Dios. Ya heden munisipyu
ya matawan hi enggana, ya adiyu pidwon an punhituwan. 17 Ya mi'id ahan ah ohan
da'yuh mangamnaw an mangngal hinan gina'un na'idutan. Ya gulat ta atonyuy umat hina
ta ma'udyaan nan bungot Apo Dios at hom'on da'yu, ya igohgohan da'yu, at dumo'ol di
holagyu an hiyah ne din intulagnah din a'apuyuh din hopapna. 18 At hiyanan donglonyu
ya unudonyun amin nan inyuldinan intudu' ay da'yud ugwan ta nan maphod di atonyu
ya mangipa'amlong ay Hiya."

14

Hay Mipawah Adi Aton hi un Way Matoy

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya ditu'un imbabaluy Apo Dios ya wa ay
ta baluonyu nan matoy ya adiyu gunihan di odolyu, ya adiyu goh gidgidan di bagtun di
tu'pawyu ta adiyu iyunnud hinan aton nan udumnan tataguh nan punlungdayaandah un
way matoy ay dida. 2 Ti ditu'u ya nihakup tu'un Apo Dios ti pento' ditu'uh inlahhinah nan
tataguh tun luta ta nahamad tu'un tatagunan me'gonan."

Nan Ma'alih Maleneh Unu Adi Maleneh an Animal
(Lev. 11:1-23)

3 Ya inalin goh Moses di, "Ya adiyu ahan ihda nan imbilang Apo Dios hi adi maleneh an
animal. 4 Mu waday a'animal hi miyabulut an ihdayu an nan dotag di baka, ya kalnilu,
ya gandeng, 5 ya ulha, ya gasel, ya nan ulhah nan inalahan, ya nan gandeng hi inalahan,
ya nan ibex, ya nan antelope, 6 ya malgom hinan animal an nagodway dapana ya nan
mangag'al hi onona. 7 Mu waday udumnan a'animal hi ma'alih adi maleneh an adiyu ihda
an umat hinan mangag'al hi onona unu agguy nagodway dapana an umat hinan dotag
di kamilu, ya kunihu, ya nan buwoh hi inalahan. Ti hana ya mibilangdan adi maleneh
ti ta"on hi unda gag'alon di ononda mu agguy nagodway dapanda. 8 Ya adiyu goh ihday
dotag di babuy ti mapaniaw ay ditu'u ti ta"on un nagodwa nan dapanda mu adida gag'alon
di ononda. At adiyu ahan ihda nan dotagda, ya adiyu goh dindinihon di odol nan matoy
ti mibilangdah adi maleneh.
9 Ya an amin nan numbino'ob'on an ekan an wah nan danum an waday ipayna ya
lahipna ya mabalin an ihdayu. 10 Mu an amin nan mi'id di ipayna ya lahipna ya adiyu
ihda ti nan mangihda ya mibilangdah adi maleneh.
11 Ya an amin nan ma'alih maleneh an hamuti ya mabalin an ihdayu. 12 Mu hiya hatuy
numbino'ob'on an hamutih adiyu ihda an nan agila, ya bannug, ya tu'u'an, 13 ya tulayan,
ya pu'tiw, ya nan gayang, 14 ya idaw, 15 ya nan akup, ya guup, ya nan ongol an abestrus,
16 ya nan bahbahwaw, ya garseta, ya tikbaboy, ya kiyaw, 17 ya pelikan, ya kalamon, 18 ya
nan panni'i, ya nan kannaway.
19 Ya an amin nan ahi'ad'addapan an nun'apaya'an an umat hi allaga, ya liyo', ya nan
lumadyung ya didanay ma'alih adi maleneh, at adiyu ihda. 20 Mu an amin nan napaya'an
an maleneh ya hiyay ihdayu.
21 Ya adiyu goh ihda nan animal an nonong ya natoy.* Mu mabalin an ipihdayuh nan
bunag an ni'hitun ditu'u unu ila'uyuh nan udumnan mangili. Ti hi Apo Dios ya ditu'uy
nahamad an tataguna.
Ya wa ay ta ihaangyu nan uyaw an gandeng ya adiyu pananum nan gatas an malpun
inana."†

Uldin hi Ma'at hinan Mun'iyapulun Midat ay Apo Dios
(Num. 18:21-29)

* **14:21** Manu ay ti agguy natidtidan di dalana. † **14:21** Mid mapto' ya hiyah ne ugalin nan iCanaan an agguy kimmulug.

22 Ya inalin goh Moses di, “Ya mahapul an ilahhinyu nan mun'iyapuluh nan inta-
muanyuh atawotawon. 23 Ya iyuyyu nan inlahhinyuh nan lugal an pinilin Apo Dios hi
pundayawanyun Hiya, at mabalin an hidiy pangananyuh nan indatyun mun'iyapulun
nalpuh nan intamuanyu an umat hinan bento'yu, ya bayahyu, ya nan olibon mantika,
ya nan nahhun an ini'lum nan bakayu ya nan kalniluyu. Ya atonyu hana ta way
atonyun mangipa'enghan gun mangita'ot ay Apo Dios. 24 Ya gulat ta adagwi nan lugal
an wadan di pundayawanyu ta mid ologyun mangiyuy hinan mun'iyapulun inlahhinyuh
nan intamuanyun wagah Apo Dios 25 ya ila'uyu ta nan la'unan pihhu ya hiyay ita'inyun
iyuy hinan lugal an wadan di pundayawanyun Apo Dios, 26 ya hidiy pangila'uwanyuh
nan pihhuyuh nan pohdonyu an umat hi baka, unu kalnilu, unu bayah, at hidih nan
pundayawanyun Apo Dios di pangananyu ta pun'am'amlonganyun hina"ama. 27 Mu
mahapul an adiyu inganuy nan holag Levi an ni'hituh nan babluyyu ti mi'id di lutadan
midat hi banohda.
28 At hay gutud di angunuh nan gun miyatlun tawon ya amungonyuh nan ohan lugal
nan ilahhinyun mun'iyapuluh nan bot'onyu eden tawon. 29 Ya atonyu ta umali hanan
holag Levi an mi'id di banohdah luta, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun an
ni'hituh nan babluyyu ya innalda ta waday onondah pun'am'amlongandan Apo Dios. At
nan pangatanyuh umat hinay pungwagahan Apo Dios hinan ihabalyu.”

15

Nan Tawon an Adi Pumpabayadan hinan Impa'utang
(Lev. 25:8-38)

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya madatngan ay nan angunuh di
miyamiyapitun tawon ta wada ay di agguy nabayadan hinan impa'utangyu ya adiyu
ipabayad. 2 At hiyah ne aton nan way numpa'utang hinan i'ibba tu'un holag Israel ti hi Apo
Dios di nanimung an nangalih aliwanyu ta adiyu ipabayad nan impa'utangyu. 3 Mu nan
impa'utangyuh nan bunag ya ipabayadyu, mu adiyu ipahukat nan inutang nan i'ibbayun
holag Israel.
4 Ya mi'id ah oha ni' ahan hi mawotwot ay da'yu ti gun da'yu wagahan an amin ay
Apo Dios hinan lutan idatnan da'yu ta banohyuh 5 unyu ihamad an donglon nan hapiton
Apo Dios ya inhamadyun mangat an amin hinan Uldinan immandal'un da'yud ugwan.
6 At ipa'annung Apo Dios an wagahan da'yu ti hiyah ne intulagna, at mabalin an waday
ipa'utangyuh nan udumnan tatagun himpapangili. Mu da'yu ya adi ayu umutang ay dida,
ya da'yuy mumpapto' ay dida ta bo'on didaat goh mumpapto' ay da'yu.
7 Mu gulat ta waday ibba tu'un holag Israel an nawotwot hinan punhituwanyuh nan
babluy an lutan idat Apo Dios ya adi ayu nagitilan ay hiya, ya adiyu ukuhan nan
ibadangyun hiya. 8 Ti un ayuat mun'am'amlong an mamadang ay hiya ta pa'utanganyu
hiyah nan mun'olog an mahapulna. 9 Ya adiyu ukuhan an mangipa'utang hinan logom an
mahapulna ti ini ya nomnomonyu nan anaheggon di adi pangipabayadan hinan na'utang!
Ya adiyu ahan nomnomon di umat hina ti nappuhi. Ya gulat ta ukuhanyu an mumpa'utang
at pimagmagoh an mangibaag ay Apo Dios hinan adiyu pumpa'utangan, at mabaholan
ayu. 10 At gulat ta idatyu an adiyu aguhan at hi Apo Dios ya wagahan da'yu, at pumhod
an amin di ihabalyu ya an amin nan atonyu. 11 Ti adi umaan an wagwaday ibbayun holag
Israel hi nawotwot,* at hiyaat un'u imandal ay da'yu ta hom'onyu dane an nun'awotwot
hinan pumbabluyanyu.”

Hay Uldin hi Ma'at hinan Himbut
(Ex. 21:2-6; Lev. 25:38-55)

12 Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta waday ibba tu'un Hudyu ta ihbutda ay
da'yu, ya intamuan da'yuh onom di tawon, mu nadatngan ay nan miyapitun tawon ya
abulutonyu hiya an makak. 13 Ya henen gutud di pamakakanyun hiya ya mahapul an adi
mangiw'iwadya an makak 14 ti ehmo'anyu hiya ta idatanyuh nan nalpuh nan wagah Apo
Dios ay da'yu an umat hinan a'animalyu ya nan inhabalyu. 15 Ti nomnomnomonyu an
ta"on da'yu ya baal ayu goh hi wadanyud Egypt, mu hemmo' da'yun Apo Dios, at hiyanan
enekak da'yu. At hiyaat un'u immandal ay da'yu ta hiya goh di atonyu.
16 Mu gulat ta alyonan da'yuy adina pohdon an makak ti pohpohdon da'yun hina"ama,
ya popohdonan mi'hinan da'yu 17 at itnudmu hiya ta iyuymuh nan pantaw di nun-
hituwanyu, ya tenlo'yuy ingana. At hiya mahkay ya adi makmakkak ta himbutyuh
nangamung. Ya umat goh hinay atonyuh nan babain himbutyu.

* **15:11** Mat. 26:11.

18 Ya hay maphod ya adi munha'it di nomnomyuh nan pangiyabulutanyuh akakan nan
himbutyu ti nan tinamuana ya do'do"ol ya un nan baal an helduanyu. Ya atonyu ay di
umat hitun inali' at wagahan Apo Dios an amin nan itamuyu."

Nan Mahhun an I'lum nan Animal
(Ex. 13:1-16)

19 Ya inalin goh Moses di, "Ya an amin nan buta'al an mahhun an i'lum nan bakayu ya
nan kalniluyu ya ilahhinyu ta bagin Apo Dios. Ya adiyu itamu nan nilahhin an umat hi
baka, ya adiyu pukihan nan kalnilu. 20 Ya iyuyyuh nan lugal an pundayawan ay Apo Dios
ta hidiy pangihdananyu an da'yun hina"amah atawotawon. 21 Ya gulat ta nan animal ya
waday ganitna an napilay, unu nabulaw, unu waday udumnah apahiwana ya adiyu ahan
iyuy an e'nong ay Apo Dios. 22 Mu hana ya mabalin an ihdayuh nan way nunhituwanyu.
Ya malgom hinan tagun mibilang hi maleneh unu adi maleneh ya mabalin goh an ihdada
an umat hinan pangihdanyuh nan ulha unu nan gasel. 23 Mu nan dalada ya adiyu ahan
ihda ti mahapul an ihiityuh nan luta an umat hinan danum an mitapal."

16

Nan Panganan hi Agguy Nabino'bo'an an Tinapay
(Ex. 12:14-20; Lev. 23:4-8; Num. 28:16-25)

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya gunyu nomnomon nan Namaliwan
di Anghel Apo Dios hinan bulan an Aviv ta ngilinonyun ibehtaan ti henen bulan di
gutud di nangekakanan da'yud Egypt.* 2 At umuy ayuh nan lugal an pot'on Apo Dios
hi pundayawanyun Hiya ta hidiy pange'nonganyuh nan kalniluyu unu gandengyu ta
punyamananyuh din Bimmaliwan di Anghel. 3 Ya henen pangananyuh nan ne'nong
ya mahapul an hay agguy nabino'bo'an an tinapay di ononyu an umat hidin balunyuh
din nakakanyud Egypt ti un galagala. At hiyah ne ononyuh nan ma'apituy algaw ta
way mangipanomnom ay da'yuh din nipaligligatanyud Egypt, at hiyanan enekak da'yu.
4 Ya henen ma'apituy algaw ya mi'id ah ohan da'yuh way bino'bo' hi mipatang hinan
nunhituwanyu. Ya mahapul an ihdayun amin nan dotag di ne'nong hinan naglot enen
nahdom hinan hopap di algaw ta mi'id ah ma'angang hinan mahdom ta engganah
mabiggat.
5 Ya adiyu e'nong nan onong di Namaliwan di Anghel Apo Dios ay Da'yuh din
Penghanah nan malgom an babluy an indat Apo Dios ay da'yuh punhituwanyu 6 ti
hay pange'nonganyu ya nan ohan lugal an pot'onah pundayawanyun Hiya. At hidiy
pange'nonganyuh nan onong di Bimmaliwan di Anghel eden ma'ahom ta hiyah ne
panginomnomanyuh din gutud di nakakanyud Egypt. 7 Ya hidi goh di pangihaanganyu ya
pangananyu ta nalpah ay ya un ayu umanamut hinan nungkampuanyuh nan mabiggat.
8 At onom di algaw hi pangananyuh nan tinapay an agguy nabino'bo'an, ya nan miyapitun
algaw† ya mahapul an ma'amung ayun mundayaw ay Apo Dios ti henen algaw ya
pun'eblayanyu."

Nan Behtan di Boto'
(Lev. 23:15-22; Num. 28:26-31)

9 Ya inalin goh Moses di, "Ya uyaponyuy pituy duminggu an mete"ah nan algaw an
gutud di nangete"anyun numboto' hinan paguyyu. 10 Ya henen angunuhna‡ ya mahapul
an ngilinonyu ta ebehtaanyu nan Behtah nan aDumiduminggu§ ta dayawonyuh Apo
Dios hi pangidatanyuh nan mipanomnom ay da'yu ta bagina an nalpuh nan bento'yun
wagah Apo Dios ay da'yu. 11 Ya middumdan da'yu an mi'behta nan imbabaluyyu, ya nan
himbutyu, ya nan holag Levi, ya nan bunag, ya nan nguhu, ya nan umu'utun an ni'hituh
nan babluyyu. Ya hay pumbehtaanyu ya nan lugal an pento' Apo Dios hi pundayawanyun
Hiya. 12 Ya gunyu nomnomon an numbalin ayuh himbut hi ad Egypt, at ihamhamadyun
mangunud hinan niyuldin ay da'yud ugwan."

Behtan di A'al'allung
(Lev. 23:33-43; Num. 29:12-39)

13 Ya inalin goh Moses di, "Ya mahapul goh an mumbehta ayuh nan a'al'allung hi
alpahan nan a'ili'an di paguyyu ya apugahan di greypyuh ma'apituy algaw.* 14 Ya

---

* **16:1** Na'at hidin Aviv/Nisan 15 (hiyah ne March-April hinan calendar tu'u). † **16:8** Unu Aviv/Nisan 15-21. Heten behta ya Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an. ‡ **16:10** Unu Sivan (May-June) 6. § **16:10** Tulu goh di ngadan ten behta an (1) Behtan di Udol (Ex. 23:16), ya (2) Behta an Tungaw hi Alpahan di Boto' (Lev. 23:15-22), ya (3) Behta an Pentecost (Ac. 2:1). * **16:13** Unu Tishri/Ethanim 15-21 (hiyah ne September-October hinan calendar tu'u).

middumdan da'yu nan imbabaluyyu, ya nan himbutyu, ya nan holag Levi, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun an ni'hituh nan babluyyu. 15 Ya pituy algaw di pumbehtaanyun Apo Dios hinan ohan lugal an pot'onan pundayawan ay Hiya ti hi Apo Dios ya wagahanan amin nan ihabalyu ya nan tamuyu, at hiyanan umamlong ayun amin.
16 Ya an amin nan linala'ih nan babluyyu ya mumpitludah nan hintawon an umuy hinan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawandan Hiya. Ta ibehtaanda nan Panganan hi Agguy Nabino'bo'an an Tinapay, ya nan Behtan di Boto', ya nan Behtan di A'al'allung. Ya wa ay ta mi'gotaddah nan Behtan di A'al'allung ya mahapul an waday ita'indah e'nongda. 17 Ya didan hinohha ya nan abalinanday idatda an miyunnudan hinan aat di wagah Apo Dios an indatnan dida."

Hay Pamto'andah Munhaad hi Huwis

18 Ya inalin goh Moses di, "Ya pot'onyuy huwis ya nan udum an mumpapto' ta diday mangipapto' hinan wah nan abablubabluy an idat Apo Dios ay da'yu. Ya danen linala'in pot'onyu ya diday mumpapto' an mangipanuh hinan way diklamun nan tatagu, mu adida ipangngel di pamanuhda. 19 Ya mahapul an adida pikuwon nan Uldin an panumalyada, ya adida itigaw hi aat nan tagu, ya adida abuluton an alan nan mili"ud an midat ay dida ti hiyay paddungnay mamulaw hinan matan di nala'eng, ya mamikuh panapit nan nahamad an tagu. 20 At hay maphod ya nan nepto' di pamanuhna ta way atonyun matagu, at hakuponyu nan lutan idat Apo Dios ta banohyu."

Nan Pundayawan hinan Bulul

21 Ya inalin goh Moses di, "Ya wa ay ta mun'amma ayuh nan pun'onnganyun Apo Dios ya adi ayu mun'ammah ayiw hi miyengngoh hinan angah nan udum an madayaw an umat ay Asherah, ya indeldellohyuh di. 22 Ya adiyu goh ihina nan nahilhilan an batu ta mumbalin hi bulul ta dayawonyu ti hiyah ne ahan di adi pohdon Apo Dios.

17

1 Ya adiyu e'nong ay Apo Dios nan baka unu kalnilun waday ganitna. Ti hi Apo Dios ya adina ahan pohdon di umat hina.
2 Mid mapto' ya waday lala'i unu babain ni'hitun da'yuh nan pumbabluyanyun idat Apo Dios ay da'yu an na'ah'upan an numbahol ay Apo Dios ti agguyna inunud nan inyuldina 3 ta nan nat'on an dios di dayawona, ya hiyay itamuana an umat hinan algaw, unu nan bulan, unu nan numbino'ob'on an bittuan ad daya, mu hanan amin ya agguyna ahan immandal ay da'yu ta dayawonyu. 4 Ya wa ay ta dengngolyun waday nangat hi umat hina ya mahapul an hamadonyu ya innilaonyuy aatna. Ya gulat ta immannung an waday nangat enen na"appuhih nan holag Israel 5 ya iyuyyu henen lala'i unu babain nangat hi nappuhih nan way pantaw nan pumbabluyanyu, ya nuntapayu ta nangamung un matoy. 6 Ya mipapatoy nan taguh un waday duwah ihtiguh mangipa'annung hinan na'at, mu un ay oha nan ihtigu ya adi mipapatoy. 7 Ya nan nun'ihtiguy mahhun hi mampan hiya ya un mehnod nan tatagu. At ubahonyu nan umat hinan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu."

Nan Aat di Kulti

8 Ya intuluy goh Moses an inalinay, "Ya gulat ta waday diklamu an naligat ta adi pa'ippanuh nan huwis ti nan nidiklamu ya un pimmatoy, unu nan pun'a'addian hinan ma'at, unu hay pamaligatan hinan ibban tagu. Ya mahapul an umuy nan huwis hinan ohan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawanyu 9 ta ipa'innilana nan diklamuh nan papadin holag Levi ya nan Nabagtun Huwis ta diday mangipanuh. At nan namanuh ay dida ya hiyay ibaag nan huwis hinan nidiklamu ya nan nundiklamu. 10 At nan alyon nan papadih nan pundayawan an pot'on Apo Dios an ma'at eden nidiklamu ya hiyay ma'at enen tagu, at hiyay unudonyuh atonyu. 11 Ya nan alyonda ahan di ipa'annungyun huwis an unudon an miyunnudan hinan Uldin an ma'at hinan diklamu ta adiyu ibahhaw an ipa'annung. 12 At nan tagun adi mangunud hinan alyon di huwis unu nan padin muntamuh nan lugal an pundayawan ay Apo Dios ya mahapul an mapatoy ta mapogpog di gun mangat hi nappuhin da'yun holag Israel. 13 At an amin nan tatagun mangngol hinan ma'at enen tagu ya tuma'otda, at mi'id mahkay mangipidwan mangat hi umat hina."

Nan Uldin hi Aat nan Ali

14 Ya inalin goh Moses di, "Ya awni ta midatong ayuh nan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yuh hakuponyu ta mihamad mahkay di punhituwanyuh di ya ninomnomyun alyonyuy, Mahapul an waday ali tu'u ta umat hinan udumnan babluy an wah nan

nunlene'woh ay ditu'u!* 15 Mu hamadonyu ta nan pot'on Apo Dios hinan i'ibbayu di
hiyay punhaadonyuh aliyu, ya adiyu punhaadon nan bunag hi aliyu ti bo'onyu ibba. 16 Ya
adi mahapul an do'lon nan aliy kabayuh puntakayana ya nan titindaluna, ya adina goh
honogon nan tatagu ta umuy luma'uh nan kabayuh ad Egypt ti hi Apo Dios ya inalinay,
Adi ayu ahan mumbangngad hidi!† 17 Ya adi goh do'lon nan aliy ahawana ti ini ya hiyay
dumalat hi pan'uganan Apo Dios. Ya adina goh ud'udman di inadangyana ta adina gun
ud'udman nan silverna ya balitu'na.
18 Ya gulat ta mun'ali ta hiya mahkay di ali enen babluy ya mahapul an itudo'nah nan
libluna hatun Uldin Apo Dios an nalpuh nan liblu an hahalimunan nan papadin holag
Levi. 19 Ya wagwadan hiyah munnananong nan liblu ta gunna bahabahaon hi abigabigat
ta way atonan mangita'ot ay Apo Dios ya mangihamad an mangunud an amin hinan Uldin
an nitudo' enen liblu. 20 At hiyay dumalat ya adina ipabagtuy odolna ya un nan i'ibbana an
holag Israel, ya ta way atonan adi mangibahhaw hinan Uldin Apo Dios. Ya atona ay hana
at dumu'du"oy di pi'taguandah nan holagnan linala'i ta do'ol di tawon hi pumpapto'andah
nan holag Israel."

18

Nan Midat an Bingay di Padi

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya nan holag Levi an papadi ya nan udum
an holagna ya adida me'ebnoh hinan lutan banoh nan holag Israel ti hay pangngalandah
ononda ya nan Onong an Moghob ya nan udum an onong an me'nong ay Apo Dios ta hiyay
paddungnay banohda. 2 At adida mi'bingay hinan banoh nan i'ibadan holag Israel ti hay
banohda ya hi Apo Dios ti hiyah ne intulagnan dida.
3 Ya hay midat hinan papadi ta bagida ya nan palpalang, ya pangal, ya nan minalutun
di baka unu kalnilun e'nong nan tatagu. 4 Ya midat goh ay dida nan mahhun an bot'onyuh
nan paguy, ya nan mahhun an danum di greyp, ya nan mantikan di olibo, ya nan mahhun
an makaltib an nalpuh nan dutdut di a'animal. 5 Ti nan holag Levi ya diday pinilin Apo
Dios ay da'yun ahimpahimpangapu ta itamuanda Hiyah enggana.
6 Ya gulat ta way holag Levi an nunhituh nan numbabluyanyu ta popohdona an umuy
hinan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawanyun Hiya 7 ya mabalin an iyabulutday
pangitamuanan Apo Dios an umat hinan aton di udumnan i'ibbanan holag Levi an
itamuandah Apo Dios hidi. 8 Ya nan midat ay hiyah bingayna ya umat hinan bingay di
udumnan papadi an ta"on un waday malpuh nan o'ommodna."

Padan hinan Agguy Kimmulug

9 Ya inalin goh Moses di, "Ya dumatong ayu ay hinan lutan idat Apo Dios ay da'yu ya
mahapul an adiyu enghon nan nappuhin ugalin nan tatagun nunhituh di. 10 Ta mi'id
ni' ahan di ohan da'yun manghob hinan imbaluyyun lala'i unu babai ta e'nongna. Ya
adiyu goh te'an an mumpalad, ya mun'utung, unu mundongol hinan labuy di idaw,
ya mumbuyun, unu mumba'i, ya nan tume'om, 11 unu umimud, ya adiyu utungon nan
lennawan di natoy. 12 Ti an amin nan mangat hi umat hina ya umipabohol ay Apo Dios,
ya dumalat henen umipabohol an atonda at hiyanan pakakon Apo Dios nan tatagun
nunhitun nen luta ya un ayu dumatong. 13 At hay maphod ya adi ayu mumbahol ay
Apo Dios. 14 Ti nan tatagun ad lutah nan hakuponyu ya diday mangulug hinan ibaag nan
lennawa ya nan mumbuyun. Mu da'yu ya adi pohdon Apo Dios hi un umat hinay atonyu."

Hay Umalian nan Numbino'ob'on an Propeta ya nan Na'abbagbagtun Propeta†*

15 Ya inalin goh Moses di, "Ya hi Apo Dios ya honogonay oha ay da'yun himpangapuh
Propetan umat ay ha"in. Ta Hiyay mangibaag hinan hapiton Apo Dios hinan tatagu, at
donglonyu ya unudonyu nan ibaagna.‡ 16 Ya manu ay aton Apo Dios hene ti dumalat
nan inaliyun ha"in hidin gutud di algaw hi na'amunganyuh nan Duntug an Horeb§ an
adiyu ipidwan donglon di humapitan Apo Dios, ya adiyu goh pohdon an tigon nan apuy
an numpattigana ti adiyu pohdon an matoy. 17 At inalin Apo Dios ay ha"in di, Ma'unud
nan inyal'alu'dah ma'at.* 18 At hiyanan honogo' ay dida nan Propeta' an umat ay he"an

---

* **17:14** Hiyah ne na'at hidin amatagun Samuel an propeta (I Sam. 8:4-9). † **17:16** Hay pohdonan itudu ya ta adi ipangulun nan ali nan Hudyu ta bangngadonay tatagunad Egypt an nan babluy an nalpuwanda. Mu hidin amatagun Jeremiah an propeta ya pinilit Johanan an imbaluy Kareah ta numbangngaddah di, ya napilit goh hi Jeremiah an ni'yuy (Jer. 41:16-43:7). * **18:14** Nan na'atana ya hi Samuel, ya hi Gad, ya hi Nathan, ya hi Isaiah, ya hi Jeremiah, ya hi Ezekiel, ya hi Daniel, ya hi Hosea, ya hi Joel, ya hi Amos, ya hi Obadiah, ya hi Jonah, ya hi Nahum, ya hi Habakkuk, ya hi Zephaniah, ya hi Haggai, ya hi Zechariah, ya hi Malachi, ya hi Huldah an babai, ya nan udumna goh. † **18:14** Hi Jesu Kristu. ‡ **18:15** Ac. 3:22. § **18:16** Unu Duntug an Sinai. * **18:17** Ex. 20:18-21.

malpun didan himpangapu. Ya itudu' di hapitona ta ibaagnan amin hinan tatagu nan imandal'un Hiya.† 19 Ya Ha"in di mangalih nan hapitona, at nan tatagun adi mangngol hinan Hapit'u an ituduna ya moltao'.‡

20 Mu gulat ta waday mangali an hiyay propeta' an mangitudtuduh nan Hapit'u mu bo'on Ha"in di nangalih nan itudtuduna unu itudunay aat nan udumnan dios ya henen propeta ya mahapul an mipapatoy.

21 Ya mid mapto' ya alyonyuh nomnomyuy, Hay pangimmatunan nin hinan hapit an bo'on hi Apo Dios di nangitudu? 22 Ya gulat ta nan malgom an propeta ya ibaagnay hapiton Apo Dios hinan tatagu mu mi'id ah nipa'annung ya hiyay panginnilaan an bo'on hi Apo Dios di nalpuwan nan imbaagna.§ At nan imbaag nen malgom an propeta ya un hay nalpuh nomnomna, at adi ayu tuma'ot ay hiya."

19

Nan Siudad an Punhi'ugan
(Num. 35:6-34; Deut. 4:41-43; Josh. 20:1-9)

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya hi awni ta ipa'abak Apo Dios nan tatagu an ad lutah nan ipaboltanan da'yu ta da'yuy mihukat an mihina enen siudadda ya munhituh nan a'abungda 2 ya ilahhinyuy tulu an ma'alih Siudad an Punhi'ugan hinan lutah nan idat Apo Dios hi banohyu ta way ipo"oyanyu. 3 Ya mahapul an iyammayuy kulhan miyuy ay date an siudad an ilahhinyu. Mu pun'atluonyuh mahhun an amin nan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yu ta way ohan da'yuan ilahhinay ohah siudad ta wada ay di pumatoy hi ibbana ya hidiy ayana an mumpo"oy.

4 Ya gulat ta way taguh un mahnan ya pimmatoy hinan bo'on buhulna ya malgom ay danen siudad di umayana ta way atonan mabaliwan. 5 Ti gulat ta daden duwan tagu ya muntunudda an umuy mangayiw hi inalahan, ya heden oha ya munlongoh hinan ayiw, ya naho'tang nan wahay, ya nipato' hinan ni'yibbana ta hiyay dimmalat hi natayana ya mabalin an malgom ay dane han siudad di lumayawana ta mabaliwan. 6 Mu gulat ta un oha nan Siudad hi Punhi'ugan ya adagwi nan owon an umuy hidi at pudugon nan mangiyawit an tutulang nan natoy hiya ti dumalat nan bimmungtanda, ya pinatoydah nen tagu an ta"on un mid baholna ti mi'id numbohholandah din natoy. 7 At hiyah ne dumalat hi pangalya' hi unyu ilahhin di tuluh mumbabattaan an Siudad an Punhi'ugan ta way pumpo"oyan nan way pumatoy.

8 Ya gulat ta udman Apo Dios nan lutan boltanonyu ta idatnan amin din lutan intulagnah din a'apuyuh 9 unyu unudon (ya inatyun amin nan intugun'un da'yud ugwan an algaw ta hi Apo Dios di popohdonyu ya nan aatnay pangiyunnudanyu) at mabalin an udmanyuh tuluh siudad din tulun siudad an nahhun. 10 Ta waday pumpo"oyan nan tagun agguyna ginulat ya pimmatoy, ya ta adi mapatoy hinan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yu ta banohyu, ya ta adi ayu mabaholan.

11 Mu wa ay di taguh mamohol hinan heneggona ta umuyna bota'on hinan dalan ya numpalangna ta natoy ya henen tagun pimmatoy ya limmayaw ta immuy hinan ohan Siudad an Punhi'ugan an mipo"oy 12 ya mahapul an nan a'ap'apun nen numbabluyana ya ipadpapdah den pimmatoy, ya inyuydah nan tutulang nan natoy ta diday mangiyawit, at diday okod an mamatoy enen tagun pimmatoy. 13 Ya adiyu ipattig di pammo'anyun hiya, ya pogpogonyud Israel nan umat hinan tagun pimmatoy hi mi'id di baholna ta way atonyun pumhod."

Hay Igad nan Luta
(Deut. 27:17; Prov. 22:28; 23:10)

14 Ya inalin goh Moses di, "Ya hay maphod ya adiyu ipahlig nan nipatlo' an igad hinan lutan nan dellohyu ta unudonyu nan igadna an din niya'ammah hopapna eden luta ya un ipaboltan Apo Dios ay da'yu ta banohyu."

Nan Uldin hi Aton nan Ihtigu

15 Ya inalin goh Moses di, "Ya gulat ta un oha nan ihtigu at adi umdah mangipa'annung hinan numbaholan nan tagun at pimmatoy, mu wada ay di duwa unu tuluh mun'ihtigu ya diday mangipa'annung an nan tagu ya numbahol.*

16 Ya gulat ta waday ohan tagun layah di pun'ihtiguna ti impa'lehnay agguy immannung an bahol hinan ibbanan tagu 17 ya mahapul an dane han duwan mundiklammuan ya

† **18:18** Ac. 3:22. ‡ **18:19** Ac. 3:23. § **18:22** Intudun Moses an gulat ta adi mipa'annung nan intudun nan propeta at umannung an adi makulug an propeta hiya. Mu ta"on hi un mipa'annung ya hin'umu'uddum ya adi makulug damdama (Deut. 13:1-5). * **19:15** Mat. 18:16; II Cor. 13:1; I Tim. 5:19; Heb. 10:28.

muntunuddan umuy hinan lugal an pundayawan ay Apo Dios ta humalyaon nan papadi
ya nan huwis. 18 Ya ihamad nan huwis an mangipanuh hinan diklamu. Ya gulat ta
ma'innila an heden mun'ihtigu ya nunlayah 19 ya hiyay pangatanyuh nan ninomnomnan
nappuhin pohdonan ma'at hinan ibbana. At pogpogonyu nan tagun mangat hi nappuhin
niddum ay da'yu. 20 Ya awni ta mundongol hinan tataguh nen na'at at tuma'otda, ya mid
mangat hi umat hinan nappuhi. 21 Ya adiyu ipattig di homo'yuh nan umat hinan nangat
hi nappuhi. Ti nan pimmatoy ya mipapatoy, ya nan bimmohleng ya mabohleng goh, ya
nan pumengaw ya mapengawan goh, ya nan pumutel hi ngamay ya maputilan goh di
ngamayna, ya nan pumutel hi hu'i ya maputilan goh di hu'ina."†

20

Nan Uldin hinan Gubat

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya wa ay ta umuy ayu mi'gubat hinan
binuhulyu ta tigonyu an do'do"ol nan kabayuda, ya kalesadan punluganan di mi'gubat,
ya nan tindaluda ya un da'yu ya mahapul an adi ayu tuma'ot ay dida. Ti hi Apo Dios an
nangekak ay da'yud Egypt ya wagwadan bumadang ay da'yu. 2 Ya wa ay goh ta magadyuh
an miyatam ayuh nan pi'gubatanyu ya mahapul an umuy nan padih nan hinagang nan
titindalu ta mi'hapit, 3 ya alyonan diday, Da'yun holag Israel ya donglonyu! Ad ugwan
an algaw di pi'gubatanyuh nan binuhulyu. At adi ayu mun'od'od unu numanomnom
ta adi ayu tuma'ot unu wumogwog an dumalatda. 4 Ti hi Apo Dios ya wagwadan
mangipangpangulun da'yuh nan pi'buhulanyu, at da'yuy pangabakona!

5 Ya nan ap'apun di titindalu ya immuydan ni'hahapit hinan titindalun alyonday,
Da'yun titindalu! Wada ay, ay da'yuy pa'idyammay abungna an agguy pay nidawat
ay Apo Dios ya mahapul an pa'anamutonyu ta idawatnan Apo Dios. Ti ini ya matoy
hinan punggugubatanyu, ya omod un hay udumnay mihukat hi mangidawat ay Apo
Dios, ya hiyay munhitu! 6 Ya wada ay goh ay da'yuy nuntanom hi greyp an agguyna pay
tinamtaman di bungana ya honogonyu ta umanamut ta hiyay mangngal hinan bungan di
intanomna ti ini ya mapatoy hinan punggugubatanyu, ya omod un hay udumnan taguy
mangan hinan bungan di intanomna! 7 Wada ay goh di ni'hapit ay da'yuh ohah babai mu
agguyna pay inyahawa ya mahapul an umanamut ta ahawaona ti ini ya mapatoy hinan
punggugubatanyu, ya omod un hay udumnah linala'iy mihukat an mangiyahawah nan
babain ni'hapitanyu!

8 Ya innaynayun goh nan a'ap'apun di titindalun alyondah nan titindaluday, Wada ay
di mun'elob di balana an tuma'ot ya mahapul an umanamut ta adi matalam an mi'ta'ot
nan i'ibbana. 9 Ya wa ay ta nalpah di himmapitan nan ap'apun nan tindalu ya pot'onday
mun'ap'apuh mangipangpanguluh nan hinohhan himpampun an tindalu.

10 Ya wa ay ta magadyuh ayuh nan siudad an gubatonyu ya ihapitanyu nan tataguh dih
unda pohdon an iyulay ta adida mi'gubat. 11 Ya gulat ta abulutonda nan ibagayun dida ta
iyuyada ya imbughulda nan pantawda ta pahgopon da'yu ya pumbalinonyun amin nan
tataguh dih baalyu. 12 Mu gulat ta adi iyulay nan tatagun ne han siudad ta penhoddan
mi'gubat ya impali'ubyu didah nan tindalu. 13 At badangan da'yun Apo Dios ta abakonyu
dida, ya mahapul an pumpalangyun amin nan linala'in nen babluy ta mun'atoyda. 14 Mu
nan binabai, ya nan ung'ungungnga, ya nan bakada ya adiyu patayon, ya hamhamonyun
amin nan gina'uda ya nan udum an wah nan siudad ta bagiyu, ya mabalin an usalonyun
amin hanan nahamham ti idat Apo Dios hanan amin. 15 Ya hiyah ne atonyun amin hinan
siudad an nibataan hinan lutan wadan di punhituwanyuh awni.*

16 Mu henen hakuponyu an siudad an lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yu ya mahapul
an pumpatoyyun amin nan numpunhituh di. 17 Ya mahapul ahan an aminonyun ubahon
nan tatagun holag Heth, ya holag Amor, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya nan iCanaan,
ya nan iJebus. Ya atonyu ti hiyah ne immandal Apo Dios ay da'yu, 18 ya ta mi'id di
mangitudun da'yun mangat hinan agaga"ihaw an ato'atondan mundayaw hinan diosda
ti hiyay dumalat hi pumbaholanyun Apu tu'un hi Apo Dios.

19 Ya hay atonyuh nan siudad an gubatonyuh mabayag ta nangamung unyu dida abakon
ta hakuponyu ya adiyu longhon nan ayiw ta way bumungah ononyu, at adiyu goh longhon
nan ayiw hinan inalahan ti bo'on diday buhulyu! 20 Mu mabalin an longhonyu nan
udumnan ayiw an adi ma'an di bungana ta way iyammayuh pananiyuh nan siudad an
pi'gubatanyu ta nangamung unyu dida abakon."

---

† **19:21** Mat. 5:38. Bahaom goh nan footnote di Ex. 21:25.

* **20:15** Heten siudad ya adagwi, at bo'on nan iCanaan di numpunhituh di.

21

Nan Pumatoy an Adi Mipanuh

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya hiyah te atonyuh un gulat ta waday
ah'upanyuh pinatoydan tagu an inyuydah nan payawyuh nan lutan idat Apo Dios ay
da'yu an mi'id di nanginnilah namatoy ay hiya. 2 Umuy nan ap'apuyu ya nan huwis ta
lukudonday inadagwin an amin nan siudad an nunlene'woh hinan wadan di na'ah'upan
nan natoy. 3 Ya wa ay ta ma'innila nan siudad an nehegheggon hinan way natayan di tagu
ya nan ap'apun nen siudad di ummal hinan kilaw an bakan agguy nitamtamu ya agguy
negneg'od an pun'aladu. 4 Ya nan ap'apun ne han siudad goh di mangiyuy eden kilaw
an tennan bakah nan hadog an adi mabalin an matamuan an awadan di ginnaw an adi
matmatdu' di danumna ta hidiy pangipungandah nan bagang nen baka. 5 Ya mi'yuy goh
nan papadin holag Levi ti diday pento' Apo Dios ta itamuda nan tamuna, ya dinayawda
Hiya ta mipabagtuy ngadana, ya dida goh di mangipanuh hinan diklamu. 6 Ya an amin nan
a'ap'apuh nan siudad an nun'eheggon hinan lugal an na'ah'upan di odol nan tagun natoy
ya ihuanday ngamaydah nan tungul di baka an din inipungday bagangna eden luta. 7 Ya
ipa'inniladan alyonday, Bo'on da'miy namatoy eten tagu, ya mi'id tinnigmih namatoy ay
hiya. 8 At igohgohan ni' da'mi, Apo Dios, an holag Israel an din binaliwam an enekakmud
Egypt! At adim ipabahol ay da'mi nan natayan nen tagun mid nanginnilah namatoy. At
dumalat nan dalan nan animal ya ma'aliwan di baholyu.
9 At henen pangatanyuh nan pohdon Apo Dios ya adi mipabahol ay da'yu nan natayan
nen tagu.”

Hay Aat nan Binabain Nibalud hi Gubat

10 Ya inalin goh Moses di, “Ya hay umayanyun mi'gubat hinan buhulyu* ta pangabakon
da'yun Apo Dios ya awitonyu dida ta paddungnay unda balud. 11 Ya gulat ta waday
ma"aphod an babaih nan awitonyu ta amnawanyu ya mabalin an ahawaonyu. 12 Ya
iyanamutyuh abungyu ya unyu oltan di buu'na, ya linungtubanyuy u"ulungna, 13 ya
hukatanyun amin nan inlubungna† ta mihinah abungyu ta nguhuona nan o'ommodnah
himbulan. Ya malpah ay hene ya mabalin mahkay an ahawaonyu hiya. 14 Ya udum di
algaw ta mi'id di pamhodyun hiya ya mabalin an pakakonyu. Mu adiyu hiya ibilang hi
himbutyu ti binainyu hiyah nangelo'anyu.”

Hay Biyang nan Pangpangullun Imbaluy an Lala'i

15 Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han lala'i ya duway ahawana, ya pa'appohdonay
oha ya adina nan oha, ya danen ahawana ya linala'iy intungawda, mu nan imbaluy
den babain adina pohdon di nahhun an nitungaw at hiyay pangpangullu. 16 Ya hay
gutud di pangidatanah banoh nan imbabaluyna ya adina pumbalinon hi pangpangullu
nan otob an inyimbaluynah nan babain pohpohdona ta hiyay pangidatanah nan banoh
an midat hinan pangpangullu ti nan inyimbaluynah nan babain adina pohdon di ad
banoh hinan banoh di pangpangullu. 17 Ya mahapul an ibilangnah pangpangullu nan
imbaluynah nan ahawanan adina pohdon ti hiyay nahhun an nitungaw, at mahapul an
hiyay pangipabnohanah do'do"ol hinan gina'una. Ti henen lala'i ya hiyay nahhun an
imbaluynah a'ungana, at hiyay ad banoh hinan banoh di pangpangullu tuwali.”

Nan Adi Mangngol an Lala'in Imbaluy

18 Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han tagun waday imbaluynah lala'i ta adi matugun
ti hay pohpohdonay atona, ya adina donglon di itugun da amana ay inana, ya ta"on
hi unda gilaton ya adina damdama donglon di panugundan hiya, 19 at hay aton da
amana ay inana ya podnondan iyuy hinan a'ap'apun nen siudad an a'amungandan nen
babluy. 20 Ya alyondah nan a'ap'apun nen siudad di, Heten imbaluymin lala'i ya adi
matugun an hay pohpohdonay atona, ya adina pohdon an donglon nan itugunmin hiya
ti unna ingalngalawngaw di pihhun iyin'inum an ibudbutong. 21 At an amin nan linala'in
ni'babluyana ya diday mumpampa ta nangamung un matoy, at pogpogonyu nan umat
hinan tagu an nappuhiy pangatnan niddum ay da'yu. At awni ta donglon nan tatagun
holag Israel at tuma'otda.”

Nan Numbino'ob'on an Uldin

---

* **21:10** Nan buhulda ya bo'on nan iCanaan an wah nan neheggon ay dida ti nan tatagun numpunhituh nan adagwin babluy (Deut. 20:14-15). Ti an amin nan iCanaan ya ma'ahhapul an mapatoyda, mu nan buhul di Hudyun nalpuh adagwin babluy ya bo'on. † **21:13** Manu ay mahapul an oltanay buu'na, ya linungtubanay u"ulungna, ya hukatanan amin nan inlubungna ya ta ipa"elna nan atonan man'ug hinan dadan an ugalina ta middum hinan balbalu an nan ugalin di Hudyu.

22 Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han tagu ya numbahol, ya hay moltana ya unyu
patayon ta itayunyu hiyah nan ayiw. 23 Mu adi mahapul an lumanablabi nan odolnan
mitatayun, at henen algaw an natayana ya ilubu'yu ti nan tagun mitayun ya un matoy ya
inidutan Apo Dios.‡§ At hiyanan ilubu'yu ta adi pumuhi nan lutan idat Apo Dios ay da'yuh
banohyu.

22

1 Ya gulat ta waday tigonyuh limmayaw hi baka unu kalnilun nan i'ibbayun holag Israel
ya adiyu lauhan. Mu hay atonyu ya alanyu ta iyuyyuh nan ad bagi. 2 Mu gulat ta adagwi
nan nunhituwan nan ad bagi unu agguyyu inilay ad animal ya mabalin an iyanamutyuh
nunhituwanyu. Ya wa ay ta umali nan ad animal an mun'anap ya indatyu. 3 Ya umat hina
goh di atonyuh un way tigonyuh nan dongki, unu way datngonyuh lubung, unu malgom
hi gina'uh datngonyu unu aliwan nan i'ibbayun holag Israel.
4 Ya gulat ta waday tigonyuh nagah hinan dalan hi dongki unu bakan nan i'ibbayun
holag Israel ya adiyu lauhan ta badanganyu ta ipata'dogyu nan animal.
5 Ya nan binabai ya adi mabalin hi unda ilubung nan lubung di linala'i, ya umat goh
hinan linala'in adida ilubung nan lubung di binabai ti hi Apo Dios ya abohlana ahan di
tatagun mangat hi umat hina.*
6 Ya gulat ta way tigonyuh nan owon hi agaban nan hamutih nan ayiw unu nan luta ta
wada nan ommod nan hamuti an mangobob unu unna hina"oban nan buya an imbaluyna
ya adiyu pi'yala nan ommod di hamutih nan buyana. 7 At hay mabalin hi alanyu ya nan
buya, ya impalayawyu nan ommodna ta mid al'alin da'yu, ya matubayan ayu.
8 Ya mumpa'amma ayu ay hi abung an nundotal di atapna ya mahapul an ihamadyun
iyammay hawan hinan nunlene'woh hinan nundotal an atap ta adi da'yu pabaholon hi
un way magah, ya natoy.
9 Ya adiyu tamman hi nat'on an mihabal nan galden an nitamman nan greyp. Ti gulat
ta atonyu at nan bungan di greyp ya puhion nan bungan nan nat'on an nihabal.
10 Adiyu iyadwa nan bakah nan dongki an iyaladu.†
11 Ya adiyu ilubung nan agguy numpaddung di niyabol an linubid an umat hinan wool
ya linen.‡
12 Ya tayunanyuh nalulug an linubid nan opat an dugun nan migottap hinan lubungyu
ta mun'ayuyda.”§

Hay Maphod hi Aton an Mangelo' hi Babai

13 Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta way lala'ih mangahawah nan babai ta nalpah an
enelo'na ya alyonah mid pamhodnah nan inahawana, 14 ya nunlumuh pamahiwnah nan
babain alyonay, Heten babai ya inila' an waday nahhun an nangelo' ya un ha"in! 15 Ya nan
o'ommod nen babai ya alanda nan mangipattig an nan imbaluydan babai ya mi'id nahhun
an nangelo' ay hiya ta iyuyda ipattig hinan a'ap'apuh nan siudad an wah nan pantaw. 16 Ya
hi aman den babaiy mangalin diday, Inyabulut'u nan imbaluy'un babai ta ahawaon ten
lala'i, mu ad ugwan ya alyonay adina pohdon hiya. 17 Henen lala'i ya un nunlumuh nan
agguy immannung hi pamahiwnan ten imbaluy'un babai ti alyonay un waday nahhun hi
nangelo' ya unna ahawaon hiya. Mu tayay pangitigan an han imbaluy'un babai ya mid
nangelo' hi udum. Ya bene'lagda nan nadalaan an mumpaha' an annap hi nolo'andah
din hopap di nun'ahawaanda. 18 At ayagan nan a'ap'apuh nan siudad hene han lala'i ta
moltaonda 19 an hay atonda ya ipa'ukatday hinggahut hi palatan pihhu,* ya indatdah nan
ommod ne han babai ti hay namainanah nan babain holag di i'Israel. Ya munnonongdan
mun'ahawa tuwali, ya adi mabalin an ihiyan ne han lala'i ta nangamung un matoy.
20 Mu gulat ta immannung an waday nahhun an nangelo' hinan babai ya mi'id di
pangitigan an mid nangelo' 21 ya iyuydah nen babaih nan pantaw di abung amana ta
nan linala'in ni'babluyana ya pundotnaydah batu ta nangamung un matoy. Ti nunheglan
umipabain di inatnah nan tatagun holag Israel ti nan gunna ni'yelo'elo'an hinan linala'ih
din wadanah abung amana. At pogpogonyu nan umat hinan babain mangat hi nappuhin
niddum ay da'yu.

---

‡ **21:23** Gal. 3:13. § **21:23** Anaad ta umipabohol ay Apo Dios hi un lumanablabi nan odolna? Hay kulugon nan udumna ya ta ag'agay apogpogan di amoltaana ta adi hapihapiton nan tataguy aatnah mabayag. Mu mid mapto'.
* **22:5** Hay kulugon nan do'ol an evangelicals ya heten Uldin ya adina ipaway lubung an ma'alih unisex (unu numpaddung an mabalin hi lala'i ya babai). † **22:10** Agguy numpaddung di bi'ah ya a'ongol di baka ya dongki, at adida mumbagay. ‡ **22:11** Bahaom nan footnote di Lev. 19:19 ta innilaom di udumnan aat te. § **22:12** Hay dalat ten uldin ya nibaag hinan Num. 15:37-41. * **22:19** Hete ya nidugdugah di moltana an mid mapto' ya napidway balul di bunung.

22 Ya gulat ta waday lala'ih ma'ah'upan an mangelo' hinan babain waday ahawana ya
mahapul an mapatoydan duwa. At mahapul an pogpogonyu nan mangat hi nappuhin
holag Israel.
23 Gulat ta elo' han lala'iy tinnignah nan siudad an balahang an mi'id ah nangelo'
an waday niyaliyanah lala'i 24 ya hay atonyu ya iyuyyu didan duwah nan pantaw di
siudad, ya nundotnayyu ta nangamung unda matoy. Ya manu ay mapatoy henen babai
ti agguy pinumkaw an mangayag hi bumadang ay hiya an ta"on unna inila an do'ol di
mangngol. Ya manu ay mapatoy goh nan lala'i ti enelo'na nan babain waday niyaliyana.
At pogpogonyu nan umat hinan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu.
25 Ya gulat ta nan payaw di nannigan nan lala'ih nan balahang an waday niyaliyanah
lala'i, ya dempapna hiya, ya enelo'na ya hay ma'at ya ammunah nen lala'in nangelo'
di mipapatoy. 26 Mu mid ma'at hinan balahang ti mi'id numbaholanah dumalat hi
atayana ti heten na'at ya nipaddung hinan lala'in bimmungot hinan ohan ibbanan lala'i,
ya pinatoyna. 27 Ti hay nangah'upan nen lala'ih nan babai ya nan payaw an nibataan
hinan babluy, at ta"on un mumbugaw an mumpabadang ya mi'id ah mangngol hi umuy
bumadang ay hiya.
28 Ya gulat ta han lala'i, ya waday ah'upanah balahang an mi'id ah nangelo', ya
dempapna, ya enelo'na ta ma'ah'upanda, 29 ya henen lala'i ya ukatonay alun nen babaih
nabonglen palatah pihhu† ta idatnah nan ommod nen babai. Ya henen babai ya hiyay
ahawaon nen lala'i ti unna pinilit an enelo' hiya. At henen lala'i ya mahapul an adina
ahan ihiyan ta nangamung unda matoy.
30 Ya paniaw hi un way lala'in mangelo' hinan ahawan di ommodna ti bainonah amana."

23

Nan Milahhin an Tagun Apo Dios

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya han lala'in napnahan ya adi mabalin hi
middum an mi'yamung hinan pundayawan ay Apo Dios.*
2 Ya nan tatagun nilaglagah an ta"on nan miyapulu an holagda ya adida ahan
mi'yamung hinan pundayawan ay Apo Dios.
3 Ya adida ahan mi'yamung nan holag Ammon unu iMoab† hinan pundayawan ay Apo
Dios unu malgom hinan holagdah engganay miyapulun holag. 4 Ti manu ay ya un da'yu
agguy indatan hi inanyu ya ininumyuh din nange'wanyuh nan babluydah din nakakayud
Egypt.‡ Ya hay oha goh hi inatda ya linagbuandah Balaam an hina' Beor an nalpuh
nan siudad ad Pethor hidid Aram Naharaim ta idutan da'yu. 5 Mu ta"on un umat hinay
inatdan da'yu ya agguy damdama dengngol Apo Dios nan idut Balaam, ti hay inatna ya
numbalinona nan idut ta wagah ay da'yu ti ongol di pamhodnan da'yu.§ 6 Ya adiyu ipattig
di maphod ay dida unu adi ayu goh ahan mi'ligwan didah enggana.
7 Ya adiyu pahalon nan i'Edom ti tutulangyu dida.* Ya adiyu goh pahalon nan i'Egypt
ti ni'hitu ayuh nan babluydah din hopapna. 8 Ya mabalin an nan miyatlun holagday
middum an mi'yamung hinan pundayawan nan tatagun Apo Dios."

Hay Alenehan nan Kampun di Tindalu†

9 Ya inalin goh Moses di, "Ya wa ay ta mihina ayuh nan kampuyuh nan umuyyu
pi'gubatan hinan binuhulyu ya mahapul an elanyu ta adi ayu mumbahol. 10 Ya gulat
ta way ohah lala'i ta nolo' ya nun'enap an namaybayang hinan mahdom ya mahapul
an bumataan hinan nungkampuanda ta hidiy ihinhinana. 11 Ya wa ay ta mun'a'ahdom

† **22:29** Hete ya gagangayna an balul di bunung. * **23:1** Heten Uldin ya makulug an umipalungdayah nan nabahigan an linala'ih nan gutud di Old Testament. Mu linuman Apo Dios heten Uldin hinan gutud di New Testament ta mabalin an middum nan lala'in nabahigan an i'Ethiopia (Ac. 8:26-39), ya intulag Apo Dios ta maluman goh hinan gutud di Hinlibuy Tawon (Isa. 56:4-5), at umipa'amlong hene. † **23:3** Immannung an hi Boaz an Hudyu ya inahawanah Ruth an iMoab, at niddum ay hiyad Bethlehem (Ruth 1:4; 4:13). Mu hay kulugon nan do'ol an tataguh aat ten inat Boaz ya agguyda numbahol ti (1) agguy niddum nan holag Moab hinan lehtaan di tatagun mapaniaw hinan Hudyun mangahawa (Deut. 7:1-4), ya (2) mid mapto' ya agguy ni'yamung hi Ruth hinan Tuldan Abung eden niddumanan ahawana, ya (3) nan inyuldin Moses anu ya ma'at hinan *linala'in* iMoab an bo'on nan *binabain* iMoab, mu babaih Ruth (mu manghan di mangabulut eten number 3). ‡ **23:4** Num. 21:21-31; Deut. 2:26-30. § **23:5** Num. 22:1-24:25. * **23:7** Hi Esau ya ommod di i'Edom, ya duppel Jacob an ommod di Hudyu (Gen. 25:23-26). † **23:8** Mid ah verse hinan Biblian mangalih, "Cleanliness is next to godliness" (unu "Ta"on un nabagbagtuy anahamad di *pangulug* tu'u mu hay mehnod hi paddungnay netob ay hiya ya nan anahamad di *odol* tu'u") an ta"on un hiyah ne kulugon nan do'ol an tataguh nalpuwana, mu hatun verses ya umat hinay itududa damdama. (Hi John Wesley di ad nomnom eten nundengwan nalammung an hapit, ya intudo'nah din 1778 A.D. ad England.)

ya mahapul an mun'amoh ta mibilang hiyah maleneh, ya mabalin mahkay an humigup hinan nungkampuanah un ma'unug nan algaw.
12 Mahapul an waday ilahhinyuh ohay lugal an mibataan hinan nungkampuanyu ta
way gumalutanyu. 13 At an amin ayu ya waday bo"ah itata'inyun middum hinan odonyu,
ta wa ay ta umuy ayu gumalut ya nunlut'u' ayuh gumalutanyu, ya gabunanyu goh hi
un ayu malpah an gimmalut. 14 Ti mahapul an maleleneh nan kampuyu ti hi Apo Dios
ya wagwadah nan kampuyun mimiddum ta ibaliw da'yu, ta pangabakon da'yuh nan
pi'buhulanyu. At hiyanan mahapul an me'gonan nan nungkampuanyu ta mi'id tigon Apo
Dios hi lugit ta adi da'yu taynan."

Nan Numbino'ob'on an Uldin

15 Ya inalin goh Moses di, "Ya gulat ta waday himbut ta limmayaw hinan apuna
ta ihi'ugnan da'yu ya adiyu ibangngad hinan ad himbut ay hiya. 16 Ya abulutonyuy
pi'hituwanan da'yu an okod hiyah nan babluyyuh punhituwana, ya adiyu hiya paligli-
gaton.
17 Ya mahapul an mi'id ah lala'ih mumpabayad unu babaih mumputah nan holag Israel
ta pundayawdan Apo Dios. 18 Ya adiyu ahan iyuy hinan abung an pundayawan ay Apo
Dios nan pihhun nalpuh nan numputan babai ya nan bayad di lala'i an ay nalugit an ahu‡
ta hiyay idawatyuh nan inhapatayu ti hi Apo Dios ya adina ahan abuluton di umat hina.
19 Ya gulat ta way ipa'utangyuh pihhu, unu ma'an, unu malgom hinan ibbayun holag
Israel ya adi ayu mumpatakap. 20 Ya mabalin an mumpatakap ayuh nan bunag hi unda
umutang, mu adiyu patakap nan impa'utangyuh ibbayun holag Israel. Ya atonyu ay di
umat hitu at hi Apo Dios ya wagahanan amin nan ihabalyun ne han lutan hakuponyu ta
banohyu.
21 Ya gulat ta waday etbalyuh idatyun Apo Dios ya mahapul an adiyu ahan ahupon an
mangidat ti hay pohdon Apo Dios ya ipa'annungyu. At adiyu ay aton ya mabaholan ayu,
22 mu adi ayu mabaholan hi un mi'id etbalyuh idatyun Apo Dios. 23 Mu gulat ta waday
ninomnomyu at mahapul an ipa'annungyu ti da'yuy nangetbal.
24 Ya gulat ta e'wayuh nan way nuntamman di heneggonyuh greyp ya mabalin an
ummal ayuh nan bungana ya inanyu ta engganah un ayu mahengla, mu adi ayu ummal
hi iyanamutyu. 25 Ya gulat goh ta e'wayuh nan way natamman hi paguy ya mabalin an
mangultud ayu, mu adi ayu bumto'."

24

Nan Uldin hinan Pi'hiyanan ya Pumbentanan

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya gulat ta han lala'i ya inahawana han
babai, mu la'tot ya waday inah'upanah inat den babaih nappuhi, at ma'aan di pamhodnah
nan babai, at nan lala'i* ya iyammanay tudo' an mangibaag hi punhiyananda, ya indatnah
nan babai, ya impa'anamutnah nan ommodna.† 2 Ya gulat ta umanamut hi abungdah
den babai ta malhin goh hi nat'on an lala'i, 3 ya la'tot ya adi goh pohdon nen lala'ih den
babai ta pohdonan ihiyan, ya iyammana goh di tudo' hi mangibaag hi nunhiyananda, ya
indatnah nan babai, ya impa'anamutnah abung da amana. Ya gulat goh ta matoy nan
lala'in miyadwan ahawana, 4 ya din lala'in ahawanah hopapnan namakak ay hiya ya adi
mabalin hi unna bangngadon nan babai ta ahawaona goh ti henen babai ya adi maleneh.
Mu atona ay ya mumbahol, at nunheglan adi ahan pohdon Apo Dios di umat hinah nan
lutan idat Apo Dios ay da'yuh banohyu."

Nan Numbino'ob'on an Uldin

5 Ya inalin goh Moses di, "Ya gulat ta pa"alhin nan lala'i ya adi umuy mi'gubat unu adi goh
munhaad hinan way tamu ti hintawon di adina puntamuan ta un mihihinnah abungda
ta way atonan mangipa'amlong ay ahawana.
6 Ya adiyu iyagwol nan punggilingan di ohan taguh nan utangna ti gulat ta alanyu at
mi'id di punhapulanah pi'taguana.
7 Ya gulat ta na'ah'upan han ohan lala'in nangilayaw hinan ohah nan ibbanan holag
Israel ta inla'una unu inihbutna ya mahapul an patayonyuh nen immilayaw. At
pogpogonyu nan umat hinan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu.

---

‡ **23:18** Hay impaddung nan Hudyuh aat nan ahu ya umat hinan aat di babuy an umipabohol ay dida (Mat. 7:6; 15:26; Phil. 3:2; Rev. 22:15). Ya ta"on un nan iPhilistia ya imbilangda nan ahuh mid hulbinan animal (I Sam. 17:43). * **24:1** Hay ugalin di Hudyu ya anggay nan *linala'iy* ad biyang an mangihiyan hi ahawana, mu adi umat hinay aatnah nan Hentil ti wada goh di biyang nan *binabain* mangihiyan hi ahawana (Mk. 10:12). † **24:1** Mat. 5:31-32; 19:7.

8 Ya wa ay di dogohyuh palla'‡ ya ihamadyun unudon ta atonyun amin nan alyonyuh
nan holag Levi an papadih atonyu ti hiyah ne immandal'un dida, at hiyah ne unudonyu.
9 Nomnomonyu din inat Apo Dios ay Miriam hidin nalpuwanyud Egypt.§
10 Ya wa ay di logom hi ipa'utangyuh nan heneggonyu ya adi ayu humigup hinan
abungna an mangalah nan gina'unah pangiyagwolanyu. 11 At mihina ayuh nan gettaw
ta okod hiyan mangilahun an mangidat ay da'yu. 12 Ya gulat ta nawotwot nan umutang
ya nan ma'ugtul an megtap hi lubungnay pamatangna ya mahapul an adiyu pa'iyanon
hi abungyu ta engganah mabiggat. 13 Ti mahapul an ibangngadyuh nan mapuyaw ta way
usalonan molo' eden mahdom, at mawagahan ayu. At hay panigaw Apo Dios hinan inatyu
ya nahamad.
14 Ya adiyu ukuhan an idat di bino'lan nan nawotwot an pamo'laonyu an ta"on un
ibbayun holag Israel unu nan bunag an ni'hituh nan ohan munisipyuh nan babluyyu. 15 Ya
heden algaw hinan mapuyaw di pangidatanyuh bino'lan nan nuntamun ne han algaw,
ya bo'on hay mabiggat ti nawotwotda, at mahapulda nan pihhu. Ya gulat ta adiyu idat di
bino'lana at mumpahmo' an mangihudhudol ay Apo Dios, at mabaholan ayu.
16 Ya adiyu patayon hi amanah un nan imbaluynay pimmatoy. Ya adiyu goh patayon nan
imbaluynah un hi amanay pimmatoy ti nan tagun pimmatoy di hiyay mipapatoy goh.*
17 Ya adiyu goh pikuwon nan panumalyayuh nan bunag ya nan nguhu. Ya adiyu alan
di gina'un nan umu'utun hi pangiyagwolanyuh nan utangna. 18 Ti nomnomonyuy aat di
abaalyud Egypt an hi Apo Dios ya hemmo' da'yu, at enekak da'yu, at hiyaat un'u imandal
hatun itugun ta hiyay atonyu.
19 Ya gulat ta mumboto' ayu ta waday iniwanganyuh paguy ya mahapul an adiyu
bangngadon ta alan nan bunag, unu nan nguhu, unu nan umu'utun an babai ta way
aton Apo Dios an mungwagah an amin hinan ihabalyu ya an amin nan itamuyu. 20 Ya
wa ay ta nalpah an pinugahyu nan bungan di olibo ya mahapul an adiyu bangngadon
nan na'angang an al'alegahhaw ta way alan nan bunag, ya nan nguhu, ya nan umu'utun
an babai. 21 Ya umat goh hinan greypyu an wa ay ta pinugahyu nan bungada ya adiyu
bangngadon nan na'angang an al'alegahhaw ta way alan nan bunag, ya nan nguhu, ya
nan umu'utun an babai. 22 Ti nomnomonyu an da'yu ya baal ayu goh hidin hopapnad
Egypt, at hiyaat un'u imandal hatu ta hiyay atonyu.

25

1 Ya gulat ta waday duwah linala'in mundiklammuan ya umuydah nan huwis ta nan
huwis di mangipanuh hinan diklamuda. Ya nipanuh ay ta na'innila nan agguy numbahol
ya gilatonyu nan numbahol. 2 Ya gulat ta hay pangilatyu ya un mahuplit at nan huwis ya
punlu'bubona hiyah nan hinagangna ya unna pahuplit. Ya tigonday aat nan baholna ta
hiyay uyap di mihaplat ay hiya. 3 Ya adi mahulukan hi napat nan mihuplit.* Ti gulat ta
ma'udman nan napat at mabainan henen mahuplit hinan tatagun mamannig ay hiya.
4 Ya mahapul an adiyu hu'luban nan timid di bakah un mun'elek hi paguy."†

Hay Ma'at hinan Natoy an Agin nan Lala'i

5 Ya inalin goh Moses di, "Ya gulat ta han nunhin'agi ya nunhitudah nan ohan abung,
ya natoy di oha an mi'id di holagdah nan babain ahawana, ya nan nabalun babai ya adi
mabalin an mumbentan hinan udumnan lala'i an agguy nigamit ay didan hina"ama. At
nan lala'in agin nen natoy di hiyay mabalin hi mangahawah nan nabalu, ya enelo'na ta
hiyay manginaynayun an ad ahawah nan ahawan agina. 6 Ya wa ay ta munholagda ya nan
pangpangullun lala'in imbaluyda ya mibilang an nan natoy di ad imbaluy ta adi ma'ubah
di ngadanah nan holag Israel.‡

7 Mu gulat ta adi pohdon nan lala'in agin nan natoy an ahawaon henen babai§ ya
mahapul an umuy henen babaih nan a'ap'apuh nan siudad ta alyonay, Nan agin den
natoy an ahawa' ya adina pohdon an minaynayun di ngadan nan agina ti adina pohdon
an aton ay ha"in nan aton agina an ahawa'! 8 At nan a'ap'apu ya ipa'ayagda nan lala'i ta
mi'hapitdan hiya, ya gulat ta adina damdama pohdon an ahawaon henen babai 9 at umuy
henen babain ahawan agina ta meheggon hinan hinagang nan a'ap'apu ta luh'uponay
ohah hapatus nen lala'i, ya tinukpaanay angah nan lala'i, ya inalinay, Umat hituy ma'at

---

‡ **24:8** Hay itudun ten hapit an palla' ya hiyana nan malgom an dogoh di up'up an bo'on palla' ya anggay. § **24:9** Num. 12:10. * **24:16** II Ki. 14:6; II Chron. 25:4. * **25:3** Ya gapu ta tuma'ot nan Hudyun adi mangunud eten Uldin ti ini ya mabaholanda at un tulumpulu ta han hiyam an haplat di inabulutda (II Cor. 11:24). † **25:4** I Cor. 9:9-10; I Tim. 5:18. ‡ **25:6** Mat. 22:24. Nan duwan na'atan ten ugali ya nibaag hinan Gen. 38:1-7, 11-30 ya Ruth 4:1-4, 7-22. § **25:7** Nan duwan na'atan ten adina pamhodan an mangahawa ya nibaag hinan Gen. 38:8-10 ya Ruth 4:5-6.

eten lala'in adi mamhod an mangituluy hi hanat agina! 10 At hay holagna ya mundongol
hinan holag Israel an miyangadan ta dana' Naluh'ub di Hapatusna."*

Nan Udumnan Uldin

11 Ya inalin goh Moses di, "Ya gulat ta waday duwah linala'i an mumpattoy, ya nan
ahawan di oha ya umuy ta badangana nan ahawanah nan pi'pattayana ta guyudona nan
inyatagun nan pi'pattayana 12 ya mahapul an adiyu igohgohan nan babai, at putulanyu
nan ngamayna.†
13 Ya adi ayu munkuluk hinan pungkiluanyu an mepto' hi umu'uddum ya adih
umu'uddum. 14 Ya mahapul an adiyu duwa"on di panupayuh mihinah abungyu an mepto'
di oha, ya adi oha. 15 Ya hay maphod ya nan nahamad an pungkiluan ya punhupa di
wadan da'yu. Ti atonyu ay di umat hina ya dumu'du"oy di pi'taguanyuh nan babluy an
idat Apo Dios ay da'yu. 16 Ti hi Apu tu'un hi Apo Dios ya abohlana nan tatagun mangat
hinan mungkudang hinan lukudona."

Mitugun di Aton an Mamatoy hinan Holag Amalek

17 Ya inalin goh Moses di, "Nomnomonyu din inat nan holag Amalek ay da'yuh din
nalpuwanyud Egypt. 18 Ti hidin nanamuwandan da'yuh na"ab'ablayanyu an mangluy
ayu ya ginubat da'yu, at numpatoydan amin din angunuh an mangun'unud ay da'yu ti
dumalat di aid di ta'otdan Apo Dios.‡ 19 At hi awni ta pangabakon da'yun Apo Dios hi an
amin hinan binuhulyun nunhituh nan nunlene'woh hinan lutan idat Apo Dios ta banohyu
ya ubahonyuh tun lutan amin nan way panginomnomanyuh nan holag Amalek. At adiyu
ahan aliwan an aton."

26

Nan Mabto' an Me'nong

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya hi awni ta atamanyu nan lutan idat Apo
Dios ay da'yuh banohyu ta punhituwanyu, ya nihina ayuh di, 2 ya alanyu nan mun'ahhun
an bungan nan ihabalyuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu, ya inittuyuh nan bahkit,
ya inyuyyuh nan lugal an pento' Apo Dios an pundayawanyun Hiya. 3 Ya umuy ayuh
nan padin ad poto' an muntamun nen algaw, ya inaliyun hiyay, Ad ugwan an algaw ya
ipa'innila' ay Apo Dios an wah tua' an munhituh nan lutan din intulagnah din a'apumih
idatnan da'mi!
4 Ya alan nan padi nan bahkit an ino'odnanyun nittuwan nan inhabalyu, ya inhinanah
nan hinagang nan pun'onngan ay Apo Dios. 5 Ya nalpah ay ya humapit ayuh nan wadan
Apo Dios an alyonyuy, Ha"in di ohan holag di i'Aram an hi ama* ya un hay munle'le'od ti
mi'id nunhituwana, at nitnud hinan immuy ad Egypt, ya ni'hitudah di, mu unda itang, mu
ad ugwan ya dimmo'olda, ya ma'abbi'ahda an himpamabluy. 6 Mu un da'mi inabohlan
hinan i'Egypt, at nunligligaton da'mi ti nuntamuon da'mi an umat amih himbut. 7 At
numpahmo' amin numpabadang ay He"a, Apo Dios an din Dios di ommodmi, ya
dengngolmuy numpahmo'anmi, ya tinnigmuy hinoltapmi, ya nan nangipaligligatandan
da'mih nan nuntamuanmi. 8 At enekak da'min He"ad Egypt an dumalat nan nidugah an
abalinam ya bi'ahmu, ya nan inatmun atata'ot, ya nan impattigmun adi olog di tagun
mangat, ya umipanoh'a. 9 Ya ten inyali da'mih tu, ya indatmuh ten lutan malumong, ya
ma"almuy mihabal, at do'ol di ma'an. 10 At hiyaat unna' immali ta iyali' nan nahhun an
na'alah nan bungan di intanom'uh nan lutan indatmu, Apo Dios, ay ha"in!
At nan bahkit ya mipatang hinan way hinagang di wadan Apo Dios, ya nundayaw ayun
Hiya. 11 Ya edenolyun amin nan mun'aphod an indat Apo Dios ay da'yu, ya mi'yamlong ay
da'yu nan pamilyayu, ya nan holag Levi, ya nan bunag an ni'hitun da'yuh nan babluyyu.
12 Ya nan mun'iyatlun tawon ya hiyah ne pangamunganyuh nan mun'iyapuluh nan
inhabalyu an hiyah ne midat hinan holag Levi, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun
an babai ta waday mun'olog hi onondah nan pi'hituwandan da'yuh nan babluyyu. 13 Ya
alyonyuh nan hinagang Apo Dios di, Inyali' an amin nan me'gonan an midat ay He"a an
inamung'u, ya nun'idat'uh an amin hinan holag Levi, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan
umu'utun ti hiyah ne immandalmun ha"in hi ato'. Ya agguy'u imbahhaw nan intugunmu,
at agguy'u inaliwan ti inat'u. 14 Ya agguy'u ahan inan an ta"on un hidin nunlungdayaa', ya

---

* **25:10** Immannung an ababain hi un umanamut henen lala'ih un oh'ohhay nahapatusan hi hu'ina, ya adi goh ahan maphod hi dumalanana. † **25:12** Anaad ta nidugah ahan di moltan nen babai? Manu ay nin ti dinapanay mangipattig hi ni'tulagan Apo Dios hinan Hudyu an nan kugit, at paddungnay agguyna ene'gonan. ‡ **25:18** Ex. 17:8-16. * **26:5** Unu hi Jacob. Manu ay hiya anuy *i'Aram* an bo'on iCanaan ti ad Aram di nuntamuanah ba'inti an tawon (Gen. 31:41), ya nan duwan hin'agi an a'ahawana an da Leah ay Rachel ya i'Aramda goh ti hidiy nitungawanda (Gen. 28:5; 29:16).

mi'id ah innal'u ta imbadangmih nan adi maleneh an ma'at, ya mi'id ah innal'uh indat'u ta nibadang hinan natoy. Inunud'un amin nan inalim ay ha"in, Apo Dios, ya inat'un amin nan immandalmuh ato' hinan mun'iyapulun mibadang. 15 At uhdungan ni' da'mih nan wadam an na'abbagbagtud abuniyan, ya wagahan ni' da'min nan tatagum an holag Israel ya nan lutan indatmun da'mi an din intulagmuh din a'apumi an nan lutan malumong an ma"almuy mihabal ya do'ol di ma'an."

Hay Pangunudan hinan Uldin Apo Dios

16 Ya inalin goh Moses di, "Ad ugwan an algaw ya immandal Apo Dios an mahapul an unudonyun amin nan Uldina. Ta ihamadyun mangunud an Hiya ahan di nonomnomonyuh nan nitaguanyu. 17 Ya ad ugwan an algaw ya ihamadyun mangali an hi Apo Dios di Diosyu, at iyunnudyuh nan pangatna, ya unudonyun amin nan Uldina, ya atonyun amin nan alyona. 18 Ya ad ugwan an algaw ya inabulut da'yun Apo Dios ta da'yuy inlahhinah tataguna ta da'yuy umat hinan na'angnginan mapla'an an hiyah ne intulagnan da'yu. At tinugun da'yu ta unudonyun amin nan Uldina. 19 At pumbalinon da'yuh nabagbagtu ya un nan udumnan tataguh nan abablubabluy an limmuna ta ma'al'ali ayu, ya ipabagtu da'yu, at da'yu nan me'gonan an tatagun Apo Dios ti hiyah ne intulagna."

27

Mitudo' nan Uldin Apo Dios hinan Ikab an Batu

1 Ya tinugun Moses ya nan a'ap'apun nan holag Israel nan tatagun inaliday,* "Unudonyun amin nan Uldin an itugun'un da'yud ugwan an algaw. 2 Ya heden algaw an bumad'anganyuh nan Wangwang an Jordan hinan ayanyuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu ya amungonyu nan do'ol an o"ongol an batu, ya tinu'utu'unyu ta ay allup, ya linitayuh uklit.† 3 Ya intudo'yuh nan tu'yapna an amin hatun Uldin hi un ayu bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta umuy ayuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu an nan lutan malumong ya ma"almuy mihabal, at do'ol di ma'an ti hiyah ne din intulag Apo Dios an Dios din a'apu tu'u. 4 Ya wa ay ta binad'angyu nan Wangwang an Jordan ya hidih nan Duntug an Ebal di pangiyallupanyuh din do'ol an batu, ya linitayuh uklit ta malita ti hiyah ne din immandal'un da'yud ugwan an algaw. 5 Ya mun'amma ayuh dih pun'onnganyun Apo Dios. Mu hay batuy iyammayu, ya bo'on baliyang di pangohwelyu. 6 Ya mahapul an na'imul nan batu an adi matumtumpi'an di miyammah nan pun'onnganyun Apo Dios. Ya hidiy pange'nonganyuh nan Onong an Moghob ta me'nong ay Apo Dios. 7 Ya mun'onong ayuh Onong di Pi'lenggopan, ya inanyuh di, ya mun'amlong ayuh nan way hinagang Apo Dios an Apu tu'u. 8 Ya hinan tu'yap di batu ya ephodyun ehelhel an itudo' an amin nan niyuldin."

9 Ya hi Moses ya nan papadin holag Levi ya inalida goh hinan holag Israel di,‡ "Da'yun amin an holag Israel ya ihamadyun mangngol! Ad ugwan an algaw ya numbalin ayu mahkay hi tatagun Apo Dios. 10 At donglonyu nan hapiton Apo Dios, ya inatyun amin nan intugunan da'yud ugwan an algaw."

Idut Hinan Mundu'ug An Umunud

11 Ya henen algaw goh ya binagan Moses nan tatagun holag Israel an inalinay,§ 12 "Wa ay ta binad'angyu nan Wangwang an Jordan ya hiyatuy ahimpahimpangapun tuma'dog hinan Duntug an Gerizim an nan holag Simeon, ya nan holag Levi, ya nan holag Judah, ya nan holag Issachar, ya nan holag Joseph, ya nan holag Benjamin ta diday mungwagah hinan tatagu. 13 Ya hiyatuy mehnod an himpangapun tuma'dog hinan Duntug an Ebal an nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan holag Asher, ya nan holag Zebulun, ya nan holag Dan, ya nan holag Naphtali ta diday mangidut hinan udumnan tatagu. 14 Ya imbugaw nan holag Levi an mangalih nan holag Israel hi:*

15 Ma'idutan nan tagun mun'ammah bulul an ayiw unu munhibug hi bulul an inhinadah
nan nili"ud an lugal ta hidiy pundayawanda ti abohlan ahan Apo Dios nan
mangiyammah umat hina! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!†)

16 Ya ma'idutan nan mamahal ay amana ya hi inana! (Ya tabolon an amin nan tatagun
alyonday, Amen!)

---

* **27:1** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun mensahen Moses, ya hiyah te di te"an di miyatlun mensahena (Deut. 27:1-8). † **27:2** Na'ah'upan ad Israel nan do'ol an aat ten kalahin di batu an ay tu'ud an waday nihelhel, ya nan udumna ya nahuluk hi 2.4 an mitlus di inata'nangda. ‡ **27:9** Hiyah te ya te"an di miyapat an mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 27:9-10). § **27:11** Hiyah te ya te"an di miyaleman mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 27:11-28:68). * **27:14** Bahaom nan Josh. 8:30-35 ta innilaom di nipa'annungan ten mandal Apo Dios. † **27:15** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan*, unu *olom man ya ma'at*.

17 Ya ma'idutan nan tagun mangipahlig hinan igad di lutan nan denellohna! (Ya tabolon
an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
18 Ya ma'idutan nan tagun mangituduh nibahhaw hi owon nan nabulaw! (Ya tabolon an
amin nan tatagun alyonday, Amen!)
19 Ya ma'idutan nan tagun mamikuh nan immannung an inlitung di huwis an ma'at hinan
bunag, ya nguhu, ya umu'utun an babai! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday,
Amen!)
20 Ya ma'idutan nan tagun mangelo' hi ahawan amana ti binainah amana! (Ya tabolon an
amin nan tatagun alyonday, Amen!)
21 Ya ma'idutan nan tagun mangundul hinan malgom an animal! (Ya tabolon an amin nan
tatagun alyonday, Amen!)
22 Ya ma'idutan nan lala'in mangelo' hinan aginan babai unu nan agina an benentan
amana unu hi inana! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
23 Ya ma'idutan nan lala'in mangelo' hinan babain ommod di ahawana! (Ya tabolon an
amin nan tatagun alyonday, Amen!)
24 Ya ma'idutan nan tagun mangili"ud an mamatoy hinan heneggona! (Ya tabolon an amin
nan tatagun alyonday, Amen!)
25 Ya ma'idutan nan tagun mamhod an malagbuan ta patayona nan mid baholna! (Ya
tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
26 Ya ma'idutan nan tagun adi mangabulut hinan inyuldin Apo Dios, hiyanan adina aton!‡
(Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)"

28

Hay Awagahan nan Un'unnud

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya gulat ta donglonyu nan hapiton Apo
Dios ya ihamadyu an mangunud hi an amin an Uldina an hiyah ne din indat'un da'yud
ugwan an algaw at ipabagtu' da'yu ya un nan ahimpahimpamabluy hitun luta. 2 Ya hi Apo
Dios ay di unudonyu at an amin hatun wagah ya idatnan da'yuh munnononnong:
3 Ya wagahan da'yuh nan numbabluyanyu ya nan wadanyuh nan payawyu.
4 Ya wagahan da'yu ta dumo'ol di holagyu, ya dumo'ol di bungan nan ihabalyu, ya dumo'ol
goh di holag nan bakayu ya kalniluyu.
5 Ya wagahan goh Apo Dios nan ili'yu ya nan nihaang an ononyu.
6 Ya wagahan goh Apo Dios an amin nan umayanyu ya nan umanamutanyu.
7 Ya badangan da'yun Apo Dios, at abakonyu nan mangubat ay da'yu. Ya un ohay
pange'wandah umaliandan mangubat ay da'yu, mu unat goh tuma'otda at malgom di
dalan hi pange'wandah nan lumayawanda an paddungnay pituy dalan hi pange'wanda.
8 Ya munnononnong di wagah Apo Dios hinan alangyu ya an amin di itamuyu. At
wagahan da'yuh ihinanyun ne han lutan ipabnoh Apo Dios ay da'yu.
9 Ya gulat ta unudonyu nan Uldin Apo Dios ta iyunnudyuh nan pangatna at da'yuy
ilahhinah me'gonan hi tataguna ti hiyah ne din intulagna. 10 Ya tigon an amin nan tataguh
tun luta an da'yuy ma'alih tatagun Apo Dios, at tuma'otdan da'yu. 11 Ya do'lon Apo Dios di
wagahnan da'yu, at dumo'ol di holagyu, ya dumo'ol di a'animalyu, ya dumo'ol di bungan
nan ihabalyuh nan luta an hiyah ne din intulag Apo Dios hidin a'apuyuh ipabnohnan
da'yu.
12 Ya da'yuy pangidatan Apo Dios hinan do'ol an inadangyana, at ipa'udanad dayah
nan panapulanyu, ya wagahanan amin di ihabalyu, at da'yuy umutangan nan do'ol an
babluy ta bo'on da'yuy umutang. 13 Ya pumbalinon da'yun Apo Dios hi mun'ap'apuh
nan abablubabluy, ya ta bo'on da'yuy umunud ay dida. Ya da'yuy nabagbagtu ta bo'on
da'yuy na'ampah unyu ihamad an donglon ya unudon an amin nan inyuldina an itudu'
ay da'yud ugwan an algaw. 14 Ya adiyu ahan ibahhaw an mangunud an ta"on ah oha ay
daten intugun'un da'yud ugwan an algaw, ya adi ayu munduwaduwa, ya adiyu dayawon
nan udumnan dios ta hi Apo Dios di dayawonyu."

Hay Idut hinan Adi Mangunud

15 Ya inalin goh Moses di, "Mu gulat ta adiyu unudon nan alyon Apo Dios, ya adiyu
ihamad an aton an amin nan Uldina ya nan Uldin an intudu' ay da'yud ugwan an algaw
at an amin daten idut ya umalin da'yu ta ma'ameh ayu:
16 At ma'idutan nan babluy an wadanyu ya nan payawyu.
17 Ya ma'idutan nan bahkityu ta mi'id mittuh ma'an, ya mi'id mittuh nan iyammayun
tinapay.

‡ **27:26** Gal. 3:10.

18 Ya ma'idutan nan punholaganyu ta un matpong di holagyu, ya umat goh hinan
ihabalyuh nan lutayu, ya nan kalnilu, ya nan bakayu.
19 Ya ma'idutan an amin di umayanyu ya nan umanamutanyu.
20 Ya dumalat nan nappuhin ato'atonyu ya din'ugyuh Apo Dios, at idutan da'yu, ya
ipata'ot da'yu, ya mid hulbin an amin nan itamuyu ta nangamung un ayu munnaud an
ma'ubah. 21 Ya ipa'alinay dogoh ta mumpundogoh ayun amin ta nangamung un ayu
mun'atoy ta mi'id ah ohah ma'angang ay da'yuh nan lutan umayanyu ta hakuponyu.
22 Ya pundoghon da'yun Apo Dios hinan dogoh an mun'inulay an mangubah ay da'yu,
at lumahuy odolyu, ya bumlal. Ya nunheglay lahun di potang, ya nidugah di ugaw, ya
mabegehan ya matiyaw di ihabalyu, at daten dogoh di ay ihunay mamdug ay da'yu.
23 Ya pumbalinona an ay gumo' ad daya, at hiyanan mi'id ah udan, at umulhi nan
lutan gopa'onyu an ay gambang. 24 Ya pumbalinona nan udan ta ay panag ya hupu', ya
mun'agah ay da'yu ta nangamung un ayu ma'amin an mun'a'ubah.
25 Ya ipa'abak da'yuh nan binuhulyuh unyu umuy gubaton dida. Ya un ohay dalan
hi buhu'anyu an mangubat ay dida, mu ipata'ot da'yu, at malgom di pange'wanyuh nan
paddungnay pitun dalan. Ya hanan ma'ma'at ay da'yu ya hiyay dumalat hi tuma'tan nan
tataguh tun luta. 26 Ti nan odolyun mun'atoy ya pun'a'an nan hamuti ya nan a'animal hi
inalahan, ya mi'id ah umuy an mangabul ay dida. 27 Ya lumuwon Apo Dios di poghayun
umat hidin poghan nan i'Egypt,* ya ma'almuranas ayu, ya magulid ayu, ya maloghapan
ayu, at adi umadaog daten dogohyu. 28 Ya pun'angawon da'yu, ya bulawon da'yu, ya
matmata'ot ayu, 29 ya ta"on un nuntonga nan algaw ya mun'ap'apu'ap ayuh nan tamuyun
umat hinan nabulaw an umapu'apu'ap ti mid tigonah owona, at hiyanan mi'id ahan
di pumhodan di itamuanyu. Ya un da'yu layalayahan ya abohlan, ya mun'a'akawday
gina'uyu, mu mi'id ah mamadang ay da'yu.
30 Ya mi'tulag ayuh nan ohan babai ta ahawaonyu, mu nob'on an lala'iy mangelo' ay
hiya. Ya mun'amma ayuh abung, mu bo'on da'yuy munhitu. Ya muntanom ayuh greyp,
mu adiyu tamtaman di bungana. 31 Ya ta"on unyu titiggon di apaltian nan bakayu mu
adiyu ahan tamtaman an ihday lamohna. Ya titiggonyun pun'ilayawday dongkiyu, ya
adida ibangngad. Ya ta"on un pun'alan nan binuhulyu nan kalniluyu ya mi'id umalin
mamadang ay da'yu. 32 Ya ta"on unyu titiggon nan imbabaluyyun linala'i ya binabai ya
alan nan nat'on an tatagu ta iyuydah babluyda ta pumbalinonda didah himbut unu bunag.
Ya abigabigat ya mamablay ayun mamannod hi umanamutan nan imbabaluyyu, mu mi'id
ah abalinanyun mangiyanamut. 33 Ya an amin nan bungan di nitanom hi lutayu ya nan
nat'on an tatagun agguyyu in'innilay mangitanud. Ya layalayahan ya abohlan da'yu. 34 Ya
titiggonyun ato'atondan da'yuy dumalat an mangipabungot ay da'yu. 35 Ya lumuwon
Apo Dios di poghah nan lulugyu, ya henen pogha ya adi umadaog an un at dumala'da
ta nangamung un malipuh an amin di odolyun mete"ah uluyu ta engganay dapanyu.
36 Ya hi Apo Dios di mamakak ay da'yu ya nan aliyun mumpapto' ay da'yu ta iyuy da'yuh
nan babluy an agguyyu tintinnig an ta"on nan o'ommodyu ya agguyda goh tintinnig. Ya
hidiy pundayawanyuh nan nat'on an dios an hay ayiw ya batuy niyamma. 37 Ya unat goh
tigon da'yuh nan tataguh nan babluy an pangiyayan Apo Dios ay da'yu ya manoh'adah
nan ma'at ay da'yu, at ulgu'ulgudon da'yu an pahapahalon.
38 Ya ta"on un ayu mun'oho' hi do'ol mu un itang di ma'alayuh bungana ti aminon
nan dudun an pun'a'an. 39 Ya muntanom ayuh greyp, ya hinalimunanyu, mu mi'id di
bunganah pugahonyu ta way iyammayuh bayah hi inumonyu ti pun'a'an nan begeh. 40 Ya
malgom di humangawan nan ayiw an oliboh nan lutayu, mu mi'id di alanyuh bungana ta
iyammayuh lana ti un nonongan nun'agah di bungada. 41 Ya waday holagyuh linala'i ya
binabai, mu adida mihihinnan da'yu ti iyuy nan buhulyuh nan babluyda ta ayda balud.
42 Ya an amin nan ayiwyu ya nan way bungada ya pun'a'an nan dudun.
43 Ya nan bunag an ni'hituh nan lutayu ya gun pumhod di itamuanda, at nabagbagtuda
ya un da'yu ti gun pumuhi nan itaguanyu. 44 Ya diday way pihhunah mumpa'utang ay
da'yu, mu da'yu ya mi'id di ipa'utangyun dida, at diday mumpapto' ta da'yuy umunud.
45 At an amin hatun idut ya umalin da'yu. Ya paddungnay pudugon da'yu ta nangamung
un ayu ma'ubah ti nan agguyyu nangunudan ay Apo Dios ya nan agguyyu nangunudan hi
an amin hidin Uldinan immandalnan da'yu. 46 Ya hanan ma'at ay da'yu ya nan holagyuh
enggana ya panginomnomanyuh mamadan ay da'yu, at nan tatagu ya manoh'adah nan
ma'ma'at ay da'yu. 47 Ti do'ol di wagah Apo Dios ay da'yu, mu adi ayu ahan umamlong an
mundayaw ay Apo Dios. 48 At hay ma'at ay da'yu ya mumbalin ayuh baal nan binuhulyu
an honogon Apo Dios hi mangubat ay da'yu. At holtaponyuy hinaangyu, ya ma'uwaw

* **28:27** Ex. 9:9. Bahaom nan footnote di Ex. 9:10.

ayu, ya mi'id di am'amungit hi pangngalanyuh mahapulyu. Ya pun'iyammanay gumo' an
mibahangal hi bagangyu ta nangamung un da'yu aminon an pumpatoy.

49 Hi Apo Dios ya honogona han mangubat ay da'yu an malpuh nan adagwin babluy
an nab'on di hapitda an adiyu ma'awatan.† Ya umatdah nan agila an ma'abbi'ah an
tumayap, at un himbumagga ya inabak da'yu. 50 Ya daten himpangili ya mi'id ahan
ah ta'tanda, ya mid gohgohdah nan ung'ungungnga, ya mid homo'dah nan nun'ala'ay.
51 Ya aminonday a'animalyun pun'ihda, ya pun'a'andan amin di ihabalyu, at matoy ayuh
hinaangyu. Ya mi'id ah ang'angondah nan paguyyu, ya bayahyu, ya mantikan di oliboyu,
ya nan a'animalyu, unu kalniluyu ta nangamung un ayu matoy. 52 Ya li'ubondan amin
nan siudad an indat Apo Dios ay da'yu, ya hogponda ta nangamung unda puntu"in nan
atata'nang an binattun alad an ehdolyuh mananin da'yu.

53 Ya heden punli'uban nan binuhulyuh nan siudadyu ya madnoy di ah'omanyu, at mali-
gatan ayu, at ononyu nan linala'i ya binabain holagyun indat Apo Dios ay da'yu ti nidugah
di hinaangyu.‡ 54 Ya ta"on nan lala'in nidugdugah di homo'na ya ama'ma'ullaynah nan
tatagu ya elebahanay agina an lala'i, unu nan ahawana an pa'appohpohdona, unu nan
imbabaluynan inangangnan matagu. 55 Ti adina idatan didah nan paltionan imbaluyna
ti ini ya mapuhan, at mi'id idatnan didah nan lamoh di imbaluyna an onona ta me"anda
ti tuma'ot an mapuhan hi ononah nan aho'omanyuh punli'uban nan buhulyun da'yu, at
punligligaton da'yuh nan babluyyu. 56 Ya ta"on nan babain nidugdugah di homo'na ya
ama'ma'ullaynah nan tatagu ti tuma'ot an dumalan ti ini ya mahuhupu' di dapana ya
ukuhanan idatan hi lakayna ya nan imbabaluynan linala'i ya binabaih 57 baladyan nalpuh
putuna, ya ta"on un goh nan pa'ittungawna ti ili"udnan mangan ti mi'id ahan ah ma'an
hidi ti maho'om ayuh nan nunli'uban nan binuhulyun da'yun mangipaligligat ay dayuh
nan babluyyu.

58 Ya gulat ta adiyu ihamad an unudon an amin nan itudun di Uldin Apo Dios an nitudo'
eten liblu ya adiyu goh e'gonan heten nabagbagtu ya mata'tan an ngadan *Apo Dios an*
Ap'apu§ 59 at nunheglan atata'ot di idat Apo Dios ay da'yu ya nan holagyu ti adi ahan
umad'adaog. 60 Ya ipa'alina goh ay da'yu din atata'ot an dogoh hi ad Egypt,* ya adi ayu
umad'adaog. 61 Ya ipa'alin goh Apo Dios ay da'yu nan numbino'ob'on an dogoh an agguy
niddum an nitudo' eten liblun nitud'an di Uldin ta nangamung un ayu ma'ubah. 62 Ya
ta"on un ayu do'ol ahan an umat ayuh nan ado'ol di bittuan ad daya mu nahnot ayun
ma'angang ti dumalat nan adiyu pangunudan hinan Hapit Apo Dios. 63 At hi Apo Dios
ya mun'am'amlong hi nangipapto'anan da'yu ta pinumhod ayu, at dumo'ol di uyapyu.
Ya umat goh hinay amlongnan mama"in da'yu ta mi'id hulbiyu ti dumalat nan adiyu
pangunudan hinan Uldina, at pakakon da'yu enen lutan umuyyu hakupon.

64 Ya pun'iwa'at da'yun Apo Dios hi an amin hitun abablubabluy hitun alutaluta. Ya
hay dayawonyuh di ya nan bulul an ayiw di niyamma ya batuy udumna an agguyyu
impa'enghan dayawon, ya ta"on un nan o'ommodyu ya agguyda goh dinayaw. 65 Ya
an amin daten babluy an ayanyu ya adi ayu malenggop. Ya mi'id ah babluy hi
ah'upanyuh pi'hituwanyu ta mun'eblay ayu. Ti hidi ya guluwon Apo Dios di nomnomyu,
ya ma'allungdaya ayu, ya mi'id di namnamayu. 66 Ya mi'id am'ammah pi'taguanyu ti
abigabigat ya amahdomahdom ya un ayu umo'od'od ti agguyyu inilay ma'at ay da'yu. 67 At
hiyanan wa ay ta mapatal ya alyonyuy, Uya'a ya adi humelong! Ya wa ay goh ta nahdom ya
alyonyuy, Uya'a ya adi pumatal! Ya manu ay umat ayuh na ti nan nunheglan tuma'tanyuh
nan tigotigonyun atata'ot. 68 Ya ibangngad da'yun Apo Dios hi ad Egypt an munlugan
ayuh nan pupul an ta"on hi unna inalin da'yuy adi ayu ahan mumbangbangngad hidi.†
Ya ila'uyuy odolyuh nan binuhulyu ta mumbalin ayuh himbutda, mu mid mamhod an
mambut ay da'yu."

---

† **28:49** I Cor. 14:21. Ya immannung an nipa'annung heten idut hinan Hudyu ti hidin 722 B.C. ya inabak nan i'Assyria nan Hudyud Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hidin 586 B.C. ya inabak nan iBabylon nan Hudyud Judea hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya ta"on un waday nipaddungan ten duwan hapit an nan hapit di i'Assyria ya hapit di iBabylon hinan hapit di Hudyu mu adagwi damdama, at manghan di Hudyun way na'awatanah nan hapitda. ‡ **28:53** Hay mangipa'innilah nipa'annungana ya nibaag hinan II Ki. 6:24-29, ya Lam. 2:20, ya Lam. 4:10. § **28:58** Unu hi *YHWH* (unu *Yahweh*) hinan hapit di Hudyu, unu *Jehovah* hinan English. Ya na'utaw ad ugwan nan ustuh aton an manapit eten ngadan ti nan Hudyu ya adida hapiton heten ngadan Apo Dios ti ma"e'gonan. * **28:60** Hanan dogoh ya nan dalat nan himpulun kalahin di moltan Apo Dios an nummoltanah nan i'Egypt (Ex. 7:14-12:30). Mu gapu ta adi ahan unudon nan Hudyud ugwan nan Uldin Apo Dios at hinan Punligatan di Tatagu at ipa'dam Apo Dios hanan himpulun moltan dida ta mi'moltada goh (Rev. 6:1-16:21). † **28:68** Deut. 17:16.

29

Hay Nangipidwaan Goh Apo Dios hinan Uldinah nan Holag Israel ad Moab

1 Ya hiyatuy alyon nan Uldin an immandal Apo Dios ay Moses ta ipa'innilanah nan
holag Israel hinan babluy ad Moab ta middum hidin intulagnan didah din wadandah nan
Duntug an Horeb.*
2 At impa'ayag Moses an amin nan holag Israel ta na'amungda, ya inalinan diday,† "Hidid
Egypt ya hinimungyun nannig ay Pharaoh,‡ ya nan u'upihyalna, ya an amin nan tataguh
di. 3 At hiyanan tinnigyu nan atata'ot an inatnan adi olog di tagun mangat ya nan inatnan
nidugah an umipanoh'a. 4 Mu engganad ugwan ya agguy da'yu indatan ay Apo Dios hi
abalinan di nomnom ta way atonyun manginnila, ya mata ta way atonyun mannig, ya
inga ta way atonyun medngol.§ 5 Ya napat di tawon hi nangipanguluwa' ay da'yuh nan
mapulun an mid nunhitu, ya nan lubungyu ya hapatusyu ya agguy napa'pa"i. 6 Ya agguy
ayu nangnangan hi tinapay unu immin'inum hi bayah ya nan na"apgot an lipog. Ya na'at
ay da'yu hana ta innilaonyu an hi Apo Dios di immannung hi Apu.
7 Ya unat goh nidatong tu'uh tu ya ginubat ditu'u ay da Sihon an alid Heshbon,* ya da Og
an alid Bashan,† mu inabak tu'u dida, 8 ya penloh tu'u nan lutada. Ya indat tu'u ta banoh
nan holag da Reuben ay Gad, ya nan godwan di holag Manasseh. 9 At ihamadyun unudon
an amin nan Uldin ta pumhod an amin di atonyu.
10 Ya ad ugwan an algaw ya wah tu tu'un amin hinan way hinagang Apo Dios an Apu tu'u,
ya ta"on nan a'ap'apuh nan himpamabluy, ya nan mumpumpapto', ya nan u'upihyal ya
wah tuda goh. 11 Ya ta"on nan a'ahawayun binabai, ya nan imbabaluyyun ung'ungungnga,
ya nan bunag an wah nan nungkampuanyu an baalyun mangayiw ya humagub ya wah
tuda goh. 12 Ya ad ugwan an algaw di pangihapataanyun Apo Dios hi pangunudanyuh
Uldin an idatnan da'yud ugwan 13 ta way aton Apo Dios an mangibilang ay da'yuh tataguna
ta Hiyay Diosyu an umat hidin nangalyanan da'yu ya din intulagnah din a'apuyu an da
Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. 14 Ya bo'on da'yu ya anggay di pi'tulagan Apo Dios hi
nangihapataanah nan Uldina 15 ti an amin nan wah tu an ni'ta'dog an mi'haggangan ay
Hiyah ad ugwan an algaw, ya nan tatagun mi'id hitun ni'ta'dog ay ditu'u.‡
16 Nomnomonyuy aat di nitaguan tu'uh din wadan tu'ud Egypt ya hay aat di numbaatan
tu'uh nange'wan tu'uh nan udumnan babluy an linauhan tu'u. 17 Ya tinnig tu'u goh nan
umipabohol an ato'aton nan tataguh nan abablubabluy ya nan bululda an niyamma an
ayiw di udumna, ya batuy udumna, ya nan silver ya balitu' di udumna. 18 At ihamadyu
ta mi'id ah ohan da'yuh nan linala'i, unu binabai, unu pamilya, unu himpangapu an
wah tud ugwan hi man'ug ay Apo Dios ta mundayaw hinan numbino'ob'on an bulul an
dayadayawon nan udumnan tatagu. Ti ini ya waday ohan da'yu an mipaddung hinan
humangaw an ayiw an mumpait di bungana!§
19 Ya hi awni ya way ohan da'yun ne'edngol hinan idut, ya munlenot hi nomnomna,
an alyonay, Mi'id di ma'at ay ha"in an ta"on un'u aton nan nappuhin wah nomnom'u,
at ta"on un'u aton nan do'ol an pohpohdon di odol'u! 20 Mu hi Apo Dios ya adina ahan
aliwan nan bahol nen tagu,* at nan bungotna an ay apuy di manghob ay dida ti an amin
nan idut an nitudo' eten liblu ya ipa'annungna ta ma'at ay dida ta nangamung unna
ubahon di ngadandah tun luta. 21 Ya ilahhin Apo Dios didah nan ibbadan holag Israel
ta mipaligligatda an dumalat danen idut an nitudo' eten liblu.
22 Ya awni ta udum di algaw ya nan holag nan imbabaluyyun mihukat ay da'yu ya nan
bunag an nalpuh nan adagwin babluy ya tigonda nan apa"ian nen luta ya nan dogoh an
ipaholtap Apo Dios hidi. 23 Ti nan luta ya mid mahkay hulbina ti nagabunan hi sulfur†
ya ahin. Ya adi ahan mabalin hi matamman, at mi'id ah humangaw hidi an ta"on un nan
holo'. Ya henen babluyyu ya umatdah nan napa"in babluy an ad Sodom ya ad Gomorrah,
ya ad Admah, ya ad Zeboyim an inubah Apo Dios ti dumalat nan nidugah an bungotna.‡
24 At ta"on nan tataguh nan abablubabluy ya alyonday, Anaad ta umat hinay inat Apo Dios
hinan lutada? Hay dimmalat nin hi nangipabungot ahan ay Hiya?

---

* **29:1** Unu Duntug an Sinai. † **29:2** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun mensahen Moses, ya hiyah te ya te"an di miyanom an mensahena (Deut. 29:1-30:20). ‡ **29:2** Unu nan Alin hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.). Bahaom nan footnote di Ex. 3:10 ta innilaom di aat ten Pharaoh. § **29:4** Rom. 11:8. * **29:7** Num. 21:21-31. † **29:7** Num. 21:32-35. ‡ **29:15** Mid mapto' ya nan holagda an agguy pay nitungaw. § **29:18** Heb. 12:15. * **29:20** Manu ay adina aliwan nan baholna ti henen numbahol ya adi muntutuyun Apo Dios, mu hi Apo Dios ya aliwanan amin di bahol hi un way muntutuyun Hiya (I Jn. 1:9; II Pet. 3:9). Ya hiyah ne itudun Apo Dios hinan mehnod an chapter (Deut. 30:1-10). † **29:23** Hay kololna ya yellow, ya gapu ta nalakan moghob at ma'usal hinan tipiku, ya firecrackers an bumdu', ya balan di paltug. Ya mun'agub di hunghungna. ‡ **29:23** Gen. 19:24-25.

25 Ya tobalon nan tatagu an alyonday, Oo ti nan tataguna ya agguyda inunud nan
ni'tulagandan Apo Dios an Dios din a'apudah din nangekakanan didad Egypt! 26 Ti nan
udum an dios di nunhulbianda, ya dinayawda an din dios an agguyda dinaydayaw hidin
hopapna an ipawan Apo Dios ta adida dayawon. 27 At hanay dimmalat hi pa'abbungtan
Apo Dios hinan tatagu eden luta, at an amin nan idut an nitudo' eten liblu ya na'at ay dida.
28 Ya nidugah ahan di bumoholan Apo Dios hinan tataguna, at numpakakna didan amin
eden lutada ta nun'iwa'atna didah nan numbino'ob'on an luta an hiyah ne han wadandad
ugwan.
29 Ya waday udum an adi tu'u pa"innila ti hi Apo Dios ya anggay di nanginnila. Mu
wadaday impa'innilanan ditu'u, ya nan imbabaluy tu'u, ya nan a'apu tu'u ta unudon tu'uh
enggana."

30

Hay Dumalat hi Pumhodan ya Awagahan

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya hi awni ta ma'at ay da'yu daten inali'
an mawagahan ayu unu ma'idutan ayu ya manomnomyu nan umayanyuh nan malgom
an babluy an pangiwa'atan Apo Dios ay da'yu. 2 Ya gulat ta da'yu ya nan holagyu ya
pohdonyun mumbangngad ay Apo Dios at igongahanyun amin nan alyona an hiyah ne
nan immandal'un da'yud ugwan an algaw. At ihamadyun igongahan an Hiya ahan di
nonomnomonyuh nitaguanyu. 3 At hi Apo Dios ya bangngadon da'yu ta ma'amung ayun
amin an malpu ayuh nan numbino'ob'on an babluy an pangiwa'atanan da'yu, ya hom'on
da'yu, at pumhod goh di nitaguanyu. 4 Ya ta"on un pa"adagwi an wah nan pingit di
lutay iwa'atanyu ya amungon damdama da'yun Apo Dios, at awiton da'yu 5 ta ibangngad
da'yuh nan lutan nunhituwan din a'apuyu ta da'yuy mamoltan. At ipaphodnay aatyu ta
pumhod ayu ta dumo'do'ol di holagyu ya un din holag nan a'apuyu. 6 Ya ipaphod Apo
Dios di punnomnomanyu ya nan punnomnoman di holagyu* ta way atonyun mamhod
ay Apo Dios hi an amin hi nomnom ya nitaguanyu. At umannung an minaynayun di
pi'hituwanyun ne han luta. 7 Ya daten idut ya itolman Apo Dios hinan binuhulyu, ya
nan mamohol ay da'yu, ya nan mangipaligligat ay da'yu. 8 At mumbangngad ayuh nan
babluyyu, ya unudonyu mahkay nan Hapit Apo Dios, at atonyun amin nan Uldinan
immandal'un da'yud ugwan an algaw. 9 Ya ipapto' da'yun Apo Dios an Apu tu'u ta an amin
nan ihabalyu ya pumhod ya dumo'ol, ya ta"on nan holagyu ya nan holag di a'animalyu.
At umamlong mahkay hi Apo Dios ta ipa'adangyan da'yu an umat hidin immamlonganan
nangipa'adangyan hidin a'apuyuh penghana. 10 At mahapul an donglonyu nan hapiton
Apo Dios, ya adiyu al'alliwan an amin nan inyuldinan nitudo' eten Liblun di Uldin. Ya
mahapul an mumbangngad ayun Apo Dios ta Hiya ahan di nonomnomonyuh nitaguanyu.
11 Ti daten Uldin an immandal'un da'yud ugwan ya adi naligat hi unudon. Ya adiyu
alyon hi unyu adi abalinan an mangat. 12 Ti bo'on ad dayay wadana, at adiyu alyon di,
Hay munti'id an umuy mangngal ta idadyuda ta iyalinan ditu'u ta donglon tu'u ya aton
tu'u? 13 Unu wah dih dammang nan pingit di baybay ta alyonyu goh di, Hay bumad'ang
eten baybay ta hiyay umuy mangngal hi dammangna ta iyalinan ditu'u ta donglon tu'u
ya inunud tu'u? 14 Mu adi umat hina ti wagwadan da'yu nan Hapit Apo Dios ti wah nan
timidyu ya nan nomnomyu ta way atonyun mangunud.†
15 Ya ad ugwan an algaw ya pumpilio' da'yuh pohdonyuh un hay pi'taguanyu ya
umadangyananyu, unu hay atayanyu ya punholholtapanyu. 16 At hiyanan immandal'un
da'yud ugwan an algaw an hi Apo Dios di pohpohdonyu, ya iyunnudyuh nan pangatna,
ya unudonyun amin nan inyuldina, at matagu ayu, ya dumo'ol ayu. Ti wagahan da'yun
Apo Dios enen lutan umuyyu hakupon.
17 Mu gulat ta du'gonyuh Apo Dios ti adiyu igongahan nan alyona ta haggungonyu nan
nob'on an dios ta dayawonyu ya itamuanyu 18 ya ten padana' da'yud ugwan an ma'ubah
ayu ta adi madnoy di pi'taguanyuh nan lutan wah dammang di Wangwang an Jordan
an bad'angonyu ta umuyyu hakupon. 19 Ya ibaga' hinan wad abuniyan ya nan wah tun
luta ta diday mun'ihtiguh nan pot'onyuh un nan pi'taguanyu unu hay atayanyu, unu hay
awagahanyu unu nan idut Apo Dios ay da'yu. At hay maphod hi pot'onyu ya nan pi'taguan
ta mi'tagu ayu ya nan imbabaluyyu! 20 At pohpohdonyuh Apo Dios, ya igongahanyuy
alyona, ya un'unnud ayun Hiya ti Hiyay dumalat hi ataguanyu, ya Hiyay mangipa'adu"oy
hi pi'taguanyuh nan lutan din intulagnah din o'ommodyu an da Abraham, ya hi Isaac, ya
hi Jacob an idatnan da'yu."

---

* **30:6** Hay immannung an inalinah tu ya "paddungnay kugiton Apo Dios nan punnomnomanyu ya nan punnomnoman di holagyu." Bahaom goh nan footnote di Deut. 10:16. † **30:14** Rom. 10:6-8.

31

Hay Ihukatan Joshua ay Moses

1 Ya immuy hi Moses an ni'hapit hinan holag Israel, 2 ya inalinan diday,* “Ha"in
ya ten nunhinggahut ya han ba'intiy tawon'ud ugwan an algaw, at nala'aya', ya mid
olog'un mangipangulun da'yu. Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, Adim bad'angon
nan Wangwang an Jordan.† 3 Mu hi Apo Dios di mangipangpangulun da'yu ya un
ayu mangunud ta Hiyay mumpamatoy hinan tatagun numpunhituh nan babluy ta way
atonyun manakup hinan luta. Ya hi Joshua goh di mangipangpang'un da'yu an bumad'ang
ti hiyah ne tuwali din inalin Apo Dios.‡ 4 Ya hi Apo Dios di mumpamatoy hinan tatagu
an umat hidin nangabakana ay da Sihon ay Og an a'alin nan holag Amor ti numpa"ina
goh nan babluyda.§ 5 Ya pangabakon da'yun Hiya, at atonyun dida nan immandal'un
da'yu. 6 Tumulid ayu, ya adi ayu mun'og'ogon, ya adi ayu tuma'ot ay dida ti hi Apo Dios ya
wagwadan da'yu, at adi da'yu taynan, ya adi da'yu inganuy.”*
7 Ya hidin nalpah hana ya impa'ayag Moses hi Joshua, ya inhagangnah nan do'ol an tata-
gun holag Israel, ya inalinan hiyay,† “Tumulid'a, ya adi'a mun'og'ogon ti he"ay mangiyuy
hitun tatagun umuy mamloh hinan lutan din intulag Apo Dios hidin o'ommodyu an
idatnan dida, ya iyatammu dida ta diday ad banoh. 8 At hi Apo Dios di mangipangpang'un
da'yu, at mimitnud ay he"a, at badangan da'a, ya adi da'yu inganuy, at adi'a tuma'ot, ya
adi'a numanomnom!”

Nan Uldin ya Mahapul an Gun Mibahah nan Gun Miyapitun Tawon

9 Ya intudo' Moses daten Uldin Apo Dios, ya indatnah nan papadin holag Levi an
manalimun hinan Kahon an Nittuwan di Nitud'an nan Uldin Apo Dios, ya indatna
goh hinan a'ap'apun nan holag Israel.‡ 10 Ya immandal Moses ay didan alyonay,§
“Hay angunuh nan miyamiyapitun tawon an ma'alih Behtan di A'ab'abbung ya hiyah
ne goh di pangaliwanyuh nan impa'utangyu. 11 Ya ibahayu daten Uldin hinan holag
Israel hinan gutud di aliandan mundayaw ay Apo Dios hinan ohan lugal an pento'nah
pundayawanyun Hiya. 12 Ya ayaganyu nan linala'i, ya binabai, ya nan bunag an ni'hituh
nan babluyyu ta donglonda ya innilaonday aatna, at e'gonandah Apo Dios an Apuyu,
at ihamaddan mangat hinan itudun nan Uldin. 13 Ya henen ma'at ya ta way aton nan
imbabaluyyu an agguy nangngol hinan Uldin an mangngol, at la'tot ya ita'otdah Apo Dios
hi engganah unda mi'taguh nan lutan umuyyu hakupon hinan pangngel nan Wangwang
an Jordan.”

Hay Angunuh hi Inyuldin Apo Dios ay Moses

14 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Na'uy an magadyuh di atayam. At ayagam hi Joshua,
ya immuy ayun duwah nan Tuldan Abung ta ibaga' di atona.” At immuy da Moses ay
Joshua, ya timma'dogdah di.
15 Ya numpattig hi Apo Dios an umat hinan bunut an nahaha"ad hinan pantaw di Tuldan
Abung. 16 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Magadyuh di atayam, at middum'a mahkay
hinan o'ommodmu. At hi awni ya du'gona' hinan tatagu ti adida unudon nan intulag'un
dida! Ti dayawonda nan bulul an dayawon nan tataguh nan lutan umuyda hakupon!
17 Ya heden algaw an pangatanda ya bumungota' ay dida, ya inganuy'u dida. Ya adia'
mumpatpattig ay dida, ya ma'ubahda. Ya do'ol di atata'ot an nappuhin ma'at ay dida, ya
holtaponday do'ol hi ligat. Ya heden algaw an a'atana ya alyonday, Manu ay ma'at daten
nappuhin ditu'u ti mi'id hi Apo Dios ay ditu'u! 18 Ya heden algaw ya du'go' dida ti dumalat
nan nappuhin inatda ti hinaggungda nan nat'on an dios!
19 At itudo'muh ten kanta, ya intudum hinan tatagun holag Israel, ya impikantam ay
dida ta heten kantay mangihtiguh aatyun holag Israel. 20 Ti hi awnih dumatngandah
nan babluy an din intulag'uh nan o'ommodyuh idat'u an ma"almuy mihabal at do'ol

---

* **31:2** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta han tulun mensahen Moses, ya hiyah te ya te"an di miyapitun mensahena (Deut. 31:1-6). † **31:2** Num. 20:12. ‡ **31:3** Num. 27:18-21. § **31:4** Num. 21:21-35.
* **31:6** Heb. 13:6. † **31:7** Hiyah te ya te"an di miyawalun mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:7-8). ‡ **31:9** Hay ugalin nan tataguh din penghanah un way ni'tulaganda ya iwallangday ohah nan nitudo' an ni'tulagandah nan lugal hi awadan nan bululdah nan timpluda ta titiggon anu nan bululdah un way mangibahhaw an mangunud hinan ituduna. Hiyaat un immandal Moses ta miwallang nan Uldin hi awadan nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios ta okod hi Apo Dios an mannig hinan ma'ma'at (Deut. 31:26). Ya nan mi'tulag ya wada goh di midat ay didah nan nitudo', at hiyaat un hinapul Apo Dios nan nitudo' an bagina ti Hiyay ohan ni'tulag hinan Hudyu, at mahapul an midelloh ay Hiyah nan Kahon an ay trononah tun luta. Mu nan bagin di Hudyu ya wadah nan papadi, ya wada goh hinan ap'apuda an umat ay Joshua. § **31:10** Hiyah te ya te"an di miyahiyam an mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:10-13).

di ma'an ta onondan amin di pohdonda, at tumabada, mu haggungonday nat'on an
dios ta hiyay dayawonda, ya Ha"in at goh di pahiwonda, ya ibahhawda nan itulag'un
dida, 21 ya hi awni ta do'ol di nappuhih ma'at ay dida ta munligatda at heten kantay
mangipa'innila ya mangihtigu ay dida. Ya adi al'alliwan nan holagdah ten kanta. Ya
i'innila' di ninonomnomdah atondad ugwan an ta"on un'u agguy indatong didah nan luta
an intulag'u."
22 At henen algaw ya intudo' Moses henen kanta, ya intudunah nan holag Israel.
23 Ya tinugun Apo Dios hi Joshua an hina' Nun, ya inalinay,* "Tumulid'a, ya adi'a
mun'og'ogon ti mimidduma' ay he"a ta he"ay mangitnud hinan holag Israel an umuy
hinan babluy an din intulag'uh idat'un dida."
24 Ya unat goh lempah Moses an intudo' an amin tun Uldin Apo Dios hitun liblu 25 ya
minandal Moses nan papadin holag Levi an manalimun hinan Kahon an Nittuwan nan
Nitud'an di Uldin an Tulag Apo Dios ay dida, 26 ya alyonay,† "Alanyuh ten liblun nitud'an
nan udumnan Uldin, ya indellohyuh nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ta
mitalepon hidi ta way mun'ihtiguh nan aatyu. 27 Ti inila' di adiyu umunudan, ya inila'
di analot di nomnomyu ti ad ugwan an matagua' ya adiyu unudon hi Apo Dios, at
iyal'allanah unna' matoy! 28 At amungonyun amin nan mumpangipangpanguluh nan
ahimpahimpangapu, ya an amin nan mumpumpapto' ta ma'amungdah tun wada' ta
ibaag'un dida hatu nan pohdo' an alyon ta donglonda, ya ibaga' hinan wad daya ya nan
wah tun luta ta diday mun'ihtiguh nan aatdan nappuhi.‡ 29 Ti inila' an awni ta matoya'
at puhionyuy ugaliyu, ya du'gonyuy immandal'un da'yu. Ya udum di algaw at waday
holtaponyuh ligat an dumalat nan ato'atonyun nappuhih pannigan Apo Dios, at hiyay
dumalat hi mangipabungot ay Hiya ti nan pangatyu."

Nan Kantan Intudun Apo Dios ay Moses

30 Ya inliwliwan Moses an nangali eden kantah nan na'a'amungan nan holag Israel ta
donglonda ta nangamung napuh:§

32

1 "Da'yun wad daya, donglonyu ta humapita',
ya da'yun wah tun luta ya donglonyu tun alyo'.
2 Nan itudtudu' ya umatdah madloh an udan,
ya nan hapit'u ya umat hi dumulnuan di holo',
ya umat goh hi udan an apu' an danumana nan pa'ahhangaw an nitanom ya holo'.
3 Ti ha"in di mangipa'innilah ngadan Apo Dios
ta da'yuy mangali an na'abbagbagtuh Apo Dios!
4 Hiya nan ma'alih Batu an Punhi'ugan,
ya an amin nan hapitona ya mi'id mibahhaw ti an amin di pangatna ya
na'ahhamad,
ya madenolan an Dios ti Hiya ya adi munlayah,
ya adi mibahhaw ti na'ahhamad ya ma'andong di pangatna.

5 Mu da'yu ya pinuhiyuy odolyu,
at dumalat nan pimmuhianyu ya adi da'yu ibilang hi taguna
ti nahihinnu ya langkak di pangatyun hintumagu.
6 At undan umat hinay ipattigyun Apo Dios
an da'yun adi mangngol an ay agguy nanomnoman?
Ya undan bo'on Hiyah Amayu an nangilahhin ay da'yu ta taguna?
Ya undan bo'on Hiyay nangipahlag ay da'yu ta dimmo'ol ayuh himpangapu?

7 Nomnomonyu din na'na'at hidin penghana ya din naluh an holaholag,
at mahmahanyuh nan o'ommodyu ya nan a'ap'apu,
at ibaagday aatnah din penghana.
8 Ya hidin nangidatan nan na'abbagbagtun Apo Dios hinan luta
ta banoh nan tataguh din nanguhiganah nan tatagun holag Adam

---

* **31:23** Hiyah te ya te"an di miyapulun mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:23). Ya heten mensahey pa'ahho'ho'dod an mensahena. † **31:26** Hete ya miyapulu ta han ohan mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:24-29). ‡ **31:28** Nan ni'tulagan hidin penghana ya mahapul di at least duwan mun'ihtigu, at nan wad daya (an nan algaw, ya bulan, ya bibittuan, ya a'anghel) ya nan wah tun lutay duwan kalahin di nun'ihtigun nen ni'tulagan Apo Dios hinan Hudyu (Deut. 30:19). § **31:30** Hiyah te ya te"an di miyapulu ta han duwan mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy an hay aatna ya kanta (Deut. 31:30-32:47).

ya iniga'igadna ta ihinan nan tatagu,
at na'apngan an amin nan imbabaluy nan holag Israel.
9 Mu nan holag Jacob di inlahhin Apo Dios hi bagina.

10 Ya hidin awadandah nan mapulun an mi'id ahan ah tumaguh mitanom
ya do'ol di a'animal hi umanali,
ya inah'upana dida, ya hinalimunana dida,
ya binaliwana dida ti nabaluldan Hiya
11 an umat hinan pangiyadugan nan agilah nan buyana an muntaytadyapan hinan wadanda,
ya pinapayadnay paya'na ta wa ay ta magah nan buya
ya hene'matnah nan paya'na ta mabaliwanda.
12 Ya hi Apo Dios ya anggay di mangipapto' hinan tataguna
an mi'id udumnah nan dios an bimmadang.

13 Ya indat Apo Dios di abalinandan mangabak ta hinakupda nan alutaluta,
at hay intanudda ya nan bungan di nitanom hinan luta,
ya nan danum di alig hinan daplah,
ya nan lanan nalpuh nan mabinatu.
14 Ya hay udum hi intanudda ya nan gatas di baka ya gandengda,
ya waday ma"aphod an kalniluda ya gandengdan nalpuh nan impahtuldad Bashan,
ya nan ma"aphod goh an bogah di wheat,
ya nan munlameeh an bayahda an nalpuh nan greyp.
15 Mu unat goh nawadan amin di mahapul nan holag Jeshurun* ta numpangatabada
ya undaat goh adi mangngol,
ya ingnganuydah Apo Dios an nunlumun dida,
ya din'ugda nan ay Batu an namaliw ay dida.
16 Ta nundayawdah nan bulul an hiyay dumalat hi pun'annilan Apo Dios,
ya nan nappuhin ato'atonday nangipabungot ay Hiya.
17 Ya bo'on mahkay hi Apo Dios di pun'onnganda
ti nan dimunyu an nan dios an agguy immannung!
Daten dayawonda ya un pa'itunnun bulul an agguy dinayaw nan a'apudah penghana.
18 Ya naliwandaat goh nan ay Batu an nangidat hi itaguanda
ya hi Apo Dios an nunlumun dida.

19 Ya unat goh tinnig Apo Dios hanan inatda ya ma'abbungot,
at din'ugna nan imbilangnah imbabaluynan linala'i ya binabai.
20 At inalinay, Du'go' dida ta tigo' akkay di ma'at ay didah angunuhna
ti danen himpangapu ya adida dumngol,
ya mid ogondan tatagu!
21 Ya impa'annela' hinan nundayawandah nan bo'on nahamad an Dios,
ya impabungota' hinan agguyda nangunudan ay Ha"in.
At hay ato' ya pun'annelo' goh dida ti nan bo'on tatagu' di hiyay wagaha',
ya ipabungot'u goh dida ti nan adi mundayaw ay Ha"in an babluy di hiyay wagaha'.†
22 Ti nan bungot'u ya ay apuy an dumalang,
at gohbonan amin nan wah tun luta,
ya umatam hi ad dolom ta moghob nan puun di duntug.

23 Ihiit'un diday mahonhonod an ligat,
ya diday e'naan an amin nan pana'.
24 Ya mun'atoydah hinaang,
ya magbudah nan nunheglan lumahu,
ya mun'atoydah nan atata'ot an dogoh.
Ya honogo' goh nan umangob ya nan ulog an mabi'ah di habidungna ta pun'alatda dida.
25 Ya do'ol di mun'atoy hinan kulha an dumalat nan gubat,
ya do'ol goh di mun'atoy hinan a'abung an dumalat di ta'otda.
At mun'atoy nan ungungan linala'i ya binabai,

* **32:15** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahamad*, unu nan tatagun Apo Dios an nan Hudyu. † **32:21** Rom. 10:19.

ya mun'atoyda goh nan gogolgollang, ya ta"on nan nun'ala'ay.
26 Ya inali' di iwa'at'u didan amin hitun alutaluta
ta aliwan nan tatagu dida,
27 mu adi' iyabulut an mumbagtu nan binuhulda ta umanladan mangalih,
Da'miy nabagbagtu ti da'miy nangubah ay dida an bo'on hi Apo Dios!

28 At danen holag Israel ya adida matugun,
at hiyanan mi'id ahan ah inilada.
29 Ya un adya nin nala'engda at innilaonday aat ten na'at
ti anaad ta umangunuhna ya na'abakda!
30 Hay olog udot di un ohan tagun mamdug hinan hinlibun tagu?
Ya hay olog udot di un duwan tagun mangabak hinan himpuluy gahut an tagu?
Adida abalinan ti ingnganuy nan ay Batu an Apuda dida,
ya din'ug goh Apo Dios dida.
31 Mu danen binuhul ya i'innilada an mid abalinan nan diosda
an adi umat hinan abalinan nan ay Batu an Dios tu'u.
32 Ya nappuhiy ato'atonda ti nalpudah nan holag di iSodom,
ya umatdah nan bungan di greyp hi ad Gomorrah an mun'aklit ya bumininu.
33 Ya nan bayahda ya umat hinan habidung di ulog an pumatoy.

34 At inalin Apo Dios di,
Hanan ato'atonda ya wagwadah nomnom'u an adi' al'alliwan,
35 at iballoh'u ta gilato' dida‡ ya un madatngan di gutud di aid mahkay di bi'ahda,
ya hiyay adatngan di algaw an apa"ianda.
Ya hana ya ag'aga an ma'at ay dida.

36 At hi Apo Dios ya humalyaona nan tataguna,§
mu hom'ona hanan baalnah unna tigon an mi'id mahkay di abalinanda,
ya mi'id ma'angang hi nahbut unu agguy nahbut.
37 At alyon Apo Dios di,
Hay wadan nan diosyu?
Ya hay wadan nan ay batu an pangehdolanyu
38 an diday nangpuh hinan taban nan ene'nongyu,
ya nanginum hinan bayah an ene'nongyu?
Ayaganyu dida ta umalidan mamadang ay da'yud ugwan ta diday ihi'uganyu!

39 At tigonyud ugwan an Ha"in ya anggay di Dios,
ya mi'id di udumnah dios an umat ay Ha"in!
Ti Ha"in ya pumatoya',
ya mabalin an taguo',
ya gumuniha',
ya mabalin an poyana',
ya mid ah mamapap hinan ato'!
40 At ihapata' an alyon di,
Ha"in ya matagua' hi enggana,
41 ya haito' nan humili an hanggap'u ta ete"a' an munhumalya
ya mangiballoh hinan ina'inat nan binuhul'u.
Ya boholo' nan tagun mamohol ay Ha"in.
42 At nan pana' ya umugtul hinan dalan nan nun'apatoy ya nan nun'akaphul,
ya nan hanggap'uy mumpamangwah hinan ulun nan ap'apudan mangitulid an mangubat ay Ha"in.

43 At da'yun tatagu ya middum ayun mi'yamlong hinan tatagun Apo Dios,*
ya maphod hi un dayawon goh an amin di a'anghel Hiya†
ti Hiya ya iyawitna nan pamatayandah nan babaalna,
ya iballohnay pangipaligligatandan dida,
at ipaphodnay tataguna ya nan lutada!”
44 At intudun da Moses ay Joshua an hina' Nun heten kantah nan tatagun holag Israel ta dengngolda.

Hay Angunuh hi Inalin Moses

---

‡ **32:35** Rom. 12:19; Heb. 10:30. § **32:36** Heb. 10:30. * **32:43** Rom. 15:10. † **32:43** Heb. 1:6.

45 Ya unat goh lempah Moses an intudun amin daten kantah nan holag Israel 46 ya
inalinay, “Ihamadyun mangunud an amin eten Uldin an intudu' ay da'yud ugwan an
algaw. Ya ituduyu goh hinan imbabaluyyu ta way atondan mangihamad an mangunud
hi an amin hinan Uldin. 47 Ti heten mitudtudun da'yu ya bo'on un hapit ya anggay ti
hiyay dumalat hi pi'taguanyu! Ti unudonyu ay at madnoy di pi'taguanyuh nan babluy an
magadyuh hakuponyu an wah nan pangngel di Wangwang an Jordan.”
48 Ya henen algaw goh ya inalin Apo Dios ay Moses di, 49 “Munti'id'ah nan aduntuduntug
ad Abarim ta nangamung hinan Duntug an Nebo an lutan di iMoab an wah pangngel nan
siudad ad Jericho, ya inamangmu nan lutah ad Canaan an hiyah ne idat'uh nan tatagun
holag Israel ta bagida. 50 Ya heden duntug an umayam di hiyay atayam ta middum'ah
din o'ommodmu an umat hi natayan agim an hi Aaron hidih nan Duntug an Hor.‡ 51 Ya
manu ay umat hinay ma'at ti nan numbaholam hi agguymu nangipattigan hinan hinagang
nan tatagun holag Israel an Ha"in ya me'gonana' hidin awadanyuh nan danum hidih ad
Meribah an neheggon hinan munisipyud Kadesh hinan Mapulun an Zin.§ 52 Mu tigom
ti amangom ya anggay nan luta an adagwi, mu adi'a umatam enen idat'uh nan tatagun
holag Israel.”*

33

Hay Nungwagahan Moses hinan Holag Israel

1 Ya winagahan Moses an baal Apo Dios nan holag Israel ya un matoy 2 an inalinay:*
“Hi Apo Dios ya immalih nan Duntug an Sinai,
ya bimmuhu' an ay potang hinan Duntug an Seir
ta benenangan ditu'uh engganah nan Duntug an Paran,
ya linibuda nan a'anghelna an niddum ay Hiya,
ya waday humilin ay apuy an dumaladalang hinan appit di agwan di ngamayna.
3 Ya hi Apo Dios ya pa'appohpohdona ahan nan tataguna an dida nan me'gonan,
ya na'amungdah nan way hu'ina ta dayawonda Hiya
ya ta nundongoldah nan hapitona.
4 Hi Moses ya indatna nan Uldin an hiyah ne din gun nipabnoh
hinan holag Jacob hidin na'amunganda,
5 at hi Apo Dios di nun'alih nan iJeshurun†
an didana *nan nahamad* an holag Israel
hidin na'amungandan amin an a'ap'apu ya nan ahimpahimpangapun holag Israel.”

Nan Holag Reuben

6 Ya waday intudun Moses hi aat Reuben an inalinay,
“Ya maphod hi un minaynayun nan holag Reuben
ta adi ma'ubah an ta"on hi un nahnot di uyapda.”

Nan Holag Judah

7 Ya hiyah te wagah hinan holag Judah an alyonay,
“Apu, donglom nan pumpabadangan nan holag Judah
ta ibangngadmu didah nan ni'babluyanda tuwali.
Ya idatmuy bi'ahda ta abalinandan mamaliw hi odolda,
mu He"ay bumadang damdamah nan pi'buhulanda.”

Nan Holag Levi

8 Ya hay hinapitnah ma'at hi holag Levi ya alyonay,
“He"a, Apo Dios, nan Thummim ya Urim‡ an idatmuh nan na'na'unnud an holag
Levi.
Ya *tinapngam* didah did Massah§
ti hinamadmuy *nangamuyuandah* aat nan danum hidid Meribah.*

---

‡ **32:50** Num. 20:22-29. § **32:51** Num. 20:1-13. * **32:52** Mu immatam damdamah Moses ad Canaan hidin amatagun Jesus (Mat. 17:1-13; Mk. 9:2-13; Lk. 9:28-36), ya awniat wada goh nin hi pidwah nan Punligatan di Tataguh un hiyay ohan mun'ihtigu (Rev. 11:1-12)! * **33:2** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta han tulun mensahen Moses, ya hiyah te ya angunuhna (Deut. 33:1-29). † **33:5** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahamad*, unu nan tatagun Apo Dios an nan holag Israel. ‡ **33:8** Mid mapto' ya hanan Thummim ya Urim ya duwan batu an waday nihelhel hinan ohah *Oo*, ya *Adi* hinan oha. Ya hay pangusalanda ya gulat ta waday agguyda inila at munhanhan nan Nabagtun Padin Apo Dios ta okod Hiyah pambalna, ya la'tot ya innalnay ohan batu an nittuh tibung ta tigonay tobalna. Heten duwan batu ya nihinah nan lubung nan Nabagtun Padi (Ex. 28:30). § **33:8** Hay pohdonan ibaga ya *tapngan* (Ex. 17:1-7). * **33:8** Hay pohdonan ibaga ya *amuyu* (Ex. 17:1-7).

9 Ya na'na'unnuddah nan Hapitmu,
ya inatdan amin nan intudum ay dida, at hiyanan
mi'id ah inatdan immuy nangidungaw hinan o'ommodda, ya nan a'agida,
ya ta"on nan imbabaluyda ta halimunan dida.†
10 Ya intududa nan Uldinmuh nan holag Jacob an hi Israel di ohah ngadana,
ya genhobda nan incense hinan awadam,
ya ene'nongda nan na'imul an Onong an Moghob hinan pun'onngan ay He"a.
11 At wagaham, Apo Dios, di tamuda ta nan ato'atonday mangipa'amlong ay He"a,
ya pungkumhum di alakan nan mi'buhul ya nan mamohol ay dida
ta adida mahkay ipidpidwan mi'buhul ay dida."

Nan Holag Benjamin

12 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Benjamin ya alyonay,
"Dida ahan nan pa'appohpohdon Apo Dios,
at mi'id al'alin didah nan punhituwanda
ti hahalimunan Apo Dios didah abigabigat ti wagwada Hiyan dida."

Nan Holag Joseph

13 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Joseph ya alyonay,
"Wagahan Apo Dios nan lutadah nan ma"aphod an malpud daya an udan
ya nan danum an malpuh nan luta an obob.
14 Ya pumtang, at pumhod ahan di ibungada
ta binulan ya ma"aphod di bungadah mapugah.
15 Ya nan bungan nan malpuh nitanom hinan aduntuduntug ya nunheglan ma"aphodda,
ya adi mapmappuh nan bungan ma'alah nan dudunduntug.
16 Ya ma"aphod ahan di bungan nan nitanom hinan payaw,
ya nunheglan do'ol ahan ti hiyah ne homo' an inyabulut nan himmapit
hidin way dumaladalang an ayiw.‡
At daten wagah ya mipa'annung hinan holag Joseph,
ya hi Joseph ya hiya din inlahhin nan a'aginah nun'ap'apu.
17 Ya umatdah nan hopap di ni'lum an manilhig an bakan diday dumalat hi ipabagtuan Apo Dios.
Ya nan bi'ahda ya umat hi bi'ah di ha'gud di manilhig an bakah
inalahan ta pangabakdah nan abablubabluy hitun luta.
Ya dida ahan nan linibu an holag Manasseh
ya nan himpuluy libun holag Ephraim."

Nan Holag da Zebulun ay Issachar

18 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Zebulun ya nan holag Issachar ya alyonay,
"Da'yun holag Zebulun ya omong'ongngol di pungkumilduanyuh nan pumbaatanyu,
ya umat goh ay da'yun holag Issachar hinan tamuyuh nan nunhituwanyu.
19 Ya ayaganda nan tataguh nan duntug ta hidiy pun'onngandah nan me'nong ay Apo Dios
an dumalat nan umadangyanandah nan ma'alah nan baybay
ya nan nabalul an gina'un ma'alah nan luta."

Nan Holag Gad

20 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Gad ya alyonay,
"Mipabagbagtu nan nangipadamunah nan lutan Gad!
Ti umatdah nan layon an un munhohhood hidi ta un himbumagga ya dempapna nan tigona,
ya numbi"inay ngamayna ya uluna.
21 Ya nan hopap di lutan hakuponda ya hiyay bagida ti hiyay bingay di ohan a'ap'apu,
at hiyanan hiyay midat ay dida.
Ya hay a'amungan nan ahimpahimpampun an holag Israel ya middumdan didan mangameh hinan iCanaan
ti hiyah ne planun Apo Dios hi ma'at."§

Nan Holag Dan

22 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Dan ya alyonay,

† **33:9** Ex. 32:26-29. ‡ **33:16** Hi Apo Dios (Ex. 3:2). § **33:21** Hay pohdonan hapiton ya ipa'innilan Moses an middum nan holag Gad an bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta badanganda nan i'ibbadan himpampun an mangameh hinan iCanaan ta adida ma'angang hinan lutah appit hi buhu'an di algaw (Josh. 3:12-13; 22:1-4).

"Nan holag Dan ya umatdah nan uyaw an layon
ya un himbumagga ya lumattu' an malpuh ad Bashan."

Nan Holag Naphtali

23 Ya hay hinapitnah aat Naphtali ya alyonay,
"Da'yun holag Naphtali ya nidugah di pun'amlonganyuh
nan mun'aphod an wagah an idat Apo Dios ay da'yu.
Nan lutan banohyu ya damuna an mete"ah nan immapit hi agwan
ta engganah nan way Lobong an Galilee."

Nan Holag Asher

24 Ya hay hinapit Moses hi ma'at hinan holag Asher ya alyonay,
"Mawagahan nan holag Asher ta dumo'olda,
ya dida ni' ahan di pa'appopohdon nan i'ibbadan holag Israel,
ya dumo'ol ni' di bungan di oliboda ta way miyammah lana.
25 Nan babluyyu ya mihamad an ma'allup
an hay pantawna ya gumo' ya gambang ta hiyay baliwyu,
ya nan bi'ahyu ya mi'la"ayan ay da'yu."

An Amin an Holag Jacob

26 Ya inalin goh Moses di,
"Ya mi'id ahan ah nipaddung hinan Apo Dios di iJeshurun*
ti wagwah dih ad daya an middum hinan bunut an umalin mamadang ay da'yu!
27 Hi Apo Dios ya wagwada tuwali an Hiyay ihi'uganyu,
ya adi mapogpog di bi'ahna,
at punduluna ya ipalayawna nan mi'buhul ay da'yun alyondan da'yuy,
Aminonyu didan pumpatoy!
28 At hay aatna mahkay ya mid al'alih pi'taguan nan holag Jacob,
at mahalimunan nan luta ta pumhod nan mihabal,
at dumo'ol di bungadah ma'an,
ya miyammah bayah ti gunna ipa'udan ad daya.
29 At umamlong ayun holag Israel ti mi'id di udumnah holag
hi umat ay da'yun imbaliw Apo Dios!
Ti hi Apo Dios ya ay paddungnay Hiyay hapiawyu ya hanggapyu ta way atonyun umabak.
Ya umalida ay nan mi'buhul ay da'yu ya umadapdan mumpahmo' ay da'yu,
mu unyuat goh pun'igatin dida."

34

*Hay Natayan Moses**

1 Ya unat goh nalpah an inalin Moses dane ya nakak hinan nundotal an immapalandah ad Moab, at tini'idna nan Duntug an Nebo ta limmamag hinan Duntug an Pisgah an dammang ad Jericho. At hidiy nangipa'amangan Apo Dios ay hiya an amin hinan babluy an mete"ah nan babluy ad Gilead ta nangamung nan pingit di babluy ad Dan. 2 Ya intudun goh Apo Dios nan lutan hakupon di holag Naphtali, ya nan hakupon di holag Ephraim, ya nan holag Manasseh, ya ta"on nan midat hinan holag Judah an nilagat nan pingit di Baybay an Mediterranean. 3 Ya intudun goh Apo Dios ay hiya nan babluy ad Negev ya nan nundotal an babluy ad Jericho an nan babluy an do'ol di palma ta nangamung ad Zoar. 4 Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Hiyanay babluy an intulag'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob hi idat'uh nan holagda. Ya ten impa'amang'un he"a, mu adi'a umatam hidi."

5 At hi Moses an baal Apo Dios ya hidid Moab di natayana an hiyah ne din inalin Apo Dios ay hiyah ma'at.† 6 At impilubu'nah Moses hinan nundotal ad Moab an dammang ad Beth Peor, mu engganad ugwan ya mi'id ah nanginnilah wadan di nilubu'ana.‡ 7 Ya hay tawon Moses hidin natayana ya hinggahut ta ba'inti, mu agguy nayay di bi'ahna, ya agguy

* **33:26** Bahaom nan footnote di Deut. 33:5 ta innilaom di aatna. * **34:** Kulugon tu'u an hi Moses di nangitudo' eten leman liblun ma'alih Pentateuch an nan Genesis, ya Exodus, ya Leviticus, ya Numbers, ya Deuteronomy. Mu gulat ta umat hinay na'at at hay inatna mah an nangitudo' hi aat ten ulgud hidin natayana? Mid mapto' ya wada goh di nangdum an hi Joshua, ya hiya goh di nangitudo' hinan udumnan aat Moses an umat hinan nitudo' hi Num. 12:3. † **34:5** Mid mapto' ya na'at hidin 1405 B.C. ‡ **34:6** Wada goh di na'at hi odol Moses eten timpu, at bahaom nan Jude 1:9 ta innilaom di aatna.

naluman an mabi'ah di pannigna. 8 Ya heden natayana ya inibilan nan holag Israel hi
himbulan hidih nan nundotal hi ad Moab hinan immapalanda.
9 Ya hi Joshua an imbaluy Nun ya ongol di abalinanan numpapto' ti hiyay pento' Moses
hi mihukat ay hiya, at eneh'anay ngamaynah ulun Joshua. Ya un'unnudda nan tatagu ay
Joshua, ya inunudda goh an amin nan Uldin Apo Dios an immandal Moses.
10 Mu an amin nan propetan Apo Dios hi ad Israel ya mi'id ah ohah umat ay Moses. Ti hi
Moses ya anggay di ni'haggangan ay Apo Dios. 11 Ya hiyay nangipa'atanah nan umipanoh'a
an umat hidin gunna impattig hinan alih ad Egypt,§ ya nan a'ap'apuh di, ya an amin nan
tatagu. 12 Ya mi'id goh di udum hi propetah nangat hinan ina'inat Moses an gun tinnig
nan holag Israel an nidugah an umipata'ot.

§ **34:11** Mid mapto' ya nan Alin hi Pharaoh an hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.).

Joshua

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Joshua.

Hay Nangitud'an Joshua eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: bumaliw. Nan ngadan an *Joshua* (unu *Yehoshua* hinan hapit di Hudyu) ya nipaddung hinan ngadan an *Jesus* (unu *Yesus* hinan hapit di iGreece), ya hay pohdondan ibaga ya bumaliw (Mat. 1:21).

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 1190 B.C. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay inat nan Hudyun nangabak hinan iCanaan ta bimmabluydah di.

Hay Outline ten Liblu:

Hay DIMMATNGAN nan Hudyuh nan babluy an intulag Apo Dios hi midat ay dida (1:1—5:12)

Hay NANGABAKAN nan Hudyuh nan babluy an intulag Apo Dios hi midat ay dida (5:13—12:24)

Hay NANGIPIYAPONGAN nan Hudyuh nan babluy an intulag Apo Dios hi midat ay dida (13:1—22:34)

Hay INAT nan Hudyuh nan babluy an intulag Apo Dios hi midat ay dida (23:1—24:33).

Hay Nangal'al'u'an Apo Dios ay Joshua

1 Hidin natoy hi Moses an baal Apo Dios* ya ni'hapit hi Apo Dios ay Joshua† an imbaluy
Nun an gun bimmadang ay Moses‡ an inalinay, 2 "Ten natoy hi Moses an baal'u, at
mundadaan'a ya nan tatagu ta bad'angonyu nan Wangwang an Jordan ta umuy ayuh
nan babluy an ipaboltan'un da'yun holag Israel. 3 Ti hiyah ne din inali' ay Moses an
ipaboltan'un amin heden babluy an umayanyu. 4 Ya henen babluy an ipaboltan'u ya hay
hakuponyu ya mete"ah nan mapulun hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di
algaw ta engganad Lebanon hi appit hi iggid. Ya nan ongol an Wangwang an Euphrates an
niyappit hi buhu'an di algaw ya an amin nan numbabluyan nan holag Heth ta engganah
nan Baybay an Mediterranean an niyappit hi alimuhan di algaw. 5 Ya ibaga' ay he"a,
Joshua, an mid ah ohah way olognan mangabak ay he"ad ugwan an atagum ti wagwadaa'
an bumadang ay he"ah enggana an umat hidin inat'un bimmadang ay Moses. At adi' he"a
inganuy, ya adi' he"a taytaynan. 6 At pabi'ahom di punnomnomam ti he"a mahkay di
mangipangpanguluh nan i'ibbam an umuy hinan babluy an din inali' hidin o'ommodyu
an ipaboltan'un da'yu. 7 At hiyanan pabi'ahom nongkay di punnomnommu ta adi'a
tuma'ot ti mahapul an ihamadyun mangunud hidin intugun'uh din baal'un hi Moses.
Ya atonyu ay ya makulug an maphod di ma'at ay da'yuh umayanyu. 8 At mahapul an
inaynayunyun gun mamaha ya mangituduh nan Nitudo' an Uldin'u. Ta ada'adalonyuy
aatnah nan mapatal ya ta"on un hinan mahdom, ya hiyay unudonyu ta wan an amin di
atonyu ya mawagahan ta pumhod ayu. 9 At hiya nongkay nan mahapul an pabi'ahom
di punnomnommu, ya tumulid'a ta adi'a tuma'ot, ya adi'a humiga. Ti Ha"in an Dios ya
wagwadaa' ay he"a an ta"on un malgom di umayam."

Hay Intugun Joshua hinan Tatagu

10 At inalin mah Joshua hinan a'apuy, 11 "Ba'ilonyun amin nan immapalan nan tatagu
ta alyonyun didaan idadaanday balunda. Ti maluh di tuluy algaw ya bad'angon tu'u nan
Wangwang an Jordan ta umuy tu'uh nan babluy an idat Apo Dios hi pumbabluyan tu'u."
12 Ya inalin Joshua hinan holag da Reuben, ya hinan holag Gad, ya hinan godwan di
holag Manasseh di, 13 "Inilayu din inalin Apo Dios hinan baalnan hi Moses an inalinay
idatnan da'yuh ten babluy an nungkampuan tu'ud ugwan ta pumbabluyanyu. 14 Mu
ta"ongkay ya mihinadah tu nan a'ahawayu, ya nan imbabaluyyu, ya nan a'animalyu.
Mu an amin ayun linala'in mabalin an mi'gubat ya mahapul an mundadaan ayu ta
da'yuy mangipangpanguluh bumad'angan tu'uh nan Wangwang an Jordan ta badangan
da'min i'ibbayun umuy mi'gubat§ 15 hi engganay unmi kogoh hakupon nan babluy hi
dammangnan niyappit hi alimuhan di algaw ta mundenol amin umat ay da'yu ya un ayu
mahkay mumbangngad eten babluy an niyappit hi buhu'an di algaw an indat Apo Dios
ay da'yu."*

---

* **1:1** Natoy hidin 1406 B.C. † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*. ‡ **1:1** Gun bimmadang hi Joshua ay Moses an nete"ah din a'ungana (Num. 11:28). § **1:14** Dida ya nan muntawon hi duwampulu unu nahuluk (Ex. 38:26). * **1:15** Num. 21:21-35; 32:1-27.

16 Ya tembaldah Joshua an inaliday, “Atonmin amin nan alyom hi atonmi, ya umuy amih
nan malgom hi pannagam ay da'mi! 17 Ya nan ana'na'unnudmih din hi Moses ya umat goh
hidiy atonmin mangunud ay he"a. Ya hi Apo Dios ni' an Apu tu'uy bumadang ay he"a an
umat hidin inatnan Moses! 18 Ya wada ay di mungngohoy ay he"a an adi da'a unudon an
ta"on un hay way malgom an alyom ya mipapatoy! At pabi'ahom at ni' di punnomnomam
ta adi'a tuma'ot.”

2

Hay Nannagan Joshua hinan Immuy Nunhi'im ad Jericho

1 Ya din nungkampuan da Joshua an hina' Nun hi ad Shittim* ya hennagnay duwan
linala'i ta umuyda munhi'im ad Canaan ta han napto' hi aatna an namamad Jericho,† mu
ta adida mumpa'pa'innila. At hidin immuyda ya immiyanda eden nahdom hi abung han
puta‡ an hi Rahab.

2 Mu dengngol nan alid Jericho§ an wadaday immuy anun holag Israel an munhi'im
hinan babluyda! 3 At hennagnay immuy hi abung Rahab, ya inalidan hiyay, “Palahunom
nan impahgopmu ti un didana man nan immalin munhi'im hitun numbabluyan tu'u!”
4 Mu impopo"oy Rahab tuwali dida, at inalinan diday, “Oo, wadada kangan han
duwan linala'in immalid uwanindi an agguy'u inilay nalpuwanda. 5 Mu nakakdah din
wan mahdom an agguy ni' nitangob nan pantaw di allup. Ya agguy'u hinanhanan
di hay pangipluyanda, mu umuyyu ta tundonyu dida, at ah'upanyu!” 6 Mu nahhun
nongkay tuwalin immuy impo"oy Rahab didah nan way atap, ya hinophopana didah nan
dagami.* 7 At pindug mah daden hennag nan ali an ene'wadah nan kalatan mipluy hinan
Wangwang an Jordan.† Ya hidin nakakda ya intangobda nan pantaw di allup.
8 Ya heden agguy ni' nolo'an nan duwan immuy nunhi'im ya immuy hi Rahab hinan
atap an awadanda, 9 ya inalinan diday, “Inilamin hi Apo Dios ya nalpah an indatnan
da'yuh ten babluy. At hiyanan way ohah nan tataguh tu ya nidugah di ta'otdan da'yu! 10 Ti
dengngolmiy inat Apo Dios hidin nunhiyanona nan danum hinan Mumbolah an Baybay‡
ta waday nange'wanyuh din nakakanyud Egypt. Ya dengngolmi goh din nangabakanyuh
nan duwan alin di i'Amor an da Sihon ay Og an didan amin hinan babluydan dammang
di Wangwang an Jordan. 11 At hiyanan nidugah di ta'otmih nangngolanmi an ay mi'id di
itaguanmi an dumalat ay da'yu. At ma'awata' mahkay an nan Dios an unudonyu ya Hiyay
immannung an Dios hi ad abuniyan ya ta"on un hitun luta. 12 At hay ibaga' ay da'yu ya
ihapatayun Apo Dios an hitun umalianyu ya hom'on da'mi ni' ahan an hina"ama ta umat
hinan inat'un da'yu. At ipa'innilayud ugwan an denlo' da'yu 13 ta ibagayun ha"in an adiyu
pi'patoy da ama ay ina, ya an aminda nan a'agi', ya nan pamilyadah tun umalianyu!”
14 Ya inalin nan linala'in hiyay, “Oo, hiyay atonmi ti da'miy moltaon Apo Dios hi unmi
adi ipa'annung henen inalim, mu ta adim ibagbaga din ina'inatmin ten babluy.”
15 Hay abung Rahab ya nidittum hinan allup. At hay atona ya nan tali di uy'uyonah
nan tawa ta hiyay pange'wan daden duwan linala'i. 16 Ya inalinan diday, “Ipluyyu ni'
hinan bubulung ta umuy ayu mipo"oy hi tuluy algaw ta miluh an mumbangngadda nan
hennag nan ali an manganap ay da'yu ya unyu mahkay inayun an umuy hinan awadan
nan i'ibbayu!”
17 Ya inalin nan duwan linala'iy, “Adi'a numanomnom hinan inalim ti hiyay atonmi.
18 Mu gahin hi unmu tigon ta nadatngan ay nan umalianmih tu ya eneg'odmuh ten
mumbolah an talin§ eten tawan pange'wanmi. Ya inayagam da amam ay inam, ya an
aminda nan a'agim, ya nan pamilyada ta hitun abungmuy a'amunganyun amin. 19 Ti

---

* **2:1** Hay pohdonan ibaga ya *ayiw an akasya.* Ya madadawoh nan akasya an humangaw hinan babluy an manghan di danumna an umat eden lugal. † **2:1** Hay pohdonan ibaga ya *siudad di bulan*. Ya heten siudad ya niha"ad hi walun kilomitluh appit hi a'unugan di algaw hinan Wangwang an Jordan, ya nidugah di allupna an hin'umu'uddum ya tuluy mitlus di inabellogna, ya mabi'ah nan numbino'ob'on an obob hidi, at waday humagubanda, ya alyon nan udumnan nanginnilad ugwan an henen siudad di na'abbayag hitun luta an mamattig pay di aatna an ta"on un napa"i. ‡ **2:1** Hay intudun nan udumna an umat ay Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan nuntudo' hinan historyn di Hudyuh din penghana ya bo'on putah Rahab ti hiya anuy babain numpapto' hinan abung an mabayadan di kuwaltuna. Mu inalin di udumnan verses an immannung an puta hiya (Heb. 11:31; Jac. 2:25). § **2:2** Adi tu'u nomnomon an un ohay alin numpapto' ad Canaan hidin immayan nan Hudyuh di an umat hi na'ohhan presidentih tud Pilipinas ti an amin nan ongol an siudad ya waday alina. * **2:6** Hiyah te pangalidah flax an intanomdah di. † **2:7** Hanan ginnaw ya un ohay mitlus di aluhungda, at madadawoh di bumad'ang hidi an adi umat hinan wangwang an maluhung ahan. ‡ **2:10** Unu Red Sea. § **2:18** Hay kinulug nan nabayag an membron di Himpampun an Tatagun Kristuh din amatagun nan a'apostoles ya hiyay attigan nan mumbolah an dalan Jesu Kristu ti hiyay dimmalat hi nabaliwana.

wada ay di lumahun eten abung ya mapatoy, at hiyay ad bahol an adi da'mi pabaholon.
Mu gulat ta way ma'at hinan wah tun abung ya da'miy pabaholonyu. 20 Mu ibahhawmu
ay tuwali nan inalimi ta waday pangipa'innilaam eten atonmi ya adimi goh ipa'annung
nan inalimin he"a!"
21 Ya inabulut Rahab, at hennagna mahkay dida, ya ninaynayun nan mumbolah an talih
nan way tawa.
22 Ya daden immuy nunhi'im ya inunudda din inalin Rahab ti inipluydah nan bubulung
ta hidiy umuyda ipo"oyan hi tuluy algaw. At hiyanan ta"on hi un immuy inana'anap
din linala'in hennag nan ali ya mi'id di inah'upanda, at numbangngaddad Jericho. 23 Ya
hidin nakakandah nan Wangwang an Jordan ya bimmad'angda ta numbangngaddah nan
awadan da Joshua. Ya inulguddan amin nan na'na'at. 24 Ya inalida goh ay Joshua di,
"Immannung an indat tuwalin Apo Dios an amin nan babluy ay ditu'u ti an aminda nan
tataguh di ya nidugah an tumata'otda an dumalat ay ditu'u!"

3

Hay Bimmad'angandah nan Wangwang an Jordan

1 Ya un hiyah nabiggat hi helhelong ya makak da Joshua ya nan holag Israel hinan
nungkampuanda ta immuydah nan Wangwang an Jordan ya unda mungkampuh di.
2 Ya naluh di tuluy algaw ya immuy goh nun'ipa'innilan nan a'ap'apuh nan tataguh
nan nungkampuandan 3 inaliday, "Wa ay ta tigon tu'un enekak nan padi nan Kahon an
Nittuwan di Uldin Apo Dios ya nitnud tu'un amin. 4 Ta ipanguluday owon ti ad ugwan
ya anggay di umayan tu'uh di. Mu mibataan tu'uh ohay kilomitluh nan nangdon hinan
Kahon ti adi mabalin an meheggon tu'uh nan Kahon!"
5 Ya inalin goh Joshua hinan tataguy, "Unudon tu'u nan nitugun hi aton an ma'at hi
alenehan tu'u ti hi ma'et ya tigon tu'uy umipanoh'ah aton Apo Dios!"
6 At inalin Joshua hinan papadi ta iyattangda nan Kahon, ya nahhunda. At hiyay inatda.
7 Ya inalin Apo Dios ay Joshua di, "Mete"ad ugwan an algaw ya ipattig'u an wadaa'
an bumadang ay he"an umat hinan inat'un Moses ta panginnilaan nan tatagun he"ay
mangipangpangulun dida. 8 At alyom hinan papadin nangiyattang hinan Kahon ta
umuyda gumawah nan Wangwang an Jordan, ya dimminongda ni' hidi."
9 At inalin goh Joshua hinan tataguy, "Umali ayu ta ibaag'u nan impa'innilan Apo Dios an
hi Apu tu'u ay ha"in! 10 Ti Hiya an nahamad an Dios ya ipattignay nidugah an abalinanan
bumadang ay ditu'u ti pun'ipalayawna nan holag Canaan, ya holag Heth, ya holag Hiv,
ya holag Periz, ya holag Girgas, ya nan i'Amor, ya nan iJebus. 11 Ya tigonyuy umipanoh'a
an ma'at hitun nangipangulun nan nangdon hinan Kahon an gumawah nan wangwang.
Heten Kahon di Nittuwan di Uldin Apo Dios an hiyay mangipapto' hi an amin an wah
tun luta. 12 Ya pot'onyuy himpulu ta duwan linala'i an hinohhay malpuh nan himpulu ta
duwan holag tu'un Israel ta waday atondah awni.* 13 Ya wa ay ta nan papadi an nangdon
hinan Kahon ta gumawadah nan wangwang ya duminong nan mangalin danum ta ay
nabongbong nan danum an malpuh nan bagtuna."†
14 Ya hidin nakakda nan holag Israel hinan nungkampuanda ta bumad'angdah nan
Wangwang an Jordan ya hihidya an hay nangipangulu ya nan papadin nangiyattang
hinan Kahon. 15 Ya eden gutud ya iwang an do'ol di danum. Mu hidin gimmawa nan
papadih nan way danum‡ 16 ya nan danum an malpuh nan bagtuna ya dimminong ta ay
nabongbong nongkay nan niyadagwin babluy an ad Adam§ an neheggon ad Zarethan. At

---

* **3:12** Bahaom nan Josh. 4:1-8. † **3:13** Anaad ta mahapul an nan papadin nangiyattang hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios an ay tronon Apo Dios hitun luta di mahhun an umuy hinan Wangwang an Jordan? Manu ay ya kinulug nan iCanaan an hi Ba'al an na'abbagbagtun bululda an numpapto' anuh nan udumnan bulul ya inabakna nan madayaw an numpapto' hi baybay ya wangwang, at waday biyangna anun mumpapto' hinan lutadad Canaan. Mu gapu ta mipattig hi awni an hi Apo Dios di manob'a' hinan danum hi Wangwang an Jordan at itudunah nan iCanaan an wada ahan di biyang Apo Dios an manakup hi lutada ta Hiyay mihukat ay Ba'al an mumpapto'. ‡ **3:15** Hay aat nan Wangwang an Jordan hidid Jericho hi un manghan di udan ya un 27 unu 33 an mitlus di inabellogna, mu hinan timpun di iwang ya un ohay kilomitlu ta han godway inabellogna. Ya manu ay hiyah ne aatna ya bo'on hay do'ol an udan di dalatna ti nan do'ol an snow an ay dalallu an manganang hinan Duntug an Herman hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya umuy hinan Wangwang an Jordan. § **3:16** Heten babluy ya wah nan pingit di Wangwang an Jabbok, ya middum nan umayuh an danum hidih nan danum di Wangwang an Jordan an mundadyu an umuy hinan Natoy an Lobong. Ya hidin 1927 A.D. ya nagday hidi, at agguy immayuh di danum hidih duwampuluy olas. Ya alyon nan udumna an mid mapto' ya inyabulut goh Apo Dios an genday hidih din 1406 B.C. ta way inat nan Hudyun bimmad'ang, ya gulat ta un goday mu umipanoh'a damdama ti hi Apo Dios di nangipa'at.

naltut di mumpa'uy hinan Ma'ahin an Lobong,* at hiyanan mabalin an bumad'angda nan
tataguh nan dammangnan neheggon ad Jericho. 17 At inta'dog nan papadih nan gagwan
nan wangwang ta engganay unda mapupuh nan tatagun bimmad'ang hinan dammangna.

4

Nan Nitu"ul an Batun Panginomnoman hinan Na'at

1 Hidin bimmad'ang din holag Israel hinan Wangwang an Jordan ya inalin Apo Dios
ay Joshua di, 2 "Ipa'innilam hinan pento'yun himpulu ta duwan linala'ih nan hinohhan
himpangapu 3 ta umuydah nan gagwan di wangwang hinan way tumata'dogan nan
papadi, ya inummaldah dih hinohhan batu. Ya inamungdah nan pungkampuanyuh
mahdom."

At inalin mah Joshua hidin pento'da 4 ta ma'amungda. 5 Ya inalinan diday, "Mum-
bangngad ayuh nan gagwan di wangwang hinan way timma'dogan nan papadi ta way
ohaan impi'ugnay ohah batu. At miyunnudan hinan uyap tu'un himpulu ta duwan
holag Israel 6 ya ta miyammay panginomnoman tu'uh udum hi algaw eten inat Apo
Dios. At wa ay ta hanhanan nan holag hi pidwa di aat daten batu 7 ya alyon tu'uy,
Hiyanay panginomnomnoman tu'un holag Israel hi engganah nan inat Apo Dios. Ti hidin
inggawan din papadi nan Kahon hinan wangwang ya dimminong din umayuh an danum
an ay nabongbong nan malpuh bagtuna."

8 At nan linala'i ya inunudda nan inalin Joshua. At way ohaan immuy hinan gagwan di
wangwang, ya impi'ugnay ohan batu ta miyunnudan hinan uyapdan himpulu ta duwan
holag Israel ta inyuydah nan way pungkampuanda. Ti umat hina tuwaliy inalin Apo Dios
ay Joshua hi atonda. 9 Ya impatpun goh Joshua nan himpulu ta duwa goh an batuh nan
gagwan di wangwang an timmata'dogan nan nangiyattang hinan Kahon. At engganad
ugwan ya wadah di.*

10 At din papadin nangdon hidin Kahon ya timmata'dogdah nan gagwan di wangwang
ta engganay inat an amin nan tatagu din inalin Apo Dios ay Joshua an hiyah ne din
ina'allin tuwalin Moses ay hiyah atonda. At nunnaudon din tatagun bimmad'ang 11 ya
unda mahkay miyangunuh an bumad'ang nan papadin nangiyattang hinan Kahon. Ya
linauhanda nan tatagu ta diday mangipangulu. 12 Ti hay nahhun an bimmad'ang hinan
wangwang ya nan linala'in holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwan nan holag
Manasseh an nundadaandan mi'gubat ti hiyah ne din inalin Moses. 13 At immuy hi napat
di libu† daden immuy ni'gubat an inipluydah nan nundotal an neheggon hi ad Jericho. Ya
wadah Apo Dios ay dida.

14 Dumalat nan na'at eden algaw ya impabagtun Apo Dios hi Joshua hi hinagang nan
holag Israel. At ninaynayun di pamilyadan hiyah engganah natayana an umat goh
damdaman Moses.

15 Ina'allin tuwalin Apo Dios ay Joshua 16 hi bumad'angda nan nangiyattang hinan
Kahon. 17 At hiyah ne inatna. 18 Ya hidin dimma'al daden papadi ya himbumagga ya
niguwang din danum an naltut an umayuh hinan Wangwang an Jordan ta umat hidin
aatna tuwalih din hopapna.

19 Ya hay na'atan hana ya hidin miyapuluh algaw den hopap di bulan.‡ At hidin
bimmad'angda ya immuyda nungkampud Gilgal§ an niyappit hi buhu'an di algaw hi
appit ad Jericho. 20 Ya hidiy nangitipunan da Joshua hinan himpulu ta duwan batun
din na'alah nan Wangwang an Jordan. 21 Ya inalin Joshua hinan holag Israel di, "Hi
pidwah un hanhanan nan a'apu tu'uy aat ten natpun an batu 22 ya alyon tu'uy, Danen
batuy mangipanomnom hidin nundalananmih nan Wangwang an Jordan an natob'a'

---

* **3:16** Unu Dead Sea (unu nan Natoy an Lobong). * **4:9** Hay pohdonan itudu ya nete"ah din nitud'an ten Liblu an Joshua. † **4:13** Anaad ta un napat di libuy immuy an nalpuh nan holag Reuben, ya holag Gad, ya godwan di holag Manasseh ti din na'uyapandah nan mapulun ya waday 43,730 an titindalun nalpuh nan holag Reuben (Num. 26:2, 7), ya 40,500 an titindalun an nalpuh nan holag Gad (Num. 26:2, 18), ya 52,700 an titindalun an nalpuh nan godwan holag Manasseh (Num. 26:2, 34)? Ti gulat ta godwon tu'uy bilang di holag Manasseh ta un 26,350 di mabilang at un 110,580da an titindalu! Mu ma'innila an na'angang nan udumnan titindaluh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta way inatdan nangiyadug hinan pamilyada, ya a'animalda, ya lutada. ‡ **4:19** Unu Nisan/Abib (March-April) 10, 1406 B.C. Henen algaw di pamto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat di algaw ya unda golton hinan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh din Penghana. Ya immannung an piniliday uyawda ti ni'gotaddah Nisan 14 (Josh. 5:10). Ya henen Nisan 10 hidin amatagun Jesus di algaw hi nuntakayanah nan uyaw an dongki an ma'alih Palm Sunday ta paddungnay inalinah nan tataguy, "Tayaa' an na'ahhamad an ay Uyaw an Kalnilu, at pot'ona' ni'." § **4:19** Heten babluy ya wah north-east di siudad ad Jericho hi nahuluk hi tuluy kilomitlu.

nan danum ta nan mamagay dinalanmi. 23 Ti nunhiyanon Apu tu'un hi Apo Dios nan
wangwang ta engganay un ami bimmad'ang an amin an umat damdamah din inatnah
nan Mumbolah an Baybay* ta way inatmin bimmad'ang. 24 Ya na'at hana ta panginnilaan
di an amin an tataguh tun luta an hi Apo Dios ya mi'id di adina abalinan. Ya ta wan Hiya
an hi Apo Dios an Apu tu'u di ta'tan tu'u ya unudon tu'uh enggana."

5

Hay Nungkugitandad Gilgal

1 Hidin dengngol nan a'alin di holag Amor an nunhituh immapit hi alimuhan di algaw
an wa tu'uh nan Wangwang an Jordan nan inat Apo Dios an nandu' hinan wangwang ta
way nange'wan nan holag Israel ya nidugah di ta'otda, at mi'id di tuliddan mananggah
nan holag Israel. Ya umat goh hinan a'alin di holag Canaan an nunhituh nan way pingit
di Baybay an Mediterranean.*
2 At hiyah den gutud di nangalyan Apo Dios ay Joshua di, "Mun'amma ayuh uwah,
ya kinukityu nan linala'in holag Israel." 3 At hiyay inat da Joshua ta nete"an de ya
nginadnandah den Duntug an Nungkugitan.†
4 Ya manu ay inalin Apo Dios an aton Joshua hene ti nun'a'atoydan amin hinan mapulun
din mina'ilog an linala'in nalpud Egypt. 5 Mu manu ay dida ti nakugitda, mu agguyda
nakugit din linala'in nitungaw hinan mapulun. 6 Ti napat di tawon‡ hi nunle'le'dandah
di ta engganay nun'a'atoydan amin din linala'in olognan mi'gubat an nalpud Egypt ti
dumalat di agguyda nangunudan ay Apo Dios. Ya hiyanan inalin Apo Dios an adi ahan
mabalin hi tigonda nan malumong di mitanom an nidugah an do'ol di ma'an an babluy
an inalinah din o'ommoddah idatnan dida ya nan holagda. 7 At nan linala'in nihukat
ay dida di kinugit da Joshua ti dida nan agguy nakugit hinan owon. 8 Ya hidin nalpah
an nakugitdan amin nan linala'in holag Israel ya nihinadah nan nungkampuanda ta
engganay nun'apoyanan nan kugitda.
9 Ya inalin goh Apo Dios ay Joshua di, "Ad ugwan an algaw ya *inaan'u* mahkay din
nidugah an nabainanyud Egypt an gapuh numbalinanyuh baal." At hiyanan nangadnan
heten lugal hi Gilgal§ hi engganad ugwan.
10 Ya heden nahdom hinan miyapulu ta opat di algaw eden bulan* hi awadan nan holag
Israel hidid Gilgal ya nginilinda din Punnomnomandah nan Namaliwan di Anghel Apo
Dios hinan holag Israel ta agguyda ni'patoy dida. 11 At nabiggat hi nalpahan di behta† ya
immuyda inummal hi bungan di nitanom hidi, ya inhanglagday udum, ya inyammadah
tinapay di udum an agguy nabino'bo'an. At hiyah de hopap di nanganandah nan bungan
di nitanom hi ad Canaan. 12 Ya nete"an den nabiggat‡ ya mi'id mahkay di gun mun'a'agah
an manna an hay nipallog hi ina'inanda ya nan bungan di nitanom hi ad Canaan.

Hay Nangabakandad Jericho

13 Ya hidin awadan Joshua hinan neheggon hi ad Jericho ya himbumagga ya tinnigna
han lala'in ni'haggangan ay hiya an ino'odnanay hanggapna. At immuy hi Joshua, ya
inalinan Hiyay, "Da'miy niddumam, unu nan mi'buhul ay da'mi?"
14 Ya tembal din lala'in inalinay, "Mi'id hinan inalim di nidduma' ti Ha"in nan ap'apun
di tindalun Apo Dios!"§
At nunlu'bub hi Joshua hinan luta ta e'gonana, ya innayunan inaliy, "Hay pohdom hi
ato' an baalmu?"
15 Ya inalin din ap'apun di tindalun Apo Dios di, "Anom nan hapatusmu ti wah tuh Apo
Dios." At inat Joshua.

6

Hay Nangabakan da Joshua ad Jericho

1 Ya dumalat di ta'otdah nan holag Israel ya inhamad nan iJericho an intangob an amin
nan pantaw di allup. Ya naguwalyaan goh. At mi'id di mabalin hi makak hidi, ya umat
goh an mi'id di mabalin hi humgop.

---

* **4:23** Unu Red Sea. * **5:1** Bahaom nan footnote di Josh. 3:13 ta innilaom nan ma'awatan nan iCanaan hi ma'at ay didah awni. † **5:3** Mu hay ngadana tuwali ya *Gibeath Haaraloth*. ‡ **5:6** Hay aat ten napat an tawon ya waday duwa an tawondah din nihihinandah nan puun di Duntug an Sinai (Num. 10:11-12), ya tulumpulu ta han waluy tawon goh di nunle'le'dandah nan mapulun an dimmalat nan numbaholandad Kadesh Barnea (Deut. 2:14). At 2+38=40. § **5:9** Hay pohdonan ibaga ya *na'aan*. * **5:10** Unu Nisan/Abib (March-April) 14, 1406 B.C. † **5:11** Unu Nisan/Abib 15, 1406 B.C. ‡ **5:12** Unu Nisan/Abib 16, 1406 B.C. § **5:14** Do'ol di mangulug an Hiya ya hi Jesu Kristun nipattig hidin gutud di Old Testament ti inabulutnay nange'gonan Joshua ay Hiya.

2 Mu inalin Apo Dios ay Joshua di, “Heten babluy an Jericho ya indat'u tuwalin da'yu
an ta"on un nan ali ya nan nun'atulid an titindaluna. 3 At hay atonyu an da'yuh nan
tindalu ya umuyyu le'don heden babluy hi mumpenghan hi binigat hi onom di algaw.
4 At pot'om di pituh nan papadi ta mapongdah talampet, ya diday mangipangpangulu ya
un nan mangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin'u ta hinan miyapitun algaw ya
unyu le'don hi mumpapitu an gun ipagangoh nan papadi nan talampetda.* 5 Ya unda
mahkay ipagangoh di ohah mabayag ya unda idinong. Ya dengngolyu ay henen gangoh
ya nundedehhan ayun amin an tum'u' ta mun'atu"in an amin nan allup an nunlene'woh
ad Jericho. At na'at ay hene ya unyu mahkay hogpon heden babluy.”
6 At inayagan Joshua nan papadi, ya inalinan diday, “Iyattangyun udum nan Kahon, ya
impangulun di pituh nan i'ibbayun napong hi talampet.” 7 Ya inalin goh Joshua hinan
i'ibbanan linala'in umuy munle'od hinan na'allup an babluy ta mahhunday udum hinan
tindalu ya un nan nangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.
8 At inun'unudda nan inalin Joshua an impangulun nan pitun papadin napong hi
talampet, ya nitnudda nan nangdon hinan Kahon. 9 Ya unda goh mitnud nan linala'in
mi'gubat. Ya nan papadin nangdon hi talampet ya gunda pun'ipagangoh di talampetda.
10 Mu pinadanan tuwalin Joshua didan adida humaphapit, ya adida ahan muntu'u' ta eng-
ganah unna alyon! 11 Unat goh lene'oddah den na'allup an babluy ya numbangngaddah
nungkampuanda ta hidiy umiyanandan den nahdom.
12 Ya unat goh nabiggat ya nangag'agan bimmangon hi Joshua, ya impanuhnay aton nan
linala'in umat hidin inatnah din hopapna. At inyattang din papadi nan Kahon ta umuyda
goh le'don ad Jericho. 13 Ya impangpang'un din titindalu ya unda mangunud nan papadin
manginaynayun an mangipagangoh hinan talampet. Ya unda mitnud nan nangdon hinan
Kahon, at niyangunuhda mahkay an nitnud nan udum an titindalu 14 ta penenghandan
lene'od, ya numbangngaddah nan nungkampuanda. At umat hinay ina'inatdah onom di
algaw.
15 At hidin miyapituh algaw ya un goh wan mun'awawa'ah ya bimmangonda, ya
nabulogdan umat hidin gunda inat ta immuyda lene'od ad Jericho hi numpapitu.† 16 Ya
hidin miyapituh nunle'danda ya impagangoh nan papadi din talampet, ya inalin Joshua
hinan tataguy, “Tumkuk tu'u ti hi Apo Dios ya indatna mahkay ay ditu'uh ten babluy!
17 At pa"ionyun amin nan wah tun ten babluy ta paddungnay me'nong ay Apo Dios‡ an
anggay da Rahab§ an hina"amay ma'angang ti hiya din bimmadang hidin duwan ibba
tu'un immalin nunhi'im. 18 At nan inali' hi patayonyu ya tigonyu ta atonyu, ya umat
goh an mahapul an pa"ionyun amin nan gina'uda. Ti wada ay di alanyu ya hiyah ne
lummuh apa"ian tu'u. 19 Mu nan silver, ya balitu', ya nan malgom an gambang unu gumo'
di niyamma ya iyuyyuh nan pundayawan ay Apo Dios ta hidi ya ammunay a'usalana.”
20 At hidin impagangoh nan papadi din talampetda ya nundedehhandan nuntu'u' nan
i'ibbada, ya nun'atu"in din allup hinan nunlene'woh hinan babluy. At nunnaudondan
henggop nan babluy. 21 Ya numpatoydan amin nan tatagu, ya ta"on un nan baka, ya nan
kalnilu, ya nan dongki.
22 Mu hinunnan Joshua an inalih din duwan linala'in din immuy nunhi'im an inali-
nay, “Umuy ayuh abung Rahab ta awitonyu didan hina"ama, ya imbataanyu dida ta
ipa'annungyu din inaliyun hiya.” 23 At immuyda inawit didan amin an wah din den abung
ta inyuyda didah nan neheggon hinan nungkampuan nan holag Israel.
24 Ya unda gohbon heden babluy ta engganay nun'oghob an amin. Ya hay inangangda ya
anggay ya nan gina'un balitu', ya silver, ya gumo', ya gambang di niyamma an inamungda
ta inyuyda iniddum hinan nitalepnan di gina'un Apo Dios. 25 Ya agguyda ni'patoy nongkay
da Rahab an hina"ama ti dumalat di nangipo"oyanah din duwan immuy nunhi'im ad
Jericho. At engganad ugwan ya wah diday holagdad Israel.

---

* **6:4** Anaad udot ta an amin ya *pituy* numberda? Ti *pituy* papadi, ya *pituy* talampet, ya *pituy* algaw, ya *pituy* punli'ubandah nan siudad, ya hinan *miyapitun* algaw ya natu"in din allup. Manu ay ya ta ituduna an mete"ay balbalun gutud di Hudyu an umat hidin balbalun gutud an nete"ah din nalpahan din pitun algaw hidin nunlumuwan Apo Dios hitun luta. Ya hay itudun nan bilang an pituh nan Hudyu ya *nahamad*. † **6:15** Nan siudad ad Jericho ya adi umat hinan a'ongol nan siudad ad Manila. Ti nan lukud di na'angang hi agguy napa"id ugwan ya hi'itangan tuluy gahut di mitlus di inabellogna ya duway gahut di mitlus di inadu"oyna. ‡ **6:17** Waday ipaddungan nan animal an me'nong ay Apo Dios ya nan gina'un di iJericho an mahapul an e'nongdan Apo Dios ti nan animal ya moghob ta mid mahkay di ma'angang. Umat goh hinan gina'u ti ma'ahhapul an pa"iondan amin ta paddungnay moghob ta mid ma'angang, at mattig an hana ya mibilang an bagin Apo Dios hi enggana. Mu waday adida pa"ion ti mabalin an ma'usal hinan pundayawan ay Apo Dios (verse 19). § **6:17** Bahaom nan footnote di Josh. 2:1 ta innilaom di aatna an puta.

26 Ya hidin napa"i mahkay ad Jericho ya inalin Joshua di, “Nan tagun munnomnom an
mangipaphod ad Jericho ya moltaon Apo Dios.
Ya wa ay di mangiyammah ipabunan di tu'ud
ya mapatoy nan pangpangullun lala'in imbaluyna.
Ya wa ay goh di mangiyammah nan pantaw nan allup
ya mapatoy nan udidian an lala'in imbaluyna.”*
27 At hihidyan wagwadah Apo Dios an bimmadang ay Joshua, at nundongol hinan
abablubabluy.

7

Hay Na'abakan nan Holag Israel an Dumalat di Numbaholan Achan

1 Ta"on hi un inalin Apo Dios hinan holag Israel hi mahapul an mi'id di bagiondah nan
gina'ud Jericho, mu imbahhaw di oha ay dida an hi Achan. At hiyanan nidugah di bungot
Apo Dios ay didan holag Israel. Hi Achan ya imbaluy Carmi an hina' Zimri an ap'apun
Zerah an nalpuh holag Judah.
2 Ya hay awadan da Joshua ad Jericho ya hennagnay udum hinan linala'i ta umuyda
hi'imon nan babluy ad Ai* an neheggon ad Beth Aven† an niyappit hinan buhu'an di algaw
hi ad Bethel.‡
At hidin numbangngadda 3 ya inalidan Joshua di it'ittang heden babluy, at ta"on unda
ammunay duwa unu tuluy libuh honogonah umuy mangubat ay dida.
4 At un ammuna mah di tuluy libuh nan linala'iy hennag Joshua. Mu undaat goh
numpangalayaw 5 ti numpudug nan tatagud Ai didah nan madadyun miyuy ad Shebarim.
Ya pinatoyday umuy hi tulumpulu ta onom hinan holag Israel hinan enengwada. At
nidugah an mangluydah ta'otda.
6 At numpi"in da Joshua ya nan i'ibbanan a'ap'apuy lubungdah numanomnomanda,
ya nun'iloglogday hupu', ya immuydan numpunlu'bub hinan hinagang di Kahon an
Nittuwan di Uldin Apo Dios ta engganay un nahdom. 7 Ya nunluwaluh Joshua ay Apo
Dios an inalinay, “Apo Dios an na'abbagbagtu, anaad ahan ta impabad'ang da'mih nan
Wangwang an Jordan ya ten umat hituy na'at ay da'mi? Od'odolna tuwalih un ami
nunnanannong hi dammangna ya un nan immalianmih tu ti undan adi ammuna ya
numpatoy da'mih nan holag Amor! 8 Apu, hay pambal'u mah eten na'at an nonong ya
da'min holag Israel di nun'ipalayawda? 9 At undan adi donglon nan iCanaan ya nan
udum an tataguh nan nun'eheggon an babluy ya nonong ya immalida ta li'ubon da'mi,
ya numpatoy da'min amin! Ya hay aton mah nan ngadanmu an midaydayaw?”
10 Ya inalin Apo Dios ay Joshua di, “Anaad ta munlulu'bub'ah na? Tuma'dog'a!
11 Ipa'innila' ay he"a an da'yun holag Israel ya numbahol ayu ti agguyyu inunud nan
intugun'un da'yu ti waday innalyuh nan gina'ud Jericho an hiyana nan mapa"i. Ya unyuat
goh inakaw ya inhaut goh udot an iniddumyuh nan gina'uyu. 12 At hiyah ne dimmalat ta
da'yuy nipalayaw ti ta"on mahkay un da'yu ya nun'onong ayuh mapa"i ti adi mabalin an
wadaa' ay da'yu ta engganay unyu pumpa"i nan innalyun impawa'! 13 At umuymu alyon
hinan tatagu ta atonda nan ma'at hi alenehan ta midadaandan mi'dammu ay Ha"in hi
ma'et. Ti Ha"in an Ap'apu ya pohdo' an ibagan didan waday impo"oydah nan gina'un inali'
hi pa"ionyu. Ya gahin hi un ma'aan ay da'yun holag Israel ya un mabalin an abakonyu nan
mi'buhul.”
14 Ya inalin goh Apo Dios ay Joshua di, “Alyom hinan tatagu an hi ma'et hi
pi'dammuandan Ha"in, ya ma'uhi'uhigdan umali nan ahimpahimpampun an holag Israel
ta nangamung di pot'o'. Ya unda ma'uhi'uhig nan ahimpahimpangapuh nan himpampun,
ya napto' ay goh nan himpangapu ya unda mehnod nan ahinahina"ama. Ya napto' ay
goh nan hina"ama an nalpuwan nan numbahol ya un'u ohha'ohhaon dida ta engganah
un ma'ah'upan. 15 At wa ay ta na'ah'upan nan tagun awadan nan impawa' an gina'u ya
genhobyu an middum nan pamilyana, ya an amin nan gina'uda, ya animalda. Ti nidugah
an ababain di nangatnan da'yun holag Israel, ya umat goh an imbahhawna din inali'.”
16 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya impanuh Joshua nan tatagu ta na'uhi'uhigda nan
numbino'ob'on an holag Israel. Ya awni ya nan holag Judah di napto'. 17 At na'uhi'uhigda
goh an immuy ni'haggangan ay Apo Dios nan numbino'ob'on an holag Judah. Ya awni ya

---

* **6:26** Bahaom nan I Ki. 16:34 ta innilaom din na'at. Ya manu ay penhod Joshua an adi mipaphod nan siudad ad Jericho hi enggana ya ta pannigan nan Hudyu an bagin Apo Dios an amin di lutadah enggana. * **7:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan napa"i.* Hay inadagwin nan babluy ad Jericho hi ad Ai ya duwampulu ta opat di kilomitlu, ya nihinah nan aduntuduntug an neheggon hi awadan nan siudad ad Jerusalem. † **7:2** Hay pohdonan ibaga ya *babluy an awadan nan na"appuhi.* ‡ **7:2** Hay inadagwin nan babluy ad Bethel hi ad Ai ya nahuluk hi tuluy kilomitlu.

nan holag Zerah di napto'. At inuhi'uhigda goh didan numpunhina"ama, ya nan pamilyan
Zimri di napto'. 18 Ya unda mahkay goh ohha'ohhaon nan holag Zimri, ya napto' hi Achan
an hina' Carmi an imbaluy Zimri an hina' Zerah hinan holag Judah.
19 Ya inalin Joshua ay Achan di, “Imbaluy'u, hi Apo Dios di padayawam hi ad ugwan ta
ibagam nan inatmu an adim ihaut!”
20 Ya tembal Achan an inalinay, “Immannung an numbahola' ay Apo Dios an Ap'apu
tu'un holag Israel! At hay inat'u 21 ya innal'u nan mapmaphod an lubung an na'alad
Babylon, ya nan nahuluk hi duway kilun silver an miyammah pihhu, ya nan na'upeng an
balitu' an manghan hi godway kilu. Ti hidin tinnig'u dane ya nidugah di nangamnawa', at
hiyanan innal'u. At wah didan inlubu"uh nan way nuntuldaa' an nundalinato' nan silver.”
22 At hennag Joshua nan linala'i ta nunnaudondan immuy hinan nuntuldaan Achan, ya
inah'upanda nan inlubu'na an nundalinat nan silver. 23 Ya innalda ta inyuydah awadan
Joshua ya nan tatagu, ya impatangdah nan way hinagang Apo Dios.
24 At madhuda da Joshua ya an amin nan holag Israel, ya dempapda da Achan an
hina"ama, ya nan animaldan baka, ya dongki, ya kalnilu, ya din tuldan abungna, ya nan
balitu', ya nan silver, ya an amin din udum an gina'una ta inyuydah nan Nundotal an
Achor. 25 Ya heden na'amungandah di ya inalin Joshua ay Achan di, “Anaad ahan ta
inatmuy umat hinan nidugah ay da'mi? At ad ugwan ya hi Apo Dios di mangiballoh eten
nappuhin inatmu!”
At nadhuda nan tatagu ta nundotnayda da Achan ya nan pamilyana ta engganay unda
nun'atoy ya umat goh hinan animalda. Ya genhobda nan gina'uda. 26 Ya ginabunanda
didah batu, at engganad ugwan ya wah din natu'utu'ul.§ Ya hiyanan engganad ugwan ya
nangadnan hi Nundotal an Achor.*
Hidin nangatandan de ya na'aan mahkay din nunheglan bungot Apo Dios hinan holag
Israel.

8

Hay Nangabakan nan Holag Israel ad Ai

1 Ya inalin Apo Dios ay Joshua di, “Adi'a tuma'ot, ya adi'a munlungdaya. Itnudmun
amin nan i'ibbam an titindalu* ta munti'id ayuh nan babluy ad Ai ta umuyyu gubaton
nan tataguh di. Ti ad ugwan ya ipa'abak'un da'yu nan alih di, ya nan tataguna, ya nan
babluyna. 2 Ya atonyud Ai nan umat hi inatyud Jericho ya hinan alida. Mu hi ad Ai ya
mabalin an alanyu nan gina'uda ya a'animalda. At hay atonyu ya umuyday udum hinan
tindaluh nan way pangngel den babluy ta umuyda mipo"oy hidi ta un himbumagga ya
bimmuhu'dah un madatngan di gutud.”
3 At nundadaan da Joshua ya an amin nan titindalu. At pinilinay tulumpuluy libuh nan
nun'ala'eng an mi'gubat, ya hennagna didan den nahdom 4 an inalinay, “Ihamhamadyun
donglon tun hapito' ta umuy ayuh nan pangngel nan babluy ad Ai ta hidiy ipo"oyanyu. Ya
adi ayu miyadagwi ta ag'agah bumuhu'anyuh un mahapul. 5 Ya da'mi ay kogoh hitun
i'ibba ya nonong ya nundapuh amid Ai ta wa ay ta umalidan manamun da'min umat
hidin inatdah din hopapna ya limmayaw ami. 6 Ya ta way atondan mamdug ay da'mi
ta umadagwidah nan babluy ti hay inilada ya immannung an lumayaw amin umat hidin
hopapna! 7 Ya wa ay ta umat hinay ma'at ya himbumagga ya immuy ayuh nan babluy,
at idat Apo Dios ay ditu'u! 8 Ya hay ahan alyo' ay da'yu ya adiyu ibahhaw ta gohbonyu ti
hiyah ne din inalin Apo Dios hi aton tu'u.”
9 At hennag Joshua dida ta immuyda, ya nun'ipo"oydah nan numbattanan di ad Ai ya ad
Bethel an niyappit hi alimuhan di algaw hi ad Ai. Ya da Joshua ay ya nihinadah dih nan
nungkampuanda.
10 At hidin nabiggat hi helhelong ya na'amungda da Joshua, ya nan titindalu, ya nan
a'ap'apu, at nakakdan inipluydad Ai. 11 Ya wan unda dimmatong hinan hinagang ad Ai

§ **7:26** Hiyah ne miyadwan lugal hi awadan nan na'amung an do'ol an batu ti impiyamman Joshua din oha ad Gilgal ta panginomnomandah nan bimmadangan Apo Dios ay didan bimmad'ang hinan Wangwang an Jordan (Josh. 4:20), ya hay panginomnoman eten miyadwah nan Nundotal an Achor ya nan agguy bimmadangan Apo Dios ay dida an dimmalat di bahol. * **7:26** Hay pohdonan ibaga ya *pimmuhian.* Ya nan Achor ya oha goh an ngadan Achan, at numpaddungda an hapit. (Ya wada goh di miyatlu an Achar an nitudo' hi I Chron. 2:7). * **8:1** Hiyah te immannung an planun Apo Dios—ta itnud Joshua an amin nan titindaluna, at nibahhaw da Joshua hinan nahhun an gimmubatandad Ai ti un 3,000 an tindaluy immuy (Josh. 7:4). Ya hay oha goh an nibahhawan Joshua ya hennagnay munhi'im ad Ai ta diday mangibaag ay hiyah maphod hi atondan mangameh hinan i'Ai (Josh. 7:2-3), mu od'odolnah unna imbagah nan Anghel Apo Dios an hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament ad Gilgal ta Hiyay mangibaag hi atonda (Josh. 5:13-15; Judg. 2:1).

ya nungkampudah dih nan immapit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya hay
numbattanan di nungkampuandad Ai ya wa han nundotal. 12 Ya umuydah lemay libu nan
titindalun hennag Joshua ta umuyda mipo"oy hinan numbattanan di ad Ai ya ad Bethel
an niyappit hi alimuhan di algaw hi ad Ai. 13 At an aminda nan titindalun holag Israel an
ta"on un nan nipo"oy ya nundadaandah nan nihinanda. Mu hi Joshua ya eden nahdom
ya immuy hinan nundotal ta hidiy nihinana.
14 Ya unat goh inamang nan alid Ai nan holag Israel ya nunnaudondah nan tindalunan
den helhelong ta immuydad Arabah ta gubatonda nan holag Israel. Mu agguyda inilan
wadaday i'ibban da Joshua an nipo"oy hinan pangngel nan babluyda. 15 Ya unat goh
tinnig da Joshua nan umalin mi'gubat ya hinlaylayawondan inipluydah nan mapulun.
16 Ya na'amin nan linala'id Ai an namdug ay da Joshua ta immadagwidah nan babluyda.
17 At mi'id di ta"on hi ohah lala'ih na'angang hi mungguwalyah nan babluy, ya ta"on un
nan iBethel ya na'amindan bimmuhu' hinan babluyda ta badanganda nan i'Ai. Ya wan
nibughul nan pantaw di allup ad Ai.
18 Ya inalin Apo Dios ay Joshua di, “Eldongmu nan hul'udmud Ai ti ipahakup'un
da'yuh den babluy.” At eneldong Joshua din hul'udnad Ai. 19 At hidin eneldongna din
hul'udna ya nabannuhu'da din nun'ipo"oy an tindalu, ya nunnaudondan immuy ad Ai.
Ya nunnaudondan genhob.
20 Ya hidin nungwingi din tindalud Ai ya inamangda nan ahu' hinan babluydan
umu'udyu' an tumulud daya. Mu mi'id di atondan mumbangngad ti pumpudug nan holag
Israel, at mi'id di lumayawanda. 21 Ya hidin inamang da Joshua nan ahu' ya iniladan nan
i'ibbaday immuy hidi. At numbangngadda goh ta inayundan gubaton nan linala'in i'Ai
an namdug ay dida. 22 Ya na'amtang ya dimmatongda nan i'ibbadan din immuy ad Ai ta
nali'ubdah nan gagwan nan i'Ai ta numpatoyda dida, at mi'id di inangang nan holag Israel
23 an ammuna nan alid Ai an tiniliwda ta inyuydan Joshua.
24 Ya hidin pinatoydan amin nan linala'in i'Ai ta nun'iwakilatdah nan payaw ya nan
mapulun ya unda mumbangngad hinan babluy ad Ai. Ya pinatoyda goh an amin nan
tatagun na'angang hidi. 25 At hay uyap di pinatoydan linala'i ya binabain i'Ai ya umuy hi
himpulu ta duway libu. At an amin nan i'Ai ya nun'a'atoyda nongkay. 26 Ya umat hina ti
hi Joshua ya ene'eldongnad Ai nan hul'udna ta engganay unda na'amin an nun'atoy din
numpunhituh di. 27 Mu nan a'animal ya nan gina'ud Ai ya hinamham nan holag Israel ti
hiyah ne inalin Apo Dios ay Joshua hi atonda.
28 At genhob da Joshua ad Ai ta nun'apa"ih engganad ugwan. 29 Ya din alida ya
pinatoyda, ya intayundah nan ayiw ta engganah din na'uy an ma'ahom.† Ya hidin nalimuh
di algaw ya unda ibagan Joshua ya nan linala'i ta umuyda alan di odol nan a'ali an natoy,
ya intapaldah pangngel nan pantaw di allup den babluy. Ya ginab'unandah do'ol an batu
ta engganad ugwan ya wagwadah di.‡

Hay Nangibaagandah nan Ni'tulagan Apo Dios ay Didah dih nan Duwan Duntug

30 Hidin awadan nan holag Israel hinan way Duntug an Ebal ya impiyamman Joshua
han pun'onngan hi me'nong ay Apo Dios an inunuddan holag Israel 31 ti hiyah ne inalin
din hi Moses an baal Apo Dios hi atona.§ At nan enetpengnan batuh nan pun'onngan ya
nan agguy nahilhilan unu napengpeng ti hiyay nitudo' hinan intugun Moses.* At hiyah
ne nange'nongandah nan onongdan Apo Dios an Onong an Moghob. Ya wada goh di
ene'nongdan Onong hi Pi'lenggopandan Apo Dios an un itang di gohbonda, ya inihdada
nan ma'angang. 32 Ya hay oha goh hi inat Joshua hidin awadandad Ebal ya inhelhelnah
din batu an pun'onngan nan Uldin Apo Dios.† At tinnig nan tatagun holag Israel heden
inatna.
33 Ya inunudda goh din inalin din hi Moses hi atondah un madatngan di pungwagahan
nan padin dida. At an aminda nan holag Israel an ta"on un nan a'ap'apu, ya nan
mangipangpangulu, ya nan udum an u'upihyal, ya an amin nan nitnud ay dida‡ ya
nagodwadah timma'doganda. At hinagangdan amin nan padi an holag Levi an din
nangiyattang hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios an nibattan ay dida. At hay
godwana ya din'ugda nan Duntug an Gerizim, ya nan godwana ya din'ugda nan Duntug
an Ebal.§

---

† **8:29** Inunud Joshua nan Uldin ti paniaw ay didah un way nitatayun hinan ayiw hi mahdom (Deut. 21:22-23). ‡ **8:29** Hiyah ne miyatlun na'upun an batu ta panginomnomanan didah bimmadangan Apo Dios ay dida (bahaom nan footnote di Josh. 7:26). § **8:31** Deut. 27:5-7. * **8:31** Ex. 20:25. † **8:32** Hiyah ne goh intudun Moses hi atonda (Deut. 27:8). Hiyah ne miyapat an na'upun an batun inyammadad Canaan ta panginomnomandah nan bimmadangan Apo Dios ay didan Hudyu (bahaom nan footnote di Josh. 8:29 ta innilaom di aat nan udumna). ‡ **8:33** Ex. 12:38. § **8:33** Deut. 11:26-30; Deut. 27:1-28:68.

34 At binahan Joshua an amin din nitudo' an Uldin Apo Dios, ya ta"on un nan awagahan
ya nan lummuh a'idutan. 35 At mi'id di linauhan Joshua hinan nitugun hidin imbahanah
nan holag Israel an na'amung an niddumda nongkay nan binabai, ya nan ung'ungungnga,
ya nan udum an nitnud ay dida.

9

Hay Namalbaliyan nan iGibeon ay da Joshua

1 Ya dengngol an amin nan a'alih nan babluy hi appit hi alimuhan di algaw hi appit
di Wangwang an Jordan an nangabak da Joshua. Hanan babluy ya wadadah nan
madinuntug di udum, ya hinan nundotal di udum, ya neheggon hinan pingit di Baybay
an Mediterranean di udum ta engganad Lebanon. At an aminda nan a'alin nan tatagu ay
danen babluy an umat hinan holag Heth, ya nan holag Amor, ya nan holag Periz, ya nan
holag Hiv, ya nan iCanaan, ya nan iJebus ya 2 nunlalammungda ta gubatonda da Joshua
ya nan i'ibbanan holag Israel.

3 Mu nan iGibeon* an nan holag Hiv† ya hidin dengngolday nangabakan da Joshua hi
ad Jericho ya ad Ai 4 ya nunhahapitda ta wadadan diday umuy ta umuyda balbaliyan
da Joshua. At impitakaydah nan dongki di nun'apa"in langgut ya nan nun'alo'balo'ban
an pun'inuman an lalat. 5 Ya nan linala'in immuy ya nunlubungdah nan nun'apa"i, ya
umat goh hinan hapatusda, ya nan ma'an an inta'inda ya immulhi ya nun'abuutan an
tinapay. 6 Ya immuydah nungkampuan nan holag Israel ad Gilgal, ya inalidan Joshua ya
nan i'ibbanan linala'iy, "Immali ami an nalpu amih adagwin babluy ti pohdonmin mi'tulag
ta middum amin da'yu."

7 Ya inalin nan holag Israel di, "Adi mabalin hi middum amin da'yu ti mi'id mapto' ya
neheggon di nalpuwanyu!"

8 Ya inaliday, "Da'mi ya nundadaan amin mumbalin hi baalyu.

Ya inalin Joshua di, Undan hay ngadanyu, ya hay nalpuwanyu?"

9 Ya tembaldan inaliday, "Nalpu ami nongkay, apu, hinan niyadagwin babluy ti
dengngolmiy aat nan Dios an dayawonyu ya an amin nan ina'inatnad Egypt.‡ 10 Ya
dengngolmi goh nan inatnah nan duwan alin nan holag Amor hi appit hi buhu'an di algaw
hinan Wangwang an Jordan an hi Sihon an alin nan iHeshbon§ ya hi Og an alid Bashan
an nunhitud Ashtaroth.* 11 At hiyanan hennag da'mih nan a'ap'apuh nan babluymi, ya
an aminda nan ni'babluyanmin alyonday mumbalun ami, ya immali ami ta mi'tulag
amin da'yu. Ya ta ibagamin da'yun pohdonmin middum ay da'yu, ya ta"on un da'mi
pumbalinon hi baalyu. 12 At hidin nakakanmi ya hiyah un nalutu tun binalunmin tinapay,
mu ten ad ugwan ya tigonyun immulhi ya nabuutan. 13 Ya tun pun'inuman an lalat
ya pa"ammah din nakakanmi, mu ten ad ugwan ya ten nun'apa"i. Ya umat goh hitun
inlubungmi ya hapatusmi an dumalat nan inadagwin di numbaatanmi ya nun'apa"ida."

14 Ya inabulut mahkay nan holag Israel, ya tinamtamanda nan binalunda ta ipattigdan
inabulutdan middumdan dida, mu agguyda nunhanhan ay Apo Dios.† 15 At ni'tulag hi
Joshua ay daden iGibeon an inalinay adida pi'patoy didan himpamabluy. Ya inunud nan
a'ap'apuh nan holag Israel ta inhapatadan ipa'annungdah den nunhahapitanda.

16 Mu hidin naluh di tuluy algaw ya ininnilan da Joshua an daden ni'tulaganda ya
neheggon di babluyda. 17 At himbumagga ya impadeh da Joshua ta nan miyatluh algaw
ya inatamanda kangan nan babluy din ni'tulag. Ya hay ngadan daden numbabluyanda
ya ad Gibeon nongkay, ya ad Kephirah goh, ya ad Beeroth, ya ad Kiriath Jearim. 18 Mu
agguy ginubat nan holag Israel dida ti niluh an nunhapatada nan a'ap'apu ay Apo Dios. At
hiyanan munlilida nan tataguh nan a'ap'apuda. 19 Mu inalin nan a'ap'apun diday, "Undan
an niluh an inhapatamin Apo Dios an adi tu'u pi'patoy dida! At adi nginin di aton tu'un
dida. 20 At ipa'annung tu'u din nuntutulagan tu'u ti gulat ta ibahhaw tu'u at umannung
an bumungot hi Apo Dios ay ditu'u." 21 Ya pinadanan goh nan a'ap'apu dida an inaliday,
"Adi tu'u pi'patoy dida, mu hay aton tu'u ya pumbalinon tu'u didah baal ta diday umuy
mangayiw ya humagub."

22 At impa'ayag Joshua nan iGibeon, ya inalinay, "Anaad ta linayahan da'mi an inaliyuy
un niyadagwiy babluyyu ya wan ten un neheggon? 23 At dumalat enen inatyu ya moltaon‡

---

* **9:3** Heten babluy ya niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jerusalem. † **9:3** Hiyah ne alyonah verse 7 hinan NIV. ‡ **9:9** Ex. 4:29-15:21. § **9:10** Num. 21:21-31. * **9:10** Num. 21:32-35. † **9:14** Hay mabalin hi atondan munhanhan ay Apo Dios? Wah did Gilgal hi awadandah nungkampuanda nan Anghel Apo Dios an hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament (Judg. 2:1; Josh. 5:13-15), at neheggon ay dida! ‡ **9:23** Impa'innilan Noah an ma'idutan nan holag Shem an hi Canaan (Gen. 9:25-26). Ya ad ugwan ya nipa'annung hene ti nan iGibeon ya holag Canaan.

da'yun Apo Dios ta minaynayun an da'yuy okod an umuy mangayiw ya humagub hi mahapul hinan Tuldan Abung§ an pi'dammuan ay Apo Dios!"
24 Ya inaliday, "Manu ay umat hinay inatmi ti nipa'innilan da'min nan Dios an
dayawonyu, ya inalinah nan baalnan hi Moses an idatna anun amin heten babluy ay
da'yu. At mahapul anun pumpatoy da'min nunhitu eten babluy. At dumalat di ta'otmih
pumpamatayanyun da'mi ya nunlayah ami. 25 Mu iyokodmiy nitaguanmin he"ad ugwan
ta nan inilam an maphod ya nepto' di atom ay da'mi."
26 At agguy inyabulut Joshua an patayonda dida. 27 Mu numbalinona didah baal ta diday
umuy mangayiw ya humagub hi mahapul nan holag Israel ya nan ma'usal hinan Tuldan
Abung an pi'dammuan ay Apo Dios.* At engganad ugwan ya umat hinay tamuda.

10

Hay Na'abakan nan Holag Amor

1 Nan alid Jerusalem an hi Adoni-Zedek* ya ma'atta'ot hi nangngolanah inat da Joshua an
nangubat ya nangabak ad Ai ta pina"ida ya pinatoyda nan alidah di an umat hidin inatdad
Jericho. Ya umat goh an dengngolnay inat nan iGibeon an immuy ni'tulag hinan holag
Israel ta adida pi'patoy dida ya ni'babluydan dida. 2 At niyal'allay ta'otda ti iniladan ongol
an babluy ad Gibeon an umat hinan o"ongol an babluy an waday alida an ong'ongngol ya
un ad Ai. Ya inilada goh an nun'ala'engda nan iGibeon an mi'gubat. 3 At impa'ayag Adoni-
Zedek an alid Jerusalem nan alid Hebron an hi Hoham, ya hi Piram an alid Jarmuth, ya
hi Japhia an alid Lachish, ya hi Debir an alid Eglon. 4 Hay nangayagna ya inalinay, "Umali
ayu ta mumbabaddangan tu'un mangubat hi ad Gibeon ti immuyda man an ni'tulag ay
Joshua ya nan i'ibbanan holag Israel!"
5 At daden leman alin di holag Amor ya nunlalammungondan amin nan titindalu ta
umuyda gubaton ad Gibeon.
6 Ya hennag kogoh nan iGibeon di nangipa'innilan da Joshua hinan nungkampuandad
Gilgal an inaliday, "Punnaudonyu ni' an umali ta badangan da'mi!† Ya adi da'mi ni'
inganuy ti un man nunlalammung an amin nan tindalun nan leman alin numbabluy
hinan madinuntug ta umalidan mangubat ay da'mi!"‡
7 At makak mah da Joshua ya nan nun'ala'eng an mi'gubat an didan amin an tindalu.
8 Ti impa'innilan Apo Dios ay Joshua an inalinay, "Adi ayu tuma'ot ay didan holag Amor ti
da'yuy pangabako', at mi'id ay diday way abalinanan mananggan da'yu."
9 At inlablabin da Joshua an nundallanan, ya hidin dimmatngadad Gibeon ya manoh'a
nan buhul ay didah di.§ 10 Ya impata'ot Apo Dios goh didah nannigandah nan holag Israel,
at numpatoy da Joshua di udum hidi, ya numpudugda nan limmayaw hinan owon an
miyuy ad Beth Horon, ya ad Azekah, ya ad Makkedah an wah appit hi iggid hi un hagangon
di buhu'an di algaw. 11 Ya hidin limmayaw nan holag Amor ta wan mundadyudah nan
kalata ta ilayawanda nan holag Israel ya impatnud Apo Dios di ay babatun dalallu ay
didah engganah nan owon ad Azekah, at do'do"ol di numpatoy nan dalallu ya un nan
numpatoy di holag Israel.
12 Ya heden algaw an nangabakon Apo Dios nan holag Israel ta inabakda nan holag
Amor ya nunluwaluh Joshua an dodonglon nan i'ibbanan holag Israel an inalinay,
"Dumalat di abalinam, Apo Dios, ya padinngom ni' ahan nan algaw hitud Gibeon!
Ya nan bulan ya munnonong ni' hinan nipotto'anah nan Nundotal an Aijalon!"

---

§ **9:23** Nan papadin mumpuntamuh nan Tuldan Abung ya mahapulday do'ol an ayiw ta mitunguh nan pun'onnganda, ya mahapulda goh nan do'ol an danum ta ulahanda nan e'nongda. * **9:27** Hidin amatagun Solomon ya ad Gibeon an babluy ten namalbali di nihinan nan Tuldan Abung (II Chron. 1:3, 5), at mid mapto' ya manu ay hidiy nihinana ta neheggon hinan iGibeon an mumpuntamuh di an mangayiw ya humagub. Ya hay ngadan ten babluy ad ugwan ya El-Jib, ya do'ol di danum hidi. Ya numbino'ob'on din lugal hi pento' Apo Dios ta nihinan nan Tuldan Abung (an numbalin hi Tabernacle, ya la'tot ya numbalin goh hi Timplu) ti hay nahhun hi nihinana ya ad Shiloh (I Sam. 4:3), ya hay netob ya ad Nob (I Sam. 21:1) ti mid mapto' ya pina"in nan iPhilistia ad Shiloh (I Sam. 4:11), ya hay miyatlu ya ad Gibeon (II Chron. 1:3), ya hay angunuh ya ad Jerusalem (II Sam. 6:17). * **10:1** Hay pohdonan ibaga ya *Dios an na'ahhamad*. † **10:6** Mid mapto' ya nomnomon tu'u an ma"aphod hi un way iCanaan an umuy gumubat hinan iGibeon ta awahda (ti binalbaliyanda nan Hudyu), ya adi mumbahol nan Hudyun didah unda ma'abak ya ma'ubah ti mid ah inatdan nangubat ay dida an niyunnud hinan ni'tulaganda. Mu hay ugalidah din penghanah un way mi'tulag ta mi'pohpohhodanda, ya middum goh hinan tulag ta mumbabadangandah un way gumubat hinan oha, ya ta"on un agguy nitudo' heneh nan texto tu'u mu itudun nan ugalidan hiyah ne na'at damdama. ‡ **10:6** Numpabaliw nan iGibeon ay Joshua an hay pohdon nan ngadanan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*! § **10:9** Hay inadagwina ya tulumpulu ta han duwan kilomitlu, ya mati'id ahan nan kulhan miyuy ad Gibeon.

13 At immannung an dimminong din algaw,
ya dimminong goh nan bulan hi ad daya
ta engganay inabak da Joshua nan mi'buhul ay dida!
Henen na'at hi ohay algaw ya nitudo' hinan Liblu an Jashar.*
Immannung an nan algaw ya inta'dognah nan gagwan ad dayan agguy nahnahlig unu
na'na"unug eden ohay algaw.† 14 Ya mi'id di umat hidih inat Apo Dios an inunudna
nan ohan taguh nete"ah din hopapnah engganad ugwan. At na'innilan hi Apo Dios di
bumadang hinan holag Israel!
15 Ya numbangngad da Joshua ad Gilgal.

Hay Limmayawan nan Leman A'alin nan Holag Amor

16 Ya danen leman a'ali an holag Amor ya limmayawda ta immuyda nipo"oy hinan liyang
ad Makkedah. 17 At hidin impa'inniladan Joshua 18 ya inalinah nan titidalunay, “Umuy ayu
ta ulinonyuy o"ongol hi batuh nan pantaw di liyang ta mahawanan, ya inyadug di udum
ay da'yu. 19 Mu da'yun udum ya adi ayu duminong an mamdug hinan buhul an pi'gubatan
tu'u ta adida mumbangngad hinan numbabluyanda. Ti ditu'uy pangabakon Apo Dios!”
20 At immannung an numpatoy da Joshua daden holag Amor. Mu wadada han tuttulun
limmayaw, at numbangngaddah nan na'allup an babluyda. 21 Ya nan tindalun di holag
Israel ya malenggopda mahkay an numbangngad hinan nungkampuan da Joshua ad
Makkedah. Ya nan tatagun numbabluy hidi ya mi'id di nangipadah an namihul hinan
holag Israel.
22 Ya inalin Joshua hinan titindaluy, “Anonyu nan batun nihawan hinan liyang, ya
inyaliyuh tu nan leman ali.” 23 At inatda an impabuhu'dah nan liyang din leman a'alid
Jerusalem, ya ad Hebron, ya ad Jarmuth, ya ad Lachish, ya ad Eglon.
24 Ya hidin inyuyda didan Joshua ya impa'ayagna nan titindalu, ya inalinah nan
a'ap'apuda ta igatinday bagang nan a'ali, at hiyay inatda.
25 Ya inalin goh Joshua ay diday, “Hay maphod ya tumulid ayu, ya pabi'ahonyuy
punnomnomanyu ta adi ayu tuma'ot ya numanomnom. Ti hi Apo Dios ya umat hituy
atonah an amin hinan buhul an pi'gubatan tu'u.” 26 Ya innayun Joshua an numpatoy
nan a'ali, ya inalinah nan titindalu ta ipongdan pun'itayun hi leman ayiw ta engganay
mahdom.
27 At hidin nalimuh di algaw ya inalin Joshua hinan titindalu ta umuyda alan nan
nun'itayun, ya inyuyda nun'itapal didah nan liyang an din nipo"oyanda. At hiyay inatda
ya unda aluban hi o"ongol an batu nan liyang. At engganad ugwan ya i"ihnan agguy
naluman.‡

Hay Nangabakan da Joshua hinan Udum an Babluy ad Canaan

28 Ya henen algaw goh ya hinakup da Joshua nan babluy ad Makkedah, ya pinatoyda
nan ali ya an amin nan numpunhituh din umat hidin inatdad Jericho.
29 Ya innayun da Joshua ya nan titindalun immuy nangubat hinan tatagud Libnah. 30 Ya
nangabakon goh Apo Dios didah di, at numpatoydan amin nan tatagu ya nan alih di an
umat hidin inatdad Jericho.
31 Ya inipluyda goh ad Lachish ta immuyda ginubat nan tataguh di. 32 Ya hidin
miyadwah algaw hi nunggugubatanda ya nangabakon goh Apo Dios dida. At umat hidin
inatdad Libnah an mi'id di inanganga 33 an ta"on un nan alid Gezer an hi Horam,§
ya initnudna nan titindalu ta umuyda bumadang hi ad Lachish, mu inabak nongkay
damdaman da Joshua dida an mi'id ah na'angang.
34 Ya inipluy goh da Joshua ad Eglon ta immuyda ginubat dida. 35 At inabakda goh heden
babluy eden algaw an numpatoydan amin nan tataguh di an umat hinan inatdad Lachish.
36 Ya inipluyda goh ad Hebron ta immuyda ginubat dida. 37 Ya pinatoyda goh nan ali ya
an amin nan numpunhitun den babluy. Ya ta"on un nan nunhituh nan nun'eheggon an
babluy hidi ya pinatoyda didan amin an umat hidin inatdad Eglon.
38 Ya inipluyda goh ad Debir ta ginubatda dida. 39 Ya umat goh an inabakda nan alin den
babluy, ya numpatoydan amin nan tataguh di, ya ta"on un nan nun'eheggon an babluy
hidi. At umat hidin inatdad Hebron ya ad Libnah.

---

* **10:13** Heten liblu ya itudunay aat di numbino'ob'on an inat nan Hudyun gimmubat, mu agguy niddum hinan Hapit Apo Dios ti bo'on hi Apo Dios di nangipitudo'. † **10:13** Hay itudun nan udumnan nanginnilad ugwan hi aat di ugalin nan algaw, ya bulan, ya bittuan, ya planetad daya ya adi ustuh aatda an mahlimahlig ti maladawdah hi'itangan ohay algaw! Gulat ta makulug at hiyah ney gapuna. ‡ **10:27** Hiyah ne miyaleman na'upun an batun inyamman nan Hudyu, ya hiyay panginomnomandah aat nan nidugah an umipanoh'an na'at hi inat Apo Dios (bahaom nan Josh. 8:29 ta innilaom nan miyapat an na'upun). § **10:33** Heten ali ya nidugdugah di abalinana ya un nan udumnan a'alih nan gagwan ad Canaan.

40 At inabak da Joshua an amin heden babluy an ta"on un nan nun'ilagat an babluy
hinan madinuntug, ya hinan way puun nan dudunduntug an wah appit hi alimuhan
di algaw hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hinan punhalunan hi appit hi iggid.
At pinatoydan amin nan tataguh di an inunudda nan inalin Apo Dios an dayawondan
holag Israel. 41 At hay nangete"andan immabak ya ad Kadesh Barnea an wah appit
hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta engganad Gaza an neheggon hinan
pingit di baybay,* ya an amin hinan babluy ad Goshen† ta engganad Gibeon. 42 At
namengpenghan di nangabakan da Joshua hinan a'ali ya hinan numbabluyanda ti hi Apo
Dios an dayawondan holag Israel di bimmadang an nangubat hinan buhulda.
43 Ya hidin nalpah an nangabak da Joshua ya numbangngaddad Gilgal hinan nungkam-
puanda.

11

Hay Na'abakan nan A'alih nan Babluy hi Appit hi Iggid hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw an Numbabluyan nan iCanaan

1 Hidin dengngol Jabin an alid Hazor* heden nangabakan nan holag Israel ya
impa'ayagna nan i'ibbanan ali ta ma'ohhadan mangubat ay da Joshua. Daden
impa'ayagna ya hi Jobab an alid Madon, ya nan a'alid Shimron, ya ad Akshaph, 2 ya an
amin nan a'ali an wah nan aduntuduntug. Ya ta"on un nan a'alih nan Nundotal an Jordan
hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Galilee, ya nan a'alih nan pingit
di baybay an neheggon ad Naphoth Dor. 3 Ya impa'ayagna goh nan a'alin nan iCanaan
an nunhituh nan numpinangngel hinan Wangwang an Jordan. Ya ta"on un nan alih nan
madinuntug an babluy nan holag Amor, ya holag Heth, ya holag Periz, ya nan iJebus.
Ya ta"on un nan alin nan holag Hiv an numbabluy hinan way ampan nan Duntug an
Hermon hidid Mizpah. 4 At an amin daden a'ali ya initnudday titindaluda an nidugah
an do'olda an umat hi ado'ol di panag hinan pingit di baybay. Ya umat goh an do'ol ahan
di kabayuda ya kalesadan mi'gubat. 5 At nalammungdan amin daden a'ali an didan amin
hinan titindaluda ta nungkampudah nan way Wangwang an Merom† ta gubatonda nan
holag Israel.
6 Mu inalin Apo Dios ay Joshua di, “Adi ayu tuma'ot ay dida ti hi ma'et hinan umat hitun
olas ya pun'ipapatoy'u didan amin. Ya numpilayyu nan kabayuda, ya genhobyun amin
nan kalesada.”
7 At ginubat da Joshua didah nan way Wangwang an Merom, 8 ya nangabakon Apo
Dios nan holag Israel ti pinatoyday do'ol ay didah di, ya numpudugda nan limmayaw hi
engganad Sidon, ya ad Misrephoth Maim, ya hinan Nundotal an Mizpah an wah appit
hi buhu'an di algaw ta enggana, ya pinatoyda didan amin. 9 At impa'annung Joshua din
inalin Apo Dios ay dida an numpilayda nan kabayu, ya genhobdan amin nan kalesada.
10 Ya un mumbangngad da Joshua ad Hazor, ya pinatoyda nan alih di. Ti henen ali
di ap'apuh nan abablubabluy an nunlalammung hi nangubat hinan holag Israel. 11 Ya
numpatoyda goh an amin nan numpunhituh di an mi'id na'angang, ya innayundan
genhob heden babluy.
12 At umat hinan inat da Joshua an pina"idan amin daden babluy, ya pinatoyda nan
tatagun numpunhituh di an ta"on un nan a'alida an mi'id di na'angang. Ti hiyah ne
tuwali din inalin din baal Apo Dios an din hi Moses hi atonda. 13 Mu nan udum an
babluy hinan madinuntug ya agguyda ni'gohob an ammunad Hazor hi genhobda. 14 Mu
hiya goh damdaman numpatoydan amin nan tatagun numpunhituh di, ya nun'alada nan
nun'anginan gina'u ya nan a'animalda. 15 Ti hi Apo Dios ya hi Moses di nangibaganah nan
pohdonan ma'at. Ya un kogoh ibaag Moses ay Joshua ta hi Joshua di nangat hi an amin an
mi'id di imbahhawna.

Hay Panakupan da Joshua an Amin hinan Babluy

16 At an amin heden babluy ad Canaan an nete"ah appit hi iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw ta engganah appit hi agwan ya hinakup mahkay nan holag Israel. Ya
niddum an amin nan babluy hinan madinuntug, ya hinan wah nan puun di duntug hi
appit hi alimuhan di algaw, ya an amin hinan babluy ad Goshen, ya hinan mapulun

* **10:41** Unu Baybay an Mediterranean. † **10:41** Heten babluy ya bo'on ad Goshen hi ad Egypt, mu hiyah ne nan babluy hinan Negev hi appit di buhu'an di algaw. * **11:1** Heten siudad ya ongol ahan hidid Canaan an wah appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nidugah an nun'a'allup di nunlene'woh. Ya na'ah'upan ad ugwan nan ohah nan siudad an napa"i, ya nahuluk hi napitu ta han tuluy hectare di inabellogna. † **11:5** Hiya ya hi'itangan himpulu ta tulun kilomitlu an niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan Lobong an Galilee.

hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hinan Nundotal an Jordan.
17 Ya hay nipogpogan nan babluy an inabak da Joshua ya hinan Duntug an Halak hi
appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an neheggon ad Edom,‡ ta engganah
nan nundotal ad Ba'al Gad hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an
numbattanan nan Duntug an Hermon, ya nan Nundotal an Lebanon. At pinatoy da Joshua
an amin nan a'alih nan nun'eheggon an babluy hidi. 18 Mu nabayag§ di ni'gubagubatan
da Joshua ay danen a'ali. 19 Ya mi'id di udum ay daden numpunhituh di hi immuy ni'tulag
ay da Joshua an ammunada nan holag Hiv an nunhitud Gibeon. Ya nan tatagu ay hinan
udum an babluy ya inabak nan holag Israel hi gubat ta numbabluyanda nan babluyda.
20 Ti minaman Apo Dios di ngohoyda, at agguyda numpahpahmo' an undaat goh ni'gubat
ay da Joshua. At hiyanan numpatoy da Joshua didan amin an inunudda din inalin Apo
Dios ay Moses.
21 Ya ta"on un nan holag Anak an o"ongol di ataguda an numbabluy hinan madinuntug
ad Hebron, ya ad Debir, ya ad Anab, ya an amin hinan madinuntug ad Judah ya ad
Israel, ya numpatoy da Joshua dida, ya nan numbabluyanda ya numpa"ida. 22 At mi'id
ah na'angang hinan holag Anak hidih nan awadan nan holag Israel an ammunada nan
tuttulun nunhitud Gaza, ya ad Gath, ya ad Ashdod. 23 At hinakup da Joshua an amin daden
babluy an inunudda din inalin Apo Dios ay Moses hi atonda. Ya nun'ipiyapongdah nan
holag Israel an ginogodwadah nan holag Jacob.
Unat goh nalpah di gubat ya wada mahkay di lenggop eden babluy ti indinongda
mahkay an umuy mi'gubat.

12

Nan A'alin Inabak nan Holag Israel

1 Hinakup mahkay tuwalin nan holag Israel nan babluy hi appit hi buhu'an di algaw
hidih nan Wangwang an Jordan, at diday nunhituh di. At mete"ah nan Wangwang an
Arnon ta engganah nan Duntug an Hermon ya duwa nan alih di an inabakda:

Nan Alin hi Sihon

2 Hay oha ya hi Sihon an holag Amor an alid Heshbon.* At hay babluy hi hinakupna ya
godwan di ad Gilead an mete"ah nan Nundotal an Aroer hidih nan pingit di ad Arnon,
ya niddum goh nan gagwan di ad Aroer ta engganah nan Wangwang an Jabbok an hiyah
ne igad di babluy nan holag Ammon. 3 Ya nan nundotal an babluy hi appit hi buhu'an
di algaw hinan way Lobong an Galilee† ta engganah nan Baybay an Arabah,‡ ya ad Beth
Jeshimoth ta engganah nan puun di Duntug an Pisgah.

Nan Alin hi Og

4 Ya hay miyadwan ali an inabak da Joshua hidi ya hi Og ad Bashan.§ Hiya ya ohah
nan angunuh an o"ongol an tatagu. Ya hay duwan numbabluyana ya ad Ashtaroth ya
ad Edrei. 5 Ya hay nilagat hinan nun'aliana ya nan Duntug an Hermon, ya ad Salecah, ya
ad Bashan, ta engganah nan pogpog di babluy ad Geshur ya ad Maacah. Ya niddum goh
nan godwan nan babluy ad Gilead ta engganah nan pogpog di ad Heshbon an nun'alian
Sihon.
6 At daden duwan ali ya inabak tuwalin da Moses an din baal Apo Dios. At indatna nan
babluydah nan holag da Reuben, ya hi Gad, ya nan godwan nan holag Manasseh.

Nan A'alin Inabak da Joshua

7 Ya nan babluy hi appit hi alimuhan di algaw hinan Wangwang an Jordan an inabak
da Joshua ya nete"ah ad Ba'al Gad hinan Nundotal an Lebanon ta engganah nan Duntug
an Halak an neheggon hi ad Edom. At impiyapong Joshua an amin daden babluy hinan
numbino'ob'on an holag nan i'ibbanan holag Israel. 8 Ya hay niddum hinan indatnan dida
ya nan madinuntug, ya nan nundotal an ta"on un nan mapulun. Ya hay nunhituh din
hopapna ni' ay daden babluy ya nan holag Heth, ya holag Amor, ya holag Periz, ya holag
Hiv, ya holag Canaan, ya nan iJebus. 9 At didatu nan ali an inabak nan holag Israel:
Nan alid Jericho,
ya nan alid Ai (an neheggon ad Bethel),
10 ya nan alid Jerusalem,
ya nan alid Hebron,

---

‡ **11:17** Unu ad Seir. § **11:18** Mid mapto' ya pituy tawon di naluh, at 1399 B.C. di tawona. Ti hi Caleb an ibban Joshua ya nuntawonah 78 hidin te"an di gimmubatanda (Josh. 14:7; Deut. 2:14), ya nuntawon hiyah 85 hidin nangabakanad Hebron (Josh. 14:10). * **12:2** Num. 21:1-31. † **12:3** Unu Lobong an Kinnereth. ‡ **12:3** Unu Dead Sea. Hay duwa goh an ngadana ya nan Baybay an Arabah ya nan Baybay an Ahin. § **12:4** Num. 21:32-35.

11 ya nan alid Jarmuth,
ya nan alid Lachish,
12 ya nan alid Eglon,
ya nan alid Gezer,
13 ya nan alid Debir,
ya nan alid Geder,
14 ya nan alid Hormah,
ya nan alid Arad,
15 ya nan alid Libnah,
ya nan alid Adullam,
16 ya nan alid Makkedah,
ya nan alid Bethel,
17 ya nan alid Tappuah,
ya nan alid Hepher,
18 ya nan alid Aphek,
ya nan alid Lasharon,
19 ya nan alid Madon,
ya nan alid Hazor,
20 ya nan alid Shimron Meron,
ya nan alid Akshaph,
21 ya nan alid Taanach,
ya nan alid Megiddo,
22 ya nan alid Kedesh,
ya nan alid Jokneam hi ad Carmel,
23 ya nan alih nan madinuntug ad Dor,
ya nan alid Goyim hi ad Gilgal,
24 ya nan alid Tirzah.
At hay uyapdan amin ya tulumpulu ta han ohay a'ali.

13

Nan Udum an Babluy an Agguy Inabak nan Holag Israel

1 Hidin naluh di atnay tawon an na'alla'ay mahkay hi Joshua* ya inalin Apo Dios ay hiyay, “He'he'dod mahkay di na'angang an pi'taguam, mu do'ol damdama nan babluy an mahapul an gubatonyu ta pumbabluyanyu. 2 Ti nan babluy an agguyyu inabak ya nan babluy ad Geshur, ya nan numbabluyan nan leman a'ap'apud Philistia 3 an ad Gaza, ya ad Ashdod, ya ad Ashkelon, ya ad Gath, ya ad Ekron. Hay awadan daten babluy ya nete"ah nan Wangwang an Sihor hi appit hi buhu'an di algaw hi ad Egypt ta engganad Ekron hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an ad Ashdod an awadan nan ma'alih Avvit. Ya an amin nan tatagun numbabluy ay date ya holag Canaan. 4 Ya mahapul goh an ma'alan amin nan udum an numbabluyan damdama nan holag Canaan an ad Arah ta engganad Aphek an pogpog nan babluy di holag Amor. 5 Ya middum goh nan babluy ad Gebal,† ya an amin ad Lebanon an mete"ad Ba'al Gad an ampan nan Duntug an Hermon ta engganad Hamath.
6 Ya middum goh an amin nan madinuntug an numbabluyan nan iSidon an numbattanan nan Duntug an Lebanon ya ad Misrephoth Maim. At Ha"in di mangipa'aan hinan nunhitu ay danen babluy. At adim ibahhaw an idat danen babluy hinan i'ibbam an holag Israel ti hiyah ne inali' tuwalih atom. 7 Ya gogodwom ya impiyapongmun da'yun hiyam an holag Israel ya nan godwan nan i'ibbayun holag Manasseh.”

Hay Nidatan nan Babluy hi Appit hi Buhu'an di Algaw an Niyappit hinan Wangwang an Jordan

8 Nan holag da Reuben, ya hi Gad, ya nan godwah nan holag Manasseh ya nalpah tuwalin indat din baal Apo Dios an hi Moses ay dida nan babluy an wah appit hi buhu'an di algaw hi appit nan Wangwang an Jordan. 9 At hay babluy nongkay hi nidat ay dida ya nan wad Aroer hinan pingit nan Nundotal an Arnon. Ya niddum nan babluy an nigagwah nan nundotal, ya ad Medeba ta engganad Dibon. 10 Ya niddum goh nan babluy nan holag Amor an hay alida ya hi Sihon an nihinad Heshbon. 11 Ya niddum goh ad Gilead, ya ad Geshur, ya ad Maacah, ya nan Duntug an Hermon, ya ad Bashan ta engganad Salecah. 12 At nidat an

* **13:1** Hay tawonah din natayana ya 110 (Josh. 24:29), at mid mapto' ya muntawon hiyah 90 unu 100 unu nahuluk eden timpu. Mid mapto' ya 1403 B.C. eden timpu (bahaom nan footnote di Josh. 14:10). † **13:5** Unu ad Byblos an neheggon hinan kapitulyud Lebanon ad ugwan an Beirut.

amin nan numpapto'an Og an hiya din angunuh an nun'ap'apuh nan o"ongol an tatagun holag Repha. Hay nun'ap'apuwana ya ad Ashtaroth ya ad Edrei. Ya hi Moses di nangubat nongkay ay dida, at inabakna dida, at hinakupna nan numbabluyanda. 13 Mu agguy pinakak nan holag Israel nan numpumbabluy ad Geshur ya ad Maacah, at engganad ugwan ya didan amin an numbabluy hidi.

14 Mu mi'id di nidat hi babluy hinan holag Levi. Ti hay pangngalandah onondah inalin Apo Dios an dayawondan holag Israel ya nan adi me'yeghob an midat ay Hiya.‡

Hay Nidat hinan Holag Reuben

15 Hay numbino'ob'on an babluy di indat Moses hinan holag Reuben 16 an nete"ad Aroer hinan pingit nan Nundotal an Arnon. At bagidan amin nan babluy an gagwan nan nundotal ya an amin nan nunlene'woh hinan Duntug an Medeba. 17 Ya niddum an amin nan babluy ad Heshbon an wah nan nundotal an umat hi ad Dibon, ya ad Bamoth Ba'al, ya ad Beth Ba'al Meon, 18 ya ad Jahaz, ya ad Kedemoth, ya ad Mephaath. 19 Ya niddum goh nan babluy an wah nan madinuntug an ad Kiriathaim, ya ad Sibmah, ya ad Zereth Shahar. 20 Ya niddum goh ad Beth Peor, ya ad Beth Jeshimoth, ya nan puun di Duntug an Pisgah. 21 An amin daden babluy ya numpapto'an ni' nan holag Amor an hi Sihon an nunhitud Heshbon. Mu inabak da Moses an ta"on un nan leman nun'ap'apuwonad Midian an hi Evi, ya hi Rekem, ya hi Zur, ya da Hur, ay Reba. 22 Ya ta"on un nan mun'utung an hi Balaam an hina' Beor ya ni'patoy da Moses.§ 23 Ya hay pogpog nan babluy an nidat hinan holag Reuben ya nan Wangwang an Jordan hinan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. At hiya hana nongkay nan babluy an nidat hinan holag Reuben.

Hay Nidat hinan Holag Gad

24 Ya wada goh di babluy hi indat Moses hinan holag Gad. 25 At diday nangidatanad Jazer hi an amin nan babluy ad Gilead, ya nan godwan nan numbabluyan nan holag Amor ta engganad Aroer an appit di buhu'an di algaw hinan babluy ad Rabbah. 26 At niddum nan babluy ad Heshbon ta engganad Ramath Mizpah, ya ad Betonim, ya ad Debir. 27 Ya niddum goh nan nundotal hi appit hi buhu'an di algaw hi appit nan Wangwang an Jordan an numpapto'an goh Sidon an ad Beth Haram, ya ad Beth Nimrah, ya ad Succoth, ya ad Zaphon ta engganah nan Lobong an Galilee.* 28 At hiyanay babluy an nidat hinan holag Gad.

Hay Nidat hinan Holag Manasseh

29 Ya wada goh di indat Moses hinan godwan di holag Manasseh. 30 Ti hay nidat ay dida ya nete"ad Mahanaim an middum nan babluy ad Bashan an numpapto'an nan Alin hi Og. Ya didana goh damdama nan nanom an babluy an inabak din hi Jair. 31 Nan duwa ay dida ya nan nihinan Og, an ad Ashtaroth, ya ad Edrei. Ya indatan goh Moses nan godwan nan holag Makir an hina' Manasseh nan godwan di ad Gilead.

32 At umat hinay inat Moses an nangogodwah nan nundotal ad Moab an dammang di ad Jericho ya hinan appit di buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan. 33 Mu mi'id nongkay di indat Moses hinan holag Levi. Ti hay pangngalandah onondah inalin Apo Dios an dayawondan holag Israel ya nan adi me'yeghob an midawat ay Hiya.

14

Hay Nangogodwaan da Joshua hinan Babluy ad Canaan

1 Da Eleazar an Nabagtun Padi, ya hi Joshua an imbaluy Nun, ya nan a'ap'apun mangipangpanguluh nan holag Israel di nangogodwah nan lutad Canaan an wah appit di alimuhan nan algaw hinan Wangwang an Jordan ta impiyapongdah nan tatagun i'ibbada. 2 Ya hay inatdan nangogodwa ya imbibinnunutdah nan hiyam ta han godwa an holag Israel ti hiyah ne din inalin Apo Dios ay Moses.*

3 Ti nan duwa ta han godwan holag Israel ya nalpah tuwalin indat Moses ay dida nan wah appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan. Ya nan holag ay tuwalin Levi ya ammuna nan babluy an punhituwanda ya nan nunlene'woh hidin pangipahtulandah nan a'animaldan baka ya kalnilu. 4 Ya nan duwan dana' Joseph an da Manasseh ay Ephraim ya nibilangdah imbabaluy Israel. 5 At ginogodwada nan babluy ad Canaan an inunudda din inalin Apo Dios ay Moses hi atonda.

Hay Nidat ay Caleb ya ad Hebron

‡ **13:14** Ti waday midat ay didah nan me'nong an animal ya un moghob nan midawat ay Apo Dios ta hiyah ne paddungnay banohdah midat ay dida. § **13:22** Num. 22:1-24:25. * **13:27** Unu Lobong an Kinnereth. * **14:2** Num. 34:13.

6 Hidin nungkampuan nan holag Israel hi ad Gilgal ya immuy hi Caleb ta mi'hapit
ay Joshua. Hi Caleb ya hina' Jephunneh an holag Kenaz an holag Judah, ya wadada
goh di udum an i'ibbanan holag Judah an nitnud ay hiya. Ya inalinan Joshua di,
“Nomnomnomom din inalin Apo Dios hidin hi apu tu'un baalnan din hi Moses an inalina
ay ditan duwa. 7 Ya napat di tawon'uh din nannagan Moses ay ditu'uh tud Canaan ta tigon
tu'uh un hay aat ten babluy.† At hidin numbangngad tu'u ya nan maphod an tinnig'uy
inali' ay Moses. 8 Mu din ni'yibbata ya nidugah di nangipata'tandah nan i'ibba tu'un
dumalat din inalida. Mu ha"in ya immannung an hi Apo Dios di inun'unud'u. 9 At hiyanan
inalin Moses an midduma' ya ta"on un nan holag'u an midatan eten babluy an immalian
tu'uh din hopapna.‡ 10 Ya ten impa'annung Apo Dios ta imbaliwa' hi atoy hituh nan
mapulun hinan naluh an napat ta lemay tawon§ hi nete"ah nangibaganan ne, ya ten ad
ugwan ya nawalu ta lemay tawon'u. 11 Mu maphod ta engganad ugwan ya agguy naluman
di bi'ah'u an umat damdamah din nannagan Moses ay ditu'u. At hihidyan mabi'aha' an
umuy mi'gubat! 12 At hiyanan hay ibaga' hi idatmun ha"in ya nan madinuntug an babluy
ti hiyay inalin Apo Dios hi midat. Daden o"ongol an babluy an nun'a'allup ya ta"on un nan
holag Anak di nunhituh di mu dumalat di badang Apo Dios ya mabalin an pakako' dida ti
hiyay inalina.”

13 At winagahan Joshua hi Caleb an inluwaluna ta hi Apo Dios di bumadang ay hiya, ya
indatnad Hebron.* 14 At engganad ugwan ya nan holag Caleb di namnoh hi ad Hebron.
Nidat ay da Caleb heden babluy an dumalat di ana'na'unnudnan Apo Dios an dayawondan
holag Israel. 15 At nete"an de ya nidinong di gubat eden babluy. Hay hopap di ngadan nan
babluy ad Hebron ya ad Kiriath Arba† an ngadan nan nundongol an ap'apun nan holag
Anak.

15

Hay Nidat hinan Holag Judah

Hay Numbino'ob'on an Igad nan Babluyda

1 Hay babluy hi nidat hinan holag Judah ya nan wah appit hi agwan hi un hagangon
di buhu'an di algaw hi engganah nan pogpog di Mapulun an Zin an pogpog damdamad
Edom. 2 At hay igad hi appit hi agwan ya mete"ah nan pingit di Natoy an Lobong,*
3 ta mumpa'uy hi ad Akrabbim,† ta enggana goh hinan Mapulun an Zin an mumpa'uy
hi ad Kadesh Barnea an nalauhan ad Hezron, ya numpati'id hi engganad Addar, ya
numpalikaw hi engganad Karka. 4 Ya ninayun ta numpa'uy ad Azmon, at miyu'unud
hinan wangwang ad Egypt ta engganah nan pingit di Baybay an Mediterranean ya un
mipogpog hidi. At hiyanay pogpog di babluy nan holag Judah hinan niyappit hi agwan.
5 Ya hay igad hi appit di buhu'an di algaw ya niyun'unud hinan inadu"oy nan Natoy
an Lobong ta engganah nan igad hinan Wangwang an Jordan.

Ya hidiy nete"an di igad hinan niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.
6 Ya numpati'id hi appit hi alimuhan di algaw ta engganad Beth Hoglah, ya numpa'uy
hi appit hi iggid ta ninayun ad Beth Arabah, ta engganah nan ma'alih Batun Bohan
an ngadan nan ohan imbaluy Reuben. 7 Ya ninayun hi engganah nan Nundotal an
Achor,‡ ya numpati'id ad Debir, ya numpalikaw hi appit di iggid ta engganad Gilgal an
dammang nan mumpati'id an owon an umuy hinan madinuntug. Ya numpa'uy hinan
Obob an En Shemesh ta numpa'uy hi engganad En Rogel. 8 Ya numpa'uy hinan Nundotal
an Ben Hinnom an niyunud hinan appit hi agwan hi ad Jerusalem an madinuntug
an numbabluyan nan iJebus. Mete"ah di ya un mumpati'id ta mumpa'uy hinan tulid
di duntug hi appit hi iggid nan Nundotal an Hinnom ya nan pogpog nan Nundotal
an Rephaim. 9 Ya ninayun hinan Obob an Nephtoah ta numpa'uy hinan babluy an
neheggon hinan Duntug an Ephron. Ya un mumpadadyuh engganad Ba'alah an Kiriath
Jearim di ohah ngadana. 10 Ya un mumpalikaw hi appit hi alimuhan di algaw hi ad
Ba'alah ta nundapuh hinan Duntug an Seir. Ya numpa'uy hi appit hi iggid nan Duntug
an Jearim an Kesalon di ohah ngadana ta dumadyuh nan babluy ad Beth Shemesh ta
linauhanad Timnah. 11 Ya ninanayun hi engganah nan Duntug an Ekron ta engganad
Sikkeron, ya ninanayun hinan Duntug an Ba'alah ta engganah niyatam ad Jabneel ya
un mipogpog hinan Baybay an Mediterranean.

---

† **14:7** Hidin 1448 B.C. ya nuntawon hi Caleb hi 40. ‡ **14:9** Deut. 1:36. § **14:10** At 1403 B.C. eden timpu ti nuntawon hi Caleb hi 85. * **14:13** Ad Hebron ya napat di kilomitluh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jerusalem. Ya hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *punlammungan*. † **14:15** Hay pohdonan ibaga ya *nan babluy ad Arba*, unu *nan babluy an opat di bilangna*. * **15:2** Unu Dead Sea. † **15:3** Hay pohdonan ibaga ya *ipi'ipit*. ‡ **15:7** Unu Achan (bahaom nan footnote di Josh. 7:26).

12 At nan Baybay an Mediterranean di pogpog nan numbabluyan nan holag Judah hi
appit hi alimuhan di algaw.

Hay Nanakupan Caleb hi ad Hebron ya ad Debir
(Judg. 1:11-15)
13 Inunud Joshua din inalin Apo Dios ay hiya, at indatnan Caleb an hina' Jephunneh
an holag Judah ad Hebron an numbabluyan ni' Arba an hi aman Anak an hiyah ne
banohdan midat hi holag Judah. 14 At hi Caleb ya pinakaknad Hebron nan holag nan
tulun dana' Anak an hi Sheshai, ya hi Ahiman, ya hi Talmai. 15 Ya immuy goh da Caleb
hinan babluy ad Debir ta ginubatda nan nunhituh di. Hay ngadan ten babluy hidin
hopapna ya ad Kiriath Sepher.
16 Hay inat da Caleb an nanakup eden babluy ad Kiriath Sepher ya inalinah nan
i'ibbanay, “Ipa'ahawa' han imbaluy'un babain hi Aksah hinan natulid an mangubat
ad Kiriath Sepher.” 17 Ya hi Othniel an hina' Kenaz an hi agin Caleb di nangabak
eden babluy, at hiyay mangiyahawan Aksah. 18 Ya heden algaw an nungkasalanda
ya inalin Aksah ay Othniel ta umuyna ibagan amada an hi Caleb ta nan way obobnan
lutay ipaboltanan dida. Mu hi Aksah di immuy ay amana. At hidin limmahun hinan
nitakayanan dongki ya minahmahan amana hi un hay ibagana. 19 Ya inalinay, “Ama,
indatana' hi luta, mu un mi'id di obobna, at idatana' ni' hinan waday obobna.” At indat
Caleb nan lutan waday obobnah nan nammagtu ya hinan nanginnampa an neheggon
hi ad Hebron.

Nan Udumnan Babluy an Nidat hinan Holag Judah
20 At hiyatuy babluy hi nidat hinan holag Judah. 21 An nan babluy an niyappit hinan
pogpog ad Edom ya ad Kabzeel, ya ad Eder, ya ad Jagur, 22 ya ad Kinah, ya ad Demonah,
ya ad Adadah, 23 ya ad Kedesh, ya ad Hazor, ya ad Ithnan, 24 ya ad Ziph, ya ad Telem,
ya ad Bealoth, 25 ya ad Hazor Hadattah, ya ad Kerioth Hezron (unu ad Hazor),§ 26 ya
ad Amam, ya ad Shema, ya ad Molada, 27 ya ad Hazar Gaddah, ya ad Heshmon, ya ad
Beth Pelet, 28 ya ad Hazar Shual, ya ad Beersheba, ya ad Biziothiah, 29 ya ad Ba'alah,
ya ad Iyim, ya ad Ezem, 30 ya ad Eltolad, ya ad Kesil, ya ad Hormah, 31 ya ad Ziklag, ya
ad Madmannah, ya ad Sansannah, 32 ya ad Lebaoth, ya ad Shilhim, ya ad Ain, ya ad
Rimmon. At duwampulu ta hiyam di uyap daten munisipyu, ya niddum nan ahigihigip
an hinakupda.
33 Ya niddum goh nan abablubabluy hinan puun di dudunduntug an ad Eshtaol, ya
ad Zorah, ya ad Ashnah, 34 ya ad Zanoah, ya ad En Gannim, ya ad Tappuah, ya ad Enam,
35 ya ad Jarmuth, ya ad Adullam, ya ad Socoh, ya ad Azekah, 36 ya ad Shaaraim, ya ad
Adithaim, ya ad Gederah an ad Gederothaim di ohah ngadana. At himpulu ta opat di
uyap daten munisipyu, ya niddum nan ahigihigib an hinakupda.
37 Ya niddum goh ad Zenan, ya ad Hadashah, ya ad Migdal Gad, 38 ya ad Dilean, ya ad
Mizpah, ya ad Joktheel, 39 ya ad Lachish, ya ad Bozkath, ya ad Eglon, 40 ya ad Kabbon,
ya ad Lahmas, ya ad Kitlish, 41 ya ad Gederoth, ya ad Beth Dagon, ya ad Naamah, ya ad
Makkedah. At himpulu ta onom di munisipyu ya nan hinakupdan ahigihigib.
42 Hay udum pay an babluyda ya ad Libnah, ya ad Ether, ya ad Ashan, 43 ya ad Iphtah,
ya ad Ashnah, ya ad Nezib, 44 ya ad Keilah, ya ad Aczib, ya ad Mereshah. At hiyam di
uyap nan munisipyu, ya niddum nan hinakupda an ahigihigib.
45 Ya hinakupda goh ad Ekron ya nan hinakupnan ahigihigib. 46 Ya niddum goh
nan babluy hi appit hi alimuhan di algaw an wad Ekron ta engganah nan Baybay
an Mediterranean. Daten ahigihigib ya neheggondad Ashdod. 47 Ya niddum goh ad
Ashdod, ya ad Gaza, ya an amin an nababluyan hidi, ta engganah nan wangwang ad
Egypt, ya nan pingit di Baybay an Mediterranean.
48 Ya nan abablubabluy hinan dudunduntug an ad Shamir, ya ad Jettir, ya ad Sokoh,
49 ya ad Dannah, ya ad Kiriath Sannah an ad Debir di ohah ngadana, 50 ya ad Anab, ya
ad Eshtemoh, ya ad Anim, 51 ya ad Goshen, ya ad Holon, ya ad Giloh. At himpulu ta ohay
munisipyu, ya niddum nan hinakupda an ahigihigib.
52 Ya date goh di udum an babluyda an ad Arab, ya ad Dumah, ya ad Eshan, 53 ya ad
Janim, ya ad Beth Tappuah, ya ad Aphekah, 54 ya ad Humtah, ya ad Kiriath Arba an
ad Hebron di ohah ngadana, ya ad Zior. At hiyam di munisipyu ya nan hinakupdan
ahigihigib.
55 Ya nan udum ya ad Maon, ya ad Carmel, ya ad Ziph, ya ad Juttah, 56 ya ad Jezreel,
ya ad Jokdeam, ya ad Zanoah, 57 ya ad Kain, ya ad Gibeah, ya ad Timnah. At himpuluy
munisipyu ya nan hinakupdan ahigihigib.

§ **15:25** Hiyah ne babluy hi nitungawan Judas an hina' Simon Iscariot (bahaom nan footnote di Jn. 6:71).

58 Ya niddum goh ad Halhul, ya ad Beth Zur, ya ad Gedor, 59 ya ad Maarath, ya ad
Beth Anoth, ya ad Eltekon. At onom di uyapdan amin an munisipyu an niddum nan
hinakupdan ahigihigib.
60 Ya niddum goh ad Kiriath Ba'al an hay ohah ngadana ya Kiriath Jearim, ya ad
Rabbah. At duwan munisipyu ya nan hinakupdan ahigihigib.
61 Ya niddum nan babluy hinan mapulun an ad Beth Arabah, ya ad Middin, ya ad
Sekakah, 62 ya ad Nibshan, ya nan babluy an awadan di do'ol an ahin, ya ad En Gedi. At
onom di munisipyu ya nan hinakupdan ahigihigib.
63 Mu adi pa"abak nan holag Judah hinan iJebus an nunhitud Jerusalem, at nun-
nonongdan ni'babluy ay dida.

16

Hay Nidat hinan Holag Joseph

1 Hay pogpog nan lutan nidat hinan holag Joseph ya nete"ah nan Wangwang an Jordan
an neheggon ad Jericho hinan obob hi appit hi buhu'an di algaw. Ya nete"a goh hidi
ta numpati'id hinan mapulun ta engganah nan dudunduntug ad Bethel 2 an hay ohan
ngadana ya Luz. Ya numpa'uy goh ad Ataroth an numbabluyan nan holag Ark. 3 Ta
numpadadyuh appit hi alimuhan di algaw hinan numbabluyan nan holag Japhlet, ya nan
ampan ad Beth Horon, ya ad Gezer, ta engganah nan Baybay an Mediterranean.
4 At hiyanay pogpog nan lutan nan holag da Manasseh ay Ephraim an holag Joseph.

Hay Nidat hinan Holag Ephraim

5 Hiyatuy igad nan babluy an nidat hinan holag Ephraim. Mete"ad Ataroth Addar
an mumpa'uy hi appit di buhu'an di algaw ta engganah nan bagtun ad Beth Horon 6 ta
engganah nan Baybay an Mediterranean. Ya hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw an mete"ad Micmethath ta numpalikaw hi ad Taanath Shiloh ta mumpa'uy
ad Janoah hi appit di buhu'an di algaw. 7 Ya numpadadyud Ataroth ya ad Naarah ta
numpa'uy ad Jericho, ya numpadadyuh engganah nan Wangwang an Jordan. 8 At hay
igad goh ya nete"ad Tappuah, ya numpa'uy hi appit di alimuhan di algaw ta niyunud
hinan Hadog an Kanah ta engganah nan Baybay an Mediterranean. Hiyanay babluy hi
nidat hinan holag Ephraim. 9 Ya niddum an nidat ay dida nan udum an munisipyu an
niddum nan babluy nan holag Manasseh.
10 Mu agguyda pinakak nongkay din iCanaan an numbabluy ad Gezer ta engganad
ugwan ya ni'babluydah nan holag Ephraim. Mu diday numbalin hi baal nan holag
Ephraim.

17

Hay Nidat hinan Agguy Nidatan an Godwan di Holag Manasseh

1 Wada goh di babluy an niyappit hi alimuhan di algaw hinan Wangwang an Jordan
an nidat hinan agguy nidatan an godwan di holag Manasseh an pangpangullun imbaluy
Joseph. Mu nan godwana an nan iGilead ya nalpah tuwalin nidatandah babluy hi
appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan. At nan nidat ay dida ya nan
babluy ad Gilead ya ad Bashan. Diday nidatan ti dumalat hi anatuliddan mi'gubat. Hay
aman Gilead ya hi Makir an hina' Manasseh. 2 At nan udum an holag Manasseh an
pangpangullun imbaluy Joseph ya diday nangidatan Joshua hinan babluy hi appit hi
alimuhan di algaw. Hanan holag Manasseh ya da Abiezer, ya hi Helek, ya hi Asriel,
ya hi Shechem, ya da Hepher ay Shemida. An amin hatun linala'in dana' Manasseh ya
waday pamilyada, at hiyanan way ohan dida ya waday babluy hi nidat ay dida.
3 Nan ohah nan holag Manasseh an hi Zelophehad an hina' Hepher an imbaluy Gilead
an hina' Makir an hina' Manasseh ya mi'id ah imbaluynah lala'i ti unda binabain
amin an hiyatuy ngadanda an hi Mahlah, ya hi Noah, ya hi Hoglah, ya hi Milcah, ya
hi Tirzah. 4 At immuyda ni'hapit hinan Nabagtun Padin hi Eleazar, ya hi Joshua, ya
nan udum an mangipangpangulun didan holag Israel, ya inaliday, "Hi Apo Dios ya
inalinah din hi Moses an midatan amih babluy hi ihinanmi an umat hinan linala'in
a'agimi!"* At indatan Joshua an niyunnudan hidin inalin Apo Dios. 5 At himpuluy
babluy hi nidat hinan holag Manasseh, mu nob'on tuwali din nidat an lutad Gilead ya ad
Bashan an niyappit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan. 6 Ya nidatan goh
nan binabain holag Manasseh. Ti niddum nongkay ad Gilead ta nidat di udum hinan
godwan di holag Manasseh.†

* **17:4** Num. 27:1-7. † **17:6** Manu ay himpuluy babluy hi nidat ti nan lema ya nidat hinan leman linala'in a'agin Hepher, ya lema goh di nidat hinan leman binabain imbabaluy Hepher, at 5+5=10.

7 At hay babluy nan holag Manasseh ya wah appit hi alimuhan di algaw an nete"ah
nan igad di babluy nan holag Asher ta numpa'uy ad Micmethath an niyappit hi buhu'an
di algaw hi ad Shechem. At hay igad ya numpa'uy hi appit di agwan hi engganad En
Tappuah. 8 Mu nan babluy ad En Tappuah ya nalpah an nidat hinan holag Ephraim,
mu nan nunlene'woh an nihakup hidi ya bagin nan holag Manasseh. 9 Ya ninayun nan
igad hi appit hi agwan an niyu'unud hinan Hadog an Kanah ta engganah nan pingit
di Baybay an Mediterranean. 10 At hay babluy hi nidat hinan holag Ephraim ya nan
wah appit hi agwan, ya hay nidat hinan holag Manasseh ya nan wah appit hi iggid. Ya
nan pingit di Baybay an Mediterranean di igad hi appit di alimuhan di algaw. Ya nidat
hinan holag Asher nan wah appit hi iggid an babluy Manasseh, ya nan babluy hi appit
hi buhu'an di algaw ya nidat hinan holag Issachar.
11 Ya nan babluy ad Beth Shan, ya ad Ibleam, ya ad Naphoth Dor hinan pingit di
baybay, ya ad Endor, ya ad Taanach, ya ad Megiddo, ya nan nunlene'woh ay daten
babluy, ya nidat goh hinan holag Manasseh an ta"on hi unda neheggon hinan babluy
an nidat hinan holag Issachar ya nan holag Asher.
12 Mu bo'on nan holag Manasseh di immuy nunhitu ay danen babluy ti mid ologdan
mamakak hinan iCanaan an bimmabluy hidi. 13 At hidin dimmo'olda nan holag Israel
an abalinandan mamakak hinan iCanaan ya agguyda inat, mu undaat goh numbalinon
didah baalda.
14 Ya wadaday nalpuh nan holag Joseph an immuy ay Joshua ta inaliday, “Anaad ta
un itang di babluy hi indatmuh banohmi ya wan ten winagahan da'min Apo Dios ta
dimmo'ol ami?”
15 Ya tembal Joshua an inalinay, “Umat ay hina an adi umda nan madinuntug an
babluy ad Ephraim ti do'ol ayu at umuy ayu mangumah nan inalahan hinan lutan nan
holag Periz ya nan holag Repha ta pumbabluyanyu!”
16 Ya tembaldan inaliday, “Immannung an adi umda nan madinuntug hi pum-
babluyanmin amin. Ya hay oha goh udot ya nan iCanaan an nunhituh nan Nundotal an
Beth Shan, ya hinan Nundotal an Jezreel, ya hinan abablubabluy hinan nunlene'woh
ya waday kalesadan gumo' an usalondan mi'gubat!”
17 Ya inalin Joshua hinan holag Joseph an da Ephraim ay Manasseh di, “Immannung
an do'ol ayu, ya mabi'ah ayu! At mahapul an ma'udman nan babluy an midat ay da'yu.
18 At hiyanan iddumyu nan ma'inalahan. At umuyyu nongkay umaan hi engganah nan
pogpogna, ya binabluyanyu. Ya nan iCanaan ay ya ta"on un waday kalesadah gumo' ya
mun'abi'ahda mu abalinanyun pakakon didah di.”

18

Hay Nangipiyapongan Joshua hinan Na'angang an Babluy

1 Hidin nalpah an hinakup nan holag Israel ad Canaan ya na'amungdad Shiloh. At hidiy
nangipata'dogandah nan Tuldan Abung an pundayawanda.
2 Mu pituda damdamah nan holag Israel di agguy nidatan hi pumbabluyanda. 3 Ya
inalin Joshua hinan i'ibbanan holag Israel di, “Undan anuud di pumbabluyan tu'un
ten indat Apo Dios an Ap'apu tu'u ya ta"on un din o'ommod tu'u? 4 Odowo' an way
oha ay da'yun ahimpahimpangapun mi'id di nidat hi babluy, ya pot'onyuy hintutluh
nan linala'i ta diday honogo' hi umuy an manamad hi aat nan babluy an agguy tu'u
hinakup. At didan umuy ya itudo'day atondan mangogodwa, ya numbangngaddan ha"in
ta ipa'innilada. 5 Godwogodwonda ta mumpitu. Mu adida ilagat nan babluy hi appit hi
agwan an nidat hinan holag Judah ya nan babluy hinan appit hi iggid an nidat hinan
holag Joseph. 6 Ya hay pumbangngadanda ya ipattigdan ha"in nan intudo'dan aat nan
babluy an numpituwondan ginodwa. Ya un mahkay mibibinnunut ta panginnilaan tu'uh
nan pohdon Apo Dios an Ap'apu tu'uh pumbabluyanyu. 7 Mu nan holag Levi ya mi'id
nongkay di midat ay didan adi umat hinan i'ibbadan holag Israel ti numbalinandah padin
munhulbin Apo Dios. Ya nan holag ay Gad, ya hi Reuben, ya nan godwan holag Manasseh
ya nalpah tuwalin indat din baal Apo Dios an din hi Moses ay dida nan babluy hi appit hi
buhu'an di algaw an niyappit hinan Wangwang an Jordan.”
8 At hidin nakakda nan napto' an linala'i ya inalin goh Joshua ay diday, “Umuy ayu
nongkay, ya intudo'yuy aat daden babluy hi umuyyu tigon ta ipattigyun ha"in hitun
pumbangngadanyu ta mibibinnunut hi hinagang Apo Dios hitud Shiloh ta panginnilaan
hinan babluy an midat ay da'yu.”
9 At inat daden linala'i din na'alin didah atonda an intudo'day aat nan nahayhaynod
an ngadan nan babluy hidi, ya numpituwondan ginodwa. Ya unda mumbangngad
hinan awadan da Joshua ad Shiloh. 10 At imbibinnunut da Joshua ta hi Apo Dios

di mangipa'innilah nan nagogodwan babluy hi midat. At hiyay inunud Joshua an nangipiyapong hinan babluy hinan pitun himpampun an holag Israel.

Hay Nidat hinan Holag Benjamin

11 Hay nahhun hi nabunut an nidatan hi babluy ya nan holag Benjamin. Heden babluy
ya numbattanan di babluy nan holag da Judah ay Joseph. 12 Ya hay igad hi appit di iggid
hi un hagangon di buhu'an di algaw ya mete"ah nan Wangwang an Jordan, ya numpati'id
ad Jericho hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya ninayun an mipluy ta
mumpati'id hinan duntug hi appit di alimuhan di algaw, ya lauhana nan dudunduntug ta
engganah nan mapulun ad Beth Aven. 13 Ya un mumpa'uy hinan igad hi appit hi agwan
ad Luz an hay ohah ngadana ya Bethel, ya numpadadyud Ataroth Addar hinan buludnah
appit hi agwan hi ampan ad Beth Horon.
14 Ya numpalikaw hinan appit hi agwan an nete"ah nan duntug an nihagang ad Beth
Horon hi appit hi alimuhan di algaw, ya numpa'uy hi ad Kiriath Ba'al an Kiriath Jearim di
ohan ngadanan babluy nan holag Judah. At hiyah ne igad hi appit hi alimuhan di algaw.
15 Ya nan igad hi appit hi agwan ya nete"ah pingit di ad Kiriath Jearim an niyappit hi
alimuhan di algaw ta ninanayun hi engganah nan Obob an Nephtoah. 16 Ya numpadadyuh
nan puun di duntug an ma'uhdungan hinan Nundotal an Ben Hinnom an niyappit hi
iggid hinan Nundotal an Rephaim. Ya ninanayun hinan Nundotal an Hinnom an niyappit
hi agwan an bagtun nan duntug ad Jebus, ya nipadadyu ta engganad En Rogel. 17 Ya
numpalikaw goh hi appit hi iggid hi engganad En Shemesh ta ninanayun hi engganad
Geliloth an dammang ad Adummim. Ya numpadadyuh nan ma'alih Batun Bohan an
hakup nan imbabaluy Reuben. 18 Ya ninanayun hi appit hi iggid an niyu'unud hinan bulud
di duntug ad Beth Arabah an ma'uhdungan nan Nundotal an Arabah. 19 Ya nundapuh hi
appit hi iggid hi bagtun nan aluhadhad ad Beth Hoglah, ya ninayun ta nidatong hi appit hi
iggid hinan Natoy an Lobong* an nipogpogan nan Wangwang an Jordan hi appit hi agwan.
Hiyah ne nipogpogan nan igad.
20 Hay igad hi appit di buhu'an di algaw ya nan Wangwang an Jordan. At hiyanay igad
di babluy an nidat hinan holag Benjamin.
21 Ya hay babluy hi nidat ay dida ya ad Jericho, ya ad Beth Hoglah, ya ad Emek Keziz,
22 ya ad Beth Arabah, ya ad Zemaraim, ya ad Bethel, 23 ya ad Avvim, ya ad Parah, ya ad
Ophrah, 24 ya ad Kephar Ammoni, ya ad Ophni, ya ad Geba. At hay uyapdan amin ya
himpulu ta duway munisipyu, ya niddum nan hinakupdan ahigihigib.
25 Ya nidat goh ay didad Gibeon, ya ad Ramah, ya ad Beeroth, 26 ya ad Mizpah, ya ad
Kephirah, ya ad Mozah, 27 ya ad Rekem, ya ad Irpeel, ya ad Taralah, 28 ya ad Zelah, ya ad
Haeleph, ya ad Jebus an hay ohah ngadana ya ad Jerusalem, ya ad Gibeah, ya ad Kiriath. At
hay uyapdan amin ya himpulu ta opat an munisipyu, ya niddum an amin nan hinakupdan
ahigihigib.
At hiyanay babluy hi nidat hinan holag Benjamin.

19

Hay Nidat hinan Holag Simeon
(I Chron. 4:28-33)

1 Hay miyadwan nabunut an midatan hi babluy ya nan holag Simeon. At hay nidat ay
dida ya nan wah nan way hinakup nan holag Judah. 2 Daden babluy ya ad Beersheba an
hay ohah ngadana ya Sheba, ya ad Molada, 3 ya ad Hazar Shual, ya ad Balah, ya ad Ezem,
4 ya ad Eltolad, ya ad Bethul, ya ad Hormah, 5 ya ad Ziklag, ya ad Beth Marcaboth, ya ad
Hazar Susah, 6 ya ad Beth Lebaoth, ya ad Sharuhen. At himpulu ta tuluy munisipyu, ya
niddum nan hinakupdan ahigihigib.
7 Ya niddum goh ad Ain, ya ad Rimmon, ya ad Ether, ya ad Ashan. At opat di
munisipyu, ya niddum nan hinakupdan ahigihigib 8 ya an amin nan i"ikuy an babluy
hinan nunlene'woh ta engganad Ba'alath Beer an hay ohan ngadana ya Ramah.
Hiyanay nidat hinan holag Simeon. 9 Hanan babluy an indat Joshua hinan holag Judah
ya nahawal ti ambilog. at hiyanan indatnay itang hinan holag Simeon.

Hay Nidat hinan Holag Zebulun

10 Hay miyatluh nabunut hi midatan hi babluy ya nan holag Zebulun. Ya hay igad nan
babluy an nidat ay dida ya ad Sarid. 11 At nete"ah di ta numpa'uy ad Maralah hi appit hi
alimuhan di algaw ta nidatong ad Dabbesheth ta engganah nan it'ittang an wangwang an
neheggon hi ad Jokneam. 12 Ya nete"a goh hinan bangwah di ad Sarid hi appit di buhu'an di
algaw, ya numpa'uy hinan igad di ad Kisloth Tabor ta ninayun ad Daberath ta numpati'id

* **18:19** Unu Dead Sea (unu Salt Sea, unu Lobong an Arabah).

ad Japhia. 13 Ya ninanayun hi appit di buhu'an di algaw hi ad Gath Hepher ya ad Eth Kazin
ta numpa'uy ad Neah hi engganad Rimmon. 14 Ya hay igad hi appit hi iggid ya numpa'uy
ad Hannathon, ya nipogpog hinan Nundotal an Iphtah El. 15 Ya niddum ad Kattath, ya ad
Nahalal, ya ad Shimron, ya ad Idalah, ya ad Bethlehem. At himpulu ta duwan amin di
munisipyu, ya niddum nan hinakupdan ahigihigib.
16 At hiyanay babluy hi nidat hinan holag Zebulun hi pumbabluyanda.

Hay Nidat hinan Holag Issachar

17 Hay miyapat hi nabunut an midatan hi babluy ya nan holag Issachar. 18 At hiyatuy
babluy hi nidat ay dida an ad Jezreel, ya ad Kesulloth, ya ad Shunem, 19 ya ad Hapharaim,
ya ad Shion, ya ad Anaharath, 20 ya ad Rabbith, ya ad Kishion, ya ad Ebez, 21 ya ad Remeth,
ya ad En Gannim, ya ad En Haddah, ya ad Beth Pazzez. 22 Nan igad ya nidatong hi ad
Tabor, ya ad Shahazumah, ya ad Beth Shemesh, ya nipogpog hinan Wangwang an Jordan.
At himpulu ta onom di munisipyu, ya niddum nan hinakupdan ahigihigib.
23 At hiyanay babluy hi nidat hinan holag Issachar.

Hay Nidat hinan Holag Asher

24 Hay miyalemah nabunut an nidatan hi babluy ya nan holag Asher. 25 At hiyatuy
babluy an nidat ay dida an ad Helkath, ya ad Hali, ya ad Beten, ya ad Akshaph, 26 ya
ad Allammelek, ya ad Amad, ya ad Mishal. Ya nan igad hinan way alimuhan di algaw
ya neheggon hinan Duntug an Carmel ya ad Shihor Libnath. 27 Ya numpalikaw nan igad
hi appit di buhu'an di algaw, ya numpa'uy ad Beth Dagon. At niddum di ad Zebulun ya
nan Nundotal an Iphtah El ta numpa'uy hi appit hi iggid hi ad Beth Emek ya ad Neiel. Ya
ninayun ta engganah appit hi buhu'an di algaw ad Cabul, 28 ya ad Abdon, ya ad Rehob,
ya ad Hammon, ya ad Kanah ta engganad Sidon. 29 Ya nunlikaw ad Ramah ta niyatam
hinan na'allup an babluy ad Tyre, ya nipalikaw ad Hosah ta engganah nan Baybay an
Mediterranean ad Aczib. 30 Ya middum goh ad Ummah, ya ad Aphek, ya ad Rehob. At
duwampulu ta duway munisipyu, ya niddum nan hinakupdan ahigihigib.
31 At hiyanay nidat hinan holag Asher.

Hay Nidat hinan Holag Naphtali

32 Hay miyonom hi nabunut hi midatan hi babluy ya nan holag Naphtali. 33 Hay igad
di babluy hi nidat ay dida ya numpa'uy ad Heleph ta engganah nan way ongol an ayiw hi
ad Zaanannim, ya numpa'uy ad Adami Nekeb, ya ad Jabneel, ya ad Lakkum, ta engganah
nan Wangwang an Jordan. 34 At nete"ah di ya numpalikaw ad Aznoth Tabor hi appit hi
alimuhan di algaw ta numpa'uy ad Hukkok. Ya inu'unudna nan pogpog di babluy nan
holag Zebulun hi appit hi iggid, ya nan babluy nan holag Asher hi appit hi alimuhan di
algaw, ya nan Wangwang an Jordan di igad hi appit hi buhu'an di algaw. 35 Ya niddum
nan nun'a'allup an babluy an ad Ziddim, ya ad Zer, ya ad Hammath, ya ad Rakkath, ya
ad Kinnereth, 36 ya ad Adamah, ya ad Ramah, ya ad Hazor, 37 ya ad Kedesh, ya ad Edrei,
ya ad En Hazor, 38 ya ad Iron, ya ad Migdal El, ya ad Horem, ya ad Beth Anath, ya ad
Beth Shemesh. At hay uyapdan amin ya himpulu ta hiyam an babluy. Ya niddum nan
hinakupdan ahigihigib.
39 At hiyanay babluy hi nidat hinan holag Naphtali.

Hay Nidat hinan Holag Dan

40 Hay miyapituh nabunut hi midatan hi babluy ya nan holag Dan. 41 Ya hay babluy hi
nidat ay dida ya ad Zorah, ya ad Eshtaol, ya ad Ir Shemesh, 42 ya ad Shaalabbin, ya ad
Aijalon, ya ad Ithlah, 43 ya ad Elon, ya ad Timnah, ya ad Ekron, 44 ya ad Eltekeh, ya ad
Gibbethon, ya ad Ba'alath, 45 ya ad Jehud, ya ad Bene Berak, ya ad Gath Rimmon, 46 ya ad
Me Jarkon, ya ad Rakkon, ya nan babluy hi dammang ad Joppa.
47 Mu hidin hopapna ya mid abalinandan mangabak hinan numpunhituh nan pum-
babluyanda, at immuyda mahkay ginubat nan babluy ad Leshem. Ya numpatoyda nan
numpunhituh di ta hinakupda. Ya hinukatanda nan ngadana ta ad Dan an ngadan din ad
holag ay dida.*
48 At hiyanay babluy an nidat hinan holag Dan.

Hay Nidat hinan Holag Joshua

49 Hidin nalpah an ginogodwan nan holag Israel heden babluy ya indatanda mahkay hi
Joshua an hina' Nun hi pumbabluyana. 50 At niyunnudan hidin inalin Apo Dios ta nidat

* **19:47** Bahaom nan Judg. 1:34 ya Judg. 18:2-10, 27-29 ta innilaom din inatdan nun'akak hinan lutan nidat ay dida ta nuntolmandan immuy hinan balbalun lutah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an lutan agguy indat Apo Dios ay dida, at bo'on banohda.

ay hiya nan pohdonan babluy an ad Timnath Serah an wah nan madinuntug ad Ephraim. At heden babluy di impaphodnah nunhituwandan hina"ama.

51 At hiyanay babluy hi nipiyapong hinan holag Israel hidin na'amungandan amin hinan way Tuldan Abung ad Shiloh. At nan Nabagtun Padin hi Eleazar, ya hi Joshua, ya nan a'ap'apuh nan ahimpahimpampun an holag Israel ya hi Apo Dios di binagandah bumadang ya unda mumbibinnunut. At hiyah ne nalpahan di nangogodwaan nan holag Israel hinan babluy ad Canaan.

20

Nan Babluy an Ipo"oyan nan Tagun Pimmatoy
(Num. 35:9-34; Deut. 4:41-43; 19:1-14)

1 Wa han ohan algaw ya inalin Apo Dios ay Joshua di, 2 “Alyom hinan i'ibbam an holag
Israel ta pilionday babluy an mabalin an umayan nan waday pinatoyna ta unudonyu din
inali' ay Moses hi atonyu.* 3 At nan tagun nahnan ya pimmatoy ya mabalin an umuy
mipo"oy hidi ta mibaliw hinan way mangiyawit.
4 Ya gulat ta limmayaw hi oha eden babluy an pento'nah ayan ya umuy hinan
punhumalyaan hi diklamuh dih nan way pantaw nan babluy ta ibaganay immannung
an na'at. Ya unda ipahgop ta iyuydah nan ihinana. 5 Ya gulat ta way mitnud ay hiyah di
an mangiballoh ya adi mabalin hi iyabulut nan tataguh di an ipapatoy ti agguyna ginulat
ya pimmatoy, ya bo'on hay bungotnay dimmalat hi pimmatayana. 6 Ya nan tataguh diy†
mangipanuh ta panginnilaandah un numbahol unu agguy ginulat nan tagu. Ya wa ay ta
mid baholna ya mabalin an mihinah di ta engganah un matoy nan Nabagtun Padi eden
gutud an na'atana ya un mabalin an umanamut hinan nalpuwana.”
7 At hay babluy hi pinilin nan holag Israel ya nan wah appit di alimuhan di algaw
an niyappit hinan Wangwang an Jordan hi ad Kedesh‡ hi ad Galilee hinan madinuntug
an lutan nan holag Naphtali, ya ad Shechem hinan madinuntug an babluy nan holag
Ephraim, ya ad Hebron mahkay hinan madinuntug an lutan nan holag Judah. 8 Ya hay
appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan hidid Jericho ya ad Bezer hinan
nundotal hi engganah nan mapulun an babluy nan holag Reuben, ya ad Ramoth hi ad
Gilead hinan babluy nan holag Gad, ya ad Golan hi ad Bashan hinan babluy nan holag
Manasseh.
9 At hiyanay babluy an pinilidah umuy ipo"oyan nan holag Israel ya ta"on un nan
ni'babluy ay dida an nahnan ya pimmatoy ta mabaliwan hinan way umiballoh ta
engganah un mahumalya.

21

Hay Babluy hi Nidat hinan Holag Levi

1 Ya waday immayan nan mangipangpanguluh nan holag Levi hinan awadan nan
Nabagtun Padin hi Eleazar, ya hi Joshua an hina' Nun, ya nan a'ap'apudan holag Israel.
2 Ya ni'hapitdan didah did Shiloh hi ad Canaan an inaliday, “Inalin Apo Dios hidin hi
Moses an midatan amin holag Levi hi babluy hi punhituwanmi ya nan pangipahtulanmih
a'animalmi.”* 3 At inabulutda ta indatdah nan holag Levi di udum hinan babluy.
4 Ya hay nahhun hi nabunut hi midatan ya nan holag Aaron an nan Nabagtun Padin
ap'apun Kohath. At himpulu ta tuluy munisipyuh nidat ay didah nan babluy nan holag
Judah, ya nan holag Simeon, ya nan holag Benjamin. 5 At hay nidat hinan udum an holag
Kohath ya himpuluy munisipyuh nan babluy nan holag Ephraim, ya nan holag Dan, ya
nan godwan holag Manasseh hinan appit hi alimuhan di algaw.
6 Ya nan holag Gershon an hi agin Kohath ya nidatandah himpulu ta tulun munisipyuh
nan babluy nan holag Issachar, ya nan holag Asher, ya nan holag Naphtali, ya nan godwan
di holag Manasseh an nihinah appit hi buhu'an di algaw ad Bashan.
7 Ya nan holag Merari an oha goh an agin Kohath ya nidatandah himpulu ta duwan
munisipyuh nan babluy nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan holag Zebulun.
8 At nipa'annung din inalin Apo Dios ay Moses an nan holag Levi ya midatandah
pumbabluyan ya pumpahtulan.

Nan Nidat hinan Holag Kohath hi Pumbabluyanda

---

* **20:2** Bahaom nan cross-references hi bagtuna. † **20:6** Dida ya an amin nan mina'ilog an linala'ih siudad. Hay tamuda nin ya ta tigondah un maphod di ma'at hinan punhumalyaandah nan pimmatoy. ‡ **20:7** Hay pohdonan ibaga ya *nidawat*. At indawatda ad Nidawat! (Nan Hudyu ya penpenhoddan humapit hi umat hitu an panapit ti hiyah ne hanulda.) * **21:2** Num. 35:2-3.

9 At umat hinay na'at an nidat nan udum an babluy nan holag Judah ya nan holag
Simeon 10 hinan holag Levi an nan holag Aaron an ap'apun Kohath ti diday nahhun hi
nabunut an midatan. 11 Ya hay nidat ay dida ya ad Kiriath Arba an babluy an ningadan
ay Arba an hi apun Anak. An ad Hebron mahkay di ngadan den madinuntug an babluy
an nidat hinan holag Judah. Ya niddum goh nan pumpahtulan hinan nunlene'woh eden
babluy. 12 Mu nan payaw hidi ya nan babluy hinan nunlene'woh ya nan hinakupnan
ahigihigib ya nidat tuwali ay Caleb an hina' Jephunneh.
13 At hay nidat hi babluy hinan holag nan Nabagtun Padin hi Aaron ya ad Hebron an
ipo"oyan nan nahnan ya pimmatoy, ya ad Libnah, 14 ya ad Jattir, ya ad Eshtemoa, 15 ya
ad Holon, ya ad Debir, 16 ya ad Ain, ya ad Juttah, ya ad Beth Shemesh. Ya hanan babluy
ya nun'iddum nan pumpahtulan hinan nunlene'woh. At hiyam di babluy hi indat nan
holag Judah ya nan holag Simeon.
17 Ya opat di nidat hinan babluy nan holag Benjamin an ad Gibeon, ya ad Geba, 18 ya
ad Anathoth, ya ad Almon. 19 At himpulu ta tulun amin di babluy ya nan pumpahtulan
hinan nunlene'woh di nidat hinan holag nan Nabagtun Padin hi Aaron.
20 Ya nan udum an holag Kohath an hina' Levi ya waday indat nan holag Ephraim
hinan babluyda. 21 At opat di babluy an niddum nan pumpahtulan hinan nunlene'woh
hinan madinuntug ad Shechem an ohan napto' hi umuy ipo"oyan nan nahnan ya
pimmatoy an ad Gezer, 22 ya ad Kibzaim, ya ad Beth Horon.
23 Ya nidat goh di opat an babluy an hakup nan holag Dan an ad Eltekeh, ya ad
Gibbethon, 24 ya ad Aijalon, ya ad Gath Rimmon an niddum goh nan pumpahtulan.
25 Ya duwan babluy di nidat ay didah nan babluy nan godwan di holag Manasseh
hidih appit hi alimuhan di algaw an ad Taanach ya ad Gath Rimmon, ya niddum nan
pumpahtulan.
26 At himpulun amin di babluy an niddum nan pumpahtulan ay daden babluy di nidat
hinan udum an holag Kohath.

Hay Nidat hinan Holag Gershon hi Pumbabluyanda

27 Ya nan holag Gershon an oha goh an imbaluy Levi ya nidat ay diday duwan babluy
hinan babluy nan godwan di holag Manasseh hi appit hi buhu'an di algaw hi ad Golan
an wah nan babluy ad Bashan an ohah nan ipo"oyan di nahnan ya pimmatoy, ya ad Be
Eshterah an niddum nan nunlene'woh hidin pumpahtulan.
28 Ya nidat goh ay dida nan opat an babluy hinan babluy nan holag Issachar an
ad Kishion, ya ad Daberath, 29 ya ad Jarmuth, ya ad En Gannim an niddum goh nan
pumpahtulan hinan nunlene'woh.
30 Ya opat goh di nidat ay didah nan babluy nan holag Asher an ad Mishal, ya ad
Abdon, 31 ya ad Helkath, ya ad Rehob, ya umat goh an niddum nan pumpahtulan ay
daden babluy.
32 Ya tulu goh di nidat ay didah nan babluy nan holag Naphtali an ad Kedesh hi ad
Galilee an oha goh an babluy hi ipo"oyan di nahnan ya pimmatoy, ya ad Hammoth Dor,
ya ad Kartan an niddum goh nan pumpahtulan hidi.
33 At himpulu ta tulun amin di babluy hi nidat hinan holag Gershon an niddum nan
pumpahtulan.

Hay Nidat hinan Holag Merari hi Pumbabluyanda

34 Ya nan holag Merari an imbaluy goh Levi ya opat di babluy hi nidat ay didah nan
babluy nan holag Zebulun. Daden babluy ya ad Jokneam, ya ad Kartah, 35 ya ad Dimnah,
ya ad Nahalal. Ya nun'iddum nan pumpahtulan ay daden babluy.
36 Ya opat goh di babluy hi nidat ay didah nan babluy nan holag Reuben. Daden
babluy ya ad Bezer, ya ad Jahaz, 37 ya ad Kedemoth, ya ad Mephaath, ya nun'iddum
goh nan pumpahtulan ay daden babluy.
38 Ya opat goh di babluy hinan babluy nan holag Gad hi nidat ay dida an ad Ramoth
hi ad Gilead an ohah nan ipo"oyan di nahnan ya pimmatoy, ya ad Mahanaim, 39 ya ad
Heshbon, ya ad Jazer, ya nun'iddum goh nan pumpahtulan ay daden babluy.
40 At himpulu ta duwan amin di babluy hi nidat hinan holag Merari an imbaluy Levi.
41 Ya hay lammung an amin nan babluy ya pumpahtulan an indat nan holag Israel
hinan holag Levi ya napat ta walu. 42 Ti daden nidat an babluy ya niddum nan
nunlene'woh hidin pumpahtulan.

Hay Nangabakan nan Holag Israel hi an Amin an Buhulda

43 At indatan Apo Dios an amin nan holag Israel hi babluy an din inalinah din
o'ommoddah idatnan dida. At hidin nangabakanda ya nunhituda mahkay hidi. 44 Ya
impalenggop Apo Dios didan amin eden numpumbabluyanda ti hiyah ne tuwali din inalin

din o'ommodda. Ya mi'id di ohah nan buhuldah way abalinanan mangubat ay dida ti impa'abaknan amin nan buhulda ay dida. 45 At an amin nan inalinah nan holag Israel hi atona ya impa'annungna!

22

Hay Numbangngadan nan Udum an Holag Israel hinan Umuyda Punhituwan hi Dammang nan Wangwang

1 Wa han ohay algaw ya inayagan Joshua nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwan di holag Manasseh, 2 ya inalinan diday, “Inatyun amin din inalin Apo Dios ay Moses an baalnah atonyu.* Ya umat goh hidin inali' hi atonyu.† 3 Ya maphod ti ta"on un nabayag ya agguyyu tinaynan nan i'ibbayun holag Israel ti unyuat binadangan didah engganad ugwan an inun'unudyu din inalin Apu tu'un hi Apo Dios. 4 At ad ugwan an impalenggopna tun i'ibbayun holag Israel ta nipa'annung din inalina ya mabalin mahkay an mumbangngad ayuh nan numbabluyanyuh appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan an indat Moses an baal Apo Dios ay da'yu. 5 Mu mahapul an ihamadyu ta inaynayunyun mangunud hinan intugun Moses an baal Apo Dios ay ditu'u ta pa'appohdon tu'u Hiya an Apu tu'u ta ammuna nan miyunnudan hinan pohdonay aton tu'u, ya munhulbi tu'un Hiya.”

6 At winagahan Joshua dida, ya impa'anamutna dida. 7 Nan holag Manasseh ya nagodwada nongkay, ya hi Moses di nangidat hinan godwan di holag Manasseh hinan babluy ad Bashan hi appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan. Mu nan godwan goh nan holag Manasseh ya hi Joshua di nangidat ay didah nan babluy an niyappit hi alimuhan di algaw an didan amin hinan udum an holag Israel. 8 Hidin nungwagahan Joshua ay dida ya unna ipa'anamut dida, ya inalinay, “Mumbangngad ayu ta iyanamutyu nan do'ol an umipa'adangyan an umat hinan a'animal, ya balitu', ya silver, ya gambang, ya gumo', ya nan do'ol an lubung. Ya indatanyu nan i'ibbayuh dih udum ay danen innal tu'uh nan buhul.”

9 At nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwah nan holag Manasseh ya tinaynanda nan i'ibbadan holag Israel ad Shiloh hidid Canaan ta numbangngaddah nan babluy an nidat ay didad Gilead an hiyah ne din inalin tuwalin Apo Dios ay Moses hi midat ay dida.

Nan Pun'onngan hi Me'nong ay Apo Dios hinan Wangwang an Jordan

10 Mu hidin nipotto'andad Geliloth hidid Canaan hinan Wangwang an Jordan ya inyamman nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwan nan holag Manasseh han ongol ya ata'nang an pun'onngan hi me'nong ay Apo Dios ya unda bumad'ang.‡

11 Mu hidin dengngol nan i'ibbadan holag Israel hidid Canaan heden inyammada 12 ya na'amungdan amin ad Shiloh ta umuyda gubaton nan i'ibbadan holag Israel. 13 Mu hennagda ni' hi Phinehas an hina' Eleazar an Nabagtun Padin umuy mi'hapit ay dida 14 ya nan hinohhan a'ap'apuh nan himpulun holag Israel. Daden himpulun a'ap'apu ya diday mangipanguluh nan pamilyan nahlaganda.

15 At diday immuy ad Gilead an numbabluyan nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwan holag Manasseh. 16 Ya inaliday, “Na'amung ami an amin hinan i'ibba tu'un holag Israel, ya hennag da'min mummahmah ay da'yuh un anaad ta agguyyu innaynayun di pangulugyun Apo Dios. Ti anaad ta nun'amma ayuh pun'onnganyu? At hiyah ne panginnilaan an din'ugyuh Apo Dios an unudon tu'un holag Israel! Ya hay dumalat ta nginohoyyuh Apo Dios! 17 Undan inaliwanyu nan ongol an numbaholan tu'uh din awadan tu'ud Peor?§ At hiyay dimmalat hi nun'atayan din do'ol an i'ibba tu'uh nan nidugah an dogoh an nummoltan Apo Dios ay ditu'u! Ya ten engganad ugwan ya munholholtap tu'u an dumalat ay danen numbaholan tu'u! 18 Ya ne goh an inyal'allayu ahan. At gulat ta du'gonyuh Apo Dios ad ugwan ya umannung an hi ma'et at moltaon ditu'un amin an holag Israel! 19 Ti undan mahapul ahan hi un way pun'onnganyuh tu ya un pumhod heten numbabluyanyu. Gulat ay ta mahapul ya odolnah unyu taynan ta ditu'un amin hinan dammangnah awadan nan Tuldan Abung. At idatan da'yuh dih pumbabluyanyu! Ti gulat ta du'gonyuh Apo Dios at ta"on un da'mi ya middum amin da'yun numbahol! 20 An umat ay Achan an hina' Zerah an dumalat di agguyna nangunudan hidin inalin Apo Dios ti

---

* **22:2** Hay immandal din hi Moses ya ta middumdah nan i'ibbadan Hudyun mi'gubat hidid Canaan (Num. 32:16-27; Deut. 3:18). † **22:2** Hay immandal Joshua ya ta middumda goh hinan i'ibbadan Hudyun mi'gubat hidid Canaan (Josh. 1:12-15). ‡ **22:10** Hete ya miyonom hi panginomnomandad Canaan (bahaom nan footnote di Josh. 10:27 ta innilaom nan aat di miyalema). § **22:17** Nan do'ol an Hudyu ya dinayawda nan bulul di iMoab hidid Peor (Num. 25:1-18).

innalna din mipawa, ya ni'moltada nan udum an ibba tu'un holag Israel. At adi ammunah
Achan hi natoy an dumalat di baholna ti ni'yatoyday do'ol an i'ibba tu'u!"*
21 Ya inalin nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwan holag Manasseh
di, 22 "Hi Apo Dios ya Hiyay Ap'apu an nidugah di abalinana! Ya inilanay dumalat
hi nangatanmih di, ya penhodmi goh an innilaonyud ugwan. At immannung ay an
din'ugmih Apo Dios an indinongmiy pangulugmin Hiya ya odolnah un da'mi pumpatoy
ta mi'id ami! 23 Ya gulat hi un immannung an din'ugmih Apo Dios ta hiyanan nat'on
di pun'onnganmih nan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya nan Onong hi
Pi'lenggopan ay Apo Dios ya ta"on hi un kaymu da'mi moltaon ay Hiya. 24 Mu adi umat
hina ti manu ay inatmi ya adimi pohdon an udum hi algaw ya alyon nan holagyuh nan
holagmiy mi'id di niyatandan Apo Dios an unudon tu'un holag Israel. 25 Ya mabalin goh
an alyonday, Hi Apo Dios ya binattanan ditu'uh nan Wangwang an Jordan, at agguy ayu
nibilang hi tataguna! At mid mapto' ya hiyay dumalat hi pangidinngan nan holagmin
mangunud ay Apo Dios! 26 At nan inyammami ya bo'on panghoban hi e'nongmi unu
pangidawatan hi onong. 27 Ti hay ninomnommih iyatan den inyammamin pun'onngan
ya mangipa'innilan ditu'ud ugwan an inyal'allanah nan holag hi pidwa an middum amin
da'yun mundayaw ay Apo Dios hidih nan Tuldan Abung. At inaynayunmin mangiyalih
dih nan Onong an Moghob, ya nan Onong hi Pi'lenggopan, ya nan udum an midawat ay
Apo Dios. At nan holagyuh pidwa ya adida alyon hinan holagmih unda agguy nibilang hi
tatagun Apo Dios. 28 Ya umat ay hinay ma'at hi pidwa ya mabalin an alyon nan holagmi
an wah di nan inyamman din o'ommodmin pun'onngan hi me'nong an nipaddung hinan
pun'onngan hi me'nong ay Apo Dios. Mu bo'on pun'onngan hi midawat ti hene ya un
pangimmatunan tu'un amin an da'mi ya nibilang amih tatagun Apo Dios an umat ay
da'yu." 29 Ya innayunda goh an inaliy, "Adimi ahan du'gon hi Apo Dios ti bo'on nan
pun'onngan hi me'nong ay Hiya unu pangidawatan hi me'nong di inyammami ti mi'id
di udum hi un bo'on nan wah dih nan hinagang nan Tuldan Abung!"
30 Ya maphod hi nangngolan nan padin hi Phinehas ya nan himpulun a'ap'apun nan
holag Israel heden inalin nan i'ibbadan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan godwan di
holag Manasseh. 31 Ya inalin Phinehas an imbaluy nan Nabagtun Padin hi Eleazar di, "Ad
ugwan ya inilamin wadah Apo Dios hitun na'amungan tu'u. Ti immannung an agguyyu
din'ug Hiya, at mi'id dumalat hi pummoltaanan ditu'un holag Israel!"
32 At nakak da Phinehas ya nan a'ap'apun ni'yibbanad Gilead ta numbangngaddad
Canaan, ya impa'inniladah nan i'ibbadan holag Israel din nunhahapitanda. 33 Ya
immamlongdah nangngolanda, at innayundan nundayaw ay Apo Dios. At indinongda
mah an manahapit hinan umuyda pi'gubatan ta pa"ionda nan numbabluyan nan holag
Reuben ya nan holag Gad.
34 Ya heden inyamman nan holag Reuben ya nan holag Gad an paddungnay pun'onngan
di mangipanomnom an ohah Apo Dios an unudondan amin at hiyanan nginadnanda ta
Ihtigu.

23

Hay Intugun Joshua hidin Na'alla'ayanah nan Holag Israel

1 Impalenggop Apo Dios nan holag Israel hi nunhituwandad Canaan ti mi'id mahkay di
umuy mangubat ay dida. At hidin na'alla'ay mahkay ahan hi Joshua* 2 ya impa'ayagnan
amin nan holag Israel, ya nan a'ap'apuda an nan mangipangpangulu ya nan mangipanuh
ay dida. At hidin na'amungda ya inalinan diday, "Ad ugwan ya na'alla'aya' mahkay, 3 mu
titinnig tu'uy nangat Apo Dios hinan udum an tatagu an Hiyay nananggah nan mi'gubat
ay ditu'u! 4 Ya nen impiyapong'u ay da'yu nan babluy an nalpah an inabak tu'u an
nete"ah nan Wangwang an Jordan hi appit hi buhu'an di algaw ta engganah nan Baybay
an Mediterranean hi appit hi alimuhan di algaw. Ya ta"on un nan pangngelnan agguy ni'
nahakup ya nalpah an impiyapong'un da'yu. 5 Ti inila' an hi Apo Dios an unudon tu'u ya
palayawona didah tun umayanyuh di ta da'yuy mipallog hi ad luta ti hiyah ne inalina.
6 At hiyanan tumulid ayu, ya ihamadyun unudon an amin nan nitudo' an din intugun
Apo Dios ay Moses ta adiyu du'gon. 7 Ya adi ayu ahan middum hinan ato'aton nan udum
an tatagun na'angang an ni'hitun da'yu. Ya adiyu gun ngadanon nan bululda, ya adi ayu
goh munhapatan dida, ya adiyu goh ipatnan dayawon hanan bululda.
8 At mi'id di udum hi unudon tu'un ammunah Apo Dios an umat hinan inatyuh
engganad ugwan. 9 Ti inilayun ta"on hi un o"ongol an babluy ya nun'abak Apo Dios ta
da'yuy nipallog. At hiyanan engganad ugwan ya mi'id di nangabak ay ditu'u. 10 Ya ta"on un

* **22:20** Josh. 7:1-26. * **23:1** Heden timpu ya hi'itangan muntawon hi Joshua hi 110 (Josh. 24:29). Agguy tu'u inilay tawon hidin natayana.

ammunay oha ay da'yu ya abalinanan palayawon di linibuh tatagu ti hiyay inalin Apo Dios hi atona. † 11 At hiyanan ihamadyun nomnomnomon ta hi Apo Dios di pa'appohdonyu!
12 Ti gulat ta du'gonyu Hiya ta iyunnudyuh nan tatagun na'angang hinan nihinanyun ten
babluyyu ta mi'yahaway udum ay da'yu 13 at umannung an adi mahkay palayawon Apo
Dios nan na'angang an tatagu eten babluy an ta"on unyu gubaton dida. At la'tot ya diday
dumalat hi agahanyu, at ay ayu nabitu, ya ay da'yu punhaplat, ya ayda hubit ay da'yuh
engganah un mi'id ay da'yuy ma'angang eten maphod an babluy an indat Apo Dios ay
ditu'u.
14 At ha"in ay mahkay ya inila' an adi madnoy at tayna' da'yu. Mu ininnila tu'u tuwali an
indat Apo Dios an amin nan mun'aphod ay ditu'u ti impa'annungna din inalinah atonan
ditu'un mi'id di imbahhawna. 15 Mu bo'on ya anggay di maphod hi inalinah ipa'annungna
ti umat goh an ipa'annungna nan adi maphod an inalinah atona. 16 At hiyanan maphod hi
un tu'u inaynayun nan intuguna! Ti gulat ta nan udum an madayaw di haggungonyu at
umannung an pabungtonyuh Apo Dios, at moltaon da'yu ta engganah un mi'id nongkay
ay da'yuy ma'angang eten maphod an babluy an indatnan ditu'u."

24

Hay Inalin Joshua hinan Holag Israel hidin Na'amungandad Shechem

1 Inayagan goh Joshua nan holag Israel an didan amin hinan a'ap'apudan umat hinan
mangipangpangulu ay dida ya nan udum goh an u'upihyalda. 2 Ya inalinan diday,
"Nan Dios an unudon tu'u ya inalinay, Nan o'ommodyun umat ay Terah an hi aman da
Abraham ay Nahor ya numbabluydah nan malauhan an Wangwang an Euphrates. Ya
hay dinayawda ya nan numbino'ob'on an bulul.* 3 Mu inayaga' hi apuyun hi Abraham
ta tinaynanah den numbabluyana,† ya impangulu' ta immalih tud Canaan, at mi'id
di agguyna immayan an babluy hitu.‡ At impado'ol'uy holagna§ ti hi Isaac di ohan
imbaluyna, 4 ya nunhologo' hi Isaac ta da Jacob ay Esau.* Ya hay impabnoh'un Esau
hi immuyna numbabluyan ya nan madinuntug ad Edom. Mu hi apuyun hi Jacob an
didah nan imbabaluyna ya immuydad Egypt.† 5 At nadnoydah di ya un'u honogon hidi
da Moses ay Aaron, ya nunligato' hi nidugah nan i'Egypt ya un'u da'yu pakakon hidi.‡
6 Hidin tinaynan din o'ommodyud Egypt ya impangulu' didah nan Mumbolah an Baybay.§
Ya pindug nan i'Egypt dida an numpuntakaydah nan kabayu ya numpungkalesaday
udum. 7 Mu numpabadangda din o'ommodyun Ha"in an Dios, at inhawan'un dida
han munhehellong an bunut hinan numbattanan nan i'Egypt. Ya nun'alnongda.* Ya
hinimungyun nannig hidin na'at ay dida. Ya inipluyyuh nan mapulun† ta nabayag di
immuyyu limmane'ledan hidi.
8 Ya impangulu' da'yuh nan babluy nan holag Amor an nunhituh appit hi buhu'an di
algaw hi appit di Wangwang an Jordan. Ya ginubat da'yun dida, mu da'yuy nangabako'.
At numpatoy'u dida ta hinakupyu nan numbabluyanda.‡ 9 Ya awni goh ya penhod nan
alid Moab an hi Balak an hina' Zippor an mangubat ay da'yu. At impa'ayagnah Balaam
an hina' Beor ta idutan da'yu. 10 Mu agguy'u inyabulut, at hiyaat un da'yuat winagahan ta
way inat'un nangibaliw ay da'yu ta agguy da'yu pinatoy ay Balak.§
11 At la'tot ya binad'angyu nan Wangwang an Jordan ta nidatong ayud Jericho.* Ya
umat goh an ginubat da'yuh nan iJericho† an umat hinan inat nan udum an holag Amor,
ya nan holag Periz, ya nan holag Heth, ya nan holag Girgas, ya nan holag Hiv, ya nan
iCanaan, ya nan iJebus. Mu impa'abak'u didan amin ay da'yu.‡ 12 Ya hennag'u nan ay
Iyu'an§ ta Hiyay nangipata'ot ta limmayawda din duwan ali an holag Amor, at hiyanan
bo'on hay hanggapyu ya panayuy dumalat hi nangabakanyu. 13 Ya indat'uy lutan agguyyu
numbabluyan, ya indat'uy babluy an bo'on da'yuy na'ungal. At ad ugwan ya wah na ayun
numbabluy, ya gunyu goh onon nan bo'onyu intanom an umat hi greyp ya olibo."
14 Ya innaynayun Joshua goh an inaliy, "Hay maphod ya hi Apo Dios di ipabagtu tu'uh
ta'tan tu'u, ya Hiyay immannung an unudon tu'u! At du'gon tu'u nan bulul an dinayaw
din o'ommod tu'uh awadandah nan dammang nan Wangwang an Euphrates* ya ad

† **23:10** Lev. 26:8; Deut. 32:30. * **24:2** Gen. 11:27-32. † **24:3** Gen. 12:1-3. ‡ **24:3** Gen. 21:1-7. § **24:3** Gen. 16:15; 25:1-4. * **24:4** Gen. 25:21-26. † **24:4** Gen. 46:1-27. ‡ **24:5** Ex. 1:1-13:16. § **24:6** Unu Red Sea. * **24:7** Ex. 13:17-15:21. † **24:7** Num. 14:1-36:13; Deut. 1:1-34:12. ‡ **24:8** Num. 21:21-35. § **24:10** Num. 22:1-24:25. * **24:11** Josh. 3:1-4:24. † **24:11** Josh. 5:13-6:27. ‡ **24:11** Josh. 8:1-29; 10:1-12:24. § **24:12** Hay kulugon nan do'ol an kimmulug ya Hiyah Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament. * **24:14** Nan bululdah di ya hi Nannair (unu hi Sin an oha goh an ngadana) an nan madayaw an mumpapto' anuh bulan.

Egypt† ta hi Apo Dios ya anggay di dayawon tu'u. 15 Ya gulat ta munduwaduwa ayun
mangiyohhan mundayaw ay Apo Dios at ad ugwan di pumpilianyuh dayawonyuh un din
bulul an dinayaw din o'ommod tu'uh din awadandah nan dammang di Wangwang an
Euphrates, unu nan bulul an dayawon nan holag Amor‡ an numbabluy hidin hopapnah
tun nihinan tu'ud ugwan, unu hi Apo Dios tuwali. Mu da'mi ay an hina"ama ya hi Apo
Dios di unudonmi."
16 Ya inalin nan tataguy, "Ta"on hi un da'mi ya adi mabalin hi unmi inganuy hi Apo Dios
ta hay udum an madayaw di unudonmi! 17 Ti undan bo'on Hiyay nangekak hidin o'ommod
tu'ud Egypt hidin abaalda? Ya undan agguy tu'u tinnitinnig din ina'inatnan umipanoh'a?
Ya Hiya din nangibaliw ay ditu'uh nan babluy an immayan tu'u ya linaulauhan tu'u! 18 Ya
hidin dimmatong tu'un ten babluy ya Hiya goh di nangipalayaw hinan holag Amor an
nunhituh tu. At hiyanan ta"on hi un da'mi ya hay un'unudonmi ya hi Apo Dios ti Hiyay
immannung an Dios!"
19 Ya inalin Joshua ay diday, "At hiyadan hi unyu abalinan an mangunud ay Hiya ti Hiya
ya na'ahhamad di aatna, ya adina abuluton an waday udum an bulul an dayawon tu'u,
ya adina aliwan nan ngohoyyu ya baholyu! 20 At gulat ta du'gon tu'u Hiya ta nan udum
di dayawon tu'u at immannung an du'gon ditu'u, ya patayon ditu'un Apo Dios an ta"on hi
un din hopapna ya maphod di nangatnan ditu'u!"
21 Mu inalin din tatagu ay Joshua di, "Adi ahan umat hina! Ti hi Apo Dios ya anggay di
unudonmih dayawonmi!"
22 Ya inalin goh Joshua ay diday, "Nomnomonyuh nen inaliyu. Da'yuy nanimung hi
nangali an hi Apo Dios di unudonyu!"
Ya inalin nan tataguy, "Oo, da'miy nanimung an nangalin ne!"
23 Ya inalin Joshua ay diday, "At mahapul an pun'itapalyu nan bubulul an dayawonyu
ta hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel di pangiyohhaan tu'u!"
24 Ya inalin nan tatagun Joshua di, "Hi Apo Dios an Apu tu'u tuwaliy punhulbianmi ya
unudonmi!"
25 At hidih nan nungkampuandad Shechem ya intudo' Joshua tuwali nan nuntutula-
ganda eden algaw, ya inalina goh hinan udum nan Tugun an un'unudonda. 26 Ya intudo'
goh Joshua daden nitugun hinan liblun nitud'an di Uldin Apo Dios. Ya unna alan han
ongol an batu, ya inyuyna impabun hinan puun han ayiw an oak an neheggon hinan
pun'onnganda ay Apo Dios.§
27 Ya inalinah nan tataguy, "Heten batuy panginomnoman tu'uh nan inalin Apo Dios ya
nan hinahapit tu'u. Ya hiyah te goh di ihtigu ta adi tu'u du'gon Hiya an Dios."
28 At impa'anamut mahkay Joshua nan tatagu.

Hay Natayan da Joshua
(Judg. 2:6-9)

29 Ya awni ya natoy tatagwah Joshua an baal Apo Dios an hina' Nun hidin nuntawon
hi hinggahut ta han himpulu.* 30 At inlubu'dah nan lutan nidat ay hiyad Timnath Serah
hinan madinuntug ad Ephraim hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan
Duntug an Gaash.
31 Ya gun inunud nan holag Israel hi Apo Dios hidin hi Joshua di nangipangpangulun
dida, ya ta"on un nan i'ibbanan a'ap'apun nanninannig hi nangipapto'an Apo Dios ay dida.
32 Ya din tungal Joseph an inilpun nan holag Israel hi ad Egypt ya inlubu'dad Shechem
hinan lutada tuwalin penla' Jacob hi hinggahut an pihhun silver hinan linala'in imbabaluy
Hamor an hi aman Shechem.†
33 Ya hidin natayan Eleazar an hina' Aaron ya nilubu' hinan babluy an nidat hinan
imbaluynan hi Phinehas hi ad Gibeah hinan madinuntug ad Ephraim.

---

† **24:14** Nan bubulul di i'Egypt ya da Apis (unu hi Mnevis di oha goh an ngadana) an mumpapto' hi buta'al an baka, ya hi Hathor an mumpapto' hi babain baka, ya hi Khnum an mumpapto' hi buta'al an kalnilu, ya hi Ra (unu hi Re di oha goh an ngadana) an mumpapto' hi algaw, ya hi Hopi an mumpapto' hinan Wangwang an Nile, ya hi Heqt an mumpapto' hinan tu'a' ya nan muntungaw. Ya wada goh di udum. ‡ **24:15** Do'ol di bululda, mu hi Ba'al an ay buta'al an bakay na'abbagbagtun bululda, ya hi Asherah di ay ahawana. § **24:26** Hiyah ne miyapitun na'upun an batu eten liblu an Joshua, ya hay pangimmatunan ya nan ni'tulagan nan Hudyun Apo Dios (bahaom nan Josh. 22:10 ta innilaom di aat nan miyonom an na'upun). Ya gapu ta pitudad Canaan at na'awatan nan Hudyu an impa'annung Apo Dios an amin din intulagnan dida ti nan bilang an pitu ya itudunay aat di pangipa'annungan hinan ugalida. * **24:29** Bahaom nan footnote di Gen. 50:26 ta innilaom di itudun ten bilang. † **24:32** Gen. 33:19.

Judges

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid mapto' ya hi Samuel.

Hay Nangitud'an Samuel eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan huhuwis unu nan munhumalya.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1075 B.C. hi engganah din 1035 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hinan Hudyud Canaan hidin nangipidwapidwaandan numbahol ay Apo Dios, ya hay inat Apo Dios an nannag ay didah nan numbino'ob'on an huwis ta badanganda dida ta mabaliwanda.

Hay Aptan ahan an Verses: Judg. 17:6; 21:25.

Hay Outline ten Liblu:

Hay DIMMALAT hi nannagan Apo Dios hinan munhumalyan didan Hudyu (1:1—3:6)

Hay HUHUWIS di nannagan Apo Dios hinan munhumalyan didan Hudyu (6:7—16:31)

- Hi Othniel di ohan huwis an numpapto' ad Israel (3:7-11)
- Hi Ehud di ohan huwis an numpapto' ad Israel (3:12-30)
- Hi Shamgar di ohan huwis an numpapto' ad Israel (3:31)
- Hi Deborah di ohan huwis an numpapto' ad Israel (4:1—5:31)
- Hi Gideon di ohan huwis an numpapto' ad Israel (6:1—9:57)
- Hi Tola di ohan huwis an numpapto' ad Israel (10:1-2)
- Hi Jair di ohan huwis an numpapto' ad Israel (10:3-5)
- Hi Jephthah di ohan huwis an numpapto' ad Israel (10:6—12:7)
- Hi Ibzan di ohan huwis an numpapto' ad Israel (12:8-10)
- Hi Elon di ohan huwis an numpapto' ad Israel (12:11-12)
- Hi Abdon di ohan huwis an numpapto' ad Israel (12:13-15)
- Hi Samson di ohan huwis an numpapto' ad Israel (13:1—16:31)

Hay NALPAHAN di nannagan Apo Dios hinan munhumalyan didan Hudyu (17:1—21:25).

Hay Nahayhaynod an Nangipangpanguluh nan Holag Israel

1 Hidin nalpahan di natayan Joshua ya ni'hapit nan holag Israel ay Apo Dios, an inaliday,
"Hay mahhun nin ay da'min himpangapuh umuy mangubat hinan iCanaan?"
2 Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, "Nan holag Judah di mahhun an umuy ti diday
pangipahakupa' hinan numbabluyan di iCanaan."
3 Ya nan tatagun holag Judah ya inalidah nan tutulangdan holag Simeon di, "Mi'yali ayun
da'mi ta umuy tu'uh nan nidat ay da'min babluy ta mumbabaddangan tu'un mamuhul
hinan iCanaan! Ta nalpah ay ya binadanganmi da'yuh nan nidat hi pumbabluyanyu!" At
numbaddangan nan holag Judah hinan holag Simeon an namuhul hinan iCanaan.
4 Ya unat goh ginubat nan holag Judah nan iCanaan ya nan holag Periz ya nangabakon
Apo Dios dida, ya hay uyap di numpatoydad Bezek ya himpuluy libun tindalu. 5 Ya hidid
Bezek di nangah'upandan Adoni-Bezek hi nangubatandan hiya, 6 mu limmayaw hi Adoni-
Bezek, at pindugda hiya, ya dempapda, ya pinultulanday am'ama"an di ngamayna ya
hu'ina.
7 Ya inalin Adoni-Bezek di, "Napituday a'alih pinutuputula' di am'ama"an di ngamayda
ya hu'ida ta diday puntamuo' an mun'um'umung hinan way magah hi hiluk di lamehaa'.
Mu ad ugwan ya ten iballoh Apo Dios ay ha"in din inat'un dida!" At inyuydah Adoni-Bezek
ad Jerusalem, ya hidiy natayana.

Hay Nanakupan nan Holag Judah hi ad Jerusalem ya ad Hebron

8 Ginubat goh nan holag Judah di ad Jerusalem, at hinakupda, ya numpatoyda nan
tatagu, ya pinuulanda nan babluy. 9 At immuyda goh ginubat nan himpampun an holag
Canaan an bimmabluy hinan madinuntug, ya nan babluy hinan puun di duntug, ya nan
mapulun an Negev an wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. 10 Ya
immuyda goh ginubat nan himpampun an holag Canaan hidid Hebron an hay ngadanah
din hopapna ya Kiriath Arba. Ya hidiy nangabakandah nan holag Sheshai, ya nan holag
Ahiman, ya nan holag Talmai.

Hay Nangabakan Othniel ad Debir
(Josh. 15:15-19)

11 At immuy goh nan holag Judah ad Debir (an hay ngadanah din hopapna ya Kiriath
Sepher). 12 Ya hi Caleb ya inalinay, “Ipiyahawa' nan babain imbaluy'un hi Aksah hinan
lala'in umuy an mangubat ya mangabak ad Kiriath Sepher.” 13 Hi Othniel an hina' Kenaz
an udidian Caleb di nangubat eden babluy, ya hinakupna, at indat Caleb nan imbaluynan
hi Aksah ay hiya ta iyahawana.
14 Ya heden gutud di nun'ahawaanda ya hennag Othniel hi Aksah ta umuyna ibagay
bonhonah payaw ay amana. At immuy hi Aksah ay amana. Ya unat goh limmahun hinan
dongki ya hinanhanan amanay mahapulna. 15 Ya tembalnan inalinay, “Impabnohmu nan
lutan mid danumna, at udmam ni' hinan obob!” At impabnoh Caleb nan obob hinan
bagtuna ya ampana.

Hay Nangabakan nan A'apun da Judah ay Benjamin

16 Hidin akakan nan holag Judah ad Jericho an nido'lan di palma ya nitnud nan
himpampun an holag Ken an holag aman din babain ahawan Moses an ay ni'babluy hinan
mapulun an Negev an neheggon ad Arad.*
17 At nan holag Judah ya niddumdan ni'yuy hinan tatagun holag Simeon ta immuyda
ginubat nan iCanaan an nunhituh nan babluy ad Zephath, at inabakda, ya numpatoyda
dida, ya *numpa"ida* nan babluy.† Ya hinukatanday ngadan den babluy ta hay ngadana
ya Hormah.‡ 18 Ya hinakupda goh ad Gaza, ya ad Ashkelon, ya ad Ekron, ya ta"on nan
ahigihigib hinan nunlene'woh.
19 Ya binadangan Apo Dios nan tatagun holag Judah, at hinakupda nan madinuntug
an babluy. Mu agguyda pinakak nan tatagun numpunhituh nan nundotal ti waday
punluganandah gumo' an kalesan di mi'gubat. 20 Hay babluy ad Hebron ya nidat ay Caleb
ti hiyah ne din intulag Moses hidin hopapna.§ At numpakak Caleb nan tulun linala'in
holag Anak an nunhituh di. 21 Mu nan holag Benjamin ya agguyda pinakak nan holag
Jebus an numpunhituh ad Jerusalem, at niddumdan ni'hituh dih nan holag Benjamin ta
nangamung ad ugwan.

Hay Pangabakan nan Holag da Ephraim ay Manasseh hi ad Bethel

22 Nan holag Joseph ya ginubatda ad Bethel, ya binadangan Apo Dios dida. 23 Mu
nunhonagdah nahhun hi umuy an munhi'im ad Bethel (an hay hopap di ngadana ya Luz),
24 ya daden immuy nunhi'im ya dinamuda han lala'in nalpuh nan babluy, ya inalidan
hiyay, “Itudum ay da'mi nan pange'wan an umuy hinan babluy, at mabaliwan'a ya nan
pamilyam!” 25 At henen lala'i ya intudunay enengwan nan tatagun holag da Joseph ay
Manasseh ta immuyda numpatoy an amin nan tatagun den babluy, ya anggay henen
lala'in nangituduh nange'wanda ya nan pamilyana di nabaliwan. 26 Ya unat goh nalpah
hana ya immuy henen lala'ih nan lutan di himpampun an holag Heth, ya bimmabluy
hidi ta numbalinonah ongol an babluy, ya nginadnana ta ad Luz goh, at hiyay ngadanah
engganad ugwan.

Nan Tatagun Agguy Pinakak nan Holag Israel

27 Mu adi pa'apakkak nan holag Manasseh hinan tatagun numpunhitud Beth Shan, ya
ad Taanach, ya ad Dor, ya ad Ibleam, ya ad Megiddo, ya nan nun'eheggon an babluy, at
ni'hitudan dida.
28 Ya unat goh dimmo'ol nan holag Israel ta na'udman di abalinanda ya agguyda
damdama pinakak an amin nan holag Canaan, mu numbalinonda didah baal ta nunta-
mudah nan naligat an tamu.
29 Ya umat goh hinan holag Ephraim an agguyda pinakak nan iCanaan an numpunhituh
nan babluy ad Gezer, at nan iCanaan ya innaynayundan niddum an ni'hituh nan holag
Israel hidi.
30 Ya umat goh hinan holag Zebulun an agguyda pinakak nan tatagun numpunhituh
nan babluy ad Kitron ya ad Nahalol, at nan iCanaan ya innaynayundan ni'hitun didah di,
mu pinilitda didan muntamuh nan naligat an tamu.
31 Ya nan holag Asher ya agguyda pinakak nan tatagun iCanaan an numpunhituh nan
babluy ad Akko, ya ad Sidon, ya ad Ahlab, ya ad Akzib, ya ad Helbah, ya ad Aphek, ya
ad Rehob. 32 At nan tatagun holag Asher ya niddumdan ni'hituh nan tatagun iCanaan ti
agguyda pinakak dida.

---

* **1:16** Imbagan Moses ay Hobab hi un mi'yuy ad didan Hudyud Canaan (Num. 10:29-32). Mattig an inabulutna ti hiyanay holagna. † **1:17** Hay pohdon ten hapiton han nalammung an hapit an *numpa"ida nan babluy* ya pina"ida ta indawatdan Apo Dios ta bagina. ‡ **1:17** Hay pohdonan ibaga ya *napa"i.* § **1:20** Num. 14:24; Deut. 1:36; Josh. 14:9-14.

33 Ya umat goh hinan holag Naphtali an agguyda pinakak nan tatagun iCanaan an
numpunhituh nan babluy hi ad Beth Shemesh ya ad Beth Anath. At inabulutda didan
mi'babluy ay dida, mu pinilitda didan muntamuh nan naligat an tamu.
34 Ya nan holag Dan ya napilitandan nunhituh nan madinuntug ti agguy inyabulut
nan himpampun an holag Amor an mundadyudan munhituh nan nundotal. 35 At nan
himpampun an holag Amor ya innaynayundan numpunhitud Aijalon, ya ad Shaalbim,
ya nan Duntug an Heres. Mu unat gun ma'udman di abalinan nan holag Joseph ya hi
Manasseh ya pinilitda nan himpampun an holag Amor an muntamuh nan naligat an
tamu.
36 Ya hay pogpog di babluy nan himpampun an holag Amor ya mete"ah nan dalan an
miti'id hinan Bulud an Akrabbim* ta engganay un mala'uhan ad Sela.

2

Hay Ni'hapitan nan Anghel Apo Dios hinan i'Israel ad Bokim

1 Ya immuy nan Anghel Apo Dios* ad Bokim an nalpud Gilgal, ya inalinah nan holag
Israel di, “Enekak'u da'yud Egypt ta inyuy'u da'yuh nan lutan intulag'uh din a'apuyu ya
ommodyuh idat'un da'yu. Ya hay inali' ya adi' ahan ibahhaw nan intulag'un da'yu. 2 Ya
inali' goh an mahapul an adi ayu ahan mi'tulag hinan tatagun numpunhitun ten babluy, ya
mahapul an pa"ionyun amin nan pun'onnganda. Mu agguyyu inunud din inali' hi atonyu!
Anaad ta inatyuy umat hina? 3 At dumalat enen inatyu ya hay alyo' hi ato' ad ugwan ya
adi' pakakon nan tatagun bimmabluy ta diday mangipaligligat ay da'yun umat hi hubit,
ya nan dayawonda ya umat hi hulu an hiyay mangna ay da'yu!”
4 Ya unat goh lempah nan Anghel Apo Dios an inali hana ya an amin nan holag
Israel ya enlotdan *ahikikila*. 5 Ya hiyaat unda nginadnan henen babluy hi ad Bokim,† at
nun'onongdan Apo Dios hidi.

Hay Natayan Joshua
(Josh. 24:29-31)

6 Ya hennag Joshua nan holag Israel ta umuyda hakupon nan lutan midat ay dida. 7 Ya
nan tatagun holag Israel ya gunda inunud hi Apo Dios hidin amatagun Joshua, ya ta"on
hidin natayana ya intulturluydan nangunud ay Hiya ti wadada din a'ap'apudan nun'ala'ay
an nanginnilan amin hinan ina'inat Apo Dios an nangibaliw hinan holag Israel.
8 Ya hi Joshua an hina' Nun an baal Apo Dios ya natoy hidin nuntawon hi hinggahut
ta han himpulu. 9 At inlubu'dah nan nidat ay hiyah banohnad Timnath Heres‡ hinan
madinuntug ad Ephraim hi appit hi iggid hinan Duntug an Gaash hi un hagangon di
buhu'an di algaw. 10 Ya unat goh nun'atoydan amin din a'apuda an din papaddung Joshua
ya nihukat ay dida nan imbabaluyda, mu inaliwandah Apo Dios ya din ina'inatnah nan
holag Israel.

Hay Nangidinngan nan Holag Israel an Mundayaw ay Apo Dios

11 Ya nan holag Israel ya numbaholdan Apo Dios an dumalat di nundayawandah
nan abulubulul an Ba'al.§ 12 Ya indinongdan mundayaw ay Apo Dios an Dios din
o'ommodda an nan nangekak ay didad Egypt. Ti un at goh nan abulubulul an dayawon
nan heneggonda di hiyay dayawonda ta hiyay dumalat hi nangipabungtandan Apo
Dios. 13 Ya din'ugdah Apo Dios ta un at goh din abulubulul an Ba'al ya Ashtoreth
di dinayawda. 14 At hiyay dumalat hi bimmungtan Apo Dios hinan holag Israel, at
inyabulutnay mumpangakaw ta immuyda nun'ilayaw nan gina'uda. Ya pata'ton mahkay
nan binuhuldan wah nan nunlene'woh ti mi'id mahkay di abalinandan mananggan dida.
15 Ya an amin goh nan way ayandan mi'gubat ya diday gun ma'abak, ya manu ay ya adi
mahkay pangabakon Apo Dios dida an hiyah ne din inalinan didah atona. At hiyaat un
nidugah an mahmo'da nan holag Israel.
16 Ya la'tot ya waday pento' Apo Dios an huhuwis hi mangibaliw ay didah nan aton di gun
mangaka'akaw hinan gina'uda. 17 Mu nan holag Israel ya agguyda inunud hanan huhuwis
an mangipapto' ay dida ta un at goh nan adi makulug an madayaw di daydayawonda.
Manu din o'ommodda ti un'unnuddan Apo Dios, mu nan holagdan nihukat ay dida ya
adida umunud. 18 Ya wa ay ta gun pot'on Apo Dios nan huwis an mangipapto' ay dida
ya gunna badangan ta baliwana didah nan buhuldan mangipaligligat ay dida ti nidugah

---

* **1:36** Hay pohdonan ibaga ya *ipi'ipit*. Hay Englishna ya Scorpian Pass. * **2:1** Do'ol di mangulug an heten anghel ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament. † **2:5** Hay pohdonan ibaga ya *ahikikila*. ‡ **2:9** Hay ohan ngadana ya Timnath Serah (Josh. 19:50; 24:30). § **2:11** Ta"on un nan immannung an spellingna ya *Baal* mu nob'on di pohdon nen hapit an ibaga ay ditu'u, hiyaat un *Ba'al* di spellingnan ten Biblia.

di homo' Apo Dios ay didah nan kumilakilaandan dumalat nan pangipaholholtapan
nan buhuldan dida. 19 Mu unat goh natoy danen huwis an mangipapto' ay dida ya
binangngadda goh nan bulul an dayawonda, at nidugdugah an na"appuhiy ina'inatda ya
un din o'ommodda.
20 At hi Apo Dios ya nidugah di bungotnah nan holag Israel, ya inalinay, “Daten tatagu ya
imbahhawda an agguyda inunud din immandal'uh nan a'apuda! At gapu ta adia' unudon
21 at adi' mah ipipakak nan udumnan tatagun ten babluy an din agguy napakak ya natoy
hi Joshua 22 ta diday pampong'u ta panginnilaan un Ha"in di unudon nan holag Israel an
umat hidin inat din o'ommodda.” 23 At hiyay dimmalat ya agguy mah pinakak Apo Dios
nan tatagun bimmabluy hinan babluyda ti agguyna inyabulut an impa'abak didan Joshua,
ya agguyna nunnaudon an pinakak dida.

3

1 Waday agguy pinakak Apo Dios hinan tatagu ta way pampongnah nan holag Israel
an din agguy ni'gubat hidid Canaan. 2 Ya manu ay inatnay umat hina ya ta ituduwana
didah atondan mi'gubat ti agguyda pinatnaan an ni'gubat. 3 Ya hanan agguy napakak
hi na'angang an tatagun bimmabluy ya nan leman babluy nan iPhilistia, ya an amin nan
iCanaan, ya nan iSidon, ya nan holag Hiv an numpunhituh nan aduntuduntug ad Lebanon
an mete"ah nan Duntug an Ba'al Hermon ta nangamung hidih nan kalata ad Lebo Hamath.
4 Didanay na'angang an tataguh pampongnah nan holag Israel ta panginnilaan hi unda
unudon nan Tugun Apo Dios an indatnan Moses ta nituduh nan a'apuda.
5 At niddum nan holag Israel an ni'hituh nan iCanaan, ya nan himpampun an holag
Heth, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya holag Amor, ya nan iJebus. 6 At numpi'yapudah nan
tatagun ni'babluyanda, ya ni'dayawdah nan numbino'ob'on an dayawon danen tatagun
ni'yappuanda.

Hi Othniel an Huwis di Holag Israel

7 Ya nan holag Israel ya naliwandah Apo Dios an Diosda ta nan nun'appuhiy ina'inatda,
ya hay dinayawda ya nan abulubulul an Ba'al ya Asherah. 8 At dumalat henen inatda ya
bimmohol hi Apo Dios ay didan holag Israel, at impa'abakna didan Cushan-Rishathaim an
alih ad Aram Naharaim* ta hiyay okod an numpapto' ay didah waluy tawon. 9 Ya la'tot ya
limmugwadan numpahmo' ay Apo Dios. Ya hemmo'na dida, at pot'ona mah hi Othniel† an
hina' Kenaz an udidian Caleb ta hiyay mamaliw ay dida. 10 Ya niyodol nan Na'abuniyanan
an Lennawa ay Othniel ta hiyay numbalin hi huwis an mangipangpanguluh nan holag
Israel, ya hiyay mangipanguluh nan immuy an nangubat hinan titindalun nan Alin
hi Cushan-Rishathaim ad Aram Naharaim, ya binadangan Apo Dios, at da Othniel di
nangabakona. 11 Ya mete"an de ya nawaday lenggop hinan babluy nan holag Israel hi
napat di tawon ta nangamung un natoy hi Othniel an hina' Kenaz.

Hi Ehud

12 Ya unat goh palpaliwan ya binangngad goh nan holag Israel din nappuhin gunda
pumbaholan ay Apo Dios. Ya henen inatday dimmalat ya numbalinon Apo Dios hi Eglon
an alid Moab ya nan titindaluna ta diday mangam'ameh ya un nan holag Israel. 13 Ya
inal'alu' Eglon nan himpampun an holag Ammon ya holag Amalek ta umuyda gubaton
nan holag Israel. At inamehda dida, ya penlohdad Jericho an babluy an ado'lan di palma.
14 At hi Eglon di okod an nangipapto' hinan holag Israel hi himpulu ta waluy tawon.
15 Ya la'tot goh ya limmugwan numpahmo' nan holag Israel ay Apo Dios, at pento'nah
Ehud‡ an na'iggid an imbaluy Gera an nalpuh holag Benjamin. At nan holag Israel ya
impiyuydan Ehud nan ammungda an midat hinan Alin hi Eglon ad Moab ta adawna. 16 Ya
numbohal hi Ehud hi hinalungna an hay inadu"oyna ya ohay umpi ya han godwa. Ya
eneh'otnah agwana ta nahophopan hi lubungna. 17 Ya inyuynan Eglon an mataban lala'in
alid Moab din adawna, ya indatnan hiya. 18 Ya unat goh indat Ehud nan adaw den ali
ya inalinah din linala'in nangdon ta umanamutda. 19 Mu unat goh nidatongdan deh nan
wadan di bulul an nahelhilan an batun neheggon ad Gilgal ya numbangngad hi Ehud
hinan Alin hi Eglon, ya inalinay, “He"an nabagtun ali, wada han ma'ahhapul an ibaga' ay
he"a, mu mahapul an mi'id ah mangngol.”
At nun'ipalahun nan ali din baalna ta numpangalahundan amin.
20 Ya unat goh nun'ohhah den alin inum'umbun hinan kuwaltunan ayhugih nan way
neheggon hi atap di abungna ya immuy hi Ehud, ya inalinay, “Wada han ibaag'un he"an
impa'innilan Apo Dios!” Ya unat goh dengngolna ya natana'dog heden ali. 21 Ya hinu'nut

---

* **3:8** Unu ad Mesopotamia. † **3:9** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1367-1327 B.C. ‡ **3:15** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1309-1229 B.C.

di iggid an ngamay Ehud din hinalungna, ya intubli'nah putun den ali. 22 Ya nalimuh
nan hinalung an ta"on di pa'awna, at himmawang hi bonogna. Ya agguyna inu'nuh, mu
hinophopan nan tabana. 23 Ya unat goh nalpah ya limmahun hi Ehud, ya intulbo'na nan
pantaw, 24 ya nakak an limmayaw.
Ya unat goh numbangngadda din baal nan ali ya tinnigda an nida'ig nan pantaw
di kuwaltun nan alin wah bagtuna, mu hay ninomnomda ya alyonday un nin immuy
kimmahhelya. 25 Ya nabayag di nanannodanda, mu mi'id ah pumitaw hi mangibughul
hinan pantaw, at immuyda innal di tulbo' ta tinulbo'da. Ya unat goh imbughulda ya
tinnigda nan alidan niwawallang hinan dotal an nanattoy.
26 Ya ammunah nunhohhoodan nan baalna ya bimmataan hi Ehud. Ya ene'wanah nan
wadan nan bulul an nun'ahilhilan an batu ta immuy hidid Seirah. 27 Ya unat goh nidatong
hidih nan madinuntug ad Ephraim ya impagangohnay talampet ta panginnilaan nan
i'ibbanan holag Israel ta umuyda mi'gubat, ta hiyay mangipangulun didan mundadyuh
nan madinuntug.
28 Ya inalinan diday, “Ha"in di unudonyu! Hi Apo Dios ya bumadang ay ditu'u, at
abakon tu'u nan binuhul tu'un iMoab!” At inunuddah Ehud ta immuyda ni'gubat, ya diday
nangabak, at penlohda nan babluy di iMoab hinan way bad'angon hinan Wangwang an
Jordan ta mid ah bumad'ang. 29 Ya henen algaw an nunggugubatanda ya hi'itangan an
himpuluy libuh numpatoydah nan nun'ala'eng ya mun'abi'ah an tindalun nan iMoab, ya
mi'id ah ohan didah limmayaw. 30 Ya henen algaw goh ya nan holag Israel ya inabakda
nan iMoab, at mete"an de ya malenggop henen bimmabluyandah nawaluy tawon.

Hi Shamgar

31 Ya unat goh nalpah di numpapto'an Ehud ya nehnod hi Shamgar§ an hina' Anath an
nun'ap'apuh nan holag Israel. Ya hiyay namaliw hinan holag Israel ti pinatoynay onom di
gahut hinan iPhilistia an hay namatoyna ya nan nun'atulidan an hul'ud an abul di baka.

4

Hay Aat da Deborah ay Barak
(Psa. 83:9; Heb. 11:32)

1 Unat goh nalpah an natoy hi Ehud ya numbahol goh nan holag Israel. 2 At impa'abak
Apo Dios dida ay Jabin an ohan alid Canaan an nun'ap'apuh nan babluy ad Hazor. Ya hi
Sisera an ni'hitud Harosheth Haggoyim di ap'apun nan tindaluna. 3 Hi Jabin ya waday
hiyam di gahut hi kalesanan gumo' an punluganan di mi'gubat, ya duwampuluy tawon di
nun'ap'apuwanah nan holag Israel, ya nidugah di nangipaligligatanan dida. Ya la'tot ya
numpahmo' nan holag Israel ay Apo Dios ta badangana dida.

4 Ya heden gutud nen na'atana ya nan babain propetan hi Deborah* an ahawan
Lappidoth ya huwis goh an mumpapto' hinan holag Israel. 5 Ya hidih nan way puun di
palmah dih nan numbattanan ad Ramah ya ad Bethel hidih nan madinuntug ad Ephraim
di ihinanah umayan nan tatagu ta ipanuhnay way diklamuda. 6 Ya wada han ohay algaw
ya impa'ayagnah Barak an hina' Abinoam an nunhituh nan babluy ad Kedesh hidid
Naphtali, ya inalinan hiyay, “Hiyah te immandal Apo Dios an Dios nan holag Israel ay
he"a: Umuymu itnud di himpuluy libuh nan linala'in holag Naphtali ya hi Zebulun, ya
impang'um dida ta umuy ayuh nan Duntug an Tabor. 7 Ya honogo' hi Sisera an ap'apun
di tindalun nan Alin hi Jabin ta buhulon da'yuh dih nan Wangwang an Kishon. Ya iyalina
nan kalesanan gumo' ya nan tindaluna, mu badanga' da'yu ta abakonyu dida.”
8 Ya tembal Barak an alyonay, “Umuya' hi un'a mi'yalin ha"in, mu gulat ta adi'a mitnud
ay ha"in ya adia' goh umuy.”
9 Ya tembal Deborah, ya inalinay, “Oo, abuluto' nan alyom. Mu gulat ta mitnuda' ay he"a
at bo'on he"ay miyamlong hi un'a mangabak ti hay pangipa'abakan Apo Dios ay Sisera
ya nan babai!” At nitnud mah hi Deborah ay Barak ta umuydad Kedesh. 10 Ya inayagan
Barak nan himpuluy libun linala'in holag da Zebulun ay Naphtali ta ipanguluna dida ta
mi'yuydad Kedesh an didan amin ay da Deborah.
11 Mu tinaynan Heber an holag Ken nan i'ibbanan holag Ken an holag Hobab an hi agin
nan babain ahawan Moses. At immuyna hina"ad di tuldanah nan way ayiw an oak hi ad
Zaanannim an neheggon ad Kedesh.
12 Ya unat goh impa'inniladan Sisera an nunti'id hi Barak an hina' Abinoam hinan
Duntug an Tabor 13 at inayaganan amin din tindaluna ya nan hiyam di gahut an nunlugan
hinan kalesan gumo' ta makakdad Harosheth Haggoyim ta umuydah dih nan Wangwang
an Kishon.

§ **3:31** Hay amataguna ya hidin 1319-1239 B.C. * **4:4** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1209-1169 B.C.

14 Ya inalin Deborah ay Barak di, “Umuy ayu! Ti ad ugwan an algaw ya hi Apo
Dios di mangipangulun da'yu, at abakonyuh Sisera!” At impadeh Barak an nundadyuh
nan Duntug an Tabor an nitnudda din himpuluy libun tindaluna. 15 Ya unat goh
nundadammuda ya intagandan mumpapattoy, mu henemong Apo Dios da Sisera ya
nan tindaluna, at tinaynan Sisera nan nunluganana, ya limmayaw. 16 Mu pindug da
Barak din tindalu ya din numpungkalesa ta nangamung hidid Harosheth Haggoyim, at
numpatoydan amin din tindalun Sisera an mi'id ah ohan didah na'angang.
17 Ya limmayaw hi Sisera an immuy hinan tuldan abung Jael an babain ahawan Heber
an nalpuh holag Ken ti maphod di ni'ligwaan nan pamilyan nan Alin hi Jabin ad Hazor
hinan holag Heber. 18 Ya unat goh tinnig Jael an midatong hi Sisera ya immuy ta
damuwona hiya, ya inalinay, “Umali'ah tu, Apu! Humigup'ah nan tuldan abung'u, ya adi'a
tuma'ot!” At himmigup hinan tuldan abung, ya hinophopan Jael hi Sisera.
19 Ya inalin Sisera ay Jael di, “Idatana' ni' hi danum ti ten na'uwawa'.” At innal Jael din
lalat an napnuh gatas, ya inhiitna, ya impa'inumanah Sisera ya unna goh hiya hophopan.
20 Ya inalin goh Sisera ay hiyay, “Mihina'ah nan pantaw ta wada ay di umalih
munhanhan an alyonay, Waday immalih tuh tagu? ya inhautmun alyom di, Mi'id.”
21 Ya na"ab'ablay hi Sisera, at nolo', ya nimogmog di ello'na. At innal Jael han mattilyu ya
han pado' di tulda, ya inul'ullaynan immuy, ya intumu'na din natulidan an pado' hi apeng
Sisera, ya minattilyuna, at himmawang din pado' ta nundapuh hinan luta, at natoy.
22 Ya unat goh dimmatong hi Barak an manganap ay Sisera ya limmahun hi Jael ta umuy
an manamun hiya, ya inalinay, “Umali'ah tu ta itudu' henen tagun anapom!” At immuy
ta himmigupdan duwa, ya tinnigdah Sisera an niwallang hinan lutan nanattoy, ya wah di
din pado' an nipapatlo'.
23 At henen algaw ya impa'abak Apo Dios hinan holag Israel hi Jabin an alin di iCanaan.
24 At nete"an de ya gun bumi'ah mahkay di abalinan nan holag Israel ta engganah unda
inameh da Jabin an alid Canaan.

5

Hay Kantan da Deborah ay Barak

1 Ya heden algaw ya nungkanta da Deborah ay Barak an imbaluy Abinoam an umat
hituy ingkantada:
2 “Wa ay ta ipangpangulun nan a'ap'apun di tatagu
ta umunud nan ipapto'da at alyon tu'uy,
Madayaw hi Apo Dios!

3 Da'yun a'ali ya donglonyu,
ya ta"on un da'yun a'ap'apu ya donglonyu goh
ti ikantaa' hi Apo Dios an Dios nan i'Israel.

4 O Apo Dios, hidin nakakam hinan Duntug an Seir ya din nanaynam ad Edom
ya immalyog tun luta,
ya nahyong ad daya,
at immudan.
5 Ya immalyog ad Sinai hi hinagang Apo Dios an Dios nan holag Israel.

6 Ya hidin amatagun da Shamgar* an hina' Anath ya hi Jael ya din tatagun numbaat
ya agguyda ene'wah nan kalata ti nan nalikaw an dalan nange'wanda.
7 Ya nahnot din tatagun bimmabluy ad Israel ti nuntataynanda
ta engganah din immalia' an hi Deborah
an paddungnay ha"in di hi inan nan holag Israel!
8 Ya hidin nundayawan nan holag Israel hinan udum an madayaw ya waday gubat hinan
babluyda,
mu mi'id ah ohah nan napat di libun tindalun di holag Israel hi nattig an nangdon
hi gayang unu hapiaw.
9 Ya umamlonga' hinan a'ap'apun mangipapto' hinan holag Israel
ya nan tatagun mamamhod an bumadang.
Mipabagtuh Apo Dios!

10 Ya da'yun numpuntakay hinan mumpaha' an dongkin inumbun hinan ap'ap an lalat
ya umat goh ay da'yun mundaldalan hinan way ayanyu
11 ya donglonyu nan tungog di do'ol an mungkantah nan wadan di obob

* **5:6** Hay amataguna ya hidin 1319-1239 B.C.

an ikantaday nangabakan Apo Dios ya nan tindalunan holag Israel!

Ya unat goh dengngol nan tataguy kantada at niddumdan didah pantaw di allup,
ya init'u'dan inaliday,
12 Ipangulum, Deborah, ipangulum!
Ipangulum ta mungkanta ayu! Ipangpangulum!
Ya he"a, Barak an hina' Abinoam, ya pun'ihi'almu ta ekakmu nan tatagun pun-dopapmu!

13 Ya inabulut nan tatagun nahamad di aatdah din nun'ayagan nan mangipangpangulun dida,
at nundadaanda an mi'gubat.
14 Nan udumnan dida ya nalpudad Ephraim hi awadan nan holag Amalek,
ya niyunud ay dida nan holag Benjamin.
Nan holag Makir di nangipangpangulun dida,
ya hay ap'apuda ya nan holag Zebulun.
15 Nan a'ap'apun nan holag Issachar ya nitnudda ay da Deborah ay Barak,
at immuydan amin hinan nundotal an babluy.
Mu nan holag Reuben ya un mid poto' di punnomnomandah unudonda.
16 Anaad nin ta agguyda tinaynan nan kalniluda?
Ti immannung an agguyda niddum,
at ing'ingaonda nan mumpahtul an mun'ayag hinan ipahtulda!
Ya mid poto' di punnomnoman nan holag Reuben,
at hiyanan mid poto' di atonda.
17 Nan holag Gilead ya nunhitudah nan dammang di Wangwang an Jordan hi appit di buhu'an di algaw,
ya nunnonong nan holag Dan hinan nunhituwanda tuwalih nan neheggon hinan way duma'alan di pupul.
Ya nan holag Asher ya nunhitudah nan pingit di baybay.
18 Mu nan holag da Zebulun ay Naphtali ya agguyda tina'tan di atayanda,
at immuydan ni'gubat.

19 Ya immuy nan a'alid Canaan hidid Taanach hidih nan neheggon hinan obob ad Megiddo,
ya ni'gubatda,
mu mi'id ahan ah hinamhamdah silver!
20 Ya ta"on nan bittuan ad daya
ya paddungnay ni'gubatdan Sisera ya nan tindaluna.
21 Ya nundatong nan Wangwang an Kishon,
at nun'iyanud an amin nan buhulda ti mabi'ah nan danum.
At hiyanan natulida' an umuy mi'gubat.
22 Ya nan kakabayun di buhulmi
ya gumanitu' di u'ubdah nan lutan lumayaw.
23 Ya inalin nan Anghel Apo Dios† di,
Ma'idutan nan tatagud Meroz‡ an numpunhituh di
ti agguyda immalin bimmadang ay Apo Dios an nangubat hinan mun'abi'ah an tindalu!

24 Mawagahan ahan nan babain hi Jael an ahawan Heber an holag Ken
ya un nan udum an binabain wah nan abung an tulda!
25 Ti nun'adaw hi Sisera hi danum,
mu hay gatas di indatnan nittuh nan mapla'an an bahun ma"aphod.
26 Ya unnaat alan di pado' din tulda,
ya inodnan goh di agwanay mattilyu,
ya intumu'nah apeng Sisera din pado',
ya minattilyuna ta nunhawang.
27 At nilapeng hi Sisera,
ya natoy hinan way inayungan Jael.

28 Wah dih inan Sisera an mangidudungngaw hinan tawan di abungda
an mamannod hi umanamutan Sisera, ya inalinay,

† **5:23** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament. ‡ **5:23** Ohan babluy an hinakup nan holag Naphtali.

Anaad nin ta ad ugwan ya madnoy ya adi umanamut hi Sisera an nunlugan hi
kalesana?
Anaad tuwali ta ad ugwan ya mid madngol hi munggitu' hi u'ub nan kabayuna?
29 Ya tembal nan nanomnoman an babain baalnan inalinay,
Goh kan ya unmu gun ilupit an nangalih
30 mid mapto' ya unda mangan'anap hi hamhamonda ta way gogodwonda,
ya ah binabai ta hinohhonda unu hindudwon nan tindalu?
Ya nan naboldaan an nanginan gina'u ta way igina'un Sisera,
ya nan maphod di al'altin buung ta buung'un queen!

31 At da'min Barak ya alyonmiy,
Hay pa'appohpohdonmi, Apo Dios, ya an amin nan mi'bohhol ay He"a
ya mun'atoydan umat hinan na'at ay da Sisera!
Mu an amin nan mamhod ay He"a ya umatdah nan benang di algaw!"

Ya unat goh nalpah hana ya mi'id al'alih nan holag ta nangamung naluh di napat hi tawon.

6

Hi Gideon
(Heb. 11:32)

1 Numbaholda goh nan holag Israel ay Apo Dios, at hiyay dumalat hi nun'ap'apuwan nan iMidian ay didah pituy tawon. 2 Ya nidugdugah di abalinan nan iMidian ya un nan holag Israel, at hiyanan paligligatonda dida. At immuy nipo"oy nan holag Israel hinan way liyang, ya nan udumna ya immuydah nan madinuntug ta mi'id al'alih di. 3 Ya wa ay ta munhabal nan holag Israel ya immuyda nan iMidian, ya nan holag Amalek, ya nan udumnan tatagun nunhituh appit hi buhu'an di algaw ta gubatonda dida. 4 Ya immapaldah di ta amhanda nan nun'itanom hi engganah dih appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw hi ad Gaza. Ya nunhamhamdan amin di a'animaldan kalnilu, ya baka, ya dongki an mi'id ah inangangdah bagin nan holag Israel. 5 Ya wa ay ta umuyda ya do'olda ahan an umatdah dudun ti nun'itnudda nan do'ol an kamilu ya nan bakada an adi mabilang, at nihinadah di ta nangamung unda upuhon di ma'an hinan babluy. 6 Ya dumalat henen inat nan iMidian ya nun'awotwot nan holag Israel, at la'tot ya numpahmo'dan Apo Dios.

7 At heden pumpahmo'an nan holag Israel ay Apo Dios an dalat nan ato'aton nan iMidian ay dida 8 ya hennag Apo Dios ay dida nan propeta ta inalinan diday, "Enekak'u da'yud Egypt hidin nahbutanyu, 9 ya binaliwa' da'yuh nan ina'inat di i'Egypt ya nan tatagun namuhul ya nangipaligligat ay da'yu, ya impapakak'u dida ta impabanoh'uy lutadan da'yu. 10 Ya intugun'un da'yun inali' di, Ha"in di dayawonyu, at mahapul an adi ayu mundayaw hinan bulul nan himpampun an Amor an ad lutah tun numpunhituwanyud ugwan. Mu imbahhawyu nan intugun'un da'yu."

11 At nun'ohop nan Anghel Apo Dios* hi ad Ophrah, ya inumbun hinan puun di oak an ayiw Joash an holag Abiezer, ya hidiy immayan han imbaluy Joash an hi Gideon† an mun'elek hi wheat hinan way pumpoghan hinan greyp ta adi tigon nan iMidian. 12 Ya numpattig nan Anghel Apo Dios ay Gideon, ya inalinan hiyay, "Badangan da'an Apo Dios an he"an ma'ihi' an mi'gubat!"

13 Ya tembal Gideon an inalinay, "Apu, gulat ta immannung an badangan da'min Apo Dios ya anaad ta ma'at di umat hitun da'mi? Ya uggoh mah din inalin din o'ommodmin umipanoh'an inat Apo Dios hi nangekakanan didad Egypt? Ad ugwan ya ingnganuy da'mi ti inyabulutnay pangipaligligatan nan iMidian ay da'mi!"

14 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Atom di abalinam ta baliwam nan i'ibbam an holag Israel hinan iMidian. Ti Ha"in an Dios di mannag ay he"a."

15 Ya tembal Gideon, ya inalinay, "Oo Apu, mu hay ato' an mamaliw hinan holag Israel? Ti da'min himpangapu ya itang di abalinanmi ya un nan udumnan holag Manasseh, ya ha"in ya itang ahan di abalina' ya un nan udumnan da'min hina"ama!"

16 Ya tembal Apo Dios an inalinay, "Adi'a mun'od'od ti wagwadaa' ta nangamung an mamadang ay he"a, at abalinam an mumpamatoy an amin hinan iMidian an paddungnay un ohay taguy pinatoymu."

---

* **6:11** Hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament, ya hay panginnilaan ya hinan verse 14 ya nibaag di ngadana an hi Apo Dios. † **6:11** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1162-1122 B.C.

17 Ya tembal goh Gideon an inalinay, “Mu gulat ta makulug an badangana' ya ipattigmun
ha"in di pangimmatuna' un makulug an He"an Dios di himmapit ay ha"in.” 18 Ya alyon goh
Gideon di, “Adi'a mah ni' ahan makak ta umuya' umalah ma'an hi e'nong'un He"a.”
Ya tembal Apo Dios, ya inalinay, “Adia' makak ta hodo' di pumbangngadam.”
19 At immuy hi Gideon hi abungna, ya pinaltina han uyaw an gandeng, ya inhaangna. Ya
innalnay hinhalub an alena, ya inyammanah tinapay an mi'id di bino'bo'na. Ya inittunah
bahkit din dotag, ya inittunay danum di dotag hi banga, ya inyuynah nan Anghel hinan
puun di ayiw an oak.
20 Ya inalin han Anghel Apo Dios di, “Ipatangmu nan dotag ya nan tinapay hinan batu,
ya hiniitam hinan danum di dotag.” At inat Gideon heden inalin nan Anghel. 21 Ya enedho'
nan Anghel Apo Dios din inodnanan hul'ud hidin dotag ya din tinapay, ya nalmuy apuy
an nalpuh nan batu, ya genhobnan amin din dotag ya din tinapay. Ya unat goh nalpah ya
na'ubah din Anghel.
22 Ya unat goh ininnilan Gideon an nan Anghel Apo Dios din tinnigna ya mungwogwog
an mangalih, “He"an nabagtun Dios ya hinamad'un tinnig nan Anghelmun nunhaggangan
ami!”
23 Mu inalin Apo Dios ay hiyay, “Adi'a tuma'ot ti mi'id ma'at ay he"a, ya adi'a matoy.”
24 Ya inyamman Gideon din pun'onngan ay Apo Dios hidi, ya nginadnanah, Hi Apo Dios
di Alpuwan di Lenggop. Ya engganad ugwan ya wagwah dih ad Ophrah an hinakup di
holag Abiezer.
25 Ya heden nahdom ya inalin Apo Dios ay Gideon di, “Umuymu alan nan miyadwan
manilhig an bakan amam an pituy tawona.‡ Ya pa"iom nan pun'onngan amam ay Ba'al,
ya numbongwahmu nan bulul an hi Asherah an nedelloh. 26 Ya hidiy pangiyammaam hi
nahamad an pun'onngam ay Ha"in an Diosmu, ya innalmu nan miyadwan manilhig an
baka, ya genhobmuh nan pun'onngan ta onong ay Ha"in, ya nanungum din numbong-
wahmun bulul an hi Asherah.”
27 At initnud Gideon nan himpulun baalna ta atonda din inalin Apo Dios, mu dumalat
di tuma'tanah nan pamilyana ya nan tataguh nan babluyda ya inatnah nahdom an bo'on
hay mapatal.
28 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ta bimmangon nan tatagun den babluy ya tinnigda
din pun'onngan ay Ba'al an napa"i, ya nan bulul an hi Asherah an nabotbot ya natu"in,
ya nan miyadwan manilhig at goh di ne'nong hinan pa"amma an pun'onngan. 29 At
numbabaggaanda nan tatagu, ya inaliday, “Hay nangiyamma nin ete?” Ya immuyda
hinanhanan, ya na'innilaanda an hi Gideon an hina' Joash di nangipiyamma.
30 At immuyda ay Joash, ya inaliday, “Papitawom han imbaluymu! Mahapul an mapatoy
ti pina"ina nan pun'onngan ay Ba'al, ya binotbotna nan bulul an hi Asherah ta natu"in!”
31 Mu tembal Joash din tatagun inalinay, “Anaad ta iballohyu nan na'at ay Ba'al? Undan
abalanyu hiya? An amin nan tatagun mamaliw ay hiya ya mapatoy ya un mawa'ah hinan
mabiggat! Ya gulat ta immannung an dios hi Ba'al at okod hiyan mamaliw hi odolna ti
hiyay ad pun'onngan hinan napa"i!” 32 Ya nete"an nen algaw ya nangadnan hi Gideon ta
hi Jerub-Ba'al an hay pohdonan hapiton ya Okod hi Ba'al an Mamaliw hi Odolna, ti hiyay
numpama"ih nan pun'onngan ay Ba'al.
33 At la'tot ya nunlalammung nan titindalun nan holag Midian, ya holag Amalek, ya
nan udumnan tatagun bimmabluy hinan mapulun, ya bimmad'angdah nan Wangwang
an Jordan ta immapaldah nan Nundotal an Jezreel. 34 Ya niyodol nan Na'abuniyanan an
Lennawa ay Gideon, at impagangohna nan talampet ta pangayagnah nan holag Abiezer ta
mitnuddan hiya. 35 At hennagna goh di udumna ta umuyda ayagan nan holag Manasseh,
ya nan holag Asher, ya nan holag Zebulun, ya nan holag Naphtali ta immuydan amin an
middum ay hiya.
36 Ya nunluwaluh Gideon ay Apo Dios an inalinay, “Apo Dios, hay inalim ya baliwana' ay
He"a ta ha"in di mamadang hinan i'ibba' an holag Israel. 37 At ten ipatang'u tun dutdut di
kalniluh tun dotal di pun'elekanmih wheat, ta un adya hi maweet ta ammunah ten dutdut
di kalniluh dumulnu, ya agguy nan luta, ya hiyay panginnilaa' an makulug an ha"in di
pento'muh mangibaliw hinan i'ibba' an holag Israel.”
38 Ya immannung an hiyah ne na'at, ti unat goh nabiggat hi helhelong ta bimmangon
hi Gideon ya innalna din dutdut di kalnilu, ya pinoleghana, ya napnu din malukung an
duyuh danum.

‡ **6:25** Anaad ta hinapul Apo Dios nan bakan *pituy* tawona an bo'on onom unu walu? Ti pituy tawon din nangabakan nan iMidian hinan Hudyu (Judg. 6:1), at hidin nitungawan den bakay te"an din na'abakanda an Hudyu.

39 Ya nunluwalu goh hi Gideon ay Apo Dios an inalinay, “Adi'a ni' bumungot ay ha"in
eten angunuh an ibaga' ay He"a. Ta ad ugwan ya hay pohdo' ya nan lutay madulnuan, ya
bo'on nan dutdut di kalnilu.”
40 Ya heden nahdom ya hiyah de goh di inat Apo Dios, ti unat goh nabiggat hi helhelong
ya agguy na'pot nan dutdut, ti nan lutay na'pot hi dulnu.

7

Hay Nangabakan Gideon hinan iMidian
(Psa. 83:9-12)

1 Wada han ohan algaw ya nanelhelong hi Gideon (an mungngadan hi Jerub Ba'al) ya
nan titindalunan immuy immapal hinan way obob Harod. Ya immapal nan iMidian hidih
nan nundotal an neheggon ad Moreh an niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di
algaw.
2 Ya inalin Apo Dios ay Gideon di, “Do'ol ahan nan tindalum! At adi mabalin an
pangabako' didah nan iMidian ti ini ya hay nomnomonda ya diday mangabak an dumalat
nan abalinanda, ya bo'on at goh Ha"in di dumalat hi pangabakanda! 3 At hay atom ya
alyom hinan tindalum di, Wada ay di gumayonggong ay da'yuh ta'otdan mi'gubat ya
on'onaynah unda umanamut hitun Duntug an Gilead.” At nakak di duwampulu ta duway
libuh din tatagu ya un himpuluy libu di na'angang.
4 Mu inalin goh Apo Dios ay Gideon di, “Do'olda damdama nan tindalum! At iyuymu
didah nan wadan di obob ta Ha"in di mumpilin dida, ta nan pilio' di mitnud ay he"a, ya
nan adi' di adi mitnud.”
5 At initnud Gideon nan linala'i ta inyuyna didah nan wadan di obob. Ya inalin Apo
Dios ay hiyay, “Ilahhinmu nan umat hi aton di ahuy atonan uminum, ya ilahhinmu goh
nan munhippin mangakup hi inumonda.” 6 Ya un tuluy gahut di linala'ih nangakup hi
ininumda, ya an amin nan udumna ya unda nunhippin imminum.
7 Ya inalin Apo Dios ay Gideon di, “Daten tuluy gahut an tindalum an nangakup hi
ininumdah danum di ihangga' ta abakonyu nan iMidian, at mabaliwan ayu. At alyom
hinan udumna ta umanamutdah nan a'abungda.” 8 At impa'anamut Gideon daden udum
an holag Israel ta ammuna din tuluy gahut di na'angang, at diday nangipapto' hinan
mahapuldan talampet ya nan balun an inyalida.
Ya immapal nan iMidian hidih nan nundotal hi ampan di wadan da Gideon. 9 Ya heden
nahdom ya minandal Apo Dios hi Gideon an inalinay, “Bumangon'a ta mundadyu ayuh
nan immapalan nan iMidian ta gubatonyu dida, at ipa'abak'u didan da'yu. 10 Mu gulat ta
tuma'ot'an mangubat ay dida at mundugwa ayuh nan baalmun hi Purah an mundadyu
ta umuy ayuh nan wadan di immapalan nan iMidian 11 ta donglonyuy hahapitonda, at
adi'a mahkay tuma'ot an mangubat ay dida.” At nundadyu mah da Gideon ay Purah ta
immuyda neheggon hinan immapalan nan buhulda. 12 Ya nan titindalun di iMidian, ya
nan titindalun nan holag Amalek, ya nan tatagun nalpuh nan mapulun ya immapaldah
nan nundotal an do'olda ahan an umat hi ado'ol di dudun. Ya nidugah goh di kamiludan
umat hi ado'ol di panag hinan pingit di baybay.
13 Ya unat goh nidatong da Gideon ya dengngolda han lala'in mangulgud hi enenapnah
nan ligwana. An alyonay, “Nun'enapa', ya wada han tinapay an barle an napulig hinan
immapalan tu'u, ya nepto' hinan ohan tuldan abung, at natu"in, ya nigupa'.”
14 Ya inalin de han ligwanay, “Henen enenapmu ya hay ipa'innilana ya nan hanggap
Gideon an hina' Joash an holag Israel! Ya mid udum hi pohdonah ipa'innila ti badangan
Apo Dios hiya ta abakon ditu'un iMidian ya an amin nan titindalu tu'u!”
15 Ya unat goh dengngol Gideon nan enenap han lala'i ya hay aat di ipa'innilana ya
nunhippin nundayaw ay Apo Dios. At numbangngad hinan immapalandan holag Israel,
ya inalinay, “Mundadaan ayu ta umuy tu'u gubaton nan iMidian ti badangan ditu'un Apo
Dios, at abakon tu'u dida!” 16 At nun'atluona ta tulun pampun daden tuluy gahut an
titindaluna. Ya impiyapongnay talampet ya hinohhadah alewahhang an waday hilaw hi
bunolna.
17 Ya inalinan diday, “Wa ay ta umatama' hinan neheggon hinan immapalanda ya
inhamadyun tigon di ato' ta hiya goh di atonyu. 18 Ya wa ay ta impagangohmin
himpampun nan talampetmi ya an amin ayun wah nan nunlene'woh hinan apal ya
impagangohyu goh nan talampetyu, ya init'u'yun alyonyuy, Gubat Apo Dios ya hi Gideon!”
19 Ya unat goh wan lumabin nahukatan di guwalya ya nidatong da Gideon ya nan hing-
gahut an tindalunah nan neheggon hidih nan immapalan nan iMidian. Ya impagangohda
nan talampet, ya penhalda din alewahhang an inodnanda, 20 ya inunud nan ibbadan
duwan pampun din inat da Gideon. At inodnan nan iggid an ngamayda din dilag, ya

inodnan nan agwanday talampetda, ya imbugawdan mangalih, “Gubat Apo Dios ya hi Gideon!” 21 Ya an amin nan linala'i ya numpangata'dogda ta lini'ubda nan apal, at way ohah nan iMidian an ahikikiladan lumayaw.

22 Ya unat goh impagangoh nan tuluy gahut an tindalun Gideon nan talampetda ya numpapattayon Apo Dios nan iMidian ta un didaan numpipinnatoyda. Ya limmayawda din udum an inipluydad Beth Shittah an neheggon ad Zererah ya ad Abel Meholah an neheggon ad Tabbath.

23 Ya impa'ayag Gideon nan holag Naphtali, ya nan holag Asher, ya an amin nan holag Manasseh ta pudugonda nan iMidian. 24 Ya hennag Gideon nan baalna ta umuydah nan madinuntug an babluy ad Ephraim ta alyonday, “Mundadyu ayu ta umuyyu gubaton nan iMidian, ya inyadugyu nan Wangwang an Jordan ta engganah nan ginnaw ad Beth Barah!”

At an amin din linala'in i'Ephraim an na'ayagan ya immuyda inyadug nan Wangwang an Jordan ta nangamung hidid Beth Barah. 25 Ya dempapda din duwan a'ap'apun di tindalun nan iMidian an da Oreb ay Zeeb. Ya pinatoydah Oreb hinan wadan di ongol an batu ta nginadnandah Batun Oreb, ya pinatoydah Zeeb hinan way pumpoghan hi greyp, at nginadnandah Pumpoghan Zeeb. Ya innayundan numpamdug hinan iMidian. Ta nalpah ya unda iyuy din ulun Oreb ya hi Zeeb ay Gideon an wah appit di buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan.

8

Hay Angunuh di Na'abakan nan iMidian

1 Unat goh dengngol nan holag Ephraim henen na'at ya immuydan Gideon, ya inalidan hiyay, “Anaad ta agguy da'mi inayagan hidin inayanyun nangubat hinan iMidian? Anaad ta umat hinay inatmun da'mi?” At numpadngolanda hiya.

2 Mu tembal Gideon didan inalinay, “Nan inat'un inabalina' ya adi mipaddung hinan inatyun ta"on un pa"itang ahan mu nidugdugah an nabalul ya un nan inatmin him-pangapu! 3 Ti dumalat nan abalinan Apo Dios ya pinatoyyu nan duwan a'ap'apun di iMidian an da Oreb ay Zeeb, at undan way inat'uh nipaddung enen inatyu?” Ya unat goh dengngoldah nen inalina ya na'udyaan din bungotda.

4 Ya intuluy da Gideon ya nan tuluy gahut an tindalunan namdug hinan iMidian an ta"on unda na"ab'ablay ta engganah unda nidatong hinan Wangwang an Jordan, ya bimmad'angda. 5 Ya unat goh dimmatongdad Sukkoth ya inalinah nan tatagun den babluy di, “Idatanyu ni' nan tindalu' hi ononda ti munhinaangda ya na"ablayda, ti ten unmi pudugon nan alin nan iMidian an da Zebah ay Zalmunna!”

6 Mu tembal nan a'ap'apud Sukkoth, ya inaliday, “Anaad ta idatanmi nan tindalum hi ma'an? Ya wan agguyyu dempap da Zebah ay Zalmunna?”

7 Ya tembal Gideon, ya inalinay, “Umat ay hinay pangaliyu ya awni ta ipadpap Apo Dios ay ha"in da Zebah ay Zalmunna at mumbangngad ami, ya nunhuplitmi da'yuh nan pagal an ma'alah nan mapulun ta mun'abetadyay lamohyu!”

8 At nakak da Gideon ta immuyda goh hi ad Peniel ta mumbagadah ma'an, mu nan tataguh did Peniel ya umat hi nambal nan tatagud Sukkoth di nambalda goh. 9 At inalin Gideon ay diday, “Awni ta hay pumbangngada' hi pangabakanmi at pa"io' heten ata'nang an binattun ihinan di mungguwalya eten babluyyu!”

10 Ya wah di da Zebah ay Zalmunna hi ad Karkor an didan amin hinan tindaludan himpulu ta lemay libuy bilangda an dida din na'angang hinan tindalun nalpuh nan mapulun ti nun'atoyda din hinggahut ta han duwampulun tindaluda. 11 Ya inlikaw da Gideon hinan igad hidih nan mapulun hi appit di buhu'an di algaw ad Nobah ya ad Jogbehah ta un himbumagga ya ginubatda nan iMidian. 12 Ya nan duwan alid Midian an da Zebah ay Zalmunna ya limmayawda goh, mu numpudug da Gideon ta engganay dempapna dida, at an amin nan tindalun di Midian ya ma'atta'otda.

13 Ya heden pumbangngadan da Gideon an nalpuh nan ni'gubatanda ya ene'wadah nan miyuy ad Heres. 14 Ya dempap Gideon han ungan lala'in iSukkoth, ya impitudo'nan hiyan amin di ngadan nan napitu ta han pitun mumpumpapto' hi ad Sukkoth. 15 Ya immuy hi Gideon hidid Sukkoth, ya inalinah nan tataguy, “Nomnomonyu din agguyyu nangidatan hi onon din nun'ablay an tindalu' an dumalat di agguymi nampapan ay da Zebah ay Zalmunna? At ad ugwan ya ten inyalimi dida!” 16 At impa'alana din wa'al an hubit ya din pagal hi mapulun ta numpanuplitdah nan a'ap'apud Sukkoth ta hiyay moltada ta way atondan matuduwan. 17 Ya immuyda goh ad Peniel, ya pina"ida din ata'nang an binattun abung, ya numpatoyda nan linala'in de han babluy.

18 Ya ni'hapit hi Gideon ay da Zebah ay Zalmunna an inalinay, “Hay umatan mah nan linala'in numpatoyyud Tabor?”

Ya tembaldan inaliday, “Hay tigawda ya umatdan he"an ay imbabaluy di ali.”
19 Ya inalin Gideon ay diday, “Didanay a'agi' an linala'in imbabaluy ina! Ya ihapata' an gulat ta agguyyu pinatoy dida at adi' patayon da'yu!” 20 Ya inalinan Jether an lala'in pangpangullun imbaluynay, “Pumpatoymu dida!” Mu agguy hinu'nut Jether din hanggapna ti un mangmangngilog, at hiyanan tuma'ot.
21 Ya inalin da Zebah ay Zalmunna ay Gideon di, “Ma'a tuwali ta he"ay mamatoy ay da'mi ti mahapul an hay natulid an lala'iy mangat.” At pinatoy mah Gideon dida, ya nunluh'upda din al'altin nipibuung hinan kamiluda.

Hay Aat nan Ephod an Inyamman Gideon

22 Ya unat goh nalpah hana ya inalin nan holag Israel ay Gideon di, “Hay pohdonmi ya he"ay apumi, ya miboltan goh hinan holagmu ta nangamung hinan a'apum, ti ten he"ay namaliw ay da'mih nan iMidian!”
23 Ya tembal Gidon an inalinay, “Bo'on ha"in di mun'ap'apun da'yu ya ta"on nan imbabaluy'u ti hi Apo Dios di apuyu, at Hiyay mumpapto' ay da'yu!” 24 Ya innayun Gideon an mangalin diday, “Mu wada han pohdo' an ibagan da'yu. Way ohan da'yu ya umidat hi hingat an din hinamhamyu.” (Ma'innila an hidin penghana ya mumpunhihingatdah balitu' nan holag Ishmael ti hiyah ne ugalidan umat hi aton nan tataguh mapulun.)
25 Ya tembal nan tatagun inaliday, “Mun'am'amlong amin mangidat ay he"a!” At inyap'apday lo'ob ta pangiyamunganda, at way ohan didaan nun'ipatangday hingat an din hinamhamda. 26 Ya hay damot nan balitu' an hingat hi nidat ay Gideon ya himpulu ta hiyam ya han godwah kilu, ya agguy niddum nan palangapang an buung, ya nan buung an pinulipul, ya nan mumbolah an lubung an hay inlubung nan a'alid Midian, ya ta"on nan kanhel an miyammah bagang nan kamiluda. 27 Ya hinibug Gideon nan balitu' an inamungda ta inyammanah bulul,* ya inhinanad Ophrah an ni'babluyana. At an amin nan holag Israel ya din'ugdah Apo Dios ta nan niyamman bulul di umuyda dayawon. At hiyah ne dimmalat hi numbaholan da Gideon an hina"ama.
28 At umat hinay na'na'at hi nangabakan nan holag Israel hinan iMidian, at agguyda mahkay impidpidwan nangubat ay dida. At waday lenggop eden babluy hi napat di tawon ta nangamung un natoy hi Gideon.

Hay Natayan Gideon

29 Ya numbangngad hi Gideon hidin babluynah din hopapna ta hidiy nunhituwana.
30 Ya napituy linala'ih imbabaluyna ti do'olday ahawana. 31 Ya wada goh di enghanah did Shechem an nangiyimbaluyanah nan ohan lala'in nginadnana ta hi Abimelek. 32 Ya na'alla'ay hi Gideon an hina' Joash hidin natayana. Ya inlubu'dah din nilubu'an amanah did Ophrah hinan babluy an ni'hituwandan holag Abiezer.
33 Ya unat goh nalpah an natoy hi Gideon ya din'ug goh nan holag Israel hi Apo Dios ta nan bubulul di dayawonda. At nan bulul an hi Ba'al-Berith di dayawonda 34 ti naliwandah Apo Dios an Diosdan namaliw ay didah nan buhuldan wah nan nunlene'woh. 35 Ya mi'id goh di impattigdah denoldah nan pamilyan Gideon† hinan do'ol an mun'aphod an inatnah pinumhodanda.

9

Hi Abimelek an Imbaluy Gideon

1 Wa han ohan algaw ya hi Abimelek* an hina' Gideon ya immuy hidid Shechem hi wadan nan tutulang inana, ya inalinan diday, 2 “Baganyu nan tataguh tud Shechem hi un hay ngadan ne nin di pohdonda—nan napitun holag Gideon di mun'ap'apun dida, unu un ammunay oha? Nomnomonyu adya an ha"in goh di ohah tulangyu!”
3 At immuy nan tutulang inana, ya inulguddah nan tatagud Shechem din inalin Abimelek. At nun'innomnom nan linala'i, ya penhoddan unudon hi Abimelek ti tulangda hiya. 4 Ya indatday napituh silver an pihhun nalpuh nan Timplun Ba'al-Berith, ya henen pihhu di hiyay nunlagbun Abimelek hinan adi mangngol an linala'i ta diday nitnud ay hiya. 5 Ya immuy da Abimelek hinan abung amanad Ophrah, ya hidih nan way ohan damunan batu di numpamatayandah nan napitun linala'in a'agina. Mu hi Jotham an udidianda ya limmayaw ta nipo"oy, at agguy napatoy. 6 Ya unat goh nalpah hana ya na'amungdan amin din linala'id Shechem ya ad Beth Millo, ya immuydah nan wadan di

---

* **8:27** Hay immannung an itudun nan Hapit Apo Dios hi inyammana ya nan ma'alih ephod. Hin'umu'uddum ya hay pohdon ten hapit an ibaga ya nan lubung di padi (Ex. 28:6-30; 39:2-26; Lev. 8:7), ya hin'umu'uddum ya hiyay ohan ma'usal hinan pundayawandah nan bulul (Judg. 17:5; 18:14, 17). Hay netob hi pohdonan ibaga di nepto' nin hitu.

† **8:35** Hi Jerub-Ba'al ti duway ngadana.

* **9:1** Hay nun'aliana ya hidin 1152-1149 B.C.

me'gonan an ayiw an oak† hidid Shechem ta hidiy nangipa'innilaanda an abulutondah
Abimelek ta hiyay alida.
7 Ya unat goh dengngol Jotham henen na'at ya immuy hinan tulid di Duntug an Gerizim,
ya nuntu'u' an inalinay, “Da'yun tatagud Shechem ya donglonyu tun alyo' ta way aton ni'
goh Apo Dios an mangngol hinan alyonyu! 8 Wada han ohay algaw ya immuy nan a'ayiw
ta mumpilidah alida. Ya inalidah nan ayiw an oliboy, He"a ni' di mun'alin da'mi! 9 Ya
tembal den olibo, ya inalinay, Adia' ahan! Ti gulat ta ha"in di mun'alin da'yu at idinong'u
mah an umidat hi lanan mangipadenol hinan udum an madayaw ya nan tatagu. 10 Ya
alyon goh nan a'ayiw hinan ayiw an fig di, He"a ni' di mun'alin da'mi! 11 Mu tembal nan
ayiw an fig an inalinay, Adia'! Ti gulat ta ha"in di mun'alin da'yu ya idinong'un bumungah
nan munlameeh an bunga'! 12 Ya inalin goh nan a'ayiw hinan wa'al an greyp di, He"a
ni' di mun'alin da'mi! 13 Mu tembal nan wa'al an inalinan diday, Adia' ahan! Ti ha"in ay
di mun'alin da'yu at idinong'un bumungah nan miyammah bayah an mangipa'amlong
hinan udum an madayaw ya nan tatagu. 14 At la'tot ya alyon an amin nan ayiw hinan
hubit di, He"a mah atog di mun'alin da'mi! 15 Ya alyon din hubit ay diday, Immannung ay
an ha"in di pohdonyuh mun'alin da'yu at umali ayun mihi'ug ay ha"in. Mu gulat ta adi ayu
at bumuhu' di apuy an malpuh nan hapang'u, at gohbona nan ayiw an cedar ad Lebanon!”
16 Ya intuluy Jotham an nangalih, “Inhamadyu mah nin an ninomnom din namto'anyun
Abimelek hi mun'alin da'yu? Ya wada mah nin di impattigyuh maphod hi inatyun da'min
pamilyan Gideon an panginomnomanyuh nan mun'aphod an ina'inat ama? 17 Un adya
nomnomonyu an da'yuy dimmalat hi ni'buhulan ama, ya inhuyu'nay odolna ta baliwan
da'yuh nan buhulyun iMidian! 18 Mu ad ugwan ya binuhulyu nan pamilyan ama ti
numpatoyyuh nan ohan damunan batu nan napitun imbabaluyna! Ti penhodyun hi
Abimelek an inikuknah nan tagalanan alyonyuh ibayu di pento'yuh mun'alid Shechem.
19 Mu gulat ta inhamadyun ninomnom hi un maphod henen inatyud ugwan ay Gideon ya
nan pamilyana at agayu ta mi'yamlong ayun Abimelek! 20 Mu gulat ta adi maphod heden
inatyu at bumuhu' ni' di apuy an malpun Abimelek ta gohbon da'yun tatagud Shechem ya
ad Beth Millo, ya bumuhu' ni' goh di apuy ay da'yun iShechem ya iBeth Millo ta gohbonah
Abimelek!”
21 Ya unat goh nalpah hanan inalina ya nunligud hi Jotham, ya nakak ta immuy an
ni'hitud Beer‡ ti tuma'ot ay aginan hi Abimelek.
22 At nun'ali mah hi Abimelek ad Israel hi tuluy tawon. 23 Ya numbobohholon Apo
Dios da Abimelek ya nan tatagud Shechem, at nginohoyda mahkay hi Abimelek. 24 Ya
manu ay na'at hana ta hiyay nummoltan Apo Dios ay Abimelek ya nan tatagud Shechem
ta balloh din namatayandah nan napitun linala'in imbabaluy Gideon. 25 Ya impattigda
goh di ngohoydan Abimelek ti nunhonag nan tatagud Shechem hi immuy numbota' hinan
buludna ta an amin di maluh hi tatagu ya penlohday gina'uda. Ya waday nangipa'innilan
Abimelek eden ma'ma'at.
26 Heden gutud di na'atan hana ya numbotan ad Shechem hi Gaal an hina' Ebed an
didan amin hinan a'aginan linala'i ta ni'hitudah di, ya denlon nan tatagu hiyah di. 27 At
immuy numpugah nan tataguh bungan di greyp, ya numpoghanda ta iyammadah bayah.
Ya unat goh napgot ya immuydan amin hinan timplun nan diosda ta hidiy numbehtaanda.
Ya heden ang'angananda ya umin'inumandah nan bayah ya pinahapahaldah Abimelek.
28 Ya inalin Gaal an hina' Ebed di, “Anaad udot ta hi Abimelek di unudon tu'u? Undan
immannung an iShechem an un imbaluy Gideon?§ Ya undan bo'on hi Zebul di upihyalnan
mumpapto' hidih nan pun'ap'apuwana? At adi tu'u unudon hi Abimelek ti hay unudon
tu'u ya nan holag Hamor ti hiyay napu'agan tu'u! 29 Ya gulat nin ta un ha"in di mumpapto'
ay da'yun tataguh tu at pakako' hi Abimelek unu alyo' ay hiyay, Umuymu ayagan an amin
nan tindalum, ya immali ayu ta munggugubat tu'u!”
30 Ya unat goh dengngol nan ap'apun hi Zebul henen inalin Gaal ya bimmungot. 31 At
nunhonag hi umuy ay Abimelek an wah did Arumah* ta ipa'inniladan hiyay, “Wah tud
Shechem hi Gaal an hina' Ebed an didan amin hinan a'aginan linala'i, ya den etlodda
nan tataguh tun babluy ta boholon da'a! 32 At hay atom ya makak ayuh mahdom
hinan tatagum ta umali ayun mipo"oy hinan neheggon an babluy 33 ta hi ma'et hinan
helhelong ya lini'ubyud Shechem. Ya gulat ta bumuhu' da Gaal ya nan ni'yibbanan
linala'in mangubat ay da'yu ya ipadahyuy abalinanyun mangubat ay dida.”

† **9:6** Manu ay hiyay me'gonan an ayiw an ma'alih oak ti hiyah ne ustun lugal hi ni'tulagan Joshua hinan i'Israel ta un anggay hi Apo Dios hi unudonda. La'tot ya inhinan Joshua nan ongol an batuh di ta panginomnomandah nan ni'tulaganda (Josh. 24:25-26). ‡ **9:21** Hay pohdonan ibaga ya *danum* an bo'on nan bumutong an ma'alih beer. § **9:28** Hi Jerub-Ba'al di oha goh an ngadana. * **9:31** Hinan verse 41 ya nibaag di babluy hi awadana.

34 At heden nahdom ya initnud Abimelek an amin nan tindaluna, ya nagogodwada ta
nun'opatdah pampun, ya immuyda nipo"oy hinan nunle'woh ad Shechem. 35 Ya unat goh
nabiggat ya bimmuhu' hi Gaal an hina' Ebed, ya timma'dog hinan way pantaw di allup,
ya inamang da Abimelek ya nan tindaluna hiya, at numpangabuhu'dah nipo"oyanda.
36 Ya unat goh inamang Gaal dida ya inalinan Zebul di, “Tigom adya an diaday tatagun
ahidaydadyun nalpudah nan madinuntug!”
Ya tembal Zebul, ya inalinay, “Hanan tinnigmu ya un ngaun nan aduntuduntug ya bo'on
tagu.”
37 Ya inalin goh Gaal di, “Bo'on ngau ti tatagu daden mumpundadyuh dih nan bulud di
aduntuduntug! Ya diada goh di umalin nange'wah nan kalatan nalpudah nan wadan di
ayiw an ihinan di mumpalad!”
38 Ya inalin Zebul ay hiyay, “Uggoh mahkay din amahapitmud ugwan? Undan bo'on
he"ay nangalih, Anaad ta unudon tu'uh nen tagun hi Abimelek? Didanay tatagun
pinahapahalyu! At ad ugwan ya umuy ayu ta gubatonyu dida!” 39 At impangulun
mah Gaal nan linala'id Shechem ta gubatonda da Abimelek. 40 Mu na'abak hi Gaal, at
limmayaw, ya pindug da Abimelek hiya. Ya do'olday nun'atoy hi tindalun nan iShechem
an awalitangdah nan owon ta engganah nan way pantaw an allup di babluy. 41 Ya
nunnanong hi Abimelek an nunhitud Arumah, mu numpakak Zebul hi Gaal ya nan
a'agina ta taynandad Shechem.
42 Ya unat goh nabiggat ya nunhahapit nan tatagud Shechem an umuyda mi'gubat.
Mu unat goh ininnilan Abimelek henen atonda 43 ya inayagana ta na'amungda nan
tindaluna, ya nun'atluona dida ta tulun pampunda, ya immuyda numbota'. Ya unat goh
tinnig da Abimelek nan tatagun mumpangabuhu'dah nan babluy ya bimmuhu'dah nan
nipo"oyanda, ya numpatoyda nan iShechem. 44 Ya nunnaudon Abimelek ya nan tindaluna
ta immuyda inyadug nan pantaw di allup nan babluy. Ya nan duwan pampun an tindalu
di ni'gubat hinan tataguh nan way neheggon hinan babluy, ya inamindan numpatoy dida.
45 Ya inyal'algaw da Abimelek an ni'gubat ta nangamung unda hinakup heden babluy,
at numpatoyda nan tatagun bimmabluy hidi. Ya numpa"ida nan wah nan babluy, ya
nunhabuaganda nan lutah ahin.
46 Ya unat goh dengngol nan tatagun nihinah nan ata'nang an abung an pungguwalyaan
ad Shechem henen na'at ya immuyda nipo"oy hinan nihamad an Timplun El-Berith.
47 Ya waday nangipa'innilan Abimelek an na'amungda nan tataguh di, 48 at initnudnan
amin nan tindaluna ta nunti'iddah nan Duntug an Zalmon. Ya innalna din wahay ta
nanalipangnah nan ayiw, ya impi'ugna, ya inalinah nan tindalunay, “Punnaudonyu ta
atonyu nan tinnigyun inat'u!” 49 At an amin nan tindaluna ya way ohaan inatda din inalin
Abimelek, ya nangunuddan hiya, ya timpunda nan hapang hinan way nunlene'woh din
nihamad an timplun na'amungan din tatagu, ya inapuyanda. At an amin nan tatagun
wah dih bunulna ya nun'atoyda, ya mid mapto' ya hinlibuy tatagun linala'i ya binabai.
50 Ya hay nehnod hi immayan goh da Abimelek ya ad Thebez, ya lini'ubda nan
babluy, at hinakupda. 51 Mu wadah nan gagwan den babluy han ata'nang an abung an
pungguwalyaan, ya hiyay immayan an amin nan tataguh di. Ya unat goh himmigupdan
amin ya intangobda, ya nunda'igda ya unda umuy hinan atap den abung. 52 Ya inunud
Abimelek dida ta gubatonda. At immuy hi Abimelek hinan pantaw nan ata'nang an abung
an pungguwalyaan ta apuyana, 53 mu innal han babai din batun gilingan, ya enggahna,
ya nepto' hi ulun Abimelek, at nagumal.
54 Ya nunnaudon Abimelek an nangayag hinan ungan mun'od'odon hi hapiawna, ya
inalinan hiyay, “Alam nan hanggapmu, ya pinatoya' ta adida ulgudon di un hay babaiy
namatoy ay ha"in!” At tinubli' mah nen tagalana ta natoy. 55 Ya unat goh tinnig nan holag
Israel an natoy hi Abimelek an alida ya na'amindan numpanga'anamut hi a'abungda.
56 Hiyah ne inat Apo Dios an nangiballoh ay Abimelek hinan nappuhin inatnan amanah
numpamatayanah din napitun a'agina. 57 Ya nunligaton goh Apo Dios nan tatagud
Shechem an dumalat nan nun'appuhin ina'inatda ti hiyah ne din inalin Jotham an hina'
Gideon hi ma'at ay didah din nangidutanan dida.

10

Hi Tola

1 Unat goh natoy hi Abimelek ya hi Tola* an hina' Puah an ap'apun Dodo an holag Is-
sachar di immuy an namaliw hinan holag Israel. Ya nunhitud Shamir hinan madinuntug
ad Ephraim. 2 Ya hiyay numpapto' hinan holag Israel hi duwampulu ta han tuluy tawon
ya un matoy, ya nilubu' ad Shamir.

* **10:1** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1149-1124 B.C.

Hi Jair

3 Ya unat goh natoy hi Tola ya nihukat hi Jair† an iGilead, ya hiyay numpapto'
hinan holag Israel hi duwampulu ta han duway tawon. 4 Ya tulumpuluy linala'ih
imbabaluyna, ya waday puntakayandah tulumpulun dongki. Ya tulumpulun babluy di
bimmabluyandad Gilead, ya nginadnanda daden babluy ta Havvoth Jair‡ ta nangamung
ad ugwan. 5 Ya unat goh natoy hi Jair ya nilubu' hidid Kamon.

Hi Jephthah
(Heb. 11:32)

6 Ya numbahol goh nan holag Israel ay Apo Dios an dumalat nan nundayawandah
nan bulul, ya nan Ashtoreth, ya nan udum an dayawon di i'Aram,§ ya iSidon,* ya
iMoab,† ya nan holag Ammon,‡ ya nan iPhilistia.§ Ya din'ugdah Apo Dios an adida goh
dayawon. 7 Ya dumalat henen inatda ya ma'abbungot hi Apo Dios hinan holag Israel, at
impa'abakna didah nan iPhilistia ya nan holag Ammon. 8 Ya himpulu ta waluy tawon di
nangipaholholtapandah nan holag Israel an numpunhitud Gilead hidih appit hi buhu'an
di algaw hinan Wangwang an Jordan hinan lutan nan holag Amor. 9 Ya bimmad'ang
nan holag Ammon hinan Wangwang an Jordan ta gubatonda nan holag Judah, ya holag
Benjamin, ya holag Ephraim. At inyal'allanay nunligligatan nan holag Israel.
10 At la'tot ya numpahpahmo'dan Apo Dios an inaliday, “Ongol di numbaholanmin He"a
ti din'ugmi He"an Diosmi ta nan bulul di dinayawmi!”
11 Ya tembal Apo Dios an inalinay, “Hidin hopapna ya pinaligat da'yuh nan tatagud
Egypt, ya nan holag Amor, ya nan holag Ammon, ya nan iPhilistia, 12 ya nan iSidon, ya nan
himpampun an Amalek, ya nan holag Maon,* ya mumpahpahmo' ayun Ha"in, at binaliwa'
da'yu. 13 Mu numbahol ayu goh ti din'uga' ta hay udumnan madayaw di dinayawyu, at
ad ugwan ya adi' ahan baliwan da'yu! 14 At umuy ayun mumpahmo' hinan udum an
madayaw an pento'yu ta diday mamaliw ay da'yuh un way ipaligligatanyu!”
15 Mu inalin damdama nan holag Israel ay Apo Dios di, “Numbahol amin He"a, at nan
pohdom di atom ay da'mi. Mu baliwan da'mi ni' ahan ad ugwan!” 16 At nun'itapalda
nan bululda ta hi Apo Dios mahkay di dayawonda. Ya munlungdayah Apo Dios hinan
punligligatan nan i'Israel.
17 Ya nadatngan heden gutudna ya na'ayaganda nan tindalun holag Ammon ta
mundadaandan mi'gubat, ya hidid Gilead di immapalanda. Ya na'amungda goh nan holag
Israel ta immapaldad Mizpah. 18 Ya nunhahapitda nan mumpangipangpanguluh nan
holag Israel an alyonday, “Nan mahhun ay ditu'un mangubat hinan holag Ammon ya
hiyay mun'ap'apun amin hinan tatagud Gilead.”

11

Hay Aat Jephthah

1 Ya wada han lala'in mungngadan hi Jephthah* an iGilead, ya mabi'ah ya nala'eng an
tindalun inyimbaluy Gilead hi ohan babain puta. 2 Mu waday udum hi linala'in imbabaluy
Gilead hinan ahawana tuwali.† Ya unat goh immel'ellog daden imbabaluy Gilead ya
pinakakdah Jephthah hi abungda. Ya inalidan hiyay, “He"a ya mi'id ah boltanom hinan
banoh ama tu'u ti he"a ya un'a inikuk!” 3 At tinaynan Jephthah nan a'agina ta immuy
an ni'hitud Tob. Ya wadaday linala'in mi'id di hulbin di nitaguanda an ni'ligwan hiya, at
ninitnuddan hiya.
4 Ya agguy nabayag ya immuy binuhul nan holag Ammon nan holag Israel. 5 Ya unat goh
magadyuh an munggugubatda ya immuy nan a'ap'apud Gilead ta inayagandah Jephthah
an wah did Tob. 6 Ya unat goh nidatongda ya inalidan hiyay, “Umali'a ta ipangulu da'mi ta
umuy tu'u gubaton nan holag Ammon!”
7 Mu tembal Jephthah an inalinay, “Alyo' at goh hi binohola' an agguya' penhod, at hiyaat
unna' pinakak hi abung da ama! Ya anaad ta ad ugwan an gubaton da'yu ya mahapula'
mahkay?”

---

† **10:3** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1149-1124 B.C. ‡ **10:4** Hay pohdonan ibaga ya *bababbabluy Jair*. § **10:6** Opat di na'abbagbagtun bululda an da Hadad (unu hi Ba'al), ya hi Mot, ya hi Anath, ya hi Rimmon. * **10:6** Opat di na'abbagbagtun bululda an da Ba'al, ya hi El, ya nan duwan babain bulul an da Ashtoreth ay Asherah. † **10:6** Hi Chemosh di na'abbagbagtun bululda. ‡ **10:6** Hi Molek (unu hi Milcom) di na'abbagbagtun bululda. § **10:6** Ta"on un dinayaw nan iPhilistia nan bubulul di iCanaan mu waday bagida an bulul an da Dagon ay Ba'al-Zebub. * **10:12** Mid mapto' ya diday holag Midian. * **11:1** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1078-1072 B.C. † **11:2** Hay ngadan nan udumnan dida ya da Ishhod ay Abiezer, ya hi Mahlah (I Chron. 7:17-18).

8 Ya inalidan hiyay, “Manu ay ti he"ay mahapulmid ugwan ta way mangipangpangulun
da'mi, ta umuy tu'u gubaton nan holag Ammon! Ta malpah ya he"ay mun'ap'apun amin
hinan iGilead.”
9 Ya tembal Jephthah an inalinan diday, “Gulat ta mi'yalia' ay da'yu ta gubato' nan holag
Ammon ta iyabulut Apo Dios an abako' dida ya immannung dan an ha"in di mun'ap'apun
da'yu?”
10 Ya tembaldan inaliday, “Immannung an abulutonmi nan alyom, ya hi Apo Dios di
ihtigu tu'u.” 11 At nitnud hi Jephthah hinan a'ap'apun di iGilead, ya inabulut nan tataguh
di an hiyay ap'apudah mangipangulun dida. Ya hidid Mizpah hinan way hinagang Apo
Dios di nangipidwaan Jephthah an nangibagah nan pohdonah ma'at.
12 At nunhonag mah hi Jephthah hi umuy mi'hapit hinan alin di holag Ammon, ya umat
hituy hinapitna: “Anaad ta umali ayun mangubat ay da'mi? Undan way inatmin da'yu?”
13 Ya hay nambal nan alih nan hennag Jephthah, ya inalinay, “Hidin nalpuwan nan holag
Israel ad Egypt ya penlohda nan lutamin mete"ah nan Wangwang an Arnon ta engganah
nan Wangwang an Jabbok, ya ninanayun ta nangamung hinan Wangwang an Jordan. At
ad ugwan ya mahapul an ibangngadyun da'mi.”‡
14 Ya numbangngadon goh Jephthah din nahnag hinan ali, 15 ya inalinay, “Umat hituy
nambal Jephthah, Agguy penloh nan holag Israel nan lutan di iMoab unu nan lutan di
holag Ammon! 16 Mu umat hituy na'at: Hidin nalpuwan nan holag Israel ad Egypt ya
ene'wadah nan mapulun, at binad'angda nan Mumbolah an Baybay§ ya unda dumatong
ad Kadesh. 17 Ya nunhonagdah immuy hinan alin di i'Edom ta ibagadah unna iyabulut
di pange'wandah nan babluyda. Mu agguy inyabulut nan ali an e'wadah di.* Ya
nunhonagda goh hi umuy mangibagah nan alin di iMoab, mu ta"on hiya ya agguyna
inabulut di pange'wandah nan babluyda. At hay inat mah nan holag Israel ya nihinadah
did Kadesh. 18 At hay inatda goh ya ene'wadah nan mapulun ta unda inlikaw hinan babluy
di i'Edom ya nan babluy di iMoab ta nangamung unda dimmatong hinan appit di buhu'an
di algaw ad Moab hinan dammang di pingit nan Wangwang an Arnon. Ya immapaldah di,
mu agguyda bimmad'ang ti hiyah ne igad nan babluy di iMoab.† 19 Ya nunhonag goh nan
holag Israel hi immuy an nangibagan Sihon an alin di holag Amor an ap'apud Heshbon
hi un mabalin an e'wadah nan babluyda. 20 Mu agguy inabulut Sihon an e'wan nan holag
Israel hidi ti hay inatna ya unnaat goh inamung an amin nan tindaluna ta immuyda
immapal hidid Jahaz ta gubatonda nan holag Israel. 21 Mu hi Apo Dios an dayawon
nan holag Israel ya binadangana dida ta inabakdah Sihon ya nan tindaluna, at hinakup
mah nan holag Israel an amin nan babluy di holag Amor 22 an nete"ah nan Wangwang
an Arnon ta engganah nan Wangwang an Jabbok, ya nete"ah nan mapulun hi appit di
buhu'an nan algaw ta engganah nan Wangwang an Jordan hinan appit di alimuhan di
algaw.‡ 23 At tigom an hi Apo Dios an Dios di holag Israel di namakak hinan holag Amor
ti indatna nan babluydah nan holag Israel an tataguna! At hay biyangyun mangalih
unmi ibangngad udot ay da'yu? 24 Bagiyu tuwalin amin nan indat nan dayawonyun hi
Chemosh!§ At umat goh hina ay da'mi an bagimin amin nan indat Apo Dios an Diosmi!
25 Undan alyonyuh un ayu on'onayna ya un da Balak an hina' Zippor an alid Moab? Agguy
ahan ni'bohbohhol ay da'min holag Israel, ya agguy goh ahan da'mi ginubgubat. 26 Uya'an
tuluy gahut di tawon hi bimmabluyan nan holag Israel hi ad Heshbon, ya ad Aroer, ya
nan abablubabluy hinan nunlene'woh, ya an amin nan babluy hinan pingit di Wangwang
an Arnon, ya anaad ta agguyyu ninomnomnom an bangngadon ay danen tawon hanan
babluy? 27 Mi'id ahan di inat'un he"ah nappuhi, mu nappuhih nen atom ti ten gubaton
da'mi! At hi Apo Dios an munhumalya di mangipanuh ad ugwan hi un hay holag Israel
unu hay holag Ammon di numbahol.”
28 Mu heden alin di holag Ammon ya unna hinlu'lu'ingon nan impa'innilan den hennag
Jephthah ay hiya.
29 Ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Jephthah, at immuy an ene'wanad
Gilead ya ad Manasseh ya un mumbangngad hidid Mizpah hi ad Gilead ya unda umuy
gubaton nan holag Ammon.
30 Ya nunhapatah Jephthah ay Apo Dios an inalinay, “Gulat ta badangana' ta abako'
nan holag Ammon 31 ya hay ato' ya gohbo' ta e'nong'u nan mahhun an pumitaw hinan
abung'uh umalin manamun ha"in hi pumbangngada' hi alpahan di pangabaka'. At hiyay
e'nong'un He"a ta Onong an Moghob.”

---

‡ **11:13** Num. 21:29. § **11:16** Unu Red Sea. * **11:17** Num. 20:14-17. † **11:18** Num. 20:21; 21:13; Deut. 2:8.
‡ **11:22** Num. 21:21-31. § **11:24** Hiyay na'abbagbagtun bulul di iMoab.

32 At impangulun Jephthah nan tataguna ta immuyda ginubat nan holag Ammon, ya
diday nangabakon Apo Dios. 33 Ya duwampulun babluy di ginubatdan mete"ad Aroer ta
engganah nan babluy ad Minnith ya ad Abel Keramim. Ya do'ol ahan di nun'atoy hinan
holag Ammon, at hiyanan inabak nan holag Israel dida.

Hay Na'at hinan Babain Imbaluy Jephthah

34 At numbangngad hi Jephthah hinan abungdad Mizpah, ya limmahun han imbaluy-
nan babain umuy an manamun hiya, ya gun manayaw, ya gunna ipagangoh nan tam-
bourine hi amlongna! Ya mid ah udumnah imbaluyna an anggaynah den babai. 35 Ya unat
goh tinnig Jephthah nan imbaluyna ya pini"inay lubungna, ya munlulugwan inalinay,
"Anakkayah ahan tun imbaluy'u! An he"ay dumalat hitun nidugah an punlungdayaa' ya
punha'itan di nomnom'u ti niluh an waday inhapata' ay Apo Dios an adi mabalin hi un'u
ibahhaw!"

36 Ya tembal han imbaluynan inalinay, "Ama, mahapul an ipa'annungmuy inhapatam
ay Apo Dios hi atom ay ha"in ti impa'abaknan he"a nan buhulmun nan holag Ammon."
37 Mu inalina goh ay amanay, "Iyabulutmu ni' di duway bulan ta umuy amih nan liligwa'
an munle'le'od hinan dudunduntug, ya ta umuymi kilaan di ataya' ti ten matoya' an
balahang."

38 Ya inabulut Jephthah an alyonay, "Oo, umuy ayu munle'le'od hi duway bulan." At
immuydah nan liligwanan binabaih nan dudunduntug an munlungdaya ti matoy hiya an
balahang. 39 Ya unat goh nalpah heden duway bulan ya immanamut hi abungda, at inat
amana din inhapatanan Apo Dios. At henen balahang ya natoy.

Ya umat hinay niyugalih nan binabaid Israel 40 an tinawon ya nan babalahang ad Israel
ya gunda umuy hinan dudunduntug hi opat di algaw ta ilangduanda nan na'at hidin
balahang an imbaluy Jephthah ad Gilead.

12

Hay Ni'gubatan Jephthah hinan Holag Ephraim

1 Nundadaan nan holag Ephraim an umuy mi'gubat, at binad'angda nan Wangwang an
Jordan, ya immuydad Zaphon. Ya nunhonagdah immuy ni'hapit ay Jephthah ta inalidan
hiyay, "Anaad ta agguy da'mi impa'ayag ta binadanganmi da'yun nangubat hinan holag
Ammon? At puulanmi nan abungmu ta me'yeghob'a."

2 Ya tembal Jephthah an inalinay, "Goh kan ya impa'ayagmi da'yuh din nunhohongilan-
mih nan holag Ammon, mu agguy ayu immali ta binadangana'? 3 Ya unat goh wan inila' an
adi ayu umalin bumadang ay da'mi ya inhuyu"uy nitagua', ya bimmad'ang amih nan igad
ta immuymi ginubat nan holag Ammon, ya nangabakona' ay Apo Dios. At hay dumalat ta
umali ayun mangubat ay ha"in?"

4 Ya inalin nan mangipangpanguluh nan holag Ephraim di, "Da'yun iGilead ya nunlah-
hin ayu ti nakak ayuh nan holag Ephraim ya nan holag Manasseh!"

At hay inat Jephthah ya impa'ayagna ta na'amungda nan tindalunan nalpud Gilead, ya
ginubatda nan holag Ephraim, ya inabakda dida. 5 Ya hinakup nan iGilead nan babluy an
awadan nan bad'angon hinan Wangwang an Jordan an mipluy ad Ephraim ta mi'id aton
nan holag Ephraim an lumayaw. Mu gulat ta waday i'Ephraim an mamhod an bumad'ang
ya hanhanan nan iGilead an alyonday, "Nalpu'ah nan holag Ephraim?" Ya gulat ta
tabolonan alyonay, "Bo'ona'," 6 ya inaliday, "Akkay tuwali alyom di, Shibboleth."* Ya gulat
ta adi humada' di panapitna ta unna alyon di Sibboleth ya dapoponda, ya pinatoydah nan
bad'angan. Ya hay uyap di numpatoydah nan holag Ephraim ya napat ta han duway libu.

7 Ya un onom di tawon di numpapto'an Jephthah hinan holag Israel, ya natoy, ya nilubu'
hinan babluy an ni'babluyanad Gilead.

Hi Ibzan

8 Ya unat goh natoy hi Jephthah ya nihukat hi Ibzan† an iBethlehem‡ an mangipapto'
hinan holag Israel. 9 Ya tulumpuluy linala'ih imbabaluyna ya tulumpulu goh di binabai.
Ya nun'ipiyapuna din tulumpulun binabain imbabaluynah nan udum an himpangapu,
ya immuy nun'ayag hi tulumpulun babalahang an nalpuh nan udum an himpangapu ta
inahawan din tulumpulun linala'in imbabaluyna. Ya un pituy tawon di numpapto'anah
nan holag Israel. 10 Ya unat goh natoy hi Ibzan ya nilubu' ad Bethlehem.

Hi Elon

---

* **12:6** Hay pohdonan ibaga ya *lobong*. † **12:8** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1080-1073 B.C. ‡ **12:8** Wadad Israel nan duwan higib an mungngadan hi Bethlehem: (1) waday ohad Judah, ya (2) waday ohad Zebulun. Mid mapto' ya heten higib ya wadad Zebulun.

11 Ya unat natoy hi Ibzan ya nihukat hi Elon§ an holag Zebulun an mumpapto' ad Israel
hi himpuluy tawon. 12 Ya unat goh natoy hi Elon ya nilubu' hidid Aijalon hinan lutan
Zebulun.

Hi Abdon

13 Ya unat goh natoy hi Elon ya nihukat goh hi Abdon* an hina' Hillel an iPirathon
an numpapto' ad Israel. 14 Ya napatday imbabaluynan linala'i, ya tulumpuluy linala'in
a'apunan waday puntakayandah napitun dongki. Ya un waluy tawon di numpapto'an
Abdon ad Israel, 15 ya natoy, ya nilubu' ad Pirathon hinan babluy Ephraim hidih nan
madinuntug an babluy nan holag Amalek.

13

Hay Nitungawan Samson
(Heb. 11:32)

1 Numbahol goh nan holag Israel ay Apo Dios, at inyabulutnay iPhilistia an mun'ap'apun
didah napat di tawon.
2 Ya wada han lala'in hay ngadana ya hi Manoah an holag Dan an hay babluyna ya ad
Zorah. Ya han ahawana ya bahig, at mid ah imbaluyda. 3 Ya la'tot ya numpattig han Anghel
Apo Dios* ay hiya, ya inalinay, "He"a ya bahig'a, mu awniat munhabi'a, at itungawmu, ya
lala'i. 4 At hay mahapul hi atom ya adi'a ahan uminum hi bayah unu nan malgom an
bumutong, ya adim ahan onon nan mapaniaw an ma'an. 5 Ya wa ay ta itungawmu han
imbaluymun lala'i ya adim ahan oltan di buu'na ti manu ay ya mete"an ne han algaw an
nitungawana ya midawat ay Apo Dios ta mibilang hi Nazirite, ya ta hiyay mangete"an
mamaliw hinan holag Israel hinan iPhilistia."
6 Ya heden babai ya immuy, ya inulgudnah nan ahawanan alyonay, "Wada han tagun
immalin ay anghel Apo Dios an atata'ot di tigawna! Ya agguy'u hinanhanan di nalpuwana,
ya agguyna imbaag di ngadana! 7 Mu inalinay munhabia', ya itungaw'u, at lala'i! Ya
inalina goh di adia' umin'inum hi bayah unu nan malgom an bumutong, ya adi' onon an
amin nan mapaniaw an ma'an ti henen ung'ungnga ya midawat ay Apo Dios ta mibilang
hi Nazirite an mete"ah itungawana ta engganah atayana."
8 At nunluwalun Apo Dios hi Manoah, ya inalinay, "He"a, Apu, ya pumbangngadom
ni' goh henen tagu ta ipa'innilanan da'mi nan mahapul hi atonmih nan ung'ungngan
mitungaw."
9 Ya inabulut Apo Dios nan inluwalun Manoah, at hennagna nan Anghelna ta immuy
goh hinan babain wah dih nan payaw, mu nan ahawanan hi Manoah ya mi'id an agguy
nitnud ay hiya. 10 At nunnaudon den babain immuy nangalin ahawanan inalinay, "Ihna
goh din tagun hiyah ne din numpattig ay ha"in hidin handi!"
11 At nalana"uy hi Manoah, ya nitnud ay ahawana ta immuydan de han tagu, ya inalinay,
"He"a dan din tagun ni'hapit ay ahawa'?"
Ya tembal nan Anghel Apo Dios, ya inalinay, "Oo, Ha"in."
12 Ya inalin Manoah di, "Hi awni ta mipa'annung nan inalim ya ngadan mah di mahapul
hi atonmih nan ung'ungnga ta maphod di itamunah un umilog?"
13 Ya inalin de han Anghel Apo Dios di, "Hay mahapul ya aton ahawam an amin din inali'
ay hiya 14 an mahapul an adi mangan hinan malpuh nan bungan di greyp, ya adi uminum
hi bayah unu nan malgom an bumutong, ya adi goh mangan hinan mapaniaw an ma'an.
At mahapul an unudonan amin din inali' ay hiya."
15 Ya inalin Manoah hinan Anghel Apo Dios di, "Adi'a ni' makak ta hodom ta ipaltianmi
He"ah uyaw an gandeng."
16 Ya inalin han Anghel Apo Dios ay Manoah di, "Ta"on unna' taktakon ta adia' makak mu
adi' damdama onon ahan nan malgom an ononyu. Mu gulat ta nundadaan ayuh Onong
an Moghob at ene'nongyun Apo Dios." (Ya manu ay ya un agguy inilan Manoah hi un Hiya
ya Anghel Apo Dios.)
17 Ya inalin Manoah hinan Anghel Apo Dios di, "Ibaagmu ni' di ngadanmun da'mi ti gulat
ta mipa'annung nan inalim ya He"ay e'gonanmi."
18 Ya tembalna, ya inalinay, "Anaad ta pohdonyun innilaon di ngadan'u? Gulat ta ibaag'u
mu adi ayu damdama pa"innilah aatna."
19 Ya immuy innal Manoah din uyaw an gandeng, ya iniddumnah din ma'an an onong,
ya inyuynah nan batu, ya genhobna ta ene'nongnan Apo Dios. Ya umipanoh'ay inat Apo

§ **12:11** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1073-1063 B.C. * **12:13** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1063-1055 B.C. * **13:3** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament ti na'awatan Manoah an Hiya ya hi Apo Dios (verse 22).

Dios 20 ti unat goh immutyu' din ahu' hinan pun'onngan ya tinnig da Manoah ay ahawanan
nitnud din Anghel Apo Dios an gun omolegoy ad abuniyan. Ya heden nannigan da Manoah
ay ahawanah nan na'at ya nunyappuhuda, ya nitumu' di angahdah nan luta. 21 Ya agguy
mahkay numpatpattig nan Anghel Apo Dios ay da Manoah an himbaluy, at hiyah ne
nanginnilaan Manoah an Anghel Apo Dios.
22 Ya inalin Manoah ay ahawanay, "Umannung an matoyta ti nen tinnigtah Apo Dios!"
23 Mu tembal ahawanan inalinay, "Mu gulat ta iyabulut Apo Dios di atayanta at agguyna
mah inabulut nan ene'nongta, ya agguyna goh impattig hanan amin an na'at, unu agguyna
imbagan amin hatun ma'at!"
24 Ya unat goh nuntungaw han ahawan Manoah ya lala'i, at nginadnanda ta hi Samson.
Ya immel'ellog heden ung'ungnga, ya winagahan Apo Dios. 25 Ya nan Na'abuniyanan
an Lennawa ya ente"anan nangipabi'ah ay Samson hi wadanah ad Mahaneh Dan hinan
numbattanan di ad Zorah ya ad Eshtaol.†

14

Da Samson ya nan Babain iTimnah

1 Wada han ohay algaw ya nundadyuh Samson hi ad Timnah, ya wada han tinnignan
balahang an holag di iPhilistia. 2 Ya unat goh numbangngad hi abungda ya inalinah
nan o'ommodnay, "Wada han tinnig'un babain iPhilistia hidid Timnah an pohdo', at
mundadaan ayu ti mun'ahawa ami."
3 Ya tembal nan o'ommodnan inaliday, "Anaad ta pohdom an mangahawah nan
iPhilistia an nat'on di diosda? Undan mi'id di pohdom hinan binabain tutulang tu'u unu
hinan binabain ni'babluyan tu'u?"
Mu inalin Samson ay amanay, "Ama, henen babai ya hiya ahan di pohdo'."
4 Ya nan o'ommodna ya agguyda inilah un hi Apo Dios di ad nomnom ene ta waday
atonan mi'papattoy hinan iPhilistia an nun'ap'apud Israel eden timpu.
5 At nitnud hi Samson hinan o'ommodna ta nundadyudad Timnah, ya ene'wadah nan
wadan di nitamman di greyp. Ya himbumagga ya waday uyaw an layon an humeeheel
ay hiya. 6 Ya hin'alina ya impabi'ah nan Na'abuniyanan an Lennawa hi Samson, at un
nginamay Samson an nunha'ha' din layon an ay ihunay un uyaw an gandeng ya anggay.
Mu agguyna imbaag hinan o'ommodnah den inatna.
7 Unat goh dimmatongdad Timnah ya immuy hi Samson hi wadan nen balahang ta
mi'hapit ay hiya ti penhodna ahan.
8 Ya agguy nadnoy ya numbangngad da Samson ad Timnah ta iyahawanah den babai.
Ya hidin immayanda ya inhingnginay nange'wana ta immuyna tinnig din layon an
pinatoyna, ya manoh'ah nannigana ti do'ol di iyu'an an ahi'a'alukayat hinan odol den
layon. 9 At innalna din nadamman an iyu'an, ya impadaldalanan in'inan. Ya nundapuh
hiyah nan wadan di o'ommodna, ya indatana didah ononda. Ya agguyna imbaag hi un
hay innalnah nan odol din natoy an layon.
10 At hi aman Samson ya immuy an ni'yul'ulgud hinan babain dumalat di alhinan
Samson, ya numpaltih Samson an waday pinnangan ad Timnah ti hiyah ne aat di ugalida.
11 Ya unat goh tinnig nan tatagu hiya ya inayaganday tulumpuluh nan ungungan linala'in
den babluy ta way pi'yibbana.
12 Ya inalin Samson ay diday, "Wada han ipangappun'un da'yu. Mu gulat ta wada ay di
mungngappun ay da'yuh mahhun ya un umatam di miyapitun algaw eten gotad ya waday
idat'uh lagbuyuh tulumpuluh ma"aphod an mundongngol an lubung ya tulumpuluh
mumpumpalis an lubung. 13 Mu gulat ta adi ayu pa"angngappun ya mahapul an da'yuy
mangidat ay ha"in hi tulumpuluh ma"aphod an mundongngol an lubung ya tulumpuluh
mumpumpalis an lubung."
Ya inalidan hiyay, "Ibaagmuh nen ipangappunmu ta innilaonmi."
14 Ya tembalnan inalinay,
"Hay malpuh nan mangamangan ya waday onon,
ya malpuh nan mabi'ah ya waday munlameeh."
Ya tuluy algaw di naluh ya adida pa'annomnom hi ngadan di pohdon den impangap-
punan hapiton.
15 Ya heden miyapat hi algaw ya inalidan de han ahawan Samson di, "Annaam hi
ahawam ta ibaagnan ditu'uy pohdon nan impangappunah hapiton, ti gulat ta adim at
gohbonmi nan abung amam, ya middum'an mi'yoghob! Ti un da'mi mah impa'ayag hitun
pinnangan ta un da'mi wotwoton?"

† **13:25** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 1075-1055 B.C.

16 At heden ahawan Samson ya immuy ay hiya, ya munlulugwa, ya inalinan hiyay, “He"a
ya adia' pohdon! Immannung an unna' boholon! Ti nan impangappunmuh nan tatagu'
ya agguymu imbaag ay ha"in di ibalinana!”
Ya inalin Samson di, “Inilam an ta"on un da ama ay ina ya agguy'u imbaag ay dida, at
anaad udot ta ibaag'un he"a?” 17 Ya heden babai ya limmugwalugwan den pituy algaw
an gotad. At heden miyapitun algaw ya napilitan hi Samson an nangibaag hi pohdonan
hapiton nan impangapngappuna. At heden ahawana ya imbaagnay aat den ngapngappun
hinan i'ibbanan iPhilistia.
18 Ya heden miyapitun algaw an na'uy an mahdom an agguy pay immuy hi Samson
hinan kuwaltuna ya inalin nan tatagun den babluy di,
“Ngadan nin di ma'allameeh ya un hay danum di iyu'an?
Ya ngadan nin di mabi'bi'ah ya un hay layon?”
Ya tembal Samson, ya inalinan diday, “Gulat ta agguy ayu ni'hapit ay ahawa'* at mi'id
di inilayuh ibalinana!”
19 Ya impabi'ah nan Na'abuniyanan an Lennawa hi Samson, at nundadyuh did
Ashkelon. Ya hidiy numpamatayanah tulumpuluy linala'i, ya nun'alanay gina'udan
ma"al'alidammuh ta nun'idatnah din ungungan linala'in nangibaag hi aat din impangap-
puna. Ya dimmalat di bungotnah nan inat ahawana ya immanamut hi nunhituwan da
amana. 20 Ya heden ahawan Samson ya impaboltandan impa'ahawah din lala'in ligwan
Samson an niniddum an bimmadang ay hiyah din nun'ahawaanda.

15

1 Ya agguy nadnoy ya gutud di ahiboto' hi wheat, ya gino'dan Samson han uyaw an
gandeng ta immuyna tinnig hi ahawana. Ya unat goh nidatong hidi ya inalinay, “Pohdo'
an umuy hi kuwaltun ahawa'.”
Mu inyadin aman ahawana, 2 ya inalinan Samson di, “Hay ninomnom'u ya unmu
abohlan, at hiyaat un'u impa'ahawah nan ligwam. Mu ma"apgohan ahan han udidiana,
at mabalin an hiyay mihukat hi ahawaom.”
3 Ya inalin Samson ay diday, “Ad ugwan ya adia' pabaholon ay da'yuh nan pangiballoha'
hinan nappuhin inatyun iPhilistia ay ha"in!” 4 At hay inatna ya immuyna dempap di
tuluy gahut hi ma'alih foxes,* ya numpunhu"uponay iwitda ta mun'ahindudwada, ya
nun'eg'odna goh hinan iwitday kingki, 5 ya nuntolgana din kingki ya unna ibo'tan danen
foxes ta payona didah nan payaw nan iPhilistia. At noghob nan wheat an nabto', ya nan
agguy napugah an greyp, ya nan nun'itanom an olibo.
6 Ya minahmahan nan iPhilistia an inaliday, “Hay nangat nin hina?”
Ya waday nangibaag an alyonday, “Hi Samson an inapun han iTimnah! Ya manu ay
inatnay umat hina ti unda impaboltan di ahawanah nan lala'in ligwana.”
At nan iPhilistia ya immuyda genhob heden babai ya ta"on hi amana ta natoyda. 7 Ya
inalin Samson hinan iPhilistia di, “Dumalat heten inatyu ya ihapata' an adi' idinong ta
nangamung un'u iballoh an amin nan inatyu!” 8 Ya dumalat nan boholna ya ni'gubat hi
Samson hinan iPhilistia, ya do'ol di numpatoynan dida.
Ya unat nalpah ya immuy an nihinah nan liyang hinan daplah ad Etam.

Hay Nangabakan Samson hinan iPhilistia

9 Ya nan iPhilistia ya immuydad Judah ta nungkampudad Lehi. 10 Ya imbagan nan
tatagud Judah an alyonday, “Hay dumalat ta umali ayun mangubat ay da'mi?”
Ya tembal nan iPhilistia an inaliday, “Manu ay immali ami ya ta dapoponmih Samson
ta iballohmiy inatnan da'mi!”
11 At nan tuluy libun iJudah ya immuydah nan liyang hinan daplah ad Etam an
nipo"oyan Samson, ya inaliday, “Unmu dan agguy ninomnom an nan iPhilistia di
mumpapto' ay ditu'u? He"ay ad bahol hitun na'at ay da'mi!”
Ya inalin Samson ay diday, “Hay imballoh'un dida ya nan inatdan ha"in!”
12 Ya inalidan hiyay, “Manu ay immali ami ya ta dapoponmi he"a ta idatmi he"ah nan
iPhilistia.”
Ya inalin Samson ay diday, “Mabalin, mu ihapatayun adia' patayon.”
13 Ya inabulutdan alyonday, “Adi da'a patayon, mu unmi he"a hawidon ya anggay ta
idatmi he"an dida.” At hinawidda hiyah nan duwan pa"alan talin, ya imbuhu'dan de han
liyang hinan daplah.

---

* **14:18** Hay immannung an hinapit Samson ya, “Gulat ta agguy ayu ni'hapit hinan ay uyaw an baka'.” * **15:4** Hiya ya umat hinan atata'ot an ahuh nan inalahan.

14 Ya unat goh nidatong da Samson hidid Lehi ya immuy dinamun nan iPhilistia an
tumanu'u'da an dumalat nan umamlongandah nadpapan Samson. Ya nan Na'abuniyanan
an Lennawa ya niyodol ay Samson, at indatnay abalinana. Ya numpogtangna din talin
an nanawiddah ngamaynan ay noghob an hinulid di inatnan napogtang, ya nun'agah.
15 Ya wada han dinatongnan pangal di dongki, ya innalna ta hiyay numpamatoynah din
hinlibun linala'i.
16 Ya nunhanul hi Samson an inalinay,
"Nan tungal an pangal di *dongki* ya hiyay numpamatoy'uh nan hinlibun linala'i
ta nuntutu'undan niwallang an umat hinan duwan duntug!"†
17 Ya unat goh nalpah an nunhanul ya intapalna din tungal an *pangal*. Ya heden lugal
an na'atana ya nginadnanda ta ad Ramath Lehi.‡
18 La'tot ya nidugah di inuwawna, at ni'hapit an numpabadang ay Apo Dios an inalinay,
"He"a, Apu, ya nangabakona', ya unna' mah matoy eten inuwaw'u ta omod unna' dapopon
hinan adi mangulug ay He"a?" 19 Ya inabulut Apo Dios nan *endaw* Samson, at nabhi nan
lutah nan naka'utan ad Lehi, ya bimmuhu' di danum. Ya mun'am'amlong hi Samson, ya
imminum, at pinumhod di le'nana. At nginadnan Samson nan obob ta En Hakkore,§ ya
engganad ugwan ya wah did Lehi an adi matdu'.
20 Ya hi Samson di numpapto' hinan holag Israel hi duwampuluy tawon hidin gutud di
nun'ap'apuwan nan iPhilistia ay dida.

16

Hay Immayan Samson ad Gaza

1 Wada han ohay algaw ya immuy hi Samson hi ad Gaza an babluy ad Philistia, ya
tinnigna han babain puta, ya immuy ta enelo'na. 2 Ya unat goh ininnilan nan iGaza an
wah dih Samson ya lini'ubdah den wadana, ya inyadugda nan pantaw di allup nan babluy
ta nangamung nawa'ah. Ya didindinongdan de han nahdom an alyondah nomnomday,
"Hohoddon tu'u ta nangamung un mawa'ah ya un tu'u patayon!"
3 Mu nolo' hi Samson ta nangamung un limmabi, ya bimmangon, ya immuy hinan
pantaw di allup nan babluy, ya enedonah nan tangob, ya linapdu'na, at nun'iddum din
tu'ud ya tulbo' den tangob an nun'abu'nut. Ya impi'ugna ta inti'idnan inyuy hi buludnah
nan duntug an dammang ad Hebron.*

Da Samson ay Delilah

4 Ya unat goh nalpah hana ya wada goh han babain hi Delilah an inamnawan Samson
an nunhituh nan Nundotal an Sorek. 5 Ya immuy nan a'ap'apud Philistia ay Delilah, ya
inalidan hiyay, "Annaam hi Samson ta innilaom di alpuwan nan nidugah an bi'ahna ta
panginnilaanmih atonmin mangabak ya mamobod ay hiya. Ya atom ay at an amin di
hinohhan da'mi ya idatan da'ah hinlilibu ta han hinggahut hi silver an pihhu."
6 At inalin Delilah ay Samson di, "Ibaagmu ni' ay ha"in di alpuwan nan bi'ahmu, ya hay
aton an mamobod ta ma'abak'a."
7 Ya inalin Samson di, "Gulat ta nan pitun pa"alan agguy namaganan an linulug di buhug
di pana di pamoboddan ha"in at mamanghan di bi'ah'u, at mipaddunga' mahkay hinan
udumnan linala'i."
8 At inyuy mah nan a'ap'apun di iPhilistia han pitun agguy namaganan an linulug di
buhug di pana ta hiyay namobod Delilah ay Samson. 9 Mu wagwada tuwaliy linala'ih
impo"oy Delilah hinan ohan kuwaltun munhohood. Ya nun'ali an alyonay, "Samson!
Na'uy nan iPhilistia an mampap ay he"a!" Mu numpogtang Samson din nibobod ay hiyan
umat hinan hinulid hi un medeneh hinan apuy an mapanogtang. At agguyda damdama
ininnilay gun alpuwan di bi'ahna.
10 Ya inalin goh Delilah ay Samson di, "Ten unna' ahan layalayahan ay he"a ti agguymu
imbaag di immannung! Ibaagmu ni' ay ha"in di aton an mamobod ay he"a!"
11 Ya inalin goh Samson di, "Gulat ta nan pa"amman talin an agguy na'us'usal di
pamobodyun ha"in at mipaddunga' hinan mid bi'ahnan linala'i."

---

† **15:16** Nan nalammung an hapit an *nuntutu'undan niwallang an umat hinan duwan duntug* hinan hapit di Hudyu ya umat hinan hapitda goh an *dongki*. ‡ **15:17** Hay pohdonan ibaga ya *nan ay duntug an dumalat nan pangal*. § **15:19** Hay pohdonan ibaga ya *nan obob an endaw'u*. * **16:3** Hay kulugon nan udum ya impibataana hana hi mid mapto' ya 61 an kilomitlu ti hiyah ne inadagwin ad Gaza hi engganad Hebron. Mu hay kulugon nan udum ya un tuluy kilomiltus ya anggay di nangipi'uganah nibataanana ti waday ohan duntug hidi an neheggon ad Gaza an paddungnay hinagangna nan adagwin babluy ad Hebron. Mid mapto' ya nepto' heten miyadwan pohdonan hapiton.

12 At immuy inummal hi Delilah hi pa"ammah talin, ya binobodna hiya. Ya nan linala'i
ya wadadah nan ohan kuwaltun munhohood. Ya hidin nalpah ya nun'ali goh an alyonay,
“Samson! Na'uy nan iPhilistia an mampap ay he"a!” Mu numpogtang goh Samson din
talin an umat hinan apogtangan nan hinulid.
13 Ya inalin Delilah ay Samson di, “Ten unna' gun ilayahan ay he"a, ya adim ibaag di
makulug! Ibaagmuy aton an mamobod ay he"a!”
Ya inalin Samson di, “Gulat ta ipa'anmu nan pitun na'apid an buu"uh nan pun'abolam ya
impahelotmuh nan pa'atan at mamanghan di bi'ah'u, at mipaddunga' hinan mid bi'ahnan
linala'i.”
Ya unat goh nolo' hi Samson ya innal Delilah din pitun na'apid an buu' Samson, ya
impa'anah nan miyabol, 14 ya inhamadnan impahelot hinan pa'atan. Ya nun'alin alyonay,
“Samson! Na'uy nan iPhilistia an mampap ay he"a!” Mu unat goh bimmangon ya
nungguyudna din buu'nah nan pun'abolan.
15 Ya inalin goh Delilah ay Samson di, “Anaad ta alyom di pohpohdona', mu anaad
ta adim ibaag di immannung? Ya ten numpitluy nunlayaham ay ha"in, ya ten adim
damdama ibaag di alpuwan di bi'ahmu!” 16 Ya inlupit Delilah an gun mangibagabagan
Samson hi abigabigat, at la'tot ya ma'abohhol, ya himmigah Samson hinan pangilupitana.
17 At imbagan Samson di makulug an inalinay, “Nete"ah nitungawa' ya agguy ahan
na'oltan tun buu"u ti nidawata' ay Apo Dios, at nibilanga' hi Nazirite, at gulat ta ma'oltan
tun buu"u at mamanghan di bi'ah'un umat hinan mid bi'ahnan linala'i.”
18 Ya inilan mahkay Delilah an imbaag Samson di makulug, at nunhonag hi umuy
mangalih nan ap'apun di iPhilistia ta alyonan diday, “Umali ayud ugwan ti ten imbaagna
mahkay di makulug!” At immuy nan a'ap'apu, ya inta'inday pihhuh lagbun Delilah. 19 At
palo'on Delilah hi Samson, at inyepengnah ulpuna ta na'allo'an. Ya inayagan Delilah han
ohan lala'i ta inoltana din pitun na'apid an buu' Samson. Ya unat goh na'oltan di buu'
Samson ya nami'id mahkay di bi'ahna.
20 Ya nun'ali goh hi Delilah an inalinay, “Samson! Na'uyda nan iPhilistia an mampap ay
he"a!”
Ya bimmangon, ya hay ninomnomna ya alyonay, “Ato' goh di umat hidin inat'uh
hopapna, at pumpogtang'u nan namoboddan ha"in.” Mu agguyna inila an din'ug Apo
Dios hiya.
21 At dempap nan iPhilistia, ya inukitday matana ta nabulaw. Ya inyuydad Gaza, ya
kinanhilandah nan gambang an kanhel, ya hay tamunah dih nan nibaludana ya un
munggelgeleng hi bogah.

Hay Atayan Samson

22 At heden nibaludana ya gun umadu"oy din buu'na.
23 Ya na'amungda nan a'ap'apun di iPhilistia ta numbehtadah nan nun'onngandah nan
dayawondan hi Dagon. Ya alyonday, “Impadpap nan dayawon tu'uh Samson an buhul
tu'u!”
24 Ya unat goh tinnig nan tataguh Samson an nibalud ya inta"engda nan inat di
dayawondan alyonday,

“Impa'abak nan dayawon tu'u nan buhul tu'un nama"ih tun babluy tu'u,
ya numpamatoy hinan do'ol an i'ibba tu'u!”

25 Ya heden gunda umamlongan ya inaliday, “Umuyyu ayagan hi Samson ta
pa'amlongon ditu'u!” At immuyda mah impabuhu' hiyah nan baludan ta pa'amlongona
din tatagu. Ya impata'dogda hiyah nan numbattanan di o"ongol an tu'ud.
26 Ya inalin Samson hinan ungan namdong ay hiyay, “Iyuya' hinan wadan di tu'ud nan
timplu ta hiyay pangedona' ta miyulhuda'.” 27 Ya napnuh den ongol an timpluh tatagu,
ya wah di goh an amin nan a'ap'apun di iPhilistia. Ya wada nin di tuluy libuh linala'i
ya binabain wah nan atap den timplun mangu'uhdung ay Samson ta tigonday atonan
mangipa'amlong ay dida.
28 Ya nunluwaluh Samson ay Apo Dios an inalinay, “O Apo Dios an mid nipaddungan di
abalinana, nomnomona' ni' ahan ay He"a. Idatana' ni' ahan hi bi'ah'u an ta"on hi un ad
ugwan ya anggay, ta way ato' an mangiballoh hitun mata' an inukit nan iPhilistia!”
29 At eneh'an Samson hinan duwan nigagwan nundinammang an o"ongol an tu'ud di
timplu, ya imbi'ahnan intulud, 30 ya numbugaw an inalinay, “Mi'yatoya' hitun iPhilistia!”
Ya imbi'ahnan nangitulud hidin tu'ud, at nikihul din ongol an timplu. At nun'a'atnanda
din a'ap'apu ya an amin din tatagun wah di, ya do'ol di pinatoyna eden gutud di natayana
ya un din pinatoynah amataguna.

31 Ya immuyda nan a'agina ya din udumnan didan hina"ama ta innalda din odolna ta
inyuyda inlubu' hinan numbattanan ad Zorah hi ad Eshtaol an din nilubu'an amanan hi
Manoah. Ya duwampuluy tawon nongkay di numpapto'anah nan holag Israel.

17

Nan Bulul Micah

1 Wada han tagun hi Micah di ngadana an nunhituh nan madinuntug ad Ephraim.
2 Wada han ohan algaw ya inalinan inanay, “Dengngol'un inidutam din nangakaw hinan
hinlibu ta han hinggahut an silver an pihhum. Wah tu ti ha"in di nangngal.”
Ya inalin inanay, “Adaogna ni', ya wagahan da'an Apo Dios!”
3 At imbangngadnan inana din silver an pihhu. Ya inalin inanay, “E'nong'uh ten silver an
pihhun Apo Dios ta mabahbah nan idat'un he"a, ya ta way miyamyud hinan miyamman
ayiw an bulul.” At indatna mah ay Micah din silver an pihhu.
4 Ya inalan inanay duway gahut eden silver an pihhu, ya inyuynah wadan nan
munhibug ta mumpa'ammah bulul an ayiw, ya inyamyuddah den silver an inyuyna. Ya
inhinanah den bulul hi abung Micah.
5 Ya waday impiyamman Micah hi abung an anggay hiyah mundayaw, ya numpa'amma
goh hi bululna ya ephod,* ya pento'na han ohan imbaluyna ta hiyay padina. 6 Ya heden
gutud di na'atan hana ya mi'id di alih nangipapto' ad Israel, at an amin nan tataguh di ya
nan pohpohdonday at'atonda.†
7 Ya hede goh an gutudna ya wada han ungan lala'in holag Levi an nunhitud Bethlehem
hidid Judah.‡ 8 Ya nakak ad Bethlehem ta umuy manganap hi pi'babluyanah nan udum
an babluy. Ya heden numbaatana ya ene'wanah nan madinuntug ad Ephraim, ya immuy
hi abung Micah.
9 Ya binagan Micah an inalinay, “Hay nalpuwam?”
Ya tembalnan inalinay, “Nalpuwa' ad Bethlehem hidid Judah an ha"in di ohah holag Levi
an unna' mun'anap hi pi'hituwa'.”
10 At inalin Micah ay hiyay, “Mi'hitu'an ha"in ta he"ay mangituduh ato', ya he"ay padi'.
Ya idat'un he"ay himpuluh silver an pihhuh nan tinawon, ya idat'u goh di gina'um hi
mahapulmu ya tanudmu.” 11 At inabulut den ungan holag Levi an mi'hitun Micah, ya
imbilangna hiyah ohah imbaluyna. 12 Ya pento' mah Micah hiyah padina, at ni'hituh den
ungah abung Micah.
13 Ya inalin Micah di, “Ad ugwan an ten nan holag Levi di hiyay padi', at inila' an
wagahana' mahkay ay Apo Dios!”

18

Hi Micah ya nan Holag Dan

1 Heden gutud ya mi'id ah alin nan holag Israel. Ya hene goh di gutud hi immana'anapan
nan holag Dan hi lugal ta pumbabluyanda ti agguy ni' nidat nan lutan banohdan holag
Israel. 2 At numpili daden holag Dan hi lemah nan linala'in natulid hinan numbino'ob'on
an holag an nalpuh nan babluy ad Zorah ya ad Eshtaol. Ya hennagda dida ta umuyda
mun'anap hi lugal ya hamadondan tigon nan aat nen luta.
At immuyda din nahnag ta nidatongdah nan madinuntug ad Ephraim, ya nun'awadah
nan abung Micah ta hiyay immiyananda. 3 Ya heden wadandah abung Micah ya
inimmatunanda nan hapit den ungan holag Levi.* Ya immuydan hiya, ya inaliday, “Anaad
ta wah tu'a? Hay nangiyalin he"ah tu? Ya hay at'atom hitu?”
4 Ya tembalna didan inalinay, “Waday nuntulaganmin Micah an lagbuana' ta ha"in di
padina.”
5 Ya inalidan hiyay, “Akkay mah ibagam ni' ay Apo Dios hi un maphod di ma'at eten
pumbaatanmi?”
6 Ya tembal den padin Micah, ya inalinay, “Malenggop ayun umuy ti halimunan da'yun
Apo Dios hinan pumbaatanyu.”

---

* **17:5** Hin'umu'uddum ya hay pohdon nan ephod an ibaga ya nan lubung di padi (Ex. 28:6-30; 39:2-26; Lev. 8:7), ya hin'umu'uddum ya hiyay ohan ma'usal hinan pundayawandah nan bulul (Judg. 17:5; 18:14, 17). Hay netob an pohdonan ibaga di nepto' nin hitu. † **17:6** Heten verse ya teman ten Liblu an Judges (nitudo' goh hi Judg. 21:25). ‡ **17:7** Hay ngadan ten lala'i ya hi Jonathan an ap'apun Moses (Judg. 18:30). Ya manu ay agguy nitudo' di ngadanah tu ti bimmain nan nangitudo' eten liblun mangalin nan ap'apun Moses an nabagbagtun ap'apun di i'Israel di nangat eneh nan chapter 17, ya inyal'allanah nan inatnah nan chapter 18. * **18:3** Bahaom nan footnote di Judg. 17:7 ta innilaom di ngadan ten unga.

7 At nakak dade han leman linala'i ta immuydah nan babluy ad Laish. Ya tinnigday
aat nan tatagun nunhituh di an mid al'alin didan umat hi nitaguan nan iSidon. Ya
malenggopda, at mi'id di ninomnomdah un way mangubat ay dida. Ya wah din amin di
mahapulda ti adadangyanda goh. Ya niyadagwiy babluydah nan tatagud Sidon, ya mi'id
goh di udumnan tataguh ni'ligwaanda.
8 Ya unat goh numbangngad daden lemad Zorah ya ad Eshtaol an babluyda ya
hinanhanan nan i'ibbadah un hay umatan nan lutan tinnigda. 9 Ya inaliday, "Hay aat
nan lutan tinnigmi ya maphod ti malumong! At punnaudon tu'un umuy gubaton nan
tataguh di ta hakupon tu'u nan lutada! 10 Ya awni ta umatam ayuh di at innilaonyuy aat
nan tatagun mi'id al'alin didan adida nomnomon hi un waday nappuhih ma'at ay dida. Ya
henen babluy ya damuna, ya ihnan amin di mahapul nan tatagu, ya henen luta ya da'yuy
pangidatan Apo Dios!"
11 At onom di gahut hi linala'in holag Dan an nalpud Zorah ya ad Eshtaol di nundadaan
an umuy mi'gubat. 12 Ya impadehdan nunti'id, ya *immapaldah* appit di alimuhan nan
algaw hi ad Kiriath Jearim hi ad Judah, at hiyaat unda nginadnan henen babluy hi
Mahaneh Dan.† 13 Ya nakakdan den immapalanda ta immuydah nan madinuntug ad
Ephraim, ya nun'awadah abung Micah.
14 Ya inalin daden leman linala'in din nahnag an nunhi'im hinan ni'yibbaday, "Nan
oha ay daten a'abung di nihinan nan ephod ya nan napa'tan an bulul an na'amyudan hi
silver, ya bulul an balitu', ya nan udum an bulul di abung. At hay nomnomonyu tuwalih
aton tu'u?" 15 At immuy daden lemah abung Micah an nihinan den ungan holag Levi, ya
ni'haphapitdan hiya ta innilaonday aatna. 16 Mu nan onom di gahut an linala'in tindalun
holag Dan an nidadaan an mi'gubat ya wah didan numpangata'dog hinan way pantaw di
allup. 17 Ya din leman nunhi'im ya nundapuhdan hinumgop hi abung Micah, ya innaldan
amin din abulubulul an nihinah di, ya din ephod. Ya wah di din ungan padin Micah an
ni'ta'ta'dog hinan onom di gahut an tindaluh nan way pantaw di allup den babluy.
18 Ya unat goh tinnig nan padin Micah an pun'alan daden leman linala'in amin din
abulubulul ya din ephod ya inalinan diday, "Anaad ta pun'alayu hana?"
19 Ya inalidan hiyay, "Dindinong'a, ya adi'a humaphapit! Un'aat umali ta mitnud'an
da'mi ta he"ay padimi, ya he"a goh di mangituduh atonmi! Hay pohdom—he"ay padih an
amin nan holag Dan, unu un nan pamilyan di ohay tagu?"
20 Ya ma"am'amlong heden padin Micah hinan dengngolnan inalida, at ay mangngalah
din ephod ya an amin din abulubulul, ya nitnud ay dida. 21 At nakakda an impan-
gun'unnada nan imbabaluyda, ya nan a'animalda, ya nan gina'uda ta unda mangun'unud.
22 Ya unat goh bimmataandah abung Micah ya inamung Micah nan heneggona, at
pindugda dida. 23 Ya numbugaw da Micah, at nunligguh nan holag Dan, ya alyonday,
"Goh ta umat ayuh na? Anaad ta nun'ayagam nan do'ol an tatagu ta pudugon da'mi?"
24 Ya tembal Micah, ya inalinan diday, "Oo ti nun'alayu din impiyamma' an bulul, ya
ta"on nan padi' ya initnudyu! Ya un udot mid ina'angangyuh bagi', ya alyonyu goh udot
di anaad ta umata' hitu?"
25 Ya inalin nan holag Dan ay hiyay, "Hay maphod ya duminong'a ti la'tot ya way
ipabungotmuh tun i'ibba', ya pinatoy da'a ya ta"on nan pamilyam!" 26 At nakak din
holag Dan, ya tinnig da Micah an do'olda ahan, at mi'id di ologdan mangubat ay dida,
at numbangngaddah a'abungda.
27 Ya inta'in nan holag Dan din innalda an bubulul Micah, ya initnudda din padina, ya
immuydad Laish an awadan nan tatagun malenggop an mi'id ita'otda. Ya ginubatda nan
tataguh di, ya inamindan numpatoy dida, ya nunggohobdan amin di abungda. 28 Ya mi'id
di namaliw ay dida ti adagwidad Sidon, ya mi'id goh di udum hi ligwadan neheggon ay
dida. Ya heden babluy ya wah nan nundotal an lutan neheggon ad Beth Rehob.
At impaphod nan holag Dan heden babluy ta hidiy nunhituwanda. 29 Ya nginadnandah
den babluy ta Dan an ngadan nan napu'agandan hi Dan an holag Jacob. Mu hay ngadan
nen babluy hidin hopapna ya Laish. 30 Ya impiyamman nan holag Dan di ihinan nan bulul
an dayawonda, at pento'dah Jonathan an hina' Gershom an ap'apun Moses hi padida.
Ya nan holag Jonathan ya nan a'apunay nanginaynayun an numpadih nan holag Dan ta
enggana eden nun'adpapandah niyayandah nan udum an babluy. 31 Ya innaynayun nan
holag Dan an nundayaw hinan bulul Micah hidin awawaddan nan Tuldan Abung Apo
Dios hi ad Shiloh.

19

Hay Aat nan Holag Levi ya nan Ibilangnah Ahawana

† **18:12** Hay pohdonan ibaga ya *apal Dan.*

1 Heden gutud di ami'id di alin nan holag Israel.

Ya wada han holag Levi an nunhituh nan niyadagwin madinuntug ad Ephraim. Ya
wada han ohay algaw ya inyanamutnay babain iBethlehem, ya inahawana an ta"on un
wada goh di ohan ahawana. 2 Mu heden babai ya mi'linala'i, at nakak an numbangngad
hi abung da amanad Bethlehem hi ad Judah.

Ya unat goh naluh di opat hi bulan hi nihinanah di 3 ya ninomnom den holag Levi an
unudon nan ahawana ta al'alu'ona ta mumbangngad ay hiya. At initnudnay ohah nan
baalna, ya inta'inday duwah dongki. Ya unat goh nidatongdah di ya initnud den babai
didah abung amana, ya heden nannigan amanan dida ya ma"am'amlong an nangapngan
dida. 4 Ya pinilit den aman han babai ta umiyandah di, at inabulut de han holag Levi, at
ni'hinan didah tuluy algaw, at hidiy ne"ananda, ya ni'yin'inumanda, ya nolo'anda. 5 Ya
heden miyapat hi algaw hinan pa'ahhelhelong ya bimmangonda, ya nundadaanda ta
makakda. Mu hi aman den babai ya inalinah nan holag Levi di, “Hay maphod ya mangan
ayuh mahhun ta way i'ilogyun umuy.”

6 At daden duwan linala'i ya inumbunda mah ta manganda ya imminumda. Ya unat
goh na'amtang ya inalin han aman den babaiy, “Maphod ni' un ayu goh umiyan hi ohay
mahdom ta mi'yam'amlong ayu!”

7 Mu ilulud den holag Levi an makak. Ya inal'alu' den aman han babai ta umiyan, at
immiyan mah goh hi ohay nahdom. 8 Ya heden miyaleman algaw hinan pa'ahhelhelong
ya bimmangonda goh ta ipadehdan makak, mu inalin goh den aman han babaiy, “Hay
maphod ni' ya mangan ayu ta awni ta munggawa ya un ayu umuy!” At ne"an mah goh
daden duwan linala'in dida.

9 Ya unat goh nundadaan han holag Levi, ya din ahawana, ya nan tagalana ta ipadehdan
makak ya inalin goh de han aman den babaiy, “Ten na'uy an ma'ahom, at umiyan ayud
ugwan an mahdom ta mi'yam'amlong ayu, ta hi ma'et ya un ayu mangag'agan bumangon,
ya impadehyun umanamut!”

10 Mu adina ahan pohdon an umiyan. At impadehnan nakak an initnudna din ahawana,
ya din tagalana, ya din duwan dongkin mangdon hinan kalgada, ya inipluydad Jebus (an
Jerusalem di ngadanad ugwan).

11 Ya unat goh wan nidatongdah nan neheggon ad Jebus ya na'uy an ma'unug nan algaw.
Ya inalin nan tagalah nan apunay, “Undan adi mabalin hi un tu'u umiyan eten babluy di
iJebus?”

12 Ya tembal han apunan inalinay, “Bo'on hituy umiyanan tu'u ti agguy tu'u inilah ten
babluy, ya mi'id di holag Israel hitu. At lauhan tu'u ta umuy tu'ud Gibeah 13 unu ad
Ramah ta malgom ay danen babluy di umiyanan tu'u.” 14 At iniwangandad Jebus ta
innanayundan gun nundallanan, ya na'uy an homelong hidin dimmatngandad Gibeah
an hinakup di holag Benjamin. 15 Ya hidiy nangita'dogandah umiyananda, ya immuydah
nan gun a'am'amungan di tataguh nan babluy. Mu mi'id ah mangayag hi mangipa'iyan
ay dida.

16 Ya heden awadandah di ya wada han nala'ay an nalpuh payawna an hay babluy nen
nala'ay hidin hopapna ya nan madinuntug ad Ephraim, mu un immuy ni'hitud Gibeah.
(Mu nan udumnan tatagun wah di ya diday holag Benjamin.) 17 Ya inimmatunanan
mangili daden inu'umbun hinan plasa, at binagana didan inalinay, “Hay nalpuwanyu?
Ya hay ayanyu?”

18 Ya tembaldan inaliday, “Nalpu amid Bethlehem hidid Judah, ya ten un ami umanamut
hinan babluymih nan madinuntug ad Ephraim. Mu mi'id ah umayag hi mangipa'iyan ay
da'mid ugwan an nahdom 19 an ta"on un wah tuy tinapay ya bayah hi balunmi, ya wah
tuy dagamih onon nan dongkimi. At wah tun amin di mahapulmi.”

20 Ya inalin den nala'ay di, “Umali ayun umiyan hi abung'u, at idat'uy malgom hi
mahapulyu, ya ta bo'on tun plasa di umiyananyu.” 21 At initnudna dida ta immuydah
abungna, ya hinalimunana din dongkidan pinangan. Ya unat goh inihuanday hu'ida ya
nanganda.

22 Ya heden umanul'ulgudanda ya immuyda din adi mangngol an linala'in nalpuh nan
babluy ta lini'ubdah den abung, ya numpatuwanda nan pantaw. Ya inalidah nan nala'ay
di, “Ipalahunmu din lala'in initnudmu ti penhodmin elo' hiya!”

23 Mu heden nala'ay ya limmahun, ya inalinan diday, “Adi ahan mabalin, i'ibba! Adiyu
ni' aton di nappuhin dida ti mangili', at ababain hi un way ma'at! 24 At heten ibilangnah
ahawana ya heten balahang an imbaluy'un mid nangelo' di idat'u. At ten ipalahun'u dida
ta diday elo'yuh pangatanyuh nan pohdonyu.”

25 Mu daden linala'i ya unda hin'ing'ingaon di alyon din nala'ay. At din holag Levi ya
impalahuna din ibilangnah ahawana ta indatnan dida. Ya dempapda, ya nahinhinukat-
dan nangelo' ta nangamung un mun'awawa'ah ya unda idinong, ya hennagda ta makak
din babai.
26 Ya heden mun'awawa'ah ya numbangngad heden babaih abung din nala'ay an
immiyanan nan ahawana, ya natu"in hidin way pantaw, ya nihinah di ta nangamung
nawa'ah. 27 Ya unat goh imbughul ahawana nan pantaw ya tinnigna din babain wah din
nanattoy hinan way pantaw an nidadawdaw di ngamaynah nan tangob. 28 Ya inalinay,
“Bumangon'a ta ipadeh tu'u!” Mu mi'id di tumbal ti natoy. At la"uyona mah heden odol
den babai, at intakaynah din dongkina, ya impadehdan umanamut hi abungda.
29 Ya unat goh nidatong hi abungna ya innalnay uwah, ya nunggogodna nan odol
den babain nunhimpuluona ta han duway nagogod, ya impiyuynan impiyapong hinan
himpulu ta duwan pampun an holag Israel. 30 Ya an amindan nannig ya alyonday,
“Mi'id ahan ah na'na'at hi umat hitun mete"ah din nakakan din holag Israel ad Egypt ta
nangamung ad ugwan! At hay maphod mah nin hi aton tu'u?”

20

Hay Nundadaanan nan Holag Israel an Mi'gubat

1 Ya an amin nan holag Israel ya na'amungdan nete"ad Dan an wah appit hi iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw ta nangamung ad Beersheba hinan wah appit hi agwan
hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan wad Gilead hi appit di buhu'an di algaw.
Ya na'ohhadan na'amung hinan hinagang Apo Dios hidid Mizpah. 2 Ya ni'yamungda nan
mangipangpanguluh nan ahimpahimpangapun holag Israel, ya ta"on nan opat di gahut di
libun tindalun numpundadaan an mi'gubat. 3 (Ya la'tot ya dengngol nan i'ibbadan holag
Benjamin an na'amung an amin nan holag Israel ad Mizpah.) Ya hinanhanan nan holag
Israel hinan holag Levi an inaliday, “Anaad ta na'at di umat hinah nappuhi?”
4 Ya tembal din holag Levi an ahawan din natoy an babai, ya inalinay, “Da'min den
ahawa' ya immuy amid Gibeah hinan hakup di holag Benjamin ta immiyan ami. 5 Mu
heden nahdom ya immalida din adi mangngol an linala'in iGibeah, ya lini'ubda nan
abung an immiyananmin den nahdom ti penhoddah unna' patayon. Ya nahinhinukatdan
nangelo'elo' ay ahawa' ta engganah un natoy. 6 Ya inyanamut'uy odolna, ya nunggogod'u
ta nunhimpuluo' ta han duwa, ya ten impiyapong'uh nan holag Israel an dumalat nan
na"appuhin umipabain an inatdan ditu'u. 7 At ad ugwan ya punhahappitanan tu'un amin
an holag Israel di aton tu'u.”
8 Ya timma'dogdan amin nan tatagu, ya inaliday, “Ditu'un amin ya mahapul an mi'id ah
umanamut! 9 Ta hay ma'at ya un tu'u iyu'nuh ta ma'innilay linala'in umuy mangubat ad
Gibeah. 10 Nan mun'iyapulun linala'ih nan hinohhan himpangapun holag Israel di okod
an mangidat hi onon nan umuy mi'gubat, ya nan udumnan ditu'uy umuy mangiballoh
hinan inat di iGibeah.” 11 At an amin nan linala'in holag Israel ya na'amungda ta
nalammungdan na'ohhada ta umuyda gubaton nan babluy.
12 Ya nunhonag nan holag Israel ta impiyuyday hapitdah nan holag Benjamin an
inaliday, “Anaad ta umat hinay inatyun nidugah an nappuhin umipabain? 13 At ad ugwan
ya idatyun da'mi hanan linala'in mangamangat hi nappuhin iGibeah ta patayonmi ta
mapogpog nan nappuhin ma'at hitud Israel!”
Mu nan holag Benjamin ya adida dongdonglon di alyon daden tutulangdan nahnag.
14 Ya undaat goh na'amung an amin nan holag Benjamin ad Gibeah an nalpudah
nan numbino'ob'on an babluy ta gubatonda nan udumnan tutulangdan holag Israel.
15 Ya na'udmanda goh hi duwampulu ta onom di libun tindalun numpunhanggap ta
middumdah nan pituy gahut an tindalud Gibeah. 16 Nun'a'iggid nan pituy gahut hinan
tindalun holag Benjamin, ya nala'engda ahan an pumaldi'it an ta"on un nan buu' ya
mepto' an adi mihalla.
17 Nan holag Israel ya waday opat di gahut di libun nun'ala'eng an tindaluda, mu
agguyda ni'yuyap nan tindalun holag Benjamin.

Hay Nangubatandah nan Holag Benjamin

18 Nan holag Israel ya immuydah nan pundayawan ay Apo Dios ad Bethel ta ni'hapitdan
Hiyan inaliday, “Hay ngadan di himpangapun da'mih umuy mangubat hinan holag
Benjamin?”
Ya inalin Apo Dios di, “Nan holag Judah di mahhun.”
19 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya bimmangon nan holag Israel, ya immuyda
immapal hinan neheggon ad Gibeah. 20 Ya unat goh wan dimmatongdad Gibeah ta
umuyda gubaton nan holag Benjamin 21 ya bimmuhu' din holag Benjamin eden babluy ta

nunggugubatda, ya pinatoyday duwampulu ta duway libuh nan holag Israel eden algaw.
22 Mu nan holag Israel ya himpapadenoldan hinohha, at na'amungdah din nihinandah din
hopap di algaw an ni'gubatanda. 23 Ya nunti'idda ta immuydad Bethel, ya iyal'algawdan
limmugwalugwah nan hinagang Apo Dios ta engganay nahdom. Ya imbagadan Apo Dios
di, “Mabalin mah an umuymi goh gubaton nan holag Benjamin an tutulangmi?”

Ya tembal Apo Dios an inalinay, “Mabalin an umuyyu gubaton dida.”

24 At ipidwan nan holag Israel an umuy mangubat hinan tindalun nan holag Benjamin,
25 ya bimmuhu'da goh nan holag Benjamin an nalpud Gibeah, ya ginubatda dida, ya
pinatoyda goh di himpulu ta waluy libuh nan tindalun di holag Israel, ya an aminda hanan
nun'atoy ya diday nange'dam an mangusal hi hanggap.

26 Ya numbangngadda goh an amin nan holag Israel hidid Bethel, ya inumbundan
ahilulugwah nan wadan di hinagang Apo Dios. Ya inlangduanda ta agguyda nan-
gan ta nangamung nahdom, ya ene'nongda nan Onong an Moghob ya nan Onong di
Pi'lenggopan. 27 Ya immuyda goh numpahpahmo' ay Apo Dios. (Ma'innila an henen
algaw an na'atana ya wah di din Kahon an Nittuwan din Uldin Apo Dios ad Bethel,
28 ya hi Phinehas an hina' Eleazar an ap'apun Aaron di mumpapto' enen timpu.) Ya nan
holag Israel ya imbagadan Apo Dios an alyonday, “Mabalin an umuymi goh gubaton nan
tutulangmin holag Benjamin, unu idinongmi?”

Ya tembal Apo Dios an inalinay, “Umuyyu gubaton hi ma'et, at pangabako' da'yu.”

29 At nan holag Israel ya minandalda nan tindalu ta umuyda bota'on nan nunlene'woh
ad Gibeah. 30 At heden miyatlun algaw ya immuyda goh nan holag Israel an mangubat
hinan holag Benjamin, ya nun'idadaanday ihinan nan tindaludah nan nihagang ad
Gibeah an umat hinan inatdah din hopapna. 31 Ya bimmuhu'da goh din holag Benjamin an
niyadagwidan nibataan hinan babluy an hiyah ne goh din inatdah hopapna, ya ente"adan
nunggugubat. Ya numpatoyda nan udumnan holag Israel hinan dalan an miyuy ad Bethel
ya nan dalan an miyuy ad Gibeah. Ya hay pinatoydah nan holag Israel ya hi'itangan
tulumpulu. 32 Ya muntu'u' nan holag Benjamin an alyonday, “Abakon tu'u goh didan umat
hidin hopapna!”

Mu hay ninomnom nan holag Israel hi atondah mahhun ya hinlaylayawonda ta way
aton nan holag Benjamin an mamdug ay dida ta ibataanda didah nan babluyda.

33 Ya unat goh nidatong daden himpampun an tindalun nan holag Israel ya nunhag-
gungda ta hanggaonda dida. Ya bimmuhu'da goh din tindalun nan holag Israel an din
immuy nipo"oy an numbota' hi appit hi buhu'an di algaw ad Gibeah ta gubatonda nan
holag Benjamin hi appit hi bonogdad Ba'al Tamar. 34 Ya himpuluy libuh nan ma"ap'aphod
an tindalun di holag Israel di nangubat hinan holag Benjamin an hinanggada, ya henen
gubat ya na'alligat. Ya nan holag Benjamin ya agguyda ininnilan magadyuhdan ma'abak.
35 At binadangan Apo Dios nan holag Israel ta inabakda nan holag Benjamin. Ya hay
pinatoy nan holag Israel enen algaw an nunggugubatanda ya duwampulu ta lemay libu ta
han hinggahut hinan holag Benjamin. 36 At nan holag Benjamin ya ininniladan na'abakda.

Hay Nangabakan nan Holag Israel

At nan ohan himpampun an tindalun nan holag Israel ya indinongdan mi'gubat ti
enehdoldah din i'ibbadan hennagdan immuy numbota' hinan nunlene'woh ad Gibeah ta
way atondan manggop. 37 At bimmuhu' daden tindalun nan holag Israel an din numbota',
at hogponda, ya niwa'atda, ya numpatoydan amin nan tatagun wah dih nan babluy.
38 Ya waday pangimmatunan hi nuntutulagan nan tindalun numbota' hinan i'ibbadan
tindalun holag Israel an gohbonda nan babluy ta tumulu nan nidugah an ahu' an malpuh
nan babluy 39 ta hiyay pangimmatunan nan udum an ibbada ta mumbangngadda ta
gubatonda nan tindalun holag Benjamin. Mu hi'itangan tulumpuluy pinatoy nan holag
Benjamin hinan tindalun holag Israel, ya muntu'u' nan holag Benjamin an alyonday,
“Abakon tu'u goh didan umat hidin hopapna!”

40 Mu unat goh tinnig nan holag Benjamin an ahi'a'ahu' an amin nan babluy ya
manoh'adan nannig an den ma'amin an moghob nan babluyda. 41 At nunhaggung
nan holag Israel ta gubatonda dida, ya timma'otda nan holag Benjamin ti ininniladan
na'abakda. 42 At limmayawda ta inipluydah nan mapulun, mu numpudug nan tindalun
nan holag Israel, ya numpatoyda dida. 43 Ya nan holag Israel ya inalighuda nan holag
Benjamin, ya agguyda indinong an namdug ay dida ta nangamung unda inataman didah
dih appit di buhu'an di algaw ad Gibeah. 44 Ya himpulu ta waluy libuh pinatoydah nan
nun'ala'eng an tindalun nan holag Benjamin eden algaw an nunggugubatanda. 45 Ya nan
udumnan limmayaw ya inipluydah nan mapulun ta immuydah nan Batun Rimmon, mu
lemay libuy pinatoydan didah nan dalan. Ya intuluydan namdug hinan agguy napatoy ta

nangamung ad Gidom, ya pinatoyday duway libu. 46 At hay lammung di holag Benjamin
hi nun'atoy enen algaw ya duwampulu ta lemay libuh nun'atulid an tindalu.
47 Mu limmayawday onom di gahut ta immuydah nan mapulun hinan Batun Rimmon,
ya hidiy nihinandah opat di bulan. 48 Ya numbangngad nan holag Israel hinan babluy
di holag Benjamin ta numpatoydan amin nan tataguh di ya ta"on nan a'animalda. Ya
pinuulandan amin nan abung enen babluy.

21

Nan Binabain Mipiyahawah nan Holag Benjamin

1 Inhapatan nan linala'in holag Israel hidid Mizpah an mi'id ah ohan didah mangipalhin
hinan babain imbaluydah nan holag Benjamin.
2 At immuy nan holag Israel ad Bethel, ya inu'umbundah nan way hinagang Apo Dios
an kumilakila ta nangamung nahdom. 3 Ya inalidan Apo Dios an dayawonday, “Anaad
ta na'at di umat hitud Israel? An ten na'ubahda nan holag Benjamin an ibbamin holag
Israel!”
4 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya bimmangon nan tatagu, ya inyammaday
pun'onngan ay Apo Dios, ya ene'nongday Onong an Moghob ya Onong di Pi'lenggopan.
5 Ya numbabaggaandan alyonday, “Wada nin di himpangapun holag Israel hi agguy
immalin ni'yamung hitud Mizpah an awadan Apo Dios?” Ya manu ay ya un waday
inhapatadan inaliday, “Un adya way adi mi'yamung ad Mizpah ya mahapul an mapatoy!”
6 Ya nidugah di numanomnoman nan holag Israel hinan na'at hinan tutulangdan holag
Benjamin, at inaliday, “Ad ugwan ya nami'id di ohan himpangapun ditu'un holag Israel!
7 At hay ipiyahawa tu'u mah ay daten tuttulun na'angang ti waday inhapata tu'un Apo Dios
an adi tu'u ipalhin ay dida nan imbabaluy tu'un binabai?” 8 Ya hinanhanandah un way
himpangapun holag Israel hi agguy ni'yamung ay didah did Mizpah, ya na'innilaandan
mi'id di iJabesh Gilead an ni'yamung. 9 Ya unat goh inuhi'uhigda nan na'amung an tatagu
ya immannung an mi'id di iJabesh Gilead.
10 At hennagday himpulu ta duway libuh nan tindalu, ya immandaldan dida ta
umuydad Jabesh Gilead ta pumpatoyda nan numpunhituh di an ta"on nan binabai ya
nan ung'ungungnga. 11 Ya inalidan diday, “Umat hituy atonyu: Mahapul an patayonyun
amin nan linala'i ya nan binabai, mu adiyu nan babalahang an mid nangelo' hi lala'i.”
12 Ya unat goh immuydad Jabesh Gilead ya waday inah'upandah opat di gahut an
babalahang an mi'id ah nangelo' hi linala'i, ya initnudda ta inyuyda didah nan apal ad
Shiloh hidid Canaan.
13 Ya nunhonag din na'amung hi umuy hinan holag Benjamin an nun'ipo"oy hidih
nan Batun Rimmon ta alyondan diday, “Ipogpog tu'u mahkay an mumbobohhol.” 14 At
numpanga'anamutda nan holag Benjamin hinan numpunhituwanda, ya impa'ahawan
nan holag Israel ay dida nan binabain iJabesh Gilead an din agguy napatoy. Mu agguy
inumda din binabaih inyapong nan linala'i.
15 Ya nidugah hi punlungdayaan nan tatagun holag Benjamin ti inyabulut Apo Dios an
mapa"i nan pun'u'unnudandah nan holag Israel. 16 Ya inalin nan mangipangpanguluh
nan holag Israel di, “Nun'atoydan amin nan binabain holag Benjamin, at hay pannigan
tu'u mah hi ipa'ahawa tu'uh nan linala'in mi'id ahawada? 17 Mahapul ahan an mahlag
danen holag Benjamin an linala'i ta adi ma'ubah di ohah nan himpulu ta duwan
himpangapun holag Israel! 18 Mu adi mabalin unda ahawaon nan binabain imbabaluy
tu'u ti inhapata tu'un idutan Apo Dios nan tagun mangipiyahawah imbaluynah nan holag
Benjamin!”
19 Ya nanginomnomandan magadyuh din tinawon an behtan Apo Dios hidid Shiloh.
(Nan babluy ad Shiloh ya wah nan numbattanan ad Lebonah ya ad Bethel an niyappit
hi buhu'an di algaw hinan kalatan mipalpud Bethel an miyuy ad Shechem.) 20 At
tinugunda nan holag Benjamin an agguy nun'alhin an alyonday, “Umuy ayu mipo"oy
hinan nitamman di greyp. 21 Ya wa ay ta bumuhu'da ay nan babbalahang an iShiloh
an mi'tayaw ya nunnaudonyun bumuhu', ya way ohan da'yuan dinumpap hi hinohha,
ya nun'iyanamutyuh abungyu ta way ahawaonyu. 22 Ya gulat ta waday umalih nan
o'ommodda ya a'agidan linala'in munlilin da'mi ya alyonmin diday, Iyabulutyu ni' nan
imbabaluyyu ta ahawaonda ti nakudang din innalmin binabaih din nangubatanmih nan
babluy ad Jabesh Gilead! At adi ayu mabaholan ay Apo Dios hinan inhapatayu ti bo'on
da'yuy nanimung an nangidat hinan imbabaluyyu ta iyahawan nan holag Benjamin!”
23 At hiyah ne inat nan linala'in holag Benjamin ti way ohan didaan pento'nay
ahawaonah din binabain nanayaw ad Shiloh ya nun'ilayawdan inyanamut hinan babluy-
dan banohda. Ya nun'ipaphodda din nun'apa"ih nan babluyda, ya nunhitudah di.

24 Ya nun'akakda din holag Israel eden na'amungandan lugal, ya wadiyonon immana-
mutdah nan wadan di a'abungdan himpangapuh nan lutan banohda.
25 Ya henen gutudna ya mi'id di alin nan holag Israel, at an amin nan hinohha ya atonda
nan pohpohdondan aton.*

* **21:25** Heten verse ya teman ten Liblu an Judges (nitudo' goh hi Judg. 17:6).

Ruth

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid mapto' ya hi Samuel.

Hay Nangitud'an Samuel eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan niyibbaan.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1075 B.C. hi engganah din 1035 B.C. Hiyah ne gutud di huhuwis an numpapto' ad Israel, ya mid pay di a'alidan mumpumpapto'.

Hay Teman ten Liblu: hay na'at hinan ohan babain iMoab an hi Ruth an niddum hinan patad Jesu Kristu.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat di GUTUD Ruth (1:1)
Hay aat di NANGAHAWAAN Ruth (1:2-4) — ni'yahawa ay Mahlon
Hay aat di A'UMU'UTUN Ruth (1:5)
Hay aat di ABUNAG Ruth (1:6-22)
Hay aat di TAMUN Ruth (2:1-23)
Hay aat di NI'YENGHAAN Ruth (3:1-18) — ay Boaz
Hay aat di NUMBENTANAN Ruth (4:1-13)
Hay aat di HOLAG Ruth (4:14-21) — hi Obed
Hay aat di PATAD Ruth (4:18-21) — hi Perez hi engganan David.

Hay Ni'hituwan da Elimelek an Hina"amad Moab

1 Hidin hopapnah numpapto'an di huhuwis ya wada han batel eden babluy ad Judah. Ya wada han lala'in iBethlehem,* ya nan ahawana, ya nan duwan linala'in imbabaluyda
ya nakakda ta immuyda ni'hitud Moab. 2 Ya hay ngadan nan lala'i ya hi Elimelek,† ya
hi ahawana ya hi Naomi,‡ ya nan duwan imbabaluyna ya da Mahlon§ ay Kilion.* Ya
nalpudah nan holag Ephrath an iBethlehem hidid Judah, ya ni'hitudad Moab hi enggana.
3 Ya hidin awadandad Moab ya natoy hi Elimelek an ahawan Naomi ta na'angang da
Naomi ya nan duwan linala'in imbabaluyda. 4 Ya ni'yahawa nan imbabaluynah nan
iMoab an hay ngadanda ya da Orpah† ay Ruth.‡§* At nunhitudah dih himpuluh tawon.
5 Ya awni ya natoy da Mahlon ay Kilion, at un anggay hi Naomi hi na'angang.

Hay Numbangngadan Naomi ay Ruth ad Bethlehem

6 Ya ninomnom Naomi an mumbangngad ad Judah, ya nitnud nan duwan binabain
inapunah nan babluy ad Moab ti dengngolnan winagahan Apo Dios nan tataguna an
wada mahkay di ma'an hidi. 7 At nakakdah nan babluy ta inipluydad Judah, mu hidin
awadandah nan dalan 8 ya inalin Naomi hinan duwan binabain inapunay, "Onaynah un
ayu mumbangngad hinan o'ommodyun binabai! At hi Apo Dios di okod an manalimun
ya bumadang ay da'yun umat hinan ma"aphod an inatyuh nan a'ahawayu ya ha"in! 9 Ya
hi Apo Dios di okod ay da'yu ta mi'yahawa ayu ta way pamilyayu!" Ya inungnguna dida.

Ya nunnaud an ma'akkilada, 10 ya alyondan hiyay, "Adi da'mi pumbangngadon ta mi'yali
amin he"ah nan umayam hinan awadan nan i'ibbam!"

11 Mu tembal Naomi an inalinay, "Mumbangngad ayun imbabaluy'u ti anaad ta
pohdonyun mi'yali? Ti undan mabalin ta munhabia' goh ta umimbaluya' ta way
ahawaonyu? 12 Mumbangngad ayun imbabaluy'u ti na'in'innaa' hi un alyon unna' goh
mangahawa! Ya ta"on unna' damdama mangahawad ugwan ta wada ay di imbabaluy'uh
linala'i 13 ya undan mabalin damdama ta hohoddonyu ta engganay unda umilog? Ya
undan ammuna ya pimmawah pangahawaanyu? Inilayun naligat di umat hina, at un
ayuat ni' mumbangngad hinan babluyyu ti impaligligata' ay Apo Dios! At adi ayu mitnud
ti na'alligat di nitagua' ya un nan nitaguanyu!"

14 Ya ma'akkilada goh. Mu hi Orpah ya inungngunah Naomi, ya immanamut. Mu hi
Ruth ya adi ahan mihapitan.

Hay Adi Pamhodan Ruth an Makak ay Naomi

---

* **1:1** Hay pohdon ten babluy an ibaga ya *nan babluy hi awadan nan tinapay*. Mu mattig an waday batel hidid Bethlehem, at mid di tinapayda! † **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya ali'*. ‡ **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *pohod*. § **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *nakapuy*. * **1:2** Mid nanginnilah pohdonan ibaga. † **1:4** Hay pohdonan ibaga ya *bagang*. ‡ **1:4** Hay pohdonan ibaga ya *pi'ligwaan*. § **1:4** Bahaom nan Deut. 23:3 ta innilaom hi un mabalin an ahawaon nan Hudyu nan iMoab. * **1:4** Hay amataguna ya hidin 1200-1150 B.C.

15 Ya inalin Naomi ay hiyay, “Tigom han agim an numbangngad hinan awadan di
i'ibbana ya nan Diosna, at hiyanan unudom nan agim!”
16 Mu tembal Ruth an inalinay, “Adia' ni' pumbangngadon ay he"a ta nan umayam ya
hiya goh aya', ta nan punhituwam ya hiya goh pi'hituwa', ya nan tatagun i'ibbam ya dida
goh i'ibba', ya nan Dios an dayawom ya Hiya goh dayawo'. 17 Ya nan babluy an atayam ya
hiya goh ataya' ya ilubu'a'. Ya undan adi nunheglay pummoltan Apo Dios ay ha"in hi un
namag ya tinaynan da'a ti awni ta hay atayantay punhiyananta!” 18 Ya unat goh ininnilan
Naomi an adi mihapitan hi Ruth at nonong ya dimminong.
19 At didan duwa ya intuluydan immuy ta engganay dinatngandad Bethlehem. Ya unat
goh dimmatongda ya manoh'a nan tatagun dida, ya inalin din binabaiy, “Undan hiyah teh
Naomi?”
20 Ya inalinan diday, “Adia' ngadnan hi Naomi ta ngadnana' hi Mara† ti nan nidugah
di abalinanan Dios‡ ya nunnaud di nangipalungdayaanan ha"in! 21 Ti din nakaka' eten
babluy ya ma"aphod di nitagua', ya ten hay pumbangngada' ya na"appuhi ahan! At undan
ngadnana' hi Naomi? An ten hi Apo Dios ya din'uga', at nunheglay nunlungdayaa'!”
22 At heden numbangngadan da Naomi ya nan inapuna an hi Ruth an iMoab hi
nalpuwandah nan babluy ad Moab ta immatamdad Bethlehem ya hiyay nete"aan di boto'
hi barle an umat hi paguy.

2

Hay Nangamungan Ruth hinan Na'iwangan an Paguy hi Payaw Boaz

1 Hi Naomi ya wada han lala'in tulang din ahawanan hi Elimelek an adangyan an hay
ngadana ya hi Boaz.* 2 Ya hi Ruth an iMoab ya inalinan Naomi di, “Abulutom ni' an umuya'
hi payaw an mangalah nan nalugoy an nagah an iniwangan nan mumboto' ta un'unudo'
nan mangiyabulut hinan pangngala' hinan iniwangana.”†
Ya tembalna an inalinay, “Ta"on ya immuy'an imbaluy'u.” 3 At immuy hi Ruth hinan
payaw an mangalah nan nagah an iniwangan din numboto'. Ya nihippul an hiyah de
payaw Boaz an tulang Elimelek.
4 Ya unat goh palpaliwan ya naluh di algaw ya wadah Boaz an nalpud Bethlehem. Ya
inalinah nan immuy numpumboto' di, “Hi Apo Dios ni' di munwagah ay da'yu!”
Ya tembaldan inaliday, “Umat ni' goh an hi Apo Dios di munwagah ay he"a!”
5 Ya inalin Boaz hinan nangipapto' hinan numpumboto' di, “Ngadan ne han babai?”
6 Ya tembal nan nangipapto' hinan numpumboto' an inalinay, “Hiya ya iMoab an nitnud
ay Naomi hidin numbangngadanah tuh nalpuwanad Moab. 7 Ya immalin nangibagah un
mabalin an alana nan iniwangan nan numpumboto', at inyabulut'u. Ya ente"anah din
helhelong an nantonantong hinan barle an agguy nun'eb'eblay ta engganad ugwan ya un
mun'eblay hi na'amtang.”

Hay Nangigohgohan Boaz ay Ruth

8 At immuy hi Boaz ay Ruth, ya inalinan hiyay, “Imbaluy'u, donglom tun ibaga'.
Onaynah unmu inaynayun an miyun'unud hitun binabain mumboto' ta adim nomnomon
an umuy hinan payaw nan udumnan tatagu. 9 At tigom nan umayanda, ya nitnud'an dida,
at pinadana' nan mangipapto' hinan linala'i ta mi'id atondan he"ah nappuhi. Ya gulat ta
ma'uwaw'a ya immuy'a uminum hinan pannuman an hinagubda.”
10 Ya nunluung hi Ruth hinan luta, ya inalinan Boaz di, “Munyamana' ay he"a ti ta"on
unna' bunag mu impattigmuy ama'ma'ullaymu!”
11 Ya tembal Boaz an inalinay, “Oo, ti dengngol'u nan maphod an ina'inatmun inam an hi
Naomi an nete"ah natayan din ahawam, ya impa'innilada goh an tinaynam da amam ay
inam ya nan ni'babluyam ta ni'yali'ah tun ta"on hi agguymu in'innila nan aat di tataguh
tu. 12 Ya hi Apo Dios an dayawon di holag Israel ni' di okod an mangidat hi lagbum an
dumalat nan inatmun mange'gon hinan odolmun Hiya.”
13 Ya inalin Ruth di, “Nidugah ahan di homo'mun ha"in, Apu, ti gunna' al'alu'on, ya
mun'am'amlonga' hinan maphod an hinapitmu an ta"on unna' ahan na'ampa ya un nan
tagalam!”
14 Ya hidin nangananda ya inalin Boaz ay Ruth di, “Umali'a ta me"an'ah tinapay ta
pi'hiwhiwmuh nan bayah.”
At immuy an ne"an hinan mumboto', ya indat Boaz di onona ta engganay nabhug, ya
waday inangangnah nan nidat. 15 At unat goh nalpah an nanganda ya immuy goh an

† **1:20** Hay pohdonan ibaga ya *pait*. (Bahaom nan footnote di Ruth 1:2 ta innilaom di pohdon nan ngadan Naomi an ibaga.) ‡ **1:20** Unu hi El-Shaddai. * **2:1** Hay pohdonan ibaga ya *nidugah di abalinan Apo Dios*. † **2:2** Inyuldin Apo Dios ta iwangan nan mumboto' nan udumnan nalagu ta alan nan nun'awotwot (Lev. 19:9-10; 23:22; Deut. 24:19-22).

nangalah nan na'iwangan, ya pinadanan goh Boaz din mumboto' an inalinay, “Ta"on un
ummal hinan nagah hinan way nipatangan di bento'yu ya adiyu ipawa. 16 Ya immu'nuh
ayuh nan nabto', ya nun'ipatangyu an paddungnay unyu inaliwan ta pi'yalana. Ya adiyu
ihingal hiya.”

Hay Na'innilaan di Nitulangandan Boaz

17 At hi Ruth ya inyal'algawnan nangun'unud an nangalah nan na'iwangan ta engganah
un nahdom. Ya unat goh enelekna din inamungnan barle ya nahuluk hi himpulu ta duway
halub hi ado'olna. 18 At innalnay enelekna, ya immanamut, ya tinnig Naomi an hi inana
nan do'ol an inamungna. Ya inukatna goh din inangangnan ma'an, ya indatnan Naomi.
19 Ya inalin Naomi di, “Hay immuymu nuntamuan ad ugwan an algaw, ya hay ad payaw?
Hi Apo Dios di munwagah enen tagun nammo' ay he"a!”

At imbagan Ruth di ad payaw hi nangamunganah nan barle, ya inalinay, “Hay ngadan
han tagun ad payaw hi immuy'u nangngalan ya hi Boaz.”

20 Ya inalin Naomi hinan inapunay, “Hi Apo Dios di munwagah enen lala'i ti agguyna
indinong an gun mangipattig hi ama'ahhimo'nah nan tatagun matagu unu nan natoy!”
Ya intuluy Naomi an himmapit an inalinay, “Henen tagu ya neheggon di nitulangan tu'u,
at hiyay ohah nan mibilang hi mangipapto'‡ ay ditu'u.”

21 Ya tembal Ruth an inalinay, “Hay ma"aphod goh hi imbagana ya inalinay, Inaynayun-
mun mangngal hinan na'iwangan an miyun'unud'a ta engganay un malpah di boto"u.”

22 Ya tembal Naomi an inalinay, “Maphod hi un'a mi'yuy hinan binabain mumboto' ti
ini ya umuy'ah nan nob'on an payaw ya way aton nan linala'in he"ah nappuhi!”

23 At inaynayun mah Ruth an mangun'unud hinan binabain pumbot'on Boaz ta
engganah un nalpah di boto' di barle ya nan wheat. At ninaynayun di niddumanan inan
ahawana.

3

Hay Nangiplanuan Naomi ta Malhin hi Ruth

1 Wa han ohan algaw ya inalin Naomi ay Ruth di, “Ipadah'un mannig hi ahawaom ta
waday punhituwam, ya waday mangipapto' ay he"a. 2 Manomnommuh Boaz an tulang
tu'un immuymu ni'bo'laan hi nangun'unudam hinan binabain bimmo'la? At donglom tun
ibaga' ti ad ugwan an mahdom ya umuy hi Boaz an mumpa'elek hinan barle. 3 At hay atom
ya umuy'a mun'amoh, ya inamyudam di odolmuh nan lanan maphod di hunghungna,
ya nan ma"ap'aphod an lubung di ilubungmu ya un'a umuy hinan way pun'elekana. Mu
adi'a mipatpattig ay Boaz ta awni ta malpah an mangan. 4 Ya hi'imom di ayna olo'an ta wa
adya ta nimogmog di ello'na ya inul'ullaymun lu'yahan di hu'ina, ya nolo"a.* At ibaagnay
atom.”

5 Ya tembal Ruth an inalinay, “Ato' an amin di hinapitmu.”

Hay Immayan Ruth an Nannig ay Boaz

6 Ya immuy hi Ruth hinan pun'elekan Boaz, at inatna din inalin Naomi ay hiya. 7 Ya unat
nalpah an nangan hi Boaz ya maphod di punle'nana, at immuy nolo' hinan wadan di barle
an enelekna. Ya unat goh wan nimogmog di ello'na ya inul'ullay Ruth an neheggon, ya
linu'yahanay hu'ina, ya ne'yelo'. 8 Ya hidin limmabi ya numpeggeng hi Boaz, ya manoh'a
ti tinnignan waday babain nolo' hinan way hu'ina!

9 Ya inalin Boaz ay hiyay, “Hay ngadanmu?”

Ya tembalnan inalinay, “Ha"in hi Ruth an tagalam. He"a ya neheggon di nitulangam ay
da'mi, at okod'an mumpapto'† ay ha"in ta mihukat'ah din amunaom an din inahawa'.”

---

‡ **2:20** Unu bumaliw ti hiyay bumaliw hinan probleman di ohan tulangna. Heten tagu ya opat di tamuna: (1) Ta elo'na ta ahawan di aginan lala'in natoy hi un mid di holagda ya ta nan holagda ya mibilang hinan holag aginan natoy (Deut. 25:5-10), ya (2) ta mumbayad hinan lutan inla'un nan nawotwot an tulangna ta olom ya mipabangngad ay hiyan nawotwot (Lev. 25:25-28), ya (3) ta mumbayad hinan luma'uh nan ohan tulangna ta adina ituluy di ahimbutna (Lev. 25:47-49), ya (4) ta dapopon ya patayon nan tagun pimmatoy hinan ohan tulangna (Num. 35:19-21). * **3:4** Hay kulugon nan do'do'ol an kimmulug ya mid ah implanun Naomi ta agay'ayan Ruth hi Boaz ta olom ya molo'da ti hay planuna ya anggay ya ta waday timpun Ruth an mangibagan Boaz hi un mabalin an ahawaona hiya ti hiyah ne tamun nan neheggon di nitulangana. Ya manu ay kulugondah ne ti adida ahan abuluton an nan ma"aphod an balahang an hi Ruth ya abulutonay lumihog. Mu kulugon nan udum an gapu ta ugalin nan udumnan putan umuy hinan pun'elekan hi mahdom (ti hiyah ne awadan nan linala'in mun'adug hinan enelekda) at inyunnud Naomi nan nappuhin ugalida ta olom ya agay'ayan Ruth hi Boaz, ta olom ya ahawaona hiya. Ya makulug nin nan netob ti ta"on un makulug an ma"aphod an balahang hi Ruth mu itang di inilanah aat nan Uldin Apo Dios, at agguyna inila nin an mapaniaw hi un way ag'agan molo'. Ya ta"on un hi Naomi ya inilana ahan di aat ten Uldin mu tagwan an agguy nahamad di punnomnomana. † **3:9** Unu bumaliw.

10 Ya tembal Boaz an inalinay, “Hi Apo Dios di munwagah ay he"an dumalat nan
pangibilangam hinan nahamad an nunhina"amaan tu'u, ti bo'on hay ungan adangyan
unu nawotwot di pohdom, at hiyah ne mangipattig hi aat di anahamadmu! 11 Ya adi'a
numanomnom ti dengngol an amin nan tataguy anahamad di aatmu, at ato' an amin di
pohdom. 12 Immannung an neheggon di nitulangam ay ha"in, mu waday nehegheggon hi
nitulang ay he"a ya un ha"in, ya mid mapto' ya hiyay mamhod an mangipapto'‡ ay he"a.
13 At adi'a ni' umanamut ad ugwan an nahdom ta hi maweet ya mi'hapita' enen lala'i ta
adya pohdonan hiyay mangipapto'§ ay he"a ya maphod. Mu adina ay ya ihapata' ay Apo
Dios an adi matmattoy an ha"in di mangat, at immannung an pohdo' he"an ahawaon! At
ad ugwan ya molo"a ta nangamung hi helhelong.”

Hay Nangidatan Boaz hi Barle ay Ruth

14 At inayun mah Ruth an nolo' hinan way hu'in Boaz. Mu unat goh wan mun'awawa'ah
ya bimmangon ti agguy penhod Boaz an waday manginnilah immayan Ruth eden
nahdom. 15 Ya inalin goh Boaz ay hiyay, “Nan gottap di lubungmuy ebe'lagmun iyap'ap.”
At inat Ruth din inalin Boaz. Ya imbu'yag Boaz henen umuy hi duwampulu ta tuluy halub
an elek ya unna badangan an mamto', ya impi'agtuna ta inyanamut Ruth hi abungda.

16 Ya unat goh wan dimmatong ya imbaganan Naomi nan na'ana'at. Ya inulgud Ruth
an amin ay inana nan nunhappitanandan Boaz ya nan inatnan hiya. 17 Ya intuluynan
nun'ulgud an inalinay, “Inalin goh Boaz ay ha"in di, Alam heten duwampulu ta tuluy halub
an elek ti nappuhih un'a umanamut an mangiw'iwadya.”

18 Ya inalin Naomi di, “Unta hodon di punhahapitananda ti inila' an munhahapit da Boaz
ta nangamung di ipanuhanad ugwan an algaw.”

4

Hay Nangahawaan Boaz ay Ruth

1 Ya nunti'id hi Boaz hi awadan nan a'ap'apun di babluydad Bethlehem, ya ni'yibun
ay didah nan pantaw nan babluy. Ya unat goh na'amtang ya wadan naluh din lala'in
pohdon Boaz an pi'hapitan an neheggon di nitulangana ay Elimelek ya un hiya. Ya
inayaganan ni'yibun ay hiya, ya inabulutna. 2 Ya inayagana goh di himpuluh linala'i ta
diday mangihtiguh nan mapuhpuh. 3 Ya inalinan den lala'in nitulanganay, “Hi Naomi
an numbangngad an nalpud Moab ya nen epla'na din lutan han tulangtan hi Elimelek.
4 Ya ten ninomnom'un ipa'innilan he"ah te ti he"ay nehegheggon di nitulangana ya un
ha"in. At pohdom ay ya polo'om ti ten wah tuda tun nun'anomnoman an me'edngol an
mangihtigu. Mu adim ay ya impa'innilam ay ha"in ti mi'id inila' hi udum an nehegheggon
di nitulanganan dida ya un he"a.”

Ya tembal din lala'i, ya inalinay, “Polo'o' mah.”

5 Ya inalin Boaz di, “At umat ay hinan polo'om nan lutan Naomi ya mahapul an
iyahawam hi Ruth an din balun iMoab. Ta wada ay di imbaluyyu ya ta hiyay mamoltan
hinan luta, ya ta minaynayun di ngadan Elimelek an hina"ama.”

6 Ya alyon din lala'iy, “Umat ay hina ya adi' polo'on ti polo'o' ay ya mahapul an middum
di imbaluy Ruth hinan imbabaluy'uh mamoltan hinan luta'.”

7 (Hay ugalin di holag Israel hidin nadnoy hi un waday lutah mepla' ya mahapul an
luh'upon nan mamla' di hapatusna, ya indatnah nan pinumla' ta hiyay panginnilaan nan
na'amung an nalpah an nahahapit.*) 8 Ya unat goh inalin din lala'i an hi Boaz di mamla'
hidin payaw ya innayunan linuh'up din hapatusna ta indatnan Boaz.

9 Ya inalin Boaz hinan a'ap'apu ya nan udum an ni'yamung di, “Da'yuy ihtiguh nan
namla'a' ay Naomi hinan lutan da Elimelek, ya hi Kilion, ya hi Mahlon. 10 Ya umat goh
an ahawao' hi Ruth an iMoab an din ahawan Mahlon. Ta way imbaluymi ay ya ta hanat
din nami'id an ahawana ta hiyay mamoltan hinan luta, ya ta minaynayun di ngadan da
Elimelek an hina"aman ten babluy. At da'yuy ihtigu.”

11 Ya inalin nan a'ap'apu ya nan tatagun ni'yamung di, “Da'mi ihtigu! Ya hi Apo Dios ni'
di munwagah ay ahawam ta umat ay da Rachel ay Leah an o'ommod tu'un ahawan Jacob
an nalpuwan nan do'ol an holag Israel! Ya olom ni' ya he"ay ohah umadangyan hinan
holag Ephrath ta mundongol'ah tun babluy ad Bethlehem! 12 Ya olom ni' ya nan idat Apo
Dios an holagyu ya mundongolda goh an umat hinan holag di a'apun Perez an nalpuh
holag Tamar ay Judah.”†

Hay Holag Boaz

‡ **3:12** Unu bumaliw. § **3:13** Unu mamaliw. * **4:7** Deut. 25:7-10 (bahaom nan footnote di Deut. 25:10). † **4:12** Gen. 38:27-30; Mat. 1:3; Lk. 3:33.

13 At inahawan mahkay Boaz hi Ruth. Ya winagahan Apo Dios hi Ruth ta la'tot ya
nunhabi ta nuntungaw, ya lala'i. 14 Ya inalin nan binabain Naomi di, “Madayaw hi
Apo Dios ti ad ugwan ya waday indatna an mangipapto'‡ ay he"a! Olom ni' ya hiyay
ohan mundongol hitun babluy ad Israel! 15 Hiya ya ibangngadnay pumhodam, ya
hiyay mangipapto' ay he"ah un'a ma'in'inna! At nan inapum an babain nidugah di
namenhodnan he"a an hiya kangan di nangabak hinan pangat di pitun linala'ih holag
ya ten ad ugwan ya nunholag ta way pun'am'amlongan ya pundenolan Boaz!”
16 Ya inapupun Naomi din ung'ungnga ta inyabbana, ya innaynayunan nangipapto'.
17 Ya nan binabain heneggonda ya inaliday, “Nitungaw han ap'apun Naomi!” At
nginadnanda ta hi Obed§ an hi aman Jesse an ad holag ay David.

Hay Patad da Perez
(I Chron. 2:5-15; Mat. 1:3-6; Lk. 3:31-33)
18 Hiya hatuy patad Perez:
Nunholag hi Perez ta hi Hezron,
ya nunholag hi Hezron ta hi Ram,
19 ya nunholag hi Ram ta hi Amminadab,
20 ya nunholag hi Amminadab ta hi Nahshon,
ya nunholag hi Nahshon ta hi Salmon,
21 ya nunholag hi Salmon ta hi Boaz,
ya nunholag hi Boaz ta hi Obed,
22 ya nunholag hi Obed ta hi Jesse,
ya nunholag hi Jesse ta hi David.

‡ **4:14** Unu bumaliw. § **4:17** Hay pohdonan ibaga ya *baal Apo Dios.*

I Samuel

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Samuel.

Hay Nangitud'an Samuel eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan na'daw.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1075 B.C. hi engganah din 1035 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay na'at hinan angunuh an huwis an hi Samuel, ya hay na'at goh hidin nun'alian nan hopap di alid Israel an nan Alin hi Saul.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan ANGUNUH AN HUWIS hidid Israel an hi SAMUEL (1:1—8:22)

Hay aat nan HOPAP DI ALIH did Israel an hi SAUL (9:1—31:13).

Hay Ayan da Elkanah ya nan Pamilyanad Shiloh

1 Wada han lala'in nunhitud Ramathaim Zuphim hidih nan dudunduntug ad Ephraim.
Hay ngadana ya hi Elkanah* an hina' Jeroham an ap'apun Elihu an hina' Tohu an hina'
Suph an i'Ephraim. 2 Hi Elkanah ya duway ahawanan da Hannah† ay Peninnah.‡ Hi
Peninnah ya waday imbabaluyna, mu hi Hannah ya mi'id.
3 Ya atawotawon ya gun umuy hi Elkanah hi ad Shiloh an mundayaw ya mun'onong ay
Apo Dios an na'abbagbagtu.§ Heden gutudna ya nan duwan imbabaluy Eli an da Hophni
ay Phinehas di papadin Apo Dios hidi. 4 Ya nan gutud di gun pun'onngan Elkanah ya gunna
idatan nan pamilyanah paddungnay bolwa. At idatnan Peninnah an miyadwan ahawana
ya nan imbabaluyna, 5 mu do'do'lonay idatnan Hannah ti hiyay pohpohdona an ta"on
un agguy nunholagon Apo Dios hiya. 6 Ya hi Peninnah an miyadwan ahawan Elkanah
ya gunna hiwihiwitan hi Hannah ta way inatnan nangipabungot ay hiyan dumalat nan
agguy nangidatan Apo Dios hi holagna. 7 Ya atawotawon ya hiyah ne ina'inatna an wa ay
ta umuydah nan Abung Apo Dios* ya hiwitan Peninnah hi Hannah ta la'tot ya impakilanah
Hannah, at humigan mangan hi punnomnomana.
8 Ya immuy han ahawanan hi Elkanah, ya inalinan hiyay, “Hannah, anaad ta lumug-
walugwa'a? Ya anaad ta adi'a mangan? Ya anaad ta munlungdaya'a? Ihtua' an ahawam,
ya undan adi ma"aphod hene ya un nan umimbaluyam hi himpulu?”

Da Hannah ay Eli

9 Ya wa han namenghan hi nalpahandan nangan hidid Shiloh ya immuy hi Hannah
hinan Timplun Apo Dios.† Ya heden gutudna ya hi Eli an padi‡ ya wadan inum'umbun
hinan delloh di pantaw nan Timplun Apo Dios.§ 10 Hi Hannah ya nidugah di punlung-
dayaana, at kumilah nan punluwaluanan Apo Dios. 11 Ya intulagnan inalinay, “He"an Apu
an Dios an na'abbagbagtu, uhdungana' ni' ahan an baalmu ta tigom di punlungdayaa',
at nomnomona' ni' ahan, ya adia' aliwan an baalmu ta unmuat idat ni' ah imbaluy'uh
lala'i. Mu ibangngad'un He"a ta henen ataguana ya baalmu, ya adi ahan mapukpukihan
di buu'na.”*
12 Ya heden gun punluwaluan Hannah ay Apo Dios ya toto'lon Eli di timidna. 13 Ya
tinnignan mun'ut'utiyam di timid Hannah, mu mi'id madngol hi hapitona ti unna
iyab'abu'ab an munluwalu. At hay nomnomon Eli ya un nabutong. 14 At inhingalna hiyan
inalinay, “Anaad ta gunmu itugtugan mabutong? Idinongmun uminum hi bayah!”

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *ha"in ya bagin Apo Dios.* † **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *homo'.* ‡ **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *coral* an ohan kalahin di batu an wah nan baybay. § **1:3** Hay inyuldin Apo Dios ya ipitlun nan linala'in umuy hi Abung Apo Dios an mundayaw ay Hiya (Ex. 23:14-19; 34:23; Deut. 16:16-17). Mid mapto' ya hay behtan nibaag hitu ya nan opat an na'na'at hi bulan an Tishri/Ethanim (September-October) 1-22 an (1) nan Behtan di Talampet an gun na'at hi Tishri/Ethanim 1 (Lev. 23:23-25; Num. 29:1-6), ya (2) nan Algaw hi Pun'onngan hi Hanin di Bahol an gun na'at hi Tishri/Ethanim 10 (Lev. 16:1-34; Num. 29:7-11), ya (3) nan Behtan di A'ab'abbung an gun na'at hi Tishri/Ethanim 15-21 (Lev. 23:33-36; Num. 29:12-34), ya (4) nan nahamad an ngilin an gun na'at hi Tishri/Ethanim 22 (Lev. 23:36; Num. 29:35-38). * **1:7** Unu nan Tuldan Abung Apo Dios. † **1:9** Mid ni' di Timplun Apo Dios ti un anggay nan Tuldan Abung di wadan den timpu. At mid mapto' ya waday mangalih timplu eden timpu an ta"on un mid di ustuh timplu, unu bo'on ay ya mabalin goh an niyammah di nan permanenti an a'abung ta an aminda ya ma'alih timplu. ‡ **1:9** Hay nomnomon nan udum ya hiyay Nabagtun Padi, mu mid mapto'. § **1:9** Bahaom nan footnote di verse 9 ta innilaom di aatna. * **1:11** Hay pohdonan hapiton ya itulag Hannah ta nan imbaluynan lala'i ya mumbalin hi Nazirite (Num. 6:1-21).

15 Ya tembal Hannah, ya inalinay, “Apu, mi'id ahan ah ininum'u, at agguya' nabutong!
Mu ten unna' ma'allungdaya, at ten un'u ibaag ay Apo Dios an amin tun wah nomnom'u!
16 Adim nomnomon hi unna' munlayah an babai! Ya manu ay umat hinay nannigmuh
nan inat'un nunluwalu ti dumalat nan nidugah an lungdaya'!”
17 Ya tembal Eli an inalinay, “Malenggop'a, at umanamut'a ti idat nan Dios tu'un holag
Israel nan iyal'alu'mun odowom ay Hiya.”
18 Ya tembal Hannah an inalinay, “Maphod ni' ahan un mipa'annung nan inalim hi ma'at
ay ha"in!” At nakak, ya immuy, ya nangan mahkay, ya adi munlungdaya.

Hay Nitungawan ya Nidawatan Samuel

19 Ya unat goh nabiggat ya nanelhelongdan hina"ama an nundayaw ay Apo Dios ta
nalpah ya numbangngaddah nan abungdad Ramah. Ya enelo' Elkanah hi ahawanan hi
Hannah, ya ninomnom Apo Dios din inluwalun Hannah ay Hiya. 20 At nunhabih Hannah,
ya nuntungaw, ya lala'i.† Ya nginadnana ta hi Samuel‡ ti inalinay, “Hiya ya *na'daw ay Apo
Dios*.”
21 Ya palpaliwan ya nadatngan goh di gutud nan ayan da Elkanah ya an amin nan
pamilyanah ad Shiloh ta umuyda mun'onong hinan tinawon an me'nong ay Apo Dios ta
ipa'annungna din intulagna. 22 Mu hi Hannah ya agguy ni'yuy, at inalinan ahawanay,
“Adia' mi'yali ad ugwan ta awni ta maphuh te han ung'ungnga ya unna' mi'yali ta iyuy'uh
dih nan Tuldan Abung Apo Dios ad Shiloh, ya indawat'un Hiya ta hidiy ihihinnanah
enggana.”
23 Ya inalin ahawanan hi Elkanah ay hiyay, “Okod'a, ya inatmu nan inilam an maphod.
Ya hi Apo Dios di okod ay he"a ta ipa'annungmu nan intulagmun Hiya.” At hi Hannah
ya nataynan hi abungda ta halimunanah den ung'ungngan imbaluyna ta nangamung un
naphu.
24 Ya unat goh naphuh den ung'ungnga ya inyuy Hannah ad Shiloh hinan Tuldan Abung
Apo Dios, ya inta'inday ohah manilhig an bakan tuluy tawona, ya ohay halub hi alena, ya
ohay alewahhang an bayah. 25 Ya unat goh nalpah an ene'nongda din bakan Apo Dios ya
inyuyda din ung'ungngan Eli. 26 Ya inalin Hannah ay hiyay, “Apu, immatunana' ay he"a?
Immannung an ha"in din babain tinnigmun timma'dog hitun nunluwalun Apu tu'u. 27 Ya
inluwalu' an idatnay imbaluy'u, ya ten impa'annungna, at taya. 28 At ten ibangngadmi ta
idawatmin Apu tu'u, at heten nitaguana ya midawat hiyah enggana.”
At nundayaw hi Samuel ay Apu tu'uh di.

2

Hay Luwalun Hannah
(Lk. 1:46-55)

1 Nunluwaluh Hannah an alyonay,

“Mun'amlonga' ahan ay Apo Dios ti nan indatnan wagah ay ha"in!
Ya abatla' mahkay ad ugwan nan namihul ay ha"in,
ya nidugah di umamlonga' ti binaliwana' ay He"a!

2 Mi'id ah ohah na'ahhamad hi umat ay He"a, Apu,
ti anggay He"an mi'id ah udum!
He"a ya anggay di Diosmi!
3 At da'yun mumpahpahiyan humapit ya ipogpogyu nan pumpabagtuanyu
ti nan Apu tu'u an Dios ya nanginnilan amin,
ya humalyaona nan tataguh nan inatda.

4 Ya mun'a'ipung nan panan nan mun'abi'ah an tindalu,
mu nan nakapuy ya mipabi'ahda.
5 Nan tatagun do'ol di tanuddah din hopapna ya bumo'lada ta way pangngalandah
ononda,
mu din munhinaang hi hopapna ya diday adi mahinaangan mahkay.
Ya nan bahig ya mawaday pituh* imbabaluyna,
mu nan do'ol di holagna ya ma'ubah nan imbabaluyna.

6 Hi Apu tu'u ya abalinanan mangidat ya mamogpog hi pi'taguan

† **1:20** Mid mapto' ya nitungaw hidin 1105 B.C. ‡ **1:20** Hay pohdonan ibaga ya *na'daw ay Apo Dios*. * **2:5** Hay itudun nan uyap an pituh nan Hudyu ya nagtud, at nan tagun waday pituh imbabaluyna ya alyonday nawagahan hiya ti ustu ahan.

ti abalinanan patayon nan tagu,
ya abalinana goh an taguon.
7 Hi Apu tu'u ya wotwotonay udum hi tagu,
ya ipa'adangyanay udum.
Ya ipa'ampanay udum hi tagu,
ya ipabagtunay udum.
8 Ya nan nidugah an na'agwotwot ya idatnay pumhodanda,
ya nan nidugah di ana'ampada ahan ya pabagtuona dida
ta middumdah nan nun'abagtuy haadda ta way atondan me'gonan.

Ti hi Apo Dios ad hakup hinan pognad ta way ipabunan tun luta,
9 ya ipapto'na goh di pundalanan nan tatagunan un'unnud ay Hiya,
Mu nan tatagun mangamangat hi nappuhi ya umuydah nan wadan di pa'ahhelong
ti bo'on hay abalinan di taguy dumalat hi pumhodanda.

10 He"an Apumi ya ipattigmuh an amin hi tataguh tun lutay anidugah di bungotmuh
nan binuhulmuh nan pama"iam ay dida.
Ti wada'ad abuniyan,
ya ipa'alim nan nidugah an atata'ot an pummoltam ay dida.
Mu waday pento'mun mun'alih pangidatam hinan ongol an abalinana
ta mi'id ah mangabak ay Hiya."†
11 Ya unat goh lempah Hannah an nunluwalu ya immanamut da Elkanah hi abungdad Ramah. Ya tinaynanda din ung'ungngan hi Samuel hidid Shiloh ta bumadang ay Eli an padih nan tamun Apo Dios.

Hay Pimmuhian nan Imbabaluy Eli

12 Ya daden duwan linala'in imbabaluy Eli ya na"appuhiy pangatdan adida e'gonan hi Apo Dios. 13 (Hay ugalin nan papadin den timpu ya wa ay di tagun umuy mange'nong hi onongna ta wa ay ta lumuwag nan nihaang an dotag ya immuy nan baal di padin nun'odon hi tuwi' an natulluy mitwi'. 14 Ya ta"on un wah din nibobongat nan dotag ya tingwi'na, ya inagawna, ya inalinay, "Hiyah te bagin nan papadi!" At hiyah ne ina'inat din papadih an amin hidin holag Israel an immuy ad Shiloh an nun'onong.) 15 Mu hay inat nan imbabaluy Eli ya ta"on un agguy nipulu' nan taba ya immuy nan baaldah nan tagun mun'onong, ya inalinay, "Idatmuy udum an dotag ta ipagan nan padi, mu adina pohdon un hay nalutun dotag di idatyu ti hay ma'atay pohdona!"
16 Ya gulat ta alyon nan tagun mun'onong hinan baal di, "Awni ta mipulu' nan taba ta malpah at ta"on unmu do'lon di alam!" mu alyon nan baal di, "Mahapul an idatmud ugwan, ti gulat ta adim at un'u eploh an alan!"
17 Heten bahol nan imbabaluy Eli ya nidugah an na"appuhih pannig Apo Dios ti agguyda ene'gonan nan ne'nong ay Hiya.

Hi Samuel an wad Shiloh

18 Mu hi Samuel ya innaynayunan intamuan hi Apo Dios. Ya ta"on un ung'ungnga ya nalubungan hi ephod an lubung di padi an hay niyamma ya mumpaha' an mundongngol an lo'ob. 19 Ya tinawon ya gun mun'ammah inanah nan it'ittang an magayad an lubung an ephod ta iyuynan hiyah nan pi'yayanan ahawanah nan umuyda pun'onngan hinan tinawon an e'nongda. 20 Winagahan Eli an padi da Elkanah ay ahawanan alyonay, "Hi Apo Dios ya idatnay udumnah holagyun ten babai ta waday mihukat eten endawna, ya indawatyun ibangngad goh ay Apo Dios!" Ya unat goh nalpah ya immanamutda mahkay hi abungda.
21 Ya enehmo'an Apo Dios hi Hannah, at nunholagonah tuluy linala'i ya duway binabai. Hi Samuel ya hidih nan Tuldan Abung hi nuntamuanah nan tamun Apo Dios di immel'elgana.

Hi Eli ya nan Linala'in Imbabaluyna

22 Ya na'alla'ay mahkay hi Eli, ya dengngolna nan ato'aton nan imbabaluynan linala'ih nan tatagun holag Israel. Ti hay oha ya nan numpangelo'andah nan binabain bumadang hinan pantaw di Tuldan Abung‡ an pundayawan ay Apo Dios. 23 At alyonan diday, "Dengngol'uh nan tatagun holag Israel an amin nan na"appuhin inatyu! Mu anaad ta inatyu hana? 24 At da'yun imbabaluy'u ya adi maphod hanan donglo' an ulgu'ulgudon

† **2:10** Itudunay aat Jesu Kristu. ‡ **2:22** Mid ah udumnan verses an mangituduh aat nan binabain bumadang hinan pantaw di Tuldan Abung, at agguy tu'u inilay tamuda.

nan tatagun Apo Dios! 25 Ti gulat ta han tagu ya mumbahol hinan ibbanan tagu ya hi Apo
Dios di manumalya enen numbahol. Mu gulat ta mumbahol nan tagun Apo Dios ya hay
manumalya mah ay hiya?" Mu adida dongdonglon nan itugun amada ti hi Apo Dios di
nangiyabulut an mapatoyda.
26 Ya din ung'ungngan hi Samuel ya emmel'ellog, ya pohpohdon Apo Dios ya nan tatagu
hiya.

Hay Imbaag nan Propetah Nappuhin Ma'at hi Pamilyan Eli

27 Wada han propetan Apo Dios an immuy ay Eli, ya inalinan hiyay, "Hiyatuy inalin
Apo Dios ay he"a: Undan agguy'u impattig di bi'ah'uh din hopapnah nahbutan din
o'ommodyuh nan alid Egypt? 28 Ya hi Aaron di pento"uh nan holag di i'Israel ta hiyay
padin umuy hinan pun'onngan ta gohbona nan incense, ya hiyay mangilubung hinan
ephod an lubung di padih pi'hapitanan Ha"in. Ya indat'u goh ay hiya nan udumnan dotag
an mipulu' an e'nong nan holag Israel ay Ha"in. 29 Ya anaad mah ta pohpohdonyuat
goh an alan nan inyuldin'un e'nong nan tatagu' ay Ha"in an bo'on bagiyu? Ya anaad ta
nidugdugah di pange'gonam hinan imbabaluymu ya un Ha"in? Anaad ta inyabulutmuy
pangngalandah nan ma"ap'aphod an dotag hinan e'nongdan Ha"in ta hiyay itanudda?
30 Ha"in an Apuyun Dios di holag Israel di nangalih, Intulag'un da'yu ya nan holagyuy
papadih enggana. Mu ad ugwan ya alyo' di, Pogpogo' hene! Ti nan mange'gon ay Ha"in
di hiyay e'gona', ya nan mamihul ay Ha"in ya minganuyda. 31 Ya adi hinnuud at pogpogo'
da'yun pamilya ya da'yun himpangapu ta mi'id ah ma'angang hi mala'ay ay da'yu!§ 32 Ya
nidugah di punlungdayaanyuh nan Tuldan Abung'u. Ya ta"on un'u wagahan nan holag
Israel mu nan holagmu ya adida mala'ay, ya nun'atoyda. 33 Mu an amin ayun taguo' an
ma'angang an muntamuh nan pun'onngan ya ta"on un ayu mataguh nan lugwayu ya
nidugah di lungdayayu. Ya mun'atoy nan holagyu an ta"on unda ungunga. 34 Ya hay
panginnilaam an umannung date nan inali' ya nan ma'at hinan duwan imbabaluymun
da Hophni ay Phinehas ti mundehhandan mapatoy hinan ohay algaw. 35 Mu waday ohah
pilio' hi padi' hi mangun'unud hi an amin hinan pohdo' hi atona,* ya idat'uy holagna ta
inaynayundan itamuan nan pot'o' an mun'ali. 36 Ya an amin nan na'angang an agguy
napatoy hinan holagmu ya umuyda munhippi an mun'adaw ay hiyah pihhu ya ma'an. Ya
mumpahpahmo'dan hiyan alyonday, Ta"on un da'mi pumbalinon hi baalyun papadi mu
ta waday pe"ananmi!"

3

Hay Numpattigan Apo Dios ay Samuel

1 Ya hinalimunan Eli heden ungan hi Samuel ta way inatnan nanginaynayun an
bumadang hinan ipatamun Apo Dios. Ya henen gutudna ya manghan di pi'hapitan ya
pumpa'ilaan Apo Dios.
2 Ya wada han ohan nahdom ya nolo' hi Eli hinan olo'ana tuwali. Mu din matana ya
na'unabbaan, at adi umday pannigna. 3 Ya nan hilaw Apo Dios hinan Timpluna* ya agguy
nadop, ya hidih nan Timplu di nolo'an Samuel an awadan nan Kahon an Nittuwan di
Uldin Apo Dios. 4 Ya heden na'uy an tumalanu ya inayagan Apo Dios hi Samuel an inalinay,
"Samuel, Samuel."
Ya tembal Samuel an inalinay, "Wah tua', Apu!" 5 Ya timmagtag an immuy ay Eli, ya
inalinay, "Tayaa', Apu."
Ya inalin Eli ay hiyay, "Agguy da'a inayagan. At mumbangngad'aat, ya nolo"a." Ya
numbangngad mah hi Samuel, ya nolo'.
6 Ya inayagan goh Apo Dios hi Samuel, at bimmangon, ya immuy ay Eli, ya inalinay,
"Anaad ta inayagana'?"
Ya tembal Eli an inalinay, "Imbaluy'u, agguy da'a inayagan, at mumbangngad'aat, ya
nolo"a."
7 Ya agguy inilan Samuel di aat Apo Dios ti mi'id ah ni'hapitan Apo Dios ay hiya. 8 Ya
nun'ali goh hi Apo Dios ay Samuel hi pitluna. Ya bimmangon goh hi Samuel, ya timmagtag
an immuy ay Eli, ya inalina goh di, "Tayaa' ti inayagana'."
Ya ninomnom mahkay Eli an hi Apo Dios di nun'ayag hinan ungan hi Samuel. 9 Ya
inalinan Samuel di, "Mumbangngad'a ta eka molo' ta mun'ali ay goh hi Apo Dios ya inalim

§ **2:31** Nipa'annung hinan I Sam. 4:11, ya I Sam. 22:18-19, ya I Ki. 2:26-27. * **2:35** Hi Zadok an ohan Nabagtun Padih
din amatagun David (II Sam. 8:17; 15:24, 35; 20:25) ya nipallog hinan oha goh an Nabagtun Padin hi Abiathar ta oh'ohha
hiyan ma'alih Nabagtun Padih din timpun nan Alin hi Solomon (I Ki. 2:35; I Chron. 29:22). (Bahaom nan footnote di II
Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi.) * **3:3** Unu nan Tuldan Abung.

di, Apu, aga ta humapit'a ta donglo' an baalmu." At numbangngad hi Samuel ta umuy an
molo'.
10 Ya immuy hi Apo Dios, ya timma'dog hidi, ya nun'alin umat hi inatnah din nahhun an
inalinay, "Samuel! Samuel!"
Ya inalin Samuel di, "Humapit'a, Apu, ta donglo' an baalmu."
11 Ya inalin Apo Dios ay Samuel di, "Tigom ti adi madnoy at waday ato' hidid Israel, at
an amin di mangngol hinan aatna ya wumogwogdah ta'otda. 12 Ya madatngan ay henen
algaw ya ipa'annung'un Eli ya nan pamilyana din imbaga' hi ato' ay dida an din inali' hi
hopapna ta nangamung di angunuhna. 13 Ti ina'alli' tuwali ay hiyan moltao' nan holagnah
enggana an dumalat nan inilanan bahol nan imbabaluynah adida pange'gonan ay Ha"in,
mu agguyna impawa didan ta"on ahan hi unda adi dumngol. 14 At hiyah ne dumalat hi
nangihapataa' an nan baholnan holag Eli ya adi ahan mapogpog hi enggana an ta"on hi
unda onngan."
15 Ya nolo' hi Samuel ta nangamung nawa'ah, ya bimmangon ta imbughulna nan pantaw
di Tuldan Abung Apo Dios. Ya timma'ot hi Samuel an nangibaag ay Eli hinan impa'innilan
Apo Dios ay hiya. 16 Mu inayagan Eli hiyan inalinay, "Samuel an imbaluy'u."
Ya tembal Samuel an inalinay, "Wah tua', Apu."
17 Ya inalin Eli ay hiyay, "Hay inalin Apo Dios ay he"a? Mi'id ahan ah ihautmun ha"in ti
nidugah di pummoltan Apo Dios ay he"ah unmu adi ibaag an amin nan impa'innilanan
he"a!" 18 At imbaag Samuel an amin ay hiyan mi'id ah inhautna. Ya inalin Eli mah di,
"Hiyah Apu tu'u, at atonay inilanah maphod."
19 Ya hinahalimunan Apo Dios hi Samuel eden immel'elgana, at an amin nan hapiton
Samuel ya ipa'annungna. 20 Ya an amin nan holag Israel an mete"ah nan numpunhitud
Dan hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta nangamung ad Beersheba
hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya immatunanda an hi Samuel di
napto' hi punhapiton Apo Dios hinan tatagu. 21 Ya innaynayun Apo Dios an niddum ay
Samuel hi immayanad Shiloh, at hidiy ni'hapitanan hiya. At wa ay di hapiton Samuel ya
donglon an amin nan holag Israel.

4

Hay Nanamhaman nan iPhilistia hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin

1 Henen gutudna ya immuy nan holag Israel ta gubatonda nan iPhilistia. Ya nungkam-
pudad Ebenezer, ya nungkampu goh nan iPhilistia ad Aphek. 2 Ya hennag nan tindalun
nan iPhilistia nan tindaluda ta umuyda damuwon nan tindalun nan holag Israel. Ya unat
goh intagandan nunggugubat ya inabak nan iPhilistia nan holag Israel, at hay uyap di
numpatoydah nan holag Israel ya opat di libuh nan tindaluh nan nunggugubatanda. 3 Ya
unat goh numbangngad nan na'angang an tindaluh nan nungkampuanda ya alyon nan
ap'apun di holag Israel di, "Anaad ta impa'abak ditu'un Apu tu'ud ugwan hinan iPhilistia?
At umuy tu'ud Shiloh ta alan tu'u nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apu tu'u ta mihina
mahkay ay ditu'u, at hiyay bumaliw ta adi ditu'u abakon hinan pi'buhul tu'u!"
4 At nunhonagda din linala'i ta umuydad Shiloh an mangalah nan Kahon an Nittuwan
din Uldin Apu tu'un nidugah di abalinana an Hiya ya wagwah dih nan gagwan nan
cherubim.* Ya nan duwan linala'in imbabaluy Eli an da Hophni ay Phinehas ya nitnuddah
nan nangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.
5 Ya unat goh nidatong nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apu tu'uh nan nungkam-
puanda ya an amin nan holag Israel ya enlotdan mumpangit'u' hi amlongda, at ma'otgal
tun lutah atondan tumanu'u'. 6 Ya unat goh dengngol nan iPhilistia an bumanugawda ya
alyonday, "Anaad nin ta omela'elagdah nan kampun nan Hudyu?"
Ya unat goh dengngolda an nidatong nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hinan
kampuda 7 ya timma'otda nan iPhilistia an alyonday, "Nan Diosda ya wah nan kampuda, at
mahmo' tu'u ti mi'id ah umat hinah na'at hidin hopapna! 8 At mahmo' tu'u ti hay mamaliw
ay ditu'uh nan abalinan nen mabi'ah an Dios? Ti hiyah ne nan Dios an nangipaligligat
hinan i'Egypt hinan numbino'ob'on an dogoh hidin wadandah nan mapulun! 9 At ditu'un
iPhilistia ya tumulid tu'u ti undan bo'on tu'u linala'i? Ti adi tu'u ay ya ma'abak tu'u, ya
ditu'uy baal nan Hudyun umat hidin namaalan tu'un dida! At gubaton tu'u dida ti linala'i
tu'u!"
10 At ginubat nan iPhilistia nan holag Israel, ya inabakda dida. Ya nun'atoy nan tindalun
nan holag Israel an tulumpuluy libu, ya din tindalun mun'atagu ya numpangalayawda
an numpumbangngaddah nan babluyda. 11 Ya hinamhamda din Kahon an Nittuwan din

* **4:4** Nan cherubim ya ohan kalahin di anghel Apo Dios.

Uldin Apo Dios. Ya nan duwan linala'in imbabaluy Eli an da Hophni ay Phinehas ya napatoyda.†

Hay Natayan Eli

12 Ya heden algaw ya wada han lala'in holag Benjamin an limmayaw an nalpuh nan
nunggugubatanda, ya immuy ad Shiloh. Ya nun'ahekhek di lubungna, ya hupuhupu' di
ulunah punlungdayaana. 13 Ya unat goh nidatong hinan babluy heden lala'i ya wah dih Eli
an inu'umbun hidin umbunanah nan pingit di kulhan munhohhood hi way ipa'inniladah
aat nan buhul ti omod'o'od'od ti ini ya way ma'at hidin Kahon an Nittuwan nan Uldin Apu
tu'u. Ya heden lala'i ya imbaagnan amin nan na'na'at, at kumaniladan amin nan tataguh
nan babluy.
14 Ya unat goh dengngol Eli nan kilan di tatagu ya inalinay, "Anaad ta ahikikila an amin
nan tataguh tun babluy?"
At heden lala'i ya nunnaudonan immuy hinan wadan Eli 15 an na'alla'ay an hay tawona
ya nahiyam ta han walu, at na'unabbaan di matana. 16 Ya inalin den lala'in Eli di,
"Nalpuwa' hidih nan nunggugubatanmin unna' limmayaw ad ugwan an algaw!"
Ya inalin Eli di, "At hay na'at mah tun imbaluy'u?"
17 Ya tembal den ungan nangipa'innilah nan na'at an inalinay, "Nun'ipalayaw nan
iPhilistia dida, ya nidugah an do'ol di nun'atoy hinan tindalun holag Israel, ya nan duwan
imbabaluymu an da Hophni ay Phinehas ya ni'yatoyda goh, ya inalada din Kahon an
Nittuwan nan Uldin Apo Dios!"
18 Ya unat goh dengngol Eli nan inalin den lala'ih na'at hidin Kahon an Nittuwan nan
Uldin Apo Dios ya nalangad, at nagah hinan inumbunanah nan way delloh di pantaw
ya na'ipung di bagangna, at natoy ti na'alla'ay tuwali ya mataba. Ya napat di tawon hi
nun'ap'apuwanah nan holag Israel ya un matoy.

Hay Natayan nan Nabalun Ahawan Phinehas

19 Ya hede han inapun Eli an ahawan Phinehas ya nunhabin magadyuh di puntun-
gawana. Ya unat goh dengngolna nan inulgudda an nahamham nan Kahon an Nittuwan
nan Uldin Apo Dios, ya hi ahawana ya hi Eli an hi amada ya natoyda ya himbumagga
ya dinumgoh di putuna, at nuntungaw. 20 At unat goh wan matoy ya inalin din
babain namadang ay hiyah nuntungawanay, "Pabi'ahom di punnomnomam ti lala'i nan
intungawmu!" Mu agguyna hiya tembal.
21 Mu nginadnanah den ung'ungnga ta hi Ichabod‡ an inalinay, "*Na'aan nan pumhodan*
nan holag Israel!" Ya manu ay inalinah ne ti nahamham nan Kahon an Nittuwan nan
Uldin Apo Dios hinan holag Israel, ya nan natayan da Eli an hin'ama. 22 Ya impidwanan
nangalin inalinay, "Mi'id di bumadang hinan holag Israel ti nan Kahon an Nittuwan nan
Uldin Apo Dios ya nahamham!"

5

Hay Nihinan nan Kahon hinan iPhilistia

1 Ya unat goh hinamham nan iPhilistia nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios at
enekakdad Ebenezer ta inyuydah nan babluy ad Ashdod. 2 Ya inyuydah nan Timplun
Dagon* an bululda, ya indellohdan impatang. 3 Ya unat goh nabiggat ya nanelhelongda
nan tatagud Ashdod an immuy ya tinnigdan natu"in din bulul an hi Dagon, ya nunlulu'bub
hinan lutah nan way inayungan din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios. Ya
innalda din bulul an hi Dagon, ya impabangngaddah din nihinana. 4 Ya nabiggat goh
ya nanelhelongdan immuy, ya tinnigda goh an natu"in hi Dagon, ya nunlulu'bub hinan
lutah nan way inayungan nan Kahon Apo Dios. Mu din ulun Dagon ya naputulan, ya nan
duwan ngamayna ya naputulan goh, ya nun'iwallangdah nan way pantaw, ya anggay nan
odolnah na'angang. 5 Hiyah ne dimmalat ya engganad ugwan an algaw ya nan papadin
Dagon ya an amin nan tatagun umuy hinan Timplun Dagon ya mahapul an ikanganda
nan pingit di pantaw.
6 Ya nunligligaton Apo Dios nan tatagud Ashdod ya nan numpunhituh nan heneggonda,
at limpuhna didah pogha, at numpundogohda. 7 Ya unat goh ininnilan nan tatagud
Ashdod nan ma'ma'at ay dida ya inaliday, "Adi tu'u ihinah tu nan Kahon Apo Dios an
dayawon nan holag Israel ti ten nidugah di pangatnan ditu'u ya nan dayawon tu'un hi
Dagon!" 8 At impa'ayagda ta na'amungdan amin nan a'apun nan iPhilistia, ya inalidan
diday, "Hay aton tu'uh nan Kahon an Nittuwan di Uldin nan Dios di holag Israel?"

---

† **4:11** Nan liblu an *The Targum of Jonathan* ya ituduna an hi Goliath di namatoy ay da Hophni ay Phinehas, mu mid mapto'. ‡ **4:21** Hay pohdonan ibaga ya *na'aan nan pumhodan.* * **5:2** Hi Dagon ya bulul di iPhilistia, ya hiya anuy hi agin El, ya hi aman Ba'al. Ya hay impapto'na anu ya nan nitanom.

Ya tembaldan inaliday, “Mahapul an miyuy hidid Gath.” At enekakda mah hidi nan
Kahon an Nittuwan di Uldin.
9 Ya unat goh nalpah an niyuy nan Kahon hidid Gath ta inhinadah di ya nunligaton goh
Apo Dios nan tatagun den babluy, at nidugah di ta'otda. Ya linipuhna goh didah pogha an
ta"on nan ung'ungungnga ya nan mina'ma'ilog. 10 At impiyuyda din Kahon ad Ekron.
Mu unat goh inamang nan tatagud Ekron an indatongda ya bimmanugawda din tataguh
nan babluy an alyonday, “Inyalidah tu nan Kahon an Nittuwan di Uldin nan Dios di
holag Israel ta omod un ditu'uy aminona an patayon!” 11 Ya impa'ayagda goh nan
a'ap'apud Philistia, ya alyondan diday, “Ekakyu ni' ahan alan nan Kahon an Nittuwan
di Uldin nan Dios di holag Israel ta mibangngad hinan nihinana tuwali ti adi tu'u ay at
aminon ditu'un pumpatoy!” Ti nen do'ol di nun'atoy hinan abablubabluy ti nan tatagu
ya nunligligaton Apo Dios dida, hiyaat un nidugah di ta'ot an amin nan tatagu. 12 Ya nan
tatagun agguy natoy ya nalipuhdah pogha, at kumaniladan amin. Ya nan kiladan nen
babluy ya immatam ad daya.

6

Hay Nangibangngadan nan iPhilistia hinan Kahon Apo Dios hinan Holag Israel

1 Nan Kahon an Nittuwan nan Himpulun Uldin Apo Dios ya nihinah nan babluy
di iPhilistia hi pituy bulan. 2 Ya impa'ayag nan iPhilistia nan papadida ya nan
mumpun'utung an inalidan diday, “Hay aton tu'uh nan Kahon nan Dios di holag Israel?
Ibaagyuy atonmin mangibangngad eden Kahon.”
3 Ya inaliday, “Gulat ta ipibangngad tu'uh nen Kahon hinan holag Israel ya mahapul an
waday iddumyuh Onong di Bahol enen Dios ta ma'aan di baholyu. At umadaog ayu, ya
hiyay panginnilaanyuh anaad ta moltaon da'yu.”
4 Ya inalin nan iPhilistia di, “Hay aat nin nen Onong di Bahol hi idat tu'un Hiya?”
Ya tembaldan inaliday, “Lemay balitu' an na'imul an ay pogha, ya lemay balitu' an umat
hi bu'at* di ammada ta miyunnud hinan uyap nan leman a'ap'apun di iPhilistia. Ti bo'on
ditu'un tataguy namolta ya anggay, mu ta"on nan a'ali tu'u. 5 Mahapul an iyammayuy
meyengngoh hinan nun'ap'ol an lamoh an dodoghon tu'u, ya nan meyengngoh hinan
bu'at an didanay impa'alin nan Dios di holag Israel an mama"ih nan babluy tu'u ta
henen atonyu ya hiyay pundayawyun nen Dios di holag Israel ta olom ya ipogpognan
mummoltan ditu'u, ya nan dios tu'u, ya tun babluy tu'u. 6 Anaad ta ipa'odholyuy
nomnomyun umat ayuh din i'Egypt ya hi Pharaoh an impa'odholday nomnomda? Ti
pinaligligat Apo Dios dida ya unda mahkay iyabulut an makak nan holag Israel ad Egypt.
7 At mumpa'amma ayuh balbalun kalesa, ya mun'anap ayuh duwah nan na'lum an baka,
ya hamadonyu ta nan agguyda pinatnaan an nungguyud. Hiyah ne panguyudyuh nan
kalesa, ya inyuyyu nan imbaluydan uyaw hinan pahtu hinan pukukanda. 8 Ya alanyu
nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios, ya inluganyuh nan kalesa, ya indulpigyun
pi'lugan nan kahkahhon an nangittuwanyuh nan balitu' an niyamma ta onong hi a'aliwan
di bahol. Ya impaguyudyuh nan baka ta nangamungdah nan pangiyayanda. 9 Mu
a'ammangonyuh unna ipluy an umuy hinan babluy ad Beth Shemesh.† Ya hidi ay di ayana
at hiyah ne panginnilaan an hi Apo Dios di nangidat hinan ligat tu'u. Mu gulat ta adi
umuy hidi ya hiyay panginnilaan tu'un bo'on Hiyay nangidat hinan ligat tu'u an un tuwali
gagangaynan un hay nalmun dogoh.”
10 At inunud nan tatagu din inalida, at immuyda innal din duwan bakan na'lum, ya
impaguyudda din kalesa, ya enekakda din ulbun an imbaluy din baka ta inyuydah nan
pahtu an impukuk. 11 Ya inluganda din Kahon Apo Dios hinan kalesa, ya indulpigda din
nittuwan din balitu' an inyammadan umat hi nun'ap'ol an lamoh ya umat hi bu'at. 12 At
impadeh din bakan ipluydah nan kulhan miyuy hi ad Beth Shemesh ya unda nundadapuh
an dimmaladalan an agguyda inhinghingngih nan appit hi agwan unu wadhong, ya nan
leman a'ap'apuh ad iPhilistia ya nangun'unudda ta nangamung unda negpong hi igad ad
Beth Shemesh.
13 Nan tatagud Beth Shemesh ya wah didan mumboto' hi wheat an umat hi paguy hinan
nundotal.‡ Ya unat goh inta'wadda ya inamangda din Kahon Apo Dios, ya nidugah di
amlongdah nanniganda. 14 Ya nidatong din kalesa nan payaw Joshua an iBeth Shemesh,
ya inta'dognah nan way neheggon hinan ongol an batu. Ya nunggihan nan tatagu din ayiw

* **6:4** Mid mapto' ya nan bu'at di nangiwa'at hi dogoh hi abablubabluy, ya mid mapto' ya henen dogoh ya ma'alih plague an ohan atata'ot an kalahin di dogoh an itolman nan bu'at hinan tatagu. † **6:9** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *lugal hi awadan nan bulul an algaw*. Ya heten babluy ya wah nan igad di babluy ad Philistia ya ad Judah, ya nan holag Levi di nunhituh di (Josh. 21:13-16). ‡ **6:13** Hay timpuh abto'an nan wheat ad Israel ya April hi engganah June.

an niyammah kalesa ta nanungudah nan bakan Onong an Moghob ay Apo Dios. 15 Ya nan
holag Levi di nangila"uy hidin Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios ya din kahkahhon
goh an nittuwan din balitu', ya impattu'dah din ongol an batu. Ya heden algaw ya nan
tatagud Beth Shemesh ya nun'onongdah nan Onong an Moghob ya nan udum an onong
an me'nong ay Apo Dios. 16 Ya unat goh ina'amang din leman a'ap'apun nan iPhilistia
hadin na'na'at ya nakakdan nen algaw ta numbangngaddad Ekron.
17 Ya din leman balitu' an indat nan iPhilistia ta Onong di Baholda ta me'nong ay Apo
Dios ya nalpuy ohah ad Ashdod, ya nan oha ya ad Gaza, ya nan oha ya ad Ashkelon, ya nan
oha ya ad Gath, ya nan oha ya ad Ekron. 18 Ya hay uyap din balitu' an niyammah umat hi
bu'at ya umat hinan uyap di ahigihigib di hinohhan leman ap'apud Philistia. Ya nan ongol
an batuh nan uman Joshua ad Beth Shemesh an nangihinandah nan Kahon Apo Dios ya
ihtiguonan immannung an na'at. Wadah dih engganad ugwan.
19 Ya hi Apo Dios ya pinatoynay udumnah din tatagud Beth Shemesh an namadah an
nangihidip hi bunol den Kahon an Nittuwan di Uldina.§ Hay lammung di tataguh nun'atoy
ya napituda, at nidugah di nunlungdayaan din tatagun dumalat nan na'at hinan i'ibbada.

Miyuy nan Kahon ad Kiriath Jearim

20 Ya inalin nan linala'ih ad Beth Shemesh di, “Undan udot way mangitulid an adi
tuma'ot enen Dios an na'abbagbagtun mi'id nipaddungana ya mi'id ah baholna? Ya hay
pangiyayan tu'u nin hinan Kahona ta adi mihinah tun wadan tu'u?”
21 At nunhonagdah umuy mi'hapit hinan tatagud Kiriath Jearim ta alyonan diday, “Nan
iPhilistia ya imbangngadda din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios, at umali ayu ta
alanyu ta da'yuy okod.”

7

1 At immuy nan tatagud Kiriath Jearim an nangngal eden Kahon Apo Dios, ya inyuydah
abung Abinadab an nunhituh nan duntug. Ya ene'koddah nan imbaluynan hi Eleazar* ta
hiyay mangipapto' hinan Kahon ta iyadugna.

Hay Numpapto'an Samuel hinan Holag Israel

2 Nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya nabayag di nihihinnanad Kiriath
Jearim ti duwampuluy tawon. Ya heden gutudna ya an amin nan holag Israel ya
nuntutuyuda, ya ente"ada goh an mangunud ay Apo Dios.
3 Ya ni'hapit hi Samuel hi an amin hinan holag Israel an inalinan diday, “Gulat ta
immannung an hay nomnomyu ya popohdonyu an mumbangngad ay Apo Dios ya
mahapul an itapalyu nan dios an nalpuh udum an babluy, ya ta"on nan bulul an umat
hi babain hi Ashtoreth. Ya mahapul an itulagyun hi Apo Dios ya anggay di dayawonyu, at
baliwan da'yuh nan aton nan iPhilistia.” 4 At nan holag Israel ya inunudda, at intapalda
din bulul an hi Ba'al ya din Ashtoreth ta inyohhada ta hi Apo Dios ya anggay di dayawonda.
5 Ya inalin Samuel ay diday, “Ma'amung ayuh ad Mizpah† ta hidiy pangiluwalua' ay
da'yun Apo Dios.”
6 Ya unat goh na'amungdah did Mizpah ya hinumwo'dah nan danum, ya inhiitdah nan
hinagang Apo Dios. Ya henen ohay algaw ya nun'ulatda, ya nuntutuyudan alyonday,
“Numbahol amin He"a, Apo Dios!” Ya hi Samuel di nun'ap'apuh nangipapto' hinan holag
Israel hidid Mizpah.
7 Ya unat goh dengngol nan iPhilistia an na'amung nan holag Israel hi ad Mizpah ya
inamung din a'ap'apuda nan tindaluda ta umuyda gubaton dida. Ya unat goh dengngol
nan holag Israel an na'uy nan iPhilistia ya ma'atta'otda. 8 Ya inalidan Samuel di, “Adim
ni' idinong an munluwalun Apu tu'un Dios ta ibaliw ditu'uh nan iPhilistia!” 9 At innal
Samuel din agguy naphun kalnilu, ya ene'nongnan Apo Dios an genhobnan amin. Ya
nunluwaluh Samuel ay Apo Dios ta ibaliwna nan holag Israel, ya dengngol Apo Dios nan
luwalun Samuel.
10 Ya heden pange'nongan Samuel hinan Onong an Moghob ay Apo Dios ya nidatong nan
iPhilistia an mangubat hinan holag Israel, mu nidugah di inat Apo Dios an nangipa'idul

---

§ **6:19** Waday tulun gina'un nittuh nan Kahon: (1) nan tibung an nittuwan nan ma'an an tinapay an indat Apo Dios hinan Hudyuh nan mapulun (Ex. 16:32-34), ya (2) nan hul'ud Aaron an himmalepeng an napaya'an (Heb. 9:4), ya (3) nan duwan ikab an batun nitud'an di Himpulun Uldin (Heb. 9:4). Mu hidin nangiyayan nan holag Levi eten Kahon hinan Timplun Apo Dios an impiyamman din Alin hi Solomon ya un anggay din duwan ikab an batuy nittu (I Ki. 8:3-9). Mid mapto' ya nan napitun linala'in iBeth Shemesh di nangngal hinan ma'an an tinapay ya nan hul'ud Aaron. * **7:1** Mid mapto' ya da Abinadab ay Eleazar ya holag Levi, ya mid mapto' ya holag Aaron goh (bahaom nan footnote di I Sam. 6:9). † **7:5** Hay inadagwin nan babluy ad Jerusalem hi engganad Mizpah ya himpulu ta duwan kilomitlu.

ta nunluhitana nan iPhilistia, at mi'id poto' di atondan lumayaw ta omod un inabak
nan holag Israel dida. 11 At nan holag Israel ya nunnaudondan bimmuhu' ad Mizpah,
ya numpudugda nan iPhilistia. Ya impadaldalandan numpatoy didah engganay unda
dimmatong ad Beth Kar.
12 At inummal hi Samuel hi batu ta hina"adnah nan numbattanan ad Mizpah ya ad
Shen, ya nginadnana ta hi Ebenezer‡ ti inaliday, “*Binadangan* da'min Apo Dios!” 13 At nan
iPhilistia ya na'abakda, ya adida mahkay umuy an mangubat hinan holag Israel ti baliwan
Apo Dios didah engganan de han atagun Samuel an pumpapto'ana.§ 14 Ya din babluy an
penloh nan iPhilistia hinan holag Israel ya binangngadda, at hinakup mahkay nan holag
Israel an mete"ad Ekron ta nangamung ad Gath. Ya ta"on nan nun'eheggon an babluy an
din lutadan din kinaphul nan iPhilistia ya hinakup nan holag Israel. Ya impogpog mahkay
nan holag Amor an mangubat hinan holag Israel.
15 Hi Samuel di nanginaynayun an nun'ap'apun nangipapto' hinan holag Israel hi
engganah un natoy. 16 Hidin amatagun Samuel ya atawotawon ya gun umuy munle'le'od
hi an amin hinan babluy an mete"ad Bethel ya un ad Gilgal, ya un ad Mizpah ta ipanuhna
nan way lilin nan holag Israel an numpunhitun danen babluy. 17 Ya nalpah ay hana ya
un mahkay mumbangngad hi ad Ramah hi wadan di nunhituwana, ya hidi goh ya gunna
ipanuh nan holag Israel. Ya inyammana goh hidi nan pun'onngan ay Apo Dios.

8

Hay Namhodan nan Holag Israel an Waday Alida

1 Ya unat goh nala'ay hi Samuel ya pento'na nan linala'in imbabaluyna ta diday
nun'ap'apun nangipapto' hinan holag Israel an mamadang ay hiya. 2 Ya hay ngadan
nan pangpangullun imbaluyna ya hi Joel, ya hay ngadan nan otob ya hi Abijah. Diday
mun'ap'apuh ad Beersheba. 3 Mu agguyda inanung hi amada ti un hay pihhuy gamga-
monda, at mumpabayaddah nan ipanuhda, ya layah nan pamanuhdah nan diklamun di
tatagu.
4 At an amin nan a'ap'apun nan holag Israel ya na'amungda, ya immuydah nan
wadan Samuel hi ad Ramah, 5 ya inalidan hiyay, “Ten ad ugwan ya mala'ay'a, ya nan
imbabaluymu ya bo'on nan pangatmuy inanungda. At pot'om di ali ta way mangipapto'
ay da'min umat hinan udumnan babluy an waday alida!”
6 Mu hi Samuel ya agguyna ahan penhod henen inalida an mahapulday mun'alin dida.
At nunluwalun Apo Dios. 7 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, “Donglom an amin nan ibagan
di tatagun he"a. Bo'on he"ay din'ugda ti un Ha"in, ti adida pohdon hi un Ha"in di alida.
8 Ti nete"ah din nangekaka' ay didad Egypt ta engganad ugwan an algaw ya gunna' din'ug
ta hay nat'on an dios di dayawonda, at hiyaat unda aton goh ay he"a. 9 At donglom ya
inatmu nan alyonda. Mu padanam ahan dida, ya inhamadmun mangibaag hi aat di aton
nan a'alin mangipapto' ay dida.”
10 At inalin Samuel an amin nan inalin Apo Dios ay hiyah pamadanah nan tatagun
mangalin hiyah mahapulday ali. 11 At inalinan diday, “Umat hituy aton nan alin
mangipapto' ay da'yu: ti alana nan linala'in imbabaluyyu ta muntindaluy udum, ya
pot'onay udumna ta diday mangimunihuh nan kalesan ma'usal hi gubat. Ya nan udum ya
diday mangipangpangulu ya miyunud hinan kalesa, 12 ya pot'onay udumnah u'upihyalna
ta diday ap'apun nan hinlibun tindalu, ya hay udum ya ap'apun nan nabonglen tindalu,
ya nan udum ya diday mun'aladuh nan payawna, ya nan udum ya diday mumboto'. Ya
wada goh di pot'ona ta diday mun'ammah almas ya nan alimatung an miyammah nan
kalesan usalon di mi'buhul. 13 Ya alana goh nan imbabaluyyun binabai ta puntamuona
dida ta mun'ammadah bangbanglu, ya nan udum ya diday munhaang ya mun'ammah
tinapay. 14 Ya alana nan ma"aphod an payawyu ya nan galdenyun natamman hi greyp
ya olibo, ya indatnah nan u'upihyalna. 15 Ya alanay mun'iyapuluh nan paguyyu ya nan
greypyu, ya indatnah nan u'upihyalna ya nan baalna. 16 Ya alana goh nan tagalayu, ya nan
ma"aphod an baka, ya dongkiyu ta puntamuona dida ta munhulbidan hiya. 17 Ya alana
goh di mun'iyapuluh nan a'animalyu, ya pumbalinon da'yuh himbutna. 18 Ya awni ta
madatngan henen gutudnah a'atana at kumila ayun dumalat di aton nen aliyun piniliyu.
Mu henen algaw an a'atana ya hi Apo Dios ya adina donglon nan ibagayun Hiya.”
19 Mu nan tatagu ya agguyda kinulug nan namadan Samuel ay dida, an undaat goh
inaliy, “Adi nin aya umat hinay ma'at! Hay ma'ahhapul ya waday mun'alin da'mi! 20 Ti

‡ **7:12** Hay pohdonan ibaga ya *batu an bumadang*.

§ **7:13** Mu hidin timpun di nun'alian Saul ya numbangngad goh nan iPhilistia an nangubat hinan holag Israel (I Sam. 9:16; 10:5; 13:3, 5; 17:1; 23:27), mu bo'on hi Samuel di numpapto' enen gutud ti nan Alin hi Saul.

pohdonmi an umat amih nan udumnan babluy an waday mangipapto' ay da'mi, ya hiyay mangipangulun da'mih un waday buhul!"
21 Ya unat goh dengngol Samuel an amin nan nanapit nan tatagu ya impidwanan nangibagan Apo Dios. 22 Ya inalin Apo Dios ay Samuel di, "Abulutom nan ibagada ta idatam didah alida."
Ya unat nalpah hana ya inalin Samuel hinan tatagun holag Israel di, "An amin ayu ya mumpanga'anamut ayuh nan babluy an nunhituwanyu."

9

Hay Nun'ah'upan da Saul ay Samuel

1 Wada han adangyan an tagun hay ngadana ya hi Kish an holag Benjamin. Hi Kish ya imbaluy Abiel an ap'apun Zeror an holag di a'apun Bekorath an a'apun Aphiah. 2 Ya wada han lala'in imbaluy Kish an hay ngadana ya hi Saul an maphod di alala'ina ya unga. Ya mi'id ah lala'ih nan holag Israel hi nipaddung hinan amaphod di alala'ina, ya ta'ta'nang ya un didan amin an holag Israel.
3 Ya wada han namenghan ya na'utaw di udumnan dongkin Kish, at inalinan Saul an imbaluynay, "Awitom di ohah nan baal tu'u ta mitnud ay he"a ta umuyyu anapon nan nun'a'utaw an dongki tu'u."
4 Ya immuyda inanap hinan dudunduntug ad Ephraim, ya mi'id, at innayundan immuy nun'anap hinan lutad Shalisha, ya mi'id. At immuyda goh nun'anap hinan lutad Shaalim, ya mi'id hidi. Ya immuyda goh hinan lutan Benjamin an nun'anap, ya mi'id goh di inah'upandah di.
5 Ya unat goh nidatongdah nan babluy ad Suph ya inalin Saul hinan baal an ni'yibbanay, "Untaat umanamut ti ini ya ditaat goh di iyod'od ama, ya bo'on din nun'a'utaw an dongki!"
6 Mu inalin han baal ay hiyay, "Ihna han propetan Apo Dios eten babluy, ya hiya ya me'gonan ti an amin nan ibaagna ya mepto'. At umuytan mangibagan hiya ta olom ya ibaagnay awadan din udum an dongki."
7 Ya inalin Saul di, "Gulat ta umuytan hiya ya hay idatta ti ten napuh di balunta?"
8 Ya tembal han baal an alyonay, "Wah tu han itang an silver an pihhu', at hiyay idat'un hiya ta way atonan mangibaag hi wadan nan udum an dongki."
9 (Hidin hopapnad Israel ya hay ugalin nan holag Israel ya mahapul an umuydah nan tagun mumbabbaag hi un way pohdondan ibaga. Ya danen ma'alih mumbabbaag ya ad ugwan ya diday ma'alih propetan Apo Dios.)
10 Ya inalin Saul di, "Maphod nan ninomnommuh atonta, at umuyta mah." At impadehdan umuy hinan babluy an wadan di nunhituwan nan propetan Apo Dios.
11 Ya heden punti'idandah nan duntug an miyuy hinan babluy hi wadan nan propeta ya dinamuda nan do'ol an babalahang an umuy humagub. Ya inalidan diday, "Wah na nan propetan Apo Dios?"
12 Ya tembal din babalahang an inaliday, "Nen un pa'alluh an nahhun an immuy hinan babluy ya un da'yu! At punnaudonyu, at ah'upanyu hiya ti un pa"alih tun babluy ti nan tatagu ya waday e'nongdad ugwan hidih nan lugal an pun'onngan hinan tulid di duntug.
13 Ya pohdonyu ay an tigon ya punnaudonyun umuy ta ah'upanyu ti ag'aga ya ipadehnan umuy hinan duntug an pun'onngan. Ti wah didan mamannod ay hiya. Ti adida mangan ta nangamung un dumatong ta itobotbalnan Apo Dios nan ne'nong ya un mahkay mangan nan tatagun na'ayagan. At punnaudonyun umuy ta ah'upanyuh nan babluy ti agguy ni' immuy hinan duntug!"
14 At immuydah nan babluy, ya wan hi'itangan unda immatam ya dinamudah Samuel an umuy hidih nan duntug an mundayaw.
15 Ya hidin agguy nadatngan ni' nan algaw an immayan Saul ya ina'allin tuwali Apo Dios ay Samuel di, 16 "Hinan mabiggat hinan at hitun olas ya honogo' ay he"a han lala'in nalpuh nan holag Benjamin. Ya hiitam hiyah lana ta idawatmu ta hiyay panginnilaan an hiyay pento"u an mun'ap'apuh nan tatagu' an holag Israel. Hiyay mangibaliw ay da'yun tatagu' hinan at'aton nan iPhilistia an buhulyu ti tinnig'u nan nipaligligatanda, ya dengngol'u goh nan pumpahpahmo'andan Ha"in."
17 Ya unat goh tinnig Samuel hi Saul ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Hiyah ne lala'ih inali' ay he"an mun'ap'apuh mangipapto' hinan tatagu'."
18 Ya himmigup hi Saul hinan pantaw nan allup di babluy, ya tinnignah Samuel, ya inalinay, "Itudum ni' di wadan di abung nan mumbabbaag."
19 Ya tembal Samuel an inalinay, "Ha"in nan alyondan mumbabbaag. At iyun'unnayun umuy hidih nan buludnah wadan di pundayawan ta unna' mangunud. Ad ugwan ya me"an'a ya nan baalmun ha"in. Ta hi ma'et hinan helhelong ya un'u ibaag an amin

di ngadan ne an nomnomonyun ibagan ha"in ta malpah ya un ayu umanamut. 20 Ya
adim nonomnomon nan dongkin tuluy algaw di naluh hi na'utawanda ti na'ah'upanda.
Hay ma'ahhapul at ya nan namnamaon nan i'ibba tu'un holag Israel an mun'ap'apun
mangipapto' ay dida an mi'id di udum an anggay he"a ya an amin nan pamilyan amam."
21 Ya tembal Saul an inalinay, "Ha"in ya nalpuwa' hinan holag Benjamin an na"ahnot
hinan holag Israel, ya da'min himpangapu ya mibilang an na'ampay nitaguanmi! Ya
anaad ta alyom ay ha"in di umat hina?"
22 At inawit Samuel hi Saul ya han baalna, ya enehgopna didah nan abung an
wadan di na'amung, ya impabuna didah nan umbunan di me'gonan an tagun nihagang
hinan na'amung an tatagun na'ayagan an hay uyapda ya tulumpuludan amin. 23 Ya
inalin Samuel hidin munhaang di, "Iyalim din dotag an din indat'un he"a an inali' hi
italeponmu." 24 At inyuy din munhaang din nilahhin an lamoh di ulpu, ya inyuyna
impatang hi inayungan Saul, ya inalin Samuel di, "Hiyah te impatalepon'uh nidadaan
hi bagim. At ihdam ti hiyah ne nilahhin hi bagim ad ugwan hi iddumam hitun tatagun
inayaga'."
At nangan da Saul ay Samuel eden algaw. 25 Nalpah heden nundayawandan Apo Dios
ya nundadyudah nan babluy. Ya initnud Samuel hi Saul ta inyuyna hiyah nan nundotal
an atap di abungna ta hidiy nangidadaanandah olo'ana.

Hay Nangidawatan Samuel ay Saul ta Hiyay Mun'ali

26 Ya unat goh wan na'uy an mawa'ah ya binangon Samuel hi Saul an alyonay,
"Bumangon'a ta itudu' di dalan hi owonyu." At bimmangon hi Saul ta pimmitawdan
Samuel, ya immuydah nan kulha.
27 Ya unat goh wan binataananda nan babluy ya inalin Samuel ay Saul di, "Alyom hinan
baalmu ta ipangpang'una, ya inta'dogmuh na'amtang ta ibaag'un he"a nan inalin Apo
Dios." At inalina mah ta nangun'unna din baal an immuy.

10

1 Ya inalan Samuel nan alewahhang an nittuwan di lanan olibo, ya inhiitnah ulun
Saul,* ya inungnguna, ya inalinay, "Manu ay ato' ti he"ay pento' Apo Dios an mun'ap'apun
ditu'un holag Israel, ya he"ay mangipapto' ya mamaliw ay didah nan binuhulda. 2 Ya awni
ta umuy'a ta taynana' ad ugwan at ah'upanyu han duwan linala'ih nan way nilubu'an
Rachel hinan hinakup di lutan Benjamin hi ad Zelzah. Ya alyondan he"ay, Nan dongki an
ekayu anapon ya na'ah'upan, mu ad ugwan ya bo'on nan dongkiy nonomnomon amam
mu he"ay nidugah hi nonomnomona an alyonay, Hay ato' nin an manginnilah wadan han
imbaluy'u? 3 At ituluyyun umuy ta nangamung un ayu dumatong hinan wadan di ongol
an ayiw hidid Tabor, ya waday damuwonyu goh hi tulun linala'in umuy mun'onong ay
Apo Dios ad Bethel. Nan oha ya waday impi'ugnah nan tuluh ukkon an gandeng, ya nan
oha ya waday inodnanah tulun tinapay, ya nan ohan miyatlu ya inodnana han lalat an
nittuwan di bayah. 4 Ya apngaon da'an dida, ya idatdan he"ay duwah tinapay, ya mahapul
an alam nan idatda."
5 Ya intuluy Samuel an himmapit an inalinay, "Ya nalpah ay hene ya impadehyun
ituluy an munti'id hinan duntug ad Gibeah an bagin Apo Dios† an neheggon hinan
nungkampuan nan iPhilistia. Ya wa ay ta miyatam ayuh nan pantaw di babluy ya wada-
day damuwonyuh himpamulog an propetan mumpundadyudan nalpuh nan pun'onngan
hinan duntug. Ya pun'ipagangohday bi'ungda, ya tambourines, ya tungngali, ya alpa.
Ya daden propeta ya hapitonday ma'at hi udum di algaw. 6 Ya nan Na'abuniyanan an
Lennawa ya miyodol ay he"a, at Hiyay mangidat hi abalinam, at mabalin an middum'an
didah nan ato'atondan mangibaag hi ma'at hi udum di algaw. 7 Ya ten alyo' ay he"a ta wa
ay ta ma'at hanan amin ya mahapul an unudom an amin di logom hi ipanomnom Apo Dios
ay he"ah atom. 8 At mangun'unna'an umuy hi ad Gilgal, ya hinoda' hidih pituy algaw. At
hay umalia' ya e'nong'un Apo Dios nan Onong an Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopan,
ya itudu' ay he"ay mahapul hi atom."
9 Heden nanaynan Saul ay Samuel ya linuman Apo Dios di nomnom Saul, ya henen
algaw ya na'at an amin din inali'alin Samuel ay hiya. 10 Ya unat goh nidatong da Saul
ya nan baalnad Gibeah ya wadaday himpamulog an propetan nanamun dida. Ya nan

---

* **10:1** Na'at hidin 1050 B.C. † **10:5** Ad Gibeah di nunhituwan Saul, ya numbino'ob'on di ngadana an nitudo' hinan Biblia: (1) ad Gibeah (I Sam. 10:10), ya (2) ad Gibeah an nan numbabluyan nan holag Benjamin (I Sam. 13:2), ya (3) ad Gibeah an babluy din hi Saul (II Sam. 21:6), ya (4) ad Gibeah an bagin Apo Dios (I Sam. 10:5). Ya hay pohdon ten angunuh an ngadanan hapiton? Penhod Apo Dios an innilaon Saul an henen babluy ya bagina an Dios an bo'on bagin nan iPhilistia an ta"on hi un hidiy nungkampuanda.

Na'abuniyanan an Lennawa ya niyodol ay Saul, at niddum ay didan mangat hinan at'atondan mangibaag hi ma'at hi udum di algaw. 11 Ya nan tatagun nanginnilan hiyah din hopapnan nannig hinan ato'atona ya alyonday, “Hay na'at nin hinan imbaluy Kish an hi Saul? Undan numbalin hi propetan Apo Dios?”

12 Ya tembal nan ohan lala'in iGibeah, ya inalinay, “Hay aat nin di o'ommodda?” Ya mete"an de ya waday na'alih un niddum goh hi Saul hi propeta an umat ay dida.

13 Ya unat goh nalpah hana ya nunti'id hi Saul hidih nan pun'onngan an wah nan tulid di duntug.

14 Ya tinnig nan ulitaon Saul hiya ya nan baalna, ya inalinay, “Hay inayanyu?”

Ya inalin Saul di, “Immuy ami nun'anap hidin dongkin na'utaw, mu agguymi inah'upan, at hiyanan immuy amin Samuel.”

15 Ya inalin han ulitaon Saul ay hiyay, “Ibaagmu ni' ay ha"in di inalin Samuel ay da'yu!”

16 Ya tembal Saul hi ulitaonan inalinay, “Din na'utaw an dongki ya na'ah'upan.” Mu agguyna imbaag ay ulitaonay nangalyan Samuel an hiya ya mun'ali.

Mipa'innilan hi Saul di Ali

17 Ya unat goh naluh di atnay algaw ya impa'ayag Samuel an amin nan tatagun holag Israel ta na'amungda ta mundayawdan Apo Dios ad Mizpah. 18 Ya inalinah nan tataguy, “Hiyah te ipa'innilan Apu tu'u an Dios an inalinay, Ha"in di nangekak ay da'yud Egypt, ya binaliwa' da'yuh nan i'Egypt ya an amin nan udumnan babluy an nangipaligligat ay da'yu. 19 Ha"in di Diosyun nangibaliw ay da'yuh nan nunligligatanyu. Mu ad ugwan ya din'uga', ya un ayuat goh mumbagah aliyu. Ta"omman un umat hina ya umali ayu ta ma'amung ayuh nan hinagang'u an mete"ah nan himpangapu ya nan nahlaganyun pamilya.”

20 Ya unat goh inayagan Samuel ta neheggondan amin nan ahimpahimpangapun holag Israel ya nan holag Benjamin di pinilin Apo Dios. 21 Inayagan goh Samuel ta meheggonda nan hinohhan pamilyan di holag Benjamin, ya nan pamilyan Matri di hiyay pinilin Apo Dios. La'tot ya napilih Saul an imbaluy Kish. Mu unat goh anapondah Saul ya mi'id. 22 At imbagada goh ay Apo Dios an inaliday, “Un nin agguy dimmatong henen tagu?”

Ya inalin Apo Dios di, “Hiya ya immuy nipo"oy hinan wadan di kalga.”

23 At nunnaudondan immuy an nangawit ay hiyah di. Ya unat goh inyuyda ta ni'ta'dog hinan tatagu ya hiyay ta'ta'nang ya un nan tatagun unda mun'egpong hi pu'olnan amin. 24 Ya inalin Samuel hinan tataguy, “Hiyah te pinilin Apo Dios hi mun'ap'apun da'yu! Mi'id ah ohan ditu'uh mipaddung ay hiya!”

At an aminda ya init'u'dan mangalih, “Minaynayun di pun'aliam!”

25 At hi Samuel ya imbaagnah nan tataguy aat di ali ya nan tamuna, ya intudo'nah ohay liblu, ya impatangnah nan wadan di hinagang Apo Dios.‡

Ya unat goh nalpah ya hennag Samuel nan tatagu ta mumpanga'anamutdah a'abungda. 26 Ya ta"on un hi Saul ya immanamut hinan abungnad Gibeah an inibbaan din nun'abagtuy haaddan indatan Apo Dios hi pamhoddan hiya. 27 Mu nan udumnan tatagun nappuhiy nomnomda ya inaliday, “Hay aton nen tagun mangibaliw ay ditu'u?” At pinihuldah Saul, at agguyda indatan hi adawnah nangipattigandah pange'gonandan hiya an ali. Mu hi Saul ya un didindinong.

11

Hay Nangabakan Saul hinan holag Ammon

1 Hi Nahash an holag Ammon ya initnudna nan tindaluna ta umuyda buhulon ad Jabesh Gilead.* Ya an amin nan tatagud Jabesh ya inalidan Nahash di, “Iyammam di puntutulagan tu'u, at abulutonmin he"ay mumpapto' ay da'mih itamuanmi.”

2 Ya inalin Nahash di, “Mabalin an iyamma' di puntutulagan tu'u, mu hay mahapul ya bohlengo' an amin di agwan hi matayu† ta baino' an amin nan holag Israel.”

3 Ya inalin nan a'ap'apud Jabesh ay hiyay, “Pituy algaw ni' di maluh hi panodam ay da'mi ta munhonag amih nan baal ta umuyda le'don an amin nan babluy an wadan nan holag Israel ta ulgudonday aatna. Ta gulat ay ta mi'id di bumadang an mangibaliw ay da'mi ya mabalin an humuku amin he"a.” Ya inabulut Nahash nan inalida.

4 Ya din hennagda ya nidatongdad Gibeah an awadan di nunhituwan Saul. Ya imbaagdan amin hinan tatagu nan ma'at ay dida, ya an amin nan tatagun nangngol ya enlotdan ahikikila. 5 Ya wan na'uy an umanamut hi Saul an nalpuh payawna an ginuyudnay

‡ **10:25** Hay nangipatangana nin ya nan Tuldan Abung Apo Dios. * **11:1** Hay awadan ten babluy ya hinan numbabluyan Manasseh an niyappit hi appit hi buhu'an di algaw an wah nan Wangwang an Jordan. † **11:2** Hay planun Nahash ya ta pa"ionay abalinan nan pumana ta adi umday pannigda.

duwan bakana ya inalinay, “Hay na'at hinan tatagu ta way ohaan ahikikiladan amin?”
At imbaagdan hiya nan inalin nan iJabesh an inulgud nan baal.
6 Ya unat goh dengngol Saul din inalida ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan
hiya, at nidugah di bimmungtana. 7 Ya innalnay duwah baka, ya pinaltina, ya
numpuhitna, ya impiyuynan ipiwanah an amin hinan abablubabluy an wadan nan holag
Israel. Ya daden nangiwanah ya umat hituy inalin Saul hi alyondah nan tatagu: “An
amin nan tatagun adi mitnud ay da Saul ya hi Samuel an umuy mi'gubat ya maphit goh
an umat hinan na'at hinan baka!” At impata'ot Apo Dios an amin nan holag Israel, at
mun'u'unnudandan amin din tatagu ta umuyda badangan hi Saul. 8 Ya inamung Saul
an amin nan tataguh ad Bezek, ya hay uyap nan holag Israel ya tuluy gahut di libu, ya
tulumpuluy libuh nalpuh holag Judah an niddum ay dida.
9 Ya inalidah din baal an nahnag an nalpud Jabesh di, “Mumbangngad ayu ta umuyyu
ipa'innilah nan babluyyu an hi mabiggat hinan muntongay algaw ya mabaliwan ayu.”
Ya unat goh dengngol nan iJabesh henen inulgud nan baal an hennagda ya nidugah di
amlongda.
10 At immuyda ay Nahash, ya inaliday, “Hi mabiggat hinan muntongay algaw ya
humuku ami ta nangamung ayuh nan atonyun da'mi.”
11 Ya unat goh nabiggat hi helhelong‡ ya pinanuh Saul nan tatagu ta nun'atluona
didah tuluy himpampun, at nunnaudondan immuy ta inalikupda nan nungkampuan nan
buhulda an holag Ammon, at ginubatda dida. Ya unat goh nuntongay algaw ya do'ol
di numpatoydah nan holag Ammon. Din na'angang an agguy natoy ya nun'iwa'atdan
numpapangalayaw an way ohaan mid poto' di ayanan mipo"oy.

Hay Nangipidwaandan Nangibaagan an hi Saul di Alida

12 Ya inalin nan tatagun Samuel di, “Hay ngadan din tatagun nangalih un adi mabalin
hi Saul an mumpapto' ay da'mi? Ibaagyuy ngadanda ta patayonmi dida!”
13 Mu hi Saul ya inalinay, “Ad ugwan an algaw ya mi'id ah mapatoy! Ti ad ugwan di
namaliwan Apo Dios ay ditu'un holag Israel!”
14 At inalin Samuel hinan tataguy, “Ma ayu ta umuy tu'ud Gilgal ta hidiy pangipidwaan
tu'un mangibaag an hi Saul di ali tu'u.” 15 At an amin nan tatagu ya immuydad Gilgal an
pundayawan ay Apo Dios ta hidiy nangipidwaandan nangibaagan an hi Saul di alida. Ya
nun'onong da Saul ya nan i'ibbanan holag Israel hi Onong di Pi'lenggopan ay Apo Dios, at
inihdadah den ene'nongda, ya nun'am'amlongda.

12

Hay Hinapit Samuel hi Akakanah nan Tatagu

1 Inalin Samuel hinan i'ibbanan holag Israel di, “Ha"in ya inunud'un amin nan inaliyuh
ato', ya ten waday aliyu! 2 Ya hiyay mangipapto' ay da'yud ugwan ti ha"in ya ten
nala'aya', ya na'ubanan di buu"u, mu wah na nan imbaluy'un mimiddum ay da'yu.
Nete"ah din a'unga' ya ha"in di ap'apuyu ta engganad ugwan an algaw. 3 Gulat ta waday
inat'uh nappuhi ya ibaagyud ugwan hinan hinagang Apo Dios ya nan alin pento'na.
Ya ibaagyuh un waday innal'uh bakayu unu dongkiyu. Wada mah di binalbaliya' ya
pinaligat'un da'yu? Ya wada mah di innal'uh nan mili"ud an lagbu ta ta"on un nibahhaw
ya pinaphod'u? Ya gulat ta waday inat'un dane ya mahapul an bayada' an amin ay da'yu!”
4 Mu tembaldan inaliday, “Agguy da'mi binalbaliyan, ya agguy da'mi pinaligat, ya mi'id
ah logom hi innalmuh nan tatagu.”
5 Ya inalin Samuel ay diday, “Hi Apo Dios di mun'ihtigu ya nan pinilinan aliy mun'ihtigud
ugwan an algaw an da'yu ya mi'id ah inah'upanyuh numbahola' ay da'yu.”
Ya inaliday, “Immannung an hi Apo Dios di ihtigu tu'u.”
6 Ya inalin goh Samuel hinan tataguy, “Hi Apo Dios di namto' ay da Moses ay Aaron,
at diday nangekak hidin o'ommod tu'uh nan babluy ad Egypt. 7 At tuma'dog ayu, ya
duminong ayu ta ipa'innila' ay da'yun amin di impattig Apo Dios ay da'yuh maphod
ti imbaliw da'yu ya din o'ommod tu'u. 8 Ya hidin inayan da Jacob ya nan a'apu tu'uh
did Egypt ya pinaligatda didah di. At din a'apu tu'u ya ingkiladan numpahmo' ay Apo
Dios, at hennagna da Moses ay Aaron ta diday nangekak ay didad Egypt ta inyalida
dida ta munhitudan ten luta. 9 Mu inaliwandah Apu tu'u an Diosda, at hiyaat unna
inyabulut an buhulon hi Sisera an ap'apun nan do'ol an tindalun Hazor.* Ya inyabulutna
goh an buhulon nan iPhilistia† ya nan alid Moab‡ din o'ommod tu'uh din penghana, at
inabakda dida. 10 Ya numpahpahmo'da mahkay ay Apo Dios an inaliday, Muntutuyu ami
ti din'ugmi He"a ta nundayaw amih nan bulul an hi Ba'al ya hi Ashtoreth! Aliwam ni' nan

‡ **11:11** Hay olasna ya alas dos hi engganah alas sais. * **12:9** Judg. 4:7. † **12:9** Judg. 3:31; 10:7; 13:5. ‡ **12:9** Judg. 3:12-30.

numbaholanmi ta ibaliw da'mih nan mamuhul ay da'mi ta He"a mahkay di dayawonmi!
11 At hennag Apo Dios hi Jerub-Ba'al,§ ya hi Barak,* ya hi Jephthah,† ya ha"in an hi
Samuel‡ ta nabaliwan ayuh nan mamuhul ay da'yun wah nan nunlene'woh. At mi'id di
al'alin da'yuh nan numpumbabluyanyu. 12 Mu unat goh tinnigyu da Nahash an alin di
holag Ammon an umalin mangubat ay da'yu ya inaliyun ha"in di, Mahapulmiy ali ta way
mumpapto' ay da'mi! an ta"on unyu inilan wadah Apu tu'u an Diosyu an Hiyay aliyu! 13 At
ad ugwan ya taya nan ali an pohdonyun odowon, at ten hi Apo Dios di namto' hi aliyu ta
hiyay mangipapto' ay da'yu. 14 Ya gulat ta hi Apo Dios di e'gonanyu at Hiyay dayawonyu ya
donglonyu ya adiyu du'gon nan Uldina, ya gulat ta umat hinay atonyu at ta"on nan aliyun
mangipapto' ay da'yu ya hi Apo Dios di unudona at umannung an maphod di ma'at ay
da'yu. 15 Mu gulat ta adiyu donglon nan alyon Apo Dios, ya din'ugyu nan Uldina at nidugah
di pangilatanan da'yun umat hi nangatnah din o'ommodyuh penghana. 16 At ad ugwan ya
duminong ayu ta hamadonyun tigon nan nidugah an aton Apo Dios hi ipattignan da'yu!
17 Adi umudan ad ugwan ti ma'ugaw, mu munluwalua' ta ipa'alin Apo Dios di idul ya udan.
Wa ay ta mipa'annung ta ma'at hete ya hiyay panginnilaanyun numbahol ayun Hiyah
numbaganyuh aliyuh mangipapto' ay da'yu."
18 Ya nunluwaluh Samuel ay Apo Dios, at heden algaw ya impa'idulna, ya inongolnay
udan eden algaw. At nan tatagu ya nidugah di nange'gonandan Apo Dios ya hi Samuel.
19 Ya an amin nan tatagu ya inalidan Samuel di, "Iluwaluan ni' da'min Apu tu'un Diosmu
ta adi ami ni' mun'atoy ti ten unmi gun udman nan do'ol an baholmih nan pangibaganmih
mahapulmih ali!"
20 Ya inalin Samuel hinan tataguy, "Adi ayu tuma'ot ti ta"on hi unyu ina'inat di nappuhi
mu ihamadyu ta hay nomnomyu ya Hiya ya anggay di dayawonyu, ya adiyu ahan
du'gon hi Apo Dios. 21 Ya adi ayu mundayaw hinan bo'on immannung an dios ti mi'id
ologdan bumadang ay da'yu, ya adi da'yu baliwan ti mi'id abalinanda. 22 Hi Apo Dios ya
inhamadnan nangali an adi da'yu inganuy an tataguna ti da'yuy pinilina. 23 Ya ha"in ay
ni' ya adia' ahan mumbahol ay Apo Dios an dumalat nan adi' pangiluwaluan ay da'yu!
Ya itudutudua' da'yuh nan ma'andong ya nan nahamad hi atonyu. 24 Hay maphod ya
hi Apo Dios di e'gonanyu, at hay nomnomonyu ya Hiya ya anggay di dayawonyu. Ya
nomnomonyu ta adiyu aliwan din nidugah an inatnan bimmadang ay da'yu. 25 Mu gulat
ta inaynayunyun gun mumbahol at nan binuhulyu ya abakon da'yun amin an ta"on nan
aliyu ta hamhamon da'yun iyuy hinan udum an babluy."

13

Hay Nangubatan di Holag Israel hinan iPhilistia

1 Hi Saul ya tulumpuluy tawonah din nangete"anan nun'ali, at numpapto' ad Israel hi
napat ta han duway tawon.
2 Pinilin Saul di tuluy libuh linala'in holag Israel. Ya duway libuy linala'ih niddum
ay Saul hi ad Mikmash hinan dudunduntug an babluy ad Bethel, ya hinlibuy niddum
ay Jonathan hi ad Gibeah an nan numbabluyan nan holag Benjamin. Ya nan udumnan
tatagun agguy napili ya hennagna dida ta numpanga'anamutdah abungda.
3 Da Jonathan ya ginubatda nan tindalun di iPhilistia hinan nungkampuandad Geba, ya
inabakda dida. Ya gapu ta dengngol nan iPhilistia henen na'at at hennag Saul nan baalna
ta impagangohday talampet an amin hinan bababluyda ta panginnilaan nan Hudyu eden
na'at. 4 Ya an amin nan holag Israel ya dengngolda an nan tindalun Saul ya inabakda din
tindalun di iPhilistia hinan nungkampuandad Geba. At na'ayaganda ta middumdan Saul
hi ad Gilgal.
5 Ya na'amungda an amin nan iPhilistia ta nundadaanda ta umuyda gubaton nan holag
Israel. Tuluy libuh kalesan punluganan di umuy mi'gubat, ya onom di libuh nan linala'in
munlugan eden punluganan di mi'gubat, ya nan tindaluda ya do'olda ahan an umatdah
nan panag hinan pingit di baybay an adi ma'yap. Ya immuyda nungkampud Mikmash hi
appit hi buhu'an di algaw hi ad Beth Aven. 6 At unat goh inilan nan udum an holag Israel
nan aatda an tindalun di iPhilistia at nidugah di ta'otda, at immuyda nun'ipo"oy hinan
liyang, ya nan ma'inayiw, ya nan daplah, ya nan maluhung an liyang, ya nan bitu, ya nan
way bubun. 7 Ya nan udumna ya binad'angda nan Wangwang an Jordan ta immuydah
nan babluy ad Gad ya ad Gilead. Mu hi Saul ya agguy nakak ad Gilgal, ya an amin din
tatagun nitnud ay hiya ya ahiwowogwogdah ta'otda.
8 Ya pituy algaw di nanodan Saul ay Samuel ti hiyah ne algaw hi intulagnah umaliana,
mu agguy immuy hi Samuel ad Gilgal. Ya nan i'ibban Saul an tindalu ya na'ahinutdan

§ **12:11** Unu hi Gideon (Judg. 6:1-8:35). * **12:11** Judg. 4:1-5:31. † **12:11** Judg. 11:11-12:15. ‡ **12:11** I Sam. 7:2-14.

nun'akak an tinaynanda hiya. 9 Ya agguy nehodan hi Saul, at inalinah nan tataguy, “Ekayu
umalah Onong an Moghob ya din Onong di Pi'lenggopan ta e'nong tu'u ta ihda tu'u.” At
hiyay nange'nong hinan Onong an Moghob.
10 Ya unat goh wan lempahnan nange'nong hinan Onong an Moghob ya dimmatong hi
Samuel. Ya nala"uy hi Saul ta ayna damuwon ta apngaona hiya. 11 Ya inalin Samuel ay
hiyay, “Anaad ta inatmuy umat hina?”
Ya tembal Saul an inalinay, “Manu ay inat'u ya tinnig'un nun'akak nan tatagun
tinaynana', ya agguy'a immalih din gutud di algaw an intulagmuh dumatngam, ya den
ihnada nan iPhilistia an na'amungdad Mikmash! 12 Ya inali' di, Na'uyda nan iPhilistia an
munli'ub ay da'mih tud Gilgal, ya ini an ten agguya' numpahmo' an mumpabadang ay Apo
Dios! At hiyaat unna' napilitan an nange'nong hinan Onong an Moghob!”
13 Ya inalin Samuel ay Saul di, “Na"appuhi ahan henen inatmu! He"a ya agguymu
inunud nan immandal Apu tu'un Dios hi immandalnah atom! Ya gulat ta inunudmu at
hi Apo Dios ya ipinaynayunay pumpapto'am hinan holag Israel, ya ta"on nan holagmu
ya diday mun'alih mid pogpogna. 14 Mu ad ugwan ya adi minaynayun di pun'alian
nan holagmu. At mumpilih Apo Dios hi ohah lala'ih mangunud ay Hiyah punhaadonah
mangipapto' hinan tataguna ti he"a ya agguymu inunud nongkay nan immandalna!”*
15 Ya nakak hi Samuel ad Gilgal ta immuy ad Gibeah an numbabluyan nan holag
Benjamin. Ya enyap Saul nan tindalun nataynan ay hiya, ya un hi'itangan onom di
gahut. 16 Ya da Saul ay Jonathan an imbaluyna ya nan tindalun niddum ay dida ya
nungkampudad Geba. Ya hay nungkampuan nan iPhilistia ya ad Mikmash. 17 Ya nan
iPhilistia ya nun'atludan nagogodwa. Nan ohan himpampun ya ta ipluydad Ophrah hinan
babluy ad Shual, 18 ya nan ohan himpampun ya inipluydad Beth Horon, ya nan miyatlun
himpampun ya inipluydah nan way igad an ma'uhdungan hinan Nundotal an Zeboim an
neheggon hinan mapulun.
19 Hidid Israel ya mi'id ay didan Hudyu ah nanginnilan mumpanday ti adi pohdon nan
iPhilistia hi unda innilaon an mangammah hanggap ya gayang. 20 Mu an amin nan holag
Israel ya nundadyudah nan babluy nan iPhilistia ta ipahaitda nan aladuda, ya gabyunda,
ya wahayda, ya nan kumpayda. 21 Ya hay bayad di punhaitandah wahay ya gayang ya
waluy gramus hi silver. Ya hay bayad di punhaitandah aladu ya gabyun ya opat di gramus
hi silver.
22 At henen algaw an ni'buhulanda ya mi'id ah hanggap unu gayang hi inodnan nan
tatagun holag Israel an nitnud ay da Saul ay Jonathan. An anggay da Saul ay Jonathan an
imbaluynay nangdon hi hanggapda ya gayang.

Hay Nangabakan da Saul ay Jonathan hinan iPhilistia

23 Ya nan iPhilistia ya hennagday tindaluda ta umuyda guwalyaan nan bihhang an dalan
hi ad Mikmash.

14

1 Wada han ohay algaw ya inalin Jonathan an imbaluy Saul hinan ungan lala'in
mun'od'odon hi hapiawnay, “Umali'a ta umuytah nan nungkampuan nan iPhilistia hidih
pangngelna.” Mu henen ninomnom Jonathan ya agguyna imbaag ay amanan hi Saul.
2 Ya hi Saul ya nungkampudah nan awadan di ayiw an pomegranate ad Migron an
neheggon ad Gibeah. Hay uyap di tindalun amana ya unda hi'itangan onom di gahut.
3 Hay ohah nan tatagun Saul ya nan padin nunlubung hi ephod an hi Ahijah an hina'
Ahitub an pogtang Ichabod an hina' Phinehas an holag Eli an din padin Apo Dios hi ad
Shiloh. Hi Saul ya nan tataguna ya agguyda inilah un nakak hi Jonathan.
4 Da Jonathan ya mahapul an ad Mikmash di pange'wanda ta way atondan umuy hinan
nungkampuan nan iPhilistia. Waday duwan o"ongol an batun numpinangngel hinan
kalata, ya hay ngadan di oha ya Bozez, ya nan oha ya Seneh. 5 Nan oha ya wah nan
niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an nihagang ad Mikmash, ya nan
oha ya niyappit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an nihagang ad Geba.
6 Hi Jonathan ya inalinah nan mun'od'odon hi hapiawnay, “Ma'a ta umuytah nan wadan
di nungkampuan nan iPhilistia an agguy nanginnilan Apo Dios an agguy nakugit. At olom
ya badangan ditan Apo Dios ti mi'id mangipawan Apu tu'uh nan atona ti pangabakonay
tataguna an ta"on unda nahnot unu do'ol!”
7 Ya inalin han mun'od'odon hi hapiawnay, “Mabalin an atom an amin nan pohdom ti
ha"in ya pohdo' goh an amin nan nomnomom hi atom, at badanga' he"a.”
8 At inalin Jonathan ay hiyay, “Ma'a mah ta umuyta meheggon hi wadan di tatagu ta
mumpatigawtan dida. 9 Ya gulat ta alyondan ditay, Ita'dogyuh na ta da'miy umalin da'yu!

* **13:14** Ac. 13:22.

ya inta'dogtah nan wadanta, ya adita munti'id an umuy ay dida. 10 Mu gulat ta alyonday,
Da'yuy umalih tun wadanmi! ya unta munti'id an umuy. Ya hiyah ne pangimmatunan an
badangan ditan Apu tu'u ta abakonta dida."
11 At immuydan duwah nan wadan di nungkampuan nan iPhilistia, ya numpati-
gawda. Ya unat goh tinnig nan iPhilistia dida ya hinhannulondan alyonday, "Tigonyun
numpangabuhu'da nan Hudyuh nan liyang an nipo"oyanda!" 12 Ya nan linala'in wah
nan nungkampuanda ya binugawanda da Jonathan ya din mun'od'odon hi hapiawnan
alyonday, "Munti'id ayuh tu ti waday itudumin da'yu!"
Ya inalin Jonathan hinan mun'od'odon hi hapiawnay, "Mangunud'an ha"in ta munti'idta
ti hi Apo Dios ya inyabulutnan ipa'abak dida ay ditu'un holag Israel!"
13 At inyadap Jonathan an nunti'id, ya nangun'unud ay hiya din mun'od'odon hi
hapiawna. Ya ente"an Jonathan an ginubat nan iPhilistia, at nuntu"ina dida, ya din
mun'od'odon hi hapiawna ya gun mangunud an mumpamatoy ay dida. 14 Ya henen hopap
di nangubatan da Jonathan an didan duwah nan mun'od'odon hi hapiawna ya pinatoyday
duwampuluy linala'ih nan iPhilistia an nun'iwa'atdah hi'itangan nabongley mitlus eden
numpapattayanda. 15 At nan iPhilistia ya womogwogdah ta'otda, ya ta"on nan udum
an tindalun wadah nan udum an kampu, ya nan udum an tindalun nitnud an umuy
mi'buhul. Ya umalyog nan luta. Nidugah henen inat Apo Dios an nangipata'ot ay dida!

Hay Na'abakan nan iPhilistia

16 Ya nan tindalun Saul an inhinanah ad Gibeah hinan numbabluyan nan holag
Benjamin ya tinnigda din do'ol an tindalun nan iPhilistia an mumpangalayaw an mi'id
poto' di ayandan mipo"oy ti timma'otda. 17 At inalin Saul hidin u'upihyalnay, "Uyaponyu
nan tatagu ta innilaonyuy ngadan han mi'id ay ditu'u." Ya unat goh enyapda ya da
Jonathan ya din tindalun mun'od'odon hi hapiawnay mi'id hidi.
18 Ya inalin Saul hinan padin hi Ahijah di, "Iyalim din Kahon Apo Dios." (Ti heden
gutudna ya wan didan holag Israel nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.*)
19 Ya heden pi'haphapitan Saul hinan padi ya gun umal'alla din pumpapattayandah nan
nungkampuan nan iPhilistia, at inalin Saul hinan padiy, "Ammunana, ya adim iyali."
20 At hi Saul ya an amin din tindalunan niddum ay hiya ya na'amungda, ya impadehdan
umuy mi'gubat hinan iPhilistia. Ya unat goh nidatongda ya tinnigda nan tindalun di
iPhilistia an didaan numpapattoyda ti way ohaan ahi'a'amungaw. 21 Ya din Hudyun
niddum hinan iPhilistia hidin hopapna ya nakakda ta immuyda niddum hinan i'ibbadan
holag Israel an din impangulun da Saul ay Jonathan. 22 Ya unat goh dengngol nan udum-
nan dida an din immuy an nipo"oy hinan dudunduntug ad Ephraim an numpangalayaw
nan iPhilistia ya bimmuhu'da ta immuyda niddum an mangubat hinan iPhilistia, at
pindugda dida ta engganay linauhandad Beth Aven. 23 Henen algaw ya binaliwan Apo
Dios nan holag Israel.

Hay Nanganan Jonathan hi Iyu'an

24 Ya nan tindalun holag Israel ya ahilunglungtuydan den algaw ti munhinaangda ti
hi Saul ya nunhapataona didan inalinay, "Ma'idutan nan tagun mangan hinan malgom
an ma'an eten algaw hi engganah mahdom ta nangamung un'u alan di awit'uh nan
binuhul'u!" At an amin din tindaluna ya mi'id ah nanamtam hinan malgom an ma'an.
25 Ya an amin nan tindalu ya nidatongdah nan inalahan an do'ol di iyu'an. 26 Ya unat
goh hinumlu' din tindaluh nan inalahan ya tinnigdan ahitutuduy danum di iyu'an, mu
mi'id ah ohah mando' hi manamtam ti tuma'otdah nan nihapata. 27 Mu hi Jonathan
ya agguyna dengngol din namadanan amanah nan tatagu, at induh'alna din ayiw an
inodnanah din iyu'an, ya nun'inumnay danumna, ya naluman di matanan pinumpumhod
di punle'nanan pimmatal di pannigna. 28 At inalin nan ohah nan ni'yibbadan tindaluy,
"Hi amam ya inhamadnan namadan hinan tatagun inhapatanan inalinay, Ma'idutan nan
tagun mangan ad ugwan an algaw! At hiyaat un ahihinaang an amin tun tindalu!"
29 Ya inalin Jonathan di, "Hi ama ya unna paligligaton tun tataguna! Tigonyun
pinumpumhod di punle'na' an wada mahkay di bi'ah'u ti nangana' hi iyu'an! 30 On'onayna
nin at ahan hi unyu inan nan kinaphulyun ma'an hinan ni'gubatanyu, at do'do'ol at nin
di numpatoyyuh nan binuhul tu'u!"
31 Henen algaw ya inabak nan holag Israel nan iPhilistia an ente"aday gubat ad
Mikmash ta engganad Aijalon, at nidugah ahan an ahilunglungtuydan amin din tindalun
nun'ahinaangan. 32 At nunnaudondan nundopap din kalnilu, ya baka, ya nan uyaw
an bakan din kinaphuldah nan binuhulda, ya numpaltin din tatagu, mu dumalat nan

* **14:18** Hay itudun nan udumnan nitud'an di Hapit Apo Dios ya hay ephod di impiyalin din Alin hi Saul an bo'on nan Kahon Apo Dios. Ya mid mapto' ya hay ephod di nepto' an nibalin an bo'on nan Kahon Apo Dios.

nidugah an hinaangda ya numpi'yihdaday dalan din animal. 33 Ya waday dimmatong,
ya imbaagdan Saul an inaliday, “Numbahol nan tatagun Apo Dios hi nangihdandah nan
dotag an agguy na'aan di dalana!”
Ya inalin Saul ay diday, “Nidugah ahan an nappuhih nen inatyu, at ulinonyu ah ongol
hi batuh tun wada'.” 34 Ya inalin Saul di, “Umuyyu alyon an amin hinan i'ibba tu'un holag
Israel ta way ohan didaan nun'iyalidah tu nan bakada ya kalniluda ta hituy pamaltianda
ya inihdadah tu. Adi maphod hi unda pun'ihda nan dotag an waday dalana ta hiyay
dumalat hi pumbaholandan Apo Dios!” At an amin din tatagu ya nun'iyuydan nen
nahdom di bakada ta pinaltidah di. 35 Ya nun'ammah Saul hi pun'onngan ay Apo Dios.
At hiyah ne hopap di inyamman Saul hi pun'onngan.
36 Ya inalin Saul hidin tindalunay, “Hi mahdom ya nundadyu tu'u ta gubaton tu'u nan
iPhilistia ta nangamung mawa'ah ta pumpatoy tu'u didan amin ta pun'ala tu'un amin di
logom an wan dida.”
Ya inalin din tatagun hiyay, “Unudonmi nan malgom hi nomnomom an maphod.”
Ya inalin nan padiy, “Ibaga tu'uh mahhun ay Apo Dios.”
37 At inalin Saul ay Apo Dios di, “Mabalin mah an mundadyu ami ta umuymi gubaton
nan iPhilistia, ya pangabakon da'mi?” Mu hi Apo Dios ya agguy tinumbal enen algaw.
38 At impa'ayag Saul an amin nan a'ap'apun di tindalu, ya inalinan dida ta innilaonday
aat nan bahol an na'at eden algaw. 39 Ya inalin Saul di, “Hay ngadan Apo Dios an baliw
tu'un holag Israel an ta"on un han imbaluy'un hi Jonathan di ma'ah'upan hi numbahol
ya immannung an mahapul mapatoy!” Mu an amin nan na'amung an tatagu ya mi'id ah
nambal ay hiya.
40 At inalinan amin hinan holag Israel di, “Tuma'dog ayun amin hinan pangngelna ta
tuma'dog amin Jonathan an imbaluy'uh nan pangngelna.”
Ya inalin nan tataguy, “Unudonmi nan pohdom hi atonmi.”
41 At nunluwaluh Saul ay Apu tu'un Dios, ya inalinay, “Ibaagmun da'mi nan numbahol.”
Ya inyu'nuhda, ya da Jonathan ay amana an hi Saul di na'u'nuh, at na'innila an bo'on nan
tataguy numbahol.
42 Ya inalin Saul di, “Iyammayuy ma'u'nuh ta iyu'nuhmi ay Jonathan an imbaluy'u!” Ya
unat goh inyu'nuhda ya hi Jonathan di napto'.
43 At inalin Saul ay Jonathan di, “Ibaagmun ha"in di inatmu!”
Ya imbaagnan inalinay, “Un'u enedho' din ngamngam nan inodna' an hul'ud hidin
danum di iyu'an, ya tinamtama'. Ya anaad udot ta hiyay dumalat hi ataya'?”
44 Ya inalin Saul di, “Ta"on hi unna' patayon ay Apo Dios hi un'a adi mapatoy, Jonathan!”
45 Mu inalin nan tatagun Saul di, “Adyu'ah un tu'u patayon hi Jonathan! An un
hiyay dimmalat hinan nangabakan tu'un holag Israel! Ihapatamin Apo Dios an mi'id
ah magah hinan buu'na an ta"on ah oha ti nan inatnad ugwan an algaw ya hi Apo
Dios di bimmadang!” At nan tatagu ya binaliwandah Jonathan ta agguy napatoy. 46 At
indinong da Saul an gun mamdug hinan iPhilistia, at numpanga'anamutdah nan babluy
an numpunhituwanda.

Hay Nangabakan nan Tindalun Saul

47 Ya unat goh inayun Saul an nun'alih nan holag Israel ya ginubatnan amin nan babluy
an nan nunlene'woh an ad Moab, ya ad Ammon, ya ad Edom, ya ginubatna goh nan alih
ad Zobah ya ad Philistia. Ya an amin nan ni'gubatana ya hiyay gun nangabak. 48 Ta"on
nan holag Amalek ya inabakda, at binaliwan Saul nan holag Israel hinan gun mangubat
ay dida.

Hay Pamilyan Saul
(I Chron. 8:33)

49 Hay imbabaluy Saul hi linala'i ya da Jonathan, ya hi Ishvi, ya hi Malki-Shua. Ya duway
binabain imbabaluyna an hay ngadan nan pangpangullu ya hi Merab, ya hay ngadan
nan udidian ya hi Michal. 50 Ya hay ngadan han ahawan Saul ya hi Ahinoam an imbaluy
Ahimaaz. Ya hay ngadan nan ap'apun di tindalun Saul ya hi Abner an imbaluy Ner an hi
ulitaon Saul. 51 Ya hi Kish di hi aman Saul, ya hi Ner di hi aman Abner, at numpogtang da
Kish ay Ner an imbaluy Abiel.
52 Ya heden gutud di atagun Saul ya nidugah di inatdan ni'gugubat hinan iPhilistia. At
wa ay di tigon Saul hi nala'eng unu nan natulid an lala'i ya ayagana ta middum hinan
tindaluna.

15

Hay Nummoltaan Apo Dios hinan Holag Amalek

1 Wa han ohan algaw ya inalin Samuel ay Saul di, “Ha"in di hennag Apo Dios ta
indawat'u he"a ta he"ay alin mangipapto' hinan holag Israel. At donglom nan alyon
Apo Dios ay he"a. 2 Hiya hatuy inalin Apo Dios an nidugah di abalinanan inalinay,
Moltao' nan tatagun holag Amalek* ti dimmalat nan inatdah nan holag Israel hidin
nunggugubatandah nalpuwandad Egypt.† 3 At umuy ayu ta gubatonyu nan holag Amalek,
ya numpa"iyun amin nan malgom an wan dida. Ya adiyu adyuan dida. Pumpatoyyun
amin nan linala'i, ya binabai, ya an amin nan ung'ungungnga, ya nan pa'ittungaw, ya nan
baka, ya kalnilu, ya kamilu, ya nan dongki.”
4 At inamung Saul nan linala'i, ya enyapna didah did Telaim, ya duway gahut di libuh
tindalu, ya niddum nan himpuluy libun tindalun nalpud Judah. 5 Ya initnud Saul dida
ta immuydah nan babluy nan holag Amalek, at immuyda numbota' hidih nan ginnaw
hinan babluy. 6 Ya inalinah nan holag Ken‡ di, “Makak ayu ta taynanyu nan holag Amalek
ta adimi da'yu itagam an pi'pattoy ay dida! Ti da'yu ya impattigyuy ulayyuh din holag
Israel hidin nalpuwandad Egypt.” At an amin din holag Ken ya nakakda ta tinaynanda
nan holag Amalek.
7 At ente"an da Saul an ginubat nan holag Amalek, ya inabakda an nihipun ad Havilah ta
engganad Shur hi appit di buhu'an nan algaw hi un ta wah did Egypt. 8 Ya numpatoydan
amin nan tatagun wah di an holag Amalek. Ya hinamhamda goh hi Agag an alida, mu
agguyda pinatoy, 9 ya agguyda goh pinatoy nan mun'aphod an kalnilu, ya baka, ya nan
maphod an uyaw an baka, ya uyaw an kalnilu, ya an amin nan mun'aphod. Ya an amin
din nun'appuhiy tigawda ya inamindan numpatoy.

Hay Nangaanan Apo Dios ay Saul ta Adi Mun'ali

10 Ya hin'alina ya himmapit hi Apo Dios ay Samuel, ya inalinay, 11 “Muntutuyua' an
namto' ay Saul hi ali ti din'uga', ya agguyna goh inunud nan immandal'un hiya.” Ya
munlungdaya ahan hi Samuel, ya inlablabinan numpahpahmo' ay Apo Dios.
12 Hidin nabiggat hi helhelong ya nangag'agah Samuel an nangipadeh ta umuyna
damuwon hi Saul, mu waday nangibaag an hi Saul ya immuy ad Carmel. Ya hidi anuy
nangipiyammaanah binattuh panginomnoman ay hiya ya un umuy ad Gilgal.
13 Ya unat goh nidatong hi Samuel hinan wadan Saul ya inalin Saul ay hiyay, “Maphod
un da'a wagahan ay Apo Dios! Ya inunud'un amin nan immandal Apo Dios hi ato'!”
14 Ya inalin Samuel di, “Anaad ta ihnay donglo' hi alin di kalnilu ya baka?”
15 Ya inalin Saul di, “Hay innal nan tatagu' hinan holag Amalek an inadyuanda nan
mun'ap'aphod an kalnilu ya baka ta way e'nongdan Apu tu'un Diosmu. Ya an amin din
udumna ya numpatoymi.”
16 Ya inalin Samuel ay Saul di, “Dindinong'a ta ibaag'un he"a nan inalin Apo Dios ay
ha"in ad a"u.”
Ya inalin Saul di, “Ibaagmu ta donglo'.”
17 Ya inalin Samuel ay hiyay, “He"a ya inilam an na'ampay haadmuh din hopapna, mu
numbalinon da'an Apo Dios ta he"ay alin nan holag Israel. 18 Ya hennag da'yun Apo Dios
ta umuyyu gubaton nan holag Amalek, ya inaminyun pumpatoy ta mi'id ah ma'angang ti
na"appuhiy pangatda. 19 Ya anaad ta agguymu inunud nan immandal Apo Dios? Ya anaad
ta inamnawam daten gina'u ta omodnay un da'a pa'appahiwon ay Apo Dios?”
20 Ya inalin Saul ay Samuel di, “Inunud'u ahan an amin nan immandal Apo Dios hi ato'
ti immuy amin hinan nannaganan ha"in ta impa'annung'un amin nan inalinah ato'! At
hinamhammih Agag an alin nan holag Amalek, ya numpatoymin amin nan holag Amalek.
21 Mu nan tindalu' ya pinilida nan mun'aphod an kalnilu ya baka, ya agguyda ni'patoy ta
inyalidah tud Gilgal ta way me'nong ay Apu tu'un Diosmu.”
22 Ya inalin Samuel di,

“Hi Apo Dios mah ya nidugah di immamlonganah nan Onong an Moghob an
e'nongmu
ya un nan pangunudam hinan Hapitna?
Hay pangunudan ay Hiyay na'ahhamad ya un nan onong,
ya nahamhamad nan pangngolan hinan Hapitna
ya un nan pange'nongan hinan mataban buta'al an kalnilu!
23 Hay adi pangunudan hi Tuguna ya bahol an umat hi aton nan mun'utung,
ya umat goh hinan pungngohoyan hi alyona
an bahol damdamah nen paddungnay un daydayawon nan adi makulug an dios.

---

* **15:2** Bahaom nan footnote di Ex. 17:8 ta innilaom di aat Amalek. † **15:2** Ex. 17:8-16. ‡ **15:6** Inahawan Moses nan ohan holag Ken (Ex. 2:16, 21-22; Num. 10:29; Judg. 1:16; 4:11), ya nan udumnan holag Ken ya ni'yuydah nan holag Israel hidin immayandad Canaan, ya ni'babluy di udum ay didad Canaan hinan Hudyu (I Sam. 27:10; Judg. 1:16; 4:17-23; 5:24; I Chron. 2:55).

At dumalat nan agguymu nangunudan ay Apo Dios ya din'ug da'ah ali."
24 Ya inalin Saul ay Samuel di, "Numbahola' ti imbahhaw'u an agguy'u inunud nan
Tugun Apu tu'u! Manu ay ya unna' tuma'ot hinan tatagu, at nan inaliday inunud'u. 25 Mu
hom'ona' ni' ahan ta aliwam henen bahol'u, ya mi'bangngad'an ha"in hinan awadan nan
tatagu' ta mundayawa' ay Apo Dios."
26 Ya inalin Samuel ay Saul di, "Adia' mi'bangngad an mi'yalin he"a ti agguymu inunud
nan Tugun Apo Dios ay he"a, at hiyaat un da'a din'ug hi alin nan holag Israel!"
27 Ya unat goh munligguh hi Samuel ta makak ya ginalamtuy Saul an enedonah
lubungna, ya napi"i. 28 Ya inalin Samuel ay hiyay, "Ad ugwan an algaw ya bo'on
he"a mahkay di alin nan holag Israel ti impaboltan Apu tu'uh nan ni'tunglubmu an
nahamhamad ya un nan haadmun paddungnay unna pini"in he"an umat hi nanguyudam
hi lubung'un napi"i. 29 Hiya an madayaw an Dios nan holag Israel ya bo'on tagu, at adi
munlayah, ya adi maluman di nomnomna."
30 Ya inalin Saul di, "Immannung an numbahola', mu ta"on ni' ya impattigmuy
pange'gonam ay ha"in hinan hinagang nan a'ap'apu, ya nan tatagu', ya nan hinagang an
amin nan holag Israel! Ya maphod un'a mitnud an mi'bangngad ay ha"in ta way ato' an
mi'dayaw ay Apu tu'un Diosmu!" 31 At inabulut Samuel, at ni'yuy ay Saul. Ya nundayaw
hi Saul ay Apo Dios.
32 Ya unat goh dimmatongdah di ya inalin Samuel di, "Iyaliyuh tuh Agag an alin nan
holag Amalek." At inyuydah Agag.
Ya mundenol hi Agag ti alyonah nomnomnay, "Mundenola' ti adia' patayon ti gulat unna'
mapatoy at pinapattoya' hidin hopapna!"
33 Mu inalin Samuel ay hiyay,
"He"a ya inubahmuy holag di do'ol an binabai!
At ad ugwan ya mi'id ma'angang hi holag inam!"
At pinatoy Samuel hi Agag an nundotnaynah nan hinagang di pun'onngan ay Apo Dios
hi ad Gilgal.
34 At immanamut hi Samuel an immuy hi abungnad Ramah, ya nunti'id hi Saul hi
abungnad Gibeah. 35 Ya agguy im'immuy hi Samuel an nannig ay Saul ta nangamung un
natoy, mu hiya ya nidugah di lungdayanah nan na'at ay Saul, ya muntutuyuh Apo Dios hi
namto'anan Saul hi alin nan holag Israel.§

16

Hay Napto'an David hi Ali
1 Ya inalin Apo Dios ay Samuel di, "Anuud di pangidinngam hi pangilungdayaam hinan
na'at ay Saul hi nangaana' hi alin nan holag Israel? Punuwom nan ha'gud hi lanan di olibo,
ya impadehmu ta umuy'a ad Bethlehem ta umuymu anapon hi Jesse ti pento"uy ohah nan
lala'in imbaluyna ta hiyay mihukat an mun'ali."
2 Ya inalin Samuel di, "Hay ato' an umuy? Ti gulat ta donglon Saul an immuya' at
patayona'!"
Ya inalin Apo Dios ay hiyay, "Umita'in'ah uyaw an bakah umayam hidi, ya alyom di,
Immalia' an mun'onong ay Apo Dios! 3 Ya inayagam hi Jesse ta middum ay he"ah nan
pun'onngam, ya Ha"in di mangituduh atom. Ya hiitam hi lana nan pilio' an itudu' ay he"ah
mun'ali."
4 At inunud Samuel nan inalin Apo Dios ay hiya, at immuy ad Bethlehem. Ya unat goh
nidatong hidi ya nidugah di ta'ot nan a'ap'apuh nan babluy an umuy manamun hiya. Ya
imbagadan hiyay, "Olom ni' ya hay alenggopan di immaliam hitu!"
5 Ya tembalnan inalinay, "Oo, hay alenggopan di inyali'! Immalia' an mundayaw ay Apo
Dios ta mun'ononga'. At idawatyuy odolyuh nan tamun Apo Dios, ya immali ayu ta onngan
tu'uh Apo Dios." Ya indawat Samuel hi Jesse ya nan imbabaluyna, ya inayagana dida ta
mitnuddan hiyah nan pun'onngan ta me"andah nan e'nongna.
6 Ya unat goh nidatongda ya tinnig Samuel hi Eliab an imbaluy Jesse, ya inalinah
nomnomnay, "Hiyah te nin di pinilin Apo Dios an mun'ali!"
7 Mu inalin Apo Dios ay Samuel di, "Bo'on hiyay pento"u ti bo'on hay aat di tigaw di
tagu ya nan inata'nangnay aptan. Ti nan tagu ya hay tigaw di ibbadan taguy dumalat hi
pamto'anda, mu Ha"in ya nan anahamad di nomnom di taguy pamto'a' ay hiya."
8 Ya inayagan Jesse nan oha an hi Abinadab ta umuy nihagang ay Samuel. Ya inalin
Samuel di, "Bo'on hiyay pinilin Apo Dios." 9 Ya hennagna goh hi Shammah ta immuy ay
hiya, mu inalina goh di, "Bo'on hiyay pinilin Apo Dios." 10 Ya inohha'ohhan goh Jesse nan

§ **15:35** Gulat ta adi maluman di nomnom Apo Dios (verse 29) at anaad udot ta muntutuyuh tu (verse 35)? Ta"on un adi maluman nan *aat* Apo Dios mu maluman nan *atona*.

pitun linala'in imbabaluynan* immuy hinan hinagang Samuel. Mu inalin Samuel ay Jesse
di, “Mi'id ah ohah pento' Apo Dios ay didan amin.” 11 Ya inalin goh Samuel ay Jesse di,
“Undan anggaynana hatuh linala'ih imbabaluymu?”
Ya inalin Jesse, “Wada nan udidian, mu immuy an numpahtul hi kalnilu.”
Ya inalin Samuel di, “Eka ipa'ayag ta umalih tu ti adi tu'u umuy mun'onong ta engganah
un dumatong!”
12 At nunhonag hi immuy nangayag ta inyanamutda hiya. Ya mumpepenglah den unga,
ya ma"aphod di tigaw di matana ya nan aat di odolna. Ya inalin Apo Dios ay Samuel di,
“Hiyah ne pento"u, at hiyay hiitam di ulunah lana!”
13 At inalan Samuel nan ha'gud an napnuh lanan di olibo, ya hiniitana hiyah nan
hinagang nan a'agina.† Ya nete"an de han algaw ya nan Na'abuniyanan an Lennawa ya
niyodol ay David, at Hiyay nangidat hi abalinana. Ya unat goh nalpah hanan inat Samuel
ya impadehna ta immanamut ad Ramah.

Hay Nangitamuan David ay Saul

14 Ya nakak nan Na'abuniyanan an Lennawan Saul ta nan nappuhin lennawan hennag
Apo Dios di niyodol an mangipaligligat ay hiya.‡ 15 Ya nan baal Saul ya inalidan hiyay,
“Inilami an nan nappuhin spiritun hennag Apo Dios di mangipaligligat ay he"a. 16 Gulat
ta pohdom ya umuy ami manganap hi lala'in nala'eng an muntukal hinan alpa ta wa
ay ta umali nan spiritun mangipaligligat ay he"a ya tinukalna nan alpana ta pumhod di
punle'nam.”
17 At inalin Saul hinan baalnay, “Umuy ayu mah manganap hinan nala'eng an muntukal,
ya inyaliyuh tun ha"in.”
18 Ya tembal han ohan baalnan inalinay, “Tinnig'u han lala'in imbaluy Jesse an
iBethlehem an hiya ya nala'eng an muntukal, ya mabi'ah an lala'i, ya ma"aphod di tigaw
di odolna, ya nala'eng an mi'gubat, ya nahamad di panapitna, ya wagwadah Apo Dios ay
hiya.”
19 At nunhonag hi Saul hi immuy ni'hapit ay Jesse an inalinay, “Honogom han lala'in
imbaluymun hi David an nan mumpahtul hi kalnilu ta umalih tun ha"in.” 20 Ya inabulut
Jesse, at innalnay dongki, ya nun'itakayna nan tinapay, ya nan bayah an nittuh lalat, ya
han ukkon an gandeng, ya impadonah nan lala'in imbaluynan hi David ta idatnan Saul.
21 Ya unat goh nidatong hi David hinan wadan Saul ya ente"anan nuntamu. Ya
pa'appohpohdon Saul hiya, at numbalin an hiyay ohan mun'od'odon hi hapiawna. 22 At
nunhonag hi Saul ta alyonan Jesse di, “Iyabulutmu ni' ta ituluy David an muntamun ha"in
ti pohpohdo' hiya.”
23 Nete"an de ya wa ay ta miyodol ay Saul nan nappuhin spiritun hennag Apo Dios ya
innal David nan alpana, ya tinukalna. Ya mapmaphod di punle'nan Saul, at la'tot ya nakak
nan nappuhin lennawan mangipaligligat ay hiya.

17

Hay Numpattayan da David ay Goliath

1 Ya impa'ayag nan iPhilistia an amin nan tindaluda ta umuyda mi'buhul, at
na'amungdad Sokoh an babluy ad Judah. Ya nungkampudah nan numbattanan di ad
Sokoh hi ad Azekah hidih ad Ephes Dammim. 2 Ya hi Saul ya nan tindalunan holag Israel
ya na'amungda ta nungkampudah nan duntug an wadan di Nundotal an Elah ta hiyay
nundadaanandan mangubat hinan iPhilistia. 3 At nundinammang nan iPhilistia ya nan
holag Israel, ya waday nundotal an lutah numbattan.
4 Ya wada han bimmuhu' an nalpuh nan nungkampuan nan iPhilistia an ongol ya
mangam'ameh an hay ngadana ya hi Goliath an iGath. Ya hay anta'nangna ya nahuluk
hi hiyam di umpi. 5 Ya nan uklupna ya gambang, ya gambang goh nan magayad an
inlubungna, an hay damotna ya hi'itangan nabongle ta han pituy kilu. 6 Ya nahu'luban
goh di buhuynah gambang, ya waday inhe'langnan adu"oy an pahulna an gambang goh
di aatna. 7 Ya hay inongol di gayangna ya umat hi baliga an hay damot nan gumo'na
ya pitu ta han godway kilu, ya nan tindalun mangmangdon hinan hapiawna ya hiyay
mangipangpang'u ya un hiya.
8 Ya timma'dog hi Goliath, ya nuntu'u' hinan titindalun holag Israel an inalinay, “Undan
gahin un ayu umalin amin an mi'pattoy ay ha"in? Unna' oh'ohhan iPhilistia, at un oha
goh di pot'onyuh umali ta mumpatoy ami! 9 Ya gulat ta abalinanan mi'pattoy ay ha"in

* **16:10** Hay ngadan nan agguy nitudo' hi bagtuna ya da Nethaniel ay Raddai, ya hi Ozem, ya hi Elihu. Ya nan ngadan Shammah ya nipaddung hinan ngadan an Shimea (I Chron. 2:13-15; 27:18). † **16:13** Na'at hidin 1025 B.C. ‡ **16:14** Gapu ta limmun Apo Dios nan a'anghel an numbalin hi dimunyu at waday biyangnan mumpapto' ay didah unna pohdon.

ta patayona' ya mumbalin amih baalyu, mu gulat ta abako' ta hiyay patayo' ya da'yuy
mumbalin hi baalmi!" 10 Ya intuluy han iPhilistia an nuntu'u', ya inalinay, "Ad ugwan an
algaw ya angito' nan tindalun di holag Israel! Honogonyuy ohan lala'i ta mumpatoy ami!"
11 Ya unat goh dengngol Saul ya nan holag Israel henen hinapit nen iPhilistia ya
munlungdayada, ya nidugah di ta'otda.

Hay Inayan David hinan Kampun Saul

12 Hi David ya wah dih nan wadan amanan hi Jesse ad Bethlehem hidid Judah. Hi
Jesse an holag Ephrath ya waluday linala'in imbabaluyna. Henen gutud di nun'alian
Saul, ya na'alla'ay ahan hi Jesse. 13 Ya nan tulun mina'ilog an linala'in imbabaluy
Jesse ya niddumdah nan tindalun Saul an umuy mangubat hinan iPhilistia: hi Eliab
di pangpangullu, ya hi Abinadab di otob, ya hi Shammah di miyatlu. 14 Ya hi David
di udidian. 15 Mu hi David ya umu'udduman immanamut an mamadang ay amanan
mangipahtul hinan kalniluda an numbangngad an umuy an muntamun Saul.
16 Ya napat di algaw hinan ahelhehelhelong ya amunhimunhinag di nangangi'angitan
Goliath hinan holag Israel.
17 Ya wada han ohay algaw ya inalin Jesse ay David di, "Alam di hinhalub hinan
nahanglag an bogah ya himpuluh nan tinapay, ya nunnaudom an iyuy hinan kampun
wadan nan a'agim. 18 Ya ni'yodonmu din himpulun cheese* ta idatmuh nan kapitan nan
linibun tindalun numpapto' ay dida. Ya innilaom di aat nan a'agim, ya alyom ay dida ta
ipiyaliday tudo'da ta panginnilaa' hi aatda. 19 Nan a'agim, ya nan i'ibbadan tindalun holag
Israel, ya ta"on nan Alin hi Saul ya wah didah nan Nundotal an Elah an mi'buhuldah nan
iPhilistia."
20 Ya nanelhelong hi David an bimmangon, ya tinaynana din kalnilunah nan ohan
mumpahtul, ya enodnana din ma'an, ya immuy an inunudna din inalin amanan hi Jesse.
Ya heden nidatnganah nan nungkampuan nan i'ibbanan holag Israel ya dengngolna nan
ahitutu'u' an umuy mi'gubat. 21 Ya nan tindalun di iPhilistia ya nan tindalun di holag
Israel ya numpundadaandan gumubat, at numpunhagganganda. 22 Ya tinaynan David din
kalganah nan wadan di ap'apun di tindalu, ya nakak ta umuyna apngaon nan a'agina, ya
minahmahanay aat di umatanda. 23 Ya heden punhahahapitandan hina"agi ya bimmuhu'
din iPhilistia an mangam'ameh an hi Goliath an iGath, ya timma'dog hinan hinagang nan
iPhilistia, ya nuntu'u' an umat hidin immangi'angitanah din hopapna.
24-25 Ya himmanapit nan linala'in holag Israel an alyonday, "Tinnigyuh nen ongol an
lala'in gun bumuhu'? Manu ay gun bumuhu' ya un ditu'u angi'angiton an holag Israel!
Dengngolyu din inalin nan ali tu'u an nan mamatoy anun hiya ya ipa'adangyana, ya
ipahawana nan babain imbaluyna, ya an amin nan pamilyana ya adida mumbayad hi
buwitda."
Ya unat goh tinnig din linala'in holag Israel hi Goliath ya ma'atta'otda, at numpan-
galayawda.
26 Ya immuy hi David an nunhanhan hinan udum an linala'in ni'tata'dog, ya inalinan
diday, "Hay ngadan di midat hinan tagun mamatoy enen ongol an tagun iPhilistia ta
mapogpog nan gunna pamadngopadngolan ay ditu'u? Un anggay ene han adi mangulug
ay Apo Dios an iPhilistia ya pinadngopadngolana nan tindalun nan matattagun Dios?"
27 Ya impidwan nan tatagu din gunda inalih ma'at hinan tagun mamatoy ay Goliath.
28 Ya unat goh dengngol Eliab an din pangpangullun agina din pi'hapitanah nan linala'i
ya ma'abbungot ay David an inalinay, "Anaad ta immali'ah tu? Ya hay manalimun mah
hidin tuttulun kalnilum hinan mapulun? Inila' an munlayah'a, ya nappuhi nan wah
nomnommu ti un'a immalih tu ta tigtigom nan munggugubat!"
29 Ya inalin David di, "Anaad? Undan way inat'u? An unna' munhanhan ya ammuna!"
30 Ya nakak hi David ta tinaynana han agina, at immuy hinan udumnan linala'in
nunhanhan, ya numpapaddung di nambalda.
31 Ya unat goh waday nangngol hinan inalin David, ya immuydan nangibaag ay Saul, at
impa'ayagna hiya. 32 Ya inalin David ay Saul di, "Adi ayu tuma'ot enen iPhilistia ti ha"in
an baalmuy umuy ta da'miy mumpattoy."
33 Ya inalin Saul ay David di, "Mi'id ologmun umuy an mi'pattoy ene han iPhilistia ti he"a
ya un'a ahan unga, ya hiya ya impa'enghanay gubat an nete"ah din a'ungana!"
34 Mu inalin David ay Saul di, "Ha"in di nanahalimun hinan kalnilun ama, ya wada
ay di umalih nan layon unu bear hi inalahan an mangilayaw hinan imbaluydan uyaw
35 ya numpudug'u, ya pinang'ula', ya penloh'u nan uyaw an inya'amelna. Mu wa ay ta
munhiggung ta mi'pattoy ay ha"in ya enedon'uh nan pangalna, ya pinatoy'u. 36 Ha"in
an baalmu ya pinatoy'u nan layon ya bear hi inalahan, at umat hinay ato' enen agguy

* **17:18** Unu keso.

nakugit an iPhilistia an mangangi'angit hinan tindalun nan matattagun Dios!" 37 Ya inalin
goh David di, "Hi Apo Dios an namaliw ay ha"in hinan layon ya nan bear hi inalahan di
mamaliw goh ay ha"in hinan iPhilistia!"
Ya inalin Saul di, "At umuy'a, ya hi Apo Dios di okod ay he"a!"
38 At indat Saul ay David nan gina'un di umuy mi'gubat an umat hi uklup di mi'gubat ya
nan gambang an mihu'lub hi hanin di odol. 39 Ya unat goh impadah David an inggina'u ta
impadahnan mangidalan ta umuy mu mi'id ologna ti agguy emmenghan hiyay umat hina.
At inalin David ay Saul di, "Mi'id olog'un mangidalan ti humewol ti agguy'u impa'engha!"
Ya nun'aan mah David din inggina'una.
40 At inodnanay hul'udna, ya impadehnan immuy. Ya pinilinay lemah nan mun'aphod
hi nun'a'imul an batuh nan ginnaw, ya inittunah din luyun o'odnanah un mumpahtul, ya
ino'odnana din paldi'itna, ya immuy an ni'haggangan ay Goliath.

Hay Namatayan David ay Goliath

41 Ya immuy hi Goliath an manamun David an impangpang'un din mun'od'odon hi
hapiawna. 42 Ya unat goh tinnig Goliath hi David ya numpahalna hiya ti alyonay un
ung'ungnga an mumpepenglay angahna, ya mapmaphod di tigawnan unga. 43 Ya inalin
Goliath ay David di, "Unna' dan ahu† ta nan hul'udmuy inod'odnam?" At nun'idut han
iPhilistia an nan ngadan nan numbino'ob'on an diosday‡ nangidutnan David. 44 Ya inalin
goh Goliath ay David di, "Umali'ah tu ta ipihda' he"ah hamuti ya nan a'animal hi inalahan!"
45 Ya inalin David ay Goliath di, "He"a ya hay odonmun immalin mi'pattoy ay ha"in ya
hay hanggap, ya ohan adu"oy an gayang, ya ohan ho'ho'dod an gayang! Mu hay bumadang
ay ha"in hinan pi'hanggaa' ay he"a ya nan Ap'apun nidugah di abalinana an Ap'apun
nan tindalun holag Israel an angi'angitom! 46 Ya ad ugwan an algaw ya iyabulut Apo
Dios an mangabaka', at patayo' he"a, ya pinutula' di ulum! Ya impihda' nan lamohmu
ya nan titindalun nan iPhilistia hinan hamuti ya nan a'animal hi inalahan hitun luta, ya
ta mundongol an amin hitun alutaluta ta innilaondan wagwadah Apo Dios hinan holag
Israel! 47 Ta way panginnilaan nan i'ibba' an na'amung hitu an hi Apo Dios ya bo'on hay
hanggap ya gayang di pamaliwnah nan tataguna ti Hiyay mangiyabulut hi mangabak eten
gubat, at idatnay abalinanmi ta da'yuy abakonmi!"
48 Ya unat goh wan na'uy hi Goliath ta umuyna damuwon hi David mu nunnaudon
David an timmagtag ta immuyna dinamu hiya. 49 Ya innal David di ohah batuh din
nangittuwanan luyu, ya pinaldi'itnah Goliath, ya nuntongan ne'nah nan tu'pawna, ya
nalimuh din batuh ulun Goliath, ya natu"in an nunlu'bub hinan luta.
50 At hay nangabak David ay Goliath ya ammuna din paldi'itna ya han ohan batu, ya
pinatoynah Goliath an ta"on un mi'id hanggap hi inodnana. 51 At timmagtag hi David, ya
immuy an nanu'nut hinan hanggap Goliath ta hiyay namutulnah uluna.
Ya unat goh tinnig nan iPhilistia an natoy nan ehngeldan mangab'abak ya timma'otda,
ya numpangalayawda. 52 Ya ahitutu'u' din tindalun di holag Israel ya nan holag Judah hi
nangabakda, at numpudugda nan iPhilistia ta nangamung ad Gath ya hidih nan pantaw
di allup ad Ekron. Ya numpatoyda dida, at awakilat an nun'iwallangda nan nun'ahugatan
ya nan nun'atoy an iPhilistia hinan dalan an mete"ah ad Shaaraim ta nangamung ad Gath
ya ad Ekron. 53 At numbangngad nan tindalun holag Israel an namdug hidin iPhilistia ta
immuydah din immapalan nan binuhulda, ya nun'alada nan gina'uh di. 54 Hi David ya
inalana din ulun Goliath ta inyuynad Jerusalem,§ mu impatangnah nan immapalana din
almas Goliath.*

Hay Nanginnilaan Saul hi Ngadan Aman David

55 Ya unat goh ina'amang Saul di umayan David an mi'pattoy ay Goliath ya inalinan
Abner an ap'apun nan tindaluy, "Hay ad imbaluy nin enen unga?"†
Ya tembal Abner an inalinay, "Immannung ahan, Apu Ali, an mi'id di inila'."
56 Ya inalin han Alin hi Saul di, "Eka mahmahan ta innilaom di ad imbaluy ay hiya."

---

† **17:43** Bahaom nan footnote di Deut. 23:18 ta innilaom di anaad ta hay ahuy inalin Goliath. ‡ **17:43** Hay na'abbagtun bulul di iPhilistia ya hi Dagon (bahaom nan footnote di I Sam. 5:2), ya kinulugda goh nan babain bulul an hi Ashtoreth (I Sam. 31:10). § **17:54** Mu hay nahhun an inat David ya unna iyuy nan ulun Goliath ad Jerusalem ya inyuynah nan Alin hi Saul (verse 57). Ya heden timpu ya bagin nan iJebus nan siudad ad Jerusalem ti agguy pay inabak nan Hudyu didah di, at mid mapto' ya awni pay ta hay nangabakan da David ay dida di timpun di nangiyayanah din ulud Jerusalem (II Sam. 5:1-9; bahaom nan footnote di II Sam. 5:9). * **17:54** Palpaliwan ya indawat David nan hanggap Goliath ay Apo Dios, at niwallang hinan Tuldan Abung (I Sam. 21:9). † **17:55** Inilan Saul hi David ti hiya din gun muntukal hi alpa, ya gunna o'odnan di hapiawna. Mu hay hinanhanana ya nan ngadan amana ta way atonan mangipa'annung hinan intulagna ti inalina an nan pamilyan di lala'in mangabak ay Goliath ya adida mumbayad hi buwit (I Sam. 17:25).

57 Ya unat goh numbangngad hi David hi nalpahan di namatayanan Goliath ya initnud
Abner ta iyuynan Saul an ino'odnana din ulun Goliath. 58 Ya imbagan Saul ay hiyan
alyonay, “Hay ad imbaluy ay he"an unga?”
Ya tembal David an inalinay, “Ha"in di imbaluy nan baalmun hi Jesse hi ad Bethlehem.”

18

Nan Ligwan David and hi Jonathan

1 Unat goh nalpah di ni'hapitan David ay Saul ya hi Jonathan an imbaluy Saul ya
pa'appohdonah David an umat hi pamhodnah odolna, ya nawada goh di nahamad an
punligwaanda. 2 Ya nete"an den algaw ya enekkop Saul hi David, at agguyna impa'anamut
hi abung da amana. 3 Ya dumalat nan nidugah an pamhod Jonathan ay David ya
inhapatana an inaynayundan munligwah enggana. 4 Hay nangipattigan Jonathan hi
anahamad di punligwaanda ya indatna nan lubungnan David, ya indatna goh din
hanggapna, ya pana, ya din balikisna.*
5 Ya an amin nan nannagan Saul ay da David an mi'gubat ya gun nangabak da David,
at hiyay dumalat ya numbalinon Saul an hiyay ohah nabagbagtuy haadnan ap'apun nan
tindaluna. Ya henen na'at ay hiya ya nidugah di amlong an amin nan tatagu ya ta"on nan
u'upihyalna.

Hi Saul ya Umamoh ay David

6 Hidin immanamutandah din nalpahan di namatayan David ay Goliath ya bim-
muhu' an amin din binabain nun'alpuh an amin hinan babluy nan holag Israel ya ta
umuyda damuwon hi Saul. Ya nungkankantada, ya nanayawdah umamlonganda, ya
nun'ipagangohday gitalada ya nan tambourinesda. 7 Ya daden binabain manayaw an
mungkanta ya hay ingkantada ya inaliday,

“Linibuy pinatoy Saul,
ya hi David ya alibulibunay pinatoyna!”†

8 Dumalat hene ya ma'abbungot hi Saul hi nangngolana, ya nawaday amohnan David
ti nabainan. Ya inalinah nomnomnay, “Anaad ta nan tatagu ya alyonday himpuluy libu
udot di pinatoy David, ya inaliday ha"in ya un hinlibu? At la'tot ya hiyay pumbalinondah
ali!” 9 Ya nete"an nen algaw ya nalmuy amoh Saul ay David.
10 Ya unat goh nabiggat ya niyodol nan nappuhin spiritun hennag Apo Dios ay Saul,‡ at
immangaw, ya gun numpadtoh dih nan abungna, ya tinukal David din alpa an hiyah ne
din gunna ato'aton tuwali, mu hi Saul ya ino'odnana din gayangna. 11 At inhimug Saul din
gayangna ti inalinah nomnomnay, “Gayango' hi David ta mita'om hinan dedeng di abung!”
Hiyah te pidwan di nangatan Saul hi umat hina, mu gun nehella din gayang ay David.
12 Ya timma'ot hi Saul ay David ti wadah Apo Dios an mamadang ay hiya ti din'ug Apo
Dios hiya. 13 At la'tot ya adi mahkay pohdon Saul an tigon hi David. At pento'na hiya ta
hiyay mun'ap'apuh nan hinlibun tindalu. At hi David ya impanguluna dida ta umuyda
mi'gubat. 14 Ya an amin di aton David ya maphod di aatna ti gun badangan Apo Dios hiya.
15 Ya unat goh tinnig Saul an nidugah di gun umabakan David ya inyal'allanay ta'otnan
hiya. 16 Mu an amin nan holag Israel ya holag Judah ya pa'appohdondah David ti an amin
nan pangipanguluwanan didah nan ayandan mi'gubat ya diday gun mangabak.

Hay Nangahawaan David hinan Imbaluy Saul

17 At inalin Saul ay David di, “Ipi'ahawa' ay he"a han babain pangpangullun imbaluy'un
hi Merab.§ Mu mahapul an natulid'ah nan pannaga' ay he"ah nan eka pi'gubatan hinan
buhul Apo Dios.” Ti inalin Saul hi nomnomnay, “Umuy'u ihanggah David hinan iPhilistia
ta diday mamatoy ay hiya mu ta bo'on ha"in!”
18 Ya inalin David ay Saul di, “Undan udot mabalin an miyapua' hinan ali? Ti ha"in
ya nan pamilyan amah ad Israel ya nawotwotda!” 19 Mu unat goh nadatngan di algaw hi
pun'adduman da Merab ay David ya impi'ahawan at Saul hi Merab ay Adriel an iMeholah.
20 Ya hi Michal an ohan babain imbaluy Saul ya popohdonah David, ya nidugah di
amlong Saul hi nangipa'innilaandan hiya. 21 Ya hay wah nomnom Saul ya inalinay,
“Ipi'ahawa' han imbaluy'un hiya ta hiyay dumalat hi abaliyan David ta nan iPhilistia di
mamatoy ay hiya!” At impaphod Saul di nanapitnan David an inalinay, “Te an apuwo' he"a

---

* **18:4** Hay itudun hanan gina'un indat Jonathan ay David ya hi David di mehnod an mun'ali an bo'on hi Jonathan an pangpangullu. † **18:7** Ta"on un munha'it di punnomnoman Saul mu agguy inilan nan binabai an hiyah ne dumalat hi punha'itan di nomnomna ti hinan ugalidan Hudyu ya hay pohdon nan kantadan hapiton ya *do'do'ol di pinatoy da Saul ay David* ya anggay, ya mid ah alyona an *do'do'ol di pinatoy David ya un hi Saul.* ‡ **18:10** Bahaom nan footnote di I Sam. 16:14 ta innilaom di anaad ta honogon Apo Dios nan dimunyu. § **18:17** Hiyah ne ohan lagbun David ti pinatoynah Goliath (I Sam. 17:25).

ta ipi'ahawa' nan miyadwan babain imbaluy'u!" 22 Ya minandal Saul nan u'upihyalnan
inalinan diday, "Hay maphod ya iyohhayun mi'hapit ay David ta alyonyun hiyay, Nan
ali ya pa'appohdon da'a, ya an amin nan baalna ya pohdon da'a goh, at ad ugwan ya
abulutom ta apuwon da'ah nan ali."
23 At nan u'upihyal Saul ya inyohhadan inulgud ay David. Ya tembal David an alyonay,
"Undan alyonyuh un nalakay miyapuh nan ali? Ha"in ya nawotwota', ya adia' ma'al'alin
tagu!"
24 Ya imbaag nan u'upihyal ay Saul din inalin David. 25 Ya inalin goh Saul ay diday, "Umat
hituy alyonyun David: nan ali ya hay pohdona ya anggay hi idatmuh bunung ya hinggahut
hi up'up di kugit nan iPhilistia hi patayom ta iyawitmu nan ina'inat danen buhulna." Ya
manu ay umat hinay ninomnom Saul ya ta way aton nan iPhilistia an mamatoy ay David.
26 Ya unat goh inulgud nan u'upihyal ay David nan inalin Saul ya mun'am'amlong an
miyapuh nan ali. At wan na'uy an madatngan heden algaw an nitulag 27 ya initnud David
din tindaluna ta immuydan numpatoy di duway gahut hinan iPhilistia, ya nungkugit
David didan amin, ya innalna din up'up ta inyuynah nan ali ta olom ya mabalin an
apuwon nan ali hiya. At inyabulut Saul an ahawaon David hi Michal an imbaluyna.
28 Unat goh ininnilan Saul an gun badangan Apo Dios hi David ya pa'appohdon
han imbaluynan hi Michal 29 ya namama an gunna iyal'allay tuma'tana ay David, at
minaynayun an buhul Saul hi David.
30 Ya intutuluy nan u'upihyal nan tindalun di iPhilistia an gun mi'gubat hinan holag
Israel. Mu wa ay ta nunggugubatda ya do'ol di pangabakan da David ya un nan i'ibbanan
a'ap'apun nan tindalun Saul. At nan na'at di dimmalat hi nundongolan di aat David hinan
abablubabluy.

19

Hay Nangipadahan Saul an Mamatoy ay David

1 Ya ni'hapit hi Saul ay Jonathan an imbaluyna ya an amin hinan u'upihyalna ta
patayondah David. Mu hi Jonathan an imbaluyna ya nidugah an ibilangna an tulangnah
David, 2 at pinadananah David an inalinay, "Hi ama ya pohdonan patayon da'a! At hi ma'et
hinan helhelong ya inhamadmun umuy mipo"oy hinan nibataan hi payaw, ya nihina'ah
di. 3 Ya mitnuda' ay ama ta umali amih dih nan payaw hi nipo"oyam, ya inul'ulgud'un
hiyay aatmu, ya gulat ta waday innilao' hinan aat di wah nomnomna ya imbaag'un he"a."
4 Hidin nabiggat ya nunhapit da Jonathan ay amana, at ulgudonan hiyay amaphod
David an inalinan hiyay, "Anaad ta nappuhiy atom ay David an hiya ya mi'id di baholna?
Hay dumalat hi pamatayam ay hiya? Hiya ya an amin nan inatna ya hay amaphodam!
5 Unmu dan naliwan din nangihuyu'anah odolna ta pinatoynah Goliath, at hiyaat un
ditu'un holag Israel di nangabakon Apo Dios? He"a ya tinnigmu, ya immamlong'a! Ya
anaad ta atom di nappuhih nan tagun mi'id di baholnan umat ay David ta pohdom an
ipapatoy hiya?"
6 Ya la'tot ya na'al'alu' hi Saul an inabulutna din inalin Jonathan, at inhapatanah ngadan
Apo Dios an matattagu an adina patayon hi David. 7 Ya inayagan mah Jonathan hi
David, at imbaagnan amin di hinapitdan amana. At initnudna hiya ta inyuynan Saul,
at numbangngad hi David ta muntamun Saul an umat hidin hopapna tuwali.
8 Ya hin'alina ya wada goh di buhul, at immuy da David ta ginubatda nan iPhilistia, ya
nidugah an do'ol di numpatoyna, ya numpangalayaw di udumna.
9 Wada han ohay algaw ya niyodol goh ay Saul din nappuhin spiritun hennag Apo
Dios* hidin inum'umbunanah nan abungna an ino'odnana din gayangna, ya wah dih
David an muntuktukal hi alpa. 10 Ya inhimugnan David ti hay ninomnomna ya me'na
ya himmawang ta mita'om hinan da'lig. Mu inyungyung David, at nundapuh din gayang
an nipatlo' hinan da'lig, at limmayaw hi David.
11 Ya henen nahdom ya hennag Saul di do'ol an tindaluna ta umuyda iyadug hi
David hinan abungna ta nan mabiggat hi helhelong ya pinatoyda. Mu inalin Michal
ay ahawanan hi David di, "Maphod hi un'a lumayaw ad ugwan an nahdom ta umuy'a
mipo"oy ti hi ma'et hi helhelong ya patayon da'a!" 12 At hi Michal ya binadanganah David
ta impa'wanah nan tawa ta lumayaw. 13 Ya innal Michal din bulul ta hiyay inhukatnan
impali'uh hidin olo'an David, ya hinophopana din ulunah nan lalat di gandeng an waday
dutdutna, ya inulhanah lubung.
14 Ya unat goh immuy nan hennag Saul an mampap ay David ya inalinay, "Hi ahawa' ya
mi'id di olognan lumahun ti mundogoh."

---

* **19:9** Bahaom nan footnote di I Sam. 16:14 ta innilaom di anaad ta honogon Apo Dios nan dimunyu.

15 At numbangngaddah nan wadan Saul, ya inalidan hiyay, “Hi David ya nundogoh anu.”
Mu impabangngad Saul dida ta umuyda hamadon hi un immannung an mundogoh hi
David, ya inalinan diday, “Immannung ay an wah nan mundogoh ya nonong nan nolo'ana
ya inyattangyun iyalih tu ta patayo'.” 16 Ya unat goh immuy din nahnag ta hinumgopda
ya tinnigdan un bulul di nipalo' hinan olo'an David an nahophopan di ulunah nan lalat di
gandeng an nadutdutan!
At immuyda goh imbaag ay Saul nan aat di tinnigda, at impa'ayag Saul hi Michal. 17 Ya
inalin Saul ay Michal di, “Anaad ta binalbaliyana' ta inyabulutmun impakak nan buhul'u
ta omod un limmayaw?”
Ya tembal Michal an inalinay, “Manu ay binadanga' hiyan lumayaw ya unna' napilit ti
inalinay patayona' hi un'u adi badangan!”
18 At nakak hi David an limmayaw, ya immuy ay Samuel ad Ramah, ya imbaagnan amin
di inat Saul ay hiya. Ya unat goh nalpah ya muntunudda ay Samuel an umuy ad Naioth ta
hidiy ni'hituwanda. 19 Ya waday nangibaag ay Saul an inaliday, “Wah dih David ad Naioth
hidid Ramah!”
20 At hennag Saul nan titindaluna ta umuyda dapopon hi David. Ya unat goh nidatongda
ya tinnigda nan do'ol an na'amung an propetan ibabbaagday impa'innilan Apo Dios hi
ma'at an hi Samuel di nangipangpangulun dida. Ya nan Na'abuniyanan an Lennawa ya
niyodol hidin tatagun hennag Saul, at niddumdan nangat hi aton nan propeta.
21 Ya unat goh dengngol Saul henen inat nan hennagna ya nunhonag goh hi udumnan
tindalu, ya niddumda goh an mumbabbaag hi impa'innilan Apo Dios. Ya nunhonag goh
hi udum an tindalu an hiyah ne pitluna, ya umat goh an ni'babbaagdah impa'innilan Apo
Dios. 22 Ya la'tot ya hiyay nanimung an immuy ad Ramah hinan wadan di ongol an abu"ul
ad Seku. Ya imbaganah din tatagun alyonay, “Hay wadan da Samuel ay David?”
Ya inaliday, “Wah didad Naioth hidid Ramah.”
23 At immuy ad Naioth hidid Ramah, ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawa
goh ay hiya, at heden pundaldallanana ya ete"anan gun mangibaag hi impa'i'innilan
Apo Dios ta nangamung un nidatong ad Naioth hidid Ramah. 24 Ya nun'aana goh di
udumnan lubungnah din gunna goh pangibaagan hi impa'innilan Apo Dios hinan wadan
di hinagang Samuel. Ya immanal'algaw ya limmanablabi an nonollo'. Hiyah ne dimmalat
hi pangalyan nan tataguy, “Undan goh propetah nan tataguh Saul?”

20

Hay Bimmadangan Jonathan ay David

1 Ya limmayaw hi David ad Naioth hidid Ramah ta immuy ay Jonathan, ya inalinan
hiyay, “Undan way inat'uh nappuhi? Ya undan way numbahola' ay amam ta ipapatoya?”
2 Ya inalin Jonathan ay hiyay, “Agguy immannung heneh un da'a patayon ay ama! Inilam
an hi ama ya an amin di atonan ta"on un naligat unu nalakan ma'at ya adina aton hi unna
adi ipa'innilan ha"in! Adi ahan ihaut ama ay ha"in di malgom hi atonan he"a!”
3 Ya tembal David an inalinay, “Hi amam ya i'innilanan he"a ya nahamad di pamhod-
mun ha"in, at hay nomnomona ya adina ipa'innilan he"a ti adina pohdon an munlung-
daya'a an dumalat henen atona! Ihapata' hi ngadan Apo Dios an matattagu ya ta"on ay
he"a, Jonathan, an atata'ot di nitagua' ti un hi'ihi'itangan at matoya'!”
4 Ya inalin Jonathan ay David di, “An amin di ibagam hi pohdom an ma'at ya ato'.”
5 Ya inalin David ay Jonathan di, “Hi ma'et di pinnangan an Behtan nan Akayangan di
Bulan, at maphod unna' wada ta ma'ubung tu'un amin an mangan ay da amam, mu hi
ma'et ya on'onaynah unna' umuy mipo"oy hidih nan payaw ta nangamung hidin atlun
di algaw hinan munhinag. 6 Ya gulat ta innilaon amam an mi'ida' ya inalim ay hiyay,
Inyal'alu' David ay ha"in an umuy hinan babluydad Bethlehem ta middum ay didan
hina"ama ti waday tinawon an pun'onnganda. 7 Ya gulat ta alyonay, Ta"omman ta immuy,
ya hiyay panginnilaan an mi'id di ma'at hi nappuhin ha"in. Mu gulat ta ma'abbungot ya
hiyay panginnilaam an waday nidugah an na"appuhih atonan ha"in. 8 At igohgohana' ni'
an baalmu ta atom nan inali' ay he"a ta ipa'annungmu din intulagmun ha"in an inilan Apo
Dios. Ya gulat ta waday numbahola' ya he"ay manimung an mamatoy ay ha"in, ti undan
mahapul hi unna' iyuy ay amam ta hiyay mamatoy ay ha"in?”
9 Ya inalin Jonathan di, “Adim nomnomon di umat hinah ma'at ay he"a ti gulat ta innilao'
an patayon da'an ama ya immannung an ipa'innila' ay he"a!”
10 At inalin goh David di, “Hay mangipa'innila mah ay ha"in hi un gulat ta bumungot hi
amam unu adi?”
11 Ya inalin Jonathan di, “Ma'a ta muntunudtan umuy hi payaw.” At nuntunuddan
immuy hidih nan payaw.

12 Ya inalin goh Jonathan di, “Hi Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel di Hiyay
ihtiguta. Hi ohhandi an umat hitun algaw ya mi'hapita' ay amah nan at hitun olas ta
hanhana' ay hiya ta innilao' hi un maphod di hapitonah aatmu ta adi bumungot ay he"a.
Ya munhonaga' ta ipa'innila' ay he"a. 13 Ya gulat ta waday nomnomon amah atonan he"ah
nappuhi ya ipa'innila' ay he"a ta way atom an lumayaw ta umuy'a mipo"oy. Ya gulat ta
adi' ipa'innila ya ta"on un nidugah di ligat'uh idat Apo Dios. Ya halimunan da'a ni' goh
ay Apo Dios an umat hidin nanalimunanan ama. 14 Hay ibaga' ahan ya inaynayunmu
ni' ta ipattigmuy anahamad di pamhodmun ha"in an umat hi aat di pamhod Apo Dios ta
way ato' an adi mapatoy.* 15 Ya inaynayunmuh enggana nan pamhodmuh nan pamilya',
ya adim ni' pogpogon an ta"on unmu abakon ta pumpatoymun amin nan mi'gubat ay
he"ah nan abablubabluy an dumalat hinan badang Apo Dios. 16 Maphod ni' un mi'id ay
ditay mangibahhaw an ta"on nan holagmuh nan nuntulaganta. Mu gulat ta ibahhaw nan
holagmu ta adida aton ya moltaon Apo Dios dida.” 17 Ya nunhapataon goh Jonathan hi
David ta impidwana ti nidugah di pamhod Jonathan ay David an umat hi pamhodnah
odolnay pamhodnan hiya.

18 Ya inalin Jonathan ay David di, “Hi ma'et di Behtan di Akayangan di Bulan, ya
ma'innila an mi'id'a ti mi'id'an umbun hinan umbunam. 19 Ya inyal'allanah ohhandi an
ma'innilay ami'idmu, at punnaudom an umuy mipo"oy hidin nipo"oyam hidin hopapna ta
mihani'ah nan natpun an batun Ezel. 20 Ya umalia' ta ipana' di tuluy panah nan pangngel
nan natpun an batun paddungnay un waday panao'. 21 Ya honogo' nan baal'un alyo' ta
umuyna anapon nan pana. Ya gulat ta alyo' di, Anapom hinan way dellohmu, ya inyalim
ay ha"in! ya hay ibalinana ya mi'id di ma'at ay he"ah nappuhi, at mabalin an bumuhu"a.
Ya ihapata' ay Apo Dios an matattagu an mi'id di al'alin he"a. 22 Mu gulat ta alyo' hinan
honogo' di, Tigom nan pana ti nalauh ay he"a! ya mahapul an makak'a, ya limmayaw'a ti
hiyah ne pohdon Apo Dios hi mahapul an atom. 23 Ya heten nuntulaganta ya hi Apo Dios
di mangihtigun ditan duwa ta minaynayun hi enggana.”

24 At nipo"oy hi David hinan payaw. Ya nadatngan heden algaw an Behtan di Akayangan
di Bulan at umuydan mangan. 25 Ya inumbun hi Saul hidin gunna umbunan tuwali an
neheggon hinan dedeng, ya inumbun hi Jonathan hinan hinagang amana, ya inumbun
hi Abner hinan denelloh Saul, mu mi'id di inumbun hinan umbunan David. 26 Mu agguy
himmapit hi Saul enen algaw ti hay wah nomnomna ya alyonay, “Mid mapto' ya un way
inat David hi mapaniaw, at mibilang hi adi maleneh, at hiyaat un adi mabalin an middum
hinan anganan.” 27 Ya heden nabiggat hi miyadwah algaw nan behta ya mi'id goh di
inumbun hinan umbunan David. Ya inalin Saul ay Jonathan an imbaluynay, “Anaad ta
agguy immalin ne"an hi David an imbaluy Jesse ad ugga, ya mi'id goh ad ugwan an algaw?”

28 Ya inalin Jonathan ay Saul di, “Inyal'alu' ahan David ay ha"in di abuluto' ta umuy
hinan babluydah ad Bethlehem. 29 Ti inalinay, Iyabulut mu ni' ta umuya' ti waday
behtamin pamilya ti hiyah ne gutud di pun'onnganmih nan babluymi, ya impaad ahan
han agi' di mahapul an wadaa' hidi. At iyabulutmu ni' ta umuy'u tigon nan a'agi'. Hiyah
ne dumalat, hiyanan mi'id di mi'yubung hitun lamehaanmu.”

30 Ya ma'abbungot hi Saul ay Jonathan, ya inalinan hiyay, “Nappuhi'an unga an lala'in
imbaluy di adi mangngol an babai!† Undan alyom hi agguy'u inilan unmu itilup nan
nomnommun David an imbaluy Jesse, at he"ay mamain hi odolmu ya hi inam? 31 Unmu
dan agguy inilan matagu ay hi David at adi'a ahan mumbalin hi alin di holag Israel? At
ad ugwan ya eka ayagan hi David, ya initnudmun iyalih tu ti mahapul an patayo'!”

32 Ya inalin Jonathan ay amanan hi Saul di, “Anaad ta mahapul an patayom? Undan way
inatna?”

33 Ya inhimug Saul din gayang ay Jonathan ta patayona, mu nehella. At inilan Jonathan
mahkay an immannung an pohdonan patayon hi David.

34 Ya ma'abungot hi Jonathan, ya nakak hinan way lamehaan, ya agguy nangan eden
miyadwah algaw de han hopap di bulan an Behtan di Akayangan di Bulan. Ya nidugah di
lungdayana ay David ti binain amanan hi Saul.

35 Ya nabiggat hi helhelong ya immuy hi Jonathan hidih nan payaw an nuntulagandan
pun'ah'upanda ay David. Ya initnudna han ungan lala'i. 36 Ya inalinah nan ungay,
“Bi'ahom ta umuymu alan nan ipana'.” Ya unat goh wan timmagtag nan unga ya
impanana ta linauhana hiya. 37 Ya unat goh nidatong din ungah nan wadan din impanana
ya mun'alih Jonathan an inalinay, “Nan pana ya nalauh hinan wadam!” 38 Ya mun'ali goh

* **20:14** Hay ugalin di balbalun a'alih din penghana ya ipapatoydan amin di udumnan tutulangdan linala'i ta mid ah udumnan mamhod an mun'ali, an un anggay dida (I Ki. 15:29; 16:11; II Ki. 10:7; 11:1). Ya agguy penhod Jonathan hi un hiyah ne goh aton David hinan pumpapto'ana. † **20:30** Hay ngadan ahawan Saul ya hi Ahinoam (I Sam. 14:50).

hi Jonathan hinan ungan alyonay, “Punnaudom an umuy mangngal, ya adim ita'ta'dog!”
At innal din unga nan pana, ya imbangngadnan Jonathan an apuna. 39 Mu heden unga
ya mi'id ah inilanah aat ne han na'at an anggay da Jonathan ay David hi nanginnilah
aatna. 40 Ya indat Jonathan din pananah din baalnan unga, ya inalinan hiyay, “Odnam ta
ibangngadmun iyuy hinan babluy.”
41 Ya unat goh makak heden unga ya bimmuhu' hi David an nalpuh nan na'upun an
batu, ya nunluung an gun niyatam di angahnah nan luta, ya impitlunan nunluung ta
ipattignay pange'gonanan Jonathan, at nun'agwalanda, ya limmugwadan duwa, mu hi
David ya nidugdugah di lungdayana ya un hi Jonathan.
42 At inalin Jonathan ay David di, “Hi Apo Dios di makulug an mangipapto' ay he"a, ya
tigona ta nan holagmu ya nan holag'u ya inaynayunda ta adida ibahhaw nan intulagta.”
Ya nala"uy hi David ta ipadehnan makak, ya numbangngad hi Jonathan an immuy hinan
babluy.

21

Hay Limmayawan David ta Nakak ay Saul
(Mat. 12:1-8; Mk. 2:23-28; Lk. 6:1-5)

1 Ya immuy hi David ad Nob hi wadan Ahimelek an Nabagtun Padin* Apo Dios, ya
womogwowogwog hi Ahimelek hi nanniganan David, ya inalinan hiyay, “Anaad ta un'a
oh'ohha, ya mi'id ah ni'yibbam?”
2 Ya nunlayah hi David an nangalin Ahimelek di, “Manu ay immalia' ya unna' hennag hi-
nan ali ta umalia' hitu, mu alyonay adi' ibabbaag hinan tataguy dimmalat hi nannaganan
ha"in hitu. Ya hennag'u nan tatagu' ta umuydah nan ohan lugal ta hidiy pun'a'ah'upanmi.”
3 Ya inalina goh di, “Wada nin di ma'an hi nidadaan? Idatana' ni' hi lemah tinapay unu
malgom hinan ma'an an wah na.”
4 Ya tembal nan Nabagtun Padi an inalinan David di, “Mi'id di udum hi tinapay, an
anggay nan tinapay an ne'nong ay Apo Dios! Mabalin an alam, mu adi mabalin an onon
nan tindalum hi un way enelo'dah binabai.”†
5 Ya tembal David an inalinay, “Immannung an mi'id ahan ah elo'mih babaih un waday
umayanmin mi'buhul. Nan linala'in tatagu'‡ ya minaynayun an malenehda an ta"on un
nan adi ma'ahhapul an punle'le'danmi, at iyal'allanah ad ugwan an ma'ahhapul ahan
nan atonmi.” 6 At indat nan padin hiya din tinapay an ne'nong ay Apo Dios ti mi'id ah
udumnah tinapay hidi an anggay heden na'alah nan way hinagang Apo Dios an inaandah
nan lamehaan an nihinana ta hukatandah nan pa'ihhaang an tinapay eden algaw an
nangaananda.§
7 Ya nihippul eden algaw ya wadah dih Doeg an i'Edom an hiyay ap'apun nan
pumpahtulon Saul, ya agguy inabulut Apo Dios an makak hiya ta way atonan mannig
ay David.
8 Ya inalin David ay Ahimelek di, “Undan adi mabalin hi unna' idatan hi gayang ya
hanggap an wah tu? Ti ten agguy'u inta'in di hanggap'u ya gayang'u ti hay inat nan ali
ya unna' nunhonan an hennag.”
9 Ya inalinay, “Ihnan ha"in din hanggap Goliath an iPhilistia an din pinatoymuh nan
Nundotal an Elah an wah nan nalibutan hi lo'ob an nedelloh hinan lubung an ephod.
Pohdom ay ya hiyay alam ti mi'id di udumnan anggaynah neh wada.”*
Ya inalin David di, “Hiyah ne ahan di ma"aphod, at idatmun ha"in.”

Hay Nun'angawan David ad Gath
(Psa. 34:1-22; 56:1-13)

10 At nakak hi David eden algaw, ya limmayaw ta tinaynanah Saul, ya immuy ay Achish†

---

* **21:1** Intudun Jesus an nan imbaluynan hi Abiathar di Nabagtun Padi, at gapu ta hi Ahimelek di hi amana at mahapul an hiya goh di Nabagtun Padi (Mk. 2:26). † **21:4** Ammuna nan papadiy way biyangdan mangan hinan tinapay an nidawat ay Apo Dios (Lev. 24:8-9), ya bo'on padih David ti holag Judah. ‡ **21:5** Hay pohdonan ibaga ya nan inyatagun di linala'i. § **21:6** Ta"on un mapaniaw nan nangidatan nan Nabagtun Padih nidawat an tinapay ay David mu paddungnay agguy nibahhaw damdama ti hay duwan dalat nan Uldin Apo Dios ya ta waday amaphodan nan tatagu, ya ta mabaliwanda goh (Mat. 12:3-4; Mk. 2:27; Lk. 6:9). * **21:9** Mapaniaw goh nan nangidatan nan Nabagtun Padin David hi hanggap ti nalpah an nidawat ay Apo Dios, at ta"on un hi David di nangidawat ti baginah din namatayanan Goliath mu bagin Apo Dios damdama. Mu ta"on un mapaniaw mu inabulut Apo Dios damdama ti hay duwan dalat di Uldin ya ta way amaphodan nan tatagu, ya ta mabaliwanda goh. † **21:10** Do'ol di mangali an nan hapit an *Achish* ya bo'on ngadan di tagu ti ohah nan pangalih nan nahayhaynod an a'alidad Philistia. Umat hinan oha goh an pangalidad Philistia an *Abimelek* (Gen. 20:2; 26:1), ya nan pangalidad Egypt an *Pharaoh* (Gen. 12:16), ya nan pangalidad Rome an *Caesar* ti hiyah ne pangalidan dida.

an alih ad Gath. 11 Ya inalin nan u'upihyal ay Achish di, “Undan bo'on hiyah David
an alih nan babluyda? Hiyah te din lala'in ikantakantaan din binabain itayatayawdan
mungkantan inaliday,
Linibuy pinatoy Saul,
ya hi David ya alibulibunay pinatoyna!”
12 Ya dengngol David hanan hinapitda ay hiya, at nidugah di ta'otnan Achish an alid
Gath. 13 At hin'ang'angowonah un waday mannig ay hiya an malmalgom di pun'itudo'nah
nan tangob di pantaw hinan babluy, ya nun'ipa'ayuhnay angiwnah nan hamay di
pangalna.
14 Ya inalin Achish hinan u'upihyalnay, “Tigonyu adya an mun'angaw! Ya anaad ta
iyaliyun ha"in? 15 Pumpakakyu ta umuy hinan umayana! Adi' mahapul di mun'angaw
an umalih tuh abung'u ti undan adi umda nan wagwah tun mumpun'agaw?”

22

Hay Nanalimunan David hinan O'ommodna

1 Ya nunligud hi David ta tinaynana nan babluy ad Gath, ya limmayaw ta immuy hinan
liyang an neheggon hinan babluy ad Adullam. Ya unat goh dengngol nan a'agina ya nan
udumnan tutulangna ya immuydah di ay hiya. 2 Ya an amin nan tatagun maligligatan an
do'ol di problemana, ya nan do'ol di utangna, ya nan adi mamhod hinan ma'ma'at hinan
babluy ya immuydan niddum ay hiya ta hiyay numbalin hi apuda. Ya hay niddum ay hiya
ya hi'itangan opat di gahut.
3 Ya nakak goh hi David hidi ta immuy ad Mizpah hi ad Moab, ya inalinah nan alid
Moab di, “Iyabulutmu ni' ta umali da ama ay ina ta mi'hinadan da'yuh tu ta nangamung
un'u innilaon di aton Apo Dios an mamadang ay ha"in.”* 4 At inyuy David didah nan alid
Moab ta hidiy nihihinnanda eden gutudnan nipopo"oyanah nan liyang.
5 Ya immuy han propetan hi Gad, ya inalinan David di, “Adi ayu mihihinna eten liyang!
Taynanyu ta umuy ayuh nan numbabluyan nan holag Judah.” At nakak da David ta
immuydah nan inalahan hi ad Hereth.

Hay Nangipapatayan Saul ay Doeg hinan Papadid Nob
(Psa. 52:1-9)

6 Hi Saul ya wadah did Gibeah an inum'umbun hinan puun di tamarisk an ayiw
hinan duntug ad Gibeah an ino'odnana nan gayangna, ya an amin nan u'upihyalna ya
numpangata'dogdan lene'wohda hiya. Ya waday nangipa'innilan hiya an tinnigda nan
nipo"oyan David ya nan tataguna. 7 Ya inalin Saul hinan numpangata'dog an u'upihyalnan
nunle'woh ay hiyay, “Donglonyu tun ibaga' ay da'yun holag Benjamin! Undan hi David
di mangidat ay da'yuh payawyu ya umah puntammanyuh olibo, ya undan pumbalinon
da'yun amin hi ap'apun nan hinlilibu ya hinggagahut an titindaluna? 8 Undan hiyay
dumalat hi nunhautanyun ha"in? Ya mi'id ahan ah ohan da'yuh nangibaag ay ha"in an
nan imbaluy'u ya gunna badangan henen hi David! Ya agguya' ahan inggohgohan ti mi'id
ah ohan da'yuh nangibaag ay ha"in an hi David ya bota'ona' ta patayona' ad ugwan!”
9 Ya tembal Doeg an i'Edom an ni'ta'dog hinan u'upihyal Saul an inalinay, “Tinnig'u
din imbaluy Jesse hidid Nob hi inayanan Ahimelek an hina' Ahitub. 10 Ya ni'hapit hiyan
Apo Dios ta ibaganay mahapul hi aton David. Ya indatanah baluna, ya indatna goh din
hanggap Goliath an iPhilistia.”†
11 Ya nunhonag nan Alin hi Saul ta immuyna impa'ayag hi Ahimelek an Nabagtun Padin‡
Apo Dios an imbaluy Ahitub ya an amin nan a'aginan papadih ad Nob, at immuydan amin
hinan ali. 12 Ya inalin Saul di, “Donglom tun alyo' ay he"a, Ahimelek an hina' Ahitub!”
Ya tembalnan inalinay, “Oo, donglo', Apu Ali.”
13 Ya inalin Saul ay hiyay, “Anaad ta binadangam hi David an hina' Jesse an indatam hi
tinapay ya hanggap, ya inluwaluam hiyan Apo Dios, ya imbagam di ngadan nan maphod
an aton David ta omod unna' bota'on ay hiya ta patayona' ad ugwan an algaw?”
14 Ya tembal Ahimelek din inalin han ali, ya inalinay, “Undan bo'on hiya nan
na'ahhamad an upihyalmu ya inapum, ya hiyay ap'apun nan guwalyam, ya hiyay e'gonan
an amin nan wah abungmu? 15 Mu undan ad ugwan an algaw di hopap hi nangiluwalua'
ay hiyan Apo Dios? Adim ni' ahan aton hinay pangalim ay ha"in an baalmu ya nan
pamilya' ti ha"in ya agguy'u ahan inilay umatan nen alyom an bota'on da'a!”

---

* **22:3** Manu ay natulid hi David an nangibagan neh nan alid Moab ti nan babain ommodnan hi Ruth ya apun apunan babain iMoab (Ruth 1:4; 4:21-22). † **22:10** I Sam. 21:1-9. ‡ **22:11** Bahaom nan footnote di I Sam. 21:1 ta innilaom di aat ten haadna.

16 Ya inalin han aliy, “He"a, Ahimelek, an da'yun amin an hina"ama ya mapatoy ayun
amin!”
17 At immandalnah nan guwalyanan inalinay, “Patayonyuh Ahimelek ya nan tutulang-
nan papadin Apo Dios ti binadangandah David ti iniladan limmayaw, ya agguyda imbaag
ay ha"in!”
Mu nan u'upihyal an guwalyan nan ali ya adida pohdon an patayon nan papadin Apo
Dios. 18 At nan ali ya inalinan Doeg di, “He"ay mumpamatoy hinan papadi!” At hi Doeg
an i'Edom ya nunligguh ta numpatoyna din papadi. Ya hay uyap di numpatoynan ne han
ohay algaw ya nawalu ta lemay tataguh numpunlubung hi nanginan lo'ob an lubung di
papadi an ephod. 19 Ya hidid Nob an babluy nan papadi ya nun'ipapatoynan amin nan
linala'i, ya binabai, ya nan ung'ungungnga, ya nan pumpa'ittungaw, ya ta"on goh nan
baka, ya dongki, ya nan kalnilu.§
20 Mu waday ohan imbaluy Ahimelek an ap'apun Ahitub an hay ngadana ya hi Abiathar
an limmayaw, ya inunudnah David ta niddum ay hiya.* 21 Ya immuy hi Abiathar, ya
inalinan David di, “Hi Saul ya nun'ipapatoynan amin nan papadin Apo Dios ad Nob!”
22 Ya inalin David ay Abiathar di, “Heden algaw an nanniga' ay Doeg an i'Edom
ya inila' ahan an immannung an hiyay mangibaag an amin ay Saul hinan tinnignah
di! Immannung an ha"in di dimmalat hi nun'atayan an amin nan tutulangmu ya nan
o'ommodmu! 23 At mi'hina'ah tun ha"in, ya adi'a tuma'ot ti hi Saul ya pohdonan patayon
ditan duwa. Mu heten iddumam ay ha"in ya mi'id di ma'at ti mabaliwan tu'u.”†

23

Hay Namaliwan David hinan iKeilah

1 Ya waday nangipa'innilan David an nan iPhilistia ya gubatonda nan babluy ad Keilah,
ya wan pun'akawda nan pa"abto' an paguy hinan pun'elekan. 2 At nunluwaluh David ay
Apo Dios an inalinay, “Mabalin an umuymi gubaton nan iPhilistia?”
Ya inalin Apo Dios ay David di, “Umuy ayu ta gubatonyu nan iPhilistia ta baliwanyu nan
bimmabluy ad Keilah.”
3 Mu nan tatagun David ya inalidan hiyay, “Inilam an tuma'ot amih tuh tun babluy ad
Judah, at iyal'allanah un tu'u umuy ad Keilah* an mangubat hinan iPhilistia!”
4 At impidwan David an nunluwalun Apo Dios, ya tembal Apo Dios an inalinay, “Mala"uy
ayu, ya nundadyu ayuh ad Keilah ti ipa'abak'un da'yu nan iPhilistia.” 5 At hi David ya nan
tataguna ya immuydad Keilah ta ginubatda nan iPhilistia, ya nangabakda, ya nun'alada
din a'animalda. Ya nidugah an do'ol di numpatoydah nan iPhilistia, at binaliwanda nan
bimmabluy ad Keilah.
6 Ya hidin limmayawan Abiathar an hina' Ahimelek ta immuy ay David hi ad Keilah ya
inta'inan inodnan din ephod an lubung di padi.

Hay Namdugan Saul ay David

7 Ya waday nangalin Saul an hi David ya immuy ad Keilah, at alyonay, “Hi Apo Dios
ya inyabulutna mahkay an patayo' hi David ti naho'om hiyah nan himmigupanah nan
na'allup hi gumo' ya nihamad di tangobna!” 8 Ya inamung Saul an amin din tindaluna ta
mundadyudan umuy ad Keilah ta umuyda gubaton hi David ya nan tindaluna.
9 Ya unat goh ininnilan David nan nappuhin aton Saul ay hiya ya inalinah nan Nabagtun
Padin hi Abiathar di, “Iyalim hitun ha"in din ephod an lubung di padi.” 10 Ya ni'hapit
hi David an inalinay, “O Apo Dios an dayawonmin holag Israel, ha"in an baalmu ya
immannung an dengngol'un hi Saul ya ninomnomnan umalih tud Keilah ta pa"iona tun
babluy an ha"in di dumalat. 11 Ya ipadpapa' nin hinan tatagun iKeilah ta idata' ay Saul? Ya
umannung nin an umalih Saul ti hiyah ne dengngol'u? O Apo Dios an dayawonmin holag
Israel, ipa'innilam ni' ay ha"in an baalmu nan ma'at!”
Ya inalin Apo Dios di, “Umannung an ipadpap da'yuh un ayu adi makak.”
12 Ya inalin goh David di, “At umannung mah an ipadpap da'mih nan bimmabluy ay
Saul?”
Ya inalin Apo Dios di, “Oo, ipadpap da'yuh un ayu adi makak.”

---

§ **22:19** Heten na'at ya nipa'annung hinan nipa'innilan Eli (I Sam. 2:31). * **22:20** Hay awadan da David ya ad Keilah (I Sam. 23:6). † **22:23** Hi Abiathar ya numbalin hi Nabagtun Padih din nun'alian David (Mk. 2:26), mu impa'aan din Alin hi Solomon hiyah din ete"aan di nun'aliana ti nan nidduman da Abiathar ay Adonijah an agin Solomon ta olom ya hi Adonijah di mun'ali an bo'on hi Solomon (I Ki. 2:26-27). * **23:3** Nan babluy ad Keilah ya nihakup hinan babluy ad Judah, mu wah nan igad ad Philistia (Josh. 15:44).

13 At hi David ya nan tatagunan hi'itangan onom di gahut ya nakakdad Keilah ta
immuydah nan lugal an mabalin hi umayanda. Ya unat goh inalidan Saul di nakak da
David ad Keilah ya agguyda immuy hidi.
14 Ya nipopo"oy da David hinan liyang hidih nan dudunduntug hinan Mapulun an Ziph.
Ya abigabigat di pangana'anapan Saul ay hiya, mu hi Apo Dios ya agguyna inabulut an
ah'upana.
15 Ya hidin wadan da David hidid Horesh hinan Mapulun an Ziph ya dengngolnan
immuy hidih Saul an manganap ay hiya ta patayona. 16 Ya immuy hi Jonathan an imbaluy
Saul ay David hidid Horesh ta binadanganan al'alu'on hiya ta pabi'ahonay pangulugnan
Apo Dios. 17 Ya inalinan hiyay, “Adi'a tuma'ot ay ama ti mi'id olognan mamatoy ay
he"a! Ti he"a damdamay alin nan holag Israel, ya ha"in di mehnod ay he"ah munhaad.
Ya i'innilan aman hi Saul heten ma'at.” 18 At impidwadan duwan nuntulag hinan way
hinagang Apo Dios an dida ya nahamad di punligwaanda, at nalpah ya nakak hi Jonathan
an immanamut. Ya nunnanong an nihinah David hi ad Horesh.
19 Ya nan udumnah nan linala'in iZiph ya immuydan Saul ad Gibeah, ya inalidan
hiyay, “Hi David ya wah nan babluymin nipo"oy hinan liyang ad Horesh hinan Duntug
an Hakilah hinan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jeshimon!
20 Pohdom ay an umalin mampap ay hiya ya badanganmi he"a ta da'miy okod an mampap
ay David, ya inyalimin he"a.”
21 Ya inalin Saul ay diday, “Wagahan da'yun Apo Dios an dumalat nan pangigohgo-
hanyun ha"in! 22 At umuy ayu ta ihamadyun manganap ta hamadonyun tigon nan wadan
di nipo"oyana. Ti dengngol'un alyonday hiya ya un nala'eng an malanlanayaw. 23 At
innilaonyuh mahhun nan lugal an gunna ipo"oyan ta hinamadyu ay di wadana ya un
ayu mumbangngad ta mi'yalia' ay da'yu. Ya hidhido' an anapon hi an amin hinan babluy
di holag Judah.”
24 Ya inyun'unnan nan linala'in immanamut ad Ziph ta un nangunud hi Saul. At nihinah
David ya nan tatagunah nan Mapulun an Maon hinan nundotal ad Arabah hinan appit hi
agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jeshimon. 25 Ya impadeh da Saul ya nan
tataguna ta umuyda anapon hi David. Mu unat goh waday nangibaag an na'uy hi Saul
an manganap ay hiya ya bimmataandan immadagwi ta immuydah nan daplah hidih nan
Mapulun an Maon. Ya unat goh dengngol Saul an wah di da David hinan daplah ya immuy
an nangunud ay didah nan Mapulun an Maon ta anapona hiya.
26 Ya wada da Saul hinan pangngel nan duntug, ya wah di da David ya nan tatagunah
nan pangngel den duntug. At nunnaudondan lumayaw ti na'uy an nihnup da Saul ya nan
tatagunan hi'ihi'itangan an ah'upanda da David ya nan tataguna. 27 Mu hin'alina ya waday
nahnag an immuy ay Saul, ya inalinay, “Punnaudom an mumbangngad ti de an ginubat
nan iPhilistia nan babluy tu'u!” 28 At numbangngad hi Saul an indinongnan mamdug ay
David ta immuyda ginubat din iPhilistia. At hiyay dimmalat hi nangadnan nen babluy
hi Sela Hammahlekoth.† 29 Ya nakak hidih David ya nan tindaluna ta immuyda nipo"oy
hinan nihamad an lugal hi ad En Gedi.

24

Hay Namaliwan David ay Saul
(Psa. 142:1-7)

1 Ya unat goh numbangngad da Saul hi nalpahan di ni'gubatandah nan iPhilistia ya
waday nangalin hiyah wah di da David an nipo"oy hinan Mapulun an En Gedi. 2 At initnud
Saul di tuluy libuh nan pinilinah nan tindalunan holag Israel ta umuyda anapon hi David
ya nan tatagunah nan lugal ad Daplah an Wadan di Batun nan Gandeng hi Inalahan.
3 Ya nidatongdah nan na'allup an ihinan di kalnilun wah nan pingit di dalan, ya waday
liyang hidi, at himmigup hi Saul ta umuy gumalut hidi. Mu nipaddeh ya hede goh wadan
da David ya nan tataguna an nipo"oy an wadadah bunol den liyang! 4 Ya inalin nan
linala'in David di, “Hiyah te algaw hi ipa'annungan din inalin Apo Dios ay he"an inalinay,
Ipa'abak'un he"a nan binuhulmu, at mabalin an atom nan penhodmun hiya!”*

At inul'ullay David an inadap, ya immuy, ya ginogodnay itang hinan lubung Saul, ya
enekakna. 5 Ya unat goh nalpah an inatna ya munha'it hi punnomnomana. 6 Ya inalin
David hinan tatagunay, “Adi maphod hi un'u aton di umat hina! Adi ahan iyabulut Apo
Dios an ato' di nappuhih nan ap'apu' ti hiyay pinilinan ali!” 7 At inal'alu' David nan
tataguna ta adida patayon hi Saul. Hi Saul ya nala"uy hinan liyang, ya impadehnan nakak.

† **23:28** Hay pohdonan ibaga ya *daplah an lumayawan*.

* **24:4** Mid di verse an awadan di nitud'an ne, at mid mapto' hi un hiyah ne inalin Apo Dios ay David.

8 Ya bimmuhu' da David hinan liyang, ya mun'alin Saul an inalinay, “Apu Ali!” Ya
nungwingih Saul ta tigona, ya nunluung hi David hinan hinagangna ta ipattignan e'gonan
hiya. 9 Ya inalin David ay Saul di, “Anaad ta mangmangngol'ah nan hapit di tataguh un
way ato' ay he"ah nappuhi? 10 Ad ugwan an algaw ya he"ay manimung hi manamad an adi
makulug nan inalida ti gulat ta makulug at pinatoy da'a ti inyabulut Apo Dios di pamataya'
ay he"ah nan liyang! Do'olday mangalih patayo' he"a, mu agguy da'a pinatoy ti inali' ay
diday, Mi'id ahan di nappuhih ato' ay he"a ti he"ay pinilin Apo Dios an mun'ali! 11 At
adya tigom, ama, tun ino'odna' an lo'ob an ginogod'uh nan lubungmu! Gulat un way
nomnom'uh nappuhin he"a at pinatoy'u he"a! At mahapul an nomnomom ti hiyah te
mangipa'innilan mi'id ah inat'uh nappuhin he"a, ya agguy'u nginohoy he"a! Mu he"a
ya unna' ana'anapon ta patayona'! 12 At hi Apo Dios di mangipanuh ay ditan duwah
numbahol! Ya Hiyay okod an mangiballoh hinan nappuhin ato'atom ay ha"in, mu ha"in ya
adi' ahan aton di nappuhin he"a! 13 Hidin nahup ya waday hapit an alyonay, Nan tatagun
nappuhiy ugalida ya diday mangat hi nappuhi. Mu ha"in ya adi' ahan aton di nappuhin
he"a! 14 Tigom adya, Apu an Ali, anaad ta ana'anapona' ta patayona' an mid di hulbi' an
tagu? Hay ipaddungan nan ana'anapom ya umat hinan natoy an ahu unu lahhi' an mi'id di
hulbina! 15 Hi Apo Dios di mangipanuh ay ditan duwa ti Hiyay nanginnilah nan ma'ma'at!
Ya tigona ni' nan aat'u, ya baliwana' hinan pamatayam ay ha"in!”
16 Ya unat goh lempah David nan hinapitnan Saul ya inalin Saul di, “Undan makulug
an he"ah David an imbaluy'u?” Ya bimmugaw hi Saul an kimmila. 17 Ya inalinay, “He"ay
na'ahhamad di aatna ya un ha"in ti maphod di inatmun ha"in, mu ha"in ya nappuhi nan
ina'inat'un he"a! 18 Ya ad ugwan an algaw di nangipattigam hi ana'ahhamad di ulaymun
ha"in ti agguya' pinatoy ay he"a an ta"on hi un inyabulut Apo Dios di pamatayam ay ha"in,
mu ten tinagua'. 19 Ti gulat ta han tagu ta ah'upana nan pi'buhulna ya unna dan udot
pa'anamuton ya mi'id atonan hiya? At hi Apo Dios ya wagahan da'a ta idatnay nahamad hi
lagbum an dumalat nan maphod an inatmun ha"in ad ugwan an algaw! 20 Ya ten ad ugwan
ya un'u innilaon an he"a di mun'alih tun babluy tu'un holag Israel ta pumhod tun babluy
tu'u. 21 At mahapul an ihapatam ay Apo Dios an adim ubahon nan holag'u ta adi ma'ubah
di ngadan'u ya ngadan nan pamilyan napu'agan nan o'ommod'un himpangapu.”†
22 Ya inhapatan David an atona hana an imbagan Saul ta nalpah ya immanamut hi Saul
hi abungna. Mu hi David ya nan tataguna ya nunti'iddan immuy hidin liyang an ihinanda.

25

Hay Natayan Samuel

1 La'tot ya natoy hi Samuel, at na'amungdan amin nan holag Israel ta inibi'ibilanda ya
unda ilubu' hinan babluy an ni'hituwanad Ramah.

Hi David ya da Nabal ay Abigail

Ya unat goh nalpah nan na'at ya nakak da David ta nundadyudah nan Mapulun an
Maon, at hidiy nihinanda. 2 Ya wada han ohan lala'ih di an do'ol di lutanah did Carmel,
ya nidugah an adangyan. Hay bilang di gandengna ya hinlibu, ya hay kalniluna ya
tuluy libun ipa'eh'ehnah did Carmel. 3 Ya hay ngadan ne han lala'i ya hi Nabal,* ya hay
ngadan ahawana ya hi Abigail.† Ya henen babai ya nala'eng, ya ma'apgohan goh, mu
han ahawanan hi Nabal an nalpuh holag Caleb ya mabmabbungot, ya adi maphod di
pangatna.
4 Ya dengngol David hinan wadanah nan mapulun an wah dih Nabal an mumpukpukis
hi kalniluna. 5 At hennag David di himpuluh ungungan linala'i, ya inalinan diday,
“Umuy ayud Carmel ta anaponyuh Nabal ta alyonyun hiyay, Hennag da'min David ta
ipa'innilamin apngaon da'an hiya! 6 Maphod ni' ahan un du'du"oy di ataguam ya ta"on
nan wah nan nunhituwam! 7 Dengngolmin mumpukis'ah dutdut di kalnilum, at hiyanan
pohdonan ipa'innilan he"a an din nidduman din pumpahtulom ay da'mi ya mi'id ah
inatmih nappuhin dida. Ya mi'id ah na'utaw hinan gina'udah din awadandad Carmel.
8 Adya ibagam ay danen baalmu, at ibaagdan he"ay immannung. At hay maphod ni'
ya waday ehmo'muh nan ungungan linala'in hennag'u ti hay dumalat hi immalianda ya
magadyuh di algaw an behtami. At umidat'a ni' hinan malgom an wadan he"an ha"in an
ligwam an hi David ya nan baal'u.”
9 At unat goh nidatong din ungungan linala'in hennag David ya imbaagdan Nabal din
inalin David ay didah alyonda, ya henodday pambalna.

---

† **24:21** Bahaom nan footnote di I Sam. 20:14.

* **25:3** Hay pohdonan ibaga ya *bongang* (verse 25).

† **25:3** Hay pohdonan ibaga ya *hi ama ya mun'am'amlong*.

10 Ya tembal Nabal din inalin nan baal David an inalinay, “Hay ngadan ne han hi David?
Ngadan ne han hina' Jesse? Ad ugwan ya ten unda do'ol di nun'akak an baal hinan apuda!
11 Hay pohdonyun hapiton ya ala' nan tinapay, ya bayah'u, ya nan dotag di pinalti' hi ihdan
nan mumpukpukis hinan kalnilu' ta idat'uh nan tatagu an mi'id inila' hi nalpuwanda! Adi
ahan mabalin hene!”
12 At numbangngadda din linala'in nahnag, ya imbaagdan amin ay David din inalin
Nabal ay dida. 13 Ya inalin David hidin tatagunay, “Mundadaan ayu ta pun'eh'otyu nan
hanggapyu!” At way ohan didaan nun'eh'otday hanggapda, ya eneh'ot goh David di
hanggapna. Ya hi'itangan opat di gahut di linala'in nitnud ay David, ya nataynan nan
duway gahut ta diday mun'adug hinan gina'uda.
14 Mu wada han ohan lala'in baal Nabal an immuy ay Abigail an ahawan Nabal, ya
inalinay, “Hi David ya waday hennagnan nalpuh nan mapulun ta ni'hapitdan ahawam
an ap'apumi, mu unnaat goh nun'ihingal an pinadngolan dida! 15 Mu danen linala'i ya
ma'ma'ullaydan da'mi! Ya mi'id kangan ah nappuhih inatdan da'mih din niniddumanmin
didah nan payaw hinan neheggon hi wadanda, ya mi'id goh ah na'akaw hi gina'umi!
16 Ya diday gun bimmadang an namaliw ay da'mih nan mahdom ya nan mapatal hidin
nangipahtulanmih nan kalniluh nan neheggon hinan wadanda! 17 At nonomnomom di
maphod hi atom ti mid mapto' ya waday nappuhih ma'at hinan apumi ya an amin ayun
wah nan abungna! Hi Nabal ay tuwali ya un nidugah an nappuhiy pangatnan adina
donglon di malgom hi tagu!”
18 At nunnaudon Abigail an nundadaan hi duway gahut an tinapay, ya duway lalat hi
napnuh bayah, ya nun'ipapaltinay lemay kalnilu, ya duway halub hi nahanglag an bogah,
ya hinggahut di nun'abungul an raysin, ya duway gahut an tinapay an na'udman hi fig,
ya nun'ipitakaynah din dongki. 19 Ya inalinah din linala'in baalnay, “Iyun'unnayu ta unna'
gun mangun'unud ay da'yu!” Mu hiya ya agguyna imbaag ay ahawanan hi Nabal hanan
inatna.
20 Ya nuntakay hi Abigail hinan dongkina, ya impadehna an nangunud ta dimmatong
hinan duntug an wadan di daplah, ya himbumagga ya tinnigna an mundadyu goh da
David ya din tatagunan mi'dammun hiya. 21 Ya alyon David hi nomnomnay, “Mi'id di
hulbin di nangibaliwa' hinan a'animal ten taguh tun mapulun ta mi'id ah na'utaw! Ya
anaad udot ta nappuhiy pamallognah nan maphod an inat'un hiya? 22 Ta"on ahan hi unna'
patayon ay Apo Dios hi un'u adi patayon hi Nabal ya an amin nan baalnan linala'i ta mi'id
ma'angang hi ma'et hinan helhelong!”
23 Ya unat goh tinnig Abigail hi David ya nunnaudonan limmahun hinan nuntakayana,
ya nunhippih inayungan David, ya inluungna ta immatam hinan lutay angahna, 24 ya
inalinan David di, “Apu, donglom ni' tun alyo' ay he"a! Itolmanmu ni' nan bahol ahawa'
ay ha"in! 25 Al'alu'o' ni' he"a, Apu, ta aliwam ni' ahan nan inat Nabal ti henen tagu
ya paddungnay un mi'id di nomnomna, ya na"appuhi ahan di pangatna an hiyah ne
tuwaliy ibalinan nan ngadana ti hay pohdonan hapiton nan Nabal ya bongang ti hiya
ya nabongang. Mu hidin immalian nan hennagmun baalmu, Apu, ya mi'ida', at agguy'u
ahan tinnig dida. 26 Inila' an hi Apo Dios ya agguyna inabulut an he"ay manimung an
mangiballoh hi inat nan binuhulmun he"a ta way atom an adi pumatoy. Ya ihapata' hi
ngadan Apo Dios an adi matmattoy ya ta he"a ya an amin nan buhulmun mamamhod
an mamatoy ay he"a ya moltaon Apo Dios an umat ay Nabal! 27 Abulutom ni' ta alam tun
inyali' an idat'un he"a ta usalonyuh nan tatagum an nitnud ay he"a. 28 Ya aliwam ni' heden
na'at, Apu! Ya wagahan da'an Apo Dios ta minaynayun di pumpapto'am hi enggana, ya
ta"on nan holagmuh udum di algaw an dumalat nan gunmu pangubatan hinan buhulna!
Ya mi'id ni' ahan di atom hi nappuhi ta adi'a mumbahol eten atagum! 29 Ya ta"on un
waday mamhod an mamatoy ay he"a mu iyadug da'an Apo Dios ta mabaliwan'a an umat
hinan aton di ohan tagun mangiyadug hinan mapla'an an gina'una! Ya hay ma'at hinan
buhulmu ya pogpogon Apo Dios an umatdah nan batun mipaldi'it, at ma'awid hi adagwi!
30 Ya awni ta ipa'annung Apo Dios an amin nan intulagnah ma'at ay he"a ta pumbalinon
da'ah alid Israel 31 ya mi'id dumalat hi puntutuyuam unu punha'itan di punnomnomam
hinan inatmun umat hi pumatoy hinan mi'id di dimmalat unu mangiballoh hi inat nan
buhulmun he"a! Ya wa ay ni', Apu, ta punhaadon da'an Apo Dios ya adia' ni' aliwan an
baalmu!”
32 Ya inalin David ay Abigail di, “Mipabagtuh Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel an
nannag ay he"ad ugwan an algaw ta damuwona'! 33 Ya mundenola' ahan hinan maphod
an ninomnommun intugunmun ha"in ad ugwan an algaw ta tinipalmuy pumataya' hinan
tatagu ya nan pangiballoha' hinan inatdan ha"in! 34 Manu ti immannung an agguy
inyabulut Apo Dios an adi matmattoy an patayon da'a, mu gulat ta agguymu nunnaudon

an immalin nanamun ha"in at umannung an patayo' hi Nabal ya an amin nan baalnan linala'i ta mi'id ma'angang hi ma'et hinan helhelong!"
35 At dinawat David din inyuynan hiya, ya inalinay, "Umanamut'a, ya adi'a tuma'ot ti inabulut'u nan hinapitmuh ato'."
36 Ya unat goh numbangngad hi Abigail hi abungda ya inah'upanan mumbehtah Nabal an umat hi behtan di aliy aatna. Ya nidugah di amlong Nabal, at do'ol di ininumnah bayah, ya nabutong, at agguy inal'alin Abigail ta nangamung nabiggat hi nawa'ah. 37 Ya heden helhelong ta na'uyah din binutong Nabal ya inulgud ahawanan amin ay hiya hana nan na'at. Ya unat goh dengngol Nabal nan na'at ya ma'atta'ot an adi umiwi, at un nonollo' an ay natoy. 38 Ya naluh di na'apuluy algaw ya minaman Apo Dios hi Nabal, at natoy.
39 Ya unat goh dengngol David an natoy hi Nabal ya inalinay, "Madayaw hi Apo Dios ta Hiyay nangiballoh hinan nappuhin inat Nabal ay ha"in! Ya madayaw goh ti agguyna inabulut di pangata' hi nappuhi! At nan nappuhin nangat Nabal ya hiya goh di nummoltan Apo Dios ay hiya!"
Ya nunhonag hi David hi umuy an nangibagan Abigail ta ahawaona hiya. 40 Ya unat goh nidatong nan hennag David hinan wadan Abigail hi ad Carmel ya inalidan hiyay, "Hi David ya hennag da'min umalin mangawit ay he"a ta ahawaon da'a."
41 Ya nunluung an niyatam di angahnah nan luta, ya inalinay, "Ha"in an baal ya nidadaana' an munhulbin hiya, ya nidadaana' an mangihuh nan hu'in di baal nan apu'."
42 At nunnaudon Abigail an nundadaan, ya nuntakay hinan dongkina, ya initnudna din leman binabain baalna, ya impadehda, ya nangunudda din baal an hennag David. Ya unat goh nidatongdah di ya inahawan David hi Abigail.
43 Hi David ya wagwada tuwaliy ohah ahawanan hi Ahinoam an iJezreel ya unna ahawaon hi Abigail. 44 Mu din nahhun an ahawan David an hi Michal ya impa'ahawan Saul ay Paltiel an hina' Laish an wah ad Gallim.

26

Hay Agguy Namatayan Goh David ay Saul
(Psa. 54:1-7)

1 Ya immuy nan tatagun iZiph ay Saul hi ad Gibeah, ya inaliday, "Hi David ya wah di an nipo"oy hinan Duntug an Hakilah an hinagang ad Jeshimon."
2 At nunnaudon Saul an nundadyu ta immuy hinan Mapulun an Ziph an initnudnay tuluy libun napilih nan holag Israel an titindalu ta umuyda anapon hi David. 3 Immapal da Saul hinan pingit di dalan hinan Duntug an Hakilah an hinagang ad Jeshimon, ya da David ya wadadah nan mapulun. Ya unat goh dengngolnan immuy hi Saul an manganap ay hiyah nan mapulun 4 at hennag David di umuy an munhi'im ta hamadonda, ya immannung an wah dih Saul.
5 At immuy da David ta umuyda anapon nan nungkampuan da Saul, ya tinnignay wadan di nolo'an Saul an didan Abner an imbaluy Ner an ap'apun nan tindaluna. Ya nolo' hi Saul hinan gagwan di apal an didan duwa ay Abner, ya nungkampu nan tindalunah nan nunlene'woh ay dida.
6 Ya inalin David ay da Ahimelek an holag Heth ya hi Abishai an hina' Zeruiah* an agin Joab di, "Hay mamhod an mi'dadyun ha"in ta umuy amih nan wadan di kampun Saul?"
Ya inalin Abishai di, "Ha"in di mi'yalin he"a!"
7 At immuy da David ay Abishai hinan wadan di tindalu eden nahdom. Ya tinnigdan wah dih Saul an nigagwan nolo' hinan nungkampuanda, ya niluhad hi ullugwana din gayangna, mu hi Abner ya nan titindaluna ya nun'olo'dan lini'ubda hiya. 8 Ya inyab'abu'ab Abishai ay David di, "Ad ugwan an nahdom ya inyabulut Apo Dios di atayan nan buhulmu! At iyabulutmu ta ha"in di mamatoy an tun gayangnay pangayang'un hiya ta mita'om hinan luta an adi' ipidwa!"
9 Mu hi David ya inalinan Abishai di, "Adim patayon hiya! Ti undan nan mamatoy hinan pento' Apo Dios an ali ya adi mabaholan? 10 Hi Apo Dios ya matattagu, at okod Hiyan manimung an mamatoy ay hiya, unu unna pundoghon at matoy, unu nan ayana an pi'gubatan di hiyay atayana. 11 Hene ni' ahan ta adi iyabulut Apo Dios an ha"in mamatoy hinan pento'na. Mu eka alan nan gayangna ya nan ittuwan di danum an wah nan ullugwana ta ekakta."
12 At innal David din gayangna ya din nittuwan di danum an wah nan ullugwan Saul, ya enekakda. Ya mi'id ah ohah nannig ay dida, ya mi'id goh nanginnilah nan inatda, ya mi'id ah bimmangon ti hi Apo Dios di numpangipalo' ay dida, at nidugah an na'allo'anda.

* **26:6** Hi Abishai di amuno'on David ti hin'agi da Zeruiah ay David (I Chron. 2:16; II Sam. 2:18).

13 Ya dimmammang da David hinan ohan buludna ta nundinommangda, ya immuy
timma'dog hinan way tulid di duntug an adagwi nan numbattananda. 14 Ya nuntu'u' hinan
tindalun hi Abner an hina' Ner ya nan titindalun Saul an inalinay, “Madngol nan alyo'
hina, Abner?”
Ya tembal Abner an inalinay, “Hay ngadanmu ta tu'u'am ta bangunom nan ali?”
15 Ya inalin David ay Abner di, “Undan bo'on he"ah Abner an ap'apun an amin nan
tindalun di holag Israel? Anaad ya agguymu inhamad an inyadug nan apum an ali? Ti
ad uwanindi ya waday immalih hinumgop hinan kampuyu ta patayona nan apum an ali!
16 Adi ahan maphod henen inatmun agguymu inat nan tamum! At ihapata' ay Apo Dios
an mahapul an matoy ayun amin an dumalat nan agguyyu namaliwan hinan apuyu an
alin pento' Apo Dios! Tigom adya nan nunlene'woh—hay wadan mah nan gayang di ali,
ya nan ittuwan di danum an nihinah nan ullugwana? Wah tu an inalami!”
17 Ya inimmatunan Saul nan hapit David, ya inalinay, “Undan he"ah David an im-
baluy'u?”
Ya tembal David an inalinay, “Immannung an ha"in, Apu an Ali.”
18 Ya inalinay, “Apu, anaad ta ha"in an baalmuy ana'anapom? Hay inat'un he"a? Hay
numbahola' hi inat'uh nappuhi? 19 He"a, Apu an nabagtun ali, ya donglom ni' di hapito' an
baalmu! Gulat ta hi Apo Dios di nangitudul ay he"a ta gubatona' at abulutona tun onong'un
Hiya, mu gulat ta un hay tatagu at diday ayan di idut Apo Dios ti danen tataguy dimmalat
ya napakaka' hinan babluy an wadan Apo Dios ta way ato' an mundayaw hi diosda! 20 Ya
adim ni' iyabulut an patayona' hinan nat'on an babluy an bo'on babluy Apo Dios! Anaad
ta he"a an alin nan holag Israel ya popohdom an mamatoy ay ha"in an mi'id di abalina'
an mi'pattoy ay he"a ti unna' ay timol? Anaad ta ana'anapona' an unna' ay hamutih nan
bubulung?”
21 Ya inalin Saul di, “Abuluto' an numbahola' goh ay he"a, David an imbaluy'u! At
umanamut'a ti adi' mahkay aton di nappuhin he"a ti inadyuwam di atagu' ta agguya'
pinatoy ad ugwan an nahdom. Immannung an nabonganga', ya ongol di bahol'u!”
22 Ya tembal David, ya inalinay, “Wah tu nan gayangmu, Apu an Ali', at honogom di
ohah nan tindalum ta e'wanah tu ta alana. 23 Hi Apo Dios ya idatnay lagbun nan tatagun
nahamad di pangatna ya nan adi munlayah. Ya ad ugwan ya inyabulut Apo Dios an
patayo' he"a, mu ha"in ya adi' pohdon an mamatoy hinan pento' Apo Dios an ap'apu.
24 Immannung an ha"in ya inadyuwa' di nitaguam ad ugwan an algaw, at adyuwan goh
Apo Dios ni' di nitagua' ta ibaliwa' an amin hinan ma'at an nappuhi.”
25 Ya inalin Saul ay David di, “Wagahan da'an imbaluy'u ni' ay Apo Dios ta an amin di
atom ya maphod di pumbalinana.”
Ya unat goh nalpah ya nakak hi David ta umuy hinan ayana. Ya numbangngad hi Saul
an immanamut.

27

Hay Nidduman David hinan iPhilistia

1 Inalin David hi nomnomnay, “La'tot hi udum di algaw ya inah'upana' ay Saul, at hay
ma"aphod hi ato' ya lumayawa' ta umuya' mipo"oy hinan babluy di iPhilistia. At la'tot ya
indinong Saul an gun mangana'anap ay ha"in hitun babluymin holag Israel, at mi'id ma'at
ay ha"in.”
2 At nunnaudon David an nakak an didan amin hidin onom di gahut an tindaluna ta
immuyda ay Achish* an hina' Maok an alid Gath. 3 Ya nun'iyuyday pamilyadah di, at
ni'hitudah di. Ta"on hi David ya initnudna din duwan ahawanan da Ahinoam an iJezreel
ya hi Abigail an iCarmel an din ahawan Nabal an nabalu.
4 Mu wada goh di nangibaag ay Saul an nakak hi David an immuy ad Gath. Mu
indinongna mahkay an umuy mangana'anap ay hiya.
5 At inalin David ay Achish di, “Hay pangipattigam hi un makulug an munggadyumta ya
iyabulutmu ta idatan da'mih itang an lutah nan pingit ten babluy ta hiyay punhituwanmi.
Ti undan maphod hi un nan baalmu ya mimiddum an mi'hitun he"ah tun babluy an
wadam?”
6 At indat Achish ay David nan babluy ad Ziklag. At hiyah ne dimmalat an ad Ziklag ya
nibilang an hakup ad Judah hi engganad ugwan an algaw. 7 Ya ni'hituh di da David hinan
babluy di iPhilistia hi hintawon ya han opat di bulan.

---

* **27:2** Hay kulugon nan udum ya hiyay nob'on an tagu an nibaag hinan I Sam. 21:10-15, ya manu ay numpaddung anuy ngadandan duwa ti nan hapit an *Achish* ya pangalih nan ali an bo'on ngadan di tagu (bahaom nan footnote di I Sam. 21:10). Mu mid mapto'.

8 Ya heden nihinandah di ya gun impangulun David nan titindaluna ta immuyda
ginubat nan iGeshur, ya nan iGirz, ya nan holag Amalek an didanay tono' hi nunhitu ay
danen babluy hi engganad Shur ya ad Egypt. 9 Ya numpatoy da David an amin nan linala'i
ya binabai ta mi'id ah na'angang hi matagu. Ya nun'alada nan kalnilu, ya baka, ya dongki,
ya kamilu, ya nan lubung ya unda mumbangngad ay Achish.
10 Ya wa ay ta ibagan han Alin hi Achish di, "Hay wadan di ginubatyud ugwan?" ya hay
pambal David ya alyonay, "Hay ginubatmi ya hidih immapit hi pingit ad Judah!" unu, "Nan
lutan hinakup nan holag Jerahmeel!" unu, "Nan babluy an numpunhituwan nan holag
Ken." 11 Ya wa ay ta inabak da David dida ya numpatoydan amin di linala'i ya binabai
ta mi'id umuy an munhudhudol ad Gath hinan ina'inatna. Ya umat hinay ina'inat David
hidin ni'hituwanah nan babluy hi ad Philistia. 12 Ya mundendenol hi Achish hinan ina'inat
David ti alyonah nomnomnay, "Hi ad ugwan ya mi'id mapto' ya boholon nan tatagunan
holag Israel hi David, at munnononnong an ha"in di puntamuana."

28

Hay Ni'hapitan Saul hinan Lennawan di Natoy

1 Ya heden gutudna ya indadaan nan iPhilistia nan tindaluda ta umuyda gubaton goh
nan holag Israel. Ya inalin Achish ay David di, "Middum ayun amin hinan tindalum ta
umuy tu'u gubaton nan holag Israel."*
2 Ya inalin David ay Achish di, "Oo, mi'yali amin he"a, at ad ugwan di pannigam hi aat
di abalina' hi ato' an baalmu."
Ya inalin Achish ay David di, "Umat ay hina at pot'o' he"ah guwalya' eten atagu'."
3 Ya natoy hi Samuel,† at an amin din holag Israel ya na'amungda ya inibilanda hiya.
Ya unat goh nagtud di algawna ya inlubu'dah ad Ramah an babluyna. Ya numpakak
Saul an amin din mumba'i ya an amin din munhahhakul an mahe'pan hi lennawah nan
babluydan holag Israel‡ an didanay way abalinandan mi'hapit hi lennawan di nun'atoy.
4 Ya nan tindalun di iPhilistia ya na'amungda ta immuyda nungkampuh nan neheggon
hinan babluy ad Shunem. Ya inamung goh Saul an amin din tindalunan holag Israel ta
immuyda nungkampud Gilboa. 5 Ya unat goh tinnig Saul din tindalun nan iPhilistia ya
timma'ot, ya nidugah an pumagpapagpag di puhunah ta'otna. 6 Ya ni'hapit hi Saul ay Apo
Dios ta ibaganan Hiyay atona, mu agguy tembal Apo Dios an ta"on ni' mah nan enap, ya
nan binnunut, unu nan propeta. 7 At la'tot ya inalin Saul hinan baalnay, "Ekayu manganap
ah babaih mun'utung ta hiyay umuy'u bagan."
Ya inalin han baalnan hiyay, "Ihna han inila' an mun'utung an wah did Endor."
8 At linuman Saul di tigawnan lenggomnay inlubungna. Ya unat goh nahdom ya
inibbaan di duwah din tindaluna ta umuydah nan babai. Ya inalinah nan babain
mun'utung hi lennaway, "Ayagam nan lennawan ibaag'un he"a, ya ni'hapit'an hiya ta
innilaom di ma'at ay ha"in."
9 Ya inalin nan babain hiyay, "Unmu dan agguy inila din inat Saul? Ti pinakaknan amin
din mumba'i ya nan mun'utung, at mi'id ah na'angang hitun babluy! Ya anaad ta un'a
munlumuh dumalat hi abahola' hi pamatayandan ha"in?"
10 At inhapatan Saul an inalinay, "Ihapata' ay Apo Dios an matattagun mi'id ahan ah
mummoltan he"an dumalat enen atom!"
11 Ya inalin din babain hiyay, "Hay ngadan di utungo'?"
Ya inalinay, "Hay lennawan Samuel."
12 Ya unat goh tinnig den babai din lennawan Samuel ya nuntu'u' an inalinan Saul di,
"Anaad ta balbaliyana'? Ti he"ah Alin hi Saul!"§
13 Ya inalin nan alin hiyay, "Adi'a tuma'ot. Unmuat ibaag nan tinigawmu."
Ya tembalnan inalinay, "Nan lennawan den bumuhu' hinan luta."
14 Ya inalin Saul ay hiyay, "Hay aat di tigawna?"
Ya inalin han babaiy, "Nala'ay an lala'i, ya magayad di lubungna."

---

* **28:1** Gapu ta binaliwan Achish da David ad Philistia at ma'ahhapul an middum da David hi tindaluna an ta"on hi unda mi'gubat hinan tatagun nitulang ay David an Hudyu ti hiyah ne ugalidan den timpu. † **28:3** I Sam. 25:1. ‡ **28:3** Impadah Saul an nangunud hinan Uldin Apo Dios ti paniaw hi un mun'utung (Lev. 19:31; 20:6, 27; Deut. 18:11), mu intudun nan Uldin an mahapul an mapatoyda, mu agguy inat Saul (Lev. 20:27). § **28:12** Hay kulugon nan do'ol an evangelicals hi aat te ya mi'id ah abalinan nan mun'utung an wah tun lutan mi'hapit hinan lennawan di nun'atoy ti unda mi'hapit hinan dimunyun mipallog an mangiyeng'engoh hinan lennawan di natoy ta mipaddung di hapitna, ya tigawna, ya ene'damna. Mu heten babain mun'utung an ni'hapit ay Alin hi Saul ya inabulut Apo Dios ta umipanoh'an na'at ay hiya ta bo'on hay dimunyun bimmuhu' an nalpud dolom ti nan immannung an lennawan Samuel, hiyaat un nuntu'u' nan babai ti ma'atta'ot.

Ya inilan Saul an hi Samuel, at nunhippi, ya nunluung an niyatam di angahnah nan luta
ta ipattignay pange'gonana.
15 Ya inalin Samuel ay Saul di, “Anaad ta guluwona' ya ipa'ayaga' ay he"a?”
Ya inalin Saul di, “Ten un nidugah an maguguluwana' ti ten gubaton da'mih nan
iPhilistia! Mu din'uga' ay Apo Dios an adina tabolon nan ibaga' ay Hiyah nan propeta
unu hay enap, at hiyaat un da'a ipa'ayag ta he"ay mangibaag hi mahapul an ato'!”
16 Ya inalin Samuel ay Saul di, “Anaad ta ad ugwan mahkay ya ayagana' hi un da'a din'ug
ay Apo Dios ta mumbalin hi buhulmu? 17 Un impa'annung Apo Dios ta ma'at ay he"a
din inalinan ha"in hidin hopapna an anona nan haadmun mun'ali ta ihukatnah David
an mun'ali! 18 Ti agguymu inunud nan inalin Apo Dios hi atom ti agguyyu pinatoy an
amin nan holag Amalek, ya agguyyu pina"in amin nan gina'uda, at hiyah ne dimmalat
hi pangatan Apo Dios hi umat hina ay he"a! 19 At hi ma'et ya he"a ya nan holag Israel ya
abakon da'yuh nan iPhilistia. At he"a ya nan linala'in imbabaluymu ya mangunud ayu
ta umali ayuh tun wadan di nun'atoy ta middum ayun ha"in. Ya ta"on nan tindalun nan
holag Israel ya pumpatoy goh nan iPhilistia.”
20 Ya nunlu'bub hi Saul hinan luta ti nidugah di ta'otnah nan inalin nan lennawan
Samuel, ya mangluy ti agguy nangan hi ohay algaw ya ohay nahdom. 21 Ya neheggon din
babaih wadan Saul, ya tinnigna an nidugah di ta'otnan wumogwowogwog, at inalinay,
“Ha"in an baalmu ya inat'uy abalina' ti inunud'u nan inalim hi ato' an ta"on un'u iyatoy.
22 At ad ugwan ya donglom tun ibaga' ay he"a ta umuya' umalah ma'an hi onom ta waday
iyi'ilogmuh pumbangngadanyuh nan nungkampuanyu.”
23 Mu adina pohdon, at inalinay, “Adia' mangan!”
Mu niddum din upihyalnah nan babain mangal'alu' ay hiya, at la'tot ya na'al'alu', ya
bimmangon hinan luta, ya immuy inumbun hinan umbunan. 24 At nunnaudon din
babain immuy nangngal hidin impatabanan uyaw an baka, ya pinaltina, ya inhaangna,
ya inalana nan alena, ya numpilutna, ya inyammanah tinapay an mi'id bino'bo'na. 25 Ya
unat goh nun'alutu ya nun'idadaana ta mangan da Saul ya nan u'upihyalna. Ya unat goh
nagibuhda ya impadehdan nakak eden nahdom.

29

Hay Agguy Namhodan nan iPhilistia hi Badang David

1 Na'amungdan amin nan tindalun di iPhilistia ta immuyda nungkampuh did Aphek ta
nan holag Israel ya nungkampudah nan wadan di neheggon an obob hidid Jezreel. 2 Ya
impadeh nan a'ap'apun di iPhilistia an nangipanguluh nan hinggagahut an tindalu ya nan
hinlilibu. Ya wada da David ya nan tatagunan mangun'unuddah nan Alin hi Achish. 3 Ya
unat goh tinnig nan a'ap'apun nan iPhilistia ya inaliday, “Hay aton daten Hudyuh tu?”
Ya tembal Achish an inalinay, “Hiyah David an din ohah nan u'upihyal Saul an alid Israel
an immali ta niddum ay ha"in hi nahuluk an hintawon an nete"ah din nakakanan Saul ta
nangamung ad ugwan. Ya mi'id ah inila' hi inatnah nappuhih numbaholana.”
4 Mu nan a'ap'apun nan iPhilistia ya ma'abbungotdan hiya, at inaliday, “Pumbangn-
gadom henen tagu ta umuy hinan babluy an indatmun hiya! Mahapul an adi mitnud
ay ditu'uh nan umayan tu'un mi'gubat ti mid mapto' ya hinan punggugubatan tu'u ya
inhiggungna ta ditu'uy gubatona!* Makulug man an atona ta way aton nan pamhod di
ap'apunan hiyan mumbangngad hi un ditu'u pumpatoy. 5 Ti undan bo'on hete din hi
David an tinayatayawan din binabai, ya ingkantaandan inaliday,

Linibuy pinatoy Saul,
ya hi David ya alibulibunay pinatoyna?”

6 At inayagan Achish hi David, ya inalinan hiyay, “Ihapata' hinan ngadan Apo Dios an
dayawonyun holag Israel an mete"ah din niddumanyun ha"in ta nangamung ad ugwan
ya mi'id tintinnig'uh inatyuh nappuhi. Mu adi da'yu pohdon hinan udum an i'ibba' an
a'ap'apu. 7 At ta"on ni' ya numbangngad ayud ugwan, at mi'id al'alin da'yu, ya adi'a ni'
ahan mangupid hi atom ta adim ipabungot nan a'ap'apun nan iPhilistia.”
8 Ya inalin David ay Achish di, “Undan way inat'uh nappuhi, Apu Ali? Undan
way tinnigmuh numbahola' ay he"ah nete"ah din immalianmin ni'babluy ay da'yu ta
nangamung hi ad ugwan? Hay dumalat ta adi ami middum ay da'yu ta umuy tu'u mi'gubat
hinan buhulyu ta badanganmi da'yu?”
9 Ya tembal Achish an inalinay, “Ha"in ya mi'id ah alyo' ay he"a ti abuluto' an nahamad di
aatmun ha"in an umat hinan anghel an iyohhadan Apo Dios di pamhodda. Mu hay inalin
nan udumnan a'ap'apun nan iPhilistia ya adi mabalin hi un'a middum ay da'min umuy

* **29:4** Agguy inaliwan nan iPhilistia nan na'at ay dida an nibaag hinan I Sam. 14:21.

mi'gubat. 10 At hi ma'et ya manelhelong'an bumangon ya nan tatagum an nitnud ay he"a
ta makak ayu ya un mawa'ah."
11 At nanelhelong hi David ya din tatagunan bimmangon ta numbangngaddah nan
babluy di iPhilistia. Ya din iPhilistia ya intuluydan nunti'id an immuy ad Jezreel.

30

Hay Nangubatan David hinan Holag Amalek

1 Hi David ya nan tataguna ya nidatongdad Ziklag hidin atlun di algaw. Ya niluh an
ginubat nan holag Amalek nan tataguh nan mapulun, ya pinuulanda nan babluy ad
Ziklag. 2 Ya nun'itnudda din binabai ya an amin nan wah di an mi'id ah ohah pinatoydah
nan ung'ungungnga unu mina'ilog ti unda nun'itnud didah din nakakanda.
3 Ya unat goh nidatong hi David ya nan tatagunah nan babluy ya tinnigdan nun'oghob an
amin din a'abungda, ya nun'ilayawda din a'ahawada ya imbabaluydan linala'i ya binabai,
4 at nidugah di kilan da David ya din tataguna ta nangamung unda na'alo'. 5 Ya ta"on
din duwan ahawan David ya iniddumdan numpi'layaw an hi Ahinoam an iJezreel ya hi
Abigail an ahawan din natoy an hi Nabal ad Carmel. 6 Ya tumatta'ot hi David ti nunhahapit
nan tatagun inaliday unda pundotnay an dumalat nan nidugah an punlungdayaandah
nan nami'idan nan imbabaluydan linala'i ya binabai. Mu un ene'kod David di odolnan
Apo Dios an dayawona.
7 At inalin David ay Abiathar an Nabagtun Padin hina' Ahimelek di, "Iyalim hitu din
lubung di padin ephod." At inyuy Abiathar. 8 Ya ni'hapit hi David ay Apo Dios an inalinay,
"Mabalin an umuy'u pudugon hana ta olom ya ah'upa' dida?"
Ya tembalnan inalinay, "Pudugom dida, at immannung an ah'upam ya binangngadmu
din inlayawda."
9 At impadeh David an didan amin hidin onom di gahut an tataguna ta immuyda ta
nangamung unda nidatong hinan ginnaw ad Besor, ya hidiy nataynan di udumna 10 ti un
na"ablay nan duway gahut, at mi'id ologdan bumad'ang hinan ginnaw.
11 Ya wada han ungan i'Egypt an inah'upandah nan owon, ya inyuydan David, ya
indatandah tinapay ta inana, ya indatday danum hi inumona, 12 ya indatda goh di itang hi
tinapay an fig ya duway nabungul hi greyp. Ya unat goh nalpah an nangan ta nabhug ya
pinumhod mahkay di odolna, at numbangngad din bi'ahna. Heden unga ya tuluy algaw
ya tuluy labih agguyna nanganan an mi'id ah ininumna.
13 Ya inalin David ay hiyay, "Hay ngadan di ap'apum? Ya hay babluy hi nalpuwam?"
Ya inalinay, "Ha"in di ohan i'Egypt, ya himbut hinan ohan holag Amalek. Ya unna'
tinaynan hinan ap'apu' ti nundogoha' hi tuluy algaw. 14 Da'miy nangubat hi ad Negev
an numbabluyan nan holag Kereth ya nan babluy an hinakup Judah an numbabluyan
Caleb, ya nunggohobmid Ziklag."
15 Ya inalin David ay hiyay, "Mabalin an itnuda' ta iyuya' hinan wadan hanan gimmu-
bat?"
Ya inalin han ungay, "Ihapatam ay ha"in hitun hinagang Apo Dios an adia' patayon ay
he"a, ya adia' goh ibangngad hinan apu' ya un mabalin an itnud'u he"a ta itudu' di wadan
nan gimmubat!"
16 At initnudna da David ta immuydah awadan din gimmubat, ya tinnigdan
nun'iwa'atdah nan babluy an mangmangan, ya umin'inum, ya manaytayawda ti iyam-
longda din do'ol an hinamhamdah nan babluy di iPhilistia ya nan holag Judah. 17 Ya
unat goh napuyaw ya ente"an David ya nan tatagunan nangubat hinan holag Amalek ta
nangamung nahdom eden nabiggat. Ya numpatoyna didan amin an mi'id ah na'angang
an anggay nan opat di gahut an ungungan linala'in numpuntakay hinan kamilun
numpangalayaw. 18 At binangngad David an amin din hinamham nan holag Amalek,
ya binangngadna goh din duwan ahawana. 19 Ya wadan amin din nahamham an mi'id
ah na'utaw an ta"on nan i"itang unu o"ongol hinan gina'uda unu din imbabaluydan
linala'i unu binabai, at an amin din hinamham din gimmubat ya binangngad David.
20 Binangngad goh David an amin din baka ya kalnilu, at impangpangulun nan tindalunan
dulunon ta iyanamutda, ya inaliday, "An amin hatu ya bagin David."
21 Ya unat goh nidatong da David ad Besor hidin wadan di duway gahut an ibbadan
agguy ni'yuy an dumalat di benlayda ya immuydan nanamun da David ya nan nitnud an
titindalu. At apngaon da David didan mun'am'amlong. 22 Mu an amin din nun'appuhiy
nomnomda ya din adi mangngol an tatagun nitnud ay David ya inaliday, "Adi tu'u
pi'datagon didah nan gina'u ya animal an hinamham tu'u ti agguyda nitnud ay ditu'u,
at ammuna nan a'ahawada ya nan imbabaluydah inawitda, ya nakakda!"

23 Mu inalin David di, “I'ibba, adi umat hinay atonyuh nan indat Apo Dios ay ditu'u
ti Hiyay namaliw ay ditu'u ta way inat tu'un nangabak hidin immalin nangubat ay
ditu'u! 24 Inila' an mi'id ahan di mamhod enen ninomnomyun aton ti hay mahapul ya
mapapaddung di datag nan hinohhan immuy ni'gubat ya nan na'angang an nangiyadug
hinan gina'u tu'u.” 25 Ya mete"an den algaw ya heden na'at ya numbalinon David hi uldin,
at hiyay intutuluy nan holag Israel an inunud hi engganad ugwan.
26 Ya unat goh nidatong hi David hi ad Ziklag ya impiyuynay udumnah nan nahamham
hinan liligwanan ap'apuh nan holag Judah, ya inalinah nan nangiyuy di, “Alyonyuy, Tayay
adawyun nalpuh nan nahamham hinan binuhul Apo Dios!”
27 Ya impiyuyna goh hinan a'apun di iBethel, ya iRamoh Negev, ya iJattir, 28 ya
impiyuyna goh hinan i'Aroer, ya nan iSiphmoth, ya nan i'Eshtemoa, 29 ya nan iRakal, ya
nan abablubabluy hi awadan nan holag Jerahmeel, ya nan holag Ken, 30 ya nan iHormah,
ya nan iBor Ashan, ya nan i'Athak, 31 ya nan iHebron, ya an amin hinan lugal hinan gun
inayan da David ya nan tataguna.

31

Hay Natayan Saul ya nan Imbabaluyna
(II Sam. 1:4-12; I Chron. 10:1-12)

1 Ya hin'alina ya ginubat nan iPhilistia nan holag Israel, at numpangalayaw nan
holag Israel an ta"on da Saul an hin'ama ya ni'layawda, mu do'ol damdamay nun'atoy
hinan Duntug an Gilboa. 2 Ya imbi'bi'ah nan iPhilistia an namdug ay da Saul ya nan
imbabaluyna, at pinatoyda nan tulun imbabaluyna an da Jonathan, ya hi Abinadab, ya
hi Malki-Shua. 3 Ta"on hi Saul ya himmalom di hugatnah ne'naan di pana ti nunheglay
aat den nunggugubatanda.
4 Ya inalin Saul hinan ungan din mun'od'odon hi hapiaw di, “Hu'nutom nan hanggapmu,
ya pinatoya' ta adi umali nan iPhilistia an adi mangulug ay Apo Dios ta tanggatanggaana'
ya unna' patayon!”
Mu timma'ot din mun'od'odon hi hapiaw, at agguyna pinatoy. At innal Saul din
hanggapna, ya intudu'nah odolna.* 5 Ya unat goh tinnig din mun'od'odon hi hapiaw an
natoy hi Saul ya hinu'nutna din hanggapna, ya intudu'nah odolna ta ni'yatoy ay hiya. 6 At
natoy hi Saul, ya nan tulun imbabaluynan linala'i, ya din mun'od'odon hi hapiaw, ya nan
do'ol an tindaluna ede han algaw an nunggugubatanda.
7 Ya unat goh dengngol nan udum an holag Israel an bimmabluy hinan Nundotal
an Jezreel ya nan wah nan pangngel di Wangwang an Jordan an numpangalayaw din
i'ibbada, ya dengngolda goh an natoy hi Saul ya din tulun linala'in imbabaluyna ya
timma'otda, at nuntataynanda nan babluyda, ya numpangalayawda. Ya nidatong din
iPhilistia, at diday nihukat an numpunhituh nan babluy.
8 Ya unat goh nabiggat hi nalpahan den nunggugubatanda ya immuy din iPhilistia ta
mannigdah hamhamondah gina'un nan nun'atoy an holag Israel, ya inah'upandah Saul ya
din tulun imbabaluynan nun'atoy hinan Duntug an Gilboa. 9 Ya pinutulanday ulun Saul,
ya nun'aladan amin din gina'un nan mi'gubat, ya nunhonagdah umuy an mangipa'innilan
amin hinan i'ibbadan iPhilistia ya nan timplun di adi makulug an diosda an inabakda nan
holag Israel. 10 Ya inyuyda din gina'un Saul ta inhinadah nan Timplun nan bululdan hi
Ashtoreth, ya inlanhada din odol Saul hinan allup nan babluy ad Beth Shan.
11 Mu unat goh dengngol din tatagun nunhitud Jabesh Gilead† din inat di iPhilistia ay
Saul 12 ya an amin din nun'atulid an linala'i ya nunhahapitda ta linablabidan immuy,
ya innalda din odol Saul ya din imbabaluynan nilanhah nan allup hi ad Beth Shan ta
inyuydad Jabesh ta hidiy nanghobandah odoldan amin. 13 Ya inamungda din agguy
na'upug an tungal, ya inlubu'dah nan puun di ayiw an ngadanay tamarisk hidid Jabesh,‡
ya nunlangdudah pituy algaw.

---

* **31:4** Na'at hidin 1010 B.C. † **31:11** Adagwi ahan ad Jabesh Gilead, at anaad udot ta dida an iJabesh Gilead di nangohgoh ay da Saul? Manu ay ya nan Alin hi Saul di nangibaliw ay didah din namhodan Nahash an alid Ammon an mamulaw hi agwan an matada, at agguyda inaliwan nan bimmadanganan dida (I Sam. 11:1-11). ‡ **31:13** Palpaliwan ya impitolman nan Alin hi David din tungalda ta milubu' hinan babluyda (II Sam. 21:12-14).

II Samuel

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Samuel (mu hidin natayan Samuel ya mid mapto' ya nan Nabagtun Padin hi Abiathar di nangitudo' hi negponganan chapter).

Hay Nangitud'an da Samuel eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan na'daw.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 1075 B.C. hi engganah din 1035 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hidin nun'alian nan netob an alid Israel an nan Alin hi David.

Hay Outline ten Liblu:

Hay na'at hinan TE"AN DI GUTUD di nun'alian nan Alin hi David (1:1—9:13)
- Hay numpapto'an nan Alin hi David hinan Hudyud Judah ya anggay (1:1—4:12)
- Hay numpapto'an nan Alin hi David an amin hinan Hudyud Israel (5:1—9:13)

Hay na'at hinan GAGWAN DI GUTUD di nun'alian nan Alin hi David (10:1—20:26)
- Hay na'at ya inabak David nan i'Ammon (10:1-19; 12:24-31)
- Hay na'at ya numbahol hi David ay Apo Dios (11:1-27)
- Hay na'at ya pimmuhi nan duwan imbabaluy David an da Amnon ay Absalom (13:1—19:43)
- Hay na'at ya ni'bohhol hi Sheba an dumalat di pamlohanah haad David (20:1-26)

Hay na'at hinan ANGUNUH DI GUTUD hidin nun'alian nan Alin hi David (21:1—24:25).

Hay Nanginnilaan David hi Natayan Saul
(I Sam. 31:1-13; I Chron. 10:1-12)

1 Unat goh naluh di atnay algaw hidin natayan Saul* ya numbangngad da David hi
ad Ziklag an nalpudah nan nangabakandah nan holag Amalek. 2 Ya unat goh heden
miyatlun algaw hi awadandad Ziklag ya wada han ungan lala'in dimmatong an nalpuh
nan nungkampuan da Saul an nun'ahekhek di lubungna, ya hupuhupu' di uluna an
mangipa'innilah un munlungdaya. Ya unat goh immatam hinan wadan David ya
nunluung ta e'gonana hiya.
3 Ya inalin David ay hiyay, “Hay nalpuwam?”
Ya tembalnan inalinay, “Unna' limmayaw hinan nungkampuan nan holag Israel!”
4 Ya inalin David goh ay hiyay, “Undan way na'at? Ibaagmun ha"in.”
Ya tembalnan inalinay, “Na'abak nan holag Israel, at hiyanan numpangalayawda, ya
do'ol di nun'atoy hinan tindalu, ya ta"on un da Saul an hin'ama ay Jonathan ya ni'yatoyda
goh!”
5 Ya inalin David hinan lala'iy, “Hay nanginnilaam hi un immannung an natoy da Saul
ya nan imbaluynan hi Jonathan?”
6 Ya inalin din lala'iy, “Manu ay inila' ti nipaddeh ya wah dia' hinan Duntug an Gilboa,
ya tinnig'uh Saul an imbabayuhnah din gayangna, ya na'uy an umatam ay hiya din
pi'buhulnan numpunlugan hidin kalesa ya din numpuntakay hinan kabayu! 7 Ya unat goh
nungwingi ta tinniga' ya inayagana', ya inali' ay hiyay, Hay pohdom hi ato'? 8 Ya inalinan
ha"in di, Hay ngadanmu? Mu inali' ay hiyay, Ha"in di holag Amalek. 9 Ya inalinan ha"in
di, Aga ta patayona' ti ten magadyuh an matoya' damdama! 10 At pinatoy'u hiya† ti inila'
an matoy hiya damdama an dumalat nan hugatna! Ya innal'u din koronah uluna ya din
gumo' hi ta'laynan pangimmatunan ay hiya!”
11 Ya unat goh dengngol David ya din i'ibbana ya nunhekhekday lubungdah 12 kilada
ta ipattigday punlungdayaanda, at nun'ulatda eden algaw an dumalat hinan natayan da
Saul an hin'ama ay Jonathan, ya nan holag Israel an tatagun Apo Dios.
13 Ya hinanhanan David hidin nangulgud hidin na'at an inalinay, “Hay nalpuwam?”
Ya tembalnan inalinay, “Ha"in nongkay di ohan holag nan bunag an hi Amalek di apu'
hidin penghana.”
14 Ya inalin David ay hiyay, “Anaad ta agguy'a timma'ot an namatoy hinan alin pento'
Apo Dios? 15-16 He"ay ad bahol hi atayam ti nan nangalyam hi pinatoymu nan pento' Apo

* **1:1** Na'at hidin 1010 B.C. † **1:10** Hay namatoy udot ay Saul ti inalin nan ungah tu an hiya, mu itudun I Sam. 31:4 an hi Saul? Hay kulugon nan do'ol ya nunlangkak heten ungan holag Amalek ti mannig hiyah lagbuna, at hi Saul peman di namatoy hi odolna.

Dios an ali!" At inayagan David din ohah nan ibbana, ya inalinan hiyay, "Patayom heten tagu!"‡ At immuy, ya pinatoyna.

Nan Ebel David ay da Saul ay Jonathan

17 Hiyah te ebel David hi natayan da Saul an hin'ama ay Jonathan, 18 ya inalinay mahapul
an mituduh nan tatagud Judah nan adi maphod an na'at. At nitudo' hinan Liblun Jashar§
an inalinay,
19 "Nan nabagtun ap'apu tu'un holag Israel ya pinatoydah nan bulud di babluy tu'u,
ya ta"on nan mun'a'ihi' an tindalu ya nun'atoyda!

20 Adiyu ipa'innilad Gath ya ad Ashkelon ta adi innilaon nan agguy nakugit an iPhilistia
ti wa ay ta innilaon nan binabaih di at mun'am'amlongda!

21 Ya adi ni' dumuldulnu ya umud'udan hinan Duntug an Gilboa ta mi'id tummol hi
mihabal
ti hidiy nun'atayan nan mun'a'ihi' an mi'gubat an da Saul ya din titindaluna,
at adi mahkay malamlamuhan din hapiawna.
22 Ya wan hidin gun ni'gubatan da Saul ay Jonathan ya natuliddan ni'gubat
ti nala'eng hi Jonathan an pumana ya hi Saul an pumalang,
at hiyanan do'ol di pinatoydah nan buhulda!

23 Nomnomnomon tu'u din amatagun da Saul ay Jonathan an hin'ama ti nidugah di
namhoddan ditu'u!
Hidin ataguda ya ta"on un hidin natayanda ya agguyda ahan nundu"ugan!
Ya nidugah an mungwilitda ya un nan agila,
ya mabi'bi'ahda goh ya un nan layon!

24 At da'yun binabain holag Israel ya lugwaanyu nan natayan Saul
ti linubungan da'yuh nan ma"aphod an mumbolah an lubung
ya ginina'uan da'yuh nan na'al'altian hi balitu'!

25 Mu anakkayah ahan din natayan din nun'atulid an tindaluh din gubat
ti ta"on un hi Jonathan ya niwallang di odolnah dih nan duntug!
26 Uminguhua' hidin ibba' an hi Jonathan ti nidugah di pamhod'un hiya!
Ya nidugah ahan din pamhodnan ha"in ya un nan pamhod di babai!

27 At nunhegla ahan di na'na'at hidin nun'atayan din mun'a'ihi' an tindalu,
at mid mahkay hulbin din almasda!"

2

Hay Napto'an David hi Alin nan Holag Judah

1 Unat goh nalpah heden na'at ya ni'hapit hi David ay Apo Dios an inalinay, "Mabalin an
umuya' mi'hituh nan holag Judah?"
Ya tembal Apo Dios an inalinay, "Mabalin."
Ya inalin goh David di, "Mu hay babluy hi umaya'?"
Ya tembal Apo Dios an inalinay, "Ad Hebron."
2 At immuy mah hi David an initnudna nan duwan a'ahawana an da Ahinoam an
iJezreel ya hi Abigail an ahawan din hi Nabal hi ad Carmel. 3 Ya initnud goh David din
linala'in ninitnud ay hiya ya nan pamilyada ta immuydan amin an nunhitud Hebron.
4 Ya agguy nadnoy ya immuy nan a'ap'apun nan holag Judah hi ad Hebron ta hiniitandah
David hi lana, ya indawatdan Apo Dios ta hiyay alida.*
Ya unat goh impa'innilada danen a'ap'apu ay David an nan tatagud Jabesh Gilead di
nangilubu' ay Saul† 5 at nunhonag hi David hi immuy an nangalin diday, "Wagahan da'yun
Apo Dios hinan nangipattiganyu an un'unnud ayu ti da'yuy nangilubu' ay Saul an apuyu!
6 At ad ugwan ya ipattig ni' Apo Dios di ama'ma'ullayna ya anahamadnan da'yu! Ya umat
goh ay ha"in an ipattig'uy maphod ay da'yu an dumalat nan nangatanyuh umat hina! 7 Mu
ad ugwan an natoy hi Saul an ap'apu tu'u ya ten ha"in di pento' nan holag Judah hi alida,
ya olom ni' ya minaynayun di denolyu, ya adi ayu tuma'ot ti mid nappuhih ma'at ay da'yu."

---

‡ **1:15-16** Numbahol hi David ti impapatoyna nan tagun agguy pimmatoy ay Saul? Agguy ti hiyah ne ahan inabulut nan ungah inatna, at awahna. § **1:18** Bahaom nan footnote di Josh. 10:13 ta innilaom di aat ten liblu. * **2:4** Na'at hidin 1010 B.C. † **2:4** I Sam. 31:11-13.

Hay Napto'an Ish-Bosheth hi Alin nan Udum an Holag Israel
(I Chron. 3:1-4)

8 Ya wan hi Abner an imbaluy Ner an ap'apun nan tindalun Saul ya initnudnah Ish-
Bosheth an imbaluy Saul ta inyuynah nan babluy ad Mahanaim. 9 Ta numbalinona hiyah
alih nan udum an babluy nan holag Israel an ad Gilead, ya ad Ashuri,‡ ya ad Jezreel, ya
hinan ni'babluyan nan holag Ephraim, ya nan holag Benjamin.

10 Ya napat di tawon Ish-Bosheth§ hi namto'andan hiyah alin nan udum an holag Israel,
ya un duway tawon di numpapto'ana. Mu nan holag Judah ya hi David di inunudda. 11 At
hay tawon hi nun'alian David ad Hebron hi nangipapto'anah nan holag Judah ya pituy
tawon ya han onom di bulan.

12 Ya hin'alina ya impangulun Abner an imbaluy Ner nan titindalun Ish-Bosheth an
hina' Saul ta immuydad Gibeon. 13 Ya hi Joab an imbaluy Zeruiah ya impanguluna nan
titindalun David ta dinamuda nan titindalun Ish-Bosheth hinan way puhung ad Gibeon.
At nundinammang nan duwan pampun hinan way puhung.

14 Ya inalin Abner ay Joab di, "Pumpapattayonta tun titindaluta."

Ya inabulut Joab.*

15 At pento'day himpulu ta duwah nan tindalun Ish-Bosheth, ya umat goh hinan him-
pulu ta duwan tindalun David ta diday mumpapattoy. 16 Ya unat goh nundadammuda ya
nunhihinnabuyutda, ya nuntitinnupigda. At nadedehhandan nun'atu"in, ya nun'atoyda.†
At hiyanan nangadnan henen babluy ad Gibeon hi Babluy an Hinalung.‡

17 Ya unat goh nalpah henen na'at ya nunggugubat nan na'angang an titindalun David
ya nan titindalun Abner.§ Ya henen nunggugubatanda ya nidugah an atata'ot ahan, mu
nangabak nan titindalun David.

18 Ya wah din niddum nan tulun imbabaluy Zeruiah an da Joab, ya hi Abishai, ya hi
Asahel. Hi Asahel ya umat hinan ma'abbi'ah an tumagtag an ulhah inalahan an ma'alih
gasel, 19 at pindugnah Abner an agguy ahan nungwingngiwingngi. 20 Ya unat goh winingin
Abner hiya ya inalinay, "Undan he"ah Asahel?"

Ya tembalnan inalinay, "Oo."

21 Ya inalin Abner ay hiyay, "Bo'on ha"in di pudugom ta nan udum an tindalu ta wada
ay di patayom ay dida ya innalmuy almasda!" Mu hin'ing'ingaonah Asahel.

22 At impidwan Abner an nangalin Asahel di, "Idinongmun gun mamdug ay ha"in ti la'tot
ya pinatoy'u he"a, at hay pambal'u mah ay agim an hi Joab?"

23 Mu agguy indindinong Asahel an gun mamdug ay hiya, at la'tot ya nunhiggung hi
Abner, ya intudu'nay huyung din gayangna, ya nepto' hinan taglang Asahel, ya him-
mawang hi bonogna. At natu"in, ya natoy. Ya din i'ibbanan titindalun gun mangun'unud
ya inah'upanda hiya, ya inta'dogdah pange'gonandan hiya.

24 Mu ta"on un umat hinay na'at ya innaynayun da Joab ay Abishai an a'agin Asahel an
gun namdug ay Abner. Ya unat goh wan ma'unug din potang ya immatamdah nan Duntug
an Ammah an neheggon ad Giah an mipluy hinan mapulun ad Gibeon. 25 Ya wan hi Abner
ya immuy hinan tulid di duntug. Ya immuy nan holag Benjamin ay hiyah di.

26 At numbugaw hi Abner ay Joab an inalinay, "Undan adita pogpogon heten pumpat-
tayanta? Ti undan adim nomnomon an nappuhiy pumbalinana? Anuud mah di
pangipadinngam hinan titindalum an gun mamdug ay da'mi an i'ibayu goh damdama?"

27 Ya tembal Joab an inalinay, "Hi Apo Dios di ihtigu an gulat hi un'a agguy himmapit at
itutuluy nan tatagu' an mamdug ay da'yu ta nangamung hi helhelong!"

28 At impagangoh Joab nan talampet an mangipa'innilan idinong an amin nan tindalun
mamdug hinan i'ibbadan holag Israel.

29 At nakak da Abner ya nan tataguna eden nahdom ta limmanablabidan nundalan
hinan mapulun ta nangamung unda binad'ang nan Wangwang an Jordan. Ya intuluydah
din nabiggat an nundalan ta nangamung unda nidatong ad Mahanaim.* 30 Ya heden

‡ **2:9** Unu nan numbabluyan nan holag Asher. § **2:10** Mid mapto' hi ustuh tawon hidin nun'alianad Israel ti pituy tawon ya han godwa din nun'alian David ad Hebron (verse 11), ya hidin natayan Ish-Bosheth ya paddungnay ente"an David an nun'alid Israel goh. At hay alyon nan udum ya naluh nin di lemay tawon ya un mun'ali. Gulat ta nepto' hene at hay nun'aliana ya hidin 1005-1003 B.C. * **2:14** Hay ugalidah din penghana ya hin'umu'uddum ya pento' nan ohan pampun nan udumnan tindaluda ta diday mumpapattoy hinan nipaddung an uyap di buhuldan pampun ta adi an amin di titindalun umuy mi'gubat, ya nuntulagandan duwan pampun ta nan mangabak ya mibilangdah mangameh hi an amin. At hiyaat un hi Goliath an iPhilistia di ni'pattoy ay David an holag Israel (I Sam. 17:8-9). † **2:16** Mattig an numpaddung di inabalinandan duwan pampun, at mid nangabak ay daten duwampulu ta opat an linala'i. ‡ **2:16** Unu *Helkath Hazzurim*. § **2:17** Gapu ta mid nangabak hinan numpapattayanda at ente"an nan duwan pampun an nunggugubat. * **2:29** Hiyah ne punhituwan Ish-Bosheth (verse 8).

nangidinngan da Joab an mamdug ay da Abner ya inamungna din titindalun David ta enyapna dida, ya himpuluda ta han hiyam di nami'id hinan titindalu an agguy ni'yuyap hi Asahel. 31 Mu hay pinatoy nan titindalun David hinan holag Benjamin an titindalun Abner ya tuluy gahut ya han nanom. 32 Ya immuyda innal din odol Asahel ta inyuyda inlubu' hidin nilubu'an amanad Bethlehem. Ya inlablabin goh da Joab ya nan titindalunan nundalan ta nangamung unda nidatong ad Hebron.

3

1 Gun gumubagubat nan tatagun Ish-Bosheth an imbaluy din hi Saul ya nan titindalun David. Mu da David di mangab'abak.

Nan Imbabaluy David an Nitungaw ad Hebron

2 Hiyatuy linala'ih imbabaluy David an nitungaw ad Hebron:
Hay pangpangulluh imbaluyna ya hi Amnon an imbaluyda ay Ahinoam an iJezreel,
3 ya hay otob ya hi Kileab an imbaluyda ay Abigail an ahawan din hi Nabal an iCarmel,
ya hay miyatlu ya hi Absalom an imbaluyda ay Maakah an hina' Talmai an alid Geshur,
4 ya hay miyapat ya hi Adonijah an hi inanah Haggith,
ya hay miyalema ya hi Shephatiah an hi inanah Abital,
5 ya hay miyonom ya hi Ithream an hi inanah Eglah.
Didana nongkay di imbabaluy David an linala'in nitungaw ad Hebron.

Hay Nidduman Abner ay David

6 Heden punggugubatan nan tatagun Saul hinan tatagun David ya gun pumhod di aton Abner an mangipapto' hinan tatagun din hi Saul.

7 Hidin atagun Saul ya wada han ohan ahawana* an hay ngadana ya hi Rizpah an hina' Aiah. Ya wada han ohay algaw ya inalin Ish-Bosheth ay Abner di, “Anaad ta enelo'mu nan ohan inyahawan din hi ama?”†

8 At ma'abbungot hi Abner, ya inalinay, “Undan hay ninomnommu ya un'u ilayahan din natoy an hi amam an hi Saul? Ya undan alyom hi unna' middum hinan iJudah? Engganad ugwan ya un'unnuda' ay da'yun holag Saul ya nan liligwana! Ya binaliwa' he"ah nan aton da David! Ya anaad udot ta ad ugwan ya ipa'lehmuy bahol'u an dumalat henen babai? 9 At immannung ay ya moltaona' ay Apo Dios hi un'u adi badangan hi David ta mipa'annung din intulag Apo Dios an ma'at ay hiya! 10 Ti inalin Apo Dios di, Ano' hinan holag Saul nan haaddan mumpapto' ta itolman'u ay David ta hiyay alin mangipapto' hinan holag Israel ya holag Judah an mete"ad Dan ta engganad Beersheba.”‡ 11 At agguy temtembal Ish-Bosheth din inalin Abner ti tuma'ot ay hiya.

12 At nunhonag hi Abner hi umuy mi'hapit ay David, ya umat hituy impaadnah alyondan hiya: “Undan way udum hi mun'ap'apuh tun babluy tu'un holag Israel hi un bo'on he"a? At pohdom ay ya munhapitta ta badanga' he"an mangal'alu' hinan holag Israel ta he"ay ali!”

13 Ya hay nambal David hinan hennag Abner ya inalinay, “Maphod henen ninomnomna! Mu mahapul an iyalina ni' hi mahhun hi Michal an imbaluy Saul hi un umali hiyan mi'hapit ay ha"in!”

14 At nunhonag hi David hi umuy ay Ish-Bosheth an imbaluy Saul ta alyonday, “Mahapul an ipiyalim han ahawa' an hi Michal ti inyahawa' hiya an dumalat nan kugit din hinggahut an numpatoy'un iPhilistia.”§

15 At inunud Ish-Bosheth din inalin David ta nunhonag hi immuy nangawit ay Michal an impiyahawan din hi amana ay Paltiel an imbaluy Laish. 16 Mu nangun'unud hi Paltiel ay ahawana an gun lumugwalugwa ta engganay unda nidatong ad Bahurim. Ya inalin Abner ay Paltiel di, “Un ta"on ya numbangngad'ah abungyu!” At immanamut hiya.

17 Ya unat goh nalpah hanan na'at ya immuy hi Abner hinan a'ap'apun nan holag Israel, ya inalinan diday, “Nadnoy di nanamhodanyu ay David an hiyay aliyu. 18 At ad ugwan mahkay ya pumbalinon tu'u hiyah ali tu'u! Ti wada din intulag Apo Dios hi ma'at an

---

* **3:7** Hiyay ohah nan udum an inyahawan Saul. † **3:7** Gulat ta waday nangelo' hinan ahawan nan natoy an ali at pohdonan hapiton an ipadahnan mumbalin hi ali. Hiyah ne goh inat da Absalom (II Sam. 16:20-22) ay Adonijah (I Ki. 2:20-25). Ya gapu ta indat Apo Dios ay David nan numpapto'an Saul at indatna goh ay hiyay biyangnah nan a'ahawan Saul hi unna pohdon an alan (II Sam. 12:8), mu mid mapto' ya agguyna. ‡ **3:10** Ad Dan ya wah appit ahan hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya ad Beersheba ya wah appit ahan hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, at hay pohdonan hapiton ya an amin nan abablubabluy ad Israel ya ad Judah. § **3:14** I Sam. 18:24-27. Inilan David an nan holag Benjamin ya nalakay pangubatandan hiyan mun'alih un middum din hopap an ahawanan hiya ti i'innilada an waday niyatan David hinan Alin hi Saul.

inalinay, Nan baal'un hi David di hiyay mamaliw hinan tatagu' an holag Israel hinan buhuldan iPhilistia ya an amin nan udum an buhulda."
19 Ya immuy goh hi Abner hinan holag Benjamin ta ni'hapit ay dida. Ya un mahkay umuy
ad Hebron an mangipa'innilan David an inabulut an amin nan i'ibbadan holag Israel an
hiyay alida. 20 Ya hidin immayan Abner hi ad Hebron ya initnudna din duwampulun
linala'i, ya impaltian David dida. 21 Ya inalin Abner ay David di, "Abulutom ni', Apu' an
Ali, ta umuya' an mi'hapit hi an amin hinan holag Israel ta itulagdan he"ay unudonda. At
he"a mahkay di mumpapto' hi an amin hinan holag Israel." Ya inabulut David din inalin
Abner, at pina'anamutna an malenggop.

Hay Namatayan Joab ay Abner

22 Agguy nadnoy di nakakan da Abner ya numbangngad da Joab ya din titindalun David
ad Hebron an nalpudah nan ni'gubatanda. Ya do'ol di inyanamutdah nan hinamhamda.
23 Mu eden nidatngan da Joab ya waday nangibaag ay hiya an immuy da Abner hi awadan
David an maphod di nunhapitandan duwa, at pina'anamutna goh didan malenggop.
24 At immuy hi Joab hi awadan David ya inalinay, "Anaad ta inatmuy umat hina?
Ya anaad ta immalih Abner ya inyabulutmun umanamut? 25 Unmu dan agguy inilay
aat Abner an imbaluy Ner an manu ay immali ta way atonan manginnilah an amin an
ato'atom, ya ta hamadonay umay'ayam? Inila' an ta"on un he"a ya inilam an immannung
tun inali'!"
26 At tinaynan Joab hi David, ya nunhonag hi umuy mangalin Abner ta mumbangngad.
At inah'upanda didah nan bubun ad Sirah, ya imbangngadda didad Hebron. Mu mi'id
inilan David enen inatda. 27 Ya unat goh dimmatong da Abner hi ad Hebron ya inayagan
Joab hinan way buhu'an nan babluy an ay ihunay un way alyonan Abner an adina pohdon
an ipadngol. Mu hidin immuy hidi ya timpig Joab di putun Abner, at natoy ta awit Asahel
an hi agina.
28 Ya unat goh dengngol David di aat nen na'at ya inalinay, "Inilan ahan Apo Dios an
bo'on da'miy ad bahol hinan natayan Abner an imbaluy Ner! 29 Ya hay mamolta ni' ya hi
Joab ya an aminda an himpangapu! Ya minaynayun hinan holagnay way mun'apoghaan,
unu mapalla', unu mun'apilay, unu mun'apatoy di udum hinan way munggugubat, ya adi
goh ni' tummol di ihabalda ta mun'abtelda!"
30 Umat hinay inat da Joab ya hi aginan hi Abishai an pinatoydah Abner ta awit din hi
agidan hi Asahel an pinatoynah din nunggubatandad Gibeon.*

Hay Nangilubu'andan Abner

31 Inalin David ay Joab ya an amin nan tatagunan niddum ay hiya di, "Punhekhekyuy
lubungyu ta nan langgut di ilubungyu, ya lumugwa ayuh nan pundalananyuh pangipang-
pang'uanyun Abner hinan ilubu'ana." Ya un mangun'unud hi David an alih nan nangdon
hi lungun Abner. 32 At inlubu'dah Abner ad Hebron, ya enlot nan Alin hi David an kinilaan
hiyah dih nan lubu'na, ya ta"on an amin nan tatagun wah di ya ahikikilada goh.
33 Ya hiyah te enyebel David ay Abner an inalinay,

"Anaad ahan, Abner, ta umat hinay natayam an ababain?
34 Nan ngamaymu ya agguy nabobod,
ya nan hu'im ya agguy nabangkilingan hi gumo',
mu natoy'a ti pinatoy da'ah nan tatagun adi mangngol!"

Ya an amin din tatagu ya inibilanda goh hi Abner.
35 Ya way ohah din tatagu ya immuyda inal'alu' hi David ta mangan. Mu inhamad David
an nangalih, "Patayona' ni' ay Apo Dios hi unna' mangan an agguy pay na'unug di algaw!"
36 Ya dengngol an amin nan tatagu din nangalin David, at inabulutda nan pohdona. Ya
ta"on an amin nan aton nan ali ya ipa'amlongna dida.
37 At heden na'at eden algaw di nanginnilaan an amin nan holag Israel an bo'on han
Alin hi David di nangipapatoy ay Abner an imbaluy Ner.
38 Ya inalin David hinan u'upihyalnay, "Nomnomnomonyu an heten tagun natoy ad
ugwan ya nidugah ahan din abalinanan ap'apu tu'un holag Israel." 39 Ya inalina goh
ay diday, "Ta"on hi un ha"in di alin pento' Apo Dios mu adi' ahan ma'anuhan an bagan
nan linala'in holag Zeruiah ti mun'abungotda! At okod hi Apo Dios an mummoltan didan
nun'appuhiy pangatda!"

4

Hay Namatayanda ay Ish-Bosheth

* **3:30** II Sam. 2:18-23.

1 Unat goh dengngol Ish-Bosheth an imbaluy Saul an pinatoydah Abner ad Hebron
ya nidugah di ta'otna ya nan udum an i'ibbanan holag Israel. 2 Ya wada han duwan
linala'in munhin'agi an diday upihyal nen gun umuy mi'gubat an hay ngadan di oha ya hi
Baanah, ya hay oha ya hi Rekab an imbabaluy Rimmon an iBeeroth an hay napu'aganda
ya nan holag Benjamin. Hi ad Beeroth ya nibilang mahkay an babluy nan holag Benjamin
3 ti numpunhitudah di din hopapna, mu nun'akakda ta immuydad Gittaim ta hidiy
ni'hituwandah engganad ugwan.
4 Ya wada goh di ohan ap'apun Saul an hi Mephibosheth an imbaluy Jonathan. Ya lemay
tawonah din nangipa'innilaan nan nalpud Jezreel an natoy da Saul ay Jonathan. Ya unat
goh dengngol din tumungaw eden ung'ungnga ya nunnaudonan nangilayaw ay hiya, at
nagah ta hiyay dimmalat hi napilayan di duwah hu'ina.
5 Ya wada han ohan algaw ya da Rekab ay Baanah an imbabaluy Rimmon an iBeeroth
ya immuydah abung Ish-Bosheth, ya heden dimmatngandah di ya nolo' hi Ish-Bosheth
ti nuntongay algaw. 6 At nahanigupdah abungna an ay donongnay un way alanda, mu
undaat immuy timpig di putun Ish-Bosheth, 7 ya pinutulanday uluna, ya inlayawda an
enye'wadah nan mapulun an inlablabidan nundalan. 8 Ya hidin dimmatongdad Hebron
ya inyuyda din ulun Ish-Bosheth ay David, ya inalidan hiyay, “Tayay ulun Ish-Bosheth an
imbaluy Saul an buhulmun nangipadah an mamatoy ay he"a! At ad ugwan ya hi Apo Dios
di nangiyawit ay he"an alimih nan inat da Saul ya nan holagna!”
9 Mu tembal David din inalin da Rekab ay Baanah an inalinay, “Ihapata' ay Apo Dios an
matattagu an gun namaliw ay ha"in hinan do'ol an nun'appuhin na'na'at an mipapatoy
ayu an dumalat enen inatyu 10 an umat hidin awada' ad Ziklag an immalin ha"in han baal
ya inulgudnay aat di natayan Saul, ya hay ninomnomna nin ya maphod heden inulgudnan
ha"in. Mu impapatoy'u hiyah nan tindalu'. Hiyah ne inat'uh din immalin nun'ulgud!
11 At iyal'allanah nan tagun mangat hi na"appuhin mamatoy hinan tagun mid baholna
an un nolnolo' hinan abungnah nan way kuwaltuna! At undan adi' iballoh ay da'yu din
namatayanyun hiya ta ma'ubah ayuh tun luta?”
12 At immandal David hinan titindaluna ta patayonda dida. Ya unat goh pinatoyda dida
ya numputulanday ngamayda ya hu'ida, ya intayunday odoldah nan neheggon hinan
bubun ad Hebron. Ya ta"on din ulun Ish-Bosheth ya inlubu'dah din nilubu'an Abner hidid
Hebron.

5

Hay Nun'alian David ad Israel ya ad Judah
(I Chron. 11:1-3)

1 At waday immuy hinan numbino'ob'on an himpampun an holag Israel ay David hi ad
Hebron, ya inaliday, “Da'miy tutulangmu! 2 Ti hidin amatagun Saul an ali tu'u ya he"ay
gun nangipangpanguluh nan tindalu tu'un holag Israel an immuy ni'gubat. Ya intulag Apo
Dios ay he"an inalinay, He"ay mumbalin hi alin mangipangpanguluh nan tatagu' an holag
Israel.”
3 At hiyanan hiyay dimmalat hi immayan an amin nan a'ap'apun nan holag Israel hi
ad Hebron ta ni'tulagdan David an hi Apo Dios di ihtiguda, ya hiniitanday ulunah lana ta
mangipa'innilan hiyay pento'dah alida.*
4 Ya un tulumpuluy tawon David eden namto'andah alida. Ya nun'ali hiyah napat di
tawon.† 5 Ya hidin ni'hituwanad Hebron hi nun'alianah nan holag Judah ya pituy tawon
ya han onom di bulan,‡ ya hidin nunhituwanad Jerusalem ya tulumpulu ta tuluy tawon
di nun'alianah an amin hinan holag Israel.§

Hay Nangabakan David ad Jerusalem
(I Chron. 3:5-9; 11:4-9; 14:1-7)

6 Mu hidin agguy ni' numbabluyan David hi ad Jerusalem ya initnudnay titindaluna ta
immuyda ginubat nan holag Jebus an numpunhitud Jerusalem. Mu hay ninomnom nan
holag Jebus ya mid olog da David an mangabak ay dida, at inalidan David di, “Mid ologyun
mangabak ay da'mi! Ti ta"on un ammuna nan nabulaw ya nan napilay ya abalinandan
mangipalayaw ay da'yu!” 7 Mu inabak damdama da David ad Zion* an nihamad di
allupna, at ngadnandah Babluy David.
8 Mu hidin agguy ni' immayan da David hidi ya inalinah din titindalunay, “Hay aton
tu'un umuy mangubat hinan holag Jebus an buhul tu'u ya mahapul an e'wa tu'uh
nan inyammadan owon di danum ta pumpatoy tu'u nan alyondan nun'abulaw ya nan

* **5:3** Na'at hidin 1003 B.C. † **5:4** Hay nun'alianad Judah ya ad Israel ya hidin 1010-970 B.C. ‡ **5:5** Unu hidin 1010-1003 B.C. § **5:5** Unu hidin 1003-970 B.C. * **5:7** Nan Zion ya ohan ngadan di ad Jerusalem.

nun'apilay an buhul'u!" At hiyah ne nalpuwan nan hapit an alyonday, "Nan paddungnay
nabulaw ya napilay ya adida ahan mabalin an humgop hinan palasyun David."
9 At ni'hitu da David enen babluy an nihamad di allupna an nginadnandah Babluy
David.† Ya impihamadnan impata'pel nan allup nan nunlene'woh enen babluy ta way
punhituwan di udum. 10 Ya gun na'udman di abalinan David an numpapto' ti hi Apo Dios
an nidugah di abalinanay gun bimmadang ay hiya.
11 At hi Hiram an alid Tyre ya nunhonag hi udum an tataguna ta immuyda binadangan
hi David an nan mun'ad'ad hi abung, ya nan nanginnilan muntapeng, ya nan udum.
Ya impiyuyna goh nan ayiw an cedar ta inyammaday palasyun David 12 ta hiyay
nanginnilaan David an immannung an inyabulut Apo Dios an hiyay alin nan holag Israel.
Ya hi Apo Dios goh di bimmadang ta nihamad di pumpapto'nah nan i'ibbanan holag Israel.
13 At hidin nakak hi David ad Hebron ya immuy nunhitud Jerusalem, ya den'olnay
inahawana,‡ at hiyanan do'ol di imbabaluynan linala'i ya binabai. 14 Ya hiyatuy ngadan
nan imbabaluynan linala'in nitungaw hi ad Jerusalem: hi Shammua, ya hi Shobab, ya hi
Nathan,§ ya hi Solomon,* 15 ya hi Ibhar, ya hi Elishua, ya hi Nepheg, ya hi Japhia, 16 ya hi
Elishama, ya da Eliada ay Eliphelet.

Hay Nangabakan David hinan iPhilistia
(I Chron. 14:8-17)

17 Unat goh dengngol nan iPhilistia an hi David di nahiitan hi lanah alin nan holag Israel
at nunti'idda ta umuyda anapon hi David. Mu dengngol David henen atonda, at immuy
nipo"oy hinan liyang hinan daplah. 18 Ya unat goh nidatongda din tindalun di iPhilistia ya
nungkampudah nan Nundotal an Rephaim. 19 Ya ni'hapit hi David ay Apo Dios an inalinay,
"Umuymi mah gubaton nan iPhilistia? Ya olom ni' ya pangabakon da'mi?"
Ya tembal Apo Dios an inalinay, "Umuy ayu ta gubatonyu dida, at pangabako' da'yu."
20 At immuy da David ta ginubatda nan iPhilistia, at inabakda dida. Ya heden babluy an
nangabakan da David ay dida ya inalin David hidin nalpahan nan gubat di, "Hi Apo Dios
ya umat hinan *niguwang an danum* an ma'abbi'ah an nundalapuhna nan buhul'u." At
hiyay dumalat hi nangadnan nen babluy hi Ba'al Perazim.† 21 Ya nuntaynan din iPhilistia
nan bululda, at nun'alan da David, ya nunggohobda.
22 Ya agguy nabayag ya numbangngad goh nan iPhilistia ta nungkampuda goh hinan
Nundotal an Rephaim. 23 At ni'hapit goh hi David ay Apo Dios ta ibaganay atona. Ya inalin
Apo Dios ay hiyay, "Bo'on hi appit hituy pangubatanyun dida. Mu ilikawyuy pange'wanyu
ta umuy ayuh pangngelna ta hidih nan wadan di ayiw an balsam di pangubatanyun
dida. 24 Ya wa ay ta donglonyu nan umat hi demog‡ hinan bagtun nan ayiw an balsam
ya nunnaudonyun umuy mangubat ay dida. Ti hiyah ne pangimmatunanyun nahhuna'
an Dios an mangubat hinan iPhilistia ta way atonyun mangabak ay dida."
25 At inunud David an amin din inalin Apo Dios hi atonda, at immannung an inabakda
din buhuldan iPhilistia ti numpudugda dida an nete"ad Gibeon ta engganad Gezer.

6

Hay Niyayan nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios ad Jerusalem
(I Chron. 13:1-14; 15:25—16:3; Psa. 132:1-18)

1 Ya palpaliwan ya impa'ayag goh David din tulumpuluy libun nun'ala'eng an tindalun
holag Israel. 2 Ta impangpanguluna didan amin an nalpudad Ba'alah hidid Judah ta
umuyda bangngadon din Kahon an Nittuwan nan Himpulun Uldin Apo Dios. Henen
Kahon ya ma'alih awadan nan nidugah di abalinana an Hiya ya alyonday wah nan
numbattanan nan duwan cherubim. 3 At immuyda innal din Kahon an nihinah abung
Abinadab hidih nan duntug, ya inlugandah din balun kalesa.* Ya hay nangipangpang'un
nanguyud hinan bakan manguyud hinan balun kalesa ya da Uzzah ay Ahio an imbabaluy
Abinadab. 4 Mu heden pangekakandah din Kahon ya hi Ahio di nangipangpang'u, 5 ya
gun mangun'unud da David ya nan i'ibbadan holag Israel an it'u'it'u'dan mungkanta ya
mangipagangoh hinan ma'alih alpa, ya lyres,† ya tambourines, ya gangha, ya libit hi
pundayawdan Apo Dios.

---

† **5:9** Mid mapto' ya heden timpu di nangiyayanah din ulun Goliath hi ad Jerusalem (I Sam. 17:54). ‡ **5:13** Bahaom nan tulun footnotes di Sng. 6:8 ta innilaom di aat nan a'ahawana. § **5:14** Hiyay ommod Mary an hi inan Jesus (Lk. 3:31). * **5:14** Hiyay ommod Joseph an paddungnay hi aman Jesus (Mat. 1:7). † **5:20** Hay pohdonan ibaga ya *niguwang an danum*. ‡ **5:24** Hiyah ne demog nin di a'anghel Apo Dios. * **6:3** Immandal Apo Dios an mahapul an iyattang nan papadi nan Kahon (Ex. 25:12-14; Num. 4:5-6, 15), mu mattig an agguyda inat. † **6:5** Nan it'ittang an alpa.

6 Ya unat goh nidatongdah nan way pun'elekan Nakon ya nida'leh din baka, at pendon
Uzzah din Kahon Apo Dios ta adi magah. 7 Ya bimmungot hi Apo Dios, at minoltanah Uzzah
hi nanapaanah din Kahon, at hiyanan pinatoyna eden delloh di Kahon.‡ 8 Mu bimmungot
goh hi David hidin namatayan Apo Dios ay Uzzah, at hiyanan nginadnanah den babluy hi
Perez Uzzah.§ Ya nete"an de ya hiyay ngadanah engganad ugwan.
9 Ya ma'atta'ot hi David ay Apo Dios, at inalinay, “Hay ato' nin an mangiyanamut hinan
Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios?” 10 At adi mah pohdon David an iyanamut
nan Kahon Apo Dios hi ad Jerusalem, at hay inatda ya inhingngiday nange'wanda ta
inyuydah den Kahon hi abung Obed-Edom an iGath. 11 Ya impatangdah dih tuluy bulan,
at winagahan Apo Dios hi Obed-Edom, ya nan pamilyana, ya nan nihinan dida. 12 Ya
waday nangulgud ay David an winagahan Apo Dios hi Obed-Edom, ya nan pamilyana,
ya nan nihinan dida an dumalat nan awadan din Kahon Apo Dios hidi. At immuy innal
da David heden Kahon Apo Dios hi abung Obed-Edom an nidugah di umamlongandah
din nangiyayandad Jerusalem. 13 Ya unat goh inla"uy daden linala'in nangiyattang
hinan Kahon ta impenomdan inda"ang ya impadinong David dida ta impe'nongnay ohah
manilhig an baka ya oha goh hinan mataban uyaw an bakah onong Apo Dios. 14 Ya hidin
nundaldalananda ya inlubung David nan ephod, ya gun nanayaw ta pundayawnan Apo
Dios. 15 At hidin nangiyanamutan da David hinan Kahon Apo Dios ad Jerusalem ya an
amin din tatagu ya nun'ipagangohda din talampetda, ya bimmanugawdah amlongda.
16 Mu hidin indatongda din Kahon Apo Dios hi ad Jerusalem ya indungaw din ahawan
David an hi Michal an imbaluy din hi Saul hinan tawa, ya tinnigna nan Alin hi David an
gun manayaw ya gun yumagtutuh pundayawnan Apo Dios. At pinahiwna hiya.
17 Ya inhigupda din Kahon Apo Dios hinan Tuldan Abung an impiyamman David hi
ihinana. Ya impe'nong goh David nan Onong an Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopan
ay Apo Dios. 18 Ya unat goh nalpah an ene'nongdan amin din onong ya ni'hapit hi David ay
Apo Dios an nidugah di abalinana ta wagahana din tatagu. 19 Ya nun'ipiyapong David an
amin hinan holag Israel an na'amung din tinapay, ya nan raysins,* ya nan bungbungaan
an ma'alih dates. At numpanga'anamutdan amin din tatagu.
20 Ya ta"on hi David ya immanamut goh ta umuyna tigon di aat nan pamilyana. Mu
limmahun hi Michal, ya inalinan hiyay, “Anakkayah kangan tun alin di holag Israel an
numpahiyan nanayaw an impattignay odolnah nan binabain tagalan nan u'upihyalna!”
21 Ya tembal David hiyan inalinay, “Manu ay inat'uh ne ya ta ipattig'u ahan di
pundayaw'un Apo Dios ti ha"in di pento'na, ya bo'on da'yun holag Saul di mihukat ay
amam hi mangipangpangulun ditu'un holag Israel! 22 Ya ta"on hi unmu alyon di iyabaina'
ay he"a mu danen binabain inalim ya unna' at e'gonan ay dida!”
23 At hiyah ne dumalat ya agguy nunholag hi Michal an imbaluy Saul ta engganay un
natoy.

7

Hay Intulag Apo Dios ay David
(I Chron. 17:1-15)

1 Mi'id mahkay al'alih nan Alin hi David hinan nunhituwanah nan palasyu ti baliwan
Apo Dios hi an amin hinan mamuhul ay hiya. 2 Hiyanan inalin David ay Nathan an propeta
di, “Tigom an ten ha"in ya nunhituwa' hitun abung an hay ayiw an cedar di niyamma,
mu anaad nin ta nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios ya un nan Tuldan Abung di
nihinana?”
3 Ya tembal Nathan an inalinay, “Wa ay ta ninomnommun mun'ammah ihinana ya atom,
at wagwadah Apo Dios an mamadang ay he"a.”
4 Mu henen nahdom ya ni'hapit hi Apo Dios ay Nathan an inalinay,
5 “Umuy'a ta alyom hinan baal'un hi David di, Umat hituy inalin Apo Dios ay
he"a: Undan alyoman he"ay mangipiyammah abung hi punhituwa'? 6 Agguya' ahan
nihinhinah nan nahamad an abung an nete"ah din nangekaka' hidin o'ommodyun
holag Israel hi ad Egypt ta engganad ugwan ti unna' nihihinnah nan Tuldan Abung an
gun ni'baabaat 7 ay da'yun holag Israel. Ya undan wada mah di inali' hidin pento"un
a'ap'apuh anaad ta adiyu ipiyammay nahamad an abung an hay ayiw an cedar di
miyamma ta way ihina'?
8 At alyom hinan baal'un hi David di, Hay inalin Apo Dios an nidugah di abalinana
ya inalinay, Ha"in di nangayag ay he"ah din mumpahpahtulam hinan kalnilu ta he"ay

‡ **6:7** Immandal Apo Dios an adi mabalin an dapoon nan Kahon (Num. 4:15). § **6:8** Hay pohdonan ibaga ya *nan bimmungtan Apo Dios ay Uzzah*. * **6:19** Hana ya nalyaw an greyp.

mumpapto' hinan tatagu' an holag Israel. 9 Ya an amin din gunmu inaya'ayan ya
wagwadaa', at hiyanan he"ay nangabako' hi an amin hidin buhulmu. At ad ugwan
ya ipabagtu' he"a ta mipaddung'ah nan a'ap'apun nundongol di aatdah tun luta. 10 Ya
idadaan'uy babluy hi ihinan nan tatagu' an holag Israel ta waday ihinanda, ya mi'id
mahkay di mangipaligligat ay didah tuma'tanda, ta adi umat hidin hopapna 11 an
nete"ah din namto'a' hinan huhuwis an mangipangpangulun da'yun tatagu' an holag
Israel. Ya ibaliw'u da'yuh nan buhulyu.

Ya Ha"in an Dios ya ihamad'un alyon ay he"a, David, an nan holagmuy mangi-
naynayun hi mun'alih enggana. 12 Ya hi awnih gutud di atayam hi iddumam hidin
o'ommodmun din nun'atoy ya pot'o' di ohah nan holagmu ta hiyay mihukat ay he"ah
ali, ya badanga' hiya ta mihamad di atonan mumpapto'. 13 Ya hiyay mangipiyammah
nan Timplu' ta hidiy pundayawandan Ha"in, ya hay malpuh nan holagnay gun
manginaynayun hi mun'ali. 14 Ya ibilanga' hi amana, ya ibilang'u hiyah imbaluy'u.
Ya gulat ta mumbahol ya Ha"in di mangilat ay hiyan umat hi aton nan ommod an
mangilat hinan imbaluyna. 15 Mu nan pamhod'un hiya ya adi mapogpog ta adi umat
hidin inat'un Saul an inaan'uy haadna ta he"ay inhukat'uh nun'ali. 16 Ya adi mapogpog
di punholaganyu ta minaynayun an da'yuy mun'alih enggana."
17 At immuy hi Nathan, ya imbaagnan amin ay David din impa'innilan Apo Dios ay hiyah
ibagana.

Hay Luwalun David hi Nunyamanana
(I Chron. 17:16-27)

18 Ya himmigup hi David hinan Tuldan Abung, ya nunluwalu an inalinay,

"Apo Dios an na'abbagbagtu, da'min holag ya un ami na'ampa ahan, ya anaad udot
ta da'miy pangatam hi umat hina? 19 Ya ne goh udot an nun'udmam ti hinamadmun
inali nan atom hi udum di algaw an pumhodan nan holag'u. At hiyana, Apo Dios, di
mangipa'innilan ha"in an nidugah di ama'ulaymun ha"in ya nan pamilya'!
20 At hay udumnah alyo' mah ay He"a? Ti inilam di aat'un baalmu, Apo Dios an
na'abbagbagtu. 21 Ti impa'innilam ay ha"in nan maphod an pohdom hi ma'at hi
pumhoda'. Ya inila' an ipa'annungmu daten inalim hi ma'at ti hiyah ne intulagmuh
atom hi impa'innilam ay ha"in an baalmu.
22 Nidugah ahan di abalinam, Apo Dios an na'abbagbagtu! Mi'id ahan di nipaddung
ay He"a ti mi'id di udum hi Dios an anggay He"ah inilami! 23 Ya mi'id goh di udumnah
tataguh tun lutah umat ay da'min holag Israel an impapto'mu ya pento'muh tagum.
Ya henen inatmun da'miy dumalat hi nundongolan di aatmuh tun abablubabluy. Ya
nidugah an umipanoh'ay inatmu ti numpakakmu nan tatagu ya nan bululda ta way
dimmatnganmin tatagum an enekakmud Egypt. 24 At immannung an He"ay namto'
ay da'min holag Israel hi tatagum hi mid pogpogna. At He"a mahkay di numbalin hi
Diosmi.
25 At ad ugwan, Apo Dios, ya atom ni' ta ipa'annungmuh enggana din intulagmuh
ma'at ay ha"in ya nan holag'u. 26 At punnonngom di pumpapto'a' an baalmu ta He"ay
mipabagbagtuh enggana. At alyon nan tataguy, Hi Apo Dios an nidugah di abalinana di
mumpapto' hinan holag Israel!
27 Ya manu ay umat hinay inali' hi ni'hapita' ay He"a, Apo Dios an nidugah di
abalinanan Diosmin holag Israel, ti He"a ahan di nangipa'innilan amin ay ha"in
an pumbalinom nan holag'uh baalmu ta diday alin mumpapto'. At hiyaat unna'
munluwalun He"a. 28 Ti inila' an He"an na'abbagbagtun Apumi, ya ipa'annungmu din
ma"aphod ahan an intulagmun ha"in. 29 At ad ugwan ni' ya atom ta wagaham nan
holag'un baalmu ta diday gun minaynayun hi mun'ali. Ti He"a, Apu an nabagtun Dios,
di nangitulag an nan wagahmu ya minaynayun hinan holag'uh enggana."

8

Hay Nangabakan da David hinan Gunda Ni'gubatan[*]
(I Chron. 18:1-13; Psa. 60:1-12)

1 Ya agguy nadnoy ya ginubat da David goh ad Philistia, ya inabakda, at binangngaddad
Metheg Ammah, ya napogpog mahkay nan pun'ap'apuwan nan iPhilistia ay didah di.
2 Ya ginubat goh da David nan holag Moab, ya inabakda dida. Ya nun'ipali'uhda nan
holag Moab hinan luta an nuntuluy natuntunud an linya. Ya nun'ipapatoyna nan wah
nan nahhun ya hinan miyadwan linya. Ya agguyna nan wah nan miyatlun linya ta
numbalindah baal David, ya hiyay pangidatandah nan buwitda.

[*] **8:** Na'at hanah din 997-992 B.C.

3 Ya hay oha goh hi ginubat da David ya nan tindalun nan Alin hi Hadadezer† an imbaluy
Rehob an alid Zobah an babluy ad Aram‡ hidin ayandan panakupan hinan babluy an
neheggon hinan Wangwang an Euphrates. 4 Ya inabak da David, at tiniliwday hinlibun
kalesan immuy ni'gubat, ya han pituy libun titindalun numpungkalesa, ya ba'intih libun
titindalun nundalan. Ya innalday hinggahut an kabayu ta way manguyud hinan kalesan
usalon nan titindaluna. Ya din udum an kabayu ya numpilayda dida.
5 At nan tindalud Damascus an kapitulyud Aram ya immuyda binadangan hi
Hadadezer, mu hidin nunggugubatda ya inabak da David dida, at numpatoyday
duwampulu ta han duway libu ay daden tindalu. 6 At nun'ipiyamman David din kampun
din tindalunad Damascus ta hiyay pumbayadandah buwitda.
Ya an amin di ayan David an mi'gubat ya gun pangabakon Apo Dios hiya.
7 Ya hidin nalpah nan gubat ya nun'alan da David din ahapihapiaw an balitu' an
hapiaw din a'ap'apun di tindalun Hadadezer ta nun'iyuydad Jerusalem. 8 Ya do'ol goh di
nunhamham David hi gambang hidid Tebah ya ad Berothai an babluy hi nun'ap'apuwan
Hadadezer.
9 Ya unat goh dengngol Tou an alid Hamath an inabak da David an amin din tindalun
Hadadezer 10 at hennagna han imbaluynan hi Joram§ ta umuyna apngaon hi David an
dumalat di nangabakanan Hadadezer ti da Hadadezer ya gunda ginubat da Tou. Ya inta'in
Joram di ipa'dawna ay David hi silver, ya balitu', ya gambang.
11 Ya indawat David ay Apo Dios nan indat Joram an silver, ya balitu', ya din nun'aladah
an amin hinan inabakdan babluy 12 ad Philistia, ya nan numbino'ob'on an babluy nan
holag Edom, ya nan holag Moab, ya nan holag Ammon, ya nan holag Amalek. Ya
iniddumna goh din hinamhamda ay Hadadezer an imbaluy Rehob an alid Zobah ta
indawatnan Apo Dios.
13 At nundongol di aat David, mu inyal'allanay nundongolanah din numpamatayandah
nan himpulu ta waluy libun tindalun di holag Edom hinan way Nundotal an Ahin.
14 At nun'ipiyammanay kampun di tindaluh nan abablubabluy hi ad Edom, at hiyay
numbalin an ap'apuh di ta pangimmatunan an nangabakon Apo Dios hiya an ta"on hi
ngadan di umuyda pi'gubatan.

Nan U'upihyal David
(I Chron. 18:14-17)

15 Hidin nun'ap'apuwan David hi an amin hinan holag Israel ya nahamad di inatnan
numpapto'.
16 Ti hi Joab an imbaluy Zeruiah di numbalinonah ap'apun an amin di tindaluna,
ya hi Jehoshaphat an imbaluy Ahilud di pento'nah gun umuy mi'hapit ay hiyan ali ta
hiyay mangipa'innilah nan tataguh nan pohdon nan alih ma'ma'at.
17 Ya da Zadok an imbaluy Ahitub ya hi Ahimelek an imbaluy Abiathar di Nabagtun
Papadi,*
ya hi Seraiah di niyokodan an amin nan pohdon nan ali an mitudo'.
18 Ya hi Benaiah an hina' Jehoiada di ap'apun nan guwalyan David an ali an ma'alih
Himpampun an Kereth ya Himpampun an Peleth.
Ya nan udum an imbaluy David ya diday bumadang ay amadan ali.

9

Da David ay Mephibosheth

1 Wa han hin'algaw ya minahmahan David hi un waday na'angang hinan holag Saul ti
penhodnan ipattig di ama'ulayna ay hiya an dumalat din nahamad an nunligwaanda ay
Jonathan.
2 Ya heden gutud ya dengngolnan wada han baal din hi Saul an hay ngadana ya hi Ziba.
At impa'ayag David, ya inalinan hiyay, “He"ah Ziba?”
Ya inalin Ziba di, “O ha"in, Apu.”
3 At minahmahan David ay hiyah un wada pay di holag Saul ta way atonan mangipattig
hi aat di ama'ulay Apo Dios ay hiya. Ya tembal Ziba an inalinay, “Wadah Mephibosheth an
imbaluy Jonathan, mu napilay.”

---

† **8:3** Hay pohdonan ibaga ya *hi Hadad ya bumadang.* ‡ **8:3** Unu ad Syria. § **8:10** Hay ohan ngadana ya Hadoram.

* **8:17** Hidin nun'alian David ya duwadan Nabagtun Papadi an ta"on un paniaw ti hi Zadok ya impapto'na nan Tuldan Abung ad Gibeon an awadan nan gambang an pun'onngan (I Chron. 16:39-42), ya hi Abiathar ya impapto'na nan Tuldan Abung ad Jerusalem an awadan nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios (I Ki. 2:26) ta la'tot ya nan holagna an hi Ahimelek di nangituluy (I Chron. 18:16). Mu hidin nun'alian Solomon ya inaanah Abiathar, at anggay hi Zadok hi nangituluy hi haadna (I Ki. 2:26-27).

4 At minahmahan David di awadana. Ya inalin Ziba di, “Wah dih abung Makir an
imbaluy Ammiel hidid Lo Debar.” 5 At nunhonag hi David hi immuy nangawit ay
Mephibosheth.
6 Ya unat goh nidatong hi Mephibosheth an imbaluy Jonathan an ap'apun Saul hi wadan
David ya nunluung hi hinagangnah pange'gonanan hiya. Ya inalin David ay hiyay, “He"ah
Mephibosheth?”
Ya tembalnan inalinay, “Oo, Apu Ali, ha"in.”
7 Ya inalin David ay hiyay, “Maphod ta immali'a! At adi'a tuma'ot ti ipattig'uy
ama'ulay'un he"an dumalat di nunligwaanmin amam an hi Jonathan. Ya ipabangngad'un
he"an amin din lutan Saul an hi apum, ya hitu mahkay hi abung'uy gunmu panganan.”
8 Ya nunluung goh hi Mephibosheth ay David, ya inalinay, “Un udot umat hituy nitagua',
Apu Ali, ya ipattigana' hi ama'ulaymu an ten umata' hinan natoy an ahun mi'id di
hulbina?”
9 At impa'ayag David hi Ziba an baal Saul, ya inalinan hiyay, “An amin nan luta ya
gina'un Saul ya nan holagna ya ten impaboltan'un Mephibosheth. 10 At he"a, ya nan
imbabaluymu, ya nan baalmuy mangipapto' ay danen lutana ta nan ma'alan bungan
di mihabal ya indatyuy dagwan Mephibosheth an holag din ad baal ay he"a. Mu hi
Mephibosheth ya ha"in di gunna pe"anan.”
(Hi Ziba ya himpulu ta lemay linala'ih imbabaluyna, ya duwampuluday baalna.)
11 Ya inalin Ziba hinan Alin hi David di, “He"ay alimi, at an amin nan inalim ya unudo'.”
At nete"an de ya nihinah Mephibosheth hi abung David an ay ohah nan imbabaluyna.
12 Ya waday imbaluy Mephibosheth an lalain hi Mika di ngadana. At hi Ziba ya nan
pamilyana ya numbalindah baal Mephibosheth. 13 At ta"on un napilay di duwan hu'in
Mephibosheth mu ad Jerusalem di nihinana ti gun me"an hinan ali.

10

Hay Nangabakan David hinan holag Ammon
(I Chron. 19:1-19)

1 Ya palpaliwan ya natoy hi Nahash an alin nan holag Ammon, at nihukat han
imbaluynan hi Hanun. 2 Ya unat goh dengngol David an natoy hi Nahash ya inalinay,
“Mahapul an ipattig'uy ama'ulay'un Hanun an umat hi ama'ulay din hi amanan ha"in.”
At hennag David di immuy nannig ay Hanun ta ipa'inniladan mi'lungdayah David hinan
natayan amana.
Ya unat goh dimmatongda din hennag David 3 ya inalin nan mumpangipangpanguluh
nan holag Ammon hinan alidan hi Hanun di, “Unmu dan kulugon, Apu Ali, an hay
immalian daten tatagu ya ta ipa'inniladan mi'lungdayah David hinan natayan amam?
Unu manu ay hennagna dida ya ta munhi'imdah tun babluy tu'u ta ag'agay pangubatan-
dan ditu'u?” 4 At nun'ipadpap Hanun din hennag David, ya nun'ih'ihanday godwan di
hamayda, ya binangwahda din lubungda ta nun'egpong hi tipada ya unda pa'anamuton
dida.
5 Ya dumalat enen na'at ya bimmainda an immanamut. Ya hidin nipa'innilan David
henen na'at hidin hennagna ya nunhonag hi immuy nangalin dida an mihinadad Jericho
ta engganay un umadu"oy nan hamayda ya unda umanamut.
6 Ya unat goh ininnilan mahkay nan holag Ammon an impabungotdah David at hiyanan
tinangdananday duwampuluy libun tindalun di i'Aram* an nan wad Beth Rehob ya ad
Zobah, ya ad Tob an himpulu ta duway libun tindalu. Ya ad Maakah an hinlibun tindalun
hennag nan alida.
7 Ya unat goh dengngol David henen inatda at hennagnah Joab ya an amin nan tindaluna
ta umuyda gubaton dida. 8 Ya numpundadaan nan holag Ammon hinan way buhu'an an
miyuy hinan babluy ad Rabbah.† Ya nan i'Aram an nan nalpud Zobab, ya ad Rehob, ya ad
Tob, ya ad Maakah ya diday nundadaan hinan nibataan hinan babluy.
9 Ya unat goh tinnig Joab an nidadaan nan pi'gubatandah appit di hinagangda ya hi appit
hi bonogda at pinilina nan nun'ala'eng an tindaluna ta diday pi'gubatonah nan i'Aram.
10 Ya din udum an tindalu ya impipanguluna ay Abishai an hi agina ta diday umuy an
mangubat hinan holag Ammon. 11 Ya inalin Joab ay Abishai di, “Gulat ta abakon da'mih
nan i'Aram ya immali ayu ta badangan da'mi. Mu wa ay ta tigo' an da'yuy abakon nan
holag Ammon ya immali ami ta badanganmi da'yu. 12 At mahapul an tumulid tu'un amin,
ya adi tu'u tuma'ot! Ya ilaputan tu'un mi'gubat ta baliwan tu'u nan babluy tu'u an nan
babluy goh nan Dios tu'u! Ya maphod ni' hi un nan pohdon Apo Dios di ma'at.”

---

* **10:6** Unu nan iSyria. † **10:8** Hay ngadan ten siudad ad ugwan ya *Amman* an kapitulyud Jordan.

13 Ya unat goh wan umuy da Joab ta gubatonda dida ya numpangalayawda. 14 Ya hidin
tinnig nan holag Ammon an numpangalayaw nan i'Aram ya numpangalayawda goh ti
timma'otda ay da Abishai. At numbangngad mah da Joab hi ad Jerusalem.
15 At nan i'Aram ya inabak nan holag Israel, mu na'amungda goh damdama 16 ti
impa'ayag nan Alin hi Hadadezer din udum an tindalunan wah nan pangngel di
Wangwang an Euphrates ta ni'yamungdah nan i'ibbadad Helam, ya hi Shobak an ap'apun
nan tindalun Hadadezer di nangipangpangulun dida.
17 Ya hidin nipa'innilan David goh henen na'at at impa'amungnan amin nan tindalunan
holag Israel. At binad'angda nan Wangwang an Jordan ta immuyda ginubat nan i'Aram
hi ad Helam. 18 Ya inabakda goh dida, at numpangalayawda. Ya hay uyap di numpatoy
da David ya pituy gahut hinan numpungkalesa, ya napat di libuh nan nundalan. Ya ta"on
hi Shobak an nangipangpanguluh nan tindalu ya nidugah di hugatna, at natoy hidih nan
nunggugubatanda. 19 Ya unat goh ininnilan din a'alih nan babluy an hinakup Hadadezer
an na'abakda at niddumdan David.
At nete"an de ya timma'ot mahkay nan i'Aram an bimmadang hinan holag Ammon.

11

Hay Aat da David ay Bathsheba

1 Hidin tiyalgaw an gun ayan nan a'alin mi'gubat ya hennag David hi Joab, ya nan udum
an a'ap'apun di tindalu, ya nan tindaluna ta immuyda ginubat nan holag Ammon. At
inabakda dida, ya innayundan lini'ub nan ongol an babluy ad Rabbah.* Mu na'angang hi
David ad Jerusalem an agguy ni'yuy ay didah nan ni'gubatanda.
2 Ya wada han ohan nahdom ya bimmangon hi David, ya immuy an mundaldallanan hi-
nan nundotal an atap nan palasyu, ya inamangna han ma"apgohan an babain mun'amoh.
3 At nunhonag ta umuyna innilaon di ngadan den babai. Ya unat goh numbangngad din
hennagna ya inalinay, “Henen babai ya hi Bathsheba an hina' Eliam an ahawan Uriah an
holag Heth.” 4 At immuyna impa'awit hinan baalna ta inyuydah awadana, ya enelo'na.
(Ya heden gutud ya un pa"alpah nan inat Bathsheba an aat di alenehan di odol ti hiyah un
pa"atdu' di matyamna.†) Ya unat goh nalpah henen na'at ya immanamut hi Bathsheba.
5 Ya nawadaan hi Bathsheba, at nunhonag hi immuy nangipa'innilan David an nunhabi
hiya.
6 At nunhonag hi David hi immuy mangibagan Joab ta pa'anamutonah Uriah an holag
Heth. 7 Ya unat goh nidatong hi Uriah ya hinanhanan David di aat Joab, ya nan tindaluna,
ya hay aat nan gubat. 8 Ya unna mahkay alyon ay Uriah di, “Umanamut'a ni' hi abungyu
ta mun'eblay'a.” Mu hidin limmahun hi Uriah hi palasyun David ya impiyunud nan aliy
adawna. 9 Mu agguy immanamut hi Uriah ti un at goh ne'yel'elo' hinan awadan nan
guwalyah nan pantaw di palasyu.
10 Ya unat goh ininnilan David an agguy immanamut hi Uriah at inalin David ay Uriah
di, “Anaad ta agguy'a immanamut ya wan nadnoy di ami'idmuh abungyu?”
11 Ya tembal Uriah an inalinay, “Nan i'ibba' an titindalun holag Israel ya tinaynanday
pamilyada ta immuyda ni'gubat, ya wah di goh udot ay dida nan Kahon an Nittuwan nan
Uldin Apo Dios! Ya ta"on un nan ap'apumi an hi Joab ya nan udum an a'ap'apun di tindalu
ya wah didah nan gubat. Ya un mah manun ha"in ti umanamuta' ta umuya' mangmangan,
ya mangin'inum, ya ne'yelo'a' hi ahawa'? Ibaga' an adi' ahan aton di umat hina!”
12 Ya inalin mah David ay hiyay, “Mihina'a mah hitud ugwan ta hi ma'et ya un'a umuy.”
At nihinah Uriah did Jerusalem eden algaw. 13 Ya heden nabiggat ya inayagan David goh
hi Uriah ta me"an ay hiya ta binutongna. Mu agguy damdama immanamut eden nahdom
ti immuy goh ne'yelo' hinan guguwalya.
14 Ya heden nabiggat hi helhelong ya nuntudo' hi David ay Joab, ya impadona ay Uriah.
15 Ya hay intudo'na ya inalinay, “Etlodmuh Uriah ta hiyay mihinah nan awadan di atata'ot
an gubat, ya tinaynanyuh di ta patayonda.”
16 At hidin ginubat da Joab nan ongol an babluy ad Rabbah ya hennagnah Uriah hinan
awadan di nun'atulid an tindalun di buhul. 17 Ya bimmuhu'da din buhul eden babluy ta
ginubatda nan tindalun din impangpangulun Joab. At pinatoyday udum hinan tindalun
David an ta"on un hi Uriah.
18 At nunhonag hi Joab hi immuy nangipa'innilan David hinan na'at eden gubat. 19 Mu
tinugun Joab hede han hennagna an inalinan hiyay, “Wa ay ta nalpah an impa'innilam
hinan ali nan na'at 20 ya mid mapto' ya bumungot, ya inalinan he"ay, Anaad tuwali ta
immuy ayun neheggon an ni'gubat ay didah nan babluyda? Undan agguyyu inilan ta"on

* **11:1** Hay ngadan ten siudad ad ugwan ya *Amman* an kapitulyud Jordan. † **11:4** Hiyah ne ma'ahhapul an innilaon ta adi tu'u nomnomon an nan inhabina ya holagna ay Uriah.

unda wah dih nan na'allup ya numpana da'yu? 21 Ya undan agguyyu ninomnom din hi
Abimelek an hina' Jerub-Besheth‡ an babaiy namatoy ay hiyad Thebez an pinuligna din
batun gilingan hinan way allup ta ne'na ay Abimelek ta omod un natoy?§ Ya anaad tuwali
ta immuy ayu neheggon hinan allup? Umat ay hinay ibagan nan ali ya alyom ay hiyay,
Ta"on un nan tindalum an hi Uriah ya ni'yatoy."
22 At immuy din hennag Joab ta imbaganan David din inalin Joab. 23 An inalinan David
di, "Bimmuhu'da din buhul, mu numpudugmi dida ta impabangngadmi didah nan way
pantaw nan babluyda. 24 Ya hidih nan allupday numpanaandah nan udum an a'ap'apun
di tindalum ta natoyday udum an ta"on un nan holag Heth an hi Uriah."
25 Ya inalin David hidin hennag Joab di, "Alyom ay Joab ta adi numanomnom hinan na'at
ti gagangaynay gubat an wada tuwaliy matoy. Alyom ay hiya ta ihamaddah pidwana ta
abakonda nan buhul."
26 Ya unat goh dengngol Bathsheba an natoy hi ahawanan hi Uriah at kimmilakila. 27 Ya
unat goh gintudnay algaw an numbaluana* ya impa'ayag David ta numbalin hi ahawana.
Ya palpaliwan ya nuntungaw, ya lala'i, mu hi Apo Dios ya agguyna penhod heden inat
David.

12

Hay Nuntutuyuan David
(I Chron. 20:1-3; Psa. 51:1-19)

1 At hennag Apo Dios han propetan hi Nathan ta umuyna alyon ay David di, "Wada han
duwan linala'in nunhituh nan babluy an nan oha ya adangyan, ya nan oha ya nawotwot.
2 Nan adangyan ya do'ol di kalniluna ya bakana, 3 mu nan nawotwot ya mi'id am'amungit
hi gina'una an un anggay han it'ittang an uyaw an lina'uana. Ya hinalimunanah den
uyaw ta ni'yong'ongngol hinan imbabaluyna. Ya ne"ononah den kalniluh nan ononda,
ya ni'yinumonah nan inumonda, ya ne'yel'ona an paddungnay babain imbaluyna. 4 Ya
wada han ohan algaw ya nidatong han mangilin han adangyan an tagu, mu adyuwana
din ohah nan animalna an golton hi ipihdana. Mu un at goh din oh'ohhan kalnilun din
nawotwot di genlotna ta impihdanah din mangilina."
5 Ya unat goh dengngol David henen na'at ya nidugah di bungotnan nen adangyan, at
inalinan Nathan di, "Ihapata' ay Apo Dios an matattagu an henen tagun nangat hi umat
hina ya maphod hi un mapatoy! 6 Mu nan Uldin ya mahapul an huwalonah opat hi kalnilu
nan ohan kalnilun innalna ti mi'id ahan di homo'na!"*
7 Ya inalin Nathan ay David di, "He"ah ne han tagu! At hiyanan inalin Apo Dios an
Dios tu'un holag Israel di, Numbalino' he"ah alin nan holag Israel, at hiyanan binaliwa'
he"ah din pamatayan Saul ay he"a, 8 ya impaboltan'un he"a din pun'ap'apuwan Saul ya
ta"on un nan a'ahawana† ta numbalino' he"ah alin nan holag Israel! Ya gulat ta adi
umanay hanan amin ya udma' pay! 9 Ya anaad ta agguymu inunud nan intugun'u ta
nan nappuhiy inatmu? Ti impapatoymuh Uriah an holag Heth hinan holag Ammon,
ya numbentanam nan ahawana! 10 At dumalat nan agguymu nangunudan ay Ha"in ti
inahawam nan ahawan nan holag Heth an hi Uriah ya umannung an gun waday mapatoy
hinan holagmu!‡ 11 Ya umat goh hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Ibaga' goh ay he"a an
waday ohah nan pamilyam hi mangidat hi numanomnomam ti pun'elo'na nan a'ahawam
hinan mapatal an ta"on hi un panigtigan di tatagu. 12 He"a ya mi'id di nanginnilah din
inatmu, mu Ha"in ya iyabulut'un ma'at ay danen a'ahawam hinan mapatal ta innilaon an
amin nan holag Israel!"§
13 Ya tembal David hi Nathan an inalinay, "Nidugah di numbahola' ay Apo Dios!"
At inalin Nathan di, "Oo, mu inaliwan Apo Dios nan numbaholam, at adi'a matoy.
14 Mu dumalat nan inatmu ya pihulon nan buhul hi Apo Dios, at hiyanan henen lala'in
imbaluymuy matoy." 15 At immanamut hi Nathan.

Hay Natayan nan Imbaluy David

Ya impa'annung Apo Dios din inalina an nundoghonah den ung'ungngan inyimbaluy
David ay Bathsheba. 16 Ya inal'alu' David hi Apo Dios ta iyadaognah den imbaluyna.
At nunlangdu an wa ay ta nahdom ya nolo' hinan luta. 17 At immuy nan a'ap'apun di

‡ **11:21** Hi Gideon (unu hi Jerub-Ba'al). § **11:21** Judg. 9:52-53. * **11:27** Mid mapto' ya pitu an algaw (Gen. 50:10; I Sam. 31:13). * **12:6** Ex. 22:1. † **12:8** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:7 ta innilaom di ma'at hinan a'ahawan di natoy an ali. ‡ **12:10** Hay nipa'annungana ya na'at ay Amnon an imbaluyna (II Sam. 13:28-29), ya na'at goh ay Absalom an imbaluyna (II Sam. 18:14), ya na'at goh ay Adonijah an imbaluyna (I Ki. 2:25). § **12:12** Hay nipa'annungana ya nitudo' hinan II Sam. 16:22.

mumpuntamuh abungna ta al'alu'onda ta bumangon hinan nolo'ana ta olom ni' ya me"an ay dida, mu agguyna penhod.
18 Ya hidin miyapitun algaw ya natoy din ung'ungnga. Ya timma'ot nan baalnan
nangipa'innilan hiya ti alyondah nomnomday, “Undan hiyadan ti hidin amatagun din
ung'ungnga ya agguy na'al'alu', at namamah ad ugwan an natoy! Ya iniat ya waday atonah
adi maphod hi odolnah un tu'u ipa'innilan natoy nan imbaluyna!”
19 Mu hidin tinnig David din baalnan umanab'abu'abda ya inolmanan natoy din
ung'ungnga. At inalinan diday, “Undan natoy nan imbaluy'u?”
Ya inaliday, “Natoy, Apu.”
20 At bimmangon hi David, ya immuy nun'amoh, ya nunhugud, ya hinukatana din
lubungna. Ya immuy hinan pundayawan ay Apo Dios ta nundayaw. Ya hidin immanamut
ya nangan mahkay.
21 Ya hinanhanan nan baalnan hiyay, “Anaad ta umat hinay atom? Hidin amatagun
nan ung'ungnga ya nunlangdu'a an adi'a mangan. Mu ad ugwan an natoy mahkay ya
mangan'a!”
22 Ya tembal David an inalinay, “Manu ay nunlangdua' ya limmugwalugwaa' hidin
amatagun din ung'ungnga ya ta iyal'alu"un Apo Dios ta olom ni' ya igohgohana' ta adina
iyabulut di atayana. 23 Mu ad ugwan an natoy ya adia' mahkay munlangdu. Ti undan
damdama ibangngad'uy nitaguana? Udum hi algaw at umuya' hi wadana, mu hiya ya adi
ahan mabalin an mumbangngad ay ha"in.”*

Hay Nitungawan Solomon
24 At inal'alu' David hi ahawanan hi Bathsheba ta adi numanomnom. At enelo'na.
Ya palpaliwan ya nawadaan goh, at nuntungaw, ya lala'i,† at ngadnanah Solomon.‡ Ya
pa'appohpohdon Apo Dios henen ung'ungnga. 25 At hennag Apo Dios hi Nathan ta umuyna
ibagan David an ngadnanah den ung'ungnga hi Jedidiah.§

Hay Nanakupan David ad Rabbah
26 Da Joab ay kogoh ya gunda ginubat nan holag Ammon hi ad Rabbah ta la'tot ya
hinakupday pangngelna. 27 At nunhonag hiyah immuy an nangipa'innilan David an
inalinay, “Ginubatmi nan iRabbah, at ten hinakupmi nan alpuwan di danumda. 28 At
ad ugwan ya amungom nan udum an tindalu ta hogponyu ya ginubatyu nan babluy ta
hakuponyu ta he"ay ma'al'ali an bo'on ha"in!”
29 At hidin impa'inniladan David ya inamungna nan tindaluna ta immuyda ginubat ad
Rabbah, at inabakda dida, ya hinakupda nan babluy. 30 At innal David din balitu' an
uklup nan alidad Rabbah an hay damotna ya tulumpulu ta opat di kilu an na'al'altian
hi nanginan batu. Ya innal David, at impiyuklupdan hiya. Ya do'ol goh di hinamhamnah
nan mun'apla'an an gina'uh nan babluy hi inyanamutda. 31 At hinakupdah den babluy,
at pinilitda nan tatagun bimmabluy hidi an nuntamu an hay nanamuda ya nan lagadi,
ya gabyun, ya nan wahay. Ya pinilitna goh dida ta numpelengdah miyammah abung. Ya
umat goh hinay inatnah nan udum an babluy nan holag Ammon an hinakupda. At na'at
an amin hatu ya unda mahkay mumbangngad hi ad Jerusalem.

13

Da Amnon ay Tamar
1 Hi Absalom an imbaluy David ya wada han ma"apgohan an aginan babain hay
ngadana ya hi Tamar. Ya hi Amnon an oha damdaman imbaluy David* ya nidugah di
pamhodnan Tamar.
2 At la'tot ya nundogoh hi Amnon an dumalat di nanamhodnan Tamar. Mu gapu ta
balahang hi Tamar at hiyanan waday mangiya'adug ay hiya.†
3 Mu wada han nala'eng ahan an ligwan Amnon an hi Jonadab an hina' Shimeah an
agin amanan hi David.‡ 4 Ya inalin Jonadab ay Amnon di, “Anaad ta un'a ay humihiggah
abigabigat ya wan imbaluy da'ah ali? Undan adi mabalin hi ibaagmun ha"in di dumalat?”

---

* **12:23** Hay itudun ten verse ya umuy ad abuniyan nan pa'ittungaw an natoy an imbaluy di kimmulug ti inila tu'u an hidiy immayan David. (Ya bahaom goh nan footnote di I Ki. 14:13 ta innilaom di aat nan pa'ittungaw an natoy an imbaluy di agguy kimmulug.) † **12:24** Na'at hidin 991 B.C. ‡ **12:24** Hay pohdonan ibaga ya *lenggop*. Mid mapto' ya hiyah ne ngadanah din nun'aliana. § **12:25** Hay pohdonan ibaga ya *pa'appohpohdon Apo Dios*. Mid mapto' ya hiyah ne ngadanah nan abung ya anggay. * **13:1** Hi Amnon ya pangpangullun lala'in imbaluy David (II Sam. 3:2), at ninomnom nan tatagu an hiyay mihukat ay amanah un matoy. † **13:2** Mid biyang Amnon an umuy hi kuwaltun Tamar hinan palasyu an ta"on hi unda hin'agi ti paniaw ay didan Hudyun imbabaluy di ali. ‡ **13:3** Penghandan hin'agi.

Ya tembal Amnon an inalinay, “Ten un nidugah di pamhod'un Tamar an pogtang agi' an
hi Absalom!”
5 At inalin Jonadab ay hiyay, “Hay atom ya momollo"ah nan olo'am an ay'a mundogoh ta
wa ay ta umalih amam ta tigon da'a ya inalim ay hiyay, Honogom ni' han agi' an hi Tamar
ta hiyay mangihaang hi ono' hitun awada', ya pinangana'.”
6 At inat Amnon din inalin Jonadab an nonollo' an ay mundogoh. Ta hidin immuy hi
amanan hi David an mannig ay hiya ya inalinan hiyay honogonah Tamar ta hiyay umuy
munhaang hi onona ya pinangana.
7 At inabulut David din inalin Amnon, at nunhonag hi immuy nangibagan Tamar ta
umuy hi abung Amnon an mangidadaan hi onona. 8 At immuy hi Tamar hi abung aginan
hi Amnon, ya wah din nolnolo'. Ya innal Tamar din alena, at nunhaang hi tinapay an wan
titiggon Amnon. 9 Ya unat goh nalutu ya inyuynan Amnon, mu agguy nangan.
Ya inalin Amnon di, “Palahunonyun amin nan wah tu!” At numpangalahundan amin
an ammunah Tamar hi na'angang. 10 Ya inalinan Tamar di, “Iyalim hitu nan ma'an hi
kuwaltu' ta panganona'.” At inyuy Tamar hi awadana. 11 Mu unat goh inhigupna din
ma'an ta panganona hiya ya unnaat goh len'om, ya inalinay, “Untaat molo'!”
12 Ya inalin Tamar ay hiyay, “Agi'! Nappuhi ahan henen ninomnommun aton! At
adia' piliton ti adi miyabulut di umat hina ay ditu'un holag Israel! 13 Ya hay pannig
nin di tatagun ha"in? Ya ta"on goh un he"a! Undan adi'a goh mabainan hitun babluy
tu'un holag Israel? At odolnah un'a umuy an mi'hapit ay amata, at inila' an abulutonan
mun'ahawata!”
14 Mu adi dongdonglon Amnon din gun alyon Tamar, at gapu ta mabi'bi'ah hiya at
pinilitnan enelo' hi Tamar.
15 Ya hidin nalpah ya nidugah di bohol Amnon ay Tamar an nidugdugah ya un din
namhodnan hiya. At inalinan Tamar di, “Makak'ah tu!”
16 Mu inalin Tamar di, “Wa ay ta palahunona' ay he"a ya nidugdugah di abaholam ya un
nan inatmun ha"in!”
Mu adi dongdonglon Amnon hiya. 17 Ti unnaat goh inayagan di ohah nan baalna, ya
inalinan hiyay, “Ipalahunmuh ten babai, ya intulbo'mu nan pantaw!” 18 At impapitaw
nan baal hi Tamar, ya intulbo'na nan pantaw.
Ya hay inlulubung Tamar ede ya nan magayad ya na'al'altian an hiyah ne lubung nan
babain balahang an imbaluy di ali. 19 At pini"in Tamar din lubungna, ya inloglognay
dapul, ya gun umuy an kumila an empopnay angahna.
20 Ya unat goh tinnig aginan hi Absalom ya hinanhananan inalinay, “Undan way inat
agim an hi Amnon ay he"a? Agi', un ay way inatnan he"a ya adim iyal'ali ti ababain an
hi agim damdama, at adi'a munlungdaya!” At nihina mah hi Tamar hi abung aginan hi
Absalom an nidugah di lumungdalungdayaana.§
21 Ya unat goh dengngol nan Alin hi David henen na'at ya nidugah di bungotna. 22 Ya
ta"on un hi Absalom ya nidugah di boholnan Amnon, at hiyanan agguy ni'haphapit ay
hiya.

Hay Nangipapatayan Absalom ay Amnon

23 Unat goh naluh di duway tawon ya nadatngan heden gutud di pangipapukihan
Absalom hi dutdut nan kalnilunah did Ba'al Hazor an neheggon hi ad Ephraim. At
impa'ayagnan amin nan a'aginan linala'in imbabaluy nan ali. 24 Ya hidin umuyna
pangayagan ay amana ya nan u'upihyalna 25 ya inalin amanay, “Imbaluy'u, ta"omman ya
adi ami umalin amin ta adi'a maligatan!” Ya ta"on un inlulud Absalom mu agguy inabulut
amana.
26 Ya inalin goh Absalom di, “Gulat ta adim pohdon an mi'yali ya iyabulutmu mah ta
mi'yalih agi' an hi Amnon.”
Ya inalin amanan hiyay, “Anaad ta gahin ahan un mi'yalih Amnon?” 27 Mu inlulud
Absalom, at la'tot ya na'al'alu' nan ali, at inyabulutnah Amnon an mitnud hinan a'agina.
28 Ya tinutugun Absalom nan tatagunan inalinay, “Wa ay ta na'abbutong hi Amnon ta
alyo' hi patayonyu ya pinatoyyu! ya adi ayu tuma'ot, at ha"in di okod. At mahapul an
tumulid ayu, ya adi ayu munduwaduwa.” 29 At inunud nan baal Absalom din inalinah
atonda, at pinatoydah Amnon. At din udumnan imbabaluy nan ali ya numpangalayawda
an numpuntakaydah mulsda.*
30 Ya hidin wadandah nan dalan hi umanamutanda ya waday nahhun an
nangipa'innilan David an pinatoy Absalom an amin nan imbabaluyna an mi'id ah

§ **13:20** Adi paniaw hi un humigup hi Tamar hinan abung Absalom ti numpaddung di inada, mu hi Amnon ya nob'on di hi inana. * **13:29** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal.

na'angang! 31 At natana'dog nan ali, ya nunhekheknay lubungna, ya nunlu'bub hinan
lutah punha'itan di nomnomna. Ya ta"on un din u'upihyalnan wah di ya nunhekhekda
goh di lubungda.
32 Mu unat goh nidatong hi Jonadab an hina' Shimeah ya immuy ay David, ya inalinay,
“Apu, agguyda aya pinatoy an amin nan imbabaluymu an un anggay hi Amnon hi
natoy! Ti hiyah ne tuwaliy ninonomnom Absalom an nete"ah din nangelo'anan aginan
hi Tamar! 33 At hiyanan adim kulugon, Apu Ali, nan impa'inniladan natoy an amin nan
imbabaluymu ti un anggay hi Amnon hi napatoy!”

Hay Limmayawan Absalom

34 Hi Absalom ya limmayaw hidin natayan Amnon.
Ya din guwalyah nan pantaw di palasyu ya tinangadnay do'ol an tatagun mundadyuh
nan kalata an nalpud Horonaim, at immuyna imbagah nan ali.
35 Ya inalin Jonadab hinan aliy, “Tigom an immannung nan inali' ti na'uyda nan
imbabaluymu!”
36 Ya unna pa'ippada'puh nan hinapitna ya nidatong nan imbabaluyna an ahikikilada,
ya ta"on unda David ya nan u'upihyalna ya ni'kilada goh.
37 At binigat ya gun ilungdayaan David din imbaluynan hi Amnon. Mu hi Absalom ya
limmayaw an immuy ay Talmai an hina' Ammihud an alid Geshur. 38 At nihinah dih tuluy
tawon.
39 Ya hi David ya la'tot ya niyunahan di punnomnomanah din natayan Amnon, at
ninomnomna mahkay an umuy tigon hi Absalom.

14

Hay Numbangngadan Absalom ad Jerusalem

1 Hi Joab ya inilanan nonomnomon nan alih Absalom. 2 At hennagnay immuy nangawit
hinan babain iTekoa an nundongol di abalinanan tumugun. At hidin dimmatong ya
inalin Joab ay hiyay, “Munlubung'ah lubung di nabalu, ya impattigmun munlungdaya'a
ta paddungnay immannung an nabalu'a. Ya adi'a munhugud ta paddungnay un nabayag
di nabaluam. 3 Ya immuy'ah nan Alin hi David ta eka ibagan hiya nan inali' ay he"a.” At
imbaag Joab din inalin nan babai.
4 At hidin immuy din babain iTekoa hinan ali ya nunluung hi hinagang David hi
pange'gonanan hiya, ya inalinay, “Apu, badangana' ni'!”
5 Ya inalin nan alin hiyay, “Hay ibadang'un he"a?”
Ya inalin din babaiy, “Natoy nan ahawa', 6 ya waday duwan imbaluy'un linala'i.
Mu wada han ohan algaw ya numpattoydah nan punhabalan, ya mi'id ah taguh dih
nangipa'ud ay dida, at natoy di oha. 7 Ya ad ugwan, Apu Ali, ya an amin nan tutulang
ahawa' ya alyonday iyabulut'u nan imbaluy'u ta patayonda kogoh ti pinatoynah agina!*
Ya gulat ta idat'u at mi'id ahan hulbin di nitagua'! Ya mi'id goh di mamunat ay ahawa'!”†
8 Ya inalin nan aliy, “Ta"omman ya immanamut'a ta okoda'.”
9 Mu inalin goh din babaiy, “Apu Ali, ta"omman ya da'mih nan imbaluy'uy ad bahol,‡
mu ta bo'on he"a ya nan pamilyam!”
10 Ya tembal nan alin inalinay, “Gulat ta waday tataguh umalin mana'ta'atot ay he"a ya
ipa'innilam ay ha"in, at padana' dida ta adi da'yu ta'ta'ton.”
11 Ya inalin goh nan babaiy, “Wa ay ta umat hina ya ibagam ni' ay Apo Dios an Dios tu'u
ta adina iyabulut nan ninomnom nan a'agin ahawa' hi pamatayandah nan imbaluy'u! Ti
wa ay ta atonda at nidugdugah di pumbaholanda!”
Ya inalin David ay hiyay, “Ihapata' ay Apo Dios an matattagu an mi'id ahan ah nappuhih
ma'at hinan imbaluymu!”
12 Ya inalin goh din babaiy, “Anuhana' ti waday oha goh hi ibaga' ay he"a.”
Ya inalin nan aliy, “Ngadan ne?”
13 Ya inalin din babain hiyay, “Ongol di homo'mun ha"in ti inalim di atom di umat hinan
ha"in. At uggoh mah ta atom goh di umat hinah nan i'ibbam an tatagun Apo Dios? Ongol
an bahol tun inatmu ti mi'id di homo'muh nan imbaluymu an adim pa'anamuton!” 14 Ya
intuluynan inali goh di, “An amin tu'u ya immannung an matoy tu'u. Ya hay atoy ya
paddungnay danum an wa ay ta nihiit hinan luta ya adi mabalin an akupon. Mu hi Apo

---

* **14:7** Intudun nan Uldin Apo Dios an waday biyangdan mamatoy hinan pimmatoy (Num. 35:27; Deut. 19:11-13).
† **14:7** Intudun goh nan Uldin Apo Dios an mahapul an minaynayun nan pamilya, at mahapul an waday ohan matagu (Deut. 25:5-6; Ruth 4:10). ‡ **14:9** Henen bahol ya nan agguyda nangipapatayan hinan pimmatoy ti hay inalin di Uldin ya mahapul an mapatoy.

Dios ya adi mabalin an namaag ya inlahhinay ohan tagu ay Hiya, mu atonay abalinana ta
mumbangngad henen tagun Hiya.
15 Ya hiyah ne gapunah immalia', Apu Ali, ta mi'hapita' ay he"a ta olom ya atom nan
imbaga' ti gunna' ta'tota'ton hinan tatagu. 16 Ya olom ni' ya donglona' ta baliwana' ya nan
imbaluy'u ta adida ni' patayon ta adi ahan ma'aliwan di ngadanmih tun babluy an indat
Apo Dios ay ditu'un tataguna!
17 Ya nonomnomo' nan inalim an hiyay mangidat hi denol'u ti umat'ah nan anghel Apo
Dios an inilam di maphod ya adi maphod. At hi Apo Dios ni' an Diosmuy minaynayun an
bumadang ay he"a."
18 Ya inalin David hidin babaiy, "Waday hanhana', mu ibagam di immannung."
Ya tembal nan babain inalinay, "Agam, Apu Ali."
19 At inalin David di, "Undan hi Joab di nannag ay he"ah tu?"
Ya tembal nan babain inalinay, "Oo, Apu, ya adi' ihaut goh an hiyay nangitugun hinan
inali'! 20 Manu ay umat hituy inatna ti pohdonan mipaphod nan ma'ma'at! Mu inila'
an he"a, Apu, ya nanomnoman'a ti umat'ah nan anghel Apo Dios an inilanan amin di
ma'ma'at hitun babluy tu'u!"
21 Unat goh nalpah hana ya impa'ayag nan alih Joab, ya inalinan hiyay, "Abuluto' nan
pohdom hi ma'at. At umuymu awiton hi Absalom."
22 At nunluung hi Joab hinan hinagang David ta e'gonana hiya. Ya inalinay, "Munya-
mana', Apu Ali, ta hemmo'a' ay he"a ti inabulutmu nan inali' hi atom!"
23 At immuy hi Joab hi ad Geshur ta inawitnah Absalom, ya inyanamutnad Jerusalem.
24 Mu inalin nan ali ay Joab di, "Mahapul an hay abungnay umayana ta bo'on hitun
abung'u ti adi' pohdon an mumpattig ay ha"in." At immanamut mah hi Absalom hi
abungna ta hidiy nihihinnanan agguyna tintinnig hi amana.

Hay Ni'pohhodan Absalom ay David

25 Hinan holag Israel ya hi Absalom di ma"aphod an lala'i ti ma"aphod di pangod'odolna
an mi'id ah ganitna. 26 Ya ma'ugtul di buu'na, at wa ay ta ipapukisna ya ingkiluna, ya hay
damotna ya nahuluk hi duway kilu. 27 Ya tuluy linala'ih imbabaluyna,§ ya un ohay babain
ma"apgohan an nginadnana ta hi Tamar.
28 At hi Absalom ya duway tawon di nihinanad Jerusalem, mu agguyda nuntigtiggawan
ay amana. 29 At la'tot ya impa'ayagnah Joab ta hiyay honogonah umuy mi'hapit ay amanan
hi David. Mu agguy immuy ay Absalom. At impa'ayagna goh, mu agguy damdama immuy
hi Joab. 30 At inalin mah Absalom hidin baalnay, "Umuyyu puulan nan payaw Joab an
neheggon hinan payaw'u an natamman hi barle." At inunud nan baal din inalin Absalom.
31 At immuy hi Joab mahkay hi abung Absalom, ya inalinay, "Anaad ta pinuulan nan
baalmuy payaw'u?"
32 Ya tembal Absalom an inalinay, "Inilam an numpidway nangipa'ayaga' ay he"a ta eka
mi'hapit ay ama, mu agguy'a immali! Ya anaad tuwali ta immali'an nangawit ay ha"in ad
Geshur? Odolnah unna' agguy inyalih tu ta hidi tuwaliy nihina'! Pohdo' an tigon hi ama
ta un ay way bahol'u ya impapatoya' at udot ay hiya!"
33 At immuy mah hi Joab hinan ali, ya imbaagnan amin din inalin Absalom ay hiya. At
impa'ayag mah nan alih Absalom ta immuy hi awadana, ya nunluung hi hinagang amana,
ya nun'ungnguda.

15

Hay Nunnomnoman Absalom an Mamakak ay David

1 Ya unat goh mangmangnguy di timpu ya wa'adyaan inummal hi Absalom hi kalesanan
punluganan di mi'gubat ya nan do'ol an kabayuna. Ya wadada goh di nalema an tatagunan
mangipangpangulun hiyah un way umayana. 2 Ya gun mangag'agan bumangon hi
Absalom hinan helhelong ta umuy tuma'ta'dog hinan kalatan miyuy hinan pantaw di
allup hinan babluy. Ta wada ay di tigonah maluh an umuy mundiklamuh nan ali ya
inalawahna ta hanhananay nalpuwanan babluy. Ta alyona ay di, "Ohaa' an holag Israel,"
3 ya alyon Absalom ay hiyay, "Immannung henen umuymu idiklamu, mu mi'id ah ohah
pento' nan alih mangipanuh hinan diklamum!" 4 Ya innayunan inaliy, "Un adya ha"in di
napto' hi mumpanuh, at wada ay di umalih mundiklamu at ihamad'un ipanuh!"
5 Ya wa ay goh udot ta munluung nan tagu ta ipattignay pange'gonanan hiyaan
inawalna, ya inungnguna. 6 At umat hinay ina'inat Absalom hi an amin hinan holag Israel
an umuy hinan alin mundiklamu ta olom ya ma'agay'ayandan hiya.

---

§ **14:27** Mid mapto' ya natoy daten tulun linala'i (II Sam. 18:18).

7 Ya naluh di opat hi tawon ya inalin Absalom ay amanay, “Iyabulutmu ni' ta umuya'
hidid Hebron ta umuy'u ipa'annung din inhapata' ay Apo Dios hi ato'! 8 Ti hidin
nunhituwa' ad Geshur hi ad Aram ya inhapata' an inali' di, Gulat ta iyabulut Apo Dios
an ibangngada' ad Jerusalem ya umuya' hidid Hebron an mundayaw ay Hiya.”
9 At inyabulut David. At immuy hi Absalom ad Hebron.
10 Mu nonong ya hennag Absalom nan tatagun nitnud ay hiya ta immuyda impa'innilah
an amin hinan holag Israel an inalidan diday, “Wa ay ta donglonyun gumangoh nan
talampet ya nundedehhan ayun mangibugaw an mangalih, Hi Absalom di alid Hebron!”
11 Mu daden initnud Absalom an nalpud Jerusalem an duway gahut an linala'i ya agguyda
ahan inilah den ninomnom Absalom hi atona.
12 Mu impa'annung goh Absalom din inalina an mun'onong ay Apo Dios, at
impa'ayagnah Ahithophel an iGiloh an ohah nan muntugtugun ay David.
Ya gunda dumo'ol di mi'tilup ay Absalom.

Hay Nakakan David hi ad Jerusalem

13 Ya wada han baal an immuy ay David, ya inalinay, “An amin nan holag Israel ya
mi'tilupdan Absalom!”
14 At inalin David hinan u'upihyalnan wah did Jerusalem di, “Mahapul an punnaudon
tu'un lumayaw ta adi ditu'u ah'upan ay Absalom ta melwang tu'u, ya ta"on un nan tataguh
tud Jerusalem!”
15 Ya tembal nan u'upihyal an inalidan hiyay, “An amin nan ibagam ay da'mi, Apu Ali,
ya unudonmi.”
16 At impadeh da David an limmayaw an didan amin hinan pamilyana ya nan
u'upihyalna. Mu nan himpulun imbilangnah a'ahawana* ya na'angangdad Jerusalem ta
ipapto'da nan palasyuna. 17 At nakak nan ali an didan amin hinan tatagun nitnud ay hiya
ta engganay unda nidatong hinan pogpog di babluy ad Jerusalem, ya inta'dogdah di, 18 ya
impa'un'unnana nan u'upihyalna, ya an amin din guwalyana an Himpampun an Kereth
ya Himpampun an Peleth, ya an amin din onom di gahut an titindalunan ninitnud tuwalin
hiyah din nakakanad Gath.
19 Ya inalin David ay Ittai an iGath di, “Ta"on hi un'a adi mi'yalin da'mi ti un'a bunag hitun
babluymi, at mumbangngad'a ta middum'ah nan balbalun ali an hi Absalom! 20 At adi
mabalin hi un'a mi'yalin da'mih ad ugwan hinan umayanmi ti un'a pa"iddum. Ya hay oha
goh ya mi'id di inila' hi pangipluyanmi, at mumbangngad'aat ta ipang'um nan i'ibbam! Ya
halimunan ni' da'yun Apo Dios an dumalat nan pamhodna!”
21 Mu tembal Ittai an inalinay, “Ihapata' ay Apo Dios an matattagu ya ay he"a an ali' an
mimitnuda' ay he"ah an amin hi ayam an ta"on un hiyay dumalat hi ataya'!”
22 At inalin mah David ay Ittai di, “Umat ay hinay pangalim at itu'u mah.” At ni'yuy da
Ittai, ya nan i'ibbana, ya an amin nan pamilyada.
23 Ya hidin nakakan da David hi ad Jerusalem ya amin din linauhandan tataguh di ya
ahikikilada. Ya binad'ang da David nan Ginnaw an Kidron ta inipluydah nan mapulun.
24 Ya nitnud ay dida goh nan Nabagtun Padin† hi Abiathar ya ta"on un nan padin hi
Zadok an didan amin hinan holag Levi an nangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin
Apo Dios. Ya enhopda din Kahon hinan way pingit di kalata, ya nun'onong hi Abiathar ta
engganay unda napupuh an nun'akak nan tatagun David hinan babluy.
25 Ya inalin David ay Zadok di, “Tigom ta mibangngad heten Kahon an Nittuwan di
Uldin Apo Dios hinan babluy. Ya gulat ta iyabulut Apo Dios an mid al'alin ha"in at
pumbangngadona' hinan babluy an ihinan ten Kahon. 26 Mu gulat ta adia' hom'on ay
Apo Dios ya ta"omman at nundadaana' hinan pohdonan ma'at ay ha"in.”
27 Ya inalin goh David ay Zadok di, “Umat hituy aton tu'u: mahapul an mumbangngad
ayun Abiathar hi ad Jerusalem an itnudmu nan imbaluymun hi Ahimaaz ya nan imbaluy
Abiathar an hi Jonathan. Mu tigonyu ta bo'on da'yuy dumaladalat. 28 Ya nomnomonyu an
ita'dogmih dih nan mapulun hinan way bumad'angan di taguh nan Wangwang an Jordan
ta nangamung un way ipa'innilam hi ma'ma'at hinad Jerusalem.” 29 At numbangngad da
Zadok ay Abiathar hi ad Jerusalem an inyattangda din Kahon an Nittuwan di Uldin Apo
Dios ta hidiy nihinanda.
30 Mu da David ya nan i'ibbana ya nunti'iddah nan Duntug an Olibo an gunda
lumugwalugwa an agguyda numpunhapatus, ya nunhophopanday uluda ta ipattigdan
munlungdayada.

---

* **15:16** Bahaom nan tulun footnotes di Sng. 6:8 ta innilaom di aat te. † **15:24** Bahaom nan footnote di I Sam. 22:23 ta innilaom di aatna an Nabagtun Padi.

31 Ya la'tot ya waday nangipa'innilan David an niddum hi Ahithophel‡ ay Absalom. At
nunluwaluh David an inalinay, “Apo Dios, pumbalinom ni' hi mid hulbin nan itugun
Ahithophel!”
32 Ya hidin nidatong da David hinan tulid di duntug an din gun pundayawan nan tatagun
Apo Dios ya wah dih Hushai§ an holag Ark an nun'ahekhek di lubungna, ya dapudapul
di uluna. 33 Ya inalin David ay hiyay, “Gulat ta mitnud'a ya mid damdamay ibadangmun
ha"in. 34 Mu ongol di ibadangmun ha"in hi un'a mumbangngad ad Jerusalem ta umuymu
alyon ay Absalom an hiyay itamuam an umat hidin nuntamuam ay ha"in. Ya hay atom ya
adim iyunnud hinan tugun Ahithophel. 35 Ya ta"omman at wah di da Zadok ay Abiathar
an bumadang ay he"a. Ya ipa'innilam ay didan amin nan donglom hinan palasyu. 36 Ya
wah dida goh nan duwan imbabaluyda an da Ahimaaz ay Jonathan an diday honogom hi
mangipa'innilah nan pohdom an ipa'innilan ha"in.”
37 At numbangngad hi Hushai an ligwan David hi ad Jerusalem, ya heden gutud an
dimmatngana di dimmatngan goh da Absalom.

16

Hay Namadangan Ziba ay David

1 Unat goh nagnad hi itang da David hinan tulid di duntug ya wah dih Ziba an baal
Mephibosheth ya nan do'ol an dongki an waday nun'itakay hi duway gahut an tinapay, ya
hinggahut hi nun'abungul an raysin,* ya hinggahut hinan pa'appugah an bungan di fig,
ya han bayah an nittuh nan lalat.
2 Ya inalin David ay Ziba di, “Anakkayah udot hana?”
Ya inalin Ziba di, “Danen dongki ya diday puntakayan nan pamilyam, ya hanan tinapay
ya nan bungbungaan ya hay onon nan tindalum, ya nan bayah ya hay inumon nan way
ma'ulaw hinan mapulun.”
3 Ya inalin goh David ay hiyay, “Hay wadan mah Mephibosheth an ap'apun Saul an ad
baal ay he"a?”
Ya tembal Ziba an inalinay, “Wah di man hi ad Jerusalem ti hay ninomnomna ya
mibangngad ay hiya din pun'ap'apuwan din hi apunan hi Saul.”
4 Ya inalin David ay Ziba di, “Un ay umat hina at an amin nan nipaboltan ay
Mephibosheth ya bagim.”
Ya tembal Ziba an inalinay, “Munyamana', Apu Ali, ya mun'amlonga' ta denlona' ay
he"a!”

Hay Aat da David ay Shimei

5 Ya unat goh wan nidatong da David hi ad Bahurim ya wada han lala'in tulang din hi
Saul an hi Shimei an hina' Gera. Ya ni'dammu an taganay idut ay David. 6 Ya tempanah
batuh David ya an amin nan u'upihyalna an ta"on un wagwada din nun'abagtun tindalu
ya din guwalyan David an nunli'ub ay hiya. 7 Ya gunna ibugaw an mangidut ay David
an alyonay, “Makak'ah tu ti mid hulbim an tagu an un'a hay pumatpatoy! 8 Tigom an
imballoh damdaman Apo Dios ay he"a nan namloham hinan pun'ap'apuwan Saul, ya nan
namatayam ay hiya, ya nan pamilyana! At nen impaboltana nan pun'ap'apuwam hinan
imbaluymun hi Absalom! He"a damdamay nama"ih nitaguam an pumatpatoy!”
9 Ya hi Abishai an hina' Zeruiah ya inalinah nan Alin hi David di, “Anaad udot ta umat
hinay punhaphapit nen mi'id di hulbinan tagun he"a? Iyabulutmu dan ta umuy'u putulan
di uluna!”
10 Mu inalin nan Alin hi David di, “Ta"omman ya okoda', ya adi ayu me'me'yat an
holag Zeruiah ti mid mapto' ya un hiyah ne inyabulut Apo Dios, at mi'id abalinan tu'un
mangipadinong ay hiya. 11 Ya undan adiyu tigon an ta"on un han potog an imbaluy'u
ya patayona'? At inyal'allana ahan eten tagun nalpuh holag Benjamin! At okod hiyah
nan atona, ya adiyu ipaway pangidutanan ha"in ti ini nongkay ya un hi Apo Dios di
nangiyabulut! 12 At okod hi Apo Dios hitun holholtapo', at olom ni' ya hom'ona' ay Hiya,
ya numbaliang hi maphod henen idutnan ha"in.”
13 At intuluy da David ya nan i'ibbanan gun mundalan, ya gun mun'iyu'unud hi Shimei
an taganay idut an gunna tapon hi batu ya nan hupu' hi David. 14 Ya unat goh nidatong
da David hinan ayanda ya nidugah di benlayda, at nun'eblayda.

---

‡ **15:31** Hiya hi aman apun (unu lolon) Bathsheba (II Sam. 23:34), ya ohah nan muntugtugun ay David (I Chron. 27:33) ti nala'eng ya un nan udumnan tatagu (II Sam. 16:23). Ya manu ay tinaynanah David ta niddum ay Absalom ti agguyna penhod nin nan inat David hi nangelo'anah nan ap'apunan hi Bathsheba, ya impapatoyna goh hi Uriah an ahawana (II Sam. 11:1-27). § **15:32** Hiyay nahamad an ligwan David (I Chron. 27:33). * **16:1** Hiyah ne nalyaw an greyp.

Hay Nihinan Absalom ad Jerusalem

15 Ya wan da Absalom ya nan i'ibbana ya dimmatongda kogoh hi ad Jerusalem an
ni'yibbadah Ahithophel. 16 Ya immuy dinamun Hushai an nan nahamad an ligwan David
hi Absalom, ya inalinay, “Minaynayun di pun'aliam, Apu Absalom!”
17 Ya inalin Absalom ay Hushai di, “Undan umat hinay aat di pangipattigam hi
pamhodmuh nan ligwam? Anaad ta agguy'a nitnud ay hiya?”
18 Ya inalin Hushai ay Absalom di, “Agguya' ni'yuy ay hiya ti he"ay pento' Apo Dios ya
nan holag Israel hi ali, at he"ay itamua'. 19 Ti intamua' hi amam hidin hiyay ali, at ad
ugwan ya he"a goh itamua'!”
20 At nunligguh hi Absalom ay Ahithophel ya inalinay, “Ten wah tu tu'u, at hay
punnomnommu?”
21 Ya tembal Ahithophel an inalinay, “Hay atom ya eka elo' nan tinaynan amam an udum
an a'ahawanan manalimun hinan palasyu. Ta way panginnilaan nan i'ibba tu'un holag
Israel an numbalin'ah buhul amam, at umal'allay iddumandan he"a.” 22 At impiyamman
Absalom di tuldah nan nundotal an atap di palasyu. At ininnilan nan holag Israel an
enelo'na nan a'ahawan amanah di.
23 Ya heden timpu ya nan itugun Ahithophel di inunud Absalom an ay ihunay un hi Apo
Dios di nalpuwan hanan tuguna. An umat hidin hopapna an inunud David goh hiya.

17

Hay Namalbaliyan Hushai ay Absalom

1 Hay oha goh hi inalin Ahithophel ay Absalom ya inalinay, “Un gulat ta mabalin ya
mumpili'ah himpulu ta duway libun tindalu ta pudugonda da David hi mahdom. 2 Ta
umuyda gubaton didah ad ugwan an nidugah di nablayanda ti mid di bi'ahda ta ammunah
tuma'tanda, ya numpangalayawdan amin nan i'ibbana ta ammuna nan alih patayonda.
3 Ya nun'ibangngadda nan ni'yibbanah tu ti mi'id mahkay apuda ti un oha han tagun
pohdom an ipapatoy, at mi'id ma'at hinan udum.” 4 Ya ma"amlong hi Absalom ya an amin
nan mangipangpanguluh nan holag Israel eden ninomnom Ahithophel an aton.
5 Mu inalin Absalom di, “Ipa'ayagyuh Hushai an holag Ark ta donglon tu'u kogoh di
hapitona.” 6 Ya unat goh immuy hi Hushai ya imbagan Absalom ay hiya din inalin
Ahithophel. At inalinay, “Hay punnomnommun ne? Unudon tu'u, unu adi? Gulat ta adi
tu'u ya hay pi'yalim hi aton tu'u?”
7 Ya inalin Hushai ay Absalom di, “Henen intugun Ahithophel ya adi maphod hi un tu'u
unudon ad ugwan. 8 Ti inilam an hi amam ya nan i'ibbana ya nun'ala'engdan mi'gubat, ya
atata'otdan umatdah nan ommod di bear hi un way mangilayaw hi imbaluyna! Hay oha
goh ya hi amam ya do'ol di ene'damnah gubat, at inila' an adi middum hinan i'ibbanah
nan mahdom. 9 Ya ad ugwan ya mid mapto' ya inhamadnan nipo"oy hinan way lingab
unu hinan way lugal an nahamad hi ipo"oyan. Ya gulat ta da amam an hi David di
mahhun an mangubat hinan titindalum, at waday matoy, ya wada ay di mangngol at
alyondaan na'abak tu'u! 10 At ta"on hi un nan nun'atulid an titindalum an ay layon an
mi'id ta'tana ya tuma'otda damdama ti an amin tu'un holag Israel ya inila tu'un nala'eng
hi amam an mi'gubat, ya natulidda nan i'ibbana. 11 At hay itugun'uh atom ya amungom
nan holag nan i'ibba tu'un Israel an mipalpud Dan hi engganad Beersheba* ta do'do"ol
tu'un umuy mi'gubat an umat hi ado'ol di panag hinan baybay an adi mabilang. Ya he"ay
mangipangulun da'mi. 12 Ta umuy tu'u gubaton dida an ta"on hi ngadan di awadanda, ya
gubaton tu'u didan amin ta mipaddung hinan aton nan dulnuh nan lutan hinaponan amin
ta mi'id di ma'angang ay dida! 13 Ya ta"on hi unda mipo"oy hinan nihamad di allupna an
babluy ya negob tu'un amin an holag Israel ta ba'ahon tu'uy allup nen babluy ta engganah
un mi'id ma'angang!”
14 Ya inyunnud Absalom ya nan i'ibbanan holag Israel an wah dih nan intugun Hushai.
At umat hidiy na'at ti adi pohdon Apo Dios an ma'unud nan makulug an intugun
Ahithophel ti penhodnan hay nappuhiy ma'at ay Absalom.

Hay Limmayawan David

15 At immuy hi Hushai ay da Zadok ay Abiathar an Nabagtun Padi ta inulgudna din
intuguna ya din intugun Ahithophel ay da Absalom ya nan a'ap'apun nan holag Israel.
16 At inalinan diday, “Punnaudonyun munhonag hi umuy mangipa'innilan David ta adida
umiyan hi ad ugwan an mahdom hinan way bumad'angan hi miyuy hinan mapulun! Mu
mahapul an bumad'angda ti mid mapto' ya ma'ah'upanda, ya pinatoyda nan ali ya an
amin nan tatagun ni'yibbana!”

---

* **17:11** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal.

17 Ya da Jonathan ay Ahimaaz ya wah didan munhohhood hinan way Ginnaw an
En Rogel ti adida pohdon an waday mannig ay didad Jerusalem, at nan tagala di gun
umuy ay didan mangibaag hinan way ma'ma'at ta dida kogoh di umuy mangipa'innilan
David. 18 Mu wada han ungan lala'in nannig ay dida, at immuyna impa'innilan Absalom.
Ya hidin ininnilan da Jonathan ay Ahimaaz at limmayawda ta immuydah nan abung
han in'inniladan tagud Bahurim an waday bubun hinan gettawna ta hidiy nipo"oyanda.
19 Ya nunhophopan han babain ahawan den lala'i din bubun, ya inhapuynay elek ta adi
ma'immatunan hi un waday nipo"oy hidi.
20 Ya unat goh nidatong nan titindalun Absalom eden abung ya hinanhanandah nan
babai eden abung da Ahimaaz ay Jonathan. Ya inalin din babaiy, “Binad'angda nan
ginnaw.” At immuyda nun'anap dida, mu mi'idda, at numbangngaddad Jerusalem.
21 Ya unat goh nakakda din mun'annapan ya bimmuhu' mahkay da Jonathan ay
Ahimaaz hinan nipo"oyanda, at immuydah awadan da David, ya impa'inniladan hiya
din inalin Hushai. At inaliday, “Punnaudonyun bumad'ang hinan wangwang!” 22 At
bimmad'ang da David ya din i'ibbanan nitnud ay hiyah din Wangwang an Jordan eden
nahdom ta unat goh wan mun'awawa'ah ya bimmad'angdan amin.
23 Ya hidin ininnilan Ahithophel an agguy inunud Absalom din intuguna at nuntakay
hidin dongkina ta immanamut hi babluyda. At pinanuhnan amin di ma'ma'at hinan
nunhituwana ya un mumbet'ol ta natoy.† Ya inlubu'dah din nilubu'an din o'ommodna.

Hay Dimmatngan da David hi ad Mahanaim

24 Nidatong da David hi ad Mahanaim ya un bad'angon da Absalom ya nan titindalunan
holag Israel nan Wangwang an Jordan.
25 Hay pento' Absalom hi nihukat ay Joab an nangipangpanguluh nan tindaluna ya hi
Amasa an imbaluy Jether an nalpuh holag Ishmael an ahawan Abigail an hina' Nahash
an hi agin Zeruiah. Hi Zeruiah ya hi inan Joab.‡ 26 Ya nungkampu da Absalom ya nan
titindalunad Gilead.§
27 Ya da David ay ya hidin dimmatngandad Mahanaim ya inapngan da Shobi an hina'
Nahash an holag Ammon an nunhitud Rabbah, ya hi Makir an hina' Ammiel an iLo Debar,
ya hi Barzillai an iRogelim hi ad Gilead. 28 Ya nun'iyuyday uloh, ya duyu, ya bangan uklit.
Ya ta"on un nan ononda an wheat, ya barle, ya alena, ya nan nahanglag an wheat ya
alena, ya nan udum an mihda an umat hi oldeh, 29 ya nan danum di alig, ya nan gatas,
ya cheeze. Ya wada goh di kalniluh indatda ti iniladan na"ablayda, ya nahinaanganda, ya
na'uwawdah nan nundalanandah nan mapulun.

18

Hay Na'abakan ya Natayan Absalom

1 Ya inamung David nan titindaluna ta inuhi'uhigna didah hinlilibu ya hinggagahut. At
nan hinlilibun tindaluan waday napto' hi ap'apuda, ya umat goh hinah nan hinggagahut
an waday ap'apuda. 2 At nun'atluona dida ta impangulun Joab di ohan pampun, ya hi
aginan hi Abishai di oha, ya hi Ittai an iGath hinan miyatlun pampun. Ya inalinan diday,
“Ta"on un ha"in ya mi'yalia' ay da'yun umuy mi'gubat.”
3 Mu inalin din tindalunan hiyay, “Ta"on hi un'a adi mi'yali ti immannung an he"ay
nabalul hinan buhul an ta"on hi un ami ma'abak ta lumayaw ami ya mid hulbinan dida.
Ya ta"on hi matoy di godwan da'mi ya mid damdamay hulbinan dida ti hay balulmun
dida ya paddungnay himpuluy libun tindalu! At odolnah un'a munnonong hitun babluy
ta mahapulmi ay di badang ya un'a munhonag hi bumadang ay da'mi.”
4 At inalin David di, “Hiyah ne ay pohdonyuh ato' ya hiyay unudo'.”
At timma'dog hi David hinan way pantaw di babluy an wan umuyda din tindalunan
na'uhi'uhig hi linibu ya ginahut. 5 Ya imbugawnan nangalin da Joab, ya hi Abishai, ya hi
Ittai di, “Tigonyu ni' ta adiyu patayon hi Absalom!” At an amin nan tindalu ya dengngoldah
den inalin David hinan mangipangpanguluh nan tindaluna.
6 At hidin immuyda ya nunggugubatdah nan i'ibbadan holag Israel an tindalun Absalom
hinan inalahan ad Ephraim. 7 Ya inabak nan tindalun David nan i'ibbadan holag Israel
an nunheglay natoy eden algaw an umuy hi duwampuluy libu. 8 At ta"on un hinan udum

† **17:23** Manu ay numbet'ol ti (1) munha'it di punnomnomana ti agguy inunud Absalom nan intuguna, ya (2) inilana an umannung an ma'abak hi Absalom an dumalat nan nangunudanah nan intugun Hushai ti mid di immanungana, ya (3) gapu ta na'abakda at ninomnom David an ipapatoy hiya ti din'ugna hiya. ‡ **17:25** Hi Amasa ya penghandan hina"agi ay da Absalom ya hi Joab. § **17:26** Ad Gilead ya nunheggonda ahan hi ad Mahanaim.

an numbabluyan nan holag Israel ya nunggugubatda. Mu do'do'ol di nun'a'atoy hinan inalahan ya un nan napatoy hinan nunggugubatanda.*
9 Ya hin'alina ya dinamun Absalom nan tindalun amanan hi David, at limmayaw an nuntatakay hinan mulna.† Mu hidin naluh nan mulnah nan ayiw an oak ya nihabut di buu' Absalom hinan hapang, at inayunan numbibittayun, ya wan gun lumayaw din mulna.‡
10 Ya waday ohah nan tindalun David an nannig, at immuyna imbaag ay Joab an inalinay, “Apu, tinnig'uh Absalom an nitatayun hinan hapang di ayiw an oak!”
11 Ya tembal Joab an inalinay, “Anaad ta unmu tinnig ya agguymu hiya pinatoy? At idat'uy lagbum hi himpuluy palatah pihhu ya nan balikis di upihyal!”
12 Mu tembal din lala'in inalinay, “Ta"on ahan unna' idatan hi hinlibuh palatan pihhu ya adi' ahan patayon nan imbaluy di ali! Ti dengngol tu'un amin din inalin nan alin he"a, ya hi Abishai, ya hi Ittai an inalinay, Al'alu'o' ni' da'yu ta mid ni' ahan nappuhih ma'at hinan ungan hi Absalom! 13 At gulat ta pinatoy'u ya undan hiya udot un adi innilaon nan ali, ya inila' an bo'on he"ay mabaholan ti ha"in!”
14 Ya inalin Joab ay hiyay, “Mid di hulbin di pi'hapitan ay he"a!” At innalnay tuluh gayang, ya immuy hi awadan Absalom ta ginayangna an nitatayun hinan ayiw. 15 Ya immuyda goh din himpulun guwalyan Joab, ya minamadan nunggayang hi Absalom, at natoy.
16 At impagangoh Joab din talampet ta idinong din tindalunan mamdug hinan i'ibbadan holag Israel. 17 At enhopda din odol Absalom, ya inunugdah din maluhung an bituh nan inalahan, ya nuntaponandah do'ol an batu. Ya numpangalayawda din holag Israel an initnud Absalom an numpanga'anamutda.
18 Hay oha goh hi inat din hi Absalom ya impiyammanah nan Nundotal an Lutan di Ali han ongol an batu an umat hi tu'ud. Ta impehelhelnay ngadanah di ta panginomnoman-dan hiya ti mi'id di imbaluynah mamunat hi ngadana.§ Ya engganad ugwan ya wagwadah den panginomnomandan hiya.

Hay Nungnguhuan David ay Absalom
19 At hi Ahimaaz an hina' Zadok ya inalinan Joab di, “Maphod hi un'u ipa'innilan David heten namaliwan Apo Dios ay hiyah nan buhulna!”
20 Mu inalin Joab ay hiyay, “Bo'on ad ugwan di pangipa'innilaam hinan ali ti natoy nan imbaluyna.”
21 Ya inalin Joab hinan baalnan iCush* di, “Umuymu ipa'innilan David nan na'at.” At nunluung heden baal ay Joab hi pange'gonanan hiya ya un umaygawel an umuy.
22 Ya impidwan Ahimaaz an hina' Zadok an nangibagan Joab hi, “Ta"on un ngadan di ma'at ay ha"in ya iyabulutmu ni' ta mangunuda' hinan iCush an umuy mangibaag hinan ali!”
Mu inalin Joab di, “Anaad ahan he"an imbaluy'u ta iluludmun umuy an oman ya way lagbum?”
23 Ya inalin goh Ahimaaz di, “Ta"omman un mi'id mu ta iyabulutmun umuya'.”
At la'tot ya inyabulut Joab. At immuy hi Ahimaaz an nun'itagtagna an ene'wanah nan nundotal, at iniwangana din iCush.
24 Ya wah din inum'umbun hi David hinan numbattanan di duwan pantaw nan babluy. Ya wah di nan guwalyah nan nundotal an atap nan duwan allup ta mun'am'amang, ya tinnigna han tagun tumagtatagtag an umuy ay dida. 25 At nun'alih nan ali an impa'innilanah den tinnigna.
Ya inalin David ay hiyay, “Gulat ta un oha ya olom man ya maphod di umalinan ipa'innila!”
Ya unat magadyuh umatam heden tagu, 26 ya inamang goh den guwalya han ohan tagun gun tumagtag an umuy ay dida. At nun'ali goh hinan ali an inalinay, “Na'uy man goh di ohan tumagtatagtag!”
Ya inalin goh nan alin hiyay, “Olom ni' ya maphod di umalinan ipa'innila!”
27 Ya inalin nan guwalyay, “Un ay hi Ahimaaz an hina' Zadok henen nahhun ti omod nan puntagtagtagna!”
Ya inalin nan alin hiyay, “Maphod henen tagu, at maphod goh di ipa'innilanan ha"in.”

---

* **18:8** Mid mapto' ya hay natayan di udum ya dumalat nan umalat an a'animal, unu nun'agahda, unu nun'ahablutda, unu na'ulaw di udum ti agguyda inilay owondah inalahan. † **18:9** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal. ‡ **18:9** Manu ay ya adu"oy di buu'na (II Sam. 14:26). § **18:18** Mid mapto' ya natoy nan tulun linala'in imbabaluyna (II Sam. 14:27). * **18:21** Hay nalpuwana ya ad Ethiopia.

28 Ya unat goh wan dumatong hi Ahimaaz ya numbugaw hinan ali an inalinay,
“Nangabak tu'u, Apu!” At nunluung hi hinagang David, ya inalinay, “Madayaw hi Apo
Dios an Dios tu'un holag Israel ta na'abak nan mi'buhul ay he"a!”
29 Ya inalin nan alin hiyay, “Olom ya mid al'alin Absalom?”
Ya tembal Ahimaaz an inalinay, “Mid inila', mu hidin hennaga' ay Joab ta umalia' hitu
ya inolma' an waday guluh na'at, mu agguy'u inila.”
30 At inalin David ay Ahimaaz di, “Mahlig'ah na ta hodonta han umali.” At nahlig hi
Ahimaaz.
31 Ya unat goh nidatong nan baal an iCush ya inalina goh di, “Apu Ali, olom ni' ya
mundenol'ah nan maphod an na'at ti hi Apo Dios ya binaliwan da'ah ad ugwan an algaw
hinan mi'buhul ay he"a!”
32 Ya inalin goh nan alin hiyay, “Olom ni' ya mi'id al'alin Absalom?”
Ya tembal nan baal an inalinay, “Maphod ni' un nan na'at hinan imbaluymu ya ma'at
an amin hinan buhulmu, Apu, ya an amin hinan mangat ay he"ah nappuhi!”
33 Ya inolman nan Alin hi David di na'at hinan imbaluyna, at nidugah di nunlung-
dayaana. At immuy hinan kuwaltuh nan bagtun di allup an gun kimmilan inalinay,
“Imbaluy'u! Imbaluy'u! Absalom! Odolna ni' ahan hi un ha"in di natoy, mu ta bo'on he"a
an imbaluy'u, Absalom!”

19

Hay Namahiwan Joab ay David

1 Ya nipa'innila ay Joab an nidugah di punlungdayaan David an lugwalugwaanah
Absalom. 2 Ya unat goh dengngol nan titindalu an nidugah di punlungdayaan nan alih
nan imbaluyna at mi'id din amlongda eden nangabakandan den algaw. 3 At namag ya
unda didindinong an numbangngad ad Mahanaim an umatdah nan nabainan an adi
mumpatpattig ti na'abak hinan gubat. 4 Ya wan hi David ya taganah kila an impupnay
angahna, ya enlo'enlotnan gun mangalih, “Imbaluy'u! Imbaluy'u! Absalom!”
5 At hinumgop hi Joab hinan kuwaltun awadan David, ya inalinay, “Ad ugwan an
algaw ya binainmun amin nan titindalum an nangibaliw ay he"a, ya nan udum an
imbabaluymu, ya nan a'ahawam, ya ta"on un nan udum an imbilangmuh a'ahawam!
6 Undan nidugah di namhodmuh nan umi'ingol ay he"a ya un nan namhodmuh nan
mamhod ay he"a? Henen inatmu ya impattigmuy adim pangibilangan hinan u'upihyalmu
ya nan titindalum! Umamlong'a nin un da'miy natoy ta hi Absalom di matagu! 7 At
umuy'ad ugwan ta ihapitam nan titindalum ti adim ay ya ten ibaga' ay he"a an ad ugwan
an mahdom ya mun'akakdan amin ta mi'id ah ma'angang! At henen ma'at ay he"a ya
nidugdugah ya un din hinoltapmu an nete"ah din hopapnah engganad ugwan!”
8 At immuy hi David an inumbun hinan way pantaw di allup den babluy. Ya unat goh
dengngol din tatagun wah di nan ali at immuydan na'amung hi awadana.

Hay Numbangngadan David ad Jerusalem

Mu din holag Israel an nangunud ay Absalom ya numpanga'anamutda. 9 Ya nunhahapit
nan holag Israel an inaliday, “Nan Alin hi David di nangibaliw ay ditu'uh nan iPhilistia ya
hinan udum an buhul tu'u. Mu ad ugwan ya limmayawda ta tinaynanda tun babluy an
dumalat ay Absalom 10 an pento' tu'uh ali tu'u. Ya ten natoy hi Absalom hinan gubat, at
undan adi mabalin an ibangngad tu'u tuwalih David ta hiyay ali tu'u?”
11 Ya dengngol David heden inalida, at nunhonag hi immuy nangipa'innilan da Zadok
ay Abiathar an Nabagtun Padi ta umuyda ipa'innilah nan mumpangipangpanguluh
nan holag Judah ta alyondan diday, “Umat hituy hinapit David an inalinay, Anaad ta
da'yuy niyangunuh hi mangipabangngad ay ha"in hinan palasyu? 12 Nomnomonyu an
himpangapu tu'u an un ohay holag hi nalpuwan tu'u, at gulat at ya da'yuy nahhun an
mangipabangngad ay ha"in! 13 Ya alyonyu goh ay Amasa di, Un'a dan bo'on nahamad hi
tulang'u? Ad ugwan ya moltaona' ay Apo Dios hi un da'a adi pot'on ad ugwan ta he"ay
ap'apun nan tindalu' ta he"ay mihukat ay Joab!”
14 At na'al'alu' an amin nan holag Judah, ya nun'oh'ohhada, at hennagday umuy
mangipa'innilah nan ali ya hinan u'upihyalna ta umanamutdad Jerusalem!
15 At hidin umanamutan da David an wadadah nan Wangwang an Jordan ya
na'amungda din holag Judah hi ad Gilgal ta damuwonda nan ali ya nan ni'yibbana, ya
binadanganda didan bumad'ang hinan wangwang. 16 Ya hi Shimei an hina' Gera an holag
Benjamin an nalpud Bahurim ya nunnaudonan nundadyu ta nitnud goh hinan holag
Judah an immuy nanamuh nan Alin hi David. 17 Ya daden nitnud ay Shimei an holag
Benjamin ya umuy hi hinlibu. Ya ta"on un hi Ziba an baal din hi Saul, ya nan himpulu
ta leman linala'in imbabaluyna, ya nan duwampulun tagalana ya nunnaudondan ni'yuy

an nanamuh nan ali. 18 At binad'angda nan wangwang ta bimmadangdan nangibad'ang
hinan pamilyan nan ali ya nan udum an ipatamun nan alin dida.

Hay Nammo'an David ay Shimei

Ya unat goh bimmad'ang nan Alin hi David hinan Wangwang an Jordan ya immuy
hi Shimei an hina' Gera ta nunluung hi hinagangna, 19 ya inalinay, “Apu, aliwam ni'
di numbahola' ay he"ah din nanaynanyud Jerusalem! Adim ni' nonomnomon heden
inat'un he"a! 20 Abuluto' an numbahola' ay he"a, at hiyanan ha"in di nahhun ay da'min
himpangapun a'apun Joseph an immalin manamun he"a, Apu Ali!”
21 Ya himmapit hi Abishai an hina' Zeruiah, ya inalinan David di, “Mahapul an mapatoy
hiya ti inidu'idutan da'a an pento' Apo Dios an ali!”
22 Mu inalin David di, “Nidugah ayu ahan an linala'in imbabaluy Zeruiah! Undan adiyu
nomnomnomon nan numbangngada' an aliyun i'ibba' an holag Israel ad ugwan an algaw,
at hiyanan mi'id di mipapatoy ad ugwan?!”
23 At inalin nan ali ay Shimei di, “Ten ha"in di mangali an adi'a mipapatoy.”

Hay Nangipattigan David hi Ulayna ay Mephibosheth

24 Ya hi Mephibosheth an ap'apun Saul ya ni'yuy an ni'damuh nan ali. Ya nete"ah din
nakakan da David hi ad Jerusalem ya agguyna ahan inih'ihuan di hu'ina, ya agguyna
ginidgidan di hamayna, ya agguyna goh inlobloba' di lubungna. 25 At unat goh dimmatong
an nalpud Jerusalem ta immuyna dinamu nan ali ya inalin nan alin hiyay, “Anaad tuwali,
Mephibosheth, ta agguy'a nitnud ay ha"in hidin nakaka'?”
26 Ya tembal Mephibosheth an inalinay, “Inilam, Apu Ali, an linayahana' hinan baal'u an
dumalat di napilaya'. Ti inali' ahan ay hiyay idadaana nan dongki' an itakaya' ta mi'yalia',
mu agguyna inunud! 27 Ya un at goh hay agguy immannung di inalinan he"a an inalinay
un'u adi pohdon an mi'yali.* Mu inila', Apu Ali, an umat'ah nan anghel. At atom nan
inilam an maphod. 28 Ti un gulat at impapatoy tuwali da'min amin an pamilyan ama an
ta"on un ha"in. Mu hay inatmu ya inidduma' hi ohah nan panganom hi abungyu. At undan
way hapito' ay he"a, Apu Ali?”
29 Ya tembal nan ali an inalinay, “Adim do'lon di hapitom ti hay ninomnom'uh ma'at ya
punggodwonyu ay Ziba nan lutan indat'un hiya.”
30 Mu inalin Mephibosheth di, “Ta"on ya indatmun amin ay Ziba, at ta"omman ti ten
numbangngad'a, Apu Ali, an mi'id al'alin he"a!”

Hay Nangipattigan David hi Ulayna ay Barzillai

31 Ta"on un hi Barzillai an iGilead ya nundadyun nalpud Rogelim ta immuy goh an
ni'damuh nan ali ta inibbaana didan bimmad'ang hinan Wangwang an Jordan. 32 Hi
Barzillai ya na'alla'ay an hay tawona ya nawalu. Ya hiya ya adangyan ahan an tagu, ya
do'ol di imbadangnah nan ali an umat hi nangidatanah ma'an ay didah din awadandad
Mahanaim.† 33 Ti hidin bumad'angandah nan wangwang ya inalin David ay hiyay,
“Mi'yali'an ha"in hi ad Jerusalem ta ha"in di mangipapto' ay he"a.”
34 Mu tembal Barzillai nan ali an inalinay, “Ta"omman unna' adi mi'yali ti na'alla'aya'
ahan, 35 ya ten nawaluy tawon'u, at higana' mahkay hanan pun'am'amlongan. Ya ta"on
un nan ma'an ya ma'inum ya mi'id mahkay di tamtamna ay ha"in. Ya ta"on un nan
pundongolan hinan mun'aphod an kanta ya mid mahkay donglo'. Ya unna' atman hay
miyudu'dum hinan punligatam! 36 At adi mahapul an atom di umat hinan ha"in. Hay
pohdo' ya mi'bad'anga' ay he"ah tun wangwang, 37 ya numbangngada' hi babluymi ta
hidiy ataya' ta milubu'a' hinan nilubu'an din o'ommod'u. Mu wah tu tun baal'un hi
Kimham an hiyay pi'yaliom, Apu Ali. At itnudmu ta okod'ah nan ipatamum ay hiya.”
38 Ya tembal nan ali an inalinay, “Maphod ta mi'yalih Kimham ay ha"in ta nan pohdom
an pangipapto"un hiya di hiyay ato', at an amin nan pohdom goh an ato' ay he"a ya
unudo'.”‡
39 At hidin bimmad'angdan amin hinan wangwang ya nun'ungngu da Barzillai ya hinan
ali ya unda mahihiyan.

Hay Nunhohongngilan nan Holag Judah ya nan I'ibbadan Holag Israel an Gapuh nan Ali

40 At innaynayun da David an immuy ad Gilgal an initnudnah Kimham, ya an amin
nan tindalun holag Judah, ya nan godwan nan tindalun holag Israel an din ibbadan
bimmad'ang hinan Wangwang an Jordan.

---

* **19:27** II Sam. 16:3. † **19:32** II Sam. 17:27-29. ‡ **19:38** Bahaom nan footnote di Jer. 41:17 ta innilaom di na'at ay Kimham.

41 Ya hidin dimmatong nan alih ad Jerusalem ya wa ayan immuy nan holag Israel
hinan ali an inaliday, “Anaad ta nan tutulangmin holag Judah di nahhun an immalin
nangibad'ang ay he"a, ya nan pamilyam, ya nan i'ibbam hinan Wangwang an Jordan?”
42 Mu himmapit nan i'ibbadan holag Judah an inaliday, “Manu ay ya neheggon di
nitulanganmih tun ali. Ya anaad ta ammunan ne ya bumungot ayu? Undan way indatnah
lagbumi? Ya undan numbaga amih ononmih nan ali?”
43 Ya tembal nan i'ibbadan holag Israel an inaliday, “Un man himpulun holag ay da'miy
wadah nan pun'alian David, at hiyanan da'miy way biyangnan mangitnud hinan ali! Ya
undan agguyyu inilan da'miy nahhun an nunnomnom an pumbangngadon tu'u nan ali?!”
At agguyda dimminong an nunhohongngel, at himbubungot di aton nan i'ibbadan holag
Judah an humapit.

20

Hay Ni'bohholan Sheba ay David

1 Nipaddeh ya wah din niddum ay didad Gilgal han tagun un hay gumulguluy inilana an
hay ngadana ya hi Sheba an hina' Bikri an holag Benjamin. Ya nonong ya impagangohna
din talampet, ya init'u'nan inalinay,
“Bo'on hi David di ali tu'u
ti mi'id damdamay alan tu'uh lagbu tu'un nen holag Jesse,
at adi tu'u mitnud ay hiya!
At ditu'un holag Israel ya way ohaan mumpanga'anamut hi abungna!”
2 At an amin nan holag Israel ya tinaynandah David ta nitnuddan Sheba an hina' Bikri.
Mu nan holag Judah ya agguyda tinaynan nan alida, at intuludda hiyan mete"ah nan
Wangwang an Jordan ta nangamung ad Jerusalem.
3 Ya unat goh nidatong hi David hinan palasyu an abungnad Jerusalem ya inayagana
din himpulun udum an imbilangnah ahawana an din na'angang an nanalimun hinan
palasyuna, ya inhinana didah nan ohan abung, ya impaguwalyana ta nipukukdah di. Ya
indatnan amin di mahapulda, mu mi'id ah ohah enelo'nan dida an ayda nabalu. At hidiy
nihihinnanda ta engganah natayanda.
4 At inalin nan ali ay Amasa di, “Ayagam nan titindalun holag Judah ta umalidah tuh
ohhandi, ya ta"on un he"a ya mahapul an wada'a.” 5 At immuy nun'ayagan Amasa
din titindalun holag Judah, mu agguy hiya numbangngad eden algaw an nitulag hi
a'amunganda.
6 At inalin David ay Abishai di, “Hay inila' ya nidugdugah di nappuhih aton Sheba ay
ditu'u ya un din inat Absalom! At ayagam nan tindalu' ta umuyyu pudugon hiya ti undan
awni ta umuy mihi'ug hinan na'allup an babluy, at adi tu'u pa'attiliw ay hiya!” 7 At nan
tindalun Joab, ya nan guwalyan nan ali an Himpampun an Kereth ya Himpampun an
Peleth, ya nan udum an tindalu ya impadehdad Jerusalem an impangpangulun Abishai
ta umuyda pudugon hi Sheba an hina' Bikri.
8 Ya unat goh nidatongdah nan wadan di ongol an batud Gibeon ya nundammudan
Amasa. Ya nitnud goh hi Joab an inlubungna din lubung di tindalu, ya waday nun'eh'otnah
yu'uyu'. Ya heden ayanan mi'dammu ay Amasa ya nahu'nut din yu'uyu', ya nagah.
9 Ya inalin Joab ay Amasa di, “Hay aatmu, agi'?”* Ya enedon Joab din agwan di
ngamaynah din hamay Amasa ta ungnguona hiya. 10 Mu agguy inilan Amasa hi un waday
yu'uyu' hi inodnan Joab hinan iggid di ngamayna, at tinubli' Joab di putuna, ya nun'ibu'lay
hinan luta, at agguyna impidwan tinubli' ti natoy. Ya unat goh nalpah ya intuluy da Joab
an hin'agi ay Abishai an namdug ay Sheba an hina' Bikri.
11 Ya din ap'apun di tindalun Joab an immuy an timma'dog hinan wadan di odol Amasa
ya nuntu'u' an inalinay, “Nan mamhod ay David ya hi Joab ya umali ayu ta mitnud tu'un
Joab!” 12 Ya niwawallang hinan gagwan di dalan din odol Amasa an na'amoh hi dalana.
Ya unat goh tinnig din upihyal Joab an din numbugaw an alulungan din maluh din odol
Amasa at immuy, ya pini'ugna din odol Amasa ta imbataana, ya inulhana. 13 At unat goh
nibataan din odol Amasa ya an amin din tatagu ya nitnudda ay Joab ta pudugondah Sheba.
14 Hi Sheba ya ene'wanan amin hinan babluy an hinakup nan holag Israel ta engganad
Abel Beth Maakah. Ya an amin din holag Beri ya na'amungda ta nitnuddan hiyah nan
babluy. 15 Ya unat goh dengngol nan tindalun nitnud ay Joab ad Abel Beth Maakah an wah
di da Sheba at immuyda lini'ub heden babluy an awadan da Sheba. Ya nun'ammadah
owonda, at tinu"utu"ulda din luta ta engganah un nipaddung hi inata'nang din allup
den babluy. Ya wan din udum an tatagun nitnud ay Joab ya gunda pa"ion nan allup ta
mikihul. 16 Ya wada han nanomnoman an babain wah nan allup nan babluy, ya nuntu'u'

* **20:9** Da Joab ay Amasa ya penghandan hin'agi (II Sam. 17:25).

an inalinay, “Alyonyu ni' ay Joab ta umalih tu ta mi'hapita' ay hiya.” 17 At inayagandah
Joab ta immuy ay hiya, ya inalin din babai ay hiyay, “He"ah Joab?”
Ya tembal Joab an inalinay, “Oo, ha"in.”
Ya inalin goh nan babaiy, “Donglom tun hapito', Apu.”
Ya alyon Joab di, “Agam ta humapit'a.”
18 Ya inalinay, “Hidin penghana ya gunda alyon di, Wa ay di adiyu pun'u'unnudan ya
umuy ayu mumpatugun ad Abel. At hiyay gunda inat hi un way diklamu. 19 At da'mih tu
ya malenggop ami, ya waday pun'u'unnudanmin holag Israel. Ya ten pa"ionyu tun aptan
an babluymi! Anaad ta pohdonyun pa"ion tun babluy Apo Dios?”
20 Ya tembal Joab an inalinay, “Adi umat hinay ninomnommi! 21 Ti hay anaponmi ya
han tagun hay ngadana ya hi Sheba an hina' Bikri an i'Ephraim ti hiyay nangete'te"an
mi'bohhol hinan alimin hi David. At dapoponyuh nen tagu, ya inyaliyun da'mi ta way
atonmin makak eten babluy.”
Ya inalin nan babain Joab di, “Hodonyu ta ipa'wahmi nan ulunah nan pangngel di allup.”
22 At immuy henen babaih nan tatagu, ya inhapitana dida, at inabulutda din intugunah
atonda. At hay inatda ya pinutulanday ulun Sheba an hina' Bikri, at impa'wahdan
Joab. At impagangoh Joab din talampet ta pangimmatunan nan tatagun mabalin an
mumpanga'anamutda. Ya hi Joab ay ya numbangngad hi ad Jerusalem.

Nan U'upihyal David

23 Hiyatuy u'upihyal David:
Hi Joab an ap'apun an amin nan tindalun di holag Israel,
ya hi Benaiah an hina' Jehoiada an ap'apun nan guguwalyan David an ma'alih
Himpampun an Kereth ya Himpampun an Peleth,
24 ya hi Adoniram an mangipapto' hinan mumpuntamu,
ya hi Jehoshaphat an hina' Ahilud di mangipa'innilah nan tataguh nan pohdon nan
alih ma'ma'at,
25 ya hi Sheva di niyokodan an amin di pohdon nan ali an mitudo',
ya da Zadok ay Abiathar di Nabagtun Papadi,†
26 ya hi Ira an iJair di oha goh an padin David.

21

Hay Apatayan nan Holag di A'apun Saul

1 Hidin nun'alian David ya waday batel an natuntunud eden tuluy tawon, at nunluwaluh
David ay Apo Dios ta ibaganay dumalat ta waday batel. Ya tembal Apo Dios an inalinay,
“Manu ay waday batel ti nan numbaholan din hi Saul ti impapatoyna nan iGibeon. Mu
hay mamolta ya nan holagna.”
2 At impa'ayag David nan iGibeon ta ni'hapit ay dida. (Danen iGibeon ya bo'onda holag
Israel ti didana din na'angang an agguy natoy hidin holag Amor an inhapatan nan holag
Israel an adida patayon dida,* mu hidin nun'alian Saul ya pinatnaanan ipapatoy didan
amin an dumalat nan nidugah an pamhodnah nan holag Israel.) 3 At inalin David hinan
iGibeon di, “Hay pohdonyuh ato' ay da'yu ta aliwanyu din numbaholanmin holag Israel
ay da'yu ta way atonyun mungwagah hinan tatagun Apo Dios?”
4 Ya inalidan David di, “Nan punha'itan di punnomnomanmi ay Saul ya nan holagna ya
adi mapalgan hi pihhu unu balitu'. Ya mid goh di biyangmin mamatoy hinan malgom an
holag Israel.”
Ya inalin David ay diday, “At hay pohdonyu mah hi ato'?”
5 Ya inaliday, “Din hi Saul an namatnan mamatoy ay da'mi an namhod hi un da'mi
mi'idon hitun numbabluyanyun holag Israel 6 ya pohdonmi an idatmun da'mi nan pituh
nan linala'in holagna ta umuymi patayon didah nan way pundayawan ay Apo Dios hi ad
Gibeah an babluy din hi Saul an din pento' Apo Dios hi ali.”
Ya inalin nan alin diday, “Abuluto' an idat nan odowonyu.”
7 Mu nan ali ya agguyna ni'yidat hi Mephibosheth an imbaluy Jonathan ti dumalat din
intulag da David ay Jonathan ay Apo Dios. 8 At hay inatna ya impa'ayagna da Armoni
ay Mephibosheth an duwan linala'in imbabaluy da Saul ay Rizpah an hina' Aiah. Ya
impa'ayagna goh nan leman linala'in imbabaluy da Adriel ay Merab (hi Merab ya babain
imbaluy Saul, ya hi Adriel ya imbaluy Barzillai an iMeholath). 9 At indatna didah nan
iGibeon, at pinatoyda, ya intayunda didah nan way duntug an pundayawan ay Apo Dios.

† **20:25** Bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi. * **21:2** Josh. 9:1-27.

Ya an amin daden pitu ya nadedehhandan natoy eden algaw an hopap di ahiboto' hi barle.†

10 Hi Rizpah an hina' Aiah an ohah nan inyahawan Saul ya innalna din langgut ta
inyabbungnah nan tungul di batu ta way ihi'uganan mangiyadug hinan nun'atoy. Ya
nete"ah din hopap di boto' ta engganay un nete"ay inudanan‡ an nun'a'pot nan odol din
nun'atoy di nangiya'aduganan didah nan mahdom ya nan mapatal ta adi onon di hamuti
ya nan animal hi inalahan. 11 Ya unat goh nipa'innilan David nan inat Rizpah an ohah nan
inyahawan Saul 12 at immuyna impa'ala din tungal da Saul an hin'ama ay Jonathan hinan
iJabesh hi ad Gilead. (Hay inat nan iJabesh ya inliguddan nangilayaw hidin tungal da Saul
an hin'ama ay Jonathan hinan plasah ad Beth Shan an din nangitayunan nan iPhilistia ay
didah nalpahan di namatayandan didad Gilboa.§) 13 Ya unat goh inyanamut nan iJabesh
din tungal da Saul an hina"ama ay Jonathan ya impa'alan goh David din tungal nan pitun
pinatoyda an nun'itayun nan iGibeon.

14 Ta iniddumdan ni'lubu' hidin tungal da Saul an hin'ama ay Jonathan hinan nilubu'an
din hi amadan hi Kish hi ad Zela an babluy nan holag Benjamin. At inatdan amin din
immandal nan alih atonda. Ya unat goh nalpah hanan na'at ya inabulut mahkay Apo Dios
din luwalun nan tatagu ta napogpog din batel.

Hay Ni'gubatan nan Holag Israel hinan iPhilistia
(I Chron. 20:4-8)

15 Palpaliwan ya nunggugubat goh nan holag Israel ya nan iPhilistia. Ya hi David di
nangitnud hinan tindaluna ta immuyda ginubat nan iPhilistia, ya nidugah di na"ablayan
David. 16 Ya hi Ishbi-Benob an ohah nan holag di higantin tagun hi Rapha an hay
gayangna ya gambang an tulu ya han godway kiluh damotna, ya pa"abhal nan hanggap
an enhe'otna, ya hay ninomnomna ya abalinanan mamatoy ay David. 17 Mu hi Abishai
an hina' Zeruiah ya immuy ta binaliwanah David ta pinalangna din higanti an iPhilistia,
at natoy. At nete"an de ya inhapatan nan tindalun David an inalidan hiyay, “Ihapatami
an adimi mahkay he"a ipidpidwan itnud hi umayanmin mi'gubat, ti gulat ta matoy'a at
ma'unghiw nan ehdolmin holag Israel hi baliwmi!”

18 Ya agguy goh nadnoy ya ginubat goh nan iPhilistia nan holag Israel hidid Gob. Ya hi
Sibbekai an iHusha di namatoy ay Saph an ohah nan holag di higanti.

19 Ya impidwan goh nan holag Israel ya nan iPhilistia an nunggugubat hidid Gob, at
pinatoy Elhanan an hina' Jaare-Oregim an iBethlehem hi Goliath an iGath.* Ya hay
gayangna ya umat hi baliga.

20 Ya palpaliwan goh ya nunggugubat nan iPhilistia ya nan holag Israel hi ad Gath. Ya
wada goh han higanti an tagun nahin'o'nom di galaygay nan duwan ngamayna ya nan
hu'ina. 21 Ya hidin nangangi'angitanah nan holag Israel ya pinatoy Jonathan an hina'
Shimeah an pogtang David.

22 At hanan opat an hihigantin tatagun holag Rapha an iGath ya da David ya nan
titindalunay numpamatoy.

22

Hay Ingkantan David hi Nangabakana
(Psa. 18:2-50)

1 Hiyah te ingkatan David ay Apo Dios hidin namaliwan Apo Dios ay hiya ta agguy
pinatoy Saul ya ta"on un an amin nan buhulna. 2 An inalinay:

“Hi Apo Dios ya ay batun nahamad hi ipo"oya' ta mabaliwana'.*
3 Hiya an nangibaliw ay ha"in hinan buhul'u,
ya umat goh hinan nahamad an allup unu hapiaw an mananin ha"in.
Nidugah di abalinanan mangibaliw ay ha"in ti umat nongkay hi batu an nahamad hi
ipo"oyan.†
4 At hi Apo Dios an nahamad hi madayaw di numpabadanga',
ya immannung an binaliwana' ay Hiyah nan buhul'u.‡

5 Ti hidin hi'ihi'itangan ataya'
ya paddungnay nundatong nan wangwang an hi'itangan iyanuda',§

† **21:9** April nin. ‡ **21:10** Gapu ta immudan at mattig an inabulut Apo Dios, at napogpog mahkay nan batel. § **21:12** I Sam. 31:11-13. * **21:19** Nob'on hiya an higanti an bo'on hi Goliath an iGath an din pinatoy David hidin a'ungana (I Sam. 17:1-58). * **22:2** Psa. 18:2. † **22:3** Psa. 18:2. ‡ **22:4** Psa. 18:3. § **22:5** Psa. 18:4.

6 ya paddungna goh di tali an nibobod ay ha"in,
unu hulu ta nahulua' an mi'id di ato' an lumayaw.*
7 At gapuh nan nidugah ahan an numanomnoma' ya numpahpahmo'a' ay Apo Dios,
at dengngolnay luwalu' hidih nan Timpluna.†

8 Ya gapuh boholnah nan buhul'u ya immalyog tun luta,
at ta"on un nan pognad ad abuniyan ya niwogot.‡
9 Ya paddungnay mun'ahu' di olongna,
ya waday apuy hi bumuhu' hi timidna an gumhob.§
10 Ya piniwa'nad daya ta nun'ohop,
an inggatinah nan ma"ang'angitit an bunut.*
11 At nilugan hinan muntadyapan an cherubim
an pun'iyaddib di mabi'ah an tuyup†
12 an nale'woh di odolnah nan ma"ang'angitit an bunut an napnuh udan.‡
13 Mu dumalat nan nidugah an humiliana ya nidugah an umanilat.§
14 Hiya an na'abbagbagtun Dios ya hay oha goh hi umatan di bungotna ya ay idul,*
15 at nun'ipalayawna nan buhul an dumalat hinan ilat an paddungnay nun'ipananan dida.†
16 Ya namaganan nan baybay ta ma"attig di dopona,
ya ta"on nan pognad tun luta ya nun'abudhan an dumalat goh nan nidugah an boholna.‡

17 Ya ta"on un wad abuniyan ya paddungnay nunluung
ta ginuyuda' hinan bunol di danum.§
18 Ta binaliwana' ay Hiyah nan mun'abi'ah,
ya nan ma'abohhol an buhul'un nidugah di abalinanda ya un ha"in.*
19 Ti hidin nunligligata' ya immaliday buhul,
mu binaliwana' ay Apo Dios.†
20 Ya manu ay binadangana' ya binaliwana' ay Hiyah nan atata'ot an ma'at ay ha"in
ti umamlong ay ha"in‡
21 ti miyunnudan hinan nahamad ya maphod an pangat'uy inatnan ha"in§
22 ti inunud'u nan Uldina an agguy'u inat nan nappuhi ta agguy'u din'ug Hiya.*
23 Ya an amin din inyuldina ya immannung an inunud'u an agguy'u nginohoy.†
24 Inilanan mi'id di numbahola' ay Hiya,‡
25 at hiyanan indatna an Dios di lagbu' an miyunnudan hinan nepto' an aat'u
ti maphod di nangibilanganan ha"in.§

26 Hi Apo Dios ya minaynayun di pangipapto'nah nan tatagun mangedenol ay Hiyah enggana,
at maphod di atonah nan maphod di pangatda.*
27 Ti nahamad di atonah nan maphod di ugalina,
mu moltaona nan mangat hi nappuhi.†
28 Ya nan mumpa'ampa ya baliwana,
mu nan mumpahiya ya diday mipa'ampa.‡
29 Ya nipaddung hi Apo Dios hi dilag'u
ti ipapatalna nan adi maphod an punnomnom'u.§
30 Ya Hiya ay di bumadang ay ha"in ya abalina' an abakon nan mangubat ay ha"in,
ya Hiya ay di pi'yibba' ya abako' dida an ta"on un na'allup di babluyda.*

31 At Hiyay ay hapiaw an mananin amin hinan mihi'ug ay Hiya
ti na'ahhamad nongkay di aatna an ipa'annungnan amin di ibagana.†
32 Hiya ya anggay di Ap'apu,
ya Hiya ya anggay di mipaddung hinan batu an abaliwan tu'u.‡

---

* **22:6** Psa. 18:5. † **22:7** Psa. 18:6. ‡ **22:8** Psa. 18:7. § **22:9** Psa. 18:8. * **22:10** Psa. 18:9. † **22:11** Psa. 18:10. ‡ **22:12** Psa. 18:11. § **22:13** Psa. 18:12. * **22:14** Psa. 18:13. † **22:15** Psa. 18:14. ‡ **22:16** Psa. 18:15. § **22:17** Psa. 18:16. * **22:18** Psa. 18:17. † **22:19** Psa. 18:18. ‡ **22:20** Psa. 18:19. § **22:21** Psa. 18:20. * **22:22** Psa. 18:21. † **22:23** Psa. 18:22. ‡ **22:24** Psa. 18:23. § **22:25** Psa. 18:24. * **22:26** Psa. 18:25. † **22:27** Psa. 18:26. ‡ **22:28** Psa. 18:27. § **22:29** Psa. 18:28. * **22:30** Psa. 18:29. † **22:31** Psa. 18:30. ‡ **22:32** Psa. 18:31.

33 Hiyay Dios an alpuwan di bi'ah'u,
ya Hiyay mangipaphod hi aat'u ta nahamad.§
34 Ya Hiya nongkay di mangidat hi abalina' an tumagtag an umat hi amabi'ah di ulha
ta umuya' mipo"oy hinan ata'nang an duntug ta mabaliwana'.*
35 Ya idatnay abalina' an mi'gubat
ta olog'un oladon di gambang an pana,†
36 at hiyanan nangabakona',
ya impabagtua' an gapuh badangnan ha"in.‡
37 Ya gapuh nangipapto'anan ha"in at paddungnay agguya' nihungpul hinan dalan.§

38 Mu ha"in numpamdug ay dida ta engganay numpatoy'u didan amin,*
39 at hiyanan mid mangiballoh†
40 ti indatnay bi'ah'un ni'gubat ta inabak'u nan buhul'u.‡
41 Ya impata'otna dida ta limmayawda,
at numpatoy'u didan ma'abohhol ay ha"in.§
42 Ya hidin nanganapdah bumadang ay dida ya mi'id,
ya ta"on unda numpahpahmo' ay Apo Dios mu agguyna binaliwan dida.*
43 At hiyanan numpatoy'u dida an paddungnay un'u nunggimu' dida
ta engganay unda numbalin hi hupu' unu pito' hinan kalata.†

44 At immannung an binaliwana' ay Apo Dios hinan nangohoy an tatagu
ta numbalinona' hi ap'apun di tataguh nan abablubabluy
an ta"on hinan agguy nanginnilan ha"in.‡
45 Ya an amin di ibaga' ya unudonda,§
46 ti din buhul'u ya wumogwogdan mumpangabuhu' hinan nipo"oyanda
ta umalidan mumpa'ampan ha"in.*

47 At madayaw hi Apo Dios an wagwadah enggana!
Hiyay ay batu an nahamad hi ihi'ugan an mamaliw ay ha"in!†
48 Hiya nan Dios an mangiballoh hinan buhul'u,
at numbalinona' hi ap'apuh nan abablubabluy.‡
49 Ti binaliwana' hinan aton nan mun'abungot an buhul'u,
at impabagtua'.§
50 At hiyanan nan anabagtun Apo Dios di hapihapito' hinan tataguh nan abablubabluy,
ya ikankanta' goh di pundayaw'un Hiya.*
51 Ti nangabakona' an alin pento'na,
ya impattignay anidugah di homo'nan ha"in an hi David ya hinan holag'uh enggana."†

23

Hay Angunuh di Hinapit David
1 Hiyatuy angunuh hi hinapit David an inalinay,
"Ha"in an hi David an hina' Jesse di numbalinon Apo Dios hi me'gonan di hapitona,
at pento'a' goh ta ha"in di ali,
ya nala'enga' goh an mun'ammah kanta ta way ikanta tu'un holag Israel.
2 Ya nan Na'abuniyanan an Lennawa di gun mangipa'innilan ha"in hinan Hapitna,
at hiyay ipa'innila'.*
3 Hiya an Dios tu'un holag Israel ya umat hi batun ihi'ugan tu'u.
Ya inalinan ha"in di,
Nan Ali an hi Apo Dios di unudona,
ya nahamad di pangatna ti ita'otnah Apo Dios,
4 ya umat hi potang an pa'abbuhu' hinan helhelong an mi'id di bunutna,
ya umat goh hinan pumatalanah nan alpahan di udan
an hiyay mangipalangtah holo' hitun luta.

§ **22:33** Psa. 18:32. * **22:34** Psa. 18:33. † **22:35** Psa. 18:34. ‡ **22:36** Psa. 18:35. § **22:37** Psa. 18:36. * **22:38** Psa. 18:37. † **22:39** Psa. 18:38. ‡ **22:40** Psa. 18:39. § **22:41** Psa. 18:40. * **22:42** Psa. 18:41. † **22:43** Psa. 18:42. ‡ **22:44** Psa. 18:43. § **22:45** Psa. 18:44. * **22:46** Psa. 18:45. † **22:47** Psa. 18:46. ‡ **22:48** Psa. 18:47. § **22:49** Psa. 18:48. * **22:50** Psa. 18:49; Rom. 15:9. † **22:51** Psa. 18:50. * **23:2** II Pet. 1:21.

5 Ya nan holag'uy wagahan Apo Dios
ti ha"in di nangalyanah nan adi malumluman ya minaynayun an planuna.
Ya immannung an ibaliwa',
ya ipa'annungnan amin nan penhod'un ma'at.
6 Mu nan tatagun nappuhiy pangatda ya umatdah hubit an mitapal
ti adi nonongan dinapa ti tumli'.
7 Mu daluduwon hi un amungon ya genhob."

Nan Na'attulid an Tindalun David
(I Chron. 11:10-41)

Nan Tulun Nun'atulid an Tindalu
8 Ya waday tulun nun'atulid an tindalun David:
Hay natultulid ay dida ya hi Josheb-Basshebeth an iTahkemon ti din namenghan hi ni'gubatana ya waluy gahut di numpatoynah buhulda an hay inusalna ya nan gayangna.
9 Ya hay nehnod ya hi Eleazar an hina' Dodai an holag Ahoh. Wada han namenghan ya niddum ay da David hidin nangabakandah nan iPhilistia an na'amung hi nundadaan an ni'gubat ad Pas Dammim, ya din holag Israel ya timma'otda, ya numpangalayawda. 10 Mu intutulidnan ni'gubat hinan iPhilistia ta engganay un na"ablay an immodhol di ngamayna, at adina ipogonan din hanggapna. Ya henen algaw ya binadangan Apo Dios dida, at nangabakona dida. Ya unat goh nalpah nan gubat ya numbangngad nan holag Israel hinan wadan Eleazar an nun'alada din almas din nun'atoy.
11 Ya wa han namenghan hi na'amung nan iPhilistia hinan galden an natamman hi danggu, ya timma'otda nan holag Israel, at numpangalayawda. 12 Mu hi Shammah ya wah nan gagwan di galden an inlalaputanan ni'gubat ta binaliwana didan numpatoyna din iPhilistia. At henen na'at ya hi Apo Dios di bimmadang hinan nidugah an nangabakanda.
13 Ya wa han ahiboto' goh ya nan tuluh nan tulumpulun nun'atulid an tindalu ya immuydan David hinan liyang ad Adullam. Ya hay nungkampuan nan iPhilistia ya hinan Nundotal an Rephaim. 14 Mu wah David hinan liyang an naligat hi hogpon nan buhulna. Ya nan udum an iPhilistia ya hinakupdad Bethlehem. 15 Ya hi David ya nonomnomonad Bethlehem, at namaag ya gun munhapit an o"oha hiya an inalinay, "Maphod un way umuy an humagub hinan bubun an neheggon hinan pantaw ad Bethlehem ta inumo'!" 16 Ya dengngol nan tulun nun'atulid an tindaluna, at inlaputdan henggop di nungkampuan nan iPhilistia ta immuyda himmagub hinan bubun an neheggon hinan pantaw ad Bethlehem, ya imbangngaddan inyuy ay David. Mu agguyna ininum ti unnaat inhiit hinan luta ta e'nongnan Apo Dios. 17 Ya inalinay, "Apo Dios, adi mabalin hi inumo' ti paddungnay un dalan nan tatagun nangihuyu' hi nitaguanda!"
At hiyanay inat din Tulun Nun'atulid an Tindaluh nangipattigandah anatulidda.

Nan Nangipangpanguluh nan Tulun Nun'atulid an Tindalu
18 Ya hay nangipangpanguluh din Tulun Nun'atulid an Tindalu ya hi Abishai an pogtang Joab an hina' Zeruiah. Hiya ya nundongol di aatna ti pinatoynay tuluy gahut an tatagu an hay gayangnay inusalna. 19 At hiyay numbalin hi mangipangpanguluh nan Tulun Nun'atulid an Tindalu. Mu agguy nibilang hinan Tulun Nun'atulid an Tindalu.

Nan Ap'apun nan Guwalyan David
20 Ya hi Benaiah an hina' Jehoiadah an iKabzeel di oha goh an na'atullid an tindalu ti do'ol goh damdamay inatna an dumalat nan anatulidna. Hay oha ya pinatoyna din duwan nun'atulid an iMoab. Ya din gutud di immudananan manalallu ya immuy immugpah hidin bitu, ya pinatoyna din atata'ot an layon. 21 Ya pinatoyna goh han ongol di alala'inan i'Egypt. Ya henen i'Egypt ya waday gayangna, mu hi Benaiah ya un pang'ul, at immuyna penloh din gayang han i'Egypt ta hiyay namatoynan hiya. 22 At hanan inat Benaiah an hina' Jehoiadah di mangipa'innilah anatulidnan umat hinan tulun tindalu. 23 Ya hiyay nundongol hi nidugdugah di a'e'gonana ay dida an Tulumpulu, mu hiya ya agguy niddum hinan Tulu. At pento' David hi ap'apun nan guwalyana.

Nan Ma'alih Nan Tulumpulu
24 Didatuy ngadan nan udum an tindalun nibilang hinan Tulumpulu:
Hi Asahel an pogtang Joab,
ya hi Elhanan an hina' Dodo an iBethlehem,
25 ya da Shammah ay Elika an iHarod,
26 ya hi Helez an iPalti,
ya hi Ira an hina' Ikkesh an iTekoa,

27 ya hi Abiezer an i'Anathoth,
ya hi Mebunnai an iHusha,
28 ya hi Zalmon an i'Ahoh,
ya hi Maharai an iNetophah,
29 ya hi Heled an hina' Baanah an iNetophah goh,
ya hi Ithai an hina' Ribai an nalpud Gibeah an holag Benjamin,
30 ya hi Benaiah an iPirathon,
ya hi Hiddai an bimmabluy hinan nundotal an neheggon hinan duntug ad Gaash,
31 ya hi Abi-Albon an i'Arabah,
ya hi Azmaveth an iBahurim,
32 ya hi Eliahba an iShaalbon,
ya nan imbabaluy Jashen,†
ya hi Jonathan 33 an imbaluy Shammah,
ya hi Ahiam an imbaluy Sharar an didanay iHarar,
34 ya hi Eliphelet an imbaluy Ahasbai an iMaakah,
ya hi Eliam an hina' Ahithophel an iGilo,
35 ya hi Hezro an iCarmel,
ya hi Paarai an i'Arbi,
36 ya hi Igal an imbaluy Nathan an iZobah,
ya nan imbaluy Hagri,‡
37 ya hi Zelek an holag Ammon,
ya hi Naharai an iBeerot an hiyay mun'od'odon hi hapiaw Joab an hina' Zeruiah,
38 ya da Ira ay Gareb an i'Ithri,
39 ya hi Uriah an holag Heth.
Hay uyap daten amin an nun'atulid an titindalu ya tulumpulu ta pitu.§

24

Hay Nangyapan David hinan Tatagun Mabalin an Muntindalu
(I Chron. 21:1-17; 27:23-24)

1 La'tot ya bimmungot goh hi Apo Dios hinan holag Israel, at usalonah* David an
mangipaligat ay dida an inalinay, “Umuy'a ta uyapom an amin nan i'Israel ya nan iJudah.”†
2 At inalin nan ali ay Joab an ap'apun di tindalunay, “Mitnud'ah nan mumpangipang-
pangulu ta umuyyu hidhidon an uyapon, ya intudo'yun amin nan holag Israel an mabalin
an muntindalu an mete"ad Dan ta engganad Beersheba‡ ta innilao' di uyapdan amin.”
3 Mu tembal Joab an inalinay, “Apu Ali, maphod un hi Apo Dios an dayawon tu'u ya
ipado'olna nan tindaluh mumpahinggahut di hinggahut hi uyapdad ugwan! Ya maphod
ni' goh un ad ugwan an atagum di pangatana ta tigom! Mu anaad ta mahapul an aton
ahan di umat hina?”
4 Mu impapilit David ta aton da Joab nan immandalnah ma'at. At nakakdah nan wadan
di ali ta immuyda enyap nan mabalin hi muntindaluh nan holag Israel.
5 Ya unat goh binad'angda nan Wangwang an Jordan ya nungkampudah nan neheggon
hinan Hadog an Aroer hinan babluy an nigagwah nan babluy ad Gad. Ya nakakdah di ta
immuydad Jazer. 6 Ya immuyda goh ad Gilead, ya ad Tahtim Hodshi, ya ad Dan Jaan ya
unda mumpalikaw ta immuydad Sidon. 7 Ya nalpah ad Sidon ya impadehda ta immuydad
Tyre an na'allup, ya lene'oddan amin nan babluy di holag Hiv ya nan holag Canaan ya
unda umuy ad Beersheba an babluy ad Judah hinan Negev.

---

† **23:32** Duwadan linala'i (bahaom nan footnote di 23:39 ta innilaom di gapuna). ‡ **23:36** Mahapul an un oha hiyan imbaluy Hagri (bahaom nan footnote di 23:39 ta innilaom di gapuna). § **23:39** Manu ay *tulumpulu ta pituda* an ta"on hi unda *Tulumpulu* ti (1) hiyah ne nin di hopap di uyapdah din hopapna, ya (2) gun na'udman nan udumnan tindalun ten grupu ti wada goh di himpulu ta onom an ngadan an nitudo' hi I Chron. 11:26-47 an agguy niddum eten nitudo' ti natoy di udum, mu wada goh di niddum. (3) Ya hay ohan gapuna ya tulumpulu ta pitudan natulid an titindalun nitudo' hinan Chapter 23 an Nan Tulu (an da Josheb-Basshebeth ay Eleazar, ya hi Shammah), ya da Abishai ay Benaiah, ya Nan Tulumpuluh un waday duwan imbabaluy Jashen (verse 32). At makulug an ustuy uyapda ahan! * **24:1** Mu hay nitudo' hinan I Chron. 21:1 ya hi *Satanas* di nuntudul ay David. At hay nepto' hi dalat di nangyapan David—ti impanomnom *Apo Dios* ay hiya (II Sam. 24:1), unu ti impanomnom *Satanas* ay hiya (I Chron. 21:1)? Hay tobalna ya didan duwa ti gapuh bimmungtan Apo Dios hinan holag Israel at paddungnay Hiyay nangipanomnom ay David, mu inusalna damdamah Satanas ti hiya tuwaliy muntudul. † **24:1** Na'at hidin 980 B.C. ‡ **24:2** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal.

8 At unat goh lempahdan lene'od an amin nan ablublubabluy an nihinan nan i'ibbadan
holag Israel ya numbangngaddad Jerusalem hidin angunuh an miyahiyam hi bulan ya
han duwampuluy algaw.
9 Ya indat Joab hinan ali din nitud'an di uyap nan linala'in mabalin hi muntindalun hay
uyap nan i'Israel ya waluy gahut di libu, ya nan iJudah ya lemay gahut di libu.
10 Mu unat goh nalpah heden nangipa'yapan David hinan tatagun mabalin hi muntin-
dalu ya nidugah an munha'it di nomnomna. At inalinan Apo Dios di, "Numbahola' hinan
inat'u, Apo Dios! At hom'ona' ni' ta aliwam di numbahola' an baalmu ti agguy'u ninomnom
ya inat'uy umat hina an nappuhi!"§
11 Hidin nabiggat an agguy bimmangon hi David ya inalin Apo Dios ay Gad an propetana
di, 12 "At eka alyon ay David di, Mumpili'ah nan tulun aat di pummoltan Apo Dios ay he"a."
13 At immuy hi Gad ay David ta imbaagnan hiya nan inalin Apo Dios an inalinay, "Waday
tulun inalin Apo Dios hi pumpiliam: Nan tuluy tawon an waday batel hitun babluyyu, unu
tuluy bulan di gun pamdugan nan buhulyu ay da'yu, unu tuluy algaw di punhinapan nan
mabi'ah an dogoh di ipa'alinan da'yu. At ihamadmun munnomnom hi piliom ta hiyay
ipa'innila' hinan nannag ay ha"in."
14 Ya tembal David an inalinay, "Naligat di munnomnom hi umat hina! Mu hay pohdo'
ya onaynah un hi Apo Dios di mummoltan ha"in ti nidugah di homo'na, mu ta adia' ni'
ipamoltah nan tatagu!"
15 At indat Apo Dios di pumatoy an dogoh an nete"an de han helhelong eden algaw ta
engganay un nadatngan nan algaw an inalinah duminngana. Ya hay uyap di nun'atoy an
nete"ad Dan ta engganad Beersheba* ya napituy libuh tatagu.† 16 Ya unat goh wan ete"an
nan Anghel Apo Dios‡ an mumpamatoy hinan tatagud Jerusalem ya nun'innomnom hi
Apo Dios, at agguyna intuluy. At inalinah nan Anghelnay, "Ammuna, ya indinongmun
mamatoy hinan tatagu!" Ya heden Anghel Apo Dios ya wah nan delloh di pun'elekan
Araunah an holag Jebus.
17 Ya unat goh tinnig David nan Anghel an pumpatoyna nan tatagu ya inalinan Apo Dios
di, "Ha"in di numbahol hi nangat hi nappuhi an bo'on tun tatagu!§ At maphod hi un ha"in
ya nan pamilya' di moltaom!"

Hay Nangiyamman David hinan Pun'onngan

18 At immuy hi Gad ay David, ya inalinan hiyay, "Umuy'ah nan pun'elekan Araunah an
holag Jebus ta ipiyammam di pun'onngan ay Apo Dios." 19 At inunud David din inalin
Gad ti hiyah ne penhod Apo Dios hi atona. 20 Ya unat goh tinnig Araunah nan ali ya
nan u'upihyalnan umuydah wadana at immuy ta dinamuna dida, ya nunluung hinan
hinagang nan ali ta inapngana.
21 Ya inalin Araunah di, "Apu Ali, anaad ta immali ayuh tu?"
Ya inalin David di, "Manu ay ya pohdonmin polo'on nan pun'elekam ta way pangiyam-
man hi pun'onngan ay Apo Dios, ta way aton nan atata'ot an dogoh nan tatagun
duminong!"
22 Ya inalin Araunah ay David di, "Apu Ali, an amin nan pohdom hi e'nongmun Apo Dios
ya alam ta e'nongmu! Ti wadaday bakah Onong an Moghob, ya nan pun'ili'an an ayiw ya
nan paku ta panungum. 23 At idat'un amin ay he"a hatun mahapulmu. Ya maphod ni' un
abuluton Apo Dios nan e'nongmu."
24 Ya tembal nan alin inalinay, "Maphod un'u polo'on! Mu gulat ta adi' at adi maphod hi
un'u e'nong ay Apo Dios hi un bo'on hay nalpuh nablaya'." At penla'na nan pun'elekan ya
din bakah nabongleh pihhun palata. 25 At impiyamman David di pun'onngan ay Apo Dios
hidi,* ya ene'nongna nan Onong an Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopan. At inabulut
mahkay Apo Dios di luwalun David, at impadinongna nan Anghel an gun mamatoy hinan
holag Israel.

---

§ **24:10** Anaad ta nappuhi nan impa'at David? Hay kulugon nan udum ya impabagtun David di odolna ti an amin din nangubatanah nan buhulna ya inabakdan holag Israel dida, ya agguyna impabagtuh Apo Dios. Mu kulugon nan udum an agguy inunud da David nan Uldin Apo Dios hidin gunda numbilangan hidin tatagu an nitudo' hi Ex. 30:11-16 ti an amin di ma'yap ya ma'ahhapul an mumbayaddah buwitda ta midat ay Apo Dios, ya mamoltadah unda adi idat.
* **24:15** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal. † **24:15** Adi tu'u nomnomon hi un anggay hi David di numbahol ay Apo Dios ti bimmungot hi Apo Dios hinan holag Israel goh ti waday inatdan nappuhi an agguy nibaag hinan Biblia (II Sam. 24:1). At hiyaat un minoltan Apo Dios nan holag Israel goh. ‡ **24:16** Hiya ya hi Jesu Kristun nipattig hidin gutud di Old Testament (bahaom nan II Chron. 3:1 ta innilaom an Hiya ya hi Apo Dios tuwali). § **24:17** Mu bahaom nan footnote di II Sam. 24:15. * **24:25** Palpaliwan ya henen lugal di nihinan nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem (II Chron. 3:1).

I Kings

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadana, mu mid mapto' ya hiyay ohan Hudyun nipiyuy ad Babylon ta himbut hidi.

Hay Nangitud'anan ten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an I Kings ya nan Liblu an II Kings ya na'ohhan libluh din penghana, ya hi Jerome an ohan lala'in nangibalin hi Hapit Apo Dios hinan hapit di iRome di nangilahhin ta nagodwa.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan a'ali.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 597 B.C. hi engganah din 538 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay inat nan a'alid Israel ya nan a'alid Judah an nangunud (unu agguy nangunud) ay Apo Dios.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan alin numpapto' hinan NALAMMUNG AN PUMPAPTO'AN (1:1—11:43) — hiya hi Alin hi Solomon

Hay aat nan a'alin numpumpapto' hinan NAGODWAAN DI PUMPAPTO'ANDA (12:1—22:53)

Hay a'alin nun'alid Judah hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw (12:1—22:50)

Nan Alin hi Rehoboam (12:1-24; 14:21-31)
Nan Alin hi Abijah (15:1-8)
Nan Alin hi Asa (15:9-24)
Nan Alin hi Jehoshaphat (22:1-50)

Hay a'alin nun'alid Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw (12:25—22:53)

Nan Alin hi Jeroboam I (12:25—14:20)
Nan Alin hi Nadab (15:25-32)
Nan Alin hi Baasha (15:33—16:7)
Nan Alin hi Elah (16:8-14)
Nan Alin hi Zimri (16:15-20)
Nan Alin hi Omri (16:21-28)
Nan Alin hi Ahab (16:29—22:40)
Nan Alin hi Ahaziah (22:51-53).

Hay Nala'ayan David

1 Hi David an ali ya na'alla'ay,* at ta"on un munggogottap di ipiyulohdan hiya ya adi
damdama umatung di odolna. 2 At inalin han baalnan hiyay, “Mahapul an iyanapan da'ah
mangilog hi balahang ta hiyay manalimun an mangipapto' ay he"a, ali, ya ta me'yelo' ya
hina'lub da'a, at olom ya umatunga'.”
3 At immuyda lene'od an amin nan babluy nan holag Israel ta anaponda ah ma"aphod
hi mangilog an balahang, ya waday inah'upandad Shunam an hay ngadana ya hi Abishag,
at inyuydah nan ali. 4 Henen balahang ya ma"aphod di tigawna, at hiyay manalimun an
mangipapto' hinan ali. Mu nan Alin hi David ya agguyna denendeneh hi nangelo'anan
hiya.

Hay Numplanuan Adonijah an Mun'ali

5 Hi Adonijah an inyimbaluy David ay Haggith ya numpahiya an penhodnan hiyay
mun'ali, ya indadaana din kalesan punluganan di mi'gubat, ya kabayu, ya nan nabonglen
linala'ih guwalyana ta diday mangipangpangulun hiya ta ipa'inniladay umaliana. 6 (Ya
hi amana ya mi'id ah ni'haphapitanah nanugunanan hiya. Ya ma'ingit an lala'i, ya hiyay
otob ay Absalom.) 7 At ni'hapit ay Joab an imbaluy Zeruiah, ya ni'hapit goh ay Abiathar an
Nabagtun Padi,† ya inabulutdan badanganda hiya. 8 Mu hi Zadok an padi, ya hi Benaiah
an hina' Jehoiada, ya hi Nathan an propeta, ya hi Shimei, ya hi Rei, ya din nun'atulid an
guwalyan David ya adida pohdon an unudon hi Adonijah.
9 Ya hi Adonijah ya immuy an nun'onong hidih nan alyondan Batun Zoheleth‡ an
ene'nongnay kalnilu, ya baka, ya uyaw hi manilhig an baka an neheggon ad En Rogel. Ya

* **1:1** Hay tawona ya napitu (II Sam. 5:4) hidin 970 B.C. † **1:7** Bahaom nan footnote di I Sam. 22:23 ta innilaom di haadna. ‡ **1:9** Hay pohdonan ibaga ya *batun ulog.*

impa'ayagnan amin din udumnan a'aginan linala'in imbabaluy nan Alin hi David ya din
u'upihyal nan holag Judah, 10 mu agguyna ni'pa'ayag hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah,
ya nan guwalyan di ali, unu hi aginan hi Solomon.
11 Ya inalin Nathan ay Bathsheba an hi inan Solomon di, “Undan agguymu dengngol
an hi Adonijah an inyimbaluy David ay Haggith di hiyay numbalin hi ali? Ya agguy inilan
nan Alin hi David henen na'at! 12 At pohdom ay an mabaliwan ta adi'a mapatoy ya adi goh
mapatoy han imbaluymun hi Solomon ya umat hituy itugun'un he"a: 13 Punnaudom an
umuy hinan Alin hi David, ya inalim ay hiyay, Apu Ali, unmu dan agguy inhapatan ha"in
an inalim an han imbaluy'un hi Solomon di mihukat ay he"ah mumpapto' an mun'ali ta
hiyay umbun hinan umbunan di ali? Anaad ta hi Adonijah di numbalin hi ali?” 14 Ya
intuluy Nathan an inalinay, “Henen gunmu pi'hapitan hinan Alin hi David ya hinumgopa'
ta degpa' nan hapitom.”
15 At immuy hi Bathsheba, ya himmigup hinan kuwaltun olo'an nan ali. (Nan ali ya
na'alla'ay, ya wah dih Abishag an iShunem an gun muntamun mangipapto' ay hiya.) 16 Ya
inlu'bub Bathsheba an nunhippih nan hinagang nan ali ta ipattignay pange'gonanan hiya,
ya inalin nan Alin hi David di, “Hay ngadan di mahapulmu?”
17 Ya tembal Bathsheba, ya inalinay, “Apu, inhapatam ay ha"in hi ngadan nan Ap'apun
Diosmu an hi Solomon an imbaluy'uy mihukat ay he"a ta hiyay alih umbun hinan
umbunan di ali! 18 Mu ad ugwan ya hi Adonijah di ali an ta"on unmu agguy inila hanan
na'at! 19 Ya hi Adonijah ya do'ol di ene'nongnah baka, ya kalnilu, ya nan nipataban uyaw
an baka! Ya inayagana nan udumnan imbabaluymu, ya inayagana goh da Abiathar an
Nabagtun Padi, ya hi Joab an ap'apun nan tindalum, mu agguyna ni'yayag hi Solomon
an imbaluymu! 20 Apu Ali, tun holag Israel ya ten hohoddonday pangibaagam ay didah
ngadan nan umbun hinan umbunan di alih mihukat ay he"ah mun'ali! 21 Ya gulat ta adim
ipa'innilah ad ugwan at mid mapto' ya udum di algaw hi un'a malpah an matoy at ha"in
ya nan imbaluymun hi Solomon ya ibilang da'mih buhul nan mun'ali!”
22 Ya heden gunna pi'haphapitan hinan ali ya nidatong hinan palasyuh Nathan. 23 Ya
inalidah nan Alin hi David di, “Tayah Nathan an propeta.”
At impa'ayagna, ya immuy hi Nathan hinan ali, ya nunhippih hinagangna. 24 Ya inalin
Nathan di, “Apu Ali, unmu dan inalih un hi Adonijah di mihukat ay he"an mun'ali ta hiyay
umbun hinan umbunan di ali? 25 Ya manu ay ibaga' ti ad ugwan an algaw ya immuy
ta ene'nongnay do'ol hi baka, ya kalnilu, ya nan nipataban bakan uyaw, ya inayaganan
amin nan imbabaluymun linala'i, ya nan mumpumpapto' hi tindalu, ya hi Abiathar an
Nabagtun Padi. Ya den ihnan gunda mangmangan ya mangin'inum hinan hinagangnan
alyonday, Mid al'ali ta mataguh Adonijah an ali! 26 Mu ha"in an baalmu, ya hi Zadok an
padi, ya hi Benaiah an inyimbaluy Jehoiada, ya han imbaluymun hi Solomon ya agguy
da'mi impa'ayag. 27 Unmu dan inyabulut, Apu Ali, an ma'at an amin hana ya agguymu
pay impa'innilah nan u'upihyal di ngadan nan umbun hinan umbunan di alih mihukat
ay he"ah mun'ali?”

Hi Solomon di Mun'ali
(I Chron. 29:21-25)

28 Ya tembal David ya inalinay, “Ayaganyuh Bathsheba ta umalih tun ha"in.” At immuy
hi Bathsheba, ya timma'dog hinan hinagang di ali. 29 Ya inalin han alin hiyay, “Ihapata'
ay Apo Dios an adi matmattoy an Hiyay gun namaliw ay ha"in hidin nidugah an gun'u
nipaligligatan hinan binuhul'u 30 an ad ugwan an algaw ya pa'annungo' di inhapata' ay
Apu tu'un Dios tu'un holag Israel an inali' di, Hi Solomon an imbaluymuy mihukat ay
ha"in hi mumpapto' ta hiyay umbun hinan umbunan di ali!”
31 Ya inlu'bub Bathsheba an nunhippih nan hinagang nan ali ta ipattignay
pange'gonana, ya inalinay, “Maphod ni' hi un minaynayun di pi'taguan nan Alin hi
David hi enggana!”
32 Ya inalin han Alin hi David di, “Ayaganyu ta umalih tun ha"in da Zadok an Nabagtun
Padi,§ ya hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada.” At immuydah nan
wadan di ali. 33 Ya inalin nan alin diday, “Itnudyu nan baal'u, ya nuntakayonyu han
imbaluy'un hi Solomon hinan bagi' an mul,* ya initnudyun ibbaan ta umuy ayud Gihon.
34 Ya inaliyun da Zadok an padi ya hi Nathan an propeta ta hidiy pangidawatanyun hiya
ta hiyay alin nan holag Israel, ya impagangohyu nan talampet, ya enlotyun mangalih,
Mataguh Solomon an ali! 35 Ya initnudyu hiyan ibangngad ta umbun hinan umbunan di

§ **1:32** Agguyna inayagan nan ibbanan Nabagtun Padin hi Abiathar ti niddum ay Adonijah (verse 7). (Bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi.) * **1:33** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal.

ali ta hiyay mihukat ay ha"in ti hiya tuwaliy pinili' hi mangipapto' hinan holag Israel ya nan i'ibbadan holag Judah!"
36 Ya tembal Benaiah an hina' Jehoiada nan inalin han ali, ya inalinay, "Ma'at ni' an amin hana, ya maphod ni' un abuluton Apo Dios an Ap'apu! 37 Ya umat ni' hi ninidduman Apo Dios ay he"a, Apu Ali David, di ma'at hi idduman Apo Dios ay Solomon ta iyal'allanay pumhodan di atonan mumpapto' ya un din inatmu!"
38 At da Zadok an padi, ya hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya nan duwan himpampun an mun'adug hinan ali an nan Himpampun an Kereth ya nan Himpampun an Peleth ya nuntakayondah Solomon hidin mul an bagin David, ya initnudda ta immuydad Gihon. 39 Ya unat goh nidatongdah di ya innal Zadok an padi din ha'gud an nittuwan di lanan innalnah nan me'gonan an Tuldan Abung ta hiniitanah Solomon, ya indawatnan Apo Dios.† Ya unat goh nalpah ya impagangohda din talampet, ya an amin din tatagu ya inaliday, "Melwang hi Solomon ta du'du"oy di pi'taguanan mun'ali!" 40 Ya an amin din tatagu ya nitnuddan ni'bangngad ay Solomon, ya gunda manungngali, ya nidugah di amlongdan bumanugaw an paddungnay mundimalmog tun lutah atondan humelhel.
41 Ya wan na'uy an malpah an mangandah din behta ya hi Adonijah ya an amin din tatagunan niddum ay hiya ya waday dengngolda an humelhel hi tatagu. Ya unat goh dengngol Joab nan gangoh di talampet ya inalinay, "Hay dimmalat nin ta do'ol di humelhel hinan babluy?"
42 Ya otog di punhaphapitana ya nidatong hi Jonathan an hina' Abiathar an Nabagtun Padi. Ya inalin Adonijah di, "Humgop'a! He"a ya nahamad di aatmun tagu, at olom ya maphod di ulgud hi inyalim!"
43 Ya tembal Jonathan nan inalin Adonijah, ya inalinay, "Adi ahan maphod nan ulgud an inyali'! Hay aatna ya hi Apu Alin hi David ya hi Solomon di pento'nah ali! 44 At nan ali ya impitnudna hiyan da Zadok an padi, ya hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya nan duwan himpampun an mun'adug hinan ali an nan Himpampun an Kereth ya Himpampun an Peleth ta nuntakayondah nan mul an din bagin nan ali! 45 Ya da Zadok ya hi Nathan ya initnudda ta inyuydad Gihon, ya indawatdan Apo Dios, ya heden numbangngadandah nan babluy ya ente"adan humelhel an mun'am'amlong, at hiyaat unda do'ol di ahigagangoh hinan babluy! At hiya hanay dengngolyu! 46 At hi Solomon ya inumbun hinan umbunan di ali! 47 Ya hay oha goh ya an amin din u'upihyal David hinan babluy ya immuydan Apu tu'un nan Alin hi David ta apngaonda hiyan inaliday, Maphod un nan Diosmu ya pumbalinonah Solomon hi nidugdugah di abalinana ya un din inatmu, ya nahamhamad di atonan mumpapto' ya un din inatmu! At nan Alin hi David ya nunlu'bub hinan kaman olo'ana ta nundayaw. 48 Ya inalin goh David an aliy, Madayaw hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel an Hiyay namto' hinan ohan holag'u ta hiyay mihukat ay ha"in hi umbun hinan umbunan di alid ugwan an algaw, at ten hinamad'un tinnig!"
49 At an amin din niddum ay Adonijah ya womogwogdah ta'otda, at nun'akakdan wadiyonan immuy hi ayana. 50 Ya hi Adonijah ya ita'otnah Solomon, at immuy hinan Tuldan Abung, ya ene'eddonah nan ha'gud di pun'onngan. 51 Ya waday nangibaag ay Alin hi Solomon an inaliday, "Hi Adonijah ya tuma'ot ay he"a, at ihnan ene'eddonah nan ha'gud di pun'onngan, ya inalinay, Hay mahapul ya mahhun an ihapatan nan Alin hi Solomon ay ha"in an adia' ipapatoy an baalna!"
52 Ya inalin han Alin hi Solomon di, "Gulat ta hiya ya ipattignay anahamad di aatnan tagu ya umannung an mi'id ma'at ay hiya, ya ta"on ah ohah buu'na ya mi'id ah magahnian hi magah hitun luta. Mu gulat ta waday ma'ah'upan hi nappuhih atona ya mapatoy." 53 At nunhonag nan Alin hi Solomon ta umuyda awiton hiyah nan way pun'onngan ta imbangngaddah Adonijah hinan wadan di ali, at nunhippi ta ipattignay pange'gonanah nan Alin hi Solomon, ta nalpah ya inalin Solomon ay hiyay, "Umanamut'ah abungmu."

2

Hay Intugun David ay Solomon
(I Chron. 29:26-28)

1 Ya unat goh wan magadyuh an matoy hi David ya impa'ayagna han imbaluyna an hi Solomon, ya inalinay, 2 "Ha"in ya ten magadyuh di ataya', at mahapul an bumi'ah'a, ya ipattigmuy aat di alala'im, 3 ya atom an amin nan pohdon Apo Dios. Ya unudom an amin nan Tugun ya nan immandalnan Uldin an wah nan nitud'an di Uldin Apo Dios an nidat ay, at pumhod an amin nan way atom hinan malgom hi ayam, 4 ya ta way aton Apo Dios an mangipa'annung hidin intulagnan ha"in an inalinay, Gulat ta nan holagmu ya ihamadday

† **1:39** Na'at hidin 970 B.C. Hay nun'alian Solomon ya hidin 970-930 B.C.

pangulugdan Ha"in hinan pi'taguanda ta unudondan amin nan Tugun'un paddungnay unda e'nong di odolda ta bagi' at umannung an diday umbun hinan umbunan di ali ta diday mumpapto' ad Israel hi enggana. Anggaynanah inalin Apo Dios ay ha"in."

5 Ya intuluy David an inalinay, "Wada goh di udumnan alyo'. Manomnommu goh din
inat Joab an hina' Zeruiah ay ha"in. Hiya ya pinatoyna din duwan ap'apun di tindalu tu'un
holag Israel an da Abner an hina' Ner* ya hi Amasa an hina' Jether.† Adi ahan maphod
hene ti bo'on gutud di buhul,‡ at ababain, at hiyaat un ad ugwan ya ha"in di ibalhanah
manoltap hinan inatna ti ha"in di ap'apuna. 6 At nangamung'ah penhodmuh atom ay hiya,
mu ma'ahhapul an adi ahan mala'ay ya un matoy."

7 Ya inalin David goh di, "Mu he"a ya ipattigmuy ama'ma'ullaymuh nan linala'in
imbabaluy Barzillai an iGilead ta me"andan He"a. Ya manu ay ti nahamad di inatdan
ha"in hidin limmayawa' hi nanayna' ay agim an hi Absalom."§

8 Ya inalina goh di, "Ya nomnomom goh hi Shimei an hina' Gera an nalpuh nan
himpangapun Benjamin hidid Bahurim. Hiya ya inidutana' hidin inaya' hi ad Mahanaim,*
ya hidin inalianan nanamun ha"in hinan Wangwang an Jordan ya inhapata' ay Apo Dios
an inali' di adi' patayon hiya.† 9 Mu ta"on hi un'u inhapatay umat hina ya adim ibilang
hiyah mi'id baholna. He"a ya nanomnoman'a, at innilaom di mahapul hi atom ay hiya, at
mahapul an ipapatoymu." Hiyah ne inalin David.

Hay Natayan David

10 At natoy hi David‡ ta nagtud di algawna, ya inlubu'dah nan babluy an nangadnan hi
Babluy David. 11 Ya hay uyap di numpapto'an David hinan holag Israel ya napat di tawon
(ti ma'innila an nan pituy tawon ya nun'ali hiyad Hebron, ya nan tulumpulu ta han tuluy
tawon ya nun'alid Jerusalem). 12 At hi Solomon di alin nihukat ay amanan hi David, at
hiya ya na'ahhamad di pumpapto'na.

Hay Natayan Adonijah

13 Hi Adonijah an hina' Haggith ya immuy ay Bathsheba an hi inan Solomon. Ya inalin
Bathsheba ay hiyay, "Olom ni' ya hay maphod di inaliam hitu?"

Ya tembal Adonijah an inalinay, "Immannung an maphod." 14 Ya intuluy Adonijah an
himmapit, ya inalinay, "Wada han ohan ibaga' ay he"a, Apu Bathsheba."

Ya tembalnan inalinay, "Ngadan di ibagam?"

15 Ya inalin Adonijah di, "Inilam an din hopapna ya ha"in di mun'alih dedennon an amin
nan holag Israel hi mangipapto' ay dida. Mu ten agguy nituluy ti nat'on di na'at an un at
goh han agi' di numbalin hi ali ti hiyah ne penhod Apo Dios. 16 At ad ugwan ya wada han
ibaga' hi atom, at abulutom ni' ta adim du'gon."

Ya inalin Bathsheba ay hiyay, "Agam ta hapitom."

17 Ya himmapit hi Adonijah an inalinay, "Ibagam ni' hinan Alin hi Solomon ta iyabulutna
ni' ta ahawao' hi Abishag an iShunam.§ Inila' an abulutonay ibagam."

18 Ya inalin Bathsheba di, "Mabalin an hapito' an amin nan inalim hinan ali."

19 At immuy hi Bathsheba hinan wadan nan Alin hi Solomon ta umuyna ibaga din inalin
Adonijah. Ya unat goh nidatong ya timma'dog nan ali ta damuwonah inana, ya nunluung
ta apngaona hiya, ta nalpah ya inumbun hinan umbunan di ali. Ya inyuyday umbunan
inana, at nedelloh an inumbun hinan appit di agwana. 20 Ya inalin inanay, "Wada han
itang an odowo' ta atom, ya adim ni' ngohoyon nan alyo'."

Ya inalin han alin hiyay, "Aga ta hapitom nan pohdom, ina, ya adi' ngohoyon he"a."

21 Ya inalinay, "Iyabulutmuh Abishag an iShunam ta ahawaon Adonijah an hi agim."

22 Ya tembal nan Alin hi Solomon din inalin inana, ya inalinay, "Anaad ta iyal'alu'muh
un'u iyabulut ta idat'uh Abishag an iShunam ta ahawaon Adonijah? At odowom goh mah
ta hiyay mihukat hi umbun hitun umbunan di ali ti hiyay pangulua'? Ya hay oha goh ya
niddum ay hiya da Abiathar an Nabagtun Padi ya hi Joab an hina' Zeruiah?" 23 At nan Alin
hi Solomon ya inhapatanan Apo Dios an inalinay, "Maphod un ha"in di patayon Apo Dios
hi un bo'on hi Adonijah di mapatoy an dumalat nan pohdonan odowon! 24 Immannung
an hi Apo Dios an adi matmattoy di namto' ay ha"in ta mihukata' hinan inumbunan
aman hi David, ya immannung an impa'annungna din intulagna, at ten indatnan ha"in
di pumpapto'a'! At ad ugwan ya ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an ad ugwan an
algaw ya mahapul an mapatoy hi Adonijah!" 25 At nan Alin hi Solomon ya hennagnah
Benaiah an hina' Jehoiada ta immuy, ya ginayangna ta natoy hi Adonijah.

---

* **2:5** II Sam. 3:25-32. † **2:5** II Sam. 20:10. ‡ **2:5** Nan inat Joab ya agguy niyunnudan hinan Uldin Apo Dios (Deut. 19:1-13; 21:1-19). § **2:7** II Sam. 17:27. * **2:8** II Sam. 16:5-13. † **2:8** II Sam. 19:18-23. ‡ **2:10** Natoy hidin 970 B.C. § **2:17** Hi Abishag di angunuh an ahawan nan Alin hi David (I Ki. 1:1-4).

Hay Napakakan Abiathar ya Hay Natayan Joab

26 Ya inalin nan ali ay Abiathar an Nabagtun Padiy, “Umanamut'ah nan babluyyuh ad
Anathoth! He"a ya mabalin an mapatoy'a goh, mu ta"on ya adi'a ti manu ay ya he"ay
nanalimun hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidin gutud di numpapto'an
David an hi ama, ya gun'a ni'ligat ay hiyah an amin hinan inaya'ayana.” 27 At hi Solomon
ya inaanah Abiathar hi Nabagtun Padi ta bo'on hiyay mangitamun Apo Dios, ya ta
mipa'annung din inalin Apo Dios hi ad Shiloh hi ma'at hinan pamilyan Eli.*
28 Hi Joab ya binadanganah Adonijah,† mu agguyna binadangan hi Absalom.‡ Ya
unat goh dengngolna nan na'ulgud hi aat da Adonijah ay Abiathar ya limmayaw ta
immuy hinan gettaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios, ya ene'eddonah din ha'gud di
pun'onngan. 29 Ya unat goh imbaagdah nan Alin hi Solomon an hi Joab ya limmayaw an
immuy hinan Tuldan Abung an wadan Apo Dios ya immuy nedelloh hinan pun'onngan, at
hennagnah Benaiah an hina' Jehoiada, ya inalinay, “Umuy'a ta gayangom hiya ta matoy!”
30 At immuy hi Benaiah hinan gettaw di Tuldan Abung hi wadan Apo Dios, ya inalinan
Joab di, “Hay inalin nan ali ya mahapul an lumahun'a!”

Mu tembal Joab an inalinay, “Adia'! Ta"on un hituy ataya'!”

At numbangngad hi Benaiah ta immuyna imbaag hinan ali din inalin Joab. 31 Ya inalin
han alin hiyay, “Atom nan pohdonah atayan, at gayangom hiya ta matoy, ya inlubu'mu ta
bo'on ha"in ya nan pamilya' di mamnoh hinan numbaholan Joab hidin numpamatayanah
din tatagun mi'id baholna! 32 Hi Apo Dios di mummoltan hiyan dumalat nan inatna
ti agguyna inyal'alin aman hi David, ya pinatoyna nan duwan linala'in nahamad di
pangatda ya nanomnomanda ya un hiya an da Abner an hina' Ner an ap'apun nan tindalu
tu'un holag Israel ya hi Amasa an hina' Jether an ap'apun nan tindalun i'ibba tu'un holag
Judah. 33 Hi Joab ya nan holagnay minaynayun di punholtapandah nan amoltaandan
dumalat nan nappuhin inatna! Mu hi Apo Dios ya gunna ipapto' nan holag David ta diday
minaynayun an umbun hinan umbunan di Ali!”
34 At immuy hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya ginayangna hiya ta natoy, ya inlubu'da
hiyan nedelloh hinan babluydan pamilyah nan mapulun. 35 At han ali ya nunhaadonah
Benaiah an hina' Jehoiada ta nihukat hi ap'apun din tindalun impangulun Joab, ya
nunhaadon nan alih Zadok an Nabagtun Padi ta hiyay nihukat hi ap'apun din tindalun
impangulun Abiathar.§

Hay Natayan Shimei

36 Nan ali ya impa'ayagnah Shimei ta immuy, ya inalin han alin hiyay, “Iyammam di
abungmuh tud Jerusalem ta hiyay ihihinnam, ya adi'a makmakkak hitun babluy. 37 Ya
gulat ta makak'a ya bimmataan'a ta bad'angom nan ginnaw an Kidron at umannung ahan
an mapatoy'a ti he"ay ad bahol hi unmu adi unudon nan intugun'un he"a.”
38 Ya tembal Shimei an inalinay, “Ato' nan inalim, Apu Ali.” Ya inatnan amin, at nabayag
di nihihinnan Shimei ad Jerusalem.
39 Mu heden angunuh di alpahan nan miyatlun tawon ya limmayaw din duwan tagalan
Shimei ta immuydan Achish an hina' Maakah an alid Gath. Ya waday nangibaag ay Shimei
an inaliday, “Nan tagalam ya wah didah ad Gath.” 40 At hi Shimei ya inap'apana din dongki,
ya nuntakay ta immuy hi ad Gath hi wadan Achish ta anapona din tagalana. Ya unat goh
inah'upana ya imbangngadnan inyanamut hi abungda.
41 Ya waday nangipa'innilan Solomon an hi Shimei ya nakak ad Jerusalem ta immuy
ad Gath ya un mumbangngad. 42 At nan ali ya impa'ayagnah Shimei ta immuy ay hiya,
ya inalinan Shimei di, “Undan agguy'u he"a nunhapataon ay Apo Dios an intulag'un he"a
ta adi'a ahan makak an bumataan eten babluy ad Jerusalem? Un'u dan agguy hinunnan
inalin he"ay, Gulat ta bumataan'an ten babluy ta umuy'ah nan udum an babluy ya henen
algaw an nakakam ya mahapul an mapatoy'a? Ya inalim ay ha"in di, An amin nan inalim
ya maphod, at unudo'. 43 Ya anaad ta agguymu impa'annung nan inhapatam ay Apo Dios,
ya agguymu inunud din intugun'un he"a?”
44 Ya inalin goh nan alin Shimei di, “He"a ya nomnomom an amin din nun'appuhin
inatmun aman hi David, at hi Apo Dios di mangiballoh ta moltaon da'a ta holtapom din
nun'appuhin inatmu! 45 Mu hi Apo Dios ya wagahana' ta pumhod di pumpapto'a' ta
minaynayun din numpapto'an David!”
46 At nan ali ya inalinan Benaiah an hina' Jehoiada ta umuyna patayon. At immuy hi
Benaiah an hina' Jehoiada ta pinatoynah Shimei.

At pinumhod mahkay nan babluy an pumpapto'an Solomon.

---

* **2:27** I Sam. 2:31-35. † **2:28** I Ki. 1:7. ‡ **2:28** II Sam. 18:2. § **2:35** Bahaom nan footnotes di I Sam. 22:23 ya II Sam. 8:17.

3

Hay Nangiluwaluan Solomon ta Mawaday La'engna
(II Chron. 1:2-13)

1 Hi Solomon ya maphod di ni'ligwaanah nan alid Egypt* hidin nangahawaanah nan
imbaluy di ali, at inawitna ta immuydah nan babluy an nangadnan hi Babluy David, ya
nihihinnadah di ta nangamung un nalpah nan palasyu, ya nan Timplun Apo Dios, ya nan
nunlene'woh an allup ad Jerusalem. 2 Hidin hopapna ya mi'id di niyammah Timplun
Apo Dios, at nan tatagun holag Israel ya numbino'ob'on di pun'onnganda ti nan udum
an tatagu ya hinan nabagtun lugal.
3 Hi Solomon ya nidugah di pamhodnan Apo Dios, ya inunudnan amin din intugun
amanan hi David, mu hay inatna goh ya ene'nongna nan animal ya incense hi Onong an
Moghob hinan pun'onngan hinan nabagtun lugal. 4 Ya immuy hi ad Gibeon an mun'onong
ti hidiy wadan di nundongol di amaphodnan pun'onngan.† At hinlibuy ene'nongnah
Onong an Moghob hinan pun'onngan. 5 Ya heden nahdom hi wadanad Gibeon ya
numpa'enap hi Apo Dios ay hiya, ya inalinay, "Ibagam nan malgom an pohdom hi idat'u."
6 Ya tembal Solomon an inalinay, "He"'a ya impattigmuy anidugah di ulaymuh din
baalmun hi David an hi ama ti un'unnud ay He"a, ya makulug di inatna. Ya ten
inaynayunmu nan nidugah an ulaymun hiya ta indatam hi holagnah lala'i ta hiyay
nihukat hinan inumbunanah ad ugwan an algaw. 7 At ad ugwan, O Apu an Dios'u, He"ay
namto' ay ha"in an baalmu ta ha"in di alih mihukat ay aman hi David. Mu ten unna'
unga,‡ at mi'id di papuuta' hi ato' an mumpapto'! 8 Ha"in an baalmu ya ten nidduma' hitun
tatagum an pento'mu an ten nidugah an do'olda tun tatagun umat hi panag an mi'id olog
an mangyap. 9 At hay pohdo', Apu, ya idatana' ni' hi la'eng ti hiyay mahapul'u, ta way ato'
an mangihamad an mumpapto' hinan tatagum, ya ta abalina' an mangimmatun hinan
nepto' an pangat ya nan nappuhin pangat. Ti undan way abalinan an mumpapto' hinan
umat hitun nidugah an do'ol ahan an tatagum?"
10 Hi Apo Dios ya na'al'alu' an immamlong hi nangibagan Solomon hinan pohdona. 11 At
inalin Apo Dios ay hiyay, "He"a ya bo'on hay adu'du"oy di pi'taguam di imbagam, unu hay
umadangyanam, unu hay pangabakam hinan binuhulmu, ta un at goh hay luma'engam di
imbagam ta way atom an mangimmatun hinan nepto' unu nan nibahhaw. 12 At mabalin
an ato' nan imbagam ta idat'uy la'engmu ya nan abalinam an mangimmatun hinan nepto'
unu nibahhaw. Ya ta mi'id di udumnah nala'la'eng ya un he"a an ta"on hidin hopapna, ya
ta"on hi udum di algaw ya mi'id di mehnod hi umat ay he"a. 13 Ya idat'u goh nan agguymu
imbaga an nan umadangyanan ya a'e'gonam, ta an amin nan udum an a'ali ya mi'id ah
mipaddung hinan aatmu eten amatagum. 14 Ya gulat ta Ha"in di unudom ya atom an amin
nan Uldin'u ya nan intugun'un umat hi inat amam an hi David at du'du"oy di algaw hi
pi'taguam."
15 Ya bimmangon hi Solomon, ya inilana an numpa'enap hi Apo Dios hinan ni'hapitanan
Hiya. At immuy hi ad Jerusalem ta timma'dog hinan hinagang di Kahon an Nittuwan di
Uldin Apo Dios, ya ene'nongna nan Onong an Moghob ya Onong di Pi'lenggopan. Ya unat
goh nalpah ya indadaana goh ta an amin din u'upihyal ya numbehtada.

Hay Nangipanuhan Solomon hinan Diklamu

16 Ya hin'alina ya wada han duwan puta, ya immuydah nan Alin hi Solomon, ya
timma'dogdah nan hinagangna. 17 Ya nan ohan babai ya inalinay, "O Apu Ali, heten
babai ya nundugwa amin nunhituh nan ohan abung, ya hiya ya wadah nan abung hidin
nuntungawa' hidin imbaluy'un lala'i. 18 Ya din atlun di algaw hi naluh hi nalpahan di
nuntungawa' ya nuntungaw goh heten babai, ya lala'iy intungawna goh. Ya un ami duwan
de han abung an mi'id ah udumnah ni'yibbami. 19 Ya heden nahdom ya natoy di imbaluy
ten babai ti un nolo', ya inipitna. 20 Ya unat goh limmabi ya bimmangon, ya innalna din
imbaluy'un nedelloh ay ha"in, mu mi'id nale'na' ti ha"in an baalmu ya na'allo'ana', ya
impalo'nah palagpagna, ya inhukatna din natoy an ung'ungnga an impalo'nah palagpag'u.
21 Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya bimmangona' ta ipa'inuma' din imbaluy'u, ya adi
uminum ti un nanattoy, mu la'tot ya ihamhamad'un tigon hidin na'agwa'ah hi helhelong
ya inimmatuna' an bo'on din ung'ungngan intungaw'u!"
22 Mu heden ohan babai ya inalinay, "Bo'on! Hiyah te an matagun ung'ungngay
imbaluy'u, ya nan natoy di hiyay imbaluymu!"

---

* **3:1** Hay ngadana nin ya nan Alin hi Siamun, unu bo'on ay ya nan Alin hi Psusennes II. † **3:4** Hidin napa"i nan Tabernacle ad Shiloh ya nitolman ad Gibeon, at hidiy awadan nan gambang an pun'onngan (I Chron. 21:29; II Chron. 1:2-6). ‡ **3:7** Mid mapto' ya nuntawon hi duwampulu.

Ya inalin nan nahhun an babaiy, “He"ay ad imbaluy hinan natoy, ya imbaluy'u nan matagu!” Dida ya immaddi'addianda an gun munhongngel hinan wadan di hinagang nan ali.
23 Ya inalin han Alin hi Solomon di, “Mi'id di poto'nah ad imbaluy hinan matagu ti nan oha ya inalinay imbaluyna nan matagun ung'ungnga, ya umat goh hinay pangalin di oha an mi'id ah mangabulut hi ad imbaluy ay da'yun duwah nan natoy.” 24 At inalin han Alin hi Solomon di, “Iyaliyu din hanggap hitu ay ha"in.” At inyuydah nan ali. 25 Ya unat goh innalna din hanggap ya inalinay, “Hay maphod hi ma'at ya un punggodwon nan matagun ung'ungnga ta munduwa ta bagin nan ohay godwa, ya nidat di godwah nan oha.”
26 Mu nan babain ad imbaluy tuwalih din matagu ya nidugah di homo'nah nan ung'ungnga, at inalinah nan Alin hi Solomon di, “Apu Ali, adim ni' patayon! Idatmun hiya kaymu!”
Mu heden ohan babai ya inalinay, “Adim ay idat ay ha"in unu hiya at maphod hi unmu godwon han ung'ungnga!”
27 Ya inalin nan Alin hi Solomon di, “Adi mapatoy nan ung'ungnga, at idatyuh nan nahhun an babai ti hiyay immannung hi ommod nen ung'ungnga ti hiyaat unna adyuwan an adina pohdon hi un magodwa.”
28 Ya unat goh dengngol an amin nan holag Israel di inat nan alin nunhumalya ya nidugah di pangita'tandan hiya ti iniladan nan la'eng an wan hiya ya hay indat Apo Dios, at hiyaat un nahamad di panumalyana an adina ipangngel.

4

Hi Solomon ya nan U'upihyalna
1 Hi Solomon ya hiyay alih mangipapto' an amin hinan holag Israel. 2 Ya dida hatuy ngadan nan nun'abagtun u'upihyalna:
an hi Azariah an ap'apun Zadok an Nabagtun Padi,*
3 ya da Elihoreph ay Abijah an hina' Shisha an diday secretary,
ya hi Jehoshaphat an hina' Ahilud an mangitudtudo' hinan way ma'ma'at,
4 ya hi Benaiah an hina' Jehoiada an hiyay ap'apuh mummandal hinan tindalu,
ya da Zadok ay Abiathar di Nabagtun Padi,†
5 ya hi Azariah an hina' Nathan an ap'apun nan gobelnadol,
ya hi Zabud an hina' Nathan an padin bumadang hinan ali,
6 ya hi Ahishar an manalimun an mangipapto' hinan palasyu,
ya hi Adoniram an hina' Abda an mangimandal hi tamun di himbut.
7 Hi Solomon ya pinilinay himpulu ta duwah u'upihyal hi mangipapto' hinan hinohhan babluy nan holag Israel ta diday mun'amung hinan ma'an an malpuh nan hinohhan babluyda ta midat hi onon nan ali ya an amin nan tatagu an muntamuh nan palasyu. An aminda ya umidatdah nan ma'an an mun'olog hi onon hi himbulan hi engganah nan hintawon. 8 At hiya hatuy ngadanda:
Hi Ben-Hur an mangipapto' hinan babluy hinan dudunduntug ad Ephraim,
9 ya hi Ben-Deker an mangipapto' ad Makaz, ya ad Shaalbim, ya ad Beth Shemesh, ya ad Elon Bethhanan,
10 ya hi Ben-Hesed an ap'apun mangipapto' hinan babluy ad Arubboth, ya ad Sokoh, ya an amin nan babluy di iHepher,
11 ya hi Ben-Abinadab an nangahawa ay Taphath an babain imbaluy Solomon an ap'apuh nan ablubabluy ad Naphoth Dor,
12 ya hi Baana an hina' Ahilud an ap'apun mangipapto' hi ad Taanach, ya ad Megiddo, ya an amin ad Beth Shan an neheggon hinan babluy ad Zarethan an niyappit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jezreel, ya nete"a goh ad Beth Shan ta nangamung ad Abel Meholah ta malauh ad Jokmeam.
13 Ya hi Ben-Geber an ap'apun mangipapto' hi ad Ramoth Gilead ya iniddumna nan babluy an hinakup di babluy nan holag Jair an hina' Manasseh hidid Gilead, ya iniddumna goh nan babluy ad Argob hi ad Bashan hi wadan nan nanom an o"ongol an babluy an nun'ihamad ya nahamintuy allupda, ya gambang di niyamman amin hinan pantawda.
14 Ya hi Ahinadab an hina' Iddo di ap'apun mangipapto' hinan hinakup ad Mahanaim,
15 ya hi Ahimaaz an nangahawa ay Basemath an ohan babain imbaluy goh Solomon di ap'apuh nan babluy ad Naphtali,

* **4:2** Hi amana ya hi Ahimaaz (II Sam. 15:27, 36; I Chron. 6:8-9). Mid mapto' ya natoy hi Ahimaaz, ya hidin natayan apunan hi Zadok (verse 4) ya hiyay nipallog ay hiyah Nabagtun Padi. † **4:4** Bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi.

16 ya hi Baana an hina' Hushai di ap'apuh nan babluy Asher ya nan babluy ad Aloth,
17 ya hi Jehoshaphat an hina' Paruah an ap'apuh nan babluy Issachar,
18 ya hi Shimei an hina' Ela an ap'apuh nan babluy an hinakup nan a'apun Benjamin,
19 ya hi Geber an hina' Uri an ap'apud Gilead an din numpapto'an da Sihon an alin di holag Amor hidin hopapna ya hi Og an iBashan. Ya hiya ya anggay di ap'apun mangipapto' an amin eden babluy.

Hi Solomon ya Nalakay Pumpapto'ana

20 Nan tatagun holag Israel ya do'olda ahan an umatdah nan panag hinan pingit di baybay, ya unda mangmangan, ya imminu'inum, ya immalo'amlong. 21 Ya hi Solomon di nangipapto' an amin hinan babluy an mete"ah nan Wangwang an Euphrates ta nangamung hinan lutan di himpampun an iPhilistia ta nangamung goh hinan igad hi ad Egypt. Ya hanan tatagu ya gunda amungon di buwitda ta idatdan Solomon, ya gunda intamutamuan hiya eden atagunah engganah un natoy.

22 Nan ma'an an ma'amung hi ohay algaw an midat ay Solomon ya hinggahut ta han nalemay halub hinan na'adyamu' an alena, ya tuluy gahut ya han opat di halub hinan agguy na'adyamu' an alena, 23 ya himpuluy natanudan an mun'ataban baka, ya duwampuluy bakan mun'ataban nalpuh nan pumpahtulan, ya hinggahut hi kalnilu ya gandeng, ya waday niddum goh hi ulha, ya nan gasels,‡ ya nan roebuck,§ ya nan ganhu. 24 Hi Solomon di nangipapto' an amin hinan babluy hi appit di alimuhan di algaw hinan Wangwang an Euphrates an mete"ad Tiphsah ta engganad Gaza an niyappit hi alimuhan di algaw. At an amin nan a'alin danen babluy ya hiyay ap'apuda, ya maphod an mumpopohhodanda. 25 Ya heden gutud di numpapto'an Solomon ya maphod an mi'id al'alih nan babluy an numpunhituwan nan holag Israel an mete"ah ad Dan ta nangamung ad Beersheba.* At an amin nan hinohhan pamilya ya agguyda timma'ot an nunggalden hi greyp ya ayiw an fig.

26 Ya hi Solomon ya waday indadaanah a'abung di napat di libuh kabayunan manguyud hinan kalesan punluganan di umuy mi'buhul, ya wada goh di himpulu ta duway libuh nan tindalunan nala'eng an muntakay hinan kabayu.† 27 Ya hanan u'upihyalna ya diday gun mangiyuy hinan ma'an an mahapul nan Alin hi Solomon ya an amin nan hinohhan u'upihyal, ya waday bulan an hiyay ad poto' an mangiyuy hi ma'an hinan ali an mun'olog hinan himbulan an adi makudang. 28 Ya an amin goh nan hinohhan u'upihyal ya waday idatda tuwalin barle an umat hi paguy, ya dagamih onon nan kabayun manguyud hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya hay onon goh nan udumnan kabayun puntamu. Ya miyuy hanah nan wadan di ahapulana an lugal.

29 Hi Apo Dios ya indatna nongkay di la'eng Solomon ya nan abalinanan mangimmatun hinan nahamad ya nan nibahhaw, ya henen anala'engna ya nidugah an adi ma'yap an umat hinan panag hi pingit di baybay. 30 At nidugah di la'engna ya un nan la'eng an amin nan tatagun wah appit di buhu'an nan algaw, ya an amin nan nun'ala'eng ad Egypt ya mi'id ah nipaddung ay hiya. 31 Hiyay nidugah di la'engna ya un an amin nan tatagu ti nala'la'eng ya un hi Ethan an nalpuh holag Ezra,‡ ya da Heman ay Kalkol, ya hi Darda an dana' Mahol. Hi Solomon ya nundongol di aatnah an amin hinan abablubabluy hinan nunlene'woh. 32 Ya tuluy libuy hinapitnah nan intudo'na an tumugun an hapit an ma'alih proverbs, ya hinlibu ta han lemay kantana. 33 Ya imbaagna goh nan aat di ayiw ya nan mitanom an mete"ah nan ayiw an cedar ad Lebanon ta engganah nan hyssop an holo' an humangaw hinan tapeng, ya imbaagna goh di aat nan babbayong ya nan hamuti, ya imbaagnay aat nan ahi'ad'addapan hitun luta ya nan ekan.§ 34 Ya an amin nan a'alih tun alutaluta ya nunhonagday tatagu ta immuydan nundongol hinan aat di la'eng Solomon.

---

‡ **4:23** Hiyah ne ohan kalahin di ulha. § **4:23** Oha goh an kalahin di ulha, mu bubuta'alda. * **4:25** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal. † **4:26** Hi Solomon ya agguyna inunud nan inyuldin Apo Dios hi aat di pangudmanah kabayu (Deut. 17:16). ‡ **4:31** Hiyay nangitudo' hi Psalm 89. § **4:33** Hinan Liblu an Proverbs an intudo' Solomon ya imbaagnay aat nan numbino'ob'on an animal ya hamutin inadalna an umat hinan anggugulom (6:6-8), ya ambubuli (30:25), ya hamuti (26:2; 27:8), ya kabayu (26:3), ya dongki (26:3), ya ahu (26:11), ya layon (26:13; 28:1, 15), ya agila (30:19), ya ulog (30:19), ya kunihu (30:26), ya dudun (30:27), ya bulbula'ot (30:28), ya awitan (30:31), ya gandeng (30:31), ya babuy (11:22), ya bear (28:15), ya kalnilu (27:26), ya ulha (6:5), ya baka (7:22), ya alig (5:3), ya belabel (30:15). Ya hinan Liblu an Ecclesiastes ya imbaagnay aat nan ekan (9:12) ya lalog (10:1), ya hinan Liblu an Song of Solomon ya imbaagna goh di aat nan fox (2:15), ya lepard (4:8).

5

Hay Nundadaanan Solomon hinan Miyammah Timplu
(II Chron. 2:1-18)

1 Ya unat goh dengngol Hiram* an alid Tyre an hi Solomon di nidawat ay Apo Dios
ta hiyay alih nihukat ay amanan hi David ya hennagna nan baalna ta immuydan
nangapngan hiya ti gun ni'gadyum ay David. 2 At hi Solomon ya impibangngadnay
hapitnan Hiram 3 an inalinay,

"Inilam an hi ama ya mi'id biyangnan mangipiyammah nan Timpluh pundayawan
hinan Ap'apun Diosna ti manu ay ya un ni'gubagubat hinan binuhulnan wah nan
nunlene'woh ta engganay un nangabakon Apo Dios hi an amin an binuhulna. 4 Mu ad
ugwan ya nan Ap'apun Dios'u ya maphod ti impadinongnay gubat hitun nunlene'woh,
at ten mi'id al'alih pumpapto'a', at mi'id di ma'at hi atata'ot unu nappuhi. 5 At ten ha"in
ya ninomnom'u an ipiyamma nan Timpluh pundayawan hinan Ap'apun Dios'u an hiyah
ne din inalin Apo Dios ay aman hi David hidin nangalyanah, Nan imbaluymu an pot'o' hi
mihukat hinan inumbunam di hiyay mangipiyammah nan Timpluh pundayawandan
Ha"in. 6 At alyom hinan tatagum ta umuyda longhon nan ayiw an cedar hi ad Lebanon
ta badangana', ya honogo' nan tatagu' ta middumdan mi'tamuh nan tatagum. Hay ato'
ya bayada' nan muntamun tatagum, at nan alyom hi ane'nongom an pumbayad'uh nan
ganaldah ohay algaw di idat'u. Ti inilam an nan tatagum ya nala'engdan iSidon, ya
nala'la'engdan munlongoh hinan ayiw ya un nan tatagu'."

7 Ya unat goh dengngol Hiram nan maphod an nanapit Solomon ya nidugah an
ma"am'amlong, ya inalinay, "Madayaw hi Apo Dios an nangidat hinan nala'eng an holag
David ta hiyay mangipapto' hitun do'ol ahan an tatagu!" 8 Ya impiyuy Hiram goh di
nambalnan Solomon an inalinay,

"Dengngol'u nan impiyalim an hapitmun ha"in, at ato' an amin nan penhodmu ta
ipalngoh'u nan ayiw an cedar ya bolbol hi miyammah tabla. 9 At nan tatagu' ya alandah
ad Lebanon, ya indadyudah nan baybay. Ya impaguyud'un didah nan bangkada ta
nangamung hi unda idatong hinan pohdom an lugal, ta inyatamda ay ya nun'ubadday
pautna, ya okod mahkay nan tatagum. Ya hay dawato' hi atom ya idatmuy mun'olog hi
onon nan tataguh palasyu'."

10 At hi Hiram ya hiyay nangidadaan an nangidat hi ayiw an cedar ya bolbol an mahapul
Solomon. 11 Ya hi Solomon ya indatnan Hiram di hinggahut ta han ohay libu ta han
tuluy gahut ta han nabongle ta han ohan halub an alenah onon nan tataguh palasyuna
ta middum hinan hinggahut ta han himpulun lemay libun galon hi mantikan di olibo.
Hiyah ne gun idat Solomon ay Hiram hi atawotawon. 12 Hi Apo Dios ya impa'annungna din
intulagnan Solomon, at indatnay la'engna. At da Hiram ay Solomon ya nunggadyumda,
at mi'id di al'alin didan duwa, ya inyammaday maphod an nuntulaganda.

13 Nan Alin hi Solomon ya impa'ayagnay tulumpuluy libun linala'ih nan holag Israel
ta tinulagna dida ta muntamuda. 14 Ya hay inatna ya himpuhimpuluy libuy mahin-
hinukat an umuy muntamud Lebanon ta nalpah ay nan himbulan an nuntamuanda
ya immanamutdah abungda ta duway bulan goh. Ya hay napto' hi kapatahda ya hi
Adoniram. 15 Hi Solomon ya waday nawaluh libun tatagunan nala'eng an munhelhel hi
batuh nan dudunduntug ya napituy libuh tagunah mumpi'ug an mangubuh nan batu.
16 Ya waday pinilinah tulumpulu ta han tuluy gahut hi kapatah ta diday mangipapto' an
mannig hinan muntamu ya nan mangubuh batu. 17 Inunudda nan immandal nan ali,
at numpaho'da ya nunhelhilanda nan o"ongol an batun mun'aphod ta hiyay miyammah
ipabunan nan tu'ud di Timplu. 18 Nan tatagun da Solomon ay Hiram ya nan udumnan
iGebal ya nun'idadaanday ayiw an tabla ya batuh miyammah nan ongol an Timplu.

6

Hay Nangipiyamman Solomon hinan Timplun Apo Dios
(II Chron. 3:1-14)

1 Ya naluh di opat di gahut ta han nawaluy tawon hidin nakakan nan tatagun holag
Israel ad Egypt* ya heden miyapat hi tawon hi numpapto'an Solomon hinan holag Israel
hidin bulan di Ziv† hinan miyadwah bulan di nangete"anan nangipiyammah Timplun Apo
Dios.

2 Nan Timplun impiyamman Solomon ya hay lukud di inadu"oyna ya duwampulu ta
pituy mitlus, ya hay inabellogna ya hiyam di mitlus, ya hay inata'nangna ya nanom ta

* **5:1** Hay nun'alianad Tyre ya hidin 978-955 B.C. * **6:1** Gapu ta nakak nan Hudyud Egypt hidin 1445 B.C. at 965 B.C. din tawon hi nangete"an Solomon an nangipiyammah Timplun Apo Dios. † **6:1** Unu April-May.

han lemay mitlus. 3 Ya hay salas hinan pantawna ya hiyam di mitlus hi andu"oyna ya
opat ta han lemay mitlus hi inabellogna. 4 Ya nan da'lig nan Timplu ya waday do'ol hi
tawanan na'ullipit hi appit hi dola ya ambilog hinan appit hi bunol di Timplu. 5 Ya hinan
numpinangngel an agwid nan Timplu ya impiyammanay Timplun way numbino'ob'on
an kuwaltuna. 6 Impiyammanay tuluy galadu an nan ohan galadu ya duwa ta han
tuluy mitlus hi inabellogna, ya nan miyadwan galadu ya duwa ta han pituy mitlus hi
inabellogna, ya nan miyatlun galadu ya tulu ta han godway mitlus hi inabellogna. Ya hay
da'lig nan Timpluh nan hinohhan galadu ya ma'adyapit hinan miyatlu ya un nan galaduh
nan ampana ta nan kuwaltu ya mabalin an miyatam hi allup, at adi mahapul an iyammay
tapayah mandol.

7 Hidin nangiyammandah Timplun Apo Dios ya nalpah an nagtud an nidadaan di batun
nun'apeleng, at hiyaat un heden nangiyammanda ya mi'id lamentah inusalda an mi'id
mattilyu, unu wahay, unu malgom an gumo' hi inusaldan nun'amma. 8 Nan pantaw di
nahhun an galadu ya waday agdan hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw
an humgop hinan nigagwan galadu, ya nituluy nan agdan ta nidatong hinan miyatlun
galadu. 9 Ya unat goh lempah Solomon nan Timplu ya impiyammana din tablan cedar hi
bubidana. 10 Hana an tulun galadun nida"it hinan numpinangngel hinan Timplu ya duwa
ta han tuluy mitlus hi inata'nang di oha, ya hay tablah niyamma ya cedar an ayiw.

11 Ya inalin Apo Dios ay Solomon di, 12 “Dumalat heten Timplun impiyammam ya gulat ta
unudom an amin nan Uldin'u ya nan Tugun'u at ipa'annung'un aton ay he"a din intulag'un
amam an hi David. 13 Ya mimidduma' ay da'yun holag Israel, ya adi' da'yu inganuy.”

14 At hi Solomon ya lempahnan impiyamma nan Timplu. 15 Hiya ya impiyammanay
bubidah nan da'lig hi bunolnah tabla an cedar an nun'iho'gad hinan dotal, ya nitumu'
hinan bubidah nan bagtuna, at dinu'panay bunolnan amin hi ayiw, ya ginottapana nan
dotal hi tablan bolbol. 16 Ya wadah bunol nan kuwaltun ma'alih Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltu an wah nan nihudo' hinan Timplu an hay lukudna ya hiyam di mitlus hi
inadu"oyna, ya naholda' hinan tablan cedar an nun'iho'gad hinan dotal, ya nun'itumu'
hinan bubidah bagtuna. 17 Ya nan kuwaltuh nan hinagang nan Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltu ya himpulu ta han waluy mitlus di inadu"oyna. 18 Ya nan tablan cedar an
niyamma ya napa'tan hi al'altina an umat hi kalabaha ya habhabung. Ya an amin di
bunolna ya nadu'pan an amin hinan tablan cedar ta adi ahan mattig nan batu an da'lig.

19 Henen Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun nihudo' hi bunol nan Timplu ya hiyah de
ihinan di Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios. 20 Hay inadu"oy nen kuwaltu ya hiyam
di mitlus, ya hiyam di mitlus hi inabellogna, ya hiyam goh di mitlus hi inata'nangna, ya
na'amyudan an amin hi balitu' nan da'ligna, ya dotalna, ya bubidana. Ya na'amyudan goh
nan pun'onngan an hay cedar di niyamma. 21 At hay bunolnan Timplu ya na'amyudan an
amin hi balitu', ya wada goh di bangkeleng an balitu' hi sangona. 22 At an amin nan bunol
di Timplu ya ta"on nan pun'onngan hinan Me'gonan an Kuwaltu ya na'amyudan an amin
hi balitu'.

23 Ya napa'tan nan ayiw an olibo ta inyammaday duwah napaya'an an anghel an hay
ngadanda ya nan cherubim an hay lukud di inata'nangdan duwa ya himpulu ta lemay
umpi, ya inhinadah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. 24-25 Ya didan duwa ya
numpaddung di aatda an nun'ahindudway paya'da, ya nan hinohhan paya'da ya pitu
ta godway umpih inadu"oyda, at nan numbattanandah nan paya' di oha ya himpulu ta
lemay umpi. 26 Ya hay inata'nang nan duwan napaya'an an cherubim ya himpulu ta lemay
umpi, ya umat goh hinan oha. 27 Ya nundinnammangondan impata'dog hinan Nidugah
an Me'gonan an Kuwaltu, ya napayad di paya'da ta nan paya' di oha ya nitumu' hinan
da'lig, ya nan oha goh an ibbana ya nitumu' goh hinan ohan da'lig, ya nan ohan paya'da
ya nundittumdah nan gagwan di kuwaltu. 28 Ya danen duwan napaya'an an cherubim ya
nun'a'amyudan hi balitu'.

29 Ya an amin nan nunlene'woh an da'lig hi appit di dola ya nan wah bunolna ya
na'al'altian hinan umat hinan napaya'an an cherubim, ya ayiw an palma, ya habhabung.
30 Ya ta"on nan dotal di Timplu ya na'amyudan nongkay hi balitu'. 31 Ya nunggottap di
tangob nan wah bunolna an nan Me'gonan an Kuwaltu, ya hay niyamma ya nan ayiw an
olibo. 32 Ya na'al'altian nan nunggottap an tangob an oliboh napaya'an an cherubim, ya
ayiw an palma, ya habhabung, ya na'amyudan hi balitu'. 33 Ya umat goh hinan olibon
niyammah nan opat an numpiningit hi namdon hinan tangob. 34 Ya impiyammana goh
di duwan tangob an bolbol, ya danen duwa ya mikupin, 35 ya inal'altianda goh nan ayiw
hinan napaya'an an cherubim, ya ayiw an palma, ya habhabung, ya numpapaddungonda
an inamyudan hi balitu'.

36 Ya waday impiyammanah balkon hi dolah nan pantaw di Timplu, ya hay aatna ya
na'allup di nunlene'woh hinan nahelhilan an batu ya tablan cedar. Ya an amin nan
hinohhan tabla ya nahintutluy numpun'otton an batuh nipabunanda.
37 Nan miyapat an tawon hi nunhaadan Solomon di nangete"andan nangiyammah nan
ipabunan di tu'ud nan Timplun Apo Dios hidin bulan di Ziv.‡ 38 Ya din miyapulu ta ohah
tawon hidin nun'alian Solomon§ hidin miyawaluy bulan an ma'alih Bul ya nalpah nan
Timplun niyunnud an amin hidin planu an pituy tawon di pangipiyammaan Solomon.

7

Hay Nangipiyamman Solomon hinan Palasyuna

1 Ya ente"an Solomon an nangipiyammah palasyu ta way ihinana, ya himpulu ta tuluy
tawon di numpa'ammaana ya un malpah. 2 Henen palasyun impiyamman Solomon ya
nangadanan hi Palasyun hay Ayiw an Nalpud Lebanon di Niyamma. Ya hay lukud di
inadu"oyna ya hinggahut ta han nalemay umpi, ya napitu ta lemay umpih inabellogna,
ya napat ta han lemay inata'nangna, ya opat di nabalatoy hi cedar an ayiw hi tu'udna, ya
cedar goh di li'ubna. 3 Ya na'atpan hi ayiw an cedar an niyuhun hinan napat ta han leman
li'ub an himpulu ta han lemay niyammah nan ohan balatoy. 4 Ya nan numpinangngel an
da'lig ya waday nahintutlun numpopotto' an tawah nan tulun galadu. 5 Ya an amin nan
pantaw ya tawa ya numpapaddung di lukudna, ya nan tawan amin hinan tulun galadu
ya numpopotto'da.

6 Ya impiyammana goh di hu"up nan abung an do'ol di tu'udna,* ya napitu ta han lemay
inadu"oyna, ya napat ta han lemay umpih inabellogna. Ya natudngan, ya waday tu'udna.
7 Ya impiyammanay ongol an kuwaltun umbunan di alin mumpapto', ya hay ngadana
ya Ongol an Kuwaltun Punhumalyaan, ya hidiy punhumalyaan Solomon hinan way
diklamu. Ya nada'ligan hi cedar an ayiw an mete"ah nan dotal ta engganay atap.
8 Ya nan palasyun ihinan Solomon tuwali ya wah nan pangngel di Ongol an Kuwaltun
Punhumalyaan, ya hay aatna ya umat damdamah nan udum an niyamman abungnan
ali. Ya impiyammana goh di ohan nipaddung enen abungna ta ihinan nan ahawana an
din imbaluy han alid Egypt.
9 Ya an amin hana an abung ya hay niyamma ya nan maphod an batu an nete"ah
nan nipata'doganda ta engganah hibuyda. Hanan batu ya nipaphod di lukudna ya unda
alan ti inusalday lagadi. 10 Ya nan nipabunan di tu'ud ya o"ongol an nahelhilan an batu
an hay lukud di udumna ya himpulu ta lemay umpih inadu"oyda, ya nan udumna ya
himpulu ta duway umpih inadu"oyda. 11 Ya nan niyuhun hinan nitu'yap ya nanginan
batun nahelhilan an miyunnud hinan lukudda, ya nan ayiw an cedar di niyammah
tapaya. 12 Ya nan ongol an balkon ya nada'ligan di nunlene'woh hinan batun nahelhilan
an nun'apeleng, ya tuluy numpun'otton, ya ohay tablan cedar hi niyuhun, ya umat goh
hinan balkon hinan bunol nan Timpluh nan pantaw.

Nan Gambang an Niyammah Gina'un nan Timplun Apo Dios

13 Hi Solomon an ali ya nunhonag ta impa'ayagnah Huram† ad Tyre. 14 Hiya ya nguhu an
natoy hi amana, at hi inana ya nabalu an nalpuh holag Naphtali, ya hi amana ya nalpuh
ad Tyre, ya hay tamuna ya nala'eng an munhibug hinan gambang hinan malgom an
pangiyammaan. Ya hi Huram goh ya nala'eng, ya nanomnoman, ya ene'damnay atonan
mangitamuh nan gambang hinan malgom hi pangiyammana. At immuy ay Solomon an
ali, ya inatnan amin di impatamunan hiya.

Nan Duwan Tu'ud an Gambang di Niyamma
(II Chron. 4:2-5)

15 Hi Huram ya hinibugnay gambang ta impiyammanay duwan tu'ud. Ya nan duwan
tu'ud ya numpaddung an duwampulu ta pituy umpih inadu"oyda, ya himpulu ta waluy
umpiy lukudnah nunlene'woh, at inyuyna impata'dog hinan pantaw di Timplu. 16 Ya
nuntanag goh hinan gambang ta inyammanay duwan al'altin uklup hi mihinah nan uddu'
daden tu'ud. Ya hay inata'nang di hinohha ya pitu ta han godway umpi. 17 Ya na'al'altian
nan uddu' di hinohhan tu'ud hinan na'apid an miyammah kanhel. 18 Ya duway linyah
natuntunud an pomegranates an gambang.

---

‡ **6:37** Hiya ya Ziv (April-May), 965 B.C. § **6:38** Unu hidin Bul (October-November), 959 B.C. * **7:6** Hay ngadan ten lugal hinan New Testament ya Balkon Solomon (Jn. 10:23; Ac. 3:11; 5:12). † **7:13** Nan spellingna an *Huram* (unu *Huram-Abi*) ya spellingdah nan hapit di iTyre, mu nan spellingna an *Hiram* ya spellingdah nan hapit di Hudyu. Hay ma'usal ete ya *Huram* ta ma'innilay nun'abhiwan nan spelling di alid Tyre an *Hiram* an nannag ay hiya (I Ki. 5:1).

19 Nan al'alti an impiyammana an gambang an wah nan uddu' di tu'ud ya numpapaddung di aatda an umat hinan nap'ol an agguy nabe'lag an habhabung an lily. Ya hay
inata'nangda ya onom di umpi. 20 Ya nan al'altih nan uddu' di duwan tu'ud ya inhinadah
nan bagtun din kanhel, ya nan al'alti an duway gahut di nabalatoy an pomegranate di
inhinadah nan nunlene'woh. 21 At hina"ad Huram din duwan gambang an niyammah
tu'ud hinan pantaw di Timplun Apo Dios, ya nangadnan heden tu'ud hi appit di agwan hi
un hagangon di buhu'an di algaw ta hi Jakin,‡ ya nan ohan tu'ud hi appit di iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw ta nangadnan hi Boaz.§ 22 Daden gambang an umat hinan
agguy nabe'lag an habhabung an lily ya nun'ihinadah bagtun di tu'ud. At nalpah mahkay
di tamuh nan tu'ud.
23 Ya nun'ammah Huram hi ongol an tangki an hay niyamma ya gambang, ya nan-
gadnan hi Baybay. Hay a'ongolnah un lukudon hinan gagwanah nan numpinangngel hi
timidna ya himpulu ta lemay umpi, ya pitu ta godway umpih anluhungna, ya napat ta
lemay umpiy lukud nan na'imulana. 24 Ya nan ngalab di timid nan tangki ya nunlene'woh
di duway linyan nabalbalatoy di nun'a'imul an gambang an umat hinan kalabaha nan
al'altina an diday niddum hi alimatung nan tangki. Ya himpupuludah nan hinohhan
umpi.
25 Henen ongol an tangki ya nipabun hinan du"ug di himpulu ta duwan gambang
an niyammah umat hi bulug an baka, ya numbino'ob'on di hinagangda, ya nan tulu
ya hinagangday appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan tulu ya
hinagangday alimuhan di algaw, ya nan tulu ya hinagangday appit hi agwan hi un
hagangon di buhu'an di algaw, ya nan tulu ya hinagangday buhu'an di algaw. Ya nan
tipada ya wah nan gagwana. 26 Hay inugtul nan ongol an tangki ya tuluy pulgada. Nan
ngalab di timidna ya umat hi timid di bahu an umat hinan nabe'lag an habhabung an lily.
Hay lukud di mittuh danum eden ongol an tangki ya himpulu ta ohay libu ta han lemay
gahut di galon.

Nan Gambang an Niyammah Kalesa

27 Hi Huram ya impiyammana nan gambang hi himpulun kalesa an onom di umpih
inadu"oyda, ya hin'o'nom goh di umpih inabellogda, ya hin'o'pat ta han godway
inata'nangda. 28-29 Hay dedeng danen kalesa ya nipa'ot di animal an umat hi layon, ya
manilhig an baka, ya nan napaya'an an cherubim. Ya nan bagtuna ya nan ampan daden
layon ya nan manilhig an baka ya nipa'ot goh di umat hi nalulug an al'altina. 30 Ya an
amin danen kalesa ya nahin'o'pat di gambang hi niyammah pilidda. Ya gambang goh
di niyammah namdon an nihu'luban nan pilidda. Ya nan opat an duguda ya waday
niyammah ipattu'an di ongol an palyu', ya danen niyamma an ipattu'an di palyu' ya
nipa'ot di umat hi hapang an al'altida. 31 Ya nan niyamma an ha'dol nan palyu' ya himpulu
ta waluy pulgada an mete"ah nan balin di kalesa ta mumpadadyuh pituh pulgada, ya
na'al'altian di nunlene'woh. 32 Ya hay lukud di inata'nang nan pilidna ya duwampulu
ta pituy pulgadah puntelonan nan pilidna, ya na'ohhay niyammah nan kalesa. 33 Ya
hanan pilid ya nipaddung hinan pilid di kalesan punluganan di mi'buhul, ya namahig
an gambang di niyammah nan balina, ya nan niyamman nihu'luban nan pilidna, ya nan
iha'dolan di pilid.
34 Danen niyammah nan opat an dugun di kalesa ya na'ohhay aat di niyammaana.
35 Ya nan tu'yapna ya waday napali'uh nan nunlene'woh an balidan hiyam di pulgadah
inabellogna, ya adi ma'ma"aan an munnonong hinan tu'yapda ta way mamdon. 36 Ya
na'al'altian an amin nan muntigaw hinan nunlene'woh an ihinan nan palyu', ya an
amin nan nunlene'woh hinan kalesah napaya'an an cherubim, ya layon, ya nan ayiw an
palma. 37 Umat hituy aat di na'amman nan himpulun kalesa an numpapaddung di aat
nan nahibug, ya numpapaddung di lukudda ya nan aat di niyammanda.
38 Ya nuntanag goh hi Huram hinan gambang ta impiyammanay himpulun palyu' ta
nepong hinan hinohhan kalesa. Ya hay lukud di a'ongolna ya onom di umpi, ya hay aat
di mittuh danum ya duway gahut ta han tulumpuluy galon. 39 Ya inhinana din leman
kalesah nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan Timplu, ya nan
lema ya inhinanah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya inhinana din
ongol an tangkih nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an niyappit hi
buhu'an di algaw.
40 Ya impiyamman Huram goh di banga, ya inadu, ya nan ongol an palyu'.

Nan Nitudo' an Gina'un nan Ongol an Timplun Apo Dios
(II Chron. 4:6, 10—5:1)

‡ **7:21** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangiha"ad.* § **7:21** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangipabi'ah.*

At lempah Huram an amin nan impatamun nan Alin hi Solomon hinan Timplun Apo
Dios. 41 Ya hiya hatuy impiyammana:
Nan duwan gambang an tu'ud,
ya duwan o"ongol an ay palyu' an mihinah nan uddu' di duwan tu'ud,
ya nan kanhel an al'altin nan duwan nihinan nan duwan palyu' an wah nan uddu' di
tu'ud,
42 ya nan opat di gahut an umat hinan agguy nabe'lag an habhabung an pomegranates
an nabalatoy an nun'itayun hidin duwan kanhel an niyammah al'altin din duwan
nipata' hinan uddu' di tu'ud an nihinan din duwan palyu',
43 ya nan himpulun kalesan nun'ihinan di hinohhah nan himpulun o"ongol an palyu',
44 ya nan himpulu ta duwan niyamman umat hi bakan nihinan di ongol ahan an tangkin
ma'alih Nan Baybay,
45 ya nan banga, ya gaud, ya nan palyu' an ittuwan di danum an punwalhi.
Ya an amin hanan gina'un nan Timplun Apo Dios an impiyamman nan Alin hi Solomon
ay Huram ya gambang an amin di niyamma. 46 Ya nan ali ya impiyammanay uklit an
puntanagan hinan gambang hinan nundotal an lutah ad Jordan hinan numbattanan
ad Soccoth hi ad Zarethan. 47 Hi Solomon ya agguyna impakilu hana nan gambang an
niyammah gina'un nan Timplun Apo Dios ti do'ol, at an amin nan gambang ya agguy
na'innilay damotna.
48 At hi Solomon ya impiyammana goh nan gina'un nan Timplun Apo Dios:
Nan balitu' an pun'onngan,
ya nan balitu' an lamehaan an pangipattu'an hi tinapay an bagin Apo Dios,
49 ya nan himpulun balitu' an ipattu'an di hilaw (an nan lema ya nihinah appit hi agwan
hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan lema ya nihinah appit di iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw hinan way pantaw nan Me'gonan an Kuwaltu),
ya nan balitu' an habhabung, ya dilag, ya ipit,
50 ya nan balitu' an bahu, ya pun'olhangan, ya palyu' an malukung, ya nan palyu' an
ittuwan nan incense, ya nan pangittuwan hi bala,
ya nan tulbo' di pantaw nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya nan apantapantaw
di Timplun Apo Dios. Ya an amin hana an niyamman gina'u ya balitu'.
51 Ya unat goh lempah nan Alin hi Solomon an amin nan tamun di Timplun Apo Dios ya
nun'ipihigupnan amin din gina'un din ene'nong amanan hi David ay Apo Dios an silver, ya
balitu', ya nan udumnan gina'u ta impipatangnah nan puntalepnan hinan Timplun Apo
Dios.

8

Niyuy hinan Timplun Apo Dios nan Kahon an Nittuwan di Uldin
(II Chron. 5:2—6:11)

1 Hi Solomon ya impa'ayagna nan a'ap'apun nan holag Israel, ya an amin nan
mumpangipangpanguluh nan hinohhan himpangapu, ya nan mumpangipapto' hinan
pamilyan nan holag Israel ta mitnuddad Jerusalem ay Alin hi Solomon ta umuyda alan din
Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidih ad Zion an numbabluyan David ta iyuydah
nan Timplun Apo Dios. 2 Ya an amin nan linala'in tatagun holag Israel ya na'amungdah
nan wadan di hinagang nan Alin hi Solomon eden gutud di behta* an hiyah ne gunda aton
hi atawotawon hinan bulan an Ethanim† an nan miyapitun bulan.
3 At an amin nan a'ap'apun nan holag Israel ya immuyda, at din papadi ya innalda,
ya inyattangda din Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios. 4 Ya heden nangngalanda ya
ni'yalada din Tuldan Abung an din a'amungan an mundayaw ay Apo Dios ya an amin
din gina'un me'gonan an wah nan Tuldan Abung,‡ ya hanan gina'u ya nan papadi ya nan
holag Levi di nangdon ta inyuydah nan Timplun Apo Dios. 5 Ya nan Alin hi Solomon ya
an amin din do'ol an tatagun holag Israel an din na'amung hinan wadan di hinagang nan
Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya ene'nongday nidugah an do'ol an kalnilu ya
baka, at mi'id di ologdan mamilang.
6 At nan papadi ya inyuyda din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hinan lugal
an ihinanah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun wah nan Timplun Apo Dios hinan
ampan di paya' nan cherubim. 7 Ya daden cherubim ya pinapayadday paya'dah nan
bagtun di wadan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ta allunganda nan Kahon
ya nan attangna. 8 Nan attang ya adu"oy, at hiyaat un mamattig di ngamngamnah nan

* **8:2** Mid mapto' ya hiyah ne Behtan di A'ab'abbung ti hiyah ne behtadah nan miyapitun bulan (Lev. 23:33-43). † **8:2** Unu Tishri/Ethanim (September-October). Mid mapto' ya na'at hi Ethanim/Tishri 15-21. ‡ **8:4** Hay awadan nan Tuldan Abung ya nan gina'una ya ad Gibeon (I Chron. 21:29; II Chron 1:2-6).

pantaw nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu an wah nan bunol di Timplun Apo Dios,
mu adi mattig hi dola nan Me'gonan an Kuwaltu. Ya ta"on ad ugwan ya wagwah di nan
ayiw an attang. 9 Ya henen Kahon ya mi'id di nittu an anggay din duwan ikab an batun din
inittun Moses hi wadanah nan Duntug an Sinai§ an din ni'tulagan Apo Dios hidin tatagun
holag Israel hidin nakakandah nan babluy ad Egypt.*
10 Ya unat goh limmahun nan papadih nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya
hin'alina ya napnuh bunut nan Timplun Apo Dios. 11 At nan papadi ya mi'id di inatdan
himmigup ta muntamuda ti nun'onan nan benang Apo Dios.
12 At hi Solomon ya inalinay, "Immannung an inalin Apo Dios di mihina Hiyah nan
ma'ugtul an bunut!† 13 Ha"in ya ten lempah'un impiyamma nan ma"ap'aphod an Timplun
Apo Dios ta way ihinanah mi'id pogpogna."

Hay Himmapitan Solomon hinan Na'amung an Tatagu

14 Ya heden numpangata'dogan nan na'amung an tatagun holag Israel hidi ya nunligguh
hi Solomon ta hinagangna dida, ya imbaganan Apo Dios ta wagahana dida. 15 Ya unat goh
nalpah hene ya inalinay,

"Madayaw hi Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel! Hiya ya immannung an
impa'annungna din intulagnan David an hi ama' an inalinay, 16 Nete"ah din nangekaka'
hinan tatagu' an holag Israel hi ad Egypt ya mi'id ah pinili' hinan numbabluyan an amin
nan holag Israel hi mabalin hi mangiyammah Timplu' hi pundayawandan Ha"in, mu
pinili' he"a, David, an mangipapto' hinan tatagu' an holag Israel. Hiyah ne inalina.
17 Hi aman hi David ya wagwah nomnomna an penhodnan ipiyamma nan Timplun
Apo Dios ta way pundayawan ay Apo Dios an dayawon tu'un tatagun holag Israel.
18 Mu hi Apo Dios ya inalinan aman hi David di, He"a ya inila' an pepenhodmun
ipiyamma nan Timpluh pundayawanyun Ha"in, at he"a ya maphod nan ninomnommun
aton! 19 Mu bo'on he"ay mangipiyammah nan Timplu ti nan imbaluymun mitungaw di
mangipiyammah nan Timplun pundayawandan Ha"in. Hiyah ne inalin Apo Dios ay
ama.
20 Ya ten ad ugwan ya impa'annung Apo Dios din intulagna an ten ha"in di nihukat
ay aman hi David hi aliyun holag Israel, ya ten impiyamma' nan Timplun Apo Dios
an pundayawan tu'un holag Israel. 21 Ya hidi ya impidadaan'uy lugal hinan bunol di
Timpluh ihinan din Kahon an Nittuwan nan Nitud'an di Ni'tulagan Apo Dios hinan a'apu
tu'uh din nangekakanan didah nan babluy ad Egypt."

Nan Luwalun Solomon
(II Chron. 6:12-40)

22 Ya heden awadan an amin nan na'amung an tatagu ya immuy hi Solomon hinan hina-
gang nan pun'onngan an wadan Apo Dios, ya inta'nangnay ngamayna, 23 ya nunluwalun
inalinay,

"He"a, Apo Dios an dayawonmin holag Israel, ya mi'id ah nipaddung ay He"ah
nan wad abuniyan ya ta"on nan wah tun luta. Ya He"a ya immannung an amin di
atom an impa'annungmu din ni'tulagam hinan tatagum, ya impattigmuy nahamad an
namhodmuh nan baalmun nangunud hinan Tugunmu ya nan nange'kod hi odoldan
He"a. 24 He"a ya impa'annungmu din intulagmun aman hi David an baalmu, at ten ad
ugwan an algaw ya nipa'annung din inalim.
25 At ad ugwan, O Apo Dios an dayawonmin holag Israel, ya hay ibaga' ay He"a
ya ipa'annungmu ni' din oha goh an intulagmun aman hi David hidin nangalyam ay
hiyah, Wadah awniy imbaluymuh pilio' hi mun'alih nan holag Israel hi unda ihamad di
pangatdan umat hinan inatmu ta Ha"in di unudonda.‡ 26 At He"an Diosmin holag Israel
ya ipa'annungmu ni' din inalim ay aman hi David an baalmu!
27 Mu undan immannung an mihihinna'a, Apo Dios, hitun luta? Ta"on ad daya unu
ad abuniyan ya adi umday ihinam!§ Ya umat ay hina at inyal'allanan ten Timplun
impiyamma' an adi umdah ihinam! 28 At donglom ni' nan luwalu' ya nan pumpahmo'a',
O Apo Dios an dayawo'! Donglom ni' nan pumpahmo'a' an baalmu ya nan luwalu' ay
He"ad ugwan an algaw! 29 Hay maphod ni' ya halimunam heten Timpluh abigabigat
ya amahdomahdom ti hiyah te lugal hi pinilim an pundayawan nan tatagun He"a. At
donglona' ni' hinan punluwalua' eten Timplu! 30 Donglom ni' nan luwalu' an baalmu ya
nan luwalun nan tatagum an holag Israel hi unda munluwalun ten lugal! Ya ta"on un'a
wad abuniyan an nihinam ya donglom ni' ta aliwam di numbaholanmi!

---

§ **8:9** Unu Duntug an Horeb. * **8:9** Bahaom nan footnote di I Sam. 6:19 ta innilaom di aat nan udumnan nittuh bunolnah din hopapna ya anaad ta mi'iddad ugwan. † **8:12** Ex. 19:9. ‡ **8:25** II Sam. 7:12-16. § **8:27** Ac. 7:48.

31 Ya gulat ta waday ohah taguh numbahol an nangat hi nappuhih nan ibbanan
tagu, ya miyuy hinan way pun'onngan hinan Timplum ta ihapatana an hiya ya mi'id
di baholna 32 at donglom ni', O Apo Dios an wad abuniyan, ta He"ay mangat an
manumalyah nan baalmu! Ya minoltam nan mumbahol ta miballoh ay hiya nan
inatnan nappuhi! Ya ibilangmu nan mi'id di baholnah nahamad ta ma'innila an hiya
ya mi'id di baholna!
33 Ya wa ay ta abakon nan binuhul nan tatagum an holag Israel an dumalat hi num-
baholandah agguyda nangunudan ay He"a, mu wa ay ta ninomnomdan mumbangngad
ay He"a ta hagangondah ten Timplum an muntutuyu ta ibaagday numbaholanda 34 ya
donglom ni' hinad abuniyan ta aliwam di numbaholan nan tatagum an nan i'ibba' an
holag Israel, ya ta ibangngadmu didah din lutan din indatmuh din o'ommodmi!
35 Ya wa ay ta adim ipa'ali nan udan an malpud daya ti dumalat nan numbaholan
nan tatagum hi agguyda nangunudan ay He"a, ya wa ay ta hagangondah ten Timplu ta
munluwaluda ta itutuyuday baholdan He"a ya din'ugda ta He"ay dayawonda ti He"ay
nangipaligat ay dida 36 ya donglom ni' hinad abuniyan, ya inaliwam di numbaholan
nan baalmu ya nan tatagum an holag Israel! Ya itudum di maphod hi atondah nan
pi'taguanda, ya gunmu ipa'udan ta mahebnaan nan lutan indatmuh nan tatagum hi
banohda!
37 Ya gulat ta waday batel unu punligatan hi dumatong an ma'at hinan luta, unu
mun'alangu nan nihabal an dumalat nan lumahun tuyup, unu mun'abegeh nan
nitanom, unu pun'a'an nan dudun unu battat, unu li'ubon nan binuhul nan tatagum,
unu nan malgom an punligatan, unu nan way dogoh hi ma'at, 38 ya donglom ni'
nan luwalun nan tatagum an holag Israel hi un immannung an nahamad di inatdan
nuntutuyun ita'nangday ngamaydan ten Timplum! 39 At donglom ni' hinad abuniyan
an hiyay nunhituwam, ya aliwam ni' di baholda, ya impattigmuy ulaymu! Ya gapu ta
He"a ya anggay di nanginnilah nomnom di tagu at He"ay okod an mangiballoh hinan
inat di hinohha, 40 ta way atondan mangita'ot ay He"a eten gutud di atagudah nan
nunhituwandah nan lutan indatmuh din o'ommodmi!
41 Gulat ta nan bunag an nalpuh nan adagwin babluy an agguy nihakup ay da'min
holag Israel di umalin mundayaw ay He"a an mangibagah nan anabagtum 42 an dumalat
di nangngolandah nan nundongol an ngadanmu ya nan nidugah an abalinam an
umipanoh'ah inatmuh nan tatagum, ya wa ay ta munluwaluda ta ihagangdan ten
Timplu 43 ya donglom ni' hinad abuniyan an wadam di luwaluda, ya inabulutmu ni'
nan ibagadan He"a! Ta way aton nan tataguh tun lutan manginnilan He"a, ta unudon
da'a an umat ay da'min tatagum an holag Israel, ya ta innilaonda nan aat ten Timplun
impiyamma' ta hiyay pundayawan ay He"a.
44 Ya gulat ta mandalom nan tatagum an umuy mi'gubat hinan buhulda ta
munluwaludan He"a an ihagangdan ten babluy an pinilim ya nan Timplun impiyamma'
hi pundayawan ay He"a 45 ya donglom ni' hinad abuniyan nan luwaluda ta
ipa'annungmun aton nan penhoddan ipa'at ay He"a ta pangabakom dida!
46 Ya gulat ta numbaholdan He"a ti unda tagu ya anggay ta hiyay dumalat hi
bumungtam ay dida, ya impa'abakmu didah nan binuhulda, ya gulat goh ta ayda
balud ta iyuyda didah nan udum an babluy an adagwi unu neheggon, 47 ya gulat
ta nan wadandah nan lugal an nabaludanda ta mun'innomnomda, ya inhamaddan
mangitutuyuh nan numbaholandan He"an alyonday, Immannung an numbahol ami
an nibahhaw di inatmin nun'appuhi! At donglom ni' ahan di luwaluda, Apo Dios! 48 Ya
gulat ta mumbangngadda ta He"ay haggungondah unudonda ta ihagangdah nan lutan
din indatmuh din o'ommodda, ya nunluwaluda ta ihagangda goh hinan babluy an din
pinilim ya nan Timplun impiyamma' hi pundayawan ay He"a 49 ya donglom ni' hinad
abuniyan an wadam nan luwaluda! Donglom ni' hinad abuniyan an nunhituwam ta
badangam dida! 50 Ya aliwam ni' di numbaholan nan tatagum hinan nangatandah
nan nappuhin adim pohdon, ya aliwam ni' an amin nan nungngohoyandan He"a!
Ya lumanom ni' di nomnom nan binuhulda ta ipattigday homo'dah nan nabalud an
tatagum 51 an dida ya tatagum an hakupmu ti He"ay nangekak ay didah ad Egypt an
babluy an umat hi apuy an mangipabalah gumo'.
52 He"a an nabagbagtun Dios ya maphod unmu hom'on nan tatagum an holag Israel,
ya hom'ona' goh an alida, ya donglom ni' ahan di luwalumih nan pumbaganmin He"ah
badang. 53 Ya an amin di tataguh tun alutaluta ya da'mi pinilim hi tatagum an hiyah ne
din inalim hidin hopapnan Moses an baalmuh din nangekakam hidin o'ommodmih ad
Egypt."

Hay Nalpahan di Luwalun Solomon

54 At lempah Solomon nan nunluwaluanah ni'hapitanan Apo Dios, ya timma'dog hinan
hinagang di pun'onngan hidin nunhippiana, ya inta'nangnay ngamaynah ad abuniyan.
55 Ya init'u'nan nangalin Apo Dios ta wagahana nan na'amung an holag Israel, an inalinay,
56 "Madayaw hi Apo Dios an nangidat hi lenggop nan tatagunan holag Israel an hiyah
ne din intulagna tuwalih din hopapna! Impa'annungnan amin din intulagnan Moses an
baalna ta nagtud mahkay! 57 Hene ni' ta nan Ap'apun Dios tu'u ya gun ditu'u badangan
an umat hidin o'ommod tu'u an binadangana dida, ya hene ni' ta adi ditu'u inganuy ay
Hiya! 58 Ya maphod un ditu'u ituduwan ta Hiyay unudon tu'u, ta an amin di aton tu'u
ya miyunnud hinan pohdona, ya ta adi tu'u al'alliwan nan intuguna ya nan Uldina an
din inyuldinah din o'ommod tu'uh din penghana! 59 Maphod ni' un gun nomnomon
Apo Dios an dayawon tu'uy inluwalu' ay Hiya, ya adina al'alliwan, ya maphod ni' unna
inaynayun di homo'na ay da'yun i'ibba' an holag Israel ya ha"in an aliyu ta gunna idat
di mahapul tu'uh abigabigat, 60 ya ta panginnilaan an amin nan tataguh tun lutan hi
Apo Dios di immannung an dayawon, ya mi'id udumna! 61 At hay maphod hi aton tu'un
tataguna ya ihamad tu'uy pangulug tu'u, ya endenol tu'uh nan Ap'apu tu'un Dios an
amin nan Uldina ya nan Tuguna an umat hinan aton tu'ud ugwan an algaw."

Hay Nidawatan nan Timplu
(II Chron. 7:1-10)

62 At nan Alin hi Solomon ya an amin nan tatagun holag Israel an niddum ay hiya ya
nun'onongdan Apo Dios. 63 Hi Solomon ya ene'nongnay Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba
ay Apo Dios an duwampulu ta duway libuh baka ya hinggahut ta han duwampuluy libuh
kalnilu ya gandeng. At nan ali ya an amin nan tatagun holag Israel ya indawatda nan
Timplun Apo Dios.
64 Ya henen algaw ya indawat nan ali nan gettaw di Timplun Apo Dios ti it'ittang nan
niyamman gambang an pun'onngan, at adi umdah ihinan an amin nan me'nong. Ya hidi
ya ene'nongnay animal hi Onong an Moghob an adi mabu'lih nan pun'onngan, ya nan
Onong an Ma'an, ya nan taban nan Onong di Pi'lenggopan.
65 At henen gutud ya numbehta da Solomon ya an amin nan tatagun holag Israel an
din niddum ay hiya, ya nidugah ti do'ol ahan di na'amung an mete"ah nan bihhang
ad Lebo Hamath ta engganah nan ginnaw ad Egypt. Ya himpulu ta opat di algaw hi
nun'am'amlongandah nan wadan di hinagang Apo Dios an dayawon tu'u. 66 Ya heden
miyapulu ta lemay algaw ya nun'ipa'anamut Solomon din tatagu. Ya winagahandah
Solomon ya unda mumpanga'anamut hi abungda, ya nun'am'amlongda, ya maphod di
punnomnomandah nan mun'aphod an inat Apo Dios hinan baalnan hi David ya nan
tatagunan holag Israel.

9

Hay Numpattigan Apo Dios ay Solomon
(II Chron. 7:11-22)

1 Lempah Solomon nan impiyammana an Timplun Apo Dios, ya nan abungna an ali,
ya an amin nan ninomnomnah atona.* 2 Ya unat goh lempahna ya numpatigaw goh hi
Apo Dios ay Solomon an pidwanah numpattiganan umat hidin numpattiganan hiyah ad
Gibeon.† 3 Ya inalin Apo Dios ay hiyay,

"Dengngol'u din luwalum, at wagaha' nan Timplun impiyammam ta hiyay gunyu
pundayawan ay Ha"in hi mi'id pogpogna ti hiyay pohpohdo' hi enggana.
4 Ya umat ay he"a an gulat ta Ha"in di itamuam an umat hidin inat amam an hi David
ta nahamad di aatmu, ya nan immannung di atom ta unudom an amin nan intugun'un
he"a, ya atom an amin nan Uldin'u 5 at Ha"in ya ipa'annung'u din intulag'un amam
an hi David hidin nangalya' ay hiyah minaynayun an nan holagmuy gun mun'alih
mangipapto' ad Israel.
6 Mu gulat ta he"a unu nan holagmu ya du'gona' ta adiyu unudon nan intugun'u ya
nan Uldin an indat'un da'yu ta nan nat'on an madayaw di itamuanyuh dayawonyu
7 at ipakak'u nan tatagu' an holag Israel eten lutan indat'un da'yu, ya inganuy'uh ten
Timplun indawatyun pundayawan nan tatagun Ha"in, at an amin nan tataguh nan
abablubabluy ya pahalon da'yun tatagun holag Israel, ya inlayalayahandah uman-
gunuh. 8 Ya heten Timplu ya mun'atpay nun'ataponan hi batu, at mun'apa"i, at an amin
nan mange'wan maluh ya umogyatda, ya manoh'ada, at alyonday, Anaad ta umat hinay
inat Apo Dios eten babluy ya heten Timplu? 9 At nan tatagu ya alyonday, Oo ti dida ya
din'ugdah Apo Dios an dinayawdah din hopapna an Hiyay nangekak hidin o'ommoddah

* **9:1** Mid mapto' ya na'at hidin 946 B.C. † **9:2** I Ki. 3:4-15.

ad Egypt, ta nan nat'on an madayaw di dinayawda, at hiyay dimmalat hi nangidatan
Apo Dios hinan nidugah an punligatanda!"

Hay Nuntulagan da Solomon hinan Alin hi Hiram
(II Chron. 8:1-2)

10 Ya heden angunuh di duwampuluy tawon hi nun'lopahan Solomon hinan impiyam-
mana an duwan o"ongol an abung an nan Timplun Apo Dios ya nan palasyu 11 ya nan
Alin hi Solomon ya indatnay duwampulun babluy hi ad Galilee ay Hiram an alid Tyre ti
hi Hiram di nangidat an amin ay hiyah nan ayiw an cedar, ya bolbol, ya nan balitu' an
penhodna. 12 Ya immuy hi Hiram ta hinamadna din babluy an indat Solomon ay hiya. Ya
unat goh hinamadnan tinnig ya agguyna penhod. 13 Ya inalinan Solomon di, "Agi', anaad
ta umat hituy aat hatun babluy an indatmun ha"in?" At hiyaat unna nginadnan henen
abablubabluy ta ad Kabul,‡ at hiyay ngadanah engganad ugwan.§
14 Hi Hiram ya impiyuynan Solomon di opat di libu ta han nahiyam di kilun balitu'.

Nan Udumnan Impiyamman Solomon
(II Chron. 8:3-18)

15 Nan Alin hi Solomon ya inatna din mahapul hi atonan tamuh nangipiyammanah
nan Timplu ya nan palasyu, ya impiyammana goh nan natpeng an ha'dol nan babluy,
ya impaphodna nan hamintun allup nan babluy ad Jerusalem, ya impaphodna goh nan
babluy ad Hazor, ya ad Megiddo, ya ad Gezer. 16 Ya nan tindalun nan alid Egypt an
hi Pharaoh ya ginubatda nan babluy ad Gezer, ya nunggohobda nan a'abu'abung, ya
numpatoyda nan iCanaan an numpunhituh di ta nan ali ya indatnah nan babain inyim-
baluynan inahawan nan Alin hi Solomon ta hiyay panginomnomanah nan nangahawaan
nan imbaluyna. 17 At henen babluy ad Gezer ya impipaphod goh Solomon. Ya wada goh di
babluy an impipaphodna an nan ampan ad Beth Horon, 18 ya ad Ba'alath, ya ad Tadmor an
wah nan mapulun hinan hinakup di holag Judah, 19 ya an amin nan babluy an hinakup
di pumpapto'an Solomon, ya an amin nan babluy an ihinan di kalesan punluganan di
mi'gubat, ya nan babluy an ihinan nan linala'in nun'ala'eng an muntakay hi kabayu, ya
an amin nan way penhod Solomon an ipaphod ad Jerusalem, ya ad Lebanon, ya nan
udumnan lugal hinan pumpapto'ana.
20 Ya an amin din tatagun na'angang an din agguy pinatoy nan holag Israel an ohah
nan himpampun an holag Amor, ya holag Heth, ya holag Periz, ya nan holag Hiv, ya nan
iJebus, (ya ma'innila an didan amin ya bo'onda Hudyu*), 21 ya din holagda an nihukat ay
didah nan lutan din agguy pinatoy nan holag Israel ya dida hanay numbalinon Solomon
hi baal ta diday mapilit an puntamuona, ya nitutuluy hi engganad ugwan. 22 Mu nan
tatagun holag Israel tuwali ya mi'id ah numbalinon Solomon hi baal an diday nuntindalu,
ya diday numpun'ap'apu, ya diday mummanmandal, ya diday ap'apun nan tindalu, ya
diday mummanmandal hinan mumpunlugan hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya
diday mummanmandal hinan nun'ala'eng an muntakay hinan kabayu. 23 Hiya hatuy
mumpangipangpanguluh nan puntamuon Solomon an hay uyapda ya lemay gahut ya
han nalemada ta diday mangitnud hinan tatagun mangiyuy hinan puntamuanda, ya
enetlodda didah nan tamuda.
24 Ya unat goh nunti'id din babain imbaluy din alid Egypt an nalpuh nan Babluy
David ta immuy hidin impiyamman Solomon hi ihinanah nan palasyu ya hi Solomon ya
impiyammanay natpeng hi ha'dol nan babluy.
25 Ya hi Solomon ya mumpitluh nan hintawon† an mun'onong hinan Onong an
Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba ay Apo Dios hidin pun'onngan an din
impiyammanah pun'onngan ay Apo Dios, ya gunna goh gohbon nan incense an maphod
di hunghungnah e'nongnan Apo Dios, at inatnan amin din inyuldin Apo Dios hi atonah
nan Timplu.

---

‡ **9:13** Hay pohdonan ibaga ya *mid hulbina.* § **9:13** Hay nitudo' hinan II Chron. 8:1-2 ya nan Alin hi Hiram di nangidat ay Alin hi Solomon hinan abablubabluy ya bo'on nan Alin hi Solomon di nangidat ay hiya. Mu hay na'at ya nahhun nan Alin hi Solomon an nangidat ay hiya, ya gapu ta agguyna penhod at hiyaat unna imbangngad ay Solomon ta bagina goh. * **9:20** Hiyah ne ma'alih Hentil. † **9:25** Inatna nin hidin gutud di tulun nidugah an behtadad Israel: (1) hi kada bulan an Abib (March-April) ya waday Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana (Abib 14), ya Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an (Abib 15-21), ya Behtah nan Boto' (Abib 16), ya (2) hinan abulabulan an Sivan (May-June) ya waday Behtan di aDumiduminggu, ya (3) hinan abulabulan an Tishri/Ethanim ya waday Behtan di Talampet (Tishri/Ethnaim 1), ya Algaw hi Ahanian di Bahol (Tishri/Ethnaim 10), ya Behtan di A'ab'abbung (Tishri/Ethnaim 15-21), ya ohan nahamad an algaw an ngilin (Tishri/Ethnaim 22).

26 Ya impiyamman goh Solomon di do'ol an pupul hi ad Ezion Geber an neheggon ad
Elath hi ad Edom hinan pingit di Mumbolah an Baybay.‡ 27 Ya hi Hiram ya hennagna
din tatagunan din nangipa'enghan muntamuh nan pupul ta umuyda bumadang hinan
tatagun Solomon. 28 At nunlugandah nan pupul ta immuydah ad Ophir.§ Ya unat goh
numbangngadda ya waday innaldah balitu' an himpulu ta onom di libuy kilu, ya indatdah
nan Alin hi Solomon.

10

Nan Numbihhitaan nan Queen ad Sheba ay Solomon
(II Chron. 9:1-12)

1 Ya unat goh dengngol nan queen ad Sheba* nan nundongol an aat Solomon ya nan
nahamad an pangunudanan Apo Dios ya immuy ad Jerusalem ta padahonan ibaga nan
na'alligat an mipatbal ay hiya. 2 At nidatong ad Jerusalem an didan amin hidin do'ol
an tagalana ya din do'ol an kamilun nangitakayandah din bangbanglu, ya din udumnan
gina'u an balitu', ya nan nanginan batu. Ya unat goh immuy ay Solomon ya inhanhanan
amin din ninomnomna. 3 Ya madadawoh di inat Solomon an nambal hidin impatbalna
an mi'id ah ohah agguyna imbaag hinan babai. 4 Ya unat goh ininnilan den ap'apud
Sheba an amin nan aat di ananomnoman Solomon ya manoh'a, ya ma'annoh'a goh ti nan
aat di palasyun impiyammana, 5 ya nan ma'an an nidadaan hinan lamehaana, ya nan
umbunan nan u'upihyalna, ya hay aat di pangipapto' nan baalnan magayad di lubungdan
inggina'uda, ya nan aton di munhowo' an mangiwanah hinan bayah, ya nan onong an
gunna e'nong ay Apo Dios hinan Timplun impiyammana.
6 Ya inalin nan babain ap'apuh nan Alin hi Solomon di, “Nan inulguddah aatmu ya
nan la'engmun dengngol'uh nan babluymi ya immannung! 7 Mu agguy'u kinulug din
inulgudda, mu ten immalia' ta hinamad'un nannig ya immannung! Mu agguy'u dengngol
di ta"on un godwah nan la'engmu ya nan nidugah an inadangyanmu ya adagwi ahan
nan inulguddan dengngol'u! 8 At mundenol nin nan tatagum ya ta"on nan u'upihyalmun
mimiddum ay he"an mundongol hinan anala'engmu! 9 Ya madayaw hi Apo Dios an
Diosmu ti impattignay homo'nan he"ah namto'anan he"a ta he"ay mangipapto' hinan
holag Israel! Ti hi Apo Dios ya pa'appohpohdona nan holag Israel hi mi'id di pogpogna,
ya Hiya ya pinili da'a ta he"ay alih mangipanuh, ya nahamad di pumpapto'mu!”
10 At indatnah nan Alin hi Solomon din opat di libu ya han lemay gahut di kilun balitu',
ya nan do'ol ahan an bangbanglu, ya nan udumnan nun'anginan batu. Ya henen nidugah
an do'ol an bangbanglun indat nan babain ap'apud Sheba ya mi'id ahan ah at hinah
indatdah nan Alin hi Solomon hidin hopapna.
11 Ya bo'on hene ya anggay hi nidat ay Solomon an wada goh din indat da Hiram an din
impiyuynah pupulnah ad Ophir† an balitu', ya indatana goh hi ayiw an almug‡ ya ta"on
nan nanginan batu. 12 At impiyamman Solomon nan ayiw an almug ta ha'dol nan Timplu
ya nan palasyu, ya impiyammana goh nan lyres ya alpa§ ta usalon nan mungkanta. Ya
mi'id di at hinah ado'ol di ayiw an almug hi nala'uan unu nidat an nete"ah din hopapnah
engganan nen gutudna.
13 Ya nan Alin hi Solomon ya indatnan amin din penhod nan babain ap'apud Sheba an
odowon, ya ma'lal goh an mangidat hinan udumnan midat hinan nundongol an a'ap'apu.
Ya unat goh nalpah ya impadehnan numbangngad hinan babluyda an didan amin hidin
baalna.

Nan Inadangyan Solomon
(II Chron. 1:14-17; 9:13-28)

14 Hay gun midat ay Solomon hi atawotawon ya duwampulu ta duway libu ta han
waluy gahut ya han napat ta tuluy kiluh balitu'. 15 Ya agguy niddum an ne'e'yap nan
midat an malpuh nan buwit, ya nan idat nan mumpungkumeldu, ya nan udumnan
magananSah nan mila'uh nan udumnan babluy, ya nan idat nan udumnan a'alid Arabia
ya gogobelnadol hinan provinciah nan abablubabluy an awadan nan holag Israel.
16 Ya impiyamman nan Alin hi Solomon di duway gahut an dadamunah hapiaw an
namahmah an balitu', ya hay niyammah nan ohan hapiaw ya tulu ya han godway kiluh
nan balitu'. 17 Ya impiyammana goh di tuluy gahut hi i"itang an hapiaw, ya hinohhah
nan hapiaw ya niyamyud di oha ta han godway kiluh nan namahmah goh an balitu'. Ya

---

‡ **9:26** Unu Red Sea. § **9:28** Bahaom nan footnote di Gen. 10:29 ta innilaom di awadan ten babluy. * **10:1** Ad Yemen. Mu nan i'Ethiopia ad ugwan ya alyonday hiyah ne babluyda. † **10:11** Bahaom nan footnote di Gen. 10:29 ta innilaom di awadan ten lugal. ‡ **10:11** Agguy tu'u inilay ngadan ten ayiw ad ugwan, mu waday mangali an hiya nin ya juniper. § **10:12** Nan ma'alih *lyre* ya nan it'ittang an alpa, ya nan ma'alih *alpa* ya ongol.

impihinanan amin din hapiaw hinan ongol an Palasyuna an hay Ayiw an Nalpud Lebanon di Niyamma.

18 Ya impiyammana goh di ongol an umbunan di ali an na'al'altian hi ivory,* ya
inamyudandah nan namahmah an balitu'. 19 Ya hay aat nen umbunan di ali ya waday
onom an agdan ya un madatngan nan umbunan di ali, ya hay iyulhudan di bonog ya
napikpikuy utdu'na. Ya hinan numpinangngel di umbunan ya waday duwah niyammah
pangipattu'an hi ngamay, ya wada goh di umat hi layon di tigawnan nedelloh. 20 Ya
heden onom an agdan eden way umbunan ya waday niyamman himpulu ta duwan
umat hi layon an nun'ipata'dog hinan numpinangngel. Ya heden umbunan ya mi'id ah
nipaddunganah nan umbunan hinan udum an pumpapto'an.
21 Ya an amin nan bahun nan Alin hi Solomon ya namahmah an balitu', ya balitu' goh an
amin nan gina'un wah nan palasyuna an hay ngadana ya Palasyu an hay Ayiw an Nalpud
Lebanon di Niyamma an mi'id ah gina'unah silver ti mi'id di balulna eden numpapto'ana.
22 Ya wada din pupul nan ali an mungkumildun umuy hi ad Tarshish, ya din baal Hiram di
nangipapto' eden pupul. Ya un mamenghan hi tuluy tawon di pumbangngadan nan pupul
an gunda iyanamut di balitu', ya silver, ya ivory, ya nan o"ongol ya i"itang an bullang.
23 At nidugah di inadangyan nan Alin hi Solomon ya nan ananomnomana ya un nan
a'alih nan ablubabluy hitun luta. 24 Ya an amin nan a'alih alutaluta ya gunda umuy
ay Solomon an mi'hapit ta donglonday aat di la'engnan indat Apo Dios ay hiya. 25 Ya
atawotawon ya an amin nan a'ali ya waday gunda idat an adawna an silver, ya balitu',
ya lubung, ya nan gina'un di mi'gubat, ya nan bangbanglun middum hi ma'an, ya nan
kabayu, ya nan muls.†
26 Ya inamung Solomon din himpulu ta opat di gahut hinan kalesan punluganan di
mi'buhul, ya himpulu ta duway libuh nan kabayun puntakayan di udumnan mi'buhul. Ya
nan udum ya impihinanah nan wadanad Jerusalem, ya nan udumna ya hinan udumnan
numbino'ob'on an babluy. 27 Ya hidin nun'aliana ya nan silver ya nunheglan do'ol ad
Jerusalem an umat hi ado'ol di batuh di, ya do'ol goh di ayiw an cedar an umat hinan
ado'ol di ayiw an sicamor an ma'alih fig an wah nan aluhadhad di dudunduntug. 28 Ya
hay namla'an nan baal Solomon hi kabayuna ya nan nungkumelduandad Egypt ya ad
Cilicia. 29 Ya nan punluganan di mi'buhul ya penla'dad Egypt an hay la'un di oha ya pituy
kiluh nan silver, ya hay pola' di ohah nan kabayu ya hi'itangan duway kiluh balitu'. At
nan baal Solomon an mungkumeldu ya inla'uda goh hinan a'alin di holag Heth ya nan
a'alid Aram.‡

11

Hay Nan'ugan Solomon ay Apo Dios

1 Nan Alin hi Solomon ya do'ol di inamnawanah nan binabain nalpuh udumnan babluy
an nan babain imbaluy Pharaoh, ya nan iMoab, ya nan holag Ammon, ya nan i'Edom, ya
nan iSidon, ya nan binabain holag Heth. 2 Hiya ya inahawana dida an ta"on hi un inalin
Apo Dios hinan tatagun holag Israel di, “Adi ayu ahan mi'yahawan dida ti atonyu ay ya
la'tot ya diday dumalat hi pan'uganyun Ha"in.”* Mu hi Solomon ya inluludnan popohdona
dida. 3 Hiya ya pituy gahut di immannung an a'ahawanan imbabaluy di a'ali, ya tuluy
gahut di udum an a'ahawana,† at hanan a'ahawanay dimmalat hi nan'ugan Apo Dios.‡
4 Ya unat goh nala'ay hi Solomon ya nan a'ahawanay nangitudun hiya ta nan bululday
dayawona ta omod unna aliwan di pangulugnan Apo Dios an dayawona, an hiya ya adi
umat hi pangulug amanan hi David. 5 Hi Solomon ya ni'dayaw ay Ashtoreth an babain
bulul nan iSidon, ya nundayaw goh ay Molek an na"appuhin umipabohol an bulul nan
holag Ammon. 6 At hi Solomon ya numbahol ay Apo Dios an agguyna ahan hinamad an
nangunud ay Apo Dios an adi umat ay amanan hi David.
7 Ya hinan duntug hi appit di buhu'an di algaw ad Jerusalem ya impiyamman Solomon
di pundayawanda ay Chemosh an na"appuhin madayaw ad Moab, ya impiyammanay

---

* **10:18** Nan ivory ya hiyah ne ha'gud di elepante. † **10:25** Nan ma'alih *muls* ya diday imbaluy nan buta'al an dongkih unda mipamayah nan babain kabayu. Inyadin Apo Dios heten pangat (Lev. 19:19). Ya nan muls ya adida abalinan an munholag ti bahigda. ‡ **10:29** Unu ad Syria. * **11:2** Ex. 34:15-16. † **11:3** Hidin penghana ya waday nun'abhiwan nan ma'alih *ahawa* hinan ma'alih *concubine* (unu *udum an ahawa*). Didan duwa ya legal an ahawa, mu nan nahhun ya ustun ahawa (ti nan imbabaluyda ya bonhonday banoh amada), ya nan ma'alih concubine ya hiyay miyadwan ahawa (ti nan imbabaluyda ya adi mipabnoh ay diday banoh amada). Nan ma'alih *kabit* ya bo'on ahan legal an ahawa, at nan imbabaluyda ya adi ahan mipabnoh ay diday banoh amada. Nan Alin hi Solomon ya 1,000 di legal an a'ahawana, mu nan 700 ay dida ya ustun ahawana, mu nan 300 ya diday ma'alih concubine an hiyanay udum an ahawana. ‡ **11:3** Mattig an agguy inunud Solomon nan inyuldin Apo Dios hi aat nan a'ahawan di ali (Deut. 17:17).

pundayawan ay Molek an na"appuhin madayaw ad Ammon. 8 At umat hinay inatna
ta way nundayawan an amin nan a'ahawanan nalpuh nan udumnan babluy, ya gunda
gohbon nan incense, ya nun'onongdah nan dayawonda.
9 At hi Apo Dios ya ma'abbungot ay Solomon ti hiya ya din'ugna Hiya an Ap'apun Dios
an dayawon nan holag Israel an din numpattig ay hiya tuwalih numpidwa.§ 10 Ya hi
Apo Dios ya tinuguna an inalinay, “Mahapul ahan an adi'a mundayaw hinan nat'on an
madayaw,”* mu hi Solomon agguyna inunud nan intugun Apo Dios. 11 At hi Apo Dios ya
inalinan Solomon di, “Umat ay hinay aat di nomnommu an adim ipa'annung din intugun'u
ya adim unudon din Uldin'u at umannung an ano' di abalinam ya nan pumpapto'am ta
idat'uh nan baalmu! 12 Mu dumalat hi amam an hi David ya adi' aton ad ugwan an atagum
an hay pangata' hi pangaana' ya awni ta nan holagmun lala'i. 13 Ya ta"on ya adi' anon an
amin nan pumpapto'ana, mu idat'un hiyay ohah nan himpangapun dumalat hi David an
baal'u ya dumalat goh ad Jerusalem an hiyay pento"u.”

Nan Binuhul Solomon

14 Ya unat goh nalpah hene ya hi Apo Dios ya numbalinonah Hadad an holag Edom
hi buhul Solomon an hiya ya nalpuh nan holag di alid Edom. 15 Ya hidin hopap-
nah ni'gubatan da David ad Edom ya hi Joab an ap'apun di tindalu ya immuy an
numpangilubu' hidin udum an holag Israel an nun'atoy hi nunggugubatanda ti dida ya
numpatoydan amin di linala'ih ad Edom. 16 Ya hi Joab ya an amin din holag Israel ya
nihinadah dih onom di bulan ta nangamung unda inamin an numpatoy di linala'ih ad
Edom.† 17 Mu hi Hadad ya un mangmangngilog, ya limmayaw ta immuy ad Egypt an didan
amin hidin udumnan u'upihyal an din bimmadang ay amana. 18 At dida ya nala"uydah
ad Midian ta immuydad Paran. Ya nun'ayagdah nan linala'id Paran ta didan amin an
immuy ad Egypt hinan Alin hi Pharaoh ti hiyay nangidat ay Hadad hi abungna ya luta, ya
indatana goh hiyah ma'an.
19 Ya hi Pharaoh ya ongol di pamhodnan Hadad, at impa'ahawana han maphod an
babain hi agin ahawana an nan Queen an hi Tahpenes. 20 Ya hi agin Tahpenes ya nunholag
ta lala'i, an hay ngadana ya hi Genubath, ya enekkop Tahpenes ta ni'hinah abung han Alin
hi Pharaoh ta niddum hinan imbabaluy Pharaoh.
21 Mu unat goh dengngol Hadad hi ad Egypt an natoy da David ay Joab an din ap'apun
di tindalu ya inalinan Pharaoh di, “Iyabulutmu ni' ta mumbangngada' hinan babluymi.”
22 Mu hi Pharaoh ya inalinan hiyay, “Hay ngadan di mahapulmuh mi'id hitu ta anaad ta
popohdom an mumbangngad hinan babluyyu?”
Ya tembalnan inalinay, “Mi'id! Mu ta"on ya inyabulutmu ta umuya'.”
23 Ya hi Apo Dios ya inudmanay mi'buhul ay Solomon an hi Rezon an hina' Eliada an
din nakak hinan ap'apunan hi Hadadezer an alid Zobah. 24 Hiya ya inamungna nan
udumnan tatagu ta hiyay numbalin hi ap'apun din do'ol an adi mangngol hidin nalpahan
di nangabakan da David ad Zobah, at dida ya immuydad Damascus ta ni'hitudah di, at
pinilida hiya ta hiyay alid Damascus. 25 Hi Rezon di buhul nan holag Israel eden gutud
di atagun Solomon, ya nat'on din na"appuhin inat Hadad. Ya hi Rezon ya binuhulna nan
holag Israel, ya hiyay numpapto' ad Aram.

Hay Ni'tulagan Apo Dios ay Jeroboam

26 Ya hi Jeroboam‡ an hina' Nebat di ohah mi'buhul ay Solomon, mu hiyay ohah nan
u'upihyal Solomon an nalpuh nan himpampun an holag Ephraim an nalpud Zeredah, ya
hi inana ya umu'utun an hay ngadana ya hi Zeruah.
27 Ya manu ay buhulonda nan ali ti hi Solomon ya impiyammanay ha'dol an natpeng, ya
tinababna ta pinaphodna nan allup di babluy amanan hi David. 28 Ya un mangmangngilog
hi Jeroboam, mu waday abalinana. Ya unat goh ininnilan Solomon di amahlunan mangat
hinan tamuna at pento'na ta hiyay mangipapto' an amin hinan mipilit an tamun nan holag
Joseph.
29 Ya nihippul hidin bimmuhu'an Jeroboam hi ad Jerusalem, ya hi Abijah an propetad
Shiloh ya dinamuna hiyah nan dalan, ya hiya ya balbaluy lubungna. Danen duwa ya
mi'id ah ibbada. 30 At hi Abijah ya linuh'upna din balun inggina'una, ya henekhekna ta
nunhimpuluwona ta duwa. 31 Ya inalinan Jeroboam di, “Alam nan himpulun hekhek ta
bagim ti inalin nan Ap'apun Dios nan holag Israel di, Pa"io' nan pumpapto'an Solomon

§ **11:9** I Ki. 3:5-15; 9:2-9. * **11:10** I Ki. 9:6. † **11:16** II Sam. 8:13-14. ‡ **11:26** Duway pohdonan ibaga ti nan oha ya *mi'laban nan tatagu*, ya nan oha ya *dumo'ol nan tatagu*.

ta idat'un he"a nan himpulun himpangapu.§ 32 Mu un ohah nan himpangapuy* idat'uh
bagina an dumalat nan baal'un hi David ya dumalat goh ad Jerusalem an babluy hi
pento"uh an amin hinan ahimpahimpangapun holag Israel. 33 Ya manu ay ato' hana ti
unna' inaliwan ay Solomon ti nundayaw ay Ashtoreth an babain bulul nan iSidon, ya hi
Chemosh an bulul nan iMoab, ya hi Molek an bulul nan holag Ammon an agguya' inunud
ay hiya ya ta"on nan Tugun'u ta nan nappuhin adi' pohdon di pohpohdonan adi umat
ay amanan hi David. 34 Mu adi' anon an amin nan pumpapto'anana. Ya pumpapto'o'
hiyah nan gutud di atagunah engganah un matoy an dumalat hi David an baal'u an hiyay
pento"uh nangunud hinan Tugun'u ya nan Uldin'u. 35 Mu adi' ipaboltan hinan imbaluy
Solomon ta hiyay mun'ali ta he"ay mun'alih nan himpulun himpangapu. 36 Idat'uy ohah
nan himpangapuh nan imbaluy Solomon ta adi mapogpog nan holag David an baal'un
manginaynayun an mumpapto' hidih ad Jerusalem an babluy an pinili' hi pundayawan
nan tatagun Ha"in. 37 Ya punhaado' he"a, Jeroboam, ta ipapto'mun amin nan babluy
an pohdom, ya he"ay alih mangipapto' hinan holag Israel. 38 Ya gulat ta unudona' ta
atom an amin nan Tugun'un he"a, ya gulat goh ta Ha"in di unudom, ya nan makulug di
atom, ya inunudmun amin nan Uldin'u ya nan intugun'un umat hi inat David an baal'u
at mimidduma' ta badanga' he"a. Ya pumbalino' he"ah alin nan i'ibbam an holag Israel,
ya nan holagmuy manginaynayun an mun'ali ta engganan umat ay David. 39 Ya moltao'
nan holag di a'apun David an dumalat di numbaholan Solomon, mu adi minaynayun di
amoltaanda."
40 Ya hi Solomon ya penhodnan patayon hi Jeroboam, mu hi Jeroboam ya nunligud, ya
limmayaw ta immuy ad Egypt hinan Alin hi Shishak† ta nihihinnah di ta nangamung un
natoy hi Solomon.

Hay Natayan Solomon
(II Chron. 9:29-31)

41 Ya nan udumnan na'na'at hidin atagun Solomon, ya an amin nan inatna, ya la'engna
ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat Solomon. 42 Ya hay gutud di
numpapto'anad Jerusalem ya an amin hinan babluy nan holag Israel ya napat di tawon.
43 Ya natoy hi Solomon,‡ at nilubu' hinan Babluy David an hi amana, at nan imbaluynan
hi Rehoboam di nihukat ay hiyan nun'ali.

12

Hay Nagodwaan nan Babluy
(II Chron. 10:1—11:4)

1 Hi Rehoboam ya immuy ad Shechem ta hidiy na'amungan nan holag Israel, at
punhaadonda hiyah ali.* 2 Ya hi Jeroboam an hina' Nebat ya wagwah did Egypt an
nangihi'uganah din pamatayan nan Alin hi Solomon ay hiya. Ya unat goh dengngolnay
nun'alian Rehoboam ya nakak hidid Egypt ta immanamut hi awadan nan i'ibbanan holag
Israel. 3 At nan holag Israel ya impa'ayagdah Jeroboam ta immuydan Rehoboam, ya
inalidan hiyay, 4 "Hi amam an hi Solomon ya nunholtapon da'mih din numpapto'ana an
paddungnay unna impapi'ug nan madamot ay da'mi! Mu gulat ta manghanom di atom an
mangetlod ay da'mih nan tamu ta adi umat hinan inat amam, ya gulat goh ta manghanom
di ibagam hi buwitmi at umannung an he"ay manginaynayun hi ap'apumih itamuanmi."
5 Ya tembal Rehoboam an inalinan diday, "Mun'akak ayu ta awni ta maluh di tuluy
algaw ya un ayu mumbangngad hituh tun wada' ta pa'annomnomo' di pambal'u." At
nun'akakdan amin din tatagu.
6 At nan Alin hi Rehoboam ya immuy an ni'hapihapit hidin mina'ma"ilog an din gun
bimmadang ay amanan hi Solomon hidin gutud di ataguna, ya inalinay, "Hay maphod hi
ituduyuh pambal'uh nan tatagu?"
7 Ya inalidan hiyay, "Gulat ta pohdom an itamuan danen tatagu ya abulutom henen
ibagada at he"ay itamuandah enggana."
8 Mu hi Rehoboam ya agguyna penhod din intudun nan nun'ala'ay, at immuy hidin
linala'in ungungan din papaddungna an baalna,† 9 ya inalinan diday, "Hay inilayuh

---

§ **11:31** Hay ngadanda ya nan holag Asher, ya hi Naphtali, ya hi Zebulun, ya hi Issachar, ya hi Ephraim, ya hi Manasseh, ya hi Benjamin, ya hi Gad, ya hi Reuben, ya hi Dan. * **11:32** Ta"on unna inali an ohan himpangapu mu duwada damdama ti nan holag Simeon ya niddumdah nan babluy di holag Judah, at paddungnay nunlammungda ta ohadan himpangapu. Ya gapu ta nan himpangapu an Levi ya nun'iwa'atdah abablubabluy an hakupdan holag Israel an mid di ustuh lugalda at agguyda ni'bilang hinan himpulu unu ohan pangapu. † **11:40** Hay nun'alianad Egypt ya hidin 945-924 B.C. ‡ **11:43** Natoy hidin 930 B.C. * **12:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 930-913 B.C. † **12:8** Mu bo'on ungah Rehoboam ti napat ta han ohay tawona (I Ki. 14:21).

maphod hi ituduyuh aton hi pambal hinan tataguh nan inalida ti inalidan ha"in di, Adi' idugah an paligaton dida?"
10 Ya din ungungan linala'in papaddungna ya inalidan hiyay, "Hay pambalmun dida
ya alyom di, Tun ek'ekengngan'u ya ong'ongngol ya un nan gitang ama![‡] 11 Ya gulat ta
nidugah di nangipaligligatan aman da'yu at iyal'allanay pangipaligligata' ay da'yu! Ya
gulat ta hinaplat da'yun hiya mu ad ugwan ya nan napagatan di panaplat'un da'yu!"
12 Ya unat goh naluh di tuluy algaw ya hi Jeroboam ya an amin nan tatagu ya immuydan
Rehoboam an inunudday inalinan dida. 13 Ya nan ali ya na"appuhiy nambalnah din
inalin nan tatagun mipoleto' hi inga ti agguyna penhod nan intudun di mina'ma"ilog
ay hiya. 14 Hiya ya inunudna nan intudun di ungunga, ya inalinay, "Gulat ta nidugah
di nangipaligligatan aman da'yu ya iyal'allanay pangipaligligata' ay da'yu! Ya gulat ta
hinuplit da'yun hiya mu ha"in ya hay nun'apagatan di panuplit'un da'yu!" 15 At nan ali ya
agguyna inunud din inalin nan tatagu ta omod un hiyay dimmalat hi adida pamhodan ay
hiya. Mu hi Apo Dios di nangat ta mipa'annung din intulagnan Jeroboam an hina' Nebat
an din inalinah nan propetad Shiloh an hi Abijah.[§]
16 Ya unat goh ininnilan an amin nan holag Israel an nan ali ya adina donglon di alyonda
at tembalda nan inalin den ali, ya inaliday,
"Undan way banoh tu'uh nalpun David?
Ditu'u ya mi'id di banoh tu'uh nalpuh nan inyimbaluy Jesse!
At mumpanga'anamut tu'un holag Israel,
at ad ugwan ya okod ayun holag David!"
At nun'akak nan holag Israel ta numpapanguydah nan a'abungda. 17 Mu nan tata-
gun holag Israel an numpunpi'hituh nan i'ibbadan holag Judah ya nunnanong an hi
Rehoboam di mangipapto' ay dida.
18 Ya nan Alin hi Rehoboam ya hennagnah Adoniram an mangipapto' hinan mapilit an
muntamu[*] ta umuyna tigon dida, mu an amin din tatagun holag Israel ya nundotnayda
hiyah batu ta nangamung un natoy. Ya dimmalat henen inatda ya nunnaudon han Alin hi
Rehoboam an numpangidadaan hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya nunlugan, ya
nunligud an nakak ad Jerusalem. 19 At mete"an deh engganad ugwan ya ngohoyon nan
holag Israel an bimmabluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an adida
pohdon an mun'alin dida nan holag David.[†]
20 Ya unat goh dengngol an amin nan holag Israel an numbangngad hi Jeroboam an
nalpud Egypt ya nunhonagdah umuy mangayag ay hiya ta middum hinan na'amung
ta mi'miting, at pento'da ta hiyay alin an amin ad Israel.[‡] Ammuna nan iJudah di
nunnanannong an nan holag David di alida.
21 Ya unat goh nidatong hi Rehoboam hi ad Jerusalem ya inamungnay udumnah nan
linala'in holag Judah ya nan holag Benjamin,[§] ya hay uyapda ya hinggahut ta han nawaluy
libuh din napilin nun'ala'eng an mi'gubat. Ti hay ninomnomna ya umuyna gubaton daden
bimmabluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta hiyay mun'alin dida.
22 Mu hi Apo Dios ya inalinan Shemaiah an propeta 23 ta umuy ay da Rehoboam an hina'
Solomon an alid Judah, ya an amin nan holag Judah, ya nan holag Benjamin, ya an amin
hinan udumnan tatagu 24 ta alyonay, "Inalin Apo Dios ay da'yuy, Adiyu umuy gubaton nan
tutulangyun holag Israel! Un ayuat mumpanga'anamut an amin ti manu ya un Ha"in di
nangat eten na'at." At inunudda nan hinapit Apo Dios, at numpanga'anamutda goh an
hiyah ne inalin nan Hapit Apo Dios.

Hay Nan'ugan Jeroboam ay Apo Dios

25 Ya hi Jeroboam ya impipaphodnan linuhud ad Shechem hinan dudunduntug ad
Ephraim ta nunhitudah dih na'amtang. Ya palpaliwan ya nakak ta immuyna impipaphod
nan allup an hanin di Peniel.
26 Ya inalin Jeroboam hi nomnomnay, "Mid mapto' ya mibangngad ad ugwan nan
pumpapto'a' hinan holag David! 27 Ya gulat ta daten tatagu' ya nomnomonda ta umuyda
mun'onong hinan Timplun Apo Dios hi ad Jerusalem at umannung an maluman di aatda,

[‡] **12:10** Hay pohdon ten proverb an ibaga ya didana ahan nan mid olognan alimatung hinan odol Rehoboam ya mabi'bi'ah ya un nan ma'abbi'ah an alimatung hinan odol amana. [§] **12:15** I Ki. 11:29-31. [*] **12:18** Hiyah ne goh din tamunah din amatagun da David (II Sam. 20:24) ay Solomon (I Ki. 4:6; 5:14). [†] **12:19** Na'at heneh din 930 B.C. ta nan pumpapto'an hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya ma'alih ad *Israel* (at hihidya nan dadan an ngadan di pumpapto'an) ya nan pumpapto'an hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya ma'alih ad *Judah*. [‡] **12:20** Hay nun'alianad Israel ya hidin 930-909 B.C. Ya gapu ta duwadan nun'alid Israel an nungngadan hi Jeroboam at hiyay ma'alih Jeroboam *I*. [§] **12:21** Awniat middum nan holag Benjamin ay Jeroboam I ti immannung an niddum nan holag Benjamin hinan himpulu (I Ki. 11:31).

at bangngadonda goh nan apudan hi Rehoboam an alid Judah! At umannung an patayona' ay dida, ya nilammungdan Rehoboam an alid Judah!"
28 Ya unat goh nalpah di nangadalanah nan aat di ma'at ya nuntanag hinan balitu' ta impiyammanay duwah bulul an umat hi baka. Ya inalinah nan tatagu di, "Naligat hi un ayu gun umuy ad Jerusalem an mundayaw. Da'yun tatagun holag Israel, wah tuy dayawonyu an hiyay nangekak hidin o'ommodyuh ad Egypt!" 29 At hiya ya inhinana nan ohan umat hi bakan balitu' hi ad Bethel,* ya nan oha ya inhinanah ad Dan. 30 Ya henen na'at ya hiyay numbaholan nan tataguh nundayawandah nan bulul, ya ta"on un adagwid Dan mu immuyda damdaman nundayaw hidi. 31 Ya nun'ipiyammanan enepong hinan atata'nang an lugal di pun'onngan di bulul, ya numpilih nan do'ol an tataguh mumbalin hi papadi an bo'on nan nalpuh holag Levi.

Hay Apahiwan nan Nundayawandad Bethel
32 Ya hi Jeroboam ya pinilina an waday behtah nan himpulu ta lemay algaw hinan miyawalun bulan† ta miyengngoh hinan behtah ad Judah.‡ At indadaanay Onong an Moghob hi me'nong hinan impiyammanan pun'onngan hinan inyammanan bulul an umat hi bakan balitu' hidid Bethel, ya inyuynah ad Bethel din papadih nan wadan di pundayawan an impiyammana. 33 Heden gutud di miyapulu ta lemay algaw an miyawalun bulan an pento'na ya nakak ta immuy hidid Bethel an nun'onong hinan pun'onngan an impiyammanah di ta pun'an'anlaan nan holag Israel hinan behtan pinilina.

13

Nan Nahamad an Tagun Apo Dios an Nalpud Judah
1 Dumalat hi Apo Dios ya immuy hi ad Bethel nan ohah din propetan nalpud Judah. Ya unat goh dimmatong hidi ya wah dih Jeroboam an timmata'dog hinan pun'onngan an mun'onong. 2 At inunud nan propeta din inalin Apo Dios ay hiyah atona, at enlotnan himmapit an inalinay, "He"an pun'onngan ya umat hituy inalin Apo Dios ay he"a! Waday mitungaw hi malpuh holag David an hay ngadana ya hi Josiah,* ya hiya ya e'nongnah tu nan papadin umunud ay he"an immalih tu an mun'onong! Ya hitu goh di panghobandah nan tungal di tatagu!" 3 Ya hede goh damdaman algaw ya inalin goh din propetay, "Mapa"i an magodwa tun pun'onngan ta mun'iwa'at an mun'itapal nan dapul! At hiyah ne mahkay di pangimmatunanyun hi Apo Dios di nangalin te!"†
4 Ya unat goh dengngol nan ali din nangalin han propeta ya bimmungot, at lodngona hiya, ya immandalnan alyonay, "Dapoponyuh ten tagu!" Ya nonong ede ya immodhol din neneldong an ngamay nan ali an adi mayu'u. 5 Ya himbumagga ya nanga' din pun'onngan, at nun'iwa'at nan dapul hinan luta an hiyah ne nipa'annungan din inalin nan propeta an pangimmatunan an hi Apo Dios di nangalin ne han ma'at.
6 Ya nan Alin hi Jeroboam ya inalinah nan propeta di, "Igohgohana' ni' ta iluwaluana' hinan Ap'apun Diosmu ta al'alu'om Hiya ta iyadaogna tun ngamay'u!" At inluwalunan Apo Dios, ya immadaog din ngamay den ali ta numbangngad an mayu'u mahkay an umat hidin aatnah hopapna tuwali.
7 Ya inalin han alih nan propetay, "Mi'yali'an ha"in hi abungmi ta umuyta mangan, ya ta idat'uy adawmu."
8 Ya tembalna, ya inalinah nan Alin hi Jeroboam di, "Ta"on unmu idat di godwah nan gina'um an wah nan abungmun ali ya adia' damdama mi'yalin he"a! Ya adi' goh pohdon an mangan unu uminum eten babluy 9 ti pinadanana' ay Apo Dios an inalinay, He"a ya mahapul ahan an adim onon, ya adim goh inumon nan logom, ya adim bangngadon nan dalan an enengwam an immuy!" Hiyah ne inalin nan propeta.
10 At nakak din propeta an ene'wanah nan ohan dalan ta agguyna binangngad din nange'wanah immayanad Bethel.
11 Ya heden gutud ya wada han ma'ma"ilog an propetan ni'hitud Bethel. Ya immuy ay hiya nan linala'in imbabaluyna, ya imbaagnan amin din inat den ohan propetah ad Bethel, ya imbaagda goh din inalinah nan ali. 12 Ya inalin amadan diday, "Hay wadan di dalan hi nange'wana?" Ya intudun nan imbabaluynay nange'wan den ohan propetan

---

* **12:29** Adi adagwih ten babluy hi ad Jerusalem ti un himpulu ta hiyam an kilomitluy inadagwina. † **12:32** Unu Bul/Marcheshvan (October-November) 15. ‡ **12:32** Mu mid di behtadad Judah eden bulan ti nalpah din Behtan di A'ab'abbung hidin miyapitun bulan an Tishri/Ethanim. * **13:2** Hay nun'alian Josiah hi ad Judah ya hidin 640-609 B.C., ya hay nun'alianad Jeroboam I ad Israel eden timpu ya hidin 930-909 B.C. At gulat ta 930 B.C. eden himmapitan nan propeta at 930-640=290 an tawon ya un mipa'annung heten intulagna! † **13:3** Nipa'annung hi II Ki. 23:15-16.

nalpud Judah. 13 Ya inalinah nan linala'in imbabaluynay, “Ap'apanyu nan dongkih
puntakaya'!” At inatda din inalina, at nuntakay. 14 Ya pindugna ta unudona din propeta.
Ya inah'upanan inu'umbun hidin puun di ayiw an oak, ya inalinan hiyay, “He"a dan nan
inalida an propetan nalpud Judah?”
Ya inalinay, “Oo, ha"in.”
15 At inalinan hiyay, “Mitnud'an ha"in ta me"an'ah abungmi!”
16 Ya tembalna an inalinay, “Adia' mi'bangngad ay he"ah abungyu, ya adia' me"an unu
mi'yinum ay he"an ten babluy! 17 Ti pinadanana' ay Apo Dios an inalinay, Adi'a ahan
me"an, ya adi'a goh mi'yinum hidi, ya adim goh bangngadon nan dalan an enengwam.”
18 Ya inalin nan nala'ay an propetan hiyay, “Ha"in goh di ohan propetan umat ay
he"a, ya nan anghel ya himmapit ay ha"in an inalinay, Hay inalin Apo Dios ya inalinay,
Ibangngadmu hiya ta umuy ayuh abungmu ta mangan ayu ya uminum ayu!” 19 At
nabalbaliyan, ya nitnud an ni'bangngad ay hiya ta ne"an ya ni'yinum.
20 Ya unat goh wan inumbundah nan way lamehaan ya himmapit hi Apo Dios hinan
propetan din nangibangngad ay hiya, 21 ya inalinah din ohan propetan nalpud Judah
di, “Umat hituy inalin Apo Dios ti he"a ya agguymu inunud nan impadan Apo Dios ya
nan Uldin an din intudun nan Ap'apun Diosmu! 22 Mu ten ni'bangngad'a, ya ne"an'a, ya
ni'yinum'an ten lugal an hiyah ne inalinan he"ah adim aton, at he"a ya bo'on nan lubu'yun
himpangapuy ilubu'am!”
23 Ya unat goh nalpah an nanganda ya inap'apan din nala'ay an propeta nan dongki
ta nuntakayan din propetan iJudah. 24 Ya unat goh impadehna ta nakak ya inah'upan
din layon hinan kalata, ya pinatoyna hiya. At nundopag an niwallang hinan luta, ya din
dongki ya din layon ya numpinangngeldan timmata'dog an nedelloh ay hiya. 25 Ya wa ay
ta maluh nan tatagu ya tinnigda din odolnan niwawallang hinan kalata, ya wada goh din
layon an nedelloh ay hiyan timmata'dog. Ya hadin nannig ya immuydah nan babluy hi
wadan di nunhituwan din nala'ay an propeta, ya inulgudday aat din tinnigda.
26 Ya unat goh dengngol din nala'ay an propeta an din nangibangngad ay hiyah nan
dalan di na'at ya inalinay, “Hiyah ne din propetan agguy nangunud hinan intugun Apo
Dios, at hiyaat un impa'annung Apo Dios din inalina ta impapatoynah nan layon, an hiyah
ne inalin nan Hapit Apo Dios an nipadan.”
27 Ya inalinah nan imbaluynay, “Ap'apam nan dongkih puntakaya'!” At inap'apanda.
28 Ya nuntakay, ya impadehnan immuy, ya inah'upana din odol den propetan niwawal-
lang hinan kalata, ya din dongki ya layon, ya wagwadadan timmata'dog hinan delloh di
odolna. Ya nan layon ya agguyna inihdah den odol nan natoy, ya agguyna goh pinatoy
din dongki. 29 At innal nan nala'ay an propeta din odol di natoy, ya intakaynah dongki ta
imbangngadnad Bethel ta inibi'ibilanda ta nagtud di algawna ya unda ilubu'. 30 Ya nan
lubu'dan pamilyah ad Bethel di immuyda imbughul, ya inibilandan hina"aman inaliday,
“Ayadyo' hi agimi! Ayadyo' hi agimi!” Ya unat goh nalpah ya inyuyda inlubu' hinan
lubu'da.
31 Ya unat goh nalpah an inlubu'da ya inalinah nan imbabaluynay, “Wa ay ta matoya'
ya ilubu'a' hinan nilubu'an nen propeta ta edellohyuy odol'uh odolna. 32 Ti umannung
an adi mibahhaw nan hapit an init'u'nan nalpuh nan Hapit Apo Dios hi apa"ian nan
pun'onngan ad Bethel ya an amin di pun'onngan hinan nun'abagtun lugal an wah nan
babluy ad Samaria‡ hi udum di algaw.”

Nan Na"appuhin Bahol Jeroboam

33 Hi Jeroboam an alih ad Israel ya agguyna damdama indinong nan nun'appuhin gunna
aton an unnaat goh intuluy an numpilih nan papadin malpuh nan malgom an tatagu
ta diday mangitamuh nan pundayawan an impiyammana. Hiya ya nun'idawatna nan
mamhod an mumbalin hi padih nan nabagtun lugal. 34 Ya an amin hanan na'na'at ya hiyay
dimmalat hi numbaholan nan holag Jeroboam an nun'ali, at hiyay dumalat hi apa"ian ya
a'ubahan nan holag di a'apunah tun luta.

14

Hay Natayan nan Imbaluy Jeroboam an Lala'i

1 Ya henen gutud ya nundogoh hi Abijah* an lala'in imbaluy Jeroboam. 2 Ya hi
Jeroboam ya inalinah nan ahawanay, “Munhukat'a ta nan nappuhiy ilubungmu ta adi
ma'immatunan hi un he"ay ahawa'. Ya malpah ay ya immuy'ah did Shiloh an wadan

‡ **13:32** Henen babluy ya numbalin hi kapitulyudad Israel hidin nun'alian Omri (885-874 B.C.) an nibaag hi I Ki. 16:23-24. Nan kapitulyudan den timpu ya ad Tirzah (I Ki. 14:17). * **14:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios an hi Ama ya immannung an Hiyay Dios.*

Abijah an propeta an hiyay nangalih un ha"in di mun'alih tud Israel.† 3 Ya idagahmun
odnan di himpuluh tinapay, ya nan udumnan kalahin di tinapay, ya ohay alewahhang hi
danum di alig,‡ ya immuy'an hiya ta ibagam di ma'at hinan imbaluyta, at ibaagnan he"a."
4 At hiyay inat han ahawan Jeroboam, at impadehna ta immuy hi ad Shiloh, ya nidatong
hi abung Abijah. Mu hi Abijah ya mi'id di tigona ti na'alla'ay. 5 Ya himmapit hi Apo Dios
ay Abijah an inalinay, "Na'uy han ahawan Jeroboam an mangibagan he"ah ma'at hinan
imbaluynan lala'in nundogoh. Ya umat hituy hapitom ay hiya. Mu hiya ya hukatanay
aatna ta mid mangimmatun ay hiya."
Ya unat goh nidatong ya ay ihuna kud un nat'on an babain bo'on ahawan Jeroboam.
6 Mu unat goh dengngol Abijah nan demog di hu'inah din nidatnganah nan pantaw ya
inalinay, "Humigup'an ahawan Jeroboam! Anaad ta lumanom di aatmu ta ay ihuna kud
un'a nat'on an bo'on ahawan Jeroboam? Ha"in ya waday na"appuhin ibaag'un he"a. 7 At
umuy'a ta imbaagmun Jeroboam an umat hituy inalin Apo Dios an dayawon nan holag
Israel: Ha"in ya he"ay pinili' hinan tatagu ta he"ay pumbalino' hi mangipapto' hinan
tatagu' an holag Israel, 8 ya Ha"in ya pina"i' nan pumpapto'an nan holag di a'apun David
ta indat'un he"a. Mu he"a ya adi'a umat hidin baal'un hi David an hiya ya inunudna
nan Uldin'u, ya Ha"in di inunudnan paddungnay unna ene'nong di odolnan Ha"in, at
hiya ya nahamad di inatnan umipa'amlong hi panniga'. 9 Mu he"a ya nidugdugah an
na"appuhiy inatmu ya un nan numbaholan an amin din nahhun ya un he"a ti immuy'a
nun'ammah nat'on an madayaw ti nuntanag'ah balitu' ta inyammam hi bulul ta hiyay
nundayawam. At bumungota' ti din'uga'! 10 Ya dumalat hanan na'at ya ipa'ali' di apa"ian
nan pumpapto'am, ya pumpatoy'un amin nan linala'in ta"on un ung'ungnga unu nala'ay
ta ubaho' nan holagyun umat hinan galut an mihigid ta ma'amung ya na'apuyan ta
moghob an mi'id ah ma'angang. 11 At onon nan ahu di matoy hitun babluy hi wadan
Jeroboam, ya ihdan di ahu, ya wada ay di matoy hinan nibataan hinan babluy ya
pun'ihdan nan hamutin ahitaytadyapan. Hiyah ne inalin Apo Dios hi ma'at. 12 At awni
ta makak'a ta mumbangngad'ah abungyu ta dumatong'ah nan babluyyu at matoy nan
ung'ungnga. 13 Ya ibilan an amin nan holag Israel ta magtud di algawna ya unda ilubu'.
Ya anggay hiyah nan pamilyan Jeroboam hi mipappaphod an milubu', ti manu ay ya
un anggay hiyah waday inatnah maphod hi nangipa'amlong ay Apo Dios.§ 14 Ya hi Apo
Dios ya waday pilionah ohan mun'alin* mangipapto' ad Israel, at hiyay mangubah hinan
pun'ap'apuwan nan holag di pamilyan Jeroboam. Ya ad ugwan di gutud hi a'atana! 15 Ya hi
Apo Dios ya moltaona nan holag Israel an umat hi bilau an gumewogewol hinan ginnaw.
Ya paddungnay bu'nuton Apo Dios nan holag Israel ta ma'aandah nan maphod an lutan
indatnah din a'apuda, ya nun'iwa'atna didah nan pangngel di Wangwang an Euphrates
an dumalat di nangipiyammandah nan bululdan hi Asherah an nangipabungot ay Hiya.
16 Ya Hiya ya du'gona nan holag Israel ti nan numbaholan Jeroboam, ya din inatna goh an
dimmalat hi numbaholan nan holag Israel."
17 At han ahawan Jeroboam ya impadehnan nakak ta immanamut hi ad Tirzah.† Ya
unat goh nidatong ta humigup hi abungda ya natoy nan ung'ungnga. 18 Ya an amin nan
tatagun holag Israel ya inibilanda, ta nalpah ya inlubu'da hiya an hiyah ne din inalin Apo
Dios hinan propetan hi Abijah.

Hay Natayan Jeroboam

19 Nan udumnan ina'inat Jeroboam hi numpapto'ana, ya hay aat di ni'gubatana, ya hay
udumnan na'at hidin numpapto'ana ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat nan A'alid Israel. 20 Ya hay gutud di numpapto'an Jeroboam ya duwampulu ta
duway tawon hi nun'aliana ya un matoy,‡ at nilubu', ya hi Nadab di nihukat ay amanah
nun'ali.

Hay Aat Nan Alin hi Rehoboam ad Judah
(II Chron. 12:9-16)

21 Ya hi Rehoboam an imbaluy Solomon di numpapto' hi ad Judah.§ Ya napat ta han
ohay tawonah din nangete"anan numpapto', at himpulu ta pituy tawon hi numpapto'anad
Jerusalem an kapitulyuda an babluy hi pinilin Apo Dios hinan babluy an amin ad Israel

† **14:2** I Ki. 11:31. ‡ **14:3** Hiyah ne adaw an idat nan mumpayaw, ya gapu ta penhod Jeroboam an mid mangimmatun ay ahawana at agguyna indat nan adaw an idat nan ali an nidugdugah. § **14:13** Itudun ten verse an gulat ta matoy nan pa'ittungaw an imbaluy di agguy kimmulug at mi'tagun Apo Dios ti ibilang Apo Dios hiyah nahamad (bahaom nan II Sam. 12:23 ta innilaom nan verse an mangituduh ma'at hi un matoy nan pa'itungaw an imbaluy di kimmulug).
* **14:14** Hay ngadana ya hi Baasha (908-886 B.C.) an nibaag hi I Ki. 15:27-16:7. † **14:17** Hiyah ne kapitulyudad Israel eden timpu. ‡ **14:20** Hay nun'alianad Israel ya hidin 930-909 B.C. § **14:21** Hay nun'alianad Judah ya hidin 930-913 B.C.

ta way pundayawandan Hiya. Ya hay ngadan inana ya hi Naamah* an nalpuh nan holag Ammon.
22 Ya nan tatagud Judah ya numbaholdan Apo Dios. Ya henen nidugdugah an
numbaholanda ya hiyay dimmalat hi nangipabungot ay Apo Dios, ya henen inatda ya
nidugdugah ya un nan inat din o'ommodda. 23 Ya nun'ammada goh hinan ata'nang
an lugal hi adi makulug an madayaw, ya inhinaday batu,† ya inyammaday tu'ud an
pundayawandan Asherah hinan dudunduntug ya an amin hinan puun di ayiw. 24 Ya
wadada goh di linala'in numbalin hi putan nan na"appuhin umipabain di gunda aton
an mundayaw hinan bululda. Ya inatdan amin nan na"appuhin umipabain an inunudda
nan inat din tatagun pinakak Apo Dios hi ad Israel.
25 Ya din miyaleman tawon‡ hi numpapto'an Rehoboam ya immuy da Shishak§ an alid
Egypt ta ginubatdad Jerusalem. 26 Ya inabakda dida, at nun'aladan amin nan nun'anginan
gina'un nan Timplun Apo Dios ya nan gina'uh nan palasyu. Hiya ya nun'aladan amin di
logom, ya nun'alada goh an amin din hapiaw an balitu' an din impiyamman Solomon.*
27 At han Alin hi Rehoboam ya impiyammana nan gambang hi hapiaw ta nihukat hidin
inalada, ya hiyay impahalimunah nan u'upihyalna an mun'adug hinan pantaw di palasyu.
28 Ya an amin nan humgopan nan Alin hi Rehoboam hinan Timplun Apo Dios ya gun
ita'nang nan guwalya nan hapiaw, ta wa ay ta nalpah ya unda goh ibangngad hinan
kuwaltun nan mun'adug.
29 Nitudo' an amin din ina'inat Rehoboam ya nan numbino'ob'on an na'na'at hidin
numpapto'anah nan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah. 30 Ya
an amin eden gutud ya gun nunggubat da Rehoboam ay da Jeroboam an ninaynayun.
31 Ya unat goh natoy hi Rehoboam ya nilubu' hinan ilubu'an di a'alih nan babluy David, at
nihukat han imbaluynan hi Abijah an nun'ali. Hi inan Rehoboam ya hi Naamah an holag
Ammon.

15

Hay Nun'alian Abijah ad Judah
(II Chron. 13:1-2, 22—14:1)

1 Hidin himpulu ta waluy tawon hi numpapto'an* nan Alin hi Jeroboam ad Israel ya hi
Abijah† di nun'alid Judah.‡ 2 Hi Abijah ya tuluy tawon di numpapto'anad Jerusalem an
kapitulyuda. Ya hay ngadan inana ya hi Maakah§ an hina' Abishalom.*
3 Hiya ya inatna goh din umat hi ina'inat amanan pumbaholan an adi umat hidin hi
apunan hi David an na'ahhamad di pamhodnan Apo Dios. 4 Hay umatana ya hi David
di dimmalat hi nangidatan Apo Dios an dayawonah nan holag Abijah ta way mehnod
ay hiyan mumpapto' ad Jerusalem, ya binadangana ta pumhod an mi'id al'alih nan
ipapto'nad Jerusalem. 5 Ti manu ay ya umipa'amlong ay Apo Dios nan ina'inat David an
agguyna din'ug nan malgom an intuguna (an anggay din inatnan Uriah an holag Heth).†
6 Ta"on hi Abijah eden gutud di ataguna ya gunda nunggugubat ay da Jeroboam. 7 Nan
ina'inat Abijah ya nan udumnan na'na'at eden gutud ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan
Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah an umat hinan numbino'ob'on an gubat ay da
Jeroboam. 8 Ya natoy hi Abijah, ya nilubu' hinan Babluy David hi ad Jerusalem. Ya hi Asa
an inyimbaluynay nihukat an nun'ali.

Hay Nun'alian Asa hi ad Judah
(II Chron. 14:2-3; 15:16—16:6; 16:11—17:1)

9 Ya hidin nunduwampuluy tawon hi nun'alian‡ Jeroboam hi ad Israel ya hi Asa§ ya
ente"anan nun'alih ad Judah,* 10 ya napat ya han ohay tawon di numpapto'anah ad
Jerusalem an kapitulyuda. Ya hay ngadan apuna ya hi Maakah an hina' Abishalom.†
11 Hiya ya nan makulug di inatna an nan umipa'amlong ay Apo Dios an umat hinan inat
apunah din penghanan hi David. 12 Hiya ya numpakakna din linala'in putah nan babluy,

---

* **14:21** Hay pohdonan ibaga ya *maphod*. † **14:23** Mid mapto' ya nihelhel di angah nan bulul hinan batu (II Ki. 3:2). Nan iCanaan ya hiyah ne ugalida (Ex. 23:24; Lev. 26:1; Deut. 16:22). ‡ **14:25** Unu 926 B.C. § **14:25** Hay nun'alianad Egypt ya hidin 945-924 B.C. * **14:26** I Ki. 10:16-17. * **15:1** Unu hidin 913 B.C. † **15:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios an hi Ama ya immannung an Hiyay Dios*. ‡ **15:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 913-910 B.C. § **15:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan punligligatan*. * **15:2** Unu hi Absalom an ni'laban ay amanan hi David. Hi Maakah ya ap'apun Absalom an bo'on imbaluyna ti mid mapto' ya inahawan Tamar an imbaluy Absalom hi Uriel, ya hi Maakah di imbaluyda (II Sam. 14:27; II Chron. 13:2). † **15:5** II Sam. 11:1-12:14. ‡ **15:9** Unu hidin 910 B.C. § **15:9** Hay pohdonan ibaga ya *nan mangipa'adaog hi lewohon*. * **15:9** Hay nun'alianad Judah ya hidin 910-869 B.C. † **15:10** Bahaom nan duwan footnotes di I Ki. 15:2 ta innilaom di aat Maakah ya hi apunan hi Absalom.

ya nun'aanan amin nan bulul an din impiyamman amana. 13 Ya ta"on un hi apunan
hi Maakah an hi inan di ali ya inaana an dumalat nan nangipiyammanah nan tu'ud an
pundayawan ay Asherah. Ya numpa"in goh Asa din tu'ud, ya immuyna nun'apuyan hinan
Hadog an Kidron. 14 Mu ta"on hi un agguy pina"in Asa an amin nan pundayawandah
nan adi makulug an madayaw ya agguy nalumluman din nahamad an pangatnah nan
pohdon Apo Dios hidin gutud di ataguna. 15 Ya hiya ya inyuynan impatang hinan Timplun
Apo Dios din ene'nong amana, ya iniddumna din ene'nongnan silver, ya balitu', ya din
udumnan gina'un din ene'nongna.
16 Ya ninaynayun din gun nunggubatan da Asa an alid Judah ay Baasha‡ an alid Israel
eden gutud di numpapto'anda. 17 Da Baasha an alid Israel ya nunti'iddan nangubat ad
Judah, ya impaphodday allup ad Ramah ta mi'id di pange'wan nan pumitaw ya hay
humigup hi umuy ay Asa an alid Judah.§
18 At innal Asa an amin din silver ya balitu' an din na'angang an wah nan Timplun
Apo Dios ya nan gina'un wah nan palasyuna, ya nun'idatnah nan u'upihyalna. Ya
impehnagnah nan do'ol an u'upihyalna ta inyuydan Ben-Hadad* an hina' Tabrimmon an
ap'apun Hezion an alid Damascus ad Aram. 19 Ya inalinay, “Hay maphod ya mundugwata
an mumbaddangan ta umat hinan inat da amata, ya ten ha"in ya impiyali' nan do'ol an
ipa'daw'un he"an silver ya balitu', ya ta pa"iom nan nuntulaganyun Baasha an alid Israel,
ta way atonan mangipakak hinan tindalunah nan hakup'u.”
20 At inabulut Ben-Hadad an middum hinan Alin hi Asa, at hennagna nan a'ap'apun
nan tindaluna ta umuyda gubaton nan babluy ad Israel, at inabakdad Ijon, ya ad Dan, ya
ad Abel Bethmaacah, ya an amin ad Kinnereth, ya niddum an amin nan lutad Naphtali.
21 Ya unat goh dengngol Baasha hanan na'at at indinongnan mun'ammah nan allup ad
Ramah, ya immuy an nunhitud Tirzah. 22 At han Alin hi Asa ya waday inyuldinan
ami'amin hinan tatagud Judah, ya henen uldin ya alyonay, “An amin ayun hinohha ya
mahapul an mundedeggop ayu ta ubuonyun amin nan batu ya nan ayiw ad Ramah an
din impiyamman Baasha an allup hi ad Ramah.” At hiyay inusal Asa hi allup hi ad Geba
ya ad Mizpah an babluy hinan hinakup Benjamin.
23 Ya an amin din ina'inat Asa, ya nan aat di abalinanan numpapto', ya nan
abablubabluy an binohwatna ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat
nan A'alid Judah. Mu unat goh nala'ay ya waday dogoh di hu'ina. 24 Ya natoy hi Asa, ya
niddum an nilubu' hinan ilubu'an di a'alih nan babluy apunan hi David, at nihukat han
lala'in imbaluynan hi Jehoshaphat ta hiyay nun'ali.

Hay Nun'alian Nadab ad Israel

25 Hi Nadab an hina' Jeroboam ya ente"anan numpapto' ad Israel hidin miyadwan
tawon† hi numpapto'an Asa an alid Judah, ya duway tawon di numpapto'anad Israel.‡
26 Ya nan nun'appuhiy ina'inatna, at numbahol ay Apo Dios an umat hidin ina'inat
amanan hi Jeroboam, at hiyay dimmalat hi numbaholan nan tatagu.
27 Hi Baasha§ an hina' Ahijah an nalpuh holag di pamilyan Issachar ya waday planunan
nappuhih atonah nan alidan hi Nadab, at pinatoynah din nangubatan da Nadab ya nan
tindalunah ad Gibbethon an babluy nan himpampun an iPhilistia. 28 Ya heden miyatluh
tawon* hi numpapto'an Asa hi ad Judah ya hiyay gutud di namatayan Baasha ay Nadab
an ali, at hiyay nihukat hinan haadna ta hiyay alid Israel.
29 Ya unat goh nunhaad ta hiyay nun'ali ya inaminan numpatoy nan pamilyan
Jeroboam, ya mi'id ah inangangnan dida an ta"on un oha, at nipa'annung din Hapit
Apo Dios an din hinapitnah nan baalnan propetan hi Ahijah an iShiloh.† 30 Na'at hete
ti impabungot Jeroboam nan Ap'apu an Dios Israel an dumalat nan baholna, ya dumalat
goh hi nangipangpanguluanah nan tatagud Israel ta numbaholda.
31 An amin din ina'inat Nadab ya din udumnan na'na'at hidin gutud di numpapto'ana
ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alih ad Israel. 32 Ya
ninaynayun di gun nunggubatan da Asa an alid Judah ay da Baasha an alid Israel eden
gutud di numpapto'anda.

Hay Nun'alian Baasha hi ad Israel

33 Hidin miyatluh tawon‡ an numpapto'an Asa an alid Judah ya hi Baasha§ an hina'

‡ **15:16** Hay nun'alianad Israel ya hidin 908-886 B.C. § **15:17** Ad Ramah ya neheggon ad Jerusalem ti un waluy kilomitluh inadagwina. * **15:18** Tuluda an alid Aram an mungngadan hi Ben-Hadad, at heten ali ya hiyay Ben-Hadad I (900-895 B.C.). † **15:25** Unu hidin 909 B.C. ‡ **15:25** Hay nun'alianad Israel ya hidin 909-908 B.C. § **15:27** Mid mapto' ya hiyay ohan a'ap'apun di tindalun Nadab, ya binadangan nan tindalun impapto'na an namatoy ay Nadab. * **15:28** Unu hidin 908 B.C. † **15:29** I Ki. 14:10-11. ‡ **15:33** Unu hidin 908 B.C. § **15:33** Hay pohdonan ibaga ya *natulid*.

Ahijah ya ente"anan nun'alid Israel, at numpapto' hidid Tirzah, ya duwampulu ta opat
di tawon hi numpapto'ana.* 34 Hiya ya umat ay Jeroboam an din nahhun an nun'alin
numbahol ay Apo Dios, ya impangpangulunay tatagud Israel an numbahol.

16

1 Ya himmapit hi Apo Dios hinan propetan hi Jehu* an hina' Hanani ta umuyna alyon
ay Baasha di, 2 "Ha"in ya paddungnay un'u he"a pinidit hinan hupu', ya numbalino' he"ah
alin mangipapto' hinan tatagu' an holag Israel. Mu ad ugwan ya numbahol'a an umat'a
ay apum an hi Jeroboam, ya he"ay nangipangpanguluh nangiyunnudan nan tatagu' an
numbahol, at hiyaat unna' bimmungot. 3 At Ha"in ya magadyuh di pangubaha' ay he"a
ya nan pamilyam, ya hay ato' hinan pamilyam ya umat hinan inat'uh nan pamilyan
Jeroboam an hina' Nebat. 4 Ya an amin nan niddum ay Baasha hi matoy hitun babluy
ya nan ahu di mumpangihda, ya wada ay di niddum ay hiyah hinan nibataan ya nan
hamutiy mumpangihda."
5 An amin di na'na'at hidin nun'alian Baasha ya nan ina'inatna ya nitudo' hinan liblun
di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alih ad Israel. 6 Ya unat goh natoy hi Baasha
ya inlubu'dad Tirzah. Ya hi Elah an lala'in imbaluynay nihukat an nun'ali. 7 At makulug
an himmapit hi Apo Dios hinan propetan hi Jehu an hina' Hanani hi aat di ma'at ay
Baasha, ya middum nan pamilyana ti hiya ya impabungotnah Apo Dios an dumalat nan
nun'appuhin ina'inatnan umat hi inat Jeroboam an din nahhun an ali, mu hiya ya dumalat
di namatayanan amin hi pamilyan Jeroboam.

Hay Nun'alian Elah hi ad Israel

8 Hidin duwampulu ta onom di tawon† hi nun'alian Asa hi ad Judah ya hi Elah‡ an hina'
Baasha di nun'alih ad Israel,§ at numpapto' ad Tirzah hi duway tawon. 9 Mu nan ohan
upihyalnan hi Zimri an ap'apun nan godwan di tindalun nan mangusal hinan kalesan
punluganan di mi'gubat ya waday planunan nappuhin atonah nan ali. Ya unat goh
heden wadan nan alid Tirzah an mangin'inum hi bayah ya nabutong hinan abung Arza
an din ap'apun di muntamuh nan abungnan ali. 10 Ya hinumgop hi Zimri, ya timpigna
ta pinatoynah Elah hidin miyaduwampulu ta pituy tawon* hi numpapto'an Asa an alid
Judah. At hi Zimri di nihukat ay Elah ta hiyay nun'ali.
11 Ya unat goh nun'ali ya pinatoynan amin nan pamilyan Baasha an mi'id ah inangang-
nah nan linala'in tutulangna ya nan gagadyumna. 12 At hi Zimri ya pinatoynan amin nan
pamilyan Baasha ta mipa'annung nan inalin Apo Dios hinan propetan hi Jehu hi ma'at
hi amoltaan Baasha.† 13 Ya manu ay na'at hana ti dumalat nan bahol an inat da Baasha
an hin'ama ay Elah ti diday nangipangpanguluh numbaholan nan tatagun dinayawday
impiyamman di tagu an mid hulbida, at impabungotdah Apo Dios an Dios di i'Israel.
14 An amin nan ina'inat Elah ya nan numbino'ob'on an na'na'at eden gutudna ya nitudo'
hinan liblun nan Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alin di Israel.

Hay Nun'alian Zimri ad Israel

15 Hidin miyaduwampulu ta pituh tawon‡ hi numpapto'an Asa an alid Judah ya hi Zimri
ya pituy algaw hi numpapto'anad Tirzah hidid Israel.§ Ya hiyah ne gutud di inayan nan
tindalun nan i'Israel an mangubat ad Gibbethon nan hakup di himpampun an iPhilistia.
16 Ya unat goh dengngol din nungkampu an tindalun nan i'Israel an hi Zimri ya inligudnan
namatoy hinan alida at nunnaudondan namto' ay Omri an ap'apun di tindalu ta hiyay
nunhaad hi alin nan holag Israel eden nungkampuanda. 17 At hi Omri di nakak ad
Gibbethon, ya an amin nan tindaluna ya nitnuddan hiya ta umuyda gubaton ad Tirzah.
18 Ya unat goh tinnig Zimri an nahakup nan babluy ya immuy hinan nahanian hi bunol
di palasyunan ali ta nipo"oy, ya pinuulanah den abungna ta niddum hiyan ni'yoghob, at
natoy. 19 Ya manu ay na'at hana ti dumalat nan baholna tuwalin Apo Dios, ya inun'unudna
goh din ina'inat Jeroboam an ali, ya hiya goh di nangipangpanguluh nan tatagud Israel hi
numbaholanda.
20 An amin nan ina'inat Zimri ya ta"on din nun'appuhin inligudnan inat ya nitudo' hinan
liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

Hay Nun'alian Omri ad Israel

---

* **15:33** Hay nun'alianad Israel ya hidin 908-886 B.C. * **16:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya Hiyay immannung an Dios*. † **16:8** Unu hidin 886 B.C. ‡ **16:8** Hay pohdonan ibaga ya *terebinth* an ngadan di ohan it'ittang an ayiw. § **16:8** Hay nun'alianad Israel ya hidin 886-885 B.C. * **16:10** Unu hidin 885 B.C. † **16:12** I Ki. 16:1-4. ‡ **16:15** Unu hidin 885 B.C. § **16:15** Hay nun'alianad Israel ya pituy algaw ya anggay hidin 885 B.C.

21 Ya unat goh nalpah hana ya nan tatagud Israel ya nagodwada an nan godwana ya
penhoddah Tibni an hina' Ginath ta hiyay alida, ya nan udum ya penhoddah Omri. 22 Mu
hay angunuhna ya inabak nan tatagun nangunud ay Omri nan tatagun nangunud ay
Tibni an hina' Ginath, at natoy hi Tibni, at hi Omri di numbalin hi alida.* 23 Ya nan
miyatulumpulu ta ohay tawon† hi numpapto'an Asa an alid Judah ya ente"an Omri an
mumpapto' an nun'alid Israel, ya hiya ya himpulu ta duway tawon hi numpapto'ana ti
nahhun an numpapto' hi onom di tawon hi ad Tirzah. 24 Ya hiya ya penla'na ay Shemer
nan Duntug an Samaria hi napituy kiluh silver, at impiyammanay allup den penla'na an
duntug, ya numbalinonah babluy, at nginadnana nan babluy hi Samaria an nalpuh nan
ngadan Shemer an nan ad lutah nan duntug an penla'na.
25 Ya hi Omri ya do'ol di inatnah nappuhih numbaholanan Apo Dios, at nidugdugah
di baholna ya un din nahhun an nun'alin nehnodana. 26 An hay inatna ya umat hidin
inat Jeroboam an hina' Nebat an impabungotnah Apo Dios an Dios nan holag Israel, ya
dumalat nan baholna ya hiya goh di dimmalat hi numbaholan nan holag Israel ti nan
nundayawandah nan mid hulbinan bulul.
27 An amin nan ina'inat Omri hi nun'aliana ya nan numbino'ob'on an na'na'at eden
gutudna ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan nan Ina'inat nan A'alid Israel.
28 Ya natoy hi Omri ta niddum hinan a'apuna, at inlubu'dad Samaria, ya hi Ahab an
imbaluynay nihukat hi nun'ali.

Hay Nun'alian Ahab ad Israel

29 Hidin miyatulumpulu ta waluh tawon‡ hi numpapto'an Asa an alid Judah ya hi
Ahab§ an hina' Omri ya nun'alid Israel, ya numpapto' hi ad Samaria hi duwampulu
ta duway tawon.* 30 Ya hi Ahab an hina' Omri ya nidugdugah di numbaholanan Apo
Dios ya un din udumnan nahhun an nehnodanan ali. 31 Ya hiya ya ingnguhana din
numbaholanan umat hinan bahol Jeroboam an hina' Nebat an nangipabungot ay Apo
Dios, mu hiya ya inahawanah Jezebel† an hina' Ethba'al‡ an alid Sidon, ya niddum goh
ta hi Ba'al an bulul di intamuana, ya hiyay dinayawna. 32 At numpa'ammah timpluh
ad Samaria hi pundayawandan Ba'al,§ ya impiyammanay pun'onngan hidih nan timplu,
33 ya impiyammana goh di umat hi babain madayaw an hi Asherah. At hiyaat un
nidugdugah di inatnan nangipabungot hinan Ap'apun Dios nan holag Israel ya un an amin
din nahhun an a'alid Israel an nehnodana.
34 Ya heden gutud di nun'alian Ahab ya hi Hiel* an iBethel ya ninomnomnan ipaphod
ad Jericho. Ya heden pangete"anan mangiyammah puun di babluy ya natoy hi Abiram†
an pangpangullun lala'in imbaluyna, ya heden nunlopahanah nan pantawna ya natoy
goh din udidian an lala'in imbaluynan hi Segub, at daten na'at di nipa'annungan din
impa'innilan Apo Dios ay Joshua an hina' Nun hi ma'at ad Jericho.‡

17

Nan ay Gayang di Namangan ay Elijah*

1 Wada han propetan hi Elijah† an iTishbe hi ad Gilead, ya inalinan Ahab di, “Dumalat
hi Apo Dios an matattagun Dios nan holag Israel an ad baal ay ha"in ya ten ibaag'un he"a
an mi'id di dulnu unu udan hitun umalin duwa unu tulun tawon ta engganay alyo' di
umudan ya un mawaday udan.”
2 Ya inalin goh Apo Dios ay Elijah di, 3 “Makak'an ten babluy ta umuy'ah appit di buhu'an
di algaw. Ya nipo"oy'ah nan neheggon hinan Ginnaw an Kerith an appit hi buhu'an di
algaw hinan Wangwang an Jordan. 4 Ya hay inumom ya nan danum enen ginnaw, ya
mandalo' nan hamutin gayang ta diday mangidat hi onom hidi.” 5 At immuy an inunudna
din inalin Apo Dios, at nihinah nan pingit di Ginnaw an Kerith hi appit di buhu'an di algaw
hinan Wangwang an Jordan. 6 Ya nan ay gayang ya gunda iyuy di tinapay ya dotag hinan
helhelong ya hinan munhinag, ya nan danum eden ginnaw di gunna inumon.

---

* **16:22** Hay nun'alianad Israel ya hidin 885-874 B.C. † **16:23** Unu hidin 880 B.C. Hay anabayag din nunggugubatan da Omri ay Tibni ya opat di tawon (bahaom nan verses 15 ya 23). ‡ **16:29** Unu hidin 874 B.C. § **16:29** Hay pohdonan ibaga ya *pogtang ama*. * **16:29** Hay nun'alianad Israel ya hidin 874-853 B.C. † **16:31** Hay pohdonan ibaga ya *na'aan di anabagtuna*. ‡ **16:31** Hay intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an nuntudo' hinan historyn di Hudyuh aat Ethba'al ya ni'dehhan hiyan nun'ali ya numpadih ad Sidon ya ad Tyre, ya tulumpulu ta han duway tawon din nun'aliana. § **16:32** Hiyah ne Timplun Ba'al an pina"in da Jehu hidin 841 B.C. (II Ki. 10:21-27). * **16:34** Hay pohdonan ibaga ya *mataguh Apo Dios*. † **16:34** Hay pohdonan ibaga ya *nabagbagtuh amana*. ‡ **16:34** Josh. 6:26.

* **17:** Henen hamuti an ay gayang ya ma'alih *raven*, ya ongol an hamuti, ya mangmangitit di dutdutna. † **17:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya Hiyay Dios*, ya hay nuntamuana ya hidin 875-848 B.C.

Hay Aat Elijah ya nan Babain Umu'utun ad Zarephath

7 Ya la'tot ya gun maluh di algaw ya natdu' heden ginnaw ti agguy immud'uddan, at
namaganan nan luta. 8 At himmapit goh hi Apo Dios ay Elijah an inalinay, 9 "Makak'a
ta umuy'ad Zarephath an neheggon ad Sidon ta hidiy ihinam. At ipanomnom'uh nan
umu'utun‡ hidi ta hiyay mangidat hi onom." 10 At impadeh Elijah ta immuy hi ad
Zarephath. Ya unat goh nidatong hinan pantaw hinan babluy ya wah di din umu'utun an
babain mamateng, ya mun'alih nan umu'utun an alyonay, "Mabalin an iyalim di danum
ta uminuma'?"
11 Ya unat goh wan umuy an humwo' hi danum ya nun'ali goh hi Elijah an inalinay,
"Pi'yalam ni' goh ah itang hi tinapay ta ono'."
12 Ya tembal den umu'utun an inalinay, "Hi Apo Dios an adi matmattoy an Diosmu ya
inilanan mi'id ahan ah niyammah tinapay, an anggay han hinggamal an alena an wah nan
ongol an tibung ya han itang an mantikan wah nan galapon. At hiyaat unna' mamateng
ta umuy'u ihaang ta ononmin hin'ina ya un ami matoy ti mi'id di ma'an an batel."
13 Ya inalin Elijah hinan umu'utun di, "Adi'a mun'od'od. Eka ta ihaangmuy ononyun
hin'ina. Mu hay mahhun ya ihaangmuy itang hinan wan he"a an alena ta malutu, ya
inyalim ta ono', ta nalpah ay ya unmu ihaang di ononyun hin'ina. 14 Ti umat hinay inalin
Apo Dios an dayawon nan holag Israel an inalinay, Adi mapuh nan alenan wah nan
ongol an tibung, ya adi goh mapuh nan mantikan wah nan galapon ta nangamung un
madatngan nan algaw hi pangipa'udanan Apo Dios ta mahibugan tun luta."
15 At immuy heden umu'utun an inunudna din inalin Elijah hi atona. At nete"an de ya
waday gunda onon ay da Elijah hi abigabigat. 16 Din alenan nittuh nan ongol an tibung ya
agguy napuh, ya agguy goh napuh din mantikan nittuh din galapon, at nipa'annung din
inalin Apo Dios ay Elijah.
17 Ya palpaliwan ya nundogoh han lala'in imbaluy den umu'utun an ad bagih nan
abung, ya henen dogohna ya gunna iyal'alla ta la'tot ya gun maguyud di hodohdana, ya
na'umhutan. 18 Ya inalin nan umu'utun ay Elijah di, "He"an baal Apo Dios ya anaad ta
umat hituy inatmun ha"in? Un'a mah immali ta patayom nan imbaluy'u ta hiyay molta'
an dumalat nan bahol'u?"
19 Ya inalin Elijah hinan umu'utun di, "Iyam hitun ha"in han imbaluymu." At inawit
Elijah din ung'ungngan hinaha'lin inana, ya inyuynah nan kuwaltun olo'anah bagtuna, ya
impalo'nah nan kamana. 20 Ya init'u' Elijah an nunluwalun Apo Dios an inalinay, "O Apo
Dios an dayawo', anaad ta umat hituy inatmuh nan umu'utun? Hiya ya ma'ma'ullay an
manalimun ay ha"in, mu ten unmuat goh patayon nan lala'in imbaluyna!" 21 At hi Elijah ya
numpitlun gun nunlu'bub eden odol nan ung'ungnga, ya init'u'nan nunluwalun Apo Dios
an inalinay, "O Apo Dios an dayawo', taguom ni' heten ung'ungnga ta ipabangngadmun
hiya nan lennawana!" 22 Ya dengngol Apo Dios nan luwalun Elijah, at numbangngad di
lennawan den ung'ungnga, at timmagun pinumhod di odolna. 23 Ya inawit Elijah heden
ung'ungngah nan olo'ana, ya inluh'unan iyuy ay inana. Ya inalin Elijah hinan umu'utun
di, "Tigom an timmagu nan imbaluymu!"
24 Ya tembal nan umu'utun an inalinay, "Hinamad'u an he"ay makulug an baal Apo
Dios, ya he"ay punhapitonah nan tatagu! At immannung an nalpun Apo Dios an amin
di hapitom!"

18

Hay Aat Elijah ya nan Do'ol an Propetan Ba'al

1 Wa han ohay algaw eden miyatlun tawon hi ugaw ya himmapit hi Apo Dios ay Elijah
an inalinay, "Umuy'ah wadan Ahab an ali ta alyom ay hiyay ipa'ali' di udan hinan luta."
2 At immuy hi Elijah hinan wadan Ahab.

Henen gutud ya nidugah di batel ad Samaria. 3 Ya hi Ahab ya impa'ayagnah Obadiah* an
mangipapto' hinan palasyun di ali. (Ya hi Obadiah ya ohah nan nahamad di pangulugnan
Apo Dios. 4 Ya heden pangipapatayan Jezebel an amin hinan propeta ya hi Obadiah ya
inayagana nan hinggahut an propeta, ya initnudna dida ta inyuynan nun'ipo"oy didan
hinnanalemay nihinah nan ohan maluhung an liyang, ya induulana didah ononda ya
danum hi inumonda.) 5 Ya inalin Ahab ay Obadiah di, "Umuyta tigon an amin nan obob an
buhu'an nan danum ya an amin nan giginginnaw hitun numbabluyan tu'u ta anapontay
wadan di holo' hi mun'olog hi onon nan kabayu ya muls† ta adi mahapul hi un tu'u
patayon, ya ta adi ma'ubah di udumnah nan a'animal." 6 At nunhapitda ta umuy di ohah
nan pangngelna, ya nan ohah pangngelna goh, at way ohaan immuydah nan na'alin lugal.

---

‡ **17:9** Hiya ya Hentil. * **18:3** Hay pohdonan ibaga ya *baal Apo Dios*. † **18:5** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat nan muls.

7 Ya unat goh wan mundaldallanan hi Obadiah ya hin'alina ya dinamunah Elijah. Ya
inimmatunan Obadiah hiya, at nunluung ta apngaona, ya inalinay, “Immannung an he"ah
Elijah, Apu?”
8 Ya tembalna an inalinan hiyay, “Immannung an ha"in. At umuy'a ta eka ibaag hinan
apum an ali ta alyom ay hiyay, Ihnah Elijah.”
9 Ya tembal Obadiah an inalinay, “Undan way numbahola' hi inat'uh nappuhi ta pohdom
hi unna' ipapatoy hinan Alin hi Ahab? 10 Ihapata' hinan ngadan nan wagwada ta
nangamung an Ap'apun Diosmu an nan ali ya he"ay impa'ana'anapnah an amin hinan
ablubabluy hitun luta! Ya wa ay goh udot ta alyon nan ohan ali an mi'id'an den
babluyna ya pilitonan punhapataon hi un makulug an mi'id'an nen babluy! 11 Ya ten ad
ugwan ya alyom di umuya' ta ibaag'un hiyay, Wah dih Elijah! 12 Ya awni ta makaka' ta
tayna' he"a ya enekak da'ah nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya inyuy da'ah nan lugal an
mi'id ah nanginnila. Ya gulat ta umuy'u ibaag ay Ahab an wada'ah tu ta adi da'a ah'upan at
alyonay unna' bumalbali, at patayona' ay hiya! Ya nomnomom an ha"in ya mahmahlua'
an mundayaw ay Apo Dios an nete"ah din a'ung'ungnga'! 13 Ya unmu dan agguy ininnilay
inat'uh din nangalyan Jezebel hi unna pumpatoy nan propeta, ya initnud'un inyuy an
impo"oy nan hinggahut an linala'in hinnanabongledah nan ohan maluhung an liyang, ya
induula' didah tinapay hi ononda ya danum hi ininumda? 14 Ya anaad ta honogona' an
umuy mangibaag hinan alih un'a wah tu? Adi ahan mibahhaw an patayona'!”
15 Ya tembal Elijah an inalinay, “Dumalat hi Apo Dios an adi matmattoy an abalinanan
amin di logom an Hiyay gun'u itamutamuan ya ihapata' an mumpattiga' hinan alid ugwan
an algaw!” 16 At hi Obadiah ya immuy hinan Alin hi Ahab ta imbaagnay awadan Elijah.
Ya impadeh kogoh Ahab ta umuyna tigon hi Elijah.
17 Ya unat goh tinnig Ahab hi Elijah ya inalinay, “Wah na'a gayam, he"ay na"appuhin
dumalat hi aguguluwan ad Israel!”
18 Ya tembal Elijah an inalinay, “Bo'on ha"in di dimmalat hi aguguluwan ad Israel an
he"a ya hi amam ti din'ugyu nan Tugun Apo Dios, ya nundayaw ayuh nan bulul an hi Ba'al!
19 Ad ugwan ya amungom an amin nan holag Israel ta mun'a'ah'up tu'uh nan Duntug an
Carmel, ya pi'yaliom nan opat di gahut ya han naleman propetan Ba'al, ya nan opat di
gahut an propetan Asherah an gun panganon han ahawam an hi Jezebel.”
20 At inayagan Ahab an amin nan tatagud Israel ya din do'ol an propetan Ba'al ta
na'amungdah nan Duntug an Carmel. 21 Ya immuy hi Elijah hinan hinagang di tatagu, ya
inalinan diday, “Nomnomonyuh nahamad! Gulat ta nan punnomnomyu ya nan Ap'apu di
Hiyay nahamad an Dios ya Hiyay dayawonyu, mu gulat ta hay punnomnomyu ya hi Ba'al
di madayaw ya hiyay dayawonyu.”
Mu mid ah himmapit hinan tatagu.
22 Ya inalin Elijah hinan tataguy, “Ta"on hi unna' oh'ohhan na'angang an propetan Apo
Dios mu da'yun propetan Ba'al ya opat di gahut ta han nalema ayun linala'i. 23 Iyaliyuy
duwah manilhig hi baka. Ya indatyuy ohah nan propetan Ba'al ta goltonda, ya binu'lida,
ya numpuhitda, ya inhinadah nan tu'yap di ayiw an tungu, mu adida apuyan. Umat
goh hinay ato' hinan oha. 24 Ya ta nalpah ay an nun'idadaan ya un ayu munluwalu ta
bugwaonyuy ngadan nan dayawonyu, ya nunluwalua' goh ta bugwao' nan ngadan di
Dios'u. Ya nan Dios an mambal hi mangidat hi apuy di immannung hi Dios.”
Ya tembal an amin nan tatagun inaliday, “Maphod henen inalim.”
25 Ya inalin Elijah hidin propetan Ba'al di, “Pilionyuy pohdonyuh nan manilhig an
baka ta mahhun ayun mangidadaan ti nen do'ol ayu, ya ta bugwaonyun ayagan nan
dayawonyu, mu adiyu apuyan.”
26 At innalda din bakan nidat ay dida, ya pinaltida, ya nun'iyuhundah din natpun an
ayiw, ya nunluwaluda ta bugwaondan ayagan di ngadan Ba'al an ente"adah helhelong
ta nangamung nuntonga nan algaw. Ya inaliday, “O Ba'al, donglom ni' ta tabolom tun
luwalumi!” Mu mi'id ah al'ali, ya mi'id ah tumbal. Ya gunda manayaw hinan nunlene'woh
hinan pun'onngan an din inyammada.
27 Ya unat goh nuntonga nan algaw ya ente"an Elijah an ilayahan didan alyonay,
“Ol'oltonyun mangit'u' an munluwalu ti hiya akkay di immannung an madayaw! Mid
mapto' ya un munnomnomnom, unu un way nahiwana, unu un numbaat, unu un nolo',
at mahapul an bangunonyu!” 28 At inyal'allan nan propetan Ba'al an ahitutu'u' an
munluwalu, ya hinugatdah uwah unu yu'uyu di odolda ta nangamung un numpangadala
an hiyah ne ugalida. 29 Ya unat goh wan mayob din algaw ya ahida ngangalawngaw an
mid poto' di hapitonda an umatdah mun'angaw hi engganay gutud di pun'onngan hinan
onong di mahilip. Mu mi'id ah himmapit, ya mi'id ah tinumbal, ya mi'id ah nanaghaggung.
30 Ya inalin Elijah an amin hinan tataguy, “Umali ayu ta meheggon ayun ha"in.” Ya
an amin din tatagu ya immuyda ta meheggondan hiya. Ya impaphodnan inyam'amma

din pun'onngan ay Apo Dios an napa"i. 31 Ya innal Elijah din himpulu ta duwan batu
ta mepong hinan hinohhah nan himpulu ta duwan holag Jacob an din himmapitan Apo
Dios an inalinay, “Hi Israel mahkay di ngadanmu.”‡ 32 Ya hanan batuy impiyammana goh
hi pun'onngan hi pundayawan ay Apo Dios, ya impiyammanay uwaleng hi nunlene'woh
hinan pun'onngan, ya hay mun'olog hi mittuh nan danum enen uwaleng ya hi'itangan
opat di galon. 33 Ya pinanuhna din ayiw an nun'iyuhunah nan pun'onngan, ya pinaltina
din uyaw an baka, ya numpuhitna, ya nun'iyuhunah din ayiw. Ya inalinay, “Punuwonyuy
opat hi galon hinan danum, ya nun'ihiityuh nan Onong an Moghob ya nan ayiw an
mitungu.”
34 Ya unat goh nalpah ya inalinay, “Ipidwayu!” At inatda.
Ya inalina goh di, “Ipitluyu!” Ya inatda goh hi pitluna. 35 Ya immayuh di danum hinan
nunlene'woh hinan pun'onngan ta nangamung un napnu din uwaleng hi danum.
36 Ya heden gutud di pun'onngan hinan mahilip ya hi Elijah an propeta ya immuy
neheggon hinan pun'onngan, ya nunluwalun Apo Dios an inalinay, “O Apo Dios an
dayawon da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob, ipa'innilam ad ugwan an algaw an He"ay
immannung hi Dios an dayawon nan holag Israel, ya ta ma'innila an ha"in di baalmu, ya
inat'un amin hatu ti hiyah ne immandalmu. 37 Tabolom ni' ahan, O Apo Dios! Tabolom ni'
nan luwalu' ta way panginnilaan tun tatagun He"ah Apo Dios an madayaw, ta way aton
daten tatagun mumbangngad ay He"a!”
38 Ya limmun Apo Dios nan apuy an nalpud abuniyan, ya himbumagga ya nun'oghob
din wah nan pun'onngan an din ne'nong an baka, ya ayiw, ya din batu, ya nan luta, ya
natdu' goh din danum hinan uwaleng!
39 Ya unat goh tinnig an amin nan tataguh den na'at ya numpunlu'bubda, ya inaliday,
“Hi Apo Dios di immannung an Dios! Hi Apo Dios di immannung an Dios!”
40 Ya inalin Elijah ay diday, “Pundopapyu nan propetan Ba'al! Ya tigonyu ta mi'id
ah lumayaw!” Ya dempapdan amin din propetan Ba'al, ya inamung Elijah didah nan
Nundotal an Kishon, ya numpatoynan amin didah di.

Hay Nalpahan di Batel

41 Ya inalin Elijah hinan Alin hi Ahab di, “Eka ta mangan'a ya imminum'a ti nen
madngol di udan an munggongaah!” 42 At immuy hi Ahab an nangan ya imminum, mu
hi Elijah ya nunti'id ta immuy hinan tulid den Duntug an Carmel, ya inyappuhuna, ya
inyungyungna, ya endengatnay ulunah nan numbattanan di lulugna. 43 Ya inalinah nan
baalnay, “Amangom nan baybay.”§
Ya unat goh nunti'id ta inamangna ya inalinay, “Mi'id ah tinnig'u.”
Ya inalin goh Elijah di, “Ipidwam an amangon.”
At numpapituh Elijah an nangalih din baalna ta amangona nan baybay.
44 Ya heden apitun di inayana ya inalin nan baalnay, “Waday tinnig'un itang an bunut
an umat hi ngamay di tagun bimmuhu' hinan baybay.”
Ya inalin Elijah di, “Alyom ay Ahab ta idadaana nan kalesanan punluganan di mi'gubat,
ya nunlugan an mundadyun umanamut ti mah'u' hinan udan, ya gulat ta maladaw an
makak at mid mabalin.”
45 Ya unat goh na'amtang ya naldom ad dayan hemmelong di bunut, ya middum di
puo', ya inongolnay udan. Ya nunnaudon Ahab an nunlugan, ya immuy ay Jezreel. 46 Ya
impabi'ah Apo Dios hi Elijah, at binalikisana din lubungna, ya imbi'ahnan immuy, ya
iniwanganah Ahab an ali, at hiyay nahhun an nidatong hinan siudad ad Jezreel.

19

Hay Immayan Elijah hinan Duntug an Sinai

1 Hi Ahab ya inulgudnan amin ay Jezebel din ina'inat Elijah an hay aat di numpa-
matayanah din propetan Ba'al. 2 At hi Jezebel ya impehnagnay hapitnan Elijah an
inalinay, “Ta"on hi unna' patayon hinan bulul an dayawo' ya nan at hitun olas hi ma'et
hi un'u adi iballoh an aton ay he"a nan umat hidin inatmuh nan propetan Ba'al!”
3 At timma'ot hi Elijah, ya nunligud an nakak ta way atonan adi matoy, ya initnudna
din baalna ta immuydad Beersheba ad Judah, ya tinaynana din baalnah di. 4 Mu hiya
ya un oh'ohhan nangiyal'algaw an nundaldallanan an umuy hinan mapulun ya unna
palpaliwan ya nidatong hidin puun di ayiw an ma'alih broom, ya inumbun, ya nunluwalu
ti hiya ya penhodnan matoy. Ya hay inluwaluna ya inalinay, “O Apo Dios, ammuna!
Nidugah ahan tun ma'ma'at ay ha"in! At ta"on ya pinogpogmu tun pi'tagua' ta umata'
hidin o'ommod'u!” 5 At nolo' hinan puun nan ayiw.

---

‡ **18:31** Gen. 32:28. § **18:43** Nan Duntug an Carmel ya neheggon hinan Mediterranean an Baybay.

Ya hin'alina ya immuy han Anghel,* ya binangona hiya, ya inalinan hiyay, “Bumangon'a
ta mangan'a.” 6 Ya unat goh inta'wadna ya tinnigna han ongol an tinapay an wah nan
ullugwan di nolo'ana an nihaang hinan bimmalan uleng, ya wada goh di danum an nittuh
alewahhang. At nangan, ya ininumna din danum, ya nolo' goh.
7 Ya immuy goh nan Anghel Apo Dios hi pidwana, ya binangona goh, ya inalinay,
“Bumangon'a ta mangan'a ta way iyi'ilogmu ti nan dalanom ya adagwi, at ma"ab'ablay'a.”
8 At bimmangon hi Elijah, ya nangan, ya ininumna din danum. At nun'olog heden inanah
inyi'ilognan dimmaladalan hi napat di algaw ya labi ya un dumatong hinan Duntug an
Horeb an duntug Apo Dios.† 9 Ya nidatong hinan way liyang, at immiyan hidi.
Ya hin'alina ya himmapit hi Apo Dios ay hiya, ya inalinay, “Hay ngadan di atom hitu,
Elijah?”
10 Ya tembalna an inalinay, “Ha"in ya mahmahlua' an mangat hinan ipatamum, O Apo
Dios an madayaw an nidugah di abalinana! Ti nan holag Israel ya din'ugda nan Uldinmu,
ya numpa"ida nan pun'onngam, ya numpatoydan amin din propetam an unna' anggay hi
na'angang, ya ten ha"in di ana'anaponda ta patayona'!”‡§
11 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, “Lumahun'a, ya timma'dog'ah nan duntug hinan
hinagang'u ti maluha' hidi.”
Ya palpaliwan ya waday mabi'ah an tuyup, ya nun'anga' nan aduntuduntug, ya
nun'aphal nan batu, mu mi'id hi Apo Dios hinan tuyup. Ya unat goh dimminong din
mabi'ah an tuyup ya nihukat nan alyog ti immalyog, mu mi'id hi Apo Dios hinan alyog.
12 Ya unat goh nalpah nan alyog ya nihukat goh nan apuy, mu hi Apo Dios ya mi'id hinan
apuy. Ya unat goh nalpah nan apuy ya waday mun'alumium. 13 Ya unat goh dengngol
Elijah henen mun'alumium ya inhophopna din lubungnah angahna, ya bimmuhu' hinan
liyang, ya timma'dog hinan pantawna. Ya hin'alina ya waday dengngolnan himmapit ay
hiya an inalinay, “Hay at'atom hitu, Elijah?”
14 Ya tembal Elijah an inalinay, “Ha"in ya mahmahlua' ay He"a, O Apo Dios an madayaw
an nidugah di abalinana! Ti nan holag Israel ya din'ugda nan Uldinmu, ya numpa"ida nan
pun'onngam, ya numpatoydan amin din propetam an unna' anggay hi na'angang, ya ten
ha"in di ana'anaponda ta patayona'!”*
15 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, “Mumbangngad'ah nan Mapulun an Damascus,† ya
immuy'ah nan babluy, ya indawatmun iluwaluan hi Hazael‡ ta hiyay alid Aram. 16 Ya
indawatmu goh an iluwaluan hi Jehu§ an hina' Nimshi ta hiyay alid Israel, ya hi Elisha*
an hina' Shaphat† an nalpud Abel Meholah di idawatmun iluwaluan ta hiyay propetah
nan babluymu ta hiyay mihukat ay he"a. 17 Ya ta wada ay di na'angang hi limmayaw an
agguy pinatoy Hazael ya patayon Jehu, ya ta wada ay di lumayaw hi adi patayon Jehu ya
hi Elisha di mamatoy. 18 Mu ma'innila an wada pay di hinlibuh nan tatagud Israel an din
un'unnud ay Ha"in, ya din agguy nundayaw ay Ba'al, ya an amin din agguy nangungngun
hiya.”‡

Hay Na'ayagan Elisha

19 At nakak hi Elijah hidi, ya inah'upanah Elisha an hina' Shaphat an mun'al'aladu,
ya waday himpulu ta duwan palis§ an nun'ipakun bakan pun'aladuon da Elisha ya
nan i'ibbana, ya nan namingngit an palis di manmandalon Elisha an mun'aladu. Ya
unat goh wan maluh hi Elijah eden puntamuana ya inaana din adu"oy an lubungna,

---

* **19:5** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament. † **19:8** Unu Duntug an Sinai. ‡ **19:10** Rom. 11:3. § **19:10** Hay pohdonan hapiton ya immuy hi Elijah hinan Duntug an Horeb ti hiyah ne ni'tulagan Apo Dios ay didan Hudyu ta numbalindah tatagunah din amatagun Moses (Ex. 19:1-31:18). Mu gapu ta ninomnom Elijah an oh'ohha hiyan tagun Apo Dios an na'angang an mangunud hinan Uldin an indat Apo Dios eden duntug at mid hulbin nan nuntulaganda, at penhodnan pogpogon eden timpu, ya pohdonan moltaon Apo Dios nan i'Israel ta ma'ubahda an umat hi aton nan puo', unu alyog, unu apuy an mama"ih gina'u. Mu gapu ta ay mun'alumium di alin Apo Dios at pohdonan hapiton an ul'uludyon Apo Dios an umal'alu' hinan i'Israel ti agguy nagtud di apa"ianda, at mahapul an itulluluy Elijah an munhulbin Apo Dios. * **19:14** Manu ay impidwan Apo Dios nan hanhanana ti penhodnay un hukatan Elijah di pambalna ta muntutuyuh nan inatnan immuy hinan Duntug an Horeb, mu mattig an agguy hinukatan Elijah ti agguyna innaynayun an bumadang ay Apo Dios ta al'alu'onda nan i'Israel. At paddungnay abuluton Apo Dios ta duminong hi Elijah an munhulbin Hiya. † **19:15** Hiyay kapitulyud Aram (unu ad Syria). ‡ **19:15** Hay pohdonan ibaga ya *abalinan Apo Dios an muntigaw*, ya hay nun'alianad Aram ya hidin 841-798 B.C. § **19:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di immannung an Dios*, ya hay nun'alianad Israel ya hidin 841-814 B.C. * **19:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*, ya hay nuntamuana ya hidin 848-797 B.C. † **19:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di manumalya*. ‡ **19:18** Rom. 11:4. § **19:19** Hiyah ne 24 an baka, at adangyanda.

ya impa'wahnay lubungnan hiya.* 20 At tinaynan Elisha din bakan pun'aladuona, ya
nangunud an pindugnah Elijah, ya inalinan hiyay, “Mumbangngada' ni' ta umuy'u alyon
ay da ama ay inay okodda ya unna' mumbangngad ya inunud'u he"a!”
Ya inalin Elijah ay hiyay, “Oo aga, mumbangngad'ah tu ta adim aliwan tun inat'un he"a.”
21 At numbangngad hi Elisha hidin pun'al'aladuana, ya pinaltina din palisnan baka, ya
nun'ihaangna, ya din pakun ayiw di nanunguna ta nalutu, ya nun'iwanahna din dotag
hinan tatagu ta nun'ihdada. Ya unat goh nalpah hene ya nakak ta inunudnah Elijah ta
hiyay intamuanah badangana.

20

Hay Nangubatan Ben-Hadad ad Samaria

1 Hi Ben-Hadad* an alid Aram ya inamungnan amin din tindaluna.† Ya niddum ay hiya
din tulumpulu ta duwan a'ali, ya din do'ol an kabayuda, ya nan kalesan punluganan di
mi'buhul, at nalammungdan nunti'id ta umuyda li'ubon ad Samaria, ya ginubatda. 2 Ya
impehnag Ben-Hadad di hapitnah nan baalna ta umuyda alyon ay Ahab an alid Israel di,
“Umat hituy pohdon nan Alin hi Ben-Hadad 3 an alyonay, Idatmun hiya nan pihhum, ya
nan balitu'mu, ya nan a'ahawam, ya nan imbabaluymu ta bagi'.”
4 Ya tembal nan alid Israel an hi Ahab an inalinay, “Alyonyuh nan Alin hi Ben-Hadad
an apu' di abuluto' an idat an amin nan odowona, ya mabalin an idat'u tun odol'u, ya an
amin nan gina'un wan ha"in.”‡
5 La'tot ya numbangngad goh din baal Ben-Hadad, ya inaliday, “At hituy hinapit Ben-
Hadad an inalinay, Ha"in ya nunhonaga' hi mangalah nan silver, ya nan balitu'mu, ya nan
a'ahawam, ya nan imbabaluymu. 6 At hi ma'et hi umat hitun olas ad ugwan ya honogo'
nan baal'u ta alikaponda nan abungmun ali ya nan numpunhituwan nan baalmu ta an
amin nan way tigondah nan amnawanda ya alanda.”
7 At nan alid Israel ya inayaganan amin din a'ap'apuh nan abablubabluy, ya inalinay,
“Innilaonyu an henen tagu ya un dumaladalat hi gulu! An waday hennagnah immalin
ha"in an alyonay un'u idat nan a'ahawa', ya nan imbabaluy'u, ya nan silver, ya balitu"u,
ya inabulut'u!”
8 Ya an amin din a'ap'apu ya an amin din tatagu ya inalidan hiyay, “Adim ahan
dongdonglon henen tagu, ya adim unudon di alyona!”
9 At inalin nan Alin hi Ahab hinan baal Ben-Hadad di, “Alyonyuh nan Aliyun hi Ben-
Hadad di, Inabulut'u nan penhodnan odowon, mu adi' ahan abuluton nan miyadwan
odowona!”§ At nakak daden nahnag an baal ta immuyda imbaag ay Ben-Hadad nan
nambal Ahab.
10 Ya hi Ben-Hadad ya nunhonag goh ta alyondan Ahab di, “Hay ihapata' hinan bulul'un
dayawo' ya pa"io' ahan nan babluymud Samaria, ya mid ah ma'angang hina an ta"on nan
hupu', ya mabalin an patayona' hinan bulul'uh un adi ma'at!”
11 Ya hay nambal nan alid Israel ya inalinay, “Alyonyun hiyay, Nan mangidadaan an
mangegtom hinan gina'un di mi'buhul ya adina hunnon an ipabagtuy odolna ta awni ta
nangamung malpah di gubat hi un hiyay mangabak!”
12 Ya heden gutud di umin'inuman da Ben-Hadad ya nan ni'yibbanan a'alih nan tuldada,
ya impa'inniladan hiya din nambal Ahab hi inalina. At hiya ya minandalna din tindalun
inalinay, “Mundadaan ayu ta gubaton tu'u!” At nundadaanda ta umuyda gubaton nan
babluy.

Hay Nangabakan Ahab ay Ben-Hadad

13 Ya immuy han propetan Ahab an alid Israel, ya inalinay, “Hi Apo Dios ya inalinay,
Tinnigmu hadin do'ol ahan an tindalu? Adim ita'ot dida ti Ha"in ya idat'uy abalinam, at
abakom didad ugwan an algaw ta way panginnilaam an Ha"in di immannung an Dios!”
14 Ya inalin Ahab hinan propetay, “Hay mangipangpangulun da'mih nan umuy
mi'buhul?”
Ya tembalna an inalinay, “Hay inalin Apo Dios hi mangipangulu ya nan ungungan
a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an provincia.”
Ya inalin Ahab goh di, “Hay mangipanguluh nan do'ol an mangete"ah nan gubat?”
Ya tembalna an inalinay, “Mi'id udum an he"a.”

---

* **19:19** Pohdonan hapiton an hi Elisha di mipallog ay Elijah hi tamuna. * **20:1** Bahaom nan footnote di I Ki. 15:18, mu heten tagu ya hi Ben-Hadad II. † **20:1** Na'at hidin 857 B.C. ‡ **20:4** Hay na'awatan Ahab ya mun'akak da Ben-Hadad hi unna abuluton, at mabaliwan nan babluyda. § **20:9** Manu ay agguy inabulut Ahab ti agguyna penhod an humukuh nan i'Aram ta humigupdah nan babluyna.

15 At inamung Ahab nan ungungan a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di
numbino'ob'on an provincia, ya duway gahut ta han tulumpulu ta duwa. Ya inamungna
goh an amin nan udumnan tindalun holag Israel, ya pituy libu.
16 At impadehdah din nuntongay algaw hidin gutud di umin'inuman da Ben-Hadad
ya din tulumpulu ta duwan a'alin din bumadang ay hiyan wah didah nan tuldadan
nun'abutong. 17 Ya hay nahhun hi nangipangpangulu ya din ungungan a'ap'apun nan
tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an provincia.
Ya impa'innilan din hennag Ben-Hadad an immuy nunhi'im an inalidan hiyay, “Na'uy
nan tatagun nalpud Samaria!”
18 Ya inalin Ben-Hadad di, “Tigonyu ta unda ay umali an mi'gadyum ya tiniliwyu, ya
adiyu patayon dida! Ya wa ay ta unda umalin mi'gubat ya tiniliwyu dida, ya adiyu
patayon!”
19 Ya din ungungan a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an
provincia ya impanguludan bimmuhu' hinan babluy, ya nitnudda din udumnan tindalun
di i'Israel ay dida. 20 Ya unat goh nundidittumda ta intagandan numpapattoy ya an amin
din hinohhan tindalud Israel ya numpatoyda din ni'gubatda, at numpangalayaw nan
tindalun i'Aram, ya numpudug nan tindalud Israel dida. Mu hi Ben-Hadad an alin di
i'Aram ya nunligud an nuntakay hinan kabayu, ya limmayaw, ya nitnudda din tindalunan
numpungkabayu. 21 Ya immuy din alid Israel, ya nunhamhamda din kabayu ya din
kalesan punluganan di mi'gubat, ya nidugah an do'ol di numpatoynah nan tatagun i'Aram.
22 Ya unat goh nalpah hana ya immuy goh nan propetah nan alid Israel, ya inalinan
hiyay, “Adalom hi nahamad ta udmam nan tindalum, ya inhamadmun munnomnom hi
atom ta midadaan'a ti heten umalin tawon ya gubaton da'yu goh hinan alid Aram.”

Hay Pidwan di Ni'gubatan nan i'Aram hi ad Israel

23 Ya nan u'upihyal nan alid Aram ya inalidan Ben-Hadad di, “Nan do'ol an dayawon di
i'Israel ya madayaw hinan dudunduntug, at hiyaat unda mabi'ah, ya inabak ditu'u. Mu
gulat ta nan nundotal di pangubatan tu'u at ditu'uy mabi'bi'ah ya un dida! 24 At atom ni'
ta anom an amin nan a'ali an mangipangpanguluh nan gubat ta ihukatmu nan a'ap'apun
di tindaluda. 25 Hay atom ya mahapul an udmam nan tindalum ta umat hidin ado'ol din
na'ubah an nun'atoy, ya udmam goh nan kabayu ya nan kalesan punluganan di mi'gubat
ta umat hi uyap din kabayu ya lugan an nun'a'ubah hidin hopapna. At atom ay hana ya
mabalin an gubaton tu'u nan i'Israel hinan nundotal, at umannung an abakon tu'u dida
mahkay!” At inabulutna din inalida, ya inatna.
26 Ya unat goh nadatngan heden miyadwan tawon ya inamung Ben-Hadad din tatagu-
nan i'Aram ta nunti'iddah ad Aphek ta umuyda gubaton ad Israel. 27 Ya nundadaan goh
damdama nan holag Israel, at na'amungda, ya nidatandah nan gina'un di mi'gubat, ya
immuydan manamuh nan buhulda. At nan holag Israel ya nungkampudah nan hinagang
nan binuhulda, ya itangdan umatdah nan duwan pampun hinan i"itang an gandeng, mu
nan i'Aram ya lennapanda nan babluy.
28 Ya nan propeta ya immuy hinan alin di i'Israel, ya inalinay, “Umat hituy inalin Apo
Dios: Gapu ta nan i'Aram ya inaliday, Hi Apo Dios ya Dios hinan dudunduntug ya bo'on
Dios hinan nundotal at Ha"in ya ipa'abak'un da'yun amin hadin nidugah an do'ol an
i'Aram ta way panginnilaanyun Ha"in di immannung an Dios!”
29 Ya numpundinammang di nungkampuan nan hinohhan i'Aram hinan hinohhan
i'Israel hi himpiptuy algaw. Ya heden apitun di algaw ya intaganday gubat, ya hay pinatoy
nan holag Israel hinan ohay algaw hinan tindalun di i'Aram ya hinggahut di libu. 30 Ya
din udumnan agguy natoy ya numpangalayawda ta immuydah nan babluy ad Aphek, mu
natu"in din hamintun allup nan babluy, ya nagatnan di duwampulu ta pituy libun dida.
Ya hi Ben-Hadad ya limmayaw goh ta immuy nipo"oy hinan nali"udan an kuwaltuh nan
ohan abung hinan babluy.
31 Ya immuy ay hiya nan u'upihyalna, ya inalidan hiyay, “Hay dengngolmih aat nan
a'alid Israel ya ma'ahhimo'da, at iyabulutmu ni' ta umuy amih nan alin di Israel an
pun'iyalewa'ohmi nan nun'apa"i an lo'ob hi gitangmi ya nun'elepotmiy talin hi ulumi ya
un ami umuy hinan alin di Israel, at olom ni' ya adi da'a patayon!”
32 At inabulutna, at nun'iyalewa'ohda nan nun'apa"in lo'ob hi gitangda, ya
nun'elepotday talin hi uluda ya unda umuy ay Ahab an alid Israel, ya inalidan hiyay, “Hi
Ben-Hadad an baalmu ya mumpahpahmo' ay he"an alyonay, Adia' ni' patayon!”
Ya inalin han Alin hi Ahab di, “Undan wah na mah an matagu? Maphod ta matagu, at
ibilang'u hiyah agi'!”

33 Danen u'upihyal Ben-Hadad ya hehennodday maphod hi pangimmatunan, at unat
goh inalin Ahab di, “Agi',” ya nunnaudondan nambal an alyonday, “Oo, hi agim an hi Ben-
Hadad ya matagu.”
At inalinay, “Umuyyu awiton ta iyaliyuh tu.” Ya unat goh nidatong hi Ben-Hadad ay
hiya ya inayagana ta mi'lugan hinan kalesan punluganana. 34 Ya inalin Ben-Hadad ay
hiyay, “Nan babluy* an din penloh ama† ay amam ya ibangngad'un he"a, at mabalin goh
an mun'amma'ah palengked Damascus hi puntendaanyu an umat hidin inat amah ad
Samaria.”
Ya inalin Ahab di, “Iyabulut'uy akakam an dumalat hinan maphod an inalim.” At
inhamaddan inyammay nuntulaganda ta nalpah ya pinakakna.

Hay Impa'innilan nan Propetah Amoltaan Ahab

35 Ya heden gutud ya wada han ohan propetan nangalih nan ligwanay, “Hay inalin Apo
Dios hi atom ay ha"in ya hudpa'ona'.” Mu adi pohdon den ibbanan manudpa' ay hiya.
36 At inalin nan propetan hiyay, “Dumalat nan agguymu nangunudan hinan inalin
Apo Dios at awni ta makak'an ha"in at waday ah'upam hi layon, ya pinatoy da'a!” Ya
immannung an unat goh nakak ya dinamuna din layon, at pinatoyna hiya.
37 Ya henen propeta ya immuy goh hinan ohan tagu, ya inalinan hiyay, “Hudpa'ona'
ni'!” Ya nunhudpa' den tagu, ya nidugah di nanugatnan hiya. 38 At nakak heden propeta
ta immuy hinan pingit di kalata ta hodonay maluh hinan alin di i'Israel, ya dinu'panay
angahnah lo'ob ta adi ma'immatunan. 39 Ya unat goh wan maluh han ali ya mun'alih hiyan
alyonay, “Ha"in an baalmu ya immuya' hinan gagwan di nunggugubatanda, ya inyalin nan
ohan tindalun ha"in han ohan buhul an tiniliwda, ya inalinay, Iyadugmu ta adi lumayaw,
mu gulat ta ipalayawmu ya he"ay mapatoy hi bayadna, unu unmu bayadan hi tulumpulu
ta opat an kiluh silver.‡ 40 Ya ha"in an baalmu ya mi'id poto' di inat'u, at agguy'u tinnig, ya
nunligud, ya limmayaw! At hay maphod mah hi ma'at ay ha"in nin?”
Ya inalin han alid Israel ay hiyay, “Nen he"ay nangipa'innilah nan numbaholam, at
mahapul an mamolta'a.”
41 Ya inaan din propeta din lo'ob an nihophop hi angahna, at inimmatunan han alin
hiyay ohah nan propeta. 42 Ya inalinah nan aliy, “Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay,
Dumalat di nangabulutam hi nangipakakam hinan tagun inali' hi mahapul an mapatoy
at nan pi'taguam di pumbayadmu ta he"ay mapatoy, ya nan tatagum di mibayad hinan
tatagun numpangalayaw an ingnganuymun agguymu inunud ta numpatoymu.” 43 Ya
heden alin nan holag Israel ya maguguluy punnomnomanan immanamut hi palasyunad
Samaria ti ma'allungdaya ya ma'abbungot goh.

21

Nan Greyp Naboth

1 Wada han galden an puntanoman hi greyp an neheggon hinan palasyun nan Alin hi
Ahab hidid Jezreel, ya henen luta ya bagin Naboth. 2 Wada han ohay algaw ya inalin Ahab
ay Naboth di, “Idatmun ha"in nan galdenmun natamman hi greyp ta way puntamma' hi
halawhaw ti maphod an neheggon hinan palasyu, ya palga' hi ma"aphod hi galden ta
hiyay tammam hi greyp. Unu pohdom ay ya un'u pola'on hi pihhu.”
3 Ya inalin Naboth ay Ahab di, “Adi iyabulut Apo Dios hi un'u idat ay he"a nan banoh
amah din a'apumi!”
4 At hi Ahab ya immanamut hi abungna an maguguluy nomnomnan bumubungot ya
ma'allungdaya ti dumalat nan inalin Naboth an iJezreel ay hiya. Ya immuy hinan kamana,
mu agguy nolo' ti nan dedeng di hinagangna, ya adina pohdon an mangan.
5 Ya immuy hi ahawanan hi Jezebel, ya inalinan hiyay, “Anaad ta magugulu'a? Ya anaad
ta adi'a mangan?”
6 Ya inalin Ahab ay ahawanay, “Oo, ti ni'hapita' ay Naboth ta pola'o' nan lutan
puntammanah greyp, unu un'u hukatan hi umat enen luta, ya adina pohdon an inalinay
adi mabalin.”
7 Ya inalin ahawanan hi Jezebel di, “Anaad? Un'a dan bo'on ali? Bumangon'a ta
mangan'a, ya immamlong'a! Ha"in ya ala' henen galden Naboth!”

---

* **20:34** Hay ngadan daten babluy ya ad Ijon, ya ad Dan, ya ad Abel Meth Maacah, ya an amin di abablubabluy ad Kennereth ya ad Naphtali (I Ki. 15:20), ya mid mapto' ya ad Ramoth Gilead goh (I Ki. 22:3). † **20:34** Unu hi Ben-Hadad I (900-895 B.C.). ‡ **20:39** Hiyah ne do'ol ahan an pihhu, at mid olog nan tindalun mumbayad hi umat hina.

8 At hi Jezebel ya nuntudo', ya impelmanay ngadan Ahab, ya impado'olna din tudo',
ya nuntimlianah nan timlin di ali, ya impiyuynan impiyapong hidin mumpangipang-
panguluh nan tatagu ya din e'gonan nan tataguh nan ni'hituh nan babluy an wadan di
nunhituwan Naboth. 9 Umat hituy nitudo' an inalinay,
"Iyuldinyu ta an amin ayu ya ilungdayaanyun munluwalu, ya impabunyuh Naboth
hinan me'gonan an umbunan. 10 Ya impabunyuy duwah* tatagun munlayah hinan hi-
nagangna, ya ta diday munlumun mangipabahol ay hiyan alyonday, He"a ya inidutam
hi Apo Dios ya nan ali!† At hiyay dumalat hi pangawitanyun hiya, ya imbuhu'yu,‡ ya
nundotnayyuh batu ta matoy."
11 At din mumpangipangpanguluh nan tatagu ya din e'gonan nan tatagun ni'hituh
nan babluy Naboth ya inatda din inalin di tudo' an impiyuy Jezebel ay dida. 12 Ya
nunnaudondan pento' di ohay algaw an punlungdayaanda, at impabundah Naboth
hinan me'gonan an umbunan di nabagtun tagu. 13 Ya immuy din duwan munlayah, ya
inumbundah nan hinagangna, ya daden duwan munlayah ya limmuday bahol Naboth ti
impa'inniladah nan tatagun na'amung an inaliday, "Hi Naboth ya inidutanah Apo Dios ya
nan ali!" At inawitda hiya, ya imbataandah nan babluy, ya nundotnaydah batu ta natoy.§
14 At impa'inniladan Jezebel an inaliday, "Hi Naboth ya nundotnaymih batu, at natoy."
15 Ya unat goh dengngol Jezebel an nundotnaydah Naboth ta natoy ya inalinan Ahab
di, "Natoy hi Naboth! At eka mahkay ta hakupom nan galden an adina ila'un he"a!" 16 Ya
unat goh dengngol Ahab an inalinay natoy hi Naboth ya nala"uy, ya nunnaudonan immuy
hinan galden Naboth, ya inalinay bagina mahkay.
17 Ya himmapit hi Apo Dios ay Elijah an iTishbe an inalinay, 18 "Mala"uy'a, ya nundadyu'a
ta eka damuwon nan Alin hi Ahab an mumpapto' ad Samaria! Hiya ya wah dih nan galden
Naboth ti inalinay hiyay ad galden. 19 Ya alyom ay hiyay, Umat hituy inalin Apo Dios ay
he"a: Undan wa ay ta nalpah an pinatoymu nan tagu ya inalim di lutam nan lutana? Ya
alyom goh ay hiyay, Hay hinapit goh Apo Dios ya inalinay, Nan lugal an nanildilan nan
ahuh dalan Naboth ya hiya goh di panildilan nan ahuh dalam!* Ya bo'on nan udumnan
dala ti nan dalam mahkay!"
20 Ya inalin Ahab ay Elijah di, "Inah'upana' damdama ay he"a an buhul'u!"
Ya tembal Elijah an inalinay, "Immannung an inah'upa' he"a ti he"a ya paddungnay
unmu inla'uy odolmuh nan nangatam hinan na"appuhin adi pohdon Apo Dios! 21 At umat
hituy inalin Apo Dios an inalinay, Idat'uy na"appuhih punligatam, ya ubaho' he"a ya an
amin nan linala'in holagmu an ta"on hi unda himbut unu bo'on himbut! 22 Hay ma'at
hinan pamilyam ya mipaddung hinan na'at hi pamilyan Jeroboam an hina' Nebat, ya umat
goh hinan pamilyan Baasha an hina' Ahijah an dumalat nan nangipabungtam ay Ha"in
ti dimmalat nan nangipanguluam hi numbaholan nan holag Israel. 23 Ya hay inalin Apo
Dios hi ma'at ay Jezebel ya onon di ahuy odolnah nan allup ad Jezreel.† 24 Ya an amin nan
nitulang ay Ahab hi matoy hinan babluy ya onon nan ahu, ya nan matoy hinan nibataan
hinan babluy ya pun'a'an di hamuti."
25 (Ma'innila an mi'id ah ohah umat ay Ahab an inyohhanah nan na"appuhin adi pohdon
Apo Dios di inatna ti enetlod han ahawanan hi Jezebel. 26 Hiya ya na"appuhin umipabain
di inatnan ni'dayaw hinan bulul an umat hi inat din himpampun an holag Amor an din
pinakak Apo Dios enen babluy hidin nidatngan nan holag Israel.)
27 Ya unat goh nalpah an dengngol Ahab din hinapit Apo Dios an imbaag Elijah ya
henekheknay lubungna, ya nunlubung hi langgut, ya nun'ulat an adi mangan. Ya agguyna
ina"aan din langgut an inlubungna, ya nan panalana ya agguyna impabagtuy odolna.
28 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay Elijah an inalinay, 29 "Inilam nan aat di inat Ahab an
nangipa'ampah odolnan Ha"in? Dumalat enen numpa'ampaanan Ha"in ya adi' ipa'aliy
mama"in hiyan ten gutud di ataguna, ta awni ta matoy ya un'u moltaon nan holagna."

22

Hay Namadanan Micaiah ay Ahab
(II Chron. 18:1-27)

---

* **21:10** Inyuldin Apo Dios an mahapul di duwan mun'ihtigu ya un mabalin an mapatoy nan numbahol (Num. 35:30; Deut. 17:6; 19:15). † **21:10** Hay inyuldin Apo Dios hi ma'at hinan mangidut ay Hiya ya ta madotnaydah batu (Lev. 24:15-16). ‡ **21:10** Inyuldin Apo Dios an hay lugal hi pamatayandah nan mapatoy ya hinan niyadagwih nan siudad (Lev. 24:14). § **21:13** Itudun nan II Ki. 9:26 an ni'patoy goh nan imbabaluy Naboth an linala'i, ya manu ay inatda ta mid ah mamnoh hi lutana. * **21:19** Nan godwa ya nipa'annung hi I Ki. 22:38, mu nan godwa ya nipa'annung hidin nun'alian nan imbaluynan hi Joram (II Ki. 9:25-26) ti dimmalat nan nuntutuyuan Ahab (I Ki. 21:29). † **21:23** Nipa'annung hi II Ki. 9:34-37.

1 Ya heden tuluy tawon ya maphod an agguy nunggugubat nan i'Aram hinan i'Israel.
2 Mu heden miyatlun tawon* ya hi Jehoshaphat† an alid Judah ya immuy hinan alid Israel.
3 Ya nan alid Israel ya inalinah nan u'upihyalnay, “Unyu dan agguy ininnilan ad Ramoth
Gilead ya hakup tu'u, ya ten un tu'u didindinong an mi'id di aton tu'u ta way aton tu'un
mamloh hinan alid Aram?”‡
4 Ya inalinan Jehoshaphat di, “Pohdom ta middum ayun da'mi ta umuy tu'u gubaton ad
Ramoth Gilead?”
Ya inalin Jehoshaphat hinan alid Israel di, “Ha"in ya midduma' hi un'a nundadaan, ya
ta"on nan tindalu' ya nan kabayuda ya nidadaan, at okod'an mummandal ay dida.”
5 Ya wada goh di inalin Jehoshaphat hinan ali an inalinay, “Hay mahhun hi atonta ya
mahapul an innilaontay alyon Apo Dios.”
6 At hi Ahab an alid Israel ya impa'ayagnan amin din propeta§ ta na'amungda, ya
hi'itangan opat di gahut di uyapdan linala'i, ya inalinan diday, “Mabalin an umuymi
gubaton ad Ramoth Gilead, unu adimi?”
Ya tembaldan inaliday, “Mabalin an umuyyu gubaton ti umannung an badangan da'yun
Apo Dios ta da'yuy mangabak ay dida!”
7 Mu hi Jehoshaphat ya inalinay, “Undan mi'id di propetan Apo Dios hi mabalin an
pangibagan?”
8 Ya inalin nan alid Israel ay Jehoshaphat di, “Ihnay ohah mabalin an pangibagan hinan
inalin Apo Dios an hi Micaiah* an hina' Imlah, mu adi' ahan pohdon hiya ti an amin nan
imbaagnah aat'u ya mi'id ah maphod an un hay nappuhin amin!”
Ya inalin Jehoshaphat di, “Adi mabalin an hapitom di umat hina!”
9 At nan alid Israel ya inayagana nan u'upihyalna, ya inalinay, “Eka ayagan hi Micaiah
an hina' Imlah, ya nunnaudom an iyali!”
10 At nan alid Israel ya hi Jehoshaphat an alid Judah ya numpunlubungdan duwah
lubung di ali, ya inumbundan duwah nan umbunan di alih nan way pun'elekan hinan
pantaw ad Samaria, ya an amin din propeta ya wadadah nan hinagangdan gunda ibaag
nan ma'ma'at hi nipa'innilan dida. 11 Nan ohan didan propetan hi Zedekiah† an hina'
Kenaanah ya impiyammana din gumo' hi umat hi ha'gud, ya inalinay, “Umat hituy inalin
Apo Dios: Heten ha'gud di pangubatyu, at abakonyu nan i'Aram ta engganay unyu aminon
an pumpatoy dida!” 12 Ya umat goh hinay nangalin din udumnan propetan inaliday,
“Umuyyu gubaton ad Ramoth Gilead, at umannung an abakonyu dida ti hiyah ne inalin
Apo Dios an nan alid Israel di pangabakona.”
13 Ya din baal an hennagnan immuy nangayag ay Micaiah ya inalinan Micaiah di, “An
amin nan udumnan propeta ya numpapaddung di imbaagdan hay umabakan nan Alin hi
Ahab ya nan tindaluna, at ma'ahhapul an iyunnudmu ni' ta mumpapaddung!”
14 Mu unat goh tembal Micaiah, ya inalinay, “Ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an
nan immannung an impa'innilanan ha"in di hiyay ibaag'u ya anggay!”
15 Ya unat goh nidatongdah nan wadan di ali ya inalin han alin hiyay, “Micaiah, mabalin
an umuymi gubaton ad Ramoth Gilead, unu adi ami umuy?”
Ya tembalna an inalinan hiyay, “Aga mabalin an umuymu gubaton, at umannung an
he"ay pangabakon Apo Dios!”
16 Ya inalin han Alin hi Ahab ay hiyay, “Intugtuga' an nangalin he"a an nan immannung
ya anggay di ibaagmun ha"in an dumalat hi Apo Dios!”
17 Ya inalin Micaiah ay hiyay, “Ha"in ya tinnig'u nan tatagun holag Israel an
nun'iwa'atdah nan dudunduntug an umatdah nan kalnilun mi'id mangipahtul ay dida.
Ya inalin Apo Dios di, Hatun mi'id di ap'apuda ya ipa'anamutmu didan hinohhah nan
numpunhituwanda, ya mi'id di al'alin dida.”
18 Ya inalin Ahab ay Jehoshaphat di, “Tigom an immannung din inali' ay he"a an hi
Micaiah ya mi'id ah mapmaphod hi ma'at ay ha"in hi ibaagnan un hay nappuhin amin!”
19 Ya inalin Micaiah di, “Donglom nan Hapit Apo Dios ti tinnig'uh Apo Dios an
inumbun hinan nabagtun umbunanad abuniyan, ya an amin nan a'anghelna ya numpan-
gata'dogdah appit di agwana ya wadhongna. 20 Ya imbagan Apo Dios ay diday, Ngadan di
mamhod ay da'yun umuy an mamalbalin Ahab ta way atonan umuy ad Ramoth Gilead ta
way atonan matoy hidi? Ya numbino'ob'on di inalidah maphod hi atona. 21 Mu la'tot ya

---

* **22:2** Unu hidin 853 B.C. † **22:2** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di manumalya*, ya hay nun'alianad Judah ya hidin 872-848 B.C. ‡ **22:3** Bahaom nan footnote di I Ki. 20:34 ta innilaom di anaad ta hakupda. § **22:6** Hatun propeta ya diday adi makulug an propeta ti bo'on diday propetan Apo Dios. * **22:8** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya mid ah nipaddungana.* † **22:11** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya nahamad.*

immuy han spiritu,‡ ya timma'dog hinan hinagang Apo Dios, ya inalinay, Ha"in di umuy
an mamalbalin hiya. 22 Ya imbagan Apo Dios ay hiyay, Gulat ta umuy'a ya hay atom? Ya
inalinay, Hay ato' hi unna' umuy ya ipanomnom'un amin hinan propetan Ahab ta hay
layah di ibaagda. Ya inalin Apo Dios di, Oo, umuy'a, ya hiyah te atom ti immannung an
ma'at nan inalim an punlayahom dida. 23 At hi Apo Dios ya hennagnah nen spiritu ta
nunlayahonan amin nan propetam. Ya hinimung Apo Dios an nangalih aat di a'ubaham."
24 At hi Zedekiah an hina' Kenaanah ya immuy an neheggon ay Micaiah, ya tinapa'nay
angah Micaiah, ya inalinay, "Undan udot mabalin an makak nan Na'abuniyanan an
Lennawan ha"in ta umalin humapit ay he"a?"
25 Ya inalin Micaiah di, "Innilaom hi awnih din ayam an mipo"oy hinan nali"udan hi
bunol di ohan abung!"
26 Ya inalin nan Alin hi Ahab hinan u'upihyalnay, "Dapopom hi Micaiah, ya impiyuymun
da Amon an nan mumpapto' hinan babluy ya hi Joash§ an imbaluy'u, 27 ya inaliyun diday,
Umat hituy inalin nan ali: Ibaludyuh ten tagu, ya mi'id di udumnah ma'an hi idatyuh
onona (mu ammunay tinapay ya danum) ta nangamung unna' mumbangngad an malpuh
nan gubat an mi'id di al'alih ma'at!"
28 Ya inalin Micaiah di, "Gulat ta mumbangngad'a ya mi'id di na'at ay he"a ya ma'innilan
bo'on ha"in di ni'hapitan Apo Dios!" Ya intuluynan himmapit an inalinay, "Da'yun amin
an tatagu ya donglonyu tun alyo' ta tigonyuh un makulug!"

Hay Natayan Ahab
(II Chron. 18:28-34)

29 At da Ahab an alid Israel ay Jehoshaphat an alid Judah ya nuntunuddan nunti'id an
immuy ad Ramoth Gilead. 30 Ya inalin Ahab ay Jehoshaphat di, "Ano' di lubung'un lubung
di ali, ya immuya' hinan punggugubatan ta he"a ya anggay di munlubung hi lubung di
ali." At hi Ahab ya inaanay lubungnan lubung di ali, ya immuy hinan punggugubatan.
31 At nan alid Aram ya minandalna din tulumpulu ta duwan a'ap'apun nan mumpunlu-
gan hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya inalinay, "Adiyu gubaton nan malgom an
tagu an ta"on hi unda na'ampa unu nabagtu an ammuna nan alid Israel di gubatonyu."
32 Ya unat goh tinnig nan ap'apun di kalesan punluganan an mi'buhul hi Jehoshaphat ya
ninomnomday un hiyay alid Israel. At nunligguhda ta gubatonda, mu unat goh nuntu'u'
hi Jehoshaphat 33 ta inhamad nan ap'apun nan kalesan punluganan di mi'buhul an bo'on
hiyay alid Israel ya indinongdan mamdug ay hiya.
34 Mu wada han ohan tindalud Aram, ya pinanana nan Alin hi Ahab, ya ne'nah
din numbattanan nan hanin di palagpagna. Ya nun'alih Ahab hidin mummunihuh
nan luganan inalinay, "Ten nahugatana', at imunihum tun lugan ta ibataana' hitun
punggugubatan!" 35 Ya nan gubat ya gun mitutuluy eden algaw, ya hi Ahab an ali ya wah
di an nihahadag hinan luganan hinahagangnay ad Aram. Ya gun immayuh di dalanah nan
dotal di lugana, at hidin nahilip ya natoy. 36 Ya unat goh wan hi'itangan ma'unug din algaw
ya waday nun'alin inalinay, "An amin nan hinohhan tindalun di Israel ya wadiyonan
immanamut hinan babluyna!"
37 At natoy nan ali,* ya inyuydad Samaria ta hidiy nangilubu'anda. 38 Ya inulahanda nan
kalesan punluganan di mi'gubat hinan pun'amhan di putah ad Samaria, ya nundildilan
nan ahu din dalan nan ali, at nipa'annung din hinapit Apo Dios an din inalinah ma'at.†
39 Nan udumnan ina'inat Ahab hidin numpapto'ana, ya din numbino'ob'on an na'na'at
eden gutudna, ya niddum goh an amin din inatnan impiyammanay abungnan ali ya
inal'altianah nan ivory,‡ ya nan impiyammanan allup nan numbino'ob'on an babluy, ya
nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel. 40 Ya unat
goh natoy hi Ahab ya han imbaluynan hi Ahaziah di nihukat hi nun'ali.

Hi Jehoshaphat an Alid Judah
(II Chron. 20:31—21:1)

41 Hi Jehoshaphat an hina' Asa ya ente"anan numpapto' hi ad Judah din miyapat an
tawon§ hi numpapto'an Ahab an alid Israel.* 42 Ya hi Jehoshaphat ya tulumpulu ta lemay
tawonah din nangete"anan numpapto', ya duwampulu ta lemay tawon hi numpapto'anah

‡ **22:21** Do'ol di mangulug an heten spiritu ya ohan dimunyu ti ta"on un nan nappuhin lennawa ya ta"on goh hi Satanas ya ipapto' Apo Dios didah unna pohdon an mamaal ay dida (Job 1:6-12; 2:1-6). § **22:26** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nangidat.* * **22:37** Natoy hidin 853 B.C. † **22:38** I Ki. 21:19 (bahaom goh nan footnotena ti un godway nipa'annung eden timpu). ‡ **22:39** Hiyah ne ha'gud di elepante. Ya ad ugwan ya na'ah'upan nan do'ol an ivory hidin napa"in palasyun Ahab ad Samaria. § **22:41** Unu hidin 869 B.C. Hiyah ne tawon hidin nipogpogan din ne'dehhananan nun'ali ay amanan hi Asa (910-869 B.C.). * **22:41** Hay nun'alianad Judah ya hidin 874-853 B.C.

ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya hay ngadan inana ya hi Azubah† an hina' Shilhi. 43 Hi
Jehoshaphat ya inunudnan amin din ina'inat amanan hi Asa an agguyna ahan imbahhaw
an gun nangat hinan nahamad an mangipa'amlong ay Apo Dios. Mu heden numpapto'ana
ya agguyna pina"i nan pundayawan nan tataguh nan bagtun di duntug, at intultuluydan
gun nun'onong hinan Onong an Moghob, ya gunda genhob nan incense an maphod di
hunghungna. 44 Ya hi Jehoshaphat ya ni'bayaw hinan alid Israel.
45 Nan udumnan na'na'at hidin atagun Jehoshaphat, ya nan abalinandan impattigda, ya
hay aat di ni'gubatanda ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan
A'alid Judah. 46 Ya an amin din linala'in putan muntamuh nan pundayawandah nan adi
makulug an madayaw an na'angang hidin gutud amanan hi Asa ya numpakakna didan
amin hinan babluyda.
47 (Ya mi'id di alid Edom eden gutud ti un nan na'ampan upihyal di nangipapto' ay dida.)
48 Ya hi Jehoshaphat ya impiyammanay pupul hi punluganan di umuy hidid Ophir‡ an
luma'uh balitu', mu agguyda intuluy an immuy ti nun'apa"i din pupul hi ad Ezion Geber.
49 At hi Ahaziah an hina' Ahab ya inalinan Jehoshaphat di, “Iyabulutmu ta mi'yuy nan
tatagu' hinan tatagum ta mi'lugandah nan pupulmu!” Mu hi Jehoshaphat ya agguyna
inabulut.
50 Ya natoy hi Jehoshaphat, at nilubu' hi ad Jerusalem hinan Babluy David an hi apuna.
Ya hi Jehoram an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

Hi Ahaziah an Alid Israel

51 Hi Ahaziah§ an hina' Ahab di numbalin hi alid Israel hidid Samaria hidin miyapulu ta
pituh* numpapto'an Jehoshaphat hi ad Judah, ya numpapto' hi ad Israel hi duway tawon.†
52 Ya inatnay nappuhi, at numbahol ay Apo Dios ti inatna goh din inat amana, ya hi inana,‡
ya din inat goh Jeroboam an hina' Nebat an hiyay dimmalat hi numbaholan nan holag
Israel. 53 Ya intamuana ya dinayawnah Ba'al, at impabungotnah Apo Dios an nan Dios di
i'Israel an umat hidin inat amana.

† **22:42** Hay pohdonan ibaga ya *ha"in ya inganuya' ay dida.* ‡ **22:48** Bahaom nan footnote di Gen. 10:29 ta innilaom di awadan ten lugal. § **22:51** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya eyedona.* * **22:51** Unu hidin 853 B.C. † **22:51** Hay nun'alianad Israel ya hidin 853-852 B.C. ‡ **22:52** Hi Jezebel (I Ki. 16:31).

II Kings

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadana, mu mid mapto' ya hiyay ohan Hudyun nipiyuy ad Babylon ta himbut hidi.

Hay Nangitud'anan ten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an I Kings ya nan Liblu an II Kings ya na'ohhan libluh din penghana, ya hi Jerome an ohan lala'in nangibalin hi Hapit Apo Dios hinan hapit di iRome di nangilahhin ta nagodwa.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan a'ali.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 597 B.C. hi engganah din 538 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay inat nan a'alid Israel ya nan a'alid Judah an nangunud (unu agguy nangunud) ay Apo Dios.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan a'alih appit hi IGGID hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan nagodwaan di pumpapto'anda (1:1—17:41)
- Nan Alin hi Ahaziah (1:1-18)
- Nan Alin hi Joram (2:1—8:15)
- Nan Alin hi Jehu (9:1—10:36)
- Nan Alin hi Jehoahaz (13:1-9)
- Nan Alin hi Jehoash (13:10-25)
- Nan Alin hi Jeroboam II (14:23-29)
- Nan Alin hi Zechariah (15:8-12)
- Nan Alin hi Shallum (15:13-16)
- Nan Alin hi Menahem (15:17-22)
- Nan Alin hi Pekahiah (15:23-26)
- Nan Alin hi Pekah (15:27-31)
- Nan Alin hi Hoshea (17:1-41) — napa"ih ten pumpapto'an hidin 722 B.C.

Hay aat nan a'alih appit hi AGWAN hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan nagodwaan di pumpapto'anda (8:16—25:30)
- Nan Alin hi Jehoram (8:16-24)
- Nan Alin hi Ahaziah (8:25-29)
- Nan Queen an hi Athaliah (11:1-21)
- Nan Alin hi Joash (12:1-21)
- Nan Alin hi Amaziah (14:1-22)
- Nan Alin hi Azariah/Uzziah (15:1-7)
- Nan Alin hi Jotham (15:32-38)
- Nan Alin hi Ahaz (16:1-20)
- Nan Alin hi Hezekiah (18:1—20:21)
- Nan Alin hi Manasseh (21:1-18)
- Nan Alin hi Amon (21:19-26)
- Nan Alin hi Josiah (22:1—23:30)
- Nan Alin hi Jehoahaz (23:31-35)
- Nan Alin hi Jehoiakim (23:36—24:7)
- Nan Alin hi Jehoiachin (24:8-17)
- Nan Alin hi Zedekiah (24:18—25:30) — napa"ih ten pumpapto'an hidin 586 B.C.

Hay Aat da Elijah ya nan Alin hi Ahaziah

1 Ya unat goh natoy hi Ahab* an alid Israel ya ni'gubat nan tataguh ad Moab hinan
i'Israel.
2 Ya heden nihukat an alid Israel an hi Ahaziah† an imbaluy Ahab ya nagah hinan
miyadwan galaduh nan abungnah ad Samaria, ya nipuhit hinan way al'altin nan abung, at
nidugah di hugatna. At hennagna nan baalnan inalinan diday, “Umuy ayun Ba'al-Zebub‡

---

* **1:1** Natoy hidin 853 B.C. Hay nun'alianad Israel ya hidin 874-853 B.C. † **1:2** Hay nun'alianad Israel ya hidin 853-852 B.C. ‡ **1:2** Hiyay ohan bulul di iPhilistia (bahaom nan footnote di Judg. 10:6 ta innilaom di udumnan bululda). Hay immannung an ngadan ten bulul ya hi *Ba'al-Zebul* an hay ibalinana ya *hi Ba'al ya imbaluy di ali*, mu hinukatan nan Hudyuy ngadana ta hi *Ba'al-Zebub* ta hinhannulonda nan bulul di iPhilistia ti hay ibalinana ya *apun di lalog*. Palpaliwan ya naluman goh di ngadanah nan Hudyu ti nan ugalin di lalog ya gunda umuy hi ta"i at numbalin hi *apun di ta"i* (bahaom nan Mat. 12:24).

an dayawon di i'Ekron ta hamadonyun hiyah un umadaog tun hugat'u."

3 Mu hede goh an gutud ya inalin nan anghel Apo Dios hinan propetan hi Elijah§ an
iTishbe di, "Umuy'a ta eka damuwon daden baal han Alin hi Ahaziah ta alyom ay diday,
Anaad ta umuyyu bagan hi Ba'al-Zebub an madayaw ad Ekron? Un mah mi'id di Dios ad
Israel? 4 At dumalat henen inat nan Alin hi Ahaziah ya umuymu alyon ay hiyay, Hay inalin
Apo Dios ya adi umadaog nan hugatmu ta hiyay iyatoymu." At immuy mah hi Elijah an
nanamun dida.

5 Ya unat goh numbangngadda din hennag nan ali ya inalin han alin diday, "Anaad ta
numbangngad ayu?"

6 Ya inaliday, "Wada han lala'in immalin nanamun da'mi, ya inalinay, Mumbangngad
ayuh nan alin nannag ay da'yu ta alyonyun hiyay, Hiyah te hinapit Apo Dios an inalinay,
Un mah hay nomnomom ya un mi'id di Dios ad Israel, at hiyaat un'a munhonag hi umuy
an mangibagah aatmun Ba'al-Zebub an madayaw ad Ekron? At dumalat nan inatmu ya
adi umadaog nan hugatmu, at umannung an matoy'a."

7 Ya inalin nan alin diday, "Hay umatan ne udot han lala'in immalin nanamun da'yu?"

8 Ya inalidan hiyay, "Hay aat di lubungna ya nadutdutan* ya lalat di bol'ohna."

Ya inalinay, "Henen lala'i ya inila' an hi Elijah an iTishbe!"

9 At hennag goh nan aliy ohah nan kapitan ya naleman tindaluna ta umuydan Elijah.
At nunti'iddan immuy, ya inah'upandan inum'umbun hinan duntug, ya inalidan hiyay,
"He"an muntudtuduh nan Tugun Apo Dios ya inalin nan ali ta mundadyu'a ti impa'ayag
da'a!"†

10 Ya tembal Elijah din inalin nan kapitan an inalinay, "Gulat ta ha"in ya muntudtudua'
hinan Tugun Apo Dios at malmuy apuy an malpud daya ta gohbon da'a ya nan naleman
tindalum!" Ya nalpu tatagwad daya din apuy, at genhobna hiya ya din naleman tindaluna.

11 Ya hennag goh nan aliy ohah kapitan ya din naleman tindaluna ta immuyda goh ay
Elijah. Ya inalin din kapitan ay hiyay, "He"an muntudtuduh nan Tugun Apo Dios ya inalin
nan alin he"a di, Punnaudom an mundadyu ti impa'ayag da'an hiya!"

12 Mu tembal Elijah an inalinay, "Gulat ta ha"in ya muntudtudua' hinan Tugun Apo Dios
at malmuy apuy an malpud daya ta gohbon da'a ya nan naleman tindalum!" At nalpu
tatagwad daya din apuy Apo Dios, ya genhobna din kapitan ya din naleman tindaluna.

13 Ya hennag goh nan aliy din miyatlun kapitan ya din naleman tindaluna, ya
nunti'iddah wadan Elijah, ya immuy an nunhippih nan inayungan Elijah, ya pimagmagoh
an inalinay, "He"an muntudtuduh nan Tugun Apo Dios ya ehmo'ana' ni' ya tun nabonglen
tindalu' ta adi da'mi patayon! 14 Inila' an din apuy an nalpud daya di numpanghob hidin
duwan kapitan ya din hinnanaleman tindaluda, at hiyanan ad ugwan ya hom'on da'mi
ni' ahan ta adi da'mi patayon!"

15 Ya inalin nan anghel Apo Dios ay Elijah di, "Mi'dadyu'an hiya, ya adi'a tuma'ot." At
nala"uy mah hi Elijah ta ni'dadyu ay hiya ta umuydah nan ali.

16 Ya unat goh nidatongda ya inalin Elijah hinan aliy, "Umat hituy hinapit Apo Dios
an inalinay: Anaad ta nunhonag'ah nan baalmu ta umuyda bagan hi Ba'al-Zebub an
madayaw ad Ekron? Undan mi'id di Dios ad Israel hi pangibagam? At dumalat henen
inatmu ya adi umadaog nan hugatmu an hiyay iyatoymu!"

17 At natoy mah din Alin hi Ahaziah an nipa'annung din inalin Apo Dios ay Elijah an
propetana. Ya dumalat di ami'id di lala'in imbaluy Ahaziah ya hi Joram‡§ an hi aginay
nihukat hi nun'alih din miyadwan tawon* hi numpapto'an Jehoram an hina' Jehoshaphat
an alid Judah. 18 Ya an amin din ina'inat Ahaziah ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan
Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

2

Hay Timmuluwan Elijah hi ad Abuniyan

---

§ **1:3** Hay nuntamuanad Israel ya hidin 875-848 B.C. * **1:8** Itudun Zech. 13:4 an hiyah ne lubung di propeta (bahaom goh nan Mat. 3:4 ti hiyah ne goh di lubung John an Mumbonyag). † **1:9** Kinulug nan tataguh din penghana an gulat ta waday mangidut hinan ohan tagu mu mapilitan ya binangngadnay idutna at ma'aan, at mid nappuhih ma'at hinan na'idutan, at mid al'ali. Unu gulat ta adina ibangngad at patayonda hiya ta paddungnay mapatoy goh nan idutna, at mid al'alih nan na'idutan. Mid mapto' ya penhod Ahaziah an ipapatoy hi Elijah ta ma'aan di paddungnay idutna ta adi matoy hiya. ‡ **1:17** Nan ohan spellingna ya *Jehoram.* Mu gapu ta wada goh di ohan Jehoram an ali an nibaag eten verse (an nan imbaluy nan Alin hi Jehoshaphat ad Judah) at ma'usal heten spelling ta ma'innilay nun'abhiwanda. Hay pohdon daten duwan ngadan an ibaga ya *nabagbagtuh Apo Dios.* § **1:17** Hay nun'alianad Israel ya hidin 852-841 B.C. Ya hiyay pogtang Ahaziah an natoy. * **1:17** Unu hidin 852 B.C.

1 Ya nadatngan di algaw hi pangawitan Apo Dios ay Elijah hidid abuniyan, mu hay
mangekak ay hiya ya din mun'alibuddabud an dibdib. Ya heden gutud ya wah di da Elijah
ay Elisha* hinan dalan an nalpudah ad Gilgal. 2 Ya inalin Elijah ay Elisha di, “Al'alu'o' ni'
he"a ta mihina'ah tu ti ten honogona' ay Apo Dios ta umuya' hi ad Bethel.”
Mu inalin Elisha ay hiyay, “Intulag'un Apo Dios ya umat goh ay he"a an adi' ahan he"a
taynan!” At nuntunudda mah an duwan nundadyuh ad Bethel.
3 Ya na'amungda din do'ol an propetad den babluy, at immuydan Elisha, ya inalidan
hiyay, “Inilam nin an ad ugwan an algaw di pangawitan Apo Dios hinan ap'apum ay he"a?”
Ya inalinay, “Oo, inila'. Mu bo'on hene ul'ulgudon tu'ud ugwan.”
4 Ya inalin goh Elijah ay Elisha di, “Mihina'ah tu ti ten honogona' ay Apo Dios ta umuya'
hi ad Jericho.”
Mu inalin Elisha ay hiyay, “Intulag'un Apo Dios ya umat goh ay he"a an adi' ahan he"a
taynan!” At nuntunudda goh an immuy ad Jericho.
5 Ya na'amung goh din do'ol an propetad Jericho, ya immuyda goh ay Elisha, ya inalidan
hiyay, “Inilam nin an ad ugwan an algaw di pangawitan Apo Dios hinan ap'apum ay he"a?”
Ya inalin Elisha ay diday, “Oo, inila'. Mu bo'on hene ul'ulgudon tu'ud ugwan.”
6 Ya inalin goh Elijah ay Elisha di, “Mihina'ah tu ti ten honogona' ay Apo Dios ta umuya'
hinan Wangwang an Jordan.”
Mu inalin Elisha goh di, “Intulag'un Apo Dios ya umat ay he"a an adi' ahan he"a taynan!”
At nuntunudda mah an duwan umuy.
7 Ya waday naleman propetan nangunud ay dida, ya timma'dogdah nan dammang
di timma'dogan da Elijah ay Elisha hinan pingit di Wangwang an Jordan. 8 Ya inaan
Elijah din lubungna, ya lini'upna ta inhaplatnah din danum, at natob'a' an nunhiyan an
nun'ida'ligdah nan numpinangngel, at nan mamagan lutay dinalan da Elijah ay Elisha an
bimmad'ang.
9 Ya unat goh nalpah an bimmad'angda ya inalin Elijah ay Elisha di, “Hay pohdom hi
idat'un he"a ya unna' makak?”
Ya inalin Elisha di, “Ipabnohmun ha"in nan haadmun propeta, mu ta dubliy† abalina'
ya un nan abalinam!”
10 Ya inalin Elijah di, “Naligat nan imbagam! Mu gulat ta tigona' hi pangngalandan ha"in
ya midat ay he"a. Mu gulat ta adim tigon at adi ma'at nan pohdom.”
11 Ya heden gunda pundaldallanan hi punhaphappitananda ya hin'alina ya immuy
han ay kalesan mundalang an ginuyud din kabayun mundalang goh, ya niholda' hinan
numbattananda, ya nunhiyanona didan duwa, at nipatulud abuniyan hi Elijah an inyuy
din mun'alibuddabud an tuyup.‡ 12 Ya tinnig Elisha din na'at, at nuntu'u' an inalinay,
“Ama! Ama! He"ay bi'ah ya baliw ad Israel!” Ya tinnigna, ya mi'id mahkay hi Elijah.
Ya enedonah din lubungna, ya nunhekhekna ta nun'apa"i. 13 At innalna mah din
magayad an lubung an din enggah Elijah, ya numbangngad hinan Wangwang an Jordan,
ya timma'dog hinan pingitna. 14 Ya din lubung Elijah ya inhaplatnah nan danum, ya
himmapit an inalinay, “Hay wadan mah nin Apo Dios an Dios Elijah?” Ya himbumagga ya
nunhiyan an natob'a' din danum, ya nida'lig hi numpinangngel, at nan mamagan lutay
nange'wan Elisha an bimmad'ang.
15 Ya inamang din naleman propetan nalpud Jericho nan na'at, at way ohaan inaliday,
“Nan abalinan Elijah ya bennoh Elisha!” At immuydan amin an nanamun hiya, ya
nun'iluungda ta e'gonanda hiya. 16 Ya inalidan hiyay, “Wah tu amin naleman linala'in
mun'abi'ah an baalmu! At da'mi honogom ta umuymi anapon din apum ti mid mapto'
ya un enekak nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya tinaynanah nan udumnan duntug unu
nan way malgom an nundotal!”
Mu tembal Elisha, ya inalinay, “Adiyu ahan honogon dida!” 17 Mu inluluddan nan-
gal'alu' ay hiya, at la'tot ya bimmain an agguy nangiyabulut, at inalinan diday, “Ta"omman
ya hennagyu dida.” At immuyda an immanna'annapan eden tuluy algaw, mu mi'id ah
inah'upanda. 18 Ya unat goh numbangngaddan Elisha hi ad Jericho ya inalin Elisha ay
diday, “Undan tuwali agguy'u inalih adiyu dida honogon?”

Nan Duwan Umipanoh'an Inat Elisha

19 Wada han ohan algaw ya immuy nan u'upihyal den babluy ay Elisha, ya inalidan
hiyay, “Tigom adyah ten babluy an ma"aphod, Apu, mu nan danum ya na"appuhi, ya nan
luta ya adi tummol di mitanom.”

---

* **2:1** Hay nuntamuana ya hidin 848-797 B.C. † **2:9** Nan pangpangullu ya mipabnoh ay hiyay mumpidwah inadangyan amana (Deut. 21:17), at gapu ta hi Elijah di ay espiritual an hi aman Elisha at penhod Elisha an hiyay paddungnay pangpangullun imbaluyna ta ituluynay tamun Elijah. ‡ **2:11** Na'at hidin 848 B.C.

20 Ya inalinay, “Alanyu nan pa"amman malukung an duyu, ya inittuyuy ahin, ya
inyaliyuh tun ha"in.” At inatda an inyuydan hiya din duyu. 21 Ya inyuy Elisha hidin
obob an buhu'an di danum, ya inhabuagna din ahin hinan danum, ya inalinay, “Umat
hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Malenehan'a an danum ta adi'a umidat hi dogoh ta adi
dumalat hi atayan di tatagu, ya mabalin an tummol mahkay di mitanom.” 22 At nete"an
de ya pinumhod din danum ta engganad ugwan ti hiyah ne din inalin Elisha.§
23 Ya nakak hi Elisha ad Jericho ta umuy ad Bethel. Ya heden pundaldallanana
ya dinamuna din i'iwoy an nalpuh nan babluy, ya linayalayahanda hiyan inaliday,
“Tumulu'ah tu an natuga'an di uluna!”*† 24 Ya unat goh nunligguh hi Elisha ta tinnigna
dida ya inidutana didah nan ngadan Apo Dios. Ya bimmuhu' han duwan bear hi inalahan,
ya numpatoyday napat ta han duwah din i'iwoy. 25 Ya intuluy Elisha an immuy hinan
Duntug an Carmel, ya nonong hidi ya numbangngad ad Samaria.

3

Hay Nunggubatan di i'Israel hinan iMoab

1 Ya hidin miyapulu ta waluy tawon* hi numpapto'an Jehoshaphat hi ad Judah ya
hi Joram an hina' Ahab ya hiyay nun'alid Israel.† Ya himpulu ta duway tawon di
numpapto'anah di ad Samaria. 2 Ya nappuhiy ina'inat Joram an agguy immunud ay Apo
Dios, mu adi ahan tagwa umat ay amana unu hi inanan hi Jezebel an na"appuhiy inatda.
At impa'aana nan dayawondan hi Ba'al an din batun hina"ad amana. 3 Mu agguyna
indinong an mangat hi nappuhin umat hidin ina'inat din nahhun an nun'alin hi Jeroboam
an hina' Nebat an hiyay nangipangpanguluh nan holag Israel ta omod unda numbahol.
4 Ya hi Mesha an alid Moab ya nan tataguna ya hay tamuda ya mumpahpahtul hi kalnilu.
Ya atawotawon ya hay idatnah buwitnah nan alid Israel ya hinggahut di libuh nan uyaw
an kalnilu, ya iniddumnah dutdut nan hinggahut di libuh nan manilhig an kalnilu. 5 Mu
unat goh natoy hi Ahab an alid Israel ya nginohoy Mesha an alid Moab nan nihukat an
alid Israel, at agguyna indat di buwitna. 6 At nan Alin hi Joram ya inamungnan amin nan
tindalunan holag Israel ta nakakdad Samaria. 7 Ya impehnagnay tudo'nan Jehoshaphat
an alid Judah an alyonah nan tudo'nay, “Mungngohoy nan alid Moab an adi mun'idat hi
buwitna, at abulutom ni' ta middum'an ha"in ta umuy tu'u gubaton hiya!”
Ya nuntudo' hi Jehoshaphat an inalinay, “Oo, abuluto' an mamadang ay he"a, ya umat
goh hitun kabayu' ya tindalu'.” 8 Ya inalin goh Jehoshaphat di, “At hay pange'wan tu'u mah
hi umayan tu'un gumubat?”
Ya tembal Joram an inalinay, “E'wa tu'uh nan Mapulun an Edom.”
9 At impadeh nan alid Israel ya nan alid Judah, ya niddum ay dida nan alid Edom.
Ya unat goh naluh di pituy algaw hi nundalananda ya napuhandah danum, at mi'id di
inumon din tindalu ya nan kabayuda. 10 At inalin nan alid Israel di, “Hay aton tu'u mah?
Undan hennag ditu'un tulun ali ay Apo Dios hitu ta ipa'abak ditu'uh nan alid Moab?”
11 Mu inalin Jehoshaphat an alid Judah di, “Undan mi'id ah propetan Apo Dios hitu ta
hiyay pangibagan tu'u ta mi'hapit ay Apo Dios ta itudunay aton tu'u?”
Ya tembal han ohan upihyal nan alid Israel an inalinay, “Wah nah Elisha an hina'
Shaphat an hiyay bimmadang ay Elijah hidin hopapna.”
12 At inalin Jehoshaphat di, “Immannung an hiyay propetan Apo Dios, at hiyay
mangihapit ay ditu'u!” At nuntunud din tulun ali ta nundadyudan immuy ay Elisha.
13 Ya unat goh nidatongda ya inalin Elisha hinan alid Israel di, “Anaad ta
mumpabadang'an ha"in, ya adi'a umuy hinan numbino'ob'on an propetan di daya-
wonyun nanugun ay da amam ya hi inam ta hiyay pumbaganyu?”
Mu inalin han alid Israel di, “Adia' umuy ay dida ti hi Apo Dios di nangayag ay da'min
tulun ali ta ipa'abak da'mih nan alid Moab!”
14 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Dodonglon ahan Apo Dios an nidugah di abalinana an Hiyay
dayawo'. Ti un ahan adi dumalat hi pange'gona' ay Jehoshaphat an alid Judah at undan
alyom hi tigon da'a unu haggungon da'a! 15 At ekayu mah umawit hi ohah nan nala'eng
an muntukal hi alpa.”
Ya heden nuntuktukalandah nan alpa ya hiyay gutud di nangipiyodolan Apo Dios hinan
abalinan Elisha. 16 Ya inalinay, “Hay inalin Apo Dios ya alyonay, Pun'iyammayun ten

§ **2:22** Ta"on ad ugwan an gutud ya wagwadah did Jericho nan maphod an danum an nalpuh obob an alyonday Obob Elisha. * **2:23** Hay pohdonan hapiton ya alyonday mi'tuluh Elisha ad abuniyan an umat hidin na'at ay Elijah an timmulu (II Ki. 2:11). † **2:23** Manghan di natuga'an hidin penghanah nan Hudyu, at nidugah di namahiwan nan i'iwoy ay Elisha an propetan Apo Dios. * **3:1** Unu hidin 852 B.C. † **3:1** Hay nun'alianad Israel ya hidin 852-841 B.C.

mamagan nundotal an lutay do'ol hi mun'aluhung an umat hi a'ala'. 17 Ya inalin goh Apo
Dios di, Ta"on hi un mi'id di tigonyuh udan unu tuyup mu malmuy danum ta mun'apnu
nan tabaung eten nundotal an luta ta way inumonyu, ya inumon goh nan kabayuyu,
ya nan udumnan a'animalyu. 18 Ya bo'on hene ya anggay di nalakah aton Apo Dios ti
ipa'abakna goh nan iMoab ay da'yu. 19 At pun'abakyu dida an ta"on nan nun'ihamad
di allupnan babluyda, ya numpa"iyu, ya nunlongohyun amin nan ayiw an ma'an di
bungana, ya nunhulatyu nan obob an buhu'an di danum hi inumonda, ya numpa"iyun
amin nan payawdan puntaponanyuh batu."
20 Ya unat goh nabiggat ta lempahdan ene'nong din magadyuh an gutud di pangidatan
hinan me'nong hi abigabigat ya hin'alina ya nawaday danum an nalpuh appit ad Edom,
at nalbong din a'ala'.
21 Ya unat goh dengngol nan iMoab an na'uy nan tulun alin mangubat ay dida ya
inayagandan amin nan tatagun mabalin an mi'gubat an mete"ah nan u'ungunga ta
nangamung hinan mina'ilog, ya nun'ipiyuyda didah nan igad di babluyda ta hodonday
pi'gubatda. 22 Ya unat goh nabiggat ya bimmangonda din tindalun di iMoab, ya bimmuhu'
goh din potang, at naptangan din danum, ya munlattiga. Ya hay nangamangan din iMoab
hidin danum ya hay nannigda ya mumbolah an ay dala, 23 at inaliday, "Hadin mumbolah
ya dala! At mid mapto' ya unda nunggugubat nan tulun ali ya numpipinnatoyda!" At
nun'ayagdan inaliday, "Umali ayu ta umuy tu'u punhamham di gina'uda!"
24 Ya unat goh wan nidatong nan iMoab hinan nungkampuan di holag Israel ya na'okwat
din tindalun di Israel, ya ginubatda din iMoab, ya numpatoyda dida, ya limmayaw
din udum, mu numpudugda ta engganah nan babluyda, mu numpatoyda dida eden
gunda pamdugan. 25 Ya numpa"ida nan babluy nan iMoab, ya nuntaponandah batu nan
mun'aphod an payawda, ya nunhulatandan amin nan obob an buhu'an di danumda, ya
nunlongohdan amin din mun'aphod an ayiw. Ya anggay nan babluy an ad Kir Hareseth‡
di nunnanong di tapengna, mu immuy din numpumpaldi'it, ya ginubatda dida damdama.
26 Ya unat goh tinnig nan alid Moab an na'uy an ma'abakda ya inayagana din pituy
gahut an tindalunan numpunhanggap ta padahondan e'wah nan wadan di tindalun
nan i'Edom.§ Mu mi'id di abalinanda ti mid pange'wanda. 27 At inawit nan alid
Moab din pangpangullun lala'in imbaluyna an din mihukat ay hiyah awnin mun'ali, ya
pinatoynan ene'nong ta Onong an Moghob hinan way allup nan babluy. Ya unat goh
dengngol nan tindalun di Israel heden inatna ya nidugah di ta'otda, at nun'ihunodda ta
numpanga'anamutdah a'abungda.

4

Hay Namadangan Elisha hinan Nawotwot an Umu'utun

1 Wada han hin'algaw ya han babain ahawan di ohah nan propeta ya immuy ay
Elisha, ya inalinay, "Din ahawa' an ohah baalmu ya natoy, ya inilam di aatna an hi Apo
Dios di ene'gonana. Mu immali han immutangana ta awitona anu nan duwan linala'in
imbabaluy'u ta puntagalaona ta ibo'laday inutang amada!"*
2 Ya inalin Elisha ay hiyay, "Hay ato' mah nin an bumadang ay he"a? Ibaagmuy wadah
abungyu."
Ya inalin den babaiy, "Mi'id ahan am'amungit an anggay han itang an mantikan wah
dih nan alewahhang."
3 Ya inalin Elisha ay hiyay, "Umuy'a bumanoh hinan heneggonmuh do'ol ahan hi
alewahhang an mi'id ah nittu, mu do'lom di banhom. 4 Ya inhigupyuh nan linala'in
imbabaluymu nan alewahhang, ya nun'itangobyu nan pantaw di abungyu. Ya ihiityu din
mantikah nan ohan alewahhang ta wa ay ta napnu ya intolmanyuh nan ohan alewahhang
ta nangamung unyu punuwon an amin."
5 At immanamutda, ya binumnohdah do'ol hi alewahhang, ya himmigupdah nan
imbabaluynah abungda, ya intangobda nan pantaw. Ya ente"anan hiitan hi mantika din
alewahhang ta napnu ay an inhukat nan imbaluynay oha ta nangamung napnun amin.
6 Ya unat goh nun'apnun amin din tibung ya inalinah nan imbabaluynay, "Iyaliyu goh di
udumnah alewahhang."
Ya inalidan inaday, "Napuh an napnun amin an mi'id di udumna!" At natdu' din
mantikan mid bumuhu'.

‡ **3:25** Hiyay kapitulyud Moab eden gutud. § **3:26** Mid mapto' ya hay implanun nan alid Moab ya ta mumpabadang hiyah nan i'Edom ta olom ya taynandan i'Edom nan i'ibbadan iJudah ya i'Israel ya ta middumdan didan mangubat hinan iJudah ya i'Israel. * **4:1** Inabulut nan Uldin Apo Dios an nan waday utangna ya mabalin an nan imbabaluyday mangibo'lah nan immutanganda (Ex. 21:1-2; Lev. 25:39-41; Deut. 15:1-11).

7 Ya unat goh nalpah ya immuy din babain Elisha, ya inalin Elisha ay hiyay, “Eka
pun'ila'uh nen mantika ta way pamallogmuh utangyu, ya nan ma'angang ya hiyay
ila'uyuh mahapulyun hini"ina.”

Hay Nanaguan Elisha hinan Imbaluy nan Adangyan an Babaih ad Shunem

8 Wada han hin'algaw ya immuy hi Elisha hi ad Shunem, ya wada han nunhituh din
adangyan an babain nangal'alu' ay hiya ta umuy mangan hi abungna. Ya nete"an de ya
wa ay ta umuy hi Elisha hi ad Shunem ya mun'awa eden abung den babai ta mangan. 9 Ya
inalin den babaih nan ahawanay, “Kulugo' an henen lala'in gun umalih tu ya me'gonan
an muntudtuduh nan Tugun Apo Dios. 10 At hay maphod ya ipiyammatay ohah i"itang
an kuwaltuh nan way atap di abungta ta pungkuwaltuana, ya impiyammatay kamana,
ya umbunana, ya hilawna ta nan gunna umalian hitun dita ya way umuyna olo'an.” At
inatda.

11 Ya wada han ohay algaw ya immuy goh hi Elisha hi ad Shunem, ya immuy immiyan
eden kuwaltunan impiyammada ta olo'ana. 12 Ya inalin Elisha ay Gehazi† an baalnay, “Eka
ayagan han babain ad abung ete ta mi'hapita' ay hiya.” Ya unat goh immuyna inayagan
ta immuy ya timma'dog hinan pantaw Elisha. 13 Ya inalin Elisha ay Gehazi an baalnay,
“Alyom ay hiyay, Nidugah di inatmun nanalimun ay da'mi! At hay pohdom hi atonmin
he"ah pumhodam? Pohdom ay ya ihapit'uy aatmuh nan ali unu nan ap'apun di tindalu.”

Ya tembal den babain inalinay, “Tun pamilya' di manalimun ay ha"in, at ammuna.”

14 Ya inalin goh Elisha ay Gehazi di, “At hay maphod hi atonta mah hi pumhodana?”

Ya tembal Gehazi an inalinay, “Mi'id ah imbaluyna, ya den nala'ay goh udot hi
ahawana.”

15 Ya inalinan hiyay, “Alyom enen babai ta umalih tu.” Ya unat goh inayagana ya immuy,
ya timma'dog hinan way pantaw. 16 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Hitun umalin tawon hi umat
hitun gutud ya waday ha'liom hi imbaluymun lala'i.”

Ya inalin den babain hiyay, “Apu, adia' ni' hanhanulan ay he"ah umat hina ti he"ay
muntudtuduh nan Tugun Apo Dios!” 17 Mu immannung din inalin Elisha ti nunhabih de
han babai, at eden nehnod an tawon hidin gutudnah nangalyan Elisha ya nuntungaw, ya
lala'i.

18 Ya unat goh immel'ellog heden ung'ungnga ya wada han ohay algaw ya nitnud ay
amana ta immuydah payaw an numboto'. 19 Ya unat goh palpaliwan ya nun'alih den
ung'ungngan amanan inalinay, “Ananay! Munha'it di ulu'!”

At inalin amanah nan baal di, “Iyabbam han ung'ungnga ta iyuymun inana.” 20 Ya unat
goh inyuynan inana ya hina'linah de han ung'ungnga ta engganay nuntonga nan algaw,
ya hin'alina ya natoy. 21 At enehgopna mah din ung'ungngah nan kuwaltun Elisha ta
impali'uhnah nan kama, ya limmahun, ya intangobna.

22 Ya immuyna impa'ayag hi ahawana, ya inalinan hiyay, “Honogom di ohah nan
baalmu ta iyalinay ohah dongki ta puntakaya' ta punnaudo' an umuy manganap hinan
lala'in muntudtuduh nan Tugun Apo Dios an hi Elisha ta mi'hapita' ya unna' mabanangn-
gad.”

23 Ya inalin ahawanay, “Anaad ahan ta mahapul an umuy'an hiyah ad ugwan? Undan
ahan gutud nan Behtan di Akayangan unu ngilin an Habadu?”

Ya tembal den babaih ahawanan inalinay, “Ta"omman ya immuya' damdama.”

24 At indadaanan inap'apan nan dongki, at nuntakaydah nan ohan baalna. Ya inalinah
nan baal di, “Pabibi'ahom nan dongkita, ya adim pun'ul'ullayon ta nangamung di alyo'!”
25 At impapadehda ta nangamung unda nidatong hinan wadan Elisha hinan Duntug an
Carmel.

Ya unat goh wah didah nan adagwi ya tinnig Elisha dida. Ya inalinan Gehazi an baalnay,
“Tigom an na'uy din babain iShunem! 26 At tagtagom an umuy manamu ta alyom ay hiyay,
Logom ni' ya mi'id al'alin da'yun ahawam ya din imbaluyyu!”

Mu wa ay ta tabolon nan babain iShunem ya inalinay, “Maphod an amin di aatmi.”

27 Mu unat goh nidatong hinan duntug hi wadan Elisha ya nunhippi, ya ene'yomnah
hu'in Elisha. Ya immuy hi Gehazi ta ituludna hiya ta bumataan, mu inalin Elisha di, “Okod
hiya ti un waday nidugah hi ligat an na'at ay hiya, mu un agguy impa'in'innilan Apo Dios
ay ha"in di aatna.”

28 Ya inalin de han babain hiyay, “Unna' dan nun'adaw ay he"a, Apu, hi lala'ih imbaluy'u?
Ya un'u dan agguy inalin he"ay adia' hanhanulan?”

29 Ya inalin Elisha ay Gehazi an baalnay, “Punnaudom an bol'ohan nan lubungmu, ya
innalmu din hul'ud'u ta ipadehyun umuy! Ya gulat ta waday damuwonyuh nan dalan ya

† **4:12** Hay pohdonan ibaga ya *nan mangimmatun hi ma'at hinan nundotal an babluy.*

adim ahan apngaon, ya gulat ta waday mangapngan he"a ya adim tabolon! Ya wa ay ta
nidatong'a ya inyuhunmu nan hul'ud'uh angah han natoy an ung'ungnga!"
30 Mu inalin den inan nan ung'ungngan Elisha di, "Ihapata' ay Apo Dios an matattagu
an adia' ahan umanamut hi un'a adi mi'yalin ha"in!" At nala"uy mah hi Elisha, ya
nuntunuddan numbangngad.
31 Ya nangun'unnah Gehazi ta nidatong, ya inyuhuna din hul'ud hi angah din natoy
an ung'ungnga. Mu adi dumolnat heden ung'ungnga, ya mi'id ah pangimmatunan hi
un tumagu. At numbangngad ta immuyna dinamuh Elisha, ya inalinan hiyay, "Agguy
timmagu din ung'ungnga."
32 Ya unat goh nidatong hi Elisha ya nundapuh an himmigup hinan kuwaltuna, ya
tinnigna din ungan wah din nalili'uh hinan kamanan natoy. 33 At intangobna din pantaw
ta unda duwan wah dih nan kuwaltu, ya nunluwalun Apo Dios. 34 Ya unat goh nalpah
an nunluwalu ya immuy hinan kama, ya inda"omnay odolnah din odol den ung'ungnga,
ya impotto'nay timidnah timid den unga, ya din matanah din matan den unga, ya hay
ngamaynah din ngamay den unga. Ya heden nangida"omanah odolna ya ente"an din odol
den ungan dumolnat. 35 Ya bimmangon hi Elisha ta dimmanaldallanan hinan kuwaltu,
ya numbangngad goh, ya inda"omnay odolnah din odol den unga, ya himma'ti din ungah
numpapitu, ya diniatna.
36 Ya inayagan Elisha hi Gehazi ta immuyna inayagan hi inan de han unga. At himmigup
din babaih wadanda, ya inalin Elisha ay hiyay, "Tayay imbaluymu." 37 At nunhippih
inayungan Elisha, ya inluungnah nan dotal ta ipattignay punyamanana. Ya timma'dog,
at inawalna din imbaluyna, ya limmahunda.

Nan Duwan Umipanoh'ah Na'at

38 Unat goh nalpah henen na'at ya immuy hi Elisha ad Gilgal, mu waday batel eden
babluy. Ya wada han ohay algaw ya na'amungda din i'ibbanan propeta ta mi'hapitdan
hiya. Ya inayagan Elisha din baalna, ya inalinan hiyay, "Ibongatmu nan ongol an banga
ta ihaangmuy dotag ta ihdan hatun tatagu."
39 Ya immuy di ohah nan ungungah payaw ta ummal hi halawhaw, ya waday
inah'upanah kabatitih inalahan an do'ol di bungana, at nun'alana, ya imbi'lugnah din
lubungna, ya inyanamutna. Ya nuntagipna, ya nun'ittunah din banga, ya inhaangna, mu
agguyda inilay aat den inhaangda. 40 Ya unat goh nalutu ya imbanawda ta mangan nan
tatagu. Mu heden angananda an tinamtamanda din ma'an ya inalidan Elisha di, "Pumatoy
tun ma'an ti nabininuan!" At agguyda intuluy an nangan.
41 Ya inalinan diday, "Iyaliyuy itang hi alena." At inyuyda, ya intubungnah din banga,
ya inalinay, "Ibanawyu mahkay ta onon nan tatagu." At maphod mahkay di tamtamna an
mi'id di bininuna.
42 Wada goh han ohay algaw ya immali han lala'in nalpud Ba'al Shalishah an inyalinay
adaw hi idatnan Elisha an duwampuluy nun'abi'lugan hi tinapay an hay inyammana an
nalpuh hopap di inhabalna an barle. Ya iniddumna goh di pa"ala an paguy an nittuh din
haku. Ya inalin Elisha hinan baalnay, "Pun'idatmuh nan propeta ta ononda."
43 Ya inalin den baalnay, "Hay ato' an mangipiyapong ti undan umanay heteh onon nan
hinggahut an tatagu?"
Ya impidwan Elisha an nangaliy, "Idatmuh nan tatagu ta ononda ti hay inalin Apo
Dios ya alyonay, Mun'olog hi ononda ta mun'abhugda, ya waday mahawal." 44 At
nun'ipiyapongna mah hidin tatagu ta ononda, ya waday nahawal ti hiyah ne din inalin
Apo Dios.

5

Hay Nipa'adaogan nan Unit Naaman*

1 Hi Naaman† di ap'apun di tindalun nan alid‡ Aram.§ Ya pa'appopohdon nan ali hiya
ti mabi'ah ya ongol di abalinana ti hiyay dimmalat ya nangabakon Apo Dios nan tindalud
Aram. Hiya ya natulid an tindalu, mu waday dogohnah unit. 2 Ya wada han namenghan
ya immuyda nan tindalu ta ginubatdad Israel, ya wada han ohan babain balahang ad
Israel an niddum hinan tiniliwda, ya inyuyda ta tagalan ahawan Naaman. 3 Ya wada han
hin'algaw ya inalin den balahang hidin apunan babaiy, "Un adya ahan umuy han ahawam
ad Samaria ta umuyna tigon nan propetah di, at ipa'adaogna nan dogohna!"

* **5:** Nan pangusalan hinan Hapit Apo Dios hi hapit an *unit* ya bo'on nan dogoh an palla' ya anggay ti middum goh nan numbino'ob'on an udumnan dogoh di up'up. † **5:1** Hay pohdonan ibaga ya *maphod*. ‡ **5:1** Mid mapto' ya nan Alin hi Ben-Hadad II. § **5:1** Ad Syria.

4 At unat goh impa'innilan nan ahawan Naaman din inalin nan ungan i'Israel at immuy
hi Naaman hinan alin apuna ta imbaagnan hiya din inalin nan balahang an din na'alah
ad Israel. 5 Ya inalin nan alid Aram ay hiyay, “Umuy'a, Naaman, mu odnam nan tudo"uh
nan alid Israel.”*
At impadeh Naaman an inodnanay tuluy gahut ya han napat hi kiluh silver, ya nonom
ya han waluy kiluh balitu',† ya himpuluh nan mun'aphod an lubung. 6 At inyuyna din
tudo' hinan alid Israel, ya indatna. Ya umat hituy nitudo': “Heten nangdon eten intudo"u
ya han upihyal'un hi Naaman, ya hay pohdo' ya ipa'adaogmu nan dogohna an unit.”
7 Mu unat goh binahan nan alid Israel din tudo' ya henekhekna din lubungna ti ongol
di amanoh'aanan inalinay, “Undan ha"in hi Apo Dios ta waday abalina' an pumatoy ya
mummahu? Anaad henen tagu ta honogonay umat hitu an waday dogohnah unit, ya
alyonay un'u ipa'adaog? Mid mapto' ya un manganap hi pangidalatana ta way atondan
mangubat ay ditu'u!”
8 Ya unat goh dengngol nan propetan hi Elisha nan inat din alid Israel ya nunhonag
hi baalna ta impa'innilanah nan ali din pohdonan ibagan hiyan alyonay, “Anaad ta
tuma'ot'a? Honogom henen tagu ta umalih tun ha"in ta way panginnilaanan waday
nahamad an propetah tud Israel!” 9 At impadeh Naaman an nunlugan hinan kalesan
punluganan di mi'gubat ta nangamung un nidatong hinan pantaw di abung Elisha, ya
inta'dogda.
10 Ya hennag Elisha din baalna ta umuyna alyon ay Naaman di, “Umuy'ah nan
Wangwang an Jordan, ya nitamol'ah mumpapitu ta way aton nan dogohmun umadaog,
at pumhod di odolmu.”
11 Mu unat goh dengngol Naaman din inalin han baal ya ma'abbungot, ya nakak an
inalinay, “Alyo' at goh hi un umali ta damuwona', ya nunluwalun Apo Dios an dayawona,
ya dinapana tun odol'u ta umadaog tun unit'u! 12 Ya anaad ta hidih nan wangwang di
alyonah umuy'u itamolan? Anaad ta adi malgom hinan mapaganah an danum hi ad
Damascus an umat hinan Wangwang an Abana unu nan Wangwang an Pharpar di umuy'u
itamolan ta bo'on nan na'ibul an danum hi ad Israel? At gulat ta hay wangwang itamola'
at umanamuta' ta hidih nan wangwang hi babluymiy itamola', at umadaoga'!”
13 Mu neheggon din baalnan hiya ta inhapihapitanda hiyan inaliday, “Gulat ta hay
naligat di alyon nan propetah atom ya unmu dan adi aton? At unmu dan adi unudon nan
alyona an nan Wangwang an Jordan di umuymu itamolan, at umadaog nan dogohmu ta
pumhod'a?” 14 At nun'innomnom hi Naaman, ya inabulutna, ya nundadyun immuy hinan
Wangwang an Jordan, ya nitabno' hi numpapitu an hiyah ne din inalin nan propeta, at
immadaog an pinumhod di odolnan umat hinan odol di pa'ittungaw.
15 Ya numbangngad hinan propetah Naaman an didan amin hidin ni'yibbana, ya
timma'dog hinan hinagangna, ya inalinay, “Ad ugwan ya inila' an mi'id ah Dios hitun
alutaluta an anggay nan Dios di i'Israel! At alam ni', Apu, heten adaw an idat'un he"a!”
16 Mu inalin Elisha di, “Ihapata' ay Apo Dios an matattagu an ad baal ay ha"in an adi'
ahan alan nan adaw an idatmu!” Ya ta"on un inyal'alu' Naaman ta alana mu agguyna
damdama innal.
17 At inalin mah Naaman ay hiyay, “Gulat ta adim alan nan idat'un he"a at iyabulutmu
mah ta ha"in an baalmuy umalah nan itang an lutah tu‡ ta ipakalga' hinan duwan muls§
ta iyanamut'u ti mete"ad ugwan ya ipogpog'un adia' mahkay mun'onong hinan moghob
an onong unu nan udumnan me'nong hi udumnan madayaw an anggay hi Apo Dios di
pange'nonga'! 18 At hay ihapit'u ni' ahan ya aliwan Apo Dios heten ohan ato' an baalmu: ti
gulat ta mi'yuya' hinan apu' an alih umayanah nan Timplun Rimmon* ta mundayaw hidi
ya eh'anah nan ta'lay'u at ta"on ha"in ya iyungyung'u goh, at aliwan ni' Apo Dios henen
ato'!”
19 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Umuy'a, at mi'id di al'alin he"a.” At nakak da Naaman ta
immanamutda.
20 Ya a'adyuwan Gehazi an baal Elisha din adaw, at inalinah nomnomnay, “Anaad udot
ta un nonong ya inyabulut nan apu' an makak hi Naaman an i'Aram, ya agguyna innal din
idatna? Ihtigu' hi Apo Dios ta pudugo' hiya ta ala' di udumnah din inyalina!”

---

* **5:5** Nan alid Israel eden gutud ya nan Alin hi Joram (852-841 B.C.). † **5:5** Bahaom nan I Ki. 16:24 ta innilaom di balul nan duntug ad Samaria, at ma'awatam an hiyah ne do'ol ahan an pihhu. ‡ **5:17** Hay kinulug din tataguh din penghana ya mahapul an tuma'dogdah nan lutan di bulul an impapto'na ta way atona anun mundongol ti henen bulul anu ya mid di abalinanah nan udum an babluy. § **5:17** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal. * **5:18** Duway impapto' Rimmon anu ti nan idul ya nan gubat.

21 At pindug mah Gehazi hi Naaman. Ya unat goh winingin Naaman ya tinnigna han
lala'in tumagtag an mangunud ay hiya. Ya limmahun hidin kalesana ta dinamuna hiya,
ya inalinay, “Anaad ta mangunud'a? Undan way na'at?”
22 Ya inalin Gehazi di, “Mi'id di na'at. Mu hennaga' hinan apu' ta ipa'innila' ay he"a an
pa'addatongda han duwan ungungan linala'in propetan nalpuh nan dudunduntug hinan
babluy ad Ephraim. At umidat'a anuh tulumpulu ya han opat di kiluh nan silver ya duwah
mun'aphod an lubung ta idatnan dida.”
23 Ya inalin Naaman di, “Ta"on unmu alan di nanom ta han waluh kiluh nan silver!”
At inal'alu'nah Gehazi ta alana din silver an nunhe'gotanah din duwan langgut an
nangittuwana, ya inokpanah din duwan lubung, ya impadonah din duwan baalna ta
ituluddah Gehazi. 24 Ya unat goh nidatongdah nan duntug hinan nunhituwan Elisha ya
nun'alan Gahazi din inodnan din duwan baal, ya hennagna dida ta numbangngaddan
Naaman. Ya inhigupnah baluy din pihhu ya lubung ta impo"oyna. 25 Ya unat goh nalpah
ya immuy ay Elisha an apuna.
Ya inalin Elisha ay hiyay, “Hay inayam, Gehazi?”
Ya tembal Gehazi an inalinay, “Agguya' ahan naknakkak hitu!”
26 Mu inalin Elisha ay hiyay, “Umannung an nitnud nan lennawa' ay he"ah din
limmahunan nan lala'ih din kalesan nunluganana ta immali an nanamun he"a! Undan
hiyah te maphod hi gutud hi pangabulutan hinan midat an pihhu, ya lubung, ya olibo, ya
greyp, ya kalnilu, ya baka, unu nan baal? 27 At dumalat nan inatmu ya bonhom din dogoh
Naaman an unit, ya ta"on nan holagmu ya minaynayun hi enggana.” Ya unat goh nakak
hi Gehazi hi awadan Elisha ta bimmataan ya immannung an nalmuy unitna, at nalipuh
din odolnan ma"appaha' an umat hi apoh.

6

Hay Timmapawan nan Wahay

1 Wada han ohan algaw ya immuyda nan himpampun an propeta ay Elisha, ya inalidan
hiyay, “Tigom heten abung an a'amungan tu'u an adi umanay hi ihinan tu'u! 2 At abulutom
ni' ta umuy tu'uh nan Wangwang an Jordan ti do'ol di ayiw ta hidiy ummalanmih ayiw ta
iyammamih ong'ongngol hi ihinan tu'u.”
Ya tembal Elisha an inalinay, “Oo, mabalin. Umuy ayu.”
3 Mu wa han ohan didan inalinay, “Al'alu'o' ni' ahan he"a ta abulutom ta mi'yali'an
da'mi!”
Ya inalinan diday, “Mabalin an mi'yalia'.” 4 At nitnud ay dida.
Ya unat goh nidatongdah nan wangwang ya ente"adan nunlongoh hi ayiw. 5 Mu wada
han ohan didan munlongoh ya naho'tang din wahayna, ya na'awid an immuy hidin
puhung. Ya nun'alin Elisha an inalinay, “Hay ato' mah nin, Apu, an un hay bennoh'u din
wahay?”
6 Ya inalin Elisha di, “Hay wadan di nagahana?” At intudunan hiyay nagahana, ya
binongwah Elisha din pateng, ya impa'wahnah nan nagahan din wahay, ya timmapla'
an muntaptapaw din wahay. 7 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Eka alan.” At ginawuyna, ya
innalna din wahay.

*Hay Na'abakan nan Tindalud Aram**

8 Ya heden gutud di pangubatan nan alid Aram† hinan i'Israel ya inamungna din
u'upihyalna ta nunhahapitda, ya nun'itudunan diday lugal hi pungkampuanda ta
mundadaandan mangubat hinan i'Israel.
9 Mu nunnaudon Elisha an impiyuy di hapitnah nan alid Israel an inalinay, “Elanyu
ta adiyu e'wan den lugal ti nan i'Aram ya ihnadan mundadyudah di an manod ay da'yu
ta gubaton da'yu!” 10 At hennag nan alid Israel di tindaluna ta hi'imonda nan i'Aram ta
panginnilaan hi un immannung din inalin Elisha, ya nepto' din inalina. Ya gun hunnon
Elisha an ibaag hi un way ma'at ta way aton nan alid Israel an gun mundadaan. Ya hanan
na'at ya adi un namenghan unu numpidwa ya anggay.
11 At la'tot ya bimmohol nan alid Aram ti maguguluy punnomnomanah nan gun ma'at.
At impa'ayagnan amin nan u'upihyalna, ya inalinan diday, “Undan waday niddum ay
ditu'uh nan alid Israel an gun mangibaag ay hiyah nan at'aton tu'u?”
12 Ya himmapit han ohan upihyalnan inalinay, “Bo'on da'mi, Apu! Ti wah did Israel hi
Elisha an propetan gun mangibaag hinan alid Israel hinan way hahapiton tu'uh ma'at.”

---

* **6:7** Ad Syria. † **6:8** Unu hi Ben-Hadad II.

13 Ya inalinan diday, “Ekayu anapon di wadana ta inah'upanyu ay ya nunhonaga' hi
umuy an mampap ay hiya!” Ya numbangngaddan nangalin hiya an wah did Dothan‡ hi
Elisha. 14 At heden nahdom ya nunhonag hi do'ol an tindalun numpungkabayu ya nan
numpunlugan hinan kalesan mi'gubat ta lini'ubda nan babluy an nihinan da Elisha.
15 Ya unat goh bimmangon din baal Elisha hidin nabiggat hi helhelong ya limmahun, ya
tinnignan do'ol di kabayu ya nan numpunlugan hinan kalesan mi'gubat an lini'ubda nan
babluy da Elisha, at inalinay, “Apu, hay atonta mah?”
16 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Adi'a tuma'ot ti do'do"ol tu'u ya un dida!” 17 At nunluwaluh
Elisha an inalinay, “O Apo Dios, idatmuy abalinan di matan ten baal'u ta hamadonan
tigon!” At dengngol Apo Dios din luwaluna. At unat goh inamang din baal nan
dudunduntug ya tinnigna an do'ol di kabayu ya nan numpunlugan hinan kalesan
mi'gubat an dumaladalang hinan dudunduntug an nunli'ub ay didan Elisha.
18 Ya unat goh nundadyu nan tindalun di i'Aram an wan magadyuhdah nan wadan
Elisha ya nunluwalu goh hi Elisha an inalinay, “Bulawom ni' hatun amin an tindalu!” At
dengngol goh Apo Dios, at binulawnan amin din tindalu ti hiyah ne inalin Elisha.
19 Ya immuy hi Elisha hidin tindalu, ya inalinan diday, “Nibahhaw ayu ti bo'on hete owon
an miyuy hinan babluy nan anaponyu, at umali ayu ta itnud'u da'yu ta iyuy'u da'yuh nan
tagun anaponyu!” At initnudna dida ta inyuyna didad Samaria.§
20 Ya unat goh nidatongdad Samaria ya nunluwalu goh hi Elisha an inalinay, “O Apo
Dios, ibangngadmu ni' di pannig di matan daten tindalu!” Ya unat goh imbangngad Apo
Dios din pannig di matada ya manoh'ada ti wadadah nan babluy ad Samaria!
21 Ya unat goh tinnig nan alid Israel dida ya imbaganan Elisha di, “Ama, patayo' mah
dida?”
22 Ya inalinay, “Adim patayon dida. Undan patayom di tagun tiniliwmuh nan gubat?
Unmuat idadaan di ma'an ya inumonda ta panganonyu dida ta nalpah ay ya hennagmu
dida ta mumbangngaddah nan alida.” 23 At impidadaan nan aliy do'ol hi ma'an ta ononda,
at nangandan amin, ya imminumda ta nalpah an nun'abhugda ya hennagna dida ta
numbangngaddah nan alin nannag ay dida.
Ya nete"an de ya indinong mahkay nan udumnan i'Aram an gun umuy an mamalpaligat
hinan i'Israel.*

Hay Nunli'ubandad Samaria

24 Mu agguy nadnoy ya hi Ben-Hadad† an alid Aram ya impa'ayagna ta ma'amungdan
amin din tindaluna ta umuyda gubaton ad Israel.‡ Ya unat goh nidatongdad Samaria ya
lene'wohdan lini'ub nan babluy. 25 At hiyah ne dimmalat ya waday nidugah an batel hi
ad Samaria ti nabayag di nunli'ubandah nan babluy, at hiyanan la'tot ya ngimminay balul
di mila'u. At hay nginan di ohay ulun di dongki§ ya nawaluy namihit hi silver, ya lemay
namihit hi silver di bayad nan godwan di litron ballu an upa' di oldeh.
26 Ya wada han ohay algaw ya nundaldallanan han alid Israel hinan way allup nan
babluy, ya wada han babain himmapit ay hiyan inalinay, “Badangana' ni' ahan, Apu' an
nabagtun Ali!”
27 Ya tembalnan inalinay, “Gulat ta adi da'a badangan ay Apo Dios at iyal'allanan ha"in
an mi'id di abalina' an mamadang ay he"a ti mi'id bogah'u ya bayah'uh idat'un he"a!” 28 Mu
la'tot ya inalin nan alin hiyay, “Hay na'at tuwalin he"a?”
Ya tembal din babain inalinay, “Wada han babain ni'hapit ay ha"in, ya inalinay un'u idat
han lala'in imbaluy'u ta ihdamid ugwan, ta hi ma'et ya unmi ihda han lala'in imbaluyna.
29 At pinaltimi din imbaluy'u, ya inhaangmi ta inihdami. Ya unat goh nabiggat ya inali' ay
hiyay, Iyalim din imbaluymu ta paltion tu'u, mu unnaat goh impo"oy!”
30 Ya unat goh dengngol nan ali din inulgud nan babai ya ma'abbungot, at linapditna
din lubungna ta nahekhek. Ya tinnig din tatagu an unat goh napi"i din lubung nan ali
ya waday langgut hi nundalinat hi inlubungnah pangipattigana an munlungdayah nan
ma'ma'at. 31 Ya nunhapata nan alin Apo Dios an inalinay, “Inyal'allanay ma'at ay ha"in hi
ma'et hi un'u adi ipa'aan di ulun Elisha an hina' Shaphat ad ugwan an algaw!”
32 Ya wah dih Elisha hi abungnan inum'umbundah din tatagud Israel an
nun'anomnoman an immuy ni'hapit ay hiya. Ya unat goh magadyuh midatong hi wadan

‡ **6:13** Hay inadagwin nan babluy ad Dothan ya ad Samaria an kapitulyud Israel ya himpulu ta pitu ta han godway kilomitlu. § **6:19** Agguy nunlangkak hi Elisha ti initnudna didad Samaria, at hiya an anaponda ya wah di. * **6:23** Hay pohdonan hapiton ya indinongdan immuy nangubat hi ad Israel *eden timpu*, mu palpaliwan ya nunggugubatda goh (verse 24). † **6:24** Hi Ben-Hadad II. ‡ **6:24** Na'at nin hidin 850 B.C. § **6:25** Nan dongki ya paniaw hi ihdan di Hudyu ti agguy nadi"ang di dapanda, ya adida gag'alon di ononda (Lev. 11:2-7; Deut. 14:4-8).

Elisha din hennag nan ali ya hinunnan Elisha an nangalih din tatagun nun'anomnoman
di, “Tigonyu adyay pangat nen pumatopatoy an alin nunhonag hi umalin mamutul hi
ulu'! Ya amtanyu ta wa ay ta midatong nan nahnag ya intangobyu nan pantaw ta adi
humigup hitu! Ti adi hinnuud at donglonyuy gopa' han apunan mangun'unud ay hiya!”
33 Mu agguy impada'puh Elisha din alyona ya nidatong din nahnag ya din ali. At
himmapit din alin Elisha an inalinay, “Heten alulugluanmi ya hi Apo Dios di nalpuwana!
At anaad mah ta ituluy'un hodon di badangna?”

7

1 Ya inalin Elisha hinan aliy, “Donglom tun Hapit Apo Dios an inalinay, Hi ma'et hinan
umat hitun gutud ya nan lemay kilun alena unu himpuluy kilun bogah di barle an umat
hi paguy ya un himpulu ta ohay gramos an silver di la'unah dih nan pungkumilduan hi
ad Samaria.”
2 Ya heden upihyal nan alin nangabegwol ay hiya ya inalinah nan propetay, “Adi ahan
makulug nan inalim an ta"on un hi Apo Dios di manimung an mumpanggah hinan ma'an
an malpud abuniyan!”
Mu inalin Elisha ay hiyay, “Tigom an ma'at hatun amin hi ma'et, mu adim tamtaman
nan ma'an!”
3 Ya heden gutud ya inum'umbun han opat* an linala'in nun'a'unit hi humigupan eden
babluy,† ya way ohaan inalinah nan ibbanay, “Un tu'u mah u'umbun hitu ta nangamung
un tu'u matoy? 4 Gulat ta humigup tu'uh nan babluy mu nen unda nabtel at mi'id di ma'an
hidi, at matoy tu'u damdamah di! Ya gulat goh ta alyon tu'uy u'umbun tu'uh tu at matoy
tu'u goh damdama! At hay maphod ya umuy tu'uh dih nan wadan di kampun nan i'Aram
ta humuku tu'un dida! Ya gulat ta igohgohan ditu'u at adi ditu'u patayon! Ya gulat ta
patayon ditu'u ya ta"ongkay ti mamattoy tu'u damdama!”
5 At impadehdah din munhinag ta immuydah nan nungkampuan din tindalun di
i'Aram. Mu unat goh nidatongdah nan pogpog di kampu ya tinnigda, ya mi'id ah ohah
taguh wah di. 6 Ti hay inat Apo Dios ya impadngolnah nan tindalun nan i'Aram nan
madngol an ay gopa' di do'ol an tumagtag an ay kalesan punluganan di mi'buhul, ya
gopa' goh di do'ol an gumanitu' an kabayu, ya nan demog di do'ol an tindalun na'uydan
midatong hinan nungkampuanda. At way ohaan inalinah nan ibbanay, “Mid mapto' ya
un binayadan nan alid Israel nan tindalun nan holag Heth ya nan tindalun di i'Egypt
ta nalammungdan umalin mangubat ay ditu'u!” 7 At hiyaat unda timma'ot an amin
din nungkampu, ya numpangalayawdah din nahdom, ya nuntaynanda din tuldada, ya
kabayuda, ya dongkida. Un nonong ya numpangalayawda an mi'id ah enekakdah nan
gina'uda.
8 At hiyanan heden dimmatngan din nun'a'unit hinan kampu ya himmigupdah nan
tulda, ya waday ma'an ya ma'inum, at nangananganda, ya imminu'inumda, ya nun'alada
din pihhun silver, ya balitu', ya din lubung, ya immuyda nun'ipo"oy. Ya inohha'ohhadan
henggop an amin din kampu, ya nun'alada goh di numbino'ob'on an gina'uh di, ya
nun'iyuydan nun'ipo"oy.
9 Mu la'tot ya ninomnomda, ya inaliday, “Adi maphod heten aton tu'u! Heten maphod
an na'at ad ugwan an algaw ya mahapul an ipa'innila tu'u, ya adi tu'u ohhaan! Ya gulat ta
hodon tu'u ta mawa'ah ya un tu'u umuy ibaag at mid mapto' ya waday nappuhih ma'at ay
ditu'u! At umuy tu'ud ugwan ta umuy tu'u iyulgud heten na'at hinan u'upihyal nan ali!”
10 At numbangngaddah nan babluy, ya immuyda nun'ayagan nan mungguwalyah nan
pantaw di allup, ya inalidan diday, “Immuy amih nan kampun nan i'Aram, ya mi'id ah
ohah taguh dih inah'upanmi! Ya un anggay nan kabayu ya nan dongkih wah di an
nun'ehebod, ya nonong ya tinaynanda nan tuldada, at nunnonong an wah din amin din
gina'uda!”
11 Ya init'u' din guwalya nan dengngolnan na'at, at waday nangngol hinan tatagu ya
nan muntamuh nan palasyun di ali, at impa'inniladah nan ali. 12 At heden nahdom ya
bimmangon nan ali, ya inalinah nan u'upihyalnay, “Un hay pamalbalin nan i'Aram ay
ditu'uh nen inatda ti iniladan mi'id di onon tu'u, at hiyanan tinaynanda nan kampuda, ya
bimmataandan nipo"oy ti alyondah nomnomday, Bumuhu' man dane hinan babluyda!
At wa ay ta bumuhu' tu'uh nan babluy ta umuy tu'u manganap hi onon tu'u at dapopon
ditu'u, ya nun'ibalud ditu'u, ya himmigupdah tun babluy tu'u!”

---

* **7:3** Do'ol di mangali an mid mapto' ya hi Gehazi an din baal Elisha di ohan date (II Ki. 5:27). † **7:3** Nan nundogoh hi unit ya mahapul an nan niyadagwih nan siudad di punhituwanda (Lev. 13:36; Num. 5:2-3), mu gapu ta lene'woh nan i'Aram nan siudad ad Samaria at inggohgohan nan iSamaria daten nun'apalla' ta nan hogpan hinan babluy di punhituwanda. Mu paniaw damdama ti mabalin an miwa'at nan dogohda.

13 Mu inalin nan ohan upihyalnay, “Honogom ni' di udumnah nan linala'i ta umuyda
hamadon nan na'at an muntakaydah nan kabayun din na'angang! Ti gulat ta way ma'at
ay didah di ya adida ma'adyuwan ti mi'yatoyda damdaman ditu'uh tu!”
14 At piniliday duwah nan kalesan punluganan di mi'gubat, ya intayundah nan kabayu,
ya hennag nan aliy udumnan dida ta umuyda unudon nan tindalun di i'Aram an inalinan
diday, “Umuyyu hamadon di inayan din tindalun di i'Aram!” 15 At immuy din linala'i, ya
inunudda din nange'wanda ta engganah nan Wangwang an Jordan, ya mi'id di tinnigdah
tindalu ti hay tinnigdah nun'iwallang hinan dalan ya do'ol hi lubung ya gina'un di
mi'gubat an hay intapal din tindalun nan i'Aram hidin limmayawanda. Ya numbangngad
din nahnag ta immuyda ibaag hinan aliy tinnigda.
16 At an amin din tatagud Samaria ya immuyda, ya nun'aladan amin din gina'un wah
nan kampun din tindalun nan i'Aram. At nipa'annung an hay la'un nan lemay kiluh nan
alena ya hay la'un nan himpuluy kiluh nan barle an umat hi paguy ya un himpulu ta
ohay gramos hi silver, ti hiyah ne din inalin Apo Dios. 17 Ya pento' nan ali din upihyal an
gun nangabegwol ay hiya ta hiyay mangipanuh hinan tagun humigup hinan pantaw di
allup. Mu nun'ilait din do'ol an tatagu hiya ti numpupudditdan bimmuhu' hinan allup, at
nun'igatinda hiya ta natoy. Ya nipa'annung din inalin nan propetah din inayan nan alin
mamutul hi uluna 18 ti hi Elisha ya hinunnana tuwali an inalih nan ali an hi ma'et hinan
umat hitun gutud ya nan lemay kilun alena unu himpuluy kilun bogah di barle an umat
hi paguy ya un himpulu ta ohay gramos an silver di la'unah dih nan malkadud Samaria.
19 Mu hay nambal din upihyal ya inalinay, “Adi ahan makulug hana nan inalim an ta"on un
hi Apo Dios di manimung an mumpanggah hinan do'ol an ma'an an malpud abuniyan!”
Ya hay nambal nan propeta ya inalinay, “Hamadom an tigon, mu adim tamtaman nan
ma'an!” 20 Ya ten immannung an hiyay na'at hidin upihyal din ali an nun'igatin nan
tataguh nan pantaw di allup, at natoy, at immannung an agguy ne"an.‡

8

Hay Numbangngadan nan Babain iShunem

1 Hi Elisha ya pinadanana din babain ad imbaluy hidin tinaguna an inalinan hiyay,
“Da'yun pamilya ya makak ayu ta umuy ayuh nan udum an babluy, ya ni'hitu ayuh di
ti imbaag Apo Dios an lumuwonay batel eten babluy hi pituy tawon.” 2 At inunud din
babai nan inalin Elisha, at numbunagdan pamilya ta immuydan ni'hitud Philistia hi pituy
tawon.
3 Ya heden gutud di nalpahan den miyapitun tawon ya numbangngad din babaid Israel.
Ya immuy hinan ali ta al'alu'ona ta ibangngadnan hiya din abungna ya din payawna. 4 Ya
heden gutud ya wah din munhapit nan ali ya hi Gehazi* an din baal Elisha, ya inalin nan
alin hiyay, “Ibaagmun amin nan nidugah an umipanoh'an ina'inat Elisha!” 5 Ya heden
pangulgudanah nan alih din inat Elisha an nanaguh din natoy† ya hin'alina ya himmigup
din babain ad imbaluy hinan tinagun Elisha ta mi'hapit hinan ali ta ibangngaddan hiya
din abungna ya din payawna.
Ya unat goh tinnig Gehazi din babai ya inalinay, “Apu' Ali, hiyah te din babai! Ya naya
goh din lala'in imbaluynan din tinagun Elisha!”
6 Ya inalin din alih nan babaiy, “Undan immannung henen na'at?” Ya inalin nan babai
an immannung nan inalina.
At pento' nan aliy ohah nan upihyalnah mangipapto' hinan imbagan nen babai ta
ibangngadan amin din bagina, ya iniddumda goh di nginan din na'alan bungan di nihabal
hinan payawnan mete"ah din nanaynana ta nangamung ad ugwan.

Da Elisha ay Ben-Hadad an Alid Aram

7 Ya immuy hidid Damascus hi Elisha,‡ ya nipaddeh, ya nundogoh hi Ben-Hadad§ an
alid Aram. Ya impa'inniladah nan ali an nidatong han propetah nan babluyda. 8 At inalin
nan ali ay Hazael* di, “Odnam ah adaw, ya immuy'ah nan propeta, ya inalim ta mi'hapit
ay Apo Dios ta ibaganah un umadaog tun dogoh'u unu adi.”
9 At nun'alan Hazael di numbino'ob'on an mun'aphod an gina'ud Damascus, ya
impikalganah nan napat an kamilu, ya impadehnan umuy ay Elisha. Ya unat goh

‡ **7:20** II Ki. 7:1-2. * **8:4** Hi Gehazi ya na'unit (II Ki. 5:27), at paniaw an middum hinan tatagun mid dogohnah unit. Mu gapu ta niddum hinan ali at mid mapto' ya immadaog din lewohona. Ya gulat ta hiyay ohah nan opat an nun'a'unit an nangulgud hinan iSamaria hi aat nan limmayawan nan i'Aram (II Ki. 7:3-10) at nomnomon nan udumna an inyadaog Apo Dios hiya ta hiyah ne lagbuna. Mu mid mapto'. † **8:5** II Ki. 4:8-37. ‡ **8:7** Na'at hidin 843 B.C. § **8:7** Unu hi Ben-Hadad II. * **8:8** Hi Hazael di ohan baal nan ali. Ya hay pohdon nan ngadan an ibaga ya *abalinan Apo Dios an muntigaw*.

inah'upana nan propeta ya inalinan hiyay, “Hennaga' hinan baalmun hi Ben-Hadad an
alid Aram ta umalia' an mangibagan he"a ta mi'hapit'an Apo Dios hi un umadaog nan
dogohna.”
10 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Umuy'an hiya, ya inalim an umannung an umadaog. Mu
impa'innilan damdama Apo Dios ay ha"in an matoy.” 11 Ya inhamhamad Elisha an teten'ol
hi Hazael ta engganay un bimmain hi Hazael. Ya limmugwah Elisha.
12 Ya inalin Hazael ay hiyay, “Anaad ta lumugwa'a, Apu?”
Ya inalinan hiyay, “Manu ay lumugwaa' ti inila' di nappuhin atom hinan holag Israel
ti gohbom nan na'allup an babluyda, ya pumpatoymu nan mumpangilog an linala'i, ya
numpuhitmu nan ung'ungungnga, ya numbughim di putun nan binabain numpunhabi!”
13 Ya inalin Hazael di, “Undan ay ahua' an baalmu ta ato' hanan atata'ot an inalim?”
Ya inalin Elisha ay hiyay, “Atom mahkay ti hi Apo Dios ya impa'innilanan ha"in an he"ay
mehnod hi alid Aram.”†
14 Ya nakak hi Hazael an tinaynanah Elisha ta numbangngad ay Ben-Hadad. Ya inalin
Ben-Hadad ay hiyay, “Hay inalin Elisha ay he"a?”
Ya inalin Hazael ay hiyay, “Hay inalina ya umannung an umadaog'a.”‡ 15 Mu unat
goh nabiggat ya innal Hazael din ma'ugtul an uloh, ya intamolnah din danum ta
nangumumnah angah nan ali ta nangamung un natoy. At hi Hazael di nun'alin nihukat
ay Ben-Hadad.§

Hi Jehoram an Alid Judah
(II Chron. 21:5-10, 20)

16 Hidin miyalemah tawon* hi nun'alian Joram an hina' Ahab hi ad Israel ya hiyah
ne tawon hi nangete"an Jehoram† an imbaluy Jehoshaphat ya mun'alid Judah.‡ 17 Ya
tulumpulu ta duway tawonah din nangete"anan nun'ali, ya waluy tawon di nun'alianad
Jerusalem an kapitulyuda. 18 Ya inyunnudnay atonan mumpapto' hidin ina'inat din a'alid
Israel an umat hinan na"appuhin inat Ahab ti inahawana han babain imbaluy Ahab.§ At
hiyanan nan pumbaholan di gunna inat an mangipabohol ay Apo Dios. 19 Ya ta"on un
umat hinay ina'inat nan ali mu agguy damdama pina"in Apo Dios ad Judah ti dumalat
nan intulagnah din baalnan hi David an inalinay, “Nan holagmuy manginaynayun an
mumpapto' hi enggana.”*
20 Ya heden pumpapto'an Jehoram ya nunlahhin din tatagun i'Edom hinan hakup Judah,
at numpiliday alidan mumpapto' ay dida. 21 At immuy hi Jehoram an nun'itnudnan
amin din kalesan punluganan di mi'gubat ta immuydad Zair, mu lini'ub nan tindalun di
i'Edom dida, at mi'id di inatdan nangubat ay dida. At heden nahdom ya inah'upanday
nange'wandan limmayaw, at way ohah din tindalun Jehoram ya nuntataynanda hiya
ta numpangalayawdan numpanga'anamutdah abungda. 22 At nunlahhinda nan i'Edom
an agguyda nihakup hi ad Judah hi engganad ugwan. Ya agguy nadnoy ya inunud nan
iLibnah din inat nan i'Edom, at nunlahhinda goh hinan hakup Judah.
23 Ya nan udumnan ina'inat Jehoram ya wah nan nitudo' hinan liblun Nitud'an nan
Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah. 24 Ya natoy hi Jehoram, at nilubu' hidin nilubu'an
amanah nan Babluy David. Ya hi Ahaziah an lala'in imbaluynay nihukat ay hiyah nun'ali.

Hi Ahaziah an Alid Judah
(II Chron. 22:1-6)

25 Ya hidin miyapulu ta duway tawon† hi nun'alian Joram an hina' Ahab hi ad Israel di
nangete"an Ahaziah‡ an hina' Jehoram an nun'alid Judah.§ 26 Ya un duwampulu ta duway
tawon Ahaziah hidin nangete"anan nun'ali, ya numpapto' hi ad Jerusalem hi ohay tawon.
Ya hay ngadan inana ya hi Athaliah an ap'apun Omri an din nun'alid Israel. 27 Ya inunudna
din ugalin nan holag amanan hi Ahab an nangapun hiya, at nun'appuhiy gunna inat an
nangipabohol ay Apo Dios an umat hidin ina'inat nan holag di niyapuwanan da Ahab.
28 Ya nitnud hi Ahaziah ay Joram* ta immuyda ginubat hi Hazael an alid Aram hidid
Ramoth Gilead. Ya hinugatan nan i'Aram hi Joram. 29 At numbangngad hi Joram hi ad

† **8:13** Hay ohan impatamun Apo Dios hidin hi Elijah ya ta hiitanah Hazael ta hiyay alid Aram (I Ki. 19:15), mu natoy ya unna aton. At hiyaat un inat Elisha di umat hitu. ‡ **8:14** Hay pohdonan hapiton ya adi pumatoy nan dogohna. § **8:15** Hay nun'alianad Aram (unu ad Syria) ya hidin 842-796 B.C. * **8:16** Unu hidin 848 B.C. † **8:16** Bahaom nan footnote di II Ki. 1:17 ta innilaom di aat ten spelling ya ta innilaom goh di pohdon nan ngadanan ibaga. ‡ **8:16** Hay nun'alianad Judah ya hidin 848-841 B.C. § **8:18** Unu hi Athaliah. Ya palpaliwan ya numbalin hiyah babain alid Judah (841-835 B.C.). * **8:19** II Sam. 7:11-16. † **8:25** Unu hidin 841 B.C. ‡ **8:25** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya eyedona*. § **8:25** Hay nun'alianad Judah ya hidin 841 B.C. * **8:28** Hi Joram an alid Israel ya ulitaon Ahaziah.

Jezreel ta hidiy numpa'agahanah apoyanan nan hugatna. Ya hidin wadanad Jezreel ya immuy hi Ahaziah an alid Judah ta immuyna indungaw hi Joram.

9

Hay Nidawatan Jehu an Alid Israel

1 Ya wada han hin'algaw ya impa'ayag Elisha an propeta di ohah nan ungan propeta,
ya inalinan hiyay, "Mundadaan'a ta umuy'ah ad Ramoth Gilead, ya ita'inmuh ten
alewahhang an nittuwan nan lanan di olibo. 2 Ya wa ay ta immatam'ah di ya inanapmuh
Jehu* an hina' Jehoshaphat an ap'apun Nimshi, ya inayagam ta umuy ayuh nan ohan
kuwaltu ta mibataan hinan i'ibbana. 3 Ya innalmu nan alewahhang an nittuwan di lana,
ya inhiitmuh uluna, ya inalim ay hiyay, Hay inalin Apo Dios ya hiita' he"ah lana ta he"ay
alid Israel! Ya nalpah ay ya imbughulmu nan pantaw, ya nunnaudom an makak."
4 At immuy heden ungan lala'in propetad Ramoth Gilead. 5 Ya unat goh nidatong hidi
ya tinnignah Jehu an ni'yamung hidin udum an a'ap'apun di tindalun inu'umbun. Ya
neheggon ay dida, ya inalinay, "Hennaga' ta wada han ibaag'un he"a, Apu."
Ya inalin Jehu ay hiyay, "Ngadan nin di pi'hapitam?"
Ya inalinay, "He"a, Apu."
6 At nala"uy hi Jehu, ya nitnud ta himmigupdan duwah nan ungan propetah nan ohan
kuwaltu. At innal din propeta nan lanan di olibo, ya inhiitnah ulun Jehu, ya inalinan
hiyay, "Inalin Apo Dios an Dios nan holag Israel an hiita' he"ah lana ta he"ay mehnod
an alin mangipapto' hinan tatagu' ad Israel. 7 At mahapul an patayom nan holag Ahab
an apuna ta balloh nan namatayan Jezebel hinan propeta ya nan udum an baal'u. 8 At
mahapul an ma'ubah an amin nan holag Ahab ti pogpogo' an amin nan linala'in holagnan
ta"on un himbut unu bo'on himbut ta mid ah ma'angang hitud Israel. 9 Ya hay ato' hinan
holag Ahab ya ipaddung'uh din inat'uh din holag Jeroboam an hina' Nebat, ya umatda goh
hidin holag Baasha an hina' Ahijah. 10 Ya hay ma'at goh ay Jezebel ya matoy, at pun'ihdan
di ahuy odolnah nan lutan hakup ad Jezreel ta mi'id ah mangilubu' ay hiya." Ya unat goh
nalpah an inalina hana ya imbughulna nan pantaw, ya timmagtag an nakak.
11 Ya unat goh limmahun hi Jehu ta immuy hidin i'ibbanan u'upihyal ya inalin din
ohan hiyay, "Olom ni' ya maphod di inalina? Anaad nin ta inayagan da'an nen tagun
ay mun'angaw?"
Ya inalinan diday, "Inilayuy aat di umat hinan tagun munhalembaway hapitona!"
12 Ya inaliday, "Layah ahan hene! Ibaagmun da'miy inalina!"
Ya inalinan diday, "Umat hituy inalinan ha"in an alyonay, Hay inalin Apo Dios ya hiita'
he"ah lanan di olibo ta he"ay alid Israel."
13 At way ohah din u'upihyal ya nunnaudondan nun'aan din lubungda, ya inyaplagdah
nan agdan ta way tuma'dogan Jehu, ya impagangohda nan talampet, ya init'u'dan
nangalih, "Ad ugwan ya hi Jehu di ali!"†

Hay Natayan Joram an Alid Israel
(II Chron. 22:7-9)

14 Ya nunnomnom hi Jehu an hina' Jehoshaphat an ap'apun Nimshi hi atonan mamatoy
ay Joram. Ya heden gutud ya binadangan Joram nan i'Israel an nangubat ay da Hazael
an alid Aram ta adida hakupon ad Ramoth Gilead. 15 Mu nahugatan nan Alin hi Joram, at
hiyanan numbangngad ad Jezreel ta hidiy panodanah apoyanan din hugatnan hinugatan
nan i'Aram hidin ni'gubatanan Hazael an alid Aram. At inalin mah Jehu hinan i'ibbanay,
"Gulat ta umat hinay ninomnomyu an ha"in di aliyu at mahapul an hamadonyu ta mi'id
ah umuy ad Jezreel hi mangibaag eten na'at!" 16 At nunlugan hi Jehu hinan kalesanan
punluganan di mi'gubat, ya impadehnan immuy hi ad Jezreel‡ hi wadan Joram. Ya
nipaddeh ya wah dih Ahaziah an alid Judah an nundadyun immuy nangidungaw ay
Joram.
17 Ya wada han guwalyan timmata'dog hidin ata'nang an pun'adugan ad Jezreel, ya
inamangna din nabulog an da Jehu ya din ni'yibbana, at numbugaw an inalinay, "Ihna
han inamang'un nabulog an umali!"
Ya imbugaw Joram an inalinay, "Honogom di ohah mungkabayun umuy manamun dida
ta bagana didah unda umalin mi'ligwa!"
18 At immuy dinamun din nungkabayuh Jehu, ya inalinan hiyay, "Pohdon nan ali an
innilaon hi un ayu umalin mi'ligwa!"
Ya inalin Jehu ay hiyay, "Hay inilam hi aat di ligwa? Ma'aat ta mitnud'an ha"in!"

---

* **9:2** Hay pohdonan ibaga ya *hi Jehovah ya Hiyah Apo Dios.* † **9:13** Hay nun'alianad Israel ya hidin 841-814 B.C.
‡ **9:16** Hay inadagwin nan babluy ad Ramoth Gilead ya ad Jezreel ya napitu ta han duwan kilomitlu.

Ya nan oha goh an mungguwalyan wah nan ata'nang an pun'adugan ya immuynan imbaag hinan alin inalinay, “Inamang'u, ya nidatong din nahnag, mu ten mi'id di mumbangngad!”
19 At nunhonag goh din alih miyadwah umuy. Ya unat goh nidatong ay dida ya inalina goh di, “Hay inalin nan ali ya pohdonan innilaon hi un ayu umalin mi'ligwa!”
Ya inalin Jehu ay hiyay, “Hay inilam hi aat di ligwa? Ma'aat ta mitnud'an ha"in!”
20 Ya din mungguwalyan wah nan ata'nang an pun'adugan ya immuy goh hinan ali, ya inalinay, “Inamang'u, ya immatam, mu ten mi'id di mumbangngad! Mid mapto' ya henen immali ya hi Jehu an hina' Nimshi ti mabi'ah di panguy nan kabayuna!”
21 Ya inalin Joram di, “Idadaanyu nan kalesa' hi punlugana'.” Ya unat goh nidadaan ya nuntakay hi Joram an alid Israel hinan kalesana, ya nuntakay goh hi Ahaziah an alid Judah hinan kalesana, ya impadehda ta umuyda damuwon hi Jehu, ya nun'a'ah'updah nan lutan hakup Naboth an iJezreel. 22 Ya unat goh tinnig Joram hi Jehu ya inalinan hiyay, “Olom ni' ya hay lenggop di mawadad ugwan an immaliam, Jehu!”
Ya inalin Jehu di, “Hay aton tu'un malenggop hi un munnonong an nalinala'i ya mumbuyun hi inam an hi Jezebel?”
23 Ya unat goh dengngol Joram nan nangalin Jehu at inligguhna din kabayuna ta lumayaw, ya nun'alih Ahaziah an inalinay, “Lumayaw'a ti patayon dita!”
24 Mu hinu'nut Jehu din tuggong, ya pinananah Joram, ya nepto' an nuntongah bonogna, ya himmawang ta na'alay puhuna, at nagah hidin kalesan nunluganana, ya natoy.
25 Ya inalin Jehu ay Bidkar an baalnay, “Umuy'a, ya lina"uymu, ya impa'bawmuh nan payaw an hakup Naboth an iJezreel. Adya nomnomom din ni'luganam ay ha"in hidin pangun'unudantah lugan Ahab an hi amana ti hiyah te inulgud Apo Dios hi ma'at ay hiyan inalinay, 26 Ad ugga ya tinnig'uy namatayandan Naboth ya nan imbabaluyna. Ihapata' an he"ay mangiballoh enen inatdan dida ete han lutan Naboth! At eka la"uyon nan odol Joram, ya impa'bawmuh nan lutan Naboth ta mipa'annung din inalin Apo Dios.”§

Hay Natayan Ahaziah an Alid Judah

27 Ya unat goh tinnig Ahaziah an alid Judah heden na'at ya limmayaw ta immuy hi ad Beth Haggan. Mu pindug Jehu hiyan gun mumbugaw an alyonay, “Panaonyu goh hiya!” Ya pinanada hiyah nan punti'idanah pumpa'ayanad Gur an neheggon hinan babluy ad Ibleam, mu limmayaw ta immuy ad Megiddo an hidiy natayana. 28 At inlugan din baalnay odolnah din kalesanan punluganan di mi'gubat ta inyuyda hiyad Jerusalem, ya inlubu'dah din nilubu'an amanah nan Babluy David.

29 Ya din miyapulu ta ohan tawon* hi nunhaadan Joram an hina' Ahab ya hiyay nangete"an Ahaziah an numpapto' hi ad Judah.

Hay Napatayan Jezebel

30 Ya unat goh dengngol Jezebel an dimmatong hi Jehu hi ad Jezreel at penentolanay odomna, ya enephodna din buu'na, ya inum'umbun hinan way tawan di abungna. 31 Ya unat goh tinnig Jezebel an nidatong hi Jehu ya imbugawnan nangalih, “He"a, Zimri,† un'a dan umalin mi'ligwa? He"ay namatoy hinan ap'apuyu!”
32 Ya intangad Jehu, ya tinnignah Jezebel hidin tawa, ya imbugawnan nangalih, “Da'yun wah nan abung, hay mamhod an bumadang ay ha"in?” Ya indungaw han duwa unu tuluh nan nakapun an u'upihyal‡ hinan tawan hiya. 33 Ya imbugaw Jehu an mangalin diday, “Ipa'bawyuh nan tawah nen babai!” At impa'bawdah Jezebel. Ya unat goh nipuhit hidin luta ya nun'ipalaghi' di dalanah nan da'lig di abung ya ta"on din kabayu ti nun'igatinday odolna.
34 Ya himmigup hi Jehu hinan ongol an abung di ali, ya nangan ya imminum ta nalpah ya unna alyon hidin tataguy, “Umuyyu ipapuut di odol din natoy an babain na'idutan ta iyuyyu ilubu' ti imbaluy tatagway ali.” 35 Mu unat goh pimmitaw din umuy mangilubu' ay hiya ya mi'id ah inah'upandah lamohna an un anggay din tungal di uluna, ya ngamayna, ya nan hu'inah inaladah ayda inlubu'. 36 Ya unat goh numbangngadda ya inulguddan Jehu nan tinnigda, at inalinan diday, “Nipa'annung din inalin Apo Dios hidin ni'hapitanah nan baalnan hi Elijah an iTishbe an inalinay, Pun'ihdan di ahuy lamoh Jezebel hidih nan lutan Jezreel.§ 37 Ya nun'iwahwahit nan tungalnah nan luta, at mi'id ah mangimmatun un hiyah Jezebel.”

---

§ **9:26** I Ki. 21:19. * **9:29** Unu hidin 841 B.C. † **9:31** Manu ay impingadan Jezebel ay hiyah *Zimri* ti hi Zimri ya pinatoynah apuna an nan Alin hi Elah hidin 885 B.C. ta hiyay nihukat hi nun'ali, at waday nipaddunganah din inat Jehu ay apunan nan Alin hi Jehoram (I Ki. 16:8-20). ‡ **9:32** Manu ay nabahiganda ta adida elo' di a'ahawan di ali ya nan imbabaluydan binabai. § **9:36** I Ki. 21:23.

10

Hay Nun'apatayan nan Holag Ahab

1 Nan napitun linala'in holag Ahab ya wah didan numpunhitud Samaria. Ya waday
tudo' Jehu an impiyuynah nan mumpumpapto' ad Samaria, ya nan a'ap'apuh nan babluy,
ya nan manalhalimun hinan holag Ahab. Ya umat hituy inalinah nan tudo' ay dida:
2 "Manu ay da'yuy tinud'a' ti da'yuy mangipapto' hinan pamilyan nan aliyu, ya da'yu
goh di ne'kodan nan kalesan punluganan di mi'gubat, ya nan kabayu, ya nan do'ol an
almas, ya da'yu goh di manalimun hinan babluy an nihamad di allupna. 3 Ya mumpili
ayuh nan ma"aphod di ugalinah nan holag di aliyun hi Ahab ta hiyay aliyuh mihukat
an umbun hinan inumbunan amana. Ya ihamadyun mi'gubat ta baliwanyu dida."
4 Mu nidugah di ta'otda, at nunhahapitda, ya inaliday, "Din duwan ali ya agguyda
inabalinan an ginubat hi Jehu, ya undan udot ditu'u ya un tu'u abalinan hiya?"
5 At nuntudo' din u'upihyal an mangipapto' hinan abung di ali, ya nan mumpumpapto'
hinan babluy, ya ta"on din nun'anomnoman ya din manalimun hidin ung'ungungngan
imbaluy Ahab, ya impiyuydan Jehu an inaliday:
"Da'miy baalmu, at atonmin amin nan way ipa'atmun da'mi. Mu adi ami mumpoto'
hi ali, at atom di inilam hi maphod."
6 At nuntudo' goh hi Jehu an didan inalinay:
"Gulat ta immannung an da'yuy baal'u ya nidadaan an mangunud hinan pohdo' at
putulanyu mah di u'ulun nan imbabaluy nan aliyu, ya inyaliyun ha"in hituh ad Jezreel
hinan at hitun gutud hi ma'et."
Mu wah did Samaria nan imbabaluy din ali an napitudan halimunan nan a'ap'apuh
di ta diday mangipa'ilog ay dida. 7 Ya unat goh nidatong ay dida din tudo' ta binahan
din a'ap'apu ya inunudda din inalina, at numputulanda din napitun imbabaluy din ali,
ya nun'ittudah din bahkit, ya impiyuydan Jehu hi ad Jezreel. 8 Ya unat goh nidatongda
din nangiyuy ya nunhonagdah nangibaag ay Jehu an inaliday, "Inyalida nan u'ulun din
imbabaluy Ahab!"
Ya minandal Jehu didan inalinay, "Punduwa"onyun tupunon hinan numpinangngel an
pantaw di allup nan babluy ta mihinadah dih engganah ma'et hi helhelong."
9 Ya heden nabiggat hi helhelong ya limmahun hi Jehu hi abungna, ya timma'dog hinan
wadan din u'ulu, ya inalinah din tatagun na'amung di, "Da'yu ya mi'id di baholyu ti ha"in
di ad nomnom an mamatoy ay Joram an ali. Mu goh nin di numpamatoy an amin ay
date? 10 At innilaonyun adi mibahhaw nan hinapit Apo Dios hi atonah nan holag Ahab ti
impa'annungnan amin din intulagnan imbaag Elijah an baalna!"* 11 At nun'ipapatoy Jehu
an amin din na'angang an tutulang Ahab hi ad Jezreel, ya din nun'abagtun u'upihyalna,
ya din liligwana, ya din papadin Ba'al ta nangamung un mi'id ah na'angang ay dida.
12 Ya unat goh nalpah hana ya tinaynan Jehu ad Jezreel, ya impadehnan immuy ad
Samaria. Ya hidih nan dalan ad Beth Eked hinan way kampun di mumpahtul hi kalnilu
13 ya dinamuna din udumnan holag Ahaziah an alid Judah, ya inalinan diday, "Hay
ngadanyu?"
Ya inaliday, "Da'miy tutulang Ahaziah. Ya un ami umuy ad Jezreel ta umuymi idungaw
nan ali, ya hi Jezebel an hi inana, ya nan pamilyana."
14 Ya inalin Jehuh nan ni'yibbanay, "Dopoponyu dida!" At nundopapda din tatagu,
ya inyuydah din way bubun hi ad Beth Eked ta numpatoyda dida. Ya hay bilang din
numpatoydan linala'i ya napat ta han duwa an mi'id ah na'angang an ta"on ah oha.

Hay Apatayan an Amin nan Na'angang an Tutulang Ahab

15 Ya impadeh Jehu ta nakak hidi, ya hidih nan dalan ya dinamunah Jehonadab† an
hina' Rekab an umuy an manamun hiya, ya inapngan Jehu hiyan inalinay, "Edeggopmu
dan nan nomnommun ha"in an umat goh hinan ato' ay he"a?"
Ya tembal Jehonadab an inalinay, "Immannung an ato'."
At inalin Jehu ay hiyay, "Gulat hi un immannung at idawdawmuy ngamaymu." At
indawdawnay ngamayna, at ginuyud Jehu hiya ta ni'lugan hidin kalesanan punluganan
di mi'gubat. 16 Ya inalinan hiyay, "Maphod ta mi'yali'an ha"in ta tigom di anahamad di
pangata' hinan tamu' ay Apo Dios!" At nuntunuddan immuy ad Samaria.

---

* **10:10** I Ki. 21:20-24, 29. † **10:15** Hiyay ap'apun di himpampun ad Israel an ni'laban hinan nundayawan nan tatagun Ba'al, ya hiya ya nan membron di pampuna ya agguyda inyammay a'abungda ti un nan tuldan abung di nunhituwanda, ya agguyda nunggalden, ya agguyda imminum hi bayah. Ya ta"on un maluh di duway gahut an tawon hi gutud di amatagun Jeremiah ya i"ihnada damdaman himpampun (Jer. 35:6-10).

17 Ya unat goh nidatongdah ad Samaria ya numpatoynan amin din na'angang an nalpuh
holag Ahab hidi ta engganay un mi'id ah na'angang ti hiyah ne din inalin Apo Dios hi ma'at
an hinapitnan Elijah an propeta.‡

Hay Apatayan nan Mundayaw hinan Bulul an hi Ba'al

18 Ya impa'ayag Jehu an amin din tataguh ad Samaria ta na'amungda, ya inalinan
diday, “Agguy nihamad di inat Ahab an nundayaw hinan bulul an hi Ba'al, mu ha"in ya
nidugdugah di ato' an mundayaw ay hiya! 19 At ipa'ayagyun amin nan propetan Ba'al,
ya an amin din gun mundayaw ay hiya, ya an amin nan papadin Ba'al. Ya mahapul an
mi'id ah ma'angang ta umalidan amin ti waday do'ol hi e'nong'un Ba'al! Ya nan adi umali
ya mapatoy!” Mu un hay pamalbalin Jehu ay dida ta way atonan mumpamatoy hinan
mundayaw ay Ba'al.

20 Ya inalin Jehu ay diday, “Pot'onyuy ohah algaw hi pundayawan tu'un Ba'al.” Ya unat
goh pento'dah den algaw 21 ya impehnag Jehu an impiwa'at di hapitna ta nundongol
an amin hinan tataguh ad Israel hinan mundayaw ay Ba'al ta na'amungdan amin an
mi'id ah na'angang hi agguy ni'yamung. Ya himmigupdan amin din tataguh nan Timplun
Ba'al§ an pundayawanda, at na"apnu. 22 Ya inalinah din manalimun hinan lubung di,
“Pun'ipabuhu'mun amin nan lubung din propeta ya papadin Ba'al ta ilubungda.”

23 Ya himmigup da Jehu ay Jehonadab an hina' Rekab hinan Timplun Ba'al, ya inalinah
nan mundayaw ay Ba'al di, “Tigonyu ta mahapul an mi'id ah baal Apo Dios hi niddum an
ni'yamung ay ditu'u ta un tu'u ma'annig an mundayaw ay Ba'al.” 24 At himmigup nongkay
da Jehu ay Jehonadab ta umuyda e'nong nan onong ya nan Onong an Moghob ay Ba'al. Mu
minandal Jehu nan nawalun linala'i ta mihinadah dola. Ya inalinan diday, “Ihamadyun
iyadug nan tatagu ti gulat ta waday lumayaw at nan nangiyadug di hiyay mihukat an
mapatoy!”

25 Ya unat goh nalpah an ene'nong Jehu din Onong an Moghob ya pimmitaw, ya
inalinah din mungguwalya ya din u'upihyalnay, “Humgop ayu, ya numpatoyyu din
tatagun mundayaw ay Ba'al, mu tigonyu ta mi'id ah lumayaw ay dida!” At nunhu'nutday
hanggapda, ya hinumgopda, ya numpatoydan amin din tatagu, ya nungguyudda din
nun'atoy, ya nun'ipalahundah nan timplu. Ya unat goh himmigupdah nan kuwaltuh nan
Timplun Ba'al an wadan Ba'al 26 ya nun'ilahunda din nilahhin an batu an dayawondan
Ba'al,* ya ginimu'da. 27 Ya pina"ida goh din Timplun Ba'al, ya numbalinondah kahhelyan
di tataguh engganad ugwan.

28 Umat hinay inat Jehu, at mi'id mahkay ah nundayaw ay Ba'al ad Israel 29 Mu hay inat
Jehu ya inunudna din numbaholan Jeroboam an hina' Nebat ti dinayawna din balitu' an
bakan wad Dan ya ad Bethel an hiyah ne goh di dumalat hi numbaholan nan i'Israel.

30 Ya unat goh nalpah hana ya inalin Apo Dios ay Jehu di, “Dumalat nan nahamad an
inatmuh nangunudam hinan inali' an ubahom nan holag Ahab ti hiyah ne penhod'uh
ma'at at itulag'u an nan holagmuy mun'alid Israel hi engganah nan miyapat an a'apum†
ta diday gun umbun hinan umbunan di ali.” 31 Mu agguy inhamad Jehu an inunud nan
Tugun Apo Dios an Dios nan holag Israel ti agguyna din'ug din nappuhin inat Jeroboam
an hiyay dimmalat hi numbaholan nan tataguh ad Israel.

Hay Natayan Jehu

32 Ya heden gutud ya hiyay nangete"an Apo Dios an nangaan hinan udumnan babluy ta
unda nahnot di mihakup, at hiyanan inabak da Hazael‡ an alid Aram dida, at hinakupdan
amin ad Israel 33 an mete"ah appit di buhu'an nan algaw hinan Wangwang an Jordan ta
nangamung hidih appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hinakupdan
amin nan lutah ad Gilead (an hiyah ne babluy nan holag Gad, ya nan holag Reuben, ya nan
babluy di holag Manasseh), ya mete"ad Aroer an neheggon hinan Wangwang an Arnon ta
nangamung ad Gilead ya ad Bashan.

34 Nan udumnah din ina'inat Jehu hidin nun'aliana ya nan anatulidna ya nitudo' hinan
liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

35 Ya unat goh natoy hi Jehu ya inlubu'da hiyah ad Samaria. Ya han imbaluynan hi
Jehoahaz§ di nihukat ay hiyah nun'ali. 36 Ya duwampulu ta waluy tawon hi nun'alian
Jehu hi ad Israel hidid Samaria.*

---

‡ **10:17** I Ki. 21:21. § **10:21** Hiyah ne timplun impiyamman din Alin hi Ahab (I Ki. 16:32). * **10:26** Bahaom nan footnote di I Ki. 14:23 ta innilaom di aat ten na"appuhin batu. † **10:30** Hay ngadandan a'alin holagna ya da Jehoahaz (814-798 B.C.), ya hi Jehoash (798-782 B.C.), ya hi Jeroboam II (793-782 B.C.), ya hi Zechariah (753 B.C.). ‡ **10:32** Hay nun'alianad Aram (unu ad Syria) ya hidin 842-796 B.C. § **10:35** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya eyedona*, ya hay nun'alianad Israel ya hidin 814-798 B.C. * **10:36** Hay nun'alianad Israel ya hidin 841-814 B.C.

11

Hay Namlohan Athaliah hinan Pumpapto'an nan Aginah ad Judah
(II Chron. 22:10—23:21)

1 Ya unat goh ininnilan Athaliah* an natoy din imbaluynan hi Ahaziah an alid Judah
ya immuy ta nun'ipapatoyna goh an amin nan pamilyan Ahaziah. 2 Mu hi Jehosheba†
an babain imbaluy han Alin hi Jehoram‡§ an pogtang Ahaziah,* ya inawitnah Joash† an
ohah nan linala'in imbaluy Ahaziah, ya immuyna impo"oy ta adi middum hinan udum
an linala'in a'aginan na'uy an patayonda. At inyuyna din ung'unga ya din manalimun ay
hiyah din ohan kuwaltun olo'an ta impo"oyna didah di ta agguy napatoy heden unga. 3 Ya
nenekkop ay hiyah onom di tawon an nipopo"oy hinan bunol di kuwaltuh Timplun Apo
Dios. At onom di tawon di nangipopo"oyandah nan unga ya din manalimun ay hiya ede
han gutud di numpapto'an Athaliah.
4 Mu heden miyapitun tawon‡ hi numpapto'an Athaliah ya hi Jehoiada an Nabagtun
Padi§ ya impa'ayagna din a'ap'apun di tindalu,* ya nan tindalun nalpud Caria,† ya
nan guwalyan di ali ta na'amungdah nan wadanah nan Timplun Apo Dios. Ya waday
nuntutullaganda, ya nunhapataona didah nan Timplun Apo Dios ta nalpah henen inatda
ya impattignan dida din lala'in imbaluy din Alin hi Ahaziah. 5 Ya inalin Jehoiada ay
diday, "Umat hituy atonyu: hay mahapul ya mun'atlu ayu ta tuluy himpampun di
mungguwalyah nan ngilin an Habadu. At nan ohan pampun ay da'yu ya guwalyaanda
nan palasyu, 6 ya nan ohan pampun ya diday mun'adug hinan Pantaw di Allup an Sur, ya
nan ohan pampun di mihinadah nan pantaw di allup hi pangngel nan wadan di guwalya
ta maguwalyaan nan Timplun Apo Dios. 7 Mu nan duwan pampun an adi muntamuh
nan Habadun ngilin di mungguwalyah nan Timplun wadan nan ali. 8 Ya li'ubonyun
guwalyaan nan Alin hi Joash, ya way hinohhan da'yuan ino'odnanay hanggapna. Ya gulat
ta waday umalin meheggon ay da'yu ya pinatoyyu. Ya meheheggon ayuh nan alih an amin
di umayana."
9 At inunud nan u'upihyal din immandal Jehoiada hi atonda. At way ohah din u'upihyal
ya initnudna din tatagunan mungguwalya, ya din adi mungguwalya eden ngilin an
Habadu ya immuydan amin ay Jehoiada. 10 Ya nun'ipiyapong din Nabagtun Padih nan
u'upihyal din gayang ya din hapiaw David an nitalepon hinan Timplun Apo Dios. 11 At
way ohah nan guwalya ya nun'odnanda din hanggapda, ya numpangata'dogdah nan
nunlene'woh an nihinan nan ali, ya nan udum hinan way pun'onngan, ya lene'wohda
din Timplun mete"ah nan ohan dugu ta engganah nan ohan dugu.
12 Ya impabuhu' Jehoiada hi Joash‡ an imbaluy di ali, ya impiyuklupnan hiya din uklup
di ali, ya indatna din liblun nitud'an nan Uldin an hay aat di tulag.§ Ya hiniitan nan
papadiy ulunah lana ta ipa'innilanah din tatagun hiyay ali, ya inaliday, "Mid al'ali ta
mi'tagu nan ali tu'u!"
13 Ya unat goh dengngol Athaliah di tungog din guwalya ya din tatagu ya immuy hinan
Timplun Apo Dios an awadan nan tatagu. 14 Ya unat goh nidatong hidi ya tinnigna an wah
dih Joash an alin timmata'dog hinan way nabagtun lugal hinan way Timplu ti hiyah ne
tuwaliy atondah nan mahiitan an ali.* Ya din u'upihyal ya din nangdon hi talampet ya
numpangata'dogdah nan numpinangngel hinan ali, ya an amin nan tataguh nan babluy
ya umamlo'amlongda, ya gunda ipagangoh nan talampet. At henekhek Athaliah din
lubungna, ya nuntu'u' an inalinay, "Unna' binalbaliyan! Unna' binalbaliyan!"
15 Ya minandal Jehoiada nan u'upihyal nan tindalun inalinan diday, "Ibataanyuh tun
Timpluh nen babai, mu wada ay di mangunud hi umalin mamaliw ay hiya ya pinatoyyu.

---

* **11:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 841-835 B.C. Hiya ya anggay di babain nun'alid Judah (mu mid ah ohan babaih nun'alid Israel). † **11:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan udumna ya munhapatadah nan ngadan Apo Dios*. Ya inahawana nan Nabagtun Padin hi Jehoiada (verse 4; II Chron. 22:11). ‡ **11:2** Hay ohan ngadana ya *Joram*, mu adi ma'usal heten miyadwan ngadanah nan Hapit Apo Dios ti waday ohan alin mungngadan hi Joram, at maphod hi un *Jehoram* nan oha, ya *Joram* di oha. § **11:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 848-841 B.C. * **11:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 841 B.C. † **11:2** Nan ohan ngadana ya *Jehoash*. Ya hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nangidat*. ‡ **11:4** Unu hidin 835 B.C. § **11:4** Ta"on un mid inalinan ten verse an hiyay Nabagtun Padi mu hiyah ne inalinah nan II Chron. 24:6, at hiyaat un niddum eten nibalin. * **11:4** Lemada an hay ngadanda ya da Azariah an hina' Jeroham, ya hi Azariah an hina' Obed, ya hi Ishmael, ya hi Maaseiah, ya hi Elishaphat (II Chron. 23:1). † **11:4** Diday bunag an tindalun nalpud Caria hinan Asia (unu ad Turkey), ya immuydah abablubabluy an nuntindalu ta bumo'lada. ‡ **11:12** Hay nun'alianad Judah ya hidin 835-796 B.C. § **11:12** Inyuldin Apo Dios an ma'ahhapul di hinohhan aliy baginah libluh nan Hapit Apo Dios (Deut. 17:18-20). * **11:14** Hay awadan ten lugal ya wah nan nubattanan di duwan ata'nang an tu'ud an mungngadan hi Boaz ya hi Jakin (I Ki. 7:15-22).

Mu tigonyu ta bo'on hituy pamatayanyuh tun bunol di Timplun Apo Dios!" 16 At dempapda
mah hi Athaliah, ya inlahundah nan pantaw di allup an pange'wan nan kabayun humigup
hinan gettaw di palasyu, at hidiy namatayandan hiya.

Hay Nunlumanan Jehoiada

17 Ya unat goh nalpah hana ya inyamman Jehoiada an Nabagtun Padiy nuntutulagandan
da Apo Dios, ya nan ali, ya nan tatagu ta hi Apo Dios di unudonda mahkay, ya umat goh
hinan ali ya nan tatagun nunhapataona dida ta nun'u'unnudanda. 18 At numpapanguy
an amin din tataguh nan Timplun Ba'al, ya numpa"ida. Ya nundotnaydan amin din bulul
ya din pun'onngan ta nun'agimu'da, ya pinatoyda hi Mattan† an padin Ba'al hinan way
hinagang di pun'onngan.

Ya nun'ihinan Jehoiada din guwalyah nan Timplun Apo Dios ta guwalyaanda. 19 Ta
nalpah ya din a'ap'apun di guwalyan di ali, ya nan tindalun nalpud Caria, ya nan guwalya,
ya an amin din tatagu ya nuntutunnuddan nangitnud an nangekak hinan alih nan
Timplun Apo Dios ta inyuydah nan palasyu. Ya unat goh nidatongdah di ya ene'wadah
nan pantaw di allup nan babluy an ihinan nan guwalya, ya himmigupdah nan palasyu,
ya impabundah Joash hinan umbunan di ali. 20 At an amin din tataguh nan babluy ya
nun'am'amlongda. Ya mete"an de ya mi'id mahkay al'alih nan babluydah din nalpahan
di namatayandan Athaliah hinan palasyu.

21 Ya un pituy tawon Joash hidin nangete"anan nun'alid Judah.

12

Hay Nun'alian Joash
(II Chron. 24:1-14; 24:23-27)

1 Ya heden miyapitun tawon* hi nun'alian Jehu hi ad Israel di nangete"an Joash an
mun'alih ad Judah, ya napat di tawon hi numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.† Ya
hay ngadan inana ya hi Zibiah‡ an hay babluyna ya ad Beersheba. 2 Ya heden atagun Joash
ya nan nahamad di ina'inatna ti inunudnah Apo Dios ti hi Jehoiada an Nabagun Padi ya
intuduwana hiyah nan maphod hi atona. 3 Mu agguyna pina"i din pundayawan hinan adi
makulug an madayaw, at hiyanan innaynayun din tatagun nun'onong hinan moghob an
onong unu nan udumnan me'nong hinan adi makulug an madayaw hidih nan nabagtun
lugal.

4 Ya wada han hin'algaw ya impa'ayag Joash nan papadi, ya inalinan diday,
"Amungonyun amin nan pihhun iyalin nan tatagun e'nong hinan Timplu,§ ya nan pihhun
idat nan tataguh buwitda, ya nan idatdan nalpuh nomnomdan ibadang, ya nan pihhun
itulagdah idatda. 5 At an amin nan hinohhan papadi ya amungona nan midat eden lugal
an puntamuana ta ma'amung, ya waday ipabo'ladah nan way mahapul hi mipaphod
hinan Timplun pundayawan."*

6 Mu naluh di duwampulu ta onom hi tawon† hi nun'alian Joash ya agguy impipaphod
nan papadi din nun'apa"ih nan Timplu. 7 At impa'ayag nan Alin hi Joash hi Jehoiada
an Nabagtun Padi ya din udumnan papadi, ya inalinan diday, "Anaad ta uya'a ya adiyu
ipipaphod nan nun'apa"ih nan Timplu? At mete"ad ugwan ya bo'on da'yuy mangdon
hinan pihhun mipabo'lah nan mangipaphod hinan Timplu!" 8 At inabulut nan papadin
adida alan nan pihhun malpuh nan tatagu, ya bo'on mahkay diday mangitalepon hinan
mipabo'lah nan way mapa"ih nan Timplu.

9 At nun'ammah Jehoiada hi kahon, ya imbutnay alubna, ya inhinanah nan delloh di
pun'onngan hinan appit di agwan hinan way owon di tatagun humgop hinan Timplu,
at hidiy nangittuwan nan papadin mun'adug hinan pihhun idat nan tatagun umuy
mundayaw ay Apo Dios. 10 Ya wa ay ta iniladan do'ol di na'amung hi pihhuh nan kahon
ya immuy nan puntudtud'on nan ali ya nan Nabagtun Padi ta uyaponda nan pihhu,
ya inittudah nan luyu, ya hene'gotanda. 11 Ya wa ay ta nalpah an na'yap di pihhu ya
indatdah nan mangipapto' hinan muntamuh nan Timplu ta diday mangidat hi bino'lan
nan muntamuh Timplu, ya nan udum an bumadang ay didah nan tamuda, 12 ya nan
muntapeng, ya nan munhelhel an mumpeleng hi batu, ya hay minginah ayiw, ya nan

† **11:18** Hay pohdonan ibaga ya *adaw*. * **12:1** Unu hidin 835 B.C. † **12:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 835-796 B.C. ‡ **12:1** Hay pohdonan ibaga ya *gasel* an ohan kalahin di ulha. § **12:4** Nan linala'in muntawon hi duwampulu ya mahapul an umuydah nan Timplu ta mumpatudo'dah ngadandah nan Liblun Nitud'an di Titindalud Judah, ya bayadanda goh nan onom di gramos an pihhun palatan me'nong ta ma'usal hinan Timplu (Ex. 30:11-16). * **12:5** Hay anabayag nan Timplun Apo Dios eden timpu ya hinggahut ta han duwampulu ta opat di tawon, at do'ol nin di pa"ina. † **12:6** Unu hidin 814 B.C.

batun miyammah nan mahukatan hinan way napa"ih nan Timplu, ya nan udum an mala'uan an mahapulda.
13 Mu nan pihhun nidat hinan Timplu ya bo'on hiyay nalpuwan di gina'un nan Timplun
umat hinan ongol an duyu, ya ipit di bala, ya malukung an duyu, ya talampet, unu
malgom an gina'un balitu' unu silver di niyamma. 14 Ti an amin nan na'amung ya un nidat
hinan nuntamuh nan Timplu ya anggay ta way atondan mangipaphod hinan napa"ih nan
Timplu. 15 Ya adi mahapul unda tigon di lehtaan nan pihhun imbayad nan nangipapto'
hinan nuntamu ti iniladan nahamad di aatdan adida munlayah. 16 Ya nan pihhun nidat
ta Onong di Nibahhawan ya nan pihhun nidat ta Onong di Bahol ya agguy niyuy hinan
Timplu ti bagin nan papadi.
17 Ya henen gutud ya immuy ginubat da Hazael‡ an alid Aram nan tatagud Gath, ya
inabakda, at hinakupda. Ya ninomnom goh Hazael an umuyda gubaton nan tatagud
Jerusalem. 18 Mu hay inat Joash an alid Judah ya innalnan amin din gina'un nun'idawat
nan a'alin din a'apunan da Jehoshaphat,§ ya hi Jehoram,* ya hi Ahaziah† an hi amanan
alid Judah. Ya an amin din gina'un nidat ay hiyan nun'idawatnan Apo Dios, ya an amin
din balitu' an wah nan Timplu, ya nan wah nan palasyu ya nun'ipiyuynan amin hana
ay Hazael an alid Aram. Ya innal Hazael nan gina'u, at agguyna intuluy an ginubat nan
tatagud Jerusalem.
19 Ya nan udumnan na'at hidin nun'alian Joash ya an amin di inatna ya nitudo' hinan
liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah. 20 Mu din u'upihyalna ya
hinahapitday atondah nappuhih nan ali,‡ at nala"uyda, ya pinatoydah Joash an alidad
Beth Millo an wah nan dalan an midadyun miyuy hi ad Silla. 21 Ya hay ngadan danen
u'upihyal an namatoy hinan alida ya da Jozabad§ an hina' Shimeath, ya hi Jehozabad* an
hina' Shomer. At inlubu'da hiyah din nilubu'an amanah nan Babluy David. Ya hi Amaziah
an imbaluyna di nihukat ay hiyah nun'ali.

13

Hay Aat Jehoahaz an Alid Israel

1 Ya heden miyaduwampulu ta tuluy tawon* hi numpapto'an Joash an hina' Ahaziah
an alid Judah ya hiyay nangete"an Jehoahaz† an hina' Jehu an numpapto' ad Israel hidid
Samaria, ya himpulu ta pituy tawon di nun'aliana.‡ 2 Ya nidugah an nappuhiy ina'inatnan
agguy immunud ay Apo Dios an umat ay Jeroboam an din nahhun an nun'alin hiyay
nangipangpanguluh nan tatagud Israel hinan numbaholanda. Hi Jehoahaz ya agguyna
impogpog an gun nangat hinan nun'appuhi. 3 At hiyah ne dimmalat hi bimmungtan Apo
Dios hinan holag Israel, at minoltana didan gunna impa'abak didan Hazael§ an alid Aram,
ya impa'abakna goh dida ay Ben-Hadad* an imbaluy Hazael.
4 Ya nunluwaluh Jehoahaz ay Apo Dios, ya dengngol Apo Dios di luwaluna ti tinnigna
nan pangipaligligatan nan alid Aram hinan tatagud Israel. 5 At hennag Apo Dios di
bumadang ay dida† ta hiyay nangipanguluh nan tatagud Israel ta way inatdan nangabak
hinan i'Aram, at malenggopda mahkay hinan numpunhituwan din tatagud Israel an
umat hidin hopapna. 6 Mu hihidyan numbaholda damdama ti innaynayundan nangat
hi nun'appuhih din numbaholan din holag Jeroboam an hiyay dimmalat hi numbaholan
nan tatagud Israel. Ya hay oha goh ya agguyda pina"i din babain bulul an hi Asherah an
wagwah dih ad Samaria.
7 At hiyah ne dumalat hi anahnotan di na'angang hinan tindalun Jehoahaz an anggay
din naleman numpungkabayun tindalu, ya din himpulun ay kalesan punluganan di
mi'gubat, ya nan himpuluy libun tindalu ti ginubat nan tindalun nan alid Aram dida,
ya do'olday nun'atoy an umatdah nan hupu' hinan way pun'elekan. 8 Ya an amin din
ina'inat Jehoahaz hidin nun'aliana ya nan anatulidna ya nitudo' hinan liblun Nitud'an
nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

---

‡ **12:17** Hay nun'alianad Aram (unu ad Syria) ya hidin 842-796 B.C. § **12:18** Hay nun'alianad Judah ya hidin 872-848 B.C. * **12:18** Hay nun'alianad Judah ya hidin 848-841 B.C. † **12:18** Hay nun'alianad Judah ya hidin 841 B.C. ‡ **12:20** Manu ay hinahapitda ti agguyda penhod nan inat Joash an nangipapatoy ay Zechariah an Nabagtun Padi (II Chron. 24:25). § **12:21** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangidat hi abalinan.* * **12:21** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangidat.* * **13:1** Unu hidin 814 B.C. † **13:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya eyedona.* ‡ **13:1** Hay nun'alianad Israel ya hidin 814-798 B.C. § **13:3** Hay nun'alianad Aram (unu ad Syria) ya hidin 842-796 B.C. * **13:3** Unu hi Ben-Hadad III (bahaom nan footnote di I Ki. 15:18). † **13:5** Hay ngadan ten bimmadang? Mid mapto' ya hiyah Adadnirari III (810-783 B.C.) an alid Assyria ti nan tindalunay nangameh hinan i'Aram ad Damascus hidin 806-804 B.C., at mi'id mahkay abalinan nan i'Aram an mumpapto' hinan i'Israel.

9 Ya unat goh natoy hi Jehoahaz ya inlubu'dad Samaria hinan nilubu'an din o'ommodna.
At hi Jehoash‡ an lala'in imbaluynay nihukat ay hiyah nun'alih ad Israel.

Hay Aat Jehoash an Alid Israel

10 Ya heden miyatulumpulu ta han pituy tawon§ hi numpapto'an Joash an alid Judah ya
hiyay nangete"an Jehoash an hina' Jehoahaz an nun'alih nan holag Israel hidid Samaria,
ya himpulu ta onom di tawon di nun'aliana.* 11 Mu nun'appuhiy ina'inatnan agguy
immunud ay Apo Dios, ya unnaat goh inunud din inat Jeroboam an hina' Nebat an
nundayaw hi bulul an hiyay inunud goh nan holag Israel, hiyanan numbaholda.
12 Ya an amin din inat Jehoash, ya din udum an na'at hidin nun'aliana, ya nan
anatulidnah din ni'gubatandan Amaziah an alid Judah ya nitudo' hinan liblun Nitud'an
nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel. 13 At unat goh natoy hi Jehoash ya inlubu'dad
Samaria hidin nilubu'an din udumnan a'alid Israel. Ya nan imbaluynan hi Jeroboam† di
nihukat ay hiyan mun'ali.

Hay Natayan Elisha

14 Ya nundogoh hi Elisha an propeta‡ hi nidugah an dogoh, at hiyay inyatoyna. Mu heden
agadyuhan di atayana ya nundadyu nan Alin hi Jehoash ta immuyna indungaw hiya. Ya
unat goh tinnignah Elisha ya kimmilan inalinay, “Ama! Ama! Hay bumadang mah hinan
tindalun di Israel hi un'a mid ti un he"ay pange'ehdolanmi?”
15 Ya inalin Elisha ay Jehoash di, “Eka ummal hi buhug ya pana.” At immuy inummal hi
Jehoash. 16 Ya inalin Elisha ay hiyay, “Odnam nan buhug ya pana.” Ya unat goh inodnan
Jehoash din pana ya impattu' Elisha di ngamaynah nan ngamay nan ali.
17 Ya inalinan hiyay, “Ibughulmu nan tawan nihagang hi appit di buhu'an nan algaw.”
Ya unat goh imbughulna ya inalin Elisha di, “Ipanam.” At impanan Jehoash. Ya
unat goh impanan nan ali ya init'u' Elisha an inalinay, “Hiyah ne panan Apo Dios an
mangab'abak, at hiyah ne pangabakmuh nan i'Aram ad Aphek ta nangamung unmu
ubahon ta mapogpogda.”
18 Ya inalin goh Elisha di, “Alam nan pana, ya imbowo'muh nan luta.” At inunudna
an imbowo'nah numpitlu din pana, ya indinongna. 19 Ya ma'abbungot hi Elisha hinan
alin inalinay, “Hay maphod hi inatmu ya imbowo'muh numpalema unu numpenom din
buhug ta way atom an mangabak hinan i'Aram ta nangamung unmu pogpogon dida! Mu
hay ma'at ya un mumpitluy pangabakam hinan i'Aram ya anggay!”
20 At natoy hi Elisha, ya inlubu'da hiya.
Ya atawotawon ya nan himpampun an iMoab ya hay ugalida ya umuyda gumubat
hinan hakup di i'Israel hinan alpahan di lawang. 21 Ya wada han namenghan ya wada
han ohan tagun i'Israel an natoy an iyuyda ilubu'. Mu unat goh immatamdah nan lubu'
ya inamangda din himpampun an iMoab an umuydah nan wadanda, at un nonong ya
inittuda din natoy hidin nilubu'an Elisha. Mu unat goh nedeneh di odol den natoy hidin
tungal Elisha ya timmagu, at bimmangon, ya timma'dog.

Hay Nangubatan nan Holag Israel hi ad Aram

22 Ya pinaligligat Hazael an alid Aram nan tatagud Israel hidin gutud di numpapto'an
Jehoahaz. 23 Mu nidugah an ma'ahhimo' hi Apo Dios, at hemmo'na ya binaliwana dida
an dumalat din intulagnah din a'apudan da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob, at hiyanan
agguyna inyabulut hi unda mapogpog, at engganad ugwan ya agguyna dida inubah.
24 Ya unat goh natoy hi Hazael an alid Aram ya hi Ben-Hadad§ an lala'in imbaluynay
nihukat ay hiyan nun'ali. 25 At ginubat da Jehoash an hina' Jehoahaz nan tindalun Ben-
Hadad, ya inabakda didah numpitlu,* at binangngadna din babluy an din penloh Hazael
an ommod Ben-Hadad hidin nun'alian Jehoahaz.

14

Hay Aat Amaziah an Alid Judah
(II Chron. 25:1-4, 11-12, 17-26)

1 Hidin miyadwan tawon* hi numpapto'an Jehoash an hina' Jehoahaz an alid Israel di
nangete"an Amaziah† an hina' Joash an nun'ali. 2 Ya un duwampulu ta lemay tawonan den

‡ **13:9** Hay ohan ngadan ya *Joash*, mu gapu ta wada goh di ohan alin mungngadan hi Joash at hay ma'usal hitu ya *Jehoash* ta ma'innilay nun'abhiwandan duwa. § **13:10** Unu hidin 798 B.C. * **13:10** Hay nun'alianad Israel ya hidin 798-782 B.C. Ya hiyay ma'alih Jeroboam *II*. † **13:13** Unu Jeroboam II. ‡ **13:14** Na'at hidin 797 B.C. § **13:24** Hi Ben-Hadad III (bahaom nan footnote di I Ki. 15:18). * **13:25** Hiyah ne impa'innilan Elisha hi ma'at (verse 19).
* **14:1** Unu hidin 796 B.C. † **14:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipabi'ah ay hiya.*

gutud ya duwampulu ta hiyam di tawon hi numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.‡
Ya hay ngadan inana ya hi Jehoaddin an iJerusalem. 3 Ya inunud Amaziah din nangat
amanan hi Joash, at hiyanan maphod di pangatnan umunud ay Apo Dios, mu agguy
nipaddung hidin nangat David an hi apuna 4 ti agguyna pina"i din pun'onngan hinan
agguy immannung an madayaw hidih nan duntug, at innaynayun nan tatagun gun
mun'onong, ya genhobdah di nan incense an maphod di hunghungna.
5 Ya unat goh nihamad di nun'alian Amaziah ya nun'ipapatoyna din upihyalnan din
namatoy ay amanan hi Joash an ali.§ 6 Mu agguyna ni'patoy din imbaluyna ti inunudna
nan nitudo' hinan liblun nitud'an nan Uldin Apo Dios an inalinay, “Adi mapatoy nan
ommod an dumalat nan bahol di imbaluyna, ya adi goh mapatoy nan imbaluy an dumalat
nan bahol di ommod ti nan mumbahol di hiyay iballohana.”*
7 Ya waday namenghan hi ni'gubatan da Amaziah, ya himpuluy libuy pinatoydah
nan tindalun di i'Edom hinan way Nundotal an Ahin, ya hinakupda goh ad Sela,† ya
hinukatanay ngadana ta nginadnana ta ad Joktheel, at hiyay ngadanah engganad ugwan.
8 Ya wada han hin'algaw ya nunhonag hi Amaziah hi umuy an mi'hapit hinan alid Israel
an hi Jehoash an imbaluy Jehoahaz an hina' Jehu an inalinan hiyay, “Umali ayu ta ditu'uy
mungugubat!”
9 Mu tembal Jehoash an alid Israel hi Amaziah an alid Judah an inalinay, “Wa han
hubit hi ad Lebanon, ya hennagna han umuy mi'hapit hinan ongol an ayiw an cedar
hi ad Lebanon an inalinay, Iyabulutmu han babain imbaluymu ta ahawaon han lala'in
imbaluy'u! Mu unat goh naluh din animal hi inalahan ya nun'igatigatina din hubit,
at nun'a'ipung. 10 Undan anggay unmu inabak nan i'Edom ya mumpahpahiya'a? Hay
maphod ya munlenot'ah nan immabakam, at un'a mihinah nan babluyyu! Anaad ta un'a
dumaladalat hi lummuh a'ubaham ya a'ubahan goh nan tatagum ad Judah?”
11 Mu agguy inabulut Amaziah din inalinan hiya. At indadaan mah Jehoash an
alid Israel nan tindaluna ta immuyda ginubat hi Amaziah an alid Judah. At nun-
dammudad Beth Shemesh an hakup ad Judah ta hidiy nunggugubatanda. 12 Ya inabak
nan i'Israel da Amaziah an alid Judah, at hiyanan numpangalayaw nan tindaluna, ya
numpanga'anamutdah abungda. 13 At da Jehoash an alid Israel ya dempapda nan alid
Judah an hi Amaziah an hina' Jehoash an ap'apun Ahaziah. At innayun da Jehoash
an immuy ad Jerusalem, ya hennagna din tindaluna ta pina"ida din allup di babluy ad
Jerusalem an nete"ah nan Pantaw di Allup ad Ephraim ta engganah nan Pantaw di Dugun
nan Allup. Heden napa"in allup ya onom di gahut di umpiy inadu"oyna. 14 Ya innaldan
amin din balitu', ya din silver, ya ta"on nan nun'anginan gina'uh nan Timplun Apo Dios, ya
an amin nan nun'abalul an wah nan palasyu. Ya dempapna goh di udumnah nan tatagu,
ya nun'itnudna ta numbangngaddad Samaria.
15 Ya nan udum an ina'inat Jehoash hidin nun'aliana ya din anatulidnah nangubatandan
Amaziah an alid Judah ya niddum an ni'tudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat nan A'alid Israel.
16 Ya natoy hi Jehoash, at inlubu'dad Samaria an din nilubu'an din a'alid Israel, ya hi
Jeroboam‡ an imbaluynay nihukat ay hiyan nun'ali.

Hay Natayan Amaziah an Alid Judah
(II Chron. 25:27-28)

17 Ya himpulu ta lemay tawon di ni'taguan Amaziah an alid Judah hidin nalpahan di
natayan Jehoash an hina' Jehoahaz an alid Israel.§ 18 An amin nan ina'inat Amaziah ya
nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah.
19 Ya wada han himpampun an tatagun mamhod an mamatoy ay Amaziah hi ad
Jerusalem, mu limmayaw hi Amaziah an immuy hi ad Lachish. Mu hennagday udumnah
nan i'ibbada, at inunudda ta pinatoyda hiyah di. 20 Ya intakaydah din kabayu ta
imbangngaddad Jerusalem ta hidiy nangilubu'andan hiyah din nilubu'an amanah nan
Babluy David.
21 Ya pento' din tatagud Judah hi Azariah* an himpulu ta onom di tawona ta hiyay
alida ta bonhonay haad amanan hi Amaziah. 22 Hi Azariah ya binangngadnan penloh
ad Elath hi nangubatana ta hinakup mahkay ad Judah an din penlohdah din hopapna, at
nun'ipaphodna din nun'apa"ih din nalpahan di natayan amanan ali.

---

‡ **14:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 796-767 B.C. § **14:5** II Ki. 12:20-21. * **14:6** Deut. 24:16. † **14:7** Hay pohdon ten hapit an ibaga ya *batu*, ya hay ngadan ten babluy ad ugwan ya ad Petra. ‡ **14:16** Hi Jeroboam II. § **14:17** Hi Jehoash ya natoy hidin 782 B.C., ya hi Amaziah ya natoy hidin 767 B.C. * **14:21** Hay ohan ngadana ya hi Uzziah.

Hay Aat Jeroboam† an Alid Israel

23 Ya heden miyapulu ta leman tawon‡ hi nun'alian Amaziah hidid Judah ya hiyay
nangete"an Jeroboam§ an hina' Jehoash an nun'alih ad Samaria, ya napat ta han ohay
tawon hi numpapto'anah di.* 24 Ya nappuhi ahan din ina'inatna an agguy immunud ay
Apo Dios. Ya agguyna ahan impogpog an nundayaw hinan bulul an din dinayaw din alin
binunatnay ngadanan hi Jeroboam† an hina' Nebat an hiyay dinayaw nan holag Israel
ta omod unda numbahol. 25 Ya binangngadna din naploh an lutad Israel an nete"ah ad
Lebo Hamath ta engganah nan Ma'ahin an Baybay‡ ti hiyah ne din inalin tuwali Apo Dios
an Dios ad Israel hinan propetan hi Jonah an hina' Amittai an nalpuh ad Gath Hepher.
26 Ti tinnig Apo Dios nan nidugah an nipaligligatan nan tatagud Israel ya nan ami'id ah
mamadang ay dida. 27 Ya mi'id tuwali inalin Apo Dios an ubahona nan tatagud Israel hitun
luta, at hiyanan binadangana nan Alin hi Jeroboam an hina' Jehoash ta binaliwana dida.
28 Ya an amin nan na'na'at hidin numpapto'an Jeroboam, ya din anatulidnan ni'gubat,
ya nan inatnan namloh ad Damascus ya ad Hamath hinan iJudah ta binangngadna ta
nihakup goh ad Israel ya nitudo' an amin hanah nan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat din A'alid Israel. 29 Ya natoy hi Jeroboam, at inlubu'dah nan lubu' amana an ali.
Ya hi Zechariah an imbaluynay nihukat ay hiyah nun'alid Israel.

15

Hay Aat Azariah an Alid Judah
(II Chron. 26:3-4, 21-23)

1 Hidin miyaduwampulu ta han pituy tawon* hi nun'alian Jeroboam† ad Israel ya hiyay
nangete"an Azariah‡ an hina' Amaziah an nun'alid Judah. 2 Ya un himpulu ta han onom
di tawonah din nangete"anan nun'ali. At hiyay alid Jerusalem hi nalema ta han duway
tawon.§ Ya hay ngadan inana ya hi Jekoliah an iJerusalem. 3 Ya maphod di inatnan
numpapto' ti inunudnah Apo Dios an umat hidin nangat amanan hi Amaziah. 4 Mu
agguyna pina"i nan pun'onngan hinan adi makulug an madayaw hidih nan duntug, at
hiyanan intulturuy din tatagun gun nun'onong, ya genhobda nan incense hidi an maphod
di hunghungna. 5 Hiyah ne dumalat ya nundoghon Apo Dios hi Azariah hi unit,*† at
inlahhinda hiyah nan ohan abung ta engganah natayana. Ya hi Jotham an imbaluyna di
nangipapto' hinan palasyu, ya hiya goh di nun'ap'apun nangipapto' hinan tatagud Judah.
6 An amin nan ina'inat Azariah hidin nun'aliana ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan
Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah. 7 Ya unat goh natoy hi Azariah ya inlubu'dah nan
nilubu'an amanan alid Israel. Ya hi Jotham an imbaluynay nihukat ay hiyan nun'ali.

Hay Aat Zechariah an Alid Israel

8 Hidin miyatulumpulu ta waluy tawon‡ hi numpapto'an Azariah an alid Judah ya
hiyay napto'an Zechariah§ an hina' Jeroboam* an nun'alih ad Israel, at nun'ap'apuh
ad Samaria hi onom di bulan.† 9 Mu inatna nan na"appuhi an pahiwon Apo Dios an
umat hidin inat amana ti inunudna din nappuhin ina'inat Jeroboam‡ an hina' Nebat an
nangipangpanguluh nan tatagud Israel ta dinayawda din bulul ta omod unda numbahol.
10 Ya hi Shallum an hina' Jabesh ya nunnomnom hi atonan mamatoy ay Zechariah,
at hidih nan awadan di hinagang nan tatagu ya pinalangna ta natoy, at hiyay nihukat
hi nun'ali. 11 Ya an amin nan ina'inat Zechariah ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan
Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.
12 At nipa'annung din inulgud Apo Dios ay Jehu an inalinay, “Engganah nan miyapat
an holagmuy gun mun'alih ad Israel, mu mapogpog di mun'alih nan miyapat an holag di
a'apum.”§

---

† **14:22** Hi Jeroboam II ti duwadan alid Israel an mungngadan hi Jeroboam. Ya hidin amataguna ya matagu goh da Amos ay Hosea an propeta. ‡ **14:23** Unu hidin 782 B.C. Mu hidin 793 B.C. ya ne'dehhan ay amanan nun'ali. § **14:23** Duway pohdonan ibaga ti nan oha ya *mi'laban nan tatagu,* ya nan oha ya *dumo'ol nan tatagu.* * **14:23** Hay nun'alianad Israel ya hidin 793-753 B.C. † **14:24** Hi Jeroboam I (930-909 B.C.). ‡ **14:25** Unu Dead Sea, unu Baybay an Arabah, unu Natoy an Lobong. * **15:1** Unu hidin 767 B.C. Mu ni'dehhan ay amanan nun'alih din 792 B.C., at duwampulu ta han opat di tawon hi nun'aliandan duwa ya un oha mahkay hiyan nun'ali an nete"ah din 767 B.C. † **15:1** Hi Jeroboam II. ‡ **15:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios bimmadang ay ha"in.* § **15:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. * **15:5** Heten hapit an unit ya bo'on palla' ya anggay ti middum nan numbino'ob'on an kalahin di dogoh di up'up. † **15:5** Bahaom nan II Chron. 26:16-21 ta innilaom nan na"appuhin inat Azariah an nangipabungot ay Apo Dios. ‡ **15:8** Unu hidin 753 B.C. § **15:8** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya adina aliwan.* * **15:8** Hi Jeroboam II. † **15:8** Hay nun'alianad Israel ya hidin 753 B.C. ‡ **15:9** Hi Jeroboam I. § **15:12** II Ki. 10:30.

Hay Aat Shallum an Alid Israel

13 Ya hi Shallum* an hina' Jabesh ya ente"anan nun'alih ad Israel hidin miyatulumpulu
ta hiyam di tawon† hi nun'alian Azariah‡ ad Judah, ya un ohay bulan di numpapto'anah
ad Samaria.§ 14 Ya nalpud Tirzah hi Menahem an hina' Gadi, ya nunti'id an immuy ad
Samaria, ya ginubatna* nan tataguh di, ya pinatoynah Shallum an hina' Jabesh, ya hiyay
nipallog hi nun'ali.
15 Ya an amin nan ina'inat Shallum ya din inatnan namatoy ay Zechariah ya nitudo'
hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.
16 Ya heden nalpuwan Menahem ad Tirzah ya immuy ad Tiphsah, mu agguyda
inabulut hiyah di, at hiyanan numpatoyna nan tatagun den babluy ya hinan babluy
an nun'eheggon hidi ta engganad Tirzah, ya mi'id ahan gohgohna ti nun'ipadpapna din
numpunhabin binabai ta numbughiday putuda.

Hay Aat Menahem an Alid Israel

17 Ya heden miyatulumpulu ta hiyam an tawon† hi numpapto'an Azariah an alid Judah
ya hiyay nangete"an Menahem‡ an hina' Gadi an nun'alih ad Israel, ya numpapto' ad
Samaria hi himpuluy tawon.§ 18 Ya inatna nan na"appuhi an pahiwon Apo Dios ti hidin
nun'aliana ya inunudna din nappuhin ina'inat Jeroboam an hina' Nebat an nangipang-
panguluh nan tatagud Israel ta nundayawdah nan bulul ta omod unda numbahol.
19 Ya heden numpapto'an Menahem ya immuy da Pul* an alid Assyria ta ginubatdad
ad Israel. Mu binayadan Menahem hi Pul hi tulumpulu ta waluy gahut hi kiluh silver an
pihhu ta way inatdan agguy nangubat ay hiya, ta way inatnan nanginaynayun an nun'alid
Israel. 20 At hay inat Menahem ta waday indatna ya minandalna an amin nan adadangyan
ad Israel ta umidatdah hinnanabongleh silver ta midat hinan alid Assyria. At unat goh
na'amung ya indatda, ya nakak din Alin hi Pul ya nan tindaluna ta numbangngaddah nan
babluydad Assyria, ya agguy nihinah ad Israel.
21 Ya an amin nan udum an ina'inat Menahem hidin numpapto'ana ya nitudo' hinan
liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel. 22 Ya unat goh natoy hi
Menahem ya inlubu'da, ya hi Pekahiah an imbaluynay nihukat ay hiyan nun'ali.

Hay Aat Pekahiah an Alid Israel

23 Ya heden miyanabonglen tawon† hi numpapto'an Azariah ad Judah ya hiyay
nangete"an Pekahiah‡ an hina' Menahem an nun'alih ad Israel, ya numpapto' hidid
Samaria hi duway tawon.§ 24 Ya inatna han na"appuhi an pahiwon Apo Dios ti inunudna
goh din nappuhin inat din Alin hi Jeroboam an hina' Nebat an nundayaw hi bulul an
impanguluna ta dinayaw nan tatagud Israel ta omod unda numbahol. 25 Ya hi Pekah
an hina' Remaliah an ohah nan ap'apun di tindalun Pekahiah ya waday ninomnomnah
nappuhih atonah nan ali. At ni'hapit hinan nalemah nan tatagun iGilead ta nitnuddan
hiya, ya immuydah abung Pekahiah an alidah did Samaria ta pinatoyda nan ali, ya
ni'yiddumda da Argob ay Arieh. At nihukat hi Pekah ta hiyay ali.
26 Ya an amin din ina'inat Pekahiah ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat nan A'alid Israel.

Hay Aat Pekah an Alid Israel

27 Hidin miyalema ta han duway tawon* hi nun'alian Azariah ad Judah ya hiyay
nangete"an Pekah† an hina' Remaliah an nun'alid Israel hidid Samaria, ya numpapto' hi
duwampuluy tawon.‡ 28 Ya inatna han na"appuhin pahiwon ahan Apo Dios, ya agguyna
din'ug nan nappuhin ina'inat din Alin hi Jeroboam an hina' Nebat an nundayaw hi bulul
ti impanguluna nan tatagud Israel ta dinayawda ta omod unda numbahol.
29 Ya heden gutud di numpapto'an Pekah ya immuy da Pul§ an alid Assyria hidid
Israel ta ginubatda nan tataguh di, ya hinakupdad Ijon, ya ad Abel Beth Maakah, ya
ad Janoah, ya ad Kedesh, ya ad Hazor. Ya hinakupda goh nan babluy ad Gilead, ya ad

---

* **15:13** Hay pohdonan ibaga ya *mipabo'la.* † **15:13** Unu hidin 752 B.C. ‡ **15:13** Unu hi Uzziah. § **15:13** Hay nun'alianad Israel ya hidin 752 B.C. * **15:14** Mid mapto' ya hi Menahem di ohan a'ap'apun di tindalun Shallum an ad Tirzah di nungkampuanda, at nan tindalun impapto'nay bimmadang ay hiyan nangubat hinan tatagud Samaria ta patayondah Shallum. † **15:17** Unu hidin 752 B.C. ‡ **15:17** Hay pohdonan ibaga ya *na'al'alu'.* § **15:17** Hay nun'alianad Israel ya hidin 752-742 B.C. * **15:19** Hay oha goh hi ngadana ya hi Tiglath-Pileser III (745-727 B.C.). † **15:23** Unu hidin 742 B.C. ‡ **15:23** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nangibughul.* § **15:23** Hay nun'alianad Israel ya hidin 742-740 B.C. * **15:27** Unu hidin 740 B.C. † **15:27** Hay pohdonan ibaga ya *bughul.* ‡ **15:27** Hay nun'alianad Israel ya hidin 752-732 B.C. § **15:29** Bahaom nan footnote di II Ki. 15:19.

Galilee, ya ad Naphtali. Ya initnudda din tatagun natiliw ta inyuydad Assyria. 30 Ya
nunnomnom hi Hoshea an hina' Elah hi nappuhih atonan Pekah an hina' Remaliah. At
immuy, ya pinatoyna hiya ta hiyay nihukat an nun'alih nan miyaduwampuluy tawon*
hidin nun'alian Jotham an imbaluy Azariah.†
31 Ya an amin nan ina'inat Pekah ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat nan A'alid Israel.

Hay Aat Jotham an Alid Judah
(II Chron. 27:1-4, 7-9)

32 Ya heden miyadwah tawon‡ Pekah an hina' Remaliah an nun'alid Israel ya
hiyay nangete"an Jotham§ an hina' Azariah* an numpapto' an alid Judah. 33 Ya un
duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya himpulu ta onom di tawon
hi numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.† Ya hay ngadan inana ya hi Jerusha‡ an
imbaluy Zadok. 34 Ya maphod di inatnan numpapto' an tinnig Apo Dios ti hay inat
Jotham ya inunudnan amin din maphod hi inat amanan hi Azariah. 35 Mu agguyna
pina"i nan pundayawan hi bulul, at hiyanan innaynayun din tatagun gun nun'onong, ya
genhobda nan incense an maphod di hunghungna. Ya heden gutudnah nun'alian Jotham
ya impipaphodna din napa"in Pantaw di Allup nan Timplun Apo Dios.
36 Ya an amin din ina'inat Jotham ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat nan A'alid Judah. 37 Ya heden nun'aliana ya hennag Apo Dios nan titindalun da
Rezin an alid Aram ya hi Pekah an hina' Remaliah ta ginubatdad Judah. 38 Ya unat goh
natoy hi Jotham ya inlubu'dah din nilubu'an amanah nan Babluy David. At nihukat han
imbaluynan hi Ahaz ta hiyay nun'ali.

16

Hay Aat Ahaz an Alid Judah
(II Chron. 28:1-27; Isa. 7:1-17)

1 Hidin miyapulu ta pituy tawon* hi nun'alian Pekah an hina' Remaliah ad Israel
ya hiyay nangete"an Ahaz† an hina' Jotham an nun'alid Judah. 2 Ya un duwampuluy
tawon Ahaz hidin nangete"anan nun'alid Jerusalem an kapitulyuda, ya himpulu ta onom
di tawon hi numpapto'ana.‡ Ya agguyna inyunnud ay apunan hi David an maphod
di nangatna ti nan na"appuhiy ina'inatnan pahiwon Apo Dios 3 an inyunnudnah din
nappuhin ina'inat nan a'alid Israel. Ya unnaat anhan pinatoy din lala'in imbaluyna, ya
genhobnan ene'nong ti inunudna din nidugah ahan an na"appuhin ina'inat din tatagun
din pinakak Apo Dios hinan babluy ya un midatong nan holag Israel. 4 Ya nun'onong hi
Ahaz, ya genhobna nan incense an maphod di hunghungnah nan lugal an pundayawan
nan tataguh nan dudunduntug, ya hidih nan puun an amin di o"ongol an ayiw.
5 Ya initnud da Rezin an alid Aram ya hi Pekah an hina' Remaliah an alid Israel nan
tindaluda ta gubatondad Jerusalem, ya lene'wohdan lini'ub nan babluy, mu mi'id ologdan
mangabak ay da Ahaz. 6 Ya henen gutud ya binangngad Rezin an alid Aram nan babluy
ad Elath ta nihakup ad Aram, ya numpakakna nan iJudah ta immuyda din tatagud Edom
hidid Elath ta diday bimmabluy hidi hi engganad ugwan.
7 Ya hennag Ahaz an alid Judah nan baalna ta immuyda imbagan Pul§ an alid
Assyria nan nipa'innilan hiyan inaliday, “Ha"in ya makuluga' an baalmu, ya ibilanga'
hi imbaluymu. At umali ayu ni' ta baliwan da'mi ti ten gubaton da'mih nan titindalun
nan alid Aram ya nan alid Israel!” 8 At nun'alan Ahaz din silver, ya din balitu' an
wah nan Timplun Apo Dios, ya din nun'abalul an gina'un wah nan pumpo"oyan hinan
palasyu ta impiyuynah nan alid Assyria ta adawna. 9 Ya inabulut Pul din inalin Ahaz, at
hennagna din tindaluna ta immuyda ginubat ad Damascus,* ya inabakda, ya nun'itnudda
din tataguh di ta impiyuyda didad Kir, ya pinatoydah Resin an alih ad Aram.
10 Ya unat goh nalpah hana ya immuy nan Alin hi Ahaz hi ad Damascus ta mi'tiggawan
ay Pul an alid Assyria. Ya tinnigna din pun'onngan ad Damascus, at impiyammanay
planun miyengngoh eden pun'onngan ad Damascus, ya impiyuyna ay Uriah† an padi,
ya ta"on nan nitudo' hi atondan mangiyamma. 11 At impiyamman Uriah an padi din
pun'onngan an inunudnan amin din nitudo' hi atona an din impehnag nan Alin hi

---

* **15:30** Unu hidin 732 B.C. † **15:30** Unu hi Uzziah. ‡ **15:32** Unu hidin 750 B.C. § **15:32** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya na'ahhamad.* * **15:32** Unu hi Uzziah. † **15:33** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-732 B.C. ‡ **15:33** Hay pohdonan ibaga ya *waday ahawa'.* * **16:1** Unu hidin 735 B.C. † **16:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya eyedona.* ‡ **16:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 735-715 B.C. § **16:7** Unu hi Tiglath-Pileser III (745-727 B.C.). * **16:9** Na'at hidin 732 B.C. † **16:10** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya ay hilaw.*

Ahaz ta mipaddung ahan hinan aat din pun'onngan ad Damascus. Ya lempah Uriah an
impiyamma ya un midatong da Ahaz an nalpud Damascus. 12 Ya unat goh nidatong nan
alin nalpud Damascus ya tinnignan nalpah nan pun'onngan, at immuy ta mun'onong hidi.
13 Ya ene'nongna din Onong an Moghob ya nan Onong an Ma'an, ya inhiitna nan bayah ta
Onong an Ma'inum, ya inwalhina din dalan din Onong di Pi'lenggopan hinan pun'onngan.
14 Ya impa'aan Ahaz din dadan an gambang an pun'onngan hinan hinagang di Timplun
Apo Dios an wah nan numbattanan di pa'idyammadan pun'onngan ya nan humigupan
hinan Timplu ta inhinadah nan bane'leng de han balun pun'onngan.
15 Ya inalin nan Alin hi Ahaz ay Uriah di, “Mete"ad ugwan ya heten balbalun ongol an
pun'onngan di pange'nongam hinan Onong an Moghob hi helhelong ya nan munhinag,
ya nan e'nong nan ali an nan Onong an Ma'an an middum hinan Onong an Moghob, ya an
amin nan moghob an e'nong di tatagu an nan Onong an Ma'inum. Ya inhiitmun amin nan
dalan di me'nong an animal hinan pun'onngan. Mu din dadan an gambang an pun'onngan
ya hiyay pun'onnga' hi un way pohdo' an innilaon ay Apo Dios.”‡ 16 Ya inunud Uriah an
amin din immandal nan Alin hi Ahaz hi atona.
17 At nun'ipa'aan nan Alin hi Ahaz din gambang an tu'ud an nandol hinan duyun
pun'ihuan. Ya nun'ipa'aana goh din pa"ongol an palyu' an ittuwan di danum an nipattu'
hinan bonog di himpulu ta han duwan§ gambang an baka, ya nun'ipattu'nah nan way
batun pognad. 18 Ya inaana goh din niyamman tuldan niyammah nan way Timplun
pundayawan hinan Habadu, ya hinawanana nan pantaw an owon nan a'alid Judah an
humigup hinan Timplu. Ya manu ay inatna hana ta way dumalat hi a'al'alu'an han alid
Assyria.
19 Ya an amin nan ina'inat Ahaz ya wadan nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan
di Ina'inat nan A'alid Judah. 20 Ya natoy hi Ahaz, ya inlubu'dah nan lubu' hinan Babluy
David, ya han imbaluynan hi Hezekiah di nihukat ay hiyan nun'ali.

17

Hay Aat Hoshea an Angunuh hi Alid Israel
(II Ki. 18:9-12)

1 Ya heden miyaduwampulu ta duwan tawon* an numpapto'an Ahaz an nun'alid Judah
ya hiyay nangete"an Hoshea† an hina' Elah an nun'alid Israel, ya numpapto' ad Samaria
hi hiyam di tawon.‡ 2 Ya inatna nan na"appuhin pahiwon Apo Dios, mu on'onayna hiya ya
un din nahhun an nun'alih ad Israel an nehnodana. 3 Ya immuy da Shalmaneser§ an alid
Assyria ta ginubatda da Hoshea, ya inabakda dida, at himmuku da Hoshea ta hinakup da
Shalmaneser dida, at atawotawon ya mumbayad da Hoshea hi buwitdan Shalmaneser an
alid Assyria. 4 Mu unat goh na'innilaan Shalmaneser an nunhonag hi Hoshea hi upihyalna
ta mumpabadang ay So an alid Egypt ya indinongnan mumbayad hinan atawotawon an
buwitnan hiya, at impadpapnah Hoshea, ya impabaludna.

*Hay Na'abakan nan Babluy ad Samaria**
5 At ginubat goh da Shalmaneser an amin nan abablubabluy ad Israel, mu tuluy tawon†
di nunli'ubandad Samaria ya unda hakupon. 6 Ya awni ta eden miyahiyam hi tawon‡ hi
nun'alian Hoshea ya un hogpon nan alid Assyria di ad Samaria, at na'abak nan babluy, ya
nun'itnudda nan i'Israel ta inyuydad Assyria. Ya nunhituwona didad Halah an ongol an
babluy, ya nan udum ya hidih nan Wangwang an Habor ad Gozan, ya nan udum ya hidih
nan abablubabluy hi awadan nan iMedia.
7 Ya manu ay umat hinay na'at ad Samaria ti dimmalat di numbaholan nan tatagud
Israel ay Apo Dios an nangekak ay didah din nambutan nan alid Egypt an hi Pharaoh§
ti dinayawda nan udum an bulul. 8 Ya inunudda nan nappuhin ina'inat din tatagun
pinakak Apo Dios eden babluy ya unda midatong. Ya bo'on hene ya anggay di inatda ti
inunudda goh din gun inat nan nun'ahhun an a'alid Israel. 9 Ya inli"ud nan holag Israel an
gun nangat hinan nun'appuhin adi pohdon Apo Dios ti nangammadah pundayawandah
nan adi makulug an madayaw hinan abablubabluy an mete"ah nan bababbabluy ta
nangamung hinan o"ongol an babluy an nun'ihamad di allupna. 10 At an amin nan duntug

---

‡ **16:15** Inunud Ahaz nan ugalin di i'Assyria ti inusalday pun'onngan ta innilaonday pohdon nan bululdah atonda. § **16:17** Heten bilang di baka ya nitudo' hinan I Ki. 7:25. * **17:1** Unu hidin 732 B.C. † **17:1** Hay pohdonan ibaga ya *abaliwan.* ‡ **17:1** Hay nun'alianad Israel ya hidin 732-722 B.C. § **17:3** Unu nan Alin hi Shalmaneser V (727-722 B.C.). * **17:4** Heten na'abakan ad Samaria ya na'at hidin 722 B.C., at napa"i mahkay nan babluy ad Israel (mu agguy damdamad Judah). † **17:5** Unu hidin 725-722 B.C. ‡ **17:6** Unu hidin 722 B.C. § **17:7** Unu nan Alin hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.). Bahaom nan footnote di Ex. 3:10 ta innilaom di aatna.

ya nan nun'aliduman an puun di ayiw ya impata'dogday bulul ya nan babain bulul an
hi Asherah. 11 At nun'onongdan genhobda nan incense an maphod di hunghungnah nan
nun'iyammadan pundayawandan umat hi inat din tatagun pinakak Apo Dios eden babluy
an dinatnganda. At hanan ina'inatdan nun'appuhiy nangipabungot ay Apo Dios. 12 Ya
gunda nundayaw hi bulul damdama an ta"on hi un tinugun Apo Dios didan inalinay,
“Adiyu dayawon di bulul!”* 13 Ya intugtugan Apo Dios an pinadanan nan tatagud Israel ya
ad Judah ti hennagna nan propeta ya nan nun'ala'eng an mangimmatun hinan ma'at ta
inalidan diday, “Du'gonyu nan nun'appuhin ato'atonyu ta nan Tugun'u ya nan inyuldin'uy
unudonyu an hiyah ne indat'uh din a'apuyuh unudondan impehnag'uh din baal'un
propeta!”
14 Mu nangohoy damdama nan holag Israel an umatdah din o'ommoddah penghanan
agguyda ahan inunud hi Apo Dios an Diosda. 15 Ya din'ugda din intuguna ya din
ni'tulaganah din a'apudah penghana an ta"on unna dida pinadanan. Ya un at goh nan mid
hulbinan bulul di dinayawda, at hiyanan ta"on dida ya mi'id di hulbida, ya inunudda din
ugalin nan tatagun numpunhituh nan nunlene'woh hinan wadanda an ta"on un tinugun
Apo Dios didah din hopapnan inalinay, “Mahapul an adiyu unudon nan ugalin di udum
an tatagu!” Mu inatda damdama din ipawan Apo Dios hi adida aton 16 ti din'ugdan amin
nan inyuldin Apo Dios an agguyda inunud ti undaat goh nunhibug hi duwan bulul an
umat hi baka, ya impa'otdah nan ongol an ayiw di angah Asherah, ya dinayawdan amin
nan mattig ad daya, ya hi Ba'al an bulul. 17 Ya genhobdan ene'nong hinan bulul nan
imbabaluydan linala'i ya binabai. Ya numbuyunda, ya nun'utungda goh, ya inyal'alladan
nangat hinan na"appuhin adi ahan pohdon Apo Dios, at henen inatday nangipabungot
ay Hiya. 18 At ma'abbungot hi Apo Dios hinan holag Israel, ya numpakakna didah nan
babluyda an mi'id ah na'angang an anggay nan holag Judah.
19 Mu ta"on nan tatagun holag Judah ya agguyda inunud nan Uldin Apo Dios an Diosda ti
hay inunudda ya din ina'inat nan tatagud Israel. 20 At din'ug Apo Dios an amin nan holag
Israel, ya minoltana dida, ya inabulutna ta abakon nan binuhulda dida ta nangamung
unda na'amin an nakak hinan babluyda.
21 Ya unat goh nalpah an inlahhin Apo Dios nan holag Israel hinan holag David ya pento'
nan i'Israel hi Jeroboam an hina' Nebat ta hiyay alida. Ya denoldol Jeroboam nan holag
Israel ta adida mundayaw ay Apo Dios ti unnaat goh dida intudul an mangat hi na"appuhi
ta omod un nidugah di baholda.† 22 Mu un at goh laylaydon nan i'Israel an mangamangat
hinan ina'inat Jeroboam, ya agguyda impogpog 23 ta engganay un pinakak Apo Dios dida
eden babluyda ti hiyah ne tuwali din impadanah ma'at an din inalinah nan baalnan
propeta. At hiyaat unda nipakak hinan lutada ta niyuydah nan babluy ad Assyria ta hidiy
nihinanda.

Nan i'Assyria di Bimmabluy ad Israel

24 Ya hay inat nan alid Assyria‡ ya immuyna inawit nan tatagun nalpud Babylon, ya ad
Kuthah, ya ad Avva, ya ad Hamath, ya ad Sepharvaim ta nunhituwona didah nan babluy
ad Samaria ta diday mihukat hinan holag Israel. At diday nunhituh nan bababbabluy ad
Samaria. 25 Ya heden hopapnah nunhituwandah di ya agguyda dinayaw hi Apo Dios, at
hay inat Apo Dios ya hennagnay do'ol an layon ta diday numpamatoy hinan udumnan
dida. 26 Ya waday nangipa'innilah nan alid Assyria§ an inalidan hiyay, “Nan tatagun
inyuymu ta nunhituwom hinan babluy ad Samaria ya mi'id di iniladan mundayaw hinan
madayaw enen babluy! At henen madayaw ya hennagnay do'ol an layon ta numpatoyday
udumnan tatagu ti mi'id nongkay di iniladan mundayaw hinan madayaw enen babluy!”
27 Ya inalin nan alin diday, “Awitonyuy ohah nan papadin di i'Israel an dempapyu ta
mumbangngad ad Samaria ta umuy an mi'hituh di ta ituduwana nan tataguh dih aat
nen madayaw enen babluy.” 28 At inawitday ohah padin i'Israel an tiniliwdad Samaria
ta imbangngadda ta nunhitud Bethel ta intuduwana nan tataguh atondan mundayaw ay
Apo Dios.
29 Ya ta"on unda nituduwan hi atondan mundayaw ay Apo Dios mu nun'amma din
hinohhan himpampun an bimmabluy ad Samaria hi bululda. Ya nun'ihinadah nan
pundayawan an din nun'iyamman nan holag Israel hidih nan buludna. 30 Ya nan tatagun
nalpud Babylon ya dinayawda nan dayawondan hi Sukkoth Benoth, ya nan tatagun
nalpud Cuthath ya dinayawda nan dayawondan hi Nergal, ya inyamman goh nan tatagun
nalpud Hamath di dayawon an hi Ashima, 31 ya inyamman goh nan i'Av di dayawondan

* **17:12** Ex. 20:4-5. † **17:21** I Ki. 12:26-33. ‡ **17:24** Numbino'ob'on di a'alid Assyria an nangawit hinan Hentil ta nunhituwonda didad Israel an da Sargon II (722-705 B.C.), ya hi Esarhaddon (681-669 B.C.), ya hi Ashurbanipal (669-627 B.C.). § **17:26** Hi Sargon II.

hi Nibhaz ya hi Tartak, ya nan tatagun iSepharvaim ya genhobday imbabaluyda ta
ene'nongdah nan dayawondan hi Adrammelek ya hi Anammelek. 32 Ya dinayawda goh
damdamah Apo Dios, mu un malgom hinan tataguan pento'day mumpadih nan udumnan
dayawonda ta diday mun'onong hinan e'nongdah nan pundayawandah nan bululda.
33 Ya ta"on unda dayawon hi Apo Dios mu gunda damdama inaynayun an dayawon nan
bululda goh ti inunudda din ugalin nan tataguh nan babluy an nalpuwanda.
34 Ya ta"on ad ugwan an gutud ya din ugalidah din penghanay itutuluydan gun unudon.
Ya adida at goh dayawon hi Apo Dios, ya adida unudon nan maphod an Uldina, ya din
intuguna, ya din immandalnah nan holag Jacob an din nginadnanah Israel. 35 Ya hidin
ni'tulagan Apo Dios hinan holag Jacob ya inalinan diday, “Adi ayu mundayaw hinan
udumnan madayaw, ya adi ayu munhippin mange'gon ay dida, ya adiyu itamuan dida, ya
adiyu dida onngan. 36 Mu hay dayawonyu ya Ha"in an Dios an din nangekak ay da'yuh nan
babluy ad Egypt an dumalat nan nidugah an abalina' ya nan bi'ah'u, at mahapul an Ha"in
ya anggay di punluunganyuh e'gonanyu, ya Ha"in di pangidatanyuh nan e'nongyu. 37 Ya
ihamadyun unudon an amin nan inyuldin'u ya nan intugun'un impitudo"u ta unudonyu.
At adi ayu mundayaw hi udum an bulul. 38 Ya hay mahapul ahan ya adiyu aliwan nan
ni'tulaga' ay da'yu, at ten ipidwa' an mangaliy, Mahapul an bo'on nan udumnan madayaw
di dayawonyu. 39 At hi Apo Dios an Diosyu ya anggay di dayawonyu, at baliwan da'yuh
nan binuhulyu.”
40 Mu adida damdama dongdonglon, ya un at goh din ugalida tuwalih penghanay
inaynayundan gun aton. 41 At daten tatagu ya ta"on unda dayawon hi Apo Dios mu
dayawonda goh damdama nan bululda. Ya engganad ugwan ya hiya goh di ato'aton nan
holagda.

18

Hay Aat Hezekiah an Alid Judah
(II Ki. 17:3-7; II Chron. 29:1-2; 31:1, 20-21)

1 Ya heden miyatlun tawon* hi numpapto'an Hoshea an hina' Elah an alid Israel
ya hiyay nangete"an Hezekiah† an hina' Ahaz an nun'alid Judah. 2 Ya duwampulu ta
lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya duwampulu ta hiyam goh di tawon hi
numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.‡ Ya hay ngadan inana ya hi Abijah§ an hina'
Zechariah. 3 Ya nahamad di numpapto'ana ti nan pohdon Apo Dios di inatna an umat
hidin inat apunan hi David an ali. 4 At numpa"inan amin din pundayawan nan tataguh
nan bulul, ya numpa"ina din hinilhilandan batun bulul, ya numbangwahna din ayiw
an napa'tan hi Asherah. Ya numbangwahna goh din gambang an ulog an inyamman
Moses* an nginadnandah Nehushtan† ti gun nun'onong nan holag Israel, ya genhobda
nan incense an maphod di hunghungna.
5 Nidugah di pangulug Hezekiah ay Apo Dios an Dios nan holag Israel. Ya mi'id ahan
di ohah nan alih umat ay hiyan na'ahhamad di pangulugnan Apo Dios an ta"on din
nun'ahhun an nun'alid Judah, ya ta"on nan alin netob ay hiya 6 ti nunnonngonan inunud
hi Apo Dios an agguyna ahan binatbattanan ti inhamadnan inunud an amin din Uldin Apo
Dios an din indatnan Moses. 7 At agguy ingnganuy Apo Dios hiya, at an amin di inatna
ya nepto'. Ya agguyna inunud nan alid Assyria ti impogpognan mumbayad hi buwit ay
hiya.‡ 8 Ya hay oha goh ya inabakda nan iPhilistia hi ad Gaza ya an amin nan babluy hidi
an mete"ah nan it'ittang an babluy ta nangamung hidin ongol an babluy an nihamad di
allupna.
9 Ya heden miyapat hi tawon an nun'alian Hezekiah ya hiyah de miyapituh tawon§ hi
nun'alian Hoshea an hina' Elah ad Israel, ya heden tawon di inayan nan alid Assyria an
hi Shalmaneser* ta ginubatdad Samaria, at lini'ubda nan babluy. 10 Ya naluh di tuluy
tawon ya henggop nan i'Assyria nan babluy ad Samaria, ya hinakupda, at eden miyonom
hi tawon an numpapto'an Hezekiah di miyahiyam hi tawon† hi numpapto'an Hoshea an
alid Israel. 11 At nun'ipiyuy nan alid Assyria din holag Israel ad Assyria, ya nunhituwona

* **18:1** Unu hidin 729 B.C. † **18:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nangipabi'ah ay ha"in.* ‡ **18:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 715-686 B.C. Ya ne'dehhan ay amanan nun'alih din 729-715 B.C. § **18:2** Unu hi Abi. Ya hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di hi ama tu'u.* * **18:4** Num. 21:4-9. † **18:4** Tuluy pohdonan ibagah nan hapit di Hudyu: (1) *gambang*, ya (2) *ulog*, ya (3) *agguy naleneh an gina'u.* ‡ **18:7** Hay ugalidah din penghana ya wa ay ta mumbayad nan ohan alih nan alin nangameh ay hiya at mahapul goh an dayawona nan bululna, ya hiyah ne inat Ahaz an hi aman Hezekiah hinan a'alid Assyria an nangameh ay hiya. Mu hi Hezekiah ya agguyna inabulut din bululda, at hiyaat nin hi unna agguy inunud nan alid Assyria. § **18:9** Unu hidin 725 B.C. * **18:9** Unu nan Alin hi Shalmaneser V (726-722 B.C.). † **18:10** Unu hidin 722 B.C.

didah nan babluy ad Halah, ya nan udumnah nan neheggon hi pingit di Wangwang an
Habor an hakup ad Gozan, ya nunhituday udumnah nan hakup di iMedia. 12 Ya manu ay
na'at hana ay dida ti agguyda inunud din intugun Apo Dios an Diosda, ya imbahhawda
din ni'tulagandan Hiya, ya an amin din Uldin an immandal Moses an baal Apo Dios hi
atonda ya agguyda inunud ti adida ahan dongdonglon, ya adida aton.

Hay Nunnomnoman nan i'Assyria ta Gubatondad Jerusalem
(Isa. 36:1-22; II Chron. 32:9-19)

13 Ya heden miyapulu ta opat hi tawon‡ an numpapto'an nan Alin hi Hezekiah ad Judah
ya ginubat da Sennacherib an alid Assyria an amin nan nun'ihamad di allupnan babluy ad
Judah, ya inabakda dida. 14 At nunhonag hi Hezekiah an alid Judah hi umuy mangibagah
nan ipa'innilanah nan alid Assyria an wah di ad Lachish an inalinay, "Inila' an nibahhaw
din inat'u, at al'alu'o' he"a ta ipadinongmu ni' nan mangubat ay ha"in, ya abuluto' an idat
nan ibagam an pohdom!"

At inalin nan alid Assyria di, "Hay pohdo' hi idatmu ya hiyam di libuy kiluh silver ya
hiyam di gahut di kiluh balitu'." 15 Ya inabulut Hezekiah an idat hana, at nun'alanan amin
din silver an wah nan Timplun Apo Dios ya din wah nan puntalepnan hinan palasyu, ya
indatnan hiya. 16 Ya numpi'yaan goh Hezekiah din balitu' an impiyammanah nan pantaw
di Timplun Apo Dios ya din wah nan tu'ud di pantaw ta nun'idatnah nan alid Assyria.

17 Ya wada han ohan algaw ya hennag nan alid Assyria din nabagtun ap'apun di
tindaluna, ya din upihyalna, ya din a'ap'apun di tindalun mangipapto' hinan mi'buhul an
initnudda din do'ol an tindalun nalpud Lachish ta immuydan Hezekiah an alid Jerusalem.
Ya unat goh nidatongdah ad Jerusalem ya inta'dogdah nan kalatan neheggon hinan
ala' an owon di danum an nalpuh nan bannaw hi bagtuna ta umuy hinan payaw an
pangiloba'andah lo'ob. 18 Ya unat goh impa'ayagda nan Alin hi Hezekiah ya hay immuy
an nanamun dida ya da Eliakim§ an hina' Hilkiah an nan manalimun hinan abung di ali,
ya hi Shebna an muntudtudo', ya hi Joah* an hina' Asaph an muntudtudo' hinan liblun
Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah.

19 Ya din na'abbagtun ap'apun di tindalud Assyria di himmapit ay didan inalinay,

"Umat hituy hinapit nan alimih nan Alin hi Hezekiah an inalinay: Hay ngadan ne udot
nan ehdolmu ta mumpahpahiya'a? 20 Unmu dan nomnomon hi un umanay nan hapit
hi pangabak unu umidat hi abalinan an mi'gubat? Hay nomnomom nin hi immannung
hi bumadang ay he"a ta way atom an mangubat ay da'min i'Assyria? 21 Undan alyoman
unmu ehdol nan alid Egypt hi bumadang ay he"a? Nan alid Egypt ya nipaddung hinan
na'ipung an hul'ud, at ihul'ud ay ya tinubli'nay ngamay di mangihul'ud! Hiyah ne ma'at
hinan tagun mumpabadang ay Pharaoh an alid Egypt! 22 Mu gulat ta alyom ay ha"in di,
Unmi e'kod di odolmin Apo Dios an Diosmih bumadang! Mu anaad mah ta numpa"in
Hezekiah din pun'onngan ay Apo Dios ya inalinan da'yun tatagud Judah ya ad Jerusalem
di ammuna nan pun'onngan an wad Jerusalem di pundayawanyu ya anggay?

23 Alyonyun Hezekiah ta umali ta mi'tulag hinan apu' an alid Assyria ta idatnan hiyay
duway libuh kabayuh un waday pangngalanyuh umat hinay ado'ol di tataguyu ta way
muntakay ay danen kabayu! 24 Undan hiya dan un way ologmun mangubat hinan
nahnot an tindalun di ohay kapitan nan apumi an ta"on un nin hi un waday badang
hi idat nan i'Egypt an kalesan punluganan di mi'gubat ya nan nun'ala'eng an muntakay
hinan kabayun da'yu? 25 Ya hay oha goh ya undan alyom hi un nonong ya immalia'
an mangubat ya mama"i eten babluyyuh un agguy inalin Apo Dios? Ti hi Apo Dios di
nangalin ha"in di, Eka gubaton henen babluy, ya numpa"im!"

26 Ya inalin da Eliakim an hina' Hilkiah ya da Shebna ay Joah hidin himmapihapit ay
diday, "Apu, hay maphod ya ihapitmuh Aramaic an hapit ti hiyay ma'awatanmi, ya adim
ihapit nan hapit di Hebrew† ti ini ya donglon nan tatagun wah nan allup!"

27 Ya inalin den upihyal ay diday, "Agguy da'mi hennag hinan alimi ta mi'hapit amin
da'yu ya nan aliyu ya anggay ti hay pohdona ya donglon an amin nan tataguh tud
Jerusalem! Ti gulat ta adi ayu humuku at mali'ub ayu, ya middumdan da'yun ononyuy
ta"iyu, ya inumonyuy ihbuyu!"

28 Ya timma'dog heden ap'apu, ya enlotnan inhapit hi hapit di Hebrew an inalinay,
"Donglonyu tun ipa'innilan nan nabagtun alid Assyria ay da'yu! 29 Padanan da'yuh
nan alimin alyonay, Adi ayu mabalbaliyan hinan alyon Hezekiah ay da'yu ti nidugah di
abalina', at mi'id di olognan mamaliw ay da'yu! 30 Ya adiyu goh kulugon hi Hezekiah
hi unna alyon di e'kodyuy odolyun Apo Dios, at baliwan da'yu ti adina iyabulut di

‡ **18:13** Unu hidin 701 B.C. § **18:18** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangihina.* * **18:18** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya agi'.* † **18:26** Hapitdan Hudyu.

pangaphulan nan alid Assyria eten babluy. 31 At adiyu ahan dongdonglon di alyon
Hezekiah! Nan alyon nan alid Assyria di donglonyu ti inalinay, Nan middum ay ha"in
ya mid al'alin dida. Ti way ohan didaan munnonongdah nan lutada, at ononda nan
intanomdan greyp, ya nan intanomdan fig, ya uminumdah nan bagidan bubun 32 ta
nangamung di pangawita' ay da'yu ta iyuy'u da'yuh nan babluy an umat hitun babluyyun
waday ma'an, ya waday miyammah bayah, ya waday miyammah tinapay, ya waday
greyp, ya waday olibon ayiw, ya do'ol di alig ya iyu'an an munlameeh di danumna! At
pot'onyuy iddumanyu an hay pi'taguanyu unu hay atayanyu! Adiyu ahan abuluton nan
pamalbalin Hezekiah ay da'yuh unna alyon di, Hi Apo Dios ya abalinanan mangibaliw ay
ditu'u! 33 Wada dan ah ohah nan dayawon di himpamabluy hi mamaliw hinan tatagunah
nan bi'ah di alid Assyria? Mi'id ahan! 34 Hay wadan mah nan madayaw ad Hamath ya
ad Arpad? Ya hay wadan mah goh nan madayaw ad Sepharvaim, ya ad Hena, ya ad
Ivvah? Goh mah ta binaliwan daten madayaw nan babluy ad Samaria hidin namuhula' ay
dida? Agguyda! 35 Wada dan di inilayuh ohah madayaw an nangibaliw hinan tatagun den
babluy ta agguy'u inabak? At undan udot hi Apo Dios an Diosyu ya baliwanad Jerusalem
hinan ato'? Adina!"
36 Mu din tatagu ya unda didindinong an mi'id ah ohah nambal hinan hinapitna ti
pinadanan Hezekiah didan adida tabolon nan alyonda.
37 Ya unat goh nalpah hana ya henekhek da Eliakim ay Shebna ya hi Joah di lubungdan
dumalat nan punlungdayaandah nan dengngolda, ya numbangngaddah nan Alin hi
Hezekiah ta inulguddan amin din inalin nan upihyal hi ad Assyria.

19

Nan Pangitulagan hinan Abaliwan ad Jerusalem
(Isa. 37:1-13)

1 Ya unat goh dengngol Hezekiah nan inulgud nan tindalun hennag din alid Assyria ya
henekhekna goh din lubungna, ya nunlubung hidin langgut ya un umuy hinan Timplun
Apo Dios. 2 Ya impa'ayagnah Eliakim an manalimun hinan palasyu, ya hi Shebna an
muntudtudo', ya nan ap'apun di papadi, ya inalinan dida ta mumpunlubungdah langgut
ta umuydah nan propetan hi Isaiah* an hina' Amos. 3 Ya inalin Hezekiah ay diday,
"Hiyah te alyonyu ay Isaiah: Ad ugwan di algaw di punholtapan tu'uh ligat, ya abainan
tu'u, ya amoltaan tu'un umat hinan babain magadyuh an muntungaw, mu mi'id olognan
mangipabuhu' ti mi'id bi'ahna. 4 Ya mid mapto' ya donglon ni' Apo Dios an Diosmun
amin nan hinapit han upihyal an hennag nan alid Assyria an immalin namahapahal
hinan matattagun hi Apo Dios. At okod hi Apo Dios an mangiballoh hinan nappuhin
dengngolnan hinapitna. At hay atom ni' ya iluwaluan da'min na'angang an agguy natoy!"
5 Ya unat goh nidatong din hennag Hezekiah ay Isaiah ya inulguddan hiya din
ipa'innilan nan Alin hi Hezekiah ay hiya. 6 Ya inalin Isaiah ay diday, "Alyonyuh nan apuyu
an umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Adi'a numanomnom hinan dengngolmun
namain nan baal nan alid Assyria ay Ha"in an Dios. 7 At donglom tun alyo': Pata'to' nan
alid Assyria ta wa ay ta donglona han paad an nappuhi at mumbangngad hinan babluyna.
Ya hidiy pangipapataya' ay hiya."

Nan Miyadwan Nana'ta'atot nan i'Assyria

8 Ya unat goh numbangngad heden upihyal hi ad Assyria ya dengngolna an nakak ad
Lachish nan alid Assyria ta immuyda ginubat ad Libnah at nangunuddah di. 9 Ya waday
nangalin Sennacherib an alid Assyria an umuy han nalpuh nan himpampun an Cush an hi
Tirhakah an alid Egypt ta gubatonda dida. At nuntudo' din alid Assyria, ya empehnagnah
nan baalna ta umuyda goh idat ay Hezekiah an alid Judah. 10 Ya inalinah nan tudo' di,
"Ihamadmu ta adi da'a balbaliyan hinan dayawom an pange'kodam hi unna alyon hi
adi hakupon nan alid Assyria nan babluy ad Jerusalem! 11 Inila' an dengngolmuy aat
di ina'inat nan alid Assyria ti nun'abakdan amin nan ablubabluy an inayanda. Ya un
mah udot da'yu ya mabaliwan ayu? 12 Hidin numpangabakan din a'apu' hinan babluy ad
Gozan, ya ad Haran, ya ad Rezeph, ya din tatagud Eden an nunhitud Tel Assar ya mi'id ah
madayaw hi nangibaliw ay dida! 13 Hay na'at mah hidin alid Hamath, ya nan alid Arpad,
ya nan alih nan babluy an Sepharvaim, ya nan alid Hena, unu nan alid Ivvah? Ma'innila
an mi'idda!"

Nan Luwalun Hezekiah
(Isa. 37:14-20)

---

* **19:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan pamaliwan Apo Dios*, ya hay nuntamuanan Apo Dios ya hidin 740-681 B.C.

14 Ya unat goh binahan Hezekiah din tudo' an indat din nahnag an baal ya immuy hinan
Timplun Apo Dios, ya bene'lagna din tudo' hidih hinagang Apo Dios. 15 Ya nunluwaluh
Hezekiah ay Apo Dios, ya inalinay, “He"a, O Apo Dios an dayawon nan holag Israel,
ya wah na an inumbun hinan umbunan di ali an wah nan numbattanan di Kahon ya
nan duwan napaya'an an cherubim. He"a ya anggay di makulug an Dios, ya He"ay
mumpapto' an amin hitun luta, ya He"ay nunlumud abuniyan ya tun luta. 16 Ya ad
ugwan ni', Apo Dios, ya donglom, ya ihamadmun tigon tun ma'ma'at, ya donglom an amin
nan hinapihapit Sennacherib an mananggatanggan He"an matattagun Dios. 17 Da'mi ya
inilamiy, O Apo Dios, numpa"in nan alid Assyria ya nan titindaluna danen ablublabluy,
ya numbalinondah mi'id di hulbida. 18 Ya nunggohobda nan bululda ta nun'apa"i ti bo'on
makulug hi madayaw an un ayiw ya batun hay inyamman di tagu! 19 At ad ugwan, O
Apo Dios an Diosmi, ya ipattigmuy abalinam ta ibaliw da'mih nan aton di i'Assyria ta way
panginnilaan an amin nan tataguh tun lutan He"a ya anggay di immannung an Dios!”

Hay Inalin Isaiah hinan Alin hi Hezekiah
(Isa. 37:21-38; II Chron. 32:20-21)

20 Ya empehnag Isaiah an hina' Amos di tudo'nah nan Alin hi Hezekiah an inalinay, “Hi
Apo Dios an nan Dios ad Israel ya dengngolna nan inluwalum ay Hiyah aat Sennacherib
an alid Assyria. 21 Ya hiyah te kogoh di hinapit Apo Dios ay Sennacherib an inalinay,

Nan tataguh nan babluy ad Zion ya pumpahal da'a,
ya tanggatanggaan da'a,
ya abatlan da'ah nan tataguh nan bababbabluy,
ya iwigiwigday uludan he"a, Sennacherib.
22 Undan mi'id inilam hidin pinahapahalmu ya din binainmu?
Ya undan mi'id di inilam goh hi ngadan nan binugabugawam ya nan nangipat-
tigam hinan numpabagtuam?
Hay nangatam ay dane ya Ha"in an nan Me'gonan an Dios ad Israel!
23 Hennagmu nan baalmu ta binaina' an Apo Dios ti inalim di,
Impang'u' nan do'ol an kalesa' an punluganan di mi'gubat,
ya tini'idmi nan atata'nang an aduntuduntug an ta"on nan pa"ata'nang an adun-
tuduntug ad Lebanon.
Ya hinlu'mi nan ma'ugtul an inalahan ta dinatnganmi nan gagwana,
ya nun'ipalngol'u nan pa"adu"oy an ayiw an cedar ya nan ma"aphod an bolbol.
24 Ya enehngelmu goh nan nun'iyammam an bubun hinan udum an babluy,
at ininummu nan danum di himpangili,
ya lintutmu nan Wangwang an Nile ta bimmad'ang nan tindalum.

25 Unmu dan agguy dengngol, Sennacherib, di aatna?
Ti hidin penghana ya Ha"in ad nomnom hitun ma'ma'at,
ya Ha"in goh di nangiyabulut an ma'at an amin hatu,
at Ha"in goh di nangiyabulut an pa"iom nan bababluy an nihamad di allupda.

26 At nan tatagun bimmabluy hidi ya nami'id di bi'ahda,
at nadismayada, ya nabainanda.
At umatdah nan pa'intannom an paguy hinan payaw an pa'attubu
unu nan holo' an himmangaw hinan atap di abung
an wa ay ta nunheglay potang ya nun'alyawda.

27 Ya inila' an amin di aatmu,
ya ta"on nan pohdom an aton,
ya nan umayam,
ya alpuwam.
Ya ta"on din nidugah an bimmungtam ay Ha"in ya inila' goh.
28 At dumalat nan nidugah an bungotmun Ha"in ya nan tinnig'un numpabagtuam
ya gilingo' di olongmu,
ya binungut'uy timidmu,
ya impabangngad'u he"ah nan dalan an nange'wam an immali.”

29 Ya inalin goh Isaiah ay Hezekiah an aliy, “Hiyah te pangimmatunan an ipapto' da'yun
Apo Dios:

Ti ad ugwan an tawon ya nan bimmubungah inalahan di ononyu,

mu hi mehnod an tawon ya nan humangaw an malpu enen bungay pangngalanyuh bot'onyu,
ya hinan miyatlun tawon ya muntanom ayu mahkay hi greyp ta waday bumungah ononyu.†
30 At da'yun tatagun na'angang ad Judah an nelwang hidin buhul
ya mahlag ayuh nan babluyyu,
at dumo'ol ayu.
31 Ya wada goh di malpuh nan Duntug an Zion hidid Jerusalem an melwang hinan buhul,
ya ma'at hana ti hiyah ne pa'appohdon Apo Dios hi ma'at.

32 Ya umat hituy inalin goh Apo Dios hi ma'at hinan alid Assyria:
Adi ahan hogpon nan tindalum tun babluy ad Jerusalem,
ya adida panaon di malgom hinan babluy.
Ya adi goh umalin meheggon hinan babluy nan numpunhapiaw an tindalum,
ya adida goh tababon nan allup ta pange'wandan manggop.
33 Ya alyon goh Apo Dios di,
Nan alid Assyria ya mumbangngad hi nalpuwana,
ya e'wana goh hidin enengwanan immali.
At adina ahan hogpon tun babluy
34 ti baliwa' heten babluy ta mi'id ma'at an dumalat nan anabagtu'
ya dumalat goh din baal'un hi David."

35 Ya heden nahdom ya immuy han Anghel Apo Dios‡ hinan kampun di tindalun nan i'Assyria, ya numpatoynay hinggahut ta han nawalu ta lemay libun tindalu. Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya tinnigdan wah din awalitang di nun'atoy! 36 At tinaynan Sennacherib an alid Assyria nan nungkampuanda, ya mumbangngad hi ad Nineveh.
37 Ya wada han ohan algaw ya immuy hinan timplun mundayaw hinan bulul an hi Nisrok, ya wah di nan duwan imbabaluynan da Adrammelek§ ay Sharezer,* ya numpalangda hiya ta natoy.† Ya unat goh nalpah nan inatda ya limmayawdan hin'agi ta immuydad Ararat. Ya nan ohan lala'in imbaluynan hi Esarhaddon‡ di nihukat ay amanan hi Sennacherib ta hiyay nun'ali.

20

Hay Nundoghan nan Alin hi Hezekiah
(II Chron. 32:24-26; Isa. 38:1-8)

1 Ya heden gutud* ya nundogoh hi Hezekiah an magadyuh an matoy. Ya immuy hi Isaiah an hina' Amos an propetan nangidungaw ay hiya, ya inalinay, "Umat hituy inalin Apo Dios ay he"a: Ipapto'mun amin nan taynam ti matoy'a ti adi umadaog nan dogohmu."†
2 Ya unat goh dengngol Hezekiah henen inalina ya nunligguh hinan da'lig, ya nunluwalun Apo Dios an inalinay, 3 "Nomnomom ni', O Apo Dios, an heten atagu' ya inunud'un amin nan immandalmuh ato', ya nan nahamad an umipa'amlong ay He"ay gun'u inat!" Ya unat goh nalpah ya nidugah an enlot Hezekiah an kimmila.
4 Ya limmahun ta nakak hi Isaiah. Mu unat goh nun'aginagwah nan way gettaw di ongol an abung ya himmapit hi Apo Dios ay hiyan 5 inalinay, "Mumbangngad'an Hezekiah an alin mangipapto' hinan tatagu' ta alyom ay hiyay, Hiyah te hinapit Apo Dios an Dios nan ommodmuh penghanan hi David an inalinay: Dengngol'uy luwalum, at ipa'adaog'u nan dogohmu. At nan miyatluh algaw an mete"ad ugwan ya munti'id'an umuy hinan Timplu'.
6 Ya udma' di ataguam hi himpulu ta lemay tawon. Ya baliwa' he"a, ya ta"on heten babluy ta adi hakupon nan alid Assyria. Ya manu ay halimuna' heten babluy ya dumalat nan anabagtu', ya dumalat goh din baal'un hi David."
7 Ya inalin Isaiah hinan manalimun hinan ali ta umuyda alan di tubun nan fig, ya binayuda ta ed'opdah din poghana. Ya unat goh inatda ya napoyanan.

---

† **19:29** Mid mapto' ya pina"in da Sennacherib di intanom nan Hudyu, at mid bento'dah din nahhun an tawon hidin immayan nan i'Assyria. Hidin nakakan nan i'Assyria hinan miyadwan tawon ya adi mabalin an muntanomda ti bo'on gutudna. Mu nan miyatlun tawon ya mabalin an muntanomda mahkay. ‡ **19:35** Do'ol di mangali an hiyah teh Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament. § **19:37** Hay pohdonan ibaga ya *hi Adar ya ali*, ya hi Adar ya bulul nan iSepharvaim. * **19:37** Hay pohdonan ibaga ya *baliwam nan ali*. † **19:37** Anaad ta pinatoydah amada? Pento' amada nan udidian an imbaluynan hi Esarhaddon ta hiyay mipallog ay hiyan mun'ali, at mid mapto' ya danen duwan a'agina ya bimmungotda. ‡ **19:37** Hay nun'alianad Assyria ya hidin 681-669 B.C. * **20:1** Unu hidin 702 B.C. † **20:1** Hay aptan ahan hi aton nan alin magadyuh an matoy ya pot'onay mipallog ay hiya.

8 Ya inalin Hezekiah ay Isaiah di, “Hay pangimmatuna' mah hi un immannung an
ipa'adaog Apo Dios tun lewoho' ta nan miyatluh algaw ya umuya' hinan Timplun Apo
Dios?”
9 Ya inalin Isaiah ay hiyay, “Hay pohdom hi aton Apo Dios hi pangimmatunan an adina
ibahhaw nan intulagna? Pot'om di pohdom ay daten duwa: pohdom an mangun'unna
nan ngauh himpuluy da"ang, unu mumbangngad hi himpuluy da"ang?”
10 Ya inalin Hezekiah di, “Nan ngau ya un tuwali mangun'unnah himpuluy da"ang, at
hay pohdo' ya mumbangngad di ngauh himpuluy da"ang.”
11 Ya nunluwaluh Isaiah an propeta ta atona nan pohdon Hezekiah, at impabangngad
Apo Dios din ngauh himpuluy da"ang hidin agdan an impiyamman din Alin hi Ahaz.

Nan Nahnag an Nalpud Babylon
(Isa. 39:1-8)

12 Ya henen gutud ya impehnag Marduk-Baladan‡ an imbaluy Baladan an alid Babylon
nan tudo'na ya nan adawnan midat ay Hezekiah ti dengngolna an hi Hezekiah ya
nundogoh. 13 Ya unat goh nidatong din nahnag ya ma"am'amlong hi Hezekiah an
nanamun dida, at initnudna dida ta impattignan amin din gina'unan mun'apla'an an wah
nan puntalepnan, ya impattigna goh din silver, ya balitu', ya bangbanglu, ya nan lanan
danum an ma"aphod di hunghungna. Ya inyuyna goh dida ta tinnigdan amin din gina'un
di mi'gubat, ya an amin di wah din nun'ipo"oy, at mi'id di agguy impattig Hezekiah ay
dida.
14 At immuy hi Isaiah an propetah nan Alin hi Hezekiah, ya inalinan hiyay, “Hay
nalpuwan daten linala'i, ya hay imbagadan he"a?”
Ya tembal Hezekiah hiyan inalinay, “Nalpudah adagwin babluy hidid Babylon.”
15 Ya inalin goh Isaiah ay hiyay, “Hay ngadan di tinnigdah nan palasyum?”
Ya tembal goh Hezekiah an inalinay, “Impattig'un didan amin din mun'apla'an an wah
nan puntalepnan an mi'id ah agguy'u impattig ay dida.”
16 Ya inalin Isaiah hinan Alin hi Hezekiah di, “Donglom tun pohdon Apo Dios an
ipa'innilan he"a. 17 Udum di algaw§ at an amin nan intaleponmuh nan palasyum ya an
amin nan mun'apla'an an din nun'italepon din a'apuyuh engganad ugwan ya pun'alada
ta iyuydad Babylon an mi'id ah ma'angang. 18 Ya nan udumnan holagmu ya pumpi'yalada
ta ipabahigda ta way muntamuh nan palasyun nan alid Babylon.”
19 Ya inalin nan Alin hi Hezekiah ay Isaiah di, “Maphod nan inulgudmun inalin Apo
Dios ay ha"in.” Mu hay wah nomnomna ya heden ataguna ya mid al'alin malenggop nan
babluy.

Hay Natayan Hezekiah
(II Chron. 32:32-33)

20 Ya an amin din mun'aphod an inat nan Alin hi Hezekiah, ya din nangipiyammaanah
nan tabaung ta pinnudah danum, ya din ala' ta nange'wan din danum an umuy hinan
babluy* ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah.
21 Ya unat goh natoy hi Hezekiah ya inlubu'dah din nilubu'an amana, ya hi Manasseh an
imbaluynay nihukat hi nun'ali.

21

Hi Manasseh an Alih ad Judah
(II Chron. 33:1-10, 18-20)

1 Hi Manasseh* ya un himpulu ta duway tawonah nangete"anan nun'ali, ya nabongle ta
lemay tawon† hi numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.‡ Ya hay ngadan inana ya hi
Hephzibah.§ 2 Hiya ya inatna nan na"appuhin pahiwon Apo Dios ti inunudna din nidugah
an nappuhin ina'inat nan tatagun din pinakak Apo Dios hinan babluy ya un dumatong nan
tatagun holag Israel. 3 Ti impiyammana goh din abung an pundayawandah nan bulul an
din pina"in amanan hi Hezekiah. Ya impiyammana goh di pun'onngandah nan bulul an hi
Ba'al ya nan tu'ud an meyengngoh ay Asherah an umat hidin inat Ahab an alid Israel. Ya

---

‡ **20:12** Hay pohdonan ibaga ya *hi Marduk an bulul ya indatnan ha"in di imbaluy'un lala'i,* ya hay nun'alianad Babylon ya hidin 721-710 B.C. § **20:17** Na'at hidin 586 B.C., at 115 an tawon di maluh ya un mipa'annung. * **20:20** Heten ala' an ma'alih Ala' Hezekiah ya 1,700 di umpih inadu"oyna, ya batun amin di nepe'waana. Numbino'ob'on di inata'nangna ti umu'uddum ya 3.75 an umpi, ya umu'uddum ya 11.5 an umpi, ya hay a'ambilogna ya 2 an umpi. Ya i"ihnad Jerusalem an ta"on un ad ugwan. * **21:1** Hay pohdonan ibaga ya *na'aliwan.* † **21:1** Hay nun'alianad Judah unu ad Israel ya adu"oy ahan an tawon. ‡ **21:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 697-642 B.C. Ya ne'dehhan hi Manasseh an nun'alih din nun'alian amanah din 697-686 B.C. § **21:1** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay pohpohdo'.*

dinayawnan amin nan dumilag ad daya. 4 Ya impiyamman goh Manasseh di pun'onngan
hi bulul hinan Timplun Apo Dios, ya henen Timplu di inalin Apo Dios hi pundayawan
nan tatagun Hiya. 5 Ya hidih nan duwan gettaw di Timplun Apo Dios ya inyammanay
duwan pun'onngandah nan dumilag ad daya. 6 Ya genhobna han lala'in imbaluyna ta
ene'nongna, ya numbuyun goh, ya nunte'om, ya nun'utung, ya nunhapud. Ya nidugah an
nan nun'appuhin pahiwon ahan Apo Dios di ina'inatna, at hiyay dimmalat hi bimmungtan
Apo Dios.
7 Ya innalna goh din ayiw an napa'tan an meyengngoh hi Asherah, ya inhinanah
nan Timplun Apo Dios an hiyah ne din inalin Apo Dios ay da David ya hi Solomon an
imbaluynan inalinay, “Hitud Jerusalem an awadan ten Timplu di pinili' hinan himpulu
ta duwan numbabluyan nan holag Israel ta hiyay lugal hi pundayawandan Ha"in hi
enggana. 8 Ya gulat ta unudon nan holag Israel an amin nan immandal'u ta atondan
amin nan Uldin an din immandal din baal'un hi Moses ay dida ya ibaliw'u dida ta adida
mapakak hinan lutan indat'uh din a'apuda.” Hiyah ne inalin Apo Dios.* 9 Mu agguy
inunud nan iJudah din inalin Apo Dios ti undaat goh inunud hi Manasseh an nangat hinan
nidugdugah an na"appuhi ya un din inat din tatagun pinakak Apo Dios enen luta ya unda
dumatong din holag Israel.
10 At la'tot ya inalin Apo Dios hinan numbino'ob'on an propetay, 11 “Nidugah di bahol
Manasseh an alid Judah ti nan umipabahol an ina'inatna an nidugdugah an na"appuhi
ya un din inat nan holag Amor an din nunhitun ten babluy hidin penghana! At dumalat
hene ya dumalat goh nan nangipanguluwanah nan tatagud Judah an nundayaw hinan
bulul 12 ya hiyah te ato' an nidugah di pummolta' hinan tatagud Jerusalem ya ad Judah ta
an amin di mangngol hinan ma'at ya omogyatda. 13 Hay ato' hinan tatagud Jerusalem ya
umat hidin inat'uh din tatagud Samaria, ya umat goh hidin inat'uh nan Alin hi Ahab ad
Israel ya din holagna. Amino' nan tatagun ubahon ta malenehan ad Jerusalem an umat hi
aton nan tagun mangulah hi duyun pu'nahana ya inha"ubuna. 14 Ya inganuy'u nan way
ma'angang hinan tatagu, at iyabulut'uy a'abakanda ta hakupon nan binuhulda dida. 15 Ya
manu ay ato' di umat hinah nan tatagu' ti nan nangatandah nan na"appuhin pahiwo' ahan,
ya impabungota' goh an nete"ah din nakakan din a'apudad Egypt ta engganad ugwan.”
16 Ya do'ol ahan di numpatoy Manasseh hi tatagun mi'id di baholna, at numpanga'ayuh
di dalada ta nabla' an amin nan lutad Jerusalem,† ya nun'i'iddum henen baholnah nan
inatnah nan tatagud Judah ti impanguluna didan nangat hinan pahiwon ahan Apo Dios
ta omod un numbahol din tatagu.
17 Ya an amin din udumnan inat Manasseh an niddum nan numbaholana ya nitudo'
hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah. 18 Ya unat goh natoy
hi Manasseh ya inlubu'dah nan way galden hi abungnan ali an ma'alih Galden Uzza, at hi
Amon an lala'in imbaluynay nihukat hi nun'ali.

Hi Amon an Alih ad Judah
(II Chron. 33:21-25)

19 Hi Amon‡ ya un duwampulu ta duway tawonah din nangete"anan nun'alih ad Judah,
ya numpapto' hi duway tawon hi ad Jerusalem an kapitulyuda.§ Ya hay ngadan inana
ya hi Meshullemeth* an hina' Haruz an nalpuh Jotbah. 20 Ya nan nun'appuhiy ina'inatna
an nan pahiwon ahan Apo Dios ti inunudna din nappuhin ina'inat amanan hi Manasseh
21 ti dinayawna nan bulul an din inyamman amana. 22 Ya din'ugnah Apo Dios an Dios din
a'apuna, ya agguyna goh inunud nan Tugun Apo Dios.
23 Ya la'tot ya nunhahapit nan u'upihyal Amon hi atondah nappuhin hiya. At wada han
ohan algaw ya pinatoyda hiyah nan palasyu. 24 Mu numpatoy nan tataguh ad Judah din
namatoy hinan Alin hi Amon, ya nunhahapit nan tatagu ta inhukatda han imbaluyna an
hi Josiah ta hiyay alida.
25 Ya an amin din ina'inat Amon ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di
Ina'inat nan A'alid Judah. 26 Ya inlubu'dah Amon hinan lubu' an wah nan Galden Uzza. Ya
hi Josiah an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

22

Hi Josiah an Alih ad Judah
(II Chron. 34:1-2)

---

* **21:8** II Sam. 7:13; I Ki. 9:3. † **21:16** Hay itudun nan ugalin di Hudyu ya impihinan Manasseh hi Isaiah an propetah unig nan ayiw an nalu'angan, ya impalagadina hiya an umat hinan nibaag hi Heb. 11:37. ‡ **21:19** Hiyah ne ngadan nan ohan bulul ad Egypt. § **21:19** Hay nun'alianad Judah ya hidin 642-640 B.C. * **21:19** Hay pohdonan ibaga ya *malenggop hiyad ugwan ti nipaphod din problemanah nan buhulna.*

1 Hi Josiah* ya un waluy tawon hi nangete"anan nun'alih ad Judah, ya numpapto' ad
Jerusalem an kapitulyudah tulumpulu ta ohay tawon.† Ya hay ngadan inana ya hi Jedidah‡
an hina' Adaiah an nalpud Bozkath. 2 Ya maphod di ina'inatna an nan pohdon Apo Dios
ti inunudnan amin din inat apunan hi David, ya nunnonong heden nangatna an agguyna
imbahbahhaw.

Hay Na'ah'upan nan Liblun Nitud'an nan Uldin
(II Chron. 34:8-28)

3 Ya heden miyapulu ta walun tawon§ hi numpapto'an han Alin hi Josiah ya
impa'ayagna han muntudtudo' an hi Shaphan* an hina' Azaliah an ap'apun Meshullam
ta honogona ta umuy hinan Timplu, at inalinan hiyay, 4 "Umuy'a ay Hilkiah† an Nabagtun
Padi, ya alyom ay hiya ta alana din pihhun di tatagun inamung nan guwalyah nan pantaw
di allup nan Timplun Apo Dios. 5 Ya alyom ta idatna nan pihhuh nan linala'in mangipapto'
hinan muntamun mangipaphod hinan Timplu ta waday idatdah bo'laon nan muntamu
6 an nan munhabat ya nan mumpaho' hi batu. Ya alyom goh ta luma'udah ayiw ya nan
nahilhilan an batuh miyammah nan Timplu. 7 Mu adida mahapul an itudo' nan idatdan
pihhu ay daden mangipapto' hinan muntamu ti nahamad di ugalidan adida munlayah."
8 Ya unat goh nidatong hi Shaphan an muntudtudo' hinan Timplu ya inalin Hilkiah an
Nabagtun Padin Shaphan di, "Inah'upa' han liblun nitud'an di Uldin hinan Timplun Apo
Dios!" At indatnan Shaphan din liblu ta binahana.
9 Ya unat goh lempah Shaphan din inalin nan alih ibaganah nan papadi ya numbangn-
gad hinan ali, ya impa'innilana din na'at an inalinay, "Innal nan baalmun amin din
pihhun wah nan Timplu, ya indatnah nan mangipapto' hinan muntamuh nan Timplun
Apo Dios."
10 Ya impattig goh nan muntudtudo' an hi Shaphan nan libluh nan ali an inalinay, "Taya
han indat Hilkiah an Nabagtun Padin ha"in an liblu." At binahan Shaphan nan liblu ta
donglon nan ali.
11 Ya unat goh dengngol nan ali din inalin nan nitudo' hinan liblun di Uldin ya
henekhekna din lubungnah punlungdayaana. 12 At inayagan nan ali da Hilkiah an
Nabagtun Padi, ya hi Ahikam‡ an hina' Shaphan, ya hi Acbor an hina' Micaiah, ya hi
Shaphan an muntudtudo', ya hi Asaiah an baalnan ali, ya inalinan diday, 13 "Umuy ayuh
nan Timplu ta ihapit da'min amin hinan tatagud Judah ta hanhananyuy inalin nan Uldin
an nitudo' eten liblun na'ah'upan ti ten imbaagnay un nidugah di bimmungtan Apo Dios
ay ditu'un dumalat nan agguy nangunudan din o'ommod tu'uh nan intugun ten liblu, ya
hay agguyda goh nangunudan an amin hinan inalin nan nitudo' hi ipa'atnan ditu'u."
14 At immuy da Hilkiah an Nabagtun Padi, ya hi Ahikam, ya hi Acbor, ya hi Shaphan
an muntudtudo', ya hi Asaiah hinan ohan babluy ad Jerusalem an ma'alih Godwan di
Babluy§ ta mi'hapitdan Huldah* an babain propetan ahawan Shallum an hina' Tikvah
an ap'apun Harhas an din manalhalimun hi ittuwan di lubung hinan Timplu. 15 Ya inalin
Huldah ay diday, "Hiyah te hinapit Apo Dios an Dios di i'Israel an inalinay, Mumbangngad
ayuh nan tagun nannag ay da'yu ta ibaagyun 16 hiyah ten Hapit Apo Dios an alyonay,
Pa"io' tun babluy, ya ta"on nan bimmabluy ti hiyah ne din inali' an nitudo' hinan liblun
binaham. 17 Ti din'uga' hinan tatagu' ti undaat goh udot nun'onong hinan udumnan
madayaw, at impabungota' hinan ina'inatda. At nan nidugah ahan an bungot'uh tun
babluy ya adi ma'ma"aan. 18 Mu alyonyuh nan alid Judah an nannag ay da'yuy, Umat hitu
goh di alyon Apo Dios an Dios nan holag Israel hi aat di nibahan dengngolmu: 19 He"a
ya nunlungdaya'a, ya impa'ampam di odolmun Ha"in, ya nunhekhekmuy lubungmu,
ya kimmila'ah din nangngolam hinan ato' an mummoltad Jerusalem ya nan tatagun
nunhituh di. At hay ninomnom'uh ato' ya pumbalino' henen lugal hi atata'ot di tigawna ta
hiyay ohah gun ulgudon nan tataguh na'idutan. Mu dengngol'u din luwalum an alyon Apo
Dios, 20 at adim tigon nan pummoltaa' ad Jerusalem ti adi' aton ta engganay un'a matoy ta
mi'id al'alih nan ilubu'am."
Ya numbangngad daden linala'in nahnag, ya imbaagdah nan Alin hi Josiah din
nipa'innilan dida.

---

* **22:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangidat ay hiyah mahapulna.* † **22:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-609 B.C. Ya hay udumnan matagu goh hidin nun'aliana ya da Jeremiah (Jer. 1:2) ay Zephaniah (Zeph. 1:1).
‡ **22:1** Hay pohdonan ibaga ya *waday namhod ay hiya.* § **22:3** Unu hidin 622 B.C., ya hay tawon Josiah eden timpu ya duwampulu ta han onom. * **22:3** Hay pohdonan ibaga ya *kunihu.* † **22:4** Hay pohdonan ibaga ya *wagah Apo Dios.* ‡ **22:12** Bahaom nan footnote di Jer. 26:24 ta innilaom di udumnah aat ten lala'i, ya nan aat di ohan imbaluyna goh an hi Gedaliah. § **22:14** Unu Second District. * **22:14** Hay pohdonan ibaga ya *weasel*, ya hay tigawna ya umat hinan o"ongol an bu'at, mu munduway a'ongolna.

23

Hay Nangipadinngan Josiah hinan Mundayaw hi Adi Makulug an Dios
(II Chron. 34:3-7, 29-33)

1 Hi Josiah an ali ya impa'ayagnan amin nan a'ap'apud Judah ya ad Jerusalem an
kapitulyuda ta immuydan amin ay hiya. 2 Ya initnudna dida ta immuydah nan Timplun
Apo Dios, ya nitnudda goh din papadi, ya din propeta, ya ta"on din tatagud Judah, ya ad
Jerusalem, ya an amin nan himpangili an ta"on nan nun'awotwot ya din adadangyan.
Ya enlot nan alin namahan amin hinan Liblun Nitud'an nan Uldin an na'ah'upan hinan
Timplun Apo Dios. 3 Ya unat goh nalpah an binahan nan ali ya timma'dog hinan delloh di
ongol an tu'ud an gun tuma'dogan nan a'alih unda umuy hinan Timplu,* ya inhapatanan
Apo Dios ta ihamhamadna ahan an unudon Hiya, ya atona goh an amin nan niyuldin, ya
inhapatana goh an ipa'annungnan amin nan mahapul an nitudo' hinan liblu. Ya ta"on
nan tatagu ya inhapatanda goh ta ihamaddan mangunud hinan Uldin.

4 At nan ali ya hennagna da Hilkiah an Nabagtun Padi, ya nan mehnod ay hiya an
papadi goh, ya nan mun'adug hinan pantaw di Timplu ta ipitawdan amin din inusaldah
nan pundayawan hinan bulul an hi Ba'al, ya nan babain madayaw an hi Asherah, ya
nan dayawondan bittuan. Ya imbataandad Jerusalem ta hidih nan lutan neheggon hinan
payaw hi Hadog an Kidron di nangipaghoban nan ali ta napu, ya inamungda din dapulna
ta inyuydad Bethel. 5 Ya numpakakna din papadin nan bulul an pinilin din nehnodanan
alid Judah an nange'nong an nanghob hinan incense an maphod di hunghungnah nan
pun'onngan hidih nan babluy ad Judah ya ad Jerusalem. Ya ta"on din papadin Ba'al an
nange'nong an nanghob hinan incense an maphod di hunghungnan Ba'al, ya nan algaw,
ya nan bulan, ya nan bittuan, ya an amin nan dumilag an wad daya. 6 Ya impa'aana
goh hinan tu'ud din bulul Asherah ta imbataandad Jerusalem an inyuydah nan way
ginnaw ad Kidron ta hidiy nangapuyanda ta noghob, ya din ulengna an nagimu' ya
inyuydan nun'iwa'at hinan lubu' din himpangili. 7 Ya impapa"ina din kuwaltun wah nan
Timplun nihinan din linala'in lumihog di ato'atonda ya nan binabain puta, ya hidi goh di
pun'ablandah lo'ob an mipalubung ay Asherah.

8 Ya impa'ayag Josiah ta ma'amungdad Jerusalem an amin nan papadin numpunhituh
nan abablubabluy ad Judah, ya nun'ipipa"inan amin nan pun'onngan hidih nan buludna
an panghobandah nan incense an maphod di hunghungna an mete"ad Geba ta engganad
Beersheba, ya impipa"ina goh nan pun'onngan hinan way pange'wan an umuy hinan
Pantaw di Allup an Impiyamman Joshua an gobelnadol ad Jerusalem an wah appit hi
iggid hinan ongol an pantaw nan allup di babluy. 9 Ya agguyda inabulut danen papadin
muntamuh nan Timplu, mu mabalin an ononda nan tinapay an agguy nabino'bo'an an
idat nan i'ibbadan papadi.

10 Ya impipa"in goh nan Alin hi Josiah nan pun'onngan an nangadnan hi Topheth an wah
nan Nundotal an Ben Hinnom ta mi'id di pangiyayan nan tataguh nan linala'i ya binabain
imbabaluyda ta e'nongdah nan dayawondan hi Molek.† 11 Ya impa'aana goh din bulul an
kabayun din indawat din numpun'alid Judah hinan algaw an inhinadah nan gettaw di
Timplun neheggon hinan kuwaltun nunhituwan Nathan-Melek‡ an nabagtun upihyal. Ya
nunggohobna nan gumo' an kalesan punluganan di mi'gubat an nidawat hinan bululda
an algaw.

12 Ya impaana goh hadin pun'onngan an wah nan nundotal an atap hinan tungul nan
kuwaltun Ahaz an din nun'ipiyamman nan a'alid Judah. Ya impipa"in goh Josiah din
duwan pun'onngan an impiyamman Manasseh hinan duwan gettaw nan Timplu. Ya
nun'ipagimu'na, ya intapaldah nan Hadog an Kidron. 13 Ya impipa"in goh Josiah din
pun'onngan an wah appit di buhu'an nan algaw an neheggon ad Jerusalem, ya niyappit
hi agwan nan Duntug an Olibo an din impiyamman nan alid Israel an hi Solomon
hinan pundayawandah nan mid ahan hulbinan bulul an hi Ashtoreth an dayawon di
iSidon, ya hi Chemosh an dayawon nan iMoab, ya hi Molek an dayawon nan holag
Ammon. 14 Ya nun'ipipa"ina goh din batun bulul ya din ayiw an bulul an hi Asherah,
ya nunggabunandah nan tungal di tatagun din nun'atoy hinan lutan nipata'doganda.

15 Ya nun'ipipa"ina goh nan pun'onngan an wad Bethel ya nan pundayawan hi bulul
an din impiyamman din Alin hi Jeroboam an hina' Nebat an din nangipangpanguluh nan
holag Israel ta omod unda numbahol. At nun'ipagimu' Josiah din batu, ya nunggohobna
din abung an pundayawan ya din bulul Asherah ta nangamung dimmapul. 16 Ya unat
goh nunligguh hi Josiah an muntiggatiggaw ya inamangna an waday do'ol an lubu' hinan
patpatatag di duntug, ya nunhonag ta immuyda numbu'a din tungal di natoy ta inyuydan

---

* **23:3** Bahaom nan I Ki. 7:15-22. † **23:10** Hiyay bulul di holag Ammon (verse 13). ‡ **23:11** Hay pohdonan ibaga ya *adaw an midat hinan ali.*

hiya. Ya nun'ipiyuhunah nan pun'onngan hidid Bethel, ya genhobna ta ma'ubahda ti
hiyah ne inalin Apo Dios hi ma'at an impa'innilanah din propeta an hiyay nangalin danen
na'na'at.§ 17 Ya inalinay, “Hay ngadan di nilubu' ede?”
Ya inalin nan tataguh nan babluy ay hiyay, “Hiyah ne nilubu'an din propetan Apo
Dios hinan tatagun nalpuh nan babluy ad Judah an hiyay nangibaag an amin hinah nan
inatmun numpama"ih nan pun'onngan ad Bethel.”
18 At inalinan diday, “Adiyu eh'eholon nan tungalna!” At agguyda eneh'ehal, ya umat
goh hinan tungal din propetan din nalpud Samaria.
19 Ya an amin hinan hinohhan babluy ad Israel ya nun'ipipa"in nan Alin hi Josiah
an amin din lugal an pundayawan nan tataguh nan adi makulug an madayaw an din
inyamman nan a'alin di i'Israel an din dimmalat hi nangipabungot ay Apo Dios. Ya hanan
inatnah nan pun'onngan ya umat hi inatna goh hi ad Bethel. 20 Ya nun'ipipatoynan amin
din papadin nan adi makulug an dayawondah nan pun'onngan an nuntamuanda, ya
genhobna din tungal di tatagun amin hinan numbino'ob'on an pun'onnganda. Ya unat
goh nalpah hanan inatna ya numbangngad ad Jerusalem.

Hay Numbehtaan Josiah hinan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh din Penghana
(II Chron. 35:1, 18-19)
21 Ya minandal nan Alin hi Josiah an amin nan tatagun inalinan diday, “Ebehtaanyu nan
Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tataguh din Penghana ta mipabagtu nan Dios tu'u
ti hiyah ne inalin nan nitudo' hinan Liblu an Nitud'an nan Uldin.” 22 Ya ma'innila an mi'id
ah nangat eten behta an mete"ah din gutud nan numpapto'an din do'ol an numbino'ob'on
an huwis ad Israel ta engganah din numpapto'an nan a'alid Israel ya nan a'alid Judah.
23 At heden miyapulu ta waluh tawon* hi numpapto'an Josiah di nangete"andan nangat
enen behtan Apo Dios hidid Jerusalem.

Nan Udumnan Maphod hi Inat Josiah
24 Ya gapu ta penhod nan Alin hi Josiah an ma'unud nan nitudo' an Tugun hinan
liblun inah'upan din Nabagtun Padin hi Hilkiah hinan Timplu at numpakaknan amin din
munhapud ya nan mangibaag hi ma'at hi nitaguan di tagu, ya inaana goh nan bulul an
dayawondan wah nan a'abung nan tatagu, ya nan udumnan bulul, ya an amin di ma'usal
hi pundayawan nan tatagud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyudah nan adi makulug an
madayaw. 25 An amin din nun'ahhun an a'ali ya ta"on nan nangunud ay Josiah ya mi'id
ahan ah ohah nipaddung ay hiyah nan nangunudanan Apo Dios ti din'ugna din ina'inat
nan nahhun an a'ali, at inhamhamadna ahan an nangunud ay Apo Dios, ya inunudna goh
an amin nan Uldin Apo Dios an din indatnan Moses.
26 Mu ta"on un umat hinay na'at ya wagwada damdama nan nidugah an bungot Apo
Dios hinan tataguh ad Judah an dumalat din inat nan Alin hi Manasseh hidin hopapna,
at ninaynayun di bungotna. 27 Ya inalin Apo Dios di, “Hay ato' hi ad Judah ya umat hidin
inat'uh ad Israel. At pakako' ta payo' hinan adagwin lugal nan tataguh ad Judah, ya du'go'
ad Jerusalem an nan babluy an din pento"u, ya du'go' goh nan Timplu an hiyah ne lugal
hi inali' an pundayawandan Ha"in.”†

Hay Napogpogan di Numpapto'an Josiah
(II Chron. 35:20—36:1)
28 Ya an amin din udumnan ina'inat nan Alin hi Josiah ya nitudo' hinan liblun Nitud'an
nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah.
29 Ya heden gutud hi nun'alian Josiah ya immuy da Pharaoh Neco‡ an alid Egypt ya nan
tindalunah dih nan Wangwang an Euphrates ta badanganda nan alih ad Assyria.§ Ya
immuy goh nan Alin hi Josiah ya nan tindaluna ta ginubatda daden tindalun di Egypt,
mu pinatoy da Pharaoh Neco hi Josiah hi nundadammuandad Megiddo. 30 At innal nan
upihyal Josiah din odolna, ya inluganah nan kalesan punlugan di mi'gubat, ya enekakdah
ad Megiddo ta imbangngadnan inyuy ad Jerusalem. Ya unat goh nagtud di algawna ya
inlubu'da hiyah din lubu' di a'ali. Ya hiniitan nan tatagud Judah hi lana han imbaluy Josiah
an hi Jehoahaz ta hiyay nihukat ay amana hi mun'alin mumpapto' ay dida.

Hay Nun'alian Jehoahaz ad Judah
(II Chron. 36:2-4; Jer. 22:10-12)

---

§ **23:16** I Ki. 13:2. * **23:23** Unu hidin 622 B.C. Ya gapu ta hay Abib (March-April) 14 di bulan ya algaw di nangiyuldin Apo Dios hi ma'at heten behta at mid mapto' ya na'at hede. † **23:27** I Ki. 8:29. ‡ **23:29** Hay nun'alian Neco II ad Egypt ya hidin 610-595 B.C. § **23:29** Unu nan Alin hi Ashur-Uballit II (611-608 B.C.).

31 Hi Jehoahaz* ya un duwampulu ta tuluy tawonah din nangete"anan nun'alih ad
Judah, ya tuluy bulan di numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.† Hay ngadan inana
ya hi Hamutal‡ an hina' Jeremiah an nalpud Libnah. 32 Ya nan nappuhiy ina'inatnan
pahiwona ahan hi Apo Dios an umat hidin ina'inat din a'apunah hopapna. 33 Ya napogpog
din pumpapto'ana ti impabalud Pharaoh Neco an alid Egypt hiyad Riblah hidid Hamath ta
adi mumpapto' ad Jerusalem. Ya numbayadon nan alid Egypt nan tatagud Judah hi tuluy
libu ta han pituy gahut ya han nabongleh kiluh silver, ya tulumpulu ta opat di kilun balitu'
hi midat hi buwitda. 34 Ya hay inhukat Pharaoh Neco hi nunhaadona ya hi Eliakim§ an
ohah nan lala'in imbaluy Josiah ta mun'alih ad Judah ta mihukat ay Josiah an hi amana.
Ya hinukatanay ngadana ta hi Jehoiakim.* Ya enekakdah Jehoahaz ta inyuydad Egypt ta
hidiy nibaludana, ya hidi goh di natayana.

Hay Aat nan Alin hi Jehoiakim ad Judah
(II Chron. 36:5-8)

35 Ya hay inat Jehoiakim an alih ad Judah ta waday mun'olog hi midat an silver ya balitu'
ay Pharaoh Neco ya numbuwitona din tatagud Judah. Ya hay idatdah buwitda ya hay
abalinan di hinohha.
36 Ya un duwampulu ta lemay tawon Jehoiakim hidin nangete"anan nun'ali, ya himpulu
ta ohay tawon hi numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.† Ya hay ngadan inana ya hi
Zebidah‡ an hina' Pedaiah an iRumah. 37 Ya nan nappuhiy ina'inat Jehoiakim an pahiwona
ahan hi Apo Dios an umat hidin ina'inat din a'apunah hopapna.

24

1 Ya heden gutud di nun'alian Jehoiakim ya binuhul Nebuchadnezzar* an alid Babylon
di ad Judah, ya na'abak nan Alin hi Jehoiakim, at numbayad goh hi buwit hi tuluy tawon.†
Mu la'tot ya ma'angohhoy, at agguy immidat. 2 Ya hennag Apo Dios nan iBabylon, ya nan
i'Aram, ya nan iMoab, ya nan holag Ammon ta umuyda gubaton da Jehoiakim ad Judah.
Ya manu ay hennagna dida ya ta pumpa"idad Judah ta mipa'annung din inalina an Dios
an imbaag din baalna. 3 Ya mahapul an ma'at hanad Judah ti hi Apo Dios di ad mandal ta
way aton nan tatagud Judah an mun'a'ubah ta adina dida tigon an dumalat nan do'ol an
bahol nan Alin hi Manasseh ya nan ina'inatnan nun'appuhi. 4 Ya namamah din inatnah
nan tatagun mi'id di baholda, mu pinatoyna dida ta nan dalada ya benla'na nan lutad
Jerusalem, at hi Apo Dios ya adina ahan aliwan henen nappuhin numbaholan Manasseh.
5 Ya an amin din ina'inat Jehoiakim ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan
di Ina'inat nan A'alid Judah. 6 Ya unat goh natoy hi Jehoiakim ya han imbaluynan hi
Jehoiachin di nihukat ay hiyah nun'ali.
7 Ya agguy mahkay naknakak nan alid Egypt hinan babluyna‡ ti wah nad ugwan nan
alid Babylon, ya hinakupdan amin nan lugal an din hinakupna tuwalih din hopapnan
mete"ah nan Wangwang an Euphrates ta nangamung hidih nan wangwang an igad ad
Egypt.

Hay Aat nan Alih ad Judah an hi Jehoiachin
(II Chron. 36:9-10)

8 Hi Jehoiachin§ ya un himpulu ta waluy tawonah din nangete"anan nun'alih ad Judah,
ya tuluy tawon di numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.* Hay ngadan inana ya hi
Nehushta an hina' Elnathan an iJerusalem. 9 Ya nan nappuhiy ina'inatnan pinahiwnah
Apo Dios ti inunudna din ina'inat din hi amana.
10 Ya heden gutud di nun'alian Jehoiachin ya immuy nan tindalun Nebuchadnezzar
an alid Babylon ta gubatondad Jerusalem, at lini'ubda nan babluy. 11 Ya nidatong hi
Nebuchadnezzar an alid Babylon hinan babluy an lini'ub nan tindaluna. 12 At himmuku

---

* **23:31** Hay ngadanah abung ya *Shallum* (I Chron. 3:15; Jer. 22:11), mu nahukatan di ngadanah din numbalin hi ali ta hi *Jehoahaz*. Ya hiyay miyapat an udidian an imbaluy Josiah. † **23:31** Hay nun'alianad Judah ya tuluy bulan hidin 609 B.C. ‡ **23:31** Hay pohdonan ibaga ya *hi aman nan ahawana ya ay dulnu*. § **23:34** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangihina*. * **23:34** Hay pohdonan ibaga ya *hi Jehovah di mangihina*, at ihnay itang hi nun'abhiwanah nan nahhun an ngadana. † **23:36** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **23:36** Hay pohdonan ibaga ya *nidat*. * **24:1** Hay pohdonan ibaga ya *he"a Nabu ya halimunam nan imbaluy'un lala'i!*, ya hi Nabu di ohan bulul nan iBabylon. Ya hay nun'alian Nebuchadnezzar ad Babylon ya hidin 605-562 B.C. † **24:1** Unu hidin 604-602 B.C. ‡ **24:7** Manu ay ti inabak nan iBabylon nan i'Egypt ad Carchemish hidin 605 B.C. (Jer. 46:2). § **24:8** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangidat hi abalinana ta minaynayun*. * **24:8** Hay nun'alianad Judah ya hidin December, 598-March 16, 597 B.C.

mah hi Jehoiachin an alid Judah, ya hi inana, ya nan tatagalana, ya nan u'upihyalna, ya nan nun'abagtun tataguna.

Ya heden miyawalun tawon† hi numpapto'an Nebuchadnezzar di himmukuan Jehoiachin ay hiya. 13 At nun'alan Nebuchadnezzar an amin nan nun'anginan gina'un wah nan Timplu ya nan nun'anginan gina'un wah nan palasyu ta nun'iyuydad Babylon, ya numpa"idan amin din inusaldah nan Timplun hay balitu' di nammaanda an din impiyamman Solomon an din alid Israel, ya manu ay na'at di umat hina ta nipa'annung din inalin Apo Dios. 14 Ya enekakna nan nun'ala'eng an tatagud Jerusalem an niddum an amin nan a'ap'apuda, ya an amin nan linala'in tindalun mun'abi'ah, ya an amin nan nun'ala'eng an mun'ammah abung, ya mumpumbohal hi gumo'. Ya hay uyapdan amin ya himpuluy libu. Ya anggay nan nun'awotwot ahan an tataguh nan babluyda di inangangda.

15 At impiyuy Nebuchadnezzar da Jehoiachin, ya hi inana, ya nan a'ahawana, ya din upihyalna, ya an amin din nun'abagtuy haadnan tataguh ad Judah ta impibaludna didad Babylon. 16 Ya nun'itnudda goh din linala'in nun'atulid an tindalu an hay uyapdan amin ya pituy libu, ya din hinlibun nun'ala'eng an mun'ammah abung, ya nan mumpumbohal hi gumo', ya an amin nan linala'in mabi'ah an mabalin an muntindalu. 17 Ya pento' nan alid Babylon hi Mattaniah‡ an hi ulitaon Jehoiachin ta hiyay alid Judah, ya hinukatanay ngadana ta hay impingadana ya hi Zedekiah.§

Hay Aat nan Alih ad Judah an hi Zedekiah
(II Chron. 36:11-16; Jer. 52:1-3)

18 Ya hi Zedekiah ya duwampulu ta ohay tawonah din nangete"anan nun'alid Judah. Ya numpapto' hi ad Jerusalem an kapitulyudah himpulu ta ohay tawon.* Ya hay ngadan inana ya hi Hamutal an hina' Jeremiah an hay babluyna ya ad Libnah. 19 Ya nan nappuhiy ina'inatnan pahiwon Apo Dios ti enyengngohnah din nappuhin ina'inat nan Alin hi Jehoiakim. 20 Ya manu ay na'at ay dida hatu ti dumalat nan bungot Apo Dios hinan tatagud Jerusalem ya ad Judah, at hiyanan la'tot ya numpakakna dida ta mi'id di na'angang enen babluyda.

Hay Na'abakan ad Jerusalem
(II Chron. 36:17-20; Jer. 39:1-10; 40:7-9; 41:1-3, 16-18; 52:4-27)

Ya palpaliwan ya nan Alin hi Zedekiah ya din'ugna nan alid Babylon.†

25

1 At heden miyahiyam an tawon hi numpapto'an Zedekiah hidin miyapulun bulan hinan miyapulun algaw eden bulan* ya initnud Nebuchadnezzar an alid Babylon nan do'ol an tindaluna ta immuyda ginubat ad Jerusalem, ya nun'iyammaday kampudah nan nunlene'woh ta lini'ubda nan babluy. 2 At linili'ubdan ginuwalyaan ta nangamung himpulu ta ohay tawon† eden numpapto'an nan Alin hi Zedekiah. 3 Ya heden miyahiyam an algaw eden miyapat an bulan‡ ya napuhandah ma'an, at nete"ay batel hidih nan babluy ti mi'id di pangngalandah ononda. 4 Ya waday tinnig nan Alin hi Zedekiah hi naguhngaw hinan allup, ya nunhahapitda din tindalu ta lumayawda, mu linili'ub nan iBabylon nan babluyda, at henodda ta nahdom ya unda lumayaw an amin din tindalun Zedekiah. Ya hay nange'wanda ya din pantaw di allup an nedelloh hinan numbattanan nan duwan natpeng an allup hinan way galden nan ali, ya inipluydah dih nan way Nundotal an Jordan. 5 Mu numpudug nan tindalun di iBabylon ta nangamung unda inah'upan nan Alin hi Zedekiah, ya dempapda hiyah nan way nundotal an lutan neheggon hi ad Jericho. Mu an amin nan tindaluna ya tinaynanda hiya, at limmayawda. 6 At dempapda nan ali, ya inyuydah nan alid Babylon an wah di ad Riblah ta hidiy nanumalyaan nan Alin hi Nebuchadnezzar ay hiya. 7 Ya numpatoyda nan imbabaluynah nan way hinagangna ta nalpah ya binulawday matana, ya binangkilinganda hiya ya unda iyuy ad Babylon.

Hay Nama"iandah nan Timplun Apo Dios

8 Ya heden miyalemay bulan hinan miyapitun algaw eden miyapulu ta hiyam an tawon§ hi numpapto'an nan Alin hi Nebuchadnezzar hi ad Babylon ya immuy hi ad

† **24:12** Unu 597 B.C. ‡ **24:17** Hay pohdonan ibaga ya *hiya ya adaw an indat Apo Dios*. § **24:17** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya na'ahhamad*. * **24:18** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C. † **24:20** Anaad ta din'ugna nan alid Babylon? Hay kulugon nan udum ya hidin 589 B.C. ya ente"an Pharaoh Apries (unu Hophra) an nun'alid Egypt, at ninomnom Zedekiah nin an mumpabadang ay hiya ta olom ya abakonda nan iBabylon. * **25:1** Unu Tabeth 10, 588 B.C. (unu January 15, 588 B.C.). † **25:2** Unu 586 B.C. ‡ **25:3** Unu Tammuz 9 (unu July 18). § **25:8** Unu August 14, 586 B.C. (mu waday nob'on an petsan nitudo' hi Jer. 52:12, at bahaom nan footnote hidi ta innilaom di aatna).

Jerusalem nan upihyal nan alid Babylon an ap'apun goh di tindalu an hay ngadana ya
hi Nebuzaradan.* 9 Ya genhobna din Timplu, ya din palasyu, ya an amin din a'abung nan
nun'abagtun tatagu. 10 Ya hay inat goh nan tindaluna ya numpa"idan amin din natpeng
an allup ad Jerusalem. 11 Ya initnud Nebuzaradan an amin din tatagun wah nan babluy
an din na'angang, ya nan udum an tataguh di, ya din nangiyuy an agguy ni'pattoy ay
Nebuchadnezzar ta inyuyna didah ad Babylon. 12 Mu inangang nan ap'apun di tindalun
hi Nebuzaradan nan tatagun na'agwotwot ahan an mi'id di banohda ta nunhitudad Judah
ta diday okod an mangitamuh nan nun'itanom an greyp ya manamuh nan payaw.
13 Ya numpuhit din iBabylon nan gambang an tu'ud nan Timplu, ya din gambang an
nipattu'an din pa"ongol an gambang an palyu' an ma'alih Nan Baybay ta nun'iyuydan
amin hi ad Babylon. 14 Ya ni'yalada goh din banga, ya daludun di dapul, ya nan ittuwan
di dapul, ya din ipattu'an di hilaw, ya din duyu, ya an amin din usalon nan muntamuh
nan Timplu. 15 Ya innaldan amin goh din gina'un balitu' ya silver di niyamma an o"ongol
an duyu ya din pangittuwan hinan bala. 16 Mu din duwan gambang an tu'ud, ya din
pa"ongol an palyu', ya din tu'ud an ipattu'ana an din impiyamman Solomon an alih nan
Timplu ya mun'adamotda, at adida pa'akkilu. 17 Ti nan duwan tu'ud ya numpaddung di
inata'nangdan duwampulu ta han pituy umpi, ya waday na'imul an gambang an nipattu'
eden utdu' nan duwan tu'ud an pitu ta han godway umpih inata'nangda. Ya na'al'altian di
nunlene'woh daden duwan na'imul an gambang hi pomegranates, ya waday nun'itayun
hi nun'a'imul an gambang an al'altida.

Hay Nangiyayandah nan Tatagud Judah hi ad Babylon

18 Ya initnud den ap'apun di tindalu da Seraiah an Nabagtun Padi, ya hi Zephaniah
an mehnod ay hiyan padi, ya nan tulun mun'ad'adug hinan pantaw nan Timplu. 19 Ya
ni'yalada goh din na'angang hinan babluy an mangipapto' hinan tindaluh unda umuy
mibuhul, ya din leman manugtugun hinan ali, ya ta"on din puntudtud'on di tindaluh
ngadan an amin nan mamhod an muntindalu, ya din nanom an nabagtun tatagun
inah'upandah nan babluy. 20 Ya initnud Nebuzaradan didan amin, ya inyuynah nan alid
Babylon an wah dih nan babluy ad Riblah. 21 Ya unat goh nidatongdad Riblah hinan
babluy ad Hamath ya nun'ipapatoy nan ali didan amin.
Umat hinay na'at hinan tatagud Judah an nun'ekakdah nan babluyda.

Hay Aat Gedaliah an Gobelnadol hi ad Judah
(Jer. 40:13—41:15)

22 Ya pento' Nebuchadnezzar an alih ad Babylon hi Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun
Shaphan ta hiyay gobelnadol hi ad Judah hi mangipapto' hinan tatagun inangang nan
alid Babylon. 23 Ya unat goh dengngol din u'upihyal ad Judah ya din tindalun din agguy
himmuku an pento' Nebuchadnezzar hi Gedaliah ta gobelnadol ya immuyda niddum ay
hiyah did Mizpah. Hiya hatuy u'upihyal: Hi Ishmael an hina' Nethaniah, ya hi Johanan
an hina' Kareah, ya hi Seraiah an hina' Tanhumeth an nalpuh nan babluy ad Netophath,
ya hi Jaazaniah an nalpud Maakah, ya nan holagna. 24 Ya inalin Gedaliah ay diday, “Adi
ayu tuma'ot hinan u'upihyal ad Babylon. At mabalin an mi'hitu ayuh tu, mu mahapul an
itamuanyu nan alid Babylon, at mid ma'at ay da'yu.”
25 Mu unat goh naluh di pituy bulan eden tawon† ya nidatong ad Mizpah hi Ishmael‡
an hina' Nethaniah an ap'apun Elishama an hiyay niddum hinan pamilyan di ali, ya
immuy ad Mizpah an didan amin hinan himpulun tataguna ta patayondah Gedaliah, ya
ni'patoyda goh din tataguna an ta"on nan iJudah ya iBabylon an wah di an ni'yibbana.
26 Ya unat goh dengngol an amin din na'angang an iJudah an din nun'awotwot, ya din
adadangyan, ya nan a'ap'apun di tindalu ya timma'otda, at numpangalayawdan amin ad
Egypt ti timma'otdah aton nan iBabylon ay dida.

Hay Nibo'tanan Jehoiachin hi Nibaludana
(Jer. 52:31-34)

27 Ya heden miyatulumpulu ta pituy tawon eden nibaludan Jehoiachin an alih ad
Judah ya nihukat hi Awel-Marduk§ an nun'alih ad Babylon, ya heden hopap di tawon
an nun'aliana ya inggohgohanah Jehoiachin an alih ad Judah, at imbo'tanah nan
nabaludana eden miyapulu ta duwan bulan hidin miyaduwampulu ta pituy algawna.*
28 Ya ma'ma'ullay hi Awel-Marduk ay Jehoiachin hidin nibo'tanana, ya nidugdugah di

---

* **25:8** Hay pohdonan ibaga ya *hi Nebo ya waday enelo'na ta mawaday holagna*, ya hi Nebo di ohan bulul di iBabylon.
† **25:25** Unu October 586 B.C. ‡ **25:25** Hay pohdonan ibaga ya *donglon Apo Dios*. § **25:27** Hay ohan ngadana ya hi *Amel-Marduk*, ya hay pohdonan ibaga ya *nan lala'in hi Marduk* (hi Marduk di ohan bulul ad Babylon). Ya hay nun'alianad Babylon ya hidin 562-560 B.C., ya hiyay imbaluy Nebuchadnezzar. * **25:27** Unu March 22, 561 B.C.

inatnan nanalimun ay hiya ya un din inatnah din udumnan a'alin imbo'tana an din i'ibban Jehoiachin ad Babylon. 29 At na'abulut an inaan Jehoiachin din lubung di balud ta nunhukat hi maphod an lubung. Ya inyabulutna goh ta abigabigat ya gun mi'yibun hinan lamehaan di alid Babylon ta me"an ay hiya eden ataguna. 30 Ya heden amataguna ya gun idat nan aliy pihhuh mun'olog hi mahapulnah abigabigat, ya na'at hene ta engganay natoy hi Jehoiachin.

I Chronicles

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid mapto' ya da Shemaiah ay Iddo (II Chron. 12:15).

Hay Nangitud'an da Ezra eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an I Chronicles ya nan Liblu an II Chronicles ya na'ohhan libluh din penghana.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan patad.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 458 B.C. hi engganah din 433 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hidin nalmuwan di tataguh tun luta ta engganah din numpapto'an nan Alin hi David ad Israel, ya nan udumnan aptan an tatagu ya nitudo' di napatadanda.

Hay Outline ten Liblu:

Hay PATAD nan Hudyu (1:1—9:34)
- Hay patad Adam (1:1-3)
- Hay patad Noah (1:4-27)
- Hay patad Abraham (1:28-37)
- Hay patad Edom (1:38-54)
- Hay patad Israel (2:1—7:40)
- Hay patad Saul (8:1-40; 9:35-44)
- Hay patad nan udumnan iJerusalem (9:1-34)

Nan A'ALIN nan Hudyu (10:1—29:30)
- Nan Alin hi Saul (10:1-14)
- Nan Alin hi David (11:1—29:30).

Hay Napatad an Nete"ah Holag Adam ta Engganan Abraham

Hi Adam hi Engganah nan Holag Noah

1 Hi Adam ya nunholag ta hi Seth,
ya nunholag hi Seth ta hi Enosh,
2 ya nunholag hi Enosh ta hi Kenan,
ya nunholag hi Kenan ta hi Mahalalel,
ya nunholag hi Mahalalel ta hi Jared,
3 ya nunholag hi Jared ta hi Enoch,
ya nunholag hi Enoch ta hi Methuselah,
ya nunholag hi Methuselah ta hi Lamech,
ya nunholag hi Lamech ta hi Noah.
4 Ya tuluday linala'ih imbabaluy Noah an da Shem, ya hi Ham, ya hi Japheth.

Nan Holag Japheth
(Gen. 10:2-5)

5 Nan linala'in holag Japheth ya da Gomer, ya hi Magog, ya hi Madai, ya hi Javan, ya hi Tubal, ya hi Meshek, ya hi Tiras.
6 Nan linala'in holag Gomer ya da Ashkenaz, ya hi Riphath, ya hi Togarmah.
7 Nan linala'in holag Javan ya da Elishah, ya hi Tarshish, ya hi Kittim, ya hi Rodanim.

Nan Holag Ham
(Gen. 10:6-20)

8 Nan linala'in holag Ham ya da Cush, ya hi Mizraim, ya hi Put, ya hi Canaan.
9 Nan linala'in holag Cush ya da Seba, ya hi Havilah, ya hi Sabta, ya hi Raamah, ya hi Sabteka.
Ya nan linala'in holag Raamah ya da Sheba ay Dedan.
10 Ya immimbaluy hi Cush ta hi Nimrod. Ya unat goh immilog ya hiyay nangam'ameh hidin gubat hi an amin hitun alutaluta.
11 Ya hi Mizraim di ommod nan tatagun holag Lud, ya holag Anam, ya holag Lehab, ya holag Naphtuh, 12 ya holag Pathrus, ya holag Kasluh (ya diday napu'agan nan iPhilistia), ya holag Caphtor.
13 Ya hi Sidon di pangpangulluh imbaluy Canaan ya un hi Heth, 14 ya hay holagna goh ya nan iJebus, ya nan holag Amor, ya nan holag Girgas, 15 ya nan holag Hiv, ya nan holag Ark, ya nan holag Sin, 16 ya holag Arvad, ya holag Zemar, ya nan holag Hamath.

Nan Holag Shem
(Gen. 10:21-31; 11:10-27)
17 Nan linala'in holag Shem ya da Elam, ya hi Ashur, ya hi Arphaxad, ya hi Lud, ya hi Aram.
Ya nan imbabaluy Aram ya da Uz, ya hi Hul, ya hi Gether, ya hi Meshek.
18 Ya immimbaluy hi Arphaxad ta hi Shelah, ya immimbaluy hi Shelah ta hi Eber.
19 Ya duway linala'ih imbabaluy Eber an hay oha ya hi Peleg* ti heden nitungawana ya din *nagogodwaan* nan tataguh tun luta, ya hay ngadan han agina ya hi Joktan.
20 Ya hi Joktan di hi aman da Almodad, ya hi Sheleph, ya hi Hazarmaveth, ya hi Jerah, 21 ya hi Hadoram, ya hi Uzal, ya hi Diklah, 22 ya hi Obal, ya hi Abimael, ya hi Sheba, 23 ya hi Ophir, ya hi Havilah, ya hi Jobab. An amin daten linala'i ya imbabaluy Joktan.
24 Nan himpangapun holag Shem ya da Arphaxad, ya hi Shelah, 25 ya hi Eber, ya hi Peleg, ya hi Reu,† 26 ya hi Serug, ya hi Nahor, ya hi Terah, 27 ya hi Abram (ma'innila an hiyah ne hi Abraham).

Nan Holag Abraham
28 Ya nunholag hi Abraham ta duwaday linala'i an da Isaac ay Ishmael.

Nan Holag Hagar an hi Ishmael
(Gen. 25:12-16)
29 Hiyatuy holag Ishmael: hi Nebaioth di pangpangullu, ya un hi Kedar, ya hi Adbeel, ya hi Mibsam, 30 ya hi Mishma, ya hi Dumah, ya hi Massa, ya hi Hadad, ya hi Tema, 31 ya hi Jetur, ya hi Naphish, ya hi Kedemah.
Didanay linala'in imbabaluy Ishmael.

Nan Holag Keturah
(Gen. 25:1-4)
32 Didatuy holag Keturah an inyahawan Abraham: hi Zimran, ya hi Jokshan, ya hi Medan, ya hi Midian, ya hi Ishbak, ya hi Shuah.
Ya hay linala'ih imbabaluy Jokshan ya da Sheba ay Dedan.
33 Ya nan linala'in holag Midian ya da Ephah, ya hi Epher, ya hi Hanok, ya hi Abida, ya hi Eldaah.
An amin daten linala'i ya holag Abraham ay Keturah.

Nan Holag Sarah an hi Isaac
(Gen. 36:10-14)
34 Ya nunholag hi Abraham ta hi Isaac. Ya hay linala'ih imbabaluyna ya da Esau ay Israel.‡

Nan Napatadan di Holag Esau
35 Ya didatuy linala'ih holag Esau an da Eliphaz, ya hi Reuel, ya hi Jeush, ya da Jalam ay Korah.
36 Ya hay holag Eliphaz ya da Teman, ya hi Omar, ya hi Zepho, ya da Gatam ay Kenaz.
Ya waday imbaluyna ay Timna an hi Amalek.
37 Ya hay holag Reuel ya da Nahath, ya hi Zerah, ya da Shammah ay Mizzah.

Nan Tatagun iSeir an Numpunhitud Edom
(Gen. 36:20-28)
38 Ya nan linala'in holag Seir ya da Lotan, ya hi Shobal, ya hi Zibeon, ya hi Anah, ya hi Dishon, ya hi Ezer, ya hi Dishan.
39 Ya nan linala'in holag Lotan ya da Hori ay Homam. Hi Timna ya babain pogtang Lotan.
40 Ya nan linala'in holag Shobal ya da Alvan, ya hi Manahath, ya hi Ebal, ya hi Shepho, ya hi Onam.
Ya hay linala'ih holag Zibeon ya da Aiah ay Anah.
41 Ya nan lala'in holag Anah ya hi Dishon.
Ya hay linala'ih holag Dishon ya da Hemdam, ya hi Eshban, ya da Ithran ay Keran.
42 Ya hay linala'ih holag Ezer ya da Bilhan, ya da Zaavan ay Akan.
Ya hay linala'ih holag Dishan ya da Uz ay Aran.

Nan A'ap'apud Edom
(Gen. 36:31-43)

* **1:19** Hay pohdonan ibaga ya *nagogodwaan*. † **1:25** Hiyah te pa'ahho'ho'dod an verse hinan Old Testament hinan hapit di English. ‡ **1:34** Unu hi Jacob.

43 Didatuy a'alin nahhun an numpapto' hinan babluy ad Edom ya un mawada din alin
numpapto' hi ad Israel: da Bela an hina' Beor an hay babluyna ya ad Dinhabah.
44 Ya unat goh natoy hi Bela ya nihukat hi Jobab an hina' Zerah an nalpuh nan babluy
ad Bozrah ta hiyay nun'ali.
45 Ya unat goh natoy hi Jobab ya nihukat hi Husham an nalpuh nan babluy nan iTeman
ta hiyay nun'ali.
46 Ya unat goh natoy hi Husham ya hi Hadad an hina' Bedad an nangabak hinan
iMidian hidih nan babluy ad Moab di nihukat an nun'ali. Ya hay babluy hi ni'babluyana
ya ad Avith.
47 Ya unat goh natoy hi Hadad ya hi Samlah an nalpuh nan babluy ad Masrekah di
nihukat hi nun'ali.
48 Ya unat goh natoy hi Samlah ya hi Shaul an nalpuh nan babluy ad Rehoboth an
wadan di wangwang di nihukat an nun'ali.
49 Ya unat goh natoy hi Shaul ya hi Ba'al-Hanan an hina' Acbor di nihukat hi nun'ali.
50 Ya unat goh natoy hi Ba'al-Hanan ya nihukat hi Hadad ta hiyay nun'ali, ya hay
babluy hi nalpuwana ya ad Pau. Ya hay ngadan ahawana ya hi Mehetabel an babain
imbaluy Matred an ap'apun Me-Zahab. 51 Ya hi Hadad ya natoy.
Ya didatuy a'ap'apuh numpangipapto' ad Edom: hi Timna, ya hi Alvah, ya hi Jetheth,
52 ya hi Oholibamah, ya hi Elah, ya hi Pinon, 53 ya hi Kenaz, ya hi Teman, ya hi Mibzar,
54 ya da Magdiel ay Iram. Hiyanay numpun'ap'apuh ad Edom.

2

Nan Napatadan nan Holag Israel
(Gen. 35:23-26)
1 Hiyatuy linala'ih holag Israel: hi Reuben, ya hi Simeon, ya hi Levi, ya hi Judah, ya hi
Issachar, ya hi Zebulun, 2 ya hi Dan, ya hi Joseph, ya hi Benjamin, ya hi Naphtali, ya hi Gad,
ya hi Asher.

Nan Napatadan nan Holag Judah
(Ruth 4:18-22; Mat. 1:3-6)

Nan Holag Judah hi Engganan Azariah
3 Hi Judah ya waday tuluh linala'in holagna ay Bathshua an babain iCanaan an
hiyatuy ngadanda: da Er ay Onan, ya hi Shelah. Mu nan pangpangullun hi Er ya
nappuhi nan inatnan pahiwon Apo Dios, at hiyanan pinatoy Apo Dios. 4 Ya duway
inyimbaluyna ay Tamar an inapuna an da Perez ay Zerah. At lemadan amin di linala'ih
imbabaluy Judah.
5 Ya nan linala'in imbabaluy Perez ya da Hezron ay Hamul.
6 Ya lemaday imbabaluy Zerah an da Zimri, ya hi Ethan, ya hi Heman, ya hi Kalkol, ya
hi Darda.
7 Ya nunholag hi Karmi ta hi Achar,* ya hiyay dimmalat hi *pimmuhian* nan holag Israel
ti numbahol hidin nangipo"oyanah din gina'un nidawat ay Apo Dios an napaniaw.
8 Ya hay lala'ih imbaluy Ethan ya hi Azariah.

Nan Himpangapun Mete"an Hezron an Ap'apun Judah ta Engganan David
9 Ya hay linala'ih holag Hezron ya da Jerahmeel, ya da Ram ay Caleb.
10 Nunholag hi Ram ta hi Amminadab,
ya nunholag hi Amminadab ta hi Nahshon an numpapto' hinan tatagun holag Judah,
11 ya nunholag hi Nahshon ta hi Salmon,
ya nunholag hi Salmon ta hi Boaz,
12 ya nunholag hi Boaz ta hi Obed,
ya nunholag hi Obed ta hi Jesse.
13 Ya nunholag hi Jesse ta hi Eliab an pangpangullu, ya otob hi Abinadab, ya atlu hi
Shimea, 14 ya miyapat hi Nathanel, ya miyalema hi Raddai, 15 ya miyonom hi Ozem, ya
miyapitu† hi David. 16 Ya nan agidan binabai ya da Zeruiah ay Abigail. Ya nan tulun
linala'in holag Zeruiah ya da Abishai ay Joab, ya hi Asahel. 17 Hi Abigail ya ni'yahawa
ay Jether an holag Ishmael ta nawaday imbaluydan lala'in hi Amasa.

Nan Himpangapun Holag Hezron

* **2:7** Unu hi Achan (bahaom nan footnote di Josh. 7:26 ta innilaom di aat nan tulun spellingna). Hay pohdonan ibaga ya *pimmuhian.* † **2:15** Mu hi David ya miyawalu an bo'on miyapitu (I Sam. 16:10-11). Mu mid mapto' ya natoy nan oha, at hiyaat un agguy niddum eten nitudo'. Unu bo'on ay ya hi Elihu di ngadana (I Chron. 27:18).

18 Ya hi Caleb an hina' Hezron ya duway ahawana an da Azubah ay Jerioth. Ya tuluday
inyimbaluyna ay Azubah an da Jesher ay Shobab, ya hi Ardon. 19 Ya unat goh natoy hi
Azubah ya numbentan hi Caleb ay Ephrath ta nunholagda, ya lala'i an hi Hur. 20 Ya
nunholag hi Hur ta hi Uri, ya nunholag hi Uri ta hi Bezalel.
21 Ya hidin nunnanom di tawon Hezron ya numbentanana han babain agin Gilead an
babain imbaluy Makir, ya nunholagda ta hi Segub. 22 Ya nunholag hi Segub ta hi Jair
an hiya ya duwampulu ta han tuluy babluy hi impapto'nah nan babluy an hakup ad
Gilead. 23 (Mu da Geshur ay Aram ya kinaphulda nan nanom an ablublubabluy an hakup
ad Havvoth Jair ya ad Kenath, ya ta"on nan ablublubabluy an wah nan nunlene'woh ta
nanom an amin di lammung nan ablublubabluy an penlohda. Ya an amin daten babluy
ya hakup nan holag Makir an hi aman Gilead.)
24 Ya unat goh nalpah an natoy hi Hezron hidid Caleb Ephrathah ya nuntungaw din
ahawanan hi Abijah hi lala'in nginadnanda ta hi Ashhur an hi aman Tekoa.

Nan Holag Jerahmeel

25 Hi Jerahmeel an pangpangullun imbaluy Hezron ya nunholag ta da Ram an
pangpangullu, ya hi Bunah, ya hi Oren, ya hi Ozem, ya un hi Ahijah. 26 Ya numbentan
goh hi Jerahmeel hi ohah babain hi Atarah an hiyay hi inan Onam.
27 Ya hi Ram an pangpangullun imbaluy Jerahmeel ya nunholag ta da Maaz, ya hi
Jamin ay Eker.
28 Ya nunholag hi Onam, ya linala'ida an da Shammai ay Jada.
Ya nunholag hi Shammai ta da Nadab ay Abishur.
29 Ya hay ngadan di inahawan Abishur ya hi Abihail, ya nunholagda, ya linala'i an da
Ahban ay Molid.
30 Ya nunholag hi Nadab ta da Seled ay Appaim. Ya hi Seled ya bahig, at natoy an mi'id
ah imbaluyna.
31 Ya nunholag hi Appaim ta lala'i an hi Ishi. Ya nunholag hi Ishi, ya lala'i an hi
Sheshan. Ya nunholag hi Sheshan ta hi Ahlai.
32 Ya hi Jada an hi agin Shammai ya linala'i nan imbabaluyna an da Jether ay Jonathan.
Ya hi Jether ya bahig, at natoy an mi'id imbaluyna.
33 Ya nunholag hi Jonathan, ya linala'i an da Peleth ay Zaza. Ya didanan amin di holag
Jerahmeel.
34 Ya hi Sheshan ya mi'id di imbaluynah lala'i an un binabain amin. Ya wada han
tagalanan i'Egypt an hay ngadana ya hi Jarha. 35 Ya hi Sheshan ya impi'ahawana han
babain imbaluyna ay Jarha an tagalana, ya nunholagda ta hi Atai.
36 Ya nunholag hi Atai ta hi Nathan,
ya nunholag hi Nathan ta hi Zabad,
37 ya nunholag hi Zabad ta hi Ephlal,
ya nunholag hi Ephlal ta hi Obed,
38 ya nunholag hi Obed ta hi Jehu,
ya nunholag hi Jehu ta hi Azariah,
39 ya nunholag hi Azariah ta hi Helez,
ya nunholag hi Helez ta hi Eleasah,
40 ya nunholag hi Eleasah ta hi Sismai,
ya nunholag hi Sismai ta hi Shallum,
41 ya nunholag hi Shallum ta hi Jekamiah,
ya nunholag hi Jekamiah ta hi Elishama.

Nan Udumnan Holag di A'apun Caleb

42 Ya nan pangpangullun imbaluy Caleb an hi agin Jerahmeel ya nginadnanda ta hi
Mesha.
Ya nunholag hi Mesha ta hi Ziph,
ya nunholag hi Ziph ta hi Mareshah,
ya nunholag hi Mareshah ta hi Hebron.
43 Ya hi Hebron ya opatday linala'ih imbabaluyna an da Korah, ya hi Tappuah, ya da
Rekem ay Shema.
44 Ya nunholag hi Shema ta hi Raham,
ya nunholag hi Raham ta hi Jorkeam.
Ya nunholag hi aginan hi Rekem ta hi Shammai,
45 ya nunholag hi Shammai ta hi Maon,
ya nunholag hi Maon ta hi Beth Zur.
46 Ya inyimbaluy Caleb ay Ephah an din oha goh an ahawana da Haran, ya hi Moza
ay Gazez.

Ya nunholag hi Haran ta hi Gazez an binunatnay ngadan ulitaona an hi Gazez.
47 Ya hay imbabaluy Jahdai ya da Regem, ya hi Jotham, ya hi Geshan, ya hi Pelet, ya
hi Ephah ay Shaaph.
48 Ya wada goh di linala'ih inyimbaluy Caleb hinan oha goh an ahawana an hi Maakah
ta da Sheber ay Tirhanah. 49 Ya hiya goh ya inyimbaluyna goh da Shaaph an hi aman
Madmannah ya hi Sheva an hi aman da Makbenah ay Gibea. Ya wada goh di ohah
babain imbaluy Caleb an hi Aksah.

Nan Holag Hur an Hina' Caleb
50 Didatun amin di nalpuh holag Caleb:
Nan linala'in holag Hur an pangpangullun imbaluy han ahawan Caleb an hi
Ephrathah ya da Shobal an hi aman Kiriath Jearim, 51 ya hi Salma an hi aman
Bethlehem, ya hi Hareph an hi aman Beth Gader.
52 Ya hi Shobal an hi aman Kiriath Jearim ya wada goh di linala'ih imbabaluyna an hi
Haroeh, ya nan godwan nan iManahath, 53 ya nan himpangapun ma'alih Kiriath Jearim,
ya nan holag Ithri, ya nan holag Puth, ya nan holag Shumath, ya nan holag Mishra.
(Hatun ahimpahimpangapu ya diday nalpuwan nan tatagun numpunhituh nan babluy
ad Zorath ya ad Eshtaol, at dida ya niddumda ay dane an himpangapu.)
54 Hi Salma ya nunholag ta hi Bethlehem an hiyay napu'agan di a'apun nan tatagun
wad Netophath, ya ad Atroth Beth Joab, ya nan godwan di holag Manahath, ya nan holag
Zor, 55 ya nan numpanginnilan mangitudo' ya muntudo' hinan na'na'at an nitudo' hinan
pepel ya inhinadah nan babluy hi ad Jabez. Ya tuluy himpangapun nalpuh di an nan
holag Tirath, ya nan holag Shimeath, ya nan holag Sucath. (Dida ya holag Ken an nalpud
Hammath, ya hi Hammath di ommod nan holag Rekab.)

3

Nan Linala'in Holag nan Alin hi David
(II Sam. 3:2-5; 5:14-16; I Chron. 14:4-7)
1 Hiyatuy linala'in holag David an nitungaw hi ad Hebron hi wadandah di:
Hay pangpangullu ya hi Amnon an inyimbaluyna ay Ahinoam an nalpuh ad Jezreel,
ya hay otob ya hi Daniel an inyimbaluyna ay Abigail an nalpuh ad Carmel,
2 ya nan miyatlu ya hi Absalom an inyimbaluyna ay Maakah an babain imbaluy nan
Alin hi Talmai hi ad Geshur,
ya nan miyapat ya hi Adonijah an inyimbaluyna ay Haggith,
3 ya nan miyalema ya hi Shephatiah an inyimbaluyna ay Abital,
ya nan miyonom ya hi Ithream an inyimbaluyna ay ahawanan hi Eglah.
4 Ya danen onom an imbabaluy David ya ad Hebron di nalmuwandah nitungawandah
din numpapto'anah pituy tawon ta han onom di bulan.
Ya numpapto' an nun'alih David ad Jerusalem hi tulumpulu ta han tuluy tawon, 5 at
hiyah ne gutudnah nun'almuwan nan imbabaluynan nun'itungaw hidi an do'olday
linala'i:
Hiya ya opatday linala'ih inyimbaluyna ay Bathsheba an hina' Ammiel, ya hay
ngadanda ya hi Shammua, ya hi Shobab, ya da Nathan* ay Solomon.†
6 Ya wada goh di hiyam an linala'in inyimbaluy David hinan udumnan binabai, ya hay
ngadanda ya hi Ibhar, ya hi Elishua, ya hi Eliphelet, 7 ya hi Nogah, ya hi Nepheg, ya hi
Japhia, 8 ya hi Elishama, ya da Eliada ay Eliphelet. 9 Ya an amin hatu ya diday imbabaluy
David, mu wada goh di udumnah inyimbaluynah nan binabain ahawana. Ya wada goh
di babain imbaluynan hay ngadana ya hi Tamar.

Hay Napatadan nan Holag Solomon an Ali
10 Ya nunholag hi Solomon ta hi Rehoboam,
ya nunholag hi Rehoboam ta hi Abijah,
ya nunholag hi Abijah ta hi Asa,
ya nunholag hi Asa ta hi Jehoshaphat,
11 ya nunholag hi Jehoshaphat ta hi Jehoram,‡
ya nunholag hi Jehoram ta hi Ahaziah,
ya nunholag hi Ahaziah ta hi Joash,
ya nunholag hi Joash ta hi Amaziah,
12 ya nunholag hi Amaziah ta hi Azariah,§
ya nunholag hi Azariah ta hi Jotham,

* **3:5** Hiyah ne ommod Mary an hi inan Jesus. † **3:5** Hiyah ne ommod Joseph an hi aman Jesus. ‡ **3:11** Hay ohan ngadana ya *Joram*. § **3:12** Unu hi Uzziah.

13 ya nunholag hi Jotham ta hi Ahaz,
ya nunholag hi Ahaz ta hi Hezekiah,
ya nunholag hi Hezekiah ta hi Manasseh,
14 ya nunholag hi Manasseh ta hi Amon,
ya nunholag hi Amon ta hi Josiah,
15 ya nunholag hi Josiah ta hi Johanan an pangpangullu, ya otob hi Jehoiakim, ya atlu hi Zedekiah, ya miyapat hi Shallum.*
16 Ya hay nihukat ay Jehoiakim ya duwaday linala'i an da Jehoiachin ay Zedekiah.

Hay Napatadan nan Holag Jehoiachin an Ali
17 Didatuy holag Jehoiachin an din nakaphul an nibalud hi ad Babylon:
Hay imbabaluynan linala'i ya da Shealtiel, 18 ya hi Malkiram, ya hi Pedaiah, ya hi Shenazzer, ya hi Jekamiah, ya hi Hoshama, ya hi Nedabiah.
19 Ya nunholag hi Pedaiah, ya duwaday linala'i an da Zerubbabel ay Shimei.
Ya nunholag hi Zerubbabel, ya duwaday linala'in da Meshullam ay Hananiah, ya waday ohah ibbadan babain hay ngadana ya hi Shelomith.
20 Ya wada goh di lemah linala'in imbabaluyna an da Hashubah, ya hi Ohel, ya hi Berekiah, ya da Hasadiah ay Jushab-Hesed.
21 Dida hatuy linala'in holag Hananiah: hi Pelatiah, ya hi Jeshaiah, ya nan linala'in holag Rephaiah, ya hi Arnan, ya hi Obadiah, ya hi Shekaniah.
22 Ya hi Shekaniah ya un ohay lala'in holagna an hi Shemaiah.
Ya nunholag hi Shemaiah, ya lemaday imbabaluynan hi Hattush, ya hi Igal, ya hi Bariah, ya da Neariah ay Shaphat.
23 Ya nunholag hi Neariah, ya tuluday linala'in hi Elioenai, ya da Hizkiah ay Azrikam.
24 Ya nunholag hi Elioenai ta pitudan linala'in da Hodaviah, ya hi Eliashib, ya hi Pelaiah, ya hi Akkub, ya hi Johanan, ya da Delaiah ay Anani.

4

Hay Udumnan Napatadan nan Holag Judah
1 Didatuy napatad hi nahlagan Judah: hi Perez, ya hi Hezron, ya hi Karmi, ya hi Hur, ay Shobal.
2 Ya nunholag hi Shobal ta hi Reaiah,
ya nunholag hi Reaiah ta hi Jahath,
ya nunholag hi Jahath ta da Ahumai ay Lahad.
Didanay himpangapuh napu'agan nan tatagun numpunhituh ad Zorath.
3-4 Ya nunholag hi Hur an pangpangullun imbaluy Ephrathath ta didana nan numpunhitud Bethlehem.
Ya tuluday imbabaluyna an da Etam, ya hi Penuel, ya hi Eber.
Ya nunholag hi Etam ta hi Jezreel, ya da Ishma ay Idbash, ya hi Hazzelelponi an ohan babai.
Ya nunholag hi Penuel ta didana nan wad Gedor.
Ya nunholag hi Ezer ta didana nan wad Hushah.
5 Hi Ashhur di ommod Tekoa, ya duway ahawana an da Helah ay Naarah. 6 Ya nunholag hi Ashhur ay Naarah ta opatday linala'in hi Ahuzzam, ya hi Hepher, ya da Temeni ay Haahashtari.
7 Ya da Ashhur an himbaluy ay Helah ya opatday linala'ih imbabaluyda an da Zereth ay Zohar, ya da Ethnan ay Koz.
8 Hi Koz di ad holag ay da Anub ay Hazzobebah. Ya hay napu'agandan himpangapu ya nan holag Aharhel an hina' Harum.
9 Ya wada han ohan lala'in hi Jabez an hiya ahan di me'gonan ay didan hina"ama. Ya hi inana ya nginadnana ta hi Jabez* ti din nangitungawana ya nidugah di dinumgohana ya un bumuhu'. 10 Ya nunluwaluh Jabez hinan Dios an dayawon nan holag Israel, ya inalinay, “Wagahana' ni', O Apo Dios, ta idatana' ni' hi udumnah luta ta dumo'do'ol di pumpapto'a'! Ya mimiddum'a ni' ay ha"in ta baliwana' hinan way malgom hi mangidat hi *munha'it* ay ha"in.” At hi Apo Dios ya inabulutna nan luwaluna.

Nan Udumnan Nitud'an di Hina"ama
11 Ya hi Kelub an lala'in agin Shuhah ya waday ohan imbaluynan hi Mehir,
ya nunholag hi Mehir ta hi Eshton,
12 ya nunholag hi Eshton, ya tuluday linala'in hi Beth Rapha, ya da Paseah ay Tehinnah,

* **3:15** Unu hi Jehoahaz. * **4:9** Hay pohdonan ibaga ya *munha'it*.

ya nunholag hi Tehinnah ta hi Ir Nahash.
Ya nan holag daten linala'i ya bimmabluydah ad Rekah.
13 Ya nunholag hi Kenaz, ya duwaday linala'i an da Othniel ay Seraiah.
Ya nunholag hi Othniel, ya duwada goh di linala'i an da Hathath ay Meonothai.
14 Ya nunholag hi Meonothai ta hi Ophrah.
Ya hi Seraiah ya nunholag ta hi Joab,
ya nunholag hi Joab ta hi Ge Harashim an diday nahhun an bimmabluy hinan nundotal an din numpunhituwan di tatagun numpanginnilan mun'ammah nan mahapul an gina'u.
15 Ya hi Caleb an hina' Jephunneh ya tuluday imbabaluyna an hi Ira, ya da Elah ay Naam.
Ya nunholag hi Elah ta hi Kenaz.
16 Hi Jehallelel ya opatday linala'i an hay ngadanda ya hi Ziph, ya hi Ziphah, ya da Tiria ay Asarel.
17-18 Hi Ezrah ya opatday linala'i an holagna an da Jether, ya hi Mered, ya da Epher ay Jalon.
Ya hi Mered ya inahawana han babain hi Bithiah an imbaluy nan Alin hi Pharaoh ad Egypt, ya nawaday holagdan babain hi Miriam, ya waday duwah linala'in holagda goh an da Shammai ay Ishbah.
Ya nunholag hi Ishbah ta hi Eshtemoa.
Ya numbentan goh hi Mered hinan ohan babain nalpuh nan holag Judah, ya nunholagda ta tuluy linala'i: Hi Jered an napu'agan nan iGedor, ya hi Heber an napu'agan nan iSoko, ya hi Jekuthiel an napu'agan nan iZanoah.
19 Ya hi Hodiah ya inahawana han babain hi agin Naham, ya nunholagda ta da Keilah an nalpud Garm, ya hi Eshtemoa an nalpud Maacath.
20 Ya nunholag hi Shimon, ya opatday linala'i an da Amnon, ya hi Rinnah, ya da Ben-Hanan ay Tilon.
Ya hi Ishi ya duwaday linala'i an da Zoheth ay Ben-Zoheth.

Nan Napatad an Holag Shelah
21 Hi Shelah ya hiyay ohan nalpuh nan holag Judah. Ya didatuy holag Shelah: hi Er di aman Lecha, ya hi Laadah di aman Mareshah an diday a'apun nan mun'ab'abol hinan lo'ob an linen hinan babluy hi ad Beth-Ashbea, 22 ya hi Jokim, ya nan tatagun bimmabluy hinan babluy ad Kozeba, ya da Joash ay Saraph an numpapto' hi ad Moab ya ad Jashubi Lehem. (Ma'innila an hete ya nabayag an na'ulgud hidin penghana). 23 Ya numpanginnilada an munduwin, ya hay babluyda ya hi ad Netaim ya ad Gederah, at hidiy nihinanda ta intamuanda nan ali.

Hay Napatadan nan Holag Simeon
(Josh. 19:2-10)
24 Ya nunholag hi Simeon ta lemaday linala'i an da Nemuel, ya hi Jamin, ya hi Jarib, ya da Zerah ay Shaul.
25 Ya nunholag hi Shaul, ya lala'i an hi Shallum, ya wada han a'apunan hi Mibsam an hiyay ommod Mishma.
26 Ya nunholag hi Mishma ta hi Hammuel,
ya nunholag hi Hammuel ta hi Zakkur,
ya nunholag hi Zakkur ta hi Shimei,
27 ya hi Shimei ya himpulu ta onom di linala'i ya onomday binabaih holagna. Mu nan tutulangna ya nun'ahnot di holagda, at nan holag Simeon ya manghan di dimmo'olanda an adida umat hinan ado'ol di holag Judah.
28-31 Ya nete"ah din gutud nan Alin hi David ya din do'ol an holag Simeon ya hiya hatuy babluy hi bimmabluyanda: ad Beersheba, ya ad Moladah, ya ad Hazar Shual, ya ad Bilhah, ya ad Ezem, ya ad Tolad, ya ad Bethuel, ya ad Hormah, ya ad Ziklag, ya ad Beth Markaboth, ya ad Hazar Susim, ya ad Beth Biri, ya ad Shaaraim. 32 Ya wada goh di lemah ahigihigib hi bimmabluyanda an ad Etam, ya ad Ain, ya ad Rimmon, ya ad Token, ya ad Ashan, 33 ya niddum goh an hinakupda nan nunlene'woh an i"itang an babababbabluy ta engganah dih ad Ba'alath. Hiyatuy nitudo' hi napatad ay didan hinohhan himpangapu: 34 da Meshobab, ya hi Jamlech, ya hi Joshah an hina' Amaziah, 35 ya hi Joel, ya hi Jehu an hina' Joshibiah an hina' Seraiah an hina' Asiel, 36 ya hi Elioenai goh, ya hi Jaakobah, ya hi Jeshohaiah, ya hi Asaiah, ya hi Adiel, ya hi Jesimiel, ya hi Benaiah, 37 ya hi Ziza an hina' Shiphi an hina' Allon an hina' Jedaiah an hina' Shimri an hina' Shemaiah.
38 Ya gapu ta didan nitudo' hi bagtunay mumpapto' hinan holagdan gun dumo'do"ol 39 at dida ya niwa'atdan immuy hi magadyuh hi ad Gedor ta ipahtulda nan a'animaldah nan

nundotal hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan awadan nan babluy.
40 Ya inah'upanda nan abellog ya malumong an luta, at maphod hi pahtu, ya maphod goh
an mi'id al'alih di. Ya hay tataguh nahhun hi bimmabluy hidih din hopapna ya nan a'apun
Ham.
41 Ya din gutud di nun'alian Hezekiah hi ad Judah ya nan linala'in nitudo' di ngadandah
bagtuna ya immuydah ad Gedor, ya numpa"ida nan abung ya tuldan nan holag da Ham
ay Meun an numpunhituh di, ya numpakakda dida ta diday nihukat an numpunhituh di
ta nangamung ti hidi ya do'ol di pumpahtulandah nan kalniluda. 42 Ya waday udumna
an lemay gahut hi a'apun Simeon mu immuydah nan dudunduntug hi appit nan buhu'an
di algaw hi ad Edom. Ya hay nangipangulun dida ya hi Pelatiah, ya hi Neariah, ya da
Rephaiah ay Uzziel, an didanan amin di imbabaluy Ishi. 43 Ya hidi ya numpatoydan
amin din na'angang an matagun holag Amalek ta diday nihukat an numpunhituh di enen
timpuh engganad ugwan.

5

Hay Napatadan nan Holag Reuben

1 Didatuy napatad hi holag Reuben an nan pangpangullun didan linala'in holag Israel.
(Ma'innila an hay dimmalat hi agguy nibilangan Reuben hi apangpangulluna ya nan
nangelo'anah nan ohan ahawan amana, at nidat di biyang di pangpangullu ay Joseph 2 an
ta"on hi un nan holag Judah di numbalin hi ma'abbi'ah ay didan amin, ya ta"on goh hi un
diday numpun'ap'apun nangipapto' an amin hinan ahimpahimpangapu.*)
3 Ya hi Reuben an pangpangullun holag Israel ya nunholag, ya opatday linala'i an hi
Hanok, ya hi Pallu, ya da Hezron ay Karmi.
4 Hiyatuy numpunholag an nalpuh holag Joel:
Hi Shemaiah di imbaluyna,
ya nunholag hi Shemaiah ta hi Gog,
ya nunholag hi Gog ta hi Shimei,
5 ya nunholag hi Shimei ta hi Micah,
ya nunholag hi Micah ta hi Reaiah,
ya nunholag hi Reaiah ta hi Ba'al,
6 ya nunholag hi Ba'al ta hi Beerah. Ya nan alih ad Assyria an hi Tiglath-Pileser†
ya tiniliwnah Beerah ta impiyunad Assyria an hiyay ohan mumpapto' hinan ohan
himpangapun holag Reuben.
7 Ya nan liblun nitud'an nan napatad an hina"ama ya nitudo' nan a'ap'apun mangi-
papto' hinan himpangapun holag Reuben, ya hi Jeiel di hiyay nahhun an ap'apundan
hina"ama, ya hi Zechariah, 8 ya hi Bela an hina' Azaz an nalpuh holag Shema an nalpuh
holag Joel. Ya hay bimmabluyan daten himpangapu ya hidih ad Aroer ya an amin nan
hinakupnan nete"ah dih nan alimuhan di algaw ta nangamung hidid Nebo ya ad Ba'al
Meon. 9 Ya gun dimmo'ol di a'animaldah ad Gilead, at la'tot ya hinakupda nan lutah
engganah nan mapulun hi appit di buhu'an di algaw ta engganah un niyatam hinan
Wangwang an Euphrates.
10 Ya din gutud di nun'alian Saul ya ginubat di holag Reuben nan tataguh ad Hagar,
ya inabakda dida, ya numpatoydan amin din tataguh nan gubat. At hinakupda nan
lutadah appit di buhu'an di algaw ta nangamung ad Gilead.

Hay Napatadan nan Holag Gad

11 Ya nan holag Gad ya bimmabluydah ad Bashan ta engganah ad Salekah hinan appit di
buhu'an di algaw hinan wadan di bimmabluyan nan holag Reuben. 12 Ya hi Joel di nahhun
an nundongol an nangipapto' ay didan hina"ama, ya hi Shapham di nehnod hi nundongol
an numpapto', ya da Janai ay Shaphat di nangipapto' hinan udumnan hina"amah ad
Bashan.
13 Ya nan udumnan nitulang ay didan himpangapu ya nan holag da Michael, ya hi
Meshullam, ya hi Sheba, ya hi Jorai, ya hi Jakan, ya da Zia ay Eber, at pitudan amin. 14 Ya
date ya nalpudah nan holag Abihail an hina' Huri an nalpu ay daten holag an himpangapu.
Ya hay ngadan aman Huri ya hi Jaroah,
ya hay ngadan aman Jaroah ya hi Gilead,
ya hay ngadan aman Gilead ya hi Michael,
ya hay ngadan aman Michael ya hi Jeshishai,
ya hay ngadan aman Jeshishai ya hi Jahdo,
ya hay ngadan aman Jahdo hi Buz,

* **5:2** Gen. 35:22; 49:4. † **5:6** Unu hi Tiglath-Pileser III (unu hi Pul). Hay nun'alianad Assyria ya hidin 745-727 B.C.

15 ya hay ngadan aman Buz ya hi Abdiel.
Ya hi Ahi an imbaluy Abdiel an hina' Guni di ap'apun didan himpangapu.
16 Ya dida ya bimmabluydah ad Gilead, ya ad Bashan, ya an amin hinan ahigihigib an
neheggon ad Bashan, ya hinakupda goh an amin nan lutan pumpahtulan ad Sharon.
17 An amin hatun napatad ya napanuh an nitudo' hinan libluh din gutud di numpapto'an
nan Alin hi Jotham‡ hi ad Judah ya nan gutud goh di numpapto'an nan Alin hi Jeroboam§
hi ad Israel.
18 Ya nan holag Reuben ya hi Gad ya nan godwan nan holag Manasseh ya waday napat
ya han opat di libu ya han pituy gahut ta han nanom an tindaludan numpanginnilan
mangusal hinan hapiaw ya hanggap, ya nala'engda goh an pumana, ya inadalday aton
an mi'gubat, at numpanginnilada. 19 At dida ya ginubatda nan holag Hagar, ya nan
numpunhituh ad Jetur, ya ad Naphish, ya ad Nodab. 20 Ya heden nunggugubatanda ya
binadangan Apo Dios dida, at inabakda nan holag Hagar ya nan liligwadan tindalun
bimmadang ay didan ni'gubat. Ti heden nunggugubatanda ya inyal'alu'dan nunluwalun
Apo Dios ta numpabadangdan Hiya, at inabulut Apo Dios din luwaluda ti dida ya
ene'koddan Hiya. 21 Ya hay hinamhamdah nan a'animal di holag Hagar ya nabongley
libuh kamilu, ya duway gahut ta han nabongley libuh kalnilu, ya duway libuh dongki. Ya
tiniliwda goh di hinggahut di libuh nan tindalun ayda balud. 22 At do'ol di numpatoydah
nan binuhulda ti hi Apo Dios di bimmadang ay dida. At nunhitudan ne han lugal hi
engganah din napakakanda ta numbalindah himbut ad Babylon.

Nan Napatadan nan Godwan nan Holag Manasseh
23 Ya nan godwan nan holag Manasseh ya dimmo'olda, at hay bimmabluyanda ya
mete"ah ad Bashan ta engganah nan Duntug an Ba'al Hermon (unu Duntug an Senir an
ma'alih nan Duntug an Hermon).
24 Ya didatuy a'ap'apuh numpumpapto' hinan hinohhan hina"aman hay ngadanda ya da
Epher ay Ishi, ya hi Eliel, ya hi Azriel, ya hi Jeremiah, ya hi Hodaviah, ya hi Jahdiel. Ya dida
ya numpanginniladan mi'gubat, ya natulidda, ya nundongol goh an diday numpumpapto'
ay didan himpangapu. 25 Mu nan tatagu ya mi'id di pangulugdah nan Dios din a'apuda ti
din'ugdah Apo Dios ta way inatdan nundayaw hinan abulubulul di iCanaan an ta"on un
hi Apo Dios ya minoltana didan nen babluy. 26 At hi Apo Dios ya impanomnomnah nan
Alin hi Pul hi ad Assyria (an hay oha goh hi ngadana ya hi Tiglath-Pileser*) ta umuyda
gubaton nan babluyda. Ya hi Apo Dios ya nun'ipa'abakna dida, at nun'ipalayawda din
holag Reuben, ya hi Gad, ya din bimmabluy hi appit di buhu'an nan algaw an din a'apun
Manasseh. Ya nan babluy ad Assyria di inhukat Apo Dios hi nunhituwonah dih ad Halah,
ya ad Habor, ya ad Hara, ya nan way neheggon hinan Wangwang an Gozan ta hidiy
bimmabluyandah enggana.

6

Nan Napatadan nan Holag Levi

Nan Napatadan nan Nun'abagtun Papadi
1 Ya nunholag hi Levi ta tuluday linala'i an da Gershon, ya hi Kohath ay Merari.
2 Ya nunholag hi Kohath, ya opatday linala'i an hi Amram, ya hi Izhar, ya da Hebron
ay Uzziel.
3 Ya nunholag hi Amram, ya duwaday linala'in da Aaron ay Moses, ya ohay babain hi
Miriam.
Ya nunholag hi Aaron, ya opatday linala'i an hi Nadab, ya hi Abihu, ya da Eleazar ay
Ithamar.
4 Didatuy nahonhonod hi nahlagan nan nete"ah holag Eleazar. Didatuy ngadanda an
hi Phinehas, ya hi Abishua, 5 ya hi Bukki, ya hi Uzzi, 6 ya hi Zerahiah, ya hi Meraioth,
7 ya hi Amariah, ya hi Ahitub, 8 ya hi Zadok, ya hi Ahimaaz, 9 ya hi Azariah, ya hi
Johanan, 10 ya hi Azariah (an hiyay nangitamuh nan Timplun din impiyamman din Alin
hi Solomon hi ad Jerusalem), 11 ya hi Amariah, ya hi Ahitub, 12 ya hi Zadok, ya hi Shallum,
13 ya hi Hilkiah, ya hi Azariah, 14 ya hi Seraiah, ya hi Jehozadak.
15 Ya hi Jehozadak ya nan udumnan tataguh ad Judah ya ad Jerusalem ya nun'ipakak
Apo Dios dida an umatdah balud an dumalat di inat nan Alin hi Nebuchadnezzar.*

Hay Napatadan nan Udumnan Holag Levi
16 Ya nunholag hi Levi, ya tuluday linala'in hi Gershon, ya da Kohath ay Merari.

---

‡ **5:17** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-735 B.C. § **5:17** Hiya hi Alin hi Jeroboam II (793-753 B.C.). * **5:26** Bahaom nan footnote di I Chron. 5:6 ta innilaom di aatna. * **6:15** Na'at hidin 586 B.C.

17 Ya didan tulu ya numpunholagda goh, at hi Gershon ya nunholag ta da Libni ay
Shimei.
18 Ya nunholag hi agina an hi Kohath ta hi Amram, ya hi Izhar, ya da Hebron ay Uzziel.
19 Ya nunholag nan miyatlu an hi Merari ta da Mahli ay Mushi.
20 Didatuy nahonhonod an nalpuh holag Gershon an da Libni, ya hi Jehath, ya hi
Zimmah, 21 ya hi Joah, ya hi Iddo, ya da Zerah, ay Jeatherai.
22 Didatuy nahonhonod an nalpuh holag Kohath an da Amminadab, ya hi Korah, ya
hi Assir, 23 ya hi Elkanah, ya hi Ebiasaph, ya hi Assir, 24 ya hi Tahath, ya hi Uriel, ya hi
Uzziah, ya hi Shaul.
25 Ya nunholag hi Elkanah ta da Amasai ay Ahimoth.
26 Ya nunholag hi Ahimoth ta hi Elkanah,
ya nunholag hi Elkanah ta hi Sophai,
ya nunholag hi Sophai ta hi Nahath,
27 ya nunholag hi Nahath ta hi Eliab,
ya nunholag hi Eliab ta hi Jeroham,
ya nunholag hi Jeroham ta hi Elkanah,
ya nunholag hi Elkanah ta hi Samuel,
28 ya nunholag hi Samuel, ya duwaday linala'in hi Joel di pangpangullu, ya otob hi
Abijah an udidian.
29 Didatuy nahonhonod an nalpuh holag Merari an da Mahli, ya hi Libni, ya hi Shimei,
ya hi Uzzah, 30 ya hi Shimea, ya hi Haggiah, ya hi Asaiah.

Nan Numpanginnilan Mungkantah nan Timplu

31 Didatuy linala'ih pento' David an nangipapto' hidin nungkantah nan pundayawan
hidih ad Jerusalem hi nalpahan di nangihinandah nan Kahon an Nittuwan nan
Uldin Apo Dios, 32 ya inuhi'uhigday gutud di gun pangitamuan nan himpampun an
mungkantah nan Tuldan Abung an pundayawan ay Apo Dios. At hiyah ne gunda inat
ta engganay un nalpah an impiyamman nan Alin hi Solomon nan Timplun Apo Dios, ya
inunudday uldin an nitud'an di atondan mangikantah Timplu.
33 Nan hina"ama an napto' an nidatan hi haad ya dida hatu. Nan nalpuh holag Kohath
ya didatuy nahlaganda, ya date an himpangapu ya napatad an nipabangngad hidin
napu'agandan hi Levi an didatuy ngadanda an hi Heman an kumakanta an hina' Joel, an
hina' Samuel, 34 an hina' Elkanah, an hina' Jeroham, an hina' Eliel, an hina' Toah, 35 an
hina' Zuph, an hina' Elkanah, an hina' Mahath, an hina' Amasai, 36 an hina' Elkanah, an
hina' Joel, an hina' Azariah, an hina' Zephaniah, 37 an hina' Tahath, an hina' Assir, an
hina' Ebiasaph, an hina' Korah, 38 an hina' Izhar, an hina' Kohath, an hina' Levi, an hina'
Israel.
39 Ya binadangan Heman hi Asaph, ya hiyay ap'apun mangipangpanguluh nan miyad-
wan himpampun an kumakanta. Ya date an himpangapu ya napatad an nipabangngad
hidin napu'agandan hi Levi an didatuy ngadanda: an hi Asaph an hina' Berekiah, an
hina' Shimea, 40 an hina' Michael, an hina' Baaseiah, an hina' Malkijah, 41 an hina' Ethni,
an hina' Zerah, an hina' Adaiah, 42 an hina' Ethan, an hina' Zimmah, an hina' Shimei,
43 an hina' Jahath, an hina' Gershon, an hina' Levi.
44 Ya hi Ethan an holag Merari ya hiyay ap'apun mangipangpanguluh nan miyatlun
himpampun an kumakanta. Ya date an himpangapu ya napatad an nipabangngad hidin
napu'agandan hi Levi an didatuy ngadanda: an hi Ethan, ya hi Kishi, ya hi Abdi, ya hi
Malluk, 45 ya hi Hashabiah, ya hi Amaziah, ya hi Hilkiah, 46 ya hi Amzi, ya hi Bani, ya hi
Shemer, 47 ya hi Mahli, ya hi Mushi, ya hi Merari, ya hi Levi.
48 Ya nan i'ibbadan holag Levi ya diday napto' an mangitamuh nan udumnan ma'at
hinan Tuldan Abung hi pundayawan.

Hay Napatadan nan Holag Aaron

49 Ya hi Aaron ya nan holagnay nange'nong hinan incense an maphod di hunghungna,
ya diday nange'nong hinan moghob an me'nong hinan pun'onngan. Ya diday okod an
amin hi mangitamuh nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltuh nan pundayawan, ya dida
goh di mange'nong hinan onong ta way aton Apo Dios an mangaliw hi bahol nan holag
Israel. Ya manu ay inatdan amin hana ta miyunnudan hinan inyuldin Moses an baal
Apo Dios. 50 At didatuy napatad an holag Aaron an hi Eleazar,
ya nunholag hi Eleazar ta hi Phinehas,
ya nunholag hi Phinehas ta hi Abishua,
51 ya nunholag hi Abishua ta hi Bukki,
ya nunholag hi Bukki ta hi Uzzi,
ya nunholag hi Uzzi ta hi Zerahiah,

52 ya nunholag hi Zerahiah ta hi Meraioth,
ya nunholag hi Meraioth ta hi Amariah,
ya nunholag hi Amariah ta hi Ahitub,
53 ya nunholag hi Ahitub ta hi Zadok,
ya nunholag hi Zadok ta hi Ahimaaz.

Nan Lugal an Bimmabluyan nan Holag Levi
(Josh. 21:4-39)

54 Nan a'apun Aaron an nan holag Kohath ya diday nahhun an nidatan hinan lutah
bimmabluyanda. 55 Hay nidat hi bingayda ya ad Hebron hidih ad Judah ya nan
nunlene'woh an pahtu. 56 Mu nan payaw ya nan bababbabluy an hinakup nan babluy
ya nidat ay Caleb an hina' Jephunneh.
57 At hiyatuy babluy hi nidat hinan holag Aaron: ad Hebron an hiyay ma'alih nan
Babluy di Punhi'ugan (ya niddum nan pahtu), ya ad Libnah (ya niddum nan pahtu),
ya ad Jattir (ya niddum nan pahtu), ya ad Eshtemoa (ya niddum nan pahtu), 58 ya ad
Hilen (ya niddum nan pahtu), ya ad Debir (ya niddum nan pahtu), 59 ya ad Ashan (ya
niddum nan pahtu), ya ad Juttah (niddum nan pahtul), ya ad Beth Shemesh (ya niddum
nan pahtu). 60 Ya nan hinakup di holag Benjamin ya nidat ay diday ad Gibeon (ya
niddum nan pahtu), ya ad Geba (ya niddum nan pahtu), ya ad Alemeth (ya niddum
nan pahtu), ya ad Anathoth (ya niddum nan pahtu). Ya hay uyap an amin nan babluy
an bimmabluyan danen himpangapu ya himpulu ta han tulu.
61 Ya himpuluy babluy hinan hinakup di godwan holag Manasseh an wah appit di
alimuhan nan algaw di nidat hinan udumnan himpangapun holag Kohath.
62 Ya nan holag Gershon ya nidat ay diday himpulu ta tulun babluy an hinakup di
holag Issachar, ya hi Asher, ya hi Naphtali, ya nan godwan di holag Manasseh an
numpunhitud Bashan.
63 Ya umat goh hinay nidatan nan himpulu ta duwan babluy hinan hinakup di holag
Reuben, ya da Gad ay Zebulun.
64 At hay aatna ya nan tatagun holag Israel ya indatanda nan holag Levi hinan babluy,
ya niddum goh nan pahtu. 65 At nan babluy an hinakup di holag Judah, ya da Simeon
ay Benjamin an nan wah bagtuna ya nidat goh ay dida ti hiyah ne binunutda.
66 Ya nidat hinan udumnan holag Kohath nan babluy, ya niddum nan pahtuh nan
hinakup di holag Ephraim. 67 Ya dida ya hinan dudunduntug an hinakup ad Ephraim ya
nidatandah nan babluy ad Shechem an ma'alih Babluy an Punhi'ugan (ya niddum nan
pahtu), ya ad Gezer (ya niddum nan pahtu), 68 ya ad Jokmeam (ya niddum nan pahtu),
ya ad Beth Horon (ya niddum nan pahtu), 69 ya ad Aijalon (ya niddum nan pahtu), ya ad
Gath Rimmon (ya niddum nan pahtu). 70 Ya nan wah appit di alimuhan di algaw hinan
hinakup nan godwan holag Manasseh ya nidat hinan udumnan holag Kohath di babluy
ad Aner (ya niddum nan pahtu), ya ad Bileam (ya niddum nan pahtu).
71 Ya nidat hinan holag Gershon nan babluy an inaandah nan hakup nan godwan
holag di Manasseh (ya niddum goh nan pahtu). Ya nidat goh ad Golan hinan lugal ad
Bashan (ya niddum goh nan pahtu), ya nidat goh ad Ashtaroth (ya niddum nan pahtu).
72 Ya nan hinakup di holag Issachar ya nidat ay diday numbino'ob'on an babluy ad
Kedesh (ya niddum nan pahtu), ya ad Daberath (ya niddum nan pahtu), 73 ya ad Ramoth
(ya niddum nan pahtu), ya ad Anem (ya niddum nan pahtu). 74 Ya nan hinakup di holag
Asher ya nidat ay diday babluy ad Mashal (ya niddum nan pahtu), ya ad Abdon (ya
niddum nan pahtu), 75 ya ad Hukok (ya niddum nan pahtu), ya ad Rehob (ya niddum
nan pahtu). 76 Ya na'aan goh hinan hinakup di holag Naphtali ta ad Kedesh hidid Galilee
(ya niddum nan pahtu), ya ad Hammon (ya niddum nan pahtu), ya ad Kiriathaim (ya
niddum nan pahtu).
77 Ya hay nidat hinan udumnan holag Merari ya na'aan hinan hinakup di holag
Zebulun an ad Jokneam (ya niddum nan pahtu), ya ad Kartah (ya niddum nan pahtu),
ya ad Rimmono (ya niddum nan pahtu), ya ad Tabor (ya niddum nan pahtu). 78 Ya nan
hinakup Reuben hinan appit di buhu'an nan algaw hinan Wangwang an Jordan hinan
dappuh ad Jericho ya nidat hinan holag Levi nan babluy ad Bezer (ya niddum nan pahtu
an wadah nan mapulun), ya ad Jahzah (ya niddum nan pahtu), 79 ya ad Kedemoth (ya
niddum nan pahtu), ya ad Mephaath (ya niddum nan pahtu). 80 Ya nan hinakup di holag
Gad ya nidat ay diday babluy hi ad Ramoth hidih ad Gilead (ya niddum nan pahtu), ya
ad Mahanaim (ya niddum nan pahtu), 81 ya ad Heshbon (ya niddum nan pahtu), ya ad
Jazer (ya niddum nan pahtu).

7

Hay Napatadan nan Holag Issachar

1 Ya hi Issachar ya nunholag, ya opatday linala'in hay ngadanda ya hi Tola, ya hi Puah,
ya da Jashub ay Shimron.
2 Ya nunholag hi Tola, ya onomday linala'in hi Uzzi, ya hi Rephaiah, ya hi Jeriel, ya hi Jah-
mai, ya da Ibsam ay Samuel. Ya hatun holagda ya diday a'ap'apun mangipangpanguluh
nan holag Tola. Ya dida ya nundongol di aatda ti nala'engdan mi'gubat, ya hay lammung
di uyapdan himpangapuh din gutud di numpapto'an nan Alin hi David ya duwampulu ta
han duway libu ya han onom di gahut.
3 Ya hi Uzzi ya un oha han lala'in holagnan hi Izrahiah. Ya nunholag hi Izrahiah, ya
opatday linala'in hi Michael, ya hi Obadiah, ya da Joel ay Isshiah, ya gulat ta niddum hi
amada at lemadan mumpapto' hinan i'ibbada. 4 Ya do'ol di a'ahawada, at do'ol goh di
holagda an hay lammung di uyapda ya tulumpulu ta onom di libu, at mun'ologdah tindalu
ta midadaandah un way gubat.
5 Ya nan tutulangdan linala'in numpanginnilan mi'gubat an nalpuh nan holag nan
numbino'ob'on an holag Issachar ya hay uyapda ya nawalu ta han pituy libun amin di
nitudo' hi nalammunganda.

Hay Napatadan nan Holag Benjamin

6 Ya nunholag hi Benjamin, ya tuluday linala'in hi Bela, ya da Beker ay Jediael.
7 Ya nunholag hi Bela, ya lemaday linala'in hi Ezbon, ya hi Uzzi, ya hi Uzziel, ya da
Jerimoth ay Iri, ya diday a'ap'apun mangipapto' ay danen himpangapu, ya hay uyapdan
himpangapun nitudo' ya duwampulu ta han duway libu ta han tulumpulu ta opat di
linala'in numpanginnilan mi'gubat.
8 Ya nunholag hi Beker, ya hiyamday linala'in hi Zemirah, ya hi Joash, ya hi Eliezer, ya hi
Elioenai, ya hi Omri, ya hi Jeremoth, ya hi Abijah, ya da Anathoth ay Alemeth an aminda
hatu ya diday holag Beker. 9 Ya hay na'yap hi nitudo' ay didan hinohhan himpangapu ya
duwampuluy libu ta han duway gahut di linala'in numpanginnilan mi'gubat.
10 Ya hi Jediael ya un ohay lala'in holagnan hi Bilhan. Ya nunholag hi Bilhan, ya pituday
linala'in hi Jeush, ya hi Benjamin, ya hi Ehud, ya hi Kenaanah, ya hi Zethan, ya da Tarshish
ay Ahishahar. 11 Ya an amin hana nan holag Jediael ya diday a'ap'apuh nan hinohhan
didan himpangapu. Ya dida ya numpanginniladan mi'gubat, ya hay uyapda ya himpulu
ta pituy libu ta han duway gahut di lammungdan amin.
12 Ya nan holag da Shup ay Hup ya diday holag Ir, ya nan holag Hush ya diday holag
Aher.

Hay Napatadan nan Holag Naphtali

13 Nan imbabaluy Naphtali an linala'i ya da Jahziel, ya hi Guni, ya da Jezer ay Shillem.
Dida ya nalpudah nan holagna ay Bilhah.

Hay Napatadan nan Holag Manasseh

14 Ya nunholag hi Manasseh hinan i'Aram an nan ohan ahawana ta hi Makir an hina'
Gilead an hina' Asriel. 15 Hi Makir ya pento'nay ahawanah nan holag da Hup ay Shup, ya
hay ngadan han aginan babai ya hi Maakah. Ya waday ap'apun Makir an hi Zelophehad,
mu binabain amin di holagna.
16 Ya hi Makir ya nunholagda ay ahawana an hi Maakah, ya duwadan linala'i, ya
nginadnanda nan oha ta hi Peresh, ya nan oha an agina ta hi Sheresh.
Ya nunholag hi Peresh, ya duwaday linala'i an da Ulam ay Rakem.
17 Ya nunholag hi Ulam, ya un ohan lala'i, ya nginadnanda ta hi Bedan.
Ya an amin hatu ya nalpudah nan holag Gilead an hi Makir di napu'aganda an didanay
holag Manasseh. 18 Ya nunholag han pogtang Gilead an babain hi Hammoleketh, ya
tuluday linala'in hi Ishhod, ya da Abiezer ay Mahlah.
19 Ya nunholag hi Shemida, ya opatday linala'i an hi Ahian, ya hi Shechem, ya da Likhi
ay Aniam.

Hay Napatadan nan Holag Ephraim

20 Didatuy nahonhonod hi nahlagan nan himpangapun mete"an Ephraim:
Hi Shuthelah,
ya nunholag hi Shuthelah ta hi Bered,
ya nunholag hi Bered ta hi Tahath,
ya nunholag hi Tahath ta hi Eleadah,
21 ya nunholag hi Eleadah ta hi Tahath,
ya nunholag hi Tahath ta hi Zabad,
ya nunholag hi Zabad ta hi Shuthelah.

Ya wadada goh di duwan linala'in da Ezer ay Elead an din pinatoy nan linala'in iGath
hidin immuyda nangakawan hi a'animalda. 22 Ya hi Ephraim an hi amada ya inibi'ibilana
didah abigabigat, at nan a'agina ya tutulangna ya immuyda ta inal'alu'da hiya. 23 Ya unat
goh nalpah an nginuhuna ya immuy ta enelo'nah ahawana, ya nunhabi, ya unat goh
nuntungaw ya lala'i, ya nginadnanda ta hi Beriah* ti *adyu'ay* na'at ay didan hina"ama.
24 Ya hi Ephraim ya waday ohah holagnan babain hay ngadana ya hi Sheerah an hiyay
nahhun an bimmabluy hinan bagtuna ya nan ampanah ad Beth Horon ya ad Uzzen
Sheerah.
25 Ya nunholag hi Ephraim ta hi Rephah,
ya nunholag hi Rephah ta hi Resheph,
ya nunholag hi Resheph ta hi Telah,
ya nunholag hi Telah ta hi Tahan,
26 ya nunholag hi Tahan ta hi Ladan,
ya nunholag hi Ladan ta hi Ammihud,
ya nunholag hi Ammihud ta hi Elishama,
27 ya nunholag hi Elishama ta hi Nun,
ya nunholag hi Nun ta hi Joshua.
28 Ya hay hinakupda ya nan bimmabluyanda an ad Bethel ya niddum an amin nan
bababbabluy hinan nunlene'woh ta enggana dih ad Naaran hi appit di buhu'an nan algaw,
ya ninayun ta engganah dih ad Gezer hi appit hi alimuhan di algaw ya nun'iddum nan
babluy ya an amin nan numpuntangngilig hinan nunlene'woh. Ya ta"on ad Shechem ya
ad Ayyah ya nun'iddum nan bababbabluy an wah nan nunlene'woh. 29 Ya nan holag goh
Manasseh di numpapto' hinan babluy ad Beth Shan, ya ad Taanach, ya ad Megiddo, ya ad
Dor, ya an amin nan bababbabluy an wah nan nunlene'woh. Ya an amin hanan lugal ya
hiya hanay numpunhituwan nan holag Joseph an didana nan holag Israel.

Hay Napatadan nan Holag Asher

30 Hiyatuy holag Asher an opatday linala'in hi Imnah, ya hi Ishvah, ya da Ishvi ay Beriah,
ya waday ohan babain holagnan hay ngadana ya hi Serah.
31 Ya nunholag hi Beriah, ya duwaday linala'in da Heber ay Malkiel,
ya nunholag hi Malkiel ta hi Birzaith.
32 Ya nunholag hi Heber, ya tuluday linala'in hi Japhlet, ya da Shomer ay Hotham, ya
waday ohan babain holag Heber an hay ngadana ya hi Shua.
33 Ya nunholag hi Japhlet, ya tuluda goh di linala'in hi Pasak, ya da Bimhal ay Ashvath.
34 Ya nunholag hi Shomer an hi agina, ya opatday linala'in hi Ahi, ya hi Rohgah, ya da
Hubbah ay Aram.
35 Ya nunholag hi Helem an hi agina, ya opatday linala'in hi Zophah, ya hi Imna, ya da
Shelesh ay Amal.
36 Ya didatuy holag Zophah an hi Suah, ya hi Harnepher, ya hi Shual, ya hi Beri, ya hi
Imrah, 37 ya hi Bezer, ya hi Hod, ya hi Shamma, ya hi Shilshah, ya da Ithran ay Beera.
38 Ya nunholag hi Jether, ya tuluday linala'in hi Jephunneh, ya da Pispah ay Ara.
39 Ya nunholag hi Ulla, ya tuluday linala'in hi Arah, ya da Hanniel ay Rizia.
40 Ya hiyatuy nahlagan di holag Asher. Ya diday a'apun numpangipangulun didan
himpangapu, ya dida ya nundongol di aatdan numpanginniladan mi'gubat, ya hay uyap di
napatad ay didah way abalinanan mi'gubat ya duwampulu ta han onom di libuh linala'i.

8

Hay Napatadan nan Holag Benjamin

Hay Napatadan nan Holag Benjamin hi Engganan Sicri

1 Ya nunholag hi Benjamin, ya lemaday linala'in hi Bela di pangpangullu, ya otob hi
Ashbel, ya miyatluh Aharah, 2 ya miyapat hi Nohah, ya miyalemah Rapha an udidian.
3 Ya nunholag hi Bela an pangpangullu, ya hiyamday linala'in hi Addar, ya hi Gera, ya
hi Abihud, 4 ya hi Abishua, ya hi Naaman, ya hi Ahoah, 5 ya hi Gera, ya hi Shephuphan,
ya hi Huram.
6 Ya didatuy holag Ehud an diday a'ap'apuh nan himpangapun bimmabluy hidid
Geba, mu napakakda ta immuydah ad Manahath: 7 hi Naaman, ya hi Ahijah, ya hi Gera
an hi aman da Uzza ay Ahihud an diday nangipangpanguluh din nakakanda.
8-9 Ya hi Shaharaim ya inhiyana din duwan ahawanan da Hushim ay Baara. Ya agguy
nadnoy hi ad Moab ya numbentan hi Shaharaim ta inahawanah Hodesh ta nunholagda,
ya pituday linala'in hi Jobab, ya hi Zibia, ya hi Mesha, ya hi Malkam, 10 ya hi Jeuz,

* **7:23** Hay pohdonan ibaga ya *adyu'a.*

ya da Sakia ay Mirmah. Ya an amin nan holagna ya diday numbalin hi a'ap'apun
mangipangpanguluh nan hinohhan himpangapu. 11 Ya wada goh di duwah linala'in
da Abitub ay Elpaal an imbentana ay Hushim.
12 Ya nunholag hi Elpaal, ya lemaday linala'in hi Eber, ya da Misham ay Shemed
(ma'innila an hi Shemed di nahhun an bimmabluy hinan babluy hi ad Ono, ya ad Lod, ya
nun'iddum nan hinakupdan bababbabluy), 13 ya da Beriah ay Shema. Ya diday ap'apun
nangipangpanguluh nan holag an numpunhituh dih nan babluy hi ad Aijalon an diday
nangubat hinan bimmabluy hi ad Gath, ya nun'ipalayawda dida.
14-15 Ya didatuy holag Beriah: hi Ahio, ya hi Shashak, ya hi Jeremoth, ya hi Zebadiah,
ya hi Arad, ya hi Eder, 16 ya hi Michael, ya da Ishpah ay Joha.
17 Ya didatuy holag Elpaal: hi Zebadiah, ya hi Meshullam, ya hi Hizki, ya hi Heber,
18 ya hi Ishmerai, ya da Izliah ay Jobab.
19 Nan nahlagan di holag Shimei ya niddum da Jakim, ya hi Zicri, ya hi Zabdi, 20 ya hi
Elienai, ya hi Zillethai, ya hi Eliel, 21 ya hi Adaiah, ya da Beraiah ay Shimrath.
22 Nan nahlagan di holag Shashak ya niddum hi Ishpan, ya hi Eber, ya hi Eliel, 23 ya hi
Abdon, ya hi Zicri, ya hi Hanan, 24 ya hi Hananiah, ya hi Elam, ya hi Anthothijah, 25 ya
da Iphdeiah ay Penuel.
26 Nan nahlagan di holag Jeroham ya niddum da Shamsherai, ya hi Shehariah, ya hi
Athaliah, 27 ya hi Jaareshiah, ya da Elijah ay Zicri.

Hay Napatadan ya Nahlagan nan A'apun Saul
(I Chron. 9:34-44)

28 Didatuy a'ap'apun nangipangpanguluh nan himpangapun bimmabluy hi ad
Jerusalem. 29 Hi Jeiel ya nunholag ta hi Gibeon, ya hay hi bimmabluyanda ya ad Gibeon
goh. Ya hay ngadan ahawana ya hi Maakah, 30 ya hay pangpangulluh imbaluynan lala'i
ya hi Abdon. Ya nan udumna goh an imbabaluynan linala'i an da Zur, ya hi Kish, ya hi
Ba'al, ya hi Ner, ya hi Nadab, 31 ya hi Gedor, ya hi Ahio, ya hi Zeker, 32 ya hi Mikloth,
ya hiyay ad holag ay Shimeah. Ya nan holagda ya bimmabluydah ad Jerusalem an
neheggon hinan wadan di bimmabluyan di tutulangda an didan amin an nalpuh nan
ohan himpangapu.
33 Hi Ner di ad holag ay Kish an hi aman Saul. Ya nunholag hi Saul, ya opatday linala'in
da Jonathan ay Malki-Shua, ya da Abinadab ay Esh-Ba'al.*
34 Ya nunholag hi Jonathan ta hi Merib-Ba'al† an ad holag ay Micah.
35 Ya nunholag hi Micah, ya opatday linala'in da Pithon, ya hi Melek, ya da Tarea ay
Ahaz.
36 Ya hi Ahaz ya nunholag ta hi Jehoaddah,
ya nunholag hi Jehoaddah, ya tuluday linala'in da Alemeth, ya da Azmaveth ay Zimri.
Ya nunholag hi Zimri ta hi Moza,
37 ya nunholag hi Moza ta hi Binea,
ya nunholag hi Binea ta hi Raphah,
ya nunholag hi Raphah ta hi Eleasah,
ya nunholag hi Eleasah ta hi Azel,
38 ya nunholag hi Azel, ya onomday linala'i an hiyatuy ngadanda: hi Azrikam, ya hi
Bokeru, ya hi Ishmael, ya hi Sheariah, ya da Obadiah ay Hanan. Ya an amin hana ya
diday holag Azel.
39 Ya hi Eshek an hi agin Azel ya tuluday imbabaluynan linala'in hi Ulam di
pangpangullu, ya otob hi Jeush ya un hi Eliphelet. 40 Ya nan holag Ulam di mun'a'i'hi'
an mi'gubat, ya numpanginniladan pumana. Ya do'ol di holagda ya a'ap'apuda an hay
uyapdan amin ya hinggahutda ta han nabongle. Ya an aminda hana ya nalpudah holag
Benjamin.

9

Nan Tatagun Din Numbangngad
(Neh. 11:3-19)

1 Ya an amin nan holag Israel ya nitudo' nan napatadandah nan Liblun nan A'alih ad
Israel.
Ya hay na'at ya nan tataguh ad Judah ya kinaphulda dida ta inyuydah ad Babylon ti dida
ya agguyda inunud hi Apo Dios, at hiyah ne moltada. 2 Ya hay nahhun hi numbangngad
an immuy nunhituh nan lutan banohdan wah nan babluy ya nan udumnan i'Israel, ya

* **8:33** Hay oha goh an ngadana ya hi Ish-Bosheth. † **8:34** Hay oha goh an ngadana ya hi Mephibosheth.

nan udumnan papadi, ya nan udumnan holag Levi, ya nan udumnan baal an muntamuh
nan Timplun Apo Dios.
3 Nan nalpuh holag Judah, ya nan holag Benjamin, ya nan holag Ephraim, ya nan holag
Manasseh an bimmabluy hidih ad Jerusalem ya dida hatu: 4 hi Uthai (an hina' Ammihud,
an hina' Omri, an hina' Imri, an hina' Bani, an nalpuh nan holag Perez, ya hina' Judah).
5 Nan nalpuh holag Shilon: hi Asaiah di pangpangullu ya nan holagnan linala'i.
6 Nan nalpuh holag Zerah: hi Jeuel.
Ya hay lammungdan nalpud Judah ya onom di gahut ta han nahiyam.
7 Nan nalpuh holag Benjamin: hi Sallu (an hina' Meshullam, an hina' Hodaviah, an hina'
Hassenuah), 8 ya hi Ibneiah (an hina' Jeroham), ya hi Elah (an hina' Uzzi, an hina' Mikri),
ya hi Meshullam (an hina' Shephatiah, an hina' Reuel, an hina' Ibnijah).
9 At nan tatagun nalpuh holag Benjamin an nitudo' di napatadanda ya hiyam di gahut ta
han nalema ta han onom di lammungda. Ya an amin hana ya diday mangipangpangulun
amin ay didan hinohhan holag hidin penghana.
10 Nan nalpuh holag nan papadi: da Jedaiah, ya hi Jehoiarib, ya hi Jakin, 11 ya hi Azariah
(an hina' Hilkiah, an hina' Meshullam, an hina' Zadok, an hina' Meraioth, an hina' Ahitub
an hiyay napto' an manalimun hinan Baluy Apo Dios), 12 ya hi Adaiah (an hina' Jeroham,
an hina' Pashhur, an hina' Malkijah), ya hi Maasai (an hina' Adiel, an hina' Jahzerah, an
hina' Meshullum, an hina' Meshillemith, an hina' Immer).
13 At nan papadin nangipangpangulun didan hinohhan holag ya hinlibu ta han pituy
gahut ta han nanom di lammungda. Ya dida ya waday abalinandan mangipapto' an
muntamuh nan Abung Apo Dios.
14 Nan nalpuh holag Levi: da Shemaiah (an hina' Hasshub, an hina' Azrikam, an hina'
Hashabiah an lala'in holag Merari), 15 ya hi Bakbakkar, ya hi Heresh, ya da Galal ay
Mattaniah an hina' Mika (an hina' Zikri, an hina' Asaph), 16 ya hi Obadiah (an hina'
Shemaiah, an hina' Galal, an hina' Jeduthun), ya hi Berekiah (an hina' Asa, an hina'
Elkanah an hay bimmabluyana ya nan ahigihigib hi awadan nan holag Netophath).
17 Nan mangipapto' an mun'adug hinan pantaw: da Shallum, ya hi Akkub, ya hi Talmon,
ya da Ahiman ya nan a'agidan hi Shallum di hiyay hi apudan mangipangpangulun dida.
18 Ya diday nanginaynayun an nun'adug hinan Pantaw di Ali an wah appit di buhu'an
nan algaw hi engganad ugwan. Dida hanay nun'adug hinan hinakup nan nungkampuan
di holag Levi. 19 Ya hi Shallum (an hina' Kore, an hina' Ebiasaph, an hina' Korah), ya
nan tutulangnan didan himpangapun Korah ya diday nanalimun an nangipapto' hinan
pantaw nan Tuldan Abung an umat hidin inat din a'apudah din hopapnan diday okod
an gun nangipapto' an nun'adug hinan pantaw nan Tuldan wadan Apo Dios. 20 Ya din
penghana ya hi Phinehas an lala'in holag Eleazar di okod an nangipapto' hinan tatagun
numpumpapto' hinan pantaw, at hi Apo Dios ya niniddum ay hiya. 21 Ya din hopapna
ya hi Zechariah (an hina' Meshelemiah) di nanalimun an nangipapto' hinan pantaw an
pange'wan an umuy hinan Tuldan Abung an pummimitingan.
22 At hay uyap hana nan napto' an nangipapto' hinan pantaw an humigupan ya lumahu-
nan ya duway gahut ta han himpulu ta duwa. Ya dida ya nitudo' nan napatadandah nan
bimmabluyanda. Ya da David ay Samuel an propetay okod an nangidat hi biyang din
a'apuda ay daten haad. 23 At dida ya nan a'apuday nanginaynayun an nangipapto' an
nun'adug hinan pantaw hinan Abung Apo Dios an nan ma'alih Tuldan Abung. 24 Ya nan
nangipapto' an nun'adug hinan pantaw ya nun'opat di na'uhigandan himpampun, at nan
nahhun di nun'adug hi appit di buhu'an nan algaw, ya nan miyadwan pampun ya diday
nun'adug hi appit di alimuhan nan algaw, ya nan miyatlun pampun ya diday nun'adug hi
appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan miyapat an pampun ya diday
mun'adug hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. 25 Ya nan tutulangdan
wah nan bababbabluyda ya gunda bimmadang ti nahinhinukatdan nun'adug. Ya hay
aatna ya pituy algaw di pun'adugan nan hinohhan himpampun ya unda mahukatan ta
mihukat di udumna. 26 Ya nan opat an a'apun di mun'adug hinan pantaw an nalpuh holag
Levi ya diday okod an manalimun an amin hinan kuwaltun nan Abung Apo Dios, ya dida
goh di manalimun hinan kuwaltun nitalepnan di nun'anginan wah nan Abung Apo Dios.
27 Ya gunda timmu'al hinan mahdom an mun'adug hinan nunlene'woh di Abung Apo Dios,
ya diday nangdon hinan tulbo' ta diday gun manulbo' an mangibughul hinan pantaw hi
abigabigat hinan helhelong.

Hay Tamun nan Udumnan Holag Levi

28 Ya nan udumnan holag Levi ya diday okod an manalimun hinan gina'un ma'usal
hinan Timpluh nan gutud di pundayawan, at gunda uyapon nan gina'uh un mibuhu', ya
gunda goh uyapon hi unda ibangngad an italepon. 29 Ya nan udumnan didan holag Levi

ya diday napto' an manalimun hinan udumnan gina'un umat hinan furniture, ya nan me'gonan an mahapul an alena, ya bayah, ya lanan olibo, ya incense, ya nan middum an mangipaphod hi hunghung nan mihaang. 30 Mu nan udumnan papadi ya diday okod an mangilamut hinan middum an mangipaphod hi hunghung nan mihaang. 31 Ya hi Mattithiah an ohah nan holag Levi an pangpangullun lala'in holag Shallum an nalpuh holag Korah di napto' ta hiyay okod an mangihaang hinan tinapay. 32 Ya nan udumnan tutulangdan nalpuh holag Kohath di napto' ta diday okod an mangidadaan hinan tinapay an ma'usal hinan aHabahabadu.

33 Ya nan udumnan holag Levi di ad biyang an gun mungkanta an hay nihinanda ya nan kuwaltun nan Timplu ta midadaandah nan way ma'at an pundayawan an ta"on un nan mapatal ya mahdom, ya diday ad tamuh gun ma'ayagan. Ya agguy nidat ay diday udumnan tamu ti umda nan tamuda tuwali.

34 Ya an amin hana ya diday mangipangpanguluh nan holag Levi an hiyah ne nitudo' hinan napatadanda. Ya hay nunhituwanda ya ad Jerusalem.

Hay Napatadan ya Nahlagan nan A'apun Saul
(I Chron. 8:28-38)

35 Hi Jeiel di hi aman Gibeon, ya hay nunhituwana ya ad Gibeon goh. Ya hay ngadan ahawana ya hi Maakah. 36 Ya hay imbabaluynan linala'i ya da Abdon an pangpangullu, ya hi Zur an netob, ya hi Kish, ya hi Ba'al, ya hi Ner, ya hi Nadab, 37 ya hi Gedor, ya hi Ahio, ya da Zechariah ay Mikloth. 38 Ya hi Mikloth di ad holag ay Shimeam. Ya nan holagda ya bimmabluydah nan neheggon hinan babluy di tutulangdad Jerusalem.

39 Ya hi Ner di ad holag ay Kish,
ya nunholag hi Kish ta hi Saul,
ya nunholag hi Saul ta da Jonathan, ya hi Malki-Shua, ya da Abinadab ay Esh-Ba'al.*
40 Ya nunholag hi Jonathan ta hi Merib-Ba'al,†
ya nunholag hi Merib-Ba'al ta hi Micah,
41 ya nunholag hi Micah ta da Pithon, ya hi Melek, ya da Tahrea ay Ahaz.
42 Ya nunholag hi Ahaz ta hi Jadah,
ya nunholag hi Jadah ta hi Alemeth, ya da Azmaveth ay Zimri.
Ya nunholag hi Zimri ta hi Moza,
43 ya nunholag hi Moza ta hi Binea,
ya nunholag hi Binea ta hi Rephaiah,
ya nunholag hi Rephaiah ta hi Eleasah,
ya nunholag hi Eleasah ta hi Azel.
44 Ya hi Azel ya onomday linala'in holagna, at hiyatuy ngadanda: hi Azrikam, ya hi Bokeru, ya hi Ishmael, ya hi Sheariah, ya da Obadiah ay Hanan. Dida hanay holag Azel an linala'i.

10

Hay Natayan nan Alin hi Saul
(I Sam. 31:1-13; II Sam. 1:4-12)

1 Nan iPhilistia ya ginubatda nan holag Israel hidih nan Duntug an Gilboa.* At do'ol di nun'atoy hinan holag Israel, ya numpangalayawday udumna ti na'abakda. 2 Mu nan iPhilistia ya numpudugda da Saul ya nan linala'in imbabaluyna, ya pinatoydah Jonathan, ya da Abinadab ay Malki-Shua. 3 Ya gun niyal'alla din gubat hinan nunlene'woh hinan wadan Saul. At unat goh inah'upan nan tindalun di iPhilistia hi Saul ya pinanada, at nidugah an himmalom di hugatna.

4 At hi Saul ya inalinah nan lala'in mun'od'odon hinan hapiaw di, “Hu'nutom nan hanggapmu ta unguhona' ta bo'on nan buhul an agguy nakugit di mamatoy ay ha"in!”

Mu heden unga ya nidugah di ta'otna, at agguyna pinatoy hi Saul, at la'tot ya hinu'nut Saul din hanggapna, ya tinubli'nay odolna ta natoy. 5 Ya unat goh tinnig de han ungan mun'od'odon hi hapiawna an natoy hi Saul ya innalna goh din hanggapna, ya tinubli'nay odolna ta natoy goh. 6 At natoy hi Saul ya din tulun linala'in imbabaluyna, at an amin din pamilyana ya nun'atoyda.

7 Ya unat goh dengngol an amin din holag Israel an numpunhituh nan nundotal an numpangalayawda nan tindalu ya natoy da Saul ya nan imbabaluyna at timma'otda, ya agguyda inaguhan nan babluyda, ya tinaynanda. Ya immuy nan iPhilistia ta diday nihukat an bimmabluy hidi.

---

* **9:39** Hay oha goh an ngadana ya hi Ish-Bosheth. † **9:40** Hay oha goh an ngadana ya hi Mephibosheth. * **10:1** Na'at hidin 1010 B.C.

8 Ya unat goh nabiggat hi nalpahan di nunggugubatanda ya immuy nan iPhilistia
ta tigonday gina'un din nun'atoy ta hamhamonda. Ya inah'upandah Saul ya nan
imbabaluynan nun'atoydah nan Duntug an Gilboa. 9 At pinutulanday ulun Saul, ya
nun'aandan amin di gina'una, ya hennagda din baalda ta immuyda impa'innila nan
maphod an na'at ta innilaon nan tatagun amin hi ad Philistia, ya ta innilaonda goh nan
badang di bululda. 10 Ya inyuyda din armas Saul ta inhinadah nan timplun wadan nan
bululda, ya intayunda din ulun Saul hinan Timplun Dagon an bululda.
11 Mu unat goh dengngol din tatagun numpunhitud Jabesh Gilead din inat nan iPhilistia
ay da Saul ya nan imbabaluyna 12 at an amin din mun'a'ihi' an linala'i ya immuyda innal
din odol Saul ya din odol din imbabaluyna ta inyuydad Jabesh, ya inlubu'dah nan hiluk
di ongol an ayiw hidi, ya pinungpungday pituy algaw hi nunlungdayaanda.
13 Ma'innila an natoy hi Saul an dumalat di agguyna nangunudan ay Apo Dios, ya
agguyna goh inunud nan Uldina, ya immuy an ni'hapit hinan medium an mun'utung ta
mumpabaliw, 14 ya bo'on at goh hi Apo Dios di numbagana. At hiyaat un impapatoy Apo
Dios hiya, ya impabanohna nan pumpapto'ana ay David an hina' Jesse.

11

Hay Nun'alian David hi ad Israel
(II Sam. 5:1-3)

1 At an amin nan holag Israel ya immuydan David hidih ad Hebron,* ya inaliday, “Da'miy
immannung hi tutulangmu ti ditu'uy himpangapu an holag Israel, at un ohay napu'agan
tu'u. 2 Ya din hopapnah numpapto'an Saul an hiyay ali tu'u ya he"ay ohah nangipapto'
hinan tindalun nan holag Israel hidin gunda ni'gubatan. Ya heden timpu ya intulag Apu
tu'un nan Diosmu an he"ay munhaad an mun'ap'apu ta ipapto'mu nan holag Israel.”†
3 Ya unat goh na'amungdan amin nan a'ap'apun nan holag Israel hidih ad Hebron an
wadan nan ali ya hi David ya waday inyammanah nuntutullagandah dih wadandah ad
Hebron hinan wadan Apo Dios. At hiniitanday ulun David, ya indawatda ta hiyay alih ad
Israel an umat hidin inalin Apo Dios ay Samuel hidin hopapna.

Hay Nanakupan David ad Jerusalem
(II Sam. 5:6-10)

4 Hi David ya an amin din linala'in holag Israel ya immuyda lini'ub ad Jerusalem, ya hay
ngadan ad Jerusalem hidin hopapna ya ad Jebus an hiyah ne bimmabluyan nan iJebus an
diday nahhun an bimmabluy hidi. 5 Ya inalin nan iJebus ay David di, “Mi'id di ologmun
manggop ay da'mih tu!” Mu unat goh palpaliwan ya henggop David, ya hinakupna nan
nihamad an na'allup an ad Zion, at nginadnandah Babluy David.
6 Waday inalin David hi aatnan inalinay, “Nan mahhun an umuy mangubat hinan iJebus
ta waday pumpatoyna ya hiyay mumbalin hi ap'apun di tindalu.” Ya hi Joab an hina'
Zeruiah di nahhun an immuy an nangubat hinan iJebus, ya nangabak, at hiyay numbalin
hi ap'apun di tindalu.
7 Ya dimmalat nan nanggopan David hinan nihamad an na'allup ya nunhituh di, at
nginadnandah Babluy David. 8 Ya hi David ya pinaphodna nan nunlene'woh an allupnan
babluy. Ya ente"ana nan natpeng an ha'dol ta nangamung hinan nahamintun allup hinan
nunlene'woh. Ya hi Joab di nangituluy an nangipaphod hinan udumnan napa"ih nan
babluy. 9 Ya hi David ya gun bumi'bi'ah an gun ma'ud'udman di abalinana ti hi Apo Dios
ya niniddum ay hiya.

Nan Ma'abbi'ah an Tindalun David
(II Sam. 23:8-39)

10 Hiyatuy a'ap'apun di tindalun David an numpanginnilan mun'abi'ah an mangibaliw
hinan pumpapto'ana, ya niddum goh an amin nan holag Israel an diday namto' ay hiyan
mun'ali an hiyah ne din inalin nan Hapit Apo Dios hi ma'at hinan holag Israel. 11 Ya hiyatuy
nabilang hi mun'a'i'hi' an tatagun David:

Nan Tulun Nun'atulid an Tindalu‡
Hi Jashobeam ya nalpuh holag Hakmon an hiyay ap'apun mangipangpanguluh nan
a'apun di tindalu, ya hiya ya un hay gayangnay numpamatoynah din tuluy gahut an
linala'in tindalu, ya numpatoyna didan amin ede han namenghan an nunggugubatanda.

---

* **11:1** Na'at hidin 1003 B.C. Mattig an agguy nitudo' di aat nan nun'alian David ad Hebron hidin 1010-1003 B.C. † **11:2** I Sam. 16:1. ‡ **11:11** Hinan II Sam. 23:8-17 ya nitudo' di tulun ngadan an da Josheb-Basshebeth an iTahkemon, ya hi Eleazar an hina' Dodai, ya hi Shammah an hina' Agee, mu hitun I Chron. 11:11-19 ya un duway nitudo', ya nob'on di ngadan nan nahhun. Anaad ta umat hinay aatna? Mid mapto' ya gun nahukatan nan membron ten pampun.

12 Ya hay nehnod ay hiyan daten Tulun Nun'atulid an linala'i ya hi Eleazar an hina' Dodai
an holag Ahoh. 13 Ya hiyay ni'yibban David an nangubat hinan iPhilistia hidih ad Pas
Dammim. Ya heden timpu ya nan payaw ya nun'atamman hi barle an umat hi paguy
hidin gutud di numpangipalayawan nan iPhilistia hinan holag Israel, 14 mu hi Eleazar ya
inta'dognah nan gagwan di payaw an agguy limmayaw, an didan amin hinan tindaluna
ta ginubatda nan iPhilistia, ya hi Apo Dios di wagwadan niniddum ay hiyan nangibaliw
ay dida, at nidugah di inatdah nangabakanda.
15 Ya wada han ohay algaw ya immuy daden tulu an nalpuh din Tulumpulun Mun'a'i'hi'
an a'ap'apun nan tindaluh din batu an wadan di nihinan David an neheggon hinan liyang
hi ad Adullam, ya nan iPhilistia ya nungkampu dih nan Nundotal an Rephaim. 16 Ya
henen timpu ya wadah David hinan duntug an nihamad an na'allup, ya nan tindalun di
iPhilistia ya hinakupdad Bethlehem. 17 Ya hi David ya munhapul hi danum ta inumona,
ya inalinay, “Maphod hi way humagub hi inumo' hi danum an malpuh nan bubun an
wah nan neheggon hinan pantaw ad Bethlehem!” 18 At din Tulun Nun'atulid an linala'i
ya inhuyu'da, ya immuydah nan nungkampuan nan iPhilistia ta immuyda himmagub
hinan bubun an neheggon hinan pantaw ad Bethlehem ta imbangngaddan inyuy ay David
ta inumona. Mu hi David ya agguyna ininum, ti unnaat goh inhiit an ene'nong ay Apo
Dios, 19 ya inalinay, “Adi ahan mabalin hi un'u inumon henen danum! Ti gulat ta inumo'
at paddungnay un nan dalan danen tulun mun'a'i'hi' an nangihuyu' hi nitaguanday
ininum'u!” At agguyna ininum din danum. At hiyah ne ohah te"an di umih'i'hi'an dane
han Tulun Nun'atulid an tindalu.

Nan Mangipangpanguluh nan Tulun Nun'atulid an Tindalu

20 Ya hi Abishai an hi agin Joab di ap'apun mangipangpanguluh nan Tulun Nun'atulid an
linala'i. Hiya ya hay gayangnay namatoynah din tuluy gahut an linala'i, ya numpatoyna
didan amin. Ya dimmalat henen inatna ya hiyay numbalin hi ma'al'ali ya un danen Tulun
Nun'atulid. 21 Ya hiyay nidugdugah di ame'gonana, at hiyay numbalin hi ap'apuda, mu
nan tulu ya nahamhamad di nundongolanda ya un hiya.

Nan Ap'apun nan Guwalyan David

22 Ya hi Benaiah an hina' Jehoiada di ohan nala'eng an mi'buhul, ya hiya ya iKabzeel.
Ya nidugah an do'ol di impattignah aat di ama'ihi'na, ya pinatoyna din duwan iMoab an
nundongol. Ya nundadyu goh ta immuy hidin way bitu, ya pinatoyna din layon hidin
algaw an gutud di lawang an do'ol di dalallu. 23 Ya pinatoyna goh han i'Egypt an hay
inata'nangna ya pitu ya han godway umpi. Ya henen i'Egypt ya waday ino'odnanah
o"ongol an gayang hi usalona. Mu hi Benaiah ya un han pang'ul di inodnana, ya
nundammudah din i'Egypt, ya numpattoyda, ya penlohna din gayang han i'Egypt ta
hiyay namatoynan hiya. 24 Hiya hanay aat di inat Benaiah an hina' Jehoiada, ya hiya ya
nundongol goh an umat ay daden Tulun Nun'atulid an linala'i. 25 Hiya ya nundongol di
aatna an nidugdugah di a'e'gonana ya un danen Tulumpulu, mu hiya ya agguy niddum ay
dane han Tulun Nun'atulid. Ya hi David ya pento'na hiya ta hiyay ap'apun nan mun'adug
ay hiya.

Nan Ma'alih Nan Tulumpulu§

26 Hiyatuy nanginnila ya mun'a'ihi' an linala'in tindalu:
Hi Asahel an hi agin Joab,
ya hi Elhanan an hina' Dodo an iBethlehem,
27 ya hi Shammoth an iHaror,
ya hi Helez an iPelon,
28 ya hi Ira an hina' Ikkesh an iTekoa,
ya hi Abiezer an i'Anathoth,
29 ya hi Sibbekai an iHushath,
ya hi Ilai an i'Ahoh,
30 ya hi Maharai an iNetophath,
ya hi Heled an hina' Baanah an iNetophath,
31 ya hi Ithai an hina' Ribai an iGibeah an holag Benjamin,
ya hi Benaiah an iPirathon,
32 ya hi Hurai an nalpuh nan mati'id an aduntuduntug ad Gaash,
ya hi Abiel an i'Arba,
33 ya hi Azmaveth an iBahurim,
ya hi Eliahba an iShaalbon,

§ **11:25** Anaad ta nahuluk hi tulumpuluy niddum hinan ma'alih Nan Tulumpulu? Bahaom nan footnote di II Sam. 23:39 ta innilaom di aatna.

34 ya nan imbabaluy Hashem an iGizon,
ya hi Jonathan an hina' Shagee an iHarar,
35 ya hi Ahiam an hina' Sakar an iHarar,
ya hi Eliphal an hina' Ur,
36 ya hi Hepher an iMekerath,
ya hi Ahijah an iPelon,
37 ya hi Hezro an iCarmel,
ya hi Naarai an hina' Ezbai,
38 ya hi Joel an agin Nathan,
ya hi Mibhar an hina' Hagri,
39 ya hi Zelek an holag Ammon,
ya hi Naharai an iBeroth an hiyay mun'od'odon hinan hapiaw Joab an hina' Zeruiah,
40 ya hi Ira an i'Ithri,
ya hi Gareb an i'Ithri,
41 ya hi Uriah an holag Heth,
ya hi Zabad an hina' Ahlai,
42 ya hi Adina an hina' Shiza an holag Reuben an hiyay ap'apun nan tindalun nan holag Reuben (an hiya ya waday tulumpulun tindalunan nitnud ay hiya),
43 ya hi Hanan an hina' Maakah,
ya hi Joshaphat an iMithni,
44 ya hi Uzzia an i'Ashterath,
ya da Shama ay Jeiel an dana' Hotham an i'Aroer,
45 ya da Jediael an hina' Shimri,
ya nan aginan hi Joha an iTiz,
46 ya hi Eliel an iMahav,
ya da Jeribai ay Joshaviah an dana' Elnaam,
ya hi Ithmah an iMoab,
47 ya nan tulun iMezoba an da Eliel ay Obed, ya hi Jaasiel.

12

Din Numpanginnilan Mi'gubat ya Niddumdan David

Nan Nahhun an Niddum ay David

1 Hiyatuy linala'in immuy niddum ay David hidin wadanad Ziklag hidin napakakanah nan awadan Saul an hina' Kish. (Ma'innila an mun'a'i'hi'da, ya nanginniladan linala'in mi'gubat an diday gun bimmadang ay Saul hinan gunna ni'gubatan, 2 ya nanginniladan pumana ya pumaldi'it an madadawoh di atonda an ta"on un hay agwanda ya wadhongda ya mun'ibannoh di atondan pumana ya pumaldi'it, ya nalpudah nan holag Benjamin an hiyay nalpuwan goh Saul, at didan amin an himpangapu.)
3 Hiyatuy ngadanda:
Hi Ahiezer (an hiyay ap'apuda), ya hi Joash (an dana' Shemaah an iGibeath), ya da Jeziel ay Pelet (an dana' Azmaveth), ya hi Berakah, ya hi Jehu (an i'Anathoth), 4 ya hi Ishmaiah (an nalpuh holag Gibeon an hiyay ohah lala'in natulid ay didan Tulumpuluy tindalu, at hiyay ohah ap'apuda), ya hi Jeremiah, ya hi Jahaziel, ya hi Johanan, ya hi Jozabad (an iGedera), 5 ya hi Eluzai, ya hi Jerimoth, ya hi Bealiah, ya hi Shemariah, ya hi Shephatiah (an iHaruph), 6 ya hi Elkanah, ya hi Ishiah, ya hi Azarel, ya da Joezer ay Jashobeam (ya daten lema ya holag Korah), 7 ya da Joelah ay Zebadiah (an dana' Jeroham an nalpud Gedor).

Nan Niddum an Nalpuh Holag di A'apun Gad

8 Waday mun'a'i'hi' ya numpanginnilan tindalun nalpuh nan holag Gad an immuy niddum hinan tatagun David hidin nihamad an nihinanah nan mapulun. Ya mun'a'i'hi'dan agguyda timma'ot an ni'gubat, ya nanginnilada goh an mangdon hinan hapiaw ya gayang. Ya hay aat di tigaw nan angahda ya atata'ot an umat hi layon, ya mun'abi'ahdan umatdah nan ulhah inalahan. 9 Ya umat hituy aat di nahonhonod an haadda:
Hi Ezer di ap'apuda,
ya hi Obadiah di mehnod an mumpapto',
ya hi Eliab di miyatlu,
10 ya hi Mishmannah di miyapat,
ya hi Jeremiah di miyalema,
11 ya hi Attai di miyonom,
ya hi Eliel di miyapitu,
12 ya hi Johanan di miyawalu,

ya hi Elzabad di miyahiyam,
13 ya hi Jeremiah di miyapulu,
ya hi Makbannai di miyapulu ta oha.
14 Ya dane han holag Gad ya diday a'ap'apun nan tindalu. Ya nan na'ampay haadna di way abalinanan mangabak hinan hinggahut an binuhulnan tindalu, ya nan nabagtuy haadna di way abalinanan mangabak hinan hinlibu. 15 Ya diday namad'ang hinan Wangwang an Jordan hidin gutud di datong hidin hopap di bulan* eden tawon ta bimmad'angdah nan dammangna, ya nun'ipalayawda ta nun'iwa'atda din tatagun numpunhituh nan nundotal an luta, ya numpapanguydah appit di buhu'an di algaw ya appit di alimuhana.

Nan Niddum an Nalpuh Holag Benjamin ya Holag Judah
16 Ya nan udumnan linala'in nalpuh nan holag Benjamin ya hi Judah ya immuyda goh hinan nihamad an na'allup an wadan David. 17 Ya limmahun hi David ta dinamuna dida, ya inalinan diday, “Un ayu immali ta way atonyun mi'gadyum ta un ayu bumadang ay ha"in ya mun'am'amlong amin mangabulut ay da'yu ta middum ayun da'mi! Mu gulat ta unna' balbaliyan ta unna' ipapatoy hinan binuhul'un ta"on hi un mi'id di inat'un da'yu ta innilaon Apo Dios an din Dios din a'apu tu'u at moltaon da'yu.”
18 Ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Amasai (an hiyay ap'apun nan Tulumpulu), ya inalinay,
“O David an hina' Jesse, da'mi ya mibilang amih hakupmu!
Ya maphod un mi'id al'ali ahan ay he"a,
ya mi'id goh al'alih nan bumadang ay he"a
ti hi Apo Dios ya wagwadan mamadang ay he"a!”
At hi David ya inabulutna dida, ya indatnay haadda ta diday a'apun nan tindaluna.

Nan Niddum an Nalpuh Holag Manasseh
19 Ya nan udumnan linala'in tindalun Manasseh ya immuyda niddum ay David hidin immuyna nidduman hinan iPhilistia hidin nangubatandan Saul. (Mu hi David ya agguy bimmadang hinan iPhilistia ti nan ap'apun nan iPhilistia ya numbangngadonda dida ti mun'ilomda an inalidah nomnomday mid mapto' ya unna balbaliyan dida, ya hi Saul di badanganan din apunah din hopapna.) 20 Ya unat goh immuy hi David hi ad Ziklag ya didatuy linala'in tindalun Manasseh an immuy an niddum ay hiya: hi Adnah, ya hi Jozabad, ya hi Jediael, ya hi Michael, ya hi Jozabad, ya da Elihu ay Zillethai an diday ap'apun nan hinlibun tindalun Manasseh. 21 Ya diday bimmadang ay David an numpun'ap'apun mangipapto' hinan tindaluna ti mun'a'i'hi'dan amin an tindalu, at diday numpapto' an nummandal an amin hinan tindalu. 22 Ya abigabigat ya waday gun immuy an niddum ay David hi bumadang ay hiya ta la'tot ya do'olda ahan an ay ihunay un umat hinan tindalun Apo Dios.

Nan Nitudo' an Uyap nan Niddum ay David
23 Hiyatuy uyap nan numpanginnilan tindalun immuy niddum ay David hi ad Hebron ta bumadangda ta way aton David an munhaad hi ali ta mihukat ay Saul an hiyah ne din inalin Apo Dios hi ma'at:
24 Nan linala'in nalpuh holag Judah an numpunhapiaw ya numpunggayang ya onom di libu ta han waluy gahut di tindalu.
25 Ya nan nalpuh holag Simeon an numpanginnilan nangipa'enghah gubat hinan buhul ya pituy libuda ta han hinggahut an tindalu.
26 Ya nan nalpuh holag Levi ya opat di libu ta han onom di gahut. 27 Ya nan tindalun Jehoiada an nalpuh holag Aaron ya hay initnudna ya tuluy libu ta han pituy gahut. 28 Ya han ungan hi Zadok an ma'ihi' ya nanginnilan mi'gubat, ya duwampulu ta han duway a'ap'apun di tindalun nalpuh nan tutulang nan initnudna.
29 Ya nan nalpuh holag Benjamin an nan tutulang Saul ya tuluy libudan tindalu, ya ma'innila an do'do"ol ay diday nahamad an niniddum an bimmadang ay Saul ya unda du'gon hiya.
30 Ya nan nalpuh holag Ephraim ya duwampuluy libu ta han waluy gahut di mun'a'i'hi' ya numpanginnila an nundongol an tindalu ay didan himpangapu.
31 Ya nan nalpuh godwan holag Manasseh ya himpulu ta waluy libuh nan napilin linala'in immuy ta hi David di punhaadondah ali.
32 Ya nan nalpuh holag Issachar an nan linala'in numpanginnilah nan mahapul an ma'at hinan timpun a'atanay nanginnilah nan mahapul hi aton nan holag Israel, at duway gahutdan a'ap'apu, ya niddum an amin nan tutulangdan ipapto'da.

* **12:15** Unu Abib/Nisan (March-April).

33 Ya nan nalpuh holag Zebulun an numpanginnilan nangipa'enghah nan aat di
tindalu ya nun'ita'inda nan gina'un di mi'gubat ta badangandah David an adida
munduwaduwa ya nabonglen libuda.
34 Ya nan nalpuh holag Naphtali ya hinlibuy a'ap'apu, ya niddum din tulumpulu ta
pituy libun tindalun numpanginnilan mangdon hinan hapiaw ya gayang.
35 Ya nan nalpuh holag Dan ya duwampulu ta waluy libu ta han onom di gahut di
nunggigina'uh nan gina'un di mi'gubat hinan gubat.
36 Ya nan nalpuh holag Asher ya napat di libun tindalun nidadaan an mi'gubat.
37 Ya nan nalpuh holag da Reuben, ya hi Gad, ya nan godwah nan holag Manasseh an
nalpuh nan appit di buhu'an nan algaw hinan Wangwang an Jordan ya hinggahut ta
han duwampuluy libun tindalun numpun'odon hinan gina'un di mi'gubat.
38 Ya an amin hanan tindalu ya immuydad Hebron ta nidadaandan mi'gubat ti
penhodda ahan an hi David di mun'ali ta hiyay mangipapto' an amin hi ad Israel. Ya
an amin nan tatagud Israel ya nun'u'unnud an un ohay ninomnomdah ma'at an hay
pun'alian David. 39 Ya niniddumdah di ay David hi tuluy algaw ta didan amin an gun
mangan ya manginum hinan ma'inum an indadaan nan tutulangda. 40 Ya ta"on un nan
nun'iyadagwin himpangapuh nan neheggon ay da Issachar ya da Zebulun ay Naphtali
ya inyalin nan tataguy dongki, ya kamilu, ya muls,† ya nan bakan numpangitakayandah
nan do'ol an numbino'ob'on an ma'an an tinapay, ya nan alena, ya bayah, ya nan
mantikan nalpuh nan olibo. Ya inta'inda goh nan baka ya nan kalnilu ta mapaltih
ihdada. Ya an amin hanan na'at ya nidugah di nun'am'amlongan an amin nan tataguh
nan abablubabluy ad Israel.

13

Hay Nangibangngadandah nan Kahon an Nittuwan nan Uldin
(II Sam. 6:1-11)

1 Ya hi David ya ni'hahapit an amin hidin a'ap'apun nan mumpangipapto' hinan
hinlilibu ya nan mumpangipapto' hinan hinggagahut an tindalu. 2 Ya inalin David hidin
do'ol an na'amung an holag Israel di, “Gulat ta pohdonyu, ya gulat goh ta hiyay pohdon
Apu tu'un Dios tu'u ya mahapul an ipa'ayag tu'un amin nan tutulang tu'un numpunhituh
nan abablubabluy an hinakup ad Israel, ya ta pun'itnudda nan papadi ya nan holag Levi
an wah nan babluy an wadan di pumpahtulan ta umalida ta middumdan ditu'u. 3 Ya
umuy tu'u alan din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios an ingnganuy tu'uh din gutud
di nun'alian Saul.” 4 Ya an amin din tatagun na'amung ya inabulutdan aton ti hay aatnah
nan nangngolan nan tatagu ya ma"aphod heneh atonda.
5 At hay aatna ya impa'ayag David an amin nan holag Israel an nan numpunhitun amin
hinan babluy an hinakup nan babluy ad Israel an nete"ah nan Wangwang an Shihor
hidid Egypt ta engganah dih ad Lebo Hamath, ya na'amungda ta alanda din Kahon an
Nittuwan di Uldin Apo Dios an wah dih nan babluy hi ad Kiriath Jearim. 6 Ya da David
ya an amin nan holag Israel ya immuydad Ba'alah (an hiyah ne damdamay babluy ad
Kiriath Jearim an hinakup ad Judah) ta alanday Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios
an mangipa'innilah nan na'abbagbagtun wadan di inumbunan Apo Dios hi bagtun nan
duwan nipa'ot an anghel an ma'alih cherubim.
7 At innalda din Kahon an Nittuwan di Uldin hinan abung Abinadab, ya inlugandah
din balbalun kalesa, ya da Uzzah ay Ahio di nangipaguyud hinan kalesa. 8 Ya heden
gun umamlongan da David an didan amin hinan holag Israel an gunda mungkanta
ya inusalday ongol an alpa, ya nan it'ittang an alpan ma'alih lyre, ya tambourines, ya
cymbals, ya talampet hi pundayawdan Apo Dios.
9 Ya unat goh palpaliwan ya nidatongdah nan wadan di pun'elekandah nan paguy hidih
ad Kidon ya nitu'dud din baka an wan matu"in, mu pendon Uzzah din Kahon an Nittuwan
nan Uldin. 10 At nidugah di bimmungtan Apo Dios ay hiya, ya pinatoyna hiyah di an
dumalat di namdonanah nan Kahon an Nittuwan nan Uldin,* at natoy hinan wadan di
hinagang Apo Dios.
11 At ma'abbungot hi David an dumalat nan bimmungtan Apo Dios ay Uzzah. Ya
dimmalat henen na'at ya nginadnandah nen lugal hi Perez Uzzah,† ya hihidyay ngadanah
engganad ugwan.

† **12:40** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25. * **13:10** Hay inyuldin Apo Dios ya anggay nan papadin holag Aaron di way biyangdan mangdon hi Kahon an Nittuwan nan Uldin, at paniaw ay Apo Dios hi un mittuh nan kalesa (Ex. 25:12-15), ya paniaw goh hi un way manapa (Num. 4:15). † **13:11** Hay pohdonan ibaga ya *na'ubahan Uzzah.*

12 Ya nidugah di timma'tan David ay Apo Dios enen algaw an na'atana, at inalinay, “Hay
ato' mah an mangiyuy hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hinan babluy hi
wada' ad Jerusalem?” 13 At agguy mah inyuy David din Kahon an Nittuwan di Uldin hinan
Abung David. At inyuyda inhi'ug hi abung Obed-Edom an holag Gitti. 14 Ya nihinah di din
Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hi tuluy bulan, at hi Apo Dios ya winagahana nan
pamilyan Obed-Edom ya an amin nan gina'unan mahapulna.

14

Nan Inat David ad Jerusalem
(II Sam. 5:11-16; I Chron. 3:5-8)

1 Hi Hiram an alih ad Tyre ya nunhonag hi baalna ta immuydan David, ya impidagahnan
dida din ayiw an cedar. Ya impitnudna goh din numpanginnilan muntapeng ya din
numpanginnilan karpentero ta iyammaday abung di Alin hi David. 2 Ya dumalat henen
na'at ya ininnilanan hi Apo Dios di namto' an nangidat hi haad nan mun'alin mangipapto'
hinan holag Israel, ta way atonan mangipaphod hinan ma'ma'at, ya ta pumhod nan
babluy ad Israel an dumalat hinan inatnan tatagunan holag Israel.
3 Ya inahawan David di udumnan binabaid Jerusalem, at do'ol di imbabaluynah linala'i
ya binabai. 4 At hiyatuy ngadan nan imbabaluynan nalmud Jerusalem: hi Shammua, ya
hi Shobab, ya hi Nathan, ya hi Solomon, 5 ya hi Ibhar, ya hi Elishua, ya hi Elpelet, 6 ya hi
Nogah, ya hi Nepheg, ya hi Japhia, 7 ya hi Elishama, ya da Beeliada ay Eliphelet.

Hay Nangabakan David hinan iPhilistia
(II Sam. 5:17-25)

8 Ya unat goh dengngol nan iPhilistia an hi David di napto' an alih mangipapto' an amin
hinan babluy ad Israel at an amin nan tindaluda ya nunti'idda ta umuyda anapon hi David
ti penhoddan dapopon hiya. Ya unat goh dengngol David henen inatda ya initnudna
nan tindaluna, ya bimmuhu'da ta umuyda damuwon dida. 9 Ya unat goh nidatong nan
iPhilistia hinan Nundotal an Rephaim ya ente"adan manganap hi hamhamonda. 10 Ya
imbagan David ay Apo Dios an inalinay, “Mabalin mah an umuymi gubaton nan iPhilistia,
ya mabalin goh an badangan da'mi ta abakonmi dida?”
Ya inalin Apo Dios ay David di, “Mabalin an umuy ayu ti badanga' da'yu ta abakonyu
dida.”
11 At initnud David din tindaluna, ya nunti'iddad Ba'al Perazim ta ginubatda, ya inabak
da David didah di. Ya inalin David di, “Unna' inusal ay Apo Dios an umat hinan datong di
inat'un un na'amtang ya *ay nun'iyanud di na'abakan nan binuhul!*” At hiyah ne dimmalat
hi nangadnan ne han lugal hi Ba'al Perazim.* 12 Ya nan iPhilistia ya nun'iwallangdah di
din nun'ita'indan bulul an dayawonda, at hennag David din tindaluna ta nunggohobdan
amin din bulul.
13 Ya agguy nadnoy di naluh ya numbangngad nan iPhilistia hinan Nundotal an
Rephaim, ya ente"ada goh an manganap hi hamhamonda. 14 At ni'hapit goh hi David
ay Apo Dios, ya tembal Apo Dios an inalinay, “Adi ayu munti'id an manamun dida, mu
hay atonyu ya unyu li'ubon dida ta nan appit hi bonogday pangete"anyun mangubat ay
didah nan wadan di balsam an ayiw. 15 Ya wa ay ta donglonyu nan dimalmogdah nan
bagtun nan balsam an ayiw ya un ayu mahkay bumuhu', ya ginubatyu dida ti hay ma'at ya
Ha"in an Dios di mangipangpangulun da'yu ta pumpatoyyu nan tindalun nan iPhilistia.”
16 At inunud David din inalin Apo Dios ay hiya, at ente"adan nangubat hinan iPhilistia, ya
nun'ipalayawda didan nete"ah ad Gibeon ta engganah ad Gezer.
17 At nan abalinan David ya niwa'at an nundongol an amin hinan abablubabluy, ya
numbalinon Apo Dios nan tataguh di ta ta'tanda hiya.

15

Hay Nidadaanan nan Kahon an Miyuy ad Jerusalem

1 Ya unat goh nalpah an impiyamman David nan numbino'ob'on an a'abung hi
punhituwanah nan ma'alih Babluy David ya impiyammana goh di ihinan din Kahon an
Nittuwan nan Uldin Apo Dios, at indadaanda an inyamma nan Tuldan Abung hi ihinana.
2 Ya unat goh nalpah an nidadaan ya inalin David di, “Nan holag di a'apun Levi ya anggay
di mangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ti diday pento' Apo Dios hi
mangdon, ya dida goh di gun munhulbin Apo Dios hi enggana.”
3 Ya impa'ayag David an amin nan holag Israel ta na'amungdad Jerusalem ta umuyda
alan din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ta iyuydah nan lugal an indadaanah

* **14:11** Hay pohdonan ibaga ya *ay nun'iyanud di na'abakan nan buhul.*

ihinana, 4 ya impa'ayagna goh nan holag Aaron ya nan holag Levi ta na'amungda. 5 Ya
hay nalpuh holag Kohath ya hi Uriel an impanguluna din hinggahut ta han duwampulun
tutulangna. 6 Ya hay nalpuh holag Merari ya hi Asaiah an impanguluna din duway gahut
ta han duwampulun tutulangna. 7 Ya hay nalpuh holag Gershon ya hi Joel an impanguluna
din hinggahut ta han tulumpulun tutulangna. 8 Ya hay nalpuh holag Elizaphan ya hi
Shemaiah an impanguluna din duway gahut an tutulangna. 9 Ya hay nalpuh holag Hebron
ya hi Eliel an impanguluna din nawaluy tutulangna. 10 Ya hay nalpuh holag Uzziel ya hi
Amminadab an impanguluna din hinggahut ta han himpulu ta duwan tutulangna.
11 At impa'ayag David da Zadok ay Abiathar an papadi, ya nan holag Levi an da Uriel,
ya hi Asaiah, ya hi Joel, ya hi Shemaiah, ya da Eliel ay Amminadab. 12 Ya inalinan diday,
"Da'yuy a'ap'apun nan holag Levi, at mahapul an idawatyuy odolyun Apo Dios ya nan odol
di tutulangyu ta way atonyun umuy mangngal hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo
Dios an nan Dios an dayawon tu'un holag Israel ta iyaliyuh nan wadan nan impidadaan'uh
ihinana. 13 Ya manu ay alyo' hene ti mi'id ayuh din hopapnan agguy ayu ni'yodon, at
hi Apo Dios an dayawon tu'u ya minolta ditu'u ti dumalat nan agguy tu'u nangunudan
hinan niyuldin hi ma'at hinan Kahon an Nittuwan di Uldin, ya agguy tu'u imbagan Hiyay
nepto' hi aton tu'u." 14 At nan papadi ya nan holag Levi ya nunlenehanda nan paddungnay
lugit hi odolda ta way inatdan immuy nangngal hidin Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo
Dios an dayawondan holag Israel. 15 At inummal nan holag Levi hi ulpit di Kahon ta way
nangipi'ugandan umat hidin inyuldin Moses an hiyah ne inalin nan Hapit Apo Dios hi
ma'at.*
16 Ya minandal David nan a'ap'apun nan holag Levi ta pot'onda nan nanginnilan tutu-
langda ta way mungkanta ya manukal hinan umat hinan alpa, ya nan it'ittang an alpan
ma'alih lyre, ya cymbals ta ma"adngol ya ma"aphod nan aat di kantan pun'am'amlongan.
17-21 Ya nan nalpuh nan ahimpahimpangapun kumakantay pento'da, at didatuy linala'in
numpanginnilan manukal hi cymbals: hi Heman (an hina' Joel), ya hi Asaph (an tulangna
an hina' Berekiah), ya hi Ethan (an tulangna an hina' Kushaiah an nalpuh holag Merari).
At hiyatuy pinilida an holag Levi hi bumadang ay didan muntukal hinan i"ittang an alpan
ma'alih lyres: hi Zechariah, ya hi Jaaziel, ya hi Shemiramoth, ya hi Jehiel, ya hi Unni, ya
hi Eliab, ya hi Benaiah, ya hi Maaseiah, ya hi Aziel. Didatuy holag Levi an pinilida an
muntukal hinan mumbungug an gangoh di alpa: hi Mattithiah, ya hi Eliphelehu, ya hi
Mikneiah, ya hi Azaziah, ya da Obed-Edom ay Jeiel an mun'adug hinan Tuldan Abung
Apo Dios. 22 Ya hi Kenaniah an ap'apun di holag Levi di napili goh an mangipapto' hinan
kumakantan holag Levi, ya manu ay nidat ay hiya ti nala'eng an inilanay aat di kanta.
23 Ya da Berekiah ay Elkanah di napilih mun'adug hinan pantaw di Tuldan Abung an
nihinan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios. 24 Ya da Shebaniah, ya hi Joshaphat,
ya hi Nathanel, ya hi Amasai, ya hi Zechariah, ya da Benaiah ay Eliezer an papadiy gun
mangipagangoh hinan talampet ta gunda ipangpang'u ya un miyunud nan Kahon an
Nittuwan nan Uldin. Ya da Obed-Edom ay Jehiah di mun'adug goh hinan pantaw hi wadan
nan Kahon an Nittuwan di Uldin.

Hay Nangiyayandah nan Kahon ad Jerusalem
(II Sam. 6:12-19)

25 Hi David, ya nan mangipangpanguluh nan holag Israel, ya din a'ap'apun mangipapto'
hinan hinlilibu ya impadehda ta immuyda innal din Kahon an Nittuwan nan Uldin
Apo Dios an wah abung Obed-Edom. Ya heden ayanda ya nidugah di inatdan gun
mun'am'amlong. 26 Ya hi Apo Dios ya binadangana nan holag Levi an nangdon hinan
Kahon an Nittuwan nan Uldina, at ene'nongday pituh nan manilhig an baka ya pituh
manilhig an kalnilu. 27 At hi David ya nunlubung hinan ma"aphod an lubung an linen, ya
umat goh hinan holag Levi an numpunlubungdah nan maphod an lubung an din nangdon
hinan Kahon, ya umat goh hinan kumakanta, ya hi Kenaniah an mangipapto' hinan
kumakanta an numpunlubungdan amin hinan mun'aphod an lubung. Ya hi David goh
ya inlubungna nongkay nan lubung an linen an ma'alih ephod. 28 Hay na'at ya nitnuddan
amin nan holag Israel an ni'bulogdah nan nangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin
hidin nangiyayandad Jerusalem, ya gunda it'u' di amlongdan mungkanta, ya ahigagangoh
nan tangguyub, ya talampet, ya cymbal, ya nan i"ittang an alpan ma'alih lyres, ya nan
ongol an alpa, ya nan udumnan miyammah nan pungkantaan.
29 Ya unat goh indatongdah nan babluy din Kahon ya hi Michal an imbaluy Saul
ya indungawnah nan tawa, ya tinnigna nan Alin hi David an gun manaytayaw ya
yimmagtuyagtutuh amlongna. At pinahiwnah David hi nomnomna.

---

* **15:15** Ex. 25:12-15.

16

1 Ya heden nangidatngandah din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya impahigupdan impatang hidin balbalun Tuldan Abung an impiyamman David hi ihinana. Ya ene'nongda nan Onong an Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopan. 2 Ya unat goh lempah David an ene'nong nan Onong an Moghob ya Onong di Pi'lenggopan ya winagahana nan tataguh ngadan Apo Dios, 3 ya indatana didan amin an linala'i ya binabain holag Israel hi numbino'ob'on an onondah tinapay, ya nan mamagan greyp.*
4 Ya pinilin David nan udumnan holag Levi ta diday mangipangpanguluh nan pundayawan ay Apo Dios an dayawon nan holag Israel hinan way hinagang di Kahon an Nittuwan nan Uldin hi aton an munluwalu, ya munyaman, ya panapitan hi a'al'alyana.
5 At hi Asaph di napto' hi mangipangpangulu, ya hi Zechariah di mehnod an bumadang ay hiyah nan ma'at. Ya da Jeiel, ya hi Shemiramoth, ya hi Jehiel, ya hi Mattithiah, ya hi Eliab, ya hi Benaiah, ya da Obed-Edom ya nan oha goh an hi Jeiel di mangipagangoh hinan alpa ya nan i"itang an alpan ma'alih lyre. Ya hi Asaph di mangipagangoh hinan cymbals,
6 ya nan duwan padin da Benaiah ay Jahaziel di gun mangipagangoh hinan talampet hi abigabigat hinan way hinagang nan Kahon an Nittuwan di Uldin.

Nan Kantah Punyamanan
(Psa. 105:1-15; 96:1-13; 106:1, 47-48)
7 Hiyah ne hopap di nangidatan David ay da Asaph ya nan tutulang nan holag Levi hi mehnod an mikantah punyamanan ay Apo Dios:
8 "Mundenol ayun Apo Dios,
ya Hiyay gunyu hapiton di anabagtuna,
ya nun'iwa'atyun ipa'innilah nan tataguh nan abablubabluy nan nahamad an inatna.†
9 Ya ikantayu nan pundayaw ay Apo Dios an dumalat nan inatnan umipanoh'a,‡
10 ya mun'am'amlong ayun nihakup ay Hiya,
ya maphod unda umamlong an amin nan mundayaw ay Hiya.§
11 Ya hi Apo Dios di pange'kodanyu ta Hiyay pun'adawanyuh badang,
ya Hiyay inaynayunyun gun dayawon.*
12-13 Da'yun holag Jacob an baal an pento' Apo Dios
ya nomnomonyu nan umipanoh'an inatna
ti Hiya ya na'ahhamad di panumalyana
an hiyah ne inalinah nan Uldin an indatna.†

14 Ya Hiyah Apo Dios an Dios tu'u,
ya hay punhulbian nan Uldina ya an amin nan tataguh tun alutaluta.‡
15 Hi Apo Dios ya adina aliwan nan Tulagna ti minaynayun an mi'id di apogpogana.
Ya henen Tulag an immandalna ya munhulbin amin hinan holagyu,
ya minaynayun an adi mapogpog.§
16 Nan Tulag an din intulagnan Abraham
ya hiya goh din inhapatanan intulagnan Isaac,*
17 ya intulagna goh ay Jacob,
ya adi ahan mapogpog ti mahapul an minaynayun di punhulbianah nan holag Israel.†
18 Ya inalin Apo Dios ay didan hinohha di,
Idat'un da'yu nan babluy ad Canaan ta banohyu.‡

19 Din hopapna ya nahnotda din tatagun Apo Dios
an unda bunag hi ad Canaan.§
20 Ya gunda nun'ennewel hinan numbino'ob'on an babluy
an gunda malpuh nan ohan babluy,
ya nakakda goh ta umuydah nan oha.*
21 Mu imbaliwna dida ta mi'id ah nangipaligat ay dida,
ya pinadana nan a'ali ta mi'id al'alih nan tataguna,†
22 ya inalinah nan a'aliy,
Adiyu ahan paligaton nan pento"un baal'u,
ya adiyu goh ipa'dam nan ngamayyuh nan propeta'.

---

* **16:3** Unu raysins. † **16:8** Psa. 105:1. ‡ **16:9** Psa. 105:2 § **16:10** Psa. 105:3. * **16:11** Psa. 105:4. † **16:12-13** Psa. 105:5-6. ‡ **16:14** Psa. 105:7. § **16:15** Psa. 105:8. * **16:16** Psa. 105:9. † **16:17** Psa. 105:10. ‡ **16:18** Psa. 105:11. § **16:19** Psa. 105:12. * **16:20** Psa. 105:13. † **16:21** Psa. 105:14.

Hiyah ne inalina.‡

23 At an amin ayun Hentil hitun alutaluta ya ikantaanyuh Apo Dios,
ya abigabigat ya gunyu ipa'innila nan maphod an ulgud hi namaliwanan ditu'u.§
24 Ya ipa'innilayuh nan numpunhituh nan babluy di aat nan anabagtuna,
ya nun'ipa'innilayuh nan tatagun umipanoh'a nan ina'inatna.*
25 Ya manu ay alyonyuh ne ti hi Apo Dios
ya nidugah di anabagbagtuna ya un nan udumnan madayaw†
26 ti an amin nan dayawon di Hentil ya un hay inyamman di tatagu an bulul,
mu hi Apo Dios ya Hiyay nunlumud abuniyan.‡
27 Ya nan benang ya nahamad an nunle'woh ay Hiya,
ya nan abalinana ya amlong di mun'onan hinan ihinana.§
28 Da'yun amin an Hentil hitun luta ya hi Apo Dios di dayawonyu,
ya impabagbagtuyu nan aat di benangna ya nan nidugah an abalinana!*
29 Ipabagtuyuh Apo Dios an nidugah di anabagtuna,
ya ita'inyuy e'nongyu,
ya inyuyyuh nan Timpluna,
ya dayawonyu Hiya ti Hiya ya na'ahhamad di a'e'gonana!†
30 At nomnomonyuy aatna ta wumogwog ayu
ti makulug an hi Apo Dios ya Hiyay nunlumuh tun luta,
at mi'id ah mangipahlig.‡
31 Ya umamlong ayun wad abuniyan ya tun luta,
ya ipa'innilayuh nan Hentil an hi Apo Dios di ali!§
32 He"an baybay ya gumongagongaah'a ya an amin nan wan he"a,
ya da'yun payaw ya umamlong ayu ya an amin nan nalmun wan da'yu.*
33 Ya tum'u' nan ayiw an wah nan inalahan an dumalat di amlongdah
un umalih Apo Dios an mumpanuh hinan tataguh tun luta.†
34 At mundenol ayun Apo Dios ti Hiya ya ma"aphod
an adi mapogpog di pamhodna.‡
35 Ya alyonyun Hiyay,
Ibaliw da'mi, O Dios an baliwmi!
Ya amungon da'mi ta ibaliw da'mih nan nappuhin aton di Hentil hitun luta
ta way atonmin mangedenol ay He"a,
ya ta nan na'ahhamad an ngadanmuy gunmi hapiton.
Hiyah ne alyonyun Hiya.§

36 Ya hay dayawonyu ya hi Apo Dios an Dios nan holag Israel,
at Hiyay inaynayunyun gun dayawon hi mi'id pogpogna."*

Ya inalin an amin di tataguy, "Amen!" ya "Madayaw hi Apo Dios!"

Hay Nundayawandad Jerusalem ya ad Gibeon

37 Ya hi David ya tinaynana da Asaph ya nan tutulangnan holag Levi ta diday manginaynayun an mangipapto' hinan pundayawan hinan wadan nan Tuldan Abung an nihinan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios, ya gunda aton hi abigabigat ti hiyah ne nidat hi tamuda. 38 Ya tinaynana goh da Obed-Edom ya din nanom ta walun tutulangna ta mi'tamun dida. Ya hi Obed-Edom an hina' Jeduthun ya hi Hosah di okod an mun'adug hinan pantaw.

39 Ya inhinan David hi Zadok an padi† ya din i'ibbanan papadi ta diday okod an mangipangpanguluh nan pundayawandan Apo Dios hinan Tuldan Abung an wah nan nabagtun lugal ad Gibeon, 40 at diday nangitamuh nan Onong an Moghob an me'nong ay Apo Dios hinan pun'onngan, ya gunda inat hinan ahelhehelhelong ya amahdomahdom an hiyah ne inalin din nitudo' an Uldin hi inyuldinah nan holag Israel an adi mapogpog. 41 Ya hay ni'yibbadah di ya da Heman ay Jeduthun ya din udumnan napilin mangikantah nan punyamanan ay Apo Dios an dumalat hinan adi mapogpog an pamhodna. 42 Ya da Heman

‡ **16:22** Psa. 105:15. § **16:23** Psa. 96:1-2. * **16:24** Psa. 96:3. † **16:25** Psa. 96:4. ‡ **16:26** Psa. 96:5. § **16:27** Psa. 96:6. * **16:28** Psa. 96:7. † **16:29** Psa. 96:8-9. ‡ **16:30** Psa. 96:9. § **16:31** Psa. 96:10. * **16:32** Psa. 96:11-12. † **16:33** Psa. 96:12-13. ‡ **16:34** Psa. 106:1. § **16:35** Psa. 106:47. * **16:36** Psa. 106:48. † **16:39** Paddungnay hiyay Nabagtun Padin numpapto' ad Gibeon, ya hi Abiathar di Nabagtun Padin numpapto' hinan Tuldan Abung ad Jerusalem (bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi).

ay Jeduthun di okod an nangipapto' an nangipagangoh hinan talampet, ya cymbals, ya nan udumnah nan pungkantaan hi pundayaw. Ya nan linala'in holag Jeduthun di nangipapto' hinan mun'adug hi pantaw.

43 At an amin din tatagu ya numpanga'anamutdah nan abungda, ya hi David ya immanamut hi abungna ta wagahana nan pamilyana.

17

Nan Intulag Apo Dios ay David
(II Sam. 7:1-17)

1 Ya unat goh nihinah David an alih nan abungna ya impa'ayagnah Nathan an propeta, ya inalinan hiyay, "Ad ugwan ya ten nihinaa' hitun palasyu an cedar di niyamma, mu nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya nihinah nan Tuldan Abung!"

2 Ya tembal Nathan an inalinay, "An amin nan ninomnommuh atom ya mabalin an atom ti hi Apo Dios ya wagwadan bumadang ay he"a."

3 Ya heden nahdom ya numpa'ilah Apo Dios ay Nathan an inalinay,

4 "Umuy'ah nan baal'un hi David, ya inalim ay hiyay, Hay inalin Apo Dios ya bo'on he"ay mangipiyammah Timpluh ihina'. 5 Ti Ha"in ya nete"ah din namaliwa' hi nangekaka' hinan holag Israel hi ad Egypt ya agguya' nihinah nan Timplu an nan Tuldan Abung di gun'u nihinan, ya gunna' enyennewel hinan numbino'ob'on an lugal. 6 Ya din gun nangiyinniwilan nan holag Israel ay Ha"in ya undan wada ah ohah nan pento"un ap'apun nan tatagu' hi nangalya' hi iyammayu ah Timplun hay ayiw an cedar di miyamma?

7 At alyom hinan baal'un hi David di, Hay hinapit Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalinay, Ha"in di nangayag ay he"ah din awadam hinan pumpahtulan hidin panalimunam hinan kalnilu ta pento"u he"a ta he"ay ap'apun mangipangpanguluh nan tatagu' an holag Israel. 8 Ya Ha"in ya wagwadaa' an niniddum ay he"ah nan malgom an immayam, ya an amin din binuhulmu ya gun'u imbaliw da'yu ta way inatyun gun nangabak ay didah din nunggugubatanyu. At ad ugwan ya pumbalino' he"ah umat hinan nidugah di abalinanan a'ap'apun mangipapto' hitun alutaluta ta mundongol'a an umat ay dida. 9 Ya indadaan'u nan babluy hi ihinan nan tatagu' an holag Israel, ya punhituwo' dida ta an aminda ya waday lutah bagida, ya ta mi'id ah mangipaligligat ay didah nan na"appuhin tatagun umat hidin na'at ay didah din hopapna 10 ta nangamung ad ugwan hinan gutud di namto'a' hi ap'apun mangipapto' hinan tatagu' an holag Israel. Ya Ha"in di paddungnay mi'gubat an amin hinan binuhulyu.

Ya itulag'u an minaynayun nan holagmu ta gunda dumo'ol. 11 Ya hi awnih gutud di atayam at middum'a an milubu' hidin nilubu'an din nun'atoy an a'apum, ya pumbalino' di ohah nan holagmuh ali, ya idat'uy abalinana ta na'ahhamad di pun'alianan pumpapto'ana. 12 Ya hiyay mangipiyammah Timplu an ihina', ya pumbalino' nan holagna ta diday manginaynayun an mumpapto' hi enggana. 13 Ya ta Ha"in di hi amana, ya hiyay mibilang hi imbaluy'u. Ya adi' ipogpog an gun mamadang ay hiya ta adi umat hidin inat'un namogpog hi agguy'u namadangan ay Saul an inaan'uy haadnan ali ta he"ay pento"uh mihukat ay hiyah ali. 14 Ya idat'uy abalinana ta hiyay okod an mumpapto' hinan tatagu' hi pun'alia', ya nan holagnay gun manginaynayun an gun mumpapto' hi mid pogpogna."

15 Hi Nathan ya imbaagnan David an amin din impa'innilan Apo Dios ay hiya.

Nan Luwalun David ya nan Nunyamanana
(II Sam. 7:18-29)

16 At nan Alin hi David ya immuy hinan Tuldan Abung an wadan Apo Dios, ya inumbun, ya nunluwalun inalinay,

"Ha"in ya adia' miyummat hinan inatmu, O Apo Dios, ya ta"on nan inatmuh nan pamilya'! 17 Ya ta"on ad ugwan ya nen iyal'allanay atom hi maphod an nen intulagmuy aat di maphod an ma'at hinan holag'uh udum di algaw, ya He"a, O Apo Dios, ya nen ibilanga' hi umat hinan nidugah di abalinanan tagu. 18 At hay ngadan di udumna mah hi ibaga' ay He"a? I'innilam di aat'un baalmu, 19 ya He"ay ad nomnom an mangat hinan pohdom hi atom ay ha"in, ya nen impa'innilam di anidugah di ipabagbagtua' hi udum di algaw. 20 At mi'id ahan ah umat ay He"a, O Apo Dios, ya mi'id di udum hi Dios an anggay He"ah immannung an madayaw! 21 Ya mi'id ah udumnah nan tataguh tun alutalutah umat hinan holag Israel an din imbaliwmuh nan paddungnay nahbutanda ta numbalinom didah tatagum. Ya nan nidugah an abalinam ya nan numbino'ob'on an umipanoh'an inatmun dida ya niwa'at an nundongol an amin hinan abablubabluy hitun luta. Ti He"a ya enekakmu nan tatagum hi ad Egypt, ya nun'ipakakmu nan

udumnan tataguh nan inayan nan tatagum. 22 Ya pento'mu nan tatagun holag Israel
hi tatagum hi mi'id pogpogna ta He"a, O Apo Dios, di numbalin hi Diosda.
23 At hay ma'at ni', O Apo Dios, ya ipa'annungmu nan intulagmuh ma'at ay ha"in an
baalmu, ya ma'at goh hinan holag'u ta minaynayun hi mi'id pogpogna, 24 ya ta way
aton nan anidugah di aatmu an mipabagbagtuh mi'id di pogpogna. At nan tatagu
ya alyonday, Hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya hiyay Dios an mangipapto'
ad Israel! Ya ta idadaanmu nan holag'u ta diday manginaynayun an mumpapto' hi
enggana. 25 Ya mun'amlonga' an munluwalun He"a, O Apo Dios, ti manu ay ya ten
He"ay nangipa'innilan ha"in an baalmun inalim di pumbalinom nan holag'u ta diday
mun'ali. 26 O Apu, He"ay makulug an Dios! Ya He"ay nangitulag hinan mun'aphod an
ma'at hinan baalmu. 27 At odowo' ay He"a ta wagaham ni' nan holag'u ta minaynayun
ni' di pumhodandan dumalat nan badangmun dida. O Apu, nen winagaham dida at
henen wagahmu ya minaynayun ay didah mi'id di pogpogna."

18

Hay Nangabakan da David hi Gunda Ni'gubatan
(II Sam. 8:1-14)

1 Ya agguy nadnoy ya ginubat da David ad Philistia, ya inabakda dida, at hinakupda nan
babluy ad Gath ya an amin nan wah nan nunlene'woh an bababbabluy. 2 Ya inabakda goh
nan iMoab, ya hinakupda, at hi David di nangipapto' ay dida ta hiyay nangidatandah nan
buwitda.
3 Ya hay nehnod hi ginubat da David ya nan tindalun nan Alin hi Hadadezer* an
numpapto' ad Zobah, at ginubatda didah engganad Hamath. Ti hi Hadadezer ya waday
planunah din hopapnan manakup hinan lutan wah nan Wangwang an Euphrates. 4 Ya
hinamham da David din hinlibun kalesan punluganan di mi'gubat, ya nan pituy libuh
tindalun numpuntakay hinan kabayu, ya duwampuluy libuh tindalun din nanaldalan an
mi'id di kabayuda. Ya enyapnay mun'olog hinan kabayun manguyud hinan hinggahut an
punluganan, ya numpilayna din udumnan na'angang.
5 At nunhonag nan i'Aram an iDamascus ta immuyda binadangan hi Hadadezer an
alid Zobah, mu ginubat da David dida, at hay numpatoyda ya duwampulu ta han duway
libuh tindalun nan i'Aram. 6 At hi David ya nun'ipiyammanay kampun di tindaluh nan
lutan nan i'Aram hi ad Damascus, ya numbalin nan tatagud Aram hi baal David, at hiyay
pangidatandah buwitda. Ya hi Apo Dios ya gunna nangabakon da David an amin hinan
gunda ni'gubatan, 7 at nun'alan David din balitu' an hapiaw din u'upihyal Hadadezer,
ya nun'iyuynad Jerusalem. 8 Ya nete"ad Tebah ya ad Kun an babluy hi numpapto'an
Hadadezer ya nun'alan David din do'ol an gambang, ya inusal Solomon din gambang hi
impiyammanah ongol an tangkin ma'alih nan Baybay, ya tu'ud, ya nan udumnah gina'un
miyammah nan Timplu.
9 Ya unat goh dengngol Tou an alid Hamath an da David ya ginubatda nan tindalun
Hadadezer an alid Zobah ya inabakda dida 10 ya hennagna han imbaluynan hi Hadoram ta
immuyna inapnga hi David an ali, ya ta impa'innilanay anidugah di amlongnan dumalat
nan nangabakandan da Hadadezer, ti manu ay ya un gun nunggubat da Tou ay Hadadezer
hidin hopapna. Ya hi Hadoram ya inta'inay nun'anginan gina'un balitu', ya silver, ya
din gambang. 11 At nan Alin hi David ya ene'nongnan Apo Dios an amin din gina'u, ya
nun'iddum din silver ya balitu' an din innalnan nahamham hinan babluy hi ad Edom,
ya ad Moab, ya ad Ammon, ya ad Philistia, ya nan abablubabluy hi awadan nan holag
Amalek.
12 Ya nan amono'on David an hi Abishai an hina' Zeruiah ya hay uyap di pinatoyna
ya himpulu ta waluy libun i'Edom hinan way Nundotal an Ahin. 13 At hiya ya
nun'ipiyammanay kampun di tindaluh nan lugal an amin hinan babluy ad Edom, ya hi
David di nangipapto' ay dida, at numbalindah baalna. Ya an amin nan way pi'gubatan da
David ya diday nangabakon Apo Dios.

Nan U'upihyal David
(II Sam. 8:15-18)

14 At hi David di nun'alin nangipapto' ad Israel, ya inhamadnan nanalimun hinan
tatagu, ya numpapaddung di inatna, ya inunudnay Uldin ta mi'id ah imbahhawna.
15 Ya nan amono'on David an hi Joab an hina' Zeruiah ya hiyay ap'apun di tindalu,
ya hi Jehoshaphat an hina' Ahilud di nanalimun hinan pepel hi gun nangitudo' hinan
way ma'at unu mahapul hinan babluy,

* **18:3** Hay pohdonan ibaga ya *hi Hadad ya bumadang*, ya hi Hadad di na'abbagtun bululdad Aram (unu ad Syria).

16 ya hi Zadok an hina' Ahitub ya hi Ahimelek an hina' Abiathar di Nabagtun Padi,†
ya hi Shavsha di nuntudtudo',
17 ya hi Benaiah an hina' Jehoiada di ap'apun nan duwan himpampun an mun'adug
hinan ali an nan Himpampun an Kereth ya nan Himpampun an Peleth,
ya nan imbabaluy David an linala'i di bimmadang ay amadan umal'alu' ta nepto' di
gunna inat.

19

Hay Nangabakan David hinan holag Ammon ya nan i'Aram
(II Sam. 10:1-19)

1 Unat goh agguy nabayag ya hi Nahash* an alin di holag Ammon ya natoy, ya han
lala'in imbaluynay nihukat ay amanah nun'ali. 2 Ya hi David ya inalinah nomnomnay,
“Ha"in ya ipattig'uy ama'ma'ullay'u ay Hanun† an hina' Nahash ti hi amana ya nahamad
di impattignah ni'gadyumanan ha"in.” At hennagna din baalna ta immuyda impa'innilan
hiyay aat di pi'lungdayaanan dumalat di natayan amana.
Ya unat goh nidatong din baal an hennag David hinan wadan Hanun hinan
bimmabluyan nan holag Ammon ta ni'hapitdan hiya 3 ya nan mumpangipangpanguluh
nan holag Ammon ya inalidan Hanun di, “Kulugom mah an un hennag David hatun
tatagu ta immalidan mi'lungdayan he"ah natayan amam? Manu ay hennagna didah
tu ya ta wanwanonda tun luta ya un ditu'u goh hi'imon ta way atondan mangabak ay
ditu'u!” 4 At hi Hanun ya nun'ipadpapna din baal David, ya nun'ih'ihana din hamayda, ya
numbongwahnay lubungda ta nipotto' hi tipada, ta nalpah ya pinakakna dida.
5 Ya waday immuy ay David an nangipa'innilah nan inatdah din linala'in hennagna. At
unat goh ininnilana nan na'at ya nunhonag hinan udumnan baalna ta immuyda dinamu
ti danen linala'i ya nidugah di bainda. At inalin nan Alin hi David ay diday, “Mihina ayud
Jericho ta nangamung un tumubu nan hamayyu ya un ayu umanamut.”
6 Ya unat goh ininnilan nan holag Ammon an nipa'innilay namoholandan David at hi
Hanun an ali ya nan tatagunan holag Ammon ya impiyuyday tulumpulu ta tuluy libu ta
han onom di gahut an kiluh silver hi punlagbudah nan kalesan punluganan di mi'gubat ya
din tindalun nan i'Aram Naharaim,‡ ya nan i'Aram Maakah, ya nan iZobah. 7 At nidatong
din tulumpulu ta han duway libun kalesan punluganan di mi'gubat, ya din alih ad Maakah
an initnudnay tindaluna ta immuyda nungkampuh nan neheggon hi ad Medeba, ya nan
tindalud Ammon ya nundadaandan nun'akak hinan babluyda ta immuyda ni'gubat. 8 Ya
unat goh dengngol David henen inatnan pi'buhulna at hennagnah Joab ta initnudnan
amin din tindalun numpanginnilan mi'gubat. 9 Mu nan holag Ammon ya bimmuhu'da
ta immuyda nundadaan hinan owon an miyuy hinan babluy, ya nan tindalun din a'alin
din immuy an bumadang hinan holag Ammon ya immuyda nundadaan hinan nibataan
an babluy.
10 Ya unat goh tinigaw Joab an lini'ub nan binuhulda didan numpundadaandah nan
appit di hinagangda ya appit hi bonogda at pinilina din numpanginnilan tindalun
holag Israel ta diday immuy an nangubat hinan i'Aram. 11 Ya nan udumnan tindalu
ya impitnudnan Abishai an hi agina ta hiyay apudah mummandal ta diday umuy an
mangubat hinan holag Ammon. 12 Ya inalin Joab ay hiyay, “Gulat ta tigom an abakona'
hinan i'Aram ya immali ayu ta badangan da'mi. Ya umat goh ay he"a an wa ay ta tigo' an
abakon da'yuh nan holag Ammon ya immali ami ta badanganmi da'yu. 13 At tumulid tu'u
ta ipabi'ah tu'uy punnomnoman tu'un mi'gubat ta ibaliw tu'u nan tatagu ya nan babluy an
wadan din pundayawan ay Apo Dios! Ya maphod un ni' nan pohdon Apo Dios di ma'at.”
14 At hi Joab ya din tindalun nitnud ay hiya ya impadehdan immuy an mangubat hinan
binuhuldan i'Aram. Ya unat goh intagandan nunggugubat ya na'abak din i'Aram, at
numpangalayawda. 15 Ya unat goh tinnig nan holag Ammon an mumpangalayaw din
i'Aram at timma'otda, ya numpangalayawda goh ta tinaynanda da Abishai an hi agin Joab
ta immuydah nan babluyda. At da Joab ya numbangngadda mah ad Jerusalem.
16 Mu unat goh ininnilan nan i'Aram an inabak nan holag Israel dida ya hennagda nan
baal ta immuyda inayagan nan udumnan tindalun i'Aram an wah nan neheggon hinan
Wangwang an Euphrates, ya pento'dah Shophak hi ap'apun mangipangpanguluh nan
tindalun Hadadezer ta bumadang ay dida.
17 Ya waday nangipa'innilan David enen inatda, at hi David ya impa'ayagnan amin
nan tindalun holag Israel, ya binad'angda nan Wangwang an Jordan ta nidatongdah

† **18:16** Bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi. * **19:1** Hay pohdonan ibaga ya *ulog*. † **19:2** Hay pohdonan ibaga ya *nawagahan*. ‡ **19:6** Ohan hakup ad Mesopotamia.

nan wadan nan pi'gubatanda, ya nun'ihamaddan nundadaan. Ya unat goh nalpah an indadaan David nan tindaluna ya ente"ada mahkay an ginubat nan buhuldan i'Aram. 18 Ya nun'ipalayaw nan holag Israel nan tindalun di i'Aram, ya hay uyap nan tindalun di i'Aram hi numpatoy da David ya pituy libuh din mangimunmunihuh nan kalesan punluganan di mi'gubat, ya napat di libuy tindalun din nanaldalan an mi'id di kabayuda, ya pinatoyda goh hi Shophak an nan nangipangpanguluh nan tindaluda.

19 Ya unat goh ininnilan nan a'ali an din bumadabadang ay Hadadezer an inabak nan holag Israel dida at himmukudan David, at numbalinon David didah baalna. At mete"an den timpu ya adi mahkay pohdon nan i'Aram an bumadang hinan holag Ammon.

20

Hay Nanakupan David hi ad Rabbah
(II Sam. 11:1; 12:29-31)

1 Ya heden tiyalgaw an gutud di gun ayan nan a'alin mi'gubat ya impangulun Joab din tindalu ta immuyda ginubat nan tatagun wah nan babluy ad Ammon, ya inabakda dida, ya innayundan immuy ta lini'ubda nan babluy ad Rabbah.* Mu hi David ya nataynan an wah did Jerusalem. Ya ginubat Joab ad Rabbah ta numpatoyday tindaluh di, ya numpa"idan amin nan wah di.† 2 Ya nan Alin hi Milkom‡ ad Rabbah ya waday uklupnan balitu' an hay damotna ya hi'itangan tulumpulu ta opat di kilu an na'al'altian hinan na'angnginan batu. At innal David din uklupna, ya inyuklupdah uluna. Ya hi David ya do'ol di mun'apla'an an gina'uh hinamhamnah nan babluy. 3 Ya enekakna nan tataguh nan babluy, ya indatnay numbino'ob'on an tamuda ta usalonday lagadi, ya gabyun, ya wahay. Ya umat hina goh di inat David hinan tataguh nan abablubabluy ad Ammon. Ya unat goh nalpah hana ya hi David ya an amin din tindaluna ya numbangngaddah ad Jerusalem.

Hay Ni'gubatan da David hinan iPhilistia
(II Sam. 21:15-22)

4 Ya agguy nadnoy di naluh ya ginubat nan iPhilistia nan tindalun David hi ad Gezer, ya hay na'atan nen gubat ya din gutud di namatayan Sibbekai an holag Hushath hinan ohan holag Rapha an hay ngadana ya hi Sippai. Mu na'abak nan iPhilistia.

5 Ya hin'alina ya wada goh di ohah nunggugubatan nan holag Israel ya nan iPhilistia. Ya hi Elhanan an hina' Jair ya pinatoynah Lahmi an hi agin Goliath an iGath an hay nipa'aw hi gayangna ya umat hinan ongol an hapayan an pangabol nan binabai.

6 Ya wada goh di ohah gubat an na'at hidid Gath. Ya hidi ya wada han ongol an tagun hiya ya nalpu goh hinan holag Rapha, ya nahin'o'nom di galaygay nan duwan ngamayna, ya umat goh hinan dapana an nahin'o'nom di galaygayna, at hay uyap an amin di galaygayna ya duwampulu ta han opat. 7 Ya inangi'angitna nan holag Israel ta munggugubatda, ya unat goh wan intaganday gubat ya pinatoy Jonathan an hina' Shimea an hi agin David.

8 Ya danen tulu ya nalpudah holag Rapha an iGath an pinatoy David ya nan tataguna.

21

Hay Nangyapan David hinan Tindaluna
(II Sam. 24:1-25; I Chron. 27:23-24)

1 Hi Satanas* ya penhodnan guluwon ad Israel, at hiyaat unna impanomnom ay David ta uyapona nan tatagun holag Israel.† 2 At inalin David ay Joab ya nan udumnan a'ap'apun di tindalunay, “Umuyyu hidhidon an uyapon nan tatagud Israel an mete"ad Beersheba ta nangamung ad Dan,‡ ya nalpah ay ya immali ayu ta ipa'innilayun ha"in di uyapda ta innilao'.”

3 Mu tembal Joab an inalinay, “Maphod ni' un udman Apo Dios nan tataguh mumpahinggahut di hinggahut hi ado'ol nan uyap nan holag Israel, ya he"a, Apu Ali, ya baalmu didan amin! Mu anaad ta umat hinay atom ta dumalat hi pumbaholan an amin nan holag Israel?"§

4 Mu hi David ya impilitnan Joab di mahapul an unudona nan inalina. At nakak mah hi Joab ta immuyna lene'od an amin nan babluy ad Israel ta hinidhidnan inuyap nan tatagu

---

* **20:1** Hiyay kapitulyud Ammon, ya hay ngadanad ugwan ya Amman an kapitulyu goh hinan Kingdom of Jordan. † **20:1** Hidin nangabakan Joab ad Rabbah ya immuy hi David an niddum ay hiya (II Sam. 12:26-29). ‡ **20:2** Hay ohan ngadana ya *Molek* an nan bululda. * **21:1** Mu itudun nan II Sam. 24:1 an hi Apo Dios di nangipanomnom ay David an bo'on hi Satanas. At bahaom nan footnote di II Sam. 24:1 ta innilaom di aatna. † **21:1** Na'at hidin 980 B.C. ‡ **21:2** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal. § **21:3** Anaad ta na"appuhiy impa'at David? Bahaom nan footnote di II Sam. 24:10.

ta nalpah ya numbangngad ad Jerusalem.* 5 Ya indatna din uyap nan tatagun David, ya
hay uyap an amin nan holag Israel ya ohay milyon ya han hinggahut di libuh linala'in
mabalin hi muntindalu, ya opat di gahut ta han napituy libuh nan holag Judah di mabalin
an muntindalu. 6 Mu hi Joab ya agguyna iniddum an enyap nan holag Levi ya nan holag
Benjamin an imbahhawna din immandal nan alin hiya ti hay inilana ya umipapuhi nan
immandalnan hiya.
7 Ya henen na'at ya umipapuhi goh ay Apo Dios, at minoltana nan holag Israel. 8 Ya
inalin David ay Apo Dios di, "Ha"in ya nidugah di numbahola' an dumalat henen inat'u,
mu al'alu'o' He"a ta aliwam ni' nan numbahola' an baalmu ti ha"in ya unna' ay nabongang
an na"appuhiy inat'u!"
9 Ya hi Apo Dios ya ni'hapit ay Gad an propetan inalinay, 10 "Umuy'a ay David, ya inalim
ay hiyay umat hituy ma'at hi inalin Apo Dios an inalinay, Idat'uy tuluh pumpiliana, ya ato'
nan malgom an pilionan danen tulu."
11 At immuy hi Gad ay David, ya inalinan hiyay, "Umat hituy inalin Apo Dios ta piliom
di pohdom. 12 At hay pohdom mah ya nan tuluy tawon an batel an mi'id ah ma'an, unu
tuluy bulan hi aguguluwam an gun lumayaw hinan pumpangipdugan nan binuhulmuh
nan hanggapdan he"a, unu nan tuluy algaw an pumpamatayan Apo Dios ay da'yu, ya
lumuwonay nidugah an punligatan hinan babluyyu ta honogona nan Anghelna† ta Hiyay
mangiyalih nan dumalat hi pun'atayan nan tatagun amin hinan abablubabluy ad Israel?
At hay piliom mah ay daten tulu ta hiyay ibangngad'u ta iyulgud'uh nan nannag ay ha"in?"
13 Mu umat hituy nambal David an inalinan Gad di, "Ha"in ya nidugah di holtapo' an
ten mi'id di inila' hi ato', at hay pohdo' ya hi Apo Dios di mummoltan mamatoy ay ha"in ti
Hiya ya nidugah di homo'na, mu ta bo'on nan tataguy mamatoy ay ha"in."
14 At hi Apo Dios ya limmunay ma'abbi'ah an dogoh hi nummoltanah nan tatagud
Israel, at hay uyap di nun'atoy ya napituy libuh nan linala'id Israel. 15 Ya hi Apo Dios
ya hennagna han ohan Anghelna ta umuyna pumpatoy nan tatagud Jerusalem. Mu unat
goh wan hi'itangan an ete"anan mumpamatoy hinan tatagu ya linuman Apo Dios din
ninomnomna, at inalinah din Anghel an pumatoy di, "Ammuna, ya indinongmu!" At
heden Anghel Apo Dios ya timmata'dog hinan way pun'elekan Araunah an iJebus.
16 Ya unat goh intangad David ya tinnigna din Anghel Apo Dios an timma'dog hinan
numbattanan di lutah ad abuniyan an ene'eldongnah ad Jerusalem din hanggap an
inodnana. Ya hi David ya nan a'ap'apun di tindalu ya nunlubungdah din langgut, ya
numpunlu'bubdah nan luta. 17 Ya nunluwaluh David ay Apo Dios an inalinay, "O Apo
Dios, immannung an ha"in di numbahol ti impa'yap'u nan tatagun ay kalnilu, at nidugah
di nibahhawa'! At iluwalu', O Apo Dios an dayawo', ta ha"in ya nan holag'uy moltaom, ya
adim ni' nan tatagum ti bo'on diday numbahol!"‡
18 At heden Anghel Apo Dios ya minandalnah Gad ta umuyna alyon ay David ta umuyna
ipiyammay pun'onngan hi pundayawan ay Apo Dios hinan wadan di pun'elekan Araunah
an iJebus. 19 At hi David ya inunudna nan inalin Apo Dios, at immuy ta atona din inalin
Gad ay hiya an ipa'at Apo Dios.
20 Ya heden timpu ya wah dih Araunah ya din opat an imbabaluynan mun'el'elek hinan
wheat an umat hi paguy, ya tinnigda din Anghel, at din opat an imbabaluy Araunah
ya immuydan nun'ipo"oy. 21 Ya unat goh nidatong hi David hinan wadan Araunah ta
tinnig Araunah hi David an na'uy ya tinaynana nan elekona, ya immuy ta dinamuna ya
nunlu'bub hinan hinagang David ta impattignay nange'gonanan hiya. 22 Ya inalin David
ay Araunah di, "Idatmun ha"in nan lugal an pun'elekam ta la'ua' ta hiyay pangiyamma'
hi pun'onngan hi pundayawan ay Apo Dios, ta way aton nan punligatan nan tatagun
duminong. Ya nan mun'olog hi bayadnay alyom hi idat'u."
23 Ya inalin Araunah ay David di, "Mabalin an idat'un he"an nabagtun ali an ta"on
hi unmu adi bayadan! Ya mabalin an atom an amin nan pohdom, ya wah tuy bakah
e'nongmuh nan Onong an Moghob, ya nan tablan wah nan pun'elekan ya mabalin an
hiyay panungum, ya nan wheat an umat hi paguy di e'nongmu an ma'an. At idat'un amin
hana."
24 Mu nan Alin hi David ya tembalna an inalinay, "Adi ahan mabalin hi un'u adi
bayadan! Hay mahapul ya idat'uy mun'olog hi pola'na ti adi mabalin hi e'nong'un Apo
Dios nan bagim, ya ta"on nan Onong an Moghob ya adi mabalin an e'nong'uh un'u agguy
binayadan!"

---

* **21:4** Hay anabayag Joab an numbilang hi tagu ya hiyam di bulan ta han duwampulun algaw (II Sam. 24:8). † **21:12** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan gutud di Old Testament. ‡ **21:17** Agguy na'awatan David an ta"on un nan i'Israel ya numbaholdan Apo Dios an ta"on un agguy nitudo' di ngadan nan numbaholanda (II Sam. 24:1).

25 At hi David ya binayadanan Araunah hi pituy kiluh balitu' an pihhu,§ 26 ya
nun'idadaana an nun'iyuhun din Onong an Moghob ya Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba, ya
nunluwalun Apo Dios. At inabulut Apo Dios nan inluwaluna, at nalmuy apuy an nalpud
abuniyan ta genhobna din onong an wah nan pun'onngan.
27 Ya inalin Apo Dios hinan Anghel ta ipabangngadnan eh'ot din hanggapna. Ya inunud
nan Anghel, at eneh'otna din hanggapna. 28 Ya dumalat henen na'at ya ininnilan David an
inabulut Apo Dios nan inluwalunah wadan nan lugal an pun'elekan Araunah an iJebus, at
nun'onong hiyan Apo Dios hidi. 29 (Ma'innila an din Tuldan Abung an wadan Apo Dios an
din inyamman Moses hidin wadanah nan mapulun ya din pun'onngan an pange'nongan
hinan Onong an Moghob ya wah dih nan nabagtun lugal ad Gibeon enen timpu. 30 Mu hi
David ya tuma'ot an umuy hidi an mundayaw ay Apo Dios ti timma'ot hinan hanggap nan
Anghel Apo Dios.)

22

1 At hi David ya inalinay, "Hituy pangiyamman hinan Timplun Apu tu'un hi Apo Dios,
ya hitu goh di wadan nan pun'onngan hi pange'nongan nan holag Israel hinan Onong an
Moghob!"*

Hay Pundadaanandah nan Miyammah nan Timplu

2 Hi David an ali ya immandalna ta ma'amungdan amin nan bunag an ni'hituh nan
hinakup nan babluy ad Israel ta indadaana didan munhelhel hinan batuh miyammah
nan Timplun Apo Dios. 3 Ya hi David di numpangidat hidin do'ol an gumo' hi miyammah
lanha ta miyammah nan pantaw, ya umat goh hinan gambang an do'ol di indatna, ya mi'id
ah ohah nangikilu, at agguy na'innilay uyap di kiluna. 4 Ya nan iSidon ya iTyre ya do'ol an
adi ma'yap di ayiw an cedar an tablah impiyuydan David.
5 Ya inalin David hi nomnomnay, "Nan Timplun ipiyamman han imbaluy'un hi Solomon
ya nundongol, ya ma'ahhapul an hiyay gun ma'ulgud an amin hinan abablubabluy hitun
luta. Mu hiya ya un unga pay,† at mi'id di ene'damna, at mahapul an idadaan'un amin di
miyammah nan Timplu." At hi David ya do'ol di nun'idadaanah nan miyammah Timplu
ya un matoy.
6 Ya impa'ayagna han imbaluynan hi Solomon, ya intugunan hiya ta ipiyammana nan
Timplun Apo Dios an dayawon nan holag Israel. 7 Ti inalin David ay hiyay, "He"an
imbaluy'u ya donglom tun alyo' ti ha"in an hi amam ya ninomnom'uh din hopapnan
ipiyamma nan Timplun pundayawan ay Apo Dios an dayawo'. 8 Mu hi Apo Dios ya
inalinan ha"in di do'ol di tataguh pinatopatoy'u, ya do'ol di ni'gubata', at adina pohdon
un ha"in di mangipiyammah nan Timplun pundayawan ay Hiyan dumalat nan dalan
di tatagun pinatoy'un nun'ibugha' hitun luta. 9 Mu inalinay, He"a ya mawaday lala'ih
imbaluymun mumpapto', ya *mi'id di al'alih* nan babluy ti ipadinong'un amin nan mi'buhul
an wah nan nunlene'woh. Ya hi Solomon‡ di ngadana, ya Ha"in ya halimuna' nan holag
Israel ta *mi'id di al'alin* didah nan gutud di pumpapto'anah udum di algaw. 10 Ya hiyay
mangipiyammah nan Timplun pundayawandan Ha"in. Ya hiyay paddungnay imbaluy'u,
ya Ha"in hi amana. Ya Ha"in ya ipinaynayun'uh nan holagna ta diday gun mumpapto' hi
enggana."
11 Ya intuluy David an inalinay, "He"an imbaluy'u ya maphod un hi Apo Dios di
wagwadan he"a ta Hiyay Diosmu, ya maphod unna ipa'annung nan intulagnan he"ay
mangipiyammah nan Timplun Apo Dios an Hiyay dayawom an hiyah ne inalinah atom.
12 Ya maphod ni' hi un idat Apo Dios di abalinam ya la'engmuh un da'a punhaadon an
mumpapto' hinan holag Israel ta way atom an mangipa'annung an mangat hinan inyuldin
Apo Dios an dayawom. 13 At maphod di ma'at ay he"ah unmu ihamad ta atom an amin
nan niyuldin an indat Apo Dios ay Moses, ta way unudon nan holag Israel. At pabi'ahom
di punnomnomam, ya tumulid'a ta adi'a tuma'ot ya munlungdaya. 14 Ya inhamhamad'un
nangidadaan hinan miyammah nan Timplun Apo Dios an tuluy milyon ta opat di gahut
ta han hiyam di libu ta han nahiyam hi kiluh damot nan balitu', ya tulumpulu ta opat di
milyon ta han nahiyam di libu ta han hiyam di gahut di kiluh damot nan silver, ya nan
do'ol an gambang ya gumo' an mi'id abalinan di mangilu hi ado'olna, ya nan ayiw, ya batu,
at unmu udman hana. 15 Ya do'olda nan tatagun mabalin hi puntamuom an ihnay nala'eng
an munhelhel hi batu, ya muntapeng, ya karpentero, ya nan do'ol an numpanginnilan

---

§ **21:25** Heten ongol an pihhuy binayadan David hi an amin an lugal hinan duntug, ya nan un itang an pihhun nitudo' hinan II Sam. 24:24 ya binayadanah nan pun'elekan Araunah ya anggay. * **22:1** Hiyah ne goh di lugal hidin nangipadahan Abraham an nange'nong ay Isaac hinan Duntug an Moriah (Gen. 22:1-19). † **22:5** Mid mapto' ya duwampulu ta ohay tawonah din nangete"anan nun'alih din 970 B.C. ti nitungaw nin hidin 991 B.C., at 991-970=21. ‡ **22:9** Hay pohdonan ibaga ya *mid al'ali*.

manamuh nan numbino'ob'on an matamuan 16 an waday ad tamuh nan balitu', ya waday
ad tamuh nan silver, ya gambang, ya gumo', ya didan amin ya adi mabilang di uyapda. At
ete"am nan tamu, ya maphod un wagwadah Apo Dios an mimiddum ay he"a."
17 Ya hi David ya minandalnan amin din a'ap'apun nan tatagun holag Israel ta
badangandah Solomon. 18 Ya inalinan diday, "Wagwadan da'yuh Apo Dios an dayawonyu,
at Hiyay bimmadang ay da'yu ta impadinongna nan binuhulyun wah nan nunlene'woh
ta way atonyun mun'eblay. Ya binadangana' ta inabak'u nan tatagun bimmabluy eten
luta, at ad ugwan ya nidat nan lutan Apo Dios ya nan tataguna ta diday ad hakup. 19 Ya
ad ugwan ya ihamadyuy punnomnomanyu ta hi Apo Dios di itamuanyu ya dayawonyun
paddungnay unyu e'nong di odolyu ta bagina. At ete"ayun mangiyammah nan Timplun
pundayawan ay Apo Dios, ya ta way pangihinanyuh nan Kahon an Nittuwan nan Uldin
Apo Dios ya nan udumnan gina'un bagin Apo Dios."

23

Hay Tamun nan Holag Levi

1 Ya unat goh na'alla'ay hi David ya han imbaluynan hi Solomon di nun'aliona ta hiyay
mangipapto' hinan holag Israel.*
2 Ya impa'ayag David an amin nan a'ap'apun mangipangpanguluh nan holag Israel,
ya din papadi, ya nan holag Levi. 3 Ya enyapna din linala'in holag Levi an nete"ah
nan muntawon hi tulumpulu ta han nahuluk, ya hay uyapda ya tulumpulu ta waluy
libudan linala'i. 4 Ya hi David an ali ya pinilinay duwampulu ta han opat di libu ta diday
manalimun an mannig hinan aton di muntamuh nan Timplun Apo Dios, ya nan onom
di libu ya diday mumpapto' hinan ma'ma'at an umat hi aton an mangipanuh hinan way
diklamuh mahumalya. 5 Ya pinilinay opat di libu ta diday gun mun'adug hinan pantaw
di Timplu, ya pinilinay opat goh di libu ta diday mungkantan mangipabagtun Apo Dios
an mangusal hinan miyammah nan pungkantaan an din inyammana ta way miyammah
nan pangipabagtuan ay Apo Dios.
6 Ya hi David ya nun'atluonan inuhig nan holag Levi ta annigona nan hinohhan holag,
at da Gershon, ya da Kohath ay Merari.

Hay Napatadan nan Holag Gershom

7 Nan holag Gershom ya da Ladan ay Shimei.
8 Ya nunholag hi Ladan, ya tuluday linala'in hi Jehiel an hiyay ap'apu ay didan
hina"ama, ya otob hi Zetham, ya hi Joel di miyatlu an udidian.
9 Ya nunholag hi Shimei an pogtang Ladan, ya tuluday linala'in hi Shelomoth, ya da
Haziel ay Haran. At didanay a'ap'apun nalpuh holag Ladan.
10 Ya opatday linala'in holag Shimei an hi Johath, ya hi Ziza, ya da Jeush ay Beriah.
11 Ma'innila an hi Johath di pangpangullu, ya hi Ziza di otob, mu da Jeush ay Beriah ya
manghan di holagda, at mibilangdah ohay hina"ama, at un ohay tamuh nidat ay dida.

Hay Napatadan nan Himpangapun Holag Kohath

12 Ya nunholag hi Kohath ta hi Amram, ya hi Izhar, ya hi Hebron, ya un hi Uzziel an
udidian. Ya opatdan amin.
13 Ya nunholag hi Amram ta da Aaron ay Moses. Ya nilahhin da Aaron ya nan holagna
ta diday manalimun hinan me'gonan an gina'uh enggana, ya ta diday mange'nong
hinan me'nong ay Apo Dios, ya ta itamuanda Hiya, ya ta diday mangusal hinan ngadan
Apo Dios hi punwagahdah nan tatagu. 14 Ya nan holag Moses an tatagun Apo Dios ya
nibilangdan niddum hinan holag Levi.
15 Hay holag Moses ya da Gershom ay Eliezer.
16 Ya hay holag Gershom ya hi Shubael an pangpangullu.
17 Ya hay holag Eliezer ya hi Rehabiah an pangpangullu. Mu hi Eliezer ya un oh'ohhah
Rehabiah, mu unat goh nunholag ya do'olday linala'in holagna.
18 Hay holag Izhar ya hi Shelomith an pangpangullu.
19 Ya nunholag hi Hebron, ya opatday linala'in hi Jeriah di pangpangullu, ya otob hi
Amariah, ya atluh Jahaziel, ya miyapat hi Jekameam an udidian.
20 Ya nunholag hi Uzziel, ya duwaday linala'in hi Micah di pangpangullu, ya otob hi
Isshiah.

Hay Napatad an Holag Merari

21 Ya duway linala'in holag Merari an da Mahli ay Mushi.
Ya nunholag hi Mahli ta da Eleazar ay Kish.

* **23:1** Na'at hidin 970 B.C.

22 Ya hi Eleazar ya mi'id ah lala'ih holagna, ya natoy an unda na'annig di binabai. At
penghan di a'agida an dana' Kish, ya nun'iyahawada dida.
23 Ya nunholag hi Mushi, ya tuluday linala'in hi Mahli, ya da Eder ay Jeremoth.

24 Hiyanay napatad an holag di a'apun Levi an na'uhi'uhig nan hinohhan numpunholag
ay didan himpangapuy inatdan nangyap an nangitudo', at napanuh an ma'innilay ad
holag hi nun'alpuwan nan hinohhan nunhina"aman mete"ah nan duwampulu ta han
nahuluk di tawona, ya mabalin an bumadangdan muntamuh nan Timplun Apo Dios.
25 Ya manu ay na'uhi'uhigda ti ina'allin David di, “Hi Apo Dios ya impalenggopna nan
tatagunan holag Israel, ya ad Jerusalem di pento'nah ihinanah mi'id di pogpogna, 26 at
adi mahkay gun iyattang nan holag Levi nan Tuldan Abung ya nan me'gonan an baginan
gina'un miyammah nan pundayawan ay Apo Dios.” 27 Ya miyunnud hinan angunuh an
inalin David an mahapul di ma'yap ta mitudo' an amin nan holag Levi an mete"ah nan
muntawon hi duwampulu unu nahuluk.
28 Ya hay tamun nan holag Levi ya diday mamadang hinan holag Aaron an papadi ta
diday mangat hinan ma'at hi pundayawan hinan Timplun Apo Dios, ya diday manalimun
hinan gettaw nan Timplu ya nan numbino'ob'on an kuwaltun nan Timplu, ya diday
manalimun an amin hinan me'gonan an gina'un ma'usal, ya diday mangat hinan
udumnan tamuh nan Timplun Apo Dios. 29 Ya diday okod an mangidadaan hinan tinapay
an me'nong ay Apo Dios, ya diday mangidadaan hinan alena ta ma'an an me'nong, ya
nan tinapay an agguy nabino'bo'an, ya nan udum an ma'an an umat hinan hakkek. Ya
dida goh di mangikilu ya munlukud hinan ado'ol unu a'ongol nan me'nong hinan Timplu.
30 Ya diday gun tuma'dog an munyaman an mangipabagtun Apo Dios hi abigabigat hinan
helhelong ya nan mahdom, 31 ya an amin nan Onong an Moghob an me'nong ay Apo
Dios hinan Habadu, ya nan Behtan di Akayangan di Bulan, ya nan udumnah nan way
ma'at an behta. Ya miyunnudan hinan na'alih uyap nan holag Levi an mangitamu, ya
diday manginaynayun hi engganan gun mundayaw ay Apo Dios. 32 At didan holag Levi
ya hinalimunanda nan Tuldan Abung, ya nan Me'gonan an Kuwaltuh bunolna, ya nan
Timplun Apo Dios. Ya diday gun bumadang hinan tutulangdan papadin holag Aaron
hinan pundayawandan Apo Dios.

24

Nan Tamun Niwanah hinan Papadin Apo Dios

1 Nan na'uhig an himpampun an nalpuh nan holag Aaron:
Hay holag Aaron ya hi Nadab, ya hi Abihu, ya da Eleazar ay Ithamar. 2 Ya da Nadab ay
Abihu ya natoyda an mi'id ah holagda, at da Eleazar ay Ithamar di nangitamun numpadi.
3 Ya da Zadok* an holag Eleazar ya hi Ahimelek an holag Ithamar ya bimmadangdan David
ta ginodwagodwada nan holag Aaron ta impiyapongday tamuda. 4 Ya himpulu ta han
onom di himpampun hi na'uhigan nan holag Eleazar, ya waluy himpampun hi na'uhigan
nan holag Ithamar. Ya manu ay ma'at di umat hina ti do'do"olday a'ap'apuh nan holag
Eleazar. 5 Ya hay inatdan nangidat hinan tamudan u'upihyal nan Timplun Apo Dios ya
unda inyu'nuh ta nidat di tamun nan papadin holag da Eleazar ay Ithamar.
6 Ya unat goh nalpah hanan na'at ya intudo' Shemaiah an hina' Nathanel an holag
Levi di ngadanda, ya heden gutud di nangitud'anda ya waday nangihtigu an nan ali,
ya nan u'upihyal an da Zadok an padi, ya hi Ahimelek an hina' Abiathar, ya nan
mangipangpanguluh nan hina"aman papadi, ya nan hina"aman holag Levi, ya ohay
hina"amah na'alah nan holag Eleazar, ya oha goh hinan holag Ithamar.
7 Ya didatuy numbubunnutan hi tamudan duwampulu ta han opat di ahimpahimpam-
pun an hina"ama:
Hay nahhun hi nabunut ya hi Jehoiarib,
ya miyadwah Jedaiah,
8 ya hay miyatlu ya hi Harim,
ya miyapat hi Seorim,
9 ya miyalemah Malkijah,
ya miyonom hi Mijamin,
10 ya miyapituh Hakkoz,
ya miyawaluh Abijah,†

* **24:3** Hiyay ohan Nabagtun Padi, ya hi Ahimelek an hina' Abiathar di ibbanan Nabagtun Padi (verse 6; bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi). † **24:10** Nan gutud di New Testament ya hiyay himpampun hi nidduman Zechariah an hi aman John an Mumbonyag (Lk. 1:5).

11 ya miyahiyam hi Jeshua,
ya miyapuluh Shekaniah,
12 ya miyapulu ta ohah Eliashib,
ya miyapulu ta duwah Jakim,
13 ya miyapulu ta tuluh Huppah,
ya miyapulu ta opat hi Jeshebeab,
14 ya miyapulu ta lemah Bilgah,
ya miyapulu ta onom hi Immer,
15 ya miyapulu ta pituh Hezir,
ya miyapulu ta waluh Happizzez,
16 ya miyapulu ta hiyam hi Pethahiah,
ya miyaduwampuluh Jehezkel,
17 ya miyaduwampulu ta ohah Jakin,
ya miyaduwampulu ta duwah Gamul,
18 ya miyaduwampulu ta tuluh Delaiah,
ya miyaduwampulu ta opat hi Maaziah.
19 Ya nitudo' an amin hatun linala'in na'uhig di nidat hi tamudan hinohha ta wa ay ta humigupdah nan Timplu ya way ohaan atona nan nidat an tamuna ta miyunnud hidin inalin Aaron an ad holag ay dida, an umat hinan pangunudandah nan Uldin Apo Dios an dayawondan holag Israel.

Hay Nitud'an nan Udumnan Holag Levi

20 Didatuy udumnan mangipangpanguluh nan numpunhina"aman nalpuh nan holag Levi:
An mete"a ay Amram an nunholag ta hi Shubael, ya nunholag hi Shubael ta hi Jehdeiah.
21 Ya hi Ishiah ya nalpuh holag Rehabiah.
22 Ya hi Jahath ya nalpuh holag Shelomoth an nalpuh holag Izhar.
23 Ya nan holag Hebron an linala'i ya hi Jeriah di pangpangullu, ya hi Amariah di otob, ya miyatluh Jahaziel, ya miyapat hi Jekameam.
24 Ya hay lala'in holag Uzziel ya hi Micah, ya nunholag hi Micah ta hi Shamir. 25 Ya nan pogtang Micah an hi Isshiah ya nunholag ta hi Zechariah.
26 Ya hay linala'in holag Merari ya da Mahli ay Mushi. Ya nunholag hi Jaaziah ta hi Beno.
27 Ya nunholag hi Jaaziah an holag Merari ya da Beno, ya hi Shoham, ya da Zakkur ay Ibri.
28 Ya nunholag hi Mahli ta hi Eleazar an bahig an mi'id di holagna.
29 Ya nunholag hi Kish ta hi Jerahmeel.
30 Ya hay holag Mushi an linala'i ya hi Mahli, ya da Eder ay Jerimoth.
Didanay linala'in holag di a'apun Levi an miyunnud hinan napatad hi nahlagan nan hinohhan hina"ama.
31 Ya nan mumpangipangpanguluh nan hinohhan hina"ama ya nan udidian di ni'binnunut ta innalnay poto'dah tamun umat hidin inatnan tutulangdan din papadin nalpuh nan holag Aaron. Ya heden inatda ya teten'ol nan Alin hi David, ya hi Zadok, ya hi Ahimelek, ya din mumpangipangpanguluh nan numpunhina"ama an papadin holag Levi. Ya numpapaddung din inatdan binnunut an ta"on hi unda pangpangullu unu udidian.

25

Nan Kumakanta ya Muntukal hinan Timplu

1 Ya hi David ya didan a'ap'apun nan tindalu ya inuhigda nan udumnan holag da Asaph ay Heman, ya nan holag Jeduthun goh ta diday mangihapit an mangibaag hinan itudun Apo Dios, ya miyunnud hinan mangipagangoh hinan alpa, ya nan i"itang an alpan ma'alih lyres, ya cymbals. At didatuy linala'in napilih mangat hinan nidat an tamuda:
2 Hay nalpuh nan holag Asaph ya hi Zakkur, ya hi Joseph, ya da Nethaniah ay Asarelah. Ya hi Asaph di ap'apudah mangibaag hinan itudun Apo Dios hinan way puntugunan nan ali.
3 Ya onom hinan imbabaluy Jeduthun an da Gedaliah, ya hi Zeri, ya hi Jeshaiah, ya hi Shemei, ya da Hashabiah ay Mattithiah. Ya hi amadan hi Jeduthun di mangi-pangpangulun didan mangihapit hinan itudun Apo Dios, ya inyunnud nan muntukal an mangipagangoh hinan alpah nan pungkantaan, at kinantada nan pundayaw ya punyamanan ay Apo Dios.
4 Ya hay holag Heman ya da Bukkiah, ya hi Mattaniah, ya hi Uzziel, ya hi Shubael, ya hi Jerimoth, ya hi Hananiah, ya hi Hanani, ya hi Eliathah, ya da Giddalti ay Romamti-Ezer, ya hi Joshbekashah, ya hi Mallothi, ya da Hothir ay Mahazioth. 5 Ya an amin hatu

ya diday holag Heman an propetan nan ali. Dida ya himpulu ta han opat an linala'i, ya tuluday binabai. Hiyah te intulag Apo Dios hidin hopapna ta mawaday abalinan Heman.

6 Ya an amin hatun linala'i ya hi amaday mangipangpanguluh nan puntukalandah nan pungkantaan ta middum hi umipa'amlong hinan pundayawan ay Apo Dios hinan Timplu, ya inusalday cymbals, ya nan i"itang an alpan ma'alih lyres, ya nan ongol an alpa. Ya hi Asaph ya da Jeduthun ay Heman ya diday baal nan ali ta diday mangat hinan way ituguna. 7 Ya daten linala'i ya nala'engdan amin an umatdah nan tutulangdan holag Levi an impa'enghadan muntukal hinan kantan pundayaw ay Apo Dios. Ya hay uyapdan amin ya duway gahut ta han nawalu ta walu. 8 Ya manu ay numbibinnunutda ya ta ma'innila nan tamun di hinohha an mi'id di nun'abhiwan nan unga unu nala'ay, ya ta"on un nan nala'eng unu nan pa"iddum.

9 Dida hatu nan duwampulu ta han opat an a'ap'apun nan ahimpahimpampu ya duwampulu ta han duway hinakup nan ohan himpampun. Ya umat hituy inatdan nangidadaan ay didah atondan muntamu:

Hay nahhun ya hi Joseph an hina' Asaph ya nan holagna ya tutulangna,
ya hay miyadwa ya hi Gedaliah ya nan holagna ya nan tutulangna,
10 ya miyatluh Zakkur ya nan holagna ya nan tutulangna,
11 ya miyapat hi Izri ya nan holagna ya nan tutulangna,
12 ya miyalemah Nethaniah ya nan holagna ya nan tutulangna,
13 ya miyonom hi Bukkiah ya nan holagna ya nan tutulangna,
14 ya miyapituh Jesarelah ya nan holagna ya nan tutulangna,
15 ya miyawaluh Jeshaiah ya nan holagna ya nan tutulangna,
16 ya miyahiyam hi Mattaniah ya nan holagna ya nan tutulangna,
17 ya miyapuluh Shimei ya nan holagna ya nan tutulangna,
18 ya miyapulu ta ohah Azarel ya nan holagna ya nan tutulangna,
19 ya miyapulu ta duwah Hashabiah ya nan holagna ya nan tutulangna,
20 ya miyapulu ta tuluh Shubael ya nan holagna ya nan tutulangna,
21 ya miyapulu ta opat hi Mattithiah ya nan holagna ya nan tutulangna,
22 ya miyapulu ta lemah Jerimoth ya nan holagna ya nan tutulangna,
23 ya miyapulu ta onom hi Hananiah ya nan holagna ya nan tutulangna,
24 ya miyapulu ta pituh Joshbakashah ya nan holagna ya nan tutulangna,
25 ya miyapulu ta waluh Hanani ya nan holagna ya nan tutulangna,
26 ya miyapulu ta hiyam hi Mallothi ya nan holagna ya nan tutulangna,
27 ya miyaduwampuluh Eliathah ya nan holagna ya nan tutulangna,
28 ya miyaduwampulu ta ohah Hothir ya nan holagna ya nan tutulangna,
29 ya miyaduwampulu ta duwah Giddalti ya nan holagna ya nan tutulangna,
30 ya miyaduwampulu ta tuluh Mahazioth ya nan holagna ya nan tutulangna,
31 ya miyaduwampulu ta opat hi Romamti-Ezer ya nan holagna ya nan tutulangna.

26

Nan Mun'adug hinan Timplu

1 Ya umat hituy inatdan nanguhig hinan mun'adug hinan pantaw nan Timplu:

Hay nalpuh nan holag Korah ya hi Meshelemiah an hina' Kore an hiyay ohah nan holag di a'apun Asaph.

2 Ya nunholag hi Meshelemiah, ya pitudan linala'in hi Zechariah di pangpangullu, ya otob hi Jediael, ya miyatluh Zebadiah, ya miyapat hi Jathniel, 3 ya miyalemah Elam, ya miyonom hi Jehohanan, ya miyapituh Eliehoenai.

4 Ya hi Obed-Edom ya waluday holagnan linala'in hi Shemaiah di pangpangullu, ya otob hi Jehozabad, ya miyatluh Joah, ya miyapat hi Sakar, ya miyalemah Nathanel, 5 ya miyonom hi Ammiel, ya miyapituh Issachar, ya miyawaluh Peullethai. (Mattig an winagahan Apo Dios hi Obed-Edom.)

6 Hi Shemaiah di pangpangullun holag Obed-Edom, ya nan holagnan linala'i ya nundongol di aatdan dumalat nan ado'ol di abalinanda. 7 Hay holag Shemaiah ya da Othni, ya hi Rephael, ya hi Obed, ya hi Elzabad, ya nan tutulangnan numpanginnilan linala'i ya da Elihu ay Semakiah. 8 An amin hatu ya diday holag di a'apun Obed-Edom an niddum nan holagda ya nan tutulangdan linala'in waday abalinandah nan tamu. Ya hay bilangda ya nanom ta han duwa an nalpuh nan a'apun Obed-Edom.

9 Ya hay nalpuh holag Meshelemiah ya himpulu ta han walu, ya dida ya impa'enghadan muntamu.

10 Ya hi Hosah ya nalpuh holag Merari, ya nunholag ta hi Shimri (an hiyay nun'ap'apu,
mu ta"on un bo'on hiyay pangpangullu ya hiyay pento' amanah mun'ap'apu), 11 ya hi
Hilkiah di otob, ya hi Tabaliah di atlu, ya un miyapat hi Zechariah. At himpulu ta
tulun amin nan nalpuh nan holag ya tutulang Hosah hi napto' ta diday niddum hinan
mun'adug hi Timplu.

12 Ya henen na'uhigan nan mun'adug hi pantaw ya nan mangipangpangulun didan
himpangapuy mangipapto' ay dida ya nidat di tamudan umat hinan inat nan tutulangdan
holag Levi hi pangitamuandan Apo Dios hinan Timplu. 13 Ya numbibinnunut nan
numpunhina"ama an ta"on unda nahnot unu do'ol, ya numpapaddung an atonda ta
ma'innilay pantaw hi poto'dan iyadug. 14 Ya hay namunut hinan Pantaw hi Appit hi
Buhu'an di Algaw ya hi Shelemiah. Ya han imbaluyna an hi Zechariah ya nahamad di
atonan muntugun, ya nan Pantaw hi Appit hi Iggid hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw
di inu'nuhna. 15 Ya hay namunut hinan Pantaw hi Appit hi Agwan hi un Hagangon di
Buhu'an di Algaw ya hi Obed-Edom, ya nan imbabaluyna ya diday napto' an mun'adug
hinan puntalepnan an kuwaltu. 16 Ya hay nabunut hi nidat ay da Shuppim ay Hosah
ya nan Pantaw hi Appit di Alimuhan di Algaw, ya nan Pantaw Shalleketh an wah nan
numbagtun dalan.

Ya nagodwagodwada ta nidat nan gutud hi pun'adugan nan hinohhan himpam-
pun. 17 Ya hay mun'adug an holag Levi hinan wah appit hi buhu'an di algaw ya
mahin'o'nomdah abigabigat, ya nan mun'adug hi appit hi iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw ya mahin'o'patdah abigabigat, ya nan mun'adug hi appit hi agwan hi un
hagangon di buhu'an di algaw ya mahin'o'patda goh hi abigabigat, ya mahindudwadan
mun'adug hinan kuwaltun puntalepnan. 18 Ya nan mun'adug hinan linyan di allup hi
appit di alimuhan di algaw ya opat di mun'adug hinan dalan, ya duwaday mun'adug hinan
linya.

19 Hiyah te umatan di na'uhigan nan manalimun an mun'adug hinan pantaw an nan
nalpuh holag Korah ya nan holag Merari.

Nan Udum an Ma'at hinan Timplu

20 Ya nan udumnan i'ibbadan holag Levi di okod an manalimun hinan pangitalepnan
hinan nun'anginan gina'un nan Timplu, ya nan pangitalepnan hinan nidat an netbal hi
bagin Apo Dios. 21 Ya hi Ladan an nalpuh holag Gershom di do'do"ol hi nalpuwan nan
ahimpahimpampun an pamilya, ya niddum nan pamilyan Jehieli, 22 ya hay holag Jehieli
ya da Zetham ay Joel. Ya nidat di tamuda ta diday okod an manalimun hinan puntalepnan
hinan Timplun Apo Dios.

23 Ya hay nalpuh holag Amram, ya hi Izhar, ya hi Hebron, ya hi Uzziel ya nidatanda goh
hi tamuda:

24 Ya hi Shubael an nalpuh holag Gershom an imbaluy Moses di nabagbagtun
mangipapto' hinan puntalepnan hinan Timplu. 25 Ya waday nitulangan Shubael an
dumalat hi Eliezer:

Nunholag hi Eliezer ta hi Rehabiah,
ya nunholag hi Rehabiah ta hi Jeshaiah,
ya nunholag hi Jeshaiah ta hi Joram,
ya nunholag hi Joram ta hi Zikri,
ya nunholag hi Zikri ta hi Shelomith.

26 Hi Shelomith ya nan tutulangna ya diday ad biyang an manalimun an amin hinan
ne'nong an nidat ay Apo Dios an din ene'nong nan Alin hi David, ya nan mangipapto'
ay didan hina"ama, ya nan numbino'ob'on an ap'apun mangipapto' hinan tindalu. 27 Ya
innalda din udumnan hinamhamdah nan gina'un din ni'gubatanda, ya indawatda ta
enetbalda ta ep'ephodda nan Timplun Apo Dios. 28 Ya an amin din indat Samuel an
propeta, ya hi Saul an hina' Kish, ya hi Abner an hina' Ner, ya hi Joab an imbaluy Zeruiah,
ya an amin nan numbino'ob'on an nidat ya da Shelomith ya nan tutulangnay okod an
manalimun.

29 Ya hinan holag Izhar ya napto' da Kenaniah ya nan linala'in imbabaluyna ta diday
mumpapto' hinan way ma'at (mu bo'on nan ma'at hinan Timplun Apo Dios), ya dida goh
di mangipanuh hinan way mundidiklammuan hinan holag Israel.

30 Ya nan holag Hebron ya napto' da Hashabiah ya nan tutulangdan hinlibu ta han
pituy gahut an linala'in waday abalinandan mangat hinan way ma'at ta diday okod
an mangipapto' hinan holag Israel an wah nan appit hi alimuhan di algaw hinan
Wangwang an Jordan, ya dida goh di mangipapto' an amin hinan munhulbin Apo Dios
ya nan way ipatamun nan ali. 31 Ya hi Jerijah di a'ap'apun mangipangpanguluh holag

Hebron hidin miyanapat di tawon hidin nun'alian David,* ya hinamaddan hinumalya
nan pamilyan nalpuh nan holag Hebron, ya inah'upanda an waday mun'a'i'hi' an
tindaluh nalpun didan hina"aman himpangapun numpunhituh did Jazer hinan babluy
an hinakup ad Gilead. 32 Ya hi Jerijah ya waday duway libu ta han pituy gahut an
tutulangnan waday abalinandan linala'i, ya dida goh di a'ap'apuh nan pamilya, ya nan
Alin hi David ya diday pento'na ta diday okod an mangipapto' hinan holag Reuben, ya hi
Gad, ya nan godwan holag Manasseh ta okoddan mannig hinan way ma'at an dumalat
hi Apo Dios ya nan way pohdon nan alih ipatamu.

27

Nan Tindalu ya nan Na'uhiganda

1 Hiyatuy nitudo' an mangipapto' hinan tindaluh nan holag Israel, ya numbino'ob'on
di na'uhi'uhiganda ti waday mumpumpapto' ay didan umat hinan ap'apun di pamilya,
ya waday u'upihyal an mumpapto' hinan hinlibu ya hinggahut ta itamuanda nan ali. Ya
duwampulu ta opat di libuh nan linala'ih nan ohan himpampun an ipapto' nan ohan
ap'apu. Ya hay ma'at ya un ohay bulan di puntamuan nan ohan himpampun hinan
hintawon.

2 Nan nangipapto' hinan nahhun an himpampun hinan hopap di bulan* ya hi
Jashobeam an hina' Zabdiel, ya duwampulu ta han opat di libudan linala'i. 3 Ya hiya
ya nalpuh nan holag Perez, ya hiyay ap'apun an amin nan a'ap'apun nan tindaluh nan
himpampun an mahhun an nuntamuh nan hopap di bulan.

4 Ya hay nangipangpanguluh nan miyadwan bulan† ya hi Dodai an i'Ahoh, ya hi
Mikloth di nehnod hinan haadnan mangipangpangulun didan himpampun. Ya didan
himpampun ya duwampulu ta han opat di libudan linala'i.

5 Ya nan miyatlun ap'apun di tindalun nangipangpanguluh nan muntamuh nan
miyatlun bulan‡ ya hi Benaiah an hina' Jehoiada an padi. Ya hiyay ap'apun nangipapto'
hinan duwampulu ta han opat di libun linala'i ya didan himpampun. 6 Ya hi Benaiah di
way abalinanan nundongol di aatnan didan ma'alih Nan Tulumpulu, ya hiyay apudan
numpapto' ay dida. Ya han imbaluynan hi Ammizabad di nihukat an nangipapto' ay
didan himpampun.

7 Ya nan miyapat an bulan§ ya hi Asahel an hi agin Joab, ya han imbaluynan hi
Zebadiah di nihukat ay hiyan numpapto'. Ya dida an himpampun ya duwampuluda
ta han opat di libu.

8 Ya nan miyaleman bulan* ya hi Shamhuth an nalpuh nan holag Izra di nangipang-
pangulu, ya duwampuluda ta han opat di libudan himpampun.

9 Ya nan miyonom an bulan† ya hi Ira an hina' Ikkesh an iTekoa di nangipangpangulu,
ya duwampuluda ta han opat di libun linala'in himpampun.

10 Ya nan miyapitun bulan‡ ya hi Helez an holag Pelon an nalpud Ephraim di
nangipangpangulu, ya duwampuluda ta han opat di linala'in himpampun.

11 Ya nan miyawalun bulan§ ya hi Sibbekai an nalpuh nan babluy ad Hushath
an nalpuh holag Zerah di nangipangpangulu, ya duwampuluda ta han opat di libuh
linala'in himpampun.

12 Ya nan miyahiyam an bulan* ya hi Abiezer an nalpud Anathoth an holag Benjamin
di nangipangpangulu, ya duwampuluda ta han opat di libuh linala'in himpampun.

13 Ya nan miyapulun bulan† ya hi Maharai an nalpuh ad Netophath an holag Zerah di
nangipangpangulu, ya duwampuluda ta han opat di libun linala'in himpampun.

14 Ya nan miyapulu ta ohan bulan‡ ya hi Benaiah an iPirathon an nalpuh nan
holag Ephraim di nangipangpangulu, ya duwampuluda ta han opat di libun linala'in
himpampun.

15 Ya nan miyapulu ta duwan bulan§ ya hi Heldai an iNetophath an nalpuh nan
holag Othniel di nangipangpangulu, ya duwampuluda ta han opat di libun linala'in
himpampun.

Nan Mumpapto' hinan Hinohhan Himpangapun Holag Israel

---

* **26:31** Unu hidin 970 B.C. * **27:2** Duway ngadan ten bulan an Abib unu Nisan, ya hiyay March-April hinan calendar tu'ud ugwan. † **27:4** Unu Ziv/Iyyar (April-May). ‡ **27:5** Unu Sivan (May-June). § **27:7** Unu Tammuz (June-July). * **27:8** Unu Ab (July-August). † **27:9** Unu Elul (August-September). ‡ **27:10** Unu Ethanim/Tishri (September-October). § **27:11** Unu Bul/Marcheshvan (October-November). * **27:12** Unu Kislev (November-December). † **27:13** Unu Tebeth (December-January). ‡ **27:14** Unu Shebat (January-February). § **27:15** Unu Adar (February-March).

16 Hiyatuy nun'apilin u'upihyal hi mangipapto' hinan holag Israel:
Hay napilih nan holag Reuben ya hi Eliezer an hina' Zikri,
ya hay ap'apun mangipapto' hinan holag Simeon ya hi Shephatiah an hina' Maakah,
17 ya hay napilih nan holag Levi ya hi Hashabiah an hina' Kemuel,
ya hay napilih nan holag Aaron ya hi Zadok,*
18 ya hay napilih nan holag Judah ya hi Elihu† an hi agin David,
ya hay napilih nan holag Issachar ya hi Omri an hina' Michael,
19 ya hay napilih nan holag Zebulun ya hi Ishmaiah an hina' Obadiah,
ya hay napilih nan holag Naphtali ya hi Jerimoth an hina' Azriel,
20 ya hay napilih nan holag Ephraim ya hi Hoshea an hina' Azaziah,
ya hay napilih nan godwan holag Manasseh ya hi Joel an hina' Pedaiah,
21 ya hay napilih nan godwan holag Manasseh ad Gilead ya hi Iddo an hina' Zechariah,
ya hay napilih nan holag Benjamin ya hi Jaasiel an nalpuh nan holag Abner,
22 ya hay napilih nan holag Dan ya hi Azarel an imbaluy Jeroham.
Hiyanay napilin mangipapto' hinan ahimpahimpampun an holag Israel.
23 Nan Alin hi David ya agguyna ni'yuyap nan muntawon hi duwampulu unu nan nakudang hi duwampulu ti hi Apo Dios ya intulagna an hay uyap nan holag Israel ya nidugah an do'olda an umatdah nan bittuan ad daya.‡ 24 Ya hi Joab an hina' Zeruiah ya ente"anan uyapon nan tatagun linala'i, mu agguyna lempah an inuyap ti minoltan Apo Dios nan holag Israel an dumalat henen nun'uyapanda.§ At hiyaat un agguy nagtud nan uyap di tatagu, at agguy nitudo' nan udumnan tataguh nan liblun nitud'an nan tataguh din numpapto'an nan Alin hi David.

Nan Napilin Manalimun hinan Gina'un nan Ali

25 Hiyatuy napilin manalimun hinan gina'un di alin nitudo' di ngadanda:
Hi Azmaveth an hina' Adiel di manalimun hinan numbino'ob'on an puntalepnan hi gina'uh nan kuwaltun wah nan palasyu,
ya hi Jonathan an hina' Uzziah di manalimun hinan numbino'ob'on an puntalepnan an wah nan nibataan hi babluy ya an amin nan nun'ibataan an puntalepnan hinan babluy ya nan pun'adugan,
26 ya hi Ezri an hina' Kelub di manalimun hinan muntamuh payaw,
27 ya hi Shimei an iRamath di manalimun hinan itamman di greyp,
ya hi Zabdi an nalpud Shiph di manalimun hinan italepnan di bayah,
28 ya hi Ba'al-Hanan an iGeder di manalimun hinan ayiw an olibo ya nan ayiw an sicamor an fig di bunganah nan nundotal an wah nan puun di dudunduntug hi appit di alimuhan di algaw,
ya hi Joash di manalimun hinan puntalepnan hinan mantikan malpuh nan olibo,
29 ya hi Shitrai an iSharon di manalimun hinan bakah ad Sharon,
ya hi Shaphat an hina' Adlai di manalimun hinan bakan wah nan nundotal,
30 ya hi Obil an holag Ishmael di manalimun hinan kamilu,
ya hi Jehdeiah an iMeronoth di manalimun hinan dongki,
31 ya hi Jaziz an nalpuh nan holag Hagar di manalimun hinan kalnilu ya nan gandeng.
An amin hana ya diday u'upihyal an manalimun hinan a'animal ya nan gina'un nan Alin hi David.

Nan Bumadang an Mangituduh Maphod hi Aton David

32 Ya hi Jonathan an hi ulitaon David di ohan nala'eng an muntuduh nan maphod hi ma'at, ya wada goh di abalinanan muntudo' hinan na'na'at. Ya hi Jehiel an hina' Hakmoni di manalimun hinan pun'adalan nan imbabaluy di ali. 33 Ya hi Ahithophel di bumadang an mangituduh maphod hi aton nan ali. Ya hi Hushai an i'Ark di ligwana, ya hiyay mamagbagah nan ali. 34 Ya unat goh natoy hi Ahithophel* ya hay nihukat hinan haadna ya da Jehoiada an hina' Benaiah ay Abiathar. Ya hi Joab di ap'apun manalimun hi mummandal hinan tindalun nan ali.

28

Hay Intugun David hi Atondan Mangiyammah nan Timplu

1 Hi David ya impa'ayagnan amin din u'upihyal ad Israel ta na'amungdah ad Jerusalem, ya diday u'upihyal an mangipangpanguluh nan himpangapu, ya u'upihyal an mumpapto'

---

* **27:17** Manu ay hiyay numpapto' ti hiyay Nabagtun Padi (bahaom nan footnote di II Sam. 8:17). † **27:18** Mid mapto' ya hiyay ngadan nan agin David an agguy nitudo' hinan I Chron. 2:10-17 unu bo'on ay ya hiyay oha goh an ngadan Eliab an pangpangullu. ‡ **27:23** Gen. 15:5. § **27:24** I Chron. 21:1-22:1. * **27:34** II Sam. 17:23.

hinan tindalu, ya u'upihyal an manalimun hinan gina'u, ya a'animal, ya imbabaluy di ali, ya an amin goh din u'upihyal hinan abungnan ali, ya nan nundongol an tindalu, ya din mun'a'i'hi' an tindalu.

2 Ya heden na'amunganda ya timma'dog nan Alin hi David hinan hinagangda, ya inalinay, “Da'yun pohpohdo' an tatagun ni'babluya' ya donglonyu ni' tun ibaga'. Hidin hopapna ya ninomnom'un ipiyammay nahamad an Timplu ta way pangipatangan hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ta way paddungnay pangidah'ayan Apu tu'un hi Apo Dios. Ha"in ya implanu' an ipiyamma, 3 mu hi Apo Dios ya inalinan ha"in di, Adi mabalin hi un he"ay mangipiyammah nan Timpluh ihina' ti he"a ya nan tindalum ya gun ayu immuy ni'gubat, at he"a ya do'ol di pinatopatoymu. 4 Mu ma'innila an hi Apo Dios an dayawon nan holag Israel ya pinilia' ta ha"in ya nan holag'u ya minaynayun amin mun'alin mangipapto' hinan holag Israel. Ya Hiya ya pinilina nan holag Judah hi alpuwan di mangipangpangulu, ya ten nan holag Judah di nalpuwanmin pamilya, at dumalat nan pamilyan ama ya waday pamhod Apo Dios ay ha"in ti ten ha"in di pinilinah alin mangipapto' an amin ay ditu'un holag Israel. 5 Ya hi Apo Dios ya indatnay do'ol hi holag'u, ya Hiya ya pento'na han imbaluy'un hi Solomon ta hiyay umbun hinan umbunan di alih nan pumpapto'an Apo Dios hinan babluy ad Israel. 6 Ya Hiya ya inalinan ha"in di, Hi Solomon an imbaluymu di mangipiyammah nan Timplu' ti hiyay pinili' hi imbaluy'u, ya Ha"in di hi amana. 7 Ya badanga' hiya ta minaynayun di pumpapto'anah engganah unna inaynayun an mangunud hinan Uldin'u ya nan Tugun'un umat hinan ma'ma'at ad ugwan. 8 At ad ugwan ya ten hapito' ay da'yuh tun wadan di hinagang tu'un holag Israel, ya wada goh hi Apu tu'un ni'yamung, ya dodonglon goh Apo Dios an Hiyay gun tu'u dayawon. At ihamadyun mangunud an amin hinan intugun Apu tu'un Hiyay Dios tu'u ta way atonyun manginaynayun an manakup eten maphod an luta, ya ta ipabanohyuh nan imbabaluyyu, ya minaynayun an boltanon nan a'apuyuh pidwa.”

9 Ya himmapit hi David hinan imbaluynan inalinay, “He"a, Solomon an imbaluy'u, ya ten itugun'un atom nan pohdon Apo Dios an Hiyay dayawo' an hi amam. Ya mahapul an Hiyay itamuam ta e'kodmun amin di nitaguam, ya nomnommu, ya nan pangatmu ti Hiya ya inilanan amin di pohdon hi nomnomon hi aton. Ya gulat ta Hiyay anapom hi ayam at abuluton da'a, mu gulat ta adim abuluton ta du'gom Hiya at ma'abohhol, ya din'ug da'ah enggana. 10 At mahapul an nonomnomom an hi Apo Dios di namto' ay he"a ta he"ay mangipiyammah nan me'gonan an Timpluna. At ad ugwan ya pun'ohhoom di punnomnomam ta ipiyammam.”

11 Ya unat goh nalpah ya hi David ya indatnah nan imbaluynan hi Solomon nan planun umatan di miyamma an Timplu an hay umatan nan numbino'ob'on an kuwaltun puntalepnan, ya nan gettawna, ya nan udumnan kalahin di kuwaltu, ya nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltuh nan pundayawan an lugal hi a'aliwan di bahol. 12 Ya indatna goh di planun an amin nan ninomnomnah atondan mangiyammah nan gettaw di Timplun Apo Dios, ya an amin nan nunlene'woh an kuwaltu, ya nan kuwaltun puntalepnan hinan gina'un nan Timplu, ya nan kuwaltun puntalepnan hinan midat an onong Apo Dios. Ya an amin hanan planu ya hiyay impanomnom nan Na'abuniyanan an Lennawan hiya. 13 Ya indatna goh di planuh atondan manguhig hinan tamun nan papadi, ya nan holag Levi, ya an amin nan atondan muntamuh nan Timplun Apo Dios, ya nan atondan manalimun hinan gina'un nan Timplun miyammah nan way ma'at. 14 Ya imbaagna goh di aat nan damot di balitu' an miyammah an amin hinan way mabalitu'an hinan miyamman gina'un ma'usal hinan Timplu, ya imbaagna goh nan damot di silver an miyammah nan numbino'ob'on an gina'un ma'usal hinan Timplu. 15 Umat hinan kilun nan balitu' ya silver an miyammah nan hilaw, ya nan ipattu'an nan hilaw, 16 ya nan lamehaan an hay balitu' di miyammah pangipatangan hinan tinapay an me'nong ay Apo Dios, ya nan udumnan lamehaan an hay silver di miyamma, 17 ya nan ado'ol nan balitu' hi miyammah nan tuwi' an tinidor, ya nan miyammah duyun malukung, ya nan silver an duyuh miyammah nan gina'un nan Timplu, 18 ya nan umatan goh di ado'ol nan namahmah an balitu' an miyammah nan pun'onngan hi panghoban hinan incense, ya nan cheribim an balitu' an nan anghel an pinapayadday paya'da an ay punluganan di mi'gubat di tigawna ta tudnganda nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios.

19 Ya inalin David di, “Nitudo' an amin hana nan planuh ma'at an miyunnudan hinan inyuldin Apo Dios hi inalinah ato'.”

20 Ya inalin goh David hinan imbaluynan hi Solomon di, “Pabi'ahom di punnomnomam ta adi'a humiga, at ete"am an muntamu, ya adi'a tuma'ot, ya adi'a munlungdaya ti hi Apu tu'un hi Apo Dios an itamua' ya wagwadan he"an bumadang ta nangamung unmu lopahon an ipiyammay Timpluna. 21 At nagodwagodway tamun nan papadi ya nan holag Levi, at nidadaandan mangitamun amin hinan tamuh nan Timplun Apo Dios, ya nidadaan goh an

bumadang ay he"a nan linala'in numpanginnilan mangat an amin hinan matamuan. Ya an amin nan tatagu ya nan a'ap'apuda ya mabalin an unudondan amin nan imandalmuh atonda."

29

Nan Ma'amung an Midat hi Miyammah nan Timplu

1 At nan Alin hi David ya inalinah din tatagun na'amung di, "Han imbaluy'un hi Solomon
ya hiyay pento' Apo Dios, mu hiya ya unga pay, at mi'id di ene'damna. Ya henen tamun
ma'at ya na'alligat ti bo'on hiyay nidugdugah an punhituwan nan tagu ti henen Timplu
ya bagin Apu tu'un hi Apo Dios! 2 Ya indadaan'un amin nan mahapul hi miyammah
nan Timplun Apo Dios an nan balitu', ya silver, ya gambang, ya gumo', ya ayiw, ya nan
nun'anginan batun middum hinan miyamman al'altin di gina'un umat hinan ma'alih
onyx* ya turquoise,† ya nan udumnan nanginan batun miyammah al'alti, ya nan do'ol
an batun ma'alih marble. 3 Ya bo'on hana ya anggay di indadaan'u ti idat'ud ugwan goh di
udumnan pihhu' ya balitu"u, ya manu ay ato' di umat hina ti popohdo' ahan an bumadang
hinan pangiyammanyuh nan Timplun Apo Dios. 4 Ya hay indat'u ya hinggahut di libuy
kiluh namahmah an balitu' an nalpud Ophir, ya ohay gahut ta han napitu ta duway libu ta
han pituy gahut ta han duwampulu ta pituy kiluh nan namahmah an silver ta miyammah
nan al'altin di da'lig nan Timplu. 5 Ya wa ay ta hay balitu' di mahapul hi iyamman nan
numpanginnilan mun'amma ya mabalin an hay balitu' di miyamma, ya wa ay ta hay silver
ya mabalin an hiyay miyamma. At ad ugwan ya ngadan nin mah di mamhod an mangidat
hinan midat ay Apo Dios an malpuh nomnomna ta mibadang goh hinan pangiyammaan
hinan Timplun Apo Dios?"

6 At nan mangipangpanguluh nan hina"ama, ya nan u'upihyal hinan numbino'ob'on
an himpampun an holag Israel, ya nan ap'apun mangipapto' hinan hinlibun tindalu, ya
nan ap'apun mangipapto' hinan hinggahut an tindalu, ya nan ap'apun mangipapto' hinan
manalimun hi gina'un nan ali an nan puntamuona ya immamlongdan nangidat. 7 Ya
hiyatuy nidadaan an miyammah nan Timplun Apo Dios an indatda: hinggahut ta han
napitu ta han duway libu ta han nawalu ta han himpulu ta ohay kilun balitu', ya tuluy
gahut ta han napat ta han nahiyam di gahut ta han hiyam di kiluh silver, ya onom di gahut
ta han himpulu ta tuluy libu ta han onom di gahut ta han tulumpulu ta onom di kiluh nan
gambang, ya tuluy milyon ta han opat di gahut ta han hiyam di libu ta han nahiyam di
kiluh nan gumo'. 8 Ya an amin nan tatagun awadan nan nun'anginan batu ya nun'iyuydah
nan kuwaltun pangipo"oyan hi pihhuh nan Timplun Apo Dios ta ene'kodda ay Jehiel an
nalpuh nan holag Gershom. 9 At nan tatagu ya nidugah di nun'am'amlonganda ti do'ol di
nidat ay Apo Dios, ya mid ah namilit hi immidatanda. Ya nan Alin hi David ya nidugah di
ni'yam'amlongana goh.

Hay Nun'amlongan David an Nangidaydayaw ay Apo Dios

10 Hi David ya impattignah nan do'ol an na'amung an tataguy nangipabagtuanan Apo
Dios an inalinay:

"O Apu an dayawon apumin hi Jacob,
maphod un He"ay gun madaydayaw hi mid pogpogna!
11 He"a, O Apu, di nidugah an na'abbagbagtu,
ya nidugah di abalinam ya nan benangmu,
ya He"ay mangam'ameh ya me'gonan,
ya an amin nan wad abuniyan ya nan wah tun luta ya bagim,
ya He"ay na'abbagbagtun alih mangipapto' an amin hi logom!
12 Ya He"ay alpuwan an amin di dumalat hi umadangyanan ya nan mahapul an gina'u,
ya He"ay mangipapto' an amin an dumalat nan bi'ahmu ya nan abalinam an
me'gonan,
ya He"ay nangidat an amin hi bi'ah.
13 At ad ugwan ya munyaman amin He"an Diosmi,
ya He"ay dayawonmih gunmi ipabagbagtu.
14 Mu ha"in ya nan tatagu' ya mi'id di mabalinmih idatmin He"a ti hatun na'amung an
nidat ay He"a ya bagim an indatmun da'mi, at paddungnay unmi ibangngad nan bagim.
15 Ya paddungnay un ami immiyan hitun lutan ay ami bunag ya mangilih pannigmun
umat amih din o'ommodmih penghana, ya hay aat di nitaguanmih tun luta ya umat
amih nan ngau an ag'aga ya ma'ubah. 16 O Apu an Diosmi, inamungmi hatun gina'u
ta miyammah nan Timpluh pundayawan hinan me'gonan an ngadanmu, mu hanan

* **29:2** Mangmangitit di kololna. † **29:2** Nan blue an middum hinan munlangtay kololna.

na'amung ya He"an amin di nalpuwana, ya He"ay ad hakup an amin hi logom. 17 Ya inila' an He"an Dios'u ya unmu tapngan di nomnom nan tatagum an na'amung an nangiyalih nan gina'un midat ay He"a. Ya mid ah namilit ay ha"in hidin nangidata' ay He"a, ya inila' an mid goh namilit ay didan tatagu ti penpenhodmin umidat. 18 O Apo Dios an dayawon da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob an ad holag ay da'mi, inaynayunmu ni' an ipaphod di nomnom nan tatagum ta mawaday pumpopohhodandah mi'id pogpogna, ya inaynayunmu ni' di pamhoddan mangunud ay He"a. 19 Ya idatam ni' han imbaluy'un hi Solomon hinan maphod an punnomnomana ta way atonan mangihamad an mangunud an amin hinan inyuldinmu, ya ta way atonan mangipiyammah nan Timplun indadaana' hi miyamma."

20 Ya unat nalpah hana ya inalin David hi an amin hinan na'amung di, "Hi Apo Dios an Dios tu'un dayawonyu ta Hiyay ipabagbagtuyu!" At an amin din tatagu ya dinayawdah Apo Dios an dayawon din o'ommodda, at nunluungdan nundayaw ta impattigday nange'gonandan Apo Dios ya nan nange'gonanda goh hinan alida.

Hi Solomon ya Ete"anan Mangat hi Tamun di Ali
(I Ki. 1:28-53)

21 Ya unat goh nabiggat ya numpaltidah a'animal ta ene'nongdan Apo Dios, at nun'ipulu'da din nun'a'imul an agguy nabu'lih onong Apo Dios. Ya hay a'animal an naglot hi ene'nongda ya hinlibun manilhig an baka, ya hinlibuh nan buta'al an kalnilu, ya hinlibuh nan uyaw an kalnilun linala'i, ya niddum din bayah ya nan udumnan a'animal ta way ihdan an amin nan tatagun holag Israel. 22 Ya henen algaw ya nidugah di amlong nan tatagun nangan ya nanginum hidin bayah hinan wadan Apo Dios.

Ya unat goh nalpah hene ya impidwadan numpilin Solomon an hina' David ta hiyay alida, at indawatda hiyan Apo Dios ta way mangipapto' ay dida, ya umat goh ay Zadok ta hiyay mumpadi.‡ 23 At hi Solomon ya inumbun hinan umbunan di ali ta hiyay nihukat ay amanan hi David. Ya hiya ya maphod di inatnan numpapto', at an amin nan tatagun holag Israel ya inunuddan amin nan immandalna. 24 Ya an amin din u'upihyal, ya din numpanginnilan tindalu, ya ta"on din udumnan holag David ya intulagdan un'unnuddan Solomon an alida. 25 Ya hi Apo Dios ya indatnay pange'gonan an amin nan tatagun Solomon, ya numbalinona hiyah na'ahhamad an mi'id ah ohah din numpun'alih ad Israel hi nipaddung ay hiya.

Hay Natayan David
(I Ki. 2:10-12)

26 Ya hi David an hina' Jesse ya hiyay nun'alin nangipapto' an amin hi ad Israel. 27 Ya hay numpapto'anah ad Israel ya napat di tawon ti pituy tawon di numpapto'anah ad Hebron, ya tulumpulu ta han tuluy numpapto'anad Jerusalem. 28 Ya hiya ya maphod di aatnan na'alla'ay ya un matoy, ya hiya ya maphod an adu"oy di ni'yam'amlonganah ni'taguana, ya adangyan goh, ya me'gonan. Ya heden nalpahan di natayana ya hi Solomon an imbaluynay nihukat ay hiyan nun'ali.

29 Hay mangipa'innilah nan aat di numpapto'an nan Alin hi David an mete"ah din hopapna ta nangamung di angunuhna ya wah nan intudo' Samuel an propeta, ya intudo' goh nan ohan propetan hi Nathan, ya intudo' goh Gad an oha goh an propeta. 30 Ya hay inulgudda ya nan aat di inatnan numpapto', ya hay aat di bi'ahnan nun'ali, ya an amin di na'na'at ay hiya, ya hay na'at hinan holag Israel ya an amin nan abablubabluy an wah nan nunlene'woh.

‡ **29:22** Hay pohdonan hapiton nin ya impabagtuda hiya ta hiya ya anggay di Nabagtun Padi ti inaan Solomon hi Abiathar hinan haadna an Nabagtun Padi (I Ki. 2:26-27; bahaom goh nan footnote di II Sam. 8:17).

II Chronicles

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid mapto' ya da Shemaiah ay Iddo (12:15).

Hay Nangitud'an da eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an I Chronicles ya nan Liblu an II Chronicles ya na'ohhan libluh din penghana.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan pidwan di patad.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 458 B.C. hi engganah din 433 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hidin nun'alian nan Alin hi Solomon ad Israel ta engganah din nilayawan nan Hudyu ta niyuydad Babylon.

Hay Outline ten Liblu:

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI SOLOMON (1:1—9:31)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI REHOBOAM (10:1—12:16)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI ABIJAH (13:1-22)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI ASA (14:1—16:14)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JEHOSHAPHAT (17:1—20:37)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AHAZIAH (22:1-9)
Hay na'at hidin nun'alian nan QUEEN AN HI ATHALIAH (22:10—23:21)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JOASH (24:1-27)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AMAZIAH (25:1-28)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI UZZIAH (26:1-23)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JOTHAM (27:1-9)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AHAZ (28:1-27)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI HEZEKIAH (29:1—32:33)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI MANASSEH (33:1-20)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AMON (33:21-25)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JOSIAH (34:1—36:1)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JEHOAHAZ (36:2-4)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JEHOIAKIM (36:5-8)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JEHOIACHIN (36:9-10)
Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI ZEDEKIAH (36:11-23).

Hay Nunluwaluan Solomon ta Idat Apo Dios di La'engna
(I Ki. 3:4-15; 10:26-29; II Chron. 9:25-28)

1 Hi Solomon an imbaluy din hi David ya nahamad mahkay di pun'ap'apuwanad Israel
ti winagahan Apo Dios an dayawona ya numbalinona ta ongol di abalinanan mun'ap'apu.
2 Ya la'tot ya impa'ayagnan amin nan a'ap'apun mangipapto' hinan linibun tindalu ya
nan mangipapto' hinan ginahut, ya nan huhuwis, ya an amin nan a'ap'apud Israel, ya an
amin nan mumpumpapto' hinan hinohha ay didan himpangapu. 3 Ya initnud Solomon an
amin nan tatagun na'amung ta immuydah nan nabagtun lugal hi ad Gibeon ti hidiy wadan
nan Tuldan Abung Apo Dios an din impiyamman Moses an baalnah din wadandah nan
mapulun.* 4 Mu ma'innilan impitolman din hi David din Kahon an Nittuwan nan Uldin
Apo Dios hi ad Kiriath Jearim ta impiyuynad Jerusalem ta nihinah di.† 5 Mu nunnonong an
wah did Gibeon hinan hinagang nan Tuldan Abung Apo Dios din gambang an pun'onngan
an din inyamman Bezalel an imbaluy Uri an ap'apun Hur. At hidiy nundayawan da
Solomon ya an amin din tatagun nitnud ay hiya. 6 At hidiy nange'nongan Solomon hinan
hinlibun animal ta Onong an Moghob.
7 Ya henen nahdom ya numpattig hi Apo Dios ay Solomon, ya inalinan hiyay, “Ibagam
nan pohdom hi idat'un he"a.”
8 Ya tembal Solomon an inalinan Apo Dios di, “Gunmu impattig di nidugah an homo'mun
David an hi ama, ya ten ad ugwan ya nunhaadona' hi ali ta ha"in di mihukat ay
hiyan mumpapto'. 9 At ipa'annungmu mahkay, Apo Dios, din intulagmun ama ti ten
nunhaadona' hi ali an mumpapto' hitun tatagun do'ol ahan an umat hinan hupu'
hitun luta. 10 At idatmuy ananomnoma' ya la'eng'u ti hiyay mahapul'u ta mihamad di
pangipapto'a' ay daten tatagu. Ti undan udot way abalina' an mangipapto' hinan umat
hitun do'ol ahan an tatagum?”

* **1:3** Ex. 25:1-31:11, 35:4-40:38. † **1:4** II Sam. 6:1-23; I Chron. 15:1-16:43.

11 Ya tembal Apo Dios hi Solomon an inalinay, “Ma"aphod ahan hene han endawmu
ti bo'on at goh nan gina'uh tun lutay penhodmu, unu hay umadangyanam, unu nan
a'al'alyam, unu hay atayan nan buhulmu, ya bo'on goh hay umadu"ayan di pitaguam! An
un nan anomnomam, ya nan la'engmu an mangipapto' hinan tatagu' an nangihaada' ay
he"ah pun'aliam! 12 At idat'un he"ay ananomnomam ya la'engmu, ya pa'adangyano' he"a,
ya idat'uy nidugah an do'ol hi gina'um, ya nan a'e'gonam ta mi'id ah ohah mipaddung ay
he"a an ta"on din nun'ahhun an nun'ali unu hay mun'alih pidwa.”
13 Ya unat goh nalpah henen na'at ya nakak hi Solomon hidih nan nabagtun lugal an
awadan nan Tuldan Abung Apo Dios hi ad Gibeon ta immuy ad Jerusalem. Ya hidiy
numpapto'anah nan holag Israel.
14 Ya hinayup Solomon di himpulu ta opat di gahut an kalesan punluganan di mi'gubat
ya din himpulu ta duway libun kabayu. Ya inhinanay udum hinan numbino'ob'on an
babluy, ya nan udum ya wan hiyad Jerusalem. 15 Ya heden nun'alianad Jerusalem ya
dimmo'ol di silver ya balitu' an umatdah ado'ol nan batu, ya nidugah an do'ol goh di
ayiw an cedar an umat hinan ayiw an sicamor hinan buludna. 16 Ya hay nalpuwan
nan kakabayun Solomon ya hidih nan adagwin babluy ad Egypt, ya ad Kue‡ an lina'uan
nan baalnan mungkumildu. 17 Ya limma'uda goh ad Egypt hinan kalesan punluganan di
mi'gubat an pituy kiluh silver di balulna, ya hay la'un nan ohan kabayu ya ohay kilu ta han
nahuluk hi godwah kiluh silver. Ya ingkumildudah nan udumnan a'alin nan himpampun
an holag Heth ya nan a'ali goh ad Aram.§

2

Hay Nundadaanandan Mangiyammah nan Timplu
(I Ki. 5:1-16)

1 Ninomnom nan Alin hi Solomon an ete"an iyamma nan Timplu ta way pundayawan
ay Apo Dios, ya nan palasyun di ali ta way punhituwana. 2 At pento'nay napituy libuh
linala'i ta diday mun'ub'ubuh nan ma'usal, ya nawaluy libu goh an munhelhel hinan batu,
ya pento'na goh di tuluy libu ta han onom di gahut ta diday mangipapto' hinan muntamu.
3 At nuntudo' ta impiyuyna ay Hiram an alid Tyre an inalinay,
“Maphod din inatmun David an hi ama ti binadangam hiya ti indatam hi ayiw an
cedar hi impiyammanah palasyu ta nunhituwana, ya atom ni' goh ay ha"in. 4 Ti ten
ipiyamma' di Timpluh pundayawan ay Apo Dios an Dios'u ta idawat'un Hiya ta hidiy
panghoban hinan incense, ya pange'nongan hinan tinapay an me'nong ay Hiya, ya nan
Onong an Moghob hinan ahelhehelhelong ya amahdomahdom, ya hinan gutud di ngilin
an Habadu, ya Behtah nan Akayangan di Bulan, ya hinan udumna an algaw an napto'
an ngilin hi pundayawan ay Apo Dios. Ti hiyah ne tugun hi unudonmin holag Israel hi
enggana.
5 Ya nan Timplu an ipiyamma' ya ongol ahan ti nidugah di ana'abbagbagtun nan
Diosmi ya un an amin nan udumnan madayaw. 6 Mu undan waday way abalinanan
mangiyammah ongol an Timpluh ihinan Apo Dios? Ti ad abuniyan ya nidugah an
abellog ahan, at adi damdama umdah ihinana! Ya undan way abalinan udot an
mangipiyammah nan Timpluna? Han ipiyamma' an Timplu ya un hay panghoban
hinan onong an me'nong ay Hiya.
7 At honogom ni' di ohah lala'in nala'eng an munhibug hi balitu', ya silver, ya
gambang, ya gumo', ya nan nala'eng goh an mangiboldah nan hinulid an munggudla*
ya mumpugagaw.† Ya ta middum hiyan mi'tamuh nan nala'eng hinan umat hinan tamu
an iJudah an din pinilin aman hi David.
8 At ipiyalim ni' goh di ayiw an cedar, ya ayiw an bolbol, ya nan ayiw an algum hinad
Lebanon ti inila' an nan baalmu ya iniladan munlagadih nan ayiw ta tablaonda. Mu
umalida nan baal'uh na ta bumadangdah nan baalmu 9 ta didan amin di mangidadaan
hinan do'ol ahan an tablan mahapul'u ti heten Timplu an ipiyamma' ya ongol ahan ya
ma"aphod. 10 Ya hay ipiyali' hi midat hi lagbun nan puntamuom an munlagadi ya opat
di libu ya han onom di gahut hi kaban hi wheat‡ ya umat goh hinan barle§ ya hinggahut
ya han himpulu ta lemay libuh galon hi bayah, ya umat goh hinan lanan olibo.”
11 Ya nuntudo' hi Hiram an alid Tyre ta tabolona nan tudo' Solomon ay hiya, ya
impiyuyunan inalinay,
“Dumalat nan pamhod Apo Dios hinan tataguna ya he"ay nunhaadona ta alida!”
12 Ya hay intudo' goh Hiram ya inalinay,

---

‡ **1:16** Hiyah ne ad Cilicia an provinciah nitungawan Apostoles Paul. § **1:17** Unu ad Syria. * **2:7** Unu purple.
† **2:7** Unu blue. ‡ **2:10** An umat hi paguy. § **2:10** An umat goh hi paguy.

"Madayaw di Diosyu an holag Israel an nunlumud abuniyan ya tun luta ti indatana
nan Alin hi David hi imbaluyna an nanomnoman ya nala'eng! Ya ten ad ugwan ya
pohdonan ipiyamma nan Timplun pundayawan ay Apo Dios, ya ipiyammana goh nan
palasyun punhituwana an ali.
13 At ten honogo' ad ugwan hi Huram-Abi an do'ol di inilanah tamu. 14 Ya hi inan
Huram ya nalpuh nan holag Dan, mu hi amana ya nalpud Tyre. Ya impa'enghanan
muntamuh nan balitu', ya nan silver, ya nan gambang, ya gumo', ya nan batu, ya ayiw,
ya nala'eng goh an mangiboldah nan hinulid an munggudla, ya mumpugagaw, ya nan
linen. Ya nala'eng goh an mumpa'ot, ya abalinanan aton an amin nan way mipiyamman
hiya. Ya mabalin an middum hiyan mi'tamuh nan nala'eng an tatagum ya ta"on un
hinan nala'eng an nuntamuon din alin hi amam.
15 At ta"on ni' ya ipiyalim, Apu, nan wheat, ya nan barle, ya nan lanan olibo, ya bayah
an din inalim hi idatmu. 16 Ya li'ayonmiy do'ol an ayiw an cedar hinan inalahan hitud
Lebanon ta nan mahapulmu ya impa'anudmih baybay ta engganay unna iyalih nad
Joppa. At okod'a mahkay an mangubuh nad Jerusalem."

Nan Pangiyammandah nan Timplu
(I Ki. 6:1-29)

17 Ya hi Solomon ya impa'uyapna din tatagun bunag an ni'hituh nan babluy ad Israel
an umat hidin inat amanan din hi David.* Ya hay uyapda ya hinggahut ta nabongle ta
tuluy libu ya han onom di gahut. 18 Ya pinilin Solomon di napituy libu ay dida ta diday
mangub'ubuh nan ma'usal, ya nawaluh libu di munhelhel hinan batuh nan dudunduntug,
ya tuluy libu ta han onom di gahut di mangipapto' hinan tatagu ta itududay tamuanda.

3

1 Ente"an Solomon an impiyamma nan Timpluh ad Jerusalem hinan buludna an
nangadnan hi Moriah* an hiyah ne din numpattigan Apo Dios ay David an hi amana.† Ya
hiyah ne goh din pun'el'elekan Araunah an nalpuh holag Jebus. 2 At heden nangete"andan
nangiyamma ya hidin miyadwan algaw eden miyadwan bulan hidin miyapat di tawon hi
nunhaadanan nun'ali.‡
3 Ya nan bohwatondan Timplun Apo Dios ya nahiyam di umpih inadu"oyna, ya
tulumpuluy umpih inabellogna. 4 Ya nan salas hinan pantaw ya nipaddung hinan
inabellog nan Timplu an tulumpuluy umpi, ya hay inata'nangna ya hinggahut ta han
nawaluy umpi, ya na'amyudan hinan namahmah an balitu' di da'lig hi bunolna. 5 Ya
heden Me'gonan an Kuwaltu ya nada'ligan hinan ayiw an cedar, at hiyanan impa'otda
nan al'altina an umat hi ayiw an palma, ya umat hi kawod, ya unda amyudan hinan
namahmah an balitu'. 6 Ya na'al'altian goh nan Timpluh nan na'angnginan batu, ya balitu'
an din nalpud Parvaim.§ 7 Ya impiyamyudnay balitu' hinan hamba, ya tu'ud, ya nan da'lig,
ya nan pantaw nan Timplu. Ya nipa'ot goh hinan da'lig nan cherubim.
8 Ya impiyammana goh nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya hay inadu"oyna ya
nipaddung hi inadu"oy nan Timplu an tulumpuluy umpi, ya tulumpulu goh di umpiy
inabellogna. Ya hay niyamyud hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya duwampuluy
libu ta han hiyam di gahut di kiluh nan namahmah an balitu'. 9 Ya hay damot nan balitu'
an inyamyuddah nan lanha ya nahuluk hi godwah kilu, ya na'amyudan goh hi balitu' nan
nammagtu an akuwakuwaltuh nan way da'lig an niyappit hi agwan ya iggid.
10 Ya impiyamana goh nan duwan cherubim an na'amyudan hi balitu' hinan Nidugah an
Me'gonan an Kuwaltu. 11 Ya pinayad nan ohan cherubim di paya'na ta nitumu' nan ohah
nan dedeng nan Timplu, ya nan ohan paya'na ya nitumu' hinan paya' nan miyadwan
cherubim. Ya hay lammung di lukud di inadu"oy di paya' nan duwan cherubim ya
tulumpuluy umpi, at hay inadu"oy di ohah nan paya' di hinohhan dida ya pitu ta han
godway umpi. 12 At numpaddung di lukuddan duwa 13 an hay lammung di lukud di
paya'dan duwa ya tulumpuluy umpi. Ya timmata'dogda an hinahagangday pantaw di
Timplu.
14 Ya impiyamman goh Solomon nan kultinan nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu
an nan munggudla,* ya mumpugagaw,† ya mumbolah, ya nan maphod an linen. Ya
naboldaan hi cherubim.

Nan Duwan Gambang an Tu'ud
(I Ki. 7:15-22)

---

* **2:17** I Chron. 22:2. * **3:1** Bahaom nan footnote di Gen. 22:2 ta innilaom di udumnan na'at eten buludna. † **3:1** II Sam. 24:18-25; I Chron. 21:14-22:1. ‡ **3:2** Unu 966 B.C. § **3:6** Mid mapto' ya ad Arabia. * **3:14** Unu purple. † **3:14** Unu blue.

15 Hidih nan way hinagang nan Timplu di nangipiyammanah duwah tu'ud an hay
inata'nangda ya nabongle ta han duway umpi. Ya waday inhu"updah nan duwan tu'ud an
pitu ta han godway umpih inadu"oynah 16 pangipa'otandah nan al'alti an umat hi kawod,
ya nan hinggahut an umat hi pomegranate an hay niyamma ya gambang. 17 Ya nipata'dog
din tu'ud hinan hinagang nan Timplu ta nan oha ya wah appit hi agwan, ya nan oha ya
wadah nan appit hi iggid. Ya heden wah appit hi agwan ya nginadnana ta hi Jakin,‡ ya
nan oha an wah appit hi iggid ya nginadnana ta hi Boaz.§

4

Nan Gina'un nan Timplu
(I Ki. 7:23-26, 38-51)

1 Impiyamman goh Solomon nan pun'onngan an gambang an hay inadu"oyna ya
tulumpuluy umpi an nipaddung hinan inabellogna an tulumpulu goh di umpi, ya hay
inata'nangna ya himpulu ta lemay umpi. 2 Ya impiyammana goh nan gambang hi ongol
ahan ya na'imul an tangki, ya pitu ta han godway umpiy linuhungna, ya himpulu ta lemay
umpih inabellogna, ya napat ta han lemay umpi nan lukud di nunlene'woh an na'imulana.
3 Ya nan ampan di ngalab nan tangki ya waday duwah ni'al'altih nabalatoy an umat hi
manilhig an bakah nan nunlene'woh. Ya hay lukud nan ohan baka ya oha ya han godwah
umpi.
4 Ya impabunda din ongol ahan an tangkih nan bonog di himpulu ta duwan umat hinan
manilhig an baka an gumo' ta nan tulu ya hinagangday appit hi iggid hi un hagangon
di buhu'an di algaw, ya nan tulu ya hinagangday buhu'an di algaw, ya nan tulu ya
hinagangday appit hi alimuhan di algaw, ya nan tulu ya hinagangday appit hi agwan hi
un hagangon di buhu'an di algaw. 5 Ya hay inugtul den tangki ya tuluy pulgada. Ya hay
ngalab nan tangki ya umat hi ngalab di bahu an naliyad an umat hinan habhabung di
ha'ha'lung. Ya hay mittuh danum ya himpulu ta pituy libu ta han lemay gahut hi galon.
6 Ya impiyammada goh di himpuluh pamahan ta way pun'ulahan, ya inhinada nan lemah
appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya inhinaday lemah appit hi iggid.
Ya hanan nidadaan ya hiyay pun'ulahan hinan me'nong an animal an Onong an Moghob.
Ya nan danum hinan tangki ya hiyay pun'ihuan nan papadi.
7 Ya impahibug Solomon di balitu' hi himpuluh ipattu'an di hilaw an inyunnuddah nan
na'alih aatda, ya inhinadah nan Timplu ta lemah nan appit hi agwan, ya lemah goh hinan
appit di iggid. 8 Ya impiyammana goh di himpuluh lamehaan, ya inhinadah nan Timplu
ta lemah appit hi agwan, ya nan lema goh hi appit hi iggid. Ya impiyammana goh di
hinggahut hi malukung an duyun balitu' an mahapul hinan way mawalhian.
9 Ya impiyammanay gettaw ta ihinan nan papadih nan Timplu, ya impiyammana goh
di belbellog an gettaw hinan pangngelna, ya waday pantaw nan duwan gettaw an nan
tangobda ya na'amyudan hi gambang. 10 Ya din tangki ya impiha"adnah nan immapit hi
agwan an neheggon hinan dugun nan Timplu an niyappit hinan buhu'an di algaw.
11 Ya impiyammana goh din banga, ya pala, ya malukung an duyun balitu' an mahapul
hinan way mawalhian.
At lempah Huram an tinamuan an amin din gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios
an hiyah ne din impiyamman nan Alin hi Solomon ay hiya
12 an nan duwan tu'ud an gumo',
ya nan duwan umat hi malukung di tigawna an nipattu' hinan tu'ud,
ya nan duwan kawod an ni'al'altih nan duwan duyun nipattu' hinan tu'ud,
13 ya nan opat di gahut an ay pomegranate an gambang an nun'itayun hinan duwan kawod
an nunle'woh hinan ay malukung an duyu,
ya hindudway nunggoppong hi natuntunud hinan tu'ud,
14 ya nan himpulun pamahan,
ya nan himpulun ipattu'anda,
15 ya nan ongol ahan an tangki,
ya nan himpulu ta duwan umat hi manilhig an bakan nipabunana,
16 ya nan banga,
ya pala,
ya nan tuwi'.
An amin hana nan udum an gina'u ya hi Huram an nala'eng di nangiyammah nan
mahapul hinan Timplun Apo Dios, at an amin hanan inalin nan Alin hi Solomon hi
iyammana, ya nan munletaa' an gambang di niyamma. 17 Ya hidih nan nundotal an

‡ **3:17** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangiha"ad.* § **3:17** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangipabi'ah.*

Jordan hinan wadan di uklit an lutah nan numbattanan ad Sukkoth ya ad Zarethan di
nangipiyamman Solomon. 18 Ya nidugah an do'ol ahan di niyammah gambang, at hiyanan
adida pa"innilah atnay damot nan gambang an niyamma.
19 Ya impiyamman goh Solomon nan udum an gina'un mahapul hinan Timplu,
an nan balitu' an pun'onngan,
ya nan lamehaan an pangihinan hinan tinapay an me'nong ay Apo Dios,
20 ya nan namahmah an balitu' an ipattu'an di hilaw,
ya nan punhilawan ta way matolgan hi dumaladalang hinan way hinagang di pantaw
nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya hay inyammada ya niyunnudan hidin
nitulag hi atonda,
21 ya nan balitu' an al'altina,
ya nan udum an punhilawan,
ya nan ipit,
22 ya nan umat goh hinan pun'olhangan,
ya nan malukung,
ya nan duyu,
ya nan pangittuwan hinan bala,
ya nan tangob an wah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu,
ya nan pantaw hinan balkon.

5

1 Nalpah an amin nan impatamun nan Alin hi Solomon hinan Timplun Apo Dios, at
innalnan amin din gina'un indawat amanan hi David ay Apo Dios an din balitu', ya din
silver, ya din udumnan gina'u,* ya inhigupnah nan kuwaltun puntalepnan an wah nan
Timplu.

Hay Nangiyayandah nan Kahon an Nittuwan di Uldin hinan Timplu
(I Ki. 8:1-21)

2 At impa'ayag Solomon an amin nan a'ap'apud Israel an didan amin hinan mangipang-
panguluh nan ahimpahimpangapu ta ma'amungdad Zion an Babluy David ta umuyda
alan din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.† 3 Henen gutud ya behta‡ hinan
miyapitun bulan.§
4 Ya hay nangiyattang hinan Kahon ya nan holag Levi an papadi, 5 ya ni'yalada goh
din Tuldan Abung, ya an amin nan me'gonan an gina'una. 6 Ya hidin dimmatongda
an inta'inda din Kahon ya na'amung da Solomon ya an amin nan holag Israel, ya
nun'onongdah kalnilu ya bakah nan way hinagang di Kahon, ya do'ol ahan di ene'nongda
an adi ma'yap.
7 At inyattang nan papadi din Kahon ta enehgopdah dih nan Nidugah an Me'gonan an
Kuwaltuh nan Timplu, ya inhinadah nan numbattanan din duwan cherubim. 8 Ya din
paya' nan cherubim ya pinapayaddah nan tungul nan Kahon ta ina'allunganda ya ta"on un
din attang. 9 Ya adu"oy din attang, at mamattig di ngamngamnah nan pantaw di Nidugah
an Me'gonan an Kuwaltu, mu adi mattig hinan udum an kuwaltu, ya engganad ugwan
ya nunnanannong an wah di din attang. 10 Ya nan Kahon ya mi'id ah nittu an anggay din
duwan batun ikab an inittun Moses hidin wadandah nan Duntug an Sinai hidin ni'tulagan
Apo Dios hinan holag Israel hidin nalpuwandad Egypt.*
11 At limmahun din papadih nan Me'gonan an Kuwaltu.
Ya hay na'amung hidi ya an amin nan papadi an din nangidawat hi odoldan Apo
Dios an ta"on un nat'on an himpampun di niddumanda. 12 Ya an amin din holag
Levi an nun'ala'eng an mungtukal an da Asaph, ya hi Heman, ya hi Jeduthun, ya
nan imbaluyda, ya nan tutulangda, ya numpunlubungdah nan linen, ya nun'odnanday
ma'usal hinan pungkantaan an nan cymbals, ya alpa, ya nan lyres,† ya timma'dogdah
nan way pun'onngan hi appit hi buhu'an di algaw an didan amin hidin hinggahut

---

* **5:1** II Sam. 8:11-12. † **5:2** Nan Tuldan Abung ya nihinad Gibeon (II Chron. 1:3), mu nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya nihinad Jerusalem hinan oha goh an tuldan abung an impiyamman David (II Chron. 1:4), ya napat di tawon di nihinanah di. At nilahhin nan Kahon hinan ustun Abungnah nabayag. ‡ **5:3** Hiyah ne Behtan di A'ab'abbung. § **5:3** Unu Tishri (hinan hapit di Hudyu) unu Ethanim (hinan hapit di iCanaan), 959 B.C. Ya hene ya September-October hinan calendar tu'ud ugwan. * **5:10** Nan Kahon ya tuluy nittuh din penghana an (1) nan duwan batun ikab, ya (2) nan hul'ud Aaron an himmalepeng, ya (3) nan tibung an nittuwan di manna an ay tinapay an nalpud daya (Heb. 9:4). Mu gapu ta mi'id nan hul'ud ya tibung eden gutud hidin amatagun Solomon at mid mapto' ya inakaw nan udum an linala'id Beth Shemesh, hiyaat un pinatoy Apo Dios nan napitun dida (I Sam. 6:19-20). † **5:12** Hiyah ne i"itang an alpa.

ta han duwampulu an papadin din nun'ala'eng an muntalampet. 13 Ya nundedehhan
nan muntalampet ya nan kumakanta an nangipadngol hinan kantadan mundayaw ya
munyaman ay Apo Dios. Ya unat goh ente"adan mungkanta ya impagangohda din
talampet, ya cymbals, ya nan udumnan ma'usal hinan pungkantaan ta ipabagtudah Apo
Dios an umat hituy ingkantada,

"Madayaw hi Apo Dios an dumalat nan anahamadna!
Ya nan munnanong an pamhodna!"

Ya himbumagga ya naho'napan hi bunut nan Timplun Apo Dios, 14 at mi'id di aton nan
papadin manginayun hinan tamuda an dumalat nan bunut an paddungnay benang Apo
Dios ta hino'napana nan Timplu.

6

1 Ya nunluwaluh Solomon an inalinay, "Apo Dios, ina'allim di mihina'ah nan ma'ugtul
an bunut,* 2 mu ad ugwan ya ten impiyamma' di na'ahhamad an Timplu ta hiyay ihinam
hi enggana."

Hay Himmapitan Solomon hinan Tatagu

3 At hinagangna din tatagun na'amung, ya winagahana didan 4 inalinay,

"Madayaw hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ti impa'annungna din intulagnan
aman hi David ti inalinay, 5 Hidin nangekaka' hinan tatagu' ad Egypt ya mi'id ah
pento"uh nan babluy an idat'un didah pangiyamman hi Timplu ta way pundayawandan
Ha"in, ya mi'id goh ah pento"uh mangipapto' ay dida. 6 Mu ad ugwan ya pento"ud
Jerusalem ta hidiy ihinan nan Timplu,† ya pento"u he"a, David, hi mumpapto' hinan
tatagu'.‡

7 Hi ama ya pepenhodnah din ataguna an ipiyamma nan Timpluh pundayawan ay
Apo Dios an Dios tu'un holag Israel. 8 Mu inalin Apo Dios ay hiyay, Ma"aphod nan
ninomnommu an ipiyamma nan Timplu ta way pundayawanyun Ha"in. 9 Mu ta"on
un umat hinay ninomnommu ya bo'on he"ay mangipiyamma ti awni ta hay holagmuy
mangipiyamma.§

10 Ya ten impa'annung Apo Dios din intulagna, at ha"in di nihukat ay amah mangi-
papto' hitud Israel. Ya ten impiyamma' nan Timpluh pundayawan ay Apo Dios an Dios
tu'un holag Israel. 11 Ya inhina' hinan Timplu nan Kahon an Nittuwan nan Duwan Batun
Ikab an Nitud'an nan Uldin Apo Dios ay ditu'un holag Israel."

Hay Nunluwaluan Solomon
(I Ki. 8:22-53; Psa. 132:8-10)

12 Ya immuy hi Solomon hinan hinagang di pun'onngan ay Apo Dios hinan way
na'amungan nan holag Israel, ya inta'nangnay ngamayna an nunluwalu.* 13 Mu nahhun
an impiyammanay gambang hi tuma'dogan an hay inadu"oyna ya waluy umpi, ya walu
goh di umpih inabellogna, ya hay inata'nangna ya lemay umpi, ya inyuyna an inhinah
nan gagwan di gettaw ta hiyay nunhippianan nunluwalu. 14 An inalinay,

"He"a, Apo Dios an dayawonmin holag Israel, mi'id ah Dios hi umat ay He"a an
ta"on nan wad abuniyan ya tun luta! Ya ipa'annungmu nan itulagmun nidugah an
pamhodmuh nan baalmun un'unnud ay He"a. 15 At engganad ugwan ya an amin din
intulagmun aman hi David ya nipa'annung.

16 At nomnomom ni' goh Apo Dios an dayawonmin holag Israel din inalim ay Ama an
nan holagnay manginaynayun an mangipapto' ay da'min holag Israel hi unmi ihamad
an mangunud hinan Uldin an umat hidin inat aman hi David.† 17 At ipa'annungmu ni'
din intulagmun hiya!

18 Mu undan nin umannung an mi'hitu'a, Apo Dios, hinan tataguh tun luta? Gulat ta
adi umdad abuniyan hi ihinam at namamah ten Timplun impiyamma' an adi umda!

19 Donglom ni' tun luwalu' an baalmu ta abulutom ni' nan odawo' ay He"an Diosmi.
20 At halimunam ni' heten Timpluh abigabigat ya amahdomahdom ti hiyay inalim hi
pundayawanmin He"a. At donglom ni' tun iluwalu' hi ma'at eten Timplu. 21 Ya donglom
ay ni' goh nan luwalumin tatagum hinad abuniyan an nunhituwam hi un ami umalin
munluwalun te han Timplum, ya aliwam di baholmi! 22 Gulat ta waday alyondah
nangat hi nappuhih nan ibbana ya mahapul an umalin ten pun'onngan eten Timplu
ta ihapatanan mi'id di baholna, 23 ya donglom ni' goh hinad abuniyan ta He"ay okod

---

* **6:1** Ex. 19:9. † **6:6** Deut. 12:5. ‡ **6:6** I Sam. 16:1-13. § **6:9** I Chron. 28:2-3. * **6:12** Manu ay inta'nangnay ngamayna ti hiyah ne ugalin di Hudyun munluwalu an ta"on un ad ugwan an gutud. † **6:16** II Sam. 7:13, 15.

an manumalyah nan baalmu, ya mummoltah nan numbahol ta balloh di nappuhin
ina'inatna, ya nan mi'id di baholna ya wagaham.
24 Ya gulat ta abakon da'min tatagum hinan buhul an dumalat hinan numbaholanmin
He"a ta hiyay dumalat hi apakakanmi, mu wa ay ni' ta umali amin ten Timplu an
munluwalu ta itutuyumin He"an amin nan ina'inatmin nun'appuhi 25 ya donglom ni'
hinad abuniyan ta aliwam di numbaholanmin tatagum, ya ibangngad da'mih nan luta
an din indatmuh din o'ommodmi.
26 Ya gulat ta adim ipa'aliy udan hi malpud abuniyan an dumalat nan numbaholan-
min tatagum ay He"a, mu wa ay ta ihagangmin ten Timplun munluwalu ta itutuyumin
amin nan numbaholanmin He"a, ya din'ugmi ti nagilat amih nan nangipaligligatam
ay da'mi 27 ya donglom ni' hinad abuniyan ta aliwam di numbaholanmin baalmu an
tatagum an holag Israel. Ya itudum ni' ay da'mi nan makulug an ma'at ta hiyay atonmi
ta miyunnudan hinan pohdom. Ya ipa'udanmu ni' ta mahebnaan tun luta an indatmun
da'min tatagum ta minaynayun an banohmi.
28 Ya wada ay di batel hitun babluy, unu naligat an dogoh, unu nan dudun an uman
hi mihabal, unu gubaton nan buhul nan tatagum hinan babluyda, unu nan malgom
an dumatong an punligatan, 29 mu wa ay ta mumpahpahmo' amin tatagum an holag
Israel ta ihagangmin ten Timplun mangita'nang hi ngamaymin munluwalu an dumalat
nan holholtaponmi 30 ya donglom ni' nan luwalumih nan nunhituwam ad abuniyan ta
aliwam di numbaholanmi. Ti He"a ya anggay di nanginnilah nomnommin tatagu, at
idatam da'min hinohhah abalinanmi 31 ta way atonmin tatagum an mangita'ot ay He"a.
At inaynayunmin gun mangunud hinan pohdom hi gutud di punhituwanmih nan lutan
indatmuh din o'ommodmi.
32 Ya umat goh hinan mangili ti dumalat hinan nangngolanah nan nidugah an
anabagtum, ya nan anidugah di pangatmu, ya nan anidugah di bumadangam at wa ay
ta umalin munluwaluh nan hinagang nan Timplu, 33 ya donglom ni' hinad abuniyan.
Ya an amin nan ibagan nan mangilin He"a ya ipa'annungmu ta way aton nan tatagun
amin hitun lutan manginnilah nan anidugah di abalinam. Ya ta way atonda goh an
mangita'ot ay He"a an umat hi pangita'tanmin tatagum an holag Israel ay He"a, ya ta
innilaondan heten impiyamma' an Timplu ya hiyay pundayawan ay He"a.
34 Ya wa ay ta umuy ami mi'gubat an tatagum hinan buhulmih nan malgom
an pannagam ay da'mi, ya wa ay ta munluwalu amin ihagangmih tun Timplu an
impiyamma' an pundayawanmin He"ah tun babluy an pento'mu, 35 ya donglom ni'
hinad abuniyan nan luwalumi, ya badangan da'mi ta mangabak ami.
36 Ya gulat ta way numbaholanmin He"a ti undan way taguh adi mumbahol ta
hiyay dumalat hi adim panalimunan ay da'mih pangabakan nan buhulmin da'mi
ta miyuy amih nan adagwi unu neheggon an babluy, 37 ya gulat ta henen babluy
an niyayanmi ya ninomnommin itutuyu nan nappuhin inatmi ta munluwalu amin
alyonmiy, Immannung an numbahol ami! 38 Ya gulat goh ta hinan babluy an niyayanmi
ya immannung an muntutuyu ami, ya munluwalu amin He"a an ihagangmih nan
Timplu an impiyamma' an pundayawan ay He"ah nan babluy an pento'muh nan lutan
indatmuh din o'ommodmi, 39 ya donglom ni' ahan hinad abuniyan nan luwalumi ta
igohgohan ni' da'mi, ya aliwam ni' an amin nan numbaholanmin He"a.
40 At amaphod ni' ahan Apo Dios hi un an amin nan umalin munluwalun ten Timplu
ya ihamadmun donglon!
41 At umali'a, Apo Dios,
hitun Timplun abungmun awadan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin
an mangipattig hinan nidugah an abalinam!
Ya wagaham an amin di aton nan papadin baalmu,
at umamlo'amlong amin tatagum an dumalat nan ama'ma'ullaymun da'mi!‡
42 Adia' ni' du'gon, Apo Dios an pento'mun ali, an dumalat hidin intulagmu
an nan nidugah an pamhodmuh din baalmun hi aman hi David!"§

7

Hay Nidawatan nan Timplu
(I Ki. 8:62-66)

1 Unat goh nalpah heden nunluwaluan Solomon ya himbumagga ya waday apuy
an nalpud abuniyan, ya genhobnan amin din ne'nong an wah nan pun'onngan, ya
nabenangan an amin nan Timpluh din benang Apo Dios ti wadah di Hiya. 2 At mi'id di
aton din papadin humigup hidi ti nunheglay benangna. 3 Ya heden nannigan an amin

‡ **6:41** Psa. 132:8-9. § **6:42** Psa. 132:10.

nan holag Israel hinan apuy an nun'ohop an nalpud abuniyan ya nan benang Apo Dios
hinan bagtun di Timplu ya nunhippida, ya nunluungda an niyatam di angahdah nan luta,
ya nundayawdan Apo Dios an inaliday,
"Madayaw'a, Apo Dios, an dumalat nan amaphodmu
ya nan ami'id di pogpog di pamhodmu!"
4 Ya nan ali ya an amin din tatagu ya nun'e'nongda nan onongdan Apo Dios. 5 At hay
indat Solomon an alih ene'nongna ya duwampulu ta duway libuh baka, ya hinggahut ta
han duwampulu ta libuh kalnilu ya gandeng ta idawatda nan Timplun Apo Dios.
6 Ya din papadi ya innayunda din tamuda, ya umat goh hinan i'ibbadan holag Levi an
innayundan nuntukal hinan gina'un ma'usal hinan pungkantaan an din impiyamman
David hi pundayaw ay Apo Dios, ya na'usal hidin nunyamanan David hi nangalyanay,
"Adi mapogpog nan pamhodmu!" At impagangoh nan papadi din talampet, ya numpan-
gata'dog din tatagu.
7 Ya indawat Solomon nan gagwan nan gettaw an hinagang nan Timplun Apo Dios,
ya intaduna, ya ene'nongnah di nan Onong an Moghob, ya din taban nan Onong di
Pi'lenggopan ti nan gambang an pun'onngan an impiyamman Solomon ya adi umdah
ihinan nan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya nan taba.
8 At na'apituy algaw di nangatan da Solomon hinan behta. Ya do'ol ahan nan holag Israel
an ni'yamung an waday nun'alpuh nan Bihhang hi ad Hamath* hi engganah nan igad† ad
Egypt. 9 At heden angunuh hi nun'am'amlongandah nan nalpahan di pituy algaw hinan
nidawatan nan pun'onngan ya nan pitu goh an algaw hi numbehtaanda ya nundayawda.
10 Ya heden miyaduwampulu ta tulun algaw hinan miyapitun bulan‡ ya impa'anamut
Solomon din tatagu. Ya ma"am'amlongda nan tataguh nan ma"aphod an inat Apo Dios
ay da David ay Solomon, ya didan amin an holag Israel.

Hay Ni'hapitan Goh Apo Dios ay Solomon
(I Ki. 9:1-9)

11 Unat goh nalpah an impiyamman Solomon nan Timplun Apo Dios ya nan palasyuna
an na'unud an amin din ninomnomnah ipiyammanah aat nan Timplu ya nan abungna,
12 ya eden nahdom ya inalin Apo Dios ay Solomon di,
"Dengngol'u nan luwalum, at abuluto' heten Timplu ta hiyay pange'nonganyuh nan
e'nongyun Ha"in.
13 Ya gulat ay ta adi' ipa'udan, unu way ipa'ali' hinan dudun an mama"ih nan mihabal,
unu nan way punligatanyun tatagu', 14 mu wa ay ta munluwalu ayu ta itutuyuyu nan
nun'appuhi ta du'gonyu at donglo' hitud abuniyan, ya inaliwa' nan numbaholanyu,
ya impaphod'u nan ihabalyu. 15 At dodonglo' di munluwalun ten Timplu. 16 Ti ad
ugwan ya heten Timplu di pento"u, ya nidawat ta hiyay pundayawanyun Ha"in, ya
gun'u halimunan hi enggana. 17 Ya gulat ta Ha"in di unudom, Solomon, an umat
hidin inat amam an hi David ta atom an amin nan immandal'u, ya unudom an amin
nan intugun'u ya inyuldin'un he"a 18 at mihamad di pumpapto'am. Hiyah te goh din
intulag'un amam an hi David hidin nangalya' ay hiyay, Minaynayun an waday holagmu
ta hiyay mangipapto' ad Israel.§
19 Mu gulat ta ibahhawyu nan Uldin ya nan mandal'un da'yu ta un at goh nan bulul
di dayawonyu, 20 at amino' da'yun holag Israel an pakakon hinan babluy an indat'un
da'yu. Ya inganuy'uh ten Timplun indawatyuh pundayawanyun Ha"in, at innilaon ay
nan tataguh nan abablubabluy ya pahiwonda. 21 Ya ta"on un umat hituy amaphodnad
ugwan mu gulat ta mapa"i at an amin nan maluh an mannig ya manoh'ada an alyonday,
Anaad nin ta umat hituy inat Apo Dios hitun babluy ya nan Timplu? 22 Ya waday
mambal an alyonday, Manu ay ya un din'ug nan holag Israel hi Apo Dios an Dios din
o'ommodda an nangekak ay didad Egypt ta nan bulul di dinayawda. Hiyah ne dumalat
hi aligligatanda."

8

Nan Udumnan Tamun Solomon
(I Ki. 9:10-28)

---

* **7:8** Unu ad Lebo Hamath. † **7:8** Unu wangwang, ya mid mapto' ya hiyah ne nan Wangwang an Nile. ‡ **7:10** Nan nangidawatandah nan Timplun Apo Dios ya na'at hidin Tishri/Ethanim 8-14, ya numbehtadah nan Behtan di A'ab'abbung hidin Tishri/Ethanim 15-21. Ya na'at nan ngilinda an Algaw hi Ahanian di Bahol hinan Tishri/Ethanim 10 an ta"on un agguy nibaag hinan texto (Lev. 16:1-34). Ya impa'anamut Solomon nan tataguh din Tishri/Ethanim 23. Henen bulan ya September-October hinan calendar tu'ud ugwan. § **7:18** II Sam. 7:12-16.

1 Heden angunuh di duwampuluh tawon hidin nangipiyamman Solomon hinan Tim-
plun Apo Dios ya nan palasyuna 2 ya impipaphodna mahkay nan abablubabluy an din
indat Hiram ay hiya ta nunhituwona nan holag Israel hidi. 3 Ya immuy ginubat da
Solomon ad Hamath Zobah, ya hinakupda. 4 At impipaphodna ad Tadmor hinan mapulun
ya nan udum an siudad an puntalepnan ad Hamath. 5 Ya impipaphodna goh nan babluy
ad Beth Horon an nan wah nan bagtuna ya ampana ta na"allup ya na'ammaan hi gumo'
nan pantaw di allup. 6 Ya umat goh hinan babluy ad Baalath an impipaphodna, ya an amin
goh nan babluy an wadan di abung an puntalepnana, ya nan abablubabluy an ihinan nan
kabayuna ya nan kalesa. Ya impiyammanan amin nan penhodnan ipiyammad Jerusalem,
ya ad Lebanon, ya an amin hinan babluy an hinakupna.

7 Ya an amin nan ahimpahimpampun an bo'on holag Israel an nan holag Heth, ya nan
holag Amor, ya nan holag Periz, ya nan holag Hiv, ya nan iJebus 8 ti didana nan holag
din na'angang hinan babluy an agguy pinatoy nan holag Israel, at numbalinon Solomon
didah baalna ta diday muntamuh nan naligat an tamu, ya ninaynayun henen tamudah
engganad ugwan. 9 Mu agguyna numbalinon nan holag Israel hi baalna ti diday tindaluna,
ya diday mangipangpanguluh nan kakapitan an tindaluna, ya kakapitan hinan kalesan
punluganan di mi'gubat. 10 Ya wada goh di pento'na an duway gahut ta han nabongle an
u'upihyal ta way mumpapto' an amin hinan way mipatamu.

11 Ya ta"on un din ahawan Solomon an imbaluy nan alid Egypt ya enekaknah
nan ma'alih Babluy David ad Jerusalem ta inyuynah din impiyammanan punhituwan
ahawana. Ti inalinay, “Adi mabalin hi un mihina han ahawa' hinan abung din alin nan
holag Israel an hi David ti hidi din nihinan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.”

12 Ya hidih nan impiyamman Solomon an pun'onngan hinan way hinagang nan Timplu
di nange'nonganah nan Onong an Moghob. 13 Ya gun nun'onong an inunudna nan
Uldin Apo Dios an din indatnan Moses hi ma'at hinan pun'onngan, at nun'onong hinan
ngilin an Habadu, ya hinan Akayangan di Bulan, ya hinan tulun behtah tinawon an nan
Behtan Panganan hinan Tinapay an Agguy Nabino'bo'an, ya nan Behtah nan Ahiboto',
ya nan Behtan Punnomnoman hinan Tuldan A'ab'abbung. 14 Ya innaynayun Solomon an
inunud din inat amanan hi David an nanguhig hinan gun aton nan papadin muntamu,
ya nan aton nan udum an holag Levi an mangipangpanguluh nan pungkantaan, ya nan
bumadangandah nan papadih nan tamudah abigabigat. Ya umat goh hinay inatna an
nanguhig hinan mun'adug hinan apantapantaw hinan Timplu ta na'unud din intugun
David an baal Apo Dios. 15 Ya na'unud an amin an mi'id ah nibahhaw hinan immandal
David hi aton nan papadi, ya nan i'ibbadan holag Levi, ya nan ma'at hinan puntalepnan
hi gina'u.

16 At inhamad Solomon an impiyamma din Timplu an nete"ah nan nipabunan di
tu'udna ta engganay un nalpah.

17 Ya la'tot ya immuy hi Solomon hi ad Ezion Geber ya ad Elath hinan pingit di
baybay* ad Edom. 18 Ya hi Hiram an alid Tyre ya impiyuyna nan pupul hinan do'ol an
pumpapto'onan nanginnilan mummanihu ay Solomon. At nitnudda nan baal Solomon ta
immuydah ad Ophir. Ya heden numbangngadanda ya indatday himpulu ta lemay libu ta
han pituy gahut ya han napituh kiluh balitu' hi idatdan Solomon.

9

Hay Numbihhitaan nan Queen ad Sheba ay Solomon
(I Ki. 10:1-13)

1 Ya wada han babain queen ad Sheba an nangngol hinan abalinan Solomon, at immuy
ad Jerusalem ta do'ol di minahmahanah nan nun'aligat ta han napto' di pambalna. Ya
do'ol di initnudnah nan taguna, ya kamilunan nun'iluganan nan do'ol an gina'un umat
hi bangbanglu, ya nan do'ol an balitu', ya nan batu an nun'angina. Ya unat goh nidatong
ya nundammudan Solomon ya imbaganan amin din ninomnomnah mahmahanan hiya.
2 Ya nepto' an amin di nambal Solomon hinan minahmahan nan queen ay hiya. 3 At
hinamad den queen an nanomnoman hi Solomon ya nan aat di palasyun impiyammana,
4 ya tinnigna goh di aat di ma'an hinan lamehaana, ya nan ihinan nan u'upihyalna, ya
nan pun'u'unnudandan muntamuh nan palasyuna, ya nan numpapaddung an gina'uda,
ya tinnigna goh an wadaday mun'id'idat hi ma'inum an numpapaddung goh di gina'uda,
ya tinnigna goh nan Onong an Moghob an me'nong. Ya unat goh tinnigna hana ya nidugah
ahan di amanoh'aana.

* **8:17** Unu Red Sea hinan Gulf of Aqaba. Ya manu ay immuy hidi ta mumpa'ammah pupul (I Ki. 9:26-28).

5 Ya inalinah nan aliy, “Immannung din inulguddan ha"in hinan babluymi an
ina'inatmu ya nan ananomnomam! 6 Mu agguy'u kinulug nan inulgudda ta engganad
ugwan an ten immalia' ta hinamad'u. Ya ten un agguy nigodwa tun nidugah an ina'inatmu
ya ananomnomam an inalidan ha"in! 7 At mipadenol nan linala'in puntamuom ya nan
baalmun mimiddum ay he"an gun mangngol hinan anala'engmu. 8 At mipabagtuh Apo
Dios an Diosmuh nan namto'anan he"ah alin nan tataguna. Ti dumalat nan minaynayun
an pamhodnan da'yun tatagunan holag Israel at hiyanan he"ay numbalinonah ali ta
nahamad di atom an munhumalya ya mumpapto'.”
9 Ya indat den queen hinan Alin hi Solomon di nahuluk hi tuluy libuh kiluh balitu', ya
nan udum an nun'anginan batu, ya nan do'ol an bangbanglu an mi'id ah umat hinah ado'ol
di adaw hi nidat hinan a'ali an nihipun hidin hopapna.
10 Ya wada goh din innal nan tatagun Hiram ya nan tatagun Solomon hi ad Ophir
an balitu', ya algum an ayiw, ya nan nun'anginan batuh indatdan Solomon. 11 At
impiyammana nan algum an ayiw hi agdan nan Timplun Apo Dios ya nan agdan nan
palasyuna, ya hiya goh di impiyammanah alpa ya lyres* ta usalon nan mungkanta. At
mi'id ah nipaddungandah nan wad Judah.
12 Ya indat Solomon an amin di penhod nan queen ad Sheba, at do'do'ol di indatna ya
un din impa'daw nen babain hiya. At numbangngad din babaih babluyda an didan amin
hidin baalna.

Nan Inadangyan Solomon
(I Ki. 10:14-29; II Chron. 1:14-17)

13 Hay gun midat ay Solomon hi atawotawon ya duwampulu ta duway libu ta han
pituy gahut ya han duwampulu ta pituy kiloh balitu', 14 ya agguy ni'bilang nan buwit nan
mumpungkumildu, ya ta"on un nan silver ya balitu' an gun idat nan gobelnadol ya nan
a'alih ad Arabia.
15 At impiyamman Solomon di duway gahut hi dadamuna an hapiaw, ya hinohhah
nan hapiaw ya niyamyud di tulu ta han godway kiluh nan namahmah an balitu'.
16 Ya impiyammana goh di tuluy gahut hi i"itang an hapiaw, ya hinohhah nan hapiaw
ya niyamyud di oha ta han godway kiluh nan namahmah an balitu'. Ya inhinanan
amin din hapiaw hinan way Palasyuna an hay Ayiw an Nalpud Lebanon di Niyamma.
17 Ya impiyammana goh di ongol ahan an tronon di ali an na'al'altian hi ivory,† ya
inamyudandah nan namahmah an balitu'. 18 Ya waday onom hi agdan ya un midatong
hinan tronon di ali, ya waday balitu' hi niyamma an pangida"angan. Ya hidih nan
numpinangngel nan trono ya waday duwah niyammah pangipattu'an hi ngamay, ya
wada goh di umat hi layon di tigawna an nedelloh. 19 At heden onom an agdan nan
trono ya waday niyamma an himpulu ta duwan umat goh hi layon an nun'ipata'dog hinan
numpinangngel. Ya henen tronon di ali ya mi'id ah nipaddunganah nan tronoh nan udum
an pumpapto'an. 20 Ya ta"on un nan bahun nan Alin hi Solomon ya namahmah an balitu'
di niyamma, ya balitu' goh an amin nan gina'u an wah nan Palasyuna an hay Ayiw an
Nalpud Lebanon di Niyamma. Ya mi'id ah gina'u an hay niyamma ya silver ti mi'id di
balulna eden gutud di numpapto'an nan Alin hi Solomon. 21 Ya wada din pupul nan ali
an mungkumildun umuy hi ad Tarshish,‡ ya din baal Hiram di nangipapto' eden pupul.
Ya un mamenghan eden tuluy tawon di pumbangngadan nan pupul an malpud Tarshish,
ya waday inyanamutdah balitu', ya silver, ya ivory, ya nan o"ongol an bullang, ya nan
bubulbullang.
22 At nidugah di inadangyan nan Alin hi Solomon ya nan anala'engna ya un nan a'alih
nan ablubabluy hitun luta. 23 Ya an amin nan a'alih tun luta ya gunda umuy ay Solomon
an mi'hapit ta donglonda nan aat di la'engnan indat Apo Dios ay hiya. 24 Ya atawotawon
ya an amin nan a'alin umuy mi'hapit ay Solomon ya waday gunda idat an adawna an nan
numbino'ob'on an gina'un silver, ya balitu', ya lubung, ya nan gina'un di mi'gubat, ya nan
bangbanglun middum hi ma'an, ya nan kabayu, ya nan muls.§
25 Ya waday opat di libu an niyammah ihinan nan kabayun Solomon ya nan kalesana.
Ya wada goh di himpulu ta duway libun kabayuh nun'ihinanah nan numbino'ob'on an
babluy, ya inhinanad Jerusalem di udumna. 26 At nan Alin hi Solomon di ap'apuh an amin
hinan a'alin mete"ah nan Wangwang an Euphrates ta engganad Philistia, ta engganah
nan igad ad Egypt. 27 Ya heden nun'alian Solomon ya nan silver ya nunheglan do'ol ad
Jerusalem an umat hi ado'ol di batuh di, ya nan ayiw an cedar ya nidugah an do'ol goh an

---

* **9:11** Hiyah ne i"itang an alpa. † **9:17** Hiyah ne ha'gud di elepante. ‡ **9:21** Ohan babluy ad Spain. § **9:24** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal.

umat hinan ayiw an sicamor an wah nan aluhadhad di duntug. 28 Ya hi ad Egypt ya hinan
numbino'ob'on an babluy di namla'anah nan do'ol an kabayuna.

Hay Natayan Solomon
(I Ki. 11:41-43)

29 Nan udumna an na'ulgudan di aat di numpapto'an Solomon an nete"ah din
nangete"ana ta engganah din angunuhna ya nitudo' hinan Na'ulgudan Nathan an propeta,
ya hinan Imbaag Ahijah an iShiloh, ya hinan Nipattig ay Iddo an propeta an nitud'an goh
di aat nan numpapto'an Jeroboam an alid Israel. 30 At napat di tawon hi nangipapto'an
Solomon hi ad Israel. 31 Ya hidin natoy,* ya nilubu' hidih nan Babluy David an hi amana.
At hi Rehoboam an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

10

Hay Namoholan nan Holag Israel ay Rehoboam
(I Ki. 12:1-24)

1 Hi Rehoboam ya immuy hidid Shechem ti hidiy na'amungan an amin nan holag Israel
ta punhaadonda hiyah alida.* 2 Ya wagwah dih Jeroboam an hina' Nebat ad Egypt ti hidiy
nangihi'uganah din pamatayan nan Alin hi Solomon ay hiya.† Ya unat goh dengngolna an
hay ali ya hi Rehoboam at nakak hidid Egypt ta immanamut hi ad Israel. 3 Ya impa'ayag
nan holag Israel hi Jeroboam ta niddum ay dida ta immuydan ni'hapit ay Rehoboam. Ya
inalidan hiyay, 4 "Hi amam ya nunholtapon da'mih din numpapto'ana an paddungnay
unna impapipi'ug nan madamot ay da'mi. Mu gulat ta manghanom di atom an mangetlod
ay da'mih nan tamu at umannung an he"ay itamuanmi."
5 Ya tembal Rehoboam an inalinan diday, "Awni ta nomnomo' hi tuluy algaw ya un ayu
mumbangngad hitu." At nun'akakdan amin din tatagu.
6 At immuy numpabadang nan Alin hi Rehoboam hinan mina'ma'ilog an
nun'anomnoman an din gun bimmadang ay amanan hi Solomon hidin atagunan
inalinay, "Hay maphod hi itugunyuh pambal'uh nan tatagu?"
7 Ya inaliday, "Gulat ta ma'ma'ullay'a ay daten tatagu, ya ipattigmuy homo'mu, ya
ipa'amlongmu dida at umannung an diday baalmuh enggana."
8 Mu pinahiw Rehoboam din intugun nan mina'ma'ilog, at immuy hidin linala'in
ungungan din papaddungna an manugtugun ay hiya ta diday numpabadangana. 9 Ya
inalinan diday, "Hay maphod hi itugunyun ha"in hi pambal'uh nan tatagu? Ti hay
alyondan ha"in ya manghano' din nidugah an namaligat aman dida."
10 Ya inalin din ungungan linala'in papaddungnay, "Hiyah te pambalmuh nan inalin nan
tatagu: Tun ek'ekengngan'u ya mabi'bi'ah ya un nan gitang ama!‡ 11 Nidugah ay di nangat
aman da'yu at iyal'allana an nidugdugah di ato' ay da'yu! Hi ama ya hinumplit da'yuh nan
haplat, mu hay panaplat'un da'yu ya nan napagatan!"
12 Ya unat goh naluh di tuluy algaw ya numbangngad ay Rehoboam da Jeroboam ya
an amin nan tatagu ti hiyah ne din inalina. 13 Mu na"appuhi din nambalnah din tatagu
ti agguyna inunud nan intugun din mina'ma'ilog 14 an hay inunudna ya nan intudun
din ungungan linala'ih alyona, at inalinan diday, "Hi ama ya un da'yu hinaplat, mu hay
panaplat'un da'yu ya nan napagatan." 15 At agguy inunud nan ali din pohdon nan tatagu.
Mu hi Apo Dios di nangiyabulut an umat hinay ma'at ta mipa'annung din inalinah aat
Jeroboam an hina' Nebat an din impa'innilana ay Ahijah an iShiloh.§
16 Ya unat goh ininnilan an amin nan holag Israel an adi abuluton nan ali din inalidan
hiya ya inaliday,

"At taynan tu'uat henen holag David
ti undan tuwali niddum tu'uh imbaluy Jesse?
At an amin tu'un hinohhan i'Israel ya mumpanga'anamut tu'u.
At un ayu okod an holag David mahkay!"

At numpanga'anamutday udum. 17 Mu nan holag Israel an numpunhitud Judah ya
nunnanong an hi Rehoboam di nangipapto' ay dida.
18 Ya hennag nan Alin hi Rehoboam hi Adoniram an gun mangetlod hinan nidugah an
tamu* ta immuy ad Israel, mu nan tataguh di ya nundotnayda hiya ta engganay un natoy.
Ya dimmalat henen na'at ya nunnaudon han Alin hi Rehoboam an nangipidadaan hinan

* **9:31** Natoy hidin 930 B.C. * **10:1** Na'at hidin 930 B.C. Hay nun'aliana ya hidin 930-913 B.C. † **10:2** I Ki. 11:26-40.
‡ **10:10** Bahaom nan footnote di I Ki. 12:10 ta innilaom di aat ten proverb. § **10:15** I Ki. 11:29. * **10:18** Hiyah ne tamuna goh hidin nun'alian Solomon (I Ki. 4:6; 5:14), at nala'ay hiya an adi umat hinan tawon Rehoboam.

kalesa, ya nunlugan ta immuy ad Jerusalem. 19 At ninaynayun di namoholan nan udum
an holag Israel hinan holag di a'apun David hi enggana.†

11

Hay Imbaag Shemaiah an Propeta
(I Ki. 12:21-24)

1 Unat goh nidatong hi Rehoboam ad Jerusalem ya inamungnan amin nan holag Judah
ya nan holag Benjamin. Ya pinilinay hinggahut ta han nawaluy libuh din linala'in
nun'ala'eng an mi'gubat ta umuyda gubaton nan i'ibbadad Israel ta mumbangngaddan
hiya ta hiyay mangipapto' ay dida. 2 Mu ni'hapit hi Apo Dios ay Shemaiah an propetan
inalinay, 3 "Umuy'an mi'hapit ay Rehoboam an hina' Solomon an alid Judah, ya an amin
hinan holag Israel an wad Judah ya ad Benjamin ta alyom ay diday, 4 Hay inalin Apo Dios
ya adiyu umuy gubaton nan tutulangyu an holag Israel! Mumpanga'anamut ayun amin
ti manu ay na'at hana ti Ha"in di nangiyabulut."

Ya inunudda nan hinapit Apo Dios, at numpanga'anamutda an agguyda intuluy an
nangubat ay Jeroboam.

Hay Nangipiyamman Rehoboam hinan Allup nan Babluy

5 Ya nunhituh Rehoboam ad Jerusalem, ya impihamadnay allup nan udum an babluy
hi ad Judah ta ihanianda 6 an ad Bethlehem, ya ad Etam, ya ad Tekoa, 7 ya ad Beth Zur,
ya ad Soko, ya ad Adullam, 8 ya ad Gath, ya ad Mareshah, ya ad Ziph, 9 ya ad Adoraim,
ya ad Lachish, ya ad Azekah, 10 ya ad Zorah, ya ad Aijalon, ya ad Hebron. Hiya hanay
nun'a'allup an babluy ad Judah ya nan babluy nan holag Benjamin.* 11 Ya enepongnay
hinohhah kapitan di tindalu ay danen babluy, ya nun'ipiyuyna goh di do'ol hi ma'an, ya
lana, ya bayah, 12 ya nan usalondan mi'gubat an umat hi hapiaw ya gayang. At nidugah
di abalinanda mahkay ad Judah ya ad Benjamin.

13 Ya ta"on un an amin nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi an numpunhitud
Israel ya nun'akakda ta immuydan amin an niddum ay Rehoboam hidid Judah 14 ti adida
ibilang hi padih Jeroboam ya nan lala'in imbaluyna an muntamuh nan ipatamun Apo
Dios. At tinaynanda nan lutada ya nan gina'uda ta immuydan numpi'hitud Jerusalem
ya hinan udum goh an babluy ad Judah. 15 Ti hi Jeroboam di namto' hinan papadinah
nan lugal an pundayawandah nan dimunyu ya nan bulul an impiyammana an umat hi
baka. 16 Ya wadada goh di holag Israel an nalpuh nan numbino'ob'on an himpangapu
an mamamhod an mundayaw ay Apo Dios an Dios din o'ommodda, at inunudda nan
holag Levi hidid Jerusalem ta idatday onongdan Apo Dios. 17 Ya hiyah ne bimmi'ahan di
pinumhodan ad Judah an pumpapto'an Rehoboam an imbaluy Solomon. At tuluy tawon†
di nangunudandan Apo Dios an umat hidin inatdan nangunud hidin numpapto'an da
David ay Solomon.

Nan Pamilyan Rehoboam

18 Hi Rehoboam ya inahawanah Mahalath an imbaluy Jerimoth an hina' David. Ya hi
inana ya hi Abihail an imbaluy Eliab an hina' Jesse. 19 Ya tuluy linala'ih imbaluyda an
da Jeush, ya hi Shemariah, ya hi Zaham. 20 Ya hin'alina ya inahawan Rehoboam goh hi
Maakah an imbaluy Absalom,‡ ya opat di linala'ih imbabaluyda an da Abijah, ya hi Attai,
ya da Ziza ay Shelomith. 21 At hay uyap di ahawan Rehoboam ya himpulu ta waluda. Ya
wadaday nanom hi udum hi imbilangnah ahawana. Mu hay pa'appohpohdonan didan
amin ya hi Maakah. Ya hay uyap di imbabaluynan linala'i ya duwampulu ta han walu ya
nanom hi binabai.

22 At pento' Rehoboam hi Abijah an inyimbaluyna ay Maakah ta hiyay ap'apudan amin
an hina"agi ta hiyay mihukat ay hiyan mun'ali. 23 Ya nala'eng hi Rehoboam ti inwa'atnay
udumnah nan imbabaluynah ad Judah ya ad Benjamin ta nepongdah dih nan nun'a'allup

---

† **10:19** Na'at heneh din 930 B.C. ta na'uhig nan numpapto'an nan i'Israel ta nagodwada ta waday ohan pumpapto'an hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an ma'alih *Israel* ya waday ohah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an ma'alih *Judah.* * **11:10** Hay awadan nan asiudasiudad ad Judah ya ad Benjamin an din impa'allupna ya nan wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan wah a'anugan di algaw, ya nan wah buhu'an di algaw mu mi'id ah inatnan nangipa'allup hinan appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan igad di pumpapto'an nan i'Israel. Anaad ta umat hinay inatna? Mid mapto' ya namnamaonan munlammung nan duwan pumpapto'an hi udum di algaw ta ma'ohhada goh an umat hidin numpapto'an amanan hi Solomon ya hi apunan hi David. † **11:17** 930-928/927 B.C. ‡ **11:20** Mid mapto' ya hiyay *ap'apun* Absalom an bo'on imbaluyna ti hi Tamar an holag Absalom di hi inana nin (II Sam. 14:27; 18:18), ya hi Uriel di hi amana (II Chron. 13:2). Mu agguy nibahhaw nan Biblia damdama ti hiyah ne panapit di Hudyu.

an babluy.§ Ya indatnay ma'an hi mahapulda. Ya inyanapana didah do'ol an binabaih ahawaonda.

12

Hay Nangubatan Shishak ad Jerusalem
(I Ki. 14:21, 25-31)

1 Unat goh nihamad di pumpapto'an nan Alin hi Rehoboam ya naliwana din Uldin Apo
Dios, ya an amin nan holag Judah ya niddumdan hiyan numbahol. 2 Ya dumalat nan
adida pangunudan ay Apo Dios ya immuy ginubat da Shishak* an alid Egypt ad Jerusalem
hidin miyaleman tawon hi numpapto'an Rehoboam.† 3 Ya hay tindalun impanguluna
ya hinlibu ta han duway gahut an numpunlugan hinan kalesa. Ya nanom di libuh nan
numpungkabayu. Ya do'ol ahan di niddum ay dida an tindalun nalpud Libya ya ad Sukki,‡
ya ad Cush.§ 4 At hinakupda din nun'ihamad di allupna an babluy hi ad Judah ta engganad
Jerusalem.
5 Ya la'tot ya immuy nan propetan hi Shemaiah hinan Alin hi Rehoboam ya hinan
i'ibbanan mangipangpanguluh nan iJudah hi na'amungandad Jerusalem ti tuma'otdan
Shishak, ya inalinan diday, "Umat hituy inalin Apo Dios ay da'yu: Ingnganuya', at hiyanan
inganuy'u goh da'yu ta abakon da'yun Shishak."
6 At din a'ap'apud Judah ya din ali ya inabulutdan numbaholdan Apo Dios, at inaliday,
"Abuluton tu'u nan inat Apo Dios ay ditu'u ti numbahol tu'u."
7 Ya unat goh tinnig Apo Dios nan numpa'ampaanda ya inalina goh ay Shemaiah di,
"Dumalat nan nuntutuyuanda ya nan numpa'ampaanda at adi' ubahon dida ta un'uat
baliwan dida. At adi' iyabulut an pa"ion Shishak ad Jerusalem an dumalat di bungot'u.
8 Mu iyabulut'u an hakupon Shishak dida ta panginnilaandan mapmaphod hi un Ha"in di
unudonda an bo'on nan udum an alih tun luta."
9 Ya unat goh ginubat da Shishak ad Jerusalem ya nun'aladan amin nan mun'apla'an
an gina'un wah nan Timplun Apo Dios, ya din mun'apla'an an gina'uh nan palasyu.
Ya ni'yalada goh an amin din balitu' an hapiaw an din impiyamman Solomon. 10 At
hinukatan Rehoboam hi gambang an hapiaw. Ya impahalimunah din a'apu an mung-
guwalyah nan pantaw di palasyu. 11 Ya wa ay ta umuy nan alih nan Timplun Apo Dios
ya nitnud nan guwalya an itata'ina din hapiaw ta nalpah adyaan imbangngaddah nan
kuwaltun nan guwalya.
12 Ya dumalat nan numpa'ampaan Rehoboam ya na'udyaan din bungot Apo Dios ay hiya,
at agguyna inubah hiya, at hiyanan waday pinumhodan ad Judah.

Hay Aat di Numpapto'an Rehoboam

13 Napat ta han ohay tawon Rehoboam hidin nangete"anan nun'ali ya himpulu ta pituy
tawon hi numpapto'ana eden babluy an pinilin Apo Dios ay danen amin an abablubabluy
ad Israel ta way pundayawan ay Hiya. Hi inana ay ya hi Naamah an nalpuh holag Ammon.
Manu ti waday abalinanan mumpapto', 14 mu nappuhiy inatnan numpapto' an agguyna
inhamad an inunud hi Apo Dios.
15 Ya nan ina'inat Rehoboam ya nan holagnan nete"ah din hopapna ta engganah din
angunuhna ya nitudo' hinan Liblun nan Propeta an hi Shemaiah, ya nan Liblun Iddo an
oha goh an propeta an diday muntudtudo' hinan patad.* Da Rehoboam ay Jeroboam ya
innaynayundan gimmubagubat hidin numpapto'anda. 16 Hidin natayan Rehoboam† ya
nilubu' hinan lubu' an wah nan Babluy David. Ya hi Abijah an imbaluynay nihukat hi
nun'ali.

13

Hay Nunggubatan da Ahijah ay Jeroboam
(I Ki. 15:1-2, 6-8)

1 At ente"an Abijah an nun'alid Judah* hidin miyapulu ta waluy tawon hi nun'alian
Jeroboam hi ad Israel.† 2 Ya un tuluy tawon di numpapto'anad Judah. Hay ngadan inana

§ **11:23** Mid mapto' ya waday inadal Rehoboam hinan nappuhin na'at hidin nun'alian David an apuna ti wagwada da Absalom ay Adonijah hinan palasyu, ya ta"on un pento' David hi Solomon ta hiyay mihukat ay hiyan mun'ali mu nagulu damdama ti impadah da Absalom ay Adonijah an nun'ali. * **12:2** Hay nun'alianad Egypt ya hidin 945-924 B.C. † **12:2** Unu 925 B.C. ‡ **12:3** Mid mapto' ya diday ohan tribud Libya, ya immuydah abablubabluy an bimmadang hinan mamhod an mangubat hinan oha goh an babluy, ya manu ay niddumdan didan ni'gubat ya ta way inatdan bimmo'la ti hiyah ne tamuda tuwali. § **12:3** Hiyah ne lugal ad Ethiopia. * **12:15** Mid mapto' ya diday nuntudo' hinan I Chronicles ya II Chronicles. † **12:16** Natoy hidin 913 B.C. * **13:1** Unu 913 B.C. Hay nun'aliana ya hidin 913-910 B.C. † **13:1** Hay nun'alian Jeroboam I ya hidin 930-909 B.C.

ya hi Maakah an imbaluy Uriel an iGibeah.

Ya hidin numpapto'ana ya nunggugubat da Ahijah ay Jeroboam. 3 Ya hay initnud Abijah
hinan tindalun nun'ala'eng an mi'gubat ya opat di gahut hi libu, ya hi Jeroboam ay ya
waluy gahut hi libuy nun'ala'eng an tindaluh initnudna goh.
4 Ya nunti'id hi Abijah, ya timma'dog hinan Duntug an Zemaraim‡ hinan madinuntug
ad Ephraim, ya nuntu'u' an inalinay, “Da'yu, Jeroboam ya an amin ayun tatagud Israel, ya
donglonyu tun hapito'! 5 Unyu dan agguy inilan ni'tulag hi Apo Dios an Dios tu'un holag
Israel an hay pento'nan manginaynayun an mun'ali ay ditu'u ya hi David ya nan holagna?
6 Hi Jeroboam an hina' Nebat an upihyal din hi Solomon an hina' David ya binuhulna din
apuna. 7 At inamungna din adi mangngol an linala'i ta niddumdan hiya ta binoholdah
Rehoboam an hina' Solomon. Ya un ungah Rehoboam,§ at mi'id di olognan mamaliw hi
odolna. 8 Ya ten ad ugwan ya penhodyun buhulon nan pumpapto'an Apo Dios an indatnah
nan holag David!

Manu ti nidugah an do'ol ayu, ya wadan da'yu nan balitu' an baka an din impiyamman
Jeroboam ta hiyay dayawonyu. 9 Mu pinakakyu din papadi an holag Aaron ya din
i'ibbayun holag Levi ta un da'yuan pento'yuy papadiyu an umat hinan aton nan udum
an tataguh tun abablubabluy. Ti malgom hinan umalin waday inta'inah baka ya pitun
kalnilun mun'onong ya numbalinonyuh padiyu ta munhulbih nan bululyu.
10 Mu da'mi ya hi Apo Dios di Diosmi ti agguymi din'ug Hiya. Ya nan imbabaluy Aaron
an papadiy munhulbin Apo Dios, ya nan i'ibbadan holag Levi di mamadang ay dida. 11 Ya
ahelhehelhelong ya amahdomahdom ya gunda nun'onong ay Apo Dios hinan Onong an
Moghob ya nan incense, ya gunda goh ipattu' din tinapay hinan abuluton Apo Dios an
ma'usal an lamehaan. Ya amahdomahdom ya gunda tolgan din hilaw an wah nan balitu'
an ipattu'ana. At gunmi inat nan pohdon Apo Dios, mu da'yu ya inaliwanyu Hiya! 12 At hi
Apo Dios di mangipangulun da'mi. Ya nan papadi goh di nidadaan hi mangipagangoh
hinan talampet an mangipa'innilah pangubatanmin da'yu. At da'yud Israel ya adiyu
gubaton hi Apo Dios an Dios din o'ommod tu'u ti adi ayu mangabak damdama!”
13 Mu hi Jeroboam ya agguyna inyal'ali, ya hennagna din udumnan tindaluna ta
immuydah appit hi bonog nan iJudah, ya nan udumna ya immuydah appit hi hinagangda.
14 Ya unat goh nunligguh nan iJudah ya tinnigda an lini'ub nan buhulda dida, at
nunluwaludan numpabaliw ay Apo Dios, ya impagangoh din papadi din talampetda.
15 Ya endehhan din iJudah an tumanu'u', ya heden nuntu'u'anda ya impa'abak Apo
Dios da Jeroboam ya nan tindalun di i'Israel ay da Abijah an didan amin hinan iJudah.
16 At numpangalayaw din tindalun i'Israel, mu impa'abak damdama Apo Dios didah
nan iJudah. 17 At numpatoy da Abijah ya nan tindaluna din do'ol an tindalun i'Israel
an hay uyap di nun'atoy ya lemay gahut di libuh din nun'ala'eng an tindalu. 18 Ya
manu ay nangabakda ti nan Dios an dayawon din o'ommodday nange'kodanda goh hidin
ni'gubatanda.
19 Ya innayun Abijah an gun nangubat ay Jeroboam, at hinakupnad Bethel, ya ad
Jeshanah, ya ad Ephron, ya niddum nan bababbabluy hi nunlene'woh eden babluy. 20 At
nete"an de ya mi'id mahkay din abalinan Jeroboam eden nun'alian Abijah. Ya la'tot ya
minoltan Apo Dios, at natoy.
21 Mu hi Abijah ay ya gun na'ud'udman di abalinana. Ya hay bilang di ahawana ya
himpulu ta opatda, ya hay holagna ya duwampulu ta duway linala'i ya himpulu ta onom
di binabai.
22 Ya nan udumna an mangipa'innilah aat di numpapto'an Abijah, ya din udum an
ina'inatna, ya hinapitna ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan di Ina'inat Iddo an propeta.

14

1 Hidin natoy hi Abijah an ali* ya inlubu'dah nan lubu' hinan Babluy David ad Jerusalem.
Ya han imbaluynan hi Asa di nihukat hi ali.

Nan Alid Judah an hi Asa
(I Ki. 15:11-12)

Hi Asa† ya maphod an mi'id al'alin de han babluy eden gutud di numpapto'anah
himpuluy tawon. 2 Ya impa'amlongnah Apo Dios an dayawonah nan nahamad an
pangatna ya nan a'un'unnudna 3 ti nun'itapalna din pun'onngandah nan nat'on an
dios ya nan pundayawanda, ya numpipa"ina din dayawonda an batun bulul ya din

‡ **13:4** Mid nanginnilad ugwan hi ustun lugal hi awadan ten duntug, mu mid mapto' ya wadah nan igad nan duwan pumpapto'an ad Israel ya ad Judah. § **13:7** Mu hay immannung hi tawona ya napat ta han oha (II Chron. 12:13)!

* **14:1** Natoy hidin 910 B.C. † **14:1** Hay nun'aliana ya hidin 910-869 B.C.

bulul an Asherah. 4 Ya tinuguna nan tatagud Judah ta hi Apo Dios an dinayaw din
o'ommodday dayawonda, ya ta nan Uldina ya nan Tugunay unudonda. 5 At hiyanan
nun'ipa'aan Asa nongkay an amin nan pundayawan nan agguy immunud ay Apo Dios
ya nan pun'onngandah incense hinan abablubabluy hi ad Judah,‡ at heden gutud di
numpapto'ana ya mi'id di al'alin dida. 6 At nun'ipiyammanay allup hi ad Judah ti heden
gutudna ya mi'id di al'alih nan babluyda, ya hadin tawon ya mi'id ah nangubat ay dida ti
hi Apo Dios di nangiyabulut.
7 Ya inalinah din tatagud Judah di, "Ipaphod tu'un amin nan abablubabluy, at allupon
tu'u nan numpunlene'woh, ya iyamma tu'u nan ata'nang an abung an pun'adugan, ya nan
pantawda an gumo' di tangobda. Ti heten babluy ya ditu'uy ad bagi ti inunud tu'u nan
pohdon Apo Dios, ya ten indatna goh tun napinpinangngel an babluy." At pinaphodda
nan ababababbluy, at pinumhod di nitaguanda.
8 Ya waday tindalun Asa an tuluy gahut di libu an iJudah an napongdah o"ongol an
hapiaw ya gayang, ya wada goh di duway gahut ta han nawaluy libun tindalun nalpuh
nan holag Benjamin an napongda goh hi i"itang an hapiaw ya pana. Ya daten linala'i ya
nun'atulidda ya nun'ala'engdan mi'gubat.
9 Mu wa han ohan algaw ya da Zerah an iCush§ ya immuyda ginubat nan iJudah an
linibuy tindaluda, ya tuluy gahut di kalesah punluganan nan mi'gubat, ya immuyda ta
engganah unda nidatong ad Mareshah. 10 Ya immuy da Asa ta mi'gubatdan dida, at
nidadaandan nunhood hinan way Hadog an Zephathah an neheggon hi ad Mareshah.
11 Ya nunluwaluh Asa ay Apo Dios an Diosna an inalinay, "He"a ya anggay di Dios, ya
mi'id ah udum hi mamadang hinan mi'id di abalinanah nan nidugah an way abalinana!
Badangan ni' da'mi, Apo Dios an Diosmi, ti He"ay pange'kodanmin ten pi'gubatanmi! Ya
He"ay dumalat, hiyanan mi'id di ta'otmin mangubat ay daten nidugah an do'ol an tindalu!
At adim ni' iyabulut an abakon da'ah nan tatagu!"
12 Ya unat goh intagandan nunggugubat ya binadangan Apo Dios da Asa ya nan
i'ibbanan holag Judah ta inabakda nan iCush, at numpangalayawda. 13 Mu da Asa ya
nan tindalunan ni'yibbana ya numpudugda dida ta nangamung ad Gerar, ya do'olday
nun'atoy, at mi'id aton nan iCush an lumaban. Hanan na'at ya dimmalat di badang Apo
Dios hinan tindaluna. At nan tindalun Asa ya nun'iyanamutday do'ol an hinamhamdah
gina'u. 14 Ya numpa"idan amin nan babababbluy hinan nunlene'woh ad Gerar ti impata'ot
Apo Dios nan tataguh di. Ya nunhamhamdan amin din do'ol an nun'anginan gina'u. 15 Ya
ginubatda goh an amin din kampun nan mumpahtul hi a'animal, at do'ol di nun'aladah
din kamilu, ya kalnilu, ya gandeng.
Ya unat goh nalpah hana ya numbangngaddad Jerusalem.

15

Hay Nunlumanan Asa hinan Atonda
(I Ki. 15:13-16)

1 Ya la'tot ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Azariah an hina' Oded, 2 at
immuy ta ni'hapit hinan Alin hi Asa, ya inalinan hiyay, "He"a, Asa, ya da'yun amin an
holag Judah ya holag Benjamin ya donglonyu tun hapito'! Hi Apo Dios ya wadan da'yuh
un Hiyay unudonyu, ya gulat ta Hiyay anaponyu at ah'upanyu! Mu wa ay ta du'gonyu
Hiya ya du'gon goh da'yu! 3 Ti nadnoy di nangaliwan tu'un holag Israel ay Apo Dios, ya
mi'id goh di padin muntudun ditu'u,* ya paddungnay mi'id goh di Uldin tu'u ti agguy tu'u
inilay aatna. 4 Mu wa ay ta mahapul tu'uy badang ya un tu'u mahkay nomnomon hi Apo
Dios an Dios tu'u, ya immannung an badangan ditu'u. 5 Ya heden gutud ya atata'ot di
numbaatan tu'uh nan malgom an lugal ti an amin nan tataguh nan abablubabluy ya mi'id
di pun'u'unnudanda. 6 Ti gumanugubatday tataguh nan abablubabluy ti hi Apo Dios di
nangiyabulut hinan do'ol an nunligatanda. 7 Mu ad ugwan ya mahapul an pabi'ahonyuy
punnomnomanyu, ya adiyu higanan ti henen atonyu ya malagbuan ayu."
8 Ya unat goh dengngol Asa henen hinapit Azariah an hina' Oded ya adi mahkay tuma'ot,
at nun'ipa'aanan amin din bulul an abobohol ahan ay Apo Dios hi an amin hinan babluy

‡ **14:5** Mu itudun I Ki. 15:14 an agguyna nun'ipa'aan an amin nan pundayawan nan agguy immunud ay Apo Dios, at hay aatna mah ti itudun ten verse an immannung an nun'ipa'aana? Mu ta"on nan nuntudo' eten verse ya intudo'na goh hinan mehnod an chapter an agguyna nun'ipa'aan (II Chron. 15:17), at mid mapto' ya umat hituy na'at: (1) Ninomnomnan pun'ipa'aan, ya ente"ana, at immannung an waday nun'ipa'aana (II Chron. 14:5; 15:8); (2) mu gapu ta mabi'ah ahan di agguy immunud an mundayaw hinan bulul at paddungnay mid hulbin nan nun'ipa'aana, at hihidyada damdama (I Ki. 15:14; II Chron. 15:17). At adi tu'u alyon an nibahhaw nan Biblia! § **14:9** Unu nan i'Ethiopia.
* **15:3** Hay ohan aptan ahan an tamun nan padi ya ta muntudtuduh nan Tugun Apo Dios hinan tatagu (Lev. 10:11).

hi ad Judah an ta"on un nan awadan di holag Benjamin ya an amin hinan babluy an
penlohdah dih nan madinuntug an babluy ad Ephraim. Ya impipaphodna din pun'onngan
ay Apo Dios an nihagang hinan salas di Timplu.
9 Ya palpaliwan ya impa'ayag Asa an amin nan tatagud Judah, ya ad Benjamin, ya ta"on
un nan holag Ephraim, ya hi Manasseh, ya hi Simeon an immuy ni'hituhdin dida. Ti hidin
tinnigday inat Apo Dios an gun bumadang hinan ali an hi Asa ya do'ol ay diday immuy
ni'hitud Judah, 10 at na'amungdan amin hinan kapitulyudad Jerusalem hidin miyatlun
bulan eden miyapulu ta leman tawon hi numpapto'an Asa.† 11 At ene'nongdan Apo Dios di
pituy gahut hi baka ya pituy libuh kalnilu ya gandeng an din hinamhamdan inyanamut.
12 Ya intulagdan amin an ammunah Apo Dios an Dios din o'ommoddah nomnomondah
dayawon, 13 ya intulagda goh ta an amin nan adi mundayaw ay Apo Dios ya mahapul
an mapatoyda an ta"on unda ung'ungnga unu mina'ilog.‡ 14 At nun'ibugawdan intulag ay
Apo Dios, ya nun'ipagangohda nan talampet ya nan tangguyub. 15 Ya an amin nan tatagud
Judah ya nidugah di amlongda ti mid ah nun'ad'adih nan inatdan nangitulag ay Apo Dios,
ya ongol di namhodandan nanginnilah aat Apo Dios, ya immannung an nipa'innilan dida.
At an amin nan babluy hinan nunlene'woh ya mi'id al'ali.
16 Ya inaan nan Alin hi Asa goh di haad apunan hi Maakah an ahawan di ali an dumalat
nan inyammanah nan lumihog an bulul an Asherah. Ya tinu"in Asa heden nipata'dog an
bulul, ya numputungna, ya intungunah nan apuy hidih nan Hadog an Kidron. 17 Ya ta"on
hi un agguy nun'ipa'aan Asa an amin nan pundayawan nan agguy immunud ay Apo Dios
ad Judah§ mu nahamad di pangulugna damdama ti hi Apo Dios ya anggay di inunudnah
nan nitaguanah enggana. 18 Ya nun'iyuynan amin hinan Timplun Apo Dios din gina'un
ene'nongdan amana an bagin Apo Dios an din silver, ya din balitu', ya din udumnan gina'u.
19 Ya napogpog an mi'id mahkay ah gubat ta nangamung un nuntulumpulu ta lemay
tawon* hi numpapto'an Asa.

16

Hay Nangubatan nan Holag Israel ad Judah
(I Ki. 15:17-22)

1 Heden miyatulumpulu ta onom an tawon hi numpapto'an Asa ad Judah* ya immuy
ginubat nan alid Israel an hi Baasha ya nan tindaluna nan iJudah, mu nungkampudad
Ramah hi nahhun ta impa'allupda ta mi'id ah pange'wan an humgop unu bumuhu' ad
Judah.
2 Ya hi Asa ya nun'alana din silver ya din balitu' hinan puntalepnan hinan Timplun
Apo Dios ya din wah nan palasyuna, ya impehnagna ta inyuydan Ben-Hadad an alid
Aram an mumpapto' ad Damascus, ya impaadna ta alyondan hiyay, 3 "Hay maphod ni'
ya mumbaddanganta an umat hidin inat da ama ay amam! Ya ten impiyali' ay he"a nan
silver ya nan balitu' hi adawmu. At hay maphod ni' ya pogpogom nan nuntulaganyun
Baasha an alid Israel† ta taynan da'mi."
4 Ya inabulut Ben-Hadad din inalin Asa, at hennagna din ap'apun di tindaluna ta
immuyda ginubat ad Israel. At inabakda nan iDan, ya nan i'Abel Maim, ya umat goh hinan
i'Ijon an hakup ad Naphtali, ya nan udum goh an babluy an nun'italepnan di gina'uh did
Naphtali. 5 Ya unat goh dengngol Baasha nan na'at at impadinongna din mun'ammah nan
allup ad Ramah. 6 Ya initnud Asa din linala'id Judah ta immuyda nun'ala din batu ya ayiw
an pun'allup Baasha hi ad Ramah ta hiyay nangallupdad Geba ya ad Mizpah.

Nan Propetan hi Hanani
7 Henen gutud ya hi Hanani an propeta ya immuy ay Asa, ya inalinan hiyay, "Dimmalat
nan numpabadangam hinan alid Aram an bo'on at goh hi Apo Dios at hiyanan tinaynan

† **15:10** Unu hidin 895 B.C. Nan Behtan di Boto' (unu Behtan di aDumiduminggu unu Pentecost) di na'at hinan gun miyatlun bulan hi hintawon (Lev. 23:15-21), at mid mapto' ya hiyay dimmalat hinan na'amungandan den gutud. Hiyah ne September unu October hinan calendar tu'ud ugwan. ‡ **15:13** Henen intulagda ta mapatoyda ya niyunnudan hinan Uldin an nidat ay Moses (Ex. 22:20; Deut. 13:6-9). § **15:17** Bahaom nan footnote di II Chron. 14:5. * **15:19** Unu 875 B.C. * **16:1** Mu itudun I Ki. 15:33 ya I Ki. 16:8 an na'aan nan nun'alian Baasha hinan *miyaduwampulu ta opat* an tawon hi numpapto'an Asa, mu itudun ten verse di *miyatulumpulu ta onom*, at hay aatna mah? Hay alyon nan udum ya nibahhaw nan ohan secretary an nuntudo' hinan nahhun an nali'up an pepel an nitud'an ten verse, at hay immannung an ituduna ya nan number an nitudo' hinan Liblu an I Kings. Mu hay alyon nan udum ya mid ah nibahhawana ti nan nuntudo' eten II Chronicles ya nob'on di inatnan numbilang hi numpapto'an Asa ti hay na'uhigan nan babluy ad Israel ya ad Judah hidin nun'alian Rehoboam di nangete"ana an bo'on hay te"an di nun'aliana tuwali. Ya gulat ta nepto' hene ya immannung nan *miyatulumpulu ta onom* an tawon hi numpapto'ana. † **16:3** Hay nun'alian Baasha ad Israel ya hidin 908-886 B.C.

da'ah nan tindalun nan alid Aram! 8 Ti unmu dan naliwan an ta"on un do'ol ya mun'abi'ah
din tindalun nan iCush‡ ya nan iLibya an do'ol di kalesadan punluganan di mi'gubat ya
nan kabayuda. Mu unat goh ene'kodmun Apo Dios ya nangabakon da'a. 9 Ti titiggon Apo
Dios an amin di ma'ma'at hitun luta ta nan nahamad an un'unnud ay Hiya ya badangana
dida. Mu nappuhi din inatmu, at mete"ad ugwan ya minaynayun an waday pi'gubatmu!"
10 At ma'abbungot hi Asa hidin nangngolanah nan inalin nen propeta, at impibaludna
hiya. Ya hiyah ne di nangete"an Asa an nangipaligat hinan udumnan tatagu.

Hay Angunuh di Numpapto'an Asa
(I Ki. 15:23-24)

11 An amin nan ina'inat Asa hidin numpapto'ana ya nitudo' hinan Liblu an Na'ulgudan
nan A'alid Judah ya ad Israel. 12 Ya heden miyatulumpulu ta hiyam di tawon hi
numpapto'ana ya waday dogoh di hu'ina. Mu ta"on un nidugah di nunligatana ya agguy
damdama numpabadang ay Apo Dios ti un at goh nan mun'agah di nange'kodana.
13 At natoy eden miyanapat ta han ohay tawon hi numpapto'ana.§ 14 Ya impalo'dah
nan lungun an maphod di ammana, ya nunhiitandah nan numbino'ob'on an lanan
ma"aphod di hunghungda, ya inlubu'dah din impiyammanan lubu' hinan Babluy David
ad Jerusalem, ya nun'apuydah ongol ahan di dalangna ta ipattigday aat di punlung-
dayaandah nan natayana.

17

Nan Alid Judah an hi Jehoshaphat

1 Hi Jehoshaphat ya nihukat ay amanan hi Asa ta hiyay nun'ali,* ya inatnan amin di
abalinana ta baliwana nan babluyna ta mid aton nan i'Israel an mangubat ay dida. 2 At
hennagna nan tindaluna ta immuyda inyadug an amin nan nun'a'allup an babluy ad
Judah ya ad Ephraim an din penloh amana.
3 Ya binadangan Apo Dios hiya eden hopap di tawon an numpapto'ana ti inyunnudnah
din nangat apunan hi David ti agguy numpabadang hinan do'ol an bulul an Ba'al. 4 Ya hay
dinayawna nongkay ya hi Apo Dios an Dios din o'ommodna, ya Hiya goh intamuana, ya
inunudnan amin nan Uldina an agguyna inyunnud hinan nappuhin nangat nan i'Israel.
5 Ya impaphod Apo Dios di nangat Jehoshaphat an numpapto', at pinumhod nan babluy
ad Judah. Ya an amin nan tatagud Judah ya nun'iyuyday adawdan hiya, at immadangyan
ya nundongol di a'e'gonana. 6 At ene'kodnan Apo Dios an amin nan inatna, at numpa"inan
amin din wah nan nabagtun pundayawan nan agguy immunud ay Apo Dios ya nan bulul
an Asherah hi ad Judah.†
7 Ya heden miyatlun tawon an numpapto'ana‡ ya nuntudtuduwona din u'upihyalna an
da Ben-Hail, ya hi Obadiah, ya hi Zechariah, ya hi Nethanel, ya hi Micaiah hidid Judah.
8 Ya impitnudnan dida din holag Levi an da Shemaiah, ya hi Nethaniah, ya hi Zebadiah,
ya hi Asahel, ya hi Shemiramoth, ya hi Jehonathan, ya hi Adonijah, ya hi Tobijah, ya
hi Tob-Adonijah, ya nan duwan padin da Elishama ay Jehoram. 9 Ya heden immuyda
nuntudtuduwan ya inta'inda din Liblu an Nitud'an nan Uldin Apo Dios ta bina'eldan amin
nan babababbabluy ad Judah ta intudtududah din tatagu.

Hay Nipabagtuan Jehoshaphat

10 Ya impata'ot Apo Dios an amin nan Hentil hinan abablubabluy an wah nan nun-
lene'woh ad Judah ta adida gubaton da Jehoshaphat. 11 Ya nan udumnan iPhilistia ya
inyuyday do'ol hi silver ay Jehoshaphat ya nan udumnan ipa'dawda. Ya hay inyuy nan
Arabo ya pituy libu ta han pituy gahut di buta'al an kalnilu ya pituy libu ta han pituy
gahut di gandeng.
12 At gun niyal'allay abalinan Jehoshaphat, ya nun'ipihamadnay ihinan di tindalu, ya
umat goh hinan puntalepnan 13 hinan do'ol an gina'uh did Judah. Ya hidih ad Jerusalem

‡ **16:8** Unu i'Ethiopia. § **16:13** Unu hidin 869 B.C. * **17:1** Hay nun'aliana ya hidin 872-848 B.C. Mu gapu ta natoy hi amanah din 869 B.C. at mattig an nundehhan da Asa ay Jehoshaphat an nun'alih tuluy tawon. Ya mattig goh an itudun II Chron. 20:31 an duwampulu ta han lemay tawon di numpapto'an Jehoshaphat, mu itudun II Ki. 3:1 an waday duwampulu ta duway tawon hi numpapto'ana, ya mahapul an middum nan opat an tawon (II Ki. 8:16), at duwampulu ta han onom di uyapnan amin. Ya manu ay agguy numpaddung di alyonda nin ti nundehhandan nun'alih din nundoghan Asa (II Chron. 16:12). † **17:6** Ta"on un tene"an Jehoshaphat an nama"in amin hi pundayawan nan agguy immunud ay Apo Dios an itudun ten verse mu mabi'ah damdamay lelehyon di mundayaw hi bulul, at hihidya damdama, at paddungnay mid inatna (II Chron. 20:33). ‡ **17:7** Mid mapto' ya pa'attoy hi amana, at hiyah ne hopap di tawon hidin nun'alianan un oha hiya an ta"on un hiyay miyatlun tawon hi numpapto'ana ti ne'dehhan an nun'ali ay amana. At mid mapto' ya 869 B.C. di tawona.

an kapitulyuday nangihinanah nan nun'atulid ya nun'ala'eng an tindaluna. 14 Ya hiyatuy
napatadan nan ahimpahimpangapun tindalu:
Hay ap'apun nalpuh holag Judah an numpapto' ya hi Adnah an tuluy gahut di libu an
tindalun mun'abi'ah di ipapto'na, 15 ya hay ap'apun nehnod ay hiya ya hi Jehohanan
an duway libu ta han waluy gahut di tindaluy ipapto'na, 16 ya hay nehnod an
miyatlu ya hi Amasiah an hina' Zikri an hiyay namhod an mi'tamuh nan tamun
Apo Dios, ya hay ipapto'nah tindalu ya duway gahut di libu.
17 Ya hay ap'apun nalpuh nan holag Benjamin ya hi Eliadah an natulid an tindalu an
hay ipapto'na ya duway gahut di libuh nan numpun'odon hi pana ya hapiaw, 18 ya
hay nehnod ay hiya ya hi Jehozabad an nangipangpanguluh nan hinggahut ta han
nawaluy libuh nan nidadaan an mi'gubat.
19 An amin hanan titindalu ya intamuanda nan alih ad Judah. Ya nan udum an
titindaluna ya impihinanah nan nun'a'allup an babluy ad Judah.

18

Hay Impadan Micaiah an Propetan Ahab
(I Ki. 22:1-28)

1 Immadangyan hi Jehoshaphat, ya nundongol an me'gonan. Ya nun'apuda ay Ahab* an alid Israel ti nun'ahawa nan imbabaluyda.† 2 Ya unat goh naluh di tawon ya immuy hi Jehoshaphat hi ad Samaria ta binihhitanah Ahab. At impaltian Ahab hiyah do'ol an kalnilu ya baka. Ya inal'alu'nah Jehoshaphat ta middumdan iJudah ay didan i'Israel ta umuyda gubaton ad Ramoth Gilead 3 an inalinan hiyay, “Pohdom an mitnud ay ha"in ta umuy tu'u gubaton ad Ramoth Gilead?”

Ya tembal Jehoshaphat an inalinay, “Nun'aputa, at nan tatagu' ya bagim goh! At nan tindalu' ya nidadaanda, at bumadang amin da'yun mi'gubat.” 4 Ya inalina goh hinan alin di i'Israel di, “Mu hay mahhun hi atonta ya mahapul an ibagatad ugwan ay Apo Dios di aat ten ma'at.”

5 At impa'ayag Ahab di opat di gahut an linala'in propeta,‡ ya binagana didan inalinay, “Mabalin an umuymi gubaton ad Ramoth Gilead, unu adi?”

Ya tembalda an inalidan hinohhay, “Umuy ayu ta gubatonyu dida, at da'yuy pangabakon Apo Dios!”

6 Mu imbagan goh Jehoshaphat an inalinay, “Undan mi'id hituy propetan Apo Dios ta hiyay pangibagan tu'u?”

7 Ya tembal Ahab an inalinay, “Ihnay oha an hay ngadana ya hi Micaiah an hina' Imlah. Mu abohla' ahan hiya ti mi'id ah imbaagnah pumhoda' an hay gunna ibaag ya nan nun'appuhin ma'at!”

Ya tembal Jehoshaphat an inalinay, “Adi ni' umat hinay panapitmun hiya.”

8 At impa'ayag Ahab an alid Israel di ohah nan upihyalna, ya inalinay, “Umuy'a ta eka ayagan hi Micaiah an hina' Imlah, ya nunnaudom an itnud ta umali ayuh tu.”

9 Ya nan duwan a'ali an da Ahab ay Jehoshaphat ya numpunlubungdah nan lubung di ali, ya inumbundah nan duwan tronodah nan way pun'elekan hi paguy an wah nan gettaw an pange'wan an humigup hi ad Samaria. Ya an amin din propeta ya wah didah nan way hinagangda an mumbabbaagdah ma'at hi udum di algaw. 10 Ya wada han ohan didan propetan hi Zedekiah an hina' Kenaanah, ya inyammanay gumo' hi ha'gud. Ya unat goh impattignan didan a'ali ya inalinay, “Umat hituy inalin Apo Dios: Heten ha'gud ya hiyay attigan di pana'guha'gudanyun amin hinan i'Aram ta nangamung unda ma'amin an matoy!”

11 Ya an amin nan udumnan propeta ya numpapaddung di nangalidan inaliday, “Umuyyu gubaton ad Ramoth Gilead, at abakonyu dida ti badangan da'yun Apo Dios!”

12 Ya palpaliwan ya nidatong nan upihyal an din immuy an nangayag ay Micaiah, ya inalinan hiyay, “Hay imbaag an amin nan propeta ya mangabak nan ali, at mahapul an umat goh hinay ibaagmu ta miyunnud hinan imbaagda.”

13 Mu hay nambal Micaiah ya inalinay, “Ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an hay ibaag'u ya nan ipa'innilanan ha"in ya anggay!”

---

* **18:1** Hay nun'alian Ahab ad Israel ya hidin 874-853 B.C. † **18:1** Hi Athaliah ya babain imbaluy da Ahab ay Jezebel an numpapto' ad Israel, ya impi'ahawan nan Alin hi Jehoshaphat ad Judah nan lala'in imbaluynan hi Jehoram ay hiya. Ya na"appuhih ten babai ti pinadahnan ubahon an amin nan holag David (II Chron. 22:10), at makulug an hiyah ne atata'ot ti nan Alin Pento' Apo Dios ya malpuh nan holag David (II Sam. 7:16). ‡ **18:5** Mid mapto' ya diday propetan Ba'al an bulul Ahab.

14 Ya unat goh immuydah nan wadan nan Alin hi Ahab ya binagana hiyan inalinay,
“Micaiah, mabalin nin an umuy amin duwan ali ya nan titindalumi ta gubatonmid
Ramoth Gilead, unu adi ami umuy?”
Ya tembal Micaiah an inalinay, “Mabalin an umuyyu gubaton, at umannung an
mangabak ayu ti hi Apo Dios di mamadang ay da'yu!”§
15 Mu inalin nan alin hiyay, “Uya'ay nangalya' ay he"a an ihapatam ay Apo Dios an hay
immannung di ibagam ay ha"in!”
16 At tembal Micaiah an inalinay, “Hay immannung hi tinnig'u ya an amin nan i'Israel ya
mun'iwa'atdah nan dudunduntug an umatdah kalnilun mi'id di mangipahtul ay dida. At
inalin Apo Dios di, Daten tatagu ya mi'id di ap'apudah mangipapto' ay dida, at way ohan
didaan umanamutda an mi'id di al'ali.”
17 Ya inalin nan alid Israel ay Jehoshaphat di, “Tigom adya an immannung din inali' ay
he"a an mi'id ahan ah imbaagnah maphod hi ma'at ay ha"in! Ti an amin di ibaagna ya un
hay nappuhi!”
18 Ya innaynayun Micaiah an himmapit an inalinay, “Donglom nan alyon Apo Dios!
Tinnig'uh Apo Dios an inumbun hinan trononad abuniyan, ya an amin din a'anghelna
ya numpangata'dogdah appit hi agwana ya iggidna. 19 Ya himmapit an inalinay, Hay
umuy an mangitudul ay Ahab an alid Israel ta umuyda gubaton ad Ramoth Gilead ta
way atondan matoy hidi? Ya numbino'ob'on di nambaldan Hiya ti way ohaan nat'on di
nambalda. 20 Ya la'tot ya immuy nan ohan anghel an timma'dog hinan hinagang Apo Dios,
ya inalinay, Ha"in di umuy an mangitudul ay hiya. Ya imbagan Apo Dios di, Hay aat di
atom? 21 Ya inalinay, Umuya' ta pumbalino' an amin nan punhapiton Ahab hi ahilalayah
ta mun'ibahhaw di ibaagda. Ya inalin Apo Dios ay hiyay, Umuy'a ta balbaliyam hiya, at
ma'unud an ma'at nan ibagam.”
22 At inalin Micaiah goh di, “At ad ugwan ya inyabulut Apo Dios ta nan layah di hapiton
nan propetam! Ti hi Apo Dios di nangiyabulut hinan ma'at ay he"ah nappuhi.”
23 Ya immuy ay Micaiah nan propetan hi Zedekiah an hina' Kenaanah, ya tinapa'nay
apengna, ya inalinay, “Anuud di nakakan nan Lennawan Apo Dios ay ha"in ta immalin
ni'hapit ay he"a?”
24 Ya tembal Micaiah an inalinay, “Ma'innilaam di aatnah nan algaw hi ayam an mipo"oy
hinan kuwaltu!”
25 Ya minandal Ahab nan tindalunan inalinay, “Dopoponyuh Micaiah! Ya imbangn-
gadyu ay da Amon an gobelnadol hinan babluy ya hi Joash an imbaluy di ali, 26 ya
alyonyun diday, Hiyah te inalin nan ali: Ibaludyuh ten tagu, ya adi malgom di idatyun
hiyah ma'an an ammunay tinapay ya danum ta nangamung di pumbangngada' hi alpuwa'
an mi'gubat!”
27 Ya inhamad Micaiah an nangalih, “Gulat ta mumbangngad'a an mi'id ma'at ay he"ah
nan pi'gubatam ya agguy immannung an ni'hapit hi Apo Dios ay ha"in!”
Ya inalina goh hinan tataguy, “Nonomnomonyuh ten inali' ta adiyu aliwan!”

Nan Natayan Ahab ad Ramoth Gilead
(I Ki. 22:29-36)

28 Ya nuntunud da Ahab an alid Israel ya hi Jehoshaphat an alid Judah an initnudda
nan tindaluda ta umuyda gubaton ad Ramoth Gilead. 29 Ya inalin Ahab ay Jehoshaphat
di, “Hay nat'on di ilubung'u an umuy an mi'gubat ta adia' immatunan hi un ha"in di ali,
mu he"a ya munlubung'ah nan lubung di ali.” At nan alid Israel ya nat'on di inlubungnan
immuy ni'gubat.
30 Ya nan alid Aram ya tinuguna din a'ap'apun nan tindalunan numpunlugan hinan
kalesa an inalinay, “Adiyu gubaton nan udum an tatagu an ammuna nan alid Israel.”
31 At unat goh tinnig din a'ap'apun nan tindaluh Jehoshaphat ya inaliday, “Hiyah te alin
di i'Israel!” At pindugda ta gubatonda. Mu numpabadang hi Jehoshaphat ay Apo Dios, at
binadangan Apo Dios hiya, at inhegwenay nange'wan nan mangubat ay hiya. 32 Ti unat
goh tinnig nan a'ap'apun di tindalu an bo'on hiya nan alid Israel ya indinongdan namdug
ay hiya.
33 Mu wada han ohan tindalun malgom di panaonah nan titindalun nan i'Israel.
At pinananay numbattanan di hapiaw nan alid Israel an nepto' hinan nunda"itan di
hapiawna, ya himmawang ta nepto' hi odolna, at nahugatan. Ya inalin Ahab hinan
nangimunihuh nan kalesa di, “Mahapul an ibataana' hitun wadan di munggugubat ti ten
nahugatana'!” 34 Ya henen algaw ya inyal'algawdan nunggugubat, mu nan alid Israel ya
un nihahadag hidin nunluganana an hinahagangna nan i'Aram ta nangamung na'ahom.

§ **18:14** Hay panapit Micaiah ya nan malabagan an hapit, at ma'awatan ahan nan pohdonan hapiton.

At unat goh mun'a'ahom ya natoy hi Ahab.*

19

Hay Nangamuyuan Jehu an Propeta ay Jehoshaphat

1 Hi Jehoshaphat an alid Judah ya mi'id al'alin hiyah din gubat, at immanamut
hinan palasyunad Jerusalem. 2 Ya hi Jehu an hina' Hanani an propeta* ya immuyna
dinamu, ya inalinan hiyay, “Anaad ta binadangam nan mangamangat hinan pumbaholan,
ya penpenhodmu nan mi'bohhol ay Apo Dios? At dumalat henen inatmu ya hiyay
bimmungtan Apo Dios ay he"a! 3 Mu ta"on un umat hinay inatmu ya wada damdamay
maphod an inatmu an nan numpama"iam hi an amin hinan bulul an Asherah, ya nan
nangunudam ay Apo Dios.”

Hay Namto'an Jehoshaphat hinan Huhuwis

4 Ta"on un nunhituh Jehoshaphat ad Jerusalem mu immuyna bina'el an amin nan
tataguh nan babluy an nete"ad Beersheba ta nangamung hinan madinuntug an babluy
ad Ephraim,† ya inal'alu'na nan tataguh di ta hi Apo Dios di dayawonda an din Dios nan
o'ommodda ta mumbangngadan Apo Dios.
5 Ya pento'nay huhuwis ta enepongnah nan nun'a'allup an babluy hi ad Judah. 6 Ya
tinuguna didan inalinay, “Ihamadyuy atonyuh nan punhumalyaanyu ti nomnomonyu an
bo'on hay taguy ipadenolyuh nan pumpanuhanyu ti hi Apo Dios an wagwadan da'yuh nan
pangibaaganyuh un numbahol nan tagu unu agguy. 7 Hay maphod hi atonyu ya ita'otyuh
Apo Dios, ya emayaanyu an munhumalya ti hi Apo Dios ya adina pohdon di layah an
punhumalya, unu mipangngel, unu midatan hi mili"ud an lagbu.”
8 Ya hidid Jerusalem goh an kapitulyuda ya pento' Jehoshaphat nan udumnan holag
Levi, ya nan udum an papadi, ya nan himpangapu an holag Judah ta diday mangipanuh
hinan way pumbaholan, ya nan adi mangunud hinan Uldin Apo Dios, ya nan way adi
pun'u'unnudan nan tataguh nan babluy. Ya hidid Jerusalem di numpunhituwanda. 9 Ya
tinuguna didan inalinay, “Mahapul an ihamadyun mangat hinan nidat ay da'yuh tamuyu
ta hi Apo Dios di ita'otyu ta iyunnudyun amin hinan inalinah atonyu! 10 Ya an amin nan
way diklamuh iyalin nan tatagun ni'babluyanyu an nan pimmatoy an agguyna ginulat,
unu nan agguy nangunud hinan Uldin, unu Mandal, unu nan udum an ma'unud ya
padananyu didah nan atonda ta adida mumbahol ay Apo Dios! Ti gulat ta adiyu aton di
umat hina at bumungot hi Apo Dios ay da'yu, ya ta"on un hinan i'ibbayu! At mahapul an
atonyu hana ta adi ayu mumbahol. 11 At he"a, Amariah an Nabagtun Padi, di mangipapto'
hinan mumpumpanuh hi an amin hinan way midiklamun dumalat nan adida umunudan
ay Apo Dios, ya he"a, Zebadiah an hina' Ishmael an ap'apu tu'un holag Israel, di way
haadnan mangipapto' hinan mumpumpanuh hinan adi umunud ay ha"in an ali. Ya nan
holag Levi di bumadang an mannig hinan mihumalya ta adi mibahhaw. At hay maphod
ya ihamadyuy atonyu, at wagahan Apo Dios nan tagun na'ahhamad di pangatna.”

20

Hay Nangabakan Jehoshaphat hinan holag Moab ya nan holag Ammon

1 Agguy nadnoy ya nan tindalun iMoab, ya nan i'Ammon, ya nan udumnan holag Meun*
ya immuyda ta gubatonda da Jehoshaphat an alid Judah.
2 Mu waday linala'in immuy an nangibaag ay Jehoshaphat an inaliday, “Na'uyday
do'ol ahan an titindalun holag Edom an mangubat ay ditu'un nalpudah nan dammang
nan Natoy an Lobong!† Ya wah didad ugwan ad Hazezon Tamar!” (Ma'innila an hay
ohah ngadana ya ad En Gedi.) 3 Ya timma'ot hi Jehoshaphat, at nunluwalun Apo Dios
an numpabadang. Ya nun'ipa'innilanan amin hinan iJudah ta way ohaan mahapul an
munlangduda. 4 At nan tatagud Judah ya nunnaudondan na'amung ta numpabadangdan
Apo Dios. Nan udum ay dida ya nun'alpudah nan numbino'ob'on an bababbabluy ad
Judah, ya numpapanguydad Jerusalem an kapitulyuda ta munluwaluda.
5 Ya timma'dog hi Jehoshaphat hinan wadan di hinagang nan na'amung an iJudah
hidih nan Timplun Apo Dios hinan pa'idyamman gettaw hidid Jerusalem, 6 ya enlotnan
nunluwalun inalinay,

---

* **18:34** Na'at hidin 853 B.C. * **19:2** Hi aman Jehu an hi Hanani ya nipaddung di napadanana ay Asa an hi aman Jehoshaphat (II Chron. 16:7-9), mu hi Jehoshaphat ya agguyna inunud ti palpaliwan ya inatna damdama (II Chron. 20:35-37). † **19:4** Hay impapto' Jehoshaphat ya nan tatagud Judah, mu hay immayana goh ya ad Ephraim an hiyah ne hakup di pumpapto'an nan a'alid Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Mu dida ya holag Israel damdama ti Hudyudan amin. * **20:1** Hay nunhituwan nan holag Meun ya hinan Duntug an Seir hi ad Edom (II Chron. 20:10). † **20:2** Unu nan Dead Sea.

“He"a, Apo Dios an Dios din o'ommodmi, ya undan bo'on He"ay Dios ya anggay hi
ad abuniyan? He"a goh di mangipapto' hi an amin hinan abablubabluy, ya nidugah
di abalinam, at mi'id ah ohah way abalinanan mangameh ay He"a! 7 Ya undan bo'on
He"a nan Diosmi an din numpamakak hidin tatagun numpunhitun ten babluy ya un
ami mipallog an holag Israel? Ya undan agguymu indat heten babluy hinan holag
nan ligwam an hi Abraham ta diday ad bagih enggana? 8 At hiyay bimmabluyanmi,
ya inyammamih ten Timplu ta way a'amunganmin mundayaw ay He"a, ya inaliday,
9 Wada ay di nappuhih ma'at an punligatanmi an umat hinan gubat, unu dogoh, unu
batel, ya umali amin tuma'dog hinan way hinagang di Timplu ta munluwalu amin
mumpabadang ay He"a ya donglom di luwalumi, ya baliwan da'mi!
10 Mu ten ad ugwan ya gubaton da'mih nan i'Ammon, ya nan iMoab, ya nan
numpunhituh nan madinuntug an Seir! An didana din babluy an agguymu inyabulut
an gubatonmin holag Israel hidin nalpuwan din o'ommodmid Egypt, at linauhanda dida
ta agguyda inubah! 11 Ya tigom di aatdad ugwan an hiyah ne balloh nan inatmin dida
an ten umalidan mangubat ay da'mi ta way atondan mamakak ay da'mih tun babluymi
an indatmu! 12 At He"a ni' an Diosmiy mummoltan dida! Ti mi'id di abalinanmin
manangga ay daten nidugah an do'ol an titindalun mangubat ay da'mi! Ya ten mi'id
di inilamih atonmi, mu He"ay pangidenlanmi!”
13 Ya an amin nan linala'id Judah, ya nan a'ahawada, ya nan imbabaluydan
ung'ungungnga ya numpangata'dogdah dih nan way Timplu.
14 Ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Jahaziel an ohah nan linala'in na'amung
hidi an hina' Zechariah an imbaluy Benaiah an hina' Jeiel an imbaluy Mattaniah an
holag Asaph an ohah nan holag Levi. 15 At inalinay, “Donglonyu an da'yun numpunhitud
Jerusalem ya nan udum an hinakup ad Judah, ya ta"on un he"an Alin hi Jehoshaphat ti
hiyah te hinapit Apo Dios ay da'yu an inalinay, Adi ayu tuma'ot, ya adi ayu munlungdayan
dumalat nan ado'ol di tindalu ti bo'on da'yuy mi'gubat ti okoda' an Dios! 16 At hi ma'et
ya mundadyu ayu ta umuyyu hodon dida ti hidih nan Bihhang an Ziz di pangiti'idanda,
at ah'upanyu didah nan pogpog di nundotal an lutan mipluy hinan Mapulun an Jeruel.
17 Ya adiyu dida gubaton ti hay atonyu ya un ayu mundadaan hinan wadanyu ta unyu
hodon, at tigonyuy ato' an Dios ti pangabako' da'yu! At adi ayu nongkay tuma'ot, ya adi
ayu munlungdaya, at hi ma'et ya umuyyu hodon dida ti Ha"in an Dios ya wagwadaa' ay
da'yu!”
18 At inyungyung Jehoshaphat, ya an amin nan iJudah ya nan tatagud Jerusalem an
kapitulyuda ya nun'iyungyungda goh ta dayawondah Apo Dios. 19 Ya nan udumnan holag
Levi an holag da Kohath ay Korah ya timma'dogda, ya init'u'dan nangipabagtun Apo Dios
an Diosda.
20 Ya heden helhelong hi nabiggat ya nala"uy din tatagu ta impadehdan immuy hinan
Mapulun an Tekoa. Ya heden nangipadihanda ya timma'dog hi Jehoshaphat, ya inalinan
diday, “Donglonyun i'ibba tun hapito' ay da'yu: E'kod tu'un Apo Dios, at abalinan
tu'un mananggah nan mi'buhul, ya kulugon tu'u nan hapiton nan propeta, at ditu'uy
mangabak!”
21 Ya heden nalpahan di ni'hapitan nan alih nan tatagu ya pento'nay linala'i ta ikantaday
pundayawdan Apo Dios an dumalat nan anidugah di anahamadna. Ya impangpang'uda ta
gun mangunud nan tindalu, at umat hituy ingkantadah din nundaldallanandan inaliday,

“Madayaw hi Apo Dios
ti adi mapogpog di pamhodna!”

22 Ya unat goh nungkantada ya ginulun Apo Dios nan tindalun i'Ammon, ya nan iMoab,
ya nan numpunhituh nan madinuntug an Seir an immuy nangubat ad Judah ta un
didaan numpapattoyda. 23 At hay na'at ya nan tindalun i'Ammon ya nan tindalun iMoab
ya ginubatda nan tindalun nalpuh nan madinuntug an Seir. Ya unat goh nalpah an
numpatoydan amin dida ya inlanungdaan nunggugubatda.
24 Ya unat goh nidatong nan tindalun di iJudah hinan lugal an pangamangan hinan
mapulun ya inamangda din nidugah an do'ol an titindalu, ya tinnigda an nun'atoydan
amin. 25 At immuy hi Jehoshaphat ya din tataguna ta hinamhamda din gina'u. Ya do'ol
di numbino'ob'on hi inah'upandah nan nun'abalul an gina'un nan nun'atoy an umat hi
malgom an usalonda, ya lubung, ya nan udumnan nun'anginan gina'u. Ya nunheglan
do'ol nan gina'un hinamhamda, at hiyanan tinuluy algawda an nun'amung. 26 Ya heden
miyapat an algaw ya na'amungdah nan way Hadog an Berakah,‡ ya *impabagtudah* Apo
Dios. Hiyah te dimmalat ya nginadnanda nan lugal hi Hadog an Berakah ta engganad
ugwan.

‡ **20:26** Hay pohdonan ibaga ya *ipabagtu.*

27 Ya impang'un Jehoshaphat an amin din iJudah ta numbangngaddad Jerusalem, ya
nidugah di amlongda ti nangabakon Apo Dios dida. 28 Ya unat goh nidatongdah nan
kapitulyuda ya waday nangipagangoh hi alpa, ya nan gitala,§ ya nan talampet hidin
immayandah nan Timplu.
29 At timma'ot an amin nan Hentil hinan abablubabluy hi nangngolandah nan inat Apo
Dios an nangubat hinan buhul nan holag Israel. 30 At pinumhod, ya mi'id al'alih nan
pumpapto'an Jehoshaphat ti nan Diosda ya binaliwana hiyah nan abablubabluy an wah
nan nunlene'woh.

Hay Angunuh di Pumpapto'an Jehoshaphat
(I Ki. 22:41-50)

31 Hi Jehoshaphat ya ente"anan numpapto' ad Judah hidin tulumpulu ta lemay tawona,
ya numpapto' ad Jerusalem an kapitulyudah duwampulu ta lemay tawon.* Ya hay ngadan
inana ya hi Azubah an hina' Shilhi. 32 Ya maphod di nangatna an enengohnah amanan
hi Asa, ya agguyna imbahbahhaw, at impa'amlongnah Apo Dios hinan nahamad an
nangatna. 33 Mu agguyna impapa"i nan nabagtun lugal an pundayawan nan adi umunud,†
at nan tatagu ya agguy nihamad di nangulugdan Apo Dios an dayawon din o'ommodda.
34 Ya nan udum an ina'inat Jehoshaphat hidin numpapto'ana an nete"ah hopapna ta
engganah angunuhna ya nitudo' hinan Liblun Inulgud Jehu an lala'in imbaluy Hanani an
ohah nan na'ulgud hinan Liblun di A'alin nan Holag Israel.
35 Mu hidin agadyuhan di alpahan di nun'alian Jehoshaphat hi ad Judah ya ni'tulag ay
Ahaziah an nappuhiy pangatnan alid Israel. 36 At didan duway numpa'ammah pupul
hidid Ezion Geber‡ ta punluganan an umuy hi ad Tarshish.§ 37 Ya dumalat henen
inatna ya hi Eliezer an hina' Dodavahu an iMareshah ya pinadananah Jehoshaphat an
inalinay, “Dumalat nan ni'yohhaam ay Ahaziah ya pa"ion Apo Dios nan nun'ipiyammayu
an pupul!” At palpaliwan ya nun'apa"i din pupul, at agguyda mah immuy ad Tarshish.

21

1 Hidin natoy hi Jehoshaphat,* ya inlubu'dah nan nilubu'an din o'ommodnah dih nan
Babluy David an ad Jerusalem, ya han imbaluynan hi Jehoram di nihukat ay hiyah nun'ali.

Hay Nun'alian Jehoram ad Judah
(II Ki. 8:16-24)

2 Hi Jehoram ya onomday linala'in a'agina an hay ngadanda ya hi Azariah, ya hi Jehiel,
ya hi Zechariah, ya hi Azariahu, ya da Michael ay Shephatiah. An amin hana ya didanay
linala'in imbabaluy din hi Jehoshaphat an alid Judah. 3 Hiya ya impaboltanay do'ol
an balitu', ya silver, ya nan udumnan mun'apla'an an gina'u, ya indatana goh didan
hinohhah nun'a'allup an babluy hi ad Judah. Mu pinilina tuwalih Jehoram ta mihukat
ay hiyan mun'ali ti hiyay pangpangullun lala'in imbaluyna. 4 Mu unat goh pinumhod an
mi'id al'alih nan pumpapto'an Jehoram ya nun'ipapatoyna din a'agina, ya nun'iddumna
din udumnan u'upihyal hi ad Israel.† 5 Tulumpulu ta duway tawon Jehoram hidin
nangete"anan nun'ali, ya un waluy tawon di numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda.‡
6 Ya inyunnudnay aatnah din nangat nan a'alih ad Israel, at nidugah an nappuhiy
nangatnan umat hinan inat din Alin hi Ahab ti inahawana han ohan babain imbaluy
Ahab.§ At na"appuhiy nangibilangan Apo Dios ay hiya. 7 Mu ta"on un umat hinay na'at ya
agguy inyabulut Apo Dios an ma'ubah nan holag David an dumalat nan intulagnan David
ti intulagna an nan holagna ya nan a'apunay manginaynayun an mumpapto' hi enggana.*
8 Ya heden gutud di numpapto'an Jehoram ya ni'bohhol nan holag Edom hinan iJudah, at
nunlahhinda, ya numpoto'dah alida. 9 Ya immuy da Jehoram ya an amin nan titindalunan
nunluganday udum hinan kalesa ta gubatonda nan holag Edom, mu diday lini'ub nan
tindalun nan holag Edom. Mu heden nahdom ya numpunliguddan limmayaw ti helong.
10 Ya nete"an ne han gutud ta nangamung ad ugwan ya adi pohdon nan holag Edom an
nan iJudah di mangipapto' ay dida.

---

§ **20:28** Heten instrumento ya ma'alih *lute*, ya hiyah ne nan i"itang an gitala. * **20:31** Bahaom nan footnote di II Chron. 17:1. † **20:33** Bahaom nan footnote di II Chron. 17:6. ‡ **20:36** Heten babluy ya wah nan Mumbolah an Baybay (unu Red Sea) hinan ma'alih Gulf of Aqaba. § **20:36** Mid mapto' ya ad Spain di awadan ten babluy. * **21:1** Natoy hidin 848 B.C. † **21:4** Manu ay impapatoynay a'agina ta mid ah udumnan umamnaw an mun'ali, ya manu ay impapatoynay udumnan u'upihyal hi ad Israel ti mid mapto' ya pinahiwda nan ni'tulagan ya ni'ligwaan Jehoshaphat an iJudah hinan i'Israel. Ya mid mapto' ya didan i'Israel ya ad Judah damdamay nunhituwanda. ‡ **21:5** Hay nun'aliana ya hidin 853-841 B.C. Ya ni'dehhan hiyan nun'alin amanan hi Jehoshaphat ti natoy hi amanah din 848 B.C. § **21:6** Hi Athaliah di ngadan ten ahawana (II Chron. 22:10). * **21:7** II Sam. 7:11-16.

Ya ni'bohhol goh ya nunlahhin nan iLibnah ay Jehoram ti dumalat nan nangaliwanan
Apo Dios an Dios din o'ommodda. 11 Ya nun'ipiyammana goh nan nabagtun lugal an
pundayawan nan agguy immunud hidid Judah, ya intuduwana goh nan tatagud Judah
ta nan pumbaholan di gunda aton.
12 Ya nan propetan hi Elijah† ya nuntudo' ay Jehoram an inalinay,
"Inalin Apo Dios an dayawon apum an hi David di, He"a ya agguymu inyunnud hinan
mun'aphod an nangat amam an hi Jehoshaphat unu hi apum an hi Asa an din a'alih nad
Judah! 13 Mu hay enengngohmu ya din nun'appuhin ina'inat nan a'alid Israel, ya he"ay
nangituduh nan i'ibbam an iJudah ti dinayawyu nan bulul an umat hidin inat Ahab an
ali! Ya pinatoymu goh udot din a'agim an mapmaphod di aatda ya un he"a! 14 At dumalat
henen aatmu ya nidugah di pummoltan Apo Dios hinan tatagum an ipapto'mu, ya nan
imbabaluymu, ya nan a'ahawam, ya ubahonan amin nan wan he"a an nan gina'um ya
nan banohmu. 15 Ya nidugah di holtapom ti lumuwonay dogoh hi putum, at bumuhu'
di putum."
16 Ya palpaliwan ya impanomnom Apo Dios hinan iPhilistia ya hinan Arabo an numpun-
hituh nan neheggon hidid Cush‡ ta umuyda gubaton da Jehoram. 17 At immuyda lini'ub
ad Judah, ya ginubatda ta engganay unda nangabak, ya nun'aladan amin din mun'aphod
an gina'uh nan palasyun Jehoram, ya nun'iddumdan enekak nan imbabaluyna ya nan
a'ahawana. At mi'id ah na'angang hinan linala'in imbabaluynan anggay hi Ahaziah an
udidian.
18 Ya unat goh nalpah an amin hana ya indat Apo Dios di atata'ot an dogoh hi putun nan
Alin hi Jehoram an adi ma'agahan. 19 Ya heden agadyuhan di angunuh den miyadwan
tawon hi nundoghana ya bimmuhu' tatagwa din putuna, at natoy. Ya heden natayana ya
agguy nunlungdaya nan tatagunah pangipattigandah homo'dan hiya an adi umat hinan
inatdah din nahhun an o'ommodna an a'ali.§
20 Tulumpulu ta duway tawon Jehoram hidin nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad
Judah hi waluy tawon. Ya mi'id nongkay di nunlungdayah din natayana,* ya nilubu' hinan
Babluy David an ad Jerusalem, mu agguyda nongkay iniddum hinan nilubu'an din a'ali.

22

Hay Nun'alian Ahaziah ad Judah
(II Ki. 8:25-29; 9:21-29)

1 Hi Ahaziah an udidian an imbaluy Jehoram di inhukat nan tataguh alida ti an amin
nan nun'ahhun an linala'in a'agina ya pinatoy nan Arabo an nangubat ay dida.
2 Ya duwampulu ta duway tawon Ahaziah hidin nangete"anan nun'ali, mu un ohay
tawon di numpapto'ana.* Hay ngadan inana ya hi Athaliah an ap'apun nan Alin hi Omri.†
3 Ya nappuhiy nangatna an inyunnudnah din inat nan holag Ahab ti hi inanay
nangitudun hiyan mangat hi nappuhi, 4 at nan adi pohdon Apo Dios di ina'inatna. Ti unat
goh natoy hi amana ya nan nappuhin nangat din Alin hi Ahab di inunudna nongkay ti
hiyah ne gun nitugun ay hiya. At diday dimmalat hi pimmuhiana. 5 At inunudna nongkay
nan nanugundan hiya, at niddumdan Joram‡ an alid Israel ta immuyda ginubat da Hazael
an alid Aram§ hidid Ramoth Gilead. Ya nahugatan hi Joram hinan nunggugubatanda, 6 at
numbangngad ad Jezreel ta hidiy nun'eblayanah nan hugatna.*
Ya unat goh dengngol Ahaziah an nadinul hi Joram at nundadyun immuy hidid Jezreel
ta immuyna hinamad di aatna.
7 Mu ingga'id Apo Dios hidin immayan Ahaziah an nangidungaw ay Joram di nangubа-
hanan hiya. Ti heden immayanah di ya initnud Joram hi Ahaziah ta immuyda dinamuh
Jehu an hina' Nimshi an hiyay pento' Apo Dios an mangubah hinan holag Ahab.† 8 Ya
nipaddeh eden pamatayan da Jehu hinan holag Ahab ya wadada nan u'upihyal ad Judah
ya nan linala'in a'amuna'on Ahaziah an mangidungaw ay Ahaziah, at numpatoyda didan
amin. 9 Ya immuy impa'anap Jehu hi Ahaziah, ya inah'upan nan tindaluna hiyan nipo"oy
hi ad Samaria. At dempapda ta inyuydan Jehu ya unda patayon. Ya enephodda hiyan
inlubu' ti alyonday, "Hiya ya ap'apun Jehoshaphat an nahamad di pangulugnan Apo Dios."

---

† **21:12** Hay tawon hidin nuntamuana ya hidin 875-848 B.C. ‡ **21:16** Unu ad Ethiopia. § **21:19** Bahaom nan II Chron. 16:14, ya Jer. 34:5, ya Am. 6:10 ta innilaom di ugalidah un way matoy. * **21:20** Natoy hidin 848 B.C. * **22:2** Unu 841 B.C. † **22:2** Hay nun'alian Omri ad Israel ya hidin 885-874 B.C. ‡ **22:5** Hay nun'alian Joram ad Israel ya hidin 852-841 B.C. § **22:5** Unu ad Syria. * **22:6** Mid mapto' ya immandal nan Alin hi Joram ay General Jehu an hina' Nimshi an ohan mumpapto' hi tindaluna ta hiyay ma'angang hi mumpapto' ad Ramoth Gilead. † **22:7** Bahaom nan II Ki. 8:28-9:28 ta innilaom di namto'an Apo Dios ay General Jehu an na'angang ad Ramoth Gilead.

Mu mi'id ah ohah nan holag Ahaziah hi na'angang an mabi'ah an manginayun an mumpapto' hinan babluyda.

Hay Nun'alian Athaliah ad Judah
(II Ki. 11:1-3)

10 Hi Athaliah ya unat goh dengngolna an pinatoyda din imbaluynan hi Ahaziah at
nun'ipapatoyna goh an amin din holag di pamilyan nan alid Judah ta hiya tuwali mun'ali.‡
11 Mu hi Jehosheba an babain agin Ahaziah an imbaluy nan Alin hi Jehoram ya nunligud,
ya inawitnah Joash an ohah nan imbabaluy Ahaziah an wah din niddum hinan udum an
imbabaluy nan ali an magadyuh di pamatayanda. Ya enekaknah Joash ya nan tumungaw
ay hiya ta inyuynan impo"oy hinan ohan kuwaltuh nan Timplu. At agguy pinatoy Athaliah
din unga ti impo"oy nongkay Jehosheba an ahawan nan Nabagtun Padin hi Jehoiada.§
12 Ya onom di tawon hi nipopo"oyan den ungah nan Timplun Apo Dios hidin numpapto'an
Athaliah.

23

Hay Nunlahhinan nan Tatagun Mamuhul ay Athaliah
(II Ki. 11:4-16)

1 Heden miyapitun tawon hi nun'alian Athaliah* ya ninomnom nan Nabagtun Padiy†
maphod hi atona. At immuy ni'tulag hinan leman a'ap'apun nan tindalu an da Azariah
an hina' Jeroham, ya hi Ishmael an hina' Jehohanan, ya hi Azariah an hina' Obed, ya
hi Maaseiah an hina' Adaiah, ya hi Elishaphat an hina' Zikri. 2 At immuyda lene'od an
amin nan abablubabluy hi ad Judah ta hinayupdan amin nan holag Levi ya an amin
nan hinohhan mumpapto' hinan himpangapuh nan holag Israel an numpunhituh nan
abablubabluy ad Judah, ya initnudda ta immuydad Jerusalem. 3 Ya na'amungdah nan
way Timplun Apo Dios ta hidiy nangitulagandah nan ungan Alin hi Joash an badanganda
hiya.

Ya inalin Jehoiada ay diday, “Wah tu han imbaluy din natoy an ali, at ad ugwan ya
mahapul an hiyay mun'ali ti hiyah ne intulag Apo Dios an hay holag David di mumpapto'
ay ditu'u.‡ 4 At ad ugwan ya umat hituy atonyu: nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi an
mangitamuh nan tamudah nan ngilin an Habadu ya mun'atluda ta nan miyatlun godwan
dida ya iyadugdan amin nan pantaw di allup nan Timplu. 5 Ya nan ohan miyatlun godwa
ya diday mun'adug hinan palasyu, ya nan oha goh an miyatlun godwa ya diday mun'adug
hinan Buhhu'an an Pantaw hinan Allup an miyuy hinan babluy. Ya an amin nan udum
an linala'i ya mihinadah nan gettaw nan Timplun Apo Dios. 6 Ya mahapul an adi malgom
di humigup hinan Timplun Apo Dios an ammuna nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi
an muntamuh di ti nidawatda, at me'gonanda. Mu an amin nan udumnan linala'i ya
mahapul an unudonda nan intugun Apo Dios ay didah atonda an adida humigup. 7 Ya
nan holag Levi di mun'adug hinan ali, at an amin di ayana ya mimitnuddan hiyan adida
taytaynan. Ya mahapul an o'odnanda nan hanggapda ta wa ay di nat'on an tagun humigup
hinan Timplu ya pinatoyda.”

8 Ya inunud nan holag Levi ya an amin nan tatagud Judah din immandal Jehoiada. At
way ohah din a'ap'apu ya nunhayupda nan linala'in ipapto'da an muntamuh nan ngilin
an Habadu, ya agguy goh impa'anamut Jehoiada din nangelpah hi poto'dan nuntamu ta
niddumdah nan mihukat ay didan mangitamuh nan poto'da. 9 Ya indat Jehoiada hinan
a'ap'apu din gayang ya nan o"ongol ya i"itang an hapiaw an din gina'un David an alin
nun'italepon hinan Timplu. 10 Ya impiyadugnah nan linala'in numpangdon hi hanggapda
nan ali, at nun'ihinadah nan nunlene'woh hinan Timplu ta baliwanda hiya.

11 Ya unat goh nalpah hana ya initnud da Jehoiada ya din linala'in imbabaluynah Joash
an imbaluy di ali, ya impiyuklupda din uklup di ali, ya indatda din nitud'an di uldin
hinan pumpapto'an,§ at indawatda hiyan Apo Dios, ya inalidan amin di, “Minaynayun
di pumpapto'am an ali!”

12 Ya unat goh dengngol Athaliah din tumanu'u' an tatagun mangipabagtuh nan ali ya
nunnaudonan immuy ay didah nan Timplun Apo Dios. 13 Ya tinnigna nan balu an alin
timmata'dog hinan ihinan di ali an delloh nan tu'ud hinan pantaw.* Ya nan a'ap'apun

---

‡ **22:10** Hay nun'alian Athaliah ad Judah ya hidin 841-835 B.C. Hiya ya anggay di queen an numpapto' ad Judah, ya mid ah queen an numpapto' ad Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. § **22:11** Ta"on un mid inalinan ten verse an hiya ya Nabagtun Padi mu hiyah ne inalinah nan II Chron. 24:6, at niddum eten translation. * **23:1** Unu 835 B.C. † **23:1** Bahaom nan footnote di II Chron. 22:11. ‡ **23:3** II Sam. 7:11-16. § **23:11** Henen uldin ya nitudo' hinan Deut. 17:18-20. * **23:13** Bahaom nan footnote di II Chron. 34:30 ta innilaom di aat ten tu'ud.

nan tindalu ya nan mangipagangoh hinan talampet ya linili'ubda nan ali, ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ya umamlo'amlongda, ya gunda ipagangoh nan talampet. Ya nan mungkanta ya impagangohda nan gina'un ma'usal hinan pungkantaan ta impangpanguluda nan tatagun mungkantan mangipabagtun Apo Dios. Ya ma'abbungot hi Athaliah, ya pini"inay lubungna, ya init'u'nan inalinay, “Linayahana'! Linayahana'!”
14 Ya impa'ayag Jehoiada din a'ap'apun mangipapto' hinan tindalu, ya inalinan diday, “Ekakyu hiya ta ibataanyuh tun Timplu ta bo'on hituy pamatayanyun hiya. Ya patayonyu goh nan mamadah an mamaliw ay hiya!”
15 At initnudda hiya ta inyatamdah nan Pantaw an Owon di Kabayu an miyuy hinan palasyuna ta hidiy namatayandan hiya.

Hay Nangipaphodan Jehoiada hinan Ma'ma'at
(II Ki. 11:17-21)

16 At hi Jehoiada an Nabagtun Padi, ya nan Alin hi Joash, ya nan tatagu ya intulagda ta hi Apo Dios di dayawonda. 17 At an amin din tatagu ya immuydah nan wadan di Timplun Ba'al ta numpa"ida. Ya nunggimu'da din do'ol an pun'onngan ya din abulubulul, ya pinatoydah Mattan an padin Ba'al hinan hinagang di do'ol an pun'onngan.
18 Ya ene'kod Jehoiada hinan udum an i'ibbanan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi nan matamuan hinan Timplu ti hiyah ne tuwali din indat nan Alin hi David hi itamuda.† Ya dida goh di manghob hinan midat an onong ay Apo Dios ti hiyah ne nan nitudo' hinan Uldin Moses.‡ Ya dida goh di okod an mangipapto' hinan mikantah nan pundayawan ti hiyah ne immandal David.§ 19 Ya wada goh di mun'adug hi an amin hinan pantaw di Timplun Apo Dios ta mi'id ah humigup hi tagun alyon di Uldin hi pimmuhiy aatna.
20 Ya initnud Jehoiada nan a'ap'apun nan tindalu, ya nan mun'a'e'gonan an tatagu, ya nan mumpumpapto' hinan tatagu, ya an amin nan tataguh nan babluy ta iyuyda nan Alin hi Joash hinan palasyu. Ya ene'wadah nan Nammagtun Pantaw di Allup, ya impabunda hiyah nan tronon di ali.
21 Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ya nidugah di immamlonganda. Ya mi'id di al'alih nan babluy ti natoy hi Athaliah.

24

Hay Nun'alian Joash ad Judah
(II Ki. 12:1-16)

1 Hi Joash ya un pituy tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, at napat di tawon di numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuh di.* Ya hay ngadan inana ya hi Zibiah an iBeersheba. 2 Ya maphod di nangat Joash, at immamlong hi Apo Dios hinan gunna ina'inat eden gutud di atagun Jehoiada an Nabagtun Padi.† 3 Ya hi Jehoiada di numpilih duwah binabai ta impa'ahawanan Joash. Ya palpaliwan ya nahlagda, at waday linala'i ya binabai.
4 Ya wada han ohay algaw ya ninomnom nan Alin hi Joash an ipipaphod nan Timplun Apo Dios. 5 At hay inatna ya impa'ayagna nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi, ya inalinan diday, “Umuy ayud ugwan hinan abablubabluy ad Judah ta amungonyu nan pihhuh nan tatagu an din gunda idat hi tinawon ta ma'usal hi ipaphodan nan Timplun Apo Dios.” Mu nan holag Levi ya agguyda inat.
6 At impa'ayag nan alih Jehoiada, ya inalinan hiyay, “Anaad ta agguymu hennag nan i'ibbam an holag Levi an umuy mangngal hinan buwit nan tatagu ta iyalidah tud Jerusalem an kapitulyu tu'uh tud Judah ti hiyah ne din inyuldin Moses an baal Apo Dios hidin o'ommod tu'un holag Israel ta ma'usal hinan Abung an pundayawan ay Apo Dios?”‡
7 Mu mahapul an mipaphod damdama nan Timplu ti nan linala'in imbabaluy nan nabaholan an babain hi Athaliah di nama"ih nan Timplun Apo Dios, ya inusalda goh nan nun'e'nong an gina'uh nan nundayawandah nan abulubulul an hi Ba'al! 8 At immandal nan ali ta iyammaday kahon an pangiyamunganda, ya inhinadah nan way pantaw di allup nan Timplun Apo Dios. 9 Ya impa'inniladah an amin hinan abablubabluy ad Judah ta an amin nan tatagu ya mahapul an iyuyda din buwitdan Apo Dios an hiyah ne din inyuldin Moses an baal Apo Dios hi idat nan holag Israel hidin awadandah nan mapulun.§ 10 Ya din a'ap'apu ya nan tatagu ya mun'am'amlongda, at an aminda ya nun'iyuyday buwitda, ya nun'ittudah din kahon ta nangamung un napnu. 11 Ya abigabigat ya gun iyuy nan holag

† **23:18** I Chron. 23:1-26:32. ‡ **23:18** Lev. 1:1-7:38. § **23:18** I Chron. 23:5; 25:1-31. * **24:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 835-796 B.C. † **24:2** Bahaom nan footnote di II Chron. 22:11. ‡ **24:6** Agguy nibaag di anaad ta agguyda inat, mu hay alyon di udum ya mid mapto' ya agguyda penhod an ma'usal di buwit hi ipaphodan nan Timplu ti nob'on di pangusalandan nen pihhuh nan Timplu. § **24:9** Ex. 30:16.

Levi din napnun kahon hinan u'upihyal di ali ta idatdah nan manalimun hinan pihhu
ya nan ohan baal nan Nabagtun Padi ta etanda nan pihhu, ya imbangngadda goh din
kahon hinan nihinana. Hiyah ne aat di inatdah abigabigat ta nangamung un dimmo'ol
nan pihhu.
12 Ya nan ali ya hi Jehoiada di mangidat hinan pihhuh nan mangipapto' hinan
mangiyammah nan napa"ih nan Timplu, ya impabo'ladah nan nala'eng an ad tamuh nan
batu, ya karpentero, ya nan ad tamuh nan gumo' ya gambang ta diday mangipaphod
hinan napa"ih nan Timplu. 13 Ya hinalimunan nan mumpapto' nan mumpuntamu, at
inhamaddan nun'iyamma nan Timplu ta umat hidin aatnah din hopapnan nihamad.
14 Ya unat goh nalpah an nipaphod nan Timplu ya nidat din na'angang an balitu'
ya silver hinan ali ya hi Jehoiada. Ya impiyamman Jehoiada hi gina'un ma'usal hinan
Timplun Apo Dios an nan ma'usal hinan pundayawan, ya nan ma'usal hinan pun'onngan
hi onong, ya nan duyu, ya nan udumna. Ya heden amatagun Jehoiada ya innaynayundan
nange'nong hinan Onong an Moghob hinan Timplun Apo Dios.
15 Ya na'alla'ay ahan hi Jehoiada an hinggahut ta han tulumpuluy tawona ya un matoy.
16 Ya inlubu'da hiyah nan Babluy David an ad Jerusalem hidih nan ilubu'an nan a'ali ti
maphod di inatnah nan holag Israel ya hi ay Apo Dios.

Hay Numbaholan Joash
(II Ki. 12:17-21)

17 Unat natoy hi Jehoiada ya immuy din a'ap'apud Judah ay Joash an ali ta inal'alu'da, ya
inabulutna nan inalida. 18 At indinongdan mundayaw hinan Timplun Apo Dios an Dios
din o'ommodda ta nundayawdah nan bulul an Asherah ya nan udumnan abulubulul. Ya
hanan numbaholanday dimmalat hi bimmungtan Apo Dios hi nummoltaanad Judah. 19 Ya
ta"on un waday do'ol an propetan hennag Apo Dios an nangal'alu' hinan tatagu ta way
atondan mumbangngad ay Hiya mu agguyda inunud nan hinapitda.
20 Ya wa han ohan algaw ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Zechariah an
hina' Jehoiada an din Nabagtun Padi. Ya immuy an timma'dog hinan hinagang nan tatagu,
ya inalinay, “Hiyah te inalin Apo Dios: Anaad ta adiyu unudon nan Uldina? Adi pumhod
di nitaguanyu ti inaliwanyu Hiya, at aliwan da'yu goh ay Hiya!”
21 At nunhahapit din tatagu ta patayondah Zechariah. At immandal nan ali ta
patayonda, at nundotnaydah batu ta natoy hinan way gettaw nan Timplun Apo Dios. 22 At
naliwan nan Alin hi Joash din nahamad an nangat Jehoiada an hi aman Zechariah ay
hiya ti unnaat goh impipatoy hi Zechariah. Mu unat goh wan ma'umhutan ya inalinay,
“Maphod ni' un tigon Apo Dios nan ato'atom, ya minolta da'a!”
23 Ya heden te"an di balbalun tawon ya immuy nan tindalun nan i'Aram ta ginubatda
da Joash, at inabakdad Judah an niddum ad Jerusalem an kapitulyuda, ya numpatoyda
din a'ap'apun nan tatagu. Ya do'ol di hinamhamdan gina'u, ya impiyuydah nan alidad
Damascus. 24 Ya ta"on unda itang nan tindalud Aram mu inyabulut Apo Dios an abakonda
nan nidugah an do'ol an tindalud Judah ti dumalat nan nan'ugan nan tatagun Apo Dios
an Dios din o'ommodda. At hiyah ne moltan Joash. 25-26 Ya heden nakakan nan buhulda
ya nataynan hi Joash an nidugah di hugatna. Ya waday duwan upihyalnan da Zabad an
hina' Shimeath an babain i'Ammon ay Jehozabad an hina' Shimrith an babain iMoab, ya
nunhahapitda ta patayonda hiya ta awit din impapatoyna an lala'in imbaluy Jehoiada an
din Nabagtun Padi. At pinatoyda hiyah nan nolo'ana.
At inlubu'dah Joash hinan Babluy David an ad Jerusalem, mu bo'on nan lubu' an din
nun'ilubu'an din a'ali. 27 Ya din na'ulgud hinan linala'in imbabaluyna, ya din nibaag an
na'at ay hiya, ya nan nangipaphodanah nan Timplun Apo Dios ya nitudo' hinan Liblun
Na'ulgudan nan A'ali.
Ya hi Amaziah an imbaluynay nihukat ay hiyan nun'ali.

25

Hay Nun'alian Amaziah ad Judah
(II Ki. 14:1-6)

1 Hi Amaziah ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto'
hiyad Jerusalem an kapitulyud Judah hi duwampulu ta hiyam di tawon.* Ya hay ngadan
inana ya hi Jehoaddin an iJerusalem. 2 Ya waday nahamad hi inatna an umipa'amlong
ay Apo Dios, mu agguy nahamad di udum. 3 Ya unat goh nihamad di pumpapto'ana ya
impapatoyna din u'upihyal an namatoy ay amana.† 4 Mu agguyna iniddum an ni'patoy din
imbabaluydan linala'i ti inunudna nan intugun Apo Dios an inyuldin Moses an inalinay,

* **25:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 796-767 B.C. † **25:3** Da Zabad ay Jehozabad (II Chron. 24:26).

"Adi mapatoy nan ommod an dumalat nan nappuhin inat nan imbaluyna,
ya adi goh mapatoy nan imbaluynan dumalat di nappuhin inat nan ommodna,
ti hay mipapatoy ya anggay ya nan tagun numbahol an dumalat nan nappuhin inatna."‡

Hay Nangubatan Amaziah hinan Holag Edom
(II Ki. 14:7)

5 Ya hay inat goh Amaziah ya impa'ayagna nan linala'id Judah ta na'amungda, ya
inuhi'uhignan amin nan ahimpahimpangapu, ya umat goh hinan holag Benjamin. Ya
linammulammungna didah hingagahut ya hinlilibu, ya pento'nay a'ap'apuda ta waday
mangipangpangulun dida. Ya unat goh nalpah ya inlahhina nan linala'in muntawon hi
duwampulu unu nahuluk ya hay uyapdan amin ya tuluy gahut di libu. Ya nun'ala'engdan
mi'gubat, ya mangusal hinan gayang ya hapiaw. 6 Ya nun'ayag goh hiyah hinggahut di
libuh nan nun'ala'eng an mi'gubat an nalpud Israel, ya linagbuana didah tuluy libu ta
han opat di gahut di kiluh silver.
7 Mu wada han propetan Apo Dios an immuy hinan ali, ya inalinay, "Apu Ali, hay
maphod ya adida mitnud ay da'yu nan tindalun nalpud Israel hi umuyyu pi'gubatan ti
din'ug Apo Dios didan amin. 8 Mu ta"on un ayu do'ol ya mabi'ah an umuy mi'gubat
mu ipa'abak da'yun Apo Dios damdama! Ti hi Apo Dios ya abalinanan bumadang ta
mangabak ayu unu adi."
9 Ya inalin Amaziah hinan propetay, "Mu hay ato' mah hidin tuluy libu ta han opat di
gahut di kilun silver an nunlagbu' hinan tindalun nalpud Israel?"
Ya tembal nan propetan inalinay, "Hi Apo Dios ya idatnan he"ay do'do'ol ya un henen
indatmu!"
10 At impa'anamut Amaziah hinan a'abungda nan nalagbuan an tindalun nalpud
Ephraim. Ya nidugah di boholdah din umanamutanda, at bimmubungotdah nan holag
Judah.
11 At impabi'ah Amaziah di punnomnomana, ya impanguluna din tindaluna ta im-
muydah nan Hadog an Ahin ta hidiy nunggugubatanda, ya pinatoyday himpuluy libuh
nan tindalun holag Edom. 12 Ya nat'on goh din himpuluy libun kinaphul nan tindalud
Judah an initnuddah nan ata'nang an daplah ta hidiy numpangipa'akbawandan dida, at
nun'a'ipung di tungalda.
13 Ya din titindalun i'Israel an din agguy initnud Amaziah an immuy ni'gubat ya
immuyda ginubat nan ahigihigib ad Judah an nete"ad Samaria ta engganad Beth Horon.
Ya pinatoyday tuluy libuh din tatagu, ya do'ol di hinamhamdah nan gina'uda.
14 Ya unat goh numbangngad hi Amaziah hidin nalpahan di nangabakandah nan
holag Edom ya waday innalnah numbino'ob'on an bulul an dayawon nan tataguh di.
Ya impaphodnan nun'ipatang ta diday dayawonda, ya inonnganda. 15 Ya nidugah di
bimmungtan Apo Dios ay Amaziah an dumalat henen inatna, at hennagna han propetan
immuy ay hiya, ya inalinay, "Anaad udot ta dayawom nan numbino'ob'on an bulul nan
holag Edom an mi'id di ologdan namaliw ay didah din nangabakam?"
16 Ya otog di gun humaphapitan nan propeta ya inalin han alin hiyay, "Undan he"ay
pento"uh manugun ay ha"in? Idinongmun humapihapit hi unmu adi pohdon an patayon
da'a!"
Mu waday itang an hinapitna pay ya unna idinong an humapit an inalinay, "Inila' an
immannung an moltaon da'an Apo Dios ti nan nappuhin inatmu ya nan adim pangngolan
hinan intugun'u!"

Hay Nangubatan Amaziah ad Israel
(II Ki. 14:8-20)

17 Ya palpaliwan ya nun'ipa'ayag Amaziah an alid Judah nan gun manugun ay hiya ta
nunhahapitda. Ya unat goh nalpah ya nunhonag hi immuy nun'angit ay Jehoash§ an hina'
Jehoahaz an hina' Jehu an din alid Israel an inalinay, "Umali'a ta mumpatoyta!"
18 Ya hay nambal Jehoash an alid Israel ay Amaziah an alid Judah ya inalinay, "Hidih
nan duntug ad Lebanon ya wada han hubit an holo' an nunhonag ta umuyda alyon
hinan ayiw an cedar ad Lebanon di, Iyabulutmu han babain imbaluymu ta ahawaon han
lala'in imbaluy'u! Ya hin'alina ya wada han animal hi inalahan ad Lebanon an naluh, ya
nun'igatigatina din hubit an holo'. 19 At he"a, Amaziah, hay ninomnommu ya un'a mabi'ah
an dumalat di nangabakam hinan holag Edom. At numpahiya'a! Mu hay maphod hi atom
ya un'a mihinah nan abungmu! Un'a ay mun'anap hi mama"in he"a, ya adim ilagat nan
tatagum ad Judah?"

‡ **25:4** Deut. 24:16. § **25:17** Hay nun'alianad Israel ya hidin 798-782 B.C.

20 Mu agguy ahan inunud Amaziah nan inalina ti hi Apo Dios ya pepenhodnan ipa'abak
hiyan Jehoash an dumalat nan nundayawanah nan numbino'ob'on an dayawon nan holag
Edom. 21 At immuy da Jehoash an alid Israel ta nundammuda ay da Amaziah an alid
Judah hidid Beth Shemesh ad Judah, ya nunggugubatda. 22 Ya inabak nan i'Israel nan
tindalud Judah, at numpangalayawda, at numpanga'anamutda. 23 Ya dempap Jehoash an
alid Israel hi Amaziah an alid Judah an imbaluy Joash an hina' Ahaziah. Ya inyuynad
Jerusalem, ya pina"ina nan allup nan babluy an nete"ah nan ma'alih Ephraim an Pantaw
ta engganah nan Pantaw di Dugun di Allup. Ya hay lukud di inadu"oy nan pina"ina ya
hi'itangan onom di gahut hi umpi. 24 Ya nun'ipa'alanan amin din balitu', ya silver, ya an
amin din gina'un wah nan Timplun Apo Dios an din impapto' nan holag Obed-Edom.* Ya
nun'iddumnan numpi'yala din nun'anginan gina'un wah nan palasyu, ya nun'itnudna din
tatagun nundopapda ta inyuynad Samaria.
25 Ya himpulu ta lemay tawon hi naluh hidin natayan Jehoash an alid Israel ya un
matoy hi Amaziah an hina' Joash an din alid Judah. 26 Ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan
nan A'alid Judah an amin nan udum an ina'inatnah din numpapto'ana an nipalpuh din
nangite"aana ta engganay angunuhna. 27 Mu hidin gutud din nangidinngan Amaziah
an mangunud ay Apo Dios ya hiyay dimmalat hi namoholandan hiyad Jerusalem. At
limmayaw ta immuy ad Lachish, mu waday hennagdah linala'in nangunud ay hiyah di
ta pinatoyda. 28 Ya intakaydah nan kabayu ta imbangngadda ta inlubu'dah din nilubu'an
din o'ommodnah nan babluy ad Judah.†

26

Hi Uzziah an Alid Judah
(II Ki. 14:21-22; 15:1-3)

1 Hidin natoy hi Amaziah ya nan imbaluynan hi Uzziah* an himpulu ta onom di tawonay
impallog nan tatagud Judah hi alida. 2 At hinakupnad Elath, ya impipaphodna.
3 Ya un himpulu ta onom di tawon Uzziah nongkay hidin nangete"anan nun'ali, ya
numpapto' ad Jerusalem an kapitulyudad Judah hi nabongle ta han duway tawon.† Hay
ngadan inana ya hi Jekoliah an hay babluyna ya ad Jerusalem. 4 Ya nahamad di ina'inat
Uzziah an umipa'amlong ay Apo Dios an umat hidin ina'inat amanan hi Amaziah. 5 Ti
hi Zechariah‡ di nanugun ay hiyah aat Apo Dios. At heden nangunudanan Apo Dios ya
winagahana hiya ta pinumhod di nitaguana.
6 Ya immuy da Uzziah ta ginubatda nan iPhilistia, ya numpa"ida nan allup ad Gath, ya
ad Jabneh, ya ad Ashdod. At nun'ipaphodna nan ahigihigib hinan neheggon ad Ashdod ya
nan udumnan babluy ad Philistia. 7 Ti binadangan Apo Dios hiya ya nan tindalunah din
nangubatandah nan iPhilistia, ya ta"on goh nan Arabo an din numpunhitud Gur Ba'al, ya
din holag Meun. 8 Ya ta"on un nan holag Ammon ya gunda idat di buwitdan Uzziah. At
nuntembag di haadnah nan abablubabluy ta engganad Egypt ti nidugah di abalinana.
9 Ya impiyamman goh Uzziah nan atata'nang an abung an pun'adugan ad Jerusalem
hidih nan way Pantaw di Dugun nan Allup, ya hidih nan Pantaw di Allup hinan Hadog,
ya hidih nan Pantaw hinan Nuntikkuan di Allup. 10 Ya impiyammana goh di atata'nang
an abung an pun'adugan hinan mapulun, ya do'ol di impiyammanah bubun ti do'ol di
a'animalnah nan aluhadhad di duntug ya hinan way nundotal an luta. Ya do'ol goh di
tataguh puntamuonah nan payawna, ya wadada goh di manalimun hinan greypnah nan
way madinunduntug ya hinan malumong an luta ti pa'appohdonan munhabal.
11 Ya nidugah an do'ol di nun'ala'eng hi mi'gubat an tindalun Uzziah an nidadaan an
na'uhi'uhig an umuy mi'gubat an ipangpangulun Hananiah an ohah nan upihyalna an
ali.§ Ya da Jeiel an secretary ay Maaseiah an ohan upihyal di nanguhi'uhig ay dida
ya nangipanuh hi atonda. 12 Ya hay uyap nan a'ap'apuh nan ahimpahimpangapun
mangipapto' hinan tindalu ya duway libu ta han onom di gahut. 13 Ya hay uyap di
ipapto'dah nan tindalu ya tuluy gahut ta han pituy libu ya han lemay gahut di nun'ala'eng
an mi'gubat an tindalu, at mabi'ahdan mamaliw hinan alidah nan buhulna. 14 At
nun'idatan Uzziah an amin din tindaluh gina'udan umuy mi'gubat an nan hapiaw, ya

---

* **25:24** I Chron. 26:15. † **25:28** Natoy hidin 767 B.C. * **26:1** Duway ngadana an hi Uzziah (ya mid mapto' ya hiyah ne na'ahhamad an ngadanan impingadandan hiyah din nun'aliana) ya hi Azariah (ya mid mapto' ya hiyah ne hopap di ngadanah abungda). † **26:3** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. Ya ne'dehhan hiyah din nun'alin amanan hi Amaziah hidin 792-768 B.C. ‡ **26:5** Mid ah udumnah alyon nan Bibliah aat ten lala'i, ya nob'on hi Zechariah an nibaag hinan II Chron. 24:20-22 an napatoy. § **26:11** Impitudo' nan Alin hi Tiglath-Pileser III ad Assyria an hidin 743 B.C. ya ni'gubat ay hiya “hi Azriau an Yaudi” (unu “Azariah an Hudyu,” an hiyah ne ohan ngadana an nibaag hinan footnote di II Chron. 26:1).

gayang, ya uklup, ya hanin di palagpag an gumo', ya pana, ya nan paldi'it. 15 Ya hidid
Jerusalem ya waday nun'iyamman nan nun'ala'eng an linala'in mangawid hinan pana
ya batu, ya nun'ihinadah nan way ata'nang an abung an pun'adugan ya hinan way
nuntikkuan nan allup. At ma'al'alih nan adadagwin babluy ti binadangan Apo Dios, at
niyal'allay abalinana.

Hay Amoltaan Uzziah an Dumalat nan Pumbagtuana
(II Ki. 15:5-7)

16 Mu unat goh immal'allay anidugah di abalinan Uzziah ya numpahiya, at hiyay
dimmalat hi nipa'ampaana. Ti numbahol ay Apo Dios an Diosnah din himmigupanah nan
Timplu ta gohbona din incense hinan pun'onngan. 17 Mu inunud Azariah an Nabagtun
Padi* ya din nawalun nun'atulid an papadi hiya. 18 Ya inhingaldan inalidan hiyay, "Apu
Ali, mi'id biyangmun manghob hinan incense ta e'nongmun Apo Dios! Ti da'min papadin
holag Aaron di nidawat hi manghob! At lumahun'a ni' eten Timplu ti numbahol'an Apo
Dios, at adina abuluton nan inatmu!"

19 Ya ma'abbungot hi Uzziah an nidugah di nanapitnah nan papadih din nanangdo-
nanah din e'nongnan incense an wagwah didan timmata'dog hinan way pun'onngan hi
incense. Ya himbumagga ya nalmuy dogohnan unit† hi tu'pawna. 20 Ya unat goh tinnig
Azariah ya nan udumnan papadin waday dogohnan unit hi tu'pawna ya nun'ituludda
hiyan pumitaw. At napannitaw din ali ti enelanan minoltan Apo Dios.

21 Ya ninaynayun henen unit Uzziah ta engganay un natoy. Ya nilahhin din nunhi-
tuwana ti na'unit nongkay, ya agguy ahan niyabulut an humigup hinan Timplun Apo Dios,
ya agguy goh hiya numpapto', at han imbaluynan hi Jotham di nihukat hinan palasyun di
ali ta hiyay mangipapto' hinan tataguh nan babluyda.

22 Ya nan udumnan ina'inat Uzziah hi nangete"anan numpapto' ta engganah nan
angunuhna ya intudo' nan propetan hi Isaiah an hina' Amoz.‡ 23 Ya hidin natayan Uzziah§
ya inlubu'dah nan lutan nan ali, mu dumalat hinan dogohnan unit ya agguyda iniddum
an inlubu' hidin nun'ilubu'an din a'ali tuwali. At han imbaluynan hi Jotham nongkay di
nihukat ay hiyah nun'ali.

27

Hay Nun'alian Jotham ad Judah
(II Ki. 15:33-38)

1 Hi Jotham ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya himpulu ta
onom di tawon hi numpapto'anad Judah.* Ya hay ngadan inana ya hi Jerusha an hina'
Zadok. 2 Ya nahamad di pangatna an umipa'amlong ay Apo Dios an umat hidin ina'inat
amanan hi Uzziah, mu agguy himmigup hinan Timplun Apo Dios an adi umat ay amana.
Mu nan tatagu ya innaynayundan nanganangat hi nappuhi. 3 Ya impipaphod Jotham an
impiyamma nan Nammagtun Pantaw hinan Timplun Apo Dios, ya impipaphodna nan
allup ad Ophel. 4 Ya numbabluyanda nan dudunduntug ad Judah, ya nun'ipiyammanay
na'allup an pungkampuan ya nan atata'nang an abung an pun'adugan hidih nan inalahan.

5 Ya impapto'nay tindalunan immuy nangubat hinan tindalun impapto' nan alin nan
holag Ammon, ya inabakda dida. Ya tuluy tawon di gun nangidatan nan holag Ammon
ay hiyah buwitda, ya hay indatdah ohay tawon hi bayad di buwitda ya tuluy libu ta han
opat di gahut di kiluh silver, ya hinggahut di libuy kaban hi wheat, ya hinggahut di libuy
kaban hi barle.

6 At nidugah di abalinan Jotham ti un'unnud ay Apo Dios an Diosna.

7 Ya an amin nan ina'inat Jotham hidin numpapto'ana ya din ni'gubatana ya nitudo'
hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Israel ya ad Judah. 8 Ya duwampulu ta lemay tawona
nongkay hidin nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Judah hi himpulu ta onom di
tawon. 9 Ya hidin natayana† ya nilubu' hinan Babluy David an ad Jerusalem. At han
imbaluynan hi Ahaz di nihukat ay hiyah ali.

---

* **26:17** Bahaom nan II Chron. 26:20 ta innilaom di aatna an Nabagtun Padi. † **26:19** Hay pohdon ten hapit hinan Biblia an hapiton ya malgom an dogoh hi up'up an bo'on nan palla' ya anggay. ‡ **26:22** Bo'on nan Liblu an Isaiah di nitud'ana ti habaliy libluna. § **26:23** Natoy hidin 740 B.C. * **27:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-735 B.C. Ya ne'dehhan hiyan nun'alin amanan hi Uzziah an na'unit hidin 750-740 B.C., ya ne'dehhan goh an nun'alih din nun'alian nan imbaluynan hi Ahaz hidin 735-732 B.C. † **27:9** Natoy hidin 732 B.C.

28

Hay Nun'alian Ahaz ad Judah
(II Ki. 16:1-4)

1 Hi Ahaz ya duwampuluy tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto' hi ad
Judah hi himpulu ta onom di tawon.* Ya agguyna inanung nan maphod an ina'inat
apunan hi David an umipa'amlong ay Apo Dios. 2 Ti inyunnudnah din nun'appuhin
ina'inat nan a'alid Israel, at numpahibug hi abulubulul an Ba'al ta way dayawona. 3 Ya
nun'onong hiyah dih nan Hadog an Ben Hinnom, ya ene'nongnan genhob goh nan
linala'in imbabaluyna an inunudna din gun ina'inat din tatagun pinakak Apo Dios hinan
numbabluyanda ya un midatong nan holag Israel. 4 Ya nun'onong hi Ahaz, ya genhobna
goh nan incense hinan nun'abagtun lugal an pundayawan ya hinan way puun nan o"ongol
an ayiw.

Hay Nangubatan nan i'Aram ya nan i'Israel ad Judah
(II Ki. 16:5)

5 Dumalat henen numbaholan Ahaz ya impa'abak Apo Dios hiyah nan i'Aram, ya do'ol
di nundopapdah nan tataguna ta initnuddan inyuy hi ad Damascus.
Ya ginubat goh nan alid Israel ya nan titindaluna hiya, ya impa'abak goh Apo Dios,
at do'ol di numpatoydah nan tatagun Ahaz. 6 Ti un ohay algaw ya hinggahut ta han
duwampuluy libuh nan iJudah di pinatoy nan i'Israel an impangulun Pekah an hina'
Remaliah. Ya manu ay na'at hana ti dumalat nan nan'ugan nan iJudah ay Apo Dios an
Dios din o'ommodda. 7 Ya nan tindalu an hi Zikri an i'Ephraim ya pinatoyna da Maaseiah
an imbaluy di ali, ya hi Azrikam an ap'apuh nan palasyu, ya hi Elkanah an mehnod di
haadnah nan ali. 8 Ya nundopap nan i'Israel di duway gahut di libun tutulangdan iJudah
an nun'alhin an binabai ya nan inung'ungungnga. Ya do'ol goh di hinamhamdan gina'u
ta nun'iyuydad Samaria.

Nan Propetan hi Oded

9 Wah did Samaria han propetan Apo Dios an hi Oded, ya immuy an nanamuh nan
tindaluh din numbangngadandad Samaria, ya inalinan diday, “Dumalat di bimmungtan
Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'un iJudah ya inyabulutna ta abakonyu dida. Mu
nidugdugah di bimmungtanyuh numpamatayanyun dida, at henen inatyu ya inilan Apo
Dios ad abuniyan! 10 Ya ad ugwan ya hay wah nomnomyu ya unyu ibilang hi baalyu
nan linala'i ya binabain iJudah ya iJerusalem an kapitulyuda. Mu undan agguy ayu goh
numbahol ay Apo Dios an Diosyu! 11 At donglonyu tun alyo'! Hanan nundopapyu ya
tutulangyu damdama, at pa'anamutonyu dida ti ini ya bumungot hi Apo Dios ay da'yu!”
12 Ya nan udumnan a'ap'apud Ephraim an da Azariah an hina' Jehohanan, ya hi
Berekiah an hina' Meshillemoth, ya hi Jehizkiah an hina' Shallum, ya hi Amasa an hina'
Hadlai ya agguyda goh penhod nan inat danen tindalu. 13 At inaliday, “Hay mahapul ya
adiyu iyalih tu hanan nundopapyu ti mumbahol tu'un Apo Dios! Unyu dan pohdon an
udman nan numbaholan tu'u? Ti nidugah di numbaholan tu'un Apo Dios, at hiyanan
bimmubungot ay ditu'un i'Israel!”
14 At nuntaynan din tindalu nan tatagu, ya din hinamhamdah dih nan u'upihyal, ya
nan na'amung an tatagu. 15 Ya waday pinilidan linala'i ta badanganda din nun'adpap,
at nun'alada din gina'un nun'ahamham ta nun'ipilubungdah din mid lubungda. At
nun'idatanda didah lubung, ya hapatus, ya hay ononda, ya inumonda, ya nun'agahanda
nan way hugatna. Ya nuntakayondah nan dongki din mi'id ologan dumalan ta
imbangngadda didah nan wadan nan i'ibbadad Jericho an ma'alih Siudad an Palma, ta
nalpah ya numpanga'anamutdad Samaria.

Hay Numpabadangan Ahaz ad Assyria
(II Ki. 16:7-9)

16 Henen gutud ya binagan nan Alin hi Ahaz han alid Assyria ta bumadang 17 ti immuy
goh ginubat nan holag Edom ad Judah, ya nun'ekakda nan nundopapda. 18 Ya ginubat
nan iPhilistia nan babluy hinan puun di duntug ya ad Negev hidid Judah. Ya penlohda
nan babluy ad Beth Shemesh, ya ad Aijalon, ya ad Gederoth, ya ad Soko, ya ad Timnah,
ya ad Gimzo, ya nan babluy an nunlene'woh hidi, at numpunhitudah di. 19 Ya manu
ay inyabulut Apo Dios an umat hinay ma'at hi ad Judah ti hi Ahaz an alida ya hiyay
mangipangpanguluh nan tatagunan mumbahol ta adida unudon hi Apo Dios. 20 Ya da
Tiglath-Pileser an alid Assyria ya immuyda ta badanganda dida, mu undaat goh binuhul

* **28:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 732-715 B.C. Mu ne'dehhan hiyan nun'alin amanan hi Jotham hidin 735-732 B.C. an agguy niddum enen nun'alianah himpulu ta onom di tawon.

da Ahaz an agguyda binadangan dida. 21 Ya ta"on un nun'alan Ahaz din udumnan gina'un
nun'anginah nan Timplun Apo Dios, ya nan gina'uh nan palasyuna, ya nan gina'uh nan
a'abung nan a'ap'apun nan tatagu ta indatnah nan alid Assyria mu agguyda damdama
dida binadangan.†

Nan Do'ol an Bahol Ahaz
(II Ki. 16:6, 10-20)

22 Heden nunligligatan nan Alin hi Ahaz ya unnaat goh inyal'allan bumahobahol ay Apo
Dios. 23 Ti inonngana nan do'ol an dayawondad Damascus an din nangabak ay dida ti hay
ninomnomna ya alyonay, “Gapu ta binadangan nan numbino'ob'on an bulul an dayawon
nan a'alin di i'Aram dida at diday onnga' ta way atonda goh an bumadang ay ha"in!” Mu
un at goh hiyay dimmalat hi na'abakana ya nan i'ibbanan holag Israel.
24 Ya hay oha goh hi inat Ahaz ya innalnan amin nan gina'uh nan Timplun Apo
Dios, ya numpa"ina, ya nun'itangobna nan pantaw di Timplu, ya impiyammana nan
pun'onngandah bulul hi an amin hinan lugal hi ad Jerusalem. 25 Ya an amin nan
abablubabluy ad Judah ya nun'ammadah pun'onngandah nan dayawonda, at hiyah ne
dimmalat hi bimmungtan Apo Dios an Dios din o'ommodda.
26 Ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Judah ya ad Israel nan udumnan
na'na'at hinan numpapto'an Ahaz an nete"ah din nangete"ana ta nangamung di nalpahan
di numpapto'ana. 27 Ya hidin natayan Ahaz‡ ya inlubu'dad Jerusalem, mu bo'on nan lubu'
din a'aliy nilubu'ana. Ya han imbaluynan hi Hezekiah di nihukat ay hiyah nun'ali.

29

Hay Nun'alian Hezekiah ad Judah
(II Ki. 18:2-3)

1 Hi Hezekiah ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto'
ad Judah hi duwampulu ta hiyam di tawon.* Ya hay ngadan inana ya hi Abijah an hina'
Zechariah. 2 Ya nahamad di ina'inatnan umipa'amlong ay Apo Dios an umat hidin inat
apunan hi David.
3 Heden hopap di bulan eden hopap di tawon hi numpapto'ana† ya nun'ibughulna din
pantaw nan Timplun Apo Dios,‡ ya nun'ipipaphodna din nun'apa"i. 4 Ya impa'ayagnan
amin din papadi ya nan i'ibbadan holag Levi ta na'amungdah nan gettaw hi appit hi
buhu'an di algaw, ya inalinay, 5 “Da'yun holag Levi ya donglonyu tun alyo'! Mahapul
an idawatyuy odolyud ugwan, ya idawatyu goh tun Timplun Apo Dios an dayawon
din o'ommod tu'u! Ya inaanyun amin nan pumuhih nan Me'gonan an Kuwaltu. 6 Din
o'ommod tu'u ya agguyda inunud hi Apo Dios an Dios tu'u, at numbaholda ti nan nappuhin
ina'inatda, ya din'ugda goh Hiya, ya ingnganuyda nan lugal an pundayawan ay Hiya.
7 Ya nun'itangobda nan pantaw nan Timplu, ya endopda nan apuy hinan punhilawan,
ya agguyda goh nunggohob hinan incense, ya agguyda goh nun'onong hinan Onong an
Moghob eten Timplun Apo Dios an Dios tu'un holag Israel. 8 At dimmalat henen inatda ya
bimmungot hi Apo Dios ay ditu'un tatagud Judah, at hiyanan inyabulutna nan nidugah an
nappuhin na'at ay ditu'u ti nunholholtapon ditu'u, ya nabainan tu'u, ya nipa'ampa tu'u an
titinnigyuy na'na'at ay ditu'u. 9 At hiyah te dimmalat ya nun'atoy din o'ommod tu'uh nan
gubat, ya nundopapda goh nan imbabaluy tu'u ya nan a'ahawa tu'u, ya enekakda. 10 At
ad ugwan ya ninomnom'un mi'tulag ay Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ta way aton
nan nidugah an bungotnan ditu'un ma'udyaan. 11 At da'yun imbabaluy'u an holag Levi
ya adiyu inganuy nan tamuyu ti da'yuy pinilin Apo Dios an manghob hinan incense, ya
da'yu goh di mangipangpanguluh nan tatagun mundayaw ay Hiya ta Hiyay itamuanyu.”
12 Didatuy holag Levi an wah din muntamu:§

---

† **28:21** Mu itudun II Ki. 16:9 an binadangan da Tiglath-Pileser nan iJudah ti inabakdad Damascus, ya enekakda nan iDamascus ta impiyuydah nan adagwin babluy, ya impapatoyda nan Alin hi Rezin an alidah di. At hay pohdonan hapiton nin ya ta"on un binadangan nan i'Assyria nan iJudah mu nappuhiy na'at ay dida damdama, at paddungnay mid ah bimmadang ay dida. ‡ **28:27** Natoy hidin 715 B.C. * **29:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 715-686 B.C. Niddum hinan nun'alianay himpulu ta leman tawon an niddum nan nun'aliana an agguy nibaag hinan Liblu an II Chronicles (II Ki. 20:6). † **29:3** Unu 715 B.C. ‡ **29:3** Manu ay inatna ti intangob amanan hi Ahaz (II Chron. 28:24). § **29:12** Nan tulun linala'in nibaag hinan verse 12 an hi Kohath, ya da Merari ay Gershon ya imbabaluy Aaron (I Chron. 6:1). Ya hi Elizaphan an nibaag hi verse 13 ya ohan nundengwan holag Kohath an numpapto' hinan i'ibbana (Num. 3:30). Ya nan tulun linala'in nibaag hinan verses 13-14 an hi Asaph, ya da Heman ay Jeduthun ya tuludan pamilyan holag Levi an nungkantah nan Tabernacle hidin amatagun din Alin hi David (I Chron. 6:31-48; 25:1-31).

Hay nalpuh nan holag Kohath ya hi Mahath an hina' Amasai, ya hi Joel an hina' Azariah;
ya hay nalpuh nan holag Merari ya hi Kish an hina' Abdi, ya hi Azariah an hina' Jehallelel,
ya hay nalpuh nan holag Gershon ya hi Joah an hina' Zimmah, ya hi Eden an hina' Joah,
13 ya hay nalpuh nan holag Elizaphan ya da Shimri ay Jeiel,
ya hay nalpuh nan holag Asaph ya da Zechariah ay Mattaniah,
14 ya hay nalpuh nan holag Heman ya da Jehiel ay Shimei,
ya hay nalpuh nan holag Jeduthun ya da Shemaiah ay Uzziel.
15 Ya unat goh nalpah ya immuyda nun'ayagan nan tutulangdan holag Levi ta indawatday odoldan amin at nahamad di aatda. Ya unat goh nalpah ya indawatda nan Timplu ta pinumhod an alyon di Uldin ti hiyah ne inalin nan ali an immandal Apo Dios hi atonda.
16 At himmigup nan papadih nan Me'gonan an Kuwaltu ta idawatda ta pumhod an alyon di Uldin. At nun'ibuhu'dan amin din gina'un adi iyabulut di Uldin an ma'usal ta inyuydah nan gettaw di Timplu, ya nun'alan nan holag Levi din gina'u ta inyuydah nan Hadog an Kidron. 17 Ya heden hopap di algaw hinan hopap di bulan* ya ente"ada nan tamudah nan gettaw di Timplun Apo Dios, ya heden miyawaluy algaw† ya niyatamdah nan salas. Ya himmigupdah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya nan Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplu ta waluy algaw goh di nangipaphodanda, at heden miyapulu ta onom di algaw eden hopap di bulan‡ ya nalpah mahkay.

Hay Nidawatan Nan Timplu

18 Ya immuy din holag Levi hinan Alin hi Hezekiah ta umuyda alyon din inatda. At inalidan hiyay, "Lempahmin lenenehan nan Timplun Apo Dios, ya nan pun'onngan hinan Onong an Moghob, ya nan gina'un ma'usal hidi, ya nan lamehaan an pangihinan hinan me'gonan an tinapay, ya an amin nan ma'usal hidi. 19 Ya imbangngadmin amin din nun'itapal nan Alin hi Ahaz hidin numpapto'anah nan'uganan Apo Dios, at wah didan amin hinan way hinagang nan pun'onngan ay Apo Dios."

20 Ya heden nabiggat hi helhelong§ ya nun'ipa'ayag nan Alin hi Hezekiah nan a'ap'apuh nan babluy ta na'amungda, ya immuydah nan Timplun Apo Dios. 21 Ya inyuyday pituh manilhig an baka, ya pituh buta'al hi kalnilu, ya pituh buta'al an uyaw an kalnilu, ya pituh buta'al an gandeng hi Onong di Bahol ta ma'aliwan di bahol nan pamilyan nan ali, ya nan tatagud Judah, ya nan Me'gonan an Kuwaltu.* Ya hennag nan ali nan papadin holag Aaron ta ene'nongda hanan a'animal hinan pun'onngan. 22 At hinunnada an genlot din manilhig an baka, ya inwalhin nan papadi din dalah nan pun'onngan. Ya inehnoddan genlot nan buta'al an kalnilu, ya inwalhida goh nan dalah nan pun'onngan ya unda goh ehnod an golton nan uyaw an kalnilu, ya nun'iwalhida goh nan dalanah nan pun'onngan. 23 Ya hay angunuh hi inatda ya innalda din do'ol an gandeng, ya inyuydah nan wadan nan ali ya nan na'amung an tatagu ta an aminda ya nun'eh'aday ngamaydah nan a'animal. 24 At genlot nan papadi din gandeng, ya inyuydan inhiit nan dalanah nan pun'onngan ta Onong di Bahol ta way a'aliwan di bahol an amin nan holag Israel ti hiyah ne immandal nan ali an mahapul an mun'onongdah nan Onong an Moghob ya Onong di Bahol ta onong an amin nan holag Israel.

25 Ya pento' nan Alin hi Hezekiah nan holag Levi ta diday mihinah nan Timplun Apo Dios ta diday muntukal hinan cymbals, ya nan ongol an alpa, ya nan i"itang an alpan ma'alih lyres. Ya inyunnuddah din immandal da David ya nan duwan propetanan da Gad ay Nathan ti hiyah ne impa'innilan Apo Dios hi mahapul an ma'at. 26 At timma'dog din holag Levi an nun'odnanda din gina'un ma'usal hinan pungkankantaan an din impiyamman nan Alin hi David,† ya numpangata'dog goh din papadin numpangdon hi talampet.

27 Ya immandal Hezekiah ta e'nongda nan Onong an Moghob hinan pun'onngan, ya hidin nangete"an nan tatagun nungkantah nan pundayawdan Apo Dios ya ni'pagangohda din talampet ya din gina'un ma'usal hinan pungkankantaan an din impiyamman David an alid Israel. 28 Ya an amin din na'amung ya nundayawda, ya din kumakanta ya impagangohda nan talampet, ya innaynayunda ta engganay un nalpah an nun'oghob din ene'nongda.

---

* **29:17** Unu Nisan/Aviv 1, 715 B.C. Hiyah ne March-April hinan calendar tu'ud ugwan. † **29:17** Unu Nisan/Aviv 8, 715 B.C. ‡ **29:17** Unu Nisan/Aviv 16, 715 B.C. § **29:20** Unu Nisan/Aviv 17, 715 B.C. * **29:21** Anaad udot ta mahapul nan Me'gonan an Kuwaltuy Onong di Bahol? Manu ay ya mid abalinan nan kuwaltun mumbahol, mu mahapulna damdama ta malenehan an dumalat nan numbaholan nan papadin gun muntamuh di. † **29:26** I Chron. 23:5.

29 Ya unat goh nalpah heden nun'onnganda ya numpunhippidan nundayaw ay Apo Dios
nan ali ya an amin nan tatagun wah di. 30 Ya inalin goh nan Alin hi Hezekiah ya nan
a'ap'apuh nan babluy nan holag Levi ta ikantaandah Apo Dios hinan kantan pundayaw
an intudo' da David ya hi Asaph an propeta. At gunda nun'am'amlong an nungkanta eden
numpunhippiandan nundayaw ay Apo Dios.
31 At inalin Hezekiah ay diday, "Ten indawat tu'un Apo Dios di odol tu'u, at ad ugwan ya
mabalin an iyaliyuy a'animal hinan Timplu ta ipe'nongyu nan Onong di Punyamanan ay
Apo Dios."
At din tatagu ya inyuyday Onong di Punyamanandan Apo Dios, ya nan udum ya unda
tuwali inumdat hi animal hi Onong an Moghob. 32 At hay lammung nan Onong an Moghob
ya napituh manilhig an baka, ya hinggahut an buta'al an kalnilu, ya duway gahut hi
buta'al an uyaw an kalnilu. 33 Ya nan a'animal an nidawat an ne'nong di udum ya nihday
udum ya onom di gahut hi baka ya tuluy libuh kalnilu ya gandeng. 34 Ya unda nahnot nan
papadi, at mi'id ologdan munlalat an amin hinan do'ol an ne'nong hi Onong an Moghob,
at binadangan nan tutulangdan holag Levi dida ta nangamung un nalpah ta way aton
din udum an papadin midawat ta mibilang an nahamad di ugalida. Ti nan holag Levi ya
mahmahludan mangipaphod hi ugalida ya un nan i'ibbadan papadi.‡ 35 At nidugah an
do'ol ahan di ene'nongdan Onong an Moghob, ya nan taban di Onong hi Pi'lenggopan, ya
nan Onong an Ma'inum an middum hinan Onong an Moghob.
At nipabangngad mahkay nan aton din tatagun mundayaw hinan Timplun Apo Dios.
36 At ma"am'amlong hi Hezekiah ya an amin nan tatagunah nan inat Apo Dios an
bimmadang ti agguy nadnoy ya na'at din ninomnomda.

30

Hay Nangidadaanan Hezekiah hinan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel

1 Ya impa'ayag nan Alin hi Hezekiah nan tatagud Israel* ya ad Judah, ya namamah
nan holag Ephraim ya nan holag Manasseh ta umuydah nan Timplun Apo Dios ad
Jerusalem ta middumdah nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag
Israel. 2 Ya manu ay ninomnomnay umat hina ti hinahapitdah nan u'upihyalna ya
nan tatagun na'amung ad Jerusalem an ibehtaanda nan Namaliwan nan Anghel Apo
Dios hinan Holag Israel hinan miyadwan bulan. 3 Ya manu ay agguyda numbehtah din
bulan an pangatanda ti nahnotda nan papadin nidawat, ya agguyda goh na'amung nan
tatagud Jerusalem.† 4 At ma"amlong nan ali ya nan tataguh nan hinahapitdan ma'at. 5 At
ninomnomdan ipa'innilah an amin hinan holag Israel an mete"ad Beersheba ta engganad
Dan‡ ta umuydan amin hi ad Jerusalem ta middumdah nan Behtan di Namaliwan nan
Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. Ya anggay heneh numbehtaandah ado'ol di tatagun
adi umat hidin gun na'at.
6 At hennag nan ali nan baalna ta umuydah nan abablubabluy ad Israel ya ad Judah ta
iyuyda din tudo' nan ali ya nan u'upihyalna. Ya umat hituy nitudo' an inalinay,

"Da'yun i'ibban holag Israel an na'angang an nelwang hinan abalinan nan alid Assyria
ya mumbangngad tu'u ni' ay Apo Dios an Dios din a'apu tu'un da Abraham, ya hi Isaac,
ya hi Jacob ta way atonan mamadang goh ay ditu'u! 7 Ya adi tu'u unudon din ina'inat
din a'apu tu'un holag Israel an agguy nangunud ay Apo Dios ti hiyah ne dumalat ya
nidugah di hinoltapdah ligat an tinnig tu'u! 8 At adi tu'u ngumhay an umat hinan
aatda, mu hay maphod hi aton tu'u ya hi Apo Dios di unudon tu'u! At umali ayuh
nan Timplunan nidawat ta me'gonan hi munnononnong! Ya Hiyay dayawon tu'u ta
way aton nan bungotnan ditu'un ma'udyaan! 9 At adya haggungon tu'uh Apo Dios ta
Hiyay unudon tu'u at malmuy gohgohnah nan nampap hinan i'ibba tu'u ya imbabaluy
tu'u, at ipa'anamutna didah tun babluy tu'u! Ti hi Apo Dios ya nidugah di homo'na, ya
ma'aggohgoh, ya gulat ta mumbangngad tu'un Hiya at abuluton ditu'u!"

---

‡ **29:34** Paniaw hi un mumpadi nan holag Levi hi unda bo'on immannung an holag Aaron goh, mu inatda damdama, at inaliwan Apo Dios ti inggohgohana dida (Ex. 28:1; 29:9; Num. 3:10, 38; 4:15, 19-20; 18:1-7; 25:10-13). * **30:1** Nalpah di nangekakan nan i'Assyria hinan i'Israel, at mid mahkay nan Pumpapto'an di i'Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ti napa"ih din 721 B.C. an nibaag hinan II Ki. 17:1-41. Mu hihidya damdama nan Pumpapto'an di iJudah hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Nan na'ayagan an i'Israel ya nan na'angang an tatagun agguy ne'yekak (II Chron. 30:6). † **30:3** Hay ustuh bulan hi pumbehtaandan ten behtah atawotawon ya nan mahhun an bulan an Nisan/Aviv an bo'on nan miyadwan bulan an Ziv (Ex. 12:2; Deut. 16:1). Ya ta"on un panaiw ay Apo Dios nan inatda mu inaliwan Apo Dios damdama (bahaom goh nan footnote di II Chron. 29:34). ‡ **30:5** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal.

10 At din nahnag, ya bina'eldan amin nan abalubaluy an nete"ah nan babluy nan holag
Ephraim, ya nan holag Manasseh, ya ta"on nan holag Zebulun. Mu nan tataguh di ya
undaat goh ab'abatlan, ya linayalayahan dida. 11 Mu wadaday udumnah nan holag
Asher, ya holag Manasseh, ya holag Zebulun an nangabulut an umuy ad Jerusalem.
12 Ya winadan Apo Dios di pamhod nan iJudah ta atonda nan immandal nan ali ya nan
u'upihyalna ta unudonda.

Hay Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel

13 At heden miyadwan bulan ya do'ol ahan di tataguh na'amung ad Jerusalem ta
mi'yamlongdah nan Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an. 14 Ya nun'aandan amin
din nappuhin pun'onngan hinan moghob an onong ya nan panghoban hi incense ta
inyuydan intapal hinan way Hadog an Kidron.

15 Ya nan miyapulu ta opat di algaw eden miyadwan bulan§ ya genlot nan tatagu
din kalnilun onong di Behtah Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel.
Ya nabainan nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi ti agguy nahamad di ugalida, at
indawatday odoldan Apo Dios ya unda iyuy an e'nong nan Onong an Moghob hinan
Timplu. 16 Ya itamuda mahkay din tamudan inyuldin Moses an baal Apo Dios hi atonda.*
Ya indat nan holag Levi din dalan di a'animal hinan i'ibbadan papadi ta nun'iwalhidah
nan pun'onngan. 17 Ti nan tatagun na'amung ya do'olday agguy nangat hinan niyuldin
ta pumhodda, at hiyanan din holag Levi di nanglot hinan kalniludan me'nong.† 18 Ya
hay ado'lan hi agguy nangat hinan niyuldin hi alenehanda ya nan tatagun nalpuh holag
Ephraim, ya nan holag Manasseh, ya nan holag Issachar, ya nan holag Zebulun, mu
ne"andah din ne'nong hinan Behtan di Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel.‡
Mu inluwaluan nan Alin hi Hezekiah didan inalinay, “He"a ni' Apo Dios an ma'ahhimmo'
ya aliwam di baholdan amin 19 an mamhod an mundayaw ay He"an Diosmi an ta"on ni'
hi unda mapahiw!” 20 At dengngol Apo Dios din inluwalun Hezekiah, at inaliwanay bahol
nan tatagu.§

21 At umat hinay na'at an imbehtaan nan tatagun na'amung ad Jerusalem din Na-
maliwan nan Anghel Apo Dios hinan holag Israel ya unda inayun an ibehtaan nan
Tinapay an Agguy Nabino'bo'an hi pituy algaw.* At nan holag Levi ya nan papadi
ya kimmantakantadah abigabigat, ya gunda goh impagangoh din gina'un ma'usal hi
pundayawdan Apo Dios. At nun'am'amlong an amin din holag Israel an na'amung ad
Jerusalem.

22 At hi Hezekiah ya inalinah nan papadi ya nan tulangdan holag Levi an ma"aphod
di inatdan nangipangpanguluh nan pundayawan ay Apo Dios. At heden pituy algaw ya
indawatday e'nongdan Apo Dios an nan Onong di Pi'lenggopan, ya inanda nan nun'e'nong
an ma'an, ya dinayawdah Apo Dios an dinayaw goh din o'ommoda.

23 At nunhahapit goh nan tatagu ta innaynayunda nan behtah pitu goh di algaw.† 24 Ya
indat Hezekiah an alih ad Judah hinan na'amung di hinlibuh manilhig an baka ya pituy
libuh kalnilu, ya bimmadang goh di a'ap'apu ta indatday hinlibuh manilhig an baka
ya himpuluy libuh kalnilu ya gandeng. Ya do'olday papadin nangidawat hi odolda ta
pinumhod di ugalida ti hiyah ne niyuldin. 25 At an amin din na'amung an iJudah ya
nidugah di amlongda, ya ta"on nan papadi, ya nan holag Levi, ya an amin din ni'yamung
an nalpud Israel, ya nan ni'yamung an bunag an ni'hitud Israel ya ad Judah. 26 At
nidugah di amlongdah nan na'at an behtad Jerusalem. Ya mi'id ah na'at hi umat hinah
nun'amlongan din tataguh atagun Solomon an hina' David an alid Israel. 27 At timma'dog
nan papadi ya nan holag Levi ta winagahanda nan tatagu, ya dengngol Apo Dios din
inluwaluda.

31

1 Unat goh nalpah heden na'at ya nan holag Israel an din wah di ya immuyda bina'el
an amin nan babluy ad Judah, ya numbangwahda nan bulul, ya nuntu"indan amin din
tu'ud an batun bulul an Asherah, ya numpa"ida nan nabagtun lugal an pundayawanda,
ya numpa"ida goh an amin din pun'onngan, ya ta"on un nan pun'onngan goh hidih nan

---

§ **30:15** Unu Ziv 14 (hiyah ne April-May hinan calendar tu'ud ugwan). * **30:16** Bahaom nan footnote di II Chron. 29:34. † **30:17** Intudun nan Uldin an nan lala'in mumpapto' hi pamilyanay manglot hi uyaw an kalnilu (Ex. 12:6; Deut. 16:6), mu inaliwan Apo Dios hene ti nan pa"ali an nalpuh nan abablubabluy ya agguyda ni' nidawat ay Apo Dios. ‡ **30:18** Paniaw ay Apo Dios hi un way me"an hinan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel hi un hiya ya agguy nidawat ya naleneh (Num. 9:6-13; Jn. 11:55). § **30:20** Intudun Jesu Kristu an ta"on un aptan nan inyuldin Apo Dios hidin penghana mu iyal'allanan aptan ahan nan pangulug di tagu, at abakon nan pangulug nan Uldin (Mk. 7:1-23; Jn. 7:22-23; 9:14-16). * **30:21** Unu Ziv 15-21. † **30:23** Unu Ziv 22-28.

babluy nan holag Benjamin, ya nan holag Ephraim, ya nan holag Manasseh ya unda mahkay mumpanga'anamut.

Hay Aat di Nidat ay Apo Dios
(II Ki. 18:5-7)

2 Ya inuhig Hezekiah nan tamun nan papadi ya nan holag Levi ta way ohan didaan inatday tamuda. At diday mange'nong hinan Onong an Moghob, ya nan Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba, ya mangipangpanguluh nan pundayawan ay Apo Dios hinan way Timplu. 3 Ya hay enetbal nan alih idatnah malpuh nan pahtuna ya nan animal an Onong an Moghob hi gunda e'nong hi abigabigat hinan helhelong ya nan mahdom, ya nan me'nong hinan Habadu, ya nan Behtan di Akayangan di Bulan, ya nan udumnan behta an nitudo' hinan Uldin Apo Dios. 4 Ya inyuldin nan alih nan tatagun nunhitud Jerusalem ta gunda idat di adaw an midat tuwalih nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi ta way atondan mangihihi'al an mangitamuh nan tamuda tuwali an bo'on hay udumnan tamu. 5 Unat goh dengngol nan tataguh den niyuldin ya way ohan didaan inyuyda nan ammungdan midat an nan hopap di ma'alah nan inhabalda an paguy, ya nan pa"apgot an bayah, ya nan lanan olibo, ya nan danum an alig, ya an amin nan nalpuh nan inhabalda. Ya nun'idatda din mun'iyapuluh nan way bino'lada, at do'ol ahan di na'amung. 6 Ya nun'iyuyda goh nan mun'iyapuluh nan a'animalda an baka, ya kalnilu, ya nan udum goh an ammungda an nan onongdan Apo Dios an dayawonda. 7 At hay nangete"aandan nun'amung ya hidin miyatlun bulan* ta engganah din miyapitun bulan† ya un malpah.‡ 8 Ya hidin tinnig nan Alin hi Hezekiah ya nan u'upihyalna nan do'ol an na'amung hi nidat ya impabagbagtudah Apo Dios, ya ta"on un nan i'ibbadan holag Israel.

9 Ya hinanhanan nan alih nan papadi ya nan holag Levi hi aat nan na'amung, 10 at tembal Azariah an Nabagtun Padin nalpuh holag Zadok an inalinay, “Nete"ah din nangamungan nan tataguh nan ammungdah nan Timplu ya nun'olog di ma'an, ya do'ol goh di nahawal. Ya wadan amin hatu ay ditu'u ti dumalat nan nungwagahan Apo Dios hinan tataguna.”

11 At immandal Hezekiah ta iyammaday kuwaltuh nan Timplun Apo Dios ta way pangitalepnan. At inatda. 12 Ya nun'ipahigupdan amin din ammung ya din mun'iyapulun indatda. Ya pento'da nan ohan holag Levi an hay ngadana ya hi Konaniah ta hiyay manalimun hinan puntalepnan, ya hi aginan hi Shimei di mehnod ay hiya ta way bumadang. 13 Ya pento' da Hezekiah an ali ay Azariah an Nabagtun Padih nan Timplu di bumadang ay da Konaniah ay Shemei. At hay pento'da ya da Jehiel, ya hi Azaziah, ya hi Nahath, ya hi Asahel, ya hi Jerimoth, ya hi Jozabab, ya hi Eliel, ya hi Ismakiah, ya da Mahath ay Benaiah.

14 Ya hi Kore an hina' Imnah an ohah nan holag Levi di mangipangpanguluh nan mun'adug hinan Pantaw hi Appit di Buhu'an di Algaw hinan Timplu, ya hiya goh di manawat ya mangipiyapong hinan iyalidan me'nong ay Apo Dios. 15 Ya hay bumadang ay hiya ya hi Miniamin, ya hi Jeshua, ya hi Shemaiah, ya hi Amariah, ya hi Shekaniah. At diday nangipiyapong hinan pamilyan di papadih nan numbino'ob'on an babluy. Ya numpapaddung di nidat hinan u"unga ya ta"on un hinan nun'ala'ay.

16 Ya ni'yidatda goh di datag nan udum an linala'in tuluy tawona unu nahuluk an ni'patad ay didan himpangapu an gun mi'yuy hinan o'ommoddah nan Timpluh abigabigat an mangitamuh nan numbino'ob'on an nidat an itamuda. 17 At indatanda nan papadin nun'itudo' di ngadandan hina"amah nan napatadandan himpangapu, ya umat goh hinan holag Levi an muntawon hi duwampulu unu nahuluk an na'uhi'uhig di itamuda. 18 Ya ni'yiddumda goh an indatan nan imbabaluy ya nan a'ahawan an amin nan na'amung an nitudo' di ngadandah nan napatadanda. Ti inunudda nan Uldin hi ma'at hi alenehanda.

19 Ya umat goh hinay na'at hinan nun'itudo' di ngadandah nan napatadandan himpangapun holag Levi an numpunhituh nan punhabalan hinan nunlene'woh hinan babluy unu hinan nunhituh nan udum an babluy. Ti waday pento'dah nan linala'i ta diday mangidat hi datag an amin nan linala'ih nan pamilyan nan papadi.

20 At umat hinay inat nan Alin hi Hezekiah hinan abablubabluy ad Judah an impaphodna ya impapto'na, ya inhamadnay nangatna an impattignan Apo Dios an Diosna. 21 Ti numpabadang ay Apo Dios ta way inatnan nangihamad an nangipapto' hinan tamuh nan Timplu, ya nan Uldin, ya nan Mandal. At madadawoh di nangitamuanan amin.

---

* **31:7** Unu Sivan (May-June). Waday Behtan di Pentecost an na'at eten bulan (Lev. 23:15-22). † **31:7** Unu Tishri/Ethanim (September-October). ‡ **31:7** Waday Behtan di A'ab'abbung an na'at hinan miyapitun bulan (Lev. 23:33-43).

32

Hay Nangipali'uban nan Alid Assyria hi ad Jerusalem
(II Ki. 18:17-35; 19:35-37; Isa. 36:1—37:38)

1 Mu ta"on hi un nahamad di nangun'unudan Hezekiah hinan Diosna mu immuy
da Sennacherib an alid Assyria ta hinakupda nongkay ad Judah.* At minandalna nan
tindaluna ta li'ubonda an amin nan abablubabluy an nun'a'allup hi atata'nang ti hay
punnomnomna ya hakupona nongkay dida. 2 Ya unat goh tinnig Hezekiah an immuy da
Sennacherib an mangubat ad Jerusalem 3 at impa'ayagna din a'ap'apu ya nan titindaluna
ta numpabadang ay dida ta nan danum an malpuh nan obob ya ipawadah bunol di lutan
umuy hinan babluy. 4 At do'ol di linala'in immuy an nangipawah nan danum hi bunol
di lutan malpuh an amin hidin obob ya hidin giginginnaw an umayuh hinan babluy. Ti
alyonday, “Hene ta mi'id di ah'upan nan alid Assyria ya nan titindalunah danum.” 5 At
impihamadnan nun'ipiyamma nan nun'apa"in allup hinan babluy, ya nun'ipiyammana
goh di atata'nang an abung an pun'adugan, ya impiyammana goh di miyadwah allup
ta nigottap, ya nun'ipipaphodna goh din tapeng ad Millo hidih nan Babluy David ad
Jerusalem. Ya impiyammana goh di do'ol ahan an gayang ya hapiaw.

6 Ya pento'nay titindalun mangipapto' hinan tatagu. Ya impa'ayagna didan amin ta
ma'amungdah nan wadanah nan gettaw an neheggon hinan pantaw di allup nan babluy,
ya inalinan diday, 7 “Tumulid ayu, ya pabi'ahonyuy punnomnomanyu, ya adi ayu tuma'ot
unu madismayah nan alid Assyria unu nan do'ol an tindaluna ti ditu'uy nidugah di
abalinana ya un dida! 8 Ti hay abalinanda ya un hay nalpuh nan abalinan di tatagu, mu
hay wadan ditu'u ya hi Apo Dios an Dios an dayawon tu'u, at Hiyay bumadang hinan
pi'gubatan tu'u!” At munlenot din tataguh nangngolandah din inalin han alid Judah an hi
Hezekiah.

9 Ya heden nunli'uban nan alid Assyria ad Lachish ya wadaday hennagnah umuy ad
Jerusalem an mangipa'innilah nan ibaganan da Hezekiah an alid Judah ya an amin nan
tataguh di. 10 An inalinay:

“Hay mangidat hi anatulidyu an mihinah nad Jerusalem an ten lini'ub di tindalu?
11 Henen inalin Hezekiah an baliwan da'yun Apo Dios an Diosyuh nan abalinan di
alid Assyria ya un da'yu balbaliyan! Ti hay pohdona ya mun'atoy ayuh hinaangyu
ya inuwawyu! 12 Undan bo'on hi Hezekiah di numpama"ih din pundayawan hinan
nabagtun lugal ya nan pun'onngan? Ya inalinah nan tatagud Judah di un oha ya anggay
di pundayawanda, ya un oha goh di pun'onngan hi pange'nongan hinan Onong an
Moghob?

13 Unyu dan agguy inilay inat'u ya nan ina'inat din o'ommodmih an amin hinan
tataguh nan udumnan babluy? Ya undan way bululyuh namaliw hinan tataguh din
ina'inatmi? 14 Ya undan way bulul hinan do'ol an babluy an pina"in din o'ommodmin
namaliw hinan tataguh nan abalinanmi? At undan udot way abalinan nan Diosyuh nan
abalinanmi? 15 At ihamadyu ta adi ayu mabalbaliyan ay Hezekiah hinan panaphapitna!
Ya adiyu goh ahan hiya kulugon ti mi'id ahan di bulul hinan malgom an babluy unu
pumpapto'an an namaliw hinan tataguh nan abalina' unu nan abalinan din o'ommod'u!
Ya alyonyu udot di un nan Diosyu ya abalinanan mamaliw ay da'yuh nan abalina'?”

16 Ya inyal'allan din nahnag an namahipahiw ay Apo Dios ya hi Hezekiah an baalna.
17 Ya wa'adyaan nuntudo' nan Alin hi Sennacherib hi pamahiwnan Apo Dios an Dios nan
holag Israel an inalinay, “Agguy binaliwan nan bulul di tataguh nan udumnan babluy nan
tatagunah nan abalina', at umat goh hinan Dios Hezekiah an mi'id di abalinanan mamaliw
hinan tatagunah nan abalina'!”

18 Ya danen nahnag ya nan hapit di Hebrew di nanapitdah din imbahadan tudo', ya hiya
goh di nanapitdah din nan'u'andah din tatagud Jerusalem an wah nan neheggon hinan
allup ta ta'ta'tonda dida ta way atondan manakup hinan babluy. 19 Ya inalida an nan aat
di Dios ad Jerusalem ya nipaddung hinan aat nan bulul di tataguh tun lutan hay taguy
nangiyamma.

20 Ya dumalat heten na'at ya da Hezekiah an ali ya nan propetan hi Isaiah† an hina' Amoz
ya nunluwaludan Apo Dios ta badangana dida. 21 At hennag Apo Dios han Anghelna‡ ta
numpatoynan amin din nun'atulid an linala'in mi'gubat, ya din a'ap'apu, ya din u'upihyal
hinan way nungkampuan nan alid Assyria.§ At nidugah di bain nan alin numbangngad

---

* **32:1** Na'at hidin 701 B.C. hinan miyapulu ta opat di tawon hi nun'alian Hezekiah (II Ki. 18:13; Isa. 36:11). † **32:20** Hay amataguna ya hidin 740-681 B.C. ‡ **32:21** Do'ol di mangali an hiyah teh Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament.
§ **32:21** Hay bilang nan nun'a'atoy ya 185,000 (II Ki. 19:35).

hinan babluydad Assyria. Ya palpaliwan ya immuy hinan timplun nan diosna, ya nan udum an linala'in imbabaluyna* ya pinagitda hiya ta natoy.†

22 Hiyah ne inat Apo Dios an nangibaliw ay da Hezekiah ya nan tatagud Jerusalem hinan abalinan da Sennacherib an alid Assyria ya an amin nan udumnan buhulda. At binaliwana dida ta malenggopdan nunhituh di. 23 Ya do'ol di tatagun nangiyuy ad Jerusalem hi e'nongdan Apo Dios ya nan nun'anginan gina'uh ipa'dawdan Hezekiah an alid Judah. Ya mete"an de ya hi Hezekiah di e'gonan an amin nan Hentil an wah nan abablubabluy.

Hay Nundoghan Hezekiah
(II Ki. 20:1-11; Isa. 38:1-22)

24 Heden gutud ya nundogoh hi Hezekiah, ya hi'itangan an matoy. Ya nunluwalun Apo Dios, at dengngolna nan inalin Hezekiah, at wada han umipanoh'an inatna ta panginnilaana an umadaog.‡ 25 Mu numpahiyah Hezekiah an agguy nunyaman ay Apo Dios hi immadaogana, at hiyah ne dimmalat ya nunholtapon Apo Dios hiya, ya nan iJudah, ya nan tatagud Jerusalem an kapitulyuda. 26 Mu intutuyun Hezekiah din inatna, at numpa'ampa, ya umat goh hinan tatagud Jerusalem. At agguy nunholtapon Apo Dios dida eden gutud di numpapto'an Hezekiah.

Hay Inadangyan ya nan A'e'gonan Hezekiah
(II Ki. 20:12-19; Isa. 39:1-8)

27 Nidugah di immadangyanan Hezekiah, ya me'gonan goh hiya. Ya impiyammanay o"ongol an abung ta pangitalepnanah nan balitu', ya silver, ya nan nun'anginan batu, ya bangbanglun lana, ya hapiaw, ya an amin nan udumnan numbino'ob'on an nun'anginan gina'u. 28 Ya impiyammana goh di o"ongol an alang hi ihinan nan paguy, ya bayah, ya nan lanan olibo, ya impiyammana goh di a'ab'abbung ta ihi'ugan nan numbino'ob'on an a'animalna an baka ya kalniluna. 29 Ya binabluyana goh nan ahigihigib ta ihinan nan do'ol an bakana ya kalniluna ti indat Apo Dios nongkay di nidugah hi inadangyana.

30 Nan Alin hi Hezekiah di nangipiyammah din owon di danum hinan obob an numpa'uy ad Gihon ta enewelnah appit di alimuhan di algaw an mipluy hinan Babluy David an ad Jerusalem. At an amin din inatna ya maphod di numbalinana. 31 Mu unat goh nidatongda din baal an hennag nan ap'apud Babylon ta ibagadan hiya nan aat nen umipanoh'an na'at hinan babluyna ya agguy bimmadang hi Apo Dios ay hiya ta tapngana ta innilaonan amin di wah nomnomna.

Hay Napogpogan di Numpapto'an Hezekiah
(II Ki. 20:20-21)

32 Nan udumnan ina'inat Hezekiah hidin numpapto'ana ya nan anahamad di inatna ya nitudo' hinan nitud'an nan nipa'innilah nan propetan hi Isaiah an hina' Amoz hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Judah ya ad Israel. 33 Ya hidin natayana§ ya nilubu' hinan duntug an neheggon hinan nun'ilubu'an din i'ibbanan a'alin holag David, ya an amin din tatagud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda ya impattigday nange'gonandan hiya. At hi Manasseh an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

33

Hay Nun'alian Manasseh ad Judah
(II Ki. 21:1-10)

1 Hi Manasseh ya un himpulu ta duway tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Jerusalem an kapitulyud Judah hi nabongle ta han lemay tawon.* 2 Ya numbahol hiyan Apo Dios an dumalat nan nangunudanah nan nun'appuhin ato'aton nan iCanaan an din pinakak Apo Dios hinan babluy ya un dumatong nan holag Israel. 3 Ya impaphodna din nabagtun lugal an pundayawan an din numpa"in amanan hi Hezekiah, ya impiyammana goh nan pun'onngan hinan do'ol an bulul an Ba'al, ya impiyammanay bulul an Asherah, ya nundayaw goh hinan numbino'ob'on an bittuan. 4 Ya ta"on un hinan Timplun Apo Dios an hiyah ne din nangalyan Apo Dios hi adayawan di ngadanah enggana ya nun'ammadah dih pun'onnganah nan bulul.† 5 Ya hidih nan duwan gettaw nan Timplun Apo Dios di nangipiyammaana goh hinan pun'onngan hinan numbino'ob'on

---

* **32:21** Hay ngadandan duwa ya da Adrammelek ay Sharezer (II Ki. 19:37). † **32:21** Natoy hi Sennacherib hidin 681 B.C., ya nan nangubatanad Jerusalem ya na'at hidin 701 B.C. At mattig an naluh di duwampuluy tawon ya un matoy. ‡ **32:24** II Ki. 20:9-11; Isa. 38:7-8. § **32:33** Natoy hidin 686 B.C. * **33:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 697-642 B.C. Nan nun'alianay na'abbayag ya un nan nun'alian nan a'alin numpapto' ad Judah. † **33:4** I Ki. 9:3.

an bittuan. 6 Ya ene'nongna nan linala'in imbabaluynah dih nan Hadog an Ben Hinnom,‡
at impulu'na didah nan apuy, ya numba'i, ya numpabadang hinan mumbuyun, ya
nun'utungdah nan lennawan di nun'atoy. At nidugah di baholnan Apo Dios ta hiyay
dimmalat hi bimmungtan Apo Dios ay hiya.
7 Ya inyuy Manasseh nan bulul an impiyammana ta inhinanah nan Timplun Apo Dios
an lugal hi nangalyan nongkay Apo Dios ay da David ya hi Solomon an imbaluyna di,
“Heten Timpluh tun ad Jerusalem di pento"u ay daten himpulu ta duwan babluy nan holag
Israel di lugal hi pundayawanyun Ha"in hi enggana. 8 Ya gulat ta atonyun amin an holag
Israel nan immandal'u ya unudonyun amin nan intugun'u ya nan inyuldin'u an indat'un
Moses at adi' abuluton an mapakak ayun ne han lutan din indat'uh din a'apuyu.”§ 9 Mu
agguyyu inunud an inyal'allanan Manasseh ti hiyay nangipangpanguluh nan iJudah ya
nan tatagud Jerusalem an kapitulyuda ta nidugdugah di numbaholanda ya un din inat
nan tatagun din pinakak Apo Dios ya un midatong nan holag Israel.

Hay Nuntutuyuan Manasseh

10 Ta"on un ni'hapit hi Apo Dios ay Manasseh ya nan tataguna* mu agguyda inunud
Hiya. 11 At inyabulutna ta immuy nan a'ap'apun nan tindalun nan alid Assyria ta
dempapdah Manasseh, ya hinulitday olongnah gumo', ya binoboddah nan kanhel an
gambang, ya inyuydad Babylon. 12 Ya heden nunligligatan Manasseh ya nunluwalun Apo
Dios an Diosna, ya impa'ampanay odolna ta nunluwalun numpahpahmo' ay Apo Dios an
dayawon goh din o'ommodna. 13 At dengngol Apo Dios nan luwaluna, at hemmo'na, ya
inabulutna ta numbangngad hiyah did Jerusalem ta numpapto' goh. Ya ininnilan mahkay
Manasseh an hi Apo Dios ya Dios.
14 Ya na'at hana ya ninomnom Manasseh an ipiyamma nan gottap di allup nan Babluy
David an ad Jerusalem an nete"ah appit di alimuhan nan algaw ad Gihon an wadan di
obob hidih nan nundotalana ta engganah nan buhu'an hinan way Pantaw di Ekan, ya
nunlikkakuh nan Duntug an Ophel. Ya inata'nangnah de han allup. Ya an amin nan
nun'a'allup hinan babluy ad Judah ya nun'ihinana nan a'ap'apun di tindalu.
15 Ya nun'ipa'aana din do'ol an dayawon nan tatagun bunag, ya din bulul an din
inhinanah nan Timplun Apo Dios, ya din pun'onngan an wad Jerusalem, ya ta"on un din
impiyammanah nan Timplu ya nun'ipaana goh. Ya impitapalnah nan nibataan hinan
babluy. 16 Ya impipaphodna nan pun'onngan ay Apo Dios, ya nun'onongdah Onong di
Pi'lenggopan ya Onong di Punyamanan. Ya tinuguna din i'ibbanad Judah ta hi Apo Dios an
dayawondan holag Israel di dayawonda. 17 Mu din tatagu ya bo'on nan Timpluy immuyda
nun'onngan ti gunda immuy hinan nabagtun lugal an ta"on un hi Apo Dios di inonnganda
ya anggay.

Hay Nalpahan di Numpapto'an Manasseh
(II Ki. 21:17-18)

18 An amin din ina'inat Manasseh hidin nun'aliana, ya din nunluwaluanan Apo Dios an
Diosna, ya din hinapit nan propetan nahnag ta padananda hiya ya nitudo' hinan Liblun
Na'ulgudan nan A'alid Israel ya ad Judah. 19 Ya nitudo' goh hinan Liblun di Propetan amin
din numbaholana, ya din agguyna immunudan ya un muntutuyu, ya din nambal Apo
Dios. Ya nitudo' goh din nun'ipiyammanan pundayawan nan adi umunud ay Apo Dios
hinan nabagtun lugal, ya din numbino'ob'on an bulul, ya nan bulul an Asherah. 20 Ya
hidin natoy† ya inlubu'dah nan palasyuna, at hi Amon an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

Hay Nun'alian Amon ad Judah
(II Ki. 21:19-24)

21 Hi Amon ya duwampulu ta duway tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, ya
duway tawon di nun'alianah di.‡ 22 Ya umat hiya goh ay amanan hi Manasseh an
numbahol ay Apo Dios ti dinayawnan amin nan bulul an din dinayaw amana, ya
enonngana dida. 23 Mu agguy immat hiya ay amana ti agguy nuntutuyun Apo Dios ti
nidugdugah di numbaholana ya un hi amana.
24 Mu nan u'upihyal Amon ya waday ninomnomdah atondan hiya, at nunhahapitda ta
pinatoyda hiyah nan palasyuna.§ 25 Mu nan tatagud Judah ya numpatoyda din namatoy
ay Amon an ali, ya inhukatdah Josiah an imbaluyna ta hiyay nun'ali.

---

‡ **33:6** Hiyah ne goh inat apunan hi Ahaz hidih nan Hadog an Ben Hinnom (II Chron. 28:3). § **33:8** II Sam. 7:10; II Chron. 7:16. * **33:10** Hay inat Apo Dios an ni'hapit ay da Manasseh ya inusalna nan propeta ta hiyay nunhapitona (II Ki. 21:10-15). † **33:20** Natoy hidin 642 B.C. ‡ **33:21** Hay nun'alianad Judah ya hidin 642-640 B.C. § **33:24** Natoy hidin 640 B.C.

34

Hay Nun'alian Josiah ad Judah
(II Ki. 22:1-2)

1 Hi Josiah ya un waluy tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, ya numpapto' hidih
tulumpulu ta ohay tawon.* 2 Ya nahamad di ina'inatnan umipa'amlong ay Apo Dios an
inyunnudnah din maphod an inat apunan hi David ti inunudnan amin nan Uldin Apo
Dios an agguyna imbahbahhaw.

Hay Nangipadinngan Josiah hinan Mundayaw hi Bulul
(II Ki. 22:4-20)

3 Heden miyawalun tawon hi numpapto'ana† ya ta"on un unga hiya mu ente"anan
nundaydayaw ay Apo Dios an din Dios apunan hi David. Ya unat goh naluh di opat hi
tawon‡ ya ente"anan numpama"ih nan nabagtun lugal an pundayawan nan adi umunud
ay Apo Dios, ya nan bulul an Asherah, ya nan abulubulul an nahibug, ya nan udumna.
4 Ya immandalna ta numpa"ida nan pun'onngandah nan bulul an hi Ba'al, ya nan
pun'onngandah incense an neheggon hinan bulul an Ba'al, ya numbongwahda goh nan
bulul an Asherah,§ ya nan abulubulul an nahibug, ya nan udumna. An amin hana ya
nunggimu'da, ya inyuydan nun'ihabuag hidin nilubu'an din nundayaw ay danen bulul.
5 Ya impaghob goh Josiah din tungal din papadin nun'onong hinan bulul. Ya an amin
hanan inatda ya hiyay pinumhodan ad Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda. 6 Ya hidi
goh hinan babluy ad Manasseh, ya ad Ephraim, ya ad Simeon, ta engganah nan babluy ad
Naphtali, ya nan nun'apa"in babluy hinan nunlene'woh 7 ya nun'ipapa"in Josiah an amin
din pun'onngan, ya nan tu'ud an Asherah ya nun'ipagimu'na nan batun bulul ta numbalin
hi hupu', ya pina"ida nan pun'onngandah incense. At na'at an amin hanad Israel ya unda
mahkay mumbangngad da Josiah ad Jerusalem.

Hay Nangah'upan Josiah hinan Liblun Nitud'an di Uldin
(II Ki. 22:3-20)

8 Heden miyapulu ta waluh numpapto'an Josiah* hidin nunlenehandah nan Timplu ya
nan babluy ti hiyah ne niyuldin ya hennagna da Shaphan an hina' Azaliah, ya hi Maaseiah
an ap'apuh nan babluy, ya hi Joah an hina' Joahaz an muntudtudo' hinan ma'ma'at ta
umuyda mahkay ipaphod nan nun'apa"ih nan Timplun Apo Dios.
9 Ya impadeh daden tulun immuy ay Hilkiah an Nabagtun Padi, ya indatdan hiya din pi-
hhun na'amung hinan Timplun Apo Dios an din inamung nan holag Levi an mun'ad'adug
hinan pantaw. Heden pihhu ya hay indat nan holag Manasseh, ya nan holag Ephraim, ya
nan i'ibbadad Israel, ya nan iJudah an ta"on un nan holag Benjamin. 10 Ya indat Hilkiah
din pihhuh nan linala'in napto' an mangipapto' hinan muntamuh nan Timplun Apo Dios.
Ya danen linala'iy okod an mangidat hi bo'laon nan muntamun mangipaphod hinan
nun'apa"ih nan Timplu. 11 Ya indatday udumnah din pihhuh nan karpentero ta diday
luma'uh nan batun nahilhilan ya ayiw an ma'usal hinan akuwalkuwaltuh nan Timplu
din ingnganuy din a'alid Judah.
12 Ya inhamad din mumpuntamun nangat hinan tamuda. Ya hay mangitudtuduh nan
tamuanda ya da Jahath ay Obadiah an nalpuh nan holag Merari an holag Levi, ya da
Zachariah ay Meshullam an nalpuh nan holag Kohath an holag goh Levi. Ya nan holag
Levi an nun'ala'eng an muntukal 13 ya diday okod an mangipapto' hinan mumpuntamu
ya nan matamuan. Ya nan udumnan holag Levi ya diday muntudtudo' ya mun'adug hinan
pantaw.
14 Ya heden pangibuhu'andah din pihhun nitalepon hinan Timplu ya inah'upan Hilkiah
an Nabagtun Padi din Liblun Nitud'an di Uldin Apo Dios an din indatnan Moses. 15 Ya
inalin Hilkiah ay Shaphan an muntudtudo' di, “Tigom an inah'upa' hitun Timplu nan
Liblun Nitud'an nan Uldin Apo Dios!” At indatnan Shaphan heden liblu.
16 At inodnan Shaphan din libluh immayanah nan ali, ya inalinan hiyay, “An amin
nan u'upihyalmu ya inatdan amin din inalim. 17 Ti inamungda din pihhun niyuy hinan
Timplun Apo Dios, ya indatdah nan a'ap'apu ya nan numpuntamu.” 18 Ya inalina goh
hinan aliy, “Wah tu goh han liblu an indat Hilkiah an Nabagtun Padi ay ha"in.” At
binahanah den nitudo' ta dengngol nan ali.
19 Ya unat goh dengngol nan ali din Uldin ya henekheknay lubungna. 20 Ya inalinan da
Hilkiah, ya hi Ahikam an hina' Shaphan, ya hi Abdon an hina' Micah, ya hi Shaphan an

---

* **34:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-609 B.C. † **34:3** Unu 632 B.C. ‡ **34:3** Unu 628 B.C. Hay tawon Josiah ya duwampulu. § **34:4** Manu ay numbongwahda ti heten babain bulul ya nipa'ot hinan tu'ud. * **34:8** Unu 622 B.C. Hay tawon Josiah ya duwampulu ta han onom.

muntudtudo', ya hi Asaiah an baalnay, 21 "Umuyyu ni' hanhanan di pohdon ten nitudo' an
ibagan ditu'un iJudah! Ti immannung an nidugdugah di bimmungtan Apo Dios ay ditu'u
ti din o'ommod tu'uh din penghana ya agguyda inunud an amin nan nitudo' eten liblu!"
22 At immuy da Hilkiah ya din opat an linala'in ni'hapit ay Huldah† an babain propetan
ahawan Shallum an imbaluy Tokhath an hina' Hasrah. (Ma'innila an hi Shallum ya hiyay
manalimun hinan lubung di ali, ya hay nunhituwandan himbaluy ya hidih nan Miyadwan
Hinakup ad Jerusalem.) Ya minahmahandan Huldah di aat nan nitudo'.
23 Ya tembalnan inalinay, "Hiyah te ibagayuh nan nannag ay da'yu ti umat hituy
hinapit Apo Dios an Dios tu'un holag Israel an inalinay, 24 Moltao' heten babluy ya nan
tatagun numpunhitu, ya hay pummolta' ya an amin nan nitudo' hinan liblun nibahah
nan alid Judah! 25 Ti inaliwana', at nan nibahhaw an madayaw di nange'nongandah
nan genhobdan incense, ya nidugah di bungot'u an dumalat hanan nun'iyammadan
dayawonda, at nan bungot'un ten babluy ya adi ma'udyaan!" 26 Ya inalin goh Huldah
di, "Alyonyuh nan alin nannag ay da'yu an inalin goh Apo Dios di, 27 Dumalat nan
nuntutuyuam, ya nan numpa'am an mange'gon ay Ha"in an hi Apo Dios, ya pina"im di
lubungmu, ya limmugwa'an Ha"in hidin nangngolam hi pummoltaa' ad Jerusalem ya nan
tatagun bimmabluy hidi at dengngol'un amin din numpahmo'am. 28 At hay ato' ya iddum
da'ah nan o'ommodmu ta adim tigon hatu nan ma'ma'at hi un'u moltaon tun babluy ya
nan nunhituh di ta mi'id al'alih atayam."
At numbangngad din nahnag, ya imbaagdah nan ali nan nambal din babain propeta.

Hay Nangitulagan Josiah ta hi Apo Dios di Unudonda
(II Ki. 23:1-3)

29 At impa'ayag nan Alin hi Josiah an amin din mumpangipangpangulud Judah ya ad
Jerusalem an kapitulyuda. 30 Ya immuy nan alih nan Timplun Apo Dios an didan amin
hidin tatagud Judah an ta"on un din nun'awotwot unu adadangyan, ya din papadi, ya
nan i'ibbadan holag Levi. Ya enlot nan ali an imbaha din nitudo' hinan Liblun Nitud'an
di Uldin an na'ah'upan hinan Timplun Apo Dios. 31 Ya immuy timma'dog hi awadan nan
tu'ud an tuma'dogan di ali,‡ ya inhapatanan Apo Dios an Hiyay unudona, ya an amin din
nitudo' an nan Mandal, ya nan Uldin, ya nan Tugun.
32 Ya minandalna an amin nan tatagud Jerusalem ya nan holag Benjamin ta itulagda an
ta"on un dida ya atonda goh. At an amin din tatagu ya inunuddan amin nan Uldin Apo
Dios an Dios din a'apuda.
33 Ya ta"on un hidid Israel an numpama"ianah nan bululda ya hidiy nangalyana goh
hinan tatagu ta hi Apo Dios di dayawonda. At heden ataguna ya agguyda ahan imbahhaw
an nangunud ay Apo Dios an Dios din o'ommodda.

35

Hay Numbehtaan da Josiah hinan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel
(II Ki. 23:21-23)

1 Ya ninomnom da Josiah an ibehtaandad Jerusalem din Namaliwan di Anghel Apo Dios
hinan Holag Israel, at pinaltida din do'ol an kalnilu ta onong eden miyapulu ta opat hi
algaw eden hopap di bulan.* 2 Ya pento'na nan papadi ta indatnay numbino'ob'on hi
tamudah nan Timplun Apo Dios eden gutud di behta. 3 At imbaganah nan holag Levi an
pento' Apo Dios hi munhulbin Hiya ya nan muntudtuduh nan i'ibbadan holag Israel di,
"Iyuyyu mahkay nan Kahon Apo Dios hinan Timplun impiyamman Solomon an imbaluy
din Alin hi David ta hidiy punonngana an adi mahkay ibinna'el.† 4 Ya an amin nan
hinohhan da'yun himpangapu ya atonyu nan nidat an tamuyu ta unudonyu din intudo'
din hi David an alid Israel ya hi Solomon an imbaluyna. 5 At malammung ayun hinohhah
nan Timplu ta midadaan ayu, ya badanganyuy hinohhah nan i'ibbayun himpangapun
holag Israel. 6 Ya paltionyu nan do'ol an uyaw an kalnilun me'nong, ya atonyu nan ma'at
hi alenehan an din inyuldin Apo Dios an indatnan Moses ta midadaan ayun bumadang
hinan i'ibbayun holag Israel an mi'yamung."
7 At indat nan Alin hi Josiah hinan tataguy tulumpuluy libuh kalnilu ya gandeng ta
onongda, ya tuluy libu goh di bakah iniddumnan indat an nalpuh nan pahtuda.

---

† **34:22** Mattig an nan duwan propetan da Jeremiah ay Zephaniah di mabalin hi nangibaganda ti mataguda goh eden timpu, mu nan nahnag ya pento'dah Huldah. ‡ **34:31** Mid mapto' ya hiyah ne tu'ud an mungngadan hi Jakin unu hi Boaz ti duwadan especial an tu'ud (I Ki. 7:15-22). * **35:1** Unu Nisan/Aviv 14 (an hiyah ne umat hi March-April hinan calendar tu'ud ugwan). Hiyah ne ustuh algaw ya bulan hi numbehtaanda an adi umat hinan inat nan Alin hi Hezekiah (bahaom nan foonote di II Chron. 30:3). † **35:3** Mid mapto' ya intata'inda nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidin na"appuhin nun'alian da Manasseh ay Amon ta adida pa"ion.

8 Ya immidat goh nan u'upihyalnah ammungda. Hi Hilkiah an Nabagtun Padi, ya
da Zechariah ay Jehiel an a'ap'apuh nan Timplun Apo Dios ya immidatda goh hinan
papadih duway libu ta han onom di gahut hi uyaw an kalnilu ya tuluy gahut hi baka ta
me'nong hinan Behtah Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. 9 Ya ta"on
daten a'ap'apun nan holag Levi an da Konaniah, ya nan duwan a'aginan da Shemaiah ay
Nethanel, ya hi Hashabiah, ya da Jeiel ay Jozabad ya immidatda goh hinan i'ibbadan holag
Levi hi lemay libuh uyaw an kalnilu ya lemay gahut hi baka ta way e'nongdan den gutud
di Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel.
10 Ya nidadaan an amin nan mahapul eden gutud di behta, at immuy nan papadi ya
nan holag Levi hinan lugal an ihinanda, ya way ohaan inatda din napto' an itamudan
inalin Josiah an ali. 11 At nunggolot nan holag Levi din a'animal, ya indatda din dalah nan
papadi ta inwalhidah nan pun'onngan, ya nan holag Levi goh di nunlalat hinan a'animal.
12 Ya inlahhindan amin din Onong an Moghob, ya inwa'atdah din ahimpahimpangapu
an na'uhi'uhig ta e'nongdan Apo Dios ti hiyah ne nitudo' hinan Liblun Moses hi atonda.‡
Ya umat goh hinay inatdah nan baka. 13 Ya nun'ipulu'da din nunggolotdan a'animal an
umat hi inalin nan niyuldin an atonda,§ ya inhaangda din udum an onong hinan banga,
ya palyu', ya kawali ta nalutu, ya nunnaudondan inwanah hinan tatagu. 14 Ya unat goh
nalpah hana nan na'at ya nunhaangdah ononda ya onon nan papadi ti mi'id inat nan
papadin nunhaang ti unda immono'onong hinan Onong an Moghob ya nan me'nong
an taba ta engganay nahdom. At nan holag Levi di nangidadaan hinan ononda ya nan
papadin holag Aaron.
15 Ya din nun'ala'eng an mangipagangoh hinan ma'usal hi pungkantaan an holag Asaph
ya nihihinnadah din inalin David hi ihinanda an da Asaph, ya hi Heman, ya hi Jeduthun an
propetan puntamuon nan ali. Ya din mun'adug hinan apantapantaw di allup ya agguyda
nakak hinan nihinanda ti indatan nan i'ibbadan holag Levi didah ononda.
16 Ya inatdan amin din immandal nan alih atonda eden behta ti nun'onongdah Onong an
Moghob hinan pun'onngan ay Apo Dios. 17 At an aminda nan holag Israel an na'amung ad
Jerusalem ya niddumdan den nagtud an Punnomnomandah Namaliwan di Anghel Apo
Dios hinan Holag Israel. At inayundan ngilinon hi pituy algaw* nan Tinapay an Agguy
Nabino'bo'an. 18 Nete"ah din atagun Samuel an propeta ya mi'id di umat hinah na'at. Ti
henen inat da Josiah an nungngilin hinan Punnomnomandah Namaliwan di Anghel Apo
Dios hinan Holag Israel ya anggay di nidduman an amin nan papadi, ya nan i'ibbadan
holag Levi, ya nan tatagud Judah ya ad Israel. 19 Ya heden numbehtaanda ya din miyapulu
ta waluy tawon hi numpapto'an Josiah an ali.†

Hay Natayan nan Alin hi Josiah
(II Ki. 23:28-30)

20 Unat goh lempah nan Alin hi Josiah an amin nan inatnah nan Timplu ya initnud
Neco‡ an alid Egypt nan tindaluna ta umuyda gubaton ad Carchemish an neheggon hinan
Wangwang an Euphrates, ya initnud Josiah din tindaluna ta umuyda damuwon dida ta
mi'gubatda.§ 21 Mu hennag Neco nan baalna an umat hituy impa'innilanan inalinay,
"Undan way numbohholantan duwa an he"an alid Judah? Bo'on he"ay gubato' ad ugwan,
mu nan pi'buhul'u!* Ti hi Apo Dios di nangalin ha"in hi punnaudo' an umuy mangubat
ay dida, at adia' padinnongon ta adi da'a moltaon ay Hiya!"
22 Mu agguy inunud Josiah din impa'innilan Neco an ta"on un hi Apo Dios di nangiman-
dal. Ya unnaat goh inlubung din lubung di tindalu ta adi ma'immatunan at inluludnan
immuy ni'gubat ay Neco hinan way nundotal an babluy an neheggon ad Megiddo.†
23 Ya heden nunggugubatanda ya napana hiya, ya inalinah nan baalnay, "Ekaka' ta
ibataana' hitu ti ten nidugah di hugat'u!" 24 At inekakdan den nililuganana ta inyeweldah
nan ohan kalesa an inta'inda, ya inyuydad Jerusalem, at hidiy natayana.‡ Ya an amin
nan tatagud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda ya nunlungdayada eden natayana. Ya
inlubu'da hiyah din nilubu'an din a'apuna.

---

‡ **35:12** Inlahhinda nan ma"aphod an alimatung di uyaw an kalnilu an mihdah nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel, ya nan na'angang an dotag ya numbalinondah Onong di Pi'lenggopan an niyunnudan hinan Lev. 3:1-17. At nan hinohhan uyaw an me'nong ya paddungnay nunduway aatda. § **35:13** Ex. 12:2-11. * **35:17** Unu Nisan/Aviv 15-21. † **35:19** Unu 622 B.C. Ya hay tawon Josiah ya duwampulu ta han onom. ‡ **35:20** Hay nun'alian Neco II ad Egypt ya hidin 610-595 B.C. § **35:20** Hene ya 609 B.C. * **35:21** Heden timpu ya nan Alin hi Necro ya nan titindaluna ya binadanganda nan i'Assyria ta olom ya abakonda nan iBabylon. Ya nan Alin hi Nabopolassar di alid Babylon, ya nan imbaluynan hi General Nebuchadnezzar di numpapto' hi titindaluna. † **35:22** Heten lugal di awadan nan oha goh an nidugah an gubat hi angunuh di Punligatan di Tatagun ma'alih Gubat ad Armageddon (Rev. 16:16). ‡ **35:24** Natoy hidin 609 B.C.

25 Ya nan propetan hi Jeremiah§ ya waday intudo'nah ebel ay Josiah, ya ta"on ad ugwan
ya an amin nan kumakantan linala'i ya binabai ya heden ebel di hiyay panginomnoman-
dan Josiah. Ya henen ebel an kanta ya nitudo' hinan Liblun Ebel,* at nan tatagud Israel
ya gunda kantaon.
26 Ya an amin din inat Josiah hi numpapto'ana, ya nan inatnan nangunud hinan Uldin
Apo Dios, 27 ya an amin din ina'inatnan nete"ah hopapna ta engganay angunuhna ya
nitudo' hinan Liblun Nitud'an di Na'ulgudan din A'alid Israel ya ad Judah.

36

1 At hidin natayan Josiah ya pento' nan tatagud Judah han imbaluynan hi Jehoahaz ta
hiyay nihukat hi alida.

Hay Nun'alian Jehoahaz ad Judah
(II Ki. 23:31-34)

2 Hi Jehoahaz ya un duwampulu ta tuluy tawonah din nun'aliana, mu un tuluy bulan
ya anggay di nun'ap'apuwana.* 3 Ti imbalud nan alid Egypt hiya, at immandalnah nan
tatagud Judah ta idatday tuluy libu ta han opat di gahut di kiluh silver, ya tulumpulu ta
opat di kiluh balitu' hi buwitda. 4 Ya pento' Neco an alid Egypt han agin Jehoahaz an hi
Eliakim ta hiyay alid Judah, ya hinukatanay ngadana ta hi Jehoiakim.† Ya impiyuy Neco
hi Jehoahaz ad Egypt.

Hay Nun'alian Jehoiakim ad Judah
(II Ki. 23:36—24:6)

5 Hi Jehoiakim ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'alid Judah,
ya himpulu ta ohay tawon di numpapto'anah di.‡ Ya nan nun'appuhiy gunna inat an
umipabohol ay Apo Dios an Diosna.
6 Ya wa han ohan algaw ya da Nebuchadnezzar an alid Babylon ya ginubatda nan
iJudah, at dempapdah Jehoiakim, ya kinanhilanda, ya impiyuydad Babylon.§ 7 Ya
do'ol di mun'apla'an an gina'uh nun'alan Nebuchadnezzar hinan Timplun Apo Dios ta
nun'iyuynad Babylon, ya nun'italeponah nan timplun di bululnah di.*
8 Ya nan nun'appuhiy ina'inat Jehoiakim hidin nun'aliana ya nitudo' hinan Liblun
Na'ulgudan nan A'alih ad Israel ya ad Judah. At han imbaluynan hi Jehoiachin di nihukat
ay hiyah nun'ali.

Hay Nun'alian Jehoiachin ad Judah
(II Ki. 24:8-17)

9 Hi Jehoiachin ya un himpulu ta waluy tawonah din nun'alianad Judah, ya un tuluy
bulan ya han himpuluy algaw di numpapto'ana.† Ya un goh nan pumbaholan an
umipabungot ay Apo Dios di gunna inat.
10 Ya heden te"an di tawon‡ ya nunhonag han Alin hi Nebuchadnezzar ta immuyda
dempap hi Jehoiachin, ya nun'alada din nun'anginan gina'uh nan Timplun Apo Dios ta
iniddumdan Jehoiachin an inyuy hi ad Babylon. Ya hi ulitaon Jehoiachin an hi Zedekiah
di pento' Nebuchadnezzar hi alid Judah.

Hay Nun'alian Zedekiah ad Judah
(II Ki. 24:18-20; Jer. 52:1-3)

11 Hi Zedekiah ya un duwampulu ta ohay tawonah din nun'alianad Judah, ya un
himpulu ta ohay tawon di numpapto'anah di.§ 12 Ya nan nappuhiy gunna inat an
umipabohol ay Apo Dios an Diosna an agguyna inunud nan padan Jeremiah an propeta.
13 Ya ni'buhul goh ay Nebuchadnezzar an alid Babylon an ta"on hi un nunhapatah ngadan
Apo Dios ta hi Nebuchadnezzar di unudona. Mu imbahhawna, ya agguy nuntutuyu, ya
adina goh pohdon an mumbangngad ay Apo Dios an Dios nan holag Israel. 14 Ya ta"on
goh nan a'ap'apun nan papadi ya an amin nan tatagu ya inyal'alladan din'ug hi Apo
Dios ti undaat goh inyunnud hi ugalin nan tatagun adi umunud. Ya nan Timplu an din

§ **35:25** Hay amataguna ya hidin 626-585 B.C. * **35:25** Mu bo'on henen libluy Liblu an Lamentations (unu Ebel) an nitudo' hinan Biblia ti nob'on. * **36:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609 B.C. † **36:4** Manu ay hinukatanay ngadana ta way inat nan alid Egypt an nangipattig hi anabagtunan hiya ti ta"on hi un hi Eliakim ya alid Judah mu mahapul an nomnomona an waday nabagbagtun alin mumpapto' ay hiya an nan alid Egypt, at na'ampa hiya damdama. ‡ **36:5** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. § **36:6** Na'at goh ay da Daniel ay Shadrach, ya da Meshach ay Abednego (Dan. 1:1-7). * **36:7** Hay itudun nan udum an nabayag an nali'up an pepel ya hay palasyunay nangihinan Nebuchadnezzar an bo'on nan timplun di bululna. † **36:9** Hay nun'alianad Judah ya hidin December, 598-April, 597 B.C. ‡ **36:10** Unu 597 B.C. § **36:11** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C.

indawatdan Apo Dios an me'gonan ya pinuhida an dumalat nan nun'appuhin ina'inatdah di.

Hay Napa"ian ad Jerusalem
(II Ki. 25:1-21; Jer. 52:4-27)

15 Mu hohom'on Apo Dios an Dios din o'ommodda nan tataguna ya nan Timplun
pundayawanda, at gunna hennag nan propeta ta umuyda gun padanan nan tatagu ta way
atondan mangidinong hinan pumbaholan an gunda aton. 16 Mu nan tatagu ya undaat goh
hinhannulon nan propeta, ya gunda abatlan nan pohdon Apo Dios hi ibagana. Ya la'tot
ya nidugah di nangipabungtandan Apo Dios an adi ahan ma'udyaan. 17 At hennagna nan
alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ya nan titindaluna ta immuyda ginubat ad Judah.* Ya
numpatoyda din ungungan linala'in wah nan Timplu an mi'id ah inadyuwanda an ta"on
un nan linala'i unu binabai, ya ungunga unu nun'ala'ay ya numpatoyda. Ti hi Apo Dios di
nangiyabulut an nangipipatoy hinan tataguh nan babluy. 18 At nun'alan Nebuchadnezzar
an amin din gina'un na'angang hinan Timplu, ya nan wah din kuwaltun puntalepnan,
ya nan gina'un nan ali, ya ta"on din gina'un nan u'upihyalna. Ya nun'iyuydad Babylon.
19 Ya inapuyanda nan Timplun Apo Dios, ya numpa"ida nan allup ad Jerusalem, ya
nunggohobdan amin din a'abung nan a'ali, ya numpa"idan amin din mun'apla'an an wah
di.
20 Ya din tatagun na'angang an agguy napatoy ya nun'iyuydad Babylon ta numbalindah
baal nan ali ya baal nan imbabaluyna ta engganay un bimmi'ah di abalinan nan
pumpapto'an nan iPersia. 21 At ad Judah ya mi'id ah bimmabluy hi napituy tawon ta
mipa'annung din impa'innilan Apo Dios ay Jeremiah an propeta.†

Hay Inyuldin Cyrus an Alid Persia hi Aat nan Umanamutan nan Hudyu
(Ezra 1:1-3)

22 Ya unat goh naluh di napituy tawon‡ ya nun'alih Cyrus ad Persia,§ ya hidin hopap
di tawon hi nun'aliana ya impanomnom Apo Dios ay hiya ta mangammah uldin, ya
intudo'na ta mipa'annung din intulag Apo Dios ay Jeremiah ta miwa'at hi abablubabluy.
23 Hay intugun Cyrus ya inalinay,

"Hi Apo Dios an Ap'apud abuniyan ya indatnan ha"in an amin nan pun'ap'apuwan
hitun luta. Ya ha"in goh di pento'nah mangipata'dog hi Timplunad Jerusalem hidid
Judah. At wada ay di namhod ay da'yun mumbangngad ya numbangngad ayud Judah.
At hi Apo Dios di bumadang ay da'yu."*

---

* **36:17** Ente"adan nunli'ub ad Jerusalem hidin 588 B.C., ya duway tawon di nangedpolan nan iJerusalem ta engganay na'abakdah din tiyalgaw hidin 586 B.C. † **36:21** Jer. 25:11-12; 29:10. ‡ **36:22** Nan nahhun an nangekakan nan iBabylon hinan Hudyu ya nete"ah din 605 B.C., ya nan miyatlun nangekakandah nan Hudyu ya 538 B.C., at hi'itangan napituy tawon. § **36:22** Unu March, 538 B.C. Nan Alin hi Cyrus ya inabak nan tindaluna nan Pumpapto'an nan iBabylon hidin October, 539 B.C., ya hay nun'alianad Persia ya hidin 559-530 B.C. * **36:23** Matuluy nan inyuldinah nan Ezra 1:4.

Ezra

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid mapto' ya hi Ezra an padi.

Hay Nangitud'an Ezra eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an Ezra ya nan Liblu an Nehemiah ya na'ohhan libluh din penghana.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan bumadang.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 458 B.C. hi engganah din 433 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hidin numbangngadan nan Hudyud Israel an nalpud Babylon.

Hay Outline ten Liblu:

Hay nangipangpanguluwan ZERUBBABEL hinan Hudyuh din HOPAP di numbangngadandad Israel hi nalpuwandad Babylon (1:1—6:22)

Hay nangipangpanguluwan EZRA hinan Hudyuh din MIYADWAN numbangngadandad Israel hi nalpuwandad Babylon (7:1—10:44).

Hay Nangiyuldinan Cyrus ta Numbangngad nan Hudyuh ad Jerusalem (II Chron. 36:22-23)

1 Ya heden hopap di tawon* hi numpapto'an Cyrus† an alid Persia‡ ya impanomnom
Apo Dios ay Cyrus ta way atonan mangiyammah nan uldin ta mibahan amin hinan lugal
eden babluy an pumpapto'ana. Ya manu ay na'at di umat hina ya ta mipa'annung din
impa'innilan Apo Dios hinan propetanan hi Jeremiah.§
2 Ya umat hituy inalin Cyrus an alid Persia:
"Hi Apo Dios an madayaw ad abuniyan ya Hiyay namto' ay ha"in ta ipapto"un
amin tun alutaluta. Ya pento'a' goh ta ipiyamma' nan Timplun pundayawan ay Hiyad
Jerusalem hidid Judah. 3 At hi Apo Dios di mimiddum hinan mamhod an mumbangngad
ad Jerusalem ta bumadangdan mun'ammah nan Timpluna. Hiyay Dios nan holag
Israel ya Dios hi ad Jerusalem. 4 Ya malgom hinan tataguna an din na'angang an
numpunhitud Babylon an munhapul hi badang ta way atonan mumbangngad ya
mahapul an badangan nan heneggona ta idatandah silver, ya balitu', ya nan udumnan
mahapul. Ya iddumyu nan a'animal ta way mun'odon, ya pi'yidatyu goh nan mahapul
hinan Timplun Apo Dios hidid Jerusalem."
5 Ya nan mumpangipangpanguluh nan ahimpahimpangapud Judah, ya ad Benjamin,
ya nan papadi, ya nan holag Levi, ya nan tatagun nangipanomnoman Apo Dios ya
nundadaandan umuy an mangiyammah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. 6 At an
amin nan heneggonda ya bimmadangdan immidatdah nan mahapul an silver, ya balitu',
ya nan gina'u, ya a'animal ta way mungkalga, ya nan udumnan nun'anginan gina'u,
ya nan midat hinan Timplu. 7 Ya impa'alan goh nan Alin hi Cyrus din gina'un nan
Timplun Apo Dios an hinamham Nebuchadnezzar hi ad Jerusalem an inyuynan inhinah
nan timplun nan bulul. 8 Ya hi Mithredath* an mangmangdon hi pihhun nan babluy di
nangipa'alaana ta enyapna, ya unna idat ay Sheshbazzar† an ohan ap'apun Judah.
9 Hay uyap di nidat ya tulumpuluy malukung an balitu' di niyamma, ya hinlibuy
malukung an hay silver di niyamma, ya duwampulu ta hiyam di duyu, 10 ya tulumpuluy
i"itang hi malukung an hay balitu' di niyamma, ya opat di gahut ta han himpuluh
pamahan an hay silver di niyamma, ya hinlibu goh hinan udumnan gina'u. 11 Ya hay
lammung an amin nan gina'un hay balitu' ya silver di niyamma ya lemay libu ta han
opat di gahut. At inta'in Sheshbazzar din gina'u ta didan amin hidin tatagun natiliw di
numbangngad ad Jerusalem.‡

---

* **1:1** Unu 538 B.C. † **1:1** Hay nun'alianad Persia ya hidin 538-530 B.C. ‡ **1:1** Gapu ta inabak da Cyrus nan iBabylon at hinakupday babluyda goh, mu nan pumpapto'an Cyrus ya ma'alih Pumpapto'an di Media-Persia. § **1:1** Jer. 25:11-12; 29:10. * **1:8** Hay pohdonan ibaga ya *indat Mithra,* ya hi Mithra ya ohan bulul di iPersia. † **1:8** Hay pohdonan ibaga ya *Sin, baliwam hi amam!* Ya hi Sin ya ohan bulul nan iBabylon, ya hay bulan anuy impapto'na. Mu hi Sheshbazzar ya Hudyu nin an ta"on un hay ngadana ya ngadan di iBabylon. ‡ **1:11** Hay numbangngadan Sheshbazzar ad Judah ya na'at hidin 537 B.C.

2

Hay Uyap din Natiliw an Numbangngad
(Neh. 7:6-73)

1 Ya hiya hatu din tatagun tiniliw din Alin hi Nebuchadnezzar ta inyuynad Babylon
ta hidiy nihinanda, at nakakda ta numbangngaddad Jerusalem ya ad Judah, ta an
amin nan hinohha ya numpapanguydah nan babluy an nalpuwanda tuwali. 2 Ya hay
nangipangpangulun dida ya hi Zerubbabel, ya hi Jeshua, ya hi Nehemiah,* ya hi Seraiah,
ya hi Reelaiah, ya hi Mordecai, ya hi Bilshan, ya hi Mispar, ya hi Bigvai, ya da Rehum ay
Baanah.

Hiya hatuy uyap nan holag Israel an nan hinohhan ahimpahimpangapuh numbangn-
gad:

3 Nan holag Parosh ya duway libu ya han hinggahut ta han napitu ta duwa,
4 ya nan holag Sephatiah ya tuluy gahut ya han napitu ta han duwa,
5 ya nan holag Arah ya pituy gahut ya han napitu ta han lema,
6 ya nan holag Pahath-Moab an nalpuh holag da Jeshua ay Joab ya duway libu ya han
waluy gahut ta han himpulu ta duwa,
7 ya nan holag Elam ya hinlibu ya han duway gahut ta han nabongle ta opat,
8 ya nan holag Zattu ya hiyam di gahut ya han napat ta han lema,
9 ya nan holag Zakkai ya pituy gahut ta han nanom,
10 ya nan holag Bani ya onom di gahut ya han napat ta han duwa,
11 ya nan holag Bebai ya onom di gahut ya han duwampulu ta han tulu,
12 ya nan holag Azgad ya hinlibu ya han duway gahut ta han duwampulu ta duwa,
13 ya nan holag Adonikam ya onom di gahut ya han nanom ta han onom,
14 ya nan holag Bigvai ya duway libu ya han nabongle ta han onom,
15 ya nan holag Adin ya opat di gahut ya han nabongle ta han opat,
16 ya nan holag Ater an nalpuh holag Hezekiah ya nahiyam ta han walu,
17 ya nan holag Bezai ya tuluy gahut ya han duwampulu ta han tulu,
18 ya nan holag Jorah ya hinggahut ya han himpulu ta han duwa,
19 ya nan holag Hashum ya duway gahut ya han duwampulu ta han tulu,
20 ya nan holag Gibbar ya nahiyam ta han lema.

21 Ya nan tatagun din numpunhitud Bethlehem ya hinggahut ya han duwampulu ta
han tulu,
22 ya nan tatagun din numpunhitud Netophah ya nabongle ta han onom,
23 ya nan tatagun din numpunhitud Anathoth ya hinggahut ya han duwampulu ta
han walu,
24 ya nan tatagun din numpunhitud Azmaveth ya napat ta han duwa,
25 ya nan tatagun din numpunhitud Kiriath Jearim, ya ad Kephirah, ya ad Beeroth ya
pituy gahut ya han napat ta han tulu,
26 ya nan tatagun din numpunhitud Ramah ya ad Geba ya onom di gahut ya han
duwampulu ta han oha,
27 ya nan tatagun din numpunhitud Mikmash ya hinggahut ya han duwampulu ta han
duwa,
28 ya nan tatagun din numpunhitud Bethel ya ad Ai ya duway gahut ya han
duwampulu ta han tulu,
29 ya nan tatagun din numpunhitud Nebo ya nabongle ta han duwa,
30 ya nan tatagun din numpunhitud Magbish ya hinggahut ya han nabongle ta han
onom,
31 ya nan tatagun din numpunhituh nan oha goh an babluy an mungngadan ad Elam
ya hinlibu ya han duway gahut ta han nabongle ta opat,
32 ya nan tatagun din numpunhitud Harim ya tuluy gahut ta han duwampulu,
33 ya nan tatagun din numpunhitud Lod, ya ad Hadid, ya ad Ono ya pituy gahut ta han
duwampulu ta lema,
34 ya nan tatagun din numpunhitud Jericho ya tuluy gahut ta han napat ta lema,
35 ya nan tatagun din numpunhitud Senaah ya tuluy libu ya han onom di gahut ta han
tulumpulu.

36 Hiya hatuy uyap nan ahimpahimpangapun papadin numbangngad:
Nan holag Jedaiah an nalpuh holag Jeshua ya hiyam di gahut ta han napitu ta tulu,
37 ya nan holag Immer ya hinlibu ta han nabongle ta duwa,

* **2:2** Nob'on an tagun nangitudo' hinan Liblu an Nehemiah.

38 ya nan holag Pashhur ya hinlibu ya han duway gahut ta han napat ta pitu,
39 ya nan holag Harim ya hinlibu ta han himpulu ta pitu.

40 Hiya hatuy uyap nan holag Levi an numbangngad:
Nan holag da Jeshua ay Kadmiel an nalpuh holag Hodaviah ya napitu ta opat,
41 ya nan kumakanta an nan holag Asaph ya hinggahut ta han duwampulu ta walu,
42 ya nan mun'adug hinan pantaw di Timplu an nan holag da Shallum, ya hi Ater, ya hi Talmon, ya hi Akkub, ya da Hatita ay Shobai ya hinggahut ta han tulumpulu ta hiyam.
43 Ya nan muntamuh nan Timplu ya didana nan holag di himpangapun da Ziha, ya hi Hasupha, ya hi Tabbaoth, 44 ya hi Keros, ya hi Siaha, ya hi Padon, 45 ya hi Lebanah, ya hi Hagabah, ya hi Akkub, 46 ya hi Hagab, ya hi Shalmai, ya hi Hanan, 47 ya hi Giddel, ya hi Gahar, ya hi Reaiah, 48 ya hi Rezin, ya hi Nekoda, ya hi Gazzam, 49 ya hi Uzza, ya hi Paseah, ya hi Besai, 50 ya hi Asnah, ya hi Meunim, ya hi Nephussim, 51 ya hi Bakbuk, ya hi Hakupha, ya hi Harhur, 52 ya hi Bazluth, ya hi Mehida, ya hi Harsha, 53 ya hi Barkos, ya hi Sisera, ya hi Temah, 54 ya da Neziah ay Hatipha.

55 Dida hatuy holag din baal Solomon, an da Sotai, ya hi Hassophereth, ya hi Peruda, 56 ya hi Jaala, ya hi Darkon, ya hi Giddel, 57 ya hi Shephatiah, ya hi Hattil, ya da Pokereth-Hazzebaim ay Ami.
58 Ya an amin nan holag din hinohhan baal Solomon ya tuluy gahut ta han nahiyam ta duwa.

59 Ya wada goh di udumnah ni'bangngad an nalpud Tel Melah, ya ad Tel Harsha, ya ad Kerub, ya ad Addon, ya ad Immer, mu agguy na'innilah unda nitulang hinan holag Israel.
60 Ya nan holag da Delaiah, ya hi Tobiah, ya hi Nekoda ya onom di gahut ta han nabongle ta duwa.
61 Ya nan holag din papadi an da Hobaiah, ya hi Hakkoz, ya hi Barzillai (an din nangahawah nan ohan babain imbaluy Barzillai an iGilead an namunat hidin ngadan din ommod nan ahawana ta hiyay ngadana). 62 Ya mi'id di impa'inniladah nan a'apudah ad holag ay dida, at adida middum an mumpadi. 63 At nan gobelnadol ya adina abuluton di panganandah nan ne'nong ay Apo Dios ta engganay un waday padin nanginnilan mangitamuh nan Urim ya Thummim.
64 Ya hay uyap an amin nan numbangngad ya napat ya han duway libu ta han tuluy gahut ya han nanom. 65 Ya nat'on nan linala'i ya binabain baalda an pituy libu ya han tuluy gahut ta han tulumpulu ta pitu, ya wada goh di duway gahut an linala'i ya binabain kumakanta. 66 Ya hay uyap di kabayuda ya pituy gahut ta han tulumpulu ta onom, ya nan muls† ya duway gahut ta han napat ta lema, 67 ya nan kamiluda ya opat di gahut ta han tulumpulu ta lema, ya nan dongkida ya onom di libu ya han pituy gahut ta han duwampulu.
68 Ya unat goh nidatongda nan udum an mangipanguluh nan Timplud‡ Jerusalem ya immidatdah nan udumnan mahapul hi ma'usal an miyammah nan Timplun Apo Dios.
69 Ya indatdan amin di mabalin an idatdah ma'usal hinan Timplu an lemay gahut di kilun balitu', ya duway libu ya han pituy gahut ta han duwampulu ta pituh kilun silver, ya hinggahut hinan lubung di papadi.
70 Ya nan papadi, ya nan holag Levi, ya nan kumakanta, ya nan mun'adug hinan pantaw di Timplu, ya nan baal hinan Timplu ya immuydan numpunhituh nan babluyda ta didan amin hinan tatagu. At an amin nan holag Israel ya immuydan numpunhituh nan babluy an din nunhituwandah din hopapna tuwali.

3

Nan Hopap di Nun'onngandah nan Balun Pun'onngan

1 Ya heden gutud di miyapitun bulan eden tawon* hi numpunhituwandah nan babluy ya immuyda ta na'amungdah di. 2 Ya hi Jeshua an hina' Jozadak, ya nan i'ibbanan papadi, ya hi Zerubbabel an hina' Shealtiel, ya nan tutulangna ya diday nangiyammah din pun'onngan ay Apo Dios an dayawon nan holag Israel ta way pange'nongandah nan Onong an Moghob ta miyunnudan hinan nitudo' an inyuldin Apo Dios an indatnan Moses.† 3 Ya ta"on unda tuma'ot hinan tatagun wah nan nunlene'woh hinan babluy ya

† **2:66** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat nan muls. ‡ **2:68** Mid pay niyammah Timplun Apo Dios ad Jerusalem, at hay itudun te ya nan napa"in lugal hi awadana. * **3:1** Unu Tishri/Ethanim (September-October), 537 B.C. † **3:2** Lev. 1:1-17; 6:8-13.

inyammada damdama nan pun'onngan an ihinadah din nihinanah hopapna. Ta nalpah
ya ene'nongdan Apo Dios nan Onong an Moghob hinan helhelong ya nan mahdom. 4 Ya
imbehtaanda nan Behtan di A'ab'abbung ta ma'unud nan niyuldin hi ma'at hi abigabigat
ya nan uyap di me'nong.‡ 5 Ya hay udumna goh hi niddum hinan Onong an Moghob
hi abigabigat ya nan onong hinan Behtan di Akayangan di Bulan, ya nan onong hinan
udumnah nan a'amungan hi pundayawan hinan me'gonan an behtan Apo Dios. Ya
immidatda goh hi onong Apo Dios hinan mipanomnom ay didah pohdondan idat. 6 At
heden hopap di algaw hinan miyapitun bulan§ ya ente"adan nange'nong ay Apo Dios
hinan Onong an Moghob an ta"on un agguy nete"ay pangiyammandah nan tu'ud nan
Timplu.

Hay Nangiyammandah nan Timplun Apo Dios

7 Ya immidat nan tataguh pihhu ta way midat hi bo'laon nan muntapeng ya nan
karpentero. Ya immidatda goh hi ma'an, ya ma'inum, ya lanan di oliboh ad Sidon ya ad
Tyre ta way atondan mangiyalih nan ayiw an cedar an malpud Lebanon an ipa'anuddah
nan baybay ta dumatong ad Joppa. Na'at an amin hanan dumalat di nangiyabulutan Cyrus
an alid Persia.

8 Ya nan miyadwan bulan eden miyadwan tawon hi nalpahan di gun immayan nan
holag Israel hinan lugal an wadan din niyamman nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya
hi Zerubbabel an hina' Shealtiel, ya hi Jeshua an hina' Jozadak, ya nan tutulangda, ya ta"on
nan papadi, ya nan holag Levi, ya an amin din numpumbangngad ad Jerusalem an din
nakaphul ya ente"adan nuntamu. Ya pinilida nan holag Levi an muntawon hi duwampulu
ta diday manalimun an mannig hinan matamuan hinan Timplun Apo Dios. 9 Ya hi Jeshua,
ya nan imbabaluyna, ya nan tutulangna, ya hi Kadmiel, ya nan imbabaluyna an nalpudah
nan holag Hodaviah ya diday mangipapto' hinan mumpuntamu. Ya niddumda goh an
bimmadang hinan holag Levi an a'apun Henadad, ya an amin nan imbabaluyda, ya nan
tutulangda.

10 Ya unat goh ente"adan nun'ammah nan ipabunan di tu'ud nan Timplun Apo Dios ya
timma'dog nan papadi, ya numpunlubungdah nan lubung di padih nan wadan di nidat
hi ihinanda. Ya an aminda ya nun'odnanday talampet. Ya nan holag Levi an nalpuh nan
holag Asaph ya wada goh di nun'odnandah nan cymbals an ma'usal hinan pungkantaan ta
didan amin ya impabagtudah Apo Dios an miyunnud hidin inyuldin David an alid Israel
hi mahapul an ma'at. 11 Dida ya ingkankantaday pangipabagtuan ya punyamanandan
Apo Dios an inaliday:

"Hi Apo Dios ya na'ahhamad,
ya minaynayun di pamhodnah nan holag Israel!"

Ya nidugah di inatdan nangit'u' hi nangipabagtuandan nundayaw ay Apo Dios ti nalpah
an niyamma nan ipabunan di tu'ud nan Timpluna. 12 Ya do'ol din nun'ala'ay an papadi,
ya holag Levi, ya din mumpangipangpanguluh nan hinohhan himpangapuh nannig hidin
nahhun an Timplu. At unat goh tinnigdan nalpah an niyamma nan ipabunan di tu'ud nan
Timplu ya enlotdan kimmila. Mu nan udumnan do'ol an tatagu ya init'u'day amlongda.
13 Nan tu'u'da ya kilada ya mi'id poto'nah donglon, ya nidugah an ma"adngol hinan
adagwin lugal.

4

Hay Agguy Namenhodan nan Tataguh nan Babluy

1 Ya unat goh dengngol nan mi'buhul ad Judah ya ad Benjamin an din numbangngad
an holag Israel an din nakaphul an ente"adan nun'ammah nan Timplun Apo Dios an
dayawon nan holag Israel 2 ya immuydan Zerubbabel ya nan a'ap'apun nan hinohhan
himpangapu, ya inaliday, "Da'mi ya pohdonmin bumadang ta iyamma tu'u nan Timplu
ti hi Apo Dios an Hiyah ne han dayawonyuy dayawonmi goh! Ya gun ami nun'onong ay
Hiyan nete"ah din nangiyalian Esarhaddon* an alid Assyria ay da'mih tu."†

3 Mu da Zerubbabel ay Jeshua ya nan udumnan a'ap'apun nan ahimpahimpangapun
holag Israel ya tembaldan inaliday, "Adimi mahapul di badangyuh nan pangiyammanmih

‡ **3:4** Lev. 23:33-43. § **3:6** Unu Tishri/Ethanim 1, 537 B.C. Hiyah ne te"an di Behtan di Talampet (Lev. 23:23-25).

* **4:2** Hay nun'alianad Assyria ya hidin 681-669 B.C. † **4:2** Hidin nangabakan nan i'Assyria hinan i'Israel hidin 722 B.C. ya inyuyday do'ol ay didad Assyria ta hidiy nunhituwanda, at inyuyda nan numbino'ob'on an agguy kimmulug an Hentil an nalpud Mesopotamia (unu ad Babylon) ya ad Aram (unu ad Syria) ad Israel ta diday mipallog hinan Hudyu ta munhitudah dih nan lutada. Hay inat daten Hentil ya inabulutday Dios nan Hudyu ta Hiyay dinayawda, mu intultuluyda damdaman nundayaw hinan bubululda, at paddungnay numbino'ob'on di aat nan balbalun lelehyonda (II Ki. 17:24-41).

nan Timplun Apo Dios an dayawonmi! At okod amin mangiyammah nan Timpluna an
Hiyay dayawon nan holag Israel ti hiyah ne immandal Cyrus an alid Persia ay da'mi."‡
4 Ya nan tatagun numpunhituh nan babluy ya gunda ipalungdaya, ya gunda ta'ta'ton
nan holag Judah ta way atondan adi mangituluy an mun'ammah nan Timplu. 5 Ya
inli"uddan binayadan nan u'upihyal ad Persia ta way atondan mamohol hinan holag
Judah. Hiyah ne gunda inat hidin gutud di numpapto'an Cyrus§ an alid Persia ta engganah
din nun'alian Darius.*

Nan Bumuhul hinan Ipaphodan ad Jerusalem

6 Ya heden te"an† di numpapto'an Xerxes‡ ya waday diklamun nan mi'buhul hi
pamahiwdah nan tatagud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda.
7 Ya ta"on heden gutud di numpapto'an Artaxerxes§ an nun'ali goh ad Persia, ya da
Bishlam ay Mithredath,* ya hi Tabeel, ya nan i'ibbada ya na'amungda ta nuntudo'da ay
Artaxerxes. Ya hay hapit hi nanapitdan den tudo' ya hapit di Aramaic ta unda itolman
hi hapit di Persia hi un mibaha.† 8 Ya hi Rehum an ap'apun di tindalu ya hi Shimshai
an muntudtudo' ya umat hituy intudo'dah inalidah nan Alin hi Artaxerxes hi aat ad
Jerusalem:
9 "Heten tudo' ya nalpu ay da Rehum an ap'apun di tindalu, ya hi Shimshai an
muntudtudo', ya didan amin hinan udumnan i'ibbadan huwis, ya an amin nan
u'upihyal an diday tono' hinan babluy ad Tripolis, ya ad Persia, ya ad Uruk, ya ad
Babylon, ya ad Susa hinan babluy ad Elam,‡ 10 ya nan udumnan tatagun din pinilit
nan nidugah di abalinana ya nundongol di aatnan hi Ashurbanipal§ an enekakda ta
immuyda numpunhituh nan siudad ad Samaria ya nan abablubabluy hinan Provinciad
Trans-Euphrates.
11 (Hiyah te inalin nan tudo'.)
He"a Ali Artaxerxes an e'gonanmi.
Heten tudo' ya nalpun da'min baalmun tataguh nan numbino'ob'on an babluy an wah
nan Provinciad Trans-Euphrates.
12 Ya hay pohdonmin ipa'innilan he"an nabagtun ali ya nan aat di Hudyun din
nakak hinan numbino'ob'on an babluy hinan hinakupmu ta numbangngaddan immuy
nunhitud Jerusalem. Ya den ipaphodda goh nan babluy an umipapuhi ya unda
ngumhay an adida mi'yunnudan. Ya ente"adan nun'ammah nan ipabunan nan a'abung
ya nan allup nan babluy, ya den na'uy an malpah.
13 He"an nabagtun ali ya maphod hi unmu innilaon di aatna. Ti gulat ta malpah
an mihamad nan allup ya nipaphod nan babluy at mi'id midat hi buwitda, at ini ya
umitang di pihhun ma'amung hituh babluy tu'u! 14 Ya manu ay ibaagmin he"a hana
ti do'ol di mun'aphod hi inatmun da'mi. At hay pohdonmi ya an amin nan hinohha ya
he"ay e'gonanda. 15 At maphod hi unmu ipa'anap din nitudo' hinan liblun din intalepon
din a'apum, ya gulat ta atom at innilaom an nan tatagun nen babluy ya ngumhayda.
Nete"ah din penghana ya gunda ni'bohhol, ya intuduanday udumna ta ni'bohholdah
nan ali ya nan tataguh nan babluy. At naligat danen himpangilin numpunhitun nen
babluy hi ipapto', at hiyah ne dimmalat hi napa"ian ad Jerusalem. 16 Ya gulat ta malpah
an matalemaan ad Jerusalem ya nalpah goh nan allupna at adi mabalin hi ipapto'mu
nan babluy an wah nan Provinciad Trans-Euphrates."

Hay Nambal nan Ali

17 Hiyah te nambal nan alih impiyuyna:
"He"a Rehum an ap'apun di tindalu an edenol'u, ya ta"on hi Shimshai an muntudtudo',
ya nan tatagun numpunhitud Samaria, ya nan udumnan tatagun numpunhituh nan
Provinciad Trans-Euphrates ya ten baga' da'yun amin.
18 Din tudo' an impiyaliyu ya nibaha, ya intolmandah nan hapitmi, at na'awata'.
19 At inyuldin'uy pamahaandah nan liblu, ya immannung an na'ah'upan an nete"ah
din penghana ya gun nginumhay ya ni'bohhobohhol nan tatagud Jerusalem hinan

‡ **4:3** II Chron. 36:22-23; Ezra 1:1-4. § **4:5** Hay nun'alianad Persia ya hidin 559-530 B.C. * **4:5** Unu nan Alin hi Darius I. Hay nun'alianad Persia ya hidin 522-486 B.C. † **4:6** Unu hidin 486 B.C. ‡ **4:6** Hay ngadanah nan hapit di Hudyu ya *Ahasuerus*, ya hay nun'alianad Persia ya hidin 486-465 B.C. § **4:7** Unu nan Alin hi Artaxerxes I. Hay nun'alianad Persia ya hidin 465-424 B.C. * **4:7** Bahaom nan footnote di Ezra 1:8 ta innilaom di pohdon ten ngadan an ibaga. † **4:7** Nan Ezra 1:1-4:7 ya nitudo' hinan hapit di Hudyu an Hebrew, mu hay mehnod an verses an nitudo' hinan Ezra 4:8-6:18 ya nitudo' hinan hapit an Aramaic. La'tot ya nan hapit an na'usal hinan Ezra 6:19-10:44 ya nibangngad an nitudo' hinan hapit di Hudyu. ‡ **4:9** Unu ad Iran. § **4:10** Hay udumnan ngadana ya *Osnapper* ya *Ashurbanipal*, ya hay nun'alianad Assyria ya hidin 669-627 B.C.

udumnan ali ya nan tataguh nan udumnan babluy. 20 Ya nidugah di abalinan nan
a'alin numpapto' ad Jerusalem an diday numpapto' an amin hinan babluy an wah nan
Provinciad Trans-Euphrates. Ya gunda nunhengel hi buwit, ya nan udumnan ma'at ya
diday pumbayadan. 21 At ad ugwan ya mandalonyu nan tatagu ta umuyda ipadinong
nan Hudyun muntamu ta adida ituluy an mangitalemaan hinan babluy ta engganay
un way iyuldin'uh ma'at. 22 At punnaudonyun aton ta adi gun ma'udman di nappuhin
ma'at hitun babluy."
23 Ya unat goh niyuy din tudo' nan Alin hi Artaxerxes ta imbahada ay da Rehum an
gobelnadol, ya hi Shimshai an muntudtudo', ya nan udumnan i'ibbada at nunnaudondan
immuy ad Jerusalem ta pinilitdan ipadinong nan Hudyun muntamu.
24 Hiyaat un nipadinong din iyammandan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya mid ah
nuntamuh di ta nangamung hidin miyadwan tawon* hi nun'alian Darius an alid Persia.

5

Hay Nangete"andan Muntamuh nan Timplu

1 Ya nan propetan da Haggai ay Zechariah an hina' Iddo ya inulgudday* aat Apo Dios
an mumpapto' hinan holag Israel. 2 At hi Zerubbabel† an hina' Shealtiel ya hi Jeshua an
hina' Jozadak ya ente"ada goh an muntamuh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya nan
propetan Apo Dios ya niddumdan bimmadang ay dida.
3 Ya henen timpu ya hi Tattenai an gobelnadol hinan Provinciad Trans-Euphrates, ya hi
Shethar-Bozenai, ya nan i'ibbadan u'upihyal ya nunnaudondan immuy hidid Jerusalem
ta inaliday, "Hay nangalin da'yu ta iyammayu goh heten Timplu ya nun'ihinayu nan
gina'una?" 4 Ya imbagada goh di ngadan nan gun bumadang hinan pun'ammandah nan
Timplu. 5 Mu hi Apo Dios ya hinalimunanan imbaliw din a'ap'apun Hudyu. At nan
gobelnadol ya nan i'ibbanan u'upihyal ya ninomnomdan adida ipadinong nan tatagun
muntamuh nan Timplu ta engganay unda ibagan Darius ta hodonday pambalna.
6 Ya nuntudo' da Tattenai an gobelnadol hinan Provinciad Trans-Euphrates, ya hi
Shethar-Bozenai, ya nan i'ibbadan u'upihyal ta impiyuydah nan Alin hi Darius. 7 Nan
intudo'dan impiyuydah nan ali ya umat hitu:
"He"a, Ali Darius an e'gonanmi, ya inilami an nahamad di pumpapto'mu!
8 Da'mi ya immuy amih nan babluy ad Judah hinan wadan di Timplun nan
na'abbagbagtun Dios. Ya nan tatagu ya gunda mun'amma an hay o"ongol an batuy
iyammada, ya ayiw di olengnan nitumu' hinan allup. Ya egemohdan muntamu, at do'ol
di malpah hi tamuandah abigabigat.
9 Ya binaganmi nan mangipangpangulun didan inalimiy, Hay nangalin da'yuh unyu
iyamma nan Timplu ya impaphodyu nan allup? 10 Ya imbagami goh di ngadanda ta way
ipa'innilamin he"ah nan mangipangpanguluh nan tamu. 11 Ya umat hituy nambaldan
inaliday: Da'mi ya baal nan Dios ad abuniyan ya tun luta. Ya iyammami din napa"in
Timplun din inyamman din nala'eng an alid Israel.‡ 12 Mu un dimmalat di nangipabung-
tan din a'apumin Apo Dios ad abuniyan at impa'abakna didan Nebuchadnezzar an alid
Babylon an iChaldea an hiyay dumalat hi nama"in ten Timplu, ya tiniliwna din tatagu
ta impiyuynad Babylon ta nihinadah di. 13 At din hopap di tawon§ hi nun'alian Cyrus hi
ad Babylon* ya inyuldina ta miyamma nan Timplun Apo Dios. 14 Ya nun'ipibangngadna
goh din balitu' ya silver an gina'un nan Timplun Apo Dios hitud Jerusalem an din
nun'alan Nebuchadnezzar ta impiyuynah nan timplunad Babylon. At din Alin hi Cyrus
ya nun'idatna hana nan gina'uh nan lala'in hay ngadana ya hi Sheshbazzar an din
pinilinah gobelnadol 15 an inalinan hiyay, Alam hatun gina'u ta iyuymu ta italeponmuh
nan Timplud Jerusalem. Ya inalina goh di mahapul an iyammami nan Timplun Apo Dios
hinan lugal an din niyammaana tuwali. 16 At hi Sheshbazzar ya ente"anan inyamma
nan tu'ud di Timplun Apo Dios ad Jerusalem. Ya nete"an nen algaw ta engganad ugwan
ya waday nangitamu, mu agguy pay nalpah.
17 Ya gulat ta hay umamlongam an ali at mahapul an ipa'anapmu din nitudo' hinan
libluh nan babluy ad Babylon ta innilaon tu'uh un immannung an waday inyuldin

---

* **4:24** Unu hidin 520 B.C. * **5:1** Hidin August 29, 520 B.C. ta engganah din December 18, 520 B.C. ya intudun Haggai nan Hapit Apo Dios hinan Hudyu ta olom ya ituluydan mangiyammah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem (Hag. 1:1; 2:1, 10, 20). Ya hidin October-November, 520 B.C. ya niddum hi Zechariah ay Haggai ta duwadan nuntudtuduh nan Hudyu (Zech. 1:1). † **5:2** Hay pohdonan ibaga ya *nitungaw ad Babylon*. Ya hi apuna ya din Alin hi Jehoiachin (I Chron. 3:17) an numpapto' ad Judah hidin December, 598 hi engganah din March 16, 597 B.C. ‡ **5:11** Unu nan Alin hi Solomon (970-930 B.C.). § **5:13** Unu hidin 538 B.C. * **5:13** Bahaom nan footnote di Ezra 6:22 ta innilaom di anaad ta inalinah tu an hiyay alid *Babylon* an bo'on hiyay alid *Persia*.

nan Alin hi Cyrus an iyammada nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. Ta nalpah ay ya impa'innilam ay da'mi nan penhodmuh ma'at hi apanuhan ten ma'ma'at."

6

Hay Na'ah'upan nan Inyuldin Cyrus

1 Nan Alin hi Darius ya inyuldina ta bahaonda nan aliblulibluh nan upihhinan nitalepon
hinan puntalepnan ad Babylon. 2 Ya na'ah'upan din nitud'anah nan babluy ad Ecbatana*
hinan Provinciad Media. Ya umat hituy nitudo' an inalinay:
3 "Heden hopap di tawon† hi numpapto'an nan Alin hi Cyrus ya inyuldinan miyamma
goh nan Timpluh did Jerusalem ta hiyay lugal an pangiyayandah nan midat an
me'nong. Ya nan Timplu ya mahapul an mihamad di ipabunan di tu'udnan umat
hidin hopapna. Ya hay inata'nang nan Timplun miyamma ya nahiyam di umpi, ya
nahiyam di umpih inabellogna. 4 Ya hay umatan di miyammah nan allupna ya gun
mibattan an miyamma nan ayiw hinan gun miyatlun aldoh hinan batun netpeng. Ya
an amin nan mahapul an mipabo'la ya nan ma'usal ya gun bayadan nan mun'amung
hi pihhuh nan babluy. 5 Ya din balitu' ya silver an gina'un nan Timplun Apo Dios an din
innal Nebuchadnezzar hinan Timplud Jerusalem ta inyuynad Babylon ya mahapul an
mibangngaddan mipatang hidin nipatangandah nan Timplun Apo Dios.
6 At he"a, Tattenai an gobelnadol hinan Provinciad Trans-Euphrates, ya da'yun
Shethar-Bozenai, ya nan i'ibbayun u'upihyal ya mahapul an bataananyu nan Timplu.
7 Ya adi ayu mi'biyang hinan muntamu ta okod nan gobelnadol ya nan a'ap'apun nan
Hudyun mangiyamma goh hinan Timplun Apo Dios hinan niyammah hopapna.
8 At mandalo' da'yu ta mahapul an badanganyu dida ta nan mahapul danen linala'in
muntamu ya bayadan nan mun'amung hi pihhuh nan babluyyu. Ya hay alpuwan nan
pumbayadna ya nan buwit nan tataguh nan Provinciad Trans-Euphrates, ta way aton
nan muntamun adi mangidinong. 9 Ya mahapul goh an idatyuh abigabigat an amin
di mahapul nan papadih nad Jerusalem an umat hinan buta'al an kalnilu, ya uyaw an
kalnilu, ya manilhig an bakah Onong an Moghob ta me'nong ay Apo Dios ad abuniyan.
Ya middum nan ma'an, ya ahin, ya nan bayah, ya lanan olibo. 10 Ya mahapul an
ma'at hana ta way e'nongdah mangal'alu' ay Apo Dios ad abuniyan ya ta way atondan
munluwalu ta ibagada ta wagahana' an ali ya nan imbabaluy'u.
11 Ya hay iyuldin'u goh ya gulat ta wadan da'yuy adi mangunud hinan niyuldin ya
mahapul an ma'aan di ohah nan dinangal di abungna ta tulidanday bongwahna ta hiyay
panubli'dan hiya.‡ Ya mapa"iy abungna, ya napanuh an umat hinan na'amung an galut.
12 Ya maphod un moltaon Apo Dios an namilid Jerusalem ta hiyay lugal an pundayawan
nan tatagunan Hiya nan ali unu nan tatagun munnomnom an adi mangunud eten uldin
unu nan mama"ih nan Timplu.
Ya ha"in an hi Darius an aliy nangiyuldin an mahapul ahan an mipa'annung an hiyay
ma'unud."

Hay Nidawatan nan Timplu

13 At nan gobelnadol hinan Provinciad Trans-Euphrates an hi Tattenai, ya hi Shethar-
Bozenai, ya nan i'ibbadan u'upihyal ya hinumludan nangunud an amin hidin inyuldin
nan Alin hi Darius. 14 At din a'ap'apun nan Hudyu ya inatday maphod hi nuntamuandah
nan Timplu, ya gun goh impa'amlong nan propetan da Haggai ay Zechariah an holag Iddo
an dimmalat din inulgudda. At lempahda nan Timplun miyunnudan hidin immandal
nan Dios di holag Israel ya nan a'alid Persia an da Cyrus ay Darius ya hi Artaxerxes hi
ma'at. 15 At nan Timplu ya nalpah hidin atlun di algaw hidin bulan an ma'alih Adar hidin
miyonom an tawon§ hi numpapto'an nan Alin hi Darius.

---

* **6:2** Opatda an kapitulyud Persia: ad Ecbatana (an hiyah ne napa"in siudad ad Iran ad ugwan an ma'alih ad Hamadan), ya ad Babylon, ya ad Persepolis, ya ad Susa. Umat hitud Pilipinas ti duwada an kapitulyu an ad Manila ya ad Quezon City. † **6:3** Unu hidin 538 B.C. ‡ **6:11** Hidin nangabakan Darius I hinan siudad ad Babylon ya impatubli'nay tuluy libun iBabylon hinan poste, at heten nitudo' ya immenghan hiya. § **6:15** Unu hidin March 12, 516 B.C. Hi'itangan umuy hi napituy tawon din na'ammaana.

16 At an amin din holag Israel, ya nan papadi, ya nan holag Levi, ya din udumnan
numbangngad an din natiliw ya nun'am'amlongdan nangidawat hinan Timplu.* 17 Ya hay
ene'nongda ya hinggahut hi manilhig an baka, ya duway gahut hi manilhig an kalnilu,
ya opat di gahut hi uyaw an kalnilu. Ya ene'nongda goh di himpulu ta duwan gandeng
an Onong di Bahol ta miyunnudan hinan hinohhan holag Jacob. 18 At inuhi'uhigda nan
himpampun an papadi ya nan holag Levi an mangitamuh nan ma'at hinan Timplud
Jerusalem an miyunnudan hidin nidat an itamudan inalin nan nitudo' hinan Liblun
Moses.†‡

Nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh din Penghana

19 Ya heden miyapulu ta opat hi algaw eden hopap di bulan§ ya din tatagun num-
bangngad an nalpud Babylon ya imbehtaanda din Namaliwan nan Anghel Apo Dios
hinan Tataguh din Penghanad Egypt. 20 Ya an amin nan papadi ya nan holag Levi ya
lenenehanday odolda ta way atondan mibilang hi maleneh an hiyah ne inalin nan Uldin.
At nan holag Levi ya diday numpaltih din uyaw an kalniluh ene'nongdah din Namaliwan
nan Anghel Apo Dios ta ma'usal hinan holag Israel an din numbangngad, ya nan i'ibbadan
papadi, ya dida goh. 21 At din numbangngad an din nakaphul an holag Israel ya inihdada
nan dotag an didan amin hidin tataguh nan babluy an nan'ug hinan nun'appuhin
impa'enghada ta hi Apo Dios an dayawon nan holag Israel di dayawonda. 22 Ya pituy
algaw* de han nun'am'amlongandah nan Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an. Ya
manu ay nidugah di amlongda ti hi Apo Dios di nangidat hi maphod hi punnomnoman nan
alid Assyria† ta way inatnan bimmadang hi nangiyammandah nan Timplun Apo Dios an
dayawon nan holag Israel.

7

Hay Dimmatngan Ezra hi ad Jerusalem

1 Ya unat goh nadnoy* ya hidin gutud di nun'alian Artaxerxes† ad Persia ya wadaa' an
hi Ezra.‡ Ha"in ya nalpuh holag Aaron an Nabagtun Padi. Ya umat hituy nahonhonod
hi nahlagan di nalpuwa': 2 Ha"in ya holag Seraiah, an hina' Azariah, an hina' Hilkiah,
an hina' Shallum, an hina' Zadok, an hina' Ahitub, 3 an hina' Amariah, an hina' Azariah, an
hina' Meraioth, 4 an hina' Zerahiah, an hina' Uzzi, an hina' Bukki, 5 an hina' Abishua, an
hina' Phinehas, an hina' Eleazar, an hina' Aaron an Nabagtun Padi.

6 Nalpuwa' goh ad Babylon, ya nala'enga' an muntudo' hinan Uldin Apo Dios an
indatnan Moses, ya hinamad'un na"innilaon goh nan udumnan Uldin an indat Apo Dios
an dayawon di holag Israel. Ya dimmalat nan nunwagahan Apo Dios ay ha"in at an amin
nan mahapul'un odowon hinan ali ya nidat ay ha"in. 7 At nakaka' ad Babylon ta immuya'
hi ad Jerusalem, ya nitnud ay ha"in din do'ol an tatagun holag Israel an nan papadi, ya
nan holag Levi, ya din kumakantah nan Timplu, ya din mun'adug hinan Timplu, ya din
mumpuntamu. Ya hay na'atana ya din miyapitun tawon§ hi numpapto'an nan Alin hi
Artaxerxes.

8 Ya nidatong amid Jerusalem hidin miyaleman bulan hidin miyapitun tawon hi
numpapto'an nan ali. 9 Ti da'mi ya nakak amid Babylon eden hopap di algaw eden hopap

---

* **6:16** Hay intudo' Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan Hudyun nangitudo' hi historyn di Hudyuh din penghana ya nabau nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplun Apo Dios ti inlayaw nan iBabylon hidin 586 B.C., ya mid nibangngad hinan Hudyu. At hay inat nan Hudyuh nan Algaw di Pun'onngan hi Hanin di Bahol (Lev. 16:1-34) ya inyuy nan Nabagtun Padiy duyuh di, ya inwallangnah dotal. Mu nan Me'gonan an Kuwaltu ya hihidya damdama anu nan tulun gina'una an nan lamehan an ipattu'an di tinapay, ya nan hilaw, ya nan pun'onngan hi incense. Mu ta"on un mid nan Kahon, ya ta"on goh an it'ittang heten Timplu ya un din hopap an Timplu mu nun'am'amlong nan Hudyu damdama ti waday Timpluda mahkay. † **6:18** Waday duwampulu ta opat an himpampun an papadi (I Chron. 24:1-19), ya hay intudo' Moses hi aatda ya nitudo' hi Ex. 29:1-46, ya Lev. 8:1-36, ya Num. 3:1-51, ya Num. 8:5-26, ya Num. 18:1-32. ‡ **6:18** Hiyah te negpongan nan hapit di Aramaic, at ninaynayun hinan hapit di Hudyu an Hebrew. § **6:19** Unu hidin Nisan/Abib (March-April) 14, 516 B.C. * **6:22** Unu Nisan/Abib 15-21, 516 B.C. † **6:22** Anaad ta nitudo' hitu an nan Alin hi Darius I ya alid *Assyria* ti hiyay alid *Persia*? Nan a'alid Persia ya inabulutday haad ti numbino'ob'on an a'alin inabakda ta hinakupda tuwali, ya gapu ta inabak nan iPersia nan iBabylon at inabulutnay haadda ta hiyay alid Babylon (Ezra 5:13; Neh. 13:6), ya gapu ta inabak nan iBabylon nan i'Assyria at inabulutna ta hiya goh di alid Assyria (Ezra 6:22). * **7:1** Hay na'ulgud hinan Liblun Esther ya na'at hi numbattanan nan Ezra 6 ya Ezra 7. † **7:1** Unu hi Artaxerxes I, ya hay nun'alianad Persia ya hidin 464-424 B.C. ‡ **7:1** Ha"in pohdonan ibaga ya *badang*. Ya hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 458-446 B.C. § **7:7** Unu hidin 458 B.C.

di bulan,* ya nidatong amid Jerusalem hidin hopap di algaw eden miyaleman bulan.† Ya
nan Dios an dayawo' ya hehemmo'a' ay Hiya 10 ti inhamad'un inada'adal ya inunud nan
Uldin Apo Dios, ya intudtudu' hinan holag Israel ta unudonda.

Hay Nangidatan Artaxerxes hi Tudo' ay Ezra

11 Ha"in ya padin nala'eng hi aat nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya nan
udumnan Uldin an din indat Apo Dios hinan holag Israel. Ya wada han ohay algaw hidin
agguymi ni' numbangngadan ad Jerusalem ya impiyali nan Alin hi Artaxerxes han tudo'
ay ha"in an inalinay:

12 "Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Artaxerxes an nan nidugah di abalinanan ali ta
midat ay Ezra an padin nala'eng hinan mitudtudun nalpun Apo Dios ad abuniyan.‡

13 Ya imandal'u ta an amin nan holag Israel an wah tun babluy an pumpapto'a',
ya ta"on nan papadi, ya nan holag Levi an mamhod an mitnud ay he"a ta umuy
ayud Jerusalem ya mabalin an mitnudda. 14 Ya ha"in an ali ya nan pitun bumadang
an mangibabbaag hinan ato' ya inyabulutmin umuy'a ta hamadom nan ma'ma'at ad
ugwan ad Jerusalem an kapitulyu ya ad Judah, ya ta tigom hi un immannung an
unudonda nan impahalimun'un he"a an Uldin nan Dios an dayawom. 15 Ya mahapul an
ita'inmu din indatmin balitu' ya silver ti penhodmin idat hinan Dios an dayawonyun
holag Israel an wah nan Timplud Jerusalem. 16 Ya iniddummun amin din silver ya
balitu' an idat nan tataguh nan babluy ad Babylon, ya nan holag Israel, ya nan papadida
ta ma'usal hinan Timplun nan Dios an wah did Jerusalem. 17 Ya henen pihhu ya ila'um
hinan manilhig an baka, ya buta'al an kalnilu, ya nan uyaw an kalnilu, ya nan Onong
an Ma'an, ya Onong an Ma'inum ta way e'nongmuh nan pun'onngan ay Apo Dios hinan
Timplud Jerusalem.

18 Ya he"a ya nan i'ibbam an Hudyu ya mabalin an usalonyuh nan way mahapulyu
nan ma'angang an pihhu ya balitu' an miyunnudan hinan pohdon nan Diosyu. 19 Ya
mahapul an e'nongmuh nan Dios ad Jerusalem nan gina'un din nidat ay he"a ta ma'usal
hinan Timplun pundayawan. 20 Ya malgom hinan way mahapul hi ma'usal hinan
Timplun nan Diosmu ya mahapul an alam hinan muntalepon hi pihhun nan babluy
ta pumbayadmu.

21 Ya iyuldin'un amin hinan muntalepon hinan pihhun nan babluy an wah nan
Provinciad Trans-Euphrates ta ag'agay atondan mangidat hinan malgom an mahapul hi
odowon Ezra an nan padin nala'eng an mangitudo' hinan Uldin Apo Dios ad abuniyan.
22 Ya mahapul an do'ol di idatda an hay kilun di silver, ya tuluy libu ta han pituy gahut
ya duwampulu ta han onom di kaban hi wheat, ya onom di gahut hi galon an bayah, ya
onom di gahut hi galon an lanan di olibo. Ya hay ahin ya mi'id di lukudna, at gunyu idat.
23 Ya wada ay di mahapul hi ibagan nan Dios ad abuniyan ya mahapul an idadaan nan
muntalepon hi pihhun mangidat ta ma'usal hinan Timplu, ta way aton Apo Dios an adi
bumungot ay ha"in an ali,§ ya ta"on nan imbabaluy'u.* 24 Ya pohdo' goh an ipa'innilan
dida an nan papadi, ya nan holag Levi, ya nan kumakanta, ya nan mun'adug hi pantaw,
ya nan baal an muntamuh nan Timplu, unu nan udumnan mumpuntamu ya mahapul
an adiyu ahan pumbayadon didah buwitda.

25 Ya he"a, Ezra, ya usalom nan la'engmun indat nan Diosmu, at pumto"ah mumpapto'
ya huwis ta diday okod an mangipapto' an amin hinan tatagun numpunhituh nan
Provinciad Trans-Euphrates an din nangipa'enghan nanginnilan amin hinan Uldin nan
Diosmu. Ya mahapul goh an itudum henen Uldin hinan tatagun agguy nanginnila. 26 Ya
gulat ta waday adi mangunud hinan Uldin nan Dios an dayawom unu nan uldin di ali
ya mahapul an mamolta, unu mapatoy, unu un mipakak hinan babluy, unu un ma'alan
amin nan gina'una, unu un mibalud."†

Hay Nangipabagtuan Ezra ay Apo Dios

27 Ya ha"in an hi Ezra ya inali' di, "Mipabagbagtuh Apo Dios an din dinayaw din a'apu
tu'u ti Hiya ya impa'unaynay nomnom nan ali ta way inat nan alin mange'gon hinan
Timplun Apo Dios ad Jerusalem! 28 At madayaw hi Apo Dios ti impa'unaynay nomnom nan

---

* **7:9** Unu Nisan/Abib 1, 458 B.C. (unu April 8, 458 B.C.). † **7:9** Unu Ab 1, 458 (unu August 4, 458 B.C.). Mattig an opat di bulan nan numbiyaheanda ti hay inadagwin nan dimmalananda unu nuntakayanda ya 1,440 an kilomitlu. ‡ **7:12** Heten verse 12 hi enggana hi Ezra 7:26 ya nitudo' hinan hapit di Aramaic an bo'on nan hapit di Hudyu. § **7:23** Mid mapto' ya ninomnom nan alid Persia nan na'at hinan titindalunad Egypt hidin 459 B.C. ti numpabadang nan i'Egypt hinan iGreece, ya pinakakda nan iPersia, at na'awatana nin an bimmungot hi Apo Dios ay hiya. * **7:23** Hay intudo' Ctesias an ohan doktul ad Greece an nuntudo' hi historyn di na'at ad Persia an waday himpulu ta waluy imbabaluynan linala'i. † **7:26** Hiyah te negpongan nan hapit di Aramaic, at nituluy hinan hapit di Hudyuh nan mehnod an verse.

ali, ya nan bumadang ay hiya, ya nan nidugah di abalinandan upihyalna ta way inatdan nangipattig hinan nahamad an nangatdan ha"in.

Gapu ta binadangana' ay Apo Dios at natulida' an nangamung hi do'ol an a'ap'apun di Hudyu ta didan amin di mumbangngad an umuy hi ad Jerusalem."

8

Hay Nitudo' an A'ap'apun nan Pamilyan Ni'bangngad ay Ezra

1 Ha"in an hi Ezra ya dida hatuy nitudo' an a'ap'apun nan ahimpahimpangapun din
nakak an initnud'u ta numbangngad amid Jerusalem hidin gutud di numpapto'an nan
Alin hi Artaxerxes:
2 Nan holag Phinehas ya hi Gershom,
ya nan holag Ithamar ya hi Daniel,
ya nan holag David ya hi Hattush 3 (ya hiya goh di holag Shekaniah),
ya nan holag Parosh ya hi Zechariah (ya hay niddum ay hiyah nitudo' di ngadana ya
hinggahut ta han naleman linala'i).
4 Ya nan holag Pahath-Moab ya hi Eliehoenai an hina' Zerahiah (ya hay niddum ay
hiyah nitudo' di ngadana ya duway gahut an linala'i).
5 Ya nan holag Zattu ya hi Shekaniah an hina' Jahaziel (ya hay niddum ay hiyah nitudo'
di ngadana ya tuluy gahut an linala'i).
6 Ya nan holag Adin ya hi Ebed an hina' Jonathan (ya niddum ay hiya din naleman
linala'i).
7 Ya nan holag Elam ya hi Jeshaiah an hina' Athaliah (ya niddum ay hiya din napitun
linala'i).
8 Ya nan holag Shephatiah ya hi Zebadiah an hina' Michael (ya niddum ay hiya din
nawalun linala'i).
9 Ya nan holag Joab ya hi Obadiah an hina' Jehiel (ya niddum ay hiya din duway gahut
ta himpulu ta walun linala'i).
10 Ya nan holag Bani ya hi Shelomith an hina' Josiphiah (ya niddum ay hiya din
hinggahut ta han nanom an linala'i).
11 Ya nan holag Bebai ya hi Zechariah an hina' Bebai (ya niddum ay hiya din
duwampulu ta walun linala'i).
12 Ya nan holag Azgad ya hi Johanan an hina' Hakkatan (ya niddum ay hiya din
hinggahut ta han himpulun linala'i).
13 Ya nan holag Adonikam ya da Eliphelet ay Jeuel, ya hi Shemaiah (ya niddum ay dida
din nanom an linala'in diday angunuh ya unda mangunud an mumbangngad).
14 Ya nan holag Bigvai ya da Uthai ay Zakkur (ya niddum ay dida din napitun linala'i).

Hay Nakakan da Ezra hi Immayandad Jerusalem

15 Ya ha"in an hi Ezra ya inamung'un amin din ahimpahimpangapun din natiliw ta
nungkampu amih nan wangwang an nipluy an ene'wanah babluy ad Ahava hi tuluy
algaw.* Ya unat goh hinamad'un tinnig din tatagu ya nan papadi ya ininnila' an mi'id
ah niddum ay didah nan holag Levi. 16 At impa'ayag'u din hiyam an a'ap'apun da Eliezer,
ya hi Ariel, ya hi Shemaiah, ya hi Elnathan, ya hi Jarib, ya nan oha goh an hi Elnathan,
ya hi Nathan, ya da Zechariah ay Meshullam. Ya impa'ayag'u goh nan duwan nala'eng
hinan Uldin an da Joiarib ya nan oha goh an hi Elnathan. 17 Ya hennag'u dida ay Iddo an
a'ap'apud Kasiphia ta alyondan hiya, ya nan i'ibbana, ya nan muntamuh nan Timplu ta
munhonagdah umuy muntamuh nan Timplun Apo Dios. 18 Ya dumalat nan homo' Apo
Dios ay da'mi ya hennagda ta immalih Sherebiah an nanginnila ya nan holag goh Levi an
nalpuh nan holag Mahli. Ya nitnud din himpulu ta walun imbabaluyna ya a'agina. 19 Ya
hennagda goh da Hashabiah ay Jeshaiah an nalpudah nan holag Merari, ya niddumda
din ba'intin a'agida ya a'amono'onda. 20 Ya wada goh di niddum an duway gahut ta han
duwampulun holag nan baal an diday pinilin David ya din u'upihyalna ta diday itamuan
nan holag Levi. Dida ya nitudo' di ngadandan amin.

Hi Ezra ya Imbaganah nan Tatagu ta Ilungdayaandan Munluwalu

21 Ya hidih nan pingit di ala' an nangadnan hi Ahava ya imbaga' hinan tatagu ta ilung-
dayaanmin munluwalu, ya ta ipa'ampamiy odolmih nan hinagang Apo Dios ta ibagamin
Hiya ta ibaliw da'mih nan pundaldallananmi an da'min amin hinan imbabaluymi, ya nan
a'animalmi, ya gina'umi. 22 Ti bumaina' an nangibagah nan ali ta ipitnudnay tindalunah
mangibaliw ay da'mih un way aton nan binuhulmih nan dalan ti niluh an inali' ay
hiyay, "Wagahan Apo Dios an amin nan tatagun mange'kod hi odolnan Hiya, ya boholona

* **8:15** Unu Nisan/Abib (March-April) 9-11, 458 B.C.

ya minoltana nan man'ug ay Hiya." 23 At hiyaat unmi inlungdayaan an nunluwalu ta
imbagami nan penhodmih atonan da'mi. At hi Apo Dios ya inabulutnay inluwalumi.

Nan Nidat an Na'amung hi Ma'usal hinan Timplu

24 Ya ha"in an hi Ezra ya pinili' di himpulu ta duwan nun'abagtun papadin da Sherebiah
ya hi Hashabiah, ya din himpulun a'agidan papadi. 25 Ya kinilu' din silver, ya balitu', ya
din gina'un din indat nan ali, ya din bumadang an mangituduh atona, ya din upihyalna,
ya an amin din indat nan holag Israel ta ma'usal hinan Timplun nan Dios an dayawonmi.
26 Ya unat goh kinilu' ya duwampulu ta duway libu ta han pituy gahut ta han duwampulu
ta pituy kiluh silver, ya tuluy libu ta han opat di gahut ta han hiyam di kiluh nan
gina'un silver, ya tuluy libu ta han opat di gahut ta han hiyam di kiluh nan balitu',
27 ya duwampuluy balitu' hi malukung an hay kiluda ya walu ta han godwa, ya duway
malukung hi gambang an hay balulda ya umat hinan balul di balitu'.
28 Ya inali' hinan pinili' di, "Da'yu ya nilahhin ayun da'yuy hakup Apo Dios, ya umat goh
hinan gina'u ta bagin Apo Dios. Ya nan silver ya balitu' ya nidat an nalpuh nipanomnom
hi indat nan tatagu ta bagin Apo Dios an din dinayaw din o'ommod tu'u. 29 At mahapul an
ihamadyun halimunan ta nangamung un ayu dumatong hi ad Jerusalem. Ya enehgopyuh
nan Timplun Apo Dios hinan kuwaltun nan nun'abagtun papadi, ya ingkiluyu ya unyu
idat hinan a'ap'apun nan papadi, ya nan holag Levi, ya nan a'ap'apun nan holag Israel hi
ad Jerusalem." 30 At nan papadi ya nan holag Levi ya hinalimunandan inyuy din silver, ya
balitu', ya din gina'uh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem.

Hay Nangituluyandan Mumbangngad ad Jerusalem

31 Ya heden miyapulu ta duwan algaw eden hopap di bulan† ya nakak amih nan pingit di
ala' an nangadnan hi Ahava ta ituluymin umuy ad Jerusalem. Ya nan Dios an dayawonmi
ya wagwadan niniddum hinan pundaldallananmi ta imbaliw da'mih nan binuhulmi ta
agguy da'mi ginubat. 32 Ya unat goh nidatong amid Jerusalem ya nun'eblay amih tuluy
algaw.‡ 33 Ya din miyapat an algaw§ ya immuy amih nan Timplun Apo Dios ta kinilumi
goh din silver, ya din balitu', ya din gina'u. Ta nalpah ya unmi mahkay idat hinan padin
hi Meremoth an hina' Uriah an dida ay Eleazar an hina' Phinehas an hay ni'yibbana ya
nan duwan holag Levi an hi Jozabad an hina' Jeshua ya hi Noadiah an hina' Binnui. 34 At
na'yap ya nikilun amin din nidat, ya nitudo' an amin di uyapda ya kiluda.
35 At an amin amin tatagun numbangngad an din natiliw ya ene'nongmi nan Onong an
Moghob hinan Dios an dayawonmin holag Israel. Hay ene'nongmi ya himpulu ta duway
manilhig an baka ta munhulbih nan holag Israel, ya nahiyam ta han onom di buta'al an
kalnilu, ya napitu ta han pituh buta'al an uyaw an kalnilu, ya himpulu ta duwan buta'al
an gandeng ta Onong di Bahol. Ya an amin hana ya Onong an Moghob hi ene'nongdmin
Apo Dios. 36 Ya din tudo' an inyuldin nan ali ay da'mi ya indatmih nan gobelnadol ya nan
upihyal hinan babluy hinan Provinciad Trans-Euphrates ta diday bumadang hinan tatagu
ya nangidat hinan na'usal hinan Timplun Apo Dios.

9

Hay Nanginnilaan Ezra hi Ni'yahawaan nan Hudyuh nan Hentil

1 Ya unat goh palpaliwan ta naluh di algaw ya do'ol di immalin ha"in hinan a'ap'apun
nan holag Israel. Ya imbaagdan inaliday, "Nan holag Israel, ya nan papadi, ya nan
holag Levi ya ne'yatdah nan gun aton nan tataguh nan udumnan babluy an na"appuhin
pumbaholan an umat hinan aton nan iCanaan, ya nan himpampun an holag Heth, ya
holag Periz, ya nan iJebus, ya nan holag Ammon, ya nan holag Amor, ya nan iMoab, ya
nan i'Egypt. 2 Ti nan udumnan linala'in holag Israel ya inahawada nan binabain Hentil,
ya ta"on nan imbabaluyda ya inyunnuddan inatda goh. Ya nan u'upihyal tu'u ya nan
a'ap'apu tu'uy nahhun an nangat hinan na"appuhin pumbaholan. At ditu'un nilahhin an
tatagun Apo Dios ya nilamut tu'uh nan Hentil."
3 Ya unat goh dengngol'uh nen na'at an inulgudda ya hiyay nangipabungot ay ha"in, ya
henekhek'uy lubung'u, ya numbu'nut'uy buu"u ya hamay'u, ya inumbuna' ti na'etota' hi
bohol'uh nan nappuhin inatda 4 ta nangamung hi napuyaw hidin gutud di pun'onngan
hinan mapuyaw.* Ya ente"an din tatagun na'amung an nunli'ub ay ha"in ti timma'otdah
din impadan nan Dios an dayawonmin holag Israel an inalinay, Bataananyu nan bo'on
Hudyu ta adi ayu middum ay dida.†

Hay Nunluwaluan Ezra

---

† **8:31** Unu Nisan/Abib (March-April) 12, 458 B.C. ‡ **8:32** Unu Ab (July-August) 1-3, 458 B.C. § **8:33** Unu Ab (July-August) 4, 458 B.C. * **9:4** Unu 3:00 pm. † **9:4** Deut. 7:1-6.

5 Heden gutud di pun'onngan hinan mapuyaw ya timma'doga' eden inumbuna' ti
munlungdayaa' an nun'apa"iy lubung'u. At nunhippia', ya inta'nang'uy ngamay'u ta
nunluwalua' ay Apo Dios. 6 An inali' di,
"O Apo Dios, ha"in ya nidugah di bumaina' an mangihagang hi angah'un He"a!
Da'mi ya nidugah di baholmin hene'nobnay malauh hi ulumin umat hi lobong an
umatam ad abuniyan! 7 Ya nete"ah din gutud din a'apumih din penghana ya nidugah
di gunmi numbaholan! At hiyaat un da'mi, ya nan a'alimi, ya nan papadi ya gun inabak
nan udumnan a'ali. Ya numpatoyday udumnan da'mi, ya nuntiliwlday udumna, ya
nunhamhamday gina'umi, ya gun da'mi binain an umat hinan na'at ay da'mid ugwan.
8 Mu ad ugwan, O Apo Dios, ya indatmuy na'amtang hi timpuh pangipattigmuh
homo'mun da'mi ti dumalat hinan nangiyabulutam hinan udumnan da'mi ta waday
na'angang ay da'mi, ya ta imbangngad da'mih nan me'gonan an lugal, ya nan namadan-
gam ay da'mih din gutud di natiliwanmi. 9 Ya din paddungnay nahbutanmi ya agguy
da'mi din'ug ay He"a ti nidugah di pamhodmun da'mi ti He"ay dimmalat ya un da'mi
badangan hinan alid Persia.‡ Ya He"ay dimmalat hi pinumhodanmi ta way inatmin
nangipiyammah nan Timplun Apo Dios an madayaw ta mephod nan napa"i ta mi'id di
al'alin da'min munhituh tun ad Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuna.
10 Mu ad ugwan, Apo Dios, ya hay ngadan nin di hapitonmih nalpahan an amin
nan na'at? An da'mi ya agguymi inunud an amin nan inyuldinmun 11 indatmuh nan
baalmun propetan inalidan da'miy, Nan lutan dumatnganyu ta hakuponyu ya nalugit
an napnuan di bahol, ya nun'appuhin umipabain di gun aton nan tataguh di. 12 Ya
imbagam ay dida ta adida mahkay ahawaon nan bo'on Hudyu, ya adida goh badangan
didah pumhodanda unu hay umabakandah unmi pohdon an hakupon nan luta, ta
way ipabanohmih nan holagmi ta bagidah enggana.§ 13 Ya He"a ya minolta da'mi
ti dimmalat nan nidugah an numbaholanmi. Mu minanghanmuy nummoltam ay
da'min bo'on din immannung an ma'at hi moltami, ya unmuat goh impabangngad
an impa'anamut nan udumnah abungda. 14 Ya ngadan nin di pambalmih unmi goh
adi unudon nan Uldinmu ta inayunmin mi'yahawah nan gun mangamangat hinan
nun'appuhin pumbaholan? Ya gulat ta atonmi goh at umannung an bumungot'a, ya
inubah da'mi ta mi'id mah ah ohah ma'angang. 15 O Apo Dios an dayawonmin holag
Israel, He"a ya na'ahhamad di aatmu! Ti da'mi ya numbahol amin He"a, mu ta"on ya
inyabulutmu an waday ma'angang ay da'mi. Ya immannung an numbahol amin He"a,
at henen baholmiy mangipabain ay da'mih pi'hagganganmin He"a."

10

Hay Mahapul an Aton nan Nangahawah nan Hentil

1 Ya heden gutud di nunhihippia' hinan hinagang nan Timplun Apo Dios an gun lu-
mugwalugwan munluwalun mangitutuyuh nan numbaholan nan holag Israel ya do'olda
ahan di linala'i, ya binabai, ya din ung'ungungngan na'amung hinan wada', ya nidugah
di kimmilaanda. 2 Ya hi Shekaniah an hina' Jehiel an ohan nalpuh nan holag Elam ya
inalinan ha"in di, "Da'mi ya numbahol amin Apo Dios an dayawon tu'un dumalat di
nangahawaanmih nan binabain Hentil hinan babluy! Mu ta"on un umat hinay na'at
ya wada damdamay namnaman nan tatagun holag Israel. 3 At ad ugwan ya itulagmin
Apo Dios an pun'ihiyanmi nan a'ahawamin Hentil, ya pinakakmi dida, ya ta"on nan
imbabaluyda ya pun'itnudda.* Ya immannung an unudonmi nan itugunmu ya nan itugun
di udumnah nan nangunud hinan Uldin Apo Dios, ya atonmin amin nan mahapul hi ma'at
an niyuldin. 4 At tuma'dog'a, Ezra, ti he"ay ad biyang an mangat, at badanganmi he"a! At
agaat itulidmu ya inatmu!"
5 At ha"in an hi Ezra ya nala"uya', ya ni'tulago' din a'ap'apun di papadi, ya nan holag
Levi, ya an amin din holag Israel ta inatda din inalin Shekaniah hi atonda. 6 Ya unat goh
nalpah hana nan na'at ya tinayna' nan Timplun Apo Dios ta immuya' an immiyan hinan
kuwaltun Jehohanan an hina' Eliashib. Ya heden wada' hidi ya agguya' ahan nangan,

‡ **9:9** Nan a'alid Persia ya immannung an binadanganda nan Hudyu: (1) nan Alin hi Cyrus (539-530 B.C.) ya inyuldina ta mabalin an umanamutdad Judah (Ezra 1:1-4), ya (2) nan imbaluynan nan Alin hi Cambyses (530-522 B.C.) ya penpenhodna nan Hudyu, ya (3) nan Alin hi Darius I (522-486 B.C.) ya pinilitna ta ma'at nan inyuldin nan Alin hi Cyrus (Ezra 6:1-12), ya (4) nan imbaluynan nan Alin hi Xerxes (486-465 B.C.) ya binaliwana nan Hudyu (Esth. 8:1-10:3), ya (5) nan imbaluynan nan Alin hi Artaxerxes I (465-424 B.C.) ya bimmadang ay da Ezra ay Nehemiah (Ezra 7:1-28; Neh. 2:1-8).

§ **9:12** Deut. 11:8-9; Isa. 1:19; Ezek. 37:25. * **10:3** Hay ugalin nan iBabylon ya mitnud nan ung'ungungnga ay inadah un munhiyan nan o'ommodda, ya inunud goh nan Hudyuh nen ugali. Mu ad Greece ya mitnud nan ung'ungungnga ay amada.

ya agguya' immin'inum ti innaynayun'un nunlungdayah nan nun'appuhin gun inat din tatagun numbangngad an natiliw.
7 Ya hin'alina ya nundongol an niwa'at ad Judah ya ad Jerusalem an kapitulyu an
ma'ayagan an amin din nalpud Babylon ta ma'amungdad Jerusalem. 8 Ya wada ay di
adi umalih engganay tuluy algaw di maluh ya mahapul an ma'alan amin nan banohna
ya gina'una an hiyah ne nahahapit ya inabulut nan u'upihyal ya nan a'ap'apun di
tataguh mahapul an ma'at. Ya ma'aan di biyangnan mibilang ay danen na'amung an din
numbangngad an natiliw.
9 Ya heden gutud di tuluy algaw eden miyaduwampuluy algaw hinan miyahiyam
an bulan† ya an amin din tatagun numpunhituh babluy an hinakup ad Judah ya ad
Benjamin ya immalidan amin hitud Jerusalem ta na'amung amih nan gettaw di Timplu.
Ya heden timpu ya nidugah an ongo'ongol di udan. Ya dumalat heden aat di timpu ya
nan ama'ahhapul de han pummimitinganmi ya unmi intulid di hen'awmi ti ahi'o'oyog
ami. 10 Ya ha"in an padi ya timma'doga', ya inali' ay diday, “Da'yu ya imbahhawyuy Uldin
Apo Dios an dumalat nan nangahawaanyuh nan binabain Hentil, at unyu mah inudman
di bahol nan holag Israel! 11 At ad ugwan ya mahapul an muntutuyu ayun Apo Dios an
dayawon din a'apu tu'u, ya inunudyu nan Uldina, ya inhiyanyu nan a'ahawayun Hentil,
ya binataananyu nan tatagun numpunhituh nan babluy an ni'hituwanyu.”
12 Ya an amin din tatagun na'amung ya init'u'day nambaldan ha"in an inaliday,
“Immannung nan inalim, at hiyay atonmi. 13 Mu ten nidugah an do'ol ami, ya ten
gutud di lawang, ya undan mabalin hi un ami mihihinnah tun gettaw? Ya nidugah
di numbaholanmi, at adi mabalin an mipanuh hi oha unu duway algaw heten bahol.
14 Ya undan adi mabalin hi unyu ihinah tud Jerusalem nan upihyalmi ta diday okod an
mangipanuh hinan nun'abaholan? Ya an amin nan hinohhan numbahol an dumalat nan
nangahawaandah nan Hentil an ni'hituh tun babluy tu'u, ya ta awni ta madatngan nan
gutud di ahumalyaanda ya unda umali, ya nitnud nan ap'apuda ya nan huwisdan den
babluy an nunhituwanda. Ya gulat ta mahalimunan di umat hinan ma'at at duminong
nan nidugah an bungot Apo Dios ay ditu'u.”
15 Ya mi'id di namahiw enen ninomnomdan ma'at, an anggay da Jonathan an hina'
Asahel ay Jahzeiah an hina' Tikvah, ya hay bimmadang hi niddum ay didan da Meshullam‡
ay Shabbethai an holag Levi.
16 Ya an amin din hinohhan din numbangngad an din natiliw ya inabulutda din
ninomnomdah ma'at. At ha"in ya pinili' din linala'in din mumpangipangpanguluh nan
hinohhan himpangapu, ya intudo"uy ngadanda ta diday munhumalya, at ente"adan inat
hidin hopap di algaw eden miyapulun bulan§ 17 ta nalpah hidin hopap di algaw hinan
hopap di bulan eden mehnod an tawon.*

Nan Lehtan nan Linala'in Numbahol
18 Hiya hatuy nitudo' hi ngadan nan linala'in numpangahawah nan bo'on Hudyu:

Nan Papadi
Nan papadi ya na'uhig di lehtaan nan hinohhan himpangapu. Hay nahhun an nalehta
ya nan holag Jeshua ya nan a'aginan imbabaluy Jozadak an da Maaseiah, ya hi Eliezer,
ya da Jarib ay Gedaliah. 19 Ya dida ya intulagdan ihiyan nan a'ahawada, ya ene'nongdan
hinohha nan buta'al an kalnilu ta way a'aliwan di baholda.
20 Ya da Hanani ay Zebadiah an nalpuh nan holag Immer.
21 Ya hi Maaseiah, ya hi Elijah, ya hi Shemaiah, ya da Jehiel ay Uzziah an nalpudah
nan holag Harim.
22 Ya hi Elioenai, ya hi Maaseiah, ya hi Ishmael, ya hi Nethanel, ya da Jozabad ay Elasah
an nalpudah nan holag Pashhur.

Nan Holag Levi
23 Ya nan holag Levi an da Jozabad ay Shimei, ya hi Kelaiah an nangadnan goh hi
Kelita, ya hi Pethahiah, ya da Judah ay Eliezer.
24 Ya nan kumakanta an hi Eliashib.
Ya nan mumpun'adug hinan pantaw hi Timplu an hi Shallum ya da Telem ay Uri.

Nan Udumnan Hudyu
25 Ya hiyatu goh di lehtaan nan udumnah holag Israel an numbahol:

† **10:9** Unu Kislev (November-December) 20, 458 B.C. ‡ **10:15** Hiyay ohan numbahol ay Apo Dios ti ni'yahawah nan Hentil (verse 29). § **10:16** Unu Tebeth (December-January) 1, 458 B.C. (unu December 29, 458 B.C.). * **10:17** Unu Nisan/Abib (March-April) 1, 457 B.C. (unu March 27, 457 B.C.).

An hay nalpuh nan holag Parosh ya da Ramiah ay Izziah, ya hi Malkijah, ya hi Mijamin, ya hi Eleazar, ya da Malkijah ay Benaiah.
26 Ya hay nalpuh nan holag Elam ya da Mattaniah ay Zechariah, ya hi Jehiel, ya hi Abdi, ya da Jeremoth ay Elijah.
27 Ya hay nalpuh nan holag Zattu ya da Elioenai ay Eliashib, ya hi Mattaniah, ya hi Jeremoth, ya da Zabad ay Aziza.
28 Ya hay nalpuh nan holag Bebai ya da Jehohanan ay Hananiah, ya da Zabbai ay Athlai.
29 Ya hay nalpuh nan holag Bani ya da Meshullam ay Malluk, ya hi Adaiah, ya hi Jashub, ya da Sheal ay Jeremoth.
30 Ya hay nalpuh nan holag Pahath-Moab ya da Adna ay Kelal, ya hi Benaiah, ya hi Maaseiah, ya hi Mattaniah, ya hi Bezalel, ya da Binnui ay Manasseh.
31 Ya hay nalpuh nan holag Harim ya da Eliezer ay Ishijah, ya hi Malkijah, ya hi Shemaiah, ya hi Shimeon, 32 ya hi Benjamin, ya da Malluk ay Shemariah.
33 Ya hay nalpuh nan holag Hashum ya da Mattenai ay Mattattah, ya hi Zabad, ya hi Eliphelet, ya hi Jeremai, ya da Manasseh ay Shimei.
34 Ya hay nalpuh nan holag Bani ya da Maadai ay Amram, ya hi Uel, 35 ya hi Benaiah, ya hi Bedeiah, ya hi Keluhi, 36 ya hi Vaniah, ya hi Meremoth, ya hi Eliashib, 37 ya hi Mattaniah, ya da Mattenai ay Jaasu.
38 Ya hay nalpuh nan holag Binnui ya da Shimei 39 ay Shelemiah, ya hi Nathan, ya hi Adaiah, 40 ya Maknadebai, ya hi Shashai, ya hi Sharai, 41 ya hi Azarel, ya hi Shelemiah, ya hi Shemariah, 42 ya hi Shallum, ya da Amariah ay Joseph.
43 Ya hay nalpuh nan holag Nebo ya da Jeiel ay Mattithiah, ya hi Zabad, ya hi Zebina, ya hi Jaddai, ya da Joel ay Benaiah.
44 Dida hanay linala'in nangahawah nan binabain Hentil, ya nan udumnan dida ya waday imbabaluyda.

Nehemiah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Nehemiah an gobelnadol ad Jerusalem.

Hay Nangitud'an Nehemiah eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an Ezra ya nan Liblu an Nehemiah ya na'ohhan libluh din penghana.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan umal'alu'an Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 445 B.C. hi engganah din 433 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at ay Nehemiah hidin numbangngadan nan Hudyud Israel hi nalpuwandad Babylon.

Hay Outline ten Liblu:

Hay INLUWALUN Nehemiah hi aat ad Jerusalem (1:1-11)
Hay NUMBANGNGADAN Nehemiah hi ad Jerusalem (2:1-10)
Hay PROJECT Nehemiah hi ad Jerusalem (2:11—7:3)
- Hay nangihamadanah nan projectna an nan pangipaphodandah nan allup ad Jerusalem (2:11-20)
- Hay nun'ammah nan projectna an nan pangipaphodandah nan allup ad Jerusalem (3:1-32)
- Hay problemanah nan projectna an nan pangipaphodandah nan allup ad Jerusalem (4:1-23; 6:1-14)
- Hay nalpahan nan projectna an nan pangipaphodandah nan allup ad Jerusalem (6:15—7:3)

Hay HIMMINGALAN Nehemiah hi ad Jerusalem (5:1-19)
Hay IMPAPTO' Nehemiah hi ad Jerusalem (7:4-73)
Hay NI'MIHAAN Nehemiah hi ad Jerusalem (8:1—10:39)
- Hay inatnan ni'miha ya ni'bahah nan i'ibbanan Hudyuh nan Hapit Apo Dios (8:1-18)
- Hay inatnan ni'miha ya ni'tutuyuh nan i'ibbanan Hudyuh nan baholda (9:1-37)
- Hay inatnan ni'miha ya ni'tulag hinan i'ibbanan Hudyun Apo Dios (9:38-39)

Hay NI'YIBBAN Nehemiah hi ad Jerusalem (11:1—12:47)
- Hay ni'yibbana ya nan iJerusalem (11:1-36)
- Hay ni'yibbana ya nan papadi (12:1-47)

Hay IMMANDAMANDAL Nehemiah hi ad Jerusalem (13:1-31)
- Waday immandalnah aat nan bunag (13:1-3)
- Waday immandalnah aat nan Timpluda (13:4-9)
- Waday immandalnah aat nan pihhuda (13:10-14)
- Waday immandalnah aat nan ngilinda (13:15-22)
- Waday immandalnah aat nan a'ahawada (13:23-31).

Nan Luwalun Nehemiah

1 Ha"in hi Nehemiah* an hina' Hakaliah,† ya ibaag'un ten libluy aat di inat'u.‡
Ya heden bulan an Kislev hidin miyaduwampuluy tawon hi numpapto'an Artaxerxes
hi ad Persia§ ya ha"in ya wah dia' hinan na'allup an babluy hi ad Susa* 2 hidin immalian
agi' an hi Hanani† ya didan amin hidin linala'in nalpud Judah. At imbaga' ay diday aat
din ibbamin Hudyun numbangngad an nalpud Babylon an din niyayandan mataguh din
natiliwanda. Ya imbaga' goh ay diday ma'ma'at hinan babluy ad Jerusalem.
3 Ya inalidan ha"in di, “Hidin na'angang hinan natiliwandan numbangngad ya nidugah
an ongol di ligat hi hinoltapda, ya pihupihulon nan tatagun numpunhituh nan babluy
an neheggon ay dida.” Ya inalida goh di, “Uya'a ya adi mipaphod nan batun allup ad
Jerusalem an nun'apa"i, ya nun'oghob nan pantawna!”‡
4 Ya unat goh dengngol'u hana nan inulgudda ya inumbuna', ya limmugwalugwaa'
ti munha'it di punnomnoma'. Ya do'ol di algaw hi naluh hi nunlungdayaa' hi agguy'u
nanganan, at nunluwalua' ay Apo Dios. 5 Ya inali' di:

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di umal'alu'* (bahaom goh nan footnote di Nah. 1:1). † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hodonyuh Apo Dios*. ‡ **1:1** Heten tudo' ya mid mapto' ya nitudo' hidin 430 B.C. § **1:1** Unu hidin November-December, 446 B.C. * **1:1** Hiyay kapitulyun nan Pumpapto'an nan iPersia (mu ad Iran di awadanad ugwan). † **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya ma'ahhimo'*. ‡ **1:3** Pina"in nan tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar ad Jerusalem hidin 586 B.C.

“Apu an Dios ad abuniyan, He"a ya nidugah di anabagtum, ya He"ay ita'otmi, ya
He"a ya ipa'annungmu nan itulagmuh nan tatagun mamhod ay He"an mangunud hinan
Uldinmu. 6 Tigona' ni', Apo Dios, ya donglom ya inatmu nan inluwalu' hinan mapatal
ya nan mahdom hi nangiluwalua' hinan tatagun holag Israel. Abuluto' an numbahol
an amin nan tatagun holag Israel, ya ta"on un ha"in ya nan pamilya' ya numbahol ami!
7 Na"appuhi ahan di ina'inatmin agguymi inunud nan inyuldinmun Moses an baalmu!
8 Ya hay iyal'alu"u ya nomnomom ni' din intulagmuh nan baalmun hi Moses an inalim
di, Da'yun holag Israel ya gulat ta adiyu ihamad di pangunudanyun Ha"in ya iwa'at'u
da'yuh nan udumnan numbino'ob'on an babluy.§ 9 Mu gulat ta muntutuyu ayu ta Ha"in
di unudonyu ya un'u ibangngad da'yuh nan babluy an pinili' hi pundayawanyun Ha"in
an ta"on hi un ayu wah nan adadagwin numbino'ob'on an babluy.*
10 O Apo Dios, didatuy baalmun tatagum an din binaliwam an dumalat nan bi'ahmu
ya nan nidugah an abalinam. 11 O Apo Dios, donglom ni' nan luwalu' an baalmu ya nan
luwalun nan udumnan baalmun umanlan mundayaw ay He"a! Ya badangana' ni', Apo
Dios, ta idatmuy ama'ma'ullay nan alin† ha"in ta way atona ni' an mangat hinan way
ibaga' ay hiya.”
(Ha"in di manalimun hinan inumon nan ali eden gutudna.)‡

2

Hay Umayan Nehemiah hi ad Jerusalem

1 Heden bulan di Nisan hidin miyaduwampuluy tawon hidin nun'alian Artaxerxes* ya
waday niyuy hi bayah hi inumon nan ali, mu ha"in di nangidat hidin bayah ay hiya. Ya
mi'id ah namenghan hi nanniganah nunlungdayaa' hi ni'hagganga' ay Hiyah din naluh an
algaw.† 2 At binagana' hinan ali an inalinay, “Anaad ta ad ugwan ya mattig hinan angahmu
an munlungdaya'a an ta"on un mi'id di dogohmu? Mid mapto' ya un waday nappuhih
nomnomnomom.”
Ya ma'atta'ota' an mid inila' hi pambal'u, 3 mu tembal'un inali' ay hiyay, “Maphod hi
un'a matattagu ta minaynayun di pun'aliam! Manu ay munlungdayaa' ti nan babluymi
an nilubu'an din o'ommodmi ya nun'apa"i, ya an amin din tangob di pantaw nan allupna
ya nun'oghob.”
4 Ya inalin nan aliy, “Hay pohdom hi ato'?”
Ya agguya' tinumbal ta awni ta nunluwalua' ay Apo Dios an wad abuniyan. 5 At
inali' hinan aliy, “Apu, gulat ta pohdona' ay he"a ya ta abulutom di pohdo' an aton ya
iyabulutmu ni' di pumbangngada' hidid Judah ta banguno' ta iyammamin ipaphod nan
babluy an napa"i.”
6 Ya wah di nan ahawan‡ nan alin inumbun an nedelloh ay hiya. Ya imbagan nan
alin ha"in di, “Atnay algaw hi ihinam hidi, ya anuud di pumbangngadam hitu?” At
nan ali ya penhodna nan inyal'alu"u, at inabulutnay akaka', ya inali' ay hiyay gutud di
pumbangngada'.§
7 Ya inali' goh hinan aliy, “Maphod ni' ahan, Apu Ali, hi unmu ipiyammay tudo' hi
idat'uh nan gobelnadol di Provinciah ad Trans-Euphrates ta badangana' ay dida ta mi'id
di nappuhih ma'at ay ha"in ta nangamung unna' umatam ad Judah. 8 Ya muntudo"a
ni' goh ay Asaph an mumpapto' hinan inalahan ta way atonan mangidat hinan ayiw hi
mahapulmih miyammah tu'ud di pantaw nan pallatang an pun'adugan hinan Timplu, ya
nan miyammah allup nan babluy, ya hay miyammah abung hi punhituwa'.” Ya inabulut
nan ali an amin din endaw'un hiya ti dumalat nan homo' Apo Dios ay ha"in.
9 Ya immuya' hinan do'ol an gobelnadol hinan Provinciad Trans-Euphrates, at idat'un
dida din tudo' di ali. Ya impitnud nan alin ha"in nan udum hinan a'ap'apun di tindalunan
numpuntakay hi kabayun mungguwalyan ha"in.

---

§ **1:8** Lev. 26:33. * **1:9** Deut. 30:1-5. † **1:11** Unu nan Alin hi Artaxerxes I (464-424 B.C.) an numpapto' ad Persia. Ya waday ohah ngadanan hi *Adu"oy an Ngamay* ti waday dogoh di agwan an ngamayna. ‡ **1:11** Hay atonah mahhun ya unna idat nan bayah hinan ali ya mahapul an inumona ti hin'umu'uddum ya waday mangittuh bininuh bahuna ta matoy nan ali, at mahapul an tigon nan alih mahhun nan baalnan imminum ta innilaonah un matoy. * **2:1** Unu hidin March-April, 445 B.C. Mattig an opat di bulan di naluh hidin nunluwaluan Nehemiah hi engganan den timpu. Mid mapto' ya nihina nan alih udumnan palasyunah opat an bulan ti timpun di lawang, unu tinnig Nehemiah an adi maphod di le'nan nan alin den timpu, at agguy nagtud. † **2:1** Hay ugalida ya mahapul an adi munlungdaya nan baal di alih hinagangna. ‡ **2:6** Unu nan Queen an hi Damaspia. § **2:6** Himpulu ta duway tawon din nunggobelnadolan Nehemiah ad Jerusalem hinan hopap di numpapto'ana (Neh. 2:1; 5:14), at mid mapto' ya imbaganay himpulu ta duwan tawon di ami'idnah dih nan palasyud Susa.

10 Mu unat goh dengngol da Sanballat* an iBeth Horon ya hi Tobiah† an upihyal di
tindalun di holag Ammon henen ato' ya nidugah di bimmungtanda ti adida ahan pohdon
un way umalin mamadang hinan holag Israel.

Hay Immayan Nehemiah an Nanamad hinan Allup ad Jerusalem

11 Ya unat goh nidatonga' ad Jerusalem at mihinaa' hidih tuluy algaw. 12 Mu mi'id ah
ohah nangibaaga' hinan impanomnom Apo Dios ay ha"in hinan ato' hi pumhodan ad
Jerusalem. At heden tongan di labi ya bimmangona', ya initnud'u din udumnan linala'in
ni'yibba'. Mu agguyda nuntakay hi kabayu ti un oha nan kabayun nuntakaya'.
13 Ya nakak amin den labi, ya bimmuhu' amih nan babluy hi Pantaw hinan Hadog, ya
linauhanmi nan Obob di Jakal,‡ ya inayunmin immuy ta nangamung nidatong amih nan
Nagalutan an Pantaw. Ya hidin nuntakaya' ya hinamad'un tinnig din nun'apa"in allup den
babluy an ad Jerusalem ya din pantaw nan allup an nun'oghob. 14 Ya intuluymin immuy
ta nangamung nidatong amih nan Pantaw an Obob ya nan wadan di Tibbug di Ali. Mu
mi'id di mabalin hi pange'wan nan kabayu' ti nagulitan nan dalan. 15 At ene'wamih nan
Hadog an Kidron, ya hinamad'un tinnig nan allup hidi. Ya impadehmin numbangngad
hinan Pantaw hinan Hadog, ya himmigup ami goh hinan babluy.
16 Ya mi'id ahan inilan nan u'upihyal hi immaya' ya nan ninomnom'uh ato' ti mi'id goh
di nangibabbaaga' hinan Hudyu, ya nan papadi, ya nan nun'abagtun a'ap'apu, ya nan
u'upihyal, ya ta"on nan udumnan Hudyu an nan bumadang an mi'tamu. 17 Mu la'tot ya
inali' ay diday, “Agogohgoh tu'u ti nun'apa"i tun allup ad Jerusalem, ya nun'oghob goh
nan pantaw di allup! At mahapul an ipaphod tu'un iyamma nan napa"in allup di babluy
tu'u ta adi tu'u mabainan!” 18 Ya imbaag'u goh ay dida nan maphod an inat Apo Dios an
namadang ay ha"in ya nan inalin nan alin ha"in.
Ya tembalda an inaliday, “Mabalin an ete"a tu'un iyammad ugwan!”
At nun'idadaandan amin din mahapul, ya ente"adan muntamu.
19 Mu unat goh dengngol da Sanballat an nalpud Beth Horon, ya hi Tobiah an upihyal
nan holag Ammon, ya hi Geshem an Arabo nan atonmi ya ente"adan namahal ay da'mi, ya
inaba'abatlan da'min alyonday, “Hay pumbalinan ne han at'atonyu? Unyu dan ipatpattig
di ngohoyyuh nan ali?”
20 Ya tembal'un inali' di, “Nan Dios ad abuniyan di mamadang ay da'min mangat eten
tamu, at lopahonmi. At da'min baalnay mangete"an mangiyammah nan napa"in allup,
mu da'yu ya mi'id di bibiyangyun mi'babluy hitud Jerusalem ti mi'id ah hakupyuh bagiyuh
tu!”

3

Hay Inyammadan Allup ad Jerusalem

1 Umat hituy aat di na'amman di allup ad Jerusalem:

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw di Kalnilu

Nan Nabagtun Padin hi Eliashib ya nan udumnan i'ibbanan papadiy nangiyammah
nan Pantaw di Kalnilu. Ya inyammaday tangobna ya unda idawat ay Apo Dios.
Ya ituluydan iyamma nan napa"in allup ta engganah nan Ata'nang an Pun'adugan
di Hinggahut ya nan Ata'nang an Pun'adugan Hananel, at indawatdan impawagah
damdama ay Apo Dios.
2 Ya nan linala'id Jericho di nehnod an nuntamuh nan hu"up di allup.
Ya nehnod hi Zakkur an hina' Imri an nuntamun nangipaphod hidin hu"up den allup.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah an Pantaw an Ekan

3 Ya nan holag di pamilyan Hassenaah di nangiyammah nan Pantaw an Ekan. Ya
ni'yammada goh di hamba, ya tangob, ya nan da'igna an gumo'.
4 Ya hi Meremoth an hina' Uriah an ap'apun Hakkoz di nangiyammah nan hu"upna.
Ya nan hu"upna goh ya hi Meshullam an hina' Berekiah an ap'apun Meshezabel di
nangiyamma.
Ya hi Zadok an hina' Baana di nangiyammah nan nehnod an hu"upna.
5 Ya nan nehnod an hu"up di allup ya nan tatagud Tekoa di nangitalemaan hi
nangiyamma, mu nan nabagtun a'ap'apuda ya adida pohdon an tamuan nan nidat
hinan mun'endog an poto'da.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw Jeshanah

---

* **2:10** Hay pohdonan ibaga ya *indat Sin di pi'taguan,* ya hi Sin ya bulul an hay bulan anuy ipapto'na. Ya hi Sanballat goh ya gobelnadol hinan Provinciad Samaria. † **2:10** Hay pohdonan ibaga ya *maphod hi Apo Dios.* Mid mapto' ya hiyay gobelnadol hinan Provinciad Trans-Jordan. ‡ **2:13** Nan jakal ya umat hinan atata'ot an ahu an wah inalahan.

6 Hi Joiada an hina' Paseah ya hi Meshullam an hina' Besodeiah di nangiyammah nan
Pantaw Jeshanah. Ya inyammaday hamba, ya tangobna, ya inyammada goh di gumo'
hi punda'igan ya nan da'igna.
7 Ya hay nehnod ay didan nuntamu ya hi Melatiah an nalpud Gibeon, ya hi Jadon
an nalpud Meronoth, ya din linala'in nalpud Gibeon ya ad Mizpah. Inyammada
nan nehnod an hu"up di allup ta nangamung un nidatong hinan wadan di nunhi-
tuwan nan gobelnadol hidih nan Provinciad Trans-Euphrates. Ya ma'innila an hanan
ablubabluy ya nan gobelnadol hidiy nangipapto'.
8 Ya hi Uzziel an hina' Harhaiah an munhibhibug hi balitu' di nangipaphod hinan
hu"upna.
Ya hi Hananiah an mun'am'ammah bangbangluy nangipaphod hinan hu"upna ta
nangamung un nidatong hinan Abellog an Allup.
9 Ya hi Rephaiah an hina' Hur an hiyay ap'apun nan godwan di tatagud Jerusalem di
nangephod hinan hu"upna.
10 Ya hi Jedaiah an hina' Harumaph di namangon an nangiyammah nan nehnod an
hu"up di allup an neheggon hinan abungna.
Ya hi Hattush an hina' Hashabneiah di nangiyammah nan nehnod an hu"up di allup.
11 Ya hay nangephod hinan hu"upna ya hi Malkijah an hina' Harim ya hi Hasshub an
hina' Pahath-Moab, ya ni'yammada goh nan Ata'nang an Pun'adugan hi Punhaangan.
12 Ya hi Shallum an hina' Hallohesh an hiyay ap'apun nan godwan di iJerusalem di
nangephod hinan hu"up di allup an numbabaddangandah nan binabain imbabaluyna.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw hinan Hadog

13 Ya hi Hanun ya nan tatagun numpunhituh ad Zanoah di nangephod hinan Pantaw
hinan Hadog. Ya ni'yammada goh di tangobna, ya nan gumo' an punda'igan, ya gumo'
an da'igna. Ya enephodda goh di udum hinan allup ta nangamung nidatong hinan
Nagalutan an Pantaw. Ya hay inadu"oy nan tinamuanda ya hinlibu ta han lemay gahut
di umpi.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Nagalutan an Pantaw

14 Ya hi Malkijah an hina' Rekab an ap'apuh ad Beth Haccerem di nangephod hinan
Nagalutan an Pantaw. Inyammanay tangobna, ya gumo' hi punda'igan, ya nan da'igna.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw an Obob

15 Ya hi Shallum an hina' Kol-Hozeh an ap'apuh nan babluy ad Mizpah di nangephod
hinan Pantaw an Obob. Ya inatapana, ya inyammanay tangobna, ya nan punda'igan, ya
da'igna goh. Ya ni'paphodna goh din allupnan Tibbug Siloam an nedelloh hinan Galden
di Ali ta engganah un nitumu' hinan dalan an numpadadyun nalpuh nan Babluy David.
16 Ya hay nehnod ya hi Nehemiah an hina' Azbuk an ap'apun nan godwan di tatagu
ad Beth Zur di nangephod hinan hu"upna ta engganah un nidatong hinan way lubu'
David ta ninayun hinan way a'amungan di danum ta immatam hinan Nungkampuan
di Tindalu.
17 Nan holag Levi di nehnod an nuntamun nangephod hinan allup an da Rehum an
hina' Bani.
Ya hay nehnod ay hiya ya hi Hashabiah an ap'apun nan godwan di tatagud Keilah, ya
hiyay nangipaphod hinan hu"upna.
18 Hay nehnod an nuntamu ya nan tatagun ni'babluyana an impangpangulun han
imbaluy Henadad an hi Binnui an ap'apun nan godwan di iKeilah.
19 Ya hi Ezer an hina' Jeshua an ap'apud Mizpah di nangiyammah nan nehnod an
hu"up di allup an nete"ah nan hinagang di pantaw nan puntalepnan hi almas ta
engganah nan nuntikkuan nan allup.
20 Ya hi Baruch an hina' Zabbai di nehnod, ya immanla hiyan nuntamu an ente"anah
nan nuntikkuana ta engganah nan way hinagang di pantaw di abung nan Nabagtun
Padin hi Eliashib.
21 Ya hay nanamuh hu"upna ya hi Meremoth an imbaluy Uriah an hina' Hakkoz, ya
hiyay nangephod ta engganah potto' nan dedeng di abung Eliashib.
22 Nan nehnod an nangephod hinan hu"up di allup ya nan papadin numpunhituh nan
nunlene'woh ad Jerusalem.
23 Ya da Benjamin ay Hasshub di nehnod hinan papadin nangephod hinan allup an
nipotto' hi abungda.
Ya hay nehnod ay dida ya hi Azariah an imbaluy Maaseiah an ap'apun Ananiah, ya
enephodna nan allup an nipotto' hinan abungna.

24 Ya hi Binnui an hina' Henadad di nehnod an nangephod hinan hu"up di allup an
nete"ah nan abung Azariah ta engganah un nidatong hinan puntikkuan di allup.
25 Ya hi Palal an hina' Uzai di nehnod an nangephod hinan hu"up di allup an nete"ah
nan puntikkuan ta engganah nan ata'nang an pun'adugan di allup hinan bagtun nan
palasyu an neheggon hinan ihinan di guwalya.
Ya hi Pedaiah an hina' Parosh 26 ya nan mumpuntamuh nan Timplu an nunhituh dih
nan Duntug an Ophel ya diday nehnod ay Palal an nangephod hinan allup ta engganah
nan Pantaw hinan Way Buhu'an di Danum, ya ninayun ta engganah appit di buhu'an
di algaw ya nan atata'nang an pun'adugan.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw hinan Way Buhu'an di Danum
27 Ya nan tatagun linala'in nalpuh ad Tekoa di nehnod ay didan nangephod hinan
hu"up di allup an nete"ah nan pangngel di atata'nang an pun'adugan ta nangamung un
nidatong hinan allup an neheggon ad Ophel.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw di Kabayu
28 Ya mete"ah nan bagtun di Pantaw di Kabayu ya an amin din papadin nunhituh nan
neheggon di allup hinan potto' di abungna ya enephodday hu"up di allup.
29 Ya hi Zadok an hina' Immer di nehnod ay hiya an nangephod hinan hu"up di allup
an hinagang di abungna.

Hay Inyammadan Allup an Nete"ah nan Pantaw hi Appit hi Buhu'an di Algaw
Ya hi Shemaiah an hina' Shekaniah di mun'adug hinan Pantaw hi Appit hi Buhu'an di
Algaw, ya hiyay nehnod ay Zadok an nangephod hinan hu"up di allup.
30 Ya nehnod ay hiya ya da Hananiah an imbaluy Shelemiah ya hi Hanun an miyonom
an imbaluy Zalaph di nangiyammah nangephod hinan nehnod an hu"up di allup.
Ya hay nehnod ay hiya ya hi Meshullam an hina' Berekiah di nangephod hinan hu"up
di allup ta engganah nan potto' di abungna.

Hay Inyammadan Allup an Neheggon hinan Mipaphod an Waday Guwalya
31 Hay nehnod ya hi Malkijah an munhibhibug hi balitu', ya hiyay nangiyammah nan
nehnod an hu"up di allup ta engganah nan nunhituwan nan muntamuh nan Timplu ya
nan mungkumeldun wah nan neheggon hinan Pantaw an Waday Guwalya an mipluy
hinan Timplu ta engganah nan bagtun di kuwaltuh nan puntikkuan nan allup.

Hay Inyammadan Allup an Neheggon hinan Pantaw di Kalnilu
32 Ya mete"an den puntikkuan di allup ta engganah nan Pantaw di Kalnilu ya nan
munhibhibug ya nan mungkumelduy nangephod hinan hu"up nan allup ta nangamung
dimma'puh hi angunuhna.

4

Nan Umamoh an Bumuhul hinan Tamun da Nehemiah
1 Unat goh dengngol Sanballat an iyammami nan allup ad Jerusalem ya nidugah an
bimmungot, at pahapahalona nan Hudyu. 2 Ya hidih nan way hinagang di i'ibbana ya
nan tindalun di iSamaria ya alyonay, “Hay nomnomon nin daten agogohgoh an Hudyuh
atonda? Unda dan alyon hi unda ammuna ya enephoddan iyamma nan allupda? Ya
nomnomonda nin an dumalat nan pange'nongandah nan onong ya ag'aga ya lopahonda
nan tamuda! Ya alyonda nin un mabalin an ibangngaddan itapeng nan nun'atpun an
batun nun'oghob!”
3 Hi Tobiah an holag Ammon ya wah din timmata'dog an nedelloh ay Sanballat, ya
inalinay, “Tigonyu nan tapeng an allup an bangunondan iyamman mi'id di hulbina ti
ta"on un nan jakal* di umayat at mun'ikihul!”
4 Mu nunluwalua' hi nangngola' hinan inalida, at inali' ay Apo Dios di, “Donglom ni'
tun luwalu' ay He"a ti ten nidugah an na"appuhiy gun pamahal daten tatagu ay da'mi!
At al'alu'o' He"a ta abulutom ni' nan luwalu' ta mumbaliyang nan ato'atonda ya diday
a'atana! At ipakaphulmu didah buhul ta miyuydah udum hi babluy an mun'ibalud! 5 Ya
adim aliwan nan nappuhin gunda namahapahal hinan nuntamuh nan allup!”
6 At intuluymi damdaman nuntamun nangephod hinan allup ta engganah un
nun'aginagway nalpah ti ongol di namhod nan tatagun muntamu. 7 Mu da Sanballat, ya
hi Tobiah, ya nan numbino'ob'on an Arabo, ya nan numbino'ob'on an holag Ammon, ya
din tatagun nalpuh nan babluy ad Ashdod, ya unat goh ininniladan intuluy nan Hudyun
muntamuh nan allup an magadyuh midittum an miyamma ya nidugah di bimmungtanda.
8 At nuntutulagda ta iyal'alladan guluwon, ya pohdondan buhulon ad Jerusalem. 9 Mu

* **4:3** Nan jakal ya umat hinan ahu an wah nan inalahan.

da'mi ya un ami nunluwalun Apo Dios, ya indadaanmi goh di mun'adug hi abigabigat ya amahdomahdom.
10 Ya inalin nan tatagud Judah di, “Nablay nan mumpuntamu ti nidugah an naligat nan tamu! Ya nidugah an do'ol nan batuh ma'ubu, at hiyaat un ami maligatan an mangiyammah nan allup!”
11 Ya hay oha goh ya hay inalin nan binuhulmi ya adimi tigon dida unu agguymi inila nan ma'ma'at ta engganah unda umali ta patayon da'mi ta mapogpog an adi mitutuluy nan tamumi. 12 Ya gun umali nan ibbamin Hudyun ni'hituh nan binuhulmi an mangipa'innilan da'mih nan implanun nan binuhulmih atondan da'mi.
13 At indata' nan tataguh gina'un di mi'buhul an nan hanggap, ya gayang, ya pana, ya inuhig'u nan ahimpahimpangapu, ya hennag'u didah nan na'ampa ahan an lugal an din agguy nalpah an allup ta iyadugda. 14 Ya ininnila' an omogyatda nan tatagu, at inali' hidin a'ap'apu, ya nan u'upihyal, ya din udumnan tatagu di, “Adi ayu tuma'ot ay dida ti adya nomnomonyuy aat Apo Dios an Hiya ya nidugah di abalinana ya atata'ot! At mi'papattoy ayu ta baliwanyu nan tutulangyu, ya imbabaluyyu, ya a'ahawayu, ya nan a'abungyu!”
15 Ya unat goh na'innilaan nan binuhulmi an inilamiy pohdondah aton ay da'mi at indinongda ti hi Apo Dios di nama"ih planuda, at intuluymin nuntamuh nan allup.
16 Ya nete"an de ya ginodwa' nan linala'i ta nuntamuy godwa ya nun'adug di godwan numpunggina'uda nan gina'un di mi'gubat an nan gayang, ya hapiaw, ya pana, ya numpunhanggapda. Ya nan a'ap'apu ya binadanganda nan nuntamun 17 nangitalemaan hinan allup. Ya an amin nan hinohha ya inodnan nan ohan ngamaynay usalonan muntamu, ya nan ohan ngamayda ya inodnanay almasna. 18 At an amin nan numpuntamu ya nun'eh'otday hanggapda, ya waday ohan nedelloh ay ha"in an nangdon hi talampet ta way ipagangohnah panginnilaan nan tataguh nan way ma'at.
19 Ya inali' hinan tatagu, ya nan u'upihyalda, ya nan a'ap'apuday, “Adu"oy tun allup an puntamuan tu'u an ten mumbabattan tu'un hinohha. 20 Mu gulat ta donglonyuy gangoh nan talampet ya nunnaudonyun umalih tu ta ma'amung tu'un amin. Nan Dios tu'u ya Hiyay mamadang ay ditu'un mangubat hinan binuhul tu'u!”
21 At innaynayunmin gun muntamu, mu nan godwan di tatagu ya numpungayangdan mete"ah helhelong ta nangamung bumuhu' di bittuan. 22 Ya intadun'un de, ya inali' goh hinan tataguy, “An amin nan linala'i ya nan baalda ya mahapul an umiyandah tud Jerusalem ta hinan mahdom ya iyadug da'mi, ya nuntamudah nan mapatal.” 23 Ya ta"on un ha"in ya adi' anon nan lubung'uh unna' malo' hinan mahdom, ya umat goh hinay inat nan ni'yibba', ya nan baal'u, ya nan mun'adug ay ha"in. Ya da'mi ya gunmi inheheggon di gina'umih odolmi an ta"on hinan aymi humaguban.

5

Hay Namadangan Nehemiah hinan Nun'awotwot

1 Agguy nadnoy ya nidugah di lilin din linala'i an ta"on nan a'ahawadan dumalat nan gun aton nan i'ibbadan adadangyan an Hudyu. 2 Ti nan udumna ya inaliday, “Do'ol amin hina"ama, at mahapulmiy do'ol hi bogah hi ononmi ta way atonmin adi mun'atoy!”
3 Ya inalin goh din udumnay, “Din gutud di batel ya impedonmiy payawmi, ya galdenmi, ya nan abungmi ta way ingginamih bogah hi inanmi!”
4 Ya inalin din udumnay, “Da'mi ya mahapul an umutang amih pihhu ta way pumbuwitmih* nan payawmi ya galdenmi! 5 Da'mi ya Hudyu ami goh an umat ay dida, ya nan imbabaluymi ya undan adida maphod goh an umat hinan imbabaluyda? Mu anaad ta nan imbabaluymi ya mahapul an mihbutda, ya nan udumnan binabain imbabaluymi ya ninihbutda? Da'mi ahan ya mi'id ah abalinanmi ti nan payaw ya galdenmi ya binoltan di udumna!”
6 Ya unat goh dengngol'u nan nidugah an lilida ya ma'abbungota'. 7 At hay ninomnom'uh ato' ya pinahiw'u din a'ap'apu ya din u'upihyal an inali' ay diday, “Anaad ta da'yu ya

* **5:4** Hay alyonda ya nan alid Persia ya impa'amungnay 5 bilyon an palatan pihhu (unu US $100,000,000) hi hintawon an nalpuh buwit, ya manghan di impabangngadnah nan projects di tataguh nan aproviprovinciah pumpapto'ana ti unna ipahibug hanan palata ta mitalepondad Susa an kapitulyuna. Ya hidin nangabakan nan Alin hi Alexander an Nidugah an iGreece hinan iPersia ya inah'upanad Susa nan balitu' an nipo"oy an hay 309,091 an kiluy damotna, ya inah'upana goh hidi nan silver an hay 1,363,636 an kiluy damotna. Ya gapu ta gun ipo"oy nan alid Susa nan palatan pihhun ma'usal hinan ababbabluy hi pumpapto'ana at mid mapto' ya manghan di pihhuh usalon nan tatagu, at hiyaat un ngimminay balul di hinohhan mila'u an ma'alih inflation. Ya alyonda an waday 50% inflation hidin gutud din numpapto'an nan a'alid Persia.

paligligatonyu nan tutulangyun dumalat hi numpatakapanyun didah unda umutang hi pihhuyu?"†

At impa'ayag'un amin din tatagu ta impanuhmiy lilida. 8 Ya inali' di, "Pinadah tu'uy abalinan tu'u, at binangngad tu'u nan i'ibba tu'un nihbut hinan udumnan babluy hi awadan nan Hentil. Mu ad ugwan ya pilitonyu nan tutulangyun ila'uy odoldan da'yu!"‡ Ya din u'upihyal ya a'ap'apu ya agguyda himmaphapit ti iniladan immannung henen inatda.

9 Ya intuluy'un inali' di, "Nan inatyu ya nappuhi! Hay maphod ya hi Apo Dios di ita'ot tu'u, ya nan maphod di hiyay atonyu ta way aton nan binuhul tu'un Hentil an adi mamihul ay ditu'u! 10 Ti da'mih nan a'agi' ya nan puntamuo' ya impa'utanganmi goh nan tataguh pihhu ya ma'an, mu agguy ami numpatakap ay dida! At iyal'alu"un da'yu ta adi ayu goh mumpatakap! 11 At ad ugwan ya ipabangngadyun dida nan payawda, ya nan puntanomandah greyp ya olibo, ya umat goh hinan abungda. Ya ibangngadyu goh nan innalyun takap di pihhuyun impa'utangyun dida, ya nan ma'an, ya bayah, unu nan lana ta adiyu pahukat."

12 Ya tembal din a'ap'apun inaliday, "Unudonmi nan inalim hi atonmi. At ibangngadmi nan innalmin dida, ya adimi goh ipabayad di takapna."

At nunhapatao' din a'ap'apuh nan hinagang di papadi ta ipa'annungda nan intulagdan aton. 13 Ya yinagyag'u din inlulubung'u, ya inali' di, "Umat hituy aton Apo Dios an yagyagona goh di gina'un nan way adi mangat hinan intulagna ta mami'id nan gina'una!"

At inabulut an amin nan tatagun wah di, ya impabagtudah Apo Dios an inaliday, "Ipa'annungmin aton nan itulagmi."§ At hi Apo Dios di impabagtuda, ya impa'annungdan inat din intulagda.

Nan Ama'ahhimo' Nehemiah

14 Ma'innila an duwampulu ta han duway tawon hi nunhaada' hi gobelnadol hi ad Judah. Ya hay nangete"a' an nunhaad ya din miyaduwampuluh tawon an numpapto'an Artaxerxes an ali ta nangamung nuntulumpulu ta han duway tawona.* Ya henen gutud di himpulu ta duway tawon ya ha"in ya nan i'ibba' ya agguymi inan din ma'an an midat ta onon nan gobelnadol. 15 Ya din nahhun an nunggobelnadol an nehnoda' ya pinaligatda nan tatagu ti gunda pabayad nan ononda ya nan bayah an inumonda an gunda mumbagah napat hi silver an pihhu. Ya ta"on nan u'upihyalda ya pinaligatda goh nan tatagu. Mu hi Apo Dios di e'gona', at adi umat hinay inat'u. 16 Ya inat'un amin di abalina' an nangipapto' hinan allup, ya mi'id ah lina'ua' hi banoh'u. Ya an amin nan tatagu' ya niddumdan ni'tamun nangiyammah nan allup. 17 Ya hay inat'u goh ya abigabigat ya gun'u pinangan nan hinggahut ta han naleman tatagun ibbamin Hudyu ya nan a'ap'apuda, ya agguy nibilang nan tatagun mangilin nalpuh nan udumnan babluy hinan nunlene'woh. 18 Ya abigabigat ya gunna' numpapaltih ohay baka, ya onom hinan mi'id di ganitnan kalnilu, ya do'ol di manu'. Ya nan gun miyapuluy algaw ya gun'u idat di numbino'ob'on an do'ol hi bayah ta inumonda. Ya ta"on un at hinay ma'at ya agguy'u innal nan midat ay ha"in an gobelnadol ti inila' an maligatan nan tatagu.

19 At nunluwalua' ay Apo Dios an inali' di, "Nomnomom ni' tun maphod an nan ina'inat'uh nan tatagu!"

6

Nan Gunda Nunnomnoman an Mamatoy ay Nehemiah

1 Nipa'innila ay da Sanballat, ya hi Tobiah, ya hi Geshem an Arabo, ya nan udumnan binuhulmi an nalpah din inyammamin allup an mi'id natewangan (mu agguy ni' niyamma nan tangob di pantaw nan allup). 2 At impaad da Sanballat ay Geshem an inalidan ha"in di, "Umali'a ta mundadammu tu'uh nan ohan babluy hinan nundotal ad Ono."*

Mu ininnila' an unna' balbaliyan ta way atondan mamatoy ay ha"in. 3 At un'u impaad ta umuyda ibaga ay diday, "Ha"in ya do'ol di ato' hi tamu', at mi'id di ato' an umalih na. Adi' pohdon an taktakon nan tamu' hinan umalia' ay da'yu!"

4 Dida ya numpepat di gunda nangipa'ayagan ay ha"in, mu agguya' immuy an umat hidin nambal'uh hopapnay gun'u nambal ay dida.

---

† **5:7** Paniaw hinan Hudyuh unda mumpatakap hinan ibbadan Hudyu (Ex. 22:25-27; Lev. 25:35-36; Deut. 23:19-20).

‡ **5:8** Ay didan nawotwot an Hudyu ya mabalin an mumbalindah baal unu tagalan nan ibbanan Hudyu, mu paniaw ahan hi unda ila'uy odolda ta mumbalindah himbut (Lev. 25:39-42). Ya mapidway apaniawnah unda ila'uy odolda ta mumbalindah himbut di Hentil (Ex. 21:8).

§ **5:13** Unu *amen* hinan hapit di Hudyu.

* **5:14** Unu hidin 445-433 B.C.

* **6:2** Hay awadan ten babluy ya himpulu ta ohan kilomitluy inadagwina an wah appit di buhu'an di algaw an mipalpud Joppa.

5 Mu heden miyaleman tudo' an impehnag goh Sanballat ya nan baalnay nangepehnagana, ya henen tudo' ya agguy niyammid. 6 Ya inalin nan nitudo' di,
"Hay inalin Geshem ay ha"in ya wada anuy ulgud an niwa'at hinan abablubabluy an he"a ya nan i'ibbam an Hudyu ya unyu ninomnom an mi'buhul ti dumalat nan nangephodanyuh nan napa"in allup. Ya hay alyonda goh ya penhodmun mun'ali ta he"ay mangipapto' ay dida, 7 at hiyaat unmu pento' di numbino'ob'on an propeta ta way atondan mangibaag ad Jerusalem an he"ay alid Judah. Ya naligat hi un donglon nan alid Persia di aatna, at mahapul an punnaudom an umalih tu ta mundammuta ta punhapitantay aatna."

8 Ya impehnag'uy nambal'uh nan inalin Sanballat an inali' di,
"An amin nan inalim ya un layah an hay nalpuh nomnommu!"

9 Nan binuhulmi ya unda padahon an mana'ta'atot ay da'mi ti alyondah nomnomday, "Mangluydah ta'otda, at adida ituluy an muntamuh nan allup." Mu nunluwalua' ay Apo Dios ta pabi'ahonay nomnom'u.
10 Ya wada han ohan algaw ya immuya' hi abung Shemaiah† an hina' Delaiah an ap'apun Mehetabel ta idungaw'u hiya ti wah abungnan adi makmakkak. Mu inalinan ha"in di, "Umuytah nan Timplun Apo Dios ta mipo"oytah di, ya intangobta nan pantaw ti waday umalin linala'in mamatoy ay he"a! Mid mapto' ya ad ugwan an mahdom di umaliandan mamatoy ay he"a!"
11 Mu inali' ay hiyay, "Undan lumayaw di umat ay ha"in an lala'i ta umuy an mipo"oy? Undan alyom hi umuya' hinan Timplu ta hidiy ipo"oya' ta olom ya matagua'? Adia' ahan umuy mipo"oy!"
12 Ya nanginomnoma' an bo'on hi Apo Dios di nannag ay hiya ti un binayadan da Sanballat ay Tobiah ta way atonan mamalbalin ha"in. 13 Ya manu ay inatnah ne ya ta way ato' an tuma'ot ya inunud'u hiya. Ya gulat ta inat'uh ne at mumbahola',‡ ya napa"i nan maphod an aat'u.
14 Ya inluwalu' goh ay Apo Dios an inali' di, "Adim ni' aliwan heten inat da Tobiah ay Sanballat ay ha"in ta moltaom dida! Ya moltaom goh han babain propetan hi Noadiah§ ya nan udumna goh an propetan gun mana'ta'atot ay ha"in."

Hay Nalpahan nan Tamu

15 Heden miyaduwampulu ta lemay algaw hidin bulan di Elul ya natalemaan nan allup,* at un nabongle ta duway algaw ya nalpah. 16 Ya unat goh na'innilaan nan binuhulmi ya nan tataguh nan nunlene'woh an nalpah nan allup ya nabainanda ti iniladan nan Diosmi ya binadangan da'min nangiyammah nan allup.
17 Ya heden gutud ya gun nuntudo' nan a'ap'apun di Hudyun Tobiah, ya gun nuntudo' goh hi Tobiah ay dida. 18 Ya do'ol di tatagud Judah hi namhod ay Tobiah ti manu ay ya un inapun Shekaniah an hina' Arah. Ya hay oha goh ya inahawan Jehohanan an imbaluyna han babain imbaluy Meshullam an hina' Berekiah. 19 Ya do'olday tatagun nangulgud ay ha"in hinan amaphod di ina'inat Tobiah, ya gunda goh imbaag ay hiyan amin nan way hapito'. Ya gun inaynayun Tobiah an nuntudo' ay ha"in ta ta'ta'tona'.

7

1 Ya nalpah nan allup, ya nun'iyamma goh nan tangob di pantaw. Ya nan mungguwalya, ya nan mungkankanta, ya nan holag Levi ya nun'idat'uy tamuda. 2 At pento"uh agi' an hi Hanani ya hi Hananiah an ap'apun nan guwalyah nan Timplu ta diday mangipapto' ad Jerusalem* ti hi Hananiah ya un'unnud ya e'gonanah Apo Dios ya un nan udum an tatagu.
3 Ya inali' ay diday, "Mahapul an adiyu ibughul nan tangob di pantaw di allup ad Jerusalem ta engganah un munta'dang di algaw,† at nan mungguwalya ya inhamadda ta midada'ig nan pantaw hinan pun'aduganda. Ya pot'onyu nan tatagud Jerusalem ta bumadangdan manguwalya ta nan udum ya mun'adugdah nan lugal an pun'adugan, ya nan udumna ya mun'adugdah nan neheggon hi abungda."

---

† **6:10** Hay pohdonan ibaga ya *dengngol Apo Dios*. ‡ **6:13** Waday numbino'ob'on an kuwaltuh nan delloh di gettaw nan Timplun Apo Dios, mu anggay nan papadi di way biyangnan humigup hidi. Gapu ta bo'on padih Nehemiah at paniaw hi un humigup ti mumbahol hi unna aton. § **6:14** Hay pohdonan ibaga ya *mi'hapit hi Apo Dios ay hiya*.
* **6:15** Unu hidin October 2, 445 B.C. * **7:2** Hay pohdonan hapiton ya impapto'da nan duwan upihyal an numpapto' hinan duwan barangay ad Jerusalem an da Rephaiah ay Shallum (Neh. 3:9, 12). † **7:3** Gangayna an mibughul nan pantaw di allup hi helhelong, mu penhod Nehemiah an maladaw di pangibughulanda ta tigondah mahhun hi un way buhuldan nipo"oy hi luwal an gumubat ay dida.

Nan Lehtaan di Tatagu
(Ezra 2:1-70)

4 Ma'innila an ambilog nan babluy ad Jerusalem, mu nahnot di tatagun nunhituh di,
ya mahngan di abung hi niyamma. 5 Ya impanomnom Apo Dios ay ha"in ta way inat'un
nangamung hinan tatagu, ya nan a'ap'apu, ya nan u'upihyal ta hamadonmin innilaon nan
nitudo' an uyap nan himpangapu. Ya inah'upa' din liblun nitud'an di ngadan din nahhun
an numbangngad hidin nun'akaphul.‡ Hiya hatuy inah'upa':
6 "Dida hatuy tataguh i'ibbamin holag Israel hi numbangngad an nalpuh nan
nangiyayan Nebuchadnezzar an alid Babylon ay dida. Ya hinohhan dida an numpum-
bangngaddad Jerusalem ya ad Judah ya numpapanguydah nan babluy an nunhituwan-
dah din hopapna. 7 Ya ni'bangngad goh nan a'ap'apuda an da Zerubbabel, ya hi Jeshua,
ya hi Nehemiah, ya hi Azariah, ya hi Raamiah, ya hi Nahamani, ya hi Mordecai, ya hi
Bilshan, ya hi Mispereth, ya hi Bigvai, ya da Nehum ay Baanah.

Nan nitudo' an linala'in holag Israel:
8 Nan holag Parosh ya duway libu ya han napitu ta duwa,
9 ya nan holag Shephatiah ya tuluy gahut ta han napitun duwa,
10 ya nan holag Arah ya onom di gahut ta han nabonglen duwa,
11 ya nan holag Pahath-Moab (an diday nalpuh nan holag Jeshua ay Joab) ya duway
libu ta waluy gahut ya han himpulu ta walu,
12 ya nan holag Elam ya hinlibu ta duway gahut ya han nabongle ta opat,
13 ya nan holag Zattu ya waluy gahut ya han napat ta lema,
14 ya nan holag Zakkai ya pituy gahut ya han nanom,
15 ya nan holag Binnui ya onom di gahut ya han napat ta walu,
16 ya nan holag Bebai ya onom di gahut ya han duwampulu ta walu,
17 ya nan holag Azgad ya duway libu ya han tuluy gahut ta duwampulu ta duwa,
18 ya nan holag Adonikam ya onom di gahut ya han nanom ta han pitu,
19 ya nan holag Bigvai ya duway libu ya han nanom ta pitu,
20 ya nan holag Adin ya onom di gahut ta han nalema ta lema,
21 ya nan holag Ater (an diday nalpuh nan holag Hezekiah) ya nahiyam ta walu,
22 ya nan holag Hashum ya tuluy gahut ta han duwampulu ta walu,
23 ya nan holag Bezai ya tuluy gahut ta han duwampulu ta opat,
24 ya nan holag Hariph ya hinggahut ta han himpulu ta duwa,
25 ya nan holag Gibeon ya nahiyam ta lema.

26 Ya numbangngad goh di tatagun hay nunhituwan di a'apuda ya ad Bethlehem ya
ad Netophah an hinggahut ta nawalu ta walu,
27 ya nan tatagun din numpunhitud Anathoth ya hinggahut ya han duwampulu ta
walu,
28 ya nan tatagun din numpunhitud Beth Azmaveth ya napat ta duwa,
29 ya nan tatagun din numpunhitud Kiriath Jearim, ya ad Kephirah, ya ad Beeroth ya
pituy gahut ya han napat ta tulu,
30 ya nan tatagun din numpunhitud Ramah ya ad Geba ya onon di gahut ya han
duwampulu ta oha,
31 ya nan tatagun din numpunhitud Mikmash ya hinggahut ya han duwampulu ta
duwa,
32 ya nan tatagun din numpunhitud Bethel ya ad Ai ya hinggahut ya han duwampulu
ta tulu,
33 ya nan tatagun din numpunhitud Nebo ya nabongle ta duwa,
34 ya nan tatagun din numpunhitud Elam ya hinlibu ya han duway gahut ta nabongle
ta opat,
35 ya nan tatagun din numpunhitud Harim ya tuluy gahut ta han duwampulu,
36 ya nan tatagun din numpunhitud Jericho ya tuluy gahut ya han napat ta lema,
37 ya nan tatagun din numpunhitud Lod, ya ad Hadid, ya ad Ono ya pituy gahut ya
han duwampulu ta oha,
38 ya nan tatagun din numpunhitud Senaah ya tuluy libu ya han hiyam di gahut ta
tulumpulu.

39 Didatuy papadin numbangngad:

‡ **7:5** Numbangngaddah din 537 B.C., ya da Sheshbazzar ay Zerubbabel di nangipangngulun dida (Ezra 1:11-2:2).

Nan holag Jedaiah (an holag di pamilyan Jeshua) an dida ya hiyam di gahut ya han
napitu ta han tulu,
40 ya nan holag Immer ya hinlibu ya han nabongle ta han duwa,
41 ya nan holag Pashhur ya hinlibu ya han duway gahut ta han napat ta pitu,
42 ya nan holag Harim ya hinlibu ta han himpulu ta pitu.

43 Nan himpangapun holag Levi an numbangngad: nan holag da Jeshua ay Kadmiel
an dida ya nalpudah nan holag Hodaviah ya napituda ya han opat.

44 Dida hatu nan kumakanta: nan holag Asaph ya hinggahut ya han napat ta walu.

45 Dida hatu nan mun'adug hinan pantaw: nan holag Shallum, ya hi Ater, ya hi
Talmon, ya hi Akkub, ya da Hatita ay Sobai ya hinggahut ta han tulumpulu ta walu.

46 Hiyatuy baal hinan Timplu: nan holag Ziha, ya nan holag Hasupha, ya nan holag
Tabbaoth, 47 ya nan holag Keros, ya nan holag Sia, ya nan holag Padon, 48 ya nan holag
Lebana, ya nan holag Hagaba, ya nan holag Shalmai, 49 ya nan holag Hanan, ya nan
holag Giddel, ya nan holag Gaher, 50 ya nan holag Reaiah, ya nan holag Rezin, ya nan
holag Nekoda, 51 ya nan holag Gazzam, ya nan holag Uzza, ya nan holag Paseah, 52 ya nan
holag Besai, ya nan holag Meunim, ya nan holag Nephussim, 53 ya nan holag Bakbuk, ya
nan holag Hakupha, ya nan holag Harhur, 54 ya nan holag Bazluth, ya nan holag Mehida,
ya nan holag Harsha, 55 ya nan holag Barkos, ya nan holag Sisera, ya nan holag Temah,
56 ya nan holag da Neziah ay Hatipha.

57 Hiyatuy holag din baal Solomon: nan holag Sotai, ya nan holag Sophereth, ya nan
holag Perida, 58 ya nan holag Jaala, ya nan holag Darkon, ya nan holag Giddel, 59 ya nan
holag Shephatiah, ya nan holag Hattil, ya nan holag Pokereth-Hazzebaim, ya nan holag
Amon.

60 Nan baal an muntamuh nan Timplu ya nan holag din baal Solomon ya tuluy gahut
ya han nahiyam ta duwa.

61 Ya wada goh di numbangngad an nalpudah nan babluy ad Tel Melah, ya ad Tel
Harsha, ya ad Kerub, ya ad Addon, ya ad Immer, mu dida ya mi'id di ipattigdah
panginnilaan an diday holag Israel: 62 nan holag da Delaiah, ya nan holag Tobiah, ya
nan holag Nekoda ya onom di gahut ya han napat ta duwa.

63 Dida hatuy udumnah himpangapun an papadi: nan holag da Hobaiah, ya nan holag
Hakkoz, ya nan holag Barzillai (mu nan ommodna an hi Barzillai ya inahawana han
ohan holag Barzillai ad Gilead, ya inyapuliduna nan ngadan di ommod nan babain
ahawana).
64 Dida ya inah'upanda nan ad holag ay didan pamilya an nitudo' hinan liblun
mangipa'innilah uyap nan himpangapu, mu agguy na'ah'upan. 65 At hiyaat un inalin
nan gobelnadol ay dida ta adida ahan onon nan ma'an an ne'nong ay Apo Dios ta
engganay un waday padih mangitamuh nan Urim ya Thummim.
66 Ya hay lammung an amin nan numbangngad ya napat ta duway libu ya han tuluy
gahut ta han nanom. 67 Ya nat'on di baaldan linala'i ya binabai an agguy ni'yuyap an
pituy libu ya han tuluy gahut ya han tulumpulu ta pitu. Ya agguy goh ni'yuyap nan
kumakantan linala'i ya binabai an duway gahut ta han napat ta lema. 68 Ya initnudda
goh nan pituy gahut ta han tulumpulu ta onom an kabayuda, ya nan duway gahut ta han
napat ta leman muls,§ 69 ya opat di gahut ta han tulumpulun leman kamilu, ya onom di
libu ta han pituy gahut ta han duwampulun dongki.
70 Ya waday udum hinan a'ap'apun nan himpangapu an nan bimmadang hinan tamu.
Ya immidat nan gobelnadol hi walu ta han godway kiluh balitu', ya nabongley duyun
balitu', ya lemay gahut ta han tulumpulun lubung di papadi. 71 Ya wada goh di udum
hinan a'ap'apuh nan himpangapu an nangidat hinan tuhhiniluh hinggahut ta han
napituy kiluh balitu', ya hinlibu ta han duway gahut ya han himpulu ta han ohay kiluh
silver.
72 Ya hay lammung di indat an amin nan udum an tatagu ya hinggahut ta han napituy
kilun balitu', ya hinlibu ta han hinggahut ta han tulumpulu ta onom an silver, ya nanom
ta han pitun lubung nan papadi.

§ **7:68** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal.

73 At an amin nan papadi, ya nan holag Levi, ya nan guwalyah nan pantaw di allup,
ya nan kumakanta, ya nan baal an muntamuh nan Timplu, ya nan udum an nat'on an
tatagun niddum, ya an amin nan udumnan holag Israel ya numpunhitudan amin hinan
numbabluyanda."

Hay Nangibahaan Ezra hinan Uldin Apo Dios hinan Tataguh nan Behtan di Talampet

Pituy bulan di naluh* ya nalpah an numpunhitu nan holag Israel hinan babluyda.

8

1-2 Ya nan penghan di algaw enen bulan* ya inamungmin† amin din tatagud Jerusalem
hidih nan gettaw an nipotto' hinan Pantaw hinan Way Buhu'an di Danum. Ya in-
yal'alu'min Ezra ta alana din liblun nitud'an din Uldin an indat Apo Dios ay Moses ta way
unudon nan holag Israel. At innal Ezra din liblu, ya immuy hidin awadan din do'ol an
na'amung an tatagun linala'i, ya binabai, ya din ung'ungungngan nanginnilan mangngol
hi hapit. 3 Ya enlotnan binaha nan Uldin an ente"anah din helhelong ta engganah
nuntongay algaw hinan gettaw an potto' di Pantaw hinan Way Buhu'an di Danum hi
hinagang di tatagun linala'i, ya binabai, ya nan ung'ungungngan nanginnilan mangngol.
At an amin amin tatagu ya inhamadmi nan Uldin an nitudo' hinan liblu.
4 Hi Ezra ya wah din timma'dog hidin nabagtun niyamman tuma'dogan nan humapit
hinan way a'amunganmi, ya didatuy tatagun timma'dog hi appit di agwana: hi Mattithiah,
ya hi Shema, ya hi Anaiah, ya hi Uriah, ya hi Hilkiah, ya hi Maaseiah. Ya nan timma'dog
hi appit di wadhongna ya hi Pedaiah, ya hi Mishael, ya hi Malkijah, ya hi Hashum, ya hi
Hashbaddanah, ya hi Zechariah, ya hi Meshullam.
5 Ya heden timma'dogan Ezra ya nabagtu, at hiyanan pa'atiggon an amin nan hinohhan
tatagu hiya. Ya heden name'laganah din liblu ya timma'dog amin amin an tatagu.‡ 6 Ya
inalin Ezra di, "Madayaw hi Apu tu'un hi Apo Dios an nidugah di anabagbagtuna!"
Ya an amin amin tatagu ya inta'nangmiy ngamaymin§ nangalih, "Amen! Amen!"* Ya
inluungmin nidatong di angahmih nan luta ta ipattigmiy pundayawmin Apo Dios.
7 Ya ni'ta'dog goh nan holag Levi an hi Jeshua, ya hi Bani, ya hi Sherebiah, ya hi Jamin, ya
hi Akkub, ya hi Shabbethai, ya hi Hodiah, ya hi Maaseiah, ya hi Kelita, ya hi Azariah, ya hi
Jozabad, ya da Hanan ay Pelaiah, ya impa'inniladay aat din Uldin ay da'min timmata'dog.
8 Ya binahada nan nalpuh din liblun nitud'an din Uldin Apo Dios, ya imbaagday aatna, ya
impa'inniladay pohdonan itudu ta na'awatanmi.
9 Ya unat goh dengngolmiy aat di itudun nan Uldin Apo Dios hi mahapul an atonmi ya
ente"amin ahikikila. At ha"in an gobelnadol, ya hi Ezra an padin nangituduh nan Uldin,
ya nan i'ibbamin holag Levi an din gun nangituduh nan tatagu ya inalimin amin ay diday,
"Heten algaw ya me'gonan an ngilin Apu tu'un hi Apo Dios, at adi ayu munlungdaya, ya
adi ayu kumila!" (Heden kumilaanmi ya dodonglonmi nan nabaha an Uldin.)
10 Ya inali' ay diday, "Umanamut ayu, ya numbehta ayu ta mun'am'amlong ayuh nan
maphod an ma'an ya nan bayah an inumonyu, ya idatanyuh nan ma'an ya bayah nan
i'ibbayun mi'id ah pangngalandah idadaanda. Heten algaw ya me'gonan ay Apo Dios,
at adi ayu munlungdaya ti nan pun'am'amlonganyun Apu tu'u di hiyay mangipabi'ah ay
da'yu!"
11 Ya inal'alu' nan holag Levi an amin nan tatagun i'ibbadan holag Israel an inalidan di-
day, "Heten algaw ya me'gonan, at adi ayu numanomnom, ya adi ayu goh munlungdaya."
12 Ya unat goh numpanga'anamut amin tatagu ya nun'am'amlong amin nangan hinan
indadaanmin ma'an ya ma'inum, ya imbingayanmi din ma'ma"idan ti ininnilami din
nibahan da'mi.

Nan Behtan di A'ab'abbung

13 Heden miyadwan algaw† ya immuy din a'ap'apun nan ahimpahimpangapu, ya
niddum din papadi, ya nan holag Levi hinan wadan Ezra ta adalonda goh di aat nan
Uldin. 14 Ya na'innilaandah nan nitudo' hinan Uldin an din impitudo' Apo Dios ay Moses an
nan ab'abbung di punhituwanmih nan gutud di pumbehtaanmih nan miyapitun bulan.‡
15 Ya mahapul an ipa'innilamih ten ma'at an atonmih an amin hinan abablubabluy ya
ad Jerusalem ta honogonmi nan tatagu ta umuy amih nan inalahan ta ummal amih nan

---

* **7:73** Unu hidin Tishri/Ethanim (September-October), 445 B.C. * **8:1-2** Unu Tishri/Ethanim 1, 445 B.C. (unu October 8 eden tawon). Hiyah ne Behtan di Talampet (Lev. 23:23-25; Num. 29:1-6). † **8:1-2** Niddum hi Nehemiah ay dida (verse 9). ‡ **8:5** Heten verse di nalpuwan nan ugalin di udumnan kimmulug an tuma'dogdah himba'andah unda ibahay Hapit Apo Dios. § **8:6** Hiyah ne ugalin di Hudyuh unda munluwalu. * **8:6** Hay pohdon ten hapit di Hudyun ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* † **8:13** Unu Tishri/Ethanim 2, 445 B.C. (unu October 9 eden tawon). ‡ **8:14** Lev. 23:33-43; Num. 29:12-39; Deut. 16:13-17.

hapang di ayiw an olibo, ya oliboh nan inalahan, ya myrtles, ya palma, ya nan hapang an do'ol di tubuna ta way miyammah nan ab'abbung.
16 At numpapanguy amin tataguh nan inalahan ta nun'alami din hapang di ayiw, ya nun'iyanamutmi, ya inyamman di udumnan da'miy a'ab'abbungdah nan way nundotal an atap di abungda, ya nan udum ya hidih nan gettawda, ya nan udum ya hidih nan gettaw nan Timplu, ya nan damunan gettaw an neheggon hinan Pantaw hinan Way Buhu'an di Danum, ya nan neheggon hinan Pantaw di Allup Ephraim. 17 At an amin din tatagun holag Israel an numbangngad hidin natiliwanda ya numpunhitudah din a'ab'abbung an nun'iyammada. Ya nete"ah din gutud di atagun Joshua an hina' Nun ta nangamung di behtada ya mi'id ah umat hituh na'at. Ya heden behta ya nidugah di nun'am'amlongan amin tatagu.
18 Ya heden hopap di algaw nan behta ta nangamung hidin angunuhna ya binigat an gun imbahan Ezra din liblun nitud'an nan Uldin Apo Dios. Ya pituy algaw hi behtada,§ ya din miyawalu* ya na'amung ami ta nundayaw amin Apo Dios ti hiyah ne inalin di Uldin.†

9

Hay Nangitutuyuan nan Tataguh Baholda

1 Heden miyaduwampulu ta opat di algaw eden bulan* ya na'amung amin holag Israel ta mun'ulat amin adi ami mangmangan, ya numpunlubung amih langgut, ya nun'iloglogmiy hupu' hi ulumi ta mipa'innilay aat di punlungdayaanmi. 2 Ya nilahhin amin holag Israel hinan bunag. Ya timma'dog ami, ya nunluwalu ami ta itutuyumiy baholmi ya nan bahol din a'apumi. 3 Ya tuluy olas di timmata'doganmin nundongol hinan nibahan Uldin Apo Dios an Diosmi, ya tulu goh di olas di nangitutuyuanmih baholmi ya nundayawanmin Apo Dios an Diosmi.
4 Ya nan holag Levi an da Jeshua, ya hi Bani, ya hi Kadmiel, ya hi Shebaniah, ya hi Bunni, ya hi Sherebiah, ya hi Bani, ya hi Kenani ya timma'dogdah nan nabagtun tuma'dogan, ya enlotdan nunluwalun Apo Dios an Diosmi. 5 Ya nan holag Levi an da Jeshua, ya hi Kadmiel, ya hi Bani, ya hi Hashabneiah, ya hi Sherebiah, ya hi Hodiah, ya da Shebaniah ay Pethahiah ya inalidan da'miy, "Tuma'dog tu'u ta dayawon tu'uh Apo Dios an Dios tu'u an Hiya ya mi'id te"ana ya mi'id goh pogpognan Dios!"
Ya intuluyda goh an inaliday,
"Madayaw di ngadanmu an na'ahhamad an nabagbagtuh an amin hinan madayaw!
6 Apo Dios, He"a ya anggay di ap'apun nunlumud abuniyan ya an amin nan bittuan ad daya, ya limmum nan luta ya nan wah di, ya nan baybay ya nan wah di, ya He"ay nangidat hi ataguan an amin di logom an matagu. Ya an amin nan a'anghel ad abuniyan ya dayawon da'a.
7 He"a, Apo Dios an Apumiy namto' ay Abram,† ya enekakmud Ur ad Babylon,‡ ya hinukatam di ngadana ta hi Abraham.§ 8 Ti hinamadmun hiya, ya nahamad di pangulugnan He"a, at ni'tulag'an hiyan idatmuh nan holagna nan babluy di iCanaan, ya nan himpampun an Heth, ya nan holag Amor, ya nan holag Periz, ya nan iJebus, ya nan iGirgas. Ya impa'annungmu nan intulagmun hiya ti He"a ya nahamad di aatmu.
9 Ya tinnigmu goh din nipaligligatan din a'apumid Egypt, ya dengngolmu goh din numpahpahmo'andan He"ah din wadandah nan Mumbolah an Baybay.* 10 Ya hennagmuy umipanoh'an ligat hinan Alin hi Pharaoh ad Egypt, ya nan u'upihyalna, ya nan tataguna ti inilam di ina'inatdan nangipaligligat hinan o'ommodmi. Ya dumalat hanan inatmu ya nundongol di ngadanmuh engganad ugwan. 11 Ya hidih nan way hinagangda ya nunhiyanom di danum hinan baybay ta nan mamagan lutay dinalandan bimmad'ang. Mu din namdug ay dida ya nun'altenganda, at umatdah nan batun nunlonong hinan bunol di danum.† 12 Ya nan mapatal ya linidumam didah nan ma'ugtul an bunut, ya nan mahdom ya wada goh di mabnang an apuy hi nundilagdah nan enengwada.‡
13 Ya pimmahad'ah nan Duntug an Sinai an nalpu'a ad abuniyan ta hidiy ni'hapitam hinan tatagum, ya indatmun diday Mandal ya nan maphod an Uldin an nahamad ya

§ **8:18** Unu Tishri/Ethanim 15-21. * **8:18** Unu Tishri/Ethanim 22. † **8:18** Lev. 23:36; Num. 29:35-38. Mi'id ah alyonah tu an numbehtada goh hinan Gutud di Pun'onngan hi Hanin di Bahol an mahapul an gun ma'at hi gutud di Tishri/Ethanim 10 (Lev. 16:1-34; 23:26-32; Num. 29:7-11), at mid mapto' hi unda inat. * **9:1** Unu Tishri/Ethanim 24, 445 B.C. (unu October 30 eden tawon). Hene ya agguy na'ali ta nitudo' an behta. † **9:7** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *nabagtun ommod an hi ama.* ‡ **9:7** Unu ad Chaldea. § **9:7** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *ommod an hi aman di do'ol an tatagu.* * **9:9** Unu Red Sea. † **9:11** Ex. 1:1-15:21. ‡ **9:12** Ex. 13:21-22.

nepto' di itududa.§ 14 Ya impa'inilam ay dida an ngilinonda nan algaw an pun'eblayan,
ya indatam didah Mandal ya Uldin an din indatmun Moses an baalmu. 15 Ya din
nunhinaanganda ya indatam didah ma'an an nalpud abuniyan. Ya hidin na'uwawanda
ya impa'inumam hidin danum an nalpuh nan daplah.* Ya inalim ay diday umuyda ta
hakuponda nan intulagmuh ipaboltanmun didah luta.
16 Mu din a'apumi ya nanghoydan impahelotday nomnomda, ya agguyda inunud
nan Uldinmu. 17 Ya adida ahan pohdon an mundongol, ya inaliwandan amin din
umipanoh'an gunmu inat an tinnigda. Ya dumalat di anangohoyda ya pento'day
ap'apuda ta way mangibangngad ay dida ta himbutda goh ad Egypt. Mu He"an Dios
ya nidugah di homo'mu, at aliwam di bahol, ya ma'ahhimo"a goh, ya nidugah di
pamhodmu, ya adi'a ag'agan bumungot. At hiyah ne dumalat ya agguymu ingnganuy
dida† 18 an ta"on unda nunhibug hi bululdan umat hi baka, ya inaliday, Hiyah te
dayawon tu'uh nangekak ay ditu'ud Egypt! Ya ta"on goh un nidugah ahan di inatdan
nangipabain ay He"a.‡
19 Ya dumalat nan nidugah an homo'mu ya agguymu ingnganuy didah din awadan-
dah nan mapulun ti linidumam didah nan ma'ugtul an bunut ta way nangipangulun
didah nan mapatal, ya nan mabnang an apuy hinan mahdom ta ipangulunan benangan
di owonda. 20 Ya nan ma'ma'ullay an Na'abuniyanan an Lennawa di nangituduh atonda.
Ya gunmu pinangan didah ma'an an ma'alih manna, ya limmum goh di danum hi
ininumda. 21 Ya hinalimunam didah napat di tawon hidin awadandah nan mapulun,
ya gintudmun amin di mahapulda. Ya agguy napa'pa"i din lubungda, ya agguy goh
binumlal di hu'ida.§
22 Ya indatam goh didah abalinanda, at hiyanan inabakda nan do'ol an numbino'ob'on
an pun'alian, ya hinakupda nan babluyda. Ya ta"on nan babluy ad Heshbon an
nun'alian Sihon* ya nan babluy ad Bashan an nun'alian Og ya ni'hakupda.† 23 Ya
impado'olmuy holagda ta umatdah nan ado'ol di bittuan ad daya, ya inyuymu didah
nan lutan din intulagmuh din a'apudah boltanonda. 24 At hiyanan immuy mah nan
imbabaluyda ta henggopdad Canaan, ya ginubatda nan tatagun numpunhituh di,
ya binaliwam dida ta inabakda nan tataguh di ya ta"on nan alida. Ya ene'kodmu
nan tatagun dida ta okoddah nan penhoddan aton ay dida. 25 Ya nunhakupda din
nun'ihamad di allupdan babluy, ya din malumong di nihabal an luta, ya nan a'abung an
nun'apnuh din mun'apla'an an gina'u, ya din bubun an nalhu'an, ya din nun'itanom an
ayiw an olibo, ya din do'ol an ayiw an ma'an di bungada. At do'ol di ma'an hi ononda, at
nun'abhugda, ya numpangatabada. Ya nidugah di nun'an'anlaandah nan mun'aphod
an indatmun dida.‡
26 Mu adida damdama dumngol ya umunud ti din'ugda nan Uldinmu. Ya pina-
toyda nan propetan hennagmun namadan ay dida ta way atondan mumbangngad an
mundayaw ay He"a, mu undaat goh intugtugan namahipahiw ay He"a. 27 At hiyah
ne dumalat ya impa'abakmu didah nan binuhulda ta pinaligligatda dida. Mu heden
ipaligligatanda ya inal'alu' da'a ta badangam dida, ya dengngolmud abuniyan din
luwaluda, ya dumalat nan nidugah an homo'mu ya indatam didah ap'apuda ta way
mamaliw ay didah nan pangipaligligatan nan binuhuldan dida.
28 Mu unat goh mi'id ah al'alin dida ya numbaholda goh ay He"a, at hiyaat unmu
impa'abak didah nan mamuhul ay dida ta numbalinda goh hi himbut. Mu wa ay
goh ta muntutuyudah nan baholda ya dengngolmu goh hinad abuniyan di pumpah-
pahmo'anda, ya binaliwam goh dida an dumalat nan nidugah an homo'mu.
29 Ya pinadanam dida ta nan Uldinmuy bangngadondah unudonda, mu undaat goh
mumpabagtu, hiyanan adida unudon nan immandalmu, ya numbaholdah agguyda
nangunudan hinan inyuldinmu an wa ay ta unudon di tagu ya idatnay pi'taguana.
Mu nalot di nomnomda, at din'ug da'a, ya nidugah an adida mangngol, ya adida goh
umunud. 30 Ya do'ol di tawon hi nanga'anuham ay dida, ya indatmu nan Na'abuniyanan
an Lennawah nan propeta ta diday ni'hapit ta pinadanana dida. Mu adida damdama
donglon an ayda napu'it, at hiyanan impa'abakmu goh didah nan tataguh nan udumnan
babluy an nun'eheggon ay dida. 31 Mu dumalat nan mi'id di pogpognan homo'mu ya
agguymu inubah dida unu ingnganuy dida ti He"an Dios ya nidugah di homo'mu ya
gohgohmu.
32 O Apo Dios an Diosmi, na'abbagbagtu'a, ya nidugah di abalinam, ya atata'ot'an Dios
an mangipahuhunung hidin intulagmu an dumalat nan nidugah an pamhodmu. Ya

§ **9:13** Ex. 19:1-31:18. * **9:15** Ex. 16:1-17:7. † **9:17** Num. 14:1-25. ‡ **9:18** Ex. 32:1-1-35. § **9:21** Deut. 8:4; 29:5. * **9:22** Num. 21:21-31. † **9:22** Num. 21:32-35. ‡ **9:25** Josh. 1:1-24:33.

adim ni' hintigtigon tun na'at ay da'mih nipaligligatanmi an ta"on din a'alimi, ya nan a'ap'apumi, ya nan papadimi, ya nan propetami, ya nan o'ommodmi, ya an amin tun tatagum an nete"ah din gutud di numpapto'an nan a'alid Assyria§ ta nangamung ad ugwan. 33 Ya ma'andong hanan inatmun nummoltan da'mi ti He"a ya immannung di inatmun da'mi, mu nappuhiy inatmi. 34 Ti ta"on nan a'alimi, ya nan a'ap'apumi, ya nan papadimi, ya nan o'ommodmi ya agguyda inunud nan Uldinmu. Ya adida goh dongdonglon nan itugunmu, ya ta"on nan pamadanmun dida. 35 Ya ta"on hi unda wadah nan maphod an lutan malubong di mitanom an mun'aphod an indatmun dida ya agguy da'a damdama dinayaw ay dida, ya agguyda goh indinong din ato'atondan nappuhi.

36 Mu ten un ami baal hi engganad ugwan eten lutan indatmuh din a'apumi ta diday mangitanud hinan bungan nan nihabal. Mu mi'id atog di abalinanmi ti ten un ami baal. 37 Mu dumalat nan baholmi ya an amin nan do'ol an ma'alah nan mihabal ya midat hinan alin inabulutmuh mangipapto' ay da'mi. Ya atonda nan pohdondan aton ay da'mi, ya umat goh hinan a'animalmi an nonong ya innalda. Nidugah ahan heten holholtaponmi!”

Nan Nuntutulagan nan Tatagu

38 Ya intuluydan himmapit an inaliday, “Dumalat hanan gun ma'ama'at ay da'min holag Israel ya nun'amma amih nahamad hi puntutulaganmi, ya intudo'mi ta pelmaan nan a'ap'apumi, ya nan i'ibbamin holag Levi, ya nan papadi.”

10

1 Dida hatuy numpelmah nan nitudo' an nuntutulaganmi:

Numpelma nan Gobelnadol

Ha"in an hi Nehemiah an gobelnadol an hina' Hakaliah.

Numpelma nan Papadi

Da Zedekiah, 2 ya hi Seraiah, ya hi Azariah, ya hi Jeremiah, 3 ya hi Pashhur, ya hi Amariah, ya hi Malkijah, 4 ya hi Hattush, ya hi Shebaniah, ya hi Malluk, 5 ya hi Harim, ya hi Meremoth, ya hi Obadiah, 6 ya hi Daniel, ya hi Ginnethon, ya hi Baruch, 7 ya hi Meshullam, ya hi Abijah, ya hi Mijamin, 8 ya hi Maaziah, ya da Bilgai ay Shemaiah ya dida hanay papadin numpelmah nan nitudo' an nuntutulaganmi.

Numpelma nan Holag Levi

9 Didatuy holag Levi an numpelma: hi Jeshua an hina' Azaniah, ya hi Binnui an nalpuh holag Henadad, ya hi Kadmiel.

10 Ya hiyatuy tutulangda: hi Shebaniah, ya hi Hodiah, ya hi Kelita, ya hi Pelaiah, ya hi Hanan, 11 ya hi Mika, ya hi Rehob, ya hi Hashabaiah, 12 ya hi Zakkur, ya hi Sherebiah, ya hi Shebaniah, 13 ya hi Hodiah, ya da Bani ay Beninu.

Numpelma nan A'ap'apun di Tatagu

14 Nan a'ap'apun di tatagun numpelma: da Parosh, ya hi Pahath-Moab, ya hi Elam, ya hi Zattu, ya hi Bani, 15 ya hi Bunni, ya hi Azgad, ya hi Bebai, 16 ya hi Adonijah, ya hi Bigvai, ya hi Adin, 17 ya hi Ater, ya hi Hezekiah, ya hi Azzur, 18 ya hi Hodiah, ya hi Hashum, ya hi Bezai, 19 ya hi Hariph, ya hi Anathoth, ya hi Nebai, 20 ya hi Magpiash, ya hi Meshullam, ya hi Hezir, 21 ya hi Meshezabel, ya hi Zadok, ya hi Jaddua, 22 ya hi Pelatiah, ya hi Hanan, ya hi Anaiah, 23 ya hi Hoshea, ya hi Hananiah, ya hi Hasshub, 24 ya hi Hallohesh, ya hi Pilha, ya hi Shobek, 25 ya hi Rehum, ya hi Hashabnah, ya hi Maaseiah, 26 ya hi Ahiah, ya hi Hanan, ya hi Anan, 27 ya hi Malluk, ya da Harim ay Baanah.

Numpelma nan Udumnan Tatagu

28 Nan udumnan holag Israel an nan papadi, ya nan holag Levi, ya nan mun'adug hinan pantaw di allup, ya nan kumakantah nan Timplu, ya nan mumpuntamuh nan Timplu, ya an amin din nangilahhin hi odoldah nan heneggondan babluy an dumalat nan pangunudandah nan Uldin Apo Dios, ya niddum goh nan a'ahawada, ya an amin nan imbabaluydan way abalinandan manginnilah aat di donglonda 29 at an aminda ya niddumdah nan a'agidan nan a'ap'apuda ta inhapatadan mangunud hinan Uldin Apo Dios an din indatnan Moses an baalna ta ihamaddan mangunud hinan inalin nan Uldin hi ma'at. Mu nan mangibahhaw ya ma'idutan.

§ **9:32** Hay ngadan nan udumnan dida an nitudo' hinan Biblia ya nan Alin hi Tiglath-Pileser III (unu hi Pul; I Chron. 5:26), ya nan Alin hi Shalmaneser V (II Ki. 18:9), ya nan Alin hi Sargon II (Isa. 20:1), ya nan Alin hi Sennacherib (II Ki. 18:13), ya nan Alin hi Esarhaddon (Ezra 4:2), ya nan Alin hi Ashurbanipal (Ezra 4:10).

Hay Inhapatami

30 Hiyah te inhapatami:

"Adimi ipa'ahawa nan imbabaluymin binabaih nan linala'in Hentil an ni'hituh tun
numbabluyanmi, ya ta"on nan imbabaluymin linala'i ya adimi goh ipa'ahawah nan
binabain imbabaluyda.

31 Ya wa ay di iyalin nan bunag hi gina'un ikumildu, unu nan bogah hinan ngilin
an Habadu, unu nan udumnan algaw an mangilin ya adimi ahan la'uan. Ya wa ay
ta madatngan nan miyapitun tawon ya adimi lia'on an tamman nan lutami, ya adimi
ipahukat nan impa'utangmi.

32 Ya tinawon ya gunmi idat di opat* hi gramos an pihhumi ta ma'usal hinan Timplun
Apo Dios 33 an umat hinan nilahhin an tinapay, ya Onong an Ma'an, ya Onong an
Moghob, ya nan me'nong hinan ngilin an algaw, ya nan Behtan di Akayangan di Bulan,
ya nan algaw an napilin behta, ya nan Onong di Bahol ta manandih bahol an amin nan
holag Israel, ya an amin nan usalon di muntamuh nan Timplu.

34 Ya da'min papadi, ya nan i'ibbadan holag Levi, ya nan tatagu ya inyu'nuhmi ta
ma'innilay mahonhonod hinan hinohhan pamilyah mangiyuy hinan ayiw eden na'alin
algaw hi tinawon ta way miyapuy hinan pun'onngan Apu tu'un Dios, ti hiyah ne inalin
nan nitudo' hinan Uldin.†

35 Ya tinawon an gunmi iyuy hinan Timplun Apo Dios nan hopap di ma'alah bungan
an amin nan inhabalmi ya nan hopap di bungan nan nitanom an ayiw an ma'an di
bungana.‡

36 Ya iyuymi goh hinan papadin muntamuh nan Timplu nan pangpangullun lala'in
imbabaluymi ta midawat ay Apo Dios, ya nan manilhig an uyaw hi hopap di i'lum nan
bakami, ya nan buta'al an hopap di i'lum nan kalnilumi, ya nan buta'al an kilaw hi
hopap di i'lum nan gandengmi ta miyunnudan hinan inalin nan nitudo' an Uldin.§

37 Ya iyuymi goh hinan papadin wah nan Timplun Apo Dios nan mahhun hi
nageleng an ma'an, ya nan udumnan e'nongmi, ya nan mahhun an bungan di
numbino'ob'on an ayiw, ya nan pa'idyamman bayah, ya nan lanan di olibo. Ya idatmi
goh nan mun'iyapulun ma'alah nan payawmi ay danen holag Levi ti diday umuy
an mun'am'amung hinan mun'iyapulun idatmih nan abablubabluy an puntamuonmi.
38 Ya mahapul an mitnud di ohan padin nalpuh nan holag Aaron hinan holag Levi hi
unda alan nan mun'iyapulu, ya nan holag Levi di mangiyuy hinan na'amung hidih nan
kuwaltun puntalepnan hinan Timplun Apo Dios. 39 At nan holag Israel an nan holag
Levi ya mahapul an iyuyda nan idatdan ma'an, ya nan bayah, ya nan lanan di oliboh
nan kuwaltun puntalepnan hinan gina'uh nan Timplun Apo Dios an ihinan nan papadin
muntamuh nan Timplu, ya nan mun'adug hinan Timplu, ya nan kumakanta.

Atonmi hana ta adimi inganuy nan Timplu an Abung Apo Dios an Diosmi."

11

Nan Tatagun Numpunhitud Jerusalem
(I Chron. 9:1-17)

1 Nan a'ap'apu ya numpunhitudad Jerusalem, ya din udumnan tatagu ya numbibin-
nunutda ta pilionda nan hinohhan pamilyan malpuh nan hinohhan himpupulun pamilya
ta diday umuy munhitud Jerusalem an pinilin Apo Dios an babluyna, ya nan i'ibbada
ya nunnanongdah nan numbabluyanda tuwali. 2 Ya ipabagtumi nan udumnan tatagun
mamamhod an munhitud Jerusalem.

3 Nan udumnan holag Israel, ya nan udumnan papadi, ya nan holag Levi, ya nan
mumpuntamuh nan Timplu, ya nan holag din baal Solomon ya numpunhitudah did
Judah hinan hakupdan lutadah nan numbino'ob'on an babluy. Didanay a'ap'apuh nan
provinciah numpunhitud Jerusalem.

Nan Holag Judah

4 Hay nalpuh holag Judah ya nan holag Benjamin: hi Athaiah (an hina' Uzziah, an hina'
Zechariah, an hina' Amariah, an hina' Shephatiah, an hina' Mahalalel, an holag Perez),
5 ya hi Maaseiah (an hina' Baruch, an hina' Kol-Hozeh, an hina' Hazaiah, an hina' Adaiah,

---

* **10:32** Hay inyuldin Apo Dios hi idatda ya *onom* an gramos an pihhu an bo'on *opat* (Ex. 30:13-14), mu mid mapto' ya inaananda ti adida olog ti nun'awotwotda (Neh. 5:1-13). Ya hihidyan onom an gramos an ta"on hinan gutud di New Testament (Mat. 17:24). † **10:34** Mid di ustun verse an mangituduh atondan mangiyuy hi ayiw hi Timplun Apo Dios ad Jerusalem, mu gapu ta inyuldin Apo Dios ta gunda e'nong hi abigabigat (Lev. 6:12-13) at mattig an hiyay mahapulda goh. ‡ **10:35** Ex. 23:19; Num. 18:13; Deut. 26:1-11. § **10:36** Ex. 13:12-13.

an hina' Joiarib, an hina' Zechariah, an hina' Shelah). 6 Nan holag Perez an nunhitud
Jerusalem ya opat di gahut ya han nanom ta han walu, ya nun'atuliddan amin an linala'i.

Nan Holag Benjamin

7 Nan holag Benjamin: hi Sallu (an hina' Meshullam, an hina' Joed, an hina' Padaiah,
an hina' Kolaiah, an hina' Maaseiah, an hina' Ithiel, an hina' Jeshaiah). 8 Ya waday
duwan tulangda an da Gabbai ay Sallai. Hay uyapdan amin ya hiyam di gahut ta han
duwampulu ta waluy holag Benjamin an nunhitud Jerusalem. 9 Ya hi Joel an imbaluy
Zikri di hiyay apuda, ya hi Judah an imbaluy Hassenuah ya hiyay nehnod hi upihyal
hinan ma'alih Godwan di Babluy.*

Nan Papadin Nunhitud Jerusalem

10 Nan papadin nunhitud Jerusalem: hi Jedaiah, ya oha goh an mungngadan hi
Jedaiah (an hina' Joiarib), ya hi Jakin, 11 ya hi Seraiah (an hina' Hilkiah, an hina'
Meshullam, an hina' Zadok, an hina' Meraioth, an hina' Ahitub an hiyay nabagtun
ap'apuh nan Timplun Apo Dios), 12 ya nan udum an i'ibbadan muntamuh nan Timplu
(an hay uyapdan amin ya waluy gahut ta han duwampulu ta duwa), ya hi Adaiah (an
hina' Jeroham, an hina' Pelaliah, an hina' Amzi, an hina' Zechariah, an hina' Pashhur,
an hina' Malkijah), 13 ya nan i'ibban Adaiah an ommod nan papamilya (an duway
gahut ta han napat ta duwa), ya hi Amashai (an hina' Azarel, an hina' Ahzai, an
hina' Meshillemoth, an hina' Immer), 14 ya nan i'ibban Amashai (an hinggahut ta han
duwampulu ta waluy nun'atulid an tindalu). Ya hay nangipangpangulun dida ya hi
Zabdiel an hina' Haggedolim.

Nan Holag Levi

15 Nan holag Levi an nunhitud Jerusalem: hi Shemaiah (an hina' Hasshub, an hina'
Azrikam, an hina' Hashabiah, an hina' Bunni), 16 ya da Shabbethai ay Jozabad (an a'apun
nan holag Levi an mangipapto' hinan tamuh nan gettaw nan Timplun Apo Dios), 17 ya hi
Mattaniah (an hina' Mika, an hina' Zabdi, an hina' Asaph an hiyay mangipangpanguluh
nan mungkanta ya luwaluh nan punyamanan ay Apo Dios), ya hi Bakbukiah (an nan
netob ay Mattaniah), ya hi Abda (an hina' Shammua, an hina' Galal, an hina' Jeduthun).
18 Ya duway gahut ta han nawalu ta opat nan holag Levi an ni'hituh nan me'gonan an
babluy ad Jerusalem.

Nan Mun'adug hinan Timplu

19 Nan mun'adug hinan Timplu: da Akkub ay Talmon, ya nan i'ibbada (an hinggahut
ta han napitu ta duway tatagu).

Nan Udumnan Tatagu

20 Ya nan udumnan holag Israel ya niddumdah nan udum an papadi ya nan holag
Levi, ya wah didan numpunhituh nan babluy ad Judah an din numbabluyan din
o'ommodda.

21 Nan numpuntamuh nan Timplu ya numpunhitudah nan Duntug an Ophel, ya hay
nangipapto' ay dida ya da Ziha ay Gishpa.

22 Hay ap'apun nan holag Levi ad Jerusalem ya hi Uzzi (an hina' Bani, an hina'
Hashabiah, an hina' Mattaniah, an hina' Mika). Ya hi Uzzi di ohah nan a'apun Asaph
an mungkankantah nan pundayawan ay Apo Dios hinan Timplu. 23 Ti waday inyuldin
nan alih mangituduh tamuan di hinohhan didah abigabigat.

24 Ya hi Pethahiah (an hina' Meshezabel an nalpuh holag Zerah, an nalpuh holag
Judah) di gun punhapiton nan ali ta nan tataguy itamuana.

25 Hay numpunhituwan nan udum an tatagud Judah ya hidih nan neheggon hinan
payawda: hidi nan babluy ad Kiriath Arba (ya nan udumnan babluy hidi), ya ad Dibon
(ya nan udumnan babluy hidi), ya ad Jekabzeel (ya nan bababbabluy hidi), 26 ya ad
Jeshua, ya ad Moladah, ya ad Beth Pelet, 27 ya ad Hazar Shual, ya ad Beersheba (ya nan
udumnan babluy hidi), 28 ya ad Ziklag, ya ad Mekonah (ya nan udumnan babluy hidi),
29 ya ad En Rimmon, ya ad Zorah, ya ad Jarmuth, 30 ya ad Zanoa, ya ad Adullam (ya
nan bababbabluy hidi), ya ad Lachish (ya nan papayaw hidi), ya ad Azekah (ya nan
udumnan babluy hidi). At hay numpunhituwanda ya nete"ad Beersheba ta engganah
nan Hadog an Hinnom.

31 Ya nan tatagun a'apun Benjamin ya numpunhitudah nan babluy ad Geba, ya ad
Mikmash, ya ad Aija, ya ad Bethel (ya nan bababbabluy hidi), 32 ya ad Anathoth, ya
ad Nob, ya ad Ananiah, 33 ya ad Hazor, ya ad Ramah, ya ad Gittaim, 34 ya ad Hadid,

* **11:9** Unu Second District.

ya ad Zeboim, ya ad Neballat, 35 ya ad Lod ya ad Ono, ya nan nundotal an babluy nan
nun'ala'eng an mumpumpa'ot an linala'i.
36 Ya nan udumnah nan himpangapun holag Levi an nalpud Judah ya numpi'hitudah
nan holag Benjamin.

12

Nan Nitud'an di Papadi ya nan Holag Levi

1 Hiyatuy papadi ya nan holag Levi an din numbangngad* an nalpud Babylon an
initnud da Zerubbabel an imbaluy Shealtiel ay Jeshua: hanan papadi an da Seraiah, ya
hi Jeremiah, ya hi Ezra,† 2 ya hi Amariah, ya hi Malluk, ya hi Hattush, 3 ya hi Shekaniah, ya
hi Rehum, ya hi Meremoth, 4 ya hi Iddo, ya hi Ginnethon, ya hi Abijah, 5 ya hi Mijamin, ya
hi Maadiah, ya hi Bilgah, 6 ya hi Shemaiah, ya hi Joiarib, ya hi Jedaiah, 7 ya hi Sallu, ya hi
Amok, ya hi Hilkiah, ya nan oha goh an mungngadan hi Jedaiah. Didanay a'ap'apun nan
papadih din amatagun Jeshua.
8 Nan holag Levi ya hi Jeshua, ya hi Binnui, ya hi Kadmiel, ya hi Sherebiah, ya da Judah
ay Mattaniah. Dida ya nan i'ibbaday okod hinan mungkankantah nan pundayawan ay
Apo Dios hinan Timplu. 9 Ya nan ibbadan da Bakbukiah ay Unni ya diday mi'tobbalan
hinan pungkantaanda.
10 Didatuy napatad an holag Jeshua: nunholag hi Jeshua ta hi Joiakim, ya nunholag hi
Joiakim ta hi Eliashib,‡ ya nunholag hi Eliashib ta hi Joiada. 11 Ya nunholag hi Joiada ta hi
Jonathan, ya nunholag hi Jonathan ta hi Jaddua.
12 Hidin amatagun Joiakim ya didatuy numpangipangpanguluh nan hinohhan himpan-
gapun papadi:
Hay nangipangpanguluh nan pamilyan Seraiah ya hi Meraiah,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Jeremiah ya hi Hananiah,
13 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Ezra ya hi Meshullam,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Amariah ya hi Jehohanan,
14 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Malluk ya hi Jonathan,
ya hay nangipangpanguluh pamilyan Shekaniah ya hi Joseph,
15 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Harim ya hi Adna,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Meremoth ya hi Helkai,
16 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Iddo ya hi Zechariah,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Ginnethon ya hi Meshullam,
17 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Abijah ya hi Zikri,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan da Minjamin ay Moadiah ya hi Piltai,
18 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Bilgah ya hi Shammua,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Shemaiah ya hi Jehonathan,
19 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Joiarib ya hi Mattenai,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Jedaiah ya hi Uzzi,
20 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Sallu ya hi Kallai,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Amok ya hi Eber,
21 ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Hilkiah ya hi Hashabiah,
ya hay nangipangpanguluh nan pamilyan Jedaiah ya hi Nethanel.
22 Hay numpangipangpanguluh nan holag Levi hidin atagun da Eliashib ay Joiada, ya da
Johanan ay Jaddua, ya niddum din papadin nitudo' di ngadandah din nun'alian Darius hi
ad Persia.§ 23 Ya nan ngadan di a'ap'apun numpangipapto' hinan hinohhan pamilyan Levi
ya nitudo' hinan itud'an di na'na'at ta engganah din gutud di atagun Johanan an ap'apun
Eliashib.
24 Hay ap'apun nan holag Levi ya da Hashabiah, ya hi Sherebiah, ya hi Jeshua an hina'
Kadmiel. Ya din i'ibbadan holag Levi goh an timma'dog hinan hinagangda an mundayaw
ya munyaman ay Apo Dios di mambal hinan pungkantaanda an umat hidin inyuldin nan
Alin hi David an baal Apo Dios.
25 Ya da Mattaniah, ya hi Bakbukiah, ya hi Obadiah, ya hi Meshullam, ya da Talmon ay
Akkub ya diday mun'adug hinan pantaw nan puntalepnan an neheggon hinan pantaw
di Timplu. 26 Ya nuntamudah din gutud di atagun Joiakim an hina' Jeshua an imbaluy
Jozadak, ya din gutud di atagu' an hi Nehemiah an gobelnadol, ya din gutud di atagun
Ezra an padin muntudtuduh nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses.

---

* **12:1** Numbangngaddad Judah hidin 538 B.C. † **12:1** Bo'on hiyah Ezra an din nuntudo' hinan Liblu an Ezra. Ti
henen Ezra ya wada pay di nawalun tawon ya un mumbangngad ad Judah. ‡ **12:10** Hiyay Nabagtun Padi (Neh. 3:1,
20-21). § **12:22** Mid mapto' hi un hiyay Alin hi Darius II Nothus (423-404 B.C.) unu nan Alin hi Darius III Codomannus
(336-331 B.C.).

Hay Nangidawatan Nehemiah hinan Allup ad Jerusalem

27 Heden gutud di pangidawatan hinan allup ad Jerusalem ay Apo Dios ya nipa'ayag
an amin din holag Levi hinan abablubabluy ad Judah ta middumdan mi'yamung ay
da'mid Jerusalem ta mi'yam'amlong amih nan idawatan nan allup ta gunda ikantay
punyamanan, ya gunda goh tukalon nan cymbals, ya nan ongol an alpa, ya nan i"itang an
alpan ma'alih lyre. 28 Danen holag Levi an kumakanta ya nipa'ayagda goh an nalpudah
nan numbabluyandan neheggon ad Jerusalem, ya nalpuy udumnah nan bababbabluy
di Netophah, 29 ya waday nalpud Beth Gilgal, ya wada goh di nalpuh nan babluy ad
Geba, ya ad Azmaveth an bimmabluyan nan kumakantah nan nunlene'woh ad Jerusalem.
30 Ya nahhun nan papadi ya nan ibbadan holag Levi an nangidawat hi odoldan Apo
Dios ta paddungnay malenehanda ya unda aton hinan udumnan da'min tatagu, ya nan
numbino'ob'on an pantaw, ya nan allup.
31 Ya hennag'u din a'ap'apud Judah hinan tu'yap di allup. Ya nunggodwo' ta duway linya
nan kumakanta ta lewngonda nan babluy an gun munyaman ay Apo Dios. Nan ohan
himpampun an kumakanta ya inipluydah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di
algaw hinan tu'yap di allup ta engganah nan Nagalutan an Pantaw. 32 Hi Hoshaiah ya
nan godwan a'ap'apud Judah ya niyunuddan dida 33 ya un goh miyunud nan papadin
da Azariah ay Ezra, ya da Meshullam 34 ay Judah, ya da Benjamin ay Shemaiah, ya
da Jeremiah 35 ya nan udumnan papadin muntalampet, ya hi Zechariah goh (an hina'
Jonathan, an hina' Shemaiah, an hina' Mattaniah, an hina' Micaiah, an hina' Zakkur,
an holag Asaph), 36 ya niyunud mahkay nan i'ibbana an da Shemaiah ay Azarel, ya da
Milalai ay Gilalai, ya da Maai ay Nethanel, ya da Judah ay Hanani. At diday gun manukal
hinan pungkantaandan intudun David an baal Apo Dios. Ya hi Ezra an nuntudtuduh
nan Uldin di nangipangulun didan himpampun. 37 Ente"adah nan Pantaw hinan Way
Buhu'an di Danum, ya innayundan nunti'id hinan agdan an mipluy hinan Babluy David,
ya innaynayunda ta ene'wadah nan bagtun nan abung di Alin hi David, ya linauhanda ta
nangamung unda nidatong hinan Pantaw hinan Way Buhu'an di Danum an niyappit hi
buhu'an di algaw.
38 Ya nan miyadwan himpampun an kumakanta ya inipluydah nan pangngelna. Ya
niyunuda' ay didan da'min amin hinan godwan a'ap'apun Judah ya din udumnan tatagu.
Ya ene'wamih nan wadan di Ata'nang an Pun'adugan hi Punhaangan, at linauhanmi ta
nundapuh amih nan Abellog an Binattun Allup. 39 Ya innayunmih nan Pantaw di Allup
Ephraim, ya Pantaw Jeshanah, ya nan Pantaw an Ekan, ya nan Ata'nang an Pun'adugan
Hananel, ya nan Ata'nang an Pun'adugan di Hinggahut, ya innayunmi ta nangamung un
ami nidatong hinan Pantaw an Kalnilu, ya nidatong amih nan Pantaw nan Mun'adug, ya
hiyay nangita'doganmi.
40 Ya nidatong din duwan himpampun an kumantah punyamanandan Apo Dios hinan
Timplu, ya ha"in, ya din ni'yibba' an din godwan di a'ap'apu, 41 ya niddum din papadin
da Eliakim ay Maaseiah, ya da Mijamin ay Micaiah, ya da Elioenai ay Zechariah, ya
da Hananiah an nangdon hi talampet ay 42 Maaseiah goh, ya da Shemaiah ay Eleazar,
ya da Uzzi ay Jehohanan, ya da Malkijah ay Elam, ya hi Ezer. Ya nungkanta date an
impangpangulun Jezrahiah. 43 Heden algaw ya do'ol di ene'nongmin Apo Dios, ya nidugah
di amlongmi ti impa'amlong Apo Dios da'mi an ta"on nan binabai ya ung'ungungnga. Ya
nidugah di tungogmin mun'am'amlong ad Jerusalem, ya ma"adngol hinan adagwin lugal.

Nan Midat an Ma'usal hi Pundayawan hinan Timplu

44 Henen gutud ya napiliday linala'i ta diday mumpapto' an manalimun hinan kuwaltuh
nan Timplun puntalepnan hinan mipa'daw, ya nan mahhun an ma'alah nan mihabal, ya
nan mun'iyapuluh nan pihhu. Danen napilin linala'iy okod an mun'amung hinan idat
di tatagun malpuh nan apayapayaw hinan abablubabluy ta talepnonda ta way onon nan
papadi ya nan holag Levi ti hiyah ne inalin nan Uldin hi ma'at* ti an amin amin tatagud
Judah ya pohdonmiy pangat nan papadi ya nan holag Levi hinan tamuda. 45 Ya inatda
din inalin Apo Dios hi atonda an hay ma'at ta way atondan mibilang hi maleneh, ya inat
goh nan kumakanta ya nan mun'adug hinan Timplu ti inunudday inalin David† ya din
imbaluynan hi Solomon.‡ 46 Ti hidin penghanah atagun da David ay Asaph ya waday
napto' an gun nangipangpanguluh nan mungkantah nan pundayaw ya punyamanan ay
Apo Dios. 47 Ya din gutudmin duwan Zerubbabel ya an amin amin tatagun holag Israel
ya immidat amih badangmih mahapul nan kumakantah nan Timplu ya nan mun'adug
hinan Timplu. Ya immidat ami goh hi mahapul nan udumnan holag Levi, ya nan holag
Levi ya immidatda goh hinan papadin holag Aaron.

---

* **12:44** Lev. 27:30; Deut. 18:1-8. † **12:45** I Chron. 23:1-5. ‡ **12:45** II Chron. 8:14.

13

Hay Nilahhinan nan Bunag

1 Henen algaw ya imbahami nan liblun nitud'an nan Uldin Moses ta dengngol an amin
nan tatagu, ya waday inah'upanmih nan Uldin hi nangalyanah adi mabalin an miyabulut
an middum nan holag Ammon ya nan holag Moab hinan ahayupan nan tatagun Apo Dios.
2 Manu ay adida mi'yamung ti agguyda indat di ma'an ya danum hinan holag Israel hidin
nakakandad Egypt ti undaat goh linagbuan hi Balaam ta idutana dida.* Mu hay inat Apo
Dios an Dios tu'u ya numbalinonah den idut hi wagah.† 3 Ya unat goh dengngol nan tatagu
din Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya ente"adan mumpamakak an amin hidin bunag
di a'apuda.

Wada Goh di Inat Nehemiah hi Pumhodan

4 Din hopapna ya nan padin hi Eliashib‡ di napto' an manalimun hinan puntalepnan an
kuwaltuh nan Timplun Apo Dios. Tulang Eliashib hi Tobiah, 5 at hiyanan inyabulutnan
mihinah Tobiah hinan ohan ongol an kuwaltun din italepnan an amin nan numbino'ob'on
an na'amung hi nidat an paguy, ya incense, ya nan gina'un ma'usal hinan Timplu, ya nan
nidat an mun'iyapulun nalpuh nan nabto' an paguy, ya bayah, ya nan lanan di olibon
hiyah ne inalin nan inyuldin Apo Dios ay Moses an midat hi usalon nan holag Levi, ya
nan kumakanta, ya nan mun'adug hinan Timplu, ya nan nidat hi bagin nan papadih din
hopapna.
6 Mu hay na'atan ne ya mi'ida' hidid Jerusalem ti hidin miyatulumpulu ta duway
tawon§ hi numpapto'an nan Alin hi Artaxerxes hi ad Babylon* ya numbangngada' ay
hiya ta ibaag'uy na'na'at.† Ya agguy nadnoy ya inyabulut nan alin 7 mumbangngada' ad
Jerusalem.‡ Ya unat goh nidatonga' hidi ya ininnila' an na"appuhy inat Eliashib hinan
nangiyabulutanah ihinan Tobiah hinan ohan kuwaltuh nan Timplu! 8 Ya ma'abbungota',
at nun'ipa'wah'uh gettaw an amin din gina'un Tobiah hinan kuwaltuna. 9 Ya inali' hi
idawatda hadin kuwaltun Apo Dios ta paddungnay maleneh goh ta nalpah ya unda
pun'ipabangngad din gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios, ya din paguy an onong,
ya din incense.
10 Ya ininnila' goh an nan holag Levi ya din kumakanta an mangipangpanguluh nan
mundayaw hinan Timplu ya nun'akakda ta numbangngaddan muntamuh nan payawda
ti agguy nidnidat din nilahhin an midat ay dida tuwali. 11 Ya impa'ayag'u din a'ap'apu ta
na'amungda, ya nun'ihingal'u dida, ya inali' ay diday, “Anaad ta ninganuy nan Timplun
Apo Dios?” At nun'ayaga' nan holag Levi ya din kumakanta ta mumbangngadda ta
ituluydan aton nan tamuda tuwalin mumpapto' hinan Timplu.
12 At an amin nan tatagud Judah ya nun'iyuyda din mun'iyapulun nalpuh nan inha-
baldan paguy, ya bayah, ya din lanan di olibo ta inyuydah nan kuwaltun nan Timplun
puntalepnan. 13 Ya pento"u din tulun linala'in nun'ahamad di ugalida ta diday okod an
mangidat hinan mahapul di i'ibbada, ya hay ngadanda ya hi Shelemiah an padi, ya hi
Zadok an nuntudtuduh nan Uldin, ya hi Pedaiah an holag Levi. Ya pento"u goh han
bumadang ay dida an hi Hanan an hina' Zakkur an ap'apun Mattaniah. 14 Ya inluwalu' ay
Apo Dios an inali' di, “Apo Dios, adim aliwan hanan mun'aphod an inat'uh nan Timplum
ya nan atonmin mundayaw hidi.”

Hay Aat di Algaw an Ngilin

15 Wada han ohan algaw ya tinnig'u nan tatagud Judah an gunda mumpolpolegoh hinan
greyp hi miyammah bayah hinan Habadun ngilin. Ya waday udumnan mangikalkalgah
nan bogah, ya bayah, ya greyp, ya figs, ya nan udumna goh an mila'u, ya nun'itakaydah
nan dongkida ta iyuydah did Jerusalem an ila'u, mu heden algaw ya Habadun ngilin. At
pinadana' didan inali' di, “Mahapul an adi ayu umuy an munla'uh nan gutud den algaw!”
16 Ya wadaday iTyre an ni'hitud Jerusalem an nangiyuy hi ekan ya nan numbino'ob'on
an mila'u ta ila'udah nan tatagun iJudah hinan algaw di Habadun ngilin. 17 At
nun'ihingal'u nan a'ap'apud Judah an inali' ay diday, “Anaad ta atonyuh nen na"appuhi an
paddungnay adiyu e'gonan nan ngilin an Habadu? 18 Undan bo'on hiyah ne din inat nan

---

* **13:2** Deut. 23:3-6. † **13:2** Num. 23:11; Deut. 23:4-5. ‡ **13:4** Agguy tu'u inilah un hiyay Nabagtun Padi (Neh. 3:1, 20-21; 13:28) unu nob'on an padi. § **13:6** Unu hidin 433 B.C. * **13:6** Bahaom nan footnote di Ezra 6:22 ta innilaom di anaad ta nitudo' hitu an hiyay alid *Babylon* ti hiyay alid *Persia* tuwali. † **13:6** Mid mapto' ya hi Hanani an agin Nehemiah di nipallog ay hiyan nunggobelnadol ad Judah eden ohay tawon ti indat Nehemiah ay hiyay biyangnan numpapto' ad Jerusalem (Neh. 7:2). ‡ **13:7** Numbangngad hidin 432 B.C. At ohay tawon din ami'idan Nehemiah ad Judah. Ya impidwan Nehemiah an nunggobelnadol, mu agguy tu'u inilay negpongana (mu inila tu'u an ente"an Bagohi an nunggobelnadol hidin 407 B.C., at mahapul an mapogpog nan nunggobelnadolan Nehemiah).

o'ommod tu'u, at hiyah ne dimmalat hi bimmungtan Apo Dios hi nummoltaanan ditu'u
ya nama"ianan ten babluy tu'u? Ya da'yu ya unyu ud'udman di bumungtan Apo Dios an
dumalat nan adiyu pange'gonan hinan Habadun ngilin!"
19 Ya immandal'u an mahapul an mitangob nan numbino'ob'on an tangob hinan Alem-
anah mahdom, ya adi mibugbughul ta nangamung un malpah henen ngilin an Habadu. Ya
impiyadug'uh nan udumnan tatagu' nan pantaw ta ipawaday way mangihigup hi mila'uh
nan gutud di Habadun ngilin. 20 Ya namenghan unu namidwa nan mungkumeldun
immiyan hinan gettaw di allupnan babluy ad Jerusalem an munla'uh nan numbino'ob'on
an mila'u, 21 mu pinadana' didan inali' di, "Anaad ta hituy umiyananyuh tun gettaw di
allup? Gulat ta ipidwayun aton at gilato' da'yu!" At nete"an de ya adida mahkay umuy an
mungkumelduh nan gutud di Habadun ngilin. 22 Ya tinugun'u nan holag Levi ta idawatday
odoldan Apo Dios ya unda umuy an mangiyadug hinan pantaw ta way aton nen algaw an
Habadun ngilin hi me'gonan.
At nunluwalua' an inali' di, "Adim ni' goh ahan aliwan Apo Dios tun inat'u, ya hom'ona'
ay He"a an dumalat nan nidugah an pamhodmu!"
23 Ya henen gutud goh ya tinnig'un do'ol di linala'in iJudah an nangahawah din binabain
i'Ashdod,§ ya nan holag Ammon, ya nan holag Moab. 24 At nan godwah nan imbabaluyda
ya nan hapit ad Ashdod di hapitda, unu nan hapit di udumnan tataguy inilada, ya mi'id
at goh iniladan mangihapit hinan hapit ad Judah. 25 At inhingal'u ya numpadngola'
dida, ya nunhaplat'uy udum ay didan linala'i, ya nun'inat'uy buu' di udumnan dida. Ya
nunhapatao' dida ta inhapatadan Apo Dios an adida ahan ipidpidwan ipa'ahawa nan
imbabaluydan binabaih nan linala'in nalpuh nan udumnan babluy, ya adida goh iyahawa
nan binabain nalpuh nan udumnan babluy unu ipa'ahawa nan imbabaluydan linala'ih
nan binabaida. 26 Ya inali' di, "Undan agguyyu inila an umat hinay numbaholan Solomon?
Hi Apo Dios ya penpenhodnah Solomon an alid Israel, at indatnay nidugah an la'engna ya
abalinana ta hiyay nabagtun alih tun luta.* Mu unat goh inahawan Solomon din babain
bunag ya hiyay dimmalat hi numbaholana!† 27 At hay pohdonyu mah hi donglonmi
ya ta"on da'yu ya atonyuh nen nappuhin ma'at ya adiyu haggungon hi Apo Dios hinan
pangahawaanyuh nan binabain bunag?"
28 Hi Joiada an imbaluy nan Nabagtun Padin hi Eliashib ya wada han imbaluynan
nangahawah nan babain imbaluy Sanballat an iBeth Horon,‡ at pinilit'un pinakak hidid
Jerusalem.
29 Ya nunluwalua' goh ay Apo Dios an inali' di, "Nomnomom ta adim aliwan henen
inatda, O Apu! Ti linugitda nan tamudan papadi, ya nan Tulagmun dida, ya ta"on nan
ibbadan holag Levi!"
30 At hay inat'u ya leneneha' an amin nan papadi ya nan holag Levi ti pinakak'un amin
nan bunag hidi, ya impiyapong'uy tamudan amin, ya inhamad'u ta iniladan manamuh
nan tamuda. 31 Ya impapto"u nan mangiyuy hinan mitunguh nan pun'onngan hinan
gutud di ahapulanda. Ya impapto"u goh nan mangamung hinan idat di tataguh nan hopap
di ma'alah nan bungan an amin nan inhabalda.
Ya nunluwalua' ay Apo Dios an inali' di, "Apo Dios an Dios'u, wagahana' ni' hinan inat'u
an mun'aphod!"

§ **13:23** Ohan babluy ad Philistia. * **13:26** I Ki. 3:13, 16-28; II Chron. 1:12. † **13:26** I Ki. 11:1-8. ‡ **13:28** Nan Nabagtun Padi ya anggay nan balahang an Hudyuy mabalin hi ahawaona (Lev. 21:13-15). At adi mabalin an hi Joiada an ohan imbaluynan mipallog ay amanah un matoy ti inahawana nan Hentil an iSamaria.

Esther

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadana, mu alyon nan udumna an hi Mordecai nin (Esth. 9:20).

Hay Nangitud'anan ten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan bittuan (nan ngadan Esther ya ngadan di iPersia, mu wada goh di ngadanah hapit di Hudyu an Hadassah, ya hay pohdonan ibaga ya myrtle an ohan kalahin di ayiw hidi).

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: gapu ta hi Esther di queen hidin 486 B.C. hi engganah din 465 B.C. at mid mapto' ya hay 465 B.C. nin di nangitud'ana.

Hay Teman ten Liblu: hay inat Apo Dios an namaliw hinan Hudyuh din amatagun Esther.

Hay Outline ten Liblu:

Hay numpaltian DA ALIN HI XERXES (1:1—2:23)
- Hay hopap di numpaltianda ya hi Vashti di queen (1:1-22)
- Hay miyadwan numpaltianda ya hi Esther di queen (2:1-23)

Hay numpaltian DA QUEEN AN HI ESTHER (3:1—9:17)
- Hay hopap di numpaltianda ya agguy numpabadang hi Esther ay Xerxes ta baliwana nan Hudyu (3:1—5:8)
- Hay miyadwan numpaltianda ya numpabadang hi Esther ay Xerxes ta baliwana nan Hudyu (5:9—9:17)

Hay numpaltian NAN HUDYUH ALUTALUTA (9:18—10:3).

Hay Numbehtaan nan Alin hi Xerxes

1 Hiyah ne na'at hidin gutud di nun'alian Xerxes* an ohah nan a'alid Persia ya ad
Media. Hay impapto'na ya hinggahut ta han duwampulu ta pitun provincia an nete"ad
India ta engganad Ethiopia. 2 Ya hidid Susa di awadan di nunhituwana.† 3 Ya heden
miyatlun tawon hi numpapto'ana‡ ya indadaanay ongol an gotad, at inayaganan amin nan
u'upihyalna an nan a'ap'apun di titindalunad Persia ya ad Media, ya nan gogobelnadol,
ya nan a'ap'apuh di.§
4 Ya heden nunggotadana ya immuy hi hinggahut ta han nawaluy algaw ta pangipatti-
ganah nan inadangyana ya nan ipabagbagtuan nan babluy an pumpapto'ana. 5 Ya unat
goh nalpah hanan na'at ya nundadaan goh hi gotad hi hinduminggu hinan gettaw di
palasyunad Susa, ya inayaganan amin nan tataguh di an nan nun'awotwot ta nangamung
hinan adadangyan. 6 Nan gettaw di palasyunah di ya ma"aphod an nakultinaan hi
mumpugagaw* ya mumpaha', ya nan mumbolah an linen† di go'odna. Ya nun'ihu'lub
danen go'od hinan natalegonggong an silver an nun'itayun hinan tu'ud an marble. Ya
hay marble, ya pearl,‡ ya nan udum an nanginan batuy nida'da' hinan gettaw, ya nan
umbunan ya hay balitu' ya silver di niyamma. 7 Ya nan balitu' an bahu an numbino'ob'on
an mi'id di niyengngohanay nun'inumandah nan do'ol an bayah an indadaan nan ali.
8 Ya inyuldin nan alih nan baalna an adida topngon di ipa'inumda ta okod nan tataguh
pohdondah inumon.
9 Ya hi Vashti§ an ahawan nan ali ya enegtadana goh damdama nan binabaih dih nan
palasyu.
10 Ya heden miyapituh algaw ya na'alewot nan Alin hi Xerxes, ya impa'ayagna din pitun
baalna an nun'abahigan* an da Mehuman, ya hi Biztha, ya hi Harbona, ya hi Bigtha, ya
hi Abagtha, ya da Zethar ay Karkas, 11 ya inalinan dida ta umuyda ayagan nan ahawanan
hi Vashti ta iyuydah nan wadana an iyuklupna nan uklup di ahawan di ali. Ya heden

---

* **1:1** Hay ohan ngadana ya hi Ahasuerus, ya hay nun'aliana ya hidin 486-465 B.C. † **1:2** Adi tu'u nomnomon an ad Susa di kapitulyun di numpapto'ana ti waday opat an nabagtun siudad hi nunhituwan nan ali an ad Ecbatana (Ezra 6:2), ya ad Babylon, ya ad Persepolis, ya ad Susa. Mu ad Susa di nunhituwanah nan gutud di tungnin ti maphod di climah di. ‡ **1:3** Unu 483-482 B.C. § **1:3** Gapu ta ni'gubat nan titindalun nan Alin hi Xerxes ad Greece hidin 482-479 B.C. at mid mapto' ya inayagan Xerxes dida ta way atondan munnomnom hi atondan mi'gubat ay didah di. * **1:6** Unu blue. † **1:6** Hiyah ne mundongngol an lo'ob an nalpuh flax an ay paguy. ‡ **1:6** Hiyah ne ma'alih ukit an wah nan baybay. § **1:9** Hay ngadanah nan hapit di iGreece ya hi Queen an hi Amestris. Ya nan iGreece an nuntudo' hi historyn di na'na'at hidin penghana ya intudo'day aatna. * **1:10** Impakapunday baal di alih din penghana ta adida me'yelo' hinan a'ahawada.

ahawana ya nidugah an ma"apgohan, at hiyanan pohdonan ipattig hinan u'upihyalna
ya nan mangilinay amaphodna. 12 Mu unat goh immuy inalin daden baalnan Vashti din
inalin nan ali ya adina ahan pohdon an umuy, at henen inatnay dimmalat hinan nidugah
an bimmungtan nan ali.
13 At himbumagga ya inayagana nan u'upihyalna an nanginnilan amin hinan uldin ya
nan pangatdad Persia ta innilaonay ngadan di maphod hi ma'at ti wa ayan munhanhan
nan ali ay didah aat di punnomnomdah aat danen ma'unud an uldin. 14 Danen gunna
punhanhanan ya da Karshena, ya hi Shethar, ya hi Admatha, ya hi Tarshish, ya hi Meres,
ya da Marsena ay Memukan. Didana nan pitun nun'abagtun a'ap'apun pangiyokodana
eden babluydad Persia ya ad Media. 15 Ya inalinan diday, “Ha"in an Alin hi Xerxes ya
hennag'u nan babaal'u ta immuyda inalih nan ahawa' din inali', mu agguyna inunud. At
ad ugwan ya hanhana' ay da'yuy ngadan di aton tu'un hiya an miyunnudan hinan uldin
tu'u.”
16 Ya inalin Memukan hinan ali ya hinan u'upihyalnay, “Immannung an numbahol
hi Vashti an ahawam, ya bo'on he"a ya anggay an ahawanay numbaholana ti ta"on un
hinan a'ap'apuh tun bababluy tu'u ya an amin hinan i'ibba tu'un linala'i! 17 Ya awni ta
innilaon an amin nan binabaih nen inat Vashti at hiyay dumalat hi adida pange'gonan
hinan a'ahawada! Ya mid mapto' ya alyonday, Inyuldin nan Alin hi Xerxes an umuy ay
hiya nan ahawana, mu agguyna inunud. 18 Ya innilaon ay nan a'ahawamin u'upihyalmuh
tud Persia ya ad Media ad ugwan an algaw nan inat Vashti at iyunnuddan hiya an
adida e'gonan nan a'ahawada! 19 At hiyanan pohdom ay ya iyuldinmu ta adi mahkay
mumpatpattig ay he"an ali nan ahawam an hi Vashti. At iddummuh nan nitud'an di
uldin tu'uh tud Persia ya ad Media ta adi nonongan nahukatan.† Ya nannig'ah udumnah
ma"aphod an ahawaom hi mihukat ay hiya. 20 Ya wa ay ta mipa'innilah tun babluy tu'uh
nen uldinmu at e'gonan nan binabaiy a'ahawada an ta"on un adangyan unu nawotwot.”
21 Ya penhod an amin nan u'upihyal ya ta"on nan alih nen inalin Memukan, at ta"on un
hiya ya inunudna goh.‡ 22 At impiyuynay tudo' hi an amin hinan abablubabluy an nibalin
an amin hinan numbino'ob'on an hapit nan tatagu. Ya hay hinapitnah nan tudo'na ya
inalinay, “An amin nan linala'i ya hiyay ma'unud ay didan pamilya.”

2

Hay Numbalinan Esther hi Ahawan nan Ali

1 Unat goh niyupoh din bungot nan Alin hi Xerxes ya ninomnomnah Vashti an
ahawanah din hopapna, ya din inat Vashti, ya nan inyuldinan ma'at ay hiya.* 2 Ya
inalin nan babaalnay, “Hay maphod hi atom, Apu, ya mumpa'anap'ah nan ma"apgohan
an balahang an mi'id ah nangelo'. 3 At pot'om di udumnan u'upihyal hinan hinohhan
provincia ta mumpilidah nan mun'a'apgohan an babalahang, ya inyalidan amin hituh
palasyud Susa, ya impipapto'mu didan Hegai an baalmun nabahigan an mumpapto'
hinan binabain a'ahawam ta hiyay mangipaphod hi tigawda. 4 Ya he"ay mumpilih nan
babain pa'appohdom hi mihukat ay Vashti an ahawam.” At penhod nan Alin hi Xerxes
nan inalida, ya inunudna.
5 Ya hidid Susa ya wada han Hudyun hi Mordecai† an hina' Jair an imbaluy Shimei an
hina' Kish an nalpuh holag Benjamin, 6 ya hi Mordecai di ohah nan niddum hidin tatagun
nun'ipadpap nan Alin hi Nebuchadnezzar hi ad Jerusalem hidin nangilayawandah din
alid Judah an hi Jehoiachin ta impiyuyna didad Babylon an babluyna.‡ 7 Ya wada han
penghan di agin Mordecai an hay ngadanah Hebrew ya hi Hadassah§ an ma'apgohan ya
ma'amnawan di pangod'odolna, ya hay ohah ngadana ya hi Esther.* Ya hidin natayan nan
o'ommodna ya inawit Mordecai ta hiyay nangipa'ilog an imbilangnah imbaluyna.

---

† **1:19** Hay ugalin di iMedia ya iPersia ya adi ahan mahukatan nan uldinda, ya ta"on un nan alin ad uldin ya mid ah abalinana goh an mangaan (Esth. 8:8; Dan. 6:8). ‡ **1:21** Na'aan nan Queen an hi Vashti hidin 484 unu 483 B.C. Ya nitudo' hinan history an hidin na'aanana ya nuntungaw ta hi Artaxerxes. Ya hidin nuntawon hi Artaxerxes hi himpulu ta walu ya natoy hi amanan hi Xerxes, at hiyay nipallog ay hiya. Himbumagga ya nipabangngad anuh Vashti hi palasyu ti hiyay hi inan nan ali, at nidugah di nanugunanah nan imbaluynan mumpapto'. Ya hi Vashti ya natoy hidin 424 B.C. * **2:1** Manu ay inaliwan nan Alin hi Xerxes nan dadan an ahawanah nabayag ti do'ol di impapto'nah nan numbino'ob'on an gubat ad Greece (bahaom nan footnote di Esth. 1:3 ta innilaom di udumnah aat ten numbino'ob'on an gubat ad Greece). † **2:5** Hiyah ne Hentil an ngadana, mu agguy nibaag hinan Bibliay ngadanah nan hapit di Hudyu. Ya hay nalpuwan ten ngadan ya nan bulul di iBabylon an hi Marduk. ‡ **2:6** II Ki. 24:8-17; II Chron. 36:9-10. § **2:7** Hay pohdon ten ngadana an ibaga ya *myrtle* an ohan kalahin di ayiw. * **2:7** Hay pohdon ten ngadana an ibaga ya *bittuan.*

8 Ya dumalat heden uldin nan ali ya do'olday mun'a'apgohan an babalahang an niyuy
hinan palasyun nan alid Susa, ya hi Esther di ohan niddum ay dida. Ya hi Hegai di
napto' an mangipapto' an amin hinan binabai. 9 Ya heden nannigan Hegai ay Esther
ya pa'appopohdona hiya, at hiyay nunnaudonan impaphopaphod di tigawna, ya hay
mapolhat di impa'apa'anan hiya. Ya pinilinay pituh nan binabaih dih nan palasyu ta diday
manalimun ay hiya, ya nidat nan ma"aphod an kuwaltuh ihinana.

10 Ya pinadanan Mordecai hi Esther ta adina ahan ibabbaag an hiya ya Hudyu. 11 Ya
abigabigat ya gun umuy hi Mordecai hinan gettaw an mumbinangngadan hi hinagang di
awadan Esther ta innilaonay ma'ma'at ay hiya.

12 Ya hintawon di pangipaphopaphodah tigaw nan babalahang. Nan onom di bulan ya
hiyay gunda pangiyamyudan hinan lanan myrrh, ya onom goh di bulan hi pangiyamyu-
dandah nan bangbanglu ya nan udum an miyamyud. Ya wa ay ta nalpah hanan ma'at ya
ma'ohha'ohhadan miyuy hinan ali. 13 Ya malgom hinan gina'un pohdon nan babalahang
hi igina'u di hiyay idatdah nan gutud di ayandah nan palasyun di ali. 14 Ya nan mahdom
di umayandan hinohhah nan ali, ya nan mabiggat ya umuydah nan nat'on an kuwaltun
ihinan di binabain udum an inyahawana,† ya hay mangipapto' ay dida ya hi Shaashgaz
an oha goh an nabahigan an baal nan ali. Ya adi mabalin an mumbangngad hinan wadan
di ali an ammuna nan pohdon nan ali ti bugwaonay ngadanah di di hiyay mumbangngad
hi umuy hinan ali.

15 Ya unat goh nadatngan di pangiyayandan Esther hinan ali ya inusalna din inalin
Hegai an mangipapto' ay didah usalona. (Hi Esther ya imbaluy Abihail an inagawit
Mordecai an ommodona.) Ya an amin nan nannig ay Esther ya pa'appopohdonda hiya.
16 Ya inyuydah Esther hinan Alin hi Xerxes eden miyapuluy bulan an ma'alih Tebeth, ya
hiyah ne miyapitun tawon hi nun'alian Xerxes.‡

17 Ya nidugdugah di pamhodnan Esther ya un nan udumnan babalahang. At
impiyuklupnan Esther nan uklup di ahawan di ali ta hiyay ahawanan ma'alih queen ta
bo'on mahkay hi Vashti. 18 Ya indadaan nan aliy ongol an gotad hi a'e'gonan Esther, at
impa'ayagnan amin nan u'upihyalna ya nan ma'al'alin tatagu. Ya impa'innilanan amin
hinan tataguh nan provincian hinakup di pumpapto'ana an ngilinondah den algaw, ya
waday mun'apla'an an ipa'dawnah nan tatagu.

Hay Namaliwan Mordecai hinan Ali

19 Ya waday pidwan di na'amungan din babalahang, ya ohah Mordecai hi pento' nan
alih upihyalna, ya hay pun'upihhinaana ya wah nan way pantaw di allup.§ 20 Ya agguy
inal'alin Esther an hiya ya Hudyu ti hiyah ne intugun Mordecai. At inunudna an umat
hidin nangun'unudanan hiyah din a'ung'ungnganah nangipapto'anan hiya.

21 Ya heden puntamuan Mordecai hinan way pantaw di allup ya waday duwan
guwalyah nan pantaw di kuwaltun nan ali an hay ngadanda ya da Bigthana ay Teresh.
Daden duwan guwalya ya waday boholdah nan ali, at ninomnomdan patayon hiya.
22 Mu ininnilan Mordecai henen ninomnomdah aton, at imbaagnan Esther an queen an
ahawan nan ali ta hi Esther nangipa'innilah nan alih nan inalin Mordecai. 23 Ya unat goh
minahmahan nan Alin hi Xerxes an immannung henen imbaag Mordecai at impapatoyna
daden duwan u'upihyalnan linala'i an impitayuna.* Ya hanan na'at ya impitudo' nan alih
nan liblun itud'an nan ma'ma'at hinan babluy.

3

Hay Nunnomnoman Haman an Mamatoy hinan Hudyu

† **2:14** Didan binabai ya ma'alih concubine ti diday legal an a'ahawan di ali, mu paddungnay unda hay miyad'adwa an a'ahawana ti manghan di biyangda, ya nan imbabaluyda ya adida middum hinan ipaboltan amada. ‡ **2:16** Unu December 479 B.C., unu January 478 B.C. § **2:19** Hay pantaw di allup di awadan nan mumpun'endog an mumpumpapto', ya nan huhuwis hi kulti, ya nan udumnan mungkumeldu ti gun maluh di tataguh di. * **2:23** Inila tu'u an nan ilanhaanah nan krus di nahamad an moltan di iRome hinan adi mangngol, mu nan iPersia ya adi umat hina ti unda impitayun nan adi mangngol hinan ongol an poste. Ya na'ah'upan hidid Persia di do'ol an latlatun mangituduh aat ten molta.

1 Agguy nadnoy* ya impabagtun nan Alin hi Xerxes di haad Haman an hina' Hammedatha an nalpuh holag Agag† ta hiyay na'abbagbagtuy haadnah nan pumpapto'an nan ali. 2 Ya an amin nan u'upihyal hinan pantaw di allup nan ali ya nunhippida, ya inyungyungdah hinagang Haman an hiyah ne immandal nan alih atonda. Mu hi Mordecai ya agguyna inunud.
3 Ya nan udum an u'upihyal hinan pantaw di allup ya hinanhanandan hiyay dumalat ta adina unudon nan immandal nan ali, 4 ya abigabigat ya gunda alyon ta unudona nan immandal nan ali, mu agguyna damdama inunud. At la'tot ya inalinay dumalat an inalinay, “Ha"in ya Hudyua', at hiyanan adi mabalin an munhippia' ay Haman.”‡
At inalidan Haman hede han inalina ta innilaondah unna abuluton henen ato'aton Mordecai.
5 Ya unat goh tinnig Haman an adi munhippi ya munluung hi Mordecai ay hiya ya ma'abbungot. 6 Ya hidin nanginnilaanan Hudyuh Mordecai ya ninomnomnan adi un ohah Mordecai hi mipapatoy ti mahapul an mapatoy an amin nan Hudyun numpi'hituh nan babluy an hinakup nan pumpapto'an Xerxes.
7 Ya heden miyapulu ta han duwan tawon hi numpapto'an nan Alin hi Xerxes eden hopap di bulan an ma'alih Nisan§ ya immandal Haman an mumbibinnunutda ta panginnilaandah gutud di algaw ya bulan hi pangatanan den ninomnomnah ma'at. At hay nabunut hi gutudna ya nan miyapulu ta han tulun algaw* di ma'alih Adar an miyapulu ta han duwan bulan.†
8 Ya inalin Haman hinan aliy, “Ihnaday udumnan tatagun ni'hituh nan numbino'ob'on an provinciah nan hinakup di pumpapto'am an hinnat'on di ugalida an adi meyengngoh hi ugalin di udumnan tatagu, ya adida goh unudon di uldin hitun babluy tu'u. At hiyanan adi maphod hi un tu'u abuluton di umat hina! 9 Ya abulutom ay ya iyuldinmu ta mipapatoydan amin. Ya atom ay ya itulag'un he"a an idat'uy tuluy gahut ta han napat di libu ya han hiyam di gahut ta han hiyam hi kiluh silver ta mitalepon hinan puntalepnam hi pihhun tun babluy tu'u.”‡
10 Ya inabulut nan ali, at linuh'upna din henghengnan din gunda pummalkah nan miyuldin, ya indatnah nan buhul di Hudyun hi Haman an hina' Hammedatha an nalpuh holag Agag. 11 Ya inalin nan ali ay Haman di, “Okod'ah atom ay danen tatagu, ya intaleponmu nan pihhum.”§
12 Ya hidin miyapulu ta han tulun algaw eden hopap di bulan* ya impa'ayag Haman din puntudtud'on nan ali, at nun'alinan amin nan uldin, ya gunda itudo', ya imbalindah numbino'ob'on an hapit nan tatagu ta midat hi an amin hinan gogobelnadol ya nan u'upihyal hinan babluy. Ya hanan tudo' ya nitudo' di ngadan nan Alin hi Xerxes, ya immalkada nan henghengna. 13 At hennagday mumpangiyuy hinan tudo' hinan numbino'ob'on an babluy. Ya hay nitudo' ya mipapatoy an amin nan Hudyu an ungunga, ya mina'ilog, ya nan nun'ala'ay unu nun'a'in'inna, ya ta"on nan ung'ungungnga. Ya un hin'algaw di apatayanda an nan miyapulu ta han tuluy algaw hinan bulan an Adar.† Ya mahamham an amin nan gina'uda ya banohda. 14 Ya mahapul an mipa'innilan amin hinan abablubabluy nan nitudo' ta way atondan mundadaan enen algaw an a'atana.

---

* **3:1** Ma'innila an naluh di opat an tawon (Esth. 3:7; 2:16-17). † **3:1** Mid mapto' ya hiya ya nan Alin hi Agag an agguy impapatoy nan Alin hi Saul, mu pinatoy Samuel (I Sam. 15:20, 32-33). Nan nabagtun ommodnah din penghana ya hi Amalek (Gen. 36:12), ya nan do'ol an holag Amalek di ni'gubat hinan Hudyuh din nunle'le'dandah nan mapulun hidin immayandad Canaan (Ex. 17:8-16; Deut. 25:17-18; I Sam. 14:47-48), hiyaat un ma'abbungot hi Apo Dios ay didah engganah apogpoganda (Ex. 17:16). Ya hidin dimmatong nan Hudyud Canaan ya immandal Apo Dios ay dida ta ginubatda dida ta ubahonda didan holag Amalek (Deut. 25:19), mu agguy na'at hidin amatagun Joshua. At hidin nun'alian Saul ya impidwan Apo Dios an immandal ta ubahonday holag Amalek, mu wada damdamay agguy natoy (I Chron. 4:42-43). At palpaliwan ta naluh di hi'itangan lemay gahut an tawon an mataguh Haman ya gun ninaynayun damdamay ni'bohholan nan holag Amalek hinan Hudyu. ‡ **3:4** Adi paniaw hinan Hudyun munhippih nan nabagtun upihyal unu ali (I Sam. 24:8; II Sam. 14:4; I Ki. 1:16), at bo'on heney dalatnah agguy nunhippian Haman. Manu ay agguy nunhippi ti hiya an Hudyu ya binoholnan amin di holag Amalek an umat hinan amabungot Apo Dios ay dida. § **3:7** Unu March-April, 475 B.C. Ya nan bulan an Nisan ya nipaddung hinan bulan an Aviv. * **3:7** Hiyah ne nitudo' hinan verse 13. † **3:7** Unu April-May, 474 B.C. At waday himpulu ta ohan bulan hi pundadaanandah un ma'at. ‡ **3:9** Intudo' Herodotus an hay uyap di pihhun na'amu'amung hi hintawon hinan Pumpapto'an ad Persia ya lemay gahut ta han himpuluy libu ya han hiyam di gahut ta han himpulu ta tuluh kilu ta mitalepon hinan puntalepnan hi pihhuda. Ya gulat ta nepto' hene at mattig an 2/3 di uyapnan indat Haman! Mid mapto' ya hay pangngalanah ongol an pihhuna ya nan inadangyan nan Hudyun abakona. § **3:11** Gapu ta agguy inabulut nan aliy pihhun indat Haman at implanun Haman ta midat hinan mangipapatoy hinan Hudyu (verse 13). * **3:12** Unu April 17, 474 B.C. † **3:13** Unu March 7, 473 B.C.

15 Dumalat heden immandal nan ali ya nunnaudon din nahnag an immuy
nangipa'innilah nan tatagud Susa ya un mahkay mipa'innilan amin hinan abablubabluy.
Ya heden gutud ya hiyay numanomnoman nan tatagud Susa.
Ya wan da Haman ya nan ali ya wah didan mun'am'amlong an mun'in'inum.

4

Hay Numpabadangan Mordecai ay Esther

1 Unat goh ininnilan Mordecai nan aat di nitudo' hi ma'ma'at ya numpi"inay lubungna,
ya nunlubung hi langgut, ya nun'iloglognay dapul, ya lene'odna nan babluy an gunna it'u'
an kumilah punha'itan di punnomnomana 2 ta nangamung hinan way pantaw di allup
hinan palasyun di ali. Mu agguy hinumgop ti adida pahgopon nan nunlubung hi langgut.
3 Ya unat goh nipa'innilan amin hinan babluy din inyuldin nan ali ya nidugah an way ohah
nan Hudyu ya emmebeldan kimmila, ya nunlangduda, ya numpunlubungdah langgut, ya
numpumpu'upu'dah nan dapul.
4 Ya unat goh imbaag din babain baal Esther ya nan nun'abahigan an baalna nan gun
inat Mordecai ya numanomnom hi Esther. At impiyuynay maphod an lubung ay Mordecai
ta hukatana din langgut an inlubungna, mu adi ahan abuluton Mordecai. 5 At hennagnah
Hathak an din pento' nan alih baalnan bahig ta umuy hi awadan Mordecai ta hanhananay
dumalat ta atonay umat hina.
6 At immuy hi Hathak hi awadan Mordecai hinan way plasa an hinagang nan pantaw
di allup di palasyu. 7 Ya unat goh minahmahana ya imbaag Mordecai ay hiyan amin
di na'na'at, ya imbaagna goh nan pihhun intulag Haman an idatnah nan babluy ta
mipapatoy an amin nan Hudyu. 8 Ya indatnan hiyay ohah nitud'an din uldin nan alid
Susa hi apatayan an amin nan Hudyu ta idatnan Esther, ya inalinan hiyay, “Ibaagmun
Esther tun ma'ma'at, ya alyom ay hiya ta umuy mumpahpahmo' hinan ali ta hom'ona nan
i'ibbanan Hudyu!”
9 At numbangngad hi Hathak ay Esther, ya imbaagnan amin din inulgud Mordecai. 10 At
hennag goh Esther hi Hathak an inalinan hiyay umuyna alyon ay Mordecai an inalinay,
11 “Waday uldin nan ali an wa ay di tagun un nonongan immuy hinan gagwan di palasyun
nan ali an umuy mannig ay hiya an agguy na'ayagan ya mamolta ta mipapatoy.* Ya
ininnilan an amin di tataguh nen uldin an mete"ah nan u'upihyalna ta engganah nan
tataguh nan babluy. Ya hay adi mapatoy hi umuy ya ammuna nan pangidongdongan nan
alih nan balitu' an ho'ho'dod an hul'udna.† Mu ten himbulan di agguy nangayagan nan
alin ha"in.”
12 Ya unat goh inninnilan Mordecai henen inalin Esther 13 ya impaadna goh di
nambalnan Esther an inalinay, “Adim ehdol an gapu ta wah na'ah nan palasyu ya
mabaliwan'a an ta"on un'a Hudyu. 14 Ya gulat ta un'a dindinong ad ugwan ya waday
udum an bumadang hitun i'ibba tu'un Hudyu ta mabaliwanda. Mu he"a ya nan i'ibbata
ya mapatoy tu'un amin. Ya maphod ta ad ugwan an gutud di umat hituh ma'at ya he"ay
ahawan nan ali, ya ta waday ma'atmu!”
15 Ya impehnag goh Esther di nambalnan Mordecai an inalinay, 16 “Amungom an amin
nan Hudyun numpi'hituh tud Susa, ya inalim ay dida ta ilangduana' an iluwaluan. At
mahapul an adi ayu mangan, ya adi ayu umin'inum hi tuluy algaw hinan mapatal unu
mahdom. Ya ta"on un ha"in ya nan baal'un binabai ya atonmi goh. Ta nalpah ay ya unna'
mahkay umuy hinan alin ta"on hi un adi iyabulut di uldin, ya wa ay ta hiyay apataya' ya
ta"ongkay.”
17 At inunud Mordecai an amin din intugun Esther hi atona.

5

Hay Nangayagan Esther hinan Ali ya hi Haman ta Me"andan Hiya

1 Hidin miyatlun algaw hi nangilangduandan nunluwalu ya inlubung Esther din lubung
di queen, ya immuy timma'dog hinan salas hi bunol di palasyun nihagang hinan kuwaltun
awadan di tronon di ali. Ya heden gutud ya wah di nan alin inumbun hinan umbunanan
hinahagangna nan pantaw. 2 Ya unat goh tinnignah Esther an tuma'ta'dog hinan dola ya
indongdongna din balitu' an ho'ho'dod an hul'udna. At immuy hi Esther an neheggon, ya
dinapana nan ngamngam din hul'ud.

---

* **4:11** Intudun nan nuntudo' hi history an hi Herodotus hinan libluna (chapter 3, section 118, verse 140) an immannung an mapatoy nan agguy na'ayagan. † **4:11** Henen balitu' an hul'ud nan ali ya bo'on hay pundaldallanay pangusalana ti ho'ho'dod, at adi mabalin. Mu hay pangusalana ya hiyah ne ohan mangipattig hi aat di haadna an ali an ma'alih scepter, ya idongdongnah nan umuy an agguy na'ayagan ta way atonan manapah nan ngamngamna.

3 Ya inalin han alin hiyay, “Anaad udot ta immali'a? Hay ibagam an ahawa'? Alyom di
pohdom ta idat'u an ta"on un nan godwan tun babluy an pumpapto'a'!”
4 Ya tembal Esther an inalinay, “Apu, pohdom ay ni' ya ayaga' da'yun Haman hinan wada'
ta me"an ayun ha"in ad ugwan ti idadaana' da'yuh ma'an.”
5 Ya inabulut nan ali, at nunnaudonan impa'ayag hi Haman ta umuyda me"an hinan
iyayag Esther.
At immuy nan ali ya hi Haman. 6 Ya heden gutud di pun'in'inumandah bayah ya inalin
goh nan alin Esther di, “Ibaagmu mahkay di pohdom ta idat'u! Ya ta"on un nan godwan
tun babluy an pumpapto'a' di ibagam at idat'u!”*
7 Ya inalin Esther di, “Hiyah te pohdo' hi ibaga', 8 Apu an nabagtun ali. Gulat ta
immannung an waday pamhodmuh nan ibaga' ya ipa'annungmun aton nan pohdo', at
ayaga' goh da'yu ta umali ayun Haman hi ma'et ta idadaana' da'yu goh hi ma'an ta hiyay
pangibaaga' hinan pohdo' an ibagan he"a.”

Hay Nunnomnoman Haman an Mangipapatoy ay Mordecai

9 Nidugah di amlong Haman hidin pimmitawanah nan palasyu. Mu unat goh tinnignah
Mordecai hinan pantaw di allup nan palasyun di ali an agguy nunluung hi pange'gonanan
hiya ya ma'abbungot. 10 Mu enedpolnay bungotna, ya immanamut.
Ya impa'ayagna din liligwana ya hi Zeresh an ahawana. 11 Ya hiyah ne nangipahiyaanah
inadangyana, ya nan ado'ol di imbabaluynan linala'i,† ya nan nangipabagtuan nan alih
haadna, ya impahiyana goh an na'abbagbagtuy haadna ya un nan udumnan u'upihyal
nan ali. 12 Ya bo'on hana ya anggay di inalinan dida ti inalina goh di, “Ha"in ya anggay
di inayagan nan Queen an hi Esther ta inibbaa' nan ali, ta immuy ami ne"an hinan
indadaana! Ya hi ma'et ya umuy ami goh an me"an! 13 Mu hana ya mi'id di hulbidah un
wagwada han Hudyun hi Mordecai an u'umbun hinan way pantaw di allup nan palasyun
di ali!”
14 At inalin nan ahawana ya nan liligwanay, “Goh mah ta mumpa'amma'ah napitu ta han
lemay umpih inata'nang di pangitayunan ay hiya? Ya alyom hinan alih ma'et ta ipitayunah
Mordecai ta umamlong'an umuy me"an!”
Ya ma"am'amlong hi Haman eden inalida, at numpa'ammah itayunan di tagu.

6

Hay Nange'gonan nan Alin Mordecai

1 Heden nahdom ya timmu'al han ali, at impa'alana din liblun nitud'an an amin di
na'na'at hinan babluy, at imbahadan hiya. 2 Ya nadatngan din nitud'an di inat Mordecai
hi nangipa'innilaanah nan alih aat di pamatayan da Bigthana ay Teresh ay hiya an didana
din linala'in guwalyah nan pantaw an ihinan di ali.*
3 Ya unat goh dengngol nan alih nen imbahada ya inalinay, “Ngadan nen lagbun nidat
ay Mordecai hi namaliwanan ha"in?”
Ya inalin din babaalnay, “Mi'id ah nidat, ya mi'id ahan ah na'at hi nangipa'amlong ay
Mordecai.”
4 Ya inalin nan aliy, “Ngadan de han wah nan gettaw?” Ya nipaddeh ede ya hinumgop
hi Haman ta umuy mi'hapit ay hiyah aat di pangitayunandan Mordecai hinan impiyam-
mana.
5 Ya tembal nan babaalnan inaliday, “Wah dih Haman an timma'ta'dog hinan gettaw.”
Ya inalin nan aliy, “Pahgoponyu.”
6 Ya unat goh himmigup hi Haman ya inalin nan alin hiyay, “Hay maphod nin hi ato' an
mangipattig hi a'e'gonan nan tagun penhod'un ipabagtu?”
Ya hay inolman Haman ya alyonah nomnomnay, “Ngadan udot nan pohdon nan alin
ipabagtu? Ha"in nin ahan an mi'id udum!” 7 At inalinay, “Gulat ta pohdom an ipabagtuy
ohan tagu ya umat hituy atom: 8 ipa'alam di ohah nan lubung di ali, ya nan kabayun
nuntakayam an napngotan hi nabalul an pongot, 9 ya impa'ayagmuy ohah nan nabagtun

---

* **5:6** Inilan nan Alin hi Xerxes an waday aptan ahan an ibagan Esther ay hiya, at hiyanan immuy ay hiya an ta"on
un hiyay apatayana. † **5:11** Da Haman ay Zeresh ya himpuluy imbabaluydan linala'i (Esth. 9:7-10). Ya intudo'
Herodotus an ohan nuntudo' hi history hidin penghanay aatda (an nitudo' hinan chapter 1, section 136) an nan iPersia
ya ipahiyada ya lagbuanday pamilyan do'ol di imbabaluynah linala'i. * **6:2** Henen nitudo' ya lemay tawon di naluh
ya un mibahah nen pamatayanda (Esth. 3:7; 2:16).

upihyalmu ta ipilubungna nan lubung di ali enen tagu,† ya nuntakayonah nan kabayum, ya initnudnan iyuy hinan kulhah nan babluy an gunna it'u' an alyonay, Hiyah te umatan di aton nan alin mangipabagtuh nan tagun pa'appohpohdona!"

10 Ya tembal nan alin inalinay, "At punnaudom ta eka alan nan lubung'u ya nan kabayu' ta usalon Mordecai an Hudyu an wah nan pantaw nan allup di palasyu' an mun'adug!"

11 At innal Haman din lubung di ali, ya impilubungnan Mordecai, ya nuntakayonah din kabayu, ya enle'odna hiyah nan babluy, ya gunna it'u' an alyon di, "Tigonyuy pangat nan alih nan tagun pohdonan ipabagtu!"

12 Ya unat goh nalpah ya numbangngad hi Mordecai hinan puntamuanah nan pantaw di allup nan palasyu, mu hi Haman ay atog ya nunnaudonan immanamut hi abungna an hinophopanay uluna ti nidugah di baina. 13 Ya inulgud Haman an amin nan na'na'at ay ahawana ya din liligwana.

Ya inalin ahawana ya nan liligwanay, "Gapu ta hi Mordecai an nangidat hi abainam ya Hudyu at hiyanan adi'a pa"abak ay hiya! At hiyah te te"an di apa"iam!"

14 Ya heden gunda punhahapitan ya dimmatong daden bahig an baal nan ali, ya inawitdah Haman ta umuy me"an hinan indadaan Esther.‡

7

Hay Nangipapatayan nan Ali ay Haman

1 Immuy goh da Haman ya nan ali an me"an hi awadan Esther. 2 Ya unat goh wan umin'inumandah bayah ya inalin goh nan ali ay Esther di, "Ibagam mahkay di pohdom hi alyon ta idat'u, ti inali' ay he"ay idat'un he"ay godwan tun babluy an pumpapto'a' hi un hiyay pohdom!"

3 Ya tembal Esther an inalinay, "Gulat ta immannung an hom'ona' ya badangana' at abulutom tun pohdo' an ibagan he"a! Ya hiyatuy ibaga': adim ni' ahan iyabulut an matoya', ya ta"on un nan i'ibba' an Hudyu! 4 Ti ha"in ya nan i'ibba' an Hudyu ya nabayadan di nitaguanmi* ta mipapatoy ami! Ya gulat ta un ami nahbut ta numbalin amih baal at unna' didindinong an adi' ibagan he"a ta adi'a mahaliwa, mu ten magadyuh an mapatoy ami an amin!"

5 Ya inalin nan ali ay Esther di, "Hay ngadan nen tagun natulid an mangat hi umat hina?"

6 Ya tembal Esther an inalinay, "Henen buhulmin Hudyun mangipaholholtap ay da'mi ya heten na"appuhi ahan an tagun hi Haman!"

Ya ma'atta'ot hi Haman hinan ali ya hinan ahawanan queen. 7 At ma'abbungot nan ali, ya nakak ta immuy hinan way galden hidih nan palasyu. Ya inolman Haman an nan ali ya ipapatoyna hiya, at hiyaat un agguy nakak ta numpahpahmo' hinan Queen an hi Esther ta adi mapatoy.

8 Ya unat goh numbangngad nan alih nan kuwaltu ya wah din nunhihippih Haman an inye'eddonah nan way inumbunan Esther. Ya nuntu'u' nan alin inalinay, "Nen unmu goh alyon ta elo'mu nan ahawa' hitun palasyu'?"

Ya unat goh hinapit nan alih ne ya hinophopan nan baal di ulun Haman.† 9 Ya hi Harbona an ohan nabahigan an baal nan ali ya inalinay, "Hi Haman ya ihnay impiyammana an napitu ta han lemay umpiy inata'nangnan wah din nedelloh hinan abungna, ta way pangitayunana ay Mordecai an din namaliw ay he"a!"

Ya immandal nan alin inalinay, "Itayunyuh Haman enen impiyammana!"

10 At intayundah Haman hinan impiyammanah pangitayunana ay Mordecai.

Ya unat goh nalpah hanan na'at ya na'udyaan mahkay din bungot nan ali.

8

Hay Inyuldin nan Alih Aton nan Hudyu

---

† **6:9** Hay ninomnom nan do'ol an tataguh din penghana ya gulat ta waday munlubung hinan lubung di ibbanan tagu at mitolman nan udumnan aatna ya anabagtunan hiya. Nan opat an na'atana ya hi Elisha (II Ki. 2:13-14), ya nan Nabagtun Padin hi Joshua (Zech. 3:1-10), ya nan babain agguy natdu' di matyamna (Mk. 5:27), ya nan tatagun Apo Dios hinan Hinlibuy Tawon (Isa. 61:3, 10). Mu bo'on heney umipa'amlong hinan mangilubung ya anggay ti umipa'amlong goh hinan ad lubung ti iyamlongna hiya. ‡ **6:14** Hay ugalidah din penghana ya waday mangawit hinan me"an an ta"on un nalpah an na'ayagan. Nan duwan na'atana ya nan a'agin Joseph (Gen. 43:15-26) ya nan middum hinan way kasal (Mat. 22:1-14). * **7:4** Esth. 3:9. † **7:8** Manu ay hinophopan nan baal di ulun Haman ya na'awatana an mapatoy hi Haman ti hiyah ne implanun nan alih ma'at ay hiya (verse 7). Ya hay ugalin di udumnah din penghana ya hophopanday ulun di mapatoy ta adida tigon nan angah di alin mumpapto' ay dida. Mu adi umat hinay ma'at ad abuniyan ti mid mangipawah nan kimmulug an mannig hinan angah Jesus (Rev. 22:4).

1 Henen algaw ya indat nan Alin hi Xerxes hinan ahawanan amin din inadangyan
Haman an buhul nan Hudyu.* Ya inyuydah Mordecai hinan wadan di ali ti inalin
nan Queen an hi Esther ay hiya an ommodonah Mordecai. 2 Ya linuh'up nan ali din
henghengnan pummalka an din binangngadna ay Haman, ya indatna ay Mordecai. Ya
ene'kod Esther ay Mordecai ta hiyay manalimun an amin hinan inadangyan Haman.
3 Ya immuy goh nunhippih Esther hi inayungan nan ali ta ni'hapit an limmugwalugwan
nangiyal'alu' ay hiya ta adina ituluy din nappuhin ninomnom Haman an ma'at hinan
Hudyu. 4 Ya indongdong nan ali din balitu' an hul'udna, at timma'dog hi Esther. 5 Ya
inalinay, “Gulat ta pa'appohpohdona' ya wa ay ta abulutom heten alyo' ya iyuldinmu ni'
ahan ta adi ma'unud din inyuldin Haman an hina' Hammedatha an nalpuh holag Agag
an apatayan an amin di Hudyu an numpi'hitun amin hinan babluy an pumpapto'am!
6 Ti adia' ahan pa"edpol hi panniga' hinan pun'apatayan nan i'ibba' an Hudyu ya nan
pamilya'!”
7 Ya inalin nan ali ay da Esther ay Mordecai di, “Dan hay numanomnomanyu? Ya
wan impitayun'uh Haman ya indat'un he"an amin din gina'unan dumalat nan nappuhin
ninomnomnah pangipapatayanan da'yun Hudyu! 8 Mu hana ay an uldin'un namalkaan hi
hengheng'u ya adi nonongan mahukatan! Mu mabalin an iyammayuy uldin hi abaliwan
nan i'ibbayun Hudyu, ya minalkaanyuh nan hengheng'u, ya impiwa'atyu.”
9 At heden miyaduwampulu ta han tuluh algaw hinan miyatlun bulan an ma'alih Sivan†
ya impa'ayag Mordecai nan puntudtud'on nan ali, ya impitudo'nay tudo'nah nan Hudyu,
ya hinan gogobelnadol, ya an amin hinan u'upihyal hinan hinggahut ya han duwampulu
ta han pitun provincian mete"ad India ta nangamung ad Ethiopia. Henen tudo' ya nibalin
hinan numbino'ob'on an hapit hinan babluy an ipiyayana, ya namaman nitudo' hinan
hapit di Hudyu.‡ 10 Ya hanan tudo' an impiyuy Mordecai ya napelmaan hi ngadan nan ali,
ya namalkaan goh hinan henghengna. Ya impehnagdah din baal an numpuntakay hidin
mun'abi'ah an tumagtag an kabayun nan ali.
11 Ya nipa'innilah nan tudo' an iyabulut nan ali an mabalin an ma'amung nan Hudyun
wah nan hinohhan babluy ta ibaliwday odolda, ta wada ay di mangubat ay dida,
ya nan a'ahawada, ya imbabaluyda ya mabalin an pumpatoyda dida, ya mabalin an
hamhamonda nan gina'un nan buhulda. 12 Ya nan uldin ya ma'unud hi an amin hinan
abablubabluy an pumpapto'an Xerxes hidin nagtudan di algaw an apatayan an amin
nan Hudyuh din miyapulu ta han tulun algaw hinan miyapulu ta han duwan bulan an
ma'alih Adar.§ 13 Niyammah ten uldin, ya nipa'innilan amin hinan Hudyun mi'gubat
hinan buhuldah nan agtudan nan algaw an a'atana.
14 Ya nunnaudon nan nangiyuy hinan tudo' an numpuntakay hinan mabi'ah an
kabayun nan ali, ya ta"on un ad Susa ya nipa'innilah den uldin.
15 Ya pimmitaw hi Mordecai hinan palasyu an nunlubung hinan umat hi lubung di ali an
mumpugagaw* ya mumpaha', ya inggottapna nan mumbobollah an magayad an lubung
an linen,† ya nun'uklup hi balitu', at nidugah di haadna.
Ya unat goh nalpah an nipa'innila din uldin ad Susa ya ma"am'amlong an amin din
tatagu. 16 At nidugah di immamlongan nan Hudyu, ya e'gonan nan tatagu didan Hudyuh
nan abablubabluy. 17 Ya an amin nan Hudyun wah nan babluy an nipa'innilaan nan uldin
di ali ya ma"am'amlongdan den algaw, at nunggotadda. Ya wadaday udum an tatagun
nangabulut hinan unudon nan Hudyu ti tuma'otdah nan Hudyu.

9

Hay Nangabakan nan Hudyuh nan Buhulda

1 Unat goh nadatngan nan miyapulu ta han tuluh algaw hidin miyapulu ta han
duwah bulan an ma'alih Adar* an hiyay algaw hi pangabakan nan buhul di Hudyun
dida mu agguy na'at ti un at goh numbaliang ta nan Hudyuy nangabak ay dida. 2 Ya

* **8:1** Hi Herodotus an nuntudo' hi history hidin penghana ya intudo'na an bagin nan ali nan inadangyan nan tagun namalbalih nan ali (chapter 3, verses 128-129), ya ta"on hi Flavius Josephus (37-100 A.D.) an oha goh an nuntudo' hi history hidin penghana ya intudo'nah ne (*Antiquities* chapter 11, verse 17). † **8:9** Unu June 25, 474 B.C. Mattig an naluh di duway bulan ya han himpulun algaw an nipalpuh din nangiyuldinan Hamon ta engganad ugwan hi nangiyuldinan Mordecai (Esth. 3:13). ‡ **8:9** Hiyah te adu"oy ahan an verse hinan Biblia. Ya heten verse di teman nan ohan mensahen intudo' Rev. Dr. Lenard Newell hidin hopapnah din nangibaaganah nan tataguh un anaad ta ibalinay Hapit Apo Dios hinan hapit di iBatad ti ta"on un anu waday uldin an mamaliw ay didan Hudyu mu gulat ta mid nangibalin hinan uldin hinan hapitda tuwali at mapatoyda damdama ti agguyda na'awatan di aatna. § **8:12** Unu March 7, 473 B.C. * **8:15** Unu blue. † **8:15** Hiyah ne mundongngol an lo'ob an nalpuh nan nitanom an flax an ay paguy. * **9:1** Unu March 7, 473 B.C.

an amin nan Hudyun ni'hituh nan babluy eden pumpapto'an nan Alin hi Xerxes ya nun'u'unnudanda ta midadaandah un way mangubat ay dida. At hiyanan nan udum an tatagu ya tuma'otdan dida, ya mi'id ah mangitulid an mangubat ay dida. 3 At an amin nan a'ap'apuh nan abablubabluy, ya nan mumpumpapto', ya nan gogobelnadol, ya nan u'upihyal ya hay badanganda ya nan Hudyu ti ta'tandah Mordecai. 4 Ti nundengwah nan abablubabluy an hi Mordecai, ya nipabagtuy haadna, ya gun umal'allay abalinana.

5 Ya numpatoy nan Hudyuy buhulda, ya inatday penhoddah nan bumobohhol ay dida. 6 At hay pinatoy nan Hudyuh did Susa an babluy nan ali ya lemay gahut an tatagu. 7 Ya ni'patoyda goh da Parshandatha, ya hi Dalphon, ya hi Aspatha, 8 ya hi Poratha, ya hi Adalia, ya hi Aridatha, 9 ya hi Parmashta, ya hi Arisal, ya hi Aridai, ya hi Vaizatha 10 an nan himpulun linala'in imbabaluy Haman an holag Hammedatha an buhul nan Hudyu. Mu agguyda hinamham di gina'un nan numpatoyda.†

11 Ya henen algaw ya waday nangipa'innilah nan alih bilang nan tatagun nun'apatoy hi ad Susa. 12 Ya inalin nan ali ay ahawanan nan Queen an hi Esther di, “Ammunad Susa ya lemay gahut di tataguh napatoy ya un at nan himpulun linala'in imbabaluy Haman, at mid mapto' ya inyal'allanay na'at hinan udum an babluy! Ya hay udumnah pohdom goh hi ma'at? Ibaagmun ha"in, at ma'at an amin nan pohdom!”

13 Ya tembal Esther an inalinay, “Un ay ni' goh pohdom ya iyabulutmu ta aton nan Hudyu goh hi ma'et din inatdad annad. Ya pun'itayunda nan odol din himpulun nun'apatoy an imbabaluy Haman.”

14 At immandal nan ali an ma'at an amin hanad Susa. At nun'ipitayuna din odol nan imbabaluy Haman. 15 Ya heden miyapulu ta han opat hi algaw den bulan an ma'alih Adar‡ ya na'amung goh nan Hudyu ta ni'gubatda goh ad Susa, ya pinatoyda goh di tuluy gahut an tatagu. Mu agguyda hinamham di gina'un nan numpatoyda.§

16 Ya nan Hudyun wah nan udum an babluy ya na'amungda goh ta himbabaliwda, ya pinatoyday napitu ta lemay libuh nan buhulda. Mu umat goh an agguyda hinamham nan gina'uda.* 17 Ya heden nangatanda ya nan miyapulu ta han tuluh algaw den bulan an ma'alih Adar. Ya heden nabiggat hi miyapulu ta han opat an algaw ya nun'eblayda ta nun'am'amlongda ya nunggotadda.

18 Mu nan Hudyun wah did Susa ya nan miyapulu ta han lemay algaw di nun'am'amlonganda ya nunggotadanda ti hidin miyapulu ta han tulu ya miyapulu ta han opat an algaw di numpamatayandah nan buhulda. 19 At engganad ugwan ya nan miyapulu ta han opat an algaw di bulan an ma'alih Adar di punggotadan ya pun'am'amlongan nan Hudyuh atawotawon an numpunhituh nan bababbabluy.†

Nan Gotad di Purim

20 Ya intudo' Mordecai an amin din na'na'at,‡ ya impiwa'atnan amin hinan Hudyun wah nan numbino'ob'on an babluy an pumpapto'an nan Alin hi Xerxes. 21 Ya hay intudo'na ya inalinan dida ta egtadanda nan miyapulu ta han opat ya hinan miyapulu ta han lemah algaw hi bulan an ma'alih Adar di pun'am'amlongandah atawotawon 22 ti danen algaw di nangabakan nan Hudyuh nan buhulda, at adida mahkay munlungdaya ta undaat umamlong an munggotad, ya mun'i'iddatandah ma'an, ya idatandah adaw nan nun'awotwot.

23 At inunudda din intudo' Mordecai hi ma'at, ya inabulutdan wa ay ta madatngan danen algaw ya hiyay gutud di gunda punggotadandah atawotawon 24 ti hi Haman an hina' Hammedatha an nalpuh holag Agag an buhul nan Hudyuy nunnomnom hi mangubah ay dida. At *inyu'nuhda*§ ta panginnilaandah gutud di pumpangipapatayanah nan Hudyu. 25 Mu immuy ni'hapit hi Esther hinan Alin hi Xerxes ta ibaliwna nan tataguna. At impiyuyna din nitudo' an uldin an mangibaag hi ma'at ay da Haman ya nan imbabaluyna an numbaliang din ninomnom Haman an atonah nan Hudyu ta hiya ya nan imbabaluynay na'atana ti diday nun'itayun hidin nun'ipiyammana. 26 Ya danen algaw an pun'am'amlongan nan Hudyu ya nginadnandah Purim (an hay pohdonah ibaga ya *miyu'nuh*). Ya dumalat hinan intudo' Mordecai ya nan na'na'at ay didan Hudyu 27 at

† **9:10** Ta"on un inabulut nan ali ta hamhamonday gina'un nan buhulda mu nan Hudyu ya agguyda inat ti immandal Apo Dios hidin amatagun nan Alin hi Saul ta adida ahan hamhamon nan gina'un di holag Amalek (I Sam. 15:3). ‡ **9:15** Unu March 8, 473 B.C. § **9:15** Bahaom nan footnote di verse 10 hi bagtuna. * **9:16** Bahaom nan footnote di verse 10 hi bagtuna. † **9:19** Ta"on ad ugwan an timpu ya waday duwan algaw hi punggotadan nan Hudyud Israel ti munggotaddah nan miyapulu ta opat an algaw di bulan an Adar, mu nan iJerusalem ya hay miyapulu ta leman algaw di punggotadanda. ‡ **9:20** Hiyaat un alyon nan udum an hi Mordecai di nangitudo' eten Liblu an Esther, mu mid mapto'. § **9:24** Hiyah ne *pur* hinan hapit di Hudyu, hiyaat un *Purim* di ngadan ten gotad.

numbalinon nan Hudyuh uldinda an ta"on nan imbabaluyda, ya nan holagdah pidwa, ya ta"on goh nan namhod an mumbalin hi Hudyu. Ya atawotawon eden agtudan nan duwan algaw eden bulan ya munggotadda ta pun'am'amlonganda ta atonda nan intugun Mordecai. 28 At mahapul an atondan amin an Hudyu, ya ta"on un nan holagdah udum hi algaw, ya an amindan numpunhituh nan abablubabluy heden gotad di ma'alih Purim.
29 At da Esther an hina' Abihail ya nan aginan hi Mordecai ya pinelmaanda nan miyadwan tudo' hi aat nan gotad di ma'alih Purim. 30 Ya impiyuy Mordecai heden tudo' hinan Hudyun numpi'hitun amin hinan hinggahut ta han duwampulu ta han pitun provincian hinakup di pumpapto'an nan Alin hi Xerxes ta ipa'innilanan dida an malenggopda mahkay. 31 Ya immandalda goh an mahapul an waday punlungdayaanda an middum hinan gutud di gotad di Purim hi atawotawon hi un madatngan heden algaw an umat hinan pangunudandah nan punlangduanda. 32 Ya intudo'dah nan libludah den uldin nan ahawan di ali an hi Esther an din ma'unud hi gutud di gotad nan ma'alih Purim.

10

Hay Anabagtun nan Alin hi Xerxes ya hi Mordecai

1 Immandal nan Alin hi Xerxes an mumbuwitdan amin nan tataguh nan abablubabluy an ta"on nan nun'iyadagwin numpunhituh nan pingit di baybay. 2 Ya an amin din mun'aphod an ina'inat nan Alin hi Xerxes ya nan nangipabagtuanah haad Mordecai ya nitudo' an amin hinan liblun nitud'an nan ina'inat din a'alid Media ya ad Persia. 3 Ya hi Mordecai an Hudyuy nehnod di haadnah nan ali, ya hiyay nidugah an e'gonanda, ya pa'appohdon nan i'ibbadan Hudyu ti impapto'nay ipaphodanda ya lumenggopanda.

Job

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadana, mu hay kulugon nan udum ya hi Moses di nangitudo', ya wada goh di mangulug an hay ohan tagun mataguh din amatagun nan Alin hi David di nangitudo', ya mabalin goh an hi Job tuwaliy nangitudo'. At mid mapto'.

Hay Nangitud'anan ten Liblu: gapu ta nunhituh Job hi ad Uz hidid Arabia at mid mapto' ya nan i'Arabia di nangitud'anan ten liblu. Mu nan Hudyu damdamay nangitud'ana.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: duway pohdonan ibaga ti hay pumbangngadan di oha, ya hay puntutuyuan di oha.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid nanginnilah gutudna, mu mid mapto' ya nabaybayag an na'at ya un mitungaw hi Abraham.

Hay Teman ten Liblu: hay ituduna ya anaad udot ta mundogoh nan nahamad an tagu?

Hay Outline ten Liblu:

Hay AAT nan nahamad an tagun hi Job (1:1-5)
Hay PROBLEMAN nan nahamad an tagun hi Job (1:6—2:8)
Hay NI'LIGWAAN nan nahamad an tagun hi Job (2:9—42:6)
  Hay ni'ligwaan nan ahawan Job ay hiya (2:9-10)
  Hay ni'ligwaan Eliphaz ay hiya (2:11—7:21; 15:1—17:16; 22:1—24:25)
  Hay ni'ligwaan Bildad ay hiya (8:1—10:22; 18:1—19:29; 25:1—28:28)
  Hay ni'ligwaan Zophar ay hiya (12:1—14:22; 20:1—21:34)
  Hay ni'ligwaan Elihu ay hiya (32:1—37:24)
  Hay ni'ligwaan Apo Dios ay hiya (38:1—42:6)
Hay IMMADAOGAN nan nahamad an tagun hi Job (42:7-17).

Hay Nanapngan Satanas ay Job

1 Wada han lala'in nunhituh nan babluy ad Uz* an hay ngadana ya hi Job.† Hiya ya
maphod ya makulug an tagu, ya ene'gonanah Apo Dios, ya adina aton di nappuhi. 2 Ya
waday imbabaluynan pituday linala'i ya tuluday binabai. 3 Ya waday a'animalna an
pituy libuh kalnilu, ya tuluy libuh kamilu, ya hinlibuy bakan abalinandan mun'aladu,
ya lemay gahut di dongki.‡ Ya do'ol ahan di tagalana, ya hiya ahan di pa"adangyan ay
didan himpamabluy an nunhituh appit hi buhu'an di algaw.
4 Ya daden linala'in imbabaluy Job ya nahinhinukkatdan nunggotad hinan nunhi-
tuwanda, ya gunda impa'ayag din a'agidan tulun binabai ta niddumdan didan ne"an. 5 Ya
nepong hinan alpahan di gotadday nangipa'ayagan Job ay dida ta lenenehanay numba-
holanda, at hay inat Job ya nangag'aga an bimmangon hinan nabiggat ta ene'nongnay
hinohhah Onong an Moghob hi a'aliwan di bahol nan imbabaluyna. Ya hiyah ne gunna
inat ti inalin Job di, “Ini ya waday bahol nan imbabaluymi, ya inidutandah Apo Dios hi
nomnomda!”
6 Ya wada han ohan algaw ya immuy nan a'anghel hi wadan Apo Dios, ya immuy hi
Satanas an niddum ay dida. 7 Ya inalin Apo Dios ay Satanas di, “Hay nalpuwam?”
Ya tembal Satanas an inalinay, “Nalpuwa' an lene'od'un amin nan abablubabluy hinan
luta ta tigo' di ma'ma'at hidi.”
8 Ya inalin Apo Dios ay Satanas di, “Hay pannigmuh aat nan baal'un hi Job? Mi'id ah
ohah taguh nan lutan nipaddung di aatnan hiya ti hiya ya maphod, ya makulug an tagu,
ya ene'gonana', ya adina aton di nappuhi.”
9 Ya inalin Satanas ay Apo Dios di, “Un da'a dan dayawon nin ay Job hi un mi'id ah
lagbunah dumalat? 10 Undan agguymu hiya impapto' an hinalimunan, ya umat goh hinan
pamilyana, ya an amin nan gina'una? Ya gunmu goh wagahan an amin nan itamuna
ta gun pumhod, at hiyanan do'ol ahan nan a'animalnan nunhinap hinan babluy! 11 Mu
padahom an ubahon an amin hanan gina'una at idutan da'a man ahan.”
12 Ya inalin goh Apo Dios ay Satanas di, “At aga mah ta okod'ah atom ay hiyah nan
inadangyana, mu mahapul an adim patayon hi Job.” At nakak hi Satanas hinan wadan
Apo Dios.

---

* **1:1** Heten babluy ya wah appit hi Wangwang an Jordan an mipluy hinan bumuhu'an di algaw. † **1:1** Duway pohdonan ibaga: (1) *hay pumbangngadan*, ya (2) *hay puntutuyuan*. ‡ **1:3** Hay itudun ten hapit hinan hapit di Hudyu ya nan tenna an dongki, at nabalbalul nan tenna ya un nan buta'al ti mabalin an umimbaluy, at dumo'ol di dongki.

Hay Na'ubahan nan Inadangyan ya nan Pamilyan Job

13 At wada han ohan algaw ya nan linala'i ya binabain imbabaluy Job ya wah didan
mi'yam'amlong hinan gotad hi abung han pangpangullun lala'in agida. 14 Ya hidih nan
abung Job ya nidatong han ohan baalna, ya inalinay, “Din baka an mun'al'aladuh payaw,
ya din dongki ya wah nan heneggonmin mangmangandah din holo', 15 ya hin'alina ya
immali din tatagun nalpud Sabe,§ ya nun'ilayawda din baka ya dongki, ya numpatoyda
din udumnan baalmu, at anggay ha"in hi limmayaw ta umalia' an mangibaag ay he"a!”
16 Ya heden gun humapitan nan baal ya nidatong goh din ohan baal, ya inalinay, “Waday
apuy Apo Dios an nagah an nalpud daya, ya nepto' hidin kalnilu ya nan baalmu, at
nun'oghobda! Ya ten unna' oha ya anggay hi limmayaw ta umalia' an mangibaag ay he"a!”
17 Ya hidin wan ipada'puh din miyadwan baalnay alyona ya nidatong goh din ohan baal,
ya inalinay, “Waday tulun himpampun an nalpud Chaldea* an immali ta ginubat da'mi,
ya nun'akawda nan kamilu, ya pinatoyday udum an baalmu! Ammunaa' an na'angang hi
limmayaw an umalin mangibaag ay he"a!”
18 Ya hidin wan ipada'puh goh din baalnay alyona ya nidatong goh di ohan baal an
miyapat, ya inalinay, “Nan linala'i ya binabain imbabaluymu an mangmangan hinan way
abung din agidan pangpangullu, 19 mu himbumagga ya waday mabi'ah an puo' an nalpuh
nan mapulun, ya dinalapuhna nan abung ta natu"in, at nun'a'ipitda, ya nun'atoyda, ya
anggay ha"in hi agguy natoy, at ten immalia' an mangibaag ay he"a!”
20 Ya natana'dog hi Job, ya linapditna ta nahekhek din lubungna, ya minukmukanay
buu' hi uluna, ya nunlu'bub hinan luta ta dayawonah Apo Dios 21 an inalinay,

“Ha"in ya nangiw'iwadyaa' hidin nangitungawan inan ha"in,
at mangiw'iwadyaa' goh hi ataya'.
Nan Ap'apuy nangidat, at Hiya goh di mamangngad.
Mipabagtu nan Ap'apu!”

22 Ya ta"on un umat hinay na'at mu agguy ahan numbahol hi Job ti agguyna impabahol
ay Apo Dios.

2

Hay Nanapngan Goh Satanas ay Job

1 Ya nadatngan heden algaw hi immayan nan a'anghel hinan Ap'apu, ya nitnud goh hi
Satanas ay dida ta mipattig goh ay Apo Dios. 2 Ya inalin Apo Dios ay Satanas di, “Hay
nalpuwam?”

Ya tembalnan inalinay, “Un'u immuy an lene'od tun luta ta tigo' di ma'ma'at.”

3 Ya inalin Apo Dios ay Satanas di, “Hay pannigmuh aat nan baal'un hi Job? Mi'id ah
ohah taguh tun lutan nipaddung di aatnan hiya ti hiya ya maphod an makulug an tagu,
ya ene'gonana' an Dios, ya adina aton di nappuhi. Ya ta"on hi unna' al'alu'on ay he"a ta
abuluto' di atom an mama"ih nitaguana an ta"on un mi'id di dumalat mu munnanannong
an nahamad damdamay aatna.”

4 Ya tembal Satanas an inalinay, “Hay tagu ya idatnan amin di wadan hiya ta way atonan
adi matoy. 5 At un adya pundoghom hiya at idutan da'a.”

6 Ya tembal Apo Dios an inalinan Satanas di, “Aga mah ta okod'ah atom ay hiya, mu
mahapul an adim ahan patayon.”

7 Ya nakak hi Satanas hinan wadan Apo Dios ta immuyna numpoghaan di odol Job,* at
numpunlutngingiy up'upna an nete"ah ulunah engganah dapana. 8 At numpu'upu' hi Job
hidin dapul, ya innalna din itang an pohal di banga ta pangaanah din tu"ab di poghana.

9 Ya immuy hi ahawana, ya inalinan hiyay, “Undan engganad ugwan ya inaynayunmuy
pangulugmu? Idutam hi Apo Dios ta way atom an matoy!”

10 Ya tembal Job an inalinay, “Nan panapitmu ya umat hi panapit nan munhalembawan
babai. Undan wa ay ta maphod di idat Apo Dios ya abuluton tu'u, ya wa ay ta nappuhiy
idatna ya adi tu'u abuluton?”

Mu ta"on hi un umat hinay hinoltap Job mu mi'id ahan ah nappuhih hinapitna.

Nan Tulun Liligwan Job

---

§ **1:15** Mid mapto' ya heten babluy ya nan babluy ad Sheba (unu ad Yemen). * **1:17** Hiyah ne ohan lugal ad Babylon. * **2:7** (1) Bo'on hay pogha ya anggay di aat nan dogoh Job ti (2) nan odolna ya nalipuh hi gulid (7:5), ya (3) nabigihan ya nun'abhi nan poghah up'upna (7:5), ya (4) numpangabuhu' di nonana (7:5), ya (5) atata'ot nan enenapna (7:14), ya (6) mangmangitit di up'upna (30:28), ya (7) limmahuy odolna (30:30), ya (8) naluman di tigawna at adi immatunan nan tatagu hiya (2:12), ya (9) mun'agub nan hodohdana (19:17), ya (10) nidugah an na'ung'ung (17:7; 10:20), ya (11) adi tummig di matana (17:7), ya (12) adi umadaog di munha'it hi odolna (30:17), ya (13) adi molo' (30:17), ya (14) hi'ihi'itangan matoy (19:20).

11 Ya unat goh dengngol nan tulun liligwan Job nan nidugah an nappuhin na'at ay
hiya ya na'amungda. Hi Eliphaz† ya nalpud Teman,‡ ya immuy goh hi Bildad an holag
Shuah§ ya hi Zophar an iNaamah, at nunhahapitdan tulu ta umuyda idungaw hi Job
ta al'alu'ondan pa'amlongon. 12 Ya unat goh wan midatongda ya inamangdah Job,
mu agguyda inimmatunan, at nun'a'agah di lugwada, ya ngimmulnguldan kimmila, ya
henekhekda din lubungda, ya nun'iloglogday hupu'. 13 Ya ni'yi'ibbundan hiyah nan lutah
pituy algaw ya pituy labi. Ya mi'id ah ohah ni'hapit ay hiya ti nan nannigandah nan
nidugah an holholtaponan dogoh.

3

Hay Immamuyuan Job ay Apo Dios

1 Ya la'tot ya himmapit hi Job, ya inidutanah de han algaw an gutud di nitungawanan
2 inalinay,

3 "Hay maphod ya mami'id din algaw an nitungawa'
ya din labin nangalyandah nalmuwa'!
4 Ya henen algaw ya pumbalinom ni' hi helong,
ya maphod ni' un aliwan Apo Dios ta un homehellong ta adi mapatalan!
5 Ya maphod hi un paddungnay maliduman, ya mahehelngan, ya munnonong nan
ma'ugtul an bunut
ta way atonan adi mapmaptangan!
6 Ya humehellong ta adi mibilang hi ohay algaw eden bulan
unu ta adi goh mi'yuyap hi ohay algaw eden tawon!
7 Hay maphod ya ibilangyuh nen mahdom hi mi'id di hulbina
ya mi'id ah amlong!
8 Ya nan tume'om an abalinandan mummandal hinan atata'ot an animal
an wah nan baybay an ma'alih leviathan* ta unudonda
ya maphod hi unda idutan henen algaw an nitungawa'!
9 Ya adi ni' bumbummuhu' nan bittuan hinan helhelong
ta adi ni' goh mapatpatalan,
10 ta ma'idutan henen nahdom ti tuwali ta inyabulutnay nitungawa'
ta omod unna' munholtap hi nidugah an ligat!

11 Anaad ta agguya' tuwali natoy hidin nangipabuhu'an inan ha"in
ta hidin nitungawa' ya nami'ida'?
12 Anaad tuwali ta hinaha'lia' ay ina,
ya hinalimunana' an impa'inuman hi huhuna?
13 Ti unna' at nin natoy hidin nitungawa',
at mid al'alin ha"in,
at ihnaa' at an unna' molmolo' an me'yeb'eblay
14 hidin a'ali ya nan u'upihyal hitun luta an din numpangiyammah
nan o"ongol an palasyuh din ataguda (an ta"on un napa"id ugwan),
15 ya din numpumpapto' an adadangyan
an nun'apnuy abungdah balitu' ya silver.
16 Onaynah unna' nitungaw ya nanattoya' ta inlubu'a'
ya ta agguy'u tinnig di mapatal!
17 Gulat ta nilubu' nan tagu ya hiyay apogpogan di pangatandah nappuhi,
ya hiyah ne pun'eblayan nan na'ab'ablay an tatagu!
18 Ya ta"on nan nibalud ya mi'id di al'alin didah di
ti mi'id mahkay mangihingal ay dida.
19 Ya an amin din nun'awotwot ya adadangyan ya wah dida,
ya din baal ya liblida mahkay hinan apuda.

20 Anaad udot ta ipa'alin Apo Dios di patal hinan tagun munligligat an umat ay ha"in,
ya anaad ta adina pogpogon di nitaguan di tagun hay lungdayay wan hiya ya
anggay?
21 Ti iyahupanday atayanda mu adida matmattoy,
ya iyod'odolnada nan lubu' ya un nan mapla'an an gina'u.

---

† **2:11** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya umat hinan namahmah an balitu'.* ‡ **2:11** Ohan higib hinan babluy ad Edom. § **2:11** Hi Shuah di udidian da Abraham ay Keturah (Gen. 25:2). * **3:8** Bahaom nan footnote di Job 41:1 ta innilaom di udumnah aat ten animal.

22 Ya nidugah di pundenolanda ya umamlonganda
hi unda ah'upan nan lubu'.
23 Anaad ta inaynayun Apo Dios an taguon nan agogohgoh di nitaguanan
mi'id di hulbina ti mi'id di namnamana?
24 Ya ten unna' umale'alengeng,
at hiyanan mid ato' an mangan,
ya tun ungi' ya ay danum an mun'ihiit.
25 Ya an amin di ita'ot'u ya nipa'annung ay ha"in,
ya nan iyogyat'u ya na'at ay ha"in.
26 Ha"in atog ya mi'id ah lenggop'u,
ya mi'id ato' an mun'eblay
an adi ahan mapogpog tun punligata'!”

4

Hay Nahhun hi Inalin Eliphaz ay Job

1 Ya hi Eliphaz an nalpud Teman* ya inalinay,

2 “Job, akkay adim pahiwon ta humapita'?
Ti ten adia' pa"edpol hi unna' didindinong!
3 Adya nomnomom din inatmun nuntugun an inal'alu'mu din nadismaya,
at hi Apo Dios di nange'kodanda,
ya binadangam din adi umday pangulugda.
4 Ya dumalat nan tugunmu ya din ad'addiy pangulugda ya pinumhod,
ya inal'alu'mu nan munduwaduwan mihamad.
5 Mu ten ad ugwan an he"ay a'atan di ligat,
ya nen adim edpol an nen madismaya'a.
6 He"a ya nahamad di aatmun hi Apo Dios di e'gonam,
ya mi'id ah numbaholam
at mahapul an nidugdugah di denolmu ya namnamam!

7 Nomnomom adya,
undan waday taguh nahamad di aatnan na'ubah?
Ya undan waday ma"aphod an tagun napa"i?
8 Hay inila' hi tinnig'u ya nan tagun mangamangat hi nappuhi
ya miballoh an hay nappuhi goh di ma'at ay hiya.†
9 Ya mun'apa"idah nan yahyah Apo Dios,
ya mun'a'ubahdah nan bungotna.
10 Hanan nun'appuhin tatagu ya umatdah nan layon hi bubulung
an atata'ot an humeeheel an manganap hi patayona ta ihdana.
Mu hi Apo Dios ya pumpulupulna ta mun'a'aan nan babada.
11 Ya umatda goh hinan layon an mi'id ah panganana,
at matoy,
at la'tot ya nun'iwa'at an amin nan imbabaluyna.

12 Ya wada han himmapit ay ha"in
an unna inyab'abu'ab an hi'itangan an adi' donglon
13 an umat hinan enap di taguh un nimogmog di enlo'na.
14 At ha"in ya wimmogwoga' hi ta'ot'u,
15 ya enela' nan lennawan naluh hi angah'u,
ya mamgal an amin di dutdut'u.
16 Ya hin'alina ya inta'dogna,
mu adia' pa'immatun hi aatna.
Mu la'tot ya dengngol'un mun'ab'abu'ab an himmapit an inalinay,
17 Undan hay taguy nahamhamad ya un hi Apo Dios?
Un mah nan taguy nahamhamad di atona ya un nan nunlumun hiya?
18 Hi Apo Dios ya inilanan agguy nahamad di aat nan baalnad abuniyan
ti ta"on nan a'anghelna ya waday ibahhawanda,‡
19 at iyal'allanah nan tagun nunhituh nan abung an uklit an hay hupu' di nalmuwana§

* **4:1** Hiyah ne babluy hi awadan nan nun'ala'eng an tatagu (Jer. 49:7). Mu ta"on un nala'eng hi Eliphaz an muntugun mu agguyna na'awatan nan aat din nunhapitan da Apo Dios ay Satanas ad abuniyan, at hiyaat un nun'apikuy do'ol an intugunan Job. † **4:8** Gal. 6:7-8. ‡ **4:18** Isa. 14:12-15; Ezek. 28:12-17; Rev. 12:7-10. § **4:19** Unu hay odolna.

an nalakan megpa'dan umat hinan ul'ulappuy
20 Ti ta"on un mataguh nan helhelong ya mid mapto' ya matoy hi mapuyaw,
ya na'ubah,
at mi'id hi enggana.
21 Ya matoyda an adi umday la'engda,
ya an amin di wadan dida ya mi'id an alan di udum."

5

1 Ya intuluy Eliphaz an himmapit an inalinay,

"Mun'ayag'a akkay tuwali, Job, hi bumadang ay he"a
ta mapto' hi un way mambal ay he"a?
Ta"on hi un'a mun'ayag hinan anghel ya mi'id di umalin mamadang ay he"a!
2 Nan nunheglan bungot di hiyay dumalat hi atayan nan adi mangngol,
ya hay amoh ya patayona nan tagun mi'id inilana.
3 Ha"in ya hinamad'un tinnig han munlayah an ay ihunay un nahamad di nitaguana,
mu hi Apo Dios ya inidutanay pamilyana.
4 At mi'id pohod ya lenggop di pi'taguan nan imbabaluyda,
ya mi'id ah bumadang ay didah nan way punhumalyaan.
5 Ya nan mumpunhinaang an tatagu ya aminondan pun'a'an nan inhabal hanan munlayah,
ya ta"on nan himmangaw hinan way hubit ya ni'yalada,
ya pun'alan nan mangakaw nan mun'apla'an an gina'uda.
6 Nan ligat ya bo'on tun lutay nalpuwana,
ya adi goh ahan humangaw hitun lutay anawotwot.
7 Mu nan tagun mitungaw ya hiyay munlumuh ligatna
an umat hinan mumbanigit an malpuh nan apuy ya matu"ug.

8 Gulat ta ha"in di na'atana
at ibaga' ay Apo Dios ta Hiyay manumalyan ha"in.
9 Ti Hiya ya atona nan umipanoh'an adi olog di tagun mangat,
ya henen umipanoh'a ya adi ma'yap.
10 Ya ipa'alinay udan hitun luta
ta madanuman nan payaw.
11 Immannung an hi Apo Dios ya ipabagtuna nan tagun mangipa'ampah odolna,
ya al'alu'ona nan munlungdaya.
12 Ya bahibahonay ato'aton nan bumalbali
ta adida aton nan ninomnomdan ma'at.
13 Ya paddungnay bituona didah nan anala'engda
ta adi ma'at an amin nan way pohdondan aton.*
14 Ta ta"on un mapatal ya homelong hinan wadanda,
ya ta"on un muntongay algaw ya ahida ap'apu'ap an ay nahdom.
15 Hi Apo Dios ya ibaliwna nan nun'awotwot hi atayanda,
ya ibaliwna goh didah aton nan nidugah di abalinandan mangipaligligat ay dida.
16 Hiyay mangidat hi namnaman nan nun'awotwot,
ya ipadinongnay hapit nan mangamangat hi nappuhi.

17 Mundenol nan tagun tugunon Apo Dios,
at adim pahalon nan panugun nan Nidugah di Abalinanan Nabagbagtu.†
18 Ti hi Apo Dios ya humugat, mu du'pana goh,
ya pumaligat, mu ipa'adaogna.
19 Ya hi Apo Dios ya ibaliw da'ah nan way nappuhin ma'at,
ya ta"on un do'ol di ma'at hi aguluwam mu mi'id di ma'at hi nappuhin he"a.
20 Ya gulat ta waday batel ya pawadaonay tanudmu ta adi'a matoy,
ya ibaliw da'ah nan way gubat ta adi'a mapatoy.
21 Ya baliwan da'ah nan way hapitondah mamuhin he"a,
at adi'a tuma'ot hi un way dumalat hi apa"ian.
22 Adi'a goh tuma'ot an ta"on un atata'ot di ma'at ya batel,
ya adim ta'tan nan atata'ot an animal hi bubulung an agguy na'amu.
23 Ti nan animal hi bubulung ya ma'ma'ullaydan he"a,

* **5:13** I Cor. 3:19. † **5:17** Unu *Shaddai* an ohan ngadan Apo Dios hinan hapit di Hudyu.

ya mi'id ah batuh nan payaw hi aladuom.
24 At mi'id al'alih nan abungmu,
ya gulat ta uyapom nan kalnilum at mi'id ah ohah na'utaw.
25 Ya innilaom an dumo'ol di imbabaluymu,
ya gun dumo'ol di a'apum an umat hi ado'ol nan holo' hitun luta.
26 Ya adu"oy di pi'taguam,
at mabimabi'ah di odolmuh engganah nan algaw an gutud di atayam
an umat hinan paguy an hodon ta matong un ma'ala.

27 Da'mi ya inadalmiy aat date,
at ene'dammi,
ya immannung an ma'at hatu.
At he"a, Job, ya mahapul an donglom ya innilaom ta way pumhodam.”

6

Hay Nahhun hi Inalin Job ay Eliphaz
1 Ya tembal Job an inalinay,

2 “Gulat ta makilu tun ligat'u ya tun holholtapo'
3 ya madamdamotda ya un nan panag hinan pingit di baybay.
At adi ayu manoh'ah un anaad ta umat hituy panaphapit'u
ti ha"in ya adi' nomnomon di hapito' ya hinapit'u.
4 Nan panan Apo Dios ya paddungnay ne'nan ha"in,
ya nunhawang hi odol'u,
ya niwa'at hi odol'uy habidungna.
Ya paddungna goh unna hinonhonod nan numbino'ob'on an atata'ot an ma'at ay
ha"in.
5 Un mah mi'id di biyang'un munlili?
Ta"on nan dongki ya baka ya mungngoo'dah un mi'id di holo' hi ononda!
6 Ya undan way mamhod an mangihdah nan mihdan mi'id di ahina?
Wada mah di polhat nan mumpaha' hinan itlog?
7 Ha"in ya adi' pohdon an onon di umat hinan ma'an ti lummuh dogoh'u!
8 Anaad nin ta adi idat Apo Dios nan odowo' ay Hiya?
Ya anaad nin ta adina abuluton nan inluwalu' ay Hiya?
9 Ti hay pohdo' ya abulutona ta unna' ni' ubahon,
at nonong ya pinatoya'.
10 Un adya inila' an patayona' ay Hiya at nunheglay amlong'u
an ta"on hi un nidugah di ligat'u
ti inila' an agguy'u ahan imbahhaw din inyuldina an na'ahhamad an Dios.

11 Ya mi'id mahkay bi'ah'u, at hay namnamao' mah?
Ya anaad ta ma'ud'udman tun pi'tagua'
an ten mi'id damdamay maphod hi hahalimido'?
12 Undan umat hinan batuy bi'ah'u,
unu umat hinan gambang di odol'u?
13 Ha"in ya ten mi'id di bi'ah'u,
at adi' abalinan an mamadang hi odol'u,
ya ten mi'id goh di mabalin hi ay'u pumpabadangan.

14 At un adya makulug an ligwa' da'yu,
at mabalin an badangana' hitun nidugah an ligat'u
an ta"on unyu alyon hi un'u din'ug nan na'abbagbagtun Dios?
15 Mu da'yun liligwa' ya adia' mundenol ay da'yu
16 ti umat ayuh nan ginnaw an wa ay ta ma'anang nan dalallu ya mundatong,
17 mu wa ay ta nan gutud di ugaw ya natdu' an ma'ammaganan.
18 Ya umat ayu goh hinan himpamulog an mumbaat
an ehegweday pange'wandan dumalat di panganapandah danum hi inumonda,
at mi'id poto' di le'dondah nan mapulun,
at la'tot ya nun'atoyda.
19 Mun'anap hi danum din mumbaat an nalpud Tema ya ad Sheba,
20 mu gapu ta mi'id di inah'upandah nan ginnaw an mamaga
at mi'id ahan di namnamada.

21 Da'yu ya umat ayuh na ti mi'id ibadangyu
ti hidin nanniganyuh tun holholtapo' an ligat'u
ya immogyat ayuh ta'otyu.
22 Undan way nun'adawa' hi nangalya' hi idatana' ay da'yu?
23 Unu undan way inali' hi bayadanyuy binuhul'u ta way ato' an mabaliwan?
24 Ya undan way nibahhaw hi inat'uh nappuhi?
Ibaagyu ta way ato' an duminong!

25 Nan nahamad an panapit an gumilat ya munha'it hi donglon,
mu nan panaphapityu ya layah,
at mi'id di hulbina!
26 Ya anaad ta alyonyuh unyu andongon tun hapito' an munligligat,
ya inaliyuh un umat hi tuyup nan hinapit'un un maluh ya anggay?
27 Ya da'yu ya iyu'nuhyu ta way atonyun mangawit hinan nguhu,
ya ta"on nan ligwayu ya inihbutyu ta mumbalindah baal ta nan hubutday umadangyananyu!

28 Mu ad ugwan ya ihamhamadyu ni' an mannig ay ha"in!
Undan waday nunlayaha' ay da'yu?
29 Nidugah nan gunyu ipa'leh an nappuhin ha"in!
Hay maphod ya ipogpogyu,
ya adia' pabaholon ti ha"in ya mi'id di numbahola'.
30 Undan waday nappuhih hinapit'u?
Mid mapto' ya unyu nin alyon di un'u adi immatunan di aat nan maphod ya nan nappuhi!"

7

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

"Undan adi tuwali naligat* di nitaguan di tagu?
Munholholtap tuwaliy tagun umat hinan baal an naligat di nitaguana,
2 ya umat hinan himbut an pohpohdona ahan an milidum,
ya umat goh hinan bumo'la an un hay bino'lanay hodhodona.
3 Ya umat goh ay ha"in ti naluh di do'ol hi bulan ya mi'id di hulbin tun nitagua',
ya amahdomahdom ya un hay lungdayay nawadan ha"in.
4 Ya wa ay ta molo'a' hinan mahdom ya unna' patu'alon hinan nolo'a'
ti adukkoy di labi,
ya adi umali enlo"u,
at unna' bumanallibalin ta engganah mawa'ah.
5 Ya tun odol'u ya nalipuh hi gulid,
ya nabigihan ya nun'abhi nan poghah tun up'up'u,
ya numpangabuhu' di nona.

6 Ya ten munnaud di alpahan di algaw'u
ya un nan apuhan di hinulid an nitalunay hinan tantan an pangugut.
7 Nomnomom ni', O Dios, an heten nitagua' ya un umat hinan mumpenghan an yahhiyah,
ya ten nalpah an mi'id mahkay di amlong'u ti magadyuh di pogpog tun nitagua'.
8 At nan mamannig ay ha"in hi ad ugwan ya adia' mahkay tigon,
at gulat ta anapona' mu mi'id di ah'upanda.
9 Nan bunut an miho'nap ya un na'amtang ya na'ubah,
ya umat hinay tagun matoy ya nilubu' ti mami'id.
10 Ya adi ahan mumbangbangngad hi abungna,
at la'tot ya inaliwan nan nanginnilan hiya.

11 At hiyanan adi mabalin hi unna' dindinong
ti mahapul an ibaag'un he"ay aat tun nunheglan holholtapo'
an hiyah ne dumalat hi punlilia'.
12 Anaad ta iya'aduga' ay He"a?
Unna' dan umat hinan atata'ot an animal hinan baybay an mahapul miyadug?
13 Ya alyo' di molo'a' ta mun'eblaya',
ya ta way aton nan holholtapo' an malengleng,

* **7:1** Hay itudun ten hapit hinan hapit di Hudyu ya nan nidugah an ligat di tindalun umuy gumubat.

14 mu gunna' ipata'ot ay He"a an dumalat nan gunmu ipa'enap ay ha"in.
Do'ol kangan di impattigmun ha"in an atata'ot!
15 At on'onaynah unna' mumbet'ol ta matoya'
ya un nan atagua' an munholholtap!
16 Pahiwo' di umat hitun pi'taguan ti ten himmigaa',
at adia' bagbagan ti mi'id di hulbin damdamay pi'tagua'!

17 Anaad udot ta un ami tagu ya anggay,
ya nomnomon da'mi ta halimunan da'mi?†
18 Ti gunmu hamadon an tigon hi abigabigat hinan ahelhehelhelong,
ya gunmu goh tapngan.
19 Maphod nin hi unna' adi tigon ay He"a an ta"on hi un na'amtang‡
ta way ato' an mun'eblay!
20 Gulat ta numbahola' ya undan way inat'un He"an mun'ad'adug hi tagu?
Anaad ta ha"in di popot'om hi punholtapom?
Undan ha"in di umidat hi aligatam?
21 Undan adi ahan mabalin an aliwam di bahol'u?
Ti hi awniat milubu'a',
at anapona' ay He"a,
mu mi'ida' mahkay.”

8

Hay Nahhun hi Inalin Bildad ay Job
1 Ya tembal Bildad an holag Shuah an inalinay,

2 “Anuud di alpahan nan panapihapitam hinan mi'id di upidna
an ay tuyup an mabi'ah ya naluh?
3 Un mah mabalin an pikuwon Apo Dios nan nahamad an mihumalya?
Ya undan pikuwon nan Na'abbagbagtu nan makulug?
4 Nan imbabaluymu ya unda numbahol ay Apo Dios,
at hiyaat unna minolta dida ta balloh nan nappuhin inatda.
5 Mu gulat ta hi Apo Dios an nidugah di abalinanay pange'kodam
ta Hiyay pumpahpahmo'am,
6 ya gulat ta immannung an mi'id ah numbaholam ay Hiya,
at immannung an igohgohan da'a,
at ipabangngadnan he"a din aatmuh hopapnah nan nunhituwam!
7 At adi miyummat hidin na'ubah an inadangyanmuh din hopapnay
idat Apo Dios ay he"ah udum di algaw hi hukatna!

8 Din tataguh penghana ya nun'ala'engda,
at mahapul diday pangibagam hi pun'adalam.
9 Ti ditu'ud ugwan ya un tu'u pa'itunnu,
at hiyanan manghan di inila tu'u.
Ya heten ihinan tu'uh tun luta ya paddungnay un tu'u ay ngaun un malmaluh.
10 Mu ta"on ya donglom di itudtudun din o'ommod tu'uh din penghana
ta way atom an manginnila.
11 Nan atlibong ya adi humangaw hinan mamagan luta
ti hay humangawana ya nan bumanabaha.
12 Ya gulat ta mamaganan nan luta
at diday mahhun an malangu an ta"on unda agguy natong,
at mi'id di hulbida ti adida ma'usal.
13 Ya umat hinay nitaguan di tatagun aliwandah Apo Dios
ti mun'a'ubah di panahalimidda.
14 Ya nilalahaw nan gegemhonda ya nan pangehdolanda
ti umat hinan buut di a'agwan mapanpana"i,
15 ya matu"in hiyah un miyulhud hinan buut ti mun'apogtang.
16 Nan adi mangunud ay Apo Dios ya umatdah nan nitanom
an niwa'at di lamutnah nan way mamaptangan ya nadadanuman
an nidugah di lamutnan himmale'ad'ad hinan luta.
17 Ya nan lamutna ya umaladap hinan mabatu

† **7:17** Psa. 144:3; Heb. 2:6. ‡ **7:19** Hay immannung hi itudun ten hapit hinan hapit di Hudyu ya *ta way lugal'un mangu'mon hi tukpa' hi timid'u.*

ta unudona nan nundengtan nan batu.
18 Mu unat goh mabu'nut ya aliwan nan tataguy himmangawana,
19 at heden nitanom ya na'ubah,
ya nihukat di udumnan himmangaw hidin nabu'nutana.
20 Immannung an adi inganuy Apo Dios nan tatagun mangunud ay Hiya,
mu nan tatagun mangamangat hi nappuhi ya adina badangan dida.
21 At he"a, Job, ya awniat ipa'amlong da'an Apo Dios,
ya pakikiyon da'a,
22 ya bainona nan mamohol ay he"a,
ya mun'a'ubah nan numpunhituwanda."

9

Hay Nambalan Job ay Bildad
1 Ya tembal Job an inalinay,

2 "Inila' an immannung nan inalim,
mu hay aton mah di tagun mihamad di aatnah pannig Apo Dios?
3 Ya mi'id goh ah ohah way abalinanan mi'tutut ay Hiya,
ya mi'id di ohah pambalnah nan linibun imbagana.
4 Hi Apo Dios ya inilanan amin di logom,
ya nidugah di abalinana,
ya mid ah namohol ay Hiyah adi mamolta.
5 Hi Apo Dios ya abalinanan mangipahlig hinan aduntuduntug,
ya pa"ionah un bumungot.
6 Hiya ya ipa'alyogna tun luta
ta mumpange'ehang nan nipognadana.
7 Ya abalinanan mandalon nan algaw ta adi pumtang,
ya haniana nan abittubittuan ta adida dumilag.
8 Ya unna inohhaan an name'lag hi ad daya,
ya anggay Hiyah dimmalan hinan tu'yap di dalluyun hinan baybay.
9 Limmunan amin di abittubittuan an ma'alih Bear,* ya Orion,† ya Pleiades,‡
ya nan udum goh ta inhinana didah did daya.
10 Ditu'u ya adi tu'u pa"innilah nan nidugah an gunna aton hinan logom,
ya mi'id pogpog nan umipanoh'an gunna aton.
11 Ya ta"on hi un maluh hi Apo Dios hinan wada' mu adi' tigon Hiya,
ya ta"on hi un meheggon ay ha"in ya adi' elan.
12 Gulat ta idatnay atoy hinan ohan tagu ya mi'id ah mangipadinong ay Hiya,
ya mi'id goh ah ohah tagun mangitulid an mangalin Hiyay,
Anaad ta umat hinay atom?
13 Hi Apo Dios ya adi ahan ma'al'alu' hi un bumungot.
Hiya ya pa"ionan amin di mi'buhul ay Hiya
an ta"on nan ma'abbi'ah an mi'hanggan Hiya
an umat hinan atata'ot an animal an wah nan baybay.

14 Hay ato' mah an mambal ay Hiya,
ya hay pambal'un Hiya?
15 Ya ta"on hi unna' agguy numbahol ay Hiya mu mi'id di inila' hi pambal'un Hiya,
at hay ato' ya un'u iyal'alu' ta ehmo'ana' ay Hiyan na'abbagbagtun Huwis.
16 Mu ta"on hi unna iyabulut an humapita'
mu adi' kulugon hi unna abuluton di hapito'.
17 Ya ipa'alinay puo' ta way mama"in ha"in,
ya inudmana tun holholtapo' an ta"on un mi'id di dimmalat.
18 Ya nunnaud an mahonhonod di ipa'alinan ligat ay ha"in
an adina ahan battanan.
19 Ya gulat ta usalo' di bi'ah'u ya adi ahan mipaddung hinan bi'ahna ti Hiya ya nidugah an
ma'abbi'ah,

* **9:9** Hay tigaw ten pampun an bittuan ad daya ya umat hinan animal an bear. † **9:9** Hay tigaw ten pampun an bittuan ad daya ya umat hinan lala'in mungngadan hi Orion. ‡ **9:9** Hay bilang di bittuan an niddum eten pampun an wad daya ya pituda, mu mattig nan onom ya anggay hi un mid di telescope. Ya daten pitu anu ya nan pitun babain imbabaluy Atlas an ohan agguy immannung an dios di iGreece.

ya gulat ta idiklamu' mu mi'id ahan ah mabalin hi umihtiguh pangabak ay Hiyah
nan mihumalya.
20 Ya ta"on hi un mi'id di bahol'u mu hay aat nan panapit'u ya ay ihunay unna' numbahol,
at an amin nan panapit'u ya hiyay mangipa'annung hi mihumalyan ha"in.

21 Ha"in ya agguya' numbahol,
mu ta"on ya paddungnay mi'id hulbinan ha"in nan nitagua'.
22 An amin tu'u ya numpapaddung di aat tu'u,
at hiyaat un'u alyon di,
Nan mi'id di baholna ya nan numbahol ya numpapaddung ti ubahon ditu'un amin hi
udum di algaw.
23 Ma'akikkih Apo Dios hi un himbumagga
ya natoy nan mi'id di baholnan tagu.
24 Indat Apo Dios nan ablubabluy hitun lutah nan nappuhiy pangatdan tatagu,
ya lini'dupanay matan an amin nan huhuwis.
Ya gulat ta bo'on hi Apo Dios di nangat at hay nangat mah?

25 Nan algaw an gutud ten amatagu' ya ag'agan maluh ya un nan mi'tagtag,
at hiyanan maluh ya mi'id di pohpohodna.
26 Ya umat goh hinan pupul an mabi'ah an umuy,
ya nan agila an un himbumagga ya nayaynop,
ya hene'matna nan tigonan onona.
At mi'id ah ohah way abalinanan mi'hanggan Hiya ta abakona.
27 Ya gulat ta alyo' di,
Adia' munlili, ya linglingo' nan holholtapo',
at hukata' nan punlungdayaa' ta umemeha'!
28 Mu heten holholtapo' ya hiyay mangipata'ot ay ha"in
ti inila' an hi Apo Dios ya adia' ibilang hi mi'id baholna.
29 Ina'allin Apo Dios an nabaholana',
at mi'id hulbinah un'u alyon di agguya'.
30 Ta"on hi unna' mun'amoh ta hobono' di odol'u
ya inihu'a' di ngamay'uh nan ma'abbi'ah an hobon
mu adia' damdama pa"aan hi bahol'u.
31 Hi Apo Dios ya itapala' hinan bitun ma"agub ta ilamut'uy lugit
an ta"on nan lubung'u ya iyabaina'.
32 Maphod un umat hi taguh Apo Dios,
at mabalin an tabolo' nan alyona.
Ya mabalin an iyuymih nan huwis nan diklamumi ta way aton nan lilimin mipanuh.
33 Mu mi'id ah ohah way abalinanan mangipanuh
ay da'min duwah nan lilimi!
34 Ya maphod goh un waday ohah way abalinanan mamogpog ay Apo Dios
hinan gunna pummoltaan ay ha"in ya ta adia' ta'tan.
35 At mabalin an humapita',
ya adia' mahkay tuma'ot ay Hiya.
Mu ad ugwan ya adi mabalin an humapita'."

10

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

"Ten unna' himmigan ten nitagua',
at un nonong ya nun'ibaag'uy punlilia',
ya hapito' ti ten un munha'it hi punnomnoma'.
2 At hay ilili' ay Apo Dios ya alyo' di,
Adia' abohlan,
mu ibaagmuh un way inat'uh dumalat hi iboboholmun ha"in.
3 Undan umamlong'ah unna' paligligaton,
ya numpahalmu nan limmum?
Ya unmu dan abuluton nan at'aton nan tatagun nappuhiy pangatda?
4 Undan nan matam ya umat hi matan di tagu,
ya undan nan pannigmu ya umat hi pannigmi?
5 Undan he'he'dod di pi'taguam
unu nan tawonmu ya umat hi tawon di tagu

6 ta mahapul an pa'atiggom hay way ibahhawa',
ya hinamadmu nan pumbahola'?
7 He"a ya i'innilam an mi'id di numbahola',
ya inilam goh an mi'id ah ohah way abalinanan mangibaliw ay ha"in hinan aat di abalinam an nidugah.

8 He"ay nunlumuh tun odol ya aat di tigaw'u,
at undan He"ay manimung an mangubah ay ha"in an limmum?
9 Nomnomom ni' ahan an hay pito' di inyammam ta limmuwa',
at undan goh pumbalinona' hi hupu' goh?
10 Ya unna' dan adi umat hi gatas an nihiit hi putun ina
ta nap'ola' hidin na'amma'?
11 Ya numpun'ummumom di tungal'u,
ya numpa'unudam hi ulat,
ya inudmam hi lamoh,
ya bini'lugam hi up'up.
12 Ya He"ay nangidat hi nitagua',
ya impattigmuy namhodmun ha"in,
ya innaynayunmun nanalimun ay ha"in,
at matagua'.
13 Mu hiyah ne ninonomnommu tuwalih
inila' hi pohdom hi atom ay ha"in
14 an unmu hahalepatan ta tigom unna' mumbahol,
ta way pangidalatam an adi mangaliw hi numbahola'.
15 Ya wa ay ta mumbahola' ya atata'ot di ma'at ay ha"in,
ya gulat ta nan maphod di ato' ya ay mi'id di hulbinan He"a damdama.
Ya ten ihtun mahmahmo'a'!
16 Ya wa ay ta mapmaphod di nitagua' ya bota'ona' hinan aya'
an umat'ah nan mabi'ah an layon an manganup ay ha"in
ta pangipattigam hinan ongol an abalinam nan punligata'.
17 Ya gun'a mun'anap hi nat'on an mun'ihtigun ha"in
ta ud'udmam di bumungtam ay ha"in,
ya numbino'ob'on di gunmu ipabahol ay ha"in.

18 Mu anaad mah ta inyabulutmuy nitungawa'?
Maphod hi unna' natoy hidin nitungawa' ta mi'id nannig ay ha"in!
19 Ta unna' dinawat ya innayundan nangilubu' ay ha"in
ta agguya' ni' an timmagu.
20 Undan adi magadyuh an malpah tun algaw hi pi'tagua'?
Butiwona' ni' ta mun'am'amlonga' an ta"on un na'amtang
21 ya unna' umuy eden lugal an awadan di tatagun adi mumbangbangngad
ti umuya' hinan lutan helong an mi'id di amlong.
22 Ya henen luta ya pa'ahhelong,
ya mi'id di pohod nan wah di
ti ta"on un nan patal hidi ya ay helong.”

11

Hay Nahhun an Inalin Zophar ay Job
1 Hi Zophar an iNaamah ya himmapit an inalinay,

2 “Un mah ta"on un do'ol nan hinapitmu ya mi'id ah nambal?
Undan hay ado'ol di hapiton di taguy panginnilaan an mi'id di baholna?
3 Undan hay ninomnommu ya un mi'id di ologmin mambal hinan hapitom an mi'id upidna?
Ya undan mabalin an ipadinong da'mih nan pahal an panapitmu?
4 Inalim hi un nan makulug di unudom,
ya mi'id ah baholmun Apo Dios.
5 Mu hay nomnomo' ya maphod hi un humapit hi Apo Dios
ta tabolona nan ibagam
6 ta ipa'innilanan he"a nan do'ol an numbino'ob'on an aat di la'eng!
Do'ol man di agguy tu'u inila ya nan adi tu'u ma'awatan!
At innilaom an moltaon da'an Apo Dios,

mu nahnot di pummoltanan he"a ya un din na'alin moltam.

7 Undan udot ma'awatam nan agguy impa'innilan nan na'abbagbagtun Apu tu'un Dios?
Undan udot abalinam an manginnilan amin hi aatna?
8 Adi mabalin! Ti adi ma'awatan nan aat Apo Dios
an umat hi inadagwin tun luta ya ad abuniyan an adi malukud,
ya umat goh hi amaluhung tun lutan adi malukud.
Undan udot nipaddung di inilam hi inilan Apo Dios?
9 Ya ongol di anabagtun Apo Dios ya un tun luta,
ya ambilog ya un nan baybay.

10 Ya gulat ta ipadpap da'an Apo Dios ta iyuy da'ah nan punhumalyaan
ya undan udot waday way abalinanan mangipadinong ay Hiyah nan atona?
11 Ya i'innilanay aat nan mi'id di hulbidan tatagu,
ya ihamadna goh an tigon an amin di pumbaholanda.
12 Undan mabalin an ma'lum nan dongki ta tagu?
Umat hina goh an adi mabalin an manomnoman ya luma'eng nan tagun nakudang di nomnomna.

13 Gulat ta maphod di wadah nomnommu ya puhum
at munluwalu'an Apo Dios,
14 ya gulat ta itutuyum nan baholmu,
ya impogpogmun mangat hi nappuhi
15 at mabalin mahkay an adi'a bumain,
ya mahalimunan'a an mi'id di ita'otmu.
16 Ya aliwam an mapogpog nan holholtapom
an umat hinan datong an maluh hinan hiluk di langtay.
17 Ya ma"ap'aphod ahan ya un nan amaphod di tongan di algaw nan pi'taguam,
ya umat'ah nan helhelong an mi'id di al'ali.
18 At mi'id di al'alih nan pi'taguam,
ya wada mahkay di namnamam,
ya mabalin mahkay an halimunan da'an Apo Dios,
at pumhod di punle'nam,
ya mun'eblay'a mahkay.
19 Ya mi'id mahkay di tuma'tam hinan olo'am,
ya do'ol di umalin mumbagah badang ay he"a.
20 Mu nan nun'abaholan an tatagu ya mi'id di namnamadan mabaliwan,
an anggay di atoy hi namnamaonda."

12

Hay Nambal Job ay Zophar
1 Ya tembal goh Job an inalinah nan ligwanay,

2 "Anakkayah an immannung an nala'eng'a an nen impa'innilam udot an amin!
Nunhegla hi un'a matoy ti mi'id di udum an taguh nala'eng!
3 Mu ha"in ya wada goh di nomnom'un umata' ay he"a!
Undan alyom un nakudang di inila' ya un he"a?
Undan way agguy nanginnilan dane?
Ha"in man goh ya inila' hanan inalim!

4 Ad ugwan ya gunna' aba'abatlan hinan liligwa'
an ta"on hi un mi'id numbahola'.
Mu din hopapna ya wa ay ta mi'hapita' ay Apo Dios
ya mabalin an abulutona nan iluwalu' ay Hiya.
5 Ya hay nomnom nan tagun mi'id di ligatna ya undaat goh bainon nan tagun ta"on un agogohgoh,
ya minamada ta enggay matu"inda.
6 Mu mi'id di al'alih nan pi'taguan nan mumpangakaw ya nan adi mangita'ot ay Apo Dios
an hay bulul di pange'ehdolandah dayawonda.

7 Ya gulat ta pohdom an innilaon
at umuy'ah nan hamuti ya hinan a'animal at ituduwan da'a,
8 unu hinan habhabung an nitanom hitun luta,

unu hinan ekan hi baybay ta ituduwan da'ah nan anala'engda.
9 Ti undan way ohan didah agguy nanginnila
an hi Apo Dios di nangat ay danen amin?
10 Ya hi Apo Dios goh di manalimun an amin hinan limmuna,
ya Hiya goh di nangdon hi ataguan an amin nan tatagu.
11 Ya Hiya goh di nangiyammah timid ta panamtam hi ma'an,
ya umat hi ingan mangngol hi hapit.
12 Din tataguh penghana ya numanomnomda,
ya nan tatagun ma'alla'ay ya na'alla'engda.
Mu hi Apo Dios ya nidugdugah di anala'engna ya abalinana.

13 Ya nan nun'ala'ay ya madadawoh di atondan manginnila,
mu hi Apo Dios ya inyal'allanan madadawoh,
at ahan di atonan manginnila,
ya abalinanan mangat hinan pohdonan aton.
14 Ya gulat ta way pa"ion Apo Dios ya adi mabalin an mipabangngad ta miyamma,
ya gulat ta ibaludna nan tagu ya mi'id ahan di way abalinanan mangipabuhu'.
15 Ya gulat ta adi ipa'udan Apo Dios at mabtel tun luta,
ya gulat goh ta ipa'alin Apo Dios di udan at mundatong hitun luta,
ya nalbong.
16 Hi Apo Dios ya ma'abbi'ah ya mangam'ameh,
ya Hiyay okod hinan bumalbali ya hinan mabalbaliyan an tatagu.
17 Ya pumbalinona nan nun'ala'eng ya nun'anomnoman an a'ap'apuh mi'id di inilada,
18 ya impa'aanay haad nan a'alih nan pumpapto'anda,
ya numbalinona didah baal an ayda himbut.
19 Ya nun'aanay haad nan papadi
ya nan nun'abagtuy haadnan mumpapto',
20 ya pogpogona nan nun'ala'eng an muntugun an pangedenolan nan tatagu,
ya guluwonay nomnom nan nun'ala'eng.
21 Bainona nan nun'abagtun haadda,
ya pinogpognay abalinan nan mumpapto'.
22 Ya pumbalinona nan helong an wadan di natoy ta pumatal
an ta"on un nidugah an pa'ahhelong.
23 Ya pabi'ahona nan tataguh nan ohan babluy,
mu awni damdama ya impa'abakna dida.
Ya impado'olna goh nan tatagu,
mu awniat iwa'atna dida.
24 Ya pumbalinona nan mangipangpanguluh ay mi'id di nomnomda,
ya ingnganuyna dida,
at mi'id di iniladah atondan umat hinan tagun na'utaw hinan mapulun.
25 An ay paddungnay unda wah nan helong an ahi'ap'apu'ap,
ya ayda nun'abutong an munhinaggaw."

13

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

"Ha"in ya hinamad'un tinnig an amin hana,
ya dengngol'un amin nan inalim,
ya na'awata' di aatna.
2 Ya adim alyon hi un'a nala'la'eng ya un ha"in
ti an amin hanan inilam ya i'innila' goh.
3 At hay pohdo' hi pi'hapita' ya hi Apo Dios an na'abbagbagtu an bo'on da'yu,
ta way ato' an mangipa'innilan Hiya an mi'id di anappuhi'.
4 Ya unna' ahan inlayalayahan ay da'yu
an umat ayuh nan duktul an mi'id di ipa'adaogna.*
5 At hay maphod hi atonyu ya un ayu didindinong
ta olom man ya waday munnomnom an mangalih nala'eng ayu!
6 Unyu donglon nan ibaga',
ya pa'innilaonyuy umatan tun hapito'.
7 Undan hay nappuhi ya layah di hapitonyuh pangihtiguyun Apo Dios?

* **13:4** Hiyah ne umatan an amin di nappuhin lelehyon ya kulto an wah tun luta.

8 Undan da'yuy way biyangnan mangihtiguh aat di amaphodan Apo Dios,
ya undan da'yuy huwisnah nan punhumalyaan?
9 Undan makulug an mi'id ah mattig Apo Dios hi nappuhin aatyu?
Undan alyonyuy un mabalin an ilayahanyuh Apo Dios
an umat hinan pangilayahanyuh nan tatagu?
10 Ta"on hi unyu ipo"oy nan atonyun mangipangngel hi pangihtiguyuh aat Apo Dios
mu abohlan da'yu damdama.
11 Ya undan adi da'yu ipata'ot hinan nidugah an ana'abbagbagtuna,
ya undan adi da'yu ipa'ogyat hinan ta'otyun Hiya?
12 Nan panapityu an nipa"el ya mi'id di ibadangna
an umat hi dapul an umalihbu' ya na'ubah,
ya umat goh hi hapiaw an pananggayu an un hay uklit di niyamma.

13 At duminong'a ta okoda' an mi'hapit
ta nangamung di ma'at ay ha"in.
14 Ha"in ya adia' tuma'ot,
at okoda' an ta"on hi un way ma'at ay ha"in.
15 Ya ta"on hi unna' patayon ay Apo Dios ya Hiya damdamay kulugo',
ya ta"on un'u adi namnamaon an badangana'
mu hapito' damdama nan ilili' ay Hiya.
16 At olom man ya hiyay dumalat hi abaliwa' ti inila' an mi'id di bahol'u,
ya adi ahan mabalin nan nabaholan hi mi'haggangan ay Apo Dios.
17 At ihamadyun donglon nan hapito' ta innilaonyuy alyo':
18 Ha"in ya indadaan'uy aat nan idiklamu'
ti manu ay ya inila' an mi'id di numbahola',
at mabaliwana'.
19 Wada mah di mabalin an mi'hannun ha"in an dumalat ete?
Gulat ta waday ma'ah'upanyuh panginnilaan hi nibahhawa'
mu ta"on ya unna' didindinong hi engganah unna' matoy.

20 Un duwa ya anggay di mahapul hi ibaga' ay He"an Dios'uh adim aton ay ha"in,
ya gulat ta tabolom at adia' mipo"oy ay He"a:
21 Idinongmu ni' nan pummoltaam ay ha"in,
ya ipogpogmu ni' nan pana'ta'atotmun ha"in.
22 At humapit'an ha"in ta tabolo',
unu ha"in di humapit ta tabolom!
23 Undan atnay inat'uh nibahhaw hi numbahola'?
Ipa'innilam ay ha"in nan bahol'u!
24 Anaad ahan ta adi'a mipattig ay ha"in
an imbilanga' ay He"ah buhulmu?
25 Ya anaad ta ta'ta'tona' an ten mi'id di hulbi' an umata' hinan paya' an nalyaw an punggilitam,
ya umata' goh hi dugi an mun'iyaddib an pudugom?
26 Nidugah nan ipabaholmun ha"in
an ta"on nan numbahola' hidin nete"ah a'ung'ungnga.
27 Paddungnay unmu hinawid di hu'i',
ya inhamadmun titinnig an amin di umaya',
ya ta"on nan gopa'o' ya inun'unudmu ti minalkaam di dapan'u.

28 At hay aatna mah ya unna' mun'ulay an matoy an umat hinan nadunut an ayiw,
ya umata' goh hinan lubung an nun'im'iman di la'oy.”

14

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

“Numpapaddung an hehe'he'dod ya maguguluy aat di pi'taguan an amin nan tatagun
2 umat hinan humangaw an habhabung an maphod di tigawna,
mu un na'amtang ya nalyaw,
ya umatda goh hinan ngau an ag'aga ya na'ubah.
3 Un ammunah umatan di taguh na ya hinahalepatam ta way humalyaom?
4 Mi'id ahan ah ohah agguy nabaholan hi tatagu,
at undan way tagun mi'id ah pahalna?
5 Nan pi'taguanmih tun luta ya na'i'innilan nahnot,

ya nan uyap di algaw ya nalpah an lempongmuy agtudanan adi malumluman.
6 At hay maphod ya adim titiggon ta okod ami
ta mi'id al'alin da'mih na'amtang hinan pangelpahanmih nan naligat an tamumih
tun luta.

7 Gulat ta malngoh nan ayiw ya mabalin an humalepeng,
ya himmapang,
ya gun tumubu,
ya immongol.
8 Ya ta"on un nadunut di tungodnah nan luta
9 mu adya waday danum an ta"on hi un pa"itang hi manebna
at humalepeng an umat hinan pa'attubun nitanom.
10 Mu adi umat hinay tagu
ti wa ay ta natoy ya hiyah ne apogpogan di nitaguana,
at ma'aliwan
11 an umat hinan danum hi lobong an matdu',
unu umat hinan wangwang an namaganan.
12 Nan matoy an tagu ya adida ahan tumagu,
ya ta"on un mapogpog ad abuniyan ya adida damdama tumagu.

13 Mu ha"in ay, Apo Dios, ya on'onaynah unna' matoy ta ipo"oya' ni' ay He"ah nan lubu'
ta mihinaa' hidi ta engganay ma'aan nan bungotmu!
Mu adia' ni' aliwan ta idadaanmuy gutud di pamaliwam ay ha"in.
14 Ya gulat ta matoy nan tagu ya undan goh mumbangngad ta tumagu?
Mu ha"in ya heten algaw an punligligata'
ya waday halimido' hi pumhoda' hi duminngan tun ligat'u.
15 Ya wa ay ta ayagana' ay He"a ya tabolo',
ya umamlong'an ha"in an limmum.
16 Ya wa ay ta ma'at hene ya ihamhamadmun manalimun ay ha"in,
mu adim ni' gun uyapon hay way pumbahola'.
17 Ya aliwam nan bahol'un paddungnay itapalmu,
ya paddungnay pumpu'naham an amin nan nun'appuhin inat'u.

18 Mu waday gutud di pun'egdayan nan duntug,
at mun'apulig di o"ongol an batu.
19 Nan mabi'ah an datong hinan ginnaw ya pun'iyanudna nan batu,
ya numbulubulna nan luta.
Ya umat hinay atom an mama"ih hehemlon di tataguh tun luta.
20 He"a ya abakom dida,
ya pumbalinom an maluman di tigawda ti matoyda,
ya impiyuymu didah nan wadan di ihinandah enggana.
21 Ya gulat ta mipabagtu nan imbabaluyda ya adida innilaon,
ya gulat goh ta mipa'ampada ya adida tigon
22 ta ammuna nan dogoh di odolday le'le'naonda,
ya nan punlungdayaanday hihi'alonda.”

15

Hay Miyadwah Himmapitan Eliphaz
1 Ya tembal Eliphaz an nalpud Teman an inalinay,

2 “Undan hiyah ne pambal nan nala'eng an tagun un mi'id hulbin nan hinapitna?
Ti nan panaphapitmu ya mid upidna an mi'id ahan hulbina!
3 Adi maphod hi un nan hapiton ya mi'id hulbina
ti nan umat hinan hapit ya mi'id ibadangna!
4 Nan nanapitmu ya hiyay dumalat hi pan'ugan nan udumnan tatagun Apo Dios,
ya dumalat goh hi adida punluwaluan ay Hiya.
5 Nan baholmu ya hiyay panginnilaan hi nangipahapit ay he"a
an unmu hanian nan numbaholam.
6 Ya bo'on ha"in di nangipa'innilah nan baholmu ti nalpuh timidmu,
ya nan panapitmuy mangipa'innilah aatmu!

7 Undan he"ay nahhun an nitungaw hidin penghana?

Ya undan he"ay nahhun hi nalmu ya un lumuwon Apo Dios nan dudunduntug?
8 Ya un'a dan wagwada ta ne'e'edngol'ah nan planun Apo Dios?
Un mah he"a ya anggay di waday inilana?
9 Ngadan di inilam an agguymi inila,
ya undan way ma'awatam hi adimi ma'awatan?
10 Hay nun'adalanmih la'engmi ya din nun'ala'ay
an din nun'a'ubanan an nahhun an nitungaw ya un hi amam.
11 Undan adi umda nan pangal'alu' Apo Dios ay he"a
an nan ma'ma'ullay an intugunmi?
12 Anaad ta paddungnay na'utaw di nomnommu ta omod un'a mabungot?
Nan aguguluwan di punle'nam ya hiyay mangipabungot ay he"ah nan pannig-
mun da'mi.
13 Ya un at goh hi Apo Dios di Hiyay nangipuhayam hi bungotmu ta omod un umat hinay
hinapitmu?
Mi'id ah ohah taguh nahamad, ya mi'id ah baholna!

14 Undan way taguh mi'id am'amungit hi baholna,
ya undan way ohah tagun nitungaw an na'ahhamad di aatna?
15 Ya ta"on nan a'anghel ya adi goh ibilang Apo Dios didah na'ahhamad,*
ya ta"on nan udum an wad abuniyan ya adida goh mibilang hi nahamad,
16 at inyal'allanah nan tagun na'abbaholan an iyom'omodnan mangat hi nappuhi!

17 At hay mahapul ya donglom ta ibaag'uy aat di tinnig'u ya nan inila'
18 an hiyanay intudun nan nun'ala'eng
ti nan intududa ya makulug an din inadaldah din o'ommodda
an mi'id ah inhautda.
19 An dida ya anggay di nidatan hinan luta,
ya mi'id ah bunag hi ni'hitun dida,
at mi'id di mangipabataan ay didah nan pangunudandan Apo Dios.
20 Nan tagun nappuhiy pangatnan mangipaligligat hi i'ibbanah tagu
ya nidugah di holholtaponah ligat hi engganay un mapogpog di nitaguana.
21 Ya waday donglonah atata'ot an hapit,
ya hogpon nan adi mangngol an mumpangakaw di abungnah
unna nomnomon an mi'id di al'alih nitaguana.
22 Ya adi goh umuy hinan munhehellong
ti tuma'ot ti ini ya waday mamatoy ay hiya!
23 Ya nan bannug ya hohoddonda ta ihdaday lamohna,
at inilanan magadyuh hiyan umuy hinan helong.
24 Ya nidugah di ta'otnah nan ma'at ay hiyah awni
an umat hi ta'otnah nan pangubatan di alin hiya
25 ti hiyah ne ma'at hinan tagun mananggatangga ya ma'angohhoy ay Apo Dios.
26 Ituliddan mi'hanggan Hiya
an umatdah nan tindalun mi'gubat an nahamad di hapiawna.

27 Nan nappuhiy pangatdan tatagu ya mun'atabada ya adadangyanda,
28 mu diday bumabluy hinan nataynan ya natawan an babluy hi awni.
29 At mun'a'ubah nan mun'apla'an an gina'uda ya nan inadangyanda,
ya adi mahkay mihinap di inadangyandah nan babluy.
30 Ya adi mabalin an lumayawda ta taynanday atayanda,
ya umatdah nan napa"in ayiw an genhob di apuy
ti hodohdaan Apo Dios dida ta ma'ubah.
31 Mahapul an adida edenol nan inadangyanda
an mi'id di hulbinah udum di algaw ti mi'id di lagbuda
32 an umat hinan ayiw an mun'agah di bungana ya un malum,
ya adi bumalluy tubuna.
33 Ya umatda goh hinan greyp an mun'agah di bungana ya un madatngan nan gutud di
alumana,
ya umatda goh hinan olibon mun'agah di habhabungna.
34 Ya mi'id di holag nan tatagun mi'id di Diosda,
ya mun'oghob di abung nan tagun mangabulut hi lagbun mili"ud.
35 Dida hanay tatagun hay nappuhiy wah nomnomda

* **15:15** Bahaom nan footnote di Job 4:18.

an gun mangat hi pumbaholan.
Ti hay nun'onan hi nomnomda ya nan gunda bumalbaliyan.”

16

Hay Nambal Job ay Eliphaz

1 Tembal Job an inalinay,

2 “Ha"in ya gun'u dengngol hanan hapit,
ya mi'id ah maphod hi umal'alu' an umipa'amlong ay ha"in!
3 Uya'a ya adi ayu duminong an humapihapit!
Ngadan di problemayu?
4 Ya gulat ta da'yuy mihukat ay ha"in an maligligatan
at abalina' goh an hapiton ay da'yu nan umat hinan inaliyu,
ya abalina' goh an hapiton di do'ol hi aatyu ya gunna' munwigwigiwig ay da'yu!
5 Mu ha"in ay ya adi umat hinay ato'
ti nan hapito' ya umal'alu' ay da'yu!

6 Mu gulat ta humapita' ya adi damdama ma'aan di dogoh'u,
ya gulat goh ta unna' didindinong
ya hihidya damdama tun holholtapo' an ligat'u.
7 O Apo Dios, anaad ta umat hituy inatmun ha"in an ten nidugah an paligligatona'
ya inubahmun amin din pamilya'?
8 Ya ten paddungnay hinawida' ay He"a,
ya te an mamattig ti ten na'ung'unga' an nun'iyamit di up'up'u,
at hiyay panginnilaan anuh unna' numbahol.
9 Ya nidugah ahan di bungot Apo Dios ay ha"in
an ay ihunay unna' pumbangwah ay Hiya
ti nan babana ya ay nun'ipato' hi lamoh'u,
ya nan buhul'u ya atata'ot di matadah unna' tigon.
10 Hinhannulona' ya inabohlana' hinan tatagu,
ya hin'umu'udduman inalulungana' ya tinapa'day apeng'u.
11 Ya ene'koda' ay Apo Dios hinan adi mangngol an tatagu,
ya indata' hinan tatagun mi'id di gohgohna.
12 Hidin hopapna ya mi'id di al'alin ha"in,
mu ginuluna ti enedon Apo Dios hi bagang'u,
ya nun'ihuplita',
ya ha"in di pento'nah panaon.
13 At pinananay numpinangngel hi odol'u
an mi'id ahan di homo'na ti nun'ibu'lay di putu'.
14 Ya unna ahan itugtugan mamaligat ay ha"in
ti un nonong ya hinugatana' an umat hi aton nan tindaluh nan buhulna.

15 At nunlubunga' hi langgut,
ya numpu'upu'a' hinan hupu' ta ipattig'uy punlungdayaa'.
16 Ya binumlah di mata' hi limmugwalugwaa',
at numpangalatunnu' tun mata',
at mattig an waday nappuhih na'at.
17 Ti ta"on un ha"in ya immannung an mi'id ah bahol'u,
ya nahamad nan luwalu' ay Apo Dios.

18 He"a ni' an luta ya adim ni' ahan aluban tun dala'
an hiyay mangipa'innila ay daten na'at ay ha"in!
19 Ya ta"on ad ugwan ya wah did abuniyan di mun'ihtigun ha"in
an Hiyay mangibaag hi aat'u.
20 Ya henen mun'alun di nahamad an ligwa'
ti donglonay luwalu' an ta"on hi unna' kumila.
21 Ya maphod ni' hi un waday ohah tagun mangihapit ay ha"in ay Apo Dios
an umat hi aton nan ohan taguh nan nahamad an ligwana an hiyay mangihapit.

22 Ti ten nahnot di tawon hi pi'tagua',
at dalano' nan dalan an miyuy hinan lugal an adi mabalin hi unna' goh mumbangngad.”

17

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

“Ha"in ya ma'allungdayaa' ti un nahnot di nitagua',
ya nan lubu' ya nidadaan an mamannod ay ha"in.
2 Ya ten lini'uba' hitun mamohol ay ha"in,
ya titiggo' didan pahapahalona'.

3 O Apo Dios, ibaliwa' ni' ahan ay He"a ta ibaagmun mi'id di bahol'u
ti mi'id di udum hi mangibaliw ay ha"in!
4 Nan nomnomda ya hinaniam,
at hiyanan adida ma'awatan,
at nan atondan ha"in ya adim ni' ahan iyabulut an ma'at.
5 Gulat ta han tagun malagbuan ta pabaholonay ligwana
ya nan moltan den tagu ya miyewel hinan imbabaluyna.

6 Mu hi Apo Dios ya inyabulutnay pangul'ulgudan nan tataguh apahiwa',
at nuntukpaanda tun angah'u.
7 Ya dumalat tun nidugah an punlungdayaa' ya adi tummig tun mata',
ya tun odol'u ya un tungal ya anggay.
8 At nan mangalih un mi'id di inatdah nappuhi ya manoh'ada,
ya nan mangalih mi'id baholda ya alyonday un mi'id di Dios'u.
9 Ya nan mangalih un nahamad di aatda
ya iyal'alladan mangiyamlah nan anahamadda.

10 Mu gulat ta umalidan amin hinan way hinagang'u
at mi'id di ohan didah alyo' hi nala'eng.
11 Nagtud tun algaw'u,
ya agguy nipa'annung din ninomnom'uh ato' hitun atagu',
at mi'id di namnama'.
12 Ya daten liligwa' ya ta"on hi un helong ya inalidah un mapatal,
ya ta"on hi un hehellong ya inaliday na'uy an pumatal!
Mu ha"in ya inila' an immannung an wagwadaa' hinan helong.
13 Hay hodhodo' hi namnamao' ya nan lubu' an paddungnay babluy nan nun'atoy
ta hidiy ihina' an molo' hinan munhehellong.
14 Gulat ta alyo' di nan lubu' di hi ama'
ya gulat goh ta alyo' di nan begeh di hi ina' unu a'agi'
15 at undan mah nin way nahamad hi hehemlo'?
Gulat ta wada at hay mangibaag nin?
16 Ya undan mitnud ay ha"in henen hehemlo' hidin gutud di ataya'?
Adi, ti ma'ubah hi unna' matoy!”

18

Hay Miyadwah Himmapitan Bildad

1 Ya tembal Bildad an holag Shuah an inalinay,

2 “Anuud mah di pangidinngam an gun humapihapit?
Hay maphod ya idinongmu ta way atonmin mi'haphapit ay he"a!
3 Anaad ta un da'mi ibilang hi paddungnay animal?
Ay ihunay un ami munlayah hi pannigmu!
4 Ya unmu pa"ion di odolmun dumalat nan bungotmu.
Mu undan mabalin ta dumalat hene ya mahukatan tun luta ta mahlig nan duntug?

5 Makulug an ag'agan ma'ubah nan nappuhin tagun umat hinan hilaw an mun'adop
6 ta homelong nan abung ti adi mipabnang nan hilaw.
7 Din panalan hidin hopapna ya mabi'ah,
mu ad ugwan ya un miyoh'oha ti mitalupinay di hu'ina,
at nan nappuhin pangatnay manalibdud ay hiya.
8 Ya adina elan ya ene'wanah nan wadan di hulu,
at egpa'na ya nahuluy hu'ina,
9 at mahulu nan mu'udna,
ya impa'ud nan hulu hiya.

10 Ya waday nahophopan an bituh mangna ay hiyah nan dalan an pange'wana,
11 ya an amin nan pange'wana ya mimitnud nan nidugah an umipata'ot
ay hiyan paddungnay unda pudugon.
12 Hiya ya adangyan hidin hopapna,
mu ad ugwan ya munhinaang.
Ya nan nidadaan an mamannod ay hiya ya nan punligatan.
13 Atata'ot di dogohnan nalipuh di odolna,
ya mun'abulu' an amin di up'upna,
at hay atayanay hodhodona.
14 Hay atoy di mangilayaw ay hiyah nan abungnan awadan an amin di gina'una,
ya nungguyudna ta iyuynah nan alin di atata'ot.
15 Ya nan abungna ya ma'ubah ti gohbon nan mundalang an budbuda,
16 at hiya ya umat hinan ayiw an mete"ah lamutnan mamaganan ta engganah nan hapangna.
17 At ma'ubah di panginomnomandan hiyah tun luta,
ya ta"on un nan ngadana ya mi'id hitun luta.
18 Ya mapakak hiyah nan wadan di mapatal
ta miyuy hinan munhehellong ta ma'ubah hitun luta.
19 Ya mi'id ahan ah holagnah taynana,
ya hidih nan punhituwanan babluy ya mi'id ah ohah mataguh nan pamilyana.
20 Ya an amin nan mangngol hinan nappuhin ma'at ay hiya
an mete"ah buhu'an di algaw ta engganah nan a'unugan di algaw ya umogyatda,
ya wumogwogdah ta'otdah nan ma'at.
21 Hiyah ne ma'at hi moltan nan mangamangat hinan pumbaholan,
at umat hinay ma'at hinan man'ug an adi mange'gon ay Apo Dios."

19

Hay Nambal Job ay Bildad
1 Ya tembal Job an inalinay,

2 "Anuud nin di pangidinnganyun mangipaligat ay ha"in?
Ti ten unyu mamaon tun punholholtapa',
3 ya ten papulunad ugwan hi gunyu pamahapahalan ay ha"in!
Un ayu dan adi bumain enen gunyu aton?
4 Ta"on ahan un immannung an numbahola' mu mi'id di biyangyu ti ha"in di okod,
5 ya ta"on hi unyu alyon hi un ayu nabagbagtu ya un ha"in
ya imbilangyu tun punligligata' hi mangipa'innilan ha"in ya numbahola'
6 mu undan mi'id inilayun hi Apo Dios di nangat hi umat hitu?
Hiya ya paddungnay hinulua' ta pampapnan ha"in.

7 Ya nunlilia',
mu mi'id ah managgung an mangngol ay ha"in,
ya numpabadanga',
mu mi'id di mamadang ay ha"in an ta"on ah oha.
8 Hiya ya hinawananay dalano' ta mi'id di pange'wa',
ya impahelongnay dalano' ta adi mattig.
9 Ya inubahnan amin di inadangyan'u
ya din anabagtu' an pange'gonan nan tatagun ha"in.
10 Hiya ya pinaligata',
at nalipuh di odol'uh dogoh ta engganay unna' ubahon,
ya nan namnama' ya ay ayiw an nabu'nut, ya niwallang, at nalyaw.
11 Hiya ya nidugah di bungotnan ha"in,
ya imbilanga' hi nidugah an buhulna.
12 Ya hennagna nan tindaluna,
at nundadaanda ta gubatona' ya lini'ubday abung'u.

13 Ya hennagna nan a'agi' ta umadagwidan ha"in,
ya an amin din liligwa' hidin hopapna ya indinongdan mi'ligwa mahkay ay ha"in.
14 Ya tinaynana' hinan tutulang'u,
ya umat goh hinan liligwa'.
15 Ya din minangili' ya naliwana',
ya din baal'u ya hay pannigdan ha"in ya unna' ay bunag.

16 Ya unat goh mun'ayaga' hidin baal'u
ya adia' udot haghaggungon mahkay ad ugwan,
ya adia' ahan igohgohan.
17 Ya ta"on hi ahawa' ya adi pa"edpol hinan hunghung di hodohda',
ya an amin nan a'agi' ya din'uga' an binataanana'.
18 Ya ta"on nan ung'ungungnga ya pahiwona'
ti wa ay ta tigona' hi unna' meheggon ay dida ya abatlana'.
19 Ya an amin din nahamad an liligwa' ya din pohpohdo' ya din'uga'.
20 Ya ten na"ung'unga' ahan,
at mattig tun tungal'u,
ya un hi'ihi'itangan at matoya'.

21 At da'yun liligwa' ya hom'ona' ni'
ti manu ay ya unna' indatan ay Apo Dios hi ligat'u!
22 Ya anaad ta paligatona' ay da'yun umat hinan aton Apo Dios?
Un ayu dan adi humigan gun mangipaligat ay ha"in?

23 Maphod hi un waday mangitudo' hitun hapito' ta iyammadah liblu,
24 unu ihelheldah nan batu ta way atonan minaynayun ta adi ma'aliwan!
25 Hay inila' ya matattagu nan Baliw'u,
at hitun apogpogana ya umalih tun lutan mumpapto',
at Hiyay okod ay ha"in.
26 Ya ta"on unna' matoy ta mapitay tun odol'u
mu tigo' damdamah Apo Dios.
27 Immannung an hamado' an tigon hi Apo Dios,
ya umamlonga' ahan an mannig ay Hiya.

28 Mu ad ugwan ya numanomnom ayun liligwa' hi ipabaholyun ha"in,
ya ipaha'ityuy nomnom'u ti alyonyuy un hay bahol'uy dimmalat hitun ma'ma'at ay ha"in.
29 Mu nomnomonyun awni ta madatngan di algaw
at mahumalya ayun ne han aat di punnomnomyu
ta way panginnilaanyun waday munhumalyah tagu!”

20

Hay Miyadwah Hinapit Zophar
1 Hi Zophar an nalpud Naamah ya tembalnan inalinay,

2 “Ten un maguguluy punnomnoma',
ya ten adia' pa"edpol hi aat nan nanapitmu,
at mahapul an tabolo' he"a!
3 Nan hinapitmu ya umipapahal ay ha"in,
mu inila' di pambal'u.

4 Undan agguymu inilan hidin penghana ya hay taguy nahhun hi nihinah tun luta
5 ya adi madnoy di pangabakan hinan nappuhiy pangatna?
Ya un na'amtang di umamlongan nan mi'id di dayawonda.
6 Ya ta"on un umatam ad abuniyan di pumpahiyaana
ya mitu'dud hinan bunut di uluna
7 mu ma'ubah hiyah enggana damdaman umat hinan analugitna an umuyna ipo"oy.
At din nangin'innilan hiya ya alyonday,
Hay immayana nin?
8 At ma'ubah an umat hinan enap hi mahdom an ma'utaw,
at mi'id an adi mahkay tigon hi enggana.
9 At din liligwana ya nan pamilyana ya adida ahan ipidwan tigon hiya,
ya ta"on un din lugal an nunhituwana ya mi'id goh mattig ay hiyah di.
10 At nan imbabaluyna ya mahapul an diday mangibangngad hinan way innalnah nan nun'awotwot,
ya ta"on hi un hiya ya mahapul goh an bayadanan dida.
11 Hidin a'ungana ya mabi'ah di odolna,
mu hi awniat mumbalin hi hupu'.

12 Nan nun'appuhi ya paddungnay munlameeh di panaphapitna

ti ipo"oynah nan inogban nan dilana.
13 Ya adina abalinan an ibula an unnaat goh iya'amel ti pohdonay tamtamna.
14 Mu nan inana ya pumait hi putuna
an ay bininun di ulog hi odolna.
15 Ya nan inadangyanan nalpuh akaw ya ad ugwan ya paddungnay utaona
ti ta"on hi un wah putuna mu ipa'utan Apo Dios damdama.
16 Umat hi habidung di nun'u'muna
an ay habidung di ulog an pumatoy.
17 At nan adi mahkay tumagu ya adina pun'am'amlongan nan do'ol an idat Apo Dios
an umat hi lanan di olibo, ya gatas, ya danum di alig.
18 At nan intamuana ya mi'id di gunuhana
ti nan nunla'ula'uana ya adina hiya ipa'amlong.
19 Ti manu ay ya unna hiniwihiwitan ya linayalayahan nan nun'awotwot,
ya penlohna nan abung an inyamman di udumna.

20 Ya ta"on un hiya ya pimmunghapunghan mu adi damdama mahengla,
at hiyanan an amin din innalnan pohdona ya mi'id ahan inangangda.
21 Ya mi'id ahan ah na'angang ti innaldan amin,
at napogpog di inadangyana.
22 Ti hidin immadangyanana ya nawaday ligatna,
at napa"in amin,
at nun'a'ubah din inadangyana.
23 Ya hidin inanan amin din pohdona ta na"abhug
ya un moltaon Apo Dios hiyah nan nidugah an bungotna.
24 Ya ta"on un melwang nan hanggap ay hiya
mu nan gambang an panay me'nan hiya.
25 At munhawang nan panah odolna,
ya nan tulid di panan umela'elat ya nunhawang hi akbuna,
at nidugah di ta'otna!
26 Ya din mun'aphod an gina'una ya ubahon nan helong,
ya nan nidugah an gimmagaban apuy di manghob ay hiya,
at mumpe'yeghob an amin din gina'unan na'angang hinan abungna
27 ta nan wad abuniyan ya wah tun lutay mangipanuh an henen tagu ya numbahol.
28 Ya an amin nan wah abungnan inadangyana
ya mun'apa"i eden algaw an bumungtan Apo Dios an ay mabi'ah an datong.
29 At hiyah ne ma'at hinan numbahol
ti hiyah ne indadaan Apo Dios hi lagbuda."

21

Hay Nambal Job ay Zophar
1 Ya tembal Job an inalinay,

2 "Gulat ta pohdom an umal'alu' at mahapul donglom tun hapito'.
3 Anuham ni' ta humapita' ta engganah un'u lopahon
ya unmu goh ete"an mamahipahiw ay ha"in!

4 Undan nan tataguy punlilia' an un hi Apo Dios?
Ti manu ay ya un waday dimmalat an adi' abalinan an ma'anuhan.
5 Un adya tigonyuy aat'u at manoh'a ayu,
ya umogyat ayu,
at upuponyuy timidyu.
6 Ya wa ay ta nomnomo' di aat nan na'at ay ha"in
ya nidugah di ta'ot'un wumogwoga'.
7 Mu anaad ta nan tatagun nun'appuhiy ato'atonda ya mi'taguda ta engganay unda mun'ala'ay,
ya gun ma'udman di inadangyanda?
8 Ya tigonda nan imbabaluydan mun'ahlag,
ya tigonda goh nan a'ap'apudan mumpanga'ilog.
9 Ya mi'id di al'alih nan numpunhituwanda,
ya mi'id di tuma'tanda ti adi idat Apo Dios di ligatda.
10 Nan manilhig an bakada ya maphod di pangundulda,
ya nan obay an bakada ya mi'id al'alih nan a'lumanda.

11 Ya tuminnagtag an umanay'ayam nan imbabaluyda
an umat hinan uyaw an kalnilu.
12 Ya gunda mungkantan iyunnuddah nan tukal di tambourine ya alpa,
ya umamlongdah nan ipagangohdan tungngali.
13 Ya maphod di nitaguanda ti adangyandah tun ataguda,
ya umat goh hinan atayandan mi'id ligatda ya natoyda.
14 Ti alyondan Apo Dios di,
Adi da'mi halimunan ta okod ami!
Da'mi ya adimi pohdon an innilaon nan pohdom hi ma'at hinan nitaguanmi!
15 Undan hay aat nen Dios ta mahapul an itamuanmi Hiya?
Undan way lagbumih un ami munluwalun Hiya?
16 Inaliday un nan immadangyananda ya hay nalpuh nan intamuanda,
mu henen aat di punnomnomanda ya hay inila' ya nahihinnu ahan.

17 Anaad mah ta adi moltaon Apo Dios dida?
Ya uya'a mah ta agguyda nunligat?
Ya gulat goh ta ipa'alin Apo Dios di ligat an dumalat nan bungotna ya adina ilagat dida.
18 Ya anaad mah ta adina moltaon dida
an umat hi aton nan mabi'ah an tuyup hinan dagamin pun'iyaddibna?
Adina!
19 Ya inalim un moltaon Apo Dios nan ung'ungungngan dumalat nan numbaholan amana,
mu anaad ta bo'on at goh nan numbahol di moltaona ta way atonan manginnilah aat di numbaholana?
20 Maphod hi un holtapon nan gun mumbahol di moltada
ta male'naday aat di bungot Apo Dios an nidugah di abalinana!
21 Ti gulat ta malpah an matoyda
at undan mabalin an nomnomonay un way ma'at hinan imbabaluyna?

22 Undan way abalinan di tagun mangitudun Apo Dios?
Mi'id!
Ti hi Apo Dios di munhumalyah nan tatagun ta"on hi un nan na'abbagbagtuy haadna.
23 Nan udumnan tatagu ya mi'id di al'alih ma'at ay didah engganah atayanda,
24 ya mun'am'amlongda ti wadan amin di mahapuldah nitaguanda,
at umamlo'amlongdah engganay atayanda.
25 Ya nan udumnan tatagu ya nun'awotwotda
an unda ago'agogohgoh ta engganay unda matoy.
26 Mu waday apogpogan tu'un amin ti mun'atoy tu'u ya nun'ilubu' tu'u,
ya numpapaddung an pun'a'an ditu'un amin hi begeh.

27 Inila' di nappuhin wah nan nomnommu an pamihulmun ha"in
28 ti hay ibagam ya alyom di,
Undan mamolta nan adangyan an tagun hay nappuhiy ato'atona?
29 Mu gulat ta baganyu nan numbaat
at ibaagday makulug hi aatna
30 an nan tatagun nappuhiy gunda aton di maliblih nan gutud di bumungtan
Apo Dios hi pummoltaanan amin hi tatagu.
31 Ya mi'id di mamahiw hinan numbaholanda,
ya mi'id di mummoltan dida.
32 Ya wa ay ta iyuyda ilubu' hinan ilubu'ana an ma'a'adugan
33 ya nidugah an do'ol di mitnud an umuy munlabun,
ya do'ol di mange'gon hinan natoy an ul'ulodyondan ipali'uh hinan luta,
ya inul'ullayda goh an gabunan.

34 At hay atom an mangal'alu' ay ha"in hinan mi'id hulbinan panapitmu?
An amin din nambalmun ha"in ya mi'id ah maphod ti un layah an amin!”

22

Hay Pitlun di Himmapitan Eliphaz ay Job
1 Tembal Eliphaz an iTeman an inalinay,

2 “Undan nan tagu ya waday punhulbianan Apo Dios?

Ta"on nan nala'eng an tagu ya un hay odolnay punhulbiana ya anggay!
3 Ya undan mipa'anlah Apo Dios hinan pangatam hi nahamad?
Undan way pulimyunah un'a adi mumbahol?

4 Undan nan anahamadmuy
dumalat hi panugunanan he"a ya panumalyaanan he"a?
5 Bo'on ahan, ti nan nappuhin ato'atom,
at nan numbaholam an adi mapogpog di dumalat!
6 Ti impa'utangam nan i'ibbam hi pihhu,
mu mahapul an waday pamatangda.
Ya adida ay pa'abbayad hidin pihhun inutangda
ya adim ibangngad din namatangda,
at nangiw'iwadyada an mi'id di ilubungda.
7 He"a ya agguymu indat di inumon din na'uwaw,
ya agguymu pinangan din nun'ahinaangan.
8 Ta"on hi un'a nidugah an adangyan,
ya me'gonan'a,
ya ongol di abalinam,
9 mu agguymu binadangan din nun'abalun u'umutun,
ya penlohmuy gina'un din nguhu,
ya pinaligatmu dida.
10 At hiyay dimmalat hi nawadaan nan paddungnay bitun nale'woh ay he"a,
at hiyaat un himbumaggay timma'tam
11 an paddungnay un'a wadah nan helong,
ya ay'a nahe'nob hinan lobong.

12 Undan bo'on ad abuniyan an na'abbagbagtuy wadan Apo Dios?
Ya unna dan adi uh'uhdungan nan bittuan?
13 Mu hay pambalmu ya alyom di,
Hay aton Apo Dios an mannig hinan ato'ato'?
Hay atonan munhumalyah un nahahanian hinan ma'ugtul an bunut?
14 Hay punnomnommu ya un adi tigon Apo Dios
ti nali'dupan hinan ma'ugtul an bunut
ti Hiya ya wah dih nan ata'nang ad abuniyan
an hidi ya anggay di dumanaldallanana.
15 Unmu dan inaynayun an mangat hinan nun'appuhi
an umat hidin ina'inat din tataguh penghanan nun'abaholan?
16 Ti agguy nadatngan di gutud di atayanda,
mu ay nun'iyanud din datong ay dida,
at nun'a'ubahdan amin.
17 Ya inalidan Apo Dios di,
Taynan da'mi ta okod ami!
Hay ngadan di aton nan Nidugah di Abalinanan ditu'u?
Hiyah ne inalida
18 an ta"on un hi Apo Dios di numpangidat hinan do'ol an mahapulda!
Mu tagwan an mi'id di inila' hi umatan di punnomnoman nan nun'abaholan.

19 Mu nan nahamad an mi'id di baholda ya umamlongdah
unda tigon di amoltaan nan nun'abaholan hi a'ubahanda.
20 Ya alyonday,
Immannung an nan buhul tu'u ya nun'a'ubahda,
ya din na'angang an agguy napa"in gina'uda ya noghob an amin!
21 At he"a, Job, ya mahapul an mi'pohhodan'a ay Apo Dios,
ya indinongmun mi'bohhol ay Hiya.
At gulat ta atom at wagahan da'a,
ya waday pumhodam hi udum di algaw.
22 At abulutom nan ituguna ya an amin nan hapitona,
ya italeponmuh nomnommu ta adim aliwan.
23 Ya gulat ta bangngadom hi Apo Dios ta du'gom nan nun'appuhin pumbaholan
at halimunan da'an Hiya,
ya an amin di ma'at ay he"a ya pumhod.
24 At mahapul an bo'on hay pihhuy pa'anhanom hi am'amon,

ya nun'iwidwidmu nan balitu'mun nalpud Ophir
25 ta nan Nidugah di Abalinanay ibilangmuh inadangyanmu,
ya Hiyay na'ahhamad hi silvermu.
26 At ipa'amlong da'ah nan Nidugah di Abalinana,
ya mabalin mahkay an tangadom hi Apo Dios.
27 At wa ay ta munluwalu'an Hiya ya donglonay ibagam,
ya inatna,
at mahapul an ipa'annungmu din inhapatam ay Hiya.
28 At an amin nan nomnomom hi atom ya madadawoh an ma'at,
ya an amin di umayam ya mahalimunan'a
an paddungnay waday dilag an mangipangpangulun he"a.
29 Ya gulat ta waday tagun mi'id ah namnamana
ta wa ay ta mumpabadang ay Apo Dios
at immannung an mabadangan.
30 Ya ta"on nan nabaholan an tagu ya baliwana
ti dumalat nan nahamad an aatmu.”

23

Hay Nambal Job ay Eliphaz
1 Ya tembal Job an inalinay,

2 “Ta"on un ad ugwan ya nidugdugah di punlilia',
ya gun ma'udman di ligat'u an ta"on hi un nidugah di dogoh tun holtapo'.
3 Ya gulat nin hi un'u inilay wadan Apo Dios
at umuya' hinan wadan di inumbunana ta mi'hapita' ay Hiya
4 ta ipa'innila' nan aat di punligligata',
ya ta pun'ibaga' ay Hiyay aat di umatan di ato' hi nitagua',
5 ya ta donglo' di pambalna,
ya hinamad'un innilaon nan alyonan ha"in.
6 Undan adina ahan donglon di alyo' ay Hiya
an dumalat nan nidugah an abalinana?
Adi ahan umat hina ti Hiya ya donglonay hapito'!
7 Ha"in ya mi'id ah inat'uh nappuhi,
at mabalin an mi'hapita' ay Hiya,
at ibaagnan ha"in an alyonay liblia' an mi'id ah bahol'u.

8 Mu agguy'u inilay awadan Apo Dios!
Ta"on hi ngadan di umuy'u panganapan ay Hiya ya mi'id di ah'upa'.
9 Ti manu ay ya inila' an wadah Apo Dios,
mu unna' adi pa"ah'up ay Hiya ti mi'id hidi.
10 Mu hi Apo Dios ya inilanan amin di aat'u,
at inilanay umaya' ya nan ato'.
Ya wa ay ta padahona' an hamadon at umata' hinan nahamad an balitu' an natanag hi apuy,
at Hiya ya ibaagnan mi'id ah bahol'u.
11 Nan intugun Apo Dios di gun'u aton an miyunnud hinan pohdona,
ya Hiyay inunud'uh enggana
ti agguy'u ahan din'ug.
12 Ya agguy'u goh binataanan nan immandalna
ti nan hinapitna ya intalepon'uh nomnom'un paddungnay nahamad an banoh'u.

13 Mu hi Apo Dios ya adi malumluman di aatna,
ya mi'id ah ohah way abalinanan mangipawah nan pohdonah ma'at.
14 At ipa'annungna nan ninomnomnan ma'at ay ha"in,
ya do'ol di planunan nitalepon.
15 At hiyaat unna' wumogwog hi ta'ot'uh nan wadan di hinagangna,
ya wa ay ta nomnomo' an amin hanan aatna ya Hiyay ita'ot'u.
16 Hi Apo Dios di nangipa'unay hi nomnom'u,
ya nan nidugah an abalinanay nangipata'ot ay ha"in.
17 Hay tuma'ta' ya hi Apo Dios ya bo'on nan helong
an ta"on hi un pa'ahhelong an mi'id ahan ah mattig.”

24

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

“Anaad nin ta agguy intulag Apo Dios di algaw hi gutud di ahumalyaan?
Ya anaad ta un hohoddon nan tatagun nanginnilan Hiyay algaw hi a'atana,
at anuud mah nin?
2 Ti nan tatagun nun'abaholan ya akawonday luta
an pun'ipahligda nan mahon an niyammah nan igad ta dumamunay lutada,
ya akawonday animal di ibbada ta iddumdah animalda.
3 Ya polhonda nan dongkin di nguhu,
ya nun'alada nan bakan nan umu'utun an binabai ta patang nan inutangda.
4 Ya ibilangda nan nun'awotwot hi mi'id di hulbina,
ya pun'ipata'otda nan agogohgoh an tatagu,
at mapilitandan umuy mipo"oy.
5 At nan nun'awotwot ya mibilangdah umat hinan agguy na'amun animal
an hidih nan mapulun di panganapanah onona,
ya hidi goh di panganapanah ma'an hi pananudnah nan imbabaluyna.
6 Ya mapilitandan umuy me'eb'ebto' hinan payaw di udum
ta umuyda alan nan iniwangan nan numboto' hinan payaw di nun'abaholan ta way ononda.
7 Ya molo'dah nan amahdomahdom an mi'id ah lubungda,
ya mi'id goh di ulohdah mangipadolnat ay didah nan tungnin.
8 Ya wa ay ta madloh di udan ya ma'potda,
at mumpapanguydah nan liyang hinan duntug ta hiyay ihi'ugandah pun'abunganda.
9 Ya nan nun'abaholan ya alanda nan nguhun ungungan natoy hi amada ta pumbalinondah himbutda,
ya nan imbabaluy nan nun'awotwot ya alanda ta bayad di inutangda.
10 Nan nun'awotwot ya mapilitandan muntamuh payaw an mi'id ah lubungda ti mid atog di pangngalanda,
ya ta"on goh atog unda munhinaang ya gunda muntamu ti mi'id di pangngalandah ononda.
11 Manu ti mumpogpogohdah nan olibon miyammah lana,
mu adida tamtaman,
ya mangammadah bayah an greyp,
mu ma'uwawda.
12 Ya hidih nan babluy ya madngol di kilan nan mun'agadyuh an mun'atoy
ya nan kilan nan nun'ahugatan an mumpabadang,
mu adi damdama donglon Apo Dios di luwaluda.

13 Ya nan nun'abaholan an tatagu ya ngohoyondah Apo Dios,
ya adida ahan abuluton di itudtudunan mangipapatal hi nomnom,
ya adida aton nan pohdona.
14 Ya nan pumapatoy ya bumuhu' ta pumpatoyna nan nun'awotwot ya un mahkay tumalanu,
ya hinan lumabi ya umuy mangakaw.
15 Ya nan gun umilugtap ya hohoddonay ahdomanana ti alyonay,
Olom man ya mi'id ah mannig ay ha"in!
Ya hophopanay angahna ta mi'id ah mangimmatun ay hiya.
16 Ya wa ay ta mahdom ya punhogopday a'abung ta mangakawda,
mu wa ay ta nawa'ah ya immuyda nipo"oy an molo' ti adida pohdon di patal.
17 Hay pa'appohpohdonda ya nan munhehellong an bo'on hay mapatal
ti impa'enghada nan nun'appuhin ma'ma'at hinan munhehellong.

18 Mu mun'a'ubahdah tun lutan umatdah nan upag hinan danum,
ya nan lutada ya ma'idutan,
at hiyanan mi'id ah umuy an muntamuh nan galdenda.
19 Ya nan atoy di nangpuh hinan nun'abaholan
an umat hinan lumahun potang hinan tiyalgaw
an punnaudonan anangon nan immodhol an dalallu.
20 Ta"on un hi inada ya inaliwanda,
at amnawan nan begeh an mumpangan hi lamohda.

Umatdah nan nalngoh an ayiw an nun'a'ipung!
21 Ya manu ay umat hinay ma'at ay dida ti na"appuhiy gunda inat hinan binabain bahig
ti agguyda ahan hemmo' nan maligligat an umu'utun.
22 Mu nan nidugah di abalinan Apo Dios ya ubahona nan mun'abi'ah
an ta"on hi un nundongol di anahamadda
ti mun'atoydan amin nan gun mangat hi nappuhin adida ahan mi'tagu.
23 Olom ya iyabulut Apo Dios an mi'tagudah mi'id al'ali,
mu titiggonay ato'atonda.
24 Nan nappuhiy pangatda ya manu ti ag'agadan umadangyan,
mu un na'amtang di a'e'gonanda,
ya napogpog an umat hinan na'at an amin hinan tatagu
ti umatdah nan paguy an nakumpay ya nalyaw.

25 Undan way mangihaut an mangalih un nibahhaw?
Ya undan goh way nanamad hi un agguy immannung nan hinapit'u?”

25

Hay Miyatluh Hinapit Bildad
1 Ya himmapit hi Bildad an holag Shuah an inalinay,

2 “Hi Apo Dios ya na'ahhamad an nidugah di abalinana,
at Hiyay ita'ot ti Hiyay nangdon hi an amin hinan wad abuniyan.
3 Undan waday way abalinanan mangyap hinan wad abuniyan an tindaluna?
Ya undan way lugal hi adi benangan nan patalna?
4 Wada dan di ohah na'ahhamad di ugalinah nan hinagang Apo Dios?
Undan way mitungaw an tagun na'ahhamad di atona?
5 Ya hay pannignah nan bulan ya adi umday benangna,
ya umat goh hinan bittuan an adida mibilang hi na'ahhamad hi pannigna,
6 at inyal'allanah nan tagun un umat hi begeh unu aggit'it di pannignan dida!”

26

Nan Himmapitan Job hi Nambalnan Bildad
1 Ya tembal goh Job an inalinay,

2 “Hay inatmu udot ta binadangam nan mi'id di abalinana?
Ya hay inatmu goh udot an nangibaliw hinan tagun mi'id di bi'ahna?
3 Ya hay umatan nan tugun an nanugunmuh nan tagun mi'id ahan di la'engna?
Ya hay umatan nan nidugah an la'eng an impattigmu?
4 Hay nangadalam hinan nahamad an nanapitmu?
Ya hay ngadan nan lennawan nangipa'innilan he"a?

5 Wumogwog nan lennawan di nun'atoy an wad dolom hinan ampan di danum,
6 ya nan lugal ad dolom an wadan di nun'atoy ya titiggon Apo Dios
ti nan a'ubahan ya agguy nahanian ay Hiya.
7 Hi Apo Dios ya enabellognad daya an mi'id di namdon,
ya tun luta ya ay nitayun,
mu mi'id ah nitayunana.
8 Ya imbi'lugnah nan bunut di danum,
mu adi magah nan bunut an ta"on hi un madamot nan danum.
9 Ya abalinanan manophop hinan timmaban bulan
ti hu'munanah nan bunut.
10 Ya nan pogpog di baybay an nan paddungnay nundittuman ad daya ya nan danum hi
un amangon
di inyamman Apo Dios hi igad hi numbattanan di patal hi helong.
11 Ya nan aduntuduntug an ay tu'ud an namdon ad abuniyan
ya womogwogdah unna mandalon an umat hi atata'ot an tagu.
12 Ya dumalat di abalinana ya impadinongna nan dalluyun hinan baybay,
ya dumalat di la'engna ya inabakna nan atata'ot an animal hinan baybay.
13 Ya un anggay di hodohdana ya pimmatal ad daya,
ya nan ngamaynay namatoynah nan nabaluhubuh an ulog.
14 Hiyatuy umipanoh'an ditu'u,
mu un pa"itang di attigan nan ongol an abalinana.

Mi'id ahan ah nanginnilah aat di anidugah di abalinana!”

27

1 Ya innaynayun Job an himmapit an inalinay,

2 “Immannung an ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy
an Hiyay nangaan hinan biyang'uh amaphoda',
ya Hiya an nidugah di abalinanay nangidat hitun nidugah an holholtapo' eten nitagua'.
3 Mu heten atagu' hi engganah unna' matoy
4 ya adi' ahan hapiton di nappuhi,
unu adi' hapiton di layah.
5 Ya ta"on hi un ngadan di atonyu ya adi' damdama alyon hi un ayu makulug,
mu heten atagu' ya ibilang'u damdaman mi'id di bahol'uh engganay un mapog-pog tun nitagua'.
6 Ya halimuna' nan amakulug'u,
ya abigabigat ya mipanomnom ay ha"in
an mi'id ah bahol'uh engganay un mapogpog tun nitagua'.

7 Hay maphod ni' ya mun'amoltada nan mi'buhul ya nan mamahapahal ay ha"in
an umat hi amoltaan nan gun mumbahol an mangamangat hi nappuhi.
8 Hay namnamaon nin nan adi mangulug ay Apo Dios
hinan gutud di pamogpoganah nitaguanda?
9 Undan donglon udot Apo Dios nan kilada
an mumpabadang hi un madatngan di aguguluwanda?
10 Undan mabalin hi unda mi'yam'amlong ay Apo Dios an nidugah di abalinana?
Ya undan mabalin hi unda mumpabadang ay Hiyah nan malgom an gutud?

11 At ihamadyun donglon ta itudu' di aat nan nidugah an abalinan Apo Dios,
ya ibaag'u nan ina'inat Apo Dios an adi' ihaut.
12 Mu hatun na'at ya hinamadyun tinnig an amin,
mu nen ta"on ya gunyu hapiton nan mi'id hulbina.

13 Hiyah te indadaan Apo Dios hi moltan nan gun mangat hi nappuhi
ta lagbun nan umipaligligat an idat nan nidugah di abalinana.
14 Ta"on un dumo'ol di holagda ya mun'atoyda damdamah
nan gubat unu hinan batel.
15 Ya nan ma'angang an adi matoy ya mun'atoyda damdaman dumalat nan naligat an dogoh,
at mun'ilubu'da,
ya mi'id di ngumulngul ay dida an ta"on hi un nan a'ahawada.
16 Ya nan nun'abaholan an gun mangat hi nappuhi ya manu ti adadangyanda
an do'ol ahan di pihhuda ya lubungdan nitalepon,
17 mu la'tot ya nan nahamad di ugaliday mangilubung hinah nan lubungda,
ya diday mangngal an mangogodwah nan pihhuda.
18 Ya nan abung an nunhituwan nan nun'abaholan
ya adi madnoy an umat hinan abung di bibbiang
unu umat hinan allung an ihi'ugan nan muntamuh payaw.
19 Ya henen gutud di nolo'anda ya adangyanda,
mu awni ta bumangonda at tigonda an nun'a'ubah din inadangyanda.
20 Mawaday atata'ot hi holholtaponda
an umat hi alian di puo',
ya albongan di luta,
at mun'a'anuddah nan mahdom.
21 At nan puo' an malpuh buhu'an di algaw ya pun'iyaddibna dida,
at mun'a'ubahdan mun'itapal hi adagwi.
22 Ya ta"on hi unda ilulud an mamaliw hi odolda
mu mi'id damdamay homo' nan mabi'ah an puo' ay dida.
23 At nan puo' ya mabi'ah an gun mun'apalin mipyud ay dida
ta ipata'otna didah nan gunda lumayawan,
ya nun'itayapna dida,
at mun'a'ubahda.”

28

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

"Waday lugal an awadan di silver hi maminas,
ya wada goh di lugal hi puntanagan hi balitu'.
2 Nan gumo' ya ma'ah'upan hi un mabo"an,
ya nan gambang an malpuh nan mageleng an batu ya matanag.
3 Ya inilan nan tatagun mangiyammah nan dilag ta iyuydah pa'ahhelong
hi bunol di luta ta bo"anda nan nun'abalul an batu.
4 Ya munluhu'dah nan maluhung an minas hi bunol tun lutah nan adagwin mi'id ah taguh nunhitu,
ya un hay talin di gun pange'eddonan nan umuy mumminas hi bunolna
an ta"on hi un gun mumbinangngad nan talin an bumawobawoy.
5 Nan ma'an ya malmuh tun tu'yap di luta,
mu nan bunol di luta ya mun'abungbung ta mun'agimu' nan batu.
6 Ya hanan batun mun'agimu' ya waday nanginan batun sapphires,*
ya waday balitu' an nilamut.
7 Mi'id ah mangah'up enen dalan hi bunol nen minas,
ya ta"on un nan hamutin nawi an nala'eng an mun'anap ya mi'id di olognan mannig.
8 Ya henen minas ya maluhung ahan,
at an amin nan animal hi inalahan ya agguyda pinadah an gempa',
ya ta"on un nan mumpahiyan layon ya agguyna gempa'.
9 Nan tatagu ya iniladan mumpamhal hinan batun wadan di balitu',
ya abalinandan pumbo"an nan aduntuduntug ta engganay un mabunhian di puuna.
10 Ya abalinandan minason ta engganay unda ah'upan nan nun'anginan batu,
11 ya gunda tuntunon nan nipalpuwan di wangwang
ta way atondan mangngal hinan nun'anginan gamong ta ibuhu'da.

12 At hay alpuwan mah nan anomnoman,
ya hay wadan di panganapan hi la'eng?
13 Mi'id ahan ah ohah nanginnilah wadana
ti adi ma'ah'upan hinan wadan di matagu.
14 Ya adi ahan ma'ah'upan an ta"on hi un hinan bunol di baybay,
15 ya adi mapla'an hinan na'ahhamad an balitu' unu do'ol an pihhu
16 ti nidugdugah nan balul di la'eng ya un nan ma"aphod an balitu' an nalpud Ophir
unu nan nun'angina ahan an batun ma'alih onyx† unu sapphire.‡
17 Nan la'eng ya nidugah ahan di balulna ya un nan balitu',
ya adi ahan umday bayad nan balul di nun'anginan gina'u
unu nan nahibug an namahmah an balitu'.
18 Ya nidugdugah an na'angnginay la'eng ya un nan mun'apla'an an nun'abalul hitun luta
an umat hinan na'angnginan batun ma'alih jasper,§ unu ruby,* unu coral.†
19 Nan topaz‡ an nalpud Ethiopia an na'angngina ya adi umdah bayad di la'eng,
ya ta"on un nan namahmah an balitu' ya adi umdah bayad di la'eng.

20 At hay alpuwan mah di anomnoman,
ya hay pangah'upan mah goh hi la'eng?
21 Adi pa'attig an amin nan mataguh la'eng,
ya ta"on un nan hamutin tumayap ad dayan mabi'ah di matada ya adida pa"ah'up.
22 Ya alyon nan Na'ubah an Natoy di,
Waday dengngolmi,
mu un ulgud ya anggay!
23 Hi Apo Dios ya anggay di nanginnilah wadan di pangah'upan hi la'eng
ya hay aton an manginnila
24 ti Hiya ya amangona nan pogpog di pingit tun luta,
ya tigonan amin nan wah tun lutan ampan ad abuniyan.

---

* **28:6** Hay kololna ya blue. † **28:16** Hay kololna ya mangmangitit ahan. ‡ **28:16** Bahaom nan footnote di Job 28:6. § **28:18** Hay kololna ya mumbolah unu brown. * **28:18** Hay kololna ya mumbolah. † **28:18** Hay kololna ya mumbolah unu muntitiba an waday niddum hi pink. ‡ **28:19** Hay kololna ya muntitiba, unu brown, unu mumbolah an waday niddum hi pink.

25 Ti unat goh indat Apo Dios di bi'ah nan puo'
ya tempongnay mun'olog hi udan an magah,
26 ya hidin nangiyuldinanah gutud di udan,
ya indadaanay pange'wan di ilat,
27 ya unat goh lempahnan amin hana ya ninomnomnay aat di la'eng,
ya hinamadnay aat di balulna,
at impa'innilanay aatna.
28 At inalinah nan tataguy,
Hay aat di nala'eng ya e'gonanah Apo Dios,
ya nan nanomnoman ya du'gonay nappuhi."

29

1 Ya innaynayun Job an himmapit an inalinay,

2 "Un ni' ahan tun atagu' ad ugwan
ya umat hidin hopapna an hi Apo Dios di nanalimun ay ha"in!
3 Ti binadangana' ay Hiyah din hopapna,
ya impapatalnay helong hinan pange'wa'!
4 Ya mibangngad ni' goh din a'unga' an amaphod di nitagua',
ya pa'ahhalimunana' ni' ay Hiyan nidugah di abalinana ti nahamad di nunlig-waanmi!
5 Hidin ninidduman Apo Dios ay ha"in ya wadada goh din imbabaluy'un neheheggon ay ha"in,
6 ya do'ol di gatas an malpuh nan baka' ya nan gandeng'u,
ya do'ol goh di lanan ma'ala' hinan intanom'un olibon mumpunlutbu
an ta"on hi un hinan mabinatuy nitammanda.
7 Ya wa ay ta na'amung din nun'anomnoman an mumpangipangpangulu
ya immuya' an mi'yamung ay dida.
8 Ya wa ay goh ta tigona' hidin ungunga ya mun'ahligda ta wayaana',
ya ta"on un din nun'anomnoman ya mumpangata'dogda ta ipattigday pange'gonandan ha"in.
9 Ya wa ay goh ta tigona' hidin mumpangipangpanguluh nan tatagu ya timma'dogda,
ya dimminongdan mi'id ah humaphapit.
10 Ya ta"on un din u'upihyal hinan babluy an nun'abagtuy haadda
ya tuma'dogda ya unda didindinong an mi'id ah humaphapit.
11 An amin din nangngol hinan hinapit'u ya ene'gonana',
ya an amin din nannig hidin ina'inat'u ya maphod di nangul'ulgudandah aat'u.
12 Ti manu ay ya binadanga' nan nun'awotwot hinan mahapulda,
ya binadanga' goh nan nguhun mi'id ah mamadang ay dida.
13 Ya din mun'agadyuh an matoy ya binadanga' goh dida,
at ene'gonana' ay dida.
ya ta"on un din umu'utun ya binadanga' ta impa'amlong'u dida.
14 Ya nan ina'inat'u an nahamad di paddungnay lubung'u,
ya nan nahamad an panumalya' di paddungnay lubung'un magayad.
15 Ya binadanga' nan nun'abulaw ya nan nun'apilay
an paddungnay un ha"in di matada ya hu'ida.
16 Ya ha"in di paddungnay hi aman nan nun'awotwot,
ya ha"in goh nanalimun an nangipapto' hinan bunag hinan punhumalyaan.
17 Ya pinogpog'uy bi'ah nan tatagun mangamangat hi pumbaholan,
ya impadinong'u nan pangipaligligatandah nan tatagu.

18 Hay ninomnom'u ya matubayana',
ya hinahalimid'u an malenggopa' hi ataya' an wagwadaa' hinan pamilya'.
19 Ya umata' hinan ayiw ta nan lamut'u ya umatam hinan way danum
ti munnonong di dulnuh nan mahdom.
20 At nan ipabagtua' ya minaynayun,
ya umat goh hidin bi'ah'u.

21 Ti wa ay ta himmapita' an muntugun ya didindinongda nan tuguno'
an ihamaddan donglon nan itugun'u.
22 Ya wa ay ta lempah'un nuntugun ya mi'id ah mangdum
ti makulug an amin din intugun'un mi'id ah kudangna.

23 Hin'umu'udduman hehennodday humapita' goh ay dida
an umat hi punhoodandah umalian di udan hinan tiyalgaw.
24 Ya wa ay ta munlungdayada ya inimiha' dida
ya hay pannigandah nan ma'emeh an angah'uy mangipa'amlong ay dida.
25 Ha"in ya intudu' di maphod hi atondan paddungnay un ha"in di panguluda
an umat hi aton nan alin mangipangpanguluh nan tindalu,
ya umat hinan mangal'alu' hinan way munlungdaya.”

30

1 Ya innaynayun Job an himmapit an inalinay,

“Mu ad ugwan ya ten unna' ilayalayahan hinan ungungan nahnot di tawonda ya un ha"in,
ya nan o'ommodda ya minaynayun di ami'id di hulbida,
at agguy'u inyabulut hi unda badangan nan ahu' an mun'adug hinan kalnilu'.
2 Mi'id di hulbida ti mi'id di maphod hi atondah ibadangdan ha"in,
ya na'ubah damdama nan bi'ahda.
3 Ya nidugah ahan di wumigwigandah hinaangda,
at umuydah nan mapulun hinan mahdom an munle'le'od ta mun'anapdah ononda.
4 Ya pumbu'nutda hay way himmangaw hinan mapulun,
ya nun'a'anda an ta"on hi un nan mi'id di tamtamnan lamut di talagaddaw ya numpe"anda.
5 Ya numpakak nan tatagu didah nan ni'babluyanda,
ya numbugawanda didan ayda nangakaw.
6 Hay nunhituwanda ya nan liyang hinan daplah,
ya nan nalut'u'an an daplah,
ya nan udum ya napilitandan nunhituh nan mamagan ginnaw.
7 Ya hidih nan mapulun ya ayda animal atog an ahida bubugaw,
ya gunda ma'amung hinan hiluk di nayobyoban an bilau ta mihi'ugda.
8 Mi'id ah hulbida an adida mibilang hi tagu
ti napakakdah nan numbabluyandah tun luta.

9 Mu ad ugwan ya ten ikankantaana' hi layah hinan imbabaluyda
an ibilanga' hi mi'id di hulbinan dida.
10 Ya pahiwona' ti adida ahan meheggon ay ha"in,
ya wa ay ta meheggonda ya nuntukpaanday angah'u!
11 Manu ay ya ten unna' numbalinon ay Apo Dios an na'akkapuy an mi'id di abalina',
at hiyaat unda mahkay aton an amin di pohpohdondan ha"in.
12 Ya hanan nun'appuhiy ugalida ya adida idinong an mamohol ay ha"in,
ya inyammaday ay huluh nan pange'wa',
ya impatagtaga' ta way ato' an ma'na.
13 Ya hinawananda nan dalan an pange'wa'
ta way atondan mangat an amin hinan pohdondan aton hi pangabakdan ha"in
ti iniladan mi'id ahan di mamadang ay ha"in.
14 Ya numpanga'alidan ha"in
an paddungnay nun'e'wadah nan nabut hinan allup ta atonday nappuhin ha"in.
15 At dumalat hana ya nidugah di ta'ot'u,
ya ten na'ubah din a'e'gona' an un himbumagga ya inyuy di tuyup,
ya din inadangyan'u ya ay bunut an nun'a'ubah.
16 Ya ten magadyuh di ataya' ti ten adi duminong tun holholtapo',
17 ya ilablabinan dumogodogoh tun lewoho',
at tumutu'ala' ti adi ahan duminong
an ay ngumutngungutngut di tungal'u.
18 Paddungnay un linapdit Apo Dios di lubung'u
an paddungnay unna' punho'ol.
19 Ya paddungnay impa'waha' hinan pito',
at umata' ahan hi agaga"ihaw an lugit.
20 Mu gunna' munluwalun He"a, O Apo Dios,
mu agguymu tembal.
Ya ta"on hi unna' tuma'dog hinan wadam
mu unna' butiwon ay He"a.

21 Nidugah di bumobohholam ay ha"in
ti dumalat nan nidugah an abalinam ya nunholholtapona'.
22 Ya paddungnay unna' at goh lina"uy,
ya impa'waha' hinan tuyup,
ya inongolmuy puo' ta enlewolewonga'.
23 Inila' an hay pohdom ya patayona'
ta umuya' hinan lugal an umayan an amin di matagu.

24 Immannung ahan an mi'id ah mamohol hi mangat hi nappuhih
nan tagun mumpabadang an maligligatan!
25 Mu unna' dan agguy ni'kilah nan way holholtapona,
ya unna' dan agguy ni'lungdayah nan way maligligatan?
26 Ya hay maphod di dedenno' hi ma'at mu bo'on ti un at goh hay nappuhiy na'at,
ya umat goh hinan patal an hiyay hohoddo',
mu bo'on ti un at goh hay helong di nawada.
27 Ya ten adi duminong di aguguluwan di punnomnoma',
ya heten gutud di nitagua' ya un hay ligat di holholtapo'.
28 Munlungdayaa' ti ten ngumitita',
mu bo'on hay potang di dumalat.
At immuya' an timma'dog hinan a'amu'amungan di tatagu ta numpahpahmo'a',
29 mu imbilanga' hi agin di ahuh nan inalahan an ma'alih jakals,
ya ibban di ongol an hamutin bannug.
30 Ya ten ngumitit di up'up'u,
ya nidugah an lumahuy odol'u.
31 Ya din hopapna ya hay mun'aphod an tukal di dongdonglo',
mu hay donglo' ad ugwan ya un hay kila ya ebel."

31

1 Ya intuluy Job an himmapit an inalinay,

"Ya intulag'un butiwo' nan babalahang,
ya adi' dida amnawan.
2 Ti ngadan han midat an malpuh nan Dios an wad abuniyan,
ya nan ipabanohnan malpuh nan nidugah di abalinanan wad abuniyan?
3 Undan adina moltaon nan gun mumbahol?
Ti nan gun mangat hi nappuhi ya anaad ta bo'on mah diday munholholtap?
4 Inilanan amin di ato'ato',
ya titiggonan amin di gun'u pundalanan.

5 Ya gulat ta waday inlayaha' unu way ohah binalbaliya'
6 ya hi Apo Dios di okod an mangihamad an munhumalyan ha"in,
mu agguy'u inat,
at inilanan mi'id ah numbahola'.
7 Ya gulat hi un'u inhingngi ta agguy'u inunud nan ma'andong an dalan,
unu inamnawa' ta nidduma' an nangat hinan pumbaholan,
unu gulat ta waday udumnah inat'uh nappuhi,
8 ya hay molta' ya maphod hi un nan udumnan tataguy mamto' hinan inhabal'u,
ya mahapul an mun'abu'nut an amin nan nun'itanom'u.

9 Ya gulat hi un way inamnawa' hi babai,
unu penhod'un umuy hinan ahawan di heneggon'u ta elo"u,
10 at maphod hi un nan ahawa' ya mihakup hinan udumnan linala'i,
ya maphod hi un nan udumnan linala'iy mangelo' ay hiya.
11 Ti umipabain ahan di umat hinan bahol,
at mahapul an mahumalya nan mumbahol ya mamolta.
12 Ya gulat ta ma'at di umat hina ya an amin di wan ha"in ya maphod hi un mun'apa"i
an umat hinan apuy an gohbonan amin.

13 Ya gulat ta way ililin nan baal'un lala'i unu babain ha"in
ya adi' ipanuh,
14 at hay ato' mah hi unna' bagan ay Apo Dios,
ya hay pambal'uh unna mahmahan di inat'u?
15 Ti numpaddung an hi Apo Dios di nunlumun ha"in,

ya Hiya goh di nunlumuh nan baal'u,
at mi'id di nun'abhiwanmi.

16 Ya agguy'u ahan hiniganan an gun namadabadang hinan nun'awotwot
ya nan umu'utun an binabain umalin mumpabadang hi un way mahapulda.
17 Ya undan pinunghan'uy ma'an
ta agguy'u indatan nan mumpunhinaang an nguhu?
18 Agguy'u ahan!
Ti nete"ah din a'unga' ya umat hi panalimun di ommod di nanalimun'uh nan nguhu,
ya heten nitagua' ya gun'u hinalimunan nan umutun an binabai.
19 Ti wa ay di tigo' hinan nawotwot an tatagun mi'id di lubungda
20 ya indat'uy lubungdah nan lubung an nalpuh nan dutdut di kalnilu'
ta way ilubungda ta adida mah'aw,
at hiyaat unda hapiton di amaphod'u.
21 Ya gulat ta un nonong ya hinudpa"u nan nguhu
ti inila' an waday abalina' hinan punhumalyaan,
22 ya abuluto' hi un ma'ipung tun ta'lay'u
ya maphod hi un mun'akumhu tun pu'ol'u.
23 Ti ha"in ya tuma'ota' hinan nidugah an pummoltan Apo Dios,
mu dumalat nan ta'ot'uh nan anabagtuna ya agguy'u ahan inat hana.

24 Immannung an agguy'u ahan ene'kod di nitagua' hinan inadangyan'u
an umat hinan namahmah an balitu' an agguy'u inaliy,
Hiyay pange'koda' hi baliw'u!
25 Ya agguy'u goh enehdol di a'e'gona' hinan inadangyan'u
ya an amin hinan gina'un wan ha"in.
26 Ta"on hi un'u tinnig di amaphod di algaw ya bulan
mu agguy'u dinayaw dida,
27 ya agguya' ahan na'al'alu' an ni'dayaw ay dane han dayawon nan udumnan tataguh tun luta.
28 Ya gulat ta nan umat hinay numbahola'
at maphod hi unna' moltaon an ipapatoy hinan huwis
ta way mangipa'innilah un'u din'ug hi Apo Dios an abalinanan amin di logom.
29 Ha"in ya agguya' immamlong hidin nipaligligatan nan mi'buhul ay ha"in,
ya agguya' goh nundenol hidin naguguluwandah nan nappuhin na'at ay dida.
30 Agguya' ahan numbahol ti mi'id ah ohah iniduta',
unu hay way namhoda' hi unda ma'ubah.
31 Ya an amin nan baal'u ya iniladan gunna' nun'am'amlong an nummangilih nan bunag,
at mi'id ah ohah nunhinaang.
32 Ya impahi'um'un amin di mangilin nalpuh udum an babluy,
at mi'id ah immiyan hinan dalan.
33 Agguy'u inhaut nan bahol'u an umat hi aton di udum an tatagu,
34 ya agguya' timma'ot hi inalin nan tatagu,
ya agguy'u goh inta'ot di pangabohlan nan tutulang'un ha"in hi nangalyandah unna' didindinong an adia' lumahlahun.

35 (Un mah mi'id di mangngol hi hapito'?
Ha"in ya ihapata' an immannung an amin tun hapito'!
Mu maphod hi un tabolon Apo Dios an nidugah di abalinana ta Hiyay mangipa'innilah unna' nibahhaw,
ya maphod hi un nan mi'bohhol ay ha"in ya itudo'dan amin nan ipabaholda,
ya indatdan ha"in,
36 at ala',
ya natulida' an tuma'dog ta tabolo' nan ipabaholda
ta donglon an amin nan tatagu.
37 Ya ipa'innila' ay Apo Dios an amin nan ina'inat'u
ti adia' bumain an mi'haggangan ay Hiya.)

38 Ya gulat ta un'u penloh nan lutan punhabala'
an ta"on hi un iyadin nan ad luta,
39 unu gulat ta inan'u nan nabto' an agguy'u binayadan

ta hiyay dumalat hi atayan nan nangihabal,
40 ya abuluto' kaymu an hay holo' an nun'ahbitan di ipahangawmun nen luta
ta bo'on nan wheat ya nan barle an umat hi paguy."

Hiyah te da'puh di hinapit Job.

32

Hay Ni'hapitan Elihu hinan Liligwan Job

1 Nan tulun liligwan Job ya unda didindinong an agguyda tembal din inalin Job ti
agguyna inabulut hi un waday baholna. 2 Mu hi Elihu* an hina' Barakel an nalpud Bus†
an holag Ram ya ma'abbungot ay Job hi numpahiyaana, ya bo'on at goh hi Apo Dios.
3 Ya ma'abbungot goh hiyah nan tulun liligwan Job ti mi'id ah ninomnomdah maphod
hi nambaldan hiya, mu pinahiwdah Job damdama. 4 Ya hehennod Elihu ta diday mahhun
an humapit ay Job ti mina'ma'ellogda ya un hiya. 5 Mu unat goh ininnilanan mi'id ah ohan
didah mambal ya ma'abbungot ay dida. 6 At hi Elihu an hina' Barakel an nalpud Bus ya
inalinay,

"Da'yu ya mina'ma'ellog ayu,
at hiyaat un'u hehennod an agguy'u imbaag din ninomnom'uh pambal'u.
7 Alyo' at goh hi nomnom'uy,
Da'yun mina'ma'ellog di humapit ti nan mina'ilog ya nun'anomnomanda.
8 Mu immannung an nan Na'abuniyanan an Lennawan miyo'odol hinan tagu
an nalpuh nan Nidugah di Anabagtuna ya Hiyay mangipala'eng ay dida.
9 At bo'on nan mina'ma'ellog ya anggay di way la'engna,
ya bo'on goh dida ya anggay di nanginnilah aat di nahamad an napto'.

10 At donglonyu ni' ahan ta ulgudo' an amin nan wah nomnom'u.
11 Ha"in ya inanuha' an nundongol hinan nanahapitanyuh
atonyun mangipadah hinan abalinanyun mangal'alu' ay Job,
12 ya dedengngol'u nan nunhahapitanyu,
mu mi'id ah ohan da'yuh nambal hinan hinapitna.
13 Ya hay umatan mah nan pangalyanyuh unyu inah'upan di la'eng?
Mu ta"on ya inaliyu goh di mahapul an hi Apo Dios di okod an mambal ay Job ti
nen mi'id di ologyu.
Hiyah ne inaliyu!
14 Mu gulat un ha"in di ni'hapit ay Job
at adi umat hinan nambalyuy ato' ti waday nat'on hi pambal'u.

15 Nan tulun liligwam, Job, ya manoh'adan mi'id di pambalda
an unda didindinong ti mi'id ah nomnomondah pambaldan he"a.
16 At ngadan di ato'?
Un'u mah hodhodon di humapitanda,
unu nonong ya unna' didindinong?
17 Mu adi umat hina ti mahapul an humapita' damdama
ta ibaag'uy inila' an wah nomnom'un pambal'u.
18 Adia' ahan pa"edpol hi unna' adi humapit
ti do'ol di ninomnom'uh pambal'u!
19 Adi' ay hapiton tun do'ol an inila'
at umata' hinan nittuwan di pa"alhag hi bayah an na"apnu,
at bumdu'!
20 At mahapul an humapita'
ti ten adia' mehodan ta alyo' tun pambal'u.
21 Ya mi'id di ohan da'yuh pangipangngila' unu ipahiya'
22 ti gulat ta ato' hene at ummannung an moltaona' hinan nunlumun ha"in."

33

1 Ya intuluy Elihu an himmapit an inalinay,

"He"a Job,
ya ihamadmun donglon tun hapito'

* **32:2** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya Hiyay Dios'u.* † **32:2** Hiyah ne ohan babluy ad Aram (unu ad Syria).

2 ta ipabuhu"un amin di wah nomnom'u.
3 Ha"in ya makulug an amin tun hapito'
an mi'id ah layah.
4 Nan Na'abuniyanan an Lennawa di nunlumun ha"in,
ya nan hodohdan nan na'abbagbagtuy nangidat hi nitagua'.
5 Mabalin an tabolona', Job, hi unmu abalinan,
at idadaanmuy hapitom hi pambalmun ha"in,
ya inhamadmu.
6 Ti numpaddung di aattah nan hinagang Apo Dios
ti ha"in ya nan uklit di nalmuwa' an umat goh ay he"a.
7 At adi'a tuma'ot ay ha"in
ti adia' umat hinan udumnan nabagtun tagun umipawogwog an umipata'ot ay he"a.

8 Mu he"a, Job, ya himmapit'a,
ya inhamad'un dengngol an amin din hinapitmun inalim di,
9 Ha"in ya nahamad di aat'u,
ya mi'id ah bahol'u,
ya maleneha' ti mi'id ah inat'uh nappuhi.
10 Mu hi Apo Dios ya un manganap hi pumbahola' ta pangiga'idana,
ya imbilanga' hi buhulna.
11 Ya paddungnay unna kinanhilan tun hu'i',
ya hinamadnan titinnig an amin di panalan'u ya nan gun'u aton.

12 Mu hay pambal'uh nan inalim, Job, ya nibahhaw'a
ti hi Apo Dios ya nidugah an na'abbagbagtu ya un hay tagu.
13 Ya anaad ta munlili'a ta amuyuam Hiya
an inalim hi unna adi donglon di ibagan nan tagu?
14 Hi Apo Dios ya numbino'ob'on di atonan mi'hapit hinan tatagu,
mu un hin'ing'ingaon nan tataguy alyona.
15 Ti mi'hapit hinan enap
unu un mumpa'ilah nan labih nan alenggopan di tagun molo'.
16 Ya unna goh iyab'abu'ab an ipaeng hi ingadan mi'hapit,
at tuma'otdah unda donglon nan pamadanan dida.
17 Manu ay atonah na an mi'hapit ya ta al'alu'ona dida
ta hukatanday ugalida,
ta adida gun mumbahol,
ya ta adida goh mumpahiya.
18 Ya hawanana didah nan umayandah lubu',
at elwangna dida ta adida mapatoy.
19 Hin'umu'uddum ya hay dogoh di panugun Apo Dios hinan tatagu,
ya nidugah di ha'itnan ta"on nan tungal ya ahihaha'it
20 ta omod unda adi pohdon an mangan,
ya ta"on un nan mapolhat an ma'an ya adida ahan pohdon an patnaan.
21 At ma'ung'ungdan mun'iyamit di up'updah nan tungal,
at mun'attig di talagatagda.
22 At magadyuh di atayanda,
at miyuydah lubu' an ilubu'an di matoy.

23 Mu gulat ta waday mangihapit ay dida
an ta"on hi un ohah nan hinlibun anghel ad abuniyan
ta hiyay bumadang an mangibaag hinan nahamad hi aton nan tatagu,
24 ya gulat ta igohgohana dida ti ma'ahhimo' ta alyonay,
Adiyu patayon ti waday ihandi' ay dida!
25 At pumhod di odolnan tumaba,
at ay ungay tigawna,
ya mabi'ah mahkay an umat hidin a'ungana.
26 Ya wa ay ta munluwalu ya abuluton mahkay Apo Dios,
at ipa'amlongna hiya ti numbalinon Apo Dios an nahamad di aatna.
27 At ibaagnah nan tatagun alyonay,
Ha"in ya numbahola' an nan nun'appuhiy ina'inat'u,
mu hemmo'a' ay Apo Dios ta inaliwanay bahol'u.

28 Hi Apo Dios ya binaliwana' ta agguya' impiyuy hinan wadan di nun'atoy,
at ten ad ugwan ya mi'yam'amlonga' ti maphod di nitagua' mahkay!

29 Makulug an hi Apo Dios ya adi un namenghan unu namidway nangatana
ti gunna aton hinan tatagu
30 ti binaliwana didah nan atayanda,
ya indatnay maphod hi pun'am'amlongandah nan pi'taguanda.
31 Ihamadmun mundongol, Job, at ingaom tun hapito',
ya dindinong'a ta udma' di hapito'.
32 Mu gulat ta waday pohdom an alyon ya aga ta alyom ta donglo'.
Nidadaana' an mangabulut hi un nan alyom ya nepto'!
33 Mu gulat ta mi'id di pambalmu at duminong'a ta donglona'
ta ituduwa' he"a ta way atom an luma'eng."

34

1 Ya himmapit goh hi Elihu an inalinay,

2 "Da'yun nun'anomnoman ya nun'ala'eng ya donglonyu tun hapito'!
3 Nan inga ya hiyay mangimmatun hinan maphod an hapit,
ya umat hinan timid an hiyay manamtam hinan maphod an ma'an.
4 At un ditu'uy manamad hi immannung,
ya ditu'uy manahapit hinan maphod di aatna
5 ti inalin Job di,
Mi'id di bahol'u,
mu adi abuluton Apo Dios di aat'u!
6 Ya inalina goh di,
Ta"on hi un nahamad di aat'u mu imbilanga' hi munlayah,
ya ten nidugah di indat Apo Dios hi dogoh hi holholtapo' an ta"on hi un mi'id di inat'uh
nappuhi!
7 Waday tinnigyuh taguh umat ay Job
an pahiwonah Apo Dios an adina ahan e'gonan?
8 Ti nan i'ibbana ya nan tatagun nun'appuhiy pangatda,
ya mimiddum goh hinan gun nun'abaholan.
9 Ya inalina goh di,
Mi'id ahan di lagbun di tagun mangunud hinan pohdon Apo Dios!

10 At da'yun numpanginnila ya donglonyu tun hapito'
ti an amin di tatagu ya iniladan hi Apo Dios ya adi ahan mumbahol,
ya Hiya an Nidugah di Anabagtuna ya adi ahan mibahbahhaw.
11 Nan tagun mangat hi maphod ya idat Apo Dios di maphod hi lagbuna,
ya nan mangat hi nappuhi ya nappuhi goh di midat hi lagbuna.
12 Immannung ahan an hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya adina aton di nappuhi,
ya adina ahan ipangngel di panumalyana.
13 Undan way nat'on hi nangidat hi abalinan Apo Dios,
ya undan way namto' ay Hiya ta Hiyay mangipapto' hitun tatagu?
14 Gulat hi unna pohdon ta bangngadona nan amatagun inhodohdana ay ditu'un tatagu
15 at munnaud an mun'atoy tu'un amin ta mumbalin tu'uh hupu'.

16 At gulat ta waday la'engmu at donglom hete,
ya ingaom ta ihamadmun innilaon.
17 Undan mabalin an mumpapto' nan mamahiw hinan nahamad an panumalya?
Adi ahan mabalin!
At undan mabalin an boholom, Job, nan munhumalya an nahamad di pangatna ya
nidugah di abalinana?
18 Hi Apo Dios ya boholona nan a'ali ya nan a'ap'apuh tun lutan nun'appuhiy pangatdan
mumpapto'
19 ti Hiya ya adina itigaw hinan aat di abalinan nan tagu,
ya adina goh ipangngel di pangatnah nan adangyan ya nan nawotwot
ti Hiyay nunlumun amin ay dida.
20 Ditu'un tatagu ya un na'amtang at mun'atoy tu'uh tongan di labi,
at mun'a'ubah tu'u.
Hay udum ya awiton Apo Dios dida,
at mami'idda.

Ta"on nan a'ap'apu ya matoyda an dumalat hi Apo Dios an bo'on hay taguy mamatoy.

21 Ya ihamad Apo Dios an titiggon di aat di nitaguan nan tatagu
ya an amin nan gunda aton.
22 Hiya ya mapatal di pannigna
an mi'id ah helong hi mabalin an mananih ipo"oyan nan nun'abaholan an mangamangat hi nappuhi.
23 Ya adi mahapul hi unna ibaag di algaw hi gutud di ahumalyaan nan tatagu
24 ya adi mahapul hi unna ipa'innilay pangaananah nan ohan ap'apu
ta ihukatnay udum hi mumpapto'
25 ti Hiya ya i'innilanay gunda aton an nappuhi,
at anona didah nan haadda,
ya nun'ipapatoyna didah nan tongan di labi.
26 Ya paligatona danen nun'abaholan hinan wadan di hinagang di do'ol an tatagu
27 ti din'ugda Hiyan unudon
ti agguyda ahan inat nan miyunnudan hi pohdona.
28 Ya diday gun dumalat hi punlilian nan nun'awotwot ay Apo Dios,
at donglona nan ililin nan maligligatan an mumpabadang.
29 Mu gulat ta un didindinong hi Apo Dios
at undan way biyang nan mamahal ay Hiya?
Mi'id di abalinan di tataguh un adi haggungon Apo Dios.
30 Ya atona hana ta ibaliwnay pumpapto'an nan tagun agguy kimmulug
hinan atondan mamalbalih nan tatagun paddungnay unda iyammay huluda.

31 He"a, Job, ya unmu dan inalin Apo Dios di,
Ha"in ya immannung an numbahola',
mu adi' mahkay ipidpidwan mabaholan.
32 At itudum nan inat'un agguy'u inila,
ya gulat ta numbahola' at adi' ipidpidwan aton.
33 Un mah mabalin an abuluton Apo Dios nan odowom ay Hiyah un'a adi muntutuyuh baholmu?
At hay maphod ya he"ay okod an munnomnom hi atom ta bo'on ha"in,
at ibaagmuy maphod hi inilam.

34 An amin di mundongol ay ha"in an ta"on hi un nan nun'anomnoman ya nan nun'ala'eng an mangngol
ya abulutonday alyo',
ya alyonday,
35 Manu ay umat hinay panaphapit Job
ya un mi'id di inilanah ibalbalinah nan al'alyona.
36 At pa"innilaonyu adya nan inali'alin Job
ta innilaonyu an nan panaphapitna ya umat hinan panaphapit di nun'appuhin tatagu.
37 Ma'innila an nidugah di boholna ti gunna itugtugan humapihapit,
ya din'ugna goh hi Apo Dios ti gunna pihulon Hiyah hinagangna."

35

1 Ya innaynayun goh Elihu an inalinay,

2 "Adi maphod, Job, hi unmu alyon ay Apo Dios
hi un mi'id di baholmun Hiya!
3 Ya anaad ta alyom goh ay Hiyay,
Mi'id di hulbin di pangun'unuda' ay He"a,
ya hay lagbu' an agguy numbahol?

4 Ya hay pambal'un he"a enen inalim ya hi an amin hinan liligwam ya alyo' di,
5 Tangadom ad daya,
ya nuntiggatiggaw'a,
ya inhamhamadmun mannig hinan bunut hi bagtun nan wadam.
6 Gulat ta mumbahol'a ya undan way ma'at ay Apo Dios?
Ya ta"on hi unmu iyal'allan gun mumbahol ya undan pumuhih Apo Dios?
7 Ya undan way ibadang nan maphod an inatmun Apo Dios?
Ya undan way mahapulnan he"a!

8 Hay ilagat nan maphod unu nappuhin inatmu ya nan tatagu ya anggay.

9 Nan tatagun mipaligligat ya la'tot ya kumiladan dumalat nan nidugah an holholtaponda,
ya ngumulngulda ta mabaliwandah nan pangat nan nidugah di abalinanda.
10 Mu bo'on hi Apo Dios an nunlumun diday pumpabaddanganda
an ta"on hi un Hiyay gun mangal'alu' hinan tatagu ta way atondan mungkanta
an ta"on hi un hinan mahdom.
11 Dida ya adida e'kod ay Apo Dios an nangidat hi anala'eng tu'u
ta ditu'uy nala'la'eng ya un nan animal ya an amin hinan numbino'ob'on an tumayap.
12 Ya manu ay adi badangan Apo Dios didah unda mun'adaw hi badangna
ti nan pumpahiyaanda ya nan gunda pangatan hi nappuhi.
13 At mi'id di hulbin di pun'adawandah badang Apo Dios an nidugah di abalinana
ti adina donglon di ibagada.
14 Ya inyal'allanan adi da'a donglon, Job, hi unmu alyon di adim tigon Hiya,
mu nalpah an nidat nan diklamun Hiya at mahapul an mehodan'a.
15 Undan hay ninomnommu ya adi tigon Apo Dios nan mumbahol,
at adina moltaon?
16 He"a, Job, ya mi'id di hulbin nan gunmu hapiton
ti ma"innilan ay nakudang di nomnommu!”

36

1 Ya intuluy Elihu an himmapit an inalinay,

2 “Anuham an donglon ta ituluy'un humapit
ta ipa'innila' ay he"ay udum hi aat Apo Dios.
3 Heten nipa'innilan ha"in ya makulug an nalpun Apo Dios an nunlumun ha"in,
at itudu' an nan nunlumun ha"in ya na'ahhamad di ato'atona.
4 Ha"in ya makulug an amin di hapito' ay da'yu an mi'id di layah
ti ha"in ya nala'enga' ya nanomnomana'.

5 Nidugah di abalinan Apo Dios ti mi'id ah ohah pahiwona,
ya nidugah di abalinana ti adina ibahhaw nan planuna ti ma'at damdama.
6 Ya hontona nan pi'taguan nan gun mumbahol,
mu Hiyay mammo' an mangidat hi amaphodan nan nun'awotwot.
7 Ya halimunana nan nahamad di pangatda,
ya punhaadona didan umat hinan ali ta diday me'gonan hi enggana.
8 Mu gulat ta way abaludan nan tatagu ta mipaligligatda an dumalat nan nappuhin inatda
9 at ipa'innilan Apo Dios ay dida nan numbaholanda ya nan numpahiyaanda.
10 Ya ihamadna ta donglonda nan tugunan dida,
ya ta itutuyuda nan baholda.
11 Ya gulat ta donglonda ya inunuddah Apo Dios ta Hiyay itamuanda at lumenggopda,
ya mawaday amlong hi nitaguanda.
12 Mu gulat ta adida umunud at mun'a'ubahdah nan tadom di hanggap,
ya mun'atoydan dumalat di ami'id di inilada.

13 Ya nan nun'abaholan an agguy kimmulug ay Apo Dios ya bumubungotda,
ya ta"on hi unda mipaligligat hinan amoltaanda mu adida pohdon an mumpah-pahmo' ay Hiya.
14 Ya ta"on unda ungunga mu mun'atoydah
nan nun'appuhi ya hinan umipabain an ina'inatda.
15 Ya manu ay punligaton Apo Dios nan tatagu ta way atondan mituduwan,
ya punholholtapona dida ta way atondan mangipadutu' hinan alyonan dida.

16 Hay planun Apo Dios ya ibaliw da'ah nan ligatmu,
ya palenggopon da'a,
ya idatnay na'ahhamad hi nitaguam.
17 Mu nan aton Apo Dios an mummoltah nan udumnan tatagun mumbahol
di hiyay atona goh an mummoltan he"a.
18 At halimunam nan aatmu ta adim amnawan tun gina'uh tun luta,
ya tigom ta adi'a mumbahol an dumalat nan do'ol an pihhun mili"ud an midat ay he"a.
19 Undan baliwan da'ah nan inadangyanmu ta adi'a munholtap,

ya undan abalinan di bi'ahmun mamaliw ay he"a?
20 At adim dedennon di adatngan nan mahdom an gutud di a'ubahan nan tatagu.
21 Halimunam di aatmu ta adim aton di nappuhi
ti hay dumalat hi pangipa'alian Apo Dios hi punligligatam
ta way atom an adi mangat.

22 Ihamadmun innilaon an hi Apo Dios ya nidugah di abalinana,
ya Hiyay na'abbagbagtu ya un an amin nan mumpuntudtudu.
23 Ya mi'id ah ohah mangitudun Hiyah atona,
ya mi'id goh ah ohah tagun mangalih un nibahhaw di inatna.
24 Ipabagbagtun nan tatagu Hiyah nan ikantada,
at nomnomom ta ita"engmuy intamuna.
25 Tinnig an amin di tataguy umatana,
mu nibataan,
at agguyda inimmatunan.
26 Hi Apo Dios ya nidugah ahan di abalinanan adi tu'u pa"innila,
ya adi tu'u pa"uyap hi ado'ol di tawona.

27 Hiya ya ipatuluna nan dulnun danum hi ad daya,
ya numbalinonah udan,
28 ya nun'ogahna an malpuh nan bunut
ta way pumhodan nan tatagu.
29 Mi'id ahan di nanginnilah nan atonan mumpangiwa'at hinan bunut,
ya nan atonan mangipa'idul ad daya.
30 Ya mattig an umilat ya mabenangan nan nunlene'woh hi wadana,
mu pahelongonay bunol di baybay.
31 Hiyah ne atonan mangipapto' hinan tatagu,
ya idatnay do'ol hi tanudda.
32 Hiyay nangdon hi ilat,
at Hiyay mangipa'ilat ta mepto' hinan pohdonan pangepto'an.
33 Nan idul ya ipa'innilanay umalian di madloh an udan,
ya ta"on nan animal ya umat goh an inilada.”

37

1 Ya intuluy Elihu an himmapit an inalinay,

“Pumagpapagpag di puhu' hi umalian di puo'
an mi'id di inila' hi ato'!
2 Ihamadyun donglon nan hapit Apo Dios
an umat hinan idul an malpuh nan timidna,
3 Ya wa ay ta ipa'ilatna ta mabnangan an amin ad abuniyan
ya mabnangan goh an amin tun luta
an mete"ah nan pingitna ta engganah nan pingitna goh hi pangngelna.
4 Ya malpah ay hanan ilat
ya ma"adngol nan ay idul an hiyah ne alin Apo Dios,
5 ya umipa'ogyat an ay idul di panapitna,
ya do'ol di nahamad hi ina'inatnan adi tu'u pa"innila.
6 Ti alyonah nan dalalluy,
Mun'agah ayuh nan luta!
Ya umat goh hinan udan an alyonay,
Dumloh ayu!
7 At an amin nan tatagun limmuna ya impadinongna didah na'amtang hinan tamuda
ta way atondan manginnilah aat di anidugah di abalinanah nan tamuna.
8 Nan agguy na'amun animal hi bubulung
ya umuyda mihi'ug hinan liyang an abungda.
9 Ipa'alinay puo' ya nan nidugah an tungnin,
10 ya un anggay di hodohdan Apo Dios ya nalmuy dalallu,
ya an amin nan tu'yap di lobong ya mumpanga'odholda ta ay halmeng.
11 Ya hayupona nan dulnuh nan ma'ugtul an bunut
ta hidiy alpuwan di gun umilat an Hiyay dumalat.
12 Hi Apo Dios di mangituduh nan bunut hi punle'le'danda
ya ta unudonda nan pohdonah atondah tun luta.

13 Ya ipa'alinay bunut an mangiyalih udan
ta pummoltanah nan tatagu unu panebnanah tun luta,
ya ta ipattigna goh di aat di pamhodna.

14 At he"a, Job, ya duminong'a ta donglom,
ya ta hamadom an innilaon nan umipanoh'an aton Apo Dios.
15 Inilam dan di aton Apo Dios an mummandal hinan ilat
ta bumuhu' hinan bunut ya mumbanigit?
16 Ya inilam dan di inatnan nangipatapaw hinan bunut hi ad daya?
Hene ya tamun di nahamad di la'engna!
17 Ya he"an munholtap hinan mun'ohab hi un umaliy tuyup an mangipadolnat hitun luta
18 ya undan abalinam an mamadang ay Apo Dios an mangibe'lag ad daya
ta pumbalinom an umat hi daggal?

19 Hay ninomnommu ya do'ol di inilam,
at itudtuduwan da'mih alyonmin Apo Dios
ti ten mi'id di inilamih hapitonmi!
20 Undan mabalin an alyon ay Apo Dios di,
Pohdo' an mi'hapit ay He"a.
Undan udot way taguh mangedpol an mi'haggangan ay Hiya ya adi udot matoy?
21 Adi pa"attig di taguh nan algaw an humilid daya
hi un pundondon di tuyup nan bunut ta ma'aanda.
22 Ya hidih appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw di alpuwan Apo Dios an nan mumbenang an humili,*
ya maphod ahan di tigawna.
23 Nan Nidugah an Na'abbagbagtun adi abalinan di tagun hegnon
ya nahamad di abalinana ya panumalyana,
at adi nonong ya pinaligat ditu'u.
24 At hiyanan adi umipanoh'ah un an amin nan tatagu ya e'gonanda Hiya
ti nomnomona nan tatagun nanomnoman."

38

Hay Himmapitan Apo Dios hi Nambalanan Job

1 Ya tembal Apo Dios hi Job an hay adngolan di hapitna ya hinan puo' an inalinay,

2 "Ngadan ne han mummahmah hi aat di la'eng'u?
Mi'id ahan di inilanah aat di hapitona!
3 Idadaanmuy odolmu, Job, an umat hi aat di lala'i ti baga' he"a,
ya mahapul an tabolom di alyo'.

4 Hay wadam nin hidin gutud di nunlumuwa' hitun luta?
Mahapul an tabolom ta ibaagmuh unmu inila!
5 Hay nampong hi aat di inongol tun luta,
ya hay nunlukud hi inabellogna?
Ibaagmu mah hi unmu inilay ngadana!
6 Hay namdon mah hi nipabunanan tun luta,
ya hay nangiyammah nan batun pognad
7 hidin immanlaan an amin nan mamigat an bittuan
ya hidin nun'am'amlongan an amin nan a'anghel?

8 Ya hay nanawan mah hinan danum ta waday ipogpogandah din nabhiyan tun luta
ta numpangabuhu' di danum?
9 Henen timpu ya hinophopa' nan baybay hinan ma'ugtul an bunut,
at paddungnay inulha' hinan pa'ahhelong an mangmangitit an bunut.
10 Ya inyamma' di ipogpogan nan danum ta unda munnononnong hinan inyamma' an igad.
11 Ya inali' goh enen timpu di,
Hiyah te igad hi egpongam,
ya adi mabalin an lauham nan igad an inyamma',
ya hiyah te goh di egpongan nan atata'ot an dalluyunmu.

* **37:22** Hay pohdonan hapiton ya na'uy hi Apo Dios an nalpuh nan Duntug an Zion ad Jerusalem.

12 Undan he"ay nummandal ta mawaday helhelong,
unu he"ay nangalih bumuhu' nan potang?
13 Ya undan he"ay nangalih nan potang an patalanan amin tun luta ta engganah nan pingitna
ta pumbudhana ta mun'attigda nan mangamangat hi nappuhih nan helong?
14 Ya mattig di aat tun lutah un mapatalan
an umat hinan map'ol an uklit an ul'ulodyon ya pumbalinon nan munduwin hi panginnilaan an gina'u
unu umat hinan lo'ob an palpaliwan ya pumbalinon nan munda'it hi panginnilaan an lubung.
15 At abakon nan patal nan gun mangat hi nappuhi,
ya ipadinongna dida ta mi'id ologda.

16 Undan immuymu tinnig nan obob an nalpuwan nan danum hi baybay,
unu immuymu dan lene'od nan dotal di maluhung an baybay?
17 Ya wada dan di nangitudun he"ah awadan di pantaw di nahelngan an awadan di nun'atoy,
18 ya ininnilam mah goh di inan'ongol ya inabellog tun luta?
At ulgudom ay Ha"in di aatnah un immannung an inilam!

19 Hay nalpuwan mah di patal,
ya hay ayan mah di helong?
20 Abalinam dan an mangitnud ay dida ta iyuymuh nan nihinanda,
ya inilam dan di owom an umuy hidi?
21 Mabalin nin an abalinam ti limmu da'ah nahhun ya un mawadan amin tun nalmu,
ya ten na'alla'ay'a,
at do'ol di inilam!

22 Ya immuy'a dan ta himmigup'ah nan nitalepnan di dalallu,
at tinnigmu dan di niyammana ya hay nitalepnana?
23 Hana ya nun'italepon'u ta engganah tun gutud di algaw an pumpapattayan nan mungguguba t.*
24 At hay wadan mah di dalan an miyuy hinan lugal an wadan di bumnangan nan mumbanigit an ilat,
unu nan lugal hi alpahan di tuyup?
25 Ya hay nunlumuh nan ginnaw an pange'wan nan ongol an udan,
ya hay nangituduh pange'wan di ilat?
26 Ya hay nangidat mah hi udan hinan lutan mi'id ah nunhitu,
27 ya hay mangipa'udan mah hi manepnah nan mamagan nun'abhin luta
ta way aton nan ayiw ya holo' an tumubu?
28 Wada dan di ommod di udan ya nan dulnu,
29 ya hay ngadan mah di ommod di dalallu?
Hay nangitungaw mah hinan napinun dalallun magah an malpud dayah
30 un umodhol nan danum an umat hi ama'odhol di batu
ta nan tu'yap nan lobong ya umodholda?

31 Abalinam dan an punhuhu"upon nan natuntunud an bittuan an Pleiades†
unu punhiyanon nan na'amung an bittuan an Orion?‡
32 Ya abalinam dan an mangituduh nan numbino'ob'on an bittuan§ ta way atondan bumuhu',
ya abalinam dan an mangituduh dalanon nan abittubittuan an Bear*
ya nan paddungnay imbabaluynan bittuan ad daya?
33 Inilam dan di uldin hi ma'unud ad abuniyan
ya nan aton Apo Dios an mangipapto' hitun luta?

34 Ya abalinam dan an tu'u'an an mandalon nan bunut
ta way atonan mangipa'alih udan ta lobngona tun luta?
35 Ya abalinam dan an honogon nan ilat

---

* **38:23** Hay nipaddungana ya nitudo' hi Ex. 9:23-26, ya Josh. 10:11, ya Rev. 16:21. † **38:31** Bahaom nan footnote di Job 9:9 ta innilaom di aat ten abittubittuan. ‡ **38:31** Bahaom nan footnote di Job 9:9 ta innilaom di aat ten do'ol an bittuan. § **38:32** An ma'alih constellations. * **38:32** Bahaom nan footnote di Job 9:9 ta innilaom di aat ten do'ol an bittuan.

ta unudonday pohdom hi ayanda an alyondan he"ay,
Tiya an immali ami!
36 Hay nangidat hi abalinan di tagu ta mawaday pun'awat ya ananomnomanda?
37 Wada dan di nala'eng an mangyap hinan bunut,
unu ngadan di way abalinanan mangihiit hinan nittuwan di danum ad dayah
38 un mumpanga'odhol nan hupu' ya nun'ap'ol nan luta?

39 Ya abalinam dan an iyanupan nan layon ta bubuhgom
nan i"itang an imbabaluydan munhinaang
40 hi unda mipo"oy hinan liyang
unu unda munhood hinan wadan di nipo"oyanda?
41 Ya ngadan di mangidadaan an mangidat hi onon nan gayang
hi un mumpabadang nan imbabaluydan Ha"in
hi unda munhinaang an mi'id di pangngalandah ononda?”

39

1 Ya intuluy Apo Dios an himmapit an inalinay,

“Inilam dan di na'luman nan agguy na'amun gandeng hinan duntug hi inalahan,
ya hinamadmu dan an tinnig di ni'luman nan agguy na'amun ulha?
2 Inilam dan hi un atnay bulan hi alu'unanda ya unda ma'lum,
unu inilam di algaw hi gutud di a'lumanda?
3 Ya mundu"undah un dumgoh nan putuda ta way atondan mangi'lum hinan imbaluyda,
4 ya home'on nan imbabaluydah nan inalahan,
at agguyda na'amu,
ya taynanda nan ommodda,
ya adida mumbangngad ti mabi'ahda.

5 Hay nangabulut hinan agguy na'amun dongki ta okoddah ayanda?
6 Indat'un dida nan mapulun ta ihinanda,
at Ha"in ya nunhituwo' didah nan lutan mi'id ahan ah humangaw.
7 Ya miyadagwidah nan babluy
ta adida ma'amu ta puntamuonda dida.
8 Nan inalahan di panganapandah ononda,
at manganapdah nan timmubun holo' hi mungmungandah ononda.

9 Mabalin dan an itamum nan agguy na'amun nuwang,*
ya undan mabalin an mihinah nan kolalmu ta molo' hidih nan mahdom?
10 Mabalin dan an eg'odmuy aladuh nan agguy na'amun nuwang
ta aladuona nan payaw unu pungguludon?
11 Ya mabalin dan an e'kodmuh nan amabi'ahna ta hiyay manamuh nan tamum?
12 Ya kulugom dan an okod hiya ya inyanamutna nan paguy an nagapas,
ya inyuynah nan wadan di pun'elekan ta amungona?

13 Nan animal an ostrich ya maphod di atonan mangipayagpag hi paya'na,
mu agguy nipaddung hinan amaphod di paya' nan hamuti an kulung.
14 Ya hay umitlugan nan ostrich ya unna ipu'upu' hinan luta ta nan hupu' di mangipadolnat,
15 ya adina iyod'od hi un way mangigatin hi mamhal hinan itlugna,
unu nan agguy na'amun animal di mamhal ay dida.
16 Ya adina halimunan nan imbabaluyna an paddungnay unna bo'on imbaluy,
ya adina nomnomon di nunligatana an ta"on un way ma'at ay dida
17 ti agguy'u indatan an Dios hiyah la'eng unu ta"on un ah itang hi nomnom.
18 Mu wa ay ta tumagtag ya abakona nan mabi'bi'ah an kabayu ya nan nuntakay.

19 He"a mah, Job, di nangidat hi bi'ah di kabayu
unu nan maphod an adudu"oy an buu' an nihophop hinan tangodna?
20 Ya undan mabalin an ipalattu'mu hiyan umat hi aton nan dudun an mabi'ah an lumattu'?
Wa ay ta ipagangohna nan olongna ta munhodohda ya ipata'otnay tatagu,
21 ya ehi'adnay hu'inah nan luta ta ipa'innilanay aat di amabi'ahna,
ya mi'puddugan an mi'yuy hinan nuntakay an umuy mi'gubat.

* **39:9** Unu tamaraw.

22 Ya mi'id di inilanan tuma'ot unu mun'od'od,
ya adi tuma'ot hinan hanggap,
at hodonan adi lumayaw.
23 Ya nan gina'un di mi'gubat an nitayun hinan bane'engna
ya ahikekeleng ya ahi'e'elat nan hanggap ya hapiaw.
24 Ya dumalat nan nidugah an umiyahupana ya nun'alu"ungan nan lutah atona ti umelah,
ya wa ay ta donglona nan gangoh di talampet ya umiyahup an umuy mi'gubat.
25 Ya gun ma'agumuhan an homodohdah nan pangngolanah nan gumanghan di talampet,
ya mabalin an hunghungonay awadan di gubat an ta"on hi un adagwi,
ya pa"adngolona goh di aton nan a'ap'apun mummandal hinan tindaluda.

26 Undan he"ay nangitudtuduh nan gayang† hi atonan tumayap
ta umuy hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw?
27 Undan he"ay mummandal hinan ongol an hamutin agila
ta tumayap an umuy hinan ata'nang an duntug ta hidiy pangiyammanah agabana?
28 Ya nan ata'nang an daplah di punhituwana
ta nan mahdom ya nan maluhung an lingab di punhaniana.
29 Ya hidih nan awadana ya unna am'amangon
an ta"on hi un adagwih un way mabalin hi umuyna alan hi onona.
30 Ya nan bunun an imbabaluyna ya wada ay di mapatoy
ya immuy ta pun'inumnay dalana."

40

1 Ya intuluy Apo Dios an inalina goh ay Job di,

2 "Unmu dan inaynayun an mi'hongngel ay Ha"in an nidugah di abalinana?
He"a ya alyom hi un Ha"in di nibahhaw,
at ologmu dan an tabolon nan alyo'?"

Hay Himmapitan Job ay Apo Dios

3 Ya tembal Job din inalin Apo Dios an inalinay,

4 "Ha"in ya mi'id ahan di biyang'u
at hay pambal'un He"a?
Ten mi'id di olog'un mambal,
at un nonong ya empop'uy timid'u.
5 Ha"in ya nalpah an hinapit'un amin di alyo',
at mi'id di udumnah hapito' an anggaynana!"

Hay Himmapitan Goh Apo Dios ay Job

6 Ya tembal Apo Dios din inalin Job hidih nan way puo' an inalinay,

7 "Hagangona', Job, ti waday ibaga' ay he"a,
ya mahapul an tabolom nan alyo'!

8 Undan nan punhumalya' ya alyom hi un nibahhaw,
at Ha"in mah di pabaholom ta he"ay nahamad?
9 Un'a dan mabi'bi'ah ya un Ha"in,
ya undan nan alim ya ay idul an umat ay Ha"in?
10 Gulat ta umat hinay aatmu at ipattigmuy dayawmu ya nan pumpahiyaam
ta paddungnay ilubungmu nan dayawmu ya nan anabagtun di haadmu!
11 Ya ipattigmuy nidugah an bungotmu
ta tigom nan mumpahiya ta ipa'ampam dida.
12 At hamadom an tigon di aat nan mumpumpahiya ta ipa'ampam dida,
ya numpatoymu nan mangamangat hi pumbaholan hinan wadan di timma'doganda.
13 Ya nun'ilubu'mu didan amin
an paddungnay unmu ibalud didad dolom hidih nan wadan di nun'atoy.
14 Gulat ta atom di umat hina at mabalin an ta"on un Ha"in ya ipabagtu he"a
ti nan bi'ahmuy mamaliw ay he"a!

† **39:26** Hiya ya ma'alih hawk. Heten hamuti ya bo'on ad Israel di nunhituwana, mu hidiy pange'wanah tinawon.

15 Tigom adya nan ongol an animal an behemoth* an ni'lumu' ay he"a
an hay onona ya nan holo' an ay baka.
16 Mu henen animal ya nidugah an ma'abbi'ah di odolna ya hu'ina,
17 ya nan iwitna ya ma'andong an umat hinan ayiw an cedar,
ya ma'odhol di lamoh di ulpuna.
18 Ya umat hi gambang di tungalnan ma'odhol,
ya ay gumo' goh di hu'ina.
19 Hiya ya anggay di umipanoh'ay aatna ya un an amin hinan limmu',
at anggay nan nunlumun hiyay way abalinanan mamatoy.
20 Ya hidih nan dudunduntug an pun'ay'ayaman di udum an animal
di awadan di mun'aphod an onon nen limmu' an agguy na'amun a'animal.
21 Ya hiya ya un mali'li'uh an mihi'hi'ug hinan puun di ayiw an wadan di do'ol an hubit
ya hanian nan atata'nang an holo' hiyah nan pingit di wangwang.
22 Ya nan ayiw an humangaw hinan pingit nan unit di nunli'ub ay hiya,
ya nan hapangday munlidum ay hiya.
23 Ya hiya ya adi tuma'ot an ta"on hi un mundatong nan Wangwang an Jordan,
ya ta"on hi un gun mahuyatan di angahna ya un damdama didindinong an adi
omogyat.
24 Undan way abalinan di tagun mamulaw hi matana ta dapopona,
unu huluona hiya ta tol'onay olongna ta go'dana?"

41

1 Ya intuluy Apo Dios an himmapit an inalinay,

"Abalinam dan an mampap hinan leviathan* hi un hay lawid di usalom,
unu abalinam an mamobod hi hungahungna?
2 Ya abalinam dan an huliton di olongna,
unu ubuton di pangalnah nan angngul?
3 Ya al'alu'on da'a dan ta hom'om hiya,
unu ma'ma'ullay dan di panaphapitnan he"a?
4 Hiya dan hi un mi'tulag ay he"a ta awitom
ta hiyay baalmuh engganah un matoy?
5 Ya ibilangmu dan hiyah ohah ay'ayupmun ay hamuti,
unu go'dam ya indatmuh nan ung'ungngan binabai ta mi'ligwadan hiya?
6 Pohdon dan nan mungkumeldun la'uan hiya ta paltionda
ya nunggogodda ta ila'udah nan malkadu?
7 Ya abalinam dan an punggayang di up'upnan nahbitan,
unu panaon di uluna?
8 Ya gulat ta dinihom hiyah mamenghan at manomnommuy aat di pumpattayan,
at adim ahan ipidwan aton!
9 Adi ahan mabalin an madpap
ti matu"in nan tagun mannig an dumalat hi ta'otna.
10 Ya mi'id ah ohah way olognan mangihtulbun mamangon ay hiya,
at hay ngadan mah di way abalinanan mi'haggangan ay Ha"in?
11 Undan udot waday mangipadah an mungngohoy ay Ha"in hi adi mamolta?
An amin di wah tun luta ya bagi'!†

12 Ha"in ya adi' idinong an gun manapihapit hi aat di umatan nan leviathan,
ya nan aat di amabi'ahna,
unu nan aat di amaphod di odolna.
13 Ya mi'id ah ohah way abalinanan munlalat hinan up'upna
unu mangayang ta munhawang hinan ma'ugtul an up'upnan ay gumo'.
14 Wada dan di mabalin an umuy mana'ang hinan pangalna?
Mi'id ahan ti atata'ot di babana!

---

* **40:15** Hay kulugon nan udum hi ngadan ten behemoth ya hiyay hippopotamus, mu alyon di udum an hiyah ne elepante. Mu nibahhawda ti hiyah ne ohan ongol an kalahin di dinosaur an mid mapto' ya tyrannosaurus rex, ya umihdah tagu. Hay nomnomon nan agguy kimmulug ya nun'atoydah din pengpenghanan mi'id pay di taguh tun luta, mu mattig an matagudah din amatagun Job. * **41:1** Hay kulugon nan udum hi ngadan ten ongol an animal ya nan buwaya unu baniah, mu adi ahan mabalin ti ongol di nun'abhiwanda. Hiyay ohan kalahin di dinosaur an humalug hi danum, ya matagudah din amatagun Job. Nibaag goh di aatnah nan Job 3:8, ya Psa. 74:13-14, ya Psa. 104:25-26, ya Isa. 27:1. † **41:11** Rom. 11:35.

15 Nan lahip di bonogna ya nalu"ilu"ip,
at paddungnay un hiyay hapiawna.
16 Danen lahip ya nihamad di nalu"ilu"ipanda,
at adi mabalin an luhgon di tuyup nan numpunda"itanda.
17 Nihamad di nalu"ilu"ipan di nundada"itanda,
at adi mabalin an madi"ang di lahipna.
18 Ya wa ay ta huma'ti ya waday bumuhu' hi olongnan mun'elat,
ya nan matana ya mabnang an umat hinan potang an pa'abbuhu' hinan mawa'ah.
19 Ya gun munggeladaw nan apuy an bumuhu' hi timidna,
20 ya gun bumuhu' di ahu' hi olongna
an umat hinan uhap an bumuhu' hinan bangan nibongat hinan tu'yap di na'apuyan an holo'.
21 Ya nan hodohdana ya ipabalana nan uleng,
ya bumuhu' di apuy hi timidna.
22 Ya nidugah an mabi'ah di bagangna,
at tuma'ot an amin nan manamun hiya.
23 Ya ma'odhol an amin di lamohna
an mi'id ah muymuyammi,
24 ya ma'odhol di puhuna
an umat hinan ngalab di batun adi ahan tuma'ot.
25 Ya wa ay ta bumangon ya tuma'otdan amin nan waday nidugah di abalinana,
ya mi'id di poto' di punnomnomandan dumalat di ta'otda.
26 Nan hanggap an pamagitdan hiya ya un mede'leh,
ya umat goh hi gayang, ya nan pana, unu nan hinalung.
27 Nan leviathan ya ibilangnan ay dagami nan gumo',
ya umat goh hinan gambang an ay nadunut hinan ayiw.
28 Hiya ya adina elan nan me'nan pana,
at adi lumayaw.
Ya nan batun ipaldi'itdan hiya ya hay pun'le'nana ya un ay dagami.
29 Adina goh ma'elan nan pang'ul an ibilangnah umat hinan ohan dagami,
ya abatlana nan gayang an ihimug nan tatagun hiya.
30 Ya nan lahip hi putuna ya mun'atadom an umat hinan tadom di naphal an alewahhang,
at ma'aladu nan lutan pange'wana.
31 Ya ipaluwagna nan danum hi baybay an umat hinan nihaang hi banga,
ya mabalin an kiwalona nan maluhung an baybay.
32 Ya humilin umupag nan baybay an alauhana,
ya pumaha' an lumuwag nan dalanona.
33 Ya mi'id ah ohah nalmuh tun lutah nipaddung ay hiya
an mi'id ahan ah ita'otna.
34 Ya an amin nan nun'abagtun animal hitun luta ya hay pannignan dida ya na'ampada,
at hiyay apun an amin nan mumpumpahiyan animal."

42

Hay Nambal Job ay Apo Dios
1 Ya tembal Job din hinapit Apo Dios ay hiya an inalinay,

2 "Immannung an He"a, Apo Dios, ya abalinam an aton an amin di logom,
ya mi'id ah ohah way abalinanan mangipawan He"a!
3 Hay inila' hi imbagam, Apo Dios, ya inalim di,
Ngadan nen tagun mi'id am'amungit hi inilana,
mu mahmahana udot di anala'eng'u?
Henen tagu ya ha"in an hi Job!
Nan hinapihapit'u ya un malgom an agguy'u inilay aatna
ya umipanoh'an mi'id di olog'un manginnila!

4 Ya inalim goh di,
Donglom ta humapita' an waday ipatbal'u,
mu mahapul an tabolom an amin!
5 Din hopapna ya dengngol'uy aatmu, Apo Dios,
mu ten ad ugwan ya hinamad'un tinnig He"a.
6 At ha"in ya bumaina' ahan an amin hinan hinapihapit'u,
ya ten mumpu'upu'a' an umbun hitun hupu' ya dapul

ta ipattig'uy aat di pangitutuyua' hinan hinapit'u!”

Hay Nalpahana ya Winagahan Apo Dios hi Job

7 Ya hidin nalpahan di himmapitan Apo Dios ay Job ya inalinan Eliphaz an nalpud
Teman di, “Bumungota' ay he"a ya nan duwan ligwam ti da'yu ya agguy immannung nan
inaliyuh aat'u an agguy niyummat hinan inat Job an baal'u! 8 Ad ugwan ya alanyuy pituh
nan manilhig an baka ya pitu goh hinan buta'al an kalnilu ta iyuyyu ay Job an baal'u ta
idawatyuh Onong an Moghob ta munhulbin da'yu. Ya ta iluwaluan da'yun Job an baal'u,
at Ha"in ya abuluto' nan luwaluna ta way ato' an adi mamain ay da'yun dumalat nan
inatyu. Ti manu ay ya agguy immannung din inaliyuh aat'u an agguy niyummat hinan
inat nan baal'un hi Job.”

9 At inunud da Eliphaz an iTeman, ya hi Bildad an nalpuh nan himpampun an Shuah,
ya hi Zophar an iNaamah din inalin Apo Dios hi atonda, at hi Apo Dios ya inabulutna din
inluwalun Job.

10 Ya heden nalpahan di nangiluwaluan Job hinan tulun liligwana ya winagahan Apo
Dios hiyan impabangngadna din inadangyana an nundubli, at inyal'allanay inadangyana
ya un din hopapna. 11 At an amin din a'aginan linala'i ya binabai ya din nahamad
an liligwana ya immuydan hiya ta ni'yam'amlongdan nangan hidih abungna. Ya
inyul'ulgudanda hiya ta ipa'amlongda ti manu ay ya din nidugah an nampong Apo Dios ay
hiyan hinoltapna. Ya an amin din hinohhan didan immuy ya waday indatdah adawnan
pihhu ya balitu' an hengheng.

12 Ya winagahan Apo Dios hi Job eden godwan di nitaguana. Mu nidugdugah an do'do"ol
di nidat ay hiya ya un din hopapna. Hiya ya waday himpulu ta opat di libuh kalniluna,
ya onom di libuh kamilu, ya duway libuh baka, ya hinlibun dongkina. 13 Ya indatna goh
di holag Job an pituday linala'i ya tuluday binabai. 14 Ya hay ngadan nan pangpangullun
babain imbaluyna ya hi Jemimah,* ya nan netob ya hi Keziah,† ya nan miyatlu ya hi Keren-
Happuch.‡ 15 Ya an amin tun luta ya mi'id ah babaih ma"aphod hi umat hinan imbabaluy
Job. Ya indatan Job didah banohdan umat hinan banoh nan linala'in a'agida.

16 Ya hidin nalpahan nen na'at ya ni'taguh Job hi engganay hinggahut ta han napat di
tawon, at tinnignay pepat di a'apuna. 17 Ya hiya ya na'alla'ay ya un matoy, mu hay aat di
nitaguana ya ma"aphod.

* **42:14** Hay pohdonan ibaga ya *balug*. † **42:14** Hay pohdonan ibaga ya *cassia* an ohan ngadan di ayiw. ‡ **42:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan tagun mamadang hi udumnan tagu ta pumhod hiya.*

Psalms

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: do'ol di nangitudo' ti numbino'ob'on an psalms.

1. Intudo' nan Alin hi David di 73 (unu nahuluk) an psalms. At gapu ta do'do'ol di intudo'na ya un nan udumna at do'ol di mangali an nan Alin hi David di nangitudo' hinan Liblu an Psalms.
2. Intudo' Asaph di 12 an psalms (Psa. 50; Psa. 73-83).
3. Intudo' nan linala'in holag Korah di 11 an psalms (Psa. 42; Psa. 44-49; Psa. 84-85; Psa. 87-88).
4. Intudo' nan Alin hi Solomon di 2 an psalms (Psa. 72; Psa. 127).
5. Intudo' Heman di oha an psalm (Psa. 88).
6. Intudo' Ethan di oha an psalm (Psa. 89).
7. Intudo' Moses di oha an psalm (Psa. 90).
8. Mid nanginnilah ngadan hinan nangitudo' hinan na'angang an psalms.

Hay Nangitud'andan ten Liblu: nan Hudyu (ti hiyah ne Pungkantaanda, at ingkantaday psalms hinan pundayawandan Apo Dios).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan do'ol an kanta.

Hay Gutud hi Nangitud'andan ten Liblu: hidin numbattanan di 1290 B.C. (ti hiyah ne gutud hidin nakakan da Moses ad Egypt) hi engganah din 931 B.C. (ti hiyah ne tawon hidin natayan nan Alin hi Solomon).

Hay Teman ten Liblu: nan numbino'ob'on an kantan mabalin an usalon nan kimmulug an mundayaw ay Apo Dios. Mu waday teman di hinohhan psalm tuwali an umat hinan nitudo' hi ampana:

1. Waday psalms an mangipabagtun Apo Dios (Psa. 96; Psa. 98; Psa. 100; Psa. 103; Psa. 107; Psa. 136; Psa. 145; Psa. 148-150).
2. Waday psalms an meyebel (Psa. 2; Psa. 6; Psa. 137).
3. Waday psalms an mangituduh aat di umalian nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu (Psa. 2; Psa. 8; Psa. 16; Psa. 22-24; Psa. 40-41; Psa. 45; Psa. 55; Psa. 68-60; Psa. 72; Psa. 89; Psa. 102; Psa. 110; Psa. 118; Psa. 132).
4. Waday psalms an mangituduh aat nan alin di Hudyu (Psa. 45; Psa. 72).
5. Waday psalms an hay te"an di hapitna unu hay angunuh di hapitna ya Halleluyah (Psa. 146-150).
6. Waday psalms an ingkantan nan Hudyun nunti'id an immuy ne'egtad ad Jerusalem (Psa. 120-134).
7. Waday psalms an mangituduh maphod an aton tu'u (Psa. 37; Psa. 73).
8. Waday psalms an bumohol hinan buhul di Hudyu (Psa. 35; Psa. 58-59; Psa. 69; Psa. 83; Psa. 109).
9. Waday psalms an mangituduh aat di abaholan di tagu ya nan puntutuyuandan Apo Dios (Psa. 6; Psa. 10; Psa. 14; Psa. 32; Psa. 36; Psa. 38; Psa. 51; Psa. 55; Psa. 59; Psa. 102; Psa. 130).
10. Waday psalms an ma'usal hinan Behtan di Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana (Psa. 113-118).
11. Waday psalms an mangituduh aat nan Hapit Apo Dios (Psa. 19; Psa. 119).

Hay Outline ten Liblu: nitudo' nan leman pampun di psalms hinan Liblu an Psalms, at gapu ta numbino'ob'on nan teman di hinohhan pampun at naligat di pun'outlinenan, at ma'usal hi ampanay outline an nitudo' hinan Liblu an Psalms tuwali.

Nan NAHHUN an pampun di psalms (1-41)
Nan MIYADWAN pampun di psalms (42-72)
Nan MIYATLUN pampun di psalms (73-89)
Nan MIYAPAT an pampun di psalms (90-106)
Nan MIYALEMAN pampun di psalms (107-150).

1

Hay Aat nan Mawagahan an Tagu

1 Mawagahan nan tagun adi mangunud hinan itugun nan tatagun nun'appuhiy pangatda,
ya adina goh unudon nan atondan nappuhi,
ya adi goh mimiddum hinan tatagun un hay pumahpahal.
2 Ti hay pa'appohpohdona ya nan pangunudanah nan Tugun Apo Dios
an hiyay ada'adalonah abigabigat ya amahdomahdom.

3 At umat hiyah ayiw an himmangaw hinan pingit di ginnaw an adi malyaw,
ya pupumhod di bunganah atawotawon.
Ya an amin di atona ya mawagahan.

4 Ya adi umat hinay ma'at hinan tagun nan nun'appuhiy gunda aton
ti nipaddungdah nan dugi an pun'iyaddib nan tuyup!
5 Ya awni ta hay gutud di punhumalyaan Apo Dios at immannung an moltaona dida,
ya adida middum hinan tatagun nahamad di aatna.

6 At nan tagun nahamad di aatna ya hi Apo Dios di manalimun an mangipapto' ay hiya.
Mu nan tagun nappuhiy pangatna ya ma'ubah.

2

Nan Alin Pento' Apo Dios[*][†]
1 Anaad ta ninomnom nan tatagun mi'bohhol?
Undan hay ipatukan nan ninomnomda?[‡]
2 Ti nuntutulag nan a'alih tun luta ya nan tatagun ipapto'day
atondan mamuhul ay Apo Dios ya nan Pento'nan Nidawat[§]
3 an alyonday,
"Pogpogon tu'uy abalinandan mamaligat ay ditu'u
ta bo'on mahkay diday mun'ap'apun mangipapto' ay ditu'u!"

4 Mu abatlan nan mumpapto' ad abuniyan didah nan aat di ninomnomdan aton,
5 ya nidugah an ma'abbungot hi Apo Dios ay dida,
ya pinadanana didan inalinay,
6 "Nunhaado' nan Pento"un Ali
ta Hiyay mumpapto' ad Jerusalem an nan me'gonan an siudad."

7 Ya inalin nan Baal Apo Dios an alid Jerusalem di,
"Ipa'innila' nan inalin Apo Dios ay Ha"in an inalinay,
He"ay Imbaluy'u, at mete"ad ugwan ya Ha"in hi Amam.[*]
8 At wa ay di odowom hinan Hentil hinan abablubabluy
at umannung an idat'un He"a ta hiyay umat hi banohmu,
ya bagim an amin nan wah tun luta.
9 Ya nidugah di abalinam an mun'ap'apun dida,[†]
ya ag'agay pangabakam ay didan umatdah nan bangan luta an ag'agah maphe'."
[‡]

10 At hiyanan ihamadyun manginnilah nan ipadan'un da'yun a'alih tun luta,
11 ya mahapul an itamuanyu ya e'gonanyuh Apo Dios,
ya mumpa'ampa ayun mangunud hinan pohdona!
12 Ya mahapul an e'gonanyu Hiya
ti ngohoyonyu ay at bumungot ya un himbumaggay atonan mumpamatoy ay da'yu.
Immannung an mundenol nan tatagun mumpabaliw ay Hiya!

3

Hay Kantan David hidin Limmayawana
Hete ya psalm an intudo' David, ya intudo'nah din nakakana ta inlayawanah Absalom an imbaluyna.
(II Sam. 15:1—19:8)
1 O Apo Dios, ten do'ol di buhul'u,
ya do'ol goh di mi'bohhol ay ha"in!
2 Ya do'ol di mangalih,
"Adi badangan Apo Dios hiya!"

---

[*] **2:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). [†] **2:** Intudun Apostoles Peter an nan Alin hi David di nangitudo' eten psalm (Ac. 4:25). [‡] **2:1** Ac. 4:25. [§] **2:2** Ac. 4:26. Nan ma'alih Pento'nan Nidawat ya hi Jesu Kristu. [*] **2:7** Ac. 13:33; Heb. 1:5; 5:5. [†] **2:9** Rev. 19:15. Mipa'annung heten psalm hinan angunuh di Punligatan di Tatagu. [‡] **2:9** Rev. 2:27.

3 Mu He"a, Apo Dios di baliw'u
ti He"ay mangidat hi bi'ah'u,
ya umabaka'.
4 Ya init'u"u an numpabadang,
ya immannung an binadangana' hidih wadanah nan me'gonan an duntug.

5 Ya hinan ali'li'uha' ta molo'a' ya mi'id ah al'alin ha"in,
ya bumangona',
ya maphod ti hi Apo Dios ya wagwadan manalimun ay ha"in.
6 At adia' tuma'ot hinan do'ol an buhul an mamatoy ay ha"in!

7 At ihi'almu ni' anhan ta baliwana' ni', Apo Dios, ti He"ay Dios'u!
Ta ipa'abakmun amin nan buhul'u,
ya inubahmun amin nan gun mangat hi pumbaholan.
8 Ti He"a, Apo Dios, di dumalat hi abaliwan,
at wagaham nan tatagum.

4

Luwaluh nan Mahdom hi Pun'adawan hi Badang

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh nan kanta. Ya mahapul di instrumenton way gadengna ya un tukalon.
1 Donglona' ni' hi unna' mumpabadang ay He"an na'ahhamad an Dios'u!
Ya badangana' ni' hinan aguguluwa',
at hom'ona' ni' ta abulutom nan luwalu'!

2 Ya da'yun tatagun munha'it di panaphaphapitnan ha"in ya idinongyu!
Ya ipogpogyu nan nappuhin ugaliyu ya nan bubululyu!
3 Mahapul an nomnomonyu an hi Apo Dios ya piliona nan nahamad di aatnah mihakup ay Hiya,
ya donglona' hi unna' munluwalun Hiya.

4 Ya wa ay ta bumungot ayu ya elanyu ta bo'on hiyay dumalat hi pumbaholanyu,*
ya pa'annomnomonyuy aat neh nan olo'anyuh nan mahdom.

5 Ya mundenol ayun Apo Dios,
ya adi malgom di e'nongyun Hiya.
6 Ya wadaday tatagun mangalih,
"Undan waday bumadang ay da'mi?"
At hiyanan ipattigmu ni' ahan di ama'ulaymun da'mi, Apo Dios!
7 Ya nidugdugah di amlong hi impa'dammun ha"in
ya un nan pun'am'amlongan nan do'ol di inhabalna ya inyammanah ma'inum!
8 At hiyaat unna' malenggop hinan mahdom an olo'a'
ti halimunana' an ipapto' ay He"a, Apo Dios, ta mid nappuhih ma'at ay ha"in.

5

Luwaluh Pun'adawan hi Abaliwan

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya mahapul di do'ol an tungngali ya un tukalon.
1 Apo Dios, donglom' ni' ahan di luwalu'
ta hamadom nan nidugah an holtapo'!
2 Ya He"a ya anggay di pumbaga' hi badang
ti He"ay Ali' ya Dios'u, ya mi'id udum!
3 At abigabigat hinan helhelong ya gunmu ni' donglon nan luwalu' ay He"a,
ti hodo' di pambalmu.

4 Ya He"a, Apo Dios, ya adim pohdon nan nun'appuhin pangat,
ya adim abuluton an middum ay He"a nan gun mumbahol.
5 Ya adim pohdon an tigon nan mumpumpahiyan tatagu,
ya abohlam an amin nan gun mangat hi nappuhi.
6 Ya ubahom nan tatagun mumpunlayah,
ya boholom nan pumatoy ya nan bumalbali.

* **4:4** Eph. 4:26.

7 Mu dumalat nan nidugah an homo'mu ya mabalin an umalia'
an munluung ay He"ah nan Timplum an awadam.
8 Ituduwana' ni', Apo Dios, ta nan pohdom di ato',
ti do'olda nan mi'buhul ay ha"in!

9 Ya adi makulug nan gunda hapiton ti un hay puma"ianday pa'appohpohdondan aton.
Ya mipaddung di timidah nan nibughul an lubu' an ma"agub
ti nan nun'appuhiy gunda hapihapiton,
ya layalayahanday ibbadan tagu.*
10 At moltaom didan nun'abaholan, Apo Dios!
Ya pumbalinom nan planudan nappuhih apa"ianda,
ya numpakakmu didah tun wadam ti ngohoyon da'a an nan pumbaholan di gunda aton!

11 Mu nan mundenol an mangihi'ug ay He"a ya minaynayun di gunda umamlongan an mungkanta,
ya ibaliwmu dida ti pa'appohpohdon da'a,
ya He"ay dumalat hi umamlonganda.
12 Ti immannung an He"a, Apo Dios, di mungwagah hinan nun'ahamad di aatda,
ya nan pamhodmuy paddungnay hapiawda.

6

Luwaluh Pun'adawan hi Badang hinan Way Ligat

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan muntudtuduh kanta, ya mahapul an matukal nan instrumenton way gadengna, ya hay sheminith* di stylena.
1 Apo Dios, adia' ni' ihingal hi un'a bumungot,
ya adia' ni' goh moltaon hinan nidugah an bungotmu!
2 Ya unna' at ni' hom'on ay He"a ti ten lumungtuya',
at badangana' ta idatmuy bi'ah'u.
3 Ya ten nidugah di numanomnoma',
at anuud, Apu, di duminngana?

4 Umali'a ni', Apo Dios, ta baliwana'
an dumalat nan nidugah an pamhodmu
5 ti mi'id di munnomnom ya mundayaw ay He"a
hinan awadan di natoy.

6 Ya ten magugulua' an amahdomahdom ya lumugwalugwaa'
an mama'pot di pungan'uh lugwa'.
7 Ya adi umday pannig'u ti numpangalatunnu' di mata'
an dumalat nan limmugwalugwaa' hi pangat nan buhul'un ha"in.

8 At da'yun nun'appuhiy pangatna ya mun'akak ayu
ti dengngol Apo Dios nan kila'
9 ya nan pumpahmo'a' hi badangna,
at inabulutna!
10 At an amin ni' nan buhul'u ya nidugah di abainanda,
at mid papto'ananda ya numpangalayawda.

7

Luwaluh Pumpahmo'an ta Mawaday Makulug an Pangat

Hete ya psalm an intudo' David an ingkantanan Apo Dios hi aat Cush an holag Benjamin.* Ya hay stylenah matukal ya shiggaion.†
1 Apo Dios an dayawo', kulugo' an He"ay manalimun ay ha"in,
at ibaliwa' hinan do'ol an umalin mamdug ay ha"in.
2 Ya gulat ta adia' baliwan at patayona' ya numpuhita'

---

* **5:9** Rom. 3:13. * **6:** Nan hapit an *sheminith* ya hapit di Hudyu, ya ituduna an mahapul an nababa nan music ta mibagay hinan boses di linala'in mungkanta. * **7:** Mid intudun nan Bibliah aat ten tagun hi Cush, mu mid mapto' ya hiyay ohan tulang nan Alin hi Saul. † **7:** Nan hapit an *shiggaion* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga, mu mid mapto' ya hiyay ohan aat di aton an muntukal an umat hinan panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan.

an umat hinan aton di layon hinan way patayona an mi'id di mamaliw ay ha"in.

3 Apo Dios an dayawo',
gulat ta numbahola' hi ibba' an tagu,
4 ya gulat goh ta binaliya' nan ligwa',
unu hinamham'uy gina'un nan buhul'u an ta"on hi un mi'id dumalat
5 at abulutom di pumpamdugan nan buhul'un ha"in ta ah'upana',
ya ta"on hi unna' pun'igatin ta nangamung hi unna' matoy ya tinaynana' hinan nataya'!

6 Ihi'almu ni', Apo Dios, ta badangana',
ya bumungot'a ta hanggaom nan buhul'u,
ya minoltam dida.
7 Ya amungom ni' nan tataguh nan abablubabluy
ta He"ay mangipapto' ay didah nad abuniyan
8 ti He"a, Apo Dios, di munhumalyan amin hinan tatagu,
ya ta"on un ha"in ya pi'humalyam ta way a'innilaan di anahamad di aat'u an mi'id numbahola'.
9 Ya He"a an na'ahhamad an Dios ya i'innilam an amin di nomnomon nan tataguh tun luta.
At pogpogom nan numbino'ob'on an nun'appuhin gun aton nan tatagu,
ya halimunam nan tatagun nahamad di pangatda.

10 He"a, Apo Dios an na'abbagbagtu, di paddungnay hapiaw'u
ti baliwam an amin nan umunud ay He"a.
11 Ya na'ahhamad di panumalyanan adina ipangngel,
at hiyanan immannung an moltaona nan nun'appuhiy pangatnan tataguh abiga-bigat.
12 Ya gulat ta adi iyuyan Apo Dios nan nappuhin gun aton nan tatagu
at paddungnay ihamadnan haiton nan hinalungna,
ya indadaana nan panana.
13 Ya immannung an idadaanan amin nan almasna
ya nan pananan dumaladalang.

14 Elanyuat ti nan tatagun nappuhiy pangatda
ya hay nappuhiy iplanudah atonda
ta way ibahhawan nan tatagu ya lumayalayahda.
15 Ya munlut'u'dah bitu ta way abituan nan tatagu,
mu didaat di mabitu.
16 Ya nan nun'appuhin pangatda ya mumbangngad ay dida ta holtaponda.

17 Mu munyamana' ay Apo Dios ti na'ahhamad di pangatna,
ya ikanta' di ipabagbagtuan nan ngadan Apo Dios an nidugah di anabagbatuna!

8

*Nan Anabagtun Apo Dios ya nan Abalinan di Tagu**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya gittith† di style hi matukal.
1 Apo Dios an Apumi, nidugah di anabagbagtum an nundongol hi an amin an tataguh tun luta,‡
at idaydayaw da'a ti mid nipaddungan nan anabagbagtum an ta"on hinad abuniyan!
2 Ya ta"on nan ung'ungungnga ya nan pa'ittungaw ya idaydayaw da'a goh§
ti pinogpogmu nan buhulmu an ngungumhay ay He"a.

3 Ya wa ay ta tangado' ad daya ta tigo' nan limmum
an nan bulan ya nan bittuan an inhinam hinan wadanda

---

* **8:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). † **8:** Nan hapit an *gittith* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga. Mu mid mapto' ya hiyah ohan aat di aton an muntukal an umat hinan panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan. ‡ **8:1** Psa. 8:9. § **8:2** Mat. 21:16.

4 ya manoh'aa' ti anaad ta pa'annomnomom ya pa'ipapto'om
nan tataguh tun luta an un mi'id di hulbida?*
5 Limmum dida an na'ampa ya un nan a'anghelmu,
ya indatmuy a'e'gonanda†
6 ti indatmuy biyangda ta diday okod an mangipapto' hinan numbino'ob'on an limmum‡
7 an umat hinan kalnilu, ya baka, ya gandeng, ya nan udumnan a'animal,
8 ya nan hamuti, ya an amin nan numpunhituh nan danum an umat hinan ekan,
ya dolog, ya dalit, ya nan udumnan munhituh nan danum.

9 Apo Dios an Apumi, immannung an nidugah di anabagbagtum an nundongol
hi an amin hinan tataguh tun luta!

9

*Hay Punyamanan ay Apo Dios an Dumalat di Amakulugna**†
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya “Hay Natayan nan Imbaluy'un Lala'i.”
1 Ipabagbagtu' He"a ahan, Apo Dios,
ya ul'ulgudo' an amin nan inatmun mun'aphod.
2 Ma"am'amlonga' an gapun He"a,
ya ikankanta' nan pundayaw'un He"a, Apu an na'abbagbagtu.

3 Wa ay ta He"ay mihanggah nan buhul'u
ya un himbumaggaan nun'atu"inda ya nun'atoyda.
4 Ya nahamad an makulug di punhumalyam
ti impa'innilam an mi'id di numbahola'.
5 Mu hanan nun'appuhiy pangatdan Hentil hinan abablubabluy an adi umunud ay He"a
ya immannung an ubahom dida ta ma'aliwandah enggana.
6 Ya pinogpogmu mahkay nan buhulmi ya ta"on nan babluyda,
at mi'id ah panginomnoman hi aatdah enggana.

7 Mu He"a, Apo Dios, di Alih enggana,
ya wagwada'ah nan umbunam an munhumalyah nan tatagu,
8 ya umannung an nahamad di atom an manumalyah nan tatagu,
ya umat goh hinan atom an mumpapto'.
9 Ya He"a, Apo Dios, di bumaliw hinan ma'abohlan,
ya He"ay bumadang goh hinan gutud di ipaligligatan.
10 Nan nanginnilan He"a di mangiyokod hi nitaguandan He"a
ti mi'id ah din'ugmuh mamhod an middum ay He"a.

11 Mungkanta tu'uh nan pundayaw tu'un Apo Dios an Alid Jerusalem,
ya ulgudon tu'uy numbino'ob'on an mun'aphod an ina'inatnah nan Hentil hinan abablubabluy
12 ti adina al'alliwan nan maligligatan,
ya adina goh aliwan nan pumpahpahmo'andan Hiya,
ya moltaona nan pumatopatoy.
13 At hom'ona' ni', Apo Dios,
ta baliwana' hinan pangipaligligatan nan buhul'un ha"in ta adia' matoy
14 ta way ato' an mangipattig hinan pangipabagbagtua' ay He"ah nan hinagang di tatagud Jerusalem,
ya ta ipattig'uy pun'am'amlonga' hi namaliwam ay ha"in.
15 Ti nan Hentil hinan abablubabluy an adi mangulug ay He"a, Apo Dios,
di nun'abituh nan inyammadah a'naan di ibbadan tagu.
16 Mu impattig Apo Dios di ana'ahhamadna an dumalat nan maphod an panumalyana,
at hiyanan nan nun'abaholan an tatagu ya diday mun'a'nah nan linut'u'andan bitu.

---

* **8:4** Psa. 144:3; Heb. 2:6. † **8:5** Heb. 2:7. ‡ **8:6** I Cor. 15:27; Heb. 2:7-8. * **9:** Hinan Biblian di iGreece ya nalammung nan Psalm 9 ya Psalm 10 ta ma'ohha an psalm. † **9:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letradah nan miyadwan verse. Ya umat hinay aat ten Psalm 9 ya 10 ti mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah nan negpongana, ya ta"on un 22 di letran nan alphabetda mu anggay nan 20 an letray na'usal eten psalm.

17 Ya an amin nan nun'appuhiy pangatna ya hay atoy umayana,
ya umat goh hinay ma'at hinan Hentil hinan abablubabluy an nan'ug ay Apo Dios.
18 Mu nan nun'awotwot an tatagu ya adida ma'aliwan,
ya midat goh ay dida nan hahalimidonda.

19 At adim ni' iyabulut an ngohoyon da'ah nan Hentil
ta unmuat humalyaom dida ta pun'alim nan numbaholanda,
20 ya pata'ton dida, Apo Dios,
ta way panginnilaandan dida ya unda tagu ya anggay.

10

Hay Luwaluh Pumpabadangan ay Apo Dios[*]
1 Apo Dios, anaad ta bataanan da'min He"a,
ya anaad ta paddungnay un'a mipo"oy hinan awadan di ligatmi?

2 Ti mumpahpahiya nan nun'appuhiy pangatdan tatagu,
ya paligligatonda nan nun'awotwot,
mu didaat di mun'abituh nan inyammada.
3 Ti iyamlongdan ipabagtu nan nun'appuhin ninomnomdan aton,
ya pohpohdondan umam'am,
ya idutandah Apo Dios.
4 Ya adida ibilang hi diosda unu nomnomon hi Apo Dios
an dumalat nan nidugah an pumpahpahiyaanda.
5 Mu gun pumhod damdamay nitaguanda,
ya mumpahpahiyada an adida nomnomon nan Uldinmu,
ya undaat goh udot ngongohhoyon an amin nan buhulda.
6 Ya hay ninomnomda ya alyonday,
"Mi'id di nappuhih ma'at ay da'mi an hay amlongmiy wadah enggana
ti mi'id ahan nappuhih ma'at ay da'mi!"
7 Ya hiya ya an amin di hapitona ya idut, ya layah, ya nan atata'ot,[†]
ya nan nomnomonah ma'at ya nan gulu ya nan nappuhin ma'at.
8 Ya mipo"oydah nan nibataan ta mumbota'dah maluh hi patayonda
an ta"on un nan mi'id ah baholna.
9 Ya umatdah nan layon an mumbota' hi dapopona,
ya hohoddona nan agogohgoh ta wa ay di paddungnay ma'na ya nungguyuddan ilayaw.
10 Ya matu"in nan ma'na ti mabi'bi'ahda ya un hiya,
11 ya alyon hanan nappuhiy pangatday,
"Mi'id inilan Apo Dios hinan at'aton tu'u ti nahanian di angahna,
at adi ditu'u tigon!"

12 At, Apo Dios, moltaom hanan tatagu,
ya adim ni' aliwan ta badangam nan agogohgoh!
13 Anaad nin ta hanan nappuhiy pangatda ya pihulon da'a?
Ti hay ninomnomda ya alyonday,
"Adi ditu'u moltaon ay Apo Dios!"
14 Mu He"a, Apo Dios, ya i'innilam nan umipaligligat ya umipalungdaya,
at humalyaom dida!
Ya He"ay pangidenolan nan mi'id di abalinanda,
ya He"a goh di bumadang hinan nguhu!
15 At pogpogom di abalinan nan tatagun mangat hi nappuhi,
ya moltaom didan dumalat nan nappuhin gunda aton ta nangamung unda ma'amin an mapogpog!

16 He"ay Alih mi'id pogpogna,
mu nan tatagun mundayaw hi udum an dios ya mapogpogdah tun babluymu.

17 Apo Dios, inila' an donglom di luwalun nan mahmo' an tatagu ti al'alu'om dida,
ya abulutom nan odowonda.
18 Ya baliwam nan nguhu ya nan ma'abohlan,

[*] **10:** Bahaom nan duwan footnotes di title di Psalm 9 ta innilaom goh di aat ten psalm. [†] **10:7** Rom. 3:14.

at mi'id mahkay di mana'ta'atot ay dida.

11

Hay Pange'kodan ay Apo Dios

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Hi Apo Dios di paddungnay ihi'uga' hi bumaliw.
At nibahhaw ayun mangalin ha"in hi unna' umuy hinan duntug
an umat hinan hamutin umuy mihi'ug hidi
2 ti nan nappuhiy ugalida ya indadaanda nan panadah
pamatoydah nan tatagun nahamad di ugalida!
3 At hay atonmin tatagun nahamad di ugalina mah un
adi umunud nan tatagun nappuhiy ugalidah nan Uldin?

4 Mu hi Apo Dios an wagwadah nan me'gonan an Timpluna ya hinan umbunanan wad abuniyan di mumpapto' an amin hi logom.
Ya i'innilanan amin di ato'aton nan tataguh tun luta!
5 Ya Hiya ahan di manamad hinan tatagun nahamad di ugalida,
mu boholonan amin nan mangamangat hi nappuhi!
6 At Hiyay dumalat hi pumpanggahanah nan gun mundalang an balah pummoltanan dida!

7 Immannung an na'ahhamad di aat Apo Dios,
ya pa'appohpohdona nan nahamad an pangatna,
at nan tatagun nahamad di pangatda ya diday middum ay Hiya!

12

Luwaluh Pumpabadangan

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya sheminith* di style nan musicna.
1 Bumadang'a ni', Apo Dios ti ten mi'idday na'angang hi mangunud ay He"a
an nun'a'ubahdah tun luta!
2 Ti an amin nan na'angang ya gunda ilayahan nan heneggonda,
ya manu ti maphod di panaphapitda mu un hay pamalbalida.

3 Pogpogom ni', Apo Dios, hanan maphod di panaphapitda mu nappuhiy wah nomnomda,
ya pogpogom goh nan mumpahpahiya!
4 Ti alyonday, “Mahapit ami, at hiyanan nalakan ihapitanmi nan malgom an tagu ta abakonmi dida,
at undan way abalinandan mangipadinong ay da'mih nan pohdonmin aton?”

5 Mu inalin Apo Dios di,
“Hinamad'un tinnig nan na'na'at hinan mahmo' ya nun'awotwot an tatagu,
ya dengngol'u nan pumpahpahmo'andah nan ipaligligatanda,
at ad ugwan ya baliwa' dida ti hiyah ne hohoddondah ato'!”
6 Immannung an nan Tulag Apo Dios ya na'ahhamad ya makulug
an umat hinan namahmah an silver an nahibuhibug ta na'ahhamad.
7 At kulugonmi, Apo Dios, an He"ay manalimun ay da'mi,
at ipapto' da'mih enggana an ta"on hi un way mangat hi nappuhin da'mi
8 an ta"on hi un ay nonononongnay panaldalanda an e'gonan nan tataguy nappuhin ato'atonda.

13

Luwaluh Pumpahmo'an hi Badang

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Apo Dios, unna' dan ahan aliwan hi enggana?
Ya unna' dan goh ahan adi haghaggungon ay He"a?
2 Ya anuud mah di apogpogan tun punholholtapa' hi punlungdayaa' hi abigabigat?
Adim ni' iyabulut di gun pangabakan nan buhul'un ha"in!

3 Apo Dios, donglom ni', ya abulutom di luwalu',

* **12:** Bahaom nan footnote di title nan Psalm 6 ta innilaom di aat ten hapit.

ya pabi'ahona' ni' ta adia' matoy
4 ta adi alyon nan buhul'uy unna' inabak,
ya ta adida umamlong!

5 Mu ehdol'u nan nidugah an pamhodmu,
ya mun'am'amlonga' an dumalat nan pamaliwam ay ha"in.
6 At ikantaa' He"a, Apo Dios,
ti immannung an maphod di inatmun ha"in!

14

Nan Anappuhin di Tatagu
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. *(Psa. 53:1-6)*
1 Hay punnomnom nan mangamangat hi nappuhi ya mi'id di Dios.
At nidugah an na"appuhiy wah nomnomda ya nan pangatda,
ya mi'id ah ohan didah mangat hi maphod.*

2 Hi Apo Dios ad abuniyan ya u'uhdungana nan tataguh tun luta ta innilaonah un
waday oha ay didah nanomnoman an adi manghop an manginnilan Hiya.†
3 Mu mi'id, ti din'ugda Hiya
an mi'id ahan ah ohah maphod di pangatna.‡

4 Ya inalin Apo Dios di,
"Mid ahan inilan danen mangamangat hi nappuhi
ti unda hay pumpumloh hinan tatagu' hi itanudda,
ya adida munluwalun Ha"in!"§
5 Mu nidugah an ta'tandah Apo Dios
ti ipattignay atonan mamadang hinan nahamad an mangunud ay Hiya.*
6 Ya ta"on hi unda ipadah an mama"ih nan planun di nun'awotwot
mu hi Apo Dios di mangipapto' an manalimun ay dida.†

7 Hay luwalu' ahan ya baliwan ni' Apo Dios an wad Zion nan i'ibba' an holag Israel hinan buhulda!
At mundenol nan holag Jacob an nan holag Israel hi un pumhod di aatdan amin!‡

15

Hay Maphod hi Aton an Mangunud hinan Pohdon Apo Dios
Hete ya psalm an intudo' David.
1 Apo Dios, hay ngadan di mabalin hi middum ay He"ah nan Timplum
hidih nan me'gonan an duntug an wadam?

2 Hay inila' hi middum ya nan nahamad an un'unnud hinan pohdom,
ya nan maphod di pangatna,
ya nan makulug di hapitona,
3 ya nan adi manapihapit hi ibbanah tagu,
ya nan adi mangat hi nappuhih nan ni'tunglubna,
ya nan adi manapit hi umipab'on hi ibbana,
4 ya nan mamahiw hinan na"appuhiy pangatnan tagu mu e'gonana nan tagun mange'gon ay Apo Dios,
ya nan mangipa'annung hinan itulagna an ta"on hi un maligatan an mangat,
5 ya nan mumpa'utang hi ibbanan tagu an adi mumpatakap,
ya nan adi mangabulut hi lagbuna an mun'ihtiguh nan agguy immannung hinan mid baholna.

Ya hanan tagun umat hinay pangatna ya adi nalakan ma'abak!

---

* **14:1** Psa. 53:1; Rom. 3:10. † **14:2** Psa. 53:2; Rom. 3:11. ‡ **14:3** Psa. 53:3; Ecc. 7:20; Rom. 3:12. § **14:4** Psa. 53:4. * **14:5** Psa. 53:5a. † **14:6** Psa. 53:5b. ‡ **14:7** Psa. 53:6.

16

Luwaluh Pange'kodan ay Apo Dios[*]
Heten psalm an intudo' David ya miktam.[†]
1 Baliwana' ni', Apo Dios, ti He"ay ehdol'u.

2 Ya inali' ay Apo Dios di,
"He"ay Apu' ti an amin nan mun'aphod an wadan Ha"in ya He"ay nalpuwana!"
3 Ya nan nahamad di atonan mangunud ay Apo Dios
di pa'appohdo' hi pi'haphapita' ya idduma',
4 mu nidugah an gun ma'ud'udman di lumungdayaan nan tatagun mundayaw hinan bulul.
Mu Ha"in ya adia' middum ay didah nan onnganda,
ya adi' goh dayawon nan bululda.

5 He"a, Apo Dios, di paddungnay tawid'u,
ya idatmun amin di mahapul'u,
ya He"ay okod hi nitagua'.
6 Ya do'ol di amaphoda' hi impabnohmun Ha"in
ti maphod di indatmuh nitagua'.

7 At idaydayaw'uh Apo Dios an mangitudtuduh nan maphod hi ato'
an ta"on hinan mahdom ya gunna ipanomnom ay Ha"in nan Tuguna.
8 Ya inila' an hi Apo Dios ya wagwadan Ha"in,
at malenggopa' an mi'id al'alin Ha"in.[‡]

9 At hiyaat unna' mun'am'amlong
ti minaynayun di alenggopa' an mi'id ah ma'at hi nappuhi[§]
10 ti inila' an adim iyabulut di ataya',
ya umat goh an adim iyabulut di idduma' an baalmuh nan wadan di lennawan nan nun'atoy.[*]
11 Ya gunmu ipa'innilan Ha"in di ato' an mi'tagun He"ah mid pogpogna,
ya nidugah di pun'am'amlonga' ti wagwagda'an Ha"in.[†]

17

Hay Luwalun David
Hete ya psalm an inluwalun David.
1 Donglom ni' ahan di luwalu', Apo Dios.
Iluwalu' an badangana' ni' ahan ta nan nahamad di ma'at ay ha"in,
ya immannung an nan inluwalu' ya makulug an hay nalpuh nomnom'u ya puhu'.
2 Ya ibilanga' ni' an mi'id di bahol'u
ti He"a ya inilam nan tatagun nahamad di aatda.

3 Ya i'innilam di wah puhu' ya nomnom'u ti ta"on hinan mahdom ya tapngana',
mu mi'id di inah'upam hi nappuhih aat'u,
ya topngo' di ato' an humapit ta adia' mumbahol.
4 Ya inunud'u nan Tugunmu,
at agguy'u inyunnud hinan ato'aton nan tatagun mi'pattoy ya nan mangamangat hinan numbino'ob'on an nappuhi
5 ti inaynayun'un mangun'unud ay He"a,
ya mi'id ah imbahhaw'uh nan Tugunmu.

6 Ya manu ay munluwalua' ay He"a, Apo Dios, ti inila' an abulutom,
at ihamadmu ni' an donglon nan iluwalu'.
7 At ipattigmu nan nidugah an pamhodmuh nan pamaliwam ay ha"in,
ya dumalat goh nan abalinam ya baliwam nan mumpabadang ay He"a
ta mi'id di nappuhih aton nan buhuldan dida!

---

[*] **16:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). [†] **16:** Nan hapit an *miktam* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga. Mu mid mapto' ya hiyah ne ohan aat di aton an muntukal an umat hi panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan. [‡] **16:8** Ac. 2:25. [§] **16:9** Ac. 2:26. [*] **16:10** Ac. 2:27; 13:35. [†] **16:11** Ac. 2:28.

8 At halimunana' an ipapto' ahan,
ya baliwana' an umat hi aton di hamuti an paddungnay obobana'
9 hinan mamohol ay ha"in
an nan buhul'un wah nan nunlene'woh an mamhod an mamatoy ay ha"in.

10 Ti mi'id di homo'da,
ya mumpahpahiyadan humapit.
11 Ya wagwadada an unu'unudona'
ta hahalepatanday pampapandan ha"in.
12 Ti umatdah nan munhinaang an layon an mamannod ay ha"in ta pumbi"ia'.

13 At umali'a ni' ahan, Apo Dios, ta hanggaom tun buhul'u ta abakom dida,
ya usalom nan hanggapmu ta baliwana' hi aton hanan nappuhiy pangatdan tatagu!
14 Baliwana' an dumalat nan nidugah an abalinam, O Apo Dios,
hinan tatagun hay gamgamonda ya an amin nan numbino'ob'on an wah tun luta ya anggay.

Mu inila' an idatam nan tatagun nahamad di ugalidah tanudda ta adida munhinaang,
ya ta"on un nan imbabaluyda ya mun'olog di tanudda ti mipabnoh ay diday inadangyanda.
15 Ya ha"in ya mundenola' hi un'u tigon nan angahmu ti mi'id di inat'uh nappuhi,
ya wa ay ta mamahuana' ya mun'am'amlonga' an mamannig hi aatmu.

18

Hay Ingkantan David hidin Nangabakana
Hete ya psalm an intudo' David an baal Apo Dios, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay ipa'innilana ya nan namaliwan Apo Dios ay hiyah an amin hinan buhulna ya hinan Alin hi Saul. An inalinay:
(II Sam. 22:2-51)
1 Pa'appohpohdo' He"a, Apo Dios, an nangidat hi bi'ah'u!

2 Hi Apo Dios ya ay batun nahamad hi ipo"oya' ta mabaliwana'.
Hiya an nangibaliw ay ha"in hinan buhul'u ya umat goh hinan nahamad an allup unu hapiaw an mananin ha"in.
Nidugah di abalinanan mangibaliw ay ha"in ti umat nongkay hi batu an nahamad hi ipo"oyan!*
3 At hi Apo Dios an nahamad hi madayaw di numpabadanga',
ya immannung an binaliwana' ay Hiyah nan buhul'u.†

4 Ti hidin hi'ihi'itangan ataya' ya paddungnay unna' inloblob hinan do'ol an puma"i,‡
5 ya paddungna goh di tali an nibobod ay ha"in
unu hulu ta nahulua' an mi'id di ato' an lumayaw.§
6 At gapuh nan nidugah ahan an numanomnoma' ya numpahpahmo'a' ay Apo Dios,
at dengngolnay luwalu' hidih nan Timpluna.*

7 Ya gapuh boholnah nan buhul'u ya immalyog tun luta,
ya ta"on nan nipognadan di duntug ya niwogot.†
8 At paddungnay mun'ahu' di olongna,
ya waday apuy hi bimmuhu' hi timidna an gumhob.‡
9 Ya piniwa'nad daya ta nun'ohop an inggatinah nan ma"ang'angingitit an bunut.§
10 At nilugan hinan muntadyapan an cherubim an pun'iyaddib di mabi'ah an tuyup.*
11 An nale'woh di odolnah nan ma"ang'angitit an bunut an napnuh udan.†
12 Mu dumalat nan nidugah an humiliana ya nidugah an umanilat,
ya nun'a'agah di o"ongol an dalallu ya nan mundalang an apuy.‡
13 Hiya an na'abbagbagtun Dios ya hay oha goh hi umatan di bungotna ya ay idul,§

---

* **18:2** II Sam. 22:2-3. † **18:3** II Sam. 22:4. ‡ **18:4** II Sam. 22:5. § **18:5** II Sam. 22:6. * **18:6** II Sam. 22:7. † **18:7** II Sam. 22:8. ‡ **18:8** II Sam. 22:9. § **18:9** II Sam. 22:10. * **18:10** II Sam. 22:11. † **18:11** II Sam. 22:12. ‡ **18:12** II Sam. 22:13. § **18:13** II Sam. 22:14.

14 at nun'ipalayawna nan buhul an dumalat hinan ilat an paddungnay nun'ipananan
dida.*
15 Ya namaganan nan baybay ta ma"attig di dopona,
ya ta"on nan pognad tun luta ya nun'abudhan an dumalat goh nan nidugah an
boholna!†

16 Ya ta"on un wad abuniyan ya paddungnay nunluung ta ginuyuda' hinan bunol di
danum.‡
17 Ta binaliwana' ay Hiyah nan mun'abi'ah ya nan ma'abohhol an buhul'u an nidugah di
abalinanda ya un ha"in.§
18 Ti hidin gutud di nunligligata' ya immaliday buhul,
mu binaliwana' ay Apo Dios.*
19 Ya manu ay binadangana' ya binaliwana' ay Hiyah nan atata'ot an ma'at ay ha"in
ti umamlong ay ha"in.†

20 Ti miyunnudan hinan nahamad ya maphod an pangat'uy inatnan ha"in‡
21 ti inunud'u nan Tuguna an agguy'u inat nan nappuhi ta agguy'u din'ug Hiya.§
22 Ya an amin din inyuldina ya immannung an inunud'u an agguy'u nginohoy,*
23 ya inilanan mi'id di numbahola' ay Hiya.†
24 At hiyanan indatna an Dios di lagbu' an miyunnudan hinan nepto' an aat'u
ti maphod di nangibilanganan ha"in.‡

25 Ti minaynayun di pangipapto' Apo Dios hinan tatagun mangedenol ay Hiyah enggana,
at maphod di atonah nan maphod di pangatda.§
26 Ti nahamad di atonah nan maphod di ugalina,
mu moltaona nan mangat hi nappuhi.*
27 Ya nan mumpa'ampa ya baliwana,
mu nan mumpahiya ya diday mipa'ampa.†
28 Ya nipaddung hi Apo Dios hi dilag'u
ti ipapatalna nan adi maphod an punnomnom'u.‡
29 Ya Hiya ay di bumadang ay ha"in ya abalina' an abakon nan mangubat ay ha"in,
ya Hiya ay di pi'yibba' ya abako' dida an ta"on un na'allup di babluyda!§

30 At Hiyay ay hapiaw an mananin amin hinan mihi'ug ay Hiya
ti na'ahhamad nongkay di aatna an ipa'annungnan amin di ibagana.*
31 Hiya ya anggay di Ap'apu,
ya Hiya ya anggay di mipaddung hinan batu an abaliwan tu'u.†
32 Hiyay Dios an alpuwan di bi'ah'u,
ya Hiyay mangipaphod hi aat'u ta nahamad.‡
33 Ya Hiya nongkay di mangidat hi abalina' an tumagtag an umat hi amabi'ah di ulha
ta umuya' mipo"oy hinan ata'nang an duntug ta mabaliwana'.§
34 Ya idatnay abalina' an mi'gubat ta olog'un oladon di gambang an pana.*
35 At hiyanan nangabakona',
ya impabagtua' an gapuh badangnan ha"in.†
36 Ya gapuh nangipapto'anan ha"in at paddungnay agguya' nihungpul hinan dalan!‡

37 Mu ha"in di numpamdug ay dida ta engganay un'u numpatoy didan amin.§
38 At hiyanan mid mangiballoh*
39 ti indatnay bi'ah'un ni'gubat ta inabak'u nan buhul'u.†
40 Ya impata'otna dida ta limmayawda,
at numpatoy'u didan ma'abohhol ay ha"in.‡
41 Ya hidin nanganapandah bumadang ay dida ya mi'id,

---

* **18:14** II Sam. 22:15. † **18:15** II Sam. 22:16. ‡ **18:16** II Sam. 22:17. § **18:17** II Sam. 22:18. * **18:18** II Sam. 22:19. † **18:19** II Sam. 22:20. ‡ **18:20** II Sam. 22:21. § **18:21** II Sam. 22:22. * **18:22** II Sam. 22:23. † **18:23** II Sam. 22:24. ‡ **18:24** II Sam. 22:25. § **18:25** II Sam. 22:26. * **18:26** II Sam. 22:27. † **18:27** II Sam. 22:28. ‡ **18:28** II Sam. 22:29. § **18:29** II Sam. 22:30. * **18:30** II Sam. 22:31. † **18:31** II Sam. 22:32. ‡ **18:32** II Sam. 22:33. § **18:33** II Sam. 22:34. * **18:34** II Sam. 22:35. † **18:35** II Sam. 22:36. ‡ **18:36** II Sam. 22:37. § **18:37** II Sam. 22:38. * **18:38** II Sam. 22:39. † **18:39** II Sam. 22:40. ‡ **18:40** II Sam. 22:41.

ya ta"on unda numpahpahmo' ay Apo Dios mu agguyna binaliwan dida.§
42 At hiyanan numpatoy'u dida an paddungnay un'u nunggumu' dida
ta engganay unda numbalin hi hupu' unu pito' hinan kalata!*

43 At immannung an binaliwana' ay Apo Dios hinan nangohoy an tatagu
ta numbalinona' hi ap'apun di tataguh nan abablubabluy an ta"on hinan agguy nanginnilan ha"in.†
44 Ya an amin di ibaga' ya unudonda‡
45 ti din buhul'u ya wumogwogdan mumpangabuhu' hinan nipo"oyanda
ta umalidan mumpa'ampan ha"in.§

46 At madayaw hi Apo Dios an wagwadah enggana!
Hiyay ay batu an nahamad hi ihi'ugan an mamaliw ay ha"in!*
47 Hiya nan Dios an mangiballoh hinan buhul'u,
at numbalinona' hi ap'apuh nan abablubabluy†
48 ti binaliwana' hinan aton nan mun'abungot an buhul'u,
at impabagtua'.‡
49 At hiyanan nan anabagtun Apo Dios di hapihapito' hinan tataguh nan abablubabluy,
ya ikankanta' goh di pundayaw'un Hiya§
50 ti nangabakona' an alin pento'na,
ya impattignay anidugah di homo'nan ha"in an hi David ya hinan holag'uh enggana!*

19

Hay Nipattigan di Anabagtun Apo Dios an Dumalat nan Limmuna
Hay intud'an David eten psalm ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Nan wad abuniyan an limmun Apo Dios di mangipa'innilah nan anabagbagtuna
ya nan udumnan numbino'ob'on goh an limmuna.
2 Ya abigabigat ya amahdomahdom ya wagwah didan mangipa'innilah nan anabagbagtuna,
3 ya madngol di hapitonda an amin hi alutaluta
4 ti nan aatday panginnilaan an amin nan tataguh tun lutah anabagbagtun Apo Dios,
mu paddungnay gunda humapit ta nangamung hinan pingit tun luta.*

Ya limmun Apo Dios ad daya ta way ihinan nan algaw
5 an gun bumuhu' hi abigabigat an umat hi lala'in malhin an ma"amlong
unu umat hinan mi'yabbak an ihihi'alnay tumagtagana.
6 Ya bumuhu' nan algaw hinan buhu'ana,
ya innaynayunan mahlimahlig ta nangamung hinan a'unugana,
ya wa ay ta pumtang ya mi'id ah ohah adi munle'nah nan lahuna.

7 Nan Uldin Apo Dios ya na'ahhamad an ipaphodnay punnomnoman nan tagu,
ya nan tudtuduna ya medenol ti hiyay anomnoman nan tagun nakudang di nomnomna.
8 Makulug nan Tugun Apo Dios ya umipadenol,
ya makulug nan Mandalna ti paphodonay punnomnoman.
9 Hay pundayawan ay Apo Dios ya ma"aphod,
ya mid ahan apogpogana,
ya immannung nan intuguna an na'ahhamad.
10 Ya nabalul ahan hanan Tuguna ya un nan namahmah an balitu',
ya paddungnay ma'allameehda ya un nan namahmah an danum di iyu'an.
11 At nan Tugunmu ya hiyay namadan ay ha"in an baalmu, Apo Dios,
ya nan pangun'unada' ya ongol di alagbua'.

12 Mu umu'uddum ya mid ma'amtanmin taguan nibahhaw ami,
at aliwam ni' di bahol'u an nipo"oy.
13 Ya badangana' ta adi' aton nan inila' an ibahhawa',

§ **18:41** II Sam. 22:42. * **18:42** II Sam. 22:43. † **18:43** II Sam. 22:44. ‡ **18:44** II Sam. 22:45. § **18:45** II Sam. 22:46. * **18:46** II Sam. 22:47. † **18:47** II Sam. 22:48. ‡ **18:48** II Sam. 22:49. § **18:49** II Sam. 22:50; Rom. 15:9. * **18:50** II Sam. 22:51. * **19:4** Rom. 10:18.

ya adim ni' iyabulut an hanan impa'engha' an pumbaholan ya munnononnong
ay ha"in
ti pohdo' ahan an mapogpog nan gun'u pangatan hi nappuhi!

14 Apo Dios an paddungnay batu an punhi'uga' ya baliw'u,
nan hapihapito' ni' ya nan gun'u nomnomnomon ya miyunnudan hinan pohdom
an mangipa'amlong ay He"a.

20

Hay Luwaluh Umabakan

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Hi Apo Dios ni' di bumadang ay he"ah nan gutud di aguguluwam,
ya Hiya ni' an Dios Jacob di mamaliw goh ay he"a.
2 Ya hidih nan Timplunah nan Duntug an Zion ya Hiya ni' di bumadang ay he"a.
3 Ya olom ni' ya nomnomonan amin nan ene'nongmun Hiya,
ya namama ni' an umamlong hinan Onong an Moghob an ene'nongmun Hiya.
4 Ya idatna ni' an amin nan pohdom,
ya iyabulutna ni' an amin nan ninomnommuh ma'at
5 ta it'u'min umamlong hinan pangabakam,
ya umanla amin mangipabagbagtun Apo Dios an dumalat di pangabakam.
Abuluton ni', Apo Dios, an amin nan odowom ay Hiya.

6 Ad ugwan ya inila' an hi Apo Dios ya halimunanan ibaliw nan alin pento'na,
ya hidih nan wadanad abuniyan ya donglonay luwalun nan pento'nan ali,
ya badangana hiyan amin hinan pi'gubatana an dumalat nan nidugah an abalinana.
7 Nan udumna ya mumpahiyadan ehdolda nan kalesadan mi'gubat,
ya nan udum goh ya ehdolda nan kabayuda,
mu hay ehdolmi ya nan abalinan Apo Dios an Diosmi!
8 At hanan tatagun mangehdol hinan umat hina ya umatdah nan nun'atu"in an mid
ologdan tuma'dog,
mu da'mi ya gun ami bumi'ah.

9 Apo Dios, pangabakom ni' nan alimi,
ya badangan da'mih nan pumbaganmih badangmu!

21

Hay Punyamanan hi Umabakan[*]

Hete ya psalm an intudo' David, ya intud'ana nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Apo Dios, umamlong nan ali[†] an dumalat nan nidugah an abalinam
ti He"ay bumadang ay hiyan mangabak hinan buhulna.
2 Ya inabulutmu din inluwalunan He"a,
ya indatmun amin nan penhodna.
3 Ya do'ol di wagahmun hiya,
ya inuklupam hiyah namahmah an balitu'.
4 Endawnan He"ay dumu'du"oyan di ataguana,
ya inabulutmu ti indatmuy adu"oy hi ataguanah enggana.
5 Ya me'gonan ahan henen ali,
ya nundongol di aatna ti hiyay nangabakom.
6 Ya immannung an munnononnong nan wagahmun hiya,
ya nan i'iddumam ay hiyay anidugah di umamlongana.
7 Ti He"an na'abbagbagtun Dios di ehdol nen ali ti nidugah di pamhodmun hiya,
at mid al'alin hiyah enggana.

8 Ya He"a, Apo Dios,[‡]
ya tiliwom an amin nan buhulmu an dumalat nan abalinam,
9 ya nan gutud di umaliam, Apo Dios,

---

[*] **21:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). [†] **21:1** Nan Alin hi David di humapit, ya hapitonay aat di Diosna ya nan odolna (verses 1-7). [‡] **21:8** Nan tataguy humapit hi aat nan alida, mu nan alin hapitonda ya nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu (verses 8-13).

ya aminom an ubahon dida an umat hinan aton di ongol an apuy an gohbonan
amin dida.
Ya umannung an ubahom dida an dumalat nan nidugah an bungotmu,
10 ya ta"on goh nan holagdah udum hi algaw ya ubahom dida
ta mi'id ah ma'angang hitun luta.
11 Ya ta"on hi unda mumplanuh nappuhih atondan He"a
mu mi'id di ologda damdaman mangabak
12 ti mumpangalayawdah nan pamanaam ay dida.

13 At He"ay ipabagbagtumi, Apo Dios, an dumalat nan umipanoh'an ina'inatmu,
ya idaydayaw da'a an dumalat nan nidugah an abalinam!

22

*Hay Pumpahpahmo'an ya Pundayaw ay Apo Dios**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta,
ya hay tunena ya “Nan Babain Ulhah Helhelong.”
1 Anaad ahan, Apo Dios an Dios'u, ta inganuya'†
an adia' badangan,
ya adim dongdonglon tun pumpahpahmo'a'?
2 Ya gunna' munluwalun mumpahmo' ay He"ah nan mapatal ya nan mahdom,
mu adia' badangan, at ten numanomnoma'.

3 Mu He"a damdama an me'gonan an Dios di idaydayawmin holag Israel
4 ti He"ay enehdol din o'ommodmih din penghana,
at binaliwam dida.
5 Ya din gunda numpahmo'an ay He"a ya binaliwam dida,
at agguyda nadismayah nangehdolandan He"a.

6 Mu Ha"in ya umata' hi olang an bo'on tagu
ti unna' atog pahipahiwon ya langkalangkakan.
7 Ya an amin nan mannig ay Ha"in ya unna' hinhannulon,
ya pumpadngolan,
ya wimmigiwigiwigdan Ha"in‡
8 an alyonday, “Nundenol ay Apo Dios,
at okod hi Apo Dios an mamaliw ay Hiya ti Hiyay pa'appohpohdona!”§

9 Mu He"ay nanalimun ay Ha"in an nete"ah din nitungawa',
ya din a'eppola"u ya pinilia' ta He"ay ehdol'u.
10 Ya He"ay nanalimun ay Ha"in an nete"ah din nitungawa',
at He"ay Dios'u.
11 At adia' ni' taynan ti mi'id di bumadang ay Ha"in hinan gutud di punligata' an anggay
He"a,
12 ya ten li'ubona' hinan do'ol an buhul'u
an umatdah nan atap an a'animal hi inalahan,
13 ya umatda goh hinan humeeheel an layon
an nidadaandan umihabhab.
14 Ya ten mi'id ah bi'ah'u an paddungnay danum an nehepyat,
ya ay nun'akumhun amin di tungal'u.*
Ya na'utaw di nomnom'u an ay lilin an ma'anang.†
15 Ya namaganan di bagang'u‡ an umat hi hupu',
ya tun dila' ya nipuyut hi tangngutangngu' ti ingnganuya' ay He"a ta matoya'.
16 Ya li'ubona' hinan buhul'u
an umatdah ahuh inalahan an puntupigday ngamay'u ya hu'i'.§
17 At mun'attig di tungal'u,
ya umamlong nan buhul'un mamannig ay Ha"in.
18 Ya pun'alada nan lubung'u an unda iyu'nuh ta nangamung di mangngal.*
19 At adia' ni' taynan ay He"a, Apo Dios, ta unmuat ni' idat di bi'ah'u,

---

* **22:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). † **22:1** Mat. 27:46. ‡ **22:7** Mat. 27:39. § **22:8** Mat. 27:43. * **22:14** Psa. 34:20. † **22:14** Jn. 19:34. ‡ **22:15** Hay pohdonan ibaga ya mid bi'ahna. § **22:16** Jn. 19:37. * **22:18** Lk. 23:34; Jn. 19:23-24.

ya punnaudom ni' an mamadang ay Ha"in.
20 Ya baliwana' ta adia' patayon hinan buhul'u
an umatdah ahuh inalahan,
21 ya ibaliwa' ni' goh hinan atata'ot an layon
ya hinan manilhig an bakah inalahan
22 ta way ato' an mangulgud hinan aat di ina'inatmuh nan i'ibba',
ya hinan way a'am'amungan nan tatagun mundayaw ay He"a.†

23 Ya alyo' goh di,
“Da'yun mundayaw ya un'unnud ay Apo Dios,
ya ulgudonyuy a'al'alyana ya nan a'e'gonana!
24 Ti agguyna hiniganan unu ingnganuy nan maligligatan,
ya agguyna goh din'ug dida,
ya badangana nan mumpabadang ay Hiya.”

25 At hinan gutud di a'amungan nan tatagun mundayaw ay He"a
ya He"ay idaydayaw'u ya ipa'annung'u din intulag'un e'nong ay He"a
26 ta mangan nan nun'awotwot, ya mun'abhugda,
ya mundenol an amin nan mundayaw ay He"a.
At hay amlong ni' di munnononnong ay dida!
27 Ya an amin ni' nan Hentil hinan abablubabluy hitun luta ya nomnomonda ta He"an Dios di dayawonda
28 ti He"ay okod an mumpapto' an amin hinan tataguh tun abablubabluy hitun luta.

29 Ya an amin nan adadangyan an tataguh tun luta ya ta"on nan magadyuh di atayana
ya munhippida ta dayawondah Apo Dios.
30 Ya dayawon ya innilaonday aatnah nan numbino'ob'on an holag di tatagu,
ya ta"on nan a'apudah pidwa.
31 At ta"on un hanan agguy nitungaw ya mipa'innila goh ay diday aat di bimmaliwan Apo Dios.

23

Hi Apo Dios an ay Mumpahtul
Hete ya psalm an intudo' David.
1 Hi Apo Dios di manalimun ay ha"in,
at idatnan amin di mahapul'u.
2 Ya hinan wadan di mumballun do'ol an holo' di paddungnay pun'eblaya'
an neheggon hinan ginnaw an awadan di maphod an danum.
3 Ya gunna idat di bi'ah'u,
ya gunna' ipadutu' ta nan nepto' di unudo' ta way ipabagbagtuana.
4 Ya ta"on hi unna' munligligat an hi'ihi'itangan hiyay ataya' mu adia' tuma'ot ti wagwada'a,
at nan hul'udmuy mamaliw ay ha"in.

5 Ya indadaanana' hinan ma'an ya ma'inum an titiggon nan buhul'u.
Ya hiniitam nan ulu' hi lana,
ya indatmuy do'ol hi inumo'.
6 Immannung ahan an dumalat di amaphodmu ya nan pamhodmun ha"in
ya minaynayun an wagwagda'ah abigabigat hitun atagu',
ya minaynayun an gunna' mundayaw ay He"ah nan Timplum.

24

*Hi Apo Dios di Na'abbagbagtun Ali**
Hete ya psalm an intudo' David.
1 Tun luta ya an amin nan wah tun luta ya hakup Apo Dios,†
2 ya hanan limmuna ya nipognad hinan baybay.

3 At ngadan udot di way biyangnan umuy hinan me'gonan an duntug Apo Dios,
ya ngadan di way biyangnan humigup hinan Timpluna?

† **22:22** Heb. 2:12. * **24:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). † **24:1** I Cor. 10:26, 28.

4 Hay miyabulut ya ammuna nan nahamad di aatnan tagu an maphod di pangatna ya nomnomna,
ya nan adi mundayaw hi bulul,
ya nan adi munhapatah nan agguy immannung.
5 Ya nan tagun mangat hi umat hina ya hiyay wagahan Apo Dios ta baliwana,
ya ibilangnah maphod,
6 at nan tagun umat hinay aatna di middum ay Apo Dios an din dinayaw Jacob.

7 Ibughulyu hanan pantaw hidin penghana ta humigup nan na'abbagbagtun Ali![‡]
8 Mu hay ngadan ne han nabagbagtun Ali?
Hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya mangab'abak!
9 At ipidwa' an mangalih ibughulyu hanan pantaw hidin penghana ta humigup nan na'abbagbagtun Ali!
10 Mu ngadan ne han nabagtun Ali?
Hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya mangab'abak!

25

Hay Luwaluh Pumpabadangan ay Apo Dios[*]
Hete ya psalm an intudo' David.
1 Apo Dios, He"ay gun'u punluwaluan ya dayawon,
2 ya He"ay pangiyokoda' an Dios'u.
Ya adim ni' iyabulut di pangabakan nan buhul'un ha"in,
ya adim ni' iyabulut an mabainana'.
3 Ta mi'id ni' di ohah nan mundayaw ay He"ah mabainan,
mu hay bainom ya nan adi mangngol an nangohoy ay He"a.

4 Ituduwana' ni', Apo Dios, ta nan pohdom di hiyay ato',
5 ya ituduwana' ta unudo' nan amakulugmu ti He"ay Dios an mamaliw ay ha"in,
ya He"ay gun'u pundenolan.
6 Nomnomom ni', Apo Dios, din ama'uyam hinan tatagum
ya din anidugah di pamhodmun didah din hopapna,
7 at adim ni' nomnomon nan do'ol an numbahola' ya din adi' pangngolan hidin a'unga',
ya adia' ni' aliwan, Apo Dios, an dumalat nan nidugah an pamhodmu ya nan amaphodmu.

8 Immannung ahan an maphod'a, Apo Dios, ti nahamad di pangatmu,
ya ituduwam nan nun'abaholan hi maphod hi unudonda.
9 Ya ituduwam goh nan mumpa'ampan tataguh nan maphod an atonda ta nan pohdom di unudonda.
10 An amin di atom ya ma'ulay'a,
ya munnanannong nan pamhodmuh nan mangunud hinan Uldinmu.
11 Apo Dios, ipa'annungmu din inalim
ta aliwam ni' nan do'ol an bahol'u ta way ipabagbagtuam.
12 Ya ta"on un nan tagun mange'gon ay He"a, Apo Dios,
ya ituduwam hi maphod hi unudona.
13 At gunmu wagahan hiya ta pumhod di nitaguana,
ya tawidon nan imbabaluyda nan luta an din nitulag hi midat ay dida.
14 Ya ligwam nan tatagun mundayaw ay He"a,
ya diday pangipa'innilaam an immannung nan Tulagmu.
15 Ya He"ay gun'u pumbagan hi badang
ti He"ay gun mangibaliw ay ha"in hinan pangatandah nappuhin ha"in.

16 At nomnomona' ni' ay He"a, Apo Dios, ta igohgohana'
ti ten mid bumadang ay ha"in an ten maligligatana'!
17 Ya ten nidugah an gun ma'ud'udman di numanomnoma',

[‡] **24:7** Nan ohan nidugah an pantaw ad Jerusalem an ma'alih nan Pantaw hi Appit hi Buhu'an di Algaw ya agguy nibughul hi nabayag ti paddungnay nahamintu ta adi mabalin an mibughul. Ya henen pantaw ya miyuy hinan gettaw di Timplun Apo Dios. Mu ihnay ugalin nan Hudyu an mitatangngob ta engganah un umali nan Alin Pento' Apo Dios.

[*] **25:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letrah nan miyadwan verse. Ya minaynayun nan mahayhaynod an hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganay *taw* hi egpongana, ya duwampulu ta han duway letran di alphabetda.

at ibaliwa' ni' hitun punholholtapa'!
18 At tigom ni' tun numanomnoma' ya tun punholholtapa',
ya aliwam ni' goh an amin nan bahol'u!
19 Ya tigom goh an gun dumo'ol nan mi'buhul ay ha"in
ya nan anidugah di atondan mamohol ay ha"in!
20 At baliwana' ni' ay He"a ta mid al'alin ha"in,
ya adim ni' iyabulut an mabainana' ti He"ay paddungnay ihi'uga'.
21 Ya inila' an na'ahhamad'a ya ma"aphod'a,
at ipapto'a' ni' ti He"ay edenol'u.

22 At baliwan ni' ahan da'min amin an holag Israel
hinan numbino'ob'on an ligatmi, Apo Dios!

26

Hay Luwalun David hi Aat di Anahamadnan Apo Dios
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Apo Dios, ipa'innilam di aat di anahamad'u ti nan immannung di ina'inat'u,
ya adia' ahan munduwaduwah nan pangehdola' ay He"a.
2 At tapngana' ya hamadona', Apo Dios,
ta innilaom di aat'u ya nan wah nomnom'u
3 ti inila' an minaynayun nan nidugah an pamhodmun ha"in,
ya ten inaynayun'un unudon nan Tugunmu.
4 Ya adia' ahan middum hinan ahilalayah ya hinan bumalbali,
5 ya pahiwo' nan tatagun nun'appuhiy pangatda,
at adia' ahan umuy mi'yib'ibun ay dida.
6 Apu, ihua' di ngamay'u ta pangimmatunan an mid ahan inat'uh nappuhi,
ya unna' umalih nan pun'onngan an mundayaw ay He"a.
7 Ya it'u"uy kanta' hi pangipabagbagtua' ay He"a,
ya ulgudo' nan numbino'ob'on an mun'aphod an inatmu.
8 Immannung an pa'appohpohdo' nan Abung an ihinam, Apo Dios,
ti hidiy pannigan nan tataguh anidugah di abalinam.

9 Ya adia' ni' itagam an pi'yubah hinan nun'abaholan,
ya adia' goh iddum hinan amoltaan nan pumatopatoy
10 ti hanan gun mangat hi nun'appuhi ya mumpalagbudah nan pangatandah nappuhi.
11 Mu ha"in ya maphod di ina'inat'u,
at hom'ona' ni' ta baliwana'.
12 At ihamad'un umunud ay He"a an ta"on un way ma'at,
at hinan a'amungan nan tatagum an mundayaw ay He"a ya He"ay idaydayaw'u.

27

Hay Luwaluh Ipabagbagtuan Apo Dios
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 He"a, Apo Dios, di mamatal an mangipapto' ay ha"in,
ya He"a goh di baliw'u, at hiyanan mi'id ta'ta'.
Ya He"ay ihania' hitun atagu', at hay ta'ta' mah?
2 Ya wa ay ta umali nan nun'appuhiy pangatdan mamatoy ay ha"in
mu un at goh diday paddungnay mapulig.
3 Ya ta"on hi unna' li'ubon hinan do'ol an tindalu ta buhulona'
mu adia' tuma'ot ti He"a, Apo Dios, di ehdol'u.

4 Wada ahan han pohdo' an ibaga ay He"a, Apu:
iyabulutmu ni' di punnononnga' hinan Abungmun mundayaw ya munluwalun He"a eten atagu'
ta innilao' nan nidugah an amaphodmu ya nan umipanoh'aam.
5 At nan ipaligligata' ya halimunana',
ya ipo"oya' hidih nan Timplum,
at mid al'alin ha"in an paddungnay unna' ipattu' hinan pa"ata'nang an batu.
6 At an amin nan buhul'u ya apputo' dida.
Ya it'u"u nan pun'am'amlonga' an mun'onong hinan Timplum,
ya ikantaa' an ipabagbagtu He"a an Dios.

7 At donglom ni' tun luwalu', Apu,
ya hom'ona' ta abulutom nan ibaga'.
8 Ya inali' hi nomnom'uy,
“Mahapul an hi Apo Dios di pangiluwalua'!”
Ya immannung an hiyay ato' ta Hiyay pangiluwalua'!
9 At adia' ni' du'gon an baalmu,
ya adia' boholon ti He"ay gun bimmadang ay ha"in!
Ya He"ay Apu' an mamaliw ay ha"in,
at adia' ni' taynan.
10 At ta"on hi unna' inganuy ay da aman ina
mu He"a, Apo Dios, di manalimun ay ha"in.
11 At, Apo Dios, itudum ay ha"in di pohdom hi ato',
ya ipanguluwa' ta madadawoh di pundalana'
ti nidugah an do'olda nan mamuhul ay ha"in!
12 Ya adim ni' iyabulut an aton nan buhul'u nan pohdondan aton ay ha"in ti ulgudon nan tataguy layah hi aat'u,
ya nidugah an nappuhi nan pana'ta'atotdan ha"in.

13 Mu inila' ahan an matagua' ta tigo' di amaphodmu, Apu,
ad ugwan eten atagu',
14 at ehdol tu'uh Apo Dios,
ya adi tu'u tuma'ot ya numanomnom ta Hiyay edenol tu'u!

28

Hay Luwaluh Pun'adawan hi Badang
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Apo Dios an paddungnay batun punhi'uga', He"ay punluwalua',
at donglom ni' tun ibaga' ti gulat ta adim aton at la'tot ya natoya',
at midduma' hinan nun'ilubu'.
2 At donglom ni' nan pumpahmo'a' hi badangmuh pangita'nanga' hi ngamay'u
an munluwaluh appit di Timplum.

3 Ya adia' ni' itagam an pi'moltah nan ahilalayah,
ya nan mangamangat hi nappuhi,
ya nan ay ma'ma'ullay di panapitdah nan heneggonda mu hay wah nomnomda ya bumobohholda.
4 At moltaom dida ta balloh nan gunda inat an nappuhi ya nan anappuhin di inatday pummoltam ay dida!
5 At dumalat nan adida pangulugan hinan ina'inatmu, Apo Dios, ya nan limmum
ya hiyanan ubahom didah munnananong!

6 Idaydayaw da'a, Apo Dios, ti dengngolmuy luwalu' hi pumpabaddanga' ay He"a.
7 Immannung an He"ay mangidat hi bi'ah'u,
ya He"ay paddungnay hapiaw'u,
ya heten nitagua' ya He"ay ehdol'u,
at hiyanan binadangana',
ya nidugah di amlong'u,
at ikanta' di punyamana' ay He"a.
8 Ya He"a goh di mangidat hi bi'ah nan tatagum,
ya He"ay mamaliw ya manalimun hinan alin pinilim.
9 At ibaliw ya wagahan da'min tatagum an holag Israel,
ya He"ay paddungnay mumpahtul hi mangipapto' ay da'mih enggana.

29

Nan Hapit Apo Dios an Wah nan Puo'
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Da'yun a'anghel ya idaydayaw ya e'gonan tu'uh Apo Dios
ti nidugah di abalinana.
2 Ya e'gonan tu'u nan ma"aphod an ngadana,
ya munluung tu'un mundayaw ay Hiya an na'ahhamad an mid nipaddungana.

3 Ya wa ay ta humapit hi Apo Dios ya madngol hinan baybay ti ay idul.

4 Nidugah di abalinan nan hapit Apo Dios,
ya ma'innilah nan panaphapitna an Hiya ya madayaw.
5 Ya nan hapit Apo Dios ya puntomangna nan ayiw an cedars
ya ta"on nan ayiw an cedar ad Lebanon ya punggupungna.
6 Ya paddungnay ipalattu'na an umat hinan uyaw an baka nan Duntug an Sirion* ad Lebanon.
7 Ya humapit ay hi Apo Dios ya umilat ad daya,
8 ya miwogot goh nan mapulun,
ya ta"on nan Mapulun an Kadesh.
9 Ya humapit ay goh hi Apo Dios ya etelona nan ayiw an oaks,
at mun'agah nan tubun di ayiw hi inalahan,
ya an amin nan tatagun wah nan Timpluna ya gunda it'u' an mangalih,
"Madayaw hi Apo Dios!"

10 Hi Apo Dios di mumpapto' hi an amin an ta"on un hidin lobong,†
at Hiyay alih mid pogpogna.
11 Immannung an hi Apo Dios di mangidat hi abalinan nan tataguna,
ya wagahana dida ta malenggopda.

30

Hay Luwaluh Punyamanan

Hiyah te kantan David an nikantah din idawatan nan Timplun Apo Dios.
1 Ipabagbagtu da'a, Apu, ti He"ay namaliw ay ha"in hinan ataya'
ta agguya' inabatlan hinan buhul'u.
2 Apu an Dios'u, inluwalu' ay He"a ta badangana',
ya immannung an impa'adaoga' hitun lewoho'.
3 Ti ta"on hi unna' magadyuh an matoy mu tinagua',
4 at da'yun amin an tatagun Apo Dios ya ikantayuy pundayawyun Apu tu'u,
ya e'gonanyu nan me'gonan an ngadana!
5 Ti nan bungotna ya un na'amtang,
mu nan gohgohna ya minaynayun hi engganah atayan.
Ya ta"on un ami lumugwalugwah ohay mahdom mu mun'am'amlong ami damdamah nan mabiggat.

6 Ya wa ay ta malenggopa' ya alyo' hi nomnom'uy,
"Mi'id mangabak ay ha"in!"
7 O Apu, hidin nanalimunam ay ha"in ya impapto'a'
an umat'ah nan nahamad an allup,
mu unat goh ingnganuya' ya nalmuy ta'ot'u.

8 Ya hidin nunluwalua' ay He"a, Apu, ta numpahpahmo'a' ta badangana'
ya inali' ay He"ay,
9 "Undan way ma'agayan ha"in hi unna' matoy ya inlubu'a'?
Ya undan mabalin an dayawon da'ah unna' numbalin hi hupu'?
At hay ato' mah an mangipabagbagtun He"a unu mangulgud hinan maphod an ina'inatmun ha"in?
10 At donglom ni', Apu, tun ibaga' ta igohgohana',
ya badangana' ay He"a, Apu!"

11 At ten linumanmu tun lungdaya' hi amlong,
at yumagtutua',
ya inaanmu goh nan langgut an lubung'u
ta linubungana' hinan lubung an umidat hi amlong.
12 At ten ikanta' di pangipabagbagtu'a' ay He"a, Apu an Dios,
ya He"ay gun'u punyamanan hi mid pogpogna!

31

Hay Luwaluh Pange'kodan ay Apo Dios

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. *(Psa. 71:1-4)*

---

* **29:6** Unu Duntug an Hermon. † **29:10** Hiyah ne lobong hidin amatagun Noah (Gen. 6-8).

1 O Apu, He"ay ihi'uga' hi mamaliw ay ha"in,
ya adim ni' ahan iyabulut an mabainana'
ti He"a ya nahamad di pangatmun Dios,
at baliwana'.*
2 At donglom ni' tun iluwalu' ta punnaudom an mamaliw ay ha"in
ti He"ay umat hinan batun pangihi'uga',
ya umat'a goh hinan nihamad an allup an mamaliw ay ha"in.†
3 He"a, Apu, di paddungnay batun punhi'uga' ya baliw'u,
at ipanguluwa' ta ituduwana' hinan pohdom ta way adayawan nan ngadanmu.‡
4 Ya adim ni' iyabulut an paddungnay mahulua' hinan nidadaan an huluh pangnadan ha"in
ti He"a ya anggay di manalimun ay ha"in.§
5 At e'kod'un He"ay nitagua'*
ti He"ay baliw'u an makulug an Dios.

6 Abohla' nan mundayaw hinan bulul
ti He"a ya anggay di makulug.
7 At mundenola' ya umamlonga' hinan adi mapogpog an pamhodmun ha"in
ti hinalimunana' hidin nunligligata'.
8 Ya agguya' impatiliw hinan buhul'u ti binaliwana'.

9 O Apo Dios, hom'ona' ni' ti ten maligligatana',
ya ten numpangalatunnu tun mata' an lumugwalugwa,
ya ten ahihaha'it di odol'u.
10 Ya ten munlunglungtuya' hitun nidugah an aligligata',
ya ta"on un tun tungal'u ya limmungtuyda goh.
11 Ti an amin nan buhul'u ya pihupihulona',
ya inyal'allanah nan heneggon'u.
Ya nan liligwa' ya tuma'otdan ha"in ti wa ay ta tigona' hinan kalata ya inhingngiday pange'wanda,
12 at inaliwana' ay dida an paddungnay unna' natoy
an umata' hinan naphal an bangan nitapal.
13 Ya gun'u donglon di hapihapiton nan do'ol an buhul'un ha"in,
ya tuma'ota' ti ninomnomdan mamatoy ay ha"in.

14 Mu He"ay pange'koda' an amin, Apu, ti He"ay Dios'u,
15 ya He"ay okod hinan ma'ma'at hitun nitagua',
at baliwana' hinan aton nan buhul'un mamaligat ay ha"in.
16 Tigona' ni', ya igohgohana' an baalmu,
ya baliwana' an dumalat nan nidugah an pamhodmu,
17 ya adim ni' abuluton di abaina', Apu, ti ten munluwalua' an mumpabadang ay He"a.
Mu hay bainom ni' ya hanan mangamangat hi nappuhi ta engganah unda middum hinan wadan di nun'atoy
18 ta mun'apogpog nan pumpahpahiyaandan lumayalayah,
ya nan pumihupihulandah nan tatagun nahamad di aatda.

19 Immannung an nidugah an mun'aphod nan indadaanmun pumhodan nan mundayaw ay He"a.
Ya inilan nan tataguy anahamad di pangipapto'mu ya nan pamaliwam hinan mange'kod hi nitaguandan He"a.
20 Ya He"ay ihi'uganda,
at gunmu dida halimunan hinan nappuhin nomnomon nan tatagun aton ay dida,
ya ili"udmu didah nan pamihupihulan nan buhuldan dida.

21 Madayaw hi Apo Dios ti impattignan ha"in nan nahamad an pamhodnah din nunli'uban nan buhul'un ha"in.
22 Ya hidin timma'ta' ya alyo' hi unna' ingnganuy ay He"a,
mu maphod ni' ahan ta dengngolmu nan numpahpahmo'a' hidin numpabadanga'.

---

* **31:1** Psa. 71:1-2a. † **31:2** Psa. 71:2b-3. ‡ **31:3** Psa. 71:3. § **31:4** Psa. 71:4. * **31:5** Lk. 23:46.

23 At da'yun mundayaw ay Apo Dios ya ipattigyuy pamhodyun Hiya ti baliwana nan
tatagun un'unnud ay Hiya,
mu nidugah di pummoltanah nan mumpahpahiyan tagu.
24 At mahapul an ditu'un amin an manahalimid ay Apu tu'u
ya pabi'ahon tu'uy punnomnoman tu'u.

32

Hay Pangaliwan Apo Dios hi Bahol nan Tagun Muntutuyu[*]
Hi David di nangitudo' eten psalm, ya maskil[†] di style nan tunena.
1 Mawagahan nan tagun ina'alliwam di baholna ya nan ina'inatna.[‡]
2 Ya mipadenol nan tagun adim ibilang an Dios hi nabaholan
ti hiya ya adi munlayah.[§]

3 Ya hidin agguy'u nangitutuyuan hi bahol'u ya nidugah di lumugwalugwa'a'
4 ti abigabigat ya amahdomahdom ya gunna' moltaon ay He"a, Apo Dios,
at la'tot ya mi'id di bi'ah'u an paddungnay minaganan nan nidugah an potang
hinan tiyalgaw.
5 At la'tot ya inabulut'un numbahola' ay He"a,
ya adi' ihaut ta ibaga' an amin ay He"a an muntutuyua', Apu, hi an amin an
numbahola' ay He"a,
at ten inaliwam an amin di bahol'u.

6 At an amin nan na'na'unnud an tatagum, Apo Dios, ya gunda munluwalun He"a,
ya namamah nan gutud di punligatanda,
at immannung an mi'id di ma'at ay dida.
7 He"ay punhi'uga', Apu, ta ibaliwa' hinan nappuhin ma'at,
at ikanta' di pun'am'amlonga' hi namaliwam ay ha"in.

8 Inalin Apo Dios di,
"Ituduwa' he"ah atom ta hiyay unudom,
ya tuguno' he"a,
ya halimuna' he"a goh."
9 At hiyanan maphod hi un ayu un'unnud ta adi ayu umat hinan kabayu unu mul[*]
an mid nomnomda an gahin un guyudon nan gumo' hi timidda ya unda umunud.
10 Nan mangamangat hi nappuhi ya do'ol di punligatanda,
mu nan mange'gon ay Apu tu'u ya mahalimunandah nan munnananong an
pamhodna.

11 At umamlong ayun nahamad di pangatna,
ya it'u'yuy umamlonganyu an dumalat nan maphod an inatna!

33

Nan Kantan Pundayaw
1 An amin ayun nahamad di pangatna ya idaydayawyuh Apo Dios
ya umamlong ayu an dumalat nan inatna ti hiyah ne mahapul hi aton.
2 At usalonyu nan alpa ya lyre[*] an himpuluy gadengnah nan pungkantaanyu,
3 ya ikantaanyu Hiyah balbalun kanta,
ya ihamhamadyun muntukal,
ya it'u'yuy pundenolanyu
4 ti makulug nan Hapit Apu tu'u,
ya ipa'annungnan amin nan itulagnah atona.
5 Ya pa'appohdon Apo Dios nan nahamad di pangatna ya nan matpong an tagu
ti munnononnong di pamhodnah nan tatagu.

6 Ya un ammunay hapit Apo Dios ya nalmud abuniyan,

---

[*] **32:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Mangal'alu' hi A'aliwan di Bahol an Psalm* ti waday muntutuyuh baholnan Apo Dios. [†] **32:** Nan hapit an *maskil* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga. Mu mid mapto' ya hiyah ne ohan aat di aton an muntukal an umat hi panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan. [‡] **32:1** Rom. 4:7. [§] **32:2** Rom. 4:8. [*] **32:9** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat nan mul. [*] **33:2** Nan it'ittang an alpa.

ya unna immandal ya nawada nan numbino'ob'on an wad daya an nan algaw, ya
bulan, ya nan bittuan.
7 Ya inamungna nan danum hinan maluhung an baybay.
8 At an amin ayun wah tun luta ya ta'tanyuh Apu tu'u,
ya Hiyay e'gonanyu
9 ti un ammunay hapitna ya nalmu tun luta,
ya unna immandal ya nawadan amin di logom!
10 Ya abalinanan pa"ion di hinahapit nan tataguh nan abablubabluy hi ma'at ta adi
matuluy,
11 mu nan ninomnom Apu tu'uh ma'at
ya mipa'annung an minaynayun hi enggana.

12 Mipadenol nan babluy an hi Apo Dios di dayawonda,
ya mipadenol nan pento'nah tataguna.
13 Ya hidid abuniyan ya uhdungan Apu tu'un amin nan tataguh tun luta,
14 ya wah dih nan pumpapto'ana an tigtigonan amin nan wah tun luta.
15 Ya Hiyay nunlumuh punnomnomda,
at inilanan amin di aat nan ato'atonda.
16 At nan pangabakan nan alih nan gubat ya bo'on nan ado'ol di tindalunay dumalat,
ya umat goh hinan tindalu an bo'on nan amabi'ahnay dumalat hi pangabakana.
17 Ya adiyu ehdol di abaliwanyuh nan bi'ah di kabayuh nan pi'gubatanyu
ti ta"on hi unda mabi'ah mu mid ologdan bumaliw.
18 Mu halimunan Apo Dios nan mangunud ay Hiya
ya nan mangedenol hinan nidugah an pamhodna
19 ta baliwana dida ta adida mun'atoy
an ta"on un hinan gutud di batel.

20 At He"a, Apo Dios, di ehdolmi
ti He"ay umat hi hapiaw an bumadang ya mumpapto' ay da'mi.
21 Ya He"ay dumalat hi umamlonganmi,
at ehdolmi He"a ti me'gonan'a.
22 At, Apo Dios, gunmu ni' inaynayun nan pamhodmun da'mi
ti He"a ya anggay di ehdolmi.

34

*Hay Pangidaydayawan ay Apo Dios**
Hete ya psalm an intudo' David hidin namalbaliyanan Abimelek ti hin'ango'angowona, at hiyanan pinakak Abimelek hiyah nan babluyna.
(I Sam. 21:10-15)
1 Inaynayun'un munyaman ay Apo Dios,
ya gun'u ipabagbagtu Hiyah enggana.
2 Ya hapihapito' di adayawanah enggana ti nan amaphodna,
at da'yun mipaligligat ya donglonyu Hiya ya umamlong ayu.
3 At middum ayun ha"in an mangipabagbagtun Apu tu'u
ta an amin tu'u ya dayawon tu'u Hiya.

4 Ti nunluwalua' ay Apu tu'u ya immannung an dengngola',
at nami'id an amin din ta'ot'u.
5 Ya an amin nan mange'kod hi nitaguanan Hiya ya umamlongda ti adida ahan mabainan.
6 Ti wa ay ta mumpahpahmo' nan nawotwot ya donglon Apu tu'u,
at badangana didah nan numbino'ob'on an punligatanda.
7 Ya nan anghel Apo Dios di manalimun hinan mange'gon ay Apo Dios,
at elwangna dida.

8 At padahonyu ta innilaonyuy amaphod Apu tu'u
ti immannung an mipadenol nan tagun Hiyay paddungnay ihi'ugana.
9 At e'gonanyuh Apu tu'u an da'yun tataguna
ti an amin nan mange'gon ay Hiya ya idatnan amin di mahapulda.

* **34:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letrah nan miyadwan verse. Ya mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah egpongana an *taw*, ya duwampulu ta duway letran di alphabetda.

10 Ti ta"on un nan layon ya hin'umu'uddum ya munhinaangda ti mi'id di ononda,
mu nan un'unnud ay Apu tu'u ya adida ahan makudangan hi mahapulda.

11 At umali ayun paddungnay imbabaluy'u
ta donglonyu nan itudu' hi atonyun mange'gon ay Apu tu'u!
12 Ya pohdonyu ay an umad'adu"oy di itaguanyu ya nan umamlonganyu[†]
13 ya mahapul an adi ayu humapihapit hi nappuhi,
ya ipogpogyun lumayalayah,[‡]
14 ya ipogpogyun mangat hi nappuhi ta hay maphod di atonyu,
ya inaynayunyuh ne ta mi'id al'alih nitaguanyu.[§]

15 Halimunan Apu tu'u nan nahamad di ugalida,
ya dodonglonay punluwaluandan Hiya.[*]
16 Mu nan mangat hi nappuhi ya boholon Apu tu'u,
ya ubahona didan amin hitun luta ta ma'aliwanda.[†]

17 Donglon Apu tu'uy luwalun nan tatagunan nahamad di ugalida,
ya badangana didah nan malgom an punligatanda.
18 Ya igohgohan Apu tu'u nan munlungdaya,
ya badangana nan mi'id di namnamadah nan nitaguanda.

19 Do'ol di ligat hi holholtapon nan tatagun nahamad di ugalida,
mu badangan Apu tu'u didah an amin ay danen ligatda
20 ti halimunana dida ta ta"on nan tungalda ya mi'id ah ohah ma'ipung.[‡]

21 Nan nun'appuhin ugalin nan tatagu di dumalat hi atayanda,
ya nan mamohol hinan nahamad di ugalina ya mamolta.
22 Mu gun baliwan Apo Dios nan tataguna,
at mi'id di mamoltan dida an un'unnud.

35

Hay Luwaluh Pumpabaddangan ay Apo Dios[*]
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 O Apu, He"a ni' di mangubat hinan buhul'u ta He"ay mi'pattoy ay dida.
2 At alam nan gina'un di mi'buhul,
ya inta'inmu nan hapiawmu ta umali'a ni' ta badangana',
3 ya inta'nangmu nan pahulmu ta gayangom nan buhul'un gun mamdug ay ha"in!
Ya intulagmu an baliwana'.

4 Ya maphod unmu bainon nan munnomnom an mamatoy ay ha"in,
ya pa"iom di nappuhih ninomnomdah aton ay ha"in ta mid poto'na.
5 Ya ta umatdah nan dugi an iyaddib di tuyup hi pumpamdugan nan anghelmu, Apo Dios,
ay dida,
6 ya homelong ni' nan pange'wanda ya mundongngol hinan pumpamdugan nan anghelmun dida.
7 Ti ta"on hi un mi'id ahan di dumalat ya un nonong ya unna' huluon ay dida,
ya mid goh di dumalat ya nonong ya unna' bituon ay dida,
8 mu un himbumagga ni' di nappuhih ma'at ay dida ta diday mun'a'nah nan huluda,
ya dida goh di mun'abituh nan bituda!
9 At umamlonga' ay He"a, Apo Dios,
ya mundenola' hinan namaliwam ay ha"in,
10 ya it'u"un mangalih,
"Mi'id ahan di nipaddung ay He"a, O Apu,
ti ibaliwmu nan mi'id abalinanah nan way aton di nidugah di abalinanda,
ya nan agogohgoh hinan mangipaligat ay dida."

11 Ya ihtiguana' hinan tatagun nappuhiy pangatda
an ipa'lehday unna' numbahol an ta"on hi un mid inat'u.

[†] **34:12** I Pet. 3:10. [‡] **34:13** I Pet. 3:10. [§] **34:14** I Pet. 3:11. [*] **34:15** I Pet. 3:12. [†] **34:16** I Pet. 3:13. [‡] **34:20** Jn. 19:36. [*] **35:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti ibagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhin na'at ay hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un imbagan nan nunluwalu ta adina aliwan an aton.

12 Ya nappuhih unda iballoh di nappuhih nan maphod an inat'u,
at ten nidugah di punlungdayaa'.
13 Ti din nundoghanda ya nunlubunga' hi langgut ta ni'lungdayaa' ay dida,
ya nunlangdua' goh ta inluwalua' dida
14 an paddungnay nahamad an liligwa' unu a'agi' dida
ti nidugah di limmugwalugwaa'
an paddungnay un natoy hi ina.
15 Mu unat goh ha"in di nunligat ya mun'amlongda ya ininga'ingalana',
ya na'amungdan mangat hi nappuhin ha"in an agguy'u inila,
ya gunna' hiniwihiwitan.
16 Ya nidugah an unna' pinadngopadngolan,
ya ngumolongolot di babadah boholdan ha"in.

17 Apu, unna' mah hintigtigon?
Baliwana' ni' hinan pama"iandan ha"in
an umatdah nan atata'ot an layon!
18 Ya munyamana' ay He"ah nan a'amungan di do'ol an tatagum,
ya He"ay idaydayaw'uh nan wadanda.
19 Ya adim ni' iyabulut an amlongan nan buhul'uy a'abaka',
ya adim ni' goh iyabulut an umamlong nan buhul'uh unna' munlungdaya.†
20 Ya mi'id di maphod hi hapitonda ti layah di hapitondah
pama"idah nan tatagun mid al'alih nitaguandan nunhituh nan babluy.
21 Ya un nonong ya unna' pabaholon an alyonday,
“Tigom an inatmu ti da'miy nanimung an nannig!”

22 O Apu, titinnigmun amin hatun ma'ma'at!
At adi'a ni' umu'ugong,
ya adi'a ni' umadagwin ha"in!
23 At punnaudom an umali ta badangana',
ya baliwana' ay He"a an Dios'u!
24 Ti na'ahhamad'an Dios'u,
at ipa'innilam hinan tatagu an mi'id ah bahol'u,
ya adim abuluton nan pangabatlandan ha"in.
25 Ya adim ni' goh abuluton an umat hituy nomnomonda:
“Aton tu'uy penhod tu'un aton ay hiya,
at aga ta punnaudon tu'un mamatoy ay hiya!”

26 Ya unmuat ni' iyabulut ta hanan mangaba'abatol ay ha"in hinan punligligata' ya diday mabainan,
ya mid poto' goh di nomnomonda.
Ya hanan mumpahpahiya an mangalih on'onaynada ya un ha"in ya ipa'ampam dida ta mabainanda.
27 Ya hana ni' an mun'am'amlong hi pangabaka' ya ibugawday anladan gunda alyon di,
“Nidugah di amaphod Apu tu'u ti badangana nan baalna ta pumhod di itaguana!”
28 At gun'u ulgu'ulgudon hinan tataguy ana'ahhamadmu
ya inyal'algaw'un mangidaydayaw ay He"a.

36

Nan Anappuhin di Pangat nan Tatagu

Hi David an baal Apo Dios di nangitudo' eten psalm, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.

1 Nan nababaholan an tatagu ya adida e'gonan hi Apo Dios,
ya nan nun'appuhiy nun'onan hi nomnomda.*
2 Ti hay punnomnomdah odolda ya nabagtu,
at hiyanan adida nomnomon di pumbaholanda unu pahiwon nan nappuhin gunda aton.
3 Ya an amin nan hapitonda ya agaga"ihaw ya ma'allangkakda,
at napogpog din ananomnomanda ya din maphod an pangatda.
4 Ya ta"on hinan mahdom ya adida molo' an gun munnomnom hi nappuhih atonda,
at impa'enghada nan nappuhin ato'atonda,

† **35:19** Jn. 15:25. * **36:1** Rom. 3:18.

hiyanan adida ipogpog.

5 Mu nan pamhodmu, O Apu, ya mi'id di pogpogna,
ya nan anahamad di pumpapto'am ay da'mi ya adi malukud an umat ad daya.
6 Ya nan anahamadmu ya umat hinan do'ol an duntug,
ya nan ma'andong an pamanuhmu ya umat goh hinan ama'alluhung nan baybay.
Ya He"ay manalimun hi managun amin hinan nun'almu an nan tatagu ya nan numbino'ob'on an animal.
7 Ya adi ahan maluman nan pamhodmu, Apo Dios,
ya He"ay pangihi'ugan an amin nan tatagun nun'abagtu ya nun'a'ampa.
8 Ya mun'am'amlong amin mangan hinan do'ol an ma'an an limmum,
ya idatmuy inumonmi an malpuh nan ma"aphod an wangwang
9 ti He"ay nalpuwan di ataguan an amin di matagu,
ya nan patalmuy mamatal ay da'mi.

10 At inaynayunmu nan nidugah an pamhodmuh nan tatagun nanginnilan He"a
ya nan pamaliwam hinan tatagun nahamad di ugalida.
11 Ya adim ni' iyabulut an ilumdita' hinan mumpahpahiyan tatagu
unu palayawona' hinan tatagun nappuhiy ugalida.
12 At tigonyu adya nan tatagun nappuhiy pangatda an nun'a'abakda ya nun'atu"inda
an mid abalinandan bumangon hi enggana!

37

*Hay Umatan nan Maphod ya Nappuhin Tatagu**
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Adi ayu numanomnom an dumalat nan nappuhin pangat nan tatagu,
ya adiyu amohan dida
2 ti umatdah nan holo' an ag'aga ya nun'alyawda ya nalanguda,
at mun'atoyda.

3 Ehdolyuh Apu tu'u ta atonyuy maphod,
at malenggop ayuh nan babluy an punhituwanyu.
4 Atonyu nan pohdon Apo Dios,
at idatnan amin nan popohdonyun mahapulyu.

5 An amin di atonyu ya eyokodyun Apo Dios,
ya Hiyay ehdolyuh bumadang.
6 At nan anahamadyu ya nan pamapaddunganyun mumpanuh di attigan di amaphodyu
an umat hinan mabnang an potang.
7 At anuhanyu, ya e'kodyun amin ay Apo Dios,
ya adi ayu numanomnom hi umadangyanan nan udumnan tatagu ti atonday nappuhi ta hiyay pangngalanda.
8 Ya adi ayu bumubungot,
ya adi ayu goh bumobohhol
ti hiyay dumalat hi pumbaholanyu,
9 ti nan mangamangat hi nappuhi ya mapogpogda,
mu nan mange'kod hi nitaguandan Apo Dios ya diday mamnoh hinan luta.

10 Ya hanan nappuhiy pangatda ya adi madnoy at mun'a'ubahda,
ya anaponyu dida,
mu adi ayu pa"ah'up.
11 Mu nan ma'uya di mamnoh hinan luta,
ya diday pumhod di nitaguanda,
ya mid al'alin dida.

12 Ti nan munnomnom hi nappuhih atonah nan maphod di pangatna,
ya nan mamohol ay dida
13 ya abatlan Apo Dios dida ti inilanan adi madnoy at mamoltada.

* **37:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letrah nan miyadwan verse. Ya mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah egpongana, ya duwampulu ta duway letran di alphabetda.

14 Nan tagun agguy kimmulug an gun mangat hi nappuhi ya nun'idadaanday hanggapda
ya panada
ta patayonda nan nun'awotwot,
ya nan agogohgoh,
ya nan nahamad di pangatda.
15 Mu diday mapatoy hinan hanggapda,
ya mun'a'ipung hinan panada.

16 Nabalbalul nan itang an gina'un nan nahamad di ugalina
ya un nan inadangyan nan do'ol an nun'appuhiy ugalida
17 ti nan abalinan nan nun'appuhiy ugalida ya ma'ubah,
mu ipapto' Apo Dios nan nahamad di ugalida.

18 Ya inilan Apo Dios nan un'unnud ay Hiya,
at nan impabnohnan dida ya bagidah enggana.
19 Ti mahalimunandah nan gutud di way punligatan,
ya ta"on hi un waday batel ya adida mapuhan hi ononda.

20 Mu nan nappuhiy ugalida ya ma'ubahda,
ya nan buhul Apo Dios ya umatdah nan habhabung di holo' an mun'a'ubahda an
umatdah ahu'.

21 Nan nappuhiy ugalida ya umutangda ya adida bayadan,
mu nan nahamad di pangatda ya ma'abbadangda ya ma'an'anidatda.
22 Ya an amin nan tatagun wagahan Apo Dios ya diday mamnoh hinan luta,
mu nan inidutana ya mun'apatoyda.

23 Mun'am'amlong hi Apo Dios an manalimun hinan tatagun nahamad di pangulugdan
Hiya,
ya itudunay maphod hi atonda,
24 at ta"on hi un waday topong ay dida
mu adida ma'abak ti halimunan Apo Dios dida.

25 Nete"ah din a'unga' ta nangamung ad ugwan an nala'aya'
ya mi'id ah tinnig'uh nan nahamad di pangulugnah ninganuy,
unu mi'id goh ah tinnig'uh nan imbabaluyda an immuy nun'ad'adaw hi ononda.
26 Ti diday gun omehmo' hinan udumnan tatagu an dumalat hi awagahan nan imba-
baluyda.

27 At du'gonyu nan nappuhin gunyu aton ta nan maphod di atonyu
ta way atonyun mi'hituh tun lutayuh enggana
28 ti pa'appohpohdon Apo Dios nan tagun nepto' di pangatna,
ya adina inganuy nan un'unnud ay Hiya.

Ya ipapto'na didah enggana,
mu nan imbabaluy nan nappuhiy ugalida ya mun'a'ubahda.
29 At nan nahamad di ugaliday mamnoh hinan luta ta hidiy punhituwandah enggana.

30 Nan nahamad di ugalidan tatagu ya tumugun di hapitonda,
ya nepto' di panapitda.
31 Ya nunnonong hi nomnomda nan Tugun Apo Dios,
at adida mibahhaw an mumbahol ay Hiya.

32 Nan nappuhiy ugalida ya gunda bota'on nan tatagun nahamad di ugalida
ti pohdondan mamatoy ay dida.
33 Mu wagwadah Apo Dios ay dida,
at adi ma'at henen ninomnom nan nun'appuhiy pangatdan dida
unu baliwana didah nan way idolomanda.

34 Gunyu ehdol hi Apo Dios,
ya gunyu unudon nan Tuguna,
at ipaboltanan da'yu nan luta,
ya tigonyuy amoltaan nan nun'appuhiy pangatdah a'ubahanda.

35 Hinamad'un tinnig nan adi mangngol an tagu ya nan nappuhiy ugalina
an mumpahpahiyan ipaddungnay aatnah nan o"ongol an ayiw,
36 mu agguy nadnoy ya natoy an na'ubah ti pun'anap'u,
ya mi'id ah inah'upa' ay hiya.

37 At tigonyu adya nan aat di tagun nahamad di ugalina ya nan adi munlayah
ti immannung an mapmaphod di ma'ma'at hinan nitaguanah udum di algaw.
38 mu an amin nan mumbahol ya mun'atoyda,
ya ta"on nan holagdah pidwa.

39 Baliwan Apo Dios nan tatagun nahamad di ugalida,
ya Hiyay pangihi'ugandah nan gutud di way aligatanda.
40 Ya badangana goh didah nan nappuhin aton nan nun'appuhiy ugalidan tatagu ay dida,
ya baliwana dida ti Hiyay pangehdolandah bumaliw.

38

*Hay Luwalun nan Tagun Maligligatan**
Heten psalm ya luwalun intudo' David ay Apo Dios.
1 O Apu, adia' ni' ihingal unu titildon hinan bumungtam
2 ti paddungnay pinanaa' ya tinubli'a'.
3 Ya dumalat nan bungotmu ya ten nidugah di dogoh'u,
ya ten ahihaha'it an amin di alimatung di odol'un dumalat nan bahol'u
4 ti nidugah ahan an umat hinan ma'addamot an adia' pa'appi'ug.

5 Ya nalipuh tun odol'uh pogha,
at ahi'a'agubda an dumalat nan adi maphod an inat'u.
6 Ya ten unna' pumi"upi"ut'ut hi ha'itna,
ya abigabigat ya umale'alengenga',
7 ya ten nidugah an munha'it di bonog'u
ti dumalat nan nidugah an dogoh'u.
8 Ya ten mangluya' ahan an mid am'amungit hi bi'ah'u,
ya umale'alengenga' ti adia' pa"edpol hitun dogoh'u.

9 Apo Dios, inilam an amin di wah nomnom'u,
ya immat hinan umungi'ungiya',
10 ya umob'o'ob'ob di puhu',
ya munlunglungtuya',
ya ta"on tun mata' ya ma'unabbaan an adi mittig.
11 Ya dumalat heten dogoh'u ya adia' idungaw hinan liligwa' ya nan ni'tunglub'u ti tuma'otda.
12 Ya hanan mamhod an mamatoy ay ha"in ya inyammaday pamitudan ha"in,
ya hanan mama"in ha"in ya adida idinong nan nappuhin ninomnomdah atondan ha"in.

13 Mu unna' ay napu'it an adi' donglon nan pana'ta'atotdan ha"in,
ya paddungnay unna' goh natumum an unna' didindinong.
14 Ti onaynah un'u adi donglon ya tabolon di alyondan ha"in.
15 Mu He"ay pundenola', Apo Dios,
ti inila' an He"ay bumadang ay ha"in.
16 Ti hay inluwalu' ya inali' di,
"Adim ni' abuluton an abatlana' hinan buhul'u,
unu adim ni' goh iyabulut an umamlongdah nan way nappuhin ma'at ay ha"in!"

17 Ya ten paddungnay matu"ina' ti ten adi duminong nan ligat'u,
18 at itutuyu' tun bahol'u ti hiyay mangipaligligat ay ha"in.
19 Ya do'ol nan mun'abi'ah an buhul'un mamohol ay ha"in
an ta"on un mi'id ah dumalat,
20 ti ta"on un maphod di inat'u mu nappuhiy pamallohda ti nan nahamad di ato'.

21 Apo Dios, adia' ni' ahan inganuy,

* **38:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Mangal'alu' hi A'aliwan di Bahol an Psalm* ti waday muntutuyuh baholnan Apo Dios.

ya adia' ni' du'gon ay He"an Dios'u,
22 at punnaudom ni' an mamadang ay ha"in, O Apu an Baliw'u!

39

*Hay Nuntutuyuan nan Tagun Maligligatan**
Hete ya psalm an intudo' David, ya intud'anah Jeduthun an ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Alyo' hi nomnom'uy,
"Halimuna' an amin di ato',
ya emayaa' di hapito' ta adia' mabaholan,
ya iyumo' ta adia' humaphapit hi un waday niddum hinan tatagun nappuhiy pangatda."
2 Mu unat goh didindinonga' an ta"on hi un nan humapita' hinan maphod
mu un at goh namamay punligata'.
3 Ya la'tot ya bimmohola',
ya nan gun'u numanomnoman ya unnaat goh iyal'allay bungot'u,
ya himmapita' mahkay, ya inali' di,

4 "O Apu, ipa'innilam ni' ay ha"in hi un anuud di apogpoga'
ya nan uyap di algaw hi pi'tagua' ta innilao' di agadyuhan di ataya'!
5 Ti hay indatmuh atagua' ya un ahan ho'ho'dod an mi'id hulbinan He"a.
Ya immannung an hay nitaguan di tagu ya un na'amtang an umat hi ngau.
6 Ya ta"on un mahmahluy tagun muntamu mu mi'id di hulbina,
ya ta"on un gun mun'amung hi inadangyana mu nob'on di mamnoh hinan inadangyana.

7 Mu ad ugwan Apu, ya hay hahalimido' mah?
Un anggay He"ah pangehdola'!
8 Ibaliwa' ni' hi an amin an bahol'u,
ya adim ni' iyabulut an hinhannulona' hinan tatagun mid nomnomna.
9 Ya agguya' ahan himmaphapit an unna' dimmidinnong
ti inila' an He"ay nangidat hi nunholholtapa'.
10 At idinongmu ni' an mummoltan ha"in
ti nidugah ahan an mangluya' hi nangatmu.
11 Ya moltaom ya gilatom nan tatagun dumalat di baholda,
ya ubahom nan inadangyanda an umat hinan pama"in di la'oy,
at immannung an nan nitaguan di tagu ya un hinhapud ya nami'idda.

12 O Apu, donglom ni' tun luwalu' hi pumpahpahmo'a' ay He"a
ti ha"in ya unna' ay bunag an niddum ay He"a an umat hidin a'apu' hidin penghana an unda bunag.
13 At idinongmu ni' an mangilat ay ha"in ta way ato' an mi'yam'amlong
ya unna' mahkay matoy."

40

*Hay Mikantah Pangipabagtuan ay Apo Dios**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
(Psa. 70:1-5)
1 Inanuha' an nanannod hi pamadangan Apu ay ha"in,
ya la'tot ya hinaggunga',
at dengngolmu nan pumpahpahmo'a' ay He"a.
2 Ti ginuyuda' hidih nan ma"ibluh an bitu an napnuh luyo' ta impata'doga' hinan batu,
at nabaliwana' mahkay,
ya ten ma'andong di pundaldalana'.
3 Ya intuduwana' hi balbalun kanta ta way mikantah pangulguda' hinan maphod an inatmun ha"in, Apo Dios,
at do'ol nan tatagun mannig hinan inatmu,

* **39:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Mangal'alu' hi A'aliwan di Bahol an Psalm* ti waday muntutuyuh baholnan Apo Dios. * **40:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece).

at omogyatda,
ya e'gonan da'a,
ya ehdolday nitaguandan He"a.

4 Mawagahan nan tagun hi Apu tu'u di pangehdolanah nan nitaguana,
ya du'gona nan mumpahpahiya,
ya adi middum an mi'dayaw hinan bulul.
5 O Apu an Diosmi, nidugah an do'ol ahan di ina'inatmuh mun'aphod ya umipanoh'a an mid olog di tagun mangat,
ya do'ol goh nan ninomnommun atom ay da'mi,
ya mi'id ahan nipaddung ay He"ah un'u ipadah an mangul'ulgud hinan ado'ol di inatmu
ti do'ol ahan an mi'id di tu'dudna.

6 Ya bo'on nan animal an me'nong ay He"ay pohdom,
ya bo'on goh nan Onong an Moghob unu nan Onong di Bahol di mangipa'amlong ay He"a
ti hay pohdom ya hay pamhoda' ahan an mangngol ta paddungnay natlo' di inga'† ya nan pangunuda' hinan Tugunmu.‡
7 At hiyanan tayaa' an immali ta ipa'annung'u nan aat'un inalin nan nitudo' hinan Uldinmu.§
8 At mun'am'amlonga' an mangat hinan pohdom, O Apo Dios'u,
ti wah tun nomnom'u nan Tugunmu.

9 Ya inul'ulgud'uh nan na'amungan di do'ol an tatagum nan aat di ana'ahhamadmu,
ya inilam an Apu' an agguya' timma'ot hinan pun'ul'ulguda'
10 ti adi' ahan pohdon an italepon ya anggay hi nomnom'u nan maphod an ina'inatmu,
at hiyanan nun'ibaag'uh din na'amung nan nangipa'annungam hinan intulagmu,
ya nan pamaliwam ay da'mi,
ya nan mid pogpogna an pamhodmu,
ya nan amakulugmu goh.

11 At adim ni' ahan pogpogon, Apu, nan homo'mun ha"in
ti nan mid pogpogna an pamhodmu ya nan amakulugmu di hiyay manalimun ay ha"in!
12 Ti ten lene'woha' hitun nidugah an adi mabilang tun ligat'u ya tun bahol'un adida ma'yap
ti do'ol ahan ya un nan uyap di buu',
at hiyanan mid inila' hi ato'.
Ya dumalat hene ya nami'id di denol'u.

13 At baliwana' ni' ahan Apu,
ya punnaudom an umalin mamadang ay ha"in!*
14 Ya lugluom di punnomnom nan buhul'un adi manghop an mamatoy ay ha"in ta la'tot mungngohngohpelda,
ya nan mangabatol ay ha"in hinan punligata' ya ibangngadmun dida ta diday mabainan.†
15 Ya bainom ya palungdayaom daden amin an mangalin ha"in di,
"Tigonyu adyay aatnad ugwan!"‡
16 Mu ipadenolmu ni' an amin nan mundayaw ay He"a ta umamlongda,
ya an amin nan mangiyamlong an mamhod hinan nabaliwanda ya gunda alyon di,
"Immannung an na'abbagbagtuh Apo Dios an abalinanan amin!"§

17 Ya ta"on unna' nawotwot ya do'ol goh di mahapul'u mu nonomnomona' damdama ay Apu.
Ya He"a, O Dios'u, di badang'u ya baliw'u,
at punnaudom ni' an umali ta way ato' an mabaliwan!*

† **40:6** Hiyah ne uldin di Hudyu an nibaag hinan Ex. 21:5-6. ‡ **40:6** Heb. 10:5, 6, 8. § **40:7** Heb. 10:7, 9. * **40:13** Psa. 70:1. † **40:14** Psa. 70:2. ‡ **40:15** Psa. 70:3. § **40:16** Psa. 70:4. * **40:17** Psa. 70:5.

41

Hay Luwaluh nan Way Mundogoh *

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Mawagahan nan tatagun mammo' hinan tagun mid abalinana
ti baliwan Apo Dios didah un way aligatana.
2 Ya immannung an halimunan Apo Dios dida ta mi'taguda,
ya ipa'amlongna didah nan babluy an pi'hituwanda,
ya baliwana goh dida ta adi abakon nan mi'buhul ay dida.
3 Ya wa ay ta mundogohda ya halimunan Apo Dios,
at ipa'adaogna dida.

4 Ya inali' ay Apo Dios di,
"Hom'ona' ni' ta iyadaogmu tun lewoho'
ti nidugah di numbahola' ay He"a!"
5 Nan pi'buhul'u ya na"appuhi ahan nan hapitondah aat'u
an alyonday,
"Anuud mah di atayana ta ma'aliwan nan ngadanah tun luta?"
6 Ya umalidan mangidungaw ay Ha"in an ay ligwa' dida,
mu unda hay umalin mundongol hi way nappuhih na'at ta wa ay ta bumataanda
ya nun'iyalidan ulgudon di anappuhi' hinan tatagu.

7 Ya an amin nan mi'bohhol ay ha"in ya gunda iyab'abu'ab di nappuhih aat'u,
ya hay gunda nomnomon ya hay pumuhia',
8 at alyonday,
"Nidugah an atata'ot nan lewohona, at undan umadaog!"
9 Ya ta"on nan nahamad an ligwa an hiyay ehdol'u ti gun ne"an ay Ha"in ya din'uga'.†

10 O Apu, hom'ona' ni',
ya impa'adaoga' ta way ato' an mangiballoh ay didah nan gunda aton ay ha"in an
nappuhi!
11 Ti inila' an pohdona' ay he"a ti binadangana' ta agguya' impa'abak hinan mi'bohhol ay
ha"in.
12 Ya immannung an binadangana' ay He"a ti mid bahol'u,
at hiyanan inaynayunmun manalimun ay ha"in.

13 Madayaw'a, Apu an Dios nan holag Israel hi mid pogpogna!
Amen. Amen.

42

Hay Luwalun nan Tagun Nekak ta Niyuy hi Nat'on an Babluy *

Hete ya intudo' nan linala'in holag Korah, ya hay intud'anda ya nan ap'apun nan muntudtuduh kanta. Ya maskil† di stylena.
1 Paddungnay umata' hinan ulha an mun'anap hi ayhugin danum hinan ginnaw
di ato' an manganap ay He"a, O Apo Dios,
2 ti nidugah ahan an paddungnay na'uwawa' ay He"a, Apo Dios, an matattagu.
Ya anuud nin di umaya' an mundayaw ay He"a?
3 Abigabigat ya amahdomahdom ya gunna' lumugwalugwa an paddungnay hiyay
itanud'u,
ya un at goh udot gun alyon nan buhul'un ha"in di, "Hay wadan nan Diosmu?"
4 Ya iyal'allanay lumugwaa' hi un'u nomnomon din gun'u nangipangpanguluan hidin do'ol
an tatagun umuy mundayaw hinan Timplum, Apo Dios,
ya nidugah di amlongmin pun'it'u'miy kantamih pundayawmi ya punyamanan-
min He"a.

5 Ya anaad nin ta munlungdayaa'?
Ya anaad goh nin ta numanomnoma'?
Mu He"a, Apo Dios, damdamay pundenola' ya ipabagbagtu'

---

* **41:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). † **41:9** Jn. 13:18. Hay ituduna ya hi Judas Iscariot. * **42:** Hinan Biblian di Hudyu ya nalammung nan Psalm 42 ya Psalm 43 ta ma'ohhay psalm. † **42:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

ti He"ay bumadang ay ha"in,
ya He"ay baliw'u 6 ya Dios'u.‡

Immannung an nidugah di lungdaya',
at He"ay nonomnomo' hitun wada' ad Jordan ta engganah nan Duntug an Hermon ya hinan Duntug an Mizar.
7 At tun punligata' ya paddungnay punhe'noba' hinan mabi'ah an dalluyun hinan baybay unu nan mumpuyuu' an danum an pun'ilobloba'.

8 Mu abigabigat ya nidugah di pamhodmun ha"in,
ya hinan mahdom ya gun'u ikantaan He"a,
ya gunna' munluwalun He"an Dios an nangidat hi atagua'.
9 At He"an Dios an paddungnay Batun ihi'uga', ya anaad ta inaliwana'?
Ya anaad ta paligligatona' hinan buhul'u ta omod unna' lumungdalungdaya?
10 Ya ten ta"on tun tungal'u ya huma'it an dumalat nan paniwihiwitandan ha"in an gunda alyon di,
"Hay wadan nan Diosmu?"

11 At anaad nin ta munlungdayaa'?
Ya anaad goh ta numanomnoma'?
Mu He"a, Apo Dios, damdamay pundenola' ya ipabagbagtu'
ti He"ay bumadang ay ha"in,
ya He"ay baliw'u ya Dios'u.§

43

*Hay Luwalun nan Napilit an Niyuy hinan Udum an Babluy**
1 O Apo Dios, ipa'innilam ni' hinan tatagun adi kumulug ay He"a an mi'id di bahol'u,
ya baliwana' hinan ahilalayah an tatagun nappuhiy pangatda!
2 Ti He"ay Dios an baliw'u, mu anaad ta din'uga'?
Ya anaad ta gunna' paligligaton hinan buhul'u ta omod unna' lumungdalungdaya?
3 Ipa'alim di patal ya nan makulug an pumpapto'mun ha"in
ta ipadutu'a' an mumbangngad hinan wadam hinah nan Duntug an Zion an wadan nan Timplun punhituwam.
4 Ya ta umalia' hinan pun'onngan ay He"a, Apo Dios, an Dios'un mangidat hi nidugah an amlong'u,
ya pagangho' nan alpah pangipagbagtua' ay He"a, Apo Dios an Dios'u.

5 Ya anaad nin ta munlungdayaa'?
Ya anaad goh nin ta numanomnoma'?
Mu He"a, Apo Dios, damdamay pundenola' ya ipabagbagtu'
ti He"ay bumadang ay ha"in,
ya He"ay baliw'u ya Dios'u.†

44

Hay Luwaluh Pumpabaddangan
Nan linala'in holag Korah di nangitudo' eten psalm, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya maskil* di stylena.
1 Apo Dios, dengngolmi nan inulgud din o'ommodmi an mun'aphod an inatmun didah din nitaguandah din penghana.
2 Ti numpakakmu ya pinaligatmu din udum an tatagun adi umunud an nunhituh nan babluy
ta impaboltanmuh nan o'ommodmi nan luta.
Ya winagaham didan tatagum,
at pinumhod di nitaguanda.
3 Ya bo'on nan ni'pattayan din o'ommodmiy dumalat hi namoltanandah nan luta unu bo'on nan abalinanday nangabakanda

‡ **42:6** Psa. 42:11; 43:5. § **42:11** Psa. 42:5-6a; 43:5. * **43:** Hinan Biblian di Hudyu ya nalammung nan Psalm 42 ya Psalm 43 ta ma'ohhay psalm. † **43:5** Psa. 42:5-6a, 11. * **44:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

mu dumalat nan badangmun dida ya nan nidugah an abalinam ya amabi'ahmu
di nangipattigam an pohpohdom dida.

4 Ya He"ay Ali' ya Dios'u goh hi bumadang
ta mangabak amin holag Israel,
5 ya dumalat nan nidugah an abalinam ya abakonmi nan buhulmi,
ya dumalat nan pangehdolanmin He"a ya abakonmi dida.
6 At adi' ehdol nan pana' ya ta"on nan hanggap'uh pamaliw'uh odol'u,
7 mu He"ay way abalinanan umabak hinan buhulmi,
ya He"a goh di dumalat hi abainanda.
8 Apo Dios, He"ay gunmi iyamlong hi abigabigat,
ya He"ay ipabagbagtumih mid pogpogna!

9 Mu ad ugwan ya din'ug da'mi ya binain da'mi
ti adi'a mahkay mitnud hinan umayanmin mi'gubat!
10 Ya hay inatmu ya impalayaw da'mih nan buhulmi
ta omod unda nun'ala nan gina'umi ya lutami!
11 Ya inyabulutmun numpattoy da'min ay ami kalnilu,
ya impiwa'at da'mih nan babluy di udumnan tatagu!
12 Ya inla'u da'min tatagum an un nalakay pallogmi
an ay mi'id di balulmin He"a!

13 At hiyanan hiwihiwitan ya inaba'abatlan da'mih nan tatagun heneggonmi
an dumalat nan inatmun da'mi!
14 Ya ta"on nan wah adadagwin babluy ya un dami hinhannulon,
ya mungwigiwigdah nan aatmih nangatmun da'mi!
15 At ten unna' malulugluh abigabigat,
ya immugtul tun angah'uh bain'u
16 ti gun'u da'mi hiwihiwitan ya pahapahalon hinan buhulmi
an gunda nonomnomon an umiballoh!

17 Ya na'at hatun amin ay da'mi an ta"on unmi agguy He"a inaliwan
unu agguymi goh imbahhaw nan ni'tulaganmin He"a.
18 Hay nomnommi ya agguymi He"a din'ug,
ya agguymi goh imbahhaw nan Tugunmu.
19 Mu pinaligat da'mi,
ya ingnganuy da'mih nan awadan di do'ol an atata'ot an animal hi inalahan
ta paddungnay un ami wah nan nidugah an pa'ahhelong.

20 Gulat ta naliwanmi an mundayaw ay He"an Diosmi
unu nan bulul an dios nan bunag di dinayawmi,
21 ya undan udot hene ya adim innilaon an Dios
an He"a ya inilam an amin di mipo"oy an wah nomnnom di tagu?
22 Mu dumalat nan pangunudanmin He"a ya waday gun mapatoy hi abigabigat
an umat amih nan kalnilun mapalti![†]

23 At ihi'almu ni', Apo Dios, ta baliwan da'mi!
Anaad ta un'a ay nonollo'?
Adi ni' ahan da'mi du'gon hi enggana!
24 Ya paddungnay un da'mi ipo"oyan,
at adim anhan inganuy tun ligat an holholtaponmi!

25 Paddungnay un ami natu"in hinan luta
an nun'luluppulup hinan hupu'.
26 At badangan ni' ahan da'mi
ta ipattigmu nan nidugah an pamhodmun adi mapogpog hinan pamaliwam ay
da'mi!

[†] **44:22** Rom. 8:36.

45

Hay Kantan Mikantah nan way Malhin[*]
Nan linala'in holag Korah di nangitudo' eten adyoga, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya ma'innila an maskil[†] nan stylena, ya mikantah nan way mun'ahawa, ya hay tunena ya “Nan Habhabung an Ma'alih Lilies.”

1 Do'ol di mun'aphod hi ninomnom'un itudo' ta mikantah nan ali,
ya umata' hinan nala'eng an muntudo' hi ulgud.

2 Ya he"a ya anggay di maphod di alala'ina,
ya madadawoh nan panaphapitmu ti winagahan da'an Apo Dios hi mid pog-pogna.
3 Ya eh'otmuy hanggapmu an he"an nidugah di abalinana an ma'al'ali ya me'gonan!
4 Ya muntakay'ah kabayu ta panginnilaan an mangab'abak'a
ti dumalat nan amakulugmu, ya nan pumpa'ampaam, ya nan anahamadmu.
Ya atom di umipata'ot an dumalat nan nidugah an bi'ahmu.
5 Ya pun'ipanam nan mun'atadom an panam hinan buhulmu ta mun'atibi' di puhuda,
ya abakom nan Hentil hinan abablubabluy.

6 O Apo Dios, nan pumpapto'am ya minaynayun hi enggana,
ya nahamad ya makulug di pumpapto'muh nan tatagum.[‡]
7 Ti pa'appohdom nan makulug an pangat,
ya abohlam nan nappuhi,
at hiyanan He"ay pento' Apo Dios an Diosmu ay da'yuh nan i'ibbam an a'alih mumpapto' ya me'gonan ya mipa'amlong.[§]
8 Ya nan magayad an lubungmu ya nabangbangluan hi myrrh, ya aloe, ya cassia,
ya ikantaan da'ah nan nun'ala'eng an muntukal hinan palasyum an na'al'altian hi ivory[*]
9 Ya nan udum an ibilangmun ahawam ya imbabaluy nan a'ali,
ya hinan appit di agwanmuy timma'dogan nan ahawaom an nunggigina'uh nan namahmah an balitu' an nalpud Ophir.

10 Ihamadmun mangngol hitun itugun'un he"an ahawaon nan ali
ti mahapul an adim mahkay nonomnomon nan tatagum, ya nan o'ommodmu, ya nan a'agim.
11 Ti nidugah di nangamnaw nan alin he"a an dumalat nan ama"aphodmu,
at e'gonam hiya ti hiyay apum.
12 Ya umali nan babain imbaluy di alid Tyre an waday adawnan he"a,
ya ta"on goh nan adadangyan an tatagu ya idatan da'ah adawmu.

13 At wah dih nan kuwaltuna nan babain imbaluy di ali an ma"aphod di tigawna
an nalubungan hi na'al'altian hi balitu'!
14 At nidugah an ma"aphod di inlubungnah pangiyayandan he"an ali,
ya wadaday babalahang an mangun'unud ay hiya.
15 Ya nidugah di umamlongandah nan umaliandah nan palasyum.

16 Ya nan imbabaluymun linala'iy mipallog an mun'alih udum di algaw an umat hidin o'ommodmu
ta diday mumpumpapto' hinan abablubabluy.
17 At ipinaynayun'uh nomnom di tatagu nan nidugah an inatmu
ta he"ay gunda ipabagtuh enggana.

---

[*] **45:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). Ya ta"on un nan do'do"ol an verses eten psalm ya itududay aat nan kasal an na'at hidin amatagun nan linala'in ad psalm mu waday ipaddungan nan udumnan verses hinan Alin Pento' Apo Dios an umali. [†] **45:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit. [‡] **45:6** Heb. 1:8. [§] **45:7** Heb. 1:9. [*] **45:8** Hiyay ba'git di elepante.

46

Wadah Apo Dios an Niddum ay Ditu'u

Heten kanta ya intudo' nan linala'in holag Korah, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya ma'innila an hay stylena ya alamoth.*

1 Hi Apo Dios di baliw tu'u ya mangidat hi bi'ah tu'u
ti Hiyay wagwadan bumadang hinan way aligatan tu'u.
2 At adi tu'u tuma'ot an ta"on hi un maluman di aat tun luta,
ya ta"on un mun'egday nan duntug ta mumpapanguy nan lutah nan baybay,
3 ya ta"on goh un nidugah di tungog nan danum hinan baybay,
ya umalyog nan do'ol an duntug hi aton nan ma'abbi'ah an dalluyun.

4 Ya waday wangwang an umipa'amlong hinan tatagun den babluy an pundayawandan Apo Dios
an nan me'gonan an babluy an awadan nan Timplun Apo Dios an punhituwana.
5 At mi'id ma'at hi nappuhi enen babluy
ti wagwah dih Apo Dios an mamaliw.
6 Ya mun'abungotda nan tataguh nan abablubabluy,
ya mun'a'abak nan do'ol an pumpapto'an di ali,
ya ammuna nan humapitan Apo Dios ya nidugah di ta'ot nan tatagu.

7 Ya wagwadah Apu tu'un nidugah di abalinanan ditu'u
an nan Dios Jacob ya Hiyay hapiaw tu'u.†

8 At nomnomon tu'u nan numbino'ob'on an ina'inat Apu tu'u
an nan do'ol an lugal an ingganuynah tun luta.
9 Ti ipadinongnan amin di mumbubuhul hitun luta,
ya nun'ipungna nan panada ya nan gayangda,
ya nunggohobna nan hapiawda.
10 Ya inalin Apo Dios di,
"Duminong ayu ta way atonyun manginnila an Ha"in di Dios,
ya Ha"in di ipabagbagtun nan Hentil hinan abablubabluy hitun luta!"

11 Ya wagwadah Apo Dios an nidugah di abalinanan ditu'u
an Dios Jacob ya Hiyay hapiaw tu'u.‡

47

Nan Dios an Na'abbagbagtun Mumpapto'

Heten psalm ya intudo' nan linala'in holag Korah, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Tumalpu' ayun amin an Hentil,
ya it'u'yun mungkantah umamlonganyun mundayaw ay Apo Dios!
2 Ti nidugah an mata'tan hi Apu tu'u an na'abbagbagtu,
ya nidugah di abalinana an Alin amin hitun luta!
3 Hiya ya binadangan da'min Hudyu ta inabakmin amin nan buhulmin tataguh nan abablubabluy,
4 ya pinilin Apo Dios nan maphod an babluy hi banohmi
an nan iyamlong nan holag Jacob an popohdona.

5 Ya hidin timmuluwan Apo Dios ya init'u' nan tataguy pun'am'amlonganda,
ya denedehhandan impagangoh din talampet
ya inaliday,
6 "Ikanta tu'uy ipabagbagtuan Apo Dios an Ali tu'u,
ya ikantaan tu'u Hiyan mumpapto' an amin hinan tataguh tun luta!
7 ti hi Apo Dios di Alin amin hitun luta,
at ikanta tu'uy ipabagbagtuana!"
8 At wah din inumbun hinan me'gonan an umbunanan mumpapto' hinan tataguh tun luta,
9 at na'amung an amin nan a'ap'apun Hentil ta middumdah nan tatagun mundayaw hinan Dios Abraham

---

* **46:** Nan hapit an *alamoth* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga. Mu mid mapto' ya hiyah ne ohan aat di aton an muntukal an umat hi panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan. † **46:7** Psa. 46:11. ‡ **46:11** Psa. 46:7.

ti an amin nan a'alih tun luta ya nipihakupdan Apo Dios,
at Hiya ya anggay di mipabagbagtu.

48

Ad Zion an Babluy Apo Dios

Hete ya kantan intudo' nan linala'in holag Korah.
1 Nidugah di abalinan Apu tu'u,
at Hiya ya anggay di ipabagbagtu tu'uh dih nan babluynah nan duntug an me'gonan.
2 Ya ma"aphod ahan di tigawna ti wah nan nabagtun duntug hi appit di buhu'an di algaw.
At an amin nan tataguh tun alutaluta ya popohdondan tigon,
ya henen Duntug an Zion di ihinan nan na'abbagtun Ali.
3 Ya wagwah dih nan Abungnah Apo Dios,
at Hiyay manalimun hi mamaliw hinan wah di.

4 Ya nunlalammung an amin nan a'alih tun lutah din nangubatandah nan babluy,
5 mu unat goh tinnigda nan babluy ya timma'otda,
at limmayawda,
6 ya nidugah di wimmogwoganda
an umatdah nan babain muntungaw an womogwog hi ha'it di puntungawana!
7 Nan inatmu ya umat hi inat nan mabi'ah an puo' an nalpuh appit hi buhu'an di algaw
an numpa"ina nan do'ol an pupul ad Tarshish.

8 Hidin nadnoy ya dengngolmiy na'at eten babluy,
mu ad ugwan ya ten hinamhamadmin tinnig di na'at hitun babluy Apo Dios an nidugah di abalinana ete han babluy nan Dios tu'u.
Heten babluy ya baliwan Apo Dios hi mid pogpogna.

9 Hitun Timplum, Apo Dios, ya wa ay ta humigup amin mundayaw ay He"a
ya gunmi nomnomon nan nidugah an adi malumluman an pamhodmu.
10 Ya nundongol di aat nan ngadanmu, Apo Dios,
at ipabagbagtu da'an amin hitun lutah gunmu pangabakan hinan bumuhul.
11 Ya dumalat nan ama'andong nan pumpanuhmu ya nipadenol nan tataguh nan Duntug an Zion
ya nan tataguh nan ahigihigib ad Judah.

12 At umuy ayu ta le'donyu nan Duntug an Zion,
ya le'wohonyu nan babluy,
ya enyapyu nan do'ol an atata'nang an abung an pun'adugan,
13 ya ihamadyun tigon an nihamad an allup ya nan nun'ihamad an abung an ipo"oyan nan tatagu
ta way ulgudonyuh nan holagyuh udum di algaw!
14 Ti hiyah ne pangat Apo Dios an Dios tu'uh mid pogpogna,
ya Hiyay mangipapto' ay ditu'uh enggana.

49

Hay Ami'id Hulbin nan Pange'kodan hinan Inadangyan

Heten psalm ya intudo' nan linala'in holag Korah, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Da'yun amin an tatagun wah tun luta
ya ihamadyun donglon tun hapito',
2 an da'yun na'ampa unu nabagtun tagu,
ya da'yun adangyan unu nawotwot.
3 Ti nan hapito' ya bo'on hay atugunanyu ya anggay
ti an amin nan wah nomnom'u ya ipa'innila',
4 ya tukalo' nan alpa ta un'u ikanta nan tugun an ipa'innila' ay da'yuh innilaonyu.

5 Adia' tuma'ot hinan gutud di atapnga' hi punli'uban nan nun'abaholan an mamuhul ay ha"in,
6 ya ta"on hi unda ehdol hinan inadangyanda ya ehngelda goh hinan ado'ol di inadangyanda
ya adia' damdama tuma'ot.

7 Ya mi'id ahan di taguh mamla' hi ataguan di ohah tagu
unu mamayad ay Apo Dios hi ataguana
8 ti nabalul di pola' di ataguan nan tagu an mi'id ahan di pa"apla'
9 ta way atonan mi'taguh enggana ta adi matoy.

10 Ya inila tu'un ta"on nan tatagun nun'anomnoman ya matoy,
ya umat goh hinan manangpah ya nan agguy nanomnoman,
at puntaynanda nan inadangyandah tun luta,
at bonhon di udumna.
11 At nan lubu'da di munnonong hi abungda
an ta"on hi waday lutadah din amataguda an ningadan hi ngadanda mu mihukat
di udumna ay dida.

12 Ya ta"on hi un adangyan ahan nan tagu mu ma'ubah damdama
ti matoy hiya an umat hinan a'animal an mun'atoyda.
13 At hiyah ne ma'at hinan tagun mangehdol hinan abalinana,
ya umat goh hinan tagun mangehdol hinan hapihapitona.
14 Ti mapogpogda an umatdah nan kalnilun mapalti an hi atoy di mangitnud ay didah
lubu',
at abakon nan nahamad didah nan apitayan di odolda,
at taynanda nan abungda.
15 Mu baliwana' ay Apo Dios hinan ataya',
ya alana' ay Hiya.

16 At adi ayu numanomnom hi un umadangyan nan udum
an ta"on hi un do'ol di mun'apla'an hi gina'udah abungda.
17 Ti awni ta matoyda at mi'id di ita'inda
an adi mitnud ay dida nan inadangyandah nan lubu'da.
18 Ya ta"on hi un munlenot hinan inadangyana ya gun ita"eng nan udum an tagu
19 mu matoy hiya damdaman umat hidin o'ommodna,
at adida mahkay tigon di patal.

20 At ta"on hi un adangyan ahan nan tagu mu ma'ubah damdama
ti matoy hiya an umat hinan a'animal an mun'atoyda.

50

Nan Makulug hi Aton an Mundayaw ay Apo Dios
Hete ya psalm an intudo' Asaph.
1 Impa'ayag Apo Dios an nidugah di abalinanan amin di tataguh tun luta ta mi'hapit ay
dida
an nete"ah appit di buhu'an di algaw ta nangamung hinan alimuhana.
2 Ya hidid Zion an nan nidugah an ma"aphod an babluy
ya mattig di benang Apo Dios an umat hinan potang.
3 Ya ma'innilay umalian Apo Dios ti waday apuy an mammang ya un Hiya,
ya waday mabi'ah an puo' hinan lene'wohna.
4 Ya ayagana nan wad abuniyan ya nan wah tun luta
ta diday mun'ihtiguh nan punhumalyaanah nan tataguna.
5 Ya inalinay,
“Amungonyu nan un'unnud an tatagu',
ya ma'amung ayuh tun wada' an da'yun ni'tulag ay Ha"in hidin nun'onnganyu.”
6 At nan wad abuniyan di nangipa'innilah anahamadna
an hi Apo Dios ya anggay di mumpanuh hinan tatagu.

7 Ya inalin Apo Dios di,
“Donglonyun tatagu' an holag Israel
ti Ha"in an Dios di ihtiguyu an Diosyu.
8 Ya adi' da'yu ihingal hinan gunyu e'nong
unu nan moghob an gunyu e'nong ay Ha"in
9 ti adi' mahkay mahapul nan manilhig an baka
unu gandeng an malpuh nan impahtulyu
10 ti an amin nan do'ol an animal hi inalahan ya bagi',
ya umat goh hinan bakah nan dudunduntug.

11 Ya an amin nan numbino'ob'on an hamutin wah nan aduntuduntug
ya nan wah nan punhabalan ya bagi'.
12 Ya gulat ta nahinaangana' ya adi mahapul hi un'u ipa'innila ay da'yu
ti hakup'un amin tun luta ya an amin nan wah tun luta.
13 Ya undan ihda' nan dotag di baka unu inumo' nan dalan di gandeng?
14 Hay pohdo' hi e'nongyun Ha"in an Dios ya nan pangalyanyuh punyamananyu,
ya impa'annungyun amin nan intulagyun Ha"in an na'abbagbagtu.
15 Ya mumpabadang ayun Ha"in hinan way punligatanyu,
at baliwa' da'yu,
ya Ha"in e'gonanyu."

16 Mu inalin Apo Dios hinan nun'abaholan an tataguy,
"Mid hulbin nan gunyu pangulgu'ulgudan hinan Uldin'u ti adiyu damdama unudon!
17 Ya adiyu pohdon an matuduwan
ti unyuat goh du'gon nan intugun'u.
18 Ya wa ay di mangakaw ya unyuat goh idoldol,
ya middum ayuh nan umilugtap.
19 Ya niyay'ayan un nan nun'appuhiy gunyu hapiton,
ya nidugah an munlayah ayu.
20 Ya gunyu hapihapiton di nappuhih aat nan a'agiyuh pamuhiyun dida
an ta"on un agguy immannung.
21 Ya amin hanan inatyu ya unna' didindinong,
at hay ninomnomyu ya umata' ay da'yu,
mu adi ti ad ugwan ya pabaholo' da'yu.

22 At nomnomonyun nangaliw ay Ha"in an Dios ti la'tot ya numbi"i' da'yu,
at undan way mamaliw ay da'yu?
23 At nan gun munyaman di hiyay onong hi mange'gon ay Ha"in,
ya nan mangunud hinan Tugun'u ya baliwa' dida."

51

Hay Nuntutuyuan David hi Baholna *

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya manu ay intudo'na ti inhingal nan propetan hi Nathan hiya an dimmalat nan nangilugtapanan Bathsheba.
(II Sam. 11:1—12:14)

1 Hom'ona' ni', Apo Dios, ta aliwam di bahol'u
an dumalat nan mid pogpogna an pamhodmu ya nan ama'ulaymu!
2 At paddungnay ulaham an amin di bahol'u ta mihamad di ugali' mahkay.

3 Ya i'innila' an numbahola',
an ten nun'o'onan hi nomnom'u.
4 Ya numbahola' ahan ay He"a,†
ya inat'uy adim pohdon,
at umannung an humalyaona' ta ibaagmu an nibahhawa'.‡
5 Ti nipalpuh din nitungawa' ya nababaholana'
an nete"a tuwalih din nihabiya' hi putun ina.
6 Mu hay pa'appohpohdom ya nan maphod an pangat di tagu,
at ituduwana' ni' hinan aatmun nahamad ta luma'enga'.

7 Ya ulaham ni' di bahol'u ta pumhod tun ugali'§
an paddungnay ma"appaha'a' ya un nan dalallu.
8 Ya pawadaom ni' di amlong'u an ta"on hi unna' minolta,

---

* **51:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Mangal'alu' hi A'aliwan di Bahol an Psalms* ti waday muntutuyuh baholnan Apo Dios. † **51:4** Mabalin goh nan translation an *He"a ya anggay di numbahola' an mid di udum.* Gulat ta nepto' an translation at hay pohdonan ibaga ti numbahol goh hi David ay da Bathsheba ya nan ahawanan hi Uriah! Gapu ta agguy inunud David nan Uldin Apo Dios at paddungnay hi Apo Dios ya anggay di numbaholana ti Hiyay ad Uldin ta adi umilugtap ya adi goh pumatoy. ‡ **51:4** Rom. 3:4. § **51:7** Hay nangusalan nan papadih din penghana ta lenehanda nan nalugit ya nan hapang an hyssop (Ex. 12:22; Lev. 14:3, 6, 49, 51-52; Num. 19:6, 18), ya hiyah ne goh di imbagan David hitu ta maleneh hiya.

9 ya aliwam ni' nan numbahola' ay He"a,
ya butiwom an amin nan nun'appuhin ina'inat'u.

10 Ya idatana' ni' hi baluh nomnom, Apo Dios,
ta nan nahamad ya nepto' di ipanomnommun ha"in.
11 Ya adia' ni' du'gon ay He"a
unu pakakon nan Na'abuniyanan an Lennawan niyodol ay ha"in.
12 Ya pa'amlongona' an umat hidin nangabuluta' ay He"a,
at badangana' ta nan pohdom di hiyay gun'u aton.
13 Ta ituduwa' nan nun'abaholan hinan pohdom hi atonda ta He"ay unudonda.

14 At elwanga' ni' ta adia' patayon, Apo Dios an Dios'un namaliw ay ha"in,*
at ikanta' nan mangipa'innilah nan maphod an ina'inatmun ha"in.
15 Ya badangana' an humapit ta way ato' an mangul'ulgud hinan a'al'alyam, O Apu.
16 Ya bo'on nan me'nong an midat di pohdom
ti gulat un hiyah ne pohdom at indat'u,
ya adim goh abuluton nan Onong an Moghob.
17 At hay abulutom, O Apo Dios, hi e'nong'un He"a ya tun malpuh nomnom'uh puntutuyua'
ya nan nihamad an pangipa'ampaa' hi odol'u.

18 Ya igohgoham ni', O Apo Dios, nan babluy ad Zion ta pumhod
ta mibangngad an mipaphod nan nun'apa"in allup ad Jerusalem.
19 Ya malpah ay ya e'nongmi mahkay ay He"a nan nepto' an e'nongmin moghob hinan
pun'onngam.

52

Nan Panumalyan Apo Dios ya nan Homo'na

Heten psalm ya maskil* an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya intudo'nah din immayan Doeg an i'Edom hinan Alin hi Saul ta ipa'innilanan hiyay immayan David hi abung Ahimelek.
(I Sam. 22:6-23)

1 He"an nundongol an tagu,
anaad ta gunmu iting'i nan ina'inatmun nappuhih nan tatagun Apo Dios?
2 Ya munnomnom'ah atom an mama"ih nan ibbam,
at nan layah an hapitom ya umat hi tadom di uwah an humugat.
3 Ya pa'appohpohdom an aton di nun'appuhi ya un nan maphod,
ya nidugah an do'ol di punlangkakam ya un nan humapitam hi makulug.
4 Ya he"an ma'allangkak, umanla'an mun'ulgud hi layah hi aat di ibbam
ta paha'itom di nomnomna.

5 Mu pa"ion da'a goh ay Apo Dios ta mapogpog'ah enggana,
at alan da'ah nan abungmu ta un himbumagga ya nami'id'a,
at ubahon da'ah tun punhituwan di tatagu.
6 Ya tinnig din nun'ahamad di pangatda nan na'at at manoh'ada,
mu inabatlanda hiya an inaliday,
7 "Tigonyu an hiyah te din tagun agguyna ene'kod ay Apo Dios di nitaguana ta mabaliwan!
Ti enehdolna nan do'ol an inadangyanah mamaliw ay hiya,
at ta"on unna aton di nappuhi!"

8 Mu umata' kogoh hinan munlutbun ayiw an olibon wah nan gettaw di Timplum, Apo Dios,
at nan homo'mu, Apo Dios, di pange'koda' hi enggana.
9 Ya adi' idindinong an munyaman hinan maphod an inatmun ha"in, Apo Dios,
ya ulgu'ulgudo' nan a'al'alyam ya nan amaphodmuh nan a'amungan nan
tatagum.

---

* **51:14** Mabalin goh nan translation an *At aliwam ni' din namataya' hinan tagun mid baholna.* Gulat ta nepto' an translation ya ninomnom David nin hi Uriah an ahawan Bathsheba an impapatoyna (II Sam. 11:6-27). * **52:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

53

Hay Anappuhin nan Tagu

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya ma'innila an mahalath* ya maskil† di style nan tunena.
(Psa. 14:1-7)

1 Nan manangpah ya alyonday, “Mi'id di Dios.”
At mid di hulbida ti un hay umipabohol di gunda aton,
ya mi'id di ohan didah mangat hi maphod.‡
2 Mu wah did abuniyan hi Apo Dios an uh'uhdungana nan tataguh tun luta
ta innilaonay un waday nanomnoman an mundayaw ay Hiya.§
3 Mu mi'id! Ti an amin nan tatagu ya din'ugdah Apo Dios
an numpapaddungdan hay umipabohol di gunda aton,
at mi'id di ohah maphod di atona.*

4 Ya inalin Apo Dios di,
“Undan mid ahan nomnom danen mangamangat hi nappuhih nan tatagu' an unda upohon,
ya adida munluwalun Ha"in?”†
5 Mu awniat madatngan nan nidugah an tuma'tanda an agguyda ene'e'dam
ti pun'iwa'at Apo Dios di tungal nan buhul di tataguna,
ya bainon Apo Dios dida ti pahiwona dida.‡

6 At hay luwalu' ya umali ni' nan mamaliw hinan i'Israel an malpud Zion.
Ya awni ta wagahan Apo Dios nan tataguna at an amin nan holag Jacob ya umanlada mahkay.§

54

Nan Pumpabaddangan hi Abaliwan hinan Aton di Buhul

Heten psalm ya maskil* an intudo' David hi aat di immalian nan tatagud Ziph hi awadan Saul an mananhan hi nipo"oyan David. Ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya ma'innila an mahapul an tukalonyu nan instrumenton way gadengna.
(I Sam. 26:1-25)

1 Baliwana' ni', O Apo Dios, an dumalat nan abalinam,
ya He"ay mangipa'annung hinan amakulug'u.
2 Ya donglom ni' di luwalu', Apo Dios,
at ingaom tun hapito'
3 ti ten abohlana' hinan mumpahpahiyan tatagu,
ya tun adi mangngol ya pohdondan mamatoy ay ha"in ti adi da'a ahan e'gonan an Dios.

4 Mu immannung an hi Apo Dios di mamaliw ay ha"in
ti Hiyay Apu' an manalimun ay ha"in.

5 Hi Apo Dios di mangiballoh hi nappuhih nan mamuhul ay ha"in,
ya pogpogona dida ti nahamad Hiya.

6 At umamlonga' an mun'onong ay He"a, Apu,
ya ipabagbagtu' He"a ti nan amaphod di nangatmu
7 ti binadangana' hi an amin hinan nunligata',
ya tinnig'uy nangameham hinan buhul'u.

---

* **53:** Nan hapit an *mahalath* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga. Mu mid mapto' ya hiyah ne ohan aat di aton an muntukal an umat hi panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan. † **53:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit. ‡ **53:1** Psa. 14:1; Rom. 3:10. § **53:2** Psa. 14:2; Rom. 3:11-12. * **53:3** Psa. 14:3; Ecc. 7:20; Rom. 3:12. † **53:4** Psa. 14:4. ‡ **53:5** Psa. 14:5-6. § **53:6** Psa. 14:7: * **54:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

55

Hay Luwaluh Pun'adawan hi Badang Apo Dios

Heten psalm ya maskil* an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya mahapul an hay instrumenton way gadengnay tukalonyu.

1 O Apo Dios, donglom ni' tun luwalu' ta badangana',
2 at donglom ni' ta ehmo'ana' ti ten nidugah an numanomnoma'.
3 Ti ten tumata'ota' hinan pana'ta'atot nan buhul'u,
ya numanomnoma' hinan nun'appuhin gunda aton ay ha"in ti nidugah an aboholana' ahan.

4 Ya nidugah an ten umob'o'ob'ob di puhu' ti ini ya matoya',
5 ya nidugah di wumogwoga' hi ta'ot'u an ten lumungtuya'.
6 At ninomnom'un alyo' di,
"Un ni' unna' umat hi kalapati an waday paya'na
at tumayapa' ta umuya' mun'anap hi pun'eblaya'!
7 Ya umuya' hinan adagwin lugal ta mihinaa' hinan mapulun,
8 ya nunnaudo' an mun'anap hi ihi'uga' hi un way mabi'ah an puo' ya tuyup!"

9 Apu, guluwom nan buhul'u ta mid poto' di hapitonda
ti inila' an nan tataguh nan babluy ya nidugah an unda mumpapattoy ya mumbobohhol.
10 Ya abigabigat ya amahdomahdom ya gunda wanwanon nan allup di babluy,
ya wah diday pumanapattoy ya mumbobohhol.
11 Ya do'ol goh hidih nan babluy di gun mangamangat hi nappuhi,
ya do'ol di umipalewah ya bumalbalih nan way a'am'amungan nan tatagu.

12 Gulat ta nan buhul di mamahiw ay ha"in at edpol'u,
ya gulat goh ta nan buhul di mi'hongngel ay ha"in at ipo"oya' hiya.
13 Mu he"a ahan an nahamad an ligwa an ni'yi'ibba' di nangat,
14 ya nahamad di gunta dimmanudugwaan ya immanul'ulgudan,
ya gunta duwan gun immuy hinan Timplun Apo Dios an nundayaw.

15 Himbumagga ni' ya nun'atoy hanan buhul'u an ta"on unda matattagu ya nun'ilubu'da
ti nan nun'appuhi damdamay gunda ato'aton an ta"on un hinan numpunhi-tuwanda.

16 Mu ha"in ya mumpabadanga' ay Apo Dios ta baliwana',
17 ya hinan helhelong, ya hinan tongan di algaw, ya hinan mahdom ya numpabadanga' ay Hiya,
at donglonay ibaga'.
18 Ya gunna' halimunan ta mid al'alin ha"in hinan nun'appuhin gun aton nan buhul'un ha"in
19 ti hi Apo Dios an mi'id pogpog di pumpapto'ana ya donglonay luwalu',
ya ipa'abakna dida ti adida hukatan nan nappuhin ugalida,
ya adida goh ta'tan Hiya.

20 Ya din imbilang'un nahamad an ligwa' ya numbalin an buhul'u
ti imbahhawna din nuntulaganmi.
21 Ya ma'ulay din panaphapitna an umat hinan middum hi ma'an, mu hay wah nomnomna ya un bumobohhol,
ya nan panugun ya umat hinan lana,
mu pumatoy an umat hinan matadom an hinalung.

22 At e'kodyuy ligatyun Apo Dios,
at halimunan da'yu,
ya adina ahan iyabulut nan tatagun nahamad di ugalidan ma'abakda.
23 Mu nan lumayalayah ya nan pumatopatoy hi tagu ya agagom di atayanda, Apo Dios,
ya nun'ipiyuymu didad imbelnu.

Mu ha"in ya He"ay pange'koda' hi nitagua'.

* **55:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

56

Hay Luwaluh Pangehdolan ay Apo Dios

Heten psalm ya mikitam* an intudo' David an aat di naniliwan di iPhilistia ay hiyad Gath, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Hay tunena ya “Hay Aat nan Kalapatih nan Niyadagwin Ayiw an Oak.”
(I Sam. 21:10-15)

1 Hom'ona' ni', Apo Dios, ti ten pohdon tun tatagun mangubah ay ha"in,
ya abigabigat ya unna' e'englan hinan buhul'u!
2 Ya iyal'algawdan mamihupihul ay ha"in,
ya do'olda ahan di mamohol ay ha"in!

3 Mu wa ay ta tuma'ota' ya He"ay pange'koda',
4 at hi Apo Dios an ipabagbagtu' di ehdol'u,
ya adia' tuma'ot hinan aton di tagun ha"in.†

5 Inalgaw an nan hapito' di hahalepatandah un
way ibahhawa' ta pangiga'idandan mangat hi nappuhin ha"in.
6 Ya muntitilopdan amin ta mipo"oyda ta gunda tigon di malgom hi umaya'
ta bota'ona' ta way atondan mamatoy ay ha"in.

7 At moltaom dida, Apo Dios, an dumalat nan pangata'atandah nappuhi,
ya ubahom nan tatagu an dumalat di bungotmu!
8 Ya i'innilam din gun'u nunlungdayaan ya din limmanugwaa',
ya undan agguy nitudo' daten amin hinan liblum?

9 Ya wa ay ta madatngan nan gun'u pumpabadangan ay He"a ya pun'ihunod nan buhul'u,
ya hiyah ne panginnilaa' an hahalimunana'.
10 At iyamlong'u, Apo Dios, nan Tulagmu,
ya iting'i', Apu, nan hinapitmu.
11 Ya He"a, Apo Dios, di ehdol'u,
ya adia' tuma'ot hinan aton di tagun ha"in.‡

12 Ya ipa'annung'un aton nan intulag'un He"a, Apo Dios,
an e'nong'u nan onong hi punyamana' hinan do'ol an badangmu.
13 Ti He"ay gun nangelwang ay ha"in ta agguya' natoy,
ya binadangana' ta agguya' goh na'abak,
at ad ugwan ya He"ay nahamad hi unudo' hi mid pogpogna.

57

Hay Luwaluh Pumbabaddangan

Heten psalm ya miktam* an intudo' David hidin limmayawanah nanaynanan Saul ta immuy hinan liyang. Ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya “Adi Pa"ion.”
(I Sam. 24:1-22; Psa. 108:1-5)

1 Hom'ona' ni', Apo Dios, ta igohgohana'
ti He"a ya anggay di pumpabadanga' ta mihania' hinan ay paya'mu,
at halimunana' ta engganay un malpah hanan atata'ot an ma'ma'at!

2 Ya He"an Dios an na'abbagbagtuy gun'u pumbagan
ti He"ay mangidat hi an amin an mahapul'u.
3 Ya donglom hinad abuniyan an awadam di luwalu' ta ibaliwa' hinan mangubat ay ha"in,
ya abakom dida ta pangipattigam hinan munnananong an pamhod ya nan
pangipapto'mun ha"in.

4 Ya ten lini'uba' hinan mangi'ingol ay ha"in an umatdah layon an uman hi tagu,
ya mun'atadom nan babada an ay papana ya gagayang,
ya nan dilada ya umat hinan matadom an hinalung.

5 Ipattigmuy anabagtum, Apo Dios, hinad abuniyan
ya nan a'e'gonam hitun alutaluta†

---

* **56:** Bahaom nan gloss di Psalm 16 ta innilaom di aat ten hapit. † **56:4** Psa. 56:11. ‡ **56:11** Psa. 56:4. * **57:** Bahaom nan gloss di Psalm 16 ta innilaom di aat ten hapit. † **57:5** Psa. 57:11.

6 ti indadaan nan buhul'u nan huluda ta pangnadan ha"in,
ya ten nidugah di ta'ot'u.
Ya nunluhu'da goh hi pamitudan ha"in,
mu didaat di nun'abitu.

7 Mundenola' ahan ay He"a, Apo Dios,
at ikanta' di pundayaw'un He"a.‡
8 Ya gunna' midadaan an mangipagangoh hinan alpa ya lyre§
ta tukalo' hi engganay mawa'ah.*

9 Ya ipabagbagtu' He"a, Apo Dios,
ya ikanta' di punyamana' ay He"ah nan a'amungan di tatagu.†
10 Ti nan nidugah an pamhodmu ya nan panalimunmun ha"in
ya mitu'dud hi ad abuniyan.‡

11 Ipattigmuy anabagtum, Apo Dios, hinad abuniyan
ya nan a'e'gonam hitun alutaluta!§

58

*Hay Luwaluh Pangibagan hi Amoltaan nan Buhul**
Heten psalm ya miktam† an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya “Adi Pa"ion.”
1 Da'yun mumpumpapto', nahamad mah di pamanuhyu?
Ya napapaddung dan di panumalyayuh nan tatagu?
2 Mu adi umat hinay inatyu ti un hay nappuhiy nonomnomonyu
ti nan nihallan nanumalyayuy dimmalat hi natayan di do'ol!
3 Nan nappuhiy pangatna ya nan lumayalayah an tatagu
ya nete"a tuwalih din nihabianda.
4 Ya nan hapitda ya pumatoy an umat hinan habidung di cobra,
ya umatda goh hinan cobra an ulog an napu'it
5 an adina donglon nan manungngali
ta way atonan bumangon an inyunnudnah nan aton nan manungngalin umiwi an ta"on un nanginnila.‡

6 At pumpengawam, Apo Dios, nan babada,
ya nun'ipungmuy pangel hana nan ay layon.
7 Ya ubahom didan umat hi danum an matdu',
ya ihallam ni' nan buhugdah unda ipana.
8 Ya umatda ni' goh hi bahikul an mapitay, at ma'ubah,
ya umatda goh hinan ung'ungngan maballun mitungaw an adida tigon di patal.

9 Apo Dios, punnaudom an mangubah ay dida ta umatdah nan nagabutan an holo',
ya dumalat nan nidugah an bungotmu ya paddungnay pun'iyaddibmu dida an ta"on unda matattagu.
10 At mun'am'amlong nan nahamad di ugalidah unda tigon an mamolta nan nabaholan,
at paddungnay ma'ulahan di hu'idah nan dalan di buhulda.
11 At alyon nan tatagun mannig di,
“Immannung ihi"a an waday lagbun nan nahamad di ugalida,
ya immannung goh an waday Dios an manumalyah nan tataguh tun luta!”

---

‡ **57:7** Psa. 108:1. § **57:8** Nan it'ittang an alpa. * **57:8** Psa. 108:2. † **57:9** Psa. 108:3. ‡ **57:10** Psa. 108:4. § **57:11** Psa. 57:5; 108:5. * **58:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti ibagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un ibagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat. † **58:** Bahaom nan gloss di Psalm 16 ta innilaom di aat ten hapit. ‡ **58:5** Ta"on un ad ugwan hinan nasyon ad India ya ihnay manungngalih nan cobrah nittuh nan bahkitda ta paddungnay dongdonglon nan ulog di gangohna, at paddungnay manayaw an tuma'dog. Ya nan ad cobra ya atonah ne ta olom ya mumbayad nan tatagun mannig ay dida.

59

Hay Luwaluh Pun'adawan hi Abaliwan[*]
Heten psalm ya miktam an intudo' David hi aat di nannagan Saul hinan tindalunan mumbota' ay hiyah abungna ta patayonda. Hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya “Adi Pa"ion.”
(I Sam. 19:11-17)
1 Baliwana' ni', Apo Dios, hinan buhul'u,
ya ehwanga' hinan nappuhin atondan ha"in,
2 ya baliwana' ni' hinan nun'appuhin nomnomon nan tatagu,
ya ehwanga' goh hinan mamatoy ay ha"in.

3 Ya tigom adya an mun'ipo"oyda ta hodona' ya pinatoya',
ya nan mun'abi'ah an tatagu ya ma'amungda ta buhulona' an ta"on hi un mi'id di bahol'u, Apo Dios.
4 Ya ta"on un mi'id ah inat'uh nappuhi mu den nundadaandan mangubat ay ha"in,
at badangana' ni' ta tigom tun ma'ma'at ay ha"in!
5 At He"a, Apu an nidugah di abalinanan Dios an Dios di i'Israel,
tigom ni' ta moltaom nan Hentil an adi umunud ay He"a,
ya adim ahan igohgohan danen nappuhiy pangatda!

6 Ya wa ay ta nahdom ya numbangngaddah nan nihinanda
an ayda ahu an lumane'le'od hinan babluy.[†]
7 At donglom adya nan pana'ta'atotda ya nan pangang'angitda
an ay ihunay un hinalung nan panaphapitda,
ya hay alyonda ya mid mangngol ay dida.
8 Mu inila' an abatlam dida, O Apu,
ya ngohoyom nan Hentil an umat hina.

9 Ya e'kod'uh nan abalinam ti He"an Dios di baliw'u,
10 ya inila' an badangana' ay He"a, Apo Dios, an dumalat nan ama'ahhimo'mun ha"in
ta abako' nan buhul'u.
11 Mu adim pumpatoy dida, O Apu an baliwmi, ta way aton nan ni'babluya' an adi mangaliw hinan na'at,
ta unmu ipiwa'at dida an dumalat nan nidugah an abalinam ta hiyay ipa'ampaanda!
12 Ti nun'appuhi nan hapihapitonda an hiyay gunda abaholan,
ya paddungnay mana'dah nan pumbagtuanda an ay hulu ti mun'idutda ya munlayahda goh.
13 At pumpatoymu dida an dumalat nan bungotmu ta engganay unda ma'amin,
ya muntembag hi an amin hinan tataguh tun luta an He"a an Dios di immannung an mangipapto' hinan holag Jacob.

14 Ya wa ay ta mahdom ya mumbangngaddah tun babluy
an tumungog an ayda ahu an lumane"odan hinan babluy.[‡]
15 Ya munhamma'andah ma'an,
ya wa ay ta un itang di ah'upandah ma'an ya munlilida.
16 Mu ahelhehelhelong ya gun'u ikantay aat di abalinam ya nan aat di homo'mu
ti He"ay baliw'uh pangihi'uga' hinan gutud di aguguluwa'.
17 Ya ikanta' di pundayaw'un He"an baliw'u,
at He"a, Apo Dios, di pangihi'uga'
ti nidugah di pamhodmun ha"in.

60

Luwaluh Pun'adawan hi Abalinan
Heten psalm ya miktam[*] an intudo' David hi aat din ni'gubatana ad Aram Naharaim ya ad Aram Zobah ya hay aat di nibangngadan Joab ta pinatoynay himpulu ta duwan libun i'Edom hinan Nundotal an Ma'ahin. Hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta

[*] **59:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti imbagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un ibagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat.
[†] **59:6** Psa. 59:14. [‡] **59:14** Psa. 59:6. [*] **60:** Bahaom nan gloss di Psalm 16 ta innilaom di aat ten hapit.

ta mitudtuduwan nan mundongol, ya hay tunena ya “Nan Habhabung an Lily an Ma'usal hinan Tulag.”

(II Sam. 8:3-8, 13-14; Psa. 108:6-13)

1 Ingnganuy da'mi, Apo Dios, ta inabak da'mi,
ya bimmungot'an da'mi,
at baliwan da'mi ni' ad ugwan!
2 Ya impa'alyogmu tun luta ta nun'adnga',
at ipaphodmu ni' ti ten mamaman mun'apa"i.
3 Ya nidugah di impaholtapmuh nan tatagum,
at ten un ay ami nabutong an munhinaggawan hi ligatmi.

4 Mu waday inatmuh nangitigan nan tatagun umunud ay He"a ta agguyda na'abak,
5 at elwang ni' anhan da'mi an dumalat nan nidugah an abalinam
ta mabaliwan an amin nan pohpohdom an tatagum!†

6 Ya himmapit hi Apo Dios hinan wadanah nan Timplunan inalinay,
“Umabaka' ta gogodwo' ad Shechem,
ya ta"on nan Nundotal an Sukkoth ta ipiyapong'uh nan tatagu',‡
7 ya hakupo' ad Gilead ya ad Manasseh,
ya puntindaluo' nan i'Ephraim,
ya pun'alio' nan iJudah.§
8 Ya nan holag Moab di baal'u,
ya nan holag Edom di himbut'u,
ya it'u"uy nangabaka' hinan iPhilistia.”*

9 Mu hay mangitnud udot ay ha"in an umuy eten nihamad di allupnan babluy?
Ya hay mangipangulun ha"in an umuy hinan holag Edom?†
10 Undan tatagwa ahan ingnganuy da'mi, Apo Dios,
ta adi'a mitnud hinan titindalumih un way gubat?‡
11 Badangan da'mi ni' ahan an mangubat hinan buhulmi
ti mid hulbin di ibaddang nan tatagu.§
12 Mu He"a ay, Apo Dios, di bumadang
at nidugah an mangabak ami ti abakom nan buhulmi.*

61

Luwaluh Pumpabaddangan hi Abaliwan

Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya mahapul an matukalan hinan instrumenton way gadengna.

1 Donglom ni' di luwalu', Apo Dios, hi pumpahpahmo'a'
2 ti ta"on hi unna' umuy hinan adagwin babluy ya gunna' damdama munluwalun He"a
ta mumpabadanga' hi un mid abalina',
at ipangulua' ta iyuya' hinan lugal an mid al'alin ha"in.

3 Ti He"a ya anggay di gun'u ihi'ugan
ti He"ay umat hi nihamad an ata'nang an pun'adugan an mangibaliw hi buhul.
4 Iyabulut mu ni' ahan an mimidduma' ay He"ah nan Timplum hi mid pogpogna
ta baliwana' an paddungnay hophopana' hinan paddungnay paya'mu.
5 Ya dengngolmun amin din inhapata' hi ato', Apo Dios,
ya indatmun ha"in nan mipabnoh hinan tatagun mange'gon ay He"a.

6 Ya udmam di pi'taguan nan ali ta do'ol di holag hi ipaluhna,
7 ya badangam ni', Apo Dios, hiya ta minaynayun di pun'ap'apuwana,
ya halimunam hiyah nan nidugah an pamhodmu ya nan amakulugmu.

8 At gun'u ikantay ipabagbagtuam,
ya ipa'annung'u din intulag'u an gunna' mun'onong hi abigabigat ay He"a.

---

† **60:5** Psa. 108:6. ‡ **60:6** Psa. 108:7. § **60:7** Psa. 108:8. * **60:8** Psa. 108:9. † **60:9** Psa. 108:10. ‡ **60:10** Psa. 108:11. § **60:11** Psa. 108:12. * **60:12** Psa. 108:13.

62

Hay Pange'kodan ay Apo Dios ta hiyay Mangipapto' ay Ditu'u
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya hi Jeduthun an ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Hi Apo Dios ya anggay di hohoddo' hi mamaliw ay ha"in,
2 ya Hiyay umat hi batun ihi'uga' ya mangibaliw ay ha"in,
ya Hiyay bumadang an mananggah nan buhul'u ta adia' ahan ma'abak.*

3 Mu anuud mah nin di pangidinnganyun mangi'ingol ya mama"in ha"in?
Ten mid ahan bi'ah'u an umata' hinan allup an nabu'ut an magadyuh an matu"in!
4 Ya unyu ahan pohdon an pa"iona' ta mipa'ampa nan haad'u,
at hiyanan do'ol di alyonyuh layah hi aat'u,
ya ma'ulay di panapityun ha"in,
mu idutyun ha"in di wah nomnomyu.

5 Mu hi Apo Dios ya anggay di ehdol'uh mamaliw ay ha"in,
6 ya anggay goh Hiyah umat hi batun ihi'uga' ya mangibaliw ay ha"in,
ya Hiyay bumadang an mananggah nan buhul'u ta adia' ahan ma'abak.†
7 Immannung an hi Apo Dios ya anggay di mamaliw ay ha"in,
ya Hiya goh dumalat hi a'e'gona' ti Hiyay umat hi batun ihi'uga'.
8 At da'yun tatagu ya gunyu e'kod ay Apo Dios ta Hiyay pangibaganyuh nan way aguguluwanyu
ti Hiyay na'ahhamad hi ihi'ugan tu'u.

9 Ditu'un tatagu ya umat tu'uh yahhiyah,
ya nan adangyan unu nawotwot an tagu ya numpapaddung an mi'id abalinan tu'u
ti makilu tu'u ay ya mi'id di damot tu'u an umat tu'uh nan dibdib.
10 Ya adiyu ehdol nan inaka'akawyu unu nan namlohanyuh gina'un di udumnan tatagu
an ta"on hi un ayu gun umadangyan,
ya adi maphod hi un hiyay ehngelyu.

11 Adi un namenghan ya anggay di nangngola' hi nangalyan Apo Dios
di Hiya ya anggay di nidugah di abalinana,
12 ya adi maluman di pamhodna.
Immannung an lagbuam nan hinohhan tagu an mipalpuh nan ina'inatna!

63

Nabalbalul nan Pamhod Apo Dios ya un nan Pi'taguan hitun Luta
Intudo' David heten psalm hidin immayanah nan mapulun ad Judah.
(I Sam. 23:29—24:2)
1 O Apo Dios, He"ay Dios'u an gun'u nomnomon,
ya gun'u He"a hapuhapulon an umata' hinan lutan nadnga' an munhapul hi danum.

2 Ipattigmu ni' ay ha"in di aatmu an Dios hinan Timplum
ti tinnig'uy anidugah di abalinam ya nan a'e'gonam.
3 Ya dayawo' He"a, Apo Dios,
ti nan pamhodmun adi malumluman di nabalbalul ya un nan ataguan.
4 Ya gunna' munyaman ay He"ah enggana eten atagua',
ya ita'nang'uy ngamay'u an munluwalun He"a.*
5 Ya munlenota' ahan an aya' nangan hinan mumpolhat an ma'an,
at mun'am'amlonga' an mangipabagbagtun He"a.

6 Ya He"ay gun'u nonomnomon hi olo'a' hinan mahdom
7 ti He"ay gun bumadang ay ha"in.
At ikanta' di pun'am'amlonga' ti mundenola' hinan panalimunam ay ha"in.
8 Ya He"ay gun'u ehdol hi mangipapto' ay ha"in,
at immannung an halimunana' ta mi'id di nappuhih ma'at ay ha"in.

---

* **62:2** Psa. 62:6. † **62:6** Psa. 62:2. * **63:4** Hiyah ne ugalin di Hudyun munluwalu.

9 Mu nan mamhod an mamatoy ay ha"in
ya kulugo' an didaat goh di mun'ahhun an mun'ilubu'
10 ti mun'atoydah nan gubat,
ya pun'a'an di jakal† hi inalahan di odolda.

11 Mu ha"in an ali ya mundenola' ahan, Apo Dios,
ya umat goh hinan waday intulagdan He"a an ipabagbagtu da'a,
mu nan munlayah ya duminongda.

64

Hay Luwaluh Pun'adawan hi Abaliwan
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Apo Dios, donglom ni' ahan tun luwalu'
ta elwanga' hinan aton nan atata'ot an buhul'u.
2 At baliwana' hinan nappuhin ninomnom nan tataguh atondan ha"in.

3 Ya nidugah di gunda hapiton an mipaddung di diladah nan matadom an hanggap,
ya umat hinan pumatoy an pana nan panaphapitda.
4 Ya bota'onda nan tatagun maphod di ugalida
ta himbumagga ya pinanada an mid ta'otda.
5 Ya ihapitanday i'ibbadan mangat hi nappuhi,
ya punhahapitanday pangiyammaandah huluh a'naan di buhuldan alyonday,
"Undan way mannig hi iyamma tu'un hulu?"
6 Ya wa ay di ninomnomdah nappuhian inaliday,
"Nahamad ahan heten ninomnom tu'uh aton!"
At immannung an adi ma'innilay wah nomnom ya puhun di tagu.

7 Mu paddungnay panaon Apo Dios dida,
at himbumagga ya nun'atoyda.
8 At nan hinapitdan nappuhiy mama"in dida,
at an amin di mannig hinan na'at ay dida ya pumpahalda dida.
9 At an amin nan tataguh tun luta ya tuma'otda,
ya nomnomonda mahkay nan umipata'ot an gun aton Apo Dios,
ya hiyay gunda ul'ulgudon di aatna.

10 Ya umamlong an amin nan umunud ay Apo Dios
an paddungnay mihi'ugdan Hiya,
ya ipabagbagtuda an dumalat nan inatna.

65

Hay Pundayawan ay Apo Dios
Heten psalm ya kantan intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Apo Dios, hay atonmi ya dayawon da'ah nan wadam ad Zion,
ya atonmi nan intulagmin He"a
2 ti donglom di luwalumin He"a,
at an amin nan tataguh tun abablubabluy ya umalidan mundayaw ay He"a.
3 Ya nidugah di numbaholanmi,
mu inaliwam.
4 At mipadenol an amin nan tatagun pento'mu ta munhitu amih nan Timplum
ti idatmuy do'ol an wagah ay da'mi an malpuh nan Timplum.

5 Apo Dios, gunmu inabulut di luwalumi an dumalat hi nangabakanmi,
ya do'ol di umipanoh'ah inatmu ta binaliwan da'mi,
at hiyaat un He"ay pangedenlan an amin di tataguh tun abablubabluy,
ya ta"on goh nan wah nan adadagwin babluy hinan pingit di luta ya He"ay pundenolanda.
6 Ya limmum nan aduntuduntug an dumalat di abalinam
an diday nangipattig hinan anidugah di bi'ahmu,
7 ya ipadinongmuy gongaah nan dalluyun hinan baybay,

† **63:10** Hiyah ne atata'ot an animal hinan inalahan an umat hinan ahu.

ya ta"on goh nan tu'u' di tatagu.
8 At wumogwog hi ta'ot an amin nan tatagun numpunhituh nan abablubabluy
an mete"ah pingit di lutah nan buhu'an di algaw ta nangamung di alimuhan di algaw hinan nidugah an inatmu,
ya hiyah ne dumalat hi tum'u'andah amlongda.

9 Halimunam tun luta ti ipa'alim di udan ta way mananum hinan numbino'ob'on an mitanom hitun luta ta pumhodda,
ya punnonngom di danum hinan ginnaw ta tumaguy mihabal hitun luta ti hiyah ne implanum hi ma'at.
10 Ya ipa'udanmu ta umunay nan lutan punhabalanmi,
ya wagaham nan mitanom ta pumhod.
11 Ta dumo'ol di ma'alamih nan ihabalmi an dumalat nan amaphodmu, Apo Dios,
an ta"on hi un malgom di pumbabluyanmi.
12 Ya ta"on un nan mapulun ya do'ol di pumpahtulan,
at paddungnay nidugah di amlong hinan dudunduntug,
13 ya ninapnapan nan kalniluy pumpahtulan,
ya nalonapan nan numpundotal hi paguy,
at an amin ya ahi'ap'aphodda an umat hinan tatagun muntu'u'da ya kumantadah amlongda.

66

Nan Kantan Pundayaw ya Punyamanan
Heten psalm ya kanta, ya midat hinan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Da'yun amin an tatagu ya ibugawyuy umamlonganyun Apo Dios!
2 Ya ikantayuy ipabagbagtuan di ngadana ya nan pundayawyun Hiya,
3 at alyonyun Apo Dios di,
"Umipata'ot nan ina'inatmu,
ya nidugah di abalinam,
at hiyanan mumpunhippi nan buhulmun He"an dumalat di ta'otda!
4 Ya an amin nan wah tun luta ya He"ay dayawonda,
ya ikantaday pangipabagbagtuandan He"a,
ya ikantada goh di pundayawdah nan ngadanmu."

5 Nomnomonyu adya nan umipata'ot an ina'inat Apo Dios hi pumhodan nan tatagu
6 ti nunhiyanona nan danum hinan Mumbolah an Baybay* ya nan Wangwang an Jordan†
ta way nange'wan din tatagunan bimmad'ang,
at hiyanan nidugah di amlongmi ahan hinan inatna.
7 Ya Hiyay mun'ap'apuh mid pogpogna an dumalat nan nidugah an abalinana,
ya hahalepatay ato'aton nan Hentil hinan abablubabluy ta nan adi umunud ya adida mahkay mi'bohhol ay Hiya.

8 At an amin tu'un tatagu ya ipabagbagtu tu'uh Apo Dios,
ya olton tu'un mangipabagbagtun Hiya
9 ti punnonngonay ataguan tu'u,
ya adina iyabulut di a'abakan tu'u.
10 Tinapngan da'min tatagum, O Dios,
an umat hi ahibugan nan silver di inatmun da'mi.
11 Ya inyabulutmuy nibaludanmi,
ya nan nidugah an dedemmotmih hinolholtapmi.
12 Ya inyabulutmun abakon da'mih buhulmi ta omod un nidugah di nangipaligligatandan da'mi,
mu ten inyali da'mih tun malumong an lutan wadan an amin di mahapulmi.

13 Umalia' hinan Timplum ta mun'ononga' hi Onong an Moghob
ta ipa'annung'u din intulag'un He"a
14 an hiyah ne din inali' hidin gutud di naguguluwa'.
15 At e'nong'un He"ay mataban kalnilu, ya nan baka, ya nan gandeng ta Onong an Moghob
an umipa'amlong ay He"ay angilitna.

16 At umali ayun amin an tatagun mundayaw ay Apo Dios

* **66:6** Ex. 13:17-15:21. Unu Red Sea. † **66:6** Josh. 3:1-24.

ta ulgudo' ay da'yuy ina'inatnan ha"in!
17 Ti numpabadanga' ay Hiya,
ya impabagbagtu' Hiyan dumalat nan do'ol an kinanta'.
18 Mu gulat ta laylaydo' an mumbahol at adia' donglon ay Apo Dios,
19 mu immannung an dengngola' ay Apo Dios,
ya inabulutna din inluwalu'.
20 At dayawo' hi Apo Dios ti agguyna ingnganuy din inluwalu'
unu pinogpog di pamhodnan ha"in!

67

Hay Kantah Punyamanan ay Apo Dios

Heten psalm ya kantan midat hinan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya matukalan hinan instrumenton way gadengna.

1 Apo Dios, hom'on ni' da'mi,
ya wagahan da'mi,
ya halimunan da'mi!*
2 Ya ta innilaon an amin di tataguh tun luta nan pohdom hi ma'at,
ya innilaonda goh an He"ay way abalinanan bumaliw.

3 Ya maphod ni', Apo Dios, hi un da'a dayawon hinan tatagu,
ya maphod goh hi un da'a ipabagbagtu!†
4 Ya maphod hi un umamlong nan Hentil hinan ablublubabluy,
ya ikankantaday amlongdan He"a
ti nan pamanuhmuh nan tatagu ya nan pangipapto'am ay dida.
5 At maphod ni', Apo Dios, hi un da'a dayawon hinan tatagu,
ya maphod goh hi un da'a ipabagbagtu!‡

6 Ya pinumhod an amin di nihabal
ti winagahan ditu'un Apo Dios an nan dayawon tu'u.
7 Ya immannung an winagahan ditu'un Apo Dios,
ya olom ni' ya e'gonan an amin nan tatagu Hiya ta nangamung di pingitna!

68

*Hay Mikantah nan Babluy hinan Pangabakan**

Heten psalm ya kantan intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.

1 Bumungot'a ni', Apo Dios, ya nun'iwa'atmu nan buhulmu,
ya nan mangabohol ay He"a ya pun'ipalayawmu dida ta mun'a'abakda!
2 Ta umatdah nan ahu' an pun'iyaddib di tuyup,
ya umatda goh hinan lilin an ma'anang hi apuy,
at umat goh hinay ma'at an ma'ubahda nan mamohol ay Apo Dios.
3 Mu nan tagun nahamad di ugalida ya diday mun'am'amlong hinan wadan Apo Dios,
ya pun'it'u'day gunda umanlaan.

4 Ya ikantaan tu'uh Apo Dios ta ipabagbagtu tu'u Hiya,
ya idadaan tu'uy pange'wan nan umalin middum hinan bunut an hay ngadana ya hi Apo Dios,
at umamlo'amlong tu'uh nan wadana.
5 Hi Apo Dios an wah nan Timpluna ya baliwana nan umu'utun,
ya halimunana nan nguhu.
6 Ya waday indadaan Apo Dios hi pamilyada ta adida munlungdaya,
ya ipabuhu'na nan nun'ibalud ta umamlongda.
Mu nan mi'bohhol ay Hiya ya punhituwona didah nan mapulun an awadan di batel.
7 Apo Dios, hidin nangipanguluwam hinan tatagum hi numbaatanyu ya ene'wayuh nan mapulun,
8 ya immalyog tun luta,
ya enlotnay udan ti He"an Dios nan holag Israel ya immali'ah nan Duntug an Sinai.

---

* **67:1** Hiyah ne luwalun nan Nabagtun Padi (Num. 6:25). † **67:3** Psa. 67:5. ‡ **67:5** Psa. 67:3. * **68:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece).

9 Ya impa'udanmu, O Dios, ta pinumhod din nun'a'ugaw an babluy,
10 at hidiy numpunhituwan nan tatagum,
ya He"a, O Dios, di nangidat hi tanud nan nun'awotwot.

11 Waday impa'innilan Apo Dios an hinapitna,
ya do'ol di immuy an nangipa'innila,
12 an inaliday,
"Numpangalayaw din a'ali† ya din titindaludah dih nan numpapattayanda,
at din linala'in wah nan nungkampuanday‡ nangogodwah din nahamham.
13 Ya ta"on un hinan olo'anyuh nan wadan di iyapuyyu ya nan paya' di kalapati'§
ya humili an na'amyudan hi silver an hay dutdutna ya ay balitu' di tigawna."*
14 Ya hidin numpangiwa'atan nan nidugah di abalinan Dios hinan a'ali
ya umatdah nan nun'iwa'at an dalalluh nan Duntug an Zalmon.

15 Nidugah an o"ongol nan aduntuduntug ad Bashan ya atata'nang,
16 at anaad udot ta uma'amoh ayuh nan Duntug an Zion
an pento' Apo Dios hi ihinanah mid pogpogna?
17 Ya do'ol an adi mabilang di uyap nan mun'abi'ah an kalesan punluganan nan titindalu
an nitnud ay Apo Dios hi nalpuwanah nan Duntug an Sinai ta immuy hinan
me'gonan an Timpluna!†
18 Ya din timmuluwanad abuniyan ya initnudna din nun'a'abak an buhulna,
ya do'ol di adawnah indat nan tatagu‡ ya ta"on nan adi umunud.
Ya hidid abuniyan di nunhituwan Apo Dios.

19 Mipabagbagtuh Apu tu'u an Dios ti Hiyay bumadang ay ditu'uh nan punligatan tu'uh
abigabigat,
ya Hiyay mamaliw ay ditu'u!
20 Hiya an Dios tu'u ya bumaliw,
ya Hiyay na'abbagbagtun Apu tu'u an mangelwang ay ditu'uh atoy!

21 Ya immannung an punggumi' Apo Dios di ulun nan buhulna
an manginaynayun an gun mangat hi nappuhi.
22 Ya inalin Apo Dios di,
"Ibangngad'u nan buhulyu an wad Bashan
an paddungnay ilpu' didah bunol di baybay
23 ta gawaonyu nan mumpanga'ayuh an dalada,
ya pundildilan nan ahuyuy udumna ta nangamung hi unda mahengla."

24 O Apo Dios an Ali', tinnig an amin nan tataguy
nangipanguluwam hinan tatagum hi inayanyuh nan Timplum.
25 Ya hay nangipangpangulu ya nan kumakanta,
ya netob nan muntukal hinan miyunnudan hinan kanta,
ya nehnod ay dida nan babalahang an gunda tukalon nan tambourine.
26 Ipabagbagtuyuh Apo Dios hinan a'amungan di tataguna,
ya ta"on un da'yun holag Israel ya ipabagbagtuyuh Apo Dios hinan a'amunganyu!
27 Ya nan nahnot an himpangapun holag Benjamin di mangipangpangulu,
ya un miyunud nan a'ap'apu an holag Judah ya didan himpangapu,
ya un miyunud nan a'ap'apuh nan holag Zebulun ya nan holag Naphtali.

28 Ipattigmu nan nidugah an abalinam, Apo Dios,
ya nan bi'ahmu an din namaliwmun da'mi
29 an nalpuh nan awadam hinan Timplum hi ad Jerusalem
an pangi'alian nan a'alih adawdan He"a.
30 Moltaom nan buhulmin i'Egypt an umatdah nan ongol an atap an animal hi inalahan,
ya ihingalmu goh nan a'ap'apun nan tatagun adi umunud
an dida nan umat hinan manilhig an babaka ya nan u'uyaw ta engganah unda
mumpa'ampa,

---

† **68:12** Nan a'alid Canaan. ‡ **68:12** Nan tindalun di Hudyu. § **68:13** Hete ya nipa"el, ya hay pohdon ten kalapati' ibaga ya nan tatagun Apo Dios an Hudyu. * **68:13** Hidin agguy ni' bimmad'ang nan Hudyuh nan Wangwang an Jordan ta umuydad Canaan ya impa'innilan Apo Dios ay dida an paddungnay nalpah an na'abak nan a'alid Canaan, ya manu ay umat hinay aatna ti an amin di itulag Apo Dios hi ma'at ya makulug an ma'at. † **68:17** Diday a'anghel Apo Dios. ‡ **68:18** Eph. 4:8.

ya idatda nan adawmu an silver.
Ya pun'iwa'atmuh nan abablubabluy nan tatagun mamamhod an gumubat.
31 Ya umalin He"a nan a'ap'apun malpud Egypt,
ya awniat dayawon da'ah nan i'Ethiopia an munluungdan He"a.

32 At da'yun tataguh nan numbino'ob'on an pumpapto'an hitun luta
ya ikantayuy pundayawyun Apo Dios
33 an umalin paddungnay munlugan hinan bunut ad daya an limmuna tuwali!
At donglonyu Hiya an paddungnay idul di alina,
34 ya pun'ipa'innilayu nan anidugah di abalinana an Dios,
ya Hiyay mumpapto' ad Israel ya ad daya!
35 Nan nidugah an umipanoh'a an Dios ya na'abbagbagtu an wah nunhituwana,
ya Hiyay Dios nan i'Israel an mangidat hi abalinan ya bi'ah hinan tataguna.

Mipabagbagtuh Apo Dios!

69

*Hay Luwaluh Pun'adawan hi Badang**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya “Nan Do'ol an Habhabung an Lilies.”
1 O Dios, badangana' ti ten mahe'noba' an ten negpong hi bagang'uy danum!
2 Ya ten munlononga' hitun maluhung an luyo' an ten mi'id di ma'odhol hi pangegpa'a',
ya wah tua' hitun bunol di danum an ten mahe'noba' hi dalluyun!
3 Ya nablaya' an munha'it di bagang'un umaya'ayag hi badang,
ya numpangalatunnu' di mata' an limmugwalugwan mamannod hi badangmu,
Apo Dios!
4 Nan mamohol ay Ha"in an mid di dumalat ya do'do"olda ya un nan uyap di buu"u,†
ya hanan mamohol ay Ha"in hi mid gapuna ya pohdonday unna' patayon.
Ya pilitona' an mangibangngad hinan gina'u an ta"on hi un mi'id ah inakaw'u.

5 He"a, Apo Dios, ya inilam an amin di nun'appuhin ina'inat'u
ti mi'id di mipo"oy ay He"a.

6 Ya adim ahan iyabulut an Ha"in di dumalat hi abainan nan tatagun umunud ay He"a,
Apo Dios an na'abbagbagtu,
ya bo'on ni' goh Ha"in di dumalat hi abainan nan mundayaw ay He"an Dios di i'Israel.
7 Ti He"ay dimmalat hi namahipahiwandan Ha"in,
ya ten nidugah di bain'u.
8 Ya nan i'ibba' ya nan pamilya' ya ibilanga' hi mangili,‡
9 ya nidugah ahan di pamhod'uh nan Timplum an hiyay nonomnomo',
ya nan pamihupihulandan He"a ya paddungnay Ha"in di pinihulda.§
10 Ya hinan punluwalua' ay He"a ya ilangdua' ya nidugah di pamahiwandan Ha"in,
11 ya wa ay goh ta munlubunga' hi langgut hinan punlangdua' ya aba'abatlana' hinan tatagu.
12 Ya Ha"in goh ulgu'ulgudonda,
ya nan aat'uy iyad'adyogan nan mabubutong.

13 Mu gunna' munluwalun He"a, Apo Dios, ta badangana' hinan gutud di pamhodam,
ya abulutom di luwalu' an dumalat nan nidugah an pamhodmu ti adim ibahhaw nan inalim an baliwana'.
14 Badangana' hinan a'unuga' ta adim iyabulut an munlononga',
ya baliwana' hinan aton nan buhul'u.
15 Halimunana' ni' ta adia' maltengan an munlonong hinan maluhung an danum,
unu adim ni' iyabulut an patayona' ta milubu'a'.
16 At abulutom ni', O Apo Dios, nan luwalu' an dumalat di anidugah di pamhodmu,

* **69:** Heten psalm ya niddum hinan duwan kalahin di psalms: (1) nan ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) ya *Kristu* (hinan hapit di iGreece); ya (2) nan ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti imbagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un ibagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat. † **69:4** Jn. 15:25. ‡ **69:8** Jn. 7:5. § **69:9** Jn. 2:17; Rom. 15:13.

ya dumalat nan ama'ahhimo'mu ya baliwana'.
17 Ya adia' ni' du'gon an baalmu
ta unmuat punnaudon an mangabulut hinan imbaga' ti ten nidugah di aligligata',
18 at umali'a ni' ta baliwana' hinan aton nan buhul'u.

19 I'innilam an amin nan namihupihulandan Ha"in,
ya gunna' goh binain,
ya tinnigmun amin nan ina'inat nan buhul'un Ha"in.
20 Ya nan nidugah an namahapahaldan Ha"in di punha'itan di punnomnoma',
ya nidugah an munlungdayaa'.
Ya nanniga' hi mammo' ay Ha"in, mu mi'id,
ya umat goh hi mangipa'amlong ay Ha"in, mu mi'id ahan di inah'upa'.
21 Ya linamutanday ono' hi mumpa'it an paddungnay bininu,
ya hidin na'uwawa' ya nan mun'aklit di impa'inumda.*
22 At maphod hi un nan behtaday dumalat hi a'ubahanda,
ya nan panganandah nan ne'nong ay He"a an Dios di paddungnay a'naanda an umatdah nan animal.†
23 Ya maphod unmu bulawon dida ta adida tummig,
ya bu"ungom dida.‡
24 At bumungot'a ta moltaom dida,
ya pumpudugmu dida an dumalat nan nidugah an bungotmu.
25 Ya mun'abukawan ni' nan numpunhituwanda ta mi'id ah ma'angang hi munhitu§
26 ti undaat goh mamaon an paligaton nan minoltam,
ya gunda goh ulgudon nan holholtapon danen minoltam.
27 At hahalepatam ta adim aliwan an amin nan numbaholanda
ta adim iddum didan pi'baliw ta adida mi'tagun He"a.
28 Ya ma'ubah ni' nan ngadandah nan Liblun Nitud'an nan Mi'taguh Mid Pogpogna
ta adida middum hinan nitud'an nan tatagun nahamad di ugalida.

29 Mu ten nidugah di punholholtapa' ya lungdaya,
at baliwana' ni', Apo Dios.
30 Ya ikanta' di pangipabagbagtu'a' ay Apo Dios,
ya ipa'innila' nan nidugah an anahamadna an dumalat di punyamana' ay Hiya.
31 Ya inila' an hiyah ne pa'appohdon Apo Dios ya un nan me'nong ay Hiya an uyaw an baka
unu nan manilhig an baka.
32 At tigon ay nan mipaligligat heten ato' ya mipa'anlada,
ya umat goh hinan mundayaw ay Apo Dios an umamlongda!
33 Ti abuluton Apo Dios di luwalun nan mahmo' an tatagun mumpabadang ay Hiya,
ya adina aliwan nan tatagunan paddungnay nun'ibalud.

34 At da'yun wad abuniyan, ya nan wah tun luta, ya ta"on goh nan wah nan baybay, ya an amin nan nalmu
ya ipabagbagtuyuh Apo Dios!
35 Ti hi Apo Dios ya baliwana nan tatagud Jerusalem,
ya ipaphodna nan nun'apa"in babluy ad Judah ta way punhituwan nan tataguna.
36 Ya nan holagday mamnoh hinan luta,
ya nan mamhod ay Apo Dios di munhituh di.

70

Luwaluh Pun'adawan hi Badang Apo Dios

Heten psalm ya luwalun intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
(Psa. 40:13-17)

1 Apo Dios, punnaudom ni' ta baliwana',
at badangana' ni' ahan.*
2 Ya hana ni' an adi manghop an mamatoy ay ha"in ya ma'abakda,
ya guluwom dida ta mid poto' di nomnomonda,
ya dane ni' han umamlong hi punligata' ya diday a'atana ta mabainanda,†

* **69:21** Mat. 27:34, 48. † **69:22** Rom. 11:9. ‡ **69:23** Rom. 11:10. § **69:25** Ac. 1:20. Hay itudun ten verse ya hay aat Judas Iscariot. * **70:1** Psa. 40:13. † **70:2** Psa. 40:14.

3 ya dane ni' han mangaba'abatol ay ha"in ya ma'abakda ta mabainanda.‡
4 Mu hana ni' nan umunud ay He"a ya ipadenolmu ta umamlongda,
ya an amin ni' nan mamhod hinan abaliwandan He"a ya gunda alyon di,
"Na'abbagbagtuh Apo Dios!"§

5 Mu ha"in ay atog ya nawotwota' ya mid abalina',
at punnaudom ni', Apo Dios, an mamadang ay ha"in
ti He"a ya anggay di mangibaliw ay ha"in.*

71

Luwalun han Lala'in Nala'ay
(Psa. 31:1-4)
1 Apo Dios, He"ay paddungnay ihi'uga',
at adim ni' iyabulut an mabainana'.*
2 Ya baliwana' an dumalat nan mid nipaddungan nan aatmu,
at donglom tun luwalu' ta badangana' ya elwanga'.†
3 He"a nan ay batu an punhi'uga' hi gun'u ayan,
at ibaliwa' ni' ti He"ay paddungnay ihi'uga' ya mangipapto' ay ha"in.‡
4 Baliwana' ni' an Dios'uh nan aton nan nun'appuhiy ugalidan tatagun mun'abungot ya atata'ot§
5 ti He"a an na'abbagbagtun Dios di nangehdola' hi nitagua' an nete"ah din a'ung'ungnga'.
6 Ya nete"ah din awada' hi putun ina ta engganad ugwan
ya anggay He"ah namnamao' hi manalimun ay ha"in,
at hiyanan He"ay ipabagbagtu' hi enggana.

7 Ya hay nitagua' di pangiyunnudan nan tatagu ti He"ay mabi'ah an ihi'uga',
8 at hiyaat un'u adi ipogpog an gun mangipabagbagtun He"a,
ya gun'u ulgudon nan anabagtum!

9 At adia' ni' ahan inganuy hi unna' mala'ay an mid mahkay olog'u
10 ti nan mi'buhul ay ha"in ya nappuhiy hapihapitondan ha"in,
ya pohdondan mamatoy ay ha"in.
11 Ti alyonday,
"Ingnganuy Apo Dios hiya,
at patayon tu'u ti mi'id mahkay mamaliw ay hiya!"
12 O Apo Dios, adia' ni' nongkay inganuy ta punnaudom an bumadang ay ha"in,
13 ya olom at ni' ya mabainan hanan buhul'u an munnonomnom an mamatoy ay ha"in ta diday ma'ubah!

14 Mu He"ay gun'u ehdol hi mamadang ay ha"in,
at hiyanan adi' idindinong an mangipabagbagtun He"a.
15 Ya gun'u ulgudon hinan tataguy aat di amaphod nan ina'inatmu
ya nan namaliwam hinan tatagum an ta"on hi un do'ol di agguy'u inila.
16 At dumalat nan nidugah an abalinam an na'abbagbagtun Dios
ya gun'u ulgudon hinan tataguy aat di amaphod nan ina'inatmu,
ya He"a ya anggay di umat hina.
17 Ya nete"ah din a'ung'ungnga' ya intuduwana' an dumalat nan mun'aphod an ina'inatmu,
at engganad ugwan ya gun'u ulgudon nan aat di mun'aphod an ina'inatmu.
18 Ya ta"on hi unna' mala'ay ya ma'ubanan ya adia' ni' ahan inganuy, Apo Dios,
ta engganah un'u ulgudon hinan ungungah pidway aat nan nidugah an abalinam
ya nan umipanoh'an inatmu.

19 Apo Dios, ta"on un ad daya ya na'innilay amaphodmu,
ya do'ol di umipanoh'an inatmu.
Mi'id ahan di udum hi umat ay He"a an Dios!
20 Ya inyabulutmuy nunholtapa' hinan nunligligata',
mu impa'adaoga' goh damdama
ti ta"on hi un magadyuh di ataya' hi iyaya' hinan lubu' mu agguymu inyabulut an matoya'.

‡ **70:3** Psa. 40:15. § **70:4** Psa. 40:16. * **70:5** Psa. 40:17. * **71:1** Psa. 31:1. † **71:2** Psa. 31:1-2. ‡ **71:3** Psa. 31:2-3. § **71:4** Psa. 31:4.

21 Ya nidugdugah di indatmuh a'e'gona'
ti halimunana' mahkay.

22 At ikanta' ya ipagangoh'u nan alpa ya lyre* hi pangipabagbagtua' ay He"a ti nan
nangatam hi ipaphoda',
at ipabagbagtu' He"an Dios an dayawon nan i'Israel.
23 Ya it'u"un mungkanta ti umamlonga' an mangipabagbagtun He"a
ti dumalat nan namaliwam ay ha"in.
24 Ya iyal'algaw'un ipa'innila nan mun'aphod an inatmun namaliw ay ha"in
ti impa'abakmu ta nabainan hanan mamamhod an mamatoy ay ha"in.

72

*Luwaluh nan Ali**
Hi Solomon di nangitudo' eten psalm.
1 Apo Dios, iluwalu' an ituduwam nan ali ta nahamad ya mapapaddung di panumalyana
an miyunnudan hinan pangatmu.

2 Ya ta nahamad di pun'ap'apuwanah nan tatagum
an namamah nan mahmo' an tatagu
3 ta pumhod ya umadangyan nan babluy
ti dumalat nan maphod an pangat nan ali.
4 At badangam nan ali ta mapapaddung ni' di panumalyanah nan nun'awotwot an tatagu,
ya ibaliwmu nan imbabaluyda,
ya punholtapom nan mangipaligligat ay dida.

5 Ya minaynayun ni' di pangipapto'muh nan tatagum an un'unnud ay He"a
an umat hinan punnonngan nan bulan ya algaw.
6 Ya pumbalinom nan ali an mabmabadang
an umat hi aton nan udan an bumadang hinan nitanom hitun luta.
7 Ta henen gutud di pun'ap'apuwana ya mun'aphod di ugalida,
ya hay lenggop di mawada ta nangamung di apogpogan nan bulan.

8 Ya mumpapto' Hiya an mete"ah nan pingit di baybay ta engganah nan pingitna goh,
ya mete"a goh hinan Wangwang an Euphrates ta engganah nan pogpog di luta.
9 Ya ta"on nan numpunhituh nan mapulun ya mumpunhippidan mange'gon hinan ali,
ya umat goh hinan buhulna an mumpunluungdan mange'gon ay Hiya.
10 Ya nan a'alid Tarshish ya hinan adadagwin babluy ya umidatdah adawdah nan ali,
ya umat goh hinan a'alid Sheba† ya ad Seba‡ an umidatdah adaw nan ali.
11 At an amin nan a'ali ya munhippidan mange'gon ay Hiya,
ya an amin nan Hentil hinan abablubabluy ya Hiyay punhulbianda.

12 At baliwana nan agogohgoh an tataguh unda mumpabadang,
ya umat goh hinan ninganuy an mi'id ah mamadang ay dida.
13 At hom'ona nan mid abalinana ya nan nun'awotwot,
ya baliwana dida ta mi'id ma'at ay dida.
14 Ya baliwana didah nan way mangipaligat ya mamatoy ay dida
ti nidugah an nabalul di nitaguandan Hiya.

15 Ya ud'udmam di ataguana ta matubayan Hiya!
Ya idatan ni' nan iSheba Hiyah nan balitu'da,
ya iluwaluan goh ni' nan tatagu Hiya,
ya gun ni' goh mawagahan.
16 Ya wagaham nan nihabal hinan dudunduntug ta malumongda,
ya dumo'ol di bungada an umat hinan ayiw ad Lebanon.
Ya dumo'olda goh nan tataguh nan babluy
an umat hinan ado'ol di holo' hitun luta.
17 Ya minaynayun ni' hi engganah nen ali an adi ma'aliwan di ngadana

* **71:22** Nan it'ittang an alpa. * **72:** Haten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). Ya hay gutud hi a'atan ten psalm ya nan Hinlibuy Tawon. † **72:10** Ad Yemen. Mu nan tatagud Ethiopia ad ugwan ya alyonday hiyah ne babluyda tuwali an bo'on ad Yemen. ‡ **72:10** Ad Sudan.

an umat hinan patal di potang an munnonong.

Ya an amin nan Hentil an wah nan abablubabluy ya mawagahandan Hiyay dumalat,
at an amin nan tataguh tun luta ya e'dawanda Hiyan Apo Dios ta wagahanda Hiya.

18 At ipabagbagtu tu'uh Apo Dios an Dios nan holag Israel
ti anggay Hiyah way abalinanan mangat hinan umipanoh'a!
19 Ya mipabagtu nan ngadanah mi'id di pogpogna,
ya mipattig ni' di anabagtunah an amin hitun luta.
Amen! Ipidwa' an mangalih, Amen!

20 Hiyah ne angunuh hi luwalun David an hina' Jesse.§

73

Nan Ana'ahhamad Apo Dios
Hi Asaph di nangitudo' eten psalm.
1 Immannung an hi Apo Dios ya maphod di pangatnah nan holag Israel,
ya iyal'allanah nan namahig an ma"aphod di nomnomda.

2 Mu ha"in ya hi'itangan an ma'ubah di denol'u ya pangulug'un Apo Dios
3 an dumalat nan immamoha' hinan nun'appuhiy ugalidan mumpumpahiya
ti didaat goh di umadangyan.

4 Hay pannig'u ay dida ya mid punligatanda,
ya mun'abi'ahdan mi'id ah dogohda.
5 Ya mid punholtapanda an adida umat hinan udum an tatagu,
ya mid numanomnomanda an adida umat hinan udum.
6 At hiyanan nidugah di pumpahpahiyaanda an ayda imbuung,
ya nidugah an mid homo'da an paddungnay hiyay lubungda.
7 Ya mumpangalatunnu' di matadah tinabada,
at un hay atondah nappuhiy nomnomnomonda an mid ogondan mangat.
8 Ya hinhannulondan abatlan nan i'ibbadan tatagu,
ya numpadngolanda dida,
ya paligligatonday ibbadan tatagu an dumalat nan pangipabagtuandah odolda.
9 Ya numpahaldah Apo Dios an wad abuniyan,
ya pummandalda nan tataguh tun luta.
10 At hiyaat un ta"on nan tatagun kimmulug ya unudonda dida
ya ayda natangan mangunud an amin hinan hapitonda.
11 Ya alyonday,
“Undan innilaon Apo Dios?
Ya undan hay panginnilaan nen na'abbagbagtu?”

12 Umat hinay nun'appuhiy ugalida an adida maligatan,
ya didaat goh udot di gun umadangyan.

13 At mid hulbin nin an amin di gun'u inat an agguya' numbahbahol
ti nappuhi damdamay gun ma'at ay ha"in!
14 Ya a'alga'algaw ya gunna' punholholtapon ay He"a, Apo Dios,
ya gunna' goh gilaton!

15 At gulat nin ta umat hinay nomnomnomo' ya nibahhaw
ti adi umat hinay pangat di tatagum!
16 Ya ninomnonomnom'uy dumalat ta ma'at an amin hana ay ha"in,
mu adia' ahan pa"innila,
at la'tot ya himmigaa'
17 ta engganah unna' immuy an nundayaw hinan Timplum

§ **72:20** Anaad ta hiyah ne negpongan nan luwalun *David* hi un nan imbaluynan hi *Solomon* di nangitudo' eten psalm? Manu ay ti hinan udum an Biblia ya numbino'ob'on di alimatung ten Liblu an Psalms ti nan Psalms 1-41 di ohan alimatungna, ya Psalms 42-72 di miyadwan alimatungna, ya Psalms 73-89 di miyatlun alimatungna, ya Psalms 90-106 di miyapat an alimatungna, ya Psalms 107-150 di angunuh an alimatungna. Ya gapu ta do'do'ol di psalms an intudo' David eten miyadwan alimatungna at paddungnay hiyay nangitudo' an ta"on hi un waday udum goh.

ya un'u mahkay innilaon di ma'at hinan nun'appuhiy pangatdan tatagu.

18 Ti immannung an nan mundongngol an dalan di pangipa'wam ay dida
ta un hi'itanganan mun'iyodlehda ta mun'agahdah nan a'ubahanda.
19 Ya himbumagga ya nun'a'ubahda an mamengpenghan ya napogpogda,
20 at ma'ubahda, Apu, ya ma'aliwanda
an umat hinan enap an wa ay ta inggibo' ya nami'id.

21 Ya hidin punlungdayaa' ya punha'itan di punnomnoma'
22 ya umata' hi nabongang ya manangpah,
at din inat'un He"a ya umata' hi animal.

23 Mu ta"on damdama ya inaynayun'un middum ay He"a ta halimunana',
24 ya itudum di ato' ta hay umangunuh ya abulutona' ta midduma' ay He"ad abuniyan.
25 At mi'id di udumnah hapulo' hi amnawa' hitun luta ya ta"on ad abuniyan,
an anggay He"a.
26 Ya ta"on hi un mami'id di bi'ah tun odol'u ya nomnom'u mu He"a, Apo Dios, di mangipabi'ah ay ha"in,
ya He"a ya anggay di mahapul'uh enggana.

27 Mu hanan tatagun man'ug ay He"a ya milahhinda,
ya nan adi umunud ay He"a ya ubahom dida.
28 Mu ha"in ya pohpohdo' an mimiddum ay He"an na'abbagbagtun Dios ti He"ay Apu' hi ihi'uga',
at hiyaat un'u ul'ulgudon an amin nan aat di ina'inatmu.

74

Hay Pangiluwaluan hinan Tataguh nan Abablubabluy ta Mabaliwanda

Heten psalm ya maskil* an intudo' Asaph.
1 Anaad ahan ta inganuy da'mih enggana, Apo Dios?
Undan punnonngom nan bumubungtam ay da'min tatagum?
2 Nomnomom an da'mi nan pento'muh tatagum hidin penghana
an da'miy himpangapuh binaliwam hidin nihbutanmi,
ya adim aliwan ad Jerusalem an numbabluyam hitun luta!

3 Un adya ihamadmun tigon nan numpa"in danen buhulmu
ti nidugah an inamindan pina"i nan gina'uh nan Timplum.
4 Ya wah didan tumanu'u' nan buhulmuh nan Timplum an dumalat di nangabakanda,
ya hina"adda nan bantiladah mangipa'innilah nan nangabakanda.
5 Ya hay tigawda ya umatdah nan linala'in mumpalngoh hinan ayiw hi inalahan an hay wahay palngohda,
6 ya nungwahayda ya nummattilyuda an amin nan nal'altian an dedeng,
7 ya pinuulanda nan Timplum,
ya pinuhidan nan lugal an pundayawan ay He"a.
8 Ya hay ninomnomda goh ay alyonday,
"Pa"ion tu'un amin,
at pinuulandan amin nan lugal an pundayawanmin He"a an Dios hinan babluy!"

9 Ya ten mi'id di pangitiganmih un da'mi baliwan,
ya mi'id an amin nan propeta,
at mi'id di nanginnilah gutud di duminngan ten ma'ama'at.
10 Anuud mah nin di pangidinngan daten buhul an mamihupihul ay He"a, Apo Dios?
Unmu dan iyabulut di pamahipahiwandan He"ah enggana?
11 Anaad ta adi da'mi badangan an mid alyonan moltaom dida ta mun'a'ubahda?
At pogpogom ni' dida!

12 Mu He"a damdamay alimi, Apo Dios, an nete"ah din penghana ta engganad ugwan,
ya He"ay gun namaliw ay da'mi!
13 Ya He"a goh nangodwah danum hi baybay† an dumalat nan nidugah an abalinam,
ya inamehmuy atata'ot an animal hinan baybay ti gimmi'muy uluna!

* **74:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit. † **74:13** Ex. 14:1-15:21. Hiyah ne Mumbolah an Baybay (unu Red Sea).

14 Ya nunggumi'mu goh nan ulun nan alyondan Leviathan,‡
ya nun'ipa'anmuh nan a'animal hinan mapulun!
15 Ya limmum di danum hinan obob ya hinan ginnaw,§
ya tindu'mu nan danum hinan o"ongol an wangwang an din agguy ahan natnatdu'.*
16 Ya He"ay nunlumuh nan patal ya nan mahdom,
ya inhinam nan potang ya nan bulan hinan awadanda,†
17 ya He"a goh di nangiyammah nan igad an pogpog tun luta,
ya limmum di tiyalgaw ya nan lawang.
18 Mu adya nomnomom ni', Apo Dios, nan gun pangaba'abatlan nan buhul ay He"a
ti nidugah di pamihuldan He"a,
19 ya adim ni' ahan du'gon daten mid abalinanan tatagum hinan aton nan atata'ot an buhul ay dida,
ya adim ni' aliwan an mipaligligat nan tatagum hi enggana.
20 Ya nomnomom din intulagmun da'mi
ti ten nunhinap hitun lutay gun mangamangat hi nun'appuhi.
21 Ya adim ni' abuluton di abainan danen maligligatan
ta danen nun'awotwot ya nan maligligatan di mangipabagtun He"a.

22 At ihi'almu ni', Apo Dios, ta atom di pohdom hi ma'at ta ipadinongmu nan ato'atondan He"a
ti adya nomnomom an abigabigat ya gun da'a pahapahalon hinan mungngohoy an tatagu!
23 Ya adim aliwan nan namadngopadngol nan buhulmun He"a
an dumalat nan bungotda ti nidugah di ngohoydan He"a!

75

Hi Apo Dios di Munhumalya

Heten psalm ya kantan intudo' Asaph, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya “Adiyu Pa"ion.”
1 Munyaman amin He"a, Apo Dios,
ya gunmi ibaag di aat di abalinam ya nan nidugah an umipanoh'an ina'inatmu!

2 Ya inalim di,
“Waday gintud'uh punhumalyaa',
ya nahamad ya ma'andong di panumalya'.
3 Ya wa ay ta umalyog tun luta ya wumogwog nan tataguh ta'otda
mu halimuna' nan pognad tun luta ta munnonong.
4 Ya alyo' hinan mungngoy di,
Ipogpogyun mumpahiya!
Ya alyo' goh hinan nun'appuhiy ugaliday,
Adiyu ipahiyay abalinanyu,
5 ya adiyu nomnomon hi un ayu nabagtu ya un Ha"in,
ya ipogpogyu nan malgom an hapihapitonyu.”

6 Immannung an nan munhumalya ya adi malpuh nan buhu'an di algaw,
unu hinan a'unugan di algaw,
unu hinan mapulun
7 ti anggay hi Apo Dios di munhumalya,
at okod Hiyan mangipanuh hi un numbahol di tagu unu agguy.
8 Ya inodnan Apu tu'uy howo' an mangipa'innilah panumalyaanah nan mangamangat hi nappuhi,
ya henen howo' ya napnuh nan na"apgot an bayah an hiyah ne bungotna.
Ya ihiitna ta inumon an amin nan tatagun nun'appuhiy pangatnah engganay un matidtidan.

9 Mu ha"in ya gun'u ipa'innilay aat di amaphod Apo Dios,
ya gun'u ikantay anabagbagtuna an Dios an nan dinayaw din hi Jacob.
10 Ya ipadah'uy abalina' an mamogpog hinan abalinan nan tatagun nun'appuhiy pangatda

‡ **74:14** Hiya ya dinosaur an humalug hinan baybay (bahaom nan Job 41:1-34 ta innilaom nan udumnan aatna).
§ **74:15** Ex. 17:1-7; Num. 20:1-13. * **74:15** Ex. 14:29; Josh. 2:10. † **74:16** Gen. 1:1-19.

ti kulugo' an udman Apo Dios di abalinan nan tatagun umunud ay Hiya.

76

Hi Apo Dios an Mangab'abak

Heten psalm ya kantan intudo' Asaph, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya matukalan hinan instrumenton way gadengna.

1 Hi Apo Dios ya nundongol ad Judah,
ya nidugah an me'gonan di ngadanad Israel.
2 Ya hay nunhituwana ya ad Jerusalem hidih nan Duntug an Zion,
3 ya nun'ipungnah di din mun'elat an panan nan buhulna,
ya ta"on din hapiawda,
ya hanggapda,
ya an amin din gina'un di mi'gubat.

4 Nidugah ahan di anabagbagtum, Apo Dios,
ya un nan mun'aphod an aduntuduntug an nido'lan di a'animal!
5 Ya inabakmu nan mun'abi'ah an tindaluda ta nunhamhammiy gina'uda,
ya ad ugwan ya nun'atoyda,
at mi'id mahkay hulbin nan bi'ahda ti adida usalon nan almasda.
6 Ya un ammuna nan nangihingalam ay dida, O Dios an dayawon din hi Jacob,
ya himbumagga ya nun'atoy din numpuntakay ya kabayuda.
7 At hiyah ne attigana, Apo Dios, an nidugah an mata'tan'a,
at mi'id di way abalinanan He"ah un'a bumungot!
8 Ya hidin nangipa'innilaam hidid abuniyan an mahumalya nan tataguh tun luta an dumalat nan baholda
ya dimminong an amin din tatagu ti nunheglay ta'otda
9 ti humalyaom nan nun'appuhiy pangatda
ta ibaliwmu nan mipaligligat an tataguh tun luta.

10 Ya immannung an wa ay ta bumungot'ah nan tatagu ya hiyay dumalat hi ipabagbagtuam,*
ya nan na'angang an namadah hinan bungotmu ya umunudda mahkay ay He"a.

11 At ipa'annungyun aton nan intulagyun Apo Dios an dayawonyu,
ya umidat ayun tataguh nan ablubaluy hi adawyun Hiyan mata'tan
12 ti mi'idonay tulid nan a'ap'apu,
ya pata'tona nan a'alih tun luta.

77

Hay Pangal'alu'an Apo Dios Hinan Maliligatan

Heten psalm ya kantan intudo' Asaph, ya hay intud'ana ya hi Jeduthun an ap'apun di muntudtuduh nan kanta.

1 Inhamad'un nunluwalu, Apo Dios,
ya enlot'u ta way atom an mangngol ta badangana'.
2 Ya hidin maliligatana' ya nunluwalua' ay He"a,
ya intata'nang'uy ngamay'un den limmanablabin limmuwaluwalua',
mu tagwan an adi ahan lumenggop di nomnom'u.

3 Ya wa ay ta ninomnom da'a, Apo Dios, ya munlilia',
mu unat goh ato' hene ya ma'abak di nomnom'u.

4 At ten unna' timmu'al an agguy'u ahan inim'imit,
ya nidugah di lungdaya',
at unna' pumeggepeggeng,
hiyanan mid inat'un nunluwalu,
5 ta omod un'u ninomnom'u din numbino'ob'on an mun'aphod an na'at hidin nadnoy.
6 Ya heden nahdom ya kimmantakantaa' ya nanginomnoma' hitun ma'ma'at hi ad ugwan ya inali' hi nomnom'uy,
7 "Undan inaynayunmu, Apo Dios, an gun manginganuy ay ha"in?

* **76:10** Wada goh di ohan mabalin an translation ten verse: "Immannung an nan amabungot nan tataguh tun luta ya hiyay dumalat hi pangulgudan hinan a'al'alyam, ya nan bungotda ya paddungnay hanggapmu."

Unna' mah adi ahan igohgohan ay He"a?
8 At hiyah te mah di pogpog nan adi malumluman an pamhodmun ha"in?
Ya unmu mah goh adi ipa'annung din intulagmu?
9 Un mah inaliwam an Dios nan nidugah an homo'mu?
Ya un mah nan bungotmuy dumalat hi nangipogpoganah nan ama'ahhimo'mu?”

10 Ya intuluy'un nunnomnom, ya inali' mah di,
“Hay nonomnomo' ahan ya nan punnononnongan Apo Dios an na'abbagbagtu!”
11 At adi' al'alliwan din ina'inatmu, O Apo Dios,
an din umipanoh'an gunmu inat hidin nadnoy,
12 ya ten adi ma'ma"aan hi nomnom'u dade nan ina'inatmu,
ya gunda mipapanomnom hi enggana.

13 O Apo Dios, He"a ya na'ahhamad di pangatmu,
ya mi'id ah udum hi dios an nipaddung ay He"an Diosmi!
14 Ti He"a ya anggay di way abalinanan mangat hi umipanoh'a,
ya impattigmuh nan tataguh nan ablubabluy di aat nan nidugah an abalinam,
15 ya binaliwam nan tatagum an nan holag da Jacob ay Joseph
an dumalat nan bi'ahmu ya nan nidugah an abalinam.

16 Ya unat goh paddungnay tinnig da'ah nan danum, O Apo Dios, ya nidugah di ta'otda,
ya ta"on nan mun'aluhung an baybay ya womogwogdah ta'otdan He"a.
17 Ya hemmelong nan bunut,
ya enlotnay udan,
ya gun mun'idul ad daya,
ya gun umila'ilat goh,
18 ya pimmuo' an niddum hidin gunna umidulan,
ya gun benangan nan ilat an amin tun luta,
ya immalyog tun luta.
19 Ya ene'wam hinan baybay,
at indalanmuh din danum an nidugah di dalluyuna ta bimmad'ang'ah nan dammangna,
mu adi mattig nan gopa'mu,
20 ya impangulum nan tatagum an umat hi kalnilu,
mu da Moses ay Aaron di nanalimun ay dida.*

78

Hi Apo Dios ya nan Tataguna

Heten psalm ya maskil* an intudo' Asaph.
(Ex. 4:29-31; 8:1-11; 9:13—10:20; 11:1-10; 12:29-30; 13:20—15:21; 16:1—17:14; Num. 11:1-35; 20:1-13; I Sam. 4:1-11, 21-22)
1 Da'yun i'ibba, donglonyu nan itudtudu',
ya igongahanyun ingaon nan hapito'
2 ti hay ulgudo' ya nan nipa"el
ta innilaonyuy aat din agguy na'innilah din penghana ta nangamung ad ugwan†
3 an nan na'ulgud an dengngol tu'u,
ya na'innilaan tu'u an hiyanay inulgud din o'ommod tu'u.
4 At adi tu'u ipo"oy date hinan imbabaluyda ta innilaon nan holagdah awni nan nidugah an ina'inat Apo Dios,
ya nan abalinana,
ya nan inatnan umipanoh'a.
5 Hi Apo Dios di nangidat hinan Tugunah din ommod tu'un hi Jacob,
ya indatnay Uldin hidin o'ommod tu'uh did Israel ta itudtududah nan imbabaluyda,
6 ya ta innilaon goh nan mehnod an holagda,
ta way itududa goh hinan holagda an uwanin agguy nitungaw,
ya ta hi pidwa ya itududa goh hinan holagda nan Uldin.
7 Ya manu ay umat hinay ma'at ta way atondan mangehdol goh ay Apo Dios,
ya ta adida al'alliwan nan ina'inatna,

* **77:20** Ex. 14:1-15:21. * **78:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit. † **78:2** Mat. 13:35.

ya ta gunda goh inaynayun an aton nan inyuldina,
8 ya ta adida umat hidin o'ommoddan adida ahan matugun ti ngumhayda an tatagu
ti agguyda inunud nan Tugun Apo Dios,
ya agguyda goh kinulug Hiya.

9 Ya umatdah nan holag Ephraim an immuy ni'gubat an ta"on hi unda enegtom di gina'uda
an umat hinan panada
mu unat goh wan mete"ay gubat ya limmayawda
10 ti agguyda ahan inunud nan intulag Apo Dios ay dida,
ya agguyda goh inunud nan inyuldina,
11 ya inaliwanda nan immipanoh'an gun inat Apo Dios an gunna impattig ay dida.
12 Ya do'ol goh di gunna impattig hidin o'ommoddah nangatanah nan umipanoh'ah
din wadandah ad Zoan hidid Egypt,‡
13 ya nunhiyanona nan danum hinan Mumbolah an Baybay ta ay nun'ida'lig hi nump-
inangngel
ta way inatdan bimmad'ang.§
14 Ya nan mapatal hidin gunda numbaatan ya waday ma'ugtul an bunut an nunlidum ay
didan gun mangipangpanguluh owonda,
ya nan mahdom ya waday apuy ad daya ta dilaganay owonda.*
15 Ya binhina din daplah hinan mapulun ta bimmuhu' di do'ol an danum
an umat hinan obob an adi matdu' ta way ininumda,
16 at do'ol ahan nan danum,
at ay wangwang an immayuh hinan daplah.†

17 Ya undaat goh inyal'allan nangipabungot ay Apo Dios an na'abbagbagtuh
din wadandah nan mapulun
18 ti tinapnganda goh hi Apo Dios hidin numbagandah nan numbino'ob'on hi ma'an
an pohpohdondan onon.
19 Ya nappuhiy nanapitdan Apo Dios ti nunlilidan inaliday,
"Undan tuwali way abalinan Apo Dios an mangidat hi onon tu'uh tun mapulun?"
20 Ya inalida goh di,
"Immannung an pinaguhna din daplah,
ya bimmuhu' nan do'ol an danum an gun umayuh an umat hinan wangwang,
mu undan way abalinanan munlumuh tinapay ya dotag hi onon tu'u?"
21 Ya unat goh dengngol Apo Dios henen inalida ya ma'abbungot,
at limmunay apuy ta genhobna nan holag Jacob an tatagud Israel
22 ti mi'id di pangulugdan Apo Dios,
ya agguyda ene'kod di panalimunanan dida.
23 Mu ta"on ya minandalnad daya ta mibughul nan pantaw ad abuniyan
24 ta nun'agah nan ma'an an ma'alih manna ta way ononda,
at indatnan dida nan ma'an an nalpud abuniyan,‡
25 at impa'anah nan tataguy onon di a'anghel,
ya nidugah an do'ol nan ma'an an nun'ogahna,
at inanda ta nun'abhugda!
26 Ya hennag goh Apo Dios nan tuyup an nalpuh appit di buhu'an nan algaw,
ya nan oha goh an tuyup an nalpuh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di
algaw
27 ta impituyupna nan do'ol ahan an hamuti
an umat hi ado'ol di panag hinan pingit di baybay,
28 ya nun'ogahna din ay hamutih nan wadan di abungdan tulda,
ya an amin hinan nunlene'woh hinan numpuntuldaanda.
29 At nanganangan din tatagu ta nangamung unda nun'abhug
ti indat Apo Dios an amin nan amnawandan onon,
30 ya unat goh wan nahenglada ta u'munonda din angunuh an inya'ameldan onon
31 ya ma'abbungot hi Apo Dios ay dida,
ya numpatoyna din nun'atulid an linala'in holag Israel ya din mun'abi'ah an
ungungan mumpangilog.§

32 Mu ta"on hi un umat hinay na'at hinan udumnan dida mu numbaholda damdama,

‡ **78:12** Ex. 4:29-31. § **78:13** Ex. 14:1-15:21. * **78:14** Ex. 13:20-22. † **78:16** Ex. 17:1-7; Num. 20:1-13. ‡ **78:24** Jn. 6:31. § **78:31** Ex. 16:1-17:7; Num. 11:1-35.

ya ta"on hi unda tinnig nan numbino'ob'on an umipanoh'an inatna mu agguyda
damdama kinulug Hiya.
33 At hiyaat unna pinogpog di pi'taguandah tun luta,
ya nunligatona didah nidugah.
34 Ya unat goh nun'ipapatoy Apo Dios din udumnan dida
ya hiyay dimmalat hi nanapulandan Hiya ta muntutuyudah baholda,
ya hi Apo Dios mahkay di haggungonda.
35 Ya ninomnomda mahkay an Hiyay punhi'uganda,
ya Hiyay na'abbagbagtun mamaliw ay dida.
36 Mu un pangpang'ali din hinapitdan Apo Dios
ti unda Hiya linayahan hinan inalidah atonda
37 ti undan tuwali nihamad di pangulugdan Hiya,
ya adida goh ipa'annung an unudon din intulagna.
38 Mu ta"on ya ma'ahhimo' hi Apo Dios,
at hemmo'na dida damdama
ti inaliwanay baholda,
ya agguyna inubah dida.
Ya unna ene'edpol di bungotnan dida ti gun na'uyah ta manghan di na'at hi nappuhin
dida.
39 Ti ninomnomnan dida ya unda tagu ya anggay
an umatdah nan maluh an tuyup an un maluh ya na'ubah.

40 Ya gunda din'ug Hiyah din wadandah nan mapulun,
at gunda impalungdaya Hiya.
41 Ya gunda tinapngatapngan Hiya,
ya gunda din'ug Hiya an me'gonan an Dios nan holag Israel.
42 Ya naliwanda nan aat di abalinanan namaliw ay didah nan buhuldan nangipaligligat
ay dida
43 ya din nangatanah nan numbino'ob'on an umipanoh'ah din wadandad Egypt hinan
lugal hi ad Zoan.
44 Ti numbalinonah dala din danum hi wangwang ya ginnaw ad Egypt,
at adi ahan mabalin hi ma'inum.*
45 Ya limmuna goh di do'ol an lalog†
ya din nidugah an do'ol an tu'a' an nangipaligligat ay dida,‡
46 ya nun'im'iman din do'ol ahan an begeh ya dudun an amin di inhabalda,§
47 ya nun'ogahnay o"ongol an dalallu ta numpa"inan amin din intanomdan greyp ya figs
an ma'alih sicamor,*
48 ya ta"on nan bakada ya numpatoy nan dalallu,
ya numpatoy goh nan ilat di kalniluda.
49 Ya hidin bimmoholan Apo Dios hinan i'Egypt ya impuhaynan diday nidugah an
bungotna,
at hennagna din a'anghelna ta pinaligligatda dida.
50 At impuhayna nongkay nan nidugah an bungotnan dida,
ya agguyna inadyuwan di nitaguan nan i'Egypt,
at impiyuynay dogoh ta numpundogohda,
51 ya nun'ipapatoyna nan papangpangullun linala'in holag di i'Egypt
an diday holag di pamilyan Ham.†
52 Ya initnudna nan tataguna an umat hinan na'uyug an kalnilu,
ya hinalimunana didah nan mapulun.
53 Ya hinalimunana dida ta agguyda timma'ot,
mu nun'addumona din danum hinan Mumbolah an Baybay,
at numpunlonong din namdug ay dida.‡
54 Ya impadutu'na din tataguna ta nangamung unda nidatong hinan nilahhin an babluy
an nitulag hi midat ay dida an hiyah ne babluy hi inabakna an dumalat nan
abalinana.§
55 Ya numpakakna din tatagun tono' an numpunhitun nen babluy hi dimmatngan nan
tataguna,
ya ginogodwana ta impiyapongnah nan holag Israel ta banohda.

---

* **78:44** Ex. 7:14-24. † **78:45** Ex. 9:20-32. ‡ **78:45** Ex. 8:1-15. § **78:46** Ex. 10:1-20. * **78:47** Ex. 9:13-35.
† **78:51** Ex. 11:1-10; 12:29-30. ‡ **78:53** Ex. 14:1-15:21. § **78:54** Num. 20:1-36:13; Deut. 1:1-34:12.

Ya numpunhituwona didah di ta hiyay babluyda.*

56 Ya ta"on un umat hinay inatna mu gunda damdama tinapngan hi Apo Dios an
nabagbagtu,
ya binoholda goh,
ya agguyda inunud nan Uldina.
57 At umatdah din o'ommoddah din penghanan din nan'ug ay Apo Dios,
ya umatda goh hinan napiku an buhug di pana an adi mehdol.
58 Ya impabungotdah Apo Dios an dumalat nan nangiyammandah din pun'onngan,
at nidugah di immamohanah din inyammadan bulul an dinayawda.
59 Mu unat goh tinnig Apo Dios henen inatda ya nidugah di bimmungtana,
at din'ugna ahan nan holag Israel,
60 ya ingnganuyna dida,
ya tinaynana nan Tuldan Abung an nihinanad Shiloh hidin niddumanah nan
tataguna.
61 Ya inyabulutnay nangilayawan nan buhuldah nan Kahon an Nittuwan di Uldin,
at adida mahkay hapiton nan a'al'alyan Apo Dios hi ad Israel.
62 Ya nidugah di bimmungtanah nan tataguna an ay tawidna,
at ingnganuyna dida ta numpatoy nan binuhulda dida.
63 At nun'atoy din ungungan linala'ih din nunggugubatanda,
at mi'id di inahawan nan binabai.
64 Ya numpatoyda goh din papadi,
mu nan a'ahawadan nun'abalu ya agguy niyabulut an ibilanda dida.†

65 Ya la'tot ya inhi'al Apo Dios an paddungnay umat hinan nonollo',
ya numbugaw an umat hinan na'abbutong an lala'in himbumagga ya nabangon.
66 At inabakna nan buhulna,
ya nun'iwa'atna didah nan adagwin babluy ta binaina didah enggana.
67 Ya din'ugna nan holag Joseph,
ya agguyna goh pinili nan holag Ephraim ti hiyay ohah nan holag Joseph,‡
68 ti hay pinilina ya nan holag Judah,
ya nan Duntug an Zion di pento'nah pohpohdonah ihinana.
69 At hidiy nangipiyammaanah nan Timplunan ata'nang an umat hinan ata'nang an
duntug,
ya na'ahhamad an umat hi nihamadan tun luta an adi malumluman hi enggana.
70 Ya hi David an mumpahpahtul hinan kalniluy pento'na ta hiyay baalna
71 ta umat hi inatnan mumpahtul hinan kalnilu di atonan manalimun hinan tatagunan
holag Israel
ti diday immannung hi tatagun Apo Dios.§
72 At inhamad David an nangipapto' ay dida
ti pinapaddungnay nangatnah nan hinohhan dida.

79

Hay Pangiluwaluan hinan Tatagu ta Mabaliwanda
Hete ya psalm an intudo' Asaph.
1 O Apo Dios, nan tatagun nalpuh nan numbino'ob'on an babluy an agguy kimmulug ya
ten inameh da'mi,
ya penlohda tun babluy an banohmu,
ya ten pinuhida nan me'gonan an Timplum,
ya numpa"ida nan a'abu'abung hitud Jerusalem,
at pimmuhi ahan.
2 Ya nun'ipahbatday odol din baalmun numpatoydah nan hamuti,
ya nan odol di udum ya impa'andah nan atata'ot an animal hi inalahan.
3 Ya nan dalan din tatagun nun'atoy ya hino'napana nan lutad Jerusalem,
ya mi'id ah na'angang hi mataguh mangilubu' hinan nun'atoy.
4 At nan tatagun wah nan nunlene'woh hinan wadanmi ya gun da'mi hinhannulon,
ya gun da'mi abatlan.

---

* **78:55** Josh. 1:1-24:33. † **78:64** I Sam. 4:1-11, 21-22. ‡ **78:67** Ad Shiloh hinan babluy nan holag Ephraim di awadan nan Tuldan Abung Apo Dios (verse 60), mu gapu ta inabulut Apo Dios nan napa"ian nan iPhilistia enen babluy at paddungnay din'ugnah Joseph an hi aman Ephraim ta ad Judah di nipallog (verse 68). § **78:71** I Sam. 16:1-13.

5 O Apo Dios, unmu dan inaynayun nan bungotmun da'mih mid pogpogna?
Ya undan adi duminong nan annelmu an umat hi apuy an adi madmaddop?
6 Hay pangipuhayam hinan nidugah an bungotmu ya nan Hentil an adi mange'gon ay He"a
ya nan babluy an bo'on He"ay dayawonda
7 ti numpatoyda nan tatagum,
ya numpa"ida tun babluymu.
8 Ya bo'on da'mi ni' di pangiballoham hinan bahol din o'ommodmi,
mu hom'on ni' da'mi ti ten agogohgoh ami ahan!

9 Badangan da'mi ni', O Apo Dios, ta mi'id al'alin da'mi,
ya elwang da'mi ta mabaliwan ami, ta way atom an ma'ul'ulgud,
ya aliwam ni' nan baholmi ta way ipabagbagtuam.
10 Ta mi'id lummuh pangalyan udot nan agguy kimmulug an bunag ay da'miy,
"Hay wadan mah nan Diosdan mamaliw ay dida?"
At punnaudom ni' an mangiballoh ta tigonmiy awit din numpatoydan baalmu.
11 Donglom ni' di alengeng nan nun'abalud an i'ibbami ti nahahapit an mapatoyda,
mu nidugah di abalinam,
at baliwam dida ta mibo'tandah nan baludan.

12 O Apu, iballohmuh mumpapituh nan tatagun nunhituh nan heneggonmi
an gun namahapahal ay He"a ta mapahalda goh.
13 At da'min immannung an tatagum an ay kalnilum an ipapto'mu ya munyaman amin
He"ah enggana,
ya ta"on un nan holagmin mitungaw hi udum di algaw ya inaynayunmin
ul'ulgudon nan ipabagbagtuam!

80

Hay Luwalu ta Mipabangngad di Pumhodan nan Babluy

Hete ya psalm an intudo' Asaph, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay tunena ya "Tulag an Habhabung an Lilies."
1 He"an Pahtul nan holag Israel an mangipangpanguluh nan holag Joseph
ya donglom ni' tun iluwalumin He"a an inumbun hinan numbattanan nan duwan
anghel an ma'alih cherubim,
ya mumpattig'ah
2 nan holag da Ephraim, ya hi Benjamin, ya hi Manasseh
ta ipattigmu ni' nan nidugah an abalinam,
ya umali'a ta baliwan da'mi.

3 Haggungon ni' goh da'mi, O Dios,
ya ipattigmu nan pamhodmun da'mi,
at mabaliwan ami!*

4 O Apo Dios an na'abbagbagtu,
uya'anah bimmubungtam hinan luwalun nan tatagum?
5 Nan paddungnay impitanudmun dida ya nan nunlungdayaanda,
ya nan lugwada di hiyay impa'inummun dida,
6 ya henen inatmun da'mi ya ten hinhannulon da'mih tun tatagun heneggonmi,
ya gun goh da'mi aba'abatlan hinan buhulmi.

7 Haggungon ni' goh da'mi, O Dios an nidugah di abalinana,
ya ipattigmuy pamhodmun da'mi,
at mabaliwan ami!†

8 Ya umat amih nan greyp an inuwalmud Egypt ta indalhinmu an intanom hinan adagwin luta
an numpakakmu nan tatagun bimmabluy hidi ta da'miy nihukat.
9 Ya leneneham nan babluy,
ya pinaphodmu ya un da'mi iyuy an ihinah di,
ya ten linumhod di lamutmi,
at nunhinap ami mahkay hitun babluy an indatmu.
10 Ya himmapang henen intanommu,

* **80:3** Psa. 80:7, 19. † **80:7** Psa. 80:3, 7.

at linidumana nan aduntuduntug,
ya ta"on nan pa"ongol an cedar ya lenengbawan nan hapangna.
11 Ya immatam nan hapangnah dih nan baybay,‡
at nan pa'attubun hapangna ya lenengbawanda nan Wangwang an Euphrates.

12 Mu anaad nin ta numpa"im nan nunlene'woh an allupmi
ta omod un an amin nan way maluh ya nun'akawda nan bungan di greyp?
13 Ya tigom adya an paddungnay nun'a'an nan laman ya nan udumnan a'animal nan intanommin greyp,
ya nun'igatinda goh!
14 O Apo Dios an na'abbagbagtun wad abuniyan,
al'alu'onmi He"a ni' ta tigom tun aatmi!
Ya uhdungan da'mih nad abuniyan,
ya ihamadmun tigon ta igohgoham tun ay greyp!
15 Ya hinalimunam tun intanommu an ten dimmo'ol di hapangna,
ya nidugah di bi'ahda ti hinalimunam ya binaliwam dida!

16 Mu ten nun'alngoh ya nun'oghob tun greyp,
at ten mun'a'ubahda an dumalat nan bumungotmuh nangihingalam ay dida.
17 Ya ipapto'mu ni' nan pento'mun tatagum an pohpohdom
an din hinalimunam an intanom,
18 ta way atonmin adi mahkay man'ug ay He"a,
at pabi'ahon da'mi ta way atonmin gun munluwalun He"a.

19 O Apumin Dios an na'abbagbagtu, haggungon ni' goh da'mi
ta ipattigmun da'mi nan pamhodmu,
at mabaliwan ami!§

81

Hay Mikantah nan Way Behta

Hete ya psalm an intudo' Asaph, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta, ya hay stylena ya gittith.*
1 Ikantaan tu'uh Apo Dios ti umipa'amlong an mangipabi'ah ay ditu'u,
at olton tu'un mangit'u' hi pundayaw tu'un Hiya an Dios Jacob!
2 At ete"ayun mungkanta,
ya tukalonyu nan tambourine ya nan maphod di gangohna an lyre† ya alpa.

3 Ya ipagangohyu nan talampet hinan Akayangan di Bulan ya nan tumabaana goh
hinan gutud di algaw di behta tu'u
4 ti hiyah ne ohah nan uldin hi mahapul an aton tu'un holag Israel an inyuldin nan Dios Jacob.‡
5 Ya inyuldinah ne ta way unudon nan holag Joseph hidin nakakandad Egypt
an hiyah ne din nangngolanmih nan hapit an agguymi na'awatan§
6 an inalinay,
"Len'ah'u nan madamot an impipi'ugyu,
ya pinogpog'u nan papangdonanyuh nan madamot an bahkit.
7 At hidin na'unglanyu ya numpahmo' ayu,*
ya binaliwa' da'yu,†
ya tembal'u da'yuh din wada' hidih nan ma'ugtul an mangmangitit an bunut.‡
Ya agguy nadnoy ya tinapnga' di pangulugyuh din wadanyud Meribah.§

8 At da'yun tatagu' ya ihamadyun donglon tun pamadan'un da'yu!
O Israel, maphod ni' hi unyu ihamad an donglon!
9 Ma'ahhapul an adiyu dayawon nan bulul,

‡ **80:11** Nan Mediterranean Sea. § **80:19** Psa. 80:3, 7. * **81:** Bahaom nan gloss di Psalm 8 ta innilaom di aat ten hapit. † **81:2** Nan it'ittang an alpa. ‡ **81:4** Num. 10:10. Mid mapto' ya hiyah ne tulun nahayhaynod an behta: (1) Behtan di Talampet (Lev. 23:23-25), ya (2) Algaw hi Ahanian di Bahol (Lev. 23:26-32), ya (3) Behtan di A'ab'abbung (Lev. 23:33-43). § **81:5** Hay alyon nan udum hi pohdonan ibaga ya nan hapit di i'Egypt, hiyaat un pinaligat Apo Dios didah nan numbino'ob'on an ligat (Ex. 7:14-12:30). Mu inalin din udum di hiyay alin Apo Dios an dengngoldah nan Duntug an Sinai (Ex. 19:16-19; 20:18). * **81:7** Ex. 3:7-10. † **81:7** Ex. 12:17-22. ‡ **81:7** Ex. 19:16-19. § **81:7** Ex. 17:1-7.

ya adiyu goh dayawon nan dios di udum an babluy!
10 Ti Ha"in ya anggay hi Apo Dios hi immannung an Diosyuh nangibaliw ay da'yud Egypt
ta enekak'u da'yu,
at Ha"in di pun'adawanyuh badang hi un way mahapulyu,
at umannung an idat'un da'yu.

11 Mu nan tatagu' an holag Israel ya agguyda inunud din inali' ay dida
ti unna' at goh din'ug ay dida.
12 At okodda ta atonda nan pohpohdondan aton,
ya nan itugunda ya hiyay unudonda.

13 Gulatna ahan ta donglona' ay da'yun tatagu' an holag Israel
ta unudonyu nan pohdo' hi atonyu
14 at punnaudo' an ipa'abak nan buhulyu ta diday pangidalhina' hinan pummolta' ay
da'yu.
15 Ta hanan bumobohhol ay Ha"in ya dayawona' mahkay an dumalat di ta'otda,
mu nan moltada ya mi'id di apogpogana.
16 Mu da'yu ya nan ma"aphod an ma'an di ipa'an'u,
ya pa'inuma' da'yuh nan danum di iyu'an an ma'allameeh an nalpuh nan daplah
ta nangamung hi un ayu mahengla."

82

Hi Apo Dios di Ap'apun an Amin nan A'ap'apu
Hete ya psalm an intudo' Asaph.
1 Hi Apo Dios di mumpapto' hi un ma'amung nan mumpumpapto'
ti Hiyay waday biyangnan manumalyan didan a'ali, ya gogobelnadol, ya huhuwis
an waday nipaddungandan Hiya an Dios* an alyonan diday,
2 "Anuud nin di pangidinnganyuh nan nibahhaw an panumalyayu
ti un at goh nan tatagun nappuhiy pangatday pangipangngilanyu?

3 Unyuat ni' baliwan nan tatagun mid abalinandan umat hinan nguhu,
ya nan nun'awotwot,
ya nan munhapul hi badang!
4 At hay mahapul hi badanganyu ya nan nun'awotwot ya nan munhapul hi badang
ta baliwanyu didah nan aton di nappuhiy pangatdan tagu.

5 Mu da'yun munhumalya ya mid ahan di inilayun mumpanuh,
ya adi da'yu goh ma'awatan ti mibahhaw di pamanuhyu,
at hiyanan adi maphod di ma'ma'at hitun luta.
6 At hiyanan inali' di,
Umat ayun Apo Dios† ti da'yuy imbabaluy nan na'abbagbagtu.
7 Mu da'yu ya matoy ayu an umat ayuh tagu damdama,
ya mapogpog di nitaguanyun umat hinan udumnan ap'apun mumpapto'."

8 At ihi'almu ni', Apo Dios, ta ipapto'mun ipanuhmu nan tataguh tun luta
ti He"ay ad hakup an amin hitun tatagun Hentil!

83

*Hay Iluwalu ta Ma'abak nan Binuhul di i'Israel**
Heten psalm ya kantan intudo' Asaph.
1 O Apo Dios, adi'a ni' umu'ugong!
2 Ti un adya tigom an daden mi'bohhol ay He"a ya bumubungotda,
at iyal'allanah nan mangabohol ay He"a an ngohoyon da'a.
3 Ya waday nili"ud an hinahapitdah nappuhih atondah nan tatagum an pa'appohpohdom,
4 ya hiyah te hinanapitda:
"Umuy tu'u pumpatoy an amin nan holag Israel ta mi'id ah ma'angang hinan
babluyda

---

* **82:1** Hay nipaddungandan Apo Dios ya waday haaddan hinohhan manumalyah nan tatagu. † **82:6** Jn. 10:34.

* **83:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti imbagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un imbagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat.

ta ma'aliwan nan ngadan Israel hitun luta!"

5 Ya inabulut daden nunhahapit nan hinahapitdan atondan da'yu
6 an danen nunhahapit ya nan holag Edom, ya nan holag Ishmael,
ya nan holag Moab, ya nan holag Hagar,
7 ya nan holag Gebal, ya nan holag Ammon, ya nan holag Amalek,
ya nan iPhilistia, ya nan tatagud Tyre.
8 Ya niddum goh nan i'Assyria an din namadang hinan holag Lot.

9 At mahapul an atom din inatmuh nan iMidian†
ya din inatmu goh ay da Sisera ay Jabin hidih nan Wangwang an Kishon,
10 an numpatoymu didad Endor,
at nun'apitay di lamohda,
at ayda galut hitun luta.‡
11 Hay atom hinan a'ap'apuda ya umat hidin inatmu ay da Oreb ay Zeeb,
ya numpatoymun amin nan imbabaluy nan a'ali an umat hi inatmu ay da Zebah ay Zalmunna
12 an din nangaliy,
"Polhon tu'u nan lutan Apo Dios ta hakupon tu'u!"§

13 O Apo Dios an dayawo', pun'iwa'atmu didan ay da hupu',
ya pun'iyaddibmu didan ayda dugi.
14 An umat goh hinan apuy an manghob hinan bubulung,
ya umat goh hinan munggeladaw an apuy hi mihunul hinan duntug,
at gumiyab.
15 Ya pata'tom didah nan mabi'ah an puo' ta mumpangalayawda,
ya impata'otmu didah nan mun'apalin udan,
16 ya bainom didah nidugah ta engganah un da'a haggungon ta mundayawdan He"a, Apo Dios.

17 Ya pun'abakmu dida ta way atondan tuma'ot hi enggana,
ya mun'atoyda an nidugah di bainda
18 ta way panginnilaanda an He"a ya anggay di ma'alih Dios,
ya He"a ya anggay di na'abbagbagtun mumpapto' an amin hitun luta.

84

Mipa'amlong nan Mi'hituh nan Timplon Apo Dios

Hete ya psalm an intudo' nan linala'in holag Korah, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya hay stylena ya gittith.*
1 Nidugah an ma"aphod nan Timplu an ihinam,
Apo Dios an nidugah di abalinana!
2 At hiyaat un'u pa'appopohdon ya ihihi'al an umuy hidih nan Timplum
ta umuya' an mungkantah nan pun'amlonga' ay He"an Dios an matattagu tuwali.

3 Ya ta"on nan budeng ya pippiwong ya umuydan mangammah agabandah di
ta hidiy pun'itlugandah nan wadan di pun'onngandan He"a, Apu
an nidugah di abalinanan Ali' ya Dios'u.
4 Ya mipadenol nan wah din nihinah nan Timplum
ti gunda ikankantay pundayawdan mangipabagbagtun He"a.

5 Ya mipadenol goh nan tatagun He"ay pangededenolandah alpuwan di bi'ahda
ya munnonomnom an umuy hinan Timplum.
6 Ti heden aluhandah nan Hadog an Baca ya hin'alina ya un mumpanga'ayuh di danum hinan obob,
ya umudan, at mun'apnu nan ginnaw hi danum.
7 Ya heden pundaldalananda ya gun ma'ud'udman di bi'ahda an mundalan an umuy ad Zion
ta nangamung unda dumatong hidid Zion ta tigon da'a, Apo Dios.

† **83:9** Judg. 7:1-8:21. Hene ya na'at hidin amatagun Gideon. ‡ **83:10** Judg. 4:1-5:31. Hene ya na'at hidin amatagun da Deborah ay Barak. § **83:12** Daten opat an tatagu ya a'alin di iMidian an inabak da Gideon (Judg. 7:25-8:21).
* **84:** Bahaom nan gloss di Psalm 8 ta innilaom di aat ten hapit.

8 O Apo Dios an nidugah di abalinana an Dios Jacob, donglom ni' di luwalu',
9 ya halimunam ni' ta wagaham nan alimin mangipapto' ay da'mi.

10 Immannung an ta"on un ohay algaw di pundayawan ay He"ah nan Timplum ya
nabalbalul ya un nan hinlibun algaw.
Ya on'onaynah un hay tamu' ya unna' mun'adug hinan pantaw di Timplum ya un
nan idduman hinan abung di nappuhiy pangatna.
11 Ti He"a, Apu, di patalmi ya baliwmi,
ya He"a goh di mangidat hi wagah ya ahaphapitanmi,
ya nidadaan'an mangidat hi mun'aphod hinan mangun'unud hinan pohdom.

12 O Apu an nidugah di abalinana, mawagahan nan mangehdol ay He"a!

85

Hay Luwaluh Pumhodan nan Tatagu

Hete ya psalm an intudo' nan linala'in holag Korah, ya hay intud'anda ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Impattigmuy homo'muh tun lutam, Apo Dios,
ya binadangam goh nan holag Jacob ta pinumhod di aatda mahkay.
2 Ya inaliwam an amin di nappuhin inat nan tatagum,
at hinaniam an amin di baholda.
3 Ya inaliwam din nidugah an bungotmu,
ya pinogpogmu din boholmu goh ay dida.

4 At haggungon ni' da'mi, Apo Dios an baliwmi,
ya idinongmu ni' an bumobohhol ay da'mi.
5 Unmu mah inaynayun di bungotmun da'mih enggana?
Unmu mah ahan adi pogpogon ya adi idinong nan bungotmun da'mih enggana?
6 Un da'miat ni' idatan hi bi'ahmi ta ipa'amlongmu nan tatagum
at nonongnan ulgudonmiy amaphodmu?
7 At ipattigmu nan nidugah an pamhodmun da'mi, Apo Dios,
ya baliwan goh da'mi!

8 Ya inhamhamad'un dengngol din inalin nan Ap'apu an Dios
ti intulagna an mi'id ah al'alih nan tatagunah unda inaynayun di pangunudandan
Hiya.
At hiyanan adi tu'u mahkay aton di nappuhi.
9 At immannung an dedennonan mamaliw hinan tatagun mange'gon ay Hiya,
at hay maphod di ma'ulgu'ulgud hitun babluy tu'u.

10 Ya mun'unnudan ay nan pamhod hinan nahamad an pangat
at hay ma'at ya mihamad di ugali, ya waday lenggop.
11 At nan makulug an pangat ya hitun lutay attigana,
ya nan nahamad an pamanuh ya malpud abuniyan.
12 Immannung an hi Apo Dios ya ipaphodna tun nitaguanmi,
at pumhod di bungan nan itamumih tun babluymi.
13 Ya nan nahamad an ugalinay ipattigna,
at nahamad di itudunah unudon tu'u.

86

Hay Luwaluh Pun'adawan hi Badang

Hete ya luwalun David.
1 Donglom ni', Apo Dios, ta tabolom tun luwalu' ti mid abalina',
at mahapul'uy badangmu.
2 Halimunana' ta mid ma'at ay ha"in ti un'unnuda' ay He"a,
at baliwana' ti ha"in an baalmu ya He"ay pange'koda' an Dios'u.
3 Hom'ona' ni', Apu, ti ten abigabigat ya gunna' munluwalun He"a.
4 Idatmu ni' di amlong'u, Apu, ti He"ay pange'koda' hi nitagua'.

5 O Apu, He"a ya ma"aphod di aatmu,
ya nidadaan'a an mangaliw hi bahol,
ya nidugah di pamhodmun amin hinan munluwalun mumpabadang ay He"a.
6 Ihamadmu ni' ta donglom tun luwalu', Apo Dios,

ya atom ni' nan iyal'alu"uh pun'adawa' hi badangmu.
7 Ya He"ay gun'u pumpabaddangan hi un way nappuhih ma'at ay ha"in
ti inila' an abulutom nan ibaga'.

8 Immannung an mi'id ahan hinan udumnan dios di umat ay He"a, Apu,
ya mi'id ah oha ay didah mangat hi umipanoh'a an umat hinan inatmu!
9 Ya an amin nan atagutaguh tun lutan limmum ya munhippidan mundayaw ay He"a, O Apu,
ya ulgudonday ahaphapitam
10 ti anggay He"ah nidugah di abalinanan mangat hi umipanoh'a,
ya He"a ya anggay di immannung an Dios.

11 At itudum, O Apu, nan aatmun ha"in ta nan immannung an itudum di hiyay unudo',
ya badangana' ta un'unnuda',
ya waday ta'ot'un He"a.
12 Ti nalpuh tun puhu' tun hapito' an a'al'alyam, Apu an Dios'u,
ya ulgudo' di ahaphapitam hi enggana
13 ti nidugah di pamhodmun ha"in,
at ten binaliwana' ta matagua'.

14 O Apo Dios, daten tatagun mumpabagtu ya ten buhulona',
ya nan adi mangngol ya patayona',
ya danen tatagu ya adida pohdon an innilaon di aatmu.
15 Mu inila', Apu, an He"ay Dios an ma'aggohgoh ya ma'ahhimo,
ya adi'a ag'agan bumungot ti nidugah di pamhodmu,
ya adim ibahhaw nan inalim.
16 At haggungona' ni', ya hom'ona', ya idatmuy bi'ah'u an baalmu,
at baliwana' an lala'in imbaluy di babain baalmu.
17 Ya ipattigmuy panginnilaan hinan amaphodmun ha"in ta mabainanda nan tatagun mamohol ay ha"in
ti He"a, O Apo Dios, di namadang ya nangal'alu' ay ha"in.

87

Hay Pangulgudan hinan A'al'alyan ad Jerusalem
Heten psalm ya kantan intudo' nan linala'in holag Korah.
1 Ya heden me'gonan an duntug di pinilin Apu tu'uh numbalinonah babluyna,
2 ya pa'appohpohdonan mihinah ad Jerusalem ya un nan udumnan babluy nan holag Jacob.
3 At hiyaat un do'ol di mun'aphod an na'ulgud hi aat nan babluy Apo Dios.
4 Ya iddum'u ad Egypt ya ad Babylon hi un'u itudo' di ngadan nan babluy an nanginnilah aat'u,
ya daten babluy an ad Philistia, ya ad Tyre, ya ad Sudan ya alyon nan tataguh di an nihakupdad Jerusalem ti nitungawdah di.

5 Ya hay ulgudondah aat ad Zion ya alyonday,
"Heten tagu ya heden tagu ya hidiy napu'agana!"
Ya makulug an hi Apo Dios an na'abbagbagtu ya wagahana dida.
6 Ya bilangon Apo Dios di ngadan nan tatagunah nan pangitud'ana, ya inalinay,
"Heten tagu ya ad Jerusalem di napu'agana."
7 At nan tatagun wah di ya nan muntuktukal ya manayawda an iyamlongdan ikankantay,
"Hituy alpuwan an amin di awagahan tu'u!"

88

Hay Luwalun nan Mumpabadang
Heten psalm ya kantan intudo' nan lala'in holag Korah an hi Heman an hina' Ezra, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya duway stylena ti mahalath leannoth* di oha ya maskil† di oha.
1 O Apo Dios an Dios an namaliw ay ha"in,

* **88:** Nan hapit an *mahalath leannoth* ya hapit di Hudyu, ya ad ugwan ya mid nanginnilah pohdonan ibaga. Mu mid mapto' ya hiyah ne ohan aat di aton an muntukal hi umat hi panglotan, unu mahaluyud, unu ul'ulodyon, unu gagalan.
† **88:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

He"ay gun'u punluwaluwan hi abigabigat ya amahdomahdom,
2 at donglom ni' nan iluwalu' ay He"a ta badangana'
3 ti ten nidugah an maligligatana' hinan do'ol an nappuhin ma'ma'at ay ha"in,
ya ten un ay magadyuh goh di ataya'.

4 At ten midduma' ay daten munhood hi ilubu'anda ti ten mi'id bi'ah'u,
5 ya umata' hinan nun'atoy an mid nomnomda
an umat hinan napatoy ya nilubu' an inaliwam,
at adim mahkay halimunan.

6 Ya impiyuya' hinan ma'alluhung an bitu an helong ahan di bunolna.
7 Ha"in di nangipuhayam hinan nidugah an bungotmun
paddungnay unna' nun'iloblob hinan lobong,
8 at hiyanan nuntaynana' hidin nahamad an liligwa',
ya ten an aminda ya pahiwona' ay dida,
at paddungnay unna' nabalud,
at mid ato' an lumayaw.
9 Ya ten adi tummig tun mata' ti mamaphung hi lugwa' an dumalat nan punlungdayaa'.

Ya gun'u itata'nang di ngamay'un munluwalun He"ah abigabigat.‡
10 Undan nin nan nun'atoy di pangipattigam hinan atom an umipanoh'a?
Ya undan goh mabalin an bumangon nan nun'atoy ta ipabagbagtu da'a?
11 Un mah mabalin an ul'ulgudon nan nun'atoy an wah nan lubu' di aat nan nidugah an pamhodmu?
Ya nan lugal an wadan di punligatan ya undan goh mabalin an ul'ulgudonday aat nan anahamad di pangatmu?
12 Ya undan mabalin an tigon nan wah helong ya inul'ulgudda nan umipanoh'an atom?
Ya undan goh ma'ulgud nan aat di anahamad di ugalim hidid dolom an nihinan nan dimminong di nomnomda?

13 Mu ha"in, Apu, ya gunna' mumpabaddang ay He"a,
ya gunna' munluwaluh ahelhehelhelong.
14 Anaad ahan, Apu ta inganuya' ay He"a?
Ya anaad ta adi'a mumpattig ay ha"in an un'a mipopo"oy?

15 Nete"ah din a'unga' di nunholholtapa' an hi'ihi'itangan di ataya',
at himmigaa' ahan an nange'edpol hinan ligat'uh nummoltam ay Ha"in.
16 Nan nidugah an bungotmuy nangipaligligat ay ha"in,
ya nan pana'ta'atotmuy mangubah ay ha"in.
17 Ya unna' linili'ub hi abigabigat hinan mangipaligligat ay ha"in
an umatdah nan danum an hene'noba'.
18 At hiyanan nuntaynana' hidin liligwa' ya din pamilya',
at anggay nan helong hi na'angang hi ibba'.

89

*Hay Mikantah nan Gutud di Punligligatan**
Heten psalm ya maskil† an intudo' Ethan an holag Ezra.
1 Ikankanta' nan nidugah an pamhodmu, Apo Dios an mi'id di pogpogna,
ya gun'u ipa'innila nan adi mibahbahhaw an pangatmuh nan aholaholag hi enggana.
2 Ya inila' an nan nidugah an pamhodmu ya minaynayun hi enggana,
ya nihamad an adi mibahbahhaw nan pangatmu an umat hi anahamad nan pumpapto'am ad abuniyan an adi mapogpog.

3 Ya ni'tulag'a ay David an baalmu ya nan pento'mu an tatagum ti inalim di,
4 “Hay holagmuy mun'alih enggana,
ya ipapto"u ta minaynayun di pun'ap'apuwandah enggana.”‡

‡ **88:9** Hiyah ne aat di aton nan Hudyun munluwalu. * **89:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). Hay verses an mangituduh aat ten Messiah ya verses 4, 14-29, ya 36-37.
† **89:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit. ‡ **89:4** II Sam. 7:8-16.

5 Nan numbino'ob'on an wad abuniyan ya ulgudonday ina'inatmun umipanoh'a, O Apu,
ya ta"on nan a'anghelmu ya ulgudonda goh nan gunmu pangipa'annungan hinan intulagmu.
6 Ti mi'id di nipaddung ay He"a, Apu, hinan wad daya,
ya mi'id goh di nipaddung ay He"ah me'gonan an ta"on nan a'anghel.
7 Ya wa ay goh ta ma'amungda nan a'anghel hinan way hahapitonda ya nidugah an ta'tan da'a, Apo Dios,
ya nidugdugah di a'e'gonam ya un an amin nan wah nan nunlene'woh ay He"a.
8 O Apo Dios an nidugah di abalinana, undan nin way nipaddung ay He"a?
Immannung an abalinam an aton an amin,
ya minaynayun di pumpapto'mu!

9 Ya ta"on nan baybay an nundatong ya abalinam an mandalon,
ya wa ay goh ta umata'nang nan dalluyun ya padinngom,
at tumalenanongda.
10 Ya He"ay nama"i ay Rahab,§ at ay tindalun napatoy,
ya dumalat nan nidugah an bi'ahmu ya nun'iwa'atmu nan nangubat ay He"a.
11 Immannung an He"ay ad hakup an amin hinan wad abuniyan ya an amin nan wah tun luta
ti He"ay nunlumun amin ay dida,
12 ya He"ay nunlumuh nan buhu'an ya alimuhan di algaw,
at ikantaan da'ah nan Duntug an Tabor ya nan Duntug an Hermon,
ya mun'am'amlongdah nan pangikantaandah nan aatmu.
13 Ti nidugah di abalinam, Apo Dios,
ya mi'id ahan di adim abalinan hi aton!
14 Nan anahamad di ugalim ya nan adi mibahhaw an panumalyam di pamanuhmuh nan pumpapto'am,
ya nan pamhodmu ya nan pangipa'annungam hinan way itulagmu di mangipa'innilan amin hi aatmu.
15 Ya mipa'amlong nan tagun nanginnilah aatmu
ti He"a, Apu, di unudonda,
at nan pamhodmuy panalimunmun dida.
16 At hiyanan iyal'algawdan gun mangulgud hinan nangatmun dida,
ya iyamlongda nan mid nipaddunganan nangatmun dida.
17 Ya He"ay nangidat hi bi'ahda,
at hiyanan nangaba'abakda.
At dumalat nan nangatmun maphod ay da'mi ya wada mahkay di abalinanmi.
18 Ti He"an Apumiy nahamad an baliwmi,
ya He"a an e'gonan di i'Israel di alimi.

Hay Aat nan Alin Pento' Apo Dios

19 Hidin nadnoy ya numpa'enap'ah nan un'unnud an tatagum, ya inalim ay diday,
"Indat'uy bi'ah nan ohan tagun natulid
ti Hiyay pinili' ay didan amin an tatagu ta Hiyay mun'ali.
20 Ya nan baal'un hi David di pento"u,*
at hiniitanday ulunah nan nidawat an lana'.
21 At munnonong di badang'un Hiya,
ya idat'u goh di bi'ahna,
22 ya ta nan mamuhul ay Hiya ya mid ologdan mangabak ay Hiya,
ya ta"on nan nun'appuhiy pangatda ya adida Hiya ipa'ampa.
23 Ya pun'ipa'abak'un Hiya an amin nan mamuhul ay Hiya,
ya numpatoy'u goh an amin nan mamohol ay Hiya.
24 Ya adi mapogpog nan nahamad an pamhod'un Hiya,
ya idat'uy abalinana ta Hiyay gun mangab'abak.
25 Ya Hiyay pumpapto'o' an mete"ah nan Baybay an Mediterranean
ta engganah nan Wangwang an Euphrates.
26 At alyonan Ha"in di, He"ah Ama,
ya He"ay Dios'uh mamaliw ay Ha"in,
ya nahamad an ihi'uga'.

---

§ **89:10** Itudun nan hudhud an hi Rahab ya ohan agguy immannung an atata'ot an animal an humalug hinan maluhung an baybay. * **89:20** Hi David di ittigan nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu.

27 Ya Hiyay ibilang'uh pangpangulluh imbaluy'u,
ya Hiyay na'abbagbagtun ali ya un nan a'alih tun luta.
28 Ya nan adi malumluman an pamhod'un Hiya ya minaynayun hi enggana,
ya nan ni'tulaga' ay Hiya ya adi ahan mapogpog.

29 Ya nan holagna goh di mahinhinukat an mun'alih engganan umat hi ad abuniyan an
mid pogpogna.
30 Mu gulat ta adi unudon nan holagnay Uldin'u,
ya adida goh aton nan niyuldin,
31 ya gulat goh ta ilahulahda nan Uldin'u,
ya adida goh unudon nan immandal'u
32 at nidugah di pummolta' ay didan dumalat di baholda,
ya punligato' dida goh an dumalat nan ibahhawanda.
33 Mu adi' pogpogon nan pamhod'un David,
ya adi' goh ibahhaw an ipa'annung din intulag'un hiya,
34 ya adi' ahan pa"ion nan ni'tulaga',
ya adi' goh ahan lumonon an ta"on un ohah nan hinapit'uh din nuntulaganmi.
35 Ha"in an me'gonan ya inhapata' hidin ni'tulaga',
at adi ahan mabalin hi un'u layahan hi David
36 ti minaynayun an nan holagnay mumpapto' hi enggana
an umat hinan potang an munnanong ad daya,
37 ya nihamad nan pumpapto'ana,
at munnononnong an umat hinan bulan an nahamad an ihtiguh dih ad daya."

Hay Lilin Ethan hi Aat nan Alida
38 Mu ingnganuymu ya ma'abbungot'ah nan pento'mun ali,
at din'ugmu hiya!
39 At nabahibah din intulagmun hiyan baalmu,
at na'aan din haadnan ali ti pimmuhi.
40 Ya numpa"im nan allup di babluyna,
ya ta"on nan atata'nang an ihinan di mungguwalya.
41 Ya an amin din naluh ya nunhamhamda nan gina'uh di,
at nan babluy hinan heneggona ya pahipahiwonda hiya.
42 Ya nangabakom nan buhulnan din nangubat ay hiya
ya un at goh hay impa'amlongmu ya nan mamohol ay hiya.
43 Ya numpikum din gina'udan mi'gubat,
at mid hulbida,
ya agguymu dida binadangan hidin ni'gubatanda.
44 Ya pinogpogmu goh nan a'e'gonana,
ya intapalmuh nan luta din umbunanan mun'ali.
45 Ya un na'amtang di nun'aliana,
ya pinogpogmu,
at nidugah di namainmun hiya.

46 O Apu, anuud di pangipogpogam hi adim pumpattigan ay da'mi?
Ya anuud mah di duminngan nan nidugah ahan an bungotmu?
47 Nomnomom ni', Apu, an he'he'dod di pi'tagua',
ya nomnomom an nan tatagun limmum ya matoydan amin.
48 Mi'id ahan ah ohah matattaguh enggana
ti an amin di tagu ya matoy an mi'id ah adi milubu'.
49 O Apu, uggoh mah din adi malumluman an nidugah an pamhodmun da'mi tuwali
an din intulagmun David an inhamadmun inalim di adim ibahhaw?
50 Adim ni' aliwan, Apu, ta tigom tun pamahipahiwandan ha"in an baalmu
ti ten nidugah di pange'edpola' hinan pamahapahalan nan Hentil hitun
abablubabluy ay ha"in.
51 Ya hiyah te inat nan namuhul ay He"a, Apu,
an namahapahal hinan pinilim an alih nan gunna inat.

52 At hay maphod ya un hi Apo Dios di idaydayaw tu'uh enggana!

Amen. Ipidwa' an alyon di, Amen!

90

Hay Inluwalun Moses an Baal Apo Dios

Hete ya luwalun nan baal Apo Dios an hi Moses.

1 O Apo Dios, nete"ah din penghana ta nangamung ad ugwan ya He"ay nanalimun ay
da'mi.
2 Ta"on hidin ami'idan tun duntug unu hidin agguymu nunlumuwan hitun luta
ya He"ay Dios an munnananong an mid di te"ana ya mid pogpogna!

3 Ya inalim ay da'min tataguy,
"Mumbangngad ayuh nan lutan na'ammanyu!"
at immannung an na'at.
4 Nan hinlibun tawon ay da'mi ya un hin'algaw ay He"a,
ya ad ugga an naluh ya un ay hin'olas hinan mahdom ay He"a.
5 Ya un himbumaggay apogpoganmi an un ami ay mun'en'enap,
ya umat ami goh hinan holo' an humangaw hinan helhelong,
6 ya ag'aga ya immongol,
mu unat goh mahdom ya nalyaw.

7 Umat hinay atom an mangubah ay da'mih nan bumungtam,
at hiyaat un nidugah di tuma'tanmi.
8 Ya i'innilam an amin di baholmi
an ta"on un nan nili"ud an mid nanginnila.
9 Ya dumalat nan bungotmu ya hemme'he'dod di pi'taguanmi ya umale'alengeng ami,
ya mid poto' di gutud hi apogpogan di pi'taguanmi an ay yahyah.
10 Ya un napitu unu nawalu ya anggay di tawonmih un mabi'ah di odolmi,
mu heten pi'taguanmi ya waday lungdaya ya ligat hi holholtaponmi ya anggay,
ya napogpog di nitaguanmi.

11 Ya mid nanginnilah aat nan nidugah an bungotmu
ti nan boholmu ya nipaddung hinan pangita'tandan He"a.
12 At un ni' at da'mi ituduwan ta nan pohdom di hiyay atonmi eten he'he'dod an
ataguanmi.

13 Apo Dios, adim ni' punnonngon di bumubungtam ay da'mi,
mu hom'on at ni' da'mi an tatagum!
14 Ta hay ipattigmun da'mih abigabigat ya nan mid pogpogna an pamhodmu
ta umamlong ami eten nitaguanmid ugwan.
15 At ipa'amlong da'mi ta mihukat hinan gunmi nunligatan an inyabulutmu,
16 ya ipattigmun da'min baalmuy nidugah an abalinam hinan imbabaluymi.

17 O Apo Dios an Apumi, maphod ni' un minaynayun di wagahmun da'mi
ta an amin di gunmi aton ya maphod di pumbalinana.

91

Hi Apo Dios di Baliw nan Tatagu

1 Nan tagun mangiyokod ay Apo Dios an nidugah di abalinana ta Hiyay ehdolnah
humalimun
2 ya mundenol an mangalih,
"Apu, He"ay okod an mangipapto' ya mangehwang ay ha"in,
ti He"a ya anggay di Dios'u an pundenola'!"

3 Ya umat ay hinay atom at umannung an baliwan da'an Apo Dios
hinan nipo"oy an hulu ya hinan pumatoy an dogoh
4 ti paddungnay hophopan da'ah nan paya'na ta halimunan da'a,*
ya nan panalimunay paddungnay hapiawmu.
5 At hiyanan mi'id ta'tam hi ma'at ay he"ah nappuhih nan mahdom unu hinan mapatal,
6 ya mid goh ta'tam hinan atata'ot an dogoh hinan mahdom unu hinan mapatal.
7 Ya ta"on hi un way linibuh mun'atoy hinan way heneggonmu

* **91:4** Adi madutdutan hi Apo Dios, ya mid goh di paya'na. Mu hay pohdonan ibaga ya nan duwan cherubim an paddungnay mun'obob hinan Himpulun Uldin an wah nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios ya penpenhod nan nuntudo' eten psalm hi un hay paya'day manalimun goh ay hiya.

mu mi'id ah nappuhih ma'at ay he"a.
8 Ya hay atom ya unmu tigon di amoltaan nan tatagun nun'appuhiy pangatda.

9 Ya gapu ta nan nidugah an na'abbagbagtuy nihi'ugam
ya pangedenolam an mangipapto' ay he"a
10 at makulug an melwang'a,
ya ta"on goh nan pamilyam hinan nappuhin ma'ma'at.
11 Ti honogon Apo Dios nan a'anghelna ta halimunan da'ah an amin an umayam,†
12 ya ta"on hinan agaham ya odnan da'a ta adi mihuplit di hu'im.‡
13 Ya wa ay ta ah'upam nan atata'ot an layon unu cobra ya abalinam an patayon dida.

14 Ti alyon Apo Dios di,
"Halimuna' ya baliwa' nan tagun mangunud ya mamhod ay Ha"in,
15 ya wa ay ta mumpabadang ay Ha"in ya badanga' hiya.
Ya baliwa' hiya,
ya idat'uy ipabagtu'ana,
16 ya idat'uy du'du"oy hi pi'taguana ta engganah unna pohdon,
at tigonay panalimun'un hiya."

92

Nan Kantan Pundayaw ay Apo Dios
Heten psalm ya kantan ma'usal hi pundayawan.
1 Ma"ap'aphod ahan hi un munyaman ya mungkantah pundayaw ay He"a, Apo Dios an
na'abbagbagtu.
2 Ya ipa'innilah awe'wewe'weet nan adi malumluman an pamhodmu
ya nan panalimunmuh amahdomahdom.
3 Ya maphod hi un me'dehhan an mipagangoh nan alpa ya nan lyre* hinan pungkantaan.

4 Apo Dios, ma"amlonga' hinan do'ol an inatmun ha"in,
at mun'am'amlonga' an mungkankanta ti dumalat nan inatmu.
5 O Apu, nidugah an umipanoh'ay inatmu,
ya nunheglan mi'id di nipaddungan di punnomnommu!
6 Mu nan tatagun mid di nomnomda ya agguyda inila,
ya umat goh hinan manangpah an adida ma'awatan,
7 an ta"on un dumo'ol nan adi mangngol an umatdah nan holo' ya pumhod di nitaguanda,
mu hay ma'at ay didah angunuhna ya ma'ubahdah enggana.

8 Mu He"a, Apo Dios, ya munnonong'a,
ya mipabagbagtu'ah mi'id di pogpogna!

9 Ya nan mangubat ay He"a, Apo Dios, ya mun'atoyda,
ya an amin nan mangamangat hi nun'appuhi ya mun'iwa'atda.
10 Mu ha"in ya indatmuy bi'ah'u an umat hi bi'ah nan atap an manilhig an baka,
at nidugah di umamlonga' ti winagahana'.
11 Ya tinnig'uy na'abakan nan buhul'u,
ya dengngol'uy tu'u' hanan nun'appuhiy ugalidah nan na'apputanda.

12 Mu hanan na'na'unnud ya pumhod di nitaguanda an umat hinan ayiw an palma,
ya domo'oldan umatdah nan ayiw an cedar hi ad Lebanon.
13 Ya pumhodda an umatdah nan a'ayiw
an nitanom hinan Timplun Apo Dios an Dios tu'u
14 an gun bumunga an ta"on unda nun'ala'ay
ti ma'odhol di odolda,
ya mumballuy paya'da.
15 At ipa'inniladay aat Apo Dios an alyonday,
"Makulug an amin di aton Apo Dios,
ya Hiyay nipaddung hinan batun ihi'ugan tu'u,
ya mid ah nibahhawana!"

† **91:11** Mat. 4:6; Lk. 4:11. ‡ **91:12** Mat. 4:6; Lk. 4:11. * **92:3** Nan it'ittang an alpa.

93

Hi Apo Dios di Ali

1 Hi Apo Dios di Ali!
Ya nidugah an mid nipaddungan nan pumpapto'na,
ya nidugah di abalinana,
at inhamadnay nipabunan tun luta an adi ma'iw'iwal.
2 Ya gun'a tuwali nun'ap'apu,
ya wagwada'a tuwalih enggana.

3 Nidugah di datong ya gongaah nan danum hinan baybay, Apo Dios,
ya o"ongol goh nan dalluyun an malupilupig.
4 Mu ma'abbi'ah'a, Apo Dios an wad abuniyan,
ya un hanan o"ongol an gumongagongaah an dalluyun hinan baybay!

5 Apo Dios, nan Uldinmu ya minaynayun an adi malumluman,
ya ta"on nan me'gonan an Timplum ya minaynayun hi enggana.

94

Hi Apo Dios di Manumalyah nan Tatagu

1 O Apu an Dios an munhumalyah tatagu,
ipattigmuy bungotmuh nan pummoltaam hinan numbahol
2 ti He"ay manumalyah nan atagutaguh tun luta
ta iballohmuy ina'inat nan mumpahpahiyan tatagu.

3 Apo Dios, anuud di pamogpogam hinan ato'aton nan nun'appuhiy pangatnan tatagu
ta adida mahkay umamlong?
4 Ti gunda mumpahpahiyah nan nun'appuhin ina'inatda,
5 ya diday mangipaligligat hinan tatagum an mangun'unud ay He"a, Apo Dios.
6 Ya patayonda goh nan balu,
ya nan nguhu,
ya ta"on nan bunag an nihituh tun babluymi!
7 Ti alyonday,
"Undan tigon Apo Dios
an nan dayawon Jacob nan nappuhin ato'atonmi?"

8 Emayaanyun manangpah ya da'yun adi mangngol
ti uya'a ya adi ayu manomnoman!
9 Undan nan nangiyammah inga ya adina donglon?
Ya undan nan nangiyammah mata ya adina tigon?
10 Ya undan Hiya an munhumalya ya adina moltaon?
Ya undan Hiya an muntudtuduh nan tatagu ya mi'id di inilana?
11 Inilan Apo Dios an amin di wah nomnom di tatagu,
ya inilanan mi'id di hulbin di punnomnomda.*
12 At mipadenol nan tatagun tugunom, Apo Dios,
ya nan tuduwam hinan Uldinmu,
13 ya ipadenolmu didah nan gutud di aligligatanda
ta engganah adatngan di amoltaan danen nappuhiy pangatdan tatagu.
14 Ti adi ahan inganuy Apo Dios nan tataguna an mipaddung hi banohna,
15 at mawada mahkay di nahamad an pamanuh,
ya hitun a'atan hana ya umamlong an amin nan tatagun nahamad di pangatda.

16 Mi'id ahan di bimmadang ay ha"in hi nananggaa' hinan tatagun nun'appuhiy pangatda!
17 Ya gulat hi unna' agguy binadangan ay He"a, Apo Dios,
at immannung an nalpah an nanattoya'.
18 Mu hidin nangalya' hi magadyuh an ma'abaka' ya binadangana' ay He"a, Apo Dios,
an dumalat nan adi maluman an pamhodmu.
19 Ya wa ay goh ta numanomnoma'
ya He"ay mangipalenggop ya mangipa'amlong ay ha"in.

20 Adim abuluton hanan nappuhiy pangatdan a'ap'apu an middum ay He"a, Apo Dios,
ti diday mangiyammah napiku an uldin hi ipaligligatan nan tatagu.

* **94:11** I Cor. 3:20.

21 Ya muntitilupdan amin an munnomnom hi pangipapatayandah nan tatagun maphod
di ugalida,
an ta"on hi un mi'id ah baholda.
22 Mu mundenola' ti ipapto'a' ay He"a, Apo Dios
an Dios'un mipaddung hinan batun ihi'uga'.
23 At He"ay mummoltah an amin hinan tatagun nun'appuhiy pangatna
ta mun'a'ubahda an dumalat nan nun'appuhin ato'atonda.

95

Hay Mikantah Pundayaw ay Apo Dios

1 Umali ayu ta dayawon tu'uh Apo Dios,
ya ikanta tu'uy umamlongan tu'un Hiya
an umat hi batu an ihi'ugan ya mamaliw ay ditu'u.
2 At humigup tu'uh nan Timpluna ta ikanta tu'uy punyamanan tu'u
ya nan amlong tu'un mundayaw ay Hiya
3 ti nidugah di abalinan Apo Dios,
ya Hiyay na'abbagbagtun Ali,
ya mid di udum hi nipaddung ay Hiya!
4 Hiyay Ap'apun amin hitun luta,
ya ta"on hinan wad dolom ya hinan aduntuduntug.
5 Ya an amin di wadah baybay ya hitun luta ya bagina ti Hiyay nunlumun amin.

6 At aga ta mumpunhippi tu'u ta dayawon tu'uh Apo Dios an nunlumun ditu'u
7 ti Hiyay Dios tu'u,
ya ditu'uy umat hinan kalnilunan ipapto'na.

At ad ugwan ya donglonyuh Apo Dios an alyonay,*
8 "Adi ayu nangohoy ta adiyu iyunnud hidin inat din o'ommodyuh
dih nan mapulun ad Meribah† ya ad Massah‡§
9 ti nginohoya', ya tinapngana' ay dida
an ta"on hi unda gun tinnig din ina'inat'un umipanoh'a.*
10 At heden napat di tawon ya nidugah di bungot'un dida,
at inali' di,
Daten tatagu ya un ahan mid di nomnomda,
ya adida unudon di Tugun'u!†
11 At hiyanan dumalat nan nidugah an bungot'u ya inhapata' an inali' di,
Adida ahan umatam hinan babluy an indadaan'un pun'eblayanda!"‡

96

Hi Apo Dios an Nidugah di Abalinanan Ali
(I Chron. 16:23-33)

1 Ikantaan tu'uh balbalun kantah Apo Dios,
at an amin tu'un tataguh tun luta ya ikantaan tu'u Hiya.*
2 At ikanta tu'uy pundayaw tu'un Hiya,
ya ipa'innila tu'uh abigabigat nan maphod an inatnan namaliw ay ditu'u.†
3 Ya ipa'innila tu'u goh hinan Hentil hi abablubabluy nan nidugah an anabagtuna
ya nan umipanoh'an ina'inatnah nan tatagu.‡

4 Ti hi Apo Dios ya na'abbagbagtu,
at hiyanan idaydayaw tu'u,
ya Hiyay e'gonan tu'u ta bo'on nan udum an dios.§
5 Ti hanan dios an dayawon nan Hentil hinan abablubabluy ya un hay inyamman di tagu,
mu hi Apo Dios ya Hiyay nunlumud abuniyan.*
6 At wagwadan Hiya nan a'e'gonana ya anabagbagtuna,
ya nan nidugah an abalinana ya hidih nan Timplunay attigana.†

---

* **95:7** Heb. 3:7, 15; 4:7. † **95:8** Hay pohdonan ibaga ya *amuyu* (Ex. 17:1-7). ‡ **95:8** Hay pohdonan ibaga ya *tapngan* (Ex. 17:1-7). § **95:8** Heb. 3:8. * **95:9** Heb. 3:9. † **95:10** Heb. 3:10. ‡ **95:11** Heb. 3:11; 4:3, 5. * **96:1** I Chron. 16:23a. † **96:2** I Chron. 16:23b. ‡ **96:3** I Chron. 16:24. § **96:4** I Chron. 16:25. * **96:5** I Chron. 16:26. † **96:6** I Chron. 16:27.

7 At da'yun amin an Hentil ya ipabagbagtuyuh Apo Dios,
ya e'gonanyuy anabagbagtuna ya nan nidugah an abalinana.‡
8 At ulgudonyuy ipabagbagtuan di ngadana,
ya iyuyyuh nan Timplunay e'nongyun Hiya.§
9 Ya ditu'un amin an tataguh tun luta ya munhippi tu'un mundayaw ay Apo Dios,
ya wumogwog tu'un amin an tataguh tun luta an dumalat di ta'ot tu'un Hiya.*

10 Ya ipa'innila tu'un amin hinan Hentil hinan abablubabluy an hi Apo Dios mahkay di mun'ali!
At nahamad di nangipabunanah tun luta an adi ma'iwal ya punhumalyanah nan tatagu.†
11 At mun'am'amlong ayun amin an wah tun luta,
ya da'yun wad daya,
ya da'yun wah nan baybay,
ya an amin an matagun wah di,‡
12 ya ta"on nan payaw ya an amin nan nun'itanom hidi ya mun'am'amlongda goh,
ya nan a'ayiw hi bubulung ya ahititu'u'dah amlongda.§
13 At mungkantadah umamlongandah umalian Apo Dios an mun'ap'apuh tun luta,
at Hiyay mumpanuh hinan tatagu.
Ya nahamad di atonan mumpanuh an adina ipangngel di panumalyanah nan tatagu.*

97

Hi Apo Dios di Na'abbagbagtun Ali
1 Hi Apo Dios mahkay di Ali,
at mun'am'amlong ayun tataguh tun luta,
ya ta"on nan wah nan adagwin babluy hinan baybay ya mi'yamlong ayu goh!

2 Nan bunut ya helong di nunle'woh ay Hiya,
ya nahamad ya makulug di pumpapto'na.
3 Ya ipa'alina nan apuyna ta hiyay panghobnah nan napinpinangngel an buhulna,
4 ya ipa'ilatna ta benanganan amin tun luta,
at tigon an amin nan tatagu,
ya wumogwogdah ta'otda.
5 Ya mun'a'anang nan duntug an ayda lilin hi unda mi'haggangan ay Apo Dios an Ap'apuh tun luta,
6 ya ipa'innilan nan wad abuniyan nan nahamad an aatna,
at innilaon an amin nan tataguy anabagbagtuna.

7 At hanan mundayaw hi bulul ya diday mabainan an nan mangipahiya ay danen bulul
ti danen diosda ya dayawondah Apo Dios!

8 Ya donglon nan tatagud Zion,
ya umamlongda,
ya mi'yamlong goh nan tatagun bimmabluy hinan bababbabluy ad Judah
ti dumalat nan nahamad an panumalyam, Apo Dios.
9 Ti He"a, Apu, ya nidugah di anabagbagtum hi an amin hitun luta,
ya He"ay na'abbagbagtun amin hinan numbino'ob'on an dios.

10 Ya da'yun mamhod ay Apo Dios ya du'gonyu nan nun'appuhin ma'at
ti halimunana nan tatagun un'unnud ay Hiyah nan malgom an nappuhin aton nan tatagu.
11 Ya nan umunud ay Apo Dios ya mabaliwanda,
ya mipa'amlongda.
12 At hiyanan an amin ayun nahamad di pangatna ya umamlong ayu,
ya dayawonyuh Apo Dios,
ya nomnomonyun Hiya ya anggay di na'ahhamad.

‡ **96:7** I Chron. 16:28. § **96:8** I Chron. 16:29. * **96:9** I Chron. 16:29-30. † **96:10** I Chron. 16:31. ‡ **96:11** I Chron. 16:31-32a. § **96:12** I Chron. 16:32b-33a. * **96:13** I Chron. 16:33b.

98

Hi Apo Dios di Mumpapto' hitun Luta
Hete ya psalm.
1 Ikantaan tu'uh Apo Dios hi balbalun kanta an dumalat nan do'ol an inatnan nidugah an
umipanoh'a
ti nangabak an dumalat nan nidugah an abalinana,
ya inabaknay buhulna.
2 Ya ipattig Apo Dios hinan Hentil hinan ablubabluy hitun lutay nangabakana
an dumalat di abalinanan bumaliw ya nan nahamad an pangatna.
3 Ti agguyna imbahhaw din intulagnah nan holag Israel an pa'appohdona dida,
mu ipa'annungna din inalinah pumhodanda.
Ya tinnig an amin nan tataguh tun lutay nangabakan nan Dios tu'u.

4 An amin ayun tataguh tun luta ya it'u'yun mangikantah amlongyun Apo Dios,
ya hay kantaonyu ya nan umipa'amlong ay Hiya.
5 Ya hay ikantayuh ipabagtuan Apo Dios
ya tukalonyu nan alpa ta miyunnudan hinan kantayu.
6 Ya iddumyu goh an paganghon nan talampet ya nan tangguyub,
ya oltonyun mangikantah pundayawyun Apo Dios an Ali.

7 Ya ta"on un nan baybay, ya an amin nan wah din matagu,
ya nan luta, ya an amin nan numbino'ob'on an numpunhituh nan luta ya
middumdan mi'yamlong,
8 ya ta"on goh da'yun wangwang ya tumalpu' ayuh amlongyu,
ya immat goh ay da'yun aduntuduntug an mungkanta ayu an dumalat di
amlongyu.
9 At mahapul an dayawonyuh Apo Dios ti umalin manumalyah nan tataguh tun luta,
ya makulug di atona an adina ipangngel di panumalyana.

99

Hi Apo Dios di Na'abbagbagtu
1 Hi Apo Dios di Ali an inumbun hinan pun'ap'apuwanah nan numbattanan di cherubim,
at wumogwog nan Hentil hitun luta,
ya umalyog tun luta ti nidugah di abalinana.
2 Nidugah di abalinan Apo Dios ad Zion,
ya Hiyay Ap'apun an amin nan babluy hitun luta.
3 Ya dayawon an amin di tataguy ngadanan madayaw ya umipanoh'a ti me"gonan ahan
Hiya!

4 He"an Ali an abalinam an amin ya pa'appohpohdom di ma'andong ya nan makulug
an hiyah ne din inatmuh nan holag Jacob ti napapaddung di inatmun dida.
5 At dayawon tu'u nan Ap'apu an Dios tu'u,
ya munhippi tu'uh hinagangna ti nidugah an me'gonan!

6 Ti ta"on da Moses ay Aaron an papadina ya hi Samuel an ohah nan baalna ya gunda
nunluwalun Apo Dios,
ya numpabadangdan Hiya,
at binadangana dida.
7 Ya hidih nan ma'ugtul an bunut hi wadam an Dios ya ni'hapit'an dida,
ya dengngolda nan inalim,
ya inunudda.

8 Apo Dios an Diosmi, inatmu din imbagan nan tatagum
ta nangipattigam an inaliwam di baholda an ta"on hi unmu minolta didah nan
nibahhawanda.
9 At ipabagbagtu tu'uh Apo Dios an Dios tu'u,
ya dayawon tu'u Hiyah nan me'gonan an duntugnad Jerusalem ti Hiya an Dios
tu'u ya me'gonan!

100

Hay Mikantah Pundayaw ay Apo Dios
Hete ya psalm an punyamanan.

1 An amin tu'un tataguh tun luta ya mun'amlong tu'un mungkantah pundayaw tu'un Hiya,
2 ya umamlong tu'un mundayaw ay Hiya,
at it'u' tu'uy pundayaw tu'un Hiya.
3 Ya innilaon tu'u an hi Apo Dios ya Dios,
ya Hiyay nunlumu ay ditu'u,
at hakup ditu'u,
ya ditu'uy tataguna an paddungnay kalniluna.

4 Munyaman tu'un Hiyah nan humigupan tu'uh nan pundayawan tu'un Hiyah nan Timpluna,
at maphod hi un tu'u munyaman ya ipabagbagtu tu'u Hiya!
5 Ti hi Apo Dios ya maphod,
ya nan pamhodna ya minaynayun hi enggana,
ya umat goh hinan atonan mangipa'annung hinan itulagna an minaynayun hi enggana!

101

Hay Kantan David
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Ikanta' nan aat di pamhodmu ya nan amakulug di panumalyam,
ya ikanta' di pundayaw'un He"a, Apo Dios.
2 Ya halimuna' di nitagua' ta adia' mapahpahal.
Mu anuud di pamadangam ay ha"in ta nahamad ya ma'andong di pamapto"u?

3 Ya butiwo' nan nun'appuhin ma'at,
ya abohola' nan tatagun adi umunud ay Apo Dios,
ya adia' matalam hinan ato'atonda.
4 Ya adia' midmiddum hinan nun'appuhiy pangatnan tatagu,
ya ihamad'u ta adi' aton di nappuhi.
5 Ya wa ay di mangulgu'ulgud hi layah hi aat di ibbanan tagu ya pogpogo',
ya umat goh hinan tagun mumpahpahiya.

6 Ya nan un'unnud ya nan manginaynayun hi umunudandan He"a, Apo Dios, di middum an mi'hitun ha"in,
ya diday baal'u.

7 Ya adi' abuluton nan bumalbali an middum an mi'hituh abung'u,
ya umat goh hinan munlayah an adi' abuluton an umalidah awada'.

8 At abigabigat ya gun'u pogpogon nan nappuhiy ugalidan tatagu
ta ma'ubahdah tun babluy Apo Dios.

102

Hay Luwalun nan Maliligatan an Tagu[*]
Hete ya iluwalun nan lala'in maligligatan, at wa ay ta adina abalinan nan holholtapona ya pun'ibagana nan ligatnan Apo Dios.
1 Apo Dios, donglom ni' nan iluwalu',
ya atom nan odowo' an badang ay He"a.
2 Ya adia' ni' du'gon hinan gutud di punluwalua' ta unmuat ni' ihamad an donglon,
ya nunnaudom an mamadang ay Ha"in
3 ti ten umat hinan ahu' di a'ubahan di nitagua',
ya tun tungal'u ya magbu an umat hi bimmabalan uleng.
4 At ten munlunglungtuya' an umata' hinan nalyaw an holo',
at hiyanan ahihigah angana',
5 ya ammunah unna' umale'alengeng,
ya la'tot ya na'ung'unga' an mun'attig di tungal'u.
6 At umata' hi hamutin akup an wah nan mapulun,
ya hamutin nunhituh nan nabukawa an babluy.
7 Ya unna' tumutu'al

[*] **102:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece).

an umata' hinan hamutin budeng an mun'oh'ohhan numpatpattu' hinan atap di abung.
8 At padngopadngolana' hinan buhul'uh abigabigat,
ya hinhanulona',
ya nan ngadan'uy pangidutda.
9 Ya nan dapul di paddungnay itanud'u,
ya nan lugwa' di paddungnay inumo'
10 ti dumalat nan nidugah an bungotmu,
ya paddungnay intapala' hinan adagwin lugal.
11 At tun nitagua' ya umat hinan ngauh nan mun'a'ahom,
ya umata' goh hinan nalyaw an holo'.

12 Mu He"a, Apo Dios, ya minaynayun an mid pogpog di pumpapto'am,
ya an amin di aholaholag ya gunda nomnomon nan aatmuh enggana!
13 At ihi'almu ta hom'om ad Jerusalem ti ad ugwan di gutud hi pammo'am hidi,
ya ad ugwan di gutud hi intulagmuh pamadangam!
14 Ti pa'appopohdonmin tatagum henen babluy an ta"on un nun'apa"i,
ya waday hom'onmi damdama.
15 Ya an amin nan Hentil hi abablubabluy ya ta'tan da'a, Apo Dios,
ya nidugah di pangita'tan an amin nan a'alih tun lutah nan nidugah an abalinam.
16 At mattig di anidugah di abalinam hi pangipaphodam ad Jerusalem,
17 ya donglom mahkay nan luwalun nan nun'awotwot an tatagu,
ya adim pahiwon nan ibagadan He"a.

18 At mahapul an mitudo' hanan na'na'at ta way panginnilaan nan agguy pay nitungaw an holag tu'u
ta dayawondah Apo Dios.
19 Ya umat hituy itudo'yu:
"Wah dih Apo Dios hinan me'gonan an wadanad abuniyan an u'uhdungana tun luta,
20 at dodonglonay alengeng nan nun'ibalud,
ya pun'ibo'tana nan magadyuh an mapatoy."
21 At muntembag ya midayaw di ngadanad Zion hidid Jerusalem
22 hinan gutud di a'amungan nan do'ol an tatagun malpuh nan numbino'ob'on an babluy
an mundayaw ay Hiya.

23 Apo Dios, unna' ahan unga',
ya pogpogona',
ya ho'ho'dodom di pi'tagua'!
24 Mu nunluwalua' ay He"a an inali' di,
"Apo Dios, adia' ni' agagon an alan ad ugwan ti ten ungaa'
ti adia' umat ay He"a an mattataguh enggana!
25 Ti hidin penghana ya limmum tun luta,
ya ta"on ad abuniyan ya He"a goh di nangamma.†
26 Ya ma'ubahdan amin hana,
mu He"a ya minaynayun an wagwada'ah enggana,
ya madunutdan amin an umatdah nan lubung ti ubahom an amin hatun limmum ta hukatam hi balu.‡
27 Mu He"a ya adi malumluman di aatmu,
ya adi goh mapogpog nan tawonmu.§
28 Ya nan holag nan tatagum ya minaynayundan He"a,
ya umat goh hinan a'ap'apuda ti halimunam dida."

103

Hay Aat nan Pamhod Apo Dios
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Nahamad an malpuh tun puhu' di pundayawa' ay Apo Dios,
ya an amin di abalina' ya ulgudo' di anabagtun nan ngadana!
2 Ya Hiyay immannung hi dayawo',
ya adi' aliwan an amin di inatnan ha"in!

† **102:25** Heb. 1:10. ‡ **102:26** Heb. 1:11-12. § **102:27** Heb. 1:12.

3 Ti inaliwanan amin di bahol'u,
ya iyadaognan amin di dogoh'u,
4 ya Hiya goh di mangibaliw ay ha"in ta matagua',
ya adi malumluman di pamhodna ya homo'nan ha"in.
5 Ya an amin nan mahapul'uh tun atagu' ya indatna,
at hiyaat un heten a'unga' ya mabi'aha' an umat hinan agila.
6 Hi Apo Dios ya nahamad di panumalyana an adi mipangngel,
at adi mipangngel di mihumalyah nan mipaligligat.
7 Ya impa'innilanan Moses nan pohdonah atonda,
ya impattignah nan holag Israel nan nidugah an abalinana.
8 Hi Apo Dios ya nidugah di homo'na,
ya ma'ma'ullay,
ya adi mabanbannungot,
ya adi mapogpog nan pamhodna.
9 Ya ihingal ditu'u,
mu adina itugtuga,
ya adi goh minaynayun di bumubungtana.
10 Ya wa ay ta moltaon ditu'uh nan pumbaholan tu'u ya miyane'nong
an adi mipaddung hinan aat di bahol tu'u.
11 Ti hay pamhod Apo Dios hinan tagun waday ta'otna ya mundayaw ay Hiya ya nidugah
an adi mabalin an malukud an umat hi inata'nang di ad dayah tun luta.
12 Ya umat goh hinay inatnan nangaliw hi bahol tu'u ti inaana ya intapalnah nan pa"adagwi
an umat hi inadagwin nan buhu'an di algaw ta nangamung di alimuhana.
13 Ya hay ama'ma'ullay Apo Dios hinan un'unnud ay Hiya
ya umat hinan ama'ma'ullay nan ommod hinan imbabaluyna
14 ti inilanay aat tu'un hay lutay nalpuwan tu'u.
15 Nan nitaguan tu'uh tun luta ya he'he'dod an umat hinan holo',
ya umat tu'u goh hinan habhabung hinan bubulung an un na'amtang ya nalyaw,
16 ya immali nan tuyup,
ya inyaddibna ta na'utaw,
at mi'id di pangitiganda,
at ma'aliwandah enggana.
17 Mu nan tatagun hi Apo Dios di ita'otda ya unudonda ya minaynayun di pamhodnan dida,
ya atona goh hinan mahayhaynod an holag di imbabaluydah
18 unda unudon nan Uldina,
ya atonda goh nan intuguna.

19 Ya hidid abuniyan di nangihamadan Apo Dios hi ihinanan mumpapto',
at hiyanan Hiyay ap'apun an ami'amin!

20 At da'yun a'anghel ya ulgudonyu nan a'al'alyan Apu tu'u,
ya da'yu goh an mun'abi'ah an un'unnud hinan imandalna ya donglonyuy alyona!
21 Ya da'yun udum an wad abuniyan ya hapitonyu goh di a'al'alyan Apu tu'u,
ya da'yun mangat hinan ipatamuna ya unudonyuy alyonan da'yu!
22 Ya an amin ayun limmuna ya ul'ulgudonyuy a'al'alyana
an ta"on hi un malgom di wadanyuh nan babluy!

At hiyanan ha"in ya pi'yulgud'uy a'al'alyan Apu Dios!

104

*Hay Kantah Mikantah nan Nunlumun Amin**
1 Madayaw'a Apo Dios!

He"an Dios'u ya nidugah di abalinam,
at He"ay mipabagbagtu.
2 Ya nahophopan di odolmuh patal an ay inlubungmu,
ya ay tulday ad daya an unmu bene'lag.

* **104:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *hallel*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 35).

3 Ya hidid daya an alpuwan di udan di nangiyammam hi nunhituwam,
ya nan bunut di paddungnay puntakayam,
ya mitnud'ah nan tuyup.
4 Ya mabalin goh an baalom nan tuyup† ya nan ilat ta atonday pohdom!‡

5 Ya nihamad di nangipabunam hitun luta,
at adi ma'el'ewol,
6 ya pinhungmuh danum an ay linubungam,
at ta"on nan aduntuduntug ya nun'ahe'nobda.
7 Mu unat goh himmingal'a an umat hi idul di nanapitmuh nan danum ya inunudda,
at limmayawda
8 an immayuhdah nan aduntuduntug ta numpapanguhdah nan nundotal,
ya na'amungdah din pento'muh ihinanda.
9 Ya inyamman di igad ta way atondan adi bumahhel,
at adida mahkay he'nobon tun luta.

10 Mu inyammam hi obob nan aduntuduntug,
at immayuh nan danum ta immuydah nan ginnaw an numpumbattanan nan buludna
11 ta way inumon nan numbino'ob'on an a'animal hinan inalahan,
ya ta"on nan agguy na'inam an dongki.
12 Ya nan hamuti an numpunhituh nan hapang di ayiw an himmangaw hinan pingit di ginnaw ya ahikakantada.
13 Impa'alim goh di udan ta danumana nan aduntuduntug,
at nawagahan tun luta.
14 At numpangahangawday numbino'ob'on an holo' an onon di baka,
ya impatubuna nan intanom nan tatagu,
ya impabungana ta way pangngalandah ononda
15 an umat hinan greyp an miyammah bayah an mangipa'amlong hinan tatagu,
ya nan lanan di olibon ipa'anlana nan tagu,
ya nan ma'an ta way i'ilog di odol.
16 Ya ta"on nan nun'itanom an ayiw an ma'alih cedar ad Lebanon
ya nadanumanda goh hinan udan,
17 at hidiy pumbuyaan nan ahamuhamuti,
ya ta"on nan kannaway ya iyammaday buyadah nan bolbol.
18 Ya nan na'inam an gandeng ya hidih nan ata'nang an duntug di ihinanda,
ya nan linagab di punhituwan nan kunihu.

19 Ya limmum goh nan bulan ta panginnilaan hi agtudan di himbulan,
ya nan algaw ya inilanay alimuhana.
20 Ya limmum di helong ta ma'alih mahdom,
at wa ay ta hemmelong ya bimmuhu'dan amin nan a'animal hi inalahan ta manganapdah ononda
21 an umat hinan layon an gun humeeheel an manganap hi onona an nan limmum an Dios.
22 Ya wa ay ta na'uy an mawa'ah ya numpumbangngadda an ayda mun'olo' hinan lingab,
23 mu nan tatagu ya hiyah ne pangete"andan muntamu ta engganah un mahdom.

24 Uya'ana, O Dios, an do'ol ahan di limmum hitun luta!
Ya manu ay limmum dane ti dumalat nan nidugah an abalinam,
at ten nunhinapdah tun luta!
25 Ya umat goh hinan baybay an pa'addamuna
ya pa"ongol an wah didan amin di do'ol hi numbino'ob'on an ekan an munhituh di an o"ongol,
ya i"itang di udum.
26 Ya hidi goh di owon di pupul hinan pumbaatana,
ya hidi goh di punhalhallugan nan ongol ya atata'ot an dinosaur an ma'alih Leviathan.§

27 Ya an amin nan limmum ya He"ay pangedenlandah mangidat hi tanudda,

† **104:4** Unu anghel. ‡ **104:4** Heb. 1:7. § **104:26** Hete ya dinosaur an himmalug hinan baybay (bahaom nan Job 41:1-34 ta innilaom di udumnan aatna).

28 at nan idatmun dida ya hiyay ononda,
ya mundenoldah nan tanudda ti He"ay nangidadaan.
29 Mu wa ay ta inganuymu dida ya umod'o'od'odda,
ya wa ay ta bangngadom nan lennawada at matoyda,
ya mumbangngaddah nan lutan nalpuwanda.
30 Ya malmuday taguh tun luta ti idatam didah lennawada,
at umannung an waday hukat di tagu.

31 At maphod ni' hi un minaynayun di a'al'alyam, O Apu,
ya munlenot'ah nan limmum!
32 He"a ya unmu amangon tun luta at umalyog,
ya unmu dapoon nan aduntuduntug ya umahu'!

33 At hiyaat un ad ugwan an atagu' ya ikankantaa' nan Apu',
ya ulgu'ulgudo' nan a'al'alyana an Dios hi engganah ataya'.
34 Ya ipa'am'amlong ni' nan pundayaw'u Hiya ti Hiyay nalpuwan di amlong'u,
35 ya maphod ni' hi unna pumpogpog nan nun'abaholan an tataguh tun luta,
ya mun'a'ubahda goh an amin di nun'appuhiy pangatna.
At hiyanan ha"in ya ulgu'ulgudo' nan a'al'alyan nan Apu' eten atagu'.

Madayaw nan Apu' an Dios!*

105

*Hi Apo Dios ya nan Tataguna**
(Gen. 37:18-36; 39:20; 40:1—41:43; 46:5-7; Ex. 1:7, 11-22; 7:14-24; 8:1-32; 9:13-35; 10:1-29; 11:1-10; 12:29-30, 35-36; 13:21-22; 15:26; 16:1-36; 17:1-7; 23:25; I Chron. 16:8-22)
1 Munyaman ayun Apo Dios,
ya munluwalu ayun Hiya,
ya ulgudonyu goh hinan Hentil hi abablubabluy nan ina'inatna!†
2 Ya ikantaanyu Hiya,
ya hay ikantayu ya nan a'al'alyana,
ya ipa'innilayun amin nan umipanoh'an inatna!‡
3 Iyamlongyu nan me'gonan an ngadana,
ya iyamlongyuh puhuyuy nan pundayawanyun Hiya an Dios.§
4 Ya hay hapulonyu ya hi Apo Dios ya nan pamaliwna,
ya Hiyay gunyu inaynayun an dayawon.*
5 Nomnomonyu nan umipanoh'a an inatna,
ya nan inatnan adi abalinan di tagun aton,
ya din inatna goh an nunhumalyan†
6 da'yun holag Abraham an baalna,
ya da'yun holag Jacob an pento'na.‡

7 Hiyay Apu an Dios tu'u an manumalyah an amin hitun alutaluta,§
8 ya nonomnomonah engga'enggana din intulagna an din intulagnah nan hinlibun aholaholag*
9 an hiyah ne din intulagnan Abraham,
ya din intulagna an inhapatanan Isaac,†
10 ya inhamadna an inyuldin goh ay Jacob
ta minaynayun an unudon nan i'Israel hi enggana.‡
11 Ya inalinan diday,
"Idat'un da'yu nan babluy ad Canaan ta hiyay nahamad hi banohyu."§*

12 Ya heden nangalyanan dida ya din a'itang di uyapda an tatagun Apo Dios,
ya bunagda an himpampun hi ni'hituwandad Canaan†

---

* **104:35** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **105:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *hallel*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 45). † **105:1** I Chron. 16:8. ‡ **105:2** I Chron. 16:9. § **105:3** I Chron. 16:10. * **105:4** I Chron. 16:11. † **105:5** I Chron. 16:12. ‡ **105:6** I Chron. 16:13. § **105:7** I Chron. 16:14. * **105:8** I Chron. 16:15. † **105:9** I Chron. 16:16. ‡ **105:10** I Chron. 16:17. § **105:11** I Chron. 16:18. * **105:11** Gen. 15:9-21. † **105:12** I Chron. 16:19.

13 ya gunda nuntinnolman hinan numbino'ob'on an babluy,
ya nan babluy an nat'onat'on goh di nun'ap'apu.‡
14 Mu agguy inyabulut Apo Dios an waday mangipaligligat ay dida,
at hay inatnan namaliw ay dida ya pinadanana nan a'ali§
15 an inalinay, “Adiyu aton di nappuhih nan pento"un baal'u,
ya adiyu goh palewahan nan propeta'!”*

16 Ya bentel Apo Dios nan babluy ad Canaan,
at mi'id ahan ma'an hidi.
17 Mu waday ohan dida an nangun'unna an immuy ad Egypt
an hi Joseph di ngadana an din inihbutda ti inla'uda.†
18 Ya imbaludda an binobodday hu'inah kanhel,
ya pinate'landay bagangnah gumo'‡
19 ta engganay un nipa'annung din nipa'innilan ma'at,
at nan hapit Apo Dios di nangipa'annung an makulug di aat Joseph.§
20 At nunhonag nan ali ta immuyna impibo'tan hi Joseph,
ya ta"on nan mumpapto' hinan tataguh nan abablubabluy ya impibuhu'na goh hinan baludan.
21 Ya indatnay haad Joseph ta hiyay nangipapto' hinan palasyu,
ya hiya goh di nangipapto' an amin hinan gina'un nan ali
22 ta hiyay nummandal hinan u'upihyal,
ya hiya goh di nangituduh inat nan nun'ala'eng an gun bimmadang hinan ali.*

23 At immuy nan holag Israel an ni'hitud Egypt,
ya ni'hitu da Jacob an bunagdah dih nan babluy nan holag Ham.
24 Ya nunhologon Apo Dios nan tatagunan holag Israel hidi,
at dimmo'olda mahkay ya un nan i'Egypt an buhulda.†
25 Mu inyabulutnay pamoholandah nan tataguna,
at hinahapitday atondah nappuhih nan baalna.‡
26 Mu hennagnah Moses an baalna,
ya ni'yuy hi Aaron an din pento'na
27 ta impattigda nan umipanoh'an impa'at Apo Dios ay didah nan tataguh ad Egypt,
at inatda nan adi abalinan di tagun aton hidih nan babluy ad Ham.
28 At impahelongnad Egypt ta hemmelong an amin nan babluyda,
ya manu ay inatnah ne ti agguy inunud nan i'Egypt nan immandalnah atonda.§
29 Ya numbalinonah dala nan danum an amin hinan wangwangda,
at nun'atoy an amin di numbino'ob'on hi ekan.*
30 Ya limmuna goh di do'ol an tu'a' ta hino'napandan amin nan babluyda,
ya ta"on nan kuwaltun nan ali ya do'ol di mumpangahigup.†
31 Ya limmun goh Apo Dios nan do'ol an lalog‡
ya imu' ta hino'napandan amin nan babluy ad Egypt.§
32 Ya impa'udana, mu un o"ongol an dalallu nan nun'agah hinan babluyda,
ya gunna goh impa'ila'ilat hinan abablubabluy hidi.
33 At numpa"inan amin nan greyp ya nan ayiwda an figs,
ya nun'aluhluhan an amin di tubun nan ayiw hinan babluydad Egypt.*
34 Ya himmapit goh, ya nalmuy nidugah an do'ol an dudun ya battat an adi ahan ma'yap,
35 at nun'a'andan amin di tubun nan malgom an himmangaw,
ya ta"on nan nihabal an himmangaw hinan lutada.†
36 At numpatoynan amin din papangpangullun linala'in holag nan hinohhan pamilyan nan i'Egypt.‡§

37 Ya impanguluna nan tataguna ta nakakdad Egypt,

---

‡ **105:13** I Chron. 16:20. § **105:14** I Chron. 16:21. * **105:15** I Chron. 16:22. † **105:17** Gen. 37:18-36. ‡ **105:18** Gen. 39:20. § **105:19** Gen. 40:1-41:36. * **105:22** Gen. 41:37-43. † **105:24** Ex. 1:7. ‡ **105:25** Ex. 1:11-22. § **105:28** Ex. 10:21-29. * **105:29** Ex. 7:14-24. † **105:30** Ex. 8:1-15. ‡ **105:31** Ex. 8:20-32. § **105:31** Ex. 8:16-19. * **105:33** Ex. 9:13-35. † **105:35** Ex. 10:1-20. ‡ **105:36** Ex. 11:4-10; 12:29-30. § **105:36** Anaad nin ta nan nangitudo' ya agguyna iniddum nan duwan ligat an impa'dam Apo Dios hinan i'Egypt hinan intudo'na an (1) nan atata'ot an pihtin di a'animal (Ex. 9:1-7), ya (2) nan poghah nan a'animal (Ex. 9:8-12)? Mid mapto' ya umda nan walun ligat ta waday mangipa'innilah nan temana.

ya waday nun'ita'indah silver ya balitu' hi nun'idat nan tataguh di,*
ya mun'abi'ahda goh an mi'id ah himpangapuh nundogoh ay didan amin.†
38 Ya nidugah di immamlongan nan i'Egypt hi nakakanda
ti nidugah di timma'tandah nan holag Israel.
39 Ya heden nakakanda ya liniduman Apo Dios didah nan ma'ugtul an bunut hidin
pundaldallanandah nan mapatal,
ya nan mahdom ya waday ongol an apuy an pundilagdan mangipangpanguluh
nan owonda.‡
40 Ya unat goh numbagadah dotag hi ihdada ya indatnay nidugah an do'ol an bagit,§
ya indatna goh di do'ol an tinapay an ma'alih manna an nalpud abuniyan.*
41 Ya binhina goh nan daplah ta bimmuhu' nan do'ol an danum,
ya ay wangwang an umayuh an umuy hinan mapulun ta way ininumda†
42 ti ninomnomna din me'gonan an ni'tulagana ay Abraham an baalna.
43 At heden nangekakanah nan tataguna ya nidugah di nun'am'amlonganda,
ya imbugawdan nangikantah immamlonganda.
44 At indatnan dida nan lutan di udumnan tatagu
ta diday nangngal hinan bungan di intanom nan udum an tatagu.
45 Ya manu ay umat hinay na'at ya ta way aton nan tatagunan mangunud hinan Uldina,
ya ta gunda goh aton an amin nan immandalna.

Madayaw hi Apo Dios!‡

106

*Hay Amaphodan Apo Dios hinan Tataguna**
(Ex. 14:10-31; 15:1-21; 32:1—33:6; Num. 11:4-33; 13:31—14:45; 16:1-50; 20:1-13; I Chron. 16:34-36)
1 Madayaw hi Apo Dios!†

At munyaman ayun Hiya ti ma"aphod di aatna,
ya adi mapogpog nan nidugah an pamhodna!‡
2 Mi'id ah way abalinanan mangibaag hinan nidugah an umipanoh'a an gun aton nan
Dios,
ya undan goh waday hay way abalinanan mangulgud hinan a'al'alyana?
3 Mipa'amlong nan tagun mangunud hinan nahamad an Tuguna
ya inaynayunan gun aton di nepto'.
4 Nomnomona' ni', O Apu, hinan gutud di pamadangam hinan tatagum,
ya idduma' ni' an pi'baliw ay dida
5 ta way ato' an mannig hinan pumhodan nan pento'mun tatagum,
ya ta mi'yam'amlonga' hinan umamlongan nan tatagum an pento'mu,
ya ta midduma' goh ay didan mangul'ulgud hinan a'al'alyam.

6 Umat amih din a'apumi an numbahol goh ti gunmi inat di nun'appuhi,
ya adi ami goh mangngol.
7 Hidin wadan din o'ommodmih ad Egypt ya agguyda na'awatan di aat nan umipanoh'an
ina'inat Apo Dios,
ya inaliwanda goh nan gunna nammonammo'an ay dida,
ya undaat goh binohol hidin wadandah nan Mumbolah an Baybay.§
8 Mu ta"on hi un umat hinay aat nan tatagu mu binaliwana damdama dida ti hiyah ne din
intulagna,
ta way atondan mannig hinan nidugah an abalinam.
9 At hiyanan minandalna nan danum hinan Mumbolah an Baybay,
at natob'a' an nun'aha"ad hinan numpinangngel din danum,
ya impanguluna din tataguna ta nan mamagah bunol di baybay di dinalanda an
bimmad'ang.
10 At binaliwana didah nan namohol ay dida,

---

* **105:37** Ex. 11:1-3; 12:35-36. † **105:37** Ex. 15:26; 23:25. ‡ **105:39** Ex. 13:21-22. § **105:40** Ex. 16:1-12.
* **105:40** Ex. 16:13-36. † **105:41** Ex. 17:1-7. ‡ **105:45** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **106:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 48). † **106:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. ‡ **106:1** I Chron. 16:34. § **106:7** Unu Red Sea (Ex. 14:10-12).

ya hinandiana didah nan nangubat ay dida.
11 Mu din nangubat ay dida ya nun'alnongda an mi'id ah na'angang,
12 at kinulug mahkay nan tataguna din intulagna,
ya ingkankantada mahkay di nundayawdan Hiya.*

13 Mu un na'amtang ya inaliwanda din inatnan dida,
ya agguyda henod di itugunah atonda
14 ti hidin wadandah nan mapulun ya do'ol di imbagadah mahapulda ta nampongdan Hiya.
15 At indatnan dida din imbagadan pa'appopohdonda,
mu iniddumnan ni'yidat nan atata'ot an dogoh ay dida.†

16 Ya din wadandah dih nan mapulun ya immamoh nan tatagun da Moses
ay Aaron an nidawat ta baal Apo Dios.
17 Ya dimmalat hanan aatda ya nanga' nan luta,
at na'unug hi Dathan,
ya nagabunan hi Abiram ya nan udumna an ni'yibbana,
18 ya waday nun'a'agah hi apuy an nalpud daya ta nunggohobna din i'ibbada
ya an amin din tatagun nun'appuhiy pangatda.‡

19 At nun'ammadah bulul an umat hi bakah din wadandah nan Duntug an Sinai§
ta dinayawda an hay balitu' di niyamma.
20 At inhukatda nan immannung an Dios hinan bulul an umat hi manilhig an baka an holo' di tanudna.*
21 Ya inaliwanda nan Diosda an namaliw ay dida an din nangat hi numbino'ob'on an umipanoh'ah din wadandad Egypt
22 ti do'ol di immipanoh'ah inatnah did Egypt,
ya nidugah goh an immipanoh'a din inatnah nan Mumbolah an Baybay.
23 At inalin Apo Dios di ubahona nan tataguna,
mu hi Moses an pento'nah baalna di hiyay nangiyalun hinan tatagu ay Apo Dios ta na'al'alu' Hiya,
at na'uyah din bungotna ta agguyna intuluy an inubah dida.†

24 Ya pinahiwda din ma"aphod an lutan nidat ay dida ti agguyda kinulug din intulagna ay dida.
25 Ya undaat goh nilu'u' hinan tuldada,
ya immulu'ulu'da ti agguyda inunud hi Apo Dios.
26 At hiyaat un inhapatan Apo Dios an pumpatoyna didah nan mapulun,
27 ya pun'iwa'atnay holagdah nan adadagwin bo'onda babluy,
ya hidiy atayandah nan babluy an iwa'atanda.‡

28 Latot ya binalbaliyanday odoldah nan ni'dayawandan Ba'al an bulul hidid Peor,
ti ne"andah nan ne'nong hinan mi'id di lennawanan bulul.
29 At impabungotdah Apo Dios hinan nun'appuhin ina'inatda,
at hiyay dimmalat ya nundoghon Apo Dios dida.
30 Mu la'tot ya bimmungot hi Phinehas,
ya numpatoyna din numpumbahol,
at dimminong mahkay din ligatda.
31 At henen maphod an inatnay dimmalat hi nangibilangan Apo Dios ay hiyah nahamad,
ya agguy na'al'alliwan henen inatnah engganad ugwan.§

32 Ya hidih nan way obob ad Meribah* ya impabungot goh din tataguh Apo Dios,
ya hi Moses di *na'amuyuan* hinan inatda.
33 At la'tot ya impah'it ahan Moses din ina'inatdan namahiw hinan Na'abuniyanan an Lennawa,
at himmapit ay didah nappuhi.†

34 Ti agguy inunud nan holag Israel din intugun Apo Dios ay didan

---

* **106:12** Ex. 15:1-21. † **106:15** Num. 11:4-33. ‡ **106:18** Num. 16:1-50. § **106:19** Unu Duntug an Horeb. * **106:20** Rom. 1:23. † **106:23** Ex. 32:1-33:6. ‡ **106:27** Num. 13:31-14:45. § **106:31** Num. 25:1-18. * **106:32** Hay pohdon ten hapit di babluy an ibaga ya *amuyu*. † **106:33** Num. 20:1-13.

inalinay pumpatoydan amin nan tatagun wah nan babluy an datnganda.
35 Mu undaat goh ni'yappuan ay dida,
ya inyunnuddah nan nappuhin ugalida,
36 ya ni'dayawdah nan bululda,
at hiyay dimmalat hi nunligatanda.
37 Ya ta"on un nan imbaluydan lala'i unu babai ya ene'nongdah nan bulul ad Canaan.
38 Hay pinatoyda ya nan imbabaluydan ung'ungungngan mi'id di baholda ta ene'nongdah nan bulul hidid Canaan,
at pinuhin nan daladay lutah di.‡
39 At pimmuhiy aatdan nen nun'appuhin inatda an paddungnay unda immilugtap.

40 Ya bimmungot hi Apo Dios hinan tataguna
ti himmiga ahan hinan nun'appuhin ato'atonda.
41 At impa'abakna didah nan tataguh nan udumnan babluy
ta danen agguy kimmulug di a'ap'apuda.
42 Ya nuntamuonda dida,
ya pinalpaligatda dida,
ya an amin di alyonda ya mahapul an unudonda.
43 Ya gun intugtugan Apo Dios an namaliw ay dida,
mu agguyda damdama natugun ti binoholda damdama Hiya,
at hiyanan namaman nabaholanda.

44 Mu hemmo' Apo Dios damdama dida ti dengngolna din numpahpahmo'anda,
45 ya ninomnomna din intulagnan dida,
at inggohgohana dida an dumalat nan adi mapogpog an pamhodna.
46 At impa'uyanay nomnom nan buhulda ta hom'onda dida.

47 Apo Dios an Diosmi, baliwan ni' da'mi, ta amungon da'min tatagum an nun'iwa'at hinan ablubabluy
ta malammung ami ta way atonmin mangulgud hinan maphod an inatmu,
ya munyaman amin He"a.§

48 At dayawon tu'uh Apo Dios an Dios nan holag Israel ad ugwan hi engganah mi'id di pogpogna,
ya alyon tu'un amin di, “Amen!”

Madayaw hi Apo Dios!*†

107

Hay Pangulgudan hinan Amaphod Apo Dios
1 Munyaman tu'un Apo Dios ti nahamad di aatna,
ya nidugah di pamhodnan minaynayun hi mid pogpogna!*
2 Da'yun amin an binaliwan Apo Dios di mangat ete ti da'yu nan nabaliwan hinan buhulyu
3 ti inamung da'yun inilpuh nan numbino'ob'on an babluy an nete"ah buhu'an di algaw
ta engganah nan alimuhana,
ya nete"ah appit hi agwan ya iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.

4 Mu din udumna ya unda limmane'le'od hinan mapulun an mi'id di iniladah dalan an miyuy hinan babluy an mabalin hi pi'hituwanda.
5 At hinoltapday hinaangda ya inuwawda,
at la'tot ya limmungtuyda.
6 Ya unat goh mid mahkay abalinanda ya nunluwaludan Apo Dios,
at binaliwana didah nan nunligligatanda.†
7 Ya binadangana dida,
at intuduna nan ma'andong an dalan hi nange'wanda
ta engganay unda nidatong hinan babluy an punhituwanda.
8 At hay maphod hi atonda ya munyamandan Apo Dios hinan nidugah an homo'nan dida,
ya an amin hinan nidugah an immipanoh'an inatnan namadang ay dida!‡

---

‡ **106:38** Nan na'atana ya nitudo' hinan II Ki. 23:10 ya Ezek. 16:20-21. § **106:47** I Chron. 16:35. * **106:48** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* † **106:48** I Chron. 16:36. * **107:1** I Chron. 16:34. † **107:6** Psa. 107:13, 19, 28. ‡ **107:8** Psa. 107:15, 21, 31.

9 Ti impa'inumana din na'uwaw,
ya pinangana ta nun'abhug din munhinaang.

10 Mu din udumna ya wah didah nan hehellong an agogohgoh ti nunholholtapda ya nun'akanhilanda.
11 Ya manu ay immatdahna ti agguyda inunud nan Hapit Apo Dios,
ya pinahiwda nan nanugun nan nidugah an na'abbagbagtu.
12 At hiyaat unna nunholholtapon didah nan naligat an tamu ya hinan nida'lehanda,
ya mi'id ah bimmadang hi namohwat ay dida.
13 Mu unat goh nunluwaludan Apo Dios ya binadangana didah nan nunholholtapanda
ya hemmo'na goh dida,
at binaliwana didah ligatda.§
14 At enekakna didah nan helong an nihinanda,
ya numpoghatna din kanhel an bangkeleng din nun'abalud.
15 At maphod hi unda munyaman ay Apo Dios hinan nidugah an pamhodna
ya nan nidugah an umipanoh'an inatnan dida!*
16 Ti numpa"ina nan gambang an tangob di baludan,
ya nun'ipungna din gumo' an da'igna!

17 Nan udumnan dida ya nginumhaydan dimmalat nan nappuhin ina'inatda,
ya nan udumnan dida ya nunholholtapdah ligat an dimmalat nan baholda.
18 At la'tot ya adida pohdon an mangan,
at nun'a'ung'ungdan magadyuh matoyda.
19 Ya unat goh immatdah na ya nunluwaludan Apo Dios ta binadangana dida,
at nabaliwandah nan nunligligatanda.†
20 Ya un anggay din hinapitna ya inyadaogna dida,
at pinumhodda an agguyda nun'atoy,
at nelwangdah nan nappuhin ma'at ay dida.
21 At maphod hi unda munyaman ay Apo Dios an dumalat nan nidugah an pamhodna
ya an amin nan nidugah an umipanoh'an inatnan dida!‡
22 Ya mahapul an e'nongda nan Onong an Punyamananda,
ya maphod goh hi unda iyam'amlong an ikankanta nan nahamad an inatna.

23 Ya nan udumnan dida ya nunlugandah nan pupul ti numbaatda,
ya hidih baybay di nange'wandah din nungkumilduanda,
24 at hidiy nanginnilaandah aat di umipanoh'an abalinan Apo Dios hi inatnah nan maluhung an baybay.
25 Ya minandalna nan tuyup ta bimmi'ah,
ya nuntu"ugna din danum hinan baybay,
at o"ongol di dalluyun an malupilupig.
26 At gun natu"ug din pupuldah ya gun nagah an niba'nog hinan danum,
at nidugah di timma'tan din numpunlugan.
27 Ya umatdah nan nun'abutong ti munhinaggawda,
ya nun'atu"inda,
ya mi'id ahan di abalinandah aton.
28 At nunluwaludan Apo Dios eden nunholholtapanda,
ya binadangana didah nan nunligligatanda§
29 ti impadinongna din puo',
ya dimminong goh din dalluyun.
30 At nun'am'amlongdah din dimminngan di puo' ya dalluyun,
ya binadangan Apo Dios dida ta engganay immatamdah din dimma'alan di pupulda.
31 At maphod hi unda munyaman ay Apo Dios hinan adi malumluman an pamhodna
ya an amin nan nidugah an umipanoh'an inatnan dida!*
32 Ya maphod goh hi unda ipa'innilah nan a'amungan di do'ol an tatagu nan nidugah an abalinana,
ya ipabagbagtuda goh Hiyah nan way a'amungan nan a'ap'apuh nan abablubabluy.

---

§ **107:13** Psa. 107:8, 19, 28. * **107:15** Psa. 107:8, 21, 31. † **107:19** Psa. 107:6, 13, 28. ‡ **107:21** Psa. 107:8, 13, 31. § **107:28** Psa. 107:6, 13, 19. * **107:31** Psa. 107:8, 13, 21.

33 Ya tindu' Apo Dios nan danum hinan wangwang ta na'ammaganan nan luta,
ya tindu'na goh nan a'obo'obob ta nun'adnga' nan luta,
34 ya numbalinona nan lo'eh an luta ta umat hi ahin an pinumhaw,
at mid hulbina ti dimmalat nan nun'appuhin gun inat nan tatagun numpunhituh di.
35 Ya numbalinona nan mapulun hi puhung,
ya limmunay obob hinan mamagan luta
36 ta hidiy nangiyayanah nan tatagun nun'abtel ta nunhitudah di,
at binabluyanda an hidiy nunhituwanda.
37 At binogayanda nan papayawda,
ya nuntanomdah do'ol hi greyp,
ya amunganda din nun'ihabalda.
38 Ya nidugah an dimmo'ol di holagda ti winagahan Apo Dios dida,
ya dimmo'ol goh di bakadan gun ma'ud'udman.

39 Mu immitang nan holag Israel,
ya numbalindan nidugah an nawotwot ti nidugah di numpaholholtapan di buhuldan dida.
40 Ya impattig Apo Dios di boholnah nan nangipaligligat ay dida,
at mid poto' di limmane'le'dandah nan mapulun.
41 Mu binaliwna nan nun'awotwot hinan punligligatanda,
ya impado'olnay holagdan umat hinan ado'ol di kalnilu.
42 Ya ma'innila an umamlong nan maphod di ugalidah unda tigon di umat hitun ma'at,
mu an amin nan nappuhiy ugalida ya didindinongda.

43 At maphod hi un nan nun'ala'eng ya nomnomonda hanan na'na'at
ta nan adi malumluman an pamhod Apo Dios di amnawanda!

108

Hay Luwaluh Pumpabaddangan hi Abaliwan hinan Buhul
Heten psalm ya kantan intudo' David.
(Psa. 57:7-11; 60:5-12)
1 O Apo Dios, nahamad an He"ay ehdol'u,
at hiyanan ikanta' di pundayaw'un He"a.*
2 Ag'agaa' an bumangon,
ya tinukal'u nan alpa ya lyre,†
ya tukalo' ta engganay un mawa'ah.
3 Ya munyamana' ay He"a, Apo Dios,
ya ikanta' di pundayaw'un He"ah nan nido'lan di tatagu.
4 Ti nan pamhodmu ya mi'id di apogpogana an lauhanad abuniyan,
ya umat goh hinan aatmun ipa'annungmun amin nan itulagmu.
5 Ya He"ay mipabagbagtu ni' hi ad abuniyan,
at mattig goh di ahaphapitam hitun luta!

6 At donglom ni' tun iluwalumin He"a ta badangan da'mih nan nidugah an abalinam
ta mabaliwan amin pohpohdom an tatagum!‡
7 Ti intulagmu an Dios hidih nan Timplum an inalim di,
“Abako' di buhul'u ta gogodwo' ad Shechem
an ta"on un nan Nundotal an Sukkoth ta iyapong'u nan tatagu'.§
8 Ya hakupo' ad Gilead ya ad Manasseh,
ya puntindaluo' nan i'Ephraim,
ya pun'alio' nan iJudah.*
9 Ya nan holag Moab di baal'u,
ya nan holag Edom di himbut'u,
ya it'u"uy nangabaka' hinan iPhilistia.”†

10 Mu hay mangipangulun ha"in hinan babluy an ata'nang di allupna?
Ya hay mangitnud ay ha"in an umuy hinan holag Edom?‡
11 Undan bo'on He"a, Apo Dios, an nanginganuy ay da'mi?

---

* **108:1** Psa. 57:7. † **108:2** Hete ya it'ittang an alpa. ‡ **108:6** Psa. 60:5. § **108:7** Psa. 60:6. * **108:8** Psa. 60:7. † **108:9** Psa. 60:8. ‡ **108:10** Psa. 60:9.

Ya undan goh adi'a mitnud hinan tindalumih un way gubat?§
12 Badangan da'mi ni' an umuy mangubat hinan buhulmi
ti mi'id di hulbin nan ibadang di tatagu!*
13 Mu He"a ay di bumadang ay da'mi, Apo Dios,
at mangabak ami ti abakom nan buhulmi!†

109

*Hay Ibagan nan Tagun Maligligatan ta Badangan Apo Dios**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Gun da'a dayawon, Apo Dios,
at adi'a ni' ahan didindinong
2 ti nidugah tun ahilalayah an tatagun do'ol di ipa'lehdah nun'appuhin ha"in,
ya inulgudday layah hi aat'u!
3 Ya do'ol goh di nun'appuhih gunda hinapit ay ha"in an ta"on un mi'id ah dimmalat,
4 ya namag ya unna' buhulon an ta"on hi un nahamad di pamhod'un dida
ti gun'u goh iluwaluan dida!
5 Ya hay pallog nan maphod an inat'un dida ya nan nun'appuhi,
ya nan pamhod'un dida ya bohol!

6 At hay atom ya nan paddungna an tagun nappuhiy pangatna di pi'pattoyna
ta hiyay mangidiklamun hiya!
7 Ya wa ay ta malpah an mahumalya ya ma'ah'upan ni' an hiya ya numbahol,
ya ta"on nan iluwalunan He"a ya ibilangmuh baholna goh!
8 Ya he'he'dodom di pi'taguana ta nan haadna ya midat hinan udumnan tagu,†
9 ya ta manguhu nan imbabaluyna,
ya mabalu nan ahawana!
10 Ya hene ta nan imbabaluyna ya unda hay lumane'le'od an umuy umanad'adaw,
at la'tot ya napakakdah nan nun'apa"in abungda!
11 Ya pun'alan ni' goh nan immutanganan amin nan wan hiya,
ya nun'alan nan tagun agguyna inila an amin nan bungan di inhabalna!
12 Ya mi'id ni' goh ah ohah mammo' ay hiya,
ya mi'id di umigohgoh hinan nguhu an imbabaluyna!
13 Ya mun'atoy ni' goh an amin nan holagna ta mapogpogda,
ya ta aliwan nan mehnod an holag di ngadana!
14 Ya maphod ni' hi un adi aliwan Apo Dios di numbaholan din o'ommoddah din penghana,
ya ta"on nan bahol inana!
15 Ya adi ni' aliwan, Apo Dios, nan baholdan amin,
at la'tot ya ma'aliwandah tun luta!

16 Ti henen tagu ya nidugah an adi ahan umigohgoh
ti unnaat goh pinaligat ya numpatoy nan nun'awotwot ya nan mahmo' an tatagu.
17 Ya penhodnay un umidu'idut hinan udumnan tatagu,
mu un at ni' hiyay ma'idutan!
Ya adina goh pohdon an mawagahan nan i'ibbanan tatagu,
at maphod ni' hi un adi mawagahan hiya!
18 Ya un madadawoh tuwalin umidut an umat hi punlubungana,
at hana ni' an idutna ya etmog ni' nan odolna an ay danum an luhgona nan tungalna an ay lana.
19 Ya ay lo'ob ni' nan idutna an niyuloh ay hiya ya ay bol'oh an nelelepot ay hiyah enggana!

20 Ya umat ni' hinay pamalloh Apo Dios hinan mamuhul ay ha"in,
ya nan gun mangulgud hi nappuhih aat'u an agguy immannung!
21 Mu badangana' ni' ay He"a, Apo Dios, an na'abbagbagtu
ta ipattigmun ha"in an ma'ahhimo"a tuwali,
ya baliwana' an dumalat nan nidugah an pamhodmu!

22 Ti mahmo'a' an mahapul'uy badang,

---

§ **108:11** Psa. 60:10. * **108:12** Psa. 60:11. † **108:13** Psa. 60:12. * **109:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih Pun'adawan hi Balloh an Psalms ti imbagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un ibagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat. † **109:8** Ac. 1:20. Hay itudun ten verse ya hay aat Judas Iscariot.

ya ten nidugah di holholtapo'!
23 Ya umata' hi ngauh nan mapuyaw an ag'agan ma'ubah,
ya umata' goh hinan dudun an ag'agan ma'abul.
24 Ya mungwogwog di lulug'uh agguy'u nangnanganan,
at ten na"ung'unga' an mun'attig di tungal'u.
25 Ya aba'abatlana' hinan tatagun mangubat ay ha"in,
ya mungwigwigiwigdan mannig ay ha"in hi ngohoyda.

26 At badangana' ni' ahan, Apo Dios, ta baliwana' an dumalat nan nidugah an pamhodmu
27 ta way panginnilaan nan mangubat ay ha"in an He"a, Apo Dios, di namaliw ay ha"in!
28 Ya ta"on unna' idutan ay dida mu wagahana' ay He"a,
ya gulat ta gubatona' ya bainom dida!
Mu ha"in ni' ya ipa'amlonga' an baalmu.
29 Ya adim iyabulut an mangabak danen mamuhul ay ha"in ta mabainandah enggana!

30 Mu ha"in, Apo Dios, ya ipadngol'uy punyamana' ya pundayaw'un He"ah
nan a'am'amungan nan tatagun mundayaw ay He"a
31 ti immannung an nidadaan'an bumadang hinan tatagun nun'awotwot
ta baliwam didah nan mangipapatoy ay dida.

110

*Hi Apo Dios ya nan Alin Pento'na**
Hete ya psalm an intudo' David.
1 Inalin Apo Dios hinan Ap'apu di,
"Umbun'ah appit di agwan'u ta engganah unda ma'amin an ma'abak nan buhulmu."†
2 Ya doldolon Apo Dios di pun'ap'apuwam an mete"ad Zion ta hakupom nan babluy di buhulmu.
3 Ya henen algaw an pi'gubatam ya mahlu nan tatagun bumadang ay He"a,
ya hiyay paddungnay pangilubungam hinan lubung di ap'apu,
ya mawaday nidugah an abalinam an umat hi buhu'an di algaw hinan helhelong.

4 Ya din inhapatan Apo Dios ya adina ahan lumonon ti inalinay,
"He"ay padih mid pogpogna ta anungom hi Melchizedek."‡

5 Ya wagwadah Apo Dios ay He"a,
at abakonan amin nan a'alih nan algaw an gutud di bumungtana.
6 Ti Hiyay manumalyan amin hi tatagu ta mun'atoyda ta mapuulan di odolda,
ya abakona nongkay an amin di a'alih nan ablubabluy hitun luta.
7 Mu henen Ali ya uminum hinan danum an malpuh nan ginnaw hinan way dalan,
at bumi'ah ya mangab'abak.

111

*Hay Pangipabagbagtuan ay Apo Dios**†
1 Madayaw hi Apo Dios!‡

Munyamana' hi ongol ay Apo Dios hinan wadan di a'amungan nan tatagunan un'unnud ay Hiya.

2 Ya mun'aphod an amin nan do'ol an inat Apo Dios,
at nan umanla ay dida ya nonomnomondah enggana.

---

* **110:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). † **110:1** Mat. 22:44; Mk. 12:36; Lk. 20:42-43; Ac. 2:34-35; I Cor. 15:251; Heb. 1:13. Mid mapto' ya heten verse an hi Psa. 110:1 ya do'do"ol di nangipidwaanah nan New Testament ya un nan udum an verses an nitudo' hinan Old Testament ti numpenom. ‡ **110:4** Heb. 5:6; 7:17, 21. * **111:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*ujah) di mahhun an mahapit hinan nahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit. † **111:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letrah nan miyadwan verse. Ya umat hinan aat ten psalm ti mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"an *A* ta engganah negpongana. ‡ **111:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*.

3 Ya an amin di atona ya na'ahhamad ya me'gonan,
ya nan amakulug di aatna ya minaynayun hi enggana.
4 Ya adina iyabulut an ma'aliwan nan mun'aphod an inatna
ti Hiya ya ma'ma'ullay ya ma'ahhimo'.
5 Ti idatnay tanud nan mange'gon ay Hiya,
ya adina goh al'alliwan nan intulagna.
6 Ya impattigna nan nidugah an abalinanah nan tatagunan Hudyuh
din nangipaboltananan didah nan lutan di udumnan tatagu ta bagida.
7 An amin di atona ya adi mibahhaw ya nahamad,
ya an amin nan Uldina ya nahamad hi ma'unud.
8 Ya danen Uldina ya makulug ya nahamad,
ya minaynayun hi enggana.
9 Ya inatnay mahapul an atona ta mabaliwan nan tatagunah nan nihbutanda,
ya minaynayun hi engganay pi'tulaganan didah pumhodanda.
Me'gonan Hiya ahan ya madayaw di ngadana!

10 Hay pange'gonan ay Apo Dios di almuwan di anomnoman,
ya an amin nan mangunud hinan Tuguna ya manomnomanda.
Hi Apo Dios di madayaw hi enggana!

112

Hay Umamlongan nan Tagun Mangita'ot ay Apo Dios[*][†]
1 Madayaw hi Apo Dios![‡]

Pa'amlongon Apo Dios nan tatagun ipa'anhanday pangatandah nan pohdona,
ya iyamlongday pangunudandah nan Tuguna.

2 Ya wagahan Apo Dios di holag nan umat hinan tagu
ta diday way nidugah hi abalinana.
3 Ya umadangyanda an mawadan amin di mahapulda,
ya minaynayun nan anahamaddah enggana.
4 Hay maphod an tagu ya ta"on di paddungnay helong di nitaguana
ya mapatalan ti ma'ma'ullay ya maphod di atona.
5 Maphod di ma'at hinan tagun ma'an'anidat,
ya mumpa'utang,
ya maphod di pangatna.
6 Ya immannung an mid nappuhih ma'at ay hiya,
ya adi al'alliwan nan tataguy amaphodna.
7 Ya adi goh tuma'ot hinan ulgudondan hiyan nappuhi
ti nahamad di pangulugna ya pundenolanan Apo Dios.
8 Ya adi goh numanomnom unu tuma'ot
ti inilana an umangunuh at nan buhulnay ma'abak.
9 Ya adi umukuh an bumadang hinan nun'awotwot an tatagu,
at hiyanan munnonong di pange'gon nan tatagun hiya,[§]
ya waday abalinana.
10 Mu nidugah di bohol ya amoh nan nappuhin tatagun hiyan pun'itibday babada
ti adi umannung an amin nan ninomnomdan pohdondah aton.

113

Hay Mikantah Pundayaw ay Apo Dios[*]
1 Madayaw hi Apo Dios![†]

---

[*] **112:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit. [†] **112:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letrah nan miyadwan verse. Ya umat hinan aat ten psalm ti mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah negpongana. [‡] **112:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. [§] **112:9** II Cor. 9:9. [*] **113:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 9). [†] **113:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*.

Da'yun baal Apo Dios ya dayawonyu Hiya,
ya dayawonyuy ngadana!
2 At dayawonyud ugwan nan ngadan Apo Dios an minaynayun hi enggana,
3 at mete"ah buhu'an di algaw ta engganah alimuhana
ya mahapul an dayawonyuh Apo Dios!

4 Hiyay Ap'apuh an amin hinan ablubabluy hitun luta,
ya paddungnay linauhan di anabagbagtunay ad abuniyan!
5 Mi'id ahan ah ohah umat ay Apo Dios an Dios tu'u!
Hiya ya wah din inumbun hinan pumpapto'anad abuniyan,
6 mu u'uhdunganad daya ya tun luta.

7 Ya badangana nan nun'awotwot ya nan munhapul hi badang
ta adida munnononnong hinan anawotwotda,
8 at idatana didah nabagtun haad ta mumbalindah a'ap'apun nan tataguna.
9 Ya hom'ona nan bahig an babai ta idatnay holagna ta umamlong.

Madayaw hi Apo Dios![‡]

114

Hay Mikantah Panginomnoman hidin Nakakan nan Hudyuh ad Egypt
1 Hidin nakakan nan holag Israel ad Egypt an ni'babluyanda ta immanamutda
2 ya numbalinon Apo Dios ad Judah hi pundayawan ay Hiya,
ya pun'ap'apuwanad Israel.

3 Nan Mumbolah an Baybay[*] ya paddungnay tinnignah Apo Dios, at nunhiyan,[†]
ya nan danum hinan Wangwang an Jordan ya dimminong an umayuh.[‡]
4 Ya nan aduntuduntug ya ay paddungnay limmattu'da an umatdah nan buta'al an kalnilu,
ya nan dudunduntug ya paddungnay limmattu'da goh an umatdah nan uyaw an kalnilu.

5 Hay na'at ay he"an Mumbolah an Baybay, anaad ta nunhiyan'a?
Ya he"an Wangwang an Jordan, anaad ta dimminong'a an umayuh?
6 Ya da'yun atata'nang an duntug, anaad ta limmattu' ayu an umat ayuh nan buta'al an kalnilu?
Ya da'yun dudunduntug, anaad ta limmattu' ayu an umat ayuh nan uyaw an kalnilu?

7 He"an luta, umalyog'a an dumalat di ta'otmuh nan Ap'apu an Dios Jacob hidin aliana
8 an din nangipabuhu' hi danum hinan daplah
ta nawaday ginnaw ya lobong.[§]

115

Nan Immannung an Dios[*]
(Psa. 135:15-20)
1 Apo Dios, bo'on da'mi madayaw,
mu He"a ya anggay!
Manu ay ya munnononnong di pamhodmu ya nan pumpapto'mun da'mi!

2 Anaad ta alyon di Hentil hinan udum an babluy di,
"Hay wadan mah nan Diosyu?"
3 Hiya an Dios ya wah did abuniyan,
ya atonan amin di pohdonan aton.
4 Hay bulul di udum an babluy
ya un hay inyamman di tagun hay silver ya balitu' di nahibug.[†]
5 Ya waday timidda ya matada,
mu adida humapit,

[‡] **113:9** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* [*] **114:3** Unu Red Sea. [†] **114:3** Ex. 14:1-15:21. [‡] **114:3** Josh. 3:1-24. [§] **114:8** Ex. 17:1-7; Num. 20:1-13. [*] **115:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*lujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 18). [†] **115:4** Psa. 135:15.

ya adida tummig.‡
6 Ya waday ingada,
mu adi medngol,
ya mi'id di yahyahda.§
7 Ya manu ti waday ngamayda, mu adida dumapa,
ya manu ti waday hu'ida, mu adida dumalan,
unu gumangoh mah ni' di alugu'ugda.
8 At an amin ni' nan mange'kod ya mangiyammah nan umat hina
ya mumbalindah umat ay danen bulul!*

9 At maphod hi un ditu'un holag Israel ya hi Apo Dios di pange'kodan tu'u
ti Hiyay bumadang ay ditu'u,
ya Hiyay paddungnay hapiaw tu'u.†
10 Ya da'yun holag Aaron an papadi ya mahapul an hi Apo Dios di pange'kodanyu
ti Hiyay bumadang ay da'yu,
ya Hiyay paddungnay hapiawyu.‡
11 Ya da'yun mange'gon ay Apo Dios ya mahapul an Hiyay pange'kodanyu
ti Hiyay bumadang ay da'yu,
ya Hiyay paddungnay hapiawyu.§

12 Nonomnomon ditu'un Apo Dios ta wagahan ditu'un holag Israel,
ya ta"on goh nan holag Aaron an papadi.
13 Ya wagahanan amin nan un'unnud ay Hiya
an nun'abagtu unu nun'a'ampa an tatagu.

14 At maphod ni' hi un da'yu punhologon ay Apo Dios ta dumo'ol ayu,
ya ta"on goh nan imbabaluyyu.
15 At wagahan ni' da'yun Apo Dios an nunlumud abuniyan ya tun luta!

16 Ad abuniyan ya bagin Apo Dios,
mu tun luta ya indatna ta bagin an amin nan tatagu.
17 Bo'on nan nun'atoy di mundayaw ay Apo Dios
ti immuydah nan wadan di nun'atoy.
18 Mu ditu'un matagu di mundayaw hi enggana ay Apo Dios!

Madayaw hi Apo Dios!*

116

*Hay Pundayaw nan Tagun Nabaliwan ta Agguy Natoy**
1 Pa'appohdo' He"a, Apo Dios,
ti dengngolmu ya inabulutmu nan inluwalu'.
2 Ya gapuh nan nangngolam hinan luwalu'
at He"ay punluwalua' eten atagu' hi engganay ataya'.

3 Ya ma'atta'ota' ti hi'itangan an matoya', at milubu'a'.
Ya immannung an nidugah di ta'ot'u ya numanomnoma'!
4 At nunluwalua' an inali' di,
“Apo Dios, baliwana' ni' ahan!”

5 Ma"aphod ti ma'ulay'a, Apo Dios!
Immannung an ma'ahhimo"a!
6 Ya baliwam nan tagun mi'id di abalinana,
at hiyanan hidin agadyuhan di ataya' ya binaliwana' ay He"a.

7 At hiyanan munlenota' mahkay ti ma"aphod'a an Dios ay ha"in.

8 Imbaliwa' ay He"a, Apo Dios, hi atoy,

---

‡ **115:5** Psa. 135:16. § **115:6** Psa. 135:17a. * **115:8** Psa. 135:18. † **115:9** Psa. 135:19a. ‡ **115:10** Psa. 135:19b. § **115:11** Psa. 135:20. * **115:18** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **116:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*lujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 19).

ya pinogpogmu nan dimmalat hi limmugwalugwaa',
ya agguymu inyabulut an abakona' hinan buhul'u.
9 At ad ugwan mahkay ya He"ay aptan hi unudo' eten atagu',
10 mu innaynayun'uy pangulug'un He"a an ta"on un hidin gutud di nunholholtapa'.†
11 Ya umu'uddum hinan aid di poto' di punnomnoma' ya inali' di,
"An amin nan tatagu ya munlayahda!"

12 Hay idat'u mah ay He"a, Apo Dios, hi punyamana' ay He"a
an gapuh nan amaphodmun ha"in?
13 At hay ninomnom'u ya onnga' He"ah ma'inum hi pangipattiga'
hi punyamana' ay He"ah namaliwam ay ha"in.
14 Ya ipa'annung'uh nan way hinagang nan na'amung an tatagum
an amin din inali' ay He"ah ato'.

15 Inila' an munlungdaya'ah un way matoy hinan tatagum
ti nabalul di nitaguandan He"a.
16 Ya immannung an ha"in di baalmu, Apo Dios,
at ihamad'un aton nan tamu' an umat hi nangat ina ti imbaliwa' ay He"a.

17 At munluwalua' ay He"a,
ya e'nong'un He"ay punyamana'.
18 Ya ipa'annung'un amin nan intulag'un He"a an Dios
hinan hinagang an amin nan na'amung an tatagunah
19 nan way gettaw di Timplum Apo Dios ad Jerusalem.

Madayaw hi Apo Dios!‡

117

*Hay Pundayaw ay Apo Dios**†
1 Da'yun amin an Hentil hinan abablubabluy ya dayawonyuh Apo Dios!‡
Ya ditu'un hinohhan tatagun ya dayawon tu'u
2 ti nidugah di pamhodna ya pangipapto'nan ditu'uh enggana!

Madayaw hi Apo Dios!§

118

*Hay Pundayaw ay Apo Dios**
1 Munyaman tu'un Apo Dios ti Hiya ya ma"aphod,
ya munnononnong di pamhodnan ditu'u!†

2 At an amin tu'un holag Israel ya alyon tu'uy,
"Makulug an munnononnong di pamhod Apo Dios!"
3 Ya ta"on un da'yun papadina an holag Aaron ya alyonyuy,
"Makulug an munnononnong di pamhod Apo Dios!"
4 Ya an amin ayun mundayaw ay Apo Dios ya alyonyuy,
"Makulug an munnononnong di pamhod Apo Dios!"

5 Hidin nunligligata' ya nunluwalua' an numpahpahmo'a' ay Apo Dios,
ya immannung an dengngolnay luwalu',
at binaliwana'.
6 Hi Apo Dios di bumadang ay Ha"in,
at hiyanan adia' tuma'ot hinan malgom an aton di tatagun Ha"in ti unda tagu ya anggay.‡
7 Ti badangana' ay Hiya,

---

† **116:10** II Cor. 4:13. ‡ **116:19** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **117:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *hallel*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 2). † **117:** Heten chapter ya ho'ho'dod ahan an chapter an wah nan Hapit Apo Dios. ‡ **117:1** Rom. 15:11. § **117:2** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **118:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). † **118:1** I Chron. 16:34; Psa. 118:29. ‡ **118:6** Heb. 13:6.

at abako' nan mi'buhul ay Ha"in.

8 At hiyanan onaynah un hi Apo Dios di pangedenolan ya un hay tagu,§
9 ya on'onayna goh un hi Apo Dios di pangedenolan ya un nan ap'apuh tun luta!

10 Ta"on unna' lini'ub hinan do'ol an buhul'uh nan abablubabluy
mu inabak'u dida an dimmalat nan nidugah an abalinan Apo Dios.
11 Ya ta"on unna' lini'ub ay didah napinpinangngel
mu inabak'u dida an dimmalat nan abalinan Apo Dios.
12 Ya ta"on unda umat hi iyu'an an nabungul ay Ha"in
mu un na'amtang ya nun'atoyda an umat hinan gun ma'apuyan an hubit
ti dimmalat nan nidugah an abalinan Apo Dios.

13 Nidugah di inatdan nangubat ay Ha"in an hi'ihi'itangan an ma'abaka',
mu binadangana' ay Apo Dios,
at agguya' na'abak.
14 Hiyay mangidat hi bi'ah'u ya mangipapto' ay Ha"in,
ya Hiyay namaliw ay Ha"in.

15 Ya madngol di kantan pun'am'amlongan nan na'amung an tatagun Apo Dios an ikankantaday,
"Nangabak tu'u an dimmalat di badang Apo Dios an nidugah di abalinana!"
16 At nan abalinan Apo Dios di dimmalat hi nangabakan tu'u ti nidugah di abalinana!

17 Ha"in ya adia' matoy ta way ato' an mangipa'innilah nan inat Apo Dios,
18 ya agguya' inyabulut an matoy an ta"on un nidugah di nummoltana
ta way ato' an manomnoman.

19 At ibughulyu nan Timplun Apo Dios ta umuya' munyaman ay Hiya.
20 Hay humgop enen Timpluna ya ammuna nan maphod di atona.
21 Apo Dios, munyamana' hi nangngolam hi numpahpahmo'a' ay He"a ta binaliwana'.

22 Nan batu an namlinan nan nun'ammah abung ya hiyaat goh di nipognad.*
23 Hi Apo Dios di nangat hi umat hina,
ya maphod ahan hi tigon!†
24 Heten algaw di nangipattigan Apo Dios hi nangabakana,
at hiyanan mun'am'amlong tu'u.

25 O Apo Dios, baliwan ni' da'mi,
ya wagaham an amin di atonmi!
26 Mawagahan ni' nan honogon Apo Dios,
ya da'min wah tun Timplum Apo Dios ti alyonmi goh di, "Madayaw'a!"‡
27 Henen Ap'apu di Dios tu'u,
ya maphod di inatnan ditu'un tataguna!
At ummal ayuh tubun di palma ta me'behta ayun le'donyu nan pun'onngan!

28 He"a an Dios'uy punyamana',
ya He"a an Dios'uy dayawo'!

29 At munyaman tu'un Apo Dios ti Hiya ya ma"aphod,
ya munnononnong nan nidugah an pamhodna!§

---

§ **118:8** Heten verse ya nigagwa ahan hinan Hapit Apo Dios ti numpaddung di bilang nan verses hi Gen. 1:1 hi engganah Psa. 118:7 ya nan bilang di verses hi Psa. 118:9 hi engganah Rev. 22:21. * **118:22** Mat. 21:42; Mk. 12:10; Lk. 20:17; Ac. 4:11; I Pet. 2:4, 7. † **118:23** Mk. 12:11. ‡ **118:26** Mat. 21:9; 23:39; Mk. 11:9; Lk. 19:38; Jn. 12:13. § **118:29** I Chron. 16:34; Psa. 118:1.

119

Nan Tugun Apo Dios ya nan Punhulbianan Ditu'u[*]†

Nan Mahhun an Pampun ya nan Aleph

1 Apo Dios, wagaham nan tagun nahamad di atona ya un'unnud hinan Tugunmu,
2 ya umat goh an wagaham nan tagun ipa'anhanay pangun'unudanah nan Tugunmu.
3 Ya adina aton di agaga"ihaw ta nan penhodmu, Apo Dios, di atona,
4 ti idatmu, Apo Dios, nan Tugunmun da'mi ta un'unudonmih enggana.
5 Ya maphod ni' at un hiyay inaynayun'un unudon,
6 ya adia' ahan mabainan hi un'u unudon an amin nan Tugunmu.
7 Ya hinan pun'adala' hinan nahamad ya ma'andong an Tugunmu
ya pumhod di nomnom'u an mundayaw ay He"a.
8 At unudo' an amin nan Tugunmu, Apo Dios.
At adia' ni' inganuy ay He"a.

Nan Miyadwan Pampun ya nan Beth

9 Hay aton nan iwoy ta nahamad di nitaguanan mi'id di pumbaholana
ya mahapul an ihamadnan unudon nan Hapitmu, Apo Dios.
10 Apo Dios, ato' an amin di abalina' an mangat hinan pohdom,
mu mahapul'uy badangmu ta adi' inganuy nan Tugunmu.
11 Ya intalepon'uh nomnom'u nan Tugunmu ta way ato' an adi mumbahol ay He"a.
12 He"ay dayawo', Apo Dios,
at itudum ni' ahan di maphod hi ato' ta miyunnudan hinan pohdom.
13 Ya pun'ipa'innila' hinan udumnan tatagu nan Tugunmun impa'innilam
14 ti nidugah di amlong'uh nan pangun'unuda' hinan Tugunmu ya un nan do'ol an umipa'adangyan.
15 At hiyaat un'u ada'adalon ya ini'ittu' hi nomnom'u nan Tugunmu.
16 Nidugah di amlong'un mangunud hinan Tugunmu,
ya adi' al'alliwan.

Nan Miyatlun Pampun ya nan Gimel

17 Atom ni' di maphod ay ha"in an baalmu ta mi'tagua',
ya unudo' nan ibagam hi ato'.
18 Ya diatom di mata' ta tigo' di amaphod ahan nan Tugunmu.
19 Unna' ahan bunag hitun luta,
at mahapul'uy Tugunmun mangipadutu' hi nitagua'.
At hiyanan badangana' ni' ahan an manginnilan danen Tugunmu.
20 Hay aptan ahan hi pohdo' ya anggay ya nan panginnilaa' hinan Tugunmu ta unudo'.
21 Pogpogom nan na'idutan an mumpahiyan adi mangunud hi Tugunmu.
22 Ya adim ni' iyabulut didan mamain ya mamadngopadngol ay ha"in
ti inunud'u nan Tugunmu.
23 Ya ta"on nan a'ap'apu ya nunhahapitdah atondah nappuhin ha"in
mu punnonngo' an ada'adalon ya nonomnomon nan Tugunmu.
24 Umipa'amlong ahan ay ha"in hanan Tugunmu ti hiyanay manugun ay ha"in.

Nan Miyapat an Pampun ya nan Daleth

25 Ad ugwan ya ten hi'itangan an matoya' ti ma'allungdayaa',
mu pabi'ahona' ni' ahan ti hiyah ne inalim.
26 Apu, hidin inali' ay He"an amin din ninomnom'u ya inabulutmu,
at itudum ni' di pohdom hi ato'.
27 Ya itudum di aat nan Tugunmu ta ma'awata' nan mun'aphod an inatmun umipanoh'a.
28 Ten unna' lumungdalungdaya ahan,
mu pabi'ahona' ni' ti hiyah ne inalim hi atom.
29 Apu, badangana' ni' an mangat hi nepto' ta bo'on hay nappuhiy ato',
ya gapuh ulaymu ya itudum nongkay ay ha"in nan Tugunmu.
30 Iyod'odolna' an umunud ay He"a,

---

[*] **119:** Hiyah te adu"oy ahan an chapter an wah nan Hapit Apo Dios. † **119:** Malammulammung heten 176 an verses ta munwaluy verses di hinohhan pampun. Ya nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan hinohhan mahayhaynod an verses hinan hopap di pampun, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di hinohhan letrah nan verses hinan miyadwan pampun. Ya mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah negpongana an *taw*, at duwampulu ta han duway letran di alphabetda. Ya nitudo' di letran di alphabet hinan te"an di hinohhan pampun.

ya inyohha' hi nomnom'uy aat di Tugunmu.
31 Ti inhamad'u ahan an nangunud hinan intugunmu, Apo Dios,
at hiyanan adim ni' iyabulut an mabainana'.
32 Ya umi'ikaya' an mangunud hinan Tugunmu
ti inila' an idatmuy do'do"ol hi panginnila' hinan pohdom hi ato'.

Nan Miyaleman Pampun ya nan He

33 Apo Dios, itudum di ato' an mangunud hinan Tugunmu ta unudo' hi enggana.
34 Ya badangana' an manginnilah nan Tugunmu
ta ipa'anhan'uy pangunuda' hi an amin ay dane.
35 At badangana' ni' ahan an mangunud ay danen Tugunmu ti umipa'amlongdan ha"in,
36 ya idatmuy pamhod'un mangunud hi Tugunmu
ta bo'on hay umadangyana' di ay'u nomnomnomon.
37 Ya badangana' goh ta bo'on nan mi'id di hulbinay nonomnomo',
ya paphodona' an hiyah ne din inalim.
38 Ipa'annungmun ha"in an baalmu din intulagmu an pumhodan hanan un'unnud ay He"a,
39 ya adim ahan iyabulut an ato' hanan gun'u ta'tan an ma'at hi abaina'.
Inila' an mun'aphod hanan Tugunmu,
ya mabadangana' ti gun'u unudon.
40 Pa'appohdo' ahan an unudon di Tugunmu,
at hubliam ni' di aat'u ta miyunnudan hinan anahamadmu.

Nan Miyonom an Pampun ya nan Waw

41 Apu, ipattigmu nan nahamad an pamhodmun ha"in
ta baliwana' an hiyah ne din intulagmu
42 ta way ato' mahkay an mambal hinan mamain ay ha"in
ti edenol'uh nan intulagmu.
43 Ya badangana' ta hay makulug di hapito' ti edenol'uh nan Tugunmu.
44 Inaynayun'un unudon hi enggana nan Tugunmu,
45 at malenggopa' eten atagu' ti gun'u unudon di Tugunmu.
46 Ya ipa'innila' hinan a'ali nan Tugunmu,
ya adi' iyabain
47 ti manu ay ya umamlonga' an mangunud ay danen Tugunmu ti hiyanay pa'appohdo'.
48 Immannung ahan an e'gona' hanan Tugunmun pa'appopohdo',
ya gun'u nomnomnomon di aatda!

Nan Miyapitun Pampun ya nan Zayin

49 Apu, nomnomom ni' din inalim an pumhoda' an baalmu ti hiyanay umidat hi namnama'.
50 Ti hanan hinamadmun intulag di mangal'alu' ay ha"in hi un way ligat'u.
51 Ya ta"on unna' pahapahalon hinan mumpumpahiyan tatagu
mu adi' idinong an umunud hinan Tugunmu.
52 Apo Dios, nonomnomo' an hanan Tugunmuh din nadnoy di mangal'alu' ay ha"in,
53 ya wa ay ta tigtigo' nan nun'appuhiy ugalidan tatagun ngohoyonday Tugunmu
ya nidugah di bungot'u.
54 Ya heten nahnot an nitagua' hitun luta ya ikankanta' di aat nan Tugunmu.
55 Apo Dios, ta"on un hinan mahdom ya nomnomo' He"a,
at hiyanan ipa'anhan'un unudon nan Tugunmu.
56 Ya hiyah ne gun'u aton an mangunud hinan Tugunmu.

Nan Miyawalun Pampun ya nan Heth

57 He"a ya anggay, Apo Dios, di mahapul'u,
ya ten ihamad'un alyon an unudo' di Tugunmu.
58 At ten al'alu"o' He"a ahan ta hom'ona' an hiyah ne din intulagmu,
59 ya hidin ninomnom'u din nangat'u ya iyod'odolna' an mangunud hinan Tugunmu,
60 at hiyanan unudo' di Tugunmu an adi' inganuy.
61 Ya ta"on hi un indadaan nan tatagun nun'appuhiy ugaliday abitua'
mu adi' damdama du'gon nan Tugunmu.
62 Ya bumangona' hinan tongan di labi ta munyamana' ay He"a ti nahamad hanan Tugunmu.
63 Ya ha"in ay ya midduma' hinan namhod an mangipa'amlong ay He"a

ya nan mangunud hinan Tugunmu.
64 Nunhinap hitun lutay nidugah an pamhodmu, Apo Dios,
at itudum ay ha"in di aat nan Tugunmu.

Nan Miyahiyam an Pampun ya nan Teth

65 Apo Dios, impa'annungmuh nan baalmuy maphod ti hiyah ne din intulagmu,
66 at itudum ay ha"in nan mahapul an innilao',
ya pumbalinona' hi nala'eng ya nanomnoman ti kulugo' nan Tugunmu.
67 Hidin hopapna ya minoltaa' ti nibahhaw di gun'u inat,
mu ad ugwan ya unudo' nan Tugunmu.
68 Ma"aphod'a ya ma'ulay'a,
ya gunmu itudun ha"in di aat nan Tugunmu.
69 Nan mumpahpahiyan tatagu ya impa'lehday layah hi aat'u,
mu hay makulug ahan ya gun'u unudon nan Tugunmu.
70 Nakudang di panginnilan hanan tatagu,
mu ha"in ay ya pun'amlonga' nan Tugunmu.
71 Ya maphod henen nummoltaam ay ha"in ti inadal'u mahkay di aat hanan Tugunmu.
72 Nabalul ahan ay ha"in nan Tugunmu ya un nan linibun balitu' ya silver.

Nan Miyapulun Pampun ya nan Yodh

73 He"ay nunlumun ha"in,
at badangana' an manginnilah nan Tugunmu ta unudo'.
74 Ya hanan mangilulud hi pangatandah nan pohdom ya umamlongdah pannigandan ha"in
ti kulugo' an ipa'annungmu din intulagmu.
75 Inila', Apo Dios, an maphod an amin di nomnomom hi aton
an ta"on un din nummoltaam ay ha"in.
76 At olom ni' ya ma'al'alu'a' hinan adi malumluman an pamhodmu
an hiyah ne din intulagmun ha"in an baalmu.
77 Hom'ona' ni' ta tumagua' ti pun'amlonga' nan Tugunmu,
78 ya ha"in ya ipa'anhan'un ada'adalon hanan Tugunmu,
mu hana ay ni' an mumpahpahiyay mabainan an dumalat nan malgom an ipabaholdan ha"in.
79 Ya hana ay ni' an mange'gon ay He"a an nanginnilah nan Tugunmu ya middumdan ha"in,
80 ya badangana' ni' ta ihamad'un mangunud hinan Tugunmu ta adia' mabainan.

Nan Miyapulu ta han Ohan Pampun ya nan Kaph

81 Himmigaa' mahkay an mamannod hi pamaliwam ay ha"in,
mu ta"on un umat hina ya hahalimido' din inalim.
82 Ya ten manonong di mata'‡ an mamannod hidin intulagmuh atom,
mu ten himmigaa' an munhohhood, at inali' di,
"Anuud mah di pamadangam ay ha"in?"
83 Ta"on hi un mid hulbi' an umata' hinan dadan an immulhin up'up di animal an adi mabalin hi ittuwan di ma'inum
mu ta"on un umat hina ya unudo' damdama nan Tugunmu.
84 Atnay algaw mah di homehennoda'?
Ya anuud mah di pummoltaam hinan gun mangipaligligat ay ha"in?
85 Hanan mumpahiyan tatagun adi mamhod hinan Tugunmu
ya numbo"adah bituh a'naa'.
86 An amin nan Tugunmu ya madenlan,
at badangana' ni' ahan ti ten paligatona' hinan tatagun mid di dumalat.
87 Ya hi'itangan patayona' ay dida,
mu agguy'u ingnganuy an gun mangunud hinan Tugunmu.
88 At baliwana' ni' ahan ta pangipattigam hinan adi malumluman an pamhodmu
ta inaynayun'un unudon nan Tugunmu.

Nan Miyapulu ta han Duwan Pampun ya nan Lamedh

89 O Apo Dios, nan Hapitmud abuniyan ya nahamad ti minaynayun hi enggana.
90 Ya umat goh an minaynayun hi engganay panalimunmuh nan aholaholag hi udum hi algaw,

‡ **119:82** Hay pohdonan ipa'innila ya inaynayunan mamannod.

ya umat hitun lutan limmum an minaynayun hi engganah nan nipabunana.
91 Ya dumalat nan Uldinmu ya nunnonong hi engganad ugwan an amin nan limmum hinan aatda
ti an aminda ya He"ay unudonda.
92 Gulat ta mi'id di Tugunmun nangipa'amlong ay ha"in at nanattoya' ti nidugah di hinolholtap'u,
93 at adi' ahan al'alliwan nan Tugunmu ti hiyanay dimmalat ya matagua'.
94 Baliwana', Apu ti tagua' ay He"a,
ya inun'unud'uy Tugunmu.
95 Ya botabota'ona' hinan nun'appuhiy ugalidan tatagu ta patayona',
mu ta"on un umat hina ya adia' tuma'ot ti gun'u nonomnomon nan Tugunmu.
96 Ya na'innilaa' an ta"on hi un mun'aphod an amin ya wada damdamay ibahhawanda,
mu nan Tugunmu ya mi'id di kudangna ti ma"aphod ahan.

Nan Miyapulu ta han Tulun Pampun ya nan Mem

97 Nidugah ahan di namhod'uh nan Tugunmu
an hiyay gun'u nonomnomon hi enggana.
98 Immannung an nonomnomo' hi enggana nan Tugunmu,
ya gun mun'a'udman di la'eng'u ya un nan buhul'u.
99 Ya nidugdugah di nanginnilaa' hinan aatmu ya un nan muntudtudun ha"in
ti ada'adalo' di aat nan Tugunmu.
100 Ya nanomnomana' ya un nan mina'ilog ti gun'u unudon nan Tugunmu.§
101 Ya indinong'un amin di nun'appuhin pangat ta ihamad'un unudon nan Tugunmu.
102 Ya agguy'u din'ug ahan nan Tugunmu
ti He"ay nanimung an nangitudun ha"in.
103 Nidugah an paddungnay munlameeh nan Tugunmu ya un nan danum di alig!
104 Nanomnomana' ya limma'enga' an gapuh Tugunmu,
at ad ugwan ya pahiwo' ahan an amin di pangat an nappuhi.

Nan Miyapulu ta han Opat an Pampun ya nan Nun

105 Paddungnay dilag nan Tugunmu an patalanay owo',
106 at hiyanan punnonngo' nan inhapata' an unudo' nan maphod an Tugunmu.
107 Apo Dios, badangana' ahan ta tumagua' an hiyah ne din inalim
ti nidugah ahan tun holholtapo'.
108 Abulutom ahan ni' tun luwalu' hi punyamana' ay He"a,
ya itudum, Apo Dios, ay ha"in di Tugunmu.
109 Ya adi' du'gon an umunud hinan Tugunmu
an ta"on un hiyay dumalat hi ataya'.
110 Agguy'u din'ug nan Tugunmu
an ta"on un numbo"ah bitu nan nun'appuhiy ugalidah a'naa'.
111 Hanan Tugunmuy ibilang'uh munnananong an odon'u
ti hiyanay umipa'amlong ay ha"in.
112 Inhamad'uh nomnom'un unudo' hi enggana nan Tugunmu.

Nan Miyapulu ta han Leman Pampun ya nan Samekh

113 Ya abohola' nan munduwaduwan mangun'unud hinan Tugunmu,
mu ha"in ya popohdo' ahan nan Tugunmu.
114 He"ay ihi'uga',
ya mipaddung'an hapiaw'u,
at hiyanan denlo' nan Hapitmu.
115 Da'yun nun'appuhiy pangatnan tatagu ya adi ayu mimiddum ay ha"in
ti ha"in ay ya un'unudo' nan Tugun nan Dios'u!
116 Apu, pabi'ahona' ta tumagua' an hiyah ne din inalim,
ya adia' ni' ahan pahigoon hinan hahalimido'.
117 At badangana' ta melwanga' hinan nappuhin ma'at ay ha"in
ta way lomo"un gun mangun'unud hi engganah nan Tugunmu.
118 Mu hanan adi mangunud hinan Tugunmu ya du'gom dida
ta mid hulbin nan gunda lumayalayahan.
119 He"a ya du'gom nan nun'appuhiy ugalidan tatagun umat hi galut an mitapal,
at hiyanan penhod'u ahan an un'unudon di Tugunmu.

§ **119:100** Nan na'atan ten duwan verses an 99-100 ya hi Elihu (Job 32:1-5).

120 Wumogwoga' hi ta'ot'un He"a,
at inyal'allanan tuma'ota' hinan punhumalyam.

Nan Miyapulu ta han Onom an Pampun ya nan Ayin

121 Maphod an nepto' di inat'u,
at hiyanan adia' ni' ahan du'gon ta mi'id di aton nan buhul'un ha"in hinan malgom an penhoddan aton.
122 Ipapto'mu ni' ahan di pumhoda' an baalmu,
ya adim iyabulut an punholholtapona' hinan mumpahpahiyan tatagu.
123 Ya ten manonong tun mata' hi papannoda' hinan pangipa'annungam hidin intulagmu an baliwam nan tatagum,
ya uya'a ya adim ipa'annung!
124 Atom di malgom an pohdom hi aton ay ha"in an baalmu an miyunnudan hinan nidugah an pamhodmu
ta itudum ay ha"in hanan Tugunmu.
125 Baala' ay He"a,
at hiyanan badangana' an manginnilah nan tudtudum ta innilao' ya ta ma'awata'.
126 At ad ugwan di punhumalyaam, Apo Dios, hinan tatagu
ti adida unudon di Tugunmu.
127 Immannung an ha"in ya pa'appohpohdo' nan Tugunmu
ya un nan balitu' an ta"on hi un ahan namahmah,
128 ya gapu ta inila' an ma"aphod an amin nan Tugunmu
at hiyanan pahiwo' an amin nan nun'appuhin pangat.

Nan Miyapulu ta han Pitun Pampun ya nan Pe

129 Immannung an maphod ahan nan Tugunmu,
at hiyanan unudo' an amin.
130 Nan panginnilaan hinan Tugunmuy umidat hi anomnoman
ya pangawat hinan nakudang di inilada.
131 At hiyanan ten umi'ikaya' an manginnilah nan Tugunmu
an umat hi pamhod'uh nan danum hi unna' ma'uwaw.
132 At tigona' ni' ahan ta hom'ona'
an umat hi pangatmun amin hinan namhod ay He"a.
133 Ya ipadutu'a' ahan ti hiyah ne din inalim
ta an amin di ato' ya miyunnudan hinan Tugunmu ta adia' mumbahol.
134 Baliwana' hinan aton nan mangipaligligat ay ha"in
ta way ato' an mangunud hinan Tugunmu.
135 Ipale'nam di ama'ulaymun ha"in an baalmu,
ya itudum ay ha"in di Tugunmu.
136 Nidugah di lugwa' an mipaddung hinan wangwang
ti nan adi umunudan nan tataguh Tugunmu.

Nan Miyapulu ta han Walun Pampun ya nan Tsadhe

137 Apo Dios, na'ahhamad'a ahan,
ti immannung an amin nan Tugunmu
138 ti makulug ya madenlan an amin.
139 Ya nidugah di bungot'un ay apuy
ti nan binuhul'u ya adida ahan haggungon nan immandalmu.
140 Ya pa'annungom an amin di ibagam,
at hiyanan nabalulda ahan ay ha"in.
141 Ta"on hi unna' ahan pihupihulon hinan tatagu ya adia' ibilang,
mu adi' damdama du'gon nan Tugunmu.
142 Nan anahamadmu ya munnonong hi enggana,
ya makulug nan Tugunmu.
143 Do'ol di ligat'u ya numanomnoma',
mu pa'amlongona' hinan Tugunmu.
144 Badangana' ni' ahan an manginnilah nan nahamad hi enggana an Tugunmu
ta tumagua'.

Nan Miyapulu ta han Hiyam an Pampun ya nan Qoph

145 O Apo Dios, ihamahamad'un munluwalu
ta ibaga' ahan an abulutom di luwalu' ta unudo' nan Tugunmu.

146 Ya iluwalu' goh an baliwana' ni' ta gun'u unudon nan Tugunmu,
147 ya bumangona' hinan mun'awawa'ah ta munluwalua' an mumpabadang ay He"a
ti hahalimido' nan Hapitmu.
148 Ya tumutu'ala' hinan mahdom hi punnomnoma' hinan tudtudum.
149 Apo Dios, adi maluman nan pamhodmu,
at hiyanan donglom ni' ahan di luwalu' an dumalat nan anahamadmu,
ya homona' ta tumagua'.
150 Nan tatagun adi mangunud hinan Tugunmu ya na'uydan meheggon ay ha"in
ta ipaligligata',
151 mu mundenola' ti wada'a, Apo Dios, an mamadang ay ha"in,
ya inila' an ma'at an amin nan Uldinmun ma'at.
152 Nabayag an ininnila' an nan Tugunmu ya adi malumluman,
ya munnononnong hi enggana.

Nan Miyaduwampulun Pampun ya nan Resh

153 Apu, tigom ahan tun punligligata' ta baliwana'
ti agguy'u indinong an mangun'unud hinan Tugunmu.
154 At badangana' ya ibaliwa' ta tumagua' ti hiyah ne din intulagmu.
155 Hanan nun'appuhiy ugalidan tatagu ya adida mabaliwan
ti adida unudon nan Tugunmu.
156 Apo Dios, He"a ya nidugah di homo'mu,
at hom'ona' ni' ahan ta baliwana'.
157 Do'ol di buhul'un mangipaligligat ay ha"in,
mu adi' damdama du'gon nan Tugunmu.
158 Abohla' ahan nan nan'ug ay He"a
ti adida unudon nan Tugunmu.
159 Apo Dios, baliwana' ahan an dumalat hinan adi maluman an pamhodmun ha"in
ti tigom adya an ongol di namhod'uh nan Tugunmu!
160 Makulug an amin nan Hapitmu,
ya na'ahhamad ya munnononnong an amin nan Tugunmu.

Nan Miyaduwampulu ta han Ohan Pampun ya nan Sin (unu Shin)

161 Nan nun'abagtuy haaddan tatagu ya paligatona' an ta"on un mid di numbahola',
mu hihidya damdaman unudo' nan Tugunmu.
162 Ya ma"am'amlonga' an dumalat nan intulagmu
an umat hi amlong nan tagun nanatong hinan mapla'an an gamong.
163 Abohla' ya pahiwo' di layah,
mu an amin ahan nan Tugunmu ya pa'appohpohdo'.
164 Dayawon da'ah mumpapituh hin'algaw an dumalat hinan mun'aphod an Tugunmu.
165 Nan tatagun namhod an mangunud hi Tugunmu ya lumenggopda,
ya mi'id di dumalat hi pumuhianda ta atonday nappuhi.
166 Apo Dios, madenola' an mamannod hinan pamaliwam ay ha"in,
at hiyanan unudo' nan Tugunmu.
167 Unudo' ahan nan Tugunmu ti nidugah di namhod'u.

168 He"a, Apo Dios, ya inilam di aat'u,
at inilam an inun'unud'uy Tugunmu.

Nan Miyaduwampulu ta han Duwan Pampun ya nan Taw

169 Apo Dios, donglom ni' ahan tun pumpahmo'a' an mumpabadang ay He"a,
ya badangana' an manginnila an hiyah ne din inalim.
170 At donglom ni' ahan di luwalu' ta baliwana' an hiyah ne din intulagmu!
171 Ipabagbagtu da'ah enggana ti itudtudum ay ha"in di Tugunmu,
172 ya ikankanta' di aat nan Tugunmu ti nahamaddan amin.
173 At mundadaan'a ni' ahan hi enggana an mamadang ay ha"in ti inun'unud'uy Tugunmu.
174 Apo Dios, baliwana' ni' ay He"a!
Hay Tugunmu ya umipa'amlong ay ha"in!
175 Maphod ni' unna' baliwan ahan ta tumagua' ta ipabagbagtu' He"a,
ya badangana' hinan Tugunmu.
176 Umata' hinan kalnilun na'utaw an lumane'le'od,
at hiyanan umali'a ahan an manganap ay ha"in an baalmu ti immannung an
un'unudo' nan Tugunmu.

120

Hay Mikantah Punti'idan ad Jerusalem[*]
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Hidin aligligata' ya nunluwalua' ta numpahpahmo'a' ay Apo Dios,
ya dengngolnay luwalu'.
2 Ya inali' di,
"Apo Dios, baliwana' hinan aton nan ahilalayah ya bumalbalin tatagu!"
3 Da'yun ahilalayah, hay aton Apo Dios ay da'yu,
ya hay umatan nin nan pummoltanan da'yu?
4 Ti immannung ahan an nidugah di pummoltanan da'yu an paddungnay panaon da'yu,
ya paddungnay ipulu' da'yu.

5 Ya gun ma'ud'udman nan punligligata' an mi'babluy hinan mun'abungot an tatagu
an umat hi pi'babluyan hinan iMeshek[†] ya iKedar.[‡]
6 Mu himmigaa' an mi'babluy ay dida
ti adida pohdon di maphod an pun'u'unnudan.
7 Ya wa ay ta ul'ulgudo' di aat di pun'u'unnudan
mu hay gubat at goh di pohdonda.

121

Hay Mikantah Punti'idan ad Jerusalem[*]
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Intigaw'uh nan dudunduntug,
ya inali' hi nomnom'uy,
"Un nin dan way bumadang ay ha"in?"[†]
2 Mu inila' an badangana' ay Apo Dios an nunlumud abuniyan ya luta!

3-4 Ya ta"on un da'yu ya badangan da'yu ay Hiya ta ma'ippapto' ayu
ti Hiya ya adi molmollo',
ya adi mabmablay,
ya nidadaan an mangipaphod ay ditu'un holag Israel.

5 Hi Apo Dios di manimung an mangipapto',
ya wagwagdan mun'adug ay ditu'u
6 ta mi'id di ma'at ay ditu'uh nan mapatal ya hinan mahdom.

7 Hi Apo Dios di mamaliw ay ditu'un amin hinan atata'ot an ma'at ta mipapto' tu'uh enggana,
8 ya immannung an ta"on un malgom di awadan tu'u ya ipapto' ditu'un Hiyah enggana!

122

Hay Kantan David an Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem[*]
Hiyah te kantan intudo' David an ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Immamlonga' ahan hidin nangalyan nan tatagun ha"in di,
"Umuy tu'uh nan Timplun Apo Dios!"
2 At ad ugwan ya wah tu amin tumata'dog hitud Jerusalem!

3 Ad Jerusalem ya ongol an babluy an nipaphod,
ya nunheheggon di a'abung hidi.

---

[*] **120:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. [†] **120:5** Bahaom nan footnote di Gen. 10:2. [‡] **120:5** Ohan hakup ad Arabia. [*] **121:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. [†] **121:1** Hay ugalin di agguy kimmulug hidin penghanad Canaan ya iyammaday pun'onngandah nan bulud di dudunduntug, at hidiy pannigandah unda mumpabadang hinan bululda. [*] **122:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan.

4 Ya amin di holag Israel an tatagun Apo Dios ya umuydah di an mundayaw ay Hiya
ti hiyah ne din intugunah atonda.
5 Ya hidi goh di awadan di trono' an hi David hi punhumalyaa' ya nan holag'uy
mun'ap'apuh nan holag Israel hi nahamad.

6 At maphod hi unyu iluwaluan di lumenggopan di Jerusalem,
ya pumhod ni' di itaguan nan nidugah di pamhodnad Jerusalem!
7 Maphod ni' un lumenggop ad Jerusalem an ta"on un nan nahamad an abung an
nitalepnan di armas,
8 ya dumalat nan i'ibba ya nan pamilya' ad Jerusalem ya alyo' di,
“Lumenggop ayun bimmabluy ad Jerusalem!”
9 Ya dumalat goh nan Timplun nan Ap'apu an Dios tu'un wad Jerusalem ya alyo' di,
“Pumhod ayu ni'!”

123

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 He"a, Apo Dios an Ap'apun wad abuniyan di tangado' hi pumbaga' hi badang
2 an umat hinan baal an hay ap'apunay tangadona.
Umat goh ay da'min He"ay tangadaonmih mammo' ay da'mi!

3 Apo Dios, hom'on ni' da'mi
ti himmiga amih nan pamihupihulan nan buhulmin da'mi
4 ti nabayag an pahapahalon da'mih nan mumpahpahiyan bumobohhol ay da'mi!

124

*Hay Kantan David an Mikantah Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan intudo' David an ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1-2 Ditu'un holag Israel, hay na'at nin ay ditu'uh un ditu'u agguy binadangan ay Apo Dios?
Mahapul an abuluton tu'un
3 nidugah an pinapattoy ditu'un amin hinan buhul tu'u an dumalat nan nidugah an
boholda!
4-5 Ya paddungnay nun'ahe'nob tu'uh nan dimmo'ol an danum ta nun'iyanud tu'u,
6 at hiyanan munyaman tu'un Apo Dios
ti agguyna inyabulut an ubahon ditu'uh nan buhul tu'u!

7 Paddungnay lenengon ditu'uh nan buhul tu'u,
mu limmayaw tu'u ti napi"i din lengonda.
8 Hay mamadang ay ditu'u ya hi Apo Dios an nunlumud abuniyan ya luta!

125

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Nan tatagun mange'kod ay Apo Dios ya adida ma'abak
ti mipaddungdah nan Duntug an Zion an munnononnong hi enggana.
2 Nan munnononnong an pangipadutu' Apo Dios hinan tataguna
ya mipaddung hinan aduntuduntug an nunlene'woh hi ad Jerusalem.

3 Ya nan nun'appuhiy ugalidan tatagu ya adida mun'ap'apuh engganah nan maphod an
tatagu
ti gulat ta umat hina at iyunnud nan maphod an tataguy atondah nappuhi.

---

* **123:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. * **124:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. * **125:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan.

4 Apo Dios, atom di maphod hinan tatagun
maphod di ugalidan gun mangunud ay He"a!
5 Ya wa ay ta humalyaom nan nun'appuhiy ugalidan tatagu
ya pi'moltam nan adi ahan umunud ay He"a!

Hay lenggop ni' di munnononnong hitud Israel!

126

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Hidin nangibangngadan Apo Dios ay ditu'ud Jerusalem an din paddungnay abalud
ya paddungnay un en'enap tu'u.
2 Ya nidugah din amlong tu'u an immaba'abatol,
ya gun tu'u nungkanta.
Ya inalin din udumnan Hentil hinan udum an babluy di,
"Mun'aphod ahan nan inat Apo Dios hi pumhodanda!"
3 Immannung an mun'aphod di inat Apo Dios hi pumhodan tu'u,
at hiyanan mun'am'amlong tu'u!

4 Apo Dios, ipabangngadmu ni' din aat di amaphodmih din hopapnan
umat hinan albongan di mamagan wangwang hi un way ongol an udan.
5 Wa ay ta umat hinay atom at nan muntanom an munlulugwa
ya nidugah di umamlongandan mumboto'.
6 Immannung an hanan gun umuy an muntanom an munlulugwa
ya mawagahanda ta umamlongdan mangiyanamut hinan bento'da!

127

*Hay Kantan Solomon an Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan intudo' Solomon an ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Adi ay bumadang hi Apo Dios hinan malgom an aton an umat hi pangiyamman hi abung
ya mi'id di hulbin di benlay nan nangiyamma.
Ya umat hina goh hinan babluy an wa ay ta adi ipapto' Apo Dios
ya mi'id hulbinah pangiya'adugan enen babluy.
2 Ya umat goh an mi'id di hulbina an ta"on hi un nidugah di puntamuan an punheglaon ta
itutu'al an dumalat ahan di ma'an hi un adi bumadang hi Apo Dios.
Ya manu ay ya idatna tuwaliy mahapul nan tatagunan pa'appohpohdona an ta"on
hi unda adi tumutu'al.

3 Nan imbabaluy ya wagah an indat Apo Dios,
4 ya hay linala'in imbabaluy di ohan taguh nan ataguna ya paddungnay diday panana.
5 At mawagahan nan tagun do'ol di imbabaluyna ti paddungnay do'ol di panana
ta adi ma'abak hinan pi'gubatanah nan buhulna!

128

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Mawagahan nan tagun ipa'anhanay pangatanah nan pohdon Apo Dios
2 ti nan nanablayana ya mun'olog hi pangngalanah nan mahapulna,
at hiyanan mun'am'amlong,
ya maphod di nitaguana.
3 Nan ahawana ya umat hinan nitanom an mamunga,

---

* **126:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. * **127:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. * **128:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan.

ya nan linala'in imbabaluydan ma'amung hinan pangananda ya umatdah nan
do'ol an hapeng di olibo.
4 Umat hinay awagahan nan tagun nahamad di umunudanan Apo Dios.

5 Maphod at ni' hi un ditu'u wagahan hi enggana ay Apo Dios an wagwadah Zion!
Ya ad ugwan ni' an atagu tu'uh tun luta ya tigon tu'uy pumhodan ad Jerusalem.
6 Ya umadu"oy ni' di pi'taguan tu'u ta tigon tu'uy a'ap'apu tu'uh pidwa.

Hay lenggop ni' di munnononnong hitud Israel!

129

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Ditu'un holag Israel ya alyon tu'uy,
"Numpaligligat di buhul tu'un ditu'un nete"ah din paddungnay a'unga tu'u,†
2 mu agguy ditu'u inabalinan an inabak!
3 Ya paddungnay numpangahalom di hugat hi bonog tu'uh inatda an umat hinan
na'aladun payaw,
4 mu na'ahhamad hi Apo Dios ti pinogpognay nihbutan tu'uh nan nun'appuhiy ugalidan
tatagu!

5 An amin ni' nan bumobohhol hinan iJerusalem ya ma'abakda ta lumayawda,
6 ya an aminda ni' ya umatdah nan holo' an himmangaw hinan atap an ag'aga ya nalyaw,
7 ya mi'id ah managgung an mangamung ta uyunona.
8 Ya mi'id ni' mala'uh eden babluy nan buhul tu'uy mangali ay diday,
Wagahan da'yun Apo Dios!
unu, Wagahan da'yuh ngadan Apo Dios!"

130

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Apo Dios, nidugah di numanomnoma',
at donglom ni' ahan di luwalu'.
2 Apu, donglom ni' ahan di pumpahpahmo'a' ta badangana'!

3 Apo Dios, inila' an gulatna nin ta nomnomom an amin di bahol di tatagu
ya mi'id di ohan adi mamolta.
4 Mu He"a ya aliwam di bahol,
at hiyanan e'gonan da'a.

5 Hohoddo' di pamadangan Apo Dios ay ha"in
ti hahalimido' din inalinan badangana'.
6 Immannung an hohoddo' ahan di pamadangan Apo Dios ay ha"in
ya un nan punhoodan nan mumpun'adug hi awa'ahana.

7 Ditu'un holag Israel, hahalimidon tu'uh Apo Dios ti nidugah an munnononnong di
pamhodnan ditu'u
ya ongol di abalinanan mangibaliw ay ditu'u.
8 Immannung an Hiya ya anggay di mangibaliw ay ditu'un holag Israel hi an amin hi bahol
tu'u!

---

* **129:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. † **129:1** Hay ipa"elna ya din nunhituwan nan Hudyud Egypt. * **130:** Heten psalm ya duway niddumana ti nan oha ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. Ya nan netob hi niddumana ya nan ma'alih *Nan Mangal'alu' hi A'aliwan di Bahol an Psalms* ti waday muntutuyuh baholnan Apo Dios.

131

Hay Kantan David an Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem[*]
Hiyah te kantan intudo' David an ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Apo Dios, adia' mumpahpahiya,
ya adi' ipabagtuy odol'u,
ya adi' ipilit di odol'uh nan nabagtun haad unu aton nan adi' abalinan.
2 Maphod tuwalih ten nitagua' an umat hinan naphun ung'ungnga
an adina mahkay hapulon di inumonan inana.

3 At ditu'un holag Israel an tatagun Apo Dios,
Hiyay edenol tu'uh enggana!

132

Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem[*]
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyun din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
(II Chron. 6:41-42)
1 Apo Dios, nomnomom hi David
ya ta"on an amin nan hinolholtapna.

2 Ya adim goh aliwan nan inhapatanan He"an Ap'apu
an nidugah di abalinanan Dios Jacob an inalinay,
3 "Adia' umanamut,
ya adia' goh umuy an mali'li'uh an mun'eblay,
4 ya adia' molo'
5 ta engganay un'u bohwaton di ihinam an Ap'apu
an nidugah di abalinanan Dios Jacob."[†]

6 Wada amid Bethlehem Ephrathah[‡]
ya dengngolmi an umuymi alan nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios hinan payaw ad Jaar.[§]
7 At inalimiy,
"Umuy tu'uh Abung Apo Dios ta umuy tu'u mundayaw ay Hiya!
8 At Apu, umali'ah tuh nan balbalun ihinam,
ya mi'yali'ah nan Kahonmun attigan di nidugah an abalinam ta mihina'ah tuh enggana![*]
9 Maphod ni' hi engganay aton nan papadim,
ya mungkanta ni' nan tatagum an dumalat di amlongda!"[†]

10 Adim ni' ahan du'gon hi David an baalmu
an pento'mu an mun'ap'apuh nan tatagum.[‡]

11 Immannung an inhapatam ay David an inalim di,
"Ha"in an hi Apo Dios ya awniat pumbalino' hi Aliy ohan holagmu
ta Hiyay mun'ap'apu an umat ay he"a,[§]
12 ya gulat ta punnonngon di holagmun unudon din ni'tulaga' ay he"a,
ya gulat goh ta unudonday Tugun'u
at munnononnong an hay holagmuy manginaynayun an mun'alih enggana."[*]

---

[*] **131:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. [*] **132:** Heten psalm ya duway niddumana ti nan oha ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. Ya nan netob ya niddum hinan ma'alih *Messianic an Psalms* an mangituduh aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece). [†] **132:5** II Sam. 6:1-2. [‡] **132:6** Gapu ta duway Bethlehem ad Israel (ti waday ohad Zebulun ya wada goh di ohad Judah) at iniddum nan tataguy ngadan di ohan nundengwan lala'in iBethlehem hi ad Judah an hi Ephrathah ta immatunanda. [§] **132:6** Unu ad Kiriath Jearim (II Sam. 6:2). [*] **132:8** II Chron. 6:41a. [†] **132:9** II Chron. 6:41b. [‡] **132:10** II Chron. 6:42. [§] **132:11** Ac. 2:30. [*] **132:12** II Sam. 7:11-16.

13 Umat hituy inalin Apo Dios ti pento'nay Zion an ihinanan inalinay,
14 "Hituy pohdo' hi ihina' hi enggana!
Hituy pohdo' an pun'ap'apuwan!
15 Wagaha' heten babluy an Zion ta umadangyan goh
ya ta adi makudangan nan nawotwot hi ma'an.
16 Ya wagaha' nan papadih tu ta waday abalinandan mangipa'innilah nan tataguy aat di pamaliwa' ay dida.
Nan tatagu ya awniat mungkantada ya muntu'u'da an dumalat di amlongda.
17 Idat'uy abalinan David an mun'ap'apuh tu,
ya nan pot'o' hi udum di algaw an mun'ali ya mipaddung an hilaw hinan tatagu.†
18 Ipabagtu' nan pot'o' hi mun'ali,
mu nan buhulna ya pumbalino' didah mababainan."

133

*Hay Kantan David an Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan intudo' David an ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Immannung an ma"ap'aphod ya umipa'amlong
hi un mun'u'unnudan di tatagun Apo Dios!
2 Nipaddung hinan nanginan lanan inhiitdah ulun Aaron
ta immayuh hinan hamayna ya lubungna.†
3 Nipaddung goh hinan dulnu an malpuh nan Duntug an Hermon an mananum hinan Duntug an Zion‡
ti hidiy nangalyan Apo Dios hi wagahana
an hiyah ne nan pi'taguan hi mid pogpogna.

134

*Hay Mikantah nan Punti'idan ad Jerusalem**
Hiyah te kantan ingkantan nan Hudyuh din nunti'idandan numbiyahen immuy ad Jerusalem.
1 Dayawonyuh Apo Dios an da'yun amin an baalna
an pun'adugonah nan mahdom hinan Timpluna.
2 Ya ita'nangyuy ngamayyuh nan punluwaluanyu†
ya pundayawanyun Hiyah nan Timpluna.
3 Ya hi Apo Dios ni' an wadah Zion an nunlumud abuniyan ya luta ya wagahan da'yu!

135

*Nan Kantan Pundayaw ay Apo Dios**
(Psa. 115:4-6, 8-11)
1-2 Mipabagtuh Apo Dios!†

An amin ayun baalna ya da'yun mumpuntamuh Abungna
ya hinan dolah nan Abungna ya dayawonyuy ngadana!

3 Ipabagbagtu tu'uh Apo Dios‡ ti Hiya ya ma"aphod,
ya ikantayuy pundayawyuh ngadana ti Hiya ya ma'ulay.
4 Ti pento'nay holag Israel an imbilangnan tataguna,
ya dida goh di paddungnay na'ahhamad an gamongna.§

---

† **132:17** Hi Jesu Kristu. * **133:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. † **133:2** Bahaom nan Ex. 29:7 ya Lev. 21:10 ta innilaom di aat ten lanan nihiit hinan ulun nan Nabagtun Padi. Ya hay ipa"el ten lanan immayuh hinan uluna, ya hamayna, ya lubungna ya an ami'amin hinan alimatungna ya nidawat ay Apo Dios ta bagina. At gulat ta waday pun'u'unnudan nan kimmulug at itudunay nidawatandan hinohhan Apo Dios. ‡ **133:3** Do'ol di dulnuh nan Duntug an Hermon, ya manghan hinan Duntug an Zion. * **134:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Kantan di Munti'id* ti hidin nunti'idan nan Hudyun immuy ad Jerusalem an mi'gotad ya hiyah te kalahin di kantan nundedehhandan nangikantah nan dalan. † **134:2** Hiyah ne aat di Hudyun munluwalu. * **135:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*lujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 21). † **135:1-2** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* ‡ **135:3** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* § **135:4** Ex. 19:5.

5 Inila' an na'abbagbagtuh Apo Dios an Ap'apu tu'u
ya un nan udum an madayaw.
6 Atonan amin di pohdonah aton ad abuniyan,
ya hinan luta, ya hinan baybay, ya ad dolom.
7 Iyalinay bunut an ilpunah pingit tun luta,
ya ipa'alinay ilat an middum hi udan,
ya ipabuhu'nay dibdib an ilpunah nan nihinanda.

8 Pinatoynan amin nan papangpangullun imbabaluy nan tatagud Egypt
an ta"on nan nun'ahhun an imbabaluy di a'animalda.*
9 Inatnad Egypt di umipanoh'a ta pummoltanah nan ali ya nan tatagu,†
10 ya nun'amehna nan do'ol an tataguh nan ablubabluy,
ya numpatoyna din a'ali an nidugah di abalinanda.
11 Umat ay Sihon an alin nan holag Amor,‡
ya hi Og an alid Bashan,§
ya an amin nan a'alid Canaan.*
12 At indatnah nan tatagunan holag Israel di numbabluyanda
ta hiyanay ma"aphod an banohda.

13 Apo Dios, mipa'innila ta engganay anabagbagtum hi an amin hinan tatagu,
an ta"on un hinan mahayhaynod an holagda ya mundongol di ngadanmu.
14 He"a, Apo Dios, ya baliwam ya hom'on di tatagum an baalmu.

15 Nan bulul di Hentil ya un hay inyamman di tagun hay silver ya balitu' di nahibug.†
16 Ya waday timidda ya matada,
mu adida humapit,
ya adida tummig.‡
17 Ya waday ingada,
mu adi medngol,
ya mi'id di yahyahda.§
18 Ya hanan gun mangiyamma ya mundenoldan danen bulul
at mumbalindah umat ay dida.*

19 Da'yun holag Israel ya ipabagbagtuyuh Apo Dios,
ya da'yun papadina ya dayawonyu goh Hiya!†
20 Ya da'yun holag Levi ya ipabagbagtuyuh Apo Dios,
Ya da'yun ipa'anhanay pangatanah nan pohdon Apo Dios ya ipabagbagtuyu goh Hiya damdama!‡
21 Ipabagtuyuh Apo Dios ad Zion ya ad Jerusalem an babluyna!

Mipabagbagtuh Apo Dios!§

136

Hay Mikantah Punyamanan
1 Munyaman tu'u ay Apo Dios ti Hiya ya ma"aphod!
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
2 Ya munyaman tu'uh nan na'abbagbagtun Dios.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
3 Ya munyaman tu'un Hiya an Ap'apun amin di a'ap'apu.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
4 Hiya ya anggay di nangat hinan umipanoh'a an adi abalinan di tagu.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
5 Limmunad abuniyan an dumalat di la'engna.*
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
6 Inyammanay nipabunan tun lutah nan bunol di baybay.†
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!

---

* **135:8** Ex. 11:1-10; 12:29-30. † **135:9** Ex. 7:14-14:31. ‡ **135:11** Num. 21:21-31. § **135:11** Num. 21:32-35. * **135:11** Nitudo' di ngadan nan tulumpulu ta ohan a'alin inabakda (Josh. 12:1-24). † **135:15** Psa. 115:4. ‡ **135:16** Psa. 115:5. § **135:17** Psa. 115:6. * **135:18** Psa. 115:8. † **135:19** Psa. 115:9-10. ‡ **135:20** Psa. 115:11. § **135:21** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **136:5** Gen. 1:1. † **136:6** Gen. 1:2, 6-10.

7 Limmunay bulan ya algaw.‡
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
8 Numbalinonay algaw an umat hi ap'apuh nan mapatal.§
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
9 Numbalinonay bulan ya bittuan an umat hi ap'apuh nan mahdom.*
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
10 Pinatoynay papangpangullun imbabaluy di i'Egypt.†
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
11 At enekakna nan holag Israel ad Egypt!‡
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
12 Inusalnay nidugah an abalinanan nangipangulun didan tatagunan holag Israel an
nakak hidi.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
13 Ya nunhiyanonay danum hinan Mumbolah an Baybay!§*
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
14 Ya initnudna nan tatagunan bumad'ang.†
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
15 Mu inanudna nan tindalun di i'Egypt ya nan alida.‡
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
16 Ya impanguluna goh nan tatagunan holag Israel an ene'wahdah nan mapulun.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
17 Ya numpatoyna nan a'ali an nidugah di abalinanda.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
18 Ya ta"on un din nundongol an ali ya pinatoyda.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
19 An didana da hi Sihon an alin nan holag Amor.§
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
20 Ya hi Og an alid Bashan.*
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
21 At impaboltanay babluydah nan tataguna.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
22 Indatnah den babluy hinan tatagunan holag Israel ta numbabluyanda.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
23 Agguy ditu'u din'ug an tatagunah din na'abakan tu'u.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
24 Binaliwan ditu'un Hiyah nan buhul tu'u.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
25 Ya indadaanay onon an amin di limmuna.
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!
26 At hiyanan munyaman tu'un Hiya an Dios ad abuniyan!
Nan nidugah an pamhodna ya munnononnong hi enggana!

137

Hay Ebel din Napakak an Holag Israel
1 Hidin inu'umbunanmih nan pingit di numbino'ob'on an wangwang ad Babylon
ya kimmilakila amin munnomnomnom hinan babluymi an Zion.
2 At inhabluymih din ayiw an poplar din alpami
3 ti adimi pohdon an ikantaan nan buhulmin nangiyalin da'mih tu ta numbalin amin
balud.
Ya wa ayan inalidan da'miy,
“Ikantaan da'mih aat di Zion!”

4 Mu hay atonmin mangikantah pundayawmin Apo Dios
hituh nan babluy di udum an tatagu?
5 Ta"on atog hi un mami'id di la'eng'un muntukal hi alpah
un'u du'gon he"a, Jerusalem an babluymi!
6 Ya ta"on hi un mipuyut di dila' hinan tangngutangngu'

‡ **136:7** Gen. 1:14-15. § **136:8** Gen. 1:16. * **136:9** Gen. 1:16-19. † **136:10** Ex. 11:1-10; 12:29-30. ‡ **136:11** Ex. 13:21-22. § **136:13** Unu Red Sea. * **136:13** Ex. 14:21. † **136:14** Ex. 14:22. ‡ **136:15** Ex. 14:23-31. § **136:19** Num. 21:21-31. * **136:20** Num. 21:32-35.

hi un'u aliwan di aat ad Jerusalem an babluymih
un hay udum an babluy di umipa'amlong ay ha"in!

7 Apo Dios, nomnomom ni' din inat nan holag Edom* hidin nangidoldolandah nan iBabylon ad Jerusalem
an nuntu'u'dan inaliday,
"Ubahonyuh nen babluyda! Ya pa"ionyun amin di a'abungdah engganah ni-pabunanda!"

8 Da'yun tatagud Babylon, awniat mun'a'ubah ayu!
At umamlong nan tagun mangiballoh hinan inatyun da'mi!
9 Immannung an umamlong nan tagun mangibitug hinan imbabaluyyu ta matoyda!

138

Hay Kantan David
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Apo Dios, munyamana' ay He"ah puhu' ya hi nomnom'u,
ya ikanta' di pundayaw'un He"ah hinagang an amin nan abulubulul.
2 Ya ihagang'uh appit hi Timplum,
ya nunluunga' hi pundayaw'un He"a.
Manu ay ya nidugah di pamhodmu,
ya adim ibahhaw an aton di pumhodanmi
ti impattigmun He"ay na'abbagbagtu,
ya ma"aphod nan Tugunmu.
3 Ya hidin nunluwalua' ay He"a ya dengngolmu,
at indatmuy tulid'u.

4 Apo Dios, dayawon da'a ni' an amin hinan a'alih nan ablubabluy
ti dengngolday Hapitmu.
5 Ya ikantaday aat di inatmu ti nidugah di anabagbagtum.

6 He"a an Ap'apu ya na'abbagbagtu'a,
mu ipapto' da'min na'ampan tatagu.
Mu hana ay an mumpahiya ya bataanam dida.
7 Ya ta"on hi unna' li'ubon hinan buhul'u ya wada'an bumadang ta mid di ma'at ay ha"in hi nappuhi.
Ya wa ay ta mi'pattoy nan mun'abungot an buhul'u ya abakom dida
an dumalat nan nidugah an abalinam ta baliwana'.
8 He"a, Apo Dios, di nangamung an mangipadutu' ay ha"in ta umannung din ninomnom-mun ma'at hi nitagua'.
Ya nan nidugah an pamhodmu ya munnononnong,
at hiyanan adia' ahan inganuy ti He"ay nunlumun ha"in.

139

*Hay Numbino'ob'on an Aat Apo Dios**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 O Apo Dios, inilam an amin di aat'u ti hinamada' ay He"a,
2 ya inilam an amin di gun'u aton,
ya ta"on hi un'a adagwi ya inilam tuwali nan wadah nomnom'u.
3 Ya titiggom hi unna' muntamu unu unna' mali'li'uh
ti ini"ilam nongkay an amin di gun'u aton.
4 Ya inilam goh an amin di hapito'
an ta"on hi un'u agguy pay hinapit.

---

* **137:7** Nan i'Edom ya hina"agidah nan Hudyu ti nan o'ommoddan duwa ya da Isaac ay Rebekah, ya nunduppel di holagda an da Jacob ay Esau. At ta"on un ginilat Apo Dios nan holag Jacob hidin nama"ian nan iBabylon ay didah din 586 B.C. ya adi maphod damdamah un mundenol nan holag Esau hidin nannigandah na'at ti hina"agida. * **139:** Heten psalm ya na'abbagbagtun psalm an mangituduh aat Apo Dios ti (1) Hiya ya inilanan amin di logom (verses 1-4), ya (2) Hiya ya wagwadan amin hinan logom (verses 5-12), ya (3) Hiya ya ma'abbi'ah (verses 13-15), ya (4) Hiya ya mid apogpogana (verse 16), ya (5) Hiya ya waday pamhodna (verses 17-18a), ya (6) Hiya ya adi malumluman (verse 18b), ya (7) Hiya ya na'ahhamad ti humalyaonay numbahol (verse 19), ya (8) Hiya ya umamoh hi un way mangunud hi bulul (verses 21-22).

5 He"a ya wagwada'an ha"in hi enggana ta ipapto'a'
ti nidugah di abalinam.
6 Ya adi' ma'awatan hi un anaad ta ini"ilaa' ay He"a.
7 At hay umaya' ta adia' tigon ay He"a?
Ya hay umaya' ta miyadagwia' ay He"a? Mi'id ahan!
8 Ti gulat ta umuya' ad abuniyan ya wah di'a,
ya gulat goh ta umuya' hinan wadan di nun'atoy at wah di'a goh damdama.
9 Ya ta"on hi unna' tumayap ta umuya' hinan niyadagwi
an ta"on hi un hinan buhu'an di algaw unu a'unugan di algaw
10 ya wada'a damdama an mangipadutu' ya bumadang ay ha"in.
11 Ya ta"on hi unna' mipo"oy hinan hehelong
unu ta"on hi un mumbalin di mapatal hi helong ta haniana'
12 ya hiya damdama an mapatal di pannigmu
ti nan helong ya mapatal ya numpaddung di pannigmu.

13 He"ay nunlumun amin hi alimatung di odol'uh din awada' hi putun ina,
14 ya maphod ahan di inatmun nunlumun ha"in,
at hiyanan ipabagbagtu' He"a.
Ya inila' an ma"aphod ya umipanoh'an amin di inatmu!
15 Ya din home'na' hi putun ina ya i'innilam an wadaa'
16 ti i'innilaa' tuwalin He"a ya unna' mitungaw.
Ya an amin nan algaw an pi'tagua' hitun luta ya intutudo'mu tuwalih nan liblum.

17 Apo Dios, do'ol ahan di nomnomnomom hi umatan di aat'u,
ya naligat hi innilaon di aat hana!
18 Gulat ta ma'yap at do'do"ol ya un nan panag hinan pingit di wangwang!
Mu He"ay makulug hi wagwadan ha"in hi pi'yibba' an ta"on un hinan bumanguna'.

19 Apo Dios, ubahom ni' ahan nan nun'appuhiy ugalidan tatagu,
ya nan pumatopatoy ya mibataanda ta miyadagwidan ha"in.
20 Ti nidugah di pamilhuldan He"a,
ya mi'id di pange'gondah nan ngadanmu.
21 Apo Dios, abohola' nan mamohol ya nan mi'buhul ay He"a,
22 ya ibilang'u nan buhulmun buhul'u goh.

23 Apo Dios, tigom di nomnom'u ya hay pangat'u,
24 ya itudum hi un waday adim pohdon ay ha"in ta hukatam hi maphod,
ya itudum di ato' an middum ay He"ah mid pogpogna.

140

*Hay Pamaholan David hinan Buhulna**
Hete ya psalm an intudo' David, ya hay intud'ana ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta.
1 Apo Dios, baliwana' ni' ahan hinan tatagun nappuhiy ugalidan unda hay pumatpatoy!
2 Dida ya numomnonomnomdah engganah nappuhin atonda,
ya diday mamahhun hi dumaladalat hi pumpapattayan di tatagu.
3 Nan hapitonda ya umat hinan gitan di ulog an pumatoy,
ya umat goh hinan gitan di ipi'ipit.†

4 Apo Dios, baliwana' ahan hinan nappuhin aton di tatagun pumatopatoy
ti pohdonda ahan an patayona'!
5 Hanan mumpumpahpahiyan tatagu ya paddungnay nun'idadaanday huluh a'naa',
ya ta"on un malgom di aya' ya wah di nan nun'idadaandan a'naa'.

6 Apo Dios, alyo' di,
"He"ay Dios'u!"
At donglom ni' ahan di luwalu' an mumpahpahmo' ay He"a!
7 Apu an na'abbagbatun Dios an nidugah di abalinana

* **140:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti imbagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un ibagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat.
† **140:3** Rom. 3:13.

an namaliw ay ha"in hidin gun'u ni'gubatan,
8 adim ni' iyabulut an ma'at di pohpohdon nan nun'appuhiy ugalidan tatagu,
mu unmuat pa"ion nan ninomnomdan aton
ti gulat ta umannung hanan ninomnomda at mumpahpahiyada!

9 Pumbalinom an diday a'atan nan nun'appuhin ninomnomdah pama"idan ha"in,
10 ya ogohom didah nan apuy unu ogohom didah nan bitun ma'alluhung
ta mid abalinandan bumuhu'!
11 Ya pumbalinom an adi ma'at di ninomnom nan mumpabahol hi layah hi ibbada,
ya hanan pumatpatoy ya hana ni' an nun'appuhin ato'atonday mama"in dida!

12 Apo Dios, inila' an He"a ya badangam nan mipaligligat,
ya halimunam nan nun'awotwot.
13 At immannung an dayawon da'ah nan un'unnud ay He"a,
ya mimiddumdan He"a!

141

Hay Pamaholan David hinan Buhulna[*]
Hete ya psalm an intudo' David.
1 Apo Dios, He"ay punluwalua',
at donglom ni' ahan di luwalu' ta punnaudom an mamadang ay ha"in!
2 Abulutom ni' di ibaga' hinan punluwalua' an ita'nang'uy ngamay'u
an umat hi pangabulutam hinan incense an me'nong ay He"a,
ya umat hinan me'nong hinan mun'a'ahom.

3 Apo Dios, badangana' ta halimunam di panapit'u ta adi malmalgom di hapito',
4 ya badangana' ta adi' nomnomon an aton di nappuhi
unu middum hinan nappuhiy ugalidan tatagu.
Ya adia' ni' goh mi'yam'amung hinan way do'ol hi tatagun mangan.

5 Abuluto' di pummoltaan unu pamoholan di maphod an tagun ha"in
ti hiyah ne pumhoda' an paddungnay lanan nihiit hi ulu'.

Mu hana ay an nun'appuhiy ugalidan tatagu ya gun'u iluwaluy amoltaanda.
6 Hitun adatngan di itapalan nan ap'apudah daplah
ya kulugon mahkay nan tataguy ibaga'.
7 At alyonday,
“Nan nun'appuhiy ugalidan tatagu ya nidugah an adi milubu' di tungalda an un
mun'iwa'at
an umat hinan niwa'at an batuh nan na'aladun luta.”

8 Mu He"a, Apo Dios an na'abbagbagtu, di pundenola' hi ihi'ugan,
ya adia' ahan ni' iyabulut an matoy!
9 Apu, tigom ahan ta adia' ma'nah nan indadaan nan tatagun nappuhiy ugalida
10 ta mi'id di ma'at ay ha"in.
Mu hanan tatagu ni' an nun'appuhiy ugaliday ma'nah nan bitun enehoddah
a'naa'!

142

Hay Inluwalun David hidin Awadanah nan Liyang
Heten psalm ya maskil[*] an inluwalun David, ya intudo'nah din nipo"oyanah nan liyang.
(I Sam. 24:1-22)
1 Mumpahpahmo'a' ay Apo Dios ta badangana',
2 ya ibaag'un Hiya an amin di diklamu' ya nan punligligata'.

3 Wa ay ta mi'id di poto' di punnomnoma' ya wadah Apo Dios an mangituduh ato' ta
mabadangana'
ti indadaan nan buhul'uy bitun a'naa'.

---

[*] **141:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Pun'adawan hi Balloh an Psalms* ti imbagan nan ad psalm ay Apo Dios hi unna iballoh di nappuhih nan nangat hi nappuhin hiya. Mu hi Apo Dios ya anggay di way biyangnan mangiballoh (Deut. 32:35; Rom. 12:19), hiyaat un ibagan nan munluwalu ta adina aliwan an mangat.

[*] **142:** Bahaom nan gloss di Psalm 32 ta innilaom di aat ten hapit.

4 Muntiggatiggawa',
mu mi'id ahan di bumadang ya mangibaliw ay ha"in hi humalimun!

5 At mumpahpahmo'a' ay He"an alyo' di,
“Apo Dios, He"ay mangibaliw ay ha"in,
ya He"a ya anggay di mahapul'uh nitagua'!”
6 At donglom ni' ahan tun luwalu' ti ten mahmo'a',
ya ibaliwa' hitun aton tun buhul'u ti mabi'bi'ahda ya un ha"in!
7 Pabi'ahom di nomnom'u ta adi minaynayun di punligligata' ta way ato' an mundayaw ay He"a.
Wa ay ta ma'at di umat hina at nan tatagum an mangun'unud ay He"a
ya middumdan mi'yam'amlong ay ha"in an dumalat nan amaphodmun ha"in.

143

Hay Kantan David
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Apo Dios, donglom ahan di luwalu'!
Badangana' ahan ti He"a ya ma"aphod'a,
ya munnononnong di pumpapto'mu!
2 Adia' ni' humalyaon an baalmu ti abuluto' an numbahola'
ti immannung an mi'id ah ohah na'ahhamad hi agguy nabaholan.

3 Inabaka' hi buhul'un namdunamdug ay ha"in ta imbaluda' hinan helong ahan
an umata' hidin nun'atoy hidin hopapna.
4 At hi'ihi'itangan an mami'id di namnama' ti nidugah di punlungdayaa'!

5 Ha"in ya ninomnom'u din naluh an algaw hidin nabayag,
ya ninomnom'uy aat din nidugah an ina'inatmu,
ya gun mipanomnom an amin din gunmu inat.
6 At ten ita'nang'uy ngamay'un munluwalun He"a,*
ya nan panapula' ay He"a ya umat hinan panapulan di mamagan lutah udan.

7 Apo Dios, punnaudom ni' an mangat hinan ibaga' ta badangana'!
Ya ten mi'id di namnama',
at hiyanan adia' ahan inganuy
ti gulat ta inganuya' ta matoya' at umuya' hinan babluy di natoy.
8 Ipanomnommu ni' ay ha"in hinan helhelong di aat nan pamhodmun munnononnong ti He"ay pundenola',
ya ipadutu'muy nitagua' ti hiyah ne iluwalu' ay He"a.
9 Apo Dios, ibaliwa' ahan hinan buhul'u
ti He"ay ehdol'uh punhi'uga'.
10 Ituduwana' ni' an mangat hi pohdom ti He"ay Dios'u,
ya nan Lennawam ni' di mangipadutu' hi nitagua' ta mi'id di nappuhih ma'at ay ha"in.

11 Apo Dios, ibaliwa' ta mipabagbagtuy ngadanmu,
ya dumalat nan ana'ahhamadmu ya badangana' ahan ti ten maligatana'!
12 Abakom nan buhul'u an dumalat nan nidugah an namhodmun ha"in,
ya ubahom dida ti ha"in di baalmu.

144

Hay Kantan David
Hi David di nangitudo' eten psalm.
1 Dayawon da'a, Apo Dios, an paddungnay batun ihi'uga'!
He"ay nangitudun ha"in an mi'gubat,
ya He"ay nangidat hi abalina'.
2 He"a goh di ligwa' an mamadang ya mangibaliw ay ha"in,
ya He"ay ihi'uga',
ya numbalinona' an ap'apun di tataguh nan abablubabluy.

3 Apo Dios, ngadan di ni'atan di tagu

* **143:6** Hiyah te aat di Hudyun munluwalu.

ta pa'ippapto'om an halimunan?*
4 Hay nitaguanda ya umat hinan yahyah ya anggay
unu umat hinan maluh an ngau!

5 Apo Dios, uggoh mah ta ibughulmud abuniyan ta mun'ohop'a
ta dapoom nan aduntuduntug ta way atondan umahu'!
6 Ya ipa'ilatmu ta miwa'atda nan buhulmu,
ya pumpanam dida ta lumayawda.
7 Uggoh mah ahan ta He"an wad abuniyan ya uyadom nan ngamaymu
ta baliwana' hi aton di buhul'un nalpuh udum an babluy,
ya ten paddungnay wadaa' hinan maluhung an danum!
8 Danen tatagun nalpuh nan udum an babluy ya ma'aladyahda
an ta"on unda nunhapata ya munlayahda damdama.

9 Ikantaa' He"a, Apo Dios, hinan balbalun kanta,
ya iddum'un tukalon nan lyre† hi pundayaw'un He"a.
10 Ti dumalat nan badangmu ya nangabak di a'alih nan gubat,
ya He"ay nangibaliw hidin baalmun hi David.

11 Apu, baliwana' hinan aton di buhul'un nalpuh nan udum an babluy ta adia' patayon!
Ma'aladyahdan tatagu!
Ya ta"on hi unda nunhapata an hay makulug di hapitonda
mu wa ay ta humapitdaan un hay layah.

12 Nan holagmi ni' an linala'in ung'ungungnga ya umilogdan umatdah nan malubong an nitanom,
ya nan imbabaluymin binabai ya umilogdan ahi'ap'aphod an umatdah nan napa'ot
an mun'aphod an tu'ud an ni'al'altih nan abung di ali.
13 Ya mamapnu ni' di a'alangmih nan bot'onmi,
ya mapnu ni' goh nan pumpahtulanmih nan linibu an kalnilu,
14 ya nan bakami ya madamot di guyudondah nittuh nan kalesa.
Apu, adim ni' ahan iyabulut an hogpon di buhulmi tun babluymi,
ya adim ni' goh iyabulut an waday ilayaw di buhulmi ay da'mi,
ya mi'id ni' di atata'ot an ma'at hitun babluymin dumalat hi pumkawan di tatagu.

15 Wa ay ta ipa'annungmun ma'at an amin hanah nan ohan babluy
at nidugah an mawagahan nan bimmabluy,
ya umamlong nan tatagun hay Diosda ya nan Ap'apu.

145

*Hay Kantan David hi Pundayawnan Apo Dios**
Intudo' David heten psalm an mangipabagtun Apo Dios.
1 Apo Dios, dayawo' He"a an Dios'u ya Ali',
ya idaydayaw'uh mid pogpogna nan ngadanmu.
2 Immannung an dayawo' He"ah abigabigat,
ya idaydayaw'uh mid pogpogna nan anabagbagtum.

3 Apo Dios, na'abbagtu'a,
ya He"ay immannung hi madayaw!
Mi'id ah ohah nanginnilah nan aat di ana'abbagbagtum!
4 Awniat mada'da'watan an mipa'innilah nan mahayhaynod an holag nan umipanoh'an ina'inatmu,
at diday mangipa'innilah nan tatagu ay danen inatmu an dumalat nan nidugah an abalinam.
5 Ya ipa'innilada goh nan anabagbagtum,

---

* **144:3** Job 7:17; Psa. 8:4; Heb. 2:6. † **144:9** Hete ya it'ittang an alpa. * **145:** Nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan mahhun an verse, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di letrah nan miyadwan verse. Ya mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah negpongana an *taw*. Ya duwampulu ta han duway letran di alphabetda, ya ta"on hi un anggay di duwampulu ta han ohan verses ten psalm mu magodway verse 13 hinan Biblian di Hudyu ta munduwan verses, at duwampulu ta duwa damdama.

ya ha"in ya nonomnomo' nan mun'aphod an ato'atom.
6 Ya gunda ibabbaag goh nan nidugah an umipanoh'an gunmu ato'aton,
ya ta"on un ha"in ya hiyah ne goh di ibabbaag'u.
7 Ya ibabbaagda goh di aat di amaphodmu,
ya umamlongdan mangikankantah aat di anahamadmu.

8 Apo Dios, makulug an ma'ulay'a ya ma'ahhimo"a.
Adi'a mabanbannungot,
ya adi maluman di pamhodmu.
9 Maphod di atom hi an amin hi tagu,
ya ma'ulay'an amin hinan limmum.
10 Apo Dios, dayawon da'an amin hinan limmum,
ya an amin nan un'unnud ay He"a ya munyamandan He"a.
11 Ya gunda goh hapihapiton di anabagbagtun nan pumpapto'am
ya nan anidugah di abalinam,
12 ya ta innilaon an amin nan tataguy anidugah di abalinam
ya nan anabagbagtun nan pumpapto'am.
13 Munnononnong hi engganay pun'ap'apuwam ta He"ay Alih enggana.

Hi Apo Dios ya ipa'annungnan amin di alyona,
ya mipattig di ama'ulaynah an amin hinan atona.
14 Hiya ya bumadang an amin hinan maligligatan,
ya pabi'ahonay nomnom nan munlungdaya.
15 He"ay pangitangadan an amin nan matagun limmum hi mahapulda,
ya idatmuy itanuddah nan gutud di panapulanda.
16 Ya adida makudangan hi malgom an mahapulda ti idatmun amin.

17 Hi Apo Dios ya maphod an amin di atona,
ya nidugah di homo'na.
18 Ya donglona nan luwalun nan makulug an mumpahpahmo' ay Hiya,
19 ya idatnan amin di mahapul nan un'unnud ay Hiya,
ya donglonay pumpahpahmo'anda ta ibaliwna dida.
20 Ipapto'na nan nidugah di pamhoddan Hiya,
mu nan mangamangat hi nappuhi ya ubahona dida.

21 Dayawo' hi Apo Dios!
At an amin tu'un limmuna ya dayawon tu'uy ngadanah enggana!

146

*Hay Pangipabagbagtuan ay Apo Dios an Mangibaliw hi Tagu**
1 Madayaw hi Apo Dios!†

Ha"in ya dayawo' hi Apo Dios.
2 Ad ugwan an atagu' ya dayawo' nan Ap'apu an Dios'u,
ya ikanta' di pundayaw'un Hiyad ugwan an matagua'.

3 Mundenol ayu ni' ay Hiya ta bo'on hay taguy pundenolanyu
ti ta"on hi un nabagtuy haadda ya mid abalinandan mangibaliw ay da'yu.
4 Manu ay ya matoyda damdama ta mumbalindah luta,
at mi'id di hulbin an amin di ninomnomdan aton.

5 Mawagahan nan tagun badangan Apo Dios an Dios Jacob,
ya immannung an umamlong nan tagun hi Apo Dios di pangedenolanah nitaguana
6 an nunlumud abuniyan, ya luta,
ya baybay, ya an amin nan matagun wah di.
Hiya an Dios ya pa'annungonan amin di alyonan aton.
7 Hiyay bumadabadang hinan tatagun mipaligligat hi mi'id dumalat,
ya idatnay tanud nan mahinaangan.

* **146:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*lujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 10). † **146:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.*

Hi Apo Dios ya ibo'tana nan nun'ibalud,
8 ya anonay bulaw di nabulaw ta tummig di matada,
ya pabi'ahonay nomnom nan munlungdaya,
ya nidugah di pamhodnah nan tatagun un'unnud ay Hiya.
9 Ya ipapto'na nan nalpuh udum an babluy an mi'hitun ditu'u,
ya ipapto'na goh nan nguhu ya nan umu'utun.
Mu pa"iona nan ninomnom nan tatagun nappuhiy pangatda.

10 Da'yun iZion, pa'annomnomonyun hi Apo Dios di Alih mi'id pogpogna,
ya Hiya an Diosyu ya munnononnong hi engganay pun'ap'apuwana!

Madayaw hi Apo Dios!‡

147

*Hay Pundayaw ay Apo Dios an Nidugah di Abalinana**
1 Madayaw hi Apo Dios!†

Maphod un tu'u ikantay pundayaw tu'uh nan Dios tu'u!
Immannung an maphod hi un tu'u dayawon Hiya!

2 Hi Apo Dios ya pun'ipiyammana din nun'apa"id Jerusalem
ti ibangngadnah di nan tatagunan nibalud hinan udum an babluy.
3 Al'alu'ona nan munlungdaya,
ya paphodona nan hugatda.

4 Hi Apo Dios ya ninomnomna tuwaliy uyap di bittuan an ihinah ad daya,
ya nginadnana didan amin.
5 Na'abbagbagtu ya nidugah di abalinan nan Ap'apu tu'u,
ya inilanan amin,
ya adi malukud di anala'engna.
6 Hi Apo Dios ya pa'abbaddangana nan nun'awotwot,
mu hana ay an mumpahpahiya ya ipa'ampana dida.

7 Mungkanta ayuh punyamanan,
ya iddumyun tukalon nan alpah pundayawyun Hiya an Dios tu'u.
8 Inhaninay bunut ad daya,
ya limmunay udan an pananum hi luta,
ya limmunay holo' hinan dudunduntug.
9 Idatnay tanud di a'animal
ya nan imbabaluy di gayang hi unda pumiyapiyak.

10 Adi umipa'amlong ay Apo Dios di mabi'ah an kabayu
ya nan natulid an titindalu
11 ti hay umipa'amlong ay Hiya ya nan tatagun ipa'anhanday pangatandah nan pohdona
ya nan mundenol hinan adi maluman an pamhodna.

12 Da'yun iJerusalem,
dayawonyu nan Ap'apu an Dios tu'u
13 ti pa'ahhalimunan ditu'un tatagunan paddungnay inhamadnay pantaw di babluy tu'ud Jerusalem
ta adi mabalin an hogpon ditu'uh nan buhul tu'u.
Ya winagahan ditu'un tataguna,
14 ya palenggoponay babluy tu'u,
ya paphodonay inhabal tu'u an umat hi paguy ta do'ol di bot'on tu'u.

15 Wa ay ta impiyuynay Uldinan amin hinan babluy hitun luta
ya un mamengpenghan ya ma'unud nan inyuldina.
16 Ya pun'ogahnay dalalluh tun luta ta ay na'ap'apan hi uloh
ya ay nagab'unan hi dapul.

---

‡ **146:10** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*. * **147:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 20). † **147:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah*.

17 Ya paddungay i"itang an batu nan dalallun pun'ogahna,
ya mi'id di pa"edpol hi a'ayhugin nan ipa'alina.
18 Wa ay ta imandalna ya umaliy dibdib
ta ma'ubah nan dalallu ta mangenolwang nan wangwang.

19 Impa'innilanay Tuguna ya tudtudunah nan holag Israel an tataguna.
20 Dida ya anggay di nangatanah umat hina,
at hiyanan agguy inilan di udum an tatagu hanan Tuguna.

Madayaw hi Apo Dios!‡

148

*Hay A'ayagan an Amin nan Nalmuh tun Luta ta Mundayawdan Apo Dios**
1 Madayaw hi Apo Dios!†

Dayawonyuh Apo Dios an da'yun wad abuniyan!
2 Da'yun a'anghel ya da'yun udum an wad abuniyan ya dayawonyuh Apo Dios!
3 Dayawonyuh Apo Dios an da'yun algaw, ya bulan, ya bittuan,
4 ya he"an ad dayan wah bagtuna,
ya da'yun danum an wah di ya dayawonyuh Apo Dios!
5 Dayawonyuh Apo Dios an da'yun amin an limmuna
ti un ammunay hapitna ya nawada ayu.
6 Ya immandalnay penhodnan ihinanyuh enggana, at na'at,
ya hiyah ne mandalnah ya mahapul an adi maluman.

7 Ya da'yun wah tun luta, ya ta"on un da'yun wad dolom,
ya da'yun o"ongol an humalug hinan baybay ya dayawonyuh Apo Dios!
8 Dayawonyuh Apo Dios an da'yun ilat, ya dalallu, ya bunut,
ya puo', ya dibdib an un'unnud hi alyona!
9 Ta"on un da'yun aduntuduntug, ya dudunduntug,
ya a'ayiw an ma'an di bungana, ya da'yun ayiw an ma'alih cedar ya dayawonyuh Apo Dios!
10 Da'yu goh an atap an a'animal, ya mapangan an animal, ya da'yun ahi'ada'adap,
ya an amin ayun numbino'ob'on an hamuti ya dayawonyuh Apo Dios!
11 Da'yun a'ali, ya da'yun amin an Hentil,
ya a'ap'apu, ya da'yun huhuwis ya dayawonyuh Apo Dios!
12 Da'yun ungungan linala'i ya binabai,
ya da'yun nun'ala'ay ya ung'ungungnga ya dayawonyuh Apo Dios!

13 Maphod un an amin ayu ya dayawonyuh Apo Dios ti Hiyay na'abbagbagtun amin!
Paddungnay lenehan di anabagtuna tun luta ya ad abuniyan.
14 Pento' Apo Dios di alih mumpapto' hinan tatagunan holag Israel an e'gonandan amin.

Madayaw hi Apo Dios!‡

149

*Nan Kantan Pundayaw**
1 Madayaw hi Apo Dios!†

Ikantaanyuh baluh kantan pundayawyun Hiyah nan a'am'amunganyun tatagunan un'unnud ay Hiya.

2 Da'yun holag Israel ya umamlong ayun dumalat hinan Diosyun nunlumun da'yu
ya maphod ahan un ayu mun'am'amlong an iZion an dumalat hinan Aliyu.
3 Ya manayaw ayu, ya paganghonyu nan ganghayu,

‡ **147:20** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* * **148:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*lujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 14). † **148:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* ‡ **148:14** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* * **149:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*lujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 9). † **149:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.*

ya nan tambourine, ya nan alpah pundayawyun Hiya.
4 Hi Apo Dios ya pun'amlongana nan tataguna,
ya pangabakona nan mumpa'ampa.
5 Mun'am'amlong ayun mangun'unud ay Hiya an dumalat hi nangabakanyu,
ya mun'am'amlong ayun mungkantah nan mahdom.

6 Dayawonyuh Apo Dios an o'odnanyuy hinalungyun
7 usalonyun mangabak hinan abablubabluy ya nan mummoltah nan tatagu
8 ta bangkilinganyuy alida ya a'ap'apuda,
9 ya moltaonyuy tataguh nan abablubaluy ti hiyah ne moltadan nitudo'.
Hiyah ne ipabagbagtuan nan tatagunan mangun'unud ay Hiya.

Madayaw hi Apo Dios![‡]

150

Hay Pundayaw ay Apo Dios[*]
1 Madayaw hi Apo Dios![†]

Dayawonyuh Apo Dios hinan Timpluna,
ya dayawonyu goh Hiyah nan nidugah an lugal ad abuniyan!
2 Dayawonyuh Apo Dios an dumalat nan inatnah nangipattiganah nan nidugah an abalinana,
ya dayawonyu ti mi'id di nipaddungan di anabagbagtuna.
3 At ipagangohyuy talampetyu,
ya ta"on nan alpa ya nan lyre[‡] hi pundayawyun Apo Dios.
4 Ya dayawonyu Hiya an tukalonyu nan tambourine, ya nan gitala, ya nan tungngali,
ya tinayawanyu Hiyah pundayawyun Apo Dios.
5 At pun'ipagangohyu nan gangha ta pundayaw tu'un Apo Dios.

6 At an amin tu'un matagu ya dayawon tu'uh Apo Dios!

Madayaw hi Apo Dios![§]

[‡] **149:9** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* [*] **150:** Heten psalm ya niddum hinan kalahin di psalm an ma'alih *Hallel an Psalms* ti *hallel* (unu *halle*ujah) di mahhun an mahapit hinan mahhun an nalammung an hapit (verse 1) unu hiyay angunuh an mahapit hinan angunuh an nalammung an hapit (verse 6). [†] **150:1** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.* [‡] **150:3** Hete ya it'ittang an alpa. [§] **150:6** Hete ya hapit di Hudyu an *hallelujah.*

Proverbs

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: do'ol di nuntudo' eten liblu (1) an nan Alin hi Solomon (Prov. 1-29), ya (2) nan nun'ala'eng an tatagu (Prov. 22:17—24:34), ya (3) nan baal nan Alin hi Hezekiah (25:1—29:27), ya (4) hi Agur (Prov. 30), ya (5) nan Alin hi Lemuel (Prov. 31:1-9). Ya mid mapto' ya wada pay di udumnan nuntudo'. Mu waday nangali an nan Alin hi Lemuel ya hiyah Alin hi Solomon ti duway ngadana anu, mu mid mapto'.

Hay Nangitud'andan ten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hay ipaddungan unu nan tumugun an hapiton.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 971 B.C. hi engganah din 931 B.C.

Hay Teman ten Liblu: ma'ahhapul an ihamhamad nan tatagun mangunud hinan do'ol an ipaddungan nan nitudo' eten liblu ta matpongda ya manomnomanda goh (Prov. 1:1-7).

Hay Outline ten Liblu:

Nan numbino'ob'on an proverbs an intudo' NAN ALIN HI SOLOMON (1:1—29:27)
  Nan nipa"el hi aat nan duwan binabai an da Anomnoman ay Umilugtap (1:1—9:18)
  Nan hoho'dod an proverbs (10:1—29:27)
Nan numbino'ob'on an proverbs an intudo' NAN NUN'ALA'ENG AN TATAGU (22:17—24:34) — mid mapto' ya didanay opat an nun'ala'eng an linala'in nitudo' hinan I Ki. 4:31 an da Ethan ay Heman, ya da Calcol ay Darda
Nan numbino'ob'on an proverbs an intudo' NAN BAAL NAN ALIN HI HEZEKIAH (25:1—29:27) — hiyah ne proverbs an intudo' nan Alin hi Solomon mu naladaw an niddum hinan Liblu an Proverbs, at nan Alin hi Hezekiah di nangipiddum (Prov. 25:1).
Nan numbino'ob'on an proverbs an intudo' AGUR (30:1-33)
Nan numbino'ob'on an proverbs an intudo' NAN ALIN HI LEMUEL (31:1-9)
Nan numbino'ob'on an proverbs an intudo' NAN UDUMNAN TAGU (31:10-31).

Nan Puun di Na'ahhamad an Tugun

1 Date ya na'ahhamad an tugun* Solomon an alih ad Israel an imbaluy David.†

2 Daten tugun ya ipa'inniladay aton tu'un manomnoman hi un tu'u unudon nan itududa,
    at innilaon tu'u nan na'ahhamad an puun di mitudtudu.
3 Ya ipa'innilada goh nan aton an mangabulut hinan nahamad an pangat,
    ya nan makulug an aton hinan i'ibba,
  ya ta mapapaddung di ma'at ay dida.
4 Ya ipaphodda goh di nomnom nan agguy nanomnoman,
    ya ipala'engna nan ungunga ta iniladan mangat hi nahamad.
5 Ya ta"on nan nanomnoman an tagu ya maphod damdamah unda adalon daten tugun ta
    ma'ud'udman di la'engda,
    ya ta gun pumhod di ato'atonda
6 ti mid ah tagun nanginnilan amin hi itudun daten na'ahhamad an tugun
    ti nan panapit nan nun'anomnoman ya nan nun'ipa"el.

Hay Mitugun hinan Ungan Lala'i

7-8 Inte"an Solomon an nanugun hinan imbaluynan‡ inalinay,
    "Hay pange'gon ay Apo Dios§ di hiyay te"an di panginnilaan
  ti ammuna nan adi dumngol di mamahiw eten na'ahhamad an tugun an mangituduh
    aton an manomnoman hi un ma'unud di itududa.
    At he"an imbaluy'u ya donglom,

---

* **1:1** Hiyah te nalpuwan nan ngadan ten liblu ti nan na'ahhamad an tugun ya ma'alih *proverb*. † **1:1** Do'ol ahan di proverbs an intudo' din Alin hi Solomon ta manomnoman nan ipapto'na (Ecc. 12:9), ya hay uyapdan amin ya tuluy libu (I Ki. 4:32). ‡ **1:7-8** Hay immannung hi itudun ten verse ya *oh'ohhay* imbaluy Solomon hi itudtuduwana. Mu waday udum an verses hinan chapters 1-9 an hay *imbabaluynay* intudtuduwana ti do'oldan mundongol. Ya gapu ta mapa"iy pamahaan hinan chapter hi un oh'ohhay itudtuduwanah nan ohan verse ya do'oldah nan mehnod an verse, ya oh'ohhah nan miyatlun verse at un *oh'ohhay* mibaag hinan translation. Mu nan verses an mangituduh aat nan do'ol an holagnan mundongol ya ihnah nan Prov. 4:1; 5:7; 7:24. § **1:7-8** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan pange'gon ay Apo Dios: Prov. 1:29; 2:1-5; 8:13; 9:10; 10:27; 14:16, 26-27; 15:16, 33; 16:6; 19:23; 22:4; 23:17-18; 28:14.

ya adim aliwan nan itugun da amam ay inam
9 ti danen tugunda ya ay memepngot hi ulum,
ya mibuung hi bagangmu.

10 Imbaluy'u, wa ay ta awiton da'ah nan nun'abaholan ya adi'a middum ay dida.
11 Ti gulat ta alyondan he"a di,
Mitnud'an da'mi ta umuy tu'u mumbota' hinan tagun mi'id di baholna ta patayon tu'u!
12 Ya manu ay aton tu'uh ne ya ta way atondan milungun hi abungda ya unda milubu',
13 ya ta iyanamut tu'u nan numbino'ob'on an nun'anginan gina'uda
ta punuwon tu'uy abung tu'uh nan mapla'an an gina'u an inakaw tu'u!
14 At middum'an da'mi ta datagon tu'un papaddungon nan akawon tu'u!
Hiyah ne inalin nan nun'abaholan.
15 Ya adi'a ahan umuy middum hinan tagun umat hinay atonda ta bataanam dida
16 ti umiyahupda ahan an mangat hinan nappuhin pumbaholan
ti pohpohdondan pumatopatoy.
17 Inilam an mid ahan di mangakaw hi bangkuh un way do'ol an pulis hi mamannig,
18 mu ta"on un waday mamannig ay dida ya atonda damdama,
at umannung an madpapda,
ya mabaludda goh,
at nan atonday dumalat hi punligatan nan odolda!
19 Hiyah ne ma'at hinan mangakaw hi gina'un di ibbada
ti ta"on hi un dumo'do'ol di gina'udah alanda mu mapa"ida damdama ti matoyda,
at mid hulbin nan inakawda."*

Hay Umaya'ayagan nan Nanomnoman an Tagu†
20 Intuluy Solomon an nanungun hinan imbaluynan inalinay,
"Hi Anomnoman ya ay babain umaya'ayag hinan tatagun wah nan kulha ya nan malkadu,
21 ya bumugabugaw hinan wah nan pantaw di allup nan babluy
ya nan malgom an wadan di a'am'amungan nan tatagu,
ya alyonan diday,
22 Da'yun nakudang di punnomnomana ya anuud di pangidinnganyuh nan umat hinan aatyu an adi ayu luma'eng?
Ya anuud di pangabulutanyuh nan nahamad an ma'adal an pahiwonyu?
23 Gulat ta donglonyu nan hingal'un da'yu at immannung an udma' di itugun'un da'yu,
ya idat'un da'yu nan mun'aphod an nomnom an wan ha"in!
24 Mu din nangayaga' ay da'yu ya adia' dongdonglon,
ya din nangipadaha' an bimmadang ay da'yu ya din'uga'.
25 Ya dumalat hinan agguyyu ahan nangngolan hinan intugun'un da'yu,
ya dumalat goh hinan agguyyu namenhodan hi un'u pahalon nan nappuhin ugaliyu
26 at abatla' da'yuh un way ligatyu,
ya hinhannulo' da'yuh un madatngan nan atata'ot an ma'at ay da'yu.
27 Ya ta"on hi un way nappuhin ma'at ay da'yu an umat hinan atata'ot an puo'
ta pa"ionay itaguanyu mu alyo' damdamay, Awahyu!

28 Inila' an mumbaga ayuh anomnoman, mu adi' abuluton,
ya ta"on hi unna' anapon hinan malgom an lugal ya adi ayu pa"anap ay ha"in.
29 Immannung an adiyu pohdon an luma'eng,
ya immannung goh an adiyu pohdon an e'gonan hi Apo Dios.
30 Ya immannung an agguyyu inabulut nan tugun'u,
ya immannung goh an agguyyu dengngol nan hingal'u.
31 At hay balloh nan inatyu ya malagbuan ayuh holtaponyu ti pento'yuy na"appuhi,
at mahapul an elanyu nan atata'ot an ibalinana!
32 Matoy nan manghan di inilana ti adida pohdon an manomnoman,

---

* **1:19** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan mangakaw: Prov. 6:30-31; 9:17; 10:2; 13:23; 14:9; 17:19; 19:26; 24:15-16; 28:24; 29:24; 30:7-9. † **1:19** Mete"an te ta engganah egponganah nan Prov. 9:18 ya ohan adu"oy an nipa"el, ya itudunay aat nan duwan ay babain mi'hapit hinan tatagu ta olom ya diday unudonda. Nan ohan babai ya hi Anomnoman di ngadana, ya hay ipa"elna ya nan aat Apo Dios ya an amin nan mun'aphod. Nan netob an babai ya hi Umilugtap di ngadana, ya hay ipa"elna ya nan aat Satanas ya an amin nan nappuhi.

ya nan manangpah an tagu ya mapogpogda ti ma'angohhoyda.
33 Mu an amin nan mangngol hinan tugun'u ta unudonda ya malenggop di pi'taguanda,
ya adida wumogwog hinan malgom an ma'ma'at ay dida ti mi'id ta'tanda."

2

Hay Awagahan nan Nanomnoman

1 Intuluy Solomon an nangulgud hi nipa"el hinan imbaluynan inalinay,
"Imbaluy'u, abulutom nan itudu',
ya adim ahan aliwan nan itugun'un he"a!
2 Ya adalom di aton an luma'eng
ta ipadahmuy abalinam an manginnilah aat Anomnoman.
3 Amnawam ahan Hiya ta luma'eng'a
ta way abalinam an manginnilah nan na'ahhamad.
4 Ipadahmuy abalinam an manganap hi luma'engam
an umat hinan atom an manganap hi balitu' hinan luta,
unu nan mapla'an an gina'un nipo"oy hi luta.
5 Ya gulat ta atom hanan amin at innilaom mahkay di aat Apo Dios
ya hay aton an mange'gon ay Hiya.
6 Ya manu ay umat hina ti hi Apo Dios ya anggay di alpuwan Anomnoman,
ya Hiya goh di alpuwan nan i'ibana an da Panginnila ay Pun'awat.
7 Ya Hiya ya anggay di bumadang hinan tagun nahamad di pangatna,
ya Hiya goh di bumaliw hinan nahamad an tagu.
8 Ya Hiya goh di mangipapto' hinan maphod di pangatna,
ya Hiyay manalimun hinan un'unnud ay Hiya.

9 Ya gulat ta unudom tun tugun'u at immannung an innilaom di nahamad an pangat,
ya nan makulug an aton hinan i'ibba,
ya ta mapapaddung di atom ay dida.
10 At he"a ya maphod hi un'a middum ay Anomnoman ta luma'eng'a,
ya maphod goh hi un'a mitnud ay Panginnila ta hiyay mangipa'amlong ay he"a,
11 ya ta"on un hi Abalinan an Manginnilah nan Na'ahhamad ya nan aginan hi Pun'awat
ya diday mun'adug an bumaliw ay he"a.

12 Hi Anomnoman ya itudunay maphod hi atom ta adim aton di nun'appuhin pumbaholan,
ya ibataan da'ah nan wadan di tatagun nappuhiy atondan humapit an umipagulu
13 an nan tatagun nan'ug hinan nahamad an pi'taguan
ta nan helong an wadan di pumbaholan di pohdonda.
14 Didan tatagu ya hay nappuhin ato'atonday iyamlongda,
ya ta"on nan numbino'ob'on an pangatdan lumihog ya iyamlongda.
15 Immannung an paddungnay napiku an numbino'ob'on di dalan hi dalanonda
ti mi'id ahan di nahamad hi egponganda.

16 Hi Anomnoman di bumadang ay he"a
ta adi'a mabalbaliyan hinan pangal'alu' nan babain nangilugtap hi ahawana
17 ti ta"on hi un waday nabayag an ahawana mu tinaynana hiya,
at agguyna inunud din intulagnan hiyah din nun'ahawaandah hinagang Apo Dios.
18 Ya gulat ta umuy'ah abungna at umannung an umuy'ah nan babluy an mungngadan ad Atayan
ti neheggon hidih nan babluy di nun'atoy.
19 Ya mi'id ahan ah ohah nan umuy an mangelo' ay hiyah mumbangngad hinan ay paddungnay nepto' an dalan,
ya manu ay adida ti mid ologdan manganap hinan dalan an mipluy hi wadan di pi'taguan.

20 At he"a ya mahapul an mitnud'ah nan mun'aphod an tagu
an paddungnay mundaldallanan hinan nepto' an dalan,
at nahamad di pi'taguam
21 ti nan tatagun nahamad di pangatda ya anggay di mumpunhituh tun luta,
ya minaynayunda.
22 Mu ma'innila an nan mangamangat hi nappuhi ya mapogpogdah tun luta,

ya nan adi mangipa'annung hinan intulagda ya ma'ubahda goh.”

3

Hay Mitugun hinan Ungungan Linala'i

1 Intuluy Solomon an nangulgud hi nipa"el an inalinay,
“He"an imbaluy'un lala'i ya adim ahan al'alliwan tun itudu' ay he"a
ti mahapul an italeponmuh nomnommu ta hiyay inaynayunmun unudon.
2 At atom ay hana ya maphod di nitaguam hitun luta,
ya dumu'du"oy di ataguam.

3 Ya adim idinong an gun mangipattig hi pamhodmu ya ulaymuh nan i'ibbam an tagu
ti didan duwa ya ma'ahhapul ahan an paddungnay ibuungmuh bagangmu,
ya paddungna goh hi unmu itudo' hi nomnommu ta adida ma'aliwan.
4 Ti gulat ta umat hinay atom at umannung an umamlong hi Apo Dios an mannig ay he"a,
ya ta"on nan tatagu ya maphod di pannigdah aatmu.

5 Hi Apo Dios ya anggay di pange'kodam an amin hinan way ma'ma'at hi nitaguam,
ya adim edenol hinan inilam.
6 Ya an amin di atom ya mahapul an nomnomom hi Apo Dios
ta Hiyay mangituduh nan makulug an pangatmu.

7 Ya adim alyon hi nomnommuy unmu inilan amin di logom!
Ti hay atom ya hi Apo Dios di pangehdolam,
ya Hiyay e'gonam!
Ya adim aliwan an man'ug hi nappuhi!
8 Ya manu ay alyo' hene ti hanan unudom di mangipabi'ah hi odolmu,
at pumhod di nitaguam.

9 Adim aliwan an mangidawat ay Apo Dios an amin hi gina'um,
ya namama nan mun'aphod an bungan nan inhabalmu.
10 Ti gulat ta atom at ma"apnuy alangmu,
ya mitapal goh di udumnah nan lipog hinan do'ol an tibungmu ti ma"apnuda goh.

11 He"an imbaluy'u, adi'a madismayah un da'a ihingal ay Apo Dios hinan ibahhawam,
ya adi'a goh ngumaya ti od'odolnah unmu hamadon nan aatmu.*
12 Ti gilaton Apo Dios an amin nan tatagun pohdona
an umat hinan aton di ommod an mangilat hinan imbaluynan pohpohdona.†

13 Immannung an mawagahan nan taguh unna damuwon hi Anomnoman ti waday
panginnilana
14 ti henen ay babai ya nidugdugah di hulbina ya un nan silver unu balitu'.
15 Hi Anomnoman ya aptan ahan ya un nan na'angnginan batu an ma'alih ruby,‡
ya ta"on goh an amin nan mun'a'amnawan ya mi'id ah nipaddungana.
16 Hi Anomnoman ya Hiyay dumalat hi dumu'du"oyan di ataguan hitun luta,
ya ta"on goh nan umadangyanan ya a'e'gonan.
17 Immannung an hi Anomnoman ya ipa'amlongnay nitaguam,
ya Hiyay dumalat hi alenggopan di nitaguam goh.
18 Mipadenol nan tagun nanginnila
ti hi Anomnoman di mangidat hi dumu'du"oyan di ataguanah tun luta.

19 Dumalat hi Anomnoman ya limmun Apo Dios tun luta ya ad daya,
20 ya dumalat nan ay aginan hi Pun'awat ya limmuna goh
nan danum hinan wangwang ya nan udan an nalpuh nan bunut.

21 He"an imbaluy'u,
pohdo' hi un minaynayun di anomnomam ya nan abalinam an manginnilah nan
na'ahhamad,
ya adim abuluton an mami'id hanan abalinan an wan he"a
22 ti pumhod di ataguam hi unmu aton hana
an umatdah nan buung an umipaphod hi tigaw.
23 Ya mi'id al'alin he"ah nan pundaldallanam hinan umayam ti adi'a mahalibdud,

---

* **3:11** Heb. 12:5. † **3:12** Heb. 12:6. ‡ **3:15** Heten batu ya mumbolah di kololna.

24 ya adi'a tuma'ot hi un'a molo' ti immannung an ma'allenggop'a.
25 Ya adi'a goh tuma'ot hinan malgom an himbumaggan umipaligat
ti hiyah ne lagbun nan tatagun nappuhiy ato'atonda ya anggay,
ya adi'a umat ay dida.
26 Ya hi Apo Dios goh di dumalat hi anatulidmu ti Hiyay mumpapto' ay he"a,
at makulug an paddungnay adi'a ma'nah nan hulu.

27 Ya adim iyukuh an bumadang hinan way munhapul hi badangmuh unmu abalinan,
28 at wada ay di umalin he"ah mumpabadang
(ya gulat ta waday imbolham hi pihhum),
ya adim ahan alyon ay hiyay,
Mun'adaw'an ha"in hi ma'et!
hi un way mabalin hi idatmud ad ugwan!

29 Makulug an adi ahan maphod hi unmu nomnomon an aton di nappuhih nan heneggonmu
ti dida ya he"ay edenolda.
30 Ya adim pumbaholan nan taguh un mi'id ah dimmalat,
ya namamah un mi'id di inatnah nappuhin he"a.

31 Ya adim amohan nan tagun mangat hi nappuhih nan ibbana,
ya adim iyengngoh hinan malgom an pangatna.
32 Ya manu ay adim aton ti hi Apo Dios ya nidugah di boholnah nan tagun nappuhiy atonda,
mu nan adi ma'innila ya ipa'innilanah nan tagun nahamad di pangatda.

33 Idutan Apo Dios nan mumpunhituh abung di tagun nappuhiy pangatna,
mu wagahana nan mumpunhituh nan abung di nahamad di pangatda.
34 Boholon Apo Dios nan tagun mangipabagtuh odolda,
mu nan mangipa'ampah odolda ya diday ipadutu'na.§
35 At nan immannung an nala'eng ya nanomnoman an tatagu ya malagbuandah a'e'gonan nan tatagun dida,
mu nan tatagun nakudang di nomnomda ya diday bainona."

4

Hay Idat nan ay Babain hi Anomnoman
1 Ya intuluy goh Solomon an nangulgud hi nipa"el an inalinay,
"He"an imbaluy'u,*
hay maphod ya ihamadmun donglon nan itugun amam ta luma'eng'a.
2 Nan itudu' ay he"a ya ma"ap'aphod,
at mahapul an adim inganuy.
3 Hidin a'ung'ungnga' hi wada' hi abung ama ya unna' oh'ohhan imbaluy ina,†
ya pa'ahhalimunana' ay dida,
4 ya intudtuduwana' ay ama an inalinan ha"in di,
Adim al'alliwan nan itudu',
ya mahapul an unudom tun itudu' ta umadaog'a ya matagu'a.
5 At adim al'alliwan unu du'gon nan hinapihapit'u,
at innilaom di atom ta paddungnay mi'ligwa'ah nan babain hi Anomnoman ta manomnoman'a
ya ta abalinam an innilaon nan na'ahhamad.
6 Ya adim inganuy hi Anomnoman ti Hiyay mangibaliw ay he"a,
ya gulat ta pohpohdom Hiya at Hiya goh di manalimun ay he"a.
7 At hay ma'ahhapul hi atom ya pot'om hi Anomnoman ta Hiyay engham,
ya ta"on hi un nidugdugah di balul nan bunungna mu bayadam damdama
ta abalinam an innilaon nan na'ahhamad.
8 Ti gulat ta pohdom Hiya at umannung an ipabagtu da'a,
ya gulat goh ta lo'mom Hiya at umannung an Hiyay mange'gon ay he"a.
9 Ya Hiyay mangidat ay he"ah mapmaphod an pulimyum an ay uklup di ali an iyuklupnah ulum.

---

§ **3:34** Jac. 4:6; I Pet. 5:5. * **4:1** Bahaom nan footnote di Prov. 1:7 ta innilaom di aat ten translation. † **4:3** Hay o'ommod nan Alin hi Solomon ya da Alin hi David ya hi Bathsheba an ahawana (II Sam. 12:24).

Hiyah ne intudun aman ha"in.

10 At he"an imbaluy'u, donglom nan hapito',
ya ihamadmun mangunud ta dumu'du"oy di pi'taguam hitun luta.
11 Intuduwa' he"ah atom an paddungnay mi'yahawa ay Anomnoman,
ya intudu' goh nan nahamad an atom eten atagum.
12 At hay pundalanam ya mi'id ah humaliwan he"a,
ya gulat ta tumagtag'a at adi'a munlu'bub.
13 Ya ihamadmu ta adim al'alliwan hanan intugun'u
ti hiyay dumalat hi pi'taguam.
14 Ya mahapul an adi'a mitnud hinan way ayan nan tatagun nappuhiy ato'atonda,
ya adim goh eng'enghon nan nappuhin ato'atonda.
15 Mahapul an du'gom dida ta adim ahan aton nan nappuhi,
ya butiwom ta nan nahamad di unudom.
16 Ti adi umali enlo'da ta engganay unda aton di nappuhi,
ya adida molo' ta nangamung hi un way atondah nappuhih nan ibbada.
17 Ya hay amnawandah ato'atonda ya nan nappuhi,
ya hay laylaydonda ya unda gun pumatoy.

18 Mu nan dalan an pange'wan nan nahamad di pangatda
ya umat hinan pa'abbuhu' an potang an gun pumatpatal ta nangamung hi un muntonga.
19 Mu nan dalan an pange'wan nan mangamangat hi nappuhi ya pa'ahhelong,
at adi mattig di pange'wanda,
at himbumagga ya mun'ahalibdudda.

20 He"an imbaluy'u, ihamadmun ingaon tun hapito',
ya pa'addonglom tun itugun'u
21 ta adim hin'ing'ingaon,
ya ihihi'almu ta humalatom hi nomnommu.
22 Ti nan mangabulut hitun itugun'u ya hiyay dumalat hi pi'taguanda ya pumhodanda,
23 at hay mahhun ahan hi atom ya hay panalimunam hinan nomnomom
ti hiyay alpuwan di ataguam.
24 Ya adim ahan hapiton nan agguy immannung,
ya du'gom nan layah an hapit.
25 Ya adim abuluton an mataktak nan ninomnommuh atom hinan nitaguam
an umat hinan tagun hay dalanonay papuutanan tigon,
26 ya mahapul an ihamadmuy aatmu ta an amin nan atom ya adi mibahhaw,
at waday punhulbiana.‡
27 Ya mahapul an adiyu ihingngih nan nibahhaw an dalan,
ya du'gonyu nan nappuhin ma'ma'at ta nan ma'andong an dalan di pange'wanyu."

5

Hay Adi Pangelo'an hinan Bo'on Ahawa

1 Ya intuluy Solomon an nangulgud hi nipa"el an inalinay,
"He"an imbaluy'u,
ihamadmun ingaon tun hapito' an nanomnoman ya nan maphod an tudtudu'
2 ta way atom an matugun,
at mihamad di pangatmu,
ya nala'eng'an mamilih nan hapitom.
3 Emayaam nan babain hi Umilugtap di ngadana
ti munlameeh an ay danum di alig nan timidna,
ya umal'alu' di hapitona.
4 Mu gulat ta ihi'almu hiya ya hay pumbalinanah umangunuh ya un hay punholholtapam
an umat hinan imminum hinan mun'aklit an akbu ya nan natubli' hinan hinalung.
5 At henen inatnay mangipiyuy ay hiyah nan wadan di nun'atoy,
ya he"a goh di mi'yuy ay hiyah nan wadan din nun'atoy!
6 Nan umat hinan babai ya mi'id nomnomonah nan ay owon an umuy hi pi'taguan di tagu
ti ta"on hi un na"appuhiy pangatna mu mi'id ma'awatanah aatna tuwali.

‡ **4:26** Heb. 12:13.

7 At hiyaat un hay alyo' ay he"an imbaluy'u*
ya mahapul an ihamadmun donglon heten itugun'u ta adim du'gon:
8 Bataanam hi Umilugtap an ta"on hi un nan nunhituwana,
ya adi'a meheggon ay hiya.
9 Ti undan pohdom an idat hi pamhodmuh nan umat hina an kalahin di tagu?
10 Undan pohdom hi un way tagun agguymu inilay paddungnay manamham hinan inadangyanmu?
Adi ahan maphod hi un hay intamum di bumadang hinan tagun mid ah pamhodnan he"a!
11 Hay adi' ahan pohdon hi ma'at ay he"ah agadyuhan di atayam
ya nan a'ulatam an mattig di tungalmu,
ya nan nidugah an punlungdayaam.
12 Ya alyom di,
Anaad ta ben'on'u nan nihingala',
ya anaad ta adi' pohdon an matugun?
13 Immannung an agguy'u inunud nan tugun din nun'anomnoman an nuntudtudun ha"in,
ya agguy'u inabulut din namhod an bumadang ay ha"in!
14 At ten ad ugwan ya mid hulbi' an tagu,
ya nidugah an bumaina' an amin hinan tatagu!
Hiyah ne inila' hi alyonyu!

15 Agguyyu dengngol nan nahamad an hapit an alyonay,
Uminum ayuh danum hinan bagiyu an obob an bo'on hinan obob di udumnan tagu?
Makulug ahan nan ituduna, at nan ahawayuy pa'appohpohdonyu, ya adiyu ilugtap.
16 Ti undan abulutonyu an miwa'at nan danum di obobyuh nan kalata
ya umayuh nan danumyuh nan lugal an a'amungan di tatagu?
17 Adi, ti dane ya bagiyu ya anggay,
at adi mabalin hi pahagubonyuy udumna.
18 Maphod at ni' hi unmu wagahan din inahawam hidin a'ungam,
ya maphod hi un'a umamlong ay hiya!
19 Ti hiya ya mapmaphod an umat hinan mahunghung an habhabung,
ya olom man ya nan tigaw di odolnay mangipa'amlong ay he"ah enggana,
ya gun da'a ipa'anlah nan pamhodnan he"a!
20 At he"an imbaluy'u ya adim ahan amnawan di udumnan babai,
ya adim ihihi'al nan babain way ahawana.

21 Ti nomnomom an hi Apo Dios ya titiggonan amin di ato'aton nan tagu,
ya i'innilanay malgom hi umayana.
22 Nan nappuhin ato'aton nan taguy paddungnay bituh mangna ay dida,
ya nan baholda ya ay talin an mamobod ay dida.
23 Ya matoyda ti adida patugun,
ya ma'ubahda ti nakudang di nomnomda."

6

Hay Itudun nan Ulha ya Hamuti
1 Ya intuluy Solomon an nanugun hinan imbaluynan inalinay,
"He"an imbaluy'u,
gulat ta intulagmu an he"ay mumbayad hinan utang di ligwam hi un mi'id olognan mamayad,
2 mu gulat ta hi awni ya muntutuyu'ah nan inatmu
ti immannung an agguy nihamad di nunnomnommuh aatna,
ya na"appuhi goh di punle'nam an umat'ah na'nah nan hulu
3 at hay ma'ahhapul hi atom, imbaluy'u, ya punnaudom an umuy ay hiya ta munhapit ayu
ta olom man ya abulutona ta aliwana din intulagmun hiya.
Ma'ahhapul an ipa'ampam di odolmu,
ya ihamhamadmun mangipa'innilan hiyay aat nan problemam.
4 Ya adi ahan maphod hi unmu imiton di matam,
ya adi'a goh molo' unu mun'eblay ta nangamung hi un malpah di humapitanyu.
5 Immannung an ma'ahhapul an maluh'up'ah nan paddungnay na'naam

* **5:7** Bahaom nan footnote di Prov. 1:7 ta innilaom di aat ten translation.

an ay'a ulhan nehwang hinan manganup
unu nan aton di hamutih nan munlengon ay hiya.”

Hay Itudun nan Anggugulom

6 Ya inalin goh Solomon di,
“Da'yun tagun napayad,
un adya itigawyuh nan aton di anggugulom ta hiyay atonyu
7 ti ta"on hi un mi'id ap'apuda an mumpapto' ay dida
8 mu muntamuda damdama ti mun'amungdah onondah nan tiyalgaw,
ya idadaanday onondah nan gutud di lawang.
9 Mu da'yun napayad, uya'ay alili'uhanyu,
ya anuud di bumangunanyuh nan nonollo'anyu?
10 Ti wa ay ta alyonay un ay molo' anuh na'amtang,
unu na'amtang di pun'eblayana,
unu adi muntamuh ohay algaw,
unu mumbakahyun hi atnay algaw,
11 mu hay makulug hi ma'at ya palpaliwan ya mawotwot ayu ahan
an umat hinan ami'idan nan gina'un di lala'in nahod'ap,
ya munhinaang ayu goh, at mid mapto' ya mahapul an mun'adaw ayuh ononyu!”

Hay Aat nan Nappuhin Tagu

12 Ya inalin goh Solomon di,
“Hay aat nan nappuhin nomnom nan tagu ya mid hulbina,
ya layah di gunna haphapiton.
13 Iked'engnay matana,
ya inyunudnay ngamayna ya hu'ina ta pamalbalinah nan i'ibbana.
14 Ya hay aatna goh ya iplanuday atondah nappuhi ta mabalbaliyan nan tatagu,
ya itudulda dida ta way aton nan tatagun munhohongngel.
15 At hiyanan un himbumaggay dumatngan nan lagbuanda an diday maligatan,
at ma'ubahdan matoy.”

Nan Pitun Pangat an Boholon Apo Dios

16 Ya inalin goh Solomon di,
“Waday pitu an pangat hi adi ahan pohdon Apo Dios:
17 Hay oha ya nan mumbagtun tagu,
ya hay miyadwa ya nan munlayah.
ya hay miyatlu ya nan pumatoy hinan tagun mid baholna,
18 ya hay miyapat ya nan tagun mangiplanuh nappuhin bumalbalih nan tatagu,
ya hay miyalema ya nan tagun umiyahup an mangat hi nappuhi,
19 ya hay miyonom ya nan agguy immannung an ihtigun hay layah di hapitona,
ya wada goh di miyapitun pangat hi adi ahan pohdon Apo Dios an nan mangi-tudul hinan ommodna ya a'agina
ta way atondan munhohongngel ta nangamung un mapa"i nan pun'u'unnudandan hina"ama.”*

Hay Padan hinan Umilugtap

20 Ya inalin goh Solomon di,
“Imbaluy'u,
mahapul an unudom nan tugun amam,
ya adim aliwan nan itudun inam.
21 Ya maphod hi unmu nomnomon hanah abigabigat ta adida ahan ma'aliwan hi enggana.
22 Ta henen itugunday ay paddungnay mangitudun he"ah nan malgom an ayam,
ya hiyay mangipapto' ay he"ah nan alo'am,
ya hiya goh di gun mangipanomnom ay he"ah nan bumangunam hinan mapatal.
23 Ti henen itugundan he"a ya umat hinan mabnang an dilag an itudunay pumhodan,
ya nan paneteldandan he"a di mangituduh maphod hi nitaguam.
24 Ya hanan itugunda ya itududay atom an mibataan hinan nappuhin binabain hi Umilugtap
ya nan binabain ahawan di udumna an mangal'alu' ay he"a ta way atom di paniaw.
25 At mahapul an adim amnawan nan ma"aphod an tigawna,

* **6:19** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan pamoholan: Prov. 10:12, 18, 26; 11:1, 20; 12:8, 22; 13:5, 14:17, 35; 15:8-9, 17, 26; 16:5, 11-12, 27; 17:15; 20:10, 23; 21:27; 25:21-22; 26:28; 27:6; 28:9; 29:10, 27.

ya wa ay ta ked'engan da'a ya adi'a ma'agay'ayan.
26 Nan nginan di pe'yelo'am hinan puta ya umat hinan nginan di tinapay,
mu nan pe'yelo'am hinan babain way ahawana ya hay nginana ya nan apa"ian
di nitaguam.
27 Un mah mabalin an alan nan lala'iy bala ya impattu'nah ulpuna ya adi moghob nan
pantalona?
28 Ya undan mabalin an igatinay bala ya adi maluyungan di dapana?
29 At umat hinay ma'at hinan lala'in mangelo' ay Umilugtap an bo'on ahawana
ti umannung an magilat.

30 Ta"on hi un tu'u adi ahan abuluton di aton nan mangakaw
mu adi tu'u pahiwon nan pangatna damdamah unna aton an dumalat di
punhinaangana.
31 Mu ta"on un hiya ya gulat ta ma'ah'upan at moltaonda ta pumbayadonda hiyah
mumpapitu
an ta"on hi un ma'amin nan gina'una.
32 Mu iyal'allanah nan umilugtap an lala'in ay mi'id di nomnomna
ti nan mangat hi umat hina ya unna pa"ion di nitaguana.
33 Ti mi'pattoy nan ahawanan hiya, at madinul,
ya mapa"i goh nan pange'gonan di tatagun hiya,
at mabainan hi enggana.
34 Ti manu ay umat hinay aatna ti dumalat di annel nan ahawan nen babai,
at hiyay dumalat hi un bumubungtana,
at heden algaw an pangiballohana ya adi umigohgoh.
35 Ya adina ahan abuluton di gibuhna,
ya du'gonay lagbun midat ay hiya an ta"on hi un do'ol ahan.”

7

Hay Udumnan Padan hinan ay Babain hi Umilugtap di Ngadana
1 Ya intuluy Solomon an nangulgud hi nipa"el hinan imbaluynan inalinay,
“Mahapul an nomnomom ya adim al'alliwan an he"an imbaluy'u an mangat
hinan intugun'uh atom.
2 Ya mahapul an ihamadmun unudon nan intugun'u ta matagu'ah maphod,
ya halimunam tun itudu' an umat hinan ato'atom an manalimun hinan
na'angnginan gina'um.
3 Ya paddungnay ihe'gotmu tun itudu' hinan galaygaymu,
ya ay itudo'muh nomnommu ta ipahalatommu.
4 Ya amnawam nan ay babain hi Anomnoman di ngadana,
ya amnawam goh nan ay aginan hi Pun'awat
5 ti diday mangibaliw ay he"ah nan babain hi Umilugtap di ngadana
an nan mangibalbalih nan pangal'alu'na.

6 Wa han ohay algaw ya indungaw'uh nan nibughul an tawan di abung'u,
7 ya waday tinnig'uh do'ol an mumpangilog an linala'in mi'id ah endamda,
mu waday inimmatuna' hi oha an immannung an nakudang di nomnomna.
8 Hiya ya ene'wanah nan nuntikkuan di kulhan neheggon hinan abung Umilugtap,
ya nunle'le'od an nundaldallanan an immuy hinan kulhan miyuy hi abung nen
babai.
9 Hay olas ede ya munhinag an na'uy an mahdom an homelong.

10 Ya himbumagga ya nabanuhu' heden babain immuy nanamun hiya,
ya hi Umilugtap ya immannung an nunlubung hi lubung di puta
ti waday nappuhih ninomnomnah aton.
11 (Henen babai ya mango"ongol an humapit,
ya mi'id baina ya un munhenad hinan abungna an adi um'umbun
12 ti awnian wah dih nan kulha an munhood,
unu hinan way a'amungan di tataguh nan malkadu,
unu hinan nuntikkuan di kulha.)
13 Ya unat goh tinnignah den ungan lala'i ya len'omna hiya, ya inungnguna,
ya agguy bimmain an ni'hapit ay hiya, an inalinay,
14 Wadah abung'ud ugwan nan ene'nong'un dotag!
15 At hiyaat unna' limmahun an manamun he"a ti he"ay nomnomo' hi anapo',

ya ten ad ugwan ya inah'upa' he"a!
16 Ya impaphod'un inap'apan nan olo'a' hi naginnulitan hinan mundongngol an lo'ob an
nalpud Egypt,
17 ya winalhia' hinan numbino'ob'on an maphod di hunghungna!
18 At umali'a ta ilablabitan ipuhay di le'natan mumpohhodan ta mun'am'amlongta!
19 Ya adim nomnomon nan ahawa' ti mi'id hidih abungmi ti numbaat hi adagwi.
20 Ya numbalun hiyah do'ol an pihhu,
at awni ta tumabay bulan ya un umanamut!
Hiyah ne inalina.

21 At henen babai ya nan ma"aphod an nanapitnay nabalbaliyan han ungan lala'i.
22 At la'tot ya na'al'alu',
at nitnud eden babai an umat hinan bakan ginuyuddan iyuy hinan way pumpal-
tian
unu umat hinan ulha an mundapuh an umuy hinan bitu
23 ta engganay un matubli' hi pana ta humawang hinan puhuna,
unu umat goh hiyah nan hamutin na'nah nan hulu mu agguyna inilah un hiyay
dumalat hi atayana.

24 At he"an imbaluy'u* ya donglom tun alyo',
ya ihamadmun innilaon tun hapito' an itugun'u!
25 Adim ahan iyunnud nan nomnommuh pangat nan umat hinan babai,
ya ta"on nan numbino'ob'on an kulhah wadana ya adi'a mumpahhiyal hidi.
26 Ya manu ay alyo' hene ti hiyay dimmalat hi nun'atayan nan do'ol an linala'in adi mabalin
an ma'yap.
27 Ya nan abung nen babai ya paddungnay ongol an pantaw an mipluy hinan wadan din
nun'atoy!"

8

Paddungnay Mun'ayag nan ay Babain hi Anomnoman
1 Ya intuluy Solomon an nangulgud hi nipa"el hinan imbaluynan inalinay,
"Mu wadah Anomnoman an paddungnay umaya'ayag ay da'yu,
ya Hiyay gun humapit an mangipa'innilah atonyu.
2 Ya numbino'ob'on di tuma'dogana ti tuma'dog an mangayag ay da'yuh nan ata'nang an
duntug
ya hidih nan way nunhappangan di dalan,
3 ya hidih nan delloh di pantaw hinan pange'wan an umuy hinan babluy,
ya hidi goh hinan way pantaw.
Ya olto'oltonan umaya'ayag an alyonay,
4 Da'yun linala'i ya ta"on un da'yun ami'amin an tatagu,
5 ya namama ay da'yun nakudang di nomnomna unu manangpah,
ya donglona' ni' ta luma'eng ayu ta manomnoman ayu!
6 Donglonyu ahan heten nahamad an tugun'u
ti an amin nan itudu' ay da'yu ya makulug.
7 Immannung an amin di alyo' ya ma"akkulug
ti ha"in ya pahiwo' di layah.
8 An amin di hapito' ya immannung an mi'id ah nibahhawana
ti adi' ahan hapiton di layah unu napiku.
9 Ya inila' an nan nanomnoman ya nan nanginnila ya abulutonday alyo'
ti immannung an nepto' an madadawoh hi innilaon.
10 Hay alyo' ay da'yu ya pa'appohdonyu nan tugun'u ya un nan silver,
ya pot'onyuy bumadang hi luma'enganyu ya un nan na'ahhamad an balitu'.
11 Ti nahamhamad hi Anomnoman ya un nan mapla'an an batu,
ya mi'id ah udumnah amnawanyuh nipaddung ay Anomnoman.

12 Ya humapit hiya, ya inalinay, Ha"in an hi Anomnoman ya ihnay mi'hitun Ha"in hi
abung'u an da Pun'awat ay Panginnila,
ya hi Abalinan an Manginnilah nan Na'ahhamad.
13 Ya kulugonmi an hay pange'gonan ay Apo Dios di hiyay pamahiwan hinan nappuhin
pangat,

* **7:24** Bahaom nan footnote di Prov. 1:7 ta innilaom di aat ten translation.

ya abohlanmi da Mumpahpahiya ay Munlayah,
ya hi Mangamangat hi Nappuhi, ya Hi Nibahhaw di Panapitna.

14 Ya Ha"in di mangipanomnom hi maphod an punnomnoman ya nan maphod an tugun,
ya Ha"in goh di alpuwan di panginnila ya nan nidugah an abalinan.
15 Ha"in di mangidat hi abalinan nan a'alih nan punhaadanda,
ya badanga' goh nan a'ap'apun mangiyammah nan makulug an uldin.
16 An amin di mumpapto' eten luta ya Ha"in di bumadang ay didah nan tamuda
an ta"on un nan linala'in imbabaluy di ali unu nan malgom an a'ap'apu.
17 At Ha"in an hi Anomnoman ya hay pohdo' ya nan immannung an mamhod ay Ha"in,
ya an amin nan manganap ay Ha"in ya ah'upana'.
18 Ya ma"aphod nan gun mitnud ay Ha"in an da Umipa'adangyan ay Me'gonan,
at maphod di itaguan nan mangunud ay da'mi,
ya ta an amin di gunda aton ya nahamad di pumbalinana.
19 Ya hay ato' an munwagah ay da'yu ya mapmaphod ya un nan na'ahhamad an balitu'
unu nan silver an mi'id ahan di nilamut.
20 Ya hay gun'u aton ya nan na'ahhamad,
ya hay pohpohdo' ya nan ma'andong an ma'at.
21 Ya manu ay munle'le'oda' hidi ya ta way ato' an mangidat hi ma"aphod an ataguan hinan mamhod ay Ha"in
ta nan ataguanda ya umat hinan alang an na"apnuh paguy.

22 Ha"in ya wagwadaa' ay Apo Dios hidin nangete"anan nuntamu
ti Ha"in di nahhun ya un nan udumnan limmuna an wadad ugwan.
23 Ya pepento'a' tuwalih nahhun hidin hopapna ya un malmu tun luta.
24 Ha"in ya wagwadaa' tuwali ya un mawada nan baybay ya nan obob an bumuhubuhu' di danumna.
25 Ya wagwadaa' goh ya un ma'amman nan atata'nang an aduntuduntug unu nan i"ittang an dudunduntug,
26 unu nan payaw an wah tun luta, unu ta"on un nan hupu'.
27 Ya binadanga' hi Apo Dios an nunlumud daya,
ya immannung an tinnig'u Hiyan nunlumuh nan igad hi nundammuwan ad daya ya tun luta.
28 Ya tinnig'u goh nan inatnan nangammah bunut ta inhinanad daya,
ya ta"on un nan inatnan nun'ammah nan numbino'ob'on an obob hinan baybay.
29 Ya wagwadaa' hidin nangiyammanah ihinan di baybay ta adi middum hitun luta,
ya wagwadaa' goh hidin nangiyammanah nan pognad tun luta.
30 Makulug ahan an wadaa' hinan delloh Apo Dios
ta bimmadabadanga' ay Hiyah din nunlumuwanan amin hinan nun'almun wadad ugwan,
ya abigabigat ya immamlo'amlonga' hinan way hinagangna.
31 Ya mun'am'amlonga' an dimmalat an amin hinan nunlumuwana an ta"on nan tatagu.

32 At Ha"in an hi inayun hi Anomnoman ya alyo' ay da'yun imbabaluy'u ta ihamhamadyun donglon nan itugun'u
ti immannung an mawagahan nan mangunud ene.
33 Makulug an manomnoman ayuh unyu unudon nan tugun'u ta adiyu inganuy an aton.
34 Ya mawagahan nan tatagun binigat ya gunda umalih nan pantaw di abung'u ta donglona' hi unna' lumahun
35 ti nan manganap ay Ha"in ya hiyay mangah'up hinan pi'taguana,
ya iyam'amlong Apo Dios hiya.
36 Mu nan adi manganap ay Ha"in ya un hay odolnay pina"ina,
ya nan tagun mamohol ay Ha"in ya paddungnay hay atayanay penhodna.
Hiyah ne inalin Anomnoman."

9

Nan Maphod an Pangayagan nan ay Babain hi Anomnoman hinan Tatagu

1 Ya intuluy Solomon an nangulgud hi nipa"el hinan imbaluynan inalinay,
"Hi Anomnoman ya paddungnay impiyammanay abungna an pituy tu'udnah appit
hi dola ta way mamdon hi atap.
2 Ya indadaanay ma"aphod an gotad ti impipaltinay animal,

ya hinubulana nan bayah,
ya impaphodna nan lamehaan hi pangananda.
3 Ya unat goh nidadaan an amin ya hennagna nan binabain tagalana ta umuydah nan
atata'nang an lugal eden babluy an mangayag hinan tatagu ta ibugawdan
alyonday,
4 Da'yun nawongwong ya da'yun nakudang di nomnomna!
Ma ayu ta me"an ayun Ha"in hi abung'u
5 ti impidadaan'u nan mapolhat an ma'an,
ya wada goh di hinubula' an bayah!
6 Maphod ahan hi unyu taynan nan nawongwong
ti umannung an ma"aphod di nitaguanyuh un ayu manomnoman
ta way atonyun manginnilah maphod hi atonyu!

7 Gulat ya tugunonyu nan ma'angohhoy an tagu at da'yuy angadnana,
ya wa ay goh ta ihingalyu nan tagun nappuhiy ato'atona at ipabangngadnay
nappuhin da'yu.
8 At adiyuat ni' tugunon nan ma'angohhoy an tagu ti abohlan da'yu.
Mu nan nanomnoman an tagu ya adi umat hina ti ta"on hi unyu ihingal hi un way
ibahhawana ya un da'yuat pa'appohdon.
9 Immannung an od'odolnah unyu itudtuduwan nan nanomnoman an tagu ti iyal'allanan
manomnoman,
ya ta"on hi unyu itudtuduwan nan tagun nahamad di pangatna ta ma'ud'udman
di inilana.

10 Ya gulat ta pohdonyun luma'eng at hay mahhun hi atonyu ya e'gonanyuh Apo Dios
ti nan tagun nanginnilah aat nan nahamad an Dios ya hiyay nanginnilah nan
nepto'.
11 Innilaonyu an nan anomnoman di dumalat hi pi'taguanyu ta ma'ud'udman di algawyuh
tun luta.
12 Ya gulat ta manomnoman ayu at umannung an waday lagbuyu,
mu gulat ta pahiwonyuy luma'enganyu at hiyay dumalat hi pumuhianyu.
Hiyah ne inalin Anomnoman."

Hay Pangibagan nan ay Babain hi Anomnoman hi Aat nan Nappuhin Ayag nan ay Babain hi Umilugtap hinan Tatagu
13 Ya intuluy goh Solomon an inalinay, "Wada han ay babain putan hi Umilugtap di
ngadana
an mango"ongol an humapit, ya nawongwong,
ya mi'id ahan di baina.
14 Hiya ya un u'umbun hinan pantaw di abungnan wah nan nabagtun lugal hinan babluy,
15 ya umaya'ayag hinan way maluh an manapdapuh hinan ayanda.
16 Ya al'alu'ona nan nawongwong an alyonan diday,
Humigup ayuh tun abung'u!
Ya alyonah nan nakudang di nomnomnay,
17 Munlameeh nan na'akaw an danum hi inumon,
ya maphod di tamtam nan na'akaw an tinapay hi onon hi un mi'id di mannig!
Hiyah ne hapitona.
18 Mu Ha"in an hi Anomnoman ya alyo' ay da'yuy,
Ihamhamadyu ni' ti danen gun ma'ayagan ya agguyda inilah un an amin di umuy
hinan abung Umilugtap
ya mun'atoydan wah didah nan maluhung an wadan di nun'atoy!"
Hiyah ne angunuh ten nipa"el an intugun Solomon hinan imbaluyna.

10

Nan Numbino'ob'on an Tugun Solomon
1 Hiya hatuy numbino'ob'on an tugun an intudun Solomon.

Nan nanomnoman an unga ya umipa'amlong ay amana,
mu nan nakudang di nomnomna ya umipalungdayan inana.

2 Nan na'akaw an mapla'an an gina'u ya mid hulbinah awni,
mu gulat ta nahamad di pi'taguan ya umannung an waday hulbinah munnanan-
nong.

3 Hi Apo Dios ya adina iyabulut an mahinaangan nan tatagun maphod di ato'atonda,
mu nan tatagun nappuhiy ato'atonda ya ipawan Apo Dios ta mi'id ologdan mangngal hinan amnawanda.*

4 Nan humigan muntamu ya immannung an manghan di gina'una,
mu nan mahmahlun muntamu ya makulug an dumo'ol di gina'una.†

5 Nala'eng nan ungan mahmahlun mumboto' hi muntupin paguyna,
mu bainonay ommodnah un gun momollo' eden abto'ana.

6 Ma'ud'udman nan wagah di tagun nahamad di pangatna,‡
mu hay hapiton di tagun nappuhiy pangatnay dumalat hi apa"ianda.

7 Wa ay ta matoy nan tagun maphod di ugalina ya adi ma'al'alliwan nan maphod an inatna,
mu unat goh matoy nan tagun nappuhiy pangatna ya adi madnoy at ma'aliwan di ngadana.§

8 Nan nanomnoman an tagu ya abulutonay maphod an mitugun ay hiya,
mu nan tagun nakudang di nomnomna an logmonay hapitona ya ma'ubah an amin nan wadan hiya.

9 Nan tagun hay nahamad di gunna aton ya ipapto' Apo Dios,
mu nan tagun gun mangat hi nibahhaw ya mipa'ampah awni.*

10 Nan tagun adi mangibaag hinan makulug ya hiyay dumalat hi gulu,†
ya nan mahapit an tagun malgom di hapitona ya mabainan hi awni.

11 Nan panapit nan tagun nahamad di pangatna ya umat hinan obob an umidat hi ataguan,
mu hay hapiton di tagun nappuhiy pangatnay dumalat hi apa"ianda.

12 Nan pi'bohholan ya umidat hi gulu,
mu gulat ta waday pamhodnah nan ibbanan tagu ya aliwanan amin di nappuhin na'at.‡

13 Nan nanomnoman an tagu ya immannung an mipattig di anala'engnah nan hapitona,
mu nan nabongang an tagu ya mahapul an magilat.

14 Nan tatagun nun'anomnoman ya gunda mundongol hinan udumnan ibbada ta ma'ud'udman di inilada,
mu nan nabongang an tagun gun humapit ya hiyay dumalat hi gulu.

15 Nan inadangyan di taguy ehngeldah pamaliwnah odolna,
mu nan nawotwot ay atog ya mi'id di pangngalanah ehdolna.

16 Hay lagbun di nanomnoman ya nan maphod an nitaguana,
mu hay lagbun di mangamangat hi nappuhi ya hay amoltaana.

---

* **10:3** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di umamnawan di tatagu: Prov. 11:6, 23; 12:12; 13:4; 21:10, 26; 23:6-8, 29-35; 25:27; 27:4, 7, 20; 28:20; 30:15-16. † **10:4** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di tamu: Prov. 4:5, 26; 12:9, 11, 14, 24, 27; 13:4; 14:4, 23, 35; 15:19; 16:26; 18:9; 19:2, 15, 24; 20:4, 13, 24; 21:5, 25; 22:13, 29; 23:4-5; 24:27, 30-34; 26:10, 13-16; 27:8, 23-27; 28:19; 30:24-28; 31:10-29. ‡ **10:6** Waday udumnan verses ten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan wagah: Prov. 10:22; 11:11, 28; 12:3; 13:21; 14:21; 16:20; 18:22; 20:7; 21:21; 22:9; 24:23-25; 28:14, 20; 29:18. § **10:7** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di matoy: Prov. 10:29-30; 11:7, 10, 13; 13:22; 14:32; 15:15; 24:11-12; 30:15-16; 31:6-7. * **10:9** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di mamolta: Prov. 10:16; 11:3-4, 8, 19, 21-23, 27, 29, 31; 12:2-3, 7, 26, 28; 13:6, 9, 14, 20-22; 14:1, 11-12, 14, 25, 27, 32; 15:3, 10-11, 24; 16:5, 18, 22-25; 17:5, 11, 13, 20, 26; 19:3, 5, 9, 16, 18; 20:17, 20, 22, 26; 21:7, 12-13, 15-16, 18, 28; 22:8, 14, 22-23; 23:10-11, 13-14, 26-28; 24:11-12, 17-22; 25:8-10, 21-22; 26:2, 27-28; 28:8, 10, 17-18; 29:1, 6, 24; 30:10, 17, 32-33; 31:1-3. † **10:10** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan bumalbali: Prov. 12:5, 20; 14:17; 15:4, 32; 16:8, 29-30; 17:20; 21:8; 23:1-3, 6-8, 29-35; 24:28-29; 25:26; 26:18-19, 24-26, 28; 31:30. ‡ **10:12** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di pangaliwan hinan ibba tu'un tagu: Prov. 14:9; 16:6; 17:9; 19:11; 20:8-9, 25; 28:13; 30:20.

17 Nan tagun mangngol hinan mitugun ay hiya ya paddungnay inunudnay owon an
mipluy hinan pi'taguana,
mu nan tagun adi mangngol hinan mitugun ay hiya ya paddungnay inunudnay
nibahhaw an owon ta omod un mitnud goh di udumnan hiya.§

18 Nan munlangkak ya ipo"oyday pamoholandah nan ibbadan tagu ta adi mipa'innila,
ya nan nabongang ya ihudhudolday aat di ibbadan tatagu ta way atonan gun
miwa'at.

19 Nan tagun mahapit ya umannung an waday ibahhawan di hapitona,
mu nan nanomnoman an tagu ya ane'nongonay hapitona ti manghanonay
alyona.

20 Nan panapit di nanomnoman an tagu ya nabalbalul an umat hinan na'ahhamad an
silver,
mu nan nomnom di tagun nappuhiy pangatna ya mi'id ahan di hulbina.

21 Nan tagun nahamad di aatna ya do'ol di mabadangan hinan hapitona,
mu nan nabongang an tagu ya adi mabadangan hinan hapitona, at hiyah ne
dumalat hi atayana.

22 Hay wagah Apo Dios hinan tataguna ya inadangyan,
at adi mabalin hi un alyon nan taguy un hiyay nalpuwana.

23 Hay umipa'amlong hinan nabongang ya nan nun'appuhin ato'atona,
mu hay umipadenol hinan tagun nala'eng ya hay anomnomana.

24 Nan umipata'ot hinan tagun nappuhiy pangatna ya umannung an hiyah ne goh di ma'at
ay hiya,
mu nan pohpohdon nan tagun nahamad di pangatnah ma'at ay hiya ya uman-
nung an hiyay ma'at.*

25 Pumuo' ay ya mid ma'angang hinan nun'abaholan hi alpahan di puo',
mu nan tatagun nahamad di pangatda ya wagwah dida an adida ma'ma"ubah ti
mabaliwandah mid pogpogna.

26 Nan napayad an tagala ya umipabohol hinan apuna
an umat hinan ma'an an umalinuh babana unu umat hinan ahu' an mun'aklit hi
matana.

27 Nan mange'gon ay Apo Dios ya dumu'du"oy di pi'taguana,
mu he'he'dodon Apo Dios di pi'taguan nan mangamangat hi nappuhi.

28 Nan namnamaon nan tagun nahamad di aatna ya palpaliwan ya umannung an ma'at
ay dida, at umamlongda,
mu nan namnamaon nan agguy kimmulug ya immannung an mi'id hulbina ti adi
ma'at.

29 Hi Apo Dios ya hanianay tagun nahamad di pangatna,
mu paligatona nan mangamangat hi nappuhi ti pa"iona dida.

30 Nan nahamad di pangatnan tagu ya adi ma'ubah an umat hinan ayiw an nihamad an
limmamut, at naligat hi mabu'nut,
mu nan tagun nappuhiy pangatna ya immannung an ma'ubah ti paddungnay
mabu'nut, at adi minaynayun hitun luta.

31 Hay hapiton nan nahamad di pangatnan tagu ya hay anomnoman,

---

§ **10:17** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan tugun: Prov. 10:31; 12:1, 15; 13:1, 10, 13-14, 18, 24; 14:3; 15:5, 7, 10, 12, 22, 31-32; 16:20, 23; 17:10; 18:15; 19:16, 18, 20, 25, 27, 29; 20:18; 21:11, 16; 22:6, 15, 17-21; 23:9, 12, 19-28; 24:5-6; 25:4-5, 11-12; 26:3, 9; 27:5-6, 9; 28:9, 23, 25-26; 29:1, 15, 17, 19; 30:18-19; 31:26. * **10:24** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan planu tu'u: Prov. 10:28; 11:5, 7; 12:5, 20; 13:16, 19; 14:12, 22; 16:1-4, 9, 33; 19:21; 21:1-2, 5, 29-31; 22:3; 26:24-26; 27:1, 12; 29:5.

mu nan tagun bumalbali an dumalat nan hapitona ya mipadinong an mapogpog
hi pidwa.

32 Nan hapiton nan nahamad di pangatna ya bumadang hinan mangngol,
mu nan nappuhiy pangatna ya puhion nan hapitonay punnomnoman nan tatagu.

11

1 Nidugah di pamoholan Apo Dios hinan agguy nepto' di pungkilunah nan way ila'una,
mu mun'am'amlong hi un nahamad di kiluan nan mungkumildu.

2 Hay ma'at hinan tagun mangipabagtuh odolna ya mipa'ampah awni,
mu nan tagun mumpa'ampa ya hiyay nanomnoman.*

3 Gapu ta maphod di ugalin nan nahamad an tatagu at adida mibahhaw hinan ato'atonda
ti nan maphod an ugaliday mangituduh atonda,
mu gapu ta nappuhiy pangat nan adi mangngol at hiyay dumalat hi apa"ianda.

4 Nan inadangyan ya mi'id ah ibadangnah nan gutud di punhumalyaan Apo Dios hinan
tataguh tun luta,
mu nan anahamad di tagu ya wada ahan di ibadangna ti hiyay mangibaliw ay
hiyah mi'id pogpogna.

5 Nan ugalin di tagun nahamad di pangatnay dumalat hi pumhodan di ato'atona,
mu nan ugalin di tagun nappuhiy pangatnay dumalat hi gun apa"ian nan
planuna.

6 Immannung an nan nahamad an pangat nan taguy dumalat hi abaliwana,†
mu nan tagun nappuhiy ugalina ya paddungnay na'nah hulu an dumalat nan
a'amnawana.

7 Wa ay ta matoy nan nappuhiy pangatna at mi'yatoy goh an amin di planuna,
ya ta"on an amin nan namnamaonah ma'at an dumalat nan numbino'ob'on an
abalinana.‡

8 Nan tagun maphod di pangatna ya hiyay mibaliw hi gulu
ta nan tagun nappuhiy pangatnay a'atana ta awahna.

9 Nan ulgu'ulgudon nan tagun mid diosnay mamuhih nan heneggona,
mu nan nahamad an tatagun nanomnoman ya diday mabaliwan.

10 Wa ay ta maphod di ma'at hinan tagun nahamad di pangatna ya mun'am'amlong nan
ni'babluyana,
ya wa ay goh ta matoy nan tagun nappuhiy pangatna ya ibugawday
pun'am'amlonganda.
11 Ya wa ay ta nan nahamad di pangatday munwagah hinan babluy at pumhod,
mu nan ulgu'ulgudon nan nibahhaw di pangatday dumalat hi apa"ian nan
babluy.

12 Nan tagun nakudang di nomnomna ya pahalonay ni'tunglubna,
mu nan tagun nanomnoman ya ane'nongonay hapitona.

13 Nan tagun ma"ulgud ya wa ay di dengngolnaan immuyna inulgu'ulgud,
mu nan tagun nanomnoman ya adina ibabbaag nan na'alin adi mipa'innila.

14 Gulat ta mibahhaw di aton nan mumpapto' hinan tatagu at ma'abakdah un way gubat,
mu wa ay di do'ol hi mumbabaddangan an muntugun hinan mumpapto' at
immannung an diday mangabak.

---

* **11:2** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan mumpahiya ya nan mumpa'ampa an tagu: Prov. 12:9, 15, 23; 13:10; 14:19; 15:25, 33; 16:5, 18-19; 18:12; 20:14; 21:4, 24; 22:4; 25:6-7, 27; 26:12, 16; 27:2, 21; 28:11, 23; 29:23; 30:13, 29-33. † **11:6** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan abaliwan: Prov. 13:14; 14:25; 18:10; 24:11-12; 30:5-6, 12. ‡ **11:7** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan namnama: Prov. 11:23; 13:12; 18:14; 23:17-18; 24:13-14.

15 Nan tagun mangita'dog hinan umutang hinan tagun agguyna in'innila ya muntutuyuh
umangunuhna,
mu nan adi mangabulut an mangita'dog hinan umutang ya mi'id al'alin hiya.

16 Nan babain ma'ma'ullay ya e'gonan nan tatagu hiya,
mu nan linala'in atata'ot ya ammunay inadangyanday wan dida.

17 Nan lala'in ma'ma'ullay ya hay odolnay binadangana,§
mu nan malmaligit an lala'i ya un hay nitaguanay pinuhina.

18 Nan bino'lan di mangamangat hi nappuhi ya un na'amtang ya na'ubah,
mu nan bino'lan di mangamangat hi maphod ya immannung an waday hulbina.

19 Nan tagun manginaynayun an mangat hi maphod ya pumhod di nitaguana,
mu nan manginaynayun an mangat hi nappuhi ya un hay atayanay ah'upana.

20 Boholon Apo Dios nan tagun agaga"ihaw di nomnomona,
mu umipa'amlong ay Hiya nan tagun makulug di pangatna.

21 Nan tatagun hay nappuhiy gunda aton ya umannung an moltaon Apo Dios dida,
mu nan nahamad di pangatda ya mabaliwanda.

22 Nan ma'amnawan ahan an babai ya mi'id di hulbin nan amaphodnah un agguy
nanomnoman
an hay ipaddungan di amaphodna ya umat hinan hengheng an balitu' an nihulit
hinan hungahung di babuy.

23 Hay gamgamon nan maphod an tagu ya maphod di pumbalinana,
mu nan nappuhiy pangatnan tagu ya mi'id di hulbin an amin di namnamaona an
un nan nidugah an bungot Apo Dios di mamannod ay hiya.

24 Nan udum an tatagu ya mun'am'amlongdan umidat hinan mibadang hinan i'ibbada mu
ta"on ya ma'ud'udman di inadangyanda damdama,
mu wadada goh di udumnan ukuhandan umidat hi badangda mu gun miyal'allay
awotwotanda.

25 Nan tagun mabanbanadang ya pumhod di nitaguana
ti immannung an nan bumadang hi ibbanan tagu ya hiya goh di mabadangan.

26 Idutan nan tataguy mangipo"oy hi bogahnah un way batel ta awni ta nguminay la'una
ya unna ukaton,
mu mawagahan nan tagun mamhod an mangila'un dida.

27 Nan tagun hay maphod an ma'at di anapona ya maphod goh di ma'at ay hiya,
mu nan tagun hay nappuhiy anapona ya hay nappuhi goh di ma'at ay hiya.

28 Nan tagun hay inadangyanay pangehdolana ya umat hinan nalangun tubuh nan
tiyalgaw an magah,
mu nan tagun nahamad di pangatna ya hiyay nonongnah mawagahan, at umat
hinan mumballun tubuh nan lawang.

29 Nan tagun hay pamilyanay gunna guluwon ya mi'id ah punhulbianah umangunuh
ti hiya ya nakudang di nomnomna, at mumbalin hi baal nan nanomnoman.

30 Nan maphod an aton nan nahamad di ugalina ya umat hinan maphod an bungan nan
ayiw an dumalat nan pi'taguan,
ya nala'eng nan tagun gun mangal'alu' hinan i'ibbanan tagu ta way atondan
mabaliwan an mi'tagun Apo Dios.

31 Gulat ta hi Apo Dios ya idatnay lagbun nan maphod di pangatnan tagu ad ugwan an
awadanah tun luta
at nidugah ahan di pummoltaanah nan nabaholan an tagun nappuhiy pangatna.*

§ **11:17** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan odol di tagu: Prov. 11:22; 12:4; 13:3, 25; 14:10, 13, 30; 15:13; 16:17, 24, 31; 17:22; 18:14; 19:8; 20:11-12, 29; 22:5; 24:13-14; 25:16, 27; 27:7, 12, 19; 31:6-7. * **11:31** I Pet. 4:18.

12

1 Nan tagun mamhod an ma'udman di inilana ya abulutonan mumpatugun,
mu nan tagun adi mangabulut an mumpatugun ya un nabongang an adi umday nomnomna.

2 Nan tagun maphod di pangatna ya umipa'amlong ay Apo Dios,
mu nan nangipa'enghan mangat hi nappuhi ya moltaon Apo Dios.

3 Nan tagun hay nappuhiy pangehdolana ya umat hinan ayiw an mabu'nut hi umangunuh,
mu nan tagun maphod di pangatna ya adi ahan mabu'nut.

4 Miyamlong nan lala'in ad ahawah nan babain nahamad di ugalina,
mu nan babain unna bainon hi ahawana ya umat hinan dogoh an gumbuh tungalna.

5 Nan tagun nahamad di pangatna ya mepto' di ibadangnah nan ibbanan tagu,
mu nan nappuhiy pangatnan taguh nan ibbana ya un bumalbali ya anggay.

6 Nan hapiton nan nappuhiy pangatnan tagu ya umat hinan hod'apel an pumatoy hi ibbanan tagu,
mu nan hapiton nan tagun maphod di pangatna ya bumadang an bumaliw ay hiya.*

7 Nan tatagun hay nappuhiy gunda aton ya la'tot at miballoh ay dida, at mabahbah di holagdan mi'id ah ma'angang,
mu nan pamilyan nan maphod di pangatda ya minaynayun an mi'id al'alin dida.

8 Nan nanomnoman an tagu ya miyamlong an mipabagtu,
mu nan nabongang an nakutikut di nomnomna ya abohlan nan tatagu.

9 On'onaynah nan na'ampan tagun mahlun muntamu ti waday tanudna
ya un nan tagun munlayah an mangipattig hi un ay adangyan, mu nilahaw di tanudna.

10 Nan maphod di nitaguana ya gunna hahalimunan nan animalna,
mu nan tagun nappuhiy pangatna ya inganuynay animalna.

11 Nan tagun mahlun muntamuh nan lutana ya hiyay mahawal di tanudna,
mu nan tagun mi'id ah poto' di atona ya un nabongang ti mid tanudnah awni.

12 Nan mangakaw ya pohdondan alan nan hinamham nan i'ibbadan mangakaw,
mu nan maphod di pangatdan tatagu ya mumbabaddanganda.

13 Mabainan nan tagun na"appuhiy pangatna ti mipa'innilah awniy agguy immannung an hapitona,
mu adi mabainan nan tagun nahamad di pangatna ti ep'ephodnay panapitna.

14 Umipadenol nan tagun maphod di panapitna,
ya maphod ay nan tagun munhabal ya maphod goh di alanah bungan di inhabalna.

15 Nan nabongang an tagu ya hay nomnomona ya do'do"ol di inilana ya un nan udumnan tatagu,
mu nan tagun mangihamad an mangngol hinan mitugun ay hiya ya immannung an hiyay nanomnoman.

16 Nan nakudang di nomnomna ya nalakan mabanbannungot,
mu nan tagun nanomnoman ya ta"on hi unda gun bainon hiya ya ene'edpolnan adi bumungot.†

---

* **12:6** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di pi'ligwaan: Prov. 12:26; 14:7, 9, 17, 20, 22; 15:30; 16:28; 17:9, 17; 18:1, 20; 24; 19:4, 7; 22:24-25, 28; 23:10-11; 24:1; 25:17-20; 26:18-19, 28; 27:5, 9-10, 14, 17; 28:7.

† **12:16** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan bungot: Prov. 11:12; 14:16-17, 29; 15:1, 18; 16:14, 32; 19:11-12, 19; 20:2; 21:14, 19; 22:8, 24-25; 25:23, 28; 27:4; 29:9, 11, 22; 30:33.

17 Nan tagun nahamad di pangatna ya makulug di pangihtiguna,
mu nan adi makulug an mun'ihtigu ya langkak di hapitona.

18 Nan panapit nan tagun un nonongan himmapit ya umat hinan matadom an hinalung an humugat,
mu nan panapit nan nala'eng ya ay agah an umipa'adaog.

19 Nan immannung an malpuh nan timid ya minaynayun nan amakulugnah enggana,
mu nan layah an hapiton ya ag'agan ma'ubah.

20 Umipaligat hi punnomnoman nan tatagun bumalbalih ibbadan tagu,
mu umipadenol nan tatagun hay puntamuanda ya hay alenggopan di i'ibbada.

21 Nan tatagun nahamad di pangatda ya mi'id ah nappuhih ma'at ay dida,
mu nan tatagun na"appuhiy pangatda ya immannung an mi'id pogpog di ligat hi ma'at ay dida.‡

22 Hi Apo Dios ya abohlana nan tatagun ahilaylayah,
mu pohpohdona nan tatagun makulug di hapitonda.

23 Nan tagun nanomnoman ya adina iyamlong an iyal'aliy anala'engna,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya humapihapit an ta"on hi un hay anakudang di nomnomnay pun'ipa'innilana.

24 Nan mahlun tagu an anuhanay tamuna ti umangunuh at hiyay mangipangpanguluh nan i'ibbanan tatagu,
mu nan napayad an tagu ya udum di algaw at mumbalin hi tagalan nan udum an tatagu.

25 Nan numanomnom hinan way ma'at di dumalat hi mangubah hi amlongna,
mu nan ma"aphod an panapit di mangal'alu' hi mangipa'amlong ay hiya.

26 Nan maphod an tagu ya ihamhamadnan mamilih liligwana ta bo'on diday dumalat hi pumuhiana,
mu nan tagun nappuhiy pangatna ya malgom di gagadyumna an ta"on hi un diday dumalat hi apa"iana.

27 Nan tagun napayad ya adina ipulu' nan dotag an inanupana,
mu nan tagun mahmahlu ya ihamhamadnan ihaang ti an amin di ahapulana ya ibilangnah nabalul.

28 Nan dalanon nan tagun nahamad di aatna ya nan mipluy hinan wadan di pi'taguan hi mi'id di pogpogna,
ya immannung an henen dalan an pange'wana ya adi ahan mipluy hinan wadan di ilahhinan hi mid pogpogna.

13

1 Nan nanomnoman an unga ya donglonay itugun amana,
mu nan mapahal an unga ya adina ahan donglon di mitugun ay hiya.

2 Nan maphod an tagun maphod di hapitona ya maphod goh di mumbangngad ay hiya,
mu nan bumalbalin tagu ya hay pohpohdona ya un hay papattoy.

3 Nan tagun mamhod an manalimun hi nitaguana ya hiyay mangane'nong hi hapitona,
mu nan tagun adi mangane'nong hi hapitona ya hiyay mama"ih nitaguana.

4 Nan napayad ya adi pa"alah nan way a'amnawanan alan,
mu nan mahmahlun muntamu ya mabalin an nalakay pangngalanah nan pohdona.

5 Nan tagun nahamad di pangatna ya boholonay layah,
mu nan tagun nappuhiy pangatnay dumalat hi abainana.

‡ **12:21** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan aligatan tu'u: Prov. 12:24; 13:13, 15; 17:3; 24:10, 15-18; 25:19; 27:12, 22; 28:3, 14.

6 Nan maphod an ugaliy paddungnay tindalun mun'adug hinan tagun maphod di pangatna,
mu nan nabaholan ya paddungnay binuhul an mangubah hinan tagun nappuhiy ato'atona.

7 Bo'on hay tigaw di taguy pangipattigan hi aatna tuwali ti nan udum an tagu ya ipattignay un adangyan mu hay immannung ya mi'mi"idan,
mu nan udum an tagu ya ipattignay un nawotwot mu hiyaat goh di adangyan.

8 Wa ay ta madpap nan adangyan an tagu ya mahapul an bayadanay nitaguana ta baliwanay odolna,
mu nan nawotwot an tagu ya mi'id ah mamhod an mampap ay hiya ti ma'innila an mi'id ah pihhuna.

9 Nan tagun maphod di pangatna ya umat hinan bubumnang an dilag an adi madmaddop,
mu nan tagun nappuhiy pangatna ya paddungnay dilag an mun'ud'udimit an magadyuh madop.

10 Nan pumpahiyaan nan taguy dumalat hi do'ol an pi'hongngilana,
mu nan tagun nanomnoman ya donglonay tugun nan i'ibbana.

11 Nan pihhun nalakan ma'ala ya ag'agan ma'ubah,
mu nan pihhun malpuh nablayan ya gun ma'ud'udman.

12 Nan tagun nabaybayag di way namnamaona mu adi damdama ma'at ya hiyay munlungdaya,
mu wa ay goh ta mipa'annung nan namnamaona an mawada at nidugah di pun'am'amlongana.

13 Nan tagun mamahal hinan maphod an mitugun ay hiya ya mipaligligat,
mu nan tagun mangihamad an mangunud enen tugun ya malagbuan.

14 Nan itudtudun nan nanomnoman ya umat hinan danum an bumuhubuhu' hinan obob an waday ibadangnah itaguan,
at nan mangunud enen mitudtuduy dumalat hi abaliwanah nan atayan.

15 Nan tagun do'ol di inilana ya e'gonan nan tatagu,
mu mid mange'gon hinan munlayah an tagu, at un mipaligligat nan nitaguana.

16 Hay aton nan nanomnoman an tagu ya pa'annomnomonah mahhun nan ma'at ya unna aton,
mu nan nakudang di nomnomna ya ma"attig an mi'id ahan di nomnomna.

17 Nan munlayah an mahnag ya lummuh gulu,
mu nan mahnag an makulug di iyalina ya lummuh lenggop.

18 Hay pumbalinan nan tagun adi mumpatugun ya un hay lummuh awotwotana ya abainana,
mu nan tagun mangngol hinan mitugun ay hiyah un way nibahhawana ya hiyay ma'alih me'gonan an tagu.

19 Ma"am'amlong nan taguh un mipa'annung nan penhodnah ma'at,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya adina ahan idinong nan nappuhin gunna aton ti nipa'enghan hiya.

20 Nan tagun gun mitnud hinan nun'anomnoman ya la'tot ya manomnoman goh,
mu nan tagun gun mitnud hinan adi mangngol ya la'tot ya pumuhiy ma'at ay hiya.

21 Hay lagbun nan tagun mangamangat hi nappuhi ya nappuhiy ma'at ay hiya,
mu nan nahamad di pangatnan tagu ya mawagahan.

22 Nan nahamad an tagu ya wa ay ta matoy ya ipaboltanah nan a'apunay banohna,
mu nan banoh nan tagun nappuhiy pangatna ya miyewel hinan udum an tatagun nahamad di pangatda.

23 Ta"on hi un way do'ol hi ihabal nan nawotwot mu adyu'a damdama
ti polhon nan abogadun nala'eng an mangakaw.

24 Nan adi mangilat hinan imbaluyna ya immannung an mi'id ah pamhodnan hiya,
mu nan ommod an waday pamhodna ya ihamadnan manugun ta way aton nan
imbaluynan matugun.*

25 Nan nahamad di pangatnan tagu ya mun'olog di tanudna,
mu nan nappuhiy pangatnan tagu ya gun mahinaangan ti adi umday tanudna.

14

1 Nan babain nanomnoman ya inilanay atonan mangipaphod hi ma'ma'at hi punhi-
tuwanda,
mu nan babain nakudang di nomnomna ya unnaat goh pupuhion nan ma'ma'at
hidi.

2 Nan tagun nahamad di pangatna ya e'gonanah Apo Dios,
mu nan tagun nappuhiy pangatna ya pihulona Hiya.

3 Nan hapiton di tagun nakudang di nomnomnay dumalat hi agilatanah pidwa,
mu nan hapiton nan nala'eng an taguy dumalat hi mangehwang ay hiyah nan
nappuhin ma'at.

4 Gulat ta mi'id di nuwang hi pun'aladu ya mi'id ah paguy hi miyalang,
mu wada ay at mapnuy alang.

5 Nan nahamad di ugalinan mun'ihtigu ya immannung an adi munlayah hi pangihtiguna,
mu nan nappuhiy ugalinan mun'ihtigu ya layah ya anggay di hapitona.

6 Nan mapihul an tagu ya mid anomnomana an ta"on hi unna adalon,
mu nan nanomnoman an tagu ya nalakay luma'engana.

7 Maphod nan tagun man'ug hinan udumnan tagun nakudang di nomnomna
ti mi'id maphod hi adalonan hiya.

8 Nan nala'eng an tagu ya inilanay maphod hi ato'atona,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya hay inilana ya maphod di atona, mu
nahihinnu.

9 Nan nakudang di nomnomda ya abatlanday pumbaholanda an adidaat goh ipaphod,
mu nan tatagun nahamad di ugalida ya pohdondan ag'agan aliwan Apo Dios di
baholda.

10 Nan nidugah an punlungdayaan di ohan tagu ya anggay hiyah munle'na ti adi mabalin
an mitolman hinan ibbanan tagu,
ya umat goh hinan umamlongana an adi mabalin an mi'godway udum.

11 Nan nunhituwan di nappuhiy pangatna ya ag'agan ma'ubah,
mu munnanannong di nunhituwan nan tagun maphod di pangatna.

12 Nan udumnan tatagu ya hay nomnomonda ya maphod di nitaguanda,
mu hay angunuhna ya milahhindan Apo Dios hi mi'id pogpogna.

13 Ta"on hi un mi'yab'abatol nan udumnan tagu mu munha'it di punnomnomanda an adi
mattig,
mu wa ay ta malpah di pi'yam'amlonganda ya wagwada damdama nan punlung-
dayaanda.

14 Hay lagbun nan man'ug ay Apo Dios ya nan nappuhi goh an miyunnudan hinan inatna,
ya hay lagbun nan tagun maphod di pangatna ya mipabangngad goh nan maphod
ay hiya.

---

* **13:24** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat di disciplina: Prov. 17:10; 19:25; 20:30; 22:15; 23:13-14; 26:3; 27:22; 29:15, 19; 30:5-6.

15 Nan tagun nakudang di nomnomna ya kulugonan amin di ibagadan hiya,
mu nan nala'eng an tagu ya hamadonah mahhun hi un immannung ya unna abuluton.

16 Nan nanomnoman an tagu ya elana, at du'gonay nappuhin ma'ma'at,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya ag'agan bumungot an adina nomnomon hi un maphod hi aton unu nappuhi.

17 Umamu'amungaw nan tagun nalakan bumungot,
ya mapahiw nan tagun bumalbalih nan ibanan tagu.

18 Hay lagbun nan nawongwong an tagu ya mipaddung hinan ato'atona an mi'id di poto'na,
mu nan nanomnoman an tagu ya hay a'ud'udman di la'engnay lagbuna.

19 Nan tatagun nappuhiy ato'atonda ya mipa'ampadah awni
ti la'tot ya umuydah wadan nan mumpapto' ay dida an nan tatagun nahamad di pangatda ta mumpahmo'dan dida ta mumpabadangda.

20 Nan tagun nawotwot ya mi'id di mamhod ay hiya an ta"on nan heneggona,
mu do'ol di mamhod an mi'ligwah nan adangyan an tagu.

21 Mumbahol nan tagun mamahiw hinan hennegona,
mu nan mammo' hinan nawotwot ya immannung an mawagahan.

22 Undan agguy nibahhaw di planun nan munnomnom an mangat hi nappuhi?
Mu nan munnomnom hi maphod an pangat ya hiyay midatan hi pamhod nan liligwanah enggana.

23 Hay lagbun nan mahmahlun muntamu ya nan itaguana,
mu nan tagun un hay humapihapit an mi'id ah tinamuana ya hiyay mi'id di tanudna.

24 Nan nanomnoman an tagu ya ma'ud'udman di inadangyana,
mu nan manangpah ya gun miyal'allay amanangpahna.

25 Nan nahamad an mangipa'annung hi pangihtigunay mamaliw hi ataguan nan tatagun mi'id inatdah nappuhi,
mu nan munlayah an ihtiguy dumalat hi amoltaanah nappuhi.

26 Nan mange'gon ay Apo Dios ya maphod di punnomnomana ti hi Apo Dios di pangehdolana,
ya ta"on un nan pamilyana ya alyonday hi Apo Dios di ihi'uganda.

27 Immannung an nan pange'gonan ay Apo Dios ya umat hinan obob an umidat hi ataguan,
ya hiya goh di mangibaliw hi adi atayan.

28 Nan do'ol ahan an tatagun ipapto' nan aliy dumalat hi ipabagtuana,
mu gulat ta gun umitang di tataguna at la'tot ya mi'id hulbin di pumpapto'ana.*

29 Nan tagun ma'uya ya madpol ya makulug an nanomnoman,
mu nan tagun mabanbannungot ya nakudang di nomnomna.

30 Malenggop ay di nomnom di tagu ya maphod goh di punle'nana,
mu nan tagun umamoh hi ibbana ya nipaddung hinan dogoh an bumulu' hi odolna.

31 Nan tagun mamaligat hinan nun'awotwot ya paddungnay hi Apo Dios an nunlumun diday pinihulna,†
mu nan ma'ulay hinan nun'awotwot ya e'gonanah Apo Dios.

---

* **14:28** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan ali an mumpapto': Prov. 14:35; 16:10, 12-15; 20:2, 8-9, 26-28; 21:1; 22:11, 29; 24:21-22; 25:1-7; 28:2, 12; 30:29-31; 31:4-5. † **14:31** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan mamihul hinan i'ibbadan tagu: Prov. 15:5, 12, 20; 17:5; 18:3; 19:13, 29.

32 Nan tatagun nappuhiy pangatda ya henen ato'atondan nappuhiy dumalat hi
a'abakanda,
mu nan tatagun nahamad di pangatda ya mahanianda an ta"on hi unda matoy.

33 Nan nanomnoman an tagu ya gun luma'eng,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya mabalin goh an luma'eng hi unna
adalon nan aat di anomnoman.

34 Nan nahamad an pangat nan tataguy dumalat hi ipabagtuan nan himpampun an tatagu,
mu ababain ahan hi un hay pumbaholan di ato'atonda.

35 Nan ali ya mun'am'amlong hi un nan u'upihyalna ya iniladay maphod hi atondah nan
tamuda,
mu pahiwona nan mungngohoy an adi mangat hinan ipatamuna.

15

1 Nan pambal di ma'ma'ullay an taguh un way bimmungot ya uyahonay bungotna,
mu wa ay tuwali ta idalatnay pambalna ya miyal'allay bungotna.

2 Nan itudun nan nala'eng an tagu ya do'ol di maphod hi ma'adal hinan hapitona,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya mi'id di poto' di hapitona.

3 Hi Apo Dios ya titiggonan amin di ma'ma'at,
at Hiya ya inilanan amin nan mangamangat hi maphod ya nan gun mangat hi
nappuhi.

4 Nan umal'alu' an hapiton ya immannung an hiyay dumalat hi ataguan nan mangngol,
mu nan hapiton nan nala'eng an bumalbalih nan ibbana ya umipab'on ay hiya.

5 Nan ungan mamahal hinan itugun amana ya un nakudang di nomnomna,
mu nan tagun mangabulut hinan hingalda ya nanomnoman.

6 Nan tagun nahamad di pangatna ya pumpumhod an amin di ato'atona an umat hinan
abung an gun ma'ud'udman di numbino'ob'on an gina'unan mapla'an,
mu nan mangamangat hi nappuhi ya gun pumuhiy ato'atona an umat hinan
bumo'la an gun mamanghan di bo'laona.

7 Nan nanomnoman an tagu ya gunna hapiton nan way ibadangnah nan i'ibbana,
mu adi umat hinay aton nan tagun nakudang di nomnomna.

8 Umipabohol goh ay Apo Dios nan e'nong nan tagun mangamangat hi nappuhi,
mu umipa'amlong ay Hiya nan luwalun nan tagun maphod di pangatna.

9 Umipabohol goh ay Apo Dios nan pangat di tagun mangamangat hi nappuhi,
mu pohpohdona nan tatagun nahamad di pangatda.

10 Nan tagun nanginnilah nan nepto' an umat hinan dalan mu mihalla damdamah
dalanona ya nidugah di moltana,
ya gulat goh ta adina abuluton nan mitugun ay hiya ta hay mepto' di dalanona at
hay angunuhna ya matoy.

11 Hi Apo Dios ya adi mabalin hi un waday mili"ud ay Hiya ti inilanan amin di logom an
ta"on nan aat di wadan di nun'atoy,
at inyal'allanan ditu'un matagu ti inilanan amin di wah nomnom tu'u!

12 Nan mapihul an tagu ya adina pohdon an matugun,
at adi ahan mumpatugun hinan nun'anomnoman an tatagu.

13 Nan tagun waday amlongna ya ma'immatunan hi angahnan umeme'emeh,
mu nan tagun munlungdaya ya ma'immatunan an nidugah di problemana.

14 Nan nanomnoman an tatagu ya pohdondan ma'udman nan inilada,
mu nan tatagun nakudang di nomnomda ya adida pohdon an ma'udman nan
inilada, at paddungnay galut di gunda gag'alon.

15 Umipalungdaya nan nitaguan nan tagun do'ol di ligatnah abigabigat,
mu umipa'amlong nan nitaguan nan tagun gun munyaman hinan ma'ma'at an umat hinan tagun gun me'egtad hi behta.

16 Onaynay nitaguan nan tagun manghan di gina'una ya gunna e'gonan hi Apo Dios
ya un nan tagun do'ol di gina'una mu awalitang.

17 Onayna goh hi un me"an nan taguh nan udumnan tagun pohpohdona an ta"on hi un halawhaw di ihdada ya anggay
ya un me"an hinan udumnan tagun pahiwona an ta"on hi un way do'ol an dotag hi ihdada.

18 Nan tagun mabanbannungot di dumalat hi pumpapattayan nan tatagu,
mu nan ma'ma'ullay an tagu ya padinngona nan mumpapattoy.

19 Nan napayad an muntamu ya immannung an do'ol di ligat hinan ataguna,
mu nan nahamad di pangatna ya nahamad di nitaguana.

20 Nan nanomnoman an unga ya umipa'amlong ay amana,
mu nan nakudang di nomnomna ya umipalungdayan inana.

21 Nan nakudang di nomnomna ya ma"am'amlong an mangat hinan nappuhin mi'id di hulbina,
mu nan nanomnoman an tagu ya ammunay maphod hi pa'appohpohdonah ipadenolna.

22 Nan tagun adi mundongol hinan maphod an tugun ya mi'id di pumbalinan di ninomnomnah aton,
mu nan tagun mumpatugun hinan nun'anomnoman ya maphod di pumbalinan nan way nomnomonah aton.

23 Ma"am'amlong nan tagun hay immannung di hapitonan waday ibadangnah nan mangngol
ti nan umal'alu' an hapit ya ongol di ibadangnah nan tatagu.

24 Hay ipaddungan nan nanomnoman an tagun mangun'unud hi aat di pi'taguan
ya melwang hi wadan din nun'atoy an ad imbelnu.

25 Pa"ion Apo Dios di nunhituwan nan mangipabagtuh odolna,
mu halimunanay igad di lutan nan umu'utun ta mi'id ah mangipahlig.

26 Umipabohol ay Apo Dios nan punnomnoman nan tagun mangamangat hi nappuhi,
mu umipadenol ay Hiya nan hapit nan tagun nahamad di pangatna.

27 Nan umam'am an bumalbalih nan heneggonay dumalat hi guluh nan pamilyana,
mu nan tagun adi mangabulut hi mili"ud an bayad ta atonay nappuhi ya malenggop di nitaguana.

28 Nan tagun nahamad di pangatna ya nomnomonah mahhun ya unna tabolon nan ibagadan hiya,
mu nan tagun nappuhiy ato'atona ya atobatobal, at nappuhiy panapitna.

29 Adi ihi'al Apo Dios di luwalun nan tagun nappuhiy pangatna,
mu donglonay luwalun nan tagun nahamad di pangatna.

30 Nan tagun umemeh ya pa'amlongonay i'ibbana,
ya namamah un hay ma"aphod di ulgudonan dida.

31 Maphod hi un abuluton nan taguy mitugun ay hiya,
at immannung an hiyay mibilang hinan nun'anomnoman an tatagu.
32 Ya nan tagun adina pohdon an mituduwan ya un hay odolnay binalbaliyana,
mu nan tagun mangabulut hinan maphod an hingal ya immannung an luma'eng.

33 Hay ma'at hinan tagun mange'gon ay Apo Dios ya umannung an luma'eng ta manom-
noman

ti nan nanginnilan mangiyulay an mumpa'ampa ya hay umangunuh ya mipabagtun me'gonan.

16

1 Hay tagu ya mabalin an hiyay okod an munnomnom hi ato'atona,
mu gahin damdamay un iyabulut Apo Dios ya un mipa'annung an ma'at.

2 Hay punnomnom di tatagu ya nahamad an amin di ato'atonda,
mu hi Apo Dios ya hamadonay pangatdah un maphod unu nappuhi.
3 At hay mahapul hi atonda ya e'koddan amin ay Apo Dios nan nomnomondah atonda,
at umannung an ma'at.

4 Hi Apo Dios ya ninomnomnay ma'at an amin hinan limmuna,
ya hay ninomnomnah ma'at hinan tatagun nun'appuhiy pangatda ya nan a'ubahanda!

5 Boholon Apo Dios nan tagun mangipabagtuh odolda,
at umannung an moltaon Apo Dios dida!

6 Wada ay di pamhodmu ya iyulaymuh nan i'ibbam, at mabalin an aliwanday baholmu,
ya gulat ta e'gonam hi Apo Dios at mi'id ah nappuhiy ma'at ay he"a.

7 Wa ay ta nan pangat di ohan tagu ya umipa'amlong ay Apo Dios
at ta"on nan binuhulna ya maluman di nomnomda ta ma'ulaydan hiya, ya mid al'alin dida.

8 Od'odolnah un itang di pihhun nan tagu mu ta nahamad di na'alana
ya un nan do'ol di pihhu an agguy nahamad di na'alana.

9 Ta"on hi un way abalinan nan tagun munnomnom hi ato'atona
mu hi Apo Dios damdamay okod an mangiyabulut hi un ma'at henen ninomnomnan aton unu adi.

10 Nan mandal di ali ya mibilang hi mandal Apo Dios ti hiyay baal Apo Dios an mumpapto',
at ma'ahhapul an adina ipangngel di ipanuhna.

11 Hi Apo Dios ya pohdona ahan nan nepto' an pungkilu ya punlukud hinan mingina
ta mapapaddung an amin di la'uda.

12 Umipabohol hinan a'ali nan numbino'ob'on hi pumbaholan
ti immannung an hay nahamad hi aton an mangipanuh hinan tatagu di mangipabi'ah hinan pumpapto'anda.

13 Umipa'amlong hinan a'ali nan immannung an hapit,
ya pohpohdonda goh nan tagun adi munlayah.

14 Umipata'ot hi un mabungot nan ali ti abalinanan mangipapatoy hi tagu,
mu nan tagun nanomnoman ya ephodnan mangal'alu' ay hiya ta mabayuyay bungotna.
15 Ti nan maphod an ipattig nan ali
ya umat hinan udan an taguonay nitanom hinan tiyalgaw.

16 On'onaynah un nan tagu ya nanomnoman ya nala'eng
ya un nan ado'ol di pihhuna unu balitu'na!

17 Nan tagun nahamad di pangatna ya bata'anana nan nappuhih nan ay kulhan dalanona
ti nan mangipapuut hi umayana ya hay odolnay hinalimunana.

18 Nan pumbagtuan di tagu ya immannung an lummuh a'ubahana,
ya nan tagun munnomnom an hiyay na'abbagbagtu ya un nan i'ibbanan tagu ya immannung goh an lummuh ipa'ampaana.

19 Onaynah unta nawotwot ya mumpa'ampa ya mi'hituh nan nawotwot
ya unta mi'bingay hinan mumpumbagtun taguh nan hinamhamda.

20 Nan tagun mangihamad an mangunud hinan nitudun hiya ya maphod di pumbalinana,
ya umat goh hinay ma'at hi unna e'kod di nitaguanan Apo Dios ti mawagahan.

21 Nan nanomnoman an tagu ya hiyay way abalinanan manginnilah nan na'alligat,
ya gulat goh ta ma'ma'ullay di puntuduna at ma'ud'udman di pangipabagtuandan hiya.

22 Nan nanomnoman an tagu ya umat hinan obob an adi matmatdu' ti idatnay amaphodan di nitaguan,
mu mi'id hulbin nan puntudtuduwan nan tagun nakudang di nomnomna.

23 Nan nanomnoman an tagu ya pa'annomnomonah mahhun di alyona ya un humapit,
at hiyaat un ma"aphod hi pangngolan nan tataguh nan ituguna.

24 Nan ma'ma'ullay an panapit ya ay alig an munlameeh hi pangngolan,
at ipabi'ahnay nitaguan.

25 Nan udumnan tagu ya hay nomnomonda ya maphod di nitaguanda,
mu hay umangunuhna ya milahhindan Apo Dios hi mi'id pogpogna.

26 Nan ahinaangan di dumalat hi pangibi'ahan nan bumo'lan muntamu,
at mahmahlun muntamu ta adi munhinaang.

27 Nan tagun nappuhiy ato'atona ya un hay pi'bohholanay an'anapona,
ya umat goh hinan hapitona an ay apuy an gumhob.

28 Nan tagun nappuhiy pangatna ya ihudhudolnay nappuhih aat di ibbanan tagu ta way atonan miwa'at,
ya hiyay dumalat hi gulu, ya pa"ionay nahamad an punggagadyumanda.

29 Nan tagun gun mi'papattoy ya balbaliyanay heneggona ta middum ay hiyan mangat hi nappuhi.

30 Nan tagun komod'eng hi ibbana an ta"on hi un adi humapit
mu waday ninomnomnah atonah nappuhi.

31 Waday pulimyun nan nala'ay an tagun nahamad di ataguna
ti hiya ya na'ubanan di buu'na an umat hinan ma"aphod an uklup di ali.

32 Onayna nan tagun ma'ma'ullay ya un nan mabi'ah an mangam'ameh hinan himpapangili,
ya onayna goh nan tagun mangedpol ta adi mabanbannungot ya un nan mangabak hinan babluy.

33 Ta"on hi un ditu'uy ad nomnom hinan aton tu'u
mu hi Apo Dios damdamay okod an mamto' hi ma'ma'at.

17

1 On'onaynah un hay dalangdang di onon mu ta wadaat di lenggop ya mid al'ali
ya un nan panganan hinan numbino'ob'on an ma'an ya mihda an unta hay munhohongngel.

2 Nan nanginnilan tagala ya la'tot ya hiyay mumpapto' hinan umipabain an imbaluy di ap'apuna,
at la'tot ya ibilangda hiyah ohan hakup di pamilyada, at me'ebnoh hinan banohdan hina"agi.

3 Nan silver ya balitu' ya hay apuy di mun'anang ta mamahmahda,
ya umat hina goh di aton Apo Dios an mangihamad hinan aat di tagu ta mipattig di anahamadna.

4 Nan tagun nappuhiy ato'atona ya pohpohdonan donglon nan agaga"ihaw an hapiton nan i'ibbana,
ya umat goh hinan munlayah an tagu ti wa ay ta nan layah di ma'ulgud ya ihamadnan donglon.

5 Nan tagun mamihul hinan nawotwot ya hi Apo Dios an nunlumun hiyay pinihulna,
ya nan tagun mun'am'amlong hi un waday na'at hi nappuhih nan udumnan tagu
ya umannung an mamoltah pidwa.

6 Nan nun'ala'ay ya iyamlongday a'apuda,
ya umat goh hinay pangiyamlongan nan ung'ungungngah nan o'ommodda.

7 Nan tagun mumpahiya ya mi'id hulbin di panapitna,
at iyal'allana nan punlayahan nan ap'apu!

8 Nan tagun bayadanay udum an tagu ta way aton nan pohdonan nibahhaw an ma'at
ya umat hinan hiwang an wan hiya ti gun ma'ma'at nan pohpohdonan aton.

9 Nan tagun mamhod hi un minaynayun di pamhod nan tatagun hiya ya aliwanah un way atondah nappuhin hiya,
mu nan tagun hay numbaholanay nonomnomona ta ulgudonay aat nan nappuhin inat di ibbana at hiyay mamahbah hinan punliligwaandan duwa.

10 Mamenghan ya anggay di uyap di pangihingalandah nan tagun nanomnoman ya un matugun,
mu adi umday hinggahut hi panoplatandah bonog di tagun nakudang di nomnomna ya un matugun.

11 Nan tagun nappuhiy pangatna ya un hay guluy umuyna ana'anapon,
mu la'tot ya waday atata'ot an pulis an mahnag ay hiya ta magilat mahkay.

12 Onaynah un nan mabmabbungot an animal hinan dalan an naplohan hi imbaluynay damuwon
ya un nan tagun nakudang di nomnomnan un malgom di atona.

13 Gulat ta hay nappuhiy pamalloh nan taguh nan maphod an inat nan ibbanan hiya
at mipabangngad goh nan nappuhih nan pamilyanah enggana.

14 Ete"an ay han tagun mi'tututut ya umat hinan muntudun naltut an danum an la'tot ya nadoldol, at mapa"i,
at maphod hi unna ipogpog an mi'hahannun ay hulatona ta adi mamaman umongol an ay mi'pattoy.

15 Umipabohol ay Apo Dios nan huwis an mangibo'tan hi baludan hinan nabaholan an tagu,
ya impibaludna nan tagun mi'id ah inatnah nappuhi.*

16 Ma'adyuwan nan pihhun mibayad hinan adi mangngol hi pun'adalana
ti adina damdama pohdon an mituduwan!

17 Nan nahamad an gadyum ya minaynayun di pamhodna an ta"on un malgom di ma'at,
ya umat goh hinan pogtang an wada ay di munligat hi agina ya immannung an maphod di atona an ta"on hi un na'alligat di aatna.

18 Nan tagun adi umday punnomnomana ya nonongan ihapatana
an hiyay mamayad hi utang nan heneggonah un adi pa'abbayad.

19 Nan tagun hay pumbaholan di pohpohdona ya un hay pi'hohongngilanah nan tataguy pohpohdona,
ya nan tagun mangipiyammah ata'nang an pantaw di allupna ya un hay mangakaw di paddungnay awitona.

20 Nan tagun nappuhiy nomnomnomona ya adi pumhod di nitaguana,
ya umat goh hinan tagun nala'eng an bumalbalih nan ibbanan tagu ti atata'ot di ma'at ay hiya damdama.

21 Munlungdayay ommod di ungan nakudang di nomnomna

* **17:15** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan huwis an mumpapto': Prov. 17:23, 26; 18:5, 17-18; 21:15; 24:23-25; 28:21; 29:14.

ti nan adi dumngol ya mi'id di umamlongan di ommodna.

22 Nan pun'am'amlongan di tagu ya ay agah an mangipaphod hi odolna,
mu nan tagun nidugah di punlungdayaana ya la'tot ya hiyay lummuh pun-doghana.

23 Nan huwis an nappuhiy ato'atona ya abulutonay mili"ud an bayad hi midat ay hiya ta adi mamotta nan numbahol.

24 Nan nanomnoman an tagu ya gunna nomnomon di makulug hi ato'atona,
mu nan nakudang di nomnomna ya mi'id poto' di nomnomonah atona.

25 Nan nakudang di nomnomnan imbaluy ya umipaligat,
ya umipalungdayah nan o'ommodna.

26 Adi ahan maphod hi un nan mi'id di baholnan taguy mamolta,
ya nibahhaw ahan hi un magilat nan tagun nahamad di atonah nan udumnan tagu.

27 Nan nanginnilan tagu ya adi nonongan himmapit,
ya adi mabanbannungot ti hihidyay panapitna.

28 Ti ta"on un nan nakudang di nomnomnan tagu ya gulat ta dindinong
at mabalin an alyonday un nanomnoman ti ane'nongonay hapitona.

18

1 Nan tagun mangilalahhin hi odolna ya un hay odolnay nomnomnomona,
ya henen pan'uganah nan maphod an itugun nan liligwanay dumalat hi akudan-gan di nomnomna.

2 Nan tagun nakudang di nomnomna ya adina donglon di hapiton nan i'ibbanan nun'anomnoman
ti hay pohdona ya hiya ya anggay di ma'unud.

3 Wa ay di mangat hi pumbaholan ya mapahiw,
ya adi me'gonan, at mabainan.

4 Nan panaphapit di nanomnoman an tagu ya umat hinan maluhung an baybay,
ya umat goh hinan umayuh an danum hinan obob an umipa'amlong hinan manginum.

5 Adi ahan maphod hi un ipangngel nan huwis di atonan munhumalya ta adina moltaon nan numbahol
an un at goh nan mi'id di baholnay mamolta.

6 Nan hapiton di nakudang di nomnomnay dumalat hi pi'hongngilanah nan i'ibbanan tagu,
ya la'tot ya hiya goh di dumalat hi do'ol an gulu.

7 Nan hapiton di tagun nakudang di nomnomnay mama"ih odolna
ti henen hapitonay umat hi bitun mangnan hiya.

8 Nan nappuhin pamahiwda ya umat hinan mumpolhat an ma'an an nalakah ma'u'mun
ti immannung an hiyay pa'appohpohdon nan tatagun pa'addonglon.

9 Nan napayad an adi muntamu ya nipaddung hinan tagun un hay ato'atona
ya un hay puma"ih gina'un di i'ibbanan tagu.

10 Hi Apo Dios ya umat hinan nihamad an allup an punhi'ugan nan tatagun makulug di pangatda,
ya gulat ta Hiyay umayanda at mabaliwanda.

11 Hay pangehdolan nan adangyan an tataguh mamaliw ay dida ya nan inadangyanda

ti hay punnomnomandah aatna ya umat hinan mabi'ah an atata'nang an allup
an hawan di babluy.

12 Nan tagun mumpahpahiya ya lummuh abahbahana,
mu nan nanginnilan mangiyulay an mumpa'ampa ya hay umangunuh at hiyay
mipabagtun me'gonan.

13 Nakudang di nomnom nan tagun adina hamadon an donglon hi mahhun ya tinumbal,
ya immannung an hay odolnay binaina.

14 Gulat ta hehemlon nan tagun mundogoh an umadaog ya umannung an umadaog,
mu nan tagun mi'id ah namnamanan umadaog ya umannung an adi umadaog.

15 Nan nanomnoman an tagu ya pohdonah un ma'ud'udman pay di inilana,
at hiyaat unna pohpohdon an mundongol hinan itugun di nun'anomnoman.

16 Nan tagun mamhod an mi'hapit hinan tagun nabagtuy haadna
ya maphod hi unna idadaan di ipa'dawna ta idatnan hiya ta way pangidalatanah
pi'hapitana.

17 Nan nahhun an himmapit hinan punhumalyaan an nangulgud hinan na'at ya ay ihuna
peman hi un hiyay makulug an mi'id di baholna,
mu unat goh waday nangihamad an nangibagah aat din inulgudna at imman-
nung an ma'innila mahkay di makulug.

18 Wa ay ta na'alligat hi mipanuh nan mundiklamuan ya maphod hi unda iyu'nuh
ta hiyay panginnilaan hinan mangabak.

19 Na'alligat di pi'hapitan hinan binum'on an tagu ya un hay pangabakan hinan babluy an
nihamad di allupna
ti gulat ta munhohongngel nan tatagu ya naligat mahkay di pi'yunnudanda an
umat hinan nitangob an pantaw an mi'id humigup.

20 Nan nahamad an hapit ya ipa'amlongnay nomnom an umat hinan maphod an bungan
mangipa'amlong hi putu,
ya nan nahamad an panapit ya umipa'amlong an umat hinan nabto' an paguy an
umipa'amlong hinan numboto'.

21 Nan hapiton ya mabalin an hiyay dumalat hi abaliwan unu abahbahan di ibbah tagu,
ya gapu ta umat hinan maphod an bunga unu atata'ot an bininu at maphod hi un
hamadon nan tataguy nepto' hi hapitonda.

22 Nan babaiy ma"aphod an ipa'daw Apo Dios hinan lala'i an mangahawan hiya,
at hiyaat un wa ay ta malhin nan lala'i ya hiyay panginnilaan an winagahan Apo
Dios.

23 Nan nawotwot ya unda mumpahpahmo' an humapit hi un way ibagada,
mu hay pambal di adangyan ya unda mabubungot.

24 Nan udumnan i'ibba ya agguy nahamad di punliligwaanda ti adi minaynayun,
mu waday udumnan i'ibba an na'ahhamad di punliligwaanda ya un nan punlig-
waan di hin'agi.

19

1 On'onayna nan tagun nawotwot mu nahamad di pangatna
ya un nan tagun nakudang di nomnomnan un hay lumayalayah.

2 Ta"on hi un mahmahluy tagu mu mid hulbin nan tamuna damdamah un agguy nepto'
di inatnan nuntamu,
ya adi goh maphod hi un way umiyahup an muntamuh un mibahhaw di
ato'atona.

3 Immannung an nan udumnan tagu ya pa"ionday nitaguanda tuwali an dumalat nan
nappuhin gunda aton,

mu gagangayna an pabaholondah Apo Dios an gapuh nan ma'ma'at ay dida.

4 Nan adangyan ya do'ol di mi'ligwan dida,
mu ta"on hi un do'ol di liligwan nan nawotwot mu la'tot ya taynanda dida damdama.

5 Nan mun'ihtigu an hay nibahhaw di ulgudonah pangihtiguna ya immannung an mamoltah pidwa,
ya mahapul an magilat nan munlayah.*

6 Nan tagun nabagtuy haadnan mumpapto' ya do'ol di mumpabadang ay hiya,
ya umat goh hinan nalakan hummo' an do'ol di mi'ligwan hiya.†

7 Nan tagun na'agwotwot ya ta"on un nan a'agina ya adida ibilang hiyah ibada, at inyal'allana an mi'id ah ligwana!
Ya ta"on hi unna atog dida ihaphapitan mu adida damdama haggungon.

8 Nan tagun waday pamhodnah odolna ya pohdonan ma'udman di inilana
ti nan mamamhod an mun'adal ya hiyay pumhod di itaguana.

9 Nan munlayah an mun'ihtigu ya umannung an waday amoltaana,
ya nan gun munlayah ya ma'ubahnah pidwa.‡

10 Adi midipat hi un hay nakudang di nomnomnay munhituh nan abung di ali,
ya iyal'allanan nappuhih un way himbut an mumpapto' hi apuna!

11 Nan nanomnoman an tagu ya mehodan an adi mabanbannungot,
ya immannung an idayawda hiyah unna adi haggungon nan nappuhin inat di ibbanan hiya.

12 Umipata'ot nan bungot di ali an umat hinan layon an humeeheel,
mu umipa'amlong nan homo'na an umat hinan dulnuh nan munlangtan holo'.

13 Nan lala'in ommod di ungan nakudang di nomnomna ya do'ol di problemana,
ya nan ahawa an mi'hongngehongngel hinan ahawana ya umat hinan danum an tumidtitidtid an umipahiga.

14 Nan o'ommod di mangipaboltan hi abung ya an amin nan inadangyanda,
mu hay idat Apo Dios ya nan nanomnoman an babain ahawaona.

15 Nan napayad an humigan muntamu ya unda momollo',
ya immannung an mahinaangan nan adi bomo'la.

16 Nan tagun manginaynayun an mangunud hinan Tugun Apo Dios ya immannung an halimunanay odolna,
mu nan adi mangunud an mamahiw enen Tugun ya hiyay dumalat hi atayana.

17 Nan mangidat hi badangnah nan nawotwot an tagu ya paddungnay un hi Apo Dios di nangipa'utangana,
ya umannung an paddungnay bayadan Apo Dios nan utangna ti lagbuana hiyah pidwa.

18 Nan o'ommod an waday imbaluyda ya mahapul an tugunonda hiyah nan gutud di a'ung'ungngana ti hiyah ne gutud an nalaklakan matuduwan
ti gulat ta adida aton at paddungnay unda pa"ion di nitaguana.

19 Nan tagun mabanbannungot ya okod hiyan munholtap hi balloh nan bumungtana
ti ta"on hi un way bumadang ay hiya ta way atonan mabaliwan mu ipidwapid-wanan mangat damdama, at mid hulbin nan ibadangna.

20 Nan tagun mangngol hinan mitugun ay hiya ta unudona
ya la'tot hi umangunuh ya hiyay mumbalin hi manomnoman.

---

* **19:5** Prov. 19:9. † **19:6** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan mun'endog: Prov. 23:1-3; 25:15; 28:15-16, 28; 29:2, 4, 12, 16, 26; 31:31. ‡ **19:9** Prov. 19:5. Heten verse ya nipaddung hinan hapit di Hudyu.

21 Hay tagu ya mabalin an hiyay okod an munnomnom hinan numbino'ob'on an ato'atona,
mu okod hi Apo Dios damdamah nan penhodnah ma'at.

22 Hay pohpohdon nan tagu ya nan panginaynayunan nan pamhod di tatagun hiya,
ya onaynah un nawotwot ya un nan pumpangngalanah nan logom an dumalat
hinan langkak.

23 Nan tagun hi Apo Dios di e'gonanah unudona ya hiyay way makulug hi pi'taguanah tun
luta,
ya hiya goh di mawaday amlongna ya mabaliwan hinan nappuhin ma'ma'at.

24 Waday udum hi tatagu an nunheglay anapayadda
ti ta"on un ah umiduhandaan higananda!

25 Gilaton nan pumihupihul ta way tigon nan manangpah, at manomnomanda.
Ya gulat ta nan nala'eng di mihingal ya abulutona, at ma'udman di inilana.

26 Umipabain nan imbaluy an mangakaw hi gina'un amana,
ya ababain goh hi unna pakakon hi inanah nan abungda.

27 At he"an imbaluy'u ya mahapul an inaynayunmun mun'adal hinan makulug an
mitugun ay he"a
ti gulat ta idinongmu at la'tot ya inaliwam an ta"on din ini"ilam tuwali ya
pi'yaliwmu goh.

28 Gulat ta layah di hapiton nan taguh pun'ihtiguana ya unna langlangkakan nan
munhumalya
ti nan nappuhin tagu ya pohpohdonda nan nibahhaw an ato'atonda.

29 Immannung an mamolta nan pumihul,
at mahuplit di bonogna.

20

1 Nan tagun uminum hi bumutong ta nangamung un mabutong ya la'tot ya pumihul hinan
i'ibbana, ya mi'pattoy goh ay dida,
at nan uminum hi umat hina ya mibilang an hiya ya nakudang di nomnomna.

2 Nan bungot di ali ya atata'ot an umat hinan layon an humeeheel,
ya gulat ta way mangipabungot ay hiya at mid mapto' ya abalinanan mangipap-
atoy ay hiya!

3 Nan tagun adi mamhod an mi'hongngel ya e'gonanda hiya,
mu nan nakudang di nomnomna ya immannung an ag'agaan ni'hongngel.

4 Nan napayad ya adina tamuan an gaudon nan payawnah nan ahitanom,
at awni ta madatngan di iwang at hiyay mi'id ah bot'ona.

5 Nan na'unig an nomnomon di ohan tagu ya umat hinan danum an wah nan maluhung
an bubun, at adagwih how'on,
mu nan tagun abalinanan innilaon nan na'ahhamad ya mabalin an pahapitonah
den tagu ta bumuhu' di wah nomnomna.

6 Nan do'ol an tatagu ya alyondah un nahamad di pumpopohhodandah nan i'ibbada,
mu hay wadan di pangah'upan hi umat hinan tagu?

7 Nan lala'in nahamad di pangatna ya maphod di gunna aton,
ya immannung an mawagahan nan imbabaluyna.

8 Wa ay ta umbun nan alih nan umbunana ta mumpanuh hinan aat nan tataguna
ya hamadonah mahhun ta innilaonay maphod ya nan agguy immannung.

9 Ngadan nen tagun waday abalinana udot an mangalih,
“Na'ahhamad di nomnom'u ti mi'id inat'uh nappuhi, at agguya' numbahol!”?

10 Umipabohol ay Apo Dios nan mangudang hinan pungkiluna ya nan punlukudna.

11 Ta"on nan ung'ungnga ya nan pangatnay mangipa'innilah nan aatnah un nahamad unu
nappuhi.

12 Nan inga an pundongol di tagu ya nan mata an pannigna
ya hi Apo Dios di nunlumun daten duwa.

13 Mawotwot nan taguh unna pohpohdon an molmolo',
mu gulat ta mahlu hiyan muntamu at waday mahawal hi tanudna.

14 Munlili nan nguminah un muntawal an alyonay un nanginah nen la'uana,
mu unat goh makak ya iting'ina an nalakay nungnginana.

15 Do'ol di nun'abalul an balitu' ya nan nun'anginan batu,
mu nabalbalul nan hapit di nanomnoman an tagu, ya na'alligat goh hi
ma'ah'upan.

16 Mahapul an waday alanyuh gina'un nan tagun mangita'dog hinan tagun umutang ta
waday pamatangna,
ya iyal'allanah unyu agguy in'innilah nen tagu.

17 Immannung an mapolhat hi onon nan ma'an an na'alah linaylayah,
mu awniat mumbalin hi panag hi timid.

18 Nu waday nomnomom hi ma'at ya maphod hi un'a mumpatugun hinan nun'ala'eng an
nanomnoman hi mahhun ta adi mibahhaw,
ya iyal'allanan mahapul an mumpatugun'ah un ayu umuy mi'gubat.

19 Nan ma"ulgud an tagu ya mi'id upid di hapitona,
at maphod hi un du'gon nan tataguy umat hinan tagu.

20 Nan tagun mangidut hi ommodna ya adi madnoy di pi'taguana
an umat hinan hilaw an madop, at pa'ahhelong.

21 Nan inadangyan an nalakay na'alana,
ya mi'id hulbinah umangunuh.

22 Adi maphod hi un way mangalih, “Iballoh'u nan inatdan nappuhin ha"in!”
Ti hay maphod ya unna e'kod ay Apo Dios ta okod Hiyah atona.

23 Umipabohol ay Apo Dios nan kumuluk hi kiluan
ya nan kumuluk hi lukud di ila'una.

24 Hi Apo Dios di mangipapuut hi at'aton nan tagu,
at anaad ta gahin hi un tu'u innilaon di ma'ma'at hi nitaguan tu'u?

25 Atata'ot hi un nonong ya nunhapata nan tagun Apo Dios an waday idawatnan Hiya ti
ini ya adi ma'at,
at maphod hi un hamadin hi mahhun ya un ihapata.

26 Nan nanomnoman an ali ya hamadonay tatagun mangamangat hi nappuhih
pumpapto'ana
ta gilatona didan adina igohgohan.

27 Hi Apo Dios ya hamadonay wah nomnom di tagu an ta"on un nan agguy nipa'innila.

28 Mi'id al'alih nan alin mumpapto' hi un makulug di pangatna an napapaddung di atonan
munhumalyah nan tatagu
ya nahamad di atonan mangipanuh ay dida.

29 Hay amaphod di ungunga ya nan amabi'ahda,
ya namamah nan nun'ala'ay ti hay amaphodda ya nan na'ubananda.

30 Nan numbino'ob'on an pangilat di dumalat hi pumhodan di tagu ta ma'aliwan di
baholna,

at nan haplat di mangipaphod hi aatna.

21

1 Hi Apo Dios di mangiyewel hinan punnomnoman nan ali
an ay wangwang an eyewelnay owonah nan pohdonan pangipa'wan.

2 Mabalin an waday tagun hay nomnomona ya makulug an amin di ato'atona,
mu hi Apo Dios ya hamadonay dumalat hi pangatan di taguh nan atona.

3 Nan pangatan hi nahamad ya nan amaphod di ugaliy hiyay umipa'amlong ay Apo Dios
ya un nan e'nong an midat ay Hiya.

4 Nan mumbagtu ya nan mangiyamlong hi odolna
ya hiyah ne pangimmatunan hi unda numbahol.

5 Nan tagun hamadonah mahhun nan pohdonah ma'at ya unna aton ya umannung an waday gungunahna,
mu nan tagun un nonong ya inatnay ninomnomna ta mibahhaw di ma'at at hay umangunuh ya hiyay mi'id di gungunahna.

6 Nan inadangyan an un hay layah di dalatna ya ag'agan ma'ubah
an umat hinan ahu' an ag'agan ma'ubah, ya hiya goh di lummuh atayan.

7 Nan tagun niyay'ayan unda mi'hongngel ya mi'pattoy ya hay umangunuh at henen atonday lummuh a'ubahanda
ti adida ahan pohdon an aton di maphod.

8 Hay pangat nan tagun nabaholan ya nahihinnuy gunna aton,
mu nan mi'id ah baholna ya ma'andong di gunna aton.

9 On'onaynah unta umuy miyohhan munhituh nan abadyaw
ya unta mi'hituh nan ahawan tumutututut.*

10 Nan nabaholan an tagu ya nun'appuhiy wah nomnomna
ti ta"on nan heneggona ya adina hom'on dida.

11 Nan nakudang di nomnomna ya matugun hi unna tigon nan pumihupihul an tagun mamolta,
mu nan nanomnoman an tagu ya matugun hi un way manugun ay hiya.

12 Hi Apo Dios an na'ahhamad ya titiggona nan nun'appuhin ma'ma'at hinan numpunhituwan nan tatagun nappuhiy pangatda,
ya Hiya goh di mangubah ay dida.

13 Nan tagun adi mammo' hinan nawotwot an mumpabadang ay hiya
ya umat goh hinay ma'at ay hiyah awnih un mumpabadang ti mi'id goh di mammo' ay hiya.

14 Nan adaw an midat an adi mipattig hi do'ol an tatagu
ya uyahonay bungot di tagun nidatana.

15 Wa ay ta mihamad di aton nan mumpapto' an mumpanuh hinan tatagu at mun'am'amlong nan nahamad di ugalida,
mu hiyah ne umipata'ot hinan tatagun nappuhiy pangatda.

16 Nan tagun adi mangunud hinan nahamad an mitugun ay hiya
ya hiyay lummuh atayana.

17 Nan tagun un hay odolnay pa'amlongona ya hay umangunuh at mawotwot,
ya nan mamamhod goh hinan nun'anginan bumutong ya nan mumpolhat an nanginan ma'an ya immannung an adi umadangyan.

18 Nan tagun mamaligat hinan mangulug ay Apo Dios ya hay umangunuhna

* **21:9** Prov. 25:24.

at mumbalin ta hiyay a'atana an mipaligat goh.

19 On'onaynah unta umuy miyohhan munhituh nan nibataan an lutan mi'id ah nunhitu
ya un henen mi'hitutah nan ahawan tumutututut ya mabmabbungot.

20 Nan tagun nanomnoman ya minaynayun an wagwaday numbino'ob'on an
na'angnginan gina'una,
mu nan nakudang di nomnomna ya ingalawngawnay gina'una, at ag'agan
mapuh.

21 Nan tagun maphod di pangatna ya ma'ahhimo' ya dumu'du"oy di pi'taguana,
ya pumhod di nitaguana, ya e'gonan goh di tatagu hiya.

22 Nan nala'eng an ali ya abalinanan mumpapto' hi titindaluna ta hogponda nan babluy
nan mun'abi'ah an tatagu,
ya nuntu"inda ta mun'apa"i nan nihamad an allup an e'ehdoldah abaliwanda.

23 Nan tagun mangane'nong hi hapitona ta adi nonongan himmapit
ya immannung an melwang hi gulu.

24 Nan tagun ma"appihul, ya mumbagtu, ya mumpahpahiya
ya ma'innilah nan panaphapitna.

25 Nan tagun humigan muntamu ya mi'id tanudna,
at ma'ulat ti unna yoyo'non di ngamayna,
26 ya uma'amnaw ta ma'udman di gina'una.
Mu nan tagun nahamad di ugalina ya ma'an'aniddat an adi ma'ma'ukuh.

27 Umipabohol ay Apo Dios nan e'nong di tatagun mangamangat hi nappuhi,
ya namamah un nan iyuydan epe'nong ya nappuhiy dumalat hi pangatanda!

28 Nan munlayah an ihtigu ya immannung an mamoltah pidwa,
ya nan mangabulut hinan pangihtiguna ya mapa"i goh.

29 Nan tagun nappuhiy pangatna ya ipattigna kud di maphod,
mu nan tagun maphod di pangatna ya ihamadnan nomnomon hi mahhun ya
unna aton.

30 Ta"on hi un alyon di taguy nanomnomanda ya nala'engda ta olom ya abakondah Apo
Dios
mu mid hulbina ti hi Apo Dios damdamay mangabak.

31 Nan tatagu ya idadaanday do'ol an kabayuh puntakayandan umuy mi'gubat,
mu gahin damdamay un iyabulut Apo Dios ya unda mangabak.

22

1 Gulat ta pilionyuy amaphod di tagu ya hay maphod
hi pilionyu ya nan amaphod di ugalina ya un nan do'ol an inadangyana.

2 Nan adangyan ya nan nawotwot ya hay pannig Apo Dios ya mi'id di nun'abhiwanda
ti manu ay ya hi Apo Dios di nunlumun didan duwa.

3 Nan tagun nanomnoman ya wa ay ta olmanan waday nappuhih ma'ma'at ya halimu-
nanay odolna ta mid nappuhih ma'at ay hiya,
mu nan tagun nakudang di nomnomna ya adina ma'awatan nan ma'ma'at, at
hiyanan waday nappuhih ma'at ay hiyah pidwa.

4 Hay lagbun nan mumpa'ampan tagun mange'gon ay Apo Dios
ya hay umadangyanana, ya hay pange'gonan nan tatagun hiya, ya hay amapho-
dan di nitaguanah tun luta.

5 Umipaligat di ataguan nan adi mangngol ti numbino'ob'on di atata'ot an ma'at ay hiya,
mu nan tagun manalimun hi nitaguana ya adi midmiddum ay dida.

6 Maphod di ma'at hi un nan tagu ya itudtuduwanay imbaluyna hi maphod an pangatna
ti ta"on hi un umilog ya adina du'gon.

7 Immannung an nan nun'awotwot ya diday ipapto' nan adadangyan,
ya umat goh hinan immutang an hiyay paddungnay himbut nan immutangana.

8 Nan tagun paddungnay mun'oho' hi nappuhih nan i'ibbana ya nappuhi goh di ma'at ay
hiya,
ya ta"on unna ipilit di pohdona mu mid hulbina damdama ti ma'ubah hiyah
pidwa.

9 Mawagahan nan tagun ma'an'aniddat ti nan nangibingayanah ma'an hinan
nun'awotwot.

10 Pumpakakyu nan pumihul
at duminong di munhohongngel ya mumpapahhalan.

11 Nan tagun nahamad di nomnomna ya ma'ma'ullay di panapitna,
ya ta"on nan ali ya mi'ligwan hiya.

12 Halimunan Apo Dios nan makulug an panginnila,
mu guluwonay panginnilan nan agguy kimmulug ta mid hulbin nan hapitona.

13 Nan napayad an tagu ya do'ol di pambalnan alyonay,
“Adia' makmakak hi abung'u ti ini ya ihnay layon an mamatoy ay ha"in hinan
dalan!”*

14 Nan panapihapit nan nalinala'in babai ya umat hinan maluhung an bitu,
at nan tagun mangipabungot ay Apo Dios ya paddungnay magah eden bitu ta
hiyay moltana.

15 Nan ung'ungungnga ya gangayna tuwalin nakudang di nomnomda, at atonday nappuhi,
mu wa ay ta gilaton nan o'ommodda at la'tot ya natugunda, ya pumhod di
pangatda.

16 Nan tagun hay nun'awotwot di mamaonan punligaton ta way atonan umadangyan
ya nan tagun gun mangidat hi ipa'dawnah nan adangyan ya la'tot ya didan duwa
ya mawotwotda.

Nan Tulumpulun Tugun nan Nun'ala'eng

17 Hay maphod hi atonyu ya ihamadyun donglon nan itudun di nun'ala'eng ya nan
nun'anomnoman ta hiyay adalonyu
18 ti maphod unyu adalon ta adiyu al'alliwan,
at ipa'innilayu goh hinan udumna.
19 Ya manu ay itudu' hatun da'yud ugwan ya ta hi Apo Dios di pange'kodanyuh nitaguanyu.
20 Daten mehnod an tulumpulun tugun an intudo"u ya al'alu'on da'yu ta ma'adalan ayu,
21 ya immannung an diday makulug ya nepto' an tudtudu,
ya ta way itudtuduyuh nan i'ibbayu.

Nan Mahhun an Tugun

22 Adiyu mamaon an paligaton nan nawotwot an dumalat nan nawotwotanda,
ya adiyu goh paligaton didah nan punhumalyaan an dumalat nan itang an
abalinanda.
23 Ya manu ay adiyu aton ti hi Apo Dios di bumadang ay dida,
at Hiyay mummoltah nan tagun mangipaligligat ay dida.

Nan Miyadwan Tugun

24 Adi ayu mi'ligwah nan tagun mabubungot,
ya adi ayu goh mitmitnud hinan tagun ak'akiddian bimmungot.
25 Ti atonyu ay at ini ya ipa'enghayu, at umat goh hinay aatyu,
ya naligat di pangidinnganyu.

Nan Miyatlun Tugun

26 Adi maphod hi unyu itulag an da'yuy okod an mumbayad hinan utang di ohan tagu.

---

* **22:13** Prov. 26:13.

27 Ti gulat ta madatngan henen gutud ya mahapul an da'yuy mumbayad ya mi'id ay di pumbayadyu
at nan gina'uyuy alanda an ta"on nan olo'anyu.

Nan Miyapat an Tugun
28 Adiyu goh ipahlig di igad hinan lutayun din inyamman din a'apuyuh penghana
ta polhonyuy lutan nan heneggonyu.

Nan Miyaleman Tugun
29 Nan tagun nahamad di atonah nan tamun ene'koddan hiyah tamuana ya hiyay mangitamuh nan way ipatamun nan ali,
ya bo'on mahkay nan na'ampan tataguy mangipatamun hiya.

23

Nan Miyanom an Tugun
1 Wada ay di mangayag ay he"ah nan nabagtuy haadnan tagu ta me"an'an hiya
ya nomnomom ta ipaphodmuy atom an mangan.
2 At ta"on hi un'a na'ahhinaangan ya mahapul an ane'nongom di onom.
3 Ya adim ilomo' an pun'iya'an hinan mumpolhat an indadaana ti mid mapto' ya un hay pampongnan he"a.

Nan Miyapitun Tugun
4 Adim idugah an paligaton di odolmun muntamu an gapuh nan pamhodmun umadangyan.
At nomnomom an henen atom ya bo'on hiyay aptan.
5 Ti nan inadangyan ya un himbumagga ya na'ubah an paddungnay napaya'an,
at mumpangatayapda an ayda agila.

Nan Miyawalun Tugun
6 Adi'a umuy me"an hinan tagun nunheglay ukuhna,
ya adim amnawan nan mun'aphod an ma'an hi abungna an indadaana.
7 Ya ta"on hi unna alyon ay he"ay, “Ma'a ta uminum'a ya nangan'a!”
mu henen inalina ya bo'on hay nalpuh nomnomnan un pohod ti hay nonomnomona ya nan ananginan nan ma'an an indadaana.
8 At munha'it di punnomnommuh unmu innilaon an nabalbaliyan'a,
at mid mapto' ya pohdom an utaon nan inanmu, ya mi'id hulbin goh nan nangalyam ay hiyah, “Salamat ta pinangana'!”

Nan Miyahiyam an Tugun
9 Adiyu tugunon nan tagun nakudang di nomnomna
ti pihulona damdama nan maphod an itugunyu.

Nan Miyapulun Tugun
10 Adiyu anon nan batun imbatno' din a'apuyuh din penghanan igad
ta ipahligyu nan lutayu unu polhonyu nan lutan nan nguhu
11 ti hi Apo Dios an mamaliw ay dida ya nidugah di abalinana,
at Hiyay mangiballoh hinan atonyu, at moltaon da'yu.

Nan Miyapulu ta han Ohan Tugun
12 Ihamadyun unudon nan maphod an mitudtudun da'yu,
ya pa'addonglonyuy hapiton nan nanomnoman.

Nan Miyapulu ta han Duwan Tugun
13 Adiyu higanan an mangilat hinan ung'ungngan imbaluyyu
ti gulat ta huplitonyu at adina iyatoy.
14 Ti henen atonyu ya ta way atonan man'ug hinan nappuhin ma'at an lummuh atayan.

Nan Miyapulu ta han Tulun Tugun
15 He"an imbaluy'u ya gulat ta manomnoman'a ta nahamad di pangatmu
at nidugah di pun'am'amlonga'.
16 Ya iyal'allanay amlong'uh un hay immannung di hapihapitom hi anomnoman.

Nan Miyapulu ta han Opat an Tugun
17 Adi'a umamoh an me'yat hinan nun'appuhin ato'aton nan tatagu
ti od'odolnah unmu ihamhamad an gun mange'gon ay Apo Dios.
18 Ti umat ay hinay atom at maphod di ma'at ay he"ah udum di algaw,
at nan namnamaom hi ma'at ya adi mabahbah.

Nan Miyapulu ta han Leman Tugun
19 He"an imbaluy'un lala'i ya ihamadmun donglon tun tugun'u ta manomnoman'a,
ya adim layahan di aatmu ta nan maphod an pangatmuy inaynayunmu.
20 Ya adi'a mitnud hinan tatagun mabubutong ya nun'a'uklung hi ma'an
21 ti awni ya mawotwotda,
ya gapu ta malmalo'dah a'alga'algaw at hay pumbalinandah umangunuh ya hay ilubungda ya nan nun'apa"in lubung. *

Nan Miyapulu ta han Onom an Tugun
22 Donglom nan itugun amam ti hiyay dumalat ya un'a wada,
ya ta"on hi un na'in'innah inam ya adim pihulon.
23 Maphod hi un'a manomnoman ta innilaom di nahamad ya mumpatudu'a,
ya ta"on hi unmu anuhan ta engganay mawadan amin daten he"a ya halimunam ahan ta adida mami'id.
24 Umipa'amlong ay amana nan nanomnoman an lala'i
ti nan nahamad an pangatnay mangipadenol ay hiya.
25 At olom man ya ipa'amlongmu nan o'ommodmu,
ya namama ay inam ti hiyay nangitungaw ay he"a.

Nan Miyapulu ta han Pitun Tugun
26 He"an imbaluy'un lala'i ya abulutom ahan ta ha"in di mangituduh atom,
ya gunmu nomnomon nan pangat'u ta hiyay eng'enghom.
27 Nan puta ya umat hi maluhung an bitu,
ya nan umilugtap an babai ya umat hi bubun.
28 At du'gom dida ti ay ihunay unda mumbota' an humod'ap hinan way balbaliyanda,
at hiyaat unda dumo'ol di linala'ih mumpangilugtap hi a'ahawada.

Nan Miyapulu ta han Walun Tugun
29 Hay inilayuh ngadan di maligligatan?
Ya ngadan danen tatagun mi'id amlongdah nitaguanda,
ya mi'hongngelda goh,
ya ma'allilida,
ya mun'alunggidan di odolda ti mi'papattoyda,
ya bumubutag di matada?
30 Hay ngadanda ya nan mabubutong ti uminu'inumdah numbino'ob'on an bumutong!
31 At elanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan ma'inum
an ta"on hi un mumbolah,
ya ma'a'amnawan di tigawnah nan bahu,
ya munlameeh an ma"aphod di tamtamna an umiknu'iknul di bagangmu.
32 Ya manu ay alyo' hene ti awni ta mabiggat at nidugah an nappuhiy punle'nam
an ay da'a inalat hinan ulog an waday habidungna.
33 Ti wa ay ta mabutong'a ya nat'on di pannigmuh un way amangom,
ya maluman goh di nomnommu,
ya hinnat'on di hapitom.
34 Ya hay punle'nam ya umat hinan umuta'utan nunlugan hinan pupul an wah nan baybay an punhinnigion di puo'.
35 Ya alyom di, “Goh ya unna' nin nunhudpa', mu mi'id di munha'it!
Ya nunhaplata' nin, mu agguy'u enelan!
Goh ta mi'id olog'un bumangon ta way ato' goh an umuy uminum?”

24

Nan Miyapulu ta han Hiyam an Tugun
1 Adiyu amhan nan tatagun nappuhiy ato'atonda,
ya adi ayu mi'ligwan dida.
2 Ti un hay gumuluwanday nomnomnomonda,
ya hay nappuhiy gunda ulgudon an umipab'on hi ibbada.

Nan Miyaduwampulun Tugun
3 Nan nanomnoman an tagu ya nahamad di iyammanah punhituwanda
ti waday pun'u'unnudandan hina"ama.

* **23:21** Waday udumnan verses eten Liblu an Proverbs an mangituduh aat nan bumatong: Prov. 23:29-35; 26:9; 31:4-7.

4 Ya dumalat nan anala'engna ya punuwonay abungnah do'ol an mun'aphod ya nan
mapla'an an gina'u.

Nan Miyaduwampulu ta han Ohan Tugun

5 Nan nanomnoman an tagu ya ma"aphod di anala'engna ya un nan tagun nidugah di
bi'ahna
ti nan nanomnoman an tagu ya hiyay aptan ya un nan bi'ah di tagu.
6 Ti nan umuy mi'gubat ya mumpatugundah mahhun hinan nun'anomnoman ya unda
makak
ti inilada an hay maphod an mitugun ay diday alpuwan di abalinandan
mangabak.

Nan Miyaduwampulu ta han Duwan Tugun

7 Nan tagun nakudang di nomnomna ya adina ma'awatan di hahapiton nan
nun'anomnoman,
at hiyaat un mahapul an dindinong hinan pi'yam'amungandah nan way hahapi-
tondah ma'at.

Nan Miyaduwampulu ta han Tulun Tugun

8 Nan tagun hay gunna nomnomon ya un nan nappuhin pangat,
ya la'tot ya hay alyon nan tataguh aatna ya hiyay dumaladalat hi gulu.
9 At an amin nan nun'appuhin nomnomon nan nakudang di nomnomna ya bahol,
ya nan tagun pihupihulonay ibbana ya abohlan di tagu hiya.

Nan Miyaduwampulu ta Opat an Tugun

10 Nan tagun adi pa"edpol hinan way aligatana ya immannung an itang di abalinana!

Nan Miyaduwampulu ta Leman Tugun

11 Baliwanyu nan tagun mi'id ah inatnah nappuhi mu iyuyda hiya damdama ta ipapa-
toyda.
12 Mu gulat ta alyonyuh nomnomyuy,
“Oo, mu undan way inilamin nen na'at?”
Mu adi umat hinay atonyu ti hi Apo Dios ya inilanan amin di wah nomnomyu,
at Hiyay mumpanuh,
ya an amin di atonyuh nan udumnan tagu ya hiya goh di ma'at ay da'yu. *

Nan Miyaduwampulu ta Onom an Tugun

13 He"an imbaluy'u, maphod hi unmu inumon nan danum di alig ti ipaphodnay odolmu,
ya munlameeh goh hi unmu tamtaman.
14 Ya umat goh hinay aat di atom an manomnoman ti immannung an ipaphodnay
nitaguam,
ya gulat ta manomnoman'a at maphod di aatmuh udum hi algaw.

Nan Miyaduwampulu ta han Pitun Tugun

15 Adim iyunnud hi aton di mangakaw an bota'ona nan tagun nahamad di ugalina
ta wa ay ta makak ya henggopna abungna ta akawonday gina'una.
16 Ti nan tagun nahamad di ugalina ya anuhana ahan an ta"on hi un way do'ol an ligatna.
Ti ta"on hi un paddungnay maligatan an mundaldallanan ta mumpapitun magah
mu gun bumangon damdama ta itultuluynan umuy,
mu adi umat hinay aton nan tagun nappuhiy ugalina ti un itang an ligat di mama"in
hiya ya adi bumangon.

Nan Miyaduwampulu ta han Walun Tugun

17 Adi'a umamlong hi un way nappuhih ma'at hinan pi'bohholmu,
ya adim goh abatlan hi unda munligligat.
18 Ti inilan Apo Dios an amin di ato'atom,
at adina pohdon di umat hina,
ya omod unna idinong di pummoltaanan dida.

Nan Miyaduwampulu ta han Hiyam an Tugun

19 Adi'a numanomnom an dumalat nan maphod an ma'at hinan tatagun nappuhiy
pangatda,
ya adim goh olman dida.
20 Ti nan tatagun nappuhiy pangatda ya immannung an mi'id maphod hi ma'at ay didah
udum di algaw
ti hay nitaguanda ya umat hinan hilaw an madop hi pidwa.

* **24:12** Psa. 62:12; Rom. 2:7.

Nan Miyatulumpulun Tugun
21 He"an imbaluy'un lala'i, e'gonam hi Apo Dios, ya e'gonam goh nan ali.
Ya adi'a ahan middum hinan mi'bohhol hinan gubilnu
22 ti didan duwa an inali' an me'gonan ya abalinandan mummoltan he"a,
ya mid mapto' ya numbino'ob'on an nappuhiy ma'at ay he"a!

Nan Udumnan Itugun nan Nun'ala'eng
23 Hiya hatuy udumnan intugun nan nun'ala'eng ya nun'anomnoman an tatagu:

Adi maphod hi un ipangngel nan mumpanuh hinan ohay atonah nan way mundiklammuan.
24 Ti gulat ta alyon nan munhumalyah un mi'id di bahol nan numbahol
at hiyay idutan nan tatagu, ya hiyay aboholanda.
25 Mu nan huwis an mangipa'annung an mummoltah nan nabaholan ya hiyay mawagahan,
at pumhod di nitaguana.

26 Nan tagun hay immannung di pambalnah nan way mibagan hiya
ya hiyah ne panginnilaan hi un hiyay nahamad an ligwa.

27 Awni ta munhabal'ah nan payawmu ta waday malmu ya unmu mahkay iyammay abungmu.

28 Adi'a mun'ihtiguh nan heneggonmuh un mi'id di inatnah nappuhi,
ya adim goh balbaliyan hiyah nan hapitom an layah.
29 Unu adim goh alyon di,
"Gapu ta waday inatnah nappuhin ha"in at iballoh'u din inatna!"

30 Wa han ohan algaw ya immuya' an nunle'le'od hinan payaw ya uman nan napayad an tagun nakudang di nomnomna.
31 Ya tinnig'un natawan,
ya nun'ahu'munan hi hubit,
ya nun'agday di tapengna.
32 Ya unat goh inamang'u ya ninomnom'uy aatna,
at waday inadal'u.
33 An gulat ta palpaliwam an momollo' ya yeyen'onmuy ngamaymu ta mun'eblay'ah na'amtang
34 at un na'amtang ya nawotwot'a
an umat'ah nan nahod'ap an nami'id an amin di mahapulna.

25

Nan Udumnan Intugun Solomon
1 Hiya hatu goh di udumnan intugun Solomon an intudo' din numbino'ob'on an tagalan nan Alin hi Hezekiah* an nunhituh nan babluydad Judah.

2 E'gonan tu'uh Apo Dios ti nan ipo"oyna ya mid nanginnilah aatna,
mu e'gonan tu'u nan a'alih un way inadaldah nan agguy pay nipa'innila.
3 At maphod hi un hay anala'eng nan ali ya nidugah an umat hinan inata'nang ad daya
unu umat hinan linuhung di baybay.

4 Ma'innila an gahin un mahibug nan silver ta ma'aan di lugitna ya un maphod di tigawna
ya un waday maphod hi iyammaana.
5 Ya umat goh hinan ali an wa ay ta iyadagwiyu nan tatagun nibahhaw di nanugundan hiya
at pumhod nan babluy an pumpapto'ana.

6 Ya wa ay ta umuy'ah nan wadan di ali ya adim ipattig an he"a ya nabagtun tagu.
Ya adi'a goh umuy umbun hinan umbunan di nun'abagtuy haadna
7 ti onaynah un hiyay mangalih, "Umali'a mi'yibun'ah nan umbunan di nun'abagtu!"
ya un nan pamakakanan he"ah nan inumbunam ti hiyah ne ababain!

8 Wada ay di tinnigmuh inat di ohan tagu ya hamadom ta adi galagala ya eka nundalom

* **25:1** Hay aat Hezekiah ya nitudo' hinan II Ki. 18:1-20:21, ya II Chron. 29:1-32:33, ya Isa. 36:1-38:22.

ti ini ya waday ohah mun'ihtigun mangalih nibahhaw nan imbagam,
at he"ay bainona!

9 Ya gulat ta mi'hongngel'ah nan heneggonmu ya adim ahan ipa'innila nan
nili"ud an ininnilam hi aatna.
10 Ti gulat ta donglona an imbaagmu nan nili"ud an nunhapitanyu at bainon da'a,
ya mid mangehdol ay he"ah enggana.

11 Nan mepto' an hapiton hinan gutud di punhahapitan
ya umat hinan numbino'ob'on an balitu' an bungan nihibug hinan silver an duyu.

12 Ya nan panugun di nanomnoman hinan ibbanan tagun mangabulut hinan intuguna
ya ay namahmah an balitu' an hingat, unu buung, unu hengheng.

13 Nan mabaal an makulug di atona ya umipa'amlong hinan nannag ay hiya
an umat hinan pa"ayhugin danum hi inumon nan ma'uwaw an mumboto' hinan
tiyalgaw.

14 Nan tagun mangalih un waday idatnah ibadangna mu adina ipa'annung
ya umat hinan bunut ya nan tuyup an alyon unna iyali udan mu mi'id.

15 Nan tagun ma'ulay di panapitna ya mabalin an ma'al'alu' nan a'ap'apuh un hiya ya
mehodan an mi'hapit ay hiya
ti immannung an nan immodhol an nomnom di tagu ya mabalin an ma'upol.

16 Gulat ta ah'upanyu nan danum di alig at ane'nongonyuy inumonyu
ti do'lonyu ay at mid mapto' ya umuta ayu.
17 Ya umat goh hinay atom an manghanom di umuymu pi'yib'ibunan hinan heneggonmu
ti la'tot ya ipahigam, at adi da'a pohdon an tigon.

18 Nan tagun un munlumuh apuhian di heneggona ya layah di pangihtigunah aatna
ya umat hinan matadom an hinalung, unu pang'ul, unu nan tulid di panan
pumatoy.

19 Gulat ta e'kodmuh nan tagun adi medenol ta badangan da'ah un way ligatmu
at umat hinan mungwawod hi babay igag'almu unu umat hinan napilay an hu'iy
idalanmu.

20 Gulat ta waday tagun nidugah di punlungdayaana, ya immuy'a ta ikantaam hiya
at umat hinan tagun umilayaw hi lubung nan mah'aw unu umat hinan mangiya-
gah hi ahin hinan hugat di nadinul.

21 Gulat ta munhinaang nan tagun mi'bohhol ay he"a ya idatmuy onona,
ya gulat goh ta ma'uwaw ya pa'inumam hi danum.†
22 Ti atom ay di umat hina at mabainan hinan nappuhin inatnan he"a,
ya wada goh di idat Apo Dios ay he"ah lagbum hi udum di algaw.‡

23 Wa ay ta pumuo' ya immannung an umiyalih udan,
ya wa ay ta waday mangulgud hi nappuhih aat nan i'ibbana ya immannung an
hiyah ne dumalat hi bumungtan nan i'ibbanan hiya.

24 On'onaynah unta umuy miyohhan munhituh nan abadyaw
ya unta mi'hituh nan ahawan tumutututut.§

25 Nan maphod an ulgud an malpuh nan adagwin babluy ya anonay higa
an umat hinan ayhugin danum an umaan hi inuwaw.

26 Unudon ay nan tagun nahamad di pangatnay panugun nan tagun nappuhiy ato'atona
ya nipaddung hiyah obob an na'anibul unu nalugit.

27 Adi maphod hi odol hi un do'lon di onon hi alig,
ya umat goh hinan a'e'gonan an adi maphod hi unmu pohdon un he"ay gunda
e'gonan.

† **25:21** Rom. 12:20. ‡ **25:22** Rom. 12:20. § **25:24** Prov. 21:9.

28 Nalaklakan ma'abak nan tagun adi pa"edpol hi bungotna
an nipaddung hinan babluy an nun'apa"iy allup an hanina.

26

1 Adi maphod hi un dumalalluh nan tiyalgaw unu umudan hinan gutud di ahi boto',
ya umat goh hinan nakudang di nomnomna an adi goh maphod hi un way mange'gon ay hiya.

2 Mid hulbinah un way mangidut hinan tagun mi'id di baholna ti adaogna an adi mepto' an mipa'annung ay hiya
an umat hinan ato'aton nan hamutin un muntaytadyapan an adi mun'ohop.*

3 Nan latigo ya panuplit hinan kabayu ya nan gumo' di mipiyamel hinan dongki ta way atondan mangunud hi pohdon,
ya waday ipaddunganda ti hay manugun hinan tagun nakudang di nomnomna ya nan haplat.

4 Wa ay ta ipadahmuy abalinam an mambal hinan malgom an hapiton nan tagun nakudang di nomnomna
at hiyay panginnilaan an numpaddung ayun duwa.
5 Ya gulat ta mi'id hulbin di ibagana ya enyengngohmuh nan inatna at hay pambalmu ya mi'id goh di hulbina,
at immannung an bainom hiya ta ma'awatanay aatna an manangpah.

6 Gulat ta nan tagun nakudang di nomnomnay pumpaadan ya mi'id hulbina
an umat hinan tagun nonong ya pinutulanay hu'ina, unu nonong ya imminum hi bininu.

7 Mid goh di hulbin di tugun nan tagun nakudang di nomnomna
ti umat hinan napilay an hu'in adi ma'usal.

8 Mid hulbina goh hi un way mange'gon hinan tagun nakudang di nomnomna
ti umat hinan aton an mangipaut hi batun mipapan hinan kallat di paldi'it.

9 Umipata'ot hi un way nakudang di nomnomnan mangipadah an manugun hinan tatagu
an umat hinan nabutong an ino'odnanay pagal an nahbitan.

10 Umipapuhiy ma'at hi un way tagun mumpatamuh nan malgom an maluh,
ya namamah un hiya ya manangpah ti hay nipaddungana ya nan tagun un malgom di panaona.

11 Nan nakudang di nomnomna ya gunna ipidwapidwan mangat hi nappuhi
an nipaddung hinan ahun immuta, ya binangngadnan onon.†

12 Nan tagun mangalih un hiya ya nala'eng an ta"on un manangpah
ya on'onaynay tagun nakudang di nomnomna ya un hiya.

13 Nan tagun napayad ya do'ol di pangalina ti alyonay,
“Ini ya waday layon an mihahawan hinan dalan, at adia' makmakkak!”‡
14 At nan humigan muntamu ya ammunah un gun bumanalliballin hinan nolo'ana
ti umat hinan tangob an un gun mibughul ya nipabangngad an mitangob.
15 Waday udum hi tatagun nunheglay anapayadda
ti ta"on un ah umiduhandaan higananda!
16 Mu ta"on un umat hinay aat nan napayad ya hay punnomnomana ya hiya ya nala'la'eng
ya un nan pitun linala'in ma"aphod di panugunda.

17 Nan tagun mid biyangna mu alyona damdamah nomnomna an mi'bibiyang hinan way munhohongngel
ya nipaddung hinan mampap hinan ahun maluh an hay inganay pangedonana.

---

* **26:2** Hay ohah mangitigan eten proverb ya nan Alin hi David ti hi Shimei ya inidutanah David. Mu agguy timma'ot hi David hinan idutna ti inilana an mid ah inatnah nappuhi, at adi mipa'annung ay hiya (II Sam. 16:5-14). † **26:11** II Pet. 2:22. ‡ **26:13** Prov. 22:13.

18-19 Nan tagun munlukuh nan ibbana ya awniat alyonay, “Hene ya un'u pananhanul ay
he"a!”
ya nipaddung hinan nabongang an tagun mangipapdu' hi paltug unu nan panan
pumatoy.

20 Nan apuy ya madop hi un adi matunguwan,
at umat hina goh di ma'at hi un duminong nan munhohongngel an humudohudol
21 ti nan uleng di mangipabala ya nan tunguy mangipabi'ah hinan apuy.
At umat hinay nipaddungan nan bumahbah an humudohudol an tagu ti hiyay
dumalat hi punhahannuan di tatagu.

22 Nan nappuhin pamahiwda ya umat hinan mumpolhat an ma'an an nalakah ma'u'mun
ti immannung an hiyay pa'appohpohdon nan tatagun pa'addonglon.

23 Nan tagun un pohod di hapitona mu agguy immannung nan wah nomnomna
ya nipaddung hinan nagalatto' an tibung hi penentolanda an hay tigawna ya
al'alidammuh.

24 Nan udumnan tagu ya nidugah di pahiwda,
mu unda e'edpol ti ma"aphod di bumuhu' hi timidda.
25 Ya ta"on un ma"aphod di panapitda ya adim kulugon
ti numbino'ob'on an nappuhiy wah nomnomda.
26 Ya ta"on hi unda adi ipattig nan pumbaholada mu ma'innila damdama
ti dumalat nan gunda aton an nappuhi.

27 Nan tagun munnomnom hinan atonan nappuhih nan ibbana ya hiyay a'atana,
ya nomnomona ay an mangubah hinan udumnan tagu ya hiyay ma'ubah.

28 Nan munlangkak ya immannung an boholonay ibbanan tagun pa"iona,
ya makulug goh an nan mangipabagtuh odol di ibbana ta olom ya mabalbaliyan,
ya mapa"iy pangehdolan nan ibbanan hiya.

27

1 Adim iyamlong di ninomnommuh atom hi ma'et
ti agguymu inilay ma'at ay he"an den algaw.

2 Maphod hi un hay udumnan taguy mangul'ulgud hi aat di amaphod nan pangatmu
ti adi ahan maphod hi un he"ay mangat.

3 Immannung an naligat di mumpi'ug hi batu ya panag ti mun'adamotda,
mu inyal'allanan naligat di pange'edpolan hinan gumuluguluwan di nakudang
di nomnomna.

4 Naligat an medpol di bungot,
mu iyal'allanan naligat an medpol di amoh.

5 Od'odolnah un way tagun mangihingal hi ibbanah unna aton di nappuhi
ya un nan tagun way pamhodnan hiya, mu adina ahan ipattig.

6 Ta"on un'a mah'itan an dumalat di pangihingalan nan i'ibbam ay he"a ti ma"aphod di
umat hina
ya un nan ato'aton nan pi'bohholmun mangungngun he"a.

7 Na"abhug ay nan tagu ya ta"on un nan danum di alig ya adina pohdon an tamtaman,
mu nan nahinaangan ya ta"on un nan mumpait an ma'an ya mapolhat di
panamtamna.

8 Nan tagun manaynan an umadagwih nan nunhituwana
ya umat hinan hamutin manaynan hinan agabana, ya immuy an tumanaytadya-
pan an lumane'le'od.

9 Immannung an umipa'amlong nan panugun di nahamad an ligwa
an umat hinan numbino'ob'on an bangbanglu an umipa'amlong goh hinan
mangusal.

10 Adim inganuy nan liligwam ya nan liligwan nan o'ommodmu ti wa ay ta mumpabadang'a
ya diday madadawoh hi ag'agan bumadang ya un nan tutulangmun wah nan adagwin babluy.

11 He"an imbaluy'un lala'i, umipadenol ay ha"in hi un'a luma'eng ta manomnoman'a,
at ta"ongkay hi un way mamihul ay ha"in ti nan maphod an ugalim di mangitudun hiyah aat'un nahamad.

12 Nan tagun nanomnoman ya immatunanah un waday nappuhin ma'at ay hiya, at halimunanay odolna ta adi ahan ma'at,
mu nan tagun nawongwong ya unnaat goh ay damuwon nan nappuhi ta hegnona mu awni ta umangunuh at muntutuyu mahkay ti maligatan.

13 Mahapul an waday alanyuh gina'un nan tagun mangita'dog hinan tagun umutang ta pamatangna,
ya iyal'allanah unyu agguy in'innilah nen tagu.

14 Gulat ta unmu ibugaw di pangapngaam hinan heneggonmuh nan pa'ahhelhelong
at mid mapto' ya alyonaan unmu hiya idutan!

15 Nan babain gun mi'hongngel hi ahawana
ya umat hinan danum hi lawang an tumidtitidtid an umipahiga.
16 Ti ta"on hi un gun ipadah nan lakaynan ipadinong hiya mu adi mabalin
ti umat hinan tuyup an adi mabalin hi mipadinong, unu umat hinan lanan adi mabalin an magamal.

17 Nan kelkel ya mabalin an kelkelona nan ibbanan gumo' ta tumadom,
ya umat goh hinan tagun hay ibbanah taguy pun'adalana ta luma'eng.

18 Nan tagun manalimun hinan nitanom an fig ya immannung an malagbuan ti ononay bungana,
ya malagbuan goh nan baal an manalimun hinan gina'un di apuna ti e'gonan nan apuna hiya.

19 Nan mapaganah an danum ya umat hinan halmeng ti ipattignay aat di angah di tagu,
ya henen angahna goh ya umat hinan halmeng ti ipattignay aat nan adi mattig an nomnomna.

20 Nan linala'i ya mid apogpogan di amnawda an umat ay da Atayan ay A'ubahan
an mid apogpogan di tatagun middum ay dida.

21 Nan apuy di mun'anang hinan balitu' ya silver,
mu hay mun'anang hinan aat di tagu ya nan hapihapiton di tataguy amaphod di pangatna.

22 Nan tagun nakudang di nomnomna ya ta"on un way mamaligat an manaplat ay hiya ta engganay un mun'ugung ya adi damdama maluman di aatna
an adi umat hinan paguy an wa ay ta nabayuh nan luhung ya mahinhin nan bogah hinan dugi.

23 Mahapul an ipapto'mun halimunan nan a'animalmun kalnilu ya gandeng
24 ti nan inadangyan ya mapogpog an umat hinan punhaadan di ali an adi minaynayun.
25 At wa ay ta nalpah an indadaanmu nan do'ol an holo' an mumballun wah nan dudunduntug ta waday ipa'anmuh nan a'animalyu
26 ya mabalin mahkay an ipiyammam di lubungyu an malpuh nan dutdut di kalnilum,
ya mabalin goh an ila'um di udumnan gandengmu ta nan la'uda ya hiyay epla'muh luta.
27 Ya nan udum an ma'angang hinan gandeng di hiyay pangngalanyuh gatas hi inumonyun hina"ama ya an amin nan nekkop ay da'yun binabai.

28

1 Nan tagun nappuhiy pangatna ya ta"on un mi'id di mamdug ay hiya ya nonongan un lumayaw,
mu nan nahamad di pangatna ya mi'id ah ta'otnan umat hi layon.

2 Nabaholan ay nan tataguh nan himpamabluy ta maguguluda at mahinhinukat di mun'ap'apun dida,
mu gulat ta nan nanomnoman an taguy mumpapto' hinan tatagu at minaynayun an pumhod henen babluyda.

3 Nan ap'apu an mangipaligligat hinan ibbanan nun'awotwot
ya nipaddung hinan mundoloh an udan an mama"ih nan nitanom an mi'id ang'angonah ma'an.

4 Nan tagun adina unudon di Uldin ya iyamlongnay ato'aton nan nappuhiy pangatna,
mu nan mangunud hinan Uldin ya ipadahnan ipaway ato'atonda.

5 Nan tatagun nappuhiy ato'atonda ya adida ma'awatan nan aat di makulug hi aton hinan udumnan tagu,
mu nan tatagun hi Apo Dios di dayawonda ya ma'awatanda mahkay.

6 On'onaynah un nawotwot nan tagu mu ta nahamad di pangatna
ya un nan adangyan an nangipa'enghah kuluk.

7 Nan ungan un'unnud hinan Uldin ya hiyay nanomnoman an imbaluy,
mu nan mimiddum hinan mid hulbinan liligwana ta mi'yinum ya me"an ay dida ya un hi amanay bainona.

8 Waday ma'at hinan tagun umadangyan an dumalat nan mumpatakap hi ongol hinan umutang an tatagu
ti la'tot ya nan inamungna ya umuy damdaman miboltan hinan tatagun hummo' hinan nun'awotwot.

9 Umipabohol ay Apo Dios nan adi mangunud hinan Tuguna,
ya ta"on un nan luwaluna ya adi tabolon Apo Dios.

10 Nan mangitudul hinan tagun nahamad di pangatna ta atonay nappuhi ya la'tot ya hiyay mabahbah an dumalat nan ato'atona,
mu nan tagun mi'id ah apahalana ya maphod di ma'ma'at hi nitaguana.

11 Wa ay ta nomnomon nan adangyan an tagu an hiyay na'annomnoman,
mu gulat ta waday nawotwot an tagun way abalinanan manginnilah nan na'ahhamad an mannig ay hiya at i'innilana ahan nan aat di akudangan di ugalina.

12 Gulat ta nan nahamad di pangatnay mangabak hi mun'ap'apu at nidugah di pun'am'amlongan nan himpamabluy,
mu gulat ta nan nappuhiy pangatnay mangabak ta diday mun'ap'apu at mun'ipo"oyda nan tatagu.

13 Nan tagun mangipo"oy hi baholna ya mi'id di punhulbian an amin di atona, at adi ahan pumhod di nitaguana,
mu nan mangitutuyuh baholna ya din'ugna ta adina ipidwan aton ya hiyay hom'on Apo Dios.

14 Mawagahan nan tagun gun mangita'ot ay Apo Dios,
mu nan tagun mangipahelot hi nomnomna ta adina unudon hi Apo Dios ya immannung an numbino'ob'on di ligatnah lagbuna.

15 Umipata'ot nan ap'apun nappuhiy ato'atonah nan tatagunan mid abalinanda
an umat hinan layon an munheel unu umat hinan mabungot an bear.

16 Nan ap'apun nappuhiy nomnomna ya paligatona nan tatagun ipapto'na,
mu nan ap'apun mamahiw hinan nappuhin pangat ya adina pohdon di kuluk ya hiyay madnoy di pun'ap'apuwana.

17 Umipaligat nan tagun pimmatoy mu agguy pay nadpap ti immannung an gun mipanom-
nom ay hiya nan inatnan nappuhi,
at minomnoman, ya gun goh anapon di pulis ta nangamung hi atayana, at
maphod hi un mi'id ah mammo' ay hiyah enggana.

18 Mahalimunan nan tagun nahamad di pangatna,
mu himbumaggay aligatan nan tagun mangamangat hi lumihog.

19 Nan tagun mahmahlun munhabal ya do'ol di mahawal hi tanudna,
mu nan tagun mi'id di hulbin nan ayna ato'aton ya minaynayun an diday gun
makudangan hi mahapuldah tanudda.

20 Nan na'na'unnud an nahamad di pangatnan tagu ya hiyay mawagahan,
mu nan tagun uma'amnaw an umadangyan ta adi maphod di atonah umadan-
gyanana ya immannung an mamoltah angunuhna.

21 Nappuhi nan tagun munhumalyah un waday pangipangngilana,
mu ta"on ya hiyah ne ahan pohdon di udumna an ta"on hi un itang di idatdah
lagbudan mangat enen nibahhaw.

22 Nan nagitilan an tagu ya pohdonan munnaud an umadangyan,
mu adina ma'awatan an un na'amtang ya hiyay makudangan an mawotwot.

23 Hay pohpohdon nan tataguh punyamanandah ma'at ay dida ya nan pangihingalandan
didah un way inatdan nappuhi
ya un nan pangngalandah nan udumnan tagun mangiyulgud hi amaphodna an
ta"on hi un agguy immannung.

24 Nan tagun mangngal hi gina'un amana unu hi inana ti hay punnomnomana ya bo'on
bahol henen atona
ya nipaddung hinan puma"i.

25 Nan tagun ma"unguh an mumpunghan ya hiyay dumalat hi punhahannuan nan tatagu,
mu nan tagun hi Apo Dios di pange'kodanah mahapulna ya hiyay pumhod.

26 Nan tagun hay nomnomnay pange'kodana ya nakudang di nomnomna,
mu nan un'unnud hinan nahamad an itudtudun nan nun'anomnoman ya mi'id
di ita'otna.

27 Nan tagun nanginnilan hummo' hinan nun'awotwot ya adi makudangan hi mahapulna,
mu nan mi'id di homo'nah nan mipalpaligat ya idutan nan tatagu.

28 Wa ay ta nan nappuhiy pangatnay mun'ap'apuh gubilnu ya mun'ipo"oyda nan tatagun
maphod,
mu wa ay ta ma'abakda ta hay maphod di mipallog ay didan mun'ap'apu at
bumuhu'da mahkay, ya pumpumhod di ma'ma'at ay dida.

29

1 Nan tagun ta"on unda gun tugunon mu gunna ipahelot di nomnomna ta gunnaat goh
iyal'allan mangat hi nappuhi
ya la'tot ya ma'ubah an matoy.

2 Wa ay ta nan nahamad di pangatnay mun'ap'apuh nan ohan babluy ya umamlongda
nan tataguna,
mu wa ay ta nan munlayah an nappuhiy pangatnay mun'ap'apu ya munlung-
dayaday tatagu.

3 Umipadenol ay amana nan imbaluynan mamhod an manomnoman,
mu manangpah nan lala'in gun mimiddum hinan puta ti upuhonay pihhuna.

4 Papaddungon ay nan aliy atonah nan ipapto'na at minaynayun an gun pumhod nan
babluy an pumpapto'ana,
mu gulat ta nan ap'apu ya un hay pihhuy gamgamona at hiyay dumalat hi apa"ian
nan babluy hi pumpapto'ana.

5 Nan tagun mamalbalih nan heneggona
ya paddungnay unna idadaan an manuluh odolna ta mabalbaliyan.

6 Nan tagun hay nappuhiy gunna aton ya hiyah ne dumalat hi abahbahana,
mu nan tagun nahamad di pangatna ya umamlong ya mungkankanta ti mi'id mama"in hiya.

7 Nan nahamad di pangatnan tagu ya inilanay aat di nahamad hi aton hinan nun'awotwot,
mu nan tagun nappuhiy pangatna ya mi'id di umat hinah nomnomona.

8 Nan tatagun pumihupihul hi i'ibbada ya unda guluwon an amin nan ni'babluyanda,
mu nan nun'anomnoman an tatagu ya hay pumhodan nan tatagun himpamabluy di itamuda.

9 Mi'id hulbinah un idiklamun nan nanomnoman nan adi mangngol ti nan adi mangngol ya ngumalawngaw ya un bumungot,
at mid pohodnah punhahapitanda.

10 Nan tagun nangipa'enghan pumatoy ya ma'abbohhol hinan nahamad di nomnomda
ti pohdonan patayon dida.

11 Nan nakudang di nomnomnan tagu ya adi bumain an mangipattig hi bumungtana,
mu nan nanomnoman an tagu ya ma'ma'ullay, ya adi ma'innilay bumungtana ti madpol.

12 Gulat ta nan ap'apu ya kulugonan amin nan al'alyon nan tatagunan nibahhaw
at la'tot ya ahilalayahdan amin nan u'upihyal nan puntamuona.

13 Hay ohah numpaddungan nan nawotwot an tagu ya nan umipaligat ay hiya
ya nan nangidatan Apo Dios hi matadan duwa.

14 Nan ap'apun mumpanuh hinan nun'awotwot ta mepto' di ato'atonan dida
ya madnoy di pun'ap'apuwana.

15 Hay pangihingalan hi panugunan hinan ung'ungungnga ya nan paneteldan hinan way nappuhih atonda ya ta way pumhodanda
ti nan ung'ungngan adida ihingal ta un okod hiyah nan atona at la'tot ya hiyay lummuh abainan inana.

16 Wa ay ta nan tatagun nappuhiy ato'atonday mun'ap'apu ya iyal'allanay ma'ma'at hi nappuhi,
mu awmat ya tigon nan maphod di pangatday abahbahan dane han a'ap'apu.

17 Nu waday muntugun hinan imbaluyna at immannung an mid al'alih abungda,
ya hiya goh di mangipadenol hinan ommodna.

18 Nan tatagun agguy nanginnilah nan inyuldin Apo Dios ya immannung an atonday malgom hinan pohdondan aton,
mu nan nanginnila ya mangunud hinan Tuguna ya mawagahanda ya mipa'amlongda.

19 Nan adi umunud an tagala ya immannung an adi umanay di hapitonyuh panugunyun hiya,
at mahapul an gilatonyu ti ta"on unna ma'awatan di alyonyu mu adina unudon.

20 Nan tagun un namaaggan himmaphapit an adina ahan nomnomon di hapitona
ya on'onayna ahan nan nakudang di nomnomna ya un hiya.

21 Gulat ta iyabulut nan ad baal di malgom an pohpohdon nan baalna an mete"ah a'ungana
at umangunuh ya henen tagalanay umidat hi punha'itan di nomnomna.

22 Nan tagun mabanbannungot di dumalat hi pi'hongngilana ya pi'pattayanah nan babluy an ni'hituwana.

23 Nan tagun mumpabagtu ya umangunuh at mipa'ampan dumalat henen atona,
mu nan mangipa'ampah odolna ya hiyay mipabagtu.

24 Nan tagun bumadang hinan mangakaw ya un hay odolnay inlumlumna.
Ti gulat ta nan makulug di ibaagnah nan punhumalyaan ya middum hinan mangakaw an mahumalya,
ya gulat ta ibahhawna ya ma'idutan ay Apo Dios.

25 Nan tagun tuma'ot hinan nomnomon nan udumnan taguh aatna ya mi'id di abalinana,
mu nan tagun hi Apo Dios di pangehdolana ta Hiyay manalimun ay hiya ya immannung an malenggop an mi'id di ma'at ay hiyah nappuhi.

26 Nan do'ol an tatagu ya pohdondan mumpabadang nan mun'ap'apun dida,
mu hi Apo Dios ya anggay di way nahamad hi atonan mangipanuh hinan tatagu.

27 Nan tagun nahamad di ugalina ya pahiwonay nappuhin pangat di tagu,
ya umat goh hinan nappuhiy ato'atona ti pahiwona nan nahamad di ugalina.

30

*Hay Hinapit Agur**

1 Hiyatuy hinapit Agur an hina' Jakeh ay da Ithiel ay Ukal† an inalinay,
2 "Ha"in ay atog ya nidugah ahan di amanangpah'un tagu!
Adia' umat hi udum an tagun waday nomnomna!
3 Makulug ahan an mi'id di inadal'uh aat di aton an manomnoman,
ya mi'id ahan di inila' hi aat di pangat Apo Dios an me'gonan!
4 Ti undan way timmulu ta immuy ad abuniyan ya numbangngad hitun luta?
Ya undan udot way nangamung hinan tuyup ya ginamalna?
Ya undan udot way nangiteplag hi lubungnah nan udan ad daya?
Ya hay nangipaphod hi nunlene'woh hinan pingit di luta?
Ya hay ngadana nin?
Inilayu ay ya hay ngadan goh di imbaluyna?
Makulug ay an waday umat hina ya ibaagyun ha"in hi unyu inila!

5 Kulugo' ahan an mid ah nibahhawan nan hapiton Apo Dios,
at an amin nan mamhod an mumpabaliw ay Hiya ya immannung an ipapto'na dida.
6 At adiyu udman nan Hapit Apo Dios ti atonyu ay ya ihingal da'yu,
at ma'innilan munlayah ayu.‡

7 He"a, Apo Dios, ya waday duwan pohdo' hi odawo' hi atom ay ha"in hi engganah unna' matoy.
8 Hay oha ya badangana' ni' ta adi' hapiton di nibahhaw an layah.
Ya hay miyadwa ya ta"on hi unna' adi ipa'adangyan mu ta adi ahan goh nunheglan ami'mi"idana'.
At hay odowo' hi idatmu ya nan mun'olog hi mahapul'u ya ammuna.
9 Ti gulat nin ta do'ol an mahawal di mahapul'u at mid mapto' ya alyo' di,
Adi' mahapul di badangmu!
Ya gulat goh ta na'agwotwota' at mid mapto' ya mangakawa',
at hiyay dumalat hi pamihulandan He"an Dios an dayawo'!

10 Da'yun i'ibba ya adiyu ihudhudol di pamahiwyuh nan tagalah aat nan apuna ti hiyay dumalat hi pangidutanan da'yu,
at miballoh an holtaponyuy inatyu.

11 Wadaday udumnah tatagun mangidut hinan ommodda,
ya adida wagahan dida.
12 Ya wadada goh di tatagun hay punnomnomanda ya maphod an amin di pangatda,
mu layahda ti un hihidya an agguy nahukatan nan nappuhin ato'atonda.
13 Ya wadada goh di udum an tatagun nidugah an mumpahpahiyada
an hay punnomnomanda ya dida ahan di ma"aphod an mi'id ah nipaddung ay didah nan udum an tatagu.

---

* **30:** Agguy tu'u inilay aat ten tagu. † **30:1** Agguy tu'u inilay aat ten duwan tagu an da Ithiel ay Ukal. ‡ **30:6** Bahaom nan footnote di Deut. 4:2.

14 Ya wadada goh di udumnan tatagun hay nun'awotwot di mamaondan paligaton an
amin hitun luta,
ya pilitondan polhon nan way pangngalandah ononda.
Danen umam'am ya umatdah atata'ot an animal hi bubulung an matadom di babadan
umat hi tadom di hinalung.

15 Wadada han duwan nunduppel an binabain imbabaluy han belabel
an hay ngadan nan oha ya hi Idatana'! ya hay ngadan nan agina ya hi Idatana'
Pay!
Ya wada pay di opat hi ibaag'un mi'id iniladan mahengla,
16 ti nan wadan di nun'atoy di oha,
ya nan babain bahig di netob,
ya nan mamagan lutan nanga' an mahapulnay udan di miyatlu,
ya hay miyapat ya nan apuy an gumelageladaw an adi mabalin an madop.

17 Nan tagun mamahal hi o'ommodna
ya awniat matoy ya nunhobatnan hamutiy matana, ya nun'a'anday lamohna.

18 Waday opat an pohpohdo' hi adalon mu naligat an adi' ma'awatan,
at mi'id olog'un manginnila.
19 Hay oha ya nan aton di agila an tumagoy,
ya hay miyadwa ya nan aton di ulog an mabuluh hinan daplah,
ya hay miyatlu ya nan aton nan pupul an manganap hi ayanah nan tu'yap di danum,
ya hay miyapat ya nan aton di lala'in mi'pohhodan hinan babai.

20 Nan munlayah an babai ya wa ay ta nalpah an inlugtapnay ahawana
ya mun'amoh an ihautnan alyonay,
Mi'id ah inat'uh nappuhi!

21 Wadaday opat hi na"appuhih ma'at hitun luta:
22 hay oha ya nan himbut an mumbalin hi ali,
ya hay miyadwa ya nan nakudang di nomnomna mu umadangyan ta hiyay way
maphod di tanudna,
23 ya hay miyatlu ya nan malmaligit an babain nalhin,
ya hay miyapat ya nan tagalan babain mihukat hinan ad tagalan hiya.

24 Hitun luta ya waday opat an numbino'ob'on an ta"on unda i"itang mu nidugah di
ananomnomanda:
25 hay oha ya nan ambubuli
ti ta"on hi un pa"itang di bi'ahda mu wa ay ta tiyalgaw ya hinumludan mangi-
dadaan hi onondah nan lawang.
26 Ya hay miyadwa ya nan kunihu
ti ta"on un itang di bi'ahda ya abalinandan mangiyammah punhituwandah nan
daplah.
27 Ya hay miyatlu ya nan dudun
ti ta"on hi un mi'id di apudah mangipangpangulun dida mu mun'u'unnudandan
tumayap.
28 Ya hay miyapat ya nan bulbula'ot
ti ta"on hi un mabalin an piditon mu mabalin goh an wadah nan nunhituwan di
alin ni'hitu.

29 Ya wadada goh di opat an numbino'ob'on hi limmun Apo Dios an maphod di tigaw nan
panalanda:
30 hay oha ya nan layon an mabi'bi'ah hi an amin an a'animal,
at hiyanan mi'id ah tuma'tana,
31 ya hay miyadwa ya nan awitan,
ya hay miyatlu ya nan buta'al an gandeng,
ya hay miyapat ya nan aton nan alin mangipangpanguluh nan titindaluna.

32 Gulat ta ipabagtum di odolmu unu way ninomnommuh atom hi nappuhi ya imman-
nung an nakudang di nomnommu,
at odolnah unmu nomnomon hi mahhun ti ini ya mabainan'a.

33 Ti immannung an wa ay ta mikiwakiwal nan maluyud an gatas at mumbalin hi
mantikilya,
ya immannung goh an mahuntuk ay di olong at dumala.
At iyal'allanay un pabungton di ibba an lummuh gulu."
Hiyah ne hinapit Agur.

31

Hay Tugun nan Alin hi Lemuel[*]

1 Hiyatuy hinapit han Alin hi Lemuel hi intugun inana ay hiya an inalinay,
2 "Waday numbino'ob'on an alyo' ay he"an imbaluy'un lala'i
ti immannung an nawada'an dimmalat din nangiluwalua' ay Apo Dios.
3 Bo'on hay binabaiy pangpuham hi pihhum ya bi'ahmu
ti hiyah ne dimmalat hi nun'abahbahan din udum an a'ali.

4 Hay oha goh, Lemuel, ya maphod hi un adi mun'am'aminul nan ap'apu
an uminum hi bayah ya nan numbino'ob'on an bumutong.
5 Ti gulat ta uminumda ta mabutongda
at aliwanda nan Uldin,
at inganuyda nan nun'awotwot an munhapul hi badang.
6 Hay mabalin hi uminum hinan limminun bayah ya nan tagun ay matomatoy
an adi pa"edpol hinan dogohna.
7 Ta inumonda ay at olom ya aliwanday anawotwotda ya nan nidugah an munha'it.

8 Mahapul an badangam nan tatagun adi pa'abbaliw hi odolda an umat hinan mahmo' ya
nawotwot
ti gulat ta iyalida didan idiklamuh nan punhumalyaan at mahapul an ma'andong
di atom an mumpanuh hinan midiklamu.
9 At mahapul an hay immannung di panumalyam ay dida ta mabaliwanda."
Hiyah ne hinapit nan Alin hi Lemuel.

Nan Nalhin an Babain Nahamad di Pangatna[†]

10 Naligat ahan hi anapon nan babain nahamad di pangatnan ahawaon
ti nan umat hinay aatna ya nabalbalul ya un nan do'ol an na'angnginan batu.
11 At nan ahawan nen babai ya ongol di pangedenolanan hiya
ti inilanan nidugah di punhulbiana,
12 ya maphod di aton nen babain hiya,
ya minaynayun an adina paligaton hiyah an amin hinan ataguna.
13 Ya hiya ya mahlun umabo'abol hinan lo'ob,
ya mundenol hiyan muntamu,
14 ya mahlu goh an umuy manganap hi onondan hina"aman ta"on un adagwiy pangn-
galana.
15 Hiya ya ag'agan bumangon hinan helhelong ta idadaanay onon nan pamilyana,
ya intudunay aton nan tagalana.
16 Ya hamadonah mahhun nan lutah un maphod ya unna pola'on,
ya nan bino'lanay usalona ta tammanah greyp heden penla'na.
17 Ya hiya ya mabi'ah,
ya mahlun muntamu.
18 Ya inilana an maphod di aat di pungkumilduana,
at ta"on un nan mahdom ya gun muntamu
19 ti hiya ya gun munlubid ya mun'abol hinan lubungda.
20 Hiya ya adi na'ikot an pun'idatana nan tatagun nun'awotwot an ama'ma"idan,
21 ya adi numanomnom an ta"on hi un madatngan di lawang an tungnin
ti waday mun'a'ugtul an lubung nan pamilyana.
22 Ya iyammanay na'al'altian an abo'da,
ya hay lubungna ya ma"aphod di tigawna.
23 An amin nan tataguh nan pi'babluyanda ya e'gonandah ahawana
an hiyay ohah mangipangpangulun dida an himpamabluy.
24 Ya henen babai ya mun'ammah lubung ya balikis ta ila'unah nan mungkumildu.

---

[*] **31:** Agguy tu'u inilay aat ten tagu. [†] **31:9** Hatun verses 10-31 ya hiyah ne nahayhaynod an letran di alphabet di Hudyu an hay nahhun an letran nan mahhun an hapit hi verse 10 ya *A* (unu *aleph*), ya hay nahhun an letran nan mahhun an hapit hi verse 11 ya *B* (unu *beth*), ya minaynayun nan umat hinan aatna ta engganah negpongana an *taw* hi verse 31.

25 Hiya ya mi'id al'alih aatna,
ya e'gonanda hiya,
ya adi numanomnom hi nitaguan hi udum di algaw ti waday denolna.
26 Ya dumalat di ananomnomana ya ma'ulay di panapitna,
ya nala'eng an tumugun.
27 Hiya ya ihamadnan mangipapto' hinan ma'ma'at hi abungda,
ya adi napayad hi tamuna.
28 Nan imbabaluyna ya wagahanda hiya,
ya umat goh ay ahawana an ipabagtuna hiya
29 ti alyonay, “Do'olday binabain mun'aphod di pangatdan ahawada,
mu he"ay ma"ap'aphod ya un dida!”
Hiyah ne alyona.
30 Umu'uddum ya un bumalbali nan maphod an tigaw di baba'i ya nan amaphodna ti adi
munnanannong,
mu nan babain hi Apo Dios di dayawona ya hiyay mipabagtu.
31 At midatan hiyah pulimyuna ti hiyah ne bino'lana.
At nan ina'inatnay dumalat hi pange'gonan an amin di tataguh nan babluy ay
hiya.

Ecclesiastes

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: nan Alin hi Solomon.

Hay Nangitud'an Solomon eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan muntudtudu.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 971 B.C. hi engganah din 931 B.C.

Hay Teman ten Liblu: itudun ten testimonyn nan Alin hi Solomon an mi'id hulbin nan numbino'ob'on an wah tun lutah un bo'on hi Apo Dios di itamuan tu'u.

Hay Outline ten Liblu:

Hay TEMAN ten testimonyn nan Alin hi Solomon an mid hulbin nan numbino'ob'on an wah tun lutah un bo'on hi Apo Dios di itamuan tu'u (1:1-11)

Hay NIPADDUNGAN ten testimonyn nan Alin hi Solomon an mid hulbin nan numbino'ob'on an wah tun lutah un bo'on hi Apo Dios di itamuan tu'u (1:12—4:16)

Hay ITUGUN ten testimonyn nan Alin hi Solomon an mid hulbin nan numbino'ob'on an wah tun lutah un bo'on hi Apo Dios di itamuan tu'u (7:1—12:8)

Hay HOGAT ten testimonyn nan Alin hi Solomon an mid hulbin nan numbino'ob'on an wah tun lutah un bo'on hi Apo Dios di itamuan tu'u (12:9-14).

Hay Ami'id Hulbin an Amin di Logom

1 Ha"in an nunhitud Jerusalem an Manudtudun* lala'in holag David ya hiyatuy hinapit'u:

2 "An amin di ma'ma'at hitun luta ya hiyay gun ma'ama'at!
At paddungnay mi'id di hulbin an amin nan ma'ma'at.†

3 At hay lagbun nin di tagun tumamutamu?
Ti ta"on unna ilapotan an muntamu mu mi'id damdamay ma'angang ay hiya.
4 Umat hinay tatagu an gunda mitungaw,
ya gunda goh matoy
ti an amin nan ma'ma'at hitun luta ya un hiyahiya.
5 Nan algaw ya gun bumuhu' ya gun ma'unug,
ya inhawangna goh hinan bimmuhu'ana.
6 Umat goh hinan dibdib an wa ayan ipluynah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
ya awni ya hi appit goh hi agwan an un lumane"odan an hihidya.
7 Ya hana ay goh an danum hinan ginnaw unu wangwang ya umuydah nan baybay,
mu hihidya damdaman adi mapnuy baybay.
Awni ya nibangngad goh nan danum hinan nalpuwana.
8 Umat goh hinan amin nan ma'ma'at
an umat hinan mata ya inga an mi'id di humigaanah nan tigotigona ya don-glodonglona.
Hiyay gun ma'ma'at hinan nitaguan
9 ti an amin din na'at hidin hopapna ya hiyay gun ma'at goh ad ugwan,
at mi'id ah naluman hinan ma'ma'at hitun luta.
10 Ini ya way mangalih, Wah di han nob'on!
Mu bo'on, ti nabayag an wadah din agguy tu'u pay nitungawan.‡
11 Manu ay umat hina ya aliwan di tatagu nan na'at hidin penghana,
ya umat goh an la'tot ya aliwan ditu'un tatagun ehnodanda!"

Hay Ene'dam nan Manudtudu

12 Ha"in an Manudtudu din alin nan holag Israel hi ad Jerusalem. 13 Ya impadah'uy abalina' an mangadal ya manginnilah an amin hinan na'na'at hitun luta, ya na'innilaa' an hi Apo Dios ya nidugah di indatnah holholtapon nan tatagu! 14 Ya tinnig'un amin nan

---

* **1:1** Nan hapit an *Manudtudu* ya *Qoheleth* hinan hapit di Hudyu ya *Ekklesiastes* hinan hapit di iGreece, at hay hapit di iGreece di nalpuwan nan ngadan ten liblu. † **1:2** Heten verse ya teman ten adu"oy an mensahen Solomon ti kinulugnan amin nan ma'ma'at hitun luta ya paddungnay mi'id di hulbinah un tu'u adi e'gonan hi Apo Dios ti Hiyay dumalat hi punhulbian di hinohha. ‡ **1:10** Hay pohdon ten alyon ya ta"on unda alyon hi nat'on mu hiyah ne tuwaliy ninomnom Apo Dios.

ina'inat di taguh tun luta, ya immannung an mi'id pohpohodna an un ay nan tuyup di pudpuduggon tu'u.

15 Ya umat hinan napiku an mi'id di abalinan an manguyad,
unu umat hinan mabilang hi un mi'id nan mabilang.

16 At hay ninomnom'u ya alyo' di, “Ten ha"in di nidugah hi nala'la'eng. Ti nidugah di inila' ya pinadah'u ya un nan udum an nun'ap'apuh tud Jerusalem.§ 17 Ti inhamad'un inada'adal di nun'abhiwan di aat nan anala'eng ya nan amanangpah. Ya na'innilaa' an mi'id nun'abhiwanda an un ay nan tuyup di pudpuduggon.

18 Ti ta"on un nidugah di anala'eng mu dumo'do"ol goh di numanomnoman,
ya do'do"ol ay goh di innilaon at iyal'allanay punligatan.”

2

Hay Ami'id di Hulbin nan Pohpohdon di Odol

1 Inali' hi nomnom'uy, “Ad ugwan ya pohdo' an ipa'amlong di odol'u ta innilao' di aat di amlong. Mu unat goh ene'dam'u ya un mid di hulbina! 2 Ti na'innilaa' goh an nan abatol ya mid hulbina, ya nan amlong ya mid idatnah pumhodan. 3 Ya dumalat nan pamhod'un luma'eng ya impadah'un uminum hi bayah ta way ato' an mangipa'amlong hi odol'u, ti alyo' at goh un hiyah te maphod hi aton di tataguh tun na'amtang an pi'hituwandah tun luta.

4 Ya nun'ammaa' hi nun'ahamad hi do'ol an abung, ya nuntanoma' hi greyp hinan galden'u. 5 Ya tinamma' goh hinan numbino'ob'on an ayiw an ma'an di bungada. 6 Ya impiyamma' di bannaw hi a'amungan di danum ta way pananum hinan nun'itanom an ayiw. 7 Do'ol di himbut'uh puntamuo', ya na'udmanda ti nahlagdah tun abung'u. Ya do'ol goh di animal'u ya un an amin din tatagud Jerusalem hi engganad ugwan. 8 Ya do'ol di inamung'uh silver ya balitu' ta bagi' an nalpuh gina'un nan a'ali ya nan tataguh nan babluy an numpapto'a'. Ya do'olda goh nan kumakantan linala'i ya binabaih mangipa'amlong ay ha"in. Ya do'olda goh di udum hi ahawa'.* 9 At na'abbagbagtua' ya un din tatagud Jerusalem. Ya nunnanong damdama an nala'enga'.

10 Ya an amin din inamnawa' ya innal'u,
ya an amin di mangipa'amlong hi odol'u ya inat'u,
ya inting'i' an amin nan tinamua', at hiyanay lagbu'.
11 Mu unat goh nomnomnomo' an amin din ina'inat'u ya din nunligata' hi nuntamua' ya mi'id ah hulbida,
at mid ah lagbuh nan punligatan hitun luta an un ay nan tuyup di pudpuduggon tu'u!

12 At ninomnom'uy inat nan nala'eng ya ta"on un nan manangpah,
ya hay punnomnom'u ya mi'id di agguy'u inat an aton nan mihukat ay ha"in an mun'ali.
13 Mu inila' an nahamhamad nan la'eng ya un nan layah
an umat hinan patal an abakonay helong.
14 Nan nala'eng an tagu ya inilanay at'atona,
mu nan manangpah ya mid papto'anana,
mu numpaddung damdamay ma'at ay dida ti matoydan duwa!”

15 At hay ninomnom'u ya alyo' di,
“Nan ma'at hinan manangpah ya ma'at goh ay ha"in!
At mi'id di hulbin di anala'eng'u!
16 Mid munnomnom hinan nun'ala'eng an tagu ya nan manangpah
ti udum di algaw ya mun'a'aliwandan amin ti matoy tu'un amin!”

17 At hiyanan ha"in ya pinahiw'uh ten nitagua' ti an amin nan ma'at hitun luta ya mi'id hulbida ti un hay ligat di indatnan ha"in an un ay nan tuyup di pudpuduggon tu'u. 18 An

§ **1:16** Hay ngadan di udum an nun'ap'apud Jerusalem ya un mun'alih Solomon ya (1) hi amanan hi David (II Sam. 4:9), ya (2) hi Melchizedek (Gen. 14:18), ya (3) hi Adoni-Zedek (Josh. 10:1), ya (4) hi Abdi-Khepa an agguy nitudo' hinan Biblia mu nitudo' di aatnah nan ma'alih Nan Numbino'ob'on an Tudo' an Nalpud Amarna. * **2:8** Hay uyapda ya 700 nan immannung an a'ahawana, ya 300 an ay paddungnay a'ahawana (I Ki. 11:3).

amin hanan intamutamu' an nablaya' ya mi'id ahan ah nunhulbiandan ha"in ti inila' an tayna', at nan mihukat ay ha"in hi pidway mangdam. 19 Mu mid mapto' hi un hiya ya nala'eng unu manangpah! Mu ta"on un umat hinay aatna ya hiya damdamay mumpapto' hinan tinamutamua' hitun luta an dumalat nan anala'eng'u. At mid ahan di hulbin nan nablaya'! 20 At munha'it di punnomnoma' ti tayna' nan tinamutamua'! 21 Nuntamutamuy ohan tagun dumalat di adalna ya la'engna at immadangyan, ya wan taynana goh udot hinan tagun agguy ne'eblay. At hay hulbin hana? 22 At hay lagbun mah nan tagun maliligatan an muntamuh tun luta? 23 An amin di tamun di taguh tun luta ya hay ligat ya lungdayay idatna, ya ta"on un nan mahdom ya adi molo' ti numanomnom. At ta"on un hana ya mi'id goh hulbina!

24 Mu hay maphod hi inalin tuwali Apo Dios hi aton tu'u ya mangamangan ya imminu'inum tu'u ta ipa'amlong tu'uy odol tu'un muntamu. 25 Ti gulat ta mi'id hi Apo Dios at hay mangidat mah hi tanud unu amlong? 26 Ya hay anala'eng ya pun'amlongan ya idat Apo Dios hinan tagun mangipa'amlong ay Hiya. Mu nan tatagun nun'abaholan ya tagandah amung hi gina'uda, at la'tot ya nan gina'un inamungda ya alan nan tatagun mangipa'amlong ay Apo Dios. At hana ay ya un ay nan tuyup di pudpuduggonda!

3

Waday Gutud an Amin di Logom

1 Hay kulugo' ya waday gutud hi a'atan an ami'amin di ma'ma'at hitun luta, ya ma'atdah nan gutud di pangiyabulutan Apo Dios:

2 Waday itungawan ya atayan,
ya waday puntamman ya pamo"an.
3 Waday pumatayan ya umadaogan,
ya waday pama"ian ya pangiyamman.
4 Waday kumilaan ya umabatlan,
ya waday lumungdayaan ya panayawan.
5 Waday pangiwa'atan ya pangamungan hinan batu,
ya waday pun'a'agwalan ya punhihiyanan.
6 Waday panganapan ya pangutawan,
ya waday pangipo"oyan ya pangitapalan.
7 Waday panekhekan ya pangugutan,
ya waday dumidinngan ya humapitan.
8 Waday pamhod ya bohol,
ya waday gubat ya lenggop.

9 Umat ay hinay nitaguan ya hay ma'angang hinan tagun mangilapot an tumamutamu? 10 At ha"in ya nonomnomo' di ngadan di penhod Apo Dios hi pumbalinan di nitaguan. 11 Ipa'annung Apo Dios an amin nan ninomnomnan ma'at hinan nepto' an pangatana, ya indatnay punnomnom di tagu ta way atonan manginnilah nan adi apogpogan di lennawana. Mu adi tu'u pa"innilah nan gunna aton an ta"on hidin hopapna ta engganah tun angunuhna. 12 At hay inila' hi ma"aphod hi aton tu'u ya un tu'uat mun'am'amlong eten atagu tu'u! 13 Ya inila' goh an hi Apo Dios di nangiyabulut an mangan an amin di tagu ya uminum ta tamtamanday nunligatandah intamuanda, ti an amin hana ya adaw an nalpun Apo Dios. 14 Ya an amin nan inat Apo Dios ya munnononnong an adi ma'udman ya ma'aanan. Ya manu ay aton Apo Dios di umat hina ya ta way aton nan tatagun mange'gon ay Hiya.

15 An amin nan ma'at ad ugwan ya umat hinay na'at goh hidin penghana,
ya ta"on nan ma'at goh hi awni.
Ti un pumbinangngadon Apo Dios nan gun ma'at!

Hay Ami'idan di Nahamad an Panumalyah tun Luta

16 Ya tinnig'u goh an hitun luta
ya waday adi maphod hi aton nan mumpanuh
ti wadada damdamay mangat hi nappuhih niddum.

17 Ya ninomnom'un alyo' di,
"Ta"on hi un umat hina mu udum di algaw at humalyaon Apo Dios
an amin nan nangat hi maphod ya nappuhi!"

Hay Aid di Nun'abhiwan di Tagu ya Animal

18 Ya ninomnom'u goh an manu ay waday iyabulut Apo Dios hi punligatan ya ta
ipa'innilanan mi'id di nun'abhiwan nan taguh nan animal. 19 Ti nan tagu ya animal ya
numpaddung di apogpoganda ti matoyda. At undan way niyoy'onaynaan di taguh nan
animal an mi'id hulbin di nitaguandan duwa. 20 Ya nan hupu' an nalpuwanda ya hiya goh
di pumbangngadandah unda matoy. 21 Mu undan way nanginnilah un nan lennawan di
tagu ya umuy ad daya, ya nan lennawan di animal ya umuy ad dolom!
22 At hay ninomnom'uh maphod hi aton tu'u ya un tu'uat tuwali umamlong ta tamtaman
tu'uy nanablayan tu'u. Ti undan way nanginnilah ma'at hi alpahan di atayan tu'u!

4

Hay Aat nan Numbino'ob'on an Punligatan Hitun Luta

1 Ya tinnig'u goh nan numbino'ob'on an punligatan hitun luta
ti lumugwalugwada nan mipaligligat,
ya mi'id ah bumadang ay dida ti nidugah di abalinan nan mangipaligligat ay dida.
2 At hiyanan hay ninomnom'u ya alyo' di,
"On'onayna din nun'atoy ya un nan matagu!
3 Mu on'onayna goh damdama at ahan nan tagun agguy nitungaw
ti agguyna tinnig nan nun'appuhin ma'ma'at hitun luta!"

4 Ya na'innilaa' goh an manu ay ibibi'ah nan tagun tumamutamu ta umadangyan ti
dumalat nan amohnah nan gina'un nan heneggona. Mu hana ya mi'id di hulbina an ay
nan tuyup di pudpuduggon!

5 Ya alyonday,
"Nan manangpah an tagu ya unna yoyo'non di ngamayna,
at hay hinaangnay mamatoy ay hiya."
6 Mu on'onayna damdamah un ta"on un itang di wada mu ta malenggoptaat
ya un han tumamutamu ya naliligatan an un ay nan tuyup di pudpuduggon!

7 Ya na'innilaa' goh han ohan mi'id di hulbina,
8 an nan tagun umu'utun ya mi'id di imbaluyna,
ya mi'id ah a'agina,
mu tumamutamu an adi ahan mun'eblay an gunna udman nan inadangyana.
Ti agguyna ahan ninomnom di hay pangidatanah nan intamutamuna,
at mid hulbin hana an un nunligligat.

Hay Amaphodan di Way Pi'yibba

9 On'onayna nan duwa ya un nan oha
ti nan duwa ya do'do"ol di tamuanda.
10 Ti gulat ta magah nan oha at wada nan ibbanan mamadang ay hiya,
mu agogohgoh nan tagun un oh'ohha ti gulat ta magah at mi'id mamadang ay
hiya!
11 Nan ahitungnin ya mundulpig nan duwan molo',
at hindodolnatda,
mu hay aton mah nan un ohan dumolnat?
12 Ya wa ay goh di dumatong hi buhul ya mi'id di mapto' hi un abakon nan un ohan tagu,
mu wada ay di pi'yibbana ya mid mapto' ya diday mangabak.
Ya hiyah ne nan gunda alyon di,
"Nan natullun nalulug an talin ya nalot hi mapogtang."

13 On'onayna nan nawotwot mu nanomnoman an unga ya un nan nala'ay mu agguy
nanomnoman an ali an adina unudon nan mitugun ay hiya. 14 Ti ta"on un unga ya
nawotwot unu nalpuh baludan ya mabalin an mumpapto' hinan babluyna.* 15 Ya
tinnig'un amin nan aat di tataguh tun luta, ya ininnila' an waday ohah nan ungungan
mamnoh hinan haad nen ali. 16 Ya manuh hopapna ti do'olday mangunud ya bumadang
ay hiya, mu awni ta hay umangunuh at pihulonda. At mi'id di hulbina an un ay nan tuyup
di pudpuduggona!

5

Hay Pange'gonan ay Apo Dios

* **4:14** Hay ohah pangitigan ete ya hi Joseph an imbaluy Jacob (Gen. 41:14, 39-44).

1 Emayaan tu'uh un tu'u humigup hinan Timplun Apo Dios, ya ihamad tu'un mundongol
hinan mitudtudu ti hiyah ne ma"ap'aphod hi aton ya un nan e'nong nan manangpah an
adi pa"immatun hinan aat di maphod ya nan nappuhi.

2 Ya nomnomon tu'uh mahhun nan hapiton tu'u ta adi un nonong ya imbaga tu'uy itulag
tu'un Apo Dios.
Ti na'abbagbagtuh Apo Dios an wad abuniyan,
ya ditu'u ay ya un tu'u taguh tun luta.
At adi tu'u logmon di hapiton tu'u.
3 Do'ol di enapon hi nun'appuhih un do'ol di nonomnomon,
ya do'lom ay di hapitom ya iyal'allanan la'tot ya hinapitmuy nappuhi.

4 Ya wada ay di itulagyun Apo Dios ya punnaudonyun aton ti hi Apo Dios ya adina po-
hdon di munlayah, at mahapul an ipa'annungyun amin nan itulagyun Hiya. 5 On'onaynah
un mi'id tuwaliy itulag ya un nan way itulag an adi mipa'annung. 6 At emayaan tu'u ta
bo'on nan hapiton tu'uy dumalat hi pumbaholan tu'u ta adi tu'u ihautan nan padih nan
intulag tu'u. Ya ta adi tu'u pabungton hi Apo Dios ta adina ubahon nan na'unglan tu'u.
7 Ya ta"on un do'ol di enenap tu'u ya do'ol di inat tu'u unu hinapit tu'u ta ipattig tu'uy un
tu'u nala'eng mu mid hulbin hana, at un at hi Apo Dios di e'gonan tu'u!

Hay Adi Pangidenlan hinan Inadangyan
8 Adi ayu manoh'ah unyu tigon an aboholan nan gubilnu nan nun'awotwot, ya
ibahhawday panumalyadan dida. Ti nan u'upihyal ya baliwan nan a'ap'apuda, ya nan
a'ap'apuda ya baliwan goh nan nun'abagtun a'ap'apu. 9 Mu an amin di tatagu ya mabalin
an alanda nan bungan di inhabalda an ta"on un hanan a'ali.

10 Nan ma"amnaw hi pihhu ya un adi damdama mapogpog,
ya nan umi'ikay an umadangyan ya adi goh duminong hinan alanan pihhu.
At an amin hana ya mi'id di hulbina!
11 Ya gun'a ay umadangyan ya gun dumo'ol goh di mi'haggap.
Mu mid lagbum ti un hay ninomnomnommu ya nan inadangyanmu!

12 Ya nan tagun nawotwot ya maphod di pangello'na,
mu nan adangyan ya tumu'al an numomnonomnom hinan do'ol an inadangyana.

13 Ya wada goh di nappuhin ma'ma'at hitun lutan tinnig'u:
Nan adadangyan ya unda itatalepon nan pihhuda
ta way usalondah udum hi algaw hi un way ligatda.
14 At hanan inadangyan ya ma'ubah an dumalat nan nappuhin ikumilduana,
at mi'id ah ma'angang hi ipabanohnah nan imbabaluyna.
15 An amin di tatagu ya nangiw'iwadyadah din nitungawanda,
at mangiw'iwadyada goh hi unda matoy an umat hidin nitungawanda,
at mi'id ahan ita'indah nan intamutamuda an ta"on ah itang ahan!

16 At immannung an nappuhiy aat di nitaguan ti mitungaw di tagu,
mu mahapul an taynana goh tun luta!
At hay lagbuna mah hinan timmamutamuana
ti un ay nan tuyup di pudpuduggona?
17 Ya henen nitaguan ya waday numanomnom,
ya do'ol di punlungdayaan,
ya waday dogoh ya pumbobohholan.

18 At hay ninomnom'u ya maphod hi un ditu'un tatagu ya un tu'uat mangamangan ya
imminu'inum ta tamtaman tu'uy nanablayan tu'uh tun itang an nitaguan tu'uh tun luta
ti hiyah ne indat Apo Dios. 19 Ya gulat ta idatan ditu'un Apo Dios hi inadangyan tu'u ya
gina'u tu'u at mundenol tu'u, ya mun'an'anla tu'un mangusal hinan bino'la tu'u ti hiyah
ne indat Apo Dios. 20 Ya dumalat nan nangidatan Apo Dios hinan umamlongan tu'u ya adi
tu'u mahkay nomnomon nan aat di ahe'he'dod nan pi'taguan tu'u!

6

1 Wada goh han na'innilaa' an na"appuhin ma'ma'at hinan tatagu: 2 an wada han ohan
tagu an manu ti indat Apo Dios di inadangyana ta an amin di ma'amnawan ya wan hiya,
ya nundongol an tagu, mu hay oha ya nob'on an taguy umamlong an mangusal hinan
inadangyana! At hay hulbin mah di inadangyan nen tagu?

3 At ta"on hi un waday hinggahut hi imbaluy nan ohan tagu, ya do'ol di tawon hi
pi'taguana an engganah un ma'alla'ay, mu gulat ta adina odamon nan inadangyana ta
mi'yam'amlong ya adi maphod di atondan mangilubu' ay hiya, at on'onayna nan naballun
nitungaw ya un hiya! 4 Ti henen nitungaw an ung'ungnga ya mid hulbina ti matoy
damdama, at milubu', ya ma'aliwan. 5 Ya ta"on hi unna agguy tinnig di patal unu endam
di aat di ataguan mu hiya ya malenggop ya un nan adangyan an tagu 6 an ta"on hi
un duway libuy tawon hi ni'taguana, mu agguyna endam di inadangyana, ya natoy, at
numpapaddung di ma'at hi an amin an tatagu.

7 Hay tagu ya tumamutamu ta way pangngalanah onona,
mu ag'aga damdamaan mahinaangan.
8 Hay neyon'onaynaan nan nanomnoman ya un nan manangpah?
Ya mid lomo' nan nawotwot an tagu an ta"on unna inilay ato'atonah ni'taguana!
9 Hay maphod ya mundenol tu'uh nan wan ditu'u,
ya adi tu'u gamgamon nan adi tu'u abalinan!
Ti hana ya mi'id di hulbina an un ay nan tuyup di pudpuduggon tu'u!

10 An amin di nalmu ya ta"on un nan ma'ma'at ya hi Apo Dios di ad nomnom,
at hiyanan mid abalinan tu'un mi'hongngel ay Hiya.
11 Ti ta"on un tagan di hapihapit mu un at goh hay adi pi'yunnudan,
at mi'id di ibadangnan ditu'u.

12 At nan nitaguan tu'uh tun luta ya nahnot an paddungnay mid hulbina an un umat
hi ngau an un na'amtang ya na'ubah. Ya undan way nanginnilah maphod hi ma'at hi
hinohhan ditu'uh alpahan di atayan tu'u?

7

Hay Punnomnoman hi Aat di Nitaguan

1 Mu nan maphod an pangat ya na'ahhamad ya un nan nanginan bangbanglu,
ya nan algaw an atayan ya nahamhamad ya un nan algaw an nitungawan.
2 Onaynah un nan abung an wadan di natoy di ayan ya un nan abung an do'ol di nidadaan
hi ma'an
ti nomnomnomon tu'u an nan matagu ya matoy damdama!
3 On'onaynay lumungdayaan ti waday pumhodan ya un nan umaba'abatlan
ti ta"on hi un way lumungdayaan mu waday pumhodan.
4 Nan nanomnoman an tagu ya nonomnomonay aat di atoy,
mu nan manangpah an tagu ya hay umamlonganay nonomnomona.
5 On'onaynah un tu'u donglon di paningal nan nanomnoman an tagun ditu'u
ya un nan pangipahiyaan nan manangpah ay ditu'u.
6 Nan abatol nan mumpanangpah ya ay budi' di apuy,
at mi'id di hulbina.

7 Nan nanomnoman an tagun umam'am ya nipaddung hinan manangpah an tagu,
ya nan mili"ud an lagbu ya hiyay pumuhiana.

8 On'onaynah nan pangelpahan hinan way ma'at ya un nan pangete"an,
ya on'onayna nan madpol ya un nan mumpahiya.
9 Madpol tu'u ta adi tu'u mabanbannungot
ti hay wagwadah nomnom nan manangpah ya bungot.

10 Adi tu'u alyon di,
“Anaad ta hidin penghana ya on'onaynay na'na'at ya un ad ugwan?”
Ti nakudang di nomnom nan mangalih umat hina!

11 Nan nanomnoman an tagu ya ay ihunay nidatan hi banoh,
at on'onayna hiya ya un nan udumna.
12 Nan ananomnoman ya do'ol di ibadangna an umat hi pihhu,
mu hay inyap'aphod di ananomnoman ya papuutana ta badanganay nitaguan
nen tagu.

13 Ya adya nomnomon tu'uy aat di inat Apo Dios,
at undan waday abalinan tu'un mangandong hinan pinikuna?
14 Ya wa ay ta mi'id al'alih nitaguan ya waday amlong,

mu wa ay ta dumatong di ligat ya nomnomon tu'u an hi Apo Dios di nangiyabulut ay dane.
At mi'id ah taguh nanginnilah nan aat di mehnod hi ma'ma'at.

15 Hiyatuy tinnig'un ten paddungnay mi'id hulbinan nitagua' an numanomnoma'
ti anaad ta nan maphod di pangatnan tatagu ya ungadaan natoyda,
mu hanan adi maphod di pangatda ya ma'alla'ayda ya unda matoy?
16 Adi gahin un ihamhamad di pangat tu'u ya ananomnoman tu'uh pangipattigan tu'uh aat tu'u,
at anaad ta paligaton tu'uy odol tu'u?
17 Mu pohdonyu ay an ag'agan ma'agag
ya agayu ta iyal'allayun pumuhi ya lumayalayah.
18 Mu onaynah un ano'nongon di aton
ti nan tagun mangulug ay Apo Dios ya waday maphod hi pumbalinan an amin di atona
an umat hinan kiluan an mahapul mumpaddung ta adi do'do"ol di oha ya un nan oha.

19 Nan nanomnoman an tagu ya nidugdugah di abalinana
ya un nan himpulun a'ap'apuh nan babluy.

20 Ya mi'id ah ohah taguh tun luta an hay maphod di gunna aton
an adi ahan mumbahbahol.*

21 Ya adi tu'u dumongodongol hinan hapihapiton nan tatagu
ti la'tot ya waday nappuhih donglon tu'uh inulgud nan tagala tu'u.
22 Ti nomnomon tu'u an ta"on un ditu'u
ya waday gun tu'u namadngolan hinan udum an tatagu!

23 Ya hinamad'un inat an amin nan inali' ti hay inila' ya luma'enga'.
Mu unat goh impadah'u ya adi' abalinan!
24 Hay aat nin di la'eng?
Ti ta"on un nan nanomnoman an tagu ya mi'id abalinanan manginnilah aatna!
25 At nimmomnonomnoma' ya himmanhahanhana' ta innilao' di nahamad hi aat nan la'eng ya nan ma'ma'at,
ya ta innilao' goh di anaad ta nappuhiy ato'aton nan manangpah ya nan munlayah.

26 Ti wada han umagay'ay an babai an nan pamhodna ya nidugdugah ya un nan atoy,
ya nan umat hinan babai ya umat hi bitun a'naan.
Ya nan ta'laynan iyawalna ya ay bangkeleng an odnan da'a,
mu adina abalinan an odnan nan lala'in umipa'amlong hinan Dios.
Nan nabaholan an lala'iy ag'agan ma'na.

27 Mu ha"in an Manudtudu ya gun na'udma'udman di inadal'u,
ya manoh'aa' hi nanginnilaa'
28 an ta"on un hinlibun linala'i ya un ohay maphod di aatna,
mu mi'id hinan binabai.
29 Ya umat hituy aat di ininnila' an ditu'un tatagu ya limmun Apo Dios an ma"aphod di aat tu'u.
Mu nihimung an ditu'uy nangulat an nunnomnom hinan numbino'ob'on an nappuhin ma'ma'at.

8

1 Hay pangimmatunan hinan nanomnoman an tagun do'ol di inilanah nan malgom
ya nan tigaw di angahna.

Hay A'un'unnud hinan Ali

2 Ya ten alyo' hi unudon tu'uy ibagan nan ali ti hiyah ne din intulag tu'un Apo Dios. 3 Adi tu'u ngohoyon nan ali, ya adi tu'u bo'bo"on hinan alyona ti abalinanan aton di pohdonah aton ay ditu'u. 4 Ti nan hapiton nan ali ya mid mama'pa"iw, at mid ah mun'ad'adih nan alyona.

* **7:20** Psa. 14:3; 53:3; Rom. 3:12.

5 Nan mangunud hinan hapitona ya mi'id nappuhih ma'at ay hiya,
at nan nanomnoman ya inilanay at'atona.
6 Mu ta"on hi un tu'u inilay nepto' hi pangatan
ya wada damdamay punligatan tu'u.

7 Mi'id ah nanginnilan ditu'uh ma'ma'at hi udum di algaw,
ya mi'id goh di mangipa'innilan ditu'u.
8 Ya mi'id ahan ah way abalinanan mangiyadih atayan
an umat goh hinan tuyup an adi mipadinong.
Ya nan gubat ya mid ah miyabulut hinan tindalun makak
an umat hinan nappuhin pangat an adina abalinan an baliwan nan tagun mangamangat.

9 Ya an amin hatu ya tinnig'uh din nangihamhamada' hinan na'na'at hitun luta ti nan udum an tatagu ya abalinandan mangipaligligat hinan ibbadan na'ampan tatagu, mu mi'ligatda goh damdama. 10 Ya tinnig'u goh an nilubu' din nanganangat hi nappuhi an din nuntamuh nan me'gonan an lugal. Ya inyamlong din tatagu didah nan babluy ti inaliwanda din ina'inatdan nun'appuhi. At anaad nin ta waday umat hina?
11 Ya tagan nan tatagun mangat hinan nappuhi ti adi himbumaggay pummoltaan Apo Dios ay dida. 12 Mu ta"on un hinggahut di gun pumbaholan nan tatagu ya adu"oy damdamay pi'taguanda, at hay inila' ya iyal'allanah nan mange'gon ay Apo Dios an ma"aphod di ma'at ay dida. 13 Mu adi ahan pumhod di nitaguan nan gun mangat hi nappuhi ti do'ol ay diday umat hinan ngau an ag'agadan matoy ti adida e'gonan hi Apo Dios.
14 Ya waday udum an ma'ma'at hitun luta an mi'id poto'na ti hin'umu'uddum ya nan nahamad di aatda ya diday manoltap hinan holtapon nan nun'abaholan, ta nan nun'abaholan di idatan nan midat hinan tatagun nahamad di pangatda. At hiyanan mi'id di poto'na! 15 Hay maphod nongkay hi aton tu'u ya mangan ya uminum tu'u ta iyamlong tu'uy puntamuan tu'u eten nitaguan tu'un indat Apo Dios!
16 Ya unat goh impadah'uy abalina' an manginnilah aat di ananomnoman ta innilao' an amin nan ma'ma'at hitun luta ya hay ininnila' ya ta"on hi un tu'u ilablabi ya iyal'algaw an numomnonomnom 17 mu mi'id damdamay abalinan tu'un manginnilah nan ina'inat Apo Dios hitun luta. Ti ta"on hi un tu'u goh ipadah di abalinan tu'un mangadal mu adi tu'u damdama pa"innila. Ya ta"on un nan tatagun nun'ala'eng an mangalih unda inila mu mi'id ayay inilada.

9

An Amin di Logom ya hi Apo Dios di Okod

1 Inhamhamad'un ninomnonomnom di aat hatun amin an na'na'at, ya ininnila' an ta"on un nan nahamad di aatnan tagu ya nanomnoman, ya mi'id di iniladah ma'ma'at ay dida ti un anggay hi Apo Dios hi nanginnila. 2 Ti umat hina an, an amin di tagu an nahamad ya nan nappuhiy aatda, ya nan maphod ya nan nibahhaw di pangatda, ya nan tagun alyon di Uldin hi maleneh ya nan mibilang hi adi maleneh, ya nan mun'onong ya nan adi mun'onong ay Apo Dios ya numpapaddungda an agguyda inilay ma'at ay dida
an ta"on un nan nun'abaholan ya nan agguy,
ya nan munhapata ya nan adi.
3 Hiyah te nappuhih aat an amin di ma'ma'at hitun lutan napapaddung di ma'at ti nan tatagu ya nan nun'appuhiy nomnomnomondah tun ataguda an hay laylaydon di odolday ato'atonda, mu hay umangunuh ya mun'atoyda damdama. 4 Mu ad ugwan an atagu tu'u ya waday hahalimidon tu'u, at hiyanan on'onaynay matagu ya un nan natoy an umat hi a'on'onaynaan di matagun ahu ya un nan natoy an layon!

5 Nan mun'atagu ya inilada an matoydah udum di algaw,
mu nan nun'atoy ya mi'id ah inilada.
Ya mi'id goh di maphod hi ma'at ay dida,
at la'tot ya na'aliwanda.
6 At nan pamhodda, ya nan amabungotda, ya nan apalda ya mi'yubah ay dida,
at adida me'yat hinan malgom an ma'ma'at hitun luta.
7 At hay pohdon Apo Dios nongkay hi aton tu'uh tun luta
ya umamlong tu'un mangan ya uminum,
8 at munlubung tu'uh maphod,
ya munhugud tu'u.

9 Ya mun'am'amlong tu'un middum hinan ahawan pohpohdon tu'u ya anggay eten
nahnot an naligat an nitaguan tu'u ti hiyah ne lagbu tu'un tumamutamu. 10 Ya an amin
nan abalinan tu'un aton ya ilulud tu'un mangat* ti awni ta matoy tu'u at adi tu'u muntamu,
ya adi tu'u numanomnom, ya mid hulbin di la'eng ya ananomnoman tu'u!
11 Ya wada goh di udumnah na'innilaa' an ma'ma'at hitun luta
ti nan mungwilit an tumagtag ya bo'on dida ya anggay di gun mangabak,
ya nan mun'abi'ah ya bo'on dida ya anggay di gun mangabak hinan way gubat.
Ya nan nun'anomnoman ya bo'on dida ya anggay di waday tanudna,
ya adi an amin nan nanomnoman ya umadangyan.
Ya nan way adalna ya bo'on dida ya anggay di gun munhaad hinan nabagtun
haad
ti waday gutud hi a'atan di nappuhi ya maphod hi an amin hinan tatagu.

12 Mi'id ah ohah nanginnilah un way ma'at ay hiya
an umat hinan ekan an ma'nah nan hidu',
unu umat hinan hamutin ma'nah nan hulu,
ya umat goh hinan tagun un himbumaggay ma'at hi nappuhin hiya.

13 Ya wada goh di nat'on an tinnig'un maphod hi pangipaddungan hi umatan nan
anomnoman hitun luta 14 ti wada han ohan babluy an nahnotday nunhitun lini'ub nan
tindalun nan ohan alin nidugah di abalinana, at nun'ammadah dalanonda ta hogponda.
15 Mu agguyda inila an heden babluy ya wah di han tagun nawotwot, mu nanomnoman.
Ya hiyay nunnomnom hi inatdan nangibaliw eden babluy. Mu unat goh nalpah heden
na'at ya inaliwanda hiya. 16 At inali' di, “On'onayna nan ananomnoman ya un nan
amabi'ah!” Mu gulat ta nan nawotwot di nanomnoman ya adida e'gonan di hapitona!

17 Mu on'onaynah un nan tagun nanomnoman an ma'ulay di panapitnay unudon
ya un nan tagun nappuhiy pumpapto'nan un hay tumu'utu'u'.
18 On'onaynay ananomnoman ya un nan almas di mi'gubat
ti ta"on un ohay bahol ya abalinanan pa"ion nan do'ol an amaphod.

10

1 Ya umat goh hinan un itang an ibahhawan an bahibahona nan ananomnoman ya nan
a'e'gonan
an umat hinan natoy an lalog an pa'agubonay nabanglun lana.
2 Nan tagun nanomnoman ya hay ma"aphod di nomnomonah atona,
mu nun'appuhiy nomnomon nan manangpah hi atona.
3 Ma'immatunan di aat nan manangpah
ti mattig hinan panaldalanay aid di nomnomna.
4 Ya gulat ta bumungot nan ap'apuyun da'yu ya adi ayu bum'on ya nun'aan ayuh nan
tamuyu
ti awniat aliwana nan nibahhawanyu.

5 Ya wada goh han nibahhaw an tinnig'u an gun aton nan a'alih tun luta
6 ti nan manangpah ya diday midatan hinan nabagtun haad,
ya nan adadangyan di midatan hi na'ampan haad.
7 Ya tinnig'u goh an nan tatagalay nuntakay hinan kabayu,
ya wan un dinalan nan a'ap'apu an ayda tatagala.

8 Ya nan munluhu' hinan bitu ya mid mapto' ya hiyay mabitu,
ya nan mama"ih nan allup ta way atonan humigup ya mid mapto' ya alaton nan
ulog.
9 Ya nan tagun munho'tab hi batu ya hiyaat nin goh di magat'unan,
ya nan mangiha ya mid mapto' ya hiyay mahugatan hinan giniha.

10 Ya wa ay ta ngilu nan wahay at mahapul an pa"olton an mangigeto' ta gumiha,
mu nan nanomnoman ya haitona ya unna usalon.

11 Mi'id di hulbin nan mun'amuh nan ulog hi un nahhun an na'alat!

12 Nan tugun di nanomnoman ya hiyay dumalat hi a'e'gonana,
mu nan panapit nan manangpah ya hiyay mama"in hiya.

* **9:10** Col. 3:23.

13 Ti wa ay ta humapit ya mid upid di hapihapitona
ta la'tot ya immipab'on.
14 Ya un nonongan himmapihapit an paddungnay inilanan amin di ma'at hi udum di algaw.
Mu undan way taguh nanginnilah ma'ma'at hi udum di algaw?
15 Ya higanan nan manangpah an muntamu,
ya ta"on un nan umanamutana ya agguyna inilay owona!

16 At hiyanan gulat ta hiyay mun'ap'apuh nan babluy at mahmo' nan tataguh di
ti un iyalgaw nan nun'abagtun u'upihyalna an mangamangan ya mangin'inum.
17 Mu mipadenol nan tataguh un nan mumpapto' ay dida ya nan lala'in imbaluy di nahamad di nitaguana,
ya inilan nan u'upihyalnay gutud di angananda ta way i'ilogda,
ya adida mumbutong.

18 Wa ay ta higanan tu'un muntamu
at la'tot ya muntudu,
at matu"in nan abung tu'u.

19 Nan behta ya nan bayah ya hiyanay umamlongan di tagu,
ya wada ay di pihhu ya mawadan amin hana.

20 Hay oha goh ya ta"on un hi nomnom unu hinan kuwaltu tu'u ya adi tu'u pihulon nan ali ya nan adangyan*
ti mid mapto' ya waday manginnilah umuy mangibaag hinan ninomnom tu'u
an paddungnay donglon nan hamuti ta hiyay umuy mangibaag hinan tatagu.

11

Hay Pangat nan Nanomnoman an Tagu

1 Maphod un tu'u ma'an'aniddat,
at do'do"ol di mumbangngad ay ditu'uh udum di algaw.
2 Ya hay maphod goh ya do'do'lon tu'uy idatan tu'u
ti agguy tu'u inilah un udum di algaw ya ditu'u goh di munhapul.

3 Wa ay ta hemmelong nan bunut at umudan,
ya wa ay ta matu"in nan ayiw hi appit hi agwan unu hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya hidiy punnonngana.
4 Wa ay ta un e'ehhod hinan maphod an gutud di punhabalan
ya mi'id di pi'habal unu pi'yebto'.

5 Na'alligat hi ma'innila nan inat Apo Dios an nunlumun amin
ti mi'id di nanginnilah nan owon di hodohda,
ya hay aton di tagun umong'ongngol hi putun inana.
6 Ya muntanom tu'uh nan helhelong ta engganah mahdom
ti agguy tu'u inilah un ngadan di humangaw ya adi.

Hay Mitugun hinan Ungunga

7 Ma"ap'aphod ahan hi un tu'u mi'yam'amlong eten amatagu tu'u
8 ti tun nitaguan tu'u ya waday matubayan ya waday nahnot,
at hiyanan hay maphod ya un tu'uat umamlong hi binigat.
Mu nomnomnomon tu'u goh an du'du"oy di pi'taguan hi alpahan di atayan tu'u.
Mu undan way nanginnilah aatna?

9 Da'yun ungunga ya umamlong ayud ugwan an a'ungayu,
ya atonyun amin nan pohpohdonyu ya nan amnawan di matayu ta way atonyun umamlong.
Mu nomnomonyu ti an amin nan atonyu ya hiyay ihumalyan Apo Dios ay da'yu.
10 At ipogpogyu nan nappuhin ugaliyu ya nan nappuhin impa'enghayu
ta ad ugwan at ni' an a'ungungayu an mun'abi'ah ayu ya hay maphod di atonyu.

12

1 Ya nomnomonyu nan nunlumun da'yud ugwan an a'ungayu ta Hiyay dayawonyu

* **10:20** Ac. 23:5.

ya un madatngan di algaw ya tawon an hay nun'appuhiy ma'at,
at alyonyuy,
"Mi'id ah amlong'un dane!"
2 At atonyu hana ti awni ta hay ala'ayanyu at ma'unabbaan di matayu
an ay mumbubunut di pannigyu,
3 ya wumogwog ayu,
ya mun'oyad di hu'iyu,
ya mun'apengawan ayu, at adi gumag'al,
ya ma'unabbaan nongkay di matayu, at adi mittig,
4 ya matob di ingayu,
at adiyu donglon di malgom hi humelhel, ya nan emog di mumbayu, ya nan alin di hamuti
an ta"on hi un ayu bumabangon hinan tumalanu.*
5 Ya matmata'ot ayuh nan way atata'nang an mati'id an ta"on un hinan way atata'ot an dalan,
ya ma'ubanan ayu,
at mi'id mahkay din amnawyu.
At hiyay gutud di umanamutanyuh ihinanyuh munnononnong,
at waday umebel hi atayanyu.

6 At nomnomonyu ahan nan nunlumun da'yu ya un magtud di atayanyu
an umat hinan mapogtang an silver an kanhel,
unu maphal an balitu' an duyu,
unu pangittuwan hi danum.
7 Ti nan odolyu ya mumbangngad hinan hupu' an nalpuwana,
ya nan lennawayu ya mumbangngad ay Apo Dios an nangidat.

8 At umat hinan amin di ma'ma'at hitun luta
an un hiyahiya an alyo' an Manudtudu.

Hay Hogat an Amin

9 Ha"in an Manudtudu ya immannung an nala'enga', ya do'ol di intudtudu'. Ti inhamhamad'un immada'adal ya nunnomnom hi ibalinan di inadal'u, at do'ol di impanuh'uh nitudtudu.† 10 Ya pinili' di umal'alu' an hapit ta hidin nuntud'a' ya nan makulug ahan di imbaag'u.
11 Ya nan hapit nan nun'anomnoman ya umat hinan natulidan an hul'ud an usalon nan mumpahtul, ya nan hapitonda ya umat hinan lanha an nipata'. Ya hiyanay indat Apo Dios an nan Mumpahtul.
12 At adiyu aliwan an ungunga tun inali'ali' ti gun dumo'ol di mitudo' hi aat di tugun, mu inila' ya humiga ayun umada'adal ay dane.

13 Ya hay aptan an amin ay daten dengngol tu'u ya mahapul an hi Apo Dios di e'gonan tu'u,
ya unudon tu'u nan Tuguna ti hiyah ne tuwali aton di tagu.
14 Ti an amin di gun tu'u ato'aton ya hiyay ihumalyan Apo Dios ay ditu'u
an ta"on un nan agguy na'innilan maphod unu nappuhin inat tu'u.

* **12:4** Hay oha goh an translation ten verse ya: *ya matob di ingayu, ya gun ayu bumangon hi tumalanu an ta"on hi unyu pohdon an molo' pay, ya adiyu donglon nan alin di hamutih helhelong.* † **12:9** Bahaom nan I Ki. 4:32-34.

Song of Songs

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: nan Alin hi Solomon.

Hay Nangitud'an Solomon eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan nabagtun kanta.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 971 B.C. hi engganah din 931 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay numbino'ob'on an nunhaphapitan nan nunhimbaluy an himpapattig hi pamhoddan nunhimbaluy. Ya nan mangipattig hi pamhoddan ten kanta ya nan Alin hi Solomon ya nan ahawana an nan iShunem.

Hay Outline ten Liblu:

Hay NUN'ENGHAAN da Solomon hinan iShunem (1:1—3:5)
Hay NUN'AHAWAAN da Solomon hinan iShunem (3:6-11)
Hay PI'YELO'AN Solomon hinan iShunem (4:1—5:1)
Hi Solomon ya abulutonay olo'andan duwa (4:1-15; 5:1a)
Nan iShunem ya abulutonay olo'andan duwa (4:16)
Nan liligwan nan pa"alhin ya abulutonday olo'andan duwa (5:1b)
Hay PROBLEMAN da Solomon hinan iShunem (5:2—6:12)
Hay aat nan problemadan duwa (5:2-3)
Hay aatna ya waday pamhod Solomon ay ahawana (5:2)
Hay aatna ya mi'id pamhod nan iShunem ay ahawana (5:3)
Hay nipaphodan nan problemadan duwa (5:4—6:12)
Hay inat Solomon an nangipaphod hi problemada (5:4-5)
Hay inat nan iShunem an nangipaphod hi problemada (5:6—6:2)
Hay inatdan duwa an nangipaphod hi problemada (6:3-12)
Hay NUN'AMLONGAN da Solomon hinan iShunem (6:13—8:14).

1 Hiyah te nan ma"aphod ahan an kantan intudo' nan Alin hi Solomon.

Nan Mahhun an Kantada

Hay Ingkantan nan Babai:

2 "Ungngu'ungnguona' ay he"a
ti nan pamhodmu ya nidugah an munlameeh ya un nan bayah.
3 Ya na'abbanglu ahan di hunghungmu,
ya mabugwa ay di ngadanmu ya umat hinan hunghung di nihiit an bangbanglu.
At hiyaat un an amin nan babalahang ya pa'appohpohdon da'a!
4 At itnuda' ay he"a ta padutu'antan lumayaw.
At initnuda' hinan pa'appohpohdo' hinan kuwaltuna."

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Lala'i:

"Umipa'amlong'a ay da'mi
ti onayna nan pamhodmuh nan engham ya un nan amaphod di bayah!"

Hay Ingkantan nan Babai:

"Immannung an ma"aphod hi un nan babalahang ya ipa'amlong da'a an lala'i!
5 Mu da'yun binabaid Jerusalem ya ma"apgohana' an ta"on hi unna' mangmangitit
an umat hinan tuldan nan holag Kedar,
mu ma"apgohana' nongkay an umat hinan kolol di ma"aphod an kultinan di abung Solomon.
6 At adia' toto'lon an dumalat nan amangmangitit'u
ti unna' impangitit hinan potang ti nan a'agi' an linala'i ya abohlana',
at nuntamuona' hinan nitamman di greyp.
At hiyanan ninganuy tun odol'u.
7 He"an engha' ya ibaagmu ni' ay ha"in di wadan nan pangipahtulam hi kalnilum,
ya hay wadan di pangihi'ugam hi pun'eblayandah nan tongan di algaw,
ya ibaagmu ni' di wadam ti adi' pohdon an alyonday
unna' putah nan pangana'anapa' ay he"ah nan wadan di i'ibbam an mumpumpahtul."

Hay Ingkantan nan Lala'i:

8 “Gulat ta mi'id di inilam hinan lugal an he"an ma"apgohan an babai
ya unudom nan do'ol an gatin nan kalnilu
ta hidiy pangipahtulam hinan gandengmuh nan neheggon hi allung an ilidumanan
mumpumpahtul.
9 He"an engha', umat'ah nan ma"aphod an obay an kabayun manguyud hinan kalesan nan
alid Egypt,
10 ti nan angahmu ya ma"aphod di tigawna an medeggop nan hingatmu,
ya ma"aphod di tigaw nan bagangmu an nabuungan hinan nanginan buung!
11 At ipiyamma' di balitu' hi hingatmu an ma'al'altian hi silver.”

Hay Ingkantan goh nan Babai:
12 “Hidin ali'li'uham an ali'
ya hinunghungmu nan bangbanglu'.
13 Ya umat goh hina ay he"a an umat'ah myrrh an maphod di hunghungna
an nibi'lug hinan imbuung'u.
14 Ya mipaddung'a goh an engha' hinan nalammung an habhabung
an maphod di hunghungna
an numpangahaw hinan nitamman di greyp ad En Gedi.”

Hay Ingkantan goh nan Lala'i:
15 “Ma"apgohan'a ahan an engha',
ya ma'amnawan'a ahan an inyal'allanah nan matam!”

Hay Ingkantan goh nan Babai:
16 “Ma"aphod goh di alala'im an he"an engha',
ya umipa'amnaw'a ahan.
Ya nan muymuyammi ahan an holo' di olo'antah udum di algaw!”

Hay Ingkantan goh nan Lala'i:
17 “Nan cedar* an ayiw di oleng nan abungta,
ya nan bolbol di anahalna.”

2

Hay Ingkantan goh nan Babai:
1 “Umata' atog hinan habhabung* ad Sharon,
ya nan ha'ha'lung an wah nan nundotal hinan numbattanan di dudunduntug.”

Hay Ingkantan goh nan Lala'i:
2 “Umat'a hinan ha'ha'lung an engha',
ya nan udum an binabai ya umatdah nan hubit.”

Hay Ingkantan goh nan Babai:
3 “He"an engha' ya ma'amnawan'a ahan ya un nan alinalinala'i,
ya umat'ah nan mansanas hinan inalahan
an pa'appohpohdo' an milidum hinan puuna,
ya munlameeh di panamtam'uh nan bungana.
4 Ya initnuda' hinan way panganan hidih abungmu,
at impattigmu nan nidugah an pamhodmun ha"in.
5 Ya inali' ay he"a ta panganona' hi raysin,†
ya nan bungan di mansanas an ma"allameeh
ta mumbangngad din bi'ah'u ti limmungtuya' an dumalat di pamhod.
6 Ya impipunganmuy iggid an ngamaymuh ulu',
ya inyawalmu nan agwan an ngamaymun ha"in.
7 At itulagyun binabaih tud Jerusalem
an adiyu bahibahon nan numpohhodanmih enggana.”‡

Nan Miyadwan Kantada
Innaynayun nan Babai an Nungkanta:
8 “Anakkayah an na'uy nan engha'
an paddungnay unna pun'akyang nan aduntuduntug,

---

* **1:17** Nan ma'alih cedar ya ohan kalahin di ayiw ad Lebanon. * **2:1** Hay ngadan ten habhabung ya rose. † **2:5** Hiyah ne nalyaw an greyp. ‡ **2:7** Hay ohah pohdonah hapiton ya olom ni' ya adi ayu umiyahup an mi'gadyum.

ya punlattu' nan buludna!
9 Nan engha' ya mabi'ah ya ma"aphod di tigawna
an umat hinan ulhan timmata'dog an mangihihiddip ay ha"in hinan way tawa.
10 Ya inalin nan engha' ay ha"in di,
Umali'an engha' an ma"apgohan ta mitnud'an ha"in!
11 Ti nalpah di lawang,
at mi'id mahkay di lomlom,
12 at humangawda mahkay nan holo',
ya hiya goh di gutud hi kumantaan nan do'ol an hamuti,
at madngol hinan abablubabluy.
13 Ya mun'alum nan bungan di fig§
ya mumpunhabungda nan greyp,
at ma'ahhunghung.
At umali'aat an ma"apgohan an engha' ta mitnud'an ha"in!”

Hay Ingkantan goh nan Lala'i:
14 “He"an engha' ya umat'ah kalapati an nipo"oy hi onga' hinan mabinatu.
At ipattigmu ni' di angahmun ha"in,
ya pohdo' goh an donglon nan hapitmu ti nan panapitmu ya ma'ulay,
ya nan angahmu ya ma'amnawan.
15 Ta pundopapta nan ma'alih foxes* an ta"on un nan i"itang an mama"ih
nan greyp hinan galden ti mumpunhabungdan amin.”

Hay Ingkantan goh nan Babai:
16 “Pa'appohpohdo' nan engha',
ya pa'appohpohdona' goh.
At te nongkay an nidugah di amlongnan mangngal hitun paddungnay ha'ha'lung an wan ha"in
17 ta engganah un mawa'ah.
At umanamut'a an engha',
mu mahapul an padutu'am an umat hinan panguy di ulhan wah nan dudunduntug.

3

1 Amahdomahdom hinan olo'a' ya popohdo' an wada nan engha',
ya hapuhapulo',
mu mi'id hiya.
2 At la'tot ya bimmangona' ta umuy'u le'don nan babluy
ta anapo' hiyah nan akalakalata ya hinan plasan a'am'amungan di tatagu.
At inana'anap'u nan engha',
mu mi'id an agguy'u inah'upan.
3 Ya heden punle'le'dan nan linala'in guwalyah nan babluy ya inah'upana',
ya inali' ay diday,
Waday tinnigyuh nan engha'?
4 Ya unat goh wan linauha' dida ya inah'upa' din engha',
ya len'om'u,
ya ginogota' an agguy'u impogpogonan
ta engganay un'u inyanamut hi abungmi ta mun'ahawa ami.
5 At itulagyun da'yun binabaih tud Jerusalem
an adiyu bahibahon nan numpohhodanmih enggana!”

Nan Miyatlun Kanta an Umalian nan Lala'in Mungkasal
Hay Ingkantan nan Babai:
6 “Ngadan de han bimmuhu' an nalpuh nan mapulun an umat hinan natupug an ahu',
ya ma"aphod di hunghungnan umat hi hunghung di myrrh, ya incense,
ya nan udum an numbino'ob'on di hunghungnan ila'un nan mungkumildu?
7 Tigonyu an na'uy hi Solomon an inyattangda an nihadag hinan umbunana!
Ya nitnud nan nanom an mun'abi'ah an tindalu
an napto' hinan holag Israel ta mungguwalyan hiya.
8 Ya an aminda ya impa'enghadan mi'gubat ya numpunhanggapda
ta midadaandah un way mangubat ay didah nan mahdom.

§ **2:13** Hiyah ne ohan kalahin di bungbungaan an ayiw. * **2:15** Diday umat hinan ahuh nan inalahan.

9 Hi Solomon di nangipipaphod hidin niyattang an inumbunanan hay impiyammana ya
nan ayiw an nalpud Lebanon,
10 ya na'amyudan hi silver nan tu'udna,
ya na'allungan hinan lo'ob an naboldaan hi balitu',
ya hay ap'apna ya nan munggudlan* lo'ob an inal'altian nan binabaid Jerusalem.
11 Da'yun binabaid Jerusalem,
umali ayu ta tigonyu nan Alin hi Solomon an na'uklupan hidin uklupnah din
nungkasalana
an din impiyuklup inana ay hiyah din gutud di algaw hi nun'am'amlongana!"

4

Hay Ingkantan nan Lala'i:
1 "Ma"apgohan'a ahan an ahawa'!
Ma"apgohan'a ahan!
Ta"on hi un nahu'yungan di angahmu
mu nan matam ya ma"aphod an umat hinan kalapati!
Ya ma"aphod nan buu'mun maduyuh ya ma"ang'angitit an umat hinan ma"ang'angitit
an gandeng
an lumanatlattu' an mundadyuh nan Duntug an Gilead!
2 Nan babam ya ma'appaha' an umat hinan pa'ammoh ya pa'appukis an kalnilu,
ya nadada"it an mi'id ah napengawan!
3 Ma"aphod ahan di timidmu ti nan pingitna an ma"ablah ya nan tamelmun mumpepengla
ya umat hinan numpaddung di natomanganan bungan di pomegranate!
4 Ma"aphod goh nan adu"oy an bagangmu an nabuungan hinan numbino'ob'on an
ahileletaa'
an umat hinan pa"ata'nang an din nun'ihabluyan din do'ol ahan an hapiaw!
5 Ma"aphod goh nan huhum an umat hinan nunduppel an ulbun an ulha
an wah didah nan way ha'ha'lung!
6 At padutu'a' an umalin nen duwan duntug
an awadan nan ma"aphod di hunghungna ya un mawa'ah.
7 Ma"apgohan'a ahan
an mi'id di ganitmun ahawa'!

8 At uya'a mah ya adi'a meheggon ay ha"in ti hay punle'na' ya niyadagwi'a
an paddungnay un'a wah nan Duntug an Lebanon unu hinan Duntug an Hermon
an nipo"oyan nan layon ya nan lepard.*
9 Nan aatmun ahawa' di nalmuwan di anidugah an pamhod'un he"a
ti gunna' liigon an tigon,
ya ta"on goh nan mun'aphod an buungmu ya umipa'amlong ay ha"in!
10 Uya'ana an nidugah ahan di pamhodmun ahawa' an nidugdugah ya un nan bayah!
Ya ma"aphod goh di hunghung nan lanam
an nidugdugah ya un nan numbino'ob'on an ma"aphod di hunghungna an middum
hinan mihaang.
11 Ya ta"on hi un nan hunghung di lubungmu ya umat hinan hunghung di ayiw an cedar
hi ad Lebanon!
Ya nan ungngum ya umat hi danum di alig ya gatas!
12 Hi ahawa' ya umat hinan niyohhan galden ya obob
an na'ati'ub hi allup an un ohay ad bagi.
13 Ya malubong an amin nan nitanom an umatdah nan ayiw an pomegranate,
ya mun'aphod di bungada,
ya wada goh di henna† ya nard,‡
14 ya saffron,§ ya calamus,* ya cinnamon,† ya myrrh,‡ ya aloe,§
ya wah di goh di numbino'ob'on an nitanom an ma"aphod di hunghungna.
15 Ya umat'ah nan obob an munnononnong di danumna

---

* **3:10** Unu purple. * **4:8** Hiya ya umat hinan ongol an puha, ya mabi'ah ahan. † **4:13** Ohan kalahin di ayiw an ma'ahhunghung ahan di habhabungna. ‡ **4:13** Ohan kalahin di nitanom an mahunghung, ya inusal nan tataguh din penghana ta miyammah agah. § **4:14** Habhabung an ma'alih crocus, ya munggudla (unu purple) di kololna. * **4:14** Ohan kalahin di lamut, ya mahunghung. † **4:14** Ohan kalahin di gudah di ayiw, ya brown di kololna, ya waday it'ittang an paktiwna. ‡ **4:14** Hiyah ne nan libu an nalpuh nan ohan kalahin di nitanom, ya ma'usal ta miyammah incense, ya na'abbanglu. § **4:14** Nalpuh nan habhabung di ha'ha'lung an ma'alih lily, ya ma'usal ta miyammah agah di dogoh di up'up.

an gun umayu'ayuh hinan dudunduntug ad Lebanon!”

Hay Ingkantan nan Babai:
16 “Da'yun tuyup hi immapit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya paddungnay
bumangon ayu,
ya umat goh ay da'yun wah immapit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di
algaw
ta ipluyyuh nan galden'u ta mihinap nan maphod an hunghung nan nun'itanom,
ta umali ay nan ahawa' hinan galden an mangan hinan mun'aphod an bungan
nan nun'itanom ya hinunghungna.”

5

Hay Ingkantan nan Lala'i:
1 “Wah tua' an ahawa' hitun galden,
ya ten gunna' ummal hi myrrh ya nan udum an bangbanglu',
ya gunna' uminum hi danum di alig, ya nan gatas, ya nan bayah.”

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Babaid Jerusalem
“Da'yun nun'alhin ya nipaddung nan pamhodyuh ma'an,
at agayu ta idugahyuy ononyu ya inumonyu ta nangamung un ayu mahengla!”

Nan Miyapat an Kantada
Hay Ingkantan nan Babai:
2 “Hidin nolo'a' ya dengngol'u an mungkulkug hi ahawa' hinan pantaw.
Ya inalinay,
He"an ahawa' an pa'appohpohdo' an ay kalapatin mid nipaddungana,
ibughulmu ni' ti ten na'pot tun buu"uh dulnu!
3 Mu inali' di,
Ten inaan'uy gina'u', at unna' dan goh munlubung?
Ya ten inihua' di hu'i', at un'u mah goh lugiton?
4 Unat goh impahdun nan pa'appohpohdo' di ngamaynah
ya ma"am'amlong di le'na',
5 at immuya',
ya imbughul'u ta humigup an nalamuhan di ngamay'uh myrrh,
at nilamuh hidin da'ig di tangob.
6 Ya unat goh imbughul'u ta pahigupo' hi ahawa' mu mi'id an nakak!
At nidugah ahan di nunlungdayaa',
at immuy'u inanap, mu agguy'u inah'upan,
Ya gunna' immaya'ayag ay hiya, mu mi'id di tinumbal.
7 Ya inah'upana' hinan mumpun'adug hidin punle'le'dandah nan babluy.
At pinaguha',
ya nundinula',
ya ginuyudda din lo'ob an gun'u ihabedang.
8 At da'yun binabaid Jerusalem ya itulagyun ha"in
an wa ay ta ah'upanyuh ahawa' ya inaliyu ni' ay hiya an nundogoha'
an dumalat nan pamhod'un hiya!”

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Babaid Jerusalem:
9 “He"an ma"apgohan an babai,
hay niyod'odolnaan ne han ahawam ya un nan udumna?
Ngadan di nun'abhiwandah nan udum an linala'i ta gahin ahan hi un ami mi'tulag?”

Hay Hinapit nan Babai:
10 “Nan ahawa' ya hiyay ma"ap'aphod ahan ya un nan himpuluy libun linala'i!
11 Ma"aphod di angahna an umat hi balitu',
ya nan buu'na ya nakulut ya ma"ang'angitit an umat hi gayang.
12 Nan matana ya umat hinan kalapati
an wah nan pingit di ginnaw an lumaniwligwa.
13 Nan tamelna ya umat hinan ma"aphod an galden an do'ol di nitanom,
ya hay hunghung di pingit di timidna an na'amunahan hi myrrh
ya umat hi hunghung di habhabung di ha'ha'lung.

14 Ma"aphod di odolna an umat hinan napa'tan an ivory* an na'al'altian hi sapphire†
ya ma"aphod di ngamayna an ay balitu' an nahenghengan hinan na'al'altian hi nanginan batu.‡
15 Nan hu'ina ya ma'ikah an umat hinan tu'ud an marble§ an nipabun hinan namahmah an balitu'.
Ya ma"aphod di tigawna an nipaddung hinan amaphod nan duntug ad Lebanon,
ya ata'nang an umat hinan ayiw an cedar.
16 Ya ma"aphod goh di timidna,
ya an amin di atona ya umipa'amlong ay ha"in!
Umat hinay aat ahawa' an da'yun binabaid Jerusalem!"

6

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Babaid Jerusalem:
1 "Hay inayan ahawam
an he"an babain ma"apgohan hi an amin hinan abinabinabai
ta badanganmi he"an manganap ay hiya?"

Hay Ingkantan nan Babai:
2 "Ten un wah tuh awada' an ha"in nan mipaddung hi galdena
an nitamman di do'ol an ma"aphod di hunghungna,
at ten ma"amlong an gun ummal hitun paddungnay ha'ha'lung an wah tu.
3 Pa'appohpohdo' nan ahawa',
ya pa'appohpohdona' goh!
At te nongkay an nidugah di amlongnan mangngal hitun paddungnay ha'ha'lung an wan ha"in!"

Nan Miyaleman Kantada
Hay Ingkantan nan Lala'i:
4 "He"an ahawa' ya *ma"apgohan'a* ahan an umat'a ad Tirzah* ya ad Jerusalem!
Ma"aphod'a ahan an umat'ah nan titindalun munlinggun nanangdon hi bantiladan umipa'amlong hi tigon.
5 At adim i'ittig ay ha"in ti nen paddungnay ipalungtuya'!
Nan buu'mu ya maduyuh ya ma"ang'angitit
an umat hinan ma"ang'angitit an gandeng an mundadyuh nan dudunduntug ad Gilead!
6 Ya nan babam ya ma'appaha' nongkay an umat hinan pa'ammoh an kalnilu,
ya nundada"it an mi'id ah napengawan.
7 Nan nahu'yungan an tamelmun mumpepengla,
ya nipaddung nongkay hinan natomang an bungan di pomegranate.
8 Nan ali ya wadaday nanom hi a'ahawana,†
ya nawaluy ibilangna goh hi a'ahawana,‡
ya do'ol goh di e'enghana,§
9 mu he"an ahawa' an umat hi kalapati ya mid di nipaddungam,
ya un'a anggay hi babain imbaluy inam an pa'appohpohdona.
Ya nan e'enghan nan ali ya umamlongdah un da'a tigon,
ya ta"on hi un nan a'ahawana ya nan ibilangnah a'ahawana ya iyamlong da'a goh!"

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Babai:
10 "Anakkayah heten mahenhenagan an umat hinan mamigat an bittuan
an ma"apgohan an umat hinan ma"abnang an bulan ya nan patal di algaw!"

Hay Ingkantan nan Babai:

---

* **5:14** Hiya ya nan ma'alah nan ha'gud di elepante. † **5:14** Hay kololna ya blue. ‡ **5:14** Heten nanginan batu ya ma'alih chrysolite, ya munlangta (unu green) di kololna. § **5:15** Hiyah ne batu an moheng. * **6:4** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *mapgohan*, hiyaat un nin pento' nan Alin hi Jeroboam I heten siudad ta hiyay mahhun an kapitulyudad Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw (I Ki. 14:17; 15:21; 16:23-24). † **6:8** Henen kalahin di a'ahawana ya aptan an ahawana an ma'alih queen. ‡ **6:8** Henen kalahin di udum an a'ahawana ya bo'on diday ma'alih aptan, ya bo'on diday queen ti na'ampay haadda. § **6:8** Henen kalahin di binabai ya ma'alih velhen, ya ta"on un diday bagin di ali mu agguyna pay enelo' dida ta mumbalindah aptan ahan an ahawana (unu queen) unu udum an ahawana an okod nan alih ma'at ay dida.

11 “Nundadyua' hinan wadan di nun'itanom an ayiw
ta tigo' nan munlutbu an nitanom hinan nundotal,
ya ta tigo' goh hi un mumballu nan tubun nan greyp,
unu munhabung mahkay nan ayiw an pomegranate.
12 Ya dumalat nan nidugah an pamhod'u ya hay nunle'na'
ya himbumagga ya inlugana' ay hiyah nan ohan kalesan Solomon!”

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Babaid Jerusalem:
13 “Mumbangngad'a!
Mumbangngad'a an babain iShunem* ta tigonmi he"a!”

Hay Ingkantan nan Lala'i:
“Anaad ahan ta pohdonyun tigon hi ahawa' an iShunem
an umat hinan maman'ol hinan migagwan manayaw ad Mahanaim?

7

1 Anakkayah an ul'ulidammuh di hu'im an nahapatusan an umat'ah nan imbaluy di ali!
Nan ulpum ya umat hinan nanginan gina'un hinibug nan nala'eng an munhibug,
2 ya nan puhogmu ya nalu'angan an umat hinan malukung an adi mapmappuhan hi bayah!
Nan gitangmu ya umat hinan nabto' an dagamin lene'woh di ha'ha'lung,
3 ya nan huhum ya umat hinan nunduppel an ulbun an ulha unu gasel.*
4 Nan bagangmu ya adu"oy an ma"aphod di tigawna,
ya nan matam ya umela'elat an umat hinan lobong,
ya nan olongmu ya ma'andong!
5 Ya ma"aphod goh di tigaw nan ulum ti mahaha"ad,
ya ma"aphod nan maduyuh an buu'mu,
at hiyanan ta"on un nan ali ya ma'agay'ayan hinan inadu"oyna!
6 Nidugah ahan an ma"apgohan'a,
at ma'amnawan'an ahawa'!
7 Ya umat'ah nan ata'nang an palma,
ya nan huhum ya umat hinan bungana.
8 Ya pohdo' ahan an ayaton nan ayiw an palma ta dapoo' nan bungana
ti nan huhum ya umat hinan nabungul an bungan di greyp!
Nan hodohdam ya nabanglu an umat hinan hunghung di mansanas,
9 ya nan ungngum ya maphod an umat hi tamtam nan munlameeh an bayah.”

Hay Ingkantan nan Babai:
“Maphod ni' un umayuh nan bayah
ta mundapuh hinan ahawa' ta umuy hinan timidna!
10 Nihakupa' ay ahawa',
ya ha"in di amnawana ahan.
11 Umali'a an ahawa' ta umuyta munle'le'od hinan bababbabluy,
ya immiyantah di
12 ta manelhelongtan umuy hinan nitamman di greyp
ta tigontah unda himmalepeng unu nabe'lag nan habungda,
ya tigonta goh hi unda himmabung nan ayiw an pomegranates
ta hidiy pangipa'annunga' hinan pamhod'un he"a.
13 Ya ta umuyta akkay anu hunghungon nan maphod di hunghungna an habhabung hidi,
ya ta"on un hinan nunlene'woh an ihinanta ya do'ol di indadaan'un mun'aphod
an bungbungaan an ene'ehhod'u.

8

1 Gulat ahan ta he"ay agi' an lala'in impa'inuman inah huhuna
ta ah'upa' he"ah nan owon ya inungngu' he"a,
at mi'id ah mamahal ay ha"in!
2 Ya itnud'u he"ah abung ina
ta ipa'inuma' he"ah nan munlameeh an bayah an pomegranate an intanom'u
ta hidiy pangituduwam ay ha"in hi aat di pamhod.

---

* **6:13** Duway pohdon ten ngadan di babluy an ibaga: (1) nan oha ya *pamhod*, ya (2) nan oha ya *nan ahawan Solomon* ti nan hapit an *Shunem* ya ngadan di babai an ngadan *Solomon*. * **7:3** Hiyah ne ohan kalahin di ulha.

3 Ya ta ipipunganmuh ulu' nan iggid an ngamaymu,
ya nan agwanmuy pangawalmun ha"in.
4 At itulagyun binabaid Jerusalem
an adiyu bahibahon nan numpohhodanmih enggana!”

Hay Ingkantan nan Liligwan nan Babaid Jerusalem:
5 “Na'uy han ungan babain nalpuh nan mapulun
an ene'eddonah nan ngamay di enghana!”

Hay Ingkantan nan Babai:
“Binangon da'ah din nolo'am hinan puun di ayiw an mansanas
an din nalmuwam ya nangitungawan inam ay he"a.
6 Ya olom ni' ahan ya un anggay ha"in hi pohdom
ti nan pamhod di paddungnay timli an umat hi atoy ya lubu' an munnonong di milubu'.
Nan pamhod goh ya nidugdugah ya un nan gumiyagiyab an apuy.
7 Ya umat nongkay hinan gumiyagiyab an apuy
an ta"on hi un mundatong nan wangwang ya adi madop.
Ya adi manginaan di pamhod an ta"on hi un nidugah di inadangyan nan tagu.”

Hay Ingkantan nan Linala'in A'agin nan Babai:
8 “Wada han ung'ungngan agimin babain mi'id pay di nap'ol hi huhuna.
Ya gulat hi un waday me'yengha ya hay atonmi nin an mamadang ay hiya?
9 Ti gulat hi un umat hiyah allup
at ipattu'min hiya nan ata'nang an abung an silver.
Mu gulat ta umat hiyah pantaw at iyal'altimin hiya nan tablan cedar.”

Hay Ingkantan nan Babai:
10 “Ha"in di paddungnay allup,
ya nan huhu' di umat hi ata'nang an abung.
At hiyanan umamlong hi ahawa' ay ha"in,
ya mundenol ay ha"in ti waday alenggopana.
11 Hi Solomon an ahawa' ya waday punhabalanah greyp hi ad Ba'al Hamon,
ya impalia'nah nan tatagu.
Ya nan hinohhan nunlia' ya umidatdan hiyah hinlilibuh pihhuh dagwana.
12 Mu waday punhabala' hi greyp'u,
ya okoda' hi pangidata'.
At he"a, Solomon, ya hinlibun pihhuy idat'un he"a,
mu nan nunlia' ya un duway gahut di idat'u.”

Hay Ingkantan nan Lala'i:
13 “He"a an ahawa' an wah nan galden ya humapit'a
ti ten pa'appohpohdonmih nan i'ibba' an mundongol hinan hapitom!”

Hay Ingkantan nan Babai:
14 “Punnaudom an ahawa' an umalin manamun ha"in hinan aduntuduntug
an awadan nan nitamman nan miyammah bangbanglu!”

Isaiah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Isaiah.

Hay Nangitud'an Isaiah eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios di bumaliw.

Hay Gutud hidin Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan din 740 B.C. hi engganah din 700 B.C.

Hay Teman ten Liblu: mabalin an mabaliwan nan Hudyu an dumalat nan aton Apo Dios an bumaliw ay dida.

Hay Outline ten Liblu:

Hay Nangihingalan Apo Dios hinan abablubabluy (1:1—35:10)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan Hudyu (1:1—6:13)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan i'Assyria (7:1—12:6)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iBabylon (13:1—14:23)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan i'Assyria (14:24-27)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iPhilistia (14:28-32)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iMoab (15:1—16:14)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iDamascus (17:1-14)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan i'Egypt (18:1—20:6)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iBabylon (21:1-10)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan i'Edom (21:11-12)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan i'Arabia (21:13-17)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iJerusalem (22:1-25)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iTyre (23:1-18)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan tataguh tun luta (24:1—27:13)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan i'Ephraim (28:1-29)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan iJerusalem (29:1-14)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan tagun mangipo"oy hi planuda (29:15-24)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan tagun nangohoy (30:1-33)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan tagun mangehdol hinan i'Egypt (31:1—32:20)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan tagun pumatoy (33:1-24)
- Hay nangihingalan Apo Dios hinan abablubabluy (34:1—35:10)

Hay Nammo'an Apo Dios hinan Hudyu (36:1—39:8)
- Hay nammo'an Apo Dios hinan iJudah ti binaliwana dida (36:1—37:38)
- Hay nammo'an Apo Dios hinan Alin hi Hezekiah ti impa'adaogna hiya (38:1—39:8)

Hay Nangipalenggopan Apo Dios hinan Hudyu (40:1—66:24)
- Hay dumalat hinan alenggopan Apo Dios hinan Hudyu (40:1—48:22)
- Hay mangidat hi alenggopan Apo Dios hinan Hudyu (49:1—57:21)
- Hay programah nan alenggopan Apo Dios hinan Hudyu (58:1—66:24).

1 Heten libluy nitud'an nan impa'innilan Apo Dios hi ma'at hi ad Jerusalem an kapitulyu
ya nan udum an babluy ad Judah. Hay nipa'innilaana ya ha"in an hi Isaiah* an hina'
Amoz hidin nun'alian Uzziah,† ya un hi Jotham,‡ ya un hi Ahaz,§ ta engganah din nun'alian
Hezekiah.*

Hay Inalin Apo Dios hi Aat nan iJudah

2 Da'yun wah tun luta ya ta"on hi un da'yun wad abuniyan ya donglonyuy hinapit Apo
Dios.
Ti inalinay,
"Wadaday imbabaluy'u,
ya impapto"u didah engganay immilogda,
mu ten ngohoyona' ay dida!
3 Odolnaat goh di baka ya dongki ti iniladay ad bagin dida an gun mangipapto' ay dida.
Mu nan tatagu' an holag Israel ya agguya' inilan dida,
ya adida ma'awatan an Ha"in di gun mangipapto' ay dida."

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*. Ya hay amatagun Isaiah ya hidin 740-681 B.C. † **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. Ya wada goh di ohan ngadana an Azariah. ‡ **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-735 B.C. § **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 735-715 B.C. * **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 715-686 B.C.

4 Ya ha"in an hi Isaiah ya nomnomo' an mahmo' tu'u ahan an himpamabluy!
Ti nun'appuhiy aatyun tatagun hay pangulukanyuh i'ibbayuy inilayuh aton,
at din'ugyuh Apo Dios an me'gonan an dayawonyun holag Israel![†]
5 Undan maphod hi unyu inaynayun di anangohoyyu?
Unyu mah pohdon an ma'ud'udman di holtaponyun dumalat di moltayu?
Paddungnay nun'ahugatan ayu,
at hiyanan nidugah an mangluy ayu!
6 Ti an amin di odolyu an mete"ah uluyuh engganah dapanyu
ya paddungnay na'amin an nun'ahugutan ya nun'apoghaan.
Ya ninganuy an agguy ahan mah ni' nalanaan,
at ahingengela ya ahinononada![‡]

7 Hay ma'at hitun babluy tu'u ya mun'apa"i
ti puulan di buhul tun babluy hitud Judah.[§]
At ta"on hi unyu titiggon ya pun'aladan amin di bungan di intanomyu,
at mumbalin heten babluy tu'uh mi'id di hulbina
ti abakon di tataguh udum an babluy.
8 At anggay ad Jerusalem hi ma'angang,
mu li'ubonda goh ta mumbalin hi ay allung hinan gagwan di payaw.
9 Mu gulat ta hi Apo Dios an nidugah di abalinana
ya agguy ditu'u binaliwan ta mi'id di inangangnan ditu'u
at mid mapto' ya umat tu'uh nan iSodom ya iGomorrah.[*]

10 At da'yun a'ap'apumi ya da'yun i'ibbah tun ad Judah
ya umat ayu goh hinan iSodom ya iGomorrah an nidugah an nappuhiy pangatda,
at ihamadyun donglon tun intugun Apo Dios ta nomnomnomonyu nan alyonan ditu'u.
11 Ti inalinay,
"Alyonyu nin di gapuh nan do'ol an gunyu e'nong ay Ha"in an Dios ya umam-longa'.
Mu adi umat hina ti unna' at goh impahigah nan nun'e'nongyun moghob
an kalnilu ya nan taban di impatabayun animal.
Ti bo'on nan dalan di e'nongyun baka, ya kalnilu, ya gandeng di mangipa'amlong ay Ha"in.
12 At idinongyun gun mangiyalin danen mi'id di hulbinan idawatyun Ha"in hinan Timplu'
ti hay immannung ya unna' inaliwan ay da'yu.
13 Danen gunyu e'nong ay Ha"in ya mi'id nongkay di hulbina,
ya ta"on un nan gohbonyun incense ya adi' pohdon an hunghungon.
Ya himmigaa' hinan ato'atonyun umat hi pumbehtaanyuh nan Akayangan di Bulan,
ya nan ngilin an Habadu hi pun'eblayanyu,
ya nan udum an a'am'amunganyun mundayaw.
An amin danen punnomnomanyu ya mi'id di hulbina
ti gapuh nan nidugah ahan an numbaholanyu.
14 Hanan pumbehtaanyuh nan Akayangan di Bulan
ya nan udum an behtayuh pundayawanyun Ha"in[†]
ya numbalindah umipabohol ay Ha"in.
15 At ta"on hi unyu ita'nang di ngamayyuh un ayu munluwalu
ya adi' da'yu damdama donglon
ti paddungnay na'amoh di ngamayyuh dalan di tatagun pinatopatoyyu.
16 At muntutuyu ayuh nan gunyu pumbahbaholan
ta ipogpogyun amin nan nun'appuhin gunyu aton.
17 Ya nan nepto' an pangat di ipa'enghayun aton,
ya badanganyu nan paligligaton di udum an tatagu,
ya baliwanyu nan nguhu ya balu."

[†] **1:4** Isa. 5:24. [‡] **1:6** Danen hugat nan holag Israel ya bo'on makulug an hugat an un hiyah ne nipaddungan nan nun'appuhin pangatdan Apo Dios. [§] **1:7** Hidin amatagun Isaiah ya gun ginubat nan i'Aram (II Chron. 28:5a), ya nan i'Israel an i'ibbadan iJudah (II Chron. 28:5b-15), ya nan i'Edom (II Chron. 28:17), ya nan iPhilistia (II Chron. 28:18-19), ya nan i'Assyria (II Chron. 28:16, 20-21; 36:1-2), ya ta"on un nan iBabylon (II Chron. 36:6-7, 10, 17-20). [*] **1:9** Rom. 9:29. [†] **1:14** Hay aptan ahan an behtan nan holag Israel ya nan Punnomnomandah Namaliwan di Anghel Apo Dios ay dida ya nan Behtan di A'ab'abbung (Ex. 23:14-17; 34:18; Lev. 23:1-44; Deut. 16:1-17).

18 Ya inalin goh Apo Dios ay diday,
“Umali ayud ugwan ta munhahapit tu'u.
Ti ta"on hi un nidugah di baholyu an umat hi mumbolah‡ an lugit ya aliwa'
ta papaha'o' ta umat hi ma'appaha' an dalallu.
19 Ya gulat ta un'unnud ayun Ha"in
at makulug an da'yuy mangan hinan ma"aphod an bungan di nihabal hitun babluyyu.
20 Mu gulat ta inaynayunyun man'ug ay Ha"in
at umannung an pumpatoy da'yuh nan buhulyu.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ete.”

21 Ha"in an hi Isaiah ya nomnomo' an nidugah di nalumananyun tatagun
nun'ahamad di pangulugnah tun ad Jerusalem.
Ad ugwan ya nan dayawon di udum an babluy di daydayawonyun
umat ayuh nan babain mi'lala'i.§
Ya numbalin ayuh un hay pumatpatoy,
ya wan hidin hopapna ay ya hay nepto' ya nahamad di atonyun mangipanuh hi tatagu.
22 At mipaddung ayuh din hopapnah nan namahmah an silver an na'abbalul,
mu ad ugwan ya numbalin ayuh mi'id di balulna.
Ya mipaddung ayuh nan pinahapah an ma"aphod hi inumon,
mu numbalin ayu mahkay hi umat hinan hubul.
23 Ya nan mumpangipangpangulun ditu'u ya ngohoyondah Apo Dios,
at nan mumpangakaw di i'iddumanda.
Ya hay nonomnomonda ahan ya nan midat ay dida ta atonday nappuhi,
ya adida badangan nan nguhu,
ya adida igohgohan nan nun'abalu.
24 At hiyanan hi Apo Dios an nidugah di abalinana
an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay,
“Ad ugwan ya buhulo' da'yu,
ya adia' duminong hi engganah un'u ipuhay di bungot'un da'yu
ta iballoh'u nan ina'inatyu.
25 Ya makulug an nidugah di ato' an mummoltan da'yu,
at paddungnay hibugo' da'yuh engganah un mahinhin nan nun'appuhin pangatyun
humanih pundayawanyun Ha"in.
26 Ya ibangngad'u mahkay nan nahamad di pamanuhda
ya panugundah nan tatagu ta umat hidin hopapna.
At hay angunuhna ya alyon di tataguy,
Maphod kangan ad Jerusalem
ti nahamad di pangat nan tataguh di an un'unnuddan Apo Dios!”

27 At ha"in an hi Isaiah ya inali' di,
“Umat hinay aton Apo Dios an nahamad di pamangngadanad Jerusalem
ya ditu'un tatagun man'ug hinan pumbaholan
ti baliwan ditu'un dumalat nan makulug an pangatna.
28 Mu an amin nan mungngohoy ya manginaynayun hinan pumbaholan ta du'gondah Apo Dios,
ya mipapatoyda ta mapogpogda.
29 Ya da'yun gun mundayaw hinan bulul di udum an babluy hinan puun di ayiw an oak
ya mabainan ayun dumalat nan pumbahbaholan an ina'inatyuh di.
30 Ti mumbalin ayuh umat hinan nalyaw an ayiw
an mun'a'agah di tubuna.
31 Ya nan dagamin un hi'itangan napuulan,
ya umat goh hinay apa"ian nan ongol di abalinanan tagun
dumalat nan nappuhin ato'atona.”

‡ **1:18** Anaad ta hay bahol ya nipaddung hi mumbolah an bo'on hay mangmangitit? Manu ay ya hiyah ne nilamuh hi hanggapda an pimmatopatoy (verses 15 ya 21). § **1:21** Ti tinaynanda ay ahawadan hi Apo Dios ta paddungnay mi'yelo'dah nan bulul.

2

Nan Munnanannong an Lenggop

1 Hiyah te goh di impa'enap Apo Dios ay ha"in an hi Isaiah an hina' Amoz hi aat di
ma'ma'at ad Jerusalem an kapitulyu ya nan udum an babluy hitun ad Judah.
2 Ti udum di algaw* ya muntembag heten me'gonan
an awadan di Timplun pundayawanyun Ha"in.
At mumbalin hi na'abbagbagtun duntug ya un nan udum an aduntuduntug,
at nan tataguh abablubabluy ya umalidan mundayaw hitu.†
3 Ti do'ol di mangalin diday,
"Ma ayu ta umuy tu'uh nan duntug an pundayawan ay Apo Dios
an awadan nan Timplun nan Dios an dayawon di holag Jacob!
Ta wan ituduwan ditu'un mangat hi pohdona ta Hiyay unudon tu'u."

Umat hinay alyonda ti henen gutud ya ad Jerusalem mahkay
di alpuwan nan Uldin Apo Dios an mitudtuduh nan tatagu.‡
4 Ya hi Apo Dios goh di mangipanuh hi an amin an adi pun'u'unnudanan di tataguh
abablubabluy,
ya mapogpog mahkay di gubat.
At nan almas hinan gubat an umat hi hanggap ya bohalonda mahkay ta mumbalin hi
aladu,
ya nan pahul ya pumbalinondah kumpay
ta pamutuldah nan pahalepengondan inhabalda ta maphod di bumungaanda.
Ya adi ahan mahkay mun'adal hi aton an mi'gubat.

5 At hiyanan ditu'un holag Jacob
ya nomnomon tu'u ta nan pohdon Apo Dios di aton tu'u!

Hay Panumalyaan Apo Dios hinan Tatagu

6 Ya nunluwalua' an inali' di,
"Apo Dios, din'ug da'min tatagum an holag Jacob
ti gapu ta hay un'unudonmi ya nan layah an tudtudun di tatagun nalpuh appit hi
buhu'an di algaw.
Ya nundenol ami goh hinan mumpumba'i an umat hi pangat nan iPhilistia,
at inyunnudmih nan pangat di tataguh udum an babluy.
7 Manu ti adangyan tun babluymid Judah§ hi silver,
ya balitu',
ya nan udum an nun'abalul an batu,
ya do'ol goh di kabayumi,
ya kalesan di titindalun umuy mi'gubat.
8 Mu do'ol hitun babluymiy bulul hi numbalinondah diosda,
9 at hiyay gapunah ipa'ampaanmi,
at nidugah di abainanmi.
At He"ay way biyangnan adi mangaliw hinan baholmi."

10 Ya innayun'un inaliy,
"Da'yun tatagu ya ekayu mun'ipo"oy hinan daplah hinan liyang
ta ipadahyun ilayawan nan nidugah an ma'at
an dumalat di bungot Apo Dios,
ya nan ongol an abalinana,
ya anabagtuna.
11 Ti awniat madatngan di apogpogan nan mumpumpahiyan tatagu
ta hi Apo Dios ya anggay tuwaliy midaydayaw.
12 Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinana
ya ipa'ampana nongkay nan mumpumpahiyan way abalinandan tatagu.
13 Ya nan o"ongol ya adudu"oy an ayiw an cedar ad Lebanon
ya nan ayiw an oak hi ad Bashan ya bu'nutona.*
14 Ya pundotalona nan atata'nang an duntug
ya nan dudunduntug,
15 ya numpa"ina goh nan atata'nang an abung an pun'adugan di tindalu

---

* **2:2** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. † **2:2** Mic. 4:1. ‡ **2:3** Mic. 4:2. § **2:7** Hiyah ne gutud hi nun'alian Uzziah hi ad Judah. * **2:13** Hi Isaiah ya impaddungna ay daten ayiw nan mumpahiyan tatagu.

ya nan nun'ihamad di allupnan babluy.
16 Ya pumpa"ina nan pupul hi ad Tarshish
ya nan mun'aphod an bangka.
17 Ta way aton nan mun'abungot ya mumpumpahiyan mipa'ampa ta mabainanda
ti hi Apo Dios tuwali ya anggay di me'gonan an madayaw.
18 Ya mami'id mahkay nan abulubulul an numbalinondah diosda.
19 Ya hay pangipa'alyogan Apo Dios hitun luta ya umuy mun'ipo"oy nan tataguh
nan liyang unu hinan na'uhu' hinan luta
an dumalat nan nidugah an ta'otdah nan nunheglan bungotna,
ya nan ongol an abalinana,
ya nan anabagtuna.
20 Ya henen a'atana ya pun'itapalda mahkay nan bululda
an balitu' ya silver hinan ayda nun'ipo"oyan an abung di bu'at ya littalit.
21 Ti mumpangalayawda nongkay nan tatagu
an umuyda mun'ipo"oy hinan daplah ya hinan malgom an liyang
an dumalat di ta'otdah nan nunheglan bungot Apo Dios ya nan anabagtuna.
22 At hiyanan adi tu'u edenol hi tagu.
Ti undan way abalinanda?"

3

Hay Ipaligligatan nan iJudah
1 Anakkayah an na'uy mahkay
an mi'idon nan nidugah di abalinanan Dios di mahapul tu'u an ma'an ya danum
hitun ad Jerusalem ya hinan udum an babluy hitun ad Judah!
2 Ya ta"on hi un nan a'ap'apu,
ya nan titindalu,
ya nan gun mangipanuh hi tatagu,
ya nan propeta,
ya nan mumbuyun ay ditu'u ya mi'idona.
3 At mi'idona nan a'ap'apun di nabonglen titindalu,
ya nan ap'apun di gubilnu,
ya nan u'upihyalda.
ya nan wada nongkay di abalinana,
ya nan mangibaag hinan ma'ma'at.
4 Ta hay ihukat Apo Dios hi mun'ap'apu ya nan ungungan manangpah.*
5 At nan tatagu ya mumpapahhalanda an ta"on hi unda nuntutunglub,
ya adi e'gonan nan ungungay mina'ilog.
ya ta"on un nan nun'a'ampan tatagu ya ngohoyonda nan nun'abagtuy haadda ya un
dida.
6 Ya heden a'atana ya nan hina"ama ya nonongan impa'ud di ohay agina ya inalinay,
"He"ay way lubungnan ditu'u,
at he"ay mangipangpanguluh tun napa"in babluy tu'u!"
7 Mu tabolonan alyonay,
"Adi mabalin ti mi'id di mabalin hi ibadang'un da'yu!
Ti ta"on hi un hay abungmi ya mi'id di ononmi,
ya mi'id di lubungmi.
At adi mabalin hi un ha"in di mangipangpangulun da'yu!"

8 At ma'ubah tun ad Jerusalem ya an amin tun ad Judah
ti ma"attig hinan panapitda ya pangatda an ngohoyondah Apo Dios
ya nan anabagtuna.
9 Ya ta"on hi un nan angahda ya ma"attig di numbaholanda
ti mi'id ahan di bainda an mangipattipattig hinan pangatdan nun'appuhin
umatdah din iSodom.
Mahmo'da ahan ti mamoltada,
mu diday ad bahol.

10 Mu nan tatagun nahamad di pangatda ya malenggopda
ti maphod di panganandah nan nanablayanda.
11 Mu agogohgoh nongkay nan tatagun mangamangat hi nappuhi

* **3:4** Hi Manasseh di ohan himpulu ta duway tawonah din nun'alianad Judah (II Ki. 21:1).

ti miballoh ay dida nan ina'inatda!
12 At mahmo' ayu ahan an i'ibba ti awniat nan ungungay mamalpaligat ay da'yu,
ya nan binabaiy mun'ap'apun da'yu.†
At dumalat nan nibahhaw an itududah atonyu ya mibahhaw ayuh nan nahamad an ma'unud,
at mid papto'ananyu.

13 Ya hi Apo Dios an nabagbagtu
ya nundadaan an manumalyan ditu'un tatagu.
14 At pahhunona nan a'ap'apu ya nan mumpangipangpanguluh nan tataguna ta alyonan diday,
"Da'yuy numpama"id Judah an paddungnay nuntanoma' hi greyp
ta pinnuyuy a'abungyuh inakawyuh nan nun'awotwot!
15 Mi'id ahan di biyangyun mangipaligligat hinan tatagu'
ya mamalbalih nan nun'awotwot!
Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di nanapit ete."

Hay Ma'at hinan Binabaid Jerusalem
16 Inalin goh Apo Dios di,
"Tigonyu nan binabain iJerusalem
an wa ay ta mundaldallananda ya ayda mamain ti mumpahiyada.
Ya nun'ahu'luban di hu'idah ahikekeleng hi unda dumalan,
at ma"attig an mi'linala'ida an mi'id di baindan manged'eked'eng hinan linala'i.
17 At hiyanan moltao' dida ta mun'abungulan di uluda,
ya mun'a'gah di buu'da ta mamukmukanda.‡
18 Ya mi'ido' an amin nan pun'alkusdah odolda an umat hi buung, ya hingat, ya padang, ya nan alkus di buu', 19 ya ganeleng, ya nan lo'ob an mihophop hi ulu, 20 ya nan uklup, ya balikis, ya nan bangbanglu, ya nan pangagay'ayda. 21 Ya ma'aan goh nan henghengda, ya hingat di olongda, 22 ya nan mun'aphod an mun'agayad an lubungda, ya pitakada, 23 ya daggalda, ya nan linen an panyuda, ya nan hophop di pu'olda, ya nan adu"oy an hu'yungda.
24 Mu mumbalin din nabanglun hunghungdah mun'agub,
ya mumbalin din maphod an balikisdah tali.
Ya mun'a'agah din maduyuh an buu'da ta mamukmukanda nongkay,
ya din mun'aphod an lubungda ya mumbalin hi langgut,
ya din amaphod di tigawda ya mumbalin hi bilabilat di pogha.
25 Ya nan linala'i ya mun'a'atoydah gubat
an ta"on hi un nan mun'abi'ah an mi'gubat.
26 Ya mun'atu"in nan pantaw di allup ta mipaddung ad Jerusalem hinan babain nabladan
ta mumpunlungdaya ya mumpangakila nan tatagu.

4

1 Ya hitun a'atana ya pituy binabaih mumpopolloh hi ohah lala'i,
ya alyondan hiyay,
Ta"omman ya da'miy okod hi ononmi ya ilubungmi,
mu ta ibilang da'mih ahawam ta adi ami mabainan an dumalat di pun'imutunanmi!"*

Hay Pangipaphodan goh Apo Dios hi ad Jerusalem
2 Mu udum hi algaw† ya pumhod di babluy nan holag Israel, at ma"aphod di bungan di mihabal hidi, at awniat iyamlong nan na'angang an holag Israel nan ay hapang.‡ 3 Ya an amin din tatagud Jerusalem an agguy ni'yatoy ya mibilangdah nidawat ay Apo Dios 4 hi alpahan di pangaliwan Apo Dios hinan nun'appuhin ina'inatda an paddungnay ulahana nan lugitdan aluluhnin ya nan immulhin dalan din pinatopatoyda. Ti moltaona didah nan ay apuy ta moghob an amin nan nun'appuhin ten babluy. 5 Ya unna mahkay allungan an amin ad Jerusalem hi bunut hinan mapatal ta malidumandan amin nan tatagun na'amung hidi, ya wa ay ta nahdom ya mumbalin hi apuy. At nan ma"aphod an benang Apo Dios ya mattig an ay mihophop eten babluy 6 ta haniana nan tataguh potang, ya puo', ya udan.

† **3:12** Hay ugalin di Hudyu ya adi ahan mabalin an hay ungunga unu binabaiy mumpapto' hinan tatagu ti ababain.
‡ **3:17** Hay pohdon nan mamukmukan hi ulu ya mipattig di punlungdayaan, at mid mapto' ya waday natoy. * **4:1** Hay pohdonan hapiton ya do'ol di a'ahawadan linala'in mun'atoy hi gubat, at manghan di ma'angang hi linala'id Judah.
† **4:2** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **4:2** Hiyah ne ohan ngadan nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu (Isa. 11:1).

5

Nan Kanta an Waday Nipa"elana

1 Donglonyu ta ikantaa' nan engha'*
an waday intanomnah greyp† hinan ma'allumong an duntug.
2 At binu'ayna ta nun'aanay batu,
ya tinammanah nan pinilinan mun'aphod an greyp.
Ya impiyammanay pa"ata'nang an abung an pun'adugan hinan way gagwana,
ya numpa'amma goh hi pun'apalanah di.
At unna mahkay hodon di malum hi bungada,
mu hidin nun'alumda ya umalinu.‡

3 At inalin din engha' di,
"Da'yun iJudah an namaman da'yun iJerusalem
ya ibaagyuy dumalat ta umat hinay imbungan nan intanom'u.
4 Hay ngadan nin di agguy'u inat hinan intanom'u ta numbalin hi umalinu?
Ya wan hay namnamao' ahan ya munlameeh!
5 At hay ato' ya pun'aan'un amin di luhad nan intanom'un greyp,
ya numpa"i' di allupna ta umuydah diy animal,
ya nun'igatinda ta mun'apa"i.§
6 Ya ingnganuy'uh den intanom'u ta mumbalin hi inalahan
an hay holo' ya hubit di dumo'ol hidi.
Ya adi' iyabulut di alian di bunut ta mi'id di umudananah di."*

7 Ya hay nipaddungan nan intanom nan nidugah di abalinanan Dios
ya ditu'un holag Israel an gunna impapto'.
Ya ditu'un iJudah an namnamaonay ibunga tu'uh maphod an pangat tu'uh i'ibba tu'u
di numbalin at goh hi un hay *pumatpatoy*.
At nan namnamaonan nepto'† an pangat‡ tu'uh i'ibba tu'un tatagu,
ya un at goh hay pumpahpahmo'an nan *paligligaton* tu'uy dodonglona an Dios!

Hay Moltan nan iJudah an Nun'appuhiy Pangatda

8 Mahmo' ayun tatagun gun pumla' hi luta ya abung
hinan nun'eheggon hinan lutayu ya abungyu
ta la'tot ya mi'id di heneggonyu
ta da'yu ya anggay di mihinah nan gagwan nan ambilog an lutayu!§

9 Ya dengngol'u nan hinapit Apo Dios an nidugah di abalinanan inalinay,
"Immannung an pumbalino' hi mi'id di hulbina
nan mun'aphod ya o"ongol an a'abung ti mi'id di mumpunhituh di.
10 Ya nan ambilog an nun'atamman hi greyp
ya un lemay galon ya anggay hi ma'inum hi pumbalinan di ma'alah di.
Ya nan himpulun halub an oho'
ya un hinhalub ya anggay di ma'ala."

11 At mahmo' ayu ahan an bumuwabuwah an bumangon
an un hay inum di iyabangunanyuh engganah un mahdom
ti engganay un ayu ma'abbutong.
12 Ya manu kogoh ti nan a'am'amunganyu ay an pun'am'amlonganyu ya idadaanyuy ma'an
ya ma'inum,

---

* **5:1** Heten engha an inalin Isaiah ya hi Apo Dios. † **5:1** Hay ipa"elna ya nan babluy ad Israel ya ad Judah (verse 7). ‡ **5:2** Hay kulugon nan udum ya hatun verses di nalpuwan nan nipa"el an inyulgud Jesus hi Mat. 21:33 ya Mk. 12:1. § **5:5** Hay nipaddungan nan atap an animal ya nan i'Assyria an buhul nan holag Israel an mama"id Jerusalem. * **5:6** Hin'umu'uddum ya adi ipa'alin Apo Dios di udan ta pummoltanah nan nangohoy an tataguna (Deut. 28:23-24; II Sam. 1:21; I Ki. 17:1). † **5:7** Nunhanul hi Isaiah an ta"on un adi umipakikiy hanulna ti nan hapit an *nepto'* hinan hapit di Hudyu ya *mishpat*, ya hinapitna ti henen hapit ya neheggon hi panapitdah nan hapit di Hudyu an *mispah* (unu *pumatpatoy*). Heten kalahin di hanul ya ma'alih pun hinan hapit di English. (Bahaom nan mehnod an footnote ya nan footnote di Isa. 10:6 ta innilaom di udumnan pohdonan ibaga.) ‡ **5:7** Impidwan Isaiah an nunhanul hi ma'alih pun ti nan hapit an *pangat* (unu *sedaqah* hinan hapit di Hudyu) ya neheggon hi panapitdah nan hapit an *paligligaton* (unu *se'qah* hinan hapit di Hudyu). § **5:8** Nan holag Israel ya mabalin an edondah lutan di i'ibbada, mu adi mabalin an pumla'da unu umepla'dah luta ti ginogodwada nan luta, at nepong an nipaboltan ay dida ta bagidah enggana (Num. 27:7-11; I Ki. 21:1-3).

ya manu ti muntukal ayuh alpa, ya lyre,* ya tambourines, ya nan tungngali.
Mu adiyu ahan pi'nomnom nan ina'inat Apo Dios,
ya mid ahan pange'gonyun Hiya!
13 At hiyanan ditu'un tatagun Apo Dios ya iyuy ditu'uh nan buhul hi udum an babluy,
at ta"on hi un nan a'ap'apu ya matoydah hinaangda,
ya ado'lan ay ditu'uy mun'atoy hi inuwawda.
14 At nan lubu' ya umambilog
ta way ilubu'an di adadangyan hitun ad Jerusalem
ya nan do'ol an tatagun humehel.
15 At mabainan tu'un amin,
ya mipa'ampa nan mumpahiya.
16 Mu nan nidugah di abalinanan Dios ya imannung an midaydayaw
an dumalat nan nahamad an atonan mangipanuh hi tatagu.
17 At hay pumbalinan ten babluy mahkay ya matawan
ta way panganan di kalnilu ya gandeng.

18 At mahmo' ayun tatagun
manginaynayun hinan nun'appuhin ato'atonyu.
19 Ya da'yun mangali goh udot hi,
"Mu ta ginalon† ya nunnaudon‡ at udot Apo Dios an dayawonmin holag Israel
an aton nan ninomnomnan aton ta tigonmi!"

20 Ya mahmo' ayun nahuhunniy nomnomnan mangalih un maphod nan nibahhaw,
ya mangalih un maphod nan nappuhi.
At nan helong ya alyonyuh un mapatal,
ya nan mapatal hi helong.
Ya nan mumpait ya alyonyuh un munlameeh,
ya nan munlameeh ya alyonyuh un mumpait.

21 Ya umat goh ay da'yun hay punnomnomyuh odolyu
ya nanomnoman ya nala'eng,
22 ya da'yun nundongol an ma'innum hi bayah,
ya da'yu goh an nala'eng an mun'ammah ma'inum,
23 ya da'yun nibahhaw di pangipanuhnah nan tatagun
dumalat hi numbayadanyuh nan numbahol
ya numbalinonyu nan mi'id di baholnah numbahol.
24 At hiyanan mipaddung ayuh dagamin namaganan an mapuulan,
ya umat ayu goh hinan holo' an matano' di lamutda ya na'leng di habungda
ta mun'iyaddibdan ayda hupu'.
Ti pahiwonyun mangunud hinan inyuldin Apo Dios an nidugah di abalinana
an nan me'gonan an Dios ad Israel.
25 At nidugah di bungot Apo Dios ay ditu'un tataguna,
at nundadaan an mummoltan ditu'u!
At umalyog nan duntug ta mun'a'atoy tu'un tataguna
ta mun'iwa'at hinan kalatay odol tu'un umat hinan galut.

Mu adi damdama ma'aan di bohol Apo Dios ay ditu'u.

26 At ayagana goh nan buhul tu'uh nan nun'iyadagwin babluy§
ta himbumagga ya immalidan mangubat ay ditu'u.
27 Ya mi'id ah ohan didah mablay unu mida'leh,
ya adida idindinong ta mun'eblayda mah ni' unu molo'da.
Ya nihamad di balikisda ya hapatusda.
28 Ya mun'atadom di panada,
at nidadaandan pumana.

---

* **5:12** Hiyah ne it'ittang an alpa. † **5:19** Hinan Isa. 8:3 ya nginadnan Isaiah nan imbaluynan lala'i ta Maher-Shalal-Hash-Baz. Heten hapit an *ginalon* ya *hash* hinan hapit di Hudyu, ya hiyay miyatlun alimatung hinan ngadan nan imbaluy Isaiah an Maher-Shalal-*Hash*-Baz. Mid mapto' ya impingadanah ne ta mipanomnom ay didah nen nangalyanda. ‡ **5:19** Heten hapit an *nunnaudon* ya *maher* hinan hapit di Hudyu, ya hiyay nahhun an alimatung hinan ngadan nan imbaluy Isaiah an *Maher*-Shalal-Hash-Baz (bahaom nan footnote hi bagtuna). § **5:26** Daten buhulyu ya mabalin an nan i'Assyria an nangubat hi ad Israel ya ad Judah hidin 722 B.C. ya hidin 701 B.C. unu iBabylon an din nangubat hi ad Jerusalem hidin 605 B.C.

Ya mun'abi'ah di kabayudan manguyud hinan kalesa an ayda tumayap.
29 Ya nan tindaluda ya umatdah layon an humeel hi un way dempapnah animal,
at pundapap ditu'un tatagun Apo Dios,
ya nun'iyuy ditu'uh nan mi'id di mabalin hi mangibaliw ay ditu'u.
30 Ya hitun dumatngan daten buhul ya nidugah an waday mumbungug hi madngol
an ay gongaah di danum hinan baybay.
At nomnomnomon tu'un nidugah di punlungdayaan tu'uh tud Judah.

6

Hay Namto'an Apo Dios ay Isaiah hi Propeta

1 Ha"in an hi Isaiah ya tinnig'uh Apo Dios eden tawon an natayan din Alin hi Uzziah.* Hiya ya inumbun hinan ma"aphod an umbunan di ali an na'abbagtu. Ya nan gayadan di lubungna ya hinophopana nan dotal di Timplu. 2 Ya hinan bagtun di inumbunana ya wadaday seraphim† an nahin'o'nom di paya'da. At nan duwa an paya'da ya nanophopdah angahda,‡ ya nan duwa ya nanophopdah hu'ida, ya nan duwa an paya'da ya hay usalonda an tumayap. 3 Ya pi'eng'enggandan mungkantan gunda pidwon an alyon di,
"Me'gonan hi Apo Dios!
Me'gonan hi Apo Dios!
Me'gonan hi Apo Dios!§
Anggay Hiyah na'ahhamad di aatna,
ya nidugah di abalinana!
Ya ma"attig hi an amin hitun lutay amaphodna!"

4 Ya gapuh nan gunda panglotan an mungkanta ya niwogot nan Timplu, ya namaag, ya napnuh ahu'.
5 Ya inali' di, "Ammuna ni'! Makulug an matoya' ti nabaholana', ya nappuhiy hinapit'u! Ya ta"on hi un nan i'ibba' an holag Israel ya nabaholanda goh! Ya wan numpattig ay ha"in nan Ali an Hiya nan nidugah di abalinanan Dios!"*
6 Ya hin'alina ya immalin ha"in nan ohan anghel an intayapna han balan ini'ipitna an innalnah nan way pun'onngan. 7 Ya endenehnah pingit di timid'u nan bala, ya inalinay, "Nedeneh heten balah timidmu, at mid mahkay di baholmu ti na'aliwan an amin."
8 Ya dengngol'uy hapit Apo Dios an inalinay, "Hay honogo' nin ta umuyna ipa'innila nan penhodmin† innilaon ay danen tatagu?"
Ya tembal'un inali' di, "Apu, ha"in di honogom ta umuya'."
9 Ya inalinay,
"At umuy'a,
mu hay alyom hinan tatagu ya alyom di,
Ta"on hi unyu donglodonglon di Hapit Apo Dios
mu nihimung an adiyu ma'awatan.
Ya gunyu tigon goh nan ma'ma'at,
mu agguyyu inilay pohdonan ipa'innila.‡
10 At paddungnay pa'odholom di punnomnomda ta adida ma'awatan,
ya paddungnay hophopam di matada ta adida pa"attig.
Ya upupom goh di ingada ta adida dumngol
ta mi'id di atondan umunud ay Ha"in ta adida mipaphod."§

11 Ya minahmaha' an inali' di, "Apu, anuud mah di alpahan ten ma'at?"
Ya inalinay,
"Engganah un mun'apa"i nan babluy ta mi'id di munhitu,
ta mabukawan nan a'abung,
ya ninganuy nan apayapayaw.
12 Ti Ha"in an ap'apu ya ipiyuy'u nan tataguh nan nun'iyadagwin babluy

---

* **6:1** Hidin natayan Uzziah hidin 740 B.C. ya naluh di 740 an tawon ya un mitungaw hi Jesu Kristu. † **6:2** Didanay ohan kalahin di anghel Apo Dios, mu agguy tu'u inilay udumnah aatda ti hitu ya anggay di nangibagan nan Hapit Apo Dios hi aatda an mi'id udum. ‡ **6:2** Hinophopday angahda ta adida tigon di angah Apo Dios. § **6:3** Manu ay impitludan nangalin ne ti tuludan persona an membron di Trinity, ya me'gonandan hinohha. * **6:5** Wa ayan mumpattig hi Apo Dios hinan tatagu ya iniladan na'abbaholanda. Ya kulugondan tigonda ay hi Apo Dios ya matoyda. Hiyanan timma'ot hi Isaiah (bahaom goh nan Ex. 33:20; Job 42:5-6; Lk. 5:8). † **6:8** Agguy inalin Apo Dios di *nan penhod'u*, mu inalinay *nan penhodmi*. Ti hete ya mipattig an nan Spirituna ya hi Jesu Kristu ya nalpuh goh ay didah den mitudtudu. ‡ **6:9** Mat. 13:14; Mk. 4:12; Lk. 8:10; Ac. 28:26. § **6:10** Mat. 13:15; Mk. 4:12; Jn. 12:40; Ac. 28:27.

ta taynandad Judah.
13 Ya ta"on hi un way ohah ma'angang mu magubatda goh damdama,
at umatdah nan ayiw an nalngoh an un anggay di tungodnah ma'angang.
Mu ta"on hi un umat hina an mipaddungdah nan tungod di ayiw
mu la'tot ya humapeng goh damdama."*

7

Hay Pohdon Apo Dios an Ipa'innilah nan Alin hi Ahaz

1 Hidin nun'alian Ahaz* an hina' Jotham† an ap'apun Uzziah‡ an alid Judah ya immali da Rezin§ an alid Aram* ya nan alid Israel an hi Pekah† an hina' Remaliah ya nan tindaluda ta ginubat‡ da'min iJerusalem hidid Judah. Mu agguy da'mi inabak. 2 Ti hidin ininnilan Ahaz an nunlalammungda nan tindalun nalpud Aram ya nan tindalun nalpud Israel ta gubaton da'min iJudah ya nidugah di ta'otna.§ Ya umat hina goh hinan tatagunan wumogwogdah ta'otda, at umatdah nan ayiw an pun'iwogot di dibdib.

3 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Itnudmu han imbaluymun hi Shear-Jashub* ta umuyyu damuwon han aliyun hi Ahaz. Hay pangah'upanyun hiya ya hinan kalatan neheggon hinan pangiyuplandah lo'ob hidih nan pogpog di ala' an owon di danum an malpuh nan Numbagtun Lobong. 4 Alyom ay hiya ta adi numanomnom, ya adina ta'tan nan duwan ali an da Rezin ay Pekah. Ti ta"on hi un nidugah di bungotda mu ad ugwan ya umatdah nan na'uy an madop an apuy."†

5 Ya inalin goh Apo Dios di, "Manu ti ninomnom nan alid Aram ya nan alid Israel an pa"ion da'yun iJudah an alyonday, 6 Gubaton tu'ud Judah ta inabak tu'u ay ya ginogodwa tu'u! Ya nunhaadon tu'u han lala'in imbaluy Tabeel‡ hi alid Judah!
7 Mu Ha"in an nabagbagtun Dios
ya adi' mahkay iyabulut an ma'at henen ninomnomda.
8 Ti nan i'Aram ya mid ologdan Ha"in an Dios
ti mi'id di abalinan ad Damascus an kapitulyuh ad Aram
an ta"on hi un hidiy nunhituwan nan alida an hi Rezin.
Ya ad Israel ay ya mapa"i an adina ataman di nanom ta han lemay tawon.§
9 At mid olog an amin nan babluy hi ad Israel
an ta"on hi un ad Samaria di ni'hituwan nan alidan hi Pekah.
At adiyu ay inaynayun di denolyun Ha"in ya adi ayu mabaliwan."

10 Mi'id di nadnoy ya hennaga' goh ay Apo Dios hinan Alin hi Ahaz. At immuya', ya inali' di, 11 "Ibagam ay Apo Dios di pangimmatunam an Hiya ya badangan da'a ta abakom nan buhulmu. Ya mabalin an nan adi abalinan di taguy odowom hi atonah pangimmatunan."
12 Ya tembal Ahaz an inalinay, "Adi' pohdon an tapngan hi Apo Dios!"
13 Ya inali' mah ay hiyay, "Apu ali, ibaga' ay he"an impahigaa' mahkay ahan ay da'yun holag din Alin hi David. Mu bo'on ha"in an tagu ya anggay di impahigayu ti namama ay Apo Dios! 14 At Hiya an ap'apuy mangidat hi pangimmatunan. At han ungan babain mi'id di nangelo'* ay hiya ya munhabi ta itugawna han ung'ungngan lala'i ta ngadnanah

---

* **6:13** Hiyah ne attigana an ta"on hi unda mapogpog ya namnamaondan udum hi algaw ya ipaphod Apo Dios nan babluyda. * **7:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 735-715 B.C. † **7:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-735 B.C. ‡ **7:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. § **7:1** Agguy tu'u inilay ustuh tawon hidin nun'alianad Aram (unu ad Syria), mu 732 B.C. di natayana. * **7:1** Unu ad Syria. † **7:1** Hay nun'alianad Israel ya hidin 752-732 B.C. ‡ **7:1** Na'at hidin 735-734 B.C. § **7:2** Hidin hopapna ya hi Ahaz an alid Judah di inabak nan tindalun di iSyria ya i'Israel hidin nunggugubatanda (II Chron. 28:5-8). * **7:3** Hay pohdonan ibaga ya *waday tuttulun tatagun ma'angang*. † **7:4** Hi Rezin an alid Syria ya hi Pekah an alid Israel ya umatdah nan mamaddop an apuy ti mid olo'olog nan tindaluda. Na'abak da Alin hi Tiglath-Pileser III ya nan tindalunan i'Assyria di ad Syria hidin 732 B.C. Mu hidin naluh di himpuluy tawon ya inabak di i'Assyria di ad Israel, at inyuyda nan i'Israel hi ad Assyria ta numbalindah himbut hidi. ‡ **7:6** Agguy tu'u inilay aatna, mu mid mapto' ya nalpud Tob an neheggon ad Gilead hi buhu'an di algaw hi Wangwang an Jordan. § **7:8** Nan tuttulun na'angang an holag Israel an agguy nipa'uy ad Assyria ya na'abakda, at hidin naluh di 65 an tawon (669 B.C.) ya nan i'Assyria an nangabak ay dida di mun'ap'apuh nan tataguh di. * **7:14** Mid mapto' ya natoy nan nahhun an ahawan Isaiah an nangitungaw ay Shear-Jashub (verse 3), at awniat mumbentan hiyah balahang an mi'id ah nangelo'. Ya palpaliwan ya hay itungawna ya hi Maher-Shalal-Hash-Baz (Isa. 8:3), ya mid mapto' ya Immanuel di oha goh an ngadana (Isa. 8:8, 10). Ya hay ipa"el nan ahawana ya hi Mary an nangitungaw ay Jesu Kristu.

Immanuel.† 15 Ya un hi'itang umongol an mabalin an du'gona nan nappuhi, ya inilana
mahkay an mumpilih nan maphod, ya ete"ana mahkay an mangan hinan limminun
gatas ya iyu'an.‡ 16 Mu awniat innilaonan man'ug hi nappuhi ya mamto' hi maphod
ya mami'idda nan duwan alin ta'tanyun iJudah ti ma'abakda, ya niyuydah udum an
babluy."§

Hay Pama"ian di i'Assyria hi ad Judah

17 Ya inali' an hi Isaiah goh hinan ali di, "Mu hi Apo Dios ya la'tot ya ipa'alinan ditu'un
himpamabluy di nunnaud an punholholtapan tu'u. Ya heten dumatong an punligatan
tu'u ya nidugah nongkay ti nete"ah din nilahhinan di ad Israel hi ad Judah, ya mi'id di
umat hituh ene'dam nan tatagu. At hay a'atan te ya hay pangipa'alian Apo Dios hinan alid
Assyria ya nan tindalunah tun babluy tu'u.
18 At madatngan ay ya paddungnay hulpipan Apo Dios nan titindalun i'Egypt an ayda
do'ol ahan an lalog an ma'u'uyugda, ya impa'alina goh nan ay iyu'an an i'Assyria. 19 At
umalidan amin ta mi'id di ayda ipu"ingatan hinan nun'aghang hinan duntug, ya hinan
daplah, ya hinan awadan di mapinagat, ya hinan pahtu. 20 Ya hene goh an a'atana ya
bayadan Apo Dios nan alid Assyria an pangngel nan Wangwang an Euphrates ta diday
mama"ih an amin an wah tun ad Judah, at paddungnay tagun gidgidanan amin di buu'na,
ya hamayna, ya an amin an buu' hi odolna ta engganah hu'ina. 21 Ya hay alpahan di gubat
ya un *tuttuluy ma'angang hinan tatagu.** Ya way ohan didaan taguona hay way ohan baka
ya duwah nan kalnilu ta pangngalandah itanuddan hina"ama. 22 Mu do'ol di ma'aladah
gatas danen animal, at hiyanan hay itanudda ya nan limmanun gatas ya iyu'an. 23 Ya
dane ay an nun'atamman hi greyp an gunda ni' punla'uan hi hinlibuy pihhun silver ya
numbalin hi pagat di wah di. 24 At hay manganup mahkay di umuy hidi ti nahu'munan hi
holo' ya pagat. 25 Ya hana ay an duntug an gunda ni' bu'oyon ya adi mahkay mabalin an
dumalat di anidugah di pagat hidi, at numbalin an hidiy lumayawan di kalnilu ya baka."

8

Hay Pangubatan nan i'Assyria hi ad Damascus ya ad Samaria

1 Palpaliwan ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, "Ummal'ah ambilog hi
puntud'an, ya inongolmun itudo' nan ngadan an Maher-Shalal-Hash-Baz.* 2 Ya inawitmu
nan padin hi Uriah ya hi Zechariah an hina' Jeberekiah ta ihamadan ihtiguan heten
itudo'mu."
At hiyay inat'u.†
3 Ya palpaliwan ya nawadaan hi ahawa'. At hidin nitungawan den lala'in imbaluymi
ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Ngadananyu ta hi Maher-Shalal-Hash-Baz.‡ 4 An hay
ipa'innilana ya adi ni' humapit nan ung'ungnga ya umalida nan i'Assyria ta pun'aladan
amin nan inadangyandad Damascus§ ya ad Samaria* ta iyuydah babluyda."

5 Ya palpaliwan ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay,
6 "Daten tatagud Judah ya adida pohdon di maphod an pangipapto"u
an umat hinan danum hinan Ginnaw an Shiloah† an mun'ul'ullay an umayuh.
Mu undaat goh mun'am'amlong hinan bumadangan nan a'ali an da Rezin ya nan
imbaluy Remaliah.
7 Mu Ha"in an Dios ya honogo' nan ongol di abalinanan alid Assyria ya nan titindaluna
ta umalida ta gubaton da'yun tatagud Judah.
At paddungnay mundatong nan Wangwang an Euphrates,
8 ya e'wanah nad Judah,
ya he'nobonan amin nan a'abungyuh engganah bagangyu,

† **7:14** Hay pohdonan ibaga ya *wadah Apo Dios ay ditu'u.* Hay inalin Apo Dios hi aat Immanuel ya duway nipa'annungana. Hay nahhun ya intungaw nan ungan babai han ung'ungnga an lala'ih din naluh di atnay tawon an nete"ah din nangalyan Apo Dios ete. Hay miyadwa ya nan intungaw Mary an hi Jesu Kristuh din nala'uh di atnay tawon an nete"ah din nangalyan Apo Dios ete. ‡ **7:15** Hay udum ya alyonday gapu ta hay onon nan iJudah ya gatas ya iyu'an at ma'innilan waday punligatanda eden gutud. Mu hay ohan ibalinana ya mahawal di ma'an ad Judah ti abakon di i'Assyriay ad Israel ya ad Syria. § **7:16** Na'at hidin 732 B.C. hidin nuntawon nan ung'ungngah 1 unu 2. * **7:21** Hiyah ne ibalinan nan ngadan Shear-Jashub (bahaom nan footnote di Isa. 7:3). * **8:1** Hay ibalinana ya *himbumaggan maploh di gina'un di tatagu.* Ya bahaom nan duwan footnotes di Isa. 5:9 ta innilaom di pohdon *maher* ya *hash* an ibaga ya anaad ta hiyay impingadana. † **8:2** Mid mapto' ya hiyah ne nungkasalan Isaiah. ‡ **8:3** Hay ipa"el nan ngadana ya nan apa"ian nan buhul Ahaz ti punnaudondan hamhamon nan babluyda. Mu mi'lagat nan babluy ad Judah ti mi'ligatda goh (verse 6-7). § **8:4** Hiyay kapitulyud Syria. * **8:4** Hiyay kapitulyud Israel. † **8:6** Hiyah ne ginnaw ad Jerusalem.

ya nun'iyanudnan amin.‡
Ya mipaddungda goh hinan hamutin pinayadnay paya'na ta mun'ohop,
ya numpatoy da'yu.
Mu Ha"in ya anggay an hi Immanuel§ di mabalin hi mangibaliw ay da'yuh tun
babluyyu."

9 At ha"in an hi Isaiah ya alyo' ay da'yun Hentil hinan abablubabluy*
hi ta"on hi un ayu munlalammung an amin an gumubat
mu da'yu damdamay ma'abak ya mun'atoy,
at mun'iwa'at ayu.
10 Ya ta"on hi un ayu ma'amung ta hahapitonyuy atonyun mangabak
mu mi'id di hulbina nongkay ti hi Apo Dios an hi Immanuel ya *wadan ditu'u*.

Hay Namadanan Apo Dios ay Isaiah
11 Palpaliwan ya inhamad Apo Dios di nanapitnan ha"in an inalinay,
"Adim iyunnud hinan aat nan i'ibbam an iJudah,
12 ya adim ta'tan nan ita'otda†
13 ti Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di ita'otmu
14 ti Ha"in di mangipapto' ay he"a.
Mu nan i'ibbam an i'Israel ya iJudah
ya paddungnay Ha"in nan batun ihali'dudanda ta magahda.
Ya paddungna goh di Ha"in nan lengon an a'naanda.‡
Ya nan tataguh ad Jerusalem ya Hiyay umat hi bitu ya hulun mumpangna ay dida.
15 At do'ol ay diday mun'agah ta mapogpogda,
ya do'ol goh ay diday matiliw."
Hiyah ne inalin Apo Dios ay ha"in.

16 At da'yun na'na'unnud an intudtuduwa'
ya halimunanyun ipapto' an amin nan impitudo' Apo Dios ay ha"in
ta gun mipa'innilah nan mahayhaynod an holag hi enggana.
17 Ad ugwan ya paddungnay din'ug ditu'un holag Israel ay Apo Dios,
mu Hiya damdama ya anggay di pange'koda' hi bumadang ay ditu'u.§

18 Undan adiyu tigon an ha"in ya tun imbabaluy'u an indat Apo Dios* di panginnilaan
tu'un holag Israel hinan ma'at an malpuh nan nidugah di abalinanan Dios an wadah tun
Duntug an Zion! 19 Mu anaad ta nan mun'utung ya nan mumbuyun an umabu'abu'ab
ya umanut'utiyam di ayyu pummahmahan? Hi Apo Dios di pangibaganyu ta bo'on nan
lennawan di nun'atoy di namnamaonyun mangipa'innilan da'yun mataguh nan ma'at hi
udum di algaw! 20 At alyonyuat hinan tatagu ta nan tudtudun Apo Dios di donglonda ta
bo'on hay ibagan nan mun'utung unu nan udum. Ti mi'id di ibadangdan ditu'u an dumalat
hi agguy napatalan di punnomnomda.
21 At mamolta ayu ta lumane'le'od ayuh tun luta an mi'id di amlongyu, ya munhinaang
ayu. Ya dumalat nan hinaangyu at bumungot ayu ta itangadyun mangidut hinan ali ya
Dios tu'u. 22 At mi'id di nomnomnomonyuh pumpabadanganyu, ya mi'id di bumadang
ay da'yu, at mamamay numanomnomanyu an paddungnay nibalud ayuh nan nidugah an
munhehellong.

9

Nan Mun'ali
1 Ya ha"in an hi Isaiah ya inali' hi ta"on hi un umat hinay ma'at ay da'yu, ya ta"on hi
un hidin hopapna ya nabainan nan babluy di holag Zebulun ya nan holag Naphtali* mu
udum di algaw at mipabagbagtuh nen duwan provincia an mete"ah nan Lobong an Galilee
ta engganah nan dammangna an malauhan nan Wangwang an Jordan hi awadan nan
Hentil.†

‡ **8:8** Nan gimmubatan da Sennacherib an alid Assyria ad Judah hidin 701 B.C. ya anggay nan kapitulyud Jerusalem di agguy na'abak. § **8:8** Hay pohdonan ibaga ya *wadah Apo Dios ay ditu'u* (bahaom nan verse 10). * **8:9** Unu nan duwan babluy ad Assyria ya ad Babylon. † **8:12** I Pet. 3:14. ‡ **8:14** Rom. 9:33; I Pet. 2:8. § **8:17** Heb. 2:13a. * **8:18** Heb. 2:13b. * **9:1** Nabainanda ti nidugah di nipaligatan nan tindalun nan Alin hi Tiglath-Pileser III (744-727 B.C.) an i'Assyria ay didah din 734 B.C. ya hidin 732 B.C. † **9:1** Mat. 4:15. Manu ay nipabagbagtuda ti ad Capernaum di nihihinan Jesu Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios, ya henen babluy ya niha"ad hinan igad ad Zebulun ya ad Naphtali.

2 At nan tatagun paddungnay wadah nan munhehellong
ya tigonda nan mumbenang an patal ta mapatalanda.‡
3 At hitun a'atana ya ipado'ol da'min Apo Dios an holag Israel ta ipa'amlong da'mi,
at umat hinan pun'amlongan di ohan taguh nan pun'apitanah intanomna,
ya umat goh hi amlong di munggogodwah nan inabakdah gubat.
4 Ti pogpogom di abalinan nan mangipaligligat ay da'min tatagum.
At ibaliw da'mi
an umat hinan inatmun da Gideon hidin nangabakandah nan buhuldan iMidian.§
5 Ya hay a'atan ne ya mun'oghob an amin di hapatus
ya nan nadadala an lubung di titindalun immuy ni'gubat.
6 Ti mitungaw nan ung'ungngan lala'i,*
at Hiyay mun'ap'apun ditu'u.
Ya hay pungngadandan Hiya ya Nahamad an Muntugun,
ya Nidugah di Abalinanan Dios,
ya Mid Pogpogna an Ama,
ya Hiyay Alin Mangidat hi Lenggop.
7 Ya nidugah di abalinanan mumpapto' an adi mapogpog,
ya malenggop di pumpapto'ana.
Hiyay mihukat ay apuna an hi David hi ali.
Ya na'ahhamad di aat di pumpapto'nah mid pogpogna,
ya an amin hana ya aton Apu tu'un nidugah di abalinana.

Hay Bimmungtan Apo Dios hinan Holag Israel

8 Hi Apo Dios ya nahhun tuwalin impa'innilanan ditu'un holag Israel
di pummoltaanan ditu'u.
9 At an amin tu'un hinohhan iSamaria ya nan numbabluy hitud Israel ya inila tu'uh ne,
ya namamah nan mungngohoy ya mumpahiyan alyonday,
10 "Nun'apa"i tun a'abung an hay niyamma ya pito',
mu hukatan tu'uh nan nahilhilan an batu ta nahamhamad.
Ya hana ay goh an nun'alngoh an ayiw an fig
ya hukatan tu'uh nan ma"aphod an ayiw an cedar."
11 Mu hi Apo Dios ya honogona nan alid Assyria an hi Rezin ya nan titindaluna
ta gubatondah ten mumpahiyan i'ibba tu'un i'Israel.
12 Ya middum nan i'Aram† an malpuh appit hi buhu'an di algaw
ya nan iPhilistia an malpuh appit hi alimuhan di algaw
ta gubatonda nan i'ibba tu'un i'Israel ta mapogpogda.

Mu ta"on hi un umat hina
ya adi damdama ma'udyaan di bungot Apo Dios ay dida,
at hiyanan inaynayuna damdaman mummoltan dida.‡

13 Mu ta"on hi un umat hinay ma'at ay dida
ya hihidya damdaman adida muntutuyuh baholda,
ya adida mumpabadang ay Apo Dios an nidugah di abalinana.
14 At hiyanan un penghanon Apo Dios hi ohay algaw
an pumpatoy nan a'ap'apudad Israel ya nan tataguna.
At hay ma'at ya mipaddung hinan animal an mabogwah di uluna ya iwitna,
ya nan tubun di ayiw hinan hapangna.
15 At nan a'ap'apud Israel ya diday nipaddungan di ulu,
ya nan munlayah an propeta ya nipaddungdah iwit.
16 Ti nan a'ap'apu ya nibahhaw di intudtududah unudon nan tatagu
an lummuh aid di papto'ananda.
17 Ti indinongdan umunud ay Apo Dios,
at nun'appuhiy pangatda ya hapitonda.
At hiyanan bimmungot hi Apo Dios,
ya minoltana daten tataguna.
At ta"on hi un nan mumpangilog an ungunga,
ya nan nun'anguhu,
ya nan nun'abalu ya mitaggamdan adina hom'on dida.§

‡ **9:2** Mat. 4:16. § **9:4** Judg. 7:1-8:21. Ma'abak goh nan i'Assyria an mangubat ad Israel. * **9:6** Unu hi Jesu Kristu.
† **9:12** Unu nan iSyria. ‡ **9:12** Isa. 9:17, 21; 10:4. § **9:17** Isa. 9:12, 21; 10:4.

18 Heten nun'appuhin pangat nan tatagu
ya umat hinan bimmi'ah an apuy hinan inalahan
an bo'on nan hubit ya anggay di gohbona
ti an amin nan dalanonah nan inalahan,
at umu'utyu' di ahu'nad daya.
19 At nan bungot Apo Dios an nidugah di abalinana
ya umat hinan bimmi'ah an apuy.
Ya nan paddungnay moghob ya nan tatagud Israel an way ohaan mumpipinnatoyda.
20 Ti wada ay di itang hi ma'an ya pumpopolhanda.
Mu hihidya damdaman mahinaanganda,
at la'tot ya ta"on hi un nan imbabaluyda ya ononda.
21 Ya hana ay an holag Manasseh ya nan holag Ephraim ya munggugubatda.
Mu palpaliwan goh ya munlalammungda damdama
ta gubatonda nan holag Judah.

Mu ta"on hi un umat hina
ya adi damdama ma'udyaan di bungot Apo Dios ay dida,
at hiyanan inaynayuna damdaman mummoltan dida.*

10

1 Mahmo' ayun gun mangiyammah nan nibahhaw an uldin
an mangipaligligat hi udum an tatagu.
2 Ti inubahyuy biyang di nun'awotwot,
ya nun'abalu,
ya nun'anguhu ta mabalin an kulukonyu dida.
3 At hay atonyuh un madatngan di pummoltaan Apo Dios ay ditu'u
ti pa'alionay mangubat ay ditu'un malpudah adadagwin babluy?
Ya hitun a'atana ya hay pumpabadanganyu mahkay?
Ya hay pangiyayanyuh inadangyanyu?
4 Ti hay ma'at ya adi tu'u ay matoy hi gubat
ya iyuy ditu'uh nan buhul tu'uh udum an babluy.

Mu ta"on hi un umat hina
ya adi damdama ma'udyaan di bungot Apo Dios ay ditu'u,
at hiyanan inaynayuna damdaman mummoltan ditu'u.*

Nan Alid Assyria di Usalon Apo Dios
5 Ya inalin Apo Dios di,
"Mahmo'da nan i'Assyria ti dida nan umat hi haplat
an panaplat'uh nan tatagu' an gun mangipabungot ay Ha"in.
6 Ti hanan i'Assyria di honogo' hi mangipaligligat ay da'yun tatagun nan'ug ay Ha"in.
At pun'aladan† amin di gina'uyu,‡
ya nun'igatin da'yun dida ta umat ayuh pito' hinan kalata.
7 Mu nan alid Assyria ya agguyna inilah un Ha"in di nannag ay hiya
ti hay ninomnomna ya unna tuwali pohdon an pogpogon di do'ol an babluy.
8 Ya mumpahiyan alyonay,
Adi madnoy mahkay at way ohah tun u'upihyal'u
ya mepongdan mun'alih nan babluy an inabak'u!
9 Ti inabakmid Calno,
ya ad Carchemish,
ya ad Hamath,
ya ad Arpad,§
ya ad Samaria,*
ya ad Damascus.†

---

* **9:21** Isa. 9:12, 17; 10:4. * **10:4** Isa. 9:12, 17, 21. † **10:6** Heten hapit an *pun'alada* hinan hapit di Hudyu ya hapit an *shalal*, ya hiyah ne miyadwan alimatung di ngadan Maher-*Shalal*-Hash-Baz an ohan imbaluy Isaiah (bahaom nan mehnod hi footnote ya nan footnote di Isa. 5:7 ta innilaom di udumnan pohdondan ibaga). ‡ **10:6** Heten hapit an *gina'u* hinan hapit di Hudyu ya hapit an *baz*, ya hiyah ne miyapat an alimatung di ngadan Maher-Shalal-Hash-*Baz* (bahaom nan foonote hi bagtuna). § **10:9** Hanan opat an siudad an ad Calno, ya ad Carchemish, ya ad Hamath, ya ad Arpad ya nihakup ad Aram (unu ad Syria), ya inabak nan i'Assyria didah din 717 B.C. * **10:9** Hiyay kapitulyud Israel. † **10:9** Hiyay kapitulyud Aram (unu ad Syria).

10 Inabakmi danen babluy an mumpundayaw hinan do'ol an abulubulul
ya un nan dayawon di iJerusalem‡ ya iSamaria.§
11 At namama ahan di ma'at hi ad Jerusalem ya nan dayawonda
ta umat hinan inatmid Samaria ya nan bulul an gunda dayawon.

12 Mu Ha"in an Dios ya ninomnom'un malpah ay an amin nan ato' hi ad Judah an
namamah nan Duntug an Zion* ya minolta' mahkay nan alid Assyria ti nidugah di
pumpahiyaana ya amahapitna. 13 Ti inalinay,
Manu ay nangab'abaka' hi gubat ya gapuh nan abalina' ya la'eng'u!
At do'ol mahkay di babluy hi inubah'uy igad di babluyda ta nun'ala' di inadangyanda,
At umata' hi manilhig an bakan nun'igatin'uy a'ali!
14 At nun'ala' di inadangyan di tataguh ablublubabluy
an umat hi inat'un nangngal hi itlog di hamutin tinaynan inanah nan num-
buyaana,
at mi'id di namadah hi nangiyadi."

15 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Umat hinay hinapitna mu undan mabalin an nan wahay
ya nidugdugah di abalinana ya un nan manglon?
Ya undan goh nabagbagtu nan lagadi ya nan munlagadi?
Ya nan huplit ya adi nonongan nihuplit hi un mi'id di ngamay hi mangdon,
ya umat goh hinan hul'ud an adi nonongan immuy.
16 At hiyanan Ha"in an nidugah di abalinana ya ipa'ali' di nidugah hi dogoh
ta pummolta' hinan mun'abi'ah an titindalun i'Assyria.
At nidugah an hay punle'nada ya ay na'apuyan di odolda.
17 Ti Ha"in an ma'alih dilag di ad Israel
ya mipaddung goh hinan mundalang an apuy ta pogpogo' dida.
At nan i'Assyria an umat hi hubit ya himbumaggay aghobanda.†
18 At daten umat hi ma"aphod an inalahan ya payaw an titindalun i'Assyria
ya pogpogo' dida ta umat hi pama"ian di dogoh hi odol di tagu.
19 At un *tuttulu ya anggay di ma'angang*,‡
at ta"on un nan ung'ungnga ya abalinanan bilangon dida."§

Hay Atuttulun nan i'Israel an Ma'angang hi Babluyda
20 Hay umangunuh ya nan ma'angang ay da'min holag Israel
ya hi Apo Dios mahkay an madayaw tuwalid Israel di nahamad hi pangiyoko-
danda
an bo'on nan mamatoy ay dida.
21 Mu unda *tuttuluy mumbangngad hinan holag Jacob**
an mangun'unud hinan nidugah di abalinanan Dios.
22 Ya ta"on hi unda do'ol ahan di holag Israel
an umat hi ado'ol di panag hinan pingit di baybay
mu unda nahnot di mumbangngad.†
Nan udum ay dida ya mapogpogda ti hiyah ne tuwali ma'at ay dida.
23 At ipa'annung Apo Dios an nidugah di abalinanay
hinapitnan apogpogan nan tataguna.‡

Hi Apo Dios ya Pogpogona nan i'Assyria
24 At hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalinay,
"Da'yun tatagu' an iJudah ya adi ayu tuma'ot hinan i'Assyria
hi un da'yu paligligaton an umat hidin inat nan i'Egypt ay da'yu.
25 Ti heten pummolta' ay da'yu
ya adi madnoy at mapogpog ta diday pogpogo'."

---

‡ **10:10** Ad Jerusalem di kapitulyud Judah. § **10:10** Inabak nan i'Assyria nan iSamaria hidin 722-721 B.C. hidin nun'alian da Shalmaneser V (II Ki. 17:3-6) ay Sargon II an a'alid Assyria. * **10:12** Ohan barangay ad Jerusalem. † **10:17** Wa han ohan nahdom hidin 701 B.C. hidin nun'alian Sennacherib ad Assyria ya pinatoy nan Anghel Apo Dios di 185,000 an titindaluna ti lini'ubdad Jerusalem hidin nun'alian Hezekiah ad Judah (II Ki. 19:35; II Chron. 32:21; Isa. 37:36). ‡ **10:19** Hiyah ne ibalinan nan ngadan di pangpangullun imbaluy Isaiah an hi Shear-Jashub (bahaom nan Isa. 7:3). § **10:19** Hay pohdon Apo Dios ya la'tot ya pogpogona nan do'ol an titindalun i'Assyria an umat hi ambilog an inalahan ta un tuttuluy ma'angang ya anggay ay dida. * **10:21** Hiyah ne goh di ngadan nan imbaluy Isaiah an hi Shear-Jashub (bahaom nan footnote di verse 19). † **10:22** Rom. 9:27. ‡ **10:23** Rom. 9:28.

26 At hi Apo Dios an nidugah di abalinana
ya moltaona dida ta umat hi nummoltaanah nan iMidian hinan Batud Oreb,§
ya umat goh hidin nummoltaanah nan titindalud Egypt ta nun'alnongdah nan baybay.*
27 Ya bo'on mahkay diday mun'ap'apuh nan babluyyu
ti mapogpog nongkay nan gunda pangipaligligatan ay da'yu.

28 Amangonyu adya nan buhulyun i'Assyria an na'uydan gumubat!
At henggopda mahkay ad Aiath,
ya ene'wadad Migron,†
ya ad Micmash‡ ya inhinadah di nan udum an gina'udan mi'gubat.
29 Ya nunti'idda ta linauhanda nan bihhang ta immuyda immiyan ad Geba.
At tuma'otda nan i'ibba tu'ud Ramah,§
ya limmayawda nan wad Gibeah* an babluy din ali tu'un hi Saul.
30 Ya pinumkawda nan i'ibba tu'ud Gallim hi ta'otda,
ya *mahmo'da* goh nan wad Laishah ya ad Anathoth.†
31 Ya numpangalayawda goh nan wad Madmenah,
ya ad Gebim,
32 mu ad ugwan an algaw ya dimminongda nan buhul hi ad Nob‡ ta mun'eblayda.
Mu umi'ikayda damdaman umalin mama"ih tun ad Zion.

33 Mu tigonyun hi Apo Dios an nidugah di abalinana
ya nidugah di pangatnah nan titindalun i'Assyria
an ta"on hi un nan ap'apuda ya u'upihyalda.
At paddungnay punlongohnay o"ongol an ayiw.
34 At nan nidugah di abalinanan Dios nongkay
ya pogpogona daden buhul tu'un holag Israel,
at umat hinan munlongoh hi ayiw hinan inalahan ad Lebanon.

11

Nan Holag Jesse ya nan Pun'ap'apuwana
1 Nan holag di a'apun David ya umat hinan tungod di nali'oy an ayiw
an la'tot ya himmalepeng*
ti nan balbalun mun'alih udum hi algaw ya malpuh holag David.
2 Ya miyodol ay Hiya nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios
ta idatnay ananomnomana ya la'engna
ta abalinanan mun'ap'apu ya muntugun hinan tataguna.
Ya inilana nan pohdon Apo Dios an atona ta Hiyay daydayawona.
3 Ya hay iyamlongna ahan ya nan pangun'unudanan Apo Dios.
Nahamad di pun'ap'apuwana ti bo'on nan mattig an aat di taguy tigona,
ya adina edenol hinan ibagan di tatagu.
4 At nahamad an nepto' di atonan mangipanuh hinan nun'awotwot
ya nan mi'id di abalinana.
Ya hana ay an tatagun nun'appuhiy ato'atonda
ya moltaona dida an un anggay di humapitana ya mun'a'atoyda.
5 Ti na'ahhamad di atonan mun'ap'apu
an mi'id di ibahhawana.

6 Ya henen a'atana ya mabalin an mitnud nan ahuh inalahan† hinan imbaluy di kalnilu,
ya mabalin an me'yelo' nan gandeng hinan lepard.
Ya ta"on un nan layon ya mabalin an me"an hinan baka,
ya hay mangipapto' an manalimun ay dida ya nan ung'ungnga.
7 Ya ta"on un nan baka ya bear ya mundellohdan mangan,

§ **10:26** Judg. 7:25. * **10:26** Ex. 14:26-28. † **10:28** Ipa'innilan Isaiah di pange'wan nan i'Assyria an umuy ad Jerusalem, ya hay inadagwin daten duwan babluy ya 16 an kilomituh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. ‡ **10:28** Hay inadagwinad Jerusalem ya 11.2 an kilomitlu. § **10:29** Hay inadagwinad Jerusalem ya 8 an kilomitlu. * **10:29** Hay inadagwinad Jerusalem ya 4.8 an kilomitlu. Ya hiyah ne kapitulyud Israel hidin nun'alian Saul. † **10:30** Hay pohdonan ibaga ya *mahmo'*, at nunhanul hi Isaiah an ta"on un bo'on hiyay umipakiki an kalahin di hanul. ‡ **10:32** Hiyay pingit di siudad ad Jerusalem. * **11:1** Hiyah ne ohan ngadan Jesu Kristu (bahaom nan footnote di Mat. 2:23). † **11:6** Unu wolf.

ya ta"on un nan imbabaluyda ya munlalammungda goh an molo'.
Ya nan layon ya umatdah nan bakan mangandah holo'.
8 Ya mabalin an mun'ay'ayamda nan ung'ungungngah nan way abung di ha'u'u‡
unu dapoonda nan abungda ti adida umalat.
9 At mi'id di nappuhi unu pumatoy hidih nan ma'alin duntug Apo Dios§
ti an amin di tataguh tun luta ya innilaondah Apo Dios.*

10 Ya henen gutud† ya pohpohdon di tataguh abablubabluy nan mun'ali an holag David,
at ma'amungdan amin nan tataguh nan babluyna, ya mid al'alin dida.‡ 11 Ya henen
gutud goh di pangibangngadan Apo Dios hinan tatagunan wad Assyria, ya ad Egypt,
ya ad Pathros,§ ya ad Ethiopia, ya ad Elam,* ya ad Babylon, ya ad Hamath,† ya nan
wah pingit di baybay, ya hinan babluy an nigagwah nan baybay. At pidwanah ne hi
pangibangngadanad Israel hinan tatagunan niwa'at.‡

12 At hiyay dumalat ya ma'amungda nongkay nan tatagunan i'Israel ya iJudah
an niwa'at hi abablubabluy hitun luta.
13 At nan i'Israel ya adida mahkay aguhan nan iJudah,
ya umat goh hinan iJudah an adida mahkay abohlan nan i'Israel.
14 Ta undaat himbabadang an mangubat hinan iPhilistia an numpunhituh appit hi
alimuhan di algaw,
ya immuyda nun'ala nan gina'un nan tataguh appit hi buhu'an di algaw.
Ya himbabadangda goh ta abakondad Edom, ya ad Moab, ya ad Ammon ta diday
mun'ap'apuh di.
15 Ya tud'on Apo Dios nan Mumbolah an Baybay,§
ya impiyuynay lumahu an tuyup,
at ta"on un nan Wangwang an Euphrates ya matdu' ta mumbalin hi pitun ginnaw,
at mabalin an bad'angon di tagu.
16 At nan na'angang an tatagun Apo Dios hi ad Assyria
ya waday maphod an kalatan dalanonda
an umat hidin inat din o'ommodah nalpuwandad Egypt.

12

Hay Kantan Pundayaw ay Apo Dios
1 At way ohah nan tatagu eden a'atana ya ikankantadan alyonday,
“He"a, Apo Dios, an dayawo',
ta"on hi un'a bimmungot ay ha"in ya munyamana' ti na'udyaan,
ya ten ipa'amlonga' goh ay He"a.
2 Immannung an He"a, Apo Dios, di nangibaliw ay ha"in,
at edenol'un He"a ta adia' tuma'ot.
He"a, Apo Dios, di mangidat hi abalina' ya bi'ah'u,
ya He"ay gun mangibaliw ay ha"in.
3 Ti nan binaliwan Apo Dios ya ongol di amlongda
an umatdah nan tagun na'uwaw an ma"amlong hinan ayhugin danum an
inumona!”

4 At henen gutud ya ikankantan goh nan tatagun alyonday,
“Munyaman tu'un Apo Dios,
ya Hiyay pumpabadangan tu'u!
Ya ipa'innila tu'uh nan tataguh abablubabluy di inatna ya nan anabagtuna!
5 Ya ikantaan tu'u goh hi Apo Dios ti do'ol di mun'aphod an inatna,
ya ipa'innila tu'un amin hi tagu.
6 At ditu'un tatagud Jerusalem ya it'u' tu'un mundayaw ya mungkanta
an dumalat di amlong tu'u.
Ti hi Apo Dios an ni'babluy ay ditu'uh tud Israel ya nidugah di abalinana!”

---

‡ **11:8** Unu cobra. § **11:9** Hay ibalinan ten hapit di Hebrew an *duntug Apo Dios* ya bo'on ohan duntug ya anggay mu an amin nan babluy ad Israel (Ex. 15:17). * **11:9** Hitun umalian Kristu an mun'ap'apu ya adida mahkay mata'tan nan atap an animal. Ya umat goh hinan tatagun maphod di pun'u'unnudanda. † **11:10** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **11:10** Rom. 15:12. § **11:11** Ohan babluy ad Ethiopia an neheggon hinan igaddad Ethiopia. * **11:11** Unu ad Iran. † **11:11** Ohan babluy ad Aram (unu ad Syria). ‡ **11:11** Nan nahhun ya hidin numbangngadan nan Hudyud Canaan an nalpud Egypt (verse 16). § **11:15** Unu Red Sea.

13

Hay Nipa'innilah Amoltaan ad Babylon
(Isa. 21:1-10; Jer. 50:1—51:64)

1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Isaiah an hina' Amoz hi ma'at hi ad
Babylon.* 2 An inalinay,
"Itayunyu nan bantilah nan tulid di duntug
an mi'id di ayiw ta ma"attig.
Ya nun'it'u'yuh nan titindalu ta hogpondad Babylon
an babluy nan mumpahiyan tatagu.
3 Ti Ha"in an Dios di nannag hinan na'na'unnud an tindalu'
an mun'abungot ya nun'atulid ta pa"ionda nan numpunhituh di†
ti nidugah di bohol'un dida."

4 At ha"in an hi Isaiah ya inali' di,
"Madngol di helhel nan do'ol an tatagun na'amung hinan duntug.
Ti nan nidugah di abalinanan Dios ya inamungna daten titindalun nalpuh nan
ablubabluy
ta midadaandan mi'gubat.
5 Dida ya nalpudah adagwin babluy
ta diday honogon Apo Dios an mama"in amin hinan babluy ad Babylon
an gapuh nan nidugah an boholna.
6 At da'yun amin an tataguh tun luta ya oltonyuy kilayu‡
ti adi mahkay madnoy at madatngan nan algaw an pama"ian nan nidugah di
abalinanan Dios ay da'yu.
7 At awniat nidugah an wumogwowogwog di taguh ta'otda,
8 at mami'id di tulidda an umuy mi'gubat.
Ya nidugah di holtapondah dogoh
an umat hinan babain maligatan an muntungaw.
At gunda muntoto"olan,
ya ma"attig hi angahday ta'otda.
9 Mu anakkayah henen algaw an umalian Apo Dios
an mipattig nan nidugah ahan an bungotna ti pa"iona tun luta,
at adi mahkay mababluyan.
Ya ni'yubahnan amin nan nun'abaholan.
10 Ya nan numbino'ob'on an bittuan ad daya, ya bulan, ya algaw
ya adida mahkay bumnang."
11 Ti inalin Apo Dios di,
"Moltao' tun luta ya an amin nan tatagun nun'abaholan.
At mapogpog an amin nan mahapit ya mumpahpahiyan tatagu
ya nan mangipaligligat hi ibbadan tagu.
12 At hay gutud hi a'atana ya nahnotday ma'angang hinan tatagu
an umat hi a'itang di balitu' ad Ophir.
13 Ti Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya ipa'dam'uy bungot'u
ta iwogot'ud abuniyan ya tun luta ta mahlig hinan nipabunana."

14 Ya ha"in an hi Isaiah ya inali' di,
"Hanan niyuy ad Babylon ya lumayawdah babluyda
an umatdah nan ulha an anuponda dida.
Ya umatda goh hi kalnilun mi'id di mangipapto' ay dida.
15 At wa ay atog ta ah'upanda dida ya pinatoyda,
16 ya hana ay an ung'ungungngan imbabaluyda ya pumpolohda,
ya nun'ihaplatda didah hinagangda.
Ya nunhogopday a'abungda,
ya nun'aladay gina'uda.

---

* **13:1** Mid ni' di ustuh Pumpapto'an di iBabylon eden gutud hidin amatagun Isaiah, mu ad Babylon di ohan aptan an provinciah nan Pumpapto'an di Assyria. At paddungnay ipa'innilan Isaiah nan ma'at ad Assyria. † **13:3** Hin'umu'uddum ya usalon Apo Dios di tindalun di udum an babluy an mangabak hinan nangipaholholtap hinan holag Israel. Umat ete an immandal Apo Dios hinan iMedia ta pa"ionda nan iBabylon an nangiyuy hinan holag Israel hinan babluyda ta numbalinonda didah balud hidi. Ya hay kulugon nan do'ol an evangelicals ya ipa"elna nan a'anghel Apo Dios an mi'gubat hinan tindalun AntiKristuh angunuh di Punligatan di Tatagu. ‡ **13:6** Heten pama"ian Apo Dios ya bo'on hi ad Babylon ya anggay ti udum hi algaw ya an amin hitun luta.

Ya ta"on hi un nan binabain ahawada ya pilitonda didan elo'."

17 Ya inalin Apo Dios di,
"Ta"on hi un umat hinay ma'at ta pabungto' nan iMedia§ ta gubatonda nan iBabylon.
Dida ya adi mabalin hi unda mabayadan hi silver unu balitu',
18 at pumpanada nan mumpangilog an linala'i,
ya mi'id di homo'dah nan ung'ungungnga ya nan ungunga.
19 Manu ti ad Babylon di ma"aphod an babluy hitun luta,*
at hiyay ehngel nan bimmabluy hidi.
Mu Ha"in an Dios ya pa"io' ta umat hi ad Sodom ya ad Gomorrah.
20 At hiyanan mumbalin nongkay hi mapulun hi enggana,
at ta"on hi un nan Arabo an lumane'le'od ya adida mungkampuh di.
Ya umat goh hinan mumpumpapto' hi kalnilu an adida iyuy hidiy kalniluda.†
21 Mu hay umuy hidi ya nan animal hinan mapulun
an umat hi gandeng, ya kuup, ya nan udum.
22 At hay madngol mahkay hidi ya nan alawaaw di animal an ma'alih hayina ya jakal
hinan mun'aphod an a'abung hidi ti dida mahkay di munhituh di.
At heten apa"ian ad Babylon ya adi madnoy at madatngan."

14

Hay Ibangngadan nan Holag Israel an Inyuy di Buhul hi Udum an Babluy
1 Hi Apo Dios ya awniat hom'on goh damdama ditu'un holag Israel
an ma'ali goh hi holag Jacob,
at hiyanan ditu'uy tataguna.
At ibangngad ditu'uh nan babluy tu'u tuwali,
ya wadaday tatagun malpuh udum an babluy an umalin middum ay ditu'u.
2 Ya umat hituy ma'at ay ditu'uh awni
ti do'olday babluy hi bumadang ay ditu'u
ta ibangngad ditu'uh tun babluy tu'u.
Ya nan tatagun umalin mi'babluy an linala'i ya binabai
ya mumbalindah baal tu'un holag Israel.
Ya abakon tu'u mahkay din nangipaholholtap ay ditu'u,
at ditu'un holag Israel di mun'ap'apun dida.

3 At pogpogon Apo Dios di abaal tu'un tataguna* ta duminong mahkay nan nidugah an gun tu'u punlungdayaan ya punholholtapan an dumalat nan naligat an tamun ipilitdan ipatamun ditu'u. 4 At na'at ay hana ya ditu'u mahkay di maneldelah nan alid Babylon an alyon tu'uy,
"Natoy mahkay nan nun'appuhiy pangatnan ali,
at napogpog mahkay di pangipaholholtapanah tatagu!
5 Ti pinogpog Apo Dios di abalinana
ya nan nun'appuhin pangatna
6 an gapuh bungotna,
ya nidugah di nangipaligligatanah nan tatagun inabakdah gubat.
7 Mu maphod ta ad ugwan ya malenggopda mahkay nan tataguh ablublubabluy,
at hiyanan mungkantadah amlongda.
8 Ya ta"on un nan ayiw an bolbol ya nan ayiw an cedar ad Lebanon
ya paddungnay umamlongdah natayan nan alid Babylon
ti mi'id mahkay di munlongoh ay dida.†

9 Ya nidadaan nan lubu' hi pangipahigupandah nan alid Babylon.

---

§ **13:17** Nan iMedia ya numbabluydah nan hakup di appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an alyondan ad Iran ad ugwan. Nan iMedia ya niddumdah nan titindalun Cyrus an alid Persia ta inabakday iBabylon hidin 539 B.C. Ya hin'umu'uddum ya nan iMedia ya ma'alih Medes. * **13:19** Nan apayapayaw hitud Ifugao di ma'alih The Eighth Wonder of the World, ya hidid Babylon di oha goh an ma'alih Wonder of the World ti impiyamman din Alin hi Nebuchadnezzar nan galden an wah nan bagtuna (bahaom nan footnote di Dan. 4:30 ta innilaom di udumnan aatna). † **13:20** Nipa'annung heteh din 700s B.C. ti mid ah numpunhituh di. * **14:3** Ete ya inalin Apo Dios hi pogpogonay abaal nan holag Israel ad Babylon an umat hi namogpoganah abaaldad Egypt hidin hopapna. † **14:8** Nan a'alid Assyria ya ad Babylon ya nabayag ahan an impalongolongohdah nan tataguday mun'aphod an ayiw ad Lebanon ta inyuydah babluyda.

Ya numpundadaan nan lennawan din nun'atoy
an din mun'abi'ah an numpumpapto' hitun luta an mangapnga ay hiya,
ya ta"on hi un din a'ali ya mumpangata'dogdah nan way inumbunanda.
10 Ya an aminda ya pun'it'u'dan alyonday,
Ad ugwan ya mi'id mahkay di abalinam an umat'an da'mi!
11 Ti ta"on hi un ongol di abalinam an ikankantaan da'ah nan tatagu
ya pun'ipagangohday alpah pundayawdan he"a
mu ad ugwan ya ahigo'go'may di begeh hi olo'am,
ya umat goh hinah nan miyuloh ay he"a.

12 Uya'anah ipa'ampaam ti ta"on hi un'a ni' mipaddung hi talaw ad dayan mamigat‡
mu paddungnay malpu'ad abuniyan ta magah'ad dolom.
Ya wan he"a din do'ol di pina"inah nan abablubabluy.
13 Ti hay ninomnommu ni' ya alyom di,
Ato' an amin di abalina'
ta la'tot ya ha"in di na'abbagbagtu ya un nan bittuan Apo Dios.
Ta ha"in di mun'ap'apuh nan duntug an a'am'amungan di numbino'ob'on an madayaw.§
14 Ya inalim goh di,
Lauha' nan awadan di bunut
ta olom ya mipaddunga' hinan na'abbagbagtun Dios.*
15 Mu nen un aat goh nipiyuy hinan lubu' an wad dolom,
16 at nan mannig ay he"ah di ya ihahammad da'an tigon,
ya alyondah nomnomday,
Undan hiyah te din tagun mangipawogwowogwog
hidin a'ali ya tataguh abablubabluy?
17 An numbalinonay abablubabluy hitun lutah mapulun,
ya impawanay umanamutan nan imbaludnan tatagun inilpunah nan babluy an ginubatna.†

18 An amin nan a'alih nan abablubabluy
ya mun'aphod di nun'ilubu'anda.
19 Mu he"a ya matoy'an mi'id di mangilubu' ay he"a.
At mitapal di odolmuh nan nalu"ungan hinan mabinatu,
ya nun'agat'unan di odolmuh nan odol nan titindalum an nun'atoy hinan gubat,
at paddungnay inggatigatin da'a.
20 Ya manu ay adi'a milubu' an adi'a umat hinan udum an ali
ti numpa"im nan numbabluyam,
ya numpatoymu nan tatagum.

At hene ta mi'id di ma'angang hinan nun'appuhiy pangatdan holagmu
ta a'aliwan di ngadanmuh enggana.
21 At agayu ta pumpatoyyu nan imbabluy nen ali
ta miballoh nan numbaholan din o'ommodda!
Ta wan mapogpog di pun'ap'apuwandah tun luta
ya nan gunda panakupan goh hi udum an babluy."

22 Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalinay,
"Pumpa"i' ad Babylon ta mi'id di ma'angang an ta"on hi un unga.
23 Ya pumpa"i' ad Babylon ta pumbalino' hi abung di kuup
ya un mamalbong ta adi mahkay mababluyan.
At paddungnay higida' ta engganah un ma'aan an amin di wah di.
Ha"in an nidugah di abalinanay nanapit ete."

---

‡ **14:12** Bo'on nan alid Babylon di ituduna ti ta"on goh un hi Satanas (Ezek. 28:12-19; Lk. 10:18). § **14:13** Hay kulugon di udum ya hiyah ne Duntug Apo Dios ad abuniyan, mu alyon di udum an hiyah ne Duntug an Zaphon (unu Duntug an Casius) an wad Aram (unu ad Syria) ti kinulug nan iCanaan an hiyah ne pummitingan nan tataguh nan diosda ti hidi anuy punhituwanda. Ya hay ipaddungana ya nan Duntug an Olympus ad Greece hi awadan anu nan punhituwan ya pummitingan nan iGreece hinan numbino'ob'on an dayawonda. At mid mapto' hi makulug. * **14:14** Hi Satanas ya iyabuhanan mamloh hinan pun'ap'apuwan Apo Dios. † **14:17** Nan alid Babylon ya agguyna impa'anamut nan holag Israel an imbaludna, ya umat hina goh ay Satanas hinan imbaludna. Mu hi Kristu ya immali ta imbo'tana nan imbalud Satanas (Lk. 4:18).

Hay Pummoltaan Apo Dios hi ad Assyria
(Zeph. 2:13-15)
24 Hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalina goh di,
"Umannung an mipa'annung an amin din ninomnom'uh ato'.
25 At nan i'Assyria an wah tun babluy'u ya patayo' dida
an ta"on hi un nan wah nan aduntuduntug eten babluy.
At mapogpog di gunda pangipaligligatan hinan tatagu' an numbalinondah baalda.

26 Umat hituy ninomnom'uh aton hi an amin an babluy hitun luta,
at moltao' nan tataguh abablubabluy.
27 Ya mi'id di mabalin hi mangipadinong ay Ha"in an nidugah di abalinanan Dios
ti Ha"in di ad nomnom hi amoltaan nan tatagu."‡

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan iPhilistia
(Jer. 47:1-7; Ezek. 25:15-17; Joel 3:4-8; Am. 1:6-8; Zeph. 2:4-7; Zech. 9:5-7)
28 Hidin natayan nan Alin hi Ahaz§ ya hiyah te nipa'innilan ha"in an hi Isaiah. 29 Inalin Apo Dios di,
"Da'yun iPhilistia ya adi ayu umamlong hi natayan nan ali an nangipaligligat ay da'yu.
Ti nan imbaluynan mihukat ay hiyan mun'ali ya inyal'alana ya un hiya.
Ti gulat ta mipaddung hi amanah ulog
ya hay ipaddungan nan imbaluyna ya nan nidugah di habidungna.*
30 Mu nan tatagu' an ta"on ahan hi unda nun'awotwot ya ipapto"u
an umat hi aton di mumpapto' hi kalnilu ta lumenggopda.
Mu da'yun iPhilistia ya ipa'ali' di batel ta mun'a'atoy ayun amin.
31 At ngumugngug ayun iPhilistia ti na'uyday do'ol ahan an titindalun†
nalpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
an numpundadaan an mi'gubat."

32 At hay pambal tu'uh nan umalin munhanhan an malpud Philistia?‡
Alyon tu'uy,
"Hi Apo Dios an nangipata'dog hi ad Zion ya Hiyay ihi'uganmin
nun'awotwot ahan an tataguna ta mibaliw ami."

15

Hay Nipa'innilah Amoltaan ad Moab
(Isa. 25:10-12; Jer. 48:1-47; Ezek. 25:8-11; Am. 2:1-3; Zeph. 2:8-11)
1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios hi ma'at ad Moab. Inalinay,
"Nan duwan babluy ad Moab an ad Ar ya ad Kir*
ya madatngan di apa"iandah un ohay mahdom.†
2 Ya nan iDibon hi ad Moab ya baluonda nan i'ibbadan iNebo ya iMedeba
an umuy hinan duntug an kumanilah awadan di timpluda.
Ya nummukmukanday buu'da ya hamayda ta pangipattigandah punlungdayaanda.
3 Ya nan udum ya dumanallanandah nan kalatan
hay langgut di inlulubungda ta ipattigdan munlungdayada,
ya nan udum ya hinan nundotal an atap di a'abungda
ya hinan a'am'amungan di tatagu an way ohaan ahikikilada.
4 Ya ta"on un ad Heshbon ya hi ad Elealeh
ya madngol di kiladah engganad Jahaz.
At ta"on un nan na'atullid an tindalun di iMoab ya kumilada
ti nidugah an wumogwogdah ta'otda."

5 Ya ta"on hi un ha"in an hi Isaiah ya malmuy homo"uh nan iMoab
an puntaynanday numpunhituwanda
ta lumayawda ta umuydad Zoar ya ad Eglath Shelishiyah.

---

‡ **14:27** Hay nipa'annungan nan inalin Apo Dios ya nitudo' hi Isa. 37:21-29. § **14:28** Natoy hidin 715 B.C. * **14:29** Hay nihukat ay Sargon III (721-705 B.C.) ya da Sennacherib (704-681 B.C.) ay Esarhaddon (680-669 B.C.), ya hi Ashurbinapal (668-633 B.C.). † **14:31** Nan i'Assyria. ‡ **14:32** Daten umalin mi'hapit an malpud Philistia ya unda mahmahan hi un immannung an agguy napa"id Judah. * **15:1** Unu ad Kir Hareseth (Isa. 16:7). Ya hiyay kapitulyud Moab eden timpu. † **15:1** Mid mapto' ya na'at hidin 715-713 B.C. hidin nangabakan da Alin hi Sargon III (721-705 B.C.) an nalpud Assyria ay dida.

At gunda kumilan munti'id an umuy ad Luhith,
ya limmayawda ta umuydad Horonaim di udum an gunda mundaldalan an kumanila.
6 Ya nan Ginnaw an Nimrim ya natdu',
at nun'alyaw an amin di holo' ya nan nitanom.
7 Ya nan tatagun bumad'ang ta lumayawdan e'wadah nan hadog hi awadan nan a'ayiw an ma'alih poplar‡
ya nun'ita'indan amin di abalinandan odnan hinan inadangyanda.
8 At nidugah di kilan nan tatagun madngol hi an amin hinan babluy ad Moab
an mete"ah nan pogpog hi ad Eglaim
ta engganah nan pogpog goh ad Beer Elim.
9 Ya nan danum hinan ginnaw hi ad Dibon§ hidid Moab
ya napnuh dalan di tatagun nun'a'atoy.
Mu hi Apo Dios ya iyal'allana damdamay pummoltana ay didan iMoab
ti nan tatagun ma'angang ya nan mangipadah an lumayaw ya patayon damdama goh di layon.

16

1 Nan ma'angang an iMoab an lumayaw an umuy ad Sela an neheggon hinan mapulun
ya impiyaliday do'ol an uyaw an kalniluh ipa'dawdah* nan alih tud Judah.
2 Ya nan binabai ay atog an iMoab an bumad'ang hinan wangwang hi ad Arnon ya ma'aladyawdan
umatdah nan na'abul an hamutih nan buyada.
3 Ya danen iMoab an nangiyalih kalnilud Jerusalem ya inalidan da'min iJudah di,
“Ituduyu ni' di atonmih maphod!
Ya hom'on da'mi ni' ahan
ta mabalin ay ni' ya umali amin milidum hitun babluyyu
ti nidugah ahan di potang an namamah nan mapuyaw.
4 Ya abulutonyu ni' ahan ta ibaliw da'mih nan pumatoy
an buhul an nidugah di bungotda!”

Ti awniat mapogpog nan mamuhul ay da'mi,
at duminong nan punligatanmi ti ma'ubahdah tun luta.
5 At mun'ali mahkay nan holag David an dumalat di pamhodnah nan tatagu.
Hiya ya nahamad di pangatna,
ya nepto' di atonan mangipanuh hi tatagu.

6 Ya inalin din tatagud Judah di,
“Dengngolmin nidugah di pumpahpahiyaanyun iMoab ya ngohoyyu,
mu ad ugwan ya mi'id di hulbin nan pumpahpahiyaanyu.
7 At hiyanan kilaanyuy napa"ian di babluyyu.
Ya miyal'allay lumungdayaanyuh unyu nomnomon din
mun'apolhat an tanudyud Kir Hareseth.†
8 Ya nan nun'itanom hinan punhabalan ad Heshbon ya mun'a'lengda.
Ya umat goh hinan nitanom an greyp hi ad Sibmah
an alpuwan din mun'aphod an miyammah bayah
an gun mamutong hinan a'ap'apuh nan abablubabluy.
Ti hay natamman hi greyp ya engganad Jazer ta numpa'uy hinan mapulun
ya hinan Natoy an Baybay‡ an manaphapeng ya adudu"oy.
9 Mu awniat pa"ion di buhul nan natamman hi greyp.
At ta"on hi un ha"in ya kumilaa'
ti adyu'a ahan nan greyp hi ad Sibmah, ya ad Jazer, ya ad Heshbon, ya ad Elealeh.
Ti mami'id mahkay di mapugah an bungbungaan
ya nan udum an mangipa'amlong hinan tatagu.
10 At mapogpog nan nidugah an pun'amlongan nan tataguh unda mumpugah hi greyp.
Ti mi'id mahkay din madngol an mungkanta,
ya ahi'i'ingal hinan gunda pumpogohan ni' hi greyp
ti pinogpog'u din gunda pun'am'amlongan.
11 At hiyanan kumilaa' ya munlungdayaa' hinan na'at hi ad Moab

‡ **15:7** Mid mapto' ya hiyay igad ad Moab ya ad Edom. § **15:9** Nunhanul hi Isaiah ti nan hapit di Hudyu an Dibon ya umat hinan hapitda an mumbolah. * **16:1** Nan ma'abak di mangidat hi ipa'daw hinan mangabak ay dida. † **16:7** Hiyay kapitulyud Moab hidin amatagun Isaiah. ‡ **16:8** Unu Dead Sea.

an namamad Kir Hareseth.
12 At nan iMoab ya ta"on hi unda gun umuy hinan gunda pundayawan§
hinan do'ol an dayawondah nan awadan di pun'onnganda
ya unda hay mumbolay ya anggay.
Ti nan dayawonda ya mid abalinandan mangibaliw ay dida."

13 Ya nahhun tuwalin ina'allin Apo Dios daten ma'at hinan iMoab. 14 Mu ad ugwan ya alyonay, "Mala'uh mahkay di tuluy tawon ya mami'id an amin nan inadangyan di iMoab. Ya tuttuluy ma'angang hinan tataguh di, mu mahmo'dan mi'id di abalinanda."

17

Hay Pummoltaan Apo Dios ad Damascus
(Jer. 49:23-27; Am. 1:3-5; Zech. 9:1)

1 Hay impa'innilan goh Apo Dios hi ma'at ad Damascus an kapitulyud Aram* ya inalinay,
"Awniat tigonyud Damascus an nidugah di apa"iana
at bo'on mahkay babluy di aatna.
2 Ya nan ablublubabluy ad Aroer† ya minganuyda.
At hay baka ya kalniluy umuy hidi
ti mi'id di taguh dih mangabul ay dida.
3 At ad Damascus ya ma'abak an umat hinan na'allup an babluy ad Israel an mapa"i
ta mi'id di ipo"oyan nan tataguh di.
At nan ma'angang an tatagud Aram ya umatda nongkay hinan i'ibbayun i'Israel
an mami'id din nidugah an abalinanda.‡
Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di nanapit ete."

4 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Henen a'atana ya nan ma"aphod an aat di i'ibbayun holag Jacob ya maluman
ti mami'id mahkay di inadangyanda,
at umatdah nan ahohomo' an tagun na"ung'ung.
5 At mipaddungdah nan paguy hi payaw an nabto' ay ya ma'lengda,
at umat hinan Nundotal an Rephaim.§
6 Mu nan pumpugahan hinan bungbungaan an umat hi olibo
ya mabalin an wadaday ohha'ohhah bunganah ma'angang hi uddu'na.
Umat goh hinay ma'at hinan i'ibbayun holag Israel an awniat wadaday ma'angang.
Ha"in an hi Apo Dios an dayawonyun holag Israel di nanapit ete."

7 Ya ma'at ay hatu ya ibilang mahkay nan tatagu
nan nunlumun didan hi Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel.
At Hiya mahkay di pumpabadanganda.
8 At bo'on mahkay nan inyammadan pun'onngan hinan udum an dayawon di udum an babluy
an umat ay Asherah di pange'kodanda.
Ya adida mahkay munggohob hi incense hinan pun'onngan.
9 Ya henen a'atana ya nan nun'a'allup an babluy ya mapa"ida ta matawanda.
10 Mu da'yu ya inaliwanyuh Apo Dios an nangibaliw ya gun nangipapto' ay ditu'un
nipaddung hinan daplah an nahamad hi ihi'ugan.
Mu hay inatyu ya un ayuat goh nuntanom hinan ma"aphod an tanom
an nalpuh udum an babluy.
11 Mu ta"on hi un himbumagga ya himmangaw ya himmabungdah nan mabiggat
mu adi damdama mabalin hi pugahonyuy bungada
ti mi'id di hulbidah nan dumatngan di nidugah an punligatan ya lumungdayaan.*

12 Anakkayah di gehom nan do'ol an titindalun nalpuh nan numbino'ob'on an babluy
an paddungnay un gongaah nan mabi'ah an danum.
13 Mu ta"on hi unda umat hinan atata'ot an gongaah di do'ol an danum

§ **16:12** Hi Chemosh di bululdad Moab. * **17:1** Unu ad Syria. † **17:2** Hiyah ne igad ad Aram (unu ad Syria) hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. ‡ **17:3** Hidin 732 B.C. ya hinakup nan Alin hi Tiglath-Pileser III (744-727 B.C.) an nalpud Assyria ad Damascus, ya inabakna goh nan do'ol an siudad ad Naphtali ya ad Zebulun an hakup ad Israel, ya pinaligatna dida (Isa. 9:1). § **17:5** Nan Nundotal an Rephaim ya ma"ap'aphod di nitanom hidi ya un nan udumnan lugal. * **17:11** Hanan dumalat hinan gumubatan nan i'Assyria hinan i'Israel.

mu ihingal ay Apo Dios dida ya ma'aladyawdah nan adagwi,
at umatdah dugin miwa'at hinan duntug,
unu dagamin iyaddib di tuyup.
14 At ta"on hi unda nidugah an atata'ot hinan mahdom
mu adi mawa'ah at mami'idda.
Ti umat hinay pumbalinan nan puma"i unu nan pumloh hi gina'uh tun babluy tu'u.†

18

*Hay Nipa'innilah Amoltaan ad Cush**
(Isa. 20:1-6; Zeph. 2:12)
1 Mahmo'da nan numpunhitud Cush
an neheggon hinan wangwang an awadan di ahipapayagpag an dudun.†
2 An gun mannag hi umuy hinan udum an babluy hi un way ipa'innilada
an munlugandah bangkan hay niyamma ya nan atlubong.
Ya hay pange'wanda ya nan Wangwang an Nile.
At da'yun mumpunwilit an gun mahnag
ya mumbangngad ayuh nan babluyyun nabattabattanan hi wangwang
an awadan di atata'nang an tatagun ul'ulidammuh di up'upda,‡
ya nat'on di hapitda an ta'tan di tataguh abablubabluy
an gapuh amabungotda ya ongol di abalinanda.

3 At da'yun tataguh abablubabluy hitun luta
ya tigonyu ta wada ay di mipatulun bantilah nan duntug
ya mipagangoh ay nan talampet ya ihamadyun donglon.
4 Ti inalin Apo Dios ay ha"in di,
“Awni akkay ta tigo' nan ma'ma'at.
Ti umata' hinan potang an mid al'ali ya bimmuhu'.”
5 Ya manu ay umat hinay inalina
ti nan ninomnomnan ma'at an pamogpoganah nan i'Assyria
ya mipaddung hinan nitanom an greyp an agguy nalum di bungada
ya numputulanay halepengda.
6 At mun'iwalatangdah nan luta ta way onon di hamutih nan duntug
hi engganah apogpogan di tiyalgaw,
ya nan ma'angang ya onon di animal hi inalahan hinan lawang.
7 Ya henen gutud di pangiyalian nan tatagun atata'nang ya ul'ulidammuh di up'updah
adaw an midat ay Apo Dios an nidugah di abalinana.
An didana din ta'tan an amin di tataguh nan nun'eheggon ya nun'iyadagwin babluy
ti mun'abi'ahda ya mangab'abakda
an hay babluyda ya nigagwah nan wangwang.
Ya henen adawda ya iyuydah nan Duntug an Zion
an nan pundayawandan Apo Dios an nidugah di abalinana.§

19

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Egypt
(Jer. 46:2-28; Ezek. 29:1—32:32)
1 Hiyah te nipa'innilan ha"in an hi Isaiah hi ma'at hi ad Egypt.
Awniat amangonyuh Apo Dios an niddum hinan bunut
an mabi'ah an mumpa'uy ad Egypt.
At nan bubululdah di ya wumogwogdah ta'otdan Hiya,
at inyal'allanah nan tataguh di.

2 Ya inalin Apo Dios di,
“Punggugubato' nan i'Egypt ta un didaan numpapattoyda.
At mumpapattoyda nan hina"agi,
ya umat goh hinan nuntutunglub.
Ya nunggugubatda nan naheghegon an babluy hidid Egypt,

† **17:14** Bahaom di Isa. 37:36-37 an ipa'annungan ten nibaga. * **18:** Ta"on un hakup ad Egypt hidin penghana mu hiyay babluy ad Ethiopia ad ugwan. † **18:1** Mid mapto' ya ipa"elday mun'abi'ah an titindalud Cush. ‡ **18:2** Waday hamay nan Hudyu, mu mi'id hinan i'Ethiopia. § **18:7** Hidin natayan nan Alin hi Sennacherib hidin 681 B.C. ya impiyuy nan i'Assyria di adawda ay Alin hi Hezekiah hi ad Judah (II Chron. 32:23).

ya ta"on un nan a'alidah di ya punggugubato' dida.*
3 At malulugluy nomnomda ti bahibaho' nan ninomnomdan aton.
At mumpumbagadah badang hinan bululda,
ya nan lennawan di natoy,
ya nan mumpumbuyun,
ya nan mumpunhapud.
4 Ya iyabulut'u didah nan ap'apun mabungot ya mata'tan an ali†
ta paligligatona dida.
Ha"in an hi Apo Dios an nidugah di abalinanay nanapit ete."

5 Ya matdu' nan Wangwang an Nile,
at mun'anga'.
6 At mun'atdu' goh an amin nan ala' ya ginnaw hidid Egypt,
at ahi'a'agub ya ma'leng nan atlubong ya holo',
7 ya an amin nan numpangahangaw hinan pingit di Wangwang an Nile.
Ya nan nun'atamman an papayaw an neheggon hinan wangwang ya mun'anga'da,
at la'tot ya mun'a'ubahda.
8 Ya hana ay an mumpanidu' hinan wangwang
ti hiyah ne pangngalandah itanudda ya numanomnomda,
at munlungdayada.
9 Ya umat goh an ma'a'amuyan nan mumpunlubid hi damuy an ma'alih flax‡
ya nan mumpun'obol hi lo'ob an linen.
10 Ya an aminda nan mumpun'ammah lubung ya nan mi'bo'bo'la
ya nidugah di lumungdayaanda.

11 Ya nan ap'apud Zoan§ ya mun'awe'we'da ti mibahhaw di itugundah alida.
Mu mumpahiyada damdamah nan alin alyonday,
"Nala'eng ami an umat amih din o'ommodmin a'ap'apuh din penghana."

12 Mu uggoh mah di la'engdan muntugun ay he"an ali?
Gulat ta nala'engda at ibaagda mah di ninomnom
nan nidugah di abalinanan Dios an ma'at hi ad Egypt!
13 Mu hanan a'ap'apud Zoan ya ad Memphis* ya nun'awe'we'da nongkay
ti pimmuhi din maphod an nomnomda,
ya mid poto' di punnomnoman nan a'ap'apud Memphis.
Ti un gulat at diday nahamad an baliw hinan numbabluyanda,
mu bo'on ti un at goh diday lummuh apa"ian ad Egypt!
14 Ti hi Apo Dios ya ulawona dida
ta way ohaan mibahhaw di itugunah nan tatagu.
At hiyanan mi'id di baindan mangat hi malgom an pumbaholan an ayda nun'abutong.
15 Ya mi'id ay didan i'Egypt di way abalinanan bumadang
an ta"on hi un nan adangyan unu nawotwot,
ya ta"on goh hi un nabagtuy ataguna unu na'ampa.

16 Ya heden pummoltaan† nan nidugah di abalinanan Dios hinan i'Egypt ya mami'id di tulidda. At nidugah nongkay di wogwogdan lumungtuydah ta'otda. 17 At un anggay di pangngolandah nan ngadan an Judah ya nidugah di ta'otdan gapuh nanginnilaandah pummoltaan Apo Dios ay dida.
18 Ya henen agtudana ya lemay babluy ad Egypt di mabalin hi humapit hi Hebrew,‡ ya nan nidugah di abalinanan Dios di un'unudonda. Ya ohan danen babluy di nangadnan hi Babluy di Algaw.§
19 Ya wada goh di iyammadah nan gagwan ad Egypt hi pun'onngan hi me'nong ay Apo Dios. Ya mipata'dog goh han panginomnomandan Apo Dios hinan pingit di babluy.

* **19:2** Na'at hene ti nan ohan pamilyad Egypt an ma'alih Libyan ya ni'gubatdah nan duwa goh an pamilyah di an nan iCush ya nan ma'alih Saites. † **19:4** Nan Alin hi Esarhaddon (680-669 B.C.) an nalpud Assyria di nangabak ay didah din 670 B.C. ‡ **19:9** Mahapul nan munlubid hi flax di do'ol an danum, mu mi'id. § **19:11** Ad Zoan ya ongol an babluy an nabayag an kapitulyud Egypt an ihinan nan a'ap'apuh di. * **19:13** Hiyah ne kapitulyud Egypt hidin 2686-2160 B.C. † **19:16** Ma'at nin hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **19:18** Hidin nalpahan di nama"ian nan titindalud Babylon ad Jerusalem hidin 586 B.C. ya do'olday i'Israel an lumayaw ta umuyda mi'babluy ad Egypt. § **19:18** Hiyah ne ma'alih Heliopolis an centron di pundayawandah nan algaw an ohan dayawonda.

20 At hiyah ne pangimmatunan nan tatagun bumadang nan nidugah di abalinanan Dios
ay didad Egypt. At wa ay ta mumpabadangdan Hiyah nan ipaligligatanda ya waday
honogonah mamaliw ay dida. 21 Ya hi Apo Dios ya ipa'innilanay aatnah nan i'Egypt,
at mabalin an abulutondan Hiyay immannung an Dios hi dayawonda. Ya pun'iyuyda
mahkay di e'nongdan Hiya. Ya wada ay di ibagadan Hiyah atonda ya ipa'annungna. 22 At
moltaon Apo Dios nan i'Egypt, mu badangana goh damdama didah umangunuhna. Ti
muntutuyudah nan gunda aton an pumbaholan, at Hiya an Dios di pumpabadanganda,
ya donglona, ya ipaphodna dida.
23 Ya henen a'atana ya waday kalatan mipalpud Egypt ta engganad Assyria. At nan
i'Assyria ya mabalin an umuydad Egypt, ya umat goh ay didan i'Egypt an mabalindan
umuy ad Assyria. At nan i'Assyria ya i'Egypt ya ohay Dios hi dayawondan amin.* 24 At
middumda goh hinan i'Israel ta mumbalindah wagah hinan tataguh tun luta. 25 Ti
wagahan goh Apo Dios didan alyonay, "Wagaha' da'yun tatagu' an i'Egypt, ya da'yun
limmu' an i'Assyria, ya da'yun pento"uh tatagu' an holag Israel."

20

*Hay Nipa'innilah Amoltaan ad Egypt ya ad Cush**
(Egypt: Jer. 46:2-28; Ezek. 29:1—32:32; Cush: Isa. 18:1-7; Zeph. 2:12)

1 Nan alid Assyria an hi Sargon† ya hennagna nan titindaluna ta immuyda ginubaton
ad Ashdod‡ an babluy ad Philistia, at inabakda.§ 2 Ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in an
hi Isaiah an hina' Amos an inalinay, "Anom nan langgut an nigottap hinan mayapit an
lubungmu ya nan hapatusmu." At hiyay inat'un inaan'u din langgut ya din hapatus'u.
3 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Isaiah an inalinay, "Henen inatmun
baal'un agguy'a nunlubung ya nunhapatus hi tuluy tawon di mangipattig hi ma'ma'at
hinan tatagud Egypt ya ad Cush. 4 Ti nan buhulda an nan alid Assyria ya ibaludna dida
an ta"on un nan ung'ungungnga, ya nun'ala'ay, ya nun'a'in'inna, ya iyuyda didah udum
an babluy an anonday hapatusda, ya boladanda dida ta mattig di tipada ta way aton nan
i'Egypt an mabainan. 5 At dumalat enen ma'at ya nidugah di ta'ot ya bain nan tatagun
nangiyokod hi badang nan iCush ya nan nangipahiyah niddumandah nan i'Egypt.* 6 Ya
henen a'atana ya alyon mahkay nan iPhilistia an numbabluy hinan pingit di baybay di,
Anakkayah di na'at hinan namnamaon tu'un bumadang an mangibaliw ay ditu'uh nan
alid Assyria! Ya gulat ta umat hinay na'at ay dida at undan nin ditu'u ay ya mabaliwan?"

21

Hay Miyadwah Nipa'innilah Amoltaan ad Babylon
(Isa. 13:1—14:23; Jer. 50:1—51:64)

1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios ay ha"in hi ma'at hinan mun'ohab an babluy hinan
pingit di baybay.*
Inalinay umat hi aton di alipugpug hi appit hi a'unugan di algaw di aton
nan umalin mangubah ay da'yun malpud Negev an babluy nan mata'tan an tatagu.

2 Ya nipa'innilan ha"in nan nidugah an ma'at
ti waday mamalbalih nan iBabylon an dumalat hi apa"ianda.
Ti inalin Apo Dios di,
"Da'yun i'Elam† ya iMedia‡ ya ekayu ta li'ubonyu ya ginubatyud Babylon
ti pogpogo' di gunda pangipaligligatan hinan tataguh udum an babluy."

3 Ya nidugah di ta'ot'uh nan tinnig'u ya nan dengngol'un aton Apo Dios,
at dinumgoh di putu' an umata' hinan na'uy an muntungaw.
Ya nonong ya mi'id di bi'ah'u,
at na'ulawa'.
4 Ya agguy'u inilay ato' ti wumogwoga' hi ta'ot'u,
at ihihi'al'uy ahdomanana ta molo'a',

---

* **19:23** Nadnoy di numbaholan nan i'Egypt ya i'Assyria, mu udum hi algaw ya munlalammungdan dumalat hi umunudandan Apo Dios. * **20:** Unu ad Ethiopia. † **20:1** Hay nun'alian nan Alin hi Sargon III ad Assyria ya hidin 721-705 B.C. ‡ **20:1** Ohan siudad an wah nan pingit di Baybay an Mediterranean. Hidin 713 B.C. ya nan alidan hi Azuri ya din'ugnah Sargon III. § **20:1** Na'at hidin 711 B.C. * **20:5** Hidin nun'alian Hezekiah (715-686 B.C.) ad Judah ya waday do'ol an nanugun ay hiya ta mumpabadangdah nan i'Egypt (Isa. 30:1-2; 31:1). * **21:1** Hinan Hebrew ya hiyah te pangalin Apo Dios hinan babluy ad Babylon. † **21:2** Ad Elam di ohan kapitulyud Persia (unu ad Iran). ‡ **21:2** Unu ad Iran.

mu unat goh nahdom ya un at goh nidugdugah di wimmogwoga' hi ta'ot'u!§

5 Ya nipattig goh ay ha"in an hidid Babylon ya nidadaan di ma'an,
ya ma'inum, ya na'ap'apan hi ma'ugtul nan dotal an ubunan nan mi'behta.
At hidin ang'angananda ya umanin'inumda ya himbumagga ya waday nuntu'u' an inalinay,
"Da'yun a'ap'apu!
Punlamuhanyuh lanay hapiawyu,
ya nundadaan ayun mi'gubat!"*

Hay Ma'ma'at hi ad Judah
6 Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
"Munhonag'ah umuy mun'adug hinan way pun'adugan hinan bagtun di allup†
ta wada ay di tigona ya impa'innilana.
7 At wada ay di amangonah numpunlugan hi kalesa,
ya nan nahindudwan numpuntakay hi kabayu,
unu nan dongki,
unu nan kamilu ya mahapul an hamadonan tigon di atonda."

8 At palpaliwan ya muntu'u' nan mun'adug an inalinay,
"Apu, abigabigat ya amahdomahdom ya wagwadaa'
hinan pa"ata'nang an abung an pun'adugan.
9 Mu ad ugwan ya un'u amangon nan numpunlugan hinan kalesa,
ya nan nahindudwan numpuntakay hinan kabayu!"

Ya nuntu'u' goh an inalinay,
"Na'abak mahkay ad Babylon!‡
At an amin nan bululda ya nun'agimu',
at niwa'at hinan luta!"§

10 At inali' di,
"Da'yun i'ibba' an iJudah an nipaddung hinan na'elek an paguy*
ya ibaga' an amin ay da'yud ugwan nan dengngol'un
inalin nan nidugah di abalinanan Dios tu'un holag Israel."

Hay Nipa'innilah Amoltaan ad Edom
(Jer. 49:7-22; Ezek. 25:12-14; 35:1-15; Am. 1:11-12; Obad. 1:1-21)
11 Hiyah te goh di nipa'innilah ma'at hi ad Edom.
Palpaliwan ya dengngol'u han mun'ali ay ha"in hi ad Dumah† an inalinay,
"He"an mun'adug, undan ahup ya un mawa'ah?"
12 Ya tembal'un inali' di,
"Na'uy an mawa'ah,
mu awniat mahdom goh damdama!‡
At gulat ta pohdom an mahmahan ya agam ta munhanhan'a ta awni ya un'a goh umali."

Hay Nipa'innilah Amoltaan ad Arabia
(Jer. 49:28-33)
13 Hiyah te goh di impa'innilan Apo Dios hi ibaga' hinan i'Arabia. Inalinay,
"Da'yun iDedan an gun mumbaat
ya mungkampu ayuh nan mapulun hinad Arabia.
14 Ya da'yun numpunhitud Tema ya pa'inumanyu nan i'ibbayun nun'a'uwaw,

---

§ **21:4** Naligat an hi Isaiah an mangulug hi aat di apogpogan nan Pumpapto'an nan iBabylon ti mid ni' di ustuh pumpapto'anda an hihidya damdamay Pumpapto'an nan i'Assyria hidin amataguna. * **21:5** Nipa'annung hinan Dan. 5:1-4, 30. † **21:6** Nan mun'adug ya mihinadah nan ata'nang an allup di nunlene'woh hi ad Jerusalem ta tigondah un way umalin buhul. ‡ **21:9** Ad Babylon ya na'abak hidin 689 B.C. ya hidin 539 B.C. § **21:9** Nu na'abak nan ohan pumpapto'an at pohdonan hapiton an na'abak goh nan bululdan bimmadang ay dida. * **21:10** Nan iJudah ya nipaddungdah nan na'elek an paguy ti ma'abakdah gubat, at iyuy di buhulda didad Babylon. † **21:11** Hiyay ohan babluy ad Edom, ya hay pohdonan ibaga ya *mid al'ali.* Ya un munhanul hi Isaiah ti ta"on hi unna ipa'innila an mid al'alin dida ti ma'abak nan i'Assyria an namaligat ay dida mu awni ya wada damdamay mangabak ay didah nan iBabylon (verse 11). ‡ **21:12** Hay ipa"el nan mawa'ah ya na'uy an mapogpog mahkay di pangipaligligatan nan i'Assyria hinan iJudah. Ya hay ipa"el nan mahdom ya adi madnoy at ete"an goh nan iBabylon an mangipaligligat hinan iJudah.

ya pinanganyu nan nanaynan hi babluyda.
15 Ti unda inlayawan nan pumatoy an numpangdon hi hanggap,
ya pana,
ya an amin nan nidugah an ma'at hinan punggugubatan."§

16 Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios di, "Mala'uh di hintawon ya mapogpog mahkay an amin di a'e'gonan ad Kedar* hi ad Arabia. 17 At unda tuttuluy ma'angang hinan tindalud Kedar an nun'ala'eng an pumana. Ha"in an Dios an gunyu dayawon an holag Israel di nanapit ete."

22

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Jerusalem

1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios hi ma'at hinan ma'alih Nundotal an Babluy an Gun Pangipattigan Apo Dios hinan Ipa'innilanah nan Tatagu. Inalinay,
"Undan hay ilungdayaanyu ta mumpapanguy ayun amin hinan atap di abungyu?
2 Ya anaad ta humelhel ayun mid poto'nah donglon?*
Ti nan nun'atoy ay da'yu ya bo'on hay matadom di natayanda unu gubat.†
3 Ya an amin nan mumpangipangpanguluh nan tindalum ya numpangalayawda,
mu nun'atiliwda damdama an ta"on hi unda agguy numpapana nan buhul.‡
Ya an amin ayun na'ah'upan an limmayaw ya tiniliw da'yu damdaman
ta"on hi un adagwiy nangipluyanyu."

4 At hiyanan alyo' di,
"Unna' okod ta kilaa' tun i'ibba' an nun'atoy.
Ya adia' al'alu'on!"

5 Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya waday pangiyabulutanah a'atan daten nidugah an punholholtapan tu'uh
tun Nundotal an Babluy an Gun Pangipattigan Apo Dios hinan Ipa'innilanah nan Tatagu,
at hiyanan ten mid inila tu'uh aton tu'u.
At mapa"ida tun allup tu'uh tun ad Jerusalem,
ya awniat madngol di ahipopokaw an mumpabadang hinan way aduntuduntug.
6 Ti umalida nan i'Elam§ ya iKir* an numpunlugan hi lugan di mi'gubat
ya numpuntakay hi kabayu an numpumpana ya numpunhapiaw ta gubaton ditu'u.
7 At nan malumong an numpundotal an punhabalan tu'uh tud Judah ya mapnuh lugan di buhul,
ya nan nungkakabayun titindalu ya mumpunhooddah nan way pantaw di babluy tu'u.
8 Ya pumpa"ida nan allup hitud Judah,
at mi'id di ipo"oyan tu'u.
At umuyyu mahkay alan nan almasyuh nan nihinandah nan Palasyu
an hay Ayiw an Nalpud Lebanon di Niyamma.
9 Ya tigonyu ta mahapul an mipaphod nan allup hitud Jerusalem,
at amungonyu nan danum an malpuh nan nanginnampan lobong.
10 Ya uyaponyu goh nan nipaphod an a'abung hitud Jerusalem,
ya pina"iyuy udum
ta nan batun anonyu ya inyammayuh nan napa"in allup.
11 Ya inyammayuy ahayupan di danum hinan numbattanan nan duwan allup
an malpuh nan Dadan an Ahayupan di Danum.
Mu an amin hanan pange'kodanyu ya mi'id di hulbina

§ **21:15** Hidin 732 B.C. ya ente"an nan i'Assyria an nangubat hinan Arabo, ya hidin nun'alian Nebuchadnezzar ad Babylon ya impagubatna goh ay dida. * **21:16** Ohan nundengwan lugal hi ad Arabia an dumalat nan kalniluda. * **22:2** Nan tatagud Jerusalem ya un hay pun'am'amlonganda ya anggay di nomnomnomonda an bo'on at goh nan pangipa'amlonganda ay Apo Dios (Isa. 5:11-12). † **22:2** Hay natayanda ya dumalat di hinaangda, unu inuwawda, unu ta'otda. ‡ **22:3** Agguy tu'u inilah un hay tindalun di i'Assyria di pohdonan hapiton an na'at hidin 701 B.C. hidin nun'alian Sennacherib (704-681 B.C.), unu hay tindalun di iBabylon an na'at hidin 588-586 B.C. hidin nun'alian Nebuchadnezzar (605-562 B.C.). Nu hay iBabylon di pohdonan hapiton ya itudunay aat di limmayawan da Alin hi Zedekiah ya nan u'uphiyalna, mu natiliwdad Jericho (II Ki. 25:4-6). § **22:6** Unu i'Iran. * **22:6** Unu iMedia.

ti agguy ayu ahan numpabadang ay Apo Dios an nunlumu.
Ya wan danen ma'at hi udum hi algaw ya Hiyay nunnomnom.

12 Mu binagan ditu'u tuwalih nan nidugah di abalinanan Dios
ta ikila tu'uy punlungdayaan tu'uh nan numbaholan tu'u,
ya numpamukmuk tu'u ya numpunlubung tu'uh langgut
ta ipattig tu'uy puntutuyuan tu'u.
13 Mu un ayuat goh udot umanla'anla ya immanin'inum
an mumpulpulutan hi dotag di baka ya kalnilu.
Ti alyonyuy,
"Aga tu'u akkay ta ipadah tu'un mangamangan ya mangin'inum
ti hi ma'et at matoy tu'u damdama!"†

14 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinana ay ha"in di, "Henen baholda ya adi ahan ma'aliwan hi engganah matoyda."

Nan Ma'at ay Shebna
15 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
"Umuy'an Shebna‡ an mumpapto' hinan palasyu ta alyom ay hiyay,
16 Undan hay niyatam udot
ta mangamma'ah maphod an lubu'muh tun daplah an ilubu'an di a'ali?
17 Nomnomnomom an hi Apo Dios ya itapal da'ah niyadagwin babluy
ta hidiy ibaludam an ta"on hi un waday abalinam an tagu.
18 At umat'ah nan bola an odnanda,
ya intapal da'ah nan ongol an babluy.
At hidiy atayam ta nan ipahiyam an kalesa ya mi'id di hulbida ti mapa"ida.
At he"ay dumalat hi abainan nan ad baal ay he"a.
19 Ya anon da'ah nan nabagtun haadmu.

20 Ya ipa'ayag'uh Eliakim§ an hina' Hilkiah ta hiyay mihukat ay he"a. 21 At hiyay mamoltan hinan lubung di ap'apu an inlubungmu, ya nan tamum, ya nan abalinam. At hiyay paddungnay hi aman nan numpunhitud Jerusalem ya an amin hitun ad Judah. 22 Ya pumbalino' hi Eliakim hi ap'apu ta mehnod hinan ali an holag David. At nan ituguna ya ma'unud, at paddungnay nan ibo'tana ya mi'id di mangitangob, ya nan itangobna ya mi'id di mangibughul. 23 Hiya ya mihamad di pun'ap'apuwana ta umat hinan pado' an mihamad an mipado' hinan luta. At hiyay dalat di a'al'alyandan hina"ama. 24 Mu an amindan hina"ama ya nan tutulangna ya hiyay pangedenolandah mahapulda ta umat hinan hallabyan an do'ol di mihabluy an umat hi banga ya tibung.
25 Mu manuh hopapna ti umat nongkay hinan nihamad an hallabyan, mu dumalat di damot nan mun'ihabluy ya la'tot ya naguyud, at magah,* ya napa"idan amin nan mun'ihabluy. Ha"in an Dios di nanapit ete."

23

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Tyre ya ad Sidon
(Tyre: Ezek. 26:1-28:26; Joel 3:4-8; Am. 1:9-10; Zech. 9:3-4; Sidon: Ezek. 28:20-26)
1 Hiyah te hinapit Apo Dios hinan tatagun mumpungkumildud Tyre. An inalinay,
"Da'yun mumpuntamuh nan pupul di iTarshish* ya awniat
ikilayuy punlungdayaanyuh apa"ian nan duma'alan di pupulyu† ya nan a'abungyud Tyre.
Ya hay a'atan te ya donglonyuh dumatnganyud Cyprus."

2 Ya inalin goh Apo Dios hinan iSidon‡ di,
"Duminong ayu adya ta nomnomnomonyu nan ma'at ay da'yun iSidon
an mumpungkumildu an numpunhituh pingit di baybay

† **22:13** I Cor. 15:32. ‡ **22:15** Hiya ya bunag ad Jerusalem, ya i'Egypt nin, ya nabagbagtuy haadna ti hiyay nehnod hinan Alin hi Hezekiah (Isa. 22:22; 36:3). § **22:20** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangiyamma.* * **22:25** Hay pohdonan hapiton ya ma'aan goh nan haad Eliakim an umat hinan ma'at ay Shebna. * **23:1** Unu ad Spain. † **23:1** Na'at hidin 572 B.C. hidin nangabakan nan tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar an iBabylon hinan siudad an nipingit hi Baybay an Mediterranean, mu nan tindalun nan Alin hi Alexander an iGreece di nangabak hinan nidugah an na'allup an siudad an wah nan duwan islah din 332 B.C. an wah nan godwan di kilomitluh nan pingit di baybay. ‡ **23:2** Hay inadagwin ad Tyre ta nangamung ad Sidon ya 40 an kilomitlu.

an immadangyan an dumalat di nungkumilduanyu.
3 Ti nun'iluganyuh nan pupul di ikumilduyun bogah
an nalpuh nan inliya'dah nan pingit di wangwang hi ad Shihor,§
ya inyuyyu nun'ila'uh abablubabluy.

4 Mu nan babluyyud Sidon an wah nan pingit di baybay an ma'al'ali ya nidugah di ipa'ampaana
ti adi mahkay mabalin an umuy ayu mungkumildu
ti un gulat ta humapit nan baybay at alyonay,
Mi'id mahkay di imbabaluy'u."*

5 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ya ta"on hi un nan i'Egypt ya nidugah di punlungdayaandah
pangngolandah napa"ian ad Tyre.
6 At an amin ayun numpunhituh nan pingit di baybay
ya odolnah un ayu munlugan hi pupul ta lumayaw ayu ta ekayud Tarshish.
Ya ingkilayuy punlungdayaanyu."

7 Ya alyon nan tataguy,
"Undan hiyah ne numbalinan ad Tyre an din siudad hidin penghana?†
Hidin hopapna ay ya gunda umamlong nan numbabluy hitu,
ya nonongan immuydah udum an babluy ta hidiy pungkumilduanda ya pi'hituwanda.
8 Mu hay nunnomnom an mama"id Tyre an babluy di ma'al'alih tun luta
an hay mumpungkumilduh di ya nan imbabaluy di ali?"

9 Ya ha"in an hi Isaiah di mambal an alyo' di,
"Hi Apo Dios an nidugah di abalinanay nunnomnom ta pogpogonay pumpahiyaanda
ya ta way aton nan e'gonan di tataguh tun lutan mabainan!

10 At da'yun tatagud Tyre ya puntammanyu mahkay nan lutayu
ti mi'idda mahkay nan pupul an gun duma'al hinan babluyyu.
11 Hi Apo Dios ya nidugah di abalinana,
at hiyanan mabalin an pa"ionay babluy an pun'ap'apuwan di tataguh tun luta.
Ya hiyanan iyabulutnay apa"ian ad Phoenicia‡ an wah pingit di baybay
ta mapogpog di abalinanda.
12 Ti inalin goh Apo Dios di,
Ta"on hi un da'yun iSidon hinad Phoenicia an nangipa'enghah pun'amlongan
ya mapogpog mahkay ti munholholtap ayud ugwan.§
At ta"on hi un ayu lumayaw ta umuy ayud Cyprus ya adi ayu damdama lumenggop hidi.

13 At tigonyuy aton nan i'Assyria hi ad Babylon* an gubatonda dida,
ya pina"idan amin nan wah din babluy
an ta"on hi un nan allup hinan nunlene'woh.

14 Da'yun gun milugan hi pupul ya awniat ikilayuy punlungdayaanyuh
apa"ian ad Tyre an pundenolanyu!

15 At ma'aliwan mahkay nan babluy ad Tyre† hi napituy tawon an hiyah ne mabalin an pi'taguan di ohan ali. Mu awniat mababluyan goh hi alpahan di napitun tawon at umat hinan kantan di babain mumpappabayad an alyonay,

---

§ **23:3** Hay kulugon nan udum ya ad Shihor ya Egypt di ohah ngadana, mu kulugon nan udum an hiyay ohan ngadan nan ohan ala' unu ginnaw an nihu"up hinan Wangwang an Nile hidi. * **23:4** Hay pohdonan hapiton ya nan inyanud nan baybay ya adina bangngadon. † **23:7** Niyammah ten siudad hidin 2000 B.C. ‡ **23:11** Ad Phoenicia ya hakupnad Tyre ya ad Sidon. § **23:12** Inabak nan tindalun nan Alin hi Esarhaddon (680-669 B.C.) an i'Assyria ad Sidon, ya inabak goh nan tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar (605-562 B.C.) hidih din 587 B.C. * **23:13** Nan tindalud Assyria an impangulun Sennacherib ya numpa"idad Babylon hidin 689 B.C. † **23:15** Ad Tyre ya numbalin an adi mahkay aptan hidin nalpahan di nanakupan di tindalun Nebuchadnezzar an alid Babylon. Ya nan bimmabluy ya numbalinda mahkay hi nawotwot. Nalauh di atnay tawon ya nihukat nan iPersia an nanakup ay dida.

16 He"an babain mi'lala'i ya naliwan da'a mahkay.
At hiyanan odnam nan alpa ta mungkankanta'a goh
ta ma'agay'ayan nan linalai ta umalidan he"a.

17 Ya hay pohdonan hapiton ya hay angunuh nen napitun tawon ya haggungon
mahkay Apo Dios ad Tyre, mu agguy naluman din aat nan tatagud Tyre an un hay
pungkumilduanday nomnomnomonda, ya naliwandaat hi Apo Dios, at mipaddungda
damdamah nan mi'lala'in hiyay bumo'laanah pihhuh tun abablubabluy hitun luta. 18 Mu
hay umangunuh ya bo'on hiyay manamtam hinan bino'lana ti hi Apo Dios ya idatnah nan
tataguna ta way pangngalandah do'ol an ma'an ya nan mun'aphod an lubungda.”

24

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Tataguh tun Luta

1 Nomnomnomon tu'un hi Apo Dios ya pa"iona tun luta,
at maluman di aatna,
at miwa'atda nan tatagu.
2 At hay aat te ya mi'id di adi milagat an ta"on un padi,
ya baal, ya nan ad baal ay dida,
ya nan luma'u, ya nan munla'u,
ya nan umutang, ya nan mumpa'utang,
ya nan nawotwot, ya nan adangyan.
3 At nidugah di apa"ian tun luta an paddungnay mihigid an amin di wada.
Hiyah te inalin Apo Dios.

4 Ti mamaganan tun luta,
at mun'alangun amin di nalmu.
Ya an amin di abablubabluy hitun luta ya ahihiga,
ya ta"on un nan a'ap'apu ya kumapuyda
5 ti dumalat nan adi pangunudan di tataguh nan Uldin Apo Dios
an nahahapit hi ma'unud hi enggana.*
6 At hiyanan pa"ion Apo Dios tun luta,
at mahapul an edpol nan tataguy punholholtapandah ligat an dumalat di bahol,
at unda tuttuluy ma'angang.
7 Ya mun'alyaw an amin nan greyp,
at mi'id di miyammah ma'inum an mangipa'amlong hinan tatagu,
at nidugah an mumpunlungdayada.
8 At mid mahkay di amlongdan muntukal hinan tambourine ya alpa,
9 ya mi'id mahkay goh di gun ma'amung ta kumanankantada ya immanin'inumda
ti mumpait mahkay di panamtamdah nan ma'inum.
10 Ya mid hulbin an amin nan babluy an nun'apa"i,†
ya an amin nan tatagu ya numpunda'igda ta mi'id humgop.
11 Ya mi'id mahkay nongkay di amlong di tataguh tun luta,
at tumu'utu'u' nan tatagun mumbagah ma'inum.
12 Ya nidugah di apa"ian nongkay di babluyda
ti mapa"i nan pantaw di allup nan babluyda.
13 At umat hinay aat di ma'at hinan abablubabluy hitun luta,
at unda tuttuluy tatagun ma'angang
an umat hinan niyoh'ohan bungan di olibo
unu greyp hi alpahan di apugahan di bungada.

14 Mu wadaday tataguh appit hi alimuhan di algaw
an pun'it'u'day pundayawdah anabagbagtun Apo Dios
an dumalat di amlongda.
15 At hiyanan da'yun tatagun wah appit hi buhu'an di algaw
ya da'yun numpunhituh nan pingit di baybay
ya mahapul an dayawonyuh Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel!

---

* **24:5** Heten nunhahapitananda ya hay aat nin din ni'hapitan Apo Dios ay Noah hidin penghana (Gen. 9:8-17).
† **24:10** Mid mapto' ya nan nun'apa"in abablubabluy di pangalyanan te ya an amin din abablubabluy an nitudo' hinan chapters 13-23 an ad Babylon (13:1-14:23; 21:1-10), ya ad Assyria (14:24-32), ya ad Moab (15:1-16:14), ya ad Damascus (17:1-14), ya ad Ethiopia (18:1-7; 20:1-6), ya ad Egypt (19:1-20:6), ya ad Edom (21:11-12), ya ad Arabia (21:13-17), ya ad Jerusalem (22:1-25), ya ad Tyre ya ad Sidon (23:1-18).

16 Ya ta"on un nan nun'iyadagwin babluy ya awniat madngol di kantadan alyonday,
“Madayaw nan na'ahhamad di pangatnan Dios!”

Mu ha"in ya munha'it damdamay punnomnoma'
ti nan tatagu ya mumpipinna"ida.
17 At nidugah an atata'ot di ma'ma'at hitun luta
an mi'id di nanginnilah un magah hi bitu unu ma'nah nan hulu.
18 Ti lumayawta ay an dumalat di ta'ot ya ma'uhbungtah nan bitu.
Ya wa ay goh ta ipatna an umayat hinan bitu ya ma'nata goh damdamah hulu.

Ya madloh di udan an ay niguwang di lobong hi ad abuniyan,
ya umalyog tun luta,
19 at mun'anga'.
20 Ya gapuh bi'ah di alyog ya munhinaggaw tun luta an umat hinan nabutong
ya nan abung hi un mabi'ah di puo'.
At ma'at hatun gapuh nan nidugah an ngohoy di tatagun Apo Dios,
at hitun apa"iana ya adi mahkay mipaphod.

21 Ya henen gutud‡ ya moltaon Apo Dios nan numbahol an anghel an wad abuniyan§
ya ta"on un nan a'a'lih tun luta.
22 At amungona didah nan way nabo"an an ay baludan
ta engganah tun punhumalyaanan dida ta mamoltada.
23 Ya homelong nan bulan,
ya adi bumenang nan algaw
ti hi Apo Dios an nidugah di abalinanay mun'ap'apuh nan Duntug an Zion hi ad Jerusalem.
At madilagan an amin,
ya ta"on un nan mumpangipangpanguluh nan tatagu ya tigonday benangna.

25

*Nan Kantah Ipabagtuan Apo Dios**
1 O Apu an Dios'u,
He"ay e'gona' ya ipabagbagtu'.
Ti umipanoh'an amin nan ina'inatmu
an hiyana tuwali din ninomnommuh din penghanan alyom hi atom.
2 At pumpa"im nan babluy† an ta"on hi un nahamad di allupna,
at midipat hinan luta.
At ma'ubah mahkay heden palasyun di tataguh udum an babluy,
at adi mahkay mabalin an mawada goh.
3 At nan tatagun ongol di abalinanda ya awniat hapitonday anabagtum,
ya nan mun'abungot an tatagu ya ta'tan da'a.
4 Ti He"ay pumpabadangan nan nun'awotwot an maligligatan,
ya He"ay paddungnay ihi'ugandah un way puo' unu ongol an potang.
Ti nidugah di pangat di buhul an umat hinan mabi'ah an puo'
5 unu nan nidugah an potang hinan mapulun,
at mun'ohab.
At He"a, Apo Dios, di ay bunut an nihanih nan potang
ti agguymu inyabulut an nan buhul di mangabak,
at impadinongmu didan mangikantah nangabakanda.

Hay Pangidadaanan Apo Dios hinan Maphod an Ma'an hi an Amin an Tatagu
6 Hi Apo Dios an nidugah di abalinana
ya idadaanah nan Duntug an Zion di mun'aphod an ma'an
an iyayagnah an amin an tataguh tun luta.
Ti piliona nan ma"aphod an mihda an nan way tabana an dotag di baka
ya nan na"apgot an bayah an ma'appaganah.
7 Ya heten duntug goh di pamogpoganah nan dumalat hi punlungdayaan

‡ **24:21** Ma'at nin hinan te"an di Punligatan di Tatagu. § **24:21** Hiyatu nin nan nun'appuhiy pangatnan anghel an nangohoy ay Apo Dios. * **25:** Heten kanta ya ipabagtunah Apo Dios an dumalat hinan namaliwanah nan tataguh nan atata'ot an nitudo' hi chapter 24. † **25:2** Heten ongol an babluy ya ad Babylon an hay aat di tataguh di ya ngohoyondah Apo Dios. Baliwan di iBabylon an amin nan nun'appuhiy pangatnan tataguh tun luta.

an amin nan tataguh tun luta.
8 Ya pogpogonay abalinan di atoy hi munnanannong,‡
ya paddungnay apulugonan amin di lugwan di tataguna,§
ya pogpogonay abainandah abablubabluy hitun luta.
Hiyah ne intulag Apo Dios hi atona.

9 At awniat alyon nan tataguy,
“Immannung an hi Apo Dios di Dios tu'u ya nangedenolan tu'u,
at hiyanan binaliwan ditu'u!
At mun'amlong tu'uh nanaguanan ditu'u!”

Hay Miyadwah Nipa'innilah Pummoltaan Apo Dios hinan iMoab
(Isa. 15:1—16:14; Jer. 48:1-47; Ezek. 25:8-11; Am. 2:1-3; Zeph. 2:8-11)
10 Ya ipapto' Apo Dios heten Duntug an Zion an gapuh nan abalinana,
mu nan iMoab ya pun'igatina dida ta umatdah nan dagamin mun'ibilud hinan ta"i.
11 Ya ta"on hi unda ipatnan bumangon ta makakdah di mu adi iyabulut Apo Dios
an unnaat goh iyal'allan bainon dida ta mapogpog di pumpahiyaanda.
12 Ya pumpa"in Apo Dios nan allup di babluyda
ta midipatdah nan luta ta mumbalindah hupu'.

26

Nan Kantan Pundayaw ay Apo Dios
1 Awniat madatngan di pangikantaan nan tataguh tun ad Judah eten kantan alyonay,
“Nahamad tun babluy tu'u ti hi Apo Dios di mangibaliw ay ditu'u,
at mipaddung hinan allup an nunle'woh ay ditu'u.
2 At ibughulyu nan pantaw hinan allup
ta humigupdan amin nan tatagun manginaynayun hi pangulugdan Apo Dios
an dida nan imbilangnah nahamad di pangatda!
3 Ti hi Apo Dios ya palenggopona nan tagun na'na'unnud ay Hiya
ti Hiyay edenolna.
4 At hi Apo Dios di pange'kodan tu'uh enggana
ti Hiya nan paddungnay daplah an ihi'ugan tu'u ta mibaliw tu'u.
5 Hiya ya ipa'ampana nan mumpahiya,
ya pa"iona nan ma'al'alin babluyda
ta mun'egday nan allupda ta midipat hinan luta.
6 At pun'igatin nan nun'awotwot,
ya ma'abohlan an tatagu.

7 Mu nan na'na'unnud ya pundotalon nan nungngadan hi Nahamad di Pangatnay dalanonda
ta maphod hi owonda.
8 At da'mi ya pohpohdonmin hi Apo Dios di mipabagtu,
at unudonmi nan Uldina,
ya Hiyay edenolmi.
9 At abigabigat ya Hiyay nonomnomonmi.
Ti wa ay ta moltaona nan tataguh tun luta ya hiyay panginnilaandah
nan nahamad hi un'unudonda ta ipogpogda nan nun'appuhin ato'atonda.
10 Mu ta"on damdamah unmu ipattig di homo'muh nan nun'appuhiy pangatdan tatagu
ya adida damdama matuduwan an mangat hi maphod.
Ya hihidyan nan nun'appuhiy gunda aton an ta"on hi unda wah nan babluy
an hay nahamad di mitudtuduh ma'unud
ti adida pa"immatun hinan anabagtum an Dios.
11 Ya ta"on goh hi un'a nundadaan an mummoltan dida
ya paddungnay unda nabulaw an nangohoyda.
At ipattigmun didan buhulmu an He"a ya ongol di pamhodmun da'min tatagum ta mabainanda.
At moltaom,
at didah nan apuy an inalim hi pamogpogmun dida.

12 Apo Dios, iyabulutmu ni' an lumenggop ami

‡ **25:8** I Cor. 15:54. § **25:8** Rev. 7:17; 21:4.

ti dumalat nan abalinan an nalpun He"a
ya mun'aphod di inatmi.
13 Apo Dios an Diosmi,
wadaday udum an nun'ap'apun da'mi,*
mu He"a damdama ya anggay di dayawonmi.
14 Ya danen nun'ap'apun damih din hopapna ya minoltam dida,
at nun'atoyda
at na'aliwandah nabayag.
15 He"a, Apo Dios, ya impado'ol da'min tatagum,†
ya impa'ambilogmu tun numbabluyanmi.
At hiyanan He"ay daydayawonmi.

16 Hidin nangilatam ay da'mi, Apo Dios, ya nidugah di nipaligligatanmi,
at numpahpahmo' amin He"a.
17 Ti umat amih nan babain magadyuh muntungaw
an pumkaw hi dogoh di puntungawana.
18 Mu ta"on hi un ami nunligligat ya agguymi inabalinan an nangibaliw hi babluymi,
ya bo'on hiyay dumalat hi pinumhodan nan tatagu.

19 Mu inilamin He"a ya abalinam an mamaliw ay da'mi
ya tun babluymi tuwalin paddungnay mahuam!
At awniat ikankantan nan tataguy amlongda
ti nan panaguam ay da'mi ya mipaddung hinan dulnuh nan helhelong.‡

20 At da'yun i'ibba' an holag Israel ya edenolyun Apo Dios an paddungnay umanamut ayu,
ya nun'ida'igyuy abungyu ta mipo"oy ayuh engganay un ma'udyaan di bungotna.
21 Ti umalin malpud abuniyan ta moltaona nan tataguh tun lutan dumalat di baholda.
Ya inilan Apo Dios an amin nan tatagun napatoy hi abablubabluy,
ya inilana goh nan tatagun namatoy ay dida,
at hiyanan mamoltada."

27

Hay Abaliwan nan Holag Israel

1 Henen a'atana* ya moltaon mahkay Apo Dios nan ay ulog an Leviathan† hinan baybay,
at mi'id mahkay di aton nen munleppotan an ay ulog an mamalbalin ditu'un tatagu.

2 Ya alyon Apo Dios di,
"Umamlong ayu mahkay ta ikankantayuy pinumhodanyu
an umat hinan natanoman hi greyp an mamunga.
3 Ti Ha"in an Dios di manalimun hinan inatanom'un greyp ta gun'u hibugan,
ya iyadug'uh abigabigat ta mi'id di mama"i.
4 Ti adia' mahkay bumugot.
Mu wadada ay di puma"i an buhul an paddungnay pagat ya gulun
ya gubato' dida ta engganah un'u puulan dida ta ma'ubahda!
5 Mu wa ay ta pohdon nan buhul an baliwa' dida
ya mahapul an mi'pohhodandah mahhun ay Ha"in,
at adi' ubahon dida.
6 Ya udum hi algaw ya nan tatagu' an holag Jacob an hi Israel di ohah ngadana
ya mipaddungdah nan ayiw an nihamad an limmamut,
at do'ol di bungana,
at la'tot ya nihinap hi abablubabluy hitun lutay bungana."

7 Ya inali' an hi Isaiah di,
"Manu ay umat hinay ma'at
ti hi Apo Dios ya moltaon ditu'un tataguna,

---

* **26:13** Umat hinan i'Egypt, ya iPhilistia, ya iMidian, ya i'Assyria, ya nan udumna goh. † **26:15** Heten dimmo'lan nan i'Israel ya dumalat nin hi numbangngadan nan i'ibbadan nibalud ad Babylon (Isa. 54:2-3). ‡ **26:19** Nan dulnuh nan helhelong ya ma'ahhapul ad Israel hinan tumaguan di nitanom. * **27:1** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon (verses 1-6, 9, 12-13). † **27:1** Heten Leviathan ya ohan kalahin di dinosaur (bahaom nan footnote di Job 41:1), ya hiyay ipaddungan an amin nan tatagun buhul Apo Dios.

mu adi umat hinan nidugah an atonan mummoltah nan buhul tu'u.
8 At pumpakak ditu'un ten numbabluyan tu'u ta iyuy ditu'uh nan buhul tu'uh udum an
babluy.
At paddungnay un ditu'u itayap hi puo' an malpuh appit hi buhu'an di algaw.
9 Mu gahin hi un tu'u du'gon di gun tu'u pumbaholan ya unna aliwan di bahol tu'u.‡
At pumpa"i ya nunggimu'nan amin nan batun pun'onngan hi incense
an gun tu'u pangidawatan hinan bulul di udum an tatagu
ta engganah un mumbalin hi hupu',
ya ta"on un nan inyamma tu'un pundayawan ay Asherah.
10 Ti minganuyda nan nun'a'allup an babluy tu'u an umatdah nan mapulun.
At hidiy umayan nan babaka,
ya nun'alatda nan hapang di a'ayiw,
11 at mun'ahpa'da,
ya wa ay ta mun'alanguda ya pinateng nan binabai ta itunguda.§
Umat hituy ma'at ay ditu'u ti din'ug tu'uh Apo Dios,
at umat tu'uh nan mi'id di nomnomna.
Ya Hiyan Dios an nunlumun ditu'u ya adi ditu'u hom'on.
12 Mu udum hi algaw ya ohha'ohhaon ditu'un amungon an holag Israel an mete"ah
nan Wangwang an Euphrates ta engganah pogpog di ad Egypt. 13 Ya henen a'atana ya
ma"adngol nan ipagangoh tu'un talampet an pangayag tu'uh nan i'ibba tu'un mun'a'utaw
hi ad Assyria ya ad Egypt. At mumpumbangngadda ta middumdan ditu'un mundayaw ay
Apo Dios eden pento'nan duntug ad Jerusalem.”

28

Hay Ma'at hi ad Samaria

1 Mahmo' nan maphod an babluy ad Samaria an kapitulyud Israel
an wah nan nundotal ya malumong an luta!
Ti ta"on hi un ipahiyan nan mabubutong an a'ap'apu tu'un holag Israel
ya mapa"i an ay ma'leng hinan ma"aphod an habhabung.
2 Ti tigonyu an ipa'alin Apo Dios nan mun'abi'ah an gumubat*
an umat hi aton di mabi'ah an puo' ya udan,
at wa ay ta mundatong ya nun'iyanudnan amin di dalapuhona.
3 At henen babluy an ipahiyan nongkay nan mabubutong an holag Ephraim
ya pa"ion di buhul.
4 At mami'id mahkay di amaphodna
ta umat nongkay hinan ma"aphod an habhabung
an ta"on hi un nitanom hinan ma"aphod ya malumong an luta,
mu mun'ulay damdama ya na'leng.
Ya umat goh hinan nanahhun an nalum an bungan di ma'alih fig
an un himbumagga ya mami'id ti alan di mannig,
ya inanda.

5 Mu hitun alpahan di a'atan hana ya hi Apo Dios an nidugah di abalinana
di nahamad hi iyamlong nan ma'angang an tataguna.
6 Ti tigona ta nepto' di aton nan mangipanuh hi tatagu,
ya idatnay abalinan nan tatagunan mananggah nan mangubat ay dida.

Nan Mabubutong an Propetah ad Judah

7 Mu ad ugwan ya nan papadi ya propeta ya mabubutongda,
at munlangngiwandan dumalan,
at mi'id poto' di nomnomda,
at mun'ibahhaw di pun'awatdah nan ipa'innilan Apo Dios ay dida,
at mibahhaw di atondan mangipanuh hinan tatagu.
8 Ya mun'iwa'at di inutadah nan lamehaan,
at nidugah an aluluhnin ya ahi'a'agub.

9 Ya inalida goh udot ay ha"in di,
“Hay punnomnom nin nen tagun ditu'u?
Ti wa ay ta humapit ay ditu'u ya ay tu'u ung'ungungnga!

---

‡ **27:9** Rom. 11:26. § **27:11** Nan iJerusalem ya mipaddungdan ten hapang an nalangu an mi'id di iyusalana an un hay mitungu ya anggay. * **28:2** Hay ipa"elna ya nan tindalun nan alid Assyria.

10 Ti nan hapitona ya nan hapit di nun'abutong an alyonday,
Bada, bada, bada, bada!
Bada, bada, bada, bada!"†

11 At umat hina ay an ngohoyona' an muntudun didan i'ibba' an holag Israel
ya la'tot ya impa'alin Apo Dios nan buhul an nat'on di hapitda‡
ta diday manugun ay da'yu§ ta abakon ditu'u,
ta diday muntudun ditu'u.
12 Mu gulat ta donglon daten i'ibba' an holag Israel nan Tugun Apo Dios
at immannung an hitun babluy tu'uy punhituwan tu'u,
mu nihimung an nangohoyda.*
13 At hiyanan hi Apo Dios ya umat goh hinay atonan alyonay,
"Bada, bada, bada, bada an muntudtudun da'yu ta ohha'ohhaona!"
At hiyanan mun'ihupdugda,
ya nahugatanda ta nalakan alanda dida,
ya inyuyda didah udum an babluy.

14 At donglonyun mumpungngohoy an a'ap'apud Jerusalem nan hapit Apo Dios
15 ti ita"engyun alyonyuy un ayu ni'tulag hi atoy ya nan lubu'.†
At hiyanan ta"on hi un waday nunnaud an ligat
ya alyonyuy mibaliw ayu an gapu ta mundenol ayuh layah.
16 Mu nan na'abbagbagtun Dios ya inalinay,
"Nomnomnomonyu an impognad'u nan batuh nan Duntug an Zion,
at nan tagun mangedenol enen batu ya adi mabainan.‡
17 Ti dida ya nahamad di pangatda,
mu nan pundenolanyun layah ya pun'iyanud di datong ya dalallu,
18 at nan ni'tulaganyuh atoy ya mid hulbina.
Ti hitun umalian nan buhul ya umannung an mun'iwalitang ayuh luta
an paddungnay iyanud da'yuh datong
19 an dumalat nan punligligatanyuh abigabigat."

Ya un gulat ta ma'awatanyuh te at umannung an matuduwan ayu,
at mawaday nidugah hi ta'otyu.
20 Ti adi ayu mabaliwan
an umat ayuh nan ulgud an nan mun'ammah he'he'dod an kama an malauh di hu'inah nan kama,
ya umat goh hinan limma'uh ho'ho'dod an uloh an adi umdah iyulohna.§
21 Ya wan hi Apo Dios ya mahanawang an nidugah di boholna,
at hay atonan ditu'un tataguna ya umat hi inatnah nan iPhilistia hinan Duntug an Perazim*
ya hinan holag Amor hinan nundotal ad Gibeon.†
At atona nan umipanoh'an pummoltanah nan tataguna
an ta"on hi unda adi ma'awatan.
22 At maphod hi unyu ipogpog di ngohoyyu ta adi mamamay moltayu!
Ti inalin Apo Dios an nidugah di abalinana ay ha"in di makulug
an pa"iona tun babluy tu'u.

23 At donglonyu tun alyo' ay da'yu
24 ti undan way mumpayaw hi unna inanayun an umala'aladu
unu kumawakawal hinan payawna?
25 Ti wa ay ta nidadaan nan puntanomana ya tinammanah nan pohdonan itanom,
at ilahhinay pangitammanah nan wheat, ya nan barle, ya nan dill, ya nan cummim.
26 Nan mumpayaw ya inilanay atonan muntamu
ti hi Apo Dios di mangipanomnom hi atona.

† **28:10** Hanan hapit ya mid ah pohdondan ibaga ti un hapit di nun'abutong an ta"on hi unda humapit mu mid poto' di hapitonda. Ya hay nipaddunganah nan hapit di English ya *blah, blah, blah*! ‡ **28:11** Didanay i'Assyria. § **28:11** I Cor. 14:21. * **28:12** I Cor. 14:21. † **28:15** Hay pohdonan hapiton nin ya nan pi'hapitandah lennawan di nun'atoy (verse 18). ‡ **28:16** Rom. 9:33; 10:11; I Pet. 2:6. § **28:20** Hay nipaddungan te ya nan nangiyokodandah nan i'Egypt an mid abalinandan bumadang. * **28:21** II Sam. 5:20. † **28:21** Josh. 10:10-12.

27 Ti nabto' ay nan umat hinan dill ya cummin ya inilanan bo'on hay gumo' di panaltalna
ti nan maymayappaw an ayiw di usalona.
28 Ya umat goh hinan mabto' an wheat an inilanay atonan manaltal ta adi magmi'.
At mabalin an usalona nan pilid di kalesa an guyudon di kabayu,
mu tigona ta adi magmu' di bogahna.
29 Ya an amin hatun la'eng di tagu ya nalpun Apo Dios an nidugah di abalinana
ti Hiya ya ma"aphod di panuguna ya nanginnila!

29

Hay Apa"ian nan Babluy David

1 Mahmo' nan babluy tu'ud Jerusalem an ma'alih Ariel*
an din numbabluyan din Alin hi David.
Manu ti atawotawon ya gun tu'u ngilinon
nan mahayhaynod an punnomnoman tu'uh nan pundayawan tu'un Apo Dios.
2 Mu pa"ion Apo Dios tun babluy tu'u an *pun'onngan* hi me'nong ay Hiya.
At awniat nidugah di kumilaan tu'u ya punlungdayaan tu'u
ti mumbalin tun babluy tu'uh ay *pun'onngan* an umayuhan di dalan di tatagu.
3 Ti ipa'alinay buhul ta li'ubonda tun babluy tu'u,
ya tababondah luta ya batuy nunlene'woh hinan allup tu'u
ta pumpattu'andan mangubat ay ditu'u.
4 At awniat nidugah di atayan tu'u an ta"on hi un tu'u mumpabadang,
ya adi madngol di hapit tu'un
umat hinan hapit di adi mattig an mid mapto' hi hapitona ti un tu'u iyab'abu'ab.

5 Mu hanan mun'abungot an buhul tu'u ya mumbalindah umat hi hupu' an mun'ipuo',†
at himbumaggadan mami'id.
6 Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya ipa'alinay mabi'ah an alyog,
ya puo', ya idul, ya ilat, ya nan gumiyagiyab an apuy.
7 At pogpogonan amin nan mangubat hitun babluy tu'un pun'onngan hi me'nong ay Hiya,
at mipaddungdah nan enap an inggibo' ay ya nami'id.
8 An umat hinan tagun na'ahhinaangan an en'enaponan gun mangan,
mu unat goh inggibo'na ya hihidyan munhihinnaang.
Ya umat goh hinan na'uwaw an ta"on hi unna en'enapon an gun uminum
mu wa ay ta igibo'na ya hihidyan na'u'uwaw.
At umat hinay ma'at hinan tatagun mangubat hinan nabagtun Duntug an Zion
ti namnamaondan mangabakda,
mu adi mabalin.

9 At adi ayu manoh'ah nan gun'u ibagan da'yun i'ibba' an tataguh tun ad Jerusalem
ti undan adiyu kulugon?
Undan nun'abulaw ya nun'abutong ayu ta munhinaggaw ayun dumalan
an ta"on hi un mi'id di ininumyu?
10 Mu hi Apo Dios ya pa'enlo'on da'yu ta mid inilayuh ma'ma'at,
ya ta"on un da'yun propeta ya nan udum an baal Apo Dios
ya paddungnay upupon Apo Dios di matayu.‡

11 At hiyanan adiyu ma'awatan di ibalinan tun nipa'innila an la'tot ya ma'at ti ay nitudo' ya natimlian. At ipabahayu ay nan nitudo' hinan nanginnilan mumbaha ya alyonday, “Adi mabalin an bahao' ti natimlian!” 12 Ya wa ay goh ta ipabahayuh nan mi'id di inilanan mumbaha ya alyonday, “Ka'manna, ti mi'id ah inilamin mumbaha.”§ 13 Hiyanan inalin Apo Dios di,
“Daten tatagu ya umalidan mundayaw ay Ha"in,
mu mid napto' ya un hapit ya anggay ti nat'on di wah nomnomda.
At nan aat di pundayawdan Ha"in ya un nonong ya inun'unudda nan itudtudun
di tatagu.*
14 At hiyanan ato' di umipanoh'a ta way aton daten mumpunlayah an tatagun umogyat.

---

* **29:1** Heten hapit ya umat hinan hapit di Hudyu an *pun'onngan*, at munhanul hi Isaiah hi nanapitdah verse 2. † **29:5** Hay ituduna nin ya nan na'abakan nan i'Assyria hidin 701 B.C. ‡ **29:10** Rom. 11:8 § **29:12** Hay pohdonan hapiton ya ta"on hi un nan tatagun nabagtuy adalda ya adida ma'awatan nan Hapit Apo Dios hi un mid nan Na'abuniyanan an Lennawan bumadang ay dida. * **29:13** Mat. 15:8-9; Mk. 7:6-7.

At ipattig'un mi'id di hulbin di la'eng di tagu,
at mumbalin atog nan nidugah di anala'engnan taguh mi'id di inilana."†

15 Mahmo' ayuat an mangalih,
"Undan tigon Apo Dios nan gun tu'u aton
an adi tu'u tuwali ibagbagan Hiya?"
16 Mu da'yuat di mi'id di nomnomna!
Ti undan mabalin ta alyon di uklit an bangah nan nanuwin ay hiyay,
"Bo'on he"ay nanuwin ay ha"in, at agguymu inilay aat'u!"
unu alyonay,
"He"an nanuwin ay ha"in ya mi'id di ini'inilam!"‡

17 Nomnomonyuh ten immannung an ma'at an alyonay,
Adi madnoy§ at nan inalahan ad Lebanon ya mumbalin hi malumong,
at maphod hi punhabalan.
Mu henen maphod an punhabalan ya mumbalin hi inalahan.*
18 At hitun adatngan nen algaw ya mabalin an donglon mahkay nan napu'it di mibahah nan liblu,
ya nan nabulaw ya paddungnay tigonda mahkay di patal.
19 Ya nan mumpa'ampa ya nan nun'awotwot an tatagu ya mawaday pun'am'amlongandan malpuh nan me'gonan an Dios ad Israel.
20 Ya mapogpogda mahkay nan mangipaligligat hi i'ibbadan tatagu,
ya nan mungngohoy ay Apo Dios,
ya nan ommod hi unda mumbahol ya mapogpogda goh.
21 Ya ta"on un nan munlayah an ihtigu ta pangabakonday numbahol ya impamoltada nan mi'id di baholna,
ya ta"on un nan manandih amoltaan nan numbahol.
22 At hiyanan hi Apo Dios an nangibaliw ay Abraham ya inalinan ditu'un holag Israel di,
"Da'yun tatagu' ya adi ayu mahkay mabainan,
ya mi'id mahkay di ta'tanyu.
23 Ti tigonyu adya nan do'ol an imbabaluyyun wagah'un da'yu,
ya immatunanyu mahkay an mi'id di udum hi umat ay Ha"in an Diosyu an holag Israel.
Ya manoh'a ayu mahkay hinan aat'u,
at dayawona'.
24 Ya nan tatagun nibahhaw di unudonda ya ma'awatanda mahkay nan immannung an tudtudu,
ya din munlilih din hopapna ya abulutonda mahkay nan itudtudu',
at hiyay unudonda."

30

Nan Padan hinan Adi Mi'yunnudan an Babluy
1 Hi Apo Dios ya inalinah nan tatagunay,
"Mahmo' ayun imbabaluy'un nangohoy ay Ha"in!
Ti pohpohdonyun umuy mumpabadang hinan i'Egypt an abohla'
ta omod unyu ud'udman di baholyu.
2 Ti agguy ayu nunhanhan ay Ha"in
an un ayuat goh immuy ad Egypt an numpabadang ta baliwan da'yuh nan alidah di.
3 Mu henen nangidenolanyun diday dumalat hi abainanyu,
ya ipa'ampaanyuh umangunuh.
4 Manu ti wadaday u'upihyal hi immuy ad Zoan
ya hi ad Hanes hidid Egypt,
5 mu mi'id ahan di imbadangdan da'yu
ti un at goh hay nabainanyu."

6 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Nan hennagyun mumbagah badang ya nun'ipitakaydah nan dongki ya kamilu

† **29:14** Ac. 13:41; I Cor. 1:19. ‡ **29:16** Rom. 9:20-21. § **29:17** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. * **29:17** Hay pohdonan hapiton ya nan na'ampan tagu ya awniat hiyay mipabagtu, ya nan mumpahiyan tagu ya awniat hiyay mipa'ampa.

din nun'abalul an gina'un inyuydad Egypt
an ene'wadah nan mapulun ad Negev an atata'ot ti wah diday layon ya ulog an umat hi ha'u'u,
mu ta iyuydaat ahan hanan adawdah nan tatagun mi'id di ibadangdan dida.
7 Ti nan i'Egypt ya mi'id di hulbin nan inalidan ibadangdan da'yu.
At hiyanan nginadna' heden babluy hi,
Rahab an Mi'id di Abalinana."

8 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Itudo'muh nan libluy aat di anappuhin di ato'aton danen tatagu
ta adi ma'aliwan hi enggana
9 ti nidugah di anangohoydan
adida ahan pohdon an donglon nan itudtudu' an Dios.
10 Hay alyondah nan baal'un Dios an nan propeta ya alyonday,
Adiyu gun ulgudon ay da'mi nan alyonyun impa'innilan Apo Dios
ti hay pohdonmin donglon ya nan mun'aphod an ta"on hi un adi makulug!
11 At ipogpogyun gun mun'ulgud ay da'mih nan hinapit Apo Dios
ti adimi pohdon an donglon di malgom hi aat nan
alyonyun nahamad an Dios tu'un holag Israel!"

12 Mu hay nambal Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay,
"Gapu ta pihulonyu nan impa'innila' ay da'yu
ta hay kulugonyu ya nan layah ya nan ipaligligatan
13 at hiyay ma'at ay da'yu.
At mapogpog ayu ta umat ayuh nan ata'nang an allup
an nunhiyan di nete"ah puunah engganah bagtuna.
At ag'aga ya matu"in an mungkakaludukud ya nidipat hinan luta.
14 At umat hinay ma'at ay da'yu ta umat ayuh nan uklit an bangan nagah ya nun'agimu',
at adi mabalin hi un mah ni' panaluduh bala unu pana'lung hi danum."

15 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios an dayawon tu'un holag Israel di,
"Gulat ta muntutuyu ayuh baholyu ta Ha"in di pangedenolanyuh unudonyu ya mabaliwan ayu.
Ti hay alpuwan di bi'ah ya nan dumidinnganyu ti Ha"in di nangiyokodanyu.
Mu adiyu pohdon
16 an alyonyuy,
Adimi, ti badangan da'mih nan i'Egypt
an idatday ma'uwegeng an kabayu ta itakayanmin mi'gubat!
Mu adi umat hinay ma'at ti hay ma'uwegeng ya nan buhulyun mamdug ay da'yu!
17 At un ohan tindalun buhulyu ya ipalayawnay hinlibun da'yu.*
Ti ta"on hi un anggay di lemah buhulyu ya ipalayaw da'yun amin
ta un anggay di nipado' hinan duntug an nitayunan di bantilayuy ma'angang."

18 Mu inali' an hi Isaiah di,
"Ta"on hi un umat hinay ma'at
ya hohoddon damdaman Apo Dios di puntutuyuanyun i'ibbah baholyu
ta pangipattiganah homo'na ya nan pamhodnan da'yu.
Ti hi Apo Dios ya makulug di atonan mangipanuh hi tatagu,
at an amin di mumpabadang ay Hiya ya mipa'amlongda.
19 At da'yun i'ibba' an tataguh tun ad Jerusalem ya adi tu'u mahkay kumilah udum hi algaw.† Ti hom'on ditu'un Apo Dios hi un tu'u mumpahmo' ay Hiya! Ya abulutonay alyon tu'u, at umannung an badangan ditu'u. 20 Manu ti paddungnay ipa'inuman ditu'u, ya pinangan ditu'un Apo Dios hinan nidugah an punligatan, mu Hiya an muntudun ditu'u ya wagwadan ditu'u. 21 At donglon tu'uy hapitnan alyonay, Hiyah te owon, at hituy pange'wanyu. 22 At pumpa"iyu mahkay an amin nan bulul an dayawonyun hay silver ya balitu' di niyamma, ya nun'itapalyu an umatdah nan aluluhnin.
23 Ya wa ay ta mun'oho' ayu ya ipa'alin Apo Dios di udan ta pumhod nan ihabalyu. At dumo'ol mahkay di ma'an, ya dumo'ol di onon nan animal tu'un umat hi baka. 24 At namamah nan pun'aladuonyun baka ya dongki ti hay ipa'anyun dida ya nan namahmah an wheat ya barle. 25 Ya dumo'ol di danum an malpuh nan atata'nang an duntug ya

* **30:17** Hiyah te nipa'annungan din inalin Moses hi ma'at hinan adi mangun'unud ay Apo Dios (Deut. 32:30). † **30:19** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon (verses 19-26).

hinan dudunduntug hitun pangabakan tu'uh nan buhul tu'u, at do'olday mun'a'atoy. 26 Ya
nan bulan ya ma"abnang an umat hinan algaw. Ya nan patal di algaw ya nidugah an
ma'appattal an umat hi patal nan malammung an pitun algaw. At umat hinay ma'at hitun
pangipa'adaogan Apo Dios hi paddungnay hugat tu'un tataguna."

Nan Pummoltaan Apo Dios hinan i'Assyria

27 Mu awniat amangonyuh Apo Dios
an paddungnay na'uy an malpuh adagwin
umat hinan mundalang an apuy di bungotna an nele'woh ay Hiyay ma'ugtul an ahu'.
Ya nan hapitona ya umat hinan apuy an gumhob.
28 Ya mipaddung goh nan bungotnah
nan nundatong an wangwang an pun'iyanudnan amin nan buhulna ta mapog-
pogda.
Ya danen mumpahiyan tataguh abablubabluy an mi'buhul ay Hiya ya paddungnay
yakayakona dida,
at umatdah nan kabayun impa'amelnay gumo' hi timidda ta iyuyna didah nan
apogpoganda.
29 Mu ditu'u ay an tatagun Apo Dios ya mun'amlong tu'un mungkanta
an umat hinan pun'am'amlongan tu'uh un waday behtan pundayawan ay Apo
Dios.
Ya umat goh hinan pun'am'amlongan tu'uh nan umayan tu'uh nan nabagtuh ad
Jerusalem
an ipangulu ditu'uh nan manungngali
ta umuy tu'u nongkay hi awadan nan ay Batun mamaliw ay ditu'un holag Israel.
30 Ya ipadngol Apo Dios nan umipanoh'an hapitna ya nan atonan umubah
ta le'naon nan buhulnay bungotnan pun'agahnay apuy,
ya nidugah an idul, ya ilat, ya udan, ya dalallu, ya nan mabi'ah an puo'.
31 At nan i'Assyria‡ ya tumata'otdah pangngolandah nan hapit Apo Dios
ti nidugah di pummoltanan dida.
32 Ya an amin nan pummoltaan Apo Dios ay danen i'Assyria
ya gun ipagangoh nan i'ibba tu'un holag Israel di tambourine ya alpah
pun'am'amlonganda.
Ti hi Apo Dios di mangubat hinan buhul tu'un i'Assyria.
33 Ya nidadaan tuwalid Topheth§ hidin penghana ta pangipuulandah nan alid Assyria.
Ya henen pangipuulandah nan ali ya ambilog
ya maluhung an naka'utan an munnononnong di apuyna ti do'ol ahan di tunguna.
Ya nan yahyah Apo Dios di mangipadaladalang.

31

Hay Pamaliwan Apo Dios ad Jerusalem

1 Mahmo' ayun i'ibba' an umuy mumpabadang hi ad Egypt
an bo'on at goh hi Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel!
Ti hay pundenolanyu ya nan mahapul hinan pi'gubatan an umat hi kabayu,
ya kalesa,
ya nan abalinan di nungkakabayun titindaluda.
2 Mu nidugah an nala'eng hi Apo Dios!
At hiyanan inilanay atona,
at ipa'alinay punholholtapan nan i'ibban nun'appuhiy pangatnan iJudah
an umuy an mumpabadang hinan i'Egypt.
Ya henen atona ya makulug an ipa'annungna ti Hiya ya adina itutuyuy
inalinah amoltaan daten nun'appuhiy pangatdan tatagu.
Ya ta"on un nan i'Egypt an pundenolanda ya pogpogona goh damdama dida.
3 Ti nan i'Egypt ya unda tagu ya anggay an bo'onda Dios hi pundenolan,
ya ta"on un nan kabayuda ya mi'id di nun'abhiwandah nan udum an kabayu
ti wada goh di odolda an bo'onda lennawa.
Ya wa ay ta bumungot hi Apo Dios at mapa"i nan mabi'ah an babluy an gun
bumadang,
ya ta"on nan babluy an gunna badangan at ma'ubahdan duwa.

‡ **30:31** Ituduna goh di aat nan titindalun AntiKristu. § **30:33** Hiyah ne lugal hi luwal nan allup ad Jerusalem hi nanghoban nan Hudyuh imbabaluyda ay Molek an bulul di i'Ammon, at waday apuy hidi (II Ki. 23:10; Jer. 7:31-32; 19:6, 11-14; I Ki. 11:7).

4 Mu umat hituy inalin Apo Dios ay ha"in an inalinay,
“Ta"on hi un ahititu'u' nan mumpumpahtul an mangabul hinan layon
mu adida tuma'ot an undaat goh inaynayun an gun mangih'ihdah nan animal.
Ya umat goh hinay ma'at an mi'id ah ohah way abalinanan mangipawan Ha"in
an mangibaliw hinan Duntug an Zion.
5 Ya umat goh hinan panalimunan nan hamutih nan buyana ta baliwana nan imbaluyna
ya umat hinay ato' an Dios an nidugah di abalina' an mamaliw hi ad Jerusalem.”

6 Ya inali' an hi Isaiah di, “Da'yun holag Israel ya ta"on hi un nidugah di numbaholanyun
Apo Dios mu ad ugwan ya muntutuyu ayu ta mumbangngad ayu ta Hiyay dayawonyu. 7 Ti
madatngan henen algaw* at an amin ayu ya pun'itapalyu nan inyammayu an bululyu an
balitu' ya silver. 8 Ti inalin Apo Dios di,
Awniat mun'apatoy nan buhulyun i'Assyria,
mu bo'on nan hanggap di tataguy mumpamatoy ti Ha"in an Dios,
at hiyanan mumpangalayawdah nan punggugubatanda,
ya nan ungungan linala'i ya makaphulda ta mumbalindah himbut.
9 Ya ta"on un nan a'ap'apun di titindaluda ya nidugah di tuma'tanda,
at taynanda nan bantilada.
Ha"in an Dios an ma"abnang di benangnad Jerusalem di nanapit ete.”

32

Nan Nahamad di Pangatnan Ali

1 Nomnomnomonyu an udum di algaw* ya waday umalin mun'ali an nahamad di
pangatna,
ya umat goh hinah nan bumadang ay Hiyan mun'ap'apu an nahamad di pa-
manuhdah nan tatagu.
2 Ti hinohha ay dida ya umatdah nan nahamad an ihi'ugan hi un way puo',
ya umatda goh hinan danum hinan ginnaw hinan mapulun
ya hinan naliduman an puun di ongol an batuh un nidugah di potang.

3 Ya paddungnay madiat mahkay di matan nan tatagun Apo Dios,
ya pohdondan donglon di hapitona.
4 Ya adi mahkay malgom di atonda ti pa'annomnomonda ta nahamad di pangatda,
ya nan nepto' goh di hapitonda.
5 Ya bo'on mahkay nan manamanangpah di ma'alih nahamad an tagu
unu nan immadang an dumalat di nun'appuhin pangatday e'gonan di tatagu.
6 Ti nan manangpah ya mid upid hi hapitonda,
ya nappuhiy nonomnomonda ya pangatda.
Ya layah ahan di gunda ibagabagah nan tataguh aat Apo Dios,
ya adida ahan bumadang hinan tatagun ma'ahinnaang an dumalat hi
ami'mi'idanda.
7 Ya nan adi mangngol ya nun'appuhiy pangatda
ti gunda punlayahon nan nun'awotwot an ta"on hi un makulug di atondan
mumpahpahmo'.
8 Mu nan nanomnoman an tagu ya nahamad di pangatna,
ya ta"on un nan nomnomnomonan aton ti nan makulug di ihtiguana.

Nan Binabaid Jerusalem

9 At da'yun i'ibba' an binabain waday pangngalana an mi'id di pun'od'odanah mahapulna
ya donglonyu tun ibaga'!
10 Ti manud ugwan ti maphomaphod di nitaguanyu an mi'id di numanomnomanyu,
mu awni ta maluh di nahuluk hi hintawon at nidugah di numanomnomanyu
ti mi'id di ma'alayuh nan bungan di intanomyun greyp ya nan udum an bungbun-
gaan.†
11 At i'ibba' an binabain waday pangngalanan mi'id di pun'od'odanah mahapulnad ugwan
ya awniat madatngan di wumogwoganyuh ta'otyu!
At odolnah unyu punluh'up nan mun'aphod an inlubungyu
ta mumpunlubung ayuh langgut ta ipattigyuy punlungdayaanyu.
12 Ya nun'ug'ugyuy palagpagyuh punha'itan di nomnomyuh

* **31:7** Ma'at hinan Punligatan di Tatagu. * **32:1** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. † **32:10** Hiyah te na'ulgud hi aat di nappuhin ma'at ti gubaton nan i'Assyria dida, ya na'at hidin nun'alian Sennacherib hidin 701 B.C.

apa"ian nan papayawyu ya nan puntammanyuh greyp.
13 Tun babluy tu'ud Jerusalem ya mapa"i,
at mumpangahangaw di pagat ya pagal.
Immannung an lugwaanyuy apa"ian nan pun'am'amlonganyun a'abung
14 ya nan palasyu,
ya an amin di wah tun babluy tu'un mamapnuh din hopanah tatagu ya mabukawan.
At mumbalin hi ihinan di dongki ya kalnilu
15 ta engganah un honogon Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u,
at lumumong nan mapulun,
ya pumhod di mihabal ta umatdah nan a'ayiw hi inalahan!
16 Ya nahamad di pangat nan i'ibba tu'un mangipanuh hi tatagu ta pumhod tun babluy tu'u
ti nahamad di pangat di hinohhan ditu'u.
17 Ya gapu nongkay hinan nahamad an pangatda
ya malenggop mahkay tun babluy tu'uh enggana.
18 Ti inalin goh Apo Dios di,
"Nan tatagu' ya malenggopda mahkay hinan numpunhituwandan mi'id di ita'otda.
19 At ta"on hi un pa"ion di o"ongol an dalallu
nan bubulung ya nan babluy hidi
20 mu wagaha' damdama dida.
At an amin di ihabalda ya mumpangabungada,
ya umat goh an do'ol di onon di bakada ya dongkida."

33

Hay Abaliwan nan Tatagud Jerusalem
1 Mahmo' ayun nama"ih udum an babluy!
Manu ti agguy ayu pay napogpog, mu la'tot at mapogpog ayu!
Mahmo' ayun nangibahhaw hi nunhahapitanyuh udum an tatagu!
Manu ti agguy da'yu linayahan pay hi udum an tatagu.
Mu hitun pangidinnganyun puma"i ya da'yu kogoh di mapa"i,
ya hitun pangidinnganyun mamalbalih udum ya da'yu kogoh di balbaliyanda.

2 At nunluwalua' an inali' di,
"Hom'on da'mi ni' ahan, Apo Dios, ti He"a ya anggay di namnamaonmi!
Ya ipapto' da'mih abigabigat,
ya ibaliw da'mih nan nidugah an numanomnomanmi.
3 Ti wa ay ta donglon nan buhulmiy hapitmu ya mumpangalayawda,
at inyal'allanah unda tigon di abalinam an mun'iwa'atda!
4 Ya nun'alamin amin di inadangyanda,
at umat hi aton di do'ol an dudun hinan nun'itanom an mi'id di ma'angang.

5 Hi Apo Dios ya na'abbagbagtu ti ad abuniyan di nunhituwana!
Mu pumbalinona tun ad Jerusalem hi nahamad di pangipanuhdah tatagu
ti nahamad di pangatna.
6 Ya Hiyay nahamad hi pange'kodan ti ibaliwna tun babluy tu'u,
ya Hiyay mangidat hi la'eng tu'u ya mangituduh nan maphod an innilaon tu'u.
At hay pundayaw tu'un Apo Dios di hiyay iyadangyan tu'u.

7 Mu awni ya un ma'at hatu
mu anakkayah an ta"on hi un nan nun'atulid an titindalu ya mumpabadangda!
Ya nan gunda hennag* an mangipa'innilah lumenggopan tun babluy tu'u ya mumbangngaddan
nidugah di kiladah punha'itan di nomnomda.
8 At mi'id mahkay di lumane'le'od hinan kalata ti atata'ot.
Ti nan nahahapit an pi'yunnudan nan buhul ya imbahhawda†
an ta"on hi unda do'ol di nangngol hidin inalida.
9 At minganuy tun babluy tu'u ti mun'a'leng nan nun'itanom,

* **33:7** Didana nin di tulun nahnag an da Eliakim ay Shebna, ya hi Joah (Isa. 36:3, 22). † **33:8** Ni'tulag nan Alin hi Hezekiah ad Judah ay Sennacherib an alid Assyria (II Ki. 18:14).

ya ta"on un ad Lebanon ya paddungnay un mun'alyaw nan inalahan hidi.
Ya nan malumong an ad Sharon ya mumbalin hi mapulun,
ya ta"on hi un nan ayiw hinan inalahan ad Bashan ya ad Carmel ya mun'a'lengda."

10 Mu tembal da'min Apo Dios an inalinay,
"Ad ugwan ya mahapul an ipattig'u nan nidugah an abalina' ya anabagtu'!
11 At an amin nan ninomnomyun aton ya mi'id di hulbina
ti nan pangatyu nongkay di ay apuy an mamogpog hinan planuyu!
12 At mun'oghob ayu ta umat ayuh nan pagat an noghob,
ya numbalin hi dapul.
13 At an amin ayun tataguh abablubabluy an wah niyadagwi unu neheggon
ya nomnomnomonyu nan ina'inat'u,
ya inabulutyun nidugah di abalina'!"

14 Nan nun'abaholan an i'ibba tu'ud Zion ya wumogwogdah ta'otda,
ya alyonday,
"Anakkayah an ten ay apuy di pummoltan Apo Dios an mi'id ah angangona!
At undan nin way ma'angang ay ditu'u?"

15 Mu inali' an hi Isaiah ay dida an wada nongkay di ma'angang ay ditu'u
an didana nan tatagun nangipa'enghan mangat hi maphod,
an hay makulug di hapitonda,
ya adida bumalbalih dumalat hi umadangyananda,
ya adida abuluton di lagbu ta atonday nappuhi,
ya nan adi midmiddum hinan munnomnom an pumatoy ya mangat hi nappuhi
16 at didana nan malenggop di nitaguanda
an paddungnay nibaliw hinan babluy an daplah di hawana!
Ya umannung an waday ononda ya inumonda!

17 At udum hi algaw ya da'yu nongkay di mannig hinan madayaw an ali an nahamad di pangatna,
ya da'yuy middum hinan nidugah an ambilog di pun'ap'apuwana an nun'iyadagwin babluy.
18 At din ta'tanyuh din hopapna ya gun mipanomnom ay da'yu ya anggay
an umat hinan ap'apun di tindalun nalpuh udum an babluy an munhengel hi buwit
an dida din wah nan ata'nang an pun'adugan hitun babluy tu'u.‡
19 Mu dane din mun'abungot an tatagun nalpuh udum an babluy
an nat'on di hapitdan adi tu'u ma'awatan ya mapogpogda.

20 At amangonyu adya mahkay ad Zion an babluy
an din gun tu'u a'amungan hinan punnomnomnoman tu'uh nan na'alin pun-dayawan tu'un Apo Dios,
ya hay mipanomnom ay ditu'u ya nan pumbalinanah nahamad ya mid al'alin punhituwan.
21 Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinanay mumpapto' ay ditu'uh di,
ya hay ipaddungana ya nan ambilog an wangwang an adi abalinan di buhul an mamad'ang.
22 At Hiya mahkay di Ali ya mangipanuh ay ditu'un tataguna,
ya Hiyay mangibaliw ay ditu'u,
ya nan Uldinay un'unudon tu'u.

23 Mu nan buhul ya mipaddungdah nan napa"in pupul,
at an amin di inadangyanda ya pun'alan di udum an tatagu,
an ta"on hi un nan napilay ya waday pi'ya'alana.
24 Ya mi'id mahkay mangalih nan numpunhitud Zion hi un mundogoh
ti an amin di numbaholanda ya aliwan Apo Dios.

34

*Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Tataguh Abablubabluy**

‡ **33:18** Didana nan titindalun di Assyria an mangubat hi ad Jerusalem, mu abakon Apo Dios dida (Isa. 17:12-14).

* **34:** Ma'at hinan Punligatan di Tatagu.

1 At da'yun amin an tataguh nan abablubabluy
ya ma'amung ayu ta donglonyu tun alyo'!
2 Ti hi Apo Dios ya nidugah di boholnah an amin an tataguh abablubabluy
an namamah nan titindaluda,
at hiyanan ipapatoyna didan amin ta hiyah ne moltada.
3 At umayuh di daladah nan aduntuduntug,
ya adida milubu',
at nidugah di agubda.
4 Ya an amin nan bittuan hi ad daya ya magahdan
umatdah nan na'leng an tubun di greyp, unu fig, unu bungan di ayiw.
Ya mali'up ad dayan umat hinan nali'up an pepel.†

5 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Tun hanggap'u ya enelpahnan pinogpog an amin nan wad daya,
at ten ebaweng'ud Edom ta engganah unda matoy an amin nan tatagun wah di eden babluy."

6 At nan hanggap Apo Dios ya malamuhan hi dala ya taba
an paddungnay dala ya taban di kalnilu ya gandeng an ne'nong ay Hiya.
Ti patayonay do'ol ahan an tatagud Edom
ta paddungnay un immuy nun'onong hi ad Bozrah hidid Edom.
7 At numpatoyna nan ongol di abalinandan a'ap'apu ya linala'in mumpangilog
an paddungnay pa"ilog an baka ya o"ongol an manilhig an baka.
At etmog nan lutay dalada ya tabada.

8 Ti hi Apo Dios di ad nomnom
an hiyah ne pangiballohanah nan inat danen i'Edom ay ditu'un holag Israel.
9 Ya nan danum hinan numbino'ob'on an ginnaw hi ad Edom ya mumbalin hi aspalto an mangmangitit,
ya nan hupu'da ya mumbalin hi budbuda an dumalang
ta moghob an amin heden babluy.
10 Ya adi madmaddop,
at umahu'ahu'.
At mete"an de ya minganuy an adi mababluyan hi enggana,
ya mi'id ahan di umuy hidin munle'le'od.
11 At un pumbuyaan di tu'u'an, ya kuup, ya nan udum an hamuti
ti iyabulut Apo Dios an minganuy heden babluy ta matawan hi enggana
12 ti mi'id mahkay di mun'ali,
ya an amin nan a'ap'apuh di ya mapogpogda.
13 Ya mumpango"ongol di pagat ya gulun hinan abung di ap'apu ya nan allupda,
at hay mihina nongkay hidi ya nan hamuti ya nan ma'alih jakal.
14 Ya ta"on un nan animal hi inalahan ya hidiy ihinanda,
ya wah dida goh di gandeng hi inalahan an ahingengeewdah di.
Ya hidi goh di olo'an nan animal an nan mahdom di punle'le'danda.
15 At hidiy pumbuyaan di tu'u'an hi engganay mapahda,
ya impapto'na didah di ta engganah umongolda.
Ya hidiy a'amungan nan o"ongol an hamutin madugwadugwa.

16 At ma'at hanad Edom ta wa ay di mumbaha eten Liblun Apo Dios,
at innilaonda mahkay an mi'id di ta"on hi ohan date hi mami'id,
ya way ohan dida goh ya waday pi'yibbada.
Hiyah ne inalin Apo Dios hi ma'at,
at nan Na'abuniyanan an Lennawa ya ipa'annungnan amungon dida.
17 Ti hi Apo Dios di mangipiyuy ay danen animal hinan ihinandah mid pogpogna.

35

Hay Umamlongan nan Nabaliwan
1 Nan mapulun ya paddungnay umamlongda
ti humabungda nan himmangaw hidi.
2 At do'ol di mattig hi habhabung hidi an ayda mungkantah pun'amlonganda.
At pumhod danen mapulun an umat hi ad Sharon,

† **34:4** Mat. 24:29; Mk. 13:25; Lk. 21:26; Rev. 6:14.

ya nan munlangtan inalahan ad Lebanon,
ya nan pahtuh nan duntug hi ad Carmel.
At mattig hidi nan amaphod Apo Dios ya nan anabagtuna.

3 At ipa'innilayuh teh nan nakapuy ta bumi'ah di punnomnomanda,
ya mawaday denolda.*
4 Ya alyonyuh nan numanomnom ta pabi'ahonday nomnomda ta adida tuma'ot.
Ti undan adida tigon an hi Apo Dios an dayawon tu'u ya umali ta ibaliwna dida,
ya imballohna nan inat nan buhul tu'u?

5 Ya iyadaognay nun'abulaw ta mittig di matada,
ya umat goh hinan nun'apu'it ta medngol di ingada.†
6 Ya iyadaogna goh nan nun'apilay ta munlatlattu'dan umatdah nan ulha,
ya nan nun'awe'we' ya tum'u'dah amlongda.‡
Ya malmu goh di danum ta umayuh hinan mapulun
7 ta nan lumahu an panag ya mumbalin hi lobong,
ya dumo'ol goh di obob hinan mamagan lutan paddungnay na'uwaw.
Ya hinan mapulun an awadan nan do'ol an animal an jakal ya malmuy holo' ya nan atlubong.

8 Ya mawaday kalatan mumpa'uy hidih nan mapulun an ma'alih Dalan an Me'gonan,
mu adi mabalin an e'wan nan nun'appuhiy ugalinah di an adi umunud ay Apo Dios
ti ammuna nan umunud ay Apo Dios di mabalin hi mange'wah di.§
9 Ya mi'id goh di layon unu nan udum an atata'ot an animal hi umuy hidi,
at hay mange'wah di ya anggay nongkay nan binaliwan Apo Dios.
10 Ya nan paddungnay penla'na an umanamut hi ad Jerusalem ya mungkankantadah pundayawdan Hiya,
at amlong mahkay di wan didah enggana
an adida mahkay numanomnom ya munlungdaya.

36

Hay Nana'ta'tan nan Alid Assyria hinan iJudah
(II Ki. 18:13, 17-37; II Chron. 32:9-19)

1 Hidin miyapulu ta opat di tawon hi numpapto'an nan Alin hi Hezekiah ad Judah* ya ginubat nan alid Assyria an hi Sennacherib† ya nan tindaluna, ya inabakdan amin nan babluy an nun'a'allup hi ad Judah. 2 Ya hennag nan alid Assyria nan a'ap'apun di tindaluna ya nan do'ol an tindalunan nihinad Lachish‡ ta umuyda mi'hapit hinan Alin hi Hezekiah hi ad Jerusalem. At immuyda, ya nihinadah dih nan kalatan neheggon hinan ala' an pun'ammaandah lo'ob. Nan danum eden ala' ya hay nalpuh nan Nammagtun Lobong.
3 Ya immuyda ni'hapit ay dida da Eliakim§ an hina' Hilkiah an mumpapto' hinan palasyu, ya hi Shebna an puntudtud'on di ali,* ya hi Joah† an hina' Asaph an mumpapto' hinan nitudo' an kumintun den babluy.
4 Ya inalin nan a'ap'apun di tindalud Assyria ay diday,

"Ipa'innilayun Hezekiah daten inalin nan alimid Assyria. Inalinay, Undan ngadan ahan nan e'ehdolmu? 5 Inalim di nunhahapit ayuh nan titindalum hi atonyun mi'gubat ay da'mi, mu undan ammunah nen nunhahapitanyu ya mangabak ayuh gubat? 6 Ma'adennol ayu ti badangan da'yuh nan i'Egypt, mu undan agguyyu inila an nan alid Egypt ya mipaddung hinan na'ipung an atlubong an tumli' hi ngamay hi un ibayug? At umat hinay aat nan alida an adi madenolan! 7 Mid mapto' ya alyonyuy, Hay pundenolanmi ya hi Apo Dios an dayawonmin holag Israel. Mu undan bo'on Hiyay ad

* **35:3** Heb. 12:12. † **35:5** Mat. 11:5. ‡ **35:6** Mat. 11:5. § **35:8** Hidin nadnoy ya waday udum an kulha an un mete"ah nan ohan timplu ta engganah nan miyadwan timplu ya anggay nan ma'alih maleneh an taguy mange'wah di. * **36:1** Unu hidin 701 B.C. ti hay nun'alian Hezekiah ad Judah ya hidin 715-686 B.C., at 715 - 14 = 701. † **36:1** Hay nun'alianad Assyria ya hidin 705-681 B.C. ‡ **36:2** Hay inadagwin ten siudad an mipalpud Jerusalem hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya 48 an kilomitlu. § **36:3** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangamma.* * **36:3** Hay kulugon nan udum ya hiyay umat hinan Secretary of State hi gubilnu an bo'on hay secretary an gun muntudo'. † **36:3** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di paddungnay agi' an lala'i.*

bagih din pun'onngan an numpa"in Hezekiah hinan nun'abagtun lugal? Ya inalinay un
ad Jerusalem ya anggay di pundayawanyu?‡
8 At ad ugwan ya donglonyuy inalin nan alimid Assyria ti inalinay, Mabalin an idatnan
da'yuy duway libun kabayuh un waday duway libu goh hi titindaluyuh mitakay ay dida!
9 Mu ta"on hi un da'yu badangan hinan i'Egypt ta idatan da'yuh kalesa ya nan titindalun
muntakay hinan kabayu mu adiyu damdama abalinan an abakon nan nun'a'ampa ahan
an titindalumin i'Assyria! 10 Ya hay oha ya undan umali amin mangubat ay da'yuh un
bo'on hi Apo Dios di pi'yibbami? Ya hi Apo Dios di nangali ay ha"in hi umali ami ta
gubatonmi da'yu ya pina"imi tun babluyyu!"

11 Ya inalin da Eliakim, ya hi Shebna, ya hi Joah hinan upihyal di, "Ihapitmu ni' hi
Aramaic, at ma'awatanmi! Ya adiyu ihapit hinan hapitmin Hebrew ta adi donglon nan
tatagun wah nan allup."§
12 Mu inalin din ap'apun di tindalu di, "Nan alimi ya pohdonan mipadngol heten da'yun
amin ta bo'on da'yu ya anggay di mangngol! Ti pohdonan innilaonyun amin an da'mi ya
li'ubonmih ten babluyyu, at la'tot ya ononyuy malpuh odolyu, ya inumonyuy ibhuyu!"
13 Ya un nalpah an inalin din ap'apun di tindaluh de ya init'u'nah hapit di Hebrew an
inalinay,
"Donglonyuh ten ipa'innilan nan alid Assyria ay da'yun 14 inalinay, Adi ayu pedped-
ngolan hinan pamalbalin Hezekiah! Ti mid ahan abalinanan mamaliw ay da'yu!
15 Adiyu abuluton hi unna alyon di, Hi Apo Dios di pange'kodan tu'u, at ibaliw ditu'u. At
adi mabalin an abakon ditu'uh nan i'Assyria ta hakupondah ten babluy tu'u. 16 Ya ten
ipidwa an alyon di, Adiyu dongdonglon hi Hezekiah ti nan alimid Assyria ya inalinay,
Mi'pohhodan ayun da'mi, ya imbughulyu nan pantaw di babluyyu, ya bimmuhu'
ayu. At iyabulut'un da'yuy okod hinan inhabalyu, ya umat goh an waday inumonyun
malpuh obobyu 17 ta engganay iyuy'u da'yuh udum an babluy. Ya henen babluy an
umuyyu pi'hituwan ya umat goh damdamah tun babluyyun do'ol di ma'ala an bungan
di nitanom an umat hi greyp ya wheat. 18 At adi ayu nongkay pedpedngolan hinan gun
alyon Hezekiah an hi Apo Dios di mangibaliw ay da'yu. Ti hinan udum an babluy ya
mi'id hinan dayawonday nangibaliw hi babluyda ta agguy pina"in nan alimid Assyria!
19 Ya umat hi nangubatanmid Hamath, ya ad Arpad, ya ad Sepharvaim* an uggoh
mah ta binaliwan nan bululda ta agguyda na'abak?† Ya ta"on un ad Samaria ya agguy
binaliwan nan bululdah nangubatan nan alimid Assyria! 20 Mi'id ahan di ohah nan
bulul ay danen babluy hi nangibaliw hi babluydah din nangubatan nan alimi! At undan
da'yu ay ya ibaliw Apo Dios tun ad Jerusalem ta abakon da'min i'Assyria?"
21 Mu nan tatagu ya unda immu'ugong an agguyda temtembal ti hiyah ne inalin nan
Alin hi Hezekiah hi atonda.
22 At unat goh numbangngad da Eliakim an hina' Hilkiah, ya hi Shebna, ya hi Joah
an hina' Asaph hi awadan Hezekiah ya henekhekday lubungdan dumalat din inalin nan
ap'apun di titindalu. Ya inalida din inalin nan ap'apun di tindalun di i'Assyria.

37

Hay Numpatugunan nan Alin hi Hezekiah ay Isaiah
(II Ki. 19:1-7)

1 Hidin dengngol han Alin hi Hezekiah nan imbagadan hiya ya henekhekna din
lubungnah bungotna. At nunlubung hi langgut, ya immuy hinan Timplun Apo Dios.
2 Ya hennagnah Eliakim an mumpapto' hinan palasyu, ya hi Shebna an muntudtudo', ya
nan mangipangpanguluh nan papadi ta numpunlubungdan amin hi langgut ta umalidan
ha"in an hi Isaiah an hina' Amoz. 3 At immalida, ya inalidan ha"in di, "Umat hituy
inalin Hezekiah an inalinay, Ad ugwan an algaw di punlungdayaan, ya apahapahalan,
ya abaibainan, ya ihingalan tu'un himpamabluy! At umat tu'uh nan babain muntungaw,
mu mi'id ah bi'ahnan mangipabuhu'. 4 Ti nan ap'apun di tindalun hennag nan alid Assyria
ya nidugah di namahiwnan Apo Dios an dayawon tu'u. At maphod hi un dengngol Apo
Dios ta moltaona. At munluwalu'a ni' ta badangan ditu'un na'angang an tataguna!"

---

‡ **36:7** II Ki. 18:4; II Chron. 31:1. § **36:11** Nan Aramaic ya hiyay ihapit nan ohan gubilnuh unna pohdon an mi'hapit hinan oha goh an gubilnu an hay ipaddunganad ugwan ya English, mu nan Hebrew ya hiyah ne tuwali hapit di Hudyu. Mu hinan timpun di New Testament ya manghan di mangawat hi Hebrew ti hiyah ne umat hinan dadan an hapit, mu do'do'ol di nanginnilah Aramaic. * **36:19** Hanan tulun siudad ya nihakup ad Aram (unu ad Syria). † **36:19** Nan iSepharvaim ya impiyuy nan alid Assyria didad Samaria ta makakdah nan babluydad Aram (unu ad Syria). Ya inyuyday bululda an da Adrammelech ay Anammelech, ya ta"on hi unda numpabadang hinan bululda mu na'abakda damdama.

5 At hidin inalidan ha"in nan inalin Hezekiah 6 ya inali' di, “Ibaagyuh nan apuyu an umat
hituy inalin Apo Dios an inalinay, Adi'a tuma'ot hinan gun ibagan nan ap'apun di tindalun
nan alid Assyria an namihulnan Ha"in. 7 Mu donglonyu ti balbaliya' henen alid Assyria,
at waday ipa'inniladan hiya an malpuh babluyda ta umanamut. At hay umanamutanad
Assyria ya ipipatoy'u.”
8 Hidin dengngol nan ap'apun di tindalud Assyria an tinaynan nan alida ad Lachish at
immuy ad Lachish, ya inah'upana nan alida an munggugubatdah nan iLibnah.*
9 Hin'alina ya dengngol nan alid Assyria an nan alid Egypt an hi Tirhakah an iCush ya
impangulunay tindaluna ta gubatonda hiya.† Mu hay inatna ya un mumbangngad ad
Assyria ya hennagnay nangiyuy hi tudo'nah nan Alin hi Hezekiah hi ad Jerusalem. 10 Hay
intudo'na ya inalinay,

“Alyo' ay he"a, Hezekiah, ta adim iyabulut an baliyan da'ah nan dayawom an
pange'kodam an ta"on hi unna alyon di, Adi abakon nan i'Assyria tun ad Jerusalem.
11 Undan agguymu inila an nidugah di inatmin nahayhaynod an alid Assyria an
numpama"ih nan abablubabluy? At undan da'yu udot ya mabaliwan ayu? 12 Ti umat
hi numpama"ian din o'ommodmid Gozan, ya ad Haran, ya ad Rezeph an numpatoyda
nan tatagud Eden an wad Tel Assar.‡ 13 Ya undan inaliwam nan na'at hinan a'alih nan
siudad hi ad Hamath, ya ad Arpad, ya ad Sepharvaim, ya ad Hena, ya ad Ivvah!§ Ad
ugwan ya napogpogda mahkay!”

Hay Luwalun Hezekiah
14 Innal Hezekiah din tudo', ya binahana. Ya inyuynah nan Timplun Apo Dios, ya
bene'lagnah nan hinagang Apo Dios. 15 Ya nunluwalun inalinay, 16 “O Apo Dios an nidugah
di abalinana an dayawonmin holag Israel an inumbun an mun'ap'apuh nan anghel an
ma'alih cherubim. Ya He"a goh di okod hi an amin an pumpapto'an hitun luta ti He"ay
nunlumuh tun luta ya ad abuniyan. 17 Donglona' ni' ahan Apo Dios ta innilaom nan
inali'alin Sennacherib hi pamahiwnan He"an Dios an wagwada.
18 Manu ti immannung nan inali'alinan pina"in nan nahayhaynod an alid Assyria di
do'ol an babluy. 19 Ya nunggohobdan amin nan bulul danen tataguh nan abablubabluy ti
unda ayiw ya batu ya anggay an hay taguy nangiyamma. 20 At hiyanan odowo' ay He"a,
Apo Dios, ta ibaliw da'mih nan abalinan danen i'Assyria! Ta wan an amin di tataguh
abablubabluy hitun luta ya innilaondan He"a ya anggay di Dios an madayaw.”

Hay Pamaliwan Apo Dios hi ad Judah
(II Ki. 19:20-37; II Chron. 32:20-21)
21 At ha"in an hi Isaiah an hina' Amoz ya hennag'uy immuy nangipa'innilan Hezekiah
hinan impa'innilan Apo Dios an inali' di, “Hi Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel ya
inalinay dengngolna nan luwalum an dumalat di inat nan alid Assyria an hi Sennacherib.
22 At hiyah te nambalnan inalinay,

Da'yun tatagu' hi ad Jerusalem ya awniat pihulonyu ya inaba'abatlanyuh Sennacherib.
Ya mungwigwigiwig ayuh panniganyuh lumayawana.
23 Ti mi'id di udum hi pinihupihulna ya linayalayahana
hi un bo'on Ha"in an Me'gonan an Dios an dayawonyun holag Israel.
24 Hiya ya hennagna nan baalna,
at nidugah di hinapihapitdah namaibaindan Ha"in an Dios,
ya impahiyana goh an inalinay,
Dumalat nan do'ol ahan an kalesan iluganannin mi'gubat
ya tini'idmi nan aduntuduntug hi engganah nan pa"ata'nang an duntug hi ad Lebanon.*
At nunlongohmi nan adu"oy ahan an ayiw hidi an cedar ya nan mun'aphod an bolbol,
ya immatam ami goh hinan gagwan di pa"adagwi ahan an inalahan.
25 Ya do'ol di nunluhu'anmih bubun hi udum an babluy an inabakmi ta way ininummi,
ya un anggay goh di gopa'mi ya tindu'miy giginginnaw hi ad Egypt.”†

---

* **37:8** Hiyay ohan babluy an hakup ad Judah, mu wadah nan igad ad Philistia an neheggon ad Lachish. † **37:9** Heten tawon an 701 B.C. ya agguy ni' ente"an Tirhakah an nun'alid Egypt ti nan aginan hi Pharaoh Shebitku di nun'alih di. Mu ente"anan nun'alih din 690 B.C. ‡ **37:12** Hanan babluy ya ad Mesopotamia di awadanda. § **37:13** Hanan babluy ya ad Aram (unu ad Syria) di awadanda. * **37:24** Inusa'usal nan a'alid Assyria nan a'ayiw ad Lebanon ta impiyammaday a'abungda. † **37:25** Hay pohdonan hapiton ya adi humewol nan aginnaginnaw ad Eygpt hinan i'Assyria ti abalinandan bumad'ang.

26 Mu hay nambal Apo Dios hinan ipahiyan Sennacherib ya inalinay,
“Undan agguymu inila an Ha"in an Dios ya ninomnom'u tuwalih din penghana
hanan na'na'at?
Mu ad ugwan ya un'u iyabulut di a'atana,
at hiyanan pina"im nan abablubabluy hitun ad Judah an na'allup.
27 Ya hiyanan un itang di abalinan nan tatagun numpumbabluy hidi,
at nalakah nangabakam ay dida.
Ti umatdah nan pa'ahhangaw an holo' an himmangaw hinan atap di abung
an pinumtang ay ya na'leng.

28 Mu Ha"in ya inila' an amin di ato'atom ya an amin di umayam,
ya inila' goh an nidugah di bungotmun Ha"in.
29 At dumalat nan dengngol'un nidugah an bungotmun Ha"in
ya nan pumpahiyaam ya tol'o' di olongmuh kawod,
ya impiyamel'un he"ay gumo' ta ay'a kabayu.
At ibangngad da'ah nan nalpuwam an e'wam hinan nange'wam an immalin ten
babluy.”

30 At ha"in an hi Isaiah ya inali' ay Hezekiah di,
“Umat hituy pangimmatunam an ipapto' Apo Dios tun babluy tu'u.
Ad ugwan an tawon ya hay mabalin hi itanud tu'u
ya nan ibungan nan malgom an humangaw an ugah di nabto'.
Ya umat goh hinah nan mehnod an tawon.
Mu nan miyatlun tawon ya munhabal tu'u mahkay
ta nan bot'on tu'un bungan di itanom tu'uy onon tu'u.
31 Ya nan ma'angang ay ditu'un iJudah ya diday mihamad hitun babluy tu'u
ta munholagdah do'ol.
32 Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya tigona ta hiyay ma'at,
ya adi makulug an wadaday ma'angang ay ditu'ud Jerusalem.

33 At hiyanan hiyah te inalin Apo Dios hi ma'at hinan alid Assyria an inalinay,
Adi mabalin an hogpon nan titindaluna tun ad Jerusalem,
ya adi goh mabalin an panaondah tu.
Ya adi mabalin hi unda meheggon nan numpunhapiaw hitu
unu muntababdah nan nunlene'woh hitun allup
ta way pange'wandan bumahhel an mangubat ay ditu'uh tud Jerusalem.
34 At nan nange'wan nen alih immaliana di pange'wanan mumbangngad hi babluyda goh
damdama.
Ti adi humgop eten babluy.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ete.
35 Ti ipapto"uh ten babluy ta baliwa' an dumalat di ngadan'u
ya dumalat goh hinan baal'un hi David.”

36 Ya heden nahdom ya immuy han Anghel Apo Dios hinan nungkampuan nan i'Assyria, ya numpatoynay hinggahut ya han nawalu ta han lemay libuh din titindalu. At hidin nabiggat ya awalitang daden titindalun nun'a'atoy hinan nungkampuanda. 37 Ya nakak mahkay nan Alin hi Sennacherib ya nan na'angang an titindaluna ta numbangngaddah nan babluydad Nineveh.‡

38 Ya wada han ohay algaw§ ya immuy hi Sennacherib hinan timplun nan bululna an hi Nisroch. Ya hidin mundaydayaw hidi ya nangunudda nan duwan imbabaluynan da Adrammelech ay Sharezer, ya pinatoyda hiyah hanggap, ya limmayawda ta immuydad Ararat. Ya nihukat nan imbaluynan hi Esarhaddon* ta hiyay ali.

38

Hay Nundoghan ya Immadaogan nan Alin hi Hezekiah
(II Ki. 20:1-11; II Chron. 32:24-26)

‡ **37:37** Hiyay kapitulyud Assyria. § **37:38** Naluh di 20 an tawon ti na'at hidin 681 B.C. * **37:38** Hay nun'alianad Assyria ya hidin 681-669 B.C.

1 Henen gutud* ya nundogoh hi Hezekiah an magadyuh matoy. At immuya' an propetan
hi Isaiah an hina' Amoz, ya inali' di, “Inalin Apo Dios di, Ipanuhmun amin ti adi'a mahkay
pumhod. Ya mundadaan'a ti ag'agay atayam.”
2 At nunligguh hi Hezekiah hinan way dedeng, ya nunluwalun inalinay, 3 “O Apo Dios,
inilam ahan an He"ay gun'u intamuan! At inat'un amin di abalina' an nangun'unud hinan
pohdom!” Unat goh nalpah an inatnay umat hina ya nidugah an adi pa"edpol hi kilana.
4 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Isaiah an inalinay, 5 “Mumbangngad'ah
awadan Hezekiah, ya inalim ay hiyay, Hi Apo Dios an Dios din hi apum an hi David ya
dengngolnay luwalum, ya tinnignay lugwam. At udmana anuy pi'taguam hi himpulu ta
lemay tawon.† 6 Ya baliwan da'a ya tun ad Jerusalem hinan nun'appuhin aton nan alid
Assyria.”
7 Ya inali' di, “Hiyah te panginnilaam an ipa'annung Apo Dios nan inalinan he"a.‡
8 Tigom nan ma'at hi au'au an ipahunod Apo Dios hi himpuluy wakang hinan agdan an
impiyamman din Alin hi Ahaz.”§ Palpaliwan tatagwa ya nipa'annung an himmunod nan
au'auh himpulung wakang.

9 Ya unat goh immadaog hi Hezekiah ya intudo'na din ene'damnan inalinay,
“Hay nomnom'u ya
10 ya inali' di,
Undan ad ugwan an ama'entog'uy ataya'
ta umuya' mahkay hi awadan di nun'a'atoy
ta mihinaa' hidih enggana?
11 At alyo' hi un'u mahkay adi tigon hi Apo Dios
unu nan i'ibba' an tatagun nunhituh tun luta!
12 At abigabigat ya ninomnomnom'uy pamogpogan Apo Dios hi nitagua'
an umat hi apa"ian di tuldan abung nan mumpahtul hi kalnilu.
Ya nan nibayat an ma'abol an agguy nalpah ya pinutulan nan mun'obol.
13 At inlablabi' an hinolholtap din nidugah an ahihaha'it hi odol'u
an paddungnay punggimu' di layon di tungal'u.
At hay punnomnom'u ya mapogpog mahkay di nitagua'.
14 Ya adi mahkay tumuluy kila' an umat hinan gumehogehom an kalapati,
ya na"ablay mahkay di mata' an mangitatangad ay Apo Dios.
At inali' hinan luwalu' di,
Badangana' ni' ahan Apo Dios ti maligligatana'!

15 Mu hay hapito' mah?
An hiyah ne inalinan ha"in hi atona,
at ten inatna.
Ya unna' atog mumpa'ampa
an ta"on hi unna' maligligatan an molo' hi ha'it di nomnom'u.
16 Nan Tugunmu, Apo Dios, di itaguanmi ya ipaphodanmi,
at inyadaoga' ti inyabulutmun mi'tagua'.
17 Immannung an din nunholholtapa' ya numbalinom hi amaphoda'.
Ti dumalat di pamhodmun ha"in ya imbaliwa' hi atoy,
ya inaliwam an amin di bahol'u.
18 Ti nan natoy ya adi mabalin an dayawon da'a,
ya adina haphapiton di anabagtum ya amaphodmu.
Ya umat goh an adi mabalin an mundenol hinan adi maluman an pumpapto'mu.
19 Ya hay mabalin hi mundayaw ay He"a ya nan matagu an umat ay ha"in hi ad ugwan,
ya nan o'ommod ya mabalin an waday atondan mangibagah nan imbabaluydah
aat nan adi maluman an pangipapto'mu.

20 Ibaliwa' ay He"a, Apo Dios,
at ikankantamiy pundayawmin He"ah nan Timpluh enggana
an iddummin ipagangoh nan maphod di gangohnan alpa.”

---

* **38:1** Unu 701 B.C. Ya heten na'ulgud ya na'at ya un umuy nan i'Assyria an nunli'ub ad Jerusalem an nibaag hinan chapters 36-37. † **38:5** At natoy hiyah din 686 B.C. ‡ **38:7** Hay nehnod an na'at ya intudun Isaiah di atonan mumpa'alah nan bungan di fig an ayiw ta ed'opnah nan poghana ta mapoyanan (verse 21). La'tot ya hinanhanan Hezekiah di panginnilaan hi mangipa'annung hi umayanah nan Timplun Apo Dios (verse 22). § **38:8** Hay nun'alianad Judah ya hidin 735-686 B.C.

21 Ya inali' an hi Isaiah hinan baal nan Alin hi Hezekiah ta bo'bo'onday ohah nan bungan
di fig, ya ened'opdah nan poghan nan ali, at mapoyanan.
22 Ya inalin Hezekiah di, “Hay panginnilaa' hi unna' pumhod ta mabalin an umuya'
mundayaw hinan Timplun Apo Dios?”

39

Nan Nahnag an Nalpud Babylon

1 Heden immadaogan Hezekiah ya dengngol nan alid Babylon an hi Merodach-Baladan* an hina' Baladan an nundogoh hi Hezekiah mu immadaog. At impiyuynay tudo'nan iniddumnay adawnan hiya. 2 Ya inapngan Hezekiah daden hennag nan alid Babylon, ya impattignan amin ay dida nan nun'abalul an gina'una an umat hi silver, ya balitu', ya nan ma"aphod di hunghungnan mangipaphod hi ma'an, ya nan maphod an lana, ya nan usalondan mi'gubat. At inaminan impattig nan wah palasyuna ya nan inadangyan di pumpapto'ana.
3 At ha"in an hi Isaiah ya immuya' ta mahmaha' ay Hezekiah an inali' di, “Hay nalpuwan daden tatagu, ya hay inalidan he"a?”
Ya tembal Hezekiah an inalinay, “Nalpudad Babylon an niyadagwin babluy.”
4 Ya inali' di, “Hay tinnigdah nan palasyum?”
Ya tembal Hezekiah an inalinay, “Tinnigdan amin ti mi'id ah agguy'u impattig ay dida.”
5 Ya inali' ay hiyay, “Donglom heten hinapit nan nidugah di abalinanan Dios ti inalinay,
6 Awniat madatngan han gutud an iyuydad Babylon an amin nan wah nan palasyu an
ta"on hi un nan gina'un din o'ommodmu, at mi'id ah ta"on hi ohah ma'angang hitu.† Hiyah
ne inalin Apo Dios. 7 Ya miyuyday udum hinan holagmud Babylon.‡ Ya mapnahanda ta
mumbalindah baal hinan palasyun nan alih di.”§
8 Ya hay nambal Hezekiah ya inalinay, “Maphod henen impa'innilam ay ha"in an nalpun
Apo Dios.” Ti hay wah nomnomnah nan inalin Isaiah ya malenggop an mi'id ah al'alih nan
pun'ap'apuwanah nan amataguna.

40

Nan Mangipadenol hinan Tatagun Apo Dios

1 Hi Apo Dios ya inalinay,
“Al'alu'onyu ni' ahan nan tatagu'.
2 At ephodyun ibagah nan wad Jerusalem an awniat malpah mahkay nan ipaligligatanda,
ya ma'aliwan mahkay di baholda ti nidugah di pummolta' ay didah nan numba-
holanda.”

3 Ya awniat waday umuy an manudtudu an it'u'it'u'nan alyonay,
“Idadaanyuh nan mapulun di owon nan Dios an dayawon tu'un holag Israel.
Ipaphodyu ta ma'andong hi dalanona.*
4 At paddungnay tababonyun amin di nun'aba"ungan,
ya nundotalonyun amin di duntug.
Ya andongonyu nan dalan an nun'apiku
ta maphod an ma'andong ya nundodottal nongkay.†
5 Ya mipa'innila mahkay di anabagbagtun Apo Dios ta tigon an amin di tatagu.
Hi Apu tu'uy nanimung an nangali ete.”‡

6 Palpaliwan ya dengngol'u han hapit an inalinay, “Tum'u'a!”
Ya inali' di, “Hay it'u"u?”
Ya inalinay, “It'u'mun alyom di,
An amin di tatagu ya umat hi holo',

---

* **39:1** Hay nun'alianad Babylon ya hidin 721-710 B.C., ya napogpog an nun'ali ti pinogpog nan Alin hi Sargon II an alid Assyria. Mu hidin natayan Sargon ya impidwan Merodach-Baladan an nun'alid Babylon ta nun'alih din 705-703 B.C., mu la'tot ya pinogpog Sennacherib hiya. Ya hidin 701 B.C. an din tawon hi nundoghan Hezekiah ya agguy nun'ali, at mid mapto' ya impitlunan nun'ali ta ni'gadyum ay Hezekiah ta middum ay hiyah gubat ta abakonda nan i'Assyria.
† **39:6** Nipa'annung hinan Dan. 1:2. ‡ **39:7** Umat hinan Alin hi Jehoiachin an nipiyuy hidih din 597 B.C. (II Ki. 24:15).
§ **39:7** Umat ay da Daniel ay Shadrach, ya da Meshach ay Abednego an numbalin hi baal din Alin hi Nebuchadnezzar (605-562 B.C.). * **40:3** Mat. 3:3; Mk. 1:3; Lk. 3:4; Jn. 1:23 Hay pohdonan hapiton ya ipaphodday pangatda ta midadaandah umalian Kristu. † **40:4** Lk. 3:5. Hay ugalidah din penghanah un waday umayan nan ali ya ep'ephod nan tataguy kalatan pange'wana ta ma'andong. Ya intudun John an Mumbonyag an hay aton tu'un mangandong hi nitaguan tu'u ya nan pangitutuyuan tu'uh bahol tu'u (Mat. 3:1-8). ‡ **40:5** Lk. 3:6.

ya nan amaphodda ya umat hinan habhabung di holo' hinan punhabalan.§
7 Ti nan holo' ya malyaw,
ya nan habungda ya magahdan dumalat di dibdib an ipa'ali'.
Ya immannung an hay tagu ya mipaddung hinan aat di holo'.*
8 Ti nan holo' nongkay ya malyaw,
ya nan habhabung ya magahda,
mu nan Hapit'u ya munnananong hi enggana."†

9 At ditu'un tatagun Apo Dios an umuy mangipa'innilah nan maphod an ulgud‡ hinan i'ibba tu'un tatagud Jerusalem
ya umuy tu'uh nan ata'nang ahan an duntug,
ya enlo'enlot tu'un mangit'u' an adi' tu'u mun'og'ogon.
An alyon tu'uy,
"Wah tu nan Dios an dayawon tu'u!"
10 Undan adiyu tigon nan na'abbagbagtun Dios an na'uy an nidugah di abalinanan mun'ap'apu?
Ya waday inta'inah idatnah nan tataguna.
11 Ya halimunana nan tataguna
an umat hinan aton di mumpahtul hi kalniluh nan kalniluna.
An wa ayan inapupuna nan imbabaluy di kalnilu
ya ma'ma'ullay an mangitnud hinan pa'attungaw an kalnilu.

Hay Aid di Nipaddungan Apo Dios an Dayawon nan Holag Israel
12 Undan waday way abalinanan munlukud hi danum hinan baybay an hay paladnay usalona?
Ya undan wada goh di way abalinanan munlukud hi inambilog ad daya?
Ya umat goh an mi'id di taguh nanginnilah damot tun luta ya nan numbino'ob'on an duntug.
13 Ya undan way nanginnilah nomnom Apo Dios ta mabalin an itudunay atona?§
14 Ya umat goh an undan way numpatudtuduwan Apo Dios hinan nahamad an atona?
Ya undan way nanugun ay Hiya ta ma'awatanay ma'ma'at?
15 Hay immannung ya mid hulbin di abablubabluy ay Apo Dios
ti umatdah nan hintidtid an danum ya nan itang ahan an hupu' hinan kiluan an mi'id di damotna.
Ya un man paddungnay hinggamal an hupu' nan do'ol an babluy hinan gagwan di baybay ay Hiya.
16 An amin nan ayiw hinan inalahan ad Lebanon ya adi umanay
hi panunguh nan pun'onngan hi me'nong ay Apo Dios,
ya ta"on hi un nan animal hidi ya adi umdah me'nong hi Onong an Moghob.
17 Hay pannig Apo Dios hi an amin an tataguh nan abablubabluy ya mi'id di niyatanda,
ya mi'id di hulbidan Hiya.

18 At hay ngadan mah nin di pangipaddungan tu'un Apo Dios?
Mi'id ti na'i'innilan mi'id nongkay tuwaliy umat ay Hiya.
19 Hiya ya adi umat hinan bulul an inyamman di tagu
an hay inyammada ya gumo',
ya inamyudandah balitu',
ya innal'altiandah silver an kanhel.
20 At nan nawotwot ay ya mabalin an pilionay magangan ayiw,
ya inyuynah nan nala'eng an mumpa'ot hi bulul
ta nahamad an adi un itangan natu"in.

21 Undan agguyyu inila unu dengdengngol nan hinapit Apo Dios
ya un malmu tun luta?
22 Ti Hiya an inumbun hinan pumpapto'anah nan bagtun tun lutan
hay pannignah nan tataguh tun luta ya umatdah nan battat.
Ya ad daya ay ya Hiyay nangibe'lag ta ay kultina,
ya impaphodna ta umat hinan tuldan niyatap.

---

§ **40:6** I Pet. 1:24. * **40:7** I Pet. 1:24. † **40:8** I Pet. 2:25. ‡ **40:9** Heten maphod an ulgud di miyulgud hinan nibalud ad Babylon ya ta mabaliwanda ti umanamutdad Judah. Mu hinan New Testament ya nat'on nan Maphod an Ulgud ti hiyah ne aat di abaliwan tu'uh espiritual ta mi'tagu tu'un Apo Dios. § **40:13** Rom. 11:34; I Cor. 2:16.

23 Ya hanan a'ap'apuh tun luta ya mabalin an ipa'ampana dida,
at mi'id di hulbida.
24 At mipaddungdah nan pa'itannom an wan ete"adan lumamut ya napuo',
at malyawda,
ya mun'iyaddibda an umatdah nan dugi.

25 At hiyanan alyon nan me'gonan an Dios di,
"Mi'id di mabalin hi pangipaddunganyun Ha"in.
26 Adya tangadonyud dayah nan mahdom ta tigonyu nan bittuan
ya undan hay inilayuh nunlumu ay dida?
Nan nunlumu ay danen numbino'ob'on an wad daya
ya inohha'ohhanan ngadnan dida,
ya dumalat nan nidugah an abalinana ya mi'id di ma'utaw ay dida."

27 At hiyanan ditu'un holag Israel ya adi tu'u alyon di agguy inilan Apo Dios nan pumpalpaligatan tu'u,
ya adi tu'u goh alyon hi un ditu'u inganuy.
28 Ti undan agguyyu dengngol ya agguyyu inilan
hi Apo Dios ya Hiya nan munnananong hi enggana an nunlumuh tun luta.
Ya Hiya ya adi humiga,
ya adi mablay,
ya adi mabalin an ma'innilay nomnomnomona.
29 Ya Hiyay mangidat hi bi'ah nan na"ablay
ya abalinan nan nakapuy.
30 Ti ta"on hi un nan mumpangilog ya mabanbanollayda,
ya umat goh hinan ungungan linala'in ag'agadan lumungtuy,
31 mu nan mange'kod ay Apo Dios ya bumi'ahda,
at umatdah nan agila an tumayapdah nan ata'nang.
At ta"on hi unda gun tagtagon ya adida mabmablay,
ya ta"on goh hi un adagwiy dalanonda ya adida lumungtuy.

41

Hay Pamadangan Apo Dios ad Israel
1 Inalin Apo Dios di,
"Duminong ayu ta donglonyu tun ibaga'!
Da'yun tataguh abablubabluy ya mundadaan ayun umalin mangibagah nan pohdonyu ahan an ibaga.
Ta hahapiton tu'uh nan punhumalyaan ta ma'innilah un ngadan ay ditu'uy immannung.

2 Ti undan hay nannag hinan alin nalpuh appit hi buhu'an di algaw ta umuyna gubaton nan do'ol an babluy?*
Ya hay nangidat hi abalinana ta mangab'abak hinan malgom an umayana ta nun'abakna nan a'ali ya nan tatagu?
Ya nan hanggapnay numpamatoynan dida ta umatdah nan hupu',
ya nan pananay numpangiwa'at ay dida an umatdah nan dugi an mun'iyaddib.
3 Ya himbumagga ya numpudugna dida,
ya ta"on hi unna agguy impa'engha danen babluy mu agguy ahan nahugatan.
4 Mu dan hay mabalin hi mangat ay dane?
Ya hay nangipapto' hinan nahayhaynod an holag an nete"ah din hopapna?
Mi'id di udum hi un bo'on Ha"in an Ap'apun wada tuwalih din hopapnah engganah apogpogan tun luta."

5 Ya tinnig an amin nan tataguh abablubabluy danen na'at,
at hiyanan wumogwowogwogdah ta'otda.
At hiyanan mundadaandan mi'gubat
6 an mumbabaddanganda ta pun'iyalidah nan i'ibbadan alyonday,
"Pabi'ahon tu'uy nomnom tu'u!"

* **41:2** Unu nan Alin hi Cyrus an Nidugah (559-530 B.C.) an nun'alid Media-Persia. Hiyay nangabak hinan iBabylon hidin 539 B.C., ya hiya goh di nangipa'anamut hinan Hudyu ta mumbangngaddad Judah (II Chron. 36:22-23; Ezra 1:1-4; 6:3-5).

7 At nan mumpa'ot ya ipahluna nan muntanag hi balitu' ya nan mummattilyuh nan
niyamma
ta maphod di tigawna.
Ya ipahluna goh nan mangipata'.
Ya alyonda goh hinan mangammah ihinan den bulul an inyammada di,
“Maphod di nangatmu!”
Ya numbabaddangandan nangipata'dog eden inyammadan bulul ta ipata'da ta
adi matu"in.
Ya nan mumpangiyummum hinan alimatung nan bulul ya pabi'ahonay punnomnom
nan munlanha
an alyonay, “Maphod di aat di niyammaana!”
At inhamaddan inlanha nan bulul hinan ihinana ta adi matu"in.

8 Mu inalin Apo Dios di,
“Da'yun holag Israel an baal'u di pinili' hi tatagu'
ti da'yuy holag din ligwa' an hi Abraham.
9 At initnud'u da'yuh tu an inilpu' da'yuh nan nidagwin babluy hi pingit di luta.
At olom ya Ha"in di dayawonyuh itamuanyu
ti da'yu nongkay di pinili' hi baal'u an agguy'u da'yu din'ug.
10 At adi ayu tuma'ot ti wagwadaa' ay da'yu an Ha"in di Diosyu.
At pabi'aho' da'yu,
ya badanga' da'yu,
ya ibaliw'u da'yun dumalat nan nidugah an abalina'.
11 At an amin di mi'buhul an nidugah di boholdan da'yu ya diday ma'abak ta mabainanda,
ya nan mangubat ay da'yu ya mi'id di hulbida ti mun'atoyda.
12 At ta"on hi unyu umuy anaponyu nan buhulyu
ya mi'id mahkay an adiyu tigon dida.
13 At hiya nongkay nan adi ayu tuma'ot
ti Ha"in an Dios an dayawonyun holag Israel ya baliwa' da'yu.”

14 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Ta"on hi un mid olo'ologyu an mi'id di abalinanyu ya adi ayu tuma'ot
ti Ha"in an Me'gonan an Dios an dayawonyud Israel di mamaliw ay da'yu!
15 Ti mipaddung ayuh nan balbalun pun'elekan
an ma'ataddom nan do'ol an babana.
At mabalin an punggimu'yu nan duntug an nipaddungan nan buhulyu ta mipaddung-
dah dugi.
16 Ya paddungna goh di puntaapanyu dida
an pun'ipatu"ugyu ta itayap di puo'.
Mu da'yu ya mun'am'amlong ayun Ha"in an Me'gonan an Dios an dayawonyun holag
Israel.

17 Ya wa ay ta mi'id di danum ta maligatan ayu an paddungnay un ayu matoy hi inuwawyu
ya Ha"in an Dios ya donglo' di luwaluyu.
Ti Ha"in an Dios an dayawonyun holag Israel ya adi' da'yu inganuy.
18 At pabuhu'o' di danum hinan tulid di duntug ta umayuh an e'wadah nan giginginnaw
ta umuydah nan numpundotal,
ya pumbalino' nan mapulun hi lobong ya nan mamagan lutah obob.
19 Ya tummolda goh hinan mapulun di numbino'ob'on an ayiw
an umat hi cedar, ya akasya, ya myrtle, ya olibo,
ya bolbol, ya fir, ya cypress, ya nan udum.
At mumbalin hi inalahan nan mapulun.
20 At tigon di tatagu daten ma'ma'at,
ya ma'awatandan Ha"in an Me'gonan an Diosyun holag Israel di nunlumun
amin.”†

21 Ya inalin goh Apo Dios an Ali tu'un holag Israel di,
“Da'yun bulul an inyamman di tagu ya umali ayu ta punhahapitan tu'uy ililiiliyu.
22 At umali ayu ta ibaagyuy ma'ma'at hi udum hi algaw
ya din na'na'at hidin hopapna ta innilaon tu'uy numbalinana.

† **41:20** Hi Apo Dios ya inalinay idatnan amin di mahapul nan tatagunah unda mibangngad hinan babluydad Israel an malpudad Babylon an niyayanda.

23 At ipa'innilayuy ngadan di hohoddon tu'un ma'at hinan tatagu
ta ma'innilah un ayu madayaw.
Ya uggoh mah ta atonyuy umipata'ot unu umipanoh'a ta way tuma'tanmi?
24 Mu na'innila tuwalin mi'id ahan di hulbiyu
ya mi'id di abalinanyu.
At nan mundayaw ay da'yu ya nidugah an nun'appuhiy pumbalinanda.

25 Mu waday pinili' an malpud Media hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw‡
ta gubatona nan ali.
Ya hiya ya malpu goh hi ad Persia hi appit hi buhu'an di algaw an mumpabadang ay Ha"in.
Ya hay atona ya paddungnay pun'igatina nan a'ap'apu
ta umat hinan aton di munduwin hi bangan pun'igatina nan uklit ta mapilut.
26 Un mah wadaday udum hi nangipa'innilan da'yu eteh din hopapna ya un ma'at?
Mi'id ti Ha"in ya anggay!
Gulat ta wadaday udum hi nangipa'innilan teh nahhun ya un mipa'annung
ya mabalin an alyonyuy, Hiya kangan!
Mu mi'id an ta"on ah oha!
27 Ha"in an Dios ya anggay di nangalih nan iZion eten maphod an ma'at hi udum hi algaw an inali' di,
Na'uy an mumpanga'anamutda nan i'ibbayu!
28 Mu hidin nummahmaha'
ya mi'id di ta"on hi ohah nambal hinan bululyu.
29 Hiyanan tigonyun na'innilan hana tuwalin bulul ya mi'id di hulbida
an umatdah dibdib an malgom di ipluyana!”

42

*Nan Baal Apo Dios**
1 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Awniat umali nan pinili' an baal'un idata' hi abalinana
at Hiyay mangipa'am'amlong ay Ha"in.
Ya ipiyodol'u goh nan Na'abuniyanan an Lennawan Hiya
ta mihamad di atonan mangipanuh hinan tataguh abablubabluy.†
2 Hiya ya adina it'u' unu olto'olton di hapitna
ta ma"adngol hi kalata.‡
3 Ya adina mamaon an putungon nan mipaddung hi bilaun na'uy an maptung
unu nan kingki an na'uy madop an adina odpon.
Mu Hiya ya badangana nan mipaligligat ta engganah unna pangabakon nan maku-lug.§
4 Ya adi humigan mamannod hi engganah unna tigon
an nahamad di atondan mangipanuh hinan tataguh nan abablubabluy hitun luta.
Ya nan tataguh nan adadagwin babluy ya pohdonda ahan an donglon nan Uldina.”*

5 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Ha"in nan Dios an nunlumud daya ta embe'lag'u ta umat hi ambilog an tulda,
ya limmu' goh tun luta ya an amin nan wah tu,
ya Ha"in goh di nangidat hi yahyah ya nitaguan di tagu ya an amin nan matagu.
6 At Ha"in an Dios di nangayag ay He"a,
ya impapto"u He"ah nan nidugah an abalina'.
At He"ay pi'tulaga' ta ipa'annungan din inali',
at ipattigmu nan nahamad an aat'u.
At mipaddung'ah nan dilag an mamatal hi nomnom di tataguh tun luta.
7 Ya awniat He"ay maniat hi matan nan nabulaw ta tummig
ya mangibo'tan hinan paddungnay nun'ibalud an wah nan munhehellong.

8 Ha"in nan Dios an madayaw,
at nan amaphod'u ya adi' idat hi udum!

---

‡ **41:25** Pinapahhun Apo Dios an inalih ten alyonay honogona nan alid Persia an hi Cyrus an Nidugah ta abakona nan abablubabluy. Ya nipa'annung heteh din nalauh an hinggahut ta nabongley tawon hi nangitud'an Isaiah ete (Isa. 41:2; 44:28). * **42:** Unu nan Alin Pento' Apo Dios. † **42:1** Mat. 12:18. ‡ **42:2** Mat. 12:19. § **42:3** Mat. 12:20. * **42:4** Mat. 12:21.

Ya ta"on un nan pundayawan nan tatagun Ha"in ya adi' iyabulut an umuy hinan bulul.
9 Undan adiyu tigon an nipa'annungda din nahhun an inali' an awniat ma'at?
At ad ugwan ya wada goh di balbalun alyo' ay da'yu ta ma'at hi udum hi algaw."†

Nan Kantan Pundayaw ay Apo Dios

10 Olom ni' ya an amin tu'un wah nan abablubabluy hitun luta ya ikantaan tu'uh Apo Dios
hi balbalun kanta ta pundayaw tu'un Hiya!
Ya middum ayun amin an wah nan baybay,
ya da'yun numpunhituh nan babluy hinan gagwan di baybay.
11 Ya da'yun numpunhituh nan mapulun,
ya da'yun numpunhituh nan babluy an neheggon hidi,
ya ta"on un da'yun holag Kedar‡ ya oltonyun mungkanta.
Ya ta"on un da'yun iSela§ ya mungkanta ayuh amlongyu,
ya nuntu'u' ayuh nan tulid di duntug!
12 At an amin tu'u ya dayawon tu'uy amaphod Apo Dios,
ya impa'innila tu'uh nan nun'iyadagwin babluy hinan gagwan di baybay!
13 Ti hi Apo Dios ya umat hinan mabi'ah an tindalun umuy mi'gubat an nidugah di bungotna.
At ma"adngol di kiina,
ya ma'abbi'ah an umuyna pundamu nan buhulna.

14 Hi Apo Dios ya inalinay,
"Nadnoy an unna' didindinong.
Mu ad ugwan di pangipe'dama' hi bohol'u,
at umata' hinan babain nadatngan di puntungawana an pumkaw hi dogohna.
15 At pumpa"i' nan aduntuduntug ya nan i"itang an dudunduntug
ta mun'alangu kaymuy holo' ya ayiw.
Ya magana' nan wangwang ya an amin nan lobong.
16 Ya nan nun'abulaw ya ipangulu' didah nan dalan an agguyda eneng'engwa.
Ya pumbalino' hi mapatal nan munhehellong an awadanda,
ya nundotalo' nan nun'appuhin kalata.
Ya umat hituy ato' ti adi' inganuy dida.
17 Mu nan mange'kod hi nitaguandah nan bulul an alyonday hiyay dayawonda ya milahhinda,
at nidugah di abainanda."

Nan ay Paddungnay Nabulawan ya Napu'itan nan i'Israel

18 Ya inalin goh Apo Dios ay ditu'un holag Israel di,
"Ihamadyun ingaon tun alyo' an da'yun nun'apu'it,
ya da'yun nun'abulaw ya pa'atiggonyu akkay tuwali.
19 Ti undan hay udum hi paddungnay na'abbulaw ya na'appu'it
hi un bo'on da'yun pinili' hi baal'u?
20 Manu ti do'ol mahkay di tinnigyu,
mu mi'id di hulbinan da'yu.
Ya manu ti waday ingayu,
mu nihimung an adiyu pohdon an donglon.
21 Hi Apo Dios ya pohdonan mattig ay ditu'un baalnan holag Israel
di amaphod nan Uldinah nan pangun'unudan tu'u.
22 Mu hay na'at ay ditu'un tataguna ya penloh di buhul tu'uy gina'u tu'u,
ya imbalud ditu'un didah nan munhehellong.
Ya mi'id di ohah mamaliw ay ditu'uh umalin bumadang."

23 At undan mi'id ahan di ohan ditu'uh way na'adalnan ten na'at?
24 Undan hay mangiyabulut an polhon di buhul nan gina'u tu'un holag Israel
hi un bo'on damdamah Apo Dios?
Ya manu ay ma'at hana ya dumalat di adi tu'u pangunudan an tatagunah nan Uldina.
25 At hiyanan ipa'dam Apo Dios ay ditu'u nan nidugah an bungotnan ipa'wanah gubat,
at paddungnay gumiyab di apuy ta gohbonay udum ay ditu'u.
Mu adi tu'u damdama abuluton nan pohdon den ma'at an itudun ditu'u.

† **42:9** Heten balbalun inalina ya nan ipaphodan nan babluy ad Israel, ya namamah nan pumbangngadan nan Hudyuh nan babluyda (Isa. 43:5-9, 19-21). ‡ **42:11** Didanay numpunhitud Arabia hinan mapulun, ya nundengwada an dimmalat nan do'ol an kalniluda. § **42:11** Didanay numpunhituh nan ohan kapitulyud Edom.

Ya ay paddungnay nunggohob ditu'u,
mu agguy tu'u damdama nagilat.

43

Nan Baliw di Holag Israel

1 Mu inalin Apo Dios di,
"Adi ayu tuma'ot an da'yun holag Jacob
ti Ha"in an nunlumun da'yu ya ibaliw'u da'yun pento"uh tatagu'.
2 At ta"on hinan bumad'anganyuh nan maluhung an wangwang*
ya wagwadaa' an pi'yibbayu ta adi ayu tuma'ot.
Ya hinan himbumaggan dumalananyuh nan apuy ya adi ayu malahuan.†
3 Ti Ha"in an Dios an dayawonyun holag Israel di mangibaliw ay da'yu,
at inganuy'ud Egypt, ya ad Ethiopia, ya ad Seba‡ ta mapogpog di abaalyu.
4 Ti nabalul ayun Ha"in,
ya pa'appohpohdo' da'yu,
at hiyanan mun'a'atoyday udum hinan tatagu ay danen babluy hi pamaliwa' ay da'yu.
5 At hiyanan adi ayu nongkay tuma'ot ti wadaa' an mangipapto' ay da'yu,
at pa'anamuto' da'yu ya nan imbabaluyyu ta taynanyu nan awadanyun babluy
hi appit hi buhu'an di algaw ya appit hi alimuhan di algaw.
6 Ya umat goh hinay ato' ay da'yun miwa'at hi abablubabluy hi appit hi iggid ya agwan
hi un hagangon di buhu'an di algaw,
ya an amin nan tatagu' an miyuy hi adadagwin babluy.
7 At an amindan imbilang'uh tatagu' an limmu'
ya olom ni' ya dayawona'."

8 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Amungonyu nan tatagun waday matada mu paddungnay unda nabulaw,
ya waday ingada mu paddungnay unda napu'it.
9 Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ta ma'amung ayun amin
ta ibaagyuh un ngadan hinan dayawonyuy nangulgud hinan ma'ma'at hi ad
ugwan.
Wada mah di mun'ihtigun alyonay,
Nahhun tuwalin impa'innilan nan dayawonmi ay da'mi daten ma'ma'at hi ad
ugwan.
10 Mu Ha"in an Dios ya da'yun holag Israel di ihtigu',
ya da'yu goh di pento"uh baal'u ta innilaona' ay da'yu.
Ya Ha"in di unudonyu,
ya ma'awatanyun Ha"in ya anggay di Dios an mi'id di udum.
At nete"ah din hopapnah enggana ya mi'id di udum hi Dios an Ha"in ya anggay.
11 At Ha"in ya anggay nongkay di Dios
an mi'id di udum hi managuh tagu.
12 Ya nahhun tuwalin impa'innila' ay da'yu an ibaliw'u da'yu,
at hiyay ato'.
At ihtiguanyu an mi'id hinan dayawon di udum an tataguy nangat hi umat hitu.
13 Ya minaynayun an Ha"in di Dios hi enggana,
ya mi'id di mabalin hi manangga ay Ha"in.
Ya mi'id di mabalin hi munluman hinan ninomnom'un aton."

Nan Homo' Apo Dios ya nan Adi Umunudan nan Holag Israel

14 Hi Apo Dios an Baliw tu'u an nahamad di niyatanan ditu'un holag Israel ya inalinay,
"Hay ato' an mangibaliw ay da'yu
ya honogo' di mangubat hinan iBabylon ta pumpa"iday pantaw di allupda,
ya pinilitda didan ilugan hinan pupul an ipahiyada,
at nunnaud di ipa'ampaanda.
15 Ti Ha"in an Dios an Aliyu ya nahamad di niyata'
ay da'yun holag Israel,
ya Ha"in goh di nunlumun da'yu.

---

* **43:2** Nan duwan nipaddungana ya din bimmad'angan nan Hudyuh nan Mumbolah an Baybay (Ex. 14:22) ya nan Wangwang an Jordan (Josh. 3:1-17). † **43:2** Nan nipaddungana ya din nundaldallanan da Shadrach ay Meshach, ya hi Abednego hinan mabi'ah an punhaangan nan Alin hi Nebuchadnezzar (Dan. 3:1-30). ‡ **43:3** Hiyay ohan babluy an neheggon ad Ethiopia, mu agguy tu'u inilay ustuh awadana.

16 Ya Ha"in goh din nangiyammah dalan hinan gagwan di Mumbolah an Baybay§
ta namaganan hi dinalan nan tatagu' hidin nadnoy.
17 At hidin nitnudda nan mun'abi'ah an tindalud Egypt an numpuntakay hi kabayuy udum
ya kalesay udum ya numpunlonongdah nan baybay,
at nun'atoydan umatdah nan nadop an kingki.*
18 Mu danen na'at hidin nadnoy
ya agguy nipaddung hinan ato' hi ad ugwan.
19 At heten ato' ya balbalu
ti iyamma' di dalan hinan mapulun ta dalanonyun tatagu' an umanamut.
Ya lumuwo' di wangwang hidi
20 ta waday inumonyu an pento"un tatagu' hi pange'wanyuh di.
At munyamandan Ha"in nan jakal ya kuup an nan animal hi inalahan hinan danum an inumondah dih nan mapulun.
21 Ti da'yun tatagu ya limmu'
ta da'yuy mangipa'innilah anabagbagtu' hinan abablubabluy.

22 Mu nihimung an adi ayu mumpabadang ay Ha"in
ti hiniganana' ay da'yun holag Israel.
23 Ya agguy ayu nun'onong ay Ha"in hi kalniluh Onong an Moghob,
ya mi'id goh di ene'nongyuh nan udum an me'nong an pundayawyun Ha"in.
Mu agguy'u da'yu pinaligat ti agguya' numbagah e'nongyuh Onong an Ma'an unu incense.
24 Ya agguya' goh inla'uan hinan ma"aphod di hunghung di ahu'nan miyammah incense,
ya agguya' impa'amlong hinan taban di animal hi Onong an Moghob.
Ti un at goh nan pumbaholan di inyal'allayun inat,
at impahigaa' ay danen nun'appuhin ina'inatyu!

25 Mu ta"on hi un umat hina ya aliwa' di numbaholanyu
an adi' mahkay nonomnomon ti umat hina tuwaliy aat'u!
26 At aga ta punhahapitanan tu'u
ta ibaagyuh un immannung an mi'id di baholyu.
27 Din nahhun an ommodyuh† din hopapna ya nan a'apuyu‡ ya din'uga'
an agguya' inunud.
28 At hiyanan ipa'aan'u nan papadih nan Timplu ta adia' itamuan,
ya iyabulut'un mapogpog ayun holag Jacob ta mabainan ayuh tun ad Israel."

44

Hi Apo Dios di Dios ya Anggay

1 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun holag Israel an pento"uh baal'u ya donglonyu tun ibaga' ay da'yu.
2 Ha"in an Dios an nunlumun da'yu ya badanga' da'yu,
at adi ayu tuma'ot ti da'yu nongkay di pento"uh baal'u.
3 At ipa'ali' di danum hinan nun'anga' an babluyyu ta malbongday giginginnaw,
ya wagaha' nan holagyu,
at honogo' nan Na'abuniyanan an Lennawan dida.
4 At maphod di pi'taguanda an umatdah nan holo'
ya nan ma'alih poplar an ayiw hinan pingit di ginnaw.
5 At way ohan dida ya alyonay,
Hi Apo Dios di ad hakup ay ha"in.
Ya nan udum ya alyonday,
Holag da'min Jacob.
Ya nan udum ya itudo'dah ngamayday ngadan'un Dios,
ya imbilangday odoldan niddum hinan holag Israel."

6 At hi Apo Dios an nidugah di abalinanan Baliw ya Alin nan holag Israel ya inalinay,
"Ha"in nan Dios an mi'id di te"ana ya mi'id di pogpogna,
ya mi'id di udum hi Dios ti Ha"in ya anggay.
7 Wada mah di udum hi umat ay Ha"in?
Wadada ay ya ibagayu ta ipa'inniladay ma'at hi udum hi algaw

§ **43:16** Unu Red Sea. * **43:17** Ex. 14:23-31. † **43:27** Unu hi Abraham (Gen. 12:18; 20:9). ‡ **43:27** Didanay papadi ya nan numbino'ob'on an propeta.

ta mipattig di abalinandan umat hinan ina'inat'u.
8 At adi ayu nongkay tuma'ot
ti undan agguy'u tuwali inalin da'yuh din nadnoy di aat di ma'ma'at hi pidwa?
Da'yuy ihtigu' ti undan waday udum hi Dios hi un bo'on Ha"in ya anggay?
Ya immannung an mi'id di udum hi mipaddung hinan daplah an ihi'uganyu
ti Ha"in ya anggay."

9 At an amin nan mumpun'ammah bulul ya nibahhawda
ti danen inyammada an ibilangdah nabalul ya mi'id di hulbida.
Ya nan mundayaw ay danen bulul ya umatdah nan nabulaw an agguyda inilay makulug,
at hiyanan hay umangunuh ya mabainanda.
10 Ti undan hay lagbun nan tagun mun'ammah
nan mi'id di abalinanan bulul ta dayawona?
11 Nomnomnomonyun an amin nan mundayaw ay danen niyamman bulul ya mabainanda nongkay.
At ibagayu ta ma'amungda ta humalyao' dida.
Awniat nidugah di tuma'tanda ya abainanda.
12 Nan mumbohal ya idadaana nan usalona,
ya intunguna nan bohalonah nan gimmaban apuy,
ya bumibi'ah an mummattilyu ta engganah un mapolma nan iyammana.
At gapu enen tamuana ya ma'uwaw, ya mahinaangan, ya ma"ablay.
13 Ya umat goh hinan mumpa'ot an hay ayiw di iyammana an lukudonah mahhun,
ya minalkaana ta mattig nan tigon di tagu.
Ya unna mahkay pa'otan ta maphod di tigawna an ay tagu,
ya inyuyna mahkay hinan ihinana.
14 Nan ayiw an pilionan iyamma ya nan maphod an umat hi cedar,
unu cypress, unu oak, unu bolbol,
at hiyanay itanomna ta engganah un umongol an pa'ongolon di udan.
15 Ta umongol ay ya lengngohna,
ya intungunay bongwahna ta panungunah onona ya nun'aniduana.
Ya pina'otnah bulul di bongwahna ta dayawonda.
16 At panungunay bongwah nan ayiw,
ya numpulu'anah dotag hi ihdana ta mabhug.
Ya nun'aniduana goh ta dumolnat.
17 Ya pina'otnay bongwahnah bulul ta hiyay punlu'bubanah dayawona,
ya nunluwalu goh eden inyammanan bulul an alyonay,
"He"ay dios'u, at ibaliwa' ni'."
18 Nan mangat hi umat hina ya nakudang di nomnomda
an adida ma'awatan nan ato'atonda
ti paddungnay nahophopan di matada ta adida tigon.
19 Ya adida ahan pa'annomnomon an mi'id di alyondaan,
"Anaad ta un nanunguy bongwah nan ayiw hinan inhaang'un ma'an
ya nangipulua' goh hinan dotag
ya dayawo' di bongwahna?"
20 Mi'id damdama ti nahelngan di nomnomda,
at hiyanan paddungnay unda mangan hi dapul
ti e'koddah nan mi'id di abalinanan bumadang.
Mu mi'id hi nomnomdah alyondaan,
"Un nin ahan layah heten o'odna' an alyo' hi dios'u?"

21 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Nomnomnomonyu date an da'yun holag Israel ti da'yuy baal'u.
Ha"in di nunlumu ay da'yu,
at badanga' da'yu an adi' da'yu aliwan.
22 Ya inaliwa' nan baholyu,
at mi'id mahkay an umat hi na'ubahan di bunut hinan helhelong hi un pinumtang.
At hiyanan mumbangngad ayun Ha"in ti paddungnay penla"u da'yu!"

23 At da'yun wad abuniyan ya mungkanta ayuh amlongyu,
ya tum'u' ayun wah tun luta,

ya ta"on un da'yun aduntuduntug,
ya da'yun inalahan,
ya a'ayiw ya ikankantayuy amlongyu!
Ti hi Apo Dios ya penla'na nan holag Jacob
ta mipattig di anabagbagtuna ay didan ma'ali goh hi holag Israel!

24 At hi Apo Dios an nunlumun ditu'u an namla' ay ditu'u ya inalinay,
"Ha"in nan Dios an nunlumuh an amin an wada,
ya Ha"in ya anggay di nangibe'lag hi ad daya ya an amin an wah tun luta.
25 Ya Ha"in goh damdamay mangibaag hinan mangalih unda propeta,
mu layahda.
At hay ato' ya adi' iyabulut an ma'at nan impa'inniladah ma'at
ya ta"on hi un nan mumba'i an itangadah nan bittuan, ya bulan, ya algaw
ya ibahhaw'u ta adi ma'at.
Ya hanan nala'eng an tatagu ya itugunday nibahhaw ta mipattig an mi'id di nomnomda.
26 Mu nan baal'un propeta ya pa'annungo' an amin di ibagada,
at alyonda ay di mipaphod ad Jerusalem ya an amin nan babluy ad Judah
ta mumbabluyda goh nan tataguh di ya pa'annungo'.
27 Ya alyo' ay goh di matdu' nan way danumna an umat hi wangwang ya lobong
ya umannung an mun'atdu'da.
28 Ya gulat goh ta alyo' ay Cyrus* di mun'ap'apu ya umannung an ma'at,
at atona nan ipa'at'u.
At iyuldinan mipaphod ad Jerusalem ya nan Timplu."†

45

Hay Namto'an Apo Dios ay Cyrus

1 Hi Apo Dios ya pento'nah Cyrus* hi mun'ali,
at hiyay iyabulutnah mangabak hinan alih abablubabluy ta mapogpog di pun'alianda.
Ti pun'ibughulday pantaw di allup nan babluy ta adi mahkay mitangob.
Ya hay inalin Apo Dios ay Cyrus ya inalinay,
2 "Mahhuna' ta idadaan'uy pange'wam
an paddungnay pundotalo' nan aduntuduntug
ya numpa"i nan gumo' ya gambang an pantaw nan babluy.
3 Ya idat'un he"a nan inadangyan an nun'abalul
an impo"oydah nan munhehellong ta adi ma'innila
ta panginnilaam an Ha"in an Dios an dayawon nan holag Israel di nangayag ay he"a ya nanginnilah aatmu.
4 Manu ay he"ay inayaga' ya ta badangam nan baal'un holag Israel an pento"uh tatagu'.
Ongol di a'al'alyam hinan inat'u an ta"on hi unna' agguy inilan he"a.†
5 Ha"in hi Apo Dios,
ya mi'id di udum hi Dios ti Ha"in ya anggay.
Ya idat'uy nidugah an abalinam an ta"on hi unna' agguy inilan he"a.
6 Ya manu ay umat hinay inat'u ya ta panginnilaan an amin nan tatagun
mete"ah appit hi buhu'an di algaw hi engganah alimuhan di algaw
an mi'id di udum hi Dios hi un bo'on Ha"in ya anggay.
7 Ti Ha"in di nunlumuh mapatal ya nan helong,
ya Ha"in di mangidat hi awagahan ya umat goh hinan punligatan.
At an amin hatu ya Ha"in an Dios di alpuwanda.
8 Ya Ha"in goh di mangidat hi ipaphodanyu ta nahamad di pangatyu
an umat hi udan an ipa'ali' ta tummol di nitanom.
At Ha"in an Dios di mangat ay dane.

9 Mahmo' nan tagun mi'hongngel hinan nunlumun hiya!
Ti undan mabalin ta nan uklit an banga ya alyonah nan manuwin ay hiyay,
Idinongmuat an manuwin ay ha"in ti nihallay pangatmu an mi'id di ko'od'u.‡

---

* **44:28** Hay nun'alianad Media-Persia ya hidin 538-530 B.C. † **44:28** Ezra 1:2-4; 6:3-5; II Chron. 36:23. Naluh di hinggahut ta han nabongley tawon an nete"ah na'ulgudan te ya un mun'ali hi Cyrus. * **45:1** Hay nun'alianad Media-Persia ya hidin 538-530 B.C. † **45:4** Na'ah'upan ad ugwan nan udum an impitudo' Cyrus, ya impahiyana nan bulul di iBabylon an hi Marduk. ‡ **45:9** Rom. 9:20.

10 Ya undan way ungah mangalih nan ommodnay,
Anaad ta umat hituy inatyun nangamma ay ha"in?"

11 Hi Apo Dios an me'gonan an nahamad di niyatanan ditu'un holag Israel
ya nunlumuh an amin an wada ya inalinay,
"Undan waday biyangyun munlilih nan mahapul an ato' hinan imbabaluy'u?
Ya adi mabalin an ituduyuy ato'!
12 Ha"in di nunlumuh tun luta ya an amin hinan tatagun numbabluy hitu,
ya umat goh an Ha"in di nunlumud abuniyan ya nan adi mabilang an bittuan ad daya,
ya na'na'unnuddah nan imandal'un dida.
13 Ya Ha"in goh di namto' ay Cyrus ta atona nan pohdo' an ma'at,
ya Ha"in di mangitudtudun hiyah an amin an atona.
At ipaphodna nan nun'apa"in babluy'ud Jerusalem,
ya impa'anamutna nan tatagu' an inyuy di buhul hi udum an babluy.
Mu adi malagbuan an mangat ay dane.
Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di nanapit ete."

14 Ya inalin goh Apo Dios ay ditu'un iJudah di,
"Nan inadangyan nan i'Egypt ya iCush ya midat ay da'yu,
ya nan nun'atata'nang an iSabea§ ya mumbalindah baalyu.
At mangun'unuddan da'yu an mabangkilinganda,
ya munluungdah hinagangyu ta ipattigday pumpa'ampaandan alyonday,
Immannung an wadah Apo Dios ay da'yu,
ya mi'id di udum hi Dios hi un bo'on Hiya ya anggay!"

15 Hiya an Dios an mangibaliw ay ditu'un holag Israel an tataguna
ya umipanoh'ay pangatna.
16 At an amin nan tatagun gun mangiyammah bulul hi dayawonda
ya mipa'ampada ta mabainanda.
17 Mu ditu'un holag Israel ya immannung an ibaliw ditu'un Apo Dios
ta adi tu'u mabainan hi mid pogpogna.
18 Ti hi Apo Dios an nunlumud abuniyan ya ta"on hi un tun luta ta waday panuhna
ta mabalin an punhituwan di tatagu ya inalinay,
"Ha"in ya anggay di Dios an mi'id di udum.
19 Ya adi naligat di panginnilaanyuh nan pohdo' hi atonyun holag Israel
ti inhapit'uh nan nalakan ma'awatanyu.
Ya agguy'u inalin da'yuy adi' iyabulut,
at hiyanan mabalin an mi'yunnudan ayun Ha"in hi unyu pohdon.
Ha"in an Dios ya makulug di ipa'innila'.

20 At da'yun inyuy di buhul hinan abablubabluy ya ma'amung ayu ta humalyaon da'yu.
Ti undan adi manangpah nan tagun mangitata'in hinan bulul an ayiw di niyamma
ta diday pumpabadanganyu
an ta"on hi unda adi abalinan an mangibaliw ay da'yu?
21 Ma'amung ayu nongkay ta punhahapitanyu,
ya imbaagyuh un way ibadang nan pundayawanyuh nan dayawon di udum an babluy.
Un mah udot waday udum an madayaw hi nangipa'innilah din penghana ay daten ma'ma'at hi ad ugwan?
Mi'id ti Ha"in an hi Apo Dios ya anggay!
Ya mi'id tuwaliy udum hi mangibaliw ay da'yun tatagu'
ti Ha"in ya anggay di makulug di pangatna.

22 At hiyanan an amin ayun tataguh nan abablubabluy hitun luta
ya Ha"in di pange'kodanyuh mamaliw ay da'yu.
Ti mi'id di udum hi Dios an Ha"in ya anggay.
23 Ya immannung hanan inali' an adi mibahhaw.
Ya awniat munhippin amin di tatagu ta dayawona',
ya alyonday Ha"in ya anggay di unudonda.

§ **45:14** Agguy tu'u inilay awadan di babluy daten tatagu, mu mid mapto' ya neheggon ad Cush.

At immannung an hiyah ne ma'at."*

24 At hitun a'atana ya awniat alyon di tataguy,
"Hi Apo Dios ya anggay di alpuwan nan nahamad an punnomnom ya bi'ah!"
Mu an aminda nan bumobohhol ay Hiya ya mabainanda
25 ti inalinay,
"Ha"in an Dios ya ibilang'u da'yun holag Israel hi maphod,
at Ha"in di dayawonyu."

46

Nan Dayawon nan iBabylon

1 Nan dayawon nan iBabylon an da Bel* ay Nebo† ya nittudah kalesa ta guyudon di baka.
Mu nidugah an madamotda,
at maligatan nan animal an manguyud.
2 Ya danen bulul ya nan animal an manguyud ay dida ya makakdad Babylon,
at iyuy di buhulda‡ didah udum an babluy ti mi'id di abalinandan mangibaliw.

3 At hi Apo Dios ya inalinay,
"Donglonyu tun ibaga' ay da'yun na'angang an holag Israel.
Ha"in ya limmu' da'yu,
ya hinalimuna' da'yun nete"ah din nitungawanyu.
4 At engganah un ayu ma'alla'ay ya mun'a'ubanan ya Ha"in damdamay manalimun ay da'yu.
Ti Ha"in nongkay di nunlumu, ya mangipapto', ya mangibaliw ay da'yu,
5 Undan waday udumnah pangipaddunganyun Ha"in?
Ti undan way nipaddunga'?
6 Nan udumna an tatagu ya pun'ibu'yagday balitu'da ya silverda,
ya ipiyammadah bulul hinan tatagun pabo'laanda ta way punhippiandah dayawonda.
7 Ta nalpah ay ya impi'ugdan iyuy hinan lugal an inyammadah ihinanda,
ya inhamaddan ipata'dog hidin adi mihmihlig.
Ya ta"on hi un kumila nan munluwalu an mumpahpahmo' ya adina tobalon
ti mi'id di abalinanan bumadang.

8 At hiyah te nomnomnomonyu
an da'yun nun'abaholan an tatagu,
9 ya adiyu goh aliwan din ina'inat'u an nete"ah din hopapna.
Ti Ha"in nongkay ya anggay di Dios an mi'id di udum.
10 Ya hidin nadnoy ya nannahhun tuwalin impa'innila' di ma'at ya un mahkay ten ma'at.
Ti din inali' hi ma'at ya mipa'annung an adi ahan mibahhaw.
11 At hay ato' ya ayaga' han lala'in§ niyadagwiy alpuwanah appit hi buhu'an di algaw,
at umali ta hiyay umat hinan gayang an himbumagga ya nun'ohop
ta atona nan ninomnom'un ma'at.
At makulug an adi mibahhaw an ma'at.
12 At da'yun ma'angohhoy an tatagun nidugah an nappuhiy pangatna
ya donglonyu tun ibaga'
13 ti Ha"in ya adi madnoy at ipaphod'u da'yu.
At ibaliw'u da'yun iJerusalem an holag Israel."

47

Hay Ahumalyaan nan iBabylon

1 Hi Apo Dios ya inalinay,
"Da'yun iBabylon ya makak ayuh nan umbunan di ali ta ekayu umbun hinan hupu'.
Manu ti hidin hopapna ya umat ayuh nan babain ma'al'ali,
mu ad ugwan ya numbalin ayuh himbut.
2 At anonyu nan inhuhu'yungyu ya nan maphod an lubungyu,

---

* **45:23** Rom. 14:11; Phil. 2:10-11. * **46:1** Hay ohan ngadan ten na'abbagbagtun bulul ad Babylon ya hi Marduk, ya hay ipaddungan ten hapit an Bel ya *Ba'al* hinan hapit di iCanaan, ya hay pohdondan ibaga ya *apu.* † **46:1** Hiyay lala'in imbaluy Bel/Marduk, ya hay impapto'na anu ya nan mun'adal ya muntudo'. ‡ **46:2** Nan iMedia-Persia. § **46:11** Unu nan Alin hi Cyrus an nun'alid Media-Persia.

ya indadaanyu nan batun punggilingan ta gilingonyu nan alena.*
Ya lihlihonyuy pandelengyu ta bad'angonyu nan wangwang.
3 Ti paddungnay mabladan ayu
ta panigtigan di tataguy ipa'ampaanyu ya nan abainanyu.
At nan pangiballoha' hinan ina'inatyu† ya mi'id di mangipawa."

4 Ya inali' an hi Isaiah di,
"Nan me'gonan an Dios ad Israel di Baliw tu'u,
ya hay ngadana ya hi Apo Dios an nidugah di abalinana!"

5 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun iBabylon ya ekayu umbun hinan way munhehellong an mi'id ahan di lenggop.
Ti nan babluyyu ya adi mahkay mibilang hi un queen hinan abablubabluy.
6 Ti impa'abak'un da'yu nan tatagu' ta minolta' didan dumalat di bohol'u.
Mu mi'id ahan di homo'yun dida
ti ta"on hi un nan nun'ala'ay ya nan nun'a'in'inna ya nidugah an pinaligatyu dida!
7 Ti hay ninomnomyu ya minaynayun an da'yuy mun'ap'apuh nan abablubabluy,
mu agguyyu ahan ninomnom an hana ya mid mapto' ya mibolloh.

8 At hiyanan da'yun hay amlong di pa'appopohdona ya donglonyu tun alyo'.
Ti hay ninomnomyu ya alyonyuy un ayu malenggop hi enggana.
At ipahiyayun alyonyuy,
Mid nipaddungan tun anabagbagtumi,
at adi mabalin hi un ami mabalu unu mun'atoy nan imbabaluymi!
9 Mu un himbumagga an un ohay algaw ya mundedehhan an ma'at ay da'yu hana,
at mun'a'atoy nan imbabaluyyu,
ya mun'abalu ayu.
Ya umannung an ma'at an amin hatun da'yu
an ta"on hi un do'ol di atonyu an umat hinan ba'i,
ya madyik,
ya nan udum an abalinanyu.
10 Ya enehdolyuh nan nun'appuhin ato'atonyu
ti pangaliyu nin hi un mi'id di mamannig ay da'yu.
Ya dumalat nan ananomnomanyu ya nan anala'engyu ya din'uga' an Dios
ti hay inilayu ya da'yuy na'abbagbagtu an mi'id di nipaddung ay da'yu.

11 At palpaliwanyuat ya waday dumatong hi punligatanyu‡
an mi'id di ologyun mangipadinong ti un himbumagga ya na'at.

12 At agayu mahkay ta mumpabadang ayuh nan bululyu
an gunyu nange'kodan an nete"ah din a'ung'ungungngayu
ta olom ya waday ibadangdan da'yu,
ya ta pata'tonda nan buhulyu!
13 At baganyun amin nan do'ol an inun'unudyu
an umat hinan nuntugun ay da'yu,
ya nan nanginnilah aat di bittuan,
ya nan gun mangulgu'ulgud ay da'yuh nan ma'at hi abulabulan
ta ibaliw da'yuh nan na'uy an ma'at ay da'yu.
14 Mu immannung an unda umat hi ulut an mapuulan.
At ta"on hi un hay odolda ya adida abalinan an baliwan hinan ay apuy an gumiyagiyab
ti adi umat hinan apuy an pun'aniduan.§
15 At an amin hanan tatagun nange'kodanyu an nete"ah din a'ung'ungngayu
ya taynan da'yu an munhihiyanda,
at mi'id ahan di ohan didah mamaliw ay da'yu."

---

* **47:2** Hiyah ne tamun di binabaih din hopapna, ya mibilang hi na'ampa ahan an tamu. Mu ta"on hi un nan linala'i ya atonda ta mamoltada. † **47:3** Nan iBabylon ya benladanda nan tiniliwda ta mabainanda, ya aton goh Apo Dios di umat hina ay dida. ‡ **47:11** Nan iMedia-Persia di mamaligat hinan iBabylon. § **47:14** Hay pohdonan hapiton ya gapu ta moghob nan a'ayiw hidi at mid di ma'usal hi pangammaandah bulul.

48

Nan Ngohoy di Holag Israel

1 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Da'yun holag Jacob an mungngadan hi Israel ya donglonyu tun alyo'.
Da'yuy nangali an gapu ay Apo Dios ya munhulbi ayun Hiya an dayawon tu'un holag Israel.
Mu layahyu ti un manuh panapitanyu ya adiyu ipa'annung.
2 Manu ti da'yuy numpunhituh nan ma'al'alin babluy an ad Jerusalem,
ya inaliyu goh di hi Apo Dios an nidugah di abalinanan dayawon tu'un holag Israel di pange'kodanyu.”

3 Ya inalin goh Apo Dios hinan holag Israel di,
“Nete"a tuwalih din penghana ya gun'u impa'innilay ma'ma'at hi udum hi algaw,
ya ten ad ugwan ya himbumagga ya impa'annung'u.
4 Ti inila' an nangohoy ayu,
at umat ayuh nan gumo' ya gambang an naligat hi mahiu'.
5 At hiyanan ina'alli' nongkay hatuh din penghana ya un ma'at,
ya ta adiyu alyon hi un nan bululyu an ayiw unu gumo' di nangat.
6 At dengngodengngolyu din impa'innila',
ya ten ad ugwan ya tigonyun nipa'annung,
mu adiyu ahan abuluton an Ha"in di nangat!
At mete"ad ugwan ya hay ipa'innila' mahkay ay da'yu
ya nan agguyyu dengdengngol.*
7 Ya hana ya ad ugwan ya anggay di pangngolanyu
ta adiyu alyon hi unyu i'innila tuwali.
8 Ti da'yu ya nihimung an unyu adi pohdon an donglon di alyo'
ti nete"a tuwalih din a'ung'ungngayu ya nidugah an nangohoy ayu.
9 Mu dumalat di nabagtun aat'u ya nan adayawa'
ya enedpol'u nan nidugah an bungot'un da'yu
ta agguy'u da'yu inubah an amin.
10 Ya tinapnga' da'yuh nan punligatan
an umat hi atanagan di silver ta mamahmah.
11 Mu hay pohdo' di hiyay ma'at ta adia' mabainan,
unu adi mabalin an ipabnoh'uy anabagbagtu'
ti Ha"in ya anggay di madayaw.”

Hay Nakakan nan Holag Israel hi ad Babylon

12 Inalin goh Apo Dios di,
“Da'yun holag Jacob an mungngadan hi Israel an pento"uh tatagu'
ya donglonyuy hapito' ay da'yu.
Ha"in an mi'id di te"ana ya mi'id di pogpogna ya anggay di Dios,
13 ya Ha"in di nangiyammah nipabunan tun luta,
ya Ha"in goh nangibe'lag ad daya.
Ti hidin nangalya' hi malmuda ya na'at.

14 At ma'amung ayun amin ta donglonyu tun alyo'!
Undan wadan daten bulul di nangipa'innilan daten ma'at?
Mu Ha"in ya waday pento"uh mangat hinan ninomnom'un apa"ian ad Babylon ya nan tataguh di.†
15 Ti Ha"in di namto' ay hiya,
ya indat'uy abalinanan mangat hinan pohdo' an ma'at.

16 At umali ayu nongkay ta meheggon ayun Ha"in ta donglonyu tun alyo'.
Ti nete"a tuwalih din hopapna ya impa'innila' hi nahhun an amin di ma'ma'at ya un mipa'annung.”

Nan Tagun Mangunud ay Apo Dios

Ya ad ugwan ya hi Apo Dios an nidugah di abalinana
ya impiyodolna nan Na'abuniyanan an Lennawan ha"in,
ya hennaga' ta ipa'innila' heten hinapitna.

---

* **48:6** Hay ma'at ya ma'abak nan iBabylon (verse 14) ya mibo'tan nan Hudyun ay balud hidi ta umanamutda (verse 20). † **48:14** Henen tagun nangubat hi ad Babylon ya hi Cyrus an alid Persia.

17 Hi Apo Dios an Baliw ya me'gonan an dayawon tu'un holag Israel,
ya inalinay,
"Ha"in an Diosyu di mangitudtudun da'yuh nan ma"aphod,
ya umat goh an Ha"in di mangipangpangulun da'yuh nan makulug an pange'wanyu.
18 Ya gulat ahan hi unyu inunud nan immandal'u at do'ol di wagah'un da'yun
umat hi danum hinan adi matmatdu' an wangwang.
Ya olom goh ya abakonyu nan buhulyu an umat hinan aton di dalluyun hinan baybay.
19 Ya olom goh ya dimmo'ol di holagyu an umat hi ado'ol di panag,
ya olom at ni' ya agguy'u inyabulut di nun'atayanda."

20 Mu mapogpog di ihinanyud Babylon ta taynanyu nan iBabylon,
at awniat pun'it'u'yuy umamlonganyu.
Ya awniat ipa'innilayuh nan ablublubabluy hitun luta
an hi Apo Dios ya imbaliw da'yun holag Israel an baalna.
21 At umat hidin nangitnudan Apo Dios hinan tatagunah nan mapulun an mi'id di danum,‡
mu binhina nan batu ta nawaday danum hi ininumda.§

22 Mu inalin Apo Dios di,
"Mu nun'appuhiy wah nomnomda,
ya mi'id anuy lenggop di nitaguanda."

49

Nan Paddungnay Hilaw di Tatagu
1 Da'yun tatagun wah nan adadagwin babluy hinan gagwan di baybay
ya donglonyu tun hapito' an hi Isaiah.
Ti hidin agguy'u ni' nitungawan ya pinilia' ay Apo Dios hi baalna,*
ya nginadnana' ay Hiyah din nitungawa'.
2 Ya numbalinona nan hapito' an malpun Hiyah umat hinan matadom an hinalung,
ya binaliwana' an dumalat di abalinana.
Ya numbalinona' hi umat hinan matadom an himan di pana.
3 Ya inalinan ha"in di,
"He"a, Israel, di baal'u†
ta he"ay mangipattig hinan anabagbagtu' hinan tatagu."

4 Ya tembal'un inali' di,
"Mu timmamutamua',
ya mid di nunhulbiana,
at mid hulbin an amin di nanablaya'.
Mu iyokod'u kaymu ay He"a ta He"ay okod an mangidat hi lagbu'."

5 Ti hidin agguy'u ni' nalmuwan ya pento'a' ay Apo Dios hi baalna
ta ha"in mangipangpanguluh nan i'ibban holag Jacob an mungngadan goh hi Israel
ta way atondan mumbangngad an mangun'unud ay Hiya.
Ti Hiyay nalpuwan di a'e'gona' ya bi'ah'u.
6 Ya inalina goh di,
"He"a ya awniat ibangngadmu nan i'ibbam an holag Jacob
an mungngadan goh hi Israel ya nan ma'angang ay da'yu.
Mu bo'on hene ya anggay di atom ti hay aptan ahan hi ipa'at'un he"a,
ya pumbalino' he"ah paddungnay hilaw di Hentil ta ipa'innilam ay dida
an amin hitun luta an abalina' an mangibaliw ay dida."‡

7 Inalin goh Apo Dios an nan Baliw ya me'gonan an dayawon tu'un holag Israel
an nan pihupihulon ya abohlan di tataguh ablublubabluy ya tagalan nan mumpumpapto' di,
"Hi awniat tigon nan a'ali ya nan a'ap'apuy pungwagah'un he"a,

‡ **48:21** Ex. 13:21-22. § **48:21** Ex. 17:6; Num. 20:11. * **49:1** Ta"on un hi Isaiah di na'ulgudan te mu ipa"elna nan udumnan baal Apo Dios an umat ay Jesu Kristu ya da Apostoles Paul ay Apostoles Barnabas (Ac. 13:46-47). † **49:3** Heten inalinan baal ya bo'on ya anggay nan holag Israel ti ta"on goh un hi Kristun pento' Apo Dios an mangipapto' hi an amin an tagu. ‡ **49:6** Ac. 13:47.

ya munhippidah pange'gondan he"a
ti Ha"in an me'gonan an Dios an dayawonyun holag Israel di namto' ay he"a,
ya ipa'annung'u nan inali'."

Hay Nipaphodan ad Israel

8 Inalin goh Apo Dios hinan tatagunay,
"Hitun adatngan di gutud hi pamadanga' ay da'yu
ya abuluto' di luwaluyu ta baliwa' da'yu,§
ya ipapto"u da'yu.
Ya dumalat ayu ya mipa'annung din inali'
an ipaphodan an amin di tatagu an nan pamaliwa' ay dida.
At hiyanan mahapul an mibangngad an mipaphod din nun'apa"in babluy ad Israel,
at mabalin mahkay an mumbangngad ayuh di.
9 At alyonyuh nan paddungnay nibalud hinan munhehellong di,
Mumpangabuhu' ayu mahkay an paddungnay nibalud
hinan way munhehellong ta way atonyun malibli."

Ya inalin goh Apo Dios di,
"At mipaddung ayuh nan kalnilun do'ol di ah'upanah ononah nan dalanona
ya hinan dudunduntug ti mumbalindah pahtu.
10 At adida mahkay mahinhinaangan unu ma'uwaw,
ya adida goh elan di nidugah an potang ya mun'ohab hinan mapulun.
Ti dumalat hinan ongol an homo"u ya iyuy'u didah awadan di danum.
11 Ya mangammaa' hi kalatah nan aduntuduntug
ta way dalanon nan tatagu'.
12 Ti mun'alpudah nan adadagwin babluy
ti hay udum ya malpudah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw,
ya hay udum ya malpudah appit hi a'unugan di algaw,
ya nan udum ya malpudad Aswan* hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an
di algaw."

13 At ha"in an hi Isaiah ya alyo' ay da'yun wad abuniyan ya da'yun wah tun luta ta it'u'yuy
amlongyu,
ya ta"on un da'yun wah nan aduntuduntug ya mungkanta ayu goh!
Ti hi Apo Dios ya ipa'amlongna nan tataguna,
ya hom'ona nan munlungdaya!

14 Mu inalin nan tatagud Jerusalem di,
"Ingnganuy ditu'un Apo Dios ti inaliwan ditu'u!"

15 Ya inalin Apo Dios di,
"Undan mabalin an aliwan di inay ung'ungnga an intungawna ta adina igohgo-
han?
Mu ta"on hi un waday inah mangat hi umat hina
mu Ha"in ya adi ahan mabalin hi un'u aliwan da'yu!
16 Ti tigonyu adya an intudo"uy ngadanyuh tun palad'u,
ya ta"on un din napa"in allup di babluyyu ya adi ma'aliwan.
17 At ten magadyuh di pumbangngadan nan imbabaluyyu,
ya nan namaligat ay da'yu ya mun'akakdah tu.
18 At muntiggatiggaw ayu adyah nan nunlene'woh
ta amangonyun na'uydan amin nan imbabaluyyu!
Ti Ha"in an matattagun Dios ya ten alyo' di,
Danen imbabaluyyu ya nabalulda ahan ay da'yun
umatdah nan balitu' an igina'un di babain mungkasal ta maphod di tigawna!
19 Manu ti nun'apa"i ya nun'atawan nan babluyyu,
mu udum hi algaw ya adi umanay hi ihinan nan i'ibbayun mumpanga'anamut.
Ya nan buhulyun namaligat ay da'yu ya mun'akakda.
20 Ya nan numpanga'anamut an nitungaw hinan babluy an niyayanda
ya alyondah udum di algaw di,
It'ittang tun babluy tu'u,
at mahapul tu'uy ong'ongngol an pumbabluyan tu'u!

§ **49:8** II Cor. 6:2. * **49:12** Wadad Egypt.

21 Ya unyu mahkay alyon hi nomnomyuy,
Hay numpangimbaluy ay daten tatagun inyalidah tu?
Ti na'amindan nun'atoy din imbabaluymi,
ya nan udum ya nun'iyuydah udum an babluy,
at un ami tuttulun na'angang!
Ya anaad ta wah tuday ung'ungungnga,
ya hay nangipapto' ay dida,
ya hay nun'alpuwanda?

22 Mu Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' goh di,
Undan adiyu tigon an alyo' hinan Hentil hi udum an babluy an adi mangunud ay Ha"in
ta pun'iyalida nan imbabaluyyuh tun babluyyu?
23 Ya nan a'ali ya nan a'ahawaday mumpangipato' ay da'yu ta munhulbidan da'yu,†
at okoddan amin hi mahapulyu.
Ya munhippidah hinagangyu ta mumpa'ampadan da'yu,
at hiyah ne panginnilaanyun Ha"in hi Apo Dios.
At nan mumpabadang ay Ha"in ya mabadangan."

24 Mu inalin nan tataguy,
"Ya nan gina'un hinamham nan titindaluh nangabakandah gubat
ya adi mabalin an maploh!
Ya umat goh hinan impibalud di mata'tan ahan an ap'apu
an mi'id di mabalin hi mamaliw ay hiya!"‡

25 Mu umat hituy alyo' an Dios:
"Ta"on hi un nan imbalud di mabungot ahan an tindalu ya abalina' an ipa'anamut,
ya ta"on hi un nan gina'un inabak di mun'abungot an a'ap'apuh gubat ya mabangngad.
Ti Ha"in di mananggah nan mangubat ay da'yu ta baliwa' nan imbabaluyyu!
26 Ya nan buhulyun mangipaligligat ay da'yu ya diday pumpapattayo',
ya nun'ipa'an'un diday lamohda.
At hiya mahkay di panginnilaan nan tatagun amin hitun luta
an Ha"in nan Dios an Baliwyu ya managun da'yu
ti Ha"in nan nidugah di abalinanan Dios ad Israel."

50

1 Inalin goh Apo Dios di,
"Mid mapto' ya alyonyuan un'u da'yu pakakon
an umat hinan lala'in mangihiyan hi ahawana,
ya pinakakna.
Mid mapto' goh ya alyonyuan un'u da'yu ihbut ta way pumbayad'uh utang'u.
Mu adi umat hina ti manu ay pakako' da'yu ya dumalat nan numbaholanyu!
2 Ti hidin immalia' an mangibaliw ay da'yu ya undan mi'id ayu
ta adia' tabtabolon ay da'yuh din himmapita'?
Ya undan mid abalina' an mamaliw ay da'yu?
Inilayu ahan an un anggay di hapit'u at matdu' di baybay ya wangwang,*
at mun'atoyday ekan hidi!†
3 Ya abalina' goh an pumbalinon hi helong ad daya
an paddungnay mahanian hi langgut."‡

Nan A'un'unnud nan Baal Apo Dios§
4 Nan na'abbagtun Dios ya intudunay nepto' hi hapito'
ta way ato' an mangal'alu' an mangipa'amlong hinan tatagun munlungdaya.
Ti bangunona' hi ahelhehelhelong ta donglo' nan pohdonan itudun ha"in.
5 Ya indatana' ay Hiyah panginnila'
ti hidin dengngol'uy Tuguna ya inunud'u an agguy'u nginohoy.

† **49:23** Ma'at nin hinan te"an di Hinlibuy Tawon. ‡ **49:24** Hay pohdonan hapiton ya adi kulugon nan i'Israel an umanamut nan imbabaluyda an malpud Babylon. * **50:2** Hana ya nan Red Sea ya nan Wangwang an Nile (Ex. 14:21-22). † **50:2** Ex. 7:17-21. ‡ **50:3** Ex. 10:21-23. § **50:3** Ta"on un hi Isaiah di na'ulugudan te mu hin'umu'uddum ya ipa"elnay aat Jesu Kristu, at hiyaat un ni-capital nan udumnan letra an *Hiya* unu *Ha"in*.

6 At inid'ug'uy bonog'uh nan manuplit ay Ha"in,*
ya inhagang'uy angah'uh nan manipdut hi hamay'u.
Ya inyu'ulay'uy namainandan ha"in
ya nan numpanukpaandah angah'u.†
7 Mu ta"on hi un umat hinay inatdan ha"in mu binadangana' hinan na'abbagbagtun Dios,
at paddungnay impa'ugtul'uy angah'u an mange'edpol hinan malgom
ti inila' an adia' mabainan.
8 Ya Hiya an Dios ya wagwagdan ha"in an mangipa'innila an mi'id di bahol'u.
At wa ay di mangidiklamun ha"in ya umalida
ta umuymi hahapiton hinan awadan di huwis.
9 Ti nan na'abbagbagtun Dios di bumadang ay ha"in.
At ngadan ay da'yuy mangalih unna' numbahol?
Mu an amin nan mumpabahol ay ha"in ya diday mapogpog
an umatdah nan nadunut an lo'ob an nun'ala'oy.

10 At an amin tu'un mundayaw ay Apo Dios ya mangun'unud hinan hapiton di baalna
ya ta"on hi un naligat di ma'at ay ditu'u an paddungnay un tu'u wah nan hehellong
ya ihamad tu'un mangedenol ay Apu tu'u,
at Hiyan Dios di pange'kodan tu'u.
11 Mu da'yun un hay apa"ian di udum an taguy nomnomnomona
ya awniat henen ninomnomyuy mama"in da'yu.
Ti hi Apo Dios di mummoltan da'yu,
at nidugah di punholholtapanyu.

51

Nan Minaynayun an Abaliwan ad Jerusalem
1 Inalin goh Apo Dios di,
"Donglonyun amin an namhod an mabaliwan an umalin mumpabadang ay Ha"in.
Nomnomonyu din inat Abraham
an hiya din paddungnay ongol an batun na'upinganyu ta hiyay pangiyun-nudanyu.
2 Ti adya nomnomnomonyuh Abraham an hi amayu ya hi inayun hi Sarah
ti hidin nangayaga' ay Abraham ya mi'id ah imbaluyna,
mu winagaha' hiya,
at dimmo'ol di holagna.*
3 At ta"on hi un mapa"id Zion ya an amin nan babluyyun holag Israel
mu makulug an Ha"in an Dios ya hom'o' da'yu.
At mipaphod an amin nan nun'apa"i,
ya ta"on hi un nan mapulun ya paphodo' ta umat hinan Galden an Eden.†
At umamlongdan amin nan tatagu,
ya ikankantaday punyamananda.

4 Ya donglona' an da'yun tatagu'
ti nan intugun'u ya mipa'innilah nan Hentil hinan abablubabluy
ta hiyay paddungnay mangipapatal ay dida.
5 At adi madnoy ya mipattig di homo"u ta ibaliw'u da'yu‡
ti Ha"in di mangabak ta Ha"in di mun'ap'apuh abablubabluy.
Ti dumalat nan abalina' ya hehemlon di tatagun numpunhituh nan gagwan di baybay an ibaliw'u dida.
6 Adya tangadonyud daya ti awniat ma'ubah an umat hi ahu',
ya inittigyuh tun luta ti awniat madunut an umat hinan dadan an lubung.
Ya mun'atoy an amin nan tatagu an umatdah lalog,
mu nan pangat'un mamaliw hi tatagu ya minaynayun hi mid pogpogna.

7 At donglona' an da'yun tatagun nanginnilah nan makulug ya mangunud hinan Uldin'u,
at adi ayu tuma'ot hi un da'yu pihupihulon,
ya nun'ipabaholday layah hi pama"idan da'yu.

---

* **50:6** Mat. 27:26. † **50:6** Mat. 26:67; Jn. 18:22. * **51:2** Gen. 12:1-3; 13:16; 15:5; 17:5; 22:17. † **51:3** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **51:5** Hiyah te hinamad Apo Dios an inalin Hiya ya ibaliwna nan tatagunan holag Israel an paddungnay balud ad Babylon. Hay oha goh hi ibalinana ya ibaliwna nan mangulug hinan Imbaluynan hi Jesu Kristu.

8 Ti danen umat hinay pangatna ya mun'a'ubahda
an umatdah nan lo'ob an pun'a'an di la'oy.
Mu nan makulug an pangat'un mamaliw hi an amin an tatagu ya minaynayun hi enggana."

9 Ya inali' an hi Isaiah di,
"Paddungnay bumangon'a ni', Apo Dios,
ta ipattigmu nan nidugah an abalinam ta badangan da'mi!
Ta umat hidin inatmud Egypt
ti pinatoymu nan atata'ot an animal an hi Rahab hinan Wangwang an Nile.§
10 Ya He"a goh di nanob'a' hinan danum hinan Mumbolah an Baybay*
ta way nange'wan din tatagum an bimmad'ang ta nabaliwanda.†
11 At danen binaliwam an tatagum ya umanamutda mahkay,
ya mungkantadah amlongdan dumatong ad Jerusalem.
At din ene'damdan lungdaya, ya numanomnoman, ya tumata'tan
ya mahukatan mahkay hi nidugah an amlong ya denol."

12 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ha"in di nangipa'amlong ay da'yu.
At hiyanan adiyu ta'tanyu nan i'ibbayun tatagu
ti unda goh tagu an umatdah nan holo' an ag'aga ya mami'idda.
13 Mu inaliwana' an nunlumu ay da'yu,
ya nangibe'lag ad daya,
ya nangipognad hi nipabunan tun luta.
At hiyanan makulug an tumata'ot ayuh abigabigat
an dumalat nan nidugah an bungot nan buhulyu an gun mangipaligligat ay ditu'u.
Mu hanan buhul ya awniat mapogpogda.
14 Ya awniat nan nun'ibalud ya mun'ibo'tanda,
ya umadu"oy di pi'taguanda,
ya mawadan amin di ononda.
15 Ti Ha"in hi Apo Dios an dayawonyun holag Israel
an gun mangehal hinan baybay
ta munggongaah nan malupilupig an dalluyun.
Ya hay ngadan'u ya hi Apo Dios an nidugah di abalinana.
16 Ya Ha"in an nangibe'lag nongkay hi ad daya ya nangihamad hi nipabunan tun luta,
ya impa'innila' ay da'yuy hapitonyuh nan tatagu,
ya hinalimuna' da'yu.
Ya inali' ay da'yun iJerusalem di,
Tagu' da'yu."

Hay Apogpogan di Punholholtapandad Jerusalem
17 Ha"in an hi Isaiah ya inali' di,
"Da'yun iJerusalem ya paddungnay bumangon ayu,
ya timma'dog ayun paddungnay nun'abutong
an impa'inuma' hinan nittuh nan bahun bungot Apo Dios.
At munhinaggaw ayu mahkay an paddungnay na'abbutong ayu.
18 Mu mi'id di mamdong ay da'yuh bumadang
ti napogpogda nan imbabaluyyun linala'i.‡
19 At duway punligatanyu an nan gubat ya batel,
ya mi'id mahkay di mammo' ay da'yu.
20 Ti nan imbabaluyyu ya nun'ali'uhdah nan kalata
an umatdah nan na'nah an ulhah nan bitu.
At nidugah an le'naonday bungot Apo Dios.

21 At hiyanan da'yun mun'abutong an bo'on hay bayah dumalat
an un hay punholholtapanyu ya donglonyuh te.
22 Ti nan na'abbagbagtun Dios ya inalinay,
Ha"in an dayawonyun Dios an mamaliw ay da'yu ya nomnomonyu
an awniat ano' nan paddungnay namutong ay da'yu
ta omod un ayu nipaligligat an dumalat nan nidugah an bungot'u

§ **51:9** Mid mapto' ya hiyah ne dinosaur an ma'alih leviathan. * **51:10** Unu Red Sea. † **51:10** Ex. 14:21-22.
‡ **51:18** Nan holag di manalimun hinan o'ommoddah unda mala'ay.

ta adi mahkay ma'at ay da'yu hana.
23 Mu ato' hinan gun mangipaligligat ay da'yu.§
Ti awniat diday mummandal ay da'yu ta munhippi ayu,
ya nun'igatinday bonogyuh nan luta,
at umat ayuh nan dalan an migatigatin."

52

Hay Pamaliwan Apo Dios ad Jerusalem
1 Ya ha"in an hi Isaiah ya inali' goh di,
"Bumangon ayun iJerusalem ta ipattigyuy bi'ahyu
an umat hidin hopapna an da'yuy ma'al'ali.
At ipattigyuy amaphod ad Jerusalem an me'gonan an babluy
ta adi humigup nan adi umunud ay Apo Dios.
2 At tuma'dog ayu,
ya nunyagyagyu nan hupu' ti bo'on ayu mahkay himbut,
ya bo'on ayu mahkay balud!
At pun'aanyu nan paddungnay bangkelengyu,
ya immuy ayu inumbun hinan tronon di ap'apu.
3 Ti inalin Apo Dios di,
Hidin nihbutanyu ya mi'id ah hubutyuh nidat ay Ha"in,
at umat goh an mi'id di pihhuh midat hinan pamangngada' ay da'yuh."*

4 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di,
"Hidin hopapna ya immuy ayun ni'babluy ad Egypt,
mu palpaliwan ya nan i'Assyria di nangipaligligat ay da'yu.
5 Mu hay numbalinanyud ugwan?
Da'yun tatagu' ya inyuy da'yuh udum an babluy an mi'id di bayadyu,
ya hanan nangiyuy ay da'yu ya nun'it'u'day anangohoydan Ha"in.
At abigabigat ya nidugah an gunna' pinahipahiw.†
6 Mu la'tot ya mipattig mahkay di anabagtu' hi pamaliwa' ay da'yu.
At mabalin an immatunanyu mahkay an Ha"in
ya ina'alli' tuwalin da'yu hatun ma'ma'at."

7 Ya ha"in an hi Isaiah ya inali' di,
"Hitun a'atana ya umipa'amlong
hi pangamanganyuh nan umalin mangipa'innilah nan Maphod an Ulgud
an hay ipa'innilada ya hay aat di lenggop ya hay aat di abaliwan.
Ya ipa'inniladad Zion an hi Apo Dios di mun'ap'apu!‡
8 Ya din mun'adug hinan babluy ya ahitutu'u'dah amlongdah
pannigandah pumbangngadanad Zion.
9 At da'yun numpunhitud Jerusalem an mapa"i
ya mundedehhan ayun mungkantah pun'amlonganyu.
Ti hi Apo Dios ya ipabangngadna din amaphod ad Jerusalem ta umamlong ayun tataguna.
10 Ti ipattignah nan tataguh abablubabluy nan nidugah an abalinana
ya nan pamaliwanan da'yun tataguna.
11 At punnaudonyun makak hinad Babylon
ta taynanyu nan nun'appuhin ato'atonda ti paniaw ay da'yu.§
Ya da'yun gun mangdon hinan gina'uh nan Timplu
ya mahapul an unudonyu nan nitugun an atonyu ta mibilang ayuh maphod.
12 Ya hay akakanyu ya adi mahkay mahapul an pun'itagtagyu ta lumayaw ayu
ti hi Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel di mangipangpangulun da'yu ta ipapto' da'yu."

*Hay Punholtapan nan Baal Apo Dios**
13 Ya inalin Apo Dios di,

---

§ **51:23** Nan mangipaligligat ay dida ya nan iBabylon. * **52:3** Hay ipa'innilan te ya inyabulut Apo Dios an numbalinon nan tindalud Babylon nan holag Israel hi himbut an mi'id di nibayad ay Hiya. At umat goh hina an ipakakna didah nan nihbutanda an mi'id di ibayadna. † **52:5** Rom. 2:24. ‡ **52:7** Rom. 10:15. § **52:11** II Cor. 6:17. Nan Alin hi Cyrus ya inabulutna ta iyanamut nan papadid Babylon nan gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem (Ezra 1:7-11). * **52:12** Unu hi Jesu Kristu.

“Nomnomnomonyu an nan Baal'u ya maphod di pumbalinan di atona.
At mipabagtu ya e'gonan di tatagu Hiya.
14 Mu awniat manoh'a nan tataguh pannigandan Hiya
ti nidugah an mi'id di pohod hi pannigan hi odolna,
at adi ma'immatunan an ay bo'on taguh nangatda.
15 Mu awniat do'olda goh di manoh'a ay Hiyah ablublubabluy
an ta"on un nan a'ali ya gunda mano"ol hi hinagangna.
Ti nan agguy nibaag ay dida ya tigonda,
ya ta"on hi un nan agguyda dengdengngol ya ma'awatanda mahkay.”†

53

1 Nan propeta ya inaliday,
“Undan udot hay mangulug nin hinan ipa'innilami?
Ya ngadan dane nin di nangipattigan Apo Dios hinan nidugah an abalinana?”*

2 Heten Baal ya inabulut Apo Dios ta umat hinan ballu an hapeng an wah nan mamagan luta,
ya na'ampan tagu,
at hiyaat un mi'id di ma'agay'ayan ay Hiya.
3 Ya abohlan di tatagu Hiya an din'ugda Hiya,
ya nidugah di punligatana ya numanomnomana.
Ya du'gon nan tatagun adida pohdon an tigon ti nidugah di pamihuldan Hiya,
at mi'id di mangipabagtun Hiya.

4 Mu hiyaat goh di nunholholtap hinan holtapon tu'u,
ya wan imbilang tu'uh un moltan Apo Dios henen Hiya.†
5 Mu bo'on ti nan bahol tu'uy dimmalat hi nunholholtapana
ti nahaplat an dimmalat di bahol tu'u.
At dumalat enen hinoltapna ya mabalin mahkay an middum tu'un Apo Dios,
ya dumalat nan hugatna ya mabalin an mipaphod tu'u.
6 An amin tu'u ya umat tu'uh nan kalnilun na'utaw
ti way ohaan nan pohpohdonay atona.
Mu hi Apo Dios ya inabulutnan Hiyay munholtap hi bahol tu'un amin.‡

7 At nidugah di inatdan nangipaligligat ay Hiya,
mu ene'edpolna an agguy ahan himmaphapit.§
At mipaddung hinan uyaw an kalnilun umuyda golton,
ya umat goh hinan kalnilun un umu'ugong hi unda mapukihan.*
8 At pinaligatda an ta"on hi un agguy numbahol,
ya hinumalyada ya inyuydah nan way atayana.
Mu nan tatagu ya agguyda ahan ninomnom an manu ay munholholtap
ti Hiyay mamoltah nan baholda ya nan bahol an amin nan tatagu.†
9 Hiya ya mi'id di baholna,
ya mi'id di layah hi hinapitna.
Mu nilagat hinan nun'abaholan hinan natayanda,
mu nan lubu' di adangyan di nangilubu'anda.‡

10 Mu hi Apo Dios di ad nomnom enen ma'at ta Hiyay punholtaponah matoy
ta Hiyay Onong di Bahol tu'u.
Ya ta tigonay mibilang hi holagna,§
ya ta dumu'du"oy di pi'taguana,*
At nan pohdon Apo Dios hi ma'at ya mipa'annung an dumalat Hiya.
11 Ya wa ay ta malpah nan punholholtapana at umamlong mahkay ti waday nunhulbiana.
Ya alyon goh Apo Dios di,
“Heten un'unnud an Baal'u ya Hiyay mangiyatoy hi bahol di do'ol an tatagu,
at dumalat ay Hiya ya aliwa' di baholda.

---

† **52:15** Rom. 15:21. * **53:1** Jn. 12:38; Rom. 10:16. † **53:4** Mat. 8:17. ‡ **53:6** I Pet. 2:25. § **53:7** Mat. 27:12-14; Lk. 23:8-9. * **53:7** Ac. 8:32. † **53:8** Ac. 8:33. ‡ **53:9** Mat. 27:57-60; I Pet. 2:22. § **53:10** Daten alyondan holag nan Baal Apo Dios an hi Kristu ya bo'on nan ustun imbaluyna ti didana nan kumulug ay Hiya. * **53:10** Hay ibalinan ten dumu'du"oy di pi'taguana ya nan amahuan Kristu, at munnononnong an matagu.

12 At idat'uy a'e'gonana ta mibilang hinan madayaw ya ongol di abalinanan tatagu.
Ti Hiya ya abulutonan mapatoy an milagat hinan nabaholan an tatagu.†
At Hiyay mangibo'lah baholda,
at iluwalunay a'aliwan di baholda."

54

Nan Pamhod Apo Dios hinan i'Israel

1 Ya inalin Apo Dios di,
"Da'yun iJerusalem ya umat ayuh nan bahig an babai,
mu ad ugwan ya it'u'yuy umamlonganyun mungkanta.
Ti ta"on hi unyu agguy pinadah an immimbaluy
mu ad ugwan ya da'yuy do'do'ol di imbabaluyna ya un nan udumnan binabai!*
2 At ipa'ong'ongngolyu nan tuldan abungyu,
ya nunhu"upanyu nan hogwodna,
ya inhamadyuy pado'na.
3 Ti umambilog di hakuponyuh nan napinpinangngel hinan appit hi agwan ya iggid,
ya hakuponyu nan numbino'ob'on an babluy an din hinakup nan udum an tatagu.
Ya ta"on hi un din nun'apa"in babluy ya mi'id ah nunhitu ya mababluyan.
4 At adi ayu tuma'ot ti mi'id mahkay di abainanyu,
ya ipogpogyu an munnomnom hidin nabainanyuh a'ungayu†
ya din numanomnomanyuh nunlungdayaanyu an ay ayu nabalu.‡
5 Ti Ha"in an nunlumun da'yun paddungnay ahawayu
ya hay ngadan'u ya Dios an Nidugah di Abalinana
an Ha"in an Me'gonan ad Israel di Baliwyu.
Ya awniat Ha"in di dayawondan amin hinan babluy hitun luta.
6 Ya umat ayuh nan babain pa"alhin an ingnganuy di ahawana,
at nidugah di punlungdayaanyu.
Mu Ha"in an Dios ya bangngado' da'yu
7 an un na'amtang di nanginganuya' ay da'yu,§
mu nidugah di homo"u,
ya ten bangngado' da'yu.
8 Ti un na'amtang goh ya nidugah di bimmungta',
ya din'ug'u da'yu,
mu ten ipattig'un da'yu nan adi mapogpog an homo"u.
Ha"in an Dios an mamaliw ay da'yuy nanapit ete.

9 Din gutud Noah ya intulag'u an adi' ipidpidwan lobngon tun luta,*
at ad ugwan ya itulag'un adia' mahkay bumungot ay da'yu,
at adi' goh moltaon da'yu.
10 Ya ta"on hi un miwogot nan aduntuduntug ya nun'a'ubah nan dudunduntug
mu nan pamhod'un da'yu ya minaynayun hi mid pogpogna.
Ya adi' al'alliwan hi enggana nan intulag'u an alenggopan
ti Ha"in an Dios an nammo' ay da'yuy nanapit ete."

11 Inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun nunholholtap an mi'id ah mangal'alu'
ya ipaphod'u ta ipabangngad'uy babluyyun nun'apa"i
an hay nanginan batu an sapphires† di paddungnay pamognad'u.
12 Umat goh hinan abungyu an pun'adugan an hay iyamma' ya nan nanginan batu an ruby,‡
ya hay iyamma' hinan pantaw di allup nan babluyyu ya nan munletaa' an gumo',
ya hay iyamma' goh hinan allup di babluyyu ya nan udum goh an nun'abalul an batu.
13 Ya ituduwa' ya wagaha' da'yun amin hina,
at pumhod ayun mid al'alin da'yu.§
14 Ya nan a'ap'apu an nepto' di pangatdan da'yuy dumalat hi pumhodanyu,
at mi'id mahkay di mangipaligligat ay da'yu,

† **53:12** Lk. 22:37. * **54:1** Gal. 4:27. † **54:4** Mid mapto' ya hiyah ne na'at ay didad Egypt. ‡ **54:4** Mid mapto' ya hiyah ne nangiyayandad Assyria ya ad Babylon. § **54:7** Hiyah ne napitu an tawon. * **54:9** Gen. 9:11. † **54:11** Hay kololda ya blue. ‡ **54:12** Hay kololda ya mumbolah. § **54:13** Jn. 6:45.

ya mi'id goh di tumata'tanyu.
15 Ya wada ay di umalin mangubat ay da'yu ya bo'on Ha"in di ad nomnom,
at abakonyu dida.

16 Ti tigonyun undan bo'on Ha"in di nunlumuh nan mumbohal
an mangiyammah nan gina'un di mi'gubat?
Ya Ha"in goh di munlumuh nan mangusal hinan gina'un di mi'gubat.
17 At mi'id almas hi amman di taguh manugat ay da'yu,
ya ta"on hi un way ipababaholdan da'yu ya abalinanyun tabolon.
Ti wagwada an nidadaan di pambalyu,
ya ibaliw'u da'yu an baal'u ta da'yuy pangabako'.
Ha"in an Dios di nanapit ete."

55

Nan Iyal'alu' Apo Dios an Homo'na
1 Inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun mumpanga'anamut ya umali ayun nun'a'uwaw ti wah tuy danum hi inumonyu!
Ya ta"on hi un mi'id di pihhuyu ya umali ayu
ta ummal ayuh ononyu ya inumonyun gatas ya bayah,
at mi'id di bayadna.
2 At bo'on nan adi bumhug di pangiyay'ayanyuh pihhuyu,
ya nan mi'id di balulnay umuyyu ibo'labo'laan.
At donglonyu ya inun'unudyu tun ibaga'
ta way atonyun mangan hinan ma"aphod an ma'an!
3 Umali ayun Ha"in ta Ha"in di donglonyu,
at waday pi'taguanyu!
Ya waday adi mapogpog an itulag'un da'yu
an da'yuy pangidata' hinan wagah an din intulag'un David.*
4 Undan adiyu tigon an numbalino' hiyah† ap'apuh abablubabluy?
At dumalat ay hiya ya nipa'innilah tataguy abalina'.
5 Ya awniat ipa'ayagyun amin nan tataguh udum an abablubabluy
an din agguy nangin'innilan da'yuh din hopapna.
At punnaudondan umalin middum ay da'yu
ti Ha"in an Diosyu an nan me'gonan ad Israel di mangat hi umat hina ta way a'al'alyanyu."

6 At ha"in an hi Isaiah ya alyo' an immannung ay an hi Apo Dios di hapulon tu'u,
ya gulat ta mumpabadang tu'un Hiyad ugwan at donglon ditu'u.
7 Ya da'yun nun'appuhiy pangatna ya ipogpogyu hanan ato'atonyu ya punnomnomyu,
at hi Apo Dios an dayawonyuy pangedenolanyu,
at hom'o' da'yu ti Hiya ya nundadaan an mangaliw hi baholyu.

8 Ti inalin Apo Dios di,
"Nan punnomnom'u ya mi'id di nipaddunganah nan punnomnomyu,
ya umat goh hi pangat'u an adi umat hinan pangatyu.
9 Umat ad abuniyan an nabagbagtu ya un tun luta,
ya umat goh hinan pangat'u an agguy nipaddung nongkay hi pangatyu,
ya nan punnomnom'u ya na'ahhamad ya un nan punnomnomyu.
10 Nan hapit'u ya umat hinan udan ya dalallu an malpud dayan mun'agah
ta madanuman tun luta,
ta way aton an amin nan nitanom an tumubu,
ya ta malmuy itanom nan munhabal.
Ya malmuy ma'an ta way onon nan tatagu.
11 Ya umat goh hina nongkay di aat nan hapito'
an adida mumbangngad ay Ha"in.
Mu mahapul an ipa'annungdan amin nan pohdo' an ipa'at
ta atondan amin di dumalat hi nannaga' ay dida.
12 Ya umamlong ayun makak hinan babluy an immayanyu,

* **55:3** Ac. 13:34. † **55:4** Hay kulugon nan udum hi pohdonan hapiton ya nan Alin hi David, mu hay kulugon nan udum ya nan holagna an hi Jesu Kristu.

ya mi'id di al'alin da'yuh nan pangipakakandan da'yu
ti ta"on hi un nan aduntuduntug ya nan dudunduntug ya paddungnay umamlongda,
ya ta"on goh nan ayiw ya paddungnay tumalpu'da.
13 Nan ayiw an bolbol ya myrtle ya mihukatdah nan himmangawan nan do'ol an hubit.
Ya hiyah ne mangipanomnom hinan ina'inat'un Dios,
ya minaynayun henen panginnilaan an adi mapogpog hi enggana."

56

Hay Abaliwan di Udum an Tatagu

1 Inalin Apo Dios ay ditu'un tataguy,
"Inaynayunyun gun mangat hi maphod ya makulug
ti magadyuh di pamaliwa' ay da'yu,
ya mipattig goh di anahamad'u.
2 Mipadenol nan mungngilin hinan algaw an Habadu an paniawondan muntamu,
ya nan manginaynayun an adi mangat hi nappuhi."

3 Ya ha"in an hi Isaiah ya ninomnom'u an
maphod hi un mi'id di mangalih nan bunag an Hentil
an niddum hinan tatagun Apo Dios hi unna ilahhin dida.
Ya nan nabahigan ya maphod goh hi unda adi munlili
ta mi'id di mangalin didah unda adi mihakup hinan tataguna.
4 Ti alyon Apo Dios ay diday,
"Gulat ta e'gonana' hinan pungngilinanyuh nan algaw an Habadu,
ya atonyu nan umipa'amlong ay Ha"in an inaynayunyun mangat hinan intulag'u,
5 at nan ngadanyu ya adi ma'aliwan hinan Timplu'.
Ya odolnah ten ato' an hay amaphodyu ya un nan awadaan nan imbabaluyyu
ti adi ayu ahan ma'aliwan.
6 Ya wagaha' nan bunag an Hentil an mange'kod hi nitaguandan Ha"in
an Ha"in di itamuanda,
ya pa'appohpohdonda nan ngadan'u,
ya Ha"in di dayawonda,
ya gunda ngilinon nan algaw an Habadu,
ya nan gun manginaynayun an mangunud hinan intulag'u.
7 Ya itnud'u goh didad Zion an nan me'gonan an duntug'u,
ya ipa'amlong'u didah dih nan Abung'u an punluwaluan,
ya abuluto' nan e'nongdah nan pun'onngan.
Ti nan Timplu' ya mangadnan hi Timplu an punluwaluan an amin di tatagu.*
8 Ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios an nangibangngad hinan paddungnay
nun'ibalud an holag Israel ya alyo' di,
Amungo' di udumnah tatagu ta middumdan da'yun holag Israel."

Hay Amoltaan nan Ap'apud Israel

9 Inayagan Apo Dios nan tataguh nan udum an babluy† ta umalida
an umatdah nan animal hi inalahan ta pun'a'anda nan tataguna.
10 Ya nan a'ap'apu tu'un holag Israel ya paddungnay nun'abulawda an mi'id ah abalinanda
ti umatdah nan ahun mi'id di ologdan umanup an unda hay momollo'.
11 Ya umatda goh hinan ma'alom an ahu an unda mangamangan,
ya ta"on hi un diday a'ap'apu mu mi'id di ini'inilada.
Ya un nan pohpohdonday atonda ya un hay pumhodanday ang'anghadonda.
12 Ya alyonday,
"Pun'ala tu'u nan bayah ta pun'inum tu'u!
Ya umat goh hituy aton tu'uh ma'et,
at iyal'allanay umamlongan tu'u!"

57

1 Ya inali' goh an hi Isaiah di,
"Wa ay ta mun'atoyda nan mun'aphod di ugalidan tatagu,
ya mi'id di munnomnom ay dida.
Ya manu ay umat hinay ma'at ya ta elwang Apo Dios didah nan nun'appuhin
ma'at.

* **56:7** Mat. 21:13; Mk. 11:17; Lk. 19:46. † **56:9** Didana nin di tindalun di iBabylon.

2 Mu nan maphod di ugalidan tatagu ya diday malenggop,
at mun'eblaydah unda matoy.

3 Ti inalin Apo Dios di,
Da'yun mumpumba'i ya mabaholan ayu an umat ayuh nan puta,
at umali ayu ta mahumalya ayu.
4 Undan hay layalayahanyu ya henglahenglaon?
Undan bo'on ngohoy hanan gunyu aton an mumpunlayah?
5 Ya waday pun'elo'yuh nan hiluk di ayiw an oak hi pundayawyuh bulul,
ya gohbonyu an e'nong nan imbaluyyuh nan way liyang an neheggon hinan ginnaw.
6 Ya umala ayuh nan ul'ulidammuh an batuh di,
ya inonnganyu.
Ya umihiit ayuh nan Onong an Ma'inum hi e'nongyun dida,
ya indatanyu goh didah nan Onong an Ma'an.
Ya undan hay inilayu ya umamlonga' ay danen ato'atonyu?
7 Ya hidih nan tulid di duntug di umayanyu goh hi pun'onngan
ta way pangelo'anyuh nan binabai.
8 Ya nun'itutubyun nun'ihina nan lumihog an bululyuh nan abungyu,
ya inaliwana',
ya din'uga',
ya numpumbolad ayun umuy hinan o"ongol an olo'anyun ibbayu
nan linagbuanyun elo' ta ipa'amlongyuy odolyuh di.
9 Ya munlana ayu,
ya den'olyuy bangbangluyu an umuy mundayaw ay Molek.*
Ya nunhonag ayuh umuy munhapul hi bulul an dayawonyuh nan adadagwin babluy
an ta"on hi un hinan babluy di nun'atoy.
10 Ta"on hi un ayu ma"ablay an umana'anap hi udum hi dayawonyu
mu adiyu damdama idinong.
Ti hay inilayu ya idat nan dayawonyuy bi'ahyu,
at adi ayu mablay.

11 Hay ngadan danen bulul an mana'ta'atot ay da'yu
ta omod hi unna' at goh ilangkakan ya inaliwan ay da'yu?
Undan dumalat hi dumidinnga' ya hiyay adiyu pange'gonan ay Ha"in?
12 Hay ninomnomyu nin ya ma"aphod nan ato'atonyu,
mu awniat pun'ibaag'uy aatyu,
ya mid abalinan nan bululyun mamadang ay da'yu.
13 Ya wa ay ta kumila ayun mumpabadang ya nan bululyuy pumpabaliwanyu,
mu mun'iyaddibda.
Mu nan mange'kod hi nitaguanan Ha"in ya diday mamnoh hinan babluy'uh
ad hakup hinan me'gonan an duntug."

Nan Intulag Apo Dios hinan Nun'abaholan
14 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Pun'aanyu nan way humalibud hinan kalata
ta midadaan hi dalanon nan mumbangngad an tatagu'.

15 Ha"in di na'abbagbagtu ya me'gonan an Dios an matattaguh enggana,
ya mihinaa' hinan na'abbagbagtu ya me'gonan an lugal.
Mu mihinaa' goh hinan tatagun mumpa'ampa ya muntutuyuh nan baholda,
at ipaphod'uy punnomnomanda.
16 Ya adi' inaynayun an pabaholon nan tatagu'
unu bumungot ay dida an limmu' ta adida ma'ubah.
17 Ma'abbungota' hinan mumpunghan an tatagu!
Hiyanan minolta' ya din'ug'u dida,
mu undaat goh inyal'allan nanganangat hi pohpohdonda.
18 At tinnig'u nan gunda inat an nun'appuhi,
mu ta"on ya iyadaog'u ya badanga' dida ta itudu' di atonda.
19 Ya palenggopo' nan nun'iyadagwi unu nun'iheggon,
ya nun'ipa'adaog'u goh dida.

* **57:9** Hiyay bulul di i'Ammon.

Ha"in an Dios di nanapit ete.
20 Mu nan nun'appuhiy pangatda ya umatdah nan mabi'ah an dalluyun hinan baybay
an adi dumindinong an gun mangilewong hinan ginalubut ya pito'.
21 Ti Ha"in di mangalih nan mangamangat hi nappuhiy
mi'id di lumenggopanda."

58

Nan Immannung an Punlangduan
1 Inalin goh Apo Dios di,
"Oltom an muntu'u' ta umat hinan gangoh di talampet di atom,
ya ta ibaagmuh nan tatagu' an holag Israel nan numbaholanda!
2 Ya abigabigat ya mundayawdan Ha"in,
ya ay ihunay unda umi'ikay an manginnilah nan pangat'u,
ya mangunud hinan Uldin'u
an ay ihunay umatdah nan tatagun mangat hi maphod an adida al'alliwan nan Tugun'u.
Ya alyonday Ha"in manugun ay dida ta dayawona',
mu layahda.
3 Ya alyonday,
Anaad ta munlangdu amih un mi'id hi Apo Dios an mamannig?
Ya anaad ta ta"on unmi ipa'ampay odolmi ya agguymu ininnila?
Ya inali' an Dios ay diday,
Nan nunlangduanyu ya un nan penpenhodyuy gunyu inat,
ya inabohlanyu nan puntamuonyu.
4 Ya hinan angunuh di gunyu nunlangduan ya gun ayu goh ni'hongngel ya ni'pattoy,
at hiyanan ta"on hi un ayu munlangdun munluwalu ya adiyu namnamaon an donglo' di luwaluyu.
5 Ti hinan nunlangduanyu ya pinaligatyuy odolyu
an nunyuyungnguyung ayun umat hinan nun'oyob an holo'.
Ya gun ayu goh nun'abo' hinan langgut,
ya inwa'atyuy dapul ta nolo'anyu.
Undan umat hinay aat di munlangdu?
Unyu dan alyon hi unna' nipa'amlong enen inatyu?

6 Hay pohdo' hi atonyun munlangduh pundayawyun Ha"in
ya nan pangidinnganyun mangipaligligat hinan mahmo' an tatagu,*
ya nan pangiyabulutanyuh akakan nan himbutyu,
ya indatyu nan midat tuwalih nan baalyu,
7 ya idatanyuh ma'an nan munhinaang,
ya pahi'umonyuh abungyu nan nun'awotwot an lumane'le'od,
ya idatyuy lubung nan mi'id di lubungna,
ya adiyu du'gon nan tutulangyun mumpabadang ay da'yu.
8 Ya gulat ta atonyu hana ya idat'uy pumhodanyu,
ya umannung an mumpanga'adaog nan numbino'ob'on an dogohyu.
Ya wagwadaa' an mimiddum ay da'yu ta baliwa' da'yuh an amin an umayanyu,
ya ta"on hi un nan malgom an awadanyu.
9 Ya wa ay ta munluwalu ayun Ha"in ya donglo' nan ibagayu,
ya wa ay goh ta mumpabadang ayu ya ato' nan mahapulyu.

Gulat ay goh ta ipogpogyun umipaligligat hinan mahmo',
ya nan humapitanyuh nappuhi,
10 ya gulat goh ta panganonyu nan munhinaang,
ya idatyuy mahapul nan maligligatan,
at nan helong an wah nan nunlene'woh ay da'yu ya pumatal
an umat hinan tongan di algaw.
11 Ya gun'u da'yu halimunan,
ya idata' da'yuh mahapulyu an ta"on hi un nan mapulun di wadanyu.
Ya idat'uy bi'ahyu ya alenggopanyu
ta umat ayuh nan galden an do'ol di danumna

* **58:6** Hidin nunli'uban nan iBabylon hinan allup ad Jerusalem ya imbo'tan nan Hudyuy himbutdah bunolna, mu palpaliwan ya binangngadda dida ta mumbalinda goh hi himbutda (Jer. 34:8-11).

unu nan obob an adi matmatdu'.
12 Ya da'yun tatagu' di mangipaphod hidin nun'apa"in babluy
ta da'yuy mangiyammah nan dadan an pognad,
at da'yuy ma'alih Nangipabangngad hinan Nun'apa"in Allup
nan Babluyyu, ya A'abungyu, ya nan Akalakalata.

13 Gulat ta inaynayunyun mangunud hinan Tugun'un
ma"anla ayuh pungngilinanyuh nan algaw an Habadu ta ibilangyuh me'gonan an pun'eblayan,
ya bo'on nan pohpohdonyuy pa'anhanonyun aton ta unyuat e'gonan nongkay,
ya adi malgom di ayanyu,
unu umanul'ulgud hinan mid ipatukana enen gutud an algaw,
14 at mawaday amlongyu an dumalat nan pangitamuanyun Ha"in,
ya idat'uy pange'gonan nan tataguh tun alutaluta ay da'yu,
ya umamlong ayu ti midat nan mipabanoh ay da'yun nan maphod an luta
an din indat'un Jacob an apuyuh din penghana.
Ha"in an Dios di nanapit ete."

59

Hay Nangalyan nan Propeta an Mamolta nan Tatagun Dumalat di Baholda
1 Ya ninomnom'u an hi Isaiah an wagwadah Apo Dios an gun ditu'u baliwan,
ya dodonglona goh nan luwalu tu'u.
2 Mu adi umat hina ti nan baholyuy namattan ay da'yuh nan Dios tu'u,
ya hiya goh nan'uganan ditu'u,
at hiyanan adina dongdonglon mahkay di luwaluyu.
3 Nan ngamayyu ya paddungnay un nadadala,
ya limmayalayah ayu,
ya nan nun'appuhiy malpuh timidyu,
at nabaholan ayu.
4 Ya nidugah ayu ti ta"on hi un nan punhumalyaan ya mi'id di makulug
hi hapitonyun tatagu an ahilalayah ayun amin.
At layah di pangabakanyuh diklamu,
ya hay gun mipanomnom ya nan pangatanyuh nappuhih ibbayu
ta engganay un ma'at nan ninomnomyu.
5 Nan nun'appuhin ato'atonyu ya umat hinan itlug di ulog an waday habidungna.
Ti wa ay di mangihdah nan itlug di ulog ya matoyda,
mu wa ay ta mapah at umongol, ya umalat.
6 Mu hanan nappuhin ninomnomyu ya mi'id di idatnah pumhodanyu
an umat hinan buut di a'agwa an mi'id di hulbinah un ilubung.
7 Ti dumalat nan nun'appuhin gunyu nomnomnomon
ya umi'ikay ayu goh udot an mangat.
Ya ta"on hi un mi'id di bahol nan tagu ya patayonyu,
ya wa ay goh di umayanyu ya malgom di pumpa"iyu.*
8 Ya wa ay goh ta wada ayu ya mid di pohpohodna
ti nan nun'appuhin amin di gunyu aton
an paddungnay un nan nappuhin dalan di unudonyu.
At nan tagun mange'wan ne ya mi'id di lenggopna.†

Hay Nangabulutan nan Tataguh Baholda
9 At ha"in an hi Isaiah ya impangulua' an nunluwalu
ta imbaag'uy nangabulutanmin tataguh baholmi an inali' di,
"Apo Dios, ad ugwan ya inilami mahkay di dumalat
hi adim pamaliwan ay da'mih nan mangipaligligat ay da'mi!
At paddungnay wada amih nan helong,
mu hay hehemmonmi ya mapatalan ami.
10 At hiyaat un ami ay nun'abulaw an ahi'ap'apu'ap
an ta"on hi un mapatal ya mihungbub ami
an paddungnay un hehellong an mi'id di tigonmi
an paddungna goh hi un ami wah nan hehellong an awadan di nun'atoy.
11 Ya umat ami goh hinan animal an bear an mun'alawaaw,
ya munlungdaya amin umat amih kalapatin muntapang hi ibbana.

* **59:7** Rom. 3:15-16. † **59:8** Rom. 3:17.

Ya ta"on hi un nan namnamaonmi goh an maphod hi ma'at ay da'mi ya adi ma'at,
ya hohoddonmi goh di pamaliwam ay da'mi,
mu mi'id an adim aton.

12 Nidugah ahan di numbaholanmin He"a, Apo Dios,
an hiyay dumalat hi pamoholam ay da'mi!
Mu hatun nun'appuhin ina'inatmi ya immannung an abulutonmin nibahhaw ami.
13 Ya inilami goh an binoholmi He"a, Apo Dios,
ya pinahiwmi He"a ti agguymi inunud nan pohdom,
ya din'ugmi He"a.
Ya immannung an impaligligatmi nan udumna an tatagu,
ya layah an amin nan hinapitmi.
14 Ya nan agguy immannung di pumpanuhmi,
ya nan adi makulug di atonmi.
Ya adimi goh haghaggungon nan immannung an na'at.
15 Ya napogpog mahkay din makulug
ti nan agguy nangat hi nappuhi ya diday pabaholondah nan nun'appuhin na'at."
Hiyah ne inluwalumi.

Ya la'tot ya tinnig Apo Dios hanan na'na'at ay da'mi,
ya adi ahan umamlong hinan nun'appuhin na'at.
16 Ya manoh'ah nannigana an mi'id ah ohah mamadang hinan mipaligligat.
Mu baliwan ditu'u ta way atondan mangabak.
17 Ya paddungnay ilubungna nan na'ahhamad an pangat ta hiyay hanin di palagpagna,
ya nan abaliwan di paddungnay iyuklupna ta hanin di uluna.
Ya paddungna goh hi unna ilubung di nahamad an punnomnom
ta iballohna nan nun'appuhin hinolholtap tu'u.
18 Ya moltaona nan buhulna an hay pummoltana ya miyunnud hinan inatda,
ya ta"on goh hanan numpunhituh nan nunlene'woh.
19 Ya mete"ah nan buhu'an di algaw hi engganah alimuhana
ya ita'otda nan amaphod Apo Dios.
Ti umalin umat hinan mabi'ah an datong ya puo'.
20 Ti inalin Apo Dios di,
"Umalia' ad Jerusalem
ta baliwa' da'yun nuntutuyun nan'ug hinan baholyu!"‡

21 Ya inalin goh Apo Dios di, "Mi'tulaga' ay da'yu ta miyodol nan Na'abuniyanan an Lennawa ta nan intudtudu' ya adiyu al'alliwan hi enggana. Ya mete"ad ugwan ya Ha"in di unudonyu, ya ituduyuh nan imbabaluyyu ya nan holag di a'apuyu ta Ha"in di unudondah enggana."

60

Hay Ipabagtuan nan Tatagud Jerusalem
1 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Paddungnay bumangon ayun iJerusalem ta umat ayuh nan algaw an bumnang
ti wadan da'yuy benang'u!*
2 Tigonyun hinophopan di helong tun luta ta nahelngan ayun amin,
mu nan benang'un Dios ya pinatalan da'yu!
3 At nan Hentil ya nan a'alidah nan abablubabluy ya umalidan da'yu
an dumalat nan patal an wan da'yu
an umat hinan patal hinan mahoyang.

4 At amangonyu nan nunlene'woh ti den mumpanga'anamutda nan i'ibbayu!
Ya ta"on goh nan imbabaluyyun mun'alpudah nan adagdagwin babluy
an didan amin hinan tataguh nan abablubabluy an nalpuwanda.
5 Mun'alitag di matayu ti nidugah di umamlonganyu
ti pun'ita'in nan tataguh nan udum an babluy di inadangyandah nan umalianda.
Ya ta"on hi un nan wah nan babluy hinan numpinangngel an baybay
ya pun'ita'indan iyali goh di inadangyandan da'yu.
6 Ya nidugah an do'ol ahan di numpuntakay hinan kamilu

‡ **59:20** Rom. 11:27. * **60:1** Ma'at hinan te"an di Hinlibuy Tawon.

an malpudad Midian, ya ad Ephah,† ya ad Sheba‡
an mangiyalih nan balitu' ya nan incense hi pundayawdan Ha"in.
7 Ya do'ol goh di kalnilud Kedar§ ya ad Nebaioth* hi midat ay da'yu
ta way me'nong hinan pun'onngan ta way mangipa'amlong ay Ha"in.
Ya do'ol di maphod an iyalidah mihinah nan me'gonan an Timplu'.”

8 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Ngadan hadin mun'abi'ah an tumayap an umat hinan bunut,
ya umatdah nan kalapatin umanamut hinan agabanda?
9 Dida hanay pupul ad Tarshish† an mumpangiyanamut hinan tatagu'!
Ya nun'ita'inda goh nan silver ya balitu' hi pundayawdan Ha"in an me'gonan ad Israel
ti mipattig ay da'yu nan amaphod'u ya benang an malpun Ha"in.

10 Ya nan bunag an nalpuh udumnan babluy di mangipaphod an mangiyammah nan nun'apa"in allupyu,
ya nan a'aliday munhulbin da'yu.
Hidin hopapna ya minolta' da'yu an dumalat di bungot'u,
mu ad ugwan ya igohgoha' da'yu an dumalat di homo"u.
11 At nan babluyyu ya munnononnong an mibubughul
di pantaw di allupyuh abigabigat ya amahdomahdom
ta way aton nan Hentil hi abablubabluy an mangipanguluh nan a'alidan
mangiyalih nan inadangyandan da'yu.
12 Ti nan tataguh nan babluy an adi munhulbin da'yu ya mapogpogda.

13 Ya nan mun'aphod an ayiw an bolbol, ya fir, ya cypress
an malpuh nan inalahan hi ad Lebanon ya miyali
ta way miyammah nah nan babluyyud Jerusalem ya nan Timplu'
ta pumhodan nan babluy'u.
14 At umali nan holag din nangipaligligat ay da'yu ta munluungdan da'yu
ta ipattigday pange'gonandan da'yu.
Ya ta"on goh din namahipahiw ay da'yu ya umalidan munluung ay da'yu.
Ya ngadnanda tun babluyyuh
Siudad ad Zion an Babluy nan Me'gonan an Dios di i'Israel.

15 At adi ayu mahkay minganuy ya ma'abohlan an mid managhaggung ay da'yu
ti idat'u mahkay di ipabagtuanyuh enggana
hi iyamlong nan aholaholagyuh mi'id di pogpogna.
16 Ya halimunan da'yuh nan udum an tatagu ya nan a'ali an malpuh udum an babluy
an umat hi panalimun nan babaih nan imbaluyna.
At hiyah ne panginnilaanyu an Ha"in di baliwyu
an nidugah di abalina' an Dios an dayawonyun holag Israel.
17 Ya nan balitu' di idat'un da'yu an bo'on nan gambang,
ya idat'u goh di silver an bo'on nan gumo',
ya idat'u goh di gambang an bo'on nan ayiw,
ya idat'u goh di gumo' an bo'on nan batu.
Ya ma'ulay mahkay nan mumpangipapto' ay da'yu,
ya adi da'yu mahkay paligaton,
ya nahamad ya malenggop di atondan mumpapto' ay da'yu.
18 At mi'id mahkay di guluh nan babluyyu,
ya mi'id goh di umalin mamatoy ay da'yu.
Ti halimuna' ya ibaliw'u da'yu an umata' hinan allup an mamaliw ay da'yu,
ya dumalat hinan pamaliwa' ay da'yu ya ipabagbagtua'.
19 Ya adiyu mahkay mahapul di algaw hi mangipapatal ay da'yuh nan mapatal,
unu adiyu goh mahapul nan bulan an mangipapatal ay da'yuh nan mahdom.
Ti Ha"in an Dios di mangipapatal ay da'yuh mi'id di pogpogna,
ya Ha"in goh di paddungnay benangyu.
20 At ta"on hi un mawaday algaw ya bulan ad daya mu adiyu mahapul
ti Ha"in an Dios nongkay di mangipapatal ay da'yuh mid pogpogna.

---

† **60:6** Hi Ephah di ohan imbaluy Midian (Gen. 25:4). ‡ **60:6** Unu ad Yemen. § **60:7** Hiyah ne lugal hi punhituwan nan ohan tribod Arabia. * **60:7** Hiyah ne lugal hi punhituwan nan holag di pangpangullun imbaluy Esau an ad Edom (Gen. 25:13). † **60:9** Unu ad Spain.

Ya mapogpog mahkay nan punlungdaanyu.
21 Ya maphod ya makulug mahkay di ugaliyun tatagu,
at hakuponyu nan lutah mi'id di pogpogna.
Ya Ha"in di paddungnay mangitanom ay da'yuh di
ta way aton nan anabagbagtu' an mipa'innila.
22 Ya nan nahnot an pamilya ya dumo'ol di holagda ta diday ma'al'ali
an umat hinan nidugah di abalinanan himpamabluy.
Ti Ha"in an Dios ya punnaudo' an ipa'annung hitun agtudana."

61

Nan Maphod an Ulgud hi Aat di Abaliwan

1 Ya ha"in an hi Isaiah* ya inali' di,
"Wagwadan Ha"in nan na'abbagbagtun Dios
ti pinilia' an mangiyul'ulgud hinan Maphod an Ulgud hinan nun'awotwot.
Ya hennaga' an mangal'alu' hinan nidugah di punlungdayaana,
ya ta ipa'innila' di pumbangngadan din tatagun nipiyuy hi udum an babluy
ya hay ibo'tanan nan paddungnay wah nan hehellong.†
2 Ya ta ipa'innila' goh an nadatngan mahkay di pangipattigan Apu tu'uh homo'nah tagu‡
ya nan pummoltaanan amin hinan mi'buhul.
Ya umat goh an ipadenolnan amin nan minomnoman
3 an namamah nan tatagud Zion.
At adida mahkay iloglog di dapul an dumalat di punlungdayaanda,
mu undaat al'altian hi habhabung an dumalat di amlongda.
Ya umat goh an ikankantaday pundayawda
an ta"on hi un hidin hopapna ay ya mi'id di namnamadan mi'tagu.
At dida nan mipaddung hi magangan ayiw
an intanom Apo Dios hi attigan di amaphodna.
4 Ya ipaphodda mahkay nan babluydan din nun'apa"i
ya din nun'atawan.
Ya ipaphodda goh din ingnganuy din tataguh penghana.
5 Ya nan bunag di baalda ta diday mangipahtul hinan animalda,
ya diday muntamuh nan punhabalanda.
6 Ya alyonday un da'yuy papadin Apo Dios,
ya baal goh da'yu.
Ya nan malpuh nan inadangyan di udum an tatagu di hiyay itanudda ya iting'ida.
7 Ya mapogpog mahkay nan abainanda,
ya mihinada mahkay hinan nahamad an lutada.
Ya nan inadangyanda ya mumpidway ado'olna,
ya nan amlong ya minaynayun hi mi'id di pogpogna."

8 Ya inalin Apo Dios di,
"Hay pohdo' ya nan nahamad an pangat,
ya abohla' nan mangakaw ya nan mangat hi pumbaholan.
Adi' ibahhaw an idat di lagbuyun tatagu',
ya ipa'annung'u nan intulag'un da'yu.
9 Ya nan holagyu ya nan a'ap'apuyu goh di ma'al'alih nan abablubabluy,
at an amin nan mannig ay da'yu ya iniladan da'yuy tatagu' hi winagaha'."

10 Ya inali' an hi Isaiah di,
"Nidugah an umamlonga' hinan namaliwan ya nangibilangan Apo Dios ay ha"in
hi maphod!
Ya umata' hinan lala'in nunlubung hi lubung di mungkasal
unu babain enegtomnay gina'unah nan kasalna.
11 Ya manu ay umat hina ti nan na'abbagbagtun Dios ya tigona
ta an amin nan tataguh abablubabluy ya ipabagbagtuday amaphodna.
Ta wan nan nepto' an pangatda ya umat hinan mumpangahangaw an do'ol an neho'."

62

Nan Nunluwaluan Isaiah hi ad Zion

* **61:1** Ta"on un hi Isaiah di himmapit mu ipa"elnay aat nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu, at paddungnay hi Jesus di himmapit goh (Lk. 4:16-21). † **61:1** Lk. 4:18. ‡ **61:2** Lk. 4:19.

1 Ya inali' an hi Isaiah an dumalat hinan ongol an namhod'un da'yun i'ibba' an iJerusalem
ya iluwalua' da'yu ta engganay un mipaphod di pangatyu
an paddungnay bumnang di amaphod di aatyu,
ya ta nan abaliwanyu ya umat hinan gun mundalang an hilaw.
2 At an aminday tatagu ya a'alih ablublubabluy ya tigonday amaphod tu'u,
ya umat goh an hukatan Apo Dios hi balu nan ngadan an babluy tu'u,
3 at umat tu'uh nan ma"aphod an coronana.
4 Ya adi mahkay alyon di tataguy, “Ninganuy tu'u.”
Ya adida goh alyon di, “Nan babluy tu'u ya umat hinan babain ingnganuy nan ahawana.”
Mu hay alyonda mahkay ya, “Da'yuy pun'am'amlongan Apo Dios!”*
Ya alyonda goh hinan babluy tu'uy, “Inahawan Apo Dios!”†
ti ditu'un himpamabluy di paddungnay ahawanan pun'amlongana.
5 Ya nan linala'in holag tu'u ya mun'am'amlongdan mangipapto' hinan numbabluyan tu'u,
at umat hi pun'amlongan nan ungan lala'ih nan balahang an babain inahawana.
Ya umat hinay pun'am'amlongan Apo Dios ay ditu'u.

6 Ya ta"on hi un nan i'ibba' an propeta ya umatdah nan mumpun'adug hinan allup tu'u
ti abigabigat an ta"on hi un mahdom ya adida duminong
7 an mangipanomnom ay Apo Dios hinan ipaphodan tu'un
inalinah atona ta wan mi'id al'alin ditu'un tataguh ablublubabluy.

8 Ti hay intulag Apo Dios ya inalinay,
“Adi' ahan mahkay iyabulut an nan buhulyu unu nan tataguh udum an babluy
di mangan hi inhabalyu ya manginum hi inyiwayu.
9 Mu da'yun nangihabal di mangan ta way i'ilogyun mundayaw ay Apo Dios,
ya da'yun nanalimun ya numpugah hinan greyp di manginum hinan behtah nan Timplu.”

10 At hiyaat un'u inalin hi Isaiah an da'yun i'ibba' hitud Jerusalem
ya umuy tu'u ipaphod nan kalata ta midadaan hi owon nan i'ibba tu'un mumbangngad!
At pun'aan tu'uy nihawan an batu,
ya intayun tu'uy bantila ta ta"on hi un nan Hentil ya way panginnilaandah owondan umanamut
11 ti ipa'innilan Apo Dios hinan tataguh nan ablublubabluy an alyonay,
“Ipa'innilayuh nan holag Israel an na'uy hi Apo Dios an mamaliw ay da'yu
an initnudna din tatagun binaliwana.
Ya waday inta'inah idatnan dida.”
12 Ya hay pungngadan di udum an tatagun ditu'u ya,
“Da'yuy pento' Apo Dios hi tataguna!”
Ya alyonda goh di,
“Da'yuy tatagun Apo Dios an binaliwana!”
Ya hay pangalidad Jerusalem an babluy tu'u ya,
“Nan babluy an nabalul ahan ay Apo Dios!”
ya,
“Nan babluy an agguy mahkay ninganuy.”

63

*Hay Nangabakan Apo Dios hinan Buhulna**
1 Ya inali' an hi Isaiah di,
“Ngadan de han na'uy an nalpud Bozrah† hi ad Edom
an nadadalay inlubungnan magayad an lubung di ali?
Ya mattig hinan panaldalanan nidugah di bi'ahna ya abalinana,
ya himmapit an inalinay,
Ha"in an Dios an nidugah di abalinanan bumaliw,
ya umalia' ta ipa'innila' an nangabaka'.”

2 Ya inayun'un inali' di,
“Anaad ta nadadalay lubungmu ya ma'abbolah

* **62:4** Unu Hephzibah. † **62:4** Unu Beulah. * **63:** Ma'at hinan Punligatan di Tatagu. † **63:1** Hiyay nundongol an babluy ad Edom ti do'do'ol di kalniluh di.

an umat hinan inlubung nan tagun mumpogoh hi greyp?”

3 Ya tembal Apo Dios an inalinay,
“O ti nun'igatin'u nan tataguh abablubabluy ti nidugah di bimmungta'.
At umat hinan atondah nan pumpogohan hi danum di greyp
an miyammah ma'inum di nangat'un didan ta"on hi unna' oha.
At hiyanan nadadala tun lubung'u.
4 Ti nadatngan di pamaliwa' hinan tatagu',
ya pummoltaa' hi baholda.
5 Ya manoh'aa' ti mi'id ah ta"on hi ohah immalin bimmadang hinan tatagu' ay Ha"in!
At hiyanan dumalat di bungot'u ya imballoh'uh nan buhul,
ya inabak'u dida.
6 At paddungnay nun'igatin'u nan tataguh abablubabluy
ta nun'iwahwahit di daladah nan luta.”

Nan Amaphod Apo Dios hinan Holag Israel

7 At hiyanan ha"in an hi Isaiah ya hapito' nan nidugah an pamhod Apo Dios!
“Madayaw hi Apo Dios!
Nidugah ahan di badangnan ditu'u!
Ti winagahan ditu'un holag Israel an dumalat nan nidugah an ama'ahhimo'na
ya nan pamhodnan mi'id di pogpogna.
8 Ti inalinay,
Diday tatagu' an adi mamalbalin Ha"in.
At hiyaat un ditu'u binaliwan.
9 Ti an amin nan hinolholtap tu'u ya ni'holtap goh hi Apo Dios.
At binaliwan ditu'u an dumalat di homo'na ya pamhodna,
ya gun ditu'u goh hinalimunan.
10 Mu un tu'uat goh gun nginohoy,
at impahiga tu'u nan Na'abuniyanan an Lennawa.
At hiyaat un numbalin hi Apo Dios hi buhul tu'un holag Israel,
at ginubat ditu'u.

11 Mu palpaliwan ya ninomnom tu'u din na'na'at hidin o'ommod tu'un nalpud Egypt,
at alyon tu'uy,
Hay wadan ad ugwan nan Dios an nangibaliw hidin o'ommod tu'uh nan nange'wandah nan baybay‡
ya nan nangidat hinan Na'abuniyanan an Lennawa ta niyodol ay dida?§
12 Ya nunhiyanona nongkay nan baybay an dumalat nan nidugah an abalinanah
din nangita'nangan Moses hi ngamayna.
At hiyanan hiyay madayaw hi enggana.*
13 Ya uggoh mah heden Dios an nangitnud ay didah
din nange'wandah nan mamagah nan gagwan di baybay?†
At umatdah nan mabi'ah an kabayuh nan mapulun an adida mida'leh.
14 Ya impangulun nan Na'abuniyanan an Lennawa didah nan maphod an pun'eblayanda
an umatdah nan babakan iyuynahnan way mumballun holo'.
Umat hinay inatmu, Apo Dios, an nangipanguluh nan tatagum,
at hiyanan mipabagbagtu'a.”

Hay Luwaluh Pumpahmo'an ya Pumpabadangan

15 Ya nunluwalua' ya inali' di,
“Uhdungan ni' da'mi, Apo Dios, an wad abuniyan
ti hidi ya me'gonan ya ma"aphod.
Mu hay wadan mah din panalimunmun da'mi,
ya din abalinam,
ya nan pamhodmu,
ya ama'ahhimo'mu?
Un mah da'mi din'ug ay He"a?
16 Mu He"a damdamah amami!
Din o'ommodmih penghana an da Abraham ay Jacob
ya mid abalinandan mamadang ay da'mi,
mu He"a an amami di gun nangibaliw ay da'mi.

‡ **63:11** Unu Red Sea (Ex. 13:17-15:21). § **63:11** Num. 11:17, 25. * **63:12** Ex. 14:15-22. † **63:13** Josh. 3:1-24.

17 Ya anaad ta inyabulutmuy nibahhawanmih nan pohdom an unudonmi
ya inyabulutmuy nginumhayanmin He"a?
Haggungon ni' da'mi ti da'mi nan baalmun himpangapun tatagum!
18 Ma"am'amlong amin nundayaw hinan me'gonan an Timplum,
mu ten pina"in nan buhulmu.‡
19 Mu imbilang da'mih tatagum
an ta"on hi un bo'on He"ay imbilangmih nangipapto' ay da'mi,
an ta"on goh hi unmi agguy imbilang di odolmih tagum."

64

1 Ya innayun'un nunluwalu an inali' di,
"Gulat ta ibughulmud abuniyan ya nun'ohop'ah tun luta at nunhegla
an ta"on nan aduntuduntug ya wumogwogdah ta'otda
2 an umat hinan danum an gun munluwag hinan way dumaladalang an apuy.
Mun'ohop'a nongkay ta way aton nan bubuhulmun Hentil an wumogwog
hi pangipattiggam hinan anidugah di abalinam!
3 Ti hidin immaliam hidin penghana ya waday inatmun umipanoh'an agguy na'at hidin
hopapna
ya wimmogwog nan aduntuduntug.
4 Mi'id ahan ah ohah nangngol unu nannig hi Dios an umat ay He"a
ti He"a ya anggay di nahamad di pangipapto'nah nan tatagun
mangiyokod hi nitaguandan He"a.*
5 Ti nundadaan'an bumadang hinan tatagun ma"amlong an mangunud ay He"a
ya inatda nan pohdom.
Mu da'mi ya unmiat goh inaynayun an mumbahol,
at hiyanan nidugah di bungotmun da'mi!
At hay atonmi mah an mabaliwan?
6 Ti an amin ami ya umat amih nan na'aluggit an dumalat nan pumbahbaholanmi,
ya ta"on hi un nan alyonmih maphod an pangatmi
ya nipaddung hinan nidugah an agaga"ihaw.
At dumalat nan baholmi ya umat amih nan nalangun holo' an mun'iyaddib.
7 Ya mi'id goh ahan di ohah nunluwalun mumpabadang ay He"a.
At hiyanan din'ug da'mi an dumalat di baholmi.
8 Mu He"a damdama nongkay hi Amami!
Ti an amin ami ya He"ay nunlumu ay da'min paddungnay da'mi nan uklit,
ya He"ay mipaddung hinan munduwin.
9 At adi'a ni' ahan bumungot ay da'mi, Apo Dios!
Hom'on ni' da'mi ta adim u'unnungon di baholmi
ti da'miy tatagum nongkay,
at igohgohan ni' da'mi!
10 Nan do'ol an me'gonan an babluymu ya numbalin hi mapulun,
ya ta"on goh ad Jerusalem ya ninganuy an natawan.†
11 Ya din me'gonan an Timplu an gun nundayawan din a'apumi ay He"a ya nun'oghob,
ya an amin din mun'aphod an wah tun babluymi ya nun'apa"i.
12 Ya undan ta"on hi un umat hituy na'at ya adi da'mi haghaggungon?
Ya un mah ahan mid abalinam ta minaynayun di nidugah hi punholholtapanmi
an adi ami pa"edpol?"

65

Nan Ahumalyaan ya Abaliwan
1 Ya inalin Apo Dios di,
"Din nangipa'innilaa' an wah tu'a ta badanga' nan Hentil
an agguy nunnomnom ay Ha"in ya kimmulugda.*
2 Mu da'yun tatagu' ya adi umat hina an ta"on hi unna' nidadaan an mamadang ay da'yu
ti unyuat goh innaynayun nan nun'appuhin ato'atonyu an nan pohpohdonyu.†
3 An adi ayu bumain an gun mangipabungot ay Ha"in
ti e'nongyuy onongyu ya nan incense hinan way galden
an awadan di pun'onngan nan adi umunud ay Ha"in.

‡ **63:18** Didanay iBabylon. * **64:4** I Cor. 2:9. † **64:10** Agguy ni' na'at heteh din nangitud'an Isaiah, mu impa'innilan Apo Dios ay hiyay ma'at hi udum hi algaw. * **65:1** Rom. 10:20. † **65:2** Rom. 10:21.

4 Ya gun ayu umuy hinan mahdom hinan way lubu'
ta mi'hapit ayuh nan lennawan di nun'atoy,
ya mi'ihda ayuh nan dotag di babuy,
ya mi'huyup ayuh danum di dotag an ne'nong hinan bulul.
5 Ya inaliyu goh udot hinan tataguy,
Bataanan da'mi,
ya adi da'mi dinihon ti me'gonan ami!
Mu adi' ahan ma'anuhan nan tatagun umat hina,
ya adia' goh pa"edpol hinan nidugah an bungot'un dida
an ay apuy an mundalang an adi madmaddop.

6 At nomnomonyun intudo"u tuwalin inali' di,
Adi' e'edpol ti mahapul an iballoh'u
7 an dumalat nan baholyu ya nan bahol di a'apuyu
ti ene'nongyuy incense hinan aduntuduntug,
ya gunna' inidutan.
At nan nidugah an nappuhin inatyuy pummolta' ay da'yu."

8 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Mi'id di tagun mangamin an mangaan hinan greyp an intanomnah un way nappuhi,
ti wada ay di maphod hi hapangna ya adina anon,
ya umat goh ay Ha"in an adi' ubahon an amin nan tatagu'
ti baliwa' nan umunud ay Ha"in."

9 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Wagaha' da'yun holag Israel an da'yun holag Judah
ta da'yuy mihinah nan babluy'u ti da'yuy pento"un tatagu'.
10 Ya mumbalin ad Sharon ya ad Achor‡ hi pumpahtulanyuh
a'animalyun tatagu' an umunud ay Ha"in.
11 Mu nat'on di ma'at ay da'yun nan'ug ay Ha"in
ya nangaliw hinan me'gonan an duntug'ud Zion
ti dinayawyu nan bulul an da Fortune ay Destiny
an nan kulugonyun umidat hi maphod an gahat.
12 Ti mapatoy ayuh nan matadom an dumalat nan adiyu pangunudan hinan itudtudu'
an un at goh nan nun'appuhiy gunyu inat.

13 At dumalat hanan inatyu ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' ay da'yuy,
Nan baal'u an mangun'unud ay Ha"in ya do'ol di tanudda ya inumonda,
mu da'yu ay ya mahihinaangan ayu,
ya mi'id di inumonyu.
Dida ya ma"am'amlongda,
mu da'yu ya mabainan ayu.
14 Ya awniat ikankantan goh nan mangunud ay Ha"in di umamlonganda,
mu da'yu ya kumilakila ayu an dumalat nan lungdayayu.
15 Ya pangidut nan tatagu' di ngadanyu§
ti Ha"in an nabagbagtu ya ipapatoy'u da'yu.
Mu nan mangunud ay Ha"in di pangidata' hinan maphod an ngadan.*
16 Mu udum hi algaw ta wa ay di mumbagah wagah ay da'yu
ya Ha"in di pangibaganyu an nahamad an Dios.
Ya gulat goh ta waday munhapata ya Ha"in di punhapataanyu an nahamad an Dios.
Ti din nalpah an nangipaligligata' ay da'yu an dimmalat di baholyu ya na'aliwan mahkay."

Nan Balu an ad Abuniyan ya Balu an Luta
17 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Nomnomnomonyun lumuwo' di balbalu an ad abuniyan ya balbalu an luta,†

‡ **65:10** Ad Sharon di maphod an pumpahtulan ad Israel ad ugwan an timpu, mu ad Achor an neheggon ad Jericho di nappuhin pumpahtulan ti mapulun. § **65:15** Nan ngadanda an Hudyu ya umipabohol an hapit hinan udum an tatagu an umat hinan Arabo. * **65:15** Hay kulugon nan udum ya hiyay balun ngadan an nibaag hinan Isa. 62:2, mu hay kulugon nan udum ya hiyay hapit an *Kristiano*. At mid mapto'. † **65:17** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon.

ya an amin din na'at hidin penghana ya ma'aliwan an adi gun mipanomnom.
18 At umamlong ayuh mi'id di pogpogna
ti lumuwo' di balun Jerusalem an awadan di nidugah an amlong.
19 Ya ta"on hi un Ha"in ya awniat umamlonga' hi umatan tun ad Jerusalem,
ya mundenola' goh hinan aatyun tatagu'
ti mapogpog mahkay di lumugwaan,
ya mi'id mahkay di maligatan.

20 Ya mapogpog goh di atoy hinan ung'ungungnga,
ya adi ma'agag nan nun'ala'ay ta engganay un madatngan
nan na'ali an gutud di atayanda ya unda matoy.
Ya an amin nan mataguh engganay hinggahut di tawona ya mibilang hi ungay aatna,
ya an amin nan ma'agag an adi huminggahut di tawona
ya hiyay panginnilaan an un'u minolta.
21 Ya pun'iyammayuy a'abung ta way punhituwanyu,
ya pun'itanomyuy greyp,
ya da'yu goh di mangan hinan bungana.
22 Ya adi mahkay umat hidin hopapna an wa ay di iyammayuh abung ya bo'on da'yuy munhitu
ti polhon di udum ta diday mihina,
unu adi mahkay mabalin an hay udum di mangan hinan ihabalyu.
Ya dumu'du"oy goh di pi'taguanyun tatagu' an umat ayuh nan ayiw,‡
ya da'yun pinili' hi tatagu' di mangitanud hi an amin hinan nablayanyu.
23 Ya maphod mahkay di ihabalyu,
ya mi'id di nappuhih ma'at hinan imbabaluyyu
ti da'yu nongkay di tatagu' an winagaha',
ya niddum goh an ni'wagah'u nan mehnod an holagyu.
24 Ya nundadaana' an mambal hi luwaluyu
an ta"on hi unyu agguy inda'puh di ibagayu.
25 Ya nan ahuh inalahan§ ya nan uyaw an kalnilu ya munlammung di angananda,
ya nan layon ya mabalin mahkay an ononay dagami an umat hinan baka.
Mu hay onon di ulog ya nan hupu' damdama.
At hidid Zion an mibilang hi me'gonan an duntug'u ya mi'id di ma'at hi nappuhi.
Ha"in an Dios di nanapit ete."

66

Hay Panumalyaan Apo Dios an Amin hinan Tatagu
1 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ad abuniyan di umbuna' an mun'ap'apu,
ya hay lutay pangidah'aya' hi hu'i'.
At undan hiyadan un ayu umdan mangiyammah ihina'?*
2 Ha"in di nunlumun amin hi logom,
at an amin ya bagi'.
Ha"in an Dios di nanapit ete.

Ya umamlonga' hinan mumpa'ampa
ti tuma'otdah unda adi unudon di Hapit'u.
3 Mu nan tatagun mungngohoy ay Ha"in an nan pohpohdondan pumbaholan di hiyay atonda
ya adi' abuluton nan malgom an e'nongda.
Ya wa ay ta bakay e'nongda ya paddungnay pimmatoyda
an hiyah ne nan adi ma'abulut ay Ha"in.
Ya wa ay ta kalniluy idawatda unu ma'an an nalpuh nan bento'da
ya paddungnay ahu unu babuy di ene'nongda,
at nidugah an paniaw ay Ha"in.
Ya gulat ta nan incense di gohbonda ya paddungnay unda dinayaw nan bulul,
ya hiyanay pun'amlonganda.
4 At idat'uy nidugah hi punligatanda an nan ta'tandan ma'at

‡ **65:22** Nan udum an kalahin di ayiw an umat hinan olibo ya 2,000 di anabayagda an tawon. § **65:25** Unu wolf.
* **66:1** Ac. 7:49.

ti ta"on hi un'u bagan dida ya adia' haghaggungon
ti un at goh nidugah di ngohoyda.
Ya hay pinilida ya nan pangatandah nun'appuhi
an hiyana nan adi' ahan pohdon.”

5 Ya ha"in an hi Isaiah ya inali' di,
“Ditu'un un'unnud hi Tugun Apo Dios ya donglon tu'u goh heten hinapitnan inalinay,
I'innila' an dumalat hi pangun'unudanyun Ha"in ya abohlan ya du'gon da'yuh nan udum an pamilyayu.
Ya nidugah di pangalidan da'yun alyonday,
Awni adya ta mipattig di anabagtun Apo Dios at mun'amlong ayuh pamaliwanan da'yu!
Umat hinay atondan da'yu,
mu awni ta hitun umangunuh at diday mabainan.
6 At awniat donglonyuy humelhel hinan way Timplu'
an dumalat di pummoltaa' hinan buhul'u.

7 Ad Jerusalem an babluy'u ya mipaddung hinan babain nuntungaw hi lala'i,
mu agguy dinumgoh.
8 Hiyadan un waday dengngolyu unu tinnigyuh umat hinah na'at
an un ohay algaw ya nawaday ongol an babluy?
Mu ad Zion ya adi madnoy di punholholtapandah di
ya mibangngad nan amaphod di aatda!
9 Ti Ha"in an Ap'apu ya adi mabalin an handia' di itungawana
hi un nagtud an mababluyan!
Ha"in an Dios di nanapit ete.
10 At mi'yam'amlong ayuh nan iJerusalem
an da'yun tatagun mi'nonomnom ya mi'lungdayan ten babluy.
11 Mi'yam'amlong ayu ti waday midat ay da'yuh nan inadangyan nen babluy
an umat hinan ung'ungngan mun'am'amlong hinan do'ol an danum di huhun inanah inumona.
12 At mawaday lenggop ya inadangyanyu
an umat hinan wangwang an umayu'ayuh.
Ya mipaddung ayu goh hinan ung'ungnga an halimunan inana an ipa'inuman,
ya pa'appohpohdona an iyab'abba.
13 At al'alu'o' da'yud Jerusalem
an umat hinan pangal'alu' di inah nan imbaluyna.

14 Ya awni ta tigonyuy a'atan hatu at nidugah di umamlonganyu nongkay
ti pumhod ya bumi'ah ayu.
At hiyah ne panginnilaanyu mahkay an Ha"in an Dios ya badanga' nan umunud ay Ha"in,
mu ipa'dam'uy bungot'uh nan mi'buhul ay Ha"in.
15 Nomnomonyun hi awnih umalia',
at le'wohona' hi apuy.
Ya paddungnay munlugana' hinan mabi'ah an tuyup
ta umalia' an mummoltah nan abohla'.
16 At hay pamogpog'uh nan tataguh tun luta ya nan apuy ya nan matadom,
at do'ol di mun'atoy.

17 At pogpogo' mahkay nan umuy hinan galdendan mundayaw hinan dayawon di udum an babluy, ya nan mangali goh hi unda pumhod an mangan hinan mapaniaw an ma'an an umat hinan dotag di babuy, ya bu'at, ya nan udumnan mapaniaw an ma'an ya mihda. Ha"in an Dios di nanapit ete.
18 Ya titiggo' nan gunda aton, ya i'innila' nan wah nomnom an amin di tataguh nan abablubabluy an numbino'ob'on di hapitda, at amungo' didan amin ta ma'ohhada ta tigonday anabagbagtu'.
19 Ya awniat innilaonda mahkay an Ha"in di mummoltan dida. Mu baliwa' di udum ay dida ta way honogo' hinan adadagwin lutan wadan nan tatagun agguy nangin'innilan Ha"in, unu nan agguy nannig hi anabagbagtu' ya nan anidugah di abalina'. Hay pannaga'

ay dida ya hidid Tarshish,† ya ad Libya, ya ad Lydia‡ (an wadan di nun'ala'eng an pumana),
ya ad Tubal,§ ya ad Greece, ya an amin danen abablubabluy an wah nan adadagwi ta hidiy
pangibaagandah nan anabagbagtu'. 20 Ya pun'iyanamutdah tun me'gonan an duntug'un
amin nan i'ibbayun malpuh nan numbino'ob'on an babluy, ta ay ihunay midat ta onong
ay Ha"in an mumpuntakaydah nan kabayu, ya nan kalesa, ya nan mul,* ya nan kamilu.
Ya ta"on goh hi un da'yun holag Israel ya umiyali ayun mun'onong hi ma'an an nittuh nan
maleneh an pangittuwan. 21 Ya un'u pilion di udum ay dida ta pumbalino' hi papadi ya
nan bumadang hinan papadi. Ha"in an Dios di nanapit ete.
22 Ya dumalat hinan abalina' ya minaynayun nan balbalun ad abuniyan ya nan balbalun
luta, at umat goh hinah nan holagyu ya nan abugwaan nan ngadanyu an minaynayun.
23 At nan tataguh abablubabluy ya umalidan mundayaw hinan gutud di Behtan nan
Akayangan di Bulan ya hinan ngilin an Habadu. Ha"in an Dios di nanapit ete. 24 Ya
hinan lumahunandah akakanda† ya awniat tigonday odol di nun'atoy an din namohol ay
Ha"in. Ya nan begeh an mumpangan hi lamohda ya adida ahan matmattoy, ya nan apuy
an manghob ay dida ya adi ahan madmaddop.‡ At agaga"ihawon an amin nan tatagu
dida."

† **66:19** Unu ad Spain. ‡ **66:19** Unu ad Turkey. § **66:19** Unu ad Pontus (unu ad Turkey). * **66:20** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal. † **66:24** Wada han lugal hi luwal nan allup ad Jerusalem an ma'alih nan Nundotal an Hinnom, ya hidiy nangitapalan nan iJerusalem hi galutda, ya adi madmaddop nan apuy hidi. Ya hay ipa"elna ya ad imbelnu. At mabalin an lumahun nan iJerusalem ta tigonday apuy ya ahu' hidih nanitapalan di nun'a'atoy. ‡ **66:24** Mk. 9:48.

Jeremiah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Jeremiah.

Hay Nangitud'an Jeremiah eten Liblu: nan Hudyud Judah.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios di mangipa'wah.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 621 B.C. hi engganah din 580 B.C.

Hay Teman ten Liblu: ma'ahhapul an muntutuyu nan Hudyud Judah ta adi ilayaw nan iBabylon dida.

Hay Outline ten Liblu: naligat di mun'outline eten liblu ti agguy napanuh nan nahay-haynod an na'at.

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JOSIAH (1:1—5:31)
Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JEHOAHAZ (22:1-17)
Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JEHOIAKIM (6:1—20:18; 22:18-23; 25:1—26:24; 35:1—36:32; 45:1—49:33)
Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JEHOIACHIN (22:24—24:10)
Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI ZEDEKIAH (21:1-14; 27:1—34:22; 37:1—39:18; 49:34—52:34)
Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan GOBELNADOL AN HI GEDALIAH (40:1—41:15)
Hay intudun Jeremiah hidin amatagun JOHANAN (41:16—44:30).

1 Heten liblu ya hay nitudo' hitu ya nan hinapit ya ina'inat'un hi Jeremiah* an hina' Hilkiah† an ohah nan papadih ad Anathoth‡ hinan babluy nan holag Benjamin. 2 Ti hi Apo Dios ya himmapit ay ha"in hidin miyapulu ta tuluh tawon§ hi nun'alian Josiah* an hina' Amon hi ad Judah. 3 Ya umat goh an ha"in gun ni'hapitan Apo Dios hidin hi Jehoiakim† an imbaluy Josiah di nun'alih ad Judah. At ninaynayun di gun'u pi'hapitan ay Hiya ta engganah din nangiyayandah nan iJerusalem hi udum an babluy hidin miyalemah bulan hinan miyapulu ta ohay tawon‡ hi nun'alian Zedekiah§ an oha goh an imbaluy Josiah.

Hay Na'ayagan Jeremiah

4 Hay hinapit Apo Dios ay ha"in ya inalinay,
5 "Hidin agguy'u nunlumuwan ay he"a
ya pepento"u he"a tuwalih mumbalin hi propetan
munhulbih nan tataguh nan ablubabluy."
6 Mu inali' ay Hiyay, "Apo Dios an na'abbagbagtu, undan nin abalina' an mangiyal'alu' ay He"a an ten unna' unga?"
7 Mu inalin Apo Dios di, "Bo'on hay a'ungam di pambalmu ta an amin nan pannaga' ay he"a ya mahapul an umuy'a ta umuymu ibaag an amin nan alyo' ay he"a. 8 At adi'a tuma'ot ti wagwadaa' an manalimun ay he"a." Hiyah ne hinapit Apo Dios.
9 Ya deneneh Apo Dios di timmid'u, ya inalinay, "Ha"in di okod an mangibagan he"ah nan hapitom. 10 At atom ti mete"ad ugwan an algaw ya idat'uy abalinam an humapit hinan ablublubabluy ya ta"on hinan pumpapto'an nan a'ali. At hapitom di apa"ian nan pun'alian di udum ta umatdah nan nabu'nut an nitanom. Ya hapitom di pumhodan di pun'alian nan udum ta umatdah nan nitanom an linumhod di lamutda."
11 Ya la'tot ya waday impattig Apo Dios ay ha"in, ya inalinay, "Hay tinnigmu, Jeremiah?"

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipa'wah*, ya hiyay paddungnay teman ten liblu ti ipa'innilan Apo Dios hinan tatagud Judah an paddungnay ipa'wahna dida ta hay agahanda ya ad Babylon. † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumadang ay ha"in.* ‡ **1:1** Hay nalpuwan ten ngadan ya nan ohan bulul di iCanaan an *Anath.* Ya hay inadagwin ten babluy hinan kapitulyudad Judah an ad Jerusalem ya hi'itangan lemay kilomitluh appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya hiyay babluy nan holag Levi an ta"on un wah nan babluy di holag Benjamin (Josh. 21:17-18). § **1:2** Unu 626 B.C. Hay gutud din nuntamuan Jeremiah ya hidin 626-585 B.C. * **1:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-609 B.C. Ya hiyay angunuh an maphod an ali an numpapto' ad Judah (II Ki. 22:1-23:30; II Chron. 34:1-35:27) ti nappuhin amin nan opat an a'alin nahayhaynod an nihukat ay hiyan nun'ali an da Jehoahaz, ya hi Jehoiakim, ya hi Jehoiachin, ya hi Zedekiah. † **1:3** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C., ya nappuhi hiya an ali (II Ki. 23:36-24:7; II Chron. 36:5-8). ‡ **1:3** Unu Ab (July-August), 586 B.C. § **1:3** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C., ya hiyay nappuhi ya angunuh an alidah din nangilayawan din Alin hi Nebuchadnezzar ay dida ta nipiyuydad Babylon hidin 586 B.C. (II Ki. 24:18-25:26; II Chron. 36:11-21).

Ya tembal'un inali' di, “*Nan hapang di bungbungaan an almond*.”
12 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Makulug nan inalim. Ya hay pohdon nen ipa'innila ya
wagwadaa' an humalimun* ta way aton nan hinapit'un mipa'annung.”†
13 Ya wada goh di impattig Apo Dios ay ha"in, ya inalinay, “Ad ugwan ya hay tinnigmu?”
Ya tembal'un inali' di, “Tinnig'uh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw han
nibobongat an ongol an palyu' an gun *munluwag* nan nittu. Ya nunteggeng an ay ihunay
un mibu'yag‡ nan nittuh awadanmi.”
14 Ya inalina goh ay ha"in di, “Manu ay ya hay appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw§ di alpuwan nan pumatoy hinan tatagun ten babluy. 15 At donglonyu tun ibaga' an
adi madnoy ya ipa'ali' di titindalun malpuh appit hi iggid an ipangulun nan alida,
at diday mun'ap'apuh ad Jerusalem ya hinan udum an babluy ad Judah.
16 Ya ipa'innila' an hiyah ne pummolta' hinan do'ol an nun'appuhin ato'aton nan tatagu'
an namamah nan'ugandan Ha"in
ti immuyda nun'onong hi incense hinan bulul an inyammada.
17 At he"a, Jeremiah, ya makak'a ta umuymu ibagan amin din inali' ay he"ah nan tatagu!
Ya adi'a tuma'ot ay dida ti tuma'ot'a ay at inyal'allanay ato' an mangipata'ot ay he"ah
hinagang nan tatagu! 18 At dumalat nan abalina' an Dios ya mawaday tulidmun humapit
ay dida ta umat'ah nan babluy an nahamad di allupna, unu nan gumo' an tu'ud, ya nan
gambang an dedeng. At abalinam an mananggah nan tatagud Judah an ta"on un nan alih
di, ya nan u'upihyalda, ya nan papadida. 19 Ya manu ti gun da'a igihu ay dida, mu adida
pa"abak ay he"a ti ipapto"u he"a. Ha"in an Dios di nanapit ete.”

2

Hay Nan'ugan nan Holag Israel ay Apo Dios
1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 2 “Umuy'a ta ipa'innilam hinan iJerusalem
daten ibaga' ay he"a:
An Ha"in an Dios ya ninomnom'uy ana'na'unnudyun tatagu' hidin penghana
ti inunuda' ay da'yu an ta"on hi un hinan mapulun
an umat ayuh nan pa"ahawanan babain ongol di namhodnah nan ahawana.
3 Hidin hopapna ya da'yun holag Israel di umat hinan hopap di mabto'
an Ha"in an Dios ya anggay di ne'nongana.
At hiyanan nidugah di nummolta' hidin nangipaligligat ay da'yu
an numpatoy'u dida.”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

4 At da'yun holag Israel ya donglonyu goh heten hinapit Apo Dios
5 ti inalinay,
“Undan way nibahhaw hi inat'uh din o'ommodyu ta din'uga' ay dida
ta nan bulul an mi'id di hulbinay dinaydayawda?
Hiyanan numbalindah mi'id di hulbidan Ha"in an umatda ay danen bulul!
6 Ya mi'id di alyondaan,
Anaad ahan ta bo'on hi Apo Dios di pumpabadangan tu'un nangawit ay ditu'ud
Egypt?
Ti initnud ditu'uh nan mapulun an atata'ot an mi'id ah mamhod an munhituh di unu
mange'wah di,
ya awadan di do'ol an bitu, ya batel, ya munhehellong?
7 Inyali' da'yun ten malumong an lutan awadan di do'ol an ma'an!
Mu hay inatyu ya pinuhiyu an dumalat nan do'ol an ato'atonyun nappuhi!
8 Ya ta"on un nan papadi ya mi'id ahan di alyondaan,
Hi Apo Dios di pumpabadangan tu'u!
Ya nan a'ap'apun mangipangpangulun da'yu ya ngohoyona' ay dida,

---

* **1:12** Hiyah te ohan kalahin di hanul nan Hudyu an ta"on hi un adi umipakiki ti nan panapitdah nan hapit an *nan hapang di bungbungaan an almond* ya neheggon hinan hapitda an *humalimun*. † **1:12** Heten bungbungaan an almond ya hay ipa'innilana ya hiyah ne hopap di bumungaanah nan tiyalgaw an hay pohdonah ipa'innila ya ag'aga ya mipa'annung nan impa'innilan Apo Dios hi ma'at hi udum di algaw. ‡ **1:13** Heten hapit ya umat hinan hapit an *munluwag*, at hiyah ne goh di ohah hanul di Hudyu. § **1:14** Hay pohdonan hapiton ya nan titindalun di iBabylon. Ya ta"on hi un hay buhu'an di algaw di awadan nan babluy ad Babylon mu adi mabalin an mundapuhdan umuy ad Judah ti wah di nan ongol an mapulun an humawan, at immuydah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya unda umuy ad Judah hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw.

ya ta"on un nan numbino'ob'on an propeta ya hi Ba'al ya nan udum goh an bulul
di nunhulbianda ya dinayawda!

9 At hiyanan Ha"in an Dios ya iballoh'un da'yuh nen numbaholanyu
an ta"on un hinan imbabaluy nan imbabaluyyu."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
10 "Ti ta"on hi unyu ipluy hi appit hi alimuhan di algaw hi ad Cyprus
unu hi appit di buhu'an di algaw hi ad Kedar*
ya mi'id di donglonyuh na'at hi umat hinah nunhegla!
11 Ti mi'id hinan udum an himpamabluy di umat ay da'yun nan'ug hinan dayawonda an
ta"on un nan bulul!
Mu da'yun tatagu' ya umat hinay inatyu
ti din'uga' an Dios ta nan mi'id di hulbinay gunyu dinayaw!
12 At hiyanan ibaga' hinan wad abuniyan ta way atondan manoh'a ya womogwog hi ta'otda
an dumalat nan inatyu!"
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
13 "Ti da'yun tatagu' ya duway numbino'ob'on hi numbaholanyu:
Hay oha ya nan nan'uganyun Ha"in an paddungnay obob an alpuwan di danum
an mangidat hi itaguan.
Ya hay miyadwa ya nan nunhulbianyuh nan bulul,
at paddungnay nunluhu' ayuh bubun an nanga' ta adi mabalin an waday
ma'amung hi danum."
14 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun holag Israel ya bo'on ayu himbut hidin nitungawanyu,
mu anaad udot ta ad ugwan ya umat hinay nangat nan buhulyun da'yu?†
15 An umatdah nan layon an punheelan da'yu,
ya numpa"ida nan babluyyu,
at ninganuy an mi'id mahkay di nunhituh di.
16 At nan i'Egypt an nalpud Memphis ya ad Tahpanhes di nama"ih nan a'e'gonanyu
ya nan abalinanyun holag Israel.
17 Ya manu ay umat hinay ma'ma'at ay da'yun holag Israel
ya dumalat nan nan'uganyun Ha"in an Dios
an ta"on ahan hi un'u pohdon an Ha"in di mangipangpangulun da'yu!
18 Mu anaad ta ad Egypt ya ad Assyria di numpabadanganyu?
Ya undan way imbadang nen inatyu?
Mi'id ti paddungnay un ayu immuy imminum hinan Wangwang an Nile ya hinan
Wangwang an Euphrates.
19 Nan nun'appuhin pangatyu di lummuh amoltaanyu.
Mu ta"omman ta way panginnilaanyu an naligat hi un Ha"in an Dios di du'gonyu
an adia' ta'tan
ti nidugah di ma'at ay da'yuh moltayu."
Hiyah ne hinapit Apo Dios an na'abbagbagtu.

20 Ya inalina goh di,
"Da'yun holag Israel ya nadnoy tuwalin din'uga' ay da'yu
ti adiyu pohdon an Ha"in di dayawonyuh punhulbianyu.
At hay inatyun nundayaw hinan bulul ya gun ayu immuy hinan puun di
mun'alubong an ayiw
hinan aduntuduntug ta hidiy nangatanyuh nan nun'appuhi.
21 Ya wan hay nipaddunganyuh din hopapna
ya nan ma"aphod an greyp an pento"u ta impaphod'un intanom.
Mu ad ugwan ya umat ayuh nan greyp an malgom di himmangawana!
22 At hay aat di numbaholanyu ya umat hinan lugit an adi abalinan di malgom an hobon
an anon!
Ha"in an nabagtun Dios di nanapit ete.
23 Mu ihautyu damdaman alyonyuy,
Agguy immannung an hi Ba'al di dinayawmi!
Mu undan inaliwanyu nan ina'inatyuh nan Nundotal an Hinnom?

---

* **2:10** Hiyah ne ongol an mapulun ad Syria ya ad Arabia hi awadan nan numpunhituh nan tuldan abung. † **2:14** Inlayaw nan i'Assyria nan Hudyuh din 722 B.C., at paddungnay himbutda.

Ti namaag ya umat ayuh nan mangalabnay an kamilun adi duminong an
umana'anap hi buta'al.
24 Ya umat ayu goh hinan dongkih inalahan an wa ay ta mangalabnay ya hiyay manimung
an manama' hi buta'al
at adida maligatan nan buta'al an mamdug ay hiya.
25 Umat ayuh na an holag Israel an na"ablay ayun lumane'le'od an umuy mundayaw hinan
malgom an bulul.
Ya ta"on ahan hi un'u inali ay da'yu ta idinongyu mu inaliyuy,
Adi mabalin ti nidugah di namhodmi ay danen bulul!”

Hay Aat di Ma'at hinan Holag Israel

26 Wada goh di inalin Apo Dios ay ha"in an inalinay,
“Nan mangakaw ya mabainan ahan hi un ma'ah'upan.
Mu da'yun holag Israel an ta"on un nan a'aliyu, ya nan u'upihyalyu,
ya nan papadiyu, ya nan numbino'ob'on an propetayu
27 ya inaliyu goh ahan hinan inyammayun bulul an ayiw ya batu di,
He"ay nanagun da'mi!
At din'uga' ahan ay da'yu!
Mu anaad ta wa ay di punligatanyu ya Ha"in an Dios di pumpabadanganyu?
28 At anaad ta adi ayu mahkay mumpabadang hinan inyammayun bulul ta ibaliw da'yuh
unda abalinan?
Odolnaat do'olda nan dayawonyu an umat hi ado'ol nan babluyyud Judah!‡

29 At anaad ta munlili ayun alyonyuy un'u da'yu adi ibaliw
ya wan da'yuy nan'ug ay Ha"in?”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
30 “Ya ta"on hi un'u minolta da'yu ta olom ya manomnoman ayu mu mi'id damdamay
hulbina
ti hihidya damdama an adia' unudon ay da'yu.
Ya unyuat goh numpatoy nan baal'un propeta an umat hinan pangat di layon di
inatyu.

31 At hay alyo' ay da'yun holag Israel ya undan Ha"in an Dios ya ingnganuy'u da'yuh nan
mapulun
unu inyuy da'yuh nan munhehellong ya atata'ot an babluy?
Ya anaad ta da'yun tatagu' ya alyonyuy,
Libli ami mahkay an mangat hinan pohpohdonmin aton
an adi mahapul an hi Apo Dios di dayawonmi!?
32 Nan babain mungkasal ya adi mabalin an aliwanan mangilubung hinan lubungna ya
nan gina'unah nan algaw an pungkasalana!
Mu da'yun tatagu' ya inaliwana' ti ingnganuya' hi nabayag ay da'yu!
33 Anakkayah an din'uga' ta immuy ayu nannig hinan mi'id di abalinanan bumadang ay
da'yu!
Ya tinuduwanyu goh udot di udum an nappuhiy pangatdan tatagu ta iyunnudah
nan aatyu!
34 Ya umat goh an numpatoyyu nan nawotwot
an ta"on un mi'id di baholda,
ya agguyda nangakaw hi nunhituwanyu.
At nun'iwahit'uy daladah lubungyu.
35 Mu alyonyu damdamay mi'id di baholyu ta adi da'yu moltaon ay Apo Dios.
Mu mahapul damdaman moltaon da'yu ti numbahol ayu an ta"on unyu ihaut.
36 Hidin hopapna ya nan i'Assyria di numpabadanganyu,
ya gapu ta adi da'yu badangan ay dida ya immuy ayud Egypt.
Mu hihidya damdama goh an mi'id di imbadangdan da'yu!
37 Ya munlungdaya ayu mahkay an umanamut an hophopanyuy angahyuh bainyu
ti adi' haggungon nan tatagun pange'kodanyu.
At danen tatagun pange'kodanyu ya mi'id di ibadangdan da'yu.”

3

Hay Numbaholan nan iJudah

‡ **2:28** An amin nan ongol an babluy ya waday bululda, ya ta"on nan ngadan di do'ol an babluy hidid Judah ya niyunnudan hinan ngadan di bululda an umat hinan Ba'al-Berith (Judg. 8:33).

1 Ya inalin Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di,
“Nan lala'in inhiyanay ahawana ya awni ya numbentan heden babai
ya undan mabalin goh ta bangngadon goh nan lala'ih den babai?
Mu da'yun i'Israel ya ay ayu damdama ni'linala'ih nan do'ol an dinayawyun bulul,
mu ad ugwan ya pohdonyun mumbangngad ay Ha"in an ta"on hi un umat hinay inatyu!”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
2 “Amangonyu adya nan nunlene'woh eten babluy an mi'id ay daden dudunduntug
di agguyyu immuy nundayawan hinan udum an madayaw!
Umat ayuh nan babain mabayadan an munhohhood hi lala'ih nan pingit di owon,
ya umat ayu goh hinan tagun mumbota' hi patayona!
Ya dumalat ay danen nappuhi ahan an ato'atonyu an punhulbianyuy udum an madayaw ya pinuhiyuh ten babluy.
3 At hiyanan mami'id di udan an ta"on di un apu'
ti dumalat nongkay hinan nappuhin ato'atonyun mi'id ahan di bainyu.
An umat ayuh nan babain puta!
4 Mu ad ugwan mahkay ya alyonyun Ha"in di,
He"a, Ama, di gun nangipapto' ay da'mi an nete"ah din a'eppola'mi,
5 at adi da'mi ahan ihingal hi enggana!
Ya manu ti umat hinay panaphapityu,
mu inatyu damdaman amin di nun'appuhi.”

Hay Nangiyunnudan nan iJudah hinan i'Israel

6 Hidin hi Josiah di nun'alih ad Judah* ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, “He"a ya tinnigmu din ina'inat nan ay nabongang an i'Israel. Dida ya umatdah nan babain immilugtap ti din'uga' ay dida ta nan udum an madayaw di dinayawdah nan puun di mun'alubong an ayiw hinan aduntuduntug!† 7 Ya hay alyo' at goh ya itutuyuda nan do'ol an baholda ta mumbangngaddan Ha"in, mu agguyda! Ya ta"on un da'yun i'ibbadan iJudah ya tinnigyun 8 amin nan inatda ya nan na'at an paddungnay inhiyan'u dida ta pinakak'u dida ta adida mahkay middum ay Ha"in ti nan nat'on an madayaw di dinayawda. Mu da'yun iJudah ya agguy ayu damdama timma'ot ti inyunnudyuh nan i'ibayu ta paddungnay unna' inlugtap goh damdaman da'yu ti nan udum an madayaw di dinayawyuh nunhulbianyu! 9 Mi'id di tutuyuyun iJudah hinan numbaholanyu, at hiyanan pinuhiyuy babluyyun dumalat nan nundayawanyuh nan eng'engoh an madayaw an batu ya ayiw di niyamma. 10 Ya ipattigdan ayda numbangngad ay Ha"in, mu agguy immannung ti pangal'alida.” Hiyah ne hinapit Apo Dios.
11 Ya inalin Apo Dios goh ay ha"in di, “Nan i'Israel ya hiyah nen din'uga' goh ay dida. Mu odolnada goh ya un nan iJudah an mangalih numbangngaddan Ha"in an ta"on hi un layahda! 12 At umuymu pun'ipa'innilah nan i'Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
ta mumbangngaddan Ha"in an Dios.
Ti ta"on hi unna' impabungot an dimmalat di nan'ugandan Ha"in
mu nidugah di homo"u,
at mabalin an aliwa' di ina'inatda.
13 Hay mahapul ya abulutondan numbaholda ti nginohoya' an Dios
ti nan dayawon di udum an tataguy immuyda dinayaw hinan puun di mun'alubong an ayiw.”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Da'yun mungngohoy an tatagu' ya mumbangngad ayun umunud ay Ha"in an umat hi lakayyu!‡ At la'tot ya imbangngad'u da'yuh nan babluyyud Zion. Ta an amin nan babluy an ni'hituwanyu ya waday awito' ay da'yu ta ibangngad'ud Zion. 15 Ya wadaday nala'eng an pot'o' an un'unnud ay Ha"in ta diday mangipangpangulun da'yu. 16 At eden timpun§ nihamadan di awagahanyu ya dumo'ol ayun munhitun den babaluyyu, ya mi'id mahkay di al'alyon nan tataguh nan Kahon an Nittuwan di Uldin'u. Ti adiyu mahkay nomnomnomon, ya adi mahapul an mangamma ayuh mihukat eden Kahon.* 17 Ti hitu mahkay ad Jerusalem di pumpapto'a' ta an amin nan tataguh

* **3:6** Hay nun'aliana ya hidin 640-609 B.C. † **3:6** Pina"in Apo Dios nan pumpapto'an di i'Israel hidin 722-721 B.C. an dimmalat nan nan'ugandan Hiya an Diosda. ‡ **3:14** Nan hapit di Hudyu an lakay ya *ba'al*, mu nan Hudyu ya din'ugda nan immannung an ba'alda ta dinayawdah *Ba'al* an bulul di iCanaan! § **3:16** Nan Hinlibuy Tawon. * **3:16** Hay pohdonan hapiton ya gapu ta middum ay dida nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu at adi mahapul an ipattigday niddumanda an nan Kahon an Nittuwan di Uldin.

nan abablubabluy ya hituy pundayawanyun Ha"in an Dios, ya adiyu mahkay aton nan
nappuhin pohpohdonyun aton. 18 At nan i'Israel ya nan iJudah an mun'alpuh nan udum
an babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya munlalammung ayun
mumbangngad hituh nan babluy an indat'uh din o'ommodyu.
19 Ha"in an Dios ya ma"amlonga' an mangibilang ay da'yuh imbabaluy'u,
ya hay pohdo' ya idat'un da'yu nan ma"aphod an babluy hitun luta ta punhi-
tuwanyu!
Ya hay inila' ya ibilanga' ay da'yu hi Amayu an adia' du'gon ay da'yu.
20 Mu un at goh hiyay inatyu an din'uga'
an umat ayuh nan babain nangilugtap hi ahawana!
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."†

Hay Nuntutuyuan nan Tataguh Baholda
21 Ya inali' goh ay diday,
"Alyon Apo Dios ay da'yuy,
At nen ma"adngol hinan tulid di dudunduntug di kilan nan i'Israel an mumpah-
pahmo' ay Ha"in
ti do'ol di numbaholandan dumalat nan nangaliwandan Ha"in an Dios.
22 At maphod hi un ayu *mumbangngad* ta Ha"in di *unudonyu*,
at *ipaphod'u*‡ da'yu."

Ya inaliday,

"O, mumbangngad ami ta He"a tuwaliy Dios hi dayawonmi!§
23 Ti nan gunmi nundayawan hinan bululul hinan dudunduntug ya mi'id di imbadang-
nan da'mi
ti He"a, Apo Dios an madayaw, ya anggay di mabalin hi bumadang ay da'mi!
24 Mu nan umipabain an bulul an hi Ba'al an gunmi dinayaw
ya hiyay nangubah hi bino'lami, ya intangdananmi,
ya ta"on nan imbabaluymi.
25 Numbahol amin He"a, Apo Dios,
an umat ami damdamah din o'ommodmin nete"ah din a'ungamih engganad
ugwan ya nginohoymi He"a,
at hiyanan nunheglay bainmi."

4

Hay Nuntutuyuan nan Holag Israel
1 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
"Hi Apo Dios ya inalinah nan holag Israel di,
Gulat ta immannung an pohdonyun mumbangngad ay Ha"in
ya mahapul an itapalyu hanan umipabohol ahan an bulul
ta Ha"in ya anggay di dayawonyu.
2 Ya an amin nan ihapatayuh ngadan'u ya ipa'annungyu an mi'id di duwaduwayu,
ya mumbalin an nan tataguh udum an babluy ya dayawona'.
Ya wagaha' goh dida an umat hi ato' an mungwagah ay da'yu.*

3 At da'yun iJudah ya du'gonyu nan pumbaholan
ti nan aat di nitaguanyu ya umat hinan bimmatun luta
an nan pagat an holo' di dimmo'ol hidi.
4 At mahapul an mipaphod nan punnomnomyu ya pangatyu.†
Ti inaynayunyu ay an mungngohoy ta nan pumbaholan di gunyu aton
ya la'tot ya ay bimmi'ah hi apuy an adi madmaddop di bohol'un da'yu
an dumalat nan adi maphod an ato'atonyu."

Nan Puma"i an Malpuh Appit hi Iggid hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw
5 Ya inali' goh ay diday,
"Inalin Apo Dios di, Ipagangohyu nan talampet hinan abablubabluy ad Judah,
ya nun'it'u'yu ta lumayawda nan tataguh nan babluy an nahamad di allupna.

---

† **3:20** Hay itudun ten verse ya nipaddung hinan teman nan Liblu an Hosea. ‡ **3:22** Daten tulun hapit an *mumbangngad*, ya *unudonyu*, ya *ipaphod'u* ya hi'itangan numpapaddung di pohdondan hapiton hinan hapit di Hudyu, at hiyah ne ohan kalahin di hanul nan Hudyun adi umipakiki. § **3:22** Hiyah ne ma'at hinan Hinlibuy Tawon. * **4:2** Bahaom nan Gen. 12:3. † **4:4** Hay immannung hi intudun Apo Dios ete ya ta kugitonday puhuda, ya mid mapto' ya hiyah te ohan verse an ninomnom Apostoles Paul hidin nangitud'anah Rom. 2:29.

6 Pun'ituduyu nan dalan an miyuy ad Jerusalem ya nan udum an babluy an nun'ahamad
di allupna,
ya numpangalayaw ayu ta mabaliwan ayu
ti ipa'ali' di nidugah an puma"i an malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw."

7 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' ay diday,
"Daten puma"ih nan abablubabluy ya mipaddungdah nan pangat di layon‡
an nibo'tan hinan abungna ta pumpa"ida tun babluy tu'u
ta engganah un mi'id di ma'angang hinan tatagu.
8 At munlubung tu'uh langgut an mangipattig hi punlungdayaan tu'u,
ya ikila tu'uy pumpahpahmo'an tu'un Apo Dios
ti nan nidugah an bungot Apo Dios ay ditu'u ya agguy na'udyaan."

9 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
"Hitun a'atana ya nidugah di tuma'tan nan aliyu,
ya nan u'upihyalna, ya ta"on un nan papadi ya propeta."
10 At inali' di, "Apo Dios an na'abbagbagtu, anaad ta inalim hinan tatagu an la'tot ya
waday lenggop ad Jerusalem ya wan waday hanggap hi mumpamalang ay da'mi?"
11 Ya inalin Apo Dios di, "Madatngan ay di apa"ianda ya ipa'innila' hinan iJerusalem.
Ta alyo' di magadyuh dumatong hitun babluyyu han lumahu an dibdib an malpuh nan
mun'ohab an mapulun. Ya heden dibdib ya adi umat hinan dibdib an mangiyaddib hi
dugi. 12 Ti heten dibdib an ipa'ali' an pummolta' hinan tatagu ya ma'abbi'ah."

Hay Nunli'uban nan Buhul hi ad Judah
13 At ha"in an hi Jeremiah ya ten alyo' di,
"Amangonyu adya an ayda bunut nan buhul,
ya nan do'ol an kalesan nunluganan di titindaluda ya paddungnay puo' an umali,
ya nan kabayun nitakayan di titindalu ya abakonday ma'awegeng an muntadya-
pan an agila.
Anggay an mahmo' tu'un pumpatoyda!
14 Mu anaad ta adi ayu muntutuyun iJerusalem hinan numbaholanyu ta way atonyun
mibaliw?
Undan anuud ya unyu du'gon nan nappuhin punnomnomyu?
15 Ti inalin Apo Dios di,
Undan adiyu donglon an pun'ipa'inniladad Dan§
ya hinan madinuntug hi ad Ephraim* nan umalian di buhul an pumatoy?
16 At pun'ipa'innilayuh nan tatagud Judah
an na'uyday gumubat an buhul an nalpuh adagwin babluy.
17 Ya li'ubondad Jerusalem ta ayda mun'adug hi payaw,
ya manu ay umat hinay ma'at ya dumalat hi nan'ugan nan tatagu' ay Ha"in.
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
18 At da'yun iJudah ya nidugah di ipaligligatanyu
ti mamolta ayuh nan ina'inatyun nun'appuhi!"

Hay Numanomnoman Jeremiah an Dumalat hi Amoltaan nan iJudah
19 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
"Anakkayah! Adia' ahan pa"edpol hi ha'it di nomnom'u!
Ya nunheglan mun'ob'ob di bala' ti paddungnay dodonglo' nan gangoh di talampet ya
nan tu'u' nan na'uy an gumubat,
at hiyanan adi mabalin an un nonong ya didindinonga'.
20 Ti nonomnomo' nan mahayhaynod an atondan mama"ih tun babluymi ta engganay un
mun'apa"in amin
ya un himbumaggay pumpama"iandah nan numpunhituwanmi!
21 At anuud nin di duminngan tun gubat
ta wan mi'id ni' di tigo' hi bantilan di gubat ya gangoh di talampet?"

22 Awni ya dengngol'un inalin Apo Dios di,

---

‡ **4:7** Hay ipa"el ten layon ya nan titindalun di iBabylon. § **4:15** Hene ya niyappit ahan hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan babluy ad Israel, at hiyay mahhun an lugal hi ah'upan nan tindalun di iBabylon.
* **4:15** Hene ya neheggon ad Jerusalem, at mattig an magadyuh dumatong nan tindalun di iBabylon ad Judah.

“Umat hinay ma'at ti nan tatagu' ya umatdah nan manangpah an agguya' inilan dida,
ya umatdah nan mid nomnomdan ung'ungungngan mi'id iniladah makulug hi atonda.
Hay punla'enganda ya anggay ya nan pangatandah nappuhi!”
Hiyah ne inalin Apo Dios ay ha"in.

23 Ya hidin inyamang'uh nunlene'woh ya paddungnay numbolad tun luta an mi'id di ohah matagu,
ya nami'idda nan dumilag hi ad daya,
at munhehellong.
24 Ya anakkayah nan aduntuduntug ya nan dudunduntug an mun'iwogotda,
25 ya mi'id ahan di taguh mattig,
ya ta"on un nan hamuti ya numpangatayapdan amin.
26 Ya dumalat nongkay hinan nidugah an bungot Apo Dios ya nun'apa"iday abablubabluy,
ya din mun'alumong an punhabalan ya numbalindah mapulun.†

27 Ya inalin Apo Dios di,
“Mun'apa"i tun babluy,
mu adi nunheglay apa"iana.
28 At dumalat eten inali' hi ma'at ya paddungnay munlungdaya tun luta ya humelong ad daya.
Hiyah te di ninomnom'uh ma'at an adi' lumonon.”

29 At ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Ya wa ay ta donglon tu'u nan gangoh di numpungkabayun titindalu
ya nan numpangdon hi pana an tindalun mi'gubat ya mumpangalayaw tu'u.
Ta umuy tu'u mun'ipo"oy hinan lingab, ya daplah hinan duntug, ya hinan bubulung
ta mi'id di ma'angang hi taguh nan babluy.

30 Ti nipa'innila tuwalin da'yun iJerusalem an mamolta ayu.
Mu ta"on ya ne damdama an impaphodyun nunlubung ya nungkulilitianyuy matayu.
Mu adi da'yu damdama haggungon hidin gun mangalin da'yuh pa'appohpohdon da'yu
ti undaat goh pohdon an mamatoy ay da'yu.

31 Ti hay aat di punligatanyun iJerusalem
ya umat hinan kilan di babain muntungaw hinan hopap di puntungawana
an paddungnay un mapogtang di yahyahna an gun mumbagah badang.
At awniat umat goh hinay aatyun iJerusalem an mumpabadang an alyonyuy,
Ini man an ten na'una'uyday mamatoy ay da'mi!”

5

Hay Numbaholan nan iJerusalem
1 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
“Umuyyu le'don an amin ad Jerusalem
ta hamadonyuh un wada mah ni' di ohah nan tataguh dih maphod di pangatna an Ha"in di unudona.
Ta wada ay di ta"on un oha ya mabalin an aliwa' nan bahol nan tatagu ta adi' patayon dida!
2 Manu ti wadaday mangalih un Ha"in an Dios di dayawonda,
mu layahda.”

3 At inali' ay Apo Dios di,
“Inila' an hay anapom ya nan immannung an mangun'unud ay He"a!
Ya minoltam nan tatagum an ahilalayah,

† **4:26** Hay kulugon nan udumnah itudun ten verses ya nan aat tun luta anuh din nunlumuwan Apo Dios ti mi'id ah nihina ti namahig an danum ya pa'ahhelong (Gen. 1:2), ya ibaagday na'at an dimmalat nan numbaholan Satanas ad abuniyan. Mu gapu ta ninomnom Jeremiah di apa"ian ad Judah an dumalat nan umalian nan titindalun di iBabylon at odolnah un hiyay nepto' an ipa'innilana.

mu hihidya damdaman adida idinong nan ato'atondan pumbaholan!
An un at goh niyal'allay ngohoyda
an adida pohdon an pumhod ta wan He"ay unudonda!
4 At hay ninomnom'u ya alyo' di manu ay nin umatdah na ti ayda manangpah an tatagu,
ya dumalat nan anawotwotda ya agguyda inila nan Uldin Apo Dios ya nan pohdonah atonda.
5 At umuya' ta nan a'ap'apuy umuy'u pi'hapitan ti inilada nan pohdon Apo Dios.
Mu ta"on un dida ya indinongdan adida unudon Hiya!
6 At hiyah ne na'at an din'ugdan amin hi Apo Dios an inyal'allanah nan nun'appuhiy ato'atonda.
At hiyanan do'ol di buhul an umuy an mamatoy ay dida
an umatdah nan atata'ot an layon an wah inalahan,
unu umatda goh hinan atap an ahuh nan mapulun an ma'alih wolf,
ya umatda goh hinan lepard an lumane'le'od hinan babluy ta malgom hinan tagun ah'upanda,
ya pinatoyda,
ya numpuhitda."

7 At inalin Apo Dios di,
"Anaad ta aliwa' di baholyun iJudah?
Ya wan din'uga' ay da'yu ta nan bulul di dinayawyu,
ya ta"on hi un'u indat an amin di mahapulyu
mu hay inatyu ya paddungnay inlugtapana' ta immuy ayuh nan abung di binabain puta.
8 Mi'id di nun'abhiwanyuh nan buta'al an kabayu
an paddungnay hay ahawan nan heneggonyuy gunyu a'ammangon.
9 At hiyanan moltao' da'yun iJudah hinan umat hinan pangatyu."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

10 Ya inalin goh Apo Dios di,
"At honogo' nan buhulyu ta umalidan mumpama"ih nan intanomyun greyp ta ammunay un ohah ang'angonda,
ya nunlongohda nan hapang an nipaddungan nan tatagun agguy niddum ay Ha"in.
11 Ti nan i'Israel ya iJudah ya din'uga' an Dios."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

12 Ya inali' an hi Jeremiah di,
"Nan tatagu ya layah di imbagadan inaliday,
Adi ditu'u moltaon ay Apo Dios,
at mi'id di ma'at ay ditu'uh nappuhin umat hi gubat ya batel!
13 Ti nan propetan Apo Dios ya ma'aladyahda an bo'on nan hinapit Apo Dios di ipa'innilada,
at an amin di nappuhin impa'inniladah ma'at ya olom ya ma'at goh ay dida!"

14 At inalin Apo Dios ay ha"in di,
"Dumalat nan umat hina an hinapit nan tatagu
ya pumbalino' nan ibaga' an hapitom ay didah ay apuy,
ya nan tatagu di mipaddung hi mitungu an gohbon nan apuy.
15 Ti ninonomnom'un la'tot ya ipa'ali' di mangubat ay da'yun malpuh nan adagwin babluy,
ya danen himpamabluy ya nabayag di awadanda,* ya mun'abi'ahda,
ya mi'id di ma'awatanyuh hapitda.
16 Ya nidugah di abalinandan mi'gubat ti pumatoy di panada,
17 ya hay umalianda ya diday mangan hinan inlia'yu,
ya nan bungan di intanomyun bungbungaan
ya ta"on nan bakayu, ya nan kalniluyu.
Ya hanan ma'ugtul di allupnan babluyyun pundedenlanyuh mangibaliw ay da'yu ya pumpa"ida,
ya numpatoyda nan imbabaluyyu.
18 Mu ta"on hi un umat hinay ma'at ya wadaday ma'angang ay da'yu ta adi ayu mami'id an amin. 19 At nan adi mi'yatoy an tatagu ya hanhanandan alyonday, Anaad ahan ta

* **5:15** Hay anabayag nan Hentil ad Babylon hidin amatagun Jeremiah ya nahuluk hi duway libuh tawon.

inyabulut Apo Dios an na'at ay ditu'uy umat hitun nunhegla? Ya hay pambalmu, Jeremiah,
ya alyom ay diday, Umat hinay na'at ti din'ugyuh Apo Dios ta nan dayawon di udum an
babluy di dinayawyuh tun babluy tu'u. At ad ugwan ya mumbalin ayuh baal di tataguh
udum an babluy."

Hay Padan Apo Dios hinan Tataguna

20 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
"At ibagam hatuh nan holag Jacob an nunhitud Judah
21 an alyom di,
Da'yu ya nipaddung ayuh mi'id di nomnomna
an waday matada, mu adi mittig,
ya ingada, mu adi medngol.
22 Un gulat at ya Ha"in an Dios di dayawonyu ya ta'tanyuh unudonyu.
Ti undan agguyyu inila an Ha"in di nunlumuh nan panag hinan pingit di baybay
ta way mananih nan danum an malpuh nan baybay?
At ta"on hi un wa'adyaan bumahel nan dalluyun hinan panag ya ibangngadna
damdamah nan baybay.
23 Mu nidugah di ngohoyyu
ti din'uga' ay da'yu,†
24 ya mid at goh di alyonyuan,
Dayawon tu'uh Apo Dios ti Hiyay nangipa'alih udan hinan ahapulana
ta mabalin an do'ol di ma'ala tu'uh bungan di intanom tu'u!
25 Mu dumalat nan gunyu pumbaholan
ya adi' da'yu wagahan.

26 Ti hay udum ay da'yu ya nappuhiy ato'atonda
an umatdah nan munlengon hi hamuti an umuy bumotabota'.
Mu dida ya nan i'ibbayun tataguy lengnonda ta ayda na'nan hamuti.
27 Ya umat hinan hape'eng an napnuh na'nan hamutiy aat di nunhituwandan napnuh
inakawda ya penlohda.
At hiyanan immadangyanda an nidugah di abalinanda,
28 ya mun'atatabadan nun'aputtuda.
Mu gunda iyal'allan mangat hi nappuhi
ti adida bumadang hinan nun'awotwot ya nan nun'anguhu.
29 At hiyanan Ha"in an Dios di mummoltan dida
an dumalat enen ato'atonda ta wan iballoh'un dida.
30 Ti do'ol nan ma'ma'at eten babluy an nidugah an umipahiga ahan
31 ti layah nan ipa'innilan nan numbino'ob'on an propeta,
ya bo'on Ha"in di unudon nan papadi,
ya wan popohdonyu nan ato'atonda.
Mu hitun umangunuh ya hay pambalyu mahkay?"

6

Hay Angunuh hi Mipadan ad Jerusalem

1 Ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
"Ditu'un holag Benjamin ya lumayaw tu'u ta taynan tu'ud Jerusalem!
At *ipagangohyuy* talampet ad Tekoa*† ta panginnilaan nan tatagun na'uy di gumubat
an malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.
Ya *mun'apuy* ayud Beth Hakkerem‡ ta nan ahu' di panginnilaan§ nan tataguh din
na'uyday pumatoy an nalpuh appit hi iggid.
2 Ti alyon Apo Dios di,
Pa"io' ad Jerusalem an ta"on un umat hinan ma"apgohan an mangilog an babai.
3 At umaliday mi'buhul an a'ali ya nan tindaluda

† **5:23** Hay pohdonan hapiton ya od'odolnay panag hi pingit di baybay ti unudonday inyuldin Apo Dios ay dida ya un nan iJudah ti adida unudon nan inyuldinan dida. * **6:1** Heten hapit ya umat hinan panapit di Hudyu an *ipagangoh*, at hiyah ne ohah hanul di Hudyu. Ya nituluy goh hi verse 3 ti neheggon goh nan hapit an *mungkampuda*, ya minaynayun goh hinan verse 8 ti neheggon goh nan hapitda an *du'go'*. † **6:1** Hi Amos ya iTekoa an oha goh an propetan Apo Dios (Am. 1:1). ‡ **6:1** Henen babluy ya wadah appit hi agwan ad Jerusalem, ya tuluy kilomitluy inadagwina. Ya hay dalat ten babluy ya ta mun'apuydah un way umuy hi buhul di iJudah ta wa ay ta tigon nan tataguh nan abablubabluy di ahu'na at iniladan ma'ahhapul an mundadaandan mi'gubat. § **6:1** Heten hapit ya umat hinan hapit di Hudyu an *mun'apuy*.

ta *mungkampudah*[*] nan nunlene'woh ta li'ubondah den babluy.
4 At wadadah nan owon an pun'it'u' nan a'alih nan titindaludan alyonday,
Gubaton tu'ud Jerusalem hinan muntongay algaw unu hay mapuyaw![†]
Mu mid mapto' ya ten maladaw tu'u ti na'uy an mahilip!
5 At pumpa"i tu'uh mahdom nan nun'ihamad an allupdah nan nunlene'woh eden babluy
ta iyal'allanan mi'id amtanda![‡]

6 Manu ay umat hinay ma'at ya hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya alyonan daden tindaluy,
Munlongoh ayuh nan ayiw,
ya nun'u'uttunonyu ta engganah un meyengngoh hinan anata'nang nan allup ad Jerusalem ta way atonyun manggop ay dida.
Ti nan tataguh di ya nidugah an nappuhiy ato'atonda,
at hiyanan mamoltada.
7 Ti nan nun'appuhin ma'ma'at hidi ya umat hinan danum an malpuh nan obob an mi'id di duminngana
ti immannung an wadaday mumpapattoy eden babluy.
At an aminda nan tataguh di ya paddungnay waday hugatda unu dogohda.
8 At inalin Apo Dios di,
At hiyah te di angunuh hi itugun'un da'yu an iJudah
ti adiyu ay donglon ta adiyu ipaphod di ugaliyu, at *du'go'*[§] da'yu,
ya umannung an pumbalino' tun babluyyuh mapulun.
9 At hay ma'at ya pa"ion da'yuh nan buhulyu ta engganah un mi'id di ma'angang hi taguh nan babluyyu,
at umat hinan umuy mumpugah hi greyp an umuyna alegahhawon an alan an amin nan na'angang."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

10 Ya tembal'un inali' di,
"Apu, inali' hinan tatagu nan pummoltaam ay dida,
mu undaat goh ab'abatlan an adida kulugon!
11 Ya ta"on un ha"in ya adia' pa"edpol hinan nun'appuhin ato'aton nan i'ibba' an tatagu."

Ya inalin Apo Dios di,
"Hiya nongkay an ad ugwan ya ipa'dam'uy bungot'uh nan tatagu
ta miyuydah udum an babluy nan ung'ungungngan mun'ay'ayam hinan kalata,
ya nan ma'amu'amung an mumpangilog,
ya an amin nan numpunhimbaluy,
ya ta"on un nan nun'ala'ay ya nun'a'in'inna.
12 At nan buhulday mihukat hi a'abungda,
ya papayawda,
ya a'ahawadan binabai.
Ti Ha"in an Dios ya moltao' nongkay nan tatagun numbabluy hitu."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
13 "Ti an aminda ya munhinkukulukda
an ta"on un nan nun'awotwot ya nan adadangyan,
ya ta"on goh un nan numbino'ob'on an propeta ya papadi ya umat goh hinay atonda.
14 Ti mi'id di badangdah nan tatagun nadamtan hi bahol,
at namama an paddungnay himmalom di hugatda.
Mu adida bagan dida ta du'gonda nan pumbaholan
ti undaat goh alyon di,
Malenggop tu'u aya!
Mu bo'on at aya lenggop di mawada ti nan gubat.
15 Ya gulat at ya bumainda mah hinan nidugah an baholda?
Mu mi'id ahan di nipattig hi bainda!
Hiyanan middumdah nan mun'a'atoy hitun pummoltaa' hinan tatagud Judah."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

---

[*] **6:3** Bahaom nan footnote di verse 1 hi aat nan hapit an *Tekoa* ti matuluy nan hanul. [†] **6:4** Gapu ta gangaynah un hay helhelong di ete"an di gubat at mattig an implanun nan iBabylon an gubaton nan iJudah hinan olas an adida amtan. [‡] **6:5** Manghan di gumubat hi mahdom ti hiyah ne olas di olo'anda. [§] **6:8** Bahaom nan footnote hi verse 1 hi aat nan hapit an *Tekoa* ti minaynayun nan hanul.

16 Ya inalin goh Apo Dios hinan tatagunay,
“Wada ayu ay hinan nunhappangan di dalan*
ya hay alyo' ya unudonyu nan enengwan din o'ommodyuh din penghana
ti hiyah ne awadan di lumenggopanyu.
Mu adiyu pohdon.
17 Ya hennag'u goh di mumpapto' ay da'yu ta tugunon da'yu,
mu nihimung an adiyu pohdon an unudon nan inalida.”

18 At inalin Apo Dios di,
“Da'yun tataguh nan abablubabluy ya ihamadyun donglon
ta innilaonyuy ma'at hinan tatagu':
19 Din'uga' ay dida an adida pohdon an unudon nan Uldin'u.
At hiyanan honogo' di mamatoy ay dida
ta nan nappuhin ninomnomdah atonda ya diday a'atana.
20 Manu man ti e'nongyun Ha"in di incense an nalpud Sheba†
ya nan udum an nabanglun na'alah adagwin babluy.
Ya do'ol nan mun'onong hi Onong an Moghob an idawatyun Ha"in,
mu adi' abuluton ti adi umipa'amlong hanan onongyu.
21 At hiyanan Ha"in an Dios ya paddungnay ihawan'uh nan owonyuy
dumalat hi ihalipdudanyu ta magah ayu.
Ta matoy ayun amin an ta"on un nan o'ommodyu, ya imbabaluyyu,
ya nan heneggonyu, ya liligwayu.”

Nan Tindalun Malpuh Appit hi Iggid hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw
22 Ya inalin Apo Dios ta alyo' goh di,
“Undan adiyu donglon an na'uyday titindalun malpuh adagwin babluy
hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an mangubat ay da'yu.
23 Dida ya mabungotda,
ya nundadaandan mamatoy ay da'yu
an mi'id di homo'dah malgom.
Ya nungkakabayuda ta hay madngol hi umalianda ya umat hinan munggongaah
an dalluyun hinan baybay.
At daten titindalu nongkay di umalin mamatoy ay da'yun iJerusalem.”

24 Ya inalin nan tataguy,
“Dengngolmi di aat danen umalin gumubat
at hiyanan mangluy di odolmih ta'otmi!
Ya ahihaha'it di odolmin umat hinan doghon nan muntungaw an babai.
25 At hiyanan adi ami lumahun hinan na'allup an babluymi
unu umuy mundallanan hinan kalata.
Ti nidugah an atata'ot di awadanmi an nun'a'almasday buhulmi.”

26 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Odolnah un ayu munlubung hi langgut,
ya nolo' ayuh nan awadan di dapul ta pangipattiganyuh punlungdayaanyu
ta paddungnay natoy di oh'ohhan imbaluyyu.
At kilaanyu nan umalian di pumatoy ti himbumagga ya himmawangda.

27 At he"a, Jeremiah, ya manu ay inali' hi ibagam hinan tatagu nan imbaga' ay he"a
ya ta innilaom hi unda unudon an paddungnay hinhinom dida
an umat hinan balitu' an mamahmahan ta innilaom di aatda.
28 Ti an aminda ya nidugah di ngohoyda,
ya umat hinan hapitondan puma"i ahan hi i'ibbada.
At na'alligatdan matudduwan an umatdah nan gambang ya gumo' an hemmelot di
nomnomda,
ya nidugah di kulukda.
29 Ya umatda goh hinan silver
an ta"on hi un bimmala nan apuy ya adi malanat an mi'id hulbina
ti adi mahinhin nan nilamut an adi maphod an gumo'.
Ti nan tatagu' ya ta"on hi un atnay pummolta' ay dida

* **6:16** Hay pohdonan ipa'innila nan dalan ya nan pangat an maphod ya nappuhi. † **6:20** Hete ya ohan babluy ad Arabia, ya do'ol di nungkumilduh dih nan nabanglu. Ya inalday ohan kalahin di nabanglu an ma'alih calamus an nalpud India.

ya adida damdama du'gon nan nun'appuhin pangatda.
30 At hiyanan du'go' mahkay dida
ta umatdah nan mid hulbinan silver."

7

Hay Nuntuduwan Jeremiah hinan Timplu

1 La'tot ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Jeremiah, umuy'ah nan way pantaw di
allup hinan Timplu ta ipa'innilam hinan tatagu tun alyo'. Alyom di, An amin ayun iJudah
an immalin mundayaw ya donglonyuh ten inalin Apo Dios. 3 Hiya an abalinanan amin
an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay, Ha"in an Dios ya mabalin an iyabulut'un
munnonong ayuh tun babluyyu. Mu gahin hi unyu idinong nan nappuhin ato'atonyu ta
nan nepto' an pangat di mipallog. 4 At adiyu kulugon nan layah an alyonday mibaliw ayuh
nan pumatoy ti hitud Jerusalem di awadan nan Timplu'. 5 Mu immannung an ibaliw'u
da'yuh unyu pallogan nan nappuhin punnomnomyu ya pangatyu ta mattig an madenolan
ayu an adiyu kulukon di i'ibbayun tagu. 6 Ya ipogpogyu goh an mangipaligligat hinan
tatagun ni'babluy ay da'yu, ya nan nguhu, ya nun'abalu. Ya ipogpogyun pumatoy hinan
mi'id di baholnan tagu. Ya adi ayu mundayaw hinan udum an madayaw ti hiyay dumalat
hi apatayanyu. 7 At unudonyu ay dane ta maphod di ugaliyu nongkay ya iyabulut'un
immannung an munhitu ayun ten babluy an indat'uh din o'ommodyu. 8 Mu tigonyu an
hay immannung ya kinulugyu din inalida an mibaliw ayun dumalat nan awah tun nan
Timplu', mu adi mabalin.
9 Ya undan hay inilayu ya ta"on hi un ayu mangakaw, ya pumatoy, ya umilugtap, ya
munlayah hinan punhumalyaan, ya mundayaw hinan bulul an hi Ba'al ya nan dayawon
nan bo'on holag Israel 10 ya un ayu mahkay umalih nan Timplu' ta dayawona'? Undan
alyonyuy ibaliw'u da'yu ta way atonyun manginaynayun hinan nappuhin ato'atonyu?
11 Undan hay punnomnomyu ya numbalin tun Abung'uh ipo"oyanyun mumpangakaw?*†
Mu Ha"in an Dios ya tinnig'un amin nan ina'inatyu!" Hiyah ne inalin Apo Dios.
12 "Hidin hopapna ya ad Shiloh di awadan nan natuldaan an pundayawan ay Ha"in. Mu
tinnigyun pina"i' an dumalat nan nappuhin pangatyun tatagu' an holag Israel. 13 Gun'u
ahan binagan da'yu, mu nihimung an adiyu pohdon an du'gon nan nappuhin ato'atonyu.
Ya hidin nun'ayaga' ay da'yu ya adiyu pohdon. 14 At adiyu nongkay e'ehdol an nan Timplu'
di mangibaliw ay da'yu. Ti ninomnom'un pa"ion an ta"on hi un'u indat ay da'yu ya hinan
o'ommodyuh din penghana ta pundayawanyun Ha"in an umat hi nama"ia' hi ad Shiloh.
15 At pakako' da'yun iJudah hitun babluy an umat hinan inat'uh din i'ibbayun i'Israel an
holag Ephraim ta miyuy ayu goh hinan udum an babluy."

Hay Adi Umunudan nan Tatagu

16 Himmapit hi Apo Dios ay ha"in, ya inalinay, "He"a, Jeremiah, ya idinongmu mahkay
ta adim iluwaluan daten tatagu. Ti adi' damdama donglon an ta"on hi unmu ikilan
mumpahpahmo' ta badanga' dida. 17 Ti undan ahan agguymu inila nan nidugah an
ato'aton nan tataguh nan numbino'ob'on an babluy hinad Judah? 18 Tigom an nan
ung'ungungnga ya diday umuy mun'amung hi mitungu, ya hay mun'apuy ya nan
o'ommoddan linala'i, ya nan binabaiy mangiyammah tinapay ta e'nongdah nan alyondan
Queen hi ad Abuniyan!‡ Ya mun'onongda goh hi ma'inum hinan udum an madayaw
ti pohdondan bahibahona'! 19 Mu undan Ha"in di binahibahdah nan ababain an
ato'atonda? Bo'on, ti hay binahibahda ya hay nitaguanda!
20 At hiyanan Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya ipa'dam'uy nidugah an bungot'un didan
tatagud Judah, ya ta"on un hinan animal, ya ayiw, ya nan udum an nun'itanom. Ti nan
bungot'u ya nidugah an ay bimmi'ah an adi madop an apuy."
21 Ya inalina goh di, "Ha"in an Dios ya adi' abuluton nan e'nongyun Onong an Moghob
ya nan udum an e'nongyu. At odolnay unyu ihaang nan dotag ta ihdayu! 22 Ti hidin
nangipangulua' hidin o'ommodyuh nalpuwandad Egypt ya mi'id di inali' hi idawatday
Onong an Moghob unu nan udum an midawat ta hana ya anggay di atonda. 23 Ti hay
inali' ya unudona' goh ta Ha"in an Dios di dayawonda ta diday tatagu'. At donglonda ay ta
unudonda nan Uldin'u ya umannung an maphod di ma'at ay dida. 24 Mu din o'ommodyu
ya nginohoya' an agguya' inunud ay dida ti un at goh nan penpenhodday inunudda an
ta"on un nappuhi. Hiya nan agguyda pinumhod an undaat goh namama. 25 Ya nete"ah

---

* **7:11** Mat. 21:13; Mk. 11:17; Lk. 19:46. † **7:11** Nan mangakaw ya mipo"oydah nan mapatal ta mid pulis an mampap ay dida, ya nan iJudah ya enehdolday Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta hiyay umat hinan ipo"oyanda ta mid anuy iBabylon an umuy mampap ay dida. ‡ **7:18** Hiya ya ohan babain bulul di iBabylon an hay ngadana ya hi Ishtar, mu hay ngadanad Canaan ya Ashtoreth. Hiyay bulul an nan pamhod ya gubat anuy ipapto'na.

din nanaynan din o'ommodyud Egypt ta engganad ugwan ya wadaday gun'u hennag an
babaal'un propetan mangihapit ay Ha"in. 26 Mu nihimung an adiyu donglon nan ibaga'!
Ya inyal'alanay ngohoyyu ya baholyu ya un din o'ommodyu!"
27 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Ta"on ahan hi un ngadan di ibagam ay dida
ya adida damdama donglon. 28 At hiyanan alyom ay diday, Da'yun himpamabluy ya
nihimung an adiyu pohdon an unudon hi Apo Dios, ya adiyu pohdon an matudduwan.
Ya ta"on un atnay atonan mummoltan da'yu ya adi ayu damdama manomnoman. At
ad ugwan mahkay ahan ya nami'id di pangulugyu ya pangedenolanyun Apo Dios. 29 At
odolnah un ayu mumpamukmuk kaymu ta attigan di punlungdayaanyu! Ya immuy ayuh
nan tulid di duntug an umebel an nan mikantah nan pangilubu'an hi natoy di ikantayu!
Ti da'yun holag ad ugwan ya inganuy da'yun Apo Dios ti da'yuy nangipabungot ay Hiya."

Hay Nangipapatayandah nan Do'ol an Tatagu
30 Ya impahapita' goh ay Apo Dios an inalinay, "Da'yun iJudah ya nidugah an nappuhi
nan ina'inatyu! Ya namamah nan ayyu nangipata'dogan hinan bulul hinan Timplu'§
ta omod unyu pinuhi! 31 Ya inyammayu goh di pun'onnganyud Topheth hidih nan
Nundotal an Ben Hinnom* ta hidiy namatapatayanyuh din imbabaluyyu an genhobyu
ta ene'nongyuh nan dayawonyu! Ya wan Ha"in an Dios ya mi'id ahan di ninomnom'uh
ipa'at'un da'yuh umat hina. 32 At alyo' ay da'yu an udum hi algaw ya adiyu mahkay alyon
di ad Topheth nan wah nan way Nundotal an Ben Hinnom ti ngadnanyu ta Nan Nundotal
an Pamatayan hi Tagu. Ti hidiy atayanyu ya ilubu'anyun mun'a'atoy hinan gubat ta la'tot
ya na"apnun mi'id di ilubu'an di udum. 33 Ta awakilat ayu ta pun'a'an da'yuh hamuti ya
nan animal hi inalahan ti mi'id di ma'angang hi mangilubu' ay da'yu. 34 At mumbalin
hi mapulun an amin ad Judah. Ta mapogpog mahkay din gun ma'amung an tatagun
mun'am'amlong hinan umat hi kasal ya ay'ayam."

8

1 Ya inalin goh Apo Dios di, "Henen gutud ya pun'ibughul nan buhul di nilubu'an
nan a'ali, ya nan u'upihyal ad Judah, ya nan papadi, ya nan numbino'ob'on an propeta,
ya an amin din iJerusalem ta pun'ibuhu'da nan tungalda. 2 At mun'iwa'at di tungalda
ta mihapuydah algaw, ya bulan, ya bittuan an gunda dinayaw, ya nunhulbian, ya
numpabadabadangan hidin ataguda.* Ya minaynayundan miwa'at ta engganah unda
mumbalin hi ay allugit ta tumgon tun luta. 3 Ya nan adi mi'yatoy an iJudah ya miyuydah
udum an babluy ta hay punle'nadah di ya odolnay unda matoy. Ha"in an Dios an nidugah
di abalinanay nanapit eten ma'at hi pidwa ay da'yun nappuhiy pangatnan tatagu."

Nan Bahol ya nan Molta†
4 Inalin Apo Dios ay ha"in di,
"Jeremiah, alyom hinan tatagu di,
Undan nunlu'bub ayu ay ya adi ayu mala"uy?
Ya *nibahhaw* ayu ay goh hi nange'wanyu ya undan adiyu *ibangngad* ta nan nepto'
an owon di pange'wanyu?
5 Anaad mah ta ta"on hi unyu inila an *immadagwi* ayun Ha"in an Dios ya adiyu nomnomon
an *mumbangngad*?
Ya anaad ta adiyu idinong an munhulbih nan udum an madayaw ta *mumbangn-*
gad ayun Ha"in?
6 Inhamad'un dengngol nan inali'aliyu,
mu mi'id ah nangabulut ay da'yuh un numbahol.
Ya mi'id ah ohah nuntutuyuh baholna ta indinongna
ti un at goh way ohaan nan nun'appuhiy *iyal'allanan aton*‡
an umat hinan kabayun nitakayan di umuy mi'gubat an taganah tagtag.
7 Od'odolnaat goh nan hamuti an stork, ya balug, ya swift, ya thrush

§ **7:30** Hay udumnan nangatanda ya nitudo' hinan II Ki. 21:7, ya II Ki. 23:4-7, ya Ezek. 8:3, 5-6, 10, 12. * **7:31** Hiyah ne nangitapalan nan iJerusalem hi galutda an wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya hay ipa"elnah nan New Testament ya ad imbelnu ti adi mapogpog di apuy hidi. * **8:2** Manu ay ipa'at Apo Dios hene ta mipattig an mid ah hulbin nan dinayaw nan iJudah ti mid ah abalinan nan algaw, ya bulan, ya bittuan an managun dida. † **8:3** A'alga'algaw an Ab 9 (unu July-August) ya ibahan nan Hudyuh himba'anday Jer. 8:13-9:24 ta panginomnomandah ustun algaw hidin napa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem hidin 586 B.C. ya hidin 70 A.D. ‡ **8:6** Heten hapit an *iyal'allanan aton* hinan hapit di Hudyu ya numpaddung ahan hinan hapitda an *nibahhaw* (verse 4), ya *ibangngad* (verse 4), ya *immadagwi* (verse 5), ya *mumbangngad* (mapidwah verse 5) an ta"on un nob'on di pohdondan ibaga. At hiyah ne ohah kalahin di hanul nan Hudyu.

ti iniladah un nadatngan di pumbaatandah udum an babluy,
ya wa ay ta nadatngan di pumbangngadanda ya mumbangngadda goh an amin.§
Mu da'yun tatagu' ya adi umat hina ti nan pohdo' hi unudonyu ya adiyu aton.

8 Alyonyuy nanomnoman ayu ti wadan da'yu nan Uldin'u,
mu un at goh linuman nan muntudtudun da'yuh layah!
9 Gulat ta nanomnoman ayu at inabulutyu nan Uldin'un Dios,
mu agguyyu, at undan nanomnoman di umat hina?
Mu madatngan di algaw an miyuy ayuh udum an babluy
ta mabainan ayun dumalat di baholyu.
10 At nan ahawayun binabai ya midat hi udum,
ya ta"on un nan lutayu ya midat hinan buhulyu.
Ti an amin ayu an ta"on un nawotwot unu adangyan ya ma"am'am hi bagiona,
at hiyanan munhinkukuluk ayu.
Ya ta"on un nan numbino'ob'on an propeta ya papadi ya umat goh hinay aatda damdama.
11 Ti ipadahdan ipadenol nan tatagu' an ta"on un paddungnay himmalom di hugatdan alyonday,
Mi'id di ita'ot tu'uh pumatoy.
Mu layahda!
12 Ti gulat at ya nidugah di bumainandah nan nappuhi ahan an ato'atonda,
mu mi'id iniladan bumain.
At hitun pummoltaa' hinan tatagud Judah ya ta"on un dida ya middumdan mi'yatoy."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

13 "Ti agguyda inunud nan inali' hi atonda at umatdah nan nitanom an greyp ya figs an mi'id di bungada,
ya na'leng di tubuda,
at hiyanan iyabulut'un *mami'id* an amin nan *indat'un* dida."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

14 "At hitun ipa'annungan nan ibagabaga' ya munhahapitda nan iJudah an alyonday,
Umat ay hina ya *ma ayuat** mah ta umuy tu'uh nan nihamad di allupnan babluy ta hidiy umuy tu'u atayan!
Ti makulug damdama an matoy tu'u an ay ditu'u ipa'inuman ay Apo Dios hi bininu an dumalat nan numbaholan tu'un Hiya!
15 Ti nunhohood tu'uh lumenggopan tu'u,
mu un at goh nan nidugah an atata'ot di nawada.
16 Ti ad ugwan ya dimmatongda mahkay nan buhul hinan babluy ad Dan hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw,
At an amin tu'un tatagud Judah ya wumogwog tu'uh ta'ot tu'u.
Ti na'uyday nungkakabayun gumubat,
at umannung an pa"ionda tun babluy tu'u,
ya pumpatoy ditu'un amin an tatagu!"

17 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Daten ipa'ali' an mamatoy ay da'yu ya ayda ha'u'u an adida ma'amu."

Hay Limmugwaan Jeremiah hi Punnomnomanah nan iJudah†
18 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
"Apu, nidugah ahan di ha'it di nomnom'u ya nan punlungdayaa'
19 ti nan i'ibba' an niyuy hi himpapangili ya madngol di kiladan alyonday,
Undan ingnganuy mahkay Apo Dios di ad Jerusalem?
Ya undan mahkay bo'on Hiyay Alih di?"‡

---

§ **8:7** Hanan kalahin di hamuti an wah nan udum an tungnin an babluy an umat ad Canada ya USA ya pahiwonday timpun di tungnin, at makakda ta umuydah nan adi tungnin an babluy. Ya wa ay goh madatngan di tungnin hinan immayandan babluy at makakda ta umuydah din babluy an nalpuwanda ti hiyah ne timpun di mun'ohab hidi. * **8:14** Heten hapit an *ma ayuat* ya neheggon hinan duwan hapit di Hudyuh verse 13 an *mami'id* ya *indat'u*, at hiyah te goh di ohah hanul di Hudyu. † **8:17** Bahaom nan footnote di Jer. 8:4 hi aat nan algaw an Ab 9. ‡ **8:19** Mattig an ipa'innilan Jeremiah nan adi ma'awatan nan iJudah hi dalat di apa"ian nan babluyda an ta"on hi un inali'alin Apo Dios ay diday gapuna.

Mu hi Apo Dios ya inalinay,
“Anaad ahan un nan udum an madayaw ya bulul an inyamman di tataguy dinayawyu
ta omod unna' impabungot ay da'yu?”

20 Ya inalin goh nan tataguy,
“Uya'a an ten nalpah di tiyalgaw ya ahiboto'
ya adi da'mi ahan hom'on ay Apo Dios ta baliwan da'mi!”

21 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Dumalat nan nidugah an ipaligligatan nan tatagu'
ya nidugah goh di ha'it di nomnom'u an ten munlungdayaa'!
22 Hi Apo Dios ya din'ugna nan tataguna ta adida pumhod
an paddungnay un mi'id ahan di mabalin hi agah ya duktul hi ad Gilead!”§

9

1 Ya inali' goh di,
“Un gulat ta adi mapuh di lugwa' ta umat hinan obob an adi matmatdu'
at mabalin an hinan mahdom ya mapatal ya kilaa' nan i'ibba' an pinatoy di buhul!
2 Maphod hi un wada ah lugal hi punhituwan hidih nan mapulun an umiyanan nan
munle'le'od
ta hiyay aya' an munhitu ta tayna' nan tataguh nan ni'babluya'!
Ti gunda umilugtap,
ya adida mangngol.”

3 Ya umat goh an inalin Apo Dios di,
“Nan tatagu' ya hay immenghah hapitonda ya nan layah an puma"i
ti adida pohdon an unudon nan makulug.
At hiyanan iyal'alladan mangat hinan do'ol an nappuhi,
ya adida haggungon an Ha"in hi Apo Dios.
4 Olom ni' ya way ohaan hahalepatanay heneggona,
ya ta"on nan i'ibbana ya adiat mundenol ay dida.
Ti way ohan didaan hay pamalbaliyanah i'ibbanay nomnomnomona,
ya hay puma"ih ibbanan taguy hapihapitona.
5 Ta un nonongan unda hinkukuluk,
ya mi'id di mangibaag hi makulug.
Ti emmenghah un nan pumbaholan di atonda.
6 At un hay layah di impa'enghada,
ya adida pohdon an innilaona' ay dida.”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

7 At hiyanan inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinanay,
“Mahapul an iyabulut'uy punligatan daten tatagu ta umat hinan mahinhin an
balitu'
ta mayagyagan nan adi maphod.
8 Ti maphod di hapitondah i'ibbada,
mu un at hay pamatayandan diday nomnomnomonda.
At nan layahda ya umat hinan hulit di panan nalamutan hi bininun pumatoy hi
e'naana.
9 At hiyanan Ha"in an Dios an nidugah di abalinana ya mahapul an moltao' didan
himpamabluy.”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

*Hay Nunlungdayaan Jeremiah**
10 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Nidugah an munlungdayaa',
ya adi medpol di kila' ti nan ma'at hinan pahtuh nan aduntuduntug an mamagananda.
At mi'id di mange'wah di,
ya mami'idda nan baka, unu malgom an animal, ya hamuti ti lumayawda.”

11 Ya inalin Apo Dios di,

---

§ **8:22** Ad Gilead di nalpuwan nan do'ol an tubun di ayiw ya oho' an ma'usal hi iyammadah agah. * **9:9** Bahaom nan footnote di Jer. 8:4 hi aat nan algaw an Ab 9.

“Manu ay ya hay ato' ya pa"io' an amin nan babluy ad Judah
an umat hi ad Jerusalem an kapitulyuna ta mumbalin hi mapulun.
At nan animal an jakal† hi inalahan ya ammunay munhituh di an bo'on hay tatagu.”

Hay Dumalat hi Napa"ian ad Judah‡

12 At inali' ay Apo Dios di, “Apu, an amin ami ya adimi ahan ma'awatan nan na'at hi ad
Judah an namaag ya numbalin hi mapulun. Anaad ahan ta nunheglay napa"iana ta omod
un mi'id di namhod an munle'le'od hidi?”
13 Ya tembal Apo Dios an inalinay, “Manu ay na'at hana ti din'uga' hinan tatagu' an
agguyda inunud din Uldin'u ya tudtudu' 14 an hay inunudda ya nan pohpohdonda. Ta nan
bulul an hi Ba'al di dinayawda an hiyah ne din intudtudun din o'ommoda. 15 At hiyaat un
Ha"in an nidugah di abalinanan Diosyun holag Israel ya inali' di moltao' dida ta nidugah di
punligligatanda ta paddungnay ipa'inum'un diday bininun mumpait. 16 At ipiyuy'u didah
adadagwin babluy an agguy in'innilan din o'ommodda ya ta"on un dida. Ya honogo' goh
di mi'buhul an titindalun mamatoy ay dida ta engganah unda mun'atoy an amin.”
17 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Nomnomnomonyu daten ma'at
ta ayaganyu nan binabain nangipa'enghan mun'ebel hi un way matoy.”

18 Ya inalin nan tataguy,
“Ipa'innilayu mah ay dida ta punnaudondan umali
ta ibilan da'mi ta engganah un tumuduy lugwami!
19 At madngol di ahikikilad Jerusalem,
ya hay alyondah nan kumilaanda ya alyonday,
Nidugah ahan di napa"ian tun babluy tu'u!
Nunhegla mahkay ahan di nipa'ampaan tu'u ti nun'apa"iy a'abung tu'u!
At makulug an taynan tu'uh ten babluy!”

20 At ha"in an hi Jeremiah ya alyo' ay da'yun binabaiy,
“Ihamadyun donglon nan alyon Apo Dios
ta ituduyuh nan imbabaluyyun binabai ya nan liligwayu nan mikantah un way matoy!§
21 Ti ten dimmatong di atoy hitun babluy tu'u ya nan numpunhituwan tu'u,
at nun'a'atoyda nan ung'ungungngan lumaniwligwah nan kalata,
ya ta"on un nan ungungan linala'ih nan way plasah tun babluy tu'u.”

22 Ya hi Apo Dios ya inalinay,
“La'tot ya awakilat di mun'a'atoy ta ayda galut unu bento' an niwa'at,
ya mi'id di ma'angang hi mangilubu' ay dida.”

23 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Nan nala'eng ya adina ipahiyay la'engna,
unu nan ma'abbi'ah an tagu ya adina ipahiya nan abalinana,
ya umat goh hinan adangyan an adina ipahiyay inadangyana.
24 Mu hay maphod hi ipahiyayu ya nan nanginnilaanyun Ha"in an Dios
ya nan abalinanyun manginnilah aat'u.*
Ti Ha"in an Dios ya ma'ulaya',
ya makulug di pangat'u,
ya nidugah di homo"uh nan tataguh tun luta ti hiyatuy pun'amlonga'.”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

25 “At ten ibaga' an magadyuh di pummoltaa' hinan tatagu an ta"on unda nakugit
mu bo'on Ha"in di unudonda 26 an i'Egypt, ya i'Edom, ya i'Ammon, ya iMoab, ya
nan numpunhituh nan mapulun, ya nan iJudah. An amin hanan tatagu ay danen
abablubabluy ya paddungnay agguyda nakugit an numpapaddungda damdamah nan
i'Israel ti bo'on nan Uldin'uy inunudda.”

---

† **9:11** Umat hinan ongol an ahu. ‡ **9:11** Bahaom nan footnote di Jer. 8:4 hi aat nan algaw an Ab 9. § **9:20** Manu ay itudtuduwanda nan imbabaluyda ya liligwada ti do'ol di mun'a'atoy, at adi umday binabain mun'ebel. * **9:24** I Cor. 1:31; II Cor. 10:17.

10

Nan Makulug ya Nibahhaw an Pundayaw
(Jer. 51:15-19)

1 Ya ha"in an hi Jeremiah ya himmapita' goh an inali' di,
"Da'yun holag Israel ya donglonyu nan alyon Apo Dios
2 ti inalinay,
Adiyu iyunnud hinan aton nan tataguh udum an babluy an nan aat di mattigdad dayay
pangitigandah un ngadan di ma'at ay didah udum di algaw.
At adi ayu tuma'ot hinan ulgudondan ma'at
an ta"on hi un hiyay ta'tan nan tataguh udum an babluy.
3 Ti hanan umat hinay pangatda ya mi'id di hulbina
ti hay atonda ya li'ayonda nan ayiw hi inalahan,
ya pina'tandah bulul.
4 Ya inamyudandah silver ya balitu',
ya inhamaddan pun'ilanha ta adi magah.
5 Ya henen bulul ya umat hinan kinnahuh payaw an adi humapit,
ya gahin hi un mipi'ug ti adi dumalan.
At adiyu ta'tan dida ti mi'id di ologdan mangat hi nappuhin da'yu
unu mi'id goh ah ibadangdan da'yu."

6 Ya nunluwalua' an inali' di,
"Mu He"a, Apo Dios, ya mi'id di nipaddungam ti nidugah di anabagtum,
ya nidugah di abalinam!
7 He"ay alih nan numbino'ob'on an himpamabluy hitun luta,
at mi'id di ohah nala'la'eng mu He"a an ta"on hi un nan papadi!
At He"ay way biyangnan dayawon di tataguh tun luta.
8 Ti an amin nan mundayaw hinan bulul ya mi'id di nomnomda an nun'awe'we'da
9 ti na'innilan nan umat hi bulul ya un hay taguy nangiyamma an unda pina'otan nan ayiw.
At amyudandah silver an na'alad Tarshish* ya balitu' an na'alad Uphaz.†
Ya linubungandah nan umat hi lubung di ali an inabol di nala'eng an mun'abol.
10 Mu He"a, Apo Dios, di immannung an Dios an munnononnong di aatna ya alpuwan di itaguan,
ya He"a goh di alih enggana.
Ya wa ay ta bumungot'a ya umalyog tun luta ta mun'apa"iday abablubabluy.

11 Ya inalim goh di ibaga' hinan Hentil an bo'on nan bulul di nunlumud abuniyan ya tun luta. At la'tot ya mun'apa"idan amin ta ma'ubahdah tun luta.‡

12 Ya innayun'u goh an inaliy,
Mu hi Apo Dios ya limmuna tun luta ya ad daya
an dumalat di abalinana ya ananomnomana,
13 ya wa ay ta impa'idulna ya mungkakaludukud ad daya.
Ya Hiya goh di mangipatuluh bunut,
ya awni ya impa'alinay ilat, ya udan, ya puo' an malpuh nan nangiyamungana.

14 At hiyatuy mangipattig an hay tagu ya mi'id di inilada
an adida umat hi anala'eng Apo Dios.
At nan mun'ammah nabalitu'an an bulul ya mabainanda
ti hanan gunda iyamma ya mi'id di yahyah ya abalinanda.
15 Ya mid ahan di hulbida ti unda bulul ya anggay.
Ti unda hay ma'ab'abatlan hinan adatngan di amoltaanda ti ma'ubahda.
16 Mu hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ya adi umat hina
ti Hiyay nunlumun amin an ta"on un nan pento'nah tataguna.
Ya hay ngadana ya Nidugah di Abalinanan Dios."

Nan Magadyuh an Apa"ian ad Judah

17 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' goh di,

---

* **10:9** Ohan babluy ad Spain. † **10:9** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten babluy. ‡ **10:11** Heten verse ya nitudo' hinan hapit di Aramaic ti hiyah ne ma'awatan an hapit an inilan nan do'ol an Hentil. Ya wada goh di udumnan verses hinan Biblia an nitudo' hinan Aramaic (Ezra 4:8-6:18; 7:12-26; Dan. 2:3-7:28).

“Da'yun iJudah ya amungonyu nan ita'inyun lumayaw
ti lini'ub da'yu damdamah buhul.
18 Ti inalin tuwalin Apo Dios an unyu palpaliwan ya nonong ya pinakak da'yu ta miyuy
ayuh udum an babluy,
ya impa'alinay nidugah an punligligatanyu ta way atonyun mangdam hi bungotna.”

19 Ya alyon nan iJerusalem di,
“Mahmo' amih tun nidugah an moltami
an umat hinan himmalom ahan an hugatmin pumatoy.
Mu mahapul an edpolmi
20 an ta"on hi un nun'apa"iy abungmi.
Ya nun'a'atoyday imbabaluymi,
at mi'id di bumadang ay da'min mangiyammah abungmi.”

21 Ya inali' ay diday,
“Ten mi'id di nomnom nan mangipangpangulun da'yu
an adida unudon di ibagan Apo Dios.
At hiyanan way ohan da'yu an ay kalnilun ipapto'da ya ninganuy ta miwa'at ayu.
22 Ya den dimmatongdah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw nan mi'buhul,
at paddungnay immalyog tun luta.
Ya adi madnoy ya umannung an mun'apa"iy abablubabluy hitud Judah,
at la'tot ya ammunay jakal§ di gun umalih tu.”

Hay Luwalun Jeremiah
23 Ya nunluwalua' goh an inali' di,
“Inila', Apo Dios, an hay tagu ya bo'on hiyay nangdon hi nitaguana,
ya bo'on goh hiyay okod hinan ma'at ay hiyah binigat.
24 At tugunon ni' da'mi, Apo Dios,
mu adim ni' ahan ipatnay bungotmun da'mi
ti atom ay ya umannung an matoy ami an amin.
25 Nan buhulmiy pangipatnaam hi bungotmu
ti dida ya adi da'a ibilang an Dios,
ya bo'on He"ay dayawonda.
Ya ten numpatoyda nan i'ibbami,
ya nidugah di nama"iandah tun babluymi.”*

11

Hay Agguyda Nangunudan hinan Nitulag
1 La'tot ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 2 “Ipanomnommuh nan tatagud Judah din nahahapit an mahapul an unudonda. 3 At alyom ay dida an Ha"in an Dios di nangalih, Nan tagun adina unudon nan nitulag* ya ma'idutan. 4 Ti hay nuntutulaganmih din o'ommodyun natpong ad Egypt ta numbalindah baal ya inali' di, Gulat ta unudona' ta atonyun amin nan inali' ya da'yuy mumbalin hi tatagu', ya Ha"in di mumbalin hi Dios an dayawonyu. 5 At ipa'annung'u din inhapata' hidin a'apuyu an idat'un dida nan malumong an lutan nan numbabluyanyud ugwan.”†
Ya tembal'u an inali' di, “Apu, nan inalim ya ato'.”
6 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Umuymu le'don an amin nan babluy ad Judah an mete"ad Jerusalem ta ipa'innilam hinan tatagu tun hapito': Alyom ay dida ta unudonda nan tulag an inabulut din o'ommodyu. 7 Ya nete"ah din natpongan din o'ommodyud Egypt ta engganad ugwan ya gun'u dida pinadanan ta Ha"in di unudonda. 8 Mu din o'ommodyu ya nangohoyda an un at goh nan pohpohdon di odoldan pumbaholan di gunda inat. At hiyanan inyabulut'u an amin nan idut an moltan nan adi mangunud hinan nitulag, ya na'at ay dida.”‡
9 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Inila' an nan wad Jerusalem an kapitulyu ya nunhahapitdah nan i'ibbadan iJudah ta du'gona' ay dida. 10 At inyunnuddah din inat din o'ommodda an bo'on Ha"in di inunudda ti nan bulul di dinayawdah nunhulbianda. Ya wan umatda goh hina nan i'Israel an din'ugda nan nuntutulaganmih din o'ommoddan

§ **10:22** Umat hi ongol an ahu. * **10:25** Heten verse ya ibahan nan Hudyuh atawotawon hinan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana. * **11:3** Nan Tulag ya nitudo' hinan Ex. 19:1-24:18, ya niddum nan Himpulun Uldin (Ex. 20:1-17). † **11:5** Ex. 6:8. ‡ **11:8** Hanan idut ya nitudo' hinan Deut. 28:15-68.

mahapul hi unudonda. 11 At hiyanan ipa'ali' di nidugah an mangubah hinan iJudah
ta mi'id di ma'angang ay dida! At hay a'atan hana ya kumiladan mumpabadang ay
Ha"in, mu adi' haghaggungon dida 12 ta umuyda mumpabadang hinan bulul an gunda
nange'nongan hinan incense. Mu hanan bulul ya mi'id di abalinandan mangibaliw ay
didah nan a'ubahanda. 13 Daten iJudah ya dimmo'ol di dayawonda an umat hi ado'ol nan
babluy ad Judah.§ Ya do'ol goh nan umipabain an inyammadan pange'nongandah nan
e'nongdan Ba'al an umat hi ado'ol di kalatad Jerusalem.*
14 At adim ahan iluwaluan hanan tatagu, Jeremiah, unu e'dawan dida ay Ha"in ti adi'
damdama haggungon dida an ta"on hi unda mumpahpahmo' ay Ha"in an dumalat nan
punligatanda!
15 At alyom ay diday,
Hi Apo Dios ya inalinay,
Da'yuy pento"uh tatagu' mu nidugah ahan nan ato'atonyun nun'appuhi!
At mi'id di biyangyun umalih tun Timplu',
ya hanan inyaliyun e'nongyun Ha"in ya adi damdama mabalin an handianday
a'ubahanyu.
Ti hay pun'am'amlonganyu ya nan pangatanyuh nappuhi.

16 Hidin hopapna ya impaddung'u da'yun himpamabluy hinan nitanom an olibo
an ma"aphod ya do'ol di bungana.
Mu ad ugwan ya ipa'ali' di mama"in da'yu,
ya hanan umalin buhul ya nunheglan ay mundalang an apuy di bungotda
ta paddungnay gohbon da'yu.

17 Ya Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di paddungnay nangitanom hinan olibon
nipaddungan di i'Israel ya iJudah. Mu ad ugwan ya ipa'ali' di mama"in dida an
dumalat nan nappuhi ahan an gunda aton. At nidugah an impabungota' ay didah nan
nange'nongandah nan incense hinan bulul an hi Ba'al."

Hay Nunnomnomandah Pamatayandan Jeremiah
18 La'tot ya impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah an nan bumobohhol ya
ninomnomdan mamatoy ay ha"in. 19 Ya wan hay agguy'u nanginnilaan ya mundenola'
an umata' hinan uyaw an kalnilun iyuydah nan pumpaltianda. Mu inaliday,
"Paltion tu'u ta duminong an humapihapit,
ya ta adi ma'al'aliy ngadana ta ma'aliwan hiyah enggana!"
20 Mu nunluwalua' an inali' di,
"He"a, Apo Dios an nidugah di abalinana ya na'ahhamad,
inilam nan wah nomnommin tatagu.
At He"ay pangiyokoda' hi bumadang ay ha"in,
ya okod'an mangiballoh hi atondan ha"in."
21 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Nan udum hinan linala'in i'Anathoth† ya alyonday
patayon da'ah unmu adi idinong an mangipa'innilah nan ibaga' ay he"a. 22 Mu Ha"in an
nidugah di abalinanan Dios di mummoltan dida ta matoydah nan gubat hanan ungungan
linala'in imbabaluyda, ya nan ung'ungungngan imbabaluyda ya iyatoyday hinaangda.
23 At la'tot ya mi'id di ma'angang ay didan hina"ama."

12

Hay Nunlilian Jeremiah ay Apo Dios
1 Ya himmapita' ay Apo Dios ya inali' di,
"He"a, Apu, ya an amin nan inlili' ay He"a ya nahamad di inatmu.
Ya ad ugwan ya pohdo' an innilaon nan adi' ma'awatan
ti anaad ta nan adi maphod di ato'atona ya diday umadangyan,
ya nan agguy nepto' di pangatna ya diday gun pumhod?
2 Paddungnay intanommu dida ta limmamutda,
ya immongolda, ya bimmungabungada.
Ya He"ay idaydayawdan ulgu'ulgudon,
mu hay immannung ya un hapitda ya anggay.
3 He"a, Apo Dios, ya inilam an amin di aat'u an ta"on un nan wah nomnom'u.
At ibataanmu ni' daten mi'buhul ay ha"in ya numpatoymu dida

§ **11:13** Bahaom nan footnote di Jer. 2:28. * **11:13** Impiha"ad nan Alin hi Ahaz nan pun'onngan hinan hinohhan kalatad Jerusalem (II Chron. 28:24). † **11:21** Hi Jeremiah ya i'Anathoth goh (Jer. 1:1), at diday ni'babluyana.

ta umatdah nan kalnilun me'nong hi mapalti!*
4 Anakkayah di anappuhin nan tatagun numbalin hi namaganan tun luta,
ya na'lengday nitanom,
ya ta"on un nan hamuti ya animal ya nun'a'atoyda.
Ya alyonda goh udot di,
Ta"omman, at adi tigon Apo Dios di gun tu'u aton!"

Hay Nambal Apo Dios ay Jeremiah

5 Ya himmapit hi Apo Dios ay hiyan inalinay,
"Gulat ta mablay'an mi'yapput hinan tatagu
at inyal'allana mah un nan kabayuy pi'yapputam?
Ya gulat ta mihubag'ah nan nundotal an luta
at inyal'allana mah hi un hay inalahan an neheggon hinan Wangwang an Jordan?
6 Ten alyo' ay he"a an ta"on un nan i'ibbam an linala'in da'yun pamilya ya pohdon da'an pa"ion,
at adi'a mundenol ay dida an ta"on un maphod di hapitondan he"a!"

7 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Nan holag Israel ya diday pento"uh tatagu' hi paddungnay odon'u,
mu ad ugwan ya din'ug'u mahkay dida ta indat'u didah nan buhulda.
8 Ti didan imbilang'uh odon'u ya numbalindah umat hi layon hinan inalahan an paddungnay humeeheel ay Ha"in,
at hiyanan nidugah di bohol'un dida.
9 Ti umatdah nan gayang an umipahigan Ha"in,
ya nen lini'ub di pumatoy an gayang dida.
At pa'alionyu nan a'animal hi inalahan ta middumdan mumpangan ay dida.
10 At mun'apa"i mahkay nan paddungnay galden'un natamman hi greyp ti pun'igatinda nan intanom'u,
at din ma"aphod an babluy ya mumbalin mahkay hi mapulun.
11 At minganuy an matawan ti mi'id di mangipapto',†
12 ya nan titindalun‡ umalin mama"in ten babluy ya diday pamatoy Apo Dios hinan tatagu.
13 At nan tatagu' ya muntanomdah wheat,
mu gapuh bungot'u ya hay hubit di bot'onda.
At na"ablaydan timmamutamu,
mu mi'id di hulbina."
14 Ya inalin goh Apo Dios di, "Heten babluy ya indat'uh nan tatagu' an holag Israel. Mu la'tot ya pa"ion nan mi'buhul an heneggonda ta polhonda.§ At elanyuat ti paddungnay bu'nuto' didah nan babluyda, ya imbaliw'u nan tatagu' an holag Israel. Ya umat goh hinay ato' hinan holag Judah an paddungnay bu'nuto' dida. 15 Mu hom'o' goh damdama dida an heneggonda ta pumbangngado' didah nan numbabluyanda. 16 Mu ta"on un diday nangituduh nan tatagu' hi atondan mundayaw ay Ba'al mu gulat ta abulutondan Ha"in ya anggay di immannung an Dios ta mumpatududah atondan mundayaw ay Ha"in ya pumbalino' goh didah tatagu' ta maphod di itaguanda. 17 Mu gulat ta adia' unudon ya paddungnay bu'nuto' didan amin hinan babluyda ta ma'ubahda. Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ete."

13

Nan Lo'ob an Linen an Balikis Jeremiah

1 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Umuy'a luma'uh linen* an balikis, ya imbalikismu. Mu adim ahan itamol hi danum.† 2 At limma'ua' hi linen an balikis an inunud'u nan inalina, ya imbalikis'u."

---

* **12:3** Hay ibagan Jeremiah hi ma'at hinan buhulna ya nipaddung hinan implanudah ma'at ay hiya (Jer. 11:19). † **12:11** Hinan hapit di Hudyu ya waday pituh panapitda an *s* eten verse, ya pitu goh an panapitdah *m*, at maphod hi pamahaan. ‡ **12:12** Nan iBabylon. § **12:14** Hay ngadan nan udumnan dida ya nan i'Aram, ya nan holag Moab, ya nan holag Ammon (II Ki. 24:2). * **13:1** Hete ya lo'ob an na'usal hinan magayad an lubung di papadi, ya mahapul an maleneh ti hiyay attigan di niyatanda an tatagun Apo Dios ay Hiya. † **13:1** Hay ipa"elna ya nan tatagun Apo Dios, ya adida pohdon an muntutuyun Hiya, at nun'abaholanda.

3 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 4 “Anom nan linen an imbalikismu, ya immuy'a ad
Perath,‡ ya impo"oymuh dih nan lingab hinan daplah. 5 At inyuy'un impo"oy hidid Perath
ti hiyah ne inalin Apo Dios hi ato'.”
6 Ya unat goh naluh di do'ol an algaw ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Mumbangn-
gad'ad Perath ta umuymu alan din linen an balikis an din inali' hi ipo"oymuh di.” 7 At
immuya' ad Perath, ya bino"a' din nangipo"oya' hi balikis, mu tinnig'u an nadunut, at mid
hulbina.
8 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 9 “Umat hinay ato' an mangubah hinan mumpahiya
an bimmabluy ad Judah. 10 Ti hanan nun'abaholan an tatagu ya adia' unudon, ya nidugah
di ngohoyda, ya nan numbino'ob'on an bulul di dayawonda. At umatdah nan balikis an
mi'id ah hulbida. 11 Ya wan hay penhod'u ya nahamad di pangedenolandan Ha"in ta
umat hinan balikis an nibalikis hi gitang di tagu. Ya umat ay hina ya makulug an diday
tatagu'. At dumalat nan pangipapto"un dida ya e'gonana' hi tataguh udum an babluy. Mu
nihimung an adia' donglon ay dida.”

Nan Tibung an Ittuwan di Bayah

12 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Alyom hinan holag Israel an Ha"in di mangalih,
An amin nan pangittuwan hi bayah ya bayah di mittu. Ya gulat ta alyonday, Undan
agguymi inila ta gahin hi unmu ibagan da'mi? 13 ya alyom ay diday, Umat hituy hinapit
Apo Dios an inalinay, Anaad ta da'yu ya agguyyu inilay niyatanyu? At hiyanan moltaon
da'yun himpamabluy ti agguyyu inilay niyatanyu an paddungnay un ayu nun'abutong an
namamah nan ali an holag David, ya nan papadi, ya nan numbino'ob'on an propeta, ya an
amin nan numpunhitud Jerusalem. 14 Ya paddungnay puntetemmoogo' dida an ta"on hi
unda nun'ala'ay unu ung'ungungnga, mu mumpapaddung di ma'at ay dida. Ya adi' ahan
dida igohgohan, unu hom'on, unu adyuwan hitun pumpamataya' ay dida.”

Padan hinan Mumpahiya

15 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“At da'yun holag Israel ya adi ayu mumpahiya
ti ma'ahhapul an donglonyu nan inalin Apo Dios.
16 Ya Hiyay ipabagtuyu ya unna ipa'ali nan pumatoy ay da'yun umat hinan munhehellong
ta adi ayu mun'ihubag hinan lumane'le'danyuh nan duntug!
At mumbangngad ayun Apo Dios ta adina pumbalinon hi helong nan patal an
hahalimidonyu!
17 Mu gulat ta adi ayu dumngol at umannung an lugwaa' da'yu
ti da'yun tatagun Apo Dios ya miyuy ayuh udum an babluy ta hidiy ibaludanyu
an dumalat nan pumpahiyaanyu.”

18 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
“Alyom hinan ali ya hi inana§ ta taynanda nan nabagtun haadda
ti wada damdamay mamloh hinan pumpapto'anda.
19 Ya nan abablubabluy ad Negev ya nun'itangobda,
at mi'id ah ohah mabalin hi pumitaw ya humgop.
Ya an amin nan iJudah ya miyuydah udum an babluy.

20 At tigonyun iJerusalem an na'uyda nan buhulyun malpuh appit hi iggid hi un hagangon
di buhu'an di algaw!
Ya hay immayan mah din tatagun bumadang ay da'yu an din ehngelyu?
21 Hay punnomnomyu mah hi un iyabulut Apo Dios din hehemlonyun bumadang ay da'yu
ya didaat goh di mangubat ay da'yu ta diday mun'ap'apun da'yu?
At hay aat di punha'itan di punnomnomanyu ya umat hi ha'it di putun nan babain
muntungaw.
22 Ya alyonyu nin hi nomnomyuy,
Anaad nin ta na'at an amin di umat hitu ay da'mi?
Manu ay ti dumalat nan do'ol an baholyu,
at hiyanan paddungnay pinilit da'yun nun'elo' hinan buhulyu.
23 Undan mabalin an hukatan nan tatagud Ethiopia nan mangmangitit an up'upda?
Umat goh hinan labang di animal an lepard an undan mabalin ta ma'aan?

‡ **13:4** Hay kulugon nan udum ya hiyay Wangwang an Euphrates, mu bo'on nin ti hay inadagwina an mipalpuh nan babluy ad Jerusalem hi awadan Jeremiah ya 640 an kilomitlu! At mid mapto' ya hiyay higib an wah nan pingit di ginnaw hi 4.8 an kilomitlu an mipalpud Anathoth, ya hay ngadan ten higib ad ugwan ya Parah. § **13:18** Mid mapto' ya nan Alin hi Jehoiachin ay Queen an hi Nehushta (II Ki. 24:8). Wa ay ta makulug at 597 B.C. di tawona.

Mabalin ay nin ya umat goh an mabalin an mahukatan hinan nepto' an pangat nan
impa'enghayun nappuhin ato'atonyu!

24 At pun'iwa'at'u da'yuh nan abablubabluy
ta umat ayuh nan dugi an mun'iyaddib ta miwa'atda.
25 At henen ninomnom'un ma'at ay da'yu ya adi mabalin hi mahukatan an dumalat hi
nan'uganyun Ha"in
ti nan nibahhaw an madayaw di endenolyu.
26 At Ha"in di paddungnay mamlad ay da'yu
ta mipattig di aatyu ta mabainan ayu
27 ti tinnig'u nan ina'inatyu an paddungnay inlugtapa' ay da'yu
ti nan abohla' ahan an udum an madayaw di dinayawyuh nan apayapayaw ya
hinan dudunduntug.
Nidugah an mahmo' ayu ahan an iJerusalem!
At anuud nin di pangipogpoganyuh nan umata'atanyuh na?”

14

Nan Nidugah an Batel ad Judah

1 Hidin ami'id di udan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
2 “Nidugah di punlungdayaan nan iJudah ti mun'alangun amin nan wah nan babluy,
ya ta"on nan wad Jerusalem ya umbundah nan luta an ahikikilan mumpabadang.
3 Ya nan adadangyan ya honogonda nan baalda an humagub hinan bubun,
mu mi'id di danum,
at mangiw'iwadyadan mumbangngad.
At nidugah di lungdayada ya bainda an punhophopanday uluda.
4 Ya ta"on nan mumpumpayaw ya nidugah di numanomnomanda,
ya punhophopanda goh di uluda ti mun'anga' nan luta.
5 Ya ta"on goh nan ulha ya taynanday imbaluydah nan inalahan
an dumalat di ami'id di holo' hi ononda.
6 Ya nan dongkih inalahan ya nidugah di ngahingahda an umatdah nan jakal,
ya la'tot ya adi mittig di matada ti mi'id di holo' hi ononda.”

7 At alyon nan tatagun Apo Dios di,
“Apo Dios, nidugah di numbaholanmin He"a,
at mahapul an mamolta ami.
Mu badangan da'mi ni' ay He"a ta way panginnilaan nan tataguh nan anabagtum.
8 Anggay He"ah ehdolmin holag Israel,
ya He"a goh ya anggay di bimmadang ay da'mi.
Mu anaad ta ad ugwan ya un'a ay mangilih tun babluy an numbaat
an un umiyan hi ohay mahdom ya anggay?
9 Un'a dan umat hinan tagun manoh'a eten nidugah an na'at?
Undan mid abalinam an managun da'mi an ta"on un'a wah tun babluy?
Da'mi ya mibilang amih tatagum,
at adi da'mi ni' ahan du'gon!”

10 Mu hay nambal Apo Dios ya inalinay,
“Da'yun tatagu' ya hay pa'appohdonyu ya umadagwi ayun Ha"in ta adia' unudon.
At hiyanan ad ugwan ya adi' da'yu mahkay abuluton hi tatagu',
at moltao' da'yun dumalat nan do'ol an nappuhin ina'inatyu.”

11 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Adim mahkay iluwaluan danen tatagu. 12 Ti ta"on hi
unda munlangdu an munluwalun Ha"in ya adi' dongdonglon di pumpahpahmo'anda. Ya
ta"on goh unda e'nong ay Ha"in nan Onong an Moghob ya nan Onong an Ma'an ya adi'
damdama abuluton. Mu un'uat pun'ipapatoy didah nan gubat, ya hinan batel, ya hinan
nidugah an dogoh.”
13 Mu inali' di, “Apo Dios an na'abbagbagtu, nan numbino'ob'on an propeta ya gunda
alyon hinan tatagu an mi'id anuy ipa'alim hi gubat ya batel! Ti hay pawadaom anu eten
babluy ya hay lenggop ya anggay!”
14 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Hanan propeta ya layah di gunda impa'innila an
ta"on hi unda alyon an Ha"in di nangali. Agguy'u ahan hennag dida, ya mi'id di inal'ali'
ay dida! At nan alyondan paddungnay enenapda ya bo'on ahan Ha"in di nalpuwana, at
mi'id hulbin nan gunda ipa'innila ti un hay ninomnomda. 15 At hiyanan Ha"in an Dios

ya moltao' danen propetan munlayah ti alyonday mi'id di gubat ya batel! Mu ibaga' an
mi'yatoydah ipa'annungan nan gubat ya batel! 16 Ya nan tatagun nangipa'innilaandan
dane ya mun'iwalitang di odoldah nan kalatad Jerusalem an dumalat nan gubat ya batel
ti mi'id di ang'angon nan gubat ya batel hinan pamilyadah mangilubu' ay dida. Ti iballoh'u
ay dida nan nun'appuhin ina'inatda."
17 Ya inalin Apo Dios di ibaga' hinan tatagu nan numanomnoma' ay dida, at inali' di,
"Dumalat nan ma'at ay da'yu an paddungnay himmalom an nogod ya hiyanan
gun'u ikilay ha'it di nomnom'u.
At abigabigat ya amahdomahdom ya gunna' lumuwaluwalu
18 ti an amin di limmane'le'da' eten babluy ya awalitang di nun'a'atoy an tatagu an dumalat
nan gubat,
ya hidin immaya' hinan nun'a'allup an babluy ya nun'a'atoyda goh damdama nan
tatagun dumalat di hinaangda.
Ya nan papadi ya propeta ya hihidyan gunda aton di tamuda,
mu mid papto'ananda."

Hay Luwalun Jeremiah

19 At ha"in an hi Jeremiah ya nan i'ibba' ya inalimin Apo Dios di,
"Undan ahan din'ug da'mi mahkay an iJudah?
Ya undan abohlam nan iJerusalem?
Nidugah an paddungnay himmalom di nanggodmun da'mi an adi ahan mapoy-
anan?
Hinahalimidmiy lumenggopan,
mu mi'id,
ya hehennodmiy umadaoganmi,
mu mi'id an un at goh hay tumata'tanmi.
20 Apo Dios, abulutonmin ongol di numbaholanmin He"a
an umat amih din o'ommodmi.
21 Mu nomnomom di ipabagtuam ta adi da'mi ni' ahan inganuy,
ya adim ni' iyabulut an pa"ion nan mi'buhul nan ma"aphod an Timplum.
At nomnomom din inalim ay da'mi ta adim ibahhaw.
22 Ti undan nan bulul di mangipa'alih udan?
Ya adi mabalin an nonongan immudan ti engganay unmu ipa'ali!
Ya He"a, Apo Dios, ya anggay di pangiyokodanmih bumadang ay da'mi
ti He"a ya anggay di mabalin an mangat ay date!"

15

Nan Nidugah an Pummoltan Apo Dios hinan iJudah

1 La'tot goh ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Ta"on hi un da Moses ay Samuel* di
mumpahpahmo' ay Ha"in mu adi' damdama ahan hom'on daten tatagu! At pakakom
daden holag Judah ta makakda! 2 Ya wa ay ta alyondan he"ay, Hay umayanmi mah? ya
alyom ay diday, Umat hituy inalin Apo Dios:
Matoyday udum ay da'yun dumalat di dogoh,
ya nan udum ya matoydah gubat,
ya nan udum ya dumalat nan batel,
ya nan udum ya ilayaw di buhul hi udum an babluy.
3 Ya Ha"in an Dios ya ipa'ali' di opat hi numbino'ob'on an atata'ot hi mamatoy hinan
tatagu: ti iyabulut'un waday gubat ta mun'a'atoyda, ya umaliday ahu ta pun'ilayawday
odolda, ya hamuti ta punhobatda dida, ya nan a'animal hi inalahan ta pun'a'anda nan
way ma'angang. 4 Ti nidugah ahan an nun'appuhiy ina'inat Manasseh an hina' Hezekiah
hi ad Jerusalem hidin nun'alianad Judah.† At nan tataguh nan ablublubabluy ya nunheglay
pamihuldan da'yu an dumalat hinan nidugah an pummolta' ay da'yu.
5 Ya hitun a'atan hana ya undan way mammo' ay da'yun tatagud Jerusalem?
Ya undan goh way munlungdaya ay da'yu?
Ya undan goh way mananhan hi aat di na'at ay da'yu?
6 Ti din'uga' ay da'yu ta innaynayunyun agguy nangunud ay Ha"in an Dios,
at hiyanan ad ugwan ya ubaho' da'yu

* **15:1** Daten duwan propetay nundengwa ahan an numpahpahmo' ay Apo Dios hinan historyn di Hudyu ta aliwan Apo Dios di bahol nan tatagu (Moses: Ex. 32:11-14, 30-34; Num. 14:13-23; Deut. 9:18-20, 25-29; Samuel: I Sam. 7:5-9; 12:19-25). † **15:4** Nan Alin hi Manasseh di na"appuhin alin numpapto' ad Judah (II Ki. 21:1-18; 23:26-27; 24:3-4; II Chron. 33:1-20).

an mi'id mahkay di homo"un da'yu.
7 At pun'iwa'at'u da'yuh nan ablublubabluy an umat ayuh dugi an mun'iyaddib,
ya pumpatoy'u nan imbabaluyyu ta ma'ahinut ayu
ti adiyu ipogpog nan nun'appuhin ato'atonyu.
8 Ya hay ma'at ya do'do"ol di mun'abaluh nan babluyyu
ya un nan ado'ol di panag hinan pingit di baybay.
At palpaliwanyu ya himbumagga ya himmawang di mi'gubat hinan tongan di algaw‡
ta pumpatoyda nan ungungan linala'i,
at nidugah di punlungdayaan nan o'ommoddan binabai.
9 At nan babain ommod an amin nan pitun imbabaluynan natoy
ya ma'ulaw an ay matoy an dumalat di punha'itan di nomnomna,
at hay punle'nana ya ay munhehellong.
Ya ta"on un nan tatagun na'angang ya ipapatoy'uh nan buhulda.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

Hay Nunlilian Jeremiah ay Apo Dios
10 Ya inali' di,
"Mi'id atog di amlong'u ti bumobohholday tatagun ha"in hitun babluy tu'u,
at odolnah unna' agguy nitungaw.
Mu mi'id ahan di ay'u inutang unu immutang ay ha"in,
mu tagwan an unna' pun'idutan hinan tatagu."

11 Ya tembal Apo Dios an inalinay,
"Ha"in di mangipapto' ay he"a ti maphod di ipatamu' ay he"a.
Ya olom ni' ya waday denolmu ti hitun punligatanda
ya pumbalino' nan buhulmu ta mumpahpahmo'dan he"a."

12 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Undan way taguh abalinanan mangipung hi gumo'
unu nan gambang an nalpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw?
13 Ya dumalat nan do'ol an numbaholanyun himpamabluy ay Ha"in
ya idat'un amin nan inadangyanyuh nan buhulyu.
14 Ya iyabulut'un baludon da'yun dida
ta mumbalin ayuh baaldah nan babluy an agguyyu in'innila
ti nidugah mahkay ahan di bungot'un da'yu an ay apuy an dumalang."

15 Ya inali' goh di,
"Apu, i'innilam di ma'ma'at,
at badangana' ni' ahan ta iballoh'un dida nan pangipaligligatandan ha"in.
Adim e'edpol ti la'tot ya pinatoya' ay dida
ti ha"in ya munligligata' an dumalat nan punhulbia' ay He"a.
16 Hidin ni'hapitam ay ha"in ya inun'unud'u an nidugah di amlong'u
an dumalat nan nidduma' ay He"an nidugah di abalinanan Dios.
17 Ya agguya' ahan nidniddum hinan way pun'am'amlongan nan tatagu
an unna' nun'o'ohhan§ dumalat di pangun'unuda' ay He"a
ti nidugah an umipabohol ay ha"in nan gunda aton an pumbaholan.
18 Mu anaad ta adi dumindinong nan punholholtapa'
an paddungnay adi mapoypoyanan nan hugat'u?
Undan adia' badangan ay He"a
an umat'ah nan ginnaw an wa ay ta timmiyalgaw ya natdu' ya nan obob an matdu'?"

19 Ya tembal Apo Dios an inalinay,
"Gulat ta itutuyum henen ninomnommu ya hinapitmu
at mabalin an mumbangngad'ah puntamuo'.
Ya gulat ta nahamad di hapitom ta bo'on nan mid hulbinan hapit
at mabalin an he"ay punhapito'.
Ti maphod hi un nan hapitom ya pangatmun nahamad di pun'innomnoman nan tatagu
ta mumbangngaddan he"a ta bo'on nan pohdonday hapitom.
20 At ta"on hi un da'a gubaton ya adida pa"abak ay he"a ti ipapto"u he"a,

‡ **15:8** Bahaom nan footnote di Jer. 6:4. § **15:17** Hi Jeremiah ya agguy nalhin (Jer. 16:2).

ya pabi'aho' he"a ta mipaddung'ah nan gambang an allup.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.
21 Immannung an ibaliw'u he"ah nan tatagun nun'appuhiy pangatdan mun'abungot!”

16

Hay Nangalyan Apo Dios hi Adi Mangahawah Jeremiah

1 Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 “Mahapul an adi'a ahan mangahawa
ta adi'a mahlag eten babluy. 3 Ti ibaag'un he"ay ma'at hinan ung'ungungngan mitungaw
eten babluy ya nan ma'at hinan o'ommodda. 4 Dida ya mun'atoydan dumalat nan pumatoy
an dogoh, unu gubat, unu batel. Ya mi'id di mamalun dida, ya mi'id goh di mangilubu'
ay dida, at hay odolda ya onon di hamuti ya animal hi inalahan. Ya nan ma'angang ya
umatdah allugit an awalitang hinan luta.”
5 Ya innayuna goh an inaliy, “Mahapul an adi'a umuy hinan abung an awadan di natoy
an umuy me"an. Ya adi'a goh middum an mi'lungdayan dida ti Ha"in an Dios ya adi'
mahkay wagahan nan tatagu', ya adi' mahkay ipattig di pamhod'u ya homo"un dida. 6 Ya
mun'atoyday tatagu eten babluy an adadangyan ya nun'awotwot, mu mi'id nongkay di
mangilubu' ya mangebel ay dida. Ya mi'id goh di mangogod hi odolna unu mamukis hi
buu'nah mangipa'innilah pamaluana.* 7 Ya mi'id ah mangidat hi ma'an ya ma'inum hinan
way natayan ta ma'al'alu'da an ta"on un hinan way natoy di ommodda.”
8 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Adi'a umuy hinan abung an awadan di
inam'amlang an me"an ya mi'yinum. 9 Ti Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya la'tot
ya hamadom an tigon an pogpogo' an amin nan pun'am'amlongan di tatagu eten babluy.
At la'tot ya mi'id di madngol hi mun'am'amlong unu mungkantah nan umat hinan way
kasal.
10 Ya hitun pangipa'innilaam ay dateh nan tatagu ta hanhananda ay an alyonday, Anaad
ahan ta nidugah di pummoltan Apo Dios ay ditu'u? Undan hay numbaholanmin Hiya
an Dios? 11 Ya alyom ay diday, Manu ay umat hinay aton Apo Dios ya gapu ta din'ug
din o'ommod tu'u an agguyda inun'unud nan Uldina. Ti hay dinayawdah nunhulbianda
ya nan udum an madayaw. 12 Mu da'yu ya inyal'allanay aatyun na"appuhi ya un din
o'ommod tu'u! Ti nan pohpohdon di odolyun nun'appuhiy ato'atonyu an adiyu ahan
unudon Hiya! 13 At pakakon da'yun ten babluy ta miyuy ayuh nan adagwin babluy an
agguyyu in'innila ya ta"on un din o'ommodyu, mu adi da'yu hom'on ay Hiya! At hidiy
pundayawanyuh nan udum an madayaw an ta"on hi unyu iyal'algaw ya ilablabi!”
14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Magadyuh nan algaw an adi mahkay munhapata nan
tatagun Ha"in ti adida mahkay alyon di, Munhapata amih nan ngadan di Dios an
nangekak hidin o'ommodmin holag Israel hi ad Egypt. 15 Ti mahukatan ta alyonday,
Munhapata amih nan ngadan di Dios an mangiyanamut ay da'min holag Israel hinan
babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya hinan udum an babluy
an iyayanda! Ti la'tot ya pa'anamuto' didah nan numbabluyanda an din indat'u tuwalih
din o'ommodda.†
16 Mu hay mahhun hi ato' ya honogo' nan do'ol an tatagun paddungnay umuy manidu'
ta umuyda pundapap didan i'Israel. Ya honogo' goh nan paddungnay umuy manganup
ay dida ta pun'anupanda didah nan aduntuduntug ya hinan liyang hinan mabinatu. 17 Ti
Ha"in an Dios ya titiggo' an amin nan pangapangatda ya nan pumbahbaholanda. Ya adi
mabalin an ipo"oyana' ay dida. 18 At mumpidway pummoltaa' ay dida an dumalat di
baholda ti nidugah ahan di inatdan namuhih tun babluy. Ti pinnudah nan nidugah an
umipabohol an bululda.”

Hay Luwalun Jeremiah

19 Ya ha"in an hi Jeremiah ya nunluwalua' an inali' di,
“Apo Dios, He"ay baliw'u ya alpuwan di bi'ah'uh nan punligata'!
Olom ni' ya nan Hentil an malpuh nan abablubabluy
ya la'tot ya umalidan He"a ta alyonday,
Mi'id di udum hi bennoh din o'ommodmi
an anggay nan bulul an mi'id di hulbinan inyamman di tagu!
20 Ya undan mabalin an hay taguy mangiyammah dayawonda?

---

* **16:6** Ta"on un inyadin Apo Dios hinan Hudyu hanan ugalin di iCanaan (Lev. 19:28; 21:5; Deut. 14:1) mu inat nan udum an Hudyu damdama (Jer. 41:5; Ezek. 7:18; Mic. 1:16). † **16:15** Nibaag hitu an hi'itangan 1,000 an tawon di historyn di Hudyu ti (1) nakakdad Egypt hidin 1446 B.C., ya (2) inlayaw nan iBabylon didah din 586 B.C., ya (3) ente"an Apo Dios an nangipibangngad ay didad Israel ya ad Judah hidin 538 B.C. At 1446-538=908 an tawon an nibaag eten duwan verses.

Mabalin,
mu hanan inyammada ya un bulul an mid ah hulbida."

21 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Hiya nongkay nan ipattig'un dida nan aat di abalina',
at innilaonda mahkay an Ha"in nan immannung an Dios."

17

Hay Bahol nan iJudah

1 Impahapita' ay Apo Dios, at inalinay,
"Nan bahol nan iJudah ya paddungnay niyo'odol ay dida
an niyay'ayan di hiyay atonda,
ya paddungna goh un hiyay nipa'ot hinan dugun nan pun'onnganda.
2 Ya ta"on un nan imbabaluyda ya umat goh ay dida ti inada'adalda
an hay gunda pundayawan ya hinan inyammadan pun'onngan hinan awadan
nan bulul an Asherah*
hinan way mun'alubong an ayiw hinan dudunduntug.
3 At hiyanan hay ato' ya ipahamham'un amin nan inadangyandah nan buhulda
an dumalat nan pumbaholan an ato'atonda.
Ya ta"on nan duntug hi awadan nan Timplu' ad Jerusalem ya midat goh ay dida,
ya umat goh hinan nundayawandah bululda ta bagida.
4 At taynanda nan babluy an indat'un dida
ta umuyda itamuan nan buhuldah udum an babluy an agguyda in'innila.
Ti nidugah di bohol'un dida an ay apuy an dumaladalang hi enggana."

5 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ha"in an Dios ya moltao' nan tatagun adi managgung ay Ha"in
an hay pundenlanda ya nan abalinan di tagu.
6 Hay ipaddunganda ya nan a'ayiw an nitanom hinan mapulun,
at hiyanan mi'id di hohoddon hi pumhodandah udum hi algaw.

7 Mu mawagahan nan tagun mange'kod hi nitaguanan Ha"in an Dios,
8 at hay ipaddunganda ya nan a'ayiw an nitanom hinan neheggon hinan way ginnaw an
dimmatong di lamutdah nan way danum.
At hiyanan ta"on hi un mabayag an umugaw ya hihidyan munlangtay tubuda,
ya bumungadah nan gutud di bumungaanda.

9 Hay aat di nomnom di tagu ya nidugah an bumalbalih an amin hi logom
ti nihimung an na"appuhi.
At naligat an ma'awatan.

10 Mu Ha"in an Dios ya inila' di nomnomnomon† di tatagu ya nan pohdondan aton.
At hiyanan hay idat'uh lagbun nan hinohhan tagu
ya nan miyunnudan hinan pangatna.

11 Ya nan tatagun immadangyan an dumalat di kuluk
ya umatdah nan hamuti an mangobob hinan bo'on itlogna.
At hay umangunuh ya mami'id heden inadangyanda,
ya unda mahkay innilaon an mi'id di nomnomda."

Hay Himmapitan Jeremiah

12 Ya inali' di,
"Maphod ta wah tu'ah nan Timplum an awadan di nabagtun pumpapto'am
an nete"a tuwalih din hopapna!
13 He"a, Apo Dios, di hahalimidonmin bumadang ay da'min holag Israel,
at an aminda nan manginganuy ay He"a ya nidugah an mabainanda.
Ya nan man'ug ay He"a ya hay pumbalinanda ya umat hinan nitudo' di ngadandah
nan hupu' ya anggay an ma'utawda
ti din'ug da'an Dios an alpuwan di itaguan.

---

* **17:2** Hi Asherah ya babain bulul di iCanaan an mangidat anuh imbaluy ya nan amaphod di mihabal. † **17:10** Hay immannung hi inalinah tu ya nan *batin* ti hiyah ne kinulug nan Hudyuh awadan di punle'nan di tagu. Mu nepto' nan nibalin hitu ti kulugon nan iYadyang an hay *nomnom* di awadana.

14 At odowo' an ipaphoda' ni' ahan ay He"a, Apo Dios,
ti He"a ya anggay di mamaliw ay ha"in,
ya He"a ya anggay di daydayawo'.
15 Nan tatagu ya nidugah di ngohoydan alyondan ha"in di,
Uggoh mah din gunmu inalin hinapit Apo Dios hi ma'at?
Uggoh mah ta ipa'annungna?
16 Apo Dios, agguy'u ingnganuy nan tamu' an mangipapto' hinan tatagum,
ya agguy'u inyal'alu' ay He"a nan punligatanda.
Ti nan inalim ay ha"in di hiyay gun'u impa'innila.
17 At adia' ni' ahan pata'ton
ti He"ay pange'koda' hi mangibaliw ay ha"in hi un madatngan di a'ubahanmi.
18 At tigom ni' ahan ta nan mangipaligligat ay ha"in di pata'tom ya bainom ta bo'on ha"in,
ya diday ubahom ta mipa'annung ay dida nan ta'tandan ma'at!"

Nan Ngilin an Habadu

19 Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Umuy'ah nan pantaw di allup an gun pange'wan nan tatagu ya nan a'alid Judah ta tuma'dog'ah di. Ya immuy'a goh hinan udum an pantaw di allup hi ad Jerusalem. 20 Ta alyom ay diday, Ihamadyun donglon heten hinapit Apo Dios an ta"on un da'yun a'alid Judah ya da'yun amin an tatagun gun mange'wan ten pantaw di allup. 21 Ti inalinay, Ipogpogyun mungkumilduh nan way pantaw di allup ad Jerusalem hinan Habadun ngilin. 22 Ya mahapul an mi'id di ilahunyuh kalgah nan abungyu, ya mi'id di muntamu enen algaw ta ngilinonyu ti hiyah te tuwali din intugun'uh din o'ommodyu. 23 Mu agguyda inunud ti ma'angohhoyda an adida umunud ya mituduwan! 24 Mu gulat ta unudona' ay da'yu ta mi'id di mangita'in hi kalgayun maluh hinan pantaw di allup ad Jerusalem hinan Habadun ngilin ta unyuat ngilinon nongkay henen algaw 25 ya minaynayun di pun'ap'apuwan nan aliyun holag David hitud Jerusalem. At hiyanan mitakayda nan ap'apuyu ya da'yun iJudah hi kabayu ya nan kalesa. Ya makulug an mamapnuh tataguh tun ad Jerusalem hi enggana. 26 Ti umaliday tatagun malpuh nan abablubabluy ad Judah, ya ad Benjamin, ya nan nun'eheggon hi ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya mi'yalida goh nan tatagun numpunhituh nan dudunduntug an wah immapit hi alimuhan di algaw ya ad Negev. Ta pun'iyalidah nan Timplu' di e'nongdan Onong an Moghob di udum, ya nan Onong an Ma'an, ya nan Onong hi Pangidawatan, ya nan udum an e'nongda, ya wada goh di incense hi e'nongdan Ha"in an Dios. 27 Mu gulat ta adia' nongkay unudon ta adiyu e'gonan nan Habadun ngilin, ya gun ayu mun'odon hi kalgayuh nan aluhanyuh nan pantaw di allup ad Jerusalem at gohbo' ad Jerusalem hi engganay mapu an ta"on un nan allupna. Ti mi'id di way olognan mangdop hinan apuy."

18

Hay Nipaddungan nan i'Israel hinan Uklit

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 2 "Umuy'ah abung nan munduwin ti waday ipa'innila' ay he"ah di." 3 At immuya' hi abung nan munduwin, ya wah di an gun munduwin. 4 Mu wa ay ta duwinona nan uklit ta bo'on nan penhodnan bangay pumbalinana ya linumana ta ipidwana.

5 At inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 6 "Ha"in an Dios ya waday abalina' an mangat ay da'yuh pohdo' an umat hinan aton nan munduwin hi banga. Ti nan uklit an miyammah banga ya okod nan munduwin hi pohdonah pangiyammaan, at umat goh hina ay Ha"in hinan ato' ay da'yun holag Israel. 7 Ti Ha"in ya inali' ay hi ubaho' nan ohan babluy unu pumpapto'an ya ato'. 8 Mu wa ay ta muntutuyuda nan tataguh di ta du'gonda nan nun'appuhin gunda aton ya adi' ituluy nan ninomnom'uh a'ubahanda.* 9 Ya umat goh an ta"on hi un'u inali an wagaha' di ohan babluy unu pumpapto'an ta umongol di abalinan nan tataguh di 10 mu gulat ta danen tatagun nen babluy ta inaynayunda nan gunda ato'aton an nun'appuhi ya adia' unudon at adi' aton nan ninomnom'un maphod ay dida.†‡

11 At hiyanan honogo' he"a, Jeremiah, ta umuymu alyon hinan iJudah di, Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Ninomnom'un waday nappuhih ma'at ay da'yuh un ayu adi muntutuyuh nan nun'appuhin pangatyu ta hay nahamad di unudonyu. 12 Mu inila' an hay pambal damdama nan tatagu ya alyonday, Mi'id di hulbin nan inalim ti ninomnommi damdama an nan pohdonmiy hiyay atonmi an ta"on un bahol.

13 At hiyanan inali' an hi Apo Dios di,

---

* **18:8** Hay ohah na'atan te ya nan babluy ad Nineveh an kapitulyud Assyria (Jon. 3:1-10). † **18:10** Hay ohah na'atan te ya nan duwan pumpapto'an an ad Israel ya ad Judah. ‡ **18:10** Ta"on un adi maluman nan *aat* Apo Dios (Num. 23:19; Mal. 3:6; Jac. 1:17) mu maluman di *pangatna*.

Henen baholyun i'Israel ya nidugah ahan.
Ti undan way gunyu donglon ni' mah hi umat hinah ma'ma'at hi udum an babluy?
14 Hinan duntug hi ad Lebanon ya mi'id di nami'idan nan immugtul hidin ay dalallu,
ya umat goh hinan ayhugin danum hinan ginginnaw hinan Duntug an Hermon
an mi'id di ayna natdu'an.
15 Mu danen tatagu' ya adida umat hina ti din'uga' ay dida
ta nan bulul di nange'nongandah nan incense an genhobda.
At paddungnay tinaynanda nan nahamad ya maphod hi dalanon
ta nan pitluy an pumbahbaholan di inunudda.
16 At hiyanan minganuy heten babluyda ta an aminday maluh ya manoh'adah nan na'at
an himbumagga ya ninganuy,
at wumigiwigda.
17 At hitun umalian nan buhul an mangubat ay dida ya pun'ipiwa'at'u da'yun dida
ta umat ayuh nan hupu' an pun'iyaddib nan dibdib.
Ya hay a'atan ne ya adi' da'yu haggungon."
18 Ya waday udum an tatagun alyonday, "Munnomnom tu'uh aton tu'un mangipadinong
ay Jeremiah! Odolnaat wah nada nan padi, ya propeta, ya nan nun'anomnoman an
muntudtudun ditu'u! At nomnomon tu'uy ipabahol tu'un hiya ta adi tu'u donglon nan
gunna hapitona!"
19 At nunluwalua' an inali' di,
"Badangana' ni' ahan, Apo Dios,
ta ipadinongmu nan tatagun ipabaholdan ha"in di nun'appuhi!
20 Ti undan mabalin ta nan maphod ya hay nappuhiy ballohna?
Mu ta"on un umat hina ya nunluhu'da damdamah bituh pangnadan ha"in!
Mu He"a ya i'innilam an ha"in di gun numpahpahmo' ta adim ni' ubahon didan
dumalat nan baholda!
21 At ad ugwan ya odowo' an mabtelda nan imbabaluyda,
unu matoydah nan gubat nan ungungan linala'i
ta mun'anguhu ya nun'abalu nan binabain a'ahawada.
Ya nan o'ommodda ya mun'a'atoydan dumalat nan pumatoy an dogoh.
22 Ya inalim ahan di ipa'alim di mangubat ay dida,
at waday madngol an ahikikilah nan a'abungda.
Ti nunluhu'dah bituh pangnadan ha"in,
ya nun'iyammada goh di ahulua'.
23 Mu He"a, Apo Dios, ya i'innilam nan ninomnomdan penhoddan patayona',
at adim ni' aliwan nan nun'appuhin gunda aton
ta unmuat ni' moltaon dida
ta ipa'dammun diday bungotmu an dumalat nan baholda."

19

Hay Apa"ian ad Israel an Umat hinan Uklit an Tibung

1 Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Umuy'a nguminah *nan uklit an tibung*
hinan munduwin. Ya initnudmuy udumnah nan mumpangipangpanguluh nan tatagu ya
nan papadi 2 ta umuy ayuh nan Nundotal an Ben Hinnom an neheggon hinan Pantaw
an Ma'alih Naphal an Bangan Uklit ta hidiy pangipa'innilaam hinan alyo' ay he"a. 3 An
alyom di, Da'yun a'ali ya da'yun tatagud Jerusalem, donglonyuh ten hinapit Apo Dios an
nidugah di abalinanan Dios ad Israel ti inalinay, Ipa'ali' di apa"ian ten babluy. At hay
a'atana ya an aminday mangngol ya nidugah an manoh'ada. 4 Ya manu ay umat hinay
ma'at ti din'uga' hinan iJudah an mundayaw ay Ha"in, ya numbalinondah ten babluy hi
nundayawandah nan udum an madayaw an nange'no'e'nongandah nan moghob hinan
abulubulul an agguyda in'innila. Ya ta"on un din o'ommodda ya din a'alid Judah ya
agguyda inila hanan bulul. Ya hay oha goh ya do'ol di pinatopatoyda eten babluy an
mi'id di baholda. 5 Ya nun'iyammaday pun'onnganda ay Ba'al ta panghobandah nan
ung'ungungngan imbabaluydan linala'in e'nongdan hiya. Mu Ha"in ya mi'id ahan di umat
hinah inali' hi atonda unu ninomnom'uh ipa'at'un dida. 6 At hiyanan la'tot ya heten ad
Topheth unu Nundotal an Ben Hinnom ya mahukatan mahkay di ngadana ta Nundotal
an Pamatayan hi Tatagu.

7 Ti pa"io'* nan ninomnom nan iJudah hi atondan mi'gubat. At diday ipapatoy'uh
nan buhuldan umalin mangubat ay dida ta ipa'an'uy odoldah nan hamuti ya animal hi
inalahan. 8 Ya nan babluy ad Jerusalem ya nidugah di apa"iana ta punhimpipihulan di
tatagu. Ya an aminda nan maluh ya nidugah an manoh'ada nongkay hinan ma'at enen
babluy. 9 Ti hay ma'at ya li'ubon nan buhul ta engganah un mapuh an amin di ma'an enen
babluy. At dumalat nan nidugah an hinaang nan tataguh di ya ononday imbabaluyda ya
i'ibbada."†
10 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Nalpah ay an inalim ay didah ne ya penhe'mu
nan tibung ta tigon nan initnudmu.‡ 11 Ya inalim ay diday, Umat hituy inalin Apo Dios
an nidugah di abalinana: Ha"in ya pa"io' heten babluy ta umat hi napa"ian nen tibung
an adi mabalin hi mipaphod. Ya hitud Topheth di pangilubu'andah nan mun'a'atoy ta
engganah mapnu ta mi'id mahkay di pangilubu'an hinan udum. 12 At pumbalino' hi
lubu' ad Jerusalem ta umat hi ad Topheth. 13 Ya mun'apnuh natoy nan a'abung hidi
ya ta"on nan palasyun nan a'alid Judah. Ma'at hana an dumalat nan tatagu ya nan
a'alida an numbalinonda nan nundotal an atap di a'abungdah pangigohbandah incense
ta pundayawdah nan abitubittuan an dayawonda. Ya hidi goh di pangidawatandah bayah
ta pundayawdah nan udum an madayaw."
14 Unat goh nalpah an inali' hanad Topheth ya nakaka' ta immuya' hinan gettaw di
Timplun Apo Dios, ya timma'doga' hidi, ya inali' hinan tataguh diy, 15 "Donglonyuh ten
inalin nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon nan holag Israel. Hidin hopapna ya
impa'innilanan ditu'u an inalinay pa"ionah ten babluy ad Jerusalem ya nan nun'eheggon
an babluy. Mu nangohoy ayun adiyu pohdon an donglon. At ad ugwan ya ipa'annungna."

20

Hay Nangibaludan Pashhur ay Jeremiah

1 Nan padin ap'apun mumpapto' hinan Timplun Apo Dios* an hi Pashhur an hina'
Immer ya unna dengngol nan inali' 2 ya impahuplita',† ya binangkilingana' hinan way
Numbagtun Pantaw Benjamin hidih nan way Timplu. 3 Ya heden nabiggat ya unna'
ipibo'tan ay Pashhur. Ya inali' ay hiyay, "Inalin Apo Dios an bo'on mahkay he"ah Pashhur
ta he"ah Tagun Tuma'ta'atot.‡ 4 Ti inalin Apo Dios di, La'tot ya nidugah di ta'otmuh nan
ma'at, ya umat goh hinah nan liligwam. Ya titiggom di pumpamatayan nan buhul ay
didah tun punggugubatanda ti ipa'abak'u da'yun iJudah hinan alid Babylon§ ya hinan
tindaluna. At pumpatoyday udum ay da'yu, ya nan ma'angang ya iyuydad Babylon. 5 Ya
pun'ipahamham'uh nan buhul an amin nan inadangyanyu ya an amin nan nun'abalul
eten babluyyu. Ya an amin nan balitu' di a'alid Judah ta iyuydad Babylon. 6 Ya ta"on
un he"a, Pashhur, ya an amin nan pamilyam, ya an amin nan liligwam ya miyuy ayud
Babylon* ta hidiy atayanyu ya ilubu'anyu ti layah nan inalim ay dida an bo'on Ha"in an
Dios di nalpuwana."

Hay Nunlilian Jeremiah ay Apo Dios

7 Ya nunlilia' ay Apo Dios an inali' di,
"Apu, inhapitana' ay He"a ta numbalina' hi propeta.
Ya gapu ta nidugah di abalinam ya un ha"in ya na'al'alu'a' ya inabulut'u.
At ten ad ugwan ya nidugah di ngohoy di tatagun ha"in an ten pumpadngolana'
8 ti an amin nan inalim hi ipa'innila' hinan tatagu ya un hay apa"ianda unu atayanda!
At hiyanan paligligatona' ya pumbainana' ay dida!
9 Hin'umu'uddum ya inali' hi nomnom'uy,
Idinong'u mahkay an mangipa'innilah nan ipa'innilam ay Ha"in.
Mu nan hapitmu ya ay mundalang an apuy an adi mabalin hi un'u ipo"oy!
10 Ya dengngol'un iyabu'abu'ab nan tatagun alyonday,

---

* **19:7** Nan hapit an *pa"ion* ya umat hinan hapit di Hudyu an *nan uklit an tibung*. Hiyaat nin hi un immandal Apo Dios ay Jeremiah ta itnudnay mumpangipangpanguluh tatagu ya nan papadih nan Pantaw an Ma'alih Naphal an Bangan Uklit ti waday maphod an itudunan dida. † **19:9** Immannung an na'at hidin 586 B.C. (Lam. 2:20; 4:10; Ezek. 5:10). ‡ **19:10** Hay ugalin nan i'Egypt ya itudo'day ngadan di buhuldah nan uklit an tibung ya duyu ta awni ya pina"ida, ya hay impa"elna ya nan apa"ian nan buhuldah awni. Mid mapto' ya inyunnud Apo Dios enen aat di ugali. * **20:1** Bo'on hiyay Nabagtun Padi mu hiyay netob an way haadna ti impapto'nay papadin pulis hinan Timplu ta mid gumuluh di. † **20:2** Mid mapto' ya inunud Pashhur nan nitudo' hi Deut. 25:2-3. ‡ **20:3** Unu Magor-Missabib. § **20:4** Nan Alin hi Nebuchadnezzar ya 605-562 B.C. di nun'alianad Babylon. * **20:6** Mid mapto' ya ag'agadan nipiyuy ad Babylon hidin 597 B.C. ti un na'amtang ya waday duwan nipallog ay Pashhur hinan Timplu an da Jehoiada ay Zephaniah (Jer. 29:26).

Niya goh di Umipata'ot![†]
Odolnay un tu'u idalom hinan ap'apu ta way atonan duminong an gun humapihapit!
Ya ta"on un didan liligwa' ya hay ibahhawa' di titiggonda
ta way atondan mangat hinan pohdondan aton ta iballohdan ha"in.

11 Mu He"a, Apo Dios, di makulug hi ibba'
an paddungnay tindalun ongol di abalinana.
At adi mabalin hi abakona' hinan bumobohhol ay ha"in ti diday mipa'ampa ya mabainan,
ya heden ipa'ampaanda ya adi ma'aliwan hi enggana.
12 He"a, Apo Dios an nidugah di abalinana, ya na'ahhamad di atom an mangipanuh hi tatagu
ti i'innilam nan nahamad di pangatda.
Ya He"a goh di nanginnilah wah nomnom di ohan tagu,
at He"ay okod an mangiballoh hinan ato'aton nan bumubohhol ay ha"in
ti He"ay pangiyokoda' hitun nitagua'.

13 Ya ikanta' di pundayaw'un He"a, Apo Dios,
ti He"ay nangibaliw ay ha"in hinan na"appuhin pangat nan tatagun mangipaligligat ay ha"in!

14 Odolnay unna' agguy nitungaw,
ta maphod ni' goh un din nangitungawan ina ay ha"in ya ma'aliwan!
15 Ya odolna goh hi un mi'id nangipa'amlong ay amah
nangipa'innilaanan lala'i nan nitungaw an imbaluyna.
16 Ya maphod tuwalih un mi'id henen tagu an umat hinan babluy an pina"im, Apu, an agguymu enehmo'an,[‡]
ya maphod ni' unna donglon nan kumilah nan helhelong ya tu'u' di tindalun gumubat hinan tongan di algaw.
17 Ti anaad ta agguya' pinatoy ay hiyah din nihabia' ta agguya' nitungaw
ta un at hay putun inay ninayun hi lubu"u?
18 Anaad nin tuwali ta nitungawa'?
Manu ay nin ya ta tigo' di nidugah an punligata' ya pamaindan ha"in hi engganah ataya'!"

21

Hay Agguy Nangiyabulutan Apo Dios hinan Inalin Zedekiah

1 Hi Apo Dios ya himmapit ay ha"in hidin nannagan nan Alin hi Zedekiah[*] ay da Pashhur an hina' Malkijah[†] ya nan padin hi Zephaniah an hina' Maaseiah[‡] ta immalidan ni'hapit ay ha"in. At immalida, ya inaliday, 2 "Innilaom man anuy pohdon Apo Dios hi ma'at ti ente"an man nan tindalun nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar[§] an mangubat ay ditu'u![*] Ya olom ni' ya badangan ditu'un Apo Dios an umat hidin hopapna ta atonay umipanoh'a ta olom ya pakakonah tu da Nebuchadnezzar ya nan titindaluna!"
3 Mu tembal'u didan inali' di, "Umuy ayu ay Zedekiah ta alyonyun hiyay, 4 Hay hinapit Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel, ya inalinay, Nan almasyu ya pumbalino' hi mi'id hulbidah pangubatanyuh nan alid Babylon ya nan titindalunan nunli'ub eten babluy! At danen buhulyu ya pahgopo' damdama didah tun babluyyu! 5 Ya Ha"in an Dios an nidugah di abalinanay mangiyal'allan mangubat ay da'yu ti nidugah di inatyun nangipabungot ay Ha"in. 6 Ya ipa'ali' goh di atata'ot an dogoh ta mun'a'atoy ayun tatagu ya nan animal an wadan ten babluy. 7 Ya hay ma'at hinan aliyuh tud Judah an hi Zedekiah, ya nan u'upihyalna, ya nan udum an tatagun melwang hinan pumatoy an dogoh, ya nan gubat, ya batel ya ipadpap'uh nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ya nan i'ibanan buhulyun namhod an mamatoy ay da'yu. At pumpatoy da'yu an mi'id di homo'na."
8 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, "Ibaagmuh nan tatagu ta mumpilidah unda pohdon an matoy unu mi'tagu. 9 Ti an aminda nan ma'angang an mihinad Jerusalem

[†] **20:10** Nan hapit an Umipata'ot ya ohan agguy immannung an ngadan Jeremiah. [‡] **20:16** Unu ad Sodom, ya ad Gomorrah, ya ad Admah, ya ad Zeboiim (Gen. 19:24-25, 29; Deut. 29:23). [*] **21:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di dumalat hinan anahamad'u.* [†] **21:1** Nob'on nan tagun nibaag hinan Jer. 20:1-6. [‡] **21:1** Nob'on nan tagu an propetan nuntudo' hinan Liblu an Zephaniah. [§] **21:2** Hay pohdonan ibaga ya *O Apu Nabu, halimunam ni' nan imbaluy'un lala'i ya nan igadmih tu!* Hi Nabu ya ohan bulul di iBabylon. [*] **21:2** Ente"anan nangubat ad Judah hidin 588 B.C. ti din'ug nan Alin hi Zedekiah hiyan den tawon (Jer. 52:3).

ya matoydah gubat, ya batel, ya dogoh. Mu nan humukuh nan iBabylon an mangubat ay
da'yu ya adida matoy. 10 Ti Ha"in an Dios ya pa"io' ad Jerusalem. At abakon da'yuh nan
alid Babylon, ya pinuulanan amin heten babluy ta mumbalin hi dapul."
11 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Alyom hinan alid Judah ya hi an amin hinan
papamilyana ta donglondah ten alyo' ay dida."
12 At inali' ay diday,
"Da'yun holag David ya ihamadyun donglon heten inalin Apo Dios ti inalinay,
Ihamadyu ta nepto' di atonyun mangipanuh hinan tataguh abigabigat
ta badanganyu nan paligaton di udum an tatagu ya nan maplohan hi gina'uda.
At nan nahamad di atonyu ti ibahhawyu ay ta nan nappuhiy atonyu
ya umannung an paddungnay umat hinan bimmi'ah an apuy di pangipabung-
tanyun Ha"in
an mi'id di mabalin hi mangdop.
13 Ya nomnomonyun da'yun iJerusalem an numpunhituh nan nun'abagtu ya mabinatu!
Alyonyu nin di,
Undan way umalin mangubat ay da'mi?
Ya undan way manggop hitun nihamad di allupnan babluymi?
14 Mu Ha"in an Dios di mummoltan da'yu an miyunnudan hinan gunyu ato'aton,
ya puula' nan palasyun di aliyu ta me'eghob an amin ad Jerusalem.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

22

Hay Amoltaan nan Nun'appuhin A'ali

1 Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Mundadyu'ah* abung di alid Judah,† ya inulgudmuh ten hinapit'u. An alyom di, 2 He"an alid Judah an holag David ya donglom heten hinapit Apo Dios, ya ta"on un da'yun u'upihyal, ya da'yun amin an tatagu ya mahapul an donglonyu. 3 Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Mahapul an nan nahamad ya makulug di atonyu ta badanganyu nan mipaligligat ya nan naplohan hi gina'uda. Ya ipapto'yu nan bunag, ya nan nguhu, ya nan nun'abalu ta adiyu paligaton dida ta mi'id di mipapatoy hinan mi'id di baholnan tagu eten babluy. 4 At ihamadyu ay an unudon daten inali' ay da'yu ya immannung an maphod di ma'at hinan mun'ali an holag David hitud Judah. At mabalin an maphod di humgopanda eten pantaw di palasyun di ali an milugandah kakalesa ya kakabayu, ya nitnudda nan upihyal ya nan tataguda. 5 Mu gulat ta adiyu unudon daten imbaga' ay da'yu at umannung an mapa"ih ten palasyun di ali."
6 Ya intuluy goh Apo Dios an inalinay,
"Nan amaphod di palasyuh ad Judah ya umat hinan amaphod nan babluy ad
Gilead
ya nan atata'nang an duntug hi ad Lebanon.‡
Mu la'tot ya ninganuy ta umat hinan mapulun.
7 Ya ipa'ali' di tatagun mama"ih nan palasyun di ali
an pun'ita'inday wahayda ta pumputulanda nan mun'aphod an ayiw an cedar an
nun'iyamma,
ya numpuulanda.
8 At an amin nan tatagun malpuh abablubabluy an maluh ya mumbabaggaandan alyonday, Anaad ta pina"in Apo Dios heten nundengwan babluy? 9 Ya hay pambal di udum ya alyonday, Manu ay ya unda agguy inunud din inabulutdan Tulag Apo Dios ay dida. Ya nan nat'on di dinayawda ya intamuanda."

Hay Inulgud Jeremiah hi Aat nan Alin hi Jehoahaz§
10 Ya alyo' ay da'yun iJudah di,
"Adiyu kilaan unu ilungdayaan nan natoy an aliyu,*
mu hay kilaanyu ya nan aliyun niyuy hi udum an babluy.
Ti mete"ad ugwan ya adi mahkay mumbangbangngad hitu.

---

* **22:1** Nan palasyu ya wadah ampan di Timplun Apo Dios. † **22:1** Mid mapto' ya nan Alin hi Zedekiah, ya 597-586 B.C. di nun'alianad Judah (II Ki. 24:18-25:26; II Chron. 36:11-14). ‡ **22:6** Nan duwan babluy an ad Gilead ya ad Lebanon ya nundengway inalahanda, ya nan ayiw an na'usal hinan palasyu ya nalpud Lebanon (I Ki. 5:6, 8-10; 7:2-3; 10:27). § **22:9** Unu nan Alin hi Shallum. *Shallum* di immannung an ngadana, mu *Jehoahaz* di balbalun ngadanah din numpapto'ana. Ya un tuluy bulan ya anggay di nun'alianad Judah hidin 609 B.C. (II Ki. 23:31-35; II Chron. 36:1-4).
* **22:10** Hay ngadan ten natoy ya hi Josiah, ya 640-609 B.C. di nun'alianad Judah (II Ki. 22:1-23:30; II Chron. 34:1-35:27).

11 Ti hay inalin Apo Dios hi ma'at ay Jehoahaz an hina' Josiah an nihukat ay amanan alid
Judah ya miyuy hi udum an babluy an adi mahkay mumbangbangngad hitu. 12 Ti matoy
hinan babluy an nibaludana ta adina mahkay tigon heten babluyna."†

Nan Inulgud Jeremiah hi Aat nan Alin hi Jehoiakim‡

13 Inalin goh Apo Dios di,
"Ma'idutan nan tagun layah di atonan mangiyammah abungna an duway
galaduna goh udot
an pilitonay tataguh numbabluyanan muntamu,
mu mi'id di idatnah bo'laonda.
14 Ti hay ninomnomna ya alyonay,
Mangammaa' hi ongol an abung ta hinan miyadwan galadu ya o"ongol di
kuwaltuna.
Ya umat goh an o"ongol di tawana an hay cedar an ayiw di miyamma
an mapentolan hi mumbolah."

15 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Hay ibagam hinan ali ya alyom di,
Bo'on nan maphod an palasyu di dumalat hi a'e'gonam an ali!
Ti uggoh mah ta hi amam an hi Josiah di pangiyunnudam?
Hiya ya nahamad di nangatnah nan tatagu,
at hiyanan wadan amin di mahapulna,
ya maphod an amin di na'na'at hidin nun'aliana
16 ti binadangana nan nun'awotwot an munhapul hi badang.
At hiyanan maphod goh di gun na'at ay hiya ya hitud Judah
ti umat hinay aat nan tagun nanginnilan Ha"in.
17 Mu he"a ya nat'on ti hay pohdom ahan ya nan bagiom an ta"on un kuluk di pangatmu.
An ta"on unda mipapatoy nan tatagun mi'id di baholda
ya gunmu goh paligligaton unu ipadildilah di udum an tatagu.
18 At hiyanan umat hituy alyo' an hi Apo Dios hi ma'at hinan alid Judah an hi Jehoiakim
an hina' Josiah an inali' di,
Mi'id ahan di mangebel ay he"ah un'a matoy,
ya mi'id goh di mangadyu ay he"a,
ya mi'id goh di mangalih adyu'a han apumi ya nan amaphod di numpapto'ana.
19 Ya milubu"a an umat hinan natoy an dongki an nonong ya ginuyudda,
ya inyuyda intapal hinan pantaw di allup ad Jerusalem."§

20 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ta"on hi un ayu munti'id an umuy ad Lebanon ta muntu'u' ayuh di
ta madngol ad Bashan di tu'u'yu
unu hi ad Abarim ta tu'u'anyu didah di,
mu mi'idda damdama nan gunyu pumpabadangan ti nun'atoydan amin.
21 Ti nihimung an adia' unudon ay da'yu
ti hidin amaphodyu an mid al'alin da'yuh tun babluyyu ya pinadana' da'yu.
Mu hihidya damdamay aatyun nete"ah din a'ungayu ya agguya' inunud.
22 At hiyanan paddungnay pun'iyaddib di puo' an amin nan a'ap'apuyun mumpangipang-
pangulun da'yuh udum an babluy,
Ya ta"on un nan gunyu pumpabadangan ya miyuydah udum an babluy.
At makulug an mabainan ya mipa'ampa ayu an dumalat nan nun'appuhin pangatyu.
23 At da'yun nunhituh nan ma"aphod an palasyud Jerusalem an nadedengan hi maphod
an ayiw an cedar
ya manud ugwan ti malenggop ayu.
Mu hi awniat nunheglay kumilaanyuh dumatngan di punholholtapanyu
ti hay aatna ya umat hi dogoh di ung'ungngah un mitungaw."

*Hay Inulgud Jeremiah hi Aat nan Alin hi Jehoiachin**

† **22:12** Hidin 609 B.C. ya impiyuy nan Alin hi Neco II (610-595 B.C.) hiyad Egypt, ya natoy hiyah di (II Ki. 23:34; II Chron. 36:4). Hay pohdon nan ohan ngadana an Jehoahaz an ibaga ya *hi Apo Dios ya ipilitnan mangngal*, at paddungnay na'at goh ay hiya. ‡ **22:12** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. (II Ki. 23:36-24:7; II Chron. 36:5-8). § **22:19** Ta"on un agguy nitudo' hinan II Ki. 24:6 di aatna mu immannung an na'at ti hiyah ne impa'innilan Apo Dios hi ma'at ay hiya. * **22:23** Tuluy bulan ya anggay di nun'alianad Judah hidin 598 B.C. (II Ki. 24:8-17; 25:27-30; II Chron. 36:9-10). Ya duwa goh di ngadana an Jeconiah ya Coniah, ya hay pohdondan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipa'at*.

24 Ya hay hinapit Apo Dios ay Jehoiachin an hina' Jehoiakim an alid Judah ya inalinay,
“Ha"in an Dios ya du'go' he"a, Jehoiachin, an ta"on un he"ay pinili' hi ali an paddungnay
hengheng an inhu'lub'uh agwan'u, mu ano' he"a damdama. 25 At idat'u he"ah nan
buhulmun hi Nebuchadnezzar an ta'tam ya hinan titindalunan namhod an mamatoy
ay he"a. 26 Ti iyabulut'u an da'yun inam† ya miyuy ayuh nan nat'on an babluy ta hidiy
ibaludanyu ya atayanyu.‡ 27 At ta"on ahan hi unyu pohdon an mumbangngad hitu mu adi
mabalin.”§
28 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Undan heten hi Jehoiachin ya umat hinan uklit an bangan napa"i ta mi'id di
namhod ay hiya?
Undan hiyay dumalat hi iyayana ya nan imbabaluynah* udum an babluy an agguyda
in'innila?
29 Ti inalin Apo Dios di,
At da'yu ni' an iJudah ya donglonyu ahan tun alyo':
30 Ubahonyuh nan libluy ngadan nan imbabaluy Jehoiakim ta ay mi'id di imbabaluyna†
ti hiya ya mi'id di maphod hi aatna.
Mi'id hinan imbabaluynay pumhod di nitaguana,
ya mi'id di mun'alin didah ad Judah.
Ha"in hi Apo Dios di nanapit ete.”‡

23

Nan Maphod an Hapang
1 Ya inalin goh Apo Dios di, “Mahmo' ayun ma'alih a'ap'apun nan tatagu' ti alyon un
da'yuy mumpapto' ay didan ay kalnilu mu un at goh da'yuy mama"i ya mangiwa'at ay
dida! 2 Ti da'yun a'ap'apun nangiwa'at hinan tatagu' hi udum an babluy ya moltao'
da'yu an dumalat nan adi maphod an inatyun dida an agguyyu impapto'. 3 Mu la'tot
ya Ha"in tuwaliy mangamung hinan na'angang an tatagu' hinan babluy an niyayanda
ta pa'anamuto' dida. Ya munholagda ta dumo'olda. 4 Ya pilio' di maphod hi ap'apudan
manalimun ay dida. At mi'id mahkay tuma'tanda, ya mi'id ah ohah ma'utaw ay dida.”
5 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Udum hi algaw ya pot'o' han mun'ali an holag David*
an hay ipaddungana ya nan nahamad an Hapang.†
Ti henen mun'ali ya nahamad di pangatnan mangipapto' hinan tataguna.
6 Ya hay pungngadandan Hiya ya Hi Apo Dios di Dumalat hinan Anahamad Tu'u‡
ti hitun pun'aliana ya mabaliwanda ya lumenggopda nan iJudah ya i'Israel.”§
7 Ya inalin goh Apo Dios di, “Madatngan ay goh henen algaw ta wada ay di ihapatan
nan tatagu ya adida mahkay alyon di ihapatadan Ha"in an Dios an nangekak hidin
o'ommoddan holag Israel hi ad Egypt. 8 Ti hay alyonda mahkay ya ihapatadan Ha"in an
Dios an nangawit ay didan holag Israel hinan babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di

† **22:26** Unu hi Nehushta (II Ki. 24:8). ‡ **22:26** Na'at hidin 597 B.C. ti nipiyuydad Babylon (II Ki. 24:15). § **22:27** Natoy hi Jehoiachin ad Babylon an ta"on un nibo'tan hinan baludan hidi (II Ki. 25:27-30). * **22:28** Ta"on un himpulu ta walu ya anggay di tawon nan Alin hi Jehoiachin hidin nangilayawandan hiya ta nipiyuy ad Babylon mu wada damdamay duwan a'ahawana (II Ki. 24:15), ya ni'layaw goh nan numbino'ob'on an imbabaluydan dida (bahaom nan footnote di Jer. 22:30). † **22:30** Hay imbabaluyna ya da Shealtiel ay Malkiram, ya da Pedaiah ay Shenazzar, ya da Jekamiah ay Hoshama, ya hi Pedaiah (I Chron. 3:17-18), ya mid ay diday nun'alid Judah. Nan ohan ap'apun Jehoiachin an hi Zerubbabel ya numbalin hi gobelnadol ad Judah hidin immanamutan nan Hudyud Judah (I Chron. 3:19; Hag. 1:1), mu agguy nun'ali. Nan lala'in nipallog ay Jehoiachin an nun'ali an hi Zedekiah an hi ulitaona an bo'on holagna (Jer. 37:1), ya da Zedekiah ya nan linala'in holagnay nahhun an natoy ya un hi Jehoiachin (Jer. 52:10-11), at hi Jehoiachin di angunuh ahan hinan holag David an nun'ali. Hay mehnod an mun'ali ya nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu. ‡ **22:30** Heten verse ya nidugdugah ahan an probleman di Hudyu ti alyonday hay aton nan Alin Pento' Apo Dios an umalin mun'alih un mid ah imbabaluy Jehoiachin hi mabalin an mipallog ay hiyan mun'ali ti na'idutandan hinohha anu. Mu itudun nan Jer. 23:5 an waday umali, mu hay atona nin ta Hiya ya holag David ta waday biyangnan mun'ali mu adi ma'idutan di dalana goh? Bahaom nan footnotes di Mat. 1:11 ya Lk. 3:31 ta innilaom di remedyona ti immannung an agguy na'idutan nan dalan nan Alin Pento' Apo Dios, ya wada goh di haadnan mun'ali ti holag goh da David ay Jehoiachin. * **23:5** Unu hi Jesu Kristu. † **23:5** Hay pohdon ad Nazareth an nunhituwan Jesu Kristu an ibaga ya *hapang* (Mat. 2:23). ‡ **23:6** Hiyah ne pohdonan hapiton nan ngadan nan alidan hi Zedekiah (bahaom nan footnote di Jer. 21:1). At ta"on hi un adi maphod an ngadan ay Zedekiah ti adina kulugon mu hiyay ma"aphod an ngadan ay Messiah ti makulug ahan nan aatna. § **23:6** Mu bahaom nan footnote di Jer. 22:30 ti heten impa'innilan Jeremiah ya paddungnay bo'nona nan impa'innilana, at umipa'ulaw ahan hinan Hudyu.

buhu'an di algaw, ya nan udum an babluy an niyayanda. Ti la'tot ya ipa'anamut'u didah
nan numbabluyandan indat'u tuwalih din o'ommodda."

Nan Inulgud Jeremiah hi Aat nan Mumpunlayah an Propeta

9 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
"Nidugah an munha'it di nomnom'u ya wumogwoga' hi ta'ot'u
an dumalat nan mumpunlayah an propeta.
An ay ihunay unna' nabutong an dumalat nan hinapit Apo Dios an ma'at ay dida.
10 Ti danen propeta ya nunnaud an nun'appuhiy pangatda
an nan nibahhaw di nangiyatandah nan abalinanda.
Ya umat goh hinan tatagu an din'ugdah Apo Dios,
at hiyanan paddungnay munlungdaya tun luta ti namagananda nan pahtuh
nummoltan Apo Dios."

11 Ya inalin Apo Dios di,
"Agguya' ahan inunud hinan numbino'ob'on an propeta ya nan papadi
ti ta"on un hinan Timplu' ya gunda inat di nappuhi.
12 At hiyanan moltao' didah un madatngan di amoltaanda ta mun'a'ubahda
ti paddungnay nipotto'dah nan munhehellong,
ya mundongngol an owon ta magahda ya nun'atoyda.

13 Ya ta"on un nan numbino'ob'on an propetad Samaria*
ya tinnig'u goh nan nidugah an numbaholanda
ti hay gunda impa'innilah nan tatagu ya nan impa'innilan Ba'al anu ay dida.
Ya diday nangidoldol hinan tatagu' hi ad Israel ta din'uga' ay dida.
14 Mu inyal'allanay bahol nan numbino'ob'on an propetad Jerusalem†
ti gunda inlugtapan nan a'ahawada,
ya innaynayundan nunlayah,
ya gunda enetlod nan tatagu ta nan nun'appuhiy innaynayundan inat an agguyda
nuntutuyu.
At umatdan amin hidin tatagud Sodom ya ad Gomorrah.

15 Ya hay inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinana
ya panganona didah nan ma'appait an ma'an,
ya impa'inuma' didah nan nabininuan an danum
ti diday dumalat hi nihinapan nan do'ol an nun'appuhin ma'ma'at."

16 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinanah nan tatagud Jerusalem di,
"Adi ayu pedpedngolan hinan paddungnay umipadenol an ibagan danen
numbino'ob'on an propeta
ti un hay ninomnomda an bo'on Ha"in di nalpuwana!
17 Ti hay al'alyon danen propetah nan tatagun mungngohoy ay Ha"in ya alyonday,
Adi ayu numanomnom ti hay inalin Apo Dios ya mid al'alin da'yu!
Ya danen tatagun nan nun'appuhin laylaydon di odolday ato'atonda ya alyondan
diday,
Ta"omman, at mi'id di ma'at ay da'yuh nappuhi!
18 Mu Ha"in an Dios ya alyo' ay da'yuy
mi'id di ohan daten propetah immannung an nanginnilah nan wah nomnom'u!
Ya umat goh an mi'id ay diday namhod an mangngol hinan ibaga'!
19 Mu Ha"in an Dios ya awniat nidugah di bumungta' hinan mumbahol
ti umat hinan mabi'ah an puo' di ato' an mangubah hinan tatagun nun'appuhiy
pangatda.
20 Ti hay bungot'u ya adi nonong ya na'uyah an engganah un'u aton an amin nan
ninomnom'u,
at ma'awatanyu mahkay an amin hanan ma'ma'at.
21 Ti bo'on Ha"in di nannag ay danen propeta,
ya agguya' goh ni'haphapit ay dida!
Mu alyonda damdamay un Ha"in di nalpuwan nan gunda alyon hinan tatagu!
22 Ti un gulat ta immannung an nan Hapit'uy dengngolda ta hiyay impa'innilada
at wan din'ug nan tatagu' nan nun'appuhin ato'atonda!"

* **23:13** Hiyay dadan an kapitulyud Israel. † **23:14** Hiyay kapitulyud Judah.

23 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ha"in an Dios ya wagwadaa' ay da'yu,
24 at hiyanan adi mabalin hi unna' ipo"oyan ta adi' da'yu tigon.
Undan agguyyu inilan ta"on di ad abuniyan ya hitun luta ya wagwadaa'?
Ha"in an Dios di nanapit ene.

25 At dengngol'u nan gun ibagan danen propeta an alyonday wada anuy impattig'u unu impa'enap'un dida. Ya gunda inaynayun an layalayahan nan tatagu'. 26 Mu hanan ibagabagada ya un hay ninomnomnomda. Ya uya'aat at nin ya adida idinong henen ato'atonda? 27 Mu manu ay layah an nan inen'enapday ibagabagada ya ta alyondaan ta du'gona' hinan tatagu' ta umat hinan inat din o'ommoda an hay dinayawda ya hi Ba'al. 28 Ya nan mumpunlayah an propeta ya un nan enenapday ipa'innilada, mu nan nahamad an propeta ya un anggay nan ipa'innila' di ipa'innilana. Ya ongol di nun'abhiwanda an umat hinan dagami ya paguy." 29 Ya inalin goh Apo Dios di, "Nan Hapit'u ya umat hi apuy an gohbonay lugit. Ya umat goh hi mattilyu an gimu'onay batu.
30 At hiyanan Ha"in an Dios ya nidugah di bungot'uh nan munlayah an propetan mundongol hinan enenap nan i'ibbadan propeta, ya inaliday un Ha"in di nalpuwana. 31 Ya umat goh an nidugah di bungot'uh nan propeta an nan ninomnomday gunda ipa'innila, ya inaliday un Ha"in an Dios di nangali. 32 At makulug an nidugah di bungot'uh nan propeta an hay layah an enapday gunda ibagabagah dumalat hi pumbaholan nan tatagu'. At ibaga' an agguy'u pento' didah propeta, ya agguy'u goh hennag dida. Dida ya mi'id di ibadangdah nan tatagu. Ha"in an Dios di nanapit ete."

Hay Nibahhaw an Tudtudu ya Manudtudu
33 Inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, "Wa ay di tagu, unu munlayah an propeta, unu padi an mummahmah an alyonday, Hay problema goh hi inalin Apo Dios ay he"a? Ya alyom ay diday, Da'yu nongkay di problemana! At hiyanan du'gon da'yun Hiya. 34 Ti wa ay goh di malgom an tagu, ya propeta, unu padin mangalih un wadan hiya nan inalin Apo Dios ya moltao' an ta"on un nan pamilyana. 35 Ti way ohaan munhanhan ta innilaonday pohdo' an *ipa'innilan* dida. 36 Mu adiyu ahan tobalon dida ti numbino'ob'on di hapitonyu, ya hay nalpuh nomnomyuy hapitonyu an bo'on nan immannung an ipahapit'u an nidugah di abalinanan Dios an dayawon nan holag Israel, at pikuwonyuy aatna. 37 At wada ay di hanhananyuh nan propeta an alyonyuy, Hay inalin Apo Dios? 38 Ya adiyu ahan alyon di, Hete ya *impa'innilan* Apo Dios! ti inali' ay da'yu an adiyu ahan hapiton nan umat hina an hapit! 39 At gapu ta umat hinay pangatyu ya du'go'‡ da'yun iJerusalem ta ipiyuy da'yuh udum an babluy ta miyadagwi ayun Ha"in. Ya inganuy'u tun babluy an indat'un da'yu ya din o'ommodyu. 40 At ipa'ampa' da'yu, ya baibainon ya pihupihulon da'yuh nan tataguh enggana."

24

Hay Nipattigan nan Duwan Bahkit an Napnuh Bungan di Figs ay Jeremiah
1 Palpaliwan ya waday impattig Apo Dios ay ha"in an paddungnay enenap'u. Hay tinnig'u ya nan duwan bahkit an napnuh bungan di figs an nipabundah hinagang nan Timplun Apo Dios hi ad Jerusalem. Na'at heteh din nalpahan di nangiyayan da Nebuchadnezzar an alid Babylon hinan imbaludda an alid Judah an hi Jehoiachin an hina' Jehoiakim, ya nan u'upihyalna, ya nan nun'ala'eng an mangat hinan tamun inilada.* 2 Nan ohan bahkit ya nittuh di nan bungan di figs an maphod an pa'allum. Mu nan miyadwan bahkit ya nun'abulu'day nittuh din bungan di figs an adi mabalin ma'an.
3 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Hay tinnigmu, Jeremiah?"
Ya tembal'un inali' di, "Nan bungan di figs an maphodda nan udum, mu nabulu'day udum an adi mabalin ma'an."
4 Ya inalin Apo Dios hi ipa'innila' 5 hinan iJudah te an inalinay, "Hay nipaddungan nan maphod an bungan di figs ya nan iJudah an niyuy ad Babylon. 6 Ti Ha"in ya ipapto"u didah di ta udum hi algaw ya ibangngad'u didan ten babluy.† At paddungnay itanom'u didah tu, ya hinahalimuna' dida an adi' ubahon, ya adi' bu'nuton. 7 Ya idat'uy pamhoddan manginnilan Ha"in an Dios ta diday mibilang hi tatagu'. Ti pohdonda an Ha"in ya anggay di dayawondah punhulbianda an mi'id di udum.
8 Mu hay inalin Apo Dios hi nipaddungan nan nabulu' an bungan di figs ya nan alid Judah an hi Zedekiah, ya nan u'upihyalna, ya nan tatagunan na'angang hi ad Jerusalem,

‡ **23:39** Hete ya hanul di Hudyu ti nan hapit an *du'go'* hinan hapit di Hudyu ya umat hinan hapit an *ipa'innila.* * **24:1** Na'at hidin 597 B.C. Anggay nan nun'awotwot hi na'angang ad Judah (II Ki. 24:14). † **24:6** Na'at hidin 538 B.C.

ya nan immuy ni'babluy ad Egypt.‡ 9 Ti paligato' dida, at wumogwog nan tataguh
abablubabluy hinan ma'at ay dida. At anggay didah ma'ab'abatlan, ya mapihul, ya
mipaligligat hinan babluy an pangiwa'ata' ay dida. 10 Ya hay pangubah'un dida ya nan
gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh ta engganah unda mapogpog hitud Judah an
indat'uh din o'ommodda."

25

Hay Ibaludan nan iJudah hi Napituy Tawon

1 Hidin ni' agguy nangubatan Nebuchadnezzar ad Judah hidin miyapat an tawon* hi
nun'alian Jehoiakim an hina' Josiah hi ad Judah ya impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi
Jeremiah di ma'at ay da'min iJudah. 2 At inali' hinan tatagud Judah di, 3 "Ad ugwan ya
umuy hi ba'inti ta tuluy tawon di gun'u nangipa'innilaan ay da'yuh nan impa'innilan Apo
Dios ay ha"in an nete"ah din miyapulu ta tuluy tawon† hi nun'alian Josiah an hina' Amon
hitud Judah ta engganad ugwan.‡ Mu nihimung an adiyu dongdonglon!
4 Ya ta"on hi un intugtugan Apo Dios an gun nannag hinan numbino'ob'on an propeta
an gun immalin da'yu mu agguyyu dengdengngol dida an 5 ta"on hi unda gun inalin
da'yuy, Mahapul an du'gonyu nan nun'appuhin aatyu ya pangatyu, at mabalin an munhitu
ayun ten babluy an indat Apo Dios hidin o'ommodyuh enggana 6 ti adina pohdon an
ubahon da'yu. At idinongyun mundayaw hinan bulul ya nan udum an madayaw ta adiyu
pabungton Hiya.
7 Mu agguyyu ahan inunud nan propeta an unyu at goh innaynayun an nundayaw
hinan bulul. At impabungotyuh Apo Dios, at minolta da'yu, at hiyanan nidugah di
punholholtapanyu.
8 At hiyanan hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalinay, Dumalat nan agguyyu
nangunudan hinan inali'ali' 9 ya honogo' an amin nan numbino'ob'on an tataguh appit hi
iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta umalidan mangubat ay da'yu. At ipangulun
nan baal'un hi Nebuchadnezzar an alid Babylon. At pumpatoy da'yu, ya pumpa"ina nan
babluyyu, ya ta"on un nan babluy an nun'eheggon ay da'yu. At an aminday mannig
hinan ma'at ay da'yu ya manoh'ada, ya tuma'otda. Mu deldeloon da'yu damdaman dida.
10 Ya pogpogo' mahkay nan gunyu a'amungan an pun'am'amlonganyu ya nan gunyu
kumanankantaan an umat hi kasal. Ya mi'id mahkay di pumbayuan hi paguy ti mabaun
amin di a'abungyu, at mi'id di al'ali, ya munhehellong. 11 At minganuy mahkay an amin
heten babluy ti pumbalinon da'yun iJudah hi baal nan alid Babylon hi napituy tawon.§
12 Ya malpah ay nan napituy tawon ya un'u mahkay moltaon nan alid Babylon ya nan
tataguna an dumalat nan baholda.* At pumbalino' nan babluydah mapulun hi enggana.
13 Ti ipa'annung'un amin hi ad Babylon din inali'ali' hi pummolta' ay dida an nitudo' eten
liblu ya din inali'alin Jeremiah an ma'at hi udum an babluy. 14 Ya iballoh'uh nan iBabylon
din inatdah ad Israel ya nan udum an tatagu. At mumbalinda kogoh hi baal di a'alin di
udum an babluy an nidugdugah di abalinanda ya un hiya."

Hay Aat di Bahun Napnuh Bungot Apo Dios

15 Ya wada goh di impattig Apo Dios an dayawonmin holag Israel an paddungnay un'u
enenap. At dengngol'un inalinay, "Alam tun bahun napnuh bungot'u ta umuymu ipa'inum
hinan tataguh an amin hinan babluy an pannaga' ay he"a. 16 Ya wa ay ta inumonda ya
munhinaggawda an ay ma'utaw di nomnomdan dumalat nan honogo' an mangubat ay
dida."
17 At innal'u din bahuh ngamay Apo Dios, ya impattigna goh ay ha"in nan babluy
an pannaganan ha"in hi ay'u pangipa'inuman. 18 An ente"a' ad Jerusalem hi engganay
impong'un amin nan babluy ad Judah. Ya impa'inum'uh nan ali ya nan u'upihyal hidi ta

---

‡ **24:8** Mid mapto' ya diday (1) ni'yoyon nan Alin hi Jehoahaz ad Egypt hidin 609 B.C. (II Ki. 23:31-34), ya (2) diday limmayaw an immuy nipo"oy ad Egypt hidin nangabakan nan iBabylon hinan i'Egypt hinan gubat ad Carchemish hidin 605 B.C. (Jer. 46:2). * **25:1** Unu hidin 605 B.C. † **25:3** Unu hidin 626 B.C. ‡ **25:3** Ente"an Jeremiah an nuntamuh din 626 B.C. § **25:11** Mid mapto' ya hiyah ne ma'alih *round number* ti nan nahhun an nangilayawan nan iBabylon hinan Hudyu ya na'at hidin 605 B.C. (an nipiyayan da Daniel), ya nan netob ya na'at hidin 597 B.C. (an nipiyayan da Ezekiel), ya nan miyatlu ya na'at hidin 586 B.C. (an hiyah ne napa"ian ad Jerusalem). Ya nan nahhun an immanamutan nan Hudyud Judah an nalpud Babylon ya na'at hidin 538 B.C., at 605-538 = 67 an tawon. (Mu nob'on nan napitun tawon an nibaag hinan Zech. 1:12, at bahaom nan footnotena ta innilaom di nun'abhiwana.) Mu waday miyadwan ipa'innilana, ya hay amaphodna ya ustu an napituy tawon di aatna ti nomnomonda nan duwa an tawon: (1) nan tawon hidin napa"ian ad Jerusalem an hidin 586 B.C., ya (2) nan tawon din nangidawatandah nan miyadwan Timplun Apo Dios hidin 516 B.C. At 586-516=70 an tawona. * **25:12** Na'at hidin 539 B.C. hidin nangabakan nan iMedia-Persia hinan iBabylon (Dan. 5:30-31).

way aton nan babluydan ma'ubah ta mumbalin hi atata'ot. At dumalat eden ma'at ay dida
ya deldeloon nan tatagu, ya pihulonda dida an umat hi ad ugwan. 19 Ya inyuy'u goh ad
Egypt ta nan alih di, ya nan u'upihyalna, ya nan tataguna ya imminumdah nan bahu. 20 Ya
ta"on un din bunag an numpi'hituh di ya imminumda goh. Ya an aminda nan a'alid Uz,† ya
nan a'alid Philistia hi ad Ashkelon, ya ad Gaza, ya ad Ekron, ya din na'angang an tatagud
Ashdod‡ ya imminumda goh. 21 Ya immuya' goh hinan alid Edom, ya nan alid Moab, ya
nan alid Ammon. 22 Ya an aminda goh nan a'alid Tyre, ya ad Sidon, ya hinan a'alih nan
abablubabluy hinan pingit di baybay. 23 Ya an amin nan a'alid Dedan,§ ya ad Tema,* ya ad
Buz,† ya hinan nun'iyadagwin babluy. 24 Ya an amin nan a'alid Arabia, ya nan a'alih nan
numbino'ob'on an tataguh nan mapulun. 25 Ya an amin nan a'alid Zimri,‡ ya ad Elam,§ ya
ad Media.* 26 Ya an amin nan a'alih nan babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw an nun'eheggon ya nan nun'iyadagwi. At impong'un amin nan pumpapto'an
hitun luta. Ya hay angunuh hi mahapul an uminum hinan bahun napnuh bungot Apo
Dios ya nan alid Babylon.

27 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Ipa'innilam hinan a'ali ta uminumdah nan bahun
napnuh bungot'u ta engganah ma'abbutongda ta umanutada. At minaynayun an adida
bumangon ti ipa'ali' di mangubat ay dida. 28 Mu gulat ta adida pohdon an uminum
hinan nittuh nan ino'odnam an bahu ya alyom ay dida an Ha"in an Dios an nidugah di
abalinanay nangalih mahapul an uminumda. 29 Ti undan adida tigon an ente"a' hinan
babluy an idaydayawan di ngadan'uy minolta'? Ya undan dida ay ya adida mamolta?
Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya ipa'ali' di mangubat hi an amin an babluy hitun
luta.”

30 At hiyanay paddungnay impa'enap Apo Dios an nidugah di abalinanan ha"in, ya
inalinay, “Eka ipa'innila daten hapito' ay he"a, Jeremiah, ta alyom ay diday,

Nan bungot Apo Dios ya nidugah an atata'ot
an umat hinan munheel an layon ya nan atata'ot an idul.
Ti hay atonah nan tataguh tun luta ya paddungnay pun'igatina dida an umat hi
aton di mun'apal hi greyp.

31 At donglon an amin nan atagutaguh tun luta nan inalin Apo Dios an adina pohdon
hinan abablubabluy,
at pun'ipapatoyna didah gubat.”

32 Ya himmapit goh hi Apo Dios an nidugah di abalinanan inalinay,
“Undan adiyu tigon di ato' an mangubah hinan numbino'ob'on an babluy hitun
luta?
An paddungnay mabi'ah an puo' an adi duminong
ta engganah hinaponan pa"ion di abablubabluy hitun luta!”

33 At ha"in an hi Jeremiah ya inali' di, “Henen a'atana ya awalitangday mun'a'atoy hinan
abablubabluy. Ya mi'id di munlungdayah nan mun'a'atoy unu mangilubu' ay dida an
nonong ya umatdah allugit an nihinap hinan luta.

34 Ya henen a'atana ya da'yun mangipangpanguluh nan tatagu' an paddungnay
mumpapto' hi kalnilu
ya ahikikila ayuh numanomnomanyu,
ya mumpu'upu' ayuh nan hupu' hi aat di punlungdayaanyu.
Ti nadatngan mahkay di atayanyu,
at mipaddung ayuh nan mapmaphod an bangan uklit an awniat magah, ya napohla'.
35 Ti mi'id di mabalin hi lumayawanyuh umuyyu ipo"oyan,
36 ya hay ma'at ya awniat donglonyuy ahipopokaw an mangipangpangulun da'yu
ti pumpa"in Apo Dios nan babluyda,
37 at mumbalin hi mi'id di hulbida an dumalat di bungotna.
38 Ti umat hinan layon an bumuhu' hinan liyang an nunhituwanan munheel hi bungotna,
ya numpa"inay babluyda ta mumbalin hi mi'id di hulbina.”

---

† **25:20** Bahaom nan footnote di Job 1:1 ta innilaom hi awadan ten babluy. ‡ **25:20** Hi Herodotus an iGreece an nuntudo' hi historyn di tataguh din penghana ya intudo'na an impipa"in nan Alin hi Psammetichus I (664-610 B.C.) an i'Egypt nan babluy ad Ashdod. Mu hidin gutud di amatagun Nehemiah ya nipaphod goh (Neh. 4:7). § **25:23** Nan iDedan ya ohan himpampun ad Arabia. * **25:23** Ohan babluy ad Arabia, ya hay inadagwinah nan babluy ad Babylon ya 640 an kilomitlu. † **25:23** Wah nan mapulun hinan appit di buhu'an di algaw. ‡ **25:25** Unu ad Iran. § **25:25** Ad Iran hinan pingit di baybay an ma'alih Persian Gulf. * **25:25** Ad Iran.

26

Hay Nangidolomandan Jeremiah

1 Ya heden hopap di nun'alian* Jehoiakim† an hina' Josiah hi ad Judah ya inalin goh
Apo Dios ay ha"in di, 2 "Umuy'ah nan gettaw di Timplu, ya timma'dog'ah hinagangda, ya
himmapit'ah nan tatagud Judah an umalin mundayaw ay Ha"in hinan Timplu'. Ya inalim
an amin nan ipa'innila' ay he"a, ya tigom ta mi'id di malauhan. 3 At olom man ya donglon
nan tatagu ta du'gonda nan nun'appuhin pangatda, at mabalin an mun'innomnoma' ta
adi' moltaon didah nan do'ol an numbaholanda. 4 At alyom ay dida an Ha"in an Dios ya
alyo' di, Adiyu ay donglon ta adiyu unudon nan Uldin'u 5 ta inaynayunyun adi mangngol
hinan hennahennag'un baal'un propeta 6 ya pa"io' tun Timplu ta umat hinan inat'uh din
Tuldan Abung hi ad Shiloh. Ya tun na'at ad Jerusalem di pangidut nan tataguh tun luta."
7 At nan papadi, ya propeta, ya an amin nan tataguh dih nan Timplu ya dengngolda
danen inali'ali'. 8 Mu un hi'itangan impada'puh'u ya lini'uba' hinan papadi, ya propeta,
ya nan tatagun wah di. Ya nun'it'u'dan alyonday, "Mahapul an mapatoy'a an dumalat nan
hinapihapitmu! 9 Ti anaad ta nonong ya inalim hi un pa"ion Apo Dios tun Timplu ta umat
hinan na'at hi ad Shiloh? Ya anaad goh ta inalim hi mapa"i tun babluy ad Jerusalem?"
At hiyah ne dumalat hi nunli'uban nan tatagun Jeremiah hidih nan Timplu.
10 Ya unat goh dengngol din a'ap'apud Judah henen na'at ya nunnaudondan immuy
hinan way Timplu, ya inumbundah nan ma'alih Pa"amman Pantaw di Timplu ta diday
mangipanuh hinan ma'ma'at. 11 Ya inalin nan papadi ya nan numbino'ob'on an propetah
nan u'upihyal ya nan tatagun wah diy, "Heten tagu ya mahapul an mapatoy! Ti hinimung
tu'un dengngol nan inali'alinan apa"ian tun babluy tu'u!"
12 Ya himmapita' an inali' di, "An amin nan dengngolyun hinapit'u ya hi Apo Dios di
nalpuwana. Ti Hiyay nannag ay ha"in ta ipa'innila' ay da'yu nan nidugah an ma'at eten
Timplu, ya tun babluy tu'u, ya nan udum an dengngolyun inali' hi ma'at. 13 Mu gulat ta
ipogpogyu nan pangatyu ta ete"ayun du'gon nan pumbaholan ta unudonyuh Apo Dios
at adina aton nan inalinah ma'at ay da'yu! 14 Mu ha"in ay ya okod ayuh ninomnomyuh
maphod hi atonyun ha"in. 15 Mu ten alyo' an gulat ta patayona' ay da'yu at mumbahol ayun
himpamabluy an dumalat nan pamatayanyuh nan tagun mi'id di baholna. Ti immannung
an nalpun Apo Dios an amin nan dengngolyun inali'ali'!"
16 Ya inalin nan u'upihyal ya nan tataguh nan papadi ya nan numbino'ob'on an propeta
di, "Gapu ta un anggay nan hinapit Apo Dios an Dios tu'uy impa'innilan Jeremiah ay ditu'u
at adi mabalin an mipapatoy."
17 At timma'dog din udumnan a'ap'apun ni'yamung, ya himmapitdah nan tatagun
na'amung hidi 18 an inaliday, "Hidin nun'alian Hezekiah‡ ad Judah ya himmapit din
propeta an din hi Micah an iMoresheth.§ At inalinah din tataguy, Nan nidugah di
abalinanan Dios ya inalinay,

La'tot ya mapa"id Jerusalem ta mi'id di hulbinan paddungnay un na'aladu,
at nan nammagtun nipata'dogan nan Timplu ya mumbalin hi inalahan.*

19 Mu agguyda pinatoy hi Micah an dumalat nan hinapitna! Ti un at goh hay inat din
Alin hi Hezekiah ya nan tatagu ya din'ugda nan ato'atondan pumbaholan ta numpah-
pahmo'dan Apo Dios ta Hiya mahkay dinayawda! At dumalat enen inatda ya agguy
inubah Apo Dios dida, ya agguyna goh pina"i tun babluy tu'u an ad Jerusalem an ta"on
unna inaliy hiyay atona. Ya umat ad ugwan an gulat ta patayon tu'uh Jeremiah at hay
ma'at nin ay ditu'u?"
20 (Ya hay oha goh ya din propetan hi Uriah† an hina' Shemaiah an iKiriath Jearim ya
inalina nan ma'at eten babluy an nipaddung goh damdamah nan inalin Jeremiah. 21 Mu
unat goh dengngol nan Alin hi Jehoiakim,‡ ya nan tindaluna, ya nan u'upihyal heden
hinapit Uriah ya penhoddan patayon. Mu dengngol Uriah, ya timma'ot, at limmayaw
ta immuy ad Egypt. 22 Mu hennag nan Alin hi Jehoiakim hi Elnathan an hina' Acbor
ya din udum an linala'i ta inunuddad Egypt. 23 Ya inawitdah Uriah ta inyuydah nan
Alin hi Jehoiakim, ya impapatoyna. Ya inyuyda intapal di odolnah nan nun'ilubu'an di
nun'awotwot an tatagu.§)

---

* **26:1** Unu hidin 609-608 B.C. † **26:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **26:18** Hay nun'aliana ya hidin 715-686 B.C. § **26:18** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 750-686 B.C. * **26:18** Mic. 3:12. † **26:20** Agguy nitudo' hinan udumnan verses di Hapit Apo Dios, an anggay ete. ‡ **26:21** Bahaom nan footnote di Jer. 26:1 ta innilaom din nun'alianad Judah. § **26:23** Hay nangilubu'andah nan nun'awotwot ya hinan Hadog an Kidron hi appit hi buhu'an di algaw ad Jerusalem (II Ki. 23:6).

24 Mu ha"in ya agguya' impapatoy ti binadangana' ay Ahikam* an hina' Shaphan ta
agguya' inyabulut hinan tatagun mamatoy ay ha"in.

27

Hay Nangibuungan Jeremiah hinan Paddungnay Paku

1 Heden nangete"an Zedekiah* an hina' Josiah an alid Judah an mumpapto' ya himmapit
hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah. 2 An inalinay, "Alam nan ayiw an niyammah paku, ya
nan lalat, ya inyammam hi bagangmu." 3 Ya inalina goh di, "Alyom hinan hennag nan alid
Edom, ya ad Moab, ya ad Ammon, ya ad Tyre, ya ad Sidon an immalid Jerusalem an umuy
mi'hapit ay Zedekiah an alid Judah† 4 nan hinapit Apo Dios an alyom di, Hiyah te hinapit
Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios ad Israel an inalinay, Mahapul an ibaagyuh ten
impa'innila' hinan a'ap'apuyu. 5 Ti dumalat nan nidugah an abalina' ya limmu' tun luta,
ya nan tatagu, ya an amin nan numbino'ob'on an animal an wah tun luta, ya mabalin
an idat'uh nan malgom an pilio' hi pangidata'. 6 Ya ad ugwan ya idat'un amin heten
babluy hinan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar an baal'u, at iyokod'un hiya an amin
an ta"on un nan animal hi inalahan.‡ 7 Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ya
hiyay itamuanda, ya itamuanda goh nan imbabaluyna§ ya nan a'apuna* ta engganah un
madatngan di a'abakan ad Babylon, ti abakon di udum an tatagu ta mumbalindah baalda.
8 Gulat ta nan tatagun adi mangitamu unu mange'gon ay Nebuchadnezzar an alid
Babylon ya moltao'. Ya hay pummolta' ya nan gubat, ya batel, ya nan na'alligat an dogoh
ta engganah un abakon nan iBabylon dida. 9 Mahapul an adiyu donglon di ipa'innilan nan
adi makulug an propetayu, ya nan mun'utung, ya nan mangulgud hi aat di enap, ya nan
mumbuyun, ya nan way mihu'lung an mangalin da'yuh adi mabalin an mumbalin ayuh
himbut nan alid Babylon. 10 Ti nan ipa'inniladan da'yu ya layah an un da'yu balbaliyan ta
way atonyun mipakak ta taynanyu nan lutayu. Ti Ha"in ya pun'iwa'at'u da'yuh nan udum
an adagwin babluy ta mun'atoy ayu. 11 Mu gulat ta nan tataguh nan malgom an babluy
ya humukudah nan alid Babylon ta hiyay itamuanda at adi' pakakon dida enen babluyda
ta diday okod an munlia' hinan payawda, ya mihinadah dih nunhituwanda. Ha"in an hi
Apo Dios di nanapit ene."
12 At hiyanay inali' hinan hennag di alidad Jerusalem, ya hiyay impa'innila' goh hinan
alid Judah an hi Zedekiah an inali' ay hiyay, "Humuku'ah nan alid Babylon ya nan tataguna
ta diday itamuam. 13 Ti adi'a ay ya umannung an matoy ayuh nan tatagum hi gubat, ya
batel, ya nan naligat an dogoh. Ti hiyah ne inalin Apo Dios hi ma'at. 14 Adiyu donglon di
hapiton nan adi makulug an propetan mangalin da'yuh adiyu itamuan nan alid Babylon
ti hanan ibaagdan da'yu ya layah an un da'yu balbaliyan! 15 Ti gulat ta kulugonyu dida ya
pumpakak da'yuh tun babluy ta hidiy pamatayandan da'yu. Hiyah ne hinapit Apo Dios."
16 Ya immuya' goh hinan papadi, ya inali' nan hinapit Apo Dios an inalinay, "Adi ayu
pedpedngolan hinan propetan mangalih un ag'aga mahkay di pangibangngadandah nan
gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios an din niyuy ad Babylon.† Ti agguy nongkay
immannung hanan gunda alyon ay da'yu. 17 At adiyu ahan dongdonglon dida ta un
ayuat humukuh nan alid Babylon at matagu ayu. Ya ta adi ni' mapa"i tun babluyyu.

---

* **26:24** Hiyay ohan upihyal da Alin hi Josiah (II Ki. 22:12, 14) ay Alin hi Jehoiakim (Jer. 26:21). Ya nan imbaluynan hi Gedaliah ya binadanganah Jeremiah (Jer. 39:14), ya palpaliwan ya napa"id Jerusalem ya numbalin hi gobelnadol ad Judah hidin 586 B.C. (Jer. 40:5). * **27:1** Unu hidin 593 B.C. Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C. † **27:3** Mid mapto' ya nahnagda an ma'alih *ambassadors* an nalpuh nan numbino'ob'on an babluy ta mun'oh'ohhadan munnomnom hi atondan man'ug hinan Alin hi Nebuchadnezzar an iBabylon. Ti hidin 594 B.C. ya ente"an nan balbalun alid Egypt an hi Pharaoh Psammetichus II an numpapto', at hay ninomnomda nin ya badangan nan i'Egypt dida an man'ug ay Nebuchadnezzar. Ya mid mapto' ya wan dengngol Nebuchadnezzar nan aat di nunhahapitandan amin ad Jerusalem at impa'ayagnah Zedekiah an numpapto' hinan mitingda ta inhingalna (ti immannung an immuy hi Zedekiah ad Babylon hidin 593 B.C. an nibaag hinan Jer. 51:59). Mu unat goh numbangngad hi Zedekiah hi ad Judah ya din'ugnah Nebuchadnezzar (Jer. 52:3), at hiyaat un hennag Nebuchadnezzar nan titindalunad Judah ta pa"ionda nan babluy hidi (Jer. 52:4-30). ‡ **27:6** Dan. 4:25. § **27:7** Heten hapit ya mabalin an nan *holag* di pohdonan ibaga. Natoy nan Alin hi Nebuchadnezzar hidin 562 B.C., ya numbino'ob'on di nipallog ay hiya: (1) nan Alin hi Amel-Marduk (562-560 B.C.; Jer. 52:31; II Ki. 25:27), ya (2) nan Alin hi Nergal-Shar-usar (560-556 B.C.), ya (3) nan Alin hi Labashi-Marduk (un duwa unu tuluy bulan di nun'aliana), ya (4) nan Alin hi Nabonidus (556-539 B.C.), ya (5) nan Alin hi Belshazzar (?-539 B.C.; Dan. 5:1-31). * **27:7** Hay ngadana ya hi Belshazzar an imbaluy nan Alin hi Nabonidus. Agguy tu'u inilay te"an di nun'aliana ti ni'dehhan ay amanan nun'ali, mu hay negpongana ya hidin October 29, 539 B.C. (Dan. 5:1-31). † **27:16** Nan udumnan gina'un di Timplun Apo Dios ya nipiyuy ad Babylon hidin 605 B.C. (Dan. 1:1-2), ya nan udumna ya nipiyuy hidin 597 B.C. (II Ki. 24:13), ya nan udum ya nipiyuy hidin 586 B.C. hidin napa"ian nan Timplu (Jer. 52:17-23).

18 Ti un gulat ta immannung an dida ya propetada at inilada nan inalin Apo Dios, at
gulat ya mumpahpahmo'dan Apo Dios an nidugah di abalinana ta adina iyabulut an
miyuy ad Babylon nan na'angang an nun'abalul an gina'uh nan Timplu ya hinan palasyun
di alih ad Judah. 19 Ti umat hituy inalin Apo Dios an nidugah di abalinanah aat nan
gambang an tu'ud hinan hinagang di Timplu, ya nan gambang an ittuwan di danum hinan
gettaw, ya an amin nan udumnan gina'un na'angang hinan babluy 20 an agguy ni'yalan
Nebuchadnezzar an alid Babylon hidin nangekakana ay Jehoiachin an hina' Jehoiakim an
alid Judah ya nan adadangyan an inalinay, 21 Immannung an Ha"in an Dios an nidugah di
abalinana an dayawonyun holag Israel ya iyabulut'u an hanan nun'abalul an na'angang
hinan Timplu' ya hinan palasyun di ali 22 ya miyuydad Babylon.‡ Mu udum hi algaw ya
ipabangngad'u goh damdama hanan ten babluy.§ Ha"in an Dios di nanapit ete."

28

Nan Agguy Immannung an Propeta an hi Hananiah

1 Hidin miyaleman bulan eden miyapat goh an tawon an numpapto'an Zedekiah hi ad
Judah* ya inalin Hananiah† an hina' Azzur an iGibeon ay ha"in hidin awadamih nan
Timplun Apo Dios (at dengngol nan papadi ya nan tatagun wah di nan inalina) 2 an
inalinay, "Umat hituy hinapit Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios an dayawon di
holag Israel an inalinay, Pogpogo' mahkay nan abalinan nan alid Babylon an paddungnay
pakuh bagang di tagu. 3 Ya adi munduway tawon‡ at ipabangngad'un amin din nun'abalul
an gina'un nan Timplu an din impiyuy Nebuchadnezzar ad Babylon. 4 Ya umat goh an
ibangngad'uh tu nan ali tu'ud Judah an hi Jehoiachin an hina' Jehoiakim ya nan udum an
nibalud hi ad Babylon.§ Ti pogpogo' nongkay di abalinan nan alid Babylon."

5 Ya tembal'uh Hananiah hi hinagang nan papadi ya an amin din tatagun timmata'dog
hinan Timplu an inali' di, 6 "Amen!* Olom ni' ya umat hinay aton Apo Dios! Olom ni' ya
aton Apo Dios nan inalim ta ibangngadna nan nun'abalul an gina'un nan Timplu ya nan
i'ibba tu'un nibalud ad Babylon! 7 Mu donglom nan hapito' ay he"a ya ta"on un da'yun
amin an tatagun wah tu: 8 Din nun'ahhun an propetah din penghana ya unta mawada ya
impa'innilada an ta"on un nan ongol di abalinanan babluy ya melwangdah gubat, ya nan
do'ol an pumatoy, ya nan nidugah an dogoh. 9 Mu nen ad ugwan ya alyom di maphod an
lumenggop tu'u. At tigon tu'u akkay un immannung an nalpun Apo Dios nan inalim!"

10 Ya nonong ya innal Hananiah din paku' an imbuung'u,† ya inipungna. 11 Ya
inalinay, "Inalin Apo Dios an umat hinay atonan mama"ih nan nangipaligligatan da
Nebuchadnezzar hi an amin an babluy an inabakna. Ya adi umuy hi duway tawon ya
ma'at hana."

Ya unat goh nalpah hene ya tinayna' dida.

12 Mu agguy nadnoy ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 13 "Mumbangngad'a
ta umuymu ibagan Hananiah an Ha"in an nidugah di abalinanan Dios an dayawon nan
holag Israel di mangalin hiya di: He"a, Hananiah, ya inipungmu din ayiw an paku, mu hay
mihukat ene ya nan gumo' an paku. 14 Ti paddungnay ipabuung'uh nan abablubabluy di
gumo' hi padungal ta mapilitandan mangunud hi an amin an pohdon Nebuchadnezzar hi
atonda. Ya ta"on un nan animal hi inalahan ya iyokod'un hiya."‡

15 Ya innayun'un inalin hiyay, "Alyo' ay he"a, Hananiah, an hay immannung ya agguy
da'a pento' ay Apo Dios hi propetana! Mu nonong ya unmu immuy inali'alih nan tataguy
layah ya wan hiyay kulugonda. 16 At hiyanan hay inalin Apo Dios ay he"a ya inalinay, Adi
madnoy ya mi'idon da'ah tun luta! Ya adi malpah heten tawon ya matoy'a ti intudduwam
nan tatagu ta ngohoyona' an Dios!"

17 At unat goh naluh di duway bulan§ ya natoy tatagwah Hananiah.

29

Hay Nuntud'an Jeremiah hinan iJudah an Niyuy ad Babylon

1 Ha"in an hi Jeremiah ya nuntudo'a' hinan imbalud Nebuchadnezzar an nalpud
Jerusalem an impiyuynad Babylon. Ya hay nuntud'a' ya nan agguy ni'yatoy an mumpangi-
pangpanguluh nan tatagu, ya nan papadi, ya nan numbino'ob'on an propeta, ya an

‡ **27:22** Na'at hidin 586 B.C. § **27:22** Na'at hidin 538 B.C. (Ezra 1:7-11). * **28:1** Unu hidin 593 B.C. † **28:1** Hay pohdonan ibaga ya *ma'ma'ullay hi Apo Dios.* ‡ **28:3** Mu hay impa'innilan Jeremiah hi aatna ya un *napituy* tawona (Jer. 25:11-12; 29:10), at nunhinnat'ondan duwa! § **28:4** Immuydad Babylon hidin 597 B.C. (II Ki. 24:8-17; II Chron. 36:9-10). * **28:6** Hay pohdon ten hapit di Hudyu an ibaga ya *olom man ya ma'at hene!* † **28:10** Jer. 27:2. ‡ **28:14** Dan. 4:25. § **28:17** Unu 593 B.C.

amindan nalpud Judah. 2 At impiyuy'uh ten tudo"uh din nalpah an niyuy ad Babylon
nan Alin hi Jehoiachin, ya hi inana,* ya nan u'upihyal hi ad Judah, ya nan nun'ala'eng
an mangiyammah nan malgom.† 3 An impadon'u ay da Elasah an hina' Shaphan ya hi
Gemariah an hina' Hilkiah an hennag nan alid Judah an hi Zedekiah hi umuy mi'hapit
hinan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar. Ya hay intudo"u ya inali' di:

4 "Hi Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios tu'un holag Israel ya umat hituy inalinan
da'yun amin an nalpud Jerusalem, an inalinay, 5 Mumpun'amma ayuh a'abu'abung ta
way punhituwanyu, ya mumpuntanom ayu ta way itanudyu. 6 Ya mumpun'alhin ayu ta
mahlag ayu, ya ipalhinyu nan imbabaluyyu ta mumpunholagda goh. Ti hay pohdo' ya
dumo'ol ayu, ya adi' pohdon hi un ayu i'itang. 7 Ya iluwaluyu ta *lumenggop* ya *pumhod*
henen babluy an nangipi'aya' ay da'yu. Ti *pumhod* ay henen babluy ya *pumhod*‡ goh di
nitaguanyu. 8 Ya innayun goh Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios tu'un holag Israel
an inaliy, Elanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan layah an ibagan nan i'ibayun wah na
an propeta ya nan mumpumbuyun. Ya adiyu kulugon nan alyondah nipa'enap an gapu
ta hiyah ne pohdonyun donglon. 9 Ti bo'on Ha"in di nalpuwan nan gunda ipa'innilan
nan mangalih unda propeta ti agguy'u ahan hennag dida.
10 Ya innayun goh Apo Dios an inalinay, Hay makulug ya mihina ayuh nad Babylon
hi napituy tawon. Ta malpah ay ya un'u ipa'annung din inali' ta pa'anamuto' da'yuh
nan babluyyu. 11 Ti Ha"in an Dios ya inila' nan ninomnom'uh ma'at ay da'yu an
hay ninomnom'u ya nan pumhodanyu ya bo'on hay punligatanyu ti maphod di
ninomnom'uh pumbalinanyuh udum hi algaw. 12 Ya hitun adatngan nen gutud ya
umali ayun munluwalu, at abuluto' di luwaluyu. 13 Ya le'naonyun wadaa' hi unyu
e'kod an amin di nitaguanyun Ha"in. 14 Ya immannung an le'naonyun wadaa', ya
amungo' da'yuh nan numbino'ob'on an babluy an *niwa'atanyu* ta ibangngad'u§ da'yud
Jerusalem.
15 Mid mapto' ya alyonyuy, Hi Apo Dios ya indatnay propetamid Babylon. Mu agguyyu
ahan inunud dida. 16 At hiyanan hiyah te inalin Apo Dios hi ma'at hinan ali tu'un
holag David ya an amin tu'un wah tun babluy an agguy nitnud: 17 Inalin nan nidugah
di abalinanan Dios di, Iyabulut'un waday gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh
ay dida. Ya pumbalino' didah umat hinan nabulu' an bungan di figs. 18 Ya ta"on un
ngadan di umayanda an babluy ya wada damdamay gubat, ya batel, ya nan pumatoy
an dogoh ay dida. At nidugah an manoh'an amin di tataguh abablubabluy hinan ma'at
ay dida. Ya pihupihulonda dida, ya aba'abatlanda didah nan babluy an pangiyaya' ay
dida. 19 Manu ay umat hinay ma'at ay dida ti adia' unudon an ta"on hi un ag'agaan
impa'innilan nan baal'un propeta nan Hapit'un dida. Umatda goh damdaman da'yun
niyuy hinad Babylon an agguya' inunud!
20 At hiyanan da'yun niyuy ad Babylon an nalpud Jerusalem ya donglonyuh ten
ipa'innilan Apo Dios ay da'yu: 21 Ti inalin nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon
tu'un holag Israel di, Hi Ahab an hina' *Kolaiah* ya hi Zedekiah an hina' Maaseiah*
an mangalih nalpun Ha"in an Dios nan gunda ipa'innila mu layahda, ya hiyanan
iyokod'u didah nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ta punhintitigan di tataguy
pamatayandan dida. 22 At henen nidugah an ma'at ay dida ya mumbalin hi *pangidut* nan
nalpud Judah an wad Babylon ti wada ay di taguh *idutanda* ya alyonday, Maphod ni' hi
un aton Apo Dios ay he"a nan umat hidin inatnan da Zedekiah ay Ahab an matattaguda
ya genhob†‡ nan alid Babylon dida! 23 Ti nidugah an nun'appuhiy inatdah nan tatagu' ad
Israel an nun'ilugtapanday ahawan di heneggonda. Ya inalida goh udot hi un Ha"in di
nalpuwan nan layah an gunda ipa'innilah nan tatagu. Ya Ha"in an Dios ya hinimung'un
tinnig hanan ina'inatda."

Nan Tudo' ay Shemaiah

---

* **29:2** Unu nan Queen an hi Nehushta (II Ki. 24:8). † **29:2** Gapu ta nipiyuydad Babylon an nalpud Judah hidin 597 B.C. (II Ki. 24:14-16; II Chron. 36:10) at heten tudo' ya nitudo' hidin 596, unu 595, unu 594 B.C. ‡ **29:7** Hanan hapit an ni-italics ya hapit di Hudyu an *shalom* (unu lenggop), ya hiyay nalpuwan nan ngadan di kapitulyudad Judah an Jeru*salem* (unu Jeru-*shalom*). § **29:14** Heten hapit di Hudyu ya umat hinan hapitda goh an *niwa'atanyu*, at nunhanul hi Apo Dios. * **29:21** Bo'on dida nan duwan a'ali an numpapto' ad Israel ya ad Judah ti diday duwan munlayah an propeta. Agguy tu'u inilay udumnan aatda. † **29:22** Heten hapit ya umat hinan duwan hapit di Hudyu an *Kolaiah* (verse 21) ya *idut* (verse 22), at nunhanul goh hi Jeremiah. ‡ **29:22** Na'ah'upandah nan dadan an ma'alih *Uldin Hammurabi* an hi Hammurabi di ohan alidad Babylon hidin 1728-1686 B.C., ya ta"on un nabayag an natoy mu inunud nan iBabylon nan inyuldina damdama. Ya nitudo' hinan Section 25, ya Section 110, ya Section 157 an mabalin ahan an gohbon nan gubelnu nan mapatoy.

24 Palpaliwan ya wada goh di impa'innilan Apo Dios hi ipa'innila' ay Shemaiah an
iNehelam. 25 At umat hituy hinapit Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios di holag Israel
an inalinay, "He"a, Shemaiah, ya un nonong ya nuntudo"ah nan padin hi Zephaniah§ an
hina' Maaseiah, ya inyapongmuh nan udum an papadih tu ya nan tataguh tud Jerusalem.
Hay intudo'mu ay Zephaniah ya inalim di:

26 Hi Apo Dios ya pento' da'ah padi an mihukat ay Jehoiada ta he"ay mangipapto'
hinan Timplu.* Ya nan tagun paddungnay nabongang an mangalih un hiyay propeta
mu layahna ya mahapul an mabangkilingan, ya mago'dan hi gumo' di bagangna. 27 Ya
anaad tuwali ta agguymu inat ay Jeremiah an i'Anathoth ya wan hay pangatna ya
ay donongnay un hiyay propeta? 28 Ti nuntudo' ay da'mih tud Babylon an inalinay
mabayag anuy ihinanmih tu. At maphod anuh un ami mun'ammah punhituwanmi ya
muntanom ta way pangngalanmih itanudmi."

29 Mu hay inat nan padin hi Zephaniah hinan tudo' an nalpun Shemaiah ya imbahanan
ha"in an hi Jeremiah. 30 Ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 31 "Jeremiah,
muntudo"ah nan nipiyuy ad Babylon ta alyom di:

Hi Apo Dios ya umat hituy impa'innilanah ma'at ay Shemaiah an iNehelam† an
inalinay, Hi Shemaiah ya binalbaliyan da'yu, at kinulugyu nan inalina an ta"on hi
un layahna ti agguy'u pento' hiyah propeta'. 32 At hiyanan moltao' hi Shemaiah an
iNehelam ya an amin nan holagna! At mi'id di ta"on hi un ohan didah mangah'up hinan
maphod an ato' hinan tatagu' ti hiya ya intudduwan da'yu ta ngohoyona'! Ha"in an Dios
di nanapit ete."

30

Hay Tulag Apo Dios hinan Tataguna

1 Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 2 "Ha"in an Dios an
dayawonyun holag Israel ya ipa'innila' ay he"a ta itudo'mun amin nan gun'u ipa'innilan
he"a ta ma'ohhah liblu.* 3 Nomnomonyu ti udum hi algaw† ya pa'anamuto' nan tatagu'
an i'Israel ya iJudah nan babluy an indat'uh din o'ommoda.‡ Ha"in an Dios di ad hapit ay
date."

4 Ya hiyatu goh di hinapit Apo Dios hi ma'at hinan i'Israel ya iJudah 5 an inalinay,
"Ha"in an Dios ya donglo' di kilan nan tatagu
an dumalat nan nidugah an ta'otda.
6 Ya undan muntungawday linala'i?
Mu anaad ta nan mun'abi'ah an linala'i ya paddungnay muntungaw di tigawdah
ha'it di nomnomdah nan na'at,
ya immuphatdan amin hi ta'otda?
7 Manu ay ya awniat nunnaud di ma'at an mi'id ah nipaddungana ahan,
ti awniat nidugah di punligatan nan tatagu' an holag Israel.
Mu hay umangunuh ya baliwa' dida.

8 At ipungo' nan paddungnay pakuh bagangda,
ya ta"on goh nan paddungnay bangkelengda,
ta adida mahkay mumbalin hi baal di udum an tataguh udum an babluy.
9 At Ha"in mahkay an nidugah di abalinanan Dios di punhulbianda,
ya nan pot'o' goh an holag David di alida.§

10 At da'yun holag Israel ya adi ayu tuma'ot ya adi ayu numanomnom

---

§ **29:25** Bo'on hiyay propetan hi Zephaniah an nuntudo' hinan Liblu an Zephaniah. Hay udumnah aat ten padi ya nitudo' hinan Jer. 21:1 ya II Ki. 25:18-21. * **29:26** Bo'on hiyay Nabagtun Padi mu hiyay netob ay hiya, ya hay tamuna ya ipapto'na nan papadin pulis an mumpapto' hinan ma'ma'at hinan Timplun Apo Dios (bahaom goh nan footnote di Jer. 20:1). † **29:31** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *enap*. At paddungnay munhanul hi Apo Dios ta ipa"elna an heten munlayah an propeta an taga Enap ya enap an amin di ipa'innilana, at mahapul an mamolta ti adi ahan makulug. * **30:2** Hay aat ten liblu ya nan nali'up an pepel. † **30:3** Hay itudun ten verses 3-24 ya hay ma'at hinan duwan timpu: (1) nan Punligatan di Tatagu (verses 4-7, 12-16, 23-24), ya (2) nan Hinlibuy Tawon (verses 3, 8-11, 17-22). ‡ **30:3** Nipiyuy nan i'Israel ad Assyria hidin 722 B.C., mu agguy ni' nipiyuy nan iJudah eden timpu (mu na'at hidin 586 B.C.). § **30:9** Hay kulugon nan udum ya nan Alin hi David tuwaliy mun'alih nan Hinlibuy Tawon, mu alyon nan udum an nan holagna an hi Jesu Kristuy mun'alid Jerusalem. Mid mapto' ya mundehhandan mun'ali.

ti la'tot ya pa'anamuton da'yu nongkay ay Ha"in
an ta"on un niyadagwin babluy di niyayanyu.
At iyanamut'u da'yu ya nan holagyu ta lumenggop ayu mahkay,
ya mi'id mahkay di mana'ta'atot ay da'yu.
11 Ti wadaa' an mamaliw ay da'yu,
at pa"io' hanan babluy an nangiwa'ata' ay da'yu.
Mu adi' da'yu nongkay ubahon an un'u da'yu gilaton ya anggay
ti adi mabalin hi nonong ya adi ayu mamolta."

12 Ya inalin goh Apo Dios hinan tatagunay,
"Nan hugatyun nidugah an himmalom ya adi umadaog
13 ti mi'id di mabalin hi pangagahyu,
ya mi'id di mangipapto' ay da'yu.
14 Ti an amin nan tataguh udum an babluy an gunyu numpabadangan*
ya inaliwan da'yu mahkay an adi da'yu nomnomnomon ay dida.
At Ha"in di paddungnay ma'abbungot an buhulyu an himmalom di inat'un nanugat ay da'yu
ti dumalat nan do'ol an numbaholanyu ya nan nun'appuhin pangatyu.
15 Ya adi ayu munlilin dumalat nan punholholtapanyu ti da'yuy ad bahol!

16 Mu nan aton nan buhulyu ya nan mamloh hi gina'u ya hiya goh di ma'at ay dida,
at an amin nan buhulyu ya mabaludda goh ta miyuydah udum an babluy.
17 Mu da'yu ay an iZion ya paphodo' nan hugatyu ta mumbangngad nan maphod an punle'nayu
an ta"on hi un ad ugwan ay ya hay pannigdan da'yu ya ninganuy ayun mi'id di managgung ay da'yu."

18 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Pa'anamuto' nan tatagu' hinan babluyda tuwali ta ipaphod'u dida ya nan numpunhituwanda,
ya umat goh hinan numpunhituwan nan tatagu.
Ya maha"ad goh nan palasyuh din naha"adana tuwali,
at mipaphod henen babluyda.
19 At mun'am'amlongdan mungkantah punyamanandan Ha"in.
Ya tigo' ta mahlagda ta dumo'olda,
ya mawaday pange'gon di tatagun dida an adida mahkay mapihul.
20 Ya mumbangngad nan ongol an abalinanda ta umat hidin nabayag,
ya mumbangngaddan himpamabluy an mundayaw ay Ha"in,
ya moltao' an amin nan mangipadah an mamalpaligat ay dida.
21 Ya hay mun'ap'apun dida ya nan oha goh damdama ay dida,†
ya hiyay mabalin an meheggon ay Ha"in hinan awada'
ti adi mabalin an meheggon ay Ha"in hi un'u adi abuluton.‡
22 At hiyanan diday tatagu',
ya Ha"in di Dios hi dayawonda.

23 Mu Ha"in an Dios ya nidugah di bumungta' hinan mumbahol
an umat hinan mabi'ah an puo' di ato' an mangubah hinan tatagun nappuhiy pangatda.
24 Ti hay bungot'u ya adi nonong ya na'ubah an engganah un ma'at an amin nan ninomnom'u.
Mu udum hi algaw ya ma'awatanyu nan pohdo'."

31

Hay Pumbangngadan nan i'Israel ay Apo Dios ta Hiya Tuwaliy Punhulbianda

1 Ya impahapita' ay Apo Dios an inali' di, "Udum hi algaw* ya Ha"in mahkay di dayawon di an amin an holag Israel ta mumbalindah tatagu'." 2 Ya inalin goh Apo Dios di,

---

* **30:14** Nan i'Egypt di oha ti numpabaddang nan Hudyun dida (Jer. 37:5-7). † **30:21** Bahaom nan footnote di Jer. 30:9 ta innilaom di ngadana. ‡ **30:21** Mahapul an mapatoy nan tagun meheggon ay Apo Dios hi unna adi abuluton (Ex. 19:20-25; 24:1-2; Lev. 16:2; Num. 8:19; 16:1-40). * **31:1** Hatun verses ten chapter ya itududay aat nan tulun timpu: (1) nan amatagun Jesus (verse 15), ya (2) nan Punligatan di Tatagu (verse 18), ya (3) nan Hinlibuy Tawon (verses 1-4, 16-17, 19-40).

“Hay umanamutan din agguy ni'yatoy hidin gubat ya ipapto"u didah nan owon
ta engganah un'u idatong didan ten babluy
an umat hinan inat'uh din o'ommoddah din nadnoy.
3 Ti nan impattig'un ongol an pamhod'uh din o'ommodyun holag Israel
ya munnononnong an adi malumluman.
4 At hiyanan badanga' da'yu ta mumbangngad di amaphodyun holag Israel,
ya mabalin mahkay goh an paganghonyuy tambourinesyu ta manayaw ayuh amlongyu.
5 Ya umat goh an muntanom ayuh greyp hinan dudunduntug ad Samaria,
ya da'yu mahkay mangan hi bungada.
6 Ya udum di algaw ya donglonyuy it'u' hanan mungguwalyah nan madinuntug an babluy ad Ephraim an alyonday,
Makak ayu ta umuy tu'ud Jerusalem ta umuy tu'u mundayaw ay Apo Dios!”†

7 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Oltonyun mungkantah pun'amlonganyun holag Israel
an gapu ta nan babluyyuy na'ahhamad hinan abablubabluy.‡
Ya ipadngolyuy pundayawyun alyonyuy,
He"a, Apo Dios, di nangibaliw ay da'min na'angang an holag Israel!
8 Ti undan adiyu tigon an pa'anamuto' da'yu ta ma'amung ayun
malpuh nan babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw§
ya hinan mun'alpuh nan pingit di luta.
Ya mitnudday nun'abulaw, ya nun'apilay, ya numpunhabi,
ya ta"on un nan mun'agadyuh an muntungaw ta do'oldan umanamut.
9 At munluwalu ayu owan mungkila ayuh umanamutanyu,
ya Ha"in di mangipangulun da'yu ta e'wayuh nan nundotal an owon hinan pingit di ginnaw
an awadan di mun'ul'ullay an danum ta adi ayu mida'leh.
Ti da'yun holag Israel ya Ha"in di hi amayu,
ya hi Ephraim di ibilang'uh pangpangullun imbaluy'u.

10 At da'yun Hentil hi abablubabluy hitun luta ya donglonyuh ten ibaga'
ta pun'ipa'innilayuh nan nun'iyadagwin babluy an alyonyuy,
Hi Apo Dios ya inwa'atna nan holag Israel hi abablubabluy,
mu amungona goh damdama dida
ti ipapto'na dida an umat hi pangipapto' di mumpahtul hi kalniluna.
Hiyah ne ipa'innilada.
11 At Ha"in an Dios ya immannung an bangngado' da'yun holag Israel
hinan buhulyun ongol di abalinanda ya un da'yu.
12 At hay umanamutanyu ya mun'am'amlong ayun mungkantah nan nammagtun babluy ad Zion
ti dumalat nan amaphod'un Dios.
Ya dumo'ol di ili'yu, ya inumonyu, ya lanan di oliboyu,
ya mun'atataba nan kalniluyu ya bakayu.
At mipaddung ayuh nan puntanoman an waday danumna ta adida matoy nan nitanom,
at adi ayu mahkay numanomnom.
13 At nan ungungan binabai ya linala'i
ya ta"on un nan nun'ala'ay ya manayawdan dumalat di amlongda.
Ti hukata' hi pun'am'amlonganda nan gunda punlungdayaan,
ya adida mahkay numanomnom ti pa'amlongo' nongkay dida.
14 Ya mun'ahawal di idat'un mahapulyun tatagu',
at do'ol di dagwan nan padih nan midawat ay Ha"in.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.”

---

† **31:6** Hidin nun'alian Jeroboam I (930-909 B.C.) ad Israel ya immandalnah nan tatagu ta adida umuy ad Jerusalem an mundayaw ay Apo Dios ta un anggay ad Bethel unu ad Dan di umayanda (I Ki. 12:26-33). Mu hinan Hinlibuy Tawon ya umuyda mahkay nan i'Israel ad Jerusalem. ‡ **31:7** Manu ay na'ahhamad nan babluy ad Israel ya un nan udumnan babluy ti bo'on nan amaphodna mu dumalat di homo' Apo Dios (Deut. 7:6-8; 26:18-19; II Sam. 7:23-24). § **31:8** Ta"on un nan duwan babluy an nipiyayan nan Hudyu ya wadadah appit hi buhu'an di algaw (an nan babluy ad Assyria ya ad Babylon) mu gapu ta ambilog di mapulun hidi at hay nange'wandah din penghana ya hay appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.

15 Mu agguy ni' na'at hana ya inalin goh Apo Dios di,
"Awniat ma"adngol di ahikikilad Ramah,*
at nan holag Rachel† ya nidugah di kiladan adida pohdon an ma'al'alu'
ti nun'a'atoy nan imbabaluyda.‡
16 Mu ad ugwan ya alyo' an Dios di,
Ammuna mahkay, ya dimminong ayun kumilakila!
At mumbangngaddan da'yu nan imbabaluyyun malpuh nan babluy di buhul!
17 At hahalimidonyun pumhod ayuh udum di algaw
ti umanamutda nongkay hitun babluyyu nan imbabaluyyu.

18 Ti dengngol'uy kilayun tatagu' hi puntutuyuanyun inaliyuy,
Umat amih nan agguy nangipa'enghah tamu an baka,
mu dumalat nan nidugah an gunmu nangilat ay da'mi ya ten natugun ami.
At pumbangngadon ni' ahan da'mih numbabluyanmi
ta way atonmin mumbangngad an mundayaw ay He"a an Diosmi!
19 Hidin nan'uganmin He"a ya nuntutuyu ami nongkay,
ti unat goh na'awatanmi ya nidugah di bainmih nan ina'inatmin pumbaholan an nete"ah din a'ungungami."
20 Ya inalin Apo Dios di,
"Da'yun holag Israel ya da'yu tuwaliy pa'appohpohdo' an imbabaluy'u!
Ya manu ti wa ayan hinuplit'u da'yuh un mahapul at numanomnom ayu nin damdaman Ha"in,
mu umannung an hom'o' da'yu.

21 At mun'amma ayuh pummalkayuh nan dalanonyu
ta hiya goh di dalanonyuh pumbangngadanyuh tun babluyyu!
22 Ti anakkayah ahan tatagwa ya uya'a ya adi ayu mumbangngad ay Ha"in!
Ha"in an Dios ya waday baluh ato' an nob'on ahan
ti hay ma'at ya awniat hay babai di umuy manganap hi ahawana."§
23 Ya inalin goh nan nidugah di abalinanan Dios di, "Hitun pangiyanamuta' hinan tataguh nan numbino'ob'on an babluydad Judah an numpunhituwanda tuwali ya awniat alyonda mahkay di, Olom ni' ya wagahan Apo Dios nan ma'alih awadanah ad Jerusalem an nan Timpluna! 24 At nan tatagu ya munhitudan amin hi ad Judah ta mumpunhabalday udum ya mumpumpahtulday udum. 25 Ya idat'uy bi'ah nan nablay, ya buhgo' nan ma'ulaw hi hinaangna."
26 Ya himbumagga ya bimmangona', ya tinnig'uy awada'. Ya immannung an ma"aphod din enenap'u! Mu impidwa' goh an nolo', 27 ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Immannung an udum hi algaw ya ipado'ol'u da'yun tatagu' hitud Israel. Ya ipado'ol'u goh nan animal hitu. 28 Ti hidin hopapna ya paddungnay numbu'nut'un amin an do'ol di hennag'un nangipaligligat ya numpamatoy ay da'yu. Mu udum hi algaw ya halimuna' goh da'yu ta engganah un ayu dumo'ol ya pumhod. 29 At madatngan ay heden gutud ya mi'id mahkay alyon di tataguh,
Ta"on un nan o'ommodday nangan hi agguy nalum an greyp
mu nan imbabaluyday na'a'alinu.*

---

* **31:15** Heten babluy ya wadah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hi ad Jerusalem, ya walun kilomitluy inadagwina an mipalpud Jerusalem an hakup di holag Benjamin. Ya hiyay ohan babluy hi nange'wan nan iJerusalem hidin nangilayawan nan iBabylon ay dida ta mipiyuydad Babylon (Jer. 40:1). † **31:15** Duway holag Rachel an da Joseph ay Benjamin. Mu hi Joseph an pangpangullu ya nunholag ta da Ephraim ay Manasseh, at mattig an waday tulun tribon nalpun hiya. Mu hay ipa"el Rachel hitu ya an amin nan Hudyu. ‡ **31:15** Duway itudunan te ti (1) itudunay pangilayawan nan iBabylon hinan Hudyuh 586 B.C., ya (2) itudunay pangipapatayan nan Alin hi Herod an Nidugah hinan ung'ungungngan linala'id Bethlehem hi itungawan Jesus (Mat. 2:18). § **31:22** Hay kulugon nan udum hi pohdonan hapiton ya nan munhabi an hi Mary an mid nangelo' ya mun'anap hi ahawana ta adi mapatoy ya nan ihabinan ung'ungunga ya nan Alin Pento' Apo Dios (bahaom nan footnote di Mat. 1:24). Mu hay kulugon nan udum ya hiyay nipa"el, ya hay ipa"elna ya nan aton nan Hudyun ayda babai an manganap ay Apo Dios an ay ahawada (verse 32) ti mumbangngaddan Hiya an malpudah abablubabluy ta diday ay ahawanah mid pogpogna. Hay itudun nan context ten chapter ya nepto' nan miyadwan nipa'innila. * **31:29** Hay pohdonan hapiton ya nan tatagu ya alyonday nan bahol ay anuy o'ommod ya holtapon di imbabaluyna. Hay nalpuwan ten proverb ya nan agguy nepto' an na'awatandah nan Ex. 20:5 ya Num. 14:18 an itudud ay minaynayun an nan bahol di o'ommod ya mi'lagat nan holagda. At hidin gutud din amatagun da Jeremiah ay Ezekiel (Ezek. 18:2) ya kinulug nan Hudyu an bo'on nan baholda tuwaliy dumalat hinan pummoltaan Apo Dios ay dida ti nan bahol din o'ommodda.

30 Ti hay ma'alinu mahkay ya nan tatagun mangan hi agguy nalum, ya umat goh an nan
numbahol ya diday matoy."

Nan Balbalun Itulag Apo Dios an Ma'at hinan i'Israel ya iJudah
31 Ya impahapita' goh ay Apo Dios an inali' di,
"Udum hi algaw ya waday balbalun itulag'uh† nan i'Israel ya iJudah.‡
32 Hete ya adi umat hinan nunhahapitanmih din o'ommoddah din nangekaka' ay didad
Egypt
ti heden nahahapit ya agguyda inunud
an ta"on hi un Ha"in an Dios an ay lakayda ya nahamad di namhod'un dida.§
33 Ya umat hituy ato' hinan balbalun pi'tulaga' hinan holag Israel
an ihina' hi nomnomda nan Uldin'u ta paddungnay nihamad an nitudo' hidi.
At Ha"in di Dios hi dayawonda,
ya diday tatagu'.*
34 At adi mahkay mahapul hi un way muntudun didah aat'u ta unudona' an Dios
ti an aminda nan tatagun mete"ah nan nun'awotwotwot hi engganah nan ongol
di abalinana ya innilaona' ay dida.
Ti inaliwa' mahkay di baholda ta adi' mahkay gun nomnomon."†

35 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ha"in an hay ngadan'u ya Nidugah di Abalinanan Dios
di nangidat hinan algaw ta dumilag hi abigabigat
ya nan bulan ya nan bittuan ta mangipapatal hinan mahdom.
Ya Ha"in goh di mabalin an mangikiwal hinan danum hi baybay ta munggongaah nan
dalluyun hidi.
36 Ya hatun aat di limmu' ya minaynayun an adi nonong ya dimminongda,
ya umat goh hinay ma'at hinan holag Israel an adi' iyabulut an un nonong ya
napogpogdan himpamabluy.
37 Ti adi ahan mabalin an du'go' nan holag Israel an dumalat nan numbaholanda!
Mu ma'at nin hi un mabalin an malukud ad daya
ya hi un mabalin an ma'ah'upan nan nipabunan tun luta."

38 Ya inalin goh Apo Dios di, "Udum hi algaw ya maha"ad goh damdama tun babluy
ad Jerusalem ta midawat ay Ha"in. Ya hay igad ya mipalpuh nan Pungguwalyaan
ad Hananel‡ ta engganah nan way Pantaw di Allup hinan Way Nuntikkuana.§ 39 Ya
minaynayun goh hinan pogpog di Duntug an Gareb ta mumpa'uy hinan dammangnad
Goah.* 40 At hay milagat ya an amin nan nundotal an punlubu'an,† ya nan nanginnampan
panghoban hi lugit, ya nan papayaw hi bagtun nan Hadog an Kidron an niyappit hi
buhu'an di algaw, ta engganah nan nuntikkuana an ma'alih Pantaw di Kabayu. Ya heten
amin ya midawat ay Ha"in an Dios, at hiyanan mibilang hi me'gonan. At adi mahkay
polhon di buhul, ya adida pa"ion."

32

Hay Pinumla'an Jeremiah hi Payaw
1 Ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hidin miyapulun tawon hi nun'alian
Zedekiah hi ad Judah, ya hiyah ne miyapulu ta waluy tawon hi nun'alian Nebuchadnezzar
ad Babylon.* 2 Ya henen timpu ya lini'ub nan tindalud Babylon ad Jerusalem. Mu ha"in
ya nabaluda' hi awadan di mungguwalyah nan palasyud Judah.
3 Ti impibaluda' ay Zedekiah an alid Judah an dumalat di nangipa'innilaa' hinan tataguh
din inalin Apo Dios ay ha"in. Ti umat hituy inalina: "Ha"in an Dios ya magadyuh
mahkay an ipa'abak'u nan tatagun ten babluy ta hakupon nan alid Babylon. 4 Ya nan
Alin hi Zedekiah ya tiliwon nan tindalu ta iyuydah nan alid Babylon ta humalyaona. 5 Ya
impiyuynad Babylon ta mihinah di ta engganah un'u aton nan ninomnom'un aton ay hiya.

† **31:31** Nan nalammung an hapit an *balbalun itulag* di nalpuwan nan hapit tu'u an *New Testament*. ‡ **31:31** Heb. 8:8.
§ **31:32** Heb. 8:9. * **31:33** Heb. 8:10; 10:16. † **31:34** Heb. 8:11-12; 10:17. ‡ **31:38** Hay awadana ya nan allup
hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya niha"ad hinan duguna an wah nan appit di buhu'an di algaw.
§ **31:38** Hay awadana ya nan hi allup hi appit iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya niha"ad hinan duguna an
wah nan appit di a'unugan di algaw. * **31:39** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten duwan lugal. † **31:40** Mid
mapto' ya nan Nundotal an Hinnom. * **32:1** Unu hidin 587 B.C. Lini'ub nan titindalun Nebuchadnezzar ad Jerusalem
an ente"adah din 588 B.C., mu agguy na'abak nan iJerusalem ta engganah din 586 B.C.

Ya ibaga' ay da'yu an wa ay ta mi'pattoy ayuh nan iBabylon ya ma'abak ayu." Hiyah ne
hinapit Apo Dios.
6 Ya hidin nibaluda' ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 7 "Nan agim an hi Hanamel an
imbaluy ulitaom an hi Shallum ya umalih tu ta alyonan he"ay polo'om nan payawnad
Anathoth.† At gapu ta he"ay neheggon hi tulangna ya biyangmu an he"ay mamla' ta
minaynayun ay da'yun himpangapuh den payaw."‡
8 Ya awni tatagwa ya na'at nan inalin Apo Dios an immalih Hanamel hinan nibaluda'. Ya
inalinan ha"in di, "Polo'om nan payaw'uh ad Anathoth hidih nan lutan di holag Benjamin.
Ti he"ay way biyangnan mamla' ta minaynayun ay ditu'un himpangapu."
Ya gapu ta inila' an hiyay inalin Apo Dios an polo'o' ya hiyay inat'u. 9 At penla"uh
den payaw han agi' an hi Hanamel hi ad Anathoth hi himpulu ta pituy silver. 10 Ya
penelmaa' nan mangipa'innila an ha"in di namla' eden payaw, ya numpelmada goh nan
wah din ihtigu. Ya impakilu' din silver an pumbayad'u, ya indat'un Hanamel. 11 Ya innal'u
din duwan pepel an nitud'an di pola' nan payaw an napelmaan, ya nan ohan pepel ya
natimlian an nitud'an nan nepla'ana ya nan ma'unud an nuntutulagan (ya nan ohan
nitud'an di nunhahapitanda ya agguy natimlian).§ 12 Ya indat'u hanan pepel ay Baruch*
an hina' Neriah an ap'apun Mahseiah an titinnig han kasinsin'un hi Hanamel, ya an amin
din ihtigu an numpumpelma, ya an amin din Hudyu an wah dih nangidata' ay Baruch.
13 Ya inali' ay Baruch di, 14 "Nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag
Israel ya umat hituy hinapitnan inalinay, Alam daten pepel an nitud'an di pola' ta ittum
hinan tibung ta madnoy ya unda mapa"i.† 15 Ti inali' ay he"a an udum hi algaw ya
mahukatan di luta, ya abung, ya payaw eten babluy."
16 Unat goh nalpah an indat'un Baruch an hina' Neriah hadi din pepel ya nunluwalua'
ay Apo Dios an inali' di,
17 "He"a, Apo Dios, di nunlumud abuniyan ya tun luta an dumalat nan nidugah an
abalinam, ya mi'id ah naligat ay He"a, ti abalinam an amin di logom! 18 Ya impattigmu
nan nidugah an pamhodmuh nan linibun holag, mu moltaom goh di udum an tatagun
dumalat di bahol din o'ommodda. He"a ya na'abbagbagtu'a, ya nidugah di abalinam
ti hay ngadanmu tuwali ya Nidugah di Abalinanan Dios. 19 Ya nahamad an amin di
ninomnommu, ya umipanoh'ay gunmu aton. Ya tigom an amin di pangat di tatagu
ya nan gunda aton, at hay ipabangngadmun dida ya nan miyunnudan hinan gunda
aton. 20 Ya nundongol'an dumalat nan ina'inatmu ti do'ol di umipanoh'an gunmu inat
ad Egypt an adi abalinan di tagu. Ya engganad ugwan ya hiyay innaynayunmun gun
aton hitud Israel ya hinan abablubabluy hitun luta. 21 An umat hidin nangipanguluam
ay da'min holag Israel an do'ol di inatmun umipanoh'an adi abalinan di tagu, at nidugah
di timma'tan nan i'Egypt. 22 Ya impaboltanmuh ten malumong an malmuy mitanom an
babluy ay da'mi ta impa'annungmu din inalim hidin o'ommodmi. 23 Mu hidin hinakup
din o'ommodmih ten babluy ta diday nihinah tu ya agguy da'a inunud ay dida. At
hiyanan impa'alim daten pummoltam an nidugah.
24 At ten pun'amung nan iBabylon di pito' ya batu ta mipu"ul hinan nunlene'woh di
babluymi ta pumpattu'andan mangubah hinan allupmi, ya henggop da'mi. At waday
gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh, at immannung an hakupondah ten babluy
ta miyunnudan hidin inalim tuwalih ma'at. Ya ten ad ugwan di a'atana. 25 Mu anaad ta
inalim di polo'o' nan payaw hi silver an waday ihtiguna ya wan umat hitun polhon di
iBabylon tun ad Jerusalem?"

Hay Nambal Apo Dios hinan Inalin Jeremiah

26 Ya tembala' ay Apo Dios an inalinay, 27 "Ha"in an Dios di okod hi an amin an tataguh
tun luta. At undan way naligat ay Ha"in? 28 Ya iyabulut'un abakon Nebuchadnezzar an
alid Babylon heten babluy ad Jerusalem. 29 At hogponda, ya pinuulanda ta moghobda nan
a'abung hitu. Ti nidugah di nangipabungtanyun Ha"in an Dios an dumalat nan gunyu
inat hinan nundotal an atap di a'abungyu. Ti hidiy gunyu nangigohban hi incense ya
nange'nongan hinan ma'inum ta nundayawyun Ba'al ya nan udum an dayawonyu.
30 Ya nan nun'appuhi ahan di gunyu inat an i'Israel ya iJudah an nete"a tuwalih din
a'ungungayu an hi'i'hi'itangan pabungtona' hinan nun'appuhin gunyu inat. 31 At nete"a

---

† **32:7** Hiyah ne babluy hi nalpuwan Jeremiah (Jer. 1:1). ‡ **32:7** Lev. 25:23-25. § **32:11** Hay dalat hi agguy natimlian an nitud'an di nunhahapitanda ya ta gunda bahaon nan nitudo'. Hay dalat nan natimlian an nunhahapitanda ya ta mipattig hi kultih un way mangali an mahukatan nan udum an nitudo' hinan agguy natimlian. Ya daten duwan kalahin nitud'an di nunhahapitanda an hay anabayagna ya umat hinan gutud din amatagun Jeremiah an inah'upandad Judah ya ad Egypt. * **32:12** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay winagahan Apo Dios*. Ya hiya nan puntudtud'on Jeremiah.
† **32:14** Hay anabayag nan udum an puntud'an an inah'upandad ugwan ya nahuluk hi duway libuy tawon.

tuwalih din nawadan ten babluy ta engganad ugwan ya impabungota' ay da'yu an hiyay
dumalat hi pama"ia' hitun babluyyu. 32 An amin ayun i'Israel, ya iJudah, ya nan a'ali,
ya a'ap'apu, ya papadi, ya ta"on un nan numbino'ob'on an propeta ya nun'appuhiy
ina'inatyu, at hiyanan impabungota' ahan ay da'yu. 33 Ya din'uga' ay da'yu an ta"on
hi un'u intugtugan intudtuduwan da'yu. Mu nihimung an adia' donglon an adia' ahan
unudon. 34 Ya unyuat goh inyal'alan numbahol ti inyuyyu goh udot hinan Timplu' nan
abulubulul an umipahiga, ya impata'dogyuh di ta omod unyu pinuhi nan Timplu'. 35 Ya
nun'amma ayu goh hinan pundayawanyun Ba'al hidih nan Nundotal an Ben Hinnom, at
hidiy nange'nonganyuh nan imbabaluyyun Molek.‡ Mu mi'id ahan di umat hidih inali'
hi atonyu, ya mi'id ahan di ninomnom'uh unyu aton di umat hina ahan an nidugah! At
hiyanan nunnaud ahan di numbaholanyun iJudah."
36 Ya inalin Apo Dios ay Jeremiah di, "Manu ti immannung nan hinapitmu an ma'at
ay da'yuh tun babluyyu an mumpaligligat ayun dumalat di gubat, ya batel, ya dogoh.
Mu umat hitu goh di alyo' an Dios an dayawonyun holag Israel: 37 Umannung an
amungo' da'yun tatagun nun'iwa'at'uh nan abablubabluy an dumalat di bungot'u ta
pa'anamuto' ta ibangngad'u da'yuh tun babluyyu§ ta lumenggop ayu, ya mi'id ma'at ay
da'yuh nappuhi. 38 Ta da'yuy tagu', ya Ha"in di Diosyu.* 39 Ya idat'un da'yu nan nahamad
an punnomnomyun Ha"in an Dios, at immannung an Ha"in ya anggay di dayawonyuh
enggana ta amaphodanyu goh damdama ya nan holagyu. 40 Ya alyo' ay da'yu an Ha"in an
Dios ya adi' idinong an mangat hi maphod ay da'yuh enggana. Ya wadao' di namhodyun
mundayaw ay Ha"in ta adia' mahkay du'gon ay da'yu. 41 At umamlonga' an mangat hi
amaphodanyu. Ya heten babluy nongkay di pumbabluyanyu ta ay'u itanom da'yuh tu.
42 Ya manu ti indat'uy do'ol hi nunligatanyu mu ato' goh an amin di pumhodanyu an
hiyah ne tuwali din inali' ay da'yu. 43 At hiyanan ta"on hi unmu alyon hi ubahon nan
iBabylon heten babluy ta mumbalin hi mi'id di hulbina an mi'id di tagu unu animal hi
ma'angang hitu mu alyo' ay he"a an udum hi algaw ya mawadaday tatagu eten babluy.
At mumpola' hi payaw di udum, ya pumla' di udum. 44 Ya umat goh an wadaday ihtigun
mumpelmah nan mapelmaan an nepla'an di payaw ad Benjamin, ya hinad Jerusalem, ya
nan udum an babluy ad Judah, ya ta"on hi un ad Negev. Ti udum hi algaw nongkay ya
wagaha' nan tataguh tu ta mumbangngad din maphod an aatda tuwali. Ha"in an Dios di
nanapit ete."

33

Hay Intulag Apo Dios hi Pumbangngadan nan Tatagunah nan Numbabluyanda

1 Ha"in an hi Jeremiah ya hihidyan nabaluda' hi awadan di guwalyah* din himmapit
goh Apo Dios ay ha"in 2 an inalinay, "Ha"in hi Apo Dios an nunlumud abuniyan ya tun
luta. 3 Munluwalu'an Ha"in, at tabolo' ta ipa'innila' ay he"ay umipanoh'a ahan an agguymu
inila. 4 Ti Ha"in an Dios ya wada goh di ipa'innila' an awni ya un ma'at hinan abung hitu ya
nan palasyu ti awniat mun'apa"i nan pumpattu'anda kogoh 5 an mi'gubat hinan iBabylon.
Ya hay ma'at hinan abung ya awniat mapnuh odol di mun'a'atoy an linala'in dumalat nan
nidugah an bungot'u ti din'ug'u dida. At adi' mahkay hom'on heten babluy an dumalat
nan na"appuhin gunda inat.
6 Mu ta"on un umat hina mu udum hi algaw† ya ipaphod'u damdamah ten mapa"in
babluy ya da'yun tatagu ta wan malenggop ayun mi'id di mangubat ay da'yu. 7 Ya
pa'anamuto' da'yun holag Israel an niyuy hi udum an babluy ti ipaphod'uh ten babluy
ta mumbangngad din amaphodna tuwali. 8 Ya paddungnay ulaha' an amin nan num-
baholanyu, ya aliwa' an amin nan nungngohoyanyun Ha"in. 9 At mumbangngad nan
maphod an aat di ad Jerusalem ta mundongol hi abablubabluy. At immannung an waday
pun'amlonga' ya ipabagtua' eten babluy. Ya tigon nan tataguh abablubabluy nan maphod
an inat'uh nan tatagu', ya mabalin an Ha"in di ta'tanda ya unudonda."
10 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Manu ti awniat alyonyuy un ninganuy heten
babluy ti mi'id nan tatagu ya animal, ya immannung henen ma'at hi awni. Mu udum hi
algaw ya danen ninganuy an babluy ad Judah ya awniat madngol 11 di mun'am'amlong an
tatagu, ya nan mumpungkasal, ya nan udum an ma'at hi a'am'amungan. Ya umat goh an
iyalidah nan Timpluy Onong di Punyamanan an e'nongdan Ha"in an Dios. Ya alyonday,

Munyaman amin He"a, Apo Dios an nidugah di abalinana,
ti maphod nan inatmun da'mi!

---

‡ **32:35** Hiyah ney bulul nan holag Ammon, ya hay oha goh an ngadana ya *Milcom*. Ya hay ohah inatda ya bahaom nan II Ki. 21:6; 23:10. § **32:37** Heten hapit hinan Hudyu ya *pa'anamuto'*, at mattig an munhanul hi Apo Dios. * **32:38** II Cor. 6:16. * **33:1** At 587 B.C., ya wagwah din nibalud. † **33:6** Nan Hinlibuy Tawon.

Ya medenol ahan nan pamhodmu!
Ya Ha"in an Dios ya ipaphod'u nongkay heten babluy, at umannung an malumong an
malmuy mihabal an umat hidin hopapna."
12 Ya inalin goh Apo Dios di, "Hete nongkay ya minganuy an babluy an mi'id di tagu ya
animal, mu udum hi algaw ya waday pumpahtulandah an amin an babluy, at wadaday
mumpumpahtul hi kalnilu. 13 Ya dumo'ol goh di kalniluh nan madinuntug an babluy,
ya hinan babluy hi aluhadhad di dudunduntug, ya ad Negev, ya hinan babluy di holag
Benjamin, ya hinan nunlene'woh an babluy hi ad Jerusalem, ya an amin hinan babluy ad
Judah."
14 Ya inalin goh Apo Dios di, "Udum hi algaw ya madatngan di pangipa'annunga' hinan
inali' an pammo'a' ay da'yun holag Israel.
15 Ya henen ipa'annunganah gutudna
ya waday pilio' an mun'ali an ay Hapang‡ an malpuh nan holag David,§
ya nahamad di pangatna,
at nahamad di pangipanuhanah nan tatagu.
16 Ya hitun pun'aliana ya mawaday lenggop hitud Judah an namamah nan kapitulyud
Jerusalem,
at hay pungngadandah tud Jerusalem ya:
Hi Apo Dios di Mangibaliw ay Ditu'u.
17 Ti hay inali' tuwalin Dios ya immannung an ohah nan holag David di mun'alih tud Israel.
18 Ya umannung goh an wadaday papadin holag Levi an mange'nong hinan Onong an
Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya nan udum an me'nong ay Ha"in."
19 Ya palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 20 "Ha"in ya gintud'uy
pumatalan nan patal, ya umat goh hinan mahdom an gintud'uy humelongana. At adi
mabalin hi un mahukatan henen aatda. Mu abalinanyu ay an hukatan 21 ya umat goh mah
an mabalin an hukatanyu nan inali' an umannung an ohah nan holag David di mun'alih
ad Israel, ya hinan holag Levi an umannung an diday padih munhulbin Ha"in. 22 Mu hay
ato' hinan holag David an baal'u ya nan holag Levi an munhulbin Ha"in ya do'lo' dida ta
umatdah nan bittuan ad daya an adida mabilang ya nan panag hinan pingit di baybay an
adi malukud."
23 Ya innayun goh Apo Dios an inalin ha"in di, 24 "Nan tatagu ya pihulonda nan tatagu'
an hay pannigda ya mid hulbida mahkay. He"a ya dengngolmuy hinapitda an inaliday,
Hi Apo Dios ya pento'na nan i'Israel ya nan iJudah hi tataguna. Mu ad ugwan ya din'ugna
dida, at mid hulbida. 25 Mu alyo' ay he"a, Jeremiah, an Ha"in an Dios ya adi mabalin hi
un'u hukatan nan gintud'uh aat di patal ya mahdom. Ya mahapul an unudon nan luta ya
ad daya nan nagtud an aatda. 26 Ya umat goh an adi ahan mabalin hi un'u inganuy da'yun
holag Jacob. Ya umat goh an adi mabalin hi un'u hukatan din inali' an hay mabalin an
mun'alin da'yun holag Israel ya nan oha nongkay hinan holag David. Ti hom'o' da'yu ta
pumhod ayun umat hidin hopapna."

34

Hay Padan Jeremiah hinan Alin hi Zedekiah
1 Hi Nebuchadnezzar an alid Babylon ya initnudnan amin nan titindaluna an nalpuh
nan numbino'ob'on an babluy an hinakupna.* At hidin pangubatandad Jerusalem ya an
amin nan nunlene'woh an babluy† ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah
an inalinay, 2 "Umuy'ah nan alid Judah an hi Zedekiah ta alyom ay hiyay, Inalin Apo Dios
an inyabulutnan magadyuh mahkay an abakon ditu'u ay Nebuchadnezzar, at gohbona
tun ad Jerusalem. 3 Mu he"a ya ibalud da'a ta ipahumalya da'a ay Nebuchadnezzar ya
un da'a iyuy ad Babylon. 4 Ya donglom hete, Zedekiah, an inalin Apo Dios ay he"a. Ti
inalinay, Bo'on hay gubat di atayam 5 ti awniat maphod di atayam an baluon da'ah nan
tatagum. Ya gohbonday incense ta pange'gonandan he"a an umat hinan inatdah natayan
din o'ommodmun nun'ali."
6 At immuya' ay Zedekiah, ya inali' ay hiya nan inalin Apo Dios.
7 Ya wan nan titindalun nan alid Babylon ya pumpa"ida nan allup ad Jerusalem, ya
ad Lachish, ya ad Azekah. Daten tulun babluy ad Judah ya anggay ni' di agguy napa"iy
allupda.

---

‡ **33:15** Bahaom nan footnote di Mat. 2:23 ti hiyah ne pohdonan hapiton nan babluy an Nazareth an din immel'elganan Jesus. § **33:15** Hi Jesu Kristu. * **34:1** Hay tawon ya hidin 588 B.C. † **34:1** Hay ugalidah din penghana ya gulat ta umuy nan ali ya nan tindalunan gumubat ya ipilitda ta nan linala'ih nan udumnan babluy an impa'abakda ya mahnagda goh an gumubat, hiyanan bo'on nan iBabylon ya anggay di nunli'ub ad Jerusalem.

Hay Agguy Napogpogan nan Himbut hi Ahimbutda

8 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hidin nalpahan di ni'tulagan nan
Alin hi Zedekiah hinan tatagud Jerusalem.‡ Hay nuntutulaganda ya miyabulut mahkay
nan himbut an i'ibbadan holag Israel ta okodda mahkay hinan pohpohdondan aton.
9 At way ohaan mahapul an iyabulutnay himbutnan Hudyun binabai ya linala'i ta mi'id
di ohah punnonngonay himbutna. 10 At an aminda nan u'upihyal ya nan tatagu ya
inabulutdah den nitulag an iyabulutday himbutda ta adida punnonngon nan himbutda.
11 Mu agguy nadnoy ya nun'innomnomda ta immuyda binangngad din himbutda, at
hihidya an imbilangda didah baal.§

12 At ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 13 "Ha"in an hi Apo Dios an
dayawonyun holag Israel ya ni'hapita' hidin o'ommodyuh din nangawita' ay didad Egypt
hi ahimbutda.* Inali' ay diday, 14 Nalpah ay nan pituy tawon ya inyabulutyu nan i'ibbayun
holag Israel an nangihbut hi odoldan da'yu ta numbalindah himbutyu. Ti nunhulbidan
da'yuh onom an tawon, ya mahapul an iyabulutyu mahkay dida ta okodda kogoh hi
pohdonda.† Mu agguya' inunud hidin o'ommodyu. 15 Mu maphod ta ninomnomyun
mangunud hinan makulug an Uldin'u ta immuy ayuh nan Timplu', ya nunhahapitanyu
ta abulutonyu an makak mahkay nan himbut. 16 Mu anaad ta ad ugwan goh ya
nun'innomnom ayu ta immuyyu binangngad nan inyabulutyu‡ ta numbangngaddan
himbut? Henen inatyu ya Ha"in an Dios di binainyu!

17 At gapu ta agguya' inunud ti agguyyu inyabulut nan i'ibbayun holag Israel an
himbutyu ya umat mah hituy ato' ay da'yu: Ha"in mahkay di mangiyabulut ay da'yu ta
way ohaan okod hi atayanah un hay gubat, unu hay batel, unu hay dogoh. At pumbalinon
da'yuh umipabain hi tataguh tun luta. 18 Da'yu ya *imbahhawyu* din inaliyu an agguyyu
inat din *nitulag* hi atonyu, at hiyanan mapatoy ayu an umat hidin namatayanyuh din
bakah din nuntutulaganyu an nunduwaonyu,§ ya nunhiyanonyu ta ene'wayuh* nan
numbatananda.† 19 At da'yun a'ap'apun di iJudah, ya iJerusalem, ya da'yun u'upihyal
hinan punhumalyaan, ya ta"on un da'yun papadi, ya an amin ayun tatagun nange'wah
numbattanan nan nagodwan odol di baka 20 ya iyabulut'u da'yuh nan buhulyu ta
pumpatoy da'yu. At awalitang di odolyuh nan luta ta onon di hamuti ya nan animal hi
inalahan.

21 Ya iyabulut'u goh hi Zedekiah an alid Judah ya nan u'upihyalnah nan tindalun
nan alid Babylon an umi'ikay an mamatoy ay dida. Ad ugwan ni' ya dimminongdan
mangubat ay da'yu,‡ 22 mu awniat pumbangngado' didah tun babluyyu ta gubaton da'yu,
ya genhobda, at mapa"i an amin tun babluyyud Judah ta minganuy an mi'id di munhitu."

35

Hay Ma'adal hinan Holag Rekab

1 Hidin hi Jehoiakim an hina' Josiah di alid Judah* ya inalin Apo Dios ay ha"in an hi
Jeremiah di, 2 "Umuy'ah awadan da Rekab an hina"ama,† ya inayagam dida ta umuy ayuh
nan Timpluh nan ohan kuwaltuh di‡ ta immuy ayu ay hidi ya indadaanmuy bayah hi
ipa'inummun dida."

3 At immuya' mah ta tinnig'uh Jaazaniah§ an hina' Jeremiah an hina' Habazziniah. Ya
inayaga' hiya ya an aminda nan linala'ih nan pamilyan Rekab 4 ta initnud'u didah nan
Timpluh nan kuwaltun nan propetan hi Hanan an hina' Igdaliah. Heten kuwaltu ya
neheggon hinan kuwaltun di u'upihyal an wah bagtun di kuwaltun Maaseiah an hina'

---

‡ **34:8** Hay tawon ya hihidyan 588 B.C. § **34:11** Manu ay nun'innomnomda ti immuy nan i'Egypt an ni'gubat hinan iBabylon, at nakak nan iBabylon ad Jerusalem ta way atondan mi'gubat hinan i'Egypt (Jer. 34:21-22; 37:5, 11). At hay ninomnom nan ad himbut ad Jerusalem ya adi mumbangngad nan iBabylon, hiyaat unda binangngad nan himbutda. * **34:13** Manu ay inyuldin Apo Dios ta ibo'tanday himbutda ti mahapul an iyunnuddah ugalina ti imbo'tana didad Egypt (Deut. 15:15). † **34:14** Ex. 21:2-11; Deut. 15:12-18. ‡ **34:16** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mangunud*, at munhanul hi Apo Dios. § **34:18** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *nitulag*, at munhanul hi Apo Dios. * **34:18** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *imbahhawyu*, at munhanul hi Apo Dios. † **34:18** Bahaom nan footnote di Gen. 15:17 ta innilaom di aat ten ugali. ‡ **34:21** Bahaom nan footnote di Jer. 34:11 ta innilaom di dalat din dimminngandan gimmubat hidin 588 B.C. * **35:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C., ya mid mapto' ya 605 B.C. di tawon eten chapter (bahaom nan footnote di Jer. 35:11 ta innilaom di aatna). † **35:2** Heten pamilya an gun nunle'le'od hinan abablubabluy, ya tutulangda nan holag Ken (I Chron. 2:55) ‡ **35:2** Mid mapto' ya hiyay puntalepnan hi gina'u unu punhituwan di tagu (I Ki. 6:5; I Chron. 28:12; II Chron. 31:11; Neh. 13:4-5). § **35:3** Hay pohdonan ibaga ya *donglon Apo Dios*.

Shallum an mumpapto' hinan papantaw di Timplu. 5 Ya indadaan'u nan malukung an
nittuwan hi bayah ya nan bahu. Ya inali' di, “Uminum tu'u ni'!”
6 Mu inaliday, “Ka'manna ti adi ami uminum hi bayah. Ti hidin hi apumin hi Jonadab*
an hina' Rekab ya intugtuganan da'mi ya hinan holagmi ta adimi ipatnan uminum
hi bayah. 7 Ya intugtugana goh an adi ami mun'ammah abung hi punhituwanmi, ya
adi ami munhabal unu muntanom hinan bungbungaan. Ta malgom di ayanmi ya
un nan tulday iyammamih ihinanmi. Ya wa ay anu ta unudonmi hanan intugunan
da'mi ya umadu"oy di pi'taguanmih tun luta. 8 At hiyanan da'min himpangapu ya
inunudmi hanan intugun apumin hi Jonadab. At an amin ami an ta"on nan a'ahawami
ya imbabaluymin binabai ya linala'i ya adi ami uminum hi bayah. 9 Ya umat goh an adi
ami mun'ammah abung hi punhituwanmi, ya adi ami munlia' unu muntanom hi greyp
ya nan udum an bungbungaan. 10 At nan abung an tulday nunhituwanmi ya anggay
an inunudmin amin nongkay din intugun din hi apumin hi Jonadab. 11 Mu unat goh
ginubat da Nebuchadnezzar an alid Babylon ya nan titindalun di i'Aram tun babluy tu'u†
ya limmayaw ami ta immali amih tud Jerusalem, at hiyanan wah tu amih tu.”
12 Ya palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 13 “Ha"in an nidugah
di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel ya ibaga' ay he"a ta umuymu ibagah
nan i'ibbam an iJerusalem ya nan udum an iJudah an alyom di, Hay inalin Apo Dios ay
ditu'u ya undan mi'id di inadalyuh aat di pangunudan hinan Uldin'u? 14 Ya undan adiyu
tigon nan inat Jonadab an hina' Rekab an tinuguna nan imbabaluynan linala'i ta adida
uminum hi bayah? Ya inunudda kangan! At engganad ugwan ya adida uminum hi bayah
ti inunudda din tugun din hi apuda! Mu Ha"in ya intugtuga' an gun himmapit ay da'yu,
mu agguya' damdama inunud. 15 Ya intugtuga' an gun nannag hinan propeta' ta gunda
inali ay da'yu ta du'gonyu nan nun'appuhin ato'atonyu ta bo'on nan udum an madayaw di
punhulbianyu. Ta way atonyun minaynayun an munhitun ten babluy an indat'un da'yu
ya din o'ommodyu. Mu nihimung an adi ayu umunud! 16 Onayna at goh hinan holag
Rekab ti inunudday tugun din hi apudan hi Jonadab. Mu da'yun tatagu' ya adia' unudon!
17 At hiyanan Ha"in an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel ya
ipa'ali' ay da'yun iJerusalem ya an amin ayun iJudah din inali' an mangubah ay da'yu.
Ti ta"on unna' humapihapit ay da'yu ya adiyu donglon, ya adiyu tobalon.”
18 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in ta alyo' heteh nan holag Rekab. At inali' ay diday,
“Hay inalin nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya dumalat
hi nangun'unudanyuh tugun apuyun hi Jonadab 19 ya immannung an waday holagyuh
munhulbin Ha"in.”‡

36

Hay Inat Jehoiakim hinan Impitudo' Apo Dios ay Jeremiah

1 Hidin miyapat hi tawon* hi nun'alian Jehoiakim† an hina' Josiah an alid Judah ya
ni'hapit hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah an inalinay, 2 “Nete"ah din hi Josiah‡ di alid
Judah ta engganad ugwan ya do'ol di impa'innila' ay he"an ma'at hi ad Israel, ya ad Judah,
ya nan udum an babluy. At alam di ohah nan puntud'an ta itudo'mun amin dade din
inali'ali' ay he"a. 3 Ta mibahah nan tatagud Judah ta olom ni' ya donglonda ay nan nitudo'
an pummolta' ay dida ya idinongda nan ato'atondan pumbaholan ta aliwa' mahkay nan
nun'appuhin ato'atonda.”
4 At inayaga' hi Baruch§ an hina' Neriah* ta badangana'. At inali' an amin nan hinapit
Apo Dios ay ha"in, ya intudo'nah nan nali'up an pangitud'an. 5 Ya hidin nalpah ya inali' ay

---

* **35:6** Hay ohan ngadana ya *Jehonadab*. Din amataguna ya numpaddung hinan amatagun din Alin hi Jehu (841-814 B.C.) an numpapto' ad Israel, at mattig an hi'itangan 236 an tawon di naluh hidin bimmadangana ay Jehu an nama"ih nan nundayaw ay Ba'al (II Ki. 10:15, 23). † **35:11** Hidin 605 B.C. di nangete"anan gimmubat ad Jerusalem. ‡ **35:19** Hay itudun nan ugalin nan Hudyu ya nidat hinan holag Rekab nan numbino'ob'on an ma"aphod an tamudah nan balbalun Timplun Apo Dios an impiyamman da Haggai ay Zerubbabel hidin numbangngadan nan Hudyun nalpud Babylon. * **36:1** Unu hidin 605 B.C. Ya hiyah ne aptan ahan an tawon hinan historyn di iJudah ti hiyah ne tawon hidin nangabakan da Alin hi Nebuchadnezzar (605-562 B.C.) an iBabylon ay da Alin hi Neco II (610-595 B.C.) an i'Egypt hinan nidugah an gubatdad Carchemish an ohan babluy an wah nan pingit di Wangwang an Euphrates. Ti dimmalat henen na'abakan nan i'Egypt ya napogpog mahkay nan abalinandan bumadang hinan iJudah, at mid ah udumnan babluy hi pumpabaddangan nan Alin hi Zedekiah ta abakonda nan iBabylon an mi'gubat ay dida. Ya henen tawon ya inlayaw da Nebuchadnezzar da Daniel hidin hopap di nangilayawandah nan Hudyu (bahaom nan footnotes di Jer. 25:11, ya Jer. 27:16, ya Dan. 1:1). † **36:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **36:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-909 B.C. § **36:4** Hay pohdonan ibaga ya *nawagahan*. * **36:4** Hay pohdonan ibaga ya *baginah Apo Dios an ay hilawna*.

Baruch di, “Ha"in ya nipawaa' ta adi mabalin an umuya' hinan Timplu. 6 At he"ay umuy
hidih un madatngan nan algaw an punlangduan di tataguh dih nan Timplu, ya imbaham
nan intudo'mun Hapit Apo Dios. At donglon nan tatagun ma'amung an malpuh nan
abablubabluy hitud Judah. 7 At olom ni' ya du'gonda nan impa'enghadan pumbaholan,
ya mumpahmo'dan Apo Dios ta adi miluh an mipa'annung nan pummoltan Apo Dios ay
didan dumalat nan nidugah an bungotnah nan gunda aton!”
8 At inat Baruch an hina' Neriah an amin din inali' an hi Jeremiah, at immuy hinan
Timplun Apo Dios, ya imbahana din hinapit Apo Dios hinan tatagun na'amung.† 9 Ya hay
na'atan te ya nan algaw an punlangduan‡ hidin miyahiyam an bulan hidin miyalemay
tawon hi nun'alian Jehoiakim.§ At an amin din i'ibba' an iJudah ya na'amungdan nun-
dayaw hidih nan Timplu eden algaw. 10 Ya hidin numbahaan Baruch hidin impitudo"u
an hi Jeremiah ya wah dih nan kuwaltun Gemariah* an hina' Shaphan† an din nabagtun
mumpapto' hinan punhumalyaan di ali.‡ Heden kuwaltu ya wah dih nan way nammagtun
gettaw di Timplu an neheggon hinan ma'alih Pa'idyamman Pantaw nan Timplu.
11 At hidin dengngol nan imbaluy Gemariah an hi Micaiah§ an ap'apun Shaphan din
nibaha an Hapit Apo Dios 12 ya nundadyun immuy hinan palasyun di alih nan kuwaltun
Elishama* an muntudtudo'.† Ya hay wah di ya hi amanan hi Gemariah an hina' Shaphan,
ya nan i'ibbanan u'upihyal an umat ay Delaiah‡ an hina' Shemaiah, ya hi Elnathan§ an
hina' Acbor,* ya hi Zedekiah† an hina' Hananiah,‡ ya nan udum. 13 At inalin Micaiah din
dengngolnan imbahan Baruch hinan tatagu. 14 Ya hennag din u'upihyal hi Jehudi§ an
hina' Nethaniah* an ap'apun Shelemiah† an holag din a'apun Cushi ta umuyna ayagan hi
Baruch ta iyuyna din nali'up an nitud'an din imbahanah nan tatagu. At immuy hi Baruch
hi awadan nan u'upihyal an inodnana din nali'up an nuntud'ana. 15 Ya inalidan hiyay,
“Umbun'a ta ibaham ni' ta donglonmi.”
At imbahan Baruch ay dida. 16 Mu hidin impada'puhnan imbaha ya nidugah di
numanomnomandan alyonday, “Mahapul an ipa'innila tu'uh nan alih ten dengngol tu'u!”
17 Ya inalidan Baruch di, “Dan waday nangalin he"ah itudo'mu hana?”
18 Ya tembal Baruch an inalinay, “O wada an hi Jeremiah di nangalih itudo"un ten nali'up
daten inali'alina. At intudo"u.”
19 Ya inalin nan u'upihyal ay Baruch di, “Mahapul an umuy ayu mipo"oy an duwa ay
Jeremiah! Ya adiyu ipa'innilah malgom an taguy awadanyu!”
20 Ya intalepon nan u'upihyal din impitudo"un hi Jeremiah hinan kuwaltun Elishama
an muntudtudo',‡ ya immuyda inalih nan ali din dengngolda.

Hay Nanghoban nan Alin hi Jehoiakim hinan Nitud'an di Hapit Apo Dios

21 Ya hennag nan ali hi Jehudi ta immuyna innal din impitudo"u an hi Jeremiah hinan
kuwaltun Elishama. Ya imbahanah nan ali an wan numpangata'dogda nan u'upihyalnah
nan dellohna. 22 Ya heden miyahiyam an bulan ya lawang,§ at nidugah an tungnin, at
nan ali ya wah din hinahagangna nan apuy an mun'anidu. 23 Ya wa ay ta binahan Jehudi
di tulu unu opat an nalinyan nitudo' owan ginogod nan ali din nalpah an nibaha, ya
intungunah nan apuy. At la'tot ya noghob an amin din nitud'an nan Hapit Apo Dios an
din impitudo"u. 24 Mu mi'id di impattig nan ali ya nan u'upihyal hi puntutuyuanda unu
ta'otdah nan dengngolda. 25 Ya ta"on tuwalih un hidin numpahpahmo'an da Elnathan ay
Delaiah ya hi Gemariah hinan ali ta adina gohbon nan nitudo', mu adina dongdonglon.
26 Ti unnaat goh minandal hi Jerahmeel* an imbaluyna, ya hi Seraiah an hina' Azriel,† ya

---

† **36:8** Hay mehnod an ma'at eten history ya nan nitudo' hinan Jeremiah chapter 45 (ti agguy nahayhaynod nan na'na'at eten Liblu an Jeremiah). ‡ **36:9** Hiyah ne nahamad an punlangduan ti mid di na'alih punlangduan eden bulan. Mid mapto' ya ma'at ti dimmalat nan nangubatan nan iBabylon ay dida. § **36:9** Unu December, 604 B.C. Hiyah ne timpun di lawang (verse 22). * **36:10** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipa'annung*. † **36:10** Hay pohdonan ibaga ya *kunihu*. ‡ **36:10** Hiyay gun muntudtudo' hidin nun'alian Josiah (II Ki. 22:3). § **36:11** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya mid ah nipaddungana* (bahaom nan footnote di I Ki. 22:8). * **36:12** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya donglona*. † **36:12** Hay kulugon nan udum ya bo'on hiyay muntudtudo' ti hiya anuy nabagtun mumpapto' hinan punhumalyaan. ‡ **36:12** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya ibo'tana' ay Hiya*. § **36:12** Hay pohdonan ibaga ya *indat Apo Dios*. * **36:12** Hay pohdonan ibaga ya *nan it'ittang an bu'at*. † **36:12** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nahamad*. ‡ **36:12** Hay pohdonan ibaga ya *ma'ma'ullay hi Apo Dios*. § **36:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan ohan Hudyu*. * **36:14** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nangidat*. † **36:14** Hay pohdonan ibaga ya *ligwan Apo Dios*. ‡ **36:20** Bahaom nan footnote di Jer. 36:12 ta innilaom di oha goh an kulugondah nan tamuna. § **36:22** Bahaom nan footnote di Jer. 36:9 ta innilaom di aat te. * **36:26** Hay pohdonan ibaga *ya olom ni' ya igohgohan Apo Dios*. † **36:26** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumadang*.

hi Shelemiah an hina' Abdeel‡ ta umalida ta tiliwon da'mi ay Baruch. Mu mi'id ami ti hi
Apo Dios di nangipo"oy ay da'mi.
27 Ya hidin nalpah an genhob nan ali din nangitud'an Baruch hidin inali'ali' an hi
Jeremiah ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 28 "Ummal'a goh hi ohah puntud'an ta
ipidwam an ipitudo' an amin din nitudo' hidin genhob Jehoiakim an alid Judah. 29 Ya
inalim ay hiyay, Hay inalin Apo Dios ya manu ay genhobmu din nitudo' ya dumalat hidin
nipa'innilan pa"ion nan alid Babylon heten babluy, ya numpatoynan amin nan tatagu
ya animal. 30 At hiyanan umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, He"a, Jehoiakim an
alid Judah, ya mi'id di holagmuh mihukat ay he"an mun'ali§ ti pi'patoy da'a ta mitapal
di odolmu. 31 At umat hinay pummolta' ay he"a ya nan pamilyam an dumalat nan
numbaholanyu. Ya moltao' nongkay an amin nan tatagud Judah an ta"on un nan wad
Jerusalem an kapitulyuna. Ti inali'ali' tuwalin da'yu an umat hinay pummolta' ay da'yu,
mu paddungnay agguyyu dengngol."
32 At innal'un hi Jeremiah di oha goh hi puntud'an, ya indat'un Baruch an hina' Neriah.
At impidwa' mah goh an inali an wan gunna itudo' an umat hidin hopapna ta engganah
nalpah an amin. Mu do'do"ol di nitudo' eten miyadwa.

37

Hay Nihukatan Zedekiah an Nun'alid Judah

1 Palpaliwan ya hi Zedekiah an hina' Josiah di numbalinon Nebuchadnezzar hi alid
Judah ta nihukat ay Jehoiachin an hina' Jehoiakim.* 2 Mu ta"on damdamah un hiya, ya nan
u'upihyalna, ya nan tatagud Judah ya agguyda inunud din impa'innila' ay didan hinapit
Apo Dios ay ha"in.
3 Mu waday nannagan nan Alin hi Zedekiah ay da Jehukal an hina' Shelemiah ya nan
padi an hi Zephaniah an hina' Maaseiah ta immalidan ni'hapit ay ha"in. An inaliday,
"Jeremiah, mumpahmo"a ni' ay Apo Dios an dayawon tu'u ta badangan ditu'u!"
4 Ya heden timpu ya agguya' ni' nibalud, at mabalin an malgom di umaya'.† 5 Ya wan
nan titindalud Babylon ya wah didan mangubat hinan iJerusalem. Mu hidin dengngoldan
na'uyda nan tindalud Egypt‡ an mangubat ay dida at tinaynandad Jerusalem.§
6 Palpaliwan goh ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in. 7 An inalinay, "Ipa'innilam hinan
alid Judah an nannag hi mummahmah hi ma'at ta alyom di, Nan immalin tindalud Egypt*
an bumadang ay he"a ya mumbangngaddah babluyda. 8 At nan iBabylon ya umalida goh
ta engganah hogponda nan babluyyu ya genhobda. 9 At Ha"in an Dios ya alyo' ay da'yu
ta adiyu e'ehdol hi un mi'id mahkay nan iBabylon ti makulug an mabanangngadda. 10 Ya
ta"on hi un mahlina ya inabakyun amin nan titindalud Babylon mu itulid damdaman nan
nun'ahugatan an bumangon ta gohbondah ten babluy!"
11 At unat goh tinaynan nan iBabylon ad Jerusalem an dumalat nan dengngoldan
umalian nan titindalud Egypt 12 ya nakaka' hi ad Jerusalem ta umuy'u tigon nan lutan
banoh'uh nan babluy di holag Benjamin. 13 Mu hidin dimmatonga' hinan ma'alih Pantaw
di Allup nan Holag Benjamin ya impadinonga' hinan ap'apun di guwalyah di an hi Irijah
an hina' Shelemiah an ap'apun Hananiah. Ya inalinay, "Nen unmu nin padahon an
lumayaw ta umuy'a middum hinan iBabylon!"†
14 Ya tembal'un inali' di, "Agguy ahan immannung henen inalim ti mi'id di ninom-
nom'uh umat hina!" Mu adi donglon Irijah an unna' at goh tiniliw, ya inyuya' hinan
u'upihyal di ali. 15 Ya ma'abbungotdan ha"in, ya inalidah nan titindalu ta punhaplata'. Ya
unna' ibalud hinan numbalinondan baludan an abung nan muntudtudo'‡ an hi Jonathan.

---

‡ **36:26** Hay pohdonan ibaga ya *baal Apo Dios*. § **36:30** Un tuluy bulan ya han himpulun algaw ya anggay di nun'alian nan imbaluynan hi Jehoiachin an nun'alid Judah ti impiyuy nan Alin hi Nebuchadnezzar hiyad Babylon hidin March, 597 B.C. (II Ki. 24:15; II Chron. 36:10) ti inidutan Apo Dios hiya ya an amin nan holagna (bahaom nan footnote di Jer. 22:30). Ya nan ulitaona an hi Zedekiah di nihukat ay hiya. * **37:1** Na'at hidin 597 B.C. Hay nun'alian Jehoiachin ad Judah ya hidin December, 598-March 16, 597 B.C. (II Ki. 24:8-17; 25:27-29; II Chron. 36:9-10), ya hay nun'alian Zedekiah ya hidin 597-586 B.C. (II Ki. 24:18-25:26; II Chron. 36:11-21). † **37:4** Nibalud hi Jeremiah hi duway tawon (588-586 B.C.). ‡ **37:5** Nan Alin hi Pharaoh Hophra (Jer. 44:30). § **37:5** Na'at hidin 588 B.C. * **37:7** Manu ay immuy nan titindalun nan Alin hi Pharaoh Hophra an nangubat hinan titindalun Nebuchadnezzar ti numpabaddang nan Alin hi Zedekiah ay hiya. † **37:13** Hay intugun Jeremiah hinan iJudah ya ta humukudah nan iBabylon (Jer. 21:9; 38:2). Ya immannung an do'ol di iJudah an himmukun dida (Jer. 38:19; 39:9; 52:15), at hanay ninomnom Irijah. ‡ **37:15** Bahaom nan footnote di Jer. 36:12 ta innilaom di oha goh an kulugondah nan tamuna.

16 At hinan munhehellong an ay bitu an wah nan hiluk den abung§ di nangibaludandan
ha"in hi nabayag.
17 Palpaliwan ya impa'ayaga' hinan Alin hi Zedekiah hinan palasyuna, mu inli"udna, at
mi'id di udum hi nanginnila. Ya inalinay, “Dan way impa'innilan Apo Dios?”
Ya inali' di, “Wada an awniat miyuy'ah nan alid Babylon.”
18 Ya innayun'un hinanhanan ay hiyan inali' di, “Hay dumalat ahan hi nangibaludam
ay ha"in? Undan way numbahola' ay he"a, unu nan u'upihyalmu, unu nan tatagu? 19 Ya
undan hay na'at hinan mumpunlayah an propetam an mangalih adi gubaton nan alid
Babylon tun babluy ad Jerusalem? Dan imbaludmu dida? 20 Donglona' ahan, Apu Ali, ta
adia' ipabangngad hinan nibaluda' an abung nan muntudtudo' an hi Jonathan! Ti atom
ay at hidiy ataya'!”
21 At inalin nan Alin hi Zedekiah ta hinan ihinan di mungguwalyah abung di aliy
ibaluda'. Ya inalina goh an abigabigat ya midatana' hi tinapay ta engganah un mapuh
di mihaang hidid Jerusalem.

38

Hay Nanguhbungandan Jeremiah hinan Bubun

1 Wa han ohan algaw ya dengngol da Shephatiah an hina' Mattan, ya hi Gedaliah an
hina' Pashhur, ya hi Jehucal an hina' Shelemiah, ya hi Pashhur an hina' Malkijah nan
impa'innila' hinan tatagu. 2 Ti hay impa'innila' ya nan hinapit Apo Dios an inalinay, “An
amin nan tatagun mihinad Jerusalem ya mun'a'atoydan dumalat di gubat, unu batel, unu
dogoh. Mu nan mi'yuy hinan iBabylon ya mi'taguda.” 3 Ya inalin goh Apo Dios di un
makulug an abakon nan titindalud Babylon nan titindalud Jerusalem.
4 Ya palpaliwan ya immuyda nan u'upihyal hi awadan nan ali, ya inaliday, “Mahapul an
ipapatoymuh Jeremiah! Ti dumalat nan gunna ipa'innilah nan tatagu ya ma'aan di tulid
nan na'angang an titindalum ya ta"on un nan tatagu! Ya la'tot ya hiyay lummuh apa"ian
ten babluy!”
5 Ya inalin Zedekiah ay diday, “Atonyu nan pohdonyun aton ay hiya ti adi' ipawa.”
6 At immalidan nangngal ay ha"in ta inyuya' hinan gettaw di mungguwalyah nan
awadan han nalhu'an an bubun nan imbabaluy di ali an hi Malkijah. Ya gino'dana' hi tali
ta inuhbunga' hidi. Mu heden bubun ya natdu', mu ma'alluhung di luyo'na, at nilutto'a'.
7 Mu hi Ebed-Melek* an i'Ethiopia an ohan nabagtun upihyal hinan palasyu ya
dengngolnan inuhbunga' hinan bubun. Mu nan ali ya wah dih nan punhumalyaan hinan
ma'alih Pantaw di Allup nan holag Benjamin an awadan di gunda pangipanuhan hi
mahahapit. 8 At limmahun hi Ebed-Melek hinan palasyun di ali, ya immuy, ya inalinay,
9 “Apu an Ali, hi Jeremiah ya propeta! Ya nidugah an bahol nan inat nan linala'in hiya
an nonong ya immuyda inuhbung hinan bubun! Ya umannung an hay hinaangnay
iyatoynah di ti ten magadyuh an mi'id di ma'an eten babluy!”
10 Ya inalin nan ali ay Ebed-Melek di, “Awitom di tulumpuluh† nan titindalu' ta umuyyu
guyudon hi Jeremiah ta bo'on hidiy atayana.”
11 At initnud Ebed-Melek din titindalu, ya immuy hinan bodegah hiluk di puntalepnan
hi mun'apla'an an gina'un di ali an wah nan palasyu. Ya waday inah'upanah nun'apa"in
lo'ob, ya innalna. Ya nun'eg'odnah din bongwah din talin, ya inuy'uydah bunol din bubun.
12 Ya nuntu'u' hi Ebed-Melek an inalinan ha"in di, “Ipitom hanan lo'ob hi yoyo'mu ta adi'a
mahugatan hinan tali!” At hiyay inat'u, 13 ya ginuyuda' hidin linala'i. At nete"ah dih
engganah nan ihinan di guwalyah nan palasyu di umatan di nangibaludandan ha"in.‡

Hay Nunhanhanan goh Zedekiah ay Jeremiah

14 Palpaliwan goh ya impa'ayaga' hinan Alin hi Zedekiah ta mundammu amih nan
miyatlun pantaw an miyuy hinan Timplu. Ya inalinan ha"in di, “Wada goh di hanhana'
ay he"a, ya nan immannung di pohdo' an innilaon.”
15 Ya inali' ay hiyay, “Gulat ta ibaag'uy makulug at ipapatoya' ay he"a. Ya umat goh an
wa ay ta tuguno' he"a ya adia' damdama donglon!”
16 Ya inalin Zedekiah di, “Ihapata' ay Apo Dios an nunlumuh an amin hi logom ya
wagwadah mid pogpogna an adi' he"a patayon! Ya umat goh an adi' iyabulut an patayon
da'ah nan namhod an mamatoy ay he"a!”

---

§ **37:16** Hay aat ten bitu ya ongol an pangittuwan hi danum. * **38:7** Hay pohdonan ibaga ya *baal nan ali.* † **38:10** Anaad nin ta *tulumpuluy* inalina ti umda ahan nan *lema*? Manu ay ta mid ah aton nan buhul Jeremiah an mangipawan didah atonda ti mabalin an mi'pattoydan dida. ‡ **38:13** Gapu ta hemmo' Ebed-Melek hi Jeremiah at hemmo' goh Apo Dios hiya (Jer. 39:15-18).

17 At inali' mah ay Zedekiah di, “Umat hituy hinapit Apo Dios an nidugah di abalinana
an dayawon tu'un holag Israel an inalinay, Gulat ta mumpa'ampa'ah nan u'upihyal nan
alid Babylon at immannung an matagu ayun hina"ama an adi da'yu patayon ay dida, ya
adida gohbon tun ad Jerusalem. 18 Mu gulat ta adi'a mumpa'ampah nan u'upihyal di alid
Babylon ya abakon ditu'u, ya gohbonda tun babluy tu'u, ya ibalud da'an dida.”
19 Mu tembal Zedekiah an inalinay, “Tuma'ota' hidin i'ibba tu'un nahhun an immuy ad
Babylon! Ti ini ya iyokoda' ay didah nan i'ibba tu'un Hudyu ta paligatona' ay dida!”
20 Ya inali' ay hiyay, “Unudom ay nan impa'innilan Apo Dios ya adi da'a iyokod ay didah
nan i'ibba tu'un Hudyu. At melwang'a, ya maphod di ma'at ay he"a. 21 Mu gulat ta adi'a
nongkay mumpa'ampa ya umat hituy impa'innilan Apo Dios hi ma'at: 22 Ti an amin nan
binabain ma'angang hinan palasyum ya mipalahunda ta miyokoddah nan u'upihyal nan
alid Babylon. Ya hay pun'ibagan danen binabain he"a ya alyonday,

Tigom adya an linayahan da'ah nan imbilangmuh nahamad an liligwam!
Ya ad ugwan an paddungnay nun'ilutto' di hu'im hinan pito',
ya mi'iddan tinaynan da'a!

23 Ya an amin nan a'ahawam ya imbabaluymu ya miyuydad Babylon. Ya ta"on un he"a
ya abakon da'an dida, ya inyuy da'ah nan alid Babylon ya unda gohbon heten babluy.”
24 Ya inalin Zedekiah ay ha"in di, “Tigom ni' ta mi'id di manginnilan ten nunhapitanta ta
adi dumalat hi atayam! 25 Ti donglon ay nan u'upihyal an ni'hapita' ay he"a at umalidan
munhanhan hi un hay nunhapitanta. At alyonday, Adim ihaut ay da'mi ti patayonmi he"a.
26 Ya hay pambalmun dida ya alyom di, Ni'hapita' hinan ali ta adia' ahan pumbangngadon
hi abung Jonathan ta bo'on hidiy ataya'.”
27 At palpaliwan tatagwa ya immalida din u'upihyal, ya hanhanandan ha"in di dumalat
ta impa'ayaga' hinan ali. At din inalin nan ali di hiyay inali' ay dida.§ At nakakda an
agguyda inilay immannung ti mi'id di ohah nangngol hidin nunhappitananmih nan ali.
28 Ya ninaynayun an nibabaluda' hidih nan nihinan di mungguwalyah nan abung di ali
ta engganay un inabak nan iBabylon di ad Jerusalem.

39

Hay Na'abakan ad Jerusalem
(II Ki. 25:1-12; Jer. 52:4-16)

1 Ya umat hituy na'at hi ad Jerusalem. Hidin miyapuluh bulan hidin miyahiyam an
tawon* hi nun'alian Zedekiah hi ad Judah ya immali da Nebuchadnezzar an alid Babylon
ya nan titindaluna ta ginubat da'min iJerusalem. 2 Mu engganah din miyahiyam hi
algaw hidin miyapat hi bulan hidin miyapulu ta ohay tawon† ya unda pa"ion nan allup
hitud Jerusalem. 3 Ya hinumgopdan amin nan u'upihyal Nebuchadnezzar, ya immuyda
inumbun hinan ma'alih Nigagwan Pantaw di Allup ta mipa'innilan bagidah den babluy.
Ya danen u'upihyal ya da Nergal-Sharezer‡ an iSamgar,§ ya hi Nebo-Sarsekim an ap'apun
nan u'upihyal, ya hi Nergal-Sharezer* an nabagtun upihyal, ya an amin nan udum an
u'upihyal nan alid Babylon. 4 At unat goh tinnigda hanan hinumgom hi ad Jerusalem ya
limmayaw da Zedekiah an alid Judah ya nan titindaluna. At tinaynanda nan babluyda
eden nahdom an ene'wadah nan galden di ali an numbattanan nan duwan allup. Ya
inipluydah nan nundotal an Jordan.
5 Mu numpudug damdama nan iBabylon dida, ya inah'upanda didah nan nundotal ad
Jericho. Ya tiniliwdah Zedekiah ta inyuydah awadan Nebuchadnezzar an alid Babylon hi
ad Riblah hidid Hamath.† At hi Nebuchadnezzar di nangalih mamoltah Zedekiah. 6 At
hidid Riblah di nangipipatayan nan alid Babylon hinan linala'in imbabaluy Zedekiah hi

---

§ **38:27** Nunlangkak hi Jeremiah ay dida ti bo'on hene di immannung an nunhapitanda? Mid di biyangdan manginnilah nunhapitanda, at adi ma'ahhapul an ulgudon Jeremiah. Ya hay oha goh ya hiyah ne immannung an imbaganah nan alih din hopapna (Jer. 37:20). At alyon nan do'ol an kimmulug an nepto' nan inat Jeremiah an agguy nunlangkak. * **39:1** Unu hidin January 15, 588 B.C. † **39:2** Unu hidin July 18, 586 B.C. Hay anabayag nan nunli'uban nan iBabylon hidid Jerusalem ya duway tawon ya han godwa ya anggay. ‡ **39:3** Hay pohdonan ibaga ya *he"a, Nergal, ya baliwam nan ali.* Hi Nergal ya ohan bulul di iBabylon, ya ipapto'na anu nan tagun hay malgom di pa"ionda (II Ki. 17:30). Ya hi Nergal-Sharezer di inapun nan Alin hi Nebuchadnezzar ti inahawanay babain imbaluyna. Ya palpaliwan ya natoy nan ali, ya hi Amil-Marduk di nipallog an nun'ali, mu inamnawan Nergal-Sharezer nan haadna, at pinatoyna ta hiyay nehnod an nun'alih nan Pumpapto'an nan iBabylon, ya hay nun'aliana ya hidin 560-556 B.C. § **39:3** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *hom'on da'mi.* * **39:3** Mattig an duwadan upihyal an numpaddung di ngadanda, at nan nahhun ya alyonday iSamgar hiya. † **39:5** Nan duwan babluy an ad Riblah hi ad Hamath ya wadah nan puun di Duntug an Hermon an wah nan igad ad Israel ya ad Syria, ya neheggon hinan Wangwang an Orontes (Num. 34:8, 11).

hinagangna. Ya ni'patoyda goh an amin din u'upihyal ad Judah. 7 Ya inukitda nan duwan
matan Zedekiah ya unda bangkilingan hi gambang, ya inyuydad Babylon.
8 Ya genhobda goh nan a'abung ad Jerusalem an ta"on un nan palasyun di ali. Ya
numpa"ida goh nan allup hidi. 9 Ya imbalud Nebuzaradan‡§ an ap'apun di guwalyan
Nebuchadnezzar nan na'angang an tatagud Jerusalem, ya inyuyna didad Babylon, at
didan amin hidin udum an i'ibbadan iJudah an niddum tuwalih nan iBabylon. 10 Mu
inangang Nebuzaradan di udum hinan nun'awotwot hi ad Judah, ya indatana didah
punhabalandah greyp ya nan payawonda.
11 Ya hi Nebuchadnezzar ya inalinan Nebuzaradan an ap'apun di guwalyanay,
12 "Awitom hi Jeremiah, ya impapto'mu. Ya tigom ta mi'id di ma'at ay hiyah nappuhi,
ya atom an amin nan ibagana." 13 At hi Nebuzaradan an ap'apun di guwalya, ya hi
Nebushazban* an ap'apun di tindalu, ya hi Nergal-Sharezer an ohan nabagtun upihyal,
ya nan udum an u'upihyal Nebuchadnezzar 14 ya hennagday immalin nangawit ay ha"in
hinan nibaluda' hinan gettaw di mungguwalyah nan palasyun di ali. Ya ene'koda' ay
Gedaliah† an hina' Ahikam an ap'apun Shaphan ta inyuya' ay hiyan iniddum hinan i'ibba'
an na'angang an iJudah.
15 Ya hidin nibaluda' ta'wa ya wada goh di impa'innilan Apo Dios 16 an inalinay,
"Umuy'a ta ibaagmu ay Ebed-Melek an i'Ethiopia ta alyom di, Elam at ti magadyuh
mahkay an ipa'annung nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel
din inalina an apa"ian ten babluy. At bo'on hay pumhodanyuy ma'at. 17 Mu gapu ta Hiyay
nangiyokodam‡ at mabaliwan'ah nan buhul an tuma'tam. 18 Ti baliwan da'a ta adi'a matoy
hinan gubat. Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

40

Hay Nangaanandah Bangkeleng Jeremiah

1 Ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hidin nangaanan nan ap'apun di
guwalyan di iBabylon an hi Nebuzaradan hi bangkeleng'uh din niyayanmid Ramah.* Ti
inah'upana' ay hiya an nabangkelengan an niddum hidin i'ibba' an iJerusalem ya nan
udum an iJudah an miyuy ad Babylon.† 2 Ya hidin inimmatunana' eden ap'apun di tindalu
ya inalinan ha"in di, "Hi Apo Dios an un'unudom ya nahhun an inalinah nan tataguh
ten ma'ma'at an apa"ian di babluyyu. 3 At ad ugwan ya impa'annungna ta na'at din
inalina ti nihimung an mungngohoy ayun Hiya an agguyyu din'ug nan pumbaholan an
impa'enghayu. At hiyanan ten impa'annungna din inalinan pummoltanan da'yu. 4 Mu ad
ugwan ya ano' nan bangkeleng hi ngamaymu ta wa adya ta pohdom an mi'yalin ha"in
hi ad Babylon ya tigo' ta mipapto"ah di. Mu adim ay pohdon an mi'yali ya okod'ah
nan pohdom an umayan." 5 Mu hidin wan umuya' ya inalin goh Nebuzaradan di,
"Mumbangngad'ah awadan Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun Shaphan an pento' nan
alih mumpapto' hinan babluy ad Judah ta hidiy umuymu ihinan ta da'yun amin hinan
i'ibbayun tatagun ipapto'na. Bo'on ay ya immuy'ah nan pohdom an umayan ta okod'a."
Umat hinay inalin Nebuzaradan. Ya indatana' hi ma'an ya adaw, ya nakaka' hidi.
6 At immuya' hi awadan Gedaliah hi ad Mizpah,‡ ya ni'hitua' hinan oh'ohhan na'angang
an iJudah.

Hay Immanamutan nan Tindalun iJudah
(Jer. 41:1-3; II Ki. 25:22-26)

7 Ya wadaday udum an a'ap'apun di tindalud Judah ya nan tindaluda an agguy ginubat
nan iBabylon ti bo'on hinan babluy di nihinandah din awadan di gubat. Ya awni ya
dengngoldan hi Gedaliah an hina' Ahikam di pento' nan alid Babylon hi gobelnadol.
At hiyay mumpapto' hinan nun'awotwot an agguy niyuy ad Babylon. 8 At unat goh
dengngoldah de ya immuydad Mizpah ta umuyda tigon hi Gedaliah. Ya daden immuy ad

---

‡ **39:9** Hay pohdonan ibaga ya *munholag hi Nebo.* Hi Nebo ya ohan bulul di iBabylon, ya ipapto'na anu nan mun'ad'adal.
§ **39:9** Immali hiyad Jerusalem hidin August, 586 B.C. (Jer. 52:12). * **39:13** Hay pohdonan ibaga ya *Nebo, baliwana'!* Hi Nebo ya ohan bulul di iBabylon, ya ipapto'na anu nan mun'ad'adal. † **39:14** Hiyay imbaluy Ahikam an nan nangibaliw ay Jeremiah hidin nun'alian Jehoiachin (Jer. 26:24), at ongol di homo' ten hina"aman hiya. Ya palpaliwan ya numbalin hi Gedaliah hi gobelnadol ad Judah (Jer. 40:5). ‡ **39:17** Hay nangipattiganah nan nangiyokodanan Apo Dios ya nan maphod an pangatnan nibaag hinan Jer. 38:7-13. * **40:1** Bahaom nan footnote di Jer. 31:15 ta innilaom an inyuyda hiyah leman kilomitlu ya anggay an nalpud Jerusalem. † **40:1** Ta"on un imbo'tan Nebuzaradan hi Jeremiah (Jer. 39:11-14) mu dimmalat nan naguguluandad Judah ya nibalud goh, ya nabangkelengan. At impidwan Nebuzaradan an nangibo'tan ay hiya. ‡ **40:6** Hay pohdonan ibaga ya *binattu an manalimun* (Gen. 31:49). Ya hay nihinana ya wadah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an himpulu ta duwan kilomitluy inadagwina an nipalpud Jerusalem.

Mizpah ya da Ishmael an hina' Nethaniah, ya da Johanan ay Jonathan an dana' Kareah, ya hi Seraiah an hina' Tanhumeth, ya nan imbabaluy Ephai an nalpud Netophath, ya hi Jaazaniah an holag Maakah, ya an amin nan tindaluda. 9 Ya inalin Gedaliah ay diday, “Adi ayu tuma'ot hinan iBabylon. At mihina ayuh tu ta itamuanyu nan alid Babylon, at maphod an lumenggop ayu. 10 Ha"in ay ya hitud Mizpah di punhituwa' ta ha"in di mangihapit ay da'yuh unda umali nan iBabylon. Ya da'yu ay ya okod ayun mumpilih nan pohdonyun ihinan hitud Judah. Ya numpugah ayuh nan miyammah bayah, ya nan miyammah lana ya nan udum an bungbungaan ya intaleponyu.”

11 Ya unat goh dengngol nan udum an Hudyu an wad Moab, ya ad Ammon, ya ad Edom, ya nan udum an babluy an nan alid Babylon ya waday inangangnah nan tatagud Judah ya pento'nah Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun Shapan hi gobelnadolda 12 at numpumbangngaddad Judah. Mu immuydah nahhun ad Mizpah an ni'hapit ay Gedaliah. Ya unda mahkay mumpapanguy hinan numbino'ob'on an babluy ad Judah ta umuyda mumpugah hinan bungbungaan, at do'ol di pinugahdah nan miyammah bayah ya nan udum an bungbungaan.

13 Ya palpaliwan ya immuy goh ad Mizpah da Johanan an hina' Kareah ya an amin nan u'upihyal di tindalu an didana nan agguy nihinah nan babluy hidin immalian din gumubat ta umuyda mi'hapit ay Gedaliah. 14 Ya inaliday, “Immali ami ta ipa'innilamin he"ah unmu inila an hi Ba'alis an alin nan i'Ammon ya ninomnomnan ipapatoy da'a ay Ishmael an hina' Nethaniah.” Mu adi kulugon Gedaliah heden impa'innilada.

15 Ya awni ya ohah Johanan an hina' Kareah an immuy ni'hapit ay Gedaliah hi ad Mizpah. At hidin immuy ya inalinay, “Iyabulutmu ta umuy'u patayon hi Ishmael, mu tigo' ta mi'id di manginnilan ha"in di nangat. Ti nan iJudah an na'angang hitu ya he"ay hahalimidondah bumadang ay dida. Ti hay ma'at nin goh ay da'mih un da'a patayon ay Ishmael? Umannung ahan an pumpatoy da'mi, ya na'utawda nan udum!”

16 Mu tembal Gedaliah an inalinay, “Johanan, adim aton nan ninomnommu ti adia' patayon ay Ishmael.”

41

Hay Namatayan da Ishmael ay Gedaliah

1 Mu hidin miyapituh bulan eden tawon* ya hi Ishmael an hina' Nethaniah an holag di ali ya ohah nan ap'apun di tindaluh din hopapna ya immuy ad Mizpah. Ya wadaday himpulun linala'in ni'yibbana. At hi Gedaliah an hina' Ahikam ya inayagana dida ta mangandan amin. Mu hidin angananda 2 ya natana'dog hi Ishmael ya din himpulun linala'in ni'yibbana, ya hinu'nutday hanggapda, ya pinatoydah Gedaliah an pento' nan alid Babylon hi gobelnadol ad Judah. 3 Ya numpi'patoydan amin nan Hudyu an ni'yibban Gedaliah hi ad Mizpah ya ta"on un nan titindalud Babylon.

4 Ya heden nabiggat ya mi'id di nanginnilah nan na'at. 5 Ya palpaliwan ya wadaday nawalun linala'in nalpud Shechem, ya ad Shiloh, ya ad Samaria an nun'ih'ihanday hamayda, ya numpi"iday lubungda, ya nunhugatday odolda ta pangipattigandah pun-lungdayaanda. Ya inodnanday nalpuh nan bento'da ya incense an iyuyda e'nong ay Apo Dios hinan Timplu.†

6 Palpaliwan ya immuy hi Ishmael an manamun dida an kumanila. At un hi'itangan immatam ay dida ya inalinay, “Umali ayu ni' ta umuy tu'u tigon hi Gedaliah an hina' Ahikam.”

7 Mu hiyah dimmatongdah nan babluy ya numpatoy da Ishmael an hina' Nethaniah ya nan i'ibbanan linala'i dida. Ya immuyda nun'uhbung daden pinatoydah nan bubun. 8 Mu nan himpulu ya inalidan Ishmael di, “Adi da'mi patayon! Ti waday impo"oymih nan payaw an wheat, ya barle, ya lana, ya iyu'an an mabalin hi idatmin he"a!” At agguyna pinatoy dida. 9 At nan bubun an nanguhbungan Ishmael hinan pinatoyna ya hiyah de nan ongol an bubun an impalhu' din Alin hi Asa‡ hidin ni'gubatan nan Alin hi Baasha§ hi ad Israel.* Mu ten pinnun Ishmael hi pinatoyna.

---

* **41:1** Unu hidin Tishri/Ethanim (September-October), 586 B.C. Hiyah ne gutud di tulu an aptan an behtan di Hudyu: (1) nan Algaw hi Ahanian di Bahol (Tishri/Ethanim 10), ya (2) nan Behtan di A'ab'abbung (Tishri/Ethanim 15-21), ya (3) nan nahamad an ngilin (Tishri/Ethanim 22). † **41:5** Ta"on un napa"i nan Timplu mu mid mapto' ya inhinaday tuldah dih nan lugal ti imbilangdah me'gonan an lugal. ‡ **41:9** Hay nun'alianad Judah ya hidin 910-869 B.C. § **41:9** Hay nun'alianad Israel ya hidin 908-886 B.C. * **41:9** I Ki. 15:22. Na'ah'upan ad ugwan nan numbino'ob'on an bubun hinan napa"in babluy ad Mizpah.

10 At numbalinonah balud nan udum an tatagud Mizpah ya nan binabain imbabaluy
di ali. Ti impipapto' Nebuzaradan an ap'apun di guwalyan Nebuchadnezzar dida ay
Gedaliah hi ad Mizpah. Mu hi Ishmael ya inyuyna didad Ammon.
11 Mu unat goh dengngol Johanan an hina' Kareah ya nan i'ibbanan ap'apun di tindalu
nan inat Ishmael 12 ya inunudda an didan amin hinan titindaluda. Ya inah'upanda didah
nan potto' nan ongol an lobong hi ad Gibeon. 13 Ya unat goh tinnig nan tatagun imbalud
Ishmael da Johanan ya nan i'ibbanan ap'apun di tindalu ya nidugah di amlongda. 14 At
numpangalayawda ta immuyda niddum ay Johanan. 15 Mu da Ishmael ya din walun†
ni'yibbana ya limmayawdah nan babluy di holag Ammon.‡

Hay Limmayawan nan Na'angang an iJudah ta Umuydad Egypt

16 Ya initnud da Johanan ya nan i'ibbanan a'ap'apun di tindalu nan imbalud Ishmael ad
Mizpah hidin nalpah di namatayanan Gedaliah. Ya daden binaliwan Johanan an imbalud
Ishmael ya didana nan nalpud Gibeon an titindalu, ya nan binabai, ya ung'ungungnga, ya
nan u'upihyal hinan punhumalyaan di udum. 17 At innaynayundan immuy ta engganah
dimmatongdad Geruth Kimham§ an neheggon hi ad Bethlehem. Ya nun'eblaydah dih
na'amtang ta mundadaandan umuy ad Egypt.* 18 Ti ita'otday aton nan iBabylon hi unda
innilaon an pinatoy Ishmael hi Gedaliah an pento' nan alid Babylon hi gobelnadol hi ad
Judah.

42

1 Palpaliwan ya nan a'ap'apun di titindalu an umat ay Johanan an hina' Kareah, ya
hi Jezaniah* an hina' Hoshaiah, ya an amin nan tatagun inawitda ya immalidan ha"in.
2 Ya inaliday, “Odowonmi ni' ay he"a, Jeremiah, ta ihapit ni' ahan da'mih nan Dios an
dayawom. Ti tigom adya an nonong ya un tu'u anggay hi umat hitun na'angang, ya
wan hidin hopapna ya do'do"ol tu'un iJudah. 3 At hanhanam ni' ay Apo Dios hi un hay
pohdonah aton tu'u ya hay pohdonah umayan tu'u.”
4 Ya inali' ay diday, “Ta"omman ya ni'hapita' ay Apo Dios an dayawon tu'u ta nangamung
di alyona, ya hiyay ipa'innila' ay da'yu.”
5 Ya inalida goh di, “Nan ipa'innilana ya hiyay unudonmi. Ti Hiya an Dios di ihtiguh nan
hinapitmi ta adimi ay unudon ya waday biyangnan mummoltan da'mi. 6 Ya ta"on hi un ini
ya nan ipa'innilana ya adi miyunnudan hinan pohdonmi ya hi Apo Dios an dayawon tu'u
damdamay unudonmi ti hiya nongkay nan inalimin he"a ta hanhanam hi un hay alyona.
Ti Hiya ay di unudonmi ya umannung an maphod di ma'at ay da'mi.”
7 At ni'hapita' ay Apo Dios ta inali' nan pohdondan hanhanan. Ya naluh di himpuluy
algaw ya tembalna. 8 Ya impa'ayag'uh Johanan, ya nan i'ibbanan u'upihyal di tindalu,
ya an aminda nan iJudah. 9 Ya inali' ay diday, “Inaliyun mi'hapita' ay Apo Dios an
dayawon tu'un i'Israel, at hiyay inat'u. Ya hay nambalna ya inalinay, 10 Mihina ayu ay
hitud Judah ya badanga' da'yu ta pumhod ayu an adi' da'yu ubahon. Ti paddungnay
itanom'u da'yu an adi' da'yu bu'nuton an umat hinan holo'. Ti hohom'o' da'yun dumalat
nan do'ol an nummolta' ay da'yu. 11 Ya adi ayu tuma'ot hinan alid Babylon ti Ha"in
nongkay di bumadang ay da'yu ta mibaliw ayuh nan malgom an atona. 12 Ya dumalat
di homo"un da'yu ya pumbalino' heden alih ma'ulay ay da'yu ta iyabulutnan hitun
babluyyuy munnonong hi pumbabluyanyu.
13 Mu gulat ta alyonyuy adi ayu mihinah tu ya nanongnan adiyu unudon hi Apo Dios
an dayawon tu'u. 14 Mu gulat ta iluludyun umuy ad Egypt ti pundenlanyuy hidi, ya mi'id
gubat, ya batel, ya nan udum an punligatan, 15 ya umat hituy hinapit Apo Dios ay da'yun
na'angang an iJudah an inalinay, Iluludyu ay an umuy ad Egypt 16 ya nan ta'tanyun gubat
ya batel ya unudon da'yuh di, ya hidiy atayanyu. 17 Ti an aminda nan mangilulud an
umuy mumbabluy ad Egypt ya matoydah gubat, unu batel, ya dogoh. At mi'id di ohan
didah melwang hinan puma"i an ipatnud'un dida. 18 Ti nan nidugah di abalinanan Dios
an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay, Umat hinan inat'un nummoltah nan iJerusalem
an dumalat nan nidugah an bungot'u. Ya umat hina goh di ato' an mangubah ay da'yuh
un ayu umuy ad Egypt. At mumbalin ayuh agaga"ihaw ya ababain hinan tataguh nan

---

† **41:15** Gapu ta wadan Ishmael nan himpulun ni'yibbanah din te"ana (verse 2) at mattig an natoy nan duwa ay dida.

‡ **41:15** Manu ay ad Ammon di limmayawanda ti nan Alin hi Ba'alis ad Ammon di nannag ay dida (Jer. 40:14), at hiyay nanalimun ay dida.

§ **41:17** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *punhituwan Kimham*. Ya hi Kimham ya imbaluy Barzillai an nan nahamad an ligwan nan Alin hi David, ya ni'yuy hi Kimham ay David ad Jerusalem hidin nangipadahan Absalom an nun'ali (II Sam. 19:31-40), ya mid mapto' ya indatan David hiyah lutanad Bethlehem.

* **41:17** Intudun Apo Dios ay didan Hudyuh din amatagun Moses an adida ahan mumbangngad ad Egypt (Deut. 17:16), at mattig an adida unudon nan Hapit Apo Dios.

* **42:1** Unu hi Azariah.

ablublubabluy hitun luta. Ti delodeloon da'yu, ya imbilang da'yuh na'idutan. Ya adiyu mahkay ipidwan tigon heten babluyyu."
19 Ya impidwa' goh an inaliy, "Da'yun na'angang an iJudah ya inalin Apo Dios an adi ayu
umuy ad Egypt! At nomnomonyu hatun padan an inali' ay da'yud ugwan an algaw! 20 Ti
immali ayu, ya inaliyun ha"in ta hanhana' ay Apo Dios di pohdonah atonyu. Ya inaliyuy
nan ipa'innilan Apo Dios di hiyay unudonyu. Mu bo'on, ti layahyu! Nidugah ahan heneh
nibahhawanyu! 21 Ti ad ugwan an inali' ay da'yu nan hinapit Apo Dios an dayawon tu'u
ya adiyu pohdon an unudon an umat tuwalih din hopapna. 22 At hiyanan umannung an
ad Egypt di atayanyu an dumalat di gubat, ya batel, ya dogoh."

43

1 At an amin nan inalin Apo Dios ay ha"in ya hiyay inali' hinan tatagu. 2 Mu hi Jezaniah*
an hina' Hoshaiah, ya hi Johanan an hina' Kareah, ya nan udum an umat ay didan
mumbagtu ya inaliday, "Munlayah'a, Jeremiah! Ti mi'id di inalin Apo Dios hi ibagam ay
da'min ipawanay umayanmid Egypt! 3 Mid mapto' ya un hi Baruch an hina' Neriah di
nangalin he"ah umat hina! Ti pohdonan ipapatoy da'mih nan iBabylon unu iyuy da'mid
Babylon!"
4 At da Johanan, ya nan i'ibbanan u'upihyal di tindalu, ya an amin nan tatagu ya
agguyda inunud din inalin Apo Dios an mihinadad Judah. 5 At impangulun Johanan ya
nan u'upihyal di tindalu nan na'angang an tatagud Judah an immanamut an nalpuh nan
nun'eheggon an babluy. 6 Ya niddumdah nan linala'i, ya binabai, ya ung'ungungnga, ya
nan binabain imbabaluy nan ali an impipapto' nan kapitan di guwalya an hi Nebuzaradan
ay Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun Shaphan, ya ha"in an propeta, ya hi Baruch an
hina' Neriah. 7 At bo'on nan inalin Apo Dios di inunudmi ti unmiat goh inipluy hi ad Egypt.
At immu'immuy amid Tahpanhes ta hidiy nihinanmi.
8 Ya hidin awadanmih di ya ni'hapit hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 9 "Ummal'ah
numbino'ob'on an o"ongol an batu, ya inyuymuh nan way pantaw hinan palasyun di
alih tud Tahpanhes.† Ya inayagam nan i'ibbam an iJudah ta tigonday pangilubu'am hi
numbabattanan nan nida'da' hidin batu. 10 Ta nalpah ay ya imbagam tun alyo' an alyom
di: Hiyah te hinapit nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel. An
inalinay, Honogo' nan baal'un hi Nebuchadnezzar an alid Babylon hi awadanyu.‡ At
hinan potto' nan nangilubu'am hidin batu di pangihinanah nan ma'abbungan hi tuldan
ihinanan mun'ali eten babluy. 11 At umali ta gubatona tun ad Egypt ta matoyda nan matoy
hi gubat, ya mabaludda nan mabalud. 12 Ya genhobda nan timplun nan abulubulul hitud
Egypt, ya innalda daden bulul. Ya umat hinan aton di mumpapto' hi kalnilu an mun'aan hi
tumah lubungnay aton nan alid Babylon hitun ad Egypt. An engganah mi'id di ma'angang
eten babluy hi pangatna. At malpah ay hene ya immanamut an mi'id al'ali. 13 Ya hay
atonah nan impata'dogdan tu'ud an pundayawandah nan algaw§ ya pa"iona ya genhobna
nongkay nan numbino'ob'on an timplun di bulul an dayawondad Egypt."

44

Hay Nummoltaan Apo Dios hinan iJudah an Immuy ad Egypt

1 Palpaliwan ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in ta inalina nan pohdonan
mipa'innilah nan i'ibba' an Hudyun ni'babluy ad Migdol, ya ad Tahpanhes, ya ad
Memphis, ya nan wah nan bagtun ad Egypt. 2 An inalinay, "Da'yu ya tinnigyuy inat'un
nama"id Jerusalem ya an amin nan babluy ad Judah. At engganad ugwan ya napa"i ta
ninganuy. 3 Mu na'at hatu ti nunheglay nangipabungtanyun iJudah ay Ha"in an dumalat
nan nundayawanyu ya nan nunggohobanyuh incense hinan mata'tan an dayawon di
udum an babluy an agguyyu inilay aatda. Ya ta"on un nan o'ommod tu'u ya mi'id di
iniladah aat daten mata'tan an madayaw. 4 Ya wan gun'u hennag nan propetan baal'u
ta gunda pinadanan nan iJudah ta idinongda nan impa'enghadan lumihog, 5 mu agguyda
indinong an nunggohob hi incense hinan bulul an dayawon di udum. 6 At hiyanan la'tot
mahkay ya impa'dam'un diday bungot'u ta ay gimmaban apuy, ya genhobnan amin nan
babluy ad Judah an ta"on un ad Jerusalem an kapitulyuna. At hiyanan nun'apa"idad
ugwan."
7 Ya nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya inalina goh
di, "Anaad ta un hihidya damdamay gunyu aton ad ugwan ta omod un dumalat hi
a'ubahanyu ta mi'id ahan di ma'angang ay da'yu an ta"on un nan ungunga ya nan

---

* **43:2** Unu hi Azariah. † **43:9** Numbino'ob'on di palasyun di ali, at hiyah ne oha ay date. ‡ **43:10** Na'at hidin 568-567 B.C. hidin nun'alian nan Pharaoh Amasis ad Egypt. § **43:13** Hi Ra (unu Re) di ngadan ten bulul an hay algaw anuy ipapto'na. Hay awadan ten timplu ya ad Heliopolis.

ung'ungungnga? 8 Ya anaad ta pabungtona' goh ay da'yuh tud Egypt? Ti immali ayu,
ya nun'amma ayuh pun'onnganyuh incense ta pundayawyuh nan bulul an dayawon
nan i'Egypt, at mumbalin ayuh ma'ab'abatlan ya pangidut di tataguh udum an babluy!
9 Undan inaliwanyu din nun'appuhin ina'inat din o'ommodyu, ya nan a'aliyu, ya nan
a'ahawayu ta hiyanay nangiyunnudanyuh awadanyuh nan babluy ad Judah an umat hi
ad Jerusalem? 10 Ya anakkayah an engganad ugwan ya hihidyan adia' ibilang ay da'yuh
Dios! At dumalat nan pumpahiyaanyu ya agguyyu inunud din Uldin'un indat'un da'yu ya
din o'ommodyu!
11 At hiyanan alyo' an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel di,
Umannung an ubaho' da'yun amin an iJudah! 12 Da'yun na'ang'angang an iJudah ya
inluludyun immalih tud Egypt. At da'yun amin an waday abalinana unu nun'awotwot ya
mun'a'atoy ayuh tud Egypt an dumalat di gubat ya batel. At mumbalin ayuh agaga"ihaw
ya ababain hinan tataguh ablublubabluy ta deldeloon da'yu, ya pumbalinon da'yuh
pangidutda. 13 Hiya nongkay nan moltao' da'yun immalih tud Egypt ta mun'a'atoy
ayun dumalat nan gubat, ya batel, ya dogoh an umat hidin nummolta' hidin i'ibbayun
iJerusalem. 14 At da'yun immalih tud Egypt ya ta"on hi unyu ninomnom an umanamut
hi ad Judah hi udum hi algaw mu un anggay ah tuttuluh mabalin hi lumayaw ta
mumbangngadda."

Hay Inat nan Tatagun Nangidinong an Mundayaw ay Apo Dios

15 Nan i'ibba' an Hudyun wad Egypt an nangngol hinan impa'innila' an inalin Apo
Dios, ya nan nalpuh iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan nalpuh appit
hi agwan, ya an amin din linala'in nanginnila an nan a'ahawada ya munggohobdah
incense hi pundayawdah nan bulul an dayawon di udum an babluy ya alyondan ha"in
di, 16 "Adimi ahan pohdon an donglon nan hapihapitom an nalpun Apo Dios! 17 Ti
da'mi ay damdama ya atonmin amin din inalimin atonmi ta gohbonmi nan incense ta
pundayawmih nan bululmin Queen hi ad Abuniyan.* At ene'nongmin hiyay ma'inum ta
umat hi inat din o'ommod tu'u, ya din a'ali tu'u, ya a'ap'apu tu'uh nan babluy ad Judah! Ti
hidin gunda nangatan hi umat hina ya mahawal di ma'an, ya malenggop amin maphod di
ma'ma'at.† 18 Mu nete"ah din nangidinnganmin mange'nong hi incense ya nan ma'inum
ta pundayawmih nan Queen hi ad Abuniyan ya nidugah di impalauhmin gubat ya batel."‡
19 Ya inalin goh nan binabaiy, "Undan agguy inilan nan a'ahawami nan gunmi
nange'nongan hi ma'inum hinan Queen hi ad Abuniyan ya nan nanghobanmih incense ta
pundayawmin hiya? Ya inilada goh an gun ami nun'ammah tinapay an pen'olmih umat
ay hiya."
20 At inali' hinan na'amung di, 21 "Undan hay punnomnomanyu ya agguy inilan Apo
Dios hanan ina'inatyun nundayaw hi bulul? Hiya ya i'innilana nongkay tuwalin hiyay
ina'inat din o'ommod tu'u, ya a'ali tu'u, ya din a'ap'apu tu'uh nan babluy ad Judah an
inyal'allanad Jerusalem. 22 At hiyanan hidin adi pa"edpol hi Apo Dios hi bungotnah nan
nun'appuhin gunyu inat ya numbalinona nan babluy tu'uh mi'id di hulbina an mi'id di
nunhituh dih engganad ugwan! 23 Ya na'at di umat hinan nidugah an dumalat nongkay
hi nundayawanyuh nan bulul an din'ugyuh Apo Dios ti agguyyu inunud nan Uldina ya
tudtuduna!"
24 Ya innayun'un inalin amin ay dida di, "Da'yun i'ibba' an iJudah an immalin ni'babluy
hitud Egypt ya donglonyu goh heten hinapit Apo Dios. 25 Ti nan nidugah di abalinanan
Dios an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay, Da'yun numpunhimbaluy an iJudah ya
inaliyuy adiyu idinong an munggohob hi incense ya mange'nong hi ma'inum hinan Queen
hi ad Abuniyan ta pundayawyun hiya. At umat ay hina ya okod ayuh nan inaliyun atonyu
ta hiyay inaynayunyu! 26 Mu Ha"in an Dios ya adi' iyabulut an da'yun Hudyun wah tud
Egypt ya ngadanonyuy ngadan'uh un waday ihapatayuh atonyu! 27 Ti bo'on mahkay hay
pangipapto"un da'yuy nomnomnomo' ti un hay pangubaha' ay da'yu! At da'yun udum ya
matoy ayuh gubat, ya da'yun udum ya matoy ayun dumalat di hinaangyu ta engganah
mun'atoy ayun amin. 28 At un tuttulun da'yuy mabalin an lumayaw ta mumbangngad
hi ad Judah. At umat hituy ma'at ta innilaonyun iJudah an ni'babluy hitud Egypt an
nan hinapit'u ya hiyay ipa'annung'u. 29 Ya hay pangimmatunanyun ma'at ay da'yu nan

---

* **44:17** Bahaom nan footnote di Jer. 7:18 ta innilaom hi aat ten babain bulul. † **44:17** Hidin nun'alian da Manasseh (697-642 B.C.) ay Josiah (640-609 B.C.) ad Judah ya do'ol di amaphod den timpu. ‡ **44:18** Nuntutuyu nan tatagun Apo Dios hidin nun'alian Josiah, at indinongdan nundayaw hinan Queen hi ad Abuniyan an hi Ishtar. Mu hidin natayan Josiah hidin 609 B.C. ya pimmuhih den timpu ti waday gubat, ya nilayaw nan udumnan i'ibbadan Hudyu, ya numbuwitdan Hudyuh nan alid Egypt (II Ki. 23:33-35; 24:2, 10-16; 25:1-7). At ninomnom nan tatagu an hay nangidinngandan nundayaw ay Ishtar di dimmalat hinan do'ol an nappuhin na'at ay dida.

hinapit'un a'ubahanyuh tud Egypt 30 ya iyokod'u nan alih tun hi Hophra§ hinan buhulna
an namhod an mamatoy ay hiya.* At umat hi nangiyokoda' ay Zedekiah an alid Judah ay
Nebuchadnezzar an alid Babylon. Ha"in an Dios di nangalin te."

45

Hay Pamaliwan Apo Dios ay Baruch

1 Hidin ta'wa miyapat hi tawon* hi nun'alian Jehoiakim an hina' Josiah hi ad Judah ya
nalpah an intudo' Baruch an amin din inali' hi itudo'na, 2 ya waday inalin Apo Dios hi
ipa'innila' ay Baruch. 3 An inalinay, "Munlili'a, Baruch, an alyom di, Nidugah ahan tun
inat Apo Dios ay da'mi ti inudmana nan nunheglan ay'u numanomnoman! At himmigaa'
mahkay hitun nitagua'!
4 Mu alyo' ay he"a, Baruch, an pa"io' heten babluy an limmu' an paddungnay intanom'u
ya un'u bu'nuton. 5 At adim dedenlon di pumhodam.† Mu ibaliw'u he"ah pumatoy an
ta"on un malgom di umayam. Ha"in an Dios di nanapit ete."

46

Hay Inalin Apo Dios hi Ma'at hi Udum an Babluy

1 Hiyatuy inalin Apo Dios ay ha"in an ma'at hi udum an babluy.

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Egypt
(Isa. 19:1—20:6; Ezek. 29:1—32:32)

2 Hidin miyapat hi tawon* hi nun'alian Jehoiakim† hi ad Judah ya inabak Nebuchad-
nezzar an alid Babylon nan alid Egypt an hi Neco‡ hidin nunggugubatandad Carchemish§
an neheggon hinan Wangwang an Euphrates. At hi Apo Dios ya umat hituy inalinah
ipa'innila' hinan titindalud Egypt:
3 "Mundadaan ayun umuy mi'gubat
ta idadaanyuy hapiawyu an i"itang ya o"ongol.
4 Ya nan kabayun* itakayanyu ya inad'adanyu nan pahulyu ta umela'elat,
ya inhu'lubyu nan gumo' an lubungyu ya nan uklupyu.
Ya immuy ayu mahkay hinan na'alin ihinanyu.
5 Mu hay ma'at hi punggugubatanyu ya ma'a"abak ayun i'Egypt
ta mumpangalayaw ayun adiyu iwingwingih ta'otyu
ti nidugah an atata'ot di munli'ub ay da'yu.
6 At ta"on un nan nun'atulid ya mid ologdan mangibaliw hi odolda,
ya nan mun'abi'ah an tumagtag ya mid ologdan lumayaw.
Ti ah'upan da'yuh nan buhulyu,
ya numpatoy da'yuh nan potto' di Wangwang an Euphrates.

7 Ngadan nan babluy an nidugah di abalinana
an umat hinan nundatong an Wangwang an Nile?
8 Henen babluy ya ad Egypt!
At hiyanan alyonday,
Nidugah di abalinanmi,
at mabalin an pa"ionmiy abablubabluy hitun luta
an paddungnay lobngonmi tun luta ta mun'a'atoyday tatagu!
9 At aga ta umuy ayu akkay tuwali
an da'yun titindalud Egypt an numpungkabayu ya numpunlugan hi kalesay
udum!
At badangan da'yuh nan tindalud Ethiopia, ya Libya, ya Lydia
an numpunhapiaw ya nun'ala'eng an pumana.
10 Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di mangabak eten gubat,
at ad ugwan di pummoltaa' hinan buhul'u ta iballoh'u nan inatda.
Hay pummolta' ya nan ispada' an adi matmattupun mipalapalang hi tatagu,

---

§ **44:30** Hay nun'alianad Egypt ya hidin 589-570 B.C. * **44:30** Hi Ahmose an ni'papto' ay hiya ya nan baalnay namatoy ay hiya. * **45:1** Unu hidin 605 B.C. † **45:5** Nan agin Baruch an hi Seraiah ya waday nabagtun haadnah nan gubelnun impapto' nan Alin hi Zedekiah (Jer. 32:12; 51:59), ya mid mapto' ya inamnawan Baruch goh. * **46:2** Unu hidin 605 B.C. † **46:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **46:2** Hay nun'alian Neco II ad Egypt ya hidin 610-595 B.C. § **46:2** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *nan nahamad an binattun Chemosh,* ya hi Chemosh di na'abbagtun bulul ad Moab. * **46:4** Nan ma'abbi'ah ya nundengwan kabayuh din timpu ya nalpud Egypt (I Ki. 10:28).

at paddungnay tagun pun'inumnay dala ta engganay ma'aan di inuwawna.
At hay pamataya' hinan buhul'un i'Egypt ya hinan appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
hinan way pingit di Wangwang an Euphrates.

11 Ya da'yun i'Egypt ya mi'id di agah hi mangipa'adaog ay da'yu
an ta"on un nan maphod an lana an malpud Gilead.†
12 At donglon di tataguh abablubabluy hitun lutay kilayu
an dumalat nan nidugah an abainanyu.
Ti nan mun'abi'ah an tindaluyu ya mun'atu"inda,
at punduplugda nan udum.”

13 Ya hidin immalian da Nebuchadnezzar an mangubat ad Egypt‡ ya umat hituy impa'innilan Apo Dios ay ha"in. An inalinay,
14 “Jeremiah, umuy'a nongkay ta pun'ibaagmuh nan i'Egypt ta mundadaandan mi'gubat
an inyal'allanah nan numpunhitud Migdol, ya ad Memphis, ya ad Tahpanhes ti na'uyday buhulda,
at pumpatoyday tataguh nan babluyda.
15 Mu nan titindaluda ya lumayawdan dumalat di ta'otda
ti mi'id di abalinanda ti Ha"in an Dios di mamdug ay dida.
16 At mun'ihubagda owan nun'aduplugda nan udum ta muntutu'unda.
Mu alyonda damdamay,
Bumangon tu'u kaymu ta umanamut tu'u
ti undan adi ditu'u patayon hinan buhul tu'u!
17 At hay pangalidah nan alid Egypt
ya hi *Manuy hapitna, ya mi'id di nun'atna.*§

18 Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di immannung an Ali,
at ibaga' ay da'yun i'Egypt an na'uyda nan buhulyun nidugah di abalinanda
ya un da'yun mipaddungdad Tabor an ata'nang ahan an duntug
unu nan Duntug an Carmel an matangad hinan pingit di baybay.
19 At idadaanyuy mabalin hi ita'inyuh nan pangiyayanda ay da'yuh udum an babluy
ti pa"ionda nan ongol an babluyyu ad Memphis ta mabau
an mi'id di ta"on hi ohah taguh munhituh di.

20 At mipaddung ad Egypt hinan mapmaphod an bakan pa'ahe"on,
mu awniat waday ay lalog* an malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an mangalat ay hiya.
21 At ta"on un nan nabayadan an tindalun nalpuh udum an babluy ya mipaddungdah nipataban bakan mapalti
ti mi'id di abalinandan mi'gubat an nonong ya limmayawda.
Ti nadatngan mahkay di amoltaanda.
22 Ya mipaddungda goh hinan ulog† an anggay di lumayawanah ma"adngol
an dumalat di dimmatngan nan nunwawahay an buhul
an ay ihunay unda umuy munli'oy hi ayiw.
23 At paddungnay munli'oy hi do'ol an ayiw di pangatda
ti nidugah an do'do"ol nan buhul ya un hay ado'ol di dudun.
24 At nidugah di ipa'ampaan nen babluy hi pangabakan nan buhulna
an malpuh iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.”

25 Ya inalin goh nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel di, “Adi madnoy ya paddungnay moltao' hi Amon‡ an dayawon di iThebes§ ya an amin nan bululdad Egypt ti moltao' nan alid Egypt ya an amin nan mangiyokod ay hiya. 26 At iyokod'u didah nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ya nan titindaluna. Mu Ha"in an Dios ya ipa'innila' an udum hi algaw ya wadada goh damdamay mumbabluy ad Egypt ta umat hidin hopapna.

---

† **46:11** Bahaom nan footnote di Jer. 8:22. ‡ **46:13** Na'at hidin 568-567 B.C. § **46:17** Hidin dengngol Nebuchadnezzar an natoy hi amanad Babylon at immanamut hidi. Mu nan i'Egypt ya mid di inatdan den timpu an nangubat hinan iBabylon. * **46:20** Unu nan Alin hi Nebuchadnezzar. † **46:22** Nan cobra di attigan di aat nan a'alid Egypt. ‡ **46:25** Hiyay na'abbagbagtun bulul di i'Egypt eden timpu. Ya mid mapto' ya nginadnan nan Alin hi Manasseh nan netob an imbaluynah Amon ta e'gonanah ten bulul (II Ki. 21:18; II Chron. 33:21-22). § **46:25** Ohan kapitulyuh nan ohan babluy ad Egypt.

27 At da'yun holag Israel an baal'u ya adi ayu tuma'ot, ya adi ayu numanomnom.
Ti udum hi algaw ya iyanamut'u da'yu an ilpu' da'yuh nan nun'iyadagwin babluy,
at la'tot ya mi'id di ayyu ita'ot ta lumenggop ayu ya nan holagyu.
28 At da'yun holag Israel an baal'u ya adi ayu tuma'ot
ti wadaa' ay da'yu an ta"on hi un ayu nibalud hi udum an babluy.
Ya ta"on goh hi un'u pa"ion nan abablubabluy an nangibaluda' ay da'yu mu ipapto"u da'yu damdama.
Mu mahapul an gilato' da'yu ta atugunanyu.
Ha"in an Dios di nanapit ete."

47

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Philistia
(Isa. 14:28-32; Ezek. 25:15-17; Joel 3:4-8; Zeph. 2:4-7; Zech. 9:5-7)

1 Hidin agguy nangubatan nan alid Egypt* hinan babluy ad Gaza ya hiyah te hinapit Apo Dios ay ha"in hi ma'at hinan iPhilistia. 2 An inalinay,
"Do'ol ahan di ma'amung an buhul an malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
an paddungnay nundatong an danum,
at punhe'nobna nan babluyda ta pumpa"inan amin di wah di.
Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ad Philistia ya ahikikiladah
3 unda donglon di gumanitu an kabayun di buhul ya nan kumanaludukud an pilid di kalesa.
At nidugah di tuma'tan nan mina'ilog an mangluy di ngamaydan mamadang hinan imbabaluyda.
4 Ti Ha"in an Dios ya nadatngan di pumpamataya' hi an amin an iPhilistia
an pangiyokodan nan iTyre ya iSidon hi bumadang ay dida.
At pumpatoy'u nongkay an amin nan iPhilistia an ta"on un nan na'angang an nalpud Crete hidin penghana.
5 At an amin nan tatagud Gaza ya ad Ashkelon
ya mumpumpamulmuldah pangipattigandah punlungdayaanda.
At uya'anah pangipattiganyuh numanomnomanyu an hugatonyuy odolyun da'yun na'angang an iPhilistia!

6 Ya kumiladan alyonday,
Undan anuud di pangidinngam, Apo Dios, hinan pumpamatayam ay da'mi?
7 Mu adi mabalin ti Ha"in an hi Apo Dios di nangimandal an mumpamatoy
hinan tatagun numbabluy ad Ashkelon
ya an amin nan numpunhituh nan pingit di baybay."†

48

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Moab
(Isa. 15:1—16:14; 25:10-12; Ezek. 25:8-11; Am. 2:1-3; Zech. 2:8-11)

1 Hiyatu goh di impa'innilan nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ay ha"in an hi Jeremiah hi ma'at ad Moab.* An inalinay,
"Mahmo' ayun iMoab hi ad Nebo ya ad Kiriathaim ti makulug an mun'a'ubah ayu!
Ti la'tot ya abakon da'yuh nan buhulyu ti pumpa"ida nan allupyu,
at nidugah di abainanyun tatagu.
2 At mi'id mahkay di manaphapit hi amaphod ad Moab
ti nan buhul ya nonomnomonday atondan *mama"id* Heshbon† ta mi'idon da'yun iMoab.
At ta"on un da'yun tatagud *Madmen* ya duminong‡ ayu goh mahkay ti gubaton da'yu.
3 Ya ta"on un da'yud Horonaim ya awniat madngol di ahikikila
an dumalat di a'ubahanyu.
4 Ti mapa"i nongkay ad Moab,

---

* **47:1** Agguy tu'u inilah un nan Alin hi Neco II (610-595 B.C.) di ituduna (Jer. 46:2) unu nan Alin hi Hophra (589-570 B.C.) di ituduna (Jer. 37:5; 44:30). † **47:7** Na'at hidin 604 B.C. ti inabak da Alin hi Nebuchadnezzar dida. * **48:1** Intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan Hudyun nuntudo' hi historyn di Hudyu an nipa'annung heten impa'innilan Jeremiah hidin 582 B.C. † **48:2** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mama"id*, at munhanul hi Apo Dios. Ya hiyay kapitulyun di iMoab (mu bahaom goh nan footnote di Jer. 48:45). ‡ **48:2** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitdah babluydad *Madmen*, at munhanul hi Apo Dios.

at ahikikila nan ung'ungungnga.
5 At munti'id ayu ta ipluyud Luhith an adi medpol di kilayu,
ya wan madngol nongkay di ahikikilah nan kalatad Horonaim.
6 At Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' ay da'yuy,
Umuy ayu ta mun'ipo"oy ayuh nan mapulun!
7 Ti gapu ta inyokodyuh nan abalinanyu ya nan inadangyanyu
at miyuy hi udum an babluy nan bululyu an hi Chemosh,§
ya nan padiyu, ya nan mangipangpanguluh nan pundayawanyun hiya,
ya da'yun amin ta hidiy ibaludanyu.
8 At mi'id di ta"on hi ohah nan babluyyud Moab hi adi mapa"i
ti Ha"in an Dios di nangalih pa"ion nan buhulyun amin nan babluy hinan nundotal ya hinan nammagtu.

9 At alyo' hinan buhulyuy,
Pa"ionyud Moab ta mi'id di mabalin hi munhituh di!
10 At da'yun tatagun adi mangat hi ipatamu' ya nidugah di pummolta' ay da'yu!
Ya da'yun adi mumpamatoy hinan iMoab
ya umat goh an nidugah di pummolta' ay da'yu!

11 Ya Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' goh di,
Da'yun iMoab ya mi'id di na'at ay da'yu an nete"ah din immelganyu,
at hiyanan ninaynayun di pinumhodanyu.
At umat ayuh nan bayah an nunnonong hinan tibung an nittuwana an agguy neyew'ewel hinan udum an tibung,
ta hiyanan maphod di tamtamna ya hunghungna.*
12 Mu hay alyo' an Dios ya adi madnoy at honogo' di mi'buhul
ta paddungnay pun'ihiitda nan nun'ittuh nan atibutibung an nittuwanda ta mi'id di mittu,
ya numpohalda nan tibung.
13 At mabainan ayun iMoab ti nan bululyun hi Chemosh ya adina abalinan an mangibaliw ay da'yu,
at umat hidin nabainan nan holag Israel hidin nangiyokodandah nan bululdad Bethel.†

14 Ya alyo' goh ay da'yun iMoab di,
Goh mah din alyonyu an nidugah an abalinanyun mi'gubat?
15 Ti ten punggohob di buhulyu nan babluyyu an pumpatoyda nan mumpangilog an titindaluyu.
Ti Ha"in an Ali an hay ngadan'u ya Nidugah di Abalinanan Dios di mangalih mapa"id Moab!
16 Ya hitun apa"ian di babluyyu ya adi madnoy at mipa'annung,
17 at da'yun nun'eheggon hi ad Moab an nanginnilah nundongolana ya kilaanyu.
An alyonyuy,
Nidugah ahan di napogpogan nan nundongol an ongol di abalinanan mumpapto' hi udum an tatagu!

18 At da'yun iDibon an e'gonan din tatagu
ya umbun ayuh hupu' ti pa"ionda nan allupyu,
ya pa"iondan amin nan babluyyud Moab.
19 Ya da'yun i'Aroer ya umuy ayuh nan kalata ta malauhda ay nan lumayaw an tatagu
ya hinanhananyuh un hay na'at.
20 At dida ya alyondan da'yuy,
Nidugah an ababain di na'at ay ditu'un iMoab ti na'a"abak tu'u!
At olton tu'uy kila tu'u,
ya nun'ibaga tu'uh nan tataguh nan pingit di Wangwang an Arnon an napa"i mahkay di babluy tu'u!
21 Ti nadatngan mahkay di amoltaan tun babluy tu'uh nan nun'abagtu

§ **48:7** Hi Chemosh di na'abbagbagtun bulul ad Moab. * **48:11** Nundengwa ad Moab hi abablubabluy an dimmalat nan greyp ya bayahda. † **48:13** Nabainan nan i'Israel ti nan titindalun di alid Assyria di nangabak ay didah din 722 B.C., ya impiyuyda didad Assyria, ya agguy inabalinan nan bakan bululdad Bethel an impiyamman nan Alin hi Jeroboam I (930-909 B.C.) an namaliw ay dida (I Ki. 12:28-30).

an ad Holon,
ya ad Jahzah,
ya ad Mephaath,
22 ya ad Dibon,
ya ad Nebo,
ya ad Beth Diblathaim,
23 ya ad Kiriathaim,
ya ad Beth Gamul,
ya ad Beth Meon,
24 ya ad Kirioth,
ya ad Bozrah,
ya an amin nan nun'eheggon ya nan nun'iyadagwin babluy tu'un iMoab!

25 At Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' di,
Mapogpog mahkay nan ongol an abalinanyun iMoab an mi'gubat!
26 Ti da'yun iMoab ya nginohoya',
at hiyanan alyo' hinan buhulyu ta paddungnay butngon da'yun dida.
At mun'atu"in ayu ta olo'anyuy inutayu,
at mumbalin ayuh aba'abatlan di tatagu.
27 Hidin hopapna ya gunyu inaba'abatlan nan holag Israel.
Mu undan nangakawda ta wa ay ta nadalat di ngadanda
ya nungwigiwig ayuh pamihulyun dida?
28 At da'yun iMoab ya taynanyu nan babluyyu an numpunhituwanyu,
ya immuy ayuh nan awadan di daplah ta umat ayuh nan kalapati
an hay pangiyammaandah agabanda ya hinan way pantaw di liyang!

29 Immannung an dengngol'uy nidugah hi pumpahiyaanyu
ti hay punnomnomyu ya nabagtu ayu ya un nan udum an tatagu.
30 Mu Ha"in ya inila' nan pumpahiyaanyu,
mu mi'id di hulbina ti manuy hapityu,
ya mi'id di ipa'annungyu.
31 At hiyanan kilaa' da'yun iMoab,
an inyal'allanah nan linala'id Kir Hareseth an munha'it di punnomnoma' hi atayanda.
32 Ya nidugah goh di kila' ay da'yun iSibmah ya un nan kumilaa' hinan iJazer
ti umat ayu ahan hinan nitanom an greyp an nanaphapeng hi engganah nan Natoy an Lobong
ta nidatong hinan baybay ad Jazer.
Mu ad ugwan ya paddungnay pina"in di buhulyu nan na'allum an bungbun-gaanyu ya nan greypyu.
33 At din emmenghan pun'am'amlonganyun iMoab hi un ayu mumpugah hi intanomyu ya mami'id mahkay
ti hay madngol ya tu'u' di titindalun mi'gubat
an bo'on hay gangoh di mun'apal hi greyp.

34 Ya ma"adngol hi ad Elealeh ta engganad Jahaz nan ahipopokaw hi ad Heshbon,
ya ad Zoar, ya ad Horonaim, ya ad Eglath Shelishiyah.
Ti ta"on un nan danum hinan ala' ad Nimrim ya natdu' mahkay.
35 Ti Ha"in an Dios ya pogpogo' nongkay nan babluyyu,
ya nan munggohob hi incense,
ya nan udum an mun'onong ta e'nongyuh nan bululyu.
36 Mu munlungdayaa' damdaman dumalat nan ma'at ay da'yu
ti mami'id nan inadangyanyu an intamutamuanyu.
Ya hay aat di lumungdayaa' ya umat hinan tukal di kantah un way matoy.
37 At an amin ayu ya ih'ihanyuy hamayyu ya buu'yu,
ya gulatonyun hugaton di ngamayyu,
ya numpunlubung ayuh langgut ta ipattigyun munlungdaya ayu.
38 Ya an amin nan nundotal an atap di a'abungyud Mo'ab
ya ta"on un hinan kalata ya wadaday mumpunlungdaya.
Ti hitun pama"ia' hinan babluyyu ya mumbalin hi umat hinan napohla' an banga an mi'id mahkay di iyusalana.
39 At nidugah ahan di napa"iana,

at ahikikila ayu an dumalat di nabainanyu.
Ti numbalin hi atata'ot di tigaw nan babluyyu
ta omod hi un aba'abatlan di tataguh nan nunlene'woh an babluy.

40 Ya Ha"in an hi Apo Dios ya waday ipa"el'un alyo' di,
Nan buhulyu ya umatdah nan muntadyapan an agila
an un himbumagga ya inlayawnay babluyyu!‡
41 Ti polhon di buhulyu nan babluyyu an ta"on un nan nun'ihamad an nun'a'allup,
at nidugah an mi'id di bi'ah nan titindaluyu an umatdah nan babain nuntungaw.
42 At mun'apa"i mahkay nan babluyyu ti nginohoya' ay da'yu,
43 at hay hohoddonyu ya nan nidugah an umipata'ot
ya nan agahanyuh nan bitu,
ya nan ahuluanyu.
44 Ya nan lumayaw ay da'yu an dumalat di ta'otna ya magah hinan bitu,
ya gulat ta abalinanan bumuhu' hinan bitu ya mahulu damdama goh.
At umat hina nongkay di ma'at ay da'yun iMoab ti nadatngan di amoltaanyu!

45 At nan lumayaw ya mipogpogdad Heshbon an nun'alian din hi Sihon§
ti waday nidugah an apuy hidi.
At heden apuy di mama"in amin hinan babluyyud Moab
ya nan mumpungngohoy ay Ha"in an Dios.
46 At mahmo' ayun iMoab an nundayaw ay Chemosh ti ad ugwan ya mun'a'ubah ayu!
Ya miyuy hi udum an babluy nan imbabaluyyu ta hidiy ibaludanda!

47 Mu udum di algaw damdama ya pumbangngado' da'yun iMoab hinan babluyyu.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

At hiyah te nipogpogan nan inalin Apo Dios hi ma'at hi ad Moab.

49

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Ammon
(Ezek. 21:28-32; 25:1-7; Am. 1:13-15; Zeph. 2:8-11)
1 Ya umat hituy inalin goh Apo Dios hi ma'at hinan holag Ammon an inalinay,
"Nan holag Israel ya do'ol di holagdah midatan hi luta,
at anaad udot ta da'yun holag Ammon an mundayaw ay Molek* di numbabluy hinan nidat ay Gad?†
2 At dumalat henen inatyu ya la'tot ya moltao' da'yu
ta pa"io' ad Rabbah‡ an ongol an babluyyu,
at mumbalin hi dapul.
Ya milagatdan moghob nan babluy hinan nunlene'woh,
at hay a'atan ne ya bangngadon nan holag Israel ay da'yu nan babluyda.
3 Ya alyo' goh an hi Apo Dios ay da'yun numpunhitud Heshbon§ ya ad Rabbah di,
Kilaanyud Ai* hitun apa"iana,
ya nunlubung ayuh langgut,
ya nonongan nuntinnagtagan ayuh nan na'allup an babluyyu ta pangipatti-ganyuh punlungdayaanyu.
Ti nan bululyun hi Molek ya iyuydah udum an babluy
an middumda nan papadina ya nan mangipangpanguluh nan pundayawanyu.
4 Ya ipahiyayu nan malumong ya nundotal an lutayu,
mu adi madnoy at mapa"ida.
Da'yun mumpungngohoy an holag Ammon ya nan inadangyanyuy pangiyokodanyu

‡ **48:40** Hay ipa"elna ya nan titindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar. § **48:45** Ta"on un ad Heshbon di kapitulyudad Moab mu hin'umu'uddum ya penloh nan holag Ammon henen siudad ta hinakupda goh an umat hinan inat nan Alin hi Sihon (Num. 21:26). Hidin amatagun Jeremiah ya hakup nan holag Ammon (Jer. 49:3). * **49:1** Hiyay na'abbagbagtun bulul nan holag Ammon. Hay oha goh an ngadana ya *Milcom.* † **49:1** Hay ituduna nin ya hidin nangubatan nan Alin hi Tiglath-Pileser III (745-727 B.C.) an alid Assyria hinan holag Ammon hidin 734-732 B.C. ‡ **49:2** Hiyah ne ngadan di kapitulyudah din timpu, mu hay ngadanad ugwan ya Amman an niyunnudan hinan ngadan di babluydah din penghana, ya hihidya nan kapitulyudah nan Kingdom of Jordan. § **49:3** Bahaom nan footnotes di Jer. 48:2 ya Jer. 48:45 ta innilaom di aat ten siudad. * **49:3** Nat'on an babluy an impipa"in Joshua (Josh. 8:1-29).

ti hay inilayu ya mi'id di mabalin hi mama"in da'yu.†
5 Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya honogo' di mangipata'ot ay da'yu
ta pumpakak da'yuh nan numbabluyanyu an malpudah nan nun'eheggon an babluy.
At mi'id di adiyu lumayawan,
mu mi'id di bumadang ay da'yu.

6 Mu udum hi algaw ya pumbangngadon da'yun holag Ammon hinan babluyyu.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at hinan i'Edom
(Isa. 21:11-12; Ezek. 25:12-14; 35:1-15; Am. 1:11-12; Obad. 1:1-21)
7 Inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinana ay ha"in di umat hituy ma'at hinan i'Edom an inalinay,
"Undan mi'id mahkay nan nun'anomnoman hi ad Teman
an mabalin an mangibaag hi nepto' hi atonyun tatagu?‡
8 Pumpatoy da'yun i'Edom!§
At da'yun iDedan ya lumayaw ayu,
ya immuy ayu nun'ipo"oy ti pa"io' ad Edom,
at milagat ayu.
9 Nan *mumpugah* hi greyp ya waday ang'angonda ta alan di nun'awotwot,*
ya ta"on un nan mangakaw hinan mahdom ya alanda nan abalinandan alan ya anggay.
10 Mu Ha"in ya pa"io' an amin ad Edom ta ay nabladan an mi'id di ipo"oyan nan tatagu,
at mun'atoyday imbabaluyda, ya i'ibbada, ya heneggonda,
at mi'id di ma'angang ay dida.
11 Mu ipapto"u nan i'ibbadan nguhu ya nan nun'abalun binabai."

12 Ya inalin goh Apo Dios di, "Nan mi'id di baholda ya milagatdan mamolta, at inyal'allanan da'yun numbahol. Hiyanan mahapul an mamolta ayu. 13 Ti Ha"in an Dios ya makulug an pa"io' an amin ad Edom an ta"on un ad Bozrah†‡ an ongol an babluy ta mumbalin hi nidugah an atata'ot ta pihulon di tatagu, ya numbalinondah pangidutdah udum. At henen apa"ianda ya minaynayun hi enggana."
14 Ya ha"in an hi Jeremiah ya dengngol'un inalin Apo Dios di,
"Hennag'uh nan abablubabluy di umuy mangipa'innilah nan tatagu
ta mundadaanda ta ma'ohhadan mangubat ay da'yun i'Edom.
15 Ya pumbalino' nan babluyyuh manghan di abalinana
ta pihulon di tataguh udum an babluy.
16 At dumalat nan pumpahiyaanyu ya hay punnomnomyu ya ta'tan da'yuh nan tataguh udum an babluy.
Manu ti nahamad an daplah di numbabluyanyu an wadah nan ata'nang an duntug,
at umat hinan ata'nang di numbabluyan di agila.§
Mu ipa'ampa' da'yu damdama.
17 At nidugah ahan di amoltaanyun i'Edom,
at nan maluh an mannig hinan numbalinan di babluyyu ya manongngo'dah ta'otda.
18 Ti umat hi napa"ian ad Sodom, ya ad Gomorrah,* ya nan nun'eheggon an babluy,†
at mi'id mahkay an adi mababluyan.

19 At nomnomonyu an ipalayaw da'yun i'Edom,

---

† **49:4** Mu intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan nuntudo' hinan historyn di Hudyu an impipa"in da Alin hi Nebuchadnezzar ad Ammon hidin 582 B.C. ‡ **49:7** Nundongol ad Edom an dimmalat nan nun'anomnoman an tataguda (Job 1:1; 2:11; Obad. 1:8). § **49:8** Unu *holag Esau.* * **49:9** Hay ugalin nan mumpugah ya ang'angonday udumnan greyp, unu olibo, unu paguy hinan payaw ta alan nan nun'awotwot ti hiyah ne inyuldin Apo Dios hi atonda (Lev. 19:9-10; 23:22; Deut. 24:19-22). † **49:13** Nob'on ad Bozrah an nibaag hinan Jer. 48:24 ti hiyah ne Bozrah ad Moab, ya hiyah tey Bozrah ad Edom. Ya mid mapto' ya heten Bozrah di kapitulyud Edom hidin amatagun Jeremiah (ti wada goh di ohan kapitulyuda an ad Sela). ‡ **49:13** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mumpugah* (verse 9), at munhanul hi Apo Dios. § **49:16** Ad Petra ya ad Sela di duwan babluy ad Edom, ya hay ibalinandan duwa ya *batu.* Ya hidid Petra ya inyamman nan holag Edom nan numbino'ob'on an uddu' ya liyang hinan ata'nang ahan an daplah ta ihinandah di (Obad. 1:3-4). * **49:18** Gen. 19:1-29. † **49:18** Didana ad Admah ya ad Zeboiim (Deut. 29:23).

at umat hi aton di layon an nalpuh nan ma'inayiw an wah nan pingit di
Wangwang an Jordan an munti'id an umuy hinan pahtu
an nonong ya nabannuhu', ya numpudugna nan kalnilu.
Mu Ha"in ya anggay di mabalin an mangat ete
ti mi'id di mabalin hi mangipalayaw ay Ha"in unu mangipawah nan pohdo' an ma'at.
20 At donglonyu nan ninomnom'un Dios an ma'at ay da'yun i'Edom an numpunhitud
Teman:
Nidugah di amoltaanyu,
at ta"on un nan ung'ungungngan imbabaluyyu ya miyuydah udum an babluy.
21 At hitun apa"ian nan babluyyud Edom ya ma"adngol an paddungnay umalyog tun luta,
ya ta"on un nan kilan di tatagu ya madngol hi engganah nan Mumbolah an
Baybay.‡
22 Ti nan buhulyu§ ya umatdah nan muntadyapan an agila
an himbumagga ya immalida, ya lini'ubdad Bozrah.
Ya eden algaw ya nan titindalud Edom ya nidugah an mid poto' di punnomnomanda,
at umatdah nan babain nadatngan di puntungawana."

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Damascus
(Isa. 17:1-3; Am. 1:3-5; Zech. 9:1)

23 Hiyah te goh di inalin Apo Dios ay ha"in hi ma'at ad Damascus.* An inalinay,
"Nan tatagud Hamath ya ad Arpad ya mawaday nidugah hi ta'otdah pangngolan-
dah apa"ian nan babluyda,
at nidugah an mi'id di lenggopda
an umat hinan baybay hi un way puo'.
24 Ya ayda na'alenganga an nonongan limmayawda,
ya nidugah di numanomnomanda
an umatdah nan babain nadatngan di puntungawana.
25 At nan nundongol an babluy ad Damascus an do'ol di pun'am'amlongan di tatagu ya
minganuy mahkay,
26 at adi madnoy ya mun'a'atoy nan ungungan titindaluh nan kalata.
27 Ya hay ato' goh ya gohbo' nan allup ad Damascus,
at bumi'ah ya genhobna nan palasyun nan Alin hi Ben-Hadad."

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at hi ad Kedar ya ad Hazor†
28 Umat hituy inalin Apo Dios ay ha"in hi ma'at ad Kedar ya ad Hazor‡ an umuy gubaton
nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar:§
"Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' ay Nebuchadnezzar di,
Umuy ayu ta gubatonyu nan iKedar ya nan numpunhituh appit hi buhu'an di algaw.
29 Ya nun'alayuy tuldada, ya kalniluda, ya kamiluda, ya an amin nan gina'uda,
ya nun'it'u'yun alyonyuy,
Na'uyday pumatoy!"

30 At inalin Apo Dios di,
"Lumayaw ayun iHazor ta umuy ayuh nan liyang ta mun'ipo"oy ayu
ti nundadaan man nan alid Babylon an mangubat ay da'yu!
31 Ti inali' ay hiyay,
Umuyyu gubaton nan tatagun pundedenlanday unda maphomaphod hi enggana!
Umuy ayu, at mi'id di allupna,*
ya mi'id di heneggondah bumadang ay dida!
32 Ya nun'alayuy kamiluda ya nan do'ol an animalda,
at lumayawdan nunhituh nan abablubabluy hitun luta.
Ti inyabulut'un do'ol di umalin mamalpaligat ay dida.
33 At mumbalin ad Hazor hi mapulun
ta ihinan nan animal hi inalahan an umat hinan ma'alih jakal."

---

‡ **49:21** Unu Red Sea. § **49:22** Mid mapto' ya duway ituduna: (1) nan buhulda an da Nebuchadnezzar an iBabylon, ya (2) nan Arabo an nalpud Nabatea an nangabak ay didah din 550 B.C. * **49:23** Hiyay kapitulyudad Syria (unu ad Aram). † **49:27** Hiyanay duwan babluy ad Arabia. ‡ **49:28** Nob'on ad Hazor an wah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan Lobong an Galilee (Josh. 11:1). § **49:28** Ginubat da Nebuchadnezzar didah din 599-598 B.C. * **49:31** Nan numbino'ob'on an tribon numpunhituh nan mapulun ad Arabia ya mid ah siudadda ti unda nuntulda ya anggay, ya gunda muntolman an lumane'le'od.

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Elam†

34 Ya umat goh hituy inalin Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hi ma'at hi ad Elam hidin
hopap di nun'alian Zedekiah‡ hi ad Judah:
35 Hiya an nidugah di abalinanan Dios ya inalinay,
"Patayo' nan nun'ala'eng an pumana
an nangidat hi nidugah an abalinan nan tatagud Elam.§
36 Ti ipa'ali' nan buhuldan malpuh nan nunlene'woh an babluy ta mun'iwa'atda nan i'Elam
hi an amin an babluy hitun luta
37 ti pumpatoy nan buhulda dida
an dumalat nan nidugah an bohol'un dida.
38 At ipapatoy'u nan alida ya nan u'upihyalda,
ya Ha"in di mihukat hi mun'ap'apu ta pumpatoy'u dida.

39 Mu udum di algaw
ya paphodo' goh damdamah nen babluy ad Elam."

50

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Babylon
(Isa. 13:1—14:23; 21:1-10)

1 Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah ta impa'innilanay ma'at hi ad
Babylon.* 2 An inalinay,
"Pun'ipa'innilam hinan ablublubabluy ta innilaon di tatagu an nan babluy ad
Babylon ya ma'abak,
at mun'apa"i nan bululda an hi Bel an Marduk† di ohah ngadana.
Ya mun'apa"ida goh nan udum an abulubulul‡ hidi an inyamman nan tatagu.
3 Ya nan umalin mangubat hinan iBabylon ya malpudah appit hi iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw,§
at pumbalinondah mapulun ti ma"appa"ih pangatda.
Ya nan tatagun adi mi'yatoy an ta"on un nan animalda ya taynandah den babluy,
at minganuy.

4 Ya hitun a'atan hana* ya nan i'Israel ya iJudah ya kumiladah puntutuyuanda
ti mabalin mahkay an mumpumbangngaddah nan numbabluyanda
ta Ha"in an Dios di dayawonda,
5 ya hanhanandah un hay owon an umuy ad Zion.
At hay umalianda ya middumda mahkay ay Ha"in,
ya itulagdan ipa'annungda nan punhahapitanmi ta adi ma'aliwan.

6 Da'yun tatagu' ya umat ayuh nan na'utaw an kalnilun tinaynan nan mumpahtul,
at immuy ayu limmane'le'od hinan aduntuduntug ya dudunduntug,†
at inaliwanyu nan nahamad an pun'eblayan.
7 At hiyanan nan buhul an mangah'up ay da'yu ya adi tuma'ot an mamatoy ay da'yu
ti inilada an din'uga' an Dios an alpuwan di mahapulyu ya nangiyokodan din
o'ommodyu.

8 At himbumagga ya taynanyuh nen babluy ad Babylon
ta umat ayuh nan buta'al an gandeng an mamahhun an umuy ta ipanguluna nan
i'ibbana!

---

† **49:33** Heten nasyon ya wah nan aduntuduntug hi appit hi Wangwang an Tigris hi buhu'an di algaw an nedelloh ad Babylon. Hay kapitulyun nan i'Elam ya ad Susa, ya numbino'ob'on an triboy numpunhituh di. Ya hiyay hakup di nasyon ad Iran ad ugwan an gutud. ‡ **49:34** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C., at 597 B.C. di tawon hidin nangipa'innilan Apo Dios ay Jeremiah eten ulgud. § **49:35** Nan titindalud Elam ya nundongoldan pimmana (Isa. 22:6). * **50:1** Hay tawon hidin himmapitan Apo Dios ay Jeremiah ya hidin 593 B.C. † **50:2** Hay nipaddungan ten na'abbagbagtun bulul di iBabylon ya nan Ba'al an dios di iCanaan. Ya hay pohdon nan ngadana an Bel an ibaga ya *apu.* Ya hiyay bulul an mangidat anuh pi'taguan di tatagu, ya hiya goh anuy manalimun hinan udan, ya ilat, ya idul, ya namamah nan apuy. ‡ **50:2** Nan immannung an nibalin di *abulubulul* hitu ya *nan do'ol an ta"in umat hinan numbino'ob'on an ta"in di gandeng.* At mattig an boholon Apo Dios ahan nan bululul. § **50:3** Hay nangabak hinan Pumpapto'an di iBabylon ya nan titindalun di Pumpapto'an di iPersia an na'at hidin October 29, 539 B.C. (bahaom nan footnote di Dan. 5:31). * **50:4** Ma'at hinan te"an di Hinlibuy Tawon. † **50:6** Hanay lugal hi nundayawan nan Hudyuh nan bululda (Jer. 2:20).

9 Ti honogo' di do'ol ahan an titindalun malpuh nan abablubabluy hi appit hi iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw
ta gubatondad Babylon ta abakonda.
Dida ya nun'ala'engdan pumana an mi'id di mihallah nan ipanada.
10 Ya inabakda ay nan iBabylon ya nun'aladan amin nan pohdondan alan.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

11 Ya inalin goh Apo Dios hinan iBabylon di,
"Da'yu ya nidugah di amlongyuh din nama"ianyuh nan babluy'u
an inyal'allanay umamlonganyu ya un nan bakan mun'elek
ya nan mumpinnaytu' an bulug an kabayu.
12 Mu nan babluyyud Babylon an paddungnay hi inayu ya mapa"i damdama
ta mumbalin hi mi'id di hulbina an umipabain.
Ya mumbalin hi mapulun ta adi mahkay mababluyan.
13 Ti dumalat nan bungot'un Dios ya pa"io' nongkay ad Babylon ta mi'id di munhituh di,
at an aminday maluh ya umogyatdah ta'otdah pannigandah nan ma'at.

14 At da'yun mangubat hi ad Babylon ya mundadaan ayuh nan nunlene'woh hidi ta
pumpanayu nan iBabylon
ti ongol di numbaholandan Ha"in an Dios.
15 Ya nun'it'u'yun mangubat ay dida ta tuma'otda ya numpa'ampada,
ya numpa"iyu nan allupda ya nan pungguwalyaanda.
At Ha"in an Dios ya ato' hinan iBabylon din ina'inatdah din udum an babluy ta
iballoh'u.
16 At pogpogonyu mahkay nan mumpunhabal unu mumpumboto' hi ad Babylon,
ya honogonyu nan tatagun nalpuh udum an babluy an niyalih na
ta mumpanga'anamutdah babluyda ta adi pi'patoy nan umalin gumubat."

17 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun i'Israel ya umat ayuh nan kalnilun numpudug di layon,
at nun'iwa'at ayu.
An hay nahhun hi paddungnay nangan ay da'yu ya nan alid Assyria‡
ya un da'yu mahkay iyangunuh ay Nebuchadnezzar an alid Babylon
an paddungnay nunggag'alnay tungalyu ta nun'agimu'.§
18 At hiyanan Ha"in an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel ya
minolta' nan alid Assyria,*
ya umat goh an moltao' nan alid Babylon.
19 Mu da'yun holag Israel ya pumbangngado' da'yuh nan babluyyu tuwali,†
at nan tummol an ma'an hi ad Carmel ya ad Bashan di pangngalanyuh tanudyu,
ya ta"on un nan ma'an hinan madinuntug hi ad Ephraim ya hi ad Gilead.
20 Ya heden a'atana ya da'yun tuttulun i'Israel ya iJudah an imbaliw'u
ya aliwa' di numbaholanyu."

21 Ya inalin goh Apo Dios hinan buhul di iBabylon di,
"Gubatonyud Merathaim‡ ya ad Pekod§ ta pumpudugyu ya numpatoyyu nan
tataguh di ta ma'aminda,
at tigonyu ta adiyu ibahhaw hatun inali' ay da'yu.
22 At madngol di munggugubat ya nan gun apa"ian ad Babylon
23 an ta"on un didan iBabylon ya paddungnay unda mattilyu an napa"ih nan abablubabluy
hitun luta.
Mu ad ugwan ya diday na"appa"i ahan,
at manoh'aday tataguh nan abablubabluy hi numbalinan ad Babylon.
24 Ti da'yun iBabylon ya inangita' an Dios,
mu agguyyu inilan paddungnay binitu' da'yu.
25 At inukat'u nan almas'uh nan nangitalepna',
ya impattig'uy bungot'un da'yun iBabylon.
At Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya pumpatoy'u da'yu.

---

‡ **50:17** Na'at hidin 722-721 B.C. § **50:17** Na'at hidin 586 B.C. * **50:18** Na'abak ad Nineveh an kapitulyud Assyria hidin 612 B.C., ya na'abak goh nan Pumpapto'an nan i'Assyria hidin 609 B.C. hidin nangabakan nan iMedia ya iBabylon ay dida. † **50:19** Ma'at hinan te"an di Hinlibuy Tawon. ‡ **50:21** Hay pohdonan ibaga ya *numpidwadan nan'ug ay Apo Dios*. § **50:21** Hay pohdonan ibaga ya *minoltan da'min Apo Dios*.

26 At da'yun malpuh nan niyadagwin babluy an buhul nan iBabylon ya umali ayu ta
gubatonyu dida!
Ya pumpa"iyu nan alangda ya an aminda ta mi'id di ma'angang ay didah matagu!
27 Ya ta"on un nan titindaluda ya pi'patoyyu
ti nadatngan di amoltaanda.
28 At nan lumayaw an malpud Babylon an umuy ad Jerusalem ya ulgudonday ma'at
an alyonday nidugah di nangiballohan nan Dios tu'un holag Israel hinan inatdah
nan Timpluna."

29 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun nala'eng an pumana ya umuyyu li'ubon ad Babylon ta mi'id di lumayaw
ay dida,
ya atonyun dida din umat hidin ina'inatdah nan udum an babluy.
Ti nidugah an nginohoya' an Dios an me'gonan an dayawon nan holag Israel!"

30 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun iBabylon ya mun'a'atoydan amin nan titindaluyu
an ta"on un nan ungungan titindalu ya mun'atoydah nan kalata.
31 At da'yun iBabylon an mumpumpahiya ya nadatngan mahkay di pummoltaa' ay da'yu.
32 At ta"on un ayu mumpahiya ya mapatoy ayu damdama,
ya mi'id di bumadang ay da'yu.
At hay ato' ya gohbo' nan babluy ad Babylon ta mi'yoghobdan amin nan wah nan
nunlene'woh."

33 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun iBabylon ya gunyu pinaligligat nan i'Israel ya iJudah,
ya an amin ayun namalud ay dida ya hinamadyu didan ginuwalyaan
an agguyyu pina'anamut dida.
34 Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya mabi'aha' an mamaliw ay dida,
at Ha"in di mangihapit ay dida ta way atondan umanamut hi babluyda ta wan
lumenggopda mahkay.
Mu da'yun iBabylon ya mi'id di alenggopanyu.

35 At alyo' ay da'yun iBabylon an Ha"in di mangubat ay da'yu,
ya nan u'upihyalyu,
ya nan nun'ala'eng an muntugun ay da'yu.
36 At mipapatoyda nan mumpunlayah an propetayu ta ipattigan di layahda,
ya nidugah di ta'ot nan titindaluyu ti pumpatoyda dida.
37 Ya mipapatoyda goh nan kabayun itakayanyun umuy mi'gubat,
ya nan kalesan iluganan di titindalu ya mun'apa"ida.
Ya ta"on un nan tinangdananyun titindalun nalpuh udum an babluy ya mipapatoyda
goh
ti awniat mid ologdan umatdah binabai.
Ya nun'alan di buhulyu nan nun'abalul an gina'uyu.
38 Ya mami'id goh di danum hi babluyyu
ti napnuh ten babluy hi bulul ta numbalinonda nan tataguh ay nawe'we'.

39 At hay pumbalinan ten babluy ya awniat punhituwan di tu'u'an ya hayinas an nan
animal hinan inalahan
ti adi mahkay mabalin hi pumbabluyan di tataguh enggana.
40 At umat hinan inat'un nama"id Sodom, ya ad Gomorrah,*
ya nan nun'eheggon an babluy hidi.†
At mi'id nongkay di munhituh taguh di.

41 At donglonyu an umaliday do'ol ahan an tindalun malpuh iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw
ti do'olday a'ali an numpundadaan an umalin gumubat.
42 At numpun'odondah pana ya gayang,
ya mun'abungotda an mi'id di homo'da.
Ya hay gangoh nan gun umalin numpungkabayu ya umat hi gangoh di dalluyun hinan
baybay.

* **50:40** Gen. 19:1-29. † **50:40** Hanan babluy ya ad Admah ya ad Zeboiim (Deut. 29:23).

At napanuh di inatdan numpundadaan an gumubat ay da'yun iBabylon.
43 At hidin dengngol nan alid Babylon nan inalidan ma'at ay dida ya limmungtuy hi ta'otna,
at nonong ya un umat hinan babain magadyuh muntungaw.
44 At nomnomonyu an himbumaggay a'ubahanyu
an umat hinan aton di layon hinan pahtu an nonong ya nabannuhu',
ya numpudugna nan kalnilu.
Mu Ha"in ya anggay di mabalin hi mangat hina
ti mi'id di mabalin hi mangipapto' ay Ha"in unu mangipadinong hinan pohdo' an ma'at.
45 At donglonyun iBabylon nan ninomnom'un Dios an aton ay da'yu:
At ta"on hi un nan ungunga ti awniat punlapdu' nan buhulda dida ta iyuyda didah nan udum an babluy
ti pumpa"i' nan babluyda.
46 Ya hitun a'abakanyun iBabylon ya ma"adngol,
at paddungnay umalyog tun luta.
Ya ta"on un nan kilan di tatagu ya ma"adngol hinan abablubabluy."

51

1 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Immannung an ipa'ali' han umat hi puo'
ta pa"ionad Babylon ya pumpatoyna nan tataguh di.
2 Ti honogo' di mangubat hinan iBabylon
an malpudah udum an babluy* ta li'ubonda dida,
ya himbumagga ya numpatoyda dida ta umatdah nan dugi an itayap di dibdib.
3 At mi'id di atondan mangidadaan hi panada unu mangilubung hinan gumo' an lubung di mi'gubat.
Ya pumpatoydan amin nan tindaluda
an mi'id di ang'angngondan ta"on un nan ungungan linala'i.
4 At mun'a'atoydah nan kalatad Babylon
5 ti Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya agguy'u ingnganuy nan i'Israel ya iJudah
an ta"on hi un ongol di numbaholandan Ha"in
an Me'gonan an Dios an dayawonda.

6 At lumayaw ayun bo'on iBabylon ta taynanyud Babylon!
At adi ayu middum an matoy hinan pummoltaa' ay didah nan baholda
ti nadatngan di pangiballoha' an Dios hinan ina'inatda.
7 Hay aat ad Babylon hidin hopapna ya umat hinan nabalitu'an an bahu
an napnuh nan bumutong an nipaddungan di bungot'u an Dios.
At binutongnan amin din tataguh tun luta ta paddungnay un nun'a'utaw di nom-nomda.
8 Mu ad ugwan ya makulug an mapa"i,
at hiyanan kilaanyuh nen babluy.
Ya inummal ayuh lana ta olom ya ma'agahan nan hugatda ta pumhodda."

9 Mu alyon nan iBabylon di,
"Impadahmin inagahan din hugatda, mu adi mabalin.
At inayunyu an alyon hinan i'ibbayuy,
Ma ayuat ta un tu'u mumbangngad hinan numpumbabluyan tu'u
ti nadatngan mahkay nan nidugah an amoltaanda
an gulat ta mattig at dimmatong ad dayay aat di moltada!"

10 Ya alyon nan iJudah di,
"At iballoh Apo Dios nan inat nan iBabylon ay ditu'u!
At ma ayu ta umuy tu'u ipa'innilad Jerusalem di nangat Apo Dios hi ad Babylon!"

11 Ya impabungota' an Dios hinan iBabylon,
at hiyanan inali' hinan iMedia di,
"Punhaityuy tadom di panayu,
ya indadaanyuy hapiawyu ta iballohyu din nama"iandah nan Timplu!
12 Ya inta'nangyu nan bantilayu ta gubatonyu nan iBabylon,
ya udmanyu nan titindalun mungguwalyah nan nunlene'woh hi ad Babylon.

* **51:2** Nan iMedia ya iPersia (verse 11).

Ti ninomnom'u nongkay an pa"ion ad Babylon,
at mi'id di mabalin hi mangipadinong ay Ha"in.
13 Da'yun iBabylon an lene'woh di wangwang†
ya immadangyan ayuh nan nun'abalul an gina'u,
mu nadatngan mahkay di apogpoganyu.
14 Ti Ha"in an Dios an nidugah di abalinana ya ninomnom'un honogon hinan babluyyuy
do'ol ahan an titindalun mi'gubat ay da'yu.
At mapnudah nan babluyyu ta ay payaw an mapnuh dudun an miho'nap,
at daden buhul ya pun'it'u'day pangabakandan da'yu."

15 At ha"in an hi Jeremiah ya ikanta' an alyo' di,
"Hi Apo Dios ya limmuna tun luta ya ad daya
an dumalat di abalinana ya la'engna.
16 Ya impa'idulna ay ya mungkakaludukud ad daya,
ya ipatulunay bunut hi ad daya.
Ya awni ya impa'alinay ilat, ya udan, ya puo' an malpuh nan nangiyamungana.
17 At hiyatuy mangipattig an hay tagu ya mi'id di inilada
an adida umat hinan anala'eng Apo Dios.
At nan mun'ammah nabalitu'an an bulul ya mabainanda
ti hanan gunda iyamma ya mi'id di yahyah ya abalinanda.
18 At mi'id ahan di hulbida ti unda bulul ya anggay.
Ti unda hay ma'ab'abatlan hinan adatngan di amoltaanda ti ma'ubahda.
19 Mu hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ya adi umat hina
ti Hiyay nunlumun amin an ta"on un nan pento'nah tataguna.
Ya hay ngadana ya Nidugah di Abalinanan Dios."

20 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Manu ti da'yun iBabylon ya nipaddung ayuh *mattilyu*
an numpa"i'‡ hinan do'ol an babluy ya pumpapto'an.
21 Ya da'yuy dumalat hi nangubaha' hinan do'ol an titindalu,
ya kabayu,
ya kalesa,
ya nan numpuntakay.
22 Ya da'yu goh di dumalat hi numpamataya' hinan ungungan binabai ya linala'i,
ya ta"on un nan ung'ungungnga ya mina'ma'ilog.
23 Ya da'yuy dumalat hi namataya' hinan do'ol an kalnilu ya nan mumpumpahtul,
ya mumpumpayaw ya nan pun'aladun baka,
ya ta"on un nan gogobelnadol ya nan u'upihyalda.

24 Mu ad ugwan ya tigonyu goh damdaman iballoh'u ay da'yun amin
an numpunhitud Babylon nan ina'inatyun nun'appuhih ad Jerusalem.

25 Ya alyo' goh an Dios ay da'yun iBabylon an Ha"in di mangubat ay da'yu
an ta"on hi un ayu mipaddung hinan ata'nang an duntug an ongol di abalinana
ti da'yuy nama"ih nan do'ol an babluy hitun luta.
Mu ad ugwan ya paddungnay ituldun'u da'yuh nan daplah ta damunah dumatnganyuh puuna,
ya numbalin ayuh nan na'upun an batu.
26 Ya minganuy di babluyyuh enggana,
at ta"on un ah batuh nan awadanyu ya adi mabalin hi miyammah pognad unu tu'ud.

27 At amungonyuy do'ol ahan hi kabayu ta umatdah nan muntadyapan an dudun,
ya inta'nangyuy bantilayun umuy mi'gubat.
Ya impagangohyuy talampet hinan abablubabluy
ta ayaganyu nan titindalu an i'Ararat,§ ya iMinni,* ya i'Ashkenaz,†
ya pento'yuy mangipangpangulun dida.
28 Ti nundadaanda nan a'alid Media,

† **51:13** Unu nan Wangwang an Euphrates. Ya wada goh hidid Babylon nan do'ol an ala' an ipa'wan di danum an umuy hinan abablubabluy. ‡ **51:20** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mattilyu*, at munhanul hi Apo Dios. § **51:27** Unu ad Turkey. * **51:27** Unu ad Armenia. † **51:27** Unu ad Russia hi awadan nan ma'alih Scythians (bahaom nan footnote di Col. 3:11 ta innilaom di aat ten tribo).

ya nan gobelnadolda,
ya nan u'upihyaldah an amin an babluy hidi an mi'gubat.
29 Ya umalyog tun luta
ti Ha"in an Dios ya adi mibahhaw an pumbalino' ad Babylon hi mapulun
ta mi'id di mabalin hi munhituh di.
30 At nan titindalud Babylon ya duminongdan umuy mi'gubat ti *mami'id di tulidda*,
at nonong ya dimminongdah nan babluyda an nahamad di allupna
an numbalindah ay binabain‡ nangintata'ot.
Ya wan nan buhulda ya pumputungday da'ig di pantaw di allupda,
ya nunggohobday a'abung ad Babylon.
31 Ya mahinhinukatday umuy mangipa'innilah nan alid Babylon
an henggop mahkay di buhul di babluyda.
32 Ya ta"on un hinan pungguwalyaan hinan wangwang an bumad'angan
ya nan buhul di nihukat hi nungguwalya.
Ya genhobda goh nan ipo"oyan di lumayaw,
at nonong ya ayda na'alenganga nan titindalud Babylon hi ta'otda.

33 At Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya alyo'
an adi madnoy ya ma'at dateh nan iBabylon,
at umat hinan aton di mangidadaan hi pun'elekan di atondan dida
an pundotalonda ya hinodhodda ti nadatngan mahkay di abto'anda.”

34 Ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar
ya umat hinan buwaya di nangatnad Jerusalem an paddungnay inana dida.
Ti an amin nan penhodna ya innalna,
ya intapalnay udum.”

35 At alyon nan iJerusalem di,
“Nan nidugah an nangat nan iBabylon ay da'mi
ya olom ni' ya miballoh kogoh ay dida
ta bayadandan amin nan pinatoyda!”

36 Ya inalin Apo Dios hinan iJerusalem di,
“Ha"in an Dios ya baliwa' da'yun tatagu'
ta nan inatdan da'yu ya iballoh'uh nan iBabylon.
At putto' nan wangwang,
ya minagana' nan obob hinan babluyda.
37 At mumbalin ad Babylon hi nipu"ul an lugit
ta ammunada nan animal hi umuy hi munhituh di.
At mumbalin hi atata'ot ya mapihul
38 ti nan iBabylon ya umatdah nan layon
an munheeldah panganandah nan pinatoyda.
39 Ya gapuh nan ina'inatdah nan tatagu ya iballoh'un dida
ta paddungnay ipa'inuma' didah ma'inum.
At ma'abbutongda ta umaningalda ya unda molo' hi enggana
an adida mahkay bumangon.
40 At umatdah nan imbabaluy di kalnilu unu gandeng
an iyuy'u didah nan pumpaltian.

41 At umat hinay aat di iBabylon
an ta"on hi un ene'gonan nan tataguh nan abablubabluy.
At nonong ya manoh'aday tataguh tun lutah a'abakanda.
42 Ti umuyday buhul an ay dalluyun an malpuh nan baybay,
at pa"iondah den babluy.
43 At an aminda nan babluy hidi ya mumbalindah mapulun,
at mi'id di taguh umuy munhituh di,
ya mi'id di mange'wa.

‡ **51:30** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan nalammung an hapitda an *mami'id di tulidda*, at munhanul hi Apo Dios.

44 Ya mapa"i nan allupdah di.§
Ya an amin din innal nan iBabylon hinan udum an babluy an ene'nongdan Bel*
an bululda
ya ala' ta ipabangngad'uh nan nangngalanda,
ya ubaho' di denol di tatagun Bel ta adida mahkay dayawon.

45 At da'yun tatagu' ya makak ayuh nad Babylon
ta adi ayu milagat hi pama"ia' enen babluy an gapuh bungot'u!
46 At adi ayu numanomnom,
ya adi ayu tuma'ot hinan donglodonglonyuh atawotawon an waday umalin
gumubat.
At munggugubatdad Babylon di a'ali.
47 Ti makulug an madatngan di pummoltaa' eten babluy
ta mipattig an mi'id di abalinan nan bululda.
Ti mun'a'atoydan amin nan nunhituh di,
at nidugah di ipa'ampaan ad Babylon.
48 At an amin nan wad daya ya nan wah tun luta ya umamlongda
ti wadaday umalin titindalun malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw
ta pa"iondad Babylon.

49 Manu ay hi mahapul an ma'abakda nan iBabylon
ti diday numpamatoy hinan i'Israel,
ya ta"on un nan tataguh udum an babluy.
50 At da'yun tatagu' an nelwang hi atoy ya lumayaw ayu
ta adiyu palpaliwan ta taynanyud Babylon!
At ta"on hi un niyadagwin babluy di awadanyu ya mundenol ayun Ha"in an Dios
ta nomnomonyud Jerusalem an babluyyu."

51 Ya alyon nan iBabylon di,
"Nidugah di nababainanmi ti gun da'mi pinadngopadngolan
ti henggop di tatagun nalpuh udum an babluy nan mipawah nan Timplun Apo Dios."†

52 Mu alyon Apo Dios di,
"Magadyuh mahkay an madatngan nan pummoltaa' hinan iBabylon
ta mipattig an mi'id di abalinan nan bululda.
Ti mun'ahugatanda nan tataguh nan abablubabluy ad Babylon,
at madngol di kilada.
53 Ya ta"on hi un dimmatong ad daya nan allup ad Babylon
ya pa"ion damdama nan titindalun honogo' hidi.

54 Ti undan adiyu donglon nan ahikikilan iBabylon
an dumalat hi pumpama"ian nan buhul hinan babluyda?
55 Pa"io' nan babluyda ta way atondan duminong!
Ya hay gehom nan umalin buhulda ya mipaddung hinan gongaah di dalluyun.
56 Ti daten umalin mangubat hi ad Babylon ya ibaludda nan titindaluda,
ya numpa"ida nan almasda.
Ti Ha"in nan Dios an mangiballoh hinan nun'appuhin inatda,
ya nidugah di pangat'un dida.
57 An paddungnay butngo' nan u'upihyalda,
ya nan nun'anomnoman an tatagu,
ya nan gobelnadolda,
ya an amin nan titindaluda an ta"on un nan a'ap'apuda.
At inayundan mun'olo' hi enggana an adida mahkay bumangbangon."

58 Ya inalin goh nan nidugah di abalinanan Dios di,

---

§ **51:44** Waday duwan allup an nunlene'woh ad Babylon. Nan allup hi luwal ya himpulu ta duwan umpiy inambilogna, ya nan allup hi unig ya duwampulu ta ohan umpiy inambilogna. Ya waday ala' hi numbattanan daten duwan allup, ya hay inambilog ten ala' ya duwampulu ta tuluy umpi. Mu ta"on un nidugah mu mapa"i anu damdama. * **51:44** Bahaom nan footnote di Jer. 50:2 ta innilaom di aat ten bulul. † **51:51** Na'at hidin 586 B.C. hidin nanggopan nan iBabylon hinan Timplun Apo Dios.

"Nan ma'ugtul an allup ad Babylon‡ ya nan pantaw di allupda§ ya mun'atu"in
ta mi'papaddungdah nan luta ti mun'oghobda.
At mumbalin hi dapul nan tinamutamuan di do'ol an tatagun nalpuh
numbino'ob'on an babluy."

Hay Nangipadonan Jeremiah hi Tudo' hinan Holag Israel an Wad Babylon

59 Hidin miyapat hi tawon* hi nun'alian Zedekiah hi ad Judah ya ni'yuy ay hiyad
Babylon† nan upihyalnan‡ hi Seraiah§ an hina' Neriah an ap'apun Mahseiah. At ha"in an
hi Jeremiah ya impadon'u ay Seraiah nan tudo"u an mipa'innilah nan i'ibban iJerusalem
an wadad Babylon. 60 At hay intudo"u ya nan umipata'ot an ma'at hi ad Babylon hi udum
di algaw.* 61 At inali' ay Seraiah di, "Wa ay ta dumatong ayud Babylon ya tigom ta ibaham
an amin nan nitudo'. 62 At wa ay ta inda'puhmu ya nunluwalu'a ta alyom di, He"a Apo Dios
di nangalih mapa"ih ten babluy ta mi'id di munhituh tuh tagu unu animal. At minganuy
hi enggana. 63 Ya nalpah ay an imbaham hinan tatagu ya inli'upmuh ten nitud'anah nan
batu, ya inawidmuh nan Wangwang an Euphrates. 64 Ya inalim di, Umat hinay ma'at hitud
Babylon. Ti matoydan amin nan tataguh tu, at adi mahkay mabalin hi mibangon goh."
Hiyah ne angunuh hi hinapit'un hi Jeremiah.†

52

Hay Napa"ian ad Jerusalem
(II Ki. 24:18—25:7; II Chron. 36:11-16; Jer. 39:1-10)

1 Hi Zedekiah ya duwampulu ta han ohay tawonah din nun'alianad Judah, at himpulu
ta ohay tawon di nun'alianah di* an ad Jerusalem di nihinana. Hay ngadan inana ya
hi Hamutal an hina' Jeremiah† an iLibnah. 2 Mu hi Zedekiah ya umat damdama ay
Jehoiakim‡ an hay pumbaholan ay Apo Dios di gunna inat. 3 At hiyanan bimmungot hi
Apo Dios hinan iJudah, ya numpakakna dida. At impiyuyna didah udum an babluy ti
nginohoy Zedekiah nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar.§
4 At impangulun Nebuchadnezzar an amin nan titindaluna ta immuyda lini'ub ad
Jerusalem hidin miyapuluh algaw eden miyapulun bulan hidin miyahiyam an tawon hi
nun'alian Zedekiah hi ad Judah.* At nungkampudah pangngel nan allup ad Jerusalem,
ya ente"adan nun'ammah pumpattu'andan pumangngel hinan allup ta gubatonda dida.
5 At innaynayundan nunli'ub ad Jerusalem ta engganah din miyapulu ta ohay tawon hi
numpapto'an Zedekiah.†
6 At hidin miyahiyam an algaw hinan miyapat di bulan eden tawon‡ ya napuhandan
amin hi ma'an hi ad Jerusalem, at nidugah di nabtelanda. 7 Ya pina"in nan buhul nan
allup ta henggopdad Jerusalem. Mu hi Zedekiah ya nan titindaluna ya limmayawdah
nan nahdom an ta"on unda inilan lini'ub nan buhul heden babluyda. An ene'wadah nan
pantaw nan allup hi numbattanan nan duwan allup an neheggon hinan galden di ali.
Ya inipluydah appit hinan nundotal an babluy ad Jordan. 8 Mu numpudug damdama
nan iBabylon dida, ya inah'upanda didah nan nundotal ad Jericho. At tiniliwda, mu
limmayawdan amin din titindaluna. 9 At inyuydah awadan nan alid Babylon hi ad Riblah
hidid Hamath.§ At hi Nebuchadnezzar di nangalih mamoltah Zedekiah. 10 At hidid Riblah
di nangipipatayan nan alid Babylon hinan linala'in imbabaluy Zedekiah hi hinagangna.
Ya ni'patoyda goh an amin din u'upihyal ad Judah. 11 Ya inukitda din duwan matan
Zedekiah ya unda bangkilingan hi gambang, ya inyuydad Babylon. At hidiy nibaludanah
engganah natayana.

Hay Numpama"iandah nan Timplu
(II Ki. 25:8-21; II Chron. 36:17-20; Jer. 39:1-10)

---

‡ **51:58** Bahaom nan footnote di Jer. 51:44 ta innilaom di aat nan ama'ugtulna. § **51:58** Nan nundongol an pantaw di allupda an ma'alih Pantaw Ishtar ya hi'itangan napat di umpiy inata'nangna. * **51:59** Unu hidin 593 B.C. † **51:59** Anaad ta niyuy ad Babylon? Bahaom nan footnote di Jer. 27:3. ‡ **51:59** Hay immannung an tamuna ya hiyay mannig hi pungkampuan nan titindaluh unda umuy hi adagwin babluy. § **51:59** Hiyay agin Baruch an puntudtud'on Jeremiah (Jer. 32:12). Ya na'ah'upan ad Israel nan niyammid an tudo', ya hay nitudo' ya *Bagin Seraiah an hina' Neriah*. Immannung an bagin ten agin Baruch! * **51:60** Mid mapto' ya hiyah ne nitudo' hi Jer. 50:1-51:58. † **51:64** Hiyah ne intudo' nan tagun nangelpah eten liblu. Hay kulugon di udum ya hi Baruch di nangelpah. * **52:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C. † **52:1** Bo'on hi Jeremiah an nangitudo' eten liblu. ‡ **52:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. § **52:3** Anaad ta impiyuynah udum an babluy? Bahaom nan footnote di Jer. 27:3. * **52:4** Unu hidin January 15, 588 B.C. † **52:5** Unu 586 B.C. ‡ **52:6** Unu hidin July 18, 586 B.C. § **52:9** Bahaom nan footnote di Jer. 39:5 ta innilaom di awadan ten babluy.

12 Hidin miyapuluh algaw hidin miyaleman bulan eden miyapulu ta han hiyam di
tawon* hi nun'alian Nebuchadnezzar ad Babylon ya immuy ad Jerusalem hi Nebuzaradan
an ap'apun di guwalyan nan ali. 13 Ya genhobna nan Timplu, ya nan palasyu, ya an amin
din a'abung hi ad Jerusalem. 14 Ya impapa"in Nebuzaradan hinan titindalud Babylon nan
allup hinan nunlene'woh hi ad Jerusalem. 15 Ya nun'ibaludna nan na'angang ad Jerusalem
an nun'ala'eng hinan numbino'ob'on an tamu, ya nan udum an nun'awotwot, ya ta"on
un nan tatagun immuy ay Nebuchadnezzar. 16 At hay inangang Nebuzaradan ya nan
nun'awotwot ya anggay ta waday muntamuh nan natamman hi greyp ya nan payaw.
17 Ya innaldan amin nan gambang hinan Timplu an umat hinan o"ongol an tu'ud, ya nan
kalesa, ya nan ongol an palyu'. At nunggimu'da, ya inyuydad Babylon. 18 Ya ni'yalada goh
nan banga, ya nan punggaud hi dapul, ya nan pamutul hi mitsa, ya nan batya, ya duyu, ya
an amin nan ma'usal hinan pangidawatan hi me'nong ay Apo Dios. 19 Ya nun'alan goh da
Nebuzaradan nan balitu' ya silver di niyamma an i"itang an malukung, ya din daludun di
bala, ya nan batya, ya nan banga, ya nan ipattu'an di hilaw, ya nan duyu, ya malukung an
ittuan di me'nong an ma'inum.
20 Ya nan gambang an niyammah nan duwan o"ongol an tu'ud, ya nan kalesan di
danum, ya nan ongol an palyu', ya nan himpulu ta duwan buta'al an bakan nipabunana ya
naligatdan makilu ti nidugah di damotda. Didanay impiyamman din Alin hi Solomon ta
ma'usal hinan Timplu. 21 Ya nan ohan tu'ud ya ba'inti ta han pituy umpi di inadu"oyna, ya
himpulu ta han waluy umpi di inongolna. Ya hay bunol den tu'ud ya nalungatan, mu hay
inugtul nan gambang ya tuluy pulgada. 22 Ya henen gambang an nitu'un hinan ngamngam
nan tu'ud ya pitu ta han godway umpiy inadu"oyna. Ya na'al'altian hi gambang an umat
hi bangkeleng an nele'woh, ya nibattabattan di umat hi bungan di pomegranate. Ya
umat goh hinah nan miyadwan ongol an tu'ud. 23 At hay uyap nan umat hi bungan di
pomegranate an niyal'altih nan nihu"up hi ngamngam nan tu'ud ya hinggahut an amin,
mu nahiyam ta onom ya anggay di matangad.
24 Ya imbalud Nebuzaradan hi Seraiah an Nabagtun Padi, ya hi Zephaniah an miyadwan
padi, ya nan tulun mungguwalyah nan pantaw di Timplu. 25 Ya iniddumna goh an
imbalud di ohan upihyal di tindalud Judah, ya pituh nan gun muntugun hinan ali, ya
nan puntudtud'on nan ap'apun di tindalu an hiyana nan muntudo' hi balbalun tindalu.
Ya ni'baludna goh di nanom an udum an tatagu. 26 Ya impangulun Nebuzaradan didan
amin hi ad Riblah an awadan nan alid Babylon. 27 Ya impapatoy nan ali didad Riblah an
babluy Hamath.

At nan iJudah ya niyuydad Babylon, at tinaynanday numbabluyanda.

28 Ya hiyatuy uyap nan iJudah an impiyuy Nebuchadnezzar hi ad Babylon:
Hidin miyapituh tawon hi numpapto'ana† ya tuluy libu ya han duwampulu ta han
tulu di Hudyu,
29 ya hidin miyapulu ta waluy tawon hi numpapto'ana‡ ya inyuyna goh di waluy gahut ta
han tulumpulu ta duwa,§
30 ya hidin nunduwampulu ta tuluy tawon hi numpapto'an Nebuchadnezzar* ya pituy
gahut ta han napat ta lema di inyuy nan ap'apun di guwalyana an hi Nebuzaradan.
At hay lammung an amin nan iJudah an niyuy ad Babylon ya opat di libu ya han onom di
gahut.

Hay Napogpogan di Nibaludan Jehoiachin
(II Ki. 25:27-30)

31 Hidin miyatulumpulu ta pituy tawon hi nibaludan Jehoiachin† an alid Judah ya hay
ali mahkay ad Babylon ya hi Evil-Merodach‡ di nihukat ay amanan hi Nebuchadnezzar.§
Ya ma'ulay hi Evil-Merodach ay Jehoiachin, at hidin miyaduwampulu ta lemay algaw

---

* **52:12** Unu hidin August 17, 586 B.C. Mu gapu ta hinan II Ki. 25:8 ya nitudo' di algaw an *miyapituh algaw* (unu August 14) an bo'on *miyapuluh algaw* (unu August 17) at mattig an nibahhaw nan ohan nangitudo' hinan nali'up an pepel, at agguy tu'u inilah un nepto' nan nibaag hi II Ki. 25:8 unu Jer. 52:12. Mu adi tu'u alyon an nibahhaw nan Biblia ti bo'on nan nangitudo' hidin hopapnay nangibahhaw ti un nan nitudo' ya anggay. At nepto' damdamay hopap di nitudo'. † **52:28** Unu hidin 597 B.C. ‡ **52:29** Unu hidin 586 B.C. § **52:29** Mid mapto' ya un anggay nan linala'iy niddum eten uyap ti itudun II Ki. 24:14, 16 an 18,000. * **52:30** Unu hidin 581 B.C. Mid mapto' ya inyuy Nebuzaradan ad Babylon ta iballohna nan inat da Ishmael an namatoy ay Gobelnadol Gedaliah (Jer. 40:7-41:15). † **52:31** Hay nun'alianad Judah ya hidin December 598 hi engganah din March 16, 597 B.C. ‡ **52:31** Hay nun'alianad Babylon ya hidin 562-560 B.C. Hay ohan ngadana ya Amel-Marduk. § **52:31** Hay nun'alianad Babylon ya hidin 605-562 B.C.

hidin miyapulu ta duway bulan hidin hopap di tawon hi nun'aliana* ya impibo'tanah
Jehoiachin hi baludan. 32 At an aminda nan a'alin nibalud hi ad Babylon ya hi Jehoiachin
di hemmo' Evil-Merodach. 33 At indatanah Jehoiachin hi ilubungna ta bo'on mahkay nan
lubung di balud di ilubungna. Ya niddum an ne"an hinan panganan di alih abigabigat hi
engganah un natoy. 34 Ya waday gun indat nan Alin hi Evil-Merodach ay Jehoiachin hi
inggina'unah nan mahapulnah binigat. At umat hinay na'at hi engganah natayana.

* **52:31** Unu hidin March 20, 561 B.C. Mu nitudo' nan algaw an March 22, 561 B.C. hinan II Ki. 25:27, at nibahhaw nan ohan nangitudo' hinan Hapit Apo Dios (bahaom nan footnote di Jer. 52:12 ta innilaom di udumnan aat nan nibahhawan nan nuntudo' hinan Biblia).

Lamentations

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Jeremiah.
Hay Nangitud'an Jeremiah eten Liblu: nan Hudyud Judah.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan ebel.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 586 B.C. hi engganah din 580 B.C.
Hay Teman ten Liblu: gapu ta na'abak nan Hudyud Jerusalem hidin 586 B.C. hidin nun'alian nan Alin hi Zedekiah at nitudo' heten ebel ta way panginomnoman hi aatna.
Hay Outline ten Liblu:
Hay aat di ligat nan BABLUY Apo Dios ad Jerusalem (1:1-22)
Hay aat di ligat nan TIMPLUN Apo Dios ad Jerusalem (2:1-22)
Hay aat di ligat nan PROPETAN Apo Dios ad Jerusalem (3:1-66) — hi Jeremiah
Hay aat di ligat nan TATAGUN Apo Dios ad Jerusalem (4:1-22)
Hay aat di ligat nan MUNLUWALUN Apo Dios ad Jerusalem (5:1-22).

*Mahmo'da Ahan nan Tatagud Jerusalem**
1 Hidid Judah hi ad Jerusalem ya napnuh tataguh din hopapna,
mu ad ugwan ya agogohgoh ti nabukawan!
Ya umat hinan uminguhun nabalu ti din hopapna goh ya hiyay e'gonan an amin nan abablubabluy,
ya ma'al'ali goh ya un an amin nan abablubabluy hidin hopapna.
Mu ad ugwan ya paddungnay himbut!

2 Ya ilablabinan lumugwalugwa an umayu'ayuh hinan tamelna,
ya an amin din nanamhod ay hiya ya mi'id ah ohan didah immuy nangipadenol ay hiya!
Ya an amin goh din liligwana ya binalbaliyanda ta undaat goh numbalin hi buhulna!

3 Ti hay na'at hinan tatagud Judah ya inlayaw di buhul ta niwa'atdah nan adadagwin babluy,
at numbalindah himbut hidi!
At ta"on hi un nunheglan maligligatandah pangatda ay didah di mu mi'id di abalinanda
ti lini'ub di buhul dida,
at mi'id ah atondan lumayaw.

4 At ad Jerusalem ya nun'atawan nan kalatan miyuy hidih Zion an awadan nan Timplu
ti mi'id mahkay di gun maluh hi umuy mundayaw hinan gutud di behta.
Ya an amin nan apantapantaw hinan siudad ya ninganuyda,
ya an amin nan papadi ya nan ungungan binabai ya nidugah di nunlungdayaanda,
at an amin nan tataguh di ya munha'it di nomnomda.

5 Ya hanan buhulday numbalin hi a'ap'apuda,
at pinumhod di nitaguan nan buhulda
ti inyabulut Apo Dios di nunholholtapan nan tatagud Jerusalem an dumalat hinan do'ol an numbaholanda.
At hiyanan inlayaw nan buhulda didah udum an babluy.

6 At mi'id mahkay din ama"aphod ad Jerusalem,
ya nan a'ap'apuh di ya umatdah nan ulhan mi'id di onondah holo'
an mi'id ologdan tumagtag hi un way manganup ay dida.

7 Ad ugwan an maliligatan nan tatagud Jerusalem an mi'id di umuyda punhituwan,
ya ninomnomda mahkay din mun'aphod an wadan didah din hopapna.

* **1:** Hay nahhun an letrah nan nahhun an verse ten chapter ya nete"ah nan letra an *A* hinan alphabet di Hudyu, ya hay te"an di letrah nan netob an verse ya *B*, ya minaynayun nan umat hinan aat di ma'at hinan hinohhan verse ta engganah negpongan nan letrada an *taw*. Ya un duwampulu ta han duway letrada ya anggay.

Mu unat goh inabak nan buhulda dida ya mi'id ah bimmadang ay dida,
ya ab'abatlan nan buhulda didah na'abakanda.

8 Nidugah ahan di numbaholan nan iJerusalem, at mapahiwda.
Ya an amin din nange'gon ay dida ya pa'appahiwonda dida
ti tinnigda nan nidugah an nabainanda an paddungnay unda nabladan.
At hiyanan nan iJerusalem ya ilili"udday angahdah bainda.

9 Hay aat di numbaholanda ya umat hinan inlubungdan ma"attig ahan di lugitna.
Mu agguyda ahan ninomnom di pumbalinan di aatdah udum di algaw,
at hiyanan nidugah di nabainanda,
ya mi'id di nangipadenol ay dida.
At nunluwaludan Apo Dios, an inaliday,
“Hom'on ni' ahan da'mi, Apo Dios, ti ten inabak da'mih nan buhulmi!”

10 Ya hay inat nan buhul ya nun'aladan amin din nun'abalul an gina'ud Jerusalem.
Mu tinnig nan iJerusalem di himmigupan nan buhuldah nan Timplu
an ipawan Apo Dios hi hogpon nan Hentil an bo'on holag Israel.

11 Ya an aminda nan tatagud Jerusalem ya ta"on hi unda pumalapala' hi hinaangda
ya immuyda damdaman nanganap hi ononda
an nun'ihukatda din nun'abalul an gina'udah ma'an ta adida mun'atoy hi hinaangda.
At hiyanan inalidan Apo Dios di,
“Tigom ni' an ten nidugah di pangipaligligatandan da'mi!”

12 Ya inalidah nan gun maluh hidid Jerusalem di,
“Tigonyu adyay inat Apo Dios ay da'min dumalat di bungotna!
Undan way nunligatanyuh umat hitun holholtaponmi?

13 Ti impa'alinay ay apuy an nalpud abuniyan ta ipaholholtapnan da'mi,
ya ay da'mi goh ennah nan hulu ta mid ologmin lumayaw.
Ya ingnganuy da'mi ta inyal'algawmin nunligligat.

14 Ya paddungna goh di e'enyapnan amin di numbaholanmi ta nunhuhu"upona,
ya impibuungnan da'mi.
At mangluy amih damotna ti hi Apo Dios di nangiyabulut ay da'mih nan buhulmi,
at mi'id di ologmin mangabak ay dida.

15 Ya din'ug Apo Dios nan mun'abi'ah an titindalumi,
at hennagna nan do'ol an titindalun nan buhul ta numpatoyda dida.
Ya nan binabaid Judah ya mipaddungdah nan greyp an inggatigatin Apo Dios hinan pumpoghan.

16 Hiyah te dumalat hi lumugwalugwaanmi,
mu mi'id di mangipa'amlong ay da'mi,
ya mi'id ah mangipabi'ah hi nomnommi.
Ya mi'id ahan namnaman nan imbabaluymi ti ongol di abalinan nan buhulmi.

17 At numpahpahmo' ami,
mu mi'id ahan di immalin bimmadang ay da'mi!
Ti hay inat Apo Dios ya inayaganan amin nan wah nan nunlene'woh an tataguh nan babluy ta ginubat da'mi
ti numbalin amin iJerusalem† hi agaga"ihaw hi pannigda.

18 Hi Apo Dios ya immannung an na'ahhamad di pangatna,
mu nihimung ay da'min tatagun agguymi inunud nan Tuguna.
At donglonyun da'yun amin an tataguh nan abablubabluy ta nomnomnomonyuh ten hinolholtapmi
ti hanan ungungan imbabaluymi ya inlayaw nan buhulmih udum an babluy!

19 Ya gun ami numpabadang hinan liligwami,
mu un da'miat goh linayahan ay dida!

† **1:17** Nan tatagud Jerusalem ya mibilangdah holag Jacob.

At ta"on un din papadi ya din a'ap'apumi ya na'amindan nun'atoy hidin ayda
nangana'anapan hi ononda!

20 At tigom ni', Apo Dios, tun numanomnomanmi an ten mipaligligat ami,
ya ten mid poto' di punnomnomanmi ti dumalat nan adimi dumngolan.
At hiyanan pumpatoy da'mih nan buhulmi,
ya ta"on un nan a'abung ya wah diday nun'a'atoy an dumalat di dogoh ya hinaang.

21 Ya dengngol di tataguy pumalapala'anmi,
mu mi'id di bimmadang ay da'mi,
Ya inilan nan buhulmiy ligatmi,
mu undaat goh mun'am'amlong eten impa'alim an holholtaponmi!
At hiyanan atom ni' kogoh ay dida din inalim an punholholtapanda ta umat hinan
inatmun da'mi!

22 Tigom ni' an amin nan nun'appuhin ato'atonda,
ya hinumalyam kogoh dida
an umat hinan inatmun nanumalyan da'mi an dumalat hinan do'ol an numba-
holanmi!
Ti nidugah ahan heten aymi pumpaligligatan an mangluy amih aymi punnom-
noman!"

2

*Hay Nummoltaan Apo Dios ad Jerusalem**

1 Hi Apo Dios ya nidugah ahan di namainanah nan tatagud Jerusalem
an dumalat hinan nidugah an bungotna,
at pina"ina nan nundongol ya na'ahhamad an babluy nan holag Israel,
ya ta"on un nan Timplu ya ni'pa"ina goh.

2 Agguyna ahan hemmo' nan tatagud Judah,
at pina"inan amin nan numpunhituwanda,
ya ta"on un nan nihamad di allupna an dumalat nan nidugah an bungotna.
At inyabulutnan mabainandan amin an namamah nan a'ap'apuda.

3 Ya dumalat nongkay hinan nidugah an bungotna ya inubahnay abalinanda an holag
Israel,
at agguyna binadangan didah din nangubatan din buhuldan dida
ti umat hinan aton nan apuy di nangatnan namatoy hinan holag Israel.

4 Ya umat hi Apo Dios hinan buhul an enladnay panana,
ya nundadaan goh an mi'patoy an umat hinan ma'abohhol an tagu.
Ya impapatoynah did Jerusalem an amin nan iyamlongdan imbabaluyda,
at impale'nanay nidugah an bungotna an umat hi apuy.

5 Hi Apo Dios ya numbalin nongkay hi ay buhul,
at numpatoyna nan holag Israel.
Ya ta"on un nan nun'ihamad di allupna an a'abung nan a'ap'apu ya numpa"ina goh,
at nidugah di kilada ya lungdayada.

6 Ya ta"on un nan Timplu ya inyabulutna ta pina"in nan buhulda an ay allung hinan payaw,
ya hidih Zion ya pinogpogna nan gun ma'at an behta ya nan ngilin an algaw an
tungaw.
Ya dumalat goh nan nidugah an bungotna ya ingnganuyna nan ali ya nan padi.

7 Ti din'ug Apo Dios nan pun'onngandan Hiya,
at mi'id mahkay di me'nong ay Hiya
ti inyabulutna ta numpa"in di buhulda nan dedengna.
At na'amung hidi nan buhuldan mun'am'amlong hi nangabakanda
an ahi'i'ingaldah nan Timplu an ay ihunay un way behta!

* **2:** Hay nahhun an letrah nan nahhun an verse ten chapter ya nete"ah nan letra an *A* hinan alphabet di Hudyu, ya hay te"an di letrah nan netob an verse ya *B*, ya minaynayun di umat hinan aat di ma'at hinan hinohhan verse ta engganah negpongan nan letrada an *taw*. Ya un duwampulu ta han duway letrada ya anggay.

8 Mu ninomnom tuwalin Apo Dios an pumpa"i nan allup hinan nunlene'woh ad Jerusalem,
at impa'annungnan nama"i an mi'id di oha ahan hi batuh na'angang.
Inyabulutnay napa"ian nongkay nan allup di babluyda ya nan miyadwan allupda,
at paddungnay kumila nan allup ti mi'id mahkay di hulbida.

9 At nun'atob nan o"ongol an apantapantaw nan allup ad Jerusalem,
ya nun'aputung nan da'igda.
At inlayaw nan buhul nan ali ya nan udum an ap'apudah udum an babluy,
at mi'id mahkay di gun donglon nan tataguh nan Tugun Apo Dios,
ya ta"on nan do'ol an propeta ya mi'id mahkay gun ipattig Apo Dios ay dida.

10 Din mun'a'e'gonan an a'ap'apud Jerusalem ya namaag ya unda inu'umbun an didindinong hinan luta,
ya nun'iloglogday hupu',
ya numpunlubungdah nan nun'apa"in langgut ta pangipattigandah punlungdayaanda.
Ya ta"on un din ungungan binabaid Jerusalem ya numpunluppulupdah nan luta.

11 Ya ha"in ay ya numpangalatunnu' tun mata' hi limmugwalugwaa',
ya maguguluy punnomnoma',
ya namaagan milukuy di odol'uh numanomnoma' an dumalat di nun'atayan nan ni'babluya'.
Ya nan ung'ungungnga ya nan pumpa'ittungaw ya nun'alngatdah nan ado'lan di tagu.

12 Ya numbagadan inadah ononda ya inumonda,
ya nun'a'ulawdan umatdah nan nun'ahugatan hinan gubat,
at nonongan nun'atoydah nan nanaha'lian inadan dida.

13 Mahmo' ahan nan na'angang ad Jerusalem
an mi'id di mabalin hi pangipaddunga' hi ligatda!
Ti nidugah ahan an ta"on un ha"in ya agguy'u inilay ato' an bumadang ay dida
ti paddungnay baybay an adi malukud di aat di napa"ianda.

14 Nan impa'innilan nan propetayu ya adi ahan makulug,
at mid hulbina.
Ti agguy da'yu intuduwan an nuntutuyuh nan numbaholanyu
ta wan agguy ayu nilayaw hinan udum an babluy.
Mu un at goh hay intududa ya nan layah.

15 Ya ad ugwan an napa"id Jerusalem ya pihupihulon nan tatagun maluh,
ya aba'abatlanda, ya inwigiwigday uludan alyonday,
“Undan hiyah te din alyondan ma"aphod an babluy
an awadan di nidugah an pun'am'amlongan di an amin an tataguh tun luta?”

16 At un nonongan pinadngolanda didah nan buhulda an daladalatonda dida an alyonday,
“Pina"imi mahkay nan babluyda!
Ya hiyah te nan algaw an hehennodmih a'atana!”

17 Hi Apo Dios ya inatna nan ninomnomnan aton
ta impa'annungna din inalina tuwalih din nabayag an atona.
At ten mi'id di homo'nah nama"ianad Jerusalem,
at impa'amlongna nan buhuldah din na'abakanda,
ya impabagtuna hanan ma'abohhol ay dida.

18 At hiyanan da'yun iJerusalem ya adiyu idinong an kumila
an mumpahpahmo' hi abigabigat ay Apo Dios!

19 Ya gun ayu bumangon hinan mahdom an ta"on un hinan labi ta munluwalu ayu,
ya mumpahpahmo' ayun Apo Dios ta hom'ona ni' nan imbabaluyyu
an nun'alngat hi hinaangdah nan malgom an awadanda.

20 At numpahpahmo'da mahkay an inaliday,
“Tigom ni', Apo Dios, tun ma'ma'at hitun tatagum!

Ti nidugah ahan an ta"on tun binabai ya ononday imbabaluydan impapto'da!
Ya ta"on un nan papadi ya propeta ya numpatoydah nan Timplu.

21 Ya tigom goh an awalitangday nun'atoy an ung'ungungnga ya nun'ala'ay an pinatoy di buhul,
ya ta"on un nan mumpangilog ya pinatoyda didah matadom!
Ya gapuh nan bungotmu ya impapatoymu didan mi'id di homo'mu!”

22 At inayagam nan buhulmin amin ta na'amungda an ay ihunay way inam'amlang,
mu un at goh hiyay nangipattigam hi bungotmun da'mi,
at nah'u' amin amin an mi'id di inatmin limmayaw.
At do'ol di nun'apatoy ay da'mi
an ta"on un nan imbabaluymin gunmi impapto' ya pinatoy nan buhulmi.

3

*Hay Amoltaan, ya hay Puntutuyuan, ya hay Hahalimidon**
Nan Mahhun an Pampun ya nan Aleph
1 Ha"in nan tagun namadah hi ligat an gapuh bungot Apo Dios
2 ti inyuya' hinan pa'ahhelong ta impadalana' hidi,
3 ya gunna' pinaligligat hi a'alga'algaw.

Nan Miyadwan Pampun ya nan Beth
4 Ya paddungnay nun'aphit di lamoh'u,
ya nun'a'ipung di tungal'u.
5 At nidugah di ha'it di nomnom'uh nan nunholholtapa'
6 an paddungnay inhinaa' ay Hiyah nan munhehellong
an lubu' din nun'a'atoy hidin penghana.

Nan Miyatlun Pampun ya nan Gimel
7 Ya mi'id goh udot di ato' an lumayaw ti binangkilingana',
8 ya ta"on hi unna' numpahpahmo' ay Apo Dios
mu agguyna dengngol din inluwalu'.
9 Ya paddungnay hinawananah natpeng an batu nan owo'
ta maligatana' ahan an dumalan.

Nan Miyapat an Pampun ya nan Daleth
10 At hay punle'na' ay Apo Dios ya paddungnay layon unu bear
an nipo"oy hinan dalan ta bota'ona'.
11 At hene'mata' hinan dalan,
ya ginuyuguyuda' an inyuy hi adagwi ta nunggudunay odol'u ya unna' taynan ay Hiya.
12 Ya hay oha goh hi inatna ya paddungnay immali
ta indodongdongnan ha"in di nalad an panana.

Nan Miyaleman Pampun ya nan He
13 Ya numpanaa' ta numpangahalom hi odol'u,
14 at inaba'abatlana' hinan tatagu,
ya gunda ingkankantay pamihuldan ha"in.
15 Pinaligata' ahan ay Apo Dios
an paddungnay impa'inumana' hinan nidugah an mun'aklit.

Nan Miyonom an Pampun ya nan Waw
16 Ya paddungna goh di inggatina' ta nihubuhuba' hinan pito',
ya intemoga' hinan batu ta nun'a'aan di baba'.
17 At dumalat ay daten na'at ay ha"in ya mi'id mahkay di poto' di nomnom'u
an mi'id di inila' hi aat di amlong.
18 At alyo' di,

* **3:** Malammulammung heten 66 an verses ta muntuluy verses di hinohhan lammung. Ya nan mahhun an letran di alphabet di Hudyu an *A* ya hiyay te"an di letrah nan hinohhan mahayhaynod an verses hinan hopap di lammung, ya nan miyadwan letran di alphabetda an *B* ya hiyay te"an di hinohhan letrah nan verses hinan miyadwan lammung. Ya mahayhaynod nan hinohhan letran di alphabetda an mete"ah *A* ta engganah negpongana an *taw*, at duwampulu ta han duway letrada. Ya nitudo' di letran di alphabet hinan te"an di hinohhan lammung.

“Mi'id ahan di abalina',
ya adi' mahkay namnamaon di badang Apo Dios ay ha"in!”

Nan Miyapitun Pampun ya nan Zayin

19 Ya wa ay ta nomnomo' nan nunligligata' ya nan niyadagwia' hinan ni'babluya'
ya munha'it ahan di punnomnoma'
20 ti nomnomnomo' ay daten na'at ya nidugah an mangluya'.
21 Mu himmungdu ay nan maphod an punnomnom'u
ya wada damdamay namnama' ay Apo Dios.

Nan Miyawalun Pampun ya nan Heth

22 Ti nan nidugah di pamhodna ya munnononnong an adi malumluman,
ya mi'id di pogpog di homo'na
23 an paddungnay baluh abigabigat.
At mundenola' hinan anahamadna an adi mabalin hi maluman.
24 At hay ninomnom'u ya alyo' di,
“Hi Apo Dios ya anggay di mahapul'u,
at Hiya ya anggay di ehdol'u!”

Nan Miyahiyam an Pampun ya nan Teth

25 Hi Apo Dios ya ma'ulay hinan mange'kod ay Hiya,
ya Hiya ya anggay di dayawonda.
26 At hay maphod ya way ohaan mahapul an anuhanan munhood hinan
pamaliwan Apo Dios ay ditu'u.
27 Ya ma"aphod hi un way ohaan impa'enghanan mangedpol hi ligat
an ete"anah a'ungana.

Nan Miyapulun Pampun ya nan Yodh

28 At wa ay ta waday ligat ya inila tu'un mangedpol an nonong ya didindinong tu'u,
ya inyokod tu'un Apo Dios.
29 Ti hi Apo Dios ay di pangiyokodan hinan ligat tu'u
ya badangan ditu'u.
30 At ta"on hi un ditu'u ipaligligat hinan buhul ta tapa'on ditu'u
mu olom ya mabainanda ahan.

Nan Miyapulu ta han Ohan Pampun ya nan Kaph

31 At hi Apo Dios ya ongol di homo'na
an adi ditu'u inganuy hi enggana,
32 ya ta"on hi unna iyabulut di punligatan tu'u mu hom'on ditu'u damdama
an miyunnudan hinan ongol an pamhodna an adi malumluman.
33 Ti adi pun'amlongan Apo Dios di ay tu'u ipaligligatan unu numanomnoman.

Nan Miyapulu ta han Duwan Pampun ya nan Lamedh

34 Ti undan agguyna inilay aat di nunligatan tu'uh din na'abakan tu'u
ta numbalinon ditu'uh himbut hi udum an babluy?
35 Ti hi Apo Dios an na'abbagtu ya inilana an layah nan lebbengna tuwalin ma'at ay ditu'u,
36 ya i'innilana goh an layah di pamanuhdah nan ohan tagu.

Nan Miyapulu ta han Tulun Pampun ya nan Mem

37 Ti anggay hi Apo Dios hi mangiyabulut hinan pohdonah ma'at
38 ti mabalin an ipa'at Apo Dios an na'abbagbagtu nan maphod ya nan adi maphod.
39 Mu anaad ta munlili tu'u ya wan na'at hana ay ditu'un gapuh nan numbaholan tu'u?

Nan Miyapulu ta han Opat an Pampun ya nan Nun

40 At mahapul an hamadon tu'uy aat tu'u ta muntutuyu tu'u
ya numbangngad tu'un Apo Dios.
41 Ti Hiya an wad abuniyan ya titiggon ditu'u,
at hiyanan mahapul an iyokod tu'un amin di nitaguan tu'un Hiya
an alyon tu'uy,
42 “Numbahol ami ahan ay He"a,
ya nginohoymi He"a,
at hiyanan agguymu inaliwan di baholmi!

Nan Miyapulu ta han Leman Pampun ya nan Samekh

43 At gapuh bungotmu ya paddungnay inunud da'mih nan immayanmi
ta pumpatoy da'min mi'id ah homo'mu.
44 Ya paddungnay nihani'ah nan ma'ugtul an bunut
ta adi dumatong nan luwalumin He"a.
45 Ya inyabulutmu an hay pannig di Hentil hi udum an babluy ay da'mi
ya ay ami galut an mi'id di hulbimi!

Nan Miyapulu ta han Onom an Pampun ya nan Ayin

46 Ya pinadngopadngolan ya binaibain da'mih nan buhulmi,
47 ya nidugah di wumogwoganmin
dumalat di ta'otmih nan inyammadan namituda ya nan nama"iandan da'mi.
48 At ha"in ay ya nidugah di lugwa' an paddungnay wangwang an umayu'ayuh
an dumalat din nun'a'ubahan nan ibba' an iJudah.

Nan Miyapulu ta han Pitun Pampun ya nan Pe

49 At namaagan limmugwalugwaa' an mi'id ah duminngana
50 ta engganah unna' hemmo' ay Apo Dios.
At Hiya nongkay ya tigon da'mi,
ya hom'on da'mi.
51 Mu tigo' ay nan inat nan buhulmih nan tatagud Jerusalem
ya nidugah an numanomnoma'!

Nan Miyapulu ta han Walun Pampun ya nan Tsadhe

52 Ya paddungnay unna' hamutin nunhu'u' nan buhul'u
an ta"on hi un mi'id di dimmalat.
53 Ya penhoddan mamatoy ay ha"in ta uhbungona' hinan bitu,
ya nun'uhunana' hi batu.
54 Ya he'ne'noba' hi danum,
at hay ninomnom'u ya hiyay apogpoga'.”

Nan Miyapulu ta han Hiyam an Pampun ya nan Qoph

55 Mu nunluwalua' ay Apo Dios
ta badangana' hi awada' hi bunol nan bitu.
56 At dengngolmu, Apo Dios, din numpabadanga' hidin nangalya' hi,
“Donglom ni' ahan nan pumpahmo'a'!”
57 Ya inabulutmu din imbaga',
ya inalim ay ha"in di,
“Adi'a tuma'ot!”

Nan Miyaduwampulun Pampun ya nan Resh

58 At immannung an binadangana' ay Apo Dios,
ya binaliwana' ta agguya' natoy.
59 Ya inali' ay Apo Dios di,
“Inilam, Apu, nan adi maphod an nangatdan da'mi,
at He"a ni' di mangiballoh ta humalyaom dida!
60 Ya i'innilam goh nan nidugah an boholda
ya an amin nan ninomnomdan adi maphod an aton ay ha"in.

Nan Miyaduwampulu ta han Ohan Pampun ya nan Sin (unu Shin)

61 Ya dengngolmu nongkay din namadngopadngolandan ha"in
ya an amin din ninomnomdan adi maphod an aton ay ha"in
62 an gunna' inulgu'ulgud ay didan buhul'uh abigabigat.
63 Ya undan adim tigon an ta"on un hinan um'umbunanda unu tuma'ta'doganda
ya gunda ikankantay pamahiwdan ha"in?

Nan Miyaduwampulu ta han Duwan Pampun ya nan Taw

64 Uggoh mah ta paligatom kogoh dida, Apo Dios,
ta miyunnudan hinan adi maphod an inatdan da'mi!
65 At punheglaom ay ni' di punligatanda,
66 ya numpudugmu ay ni' dida an dumalat nan nidugah an bungotmu
ta pumpatoymu dida!”

4

Hay Nahumalyaan di Tatagud Jerusalem[*]

1 Mipaddung nan tatagud Jerusalem hinan timmiban balitu' an adi mahkay munletaa',
ya umatda goh hinan nun'abalul an batun nun'iwa'atdah nan kalata.

2 Ya danen tatagud Jerusalem ya mipaddungdah din hopapnah nahamad an balitu',
mu anakkayah di na'at ta ad ugwan ya mipaddungdah nan lutan bangan inyamman di tagu!

3 Nan animal an jakal[†] ya ipapto'nan iduulan nan bunun an imbaluyna,
mu nan i'ibba' an tatagud Judah ya numbalindah ma'abbungot
an umatdah nan ostrich[‡] an wah nan mapulun an inganuynay imbaluyna.

4 At nan ung'ungungnga atog ya mun'ep'ot di diladah nan tangngutangnguda an dumalat di inuwawda,
ya mumbagada atog hi ononda,
mu mi'id di mangidat.

5 Ya nan adadangyan an mun'aphod di tanudda ya lubungdah din hopapna
ya numbalinda goh damdamah mahmo' an mi'id di ononda,
ya un nonongan nolo'dah nan hupu'.

6 Ti nidugdugah di moltan nan i'ibba' an tatagud Judah ya un nan moltan din tatagud Sodom
an un namengpenghan di nama"ian Apo Dios ay dida,
ya mi'id di bimmadang.

7 Ya din a'ap'apud Jerusalem ya mun'aphod di tigawda
an ma"appaha' ya un nan gatas,
ya mun'ahdol di odolda,
ya mun'abi'ahda.

8 Mu ad ugwan ya numpangangititda ya un nan uleng,
at mi'id ah ohah mangimmatun ay dida.
Ya nan up'upda ya nun'iyamit hinan tungalda,
ya na'ammaganan an umat hinan gudah di mamagan ayiw.

9 Od'odolna din nun'atoy hinan gubat ya un nan mun'atoy hi batel
ti ma'ahinutdan mun'atoy an dumalat hinan ami'id di ononda!

10 At nidugah ahan din nunholholtapanmi,
at hiyanan ta"on un nan ma'ahhimo' an binabai ya nun'ihaangday imbabaluyda ta nun'a'anda
an dumalat di ami'id ahan di ma'an.

11 At impale'nan Apo Dios di nidugah an bungotnan dida
hi namuulanad Jerusalem ta engganah un numbalin hi dapul.

12 Mu nan tataguh tun luta an ta"on un nan a'ali ya hay inilada
ya adi mabalin an hogpon di buhul nan babluy ad Jerusalem.

13 Mu na'at damdama ti dumalat nan numbaholan hanan propeta ya nan papadi
ti impapatoyday tatagun nepto' di pangatdan den babluy an mi'id ah baholda.

14 At ad ugwan ya hanan propeta ya papadi ya adida pa'anamuton dida,
at ta"on un hay panapaan ay dida ya paniaw ti nibilangdah pimmatoy
an dumalat di nangipapatayandah nan tatagu.

15 Ya pun'it'u' nan tatagun alyondan diday,

---

[*] **4:** Hay nahhun an letrah nan nahhun an verse ten chapter ya nete"ah nan letra an *A* hinan alphabet di Hudyu, ya hay te"an nan netob an verse ya *B*, ya minaynayun nan umat hinan aat di ma'at hinan hinohhan verse ta engganah negpongan nan letrada an *taw*. Ya un duwampulu ta duway letrada ya anggay. [†] **4:3** Umat hinan atap an ahuh nan inalahan. [‡] **4:3** Umat hinan hamutiy tigawna, mu o"ongol an hay anata'nangna ya nipaddung hinan ongol an uyaw an baka.

“Mun'akak ayuh tu an da'yun tatagun umat hina,
ya adi nginin di umuyyu dapoon!”
At umat hinay na'at an amin hinan babluy an immayanda an punhunihun di tatagu dida
an mi'id di mangipahi'um ay dida.

16 At hay inat Apo Dios ay daden papadi ya nun'iwa'atna didah nan abablubabluy
an agguyna mahkay impapto' dida,
ya ta"on un nan tatagu ya agguyda ene'gonan dida,
an ta"on un din nun'ala'ay an papadi ya agguyda hemmo' dida.

17 Ya la'tot ya himmiga ami mahkay an nanannod hinan babluy an inhoghogdananmin bumadang,
mu mi'id di abalinandan mangibaliw ay da'mi.

18 Ya bebenta' da'mih nan buhulmi,
at hiyanan agguy ami nundaldallanan ti wah didan mamannod an mamatoy ay da'mi.

19 Ya danen buhulmi ya nidugah an mabi'bi'ahda ya un nan aton di agilan tumayap ad daya.
Ti ta"on un hinan aduntuduntug ya numpudug da'mi,
ya benta' da'mi goh hinan mapulun.

20 Ya din alin pento' Apo Dios§ an hiyay mabalin hi bumadang ay da'mi ya inlayawda,
ya wan hay inilami ya hiyay mangibaliw ay da'mih nan udum an babluy.

21 At da'yun holag Edom hi ad Uz ya agayu ta umamlo'amlong ayud ugwan!
Mu gulat at, ya adi ayu umamlong ti nan na'at ad Jerusalem ya hiya goh di ma'at ay da'yu
an pumbalinon da'yun Apo Dios hi umat hinan nabutong an nabladan ta abainanyu.

22 Mu ditu'un iJerusalem ya mapogpog mahkay nan pummoltan Apo Dios ay ditu'u
ta mumbangngad tu'u mahkay hinan babluy tu'u.
Mu da'yu ay an holag Edom ya moltaon da'yun Apo Dios
an dumalat nan numbaholanyu ta mipattig an nappuhi ayu.

5

Hay Luwalun nan Tatagun Apo Dios hi Pumpahpahmo'anda

1 Ya nunluwalu ami, ya inalimin Apo Dios di,
“Nomnomom ni' nan nun'appuhin na'at ay da'mi
ti nidugah ahan di nabainanmih nangat di buhulmin da'mi!
2 At nan nipaboltan ay da'mi ya nidat hi udum an tatagun nalpuh udum an babluy,
ya nan numpunhituwanmi ya nob'on di numpunhitu.
3 Ya numbalin amih nguhu an mi'id di hi amami
ti nun'abaluday o'ommodmin binabai.
4 Ya mahapul an la'uwanmi mahkay di inumonmi,
ya ta"on goh nan ayiw an panungumi.
5 Ya nidugah di pangidoldolan nan buhulmin da'mih tamu,
an ta"on hi un ami na"ablay mu adi da'mi pun'eblayon.
6 At hay inatmih din hopapna ya immuy ami immanad'addaw hi ononmih
nan i'Egypt ya nan i'Assyria ta olom ni' ya idatan da'mi.
7 Mu hay immannung hi numbahol ya din a'apumih penghana,
mu nun'a'atoyda.
At ten ad ugwan ya da'miy munholholtap hinan numbaholanda!
8 Ya hanan himbut hidin hopapna di numbalin hi a'ap'apumi,
ya mi'id ah mabalin hi mamaliw ay da'mih nan nidugah an abalinanda!
9 Ya ta"on un hinan umuymi puntamuan hi pangngalanmih ononmi
ya atata'ot ti wah diday pumatoy.
10 At dumalat hinan nidugah an hinaangmi ya numpundogoh ami
an nidugah an lumahuy odolmi an umat hinan punhaangan hi tinapay.

§ **4:20** Nan Alin hi Zedekiah.

11 Ya nidugah ahan di nangat nan buhulmi an nonongan enelo'da nan binabai
an ta"on un nan i'iwoy hinan babluy ad Judah.
12 Ya pinatoyda nan a'ap'apumi,
ya nun'itayunda an agguyda ahan ene'gonan dida.
13 Ya pinilitda nan ungungan linala'in imbabaluymin nunggeleng hi bogah,
ya ta"on un nan ung'ungungnga ya nangayiwonda ta omodna atog hi unda
mundapiw hi damotna.
14 Ya din nun'ala'ay an gun mangipanuh hinan ma'ma'at ya adida mahkay gun ma'amung
an mumpanuh,
ya ta"on un din ungungan linala'i ya mi'id mahkay din gunda kumantaan.
15 Ya napogpog mahkay din umamlonganmi,
at numbalin din gunmi nanayawan hi nunlungdayaanmi.
16 Ya mi'id mahkay di alimid Jerusalem,
at mahmo' ami mahkay ahan an dumalat nan numbaholanmi!
17 At hiyanan ten un ami numanomnom ya kimmilakila
ta la'tot ya ten ma'unabbaan di pannigmi.
18 Ti ninganuy mahkay di babluy ad Zion,
at hay wah di mahkay ya nan animal an jakal.*

19 Mu ta"on un umat hina ya He"a damdama, Apo Dios,
di Ap'apuh nan tatagum hi enggana!
20 Mu anaad ta ingnganuy da'mih nabayag?
Undan adi da'mi mahkay nomnomnomon?
21 Pumbangngadon da'mi ni' ahan ay He"a,
ya imbangngadmu ni' din maphod an aatmi tuwali!
22 Ti undan ahan inaynayunmuy pan'ugam
ya nan bungotmun da'mi.”

* **5:18** Umat hinan atap an ahuh nan inalahan.

Ezekiel

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Ezekiel.

Hay Nangitud'an Ezekiel eten Liblu: nan Hudyud Babylon.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios di mangipabi'ah.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 593 B.C. hi engganah din 570 B.C.

Hay Teman ten Liblu: mipa'innilah nan Hudyun himbut hi ad Babylon nan na'na'at hinan babluydad Judah eden timpu ti moltaon Apo Dios didah di, mu mahapul an innilaonda goh an mipabagtu nan babluy ad Israel hi udum di gutud.

Hay Outline ten Liblu:

Hay NA'AYAGAN nan nangitudo' eten liblu (1:1—3:27)
Hay MENSAHEN nan nangitudo' eten liblu (4:1—48:35)
  Hay mensahen Ezekiel an intudunah din agguy pay napa"ian nan babluy ad Jerusalem (4:1—24:27)
    Hay numbino'ob'on an mensahen intudunah nan miyaleman tawon an din 593-592 B.C. (4:1—7:27)
    Hay numbino'ob'on an mensahen intudunah nan miyonom an tawon an din 592-591 B.C. (8:1—19:14)
    Hay numbino'ob'on an mensahen intudunah nan miyapitun tawon an din 591-590 B.C. (20:1—23:49)
    Hay numbino'ob'on an mensahen intudunah nan miyahiyam an tawon an din 588 B.C. (24:1-27)
  Hay mensahen Ezekiel an intudunah nan abablubabluy eden timpu (25:1—32:32)
    Waday intudunah nan i'Ammon (25:1-7)
    Waday intudunah nan iMoab (25:8-11)
    Waday intudunah nan i'Edom (25:12-14)
    Waday intudunah nan iPhilistia (25:15-17)
    Waday intudunah nan iTyre (26:1—28:19)
    Waday intudunah nan iSidon (28:20-26)
    Waday intudunah nan i'Egypt (29:1—32:32)
  Hay mensahen Ezekiel an intudunah ma'at hi udum di gutud (33:1—48:35)
    Hay aat di pi'taguan nan tataguh udum di gutud (33:1-33)
    Hay aat di mumpahtul hinan tataguh udum di gutud (34:1-31)
    Hay aat di i'Edom hi udum di gutud (35:1-15)
    Hay aat di aduntuduntug hi udum di gutud (36:1-38)
    Hay aat di babluy ad Israel hi udum di gutud (37:1-28)
    Hay aat di mi'gugubat hinan Hudyuh udum di gutud (38:1—39:29)
    Hay aat di Timplun Apo Dios hi udum di gutud (40:1—43:27)
    Hay aat di u'upihyal hi udum di gutud (44:1-31)
    Hay aat di lutah udum di gutud (45:1-12; 47:13-23)
    Hay aat di e'nong hi udum di gutud (45:13—46:24)
    Hay aat di wangwang hi udum di gutud (47:1-12)
    Hay aat di atribotriboh udum di gutud (48:1-29)
    Hay aat di pantaw ad Jerusalem hi udum di gutud (48:30-35).

Hay Nahhun an Nipa'innila ay Ezekiel hi Aat di Anabagtun Apo Dios

1-3 Hidin nuntawona' hi tulumpulu ta han opat an bulan ya han lemay algaw* ya ha"in an hi Ezekiel an padin hina' Buzi ya ni'hituwa' hinan pingit di Wangwang† an Kebar hi ad Babylon an nunhituwanmin napakak an ay balud. Ya paddungnay nun'enapa', ya niluwat ad abuniyan, ya tinnig'uh Apo Dios. Ya hidiy ni'hapitan Apo Dios ay ha"in, ya na'ela' nan abalinana. (Ya heden gutud ya hiyay miyaleman tawon hi nekakan nan alid Judah an hi Jehoiachin.‡)

---

* **1:1-3** Ete"an nan holag Aaron an mumpadih unda muntawon hi 30 (Num. 4:3), ya ta"on un adi mabalin ay Ezekiel an mumpadih nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ti magadyuh an mapa"i mu waday impatamun Apo Dios ay hiya damdama eden ustuh tawona. † **1:1-3** Hiyay ongol an ala' an nipalpuh nan Wangwang an Euphrates, at paddungnay wangwang di tigawna an ta"on un bo'on immannung an wangwang. ‡ **1:1-3** Inyuy nan iBabylon nan Alin hi Jehoiachin (December, 598-March 16, 597 B.C.) ad Babylon hidin 597 B.C., ya hi Ezekiel di ohan ni'yuy ay hiya.

4 Ya unat goh tinangad'u ya tinnig'u din mabi'ah an puo' an nalpuh appit hi iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw an umila'ilat hinan way ma'ugtul an bunut, ya nale'woh
goh hinan ma"abnang an dilag. Ya heden gagwan di ma'ugtul an bunut ya waday humilin
ay gumo', 5 ya tinnig'uh di an wadaday opat an matagun§ umat hi taguy tigawda, 6 mu
nahin'o'pat di angahda ya paya'da. 7 Ya nan hu'ida ya ma'andong, mu nan dapanda ya
umat hi dapan di uyaw an bakan waday u'ubda, ya humili an umat hi gambang. 8 Ya wada
goh di ngamayda an umat hi ngamay di tagu an nepong hinan ampan di paya'da. Ya an
aminda nongkay ya waday angahda. 9 Ya numpuntummu' nan hindudwan paya'da. Ya
wa ay di ayanda ya malalammungda, ya iya'andongdan umuy an adida munhighiggung.
10 Ya hay aat di angahdan hinohha ya numbino'ob'on ti nan wah hinagangda ya umat
hi angah di tagu, ya nan niyappit hi agwanda ya umat hi angah di layon, ya nan niyappit
hi iggidda ya umat hi angah di baka, ya nan niyappit hi bonogda ya umat hi angah di
agila.* 11 Ya na'u'uyad an nita'nang di duwah nan paya'dan hinohha ta nun'itumu' hi
paya' nan nedelhanda. Ya nan hindudwa goh an paya'da ya hiyay nanophopdah odolda.
12 Ya an aminda ya iya'andongdan umuy hinan numbino'ob'on an pohdon Apo Dios an
pangipluyan an adida ahan nongkay munhighiggung. 13 Ya hay tigaw daden opat an
matagu ya unda ay gumelageladaw ya umila'ilat. 14 Ya mabi'ahdan buminangngadan an
umatdah nan ilat an un himbumagga.
15 Ya hinamad'un tinnig danen opat an matagu, ya waday hinohhan pilid hinan
dellohda. 16 Ya umat hituy aat danen pilid an umela'elat an umat hinan nanginan batun
ma'alih chrysolite,† ya numpapaddung di aatdan hinohha. Ya wada goh di hinohhan
mamanmannog an piliddan nibalangon hinan gagwan di hinohhan o'ong'ongngol an
pilidda.‡ 17 At mabalin an ipluy nan pilid hinan pangipluyan nan opat an matagu an adi
gahin un munlewong. 18 Ya manoh'aa' hidin nanniga' ti nan gumo' an nun'iyunudan din
pilid ya ata'nang, ya nun'abut an paddungnay nun'amataan di nunlene'woh.§
19 Ya wa ay ta mahlig danen opat an matagu ya mi'ihlig goh daden pilid, ya wa ay goh
ta tumayapda ya mitnudda goh. 20 Ya gulat ta way pohdon Apo Dios hi pangipluyan ay
daden matagu ya mitnud goh nan pilid ti Hiyay okod. 21 At wa ay ta umiwi nan opat an
matagu ya mi'yiwi goh nan pilid, ya wa ay ta duminongda ya mi'dinongda goh, ya wa ay
ta tumayapda ya mi'tayapda goh, ti hi Apo Dios di mummandal ay didan amin.
22 Ya nan bagtun di ulun nan opat an matagu ya umipanoh'a ti waday umat hi atap an
munletaa' an umat hinan nanginan batun ma'alih crystal.* 23 Ya wah dida nongkay nan
opat an matagu an pinapayadday hindudwan paya'da, ya nan hindudwa goh an paya'day
nanophopdah odolda. 24 Ya wa ay ta tumayapda ya madngol'u nan gangoh di paya'da an
umat hi gongaah di danum hinan baybay, ya umat goh hi gehom di do'ol an tindalu, ya
umat goh hi alin Apo Dios an nidugah di abalinana. Ya wa ay ta adida tumayap ya mati'lup
nan paya'da.
25 At hidin himmapitan Apo Dios hidih nan ay atap an wah nan bagtun di uluda ya
tini'lupday paya'da ta donglonda, 26 ya intangad'u, ya wada han umat hi umbunan di ali
an hay niyamma ya nan nanginan batun ma'alih sapphire.† Ya wada han umat hi tagu an
inumbun eden umbunan 27 an umat hinan lumetaletaa' an gumo' an wah nan gagwan di
gumelageladaw an apuy di gitangna ta engganah uluna. Ya umat hi apuy di mete"ah nan
gitangna ta engganay dapana, ya waday ma"abnang hi nunle'woh ay Hiya, 28 ya hinan
nunlene'woh ay Hiya ya umat hi abungalngal.
Hanan tinnig'u ya umat hinay aat di anabagtun Apo Dios. At hidin tinnig'uy aatna ya
nunnaudo' an nunluung. Ya hin'alina ya wada goh han dengngol'un himmapit,

2

1 an inalinan ha"in di, “He"a, Ezekiel, ya tuma'dog'a ta mi'hapita' ay he"a.” 2 Ya
himbumagga ya niyodol ay ha"in nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya impata'doga', 3 ya
inalinay, “Honogo' he"a ta umuy'ah nan i'ibbam an holag Israel an din nan'ug ya namohol
ay Ha"in an nete"ah din a'apuda ta engganad ugwan 4 ti paddungnay un immodhol di
nomnomda an adia' e'gonan. Mu ten honogo' he"a ta ipa'innilam ay dida nan ibaga' an
na'abbagbagtun Dios. 5 Ya ta"on hi un da'a donglon unu adi mu ta wadaat di propetan
nangipa'innilan dida. 6 At adi'a tuma'ot ay dida an ta"on hi unda umat hinan hubit an

§ **1:5** Diday ma'alih *cherubim* hinan Ezek. 10:2, ya hay tronon Apo Dios ad abuniyan di puntamuanda. * **1:10** Nan opat an angah ten cherubim ya umat hinan nilatlatuh nan opat an bantilan da Judah ay Reuben, ya da Ephraim ay Dan (bahaom nan footnotes di Num. 2:1, ya Num. 2:10, ya Num. 2:18, ya Num. 2:25). † **1:16** Hay kololna ya umat hi balitu'. ‡ **1:16** Hay ituduna ya nan aat Apo Dios an wagwadan amin hi logom. § **1:18** Hay ituduna ya nan aat Apo Dios ti titiggonan amin. * **1:22** Hay kololna ya mumpaha'. † **1:26** Hay kololna ya blue.

munli'ub ay he"a an paddungnay un'a ni'hituh ipi'ipit an pumatoy. 7 Ti ma'ahhapul an
ibaagmun amin ay dida nan hapito' ay he"a an ta"on nongkay hi unda donglon unu adi
ti ma'angohhoyda. 8 At ihamadmun donglon tun hapito' ta adim iyunnud ay dida an
mi'bohhol. At ta'angom ta onom nan idat'un he"a."
9 Ya unat goh intigaw'u ya wada han ngamay an nidawdaw ay ha"in an waday
inodnanah nali'up an natud'an. 10 Ya bene'lagna, ya tinnig'u an natud'an di numbinallin*
hi ebel, ya lungdaya, ya idut.

3

1 Ya inalinan ha"in di, "Ezekiel, onom heten idat'un he"a an natud'an ta nalpah ay ya
immuy'a ta mi'hapit'ah nan i'ibbam an holag Israel." 2 At tina'ang'u, ya impiyangawna
din natud'an.
3 At inan'u, ya ma'allameeh an umat hi danum di iyu'an.
4 Ya inalina goh ay ha"in di, "Umuy'a mahkay ta ibaagmu nan pohdo' an ipa'innilan
da'yun holag Israel 5 an bo'on nan tatagun naligat hi ma'awatan di hapitda. 6 Gulat ta nan
tatagun adim ma'awatan di hapitday pannaga' ay he"a at makulug an donglonda. 7 Mu
hanan i'ibbam an holag Israel ya adi da'a ahan donglon ti ta"on udot un Ha"in at adia'
ahan unudon, at inyal'allanan he"a. 8 Mu ta"on ya pabi'aho' di nomnommu ya un dida, 9 at
mipaddung'ah nan moheng an batu ta adi'a tuma'ot an mangilulud an mangibaag hinan
pohdo' an ipa'innilam ay dida. 10 At hiyanan ihamadmun donglon an amin tun hapito'
ay he"a. 11 At umuy'ah nan i'ibbam an holag Israel ta ipa'innilam ay dida nan hapito' an
na'abbagbagtun Dios ay he"a an ta"on hi unda donglon unu adi."
12 At impatulua' hinan Na'abuniyanan an Lennawa, ya dengngol'u din ma"adngol
an hapit hi appit di bonog'un inalinay, "Dayawon tu'u nan na'abbagtun Dios an wad
abuniyan!" 13 Ya hin'alina goh ya waday dengngol'uh gangoh di paya' nan nahin'o'pat
di angahda ya gangoh nan pilid, at paddungnay un immalyog. 14 Mu hidin nangipatu-
luwan nan Na'abuniyanan an Lennawan ha"in ta enekaka' ya nidugah an munha'it di
nomnom'u, ya nidugah goh di bungot'u ti adi' pohdon an umuy, mu wagwadan ha"in
nan abalinan Apo Dios. 15 Ya unat goh indatonga' hi wadan din i'ibba' ad Tel Aviv hinan
Wangwang an Kebar an numbabluyanmih nan i'ibba' an iJudah an din napilit an nekak
hinan babluymi, ya mid papto'ana' eden pituy algaw* an dumalat hinan na'at ay ha"in.

Hay Namadanan Apo Dios hinan Holag Israel
(Ezek. 33:1-9)

16 Unat goh nalpah heden pituy algaw ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in, an inalinay,
17 "He"ay pinili', Ezekiel, hi mannig hinan i'ibbam an holag Israel ta wa ay di pamadan'u
ya eka impa'innilan dida. 18 At wa ay di ibaga' ay he"ah eka ipa'innilah nan nappuhin
taguh matoy an dumalat di baholna ya mahapul an eka ibaga ti adim ay ta natoy an
agguyna intutuyuy baholna at he"ay pabaholo'. 19 Mu gulat ta eka pinadanan mu hihidya
an adina idinong an gun mumbahol ya natoy at adi' he"a mahkay pabaholon ti inunudmu
nan inali' hi atom. 20 Ya umat goh hinah nan nahamad di pangatnan tagu ta atona ay
di nappuhi ti inyabulut'uy topong ay hiya ta agguy nuntutuyuh baholna ya natoy an
agguymu pinadanan ya he"ay pabaholo'. Ya mid hulbinan Ha"in nan mun'aphod an
din gunna ina'inat. 21 Mu gulat ta pinadanam ta indinongna nan gunna pumbaholan at
makulug an mi'tagu ya ta"on un he"a."
22 Ya palpaliwan ya nale'na' goh nan nidugah an abalinan Apo Dios, ya inalinan ha"in
di, "Umuy'ah nan way nundotal an luta ti wada han ibaga' ay he"a." 23 At immuya' hidi.
Ya tinnig'uh di nan benang Apo Dios an umat hidin tinnig'uh nan pingit di Wangwang
an Kebar. At innayun'un nunluppulup hinan luta. 24 Mu immali nan Na'abuniyanan
an Lennawa ta impata'doga'. Ya inalinan ha"in di, "Umanamut'a, ya nilu'u"a, ya adi'a
lumahlahun. 25 Ti he"a, Ezekiel, ya paddungnay bobodan da'a ta mi'id di atom an
gun middum hinan tatagu. 26 Ya adi' pahapiton he"a ta mi'id atom an mamadan
hinan ma'angohhoy an tatagu. 27 Mu wa ay di pohdo' hi eka ipa'innilah nan tatagu ya
pahapito' he"a ta way atom an mangibagan dida an alyom di, Donglonyu nan hapiton
nan na'abbagbagtun Dios! Ya okod ayuh unyu adi donglon ti ma'angohhoy ayu nongkay
tuwali."

---

* **2:10** Gagangayna an anggay oh'ohhay natud'an di nali'up an pepel, mu gapu ta do'ol di ebel, ya lungdaya, ya idut
an nitud'an hidi at mahapul an numbinallin di aatna ta umda. * **3:15** Pitun algaw di gutud nan pangidawatan nan
padi (Lev. 8:1-33), at mid mapto' ya heten pituy algaw di pangidawatan Ezekiel ta mumbalin hi baal Apo Dios.

4

Hay Nangipa'innilaan Ezekiel hi Ahakupan ad Jerusalem

1 Ya wada goh di nangalyan Apo Dios hi, “Ezekiel, ummal'ah nan immulhin napeleng an
uklit, ya inhinam hinan hinagangmu, ya inyulehmuy mapan di Jerusalem. 2 Ya imapam
nan aat di punli'ubandah nan siudad, ya nan allup hinan nunlene'woh, ya nan ata'nang
an abung an ihinan di mun'adug, ya nan kampun di tindalu, ya nan usalondan mama"ih
nan nunlene'woh. 3 Ya inummal'ah nan kawali, ya inhinam hinan numbattananyuh nan
nangiyuliham hinan mapa ta hiyay paddungnay allup hi mibattan hinan awadam ya
hinan awadan di mapan nan siudad. Ya hinagangmuh nen siudad ta paddungnay li'ubom
an gubaton ta way pangimmatunan nan i'ibbam an holag Israel hi ma'at hi udum di algaw.
4 Ya mali'uh'a an mumpeggeng'ah appit hi iggidmu ta he"ay paddungnay manoltap
hinan moltan nan i'ibbam an holag Israel. 5 Ya henen paddungnay panoltapam hinan
numbaholanda ya tuluy gahut ta han nahiyam hi algaw. Ya nan hin'algaw an olo'am
ya hiyah ne hintawon an amoltaanda.* 6 Ya nagtud ay henen algaw ya numpeggeng'ah
appit hi agwanmu ta paddungna goh di holtapom di moltan nan iJudah hi napat di algaw.
Ya umat goh an nan hin'algaw an olo'am ya hiyah ne hintawon an amoltaanda.† 7 Ya
gunmu ipa'innila nan nun'appuhin ma'at hi udum di algaw ad Jerusalem. Ya gunmu
lomon an aton di ma'at enen babluy hi udum hi algaw. 8 Mu mabobobod'a ta mi'id atom
an bumanalliballin ta engganay un magtud an amin nan algaw an olo'am hi appit hi iggid
ya agwanmu.
9 Ya ummal'ah nan wheat, ya barle, ya agwat, ya papallang, ya espelt.‡ Ya nunlaladdu-
mom an ittuh nan angang ta way iyammam hi tinapay, ti hiyah ne onom hi tuluy gahut
ta han nahiyam di algaw an pumpepeggengam. 10 Ya un itang di onom hi abigabigat an
un ohay bahuh nan agtudan di anganam. 11 Ya un duway bahuh danum goh di inumom
hi abigabigat hinan agtudan di olas hi uminumam. 12 Ya ihaangmu nan tinapay an umat
hi panaang hinan barle ta onom hinan hinagang nan tatagu. Ya hay panungum ya nan
immulhin ta"in di tagu 13 ta hiyay panginnilaan nan i'ibbam an holag Israel an la'tot ya
mangandah nan ma'an an mapaniaw hinan babluy an pangiwa'ata' ay dida.”
14 Mu inali' di, “Na'abbagbagtun Dios! Inilam ahan an agguy'u pinuhiy odol'un nete"ah
din a'ung'ungnga' hi engganad ugwan ti mi'id ahan inihda' hi napihti an animal, unu
pinatoy di udum an animal, unu nan malgom an ma'an an mapaniaw!”
15 Ya inalin Apo Dios di, “At ta"omman ya bo'on mah hay ta"in di taguy panungum ta
nan immulhin ta"in di baka.”
16 Ya inalina goh ay ha"in di, “Ezekiel, mawaday batel ad Jerusalem, at la'tot ya
ane'nongon nan tataguy ononda ya inumonda. At umannung an tuma'otda ya nu-
manomnomda 17 ti umannung an mapuhandah ma'an ya ma'inum. At la'tot nongkay ya
mumpangata'otda, ya ma'ahinutdan mun'atoy di udum an dumalat di baholda.”

5

Hay Namukisan Ezekiel hi Buu'na

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “He"a, Ezekiel, alam nan matadom an spadam
ta mukmukam nan buu'mu ya nan hamaymu. Ya ingkilum ta mapapaddung an
mun'atluy agogodwaanda. 2 Ya nalpah ay an eneng'engohmu nan ma'at hi udum di
algaw ta paddungnay henggopdad Jerusalem ya innalmuy ohah din nuntuluwom, ya
genhobmuh nan gagwan nan nangiyuleham hinan mapa.* Ya innalmu goh nan oha,
ya numbongwahmu an paddungnay ele'odmuh nan nunlene'woh eden mapa ta miwa'at
hinan nunlene'wohna. Ya impa'addibmu din angunuh hidin nagogodwa ti umat hinay
ato' hi udum hi algaw an mangiwa'at hinan tatagu' hi abablubabluy ti pun'ipdug nan
buhulday spadada ay dida. 3 Mu ilahhinmuy itang hinan buu', ya inhinam hi lupit di
lubungmu. 4 Ya innalmuy itang enen buu' an impo"oymu, ya impa'wahmuh nan apuy
ta moghob. Ti umat hinay ma'at an waday apuy hi dumala'da' ta mun'a'atoyday udum an
holag Israel.
5 Ti Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' di, Numbalino' hidin hopapnad Jerusalem
hi ma"aphod an babluy ya un nan udum, at hiyanan e'gonan nan udum an babluy.
6 Mu ta"on hi un umat hinay inat'u mu nidugdugah di ngohoyda ya un nan tatagun

---

* **4:5** Hanan 390 an tawon ya nete"a nin hidin nun'alian David hidin 976 B.C. hinan timpun di aguguluwan di pumpapto'ana, ya hay negpongana ya hidin napa"ian ad Jerusalem hidin 586 B.C. At 976 - 586 = 390. † **4:6** Hanan 40 an tawon ya ituduna nin di 40 hinan 55 an tawon hidin numpapto'an Manasseh (697-642 B.C.) ad Judah. ‡ **4:9** Mattig an mi'id ahan di dotag ti nen un manghan di ononda. * **5:2** Heten 5:1 ya hiyah ne nibagah 4:1-2.

numpunhituh nan nunlene'wohda ti adida ahan unudon nan Tugun'u. 7 At hiyanan
alyo' di, Dumalat nan agguyyu nangunudan hinan Tugun'u ya nidugah di numbaholanyu
ya un nan bimmabluy hinan nunlene'wohyu, ya namama ti ne'yat ayuh nan pangatda,
8 at himungo' an mangubat ya mummoltan da'yu ta pangintitigan an amin nan tataguh
nan ablublubabluy. 9 Ti nidugah an adi ahan maphod nan gunyu aton an umat hi
pundayawanyuh nan bulul, at hiyanan nan pummolta' ay da'yu ya mi'id di ipaddunganah
din nummolta' hidin hopapna unu nan pummolta' hi udum hi algaw. 10 Ya umat hinay
ato' ta la'tot ya dumalat hi aid di ma'an ya ta"on hi un nan imbabaluyda ya pun'ihdada,
ya umat goh hinan imbabaluyda an pun'ihdada nan o'ommodda. Ya nan ma'angang ay
ya pun'iwa'at'u didah nan ablublubabluy.
11 Ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios an wagwadah enggana ya ten ibaga' an adi' da'yu
hom'on, ya adi' da'yu badangan, ya adi' mahkay da'yu baliwan. Umat hinay ato' ti
nidugah an umipabohol nongkay nan gunyu aton an umat hinan nangehgopanyuh nan
bulul ya hay nundayawanyun didah nan Timplu'. 12 At pun'atluo' da'yu ta nan mahhun
an godwa ya mun'atoydah dogoh ya hinaangdah nan babluy, ya nan miyadwan godwa
ya mun'atoydah nan gubat hinan siudad, ya nan miyatlun godwa ya pun'iwat'u didah
nan numbino'ob'on an babluy, mu pun'ipdug'u damdamay pummolta' ay dida. 13 At
odamonyuy pummolta' ay da'yu ta engganay un'u idinong. Ma'at hatu ta innilaonyun
amin an Ha"in an Dios ya ipattig'uy bungot'un dumalat nan adiyu umunudan. 14 Ya
guluwo' da'yu ta an amin nan tatagun bimmabluy hinan nunlene'wohyu an maluh ya
hinhannulon da'yu. 15 At henen pummolta' ay da'yuy pamihulandan da'yu, ya aba'abatlan
da'yu. Mu hene goh ayan tigondan ato' ay da'yu ya malmuy ta'otda. Ha"in an Dios
di nanapit ete. 16 At mahayhaynod di ipa'ali' hi pummolta' ay da'yu ta mapa"in amin
di intanomyu ta la'tot ya mi'id nongkay di ononyu ta iyatoyyuy hinaangyu. 17 At nan
imbabaluyyu ya matoydah hinaangday udum, ya patayon nan animal hi inalahan di
udum. Ya ipa'ali' goh di naligat an dogoh ta hiyay iyatoy di udum ay da'yu, ya nan udum
ya matoydah nan gubat. Ha"in an Dios di nanapit ete."

6

Hay Nipa'innilah Ma'at hinan Aduntuduntug ad Israel ya ad Judah

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "He"a, Ezekiel, amangom nan aduntuduntug ad Israel
ya ad Judah, ya impa'innilam nan hapito' 3 an alyom di, Da'yun gun umuy mundayaw
hinan aduntuduntug ad Israel, ya hinan dudunduntug, ya hinan numpundotal an luta
ya ihamadyun ingaon nan hapiton nan na'abbagbagtun Dios ti adi madnoy ya ipa'alinay
mangubat ay da'yu ta pumpa"idan amin nan pundayawanyuh di 4 ya ta"on un nan
pun'onnganyuh nan me'nong ya nan pun'onnganyuh incense.* Ya numpatoynah nan
hinagang danen bulul† nan mundayaw ay dida. 5 Ya pun'iwakilatnay odol nan nun'atoy
an holag Israel hi hinagang nan bulul ta mun'iwa'at di tungaldah nan nunlene'woh
hinan pun'onnganda. 6 At pa"iona nongkay an amin nan babluy tu'u ta mun'apa"i
nan pun'onnganyu, ya ta"on un nan pundayawanyun wah nan nun'abagtun lugal ya
nan bululyu. Ya mun'apa"i goh nan pun'onnganyuh incense ta ma'ubah an amin nan
inyammayu. 7 At awakilat nongkay di mun'a'atoy hinan numbabluyan tu'u, at innilaon
nan ma'angang an hi Apo Dios di immannung an Dios.
8 Mu adina pi'patoy di udum ay ditu'un tatagun niwa'at hi udumnan babluy, 9 at
hinan paddungnay ibaludan tu'uh udum an babluy ya hiyah ne panginnilaanyu an
munha'it di punnomnoman Apo Dios hi nan'uganyun Hiya ti hay udum di dinayawyu.
At nonong mahkay ya nidugah di bumungtanyuh odolyu an dumalat nan nun'appuhi
ya nan umipabain an ina'inatyu. 10 At hiyah ne nongkay di punnomnomanyun Hiya an
na'abbagbagtun Dios ya ta innilaonyun amin di ibagana ya adina ibahhaw an aton."
11 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "He"a, Ezekiel, tumalpu"a, ya eneh'admuy
hu'im, ya enlotmun kumila ta attigan di numanomnomam an dumalat nan nun'appuhi
ya nan lumihog an ina'inat nan i'ibbam an holag Israel. At hiyanan mun'apatoydah nan
gubat di udum, ya nan batel ya nan nidugah an dogoh di iyatoy di udum. 12 At nan
niyuy hi niyadagwin babluy ya mun'atoydah nan nidugah an dogoh, ya nan bimmabluy
hinan nun'eheggon ya mun'atoydah nan gubat. Ya nan melwang ya matoyda damdamah
hinaangda ta pangipattiga' hinan nidugah an bungot'u. 13 At hiyah ne panginnilaanda

* **6:4** Na'ah'upan nan umat hitun pun'onngan an panghobandah incense ad Israel, ya duwan umpiy inata'nangda, ya lutay aatda, ya na'al'altian hi animal ya bulul di iCanaan. † **6:4** Nan immannung an hapit an na'usal hitu an nibalin hi hapit an bulul ya *ta"i an na'amman ta hay it'ittang an natalegonggong an bolay tigawda.* Hiyah ne hapit di Hudyun mamahiw hinan madayaw di iCanaan, ya mapidwapidwah nan Liblu an Ezekiel.

nongkay an Ha"in nan na'abbagbagtun Dios. Ti tigondan mun'iwalitang nan mun'atoy an munlaladdumdah nan nun'iwalitang an bulul, ya nan pun'onngandah nan atata'nang an duntug, ya hinan dudunduntug, ya hinan puun di ayiw, ya hinan lugal an pun'onngandah incense. 14 Ya umat goh an inganuy'u nan babluyda ta matawan an mete"ah nan mapulun hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta engganad Diblah‡ hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. At an amin mahkay nan tatagu ya innilaonda nongkay an Ha"in di immannung an Dios."

7

Hay Agadyuhan di Apogpogan ad Israel

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "He"a, Ezekiel, umat hituy ipa'innilam hinan i'ibbam an holag Israel an alyom di, Umat hituy inalin nan na'abbagbagtun Dios an na'uy an mapogpog ad Judah ya ad Israel! 3 At hiyah ne moltayu ti nidugah di bungot'un dumalat nan nunheglan lumihog an ina'inatyu an dumalat hi apa"ian nan babluyyu. 4 Mi'id mahkay di homo"un da'yu. At immannung an moltao' da'yu an dumalat nongkay nan lumihog an ina'inatyu ta innilaonyu nongkay an Ha"in di immannung an Dios.

5 At Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' di, Mi'id di nipaddungan nan mahayhaynod an ligat an ipa'ali' ay da'yu! 6 Ya adi goh mibahhaw an ipa'ali' di nidugah an punligatanyu ta a'ubahanyu nongkay! 7 Ti da'yun holag Israel ya na'uy an madatngan mahkay di apogpogan nan numbabluyanyu. At nidugah di tuma'tanyu ti mi'id mahkay di pun'am'amlonganyun umuy mundayaw hinan aduntuduntug. 8 Ti adi madnoy at holtaponyu nan nidugah an bungot'u ti moltao' nongkay da'yu an dumalat nan ina'inatyun lumihog. 9 At adi' mahkay da'yu hom'on nongkay. Ti un'uat moltaon da'yun dumalat nan lumihog an ina'inatyu. At hiyay panginnilaanyu an Ha"in an Dios di nummoltan da'yu."

10 Ya inalin goh Apo Dios di, "Magadyuh mahkay di gutudna. Ti nidugah an nen inyal'allayun mumpahiya, ya gunyu goh iyal'allan pumuhi. 11 Ti un da'yuan numpapattoy ayu ta la'tot ya mi'id di ma'angang hinan mumpumpahiya ya nan gun mangat hi nappuhi. Ya ta"on un nan inadangyanyu ya mi'id di hulbina ti mun'ami'idda. 12 At immannung an magadyuh di gutud an mi'id di mungkumildu ya luma'u ti dumalat di bungot'u ya ma'at an amin hatu. 13 Ya nan way enepla'na ya mi'id di gutudnan mamangngad ti an amin ayu ya holtaponyuy pummolta' ay da'yu. At mi'id di ohan da'yuh way abalinanan mamaliw hi nitaguana. 14 Ya ta"on hi unyu ipagangoh nan talampet ya ta"on hi un ayu nundadaan an umuy mi'gubat 15 ti wa ay di mangipadah an makak hinan babluy ya wah diday mumbota' an mamatoy ay dida. Ya hana ay goh an mihinah nan nun'a'allup an babluy ya matoydah hinaangda ya dogoh. 16 Ya hana ay an ma'angang an lumayaw ta umuy hinan aduntuduntug ya umatdah nan do'ol an kalapatih nan nundotal an umuy mipo"oy. At muntutuyuda mahkay hinan numbaholanda. 17 Ya way oha mahkay ya wumogwogdah ta'otda ya lumungtuyda. 18 Ya mumpunlubungda mahkay hi langgut. Ya mumpamukmukda, at mattig an nidugah mahkay di bainda. 19 At hay a'atan date ya pun'itapaldah nan kalata nan nun'abalul an gina'uda an umat hi silver ya balitu' an ayda galut. Atonday umat hina ti ininniladan mi'id di abalinan danen gina'udan mangibaliw ay didah nan bumungtan Apo Dios. Ya ininniladan danen inadangyanda ya mi'id di hulbidah un way batel ti mi'id pangusalandah un mi'id di magattang hi ma'an. Ya anggaynanaon diday dimmalat hi numbaholanda 20 ti impahiyada danen pamaphoddah odolda an umat hi balitu', ya inyammaday udum hinan lumihog an bululda an dayawonda. At hiyanan pumbalino' danen gina'udah mi'id di hulbinan dida. 21 Ya wadaday malpuh udum an babluy hi honogo' ta hamhamonda nan gina'uda, at ta"on hi un waday ne'nong ay danen gina'un wah nan Timplu ya logmonday pangusalanda. 22 At du'go' nongkay dida ta ta"on hi un hogpon di mumpangakaw ta pun'alada nan nun'abalul an gina'un nan Timplu ya adi' haghaggungon.

23 At mundadaan ayu ti na'uy an mid pohod tun babluyyu an mumpapattoyday udum, ya do'ol goh di udum hi nun'appuhin ma'ma'at. 24 Ti iyabulut'u nan nidugdugah an anappuhin nan tatagu ta umalidan mamloh hinan numpunhituwanyu.Ya bahibahonda nan niyuldin an atonyuh nan Timplu ta way apogpogan di pumpahpahiyaanyu. 25 At ta"on hi unyu iyanap mahkay di lumenggopanyu mu mi'id an un ayuat tumata'ot. 26 Ti mahayhaynod di ligat an ma'at, ya do'ol goh di donglonyuh umipata'ot. At ta"on mahkay hi un ayu munhanhan hinan propetah un hay nipa'innilan hiya ya mi'id di pambalna. Ya umat goh an mi'id di itudun nan padin da'yu, ya ta"on un nan nun'anomnoman ya mi'id

‡ **6:14** Hiyah ne siudad ad Moab (Jer. 48:22).

di maphod hi itugundan da'yu. 27 At ta"on un nan ali* ya nan u'upihyalna ya numanom-
nomda an mi'id mahkay di hahalimidonda. Ya hanan tatagu mahkay ya wumogwogdah
ta'otda. At nan inatyun bahol di pummolta' ay da'yu ta way panginnilaanyun Ha"in nan
immannung an Dios."

8

Hay Nundayawandah nan Bulul hinan Timplun Apo Dios

1 Hidin miyaleman algaw hinan miyonom an bulan eden miyonom an tawon* hi
nibaludan nan alimin hi Jehoiachin ad Babylon an da'min amin hinan ap'apun din iJudah
hi abungmi ya hin'alinah un'u nale'na' nan nidugah an abalinan nan na'abbagbagtun
Dios. 2 Ya tinnig'u goh han ay tagu, mu gun mundalang di nete"ah gitangna ta engganah
dapana. Ya mete"a goh hinan gitangna ta engganah uluna ya un nonong ya ay mumbalan
gumo'. 3 Ya inggawuynan ha"in di ngamayna an ay ngamay di taguy tigawna, ya enedonah
buu"u. Ya lina"uya' hinan Na'abuniyanan an Lennawa an ay ihunay unna' nun'enap, ya
inyuya' ad Jerusalem hinan appit hi iggid di pantaw an wah bunol di Timplun nihinan nan
inyammadan bulul an umipabohol ay Apo Dios. 4 Ya tinnig'u goh hidi nan benang Apo
Dios an dayawonmin holag Israel an umat hidin tinnig'uh dih nan pingit nan Wangwang
an Kebar.

5 At inalin Apo Dios ay ha"in di, "He"a, Ezekiel, ittigmuh appit hi iggid." Ya unat goh
intigaw'u ya tinnig'u nongkay han nipata'dog an bulul an neheggon hinan pun'onngan
hidih nan way pantaw an hiyah ne abohlan Apo Dios.

6 Ya inalina goh ay ha"in di, "Tinnigmu tun nidugah an ato'aton tun i'ibbam an holag
Israel? Awni adya at la'tot ya Ha"in di mahu'wit eten Timplu. Mu bo'on hana ya anggay ti
wada goh di ipattig'un he"a an inyal'allanan umipabohol."

7 At initnuda' goh hinan way pantaw an miyuy hinan gettaw nan Timplu, ya tinnig'u
han nabut hinan nunlene'woh an allup. 8 Ya inalina goh ay ha"in di, "Ezekiel, bo"am ta
umambilog nan nabut." At bino"a', ya tinnig'u han pantaw hidi.

9 Ya inalina goh ay ha"in di, "Humigup'a ta tigom hana nan nidugah an nun'appuhin
ato'atondah di." 10 At himmigupa', ya tinnig'u nan da'lig an nun'ehelhel di latlatun di
numbino'ob'on an umadap ya nan mabuluh an animal an hiyanay nibilang hi agaga"ihaw
an animal. Ya wah diday bulul an gun dayawon nan holag Israel. 11 Ya wah dida goh
hidiy napitun mangipangpanguluh nan holag Israel an nidduman Jaazaniah† an hina'
Shaphan. Ya nun'odnandan hinohhay panghoban hinan incense, at maphod di hunghung
nan umu'utyu' an ahu' nan incense.

12 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "He"a, Ezekiel, tinnigmuy aat di nun'appuhin
ato'aton nan mumpangipangpanguluh nan holag Israel? An way ohan didaan wah
dih nan kuwaltuday do'ol an bulul an dayawonda ti hay punnomnomda ya alyonday,
Ta"on hi un tu'u aton hatuat undan tigon ditu'un Apo Dios ti ingnganuyna damdama tun
numbabluyan tu'u." 13 At inalina goh di, "Wada goh di nidugdugah an lumihog hi tigom
an gunda aton ya un hana."

14 At inyuya' goh hinan pantaw di Timpluh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
di algaw, ya tinnig'u din binabain numpangabun an kilakilaandah Tammuz.‡ 15 At inalin
goh Apo Dios ay ha"in di, "He"a, Ezekiel, tigom adya hanan gun aton danen binabai. Mu
bo'on ya anggay hana ti wada goh di tigom hi nidugdugah an lumihog ya un hana."

16 At inyuya' goh hinan bunol di Timpluh dih nan way pantaw hinan numbattanan nan
salas ya nan pun'onngan, ya wah diday duwampulu ta leman linala'in numpangata'dog
an nanan'ug hinan Timplu an inhahagangdah appit di buhu'an di algaw ta dayawonda.
17 Ya inalina goh di, "Tigom adya ahan daten i'ibbam an holag Israel an unguhanda
nan lumihog an gunda aton an umat hinan pumpapattayanda ya do'ol goh di udum an
nun'appuhin gunda aton eten babluy ti ta"on hi un hitun Timplu ya atonday umat hina,
at ten nidugah an pabungtona'! 18 At hiyanan awniat ipaholtap'un diday aat di bungot'u
ti adi' hom'on dida unu baliwan an ta"on hi unda it'u' an mumpahmo' ay Ha"in."

9

Hay Amoltaan nan Tatagud Jerusalem

---

* **7:27** Unu nan Alin hi Jehoiachin an ay balud ad Babylon. * **8:1** Unu September 17, 592 B.C. † **8:11** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya donglona.* ‡ **8:14** Hiyah ne lala'in bulul di iBabylon, ya hay ipapto'na anu ya nan nitanom. Mu henen gutud ya nalyaw nan nitanom ad Judah, at ninomnom nan binabaid Jerusalem an mid mapto' ya natoy hiya, at hiyaat unda kilakilaan hiya.

1 Ya dengngol'un muntu'u' hi Apo Dios an inalinay, “An amin ayun napto'* an
mummoltah tun babluy ya umali ayuh tu an pun'ita'inyuy almasyu.” 2 Ya himbumagga
ya immaliday onom an linala'in nalpudah nan way nammagtun pantaw di Timplu an
niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an way ohan didaan nun'odnanday
almasda. Ya niddum ay dida han ohan nunlubung hi linen an inta'ina nan nittuwan di
puntud'ana ya panudo'na. Ya immuydan amin an timma'dog hinan delloh di gambang an
pun'onngan.
3 Ya himbumagga ya timmuluy benang Apo Dios, ya niyewel hinan pantaw di Timplu
an nalpuh nan bagtun nan cherubim an wah didah nan nihinanda tuwali. Ya inalin Apo
Dios hinan nunlubung hi linen an nangdon hinan puntud'an di, 4 “Eka malkaan† an amin
di tu'paw nan ahilulungdaya ya nan ahi'e'ebel hitud Jerusalem an dumalat nan lumihog
an ma'ma'at hitun babluy.”
5 Ya dengngol'un inalin Apo Dios hidin udum an linala'i di, “Mitnud ayun hiyah nan
siudad ta an amin di umayana ya pumpatoyyu nan agguy namalkaan di tu'pawna. Ya
adiyu hom'on dida ta mi'id di ma'angang. 6 Pumpatoyyu dida an ta"on un nan lallakay
ya nan mumpangilog an linala'i ya binabai. Ya ta"on goh un nan ung'ungungnga ya nan
o'ommoddan binabai. Mu tigonyu ta adiyu pi'patoy nan nun'amalkaan di tu'pawda.” At
ente"adan numpamatoy hidin a'ap'apun linala'in wah nan hinagang di Timplu.
7 Ya inalina goh di, “Agayu an ta"on hi un pumuhi nan na'alin ma'at hitun Timplu ta
awalitang di mun'atoy hitu. Ya le'donyu goh an pumpatoy nan bimmabluy hitu.” At hiyah
ne inatda.
8 At hidin immuy daden hennag Apo Dios ya unna' oh'ohhan na'angang, at nunhippia',
ya ingkila' an nunluwalun inali' di, “Na'abbagbagtun Dios! Undan ahan tatagwa aminom
an ipapatoy nan na'angang an holag Israel an dumalat di nidugah an bimmungtam hitun
iJerusalem?”
9 Ya tembal Apo Dios an inalinay, “Nidugah ahan di numbaholan tun holag Israel an wah
tud Judah ti do'ol di impapatoyda, ya do'ol nan nun'appuhin ato'atonda an paddungnay
napnuh ten babluy hi lugit. 10 At hiyanan adi' hom'on dida, at mi'id di baliwa' ay dida ta
holtaponday balloh nan ina'inatda.”
11 Ya unat goh nalpah hanan na'at ya numbangngad din nangdon hinan puntud'an, ya
inalinan Apo Dios di, “Apu, nalpah an inat'u nan impa'atmu.”

10

Hay Nami'idan nan Benang Apo Dios hinan Timplu

1 Unat goh intangad'u ya tinnig'un wadada goh din cherubim. Ya hinan bagtun nan
ay niyatap ay dida ya wah di goh han umbunan di ali an hay niyamma ya nan nanginan
batu an ma'alih sapphire.* 2 Ya inalin Apo Dios hidin nunlubung hi linen di, “Umuy'ah nan
numbattanan di pilid hinan hiluk daden cherubim, ya immagup'up'ah nan gimmagaban
bala ta iyuymu pun'ihabuag hinan siudad.”
Ya tinnig'un immuy an ummal. 3 At hidin hinumgop hinan Timplu ya wah dida nan
cherubim an timmata'dog hi appit hi agwan nan Timplu. Ya hin'alinah un naho'napan hi
bunut an mumbenang hinan um'umbunan hinan bunol di Timplu. 4 Ya heden alpuwan
nan benang Apo Dios an din malpuh nan bagtun di awadan din cherubim ya niyewel
nongkay hinan pantaw di Timplu. Ya nun'onan nan humilin bunut hinan Timplu ya
ta"on un hidih nan gettaw, at nunheglan humiliy benangna. 5 Ya hidin mundadaan din
cherubim an tumayap ya madngol di pumanepek an gangoh di paya'da an hiyah ne
paddungnay hapit nan nidugah di abalinanan Dios, at ma"adngol hidih nan gettaw di
Timplu.
6 Ya hidin nannagan Apo Dios hidin nunlubung hi linen ta umuyna agup'upon nan balah
din numbattanan di pilid hinan ampan di cherubim ya immuy timma'dog hinan delloh di
ohan pilid. 7 At din ohan cherubim ya immakup hidin bala, ya indatnah din nunlubung hi
linen. At innayun din lala'in limmahun ya nakak. 8 Ya tinnig'un an aminda din cherubim
ya wadah ampan di paya'day umat hi ngamay di tagu.
9 Ya wada nongkay di pilid an numpumpinangngel ay daden cherubim an ahileletaa'
an umatdah nan nabalul an batun ma'alih chrysolite.† 10 Ya numpapaddung di tigawda
nongkay, ya hinohha ay daden pilid ya wadaday nun'ibalangon goh an pilid hi gagwana.
11 Ya numbino'ob'on di nangihagangan danen cherubim, at ta"on hi un malgom di

* **9:1** Hana ya anghel Apo Dios nin. † **9:4** Hay pohdonan ibaga ya *taw*, ya hiyay angunuh an letran di alphabet di Hudyu. Hay tigaw di panudo'na ya umat hinan *X* hi alphabet tu'u, at mid mapto' ya hiyay nalpuwan nan ugali tu'un hay *X* di itudo' tu'uh un tu'u mummalkah pepel. * **10:1** Hay kololna ya blue. † **10:9** Hay kololna ya umat hi balitu'.

ayanda ya nonongan immuyda an adi gahin hi unda muntelon, ya adi goh gahin hi un
mumbalegwon din pilid. 12 Ya nun'amataan nongkay danen cherubim an ta"on hi un
nan ngamayda, ya bonogda, ya paya'da. Ya umat goh nongkay hinan opat an pilidda
an nun'amataan goh. 13 Ya wada han dengngol'un mun'ali an inalinay, “Hiyah te nan
muntellonan an pilid.” 14 Ya danen cherubim ya nahin'o'pat nongkay di angahda an
waday ay angah di cherub,‡ ya nan miyadwa ya umat hi angah di tagu, ya nan miyatlu ya
umat hi angah di layon, ya nan miyapat ya umat hi angah di agila.
15 At timmayap din cherubim an didana din tinnig'u nongkay hidih nan pingit di
Wangwang an Kebar. 16 Ya wa ay ta mahligda nongkay ya mahligda goh din pilid. Ya
wa ay ta tumayapda ya wagwadadan nedelloh daden pilid. 17 Ya wa ay ta idinong nan
cherubim ya duminong goh daden pilid. Ya wa ay ta tumayapda ya mi'tayap goh nan
pilid. Umat hinay ma'at ti hi Apo Dios di mummandal ay dida.
18 Ya palpaliwan ya neyewel din benang Apo Dios an nalpuh nan way pantaw di Timplu
an nitolman hinan bagtun di wadan nan cherubim. 19 Ya timmayapda din cherubim ta
immuydah nan pantaw di Timpluh appit hi buhu'an di algaw an wagwadada din pilid an
nededelloh. Ya wah di nongkay nan benang Apo Dios hinan bagtun di awadanda.
20 Ya inimmatuna' an didana din matagun nalmun tinnig'uh nan ampan di benang Apo
Dios hidih nan pingit di Wangwang an Kebar an didana din cherubim. 21 Ti an aminda
ya nahin'o'pat di angahda ya paya'da, ya hinan ampan di paya'da ya waday ay ngamay di
taguh tigawna. 22 Ya nan angahda ya nipaddung hidin angah an tinnig'uh nan pingit di
Wangwang an Kebar. Ya hinohhan didaan iya'andongday panguyda.

11

Hay Amoltaan nan Mumpangipangpanguluh nan Holag Israel

1 Palpaliwan ya inla"uya' hinan Na'abuniyanan an Lennawa, ya inyuya' hinan pantaw di
Timplun niyappit hi buhu'an di algaw. Ya wah diday duwampulu ta han leman linala'in
mumpangipangpanguluh nan holag Israel an niddum da Jaazaniah* an hina' Azzur ya
hi Pelatiah† an hina' Benaiah. 2 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “He"a, Ezekiel, inilam an
didatu nan linala'in gun munnomnom ya mangitugun hinan nun'appuhin ma'at hinan
tataguh nan siudad ta atonda 3 ti alyonday, Inaynayun tu'uat nan gun tu'u aton, at mi'id
di pa"ion tu'u ti nipaddung tun babluy tu'u nan banga an nah'om tu'uh bunolna, at mi'id
di way abalinanan mamatoy ay ditu'u!‡ 4 Mu layahda. At hiyanan agamat ta ipa'innilam
nan nun'appuhin ma'at ay didah udum di algaw.”
5 At niyodol ay ha"in nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya impa'innilanan ha"in nan
pohdon Apo Dios an ibaga' hinan tatagun inalinay, “Da'yun holag Israel, i'innila' nan
gunyu hapihapiton ya nan ninomnomyu. 6 Ya do'ol di numpatoyyun ten babluy, at
awakilat hitun kalatay nun'a'atoy. 7 At hiyanan Ha"in an nan na'abbagbagtun Dios
ya alyo' goh di, Agguy immannung nan inaliyun mi'id di ma'at ay da'yu ti nan odol
nan numpatoyyu ya dida nan nipaddung hi dotag, ya mi'id di abalinan tun babluyyun
nipaddung hi banga an mangibaliw ay da'yu ti abakon da'yuh nan buhulyu, at miyuy
ayuh udum an babluy. 8 Ya ta"on hi unyu ta'tan di gubat mu ipiyali' damdamay mangubat
ay da'yu. 9 At abakon da'yu ta miyuy di udum ay da'yuh nan numbabluyanda ta paligaton
da'yuh di. 10 Ya pumpatoyday udum ay da'yu ta awakilat di matoy hi engganah nan igad
tun babluyyu§ ta panginnilaanyun Ha"in di immannung an Dios. 11 At adi da'yu baliwan
hitun babluyyu ti mamolta ayu ta mun'a'atoy ayun amin an wah tun numbabluyanyu.
12 At hiyah te nongkay di panginnilaanyu an Ha"in nan immannung an mata'tan an Dios.
Ya manu ay ato' hatu ti agguyyu inunud din intugun'u ti unyuat goh inyunnud hinan
nun'appuhin pangat di udum an babluy.”
13 Mu hidin gun'u pangibagan hinan ma'at ya un hina'alina ya natoy hi Pelatiah an hina'
Benaiah. At nunhippia', ya ingkila' an nunluwalun inali' di, “O Apo Dios an na'abbagbagtu,
adim ni' ahan pumpatoy an amin nan na'angang an holag Israel!”
14 At inalin Apo Dios di, 15 “He"a Ezekiel, nan i'ibbayun wad Jerusalem ya inaliday,
Mi'id anuy atonyun wah tuh tun niyadagwin babluy an mundayaw ay Ha"in, at hiyanan
alyonday un dida anu ya anggay di nangidata' eden babluy.”

---

‡ **10:14** Inalinah nan Ezek. 1:10 an hay tigaw ten cherub ya nan baka. * **11:1** Nob'on an Jaazaniah an nitudo' hinan Ezek. 8:11. † **11:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mamaliw hi gubat*. ‡ **11:3** Hay pohdonan hapiton ya didan agguy impiyuy nan Alin hi Nebuchadnezzar ad Babylon ta ayda balud hidin 597 B.C. ya nahamad an tatagu an ayda mapolhat an dotag, mu nan Hudyun impiyuy Nebuchadnezzar an umat hinan Alin hi Jehoiachin ya da Ezekiel ya diday umat hinan napitay an mihdan mid hulbina. § **11:10** Ad Riblah hinan igad di babluy ad Israel ya ad Syria (II Ki. 25:20-21).

Nan Nipa'innilan Pumbangngadan di i'Israel

16 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “At hay ibaagmuh nan i'ibbam an wah nan
niyadagwin babluy an ta"on hi un Ha"in di nangiwa'at ay da'yu mu ipapto"u da'yu
damdama an ta"on hi un malgom di nipiyayanyu.
17 Mu la'tot ya ipabangngad'u da'yu goh hinan babluyyun holag Israel. 18 At hitun
pumbangngadanyu ya da'yuy mangaan hinan umipabohol an bululyuh nan babluyyu.
19 Ya ipaphod'uy punnomnomanyu ta adi ayu mahkay nangohoy ta iyohhayuy pan-
gunudanyun Ha"in. 20 At unudonyu mahkay nan Uldin'u ta ibilang'u da'yuh tatagu',
ya Ha"in goh di dayawonyun Dios. 21 Mu nan manginaynayun an mundayaw hinan
umipabohol an bulul ya moltao' dida. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.”

Hay Na'ubahan di Benang Apo Dios ad Jerusalem

22 Palpaliwan ya tinnig'u goh nan cherubim an pinapayadday paya'da, ya timmayapda
an wagwah di nan pilid hi dellohda. Ya wada goh nan benang Apo Dios hinan bagtun di
awadanda an Hiya din Dios an dinayaw tu'un holag Israel. 23 Ya hin'alinah un neyewel
din benang Apo Dios an wah nan siudad hidih nan duntug* hi appit di buhu'an di algaw.
24 At na'at hana an paddungnay un'u enenap, ya imbangngada' mahkay hinan
Na'abuniyanan an Lennawah awadan nan i'ibba an ay balud ad Babylon. At hiyah ne
pogpog nan ohan impattig Apo Dios ay ha"in.
25 At impa'innila' hinan i'ibba' an holag Israel an amin din impattig Apo Dios ay ha"in.

12

1 Palpaliwan ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in 2 an inalinay, “He"a, Ezekiel,
danen i'ibbam ya ma'angohhoyda ti ihnay matada mu paddungnay adi mittig, ya ihnay
ingada mu paddungnay un mid di donglonda ti ma'angohhoyda nongkay. 3 At hay
atom ya ipattigmuh nan tatagu an paddungnay balud an mipiyuy hi udum an babluy.
At hinan mapatal an wan titiggon nan tataguy pangidadaanam hinan ologmun odnan
hinan gina'um ta makak'a ta olom ya ma'awatanda nan gunmu aton an ta"on hi unda
adi mangngol. 4 At pun'ilahunmu nan gina'um hinan mapatal ta titiggon nan tatagu.
Ya hinan na'uy an mahdom ya ipattigmun diday akakam hinan abungmu an umat hi
akakan nan mapilit an miyuy hinan udum an babluy. Ya un'a mahkay goh humgop. 5 Ya
limmahun'a an wan titiggon da'ah nan tatagu, ya ginuhngawmu nan da'lig di abungmu
ta way pange'wam, ya pangipa'buhu'am hinan gina'um. 6 Ya ipattigmun pun'ipi'ug nan
gina'um, ya hinophopam di matam ta ipattigmun mi'id di namnamaon nan i'ibbam an
holag Israel an mumbangngad hinan babluyda, ya ipadehmun makak hinan munhinag.
Ya an amin hanan atom ya padan hinan holag Israel.”
7 At inat'un amin hanan inalin Apo Dios. An inlahun'u nan gina'u' hinan mapatal. Ya
linungata' nan da'lig hidin mun'a'ahom. Ya impi'ug'u din gina'u' eden mun'a'ahdom, ya
impadeh'un wan titiggona' hinan tatagu.
8 Ya heden nabiggat hi helhelong ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 9 “He"a, Ezekiel,
undan mi'id di hinanhanan nan i'ibbam hi un ngadan di gunmu aton? 10 Alyom ay diday,
Hiyah te aat di hinapit nan na'abbagbagtun Dios an hanan tinnigda an inatmu ya umat
hinay ma'at ay Zedekiah an alid Jerusalem ya an amin hinan holag Israel an wah di. 11 Ya
ipa'innilam goh ay dida nan ibalinan nan ina'inatmu an udum hi algaw ya mumbalindah
balud ta mipiyuydah udum an babluy. 12 An ta"on hi un nan ap'apu an hi Zedekiah ya
awniat ipi'ugnay gina'una, ya ene'wanah nan naguhngaw an da'lig hinan mahdom. Ya
hophopanay matana ta mipa'innilan adina mahkay ipidwan tigon nan numbabluyana.
13 Mu paddungnay tawango' ti ipatiliw'u ta miyuy ad Babylon, mu adina tigon henen
babluy ti pilukonda ya unda idatong hidi.* Ya hidi goh di atayana. 14 At mun'iwa'at nan
u'upihyalna ya nan titindaluna, mu ipapdug'u damdama dida ta pumpatoyda dida. 15 At
hay iwa'atan nan i'ibbadah nan abablubabluy ya hiyah ne punnomnomanda an Ha"in di
immannung an Dios. 16 Mu elwang'uy udum ay didah nan gubat, ya batel, ya dogoh. At
heden awadandah nan udum an babluy ya la'tot ya abulutondan numbaholda an dumalat
nan umipabohol an ina'inatda. At nomnomnomona' mahkay an Ha"in di immannung an
Dios.”
17 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 18 “He"a, Ezekiel, olom ni' ya
wumogwog'ah un'a mangan ya uminum an dumalat di ta'otmu. 19 At alyom hinan tatagun
i'ibbam an holag Israel an na'angang ad Jerusalem an adi madnoy at wumogwogdah
hinaangda ya ta'otda. Ti nidugah di apa"ian nan babluydah pangat nan buhulda ta

* **11:23** Unu nan Duntug an Olibo. * **12:13** II Ki. 25:7.

hiyah ne moltadah nan nun'appuhin ina'inatda. 20 At mapa"i ya minganuy nongkay nan
numbabluyanyu ta innilaonyun Ha"in nan na'abbagbagtun Dios."
21 Ya inalin goh Apo Dios di, 22 "He"a, Ezekiel, inilam nin nan gun hapiton nan i'ibbam
an holag Israel an alyonday,
Atnay tawon hi naluh ya uggoh mah di nipa'annung
hinan gun impa'innilan Apo Dios?
23 At Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya pogpogo' dida ta mi'id di gun mahaphapit hi umat
hina ti magadyuh an ipa'annung'un amin din inali' hi ato'. 24 Ya pogpogo' goh nan layah
an gun hapiton di udum an alyonday wada anuy impa'innila' ay dida an ma'at ay da'yun
holag Israel. 25 Ya immannung an da'yun holag ad ugwan di pangipa'annunga' hidin inali'
hi ato' hinan mumpungngohoy. Ha"in nan na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."
26 Ya innayun goh Apo Dios an inalinay, 27 "Ezekiel, hay inalin goh nan i'ibbam an
holag Israel ya ahup anu din inali' hi ato'. 28 Mu ipa'innilam ay dida an magadyuh di
pangipa'annunga' hi an amin hidin inali' an mi'id ahan di malauhan nongkay. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

13

Hay Amoltaan nan Mumpunlayah an Propeta

1 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, agam ta alyom di ma'at hi udum
hi algaw hinan mumpunlayah an propeta an i'ibbam an holag Israel ti un nonongan
nunnomnomdah ipa'innilada, mu ad ugwan ya olom ni' ya donglonda tun hapito'
an Dios 3 an mahmo'da ti ta"on hi un mi'id di impa'innila' ay dida ya un nonongan
nunnomnomdah hapitonda. 4 At mipaddungdah jakal* an umuy manganap hi ononah
nan nun'inganuy an babluy. 5 Ti mi'id di alyondaan ipadinongda nan i'ibbayun mangat
hi nappuhi ta olom ya adi' ipa'ali nan atata'ot an ma'at ay da'yu. 6 Ya layah anun amin
nan inaliyun waday impa'innilanan da'yu. Ya dedennonyu goh udot an mipa'annung nan
layah an impa'innilayu. 7 Ya gunyu goh udot umuy ipa'innila nan inaliyun nalpun Apo
Dios, mu layahyu ti mi'id di ni'hapitanan da'yu.
8 At hiyanan Hiya an na'abbagbagtun Dios ya moltaon anu da'yun nen gunyu aton. 9 At
adi da'yu mahkay anu ibilang hi tataguna ti anonay ngadanyuh nan liblun nitud'an di
ngadan tu'un holag Israel. Ya adi ayu mahkay anu mi'bangngad hinan numbabluyan tu'u
tuwali. At innilaonyu mahkay an Hiya nan na'abbagbagtun Dios ya adina itilup hinan
gunyu aton.
10 Ti binalbaliyan da'min tataguna an inaliyuy, Goh ya ten mi'id di al'alin ditu'u at undan
goh hay hapulon ya wan ten un tu'uat maliligatan. At paddungnay nabu'ut di tempengyun
allup, ya penentolanyu ta ay nahamad. 11 At inalin goh Apo Dios di adi anu madnoy at
magday nan penentolanyun allup ti ipa'alina anuy punligatanyun paddungnay mabi'ah
an puo' ya udan, at makulug an magday. 12 At awniat alyon anu nan tataguy, Anaad anu
ta magday ya wan ten un nahamad di tigawna?
13 At hiyanan alyon nan na'abbagbagtun Dios di, Heden allup ya mipaddung hi ad
Jerusalem. An dumalat di bungot'u ya ipa'ali' di mabi'ah an puo' ya nan madloh an udan
an middum nan dalallu ta mapa"i nan allup. 14 At makulug an pa"io' heden napentolan
an allup hi engganah un midipat hinan luta ta mattig nan nipognadana. Ya wa ay ta
magday ya punggatnan da'yu ta mun'atoy ayu ta way panginnilaan an amin nan tatagu
an Ha"in di Dios. 15 At ipuhay'uy bungot'u nongkay ta mun'apa"i nan allup, ya ta"on un
nan mumpunlayah an propetan paddungnay nangipaphod hinan allup 16 an didana nan
mangalih nan tatagu' ad Jerusalem hi mi'id al'alin dida ya waat an un layahda. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

Nan Mihumalyah nan Binabain Mumpunlayah an Propeta

17 Inalin goh Apo Dios di, "Ezekiel, ipa'innilam ni' daten alyo' hinan binabain mumpun-
layah an propetan gun mangipa'innilah nan malgom an ninomnomda. 18 An alyom ay
diday, Umat hituy hinapit nan na'abbagbagtun Dios an mahmo' ayu anun binabai ti
mamolta ayu ti mid upid di gunyu aton ti mun'amma ayuh nan lo'ob an umagay'ay an
umat hinan melepot hi ngamay ya mepngot hi ulu, ya inaliyuy un waday madyikda. Ya
inaliyuy un malgom di pohdondan aton hinan tagu, ya mabalin ti pohdonyun pa"ion
nan tatagu' mu ta waday lagbuyuat. 19 At hiyanan alyon Apo Dios ay da'yuy, Anakkayah
ahan nan pamunghananyuh nan ma'an an ammuna nan hini"itang an idat nan tatagu
ya dumalat hi namainanyun Ha"in. Ya gapu ta ag'agan mabalbaliyan nan tatagu' ya
nunlayah ayu ta impapatoyyu nan mi'id di baholna, ya binaliwanyu nan numbahol.

* **13:4** Hiyah ne animal an mundedehhan an lumane'le'od, ya dida nan umihdah animal an ta"on hi un nabayag an natoy.

20 At hiyanan nidugah di bungot'uh nan madyik an pamalbaliyuh tatagu an paddungnay
hulu an pangnayu ta ayda hamutin ma'na. At hiyanan pogpogo' danen madyikyu ta
malibli nan tatagu' an umatdah nan hamutin nibo'tan hinan ni'biyanda. 21 Ya pun'aan'u
nan waday madyiknan impepngotyuh nan tatagu' ta mapogpog di ayyu nangdonan hi
nitaguanda. At hiyay panginnilaanyu an Ha"in nan immannung an Dios. 22 Ya dumalat
nan layahyu ya nami'id di pamhod nan umunud ay Ha"in ya wan adi' ahan pohdon an
munholholtapda. Ya inaliyu goh udot hinan nun'appuhiy pangatdan tataguy un mi'id di
nappuhih ma'at ay dida an ta"on hi unda inaynayun nan nun'appuhin ato'atonda mu waat
an un hay a'ubahanda. 23 At hiyanan pogpogo' nongkay nan madyikyu ya nan layahyu. Ya
baliwa' nan tatagu' hinan paddungnay nangdonanyuh nitaguanda ta way panginnilaanyu
nongkay an Ha"in di immannung an Dios."

14

Hay Moltan nan Mundayaw hinan Agguy Immannung an Dios

1 Din udumnan a'ap'apumin holag Israel ya immalida ta nunhahhahapit ami. 2 Ya
hin'alina ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in, ya inalinay, 3 "Ezekiel, danen tatagu ya ku-
lugonda ahan nan bululul an inyamman di tagu an ta"on hi unda inilan pumbaholandan
Ha"in. Ya wa ayan nunhanhandan Ha"in mu adi' tabolon nan ibagada. 4 At hiyanan alyom
ay dida an wa ay di hanhanan nan mundayaw ay danen bulul ay Ha"in ya hay pambal'un
dida ya nan pummolta' ay dida.* 5 Ya manu ay ato' hina ta olom ya ipogpogdan mundayaw
hinan bulul ta Ha"in mahkay di dayawonda.

6 At hiyanan mahapul an muntutuyudah nangun'unudandah nan umipabohol an
dayawondan inyamman di tagu!

7 Ya gulat ta wa ay nongkay di man'ug ay Ha"in ay da'yun holag Israel ya ta"on un
nan bunag an ni'babluy ay da'yu ta nan bulul di dayawona ya awnian nunhanhan hinan
propeta ya hay pambal'un hiya ya nan pummolta' ay hiya. 8 Mi'buhula' enen tagu ta
pangitigan di udum an adi' iyunnud hinan inatna. Ya pogpogo' henen tagu† ta adi middum
hinan tatagu' ta panginnilaanyun Ha"in nan immannung an Dios.

9 Ya gulat ta napilit nan ohan propeta ta ipa'innilanay adi makulug an dumalat hinan
namnamaon nan tatagun donglon ya Ha"in an Dios di nangipa'innilan nen inalina. Mu
ta"on un henen propeta ya pogpogo'. 10 At numpaddung di moltan nan tatagun gun
munhanhan hinan propetan umuyda punhanhanan. 11 Ya manu ay ato' di umat hina
ta way aton nan i'ibbam an holag Israel an adi man'ug ay Ha"in ya ta idinongdan
mangat hinan pumbaholan. At makulug an da'yuy ibilang'uh tatagu', ya Ha"in di Dios
hi dayawonyu."

Nan Maphod di Pangatda ya Mid di Abalinandan Mangibaliw hinan Nabaholan

12 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 13 "Ezekiel, donglom tun alyo' an wa ay ta
mumbaholda nan ohan himpamabluy ta du'gona' ay dida ya pogpogo' an amin di alpuwan
di ononda. At iyatoyday hinaangda ya ta"on un nan animalda. 14 Ya ta"on hi un gulat ta
wah din niddum ay dida da Noah, ya hi Daniel, ya hi Job ya adi mabalin an mihapitana'
ta mi'lagat nan udum an mabaliwan ti dida ya anggay di mabaliwan an dumalat nan
amaphod di pangatda.

15 Ya gulat ta ipa'ali' di do'ol an animal hi inalahan an pumatoy ta pumpatoydan amin
nan tatagun nen babluy at tuma'otday mange'wah di, 16 ya ta"on hi un wah din ni'babluy
nan tulun linala'in maphod di pangatda ya dida damdamay mabaliwan ya anggay an
ta"on hi un nan imbabaluyda ya adida mabaliwan, at minganuy an adi mababluyan
henen babluy. Ha"in an matattagun na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

17 Ya umat goh an gulat ta iyabulut'uy mangubat enen babluy at matoy nan tatagu ya
animal, 18 ya ta"on hi un wah dida danen tulun linala'i mu dida damdama ya anggay
di mabaliwan an adi mabalin an baliwanda nan imbabaluyda. Ha"in an matattagun
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

19 Ya gulat goh ta dumalat di bungot'u ya ipa'ali' di dogoh enen babluy at mun'atoyda
nan tatagu ya animal. 20 Ya ta"on nongkay hi unda wah di da Noah, ya hi Daniel, ya hi Job
an ni'babluy hidi mu anggay didah mabaliwan an dumalat di pangatda an mi'id nongkay
di abalinandan mamaliw hinan imbabaluyda. Ha"in an matattagun na'abbagbagtun Dios
di nanapit ete.

21 At idugah'uy pummolta' ta ipa'ali' nan opat an punligatan nan tatagud Jerusalem an
gubat, ya batel, ya nan atata'ot an do'ol an animal hi inalahan, ya nan pumatoy an dogoh

---

* **14:4** Hay pohdonan hapiton ya ipapatoy Apo Dios dida ti hiyah ne lagbun nan mundayaw hi bulul (Deut. 13:6-18).

† **14:8** Bahaom nan footnote di Ezek. 14:4 ta innilaom di pohdonan hapiton.

ta mun'atoyda nan tatagu, ya ta"on un nan animalda. 22 Mu ta"on hi un umat hina ya
wadaday mabaliwan an miyalidah tud Babylon ta middumdan da'yu. At he"ay manimung
an mannig hinan adi ahan maphod an aatda. At dumalat ene ya ma'awatam mahkay hi
un anaad ta inat'uy umat hinad Jerusalem. 23 Ya awniat innilaom goh an, an amin nan
inat'u ya waday dalatna. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

15

Hay Nipa"elan di ad Jerusalem

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, hay inilam hi nun'abhiwan nan wa'al hinan
malgom an ayiw hi inalahan? An umat hinan nitanom an greyp an gulat ta napugah an
amin di bungana ya hay a'usalan di odolna? Undan waday a'usalana an umat hinan ayiw?
3 Mi'id ti adi mabalin an iyammah pana'ul ta way punhabluyan. 4 Manu ti mabalin an
mitunguh un namaganan, mu ag'agan magbu, ya mi'id di balana. 5 At umat hinay aat nan
odol di greyp an wa ay ta napugah an amin di bungana ya mi'id mahkay di hulbina, at
ta"on hi un itungu unu adi."

6 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Da'yun nunhitud Jerusalem ya umat ayuh
nan wa'al hi inalahan an hay a'usalanda ya un mitungu ya anggay.* 7 Ti moltaon da'yu.
At ta"on hi un nabaliwan di udum ay da'yuh nan nahhun an nummolta' mu moltao'
damdama dida ta mun'a'ubahda.† Ya umat hinay ato' ta way panginnilaanyun Ha"in nan
Dios an ap'apu. 8 Ya gapu ta din'uga' nongkay ay da'yu at hiyanan inganuy'u nan babluyyu.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

16

Hay Nipa"el hi Aat di Ami'id di Pangulug nan Tatagud Jerusalem

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Pahiwom ni' nan i'ibbam an iJerusalem ti nidugah
an na"appuhiy ato'atonda 3 ta alyom ay dida an Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo'
ay didan iJerusalem di, Paddungnay nalpu ayud Canaan an ay da'yu nan holag Amor ya
holag Heth.* 4 At paddungnay mi'id di nangipapto' ay da'yuh din nitungawanyu, ya mi'id
di namuguh hi puhogyu, ya mi'id di nangamoh ay da'yu, unu mi'id di nangilamuh hi ahin
hi odolyu,† unu mi'id di lo'ob hi nami'lugdan da'yu. 5 At paddungnay mi'id ahan di nammo'
ay da'yuh nangat ay dane an paddungnay un nonong ya intapal da'yu.‡ Ti nete"ah din
nitungawanyu ya mi'id di namhod ay da'yu.

6 Ya hidin naluha' ya tinnig'un mahmo' ayun humane'he'yad an gun kumila, ya nadadala
ayu, at inggohgoha' da'yu ta adi ayu matoy 7 ti impapto"u da'yuh engganah immilog ayu,
at umat ayuh nan munlutbun nitanom. At maphod di pangod'odolyu, mu paddungnay
numbobollad ayu damdama.§

8 Mu hidin pidwanah nanniga' ay da'yu ya mabalin mahkay an malhin ayu, at
inhophop'un da'yu din ambilog an lubung'u ta mahophopan nan paddungnay numbobol-
ladanyu.* Ya intulag'un pa'appohdo' da'yu, at paddungnay bagi' mahkay da'yu. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

9 Ya paddungnay inamoh'u da'yu ta na'ulahan nan inlamutyun dala,† ya linamuha'
da'yuh lanah bangbanglu. 10 Ya paddungnay linubunga' da'yuh nanginan lubung, ya
hinapatusa' da'yuh nan nanginan lalat. 11 Ya indat'un da'yuy mun'apla'an an gina'u an
umat hi ganeleng, ya buung, 12 ya hengheng an miyammah olongyu, ya hingat, ya nan
ma"aphod an korona. 13 At paddungnay waday gina'uyuh balitu', ya silver, ya paddungna
nongkay hi un ayu nalubungan hinan nanginan lubung. Ya hay ononyu ya nan tinapay
an hay niyamma ya nan na'adyamu' an alena ya nan mantikan di olibo. Ya nan danum

---

* **15:6** Hay pohdon nan apuy an hapiton ya nan nangiyayan nan iBabylon ay da Alin hi Jehoiachin ya nan udumnan impapto'na an umat ay Ezekiel hidin 597 B.C. (II Ki. 24:10-16). † **15:7** Hay itudun ten miyadwan apuy an agguy pay na'at ya nan pangiyayan nan iBabylon hinan Hudyuh din 586 B.C. * **16:3** Ta"on un da Abraham ay Sarah di immannung an o'ommod nan Hudyu (Gen. 12:1-3) mu bo'on diday itudunah tu ti itudunay aat nan nahhun an nangiyammah nan siudad ad Jerusalem an nan holag Amor ya holag Heth. Ti ta"on hidin amatagun Abraham ya i"ihna ad Jerusalem ti waday indat Melchizedek an alid Salem (unu Jerusalem) ay hiya (Gen. 14:18). † **16:4** Ta"on un mid mangat ad ugwan mu hidin 1918 A.D. ya do'ol di nannig hinan Arabo ad Palestine hi umat hina an ugali. ‡ **16:5** Hiyah ne ugalin nan do'ol an triboh abablubabluy hidin timpun din amahmahludan mumba'i, ya inatdah unda agguy penhod nan pa'ittungaw ti nan udum ya pahiwonday duppel at intapalday oha, ya nan udum ya itapalday binabai ta baliwanday linala'i, ya nan udum ya itapalday ung'ungngah un way akudangana, ya nan udum ya itapaldah un gun kumila nan ung'ungnga unu umday bilang di imbabaluyda. § **16:7** Hay pohdonan hapiton ya agguy pay nalhin. * **16:8** Hay pohdonan hapiton ya nun'ahawada. † **16:9** Hiyah ne pumpa'ahwangana an bo'on nan dalan nitudo' hi verse 6.

di iyu'an di inumonyu. At umat ayuh nan ma"apgohan an queen. 14 At dumalat ay danen
inat'un da'yu ya paddungna nongkay hi un ayu numbalin hi ma"apgohan an babai, ya
nundongol henen aatyuh nan abablubabluy.‡ Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit
ete.
15 Mu dumalat at goh nan amaphodyu ya paddungnay numbalin ayuh puta. At malgom
di linala'ih inagay'ayanyu ta elo'yu. 16 At hay nipaddungan danen linala'in enelo'yu ya
nan bulul an dinayawyu. Ya inusalyu nan nun'abalul an indat'un da'yu ta inyammayuh
pundayawanyun didah nan nun'abagtun lugal. At danen inatyu ya umipabohol ahan.
17 Ya din balitu' ya silver an din indat'un da'yu ya hinibugyuh linala'in bulul ta dayawonyu.
Ya impilubungyun dida din mun'aphod an lubung an indat'un da'yu, ya ta"on un nan
lanan di olibo ya nan incense ya indawatyun dida. 18 Ya din mun'aphod an naboldaan
an lubungmu ya impilubungmun dida, ya indawatmun dida din indat'un lana ya incense.
19 Ya umat goh hidin ma'an an umat hinan na'adyamu' an alena, ya din mantikan olibo,
ya din danum di iyu'an an indat'un da'yu ya ene'nongyu goh ay dida ti penhodyun
pa'amlongon dida. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
20 Mu unguhanyu pay hanan inatyu, at ene'nongyu nan indat'un imbabaluyyuh nan
bululyu ta way ononda anu. 21 At pinatoyyu nan imbilang'uh imbabaluy'u ta ene'nongyu
nongkay ay dida. 22 Ya anaad ahan ta dumalat ay danen gunyu aton ya agguyyu
ninomnom din aat di a'ung'ungngayu an mi'id di nammo' ay da'yu an un nonong ya
numbobollad ayu an humane'he'yad, ya nadadala ayu an tumana"ata"ang?
23 Mahmo' ayu ahan ti Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya moltao' da'yu. 24 Ti in-
gnguhanyu damdama hana ti nun'amma ayuh pundayawanyuh nan bulul hinan way
a'am'amungan di tatagu. 25 At paddungnay pinuhiyuy amaphodyu ti malgom an bulul an
dayawon di udum an babluy, ya inyammayuh nan akalakalata ta dayawonyu goh, at umat
ayu nongkay hinan putan malgom di agay'ayanyuh lala'i ta elo'yu. 26 Ya inyal'allayun
nangipabungot ay Ha"in ti numbalin at goh ta nan tataguh nan udum an babluy di
nundenolanyu an umat hinan i'Egypt. 27 At hiyanan minolta' da'yu ta ginubat da'yuh
nan iPhilistia, at penlohday udum hinan lutayu.§ At ta"on un dida ya manoh'adah nan
nun'appuhin ugaliyu.
28 Ya ta"on un nan i'Assyria ya nundenlanyu. Mu hihidya damdaman ingguhanyu dida,
29 at ta"on un nan mumpungkumildun iBabylon ya nundenolanyu, mu ingnguhanyu goh
damdama dida.
30 Uya'ana ahan hi anappuhiyu an mi'id di bainyu an umat ayuh nan umipabain
an binabain puta. 31 Ti nun'amma ayuh pundayawanyuh nan kalata, ya nun'amma
ayuh bulul an dayawonyuh nan way a'am'amungan di tatagu, at umat ayuh nan puta,
mu onayna ti pabayadday odolda ya un da'yu an undan way lagbuyun danen inatyu.
32 At umat ayu nongkay hi babain ilugtapnay ahawana ti hay udum di pohpohdona an
bo'on hi ahawana. 33 Nan babain puta ya mumpabayad, mu da'yu ya un at goh da'yuy
umidat hinan pohpohdonyu ta pangagay'ayyun dida ta way aton nan do'ol an linala'in
malpuh nan numbino'ob'on an abablubabluy an mangelo' ay da'yu. 34 At nat'on ahan di
aatyu ti nan puta ya mumpabayadda ya unda me'yelo', mu da'yu ya paddungnay da'yuy
mumbayad ya un da'yu elo'!"

Hay Amotaan ad Jerusalem

35 At inalin goh Apo Dios di, "Da'yun iJerusalem an mipaddung hi puta ya ihamadyu ni'
an donglon tun hapito'. 36 Gapu ta bo'on Ha"in di pundenolanyu ti hay nundenolanyu ya
nan udum an babluy, ya nundayaw ayuh nan bululda, ya inyal'allana an pinatoyyu nan
imbabaluyyu ta ene'nongyun dida. 37 At amungo' an amin din babluy an nundenolanyu
ta gubaton da'yu, at punhintitiganday apa"ianyu, at umat ayuh nan putan nabladan ta
ma"attig an amin di aatna.* 38 Ya nan pummolta' ay da'yu ya umat hi moltan di pimmatoy
ya immilugtap.† Ti dumalat hi bungot ya annel'uh nan'uganyun Ha"in ta nundayaw
ayuh bulul at hiyanan patayo' da'yu, ya iyamohyuy dalayu. 39 Ipa'abak'u da'yu ay danen
babluy an nundenolanyu ta mapa"i ayu. At pumpa"ida nan pundayawanyu ya nan
pun'onnganyuh nan me'nong hinan bulul. Ya nun'aladan amin nan balitu'yu, ya silveryu,
ya nan mun'aphod an lubungyu, at mi'id di ma'angang ay da'yu, at mipaddung ayuh nan
putan nabladan. 40 Ya mumbabaddangda nongkay daden gunyu numbayadan an babluy

---

‡ **16:14** Nundongol di aat nan iJerusalem hidin amatagun da David ay Solomon. § **16:27** Hidin 701 B.C. an din gutud di na'abakan nan Hudyuh nan i'Assyria ya impaboltan nan Alin hi Sennacherib an alid Assyria nan udumnan lutan di i'Israel hinan iPhilistia ta hakuponda. * **16:37** Hay ugalin nan mangabak hi buhuldah gubat ya pumboladonda didan nakaphul ta mabainanda. † **16:38** Hay pamatayanda ya puntapada dida (verse 40; Deut. 22:21-24; Jn. 8:5-7), unu bo'on ay ya gohbonda (Gen. 38:24).

ta punggayang da'yu, ya numpalang da'yu. 41 Ya pumpuulanday a'abungyu, ya paligligaton da'yuh hinagang nan do'ol an binabai. Ato' hina ta wan midinong di pundayawanyuh nan bulul, ya midinong goh di pumbayadanyuh nan do'ol an pundenolanyun tataguh udum an babluy. 42 Ya ma'at date ta wan ma'udyaan nan nidugah an bungot'un da'yun dumalat di nundayawanyuh nan bulul.

43 Ti hidin nangatanyuh nan adi maphod ya mi'id ahan di ninomnomyuh nan gun'u nangipapto'an ay da'yuh din paddungnay a'ippola'yu. At impabungota' an dumalat nan nun'appuhin gunyu inat, at hiyanan minolta' da'yu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

44 Ya inalin goh Apo Dios di, "At hay gun hapiton di tatagun da'yu ya alyonday, Undan tuwali hay anungon di imbabaluy hi un bo'on hay ommod. 45 Ya immannung an inanungyu nan paddungnay hi inayu an din'ugnay ahawana ya imbabaluyna, ya ten umat ayu goh hinah nan i'ibbayu an din'ugyuy ahawayu ya imbabaluyyu. Umat ayuh na ti da'yu tuwali nan holag Heth ya holag Amor. 46 Hanan paddungnay pangpangullun binabain a'agiyu ya dida nan nunhitud Samaria an wah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hi ad Israel ya nan nun'eheggon an babluy hidi. Ya nan nehnod ay da'yu ya didana nan paddungnay binabain u'udidianyu an ni'hitud Sodom an wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya nan nun'eheggon an babluy hidi. 47 Ya hanan numbaholanday nangiyengngohanyu goh damdama, mu hay oha ya nidugdugah di numbaholanyu ya un dida. 48 At Ha"in an matattagun na'abbagbagtun Dios ya ten alyo' di on'onaynaat goh nan paddungnay a'agiyu an iSodom, ya ta"on un nan numpunhituh nan nunlene'wohda ya un da'yu. 49 Ti hay numbaholan nan paddungnay a'agiyu an iSodom ya ma'ahiggada ya mumpahiyada ti wadan amin di mahapulda, mu mi'id di alyon hi idatanda nan nun'awotwot, ya mid alyonan badanganda nan munhapul hi badang. 50 Ya wadada goh di udum an nun'appuhin gunda aton, at hiyanan tinnigyun inubah'u dida.

51 Mu gulat ta ipaddung di bahol nan i'ibbayun iSamaria hinan baholyu ya agguy ahan nigodwah nan baholyu, at on'onaynada ya un da'yu. 52 At hiyanan ad ugwan ya holtaponyu nan moltayu ta mabainan ayu. Ti nidugah ahan nongkay di numbaholanyu, at hiyanan on'onaynada ya un da'yu.

53 Mu ta"on hi un'u pina"i nan i'ibbayun iSodom ya nan iSamaria mu ipaphod'u dida ta mumbangngad nan maphod an aatda tuwali. Ya umat goh hinay ato' ay da'yu an pumbangngado' goh damdama nan maphod an aatyu tuwali. 54 Ya ma'at hana, at nidugah di bainyu an dumalat nan ina'inatyu. At awniat alyon nan i'ibbayun iSodom ya iSamaria di, Goh ya ten on'onayna tu'u ya un dida! 55 Mu gulat ta ipaphod'u nongkay nan i'ibbayun iSodom ya iSamaria ya ipaphod'u goh damdama da'yu. 56 Hidin hopapna ni' ya nidugah di pamihulyuh nan iSodom, 57 mu ad ugwan an na'innilaan nan nun'appuhin pangatyu ya nidugah at ahan di pamihul nan bimmabluy hinan heneggonyu ay da'yu an umat hinan i'Edom ya iPhilistia. 58 At hiyah ne moltayu ti nidugah ahan an nun'appuhi nongkay di pangatyu. Ha"in an Dios di nanapit ete."

59 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Mahapul an moltao' da'yuh nan agguyyu nangatan hidin nuntutulagan tu'u. 60 Mu ta"on un umat hina ya adi' ibahhaw an aton din inali' hi ato' ay da'yuh din paddungnay a'eppola'yu. Ti nan inali' ya hiyah ne ma'at hi enggana. 61 At awniat nomnomonyu mahkay, ya bumain ayu nongkay hinan nun'appuhin ina'inatyu. Ya pumbalino' nan paddungnay i'ibbayun iSodom ya iSamaria hi paddungnay imbabaluyyu an ta"on hi un agguy niddum heteh din nuntutulagan tu'u. 62 Ya ipa'annung'u nan nuntutulagan tu'u, at hiyay panginnilaanyu mahkay an Ha"in di immannung an Dios. 63 Ya aliwa' nan numbaholanyu ta wa ay ta nomnomonyu din ina'inatyun nun'appuhi at un nonong ya didindinong ayu ti bumain ayu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

17

Hay Ipaddungan nan Duwan Agila ya nan Wa'al

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, ten ibaga' an na'abbagbagtun Dios an olom ni' ya ibaagmuh ten nipa"el hinan i'ibbam an holag Israel 3 ta ma'awatanda nan pohdo' an ipa'innilan dida. At ipa'innilam an wada han nidugah an ongol an agila* an ambilog di paya'na, ya ma"ap'aphod di kololna, an timmayap ta immuy hinan inalahan ad Lebanon.†

* **17:3** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Nebuchadnezzar (605-562 B.C.) an alid Babylon (verse 12). † **17:3** Hay ipa"elna ya ad Jerusalem (verse 12).

Ya hembatna nan ugho' nan utdu' din ata'nang an ayiw an cedar,‡ 4 ya inipungna, ya
inyuynad Babylon an awadan nan do'ol an mungkumeldu ta hidiy nangitammana.§
5 Ya immuwal hidin himmangaw hinan babluyyud Israel,* ya inyuynan intanom hinan
malumong an lutah nan neheggon hinan way bumanabaha,† 6 at hidin himmangaw ya
mattig an hiyah ne nan greyp an adi umata'nang ti ay wa'al an umaladap. Ya linumnod di
lamutna, ya manalhalepeng, ya mumballuy tubuna. Ya nan hapengna ya nun'ipyuddah
appit hi awadan nan agila.
7 Ya wada goh di ohah nat'on an nidugah an ongol an agila‡ an mabi'ah di paya'na,
ya ma'ugtul di dutdutna. Ya din nitanom an greyp ya inipluy din lamutna ya hapengna
an paddungnay mumbagadah danum.§ 8 Mu henen greyp ya un tuwali nitanom hinan
malumong an lutan neheggon hinan madadamman an luta, at maphod di hemme'nana,
at nangintutubu, ya nangimbubunga.
9 At hay punnomnomyuh un minaynayun an tumaguh den greyp? Adi man ti mabalin
an din nahhun an agilay mamu'nut ta ma'leng, ya mun'a'agah nan bungana. An
adi mahapul hi un way mabi'ah an tagu unu do'ol an tatagun mamu'nut. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 10 Ya ta"on goh damdamah un ma'uwal ta mihlig
di itammana ya adi tumagu. Ti hinan malumong an lutan na'uwalana ya ma'leng tuwalih
di."*

Hay Pohdonan Ibaag nan Nipa"el

11 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 12 "Akkay tuwali hanhanam ay danen adi mangngol
an i'ibbam an holag Israel hi unda inilay ibalinan ten na'ulgud an nipa"el. At ibaagmun
dida an nan alid Babylon ya immuy ad Jerusalem, ya impadpapna nan ali ya nan
u'upihyalna ta nun'iyuyna didad Babylon. 13 Ya pento'nay ohah nan pamilyan nan ali
ta numbalinonah alid Jerusalem. Ya inhamaddan nunhapit ta nuntulagdan mahapul an
ma'unud. Ya inyuyna nongkay nan a'ap'apud Judah hinan babluydad Babylon. 14 At
mi'id di mangipapto' hinan i'ibbayud Judah ta minaynayun an ma'unud din tulaganda.
15 Mu henen pento'nan alid Judah ya nginohoynah den nunhapitanda, at hennagna nan
u'upihyalnad Egypt ta immuyda numbagah do'ol an kabayu ya tindalu. Mu undan nin
mumbalin henen ninomnomnan aton? Ya undan nin adi mamoltah pangibahhawanah
nan tulaganda?
16 Ha"in an matattagu ya na'abbagbagtun Dios di mangali an henen ali ya matoy
ad Babylon† ti imbahhawna nan tulagandah nan alid Babylon an din namto' ay hiyan
nun'ali. 17 Ti nan alid Egypt ya nan do'ol an tindaluda ya agguyda bimmadang hinan
i'ibbayun iJudah. At nan iBabylon ya nun'ammadah pange'wandan humgop hinan allup
ad Jerusalem. At bimmahhelda, ya numpatoyda nan bimmabluy hidi. 18 Ya gapu ta
imbahhaw nan alid Judah din tulagandah nan alid Babylon at hiyanan adi mabalin an
melwangda.
19 At hiyanan Ha"in an matattagu ya na'abbagbagtun Dios ya moltao' an dumalat
di nangibahhawanah nan tulagan an inhapatanan Ha"in hi atona. 20 At hiyanan
paddungnay tawango' nan alid Judah ta ma'na. Ya inyuy'ud Babylon ta hidiy atayana
an dumalat di nungngohoyanan Ha"in. 21 Ya an amin nan lumayaw an titindaluna ya
mun'a'atoydah nan gubat. Ya nan melwang ya mun'iwa'atdan amin hinan malgom an
babluy hitun luta. At hiya mahkay di panginnilaandan Ha"in an Dios di nanapit ete.
22 Ya awniat pultu'o' di ugho' nan ata'nang ahan an cedar‡ ta iyuy'u itanom hinan tulid di
ata'nang ahan an duntug hi ad Israel.§ 23 At hume'on an manaphapang, ya umipadenol an
mamunga, ya mumbalin hi ma"aphod an cedar. At nan hapangna ya hiyay pumbuyaan
ya punliduman nan numbino'ob'on an hamuti. 24 At an amin di tataguh tun luta ya
innilaondan Ha"in an Dios ya abalina' an mamogpog hi abalinan nan ongol di abalinanan
tatagu, ya abalina' goh an pumbalinon nan tatagun mi'id di abalinanda ta diday way
abalinana. At umatdah nan ongol an ayiw an longho', ya umatda goh hinan munlangtan

---

‡ **17:3** Hay ipa"elna ya nan pamilyan nan Alin hi David (1010-970 B.C.). § **17:4** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Jehoiachin (December, 598-March 16, 597 B.C.) an alid Judah an nipiyuy ad Babylon an ay balud (II Ki. 24:12-16). * **17:5** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Zedekiah (597-586 B.C.) an olitaon Jehoiachin (II Ki. 24:17). † **17:5** Hay ipa"elna ya nan pamto'an nan Alin hi Nebuchadnezzar ay Zedekiah ta hiyay mihukat ay Jehoiachin an mun'alid Judah. ‡ **17:7** Hay ipa"elna ya nan alid Egypt, mu mid mapto' hi un nan Alin hi Psammetichus II (595-589 B.C.) unu nan Alin hi Hophra (589-570 B.C.) § **17:7** Hay ipa"elna ya nan pumpabaddangan nan Alin hi Zedekiah hinan alid Egypt, ya heney umipabohol hinan Alin hi Nebuchadnezzar ad Babylon (II Ki. 24:20b). * **17:10** Hay ipa"elna ya nan titindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar. † **17:16** Nipa'annung hinan II Ki. 25:7. ‡ **17:22** Hay ipa"elna ya nan Alin Pento' Apo Dios an holag David an hi Jesu Kristu. § **17:22** Hay ipa"elna ya nan pun'alian Kristud Jerusalem.

ayiw an languo'. Ya hana ay an mi'id di abalinanda ya umatdah nan na'leng an taguo', ya umatda goh hinan it'ittang an ayiw an pa'ongolo'.
Ha"in an Dios di nanapit ete, at immannung an ipa'annung'u."

18

Nan Mumbahol hi Nomnomna di Munholtap

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Hay gunyu hapiton an holag Israel ya alyonyuy,
Din o'ommod anuy nangan hidin umalinu an greyp,
mu din imbabaluyday nun'a'alinu.
3 Mu Ha"in an matattagun na'abbagbatun Dios di mangali an mi'id mahkay di gunyu donglon enen gun mibagabagan da'yu. 4 Ti Ha"in di okod hi an amin hi tagu an ta"on hi un nan o'ommod ya nan imbabaluyda. At nan tagun mumbahol di mamolta.
5 Ya hay ma'alih maphod an tagu
ya nan nahamad di pangatna
6 an adi mundayaw hi bulul an umat hinan nunhulbian nan i'ibbayun holag Israel.
Ya adi me"an hinan ne'nong hinan abulubulul,
ya adi umilugtap,
ya adina goh elo' nan babain waday matyamna.
7 Ya mi'id ah ohah balbaliyana unu abohlana,
ya adi mangakaw,
ya bayadana nan way inutangna,
ya panganona nan munhinaang,
ya idatnay lubung nan mi'id di lubungna.
8 Ya wa ay ta mumpa'utang ya adina ongolon di ipatakapna,
ya du'gona nan nun'appuhin ma'ma'at,
ya ma'andong di pamanuhnah nan way diklamu an mi'id di pangipangngilana.
9 Ya adina ibahhaw an unudon nan Tugun'u,
ya atonan amin nan inyuldin'u.
Ya umat ay hinay pangatna ya waday lenggop di punnomnomna,
ya minaynayun di pi'taguana.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

10 Mu adi umat hinay ma'at hinan imbaluynah un nappuhiy pangatna ti pumatoy, ya mangakaw, ya do'ol di nun'appuhih gunna aton
11 ti gun me"an hinan ne'nong hi bulul hidih nan pundayawandah nan duntug,
ya umilugtap,
12 ya abohlana nan nun'awotwot ya nan mumpabadang,
ya humod'ap,
ya adina ibangngad di namatang nan impa'utangana,
ya mi'dayaw hinan bulul,
ya umipabain di gunna aton,
13 ya mumpatakap hi ongol hinan ipa'utangna.

Nan umat hinan tagu ya adi munnononnong di pi'taguana ti matoy ti din gun'u inali ya adiyu aton ya hiyanay ina'inatna. At hiyay ma'amuyuwan hi atayana.
14 Mu gulat ta henen nappuhiy pangatna ya waday imbaluyna, mu adina aton nan gunna tinnig an nun'appuhin ina'inat amana,
15 ya adi gun umuy me"an hinan ne'nong hi bulul hidih nan pundayawandah nan duntug,
ya adi mi'dayaw hinan bulul an dayawon nan i'ibbayun holag Israel,
ya adi umilugtap,
16 ya adina paligaton di ibbanan tagu,
ya ipabangngadnay namatang nan impa'utangana,
ya adi humod'ap,
ya idatnay onon nan nun'awotwot,
ya idatna goh di lubung nan mid lubungna
17 ti adina pohdon an mumbahol,
ya adi mumpatakap hi ongol hinan impa'utangna,
ya unudona nan Tugun'u ta ipa'annungna nan inyuldin'u
ya hiyay way lenggop di punnomnomna, ya munnonong di pi'taguana an bo'on hiyay mamoltah nan bahol amana. 18 Mu hi amanay mapatoy an dumalat nan numbaholana ti layahanay i'ibbana, ya do'ol di ina'inatnah nappuhi.

19 Mu alyonyu nin di anaad ta adi mi'molta nan imbaluy hi numbaholan amana! Manu
ay adi ti maphod di ugalina, ya inunudna nan Tugun'u, ya inhamadnan nangat hinan
Uldin'u, at hiya nongkay hi un waday lenggop di punnomnomana, ya minaynayun di
pi'taguana. 20 Ti nan tagun numbahol di hiyay matoy. Ya nan imbaluy ya adi mabalin hi un
mamolta an dumalat di bahol di ommod, ya adi goh mabalin hi un mamolta nan ommod
an dumalat di bahol nan imbaluyna. Ya nan tagun nahamad di hiyay way lagbuna, mu
nan tagun mangat hi nappuhi ya hiyay mamolta.
21 Mu gulat ta itutuyun nan taguy nun'appuhin ina'inatna, ya inunudnan amin nan
Tugun'u, ya inatnan amin nan inyuldin'u, ya maphod di pangatna at adi mamolta. 22 Ti
an amin nan numbaholana ya ma'aliwan ti nahamad mahkay di pangatna.
23 Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya adi' pohdon ahan an matoy nan tatagun
nun'abaholan ti hay pa'appohdo' ya itutuyudan amin nan numbaholanda ta way atondan
mi'tagu.
24 Mu gulat ta nan tagun maphod di pangatna, ya awni ya numbahol, ya innaynayunan
mangat hinan ato'aton nan nun'appuhiy pangatnan tatagu at ta"on un hiya ya mamolta.
Ya ma'aliwan an amin din maphod an ina'inatna. Ya mamolta ti din'ugnan mangat hi
maphod ta nan pumbaholan di gunna inat.
25 Mu ini ya wada goh di mangalin da'yuh nibahhaw di pangat'un Dios! Mu donglonyu
ni' tun hapito' an da'yun holag Israel an makulug tun ato'ato' an da'yuy nibahhaw. 26 Ti
ta"on hi un maphod di pangat nan tagu mu awni ya numbaliang ta nan nun'appuhiy
ato'atona, at hiyanan mamolta an dumalat di baholna. 27 Mu nan tagun ta"on hi un
na'abbaholan mu awni ya nuntutuyu ya din'ugna mahkay nan gunna pumbahbaholan
ya hiyay mabaliwan hi amoltaana. 28 Ti ininnilanay aat di anappuhin nan ina'inatna, at
din'ugna. Ya gapu ta umat hinay inatna at umannung an hiya ya mi'tagu. 29 Mu alyonyu
damdaman holag Israel di un Ha"in an Dios di nibahhaw di pangatna. Mu hay makulug
ya da'yuy nibahhaw!
30 At hiyanan da'yun holag Israel ya humalyao' da'yu ta nan pummolta' ay da'yu ya
miyunnudan hinan ina'inatyu. Mu idinongyu ni' nan gunyu pumbaholan ta bo'on hiyay
dumalat hi a'ubahanyu. 31 At hiyanan ipogpogyu ni' nongkay nan gunyu pumbahbaholan
ta ete"ayu goh an mangat hinan makulug an pangat. Ti undan pohdonyu ahan tatagwan
mamolta? 32 Adi' ahan pohdon hi un way ohah matoy ay da'yu! At ipogpogyu ni' nongkay
nan gunyu pumbahbaholan, at mi'tagu ayu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit
ete."

19

Hay Miyebel hi un way Matoy hinan Alid Israel

1 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Iyebelmu ni' heteh un way matoy hinan imbabaluy
nan alid Israel 2 an alyom di,
Da'yun holag Israel ya paddungnay hi inayu nan ohan mabi'ah ya na'atullid an
layon*
an impapto'nay imbabaluynah engganay unda immilog.
An ta"on hi unda wah nan nunlene'wohday mun'abungot goh an layon.
3 Ya impapto'na nan ohan imbaluyna,†
at ma'abbi'ah,
ya intuduwana ta abalinanan umanup,
ya ininnilanan umihdah tagu.‡
4 At nundongol di aatnah nan abablubabluy,
ya tiniliwda an paddungnay binituda.
Ya gino'danda,
ya inyuydad Egypt.

5 Mu hidin hehennod inana ya mi'id heden imbaluynan mumbangngad
at itudduwana goh nan ohan imbaluyna ta numbalin hi mabi'ah an layon.§
6 Ya niddum hidin i'ibbanan layon,
at natuduwan an umanup ya uman hi tagu.
7 At numpa"inay allup,

---

* **19:2** Hay ipa"elna ya mabalin nan i'Israel, unu nan iJudah, unu nan iJerusalem. † **19:3** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Jehoahaz (unu hi Shallum), ya hay nun'alianad Judah ya tuluy bulan hidin 609 B.C. (II Ki. 23:31-34; Jer. 22:10-12). ‡ **19:3** Hay ipa"elna ya nan anidugah di nappuhin ina'inatna (Jer. 22:13). § **19:5** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Jehoiachin an hay nun'alianad Judah ya tuluy bulan hidin December, 598-March 16, 597 B.C. (II Ki. 24:8).

ya numpa"ina goh nan babluy nan tatagu,
at hiyanan dengngol ay nan tatagun munheel ya nidugah di ta'otda.
8 Ya waday immali goh hi tatagun nalpuh nan numbino'ob'on an babluy hinan nun-
lene'wohda
ta lini'ubda ya tiniliwda an paddungna goh di binituda.
9 Ya umat goh an imbaludda ya inyuydad Babylon,
at heten Alin hi Jehoiachin an nipaddung eden layon ya imbaludda,
at mi'id di gun madngol hi paddungnay heelnah nan aduntuduntug ad Israel.

10 Ya paddungna goh di hi inayu* ya nan greyp
an nitanom hinan pingit di ginnaw an punnonngan di danum,
at maphod an mumballuy tubuna,
ya mamunga.
11 Ya ma'ulhiy hapangna,
at mabalin an miyammah ma'alih scepter,†
Ya hemme'on,
ya nidugah an ata'nang,
at ma"attig ahan.
12 Mu dumalat nan nidugah an bungot'un da'yun iJudah
ya paddungnay bu'nuto' ya intapal'u da'yu.
Ti umalida nan iBabylon ta gubaton da'yu,
at ma'ubah ayu.
An diday ipaddungan nan tuyup an malpuh buhu'an di algaw,
ya umat ayun nen greyp an matuyupan ta ma'leng,
mu ta"on hi un nan hapengna ya ma'leng,
at mapuulan.
13 Mu waday hapengnan nitanom hinan mapulun
an lumahu ya mamagan luta.‡
14 Mu palpaliwan ya dimmalang§ din greyp,
at noghob an amin nan bungana ya nan hapengna,
at mi'id di mabalin hi miyammah ma'alih scepter di ali.

Hiyah ne miyebel hi un way matoy."

20

Hay Anangohoy nan Holag Israel

1 Ya hidin miyapitun tawon hidin miyalemay bulan hinan miyapuluy algaw* hi
niyayanmid Babylon ya wadaday immalih nan udum an a'ap'apumin holag Israel ta
ni'yib'ibundan ha"in, ya hinanhananday un way impa'innilan Apo Dios ay ha"in hi
pohdonan ma'at.
2 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, 3 "Ezekiel, alyom hinan a'ap'apuyun holag Israel an ta"on
hi unda umalin munhanhan hi un waday ibaga' mu mi'id di aplaondah pambal'un dida.
Ha"in an matattagu ya na'abbagbagtuy nanapit ete.
4 Uggoh mah ta ihingalmu dida, ya impa'innilam ay dida din umipabain an ina'inat din
a'apuyu?
5 Ya alyom ay dida an hidin pinili' da'yun holag Israel hi tatagu' ya waday intulag'un
dida. Ya impa'innila' di aat'uh din a'apuyuh din awadandad Egypt. Ya inali' goh ay didan
Ha"in an ap'apuy Diosda. 6 Ya intulag'u goh an ekak'u didad Egypt ta iyuy'u didah nan
pinili' nongkay an ma"aphod an babluy an malumong an luta, ya ma"almuy mihabal, ya
do'ol di gatas ya danum di iyu'an, ya hiya ya anggay di ma"aphod an lutah an amin an luta.
7 Ya inali' goh ay didan pun'itapaldan amin nan bulul an dayawon nan i'Egypt ta mi'id di
dumalat hi pumuhianda ti Ha"in nongkay an ap'apuy Diosyu.
8 Mu nginohoya' ay dida, at agguyda din'ug nan bulul ya nan udum an dayawon nan
i'Egypt. At hiyanan inali' di punheglao' di pummolta' ay didad Egypt. 9 Mu agguy'u
impa'annung hidi ti adi' pohdon an punlayahona' hinan tatagu ti niluh an inali' di
badanga' didan holag Israel ta ekak'u didad Egypt. 10 At hiyanan enekak'u dida, ya
initnud'u didah nan mapulun. 11 Ya indat'un dida nan Tugun'u, ya inali' ay dida nan

* **19:10** Bahaom nan footnote di Ezek. 19:2 ta innilaom di pohdonan hapiton. † **19:11** Hiyah ne ho'ho'dod an ayiw an odnan nan ali. ‡ **19:13** Hay ipa"elna ya ad Babylon. § **19:14** Hay ipa"elna ya nan nun'abaholan da Zedekiah ad Judah (II Ki. 24:20b). * **20:1** Unu hidin August 14, 591 B.C.

Uldin'u ta nan mangunud ya hiyanay madadawoh hi atonda. 12 Ya inali' goh ay didan olom
ni' ya ngilinonda nan ngilin an Habadu ta ipattigdan un'unudonda din nuntutulaganmi
ya ta mangipanonomnom ay dida an Ha"in an ap'apuy namto' ay didah tatagu' ta
nihakupdan Ha"in.
13 Mu ta"on hi unda wah nan mapulun ya nginohoya' ti agguyda inunud nan inyuldin'u
an ta"on hi un'u inaliy minaynayun di pi'taguan nan mangunud ay dane. Ya agguyda goh
nginilin nan Habadu. At hiyay dimmalat hi bimmungta', at hi'itangan an ubaho' didan
amin hidih nan mapulun. 14 Mu agguy'u inat ta adia' pahiwon hinan tatagu ti tinnigda
din nangipangpangulua' ay didah din nanaynandad Egypt. Ya ini ya alyondaan manu ay
pinatoy'u dida ya un'u adi abalinan an ipapto'. 15 At hiyanan intulag'u mahkay ay didah
dih nan mapulun an adi' iyatam didah nan pinili' an ma"aphod an babluy an idat'un
dida an hiyah ne nongkay nan malumong ya ma"almuy mihabal an do'ol di gatas ya
danum di iyu'an ti ma"aphod ya un nan udum an luta. 16 Ya manu ay inali' ay dida hana
ti unda ngumhay an agguyda inunud nan inyuldin'u ya nan intugun'u, ya agguyda goh
nginilin nan Habadu ti unda nahiw an gun nundayaw hinan bululda. 17 Mu hemmo"u
nongkay dida, at hiyanan agguy'u pinatoy didah dih nan mapulun. 18 Ya pinadana' nan
imbabaluydan inali' di adida iyunnud hinan o'ommodda ta adida mundayaw hinan bulul,
at adi mabahbah nan niddumandan Ha"in. 19 Ya inali' goh ay dida an Ha"in nan ap'apun
Diosda, at hiyanan mahapul an ihamadda ta unudonda nan Uldin'u ya nan Tugun'u. 20 Ya
ngilinonyu nan algaw an Habadu ta panginnilaan hi unda unudon din nuntutulagan tu'u.
Ta way panginnilaan an Ha"in an ap'apu di Diosda.
21 Mu ta"on un danen imbabaluyda goh ya nginohoya' ay dida ti agguyda inunud nan
Uldin'u ya nan Tugun'u an ta"on hi un'u inali di hanan mangihamad an mangunud
ay dane ya minaynayun di pi'taguanda. Ya agguyda goh nginilin nan Habadu. At
hiyanan bimmungota', ya inali' di patayo' didah dih nan mapulun. 22 Mu agguy'u goh
impa'annung ti adi' pohdon an pahiwona' hidin nannig hi nangekaka' nongkay ay didad
Egypt. 23 At intulag'u mahkay ay didah dih nan mapulun an pun'iwa'at'u didah nan
abablubabluy 24 ti nan agguyda nangunudan hinan inyuldin'u ya nan intugun'un dida,
ya nan agguyda nungngilinan hinan algaw an Habadu an undaat goh nundayaw hinan
do'ol an bulul an din dinayaw nan a'apuda. 25 At hiyanan inyabulut'un atonda nan
adi maphod an tudtudu an hiyah ne mangubah ay dida. 26 Ya inyabulut'un e'nongda
nan papangpangullun linala'in imbabaluydah nan udumnan dayawonda ta hiyanay
dimmalat hi ibilangandah nalugit. At la'tot ya tuma'otda goh mahkay ay danen gunda
aton ya ta way panginnilaandan Ha"in di immannung an Dios.
27 At he"a, Ezekiel, ya olom ni' ya alyom hinan i'ibbam an holag Israel an ta"on
hi un din o'ommodyu ya do'ol di hinapitdah nun'appuhin Ha"in, ya din'uga' ay dida.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 28 Ti hidin nangidatnga' ay didah din
inali' hi pangiyaya' ay dida ya un at goh nan udumnan madayaw di nangidawatandah
nan e'nongda, ya ta"on hi un nan idawatdan moghob an incense. Ya inyuydah nan
dudunduntug unu hinan puun nan mumpumballun ayiw nan idawatda ta e'nongda ay
danen dayawonda. At hiyanan nidugah ahan di bungot'un dida. 29 At inali' ay diday,
Undan way hulbin danen umuyyu pundayawan hinan ata'nang an lugal?†
30 At hiyanan alyom goh hinan i'ibbam an holag Israel an undan ta"on hi un dida
ya pohdondan mibilang hi nalugit ta mundayawda damdama ay danen umipabohol an
bulul ya nan udum an dinayaw din o'ommodda. 31 Wa ay ta inaynayundan aton dane
ta umuyda gohbon nan imbabaluyda ta e'nongda ay danen dayawonda ya immannung
an mibilangdah nalugit. At adi mabalin hi un'u tabolon nan mahmahanda. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
32 Mid mapto' ya alyonyuy oo ti pohdonmi kogoh an umat hinan tataguh nan udumnan
babluy an mundayaw hinan ayiw ya nan batu. Mu henen ninomnomda ya adi ahan ma'at.
33 Ti ten ibaga' an Ha"in an matattagun na'abbagbagtun Dios di ap'apuyu, at dumalat
nan bungot'u ya ipattig'u nan ongol an abalina' an mummoltan da'yu.‡ 34 Ti amungon
da'yu an ta"on hi un ayu niwa'at hinan abablubabluy ta tigonyu nan nidugah an abalina',
ya le'naonyuy bungot'u. 35 Ya iyuy da'yuh nan mapulun ta hidiy panumalyaa' ay da'yu.
36 At minolta' din o'ommodyuh dih nan mapulun hi nalpuwandad Egypt ya umat goh an
moltao' da'yu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 37 Ya tigo' ta an amin ayu
ya unudonyu din tulag ta ato' hi aton nan ohan mumpahtul an ohha'ohhaonan tigon nan
ipahtulna. 38 Mu gulat ta wadaday mungngohoy ay Ha"in ya manu ti ipakak'u didah nan

† **20:29** Henen ata'nang an lugal ya ma'alih Bamah. ‡ **20:33** Hay kulugon nan udum ya ma'at hanah nan ma'angang an matagun Hudyuh nan angunuh di Punligatan di Tatagu ta anggay nan Hudyun mihamad di pangulugdan Apo Dios di miyabulut ta mi'taguda goh hinan timpun di Hinlibuy Tawon.

babluy an niyayayanda, mu adida mi'bangngad hi ad Israel ta hiyanay panginnilaanyun Ha"in nan Dios an ap'apu."
39 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios ay ha"in di, "Alyom hinan i'ibbam an holag
Israel an ipilitda ay an dayawon nan bulul ya ta"ongkay. Mu immannung an udum hi
algaw at Ha"in damdamay unudonda, at idinongdan dayawon ya onngan danen bulul,
at mi'id mahkay di abaina'. 40 At Ha"in mahkay di dayawonyun holag Israel hidih
nan me'gonan an duntug ad Israel. At ibilang'u da'yu mahkay hi tatagu'. Ya alyo'
mahkay di iyaliyu nan e'nongyun Ha"in hidi an umat hinan mun'aphod an onongyun
Ha"in, ya umat hinah nan mun'ahhun an bungan di intanomyu ya nan udum an
e'nongyun Ha"in. 41 Ya heden pangiyanamuta' ay da'yuh alpuwanyuh nan babluy an
niwa'atanyu ya awniat nidugah mahkay di amlong'u ti mipaddung ayuh nan moghob an
incense an umipa'amlong di hunghungna. At henen ato' ay da'yuy mangipattig hinan
abablubabluy an Ha"in an Dios ya anggay di madayaw. 42 At hitun pangiyanamuta' ay
da'yud Israel an nan babluy an din intulag'uh din o'ommodyuh idat'u ta pumbabluyanyu
ya hiyah ne panginnilaanyun Ha"in di immannung an Dios. 43 At hiyah ne mahkay di
punnomnomanyuh nan gunyu numbaholan an dimmalat hi pimmuhianyu. Ya awniat
nidugah goh di boholyuh odolyu ay danen inatyun nun'appuhi. 44 Un gulat at moltaon
da'yu an dumalat nan nun'appuhin ina'inatyu. Mu hom'o' da'yu ta panginnilaanyun holag
Israel an Ha"in nan ap'apuyu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

Hay Nipa'innilah Ma'at hi Appit hi A'unugan§ di Algaw hi ad Judah

45 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 46 "Ezekiel, hagangom di appit hi a'unugan di
algaw hi ad Judah, ya imbaagmu nan nappuhin ma'at hidi, ya impa'innilam goh nan
nappuhin ma'at hinan numpunhitud Negev. 47 Ya alyom hinan tataguh di an Ha"in an
na'abbagbagtun Dios ya gohbo' heden numbabluyanda ta moghob an amin,* at ta"on
hi un hanan paddungnay munlangtan ayiw ya mi'id di am'amungit hi ma'angang. Ya
mi'id di hay way abalinanan mangdop enen apuy, at mun'oghob an amin henen babluy.
48 At hiyanay panginnilaan di tatagun hanan gohbo' an Dios, ya mi'id di way abalinanan
mangdop."
49 At inali' ay Apo Dios di, "O, mu Apo Dios an na'abbagbagtu, hay inalin goh udot nan
tatagun ha"in ya unna' anu hay mun'um'uman!"

21

Hay Pummoltan Apo Dios ad Judah

1 Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, hagangom ad Jerusalem ta
ipa'innilam nan nappuhin ma'at hinan pundayawandah di ya ta"on hi un nan ma'at hi an
amin an babluy hidid Judah. 3 At alyom hinan i'ibbam hidid Judah an Ha"in an Dios ya
mi'buhula' ay dida. At ten hinu'nut'u tun hanggap'u* an pamatoy'un dida an ta"on hi un
nan maphod di ugalida. 4 At patayo' didan amin an ete"a' hi appit hi agwan hi un hagangon
di buhu'an di algaw hinan numbabluyanyu ta engganah appit hi iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw. 5 At innilaon an amin nan tataguh nan abablubabluy an Ha"in an Dios
ya hinu'nut'u ay nan hanggap'u ya adi mabalin an meh'ot ta engganay un malpah nan
a'usalana.
6 At hiyanan ngumugngug'a ni', Ezekiel, an dumalat di punlungdayaam ta ipattigmuy
anidugah ahan di punha'itan di punnomnomam. 7 Ya wa ay ta hanhananday dumalat
hi ngumugngugam ya alyom ay dida an dumalat di nanginnilaam hinan atata'ot an
ma'at. Ti hay a'atan hana ya ta"on hi un hanan nun'atulid ya lumungtuydah ta'otda, ya
mun'a'ulawda, ya wumogwogda, ya mi'id di bumadang ay dida. Ya adi madnoy at ma'at
hanan inali' an na'abbagbagtun Dios."
8 Ya inalina goh ay ha"in di, 9 "Ezekiel, ipa'innilam hinan tatagun alyom di,
Inalin Apo Dios di wada anu han nidadaan an nahait
ya malita' an hanggap.
10 At henen hanggap ya nihamad an nahait,
at ay ilat di atonan pumatoy hi tatagu!†

---

§ **20:44** Ta"on un hay immannung an inalinah tuh nan hapit di Hudyu ya appit hi *iggid* hi un hagangon di buhu'an di algaw mu maphod damdamay nibalin hitu ti appit hi *a'unugan* di algaw damdama an dumalat nan ongol an mapulun an humawan, at hay tigaw nan owon nan titindalu ya umat hinan godwan di natelegonggong an ay gapas. * **20:47** Itudunay aton nan tindalun di iBabylon an mangubat ad Judah. * **21:3** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Nebuchadnezzar ya nan titindaluna. † **21:10** Hay kulugon nan udum ya hiyah ne kantan nidehhan an ikantan ya itayaw nan tindalu ya unda umuy mi'gubat.

At mid ahan di umamlong hi umat hina,
ya manu ay umat hinay ma'at ti nginohoyda din inali'.
11 Ya nihamad an nahait ya malita' nongkay henen hanggap,
at matadom hi pamatoy nan pumatopatoy.
12 At he"a, Ezekiel, ya oltom an kumila,
ya nun'ug'ugmuy palagpagmu ta ipattigmu nan nidugah an punlungdayaam
ti hanan hanggap ya nidadaan nongkay ta pamatoy'uh nan i'ibbam an tatagu'
ya ta"on un nan a'ap'apuyu.

13 Ti magadyuh di pamadaha' hinan tatagu' ta adida ay muntutuyu at umannung an ma'at an amin hana. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

14 At he"a, Ezekiel, ya ipadanmu hatun ma'at hinan tatagu.
Ya timmalpu'a,
ya innalmu nan hanggap,
ya impidwam an pun'ipagit,
ya ta"on hi unmu ipitlu.
Ti henen hanggap ya un hay panglot ya atata'ot an hanggap,
ya do'ol di patayona.
15 At nidugah an mumpunlungtuydah ta'otda,
at mi'id di namnamada.
Ti ta"on hi un malgom hinan pantaw di allup di pangipluyanda
ya wah di nan hanggap an nidadaan an mamatoy ay dida
an ay ilat an mun'ennewel.
16 At mipagit hi numpinangngel
ya hinan malgom an idongdongana.
17 Ya na'at ay hana,
ya ta"on hi un Ha"in ya tumalpu'a'
ya ma'udyaan mahkay di bungot'u.
Ha"in an Dios di nanapit ete."

Nan Hanggap di Alid Babylon

18 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 19 "Ezekiel, iyammam di pangimmatunan hinan duwan kalata an pange'wan nan alid Babylon ta iniladay pangipluyandah nan titindaluna eden nunhappangan nan kalata. 20 At iyammam di pangimmatunan nan alih‡ nan mipluy ad Ammon hinan babluy ad Rabbah. Ya iyammam goh di pangimmatunan hinan mipluy hi ad Jerusalem an ohan babluy ad Judah an na'allup, 21 ta wa ay ta dumatong nan alid Babylon hinan way nunhappangan di kalata ya indinongna ta tobotbalona nan bululna, ya hamadonay akbun nan ne'nong an animal ta innilaonay pangipluyana. 22 Ya la'tot ya din namalkaan hi Jerusalem di binunutna, at hidiy nangipluyanda. At immuyda nunlongoh nan o"ongol an a'ayiw ta way inusaldan nangitulud hinan pantaw di allup hidi, ya nuntababdah pito' nan allup, ya nun'ammadah toytoy hi pange'wanda. At wa ay ta it'u' nan alih hogponda ya nalakah humgopanda ta pumpatoyda nan tataguh di. 23 Mu nan iJerusalem ya adida kulugon nan nipa'innilan ma'at ay dida ti hay inilada ya maphod di niddumandah nan iBabylon. Mu ma'at hatu ta nomnomonda nan numbaholanda. At gubatonda dida ta mumbalin nan udum ay didah balud ad Babylon.

24 At hiyanan inali' goh an Dios di, Nibahhaw an amin nan pangatyu, at hiyanay attiganan nidugah di baholyu. Ya gapu ta nun'appuhi nan gunyu aton at iyabulut'un mumbalin ayuh balud hi udum an babluy.

25 Ya ta"on hi un he"an alih tud Judah§ ya nadatngan mahkay di amoltaam. 26 At anom nan inyuklupmu ya nan enepngotmuh ulum ti naluman an amin di logom. Ti nan nun'a'ampan tagu ya diday mipabagbagtu, ya nan nun'abagtu ya diday mipa'ampa. 27 Ya heten babluy ad Jerusalem ya minaynayun di apa"ianah engganah un umali nan pento"un mun'ap'apu* ya un'u ipaboltan ay Hiya ta Hiyay okod hi atona."

Hay Ahumalyaan nan Holag Ammon
(Ezek. 25:1-7; Jer. 49:1-6; Am. 1:13-15; Zeph. 2:8-11)

28 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Ezekiel, ibaagmu nan ma'at hinan holag Ammon an gun mamaibain ay da'yun holag Israel ta alyom ay diday,

‡ **21:20** Nan Alin hi Nebuchadnezzar an nun'alid Babylon hidin 605-562 B.C., mu immuy ad Rabbah an kapitulyud Ammon (II Ki. 25:6). § **21:25** Nan Alin hi Zedekiah an nun'alid Judah (597-586 B.C.). * **21:27** Hi Jesu Kristu.

Wada han ohan hanggap† an na'ahhait ya humilin umela'elat
an ay ilat an nidadaan an mamatoy ay da'yu.
29 Ti adi makulug nan ena'enaponyu ya nan gunyu ipa'innila.
Nidugah di anappuhiyu,
at ten nadatngan di amoltaanyu an nan apatayanyu.
Ya hay hanggap di usalo' an mumpamatoy ay da'yu.
30 Ya ipabangngadmun eh'ot nan hanggap
ta humalyaon da'yuh nan babluy an nitungawanyu.‡
31 Ya ipa'dam'un da'yu nan nidugah an bungot'un ay apuy an gumelageladaw,
ya idat'un da'yuh nan mun'abungot ya nangipa'enghan pumatoy.
32 Ya gohbon da'yu ta mun'atoy ayuh nan numbabluyanyu,
ya mi'id di munnomnom ay da'yu ti Ha"in an Dios di nanapit ete."

22

Hay Numbaholan nan Tatagud Jerusalem

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, ihingalmu nan i'ibbam an iJerusalem ti
nidugah an do'ol ahan di pinatopatoyda. Ya ulgudom ay didan amin nan nun'appuhin
ina'inatda. 3 At alyom ay dida an gapu ta do'ol di pinatopatoydah nan i'ibbayu ya umat
goh an nundayawdah nan bulul at hiyay dimmalat hi pimmuhianda, at hiyanan diday
ad bahol hi amoltaanda. 4 Ya numbahol ayu nongkay an dumalat di pimmatapatayanyu
ya nan nangiyammanyuh nan dayawonyu. At hiyanan magadyuh an madatngan di
apogpoganyu, at aba'abatlan da'yuh nan tataguh nan abablubabluy. 5 Ya pihulon da'yuh
nan tatagu an ta"on hi un nan wah nan nun'iyadagwi ti nundongol di anappuhiyu. Ya
mi'id mahkay di poto' di atonyu.
6 Ti nan a'ap'apuyun holag Israel ya gapu ta ongol di abalinanda ya un nonongan
impapatoyda nan pohdondan ipapatoy. 7 Ya hanan i'ibbam an holag Israel ya adida
e'gonan di o'ommodda, ya abohlanda nan bunag an ni'babluy ay dida, ya ta"on un nan
nguhu ya nan nabalu. 8 Ya adida goh e'gonan nan gunyu pundayawan ay Ha"in, ya adida
ngilinon nan algaw an Habadu. 9 Ya wadaday udum ay didan munlayah ta ipapatoyda
nan pohdondan matoy. Ya gunda me"an hinan ne'nong hinan bulul an dayawonda, ya
do'ol nan umipabain an ato'atonda. 10 Ya wadaday mangelo' hi ahawan di hi amada, ya
elo'day waday matyamna. 11 Ya elo'da goh di ahawan di udum, ya ta"on hi un nan inapuda,
ya umat goh hinan i'ibbadan binabain imbabaluy di ommoddah udum an ahawada.
12 Ya nan udum ay dida ya mumpalagbuda ta diday mamatoy hinan pohdon nan tagun
ipapatoy. Ya hay udum goh ya pumpihhuanday i'ibbada, ya nan udum goh ya nidugah
di atondan mumpatakap hi pihhuda an ta"on hi un nan i'ibbayun holag Israel. Mu hay
nidugah ahan hi inatda ya din'uga' ay dida. Ha"in an Dios di nanapit ete.
13 At immannung an moltao' didan gapu ay danen nun'appuhin ato'atonda. 14 Ha"in an
Dios ya wa ay di inali' hi ato' ya umannung an ma'at. Ya mid mapto' nin ya un mi'id di
ta'otdan nen ato' ay dida. 15 Ya pun'iwa'at'u da'yuh nan numbino'ob'on an babluy ta way
atondan mangipogpog hinan nun'appuhin gunda aton. 16 At wa ay ta mabainan ayuh nan
babluy an iyayanyu ya hiyah ne punnomnomanyun Ha"in an Diosyu."
17 Ya inalin goh Apo Dios di, 18 "Ezekiel, alyo' ay he"an hanan i'ibbam an holag Israel
ya mi'id ahan hulbida an umatdah nan ma'angang hinan puntanagan hi silver, unu
gambang, unu gumo', unu lata an mitapal. 19 At hiyanan alyom ay dida an dumalat hi aid
di hulbida ya amungo' didad Jerusalem. 20 At ato' hinan aton nan muntanag hi silver, unu
gambang, unu gumo', ya lata an dumalat di bungot'u, ya amungo' da'yu ta paddungnay
anango' da'yuh nan numbabluyanyu. 21 At umat hinay ato' nongkay an amungo' da'yu
an dumalat di bungot'u, ya paddungnay anango' da'yu. 22 At maligatan ayu ay ya unyu
mahkay nomnomon an manu ay umat hinay ma'at ay da'yu ya dumalat di baholyu, at
hiyanan bimmungot hi Apo Dios, ya minolta da'yu."
23 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 24 "Ezekiel, alyom goh heteh nan i'ibbam an
holag Israel an dumalat di bungot'un dida, ya mipaddungdah nan mapulun an adi ahan
ma'ud'udanan. 25 Nan layon ya munheeldah un waday pinatoydah udum an animal ta
ononda. At umat hina goh nan ap'apuyu an mun'oh'ohhadan munnomnom hi patayonda
ta wa ay di pinatoyda ya alyonday maphod ta natoy ta bagi tu'u nan inadangyanda. At
do'ol di mun'abalu an dumalat ay dida. 26 Ya ta"on hi un nan papadi ya agguyda inunud
nan Uldin'u, ya imbahhawda nan ma'at an ne'nong ay Ha"in. Ya mi'id di intududah nan

† **21:28** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Nebuchadnezzar ya nan tindaluna. ‡ **21:30** Agguy impiyuy Nebuchadnezzar nan i'Ammon ad Babylon an adi umat hinan impa'atnah nan Hudyu, at nun'atoy nan i'Ammon hi babluyda tuwali.

tataguh aat nan mibilang hi maleneh ya adi maleneh. Ya adida ngilinon nan Habadu
an un nonong ya nipaddung hinan udum an algaw, at mi'id ahan di munnomnom ay
didah nan anabagtu' an Dios. 27 Ya nan a'ap'apuyu ay nongkay ya umatdah nan atata'ot
an ahu an ma'alih wolves hinan inalahan an pumbetadyada nan udum an animal. Ya
pumatoyda ta way atondan mamloh hi inadangyan nan patayonda. 28 Ya nan propeta
ya do'ol di hapitondan alyonday impattig'u unu impa'innila' ay dida, mu layahda ti un
hay pama"iwdah nan nun'appuhin ma'ma'at. 29 Ya nan udum ay goh ya paligatonda nan
nun'awotwot, ya adi maphod di pangatdah nan ni'babluy ay dida. Ya kulukonday i'ibbada,
ya pumlohdah luta, unu tangdan di i'ibbada.
30 Ya gunna' mannig hi ta"on hi un oha ay didah nahamad di pangatna ta pangidalata' hi
adi' pangubahan ay da'yun holag Israel, mu ta"on nin ahan ya mi'id. 31 At hiyanan gapuh
bungot'u ya moltao' dida ta mun'atoyda. Ha"in an Dios di nanapit ete."

23

Hay Nipaddungan nan Hin'agin Binabai

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, donglom tun ulgudo'. Wada han duwan
hin'agin binabain 3 nete"ah ama'ilogdah awadandad Egypt, ya ni'lala'ida ta inyabulutday
odoldah nan linala'i. 4 Ya hay ngadan nan pangpangullu ya hi Oholah,* ya nan otob ya hi
Oholibah.† Paddungnay inahawa' didan duwa, ya waday imbabaluyda. Ya daten hin'agi
ya diday nipaddungan di iSamaria ya iJerusalem.‡
5 Mu ta"on hi un paddungnay ahawa' nan i'Israel ya paddungnay inlugtapa' ti pad-
dungnay gunda ne'yelo' hinan titindalun i'Assyria 6 an gapu ta paddungnay maphod di
pangod'odol nan titindalu, ya nibagay ay dida nan lubungda an numpuntakay hinan
kabayuda, ya nabagtuy haad di udum ay dida, ya maphod di alala'ida, at hiyanan malgom
ay didaan enelo'da. 7 At paddungnay ni'lala'ida ti niddumdah nan u'upihyal nan i'Assyria,
ya din'uga' an Dios an paddungnay ahawada ta ni'dayawdah nan umipabohol an bulul.
8 Ya ta"on tuwalih unda tinaynan ad Egypt ya hihidyan paddungnay innaynayunan
ni'lala'i.
9 At hiyanan ingnganuy'u goh damdama didan i'Israel ta inyabulut didah nan nidu-
mandan i'Assyria. 10 At nipaddungdan i'Israel hinan babain benladanda, ya pinatoyda,
ya inyuydah nan imbabaluyna ta numbalindah baal hidih nan babluyda.§ At nundongol
hinan abablubabluy heden na'at ay hiya ti baholna.
11 Mu ta"on hi un tinnig han aginan hi Oholibah di na'at ay Oholah an hi agina
an hiya goh di nipaddungan di iJudah eden na'at mu unnaat goh inyal'allan ni'lala'i.
12 An paddungna goh hi un neyelo'elo' hinan numpuntakay hi kabayun mumpangilog an
u'upihyal nan i'Assyria, ya ta"on hi un nan udum an titindaludan mun'aphod di alala'ida,
ya maphod di lubungda. 13 At hay pannig'u ya numpaddung nan i'Israel ya nan iJudah an
paddungnay mi'linala'ida.
14 Mu nidugdugah di numbaholan nan iJudah an nipaddungan Oholibah ya un nan
i'Israel an nipaddungan Oholah. Ti paddungna nongkay di mi'linala'idan gapuh pun-
dayawandah nan bulul ya nan nipa'ot an latlatun di linala'in iBabylon hinan da'lig an
napentolan hi mumbolah. 15 Ya mun'aphod di balikisda ya nan uklupda an turban an
umatdah nan i'ibbadan numpungkabayun u'upihyal di tindalun nan iBabylon. 16 Ti hidin
tinnigna hana ya nidugah di namhodnan dida, at hennagnay umuy mangayag ay didad
Babylon. 17 At numpanga'ali din iBabylon, ya paddungnay ne'yelo' ay dida, at binainay
odolna. Mu la'tot ya paddungnay himmigan dida, at hiyanan indinongnan gun me'yelo'
ay dida. 18 Ya mi'id ahan di baina ay danen gunna aton, at hiyanan din'ug'u goh didan
iJudah an umat hi inat'uh nan i'ibbadan i'Israel. 19 Ti paddungnay inyal'allanan ni'lala'i
ya un din abalahangnah awadanad Egypt. 20 An paddungnay nan mun'aphod di alala'ina
ya nan mun'abi'ah an titindalun nan i'Egypt di popohdona ahan an pe'yelo'an. 21 Ya un
gulat ta mabalin at pohdonan din punle'nanah din abalahangnah awadanad Egypt ya
minaynayun ti paddungnay nidugah di namhodnan me'yelo' hi linala'i.
22 At hiyanan Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya ten alyo' di ta"on hi un humiga nan
iJudah hinan paddungnay ni'lala'iana mu amungo' dida ta mi'buhuldan hiya ta li'ubonda
hiya. 23 Ya amungo' nongkay nan mun'aphod di alala'inan u'upihyal, ya nan titindalun
nan iBabylon an numpuntakay hi kabayu, ya an amin nan hinakupda an umat hinan
iChaldea, ya nan iPekod, ya nan iShoa, ya nan iKoa, ya ta"on hi un nan i'Assyria 24 ta

---

* **23:4** Hay pohdonan ibaga ya *nan tulda'*. † **23:4** Hay pohdonan ibaga ya *hay awadan nan tulda' ya wan hiya.*

‡ **23:4** Hay pohdonan ibaga nan Samaria ya an amin nan i'Israel, ya nan iJerusalem an kapitulyu ya an amin di iJudah.

§ **23:10** Na'at hidin 722 B.C. hidin nangabakan nan i'Assyria hinan i'Israel.

umalidan mangubat ay dida an malpudah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di
algaw an numpun'almas, ya numpunhapiaw, ya numpun'uklup an numpunlugan hinan
kalesa ta diday okod an mamogpog ay didan iJudah, ya iyabulut'un paligatonda dida
an miyunnudan hinan pangatda. 25 At pumpatoyday udum hinan i'ibbam an iJudah, ya
punggogodday olongda ya ingan di udum ay dida. Ya iyuydah babluyda nan imbabaluyda,
ya pinuulanda nan ma'angang. At umat hinay ma'at ti nidugah di bungot'un dida.
26 At hiyah ne ipaddungan nan alyo' hi ma'at hinan iJudah an nipaddungan Oholibah
an boladanda dida, ya innalday lubungda, ya ta"on hi un nan nun'abalul an silverda
ya balitu'da. 27 Ya ato' hana ta pamogpog'uh nan tene"andad Egypt an paddungnay
ni'linala'ianda.

28 Ti Ha"in an Dios ya nundadaana' an mangiyabulut ay didah nan buhulda. 29 At
dumalat di boholdan da'yu ya paddungnay boladanda nan i'ibbam an iJudah, ya innaldan
amin nan nanablayanyu. At punhintitigan di tataguh nen ma'at ay dida, at nidugah di
abainanda. 30 Ya ta"on hi un umat hinay ma'at ay dida ti baholda ti din'uga' an Dios ta
ni'dayawdah nan bulul an dayawonda at paddungnay inhiyana' ta ni'linala'ida, ya diday
nangiyokodandah bumadang ay dida. 31 At gapu ta inyunnuddah nan i'ibbayun i'Israel
an nipaddungan Oholah at hiyanan moltao' dida an umat hi inat'uh nan i'ibbayun i'Israel.
32 At gapuh bungot'u ya ato' din nummolta' hinan i'ibbayun i'Israel,
at paddungnay uminumda goh damdamah nan imminumanda.
At hiyah ne apahiwanda,
ya aba'abatlan di tatagu dida.
33 At awniat munlungdayada ya tumata'otdan dumalat ay danen ma'at ay dida
ti mapogpogda nongkay an umat hinan i'ibbayun i'Israel.
34 Ya ma'at ay hana ya awniat nidugah mahkay di boholdah odolda,
at pun'ug'ugday palagpagda.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

35 Ya dumalat nongkay hi nan'ugandan Ha"in an Dios ya nundayawdah bulul. Hiyanan
mahapul an moltao' dida ti umatda nongkay hinan babain tinaynanay ahawana ta
ni'linala'i.

36 Ya he"a, Ezekiel, ya alyom ni' hinan i'ibbam an i'Israel ya iJudah nan nun'appuhin
ina'inatda. 37 Ya alyom an henen ma'at ay dida ya baholda ti umatda nongkay hinan
babain inlugtapnay ahawana ti din'uga' nongkay an Dios ta nundayawdah bulul. Ya hay
oha goh ya indawatda nan paddungnay imbabaluy'un dida ta moghob an me'nong hinan
dayawonda. 38 Ya pinuhida nan me'gonan an Timplu', ya agguyda goh ene'gonan nan
ngilin an Habadu. 39 At henen algaw goh udot di nange'nongandah nan imbabaluydah
nan bulul, ya hinumgopdah nan Timplu', at paddungnay pinuhida.

40 At da'yun iJudah ya i'Israel ya nipaddung ayu nongkay hinan binabain mi'linala'i an
nunhonag ayuh umuy mangayag hinan linala'ih udum an babluy. Ya nidatong ayu ay ya
paddungnay nun'amoh ayu, ya nunhukat ayu, ya impaphodyuy angahyu, ya inggina'uyu
nan nun'abalul an umat hi balitu' an hingat ya nan udum. 41 Ya immuy ayu ni'yib'ibun
ay didah nan mun'aphod an kotchon an umbunan. Ya hinan lamehaan hi hinagangyu ya
wah dida nan ne'nong ay Ha"in an lanan olibo ya incense an idatdan daden bihhitada.

42 Ya hinan awadanyu ya madngol di helhel nan mumpanginum an linala'i. Ya wada
goh di inta'in daden linala'ih nun'abalul an idatdan da'yun iJudah ya i'Israel an korona ya
ganeleng.

43 Ya inali' an hi Apo Dios di, Wa ay ta pohdon nan linala'in elo' danen binabain
mi'linala'i ya okodda ti hiyah ne damdamay pohpohdonda. 44 Ya ta"on hi un daten linala'i
ya impa'enghadan elo' nan nalinala'in babai. At paddungnay enelo'da goh da Oholah ay
Oholibah an hin'agi an nipaddungan nan iJudah ya i'Israel. 45 Mu udum di algaw ya hanan
tatagun maphod di pangatnay mangali an numbahol daten duwan hin'agi, at mahapul an
mamoltada ti paddungnay immilugtapda ya pimmatoyda.

46 Ya hay alyo' an na'abbagbagtun Dios ya ipa'ali' di do'ol ahan an titindalu ta gubatonda
dida, at nidugah ayay ta'otda mahkay. Ya alanda goh udot an amin nan nun'abalul an
gina'uda. 47 At punggayang nan buhulda dida, ya numpalangda dida. Ya pinuulanda nan
imbabaluyda, ya ta"on hi un nan a'abungda.

48 Ya ma'at hatu ta olom ni' ya idinongda nan nun'appuhin ato'atonda an umat hi
pundayawandah nan udum an madayaw. Ya olom ni' goh ya tuma'otda nan udum
an mangiyunnud hinan inatda. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 49 At
holtaponday balloh nan ina'inatda an paddungnay ni'linala'ianda ti nundayawdah nan
bulul. Ya ma'at ay hatu ya unna' mahkay nomnomnomon an Dios."

24

Hay Nipaddungan nan Limmatin Banga

1 Hidin miyapuluh algaw hinan miyapuluy bulan eden miyahiyam hi tawon hi awadan-
mid Babylon* ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, itudo'mu ni' heten petsa ti ad
ugwan an algaw ya na'uy nan alid Babylon an didah nan titindaluna ta gubatonda nan
i'ibbayun iJudah. 3 Ya ibaagmu ay danen mumpungngohoy an tatagu' heten nipa"el an
alyo' an na'abbagbagtun Dios an alyom di,
Ittuwanyuh danum nan ongol an banga,†
ya impaluwagyu.
4 Ya intubungyu nan dotag an nan mun'aphod an umat hi ulpu ya tapi,‡
ya ni'tubungyu goh nan mun'aphod an nun'atungalan,
ya tinano'yu ta engganah un malutu.
5 Ya tinunguwanyu nongkay nan nibobongat hi do'ol an ayiw§ ta engganah un matano',
mu hay paltionyu ya nan ma"aphod an kalnilu.
6 Ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' di,
Mahmo' nan babluy an nido'lan di pumatopatoy an nipaddungan ten ulgud
ti heten babluy ya nipaddung hinan bangan nalatian.
Ya hanan dotag an nitubung hidi ya ma'ohha'ohhan ma'agaw hi engganah un
mapuh.
7 Ti nan babluy an nipaddungan ten banga ya hinan mabinatun namatayandah nan tatagu
an unda ginulat an inyuy hidi ta adi magabunan nan dalada.
8 Ya tinnig'u nan dalada,
mu agguy'u ginabunan ti nidugah an umipabungot
an ayda mumbagah mangiyawit ay dida.

9 At hiyanan alyo' di,
Mahmo' nan babluyyud Judah
an nido'lan di pumatopatoy ti mapogpogda
ti Ha"in di paddungnay manimung hi mangupun hi ayiw ta panungu' enen
babluy.
10 At agayu ta puntunguwanyu nan nibongat ta matano' nan dotag,
ya inudmanyuh mangipapolhat hi mihda.
Ya inagawyu nan lamoh,
ya inangangyu nan tungal ta engganay un moghob.
11 Ya imbongatyu nan banga an mi'id ah nittuh nan gimmagaban bala ta engganay un
bumala
ta way aton nan latina an mun'a'ukal,
ya ta"on hi un nan immugtul an nun'ep'ot hinan banga.*
12 Mu ta"on hi un nibongat nan bangah nan apuy
ya agguy damdama na'aan nan immugtul an nep'ot.

13 At da'yun iJudah ya nidugah an umipabain nan gunyu aton. Impadah'un nunleneh ay
da'yu, mu nihimung an adiyu pohdon. At hiyanan gapuh nan baholyu ya moltao' da'yuh
engganah un mabauy bungot'un da'yu.
14 Ya ten nadatngan di pummoltaa' ay da'yu. Ya immannung an ato' ti mi'id mahkay di
homo"un da'yu ti nidugah ahan nan ato'atonyu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit
ete."

Hay Natayan nan Ahawan Ezekiel

15 Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios ay ha"in di, 16 "Ezekiel, un himbumagga ya matoy
nan pohpohdom an tagu. Mu adi' pohdon an ipattigmuy punlungdayaam, ya adi'a ni'
ahan lumugwa. 17 Ya ta"on hi un'a lumugwa ya munlungdaya mu ta adim ahan ipatpattig.
Ya adim ni' an'anon nan pongotmun turban† ya nan hapatusmu.‡ Ya adim hophopan di
angahmu.§ Ya adi'a ni' mangan hinan onon di nabalu."

---

* **24:1** Unu hidin January 15, 588 B.C. † **24:3** Hay ipa"elna ya ad Jerusalem. ‡ **24:4** Hay ipa"elna ya nan iJerusalem an nunnomnom an dumalat nan amaphodda ya mi'id di nappuhin ma'at ay dida ti agguyda ni'balud ay Alin hi Jehoiachin hidin 597 B.C. § **24:5** Hay ipa"elna ya nan almas ya titindalun nan iBabylon. * **24:11** Hay ipa"elna ya moghob ad Jerusalem. † **24:17** Nan ugalin di Hudyu ya inaanday turbandah uluda ta hupu'anday uluda. ‡ **24:17** Inaan nan Hudyuy hapatusdah unda ipattig di punlungdayaanda. § **24:17** Hinophop nan Hudyuy angahdah unda bumain (Mic. 3:7) unu waday palla'da (Lev. 13:45).

18 Ya henen algaw ya immuya' ni'hahhahapit hinan tatagu, mu eden nahdom ya natoy
hi ahawa'.* At heden nabiggat ya impa'annung'un inat din inalin Apo Dios.
19 At palpaliwan ya inalin din tataguy, “Danen gunmu impattig hidin natayan ahawam
ya undan waday pohdom an ipa'innilan da'mi?”
20 Ya inali' ay diday, “Waday impa'innilan Apo Dios an inalinay, 21 Adi anu madnoy ya
pa"iona nan Timplun ipahiyayu ya paddungnay punhi'uganyu. Ya nan imbabaluyyun
wadad Judah ya mun'a'atoydah gubat. 22 At hanan tinnigyun inat'uh natayan ahawa' ya
hiyay atonyu. At adiyu ipatpattig di lumungdayaanyu, ya adiyu onon nan onon di nabalu.
23 Ya adiyu anon nan nepngot hi uluyu an turban, ya adiyu goh anon nan hapatusyu. Mu
ta"on hi unyu adi ipatpattig di lumungdayaanyu mu ma"attig ti nun'a'ung'ung ayu. Ya
manu ay ma'at hatun da'yu ya gapuh nan nun'appuhin ato'atonyu. 24 At henen inat'u ya
hiyay pangiyunnudanyu. Ya ma'at ay hana ya hi Apo Dios mahkay di nomnomonyu.”
25 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Ezekiel, tigom adyaat adi madnoy man at
pa"io' nan Timplu an paddungna nongkay hi ihi'ugan nan tatagu, ya ta"on hi un nan
imbabaluyda ya ipapatoy'u dida. 26 Ya henen algaw goh ya waday ohan melwang ay
dida an umalih nad Babylon an mangipa'innilah nan na'na'at. 27 Ya mabalin mahkay
an humapit'a ta mi'hapit'an hiya. At hene nongkay an ma'at ay he"ay panginnilaan nan
tataguh ma'at ay didah udum hi algaw ta olom ni' ya nomnomona' an Dios.”

25

Hay Nipa'innilah Ma'at hi ad Ammon
(Ezek. 21:28-32; Jer. 49:1-6; Am. 1:13-15; Zeph. 2:8-11)

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 “Ezekiel, aga ta ipa'innilam nan ma'at hinan holag
Ammon. 3 Ya olom ni' ya donglonda tun ibaga' ti Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya
ten alyo' an gapu ta aba'abatlanda nan tatagu' an holag Israel hi na'abakandah nan
gubat ya hay niyayandah udum an babluy ya nidugah di umamlongandah napa"ian nan
Timplu 4 at hiyanan ipa'abak'u didah nan nunhituh appit hi buhu'an di algaw* an umalin
mangubat ay dida. Ti mungkampuda nan buhuldah ad Ammon, at diday mangan hinan
inhabalda, ya diday manginum hinan inamungdan gatas. 5 Ya pumbalino' nan kapitulyu
an ad Rabbah† hi ipahtulan di kamilu, ya pumbalino' an amin nan babluy ad Ammon hi
ipahtulan di kalnilu ta way panginnilaandan Ha"in di immannung an Dios. 6 Ti Ha"in an
na'abbagbagtun Dios ya alyo' di, Gapu ta nidugah di boholdan da'yun tatagu' an holag
Israel ya nidugah di umamlonganda nongkay hinan napa"ianyu 7 at hiyanan honogo' di
mangubat ay dida kogoh ta mun'a'atoyda, ya mun'apa"i nan babluyda, ya punhamhamda
nan inadangyanda, ya iyuyda didah udum an babluy. At mete"an ne ya mi'id di ma'alih
babluydan holag Ammon. Ya ma'at hatu ta panginnilaandan Ha"in di immannung an
Dios.”

Hay Nipa'innilah Ma'at hinan iMoab
(Isa. 15:1—16:14; 25:10-12; Jer. 48:1-47; Am. 2:1-3; Zeph. 2:8-11)

8 Inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, “Nan iMoab ya nan i'Edom ya pinihul da'yun
iJudah an inaliday, Undan tuwali hay niyod'odolnaan nan iJudah hinan udum an babluy
ti undan dida ay ya hay aatda. 9 At hiyanan honogo' damdamay umuy mangubat hinan
babluyda ta pumpa"ida nan mun'aphod an babluy hidi an umat hi ad Beth-Jeshimoth,
ya ad Ba'al Meon, ya ad Kiriathaim an wah nan nunlene'woh hi ad Moab. 10 At nan
numpunhituh appit hi buhu'an di algaw‡ an mangubat hi ad Ammon ya dida goh di
mangubat hinan iMoab. Ya umat goh an mete"a ene ya mi'id di ma'alih babluy nan iMoab.
11 At moltao' dida ta way panginnilaandan Ha"in di immannung an Dios.”

Hay Nipa'innilah Ma'at hinan i'Edom
(Isa. 21:11-12; Jer. 49:7-22; Ezek. 35:1-15; Obad. 1:1-21; Am. 1:11-12)

12 Inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, “Nan i'Edom ya nidugah ahan di nangibal-
handan da'yun iJudah, at hiyanan ongol di baholda. 13 Ya gapu ta umat hinay inatda
ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios di mummoltan dida. Honogo' di mangubat ay dida ta
pumpatoyda dida ya ta"on hi un nan animalda. Ya mapa"i nan babluyda an mete"ad
Teman ta engganad Dedan, at mumbalin heden babluy hi mi'id hulbina. 14 Ya da'yun
tatagu' an holag Israel di honogo' ta gubatonyu dida ta iballohyu nan inatdan da'yu ta

---

* **24:18** Natoy ad Babylon hidin August 14, 586 B.C. hinan algaw din nanghoban nan iBabylon hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. * **25:4** Hay kulugon nan udum ya diday nat'on an tribon numpunhituh nan mapulun, mu kulugon nan udum an didanay iBabylon. † **25:5** Hay ngadan ten babluy ad ugwan ya ad Amman an kapitulyud Kingdom of Jordan. ‡ **25:10** Bahaom nan footnote di Ezek. 25:4.

hiyay punle'naandah bungot'u. Ya ta hiyay panginnilaandan Ha"in di immannung an Dios."

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Philistia
(Isa. 14:28-32; Jer. 47:1-7; Joel 3:4-8; Am. 1:6-8; Zeph. 2:4-7; Zech. 9:5-7)

15 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Hanan iPhilistia ya nidugah di boholdan
da'yun tatagu' an iJudah, at hiyanan ag'agaan ginubat da'yu ti pohdonda ahan an
pogpogon da'yu. 16 At ad ugwan ya Ha"in di manimung an mangiballoh hinan inatdan
da'yun tatagu' ta patayo' didan amin. Ya ubaho' an amin nan holag Kereth an ta"on un
nan numpunhituh nan pingit di Baybay an Mediterranean. 17 At le'naonday bungot'uh
pangiballoha' hinan inatda. At innilaonda mahkay an Ha"in di immannung an Dios."

26

*Hay Nipa'innilah Ma'at ad Tyre**
(Isa. 23:1-18; Joel 3:4-8; Am. 1:9-10; Zech. 9:3-4)

1 Hidin miyapulu ta ohay tawon hi hopap di algaw eden bulan† hi nete"an di niyayanmid
Babylon ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, tigom an nidugah di amlong nan
iTyre an alyonday, Napa"i mahkay ad Jerusalem an awadan di o"ongol an mungkumildu
an malpuh udum an babluy! Ya maphod ta ditu'uy mihukat hi mungkumildu ta ditu'u
mahkay di umadangyan!
3 At hiyanan Ha"in an na'abbagbagtun Dios di mangali an mi'buhula' ay dida. At honogo'
di do'ol ahan an titindalun malpuh udum an babluy an umatdah nan dalluyun hinan
baybay ta gubatonda dida. 4 At pumpa"ida nan nihamad an allup nan babluyda, ya ta"on
hi un nan atata'nang an abung an pun'adugan. Ya pun'aguh'uha' nan luta ta mabunhian
nan batun nen babluyda. 5 At mumbalin hi punhapuyan nan manidu' hinan hidu'da. Ya
pun'alan di udum an tatagun amin di wah nan babluyda. Ha"in an na'abbagbagtun Dios
di nanapit ete. 6 Ya numpatoyda nan numpunhituh nan udum an babluy an hakup ad
Tyre ta way panginnilaanda an Ha"in di immannung an Dios."
7 Inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Hi Nebuchadnezzar an alid Babylon an
malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw di honogo' ta gubatona
dida an itnudnay do'ol ahan an titindalunan numpungkabayu ya numpungkalesa.‡ 8 Ta
hunnondan pumpatoy nan numpunhituh nan udum an babluy an hakup ad Tyre. Ya
unda mahkay pun'ikihul nan nun'a'allup an babluyda ta way pange'wandan manggop
hinan babluy. 9 Ya hay atondan mama"i ya unda pun'idulyun di o"ongol an ayiw, ya
numpalangda nan atata'nang an abung an pun'aduganda ta way atondan humgop. 10 Ya
nunheglay ado'ol di kabayuda an umalihbu' hi ma'ugtul an hupu', at mun'ahu'munan
nan tatagu. Ya mun'iwogot nan agguy ni'pa"i an allup di babluydah pangat nan
tuminnagtagan an kabayu ya kalesa an manggop hinan babluy ad Tyre. 11 Ya le'don an
amin nan linala'in numpuntakay hi kabayu nan kalatah nan babluy ta pumpatoyda nan
tataguh di, ya numpa"ida nan a'abung hidi an ta"on hi un nan nun'ihamad di tu'udna.
12 Ya pun'alada nan nun'abalul an gina'uda, ya ta"on hi un nan ikumilduda. Ya numpa"ida
nongkay nan allupda ya nan a'abungda, ya inyuydan pun'iyanud hinan baybay nan
nun'a'aan an ayiw ya batuh nan a'abungda. 13 Ya ma'at hatu ta mapogpog mahkay nan
gun madngol an helhelda, ya kantada, ya nan gangoh di alpada. 14 Ya mumbalin nongkay
nan babluydah mabinatu ta punhapuyan nan mumpumpanidu' hi hidu'da ya anggay. At
mete"an ne ya mi'id di mangipaphod, at minganuy. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di
nanapit ete."
15 Ya inalina goh di, "Hitun pangubatan nan buhuldan dida ya hana ay an numpunhituh
nan pingit di baybay ya nidugah di tuma'tandah nan donglondan ahitutu'u' ya ahikikila an
mun'a'atoy hidid Tyre. 16 At nan a'alin nen babluy§ an wah pingit di baybay ya pun'aanda
nan inlulubungdan lubung di ali, ya numpumpu'upu'dah nan hupu'. Ya wumogwogdah
ta'otda enen nidugah an ma'at hinan iTyre. 17 Ya ikantaan nan tatagu nan iTyre hinan
mikantah un way matoy an alyonday,

Din nundongol di aatnan babluy an ad Tyre ya mi'id mahkay!
Hidin hopapna ya diday mata'tan hidih nan baybay,

---

* **26:** Hiyay kapitulyud Phoenicia (unu ad Lebanon), ya hiyay ohan islah nan Baybay an Mediterranean an neheggon hinan pingit di luta. † **26:1** Gapu ta agguy nitudo' di ustuh bulanah tu at mid mapto', mu mabalin an hiyay February 13, 586 B.C. unu bo'on ay at hiyay March 15, 586 B.C. ‡ **26:7** Ente"an da Nebuchadnezzar an nunli'ub ad Tyre hidin 586 B.C. hidin nalpahan di na'abakan nan iJerusalem, ya himpulu ta leman tawon di nunli'ubandah di. At na'abakdan iTyre hidin 571 B.C. § **26:16** Mid mapto' ya didanay mumpungkumilduh nan iTyre.

ya diday nundongol hi pungkumilduan di mumpupupul an malpuh udum an
babluy.
18 Mu ad ugwan an napa"i ya wumogwogda nongkay nan tatagun nunhituh nan pingit di
baybay
an dumalat di ta'otdah nan na'at ay dida."
19 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Inganuy'u nongkay nan babluyda ti
malnong hinan baybay. 20 At paddungnay ipiyuy'u didah nan lubu' din nun'atoy, at mi'id
mahkay di ma'al'alih babluy nan iTyre. 21 At atata'ot henen ato' ay dida ta mi'id mahkay
di ma'alih babluy di iTyre. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

27

Hay Miyebel ad Tyre

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, eyebelmu ni' nan meyebel hi ad Tyre an
dumalat nan ma'at enen babluy 3 an buhhu'an an umuy hinan baybay an pungkumilduan
di abablubabluy an alyom di,
Da'yu an iTyre ya alyon Apo Dios di ipahiyayu anuy
amaphod nan numbabluyanyu.
4 An gapu ta mapmaphod di niyamman nan babluyyu
an umat hinan ma"aphod an pupul an wah nan gagwan di baybay
5 ti hay dedengna ya bolbol an nalpuh nan Duntug an Hermon,
ya hanan tu'ud an nigagwah nan pupul ya cedar an nalpud Lebanon.
6 Ya hana ay an punggaudyu ya hay niyamma ya nan ayiw an oak an nalpud Bashan,
ya nan dotal di pupulyu ya nan ayiw an cypress an na'al'altian hinan ivory* an
nalpud Cyprus.
7 Ya hana ay goh han naboldaan an linen an nun'itayun an halapan di pupulyu
ta bumadang an mangitulud hinan pupul ya nalpud Egypt.
Ya hana ay goh an punlidumanyun paddungnay bantilayu
an hay niyamma ya nan nun'anginan lo'ob an munggudla† ya mumpugagaw‡
ya nalpuh nan pingit di baybay ad Elishah.§
8 Ya hana ay an punggaggaudonyuh nan pupulyu ya nan i'ibbayun iSidon, ya i'Arvad,*
ya hay mangimunihuh nan pupulyu ya nan i'ibbayun iTyre.
9 Ya inawityu nan i'ibbayun iGebal† ta wada ay di napa"ih nan pupul ya impaphodda,
ya an amin nan mumpumbiyahin pupul ya umalidan luma'uh nan ila'uyu.

10 Ya nan titindaluyun numpunhapiaw ya numpunhelmet
ya nalpudad Persia, ya ad Lydia,‡ ya ad Libya ta diday mangibaliw ay da'yu.
Ya pun'ihabluyda nan helmetda ya hapiawdah nan allupyu,
at ma"aphod di tigawna.
At gapun dida ya nundongol di aatyuh nan abablubabluy.
11 Ya hana ay goh an guwalyayu ya nalpudad Arvad ya ad Helek§
an diday mungguwalyah nan allup ya nan pantaw di allup di babluyyu.
Ya hana ay goh an nalpud Gammad* ya diday mungguwalyah nan ata'nang an abung
an pun'adugan.
Ya nun'ihabluyda goh nan hapiawdah nan allup,
at inyal'allanan ma"aphod di tigaw nan babluyyu.

12 Ya nan iTarshish† an umalin luma'uh nan ila'uyu ya hay pamayadda ya silver, ya
gumo', ya lata, ya nan purbura.‡
13 Ya nan iGreece, ya iTubal,§ ya iMeshek* ya hay pamayadda goh ya hay himbutda, ya
nan gina'udan gambang di niyamma.
14 Ya hay ibayad ay nan iBeth Togarmah† ya kabayu an mabalin an muntamu, ya nan
kabayun ma'usal hi gubat, ya nan alyondan mul‡ an kabayu goh.

---

* **27:6** Hiyah ne ha'gud di elepante. † **27:7** Unu purple. ‡ **27:7** Unu blue. § **27:7** Ohan babluy ad Cyprus.
* **27:8** Daten duwan siudad ya ad Phoenicia goh an umat hi awadan ad Tyre. † **27:9** Unu ad Byblos an oha goh an siudad ad Phoenicia. ‡ **27:10** Ohan babluy ad Asia (unu ad Turkey). § **27:11** Unu ad Cilicia (unu ad Turkey).
* **27:11** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten siudad. † **27:12** Unu nan iSpain. ‡ **27:12** Unu *lead* hinan hapit di mumpaha'. § **27:13** Unu nan iPontus (unu nan iTurkey). * **27:13** Hay punhituwanda ya ad Moschian Mountains an wad Asia (unu ad Turkey). † **27:14** Unu nan i'Armenia. ‡ **27:14** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25.

15 Ya ta"on hi un nan iRhodes§ ya nan bimmabluy hinan pingit di baybay ya luma'udan
da'yu an hay pumbayadda ya hay ba'git di elepante an ma'alih ivory ya nan ma'ulhin ayiw.
16 Ya nan i'Aram* ya pun'iyalida nan nun'abalul an batu, ya nan mun'aphod an lo'ob an
mumbolah, ya nan nun'aboldaan an lo'ob, ya umat hinan nun'abalul an batun ma'alah
baybay an coral† ya nan ruby‡ ta ihukatdah nan ila'uyu.
17 Ya ta"on hi un nan iJudah ya nan i'Israel ya hay ihukatdah nan ila'uyu ya nan wheat
an nalpud Minnith, ya nan danum di iyu'an, ya nan kindi, ya nan lanan olibo, ya nan
mumpabangluh ma'an.
18 Ya hay pumbayad ay goh nan iDamascus§ hinan alandan ila'uyu ya nan ma'inum an
malpud Helbon* ya nan dutdut di kalnilu an malpud Zahar.†
19 Ya nan mumpungkumildun holag Dan an didah nan iGreece an malpud Uzal‡
ya luma'udah nan ila'uyu an hay pumbayadda ya nan pumpabangluh ma'an§ ya nan
nabohal an gina'u.
20 Ya hay pumbayad ay goh nan iDedan* hinan alandan ila'uyu ya nan uloh an miyap'ap
hi bonog di kabayu.
21 Ya hay ihukat ay goh nan i'Arabia an didah nan i'ibbadan a'ap'apud Kedar† ya nan
uyaw, ya nan manilhig an kalnilu, ya gandeng.
22 Ya hay pumbayad ay goh nan iSheba‡ ya iRaamah§ ya nan nun'abalul an batu an umat
hi balitu' ya nan mun'aphod an pumpabangluh ma'an.
23 Ya ta"on un nan iHaran,* ya iKanneh,† ya i'Eden,‡ ya iSheba, ya i'Ashur,§ ya iKilmad*
an mumpungkumildu ya 24 pun'iyalida goh di mun'aphod an lo'ob an munggudlay kolol
di udum, ya naboldaan di udum, ya nan abo' an numbino'ob'on di kololna, ya nan
nun'ahamad an tali.

25 Ya hay pumpangilugananyuh nan do'ol an ila'uyu ya nan pupul di iTarshish,
ya nipaddung nan babluyyun ten pupul an napnuh gina'u.
26 Mu hidin awadanyuh gagwana ya paddungnay umali nan mabi'ah an puo',†
ya pina"ina nan pupul an nilugananyu.
27 At an amin ayun paddungnay ni'lugan hinan pupul an titindalu,
ya kalpentelo,
ya nan mumpungkumildu,
ya ta"on hi un nan mumpummunihuh nan pupul ya paddungnay mumpun-
lonong ayu.
Ya paddungnay munlonong hinan baybay nan do'ol an nun'abalul an inadangyanyun
wah nan pupul.
At umat hinay ma'at hinan babluyyu.
28 At paddungnay mun'alawaaw di tu'u'yun mumpunlonong
an ay ihunay umalyog nan pingit di baybay.
29 At nan mumpuntamuh nan udum an pupul ya puntataynanda nan pupulda
ta mumpapanguydah nan pingit di baybay ta amangondah nen ma'at ay da'yu.
30 At dumalat enen ma'at ay da'yu ya pun'it'u'day kilada,
ya pun'iloglogday hupu' an gunda mumpunlapug hinan dapul.
31 Ya pummukmukanday uluda,
ya numpunlubungdah langgut
ti nidugah di punlungdayaandan nen ma'at ay da'yu.
32 Ya umayadyo'dah nan ma'at ay da'yu an alyonday,
Mi'id di mipaddung hi amaphod nan babluy ad Tyre,
mu namengpenghan an na'umah hinan baybay!
33 Do'ol din impa'amlongyun mumpungkumildu,

---

§ **27:15** Numpunhitudah nan islah nan baybay an neheggon ad Asia (unu ad Turkey). * **27:16** Unu nan iSyria. † **27:16** Hiyay batuh nalpud dolom hinan baybay. ‡ **27:16** Hiyay mumbolah an nanginan batu. § **27:18** Didanay numpunhituh nan kapitulyud Syria. * **27:18** Ohan babluy ad Syria. † **27:18** Ohan babluy ad Syria. ‡ **27:19** Mid mapto' ya ad Yemen. § **27:19** Umat hinan cinnamon ya calamus. * **27:20** Diday ohan tribon numpunhitud Edom. † **27:21** Nan numpunhituh nan tuldan abung hinan mapulun ad Arabia. ‡ **27:22** iYemenda. § **27:22** Didanay numpunhituh ohan siudad ad Arabia. * **27:23** Didanay numpunhitud Mesopotamia. † **27:23** Mid nanginnilad ugwan hi nunhituwanda. ‡ **27:23** Didanay numpunhitud Mesopotamia, mu bo'on nan Galden an Eden di awadanda. § **27:23** Didanay numpunhituh nan ohan siudad ad Assyria, ya henen babluyday nalpuwan nan ngadan di nasyonda. * **27:23** Mid nanginnilad ugwan hi babluy hi nunhituwanda. † **27:26** Hay ipa"elna ya nan Alin hi Nebuchadnezzar ya nan titindaluna.

ya do'ol din impa'adangyanyun ali an dumalat nan mun'aphod an ila'uyu.
34 Mu ad ugwan ya napogpog ayu an paddungnay nilubu' ayuh bunol di baybay,
ya an amin nan inadangyanyu ya ta"on hi un nan puntamuonyu ya ni'lubu'dan da'yu.
35 At awniat manoh'a nan bimmabluy hinan pingit di baybay enen ma'at ay da'yu.
At ta"on hi un nan alida ya ma"attig hi angahda
an nidugah di tuma'tandah pangngolandan nen ma'at ay da'yu.
36 Ya umat goh hinan mumpungkumilduh nan abablubabluy
an nidugah di tuma'tandah nan ma'at ay da'yu.
Umat hituy ma'at ay da'yu ta apogpoganyu nongkay an iTyre."

28

Hay Nipa'innilah Ma'at hinan Alid Tyre

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, alyom ni' hinan alid Tyre* tun ibaga' an alyom di,
Nidugah anuy pumpahiyaam
an hay punnomnommu ya dios'a hinad Tyre.
Mu hay makulug ya un'a tagu ya anggay.
3 Ya undan hay punnomnommu ya nala'la'eng'a ya un din nun'ap'apun hi Daniel?
Ya undan inilam an amin di logom?
4 Manu ti dumalat di la'engmu ya immadangyan'a
ti do'ol di balitu'mu ya silvermu.
5 Ya gapu nongkay ta na'alla'eng'an mungkumildu ya immadangyan'a,
at hiyanan nen mumpahiya'a."

6 Mu alyon nan na'abbagbagtun Dios di,
"Gapu anu ta hay punnomnommu ya nipaddung di la'engmuh dios
7 at hiyanan ipa'alinay mun'abungot an tatagun† mangubat ay da'yu.
At pumpatoy da'yu,
ya numpa"idan amin di inadangyanmu ya an amin nan mun'aphod an impiyammam.
8 At pumpatoy ay da'yu,
ya nun'ogah da'yuh nan baybay ta hidiy ilubu'anyu.
9 Ya henen umaliandan mamatoy ay he"a ya mi'id mahkay di alyoman dios'a
ti un'a tuwali tagun holtapom di atondan he"a.
10 Ya umat'ah agguy nakugit‡ an malpuh udum an babluy an mamatoy ay he"a.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

Hay Nipaddungan nan Alid Tyre ay Satanas
(Isa. 14:12-15)

11 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 12 "Ezekiel, agam ta ibaagmu nan ma'at hinan alid Tyre.§ An alyom di,
Hidin hopapna ya ma"aphod di pangod'odolmu ya alala'im,
ya na'alla'eng'an ali.
13 Ya wadan he"an amin di logom,
at paddungnay nunhitu'ah nan galden Apo Dios ad Eden.
Ya wadan amin ay he"a nan numbino'ob'on an nun'abalul an batu
an umat hi ma'alih ruby,* ya topaz,† ya emerald,‡
ya chrysolite,§ ya onyx,* ya jasper,†
ya sapphire,‡ ya turquoise,§ ya beryl.*
An amin hatu ya nidadaanda tuwali ta middum hi balitu'
an umat hinan wah hengheng unu buung ya wan mitungaw'a.
14 Ya pento' da'a ta he"ay ohan anghel an ma'alih cherub
an mangiyadug hinan paddungnay ne'nong an lugal ay Ha"in an Dios

---

* **28:2** Hay ngadan nan alid Tyre eden timpu ya hi Ittoba'al. † **28:7** Nan iBabylon. ‡ **28:10** Nan iTyre ya nan i'ibbadan iPhoenicia ya numpakugitda an umat hinan i'Israel ya i'Egypt goh, at imbilangda nan agguy nakugitan hi tagun mid hulbida ti mid adalda. § **28:12** Hay ipa"el Ittoba'al an alid Tyre ya hi Satanas hidin numbaholanad abuniyan. * **28:13** Hay kololna ya mumbolah. † **28:13** Hay aatna ya umat hinan halmeng an mid di kololna. ‡ **28:13** Hay kololna ya munlangta (unu green). § **28:13** Hay kololna ya muntitiba (unu yellow) * **28:13** Hay kololna ya mangmangitit. † **28:13** Hay kololna ya mumbolah unu brown. ‡ **28:13** Hay kololna ya blue (unu mumpugagaw). § **28:13** Hay kololna ya blue an middum nan munlangta. * **28:13** Hay kololna ya munlangta nin.

an awadan di do'ol an nun'abalul an batu ta humili.
15 Ya nete"ah din a'ung'ungngam ya maphod di pangatmu,
mu palpaliwan ya pimmuhiy pangatmu.
16 Ya gapu ta dimmo'ol di luma'uh nan do'ol an ila'um ya un hi'itangan bimmungot'a
ya nappuhi mahkay di pangatmu.
At hiyanan luludan da'an pakakon hinan lugal an nidawat ay Ha"in,
at he"an anghel an mun'adug ay Ha"in ya mapakak'ah
dih nan awadan di umela'elat an nun'abalul an batu.
17 Ya dumalat nongkay hinan amaphodmu ya la'engmu at nundongol di aatmu,
ya numpahiya'a.
At hiyanan paddungnay intapal'u he"a ta panigtigan da'ah nan alih udum hi babluy.
18 Ti dumalat nan do'ol an baholmu ya kinulukmu ya pinuhim nan pundayawanyu.
At hiyanan ipa'ali' han apuy ta mapuulan ayu,
ya mapuulan an amin nan wah nan numbabluyanyu.
At titiggon nan tatagun dumapul nan babluyyu.
19 At nan tataguh udum an babluy ya manoh'adah nan atata'ot an ma'at ay da'yu,
at hiyah ne apogpogan di aatyun iTyre."

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Sidon
(Isa. 23:1-18)

20 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 21 "Ezekiel, ibaagmu ni' goh nan ma'at ad Sidon.
22 Alyom ay dida an
Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya mi'buhula' ay dida.
At hitun pummoltaa' ay dida ya innilaon di tatagu an me'gonana' an Dios,
at hiyah ne dumalat ya Ha"in mahkay di dayawonda.
23 Ya ipa'ali' di atata'ot an dogoh,
at iyatoyda.
Ya ipiyali' di buhulda ta pumpatoyda dida ta madadala nan kalatada.
At hiyah ne panginnilaandan amin an Ha"in di immannung an Dios.

24 At ma'at ay hene ya ipogpog mahkay nan tatagun ay hubit an heneggon nan holag Israel an mamalpaligat ay da'yu. Ya hiyah ne panginnilaanyun Ha"in di na'abbagbagtun Dios."
25 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Hitun pangamunga' ay da'yun tatagu' an holag Israel an ilpu' da'yuh nan babluy an nangipa'aya' ay da'yu ya pangintitigan di tataguh nan abablubabluy an Ha"in ya anggay di me'gonan an Dios. At mumbangngad ayuh din babluy an indat'u tuwalih din baal'un ommodyun hi Jacob. 26 At malenggop ayu mahkay an mumpangipaphod hi a'abungyu, ya munhabal ayu mahkay hinan lutayu. Ya hitun pummoltaa' hinan heneggonyun namalpaligat ay da'yu, ya hiyah ne punnomnomanyu mahkay ay Ha"in an Dios."

29

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Egypt
(Isa. 19:1—20:6; Jer. 46:2-28)

1 Din miyapuluy tawon hidin miyapuluy bulan eden miyapulu ta duway algaw* hi nete"an di niyayanmid Babylon ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay,
2 "Ezekiel, agam ta ibaagmuy ma'at hinan alid Egypt† ya nan tataguh di 3 an alyom di,
Inalin nan na'abbagbagtun Dios di,
Mi'buhula' ay he"a an paddungnay buwayah nan Wangwang an Nile.
Ti inalim di un he"ay nangiyamma,
at hiyanan alyom anuh un bagim henen wangwang.
4 Mu lawido' he"a,
ya enep'ot'un he"a nan do'ol an ekan hidi,
ya ginuyud'u da'yu,
5 ya impiyuy'u da'yuh nan mapulun ta iwa'at da'yuh di.
Ya mi'id di umalin mangilubu' ay da'yu
ta onon di hamuti ya nan udum an animal di odolyu.

6 At hiyah ne panginnilaanyun amin an i'Egypt an Ha"in di immannung an Dios.

* **29:1** Unu hidin January 7, 587 B.C. † **29:2** Unu nan Alin hi Hophra (589-570 B.C.).

Hidin hopapna ya numpabadang nan i'ibba' an holag Israel ay da'yun i'Egypt, mu umat
ayuh pateng an hul'ud. 7 At hidin paddungnay inhul'udda nan pateng ta way mandol ay
dida mu un at goh na'ipung ta nun'atu"inda, ya nun'iho'nogda, ya numpun'ahhib di tungal
di bonogda.
8 At hiyanan Ha"in an nan na'abbagbagtun Dios ya ipa'ali' di mangubat ay da'yu ta
pumpatoyday udum ay da'yu, ya ta"on hi un nan animalyu. 9 At mabukawan ad Egypt
an babluyyu ta way panginnilaanyu an Ha"in di immannung an Dios.
Ti he"an ali ya inalim anuy un he"ay nangiyammah nan Wangwang an Nile. 10 At
hiyanan mi'gubata' ay da'yu, ya boholo' mahkay heden wangwang. Ya pa"io' nan
babluyyud Egypt ta minganuy an mete"ad Migdol ta mumpa'uy ad Aswan hi engganad
Ethiopia. 11 At mi'id di tagu unu animal hi lumane'le'od hidih napat di tawon. 12 Ya
wadaday udum an napa"in babluy, mu mi'id di ipaddungan di apa"ian nan babluyyud
Egypt. At miwa'at ayuh nan abablubabluy hitun luta, at minganuy nongkay nan babluyyu
an adi mababluyan hi napat di tawon."
13 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Mu malpah ay heden napat di tawon ya
amungo' mahkay da'yu an ta"on hi un malgom di awadanyu. 14 Ta ibangngad'u da'yud
Egypt ta munhitu ayu mahkay hidi. Mu na'ampa ayu mahkay an himpamabluy, 15 at mid
abalinanyun mi'gubat hi udum an babluy. At mi'id di alyon hi hakuponyuy udum an
babluy. 16 At da'min holag Israel ya adi mabalin hi unmi da'yu pundenolan. Ti un at goh
hiyah ne mangipanomnom ay da'mih nan numbaholanmih numpabadanganmin da'yu.
Ya ma'at hana ta punnomnomanyun Ha"in an na'abbagbagtun Dios."

Hay Nangabakan nan Alin hi Nebuchadnezzar ad Egypt

17 Hidin hopap di algaw eden hopap di bulan hidin miyaba'inti ta han pituy tawon‡ hi
awadanmid Babylon ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 18 "Ezekiel, inilam an hi Nebuchad-
nezzar an alid Babylon ya ginubat nan tindalunad§ Tyre. Ya nuntamuonah nunnaud
nan titindaluna ta nun'aluphian di pu'oldah nami'upi'ugandah ayiw, ya namukmukan di
uludah* numpangiyagtuandah pito' hi inyammadah owondan manggop hinan allup ad
Tyre. Mu hidin henggopda ya un oh'ohha han inah'upandan nabalul an gina'uda, at mi'id
di lagbudan nangubat ad Tyre. 19 At hiyanan alyo' an na'abbagbagtun Dios di, Ipa'abak'ud
Egypt ay da Nebuchadnezzar ta alandan amin di inadangyanda ta way bino'ladah nan
titindalunah nangubatandad Tyre. 20 At ipa'abak'u nongkay ad Egypt ay dida ta way
bino'ladah pangatandah nan ipa'at'un dida. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit
ete.
21 At ma'at ay hana ya un'u da'yu mahkay pabi'ahon an holag Israel. Ya idat'uy abalinam,
Ezekiel, ta abalinam an manugun ay dida ta olom ni' ya nomnomona' an Dios."

30

Hay Pummoltaan Apo Dios ad Egypt

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, agam ta ipa'innilam tun ibaga' ay he"a ta
alyom di,
Inalin nan na'abbagbagtun Dios di,
Magadyuh man an madatngan han atata'ot an ma'ma'at!"
3 At ha"in an hi Ezekiel ya alyo' an manu ay umat hinay inalin Apo Dios
ti nadatngan mahkay nan gutud an apa"ian di abablubabluy,
at mi'id ahan di namnama tu'uh nan umat hina.
4 Ti waday umalin mangubat ad Egypt ta pumpatoyday udum ay dida,
ya nun'aladay inadangyanda,
ya numpa"ida nan babluy hidi.
At nan i'Ethiopia ay ya nunheglay tuma'tandah pangngolandan nen ma'at hinan
i'ibbadad Egypt.

5 Ya ta"on hi un nan nalagbuan an titindalun di i'Ethiopia, ya iLibya, ya iLydia,* ya
i'Arabia, ya umat goh hinan i'ibbamin titindalun holag Israel ya mun'a'atoydan den gubat.
6 Ti inalin tuwalin nan na'abbagbagtun Dios di,
"Hanan bumadang hinan i'Egypt ya mun'a'atoydah gubat
an mete"ad Migdol hi engganad Aswan.
At adida mahkay mumpahiya.

‡ **29:17** Unu hidin April 26, 571 B.C. § **29:18** Himpulu ta han leman tawon di nunli'uban nan tindalun Nebuchadnezzar ad Tyre (586-571 B.C.). * **29:18** Mid mapto' ya dumalat nan uklupda an lalat. * **30:5** Ohan babluy ad Africa.

7 At heten babluy ad Egypt ya nidugdugah di apa"iana
ya inganuyana ya un nan udum.
8 Ya iyabulut'un hi Apo Dios an puulandad Egypt,
ya ipapatoy'u nan malpuh udum hi babluy an bumadang nongkay ay dida.
At hiyay panginnilaanda an Ha"in di immannung an Dios.

9 Ya waday honogo' an munlugan hi pupul an umuy mangibagah nan i'Ethiopia ta adida mange'el. Ya hitun amoltaandad Egypt ya nunheglay ta'otda.

10 At Ha"in an nan na'abbagbagtun Dios
ya honogo' nongkay nan alid Babylon an didah nan titindaluna
ta umuyda gubaton ad Egypt ta pumpatoyda nan tataguh di,
ya nun'alada nan inadangyanda.
11 At awalitang di mun'a'atoy hi pangatda,
ya ta"on hi un nan babluy ya pumpa"ida.
Ti da Nebuchadnezzar ya nan titindaluna ya nundongol di aatda tuwalin mun'abungot.
12 Ya tud'o' nan Wangwang an Nile,
ya impaboltan'u nan babluy ad Egypt hinan malpuh udum hi babluy an nappuhiy pangatda.
At pumpa"i' nongkay henen babluy ya an amin nan wah di ta mumbalin ad Egypt hi mi'id di hulbina.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ete."

13 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di,
"Pumpa"i' an amin nan inyamman di tagun dayawondad Memphis† an hakup ad Egypt,
ya mi'id mahkay di mun'ap'apun dida.
Ya nunheglay ta'ot nan tataguh di.
14 Ya pa"io' ad Pathros an wah appit hi iggid did Egypt,
ya pinuula' ad Zoan an din kapitulyudad Egypt hidin hopapna.
Ya pa"io' goh ad Thebes‡ an oha goh an babluy ad Egypt,
ya impapatoy'u nan tataguh di.
15 Ya umat goh an pa"io' ad Pelusium an ihi'uganda
ti hidi ya nahamad di allupnan babluy ad Egypt.
16 At umat hinay ma'at an puula' ad Egypt,
ya punholholtapo' nan iPelusium,
ya pa"io' nan nahamad an na'allup an babluy ad Thebes,
ya patata'to' nan iMemphis.
17 Ya hanan ungungan linala'in nunhituh nan udum an babluy ad Egypt
an umat hinan iHeliopolis ya iBubastis§ ya mun'a'atoydah gubat,
ya hanan ma'angang ya miyuydah udum an babluy.
18 Ya hay apa"ian ad Tahpanhes ya paddungnay humelong nan babluyda
ti mi'id mahkay di namnaman nan i'Egypt ti miyuydah udum an babluy.
19 At umat hina goh an moltao' nan i'Egypt
ta panginnilaanda nongkay an Ha"in nan immannung an Dios."

20 Hidin miyapitun algaw hinan hopap di bulan eden miyapulu ta ohan tawon* hi niyayanmid Babylon ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 21 "Ezekiel, inilam an paddungnay inipung'uy ta'lay nan alid Egypt.† Ya paddungnay mi'id di nan'up ta way atonan mapoyanan ta way atona goh an mangdon hinan hanggapna. 22 At Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya mi'buhula' hinan alid Egypt ta ipungo' goh nan ohan ta'layna ta mi'id di atonan mangdon hinan hanggapna. 23 Ya pun'iwa'at'u nongkay nan i'Egypt hinan ablubabluy hitun luta. 24 Ya nan alid Babylon‡ ya pabi'aho' ta ipadon'un hiya nan hanggap'u. Mu henen alid Egypt ya paddungna nongkay di pun'ipung'u nan duwan ta'layna ta mundamuda ay hi gubat ya un nonong ya un pumalapala' ti mi'id di abalinanan mangdon hinan hanggapna. 25 Ya pabi'aho' nongkay nan alid Babylon, ya impadon'un

† **30:13** Hiyay kapitulyuh nan ohan provinciad Egypt. ‡ **30:14** Hiyay oha goh an kapitulyuh nan ohan provinciad Egypt, ya hay ngadanad ugwan ya Luxor. § **30:17** Hay punhituwanda ya ohan kapitulyuh nan ohan provinciad Egypt. * **30:20** Unu hidin April 29, 587 B.C. † **30:21** Hay ipa"elna ya nan nangabakan nan iBabylon hinan tindalun nan Alin hi Hophra ad Egypt hidin 588 B.C. ‡ **30:24** Unu nan Alin hi Nebuchadnezzar.

hiya nan hanggap'u ta usalonan mi'gubat hinan alid Egypt an mid di abalinana. Umat
hinay ato' ta panginnilaandan Ha"in nan immannung an Dios. 26 Ya pun'iwa'at'u nongkay
hinan abablubabluy nan i'Egypt ta panginnilaandan Ha"in nongkay di immannung an
Dios."

31

Hay Ipaddungan nan Ayiw an Cedar

1 Hidin hopap di algaw hinan miyatlun bulan hidin miyapulu ta ohan tawon* hi
niyayanmid Babylon ya inalin Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, alyom hinan alid Egypt
ya hinan tatagunah ten ibaga' an alyom di,
Da'yun i'Egypt ya ongol di abalinanyu
an mi'id di nipaddunganyuh nan abablubabluy.
3 Ti nan nundongol an aatyu ya umat hidin nundongol an aat ad Assyria hidin hopapna
an umat hinan ayiw an cedar ad Lebanon an manaphapang an lidumana nan
inalahan,
ya nidugah an ata'nang an umatam ad daya.
4 Ya waday adi matdu' an obob† hidih nan way awadana,
at hiyanan nanginhehe'on ya ta"on hi un nan udum an ayiw eden inalahan ya
nadanuman.
5 At gapu ta waday danum hinan nitammana ya immata'ata'nang nongkay,
ya nanaphapang ya un nan udum an ayiw.
6 Ya do'ol di numbino'ob'on an hamutin numbuyah nan hapangna,
ya do'olday animal an na'lum hinan puuna,
ya do'olday tatagun umuy milidum hinan puuna.
7 Ya manu ay nongkay ma"aphod di tigaw nen ayiw ya manaphapang
ti linumnod an numpanga'atam di lamutnah nan awadan di do'ol an danum.
8 At hiyanan henen cedar ya mi'id di nipaddungan di amaphodna an ta"on hi un hidih nan
galden'un Dios,
ya ta"on hi un hanan bolbol ya nan udumnan kalahin di ayiw ya adida umat enen
cedar.
9 Ya manu ay umat hina ya Ha"in di nangipahapang ya nangipaphod enen ayiw ad
Lebanon,
at hiyanan an amin nan ayiw hidih nan galden'ud Eden ya paddungnay umamo-
hdan hiya.

10 Mu gapuat goh ta nangintata'nang at hiya ya anggay di ata'nang ya un nan udum
ya mumpahiya. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 11 At hiyanan iyabulut'un
gubaton nan ohan nundongol an ali ta paddungnay malngoh ti nappuhiy pangatna. Ya
din'ug'u ta okod heden alih atonan hiya ta hiyah ne moltana.‡ 12 At nan i'Assyria ya
nipaddung enen ayiw an lengngoh nan immalin mun'abubungot an nalpuh ohan babluy.
At hana ay an nun'ahpa' an hapangna ya awakilatdah nan duntug ya hinan nundotalanan
natu"inana. Ya ta"on hi un nan tatagun nalpuh udum an babluy an gun munlidum hidi
ya nuntaynanda. 13 At un punduldulmunan nan animal nan nun'aholpeng an i"itang
an hapangna ya tubuna. Ya un hay pumpatpattu'an di hamuti nan agguy nahpa' an
hapangna. 14 At hiyanan mete"an de ya mi'id mahkay di umata'nang hi ayiw ta umat
enen immata'nang an ayiw an nitu'dud hi ad daya an ta"on hi un neheggon hi danum. Ti
an amin mahkay di ayiw ya waday nagtud hi atayanda an umat hi tagu an matoyda ta
umuydad dolom hi awadan di nun'atoy."
15 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Hidin natayan den ayiw ya paddungnay
tagun natoy, ya immuy nongkay hi awadan din nun'atoy. Ya tindu"un den gutud nan
danum, at mi'id di umayuh. At gapun den ata'nang an ayiw ya paddungnay nunlangdu
nan ayiw ad Lebanon ti na'uy an mumpumpi'yatoy nan udum an ayiw hidi. 16 At hanan
wah udum an babluy ya wumogwogdah ta'otdah pangngolandah emog nen ayiw an
matu"in. Ya umat hinan tagun matoy an umuy hi awadan di nun'atoy. Mu an amin nan
nun'ahhun an immuy hidin umat enen ayiw an nalpud Babylon ya nan udum an nalpud
Eden ya mun'am'amlongda ti ta"on hi un hiya ya immuy hidi. 17 Ya umat goh hinah nan

* **31:1** Unu hidin June 21, 587 B.C. † **31:4** Hay ipa"elna ya nan Wangwang an Tigris ya Wangwang an Euphrates an wad Assyria. ‡ **31:11** Nan Pumpapto'an di i'Assyria ya nidugdugah di amabi'ahnan den gutud ya un nan udumnan pumpapto'an, mu gapuh pumpahiyaanda at hennag Apo Dios nan titindalun nan Alin hi Nabopolassar (626-605 B.C.) an nalpud Babylon ta ni'gubatdan dida, ya inabakda didad Carchemish hidin 609 B.C., at napogpogda mahkay.

wah udum hi babluy an nundenol enen babluy an nipaddungan nen ayiw ya natoyda ta nini'yuydah awadan di nun'atoy ta niddumdah nan udum an natoy hi gubat.
18 Ya ta"on hi un da'yun i'Egypt ya mipaddung ayu anu goh enen ayiw an ta"on hi un
nundongol di amaphod di babluyyu ti adangyan ayu, ya ongol di abalinanyu, mu ma'at
ay da'yu nan nibagan na'at hinan ayiw hi ad Eden. Ti paddungnay malngoh ayu ta umuy
ayuh awadan di nun'atoy an agguy nibilang hi tagun Apo Dios. Ha"in an hi Apo Dios di
nanapit ete."

32

Hay Ebel hi Miyebel hinan Alid Egypt

1 Hidin hopap di algaw hidin miyapulu ta duway bulan eden miyapulu ta duway tawon*
hi niyayanmid Babylon ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, agam ta ibagam goh
tun ibaga' hinan alid Egypt an alyom di,
Hay punnomnommu ya ta'tan da'ah abablubabluy ti mabungot'an umat'ah nan
layon,
mu hay makulug ya umat'ah buwayan mi'id di abalinana
an un hay mangib'ibul hinan danum ya anggay.
3 Ti Ha"in an nan na'abbagbagtun Dios ya alyo' di,
Honogo' di do'ol an tatagu ta paddungnay hidu'on da'a,
ya inda'al da'a.
4 Ya impitapal da'ah nan mamaga,
ya inyayag da'ah nan ahamuhamuti ya nan animal hi inalahan ta onon da'a.
5 Ya pun'iwa'at'uh nan aduntuduntug ya hinan numpundotal
nan ma'angang an lamohmu.
6 Ya etmog tun lutay dalam,
ya umayuh di udum hinan aduntuduntug ta umuy hinan wangwang.
7 At henen pangubaha' ay he"a ya homelong di nunlene'woh
ti hophopa' hi bunut ad daya ta mahawanan nan bittuan, ya bulan, ya algaw.
8 Ya hawana' nongkay ad daya ta homelong an amin tun luta.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
9 Ya mumbalin'ah balud hinan babluy an agguymu in'innila,
at nan tataguh udum hi babluy an mangngol eten ma'at ay he"a ya nunheglay
ta'otda.
10 Ya muntembag heten ma'at ay he"a,
at numanomnomdan nen donglonda.
At paddungnay hinu'nut'u ay nan hanggap'u,
ya umogyat nan a'alih udum an babluy hi ta'otda
ti ita'otda goh damdamay nitaguanda.
11 Ti Ha"in an na'abbagbagtun Dios di mangalih
umali nan alid Babylon† an munhahanggap ta patayon da'a.
12 Ti umalida nan mun'abungot an titindaluna ta patayondan amin nan tatagum,
ya numpa"idan amin nan wah nan babluyyun ipahiyayun i'Egypt.
13 Ya ipapatoy'un amin nan animalyun wah nan neheggon hinan way buhu'an di danum
an umat hi baka,
at mi'id mahkay di tagu unu animal hi gun manganibul hinan danum.
14 Ya pumbalino' mahkay nan danum hi mapaganah,
ya maphod di umayuhana.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
15 Ya hitun a'atan date hi apa"ian ad Egypt ya matoy an amin di wah di,
at mumbalin hi mi'id di hulbinah nen babluy.
Ya hiyah ne mahkay di panginnilaan nan ma'angang an Ha"in di immannung an Dios.

16 Ya heten nipa'innilan ma'at ay dida ya awniat iyebel nan binabain malpuh udum an
babluy hitun apa"ian an amin di wad Egypt. Ha"in an Dios di nanapit ete."

Nan Lubu' di Nun'atoy

17 Ya hidin miyapulu ta duway tawon eden hopap di bulan hi miyapulu ta lemay algaw‡
hi niyayanmid Babylon ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 18 "Ezekiel, agam ta ipattigmun

* **32:1** Unu hidin March 3, 585 B.C. † **32:11** Unu nan Alin hi Nebuchadnezzar. ‡ **32:17** Unu hidin 586 B.C. Gapu ta agguy nitudo' di bulana at agguy tu'u inilay ustuh aatna, mu nan Septuagint an Biblian di iGreece ya alyonay hiyay *mahhun* an bulan, at gulat ta makulug at hiyay April 27, 586 B.C.

munlungdaya'an mangipa'innila an hanan i'Egypt ya matoyda, at umuydah awadan din tatagun nundongol di aatda, mu napogpogda, at immuydah di. 19 Ya alyom goh ay diday, Undan hay punnomnomyu ya maphod di aatyu? Ti ta"on hi un da'yu ya matoy ayu ta umuy ayuh awadan nan nun'atoy an agguy nibilang hi tatagu'. 20 Ya adi ayu melwang an i'Egypt ti nidadaan nan buhulyun mumpamatoy ay da'yun amin. 21 At awniat alyon nan nun'ahhun an nun'atoy an a'ap'apun i'Egypt ya nan udum an bimmadang ay dida di, Maphod ta immali ayuh tu ta middum ayun da'min natoy hidin gubat an agguy nibilang hi tagun Apo Dios!

22 Ya ta"on hi un nan i'Assyria ya wah didan amin hinan titindaludan natoy hi gubat. 23 At an amin din ta'tan di abablubabluy an natoy hinan gubat ya wah didan nun'ilubu'dad dolom.

24 Ya din neheggon ad Assyria an i'Elam§ ya mata'tanda goh, mu hidin nun'atoydah gubat ya immuydad dolom, at nabainanda goh aya. 25 At niddum nongkay din nun'atoy hi gubat an agguy nibilang hi tagu'. Ya ta"on hi un ni' ta'tan nongkay di abablubabluy dida mu nabainanda nongkay ti wah didad dolom hi awadan di nun'atoy.

26 Ya wah di goh nan iMeshek ya iTubal* an didan amin hinan titindaludan nun'atoy hi gubat an nilubu'dah did dolom an niddumdah nan agguy nibilang hi tagu'. At ta"on hi un ta'tan ni' di abablubabluy dida 27 mu ninganuy di odoldah din natayanda an adi umat hidin nun'atulid an titindalun maphod di nilubu'anda an impunganda nan hanggapda, ya niyuhun hi odolday hapiawdan bo'on goh tagu'. Ya dida goh din tina'tan din tataguh abablubabluy.

28 Ya umat goh hinay ma'at ay da'yun i'Egypt hi un ayu matoy an middum ayuh nan tatagun nun'abaholan an nun'apatoy hinan gubat.

29 Ya ta"on goh hi un nan i'Edom ya wah didan amin hinan a'alida ya nan udum an a'ap'apuda an natoy hi gubat. Wah didad dolom an niddumdah nan agguy nibilang hi tagu'. 30 Ya umat goh hinah nan a'ap'apun di wah appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan iSidon ya wah didad dolom an ta"on hi un dida din mata'tan hidin hopapna an niddumdah din nun'atoy hi gubat, at nabainanda.

31 Mu din alid Egypt an didah din tatagunan nun'atoy hi gubat ya ma"am'amlongda ti muntitiggawanda, ya bo'on dida ya anggay di immuy hidi. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 32 At ta"on nongkay hi un'u inyabulut ta tina'tan din abablubabluy didah din awadandah tun luta mu matoyda goh ta umuyda middum hinan i'ibbadan natoy hi gubat hi awadan din nun'atoy an agguy nibilang hi tagu'. Ha"in an Dios di nanapit ete."

33

Hay Tamun nan Napto' an Mun'adug

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, ipa'innilam heten ibaga' hinan i'ibbam an holag Israel* an alyom di, Gulat ta honogo' di umuy mangubat hinan ohan babluy an waday pento'da tuwalih mun'adug 3 ta hiyay mangipagangoh hinan talampet hi un way tigonah umuy an mangubat ay dida ta way panginnilaan nan tatagun mundadaan, 4 mu ta"on hi unna impagangoh nan talampet mu waday ohah agguy nundadaan ta pinatoyda ya henen taguy ad bahol hi natayana. 5 Ti un gulat an nen dengngolna nan talampet ta limmayaw at olom at ni' ya nelwang, at hiyay ad bahol nongkay hi natayana. 6 Mu gulat ta tigon ay nan mun'adug an waday na'uy hi buhulda mu agguyna impagangoh nan talampet ta nun'a'atoyda nan tatagu an mid inatdan nuntutuyuh baholda ya pabaholo' goh nan mun'adug ti agguyna inat di tamuna.

7 At he"a, Ezekiel, di pento"uh mun'adug hitun i'ibbam an holag Israel. At hiyanan donglom ay nan ibaga' ya eka impa'innilan dida. 8 Ti wa ay di alyo' hi eka ibagah nan tagun mamolta ta matoy hi un adi muntutuyuh nan nun'appuhin ato'atona mu agguymu ay imbaga ta natoy ya he"ay pabaholo' hi natayana ti mi'id di inatnan nuntutuyu. 9 Mu gulat ta impa'innilam mu un mungngohoy at hiyay ad bahol hi atayana an bo'on he"a."

10 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Ezekiel, eka ta ibagam ay dida tun ibaga' an alyom di, Gunyu alyon di nidugah ahan tun moltamin dumalat nan nun'appuhin ina'inatmi. At makulug an matoy ami ti undan udot way tumaguh un umat hinay ma'at? 11 Alyom ay didan Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya adi' ahan pun'amlongan di atayan nan tatagun nun'appuhiy ato'atonda ti hay pohdo' ahan ya undaat ni' muntutuyuh baholda ta way atondan mi'tagu. At hiyanan ibagam hinan i'ibbam an holag Israel an uggoh mah ta muntutuyudah nan numbaholanda ta way atondan mi'tagu ta adida milahhin ay Ha"in.

---

§ **32:24** Nan i'Iran. * **32:26** Hay punhituwandan duwa ya ad Asia (unu ad Turkey). * **33:2** Didanay Hudyun numpunhitud Babylon an ni'tunglub ay Ezekiel.

12 At hiyanan ibagam, Ezekiel, hinan i'ibbam an holag Israel an ta"on hi un maphod
di pangat nan ohan tagu mu gulat ta way nibahhawana ya innaynayunan mangat hi
nappuhi ya bo'on nan mun'aphod an ina'inatnah din hopapnay mamaliw ay hiya. Ya
umat goh hinan tagun nappuhiy pangatna an gulat ta muntutuyu ya impogpognan gun
mangat ay dane ya mabaliwan. 13 Ya mabalin an alyo' hi hanan maphod di pangatnan
tagu ya mi'tagu, mu gulat ta hanan amaphodnah din hopapnay ehdolna ta gunna aton di
nappuhi ya hay alyo' ya an amin nan maphod an ina'inatna ya mi'id di hulbinan Ha"in. At
hiyanan matoy an dumalat di baholna. 14 Ya umat goh an ta"on hi un'u alyon hi matoy nan
tagun nappuhiy pangatna mu gulat ay ta muntutuyuh nan numbaholana ya nan nahamad
mahkay di pangatna 15 ta ibangngadna nan nangedonanah nan impa'utangna, ya ta"on hi
un nan inakawna ya ibangngadna, ya indinongnan mangat hi nappuhi ta unudona nan
Tugun ya makulug an mabaliwan hi atoy 16 ti an amin din numbaholana ya ma'aliwan ti
maphod ya makulug heden inatna.
17 Mu henen ato' ya alyon damdama nan i'ibbam an holag Israel di nibahhaw di
pangat'u. Mu hay immannung ya diday nibahhaw. 18 Mu wa ay nongkay di tagun
mangidinong an mangat hinan impa'enghanan maphod an pangat ta nan nappuhiy
atona ya henen baholnay iyatoyna. 19 Mu gulat ay nongkay ta nan nappuhiy pangatnay
muntutuyuh nan numbaholana ta maphod ya makulug di atona ya mabaliwan hi atoy
enen inatna. 20 Da'yun holag Israel ya alyonyuy nibahhaw di pangat'un Dios, mu hay
immannung ya da'yuy nibahhaw. Ti nan ato' ay da'yu ya miyunnudan hinan ina'inatyu."

Hay Nipa'innilaan di Ma'at ad Judah

21 Hidin miyalemay algaw eden miyapulun bulan hidin miyapulu ta duway tawon† hi
niyayanmid Babylon ya wada han tagun limmayaw an nalpud Jerusalem an immalin
mangipa'innilan ha"in an pina"in di buhulmid Jerusalem. 22 Mu heden nahdom hi agguy
ni' nidatngan din tagun waday ipa'innilana ya nale'na' nan ongol an abalinan Apo Dios ti
adia' ni' humapit, mu henen gutud ya impahapita' ya un midatong heden tagu.
23 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, 24 "Ezekiel, hay gun alyon nan na'angang hidih nan
napa"in babluyyu ya un oh'ohha anuh Abraham, mu indat'uh den numbabluyanyun holag
Israel. At namamad ugwan an do'olda anu, at makulug an bagida anuh nen babluy. 25 At
hiyanan alyom ay dida an Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya ten ibaga' an gapu ta ihdaday
animal an agguy na'aan di dalana, ya mundayawdah bulul, ya patayonday ibbadan tagu at
hiyanan adi mabalin hi un'u idat ay didah nen babluy. 26 Ti pundenolanda nan almasda,
ya elo'day ahawan di i'ibbada, ya do'ol di udum an umipabohol an ato'atonda. Ya hay
punnomnomda udot ya idat'un didah nen babluy. Mu adi mabalin an idat'u!
27 At alyom goh ay diday, Inalin nan na'abbagbagtun Dios di makulug an daden
na'angang hidih nan babluyyu ya matoydah gubat. Ya hana ay an limmayaw hinan
papangngelna ya onon di animal hi inalahan dida. Ya hana ay an nipo"oy hinan liyang
ya matoyda. 28 At pumbalino' heden babluy hi mi'id di hulbina, ya pogpogo' nan ongol
an abalinandan ipahiyada. Ya minganuy nan aduntuduntug hidi, at mi'id mahkay di
mange'wah di. 29 At mumbalin ay mahkay hi mi'id di hulbina nan babluyyu, ya awniat
nomnomona' mahkay an Dios ay dida."
30 Ya inalin goh Apo Dios di, "Inilam an nundadammuda ay nan i'ibbam an holag Israel
hinan way allup unu hinan pantaw di a'abungda ya alyonday, Ma ayu ta umuy tu'u
mahmahan hi un hay impa'innilan goh Apo Dios ay Ezekiel! 31 At umat hinay ma'at an
gunda umalin mundongol hinan ibagam, mu adida aton. Ya manu ti maphod di ibagada,
mu hay nomnomnomonda ya un hay atondan kumuluk hi ibbada. 32 Ti hay inilada ya
nipaddung'ah nan tagun maphod di pungkantana, ya nala'eng an munggitala, at unda
dongdonglon ya anggay, mu adida aton. 33 Mu hitun a'atan an amin nan ibagam ay dida
ya hiyah ne panginnilaandan oha'a an makulug an propeta."

34

Nan Paddungnay Mumpahtul hinan Holag Israel

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, agam ta ipa'innilam di ma'at hi-
nan a'ap'apuyun holag Israel an ipaddungan di mumpahtul an alyom di, Inalin nan
na'abbagbagtun Dios an mapogpog ayu anun a'ap'apun nipaddung hinan mumpahtul
hinan holag Israel ti un ammunay odolyuh ipapto'yu, ya ingnganuyyu nan paddungnay
kalnilu. 3 Ya un manuy panginumanyuh nan gatasda ya pangilubunganyuh nan dutdutda.
Ya manuy pangihdaanyuh nan mataban paltionyu, mu mi'id di alyon hi ipapto'yu dida.

† **33:21** Unu hidin January 8, 585 B.C. (ma'innila an henen algaw ya naluh nan leman bulan hidin naghoban nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem hidin August 14, 586 B.C. ya un na'at hene).

4 Ya agguyyu hinalimunan nan mun'ugung, unu agguyyu impapto' nan way dogohna, unu
pina'ad nan way na'ipung di tungalna. Ya agguyyu goh immuy inanap nan nahihi unu nan
na'utaw. Mu unyuat goh pinaligat nan tatagun mahmo' an nipaddungan nan kalnilu. 5 At
hiyaat unda nunhihiyan an niwa'at ti mi'id di nangipapto' ay dida, at nun'a'an nan animal
hi inalahan nan udum ay dida. 6 Ya immuydah nan aduntuduntug di udum, at niwa'atdah
tun luta nongkay, ya mi'id ahan immuy hi nanganap unu nanapul ay dida.
7 At hiyanan da'yun mipaddung hi mumpumpahtul ya donglonyu nan hinapit Apo Dios
an inalinay, 8 Ha"in an matattagu ya na'abbagbagtun Dios ya ten alyo' hi gapu ta mi'id di
immuy numpahtul hinan tatagun paddungnay kalnilu, at niwa'atdah nan abablubabluy,
ya inan di animal hi inalahan* di udum ay dida ti agguy hinalimunan nan mumpahtul
dida an un hay odolda ya anggay di impapuutda, 9 at hiyanan alyo' ay da'yun mumpahtul
di donglonyu tun ibaga' 10 an mi'buhula' ay da'yu ti da'yuy pabaholo' hinan na'at hinan
tatagun paddungnay kalnilu'. At bo'on da'yu mahkay di pumpahtulo' hinan kalnilu, at
adi mahkay nonongan nangan ayu ti amungo' dida ta Ha"in di mangipapto' ay dida. Ya
adi' mahkay iyabulut an nonongan inihdayu dida."

Nan Maphod an Mumpahtul

11 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Ha"in nongkay di mangamung ay dida
ta ipapto"u dida. 12 Ya awito' didah nan babluy an limmayawandah din nagubatanyu. At
ato' hi aton di ohan maphod an mumpahtul an wa ay ta niwa'at nan kalnilun ipahtulna ya
immuyna inamung dida. 13 Umuy'u nongkay awiton didah nan babluy an limmayawanda,
ya inyanamut'u didah nan babluyda tuwali. Ya paddungnay umuy'u ipahtul didah nan
aduntuduntug ad Israel ya hinan udum an ado'lan di ononda ya inumonda. 14 Ya ipahtul'u
nongkay didah nan aduntuduntug ya hinan udum an awadan di do'ol hi ononda. 15 At
malenggopda an ta"on hi un hinan ol'olo'andah dih nan pangipahtula' ay dida. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 16 Ya wadada ay di ma'utaw ya immuy'u inanap dida,
ya wadada ay di mahugatan ya agaha'. Mu nan mamatoy hinan nakapuy ya paltio' dida.
Umat hinay ato' ti umat hinay aton di ohan mumpahtul an nahamad di pangatna."
17 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Da'yu ay an tatagun nipaddungan di
kalnilu ya ohha'ohhaon da'yun humalyaon ta ilahhin'u nan maphod di pangatnah nan
nappuhiy pangatna an umat hi aton nan mumpahtul an lahhinona nan kalniluh nan
gandeng. 18 Ti wadan da'yuy ma"amoh an umat ayuh nan udum an kalnilu an wa
ay ta inanda nan maphod an holo' ya nun'egpa'da nan inangangda. Ya umat goh
hinan uminumanda an manun dida ti mapaganah di ininumda, mu hana ay atog an
mangun'unud ya hay inilut hanan nahhun di inumonda. 19 Ya mapilitanda atog nan udum
an mangan hinan nun'egpa' nan nahhun ya inumon nan inilutda ti undan hay atonda
atog?
20 At hiyanan Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya humalyao' di hinohha, at umatdah
nan kalnilu an lahhino' nan mamatoy hinan nakapuy. 21 Ti hanan mabmabbi'ah ya
pumpudugda nan nun'akapuy, ya nunha'gudda, at hiyanan lumayawda ta omod unda
miwa'at. 22 Mu ta"on hi un umat hinay nipaddungan di na'at hinan tatagu' mu amungo'
dida, ya impapto"u dida, at mabaliwanda. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
23 Ya pot'o' mahkay di umat hidin hi David an baal'u ta hiyay paddungnay mumpahtul ay
dida. 24 Ya Ha"in an Dios di dayawonda, ya henen umat ay David di mumbalin hi ap'apuda.
Ha"in an Dios di nanapit ete.
25 Ya unna' mahkay mi'tulag ay dida ta unudonda ay nan itulag'u ya mawaday lenggop
ay dida. Ti ano' ahan nan mun'abungot an nalpuh udum hi babluy an nunhituh nan
babluyda an umatdah nan mun'abungot an animal, at ta"on hi un malgom mahkay
di awadanda ya malenggopda ti mi'id mahkay di ita'otda. 26 Ya punhituwo' didah
nan lugal an nidawat ay Ha"in, ya wagaha' dida. Ya ipa'ali' di udan hinan gutud di
punhapulanda. 27 At an amin nan bungbungaan ya pumhod di bungada. At way ohaan
malenggop mahkay an muntamuh nan lutana. Ti ipa'aan'uh di nan namalpaligat ay didan
paddungnay nihbutanda. At ma'at ay date ya unna' mahkay nomnomon an Ha"in di
Diosda. 28 Ya adi' iyabulut an hogpon di malpuh udum an babluy di babluyda ta alanda
nan nanablayanda. Ya mi'id mahkay di umalih nan tatagun umat hi mabungot an animal
hi mamaligat ay dida. At malenggopda mahkay an mi'id di ita'otda. 29 Ya pumbalino'
hi malumong nan lutada ta pumhod an amin di itanomda ta adida mahinaangan. At adi
mahkay pihulon nan tataguh udum an babluy dida. 30 At hiyah ne panginnilaandan holag
Israel an Ha"in an Dios di mangipappapto' ay dida ti imbilang'u didah tatagu'. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

* **34:8** Hay ipa"elda ya nan atata'ot an tataguh anasyonasyon.

31 Ya da'yun holag Israel di mipaddung hi kalnilu' an wah tuh tun paddungnay pahtu'. Imbilang'u da'yu nongkay hi tatagu', at Ha"in an Dios di dayawonyu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

35

Hay Nipa'innilah Ma'at ad Edom
(Isa. 21:11-12; Jer. 49:7-22; Ezek. 25:12-14; Am. 1:11-12; Obad. 1:1-21)

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, agam ta ipa'innilam nan ma'at hi ad Edom
3 an alyom di, Inalin Apo Dios di mi'buhula' ay da'yu ta pa"io' nan babluyyu ta mi'id di
hulbina 4 ti mi'id di umuy munhituh di ta matawan. Ya ma'at hatu ta way panginnilaanyun
Ha"in di immannung an Dios. 5 Ti hidin nummoltaa' ay didan holag Israel ta nagubatdan
gapuh nan nidugah ahan an nappuhin ato'atonda ya un ayuat goh niddum an ni'papatoy
ay dida an gapu ta abohlanyu dida.* 6 At hiyanan Ha"in an matattagun na'abbagbagtun
Dios ya alyo' di, Ta"on hi un da'yu ya mun'a'atoy ayun dumalat di pimmatapatayanyu! 7 Ya
pumbalino' nan babluyyud Edom hi mapulun, ya ipapatoy'un amin di mange'wad Seir an
ohan duntug hinad Edom. 8 Ya mun'a'atoy ayu nongkay hi gubat ta mun'iwa'at di odolyuh
nan aduntuduntug, ya hinan nun'apih'ungan, ya hinan numpundotal hinan babluyyu.
9 Ya minaynayun an mapa"ih nen babluyyuh enggana. At hiyah ne panginnilaanyun Ha"in
di immannung an Dios.

10 Mumpahiya ayun mangalih hakuponyud Judah ya ad Israel, mu agguyyu inila an
Ha"in an Dios di wagwadan dida. 11 At hiyanan Ha"in an matattagun Dios di mangiballoh
hinan inatyun dida. At le'naonyu kogoh nan bungot an impale'nayun didan gapuh
amohyu ya boholyun dida. At hitun pangata' ay daten da'yu ya hiyah ne punnomnoman
nan holag Israel ay Ha"in an Dios. 12 Ya ta"on hi un da'yu ya innilaonyu an Ha"in an Dios ya
dengngol'uy namihulyun didan inaliyuy, Napa"ida mahkay an mipaddungdah nan ma'an
an un nonong ya inu'mun! 13 Ya dengngol'un amin nan inali'aliyun namihulyun Ha"in.

14 At hiyanan Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya pa"io' nan babluyyu ta minganuy. At
hanan tataguh abablubabluy ya nidugah di amlongdan nen ma'at ay da'yu. 15 At ma'at
ay da'yu kogoh nan inatyuh napa"ian nan holag Israel. Mapa"in amin nan babluyyuh
nad Edom, ya ta"on hi un nan nunhituh dih nan Duntug an Seir, at mi'id mahkay di umuy
munhituh di ti minganuy ta way panginnilaan di tatagu an Ha"in di immannung an Dios."

36

Hay Nipa'innilah Ma'at hinan Holag Israel

1 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ezekiel, ipa'innilam hinan i'ibbam an holag Israel an olom
ni' ya donglonda tun ibaga'. 2 Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' di, Nan buhulyu ya
nidugah di pangal'alidan da'yu ti alyonday bagida mahkay anu nan babluyyu. 3 At gapu
ta umat hinay pangal'alin nan numpunhituh nan nunlene'wohyun da'yu 4 at hiyanan
ibaga' ay da'yun holag Israel an numpunhituh nan madinuntug, ya hinan numpundotal,
ya hinan nun'apih'ungan, ya ta"on hi un da'yun numpunhituh nan nun'apa"in babluyyu
5 an nidugah di bungot'u ay daden tatagun namamah nan i'Edom ti nun'amlongandan
namloh hinan babluyyu an imbilang'uh babluy'u ta innaldan amin nan pohdonda. 6 At
hiyanan ibagam hinan i'ibbam an numpunhituh nan duntug, ya hinan dudunduntug, ya
hinan numpundotal, ya hinan nun'apih'ungan an nidugah di bungot'u nongkay hinan
namaibainan nan wah udum an babluy ay da'yu. 7 At hiyanan Ha"in an na'abbagbagtun
Dios ya ten alyo' di holtaponda goh henen inatdan da'yu.

8 Mu da'yun tatagu' an holag Israel ya adi nongkay madnoy at iyanamut'u da'yu.* At
do'ol di itanudyuh di ti manaphapang ya mangimbubunga nan bungbungaan hidi. 9 At
ipapto"u da'yu ti nidugah di homo"un da'yu. ya badanga' da'yu ta mun'atamman nan
lutayu, ya pumhod di itanomyu. 10 Ya punhologo' da'yu ta dumo'ol ayu, ya ipaphodyu
din nun'apa"in babluyyu ta mun'ababluyan. 11 Ya punhologo' da'yu nongkay ta dumo'ol
ayu, ya umat goh hinan animalyu. Ya wagaha' da'yu ta pa"adangyan ayu ahan ya un din
inadangyanyuh din hopapna ta way panginnilaanyu an Ha"in di immannung an Dios.
12 Ya pa'anamuto' nongkay da'yuh nan numbabluyanyu. Ya ipapto"u da'yuh di ta mi'id
mahkay matoy hinan imbabaluyyuh hinaangda.

13 Ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' goh di, Hanan wah udum an babluy
ya nidugah di pangalidan da'yun alyonday awniat mun'a'atoydah nan babluyda an
paddungnay un pun'a'an nan babluyda dida. 14 At hiyanan badanga' da'yu ta mi'id

* **35:5** Hidin napa"ian ad Jerusalem ya himmigup nan i'Edom ad Jerusalem, ya binadanganda nan iBabylon an nama"ih nan kasinsindan Hudyu (Obad. 1:11-14). * **36:8** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon.

mahkay di matoy hinan imbabaluyyuh hinaangda. Ya mi'id mahkay di ma'al'alih paddungnay un da'yu pun'a'an hinan babluyyu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 15 Ya adi' iyabulut an pihulon da'yu goh hinan tataguh udum an babluy. Ya adi' goh iyabulut an ma'abak ayuh gubat. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

16 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 17 "Ezekiel, inilam an hidin awadanyuh nan numbabluyanyu ya paddungnay pinuhin nan i'ibbam an holag Israel din numbabluyanyu. Ti hay pannig'uh nan pangatda ya aluluhnin an umat hinan inusal di binabaih nan binulan an matyamda. 18 Ti pinatopatoyda nan i'ibbayu, ya nundayawdah nan bulul. At hiyanan dumalat di bungot'un danen ina'inatda ya minolta' dida. 19 At hiyanan nun'iwa'at'u da'yuh abablubabluy an dumalat nongkay danen ina'inatda. 20 Mu an amin nan babluy an nipiyayanyu ya adi maphod di pangalin nan tataguh din Ha"in an Dios ti alyonday, Hiyatu man nan tatagun Apo Dios, mu mi'id di abalinanan bumadang ay dida, at hiyanan umat hituy na'at ay dida! 21 Mu adi' ahan pohdon an bainona' an Dios ay dida.

22 At hiyanan alyom, Ezekiel, hinan i'ibbam an holag Israel an bo'on gapuh homo"un da'yuy dumalat hi pangiyanamuta' ay da'yu ti hay gapuna ya adi' nongkay pohdon an minaynayun an mababainana' an na'abbagbagtun Dios hinan babluy an niyayanyu. 23 At hanan ato' ay da'yuy mangipattig hinan anabagtu' an Dios hinan babluy an namainanyun Ha"in ta way panginnilaan di tataguh nan abablubabluy an Ha"in di immannung an Dios. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

24 Ti amungo' da'yu an ta"on hi un ayu niwa'at ta iyanamut'u da'yuh din numbabluyanyu tuwali. 25 Ya paddungnay walhia' da'yuh nan mapaganah an danum ta malenehan ayu ti aliwa' nan nun'appuhin ina'inatyu an umat hinan nundayawanyuh bulul. At adiyu mahkay dayawon hana. 26 Ya hukata' hi balbalu nan nun'appuhin punnomnomanyu ta mapogpog nan ngohoyyu ta mumbalin ayuh na'na'unnud. 27 Ya ipiyodol'un da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawa ta way atonyun mangunud hinan intugun'u ya nan Uldin'u. 28 Ya munhitu ayuh nan babluy an indat'uh din o'ommodyu. At ibilang'u da'yuh tatagu', ya Ha"in an Dios di dayawonyu. 29 Ya ibaliw'un amin nan way ibahhawanyu an paddungnay lumugit ay da'yu. Ya adi' iyabulut an mawaday batel hinan babluyyu ti badanga' da'yu ta pumhod an amin di ihabalyu ta adi ayu makudangan hi ma'an. 30 Ya ipado'ol'uy bungbungaan, ya pumhod an amin nongkay di ihabalyu ta mi'id mahkay di pangiga'idan nan tataguh udum an babluy an mamihul ay da'yu ti mi'id mahkay di odamonyuh batel. 31 Ya awniat manomnomyu mahkay nan nun'appuhin ina'inatyu ta omod un nidugah di boholyuh odolyuh nangatanyun amin ay dane. 32 Mu hay pohdo' ya innilaonyun holag Israel an bo'on da'yuy dumalat hi nangata' ay dane. At olom ni' ahan ya bumain ayu ti adi ahan maphod nan ina'inatyu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.

33 Ya hitun paddungnay punleneha' ay da'yuh nan numbaholanyu ya iyanamut'u da'yuh nan babluyyu ta ipaphodyu nan nun'apa"in babluyyu. 34 Ya puntammanyu nan lutayu ta adi umat hidin hopapna an un pangintitigan di mala'uh nan nun'atawan. 35 At hana ay mahkay an mala'uh ya alyonday, Natawan ni' heten babluy, mu ad ugwan ya te udot an ma"aphod an mipaddung hinan Galden an Eden! Ya ta"on hi un din nun'apa"i an babluy hitu ya ten nun'ababluyan, ya nun'ihamad mahkay udot di allupda! 36 At hiyah ne panginnilaan nan numpunhituh nan nunlene'woh ay da'yu an Ha"in an Dios ya abalina' an ipaphod di napa"i, ya pumbalino' hi matanoman nan lutan ninganuy an nun'atawan. Ti Ha"in an Dios ya pa'annungo' di ibaga'. Ha"in an Dios di nanapit ete.

37 Ya ato' nan odowonyun holag Israel an punhologo' da'yu ta dumo'ol ayu an umat ayuh ado'ol di kalnilu. 38 At nan nipaphod an nun'apa"i ni' an babluyyu ya mun'apnuh tagu. At hay ado'ol di tagu ya umat hi ado'ol di kalnilun me'nong ay Ha"in hidid Jerusalem hinan gutud di behta. At innilaonyu mahkay an Ha"in di immannung an Dios."

37

*Nan Nundotal an Napnuwan di Namaganan an Tungal**

1 Nan Na'abuniyanan an Lennawa ya enela' an niyodol ay ha"in ta inyuya' hinan way nundotal an nido'lan di tungal. 2 Ya initnuda' ta limmane'le'od amin den nundotal an nido'lan di awalitang an tungal. 3 Ya inalinan ha"in di, "Ezekiel, undan nin mabalin an tumagu daten tungal?"

Ya inali' di, "He"an na'abbagbagtun Dios ya anggay di nanginnilan ne."

4 At inalina goh di, "Ibagam ay daten tungal ta donglonda tun ibaga' an Dios. 5 Ti Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya pahodohdao' dida ta tumaguda. 6 At lumuwo' di ulat, ya

* **37:** Ta"on un agguy nitudo' di petsana mu na'at hidin nalpahan di napa"ian ad Jerusalem hidin 586 B.C.

lamoh, ya up'upda, ya impahodohda' dida ta tumaguda ta way panginnilaandan Ha"in di immannung an Dios."
7 At impa'innila' din inalinan ha"in hi ato'. Ya heden gun'u pangipa'innilaan ya dengngol'u han ahi'a'alatung, ya nun'ihu"updan nun'iyummum din tungal. 8 Ya tinnig'un nun'almuy ulatda, ya lamohda, ya up'upda. Mu adida humodohda.
9 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Ipa'innilam hinan dibdib an Ha"in an na'abbagbagtun Dios di mangalih umalida ta way ihodohdan daten nun'atoy ta tumaguda." 10 At impa'innila' goh heden inalinan ha"in, ya himbumagga ya himmodohdada, at timmaguda, ya timma'dogda. Ya nidugah an do'olda ahan an umatdah ado'ol di titindalu.
11 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ezekiel, nan i'ibbam an holag Israel ya umatda ay daten tungal ti alyonday, Ten mipaddung tu'uh nan tungal, at mi'id mahkay di namnamaon tu'u! 12 At hiyanan ipa'innilam ay danen tatagu' tun ibaga' an na'abbagbagtun Dios an ibughul'u nan nun'ilubu'andah nan udum an babluy ta ilahun'u dida, ya tinagu' dida, ya inyanamut'u didah nan babluyyud Israel. 13 At hitun pangata' ay date ya Ha"in mahkay di nomnomonda an Dios. 14 Ya ipiyodol'u nongkay nan Na'abuniyanan an Lennawa† ay dida ta tumaguda, ya inyanamut'u didah din numbabluyanyu tuwali. Ya ato' hatu ta way panginnilaanyun an amin nan inali' an Dios ya umannung an ato'. Ha"in an Dios di nanapit ete."

Hay Pun'oh'ohhaan nan Holag Israel

15 Himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 16 "Ezekiel, ummal'ah pateng, ya intudo'muh di, Heten pateng di paddungnay pumpapto'an ad Judah. Ya inummal'a goh hi ohan pateng, ya tinud'am hi, Heten pateng di paddungnay pumpapto'an ad Israel. 17 Ya nunhu"upom didan duwa ta ma'ohhada.
18 Ya wa ay ta hanhanan nan i'ibbam an holag Israel an alyonday, Hay pohdonan ipa'innilah nen inatmu? 19 ya alyom ay dida an Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya paddungnay punhu"upo' ad Judah ya ad Israel ta mumbalindah oha ta pun'ohhoo' didan duwa.‡ 20 Ya impattigmun dida din tinud'am an pateng. 21 Ya inalim ay dida tun ibaga' an Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya amungo' da'yun holag Israel an ta"on hi un ngadan di awadanyu ta iyanamut'u da'yuh din numbabluyanyu tuwali. 22 Ya punlammungo' da'yu ta ma'ohha ayuh nan madinuntug an babluyyu ya un ohay mun'ap'apun da'yu. At mete"an de ya adi ayu mahkay magodwa unu magodway pumpapto'anyu. 23 Ya adiyu mahkay puhion di odolyu an dumalat nan pundayawanyuh nan bulul unu aton di dumalat hi pumuhianyu, ti ibaliw'u da'yuh nan numbino'ob'on an pumbaholan. At paddungnay leneha' da'yu nongkay. At ibilang'u da'yuh tatagu', ya Ha"in di Dios hi dayawonyu.
24 Ya un ohay mun'ap'apu ay da'yu an hiya nan umat hidin baal'un hi David. Ya unudonyu mahkay nan intugun'u ya nan inyuldin'u. 25 At munhitu ayuh nan babluy an indat'uh din o'ommodyun baal'un hi Jacob an hiyah ne din numbabluyan din o'ommodyuh din penghana. At da'yuy munhitu mahkay hidih enggana an ta"on hi un nan holagyuh pidwa. Ya olom ni' ya umat hinan baal'u nongkay an hi David di ap'apuyuh enggana. 26 Ya mi'tulaga' ay da'yu an hay lenggop di mawadan da'yu. Ya punhologo' da'yu ta dumo'ol ayu, ya wagaha' da'yu ta da'yuy ma'al'ali. Ya punnonngo' nan Timpluh nan babluyyuh enggana. 27 Ya wadawadaa' ay da'yu ta Ha"in an Dios di dayawonyu, ya ibilang'u da'yuh tatagu'. 28 At minaynayun nan Timpluh nan babluyyu ta way panginnilaan di tataguh abablubabluy an da'yun holag Israel di tatagu'."

38

Hay Nipa'innilah Ma'at ay Gog

1 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di, 2 "Ezekiel, agam ta ipa'innilam nan ma'at ay Gog* an alid Magog an hakup nan pun'ap'apuwanad Meshek ya ad Tubal.† 3 Ta ibagam an Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya mi'gubata' ay hiya. 4 Ta mibahhaw nan ninomnomnan aton ti paddungnay tol'o' di pangalna ta pilito' an iyuy hinan babluy an apogpogana. Ya mitnuddan amin ay hiya nan do'ol ahan an titindalunan mumpungkabayu, ya

† **37:14** Hinan Hebrew ya tuluy ibalinana ti hodohday oha, ya dibdib, ya Na'abuniyanan an Lennawa. ‡ **37:19** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. * **38:2** Mid mapto' ya hiyah neh AntiKristu an mumpapto' an amin di anasyonasyon hinan Punligatan di Tatagu. † **38:2** Da Magog ay Meshek ya hi Tubal di imbabaluy Japheth (Gen. 10:2), ya hay nunhituwanda ya ad Turkey. Mu waday mangulug an nan holag Magog ya didanay iRussia, ya nan holag Meshek ya didanay iRussia an numpunhitud Europe, ya nan holag Tubal ya didanay iRussia an numpunhitud Turkey. Mu mid mapto'.

mumpunhapiaw, ya mumpun'a'almas. 5 Ya mitnuddan dida nan titindalun di iPersia,‡ ya
i'Ethiopia,§ ya iPut* an mun'al'almasda goh. 6 Ya ta"on hi un nan titindalun nan iGomer†
ya iBeth Togarmah‡ ya do'ol nan malpuh udum an babluy an mitnud ay dida goh.
7 Ya alyom ta mundadaan ti hiyay mangipangulun daden umuy mi'gubat. 8 Ti udum hi
algaw ya umuyna gubaton ad Israel an din nabayag an napa"in babluy hi nagubatanda
ta niwa'atda nan tataguh di. Mu ten ad ugwan ya numpumbangngaddah nan babluyda,
ya malenggopda mahkay. 9 At da Gog, ya nan do'ol ahan an titindaluna, ya nan malpuh
udum an babluy an bumadang ay dida ya mipaddungdah nan puo' an dumatong hi ad
Israel. Ya umatdah nan bunut an lonapanan amin hidi.
10 Hitun a'atan date ya numanomnom hi Gog, at la'tot ya nipanomnom ay hiyay
nappuhih atona. 11 At alyonay, Umuymi gubaton ad Israel, at nalakah hogponmi dida
ti mi'id di allup ya pantaw nan babluyda. At pundunuwanda man an malenggopda, ya
waat an hogponmi dida. 12 At hakuponmih den babluyda an wah nan gagwan§ di luta, ya
nun'alami nan nun'abalul an wah di. Ti nun'apa"i ni', at ninganuy nan babluyda, mu ta"on
udot unda niwa'at hidin hopapna mu hidin immanamutda ya immadangyanda, ya do'ol
di animalda, at diday adangyan ahan hinan abablubabluy. 13 Ya nan iSheba,* ya iDedan,†
ya nan mumpungkumildu an iTarshish‡ ya iyunnuddah nan aton da Gog ti ta"on hi un
dida ya umi'ikaydah nan balitu', ya silver, ya nan animal, ya nan udum an pohdondan
alan ad Israel.
14 At hiyanan, Ezekiel, ibagam ay Gog an Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya i'innila'
nan ninomnomnan aton. Ti tigona ay an malenggop nan tatagu' an holag Israel 15 ya
hiyah ne akakandah nan nun'atulid an do'ol an numpungkabayun pi'yibbada an malpuh
appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. 16 Ta hogpondad Israel an umatdah
nan bunut an miho'nap hinan babluy. Mu hi udum di algaw di a'atan hatu.§ Ya
Ha"in di mangiyabulut an atonda hatuh nan tatagu' ta way pangipattiga' hinan tataguh
abablubabluy hinan anabagtu' an Dios.
17 Ya alyom goh ay Gog an hiyah ne tuwali din inali' hidin propetad Israel an umalin
mangubat ay da'yun holag Israel.* 18 Ya hay ma'at ya hitun adatngan nen pangubatandad
Israel ya hiyah ne pangipattiga' hinan nidugah an bungot'u. Ha"in an na'abbagbagtun
Dios di nanapit ete. 19 At ipa'ali' di nidugah an alyog hidid Israel. 20 At ta"on hi un nan
ekan hinan baybay, ya hamuti, ya nan animal hi inalahan, ya an amin nan ahi'ada'adap
hitun luta, ya an amin nan tataguh tun luta ya wumogwogdah ta'otda. Ya mun'agday
nan duntug ya daplah, ya mun'atu"in nan allup. 21 Ya hiyah ne pangalya' hi aganda ta
munggugubatdah did Israel, at midugah di ta'ot Gog ti hay ma'at ya paddungnay ma'ulaw
nan titindaluna ti un didaan numpapattoyda. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit
ete. 22 Ya moltao' da Gog hinan titindaluna ya an amin nan titindalun nalpuh udum hi
babluy an bimmadang ay dida ta mumpundogohda ya mun'a'atoyda. Ya ipa'ali' di madloh
an udan, ya nidugah an puo' ya dalallu ya un mahkay nan budbudan dumaladalang an
malpud daya ta mun'a'atoyda. 23 At hiyah te pannigan di tataguh abablubabluy hinan
ongol an abalina' ya anabagtu' an Dios. At hiyah ne panginnilaandan Ha"in di immannung
an Dios."

39

Hay Na'abakan Gog

1 Inalin goh Apo Dios di, "Ezekiel, ipa'innilam goh di ma'at ay Gog an ap'apun di iMeshek
ya iTubal an Ha"in an Dios ya mi'gubata' ay hiya. 2 Ya mibahhaw nan ninomnomnan aton
ti paddungnay tol'o' nongkay di pangalna, ya ginuyud'un ilpu' hi appit hi iggid ta iyuy'uh
nan madinuntug ad Israel. 3 Ya pu'duyo' di ngamayna ta magah nan buhug an inodnana,
ya ta"on hi un nan panana ta mi'id di atonan mi'laban. 4 At mun'a'atoydah nan titindaluna,
ya ta"on hi un nan udum an bumadang ay dida. Ya inyayag'u didah nan hamuti ya animal
hi inalahan ta pun'a'anday odolda 5 an nun'iwa'at hinan luta. Ha"in an na'abbagbagtun
Dios di nanapit ete. 6 Ya puula' nan babluydad Magog, ya ta"on hi un nan babluy hinan
pingit di baybay an numbabluyan nan bumadang ay didan iMagog.

---

‡ **38:5** Unu nan i'Iran. § **38:5** Unu nan iCush. * **38:5** Unu nan iLibya. † **38:6** Hiyay oha goh an holag Japheth (Gen. 10:3), ya mid mapto' ya didanay nan iGermany. ‡ **38:6** Hiyay ohan holag Gomer, ya mid mapto' ya nan iTurkey unu nan i'Armenia. § **38:12** Nan hapit di Hudyu an *gagwa* ya hapitda goh an *puhog*, at kinulug nan Hudyu an nan kapitulyudad Jerusalem di gagwan di nasyonda, ya hiya goh di umat hinan puhog hi an amin di anasyonasyon an wah tun luta. * **38:13** Unu nan iYemen. † **38:13** Diday nunhituh nan ohan lugal ad Edom. ‡ **38:13** Unu nan iSpain. § **38:16** Mid mapto' ya hiyah ne ma'alih Gubat an Armageddon (Rev. 16:16). * **38:17** Rev. 20:8-9.

7 At hiyanay panginnilaanyun holag Israel an mi'id di umat ay Ha"in an Dios ta olom
ni' ya adiyu mahkay ipidpidwan mamain ay Ha"in. Ya ta wan innilaon di tataguh
abablubabluy an Ha"in di immannung an na'abbagbagtun Dios an dayawonyun holag
Israel. 8 An amin daten inali' ya mi'id di bahhawnan ma'at. Ha"in an na'abbagbagtun
Dios di nanapit ete.
9 At hitun a'atan hatu ya awniat amungonyu nan buhug, ya pana, ya hapiaw, ya nan
gayang nan buhulyu ta panunguyu. At mabalin an panunguyu hanah pituy tawon. 10 At
adi mahkay mahapul hi un ayu umuy mangayiw ti do'ol mahkay nongkay di panunguyu.
At mibahhaw nongkay nan ninomnom nan buhulyun aton ti pohdondan polhon di
inadangyanyun holag Israel, mu da'yuat di mumpangngal hinan nun'abalul an inta'inda.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
11 Ya hitun a'atan hana ya waday lutan* iyabulut'un Dios an ilubu'an nan tungal da Gog
ya nan titindalunah did Israel hidih nan way owon an miyuy hi appit hi buhu'an di algaw
hinan way potto' nan ma'alih Na'ahinan an Baybay.† At mi'id mahkay di mange'wah di ti
nahawanan nan owon. At hay pungngadandan ne ya Hamon Gog.‡
12 At umuy hi pituy bulan ya un mabalin hi ilubu' nan holag Israel daden amin ta way
aton nan babluydan malenehan. 13 At an aminda ya mumbabaddanganda, at henen algaw
an pangipattiga' hinan nidugah an abalina' ya anabagtu' an Dios ya ta"on hi un dida ya
ma'al'alida. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
14 Ya malpah ay henen pituy bulan ya wadaday linala'in mabo'laan hi umuy munle'od
hi an amin hinan babluyda ta tigondah un way udum an agguy nilubu'. 15 At wa ay
di ah'upanda ya pinat'anda ta pangimmatunan nan umalin i'ibbada ta iyuydah nan
nangilubu'andah nan i'ibbadad Hamon Gog 16 ta malenehan nan babluyda. Ya awniat
ngadnan nan neheggon hidih Hamonah§ an miyunnudan henen ngadan hinan na'at eden
lugal.
17 At hitun a'atan hatu ya inalin nan na'abbagbagtun Dios di ayaga' anu nan hamuti ya
nan animal hi inalahan ta umalidah nan awadan di idadaana. Ti do'ol di dotag hi ononda
ya dalah inumonda. 18 At pun'a'anda nan odol, ya inumonda nan dalan nan titindalu, ya
ta"on hi un nan a'ap'apuda. At umatdah nan napaltin uyaw an kalnilu, ya nan manilhig
an kalnilu, ya baka, ya gandeng an nalpud Bashan. 19 Ya hitun paddungnay pamaltia'
ay danen tatagun paddungnay me'nong ya awniat onon nongkay di ahamuhamuti ya
animal ta engganah unda ma"abhug. Ya pun'inumday dalada ta engganah paddungnay
mabutongda. 20 At henen a'atana ya paddungnay indadaan'uh nan lamehaan di do'ol an
dotag di tagu ya kabayu. Ha"in an Dios di nanapit ete.
21 At hiyah ney pannigan di tataguh abablubabluy hinan nidugah an abalina' ya
anabagtu' an Dios hitun pummoltaa' ay dida. 22 Ya mete"an ne ya Ha"in mahkay an Dios di
mipanomnom hi dayawonyun tatagu' an holag Israel. 23 Ya hiyah ne goh di panginnilaan
nan tataguh abablubabluy an manu ay ingnganuy'u da'yuh din hopapna an holag Israel
ta nagubat ayu ya nun'a'atoyday udum ay da'yu ya niwa'atdah abablubabluy di udum ya
dumalat di numbaholanyu. 24 Ya manu ay nongkay ingnganuy'u da'yu ta omod un umat
hinay na'at ay da'yu ya dumalat nongkay hinan nun'appuhin ina'inatyu.
25 Mu ad ugwan ya Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya ibaga' an hom'o' da'yun holag
Jacob ta amungo' da'yun ta"on hi un malgom di niwa'atanyu ya inyanamut'u da'yuh
din babluyyu tuwali. Ya wagaha' da'yu ta pumhod di nitaguanyu ti adi' pohdon an
mapihula' an na'abbagtun Dios. 26 At malenggop ayu mahkay an munhituh nan babluyyu
ti mi'id mahkay di ita'otyu. At adi ayu mahkay bumabain an dumalat nan nun'appuhin
ina'inatyu. 27 At hitun pangiyanamuta' ay da'yu nongkay ya hiyah ne panginnilaan di
tataguh abablubabluy hinan anabagtu' an Dios. 28 Ya ta"on hi un da'yun tatagu' an holag
Israel ya awniat innilayun Ha"in nan Dios an madayaw. Ti ta"on hi un'u inyabulut hidin
hopapna ta niyuy ayuh udum an babluy mu amungo' da'yun amin, ya inyanamut'u da'yuh
din babluyyu tuwali an mi'id di ohah ma'angang. 29 Ya adi da'yu mahkay gun inganuy an
holag Israel an imbilang'uh tatagu' ti un'uat ipiyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan
da'yu. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

40

Nan Balbalun Timplun Apo Dios

* **39:11** Hay kulugon nan udum ya hiyay Nundotal an Ma'alih Jehoshaphat (bahaom nan footnote di Joel 3:2 ta innilaom di aatna). † **39:11** Unu Dead Sea. ‡ **39:11** Hay pohdonan ibaga ya *nan do'ol an titindalun Gog hinan way nundotal.*
§ **39:16** Hay pohdonan ibaga ya *nan do'ol an titindalu.*

1 Hidin miyapuluy algaw hinan nahhun an bulan eden miyaduwampulu ta lemay
tawon* hi nihinanmid Babylon an hiyah ne miyahimpulu ta opat an tawon hi napa"ian ya
nanakupan di iBabylon hi ad Jerusalem di nangela' goh hinan nidugah an abalinan Apo
Dios. 2 At paddungnay nun'enapa', ya inyuya' hi ad Israel hidih nan tulid di duntug.† At
hidin inyamang'uh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya tinnig'u han
ongol an babluy an wah diday a'abung. 3 Ya inyuya' ay Apo Dios hinan neheggon hidi.
Ya tinnig'u han lala'ih‡ dih nan way pantaw an mumbenang an ay gambang. Ya waday
inodnana an paddungnay linubid an adu"oy an lukud, ya han ayiw an lukud goh. 4 Ya
inalinan ha"in di, “Ezekiel, donglom ni' tun ibaga', ya olom ni' ya pa'attiggom an amin nan
ipattig'un he"a ti hiyatuy dumalat hi niyaliam hitu. At an amin nan tigom ya ipa'innilam
hinan i'ibbam an holag Israel.”

Nan Pantaw an Niyappit hi Buhu'an di Algaw

5 Ya tinnig'u han na'allup an nele'woh eden awadan di Timplu. Ya innal den tagu din
punlukudna ta linukudna din allup, ya himpuluy umpih inata'nangna ya inugtulna. 6 Ya
nunti'id hinan pala'ad, ya linukudnay inata'nang den pantaw an wah appit hi buhu'an di
algaw, ya himpuluy umpi.

7 Ya heden hulig di pantaw ya waday tulun nundinammang an kuwaltun di mung-
guwalya. Ya numpapaddung di lukudda an himpupuluy umpi di inadu"oyda, ya himpuluy
umpi di inabellogda. Ya hay numbattanan danen kuwaltun di guwalya ya hiyam di umpih
inugtulna. Ya nan da'puh di kuwaltun hanan guwalya an nan humigupan hinan way salas
ya himpuluy umpi goh. 8 Ya linukudnah nen salas an nihagang hinan way Timplu, 9 ya
himpulu ta opat di umpih inata'nangna, ya opat di umpiy inugtul di da'ligna.

10 At numpapaddung di lukud nan akuwakuwaltun pungguwalyaan an nundidinam-
mang. Ya umat goh an numpapaddung di inugtul nan da'ligna an holda' daden
kuwaltu. 11 Ya linukudna goh nan humigupan hinan way pantaw, ya hay lukudna ya
himpulu ta pituy umpih benellogna, ya duwampulu ta duway umpiy dinu"oyna. 12 Ya
hinan kolhoddan nan hinohhan kuwaltun pungguwalyaan ya waday hoho'ho'dod an
dedengnan himbaba'intiy pulgada di inata'nangda ya inugtulda. Ya hanan kuwaltu ya
numpapaddung di lukudda an himpupuluy umpi nongkay di benellogda ya inadu"oyda.

13 Ya ente"an goh den tagun linukud di hinagang nan ohan kuwaltuh engganah
nan hinagang nan dammangnan kuwaltu, ya umuy hi napat ta han tuluy umpi di
numbattananda. 14 Ya linukudna goh nan salas, ya hay benellogna ya tulumpulu ta opat
di umpi. 15 Ya linukudnay inadu"oy nan owon an ente"anah nan da'lig nan nahhun an
humigupan ta engganah nan pogpog di salas, ya nawalu ta han pitu ya han godway umpi.
16 Ya waday i"itang an tawan nan hinohhan kuwaltun pungguwalyaan hi niyappit hi dola.
Ya umat goh an wadaday tawadah dih bunolna. Ya hinan pangngel nan pantawda ya
waday niyal'altih nan da'lig hi latlatun di ayiw an palma.

Nan Gettaw di Timplu

17 Ya initnuda' goh ta inyuya' hinan gettaw di Timplu. Ya tinnig'u han tulumpulun
kuwaltun nele'woh hinan gettaw nan Timplu an nun'ido'opdah nan allup. Ya nan
papantawda ya nihagangdah dih nan gettaw an nada'da'an hi batu. 18 Ya heden gettaw
ya wah nan nanginnompa an nawalu ta han lemay umpih benellogna. 19 Ya hay lukud di
numbattanan nan pantaw di allup nan nanginnompan gettaw hi engganah nan pantaw
di allup nan nammagtun gettaw an wah bunolna ya hinggahut ta han nanom ta waluy
umpi.

Nan Pantaw di Allup an Niyappit hi Iggid

20 Ya immuyna goh linukud di inadu"oy ya benellog nan pantaw di allup hi appit hi
iggid an humawang damdamah nan gettaw di Timplu. 21 Ya wadada goh di hintutlun
kuwaltun pungguwalyaan an nundidinammang. Ya hay lukud daden kuwaltu ya ta"on
hi un hay lukud nan nun'iholda' ay daden kuwaltu ya umat hi lukud nan wah dih nan
pantaw di allup hi appit hi buhu'an di algaw. Ya umat goh an nawalu ta han pitu ya han
godway umpiy inadu"oy nan owon an numpumbattanan daden kuwaltu ta engganah nan
way ongol an kuwaltun salas an wah nan pogpogna an napat ta han tulu ya han nahuluk
hi godway umpih benellogna. 22 Ya ta"on hi un nan humigupan, ya nan tawa, ya nan
kuwaltu, ya nan niyal'alti an latlatun di palma ya nipaddung goh di lukuddah nan wah
dih nan pantaw di allup hi appit di buhu'an di algaw. Ya wada goh di pitun pala'ad ya
unta dumatong hinan pantaw di allup, ya umat goh an waday salas an wah nan pogpogna
an nihagang hinan gettaw di Timplu. 23 Ya hinan dammang di pogpog nan kuwaltun

* **40:1** Unu hidin April 28, 573 B.C. † **40:2** Henen duntug ya nan pangiha"adandah nan Timplun Apo Dios hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **40:3** Mid mapto' ya hiyay ohan anghel Apo Dios.

nihagang hinan gettaw ya wah di goh han nammagtun pantaw di allup an miyuy hi bunol di Timplu an umat goh damdamah nan wah dih nan nammagtun pantaw di allup hi appit di buhu'an di algaw. Ya linukud nen taguy numbattanan danen nundinammang an pantaw di allup, ya hinggahut ta han napitu ya han lemay umpi.

Nan Pantaw di Allup an Wah Appit hi Agwan

24 Ya initnuda' goh eden tagu ta inyuya' hinan way pantaw di allup an wah appit hi agwan. Ya linukudna nan pantaw di allup, ya nan da'lig hi bunolna, ya nan kuwaltun hogpan, ya nipaddung di lukuddah nan wah nan duwan pantaw di allup. 25 Ya wah dida goh di akuwakuwaltu an waday tawada. Ya hay inadu"oy nan owon ya nawalu ta han pitu ya han godway umpi, ya napat ta han tulu ya han nahuluk hi godway umpi di benellogda. 26 Ya wada goh di pituh pala'ad ya unta dumatong hinan ongol an kuwaltun salas an nihagang hinan gettaw di Timplu. Ya umat goh an wadaday niyal'altih nan da'lig an latlatun di palmah nan nundinammang an da'lig hi appit hi bunolna an nihagang hinan owon. 27 Ya hidih nan dammang den pantaw di allup ya wah di nan nammagtun pantaw an miyuy hi bunol di Timplu an nihagang hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. At linukudna goh di numbattanan danen pantaw, ya hay lukudna ya hinggahut ta han napitu ya han lemay umpi.

Nan Nammagtun Pantaw di Allup hinan Nammagtun Gettaw hi Bunolna

28 Ya initnuda' goh eden tagu ta immuy amih nan nammagtun gettaw hi bunolna an ene'wamih nan nammagtun pantaw di allup hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya linukudnah den nange'wanmin pantaw di allup, ya nipaddung di lukudnah nan udum an nammagtun pantaw di allup. 29 Ya nan akuwakuwaltuh di, ya nan tawada, ya nan holda' di akuwakuwaltu, ya nan ongol an kuwaltun salas ya nipaddung di lukuddah nan udum. 30 Mu nan o'ong'ongngol an kuwaltun salas hinan wah nan nammagtun pantaw an allup ya hay benellogdan hinohha ya napat ta han tulu ya han nahuluk hi godway umpi, ya waluy umpiy inadu"oyda. 31 Ya nan ongol an kuwaltun salas ya nihagang hinan nammagtun gettaw hi bunolna. Ya wadaday niyal'altih nan nundinammang an da'lignah latlatun di ayiw an palma. Ya waday walun pala'ad hi mumpati'id an niyatam hinan pantaw.

32 Ya initnuda' goh ta immuy amih nan nammagtun gettaw hi bunolna an ene'wamih nan nammagtun pantaw di allup an niyappit hi buhu'an di algaw. Ya linukudnah den nange'wanmi, ya nipaddung goh di lukudnah nan udum. 33 Ya umat goh hinan hinohhan kuwaltun pungguwalyaan hidi, ya nan holda' danen kuwaltu, ya nan tawada, ya nan ongol an kuwaltun salas an nipaddung goh di lukuddah nan udum. Ya hay lukud goh nan owon ya nipaddung hinan udum an nawalu ta han pitu ya han godway umpiy dinu"oyna, ya napat ta han tulu ya han nahuluk hi godway umpih benellogna.

34 Ya nan ongol an kuwaltun salas ya nihagang hinan nammagtun gettaw. Ya umat goh an wadaday niyal'altih nan nundinammang an da'lignah latlatun di ayiw an palma. Ya waday walun pala'ad hi mumpati'id an niyatam hinan pantaw.

35 Ya initnuda' goh enen taguh nan nammagtun pantaw di allup hi appit di iggid. Ya linukudna, ya nipaddung goh damdamay lukudnah nan udum. 36 An umat hinan hinohhan kuwaltun pungguwalyaan ya nan holda' danen kuwaltu, ya nan tawada, ya nan ongol an kuwaltun salas ya nipaddung di lukuddah nan udum. Ya umat goh an nawalu ta han pitu ya han godway umpiy dinu"oyna, ya napat ta han tulu ya han nahuluk hi godway umpiy benellogna. 37 Ya nan ongol an kuwaltun salas ya nihagang goh hinan nammagtun gettaw. Ya umat goh an wadaday niyal'altih nan nundinammang an da'lig hi latlatun di ayiw an palma. Ya wada goh di waluh pala'ad an mumpati'id an niyatam hinan pantaw.

Nan Kuwaltun Pangidadaanan hinan Me'nong

38 Ya hinan ongol an kuwaltun salas hi appit hi iggid hinan nammagtun pantaw di allup hi bunolna ya waday nida"it an kuwaltun pangiyulahandah nan paltiondah Onong an Moghob. 39 Ya wadaday lamehaan hinan ongol an kuwaltun salas an hindudway nundinammang. At hiyanay pangipaltiandah nan animal hi Onong an Moghob, ya nan Onong di Bahol, ya nan Onong di Nibahhawan. 40 Ya wadada goh di opat an lamehaan hinan nammagtun gettaw an nahindudwan numpinangngel hinan pala'ad den ongol an kuwaltun salas hinan nammagtun pantaw di allup hi bunolna. 41 At walun amin daden lamehaan, at hidiy pangipaltianda nongkay hinan onong. Ti opat hinan way ongol an kuwaltun salas, ya opat goh hinan nammagtun gettaw an wah nan numpinangngel den pala'ad di ongol an kuwaltun salas. 42 Ya hanan opat an lamehaan an pangipaltiandah nan Onong an Moghob ya batuy nahilhilan hi niyamma. Ya hay inadu"oyda ya benellogda ya tulumpulu ta duway pulgada, ya hay inata'nangda ya duwampulu ta ohay pulgada. Ya

hanan lamehaan di pangipattu'andah nan mun'atadom an pamaltidah nan animal an Onong an Moghob ya nan udum an me'nong. 43 Ya hinan da'lig ya wah diday pata' an hintutluy pulgaday inadu"oyda. At hiyanay pumpangihabluyandah nan udum an dotag. Ya hinan lamehaan nongkay di pangipattu'andah nan dotag an me'nong.

Nan Kuwaltun di Padi

44 Ya initnuda' goh eden taguh dih nan nammagtun gettaw hi bunolna. Ya wadaday duwan kuwaltuh di an nan oha ya neheggon hinan nammagtun pantaw di allup hi appit hi iggid an nihagang di pantawnah appit hi agwan. Ya nan oha ya neheggon hinan nammagtun pantaw di allup hi appit hi agwan an nihagang di pantawnah appit hi iggid. 45 Ya inalinay, “Hanan kuwaltun nihagang di pantawnah appit hi agwan ya hay ihinan nan papadin mungguwalya ta nan maphod di ma'ma'at hinan Timplu. 46 Ya nan kuwaltun nihagang hi appit hi iggid ya hay ihinan nan papadin mungguwalyah nan way pun'onngan hi me'nong. Didatu nan holag Zadok. Dida ya anggay di holag Levi hi mabalin an munhulbin Apo Dios hidih nan nammagtun gettaw.”

47 Ya innayunan linukud goh nan nammagtun gettaw hidih bunolna, ya napapaddung di lukudda an hinggahut ta han napitu ya han lemay umpi di benellogna. Ya waday pun'onngan an nihagang hinan kuwaltun Apo Dios.

Nan Timplun Apo Dios

48 Ya initnuda' goh ta immuy amih nan salas di Timplu, at linukudna, ya duwampulu ta han opat ya han godway benellog di pantawna, ya hingwaglu ta han nahuluk hi godway umpiy inugtul di nundinammang an da'ligna, ya hay benellog danen nundinammang an da'ligna ya nahuluk hi lemay umpi. 49 Ya waday himpulun pala'ad an mumpati'id an niyatam hinan pantaw di salas nan Timplu. At hay dinu"oyna ya tulumpulu ta han opat di umpi, ya duwampuluy umpiy benellogna. Ya hinan pantaw ya waday duwan tu'ud an nundinammang.§

41

1 Ya initnuda' goh eden lala'i ta inyuya' hinan Me'gonan an Kuwaltu. Ya linukudna nan numbinnangwah an da'lig hinan pantaw, ya hay inugtulda ya himpupulu ta han godway umpi, 2 ya danen da'lig ya hay benellogda ya hingwaglu ta han nahuluk hi godway umpi. Ya hay benellog nan pantaw ya himpulu ta han pitu ya han godway umpi. At hay benellog den kuwaltu ya tulumpulu ta han lemay umpi, ya napituy umpiy dinu"oyna.

3 Ya himmigup* goh hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya linukudna nan pantaw, ya himpulu ta han nahuluk hi duway umpiy dinu"oyna, ya himpulu ta han godway umpi di benellogna. Ya tulu ya han godway umpiy inugtulna. 4 Ya linukudna nan kuwaltu, ya tulumpulu ta han lemay umpiy benellogna ya inadu"oyna. Ya inalinan ha"in di, “Hiyah te nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu.”

5 Ya palpaliwan goh ya immuyna linukud nan da'lig di Timplu, ya himpulu ta han godway umpih inugtulna.Ya hinan da'lig di Timplu ya wadaday i"itang an kuwaltun nele'woh an himpiptuy umpih benellogda. 6 Ya hanan kuwaltu ya hintutluy galadu. Ya hinohhah nan galadu ya wah diday tulumpulun kuwaltu. Ya du'du"oy di dinangal nan miyadwan galadu, at belbellog ya un nan nahhun an galadu. Ya umat goh hinah nan miyatlun galadun du'du"oy di dinangalna, at belbellog goh ya un nan miyadwan galadu. Ya daten dinangal ya unda nida"it ya anggay hinan da'lig di Timplu an agguy niyohhay dinangaldah nan dinangal di Timplu. 7 At daten nun'ida"it an kuwaltuh nan nunlene'woh ya gun umambilog hi engganah bagtuna. Ya waday pala'ad an mumpati'id an miyuy hinan miyadwan galadu, ya umat goh hinan miyatlun galadu.

8 Ya henen Timplu ya nammagtuy nipabunana an himpulu ta han godway umpih inata'nangna, ya hiyah ne goh di nipognadan nan nun'ida"it an kuwaltuh di. 9 Ya nan da'lig danen kuwaltu an niyappit hi dola ya walu ta han nahuluk hi godway umpiy inugtulda. Ya wada han mi'id di bolda'na an nibattan ay danen kuwaltu.

10 Ya nan akuwakuwaltun di papadi ya tulumpulu ta han lemay inadagwidan danen kuwaltu. 11 Ya wadaday pantaw an pange'wan an humigup ay danen kuwaltun puntalep-nan an nan oha ya wah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan oha ya wah appit hi agwan. Ya hay benellog nan batun nipabunan daten kuwaltu an nidawdaw hi dola ya walu ta han nahuluk hi godway umpi.

---

§ **40:49** Hay ngadan daten duwan tu'ud hinan Timplun impiyamman Solomon ya da Boaz ay Jakin (I Ki. 7:21). * **41:3** Mattig an anggay nan lala'in anghel Apo Dios di himmigup hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya agguy ni'yuy hi Ezekiel ti anggay nan Nabagtun Padiy way biyangnan humigup, ya hene ya mamenghan hi hintawon (Lev. 16:1-34; Heb. 9:7).

12 Ya wada goh di ohan abung an nipata'dog hi hinagang nan Timpluh appit hi alimuhan
di algaw an hinggahut ta han nabongle ya han pitu ta han godway umpiy dinu"oyna, ya
hinggahut ta han duwampulu ta han duwa ya han godway umpih benellogna, ya walu ta
han nahuluk hi godway umpih inugtul di da'ligna.
13 Palpaliwan ya linukudna goh di luwal nan Timplu, ya hinggahut ta han napitu ya
han lemay umpiy dinu"oyna. Ya umat goh hinay lukud di mete"ah agwid nan Timplu an
la'uhana nan nammagtun gettaw hi engganah un dumatong hinan nipata'dog an abung
hi appit di alimuhan di algaw an hinggahut ta han napitu ya han lemay umpi goh. 14 Ya
hay benellog nan nammagtun gettaw nan Timpluh appit hi buhu'an di algaw hi engganah
nan hinagangna ya hinggahut ta han napitu ya han lemay umpi goh.
15 Ya linukudna goh di inadu"oy den nipata'dog hinan way hinagang nan Timpluh appit
hi alimuhan di algaw an middum nan kuwaltuh nan numbinnangwah, ya umat goh an
hinggahut ta han napitu ya han lemay umpi.
Nan Me'gonan an Kuwaltu, ya nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya nan salas
an nihagang hinan nammagtun gettaw, 16 ya ta"on hi un nan apantapantaw, ya nan
atawatawa, ya nan tulun kuwaltun nida"it ya nagottapandan amin hi ayiw an mete"ah
nan dotal hi engganah nan tawa. Ya natangban goh nan atawatawah ayiw. 17 Ya hana ay
goh an da'lig hi bunol di Timplu ya nagottapan goh hi ayiw 18 an na'al'altian hi latlatun
di ayiw an palma ya nan cherubim† an nibetabeta'da. Ya hinohhan danen cherubim ya
duway angahdah niyal'alti 19 an angah di taguy ohan inhagangnah nan niyal'altin ayiw
an palma, ya angah di layon di ohan inhagangna goh hinan nehnod an niyal'altin ayiw
an palma. At umat hinan amin di niyal'altih nan nunlene'woh hi bunol di Timplu. 20 At
mete"ah nan dotal hi engganah bagtun di pantaw ya umat hinay niyal'altih nan Me'gonan
an Kuwaltu.
21 Ya nan hamban di pantaw nan Me'gonan an Kuwaltu ya nipaddung hinan hamban
di pantaw nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. 22 Ya hinan hinagang di Nidugah an
Me'gonan an Kuwaltu ya wada han pun'onngan an hay niyamma ya ayiw an nahuluk hi
lemay umpiy amaluhungna, ya tulu ta han godway umpih benellogna. Ya inalin nen tagun
ha"in di, “Hiyah te mangipanomnom an wagwadah Apo Dios hinan tataguna.”
23 Ya nan pantaw nan Me'gonan an Kuwaltu ya nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu
24 ya nadugway tangobdan hinohha an un munhiyan di ibughulanda. 25 Ya niyal'altin
danen tangob di latlatun nan cherubim ya nan ayiw an palma an umat hinan da'lig. Ya
waday ayiw an nidawdaw ta atap nan pantaw. 26 Ya nan salas ay goh ya wadaday i"itang
an tawana an na'al'altian hi latlatun di ayiw an palma.

42

Nan Ihinan di Papadih Appit hi Iggid

1 Initnuda' goh eden tagu, ya limmahun amih nan nanginnampan gettaw an niyappit
hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. At immuy amih nan awadan di abung
hinan delloh di nammagtun allup an niyappit hi iggid. 2 Henen abung an nihagang
hi iggid ya hinggahut ta han napitu ta lemay umpiy dinu"oyna, ya nawalu ta han pitu
ya han godway umpiy benellogna. 3 Ya waday nundidinammang an kuwaltu. Ya hay
benellog nan akuwakuwaltun niyappit hinan Timplu ya tulumpulu ta lemay umpi an
mipalpuh nan da'lig. Ya umat goh hinay lukud nan akuwakuwaltun wah dammangna an
nihagang hinan nanginnampan gettaw. Ya danen nundidinammang an akuwakuwaltu
ya tuluy galadu, mu agguyda numpopotto'. 4 Ya hinan gagwan numpumbattanan nan
nundinammang an akuwakuwaltu ya waday dalan an himpulu ta pitu ta han godway
umpiy benellogna, ya hinggahut ta han napitu ta lemay umpiy dinu"oyna. Ya an amin di
pantaw danen kuwaltu ya nihagang hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.
5 Ya nan akuwakuwaltuh nan miyadwan galadu ya mamannog ya un nan akuwakuwaltuh
nan hopap di galadu, ya umat goh hinan miyatlun galadu an mamanmannog ya un
nan akuwakuwaltuh nan miyadwan galadu. 6 Ti daten tulun galadu ya mi'id di tu'ud
nan miyadwa ya nan miyatlu, at hiyaat un nan miyatlun galadu ya it'ittang ya un nan
miyadwan galadu, ya umat goh hinan miyadwan galadu an it'ittang ya un nan hopap
di galadu ti unda nun'ipattu' an agguyda niyummat hinan udum an a'abung hinan
gettaw. 7 Ya hinan hopap di galadu ya waday allup an neheggon hinan akuwakuwaltu,
ya niyappit hinan nanginnampan gettaw an hay dinu"oyna ya nawalu ta han pitu ya han
godway umpi. 8 Ya hanan akuwakuwaltuh appit hi luwal hinan nanginnampan gettaw
ya nawalu ta pitu ta han godway umpiy inadu"oyda. Mu nan akuwakuwaltun nihagang
hinan Timplu ya hinggahut ta han napitu ta lemay umpiy inadu"oyda. 9 Ya nan mahhun

† **41:18** Didanay ohan kalahin di anghel Apo Dios, ya mun'adugda.

an duwan nundinammang an kuwaltuh nan hopap di galadu ya waday pantawda an niyappit hi buhu'an di algaw an mipalpuh nan nanginnampan gettaw.

Nan Ihinan di Papadih Appit hi Agwan

10 Ya umat goh an waday akuwakuwaltuh appit hi agwan an nedelloh hinan allup
ya niyappit hinan nanginnampan gettaw. Ya napapaddung di inatdan nangiyamma ay
11 daten kuwaltu an nipaddung hinan akuwakuwaltuh appit hi iggid. Ya hinan gagwan
numpumbattanan nan nundinammang an akuwakuwaltu ya waday dalan an nipaddung
hinan wah appit hi iggid. Ya hay lukudda ya nipaddung goh hinan akuwakuwaltun wah
12 appit hi iggid. Ya wada goh di papantaw hanan kuwaltun niyappit hi agwan ya hinan
buhu'an di algaw hi nete"an di allup hi humigupan.

13 At inalin nen tagun ha"in di, “Nan akuwakuwaltuh appit hi iggid ya agwan an
nihagang hinan nammagtun gettaw ya hiyanay ihinan nan papadi an hidiy panganandah
nan me'gonan an onong Apo Dios hi unda mi'dammun Hiya. Ya gapu ta me'gonan an
kuwaltu at hidiy pangipatangandah nan me'gonan hi midat an onong an nan Onong
an Ma'an, ya Onong di Bahol, ya Onong di Nibahhawan. 14 Ya wa ay ta humigup nan
papadih nan duwan kuwaltu an nan Me'gonan an Kuwaltu ya nan Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltu ya adi mabalin an lumahun ta umuy hinan nammagtun gettaw hi engganay
un munhukat hi lubungna. Ti mahapul an hukatana nan inlubungnah nunhulbianan Apo
Dios ti me'gonan.”

15 Ya unat goh lempah nen tagun linukud an amin di bunol nan Timplu ya initnuda'
ta limmahun amin ene'wamih nan pantaw di allup an niyappit hi buhu'an di algaw, ya
linukudnan amin nan nunlene'woh. 16 Ya hidin linukudna nan pangngel di Timplu an
niyappit hi buhu'an di algaw ya waluy gahut ta han napitu ta lemay umpiy dinu"oyna.
17 Ya numpaddung di lukudnah niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw,
18 ya nan niyappit hi buhu'an di algaw, 19 ya hinan niyappit hi agwan hi pangngelna. 20 At
linukudna nan opat an napinpinangngel hinan nunlene'woh. Ya waday allupnah nan
nunlene'woh an hay dinu"oyna ya hinggahut ta han napitu ta lemay umpi, ya waluy gahut
ta han napitu ta lemay umpiy benellogna. Ya henen allup di niholda' hinan me'gonan an
lugal ya hinan adi me'gonan.

43

Hay Namnangan Goh Apo Dios hinan Timplu

1 Ya inyuya' goh eden taguh nan pantaw an niyappit hi buhu'an di algaw. 2 Ya tinnig'uy
benang Apo Dios an dayawon tu'ud Israel an na'uy an malpuh appit hi buhu'an di
algaw an hay gangoh di hapitna ya umat hinan gongaah nan dalluyun hinan baybay, ya
pinapatalana tun lutah nan benangna. 3 Ya henen tinnig'u ya umat hidin tinnig'uh din
immalianan nama"id Jerusalem, ya umat goh hidin tinnig'uh nan Wangwang an Kebar.
At nunnaudo' an nunluung ta ene'gona'. 4 Ya ene'wan nen benang Apo Dios hinan pantaw
an niyappit hi buhu'an di algaw, ya himmigup hinan Timplu.

5 Ya inyuya' hinan Na'abuniyanan an Lennawah nan nammagtun gettaw di Timplu.
Ya tinnig'u nan benang Apo Dios an nun'olog hinan Timplu. 6 Ya hidin timma'dogan
nan tagun nedelloh ay ha"in ya waday dengngol'uh ni'hapit ay ha"in an nalpuh bunol
di Timplun 7 alyonay, “Ezekiel, hiyah tey pumpapto'a' an paddungnay pangidah'aya'
hi hu'i'. Ya hiyah te goh di paddungnay punhituwa' ta mimidduma' ay da'yun holag
Israel hi enggana. At da'yu ya ta"on hi un nan aliyu ya adiyu mahkay puhion nan
me'gonan an ngadan'u an dumalat hinan pundayawanyuh nan bulul an paddungnay
ilugtapana' ay da'yu. 8 Ti endellohyuy pantawyuh nan pantaw di Timplu', ya endellohyu
goh nan tu'udyuh nan tu'ud'u. At nan da'lig ya anggay di numbattanan tu'u. Ya pinuhiyu
nan me'gonan an ngadan'u an dumalat nan umipabain an ina'inatyu. At hiyaat unna'
bimmungot ya inubah'u da'yu. 9 Ya ad ugwan ya mahapul an ipogpogyu nan ato'atonyu
an umat hi aton nan mi'lala'i ta pa"ionyu nan bulul nan aliyu. At Ha"in ya mi'hinaa' ay
da'yuh enggana.”

10 Ya intuluy Apo Dios an inalin ha"in di, “Ezekiel, ulgudom di aat ten Timpluh nan
i'ibbam an holag Israel, at bumainda ti nan numbaholanda. 11 Ya gulat ta bumainda
an dumalat nan numbino'ob'on an nun'appuhin ina'inatda ya impa'innilam ay dida nan
aat di napanuhan tun Timplu an umat hinan tigawna, ya aatna, ya pantawna, ya nan
pange'wan an lumahun, ya ibagam goh ay didan amin nan ma'unud an atondah nan
Timplu. Ya itudo'mun amin hatu ta way unudonda.

12 Ya hay aptan ahan hi unudonyu ya mahapul an mi'id di umalih an amin hinan
nunlene'woh an nabagtun awadan tun Timplu ti wah tua'.”

Hay Aat nan Pun'onngan

13 Ya inalin goh Apo Dios di, “Umat hituy aat di lukud nan pun'onngan an nan ayiw di
inusalna (ma'innila an nan ayiw an lukud ya duwampulu ta ohay pulgada di dinu"oyna).
Ya hay inata'nang di nunliniblib an puun di pun'onngan ya duwampulu ta ohay pulgadah
inata'nangna, ya duwampulu ta ohay pulgada goh di benellogna. Ya an amin nan
nunliniblib an pingit di pun'onngan ya waday balina an hiyam di pulgaday benellogna.
Hiyah ne aat di inata'nang nan pun'onngan. 14 Ya mete"ah nan dopona an nan nitumu'
hinan luta ta engganah nan ampan nan paddungnay balina ya tulu ta han godway umpih
inata'nangna. Ya mete"ah nan it'ittang an paddungnay bali ta engganah nan ong'ongngol
ya pituy umpiy inata'nangna, ya duwampulu ta ohay pulgada di benellogna. 15 Ya hay
inata'nang nan pun'onngan ya pituy umpi. Ya waday ay ha'gud an nepong hinan opat an
duguna. 16 Ya numpapaddung di napinpinangngel an duwampulu ta ohay benellogna, ya
duwampulu ta oha goh di dinu"oyna. 17 Ya nan gagwana ya napapaddung di lukudna
an duwampulu ta opat ta han godway umpiy dinu"oyna ya benellogna. Ya waday
paddungnay balina hinan nunliniblib an himpulu ta han godway pulgaday benellogna.
Ya nan niyamma an umayuhan di mitapal ya duwampulu ta ohay pulgada. Ya nan pala'ad
hinan pun'onngan ya nihagang hi buhu'an di algaw.”
18 Ya inalin goh Apo Dios di, “Ezekiel, hiyah te alyo' an nan na'abbagbagtun Dios: Wa
ay ta niyamma nan pun'onngan ya mahapul an idawatmu. Ya umat hituy uldin an ma'at
hi atom an mange'nong hinan Onong an Moghob, ya nan pangiwalhiam hinan dalah nan
pun'onngan. 19 Hay atom ya nan pa"ilog an bakay idatmuh nan papadih Onong di Bahol.
Ya anggay nan holag Levi an papadin holag Zadok di munhulbin Ha"in. 20 Ya ummal'ah
dalan di baka, ya inlamuhmuh nan opat an ay ha'gud di pun'onngan, ya hinan opat an
dugunah nan tu'yapna, ya hinan paddungnay balih nan nunliniblib ta malenehan di
paddungnay lugit nan pun'onngan. 21 Ya ummal'ah nan bakah Onong di Bahol ta gohbom
hinan lugal an na'alih panghoban hi dola an neheggon hinan Timplu.
22 Ya hinan mabiggat ya iyalim di buta'al hi gandeng an nan mi'id ah ganitna ta
e'nongmu ta Onong di Bahol ta malenehan nan pun'onngan an umat hidin inatmuh nan
manilhig an pa'ongngol an baka. 23 Ya wa ay ta malpah hene an punleneham hinan
paddungnay lugit ya innalmuy pa'ongngol an baka ya nan buta'al an kalnilun mi'id ah
ganitda 24 ta e'nongmu dida ay Ha"in. Ya mahapul an iwalhin nan papadi nan ahin hinan
me'nong ta nalpah ay ya unda mahkay gohbon ta onong'u.
25 Ya abigabigat hi pituy algaw ya mahapul an gunmu e'nong nan buta'al an gandeng,
ya nan uyaw an baka, ya nan buta'al an kalniluh Onong di Bahol. Mu hanan animal
ya mahapul an mi'id ahan ah ganitda. 26 At pituy algaw di pangidawatan nan papadih
nan pun'onngan ta paddungnay malenehan ta midadaan. 27 Ya wa ay ta nalpah henen
pituy algaw ta hinan miyawaluy algaw ya mahapul an nan papadi ya e'nongdah nan
pun'onngan di Onong an Moghob ya nan Onong hi Pi'lenggopan ay Apo Dios. At abuluto'
hanan me'nong. Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ete.”

44

Nan Pantaw an Niyappit hi Buhu'an di Algaw ya Nitangob

1 Ya initnuda' goh hidin taguh nan way nammagtun pantaw di allup an nihagang hinan
Me'gonan an Kuwaltuh appit di buhu'an di algaw, ya nitangob. 2 Ya inalin Apo Dios
ay ha"in di, “Heten pantaw ya mitatangngob, ya adi mibugbughul. Ya mi'id ah ohah
mange'wan humigup ti Ha"in an Dios an dayawonyun holag Israel ya hiyah tey nange'wa'.
3 Mu anggay nan alid Israel di mange'wan umuy mangan hinan me'gonan an ma'an hi
hinagang'u. Mu mahapul an nan pange'wanan salas hinan pantaw di nammagtun allup
di owona goh an lumahun.”
4 Ya initnuda' goh enen taguh nan hinagang di Timplu an ene'wamih nan way
nammagtun pantaw hi appit hi iggid. Ya unat goh intigaw'u ya tinnig'u han benang Apo
Dios an nun'onan hinan Timplu. At nunlu'buba' ta e'gona' Hiya.

Nan Tatagun Muntamuh nan Balbalun Timplu

5 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Ezekiel, ihamadmun tigon ya donglon an amin tun
ibaga' ay he"ah aat an amin nan niyuldin hi mahapul an ma'unud ya nan mahapul an
ma'at hinan Timplu'. Ya ihamadmun nomnomon nan ibaga' an nan miyabulut ya nan
adi miyabulut an humigup eten Timplu'. 6 Ya ibagam hinan ma'angohhoy an i'ibbam an
holag Israel an alyom di, Hiyah te aat di hinapit nan na'abbagbagtun Dios an inalinay,
Ammuna ya impogpogyun holag Israel nan na"appuhin umipabain an ato'atonyu! 7 Ti
hay nappuhih inatyu goh ya pinuhiyu nan Timplu' ti inyabulutyuy nalpuh nan udum an
babluy an humigup an ta"on hi un agguy nakugit unu mi'bohhol ay Ha"in hinan gutud di
pun'onnganyu. At hiyah ne dimmalat hi numbaholandan Ha"in an ta"on unda nun'onong

hinan ma'an, ya taba, ya nan dala. Ya imbahhawda nan ni'tulaga' ay da'yu. 8 Ya agguyyu
inunud nan intugun'uh aat di atonyu an mangitamuh nan me'gonan an ma'ma'at an
unyuat goh pento' di udumnan tatagu ta diday mangipapto' hinan Timplu'. 9 At hiyaat
un Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya alyo' di, Adi miyabulut nan nalpuh udum an babluy
an agguy nakugit ya nan ma'angohhoy ay Ha"in an humgop hinan Timplu' an ta"on hi
unda bunag an ni'hitun da'yun holag Israel.
10 Ya moltao' nan udumnan holag Levi an nan'ug ay Ha"in hidin nan'uganyun holag
Israel ay Ha"in hi nundayawandah nan bulul. 11 Mu hay mabalin hi atonda ya diday
mungguwalyah nan apantapantaw hinan Timplu'. Ya diday mamaltih nan Onong an
Moghob ya nan onong di tatagu. Ya bumadangda goh hinan tatagun umalin mundayaw.
12 Mu mamoltada damdama an dumalat nan nundayawandah nan bulul ta omod un hiyay
dimmalat hi numbaholanyun holag Israel. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
13 Ya adi' ahan abuluton an itamuana' ay didan umat hi padi, ya adida goh ahan meheggon
hinan malgom an ibilang'uh me'gonan an namamah nan me'nong ay Ha"in ti mahapul
an holtaponday bainda an dumalat nan umipabain an ina'inatda. 14 Mu dida damdamay
mangat hinan udum an matamuwan hinan Timplu'.
15 Mu nan papadin holag Levi an nan holag Zadok di nanginaynayun an nanalimun
hinan Me'gonan an Kuwaltuh din nan'ugan nan udumnan da'yun holag Israel ay Ha"in.
Ya mabalin an Ha"in di itamuanda ta diday mange'nong hinan taba ya dala. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 16 At anggay didah humigup hinan Me'gonan an
Kuwaltu ta dida nongkay di mangitamuh nan ipatamu'.
17 Ya wa ay ta humigupdah nan pantaw an mipluy hinan gettaw hi bunol nan Timplu ya
mahapul an munlubungdah nan linen, ya adida ilubung di nalpuh nan dutdut di kalnilu.
18 Ya mahapul goh an nan linen an turban di iyuklupda, ya linen goh di mundalinat hi
ilubungda. Ya adida ahan igina'uy umipalengot ay dida. 19 Ya wa ay ta lumahundah
nan gettaw an wadan di tatagu ya mahapul an anonda nan inlubungdan nuntamuh nan
Timplu, ya impatangdah nan Me'gonan an Kuwaltuda, ya nunhukatda ta adi dopoon nan
tatagu nan me'gonan an lubungda ta mi'id di ma'at ay didah nappuhi.
20 Ya mahapul an adida ih'ihan di buu'da,* ya adida goh ipa'adu"oy† ta un matpong
an gun ma'oltan. 21 Ya mahapul an adida uminum hi bayah hi unda humigup hinan
nammagtun gettaw an wah bunolna. 22 Ya mahapul an adida ahawaon nan babain nabalu
unu nan ni'hiyan ta hay ahawaonda ya nan babain holagyun Israel an mi'id ah nangelo'
unu nan nabalu an ahawan di padin natoy. 23 Ya mahapul an itududan da'yun tatagu' an
mangimmatun hi aat di me'gonan ya nan adi me'gonan, ya nan mibilang hi maleneh ya
nan adi maleneh. 24 Ya diday manumalya ya mangipanuh hi an amin an diklamu ta diday
mangilitung hi un niyunnud hinan Uldin'u. Ya mahapul an unudonda nan inyuldin'uh
ma'at hinan way behta ya nan ngilin an Habadu ta Ha"in dayawonda.
25 Ya adi mabalin an umuy meheggon nan papadih nan way natoy an tagu ta adi
mibilang hi nalugit, mu mabalin an meheggon hi un nan natoy ya hi amana, unu hi inana,
unu imbaluyna, unu lala'in agina, ya nan agguy nalhin an babain agina. 26 Mu wa ay ta
meheggon ay daten natoy ta nalpah an nalenehan‡ ya mahapul an hodona ta engganay
maluh di pituy algaw 27 ya un humigup hinan nammagtun gettaw hi bunol di Timplu an
muntamuh nan Me'gonan an Kuwaltu, mu hiya ya iyuynay e'nongna ta malenehan. Ha"in
an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.
28 Ya Ha"in di mangidat hi mahapulda, at mi'id di midat hi lutan dida. 29 At hay itanudda
ya nan Onong an Ma'an, ya nan Onong di Bahol, ya nan Onong di Nibahhawan. Ya
diday mangngal hi an amin an ilahhinyun holag Israel hi idatyun Ha"in. 30 Ya bagida
nan mun'aphod an mahhun an ma'alan bungan nan mihabal, ya an amin nongkay nan
ilahhinyun me'nong an midat ay Ha"in. Ya an amin nan punhaanganyuh tinapay ya
idatyun dida nan mahhun an malutu an umat hi onong, at wagaha' da'yu ta pumhod
ayu. 31 Mu adi ahan mabalin an ihdan nan papadiy malgom an hamuti unu animal an
un nonong ya natoy unu nan way pinatoy di udumnan animal."

45

Hay Nagogodwaan nan Luta

1 Inalin goh Apo Dios di, "Wa ay ta gogodwonyu nan luta ta midatan nan hinohhan
da'yun himpangapun holag Israel ya mahapul an waday milahhin hi bagi' an hay
dinu"oyna ya napat ta han tuluy libu ya han pituy gahut ta nabongley umpi, ya tulumpulu

* **44:20** Nan mun'ebel ya ih'ihanday buu'da, at impawan Apo Dios hinan holag Levi di umat hina ti adi umipalungdayay tamudah Timplu. † **44:20** Ti hiyah ne aton nan munhapata ta mumbalindah Nazirite. At bo'on diday Nazirite. ‡ **44:26** Num. 19:11-13.

ta lemay libuy umpiy benellogna. Ya an amin henen midat ay Ha"in ya mibilang an
me'gonan. 2 Ya henen lutan milahhin ya mapapaddung di lukudnan waluy gahut ta han
napitu ta lemay umpiy dinu"oyna ya benellogna ta hiyay aha"adan di Timplu. Ya nan
nunlene'woh ya nawalu ta han pitu ta godway umpiy gettawna. 3 Ya hay dinu"oy nan
Nidugah an Me'gonan an Kuwaltuh maha"ad ya napat ta han tuluy libu ta han pituy gahut
ta nabongley umpi, ya himpulu ta pituy libu ta han lemay gahut di umpiy benellogna. 4 Ya
nan godwan nan me'gonan an luta ya midat hinan papadin muntamuh nan Timplu ta way
pangiha"adandah a'abungda. At hiyah ne ihinanda ya aha"adan nan Timplu. 5 Ya nan
na'angang an hay dinu"oyna ya napat ta han tuluy libu ya han pituy gahut ta nabongley
umpi, ya himpulu ta pituy libu ta han lemay gahut di umpiy benellogna, ya hiyay hakupon
nan holag Levi an mumpuntamuh nan Timplu. Midat ay dida ta pumbabluyanda.
6 Ya lahhinonyu goh hinan neheggon hinan aha"adan di Timpluy pumbabluyanyun
amin an holag Israel an hay benellogna ya waluy libu ta han pituy gahut ta han nabongley
umpi, ya napat ta han tuluy libu ta han pituy gahut ta nabongley umpiy dinu"oyna."

Nan Hakupon di Ap'apu

7 Inalin goh Apo Dios di, "Ya lahhinonyu goh di hakupon di ap'apuyun mumpapto'. An
hay hakupona ya mete"ah nan igad hinan Timpluh engganah appit di alimuhan di algaw
hinan Baybay an Mediterranean, ya mete"a goh hinan igad hinan hakup di Timpluh appit
di buhu'an di algaw ta engganay un umatam hinan igad di babluy. Ya hay dinu"oyna ya
nipaddung hinan nidat ay da'yun holag Israel. 8 Umat hinay aat di lutah hakupon nan
ap'apu an mumpapto' ay da'yun holag Israel ta way atonan adi mangipaligat ay da'yun
tatagu', at iyabulutnan idatan da'yun hinohhah luta."

Nan Aton di Mumpapto'

9 Ya inalin nan na'abbagbagtun Dios di, "Da'yun mumpumpapto' hinan holag Israel
ya nabayag an gun ayu mumbahol. At ipogpogyu nan nun'appuhin ato'atonyu ya
nan bumobohholanyuh nan tatagu ta hay maphod ya makulug di atonyu. Ha"in an
na'abbagbagtun Dios di nanapit ete. 10 At nan makulug an kiluan, ya hupa, ya lukud di
usalonyuh pungkiluyuh umat hi bogah, ya danum, ya lana, ya pitulyu. 11 At numpaddung
di lukud nan kiluan ya nan hupah usalonyuh nan mamaga unu nan umat hi danum ta
makulug di punlukudyu. Ya nan hupa an ayiw ya nan halmon an lata ya numpaddung an
hin'o'nom di hupa ya un hinhalub. 12 Nan oha an ma'alih shekel* ya duwampuluy gerah.†
Ya nan oha an ma'alih mina‡ ya nanom hi shekel."

Nan Aton an Mundayaw

13 Ya inalin goh Apo Dios di, "Ya hay ma'amung hi idatyun Ha"in ya nan bot'onyun
wheat,§ at ilahhinyuy ohay kaban hinan nanom an kaban an bot'onyu, ya umat goh
hinay atonyuh nan bot'onyun barle. 14 Ya nan lana ay an olibo ya ilahhinyuy duwampulu
ta duwan litloh nan hinggahut an litlon inamungyu. 15 Ya ilahhinyuy ohah nan uyaw
an kalniluh nan duwampuluy gahut an kalnilu an malpuh nan maphod di danumna
an pumpahtulanyun holag Israel. Hiyatuy Onong an Moghob, ya Onong an Ma'an, ya
Onong di Pi'lenggopan ay Ha"in an Dios ta a'aliwan di baholyu. Ha"in an na'abbagbagtun
Dios di nanapit ete. 16 Ya iyuyyu goh an da'yun amin an tono' an tatagun holag Israel di
ammungyuh midat hinan mumpapto' ay da'yu. 17 At okod nan mumpapto' an mangidat
hinan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya nan Onong an Ma'inum ta way
usalonyun amin an holag Israel hinan abehtabehta an nan Behtah nan Akayangan di
Bulan, ya nan ngilin an Habadu, ya an amin hinan na'abulut an gutud di a'atan di
behtayun holag Israel. At idadaana goh nan Onong di Bahol ya Onong hi Pi'lenggopanyun
holag Israel ay Ha"in ta way a'aliwan di baholyu."
18 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Nan hopap di algaw hinan hopap di
bulan ya ummal ayuh uyaw an manilhig an baka an mi'id ah ganitna ta e'nongyu ta
way alenehan nan Timplu. 19 Ya alan nan padiy udumnan dalan nan Onong di Bahol,
ya inlamuhnah nan pantaw di Timplu, ya hinan opat an dugun nan pun'onngan hinan
tu'yapna, ya hinan pantaw nan nammagtun gettaw hinan Timplu. 20 Ya umat goh hinay
ma'at hinan miyapitun algaw ene an bulan* ta onong nan malgom an mumbahol an
agguyna ginulat. At umat hinay atonyu an paddungnay unyu bayadan ta minaynayun
nan amaleneh nan Timplu ta way pi'pohhodanyun Ha"in.
21 Ya nan miyapulu ta opat hi algaw hinan hopap di bulan ya ibehtaanyuh pituy algaw
nan Namaliwan di Anghel hinan Tatagu. Ya henen pitun algaw ya hiyah ne algaw hi adiyu

---

* **45:12** Hiyah ne ohan kalahin di kiluan, at nan ohan shekel ya 11.5 grams. † **45:12** Ohan kalahin di kiluan.
‡ **45:12** Ohan kalahin di kiluan. § **45:13** Umat hi paguy. * **45:20** Unu Nisan/Abib 14.

panganan hinan nabino'bo'an an tinapay. 22 Ya henen hopap di algaw ya idadaan nan
ap'apu nan uyaw an manilhig an baka ta e'nongna ta Onong di Baholna ya nan baholyun
amin an tatagu. 23 Ya henen pitun algaw an behta ya abigabigat ya gun ayu mun'onong ay
Ha"in an Dios hi Onong an Moghob, ya hay me'nong ya pituy manilhig hi uyaw an bakan
mi'id di ganitna, ya ohah nan buta'al an gandeng ta Onong di Bahol. 24 Ya an amin nan
hinohhan baka ya nan kalnilun me'nong ya iddumnay godwah halub an bogah ya opat di
litloh nan lanan oliboh nan Onong an Ma'an ta to'op hana nan me'nong. 25 Ya hana ay an
Behtan di A'ab'abbung ya mete"ah nan miyapulu ta lemay algaw hinan miyapituy bulan.†
Ya hene an a'atana ya nipaddung di aton nan ap'apu an mumpapto' hinan atonah nan
Behtan di Namaliwan di Anghel hinan Holag Israel an idadaana goh nan Onong di Bahol,
ya Onong an Moghob, ya Onong an Ma'an, ya nan lanan olibo."

46

Nan Ap'apu ya nan Ma'at hinan Behta

1 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Nan nammagtun pantaw di allup
hinan nammagtun gettaw hi bunolna an niyappit hi buhu'an di algaw ya mahapul an
mitatangngob hi onom di algaw an gutud di algaw an puntamuan, mu mibughul hinan
algaw an pundayawan ya hinan Akayangan di Bulan an behta. 2 Ta e'wan nan ap'apun
mumpapto' hinan nanginnampan gettaw, ya himmigup hinan salas, ya nihinah nan way
tu'ud di pantaw eden gutud di pange'nongan nan padih nan Onong an Moghob ya nan
Onong di Pi'lenggopan ay Ha"in. Ta mundayaw ay Ha"in an Dios eden nihinana ta malpah
ya un mumbangngad hinan nalpuwana. Mu adi mitangob henen nammagtun pantaw di
allup hi engganay mahdom. 3 Ya hene goh an pantaw di ihinanyun amin an mundayaw
ay Ha"in hinan ngilin an Habadu, ya nan gutud di behtah nan hopap di Akayangan di
Bulan, ya mahapul an mundayaw goh nan tatagun nen babluy ay Ha"in an Dios hinan
way hinagang di pantaw. 4 Ya wa ay ta ngilin an Habadu ya e'nong nan ap'apun Ha"in
an Dios di onom an uyaw an kalnilun mi'id ah ganitna, ya oha goh hinan manilhig an
kalnilun mi'id goh di ganitna ta Onong an Moghob. 5 Ya udmana nan manilhig an kalniluh
duway halub an malpuh nan Onong an Ma'an, ya nan hinohhan uyaw an kalnilu ya okod
hiyah nan malgom hi pohdonah idat hi to'op. Ya idatna nan ohay galon an lanan olibo
an middum hinan godway halub an Onong an Ma'an. 6 Ya nan hopap di algaw hinan
Akayangan di Bulan ya hay Onong an Moghob ya nan ohah nan pa"ilog an baka, ya
onom hi uyaw an kalnilu, ya ohah nan ongol an manilhig an kalnilun mi'id ah ganitda
di e'nongna. 7 Ya hinohhah nan baka ya nan buta'al an kalnilu ya mato'pan hi godway
halub hinan Onong an Ma'an ya nan ohan galon an lanan olibo. Ya nan onom hi uyaw an
kalnilu ya okod hiyan man'op hinan Onong an Ma'an. 8 Ya wa ay ta humigup nan ap'apu
ya nan pantaw di salas di pange'wana, ya hidi goh di pange'wanan lumahun.

9 Wa ay ta umuy ayun mundayaw ay Ha"in hinan gutud di behta ya an amin nan
mange'wah nan pantaw an niyappit hi iggid ya mahapul an hay pange'wanyuh akakanyu
ya nan pantaw an niyappit hi alimuhan di algaw. Ya nan mange'wah nan pantaw an
niyappit hi alimuhan di algaw ya mahapul an hay pange'wanah akakana ya nan pantaw
an niyappit hi iggid. Ya adi ahan miyabulut an ibangngadyuh nan nange'wananyun
himmigup ta hiyay pange'wanyun lumahun, ti mahapul an hay akakanyu ya nan ohan
pantaw di pange'wanyun lumahun. 10 Ya mahapul an mimiddum ay da'yu nan ap'apuh
nan humigupanyu ya nan lumahunanyu.

11 Ya an amin hinan gutud di behta ya mahapul an mato'pan hi godwah halub nan
Onong an Ma'an hinan hinohhan pa"ilog an manilhig an baka unu kalnilu, ya godwa
goh hi halub di to'op nan hinohhan uyaw an kalnilu. Mu hay to'op nan uyaw an kalnilu
ya okod nan ap'apuh pohdonan idat. Ya mahapul an ohay galon hinan lanan olibo di
middum hinan godway halub an Onong an Ma'an. 12 Ya wa ay ta pohdon nan ap'apu an
idadaan di e'nongnan Ha"in an Dios ya okod hiyah pohdonah un hay Onong an Moghob di
e'nongna unu nan Onong an Ma'an. Ya ibughulyu nan pantaw an niyappit hi buhu'an di
algaw ta way pange'wanan humigup. Ya e'nongna nan Onong an Moghob ya nan Onong
hi Pi'lenggopan ay Ha"in an umat hinan gunna aton hinan ngilin an Habadu ta wa ay ta
nalpah ya mitangob nan pantaw.

13 Ya abigabigat hinan helhelong ya idatyuy uyaw an kalnilun ohay tawona an mi'id
ah ganitna ta me'nong ay Ha"in an Dios hi Onong an Moghob. 14 Ya abigabigat goh ya
epe'nongyuy ohay kiloh ma'an ya ohay litloh lanan olibo ta way milamut hinan alena. Ya
hiyah ne Onong an Ma'an hi midawat ay Ha"in an Dios. Ya heten itugun'un ma'at hinan
pun'onngan ya gunyu unudon hi enggana. 15 At midadaan nan uyaw an kalnilu, ya nan

† **45:25** Unu Nisan/Abib 15.

Onong an Ma'an, ya nan lanan oliboh abigabigat hinan ahelhehelhelong ta minaynayun hi Onong an Moghob."
16 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, "Gulat ta nan ap'apu ya ipabnohna nan udumnan lutanah nan ohan imbaluyna ya munnononnong an bagin nen imbaluyna. 17 Mu gulat ta idat nan ap'apu di udumnah nan lutanah nan ohan tagalana ya henen idatnan luta ya bagin nan tagalah engganah un madatngan nan Tawon di Pumpan-gibangngadan ya un mibangngad hinan ap'apu. Ti nan imbabaluyna ya anggay di mamnoh hinan lutana. 18 Ya adi ahan mabalin an alan nan ap'apuy malgom an banoh nan tatagu, ti ammuna nan banohnay ipabnohnah nan imbabaluyna ta adi pumloh hi banoh di udum."

Nan Kuhhinah nan Timplu
19 Palpaliwan ya initnuda' goh hinan taguh nan pantaw di kuwaltun nan papadi an neheggon hinan pantaw an niyappit hi iggid. Ya impattignan ha"in nan ohan lugal an niyappit hi alimuhan di algaw. 20 Ya inalinay, "Hiyah tey punhaangan nan papadih nan Onong di Nibahhawan ya Onong di Bahol. Ya hitu goh di pangihaangandah nan Onong an Ma'an ti adi mabalin an milahun hinan nihagang hinan nanginnampan gettaw, ti ini ya way manapah dumalat hi pumuhian nan tatagu."
21 Ya initnuda' goh ta inyuya' hinan nanginnampan gettaw, ya lene'odmi nan opat an duguna. Ya tinnig'u an nan hinohhan dugun nan gettaw, ya waday i"itang an gettawda. 22 Ya hanan i"itang an gettaw ya nanom di umpiy inadu"oyda, ya napat ta han lemay umpiy benellogda. 23 Ya na'allup di nunlene'woh, ya waday nepong an pun'apuyan an nida"it hinan way allupda.
24 At inalin nan tagun ha"in di, "Hiyatuy kuhhinah punhaangan nan muntamuh nan Timpluh nan e'nong di tatagu."

47

Nan Umat hi Obob an Malpuh nan Timplu
1 Henen tagu ya imbangngada' hinan pantaw di Timplu, ya tinnig'u nan danum an nalpuh nan hiluk di pantaw an umayu'ayuh an mumpa'uy hi appit hi buhu'an di algaw an hinagang nan Timplu. Ya henen danum ya malpuh nan Timpluh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya ene'wanah nan way pun'onngan an niyappit goh hi agwan. 2 Ya limmahun amin nen taguh nan pantaw an niyappit hi iggid, ya inlikawmi ta immuy amih nan nanginnampan pantaw an niyappit hi buhu'an di algaw. Ya waday danum hidi an nalpuh appit hi agwan.
3 Ya immuy heden taguh appit hi buhu'an di algaw, ya linukudnay lemay gahut hi mitlus hinan gun mun'ayuh an danum an gunna' ninitnud hi engganay un mibuhuy. 4 Ya innaynayunan linukud goh di lemay gahut hi mitlus hi engganay un mililug nan danum, ya umat goh an linukudnay lemay gahut hi mitlus hi engganay un migitang nan danum. 5 Ya innanayunan linukud goh di lemay gahut di mitlus, mu dimmo'ol din danum, at mi'id aton an bumad'ang an gahin hi un halugon. 6 Ya inalinan ha"in di, "Ezekiel, pa'annomnomom an amin hanan na'at."
Ya initnuda' goh enen tagu, ya imbangngada' hinan pingit di wangwang. 7 Ya unat goh nidatong amih di ya tinnig'u nan do'ol ahan an ayiw hinan nundinammang eden wangwang. 8 Ya inalinan ha"in di, "Heten danum an mipluy hi appit hi buhu'an di algaw ya ninayun an mumpa'uy hinan nundotal an lutah nan Wangwang an Jordan, ya ninayun goh an mumpa'uy hinan Natoy an Baybay.* Ya wa ay ta midatong nan danum hinan Natoy an Baybay ya ipaphodnay tamtam di danum hidi. 9 At an amin di malgom an umayuhan ten danum ya mawaday do'ol hi numbino'ob'on an ekan ti adi mahkay ma'ah'ahin nan danum. Ya mi'idonay ahin hinan Natoy an Baybay, at an amin di umayuhana ya mawaday ataguan. 10 At mete"ad Engedi hi engganad Eglaim ya wadaday mumpanidu' hinan pingit di baybay an awalitang di hidu'da. Ya numbino'ob'on di ekan hidi an umat hinan Baybay an Mediterranean.
11 Mu nan pingit di baybay ya nunnanong an un damdama ahin di tamtamna ta way pangngalan nan tataguh pangahinda. 12 Ya an amin nan numbino'ob'on an bungbungaan an ma'an di bungada ya do'ol di numpangahangaw hinan nundinammang hi pingit nen wangwang. Ya nan tubuda ya adi malmaltag, ya adida goh magmaggah ta way aton di bungadan dumo'ol. Ya binulan di gunda bumungaan, ya ma"aphod di bungada ti dumalat nan danum an nalpuh nan Timplun umayuh ay dida. Ya hanan bungada ya ma"aphod hi onon, ya nan tubuda ya miyagah hi dogoh."

* **47:8** Unu Dead Sea.

Hay Agogodwaan nan Babluy

13 Ya inalin goh nan na'abbagbagtun Dios di, “Hiyatuy igad nan luta an punggogodwonyun himpulu ta duwan holag Israel. Mu duway midat hi banoh Joseph. 14 Ya mahapul an pumpapaddungonyuy banohyun hinohha ti heten luta ya intulag'uh din o'ommodyun da'yuy ad banoh.

15 At umat hituy aat di agogodwaan tun luta:

Mete"ah nan Baybay an Mediterranean hi appit hi iggid ta engganah nan kalatad Hethlon ya ninaynayun an mumpa'uy ad Lebo Hamath ta engganad Zedad, 16 ya minaynayun goh ta engganad Berothah ya ad Sibraim (an hiyay numbattanan nan igad ad Damascus ya ad Hamath), ya minaynayun goh nan igad ta engganad Hazer Hattikon an neheggon hinan igad ad Hauran. 17 Ya mete"ah appit hi iggid hinan igad an mipalpuh nan Baybay an Mediterranean ya minayun ta engganad Hazar Enon hinan igad an numbattanan di ad Hamath an niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya ad Damascus an niyappit hi buhu'an di algaw.

18 Ya nan niyappit hi buhu'an di algaw an igad ya minayun an mete"ah nan numbattanan di igad ad Hauran ya ad Damascus, ya minaynayun ta engganah nan Wangwang an Jordan an numbattanan ad Gilead ya ad Israel ta engganah nan Natoy an Baybay ta mumpa'uy ad Tamar.

19 Ya nan niyappit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an igad ya minayun an mete"ad Tamar ta engganah appit di alimuhan di algaw hinan way malubong an holo' ad Meribah Kadesh, ya hinan pingit di igad hi ad Egypt ta engganah nan Baybay an Mediterranean.

20 Ya hinan appit di alimuhan di algaw di awadan di igad an mete"ah nan Baybay an Mediterranean ta mumpa'uy hinan niyappit hi iggid ta engganah nan buludna an miyuy ad Lebo Hamath.

21 At maphod hi unyu gogodwon hanan babluy an miyunnud ay da'yun himpangapun holag Israel 22 ti hiyah ne banohyuh enggana. Ya ta"on hi un nan bunag an ni'babluy ay da'yu an nunholag hinan babluyyu ya idatanyu didah banohda. Ya ibilangyu didah i'Israel ta mabalin an mi'bibinnunutdah nan gogodwonyun luta. 23 At nan banoh nongkay di bunag ya miyalah nan banoh di ohan himpangapun ni'babluyana. Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete.”

48

Hay Pangogodwan nan Holag Israel hinan Luta

1 Ya himmapit goh hi Apo Dios an inalinay, “Hiyatuy ngadan nan holag Israel ya nan babluy an hakuponda: Nan babluy an hakupon Dan ya niyappit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya nan igad di hakupona ya niyu'unud hinan kalata ad Hethlon ta engganad Lebo Hamath, ya mumpa'uy ad Hazar Enan hinan igad ad Damascus an mete"ah appit hi buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

2 Ya hay hakupon Asher ya mehnod hinan hakupon Dan an niyappit goh hi buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

3 Ya hay hakupon Naphtali ya mehnod hinan hakupon Asher an mete"a goh hi appit di buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

4 Ya hay hakupon Manasseh ya mehnod hinan hakupon Naphtali an mete"a goh hi appit di buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

5 Ya hay hakupon Ephraim ya mehnod hinan hakupon Manasseh an mete"a goh hi appit di buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

6 Ya hay hakupon Reuben ya mehnod hinan hakupon Ephraim an mete"a goh hi appit di buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

7 Ya hay hakupon Judah ya mehnod hinan hakupon Reuben an mete"a goh hi appit di buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw.

8 Nan lutan mehnod hinan hakupon Judah ya milahhin ti waday a'usalana an hay benellogna ya himpulu ta duway kilomitlu an mete"ah appit hi iggid ta engganah appit di agwan, mu hay dinu"oyna ya ni'papaddung hinan banoh di holag Israel an nete"a goh damdamah appit hi buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw, ya hinan gagwana ya hiyay aha"adan di Timplu.

9 Ya henen nilahhin an luta ya idawatyun Ha"in an Dios ta way aha"adan di Timplu' an hay dinu"oyna ya nahuluk hi himpulu ta duway kilomitlu, ya lemay kilomitluy benellogna. 10 Ya hinan gagwan di lutan midawat ay Ha"in di ihinan nan Timplu' ya awadan di miyokod hinan papadi an nahuluk hi himpulu ta duway kilomitlu an mete"ah appit hi buhu'an di algaw ta engganah appit hi alimuhan di algaw. Ya hay benellogna ya

lemay kilomitlu. 11 Mu anggay nan papadin holag Zadok di idatana ti diday nangunud ay
Ha"in ti adida umat hinan udum an holag Levi ti agguyda inyunnud hinan nun'appuhin
inat nan i'ibbam an holag Israel. 12 At hiyaat un diday midatan hinan me'gonan an lutan
nedelloh hinan hakup di i'ibbadan holag Levi.
13 Ya nan uddum nen lutan midat hinan papadiy hakupon nan udum an holag Levi an
hay dinu"oyna ya himpulu ta duway kilomitlu an mete"ah appit hi buhu'an di algaw ta
engganah appit hi alimuhan di algaw, ya lemay kilomitluy benellogna an mete"ah iggid ta
engganah appit hi agwan. 14 Ya adi ahan mabalin an ila'uda unu ihukat an ta"on ah itang
an hakup nen luta. Ya adi goh mabalin an idatdah nan udumnan tataguh nen ma"aphod
an me'gonan an luta'.
15 Ya nan na'angang an luta an hay dinu"oyna ya himpulu ta han godway kilomitlu,
ya duwa ta han godway kilomitluy benellognay punhituwan ya pumpahtulan. Ya hinan
gagwanay awadan di siudad 16 an hay benellogna ya dinu"oyna ya mumpapaddung an
pituy libu ta han waluy gahut ya han napitu ta lemay umpi. 17 Ya nan pumpahtulan hinan
nunlene'woh eten babluy ya mumpaddung goh di dinu"oyna ya benellogna an opat di
libu ta han tuluy gahut ya han napitu ta lemay umpi. 18 Ya nan na'angang an niyappit hi
buhu'an ya alimuhan di algaw di punhabalan nan tataguh nan babluy an napapaddung
goh di benellogna ya dinu"oyna an lemay kilomitlu. 19 Ya malgom hinan numbabluy enen
siudad di mabalin an munhabal. 20 Ya an amin heten nilahhin an lutan nagodwagodwa
ya hay lammung di benellogna ya dinu"oyna an niddum nan awadan di siudad ya napat
ta han tuluy libu ya han pituy gahut ta han nalemay umpi.
21 Ya an amin nan ma'angang an wah appit hi buhu'an di algaw ya nan wah appit hi
alimuhan di algaw an wah nan numbinnangwah di me'gonan an luta ya nan siudad ya
hakupon nan ap'apu 22 an nedelloh hinan hakupon Judah an wah appit hi agwan ya nan
hakupon Benjamin an wah appit hi iggid.
23 Ya hay hakupon Benjamin ya nan mehnod hinan nilahhin ta bagin Apo Dios an
mete"ah igad an niyappit hi buhu'an di algaw ta engganah appit di alimuhan di algaw.
24 Ya umat goh hina ay Simeon an mida"it ay Benjamin.
25 Ya umat goh ay Issachar an mida"it ay Simeon.
26 Ya umat goh ay Zebulun an mida"it ay Issachar.
27 Ya umat goh ay Gad an mida"it ay Zebulun an mete"ah appit hi buhu'an di algaw ta
engganah appit hi alimuhan di algaw.
28 At hay igad di hakupon Gad hi appit hi agwan ya mete"ad Tamar hi engganah nan
way danum ad Meribah Kadesh, ya minaynayun ta engganah nan ginnaw hi ad Egypt, ya
minaynayun goh ta engganah nan Baybay an Mediterranean.
29 Hiyanay lutah gogodwonyun midat ay da'yun ahimpahimpangapu an holag Israel.
Ha"in an na'abbagbagtun Dios di nanapit ete."

Nan Pantaw di Allup ad Jerusalem

30 Ya inalin goh Apo Dios di, "Hiyah te pange'wan an umuy hinan siudad ad Jerusalem:
Hay lukud nan niyappit hi iggid ya onom di gahut di libu ta han pituy gahut ya han
nabongley umpiy inadu"oyna. 31 Ya himpulu ta duwa nan pantaw ad Jerusalem, ya
mangadanan nan himpulu ta duwan ahimpahimpangapun holag Israel. Ya nan tulun
pantaw an niyappit hi iggid ya nangadnan ta nan oha ya Pantaw Reuben, ya nan oha ya
Pantaw Judah, ya nan oha ya Pantaw Levi.
32 Ya hay lukud nan niyappit hi buhu'an di algaw ya pituy gahut di libu ta han waluy
gahut ya han napitu ta lemay umpiy inadu"oyna. Ya nan tulun pantaw an niyappit hi
buhu'an di algaw ya nangadnan ta nan oha ya Pantaw Joseph, ya nan oha ya Pantaw
Benjamin, ya nan oha ya Pantaw Dan.
33 Ya hay lukud nan niyappit hi buhu'an di algaw ya pituy gahut di libu ta han waluy
gahut ya han napitu ta lemay umpiy inadu"oyna. Ya nan tulun pantaw an niyappit hi
buhu'an di algaw ya nangadnan ta nan oha ya Pantaw Simeon, ya nan oha ya Pantaw
Issachar, ya nan oha ya Pantaw Zebulun.
34 Ya hay lukud nan niyappit hi alimuhan di algaw ya pituy gahut di libu ta han waluy
gahut ya han napitu ta lemay umpiy inadu"oyna. Ya nan tulun pantaw an niyappit hi
alimuhan di algaw ya nangadnan ta nan oha ya Pantaw Gad, ya nan oha ya Pantaw Asher,
ya nan oha ya Pantaw Naphtali.
35 Ya hay lukud an amin nan nunlene'woh hinan babluy ya duwampulu ta han pituy
libuy umpi di inadu"oyna.
Ya mete"an nen algaw ya hay ngadan nen babluy ya WADAH APO DIOS ENEN SIUDAD."

Daniel

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Daniel.

Hay Nangitud'an Daniel eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios di munhumalyan ha"in.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 605 B.C. hi engganah din 535 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay aton Apo Dios an mumpapto' an amin hinan pumpapto'an hidin amatagun Daniel ta engganah nan angunuh an pumpapto'an.

Hay Outline ten Liblu:

Hay NAᴵATᴵ AD BABYLON hidin amatagun Daniel (1:1—6:28)
- Hay na'at ya inadal Daniel nan ugalin di iBabylon (1:1-21)
- Hay na'at ya impa'innilan Daniel din hopap di enenap nan Alin hi Nebuchadnezzar (2:1-49)
- Hay na'at ya namolta nan liligwan Daniel hinan pun'apuyan nan Alin hi Nebuchadnezzar (3:1-30)
- Hay na'at ya impa'innilan Daniel din netob an enenap nan Alin hi Nebuchadnezzar (4:1-37)
- Hay na'at ya impa'innilan Daniel nan nitudo' hinan da'lig hidin nun'alian nan Alin hi Belshazzar (5:1-31)
- Hay na'at ya nitapal hi Daniel hinan way do'ol an layon (6:1-28)

Hay MAᴵMAᴵATᴵ HITUN LUTAH alpahan di atayan Daniel (7:1—12:13)
- Hay ma'ma'at ya nan enenapnah aat nan opat an animal (7:1-28)
- Hay ma'ma'at ya nan enenapnah aat nan butu'al an kalnilu ya nan butu'al an gandeng (8:1-27)
- Hay ma'ma'at ya nan enenapnah aat ad Jerusalem (9:1-27)
- Hay ma'ma'at ya nan enenapnah aat nan numbino'ob'on an a'ali (10:1—12:13).

Hay Nanginaynayunan da Daniel ya nan Liligwanah nan Pangulugdan Apo Dios

1 Hidin miyatluh tawon* hi numpapto'an nan Alin hi Jehoiakim† hi ad Judah ya
impangpangulun nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar‡ ta ginubatdad Jerusalem. 2 Ya
inyabulut Apo Dios ta inabakda nan iJudah, at nunhamhamda nan udumnan gina'uh nan
Timplun Apo Dios ta inyuydad Babylon,§ ya inhinadah nan kuwaltun puntalepnandah
gina'uh nan timplun awadan nan bululda.
3 Ya hennag nan Alin hi Nebuchadnezzar nan ap'apun di u'upihyalna an hi Ashpenaz
ta umuy mumpilih nan holag di i'Israel an imbabaluy di a'ali unu nan imbabaluy nan
nun'abagtun tatagud Israel 4 an hay piliona ya nan ungungan linala'in mi'id di dogohda,
ya maphod di pangod'odolda, ya nala'engda, ya nan ag'agan mituduwan ta innilaonday
tamuh nan palasyu. Ya hi Ashpenaz di mangitudtudun didah nan hapit di iBabylon ya nan
nitudo' an aatdah di. 5 Ya inalin nan ali an hay idatdah onon ya inumon danen linala'ih
abigabigat ya ma'alah nan onona. Ya tuluy tawon di pangituduwandah nan atondan
mangat hi tamuda ya unda mahkay mabalin an itamuan nan ali.
6 Ya niddum hinan ungungan iJudah an napili da Daniel ay Hananiah, ya da Mishael
ay Azariah.* 7 Ya nunhukatan Ashpenaz di ngadanda ta hay ngadan di iBabylon di
impingadanan dida, at hay impingadanan Daniel ya hi Belteshazzar, ya hi Hananiah ya
hi Shadrach, ya hi Mishael ya hi Meshach, ya hi Azariah ya hi Abednego.†

---

* **1:1** Unu 605 B.C. † **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **1:1** Hay nun'alianad Babylon ya hidin 605-562 B.C. Ya hay pohdon nan ngadana an ibaga ya *Nabu, baliwam nan imbaluy'un lala'i!* unu, *Nabu, halimunam nan igad'u!*, ya hi Nabu ya ohan bululdad Babylon. § **1:2** Hete ya hopap di nangilayawan nan iBabylon hinan Hudyu an na'at hidin 605 B.C., ya ni'yuy da Daniel (bahaom nan footnotes di Jer. 25:11 ya Jer. 27:16 ta innilaom di aat nan netob ya miyatlu). * **1:6** Hay pohdon hanan ngadan an ibaga? Nan ngadan Daniel ya hay pohdonan ibaga ya an *hi Apo Dios di munhumalyan ha"in*, ya nan ngadan Hananiah ya *hi Apo Dios ya ipattignay homo'na*, ya nan ngadan Mishael ya *hay nanginnilah aat Apo Dios?*, ya nan ngadan Azariah ya *hi Apo Dios di bumadang*. † **1:7** Hay pohdon hanan ngadan an ibaga? Nan ngadan Belteshazzar ya hay pohdonan ibaga ya an *hi Bel di manalimun ay hiya!*, ya nan ngadan Shadrach ya *hi Aku di mummandal ay hiya*, ya nan ngadan Meshach ya *hay nanginnilah aat Aku?*, ya nan ngadan Abednego ya *baal Nego*. Ya hi Bel (unu hi Marduk), ya da Aku ay Nego (unu hi Nebo, unu hi Nabul) di tulun bulul ad Babylon, ya hi Nego ya impapto'na anu nan mun'adal hi science.

8 Ya ninomnom Daniel an adina onon nan ma'an‡ ya inumon nan bayah§ an ma'alah
nan onon di ali an paniawon di Uldin, at imbaganah nan ap'apun nan u'upihyal an
hi Ashpenaz ta adida ipilit. 9 Ya impa'ulay Apo Dios nan upihyal, at inalinan Daniel
di, 10 "Tuma'ot amih nan Apumin Ali an nangalih nan midat hi ononyu ya inumonyun
bayah ti gulat ta tigona an ma'ung'ung ayu an adi ayu umat hinan udumnan ungungan
papaddungyu at mid mapto' ya ipaputulna tun ulu'!"
11 Ya pento' nan ap'apun di u'upihyal di ohan guwalyah manalimun ay da Daniel, ya
hi Hananiah, ya hi Mishael, ya hi Azariah. Ya inal'alu' Daniel heden manalimun ay
didan inalinay, 12 "Padahonyu ni' an hay hamu' di ipa'anyun da'mi, ya nan danum di
idatyuh pangiyinumanmih himpuluy algaw. 13 Ya magtud ay henen himpuluy algaw
ya impaddung da'mih nan ungungan linala'in mangan ya manginum hinan bayah an
ma'alah nan onon di ali. Ya tinnigmuy aatmih un waday nun'abhiwanmin dida." 14 Ya
inabulut den manalimun ay dida nan inalin Daniel, at hiyah ne pinadahnah inat ay didah
himpuluy algaw.
15 Ya unat goh nagtud henen himpuluy algaw ya da Daniel di pinumhod di odolda ya
un din ungungan gun nangan hinan ma'an an na'alah nan onon di ali. 16 At nete"an de ya
nan pohdon da Daniel hi onon ya inumon di indat nan manalimun ay dida an bo'on nan
ma'alah nan onon di ali.
17 Ya indatan Apo Dios danen opat an ungungah la'engda, ya abalinandan manginnilah
nan numbino'ob'on an nitudun dida. Ya bo'on hene ya anggay di inat Apo Dios ti
indatanah Daniel hi abalinanan manginnilah ibalinan di ma'enap ya nan mipa'innilan
ma'at.
18 Ya unat goh nagtud heden tuluy tawon an din inalin nan alih pangiyayandah nan
ungungan linala'in hiya ya initnud din ap'apun di upihyal dida ta inyuynah nan Alin hi
Nebuchadnezzar. 19 Ya inohha'ohhan nan alin ni'hapit ay didan amin, ya ininnilana an
mi'id ah ohan didah nipaddung hinan anala'eng Daniel an didan amin ay da Hananiah,
ya hi Mishael, ya hi Azariah. At niddumdah nan puntamuon nan ali. 20 Ya an amin di way
ibagan nan alin dida ya mattigna an mumpipuluy amaphod nan panugun danen opat ya
un nan mumpumbuyun ya nan mangat hi madyik an wah nan babluy an pumpapto'ana.
21 At nunnonong hi Daniel hidin nuntamu an ta"on un hinakup nan Alin hi Cyrus ad
Babylon.*

2

Nan Enenap nan Alin hi Nebuchadnezzar

1 Hidin miyadwan tawon* hi numpapto'an Nebuchadnezzar ya waday enenapna. Ya
nidugah an nimmanomnom an agguy nolo'. 2 At impa'ayagnan amin nan mangat hi
madyik, ya nan munhapud, ya nan mumbuyun, ya nan mangimmatun hi bittuan ta
ibaagdan hiyay aat nan enenapna. Ya unat goh dimmatong an amin din na'ayagan ya
immuydah nan ali. 3 Ya inalin nan alin diday, "Wada han enenap'un numanomnoma', at
pohdo' an ibaagyuy pohdonan ipa'innila."
4 Ya tembalda nan ali an inhapitdah Aramaic an inaliday,† "He"an Ali, ya matubayan'a
ni'! Ya wa ay di enenapmu ya ipa'innilam ta ibaagmiy pohdonan ipa'innila!"
5 Ya inalin nan alin diday, "Hay ninomnom'uh ato' ya gulat ta adiyu ibaag nan enenap'u
ya nan pohdonan ipa'innila ya immannung an pun'ipapatoy'u da'yu ta mun'aphit ayu,
ya pun'ipapa"i' nan a'abungyu! 6 Mu gulat ta ibaagyuh nen enenap'u ya nan pohdonan
ipa'innila at idat'uy ma"aphod hi lagbuyu ya a'e'gonanyu. At agayu ta ibaagyu nan
enenap'u ya nan pohdonan ipa'innila!"
7 Ya tembalda goh an inaliday, "Nabagtun Ali, undan adi mabalin an ibaagmun da'min
baalmu nan enenapmu ta ibagamiy pohdonan ipa'innilan he"a?"
8 Mu inalin nan alin diday, "Inila' an un hay panaktakyuh nan olas ti ininnilayu an ato'
ay da'yu din inali'! 9 At gulat ta adi ayu pa'ibbaag hinan enenap'u at ma'at nan inali' ti un
ayu nunhahapit ta ilayalayahana' ta olom man ya lumono' nan inali'! At aga ta ibaagyu
nan enenap'u ta innilao' hi unyu abalinan an ibaag di pohdonan ipa'innila!"

---

‡ **1:8** Nan iBabylon ya (1) inlahhinday udumnan dotag an ihdada ta e'nongdah mahhun hinan bululda, ya (2) hin'umu'uddum ya nun'ononggdah mapaniaw an animal hinan Hudyu an umat hi babuy unu littalit, ya (3) nan iBabylon ya agguyda hinamad an tinidtidan nan dalan di animal ya inhaangda. An amin hana ya umipabohol hinan Hudyu.
§ **1:8** Nan bayah di iBabylon ya nilahhin di udum ta mihiit hinan pun'onngan di bululda ta way atondan mundayaw ay dida. * **1:21** Unu hidin 539 B.C. * **2:1** Unu hidin 604 B.C. † **2:4** Mete"an te ya bo'on nan hapit di Hudyuy nitudo' ti nan hapit di Aramaic, ya ninaynayun ta engganah nan negponganah nan Dan. 7:28.

10 Ya tembalda goh an inalidah nan aliy, “Mi'id ahan ohah taguh tun lutan way
abalinanan mangat hinan inalim! Ti mi'id ahan ah ohah nidugah di abalinanan alih
nangibagah nan malgom an mangimmatun hi bittuan, unu mumbuyun, unu mun'utung
ta atonday umat hina 11 ti na'alligat ahan! At hiyanan mi'id di ohah way abalinanan
mangibaag ay he"a, an anggay nan udumnan madayaw, mu mi'idda an agguyda niddum
hinan tagun matagu!”
12 At hiyah ne dimmalat ya nidugah an ma'abbungot nan ali, at immandalna ta mapatoy
an amin danen linala'in waday abalinanah ad Babylon. 13 At inyuldin nan ali ta mapatoy
an amin nan linala'in waday abalinana an ta"on un da Daniel ya nan i'ibbana, ya immuyda
inanap ta pi'patoyda dida.
14 At immuy nan ap'apun di guwalyan nan ali an hi Arioch ta umuyna pumpatoy nan
way abalinanan linala'id Babylon, mu enep'ephod Daniel an ni'hapit ay hiyan inalinay,
15 “Anaad ta inyuldin nan aliy umat hina?” At inulgud Arioch an amin di aatnan Daniel.
16 At nunnaudon Daniel an immuy hinan ali, ya inal'alu'na ta munhood ni' at ibaagna
nan enenap nan ali. 17 At immanamut hi Daniel hi abungda, ya impa'innilana nan na'at
hinan i'ibbanan da Hananiah, ya hi Mishael, ya hi Azariah. 18 Ya pimagmagoh ay dida ta
mumpahmo'dan Apo Dios an dumalat nan umipanoh'an enenap nan ali ta ipa'innilanan
dida, ta way atondan adi middum an mi'yatoy hinan linala'in way abalinanah ad Babylon.
19 Ya heden nahdom ya paddungnay nun'enap hi Daniel ta nipa'innilan hiya nan nipa'enap
hinan ali. At impabagbagtun Daniel hi Apo Dios ad abuniyan 20 an inalinay,

“Minaynayun an madayaw nan ngadanmu, Apo Dios,
an alpuwan di ananomnoman,
ya nan nidugah an abalinan!
21 He"ay okod an amin hi ma'at hitun luta,
at He"ay mangidat hinan haad di mun'ali,
ya He"a goh di mangaan hinan nun'ali!
Ya an amin di la'eng nan tatagu ya He"ay alpuwana!
22 Ya ipa'innilam nan na'alligat ya nan adi ma'innila,
ya inilam nan wah nan helong
ti wagwadan He"a nan patal hi enggana!
23 Ya mundenola' ahan ya dayawon da'a an Dios din o'ommod'u
ti He"ay nangidat hi ananomnoma' ya abalina'!
Ya ten ad ugwan ya impa'innilam ay ha"in din endawmin He"a
ti impa'innilam ay da'mi din enenap nan ali!”

Hay Nangibaagan Daniel hinan Enenap di Ali ya nan Pohdonan Ipa'innila

24 Numbangngad hi Daniel ay Arioch an din pento' nan alih mamatoy ay dida, ya
inalinay, “Adim ni' patayon nan way abalinanan linala'id Babylon ta unna' at itnud ta
umuytah nan ali ta ibaag'un hiya nan enenapna ya nan pohdonan ipa'innila.”
25 Ya nunnaudon Arioch an initnud hi Daniel ta umuydah nan Alin hi Nebuchadnezzar.
Ya inalinah nan aliy, “Wah tuy initnud'uh ohan napilit an nekak ad Judah an abalinanan
mangibaag hinan enenapmu ya nan pohdonan ipa'innila.”
26 Ya inalin nan alin Daniel (an nangadnan ta hi Belteshazzar) di, “Undan udot abalinam
an mangibaag hinan enenap'u ya nan pohdonan ipa'innila?”
27 Ya inalin Daniel ay hiyay:

“Mi'id ah ohah nan way abalinanan umat hi mangat hinan madyik, ya nan mum-
buyun, ya nan mangimmatun hi bittuan hi mangibaag hinan umipanoh'a an pohdom
an alih innilaon! 28 Mu ihna han Dios ad abuniyan an mangibaag hinan adi ma'innila,
ya nun'enapon da'a ta ipattignan he"an Nabagtun Ali nan ma'ma'at hi udum di algaw.
29 At din nolo'am ya nun'enap'a, ya tinnigmuy ma'ma'at hi udum di algaw ti heden
mangipa'innilah nan umipanoh'a ya impattignan he"a nan ma'at. 30 Ya ha"in di
nangipa'innilaana an bo'on hay ananomnoma' ya un nan udumnan tatagu di dumalat,
ti manu ay ya ta way atom an manginnilah nan pohdon nan enenapmu.
31 Ti hay tinnigmuh nan enenapmu ya wada han ongol an bulul hinan way hina-
gangmu. Ya henen bulul ya mabnang an umela'elat, ya atata'ot di tigawna. 32 Ya hay
ulun nen bulul ya namahmah an balitu' di niyamma, ya nan palagpagna ya ta'layna
ya silver, ya nan putuna ya ulpuna ya gambang, 33 ya nan hu'ina ya gumo', ya hay
niyammah nan dapana ya nunlammung di gumo' ya uklit. 34 Ya heden papannigam
eden bulul ya nonong ya un na'upeng han batuh nan buludna, ya napulig, ya nepto'
hinan gumo' ya uklit an dapan den ongol an bulul, at nun'agimu'. 35 Ya ta"on nan gumo',
ya nan uklit, ya nan gambang, ya nan silver, ya nan balitu' ya nun'agimu' ta umatdah
dapul hinan tiyalgaw an wah nan pun'elekan. At nun'iyaddib an amin an mi'id ah

na'angang hi pangimmatunan. Mu din batun ne'nah din bulul ya numbalin hi ongol an duntug ta nun'onan hitun luta.
36 Hiyah ne aat di enenapmu an ali, at ad ugwan ya ibaag'un he"ay umatan di ipa'innilana. 37 He"ay Nabagtun Ali ya un nan udum an a'ali, ya hi Apo Dios di nangiyabulut hi pumpapto'am, ya abalinam, ya amabi'ahmu, ya nan a'e'gonam. 38 Ya he"ay pinilinah mangipapto' an amin hinan tataguh tun abablubabluy, ya ta"on un nan a'animal hitun luta, ya an amin nan numbino'ob'on an muntaytadyapan. At he"ah nen ulun balitu'.
39 Ya hi awni ta malpah nan gutud di pumpapto'am ya waday oha goh an pumpapto'an an mehnod an hiyah ne nan silver, mu na'ampa.
Ya wa ay goh ta malpah henen miyadwan pumpapto'an ya wada goh di miyatlu an hiyah ne nan gambang an hiya goh di mumpapto' an amin hinan abablubabluy.
40 Ya waday mehnod an miyapat an pumpapto'an an ma'abbi'ah an umat hinan gumo' an punggimu'na, ya numpa"inan amin di logom, at umat hinay aton nan miyapat an pumpapto'an an mumpama"i ya mumpangimu' hidin nun'ahhun an pumpapto'an.
41 Ya heden tinnigmu goh an dapana ya galaygayna an uklit di udum ya gumo' di udum ya hay ipa'innilana ya magodwa nan pumpapto'an, mu waday abalinanan umat hi gumo' ti heden dapan ya nunlammung di gumo' hinan uklit. 42 At heden pumpapto'an ya ma'abbi'ah nan godwana an umat hinan gumo', ya nan godwana ya mi'id di bi'ahna an umat hinan uklit. 43 Ya hay ipa'innilan nan tinnigmun gumo' ya uklit ya ta"on unda paddungnay mumpun'ah'ahawa mu adida damdama mun'u'unnudan an umat hi gumo' ya nan uklit an adida ahan munlammung.
44 Ya heden gutud di pumpapto'an danen a'ali ya lumuwon Apo Dios an wad abuniyan di pumpapto'ana an adi ahan mapa'pa"i ya ma'ab'abak, at adi hakupon di udum hi tagu. At pun'abakna ya numpa"inan amin nan udumnan pumpapto'an ta Hiya ya anggay di manginaynayun hi enggana. 45 At hiyah ne ibalinan din tinnigmun batun un nonong, ya na'upeng, ya nagah ta nun'agimu' din gumo', ya gambang, ya din uklit, ya silver, ya balitu' an nan bulul.
Ya impa'innilan nan Dios an na'abbagbagtu ay he"an ali nan ma'ma'at hi udum di algaw ti henen enenapmu ya nan ibalinana ya immannung an ma'at."
46 At nunhippi nan Alin hi Nebuchadnezzar, ya inyungyungna ta impattignay nange'gonanan Daniel, ya inalinah nan tatagu ta mun'onongda, ya genhobday incense an dumalat nan inat Daniel. 47 Ya inalin nan alin Daniel di, "Immannung an nan Diosmu ya na'abbagbagtun Dios, ya Hiyay ap'apun an amin nan a'ali, ya Hiya goh di mangibaag hinan umipanoh'a ti Hiyay nangidat hi abalinam an nangibaag hinan enenap'u ya nan pohdonan ipa'innila!"
48 At impabagtun nan aliy haad Daniel, ya indatnay do'ol hi mun'aphod an adawna, ya pento'na hiyah ap'apuh nan Provinciad Babylon,‡ ya ta"on un nan linala'in waday abalinanda ya hiyay ap'apuda. 49 Mu imbagan Daniel hinan ali ta pot'ona da Shadrack ay Meshach, ya hi Abednego hi mumpapto' hinan Provinciad Babylon ta way aton Daniel an munnonong an muntamuh wadan nan ali.

3

Nan Balitu' an Bulul Nebuchadnezzar

1 Nan Alin hi Nebuchadnezzar ya numpa'ammah balitu'* an bululna† an nahiyam hi umpiy inata'nangna, ya hiyam hi umpiy inongolna. Ya impata'dognah nan way Nundotal an Dura hidih nan Provinciad Babylon.‡ 2 Ya impa'ayagna nan do'ol an gobelnadol, ya nan konsehal, ya nan mun'am'amung hi pihhu, ya nan huwis, ya nan udum an u'upihyal ta ma'amungdah nan pangidawatandah nan bulul an impiyammana. 3 At na'amungda, ya numpangata'dogdah nan way hinagang nan ongol an bulul ta idawatda.
4 Ya nuntu'u' nan baal di alin inalinay, "Da'yun amin an tatagun nun'alpuh nan numbino'ob'on an babluy an numbino'ob'on di hapitna ya donglonyu tun alyon nan ali! 5 Ya wa ay ta donglonyuy gangoh nan talampet, ya tungngali, ya lyre,§ ya alpa, ya

‡ **2:48** Do'ol di provinciah nan babluy (unu pumpapto'an) ad Babylon, ya hay ngadan nan ohan provinciah di ya ad Babylon goh. Hay impapto' Daniel ya nan provincian mungngadan hi Babylon. * **3:1** Nan numbino'ob'on an ongol an bulul an inah'upandad Babylon ya batu an na'amyudan hi balitu', at mid mapto' ya heten bulul ya na'amyudan goh. † **3:1** Mid mapto' ya hay tigaw ten bulul ya hi Nabu ti hiyay bulul hi nalpuwan nan ngadan *Nebu*chadnezzar (ti hay ngadanah nan hapit di Akkadian ya *Nabu*-kudurri-usur), ya hay pohdonan ibaga ya *Nabu, baliwam nan imbaluy'un lala'i!* unu *Nabu, halimunam nan igad'u!* ‡ **3:1** Bahaom nan footnote di Dan. 2:48 ta innilaom di aat ten provincia. § **3:5** Hiyah ne it'ittang an alpa.

nan udumnan numbino'ob'on an mipagangoh* ya numpunluung ayu ta dayawonyuh ten
balitu' an bulul an impiyamman nan Alin hi Nebuchadnezzar. 6 Mu nan adi munluung an
adi mi'dayaw ya munnaud an mipa'wah hinan awadan di apuy an dumaladalang!"
7 At unat goh dengngol nan tatagu an impagangohda nan numbino'ob'on an mipagan-
goh ya an amin nan tatagun nalpuh nan abablubabluy an numbino'ob'on di hapitda
ya numpunluungda ta dayawonda din balitu' an bulul an impiyamman nan Alin hi
Nebuchadnezzar.
8 Ya unat goh nalpah henen na'at ya nan udum an iBabylon an nan mangimmatun
hi bittuan ya paboholonda nan Hudyu. 9 At inalidah nan Alin hi Nebuchadnezzar di,
"Matubayan'a an Ali! 10 Ya hay inyuldinmu ya wa ay ta donglon an amin nan tatagu
nan mipagangoh an nan numbino'ob'on an mipagangoh ya mahapul an munhippi ya
munluungda ta dayawonda nan balitu' an bulul 11 ti nan adi munhippi ya munluung an
mundayaw hinan balitu' an bulul ya mipa'wahdah nan wadan di apuy an dumaladalang.
12 Ya wadaday agguy nangunud hinan inyuldinmu an didana din Hudyun pento'mun
mangipapto' hitun provincia tu'u an da Shadrach, ya hi Meshach, ya hi Abednego. Ya
daten linala'i, Apumi Ali, ya agguy da'a inunud ti agguyda ene'gonan nan udum an
diosmu, ya umat goh an agguyda dinayaw nan balitu' an impiyammam!"
13 At nidugah di bimmungtan Nebuchadnezzar, ya impa'ayagna da Shadrach, ya hi
Meshach, ya hi Abednego. Ya unat goh inyuyda daten linala'ih nan wadan di ali 14 ya
inalinan diday, "Undan immannung, Shadrach, ya he"a Meshach, ya he"a Abednego,
an adiyu dayawon nan dios'u, ya adi ayu goh munluung hinan balitu' an bulul an
impiyamma'? 15 At padana' da'yuh mamenghan ta wa ay ta donglonyu nan gangoh
di numbino'ob'on an mipagangoh ya mahapul an munhippi ayu ya munluung ayu ta
dayawonyu nan bulul an impiyamma', at mi'id ma'at ay da'yu. Mu gulat ta adi ayu
mundayaw at punnaudo' da'yun ipa'wah hinan dumaladalang an apuy! Ya undan udot
waday umalih nan udum an madayaw hi mamaliw ay da'yuh nan ato'?"
16 Ya tembaldan inaliday, "Adimi abalinan an mangibaliw hi odolmi! 17 Ti gulat ta
ipa'wah da'mih nan dumaladalang an apuy at nan Diosmin dayawonmiy way abalinanan
mamaliw ay da'mi ti baliwan da'mih un way atom hi nappuhi. 18 Mu gulat ta adi da'mi
baliwan ya pohdonmin ipa'innilan he"an Apumin Ali an adimi ahan damdama dayawon
nan dayawom an ta"on un nan balitu' an bulul an impiyammam!"
19 Ya binumlah di angah nan alih bungotnan dida, at inalina ta ud'udmanda nan nitungu
ta mumpapituy bumi'ahan di gumabaan nan apuy ya un din gabana tuwali. 20 Ya inalinah
nan mun'abi'ah an tindaluna ta bobodonda dida ta ipa'wahda didah nan dumaladalang an
gimmaban apuy. 21 At daden tulun linala'in numpunlubung hi magayad ya numpun'uklup
ya nabobodda, at nipa'wahdah nan apuy. 22 Ya din guwalyan nan alin nangipa'wah ay
daden tulun linala'i ya nun'atoyda an dumalat nan nidugah an lahun din ongol an apuy!
23 Mu da Shadrach ya wah didah nan apuy an nunnonong di bobodda.
24 Ya hin'alina ya natana'dog hi Nebuchadnezzar, ya manoh'an nangalih nan
u'upihyalnay, "Goh kan ya un tulu ya anggay din linala'in nabobod an nipa'wah hinan
apuy?"
Ya tembalda hiya, ya inaliday, "Immannung henen inalim, Apumi an Ali!"
25 Mu inalin nan alin diday, "Mu hay mattig'u ya opatday linala'in dumanaldallanan
hinan apuy an agguyda nabobod, ya adida moghob! Ya hay tigaw den miyapat an lala'i ya
umat hinan imbaluy nan madayaw!"†
26 At immuy hi Nebuchadnezzar hinan way pantaw di awadan nan dumaldalang an
apuy, ya imbugawnan mangalih, "Bumuhu' ayu, Shadrach, ya he"a Meshach, ya he"a
Abednego an baal nan nidugah di anabagbagtunan Dios ta umali ayuh tu!"
At bimmuhu'da. 27 Ya na'amung din do'ol an gobelnadol, ya nan konsehal, ya nan udum
an u'upihyal ta inhahamaddah un waday naluyungan hi odol nan tulun linala'i. Mu mi'id
ah naluyungan, ya ta"on din lubungda ya agguy noghob, ya adida ma'ah'ahu'.
28 Ya inalin nan Alin hi Nebuchadnezzar ay diday, "Mipabagbagtu nan Dios da Shadrach!
Ti hennagnay Anghelna ta binaliwana nan baalna an agguyda inunud nan inyuldin'u, ya
nidadaanda an mapatoy hinan adida pundayawan unu pange'gon hinan udum an dios ti
anggay nan Diosdah dayawonda. 29 At iyuldin'uh an amin hinan tatagu an ta"on un hinan
numbino'ob'on an holag ya hinan numbino'ob'on di hapitda an mamahiw hinan Dios da
Shadrach ya mapatoyda, ya mun'apa"i goh nan abungda. Ti mi'id ah udumnah Dios hi
umat hinay pamaliwna!"

---

* **3:5** An umat hinan ma'alih pipes ya zither. † **3:25** Hay kulugon nan do'ol an evangelicals ya Hiya ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament.

30 At impabagtun nan aliy haad da Shadrach, ya hi Meshach, ya hi Abednego hinan
Provinciad Babylon.

4

Nan Miyadwan Enenap Nebuchadnezzar

1 Waday tudo' nan Alin hi Nebuchadnezzar an impiyuynah nan tataguh nan
ablubabluy an hay nitudo' ya inalinay:

Hay Te"an di Tudo'

"Mi'id ni' di al'alin da'yun amin.
2 Mun'am'amlonga' an mangipa'innilan da'yuh nan umipanoh'an inat nan
na'abbagbagtun Dios ay ha"in
3 ti nidugah ahan di impattigna
ya nan inatnan mid abalinan di udum!
Ya nan pumpapto'ana ya mid pogpogna
ti Hiyay mumpapto' hinan aholaholag hi enggana!
4 Ha"in an hi Nebuchadnezzar ya wadaa' hitun palasyu' an maphod di itagua', ya
mid al'alin ha"in. 5 Mu wada han ohan nahdom ya waday enenap'u an nidugah an
umipata'ot. 6 At hiyaat un'u impa'ayag an amin nan way abalinanan linala'id Babylon
ta ibaagdan ha"in nan ipa'innilan nan enenap'u. 7 Ya unat goh immalidan amin din
mangat hi madyik, ya din mumbuyun, ya din mangimmatun hi bittuan ya imbaag'un
dida din enenap'u, ya mi'id di ologdan mangibaag ay ha"in hinan ipa'innilan nan
enenap'u.
8 At la'tot ya immalih Daniel an nangadnan ta hi Belteshazzar an ngadan nan
dayawo',* ya niyodol ay hiya nan lennawan nan madayaw. Ya imbaag'un hiya nan
enenap'u, an inali' di, 9 He"a, Belteshazzar an ap'apun nan mangat hi madyik, inila'
an niyodol ay he"a nan lennawan nan madayaw, at ta"on nan umipanoh'a an adi
ma'innila ya abalinam an ibaag. Hiyah te enenap'u, at ibaagmuy ipa'innilana. 10 Umat
hituy tinnig'uh nolnolo'a' hinan kama': wada han ongol an ayiw an nigagwah tun
luta, ya nidugah an ata'nang. 11 Ya immongol heden ayiw, ya ma'ulhi, ya immadu"oy
ta engganah un nidatong ad daya, at mattig hi engganah pingit tun luta. 12 Ya
mumballu nan tubuna, ya mamunga, at umdah onon an amin di nalmu. Ya han
puunay punliduman an amin nan a'animal, ya nan hapangnay punhituwan an amin
nan ahamuhamuti. 13 Ya heden nun'enapa' ya tinnig'u goh han anghel an nun'ohop
an nalpud abuniyan. 14 Ya imbugawnan mangalih, Abulunyu nan a'animal an nihi'ug
hinan ayiw, ya nun'abulyu goh nan hamutin numpumpattu' hinan hapangna! Ya
lini'oyyu nan ayiw, ya nun'aanyu nan hapangna, ya nunluhluhanyu nan tubuna, ya
nun'iwa'atyu nan bungana! 15 Mu ang'angonyu nan tungodna ya nan lamutna ta
le'wohonyuh gumo' ya gambang, ya tinaynanyu, at henen tagun nipaddung hinan
ayiw ya mataynan hiyah di ta madulnuan an middum hinan a'animal ya holo'! 16 Ya
maluman nan nomnomna ta umat hinan punnomnom di animal hi engganay ma'apituy
tawon di maluh! 17 Ya manu ay hennag da'mi an mangipa'innilah nan na'at ya ta an
amin nan matagu ya innilaonda an nan na'abbagbagtun Dios ya Hiyay okod hi ma'ma'at
hinan ablubabluy, ta Hiyay okod an mamto' hinan pohdonan mun'ap'apu an ta"on
hi unda na'ampan tagu.
18 Ya immannung an hiyah ne aat di enenap'u, at he"a, Belteshazzar, ya ibaag-
mun ha"in nan pohdonan ipa'innila ti an amin nan waday abalinanan linala'ih tun
pumpapto'a' ya mi'id ahan abalinandan mangibaag hinan pohdonan ipa'innila. Mu
he"a ya abalinam ti nan lennawan nan madayaw di niyo'odol ay he"a!"

Hay Nangibaagan Daniel hinan Enap

19 Intuluy Nebuchadnezzar an nuntudo' an inalinay, "Agguy tinumbal hi Daniel (an
mungngadan goh hi Belteshazzar) hi na'amtang ti numanomnom. Mu ha"in an ali
ya inali' ay hiyay, Belteshazzar, adi'a tuma'ot hi aat nen enenap'u ya nan pohdonan
ipa'innila!
Ya inalin Belteshazzar di, He"an Apu' an Ali, henen enenapmu ya od'odolna ni' hi un
nan buhulmuy a'atana ya nan mamohol ay he"ay ipa'innilaana! 20 Ti nan tinnigmu
an ayiw an immongol, ya ma'ulhi, ya immadu"oy an nidatong hi ad daya ta mattig
an amin hinan ablubabluy hitun alutaluta, 21 ya mumballu nan tubuna, ya do'ol
ahan di bungana an umda hi ma'an, ya an amin nan a'animal ya hidiy ihi'uganda,
ya numpun'agaban nan hamutih nan hapangna, 22 ya He"ay nipaddung, Apu an Ali,

* **4:8** Hay ngadan nan bululna ya hi *Bel* an ohan ngadan di bululda an hi Marduk.

hinan ayiw an immongol ti immannung an nundongol'a, ya nidugah di abalinam ta
paddungnay immatam ad daya, ya nan pumpapto'am ya engganah nan pingit tun
luta. 23 Ya nan tinnigmu goh an anghel an nun'ohop an nalpud abuniyan an nangalih,
Li'ayonyu nan ayiw, ya numbongwahyu, mu ang'angonyu nan tungod ya lamutna,
ya lene'wohyuh gumo' ya gambang, ya tinaynanyu ta okod hiyah di ta madulnuan ta
middum hinan a'animal hi engganay maluh di ma'apituy tawon.
24 Ya umat hituy ibalinanah impa'innilan nan na'abbagbagtun Dios hi ma'at ay
he"a, Apu Ali. 25 Pakakon da'a ta milahhin'ah nan tatagu ta middum'ah nan a'animal
hinan bubulung, ya me"an'ah nan holo' an umat hi baka.† Ya madulnuan'a, ya
ma'apituy tawon di maluh hi umatam hina ta engganay unmu abuluton mahkay an
nan na'abbagbagtun Dios di okod hi ma'ma'at hinan abablubabluy, ya ta Hiyay okod
an mamto' hinan pohdonan mun'ap'apu an ta"on hi unda na'ampan tagu. 26 Ya nan
tungod ya nan lamut an na'angang ya hay pohdonan ipa'innila ya mabalin an mipa-
bangngad'an mun'alih unmu abuluton mahkay an nan wad abuniyan di mumpapto' an
amin. 27 At he"a, Apu an Ali, ya donglom ni' tun itugun'u ta ipogpogmun gun mumbahol
ta hay maphod di atom, ya ipogpogmun gun mangipaligligat hinan nun'awotwot ta
unmuat hom'on dida, at olom man ya minaynayun nan umadangyanam."

Hay Nipa'annungan nan Enenap nan Ali

28 Intuluy Nebuchadnezzar an nuntudo' an inalinay, "An amin hatu ya nipa'annung
an na'at ay ha"in an nan Alin hi Nebuchadnezzar. 29 Ti unat goh naluh di hintawon
ya nundaldallanana' hinan nundotal an atap di palasyu' ad Babylon 30 ya inali' di,
Undan bo'on heten ma"aphod an ad Babylon di impiyamma' hi me'gonan an babluy
hi pannigan hinan nidugah an abalina' ya nan anabagtu'?‡
31 Ya otog di punhaphapita' ya wada han himmapit hi ad abuniyan an inalinay,
He"a, Nebuchadnezzar, ya donglom tun ibaga' ti nan haadmun ali ya na'aan! 32 At
pakakon da'a ta milahhin'ah nan tatagu ta middum'an mi'hituh nan agguy na'amun
a'animal, ya me"an'ah nan holo' an umat hinan bakah engganay maluh di pituy tawon
ta engganay unmu abuluton mahkay an nan na'abbagbagtun Dios di okod hi ma'ma'at
hinan abablubabluy, ya ta Hiyay okod an mamto' hinan pohdonan mun'ap'apu.
33 At agguy nadnoy ya nipa'annung an na'at ay ha"in ti numpakaka' hinan tatagu,
ya inan'uy holo' an umata' hi baka, ya nadulnuana' goh. Ya immadu"oy di buu"un ay
dutdut di agila, ya numpanga'adu"oy goh di u"ulung'un umat hinan u"ulung nan ongol
an hamuti."§

Hay Nundayawan Nebuchadnezzar ay Apo Dios

34 Intudo' goh Nebuchadnezzar di, "Ha"in an hi Nebuchadnezzar ya unat goh nagtud
heden pituy tawon ya intangad'ud abuniyan, ya hin'alina ya numbangngad din maphod
an punnomnom'u. At impabagtu' hi Apo Dios, ya ene'gona' ya dinayaw'u Hiyan
matattaguh mid pogpogna.
Immannung an Hiyay mumpapto' hinan aholaholag hi enggana,
35 ya an amin nan tataguh tun luta ya ibilang Apo Dios an mid hulbida!
Ya abalinanan aton di pohdonah nan a'anghel ad abuniyan ya nan tataguh tun
luta
ti mi'id ah ohah way abalinanan mangipawah nan atona unu mangalih,
Anaad ta umat hinay atom?
36 Ya unat goh pinumhod mahkay di punnomnom'u ya nibangngad din pumpapto'a',
at ene'gonana' goh. Ya an amin din muntugtugun ay ha"in ya inanapa' ta imbangngad-
dan ha"in din haad'un mun'ali, at inyal'allanay abalina' ad ugwan ya un din hopapna.
37 At ad ugwan ya ha"in an hi Nebuchadnezzar ya dayawo' ya ipabagbagtu' nan Alid

† **4:25** Hiyah ne goh intudun Jeremiah hi ma'at (Jer. 27:6). ‡ **4:30** Nan apayawpayaw hitud Ifugao an niyamma anuh din gutud din nitungawan Jesus di ma'alih The Eighth Wonder of the Ancient World, mu ngadan nen nahhun an pitu? Hiyatuy ngadanda: (1) nan pyramids ad Egypt, ya (2) nan Timplun Artemis ad Ephesus (Ac. 19:35), ya (3) nan bulul an Zeus, ya (4) nan lubu' Mausolos an wad Halicarnassus, ya (5) nan gumo' an ay lala'i an wad Rhodes, ya (6) nan binattud Alexandria hi ad Egypt an waday ongol an apuy hi tulidna an mamatal, ya (7) nan ongol an galden an impiyamman Nebuchadnezzar ad Babylon an bagin nan ohan ahawana an ma'alih the hanging gardens of Babylon. Henen galden ya paddungnay nihinad daya ti nan nangipiha"adanah nan bagtun di luta ya napitu ta han lemay mitlus, ya mahapul di do'ol an himbut an mangiyuy hi bagtunah danum an malpuh nan Wangwang an Euphrates ta danumana nan a'ayiw ya habhabung an nitanom hidi. Ya manoh'a nan tatagun nannig eten galden ti mid ah udum hi umat hina an galden hitun luta. Mid mapto' ya hiyah ne ohan ninomnom Nebuchadnezzar hidin nangipahiyaanah odolnan te. § **4:33** Heten dogoh Nebuchadnezzar ya ohan dogoh di nomnom, ya na'at goh hinan udum an tagu an ta"on un manghan di a'atanah nan tataguh tun luta.

abuniyan ti an amin di atona ya na'ahhamad, ya makulug di aatna, mu nan tagun mumpahiya ya ipa'ampana."

5

Nan Nitudo' hinan Da'lig
(Jer. 51:39)

1 Ya hidin hi Belshazzar* di nun'ali† ya wa han ohan algaw‡ ya impa'ayagnay hinlibuh
nan u'upihyalna ta nanganda ya nun'i'inumda. 2 Ya heden pun'i'inumanda ya immandal
nan Alin hi Belshazzar ta umuyda alan din balitu' ya silver an bahu an din hinamham
apunan hi Nebuchadnezzar hidih nan Timplud Jerusalem ta hiyay pun'inumandah nan
u'upihyalna, ya nan a'ahawana,§ ya nan udumnan a'ahawana.* 3 At nunnaudondan
immuy nun'ala din bahun balitu' ya silver, ya inyuydah nan way angananda, at
hiyay nun'inumanda. 4 Ya heden pun'in'inumandah nan bayah ya nundayawdah nan
numbino'ob'on an bululda an balitu', ya silver, ya gambang, ya gumo', ya ayiw, ya batu.
5 Ya hin'alina ya waday ngamay di tagun muntudo' hinan da'lig nan palasyu an
neheggon hidin wadan di nipattu'an di hilaw, at tinnig nan ali nan ngamay an muntudo'.
6 Ya immuphat di angahna ti nidugah di ta'otna an ahiwowogwog din lulugna.
7 Ya impa'ayag nan ali din mumbuyun, ya nan mangimmatun hi bittuan, ya nan
mun'utung, ya inalinan didan amin an waday abalinanad Babylon di, "Ngadan di
way abalinanan mamahah nan nitudo' ya imbaagnan ha"in di pohdonan ipa'innila ya
punhaado' hiyah miyatlun mumpapto' hitun pumpapto'a'† ta lubunga' hi munggudla,‡ ya
buunga' hinan balitu'!"
8 Mu unat goh nidatongdan amin din nun'a'ayagan an waday abalinanda ya mi'id
ah ohan didah mamahah din nitudo' unu mangibaag hinan pohdonan ipa'innila. 9 At
inyal'allan din alin immuphat hi ta'otna, ya ta"on din u'upihyalna ya mi'id di iniladah
atonda.
10 Ya dengngol inana an queen din munhahhahapit an nan ali ya nan u'upihyalna, at
himmigup hinan awadanda. Ya inalinan diday, "Matubayan'a ni' an Ali! Adi'a tumata'ot
ta adi'a umu'uphat! 11 Ti ihna han lala'ih nan pumpapto'am an niyodolan nan lennawan
nan madayaw. Ya hidin numpapto'an Nebuchadnezzar an hi apum§ ya henen lala'iy
nala'eng ya nanomnoman an umat hinan dayawon tu'u. At hiyaat un hiyay pento' apum
an din Alin hi Nebuchadnezzar ta hiyay nangipangpangulun amin hinan mangimmatun
hi bittuan, ya nan mumbuyun, ya nan mun'utung hi ad Babylon. 12 Henen tagu ya hi
Daniel an nginadnan nan ali ta hi Belteshazzar. Ya nidugah di abalinanan mangibaag
hi pohdonan ipa'innila nan enap ya nan nipa"el, ya abalinana goh an mamanuh hinan
na'alligat an problema. At ipa'ayagmu hiya ta ibaagnan he"a nan pohdon nan nitudo' an
ipa'innila."

Hay Nangipa'innilaan Daniel hi Ipa'innilan nan Nitudo'
13 At immuyda inayagan hi Daniel ta inyuydah nan ali. Ya inalin nan alin hiyay,
"Undan he"ah Daniel an ohah nan Hudyun din tiniliw apu an hi Nebuchadnezzar hidid
Judah? 14 Ya dengngol'u an tiniliw ay he"a nan lennawan di madayaw, at hiyanan
nala'eng'a ya nanomnoman'a. 15 Ya wah tu han nitudo' an mi'id di nanginnilah pohdonan
ibaga an ta"on un nan way abalinanda an umat hinan mumbuyun. 16 At hiyanan
impa'ayag da'a ti dengngol'un abalinam an mangibaag hi ipa'innilan di umat hitu, ya
nala'eng'an mangipanuh hinan naligat an problema. Ya gulat ta bahaom heten nitudo'
ta ibaagmun ha"in nan pohdonan ipa'innila ya punhaado' he"a an miyatlun mumpapto'
hitun pumpapto'a', at lubunga' he"ah munggudla, ya buunga' he"ah balitu'."
17 Ya tembal Daniel an inalinay, "Ta"on un mi'id idatmun ha"in, Apu' an Ali, ya henen
ipalagbum ay ha"in ya idatmu ni' hinan udum, at bahao' damdama tun nitudo', ya
ibaag'u nan pohdonan ipa'innila. 18 Ti indat nan na'abbagbagtun Dios ay apum an hi
Nebuchadnezzar di pumpapto'ana, ya nidugah an abalinana ya anabagtuna, 19 at an amin

---

* **5:1** Hay pohdonan ibaga ya *olom ya baliwan Bel nan ali*, ya hi Bel di ohan bululdad Babylon. Agguy tu'u inilay te"an din nun'aliana ti ne'dehhan ay amanan nun'ali, mu hay negpongana ya din October 29, 539 B.C. † **5:1** Bahaom nan duwan footnotes hi Jer. 27:7 ta innilaom di aat nan nahayhaynod an nun'alid Babylon hidin natayan nan Alin hi Nebuchadnezzar. ‡ **5:1** Unu October 29, 539 B.C. § **5:2** Diday immannung an a'ahawana an waday haadda an queen ti paddungnay aptandan a'ahawana. * **5:2** Dida nan udum an a'ahawana, mu na'ampada ya un nan aptan an a'ahawana, ya mi'id di haadda an mumbalin hi queen. † **5:7** Manu ay miyatlu hiya an bo'on miyadwah nan pumpapto'ana ti duwadan nundehhan an nun'alin den timpu an nan Alin hi Nabonidus (an immuy ad Arabia an numpapto') ya nan imbaluyna an hi Belshazzar (an numpapto' ad Babylon). ‡ **5:7** Unu purple. § **5:11** Hay numpapto'ana ya hidin 605-562 B.C.

nan tatagun nunhituh tun abablubabluy an numbino'ob'on di hapitda ya wimmogwogdah ta'otdan hiya. Ti nan pohdon nan ali an patayon ya impapatoyna, ya nan pohdonan baliwan ya binaliwana, ya nan pohdonan ipabagtuy haadda ya impabagtuna, ya umat goh an impa'ampanay pohdona. 20 Mu unat goh numpahiya ya adi dumngol hi tugun ya na'aan hinan pumpapto'ana, at mi'id mahkay din a'e'gonana. 21 At pinakak nan tatagu hiyah nan babluyda, ya numbalin nan punnomnomnah umat hi nomnom di animal, at immuy niddum hinan a'animal hi inalahan an dongki, ya ay baka an inanay onon di baka, ya nadudulnu hiyah nan dulnun malpud daya. At umat hinay na'at ay hiya ta engganay unna inabulut an nan nidugah an na'abbagbagtun Dios di mumpapto' hi an amin hinan tataguh tun abablubabluy, ya Hiyay way abalinanan mamto' hi mumpapto'. 22 Mu he"a, Belshazzar an ap'apuna, ya agguy'a numpa'ampa an ta"on hi unmu inilan amin hanan na'at 23 ti un aat goh numpahiya ay Apo Dios ad abuniyan, ya impa'alam nan bahuh nan Timpluna ta nun'i'inumanyuh bayah hinan u'upihyalmu, ya nan a'ahawam,* ya nan udumnan a'ahawam.† Ya nundayaw ayuh nan numbino'ob'on an bululyun balitu', ya silver, ya gambang, ya gumo', ya ayiw, ya batu an adi tummig di matada, unu medngol di ingada, ya mi'id ah nomnomda. Mu agguymu ene'gonan hi Apo Dios an namdon hinan nitaguam ya okod hinan ma'at ay he"a. 24 At hanay dumalat ya hennag Apo Dios nan ngamay ta itudo'nay, 25 MENE, MENE, TEKEL, PARSIN.‡ 26 Ya umat hituy ibalinan nan nitudo' nan MENE ti hay ibalinana ya uyap§ ti hi Apo Dios ya e'enyapnay algaw hi pumpapto'am, ya pinogpogna mahkay. 27 Ya hay ibalinan goh nan TEKEL ya damot an hay ipa"elna ya nan atom an mumpapto' an adi umda. 28 Ya hay ibalinan goh nan PARSIN ya godwa ti hay ma'at hinan pumpapto'am ya magodwa ta hakupon nan iMedia di godwana ya nan iPersia di godwana."

29 At inalin Belshazzar ta punhaadonah Daniel hi miyatluh nan pumpapto'ana, at linubungandah munggudla, ya binuungandah nan balitu'.

30 Ya heden nahdom ya napatoy hi Belshazzar an alid Babylon. 31 At hi Darius* an iMedia di nihukat an numpapto' hinan pumpapto'an ad Babylon an nanom ta duway tawona.†

6

Hay Nipa'wahan Daniel hinan Wadan di Layon

1 Hi Darius ya ginodwagodwanah hinggahut ta han duwampulu din babluy ad Babylon, ya pento'nay hinohhah munggobelnadol, 2 ya numpoto' hi tulun a'ap'apun dida, ya dida goh di mumpapto' hinan gina'u ya nan pihhun nan ali. Ya ohah Daniel hinan napto'. 3 Ya agguy nadnoy ya nattig di amaphod di pangat Daniel ya un nan duwan i'ibbana ya an amin nan gobelnadol, at hiyanan ninomnom nan ali an ipabagtuy haad Daniel ta hiyay mun'ap'apun amin hinan babluy ad Babylon. 4 At din ibbanan a'ap'apu ya din gobelnadol ya nanganapdah hay way ibahhawan Daniel hinan inatnan numpapto'. Mu mi'id ah inah'upandah nibahhawana unu numbaholana ti nahamad di pangatna an ipa'annungna nan tamuana. 5 At la'tot ya inaliday, "Mi'id ah ah'upan tu'uh pangidalatan tu'un mangidiklamun Daniel, at iyanap tu'uh nan uldin nan Diosna!"

6 At na'amung din a'ap'apu ya din gobelnadol, ya immuydah nan ali, ya inaliday, "Matubayan'a ni' an Ali! 7 Da'min amin nan a'ap'apu, ya gobelnadol, ya muntugtugun ya nunhahapit ami an maphod hi unmu iyammay uldin tu'u an mipaway mundayaw hinan udum an madayaw hi tulumpuluy algaw ta anggay he"an Nabagtun Aliy madayaw. Ya wada ay di adi mangunud hinan miyuldin ya mipa'baw hinan nipu'u'an nan layon. 8 At ad ugwan ya maphod hi unmu itudo' nan uldin, Apumin Ali, ya penelmaam ta uldin tu'uh tud Media ya ad Persia an adi mahukhukatan mahkay."* 9 At inunud nan Alin hi Darius din inalida, ya penelmaana mah din niyamma an uldin.

10 Ya unat goh dengngol Daniel an napelmaan din uldin ya immanamut hi abungna, ya immuy hinan kuwaltunan nihagang di tawanah ad Jerusalem. Ya nunhippi ta

---

* **5:23** Dida nan immannung an a'ahawana an waday biyangdan mumbalin hi queen. † **5:23** Diday udum an a'ahawana an mid di biyangdan mumbalin hi queen. ‡ **5:25** Hana ya hapit di Aramaic an bo'on hapit di iBabylon. § **5:26** Wada goh di ohan pohdonan ibaga an *mina* an hiyah ne pihhuda. At hay ibalinana ya paddungnay waday mumbilang hi pihhuda, at mapuh. * **5:31** Hay ohan ngadana ya hi Gubaru, ya hiyay ohan a'ap'apun di tindalun nan Alin hi Cyrus (538-530 B.C.), ya impabagtun Cyrus hiya ta numbalin hi gobelnadol ad Persia. Ya na'amtang di numpapto'ana. † **5:31** Na'at hidin October 29, 539 B.C., at na'abak nan Pumpapto'an di iBabylon. Henen nahdom ya nete"a nan Pumpapto'an di iMedia-Persia. * **6:8** Hay nun'abhiwan nan ugalin di iBabylon ya nan ugalin di iMedes ya iPersia ya adi ahan mabalin an mahukatan nan uldin an inyuldin nan alida an ta"on un hiya an aliy mamhod an manukat. Mu nan a'alid Babylon ya mabalin ahan an hukatanday uldindah unda pohdon.

nunluwalun Apo Dios, ya nundenol ay Hiyan umat hidin gunna tuwali aton an mumpitluh
ohay algaw di punluwaluana. 11 Ya din u'upihyal ya nunhahapitda ta umuydah kuwaltun
Daniel, ya inah'upanda hiyan munluwaluh nan Diosna. 12 At numbangngaddah nan ali,
ya inaliday, “Penelmaam mah nan uldin an tulumpuluy algaw ya anggay, he"an Alimi, di
punluwaluanmi, at wada ay di munluwaluh nan udumnan madayaw ya mipa'baw hinan
wadan di nipu'u'an nan layon!”
Ya inalin nan aliy, “Immannung an umat hinay uldin hitud Media ya ad iPersia an adi
ahan malumluman.”
13 Ya inalidah nan aliy, “Mu hi Daniel an ohah nan natiliw an nalpud Judah ya agguyna
inunud nan niyuldin an penelmaam ti numpitluh ohay algaw an gun nunluwaluh nan
Diosna!”
14 Ya ma'allungdaya nan alih nangngolanah nan inalida. At inyal'algawnan nimmom-
nonomnom hi atonan mangibaliw ay Daniel.
15 Ya unat goh nahdom ya immuy daden buhul Daniel hinan ali, ya inaliday, “Adya
nomnomom, an he"an Alimi, an hay alyon nan uldin tu'uh tud Media ya ad Persia ya adi
ahan maluman nan way inyuldin di ali!”
16 At inalin nan ali ta umuyda awiton hi Daniel ta ipa'bawdah nan nipu'u'an nan layon.
Ya heden nangipa'bawandan hiya ya inalin han alin hiyay, “Baliwan da'a ni' hinan Dios
an dayawom ta mid di ma'at ay he"a!”
17 Ya inyalubday batuh nan pantaw nan nipu'u'an di layon, ya minalkaan nan ali din
batuh nan henghengna ta mi'id ah umuy mamaliw ay Daniel, ya ta"on nan u'upihyalna
ya minalkaanda goh hinan henghengda. 18 Ya immanamut nan alih nan palasyuna, ya
inlablabinan nunlangdu an agguyna penhod hi un waday mangipa'amlong ay hiya.
19 Ya heden nabiggat hi helhelong ahan ya bimmangon nan ali, ya nunnaudonan immuy
hinan wadan di nipu'u'an nan layon. 20 Ya numanomnom nan ali, at unat goh nidatong
hidi ya numbugaw ay Daniel an inalinay, “He"an baal nan matattagun Dios, olom ni' ya
binaliwan da'ah nan Diosmun dayawom ta mid nappuhih inat nan layon ay he"a!”
21 Ya inalin Daniel di, “Matubayan'a ni' an Ali! 22 Nan Dios'u ya hennagna nan anghelna
ta impapto'a' ta mid nappuhih inat nan layon ay ha"in ti mi'id ah numbahola' ay Apo Dios,
ya mi'id goh numbahola' ay he"an Ali!”
23 Ya nidugah di amlong nan ali, at inalina ta guyudondah Daniel hinan way nipu'u'an
nan layon. Ya unat goh bimmuhu' ya tinnigda an mi'id ah naluh'ian hi odolna an dumalat
nan pangulugnah nan Diosna.
24 Ya inalin goh nan ali ta dapopondan amin din u'upihyal an nangidiklamun Daniel, ya
nun'i'ipipa'bawna didah nan nipu'u'an nan layon an numpi'yiddumda din imbabaluyda
ya a'ahawada. Ya agguyda nibona' hinan luta ya hene'mat nan layon dida ta nunggimu'da
dida.
25 Ya nuntudo' nan Alin hi Darius, ya impiyuynan amin hinan tataguh tun abablubabluy
an numbino'ob'on di hapitdan alyonay:
“Minaynayun ni' di amaphodyu!
26 At ad ugwan ya nun'ammaa' hi uldin ta an amin nan tataguh nan abablubabluy an
hinakup tun pumpapto'a' ya mahapul an ta'tanda ya e'gonanda nan Dios Daniel
ti matattagu Hiya,
ya minaynayun hi enggana.
Ya nan pumpapto'ana ya adi ahan mapa'pa"i,
ya adi goh mapogpog di pumpapto'na,
27 ya bumadang Hiya, ya bumaliw,
ya atonay umipanoh'ah ad abuniyan ya tun luta,
ya Hiyay namaliw ay Daniel ta agguy pinatoy nan atata'ot an layon.”
28 At hi Daniel ya ninaynayun di pinumhodan di nitaguanah din numpapto'an nan Alin
hi Darius, ya umat hidin numpapto'an Cyrus† an iPersia.

7

Nan Paddungnay Enenap Daniel hi Aat nan Opat an Animal

1 Hidin agguy ni' nun'alian Darius ad Babylon ya hi Belshazzar di nun'ali. Ya heden
hopap di tawon* hi nun'aliana ya ha"in an hi Daniel ya nun'enapa', ya waday nipattig ay
ha"in. Ya unat goh bimmangona' ya intudo"u nan aat di tinnig'u.

† **6:28** Hay nun'alianah nan Pumpapto'an di iMedia ya iPersia ya hidin 538-530 B.C.

* **7:1** Unu hidin 553 B.C. Mattig an nahhun heten chapter an na'at ya un din chapters 5-6.

2 An hay intudo"u ya inali' di, “Hay enenap'un nen nahdom ya tinnig'u han opat an
puo' an nalpuh buhu'an di algaw, ya a'unugan di algaw, ya hinan appit di iggid ya agwan
hi un hagangon di buhu'an di algaw an punhinnigionda nan danum hinan baybay. 3 Ya
waday opat an o"ongol an animal an dimma'al an nalpuh nan baybay an numbino'ob'on
di tigawda.
4 Hay tigaw den nahhun ya umat hi layon, mu waday paya'na an umat hi paya' di agila.
Ya unat goh tinnig'u ya nun'abetadya din paya'na, ya timma'dog an ay tagu, ya nidatan
goh hi nomnom di tagu.
5 Ya tinnig'u goh nan miyadwan ongol an animal an hay tigawna ya umat hinan bear.
Ya inumbun an inyamelnay tulun tungal di palagpag. Ya waday nangalin hiyay, Aga ta
pun'ihdam nan dotag ta nangamung un'a mahengla!
6 Ya unat goh tinnig'u ya bimmuhu' di ohah umat hi lepard di tigawna, mu waday opat
hi paya'nan umat hi paya' di hamuti. Ya wada goh di opat hi uluna, ya nidat ay hiyay
abalinanan mumpapto'.
7 Ya enenap'u goh han miyapat an animal an mabungot ya atata'ot ti nidugah an
ma'abbi'ah. Ya o"ongol di babanan ay gumo', at mun'agimu' di gag'alona, ya nun'u'muna,
ya wada ay di ma'angang ya nun'igatina. Ya heden animal ya nat'on di aatna ya un
din tinnig'un nun'ahhun ti waday himpuluh ha'gudna. 8 Ya heden nangihamhamada'
hidin ha'gud ya hin'alina ya bimmuhu' di it'ittang an ha'gud hinan numpumbattanan
din ha'gud. Ya nun'ahu'nut nan tuluh nan ha'gud tuwali. Ya henen it'ittang an ha'gud
ya waday matana ya timidnan umat hi tagun humapihapit an mumpahiya.
9 Ya heden papanniga'
ya wada han nihinan umbunan di ali,
at han Adi Matmattoy an Wagwadah din Penghana ya inumbun hidi.
Nan lubungna ya ma'appaha' an umat hinan dalallu,
ya umat goh hinan buu'na an ma'appaha' an umat hi dutdut di kalnilu.
Ya din umbunana ya dumaladalang,
ya ta"on nan pilidna ya umela'elat.
10 Ya gun dumala'da' heden apuy,
ya wah diday linibun a'anghel an baalnan numpangata'dog hinan way hina-
gangna.
Ya ente"ana mahkay an munhumalya,
at wadaday libluh bene'lagna.
11 Ya heden it'ittang an ha'gud di titinnig'u ti gun mumpahiyan humapit. Ya teten'ol'u
goh ta nangamung un napatoy din miyapat an ongol an animal ya nipa'wah din odolnah
nan dumaladalang an apuy. 12 Ya manu ay na'abulut an mataguda din udum an o"ongol
an animal ti na'aan damdamay abalinanda ya nahnot nan gutud di ataguanda.
13 Ya enenap'u goh an waday umat hi lala'in imbaluy di tagun† nali'mut hinan bunut
an mun'ohop,‡ ya inyuydah nan Adi Matmattoy an Wagwadah din Penghana.§ 14 At
nidat ay Hiya nan biyangna, ya nan a'e'gonana, ya nan haadnan mumpapto' ta Hiyay
mangipapto' an amin hinan tataguh nan abablubabluy an numbino'ob'on di hapitda ta
Hiyay unudonda. Ya nan biyangna ya minaynayun ta mi'id pogpog di pumpapto'ana.”

Hay Ibalinan nan Paddungnay Enenap Daniel

15 Ya intuluy'u an hi Daniel an nuntudo' an inali' di, “Impata'ota' hinan tinnig'u, at
numanomnoma'! 16 At immuya' neheggon hidin ohah nan numpangata'dog hidi, ya
inal'alu"u ta ibaagnay umatan di ibalinan an amin hana. At inulgudnay aatna an inalinay,
17 Hay ibalinan nan opat an o"ongol an animal ya waday opat an pumpapto'an hitun
luta.* 18 Mu hay umangunuh ya ipaboltan nan nidugah di ana'abbagbagtunan Dios nan
pumpapto'an hinan tataguna ta diday mumpapto' hi enggana.
19 Ya penhod'u ahan an innilaon di aat nan miyapat an o"ongol an animal an nat'on
di tigawna, ya nidugah an atata'ot. Ya o"ongol di babanan ay gumo', ya nan u"ulungna
ya ay gambang ti wa ay di dapopona ya nunggimu'na, ya wada ay di ma'angang ya
nun'igatigatina. 20 Ya penhod'u goh an innilaon di ibalinan din himpulun ha'gud hinan
uluna. Ya din oha goh an ha'gud an bimmuhu' an waday matana ya timidnan gun
humapit hi nappuhi, ya atata'ot ya un din udumna an hiyay dumalat hi nun'agahan
din tulun ha'gud. 21 Ya heden papanniga' eden ha'gud ya ginubatna din tatagun Apo

† **7:13** Hiyah ne na'ahhamad an pangali ay Jesu Kristu (bahaom goh nan Mat. 9:6 ya Rev. 1:13). ‡ **7:13** Rev. 1:7.
§ **7:13** Mat. 26:64. * **7:17** Hay ngadanda ya (1) nan pumpapto'an di iBabylon (626-539 B.C.), ya (2) nan pumpapto'an
di iMedia ya iPersia (539-330 B.C.), ya (3) nan pumpapto'an di iGreece (330-63 B.C.), ya (4) nan pumpapto'an di iRome
(63 B.C.-476 A.D.).

Dios, ya inabakna dida, 22 mu unat goh nidatong nan Adi Matmattoy an Wagwadah din
Penghana at Hiyay nunhumalya ya nangabakona nan tataguna an hiyah ne gintudnah
nangidatanah biyangda ta dida mahkay mumpapto'.

23 Ya inalina goh ay ha"in di, Mu henen miyapat an animal ya hiyah ne nan miyapat
an pumpapto'an hitun luta,† ya waday nun'abhiwanah nan udumnan pumpapto'an ti
hakuponan amin nan abablubabluy hitun luta, ya nun'igatigatina ta mun'apa"ida. 24 Ya
nan himpulun ha'gud ya didana nan himpulun a'alin mun'alin den pumpapto'an. Ya
waday ohan alin mehnod ay dida, ya nat'on di pangatna ti gubatona nan tulun a'ali,
ya abakona dida. 25 Ya hapitonay na"appuhih aat nan Nidugah an Na'abbagbagtu, ya
pihupihulona nan tatagun Apo Dios, ya pohdonan hukatan nan Uldin ya nan algaw di
behta. Ya ta"on un nan tatagun Apo Dios ya inabulutna an hiyay okod an mumpapto' ay
didah tuluy tawon ta han godwa. 26 Mu madatngan ay nan punhumalyaan ya mapogpog
di abalinanah enggana. 27 At an amin nan abalinan ya nan anabagbagtun wah tun luta ya
bonhon nan tatagun nan Nidugah an Na'abbagbagtu. Ya minaynayun an adi mapogpog
nan pumpapto'an nen Nidugah an Na'abbagbagtu ta an amin nan a'ap'apu ya Hiyay
unudonda.

28 At hiyah ne angunuh di enenap'un hi Daniel, ya nidugah di numanomnoma' ti
timma'ota', at hiyaat unna' immuphat, mu agguy'u imbabbaag."‡

8

*Nan Paddungnay Enenap Daniel hi Aat nan Duwan Animal**

1 Hidin miyatlun tawon† hi numpapto'an nan Alin hi Belshazzar ya ha"in an hi Daniel
ya nun'enapa' goh. 2 Ya enenap'u an wadaa' hinan na'alad an babluy hi ad Susa hidih nan
Provinciad Elam‡ an timmata'doga' hinan pingit di ala' an Ulai. 3 Ya unat goh inta'wad'u,
ya tinnig'u han buta'al an kalnilun wah nan hinagang'un timmata'dog hinan pingit di
ala' an duway ha'gudnan adudu"oy, mu du'du"oy din oha, mu naladaw hi na'amtang
an bimmuhu'. 4 Ya tinnig'u din buta'al an kalnilun pun'ihawagina din ha'gudnah appit
hi alimuhan di algaw, ya hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hi
appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya mi'id ah ohah din animal hi
way abalinanan mangipadinong ay hiya, ya mi'id goh di way abalinanan mamaliw hinan
ha'gudona. Ya hiya ya nidugah di abalinana, at atonan amin di pohpohdona.

5 Ya heden punnomnomnoma' eden tinnig'u ya hin'alina ya bimmuhu' hi appit hi
alimuhan di algaw han buta'al an gandeng an hay ha'gudna ya wah nan numbattanan
di matana. Ya mungwilit an manguy an ay adi megpa' hinan lutay hu'ina. 6 Ya tinnig'un
ma'abbungot din gandeng, ya immuy hidin kalnilun duway ha'gudna an din tinnig'un
timmata'dog hinan pingit di ala'. 7 Ya unat goh immatam din bimmubungot an gandeng
hinan kalnilu ya hina'gudna ta nun'a'ipung din duwan ha'gud din kalnilu. Ya mi'id di
olognan mi'pattoy, at tinu"in din gandeng, ya nun'igatigatina. Ya mi'id di way olognan
immuy an namaliw hinan kalnilu.

8 At na'ud'udman di abalinan din gandeng, ya hidin a'ud'udman di abalinan nan
gandeng ya nun'aputulan din ha'gudna. Ya din naputulana ya timmubu goh di opat an
ha'gud an numbino'ob'on di tinududa. 9 Ya nan ohan daden opat an ha'gud ya waday
timmubun it'ittang an ha'gud, mu gun umongo'ongol, ya immatam di abalinanah appit hi
agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya hi appit di buhu'an di algaw ta engganah
nan babluy di tatagun Apo Dios. 10 Ya immatam nan nidugah an abalinanad abuniyan
ta ginubatna nan wah di. At nun'ogahnay udumnan didah tun luta, ya nun'igatigatina
dida. 11 Ya numpahiyah nan Ap'apud abuniyan. Ya impadinongna goh nan me'nong an
e'nongdah abigabigat hinan Timplun Apo Dios, ya pinuhina din Timplu. 12 At dumalat
nan na'at ya mi'id mahkay di mun'onong hidin tatagu, ya din'ugdah Apo Dios. Ya heden
ma'alih ha'gud ya abalinanan amin di pohdona.

13 Ya dengngol'u han duwan anghel an munhaphapit, ya inalin nan oha di, "Anuud nin
di duminngan nan ma'ma'at an tinnig Daniel? Ya anuud nin di dumingan nan nappuhin
ma'ma'at an mihukat hinan onong hi abigabigat? Ya anuud goh di duminngan nan
pumuhian nan Timplu ya nan alpahan di pangubatan nan buhul hinan tatagun Apo Dios?"

---

† **7:23** Nan pumpapto'an AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu). ‡ **7:28** Hiyah ne negpongan nan nitudo' hinan hapit di Aramaic. * **8:** Heten Dan. 8:1 ya mapidwa goh an nitudo' hinan hapit di Hudyu. † **8:1** Unu hidin 551 B.C. ‡ **8:2** Unu ad Iran.

14 Ya dengngol'un tembal nan ohan inalinay, “Mabayag an engganay un magtud di
hinlibu ta han hinggahut ya han nalemay algaw§ ya un mahkay mipabangngad an
midawat goh nan Timplu ya un ma'at din gun ma'at hi hopapnah nan Timplu.”*

Hay Pohdonah Ibaag nan Paddungnay Enap

15 Ya heden punnomnomnoma' hinan aat nan enenap'u ya nan pohdonan ipa'innila ya
hin'alina ya waday tinnig'un umat hi lala'in timma'dog hinan hinagang'u. 16 Ya waday
dengngol'un mumbugaw an wah nan dammang di ala' an Ulai an inalinay, “Gabriel,†
ibaagmun nen lala'i nan pohdonan ipa'innila din enenapna.”
17 At immalin nedelloh ay ha"in, ya nidugah di ta'ot'u, at nunluunga', ya inalinan ha"in
di, “Ta"on un'a tagu ya mabalin an innilaom di ipa'innilan nan enenapmu an hay ma'at hi
apogpogan tun luta.”
18 Ya heden pi'haphapitanan ha"in ya ninayun an nolo'a', ya nunlu'buba', mu binang-
ona', ya impata'doga'. 19 At inalinan ha"in mahkay di, “Ibaag'un he"ay ma'at hi udum di
algaw hi bumungtan Apo Dios ya nan ma'at hi gutud di apogpogan tun luta. 20 Ti nan
tinnigmun buta'al an kalnilun duway ha'gudna ya dida nan a'alid Media ya ad Persia.
21 Ya nan buta'al an gandeng ya hiyah ne nan alid Greece, ya nan ongol an ha'gud an wah
nan numbattanan di matana ya hiyah ne nan nahhun an alid Greece.‡ 22 Ya din ongol
an ha'gud an naputulan ya waday timmubuh opat an ha'gud ya hay pohdonan ipa'innila
ya mun'opat di pumpapto'an hinan babluy, mu agguy nipaddung di abalinandah nan
nahhun an pumpapto'an.§ 23 Ya heden umangunuh hi pumpapto'anda ya nidugah ahan
an hay pumbaholan ato'atonda, ya waday mun'ali an atata'ot, ya nala'eng an bumalbali.*
24 Ya nidugah di abalinana an bo'on hiyay nalpuwana. Ya do'ol di pumpa"ina an atonan
amin di pohdona an ta"on un hinan nidugah di abalinanan tatagu ya abakona, ya umat
goh hinan tatagun Apo Dios. 25 Ya dumalat nan abalinanan bumalbali ya hay inilana ya
hiyay nabagbagtu ya un nan udumna. Ya dumalat nan maphod an ipattigna ya hiyay
atayan nan tatagu, ya ta"on un nan na'abbagbagtun Ali ya hanggaona, mu ma'abak an
bo'on hay abalinan di taguy dumalat.”†
26 Ya inalin goh nan anghel ay ha"in an hi Daniel di, “Din enenapmuh aat nan hinlibu
ta han hinggahut ta han nabonglen algaw ya makulug ahan hana. Mu adim ibabbaag ad
ugwan ti mabayag di ipa'annungana.”
27 Ya ha"in an hi Daniel ya nundogoha', at unna' nonollo' hi atnay algaw. Ya unat goh
bimmangona' ya immuya' nuntamuh nan impatamun nan alin ha"in, mu numanomnoma'
hinan aat di enenap'u ti adi' ma'awatan.

9

Hay Nangiluwaluan Daniel hinan Tataguh nan Ni'babluyana

1 Ad Babylon di hopap di tawon* hi nun'alian Darius an hina' Xerxes an iMedia† 2 ya
ha"in an hi Daniel ya binaha' hinan liblun nitud'an nan Hapit Apo Dios an intudo' nan
propetan hi Jeremiah nan ligat an holtapon di tatagud Jerusalem hi napituy tawon.‡ 3 At
nunlangdua', ya nunlubunga' hi langgut, at inumbuna' hinan dapul ta nunluwalua' ay Apo
Dios ta numpabadanga'.
4 Ya umat hituy inali':

---

§ **8:14** Hay nitudo' hinan Biblia ya *2,300 an mahdom ya mapatal* (unu *2,300 di onongdah mahdom ya mapatal*), at un 1,150 an algaw ti duway onongdah nan hinohhan algaw. * **8:14** Inyuldin Antiochus IV Epiphanes ta ipadinongda nan Hudyun mun'onong ay Apo Dios hinan Timplud Jerusalem ti hiya tuwali anuh Dios, ya impihinanay pun'onngan di bulul hidih din bulan an Kislev 25, 168 B.C. (unu December 25, 168 B.C.). Mu ginubat nan Hudyu hiya ya nan tindaluna, at palpaliwan ya inabak da Judas Maccabeus an Hudyu dida. Ya hidin December, 165 B.C. (unu Kislev 25, 165 B.C.) ya indawatday Timplun Apo Dios ta maleneh mahkay. Hay nun'abhiwan daten duwan algaw ya 1,150. † **8:16** Hay pohdonan ibaga ya *nan mangunud ay Apo Dios*. ‡ **8:21** Unu nan Alin hi Alexander an Nidugah (unu Alexander the Great, 356-323 B.C.). § **8:22** Hidin natayan Alexander an Nidugah ya nagodwagodway pumpapto'ana ta numbalin hi opat an pumpapto'an: (1) impapto' da Antipater (398-319 B.C.) ay Cassander (356?-315? B.C.) nan abablubabluy ad Macedon ya ad Greece, ya (2) impapto' Lysimachus (361-281 B.C.) nan abablubabluy ad Thrace ya ad Asia Minor, ya (3) impapto' Seleucus I (358-281 B.C.) nan babluy ad Syria, ya (4) impapto' Ptolemy I (367-280 B.C.) nan abablubabluy ad Palestine ya ad Egypt. * **8:23** Hay ngadana ya hi Antiochus IV Epiphanes (175-164 B.C. di timpun di nun'aliana). Ya hay ipa"elna ya hi AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu) ti numpaddung di atona goh ad Jerusalem. † **8:25** Natoy hi Antiochus IV Epiphanes ad Tabae hi ad Persia hidin 164 B.C., mu mid ah namatoy ay hiya ti un nundogoh, unu bo'on ay ya un way na'at. At paddungnay hi Apo Dios di nangipapatoy ay hiya. * **9:1** Unu hidin 539 B.C. † **9:1** Hay nun'alianad Media ya hidin 539-538 B.C. ‡ **9:2** Jer. 25:11-12; 29:10.

"He"a, Apo Dios, ya ongol di abalinam, ya mid nipaddung ay He"a an manginaynayun
hinan ongol an pamhodmuh nan mamamhod ay He"a ya hinan mangunud hinan
Tugunmu. 5 Immannung an numbahol ami, ya gunmi inat di nappuhin nan penpenhod
di odolmi. Ya din'ugmi goh nan Tugunmu ya nan inyuldinmu. 6 Ya agguymi goh kinulug
di hinapit nan baalmun propetan gun nangibaag hinan hinapitmuh nan a'alimi, ya nan
numpumpapto' ay da'mi, ya din a'apumih din penghana, ya ta"on un da'min amin an
bimmabluy.
7 At He"a, Apo Dios, ya immannung an na'ahhamad'a, mu da'min tatagud Jerusalem
ya an amin nan babluy ad Judah, ya an amin nan i'ibamin nun'iwa'atmuh nan
abablubabluy, ya nidugah di bainmih engganad ugwan an dumalat nan agguymi
nangunudan ay He"a. 8 At da'mi, Apo Dios, ya nan a'alimi, ya nan mumpumpapto', ya
din a'apumih penghana ya bumain ami ti numbahol amin He"a. 9 Mu inila' an He"a, Apo
Dios an Diosmi, ya nidugah di homo'mu an gunmu aliwan di baholmi an ta"on hi unmi
din'ug He"a 10 ti agguy da'a inunud an Dios an imbahhawmi din inyuldinmun da'mi an
indatmuh nan baalmun propeta. 11 At umat hinay na'at ti an amin ami an holag Israel ya
agguymi inunud nan Uldinmu ti din'ug da'a an adimi pohdon an donglon nan Hapitmu.
At dumalat nan numbaholanmin He"a ya nunholtapon da'mi, ya minolta da'mi an
miyunnudan hinan intudo' Moses an baalmu.§ 12 At ten impa'annungmun inat din
inalim hi atom ay da'mi, ya umat goh hinan a'ap'apumi, mu heten punligatanmi ya
nete"ah din hopapna ta engganad ugwan, ya mi'id ah umat hinah na'at ad Jerusalem.
13 Ya ta"on hi un nitudo' nan moltah nan inyuldinmun Dios ay Moses mu engganad
ugwan ya agguymi inat nan pun'amlongam an nan pan'uganmih nan pumbaholan
ta unudonmi nan Makulug an Tudtudum. 14 At hiyanan impiyalim, Apo Dios, din
indadaanmun nappuhin ma'at ay da'mi ti an amin nan atom ya nahamad, mu unmi
ginulat an agguymi inunud nan Hapitmu.
15 Ya impattigmu, Apo Dios an Diosmi, nan nidugah an abalinam hi nangekakam
hinan tatagum hi ad Egypt, ya ten engganad ugwan ya ma'al'ali'a. Ya abulutonmi
an numbahol amin He"a. 16 Ya nattig, Apo Dios, di homo'mun da'mih din hopapna,
at pogpogom ni' ahan nan nidugah an bungotmun da'mid Jerusalem an awadan nan
me'gonan an duntug.* Ti nan baholmi ya ta"on un din nun'appuhin ina'inat din
o'ommodmih penghanay dumalat hi pamihupihulandan da'mid Jerusalem.
17 At ad ugwan, He"an Diosmi, ya donglom ni' ahan tun luwalu' an baalmu, ya
atom tun iyal'alu"un He"a an ipabagtuam, at igohgoham nan Timplum an nun'apa"i!
18 At donglom ni' ahan, Apo Dios, ya tinnigmu tun nun'apa"in babluy an bagim! Ya
bo'on nan anahamadmiy dumalat hi punluwaluanmin He"a, ti hay dumalat ya nan
ama'ahhimo'mu. 19 At, O Apu, aliwam ni' di baholmi ta badangan da'mi. Ya adim ni'
bayagon di pangatam, at ipabagtu da'a an Dios ti da'mi ya nan babluy ya bagim."

Hay Nangibaagan Gabriel hinan Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at

20 Heden gun'u punluwaluan hi puntutuyua' hi bahol'u, ya nan bahol nan i'ibba' an
holag Israel, ya nan pangibaga' ay Apo Dios hi ipaphodan nan me'gonan an Timpluna
21 ya nun'ohop din lala'in hi Gabriel eden nahdom an gutud di pun'onngan, ya inolyabana'.
(Hiya din tinnig'uh nun'enapa'.)
22 Ya inalinan ha"in di, "Daniel, manu ay immalia' ya ta idatan da'ah la'eng ya
ananomnoman. 23 Ti unat goh ente"am an nunluwalun Apo Dios ya inabulutna nan
imbagam, at ten immalia' an mangibaag ay he"ah aatna ti hi Apo Dios ya nidugah di
pamhodnan he"a. At ad ugwan ya ihamadmun donglon ta innilaom di ipa'innilan nan
enenapmu: 24 hay aatna ya mumpapituy napitu an tawon hi maluh ya un mapogpog
nan ipaligligatanyun tatagu ya nan babluyyun nidawat ay Apo Dios. Ya nalpah ay ya
ma'aliwan nan baholyu, ya nan maphod an pangatyu ya minaynayun hi enggana ta
mipa'annung din nipa'enap ya nan impa'innilan Apo Dios hi ma"at, ya idawatyu goh
nan Timplun Apo Dios. 25 Ya nomnomom hete ti mete"ah din iyamman di uldin hi
pangipaphodandah nan napa"id Jerusalem† ta engganah umalian nan Alin Pento' Apo
Dios‡ an mumpapto' ya malpah di mumpapituy pitun tawon. Ya mipaphod, at miyammay
kulha ya nan kanal, at adi mapa'pa"id Jerusalem hi mumpapitu di nanom ta han duway
tawon, mu hiyah ne gutud di aguguluwan nan tatagu. 26 Ya henen apogpogana ya
mapatoy nan Alin Pento' Apo Dios,§ mu mi'id di mihukat ay Hiyan mun'ali. Ya waday
mangipapto' hinan tatagu an hiyay mumpama"ih nan babluy ya nan Timplu. Ya henen
apogpogana ya umat hinan mabi'ah an danum ti munggugubatda ta engganah un malpah

§ **9:11** Lev. 26:33; Deut. 27:9-26. * **9:16** Hiyah ne duntug hi awadan nan napa"in Timplun Apo Dios. † **9:25** II Chron. 36:23; Ezra 1:2-4. ‡ **9:25** Hi Jesu Kristu. § **9:26** Natoy hi Jesu Kristuh nan krus ad Calvary.

nan mumpapitu an nanom ta han duwa an na'alih a'atana. 27 Ya henen mun'ap'apu ya
mi'tulag hinan do'ol an tatagu eden pituy tawon.* Mu unat goh mun'aginagwah den pituy
tawon ya ipadinongna nan Onong an Moghob ya nan mun'onong. Ya ihinanah nan Timplu
han na"appuhiy pangatnah engganah un madatngan nan gutud di pama"ian Apo Dios
hinan ap'apu."†

10

Hay Nangenapan Daniel hinan Lala'i

1 Hidin miyatlun tawon* hi numpapto'an nan Alin hi Cyrus hi ad Persia ya wada goh
di enenap'un hi Daniel (an mungngadan goh hi Belteshazzar). Henen nipa'innilan ha"in
ya makulug an hay aat di atata'ot an gubat an ma'at hi udum di algaw. Ya na'awata' nan
enenap'u ti nipa'innilan ha"in din nun'enpa'.

2 At hidin nanginnilaa' ya nun'ulata' hi tuluy duminggu. 3 An agguy'u tinamtamtaman
nan ma'an an mapolhat an umat hinan dotag ya nan bayah. Ya agguya' goh numbangban-
gluh engganay nalpah.

4 Ya heden miyaba'inti ta han opat di algaw eden hopap di bulan hidin timmata'doga'
hinan pingit di ongol an Wangwang an Tigris 5 ya intangad'u, ya tinnig'u han lala'in
nunlubung hi linen,† ya waday balikisna an nahamad an balitu'. 6 Ya hay tigaw di odolna
ya munhenel an umat hi chrysolite,‡ ya nan angahna ya umat hinan ilat, ya nan matana
ya umat hinan dumaladalang an apuy, ya nan ta'layna ya hu'ina ya lumetaletaa' an umat
hinan na'ad'ad an gambang. Ya wa ay ta humapit ya umat hinan gehom di do'ol an tatagu.

7 Ya anggay ha"in hi nannig enen nipattig an agguy tinnig din linala'in ni'yibba' ti undaat
goh numpangalayaw an immuy nun'ipo"oy. 8 Ya anggay ha"in hi nipattigan han nidugah
an umipanoh'a. At limmungtuya', ya immuphata', ya mi'id ah abalina'. 9 Ya unat goh
dengngol'uy hapitna ya na'allo'ana', at nunlu'buba' hinan luta. 10 Ya hin'alina ya wada han
ngamay an nunla"uy ay ha"in, ya ahiwowogwog di ngamay'u ya lulug'u. 11 Ya himmapit
din lala'i, ya inalinan ha"in di, "He"a, Daniel an pa'appohpohdon Apo Dios, ya tuma'dog'a
ta ihamadmun donglon tun ibaga' ti nahnaga' an mi'hapit ay he"a." At natana'doga' an
wimmogwowogwog.

12 Ya inalinan ha"in di, "Adi'a tuma'ot, Daniel. Ti nete"ah din hopap di algaw hi
nunnomnomam an midatan'ah abalinan an manginnila ya din numpa'ampaam ay Apo
Dios ya dengngolna, at hiyaat unna' immali ta ipa'annung'u nan luwalum. 13 Mu unna'
hinahawanan hinan adi mattig an ap'apud Persia§ hi tuluy duminggu.* Mu immalih
Michael† ta binadangana' an ohah nan ap'apun di anghel ti unna' oh'ohha an na'angang
hi ad Persia. 14 Ya ten immalia' ta ulgudo' ay he"a nan aat di ma'ma'at hinan tatagun
ni'babluyam hi udum di algaw an miyunnudan hinan enenapmu."

15 Ya heden pangul'ulgudanan ha"in ya inyungyung'uh nan luta, ya mano"ola'. 16 Ya
wada goh di oha an hay tigawna ya umat hi lala'i, ya denenehnay timid'u, ya himmapita'
mahkay an inali' di, "Apu, nan enenap'u ya hiyay dumalat hi wumogwoga' hi ta'ot'u, ya
ten limmungtuya'. 17 At hay ato' mah an baalmun mi'hapit ay he"a ti ten mi'id ah bi'ah'u
an maligatana' an homodohda?"

18 Ya dinapaa' goh eden umat hi taguy tigawna, at wada mahkay di bi'ah'u. 19 Ya inalinay,
"He"an pa'appohpohdon Apo Dios ya adi'a tuma'ot, ya mid ni' di al'alin he"a!"

Ya unat goh hinapitna hanan ha"in ya himbumagga ya pinumhod di punle'na', ya inali'
ay hiyay, "Apu, mabalin an ibaagmu nan pohdom an ibagan ha"in ti ten pinumhoda'
mahkay."

20 At inalinay, "Inilam nin hi un anaad ta immalia' ay he"a? At ad ugwan ya
mumbangngada' ta mi'pattoya' hinan adi mattig an ap'apud Persia.‡ Ya nalpah ay ya
mehnod nan adi mattig an ap'apud Greece§ an mi'pattoy ay ha"in, 21 ya mid ah mamadang
ay ha"in an anggay hi Michael an manalimun goh ay da'yu. Mu ten wada ni' di ibaag'un
he"a an nitudo' hinan Liblun Na'ahhamad ya unna' umuy."

---

* **9:27** Hi AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu). † **9:27** Mat. 24:15. * **10:1** Unu hidin 539 B.C. † **10:5** Hiyah ne mumpaha' an lo'ob an nalpuh dutdut di kalnilu, ya na'angngina. ‡ **10:6** Hiyah ne nan nabalul an batu, ya munlangta (unu green) di kololna. § **10:13** Hiyah ne nan nappuhin lennawa. * **10:13** Unu duwampulu ta ohan algaw. † **10:13** Hay pohdonan ibaga ya *undan way umat ay Apo Dios an mid ah nipaddungana?* ‡ **10:20** Hiyah ne nan nappuhin lennawa. § **10:20** Hiyah ne nan nappuhin lennawa.

11

1 Ya intuluy din lala'in himmapit an inalinay, “Ha"in damdamay gun bimmadang ay
Michael an nete"ah din hopap* di nun'alian Darius an iMedia hi engganad ugwan. 2 At ad
ugwan ya pa'addonglom, Daniel, tun ibaag'u ti waday opat an aptan hinan mahayhaynod
an mun'alid Persia, mu henen miyapat† ya nidugah di abalinana ya un danen tulu‡ an
dumalat nan inadangyana, at abalinanan honogon nan tatagu ta umuyda gubaton ad
Greece. 3 Ya wada goh di ohan nidugah di abalinanah did Greece an mun'ali, at atonan
amin di pohdona.§ Ya do'ol di hakuponah pumpapto'ana. 4 Mu himbumagga ya ma'abak,
at mun'opat an magogodwa nan pumpapto'ana.* Mu bo'on nan holagnay mangipapto',†
ya adi goh umat hidin pumpapto'anay ma'at ti maploh nan pumpapto'ana ta midat hinan
udumna.

5 Ya nan alih appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw hi ad Egypt‡ ya ongol
di abalinana mu nan ohan upihyalna,§ ya nidugdugah di abalinana ya un hiya, at umuy
mumpapto' hinan udum an babluy.* 6 Mu unat goh maluh di atnay tawon ya ipiyahawan
nan alid Egypt† han babain imbaluynah‡ nan lala'in imbaluy din upihyalna an nan alid
Syria§ ta way atondan mun'unnudan. Mu la'tot ya mapogpog din pun'u'unnudanda, at
mapatoy nan babai, ya nan ahawana, ya hi amana, ya ta"on nan tagalada.* 7 Mu la'tot
ya waday ohah nan tutulang din babaih mun'alid Egypt† hi mangubat hinan titindalud
Syria,‡ at abakona dida.§ 8 Ya pun'ibangngadnad Egypt nan numbino'ob'on an bululda, ya
nan numbino'ob'on an miyammah nan nun'anginan gina'u, ya nan silver, ya balitu'.* At
adina mahkay gubaton ad Syria. 9 Mu hin'alina ya nan alid Syria ya nomnomonan gubaton
ad Egypt, mu adi dumatong, ya numbangngad. 10 Mu nan imbabaluy den alid Syria† ya
mundadaandan umuy mangubat ad Egypt, at amungonday do'ol ahan an tindaluda, ya
manapdapuhdan umuy hinan na'allup an babluy.‡

11 Mu nidugah di bungot nan alid Egypt,§ at honogonay do'ol ahan an tindaluna, at
abakona dida.* 12 Ya mumpahiya an dumalat nan pangabakana ya nan pamatayanah
nan do'ol an tindalu.† Mu adi minaynayun henen gunna pangabakan 13 ti nan alid Syria
ya amungona goh di do'do"ol an tindalu ya un din hopapna. Ya awni ta maluh di do'ol hi
tawon at ipanguluna dida an way ohaan waday almasda.

14 Ya henen gutudna ya do'olday mamuhul hinan alid Egypt‡ an ta"on un nan adi
umunud hi Uldin an nan i'ibbam an holag Israel an dumalat nan nomnomnomondan
pumhodanda,§ mu adida damdama mangabak.* 15 Ya hi awni ya honogon nan alid Syria
nan titindaluna ta li'ubonda nan na'allup an babluy.† Ya nan titindalud Egypt ya mi'id di
ologdan mangabak ay dida an ta"on un nan mun'abi'ah an titindaluda ya ma'abakda. 16 At
henen alid Syria‡ ya atonan diday pohdona, ya mi'id ah way abalinanan mangipadinong
ay hiya. Ya ta"on nan babluy nan tatagun Apo Dios ya hakupona goh, at pa"iona. 17 Ya hay

---

* **11:1** Unu hidin 539 B.C. † **11:2** Hay ngadana ya hi Xerxes I (486-465 B.C.). ‡ **11:2** Hay ngadanda ya (1) hi Cambyses (530-522 B.C.), ya (2) hi Pseudo-Smerdis (522 B.C.), ya (3) hi Darius I (522-486 B.C.). § **11:3** Hay ngadana ya hi Alexander an Nidugah (unu Alexander the Great, 336-323 B.C.). * **11:4** Bahaom nan footnote di Dan. 8:22 ta innilaom di ngadanda. † **11:4** Ti nan opat an general an numpapto' hi tindalunay nangipapto'. ‡ **11:5** Hay ngadana ya hi Ptolemy I Soter (323-285 B.C.). § **11:5** Hay ngadan ten upihyalna ya hi Seleucus I Nicator (311-280 B.C.). * **11:5** Hay babluy hi impapto'na ya ad Babylon. † **11:6** Hay ngadana ya hi Ptolemy II Philadelphus (285-246 B.C.). ‡ **11:6** Hay ngadan nan babain imbaluyna ya hi Berenice. § **11:6** Hay ngadana ya hi Antiochus II Theos (261-246 B.C.). * **11:6** Hay na'at ya impapatoy Laodice (an nan nahhun an ahawan Antiochus II Theos ya un mumbentan hi Antiochus II ay Berenice) da Berenice ay Antiochus II Theos. Hi aman Berenice an hi Ptolemy II Philadelphus ya natoy goh eden timpu (mu agguy nipapatoy). † **11:7** Nan lala'in agin Berenice an hi Ptolemy III Euergetes (246-221 B.C.). ‡ **11:7** Didanay titindalun Seleucus II Callinicus (246-226 B.C.). § **11:7** Nan lala'in agin Berenice an hi Ptolemy III Euergetes ya pinatoynah Laodice ti impapatoynah Berenice ya nan ahawana. * **11:8** Na'at hidin 525 B.C. hidin nangabakan Cambyses an iPersia ay dida. † **11:10** Hay ngadanda ya da Seleucus III Ceraunus (226-223 B.C.) ay Antiochus III an Nidugah (223-187 B.C.). Ya hay ngadan amadan mumpapto' ad Syria ya hi Seleucus II. ‡ **11:10** Heten babluy ya ad Raphia hinan Palestine. § **11:11** Hay ngadana ya hi Ptolemy IV Philopator (221-203 B.C.). * **11:11** Hay na'abak ya da Antiochus III an Nidugah (223-187 B.C.) an numpapto' ad Syria, ya na'abakdad Raphia hidin 217 B.C. † **11:12** Hi Polybius an nuntudo' hinan na'na'at hidin nangubatanda ya inulgudnan nun'a'atoy nan 10,000 an titindalunan mundaldallanan. ‡ **11:14** Hay ngadana ya hi Ptolemy V Epiphanes (203-181 B.C.). § **11:14** Dida ya Hudyun niddum ay Antiochus III an Nidugah (223-187 B.C.). * **11:14** Nan general an impapto' nan titindalun Ptolemy V Epiphanes an hi Scopas ya inabakda nan ni'bohhol hidin 200 B.C. † **11:15** Hiyah ne siudad ad Sidon. ‡ **11:16** Hay ngadana ya hi Antiochus III an Nidugah (223-187 B.C.). Hidin 197 B.C. ya inabaknay Hudyud Palestine.

nomnomon goh nan alid Syria ya honogona nan titindaluna ta umuyda mi'tulag hinan alid Egypt ta way atondan mun'u'unnudan ta ipiyahawanay ohah nan babain imbaluynah§ nan alid Egypt,* mu henen babain imbaluyna ya adina unudon hi amana ti nan ahawanay pangiyunnudana. 18 At nan alid Syria ya hidih nan babluy hinan pingit di baybay di immuyda ginubat, ya hinakupday do'ol an babluy. Mu wada han ap'apun di tindalun mangabak ay dida,† at mapogpog nan pumpahpahiyaana ti mumbangngad ay hiya nan ina'inatna. 19 Ya heden pumbangngadanah nan na'allup an babluyna ya waday nappuhih ma'at ay hiya, at hiyah ne apogpogan di nitaguana.‡

20 Ya heden alin mihukat ay hiya§ ya munhonag hinan tataguna ta mun'amungdah buwit* ta middum hinan inadangyanah nan abungna. Mu adi madnoy ya waday mamatoy ay hiya."†

21 Ya intuluy nan anghel an himmapit an inalinay, "Waday mihukat ay hiyan mun'ali‡ an nappuhiy pangatna, at hiyanan mid namnamanan mun'ali, mu himbumagga ya nun'ali an dumalat di layahna 22 ti pun'abakna nan do'ol an tindalun buhulna, ya nun'ipapatoyna dida an ta"on nan Nabagtun Padi.§ 23 Ya do'ol di babluy hi mi'lammung ay hiya ti pun'ilayahana didah nan puntutulaganda. At ta"on un itang di mamhod ay hiya mu nidugah di abalinana. 24 Ya nonongan hinakupna nan numbino'ob'on an adadangyan an provincia,* mu din o'ommodnah din penghana ya mid ahan umat hinah inatda. Ya pun'ipiyapongnah nan mangiyunnud ay hiya nan nun'anginan gina'un hamhamona. Ya ta"on un nan nun'ahamad di allupna an babluy† ya nomnomonan gubaton ta abakona. Mu la'tot ya mapogpog hanan gunna ato'aton.

25 Ya amungona nan do'ol an tindaluna ta umuyda gubaton ad Egypt. Mu nan alid Egypt‡ ya nan do'ol an tindaluna ya nidadaandan mangubat ay dida, ya natultulidda, ya mun'abi'ahda. Mu ma'abakda ti mabalbaliyanda 26 ti ta"on hanan gun me"an ay hiyan ali ya patayonda hiya. Ya do'ol di mun'atoy hinan tindaluna, at ma'ubahda. 27 Ya daden duwan ali§ ya mangandan duwah nan ohan lamehaan, mu way ohaan nappuhiy nomnomnomona. Mu adi mipa'annung hanan ninomnomdan ma'at ti agguy nadatngan heden gutudnah a'atana. 28 Ya mumbangngad heden alid Syria hinan babluyna an do'ol di pun'ita'inah nan nun'anginan gina'un hamhamonah nan gubat. Mu hay ninomnomnah mahhun ya e'wanad Jerusalem ta pa"ionay pangulug di tatagun Apo Dios hidi ya un mahkay mumbangngad hinan babluyna.*

29 Ya awni ya madatngan nan umuyna goh gumubatan ad Egypt, ya nat'on di ma'at ay hiya an adi umat hi ma'at hi hopapna. 30 Ti umuy nan iKittim an mumpunlugandah nan pupul† ta diday mamuhul ay hiya, at tuma'ot ay dida. At mumbangngad an e'wana goh ad Jerusalem ta ipuhaynay bungotnan dida ta inaynayunan pa"ion di pangulug nan tatagun Apo Dios, ya ipattignay pamhodnah nan tatagun man'ug hinan pangulugda.

31 Ya ta"on un nan tindaluna ya adida e'gonan nan me'gonan an Timplu, ya ipadinongda nan onong an ma'at hi abigabigat ta ihukatda han nidugah an atata'ot an puma"i.‡ 32 At umat hinay aton nen ali an balbaliyana nan tatagu, at du'gonda nan me'gonan an tulag

---

§ **11:17** Hay ngadan nan babain imbaluyna ya hi Cleopatra I. * **11:17** Hay ngadan nan alid Egypt ya hi Ptolemy V Epiphanes (203-181 B.C.), ya inahawanah Cleopatra I hidin 194 B.C. † **11:18** Hay ngadan nan ap'apun di tindalun Antiochus III an Nidugah ya hi Lucius Cornelius Scipio Asiaticus an iRome, ya inabakna nan apunan hi Antiochus hidin gubat ad Magnesia hinan Provinciad Asia Minor hidin 190 B.C. ‡ **11:19** Hidin 187 B.C. ya impadah Antiochus III an nan Nidugah an nama"ih nan ohan timpluh nan Provinciad Elymais ta hinamhamnay gina'uh di, mu natoy hidin nama"iana. § **11:20** Nan imbaluy Antiochus III an Nidugah an hi Seleucus IV Philopator (187-175 B.C.) di nipallog ay hiyan nun'ali. * **11:20** Hay ngadan nan lala'in mumpapto' hi pihhuna ya hi Heliodorus. † **11:20** Impapatoy Heliodorus hi Seleucus IV Philopator. ‡ **11:21** Hay nihukat ay hiya ya nan aginan hi Antiochus IV Epiphanes (175-164 B.C.) § **11:22** Mi'id di biyang Antiochus IV Epiphanes an mihukat an mun'ali ti waday lala'in imbaluy Seleucus IV Philopator an hi Demetrius I, mu gapu ta ung'ungnga at pinilit Antiochus ta hiyay nun'ali. Hay ngadan nan Nabagtun Padi eden timpu ya hi Onias III, ya pinatoyda hiyah din 170 B.C. * **11:24** Hatun babluy ya ad Palestine ya ad Egypt. † **11:24** Ad Egypt. ‡ **11:25** Hay ngadana ya hi Ptolemy VI Philometor (181-146 B.C.). § **11:27** Hay ngadanda ya da Antiochus IV Epiphanes ay Ptolemy VI Philometor. * **11:28** Hidin 169 B.C. ya impahamham Antiochus IV Epiphanes nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya impapatoyna nan do'ol an Hudyuh di, ya impadinongna nan titindalu ta mid mamohol ay hiyah di. † **11:30** Hay numpapto' hinan do'ol an pupul ya hi Popilius Laenas. ‡ **11:31** Impipata'dog Antiochus IV Epiphanes nan pun'onngan di bululna an hi Zeus Olympius hidin 168 B.C., ya hay nangipipata'dogana ya hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. Ya waday nangali an ene'nongnay babuy enen pun'onngan ta puhiona nan Timplu. Henen na"appuhin inatna ya ipa"elna nan ma'at hi udum di algaw hinan Punligatan di Tatagu ti aton goh AntiKristu (Mat. 24:15; Lk. 21:20).

ta middumdan hiya. Mu nan tatagun nahamad di pangulugdan Apo Dios ya adida ahan unudon hiya.
33 Mu nan udum an paligaton nan alih na'amtang ya hanan nun'anomnoman an
mumpangipangpangulu ya nan manugun hinan do'ol an tatagu. Mu mun'apatoyda nan
udum hinan gubat, ya makaphul di udum, ya moghob di udum, ya mahamham di gina'un
di udum, ya mibaludday udum. 34 Ya un itang di bumadang ay dida,§ mu ta"on hi un
way do'ol hi mamhod an middum ay dida ya layahda ti unda pangal'ali. 35 Ya danen
nun'anomnoman ya mun'apatoyda ta hiyay dumalat hi ipaphodan di ugalida. Ya ma'at
an amin hanan punligatan ta engganay magtud di ninomnom Apo Dios hi a'atana.
36 Mu henen alid Syria* ya umat hinay gunna aton an nan pohpohdonay atona. Ya
mumpahpahiya ti alyonay un nidugdugah di abalinana ya un an amin nan madayaw an
ta"on nan na'abbagbagtun Dios. Ya inaynayunan aton hana ti hiyah ne inyabulut Apo Dios
hi ma'at tuwali ta engganah un ma'udyaan di bungot Apo Dios hinan tataguna. 37 Ya hene
goh an alid Syria ya adina haghaggungon an e'gonan nan dinayaw din o'ommodna, ya
adina kulugon nan malgom an ta"on un nan binabaiy mangal'alu' ay hiya ti mumpahiya
hiya. 38 Mu un ohay kulugona an nan adi mattig anu an mun'adug hinan nun'ahamad
an allup ta hiyay pange'nonganah nan balitu', ya silver, ya nan nanginan batu, ya
nan nun'anginan gina'u. Mu hana ya agguy ahan dinayaw din o'ommodna. 39 Mu
henen kinulug nan udum an tataguh nan udum an babluy di pumpabadangana anu ta
gubatona nan abablubabluy an nun'ahamad di allupna. Ya hanan mangiyunnud ay hiya
ya pun'ap'apuona didah nan tatagu, ya idatana didah luta.
40 Ya heden agadyuhan di apogpogan di pumpapto'an nen ali ya gubaton nan alid Egypt
hiya. Mu amungon den alid Syria nan do'ol an tindalun mumpunlugan hinan gumo'
an kalesan punluganan di mi'gubat, ya nan mumpungkabayu, ya nan mumpunlugan hi
pupul ta pa"ionday numbino'ob'on an abablubabluy an paddungnay unda pun'ilayud.
41 Ya ta"on un ad Israel ya gubatonda goh. Ya do'ol ahan di pumpatoyda, mu nan babluy
ad Moab, ya ad Edom, ya nan na'angang an holag Ammon an mumpumpapto' ya diday
adi ma'abak 42 ta hakuponan amin nan do'ol an babluy an umayana an ta"on ad Egypt.
43 Ya hamhamonan amin nan mun'apla'an an gina'ud Egypt an nan balitu', ya nan silver,
ya nan udum an nabalul. Ya nan iLibya, ya nan iSudan ya humukuda ta mumbalindah
baalna.
44 Mu mipa'innilan hiyan waday hapit an malpuh appit hi buhu'an di algaw, ya appit
hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an mangipata'ot ay hiya. At nidugah di
bumungtana, ya umuydan mumpamatoy hinan do'ol an tatagu. 45 Ya iyammaday do'ol
an tuldan abung hinan numbattanan nan Baybay an Mediterranean ya hinan awadan di
Timplun Apo Dios ti adina ahan ta'tan hi Apo Dios. Mu heden adatngan di atayana ya
mi'id ah ohah mamadang ay hiya."

12

Nan Gutud di Pogpogna

1 Intuluy nan anghel an himmapit an inalinay, "Heden gutudna ya umalih Michael an
nabagbagtun anghel an mamaliw hinan tatagum. Ya mawaday nidugah an ligat an agguy
na'na'at hidin te"an di nalmuwan nan tataguh engganan nen gutudna. Mu henen gutudna
ya an amin ayun Hudyun nitudo' di ngadanah nan liblun Apo Dios ya da'yuy mabaliwan.
2 Ya an amin nan nun'atoy an nun'ilubu' ya mun'amahuanda. Ya nan udumnan dida
ya mi'tagudah mi'id di pogpognan Apo Dios, mu nan udum ay dida ya minaynayun
an mababainanda. 3 Ya nan nun'anomnoman an mumpanudtuduh nan maphod hinan
tatagu ya diday humenehenel hi enggana an umatdah nan bittuan. 4 Mu hay alyo' ay he"a,
Daniel, ya ti'lupom henen nitud'an nan hapit, ya tinimliam ta engganay un madatngan
nan gutud di pogpogna. Ya olom ni' ya do'ol di tatagun umuy lumane'le'od ta anaponday
atondan manginnilah nan ma'ma'at."

---

§ **11:34** Ma'abbungot nan Hudyuh din nangipita'dogan Antiochus IV Epiphanes hinan pimmuhin pun'onngan hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, at ente"adan nangubat ay hiya ya nan titindaluna. Hay babluy hi na'amunganda ta munnomnomdah atondan gumubat ya ad Modein an wah nan duwampulu ta han pitun kilomitluh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an mipalpud Jerusalem. Hay a'ap'apuda ya da Mattathias Maccabeus ya nan imbaluynan hi Judas Maccabeus, ya hidin 165 B.C. ya inabakda da Antiochus IV Epiphanes. Ya hidin December 25, 165 B.C. ya indawatday balbalun maleneh an pun'onngan ay Apo Dios. * **11:36** Heten ali ya bo'on hi Antiochus IV Epiphanes mu hay ipa"elna ya hi AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu). Ya manu ay bo'on hi Antiochus IV Epiphanes ti nan nehnod an nibaag di aatna an nitudo' hinan Dan. 11:36-45 ya agguy na'at ay hiya an ta"on un waday nipaddungana (II Thess. 2:3-12; Rev. 13:5-8).

5 Ya ha"in an hi Daniel ya tinnig'u han duwan anghel, ya nundinammangdan timma'dog
hinan pingit di wangwang. 6 Ya himmapit nan ohan dida, ya inalinah nan ohan
nunlubung hi linen an wah nan bagtunah nan pingit nan wangwang di, “Anuud mah nin
di gutud di ipa'annungan ten umipanoh'a an ma'ma'at?”
7 Ya inta'nang den anghel an nunlubung hi linen nan duwan ngamaynad abuniyan, ya
dengngol'u an inhapatanah nan ngadan Apo Dios an matattaguh engganan inalinay, “Wa
ay ta maluh di tulu ta han godway tawon ta malpah di punligligatan nan tatagun Apo Dios
ya ma'at an amin hatu ta mipa'annung.”
8 Ya dengngol'u nan inalina, mu agguy'u inilay pohdonan ipa'innila, at hiyanan inali' ay
hiyay, “Apu, hay pumbalinan mah daten ma'ma'at?”
9 Ya tembalnan inalinay, “Umanamut'a, Daniel, ti hatun inali' ya mahapul an adi
mipa'in'innila ti nati'lup an natimlian ta engganay un madatngan nan gutud di pogpogna.
10 Ya do'olday tatagun pumhod di ugalida, mu nan mangamangat hi nappuhi ya inay-
nayunda. Ya mi'id ahan di ohan didan manginnilah aat di nahamad an pangat, mu
nan nanomnoman ya diday manginnila. 11 Ya mete"an de han algaw an ipadinngan nan
me'nong hi abigabigat ya mala"uh ay di hinlibu ya han duway gahut ta han nahiyam di
algaw ya un mahkay mipallog nan atata'ot an puma"i.* 12 Ya mipadenol nan tatagun adi
malumluman di pangulugda ta nangamung malpah heden hinlibu ta han tuluy gahut ta
tulumpulu ta lemay algaw. 13 At hiyanan he"a, Daniel, ya inaynayunmu nan amakulug
di aatmuh engganah nan gutud di pogpogna. Ya wa ay ta matoy'a mu hidin amahuan di
tatagu ya mamahuan'a ta midat ay he"a nan lagbum!”

* **12:11** Mat. 24:15.

Hosea

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Hosea (unu hi Hoshea).

Hay Nangitud'an Hosea eten Liblu: nan Hudyud Israel.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan abaliwan.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 755 B.C. hi engganah din 722 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay aton Apo Dios an mangitultuluy an mamhod hinan Hudyun ay paddungnay ahawana an ta"on hi unda gun aton di nappuhi.

Hay Outline ten Liblu:

Hay INTESTIMONYN Hosea (1:1—3:5)
- Hay intestimonyna ya inahawanah Gomer (1:1-3a)
- Hay intestimonyna ya nunholagda (1:3b—2:1)
  - Hay ohan holagda ya hi Jezreel (1:3b-5)
  - Hay ohan holagda ya hi Lo-Ruhamah (1:6-7)
  - Hay ohan holagda ya hi Lo-Ammi (1:8—2:1)
- Hay intestimonyna ya inlugtalugtap Gomer hiya (2:2-23)
- Hay intestimonyna ya inaliwanay bahol Gomer (3:1-5)

Hay IMPA"EL Hosea (4:1—14:9)
- Hay impa"elna ya paddungnay immilugtap nan Hudyuh nan ay paddungnay ahawadan hi Apo Dios ti numbaholdan Hiya (4:1—12:14)
- Hay impa"elna ya bimmungot hi Apo Dios hinan Hudyu an ay paddungnay ahawana (13:1-16)
- Hay impa"elna ya mahapul an itutuyun nan Hudyuy baholdah nan ay paddungnay ahawadan hi Apo Dios ta mumbangngaddan Hiya (6:1-3)
- Hay impa"elna ya waday pamhod Apo Dios hinan Hudyu an ay paddungnay ahawana an ta"on hi paddungnay inlugtalugtapanda Hiya (11:1)
- Hay impa"elna ya mabalin an aliwan Apo Dios nan bahol di Hudyu an ay paddungnay ahawana (14:1-9).

1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Hosea* an hina' Beeri hidin numpapto'an
da Uzziah,† ya un hi Jotham,‡ ya un hi Ahaz,§ ya un hi Hezekiah* hi ad Judah, ya hidin
numpapto'an Jeroboam† an hina' Joash hi ad Israel.

Nan Pamilyan Hosea

2 Hay nahhun hi inalin Apo Dios ay ha"in ya inalinay, “Malhin'a, mu nan babain
iyahawam ya mahapul an adina iyohhan he"ay namenhodna. At hiyanan nan udum an
imbabaluyna ya imbabaluy di udum an linala'i. At hiyah te nipaddungan di aatyun tatagu'
an holag Israel an agguyyu innaynayun di namhodyun Ha"in ti nan udum an madayaw
di dinaydayawyu.”
3 At inyahawa' hi Gomer an hina' Diblaim. At hidin nunhabi ta nuntungaw, ya lala'i.
4 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Ngadnam hi Jezreel‡ nan imbaluyyu ti ag'aga ya moltao'
nan alid Israel ta iballoh'u din pinatopatoy din hi apunan hi Jehu§ ad Jezreel.* Ya pogpogo'
goh nan pumpapto'an ad Israel.† 5 Ya henen algaw ya ubaho' nan mun'abi'ah an tindalun
di i'Israel hinan Nundotal an Jezreel.”
6 Ya palpaliwan goh ya intungaw Gomer han babai. Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in
di, “Ngadnam hi Lo-Ruhamah‡ ti *adi' mahkay hom'on* ya aliwan di bahol nan i'Israel.
7 Mu da'yu ay an iJudah ya hom'o' da'yu. Mu adia' mun'usal hi pana ya hanggap, ya adi'

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan abaliwan.* Ya hay udumnan propetan mataguh din amataguna ya da Isaiah ay Amos, ya hi Micah goh. † **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. ‡ **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-732 B.C. § **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 735-715 B.C. * **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 729-686 B.C. † **1:1** Hiya ya nan Alin hi Jeroboam *II* an bo'on *I,* ya hay nun'alianad Israel ya hidin 793-753 B.C. ‡ **1:4** Duway pohdonan ibaga ti (1) nan oha ya *nan ipahangaw Apo Dios* (Hos. 2:22-23), ya (2) *hay numpangiwa'atan Apo Dios hinan tatagu.* § **1:4** Hay nun'alianad Israel ya hidin 841-814 B.C. Nan Alin hi Jeroboam II an numpapto' ad Israel eden timpu ya holagna. * **1:4** Nete"ah nan numpapto'an Jehu hi ad Jezreel (II Ki. 9:14-37). † **1:4** Na'at hidin 753 B.C. (II Ki. 15:8-10). ‡ **1:6** Hay pohdonan ibaga ya *mid mammo'.*

goh baalon nan tindalun numpuntakay hi kabayu ta umuyda gubaton nan buhulyu, mu
dumalat nan ongol an abalina' ya baliwa' da'yu."§
8 Ya hidin naphuh Lo-Ruhamah ya nawada'an goh hi Gomer, ya nuntungaw goh, ya lala'i.
9 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Ngadnam hi Lo-Ami.* Ti adi' mahkay ibilang nan
i'Israel hi tatagu', ya bo'on mahkay Ha"in di Diosda!"

Hay Na'ohhaan nan iJudah ya nan i'Israel

10 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Nan i'Israel ya gunda dumo'ol an umatdah nan panag
hinan pingit di baybay an mi'id di bilangna. Ya manu ti inali' an adi' ibilang didah tatagu'
mu awniat madatngan di pangalya' ay didan Ha"in an Dios an wagwadah enggana di ad
imbabaluy ay dida.† 11 At ma'ohha‡ ayu mahkay an i'Israel ya iJudah ya unyu pot'on di
ohah mun'ap'apun da'yu. Ya taynanyu nan babluy an immayanyu ta mumbangngad ayu
mahkay hinan babluyyu, ya mun'am'amlong ayu ti ipaphod'uy nitaguanyu. At hiyah ne
ma"aphod hi ma'at hinan babluy ad Jezreel."

2

1 Ya innayun goh Apo Dios an inali ay ha"in ta ibaga' hinan i'ibba' an i'Israel di, "Ditu'uy
tatagun* Apo Dios an pa'appohpohdona."

Hay Nangipaddungan Apo Dios hi ad Israel hinan Babain Puta

2 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
"Umat hinan inatmu ay ahawam an inalim hi bo'on mahkay ahawam di ato' ay
da'yun i'Israel.
Ti mahapul an idinongyun mumpabadang hinan udum an madayaw.
3 Ti gulat ta adi ipogpog ahawam an me'yengha at la'tot ya benladam
ta umat hidin nitungawanan agguy nalubungan.†
At umat hinay ato' ay da'yuh unyu adi ipogpog an mundayaw hinan bulul.
Ti pumbalino' tun lutayud Israel hi mapulun,
at la'tot ya matoy ayuh inuwawyu.
4 Ya paddungnay imbabaluy da'yuh udum an lala'i,
at hiyanan adi' da'yu hom'on.
5 Undan adi ahan ababain an hiyah ne nawadaanyu.
Ti paddungnay mitnud hi inayuh nan linala'in namhod ay hiya
ti dida anuy mangidat hi onona, ya inumona, ya iyulohna,
ya nan mun'aphod an ilubungna, ya bayah, ya lana.‡
6 At hiyanan hawana' nan owonah hubit,
ya ihamad'un dedengon di nunlene'woh
ta mi'id mahkay di atonan lumahun.
7 At ta"on hi unna ilulud an mitnud hinan e'enghana
ya mi'id di atona ta umuyna anapon dida,
mu mi'id di abalinana.
At la'tot mahkay ya alyonay,
Unna' at mumbangngad hidin ahawa' tuwali
ti od'odolnay nitagua' hidin hopapna ya un ad ugwan!"
8 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Mu engganad ugwan ya adina ahan abuluton an Ha"in
di nangidat ay hiyah paguy, ya bayah, ya lanan di olibo,
ya ta"on un nan silver ya balitu' an inyammadah nan bululdan hi Ba'al.

9 At hiyanan bangngado' nan nun'idat'un paguy hidin ahiboto'
ya nan pinahapah an bayah,
ya ta"on un nan mun'aphod an lo'ob ya lubung an indat'un panophopnah odolna.
10 Ta paddungnay bolada' hi hinagang nan e'enghana
an mi'id di mabalin hi mangipawan Ha"in.
11 Ya pogpogo' an amin nan pun'amlongana

---

§ **1:7** Binaliwan Apo Dios nan iJudah hinan titindalun di i'Assyria hidin 722-721 B.C., ya impidwana goh an namaliw ay didah din 701 B.C. (II Ki. 19:32-36). * **1:9** Hay pohdonan ibaga ya *bo'on diday tatagu'*. † **1:10** Rom. 9:26. ‡ **1:11** Heten hapit ya nibalin hinan hapit an *Jezreel* an hay ohan pohdonan ibaga ya *hay numpangiwa'atan Apo Dios hinan tatagu.* * **2:1** Hiyah ne nibalin an ngadan Lo-Ammi. † **2:3** Hay ugalin di Hudyu ya nan lala'i di mangidat hi lubung di ahawana (Ex. 21:10; Ezek. 16:10), at hay pohdonan hapiton ya idinong Hosea an manalimun ay Gomer ta okod hiyan mumputah udum an linala'i. ‡ **2:5** Kinulug nan tatagu an hi Ba'al di nangidat ay dane ti hiya anuy nangipiyalih udan.

an umat hinan tinawon ya binulan an behta,
ya ta"on un nan Habadun ngilin.
12 Ya pumpa"i' nan intanomnan greyp ya nan ayiw an fig
an alyonah imbayad nan linala'in nangelo' ay hiya.
Ya pahangawo' di do'ol an holo' eden nuntammana ta panganan nan atap an animal."
13 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Moltao' hiyan dumalat di nan'uganan Ha"in
ti nun'onong hi incense hinan do'ol an bulul an Ba'al
ya hay nangusalanah nan nun'abalul an umat hi hengheng
ta nangagay'aynah nan paddungnay e'enghana ta inaliwana' ay hiya."

Hay Pangipaphodan Apo Dios hinan Holag Israel

14 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ta"on un umat hinay nipaddunganyu mu awniat ihapita' da'yu
ta itnud'u da'yuh nan mapulun ta ephod'un mi'hapit ay da'yu
ta way atonyun mumbangngad ay Ha"in.§
15 At ibangngad'u da'yuh babluyyu,
ya pogpogo' mahkay di punligatanyu.
At mun'am'amlong ayu an umat hidin o'ommodyuh nanaynandad Egypt.
16 At hitun a'atan ne ya adiyu mahkay alyon hi un hi Ba'al*
di paddungnay *ahawayu* ti Ha"in ya anggay di unudonyu.
17 At pogpogo' hi punnomnomanyuh Ba'al
ta adi gun mahaphapit.
18 At malenggop di pi'taguanyu ti mi'id di aguhanyu
ti ta"on un nan atap an animal, ya nan hamuti,
ya nan mabuluh an dumalan ya mi'id di nappuhih atondan da'yu.
Ya umat goh an mi'id di mangubat ay da'yu
ti pa"io' an amin nan ma'usal hi gubat an umat hi hanggap ya pana.
19 Ya abuluto' da'yu ta ato' ay da'yuy maphod,
ya ipa'dam'u nan pamhod† ya homo"un da'yuh enggana.
20 Immannung an adi' ibahhaw tun inali' an da'yuy tatagu'
ta wan abulutonyu an Ha"in hi Apo Dios.
21 Ya henen algaw ya donglo' mahkay di luwaluyu ta ipa'ali' di udan,
22 at humangaw di itanomyun paguy, ya greyp, ya olibo.
At hay pangalidah nan babluyyu ya ad Jezreel‡ an dumalat di ado'ol di *ipahangaw'u*.
23 At hitun pangibangngada' ay da'yuh nad Israel ya Ha"in mahkay di okod ay da'yu.
At da'yun nangalya' hi adi' pohdon§ di pangipattiga' hi pamhod'u,
ya da'yun nangalya' hi bo'on'u tatagu* di pangalya' hi tatagu' da'yu mahkay.†
Ya awniat alyonyu nongkay di Ha"in hi Apo Dios."

3

Hay Namangngadan Hosea ay Ahawanan hi Gomer

1 Palpaliwan ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Eka bangngadon nan ahawam hinan ne'yenghaana. At ta"on un umat hinan mi'linala'i ya ipattigmuy namhodmun hiya an umat hinan munnananong an namhod'un da'yun i'Israel ti ta"on unna' din'ug ay da'yu ta dinayawyuy bulul, ya umat goh an pohpohdonyun onon nan ne'nong an raysin an niyammah tinapay ay danen bulul."*
2 At inunud'u din inalin Apo Dios ta binayada' nan ahawa'† hinan ne'yenghaana hi himpulu ta leman silver ya pituy halub an barle.‡§ 3 Ya inali' ay hiyay, "Mahapul an

§ **2:14** Hatu ya ma'at hinan Hinlibuy Tawon. * **2:16** Hay pohdon ten ngadan di bulul an ibaga ya *apu* unu *ahawa*. Hiyah ne hanul di Hudyu. † **2:19** Heten hapit an pamhod ya nitudo' hinan hapit di Hudyu, mu gulat ta nitudo' hinan hapit di iGreece at immannung an *agape* di nitudo' hitu an bo'on nan pamhod an *phileo* unu *eros* ti heten kalahin di pamhod ya minaynayun an madpol an ta"on un way malgom an ma'at. ‡ **2:22** Hay pohdonan ibaga ya *nan ipahangaw Apo Dios*. § **2:23** Unu Lo-Ruhamah (Hos. 1:6). * **2:23** Unu Lo-Ammi (Hos. 1:9). † **2:23** Rom. 9:25. * **3:1** Heten tinapay ya Onong hi Punyamanan an nidat ay Ba'al. † **3:2** Hi Gomer ya numbalin hi himbut ti mid mapto' ya napuh di pihhuna, at nila'uh palengke. ‡ **3:2** Hiyah ne umat hi paguy. § **3:2** Nan pihhun silver an indat Hosea ya godwan di balul nan himbut (Ex. 21:7, 32). Mu gulat ta middum di balul nan onom hi kaban an barle at hiyah ne ustuh balul nan himbut.

idinongmun mumputa, ya adi'a mahkay umuy me'yelo' hi udum an linala'i, ya mihina'ah tun abung'u an ta"on un madnoy di adita pun'ohhaan an molo'."
4 At umat hinay inalin Apo Dios hi ato' ti mipaddung ay ditu'un i'Israel an mabayag ya mi'id di mun'ali ay ditu'u. Ya mabayag goh an mi'id di mange'nong hinan e'nong tu'u, ya mi'id mahkay goh din bulul. 5 Mu la'tot mahkay ya mumbangngad tu'un i'Israel an mundayaw ay Apo Dios ta unudon tu'u nan ali an holag David. At ta'tan tu'u mahkay hi Apo Dios, at hiyanan umunud tu'un Hiya ta wagahan ditu'u.*

4

Nan Inalin Apo Dios hi Bahol nan i'Israel
1 Ya inali' an hi Hosea di,
"Donglon tu'un holag Israel heten ipabahol Apo Dios ay ditu'u
an mi'id anuy denol nan tatagun ditu'u,
ya mi'id di pamhod tu'uh i'ibba tu'u,
ya din'ug tu'u anuh Apo Dios.
2 Ti un tu'uat goh mun'idut, ya kumuluk, ya pumatoy,
ya mangakaw, ya me'yelo' hi bo'on ahawa,
at paddungnay limmuwag nan adi maphod an ma'ma'at,
at hiyanan minaynayun di mipapatoy ay ditu'u.*
3 At hiyanan mumbalin hi mapulun tun babluy tu'u
ta mun'atoydan amin nan wah tu
an ta"on un nan animal, ya nan hamuti,
ya ta"on un nan wah nan baybay."

Hay Namadanan Apo Dios hinan Papadi
4 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Mu adi ayu mumpipinnabahol
ti hay pabaholo' ya da'yun papadi.†
5 Ti gun ayu bumahobahol hi abigabigat an da'yun amin hinan mumpunlayah an propeta,
at hiyanan pa"io' hinad Israel an nipaddung hi inayu.
6 Ubaho' nan tatagu' ti agguya' inunud ay dida,
mu da'yun papadi di pabaholo' ti adiyu pohdon an unudon di Uldin'u.
At hiyanan du'go' da'yu an ta"on un nan imbabaluyyu.
7 Ti alyon at goh ta dumo'ol ayun papadi
ya un at goh miyal'allay pumbahbaholanyu
ti impalloga' an Dios hinan inyammayun dayawonyu.
8 Ti pohpohdonyuh un bumahobahol nan tatagu'
ta dumo'ol di iyalidah e'nongdan dumalat di baholda
ya wan da'yuat di umadangyan.
9 At hiyanan moltao' nan tatagun dumalat nan baholda,
ya umat goh hinay ato' ay da'yun papadi."

10 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ta"on goh hi unyu gun anon di dagwayun e'nong nan tatagu
mu mahinaangan ayu damdama.
Ya ta"on hi un ayu gun me'yelo' hinan binabain puta
mu adi ayu mahlag ta mi'id di atonyun dumo'ol
ti nginohoya' ay da'yu."

Hay Nundayawan di i'Israel hi Udum an Ibilangdah Diosda
11 Ya inalin goh Apo Dios ay ditu'uy,
"Nen unyuat goh ilaputan an uminum hi bayah,
an ta"on un nan napgot ya iniddumyu ta mabutong ayu,
ya mid poto' di punnomnomyu.

---

* **3:5** Hiyah ne ma'at hinan Hinlibuy Tawon. * **4:2** Hidin nalpahan di natayan nan Alin hi Jeroboam II ad Israel hidin 753 B.C. ya waday namatoy hinan opat an a'alid Israel an (1) nan Alin hi Zechariah (an un onom di bulan hi nun'aliana ya un matoy; II Ki. 15:8-12), ya (2) nan Alin hi Shallum (an un oh'ohhay bulan hi nun'aliana ya un matoy; II Ki. 15:13-15), ya (3) nan Alin hi Pekahiah (an un duway tawon di nun'aliana ya un matoy; II Ki. 15:23-26), ya (4) nan Alin hi Pekah (II Ki. 15:27-31). Ya eden timpu ya waday ohan alin agguy napatoy an nan Alin hi Menahem, mu hiyay nangipapatoy hinan impapto'na, ya impabu'lina nan numpunhabi (II Ki. 15:16). † **4:4** Mid mapto' ya waday udum an papadin namhod an mangidiklamuh nan tatagu ta alyonday hay tataguy dumalat hi pimmuhian nan nasyonda, mu hay inalin Apo Dios ya ta"on un dida goh.

12 Ya nan goh udot bubulul an ayiw di ayyu pummahmahan hi un waday pohdonyun
innilaon,
ya usalonyuy pintung unu hul'ud an pumbuyun ta innilaonyuy aat di ma'at.
Ya pohpohdonyun umuy me'yel'elo' hinan binabain puta,
at hiyanay dimmalat hi nan'uganyun Ha"in an Dios.
13 Ya hidih nan tulid di duntug di ayyu pangidawatan hinan e'nongyu
ya panghoban hinan incense hinan puun di atata'nang an ayiw an manaphapang
an maphod hi punliduman.
At mahawanan nan adi maphod an atonyu an ipabayad nan imbabaluyyuy odolda
ya ilugtapan nan inapuyuy ahawada.

14 Mu adi' moltaon nan binabain imbabaluyyu ya inapuyun nangat hi umat hina
ti da'yun linala'iy gun umuy hinan mangila'uh odoldah nan way pun'onngan,
ya innayunyun mun'onong hinan dayawonda.
Mu undan agguyyu inilan henen gunyu aton di dumalat hi a'ubahanyu?‡
15 Da'yun i'Israel ya nipaddung ayu damdamah nan babain nangilugtap hi ahawana.
Mu olom ni' ya adiyu talamon nan iJudah ta adida iyunnud ay da'yu.
Ya idinongyun gun umuy mun'onong ad Gilgal§ ya ad Beth-Aven* an napnuwan di
adi maphod an ma'ma'at.
Ya adi ayu gun munhapatah ngadan'u an Dios an wagwadah enggana.
16 Da'yun i'Israel ya umat ayu goh hinan bakan nalot an maguyud.
Pohdo' an ipapto' da'yun umat hinan aton nan mumpahtul
an iyuyna nan kalniluh nan ambilog an pumpahtulan,
mu nihimung an adiyu pohdon.
17 Ti nunheglay namenhodyun i'Israel an mundayaw hinan bulul,
at un ayu kaymu okod!
18 Ya pohpohdonyun umin'inum
ta wa ay ta nabutong ayu
ya innayunyun umuy manganap hinan binabain puta
ti pa'appopohdonyun gun mangat ay danen ababain.
19 At hiyanan ma'ubah ayuh pangat han paddungnay alipugpug ta mabainan ayu
ti mi'id di ibadang nan bubulul an gunyu onngan."

5

Hay Moltan nan i'Israel ya iJudah

1 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Donglonyuh ten alyo' an da'yun papadi, ya da'yun i'Israel, ya ta"on un da'yun
pamilyan di ali
ti un gulat at ya da'yuy maphod di pangipanuhnah nan malgom,
mu un ayuat goh numbalin hi hulun a'naan di tatagud Mizpah,*
ya tawang an nebe'lag hinan Duntug an Tabor ta omod unda do'ol di tatagun ma'na.
2 Ti hanan pumbahbaholanyu ya paddungnay limmamut hi nitaguanyu,
at hiyanan moltao' da'yuh udum di algaw.
3 Ti i'innila' an amin nan ina'inatyun i'Israel.
Ya hay pannig'un da'yu ya umat ayuh nan babain din'ugnay ahawana ya immuy
ne'yengha,
at hiyanan adi' da'yu abuluton.
4 Ti hanan nun'appuhin ato'atonyuy adiyu namhodan an mumbangngad ay Ha"in an Dios.
Ti popohdonyu ahan an dayawon nan udum an dayawonyu,
at hiyanan adia' abuluton an Ap'apun Diosyu.
5 Ya nan adiyu pumpa'ampaan an i'Israel di attiganan nibahhaw ayu.

---

‡ **4:14** Manu ay adi moltaon Apo Dios di pumbaholan nan binabai ti inilanan nan linala'i ya moltaonda nan binabaih unda ilugtapan dida an ta"on un dida goh an linala'i ya middumdah nan putan di timplu. § **4:15** Hete ya babluy an neheggon ad Jericho, ya impiyamman nan Hudyuh di nan ma"aphod an pundayawandah bululda (Hos. 9:15; 12:11). * **4:15** Hay pohdonan ibaga ya *babluy di pumbaholan*. Mu hay immannung an ngadan ten babluy ya ad Bethel an hay ibalinana ya *punhituwan Apo Dios* (bahaom nan footnote di Gen. 28:19). Mu pimmuhih ten lugal ti nan nahhun an alid Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an nan Alin hi Jeroboam I (930-909 B.C.) ya impiyammanah di nan oha goh an ma"aphod an pundayawan hinan bulul (I Ki. 12:28-33). * **5:1** Duway Mizpah ad Israel ti (1) waday ohah nan babluy ad Gilead hi appit hi buhu'an di algaw (Gen. 31:43-49), ya (2) waday oha ad Benjamin (I Sam. 7:5-6; 10:17). Agguy tu'u inilay awadan ten Mizpah.

At hiyanan matoy ayu an ta"on goh un da'yun iJudah.
6 At ta"on hi unyu e'nong di baka unu kalnilu ay Ha"in
ya mi'id di hulbina ti adi' abuluton
ti din'ug'u nongkay da'yu.
7 Ti mi'id di denolyun Ha"in an Dios an un at goh nan udum an madayaw di nundenlanyu.
At hiyanan ta"on un nan imbabaluyyu ya mi'id hulbidan Ha"in,
at ma'ubah ayun amin an ta"on un nan pahtuyu."

Hay Amoltaan di iJudah ya i'Israel
8 Hin'alina goh ya inalin Apo Dios di,
"Mundadaan ayun holag Benjamin ta ipagangohyu nan talampet
ta madngol ad Gibeah, ya ad Ramah, ya ad Beth Aven† ta mipa'innilan waday gubat.‡
9 Ti nadatngan mahkay di a'ubahanyun amin an i'Israel,
at adi ayu dumenodenol
ti umannung nan inali' an ubaho' nongkay da'yu.
10 Ya ta"on un nan a'ap'apud Judah
ya umatdah nan tagun unna gulaton an mangipahlig hi igad,§
at hiyanan nan bungot'u ya ay danum an ihiit'un dida.
11 Ya da'yun i'Israel ya nidugah di punligatanyu
ti hiyah ne lagbuyun nundayaw hinan mi'id di hulbinan bulul.
12 At ad ugwan ya hay pummolta' ay da'yun i'Israel
ya umat hi pangat di la'oy an mama"ih nan lubung.
Ya hay pangat'uh nan iJudah ya umat hi pangat di lu'lu' hinan ayiw.
13 At hidin le'naonyun i'Israel an mid ologyu
ya nan iJudah an dumalat di hugatda
ya umuy ayu mumpabadang hinan alid Assyria.*
Mu mi'id di abalinandan bumadang ay da'yu.
14 At mi'id di mabalin an mamaliw ay da'yun i'Israel ya iJudah hinan pummolta'
an umat hi pangat di layon an mangilayaw ay da'yu ta ma'ubah ayu.
15 At du'go' da'yun tatagu' ta engganah muntutuyu ayuh baholyu,
at mumpahpahmo' ayun mumpabadang ay Ha"in
ti gapun nen holtaponyu ya hapulona' mahkay ay da'yu."

6

Hay Agguy Namhodan nan i'Israel an Muntutuyuh Baholda
1 Ya inali' an hi Hosea di,
"La'tot man ya alyon tu'uy,
Mumbangngad tu'u mahkay an mundayaw ay Apo Dios
ti pina"i ditu'u ni' ay Hiya,
mu ipaphod ditu'u!
Ya paddungnay hinugatan ditu'u,
mu agahan ditu'un Hiya goh damdama!
2 At ag'aga ya ipaphodnay niyatan tu'un Hiya
ta minaynayun an ibbaan ditu'uh tun pi'taguan tu'u.
3 At hiyanan mahapul an aton tu'uy abalinan tu'un manginnilah aatna.
Ti nundadaan tuwalin bumadang ay ditu'u
an umat hinan algaw an un tuwali mingemel hinan helhelong,
ya umat goh hinan udan an un tuwali magah hitun luta
ta humangaw ya pumhod di mitanom."

4 Mu inalin Apo Dios di,
"Unman mi'id di pangi'ata' ay da'yun i'Israel ya iJudah
ti i'innila' an henen pamhodyun Ha"in
ya umat hinan bunut ya dulnuh nan mun'awawa'ah an ag'aga ya na'ubah.*
5 At hiyanan hennag'u nan propeta' an mangipa'innilan ubaho' da'yu.
Ti hay ninomnom'un ten ato' ya ta ma'awatanyuh un madatngan nan a'ubahanyu
an umat hi dumatngan di ilat.

† **5:8** Unu ad Bethel (bahaom nan footnote di Hos. 4:15). ‡ **5:8** Hay kulugon nan udum ya ipa'innilanay gubat an nitudo' hi II Ki. 16:5-9 ya Isa. 7:1-9. § **5:10** Penloh nan iJudah nan udumnan babluy ad Israel (I Ki. 15:16-22).
* **5:13** Unu nan Alin hi Tiglath-Pileser III (II Ki. 15:19-20; 17:3). * **6:4** Ta"on hi un paddungnay nuntutuyu nan i'Israel hinan verses 1-3 mu inilan Apo Dios an agguy nahamad nan inatdan nuntutuyu.

6 Ti hay pohdo' ya nan nahamad an pamhodyun Ha"in
an bo'on nan animal an e'nongyun Ha"in.†
Ti nan pangunudanyun Ha"in an Dios di nabalul ya un hanan gohbonyun e'nong ay Ha"in."
7 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Mu hay immannung ya umat ayu ay da Adam
an imbahhawda nan nunhahappitananmi.‡
8 Mu umat goh hidin i'ibbayud Gilead an adi ahan maphod di ina'inatda,
ya do'ol di tatagun pinatopatoyda.
9 Ya ta"on un da'yun papadi ya mumpangakaw ya mumpunhod'ap ayu
ti matutunud ayun umuy mumbota' hinan kalatan miyuy ad Shechem§
hi maluh ta hod'aponyu ya pinatoyyu.
At nidugah ahan an adi maphod hanan ato'atonyu!
10 At hidin do'ol di gun'u tinnig an nappuhin ina'inatyud Israel
ti umat ayu nongkay hinan babain din'ugnay ahawana ta immuy ne'ye'engha,
ya hay pannig'un da'yu ya nalugit ayu.
11 Ya ta"on un da'yun iJudah ya waday gintud'uh panumalyaa' ay da'yu
ta miyunnudan hinan inatyuy pummolta' ay da'yu.
Mu ongol di namhod'un bumadang ay da'yu ya mangipaphod hinan numbabluya'!"

7

1 Ya inalin Apo Dios di,
"Mu nihimung an nappuhiy gunyu aton
an namamad Samaria* ti layahanyuy i'ibbayu,
ya wada goh ay da'yuy mangakaw ya humod'ap.
2 Ya hay punnomnomyu ya agguy'u inilan amin nan nun'appuhin gunyu aton,
mu hay immannung ya i'innila' an nan pumbaholan gunyu aton.
3 Ti ta"on tuwalih un nan aliyu ya nan u'upihyalna
ya pun'amlonganda nan layahyu ya nan nun'appuhin ato'atonyu.
4 Ya umat ayu goh hinan babain din'ugnay ahawana ta immuy ne'yengha.
Ti dumalat nan namenhodanyun gun mumbahol
ya niyummat hinan mabi'ah an apuy hinan punhaangan hi tinapay an adi dumoldol-nat.
5 Ya wa ay goh ta nadatngan nan behtan nan aliyu†
ya ni'bubutong hinan u'upihyalna‡
an me'me'yat hinan gun aton nan tatagun mumpungngohoy.
6 Ya nan bungotyu ya umat hinan apuy an bumalabalah nan mahdom
ya wa ay ta yupyupan hinan helhelong ya madanalang.
7 At dumalat enen nidugah an bungotyu ya mi'id di ogonyun mamatoy hinan a'ap'apuyu.
Mu ta"on un umat hinay na'na'at ya mi'id di ohah nan tataguh
numpahmo' an mumpabadang ay Ha"in."

8 Inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun i'Israel ya nipaddung ayuh nan tinapay
an nalutuy balina ya agguy di balina.
9 Ti nan nidugah an nundenolanyuh nan tataguh nan nunlene'wohyu
ya unyu pinalpaliwan ya mid mahkay ologyu
ti nun'a'in'inna ayu unu nun'ala'ay ayu.
10 Mu ta"on un ayu umat hina ya adi ayu mumpa'ampa ta mumbangngad ayun Ha"in.
At hiyah ne attiganan nibahhaw ayu.

11 At hiyanan umat ayuh nan kalapati
an ag'agan mabaliyan ti mid poto' di punnomnomna.
At mumbi"ahan ayun umuy mumpabadang hinan i'Egypt§ ya i'Assyria.*

† **6:6** Mat. 9:13; 12:7. ‡ **6:7** Gen. 3:1-7. § **6:9** Ad Shechem di ma'alih Siudad an Pangihi'ugan ti mabalin an hiyay pange'wan nan tatagun lumayaw hi un way mamatoy ay dida (Josh. 20:1-9, ya namamah nan verse 7). * **7:1** Hiyay pento' nan Alin hi Omri ta hiyay kapitulyudad Israel (I Ki. 16:24). † **7:5** Mid mapto' ya hiyah ne algaw hi nitungawan di ali. ‡ **7:5** Hay na'atan te ya nan Alin hi Elah an numpapto' ad Israel ti nabutong hiyah din natayana (I Ki. 16:9-10). § **7:11** Numpabadang nan Alin hi Hoshea hinan alid Egypt (II Ki. 17:4). * **7:11** Numpabadang nan Alin hi Menahem hinan alid Assyria (II Ki. 15:19-20), ya umat goh ay da Alin hi Ahaz (II Ki. 16:7-9) ay Alin hi Hoshea (II Ki. 17:4).

12 Mu alyo' ay da'yu an ta"on un ngadan di ayanyu
ya umata' hinan tagun manawang hi hamuti ta tawango' da'yu
ta ipa'annung'u din inali' an moltao' da'yu.
13 At hiyanan mahmo' ayu ti hay ligat ya a'ubahanyuy
lagbuyun nan'ug ay Ha"in.
Ti un gulat at ya baliwa' da'yu,
mu adi ti inlayalayahana' ay da'yu.
14 Ya hinkilkilaonyun munluwalu,
mu bo'on Ha"in di punluwaluanyu ti hi Ba'al.
Ya hugatonyuy odolyu ta olom ya donglona ya winagahana nan intanomyu.
15 Mu Ha"in an nuntudtudu ya nangipabi'ah ay da'yu
di pumbalinonyun mi'buhul.
16 Ti ngohoyona' an na'abbagbagtun Dios,
at hiyanan umat ayuh nan napikun panan adi mepto' hinan panaona.
Ya manuy panapit nan a'ap'apuyu,
mu patayon nan buhulyu dida.
At awniat un da'yu ab'abatlan hinan i'Egypt."

8

Hay Nan'ugan nan i'Israel ay Apo Dios

1 Ya inalin Apo Dios di,
"Ipagangohyu nan talampet ta mangipa'innila
an na'uyday umat hi agila an mangubat hitun numbabluya'*
ti agguyyu inat din nunhahappitanan tu'u,
ya nginohoyyu nan Uldin'u.
2 Manu ti munluwalu ayu
ti inaliyuy inilaa' an Ha"in hi Apo Dios.
3 Mu layahyu ti agguyyu inunud nan Uldin'u,
at hiyanan na'uyda mahkay di buhulyu ta pumpudug da'yu.
4 Ti hay oha goh ya numpili ayuh aliyu ya ap'apuyu† an agguyyu inyal'alin Ha"in.
Ya inyammayu goh nan silver ya balitu' hi bulul ta dinayawyu,
at hanay dumalat hi a'ubahanyu.
5 Da'yun iSamaria,
adi' ahan pohdon nan inyammayun umat hi kilaw di baka ta dinayawyu!‡
Nidugah di bungot'un da'yu!
At anuud nin di pumhodan di ugaliyu?
6 Henen gunyu dayawon ya un hay inyamman di i'ibbayun holag Israel damdama!
Mu Ha"in ya anggay di immannung an Dios,
at hiyanan henen gunyu dayawon ya mapa"i ta mun'agimu'.
7 Ya mi'id di hulbin nan ato'atonyu ti ta"on hi un ayu munhabal ya ma'upohda.
Ya wa ay goh di nalamhanan ya nan buhulyuy mangan.
8 At napa"i ayu mahkay an i'Israel
ti ad ugwan ya hay pannig nan tataguh nan abablubabluy ya mi'id di hulbiyu.
9 Ti umat ayuh nan atap an dongki an un okod hi umay'ayana.
At ta"on un ad Assyria ya immuy ayun numpabadang,
ya immuy ayu goh numbayad hi udum an babluy hi mangibaliw ay da'yu.
10 Mu ta"on un ayu gun mumpabadang hi udum an babluy ya amungo' damdama da'yu
ta iyabulut'u ta paligligaton da'yuh nan ali ya ap'apun di Assyria.§
11 Manu ti do'ol di inyammayuh pange'nonganyuh a'aliwan di baholyu,
mu un at goh hay a'ud'udman di pumbahbaholanyu.
12 Ti nan me'nong ya nan aton an mange'nong ya impitudo"u,
mu agguyyu inunud.
13 At hiyanan ta"on hi unyu e'nong ay Ha"in nan ma"aphod an animalyu ya gunyu inan
danen ene'nongyu

---

* **8:1** Hay ipa"elna ya ad Assyria. † **8:4** Natoy nan Alin hi Jeroboam II hidin 753 B.C., ya hidin nehnod an himpulu ta tulun tawon an naluh ya waday leman nahayhaynod an a'alid Israel: (1) hi Zechariah (II Ki. 15:8-12), ya (2) hi Shallum (II Ki. 15:13-16), ya (3) hi Menahem (II Ki. 15:17-22), ya (4) hi Pekahiah (II Ki. 15:23-26), ya (5) hi Pekah (II Ki. 15:27-31). ‡ **8:5** Hiyah ne duwan bulul an impiyamman nan Alin hi Jeroboam I (930-909 B.C.) ad Bethel ya ad Dan (I Ki. 12:28-33). § **8:10** Duway mabalin hi ngadana ti (1) nan Alin hi Shalmaneser V, unu (2) nan Alin hi Sargon II (bahaom nan footnote di Hos. 10:6 ta innilaom di aatdan duwa).

mu adi' abuluton hana ti mipapanomnom ay Ha"in nan baholyu.
At hiyanan moltao' da'yu ta ipiyuy'u da'yu goh ad Egypt* ta mumbalin ayuh himbut.
14 Ya mahiw ayun i'Israel an gun mangiyammah a'abung nan aliyu,
mu inaliwanyu nan nunlumun da'yu.
Ya ta"on un da'yun iJudah ya taganyuy paphod hinan nun'ihamad an allup nan numbabluyanyu,
mu ipa'ali' di apuy ta moghob an amin nan gunyu inyamma."

9

Hay Aat Nongkay nan Pummoltan Apo Dios hinan i'Israel
1 Ha"in an hi Hosea ya alyo' di,
"Da'yun i'ibba an holag Israel ya idinongyu nan behtan pundayawanyu
ta adiyu iyunnud hinan udum an babluy.
At adiyu pun'amlongan nan do'ol an bento'yu
an hay punnomnomyu ya hiyanay bayad di pundayawanyun Ba'al.
Ti umat ayuh nan babain din'ugnay ahawana ta immuy numpabayad hi odolna.*
2 Mu ta"on un do'ol di ma'an ya ma'inum
ya makudangan ayuh ma'an damdamah udum di algaw.
3 Ti adi tu'u munnonong hitun babluy Apo Dios
ta mumbangngad tu'u goh ad Egypt† ya ad Assyria,
at ta"on un nan mapaniaw an ma'an hidi ya pe"an tu'u.
4 Ya ipawan nan tataguh di nan umuy tu'u pun'onngan hi ma'an ya bayah ay Apo Dios.
Mu ta"on ya adina damdama abuluton
ti hay pannignah nan ma'an eden babluy ya nipaddung hinan ma'an hinan way natoy.‡
At hanan mangan ay dane ya mibilangdah nalugit hi hinagang Apo Dios,
ya adi mabalin an mehgop danen ma'an hinan Timplu.

5 Ya idinong tu'un ibehtaan nan behtan pundayaw ti numbalin tu'uh himbut,
at mi'id di abalinan tu'un mangat hinan pohdon tu'u.
6 Ya ta"on hi un tu'u alyon di nabaliwan tu'uh nan ay tu'u atayan
mu mah'u' tu'u damdamad Egypt,
at hidiy atayan tu'u ya ilubu'an tu'u.
At hanan nun'abalul an gina'u tu'u ya ma'utawda,
ya nan a'abung tu'u ya mahu'munan hi wa'al.
7 Ya ag'agay adatngan di pummoltaan Apo Dios ay ditu'un holag Israel,
at ipa'innila tu'u tuwalih ne an dumalat nan nun'appuhin ina'inat tu'u.
Ti ta"on un da'min propeta ya inaliyuy nun'abongang ami,
at adi da'mi ahan pohdon an dumalat nan nidugah an adi maphod an aatyu.
8 Ti hennaga' ay Apo Dios ta ipa'innila' ay da'yun i'ibban holag Israel di pumhodanyu,
mu unna' at goh pahiwon ay da'yu
an umata' hi hamutin unna' at goh huluwon an ta"on un hinan Timplu.
9 Ya nidugah di anappuhiyu an umat ayu ahan hinan iGibeah,§
at hiyanan adi aliwan Apo Dios danen gunyu aton,*
at moltaon da'yun Hiya."

10 Ti inalin Apo Dios di,
"Hidin penghanah namto'a' hidin o'ommodyu
ya nipaddung hi panganapan hinan bungan di greyp hinan mapulun
ti hidin penghanah nanniga' ay dida ya umat hi pannigan
hinan hopap di bungan di fig an umipa'amlong.

---

* **8:13** Nan Alin hi Jehoahaz (unu Shallum) an nun'alih tuluy bulan ad Judah hidin 609 B.C. ya nipiyuy ad Egypt hidin Alin hi Neco (II Ki. 23:33-34; Jer. 22:11-14). * **9:1** Hin'umu'uddum ya umuy nan putah nan pun'elekan hi paguy ti linala'in amin di umiyan hidih amahdomahdom ta engganay un malpah ti mahapul an waday mun'adug hinan elek (Ruth 3:2-3). † **9:3** Hay ipa"el ad Egypt ya ad Assyria ti mid di i'Israel an nibalud hidid Egypt (bahaom nan footnote di Hos. 8:13 ta innilaom di na'at hinan ohan alin nibalud hidi, mu iJudah hiya an bo'on i'Israel, at nob'on). ‡ **9:4** Bahaom nan Num. 19:14-15 ta innilaom di ma'at hinan ma'an hinan abung hi awadan nan natoy. § **9:9** Bahaom nan Judg. 19:1-20:48 ta innilaom nan aat di tatagud Gibeah. * **9:9** Manu ay adina aliwan di baholda ti agguyda intutuyun Hiya.

Mu hidin immuydah nan Duntug an Peor ya ni'dayawda ay Ba'al an inyamman
di tagu,
at umipaboholda an umatdan danen gunda dayawon.†
11 At hiyanan nan nabalul ay da'yun i'Israel ya umahpuyaw an ay hamutin tumayap
ti nan a'ahawayu ya adida mahkay mawadaan,
at adi ayu mahlag.
12 Mu ta"on goh hi un alyon hi un way imbabaluyyu
ya bangngado' di nitaguanda ta numanomnom ayu.
Ya mahmo' ayu ti du'go' da'yu!
13 Hidin hopapna ya maphod di nitaguanyun i'Israel
an umat ayuh nan maphod an ayiw an himmangaw hinan ma'allumong an luta.
Mu ad ugwan ya ma'ubah ayu ti patayon nan buhul nan imbabaluyyu."

14 Ha"in an hi Hosea ya alyo' di,
"Hay odowo' ahan ay He"a, Apo Dios, hi atom
ya olom ni' ya adida munholag nan binabai."

15 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun i'Israel ya nete"a tuwalid Gilgal di bimmubungta' ay da'yu
an dumalat nan nun'appuhin ina'inatyu.‡
At hiyanan pumpakak'u da'yu ta makak ayuh nan babluy an indat'u.
Ya mi'id mahkay di pamhod'un da'yu
ti ta"on un nan ap'apuyu§ ya *ngohoyona'*.
16 Ti da'yun i'Israel ya umat ayuh nan wa'al an mi'id di bungana ti mamaganan nan
lamutna.
At umat hinay ma'at nongkay ay da'yun i'Israel an adi ayu mahlag
ti ta"on hi un alyon ta waday imbabaluyyu ta pa'appohpohdonyu dida
mu bangngado' damdamay nitaguanda."

Hay Nangibaagan Hosea hi Ma'at hinan i'Israel
17 Ya ha"in an hi Hosea ya alyo' di,
"Da'yun i'ibba' an holag Israel ya agguyyu inunud hi Apo Dios,
at hiyanan du'gon da'yun Hiya ta umuy ayu lumane'le'od hinan abablubabluy hitun
luta."

10

1 Ya inali' goh di,
"Ditu'un holag Israel ya umat tu'u ni' hinan greyp an nangimbubunga.
At un tu'u umadangyan,
mu unyuat goh tagan di ammah pun'onnganyu ya pundayawanyuh nan inyam-
man di tagu.*
2 At nan impa'enghayun layah ya ngohoy di pummoltan Apo Dios ay da'yu,
at ta"on un nan pun'onnganyu ya nan dayawonyu ya pumpa"ina.
3 At la'tot ya alyonyuy,
Din'ug tu'uh Apo Dios,
at hiyanan din'ug ditu'u mahkay ay Hiya,
at mi'id di ali tu'u.
Mu ta"on hi un wada ya adi ditu'u badangan damdama.
4 Ti do'ol di inaliyun hinohha, mu agguyyu inat.
At hiyanan mundidiklammuan ayu
an umat ayuh nan puma"i an holo' hinan payaw unu uma.
5 Ya da'yud Samaria ya inyammayuy balitu' an baka† hi bululyud Beth Aven,‡
mu la'tot ya ilayaw nan buhulyu,
at hiyanan kumila ayu ya tuma'ot ayun ta"on un nan papadi

† **9:10** Bahaom nan Num. 25:1-5 ta innilaom nan na'at ad Ba'al Peor. ‡ **9:15** Bahaom nan footnote di Hos. 4:15 ta innilaom di aat ten umipabohol an lugal. § **9:15** Heten hapit ya umat hinan hapit di Hudyu an *ngohoyon*. At inusal Apo Dios nan hanul ta mipa'innilay aatda. * **10:1** Gun immadangyan nan i'Israel hidin timpun di nun'alian Jeroboam II (793-753 B.C.). † **10:5** I Ki. 12:28-33. ‡ **10:5** Hay pohdonan ibaga ya *babluy hi pumbaholan* (bahaom nan footnote di Hos. 4:15 ta innilaom di aat ten lugal).

6 ti iyuydad Assyria heden bululyu ta idatdah nan nidugah an alida.§
At da'yun i'ibba' an holag Israel ya mabainan ayuh nan nundayawanyuh nan inyammayun bulul
an hay ayiw di udum hi niyamma.
7 Ya ta"on goh nan aliyud Samaria ya miyuy hi udum an babluy
an umat hinan it'ittang an hapang an gun miyanud hinan danum.
8 Ya umat goh an mapa"i nan pundayawanyuh nan duntug an Beth Aven* ta mahu'munan hi wa'al
ti didatuy dimmalat hi numbaholan tu'un holag Israel.
Ya alyon tu'u mahkay di,
Anaad ta adi matob nan duntug ta magabunan tu'u kaymu?"†

9 Ya inalin Apo Dios di,
"Engganad ugwan ya gun ayu bumahobahol
an umat ayuh din o'ommodyud Gibeah.
At hiyanan mun'a'atoy ayuh nan gubat ad Gibeah.‡
10 Ti iyal'allayun mangat hi adi maphod ya nginumhay ayu,
at hiyanan iyabulut'u ta ma'amungday tatagun nalpuh udum hi babluy
ta megobdan mangubat ay da'yu ta baludon da'yu
ta mumbalin ayu goh hi himbut.
11 Ya manuh din hopapna ti na'na'unnud ayu
an umat ayuh nan na'na'unnud an baka an mahlun mun'ili'.
Mu ad ugwan ya paddungnay ipaku' ay da'yu han madamot,
at Ha"in di manguyud ay da'yun i'Israel ya iJudah,
ya da'yuy mun'aladuh nan paddungnay ma'ulhin luta.§
12 At uggoh mah tatagwa ta idinongyu nan nun'appuhin ato'atonyu
ta mumbangngad ayun mundayaw ay Ha"in
ta way ato' an munwagah ay da'yu?
Paddungnay umat ayuh nan na'aladun payaw an maphod di humangaw hi nitanom
ta way atonyun mun'apit hinan munnananong an pamhod.
Ya ibangngadyun mundayaw ay Ha"in
ta way ato' an mangipa'alih nan paddungnay udan an wagah'un da'yu.
13 Mu gapu ta nuntanom ayuh nan adi maphod
at hiyanan umat goh hinay ma'at ay da'yu,
at paddungnay inu'munyuy bungan di layahyu.
Ya hay oha goh ya nundenolanyuy bi'ahyu ya nan ado'ol di tindaluyu.
14 Mu hay immannung ya abakon da'yuh nan buhulyu,
at ta"on un nan allupyu ya pumpa"ida.
At umat hi nama"ian nan Alin hi Shalman* ad Beth Arbel† hi nangubatanan nen babluy
an ta"on un nan binabai ya ung'ungungnga ya nunhaplatda dida ta nun'a'atoyda.
15 At umat hinay ma'at ay da'yun i'Israel an nundayaw ad Bethel‡
ti nidugah ahan di numbaholanyu.
At hinan pangigib'anyuh nan helhelong ya patayonda nan aliyu,
at hiyah ne pogpog di pun'alianyu."

11

Nan Nidugah an Pamhod Apo Dios hinan Holag Israel
1 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Nidugah di namhod'un da'yun holag Israel
an nete"ah din penghanah namto'a' ay da'yu.
Ya imbilang'u da'yuh imbabaluy'u,

§ **10:6** Unu nan Alin hi Shalmaneser V (726-722 B.C.) an imbaluy nan Alin hi Tiglath-Pileser (II Ki. 17:3-5; 18:9-11). Hi Shalmaneser ya natoy hidin nunli'ubandah nan siudad ad Jerusalem, at nan Alin hi Sargon II (722-705 B.C.) an nipallog ay hiyay nangelpah hi tamunah nangilayawandah nan Hudyu ta nipiyuydad Assyria (Isa. 20:1). * **10:8** Hay pohdonan ibaga ya *babluy hi pumbaholan*. † **10:8** Lk. 23:30. ‡ **10:9** Judg. 19:1-20:48. § **10:11** Hay pohdon nan ma'ulhin luta an hapiton ya nan babluy ad Assyria ya ad Babylon. * **10:14** Agguy tu'u inilay aat ten tagu. † **10:14** Agguy tu'u inilay awadan ten babluy. ‡ **10:15** Hiyah ne immannung an ngadan nan babluy ad Beth Aven (bahaom nan footnote di Hos. 4:15).

at hiyanan enekak'u da'yud Egypt.*
2 Mu ad ugwan ya wa ay ta ayagan da'yu ya unyuat goh iyal'allan umadagwin Ha"in.
Ti adiyu idinong an onngan nan Ba'al
ya manghob hi incense hinan udum an bulul.
3 Paddungnay Ha"in di namdon ya nangipadalan ay da'yu,
mu adiyu nomnomnomon an Ha"in di gun nangipapto' ay da'yu,
ya ta"on un nan dogoh ya nelwang ayu.
4 Ma'ma'ullaya' ay da'yu ti nidugah di namhod'u nongkay ay da'yu,
at ipaddung'uy odol'uh nan tagun inaanay pakuh nan bakana ta munluung ta panganona.†
5 Mu ta"on un umat hinay nangat'u ya gagangayna an nan i'Egypt di pundenolanyu‡
an mi'id di alyonyuan mumbangngad ayun Ha"in.
At hiyanan ad ugwan ya nan i'Assyria di mun'ap'apu ay da'yu.
6 Ti na'uyday buhulyun mangubat ay da'yu ta mun'apa"i nan numbabluyanyu,
at mi'id di mipa'annung hinan do'ol an ninomnomyun aton.
7 Ti ta"on at nundadaan ayu tuwalin man'ug ay Ha"in
ta ihukata' hinan mi'id di abalinanan bulul
at hiyanan ta"on un ayu mumpahmo' ay Ha"in ya adi' da'yu badangan.

8 Mu ta"on un ayu umat hina ya adi ahan mabalin an du'go' da'yu.§
Ti adi mabalin an ato' ay da'yu nan na'at hinan i'Admah ya iZeboiim,*
ti ta"on hi un nidugah di bungot'un da'yu
mu mi'polloh nan nidugah an pamhod ya homo"un da'yu.
9 Ya ta"on un nidugah di bungot'u nongkay ya adi mabalin an ubaho' da'yun i'Israel.
Ti adia' umat ay da'yun tatagu
ti Ha"in an Dios ya maphod di pangat'u an adi minaynayun di bungot'u.
10 Udum hi algaw ya humapita' an umata' hi layon,
at ta"on un nan imbabaluy'u an wadah nan way alimuhan di algaw
ya donglonda ay di hapit'u ya unudona'.
11 At umat ayu mahkay hi hamutin tumayap an umi'ikay an umanamut
an malpud Egypt ya ad Assyria
ti ibangngad'u da'yuh nan numbabluyanyu tuwali.
Ha"in an Dios di nangalin te."

Hay Numbaholan Nongkay nan i'Israel ya iJudah
12 Ya inalin Apo Dios di,
"Da'yun i'Israel ya nidugah di layahyu
ti nala'eng ayun bumalbali.
Ya umat goh ay da'yun iJudah an ngohoyona'
an ta"on un ma"aphod ahan di pangat'u."

12

1 "At hiyanan mi'id di hulbin nan gunyu aton hi binigat
ti anggay nan patoy ya layah di pun'amlonganyun aton.
Ti mi'yunnudan ayu ihi"ah nan i'Assyria,
ya mi'ligwa ayu goh hinan i'Egypt an buhul di i'Assyria
an gunyu idatan hi lanan di olibo."

2 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Nidugah di adi' namhodan hinan gunyu aton an iJudah ya i'Israel,
at hiyanan moltao' da'yu.
3 Ti ta"on tuwalih din awadan da Jacob an hin'agih putun inada ya ni'pattoy ay aginan hi Esau.*
Ya hidi goh hidin a'ungana ya ni'pattoy ay Apo Dios

---

* **11:1** Mat. 2:15. † **11:4** Hidin nangekakan Apo Dios hinan Hudyud Egypt ya inaanay nidugah an ligatdan paddungnay madamot an pakudah bagangda, ya hidih nan mapulun ya paddungnay hinalimunana dida an paddungnay inadalday inatdan dimmalan (verse 3), ya pinangana goh didah nan ma"aphod an ma'an, ya dotag, ya ma'inum (Ex. 16:1-17:7). ‡ **11:5** Bahaom nan footnote di Hos. 9:3. § **11:8** Itudun nan Uldin an mahapul an mapatoy nan mungngohoy an ung'ungngan adi matugun an hay atonda ya unda punggayang hi batu (Deut. 21:18-21), mu mattig an hi Apo Dios ya adina olog an mumpampah nan lala'in imbaluynan hi Ephraim. * **11:8** Hatun duwan babluy an ad Admah ya ad Zeboiim ya ni'pa"i goh hidin nama"ian Apo Dios ad Sodom ya ad Gomorrah (Deut. 29:23). * **12:3** Gen. 25:21-26.

4 ti ni'yagwit hinan Anghel,
ya nangabak.
Mu hidin angunuhna damdama ya kimmila,
at numpahmo'† an numbagah wagah ay Apo Dios.
At ad Bethel‡ goh di ni'hapitan Apo Dios ay hiya
5 an inalinay,
Ha"in nan Dios an nidugah di abalinana.§
6 At hiyanan mumbangngad ayun Ha"in ta Ha"in an Dios di pundenolanyu,
ya an amin di atonyu ya ipattigyuy pamhod ya nahamad an pangat.
7 Ti da'yun mumpungkumildu ya pun'amlonganyun balibaliyan nan i'ibbayu
ti ta"on un nan atonyun mungkilu ya nibahhaw.
8 Ya alyonyu goh udot di,
Immadangyan ami ti mahlu ami,
ya mi'id ahan di mangalih immadangyan amin dumalat di kuluk!

9 Mu Ha"in an hi Apo Dios an nangibaliw ay da'yuh din nihbutanyud Egypt
ya i'innila' an amin di numbaholanyu,
at hiyanan ipiyuy'u da'yuh nan mapulun ta umuy ayu goh mun'al'allung hidi
an umat hinan gunyu aton hinan nagtud an pundayawanyun Ha"in hinan mapulun.*
10 Ti uya'ay gun'u ni'hapitan hinan propeta ya nangipattiga' hinan penhod'un ipa'innila ta ibagadan da'yu,
mu gagangaynan agguyyu inunud.
At hiyanan ma'ubah ayu."

11 Ya ha"in an hi Hosea ya alyo' di,
"Undan bo'on bahol nan gun aton nan i'ibbayud Gilead?†
Ya undan waday hulbin nan gunda pumbahbaholan?
Ya undan abuluto' nan baka an gunda e'nong ad Gilgal?‡
Adi'.
At hiyanan mapa"i nan na'allup an pun'onnganda
ta matuputupugdan mepong hinan apayapayaw.
12 Hidin ommod tu'un hi Jacob ya inlayawanah aginan hi Esau§ ta immuy ad Aram.*
At hidiy nangahawaana,
mu gahin un numpahtul hi kalnilu† ta imbo'lanay nangiyahawaanan den babai.‡
13 Mu impapto' damdaman Apo Dios din o'ommod tu'u
ti hidin awadandad Egypt ya hennag Apo Dios han propeta§
an nangipangulun dida ta tinaynandah den babluy.
14 Mu ad ugwan ya moltaon da'yun i'Israel ay Apo Dios
an dumalat di nabainanah nan adi maphod an ina'inatyu."

13

Nan Bungot Apo Dios hinan i'Israel
1 Ya inalin Apo Dios di,
"Hidi ni' ya mahnag nan ap'apuyu
at hiyanan wa ay ta himmapitda ya unudon an amin nan i'ibbadan holag Israel.
Mu la'tot ya ente'te"an danen a'ap'apun nundayaw ay Ba'al,
at hiyanan nun'a'atoyda.
2 Ti engganad ugwan ya inaynayunyun bumahobahol
ti gun ayu mun'ammah silver hi kilaw an paddungnay baka ta diday onnganyu,
ya pun'awalyu goh udot danen inyammayu.
Ya e'nongyu anuy tatagu ay danen bulul,
ya inungnguyu didan ay bakay tigawda!

† **12:4** Gen. 32:22-32. ‡ **12:4** Hay pohdonan ibaga ya *punhituwan Apo Dios* ti hiyah ne lugal hidin ni'dammuwan Jacob ay Apo Dios. Mu nan babluy ad Bethel hidin amatagun Hosea ya hiyah ne gagwan nan lugal hi nundayawan nan i'Israel hinan bululdan ay baka, at numbalin hi punhituwan nan bulul. § **12:5** Gen. 28:12-22; 35:1-15. * **12:9** Hiyah ne Behtan di A'ab'abbung (Lev. 23:42-44). † **12:11** Agguy tu'u inilay na'at hitud Gilead, mu heten lugal di nahhun an na'abak hinan i'Assyria ti na'at hidin 734-732 B.C. ‡ **12:11** Bahaom nan footnote di Hos. 4:15. § **12:12** Limmayaw ay Esau (Gen. 27:41-28:5). * **12:12** Unu ad Syria. † **12:12** Gen. 30:31; 31:41. ‡ **12:12** Gen. 29:16-30. § **12:13** Hi Moses.

3 At hiyanan udum hi algaw
ya umat ayuh nan bunut ya dulnuh nan helhelong an ag'agan ma'ubah,
ya umat ayu goh hinan dugih nan pun'ili'an,
ya ahu' an ag'aga ya niyaddib.

4 Mu Ha"in an Dios an ap'apuyu tuwali di nangibaliw ay da'yuh din nihbutanyud Egypt.
Ya un gulat at ya Ha"in di dayawonyu ya anggay
ti undan way abalinan di udum an mangibaliw ay da'yu?
5 Ha"in di gun nangipapto' ay da'yuh din awadanyuh nan mapulun
an nidugah di mun'ohab.
6 Mu hidin immuy ayuh nan ma"aphod an babluy ta pinumhod di nitaguanyu
ya nginumhay ayun Ha"in,
at inaliwana' ay da'yu.
7 At hiyanan umalia' an mangubah ay da'yu
an umat hi pangat di layon unu lepard* an mumbota' hi ononah nan pingit di dalan.
8 At pumbu'li da'yun umat hi pangat di bear hi un way inlayawdah imbaluyna.
Ya ipidwa' an alyon an hay pangat'u ya umat hi pangat di layon
unu nan mun'abungot an animal hinan inalahan ta pun'a'an'u da'yu.

9 Ha"in di gun bumadang ay da'yu,
mu gulatonyun mi'buhul ay Ha"in,
at hiyanan mun'a'ubah ayu.
10 Din o'ommodyu ya inluluddan mumbagah mun'ali ay da'yu.
At uggoh mah ta abalinan nan aliyu ya a'ap'apuyun mangibaliw ay da'yu?
11 At dumalat nan bungot'u ya inyabulut'un waday aliyu,†
mu dumalat damdama goh hi bungot'u ya bangngado' di nitaguana.‡
12 At an amin nan numbaholanyun i'Israel ya adi ma'aliwan
ti nitudo' ya nitalepon.
13 Da'yun holag Israel ya inyabulut'uy pangipaphodanyuh nitaguanyu,
mu adiyu pohdon.
At umat ayuh nan ung'ungngan adina pohdon an bumuhu' hi putun inana
ti nangohoy an agguy nanomnoman.

14 Mu baliwa' da'yuh nan aligatanyu,
ya hinan lubu'yu,
ya hinan atayanyu.
At adi ayu tuma'ot hi atoy ti adi mahkay mabalin an matoy ayu.§

Mu adi' damdama da'yu igohgohan
15 an ta"on hi un da'yuy adangyan* ya un nan udum.
Mu Ha"in an Dios ya ubaho' da'yu
an umat hi pangat di addib an lumahu† ta mamaganan an amin di obobyu,
ya mi'addib an amin nan gina'uyu.
16 Ya ta"on un nan i'ibbayun iSamaria ya mamoltada,
at mun'a'atoydah nan gubat an dumalat hi nan'ugandan Ha"in.
Ya ta"on un nan u'ungungan imbabaluyda ya a'ahawada
ya punhaplat nan buhulda dida ta engganah unda mun'atoy,
ya mun'abughiy putun nan numpunhabi."

---

* **13:7** Hiyah ne atata'ot ya ongol an puha an wah nan inalahan, ya pumatoy. † **13:11** Adina ituduy aat nan Alin hi Saul ti nan Alin hi Jeroboam I (930-909 B.C.) an nan nahhun an alih nan Pumpapto'an ad Israel hidin nagodwaan nan babluyda. ‡ **13:11** Ta"on un agguy ni' nitungaw nan Alin hi Hoshea (732-722 B.C.) mu impa'innilan Hosea nan akakanad Israel hidin 722 B.C. ta mibalud ad Assyria (II Ki. 16:4-6). § **13:14** I Cor. 15:55. * **13:15** Heten hapit ya umat hinan hapit di Hudyu an *Ephraim* an hay pohdonan ibaga ya *netob an holag*, mu hay ipa"elna ya iyal'allanan ma"aphod di ma'at ay hiya (bahaom nan footnote di Gen. 41:52). At paddungnay munhanul hi Hosea. † **13:15** Hay ipa"elna ya nan babluy ad Assyria. Ya ma'innila an ente"an nan titindalun di i'Assyria an nangubat hinan i'Israel hidin 734 B.C., ya intuluydan namaligat hinan Hudyu ta engganah unda inabak didah din 722 B.C.

14

Hay Inalin Hosea hinan I'ibbanan Holag Israel ta Mumbangngaddan Mundayaw ay Apo Dios

1 Ya ha"in an hi Hosea ya alyo' di,
“Da'yun i'ibba' an holag Israel,
hay baholyuy dimmalat hi nungngohoyanyun Apo Dios!
At uggoh mah ta mumbangngad ayuh nan Ap'apu tu'u tuwalin hi Apo Dios
2 ta alyonyun Hiyay,
Aliwam ni' ahan di numbaholanmi,
at abulutom tun pundayawmi.
3 Ti ad ugwan ya nale'nami mahkay an mi'id di abalinan nan i'Assyria
ya nan kabayumin mun'abi'ah an mi'gubat an mangibaliw ay da'mi.
Ya idinongmi goh an dayawon nan gunmi inyamman alyonmih dayawonmi.
At mumpahmo' ami mahkay ay He"a, Apo Dios,
ti inilamin He"a ya anggay di mabalin an hummo' hi tagu.”*

Hay Pangaliwan Apo Dios hinan Bahol nan Holag Israel

4 Ya inalin mahkay Apo Dios di,
“Awniat ipaphod'u da'yun holag Israel ti ongol di namhod'un da'yu.
Ya ma'aan mahkay nan bungot'un da'yu.
5 At umata' hi dulnu ay da'yun i'Israel an gun da'yu honngon
ta umat ayuh nan habhabung an mapmaphod.
Ya umat ayu goh hinan ayiw an cedar ad Lebanon an gun lumnod di lamutna,
6 at manaphapang,
ya na'abbanglu.
At nan amaphodyu ya umat hinan ayiw an olibo.
7 At mun'am'amlong ayu mahkay hinan pangipapto"un da'yu,
at umat hi un ayu mun'eblay hinan na'alliduman an puun di ayiw,
ya pumhod di nitaguanyu an umat hinan pimmaguy an nilia'.
Ya umat ayu goh hinan mamyog an greyp,
at mundongol ayun umat hi nundongolan din ma"aphod an ma'inum ad Lebanon.
8 At hiyanan da'yun i'Israel ya idinongyun mundayaw hinan inyamman di tagun daya-
wonyu
ta way ato' an mambal hi luwaluyu,
ya ta ipapto"u da'yu.
Ti Ha"in di umat hinan maphod an bolbol an alpuwan di ibungayu.”

9 Ya ha"in an hi Hosea ya inali' di,
“Gulat ta nomnomnomon tu'u,
ya ma'awatan tu'u,
ya unudon tu'u daten Tugun Apo Dios an makulug di pangatna
at mibilang tu'uh nanomnoman.
Mu nan nangohoy an tatagu ya adida donglon daten Tuguna,
at hiyanan mun'a'ubahda.”

* **14:3** Hay ipa"el nan mahmo' an tagu ya nan nguhu ya nan i'Israel an muntutuyu.

Joel

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Joel.
Hay Nangitud'an Joel eten Liblu: nan Hudyud Judah.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios ya Dios tuwali.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 814 B.C. hi engganah din 798 B.C.
Hay Teman ten Liblu: umannung an mamolta nan Hudyuh din amatagun Joel an dumalat nan pama"ian nan dudun hinan paguyda, mu iyal'allanan ma'at goh ay didah udum di gutud.
Hay Outline ten Liblu:
Hay IMMANNUNG an dudun ya didana nan tumayap an nama"ih nan babluydah DIN AMATAGUN JOEL (1:1—2:27)
Hay IPADDUNGAN nan dudun ya didana nan titindalun mama"ih nan babluydah UDUM DI GUTUD (2:28—3:21)
Waday ma'at hinan ngilin di Hudyu an Pentecost (2:28-29)
Waday ma'at hinan Punligatan di Tatagu (2:30—3:8)
Waday ma'at hinan Hinlibuy Tawon (3:9-21).

1 Hiyah te hinapit Apo Dios an impa'innilanan ha"in an hi Joel* an hina' Pethuel.

Hay Niho'napan nan Do'ol an Dudun
2 Ya inali' di,
"Da'yun mumpumpangipangpangulu ya an amin tu'un nunhitud Judah
ya ihamad tu'un mundongol ti mi'id ah na'at hi umat eten alyo' ay ditu'u
ya ta"on un hidin o'ommod tu'uh umat eten na'at ay ditu'ud ugwan!
3 At mahapul an ulgudon tu'uh nan imbabaluy tu'u
ta ibaag tu'un dida hatun na'at ta ibaagda goh hinan imbabaluyda,
ya minaynayun an ma'ulgu'ulgud hinan holagdah pidwa.
4 Ti nidugah an nahonhonod di immalih nan do'ol ahan an dudun,
at gunda hino'napan ya nun'a'an nan inhabal tu'u.
Ya nan inangang nan nahhun an dudun ya nun'a'an nan nehnod an dudun.

5 At da'yun ma'abbutong ya ihi'alyu ta kilaanyu nan nun'apa"i an intanomyun greyp
ti mi'id mahkay di iyammayuh bayah!
6 Ti hadi din dudun ya nipaddungdah nan do'ol an titindalun di buhul an numpama"ih tun numbabluyan tu'u.
Nipaddungda goh hinan layon an mun'atadom di babada,
7 at nun'a'anday greyp tu'u,
ya nun'a'anda nan gudah nan bungbungaan an fig an ayiw,
at mun'attig an ahipapaha' ta engganah nan hapangda.

8 Oltonyun mun'ebel an umat hinan aton nan babain balahang
an mangebel hinan natoy an iyahawana.
9 Ya ta"on un da'yun papadin munhulbin Apo Dios ya umebel ayu goh
ti mi'id di Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum hi me'nong hinan Timplu.†
10 Ti nun'apa"i nongkay din nitanom,
at mi'id di mephod hi alena, ya ma'inum, ya lana,‡
11 at hiyanan munlungdaya tu'u nongkay an numpuntanom
ti nun'apa"in amin din intanom tu'un wheat ya barle.
12 Ya nun'a'leng nan greyp ya nan fig an ayiw,
ya umat goh hinan pomegranate, ya nan palma, ya nan apple,
ya an amin nan a'ayi'ayiw hinan punhabalan.
At mi'id mahkay di amlong nan tatagu!"

Hay Ama'ahhapul di Puntutuyuan
13 Ya inali' goh di,
"At da'yun papadin ad tamuh nan me'nong ya munlubung ayuh langgut,

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya Dios tuwali.* † **1:9** Manu ay mi'id e'nongdan Apo Dios ti pina"in nan dudun nan nitanom. ‡ **1:10** Dumalat nan batel hidi.

ya immuy ayuh nan Timplu ta munlungdaya ayu an ilablabiyun kumila
ti mi'id mahkay di alena ya ma'inum an e'nongyuh di.
14 Ya ipa'ayag tu'un amin nan tatagun ta"on un nan a'ap'apu ta ma'amung tu'uh nan Timplu,
ya munlangdu tu'un mumpahmo' ay Apu tu'un Dios.
15 Ti magadyuh an madatngan nan algaw an punhumalyaan Apo Dios an nidugah di abalinana§ ta moltaon ditu'u,
ya henen a'atana ya atata'ot ahan!

16 Ya mi'id di abalinan tu'u ti hiyah ne tuwaliy ma'at an mapa"i nan inhabal tu'u,
at mi'id mahkay di iyuy tu'uh nan Timpluh pi'yam'amlongan tu'uh di!
17 Ya umat goh an mun'amaganan nan punhabalan tu'u,
at adi tummol di itanom tu'u,
at mun'abukawan ya mun'apa"i nan alang tu'u.
18 Ya nan abakabaka ya humanagwanganda,
ya umali'alida ti mi'id di ononda,
ya umat goh hinan kalnilu.

19 Apo Dios, mumpahpahmo'a' an mumpabadang ay He"a
ti ten mi'id ah pumpahtulanmi
an ten nun'alyaw nan holo' ya ayiw an ay genhob di apuy!
20 Ya ta"on nan a'animal hi inalahan ya paddungnay mumpahpahmo'da goh ay He"a
ti nun'atdu' nan giginginnaw,
at mun'a'leng di holo'."

2

Nan Titindalun Umat hi Ado'ol di Dudun

1 Ya inali' goh di,
"Ipagangohyu nan talampetyuh* nan nabagtun ad Zion† an ma'alih Babluy Apo Dios
ta wumogwog tu'un amin hi ta'ot tu'u‡
ti magadyuh an madatngan nan punhumalyaan Apo Dios.§
2 Ya henen a'atana ya mihinap nan titindaluh nan aduntuduntug
an ayda dudun an humelong an ay mumbubunut.
Ya humili nan armasdan umat hinan tumuluwan di algaw di tigawnah nan duntug,
at mi'id di umat hinah na'at hidin penghana,
ya mi'id goh di umat hinah ma'at hi udum di algaw.

3 Ya umatdah* nan apuy an am'amungitanda nan nitanom.
Ya ta"on hi un maphod nan babluy an umat hi ad Eden
ya mumbalin hi umat hinan mapulun hi umayandah di!
4 Ya umatdah kabayu an mun'abi'ahdan lumayaw,
5 ya danen mi'gubat an titindalu ya wa ay ta maluhdah nan duntug
ya madngol di demogdan umat hinan demog nan kalesa.
Ya umat goh hinan lumanilintii' hinan ma'apuyan an nalangun holo'.
6 Ya nidugah an atata'otda,
at umuphatday mannig ay dida.
7 Ya umayo'ayot'otdan mi'gubat,
ya nun'ala'engdan umayat hinan allup,
Ya matutunuddan manguy,
8 ya adida mumpopolloh an umuy
an un way ohaan inunudnay linyana,
ya ta"on hi unda hogpon nan allup ya adida damdama pa"ion nan linyada.

---

§ **1:15** Unu *Shaddai* an ohan ngadan Apo Dios hinan hapit di Hudyu. * **2:1** Nan talampetdah din penghana ya nan tangguyub an ha'gud di buta'al an kalnilu, ya ma'usal ta mipa'innilay aat di atata'ot an ma'at an umat hinan umalin mi'gubat ay dida (Num. 10:9; Jer. 4:5; 6:1; Ezek. 33:3). † **2:1** Hi ad Zion di ohan ngadan ad Jerusalem. ‡ **2:1** Gangayna an womogwog nan tataguh unda donglon nan gangoh di talampet an mangipa'innilah un way gubat (Am. 3:6). § **2:1** Duwan gutud di ituduna: (1) nan gutud hidin amatagun Joel (ti waday immannung an dudun an mama"ih nan nitanom), ya (2) nan Punligatan di Tatagu (ti nan titindalun AntiKristu ya umatdah nan dudun an mama"ih tun luta).
* **2:3** Didana nan mun'abi'ah an tindalu.

9 Ya punnaudondan umuy hinan siudad,
ya pun'awada nan allup,
ya punhogopda goh nan a'abung an umatdah nan mangakaw an pun'e'wadah nan tawa.
10 Ya wa ay ta manguyda ya umalyog tun luta ya ad daya,†
ya homelong nan algaw, ya nan bulan, ya nan bittuan.‡
11 Ya ay idul nan hapit Apo Dios an mummandal ay daden nidugah an do'ol an mun'abi'ah an tindaluna,
at nidugah an atata'ot di ma'at enen algaw an pumpapto'an Apo Dios,
at mi'id ahan ah melwang."§

Hay Pangalyan Apo Dios hinan Tatagu ta Muntutuyuda
12 Ya innayun'un inali goh di,
"Inalin Apo Dios an agguy naladaw di ay tu'u puntutuyuan ta mumbangngad tu'un Hiya,
at mahapul an ikila tu'un munlangdu!
13 At ipattig tu'u ni' an makulug nan puntutuyuan tu'u
ti adi umda nan pami"ian hi lubung tu'u!
Hiya nongkay nan mumbangngad tu'un umunud ay Apo Dios an Apu tu'u
ti Hiya ya hom'on ditu'u ti ma'ulay!
Ya adi ag'agan bumungot,
ya adi maluman di pamhodna,
at nidadaan an mangaliw hi bahol tu'u ta adi tu'u mamolta!
14 At olom at ni' ya un ditu'u hom'on ta un ditu'uat wagahan
ta way e'nong tu'un Hiyah Onong an Ma'an ya Onong an Ma'inum!

15 At ipagangoh tu'u nongkay nan talampet hidih Zion*
ta ma'amung tu'un amin ta munlangdu tu'u.
16 Ya ta"on un nan a'am'ama, ya nan ungunga,
ya nan ung'ungungnga, ya nan pumpa"alhin
ya mi'yamungdan mundayaw.
17 Ya ta"on un nan papadin munhulbin Apo Dios ya mahapul
an ikiladan munluwaluh nan way pun'onngan hinan Timplun alyonday,
Elwang da'min tatagum, Apo Dios!
Ya adim ni' iyabulut an pihupihulon ya baibainon da'mih nan tataguh nan udumnan babluy an alyonday,
Hay wadan mah nan Diosda?
Hiyah ne alyonda.
18 Ya gulat ta ma'at hana ya immannung an hom'on ditu'un Apo Dios
ta pumhod tun babluy tu'u!"

19 At tembal Apo Dios di luwaludan inalinay,
"Ta"omman ya idat'uy mun'olog an mahapulyun ma'an, ya ma'inum, ya nan lanan olibo,
ya adi da'yu mahkay pihupihulon hinan tataguh nan udumnan babluy!
20 Ya pun'ipipakak'u nan mi'gubat an malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
ta payo' didah nan mapulun.
Ya nan nammang an himpamulog ya payo' didah nan Natoy an Lobong,†
ya nan nehnod an himpamulog ya payo' didah nan Baybay an Mediterranean.
At mun'atoydan amin,
ya ahi'a'agubdah nan babluy an dumalat nan mun'abulu' an odolda ti nan na"appuhin inatdan da'yu."

At ha"in an hi Joel ya kulugo' an ma"aphod nan aton Apo Dios ay ditu'u!
21 At inali' di,
"Adi tu'u tuma'ot ta un tu'uat umamlong
an dumalat nan do'ol an mun'aphod an ina'inat Apo Dios ay ditu'u!
22 Ya ta"on un nan a'animal hi inalahan ya adida tuma'ot ti tumubu nan holo' hi ononda,

† **2:10** Rev. 6:12-13. ‡ **2:10** Rev. 9:2. § **2:11** Rev. 6:17. * **2:15** Hay dalat ten gangoh di talampet ya bo'on hay ipa'innilaan di gubat mu mipa'innilay a'amungan di Hudyu ta way atondan muntutuyun Apo Dios. † **2:20** Unu Dead Sea.

ya umat goh hinan bungbungaan an mumpangabungada,
ya umat goh hinan fig an ayiw ya nan greyp!
23 At umamlong tu'ud Zion ti ipa'alin Apo Dios di udan hi punhapulan tu'u,
at munyaman tu'uh nan amaphodna!
24 At dumo'ol di ihabal tu'u,
ya mun'ahawal di ma'inum ya nan lana.

25 Ti waday ipa'innilan Apo Dios an inalinay,
Ipabangngad'u din inhabalyun nun'a'an din nahinhinukat an do'ol an dudun an hennag'un numpangan hidin inhabalyu.
26 Ya ad ugwan ya do'ol mahkay di ononyu,
at adi ayu mahinhinaangan.
Ya Ha"in an Diosyuy ipabagbagtuyu an dumalat nan inat'un umipanoh'an da'yu,
at adi ayu mahkay mababbainan.
27 At hiyay panginnilaanyun holag Israel an wagwadaa' ay da'yu,
ya Ha"in hi Apo Dios an Diosyun mi'id ah udum.
At hiyanan mi'id mahkay abainanyu."

Hay Pumpapto'an Apo Dios
(Ac. 2:17-21)
28 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Joel di,
"Awniat‡ honogo' nan Na'abuniyanan an Lennawa' ta miyo'odol hi an amin an tatagu
ta nan a'apuyun linala'i ya binabai ya ibaagda nan ipa'innila' ay dida.
Ya nan mina'ma'ilog an linala'i ya paddungnay ipa'enap'un dida nan immannung an ma'at,
ya nan ungunga ya waday ipattig'u ay dida.§
29 Ya umat goh hinah nan baal'un linala'i ya binabai
an ipiyodol'u nan Na'abuniyanan an Lennawan dida.*
30 Mu awniat waday umipanoh'a an ipattig'uh tun luta ya ad abuniyan
ti hay mipattig ya dala, ya apuy, ya nan ma'ugtul an ahu'.†
31 Ya humelong nan algaw,
ya bumlah an ay dala nan bulan ya un madatngan nan punhumalyaan Apo Dios.‡
32 Mu an amin nan mumpabadang ay Ha"in an hi Apo Dios ya diday mabaliwan.§
Ya ta"on un nan wad Zion ya waday mi'tagun dida ti niddumdah nan pento'na."

3

Hay Panumalyaan Apo Dios hinan Tatagu
1 Ya wada goh di impa'innilan Apo Dios ay ha"in an inalinay,
"Awni ta madatngan di gutudna*
at ipabangngad'un amin nan maphod an nitaguanyud Judah ya nan kapitulyu an ad Jerusalem.
2 Mu nan malpuh an amin hinan udum an babluy
ya ma'amungdah nan Nundotal an Ma'alih Jehoshaphat† an panumalyaa' ay dida
an dumalat hinan nangiwa'atandan da'yun tatagu' an holag Israel hinan abablubabluy
ta nunggogodwonda nan babluy'ud Israel.
3 At numbibinnunutda ta nangamung di mangngal hinan tatagu',
ya nun'ihbutda nan ung'ungungnga ta way pumbayaddah nan putan binabai,
ya ta way ila'uda goh hi inumonda.‡

---

‡ **2:28** Duwan gutud di ituduna: (1) nan immalian nan Na'abuniyanan an Lennawah tun luta (Ac. 2:1-21), ya (2) nan Punligatan di Tatagu. § **2:28** Ac. 2:17. * **2:29** Ac. 2:18. † **2:30** Ac. 2:19. ‡ **2:31** Ac. 2:20. § **2:32** Ac. 2:21; Rom. 10:13. * **3:1** Itudunay ma'at hinan te"an di Hinlibuy Tawon. † **3:2** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *hi Apo Dios an munhumalya.* Nan Alin hi Jehoshaphat ya nan tataguna ya tinnigday inat Apo Dios an nanumalyah nan buhuldan Hudyu an nan tindalun di holag Ammon ya nan iMoab (II Chron. 20:1-30), ya impa"el Apo Dios ta umat hinay atona goh an manumalyah nan tataguh tun lutah udum di algaw. Nan Nundotal an Ma'alih Jehoshaphat ya mid di umat hinan ngadan di lugal ad ugwan ad Israel, mu do'ol di mangulug an hiyah ne nin di lugal an ma'amman hi un mun'ohop hi Jesu Kristuh nan Duntug an Olibo hi angunuh di Punligatan di Tatagu, ya milahhin nan duntug (Zech. 14:4). Nan udumna ya alyonday hiyay Hadog an Kidron ti hiyay awadan nan lubu' Jehoshaphat. ‡ **3:3** Hiyah ne na'at hinan iJudah hidin 586 B.C. an nibaag hinan Obad. 1:11.

4 Ya da'yun tatagud Tyre, ya ad Sidon, ya da'yun amin hinan abablubabluy ad Philistia
undan way iballohyun Ha"in hi nappuhih inat'u? Gulat ta waday iballohyun Ha"in ya
elanyuat ti un himbumaggay ato' an mangiballoh an amin hinan inatyu! 5 Ti nun'alayuy
silver'u ya balitu"u, ya din udumnan mun'apla'an an inadangyan'u ta nun'iyuyyuh nan
timplun di dayawonyu. 6 Ya nun'ihbutyu nan iJudah hi ad Greece ta nun'iyadagwidah
nan babluyda!
7 Mu ad ugwan ya bangngado' didah nan nangihbutanyun babluy, ya ato' ay da'yu nan
umat hi inatyun dida! 8 At ipihbut'u nan imbabaluyyuh nan iJudah ta ahida goh ihbut
didah nan tatagud Sheba an niyadagwin babluy.§ Hiyah ne inalin Apo Dios."

Hay Awagahan nan Tatagun Apo Dios

9 Ya ha"in an hi Joel ya inali' di,
"Ipa'innilayuh nan Hentil hinan abablubabluy ta mundadaanda
ta amungondan amin nan nun'ala'eng an mi'gubat!
10 Ya alyonyu goh ta bohalonda nan aladudah ispadada,
ya bohalonda goh nan pahuldah bangidda.*
Ya ta"on un nan nalogoy ya alyonday,
Mabalin an mi'gubat ami goh damdama!
11 At punnaudonyu an da'yun Hentil an wah nan nunlene'woh an abablubabluy
ta ma'amung ayun amin hidih nan Nundotal an Ma'alih Jehoshaphat!"

Ya inali' ay Apo Dios di,
"Ipiyalim ni' nan tindalum ta gubatonda dida!"

12 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Mahapul nongkay an umalidah nan Nundotal an Ma'alih Jehoshaphat
nan nalpuh nan abablubabluy ta humalyao' dida
13 ti adi ahan maphod nan ato'atonda!
At hiyanan pumpalang'u dida ti nadatngan di pummoltaa' ay dida
an umatdah nan paguy an natong, at mabto',
ya umatda goh hinan greyp an ma'apal ta maheptan!"

14 Ya ha"in an hi Joel ya inali' di,
"Linibuan linibuy tatagun umalih dih nan punhumalyaan Apo Dios ay dida!
15 Ya mipaddeh an adi bumnang di bulan,
ya algaw,
ya bittuan.
16 Ya umat hi alin di layon di alin Apo Dios hi ad Zion,
ya umalyog di luta,
ya miwogot ad abuniyan.
Mu ditu'un holag Israel ya paddungnay mihi'ug tu'un Apo Dios an Apu tu'u!"

17 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Dumalat ay daten ato' ya innilaonyun Ha"in an Dios an Apuyu,
ya wagwadaa' hinan nammagtud Zion an me'gonan,
at nihakup ad Jerusalem ay Ha"in.
At hiyanan adi mahkay mabalin an hakupon nan tataguh udum an babluy.

18 Henen a'atana ya maho'napan nan duntug hi nitanom an greyp,
at do'ol di ma'inum,
ya do'ol di lumane'le'od hi baka,
at do'ol di gatas.
Ya waday malpuh nan Timplu' an Dios an danum
hi mananum hinan namaganan an awadan nan a'ayiw an akasya,†
at do'ol di danum ad Judah.
19 Mu ad Egypt ya mumbalin hi mapulun,
ya ad Edom ay ya minganuy ta matawan

§ **3:8** Hay alyon di udum hi awadan ten babluy ya ad Ethiopia, mu alyon di udum an ad Yemen. * **3:10** Heten verse ya naballin hinan Isa. 2:4 ya Mic. 4:3 ti intudun da Isaiah ay Micah ta bohalon nan tataguy hanggapda ta iyammadah aladuda ya nan gayangda hi gaudda. † **3:18** Nan akasya ya gagangayna an hiyay ayiw hinan mapulun, at mattig an do'ol di danum hinan mapulun ti bumi'ahda.

ti nidugah di nangatdan da'yun holag Judah an numpatoydan ta"on un mi'id di
baholyun dida.
20 Mu minaynayun mahkay hi engganay tatagun mumpunhituh nan kapitulyud Jerusalem
ya an amin hinan babluyyud Judah.
21 Mu nan buhul an pimmatoy ya moltao' mahkay dida.
Ya Ha"in an Dios an Apuyu ya mi'hitua' ad Zion!”‡

‡ **3:21** Hay ohah ngadana ya Jerusalem.

Amos

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Amos.
Hay Nangitud'an Amos eten Liblu: nan Hudyud Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios di mami'ug.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 760 B.C. nin.
Hay Teman ten Liblu: gapu ta gun impa'annung Apo Dios din intulagnah nan Hudyu at mahapul an ipa'annungda goh nan intulagdan Hiya.
Hay Outline ten Liblu:
Waday WALUN IMPA'INNILAN Amos an imbaagnah aat nan abablubabluy (1:1—2:16)
Waday TULUN MENSAHEN Amos an imbaagnah aat ad Israel (3:1—6:14)
Waday ONOM AN ENENAP Amos an imbaagnah aat nan aligatan di Hudyu (7:1—9:10)
Waday OHAN INTULAG Amos an imbaagnah aat di pumhodan ad Israel (9:11-15).

1 Hiyatuy impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Amos* an ohan mumpahtul hi kalniluh
ad Tekoa.† Impa'innilana nan ma'at ay da'min holag Israel hidin duway tawon di nalauh
ya un mawada din alyog.‡ Eden gutud ya hi Uzziah§ di alih ad Judah, ya hi Jeroboam* an
hina' Jehoash di alid Israel.
2 At ha"in an hi Amos ya inali' di,
"Hidin himmapitan Apo Dios hidih nan Timpluh dih Zion hidid Jerusalem
ya himbumagga ya nun'alangun amin din holo' hinan pahtu
ya nan ayiw hinan Duntug an Carmel."

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Tatagud Damascus†
(Isa. 17:1-3; Jer. 49:23-27; Zech. 9:1)
3 Ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
"Gun numbahol nan tatagud Damascus,
at hiyanan moltao' dida an dumalat nan nidugah an bungot'u!
Ti nidugah di nangatdah nan tatagu' ad Gilead an umat hi a'ili'an di paguy.
4 At ipa'ali' nan apuy‡ ta gohbona nan abung nan Alin hi Hazael,§
ya mapa"i goh nan nun'ihamad an allup an impiyamman din hi Ben-Hadad.*
5 Ya pumpa"i' goh nan atangotangob di pantaw nan siudad ad Damascus,
ya ubaho' nan numpunhituh nan Nundotal an Aven.†
Ya nun'ipadpap'u nan tatagud Damascus ya nan alid Beth Eden‡ ta miyuydad Kir§ ta
mumbalindah balud hidi.
Hiyah ne hinapit Apo Dios."

*Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Tatagud Gaza**
(Isa. 14:28-32; Jer. 47:1-7; Ezek. 25:15-17; Joel 3:4-8; Zeph. 2:4-7; Zech. 9:5-7)
6 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
"Gun numbahol goh nan tatagud Gaza,
at hiyanan nidugah an moltao' didan dumalat nan nunheglan bungot'u
ti do'ol ahan hinan tatagu' di inihbutdah nan holag Edom.

---

* **1:1** Henen ngadana ya unda hene'he'dod ti hay immannung an ngadana ya *Amasiah*, ya hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mami'ug*. Ya hay gutud hidin nuntamuana ya hidin 760-750 B.C. nin. Ya ta"on un iJudah mu ad Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw di nuntamuana. † **1:1** Hay inadagwinah nan babluy ad Bethlehem ya hi'itangan umuy hi himpuluy kilomitlu, ya hay inadagwinah nan babluy ad Jerusalem ya nahuluk hi himpulu ta pituy kilomitlu. ‡ **1:1** Agguy tu'u inilay ustuh tawon hidin alyog hidin nun'alian Uzziah, mu hiyay nidugah an alyog ti ta"on un hi Zechariah an propeta ya imbaagnay aatna goh (Zech. 14:5). § **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. * **1:1** Hiya ya hi Jeroboam II, ya hay nun'alianad Israel ya hidin 793-753 B.C. † **1:2** Hiyah ne kapitulyud Aram (unu ad Syria). ‡ **1:4** Hay itudun ten apuy ya nan aton nan mangabak hi gubat hinan ma'abak ti gohbonday siudadda. § **1:4** Hay nun'alianad Damascus ya hidin 842-796 B.C. * **1:4** Hiyay imbaluy nan Alin hi Hazael an nipallog ay hiyan nun'ali, ya hay nun'alianad Damascus ya hidin 796-775 B.C. † **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *na"appuhin nundotal an luta*. ‡ **1:5** Mid mapto' ya oha goh an ngadan nan siudad ad Damascus. § **1:5** Mid mapto' ya ohan siudad hi ad Elam (unu ad Iran). * **1:5** Waday leman siudad hi ad Philistia an ad Gaza, ya ad Ashdod, ya ad Ashkelon, ya ad Gath, ya ad Ekron, ya napapaddung di haaddan hinohhah di ti mid di ohan didah ay kapitulyuna. At hay itudtuduwan ten Am. 1:6-8 ya nan tatagud Philistia.

7 At hiyanan ta"on un hidi ya ipa'ali' goh di apuy
ta mun'oghob nan nun'ihamad an allupda.
8 Ya ubaho' nan a'ap'apud Philistia an nan wad Ashdod ya ad Ashkelon,
ya ta"on ad Ekron ta mi'id di ma'angang ay didan amin.
Hiyah ne hinapit nan na'abbagbagtun Dios."

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Tatagud Tyre†
(Isa. 23:1-18; Ezek. 26:1—28:19; Joel 3:4-8; Zech. 9:3-4)
9 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
"Gun goh numbahol nan tatagud Tyre ti inihbutda nan holag Israel hinan holag Edom.
Ya imbahhawda goh udot din nunhahapitandan himbabadangda,
at hiyanan nidugah an moltao' didan dumalat nan nunheglan bungot'u.
10 At hiyay dumalat hi pangipa'alia' hi apuy hidi
ta moghob nan nun'ihamad an allupdad Tyre."

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Holag Edom
(Isa. 21:11-12; Jer. 49:7-22; Ezek. 25:12-14; 35:1-15; Obad. 1:1-21)
11 Impa'innilan goh Apo Dios ay ha"in di,
"Gun numbahol nan holag Edom,
at hiyanan nidugah an moltao' didan dumalat nan nunheglan bungot'u.
Ti nidugah di nangatdan da'yun i'ibbadan holag Israel ti pinatoyday udum an agguyda enehmo'an.
12 At hiyay dumalat hi pangipa'alia' hi apuy
ta mapa"in amin nan babluydad Teman ya ad Bozrah."‡

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Holag Ammon
(Jer. 49:1-6; Ezek. 21:28-32; 25:1-7; Zeph. 2:8-11)
13 Inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
"Gun numbahol goh nan tatagud Ammon,
at hiyanan nidugah an moltao' didan dumalat nan nunheglan bungot'u.
Ti hidin ginubatda nan tutulangyun iGilead ta hakuponda nan babluy
ya ta"on un nan numpunhabi ya ginulatdan numbughiy putuda.
14 At hiyay dumalat goh hi pangipa'alia' hinan buhulda
an ahitutu'u' an mumpanghob ad Rabbah§
ta mapa"i an umat hi pangat di mabi'ah an puo'.
15 Ya umat goh an alanda nan alida ya nan u'upihyal
ta miyuydah nan udumnan babluy ta mumbalindah balud hidi.
Hiyah ne hinapit Apo Dios."

2

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Holag Moab
(Isa. 15:1—16:14; 25:10-12; Jer. 48:1-47; Ezek. 25:8-11; Zeph. 2:8-11)
1 Umat hituy hinapit Apo Dios ay ha"in hi aat nan holag Moab an inalinay,
"Gun numbahol goh nan holag Moab
an umat hinan nangngalandah nan tungal din alin nan holag Edom
an do'ol di tawon hi naluh hi natayana ya genhobda ta numbalin hi dapul.
2 At hiyanan ipa'ali' nan mi'gubat an ahitutu'u' ya nan muntalampet
an manghob hinan nun'ihamad di allupna an ad Kerioth*
ya an amin hinan holag Moab.
3 Ya ta"on un nan a'ap'apuh di ya nan u'upihyal ya mun'a'atoyda.
Hiyah ne hinapit Apo Dios."

Hay Inalin Apo Dios hinan Holag Judah
4 Umat goh hituy hinapit Apo Dios ay ha"in hi aat tu'un holag Judah:
"Ta"on un da'yun holag Judah ya gun ayu goh numbahol,
at hiyanan nunheglan moltao' da'yu an dumalat nan nidugah an bungot'u.
Ti nabaliyan ayuh nan mundayaw hi bulul an umat hinan dinayaw din o'ommodyu
ti unyuat goh din'ug nan tudtudu'.

† **1:8** Hene ya nabagtun siudad ad Phoenicia an wah nan pingit di Baybay an Mediterranean. ‡ **1:12** Hiyanay duwan nundengwan siudad ad Edom. § **1:14** Hiyah ne nabayag an ngadan ad Amman an kapitulyud Kingdom of Jordan ad ugwan. * **2:2** Ohan babluy nan holag Moab.

5 At hiyah ne dumalat ya ipa'ali' di apuy ad Jerusalem
ya an amin hinan holag Judah ta moghob."

Hay Inalin Apo Dios hinan i'Israel

6 Umat goh hituy hinapit Apo Dios ay ha"in hi aat nan i'Israel an inalinay,
"Gun ayu goh numbahol an i'Israel,
at hiyanan nunheglan moltao' da'yu an dumalat nan nidugah an bungot'u.
Ti inihbutyu nan mid baholnan tatagun dumalat nan pamhodyuh pihhu,
ya inihbutyu goh nan nun'awotwot an dumalat di inutangdah hapatus ay da'yu an adida pa'abbayad.
7 At paddungnay pun'igatinyu nan nun'awotwot ti ibahhawyuy nahamad an pamanuhyun dida,
ya bainonyu goh nan ngadan'u ti nan nunhin'aman da'yu
ya munhinukkatdan mangeyelo' hinan himbutyun babai.
8 Ya an amin nan awadan di pun'onnganyun Ha"in ya hidiy olo'anyu
an ilulubungyu nan lubung nan nun'awotwot an namatangdah utangdan da'yu.
Ya hidi goh di umin'inumanyuh nan ma'inum an innalyuh nan immutang ay da'yuh pihhu.

9 Undan adiyu manomnom an tatagud Israel an hidin immayan nan o'ommodyud Canaan
ya inubah'u nan holag Amor an atata'nang ya mun'abi'ah an nipaddungdah nan ayiw an cedar ya oak?
At paddungnay inubah'u nan bungada ya lamutda.

10 Ya ta"on un hidin nanaynan nan o'ommodyud Egypt
ya Ha"in di nangekak ay dida ta impapto"u didah nan mapulun hi napat di tawon
ya un'u mahkay ipaboltan din babluy nan holag Amor ay dida.
11 Ya pento"uy udumnah nan linala'in imbabaluyyu ta diday propeta,
ya nan udumnah nan ungunga ta diday ma'alih Nazirite†
Da'yun i'Israel ya inilayun immannung hatu.
12 Mu hay inatyu ya impa'inumanyuh bayah nan Nazirite,
ya pinadananyu nan propeta ta adida ibabbaag di impa'innila' ay dida.

13 At hiyah ne dumalat ya ubaho' da'yu
an umat hi kalesa an napnuh paguy an mama"ih nan dalanda.
14 At ta"on un hanan mabi'ah an lumayaw ya mid ologdan lumayaw,
ya ta"on unda mun'abi'ah mu mami'id di bi'ahda,
ya ta"on un nan tindalu ya mid ologdan mamaliw hi odolda.
15 Ya ta"on goh nan nun'ala'eng an pumana ya humunodda,
ya nan mun'abi'ah nongkay an tumagtag ya mid ologda,
ya ta"on un nan nun'ala'eng an muntakay hinan kabayu ya mi'id goh di ologdan mamaliw hi odolda.
16 At eden a'atana ya ta"on un nan nun'atulid an tindalun mi'gubat
ya pun'iwallangday almasda ta lumayawda.
Hiyah ne hinapit Apo Dios."

3

Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Holag Israel ti nan Nun'appuhin Ato'atonda

1 Umat goh hituy hinapit Apo Dios ay ha"in hi aat tu'un holag Israel an holag din enekaknad Egypt 2 an inalinay,
"An amin nan tataguh tun luta ya da'yu ya anggay di pento"uh tatagu',
mu ta"on un umat hina ya moltao' da'yun dumalat nan numbaholanyu."

3 At ha"in an hi Amos ya inali' di,
"Undan namaag ya nuntunud di duwan taguh unda agguy nuntulag?
4 Ya undan namaag ya mun'ali nan layon hi bubulung hi un mi'id ah dempapnah onona?
Ya undan mun'ali goh nan bu'tot an layon hi un mi'id ah dempapna?
5 Ya umat goh hinan hamuti an adi namaag ya na'nah un mi'id di tappang nan lengon,
ya adi goh namaag ya nalad nan lengon hi un mi'id di ma'na.
6 Ya gulat ta mipagangoh nan talampet an mangipa'innilan waday gubat

† **2:11** Nan ma'alih Nazirite ya paniaw ay didah unda dapoon nan natoy, ya adida gidgidan di buu'da, ya adida uminum hi bayah. Ya manu ay atonda hana ya ta milahhindan tagun Apo Dios (Num. 6:1-21).

ya undan udot adi tuma'ot nan tataguh nan siudad?
Ya umat goh hinah un namaag ya waday ligat an undan bo'on hi Apo Dios di nangiyabulut?

7 Ya immannung an hi Apo Dios an na'abbagbagtu ya ipa'innilanah nan baalnan propeta
an amin nan ninomnomnan aton ya un ma'at.
8 Nan layon ya mun'ali ta way aton nan tatagun tuma'ot,
ya umat goh an gahin un ipa'innilan nan propeta nan Hapit Apo Dios
ta way aton nan adi mangunud an tuma'ot.

9 At da'yun a'ap'apud Egypt ya ad Ashdod ya inalin Apo Dios ay da'yu
ta ipa'innilayuh an amin hinan tatagu
an mahapul an umuydan amin hinan aduntuduntug ad Samaria
ta amangonda nan nidugah an pangatdah nan i'ibbadah di.
10 Ti inalin Apo Dios di,
Daden tataguy amangonyu an punuwonday a'abungdah nan inakawda,
ya hinan penlohda,
ya hinan nun'alada an dumalat nan inatdan nappuhi!
11 At hiyanan awniat umali nan buhulyu* ta li'ubonda nan babluyyu,
ya pumpa"ida nan nun'ihamad an allupyu
ta punhamhamda nan nun'abalul an gina'uyu.
12 Ya inalin goh Apo Dios di,
Nahnot hinan iSamaria di mabalin an lumayaw,
mu ta"on un umat hina ya hay ma'angang hi ilayawda ya un anggay di pungan ya hu'in di kama.
At mi'id di hulbin hanan ilayawda an umat hinan mumpahtul hinan kalnilu an mi'id di hulbin di bumaliwana
ti umu'uddum ya un anggay di inga unu hu'iy gunna' ah'upan an ma'angang."

13 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinana ay ha"in di, "Donglom hete ta ibagam hinan i'ibbam hi ad Israel di,
14 Nan gutud di pummoltaa' ay da'yud Israel an dumalat nan baholyu
ya pumpa"i' nan pun'onngan hi ad Bethel† ta magahda nan paddungnay ingan nan pun'onngan.‡
15 Ya pumpa"i' goh nan mun'aphod an abungda an ihinandah un tungnin unu tiyalgaw
an ta"on hi un nun'a'al'altian hi ivory§ unu ongol an abung.
Hiyah ne hinapit Apo Dios."

4

Hay Nan'ugan nan i'Israel ay Apo Dios

1 Ya ha"in an hi Amos ya intuluy'un himmapit an inali' di,
"Da'yun mun'atataban binabaid Samaria ya donglonyu
ti da'yuy umat hinan mamabhug an mun'ataban bakah ad Bashan,
ya da'yu goh di mangipaligligat hinan tatagun mahmo' an nun'awotwot.
Ya mannag hinan ahawayu ta umiyalih inumonyu.
2 Ya hi Apo Dios an na'abbagbagtu an na'ahhamad ya inalinay,
Immannung an la'tot ya umat ayuh tilapia an bungwiton da'yu
ta iyuy da'yuh nan udum an babluy.*
3 An hay ma'at ay da'yu ya pun'iguyud da'yu ta mun'iluhbut an mun'apa"i nan allupyu
ta iyuy da'yuh nangappit ad Harmon."†

---

* **3:11** Hiyah ne immalian nan i'Assyria an nama"ih nan babluydah din 722 B.C. † **3:14** Impiyamman nan Alin hi Jeroboam I an nun'alid Israel hidin 930-909 B.C. nan pun'onngan ad Bethel ta adi umuy nan i'Israel ad Jerusalem an mun'onong hinan immannung an pun'onngan hidi. At nan adi makulug an pun'onngan ad Bethel di nundayawandah nan bululda an Ba'al an ay buta'al an bakay tigawna, ya hiyah ne dimmalat hi nan'ugan nan i'Israel an wah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ay Apo Dios (I Ki. 12:26-33). ‡ **3:14** Waday opat an ha'gud an ay ingan nan pun'onngan, ya umu'uddum ya tumagtag nan pimmatoy ta ognanay ha'gudna ta olom ya mid mamatoy ay hiyah di ti e'gonan nan tatagu nan pun'onngan, at hiyanan adida patayon nan taguh di, at mabaliwan hidi (I Ki. 1:50-53). Mu intudun Amos an ta"on hi unda ognan nan ay ingan di pun'onngan mu adida mabaliwan damdama. § **3:15** Hete ya nalpuh nan ha'gud di elepante. * **4:2** Ihnay latlatun mangipattig hidin inat nan i'Assyria an nangilayaw hinan tiniliwda an waday bungwit hinan olong unu timid di natiliw. † **4:3** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten babluy.

4 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Agayun i'Israel ta pun'udmanyuy baholyuh nan umuyyu pun'onngan hi ad Bethel ya ad Gilgal,
ya ta"on hi un ayu gun mun'onong hi ahelhehelhelong
ya iyuyyu nan miyapuluh nan bino'layuh un malauh di tuluy algaw,
5 ya e'nongyu nan nabino'bo'an an tinapay hi Onong di Punyamananyun Ha"in.‡
Mu waat an un hay pumpahpahiyaanyuy pohpohdonyun ipattig.
6 Ya ten alyo' ay da'yuy,
Ha"in di nangiyabulut hi batel hi an amin hinan abablubabluy ta mi'id ononyu,
mu agguy ayu damdama nuntutuyu ta mumbangngad ayun Ha"in.

7 Ya agguy'u inyabulut di udan hidin panapulan nan inhabalyu,
mu inyabulut'uy umudananah nan udum an babluy,
ya agguy'uh nan udum.
At nadanuman di udum an payaw,
mu mamagah nan udum,
at nun'atoy an amin di wah di.
8 Ya dumalat di aid di danum ya himmanagwangan nan tataguh umuyda humaguban hi inumonda,
mu adi mun'olog ti un itang di danum.
Mu ta"on un umat hinay na'at ya agguy ayu damdama nuntutuyu ta mumbangngad ayun Ha"in!

9 Ya impa'ali' goh di puma"ih inhabalyu,
at nun'alyaw ya nun'abegeh,
ya impa'ali' goh di dudun ta nun'a'anda nan bungbungaan an ayiw an fig ya nan bungan di greyp.
Mu ta"on un umat hinay na'at ya agguy ayu damdama nuntutuyu ta mumbangngad ayun Ha"in!

10 Ya impa'ali' goh din nidugah an nunligatanyu an umat hidin inat'ud Egypt
ti nun'ipapatoy'u din ungungan linala'in imbabaluyyuh din gubat
an nun'iddum an nun'ahamham din kabayuda,
at nidugah an ahi'a'agub an amin nan numpungkampuanyu.
Mu ta"on un umat hinay na'at ya agguy ayu damdama nuntutuyu ta mumbangngad ayun Ha"in!

11 Ya umat goh an inubah'uy udumnan da'yu an umat hidin inat'ud Sodom ya ad Gomorrah,§
ya nan nelwang ya umatdah nan gun mundalang an ayiw an nabaliwan hi apuy.*
Mu ta"on un umat hinay na'at ya agguy ayu damdama nuntutuyu ta mumbangngad ayun Ha"in!

12 At hiyanan moltao' da'yun i'Israel,
at mundadaan ayun mi'haggangan ay Ha"in an Diosyu!

13 Ha"in di Dios ya nidugah di abalina',
ya Ha"in di mun'ap'apuh an amin hitun luta!
Ti Ha"in din nunlumuh nan aduntuduntug ya dibdib,
ya ta"on un nan patal ya helong,
ya ipa'innila' nan ninomnom'un da'yun tatagu.”†

5

Hay Lumugwaan ya A'al'alu'an nan i'Israel an Muntutuyu

1 Ya ha"in an hi Amos ya inali' di, “Da'yun i'ibba ad Israel ya donglonyuh ten kantan mikantah nan way matoy an ikanta' ay da'yu:
2 Da'yun i'ibba' ad Israel an pohpohdo'
ya mipaddung ayuh nan nagah ya nunnonong hinan nagahana

‡ **4:5** Paniaw ahan hinan Hudyuh un way mun'onong ya iddumnay nabino'bo'an an tinapay hinan e'nongnah un bo'on hiyay Onong di Pi'lenggopan (Lev. 6:17; 7:12-13). § **4:11** Gen. 19:24-25. * **4:11** Jude 1:23. † **4:13** Hay kulugon di udum ya heten verse ya ho'ho'dod an kanta (an umat hinan udumnan ho'ho'dod an kantan nitudo' hinan Liblu an Am. 5:8-9 ya Am. 9:5-6).

ti mi'id di bumadang hi mamangon ay da'yu!

3 Ya manu ay umat hinay ikanta' ti nan Dios an na'abbagbagtu ya inalinay,
Nan i'Israel di mannag hinan hinlibun tindalun umuy mi'gubat
mu un hinggahut di ma'angang hi mumbangngad.
Ya honogonda ay goh di hinggahut an umuy mi'gubat
ya un himpuluy ma'angang hi mumbangngad.

4 At hiyanan mahapul an mumbangngad ayu ta Ha"in di unudonyu,
at matagu ayu!
5 Mu adi mahapul an umuy ayud Bethel, ya ad Gilgal, unu ad Beersheba an umuy mundayaw
ti ad Bethel ya mapa"i, at mi'id hulbin nen babluy.
Ya nan bimmabluy ay ad Gilgal ya miyuydah udumnan babluy!"

6 At ha"in an hi Amos ya ten alyo' di,
"At hiya nongkay an mahapul an mumbangngad tu'un Apo Dios,
at matagu tu'u!
Ti adi tu'u ay umunud ay Hiya at umali an ay apuy ta ubahon ditu'u,
mu mi'id hinan dayawonyud Bethel di way olognan mangdop enen ay apuy!

7 At da'yun nappuhiy pangatna an numbalinonyuy immannung hi layah
ya adi maphod di pangatyuh nan nun'awotwot an mipaligligat!
Ya nomnomnomonyu an hi
8 Apo Dios an nunlumuh nan bittuan an mungngadan hi Pleiades* ya Orion†
ya Hiya goh di mangipapatal hinan hehellong,
ya umat goh an Hiyay mangipahelong hinan mapatal.
Ya ta"on un nan danum ya akuponah baybay,
ya enggahnah tun luta.
9 At undan adi hin'emat di pumpama"ianah
nan nun'ihamad di allupna an babluy‡
10 ti da'yun i'ibban holag Israel ya abohlanyu nan tatagun makulug di pamanuhna
ya nan mangibaag hi makulug.
11 Ya hay oha goh ya paligatonyu nan nun'awotwot ti pilitonyu didan umidat hi inhabal-dan da'yu.
At hiyanan ta"on hi un nihamad nan mun'aphod an binattun a'abungyu
ya adi ahan miyabulut an munhitu ayun dane.
Ya ta"on hi un ayu nuntanom hi greyp an ma"aphod di tigawna
mu bo'on da'yuy manginum hinan miyamman ma'inum an malpun danen intanomyu
12 ti inila' an nidugah di baholyu ti nan do'ol an gunyu ina'inat an nun'appuhih nan i'ibbayu.
Ya abohlanyu goh nan tatagun makulug di pangatda,
ya abulutonyu nan mili"ud an lagbuyu,
ya pikuwonyuy makulug an pamanuhdah nan nun'awotwot.
13 At hiyanan da'yun adi me'yat hinan nun'appuhi
ya maphod un nonong ya didindinong ayu.

14 At hay itugun'un da'yu ya nan maphod di atonyu ta bo'on nan nun'appuhi ta way atonyun tumagu!
At umannung an hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya mimiddum ay da'yu
an hiyah ne din gunyu inali!
15 At pahiwonyu nan nun'appuhi ta nan maphod di pa'appohpohdonyu,
ya nan makulug di pangabakonyuh nan punhumalyaan!
At olom man ya hom'on ditu'un holag Israel an na'angang ay Apo Dios an nidugah di abalinana.

16 Mu dumalat nan numbaholanyu ya umat goh hituy hinapit Apo Dios an inalinay,
Do'olday nidugah an umanebel an kumanilah nan akalakalata ya hinan plasa,
at ta"on nan munhabal ya middumdan ahi'e'ebel.

---

* **5:8** Bahaom nan footnote di Job 9:9 ta innilaom di aat ten do'ol an bittuan. † **5:8** Bahaom nan footnote di Job 9:9 ta innilaom di aat ten do'ol an bittuan. ‡ **5:9** Hay kulugon di udum ya Am. 5:8-9 ya ohan ho'ho'dod an kanta (bahaom nan footnote di Am. 4:13 ta innilaom nan duwa goh an kantan nitudo' hinan Liblu an Amos).

17 Ya umat goh hinan tatagun mumpuntamuh nan galden an ahipopokawda.
An amin hatu ya ma'at hi pummoltaa' ay da'yu!
Hiyah ne hinapit Apo Dios."

Nan Gutud di Algaw Apo Dios

18 Ya ha"in an hi Amos ya inali' di,
"Mahmo' ayun manahalimid hi adatngan di algaw an punhumalyaan Apo Dios!§
Ti henen gutud ya umipata'ot ahan an ay helong an adi mapatal!
19 Ti henen gutud goh ya umat ayuh nan tagun lumayaw ta melwang hinan layon,
mu unnaat damuwon goh nan mata'tan an bear!
Ya ta"on goh un hay abungnay lumayawana
mu wa ay ta eh'anay ngamaynah nan da'lig ya inalat di ulog!
20 Ya henen gutud goh an punhumalyaan Apo Dios
ya nidugah an paddungnay pa'ahhelong nongkay an mi'id di amlong!"

21 Ya hay hinapit goh Apo Dios ya inalinay,
"Ma'abbungota' hinan ngilinyun a'am'amunganyu an alyonyuh pundayawanyun Ha"in!
22 Ti wa ay ta onngana' hinan Onong an Moghob ya Onong an Ma'an ya adi' ahan abuluton,
ya umat goh hinan animal an impatabayun e'nongyun Ha"in hi Onong di Pi'lenggopan!
23 At idinongyu nan malgom an kantayu,
ya ta"on un nan gangoh di bi'ungyu* ti adi' pohdon an donglon!
24 Mu hay pa'appohpohdo' ya nan nahamad ya ma'andong an pangat di inaynayunyu
an umat hinan danum hinan wangwang an adi matmatdu'!

25 Da'yun i'Israel,
bo'on Ha"in di nange'nongan din o'ommodyuh nan gunda ene'nong
hidin awadandah nan mapulun an mid ah nunhituh din napat an tawon.†
26 Ti henen bulul an hi Molek‡ di ngadanan nihinan nan balballuy an inta'ita'inyu di dinayawyu,
ya dinayawyu goh nan umat hi bittuan an hi Rephan!
Didanay bulul hi inyammayu ta dinayadayawyu an bo'on at goh Ha"in!§*
27 At agayu ta diday odnanyuh nan pangipa'aya' ay da'yuh nan niyadagwin babluy an malauhan ad Damascus.†
Hiyah ne hinapit Apo Dios an nidugah di abalinana."

6

Hay Apa"ian ad Israel

1 Ya ha"in an hi Amos ya inali' di,
"Mahmo' ayun malenggop an ma'al'alin* tatagud Jerusalem†
ya ad Samaria‡ an pumbagan di tataguh badang!
2 Nomnomonyuy na'at hinan siudad ad Calneh,§ ya ad Hamath,* ya ta"on hi un ad Gath hidid Philistia.
Ta"on ahan unyu alyon di nidugdugah di abalinanyu ya un danen babluy
mu undan adi ayu goh mapa"i?
3 Ya manu ti adiyu pohdon an nomnomnomon nan umalin ligat ay da'yu,
mu hay immannung ya ag'agan madatngan nan punhumalyaan Apo Dios ay da'yun
dumalat nan nun'appuhin ato'atonyu.
4 At da'yun adadangyan an nun'angina ya mun'aphod di kamana
an un hay mali'li'uh an mangih'ihdah nan mun'ataban kalnilu ya baka

§ **5:18** Mid mapto' ya hay Punligatan di Tataguy ituduna. * **5:23** Unu alpa. † **5:25** Ac. 7:42. ‡ **5:26** Bahaom nan footnote di Jer. 32:35 ta innilaom di aat ten bulul. § **5:26** Hay oha goh hi mabalin an translation ten verse ya *Mu nidugah ayu ti ad ugwan ya un at goh da Sakkuth di alyonyuh aliyu, ya nan bittuan an hi Kaiwan di onnganyu, ya nun'amma ayuh bulul an eng'engoh din bittuan an hi Kaiwan.* * **5:26** Ac. 7:43. † **5:27** Ac. 7:43. Hay intudun Stephen eten verse hi Ac. 7:43 ya ad Babylon di nangiyayanda. * **6:1** Bahaom nan footnote di Jer. 31:7 ta innilaom di aat te. † **6:1** Hiyah ne kapitulyud Judah an wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. ‡ **6:1** Hiyah ne kapitulyud Israel an wah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. § **6:2** Hiyah ne ohan babluy ad Babylon (Gen. 10:10). * **6:2** Hiyah ne ohan babluy ad Aram (unu ad Syria).

ya nidugah di ma'at ay da'yu.
5 Ya ta"on goh un da'yun malgom di ikankantana ya pina'unudanah nan alpa,
ya wa ayan nun'amma ayuh kantayun ay ayu nala'eng an umat hi anala'eng din Alin hi David.
6 Ya inumonyun amin di ma'inum an pohdonyun inumon,
ya mun'usal ayuh nan na'angnginan bangbanglu,
mu awniat munlungdaya ayuh a'ubahanyun i'Israel.
7 At hiyanan da'yuy mahhun an miyuy hinan adagwin babluy an ay ayu balud hidi,
at mapogpog din gunyu umamlo'amlongan.
8 Ti nan na'abbagbagtun Dios ya inalinay,
Adi' ahan pohdon nan pumpahiyaan nan tatagu' an i'Israel ya an amin nan ipahiyada.
At hiyanan idat'uh nan buhulda nan kapitulyuda ya an amin nan wah di."

9 At ha"in an hi Amos ya inali' di, "Gulat ta waday himpuluh nan tatagun na'angang hinan ohan abung ya matoyda goh. 10 Ya gulat ta umuy nan tulang nan natoy an napto' an mangipapto' an manghob hi odolna† ya hanhananah nan ohan na'angang an alyonay, Waday na'angang hi agguy natoy hi ibbam? ta alyonay, Mi'id! ya alyon nen ibanan hiyay, Dindinongta ta adita haphapiton nan ngadan Apu tu'u ta adina innilaon hi unta wah tu!
11 Mu wa ay ta hi Apo Dios di humapit
at umannung an mun'apa"i nan o"ongol unu i"itang an a'abung!

12 Ya nomnomonyu an undan mabalin an bumi'ah nan kabayuh nan mabinatu unu ma'aladu?
Mi'id ahan di nomnom nan mangibagah umat hina!
Mu umat hina ayu an mi'id di nomnomyun pumbalinonyuy nepto' an pangat hi umat hi bininu,
ya pumbalinyu goh di maphod hi adi.
13 Ya nidugah di pangiyamlonganyuh nan nanakupanyud Lo Debar‡
ya inaliyu goh di *mabi'ah* ayu tuwalih din nanakupanyud Karnaim."§

14 Mu inalin Apo Dios an nidugah di abalinanay,
"Da'yun i'Israel ya ag'aga mahkay at ipa'ali' di tindalun malpuh udum an babluy ta hakuponday babluyyud Lebo Hamath hi engganah nan Nundotal an Arabah hi appit hi agwan."

7

Nan Paddungnay Nipa'enap an Dudun
1 Waday impattig Apo Dios an na'abbagbagtu ay ha"in. Ya enen gutud ya na'ali tuwalin ipa'alinay do'ol ahan an dudun hi alpahan di boto' an midat di dagwan nan ali, ya wan na'uy goh an pumngol di mehnod. 2 Ya unat goh tinnig'u an onon nan dudun an amin nan nitanom hinan babluy ya inali' di, "Apo Dios an na'abbagbagtu, aliwam ni' di numbaholanmin tatagum! Ti gulat ta adim at hay atonmin tumagu ya wan nahnot ami, ya mi'id di ologmi!"
3 At nun'innomnom hi Apo Dios ya inalinay, "Adi ma'at din tinnigmu."

Nan Paddungnay Nipa'enap an Apuy
4 Hay oha goh hi impattig nan na'abbagbagtun Dios ay ha"in ya nan pummoltana an nan pandu'anah danum hi bunol di luta an dumalat nan nidugah an lumahu ta ilagatna tun luta, at moghob. 5 Ya inali' goh di, "Na'abbagbagtun Dios, adim ni' ahan ipa'annung an aton hana! Ti mahmo' ami nongkay ti un ami nahnot, ya mi'id ologmi!"
6 At nun'innomnom goh hi Apo Dios, ya inalinay, "Ta"omman ya adi' ipa'annung."

Nan Nipattig an Naga'dan an Lukud

---

† **6:10** Hay nomnomon nan udumnah aat di atona ya iyammanay apuy ta waday panginomnomandah nan nun'atoy an umat hinan a'alin di Hudyu (II Chron. 16:14; 21:19; Jer. 34:5) ti hay ugalida ya adida ahan gohbon nan natoy. Mu alyon di udum an gapu ta do'olday nun'a'atoy at ag'agah miwa'at nan begeh an adi mattig, at hiyanan genhobda dida ta ma'ubah nan begehda. ‡ **6:13** Hay pohdonan ibaga ya *mi'id.* At paddungnay munhanul hi Amos an inalinay ta"on hi unda inabak ad Lo Debar mu *mi'id* damdamay inatda. § **6:13** Hay pohdonan ibaga ya *ha'gud,* ya hay itudunah nan Hudyu ya *bi'ah.* At munhanul goh hi Amos.

7 Mu wada goh di ohan impattig Apo Dios ay ha"in. Ede ya tinnig'u Hiya an timma'dog
hinan delloh di allup an inodnana han naga'dan an lukud* ta tigonah un ma'andong di
ammana. 8 Ya inalinan ha"in di, “Amos, ngadan di tinnigmu?”
Ya tembal'u an inali' di, “Nan naga'dan an lukud.”
Ya inalin Apo Dios goh di, “Hiyah te pangipattiga' an nan tatagu' ad Israel ya umat-
dah nan adi ma'andong an allup, at hiyanan adi ahan mibahhaw din ninomnom'un
amoltaanda!
9 At mapa"in amin di pundayawanda,
ya nan pamilyan nan Alin hi Jeroboam† ya mipapatoyda
ta mapogpog di pun'ap'apuwanda.”

Da Amos ay Amaziah

10 Ya intuluy'un hi Amos an nun'ulgud an inali' di, “Wada han padin hi Amaziah hi ad
Bethel an nuntudo' ay Jeroboam‡ an alid Israel an inalinay,
Un man waday ninomnom Amos hi atonah nappuhin he"a ya hitun babluy! Ya nan
gunna alyon ya puma"ih an amin hi tataguh tun babluy! 11 Ti inalinay,
Mapatoy ayun pamilya anuh hanggap,§
ya pun'alada nan tatagud Israel ta iyuydah udum an babluy an ayda balud.”
12 Ya la'tot ya inalin Amaziah ay ha"in di, “Onaynah un'a mumbangngad ad Judah
ta hidiy pangibaagam hinan impa'innilan Apo Dios ay he"a ta hidiy pi'bo'laam, at
immannung an abuluton da'ah di! 13 At bo'on hitud Bethel an pundayawan nan alih bulul
di gunmu pangibaagan ay dane!”
14 At inali' di, “Bo'ona' propeta an mun'ulgud ta bayadana' ti unna' hay mumpahpahtul
ya muntanom hi bungbungaan an fig ya anggay. 15 Mu impadinonga' ay Apo Dios ay danen
tamu' ta hennaga' an umalin mangipa'innilan da'yun i'ibba' an i'Israel hinan inalina. 16 Ya
alyom udot ay ha"in di adi' ipa'innila nan nun'appuhin ina'inatyun i'Israel. 17 Mu hay
maphod ya donglom heten inalin Apo Dios ay he"a, Amaziah, ti inalinay,
Nan ahawam ya mumbalin hi putah nan babluy,*
ya mun'atoyda nan imbabaluymuh nan gubat!
Ya he"a ay goh ya matoy'a damdamah nan babluy di udum an tatagu,
at hanan lutam ya punggogodwon di udum an tatagu!
Ya an amin ayud Israel ya miyuy ayuh udum an babluy!”

8

Nan Paddungnay Nipa'enap an Nalum an Bunga

1 Wada goh di impattig Apo Dios an na'abbagbagtun ha"in. At hay tinnig'u ya han bahkit
an napnuh din nun'alum an bunga. 2 Ya inalinan ha"in di, “Amos, ngadan di tinnigmu?”
Ya inali' di, “Nan bahkit an napnuh nan nun'alum an bunga.”
Ya inalin Apo Dios di, “Manu ay ya nadatngan mahkay di amoltaanyun tatagu' an holag
Israel. Ti mipaddung ayuh nan nalum an bungan di ayiw an nadatngan nan amoltaanyu
ti adi' mahkay bayagon an aton. 3 At henen algaw an a'atana ya mumbalin nan kantah
nan Timpluh kantan mikantah nan way matoy. Ti do'ol di tatagun matoy, at awakilatda
an mi'id di al'ali!”

4 At inali' di,
“Da'yun mangipaligligat hinan mahmo' an nun'awotwot
5 ya iyahupanyuy alpahan di Behtan di Akayangan nan Bulan ya nan udum an behta
ta umuyyu goh lugion dida ti usalonyuy agguy immannung di lukudnan kiluan!
6 Ya ta"on un nan adi maphod an bogah ya ila'uyun dida,
ya nan nawotwot an adi pa'alla'uh ohah palis hi hapatusna ya hubutonyu ta
mumbalindah himbutyu!”

7 Mu hi Apo Dios ya inalinay,
“Adi' ahan al'alliwan nan nun'appuhin inatda an ta"on unda ipahiyay aatdan
Ha"in!
8 At hiyanan waday mabi'ah an alyog ta tuma'otdan amin ti nidugah an miwogot tun lutan

---

* **7:7** Hene ya plambab. † **7:9** Nan Alin hi Jeroboam II (793-753 B.C.) an bo'on nan Alin hi Jeroboam I (930-909 B.C.). ‡ **7:10** Bahaom nan footnote di Am. 7:9. § **7:11** Ta"on un agguy napatoy nan Alin hi Jeroboam II (II Ki. 14:29) mu napatoy nan imbaluyna an nan Alin hi Zechariah (II Ki. 15:8-10). * **7:17** Manu ay mumputa hiya ti hi Amaziah an ahawana ya mipiyuy hi adagwin babluy, ya nan imbabaluyda ya mun'atoydah gubat. At mumputa hiya ta pangngalanah pihhuna ti mid ah udumnan bumadang ay hiya.

umat hinan Wangwang an Nile an nidugah di dalluyuna,
ya wa adyaan na'geng.*
9 Ya henen algaw an gutud† di pangipattiga' hi bohol'u,
ya humelong di luta an ta"on un hinan muntongay algaw,
ya umanal'algaw di helong.
10 Ya pumbalino' nan umamlonganyun mumbehtah lungdaya,
at ta"on un nan kantayu ya umipakila.
At munlubung ayuh langgut,
ya mumpamukmuk ayu an umat hinan aton di natoy di oh'ohhan imbaluyna
ti nidugah ahan di ma'at enen algaw."

11 Ya inalin goh Apo Dios an na'abbagbagtuy,
"Henen agtudana ya ta"on un ahan pohdon nan tatagun donglon nan Tugun'u ya nihimung an mi'id mahkay,
an umatdah nan tagun na'uwaw ya nahinaangan ahan,
mu mi'id di ah'upandah ma'an ya ma'inum.
12 At humanagwangan nan tataguh abablubabluy an munhapul hi humapita',
mu mi'id nongkay.
13 At ta"on un nan mina'ma'ilog ya mun'a'ulawda ya mun'a'uwawda
an dumalat di panapulandah humapita'.
14 Mu naladaw an bo'on Ha"in di dinayawdah ad Samaria, ya ad Dan, ya ad Beersheba,‡
at hiyanan nipaddungdah nan mihubag an mid olognan bumangon."

9

Hay Punhumalyaan Apo Dios hi Amoltaan nan Holag Israel

1 Impattig goh Apo Dios ay ha"in an timma'dog Hiyah awadan nan pun'onngan. Ya inalinan ha"in di,
"Masuom di ngamngam an amin nan tu'ud di Timplu* ta mun'a'iwalda ta mun'agatnan nan tatagu,
ya hanan ma'angang ya pun'ipapatoy'u didah nan gubat.
2 Ti ta"on hi unda munluhu' ta engganay atamanday awadan di nun'atoy
unu ta"on hi unda tumulud abuniyan ya anapo' damdama dida.
3 Ya wa ay goh ta umuyda mipo"oy hinan tulid di Duntug an Carmel
ya anapo' goh damdama didah di.
Ya ta"on goh hi unda umuy mipo"oy hinan dopon di baybay
ya honogo' nan mata'tan an ulog ta patayona didah di.
4 Ya ta"on hi un inlayaw nan buhulda dida
ya pun'ipapatoy'u didah di ti adi' badangan dida."

5 Ya ha"in an hi Amos ya alyo' di,
"At hi Apo Dios an Ap'apu ya un ammunay panapaanah tun luta ya umalyog,
at nidugah di ta'ot nan tatagu ti umatdah nan Wangwang an Nile an nidugah di dalluyuna,
ya wa adyaan na'geng.†
6 Ya abalinana hana ti Hiya tuwaliy nangipaphod hi ad abuniyan ya tun luta,
ya akupona nan danum hi baybay,
ya enggahnah tun luta ta hiyah ne udan."

7 Ya Hiya an Dios ya inalinay,
"Da'yun holag Israel ya numpaddung di pangibilanga' ay da'yu ya nan tatagud Cush.‡
Ya undan bo'on Ha"in di nangilpu ay da'yud Egypt?

---

* **8:8** Atawotawon hinan timpun di umudananad Cush (unu ad Ethiopia) hi awadan nan te"an di Wangwang an Nile ya mundatong, at nan do'ol an danum hinan wangwang ya mumpa'uy ad Egypt ta bumuhu' hinan Baybay an Mediterranean. Mu unat goh dumatong hinan nundotal ad Egypt at malbong, ya tinawon an gun dumo'ol nan danum hinan wangwang hidih duwampulu ta lemay umpi (feet). Mu palpaliwan ya ma'nad goh nan danum, at mumbangngad hinan aatna tuwali. At hay tigaw nan Wangwang an Nile eden timpu ya umat hinan miwogot. † **8:9** Nan Punligatan di Tatagu nin. ‡ **8:14** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat nan lugal ad Dan ya ad Beersheba.
* **9:1** Mid mapto' ya nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem an ta"on un way mangulug an hiyah ne timplun di bulul ad Bethel. Mu mid ah alyon nan Hapit Apo Dios an waday timplud Bethel an ta"on hi un way pun'onngandah bulul. † **9:5** Bahaom nan footnote di Am. 8:8. ‡ **9:7** Unu ad Ethiopia.

Nan iPhilistia ya inilpu' didad Caphtor,§
ya nan i'Aram* ya inilpu' didad Kir.†
8 Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya inila' di numbaholanyun holag Israel,
at ubaho' da'yu.
Mu adi' da'yu ubahon an amin!
9 Ti paddungnay yakayako' da'yuh awadanyuh nan ablubabluy an ay ayu alena
ta nan na'adyamu' ya ma'ala,
at mi'id ah ohan da'yuh adi ma'ala.
10 Mu an amin nan numbahol an ayda agguy na'adyamu' an alena ya paddungnay
mitapalda ta matoydah nan gubat,
ya umannung an ma'at an ta"on unda alyon di,
Adi man iyabulut Apo Dios an ma'at ay ditu'uy adi maphod!”

Hay Pangipapto'an Apo Dios hinan Tataguna

11 Ya innayun Apo Dios an himmapit ay ha"in an inalinay,
“Udum hi algaw‡ ya mumbangngad ayu ta ma'ohha ayun
umat hidin nun'ap'apuwan din hi David
an mipaddung hinan nun'apa"in abung an mipaphod ta umat hidin aatna
tuwali.§
12 At hakuponyu goh nan babluy nan holag Edom
ya an amin nan babluy an niddum hinan nun'ap'apuwan din hi David.
Ti Ha"in an hi Apo Dios di mangipa'at.*

13 Ya ma'at ay hana ya ag'agaan umong'ongngol di paguy ta do'ol di bot'onyu,
at adi ayu pa"abto'.
Ya wan madatngan goh di pun'aladuanyu ya umat goh an adi maplag an amin di
greyp,
ya wan madatngan goh di puntanomanyu ta mahawal di ma'inum.
14 At umat hinay ma'at an ibangngad'u nongkay nan tatagu'
ta ipaphodda goh nan babluydan napa"i ta pumbabluyanda.
Ya muntanomdah greyp ta waday inumonda,
ya munlia'da ta way itanudda.
15 At paddungnay itanom'u nan tatagu' hinan babluy an idat'un dida,
ya mi'id mahkay di paddungnay mamu'nut ay dida.
Hiyah ne inalin Apo Dios an Diosyu.”

§ **9:7** Unu ad Crete. * **9:7** Unu ad Syria. † **9:7** Bahaom nan footnote di Am. 1:5. ‡ **9:11** Ma'at hinan Hinlibuy Tawon. § **9:11** Ac. 15:16. * **9:12** Ac. 15:17.

Obadiah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Obadiah.

Hay Nangitud'an Obadiah eten Liblu: nan i'Edom.

Hay Aat ten Liblu: hiyah ne ho'ho'dod ahan an libluh nan Old Testament ti un 21 di versesna ya anggay.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan baal Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 586 B.C. nin.

Hay Teman ten Liblu: gapu ta nitulang nan i'Edom hinan Hudyu (ti hin'agi da Esau ay Jacob) at mahapul an mamoltada ti agguyda inggohgohan nan Hudyuh din nangilayawan nan iBabylon ay didah din 586 B.C.

Hay Outline ten Liblu:

Hay AWADAN di apa"ian ad Edom (1:1-9) — hay awadana ya nan kapitulyudad Sela (unu ad Petra)

Hay DUMALAT hi apa"ian ad Edom (1:10-14) — hay dumalat ya agguyda inggohgohan nan tutulangdan Hudyu

Hay AAT di apa"ian ad Edom (1:15-21) — hay aatna ya ma'abak nan i'Edom ti abakon nan Hudyu dida.

1 Ha"in an hi Obadiah* ya hiyah te paddungnay enenap'uh inalin Apo Dios an ma'at ad Edom.

Hay Pummoltaan Apo Dios ad Edom
(Isa. 21:11-12; Jer. 49:7-22; Ezek. 25:12-14; 35:1-15; Am. 1:11-12)

An inali' di,
"Dengngolmi nan impa'innilan Apo Dios an na'abbagbagtu
an waday hennagnah baal ta umuydah nan abablubabluy
ta ipa'inniladah nan tatagu ta mundadaandan amin an umuy mangubat ad Edom!

2 Ti hiyah te inalin Apo Dios:
Honto' nan nidugah an bi'ahyu ta mahngan di abalinanyu,
at an amin nan tatagu ya pahalon da'yu.
3 Mumpahiya ayu ti inyammayuy abungyuh nan uddu' di duntug ya daplah di numpin-
pinangngel,
at alyonyuy, Mi'id umalin mangubat ay da'mi!
Mu nabaliyan ayu
4 ti ta"on hi unyu iyammay punhituwanyuh nan nabagtu
an umat hi anabagtun di pun'agabanan nan agila ta migoppong ayuh nan bittuan†
mu umalia' ta guyudo' da'yu ta ipa'ampa' da'yuh tun luta.
Hiyah te inalin Apo Dios.
5 Ya inalina goh di,
Gulat ta nan mahdom ya umali nan mangakaw hinan abungyu ya ammuna nan
pohdonday pun'alada,
ya umat goh hinan mumpugah hi greyp an wada goh di ang'angonda.
Mu da'yun i'Edom ya nidugah di aton nan binuhulyu
ti am'amungitandan alan an amin nan gina'uyu.
6 Ya pun'anapday nipo"oy an gina'uyu,‡
ya nunhamhamdan amin.
7 Nan tataguh nan udum an babluy an ehdolyun bumadang ay da'yu
ya diday mamakak ay da'yuh nan babluyyu.
Ya alyonda goh hi mi'id al'alin da'yu,
mu undaat goh nomnomon di atondan mangubah ay da'yu.
Ya din liligwayun gun me"an ay da'yu ya diday mangibalbalin da'yu,
mu agguyyu inilah nen atonda.

8 Henen algaw an pummoltaa' ad Edom

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan baal Apo Dios*. Ya matagu hiyah din nangabakan da Alin hi Nebuchadnezzar hinan Hudyud Jerusalem hidin 586 B.C. † **1:4** Bahaom nan footnote di Jer. 49:16. ‡ **1:6** Hi Diodorus Siculus an ohan iGreece an nuntudo' hi history ya intudo'na an impo"oy nan i'Edom nan mun'apla'an an gina'udah nan uddu' di daplah.

ya pun'ipapatoy'un amin nan nun'ala'eng an tatagun numpunhitun nen babluy.§
9 At din nun'atulid an tindalud Teman ya nidugah di ta'otda
ti mun'ahewat an amin nan tatagun wah nan aduntuduntug ad Edom."

Hay Dumalat hi Amoltaan nan Holag Edom
(Psa. 137:7)
10 Ya impahapita' an hi Obadiah goh ay Apo Dios, at inalinay,
"Ya manu ay ma'at henen da'yu
ti dumalat nan na"appuhin inatyuh nan tutulangyun holag Jacob,
at mapa"iy nitaguanyu,
at nidugah di abainanyuh enggana.
11 Ti unyu hintigtigon dida ya anggay,
ya agguy ayu bimmadang hinan tutulangyuh din nanggopan nan tindaluh nan babluyda!*
Ya nun'ilayawda nan mun'apla'an an gina'uh di,
ya ginodwagodwada,
ya nipaddung ayun dida ti henen inatyu!
12 Goh tuwali ta inyamlongyu nan nappuhin na'at hinan tutulangyu?
Ya goh tuwali ta immamlong ayuh din agogohgohanda?
Ya goh tuwali ta inabatlanyu nan nunholholtapanda?
13 At goh tuwali ta immuy ayuh nan abung nan tatagu',
ya immabatol ayuh nan nunholholtapanda?
Ya inam'amungitanyun nun'ala nan gina'uda ta hiyay nangipa'adangyan ay da'yu!
14 Ya goh tuwali ta immuy ayuh nan nunhappangan di dalan,
ya nundopapyu nan way limmayaw,
ya numpatoyyu dida,
ya inyuyyu goh din agguy nun'atoy hinan binuhulda eden nunholholtapanda?"

Nan Gutud di Punhumalyaan Apo Dios
15 Ya ha"in an hi Obadiah ya ituluy'un himmapit an inali' di,
"Impa'innilan Apo Dios an magadyuh di algaw hi panumalyaanah an amin hinan tataguh nan abablubabluy!
At da'yun i'Edom ya nan inatyun nappuhiy hiya goh mibolloh an ma'at ay da'yu,
at holholtaponyu goh nan umat hi impaholtapyu.
16 Immannung an nidugah di nunholholtapan nan tatagu',
mu iyal'allanay punholholtapan di tataguh nan abablubabluy hinan nun-lene'woh hi pummoltaa' ay dida
ta la'tot ya nun'a'ubahda,
at ma'aliwanda."

Hay Nangabakan nan Holag Israel
17 Ya intuluy'u goh an hi Obadiah an inali' di,
"Mu inalin Apo Dios an wadaday melwang an umuy mihi'ug hidih nan Duntug an Zion,
at henen duntug ya milahhin ta ihinan nan tatagun Apo Dios.
At danen tatagun holag Jacob an mumpumbangngad ya hakuponda goh henen lutan banohda.
18 Nan tatagud Israel ya umat hi apuy di atondan mumpama"ih nan tatagud Edom ti pumpatoyda dida,
at ayda nalangun dagamin mun'oghob.
Ya mi'id ah ohah ma'angang ay didan tatagud Edom.
Hiyah te hinapit Apo Dios.
19 At nan tatagun numpunhituh ad Negev hidid Judah ya hakuponda nan aduntuduntug ad Edom,
ya nan tatagun numpunhituh nan aluhadhad nan dudunduntug hinan appit di alimuhan di algaw ya hakuponda nan lutan di iPhilistia.
Ya hakuponda goh nan lutad Ephraim ya ad Samaria,
ya hakupon nan holag Benjamin nan lutad Gilead.
20 Ya din nun'akaphul an holag Israel hidin hopapna ya mumpumbangngadda
ta hakuponda nan lutad Canaan an wah nan pingit di baybay ta engganad Zarephath,

§ **1:8** Bahaom nan footnote di Jer. 49:7. * **1:11** Na'at hidin 586 B.C. hidin nangabakan nan titindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar an iBabylon hinan iJerusalem.

ya din nakaphul goh an tatagud Jerusalem an wah did Sepharad ya hakuponda nan
babluy ad Negev.
21 Nan nun'atulid ya mun'abi'ah an linala'in malpuh nan Duntug an Zion ya gubatondad
Edom,
ya abakonda dida ta diday mumpapto'.
At hi Apo Dios di mun'ali.”

Jonah

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Jonah.
Hay Nangitud'an Jonah eten Liblu: nan Hudyu.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: balug.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 760 B.C. nin.
Hay Teman ten Liblu: waday homo' Apo Dios hinan Hentil an numpunhituh nan abablubabluy, at bo'on nan Hudyu ya anggay di pangipattiganah homo'na.
Hay Outline ten Liblu:
Hay aat di NIPAAD ay Jonah (1:1-2)
Hay aat di LIMMAYAWAN Jonah (1:3)
Hay aat di MOLTAN Jonah (1:4-17)
Hay aat di INLUWALUN Jonah (2:1-9)
Hay aat di NABALIWAN Jonah (2:10)
Hay aat di NIMANDAL ay Jonah (3:1-2)
Hay aat di MENSAHEN Jonah (3:3-10)
Hay aat di BUNGOT Jonah (4:1-11).

Hay Limmayawan Jonah ay Apo Dios

1 Wa han ohay algaw ya himmapit hi Apo Dios ay Jonah* an hina' Amittai† 2 an inalinay,
"Umuy'ad Nineveh‡ an ongol an babluy ta padanam nan tataguh di ti nan gunda pangatan
hinan nappuhi, ya inila' nan ina'inatda."
3 Mu hi Jonah ya inlayawanah Apo Dios, at immuy ad Joppa, ya waday inah'upanah
pupul an umuy ad Tarshish.§ Ya indatnay punlugana, at ni'lugan hinan pupul.
4 Mu unat goh impadehda ta immuydah nan gagwan di baybay ya hennag Apo Dios
nan mabi'ah an puo' an atata'ot an punhinnigiona din pupul an hi'ihi'itangan an mapa"i.
5 At daden muntamuh nan pupul ya ma'atta'otda, at way ohan didaan mumpabadangdah
nan diosda. Ya nun'itapaldah nan baybay din udum an kalgada ta way aton nan pupul an
yumapaw ta adi munlonong.
Mu hi Jonah ya wah nan hiluk di pupul an na'allo'an. 6 Ya immuy nan kapitan di
pupul ay hiya, ya inalinan hiyay, "Anaad udot ta wah tu'an momollo'? Bumangon'a ta
munluwalu'ah nan Dios an dayawom ta olom ni' ya elwang ditu'u ta adi tu'u mun'atoy!"
7 Nan muntamuh nan pupul ya inaliday, "Mumbubunnutan tu'u ta innilaon tu'uy
ngadan ay ditu'uy dumalat eten holtapon tu'u." At numbibinnunutda, ya nabunut di
ngadan Jonah. 8 Ya inalidan hiyay, "Ibaagmun da'mih un he"ay dumalat hitun umat hitun
atata'ot an ma'ma'at! Hay tamum? Ya ngadan di babluy hi nalpuwam? Ya hay ngadan di
ad holag hi nalpuwam?"
9 Ya tembalna an inalinay, "Ha"in ya holaga' hi Hudyu* an hay dayawo' ya hi Apo Dios
an wad abuniyan an Hiyay nunlumuh nan baybay ya tun luta."
10 At ma'atta'otda ahan, ya inalidan hiyay, "Hay inatmu tuwali?" (Mu inilada an unna
ilayawan hi Apo Dios ti hiyah ne inalinan dida.)
11 Ya gunna iyal'alla din puo', ya gun umongol di dalluyun hinan baybay. At inalin daden
mumpuntamuh nan pupul ay hiyay, "Hay atonmi mah ay he"a ta way aton nan puo' an
duminong?"
12 Ya inalin Jonah di, "Itapala' hinan baybay ta way aton nan puo' an duminong, at mi'id
di al'alih nan baybay. Ti inila' an ha"in di dimmalat hi immalian ten mabi'ah an puo' an
nilagatanyu."
13 Ya ta"on un umat hinay inalin Jonah ya impadah nan muntamuh pupul an gun
munggaud ta pohdondan ipada'al nan pupul hinan pingit di baybay. Mu mi'id di
abalinanda ti gun umal'alla din puo'. 14 At hay inatda ya ingkiladan numpabadang ay
Apo Dios an inaliday, "Hom'on ni' da'mi, O Apo Dios, ta adi ami mamolta an dumalat
hi atayan ten tagu, ya adi da'mi goh pabaholon ti He"ay nangipabi'ah eten puo'!" 15 At

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *balug.* Ya hay babluy hi nalpuwana ya ad Gath Hepher hinan babluy ad Zebulun (II Ki. 14:25; Josh. 19:10, 13), ya hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 800-750 B.C. Ya mid mapto' ya heten ulgud ya na'at hidin 764-763 B.C. (bahaom nan footnote di Jon. 3:6 ta innilaom di agutudna). † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *na'na'unnud.* ‡ **1:2** Hiyah ne kapitulyun nan i'Assyria. Ya ongol di pamaholan nan Hudyuh nan i'Assyria ti Hentilda, ya immannung an magadyuh di tawon hi pama"ian nan i'Assyria ad Israel an na'at hidin 722 B.C. § **1:3** Mid mapto' ya hiyah ne siudad ad Tartessus hi ad Spain. * **1:9** Unu Hebrew.

lina"uydah Jonah, ya impa'bawdah nan baybay. Ya himbumagga ya maphod an mi'id
al'alih nan baybay. 16 Ya henen na'at ya nidugah ahan di ta'ot nan mumpuntamun Apo
Dios, at nun'onongdan Hiya, ya inhapatadan Hiyay itamuanda.
17 Mu hi Apo Dios ya indadaanay ongol an ekan, at inu'munah Jonah. At hiya ya nihinah
nan putun di ekan hi tuluy algaw ya tuluy labi.†‡

2

Hay Nunluwaluan Jonah

1 Ya hidin wadan Jonah hi putun nan ekan ya nunluwalun Apo Dios an dayawonan
2 inalinay,
"Nan punligligata' ya wa ay ta munluwalua' ay He"a, Apo Dios, ya dengngolmu,
ya hidin paddungnay awada' hinan maluhung an lubu' ya dengngolmu.
3 Ya impipa'bawa' ay He"ah nan maluhung,
ya nunlononga' hi bunol nan baybay,
ya gunna' punhinnigiyon hinan dalluyun.
4 Ya alyo' hi unna' inyadagwin He"a ta adi da'a tigon,
mu hemmo'a' ay He"a ta mabalin an tigo' goh nan me'gonan an Timplum.
5 Ya hene'noba' hinan danum ta linumnonga' hi ad dolom,
at linibutana' hi holo' hinan baybay.
6 Ya immuya' hinan bunol di baybay hinan puun di aduntuduntug an nahe'nob,
ya alyo' di mid mapto' ya munnanonga' hidih nan lugal
an adi ahan mabalin an mibughul di pantawna!
Mu He"a, O Apo Dios an dayawo', di nummahun ha"in ta timmagua'!

7 Ya unat goh magadyuh an matoya' ya ninomnom'u He"a, Apo Dios, at nunluwalua' ay
He"a,
ya dengngolmuh nan way awadam hinan me'gonan an Timplum.

8 Mu nan man'ug ay He"a an nan mundayaw hi bulul an mi'id ahan di hulbina
ya adida mumpahmo' ay He"a an ta"on hi unmu pa'ahhom'on dida.
9 Mu ha"in ya He"ay pangikantaa' hinan pundayaw'u,
ya pangiyalia' hi e'nong'u ta ipa'annung'u nan intulag'un He"a
ti He"a ya anggay di alpuwan di pi'taguan."

10 At hi Apo Dios ya minandalna din ongol an ekan ta umuyna utaon hi Jonah hinan
pingit di baybay. At na'at.

3

Hay Nangunudan Jonah hinan Inalin Apo Dios

1 Ya impidwan goh Apo Dios an himmapit ay Jonah 2 an inalinay, "Umuy'ah nan ongol
an babluy an ad Nineveh ta umuymu ipa'innilan dida din inali' ay he"ah hopapna."
3 At hi Jonah ya inunudna din inalin Apo Dios, at immuy ad Nineveh. Ya heden babluy
ya pa"ongol an babluy an tuluy algaw di panalanan.* 4 Ya heden hopap di algaw hi
nanadalanan Jonah hinan babluy ya enlotnan himmapit an inalinay, "Awni ta maluh di
napat hi algaw at mapa"i tun ad Nineveh!" 5 Ya unat goh dengngol nan tatagud Nineveh
ya kimmulugdan† Apo Dios. At hinahapitday algaw hi punlungdayaandan munluwalu
ya nan punlubungandah langgut an ta"on un nan adadangyan unu nan nun'awotwot ta
ipattigday aat di pangitutuyuandah nan baholda.

† **1:17** Ta"on un ad ugwan an timpu ya ihnay ulgudondah aat nan ongol an ekan an mangu'mun hi tagu. ‡ **1:17** Hay pohdon nan tuluy algaw ya tuluy labi an ituduh nan ugalin di Hudyu ya ohay algaw (an 24 di olas), ya na'udman hinan olas di duway algaw (an waday oha mah ni' an olas hinan hin'algawan). At adi tu'u nomnomon an nihinah Jonah nan ekan hi 72 an olas (ti 24+24+24 = 72) ti mabalin an un 26 an olas ya anggay (24+1+1=26). At umat goh ay Jesus an nihinad dolom hi tuluy algaw ya tuluy labi (Mat. 12:40) ti mabalin an un 37 an olas ya anggay (ti gulat ta natoy hidin Alemanah din 5 PM at wada pay di ohan olas eden algaw ya un umaliy Habadu hidin 6 PM, ya nan 6 PM hidin Habaduh engganah nan mehnod an 6 PM ya 24 an olas, ya gulat ta namahuan hidin 6 AM hidin Duminggu at ma'udman goh hi 12 an olas, at 1+24+12=37). * **3:3** Hay lukud nan allup an nunle'woh enen siudad ya himpulu ta tulun kilomitlu. Ya waday 120,000 an numpunhituh di (Jon. 4:11). Ya bahaom goh nan footnote di Nah. 2:5 ta innilaom di aat nan ala' an nele'woh enen siudad. † **3:5** Agguy tu'u inilah un nahamad di nangulugdan Apo Dios.

6 Ya unat goh dengngol nan alid Nineveh nan inulgud Jonah ya nala"uy hinan umbunan
di ali,‡ ya inaana din lubungnan ali, ya nunlubung hi langgut, ya immuy nun'udu'ud hinan
dapul ta ipattignay puntutuyuanah baholna. 7 Ya unat goh nalpah henen inatna ya waday
inyammanah uldin an alyonay:
"Hiyah te inyuldin nan ali ya nan u'upihyalna an inaliday:
An amin ayun tatagu ya mun'ulat ayu, ya ta"on goh nan numbino'ob'on an a'animal.
8 Ya mahapul an mumpunlubung nan tataguh langgut, ya hophopanyu goh nan animal.
Ya mahapul an way ohaan iyulatanan munluwalun Apo Dios ta way ohaan din'ugna
nan nappuhin ato'atona ya nan gunna dumaladalatan. 9 Ta olom ni' ya hom'on ditu'un
Apo Dios ta adina ituluy an mangubah ay ditu'u an dumalat nan bungotna!"
10 At heden nannigan Apo Dios hinan inatda an nan nan'ugandah nan nun'appuhin
ugalida ya hemmo'na dida.§

4

Hay Bimmungtan Jonah ay Apo Dios

1 Mu hi Jonah ya nidugah an mi'id amlongna, ya bimmubungot ti dimmalat nan na'at!
2 At nunluwalun Apo Dios, ya inalinay, "He"a, O Apo Dios, undan bo'on hete din inali' hidin
wada' hinan babluymih adi' pohdon hi atom? At hiyaat un'u nunnaudon an limmayaw ad
Tarshish! Ti inila' an He"a ya nidugah di pamhodmu, ya ma'abbadang'a, ya ma'ahhimo"a,
ya gun'a mehodan an ma'ma'ullay'a, ya gun'a midadaan ta hiyanan adim ituluy an
mummoltah nan tatagun ten babluy! 3 At hay pohdo' ad ugwan, Apo Dios, ya onaynah
unna' matoy ya un han matagu!"
4 Mu tembal Apo Dios an inalinay, "Undan way biyangmu ya abalinam an bumungot?"
5 At hi Jonah ya nakak an tinaynana nan babluy ta bimmataan hinan appit di buhu'an
nan algaw hinan babluy. At inyammanay allung hi punlidumanah di. Ya inumbun
an nilidum ta a'ammangonay ma'at hinan babluy. 6 Ya hi Apo Dios ya impahangawna
han ayiw ta hiya goh di niliduman Jonah. Ya ma"am'amlong hi Jonah an dumalat eden
ayiw. 7 Mu unat goh din nabiggat hi helhelong ya minandal Apo Dios nan begeh ta
nun'im'imanda din himmangaw an ayiw, at nalyaw, ya natoy. 8 Ya unat goh pinumtang di
algaw hidin helhelong ya hennag Apo Dios nan lumahun tuyup an nalpuh nan buhu'an
di algaw, ya hinohogta' din potang, at munha'it di ulun Jonah, ya hi'itangan an ma'ulaw.
At penhodnan matoy ti inalinay, "Onaynah unna' matoy!"
9 Mu inalin Apo Dios ay hiyay, "Undan maphod hi un'a bumungot an dumalat hinan
na'at enen ayiw?"
Ya tembal Jonah an inalinay, "Oo, waday biyang'un bumungot ti pohdo' an matoy!"
10 Ya inalin Apo Dios di, "Anaad ta adyuwam nan ayiw an himmangaw ti undan hay
na'unglam unu hay intanommu? Heten himmangaw ya un tumaguh ohay algaw, ya hi
mabiggat ya na'ubah. 11 Undan adi mapmaphod di pangadyuwa' hi ad Nineveh an ongol
an babluy an didah di ya do'oldan hinggahut ta han duwampuluy libun tatagun agguy
nanginnilah aat di maphod ya nappuhi, ya middum goh nan a'animal an do'ol?"

‡ **3:6** Mid mapto' ya nan Alin hi Ashur-Dan III (772-755 B.C.). Hidin June 15, 763 B.C. hinan gutud di nun'alianad Assyria ya waday ma'alih eclipse ti hemmelong ad daya, ya hiyah ne miyadwan eclipse ti wada goh di na'at hidin 784 B.C. At gulat ta 763 B.C. di ustun tawon hidin nuntudtuduwan Jonah ay dida at makulug an immogyatda, ya wah ohaan inaliday, "Ini! Wada nin di ipa'innilan Apo Dios ay ditu'u?" Ya unat goh tinnigday up'up Jonah an ma'appaha' nin an dimmalat nan danum an wah nan putun nan ekan an nama"ih odolna at niyal'allay immogyatanda. Hiyaat unda nunnaudon an numpuntutuyun Apo Dios hidin nangngolandah nan tudtudun Jonah. § **3:10** Manu ay hemmo'na dida ya nitudo' hinan Jer. 18:7-10. Ya nabayag ya un moltaon Apo Dios ad Nineveh ti namoltah din 612 B.C., at hay anabayagna ya hi'itangan 151 an tawon (ti 763-612=151).

Micah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Micah.

Hay Nangitud'an Micah eten Liblu: nan Hudyun numpunhitud Israel unu ad Judah.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: ngadan nen tagun umat ay Apo Dios?

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 742 B.C. hi engganah din 687 B.C.

Hay Teman ten Liblu: nan tagun way pangulugnan Apo Dios ya atonay maphod hinan i'ibbana ti kulugonay anahamad Apo Dios an mumpapto' ay hiya.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aton Apo Dios an MUMMOLTAH nan Hudyu (1:1—2:11; 3:1-12; 4:9-12; 6:1—7:13)
- Hay moltaon Apo Dios ay dida ya nan tataguh di (1:1-7; 6:1—7:13)
- Hay moltaon Apo Dios ay dida ya nan asiudasiudad (1:8—2:5)
- Hay moltaon Apo Dios ay dida ya nan agguy immannung an propeta (2:6-11)
- Hay moltaon Apo Dios ay dida ya nan iJerusalem (4:9-12)

Hay aton Apo Dios an BUMALIW hinan Hudyu (2:1-13; 4:1-8, 12-13; 5:1-15; 7:14-20)
- Baliwan Apo Dios didah nan hopap di umalian Kristu (5:1b-2)
- Baliwan Apo Dios didah nan pidwan di umalian Kristu
  - An nan Punligatan di Tatagu (5:3, 5b-15)
  - An nan Hinlibuy Tawon (2:12-13; 4:1-8, 12-13; 5:1a, 4-5a; 7:14-20).

1 Ha"in an hi Micah* an iMoresheth† hidin nahayhaynod hi nun'alian da Jotham,‡ ya hi
Ahaz,§ ya hi Hezekiah* hidid Judah ya umat hituy hinapit Apo Dios ay ha"in hi aat di ma'at
ad Samaria ya ad Jerusalem.† At inali' di,
2 "Donglonyun amin an tatagu,
ya ihamadyun ingaon
ti nan nidugah di abalinanan Dios an wah nan me'gonan an Timplunay mangihtiguh
nan baholyu."

Hay Amoltaan ad Samaria ya ad Jerusalem

3 Ya inali' goh di,
"Tigonyu an umalih Apo Dios an taynana nan me'gonan an awadanad abuniyan
ta mundadyu an e'wanah nan tulid di atata'nang an duntug.
4 Ya paddungnay mun'a'anang nan aduntuduntug an umat hinan lilin hi un meheggon
hinan apuy,
ya numpanga'ayuhda an umat hinan danum an nihiit hinan daplah,
ya nan nundodottal ya munhiyan ta munduwa.
5 Ya ma'at hanan amin ti dumalat nan numbaholan nan holag Israel ya nan nan'ugandan
Apo Dios.
At hay ma'amuyuan hinan numbaholan nan holag Israel?
Undan bo'on nan tatagud Samaria an kapitulyuda?
Ya hay awadan nan nabagtun nundayawan nan tatagud Judah hinan bululda?
Undan bo'on ad Jerusalem an kapitulyuda?

6 At hiyanan inalin Apo Dios di,
Ha"in an Dios ya pa"io' ad Samaria ta mumbalin hi galden an puntamman hi
greyp,
ya pumpulig'u nan batuh nan nundotal ta mun'abunhiyan nan nipabunana.
7 Ya an amin nan bululda ya mun'agimu',
ya an amin di nipa'daw hinan timpluda ya mun'apuulan.
Ti hanan adawda an innalda ya un hay nalpuh bayad di puta,‡

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *ngadan nen tagun umat ay Apo Dios?* (Bahaom nan footnote di Mic. 7:18). † **1:1** Ohan babluy hi ad Judah. Hay ohan ngadana ya *Moresheth Gath* (verse 14), ya hay pohdonan ibaga ya *adaw ad Gath* (bahaom nan footnote di verse 14). ‡ **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-735 B.C. (II Ki. 15:32-38; II Chron. 27:1-4, 7-9). § **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 735-715 B.C. (II Ki. 16:1-20; II Chron. 28:1-27). * **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 715-686 B.C. (II Ki. 18:1-20:21; II Chron. 29:1-2; 31:1, 20-21; 32:9-33; Isa. 36:1-39:8). † **1:1** Ad Samaria di kapitulyud Israel, ya ad Jerusalem di kapitulyud Judah. ‡ **1:7** Hay ugalidan mundayaw hinan udum an bululdah nan timpluda ya elo'day putan di bulul, ya nan bayadna ya umuy hinan timplu.

ya hana goh an bayad nan puta ya hiya goh di ma'usal."§

8 Ya inali' goh an hi Micah di,
"Hiyanay dumalat ya numanomnoma'
ya dumanaldallanana' an mi'id di hapatus'u* ya numbobollada'.†
Ya kumilaa' an umata' hinan animal an jakal,‡
ya mumpala'a' an umata' hinan kuup.
9 Ti paddungnay himmalom nan hugat di tatagud Samaria an adi ahan ma'agahan,
ya umat goh hinay ma'at ad Judah,
ya ta"on goh ad Jerusalem an kapitulyu an numpunhituwan nan tatagu'.
10 Ya adiyu *ibabbaag* hinan buhulyun tatagud Gath§ nan na'abakan tu'u,
ya adiyu ipattig di *kumilaanyuh* nan i'Acco,*
mu mumpulligan ayuh nan *hupu'* an tatagud Beth Ophrah† ta ipattigyuy punlungdayaanyu.
11 Ya da'yun tatagud Shaphir‡ ya maluh ayu an numbobollad ya ababain di aatyu,
ya mi'id ah *pumitaw* hinan himpangilih nan babluy ad Zaanan.§
Ya awniat donglonyu nan ahi'e'ebel ad Beth Ezel* ti nan bumaliw ya nekak ay da'yu.
12 Ya nan tatagud Maroth† ya hehemmonday abaliwandah nan aton di buhulda,
mu umod'o'od'odda ti mi'id bumadang ay dida
ti inyabulut Apo Dios nan apa"ianda an magadyuh hinan babluy ad Jerusalem.
13 Ya da'yun tatagun numpunhitud Lachish‡ ya punnaudonyun *pun'ipaku nan kabayuyuh nan kalesan di punluganan di mi'gubat* ta lumayaw ayu.
Ti da'yuy nahhun an nangitudtuduh nan numbaholan nan tatagud Zion,
ya inyunnudyuh nan inat di tatagud Israel an gunda numbahol ti gunda nundayaw hi bulul.
14 At hiyanan da'yun tatagud Jerusalem ya idatyuy *adawyun* da'min iMoresheth Gath§ hinan ay tu'u punhihiyanan
ti abakon da'mi mahkay hi buhul,
ya inyuy da'mih udum an babluy.
Ti mi'id di hohoddon nan ali tu'un holag Israel hi badang nan i'Aczib* ti *ilayahanda* hiya."

15 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ipa'abak da'yun iMareshah† hinan buhulyu ta hakuponday babluyyu,
at nan a'ap'apuyun holag Israel ya umuyda mun'ipo"oy hinan lingab hi ad Adullam.
16 At da'yun Hudyu ya mumpamukmuk ayu ta hiyay mangipa'innilah nan punlungdayaanyu
ti iyuyda nan imbabaluyuh udum an babluy.

---

§ **1:7** Heten impa'innilan Micah ya na'at hidin 722-721 B.C. hidin nama"ian nan i'Assyria ad Samaria (II Ki. 17:6), ya matagu ni' hi Micah hidin na'atana. Ti nan bayad di putah nan timpludad Samaria ya innal goh nan i'Assyria, ya inyanamutda ta usalondah nan pundayawandah nan do'ol an bululda. * **1:8** Hay pohdonan hapiton nan adi munhapatus ya ipattignay punlungdayaana. † **1:8** Ta"on un hi Isaiah an propeta ya nunle'le'od ad Jerusalem an numbobollad ta ipattignay a'aanan di lubung nan nakaphul an Hudyuh awni (Isa. 20:2). Mu alyon di udum an ma'ahhapul di wanoh da Micah ay Isaiah, mu mid mapto'. ‡ **1:8** Hiya ya umat hinan atata'ot an ahuh nan inalahan. § **1:10** Hay pohdonan ibaga ya *ibabbaag*. Hiyah ne ohan kalahin di hanul an ma'alih pun ti ma'alah nan pohdon an hapiton di ohan hapit ta ma'usal hinan tudtudu. * **1:10** Hay pohdon ten ngadan an ad Philistia an ibaga ya *kumila*. Hay ngadan ten babluy ad ugwan ya Acre. † **1:10** Hay pohdonan ibaga ya *abung hi awadan di hupu'*. ‡ **1:11** Hay pohdonan ibaga ya *maphod*. Hiyah ne oha goh an kalahin di hanul ti na'alah nan ballin nan pohdon an hapiton di ohan hapit ta ma'usal hinan tudtudu. Ya hay ituduna ya mumbobollad nan Hudyun matiliw hi pidwa ti impapilit nan mangabak hinan ma'abak ta mumboladda ta mabainanda. § **1:11** Hay pohdonan ibaga ya *pumitaw*. * **1:11** Hay pohdonan ibaga ya *nan nedelloh an abung*. At ta"on hi un way bumaliw ay didah nan denellohda mu adida baliwan dida ti mapakakda. † **1:12** Hay pohdonan ibaga ya *mun'aklit*. At hanan umipaligat an ma'at hinan iMaroth ya umat hinan mun'aklit ay dida. ‡ **1:13** Hay pohdonan ibaga ya *duwa (unu nahuluk hi duwa) an kabayun mundehhan an manguyud hi aladyu unu kalesa*. § **1:14** Hay pohdonan ibaga ya *adaw ad Gath* (bahaom nan footnote di verse 1). Hiyah ne babluy hi nalpuwan Micah an himmapit. Ya hay itudun ten hanul ya hakupon nan i'Assyria nan babluy ad Moresheth Gath. * **1:14** Hay pohdonan ibaga ya *ilayahan*. † **1:15** Hay pohdonan ibaga ya *nan mangab'abbak* (bahaom nan footnote di Mic. 1:11 an mangituduh aat ad Shaphir ta innilaom di aat ten kalahin di hanul.)

At mi'id mahkay tigonyun dida."‡

2

Hay Pumbalinan nan Pamilupiluh hinan Nun'awotwot

1 Ya ha"in an hi Micah ya inali' goh di,
"Nan tatagun tumu'al an mumplanuh atondah nappuhi ya mahmo'da!
Ya hinan mabiggat hi bumangunanda ya inatda nan implanuda
ti hiyah ne an implanuda ya abalinandan aton.
2 Ya wada ay di lutah amnawanda ya nonong ya hinakupda,
ya wada ay goh di abung hi amnawanda ya un nonong ya penlohda.
At un nonong ya nunhamhamda nan gina'u ya tawid nan i'ibbada!"

3 At inalin Apo Dios di,
"Idadaan'uy nidugah hi punligatanyun tatagu ta mi'id ah melwang ay da'yu,
at mapogpog nan panaldalanyun mumpahiya ti hiyah ne gutud di punligligatan.
4 At henen a'atana ya ikankantan di buhulyuy paneldeladan da'yun alyonday,
Nidugah ahan di nummoltan Apo Dios ay dida!
Ya penlohnay lutada ta indatnah nan namalud ay dida.
(Mu un hanulda.*)"

5 Ya ha"in an hi Micah ya inali' di,
"Henen algaw hi pangipabangngadan Apo Dios hinan tatagunah nan babluyda
ya mi'id di midat hi tawidyu† an anggay nan tataguna."

Nan Nibahhaw an Propeta

6 Ya inalin nan mumpunlayah an propetan ha"in di,
"Ammunah nen gunmu ipa'innila!
At adim hapiton hanan amin ay da'mi
ti immannung an adi iyabulut Apo Dios di abainanmi!"

7 Mu inali' ay diday,
"Undan hi Apo Dios di numbalin hi buhul nan holag Israel ta iyabulutna hanan ma'at?
Gadya an waday hapiton Apo Dios ay da'yun inalinay,
Undan agguyyu inilan maphod di ato' hinan tagun mangat hi maphod?
8 Da'yu ahan di numbalin hi buhul nan tatagu' an bo'on Ha"in!
Ti innalyu nan lubungdan pamatangdah nan bennohdan pihhun da'yu,
ya umat ayuh nan mangakaw
ti ini ya adiyu ibangngad nan innalyun lubungdah nan gutud di pangibangngadanyu!
9 Gadya an pumpakakyu goh nan binabain nan tatagu' hinan ma"aphod an nunhituwanda,
ya penlohyu nan imbabaluyda an nan wagah'un didah mid pogpogna!‡
10 At mala"uy ayu ta makak ayu!
Ti bo'on heten lugal di pun'eblayanyu ti paddungnay linugityu,
at nun'apa"i an dumalat nan baholyu!
11 Ya gulat ta umali nan munlayah an propetan bumalbali ta alyonan da'yuy,
Ipa'innila' an mawaday do'ol hi bayahyu!
Gadya an nan umat hina an propetay pohpohdonyu!"

Hay Pangamungan Apo Dios hinan Holag Israel ta Baliwana Dida

12 Ya inali' an hi Micah di wada pay di hinapit Apo Dios ay ditu'un inalinay,
"Amungo' damdama da'yun amin an holag Israel an na'angang an din nipiyuy hi udum an babluy,
ta umat hinan kalniluh nan kolal an malammung.
At dumo'ol ayuh nan babluyyu.
13 Ya paddungnay ibughul Apo Dios di pantaw nan babluy ta hiyay pange'wan tu'u.

---

‡ **1:16** Inabak ya impihbut nan i'Assyria nan Hudyuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hidin 722-721 B.C., ya hidin 586 B.C. ya inabak ya impihbut nan iBabylon nan Hudyuh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. * **2:4** Nan munhanul ya nan i'Assyria an mangabak ay didah pidwa. † **2:5** Hay pangibaagan Micah ya nan Hudyun mamaligat hinan i'ibbadan Hudyu. ‡ **2:9** Hay wagahda kuma ya nan biyangdan mumpunhitud Israel ya ad Judah, ya nan biyangda goh an mumpundayaw ay Apo Dios hinan Timpludad Jerusalem.

At Hiya an Ali tu'u ya ipangulu ditu'u ta mumbangngad tu'uh nan babluy tu'u."§

3

Hay Ahumalyaan nan A'ap'apud Israel

1 Ya ha"in an hi Micah ya inali' goh di,
"Da'yun a'ap'apumin holag Israel an mumpumpapto' ya donglonyuy alyo':
Undan agguyyu inilay aat di nahamad an pangat tu'un holag Israel?
2 Ti un at goh hay penpenhodyu ya nan nappuhi an bo'on nan maphod!
Ti paligatonyu nan i'ibba tu'un tatagun Apo Dios
an paddungnay punlalatyuy up'upda an ta"on unda matattagu,
3 ya paddungnay unyu punggunitan dida,
ya numbongwahyuy tungalda,
ya nuntadtadyu goh an umat hinan dotag an mihaang!

4 At wada ay di gutud hi pumpabadanganyun a'ap'apun Apo Dios
ya adina ahan dongdonglon nan luwaluyu
ti ipo"oynay angahnan da'yu an dumalat nan nun'appuhin ina'inatyu."

5 Ya waday hinapit Apo Dios an inalinay,
"Da'yun mumpunlangkak an propetan gun mamalbalih nan tatagu' ta omod unda mibahhaw
ti wa ay di mamangan ay da'yuh ma"aphod an ma'an ya alyonyuy,
Mawaday lenggop ay da'yu!
Mu wa ay ta adi da'yu panganon ya ente"ayun bumohol ay dida!

6 At hiyanan da'yun ma'aladyah an propeta ya magadyuh di apogpoganyu
an paddungnay mahelngan ayu,
at mapogpog nan paddungnay gunyu enapon
ti gunyu binalbaliyan nan tatagu' hinan gunyu impa'innilan dida.
7 At hanianyuy angahyu ti mabainan ayuh nan adi' pangipa'annungan hinan gunyu ibaag an ma'at hi udum di algaw
ti immannung an adi' tabolon nan ibagayu!"

8 Mu ha"in an hi Micah ya propetan niyo'odolan nan Na'abuniyanan an Lennawa,
at hiyanan waday abalina' an mangat hi nahamad,
ya hiyaat goh un way tulid'un mumpangibaag hinan nun'appuhin inat nan ibba tu'un holag Israel ya nan baholda.
9 At donglonyun a'ap'apumin holag Israel
an namahiw hinan nahamad an pangat ya namikuh nan makulug!
10 Manu ay gun ayu numpa'ammah a'abung hinan siudad ad Jerusalem
ti dumalat nan pimmatapatayanyu ya nan gunyu numbaholan
an hiyay nalmuwan di pihhu ya abalinanyu!
11 Ti da'yun huhuwis ya malagbuan ayuh un way ipanuhyu,
ya da'yun papadi ya gahin un way helduyu ya unyu itudtuduy Uldin,
ya da'yun propeta ya ibaagyuy ma'at hi udum di algaw hi un da'yu lagbuan.
Mu ta"on un umat hinay aatyun amin ya inaliyu damdamay,
"Edenol tu'un Apo Dios ti hiyaat un mi'id ah nappuhih ma'at ay ditu'u ti wagwadah Apo Dios ay ditu'u!"
12 At hiyanan da'yuy dumalat ya paddungnay ma'aladud Jerusalem an umat hinan payaw,
at mapa"id Jerusalem,
ya nan Timpluh nan nammagtun pundayawan ya mumbalin hi inalahan.*

4

Hay Pumpapto'an Apo Dios hi Udum di Algaw
*(Isa. 2:2-4)**

1 Ha"in an hi Micah ya inali' goh di,

§ **2:13** Itududay ma'at hinan Hinlibuy Tawon. * **3:12** Jer. 26:18. Mid mapto' ya gapu ta waday nangibaag hinan Alin hi Hezekiah eten verse an intudun Micah an ta"on hi un nabayag an natoy at hiyay dimmalat hinan nuntutuyuan nan i'Israel ay Apo Dios (Jer. 26:17-19; II Ki. 18:1-6; II Chron. 29:1-31:21). * **4:** Napapaddung ahan nan nitudo' hi Mic. 4:1-3 ya Isa. 2:2-4, ya mid mapto' ya hi Isaiah di nahhun an nuntudo', ya hiyay nangngalan Micah ta ituduna goh.

"Udum di algaw† ya nan duntug an awadan di Timplun Apo Dios
ya miyal'allan ata'nang ya un nan udum an aduntuduntug.
At do'olday tatagun malpuh nan abablubabluy an umuy hidi
an umatdah nan danum hi wangwang an umayuh.‡
2 Ya do'olday Hentil hinan abablubabluy an mangalih,
Umali ayu ta munti'id tu'un umuy hinan duntug Apu tu'uh nan Timpluna an Dios di holag Israel
ta ituduna nan pohdonah aton tu'u ta nan pohdonay unudon tu'u!
At immannung an heden algaw ya miwa'awa'at hi abablubabluy nan Hapit Apo Dios an mete"ad Jerusalem.§
3 Ya ipanuh Apo Dios an amin nan tataguh nan abablubabluy hinan adida pun'u'unnudan an ta"on hi un nan way abalinanan babluy unu nan adadagwin babluy.
At pumbohalda nan hanggapda ta iyammadah tadom di aladu,
ya inyammadah kumpay nan gayangda.
Ya mi'id mahkay di munggugubat hinan abablubabluy,
ya mi'id mahkay di mundadaan ay didah gubat.*
4 Ya an amin mahkay nan hinohha ya malenggopdah nan numpunhituwanda,
ya malmuy bungan nan greyp ya nan ayiw an fig an inhabalda.
Ya mi'id mahkay di mana'ta'atot ay dida ti hi Apo Dios an nidugah di abalinanay nanapit ete.
5 At an amin nan Hentil hinan nunlene'woh hitud Israel
ya wadiyononan nundayaw hinan dayawonda.
Mu ditu'un Hudyu ya hi Apo Dios di unudon tu'u ya dayawon tu'uh mi'id di pogpogna."

Hay Pumbangngadan nan Holag Israel hinan Babluyda

6 Ya inali' an hi Micah di,
"Hi Apo Dios ya inalinay,
Immannung an minolta' nan tatagu,
ya numpakak'u dida an ayda balud hinan udumnan babluy ta hidiy nunholholtapanda.
Mu magadyuh nan algaw an gutudnah† pangamunga' mahkay ay dida.
7 Ya danen na'angang an din napakak an nipiyuy hi udum an babluy
ya pumbalino' didah ma'abbi'ah an himpamabluy,
ya Ha"in an Dios di mumpapto' ay didad Jerusalem hi mi'id pogpogna.
8 At da'yun tatagud Jerusalem ya halimuna' da'yu
an umata' hinan mumpahtul hinan way pun'aduga',
ya pabangngado' din pumpapto'anyun babluy an ad Jerusalem an awada' an ali."

9 Mu alyo' goh di,
"Anaad ta pumkaw ayun kumila?
Undan mi'id di aliyu?
Ya undan nun'atoy din gun manugun ay da'yu
an umat ayuh nan babain dinumgoh di putunan muntungaw?
10 Umannung an awniat nunheglay holholtaponyun iJerusalem
ti umat ayu nongkay hinan babain nidugah di ha'it di putunan muntungaw!
Ti mahapul an makak ayu ta taynanyuh ten babluyyu ta matiliw ayun mipiyuy ad Babylon!‡
Mu ta"on ya hidiy pamaliwan Apo Dios ay da'yuh nan nappuhin aton nan buhulyu.§

11 Mu ad ugwan ya do'ol di buhul an Hentil hinan abablubabluy
an nunlalammung an mangubat ay da'yun alyonday,
Gubaton tu'ud Jerusalem ta mun'apa"i ya un tu'u mahkay alyon di awahyun iJerusalem!
12 Mu agguyda inilay ninomnom Apo Dios.
Ti umannung an amungona dida ta mamoltada
an umatdah nan paguy an miyuy hinan pun'elekan."

13 At inalin Apo Dios di,

† **4:1** Mipa'annung hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **4:1** Isa. 2:2. § **4:2** Isa. 2:3. * **4:3** Isa. 2:4. † **4:6** Mipa'annung mahkay hinan Hinlibuy Tawon. ‡ **4:10** Na'at hidin 586 B.C. § **4:10** Ente"an Apo Dios an namaliw hinan Hudyud Babylon hidin 538 B.C.

“Da'yun tatagud Jerusalem ya umuy ayu ta moltaonyu nan buhulyu!
Ya pumbalino' da'yuh ma'abbi'ah an umat hinan manilhig an animal
an paddungnay waday ha'gudyun gumo' ya u'ubyun gambang,
at paddungnay punggimu'yu nan Hentil hinan abablubabluy!”

At inali' an hi Micah ay da'yun iJerusalem di,
“Pun'alayun amin din nappuhin nun'aladan inadangyanda
ta idawatyun Apo Dios an mumpapto' hi an amin hitun luta.”

5

Nan Malpud Bethlehem an Nitulag hi Mumpapto'

1 Ya ha"in an hi Micah ya alyo' ay da'yun i'ibba' an iJerusalem
ta amungonyu nan tindaluyu ta mundadaan ayu
ti awniat li'ubon ditu'uh nan buhul,
at abakon ditu'u,
ya ta"on un nan ali tu'un mumpapto' hitud Israel ya nidugah di abainana.*

2 Ya inalin Apo Dios di,
“Ya ta"on hi un umat hinay ma'at hinan aliyun iBethlehem ad Ephrathah hi ad ugwan
mu awniat mipabagtuh nen babluy
ti hidiy alpuwan nan Alin Pento"un Dios an mumpapto' ad Israel an holag din alih penghana.”

3 Ya ha"in an Micah ya inali' goh di,
“Mu hi Apo Dios ya awniat iyokod ditu'un holag Israel hinan buhul tu'u ta engganah un mitungaw heden ali.
Ya hana ay mahkay an i'ibba tu'un inyuy di buhul hi udum an babluy ya umanamutda.

4 Ya Hiyay mangipapto' ya manalimun hinan tataguna
an umat hi pumpapto' di mumpahtul hi kalniluna,
mu hay alpuwan di abalinanan mumpapto' ya hi Apo Dios an Diosna.
Hiya goh di alpuwan di anahamad di pun'ap'apuwana,
at malenggopda mahkay
ti an amin nan tataguh nan abablubabluy ya e'gonanday anabagtun Apo Dios.
5 At immannung an Hiya mahkay di mangidat hi alenggopanda.”

Hay Ma'at hi Angunuhna

Ya inali' goh an hi Micah di,
“Wa ay ta gubaton ditu'uh nan i'Assyria† an pumpa"ida nan nun'ihamad an a'abung tu'u
ya inhangga tu'u nan mun'abi'ah an a'ap'apun mangipangulun ditu'u.
6 At abakon nan mun'abi'ah an tindalu tu'u dida
ta diday mihukat an mumpapto' hi ad Assyria,
ya ibaliw ditu'uh nan pangubatan nan i'Assyria ay ditu'u.

7 Ya nan na'angang an i'ibba tu'un holag Israel an niwa'at hinan abablubabluy an hakup di Hentil
ya umatdah nan dulnun nalpun Apo Dios,
ya umatda goh hinan apu' an udan an manebnah nan nitanom ya nan holo'.
Ya bo'on mahkay nan taguy pangiyokodanda ti hi Apo Dios.
8 At middumdah nan tataguh tun luta,
mu mun'abi'ahdan umatdah nan layon hinan inalahan.
Ya paddungnay diday imbabaluy di layon hinan awadan di do'ol an kalnilu
an namaag ya numpudugda dida,
ya numpatoyda ti mi'id di mangibaliw ay dida.‡
9 At umatdah na nan i'ibba tu'un holag Israel
an abakondan amin nan buhulda!”

---

* **5:1** Nan Alin hi Zedekiah di angunuh an alid Judah ti napogpog nan numpapto'anah din 586 B.C., ya binulaw nan iBabylon hiya (II Ki. 25:7). † **5:5** Hay kulugon nan udum ya hiya ya hi AntiKristun mangitnud hinan titindalunan mi'gubat hinan Hudyuh nan godwan di gutud nan Punligatan di Tatagu (Ezek. 38:1-39:29). ‡ **5:8** Hay ituduna nin ya nan anidugah an pangabakan nan Hudyuh nan titindalun AntiKristuh nan angunuh di Punligatan di Tatagu.

10 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Henen gutud ya ubaho' an amin nan kabayuyun puntakayanyun mi'gubat,
ya pumpa"i' goh nan kalesan punluganan yun mi'gubat.
11 Ya pumpa"i' nan babluyyu an ta"on un nan nun'ihamad di allupna,
12 ya ubaho' goh an amin nan mumpun'utung
ya nan mumbabbaag hi ma'ma'at hi udum di algaw.
13 Ya pumpa"i' nan pina'tanyun bulul ya nan batu
ta mapogpog di pundayawanyuh nan inyammayu,
14 ya ta"on un nan bululyu an hi Asherah.
Ya pumpa"i' nongkay goh nan babluyyu
15 ti nidugah di bungot'u,
at iballoh'uh an amin hinan tatagun agguy nangunud ay Ha"in.”

6

Nan Ipabahol Apo Dios ad Israel hi Kulti

Hay Mun'ihtiguh Kulti
1 Ya ha"in an hi Micah ya inali' di,
“Donglon tu'u nan ipabahol Apo Dios ay ditu'un holag Israel ti inalinay,
Mundadaan ayun holag Israel ta ipa'innilayuy pambalyun Ha"in hi kulti
ta paddungnay ihtiguan nan aduntuduntug ya nan dudunduntug nan alyonyu.
2 At da'yun aduntuduntug ya donglonyu nan ipabahol'un Dios hinan holag Israel,
ya middum ayun nipabunan tun lutan adi mapogpog* ti idiklamu' nan tatagu'.”

Hi Apo Dios di Mahhun an Humapit hi Kulti
3 Ya inalin Apo Dios di,
“Mahhuna' an humapit hi kulti, ya alyo' di,
Da'yun tatagu', ngadan di inat'uh nappuhin da'yu?
Undan pinaligat'u da'yu?
Agayu ta tabolona'!
4 Ha"in di nangekak ay da'yud Egypt,
ya binaliwa' da'yuh din nahbutanyuh di.
Ya la'tot ya hennag'u da Moses ay Aaron, ya hi Miriam goh ta impangulu da'yu.
5 Da'yun tatagu' ya nomnomonyu din aat di ninomnom Balak an alid Moab hi atonan da'yu
ya nan nambal Balaam an hina' Beor.†
Ya nomnomonyu goh din na'na'at hinan dalan an nete"ah nan siudad ad Shittim‡ ta engganad Gilgal§
ta innilaonyuy aat di nahamad an inat'un Dios an namaliw ay da'yu!”*

Nan i'Israel di Mehnod an Humapit hi Kulti
6 Ya nan holag Israel di mehnod an humapit hi kulti,
ya inalidan Apo Dios di,
“Hay e'nongmi mah ay He"an wad abuniyan hinan umuymi pundayawan ay He"a?
Mabalin nin an hay uyaw an bakan ohay tawonay idatmih Onong an Moghob?
7 Mu undan nin umamlong'ah unmi idat an e'nong di linibuh nan buta'al an kalnilu
ya nan do'ol an lanan olibo an umat hinan do'do"ol an wangwang?
Ya umamlong'a mah hi unmi e'nong nan pangpangullun imbaluymi ta way a'aliwan di baholmi?”†

Hi Micah di Mehnod an Humapit hi Kulti
8 Ya ha"in an hi Micah di miyatlun humapit hi kulti,
ya tabolo' nan i'ibba' an holag Israel an alyo' di,
“Da'yu ya adi ahan umat hinay panapityu
ti hi Apo Dios ya impa'innilanan ditu'un tatagu nan ma"aphod hi aton tu'u!

---

* **6:2** Manu ay nan aduntuduntug, ya nan dudunduntug, ya nan nipabunan tun luta di tulun ma"aphod an kalahin di ihtiguh nan diklamun Apo Dios hinan Hudyu ti (1) nabayag di aatdan hinohha, ya (2) adida mapogpog, ya (3) adida goh munlangkak, ya (4) paddungnay dengngolda din ni'tulagan Apo Dios hinan Hudyuh din penghana ti i"ihnadan hinohha an agguyda nalumluman. † **6:5** Num. 22:1-24:25. ‡ **6:5** Josh. 3:1. § **6:5** Josh. 4:19. * **6:5** Hay umipanoh'an inat Apo Dios eden timpu ya impadinongna nan danum an wah nan Wangwang an Jordan ta way inat nan Hudyun bimmad'ang an immuy ad Canaan. † **6:7** Inaliwan nan holag Israel nan Uldin Moses ti bagin Apo Dios nan pangpangullun linala'i (Ex. 13:1-16; Num. 18:14-19), ya paniaw nan inat nan udumnan didan nange'nong hi pangpangullun lala'in Hiya (Deut. 12:29-31; II Ki. 3:27).

Ya umat hituy pohdonah aton tu'u:
Mahapul an nan makulug di aton tu'u,
ya mahapul an minaynayun di pamhod tu'un Apo Dios ya hinan tatagu,
ya mahapul an impa'ampa tu'uy odol tu'u ta nan pohdon Apo Dios di aton tu'u!"

Hi Apo Dios di Mehnod an Humapit hi Kulti

9 Ya hi Apo Dios di mehnod an humapit hi kulti ta ituluynan idiklamu nan tatagunan alyonay,
"Da'yun tatagud Jerusalem ya donglona' hi un ayu nanomnoman
ti honogo' ay da'yu nan i'Assyria ta diday manuplit ay da'yu,‡
at ihamadyu ta Ha"in di ita'otyu!
10 Mu un'u dan aliwan nan nangatyun tatagu'
an hay nalpuh nan kinulukyu
ya nan nibahhaw an kiluanyuy immadangyananyu?
11 Ti undan aliwa' di bahol nan tagun mungkumildun
mangusal hinan adi makulug an halub ya nan kiluan?
12 Ya mabubungot goh udot nan adadangyan ay da'yu,
ya an amin ayun iJerusalem ya impa'enghayun munlayah!
13 At hiyanan ad ugwan ya ete"a' an mummoltan da'yu
ta mun'a'ubah ayu an dumalat nan baholyu!
14 Ya ta"on hi un ayu mangamangan mu adi ayu mabmabhug,
at huminahinaang ayu damdama.
Ya ta"on hi un way italeponyu mu mi'id an ma'u"ubah damdama
ti nan italeponyu ya hiyay hamhamon nan umalin mi'gubat ay da'yu!
15 Ya muntanom ayu ay mu bo'on da'yuy mangngal hi bungana,
ya mumpugah ayu ay hinan olibo mu bo'on da'yuy mangusal hinan lana,
ya mun'iwa' ayu ay hi greyp mu bo'on da'yuy manginum.
16 Ya manu ay ma'at hana ti inyunnudyuh din na"appuhin ugalin din Alin hi Omri,§
ya nan imbaluyna an din Alin hi Ahab,* ya din tutulangna goh.†
At hiyanan moltao' da'yu ta mabainan ayu an hinhannulon da'yu,
ya ngohoyon da'yun amin hinan tatagu."

7

Hi Micah di Mehnod an Humapit hi Kulti

1 Ya ha"in an hi Micah ya ipidwa' goh an humapit hi kulti an alyo' di,
"Do'ol di umipalungdaya ahan ay ha"in!
Ti umata' hinan huminahinaang an tagun umuy mannig hi na'angang an bungan di a'ayiw ya greyp,
mu mi'id di inah'upa' ti na'amin an nun'apugah nan pa'appohdo' an bungan di greyp ya figs!
2 Ti mi'id ah ohan da'yun tataguh ma'ah'upa' hi makulug di pangatnah nan babluy,
ya mi'id ah nahamad hi mangunud ay Apo Dios!
Ti an amin ayun tatagu ya mumpumbota' ayun munhood hi patayonyu,
ya ta"on un didan himpamabluy ya mumpipinnatoyda!
3 Ya nala'eng ayun mangat hi agaga"ihaw ti mundehhan nan ngamayyun mangat hi nappuhi!
Ya da'yun u'upihyal ya huhuwis ya mumpabayad ayuh nan pangatanyuh agaga"ihaw,
ya da'yun adadangyan ya mandalonyuy tatagun mangat hi pohpohdonyun ma'at,
ya an amin ayu ya mumbabaddangan ayun mumplanun mangat hi agaga"ihaw!
4 Mu ta"on un waday mibilang ay da'yuh maphod ya umatda damdamah nan hubit.
At umannung an magadyuh an madatngan nan algaw hi pummoltaan Apo Dios ay da'yu,
at ad ugwan ya mid poto' di punnomnomanyu!
5 Ya adiyu goh kulugon nan heneggonyu,

---

‡ **6:9** Hay ituduna ya ipalayaw nan i'Assyria nan Hudyu ta himbutda, ya na'at hidin 722 B.C. § **6:16** Hay nun'alianad Israel ya hidin 885-874 B.C. (I Ki. 16:21-28). * **6:16** Hay nun'alianad Israel ya hidin 874-853 B.C. (I Ki. 16:29-22:40). Ya da Omri ay Ahab ya do'do'ol di numbaholandan duwan ali ya un din nun'ahhun an a'alid Israel. † **6:16** Nan ahawan Ahab an nan Queen an hi Jezebel di ohan tulangna, ya na"appuhi hiya ti hiyay nangedlod an nangitudtuduh nan i'Israel hi atondan mundayaw ay Ba'al. Ya waday ohan imbaluydan nun'alid Israel an hi Ahaziah (unu hi Joram; 852-841 B.C. di nun'alianad Israel), ya nappuhi goh hiya (I Ki. 22:51-53; II Ki. 3:1-3).

ya adi ayu mundenol hinan nahamad an ligwayu!
Ya ta"on goh hinan ahawayu ya mid mapto' ya mibahhaw di hapitonan da'yu!
6 Ya nan lala'in imbaluy ya mi'id pange'gonan amana,
ya umat goh hinan babain imbaluy an boholonah inana!
Ya nan babain na'apu ya boholona nan babain ommod ahawana,
at hay buhulyu ya hanan tutulangyu!
7 Mu ha"in ya hi Apo Dios di pange'koda',
ya Hiyay hahalimido' hi mamaliw ay ha"in!
Ya kulugo' an hi Apo Dios an dayawo' ya donglonay luwalu'."

Nan Tatagun Apo Dios di Mehnod an Humapit hi Kulti

8 Ya nan tatagun Apo Dios ya ipidwadan humapit hi kulti an alyonday,*
"Da'yun buhul† ya adi da'mi abatlan
ti ta"on hi paddungnay nun'atu"in ami mu kulugonmin bumangon ami damdama,
ya ta"on hi paddungnay nahelngan ami mu kulugonmin hi Apo Dios di mangipa-
patal ay da'mi.
9 Immannung an numbahol amin Apo Dios,
at ta"on un nidugah di bimmungtanan da'mi ya abulutonmi ti awahmi.
Mu hitun umangunuh at baliwan da'mi ta nahamad di ma'at ay da'mi,
ya immannung an nan ipaligligatanmi ya mumbalin hi lenggop,
at tigonmi nan anahamad di pamaliwanan da'mi.
10 At da'yun buhulmi ya innilaonyuh awni nan abaliwanmi,
at nidugah di bumainanyuh nan ina'inatyu,
ya hinapihapityu ti inaliyuy,
Undan tuwali baliwan da'yuh nan Diosyu?
Mu tigonmih awni an da'yuy ma'abak ti mun'amolta ayu
an umat ayuh nan tatagun mun'igatin hinan kalata!"

Hi Micah di Mehnod an Humapit hi Kulti

11 Ya ha"in an hi Micah ya ipitlu' an humapit ti waday ipa'innila' an alyo' di,
"Da'yun i'ibba an holag Israel ya magadyuh nan gutud di ipaphodan nan babluy
tu'u,
ya mipahlig nan igad ta umambilog nan lutan hakupon tu'u.
12 Ya henen gutud ya umalida nan malpud Assyria,
ya hinan numbino'ob'on an siudad ad Egypt,
ya hinan abablubabluy an neheggon hinan Wangwang an Euphrates,
ya hinan udumnan adadagwin babluy an malauhan di baybay,
ya hinan abulubuludna.
13 Mu hay mahhun an ma'at ya un mabalin an ma'at hana
ya mun'atawan nan abablubabluy an nunhituwan tu'u
an dumalat nan baholyun i'ibba' an numpunhituh tu."

14 Ya mi'hapita' ay Apo Dios hi kulti an alyo' di,
"Apu, halimunan ni' anhan da'min pento'mun tatagum ta mihakup amin He"a,
at iyabulutmu ni' ta umuy ami munhituh nan lutan ma"almuy mihabal hi ad Bashan
ya ad Gilead
an umat hidin inatdah din nadnoy!"

Hi Apo Dios di Mehnod an Humapit hi Kulti

15 Ya tobolona' ay Apo Dios an alyonay,
"Umat hidin nangekaka' hidin o'ommodyud Egypt di ato' an mamadang ay da'yuh
nan pangata' ay da'yuh nan do'ol an umipanoh'a."

Hi Micah di Miyangunuh an Humapit hi Kulti

16 Ya ha"in tuwali an hi Micah di miyangunuh an humapit an alyo' di,
"Nan Hentil ya wa ay ta tigonda hanan ma'at at mabainanda,
ya madismayada,
at ma'etotda an adida humapit,
ya adi dumngol di ingada.
17 Ya mumpullu'bubdah nan hupu' an umatdah nan ulog,

* **7:8** Hinan verses 8-10 ya paddungnay muntutuyun Apo Dios nan tataguna ti abulutonday pumbaholanda ya nan amoltaandah awni an dumalat nan anappuhida. † **7:8** Nan buhul di Hudyud Israel ya nan i'Assyria an immuy hidin 722 B.C., ya nan buhul di Hudyud Judah ya nan iBablyon an immuy hidin 586 B.C.

ya umatda goh hinan ahi'ad'addapan hinan luta,
ya ahida wowogwog hinan numpunhituwandah ta'otda.
Ya manu ay atonda ti nidugah di tuma'tandan Apo Dios an Dios tu'u,
ya tuma'otda goh ay da'yu."

18 At inali' ay Apo Dios di,
"Ngadan nen tagun umat ay He"a‡ an mangaliw hi bahol nan na'angang an tatagum?
Mi'id! He"a ya nidugah di pamhodmun da'mi!
19 Ya gunmu ipattig di pamhodmun da'mi
ti paddungnay pun'igatinmu nan baholmi,
ya intapalmuh nan baybay ta munlonong!
20 Ya inilami goh an ipattigmuy nahamad an pamhodmu
ya homo'mun da'min tatagum
ta mipa'annung din hinapitmuh din hi apumin da Abraham ay Jacob."§

‡ **7:18** Hete ya hanul Micah ti imbaagnay ngadana tuwali an *Micah* ti hay pohdonan ibaga ya *ngadan nen tagun umat ay Apo Dios?* (bahaom nan footnote di Mic. 1:1 ta innilaom di aatna). Ya ta"on un adi umipakiki nan hanulnan ditu'u mu hanul di Hudyu damdama. § **7:20** Hay intulag Apo Dios ay dida ya ta dumo'do'ol di holagda an umatdah nan uyap di hupu' ya panag an wah tun luta (Gen. 17:5; 28:14).

Nahum

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Nahum.

Hay Nangitud'an Nahum eten Liblu: nan iNineveh (unu nan i'Assyria). Mu nuntudtuduh Nahum hi mensahenad Judah an bo'on hi ad Nineveh an kapitulyud Assyria. Mid mapto' ya dengngol nan nahnag an ma'alih ambassador an nalpud Assyria an nunhitud Jerusalem nan mensahena, at impiyuynah nan babluyna ta donglon nan alin nannag ay dida.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: umal'alu'.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 664 B.C. hi engganah 612 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay aton Apo Dios an mummoltah nan tatagud Nineveh hidid Assyria.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan MUMMOLTAH ad Nineveh (1:1—2:2)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya umamoh (1:1-2)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya iballohna (1:2)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya adina punnaudon an bumungot (1:3)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya nidugah di abalinana (1:3-5)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya bumungot (1:6)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya maphod (1:7)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya bumadang (1:7)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya ma'ma'ullay (1:7-11)
- Hay aat ten mummoltan hi Apo Dios ya bumaliw (1:12—2:2)

Hay aat nan MOLTAN di iNineveh (2:3—3:19)
- Hay aatna ya abakon Apo Dios dida (2:3-13)
- Hay aatna ya bainon Apo Dios dida (3:1-19).

1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios hi umatan ad Nineveh* an paddungnay nipa'enap ay
ha"in an hi Nahum† an propetan i'Elkosh.‡

Hay Bimmungtan Apo Dios hinan iNineveh

2 Ya alyo' di,
“Hi Apo Dios ya mabungot
an adina pohdon an waday udum hi dios an madayaw an anggay Hiya.
Moltaona nan bumuhul ay Hiya ta iballohna an pumpa"i dida.
3 Hi Apo Dios ya adi mabanbannungot,
ya nidugah di abalinana,
mu adina iyulay ti mahapul an moltaona nan nun'abaholan.
Nan abalinana ya umat hinan puo',
ya nan bunut ya umat hinan hupu' an ipa'ahu' di hu'inah un dumalan.
4 Ya mandalona ay ta mamaganan an amin nan baybay ya nan ginnaw ya immannung an
ma'at,
at mun'alangu nan holo' hinan pahtuh ad Bashan ya ad Carmel,
ya umat goh hinan habhabung hinan inalahan ad Lebanon.
5 Ya Hiya goh di mangipa'alyog ta mun'a'ubah nan aduntuduntug,
at nan tataguh nan ablublubabluy ya nidugah di tuma'tandan Apo Dios.
6 At undan way melwang hi un bumungot hi Apo Dios
ti nan bungotna ya ay mundalang an apuy an punggimu'na nan batu ta mumbalin
hi dapul!

7 Manu ay ti maphod hi Apo Dios an Hiyay ihi'ugan nan mangedenol ay Hiya,
ya badangana didah nan punligatanda.
8 Mu ta"on hi un umat hina mu nidugah di atonan mamogpog hinan binuhulnan iNineveh

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya an amin nan babluy ad Assyria, mu manu ay *Nineveh* di nabugwa ti hiyay kapitulyuda.

† **1:1** Hay pohdon ten ngadana an ibaga ya *umal'alu'*. Ya gapu ta hay teman ten liblu ya nan a'abakan nan Pumpapto'an nan i'Assyria at hiyah ne mangal'alu' hinan Hudyu ti mi'buhulda. Hay gutud din nunhulbianan Apo Dios nin ya hidin 663-612 B.C. (Ya nan ngadan *Nahum* ya neheggon hinan ngadan *Nehemiah* an hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di umal'alu'*.)

‡ **1:1** Agguy tu'u inilad ugwan di awadan ten babluy.

an umat hi apa"ian nan mahe'nob an lobong.§

9 At din numplanuh nappuhi ay Apo Dios ya namengpenghan di namogpogan Apo Dios ay dida,
at mi'id di nangipidwaanda.*
10 Ti didan iNineveh ya nun'abutongda,
at umatdah nan nalangun ayiw an na'amung ta ma'apuyan
11 ti din ohan ap'apud Nineveh di numplanuh nan nun'appuhin Apo Dios.†

12 Hi Apo Dios ya hiyah te alyonah nan tatagud Judah an inalinay,
Ta"on hi un do'ol ahan di middum an bumadang hinan iNineveh,
ya ta"on hi un nidugah di amabi'ahda mu ma'abakda,
ya mun'a'ubahda ta pamalloh'uh nan nidugah an inatdan da'yu.
Ya manu ti inyabulut'u an ipaligligat da'yun tatagu',
mu adi' mahkay ipidpidwan aton.
13 Ya paddungnay pumpogtang'u nan imbangkelengdan da'yu
ta mapogpog nan punholholtapanyu."

14 Ya wada goh di alyon Apo Dios hinan i'Nineveh an alyonay,
"Mapogpog di imbabaluyyu ta mi'id di mamunat ay da'yu.
Ya paddungnay Ha"in mangidadaan hi ilubu'anyu ti nidugah nan anappuhiyu,
at hiyanan ubaho' da'yu,‡
ya pumpa"i' goh an amin nan inyammayun bulul an dayawonyun wah nan ihinanda."

15 Ya wada goh di hapiton Apo Dios hinan iJudah an alyonay,
"Waday tigonyun umalin e'wanah nan buludnan mangibaag hinan maphod an ulgud hi alenggopanyu
ti mapogpog mahkay din buhulyu.§
At mahapul an ipa'annungyu mahkay din inaliyun e'nongyuh
un mapogpog nan iNineveh an mangipaligligat ay da'yu.
Ya mabalin goh an mumbehta ayuh nan Timplu,
at mid mahkay mangipawan da'yu."

2

Hay Apogpogan nan iNineveh
1 Ya ha"in an hi Nahum ya inali' goh di,
"Da'yun iNineveh ya mundadaan ayun mi'gubat ti na'uyda nan mangubat ay da'yu!*
At mumpumbota' ayun amin hinan kalata ta hodonyuy umali,
ya guwalyaanyu nan allupyu!

2 Ti hi Apo Dios ya ipabangngadnay a'e'gonan ad Judah ta umat hinan amaphod di Israel hidin hopapna
ti ad ugwan ya pina"iyuh din nunggugubatanyu,
at ninganuy an numbalin hi mapulun an ay adi mababluyan.

3 Hanan buhulyun iNineveh ya ahibobollah di hapiawda,
ya umat goh hinan lubungda.†

---

§ **1:8** Hidin nuntudtuduwan Jonah ad Nineveh hidin 763 B.C. ya inaliwan Apo Dios din ninomnomnan pama"ianah di, mu unat goh naluh di 151 an tawon ta nadatngan din 612 B.C. ya unna mahkay moltaon dida. * **1:9** Namengpenghan ya anggay di nangabakan nan i'Assyria hinan Hudyu ti na'at hidin 722 B.C. hidin nangilayawandah nan i'Israel hinan babluyda. Mu ta"on un immuy da Alin hi Sennacherib (705-681 B.C.) ad Judah hidin 701 B.C. hidin nun'alian nan Alin hi Hezekiah (715-686 B.C.) mu agguyda inabak dida, at mattig an agguy impidwan nan i'Assyria (II Ki. 18:13-19:37; Isa. 36:1-37:38). † **1:11** Mid mapto' ya nan Alin hi Ashurbanipal (669-627 B.C.) ti impa'ampan nan Alin hi Manasseh (697-642 B.C.) an alid Judah hiya ti napilitan an midat ay hiyay buwit (II Chron. 33:11-13). ‡ **1:14** Inusal Apo Dios nan titindalun di iBabylon an impapto' din Alin hi Nabopolassar (626-605 B.C.), ya nan iMedia an impapto' Cyaxares, ya nan atata'ot an tribon ma'alih Scythians ta ubahona nan i'Assyria. § **1:15** Rom. 10:15. Nan maphod an ulgud hi alenggopan nan iJudah hidin amatagun Nahum ya nan a'abakan nan i'Assyria hi awnih 612 B.C. Mu nob'on nan maphod an ulgud hi alenggopan nan tataguh gutud di New Testament an intudun Apostoles Paul ya nan Maphod an Ulgud Jesu Kristu ti hiyah ne nan pi'taguan hi munnanannong. * **2:1** Bahaom nan footnote di Nah. 1:14 ta innilaom di ngadanda. † **2:3** Manu ay mumbobollahda ti na"apnuy dalan di tagun nitapal.

Ya malita' an omela'elat nan gumo' an kalesadan punluganan di mi'gubat,
ya gunda eyela'elat goh din pahulda.
4 Ya mumpupuddug nan kalesadah nan kalata an omela'elat nongkay
an umat hinan dilag ya nan ilat.

5 At nun'ayagan din alid Nineveh nan u'upihyalna,
mu nun'ihubagday udum ti nunnaudondan immuy hinan allup ta mun'ammadah pananggada.‡
6 Mu naladawda ti nan pantaw hi appit hi wangwang ya nibughul,§
at numpangahigupda din buhulda.
At pina"ida din palasyu.
7 Ya niyuldin an miyuy nan iNineveh hinan udum an babluy ta mibaluddah di,
at hiyanan din tatagalan binabai ya nun'ug'ugday boga'da,
ya ma'angngugngugda an umat hi alin di balug.
8 At ad Nineveh ya umat hinan muntudun tangkin gun matdu' di danum hi nittu
ti numpangalayaw din bimmabluy.
Mu waday nun'ali an inalinay,
Adi ayu lumayaw!
Mu adida dongdonglon an undaat goh gun ipadeh.
9 Ya muntu'u' goh din titindalun nan buhul an inaliday,
Adangyan heten babluy an do'ol di silver ya balitu',
at punhamham tu'un amin!
10 At pimmuhid Nineveh ti mi'id mahkay din inadangyana,*
at hiyanan din tatagu ya wumogwogda,
ya numpanga'uphatdah ta'otda.

11 Daad mahkay din babluyda
an nipaddung hinan layon an ta'tan din tataguh nan abablubaluy?
12 Ti hidin hopapna ya umat hinan atata'ot an layon
an wada ay di dapoponah nan animal ya pinatoyna,
ya numbetadyana ta ipihdanah nan imbaluyna ya nan i'ibbana.
Ti manu ay ya do'ol din impibaludda an nalpuh nan udumnan babluy,
ya pinnuda goh nan babluydah din nahamham an gina'un nan udumnan tatagu.

13 Mu hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya alyonan da'yun iNineveh di,
Ha"in di buhulyu!
At punggohob'u nan kalesayun punluganan di mi'gubat,
ya numpatoy'u nan ungungan linala'in imbabaluyyuh nan way gubat!
Ya ta"on un din hinamhamyuh nan abablubabluy an ginubatyu ya ubaho',
ya mapogpog mahkay nan abalinanyu ti adi da'yu unudon hinan tatagu!”

3

Hay Amoltaan nan iNineveh
1 Ya ha"in an hi Nahum ya alyo' goh di,
“Mahmo' nan tatagud Nineveh an pumatopatoy ya ma'allayah
ti awniat pumpoloh nan udum an tataguy inadangyanyu!
2 Ya mahmo' ayu goh ti awniat waday donglonyuh humanupek,
ya nan ahikakaludukud an kalesan punluganan di mi'gubat ya nan gumanitu' an kabayu
an didanay umalin mangubat ay da'yu!
3 Ya mungwilit nan numpuntakay hinan kabayu,
ya umanelat nan hanggapda ya nan pahulda,

‡ **2:5** Nan iNineveh ya inyammaday damunan ala' an nele'woh hinan siudadda, ya 150 an umpiy inambilogna. Ya nan allup ad Nineveh ya waday himpulu ta leman ongol an pantawna, ya himpulu ta tuluy kilomitlu di lukud ten allup. Ya nan ni'gubat hinan iNineveh ya pinnudah nahhun nan ala' ta mapnu ya unda meheggon hinan allup. § **2:6** Waday ohan nuntudo' hi historyn di i'Assyria, ya intudo'nah nan libluna an *Babylonian Chronicles* an impa'aan nan buhulda nan numbino'ob'on an ongol an batu an nanawan hi danum hinan Wangwang an Khoser ya Wangwang an Tigris an mumpa'uy hinan siudad ad Nineveh ta napa"i nan allupna, at hiya anuy nange'wan nan buhulda. * **2:10** Nitudo' hinan *Babylonian Chronicles* an hidin na'abakan ad Nineveh ya hinamham nan buhuldah di do'ol ahan an gina'uh di.

at do'olda ahan di mun'a'atoy an mun'ahalibdudan nan tatagun maluh!*
4 Ya manu ay ma'at hanah nan iNineveh ti nipaddungdah nan puta an do'ol di balbaliyana.
Umat hinay inat nan iNineveh ti do'ol di tataguh udum an babluy an binal-baliyanda
ta niddumdan dida an ni'dayaw hinan bululda.

5 At hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya alyonan da'yuy,
Ha"in ya numbalina' hi buhulyu an iNineveh,
at moltao' da'yu.
Paddungnay pumbolado' da'yu ta panigtitigan da'yuh nan tataguh nan ablubabluy ta mabainan ayu.†
6 Pumbalino' da'yuh na'allugit an paddungnay pumpekla'a' da'yuh nan lugit
ta panigtigan da'yuh nan tatagu.
7 At an amin di mannig enen babluy ya pahiwonda an alyonday,
Ninganuy mahkay nan iNineveh!
At hiya dan un way mammo' ay dida?"

8 Ya ha"in an hi Nahum ya alyo' di,
"Da'yun iNineveh ya unyu dan alyon hi un da'yuy on'onaynan malenggop
ya un nan tatagud Thebes‡ an ohan siudad ad Egypt?
Hay baliwda ya nan Wangwang an Nile an paddungnay hiyay allupda.
9 Ya hinakupna goh ad Ethiopia§ ta middum ad Egypt,
at nidugah di abalinana,
ya nan tatagud Put* ya ad Libya di bumadang ay dida.
10 Mu hinakup di udum an babluy ad Thebes,
at niwa'at din tataguh nan udum an babluy, ya nun'ibaludda dida.
Ya nun'iyuy din buhulda nan ung'ungungngah nan akalakalata, ya numpatoyda.
Ya numbangkilinganda din a'ap'apud Thebes,†
ya imbibinnutday mangngal ay dida.

11 Umat hitu goh damdamay ma'at ay da'yun iNineveh an waday umalin mangubat ay da'yu,
at mid poto' di punnomnomanyu an paddungnay un ayu nabutong
ti ta"on un ayu mipo"oy mu adi ayu damdama mabaliwan!
12 Ya ta"on un din nun'ihamad an ihanianyu ya mun'apa"i
an umatdah nan ayiw an ma'alih fig an wa ay ta nalum di bungana ya un pun'iwogot ya nun'a'agah.
13 Ya nan tindaluyu ya mid ologda an ayda binabai an agguyda immenghan mananggah nan buhulyu!
Ya mun'apa"i nan pantaw,
at nalakah humgopan nan buhulyu ti noghob.‡

14 At agayu akkay tuwali ta idadaanyuy do'ol hi danum ta way inumonyuh nan pangu-batandan da'yu!
Ya ihamadyu nan ihanianyu,
ya pilingonyu nan uklit ta way iyammayuh nan napa"in allupyu!
15 Mu ta"on hi ngadan di atonyun mundadaan ya ta"on hi un atnay ado'olyu
ya mun'atoy ayuh gubat unu apuy§ damdama ta ma'ubah ayu,
at da'yuy umat hinan nitanom an ma'ubah ti pun'a'an di dudun.

---

* **3:3** Hay inting'in nan Alin hi Shalmaneser III (859-824 B.C.) ya tinu"utu"ulna nan do'ol an ulun di nun'aputulan an tatagun tiniliwna ta umatdah nan ata'nang an binattu, ya impihinanah luwal di siudad di buhulna ta pa'atiggonda. Ya nan udum an a'alid Assyria ya nundidittumonday odol di nun'a'atoy hinan pantaw di allup di buhulda ta umatdah nan mitungu an mibantag hi gettaw di abung. † **3:5** Hay ugalin nan nangabak hidin penghana an ta"on un malgom an nasyon di awadanda ya pumboladonday nun'atiliw ta mabainandah nan dalan an miyuy hi adagwin babluy. Ya gapu ta umat hinay inat nan i'Assyria at hiyah ne goh di aton Apo Dios ay dida. ‡ **3:8** Hiyay kapitulyuh nan ohan lugal ad Egypt, ya inabak nan i'Assyria heten siudad hidin 663 B.C. § **3:9** Unu ad Cush. * **3:9** Mid mapto' ya ad Somalia. † **3:10** Hay impitudo' nan Alin hi Ashurbanipal (669-627 B.C.) hi aat nan ohan a'ap'apun tiniliwna ya inalinay, "Impibuung'uh bagangna nan bangkeleng di ahu, ya impa'unig'u hiyah it'ittang an abung di ahu ta hiyay ihinana, ya henen ihinana ya impipatang'uh nan pantaw di allupdah appit hi buhu'an di algaw ta tigon nan maluh." ‡ **3:13** Inah'upandad ugwan nan napa"i an siudad ad Nineveh, ya mattig an un noghob. § **3:15** Nan angunuh an alid Nineveh an nan Alin hi Sin-Shar-Ishkun ya noghob hinan palasyuna.

16 Manu ti umatdah ado'ol di bittuan di adadangyan hitun babluyyu,
mu taynan da'yu an umatda goh hinan dudun an pun'a'andan amin di nitanom ya unda taynan.
17 Ya manuman ti do'ol nan a'ap'apuyu
an umatdah nan dudun an wa ay ta lawang ya ma'a'amungda.
Mu wa ay ta pinumtang ya numpangalayawdan amin
an mid poto' di numpangayanda.*

18 At he"an alid Assyria,† wa ay ta ma'at hatu ya mi'id mahkay din u'upihyalmu,
at nan tatagu ya nun'iwa'atdah nan aduntuduntug ti mi'id ah mangipapto' ay dida.
19 At da'yun i'Assyria ya paddungnay mun'ahugatan ayu,
ya adi ma'agahan an hiyay iyatoyyu.‡
At nan mangngol hinan ma'ma'at ay da'yu ya umamlongda
ti dumalat nan nidugah an pangipaligligatanyun dida.”

* **3:17** Hidin nalpahan di napa"ian ad Nineveh hidin 612 B.C. ya mid nanginnilah awadana ti nagab'unan hi panag, mu na'ah'upan mahkay hidin 1845 A.D. † **3:18** Unu nan Alin hi Sin-Shar-Ishkun. ‡ **3:19** Nan do'ol an nun'apa"in siudad hidin penghana ya palpaliwan ya impaphodda goh ta ninaynayun. Mu mid ah nangipadah an nangipaphod hinan siudad ad Nineveh, hiyaat un nagab'unan hi panag.

Habakkuk

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Habakkuk.
Hay Nangitud'an Habakkuk eten Liblu: nan Hudyud Judah.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: ngadan di ohan kalahin di nitanom hi galden.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 605 B.C. nin.
Hay Teman ten Liblu: hay aligatan tu'un mangulug ay Apo Dios hi un way nidugah an problema tu'u.
Hay Outline ten Liblu:
Hay NUNLILIAN Habakkuk ay Apo Dios (1:1—2:20)
Manu ay nunlilih Habakkuk ti agguy impawan Apo Dios nan nappuhi (1:1-11)
Manu ay nunlilih Habakkuk ti inabulut Apo Dios nan pangabakan nan iBabylon hinan Hudyu (1:12—2:20)
Hay NANGEHDOLAN Habakkuk ay Apo Dios (3:1-19)
Manu ay enehdol Habakkuk hi Apo Dios an ta"on hi un way nidugah an problemana ti dimmalat nan abalinan Apo Dios (3:1-16)
Manu ay enehdol Habakkuk hi Apo Dios an ta"on hi un way nidugah an problemana ti dimmalat nan anabagtun Apo Dios (3:17-19).

1 Hiyah te impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Habakkuk* an propeta.

Hay Hopap di Nunlilian Habakkuk ay Apo Dios
2 Ya inali' di,
"O Apo Dios, anaad ahan ta uya'a ya adi da'mi badangan?
Ti ta"on ahan un'u ikiyol an mangali an nunheglay ato'atondan da'mi mu adi dami ahan baliwan?
Ehwang ni' da'mi ta adi ami mapatoy!
3 Anaad anhan ta iyabulutmun titiggo' hatun nun'appuhin ma'ma'at ta omod unda agogohgoh nan tatagu?
Ya bo'on hana ya anggay di titiggo' hi ma'ma'at ti bumahibahda goh,
ya numpapattoy di udumnah nan tatagu,
at hiyanan munhahannuda ya mumbobohholda!
4 At un mah mi'id di hulbin nan Uldin an adi ma'unud
ti nan maphod an pamanuh ya adi mipa'annung?
Ti paddungay inipit nan nun'appuhiy pangatdan tatagu nan makulug di pangatda,
at hiyanan hunnionda nan maphod an pamanuh!"

Nan Nambal Apo Dios
5 Ya tembal Apo Dios an inalinan ha"in di,
"Tigonyu adya hanan abablubabluy hinan nunlene'woh hinan wadanyu,
at manoh'a ayun mannig hinan ato' hi ad ugwan an ataguyu!
Ya henen ato' ya ta"on unda ipa'innilan da'yu ya adiyu damdama kulugon.†
6 Mu Ha"in ya pundadaano' nan iBabylon‡
ta pumbalino' an nidugah di abalinandan mangabak an amin hinan abablubabluy.
Dida ya mun'abungotda,
ya mid ogondan manakup an amin hinan babluy an bo'on lutada.
7 Ya dumalat di amabungotda at hiyanan nidugah an ta'tan nan tatagu dida,
ya nidugah an mumpahiyada ti an amin nan pohdonda ya hiyay ma'unud.
8 Ya nan kabayuda ya mabi'bi'ah ya un nan lepard,§
ya nidugah goh an atata'otda ya un nan wolves an ayda ahuh inalahan hinan mahdom.
Ya nan numpungkabayu ya malpuh nan adagwin babluy,

---

* **1:1** Heten ngadan ya bo'on hapit di Hudyu ti hapit di iBabylon, ya hiyah ne ngadan di ohan kalahin di nitanom hi galden. Ya hidin amataguna ya agguy ni' inabak nan iBabylon nan iJudah, at hay nunhulbianan Apo Dios nin ya hidin 610-597 B.C. † **1:5** Ac. 13:41. ‡ **1:6** Nan iBabylon ya inaba'abakda nan Pumpapto'an nan i'Assyria hidin 626 hi engganah din 605 B.C. hinan numbino'ob'on an gubat, ya hidin 605 B.C. ya diday nangabak mahkay. Ya ninaynayun di numpapto'andah engganah din 539 B.C. (ti heden tawon ya inabak nan iPersia dida). § **1:8** Nan lepard ya umat hinan o"ongol an puha, ya mabi'ah ahan an tumagtag.

ya umatdah nan tumayapan nan bannug an unda dag'uhon an dapopon nan ononda.
9 Ya umalidan mangat hinan na"appuhi
an un himbumagga ya nidatongda ta pungkaphulda nan tatagun ibaludda
an umat hi ado'ol di panag an adida mabilang.
10 Ya ngongohhoyondan hinhannulon nan a'ali ya nan u'upihyalda,
ya ngongohhoyonda nan nihamad an allup nan abablubabluy ti tababondah luta nan puun di allup
ta hiyay pange'wandan manggop hinan babluy ta kaphulonda nan tataguh di.
11 Ya himbumaggaan nakakda an umat hi tuyup,
at danen nappuhiy pangatdan tatagu ya nan amabi'ahday pangedenlanda an ay hiyay diosda."

Hay Pidwan di Nunlilian Habakkuk ay Apo Dios

12 Ya himmapita' goh ay Apo Dios an inali' di,
"O Apo Dios, wagwada'a tuwalih din penghana ta enggana!
He"ay Dios an na'ahhamad,
ya adim iyabulut an mapogpog ami ti He"ay umat hinan batun punhi'uganmi!
Ya indatmuy biyang nan iBabylon ta diday manumalyan da'mi
an dumalat hinan nidugah an numbaholanmi!
13 Na'ahhamad ahan di aatmu ti adim pohdon nan nun'appuhi!
At anaad udot ta iyabulutmu nan na"appuhiy pangatdan gun bumalbalih nan tatagu
ta diday mangabak ay da'min manghan di baholna ya un dida?
14 Unmu mah ibilang nan tatagum hi umat hinan ekan
unu nan nalmuh nan baybay an mi'id ah ap'apudah mangipapto' ay dida?
15 Unmu mah iyabulut nan iBabylon ta pumbungwitan da'mi,
ya nunhidu' da'min pundopap an ay ami ekan an pun'alada,
ya ahida goh udot tum'u' hi umamlonganda?
16 Ya onnganda nan hidu'da an gohbonda nan maphod di hunghungna an incense
ti heden hidu'day dimmalat hi nangidat hi inadangyanda,
at mahawal di mun'aphod an ononda.
17 Ya unmu mah iyabulut an gunda iyal'allan mumpamatoy
hinan tataguh nan abablubabluy an mi'id ah homo'da?"

2

1 Ha"in an hi Habakkuk ya umuya' hinan ata'nang an ihinan di mungguwalya
ta hodo' nan alyon Apo Dios ay ha"in ya hay pambalnah din inlili' ay Hiya!

Hay Nambal Apo Dios ay Habakkuk

2 At hiyah te nambal Apo Dios ay ha"in an inalinay,
"Ipaphodmun itudo' hinan ikab an batu nan ipa'innila' ay he"a
ta madadawoh hi pamahaan nan umuy an mangipa'innilah nan udum an tatagu.
3 Ya manu ay alyo' di itudo'mu nan ipa'innila' ay he"a ti madnoy di adatngan nan ipa'annungana
ti hay pohdonan ipa'innila ya hay ma'ma'at hi angunuhna.*
Ya immannung an ma'at hana ti bo'on layah,
at anuhanyun hodon an ta"on un madnoy
ti hay gutud di a'atana ya immannung an ma'at an adi mibahhaw.†

4 At itudo'mu hatu:
Immannung an mumpahiya nan iBabylon,
ya immannung goh an nappuhiy amnawanda,
mu makulug damdama an nan tagun ibilang Apo Dios an nahamad di ugalida
an dimmalat nan pangulugda ya diday mi'tagun Apo Dios hi munnononnong.‡
5 Ya bo'on hene ya anggay di aton nan mumpabagtu
ti adida mahenglah nan uminu'inumandah bayah,
at punlayahona dida,
at hiyanan adida ipogpog di pangipabagtuandah odolda.

---

* **2:3** Ipitudo' Apo Dios ay Habakkuk nan a'abakan nan Pumpapto'an nan iBabylon ti na'abak hidin October 29, 539 B.C. (Dan. 5:31). † **2:3** Heb. 10:37. ‡ **2:4** Rom. 1:17; Gal. 3:11; Heb. 10:38. Hiyah te verse an teman di Protestant hidin gutud di Nipaphodan nan Doctrina an ma'alih Protestant Reformation hidin amatagun Martin Luther ad Germany.

Ya pohdondan am'amon an amin nan abablubabluy ta kaphulondan amin nan tatagu
an adida ipogpog nan ato'atondan nappuhi
an umatdah lubu' an adi mapogpog di matoy hi gun milubu'.

6 Mu danen tatagun makaphul ya hinhannulondan alyonday,
Mahmo' ayun nangamung hi inadangyan di udum!
Anuud nin di pangidinnganyun mangamangat hi umat hina
ta omod un ayu umadangyan hinan pamalbaliyanyuh nan tatagu?
Hiyah ne hanulda.
7 Undan adi la'tot ya ginubat da'yuh nan tatagu ti bumungotda,
ya mipanomnom ay dida nan ina'inatyu?
At ipata'ot da'yu,
ya nunhamhamadan amin nan gina'uyu,
at da'yu goh di tiliwonda.
8 Ya manu ay atondah ne ti nunhamhamyun amin di gina'un nan tataguh nan abablubabluy hitun luta,
ya numpatoyyu nan tatagu,
ya numpa"iyuy babluyda.
Mu nan na'angang an agguy natiliw ya diday mangiballoh ay da'yu ta hamhamonda nan gina'uyu!

9 Mahmo' ayu ti ma'itudan ayun tatagun hay kuluk di immadangyananyu,
ya henen inadangyanyuy dimmalat hinan immong'ongollanyu!
Ya ipadahyuy abalinanyun mangiyammah abungyuh nan lugal an alyonyuh mi'id di al'alih ma'at.
10 Mu dumalat nan inatyu an do'ol di numpa"iyuh nan abablubabluy ya da'yun hina"amay nabainan,
at mi'id mahkay di namnamayun mi'tagu.
11 Ya ta"on nan batun nidedeng hinan abungyu ya nan daladag hinan way atap
ya diday paddungnay mangit'u' an mun'ihtiguh nan ina'inatyun nun'appuhi!

12 Mahmo' ayun bumabluy hinan ohan lugal
an dumalat di pumatayanyu ya nan kuluk an ato'atonyun nun'appuhi!
13 Impa'annung'un Dios an nan aton nan nun'appuhin tatagu
ya mi'id ahan di hulbina an umat hinan dapul!
Mamablaydah nan puntamuanda,
mu mi'id ahan di pumbalinanah maphod
14 ti udum di algaw ya mipa'innila an munhinap hinan tataguh nan abablubabluy nan anabagbagtu' an Dios
an umat hinan danum an mane'nob hinan baybay.

15 Mahmo' ayun tatagun nidugah di pangiholholtapanyuh nan i'ibayun tatagu
an dumalat hinan punhinaggawanda an ayda nabutong,
ya unyuat goh pun'am'amlongan an tigon nan ayda numbobolladan!
16 Mu ma'at goh damdamay umat hina ay da'yu ta mabainan ayu!
Ya nan pummolta' an Dios di paddungnay inumonyu,
at munhinnigi ayu.
17 Da'yuy nangpuh hinan ayiw ad Lebanon§ ya numpatoyyu nan a'animal hidi,
at hiyaat un hi awni ya nidugah di ta'otyu ti ma'at goh damdama ay da'yu hanan ina'inatyun dida
ti numpatoyyu nan tataguh abablubabluy,
ya pina"iyuy babluydah punhituwanda an mi'id ah homo'yun dida.

18 Mi'id di hulbin nan bulul* ti nan tagu ya anggay di nangiyamma,
at anaad udot ta dayawon di umat hina an umituduh layah?
Ya anaad ta nan nangiyamman nen bulul ya hiyay pangedenolana an ta"on un adi humapit?
19 At mahmo' ayun mumpabaliw hinan ayiw an bulul

§ **2:17** Paddungnay pinnun nan iBabylon nan a'ayiw an cedar ad Lebanon ta ma'usal hinan timpluda ya palasyudad Babylon. * **2:18** Hay immannung hi itudun ten hapit hinan hapit di Hudyu ya *nan ami'id.* At ta"on hi un way mipattig an bulul mu paddungnay mi'idda damdama ti mid ah udumnan Dios an anggay hi Apo Dios.

ya umat goh hinan mumbagah batuh atona!
Ti undan hanan neyengngoh ya mi'hapitdan Ha"in an Dios?
Dida ya unda na'amyudan hi balitu' ya silver an adida humodohda!
20 Mu Ha"in an hi Apo Dios ya wagwadaa' hinan me'gonan an Timplu'
at mahapul an Ha"in pangedenolan an amin di tataguh tun alutaluta."

3

Hay Luwalun Habakkuk

1 (v 1, 19b) Ha"in an hi Habakkuk an propeta ya hiyah te luwalu', ya hay intud'a' ya nan ap'apun di muntudtuduh kanta. Ya mahapul an hay aat di ma'alih shigionoth* di usalonyuh unyu tukalon nan waday gadengnan umat hinan gitala. Ya inali' di:
2 "He"an Apu an Dios, dengngol'uy aatmu,
at manoh'aa' an amin hinan inatmu!
Mu ta"on ni' un'a bumobohhol ya hom'on da'mid ugwan ta atom nan umipanoh'a
an umat hidin inatmuh hopapna ta ibaliw da'mi!

3 He"an Dios an na'ahhamad ya impattigmuy aatmun da'mid Teman,†
ya umat goh hinan Duntug an Paran,‡
ya immannung an nan benang di anabagbagtum,
ya hinophopanad abuniyan,
ya He"ay dinayaw an amin nan tataguh tun abablubabluy hitun alutaluta.
4 Nunheglay benangmun humili
an umat hinan ma"aphod an benang nan algaw an bumuhu' hi helhelong,
ya nan potang ya malpuh nan ta'laymu
an hiyay awadan nan nidugah an abalinam.
5 Impiyalim nan numbino'ob'on an dogoh,
at nun'atoyda nan tatagu.
6 Ya wa ay ta tuma'dog'a ya umalyog tun luta,
ya wa ay goh ta amangom nan babluy ya gumayonggong nan tatagu.
Ya wa ay ta dumalan'ah nan aduntuduntug ya mun'egdayda,
mu nan nidugah an abalinam ya adi kumapuy an un hihidyay aatna.
7 At tinnig'u nan tatagud Cushan ya ad Midian an wumogwogdah ta'otda.

8 Apu an Dios, undan hay bungotmuy dimmalat hi nanaplatam hinan wangwang ta dimminong?
Ya undan goh dimmalat hinan bungotmuy nanaplatam hinan baybay ya un matob'a'?
Bo'on! Manu ay ti unmu impa'ali nan mangibaliw hinan tatagum!§
9 Nan nidugah an abalinam ya umat hinan pana an mepto' hinan luta ti paddungnay manga',
at mawaday numbino'ob'on an wangwang.
10 Ya wa ay ta tigon da'ah nan aduntuduntug ya wumogwogda,
ya gun mumbungug nan dalluyun hinan baybay an hin'alinaan immongol an tumulu.
11 Ya nan bulan ya algaw ya dimminongda
ti hinanian di benang nan nidugah an umanelat an panam ya nan gayangmuh nan egayanganda.*
12 Hay nundalanam hitun luta ya nidugah di bungotmu,
at hiyanan nun'igatigatinmu nan tataguh tun abablubabluy.
13 Mu hay immaliam ya imbaliwmu nan tatagum an pento'mu,
ya numpatoymuy a'ap'apun nan numbino'ob'on an tatagun nun'appuhiy pangatda,
at inaanmuy abalinanda an ayda nabladan.†
14 Ya ginayangmu nan a'ap'apun nan tindalu an nan gayangday inusalmu,
ya himbumaggay inatdan immalin nangubat hinan tatagum ta nun'iwa'at ami,

* **3:1** Mid nanginnilad ugwan hi aat ten kanta. † **3:3** Ohan babluy ad Edom. ‡ **3:3** Mid mapto' ya ohan duntug an wah nan mapulun an nange'wan nan Hudyuh din nalpuwandad Egypt. At hay pohdonan hapiton ya niddum hi Apo Dios ay didah din nakakandad Egypt. § **3:8** Hay ituduna ya nan na'at ad Egypt hidin nangekakan Apo Dios hinan Hudyuh di (Ex. 7:20-24; 14:15-31) ya nan bimmad'angandah nan Wangwang an Jordan hidin immayandad Canaan (Josh. 3:15-17). * **3:11** Hay ituduna ya nan na'at ad Gibeon hidin amatagun Joshua (Josh. 10:12-13). † **3:13** Hay ituduna ya nan nangabakan nan Hudyuh nan iCanaan.

ya undaat goh udot umamlong hi nangabakandah nan mi'id abalinanda.
Mu agguy na'at ti pinanam nan a'ap'apun nan tindalu an nan panaday inusalmu.
15 He"a ya impa'wam nan kabayum hinan baybay an nunheglay dalluyuna.‡

16 Ya unat goh dengngol'un amin hana ya mumpagpag di puhu',
ya pumalewpew di timid'uh ta'ot'u,
ya limmungtuy di odol'u,
ya ta"on di hu'i' ya ahigagayonggong,
at hiyaat un mi'id di olog'un tuma'dog.
Mu un'u anuhan an hohoddon di pummoltaam, Apo Dios, hinan binuhulmin nangubat ay da'mi.
17 Ya ta"on hi un adi humabung nan ayiw an fig,
ya ta"on goh hi un adi bumunga nan greyp ya nan ayiw an olibo,
ya nan mihabal ya ta"on hi un napuh di paguy,
ya mi'id ah kalnilu ya bakah nan kolal,
18 mu mun'am'amlonga' damdama an mangidaydayaw ay Apo Dios an namaliw ay ha"in!

19 (v 19a) Immannung an nan na'abbagbagtun Dios ya Hiyay mangidat hi bi'ah'u,
ya ihamadnay panalimunah nan pangigatina'
an umat goh hinan pangigatinan nan ulha ta mabalin an ti'ido' nan duntug."

‡ **3:15** Hay ituduna ya nan na'at hinan Mumbolah an Baybay (Ex. 14:15-31).

Zephaniah

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Zephaniah.
Hay Nangitud'an Zephaniah eten Liblu: nan Hudyud Judah.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: duway pohdonan ibaga ti nan oha ya hi Apo Dios di mangipo"oy, ya nan miyadwa ya hi Apo Dios di manalimun.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 640 B.C. nin.
Hay Teman ten Liblu: hi Apo Dios di mumpapto' hitun luta an ta"on hi un way magugulu ti Hiyay munhumalyan amin hinan tataguh tun luta an ta"on hi unda Hudyud Judah.
Hay Outline ten Liblu:
Hay aat di MOLTAON Apo Dios (1:1—3:7)
Hay moltaona ya nan iJudah (1:1—2:3)
Hay moltaona ya nan iPhilistia (2:4-7)
Hay moltaona ya nan iMoab ya nan i'Ammon (2:8-11)
Hay moltaona ya nan iCush (2:12)
Hay moltaona ya nan i'Assyria (2:13-15)
Hay moltaona ya nan iJerusalem (3:1-7)
Hay aat di PUMPAPTO'AN Apo Dios (3:8-20)
Hay aatna ya abakon Apo Dios nan tatagu ta mihamad di pumpapto'ana (3:8)
Hay aatna ya baliwan Apo Dios nan tatagu ta mihamad di pumpapto'ana (3:9-13)
Hay aatna ya ipapto' Apo Dios nan tatagu ta mihamad di pumpapto'ana (3:14-17)
Hay aatna ya ipaphod Apo Dios nan tatagu ta mihamad di pumpapto'ana (3:18-19).

1 Hiyah te hinapit Apo Dios hi impa'innilanan ha"in an hi Zephaniah* hidin gutud di
nun'alian Josiah† an hina' Amon hidid Judah. Ha"in ya nalpua' hinan holag Cushi an hina'
Gedaliah an imbaluy Amariah an hina' Hezekiah.‡

Nan Gutud di Punhumalyaan Apo Dios
2 Inalin Apo Dios ay ha"in an hi Zephaniah di,
"Ha"in an hi Apo Dios ya ubaho' an amin nan wah tun luta
3 ti ubaho' an amin nan tatagu,
ya nan animal,
ya ta"on nan do'ol an hamutid daya,
ya nan wah baybay
ta way aton nan adi umunud ay Ha"in an mun'a'ubah."

Hay Panumalyaan Apo Dios ad Judah
4 Ya innaynayun Apo Dios an himmapit ay ha"in an hi Zephaniah an inalinay
"Ha"in an hi Apo Dios ya moltao' nan tatagud Judah ya ad Jerusalem an
kapitulyuda,
ya ubaho' goh nan way na'angang hinan mundayaw hi bulul an Ba'al eten babluy
ta mi'id di gun umuy an mundayaw ya ta"on hanan papadi.
5 Ya ubaho' goh nan tagun umuy hi atap di abungdan mundayaw hinan abittubittuan ad
daya,
ya nan mundayaw an mangihapatah nan amakulugdan Apo Dios,
ya nan munhapata goh hinan bulul an hi Molek.§
6 Ti ubaho' nan nangidinong an umunud ay Ha"in
ya nan adi mamhod an umalin mumpabaddang ay Ha"in.

7 Ha"in an na'abbagbagtun Dios ya magadyuh an madatngan di gutud hi punhumalyaa'
ay da'yu,
at duminong ayu ti ay paddungnay e'nong'un da'yun iJudah
ti ayaga' nan buhulyun iBabylon ta way atondan mamatoy ay da'yu
an ayda me"an hinan me'nong.
8 Ya henen gutud an punhumalyaan ya moltao' an amin nan mumpangipangpangulu,

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipo"oy* unu *hi Apo Dios di manalimun.* † **1:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-609 B.C. Ya hay udumnan mataguh din nun'aliana ya hi Jeremiah, ya da Nahum ay Habakkuk an propetadan tulu. ‡ **1:1** Hay nun'alian Hezekiah ad Judah ya hidin 715-686 B.C. At hi Zephaniah ya ohan holag di ali.
§ **1:5** Hi Molek di bulul nan i'Ammon. Hay udum an ngadana ya Molok, ya Milcom, ya Malcam. Ya hay pohdonan ibaga ya *nan mun'ali*.

ya nan linala'in imbabaluy nan ali,
ya an amin nan mangiyengngoh hinan ugalin nan bunag.
9 Makulug an moltao' nan middum an mi'dayaw hinan dayawon nan agguy kimmulug,
ya nan lumayalayah,
ya nan pumatopatoy ta punuwonda nan timplun nan diosdah nan hamhamonda."

10 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Henen gutud ya donglonyu nan nidugah an kumanilah nan way Pantaw an Ekan hidid Jerusalem,
ya ahi'e'ebel hinan Balbalun Barangay* hidid Jerusalem,
ya wada goh di ahingungulngul hinan nunlene'woh an dudunduntug.
11 Da'yun numpunhituh neheggon hinan way palengke ya kumila ayu
ti an amin nan mumpungkumildu ya mun'atoyda!
12 Ya paddungnay tolga' di dilag ta pundilaga' ad Jerusalem†
ta moltao' nan u'umbun an hay nomnomonda ya malenggopdan inaliday,
Hi Apo Dios ya mi'id maphod unu nappuhih atonan ditu'u!
Hiyah ne inalida.
13 Mu mun'ahamham damdama nan mun'apla'an an inadangyanda,
ya mun'apa"i nan a'abungda.
Ya gunda munha"ad hi abungda,
mu bo'on diday munhitu.
Ya muntanomdah greyp,
mu bo'on diday manamtam."

Nan Atata'ot an Gutud Apo Dios
14 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Zephaniah di,
"Magadyuh ahan an madatngan di algaw hi pummoltaa' hinan tatagu,
ya nidugah an atata'ot di ma'at,
at ta"on nan nun'atulid an tindalu ya kumilada.
15 Ya henen pangipuhaya' hinan nidugah an bungot'u
ya hiyah ne goh di punligatan nan tatagu,
ya numanomnomanda,
ya apa"ianda,
ya a'ubahanda,
ya henen gutud goh ya nidugah an munhehellong.
16 Ya henen timpu ya madngol di gangoh di talampet hi ipa'innilaan di gubat,
ya madngol di bugaw nan titindalun manggop hinan nahamad an allupna an siudad
ya nan ata'nang an abung an pungguwalyaan hinan babluy.
17 Ya paligato' hi nidugah nan tatagu ta ayda nabulaw an ahi'ap'apu'ap ti numbaholdan Ha"in,
at hiyanan mun'ibu'yag di daladan ay danum,
ya mabulu' di odoldah nan luta.
18 Ya henen gutud an pangipattiga' hinan ay apuy an bungot'u
ya hanan adadangyan ya adi ibaliw nan silver ya balitu'da dida
ti mamengpenghan an pogpogo' an amin nan wah tun luta."

2

Hay Pangiyal'alu'andah Puntutuyuan
1 Ya ha"in an hi Zephaniah ya inali' di,
"Ma'amung ayu an da'yun mi'id ah bainan tatagu
2 ti la'tot ya umat tu'u tatagwah nan dugin itayap di dibdib eden gutud
an pangipattigan Apo Dios hi ongol an bungotnan ditu'u!
3 At ditu'uh tun babluy an mumpa'ampa nongkay ya mangunud hinan mandal Apo Dios
ya ma'ahhapul an dayawon tu'u Hiya,
ya aton tu'uy maphod,
ya ipa'ampa tu'u goh di odol tu'u
ta olom ya melwang tu'un den timpun pangipuhayanah nan nidugah an bungotna!"

* **1:10** Unu New Quarter. † **1:12** Hay alyondah na'at hidin nangamehan nan iBabylon hinan iJudah ya hidin 586 B.C. ya inhamhamaddan nanganap hinan iJudah hinan nipo"oyandah nan abung, unu kulha, unu lubu', unu ad dolom, ya inusalday dilag ta tigonday awadanda.

Hay Ahumalyaan nan iPhilistia
(Isa. 14:28-32; Jer. 47:1-7; Ezek. 25:15-17; Joel 3:4-8; Am. 1:6-8; Zech. 9:5-7)
4 Ya ha"in an hi Zephaniah ya inali' nan ma'at hinan babluy ad Philistia an inali' di,
"Nan siudad ad Gaza ya mabukawan,
ya mun'apa"i goh ad Ashkelon,
ya ma'amin an mun'apatoy nan tatagud Ashdod hi tongan di algaw,
ya mun'akaphul an amin nan tataguh ad Ekron an babluyda.
5 Ti ma'idutan ayun numpunhituh nan pingit di baybay* an da'yun holag Kereth
ti da'yuy a'atan nan inalin Apo Dios an inalinay,
Pumpatoy'u da'yu ta engganay un mi'id ah ma'angang!
Hiyah ne inalina.

6 At henen babluyyuh nan pingit di baybay
ya mumbalin hi pumpahtulan ya pu'od di kalnilu,
7 ya nan agguy natoy an holag Judah di ad bagih nan pumpahtulanyu.
Ya wa ay ta mahdom ya umuyda molo' hinan a'abung ad Ashkelon
ti hi Apo Dios an Diosda ya ipapto'na dida,
at ipabangngadna dida ta hakuponda din babluyda."

Hay Amoltaan nan iMoab ya nan i'Ammon
(Moab: Isa. 15:1-16:14; 25:10-12; Jer. 48:1-47; Ezek. 25:8-11; Am. 2:1-3; Ammon: Jer. 49:1-6; Ezek. 21:28-32; 25:1-7; Am. 1:13-15)
8 Hi Apo Dios ya inalinan ha"in an hi Zephaniah di,
"Dengngol'u nan munha'it an panaphapit nan iMoab ya nan i'Ammon hinan tatagu'
ti mumpahiyada ahan an alyonday,
Polhonmi nan babluyyu!
9 Mu Ha"in an matattagun Dios an Diosyun holag Israel
ya ihapata' an mapatoy nan tatagud Moab an umatdad Sodom,
ya nan tatagud Ammon an umatdad Gomorrah
ti mumbalin danen babluy an adi tummol di mitanom hi enggana.
Mu nan tatagu' hi pidwa ya hidiy pumbabluyanda!"

10 Ya ha"in an hi Zephaniah ya inali' goh di,
"Hiyah ne aat di pummoltan Apo Dios an nidugah di abalinanah nan tatagud Moab ya ad Ammon
an dumalat nan pumpahiyaanda ya nan pamihupihulandah nan tataguna.
11 At nidugah an atata'ot di ipaholtap Apo Dios ay dida,
ya pumbalinona an amin nan abulubulul an inyamman di tataguh tun lutah mi'id di hulbida.
At la'tot ya an amin di tataguh nan abablubabluy an awadan nan lutada tuwali ya hi Apo Dios di dayawonda."

Hay Amoltaan nan iCush†
(Isa. 18:1-7; 20:1-6)
12 Ya alyo' goh an hi Zephaniah di,
"Da'yun iCush ya ipa'alin goh Apo Dios nan titindalun nan buhulyu‡
ta pumpatoy da'yu."

Hay Amoltaan nan i'Assyria
(Isa. 14:24-27)
13 Ya alyo' goh an hi Zephaniah di,
"Usalon Apo Dios nan nidugah an abalinana an mama"ih nan babluy ad Assyria
an wah immapit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw,
ya ta"on ad Nineveh an kapitulyuda ta mumbalin hi mapulun an mi'id danum ta mun'amaganan nan luta.§
14 At hiyay a'amungan nan animal hi inalahan ya nan numbino'ob'on an animal,
ya nan guup, ya tu"u'an, ya akup ya mumpunhitudah nan nun'apa"i an timpluda,
ya ma"adngol di alidah nan do'ol an tawa.
Ya humelhelda goh hinan bunol di abung,

* **2:5** Unu nan Mediterranean Sea. † **2:11** Unu nan i'Ethiopia. ‡ **2:12** Mid mapto' ya nan iBabylon. § **2:13** Gapu ta napa"id Nineveh hidin 612 B.C. at mahapul an hidin gutud din impa'innilan Zephaniah ya ahi ma'at 612 B.C.

ya mun'a'aan an amin nan ayiw an cedar an niyammah nan a'abung.*
15 Umat hinay ma'at hinan a'abung hinan siudad
ti nan tatagu ya nidugah di pumpahiyaandah nan abalinanda
ti hay ninomnomda ya malenggopda.
Ya hay ninomnomda goh ya nan siudadday ma'abbi'ah hi an amin an asiudasiudad hitun luta,
mu ad ugwan ya nun'apa"i an hiyay punhituwan nongkay nan numbino'ob'on an animal hi inalahan.
At an amin nan maluh an mannig hi aatna ya abatlanda ya mungwigiwigdan mannig."

3

Hay Aat nan Bahol ya nan Abaliwan ad Jerusalem
1 Ya alyo' goh an hi Zephaniah di,
"Mahmo' tu'un iJerusalem ti nan babluy tu'u ya ma'idutan ya mapa"i
ti hiyay nido'lan nan nun'appuhiy pangatda
ti ta"on nan a'ap'apu tu'u ya paligaton ditu'u.
2 Ya mi'id ahan denol tu'un Apo Dios,
ya adi tu'u mumpabadang ay Apo Dios.
Ya adi tu'u goh mumpatugun,
ya adi tu'u ahan umunud.
3 Ya nan u'upihyal hitu ya umatdah nan atata'ot an layon,
ya nan huhuwis ya nipaddungdah nan wolves* an nabukang
an mid ah ang'angondah onondah nan mabiggat.
4 Ya nan propetah tu ya mumpahiyada ya ahilalayahda,
ya nan papadih tu ya agaga"ihaw an umipabain di atondah nan Timplu
an adida unudon nan Uldin Apo Dios.
5 Mu wagwadah Apo Dios an niniddum ay ditu'u
an na'ahhamad di gunna pangipapto' hinan tataguna an adina ipangngel.
Mu adi damdama bumain hanan gun mangamangat hinan nun'appuhi."

6 Ya inalin Apo Dios di,
"Pumpatoy'u nan Hentil hi abablubabluy,
ya pumpa"i' nan nun'ihamad an allupda ya nan pungguwalyaanda,
at mi'id ah ohah nan tataguh mundaldallanan hinan kalatada eden babluy.
7 At hay ninomnom'u ya olom ya hiyah ne mangipata'ot ay da'yud Jerusalem
ta abulutonyu nan itugun'un mipadan ay da'yu,
ta way aton nan numbabluyanyun adi mun'apa"i
unu ta way ato' an adi mangituluy an mummoltan da'yu!
Mu unyuat goh inyal'alla an gun nangat hinan nidugdugah an na"appuhi!

8 At hodonyu nan gutud di punhumalyaa'
ti ninomnom'un amungon nan anasyonasyon hitun alutaluta
ta ipuhay'un da'yu nan nidugah an bungot'u ti mamolta ayun amin,
ya mapa"in amin nan wah tun lutah nan ay apuy an bungot'u.

9 Ya alpahan nen a'atana ya ipaphod'u mahkay nan panapit an amin nan tatagu
ta an amindan hinohha ya ma'amungdan mundayaw ay Ha"in,
ya mundedehhanda goh an munhulbin Ha"in.
10 Ya ta"on din nun'iwa'at an tatagu' an immuy numpunhituh nan dammang di pingit di numbino'ob'on an wangwang hidid Cush†
ya iyalida nan e'nongdan midat ay Ha"in.
11 Ya adida mahkay mabainan an dumalat nan nun'appuhin ina'inatda
ti pogpogo' an amin eten babluy nan umamlong an mumpahpahiya
ta adida munle'le'od hinan me'gonan an Timplu'.
12 Mu waday ang'ango' hi middum ay da'yu an nan na'na'unnud ya mumpa'ampa
an mange'kod hi nitaguanan Ha"in.

---

* **2:14** Nabayag an na'aliwan nan lugal hi awadan din napa"in siudad ad Nineveh, mu ad ugwan ya inah'upanday awadana. * **3:3** Umatdah nan atata'ot an ahu, mu o"ongolda ya un nan ahu. † **3:10** Unu ad Ethiopia. Heden amatagun Zephaniah ya ad Cush di a'adagwian an lugal an i'innilan nan Hudyu, at hay nipaddunganan ditu'ud ugwan ya ad Papua New Guinea.

13 Ya nan ma'angang ay da'yun holag Israel ya adida mahkay aton di nappuhi,
ya adida munlayah unu bumalbali.
At unda mahkay mangmangan ya nolnolo'
ti mi'id al'alin dida mahkay ti mi'id di mangipata'ot ay dida."

14 At ha"in an hi Zephaniah ya inali' di,
"Ditu'un tatagud Zion ya umamlong tu'un mungkanta,
ya olton tu'un mangit'u' hinan amlong tu'un tatagud Israel.
Ya mundenol tu'u ya umamlong tu'u ahan an numpunhitud Jerusalem!
15 Ti impadinong Apo Dios nan amoltaan tu'u ya nan mi'buhul ay ditu'u,
ya hi Apo Dios mahkay di mun'alin ditu'un holag Israel,
at mimiddum ay ditu'u.
At badangan ditu'u ta adi tu'u mahkay tuma'ot.
16 Ya awni ta madatngan henen gutud at alyon nan tatagun ditu'un iJerusalem di,
Adi ayu tuma'ot an wad Zion,
ya adi ayu munlungdaya.
17 Ti mimiddum ay da'yuh Apo Dios an Diosyu,
ya nidugah di abalinanan mamaliw ay da'yu,
at umabak ayu!
Ya nidugah di pangiyamlonganan da'yu,
at idatnay baluh pi'taguanyu an dumalat nan nidugah an pamhodna
ti dumalat nan pangipa'amlonganyun Hiya ya it'u'nan kumantah pun'am'amlongana!"

18 Ti inalin Apo Dios di,
"Pogpogo' di punholholtapanyuh pangatanyuh behtayu
ta adi ayu mahkay munlungdaya ya mabainan.
19 Ti immannung an awni ta madatngan henen gutud
at moltao' an amin nan mangipaligligat ay da'yu.
Ya baliwa' an amin nan nun'apilay,
ya amungo' an amin din nun'iwa'at hinan udumnan babluy,
ya idat'uy ipabagbagtuanda ya nan a'e'gonandah nan babluy an din gunda nabainan.
20 Ya hene goh an gutudna ya amungo' nongkay da'yu
ta iyanamut'u da'yuh nan tono' an babluyyu.
Ya idat'uy ipabagbagtuanyu ya a'e'gonanyuh an amin hinan tataguh tun luta
ti ibangngad'uy pumhodanyu.
Ha"in an Dios di nanapit ete."

Haggai

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Haggai.

Hay Nangitud'an Haggai eten Liblu: nan Hudyun numbangngad ad Jerusalem an nalpud Babylon.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: behta.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 520 B.C. nin.

Hay Teman ten Liblu: mahapul an hi Apo Dios di mahhun hi nonomnomon tu'u ta bo'on nan numbino'ob'on an wah tun lutay mahhun hi nonomnomon tu'u.

Hay Outline ten Liblu:

Hay intudun Haggai hinan HOPAP DI MENSAHENA ya mahapul an itultuluydan mangiyammah nan Timplun Apo Dios (1:1-15)

Hay intudun Haggai hinan MIYADWAN MENSAHENA ya iyal'allanan maphod nan Timplun Apo Dios an iyammadan den timpu ya un din Timplun Apo Dios an impiyamman nan Alin hi Solomon (2:1-9)

Hay intudun Haggai hinan MIYATLUN MENSAHENA ya maligatan nan Hudyuh punta-muanda an dumalat nan nabaholanda (2:10-19)

Hay intudun Haggai hinan MIYAPAT AN MENSAHENA ya abakon Apo Dios an amin nan buhulna (2:20-23).

Hay Nahhun hi Intugun Apo Dios ay Haggai ta Mabohwat nan Timplu

1 Hidin miyadwan tawon hi nun'alian Darius* ad Persia hidin hopap di algaw eden
miyonom di bulan† ya impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Haggai‡ an propeta nan
penhodnan ibaga' ay Zerubbabel an gobelnadol ad Judah an ap'apun§ Shealtiel ya hi
Joshua an hina' Jehozadak* an Nabagtun Padi. 2 At inali' ay diday, "Inalin Apo Dios
an nidugah di abalinanay, Ditu'un tatagu anuy mangalih bo'on ad ugwan di gutud hi
pangiyamman hinan Timpluna.†
3 Ya inalina goh di, 4 Anaad ta da'yun tatagu' ya nun'ihamad nan a'abungyu an hay
mun'aphod an ayiw‡ di da'ligyu,§ ya wan nunnanannong nan Timplu' an napa"i an
adi mipaphod? 5 Unyu mah adi nomnomon hi un anaad ta 6 do'ol nan inhabalyu, mu
un itang di mabto'yu? Ya ta"on hi un waday ononyu mu adi ayu mabhug. Ya waday
bayahyu, mu ma'uwaw ayu damdama. Ya ta"on hi un do'ol di gina'uyuh ilubungyu mu
mah'aw ayu damdama. Ya gun ayu bumo'la, mu adi umda damdama. 7 Unyu dan adi
ma'immatunan hi un anaad ta umat hinay ma'ma'at? 8 At hiyanan hay atonyu ya umuy
ayun ummal hi inalahan hi ayiw ta ipaphodyun iyamma nan Timplu' ta way atonyun
mangat hinan nahamad an din atonyu tuwalin mundayaw ta way ato' an umamlong! 9 Ti
hay ninomnomyu ya do'ol di mabto'yu, mu tigonyu adya an hay gutud di pumbot'anyu ya
un itang di ma'alayu! Ya wa ay goh ta iyanamutyuh abungyu ya un mi'id di poto'nah
pangananyu ya napuh ti hinapuda'. Ya manu ay ato' di umat hina ti nan Timplu' ya

---

* **1:1** Hay nun'alianad Persia ya hidin 522-486 B.C. † **1:1** Unu August 29, 520 B.C. ‡ **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *behta*, at mid mapto' ya nitungaw hinan gutud di ohan behtan di Hudyu. § **1:1** Hinan hapit di Hudyu ya numpaddung di hapitda an *hina'* ya *ap'apu*, mu hay ustuh translation hitu ya *ap'apu* ti hiyah ne alyonah nan I Chron. 3:17-19. * **1:1** Impalayaw nan Alin hi Nebuchadnezzar hiyah din 586 B.C. ta immuy ad Babylon (I Chron. 6:15). † **1:2** Hay historyn di nangalyandan ne ya hidin 538 B.C. ya immandal nan Alin hi Cyrus ta mabalin an umanamut ad Israel nan Hudyun nalpud Babylon, ya mabalin goh an iyammaday Timplun Apo Dios (Ezra 1:2-4; 6:3-5). At initnud Zerubbabel nan 50,000 an tatagu, at ente"adan nun'ammah nan Timplu, ya hidin 536 B.C. ya enelpahday puuna, ya nun'am'amlongdan nangidawat ay Apo Dios (Ezra 3:8-10). Mu nan iSamaria ya nan udumnan Hentil an ni'hituh nan babluyda ya timma'otdah un bumi'ah goh nan Hudyu ti ini anu ya abakonda dida, at impadinongday ituluyan nan tamun den tawon, at mid ah nuntamuh Timpluh himpulu ta onom an tawon (Ezra 4:1-5, 24). Mu nan balbalun ali an nan Alin hi Darius ya inabulutnay pangituluyandan muntamuh din 520 B.C., mu napayad nan Hudyu damdama ti un hay abungday ihihi'aldan ipaphod, at hiyaat unda inaliy, "Bo'on ad ugwan di gutud hi pangiyamman hinan Timplun Apo Dios." At hennag Apo Dios nan duwan propetan da Haggai ay Zechariah ta ihingalda dida ta olom ya nomnomonday anappuhida (Hag. 1:1; Zech. 1:1). Ya maphod di na'at an ta"on un do'ol di humewol ay dida (ti nan gobelnadol hinan provinciada an Trans-Euphrates ya nan udumnan liligwana ya indinongday tamuda, mu nan Alin hi Darius ya gunna inabulut di tamuda; Ezra 5:3-6; 6:6-12), at hidin 516 B.C. ya inelpahday Timplu, ya nidawat mahkay (Ezra 6:15-18). ‡ **1:4** Mid mapto' ya hiyah ne cedar an nalpud Lebanon an miyammah nan Timplun Apo Dios (Ezra 3:7). § **1:4** Anggay nan palasyu di awadan nan ma"aphod an ayiw an cedar di da'ligna.

nunnanannong an napapa"i ti un way ohan da'yuan hay abungnay ipaphopaphodna an iyamma. 10 Hiyah ne dumalat hi adina umudanan ta omod un adi tummol nan itanomyu.
11 At pumbalino' hi mamaga nan inalahanyuh nan aduntuduntug, ya nan apayapayaw,
ya nan punhabalanyuh greyp, ya olibo, ya nan udumnan itanomyu ta mahinaangan ayu,
ya ta"on nan animalyu, ya mun'apa"in amin nan tinamutamuanyun nabnablayanyu."

Hay Nangunudan nan Tataguh nan Intugun Apo Dios

12 La'tot ya an amin nan tatagu, ya ta"on da Zerubbabel an hina' Shealtiel ya hi Joshua
an ap'apun Jehozadak an Nabagtun Padi ya inunudmi nan inalin Apo Dios an Diosmi. Ya
tina'tanmi, at an amin nan impa'innila' ya inunudda ti propetaa' ay Apo Dios.
13 La'tot goh ya waday impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Haggai ta ipa'innila' hinan
tatagu an inalin Apo Dios di, "Ten ihamad'un alyon an badanga' da'yu!"
14 At impa'amlong Apo Dios da Zerubbabel an gobelnadol ad Judah, ya hi Joshua an
Nabagtun Padi, ya an amin din na'angang an numbangngad an nalpuh nan udum an
babluy. Mu an amin ami ya immuy ami ta ete"amin muntamuh nan Timplun Apo Dios
an na'abbagbagtun Diosmi. 15 Ya henen gutud ya miyaduwampulu ta opat an algaw hidin
miyonom an bulan eden miyadwan tawon hi nun'alian Darius.*

2

Nan Miyadwan Impa'innilan Apo Dios ay Haggai

1 Ya heden miyaduwampulu ta ohay algaw hidin miyapituy bulan eden tawon* ya
himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Haggai an inalinay, 2 "Hanhanam ay da
Zerubbabel an gobelnadol, ya hi Joshua an Nabagtun Padi, ya an amin nan tatagu an
alyom ay diday, 3 Wada dan ay da'yuy munnomnom hi aat di amaphod din Timpluh
hopapna?† Hay aat di umatan nan pannigyud ugwan?‡ Hay tigawnad ugwan ya ay
mi'id di hulbina. 4 Mu ad ugwan ya pabi'ahonyuy punnomnomyu ti Ha"in an nidugah
di abalinanan Dios ya wagwadaa' an bumadang ay da'yu. 5 Ti hiyah ne din inali' tuwalih
din o'ommodyuh din nangilpuwa' ay didad Egypt ta nakakda an inali' di inaynayun'uy
pangipapto"un da'yu. At hiyanan adi ayu tuma'ot, ya adi ayu mun'ogon an mangiyammah
nan Timplu."
6 Ya ha"in an hi Haggai ya intuluy'un himmapit an inali' di, "Hi Apo Dios an nidugah di
abalinana ya inalinay, Ag'aga ya iwogot'ud abuniyan, ya tun luta, ya nan baybay.§ 7 Ta
mapilitan nan tataguh nan abablubabluy at iyaliday inadangyanda ta mawadan amin di
mahapul nan Timplu'. 8 Ta bagi' an amin di inadangyan nan tataguh nan abablubabluy
hitun luta an umat hinan silver ya balitu'. 9 At nidugdugah di amaphod nan Timplu' an
miyamma ya un nan aatnah din hopapna.* Ya palenggopo' goh heten babluy."

Hay Miyatluh Impa'innilan Apo Dios ay Haggai

10 Hede goh an miyaduwampulu ta opat di algaw hidin miyahiyam di bulan eden
miyadwan tawon hidin nun'alian Darius† ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an
hi Haggai an propetan inalinay, 11 "Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya alyo' ta
hanhanam hinan papadi di inalin nan Uldin hi ma'at. 12 Ti gulat ta umala han taguh nan
ne'nong an dotag, ya imbi'lugnah nan magayad an lubungna, ya gulat ta medeneh henen
lubungnah nan tinapay, unu hinan ma'an, unu hinan bayah, unu hinan lanan olibo, unu
hinan udum an ma'an ya henen me'gonan an dotag an nidawat ay Ha"in ya pumbalinona
mah nan nedenehanah me'gonan goh?"
Ya tembaldan inalidan ha"in di, "Adi ahan!"‡
13 Ya ha"in an hi Haggai ya inali' goh di, "Gulat mah ta nan tagu ta nedeneh hi odol di
natoy ya undan adi miyabulut an dapoona nan ma'an?"
Ya tembal goh nan papadin inaliday, "Adi."§
14 At inali' di, "Hay inalin Apo Dios ya umat goh hinay ma'at hinan tatagun ten
babluy ti an amin nan bot'onda ya nun'alugit, at adi ma'abulut an amin nan e'nongdah

---

* **1:15** Unu September 21, 520 B.C. * **2:1** Unu October 17, 520 B.C. Hiyah ne angunuh an algaw di Behtan di A'ab'abbung an Nisan/Ethanim 21 (Lev. 23:34-43). † **2:3** Hiyah ne Timplun Apo Dios an impiyamman nan Alin hi Solomon hidin 965-959 B.C., mu pina"in nan iBabylon hidin 586 B.C. ‡ **2:3** Nan Timplun Apo Dios an tinnigdan den timpu an agguy ni' nalpah ya ma'alih nan Timplun Impiyamman Zerubbabel. § **2:6** Heb. 12:26. * **2:9** Na'at heneh din himmigupan Jesu Kristun ten Timplu. † **2:10** Unu December 18, 520 B.C. ‡ **2:12** Itudun nan Uldin an nan lubung an nedeneh hinan dotag an nidawat ay Apo Dios ya numbalin hi maleneh goh (Lev. 6:27), mu makulug an henen lubung an nibi'lugan di dotag ya mid ah abalinanan mangitolman hi analenehnah nan udumnan medeneh ay hiya. § **2:13** Num. 19:11-13, 22. Mattig an ag'agan mitolman nan nalugit ya un nan maleneh.

nan pun'onngan.* 15 At nomnomonyun amin nan hinolholtapyuh din hopapna ta
engganah nangete"aanyun nangipaphod hinan Timplu. 16 Ti hay gun na'at ya nam-
namaonyun waday duwampuluy langgut hi bot'onyu, mu numbalin hi un himpulu ya
anggay. Ya namnamaonyu goh an nalemay alewahhangon tu'uh bayah, mu numbalin
hi un duwampulu. 17 Ya impa'ali' di puma"ih nan inhabalyu an umat hi begeh, ya
dangaw, ya dalallu an nama"in amin hinan way intanomyu, mu agguy ayu nuntutuyu
ta mumbangngad ayun umunud ay Ha"in. 18 At ad ugwan an algaw nongkay an
miyaduwampulu ta opat eten miyahiyam di bulan† an nangiyammanyuh nan ipabunan
di tu'ud nan Timplu ya ihamadyu ta innilaonyuy aatna: 19 Wada mah di nahawal hi
paguy hinan alangyuh itanomyu? Ya nan intanomyun greyp, ya figs, ya pomegranate,
ya olibo ya wada mah di pinugahyu? Wada, unu mi'id? Mu gapu ta abulutonyuy
panginaynayunanyun mun'ammah nan Timplu' at mete"ad ugwan ya immannung an
wagaha' da'yu ta mawadada."

Hay Miyapat an Impa'innilan Apo Dios ay Haggai

20 Ya impidwan Apo Dios an himmapit ay ha"in an hi Haggai eden miyaduwampulu
ta opat an algaw eden bulan‡ an inalinay, 21 "Alyom ay Zerubbabel an gobelnadol
ad Judah an iwogot'u nongkay ad abuniyan ya tun luta 22 ta mun'a'ubah nan a'alih
nan pumpapto'anda ya pumpa"i nan kalesada. Ya pumpapapattayo' nan tindaluda ta
himungondaan numpipinnatoyda.§
23 Mu he"a, Zerubbabel an baal'u, ya hitun a'atan hatu ya he"ay pumbalino' hi ap'apu ta
mipaddung'ah nan hengheng an pummalka'.*
Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di nangalin te."

---

* **2:14** Hay pohdonan hapiton ya ta"on un numbangngad nan Hudyuh nan ay paddungnay naleneh an babluydad Judah ya waday puun di Timpluh di ta mun'ononga mu hanan me'gonan an luta ya puun di Timplu mu mid ologdan mangidat hi analenehdah nan tatagun mihinah di, at nalugitda damdama. Ya mahapul an ituluydan iyamma nan Timplu ta way atondan maleneh. † **2:18** Bahaom nan footnote di Hag. 2:10 ta innilaom di aat ten gutud. ‡ **2:20** Bahaom nan footnote di Hag. 2:10 ta innilaom di aat ten gutud. § **2:22** Mid mapto' ya ma'at hinan Punligatan di Tatagu. * **2:23** Anaad nin ta impabagtun Apo Dios hi Zerubbabel an gobelnadol? Manu ay ya hiyay ap'apun nan Alin hi Jehoiachin (Mat. 1:11-12), mu gapu ta inidutan Apo Dios hi apunan hi Jehoiachin at mid ah holagnan manginaynayun an mun'alih nan tronon nan Alin hi David (Jer. 22:24) at mid ah biyang Zerubbabel an mun'ali an ta"on un hiyah ne haadna tuwalih un agguy na'idutan (I Chron. 3:17-19). Ya i'innilan nan tatagu an nan Alin Pento' Apo Dios an ma'alih Messiah ya holag Jehoiachin, mu agguyda na'awatan di atonan mun'alih nan tronon David hi un na'idutan goh. Mu impabagtun Apo Dios hi Zerubbabel ta innilaona ya innilaon goh nan udumnan holag Jehoiachin an umannung an umali nan Messiah an mun'ali an ta"on hi unda agguy na'awatan di a'atana (bahaom nan footnote di Lk. 3:31 ta innilaom di ma"aphod an na'at ta agguy na'idutan hi Messiah an ta"on hi un Hiya ya immannung an holag Jehoiachin).

Zechariah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Zechariah.

Hay Nangitud'an Zechariah eten Liblu: nan Hudyun numbangngad ad Jerusalem an nalpud Babylon.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hay nunnonomnoman Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 520 B.C. nin.

Hay Teman ten Liblu: ta"on hi un way numbino'ob'on an Hentil an mumpapto' hinan Hudyu ya paligatonda dida goh mu adi ma'ubah nan Hudyu ti hi Apo Dios di manalimun ay didah enggana.

Hay Outline ten Liblu:

Hay intudun Zechariah hidin NUN'AMMAANDAH nan Timplun Apo Dios (1:1—8:23)
- Hay hopap di intuduna ya nan aat di puntutuyuan nan Hudyun Apo Dios (1:1-6)
- Hay miyadwan intuduna ya nan aat di hiyam an enenapna (1:7—6:15)
- Hay miyatlun intuduna ya nan aat di punlangduan nan Hudyu (7:1—8:23)

Hay intudun Zechariah hidin NANGELPAHANDAH nan Timplun Apo Dios (9:1—14:21)
- Hay hopap di intuduna (9:1—11:17)
- Hay miyadwan intuduna (12:1—14:21).

Hay Pun'ayagan Apo Dios hinan Tataguna ta Mumbangngaddan Hiya

1 Hidin miyawaluy bulan eden miyadwan tawon* hi nun'alian Darius ad Persia ya umat
hituy hinapit Apo Dios ay ha"in an propeta an hi Zechariah† an hina' Berekiah an ap'apun
Iddo, an inalinay, 2 "Nidugah di bimmungta' hinan a'apuyuh din penghana.‡ 3 Mu da'yu
ay ya hay alyo' ya wa ay ta Ha"in di unudonyu ya wagaha' da'yu. 4 At adiyu anungon din
aat di a'apuyuh din penghana an din nangipa'innilaan din nun'ahhun an propetah§ nan
hinapit'un inaliday, Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Ipogpogyu an gun mangat hi
nappuhi, ya itutuyuyu nan baholyu! Mu agguya' ahan inunud. 5 At hiyaat un nun'atoy din
a'apuyuh din penghana ya din numbino'ob'on an propeta. 6 Mu din Uldin ya din padan an
immandal'uh din propeta ta imbaagdah din a'apuyu ya immannung an nipa'annung, mu
tagwan an din a'apuyu ya agguyda ahan inabulut, at hiyay dumalat hi nunholtapanda."

Mu palpaliwan ya nuntutuyu nan tatagun inaliday, "Hi Apo Dios an nidugah di
abalinanay nangat an niyunnud hidin nun'appuhin ina'inat tu'u an hiyah ne tuwali din
inalinah atona!"*

Nan Hopap di Paddungnay Nipa'enap hi Aat nan Kabayu

7 Ya hidin goh miyaduwampulu ta han opat di algaw eden miyapulu ta ohay bulan an
ma'alih Shebat hidin miyadwan tawon† hi nun'alian Darius ya himmapit goh hi Apo Dios
ay ha"in an paddungnay unna' nun'enap eden nahdom hi ma'ma'at hi udum an algaw‡
8 ti impattigna han anghel an nuntakay hidin mumbolah an kabayu, ya inta'dognah nan
wadan din nido'lan di ayiw an myrtle hinan way nundotal. Ya wadaday udum an nitnud
ay hiyan numpuntakay hinan kabayu an mumbolah, ya mangmangitit, ya mumpaha'.

9 Ya wah di goh han ohan anghel an hennag Apo Dios, at inali' ay hiyay,§ "Anaad ta wah
tuday kabayu?"

Ya tembalnan inalinay, "Mipa'innila ay he"ay aat di umatan hana."

10 At tembal din anghel an timmata'dog hidin wadan di nido'lan di ayiw an myrtle, ya
inalinay, "Dida hanay hennag Apo Dios hi umuy lumane'le'od an mannig hi an amin hitun
luta ta innilaonday aat di ma'ma'at."*

---

* **1:1** Unu October-November, 520 B.C. † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nonomnomona* (bahaom nan footnote di Zech. 10:9). ‡ **1:2** Impattig Apo Dios di bimmungtanah nan Hudyuh din 586 B.C. ti hennagna nan tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar ta pina"idad Jerusalem an ta"on un nan Timplun Apo Dios hidi, ya inyuyday do'ol an Hudyud Babylon ta himbutdah di. Hi Zechariah ya nitungaw ad Babylon, ya hidin numbangngadan da Zerubbabel ay Joshua ya ni'yuy ay didah din 538 B.C., at agguy ene'dam Zechariah din amabungot Apo Dios ay didan Hudyu. § **1:4** Nan nun'ahhun an propeta ya da Isaiah ay Jeremiah, ya hi Ezekiel. * **1:6** Hidin ahimbut nan Hudyud Babylon ya na'awatan nan udum an Hudyuy aatda tuwali an nun'abaholanda, at intutuyuday baholdan Apo Dios. † **1:7** Unu February 15, 519 B.C. Mattig an tuluy bulan di naluh an nipalpuh Zech. 1:1. ‡ **1:7** Waday walun enenap Zechariah eden nahdom an nitudo' hinan Zech. 1:7-6:8 an hiyah ne din nahhun an enenapna. § **1:9** Bo'on hiyay anghel an nuntakay. * **1:10** Mid mapto' ya diday baal Apo Dos an nan a'anghelna.

11 At din numpuntakay hinan kabayu ya inalidah nan anghel di, “O immuy amih nan abablubabluy hitun luta, ya tinnigmi an mi'id mahkay gubat.”†
12 Mu nan anghel ya nunluwalun inalinay, “He"an nidugah di abalinanan Dios,
anuud mah nin di adatngan nan pammo'am hinan iJudah an ten napituy tawon‡ di
bimmubungtam ay dida?” 13 Ya ma'ma'ullay an umal'alu' di nambal Apo Dios hidin inalin
nan anghel an din ni'hapit ay ha"in.
14 At inalin din anghel di, “Ibaagmuh ten hinapit'u an alyom di, Umat hituy hinapit Apo
Dios an inalinay, Nidugah di pamhod'u ya panalimun'ud Jerusalem an babluy'u. 15 Mu
nidugah di bungot'uh nan tataguh nan abablubabluy an mumpahpahiya an malenggop
ti nidugah di nangipaholholtapandah nan tatagu' ya un nan ninomnom'uh pummolta'
ay dida.§ 16 At hiyanan mumbangngada' ad Jerusalem ta ehmo'a' dida ta mipaphod an
miyamma nan Timplu'. At mihamad an mipaphod an amin ad Jerusalem.”
17 Ya inalin goh nan anghel ay ha"in ta ibaag'uh nan tataguh ten hinapit Apo Dios an
nidugah di abalinanan inalinay, “Badanga' goh nan tatagu' ad Jerusalem ta mun'ahawal
di inadangyanda, ya ibilang'u goh henen babluydah babluy'u.”

Nan Miyadwan Paddungnay Nipa'enap hi Aat di Ha'gud ya nan Mumbohal

18 Palpaliwan ya wada goh di nipattig ay ha"in an hi Zechariah hi opat an ha'gud!* 19 Ya
imbaga' di aatnah din anghel an din ni'hapit ay ha"in an inali' di, “Hay umatan di aat
dane?”
Ya tembalnan inalinay, “Hay ipa'innilan danen ha'gud ya abalinanda nan opat an
nidugah di abalinandan numpapto' hitun luta an numpangiwa'at hinan tatagud Judah,
ya ad Israel, ya ad Jerusalem an kapitulyud Judah.”†
20 Ya impattig goh Apo Dios ay ha"in din opat an mumbohal‡ an nun'odnanday mattilyu.
21 Ya hinanhana' goh an inali' di, “Undan hay itamun daten immali?”
Ya tembal nan anghel an inalinay, “Manu ay immali danen mumbohal ya ta atonday
atata'ot ay danen opat an pumpapto'an an nangipaligligat ya numpangiwa'at hinan
iJudah.”

2

Nan Miyatlun Paddungnay Nipa'enap hi Aat di Linulug an Punlukud

1 Unat goh intigaw'u ya tinnig'u han lala'in waday inodnanah linulug an punlukud. 2 Ya
inali' ay hiyay, “Hay umayam?”
Ya tembalnan inalinay, “Umuy'u lukudon ad Jerusalem ta innilao' nan aat di inabel-
logna.”
3 Ya unat goh tinnig'un nakak din anghel an din gun ni'hapit ay ha"in ya wada goh han
ohan anghel an immuy nanamun hiya. 4 Ya inalinan hiyay, “Punnaudom ta umuymu
alyon eden unga* an lala'in nangdon hinan lukud di, Adi mahapul hi un ma'allup ad
Jerusalem ti udum di algaw at dumo'ol di tatagu ya a'animal hidi. 5 Ti intulag Apo Dios
an Hiyay paddungnay apuy hinan allup nan nunlene'woh hinan siudad an mangibaliw ti
mihinah di, at henen siudad ya na'abbagbagtu.”†
6 Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios hinan tatagunay, “Punnaudonyun makak hinan
babluy ad Babylon ya hinan numbino'ob'on an babluy an numpangiwa'ata' ay da'yu
ta umali ayuh tu! 7 At da'yun iJerusalem an nipiyuy ad Babylon ya lumayaw ayun ne
ta umanamut ayuh babluyyu!‡ 8 Ti immannung an nan mamaligat hinan tatagu' an

† **1:11** Nan Pumpapto'an nan iPersia ya mid al'alin dida, mu wada damdamay namaligat hinan Hudyu (verse 12).
‡ **1:12** Heten napitun tawon ya nob'on nan napitun tawon an nibaag hinan Jer. 25:11-12 (bahaom nan footnote di Jer. 25:11). Hay nete"ana ya hidin 586 B.C. ti hiyah ne napa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya hay negpongana ya hidin 516 B.C. hidin nalpahan di nangiyamman da Zerubbabel hinan mehnod an Timplu, at 586-516=70 an tawon.
§ **1:15** Ta"on un inusal Apo Dios nan Pumpapto'an nan i'Assyria ya nan Pumpapto'an nan iBabylon ta paligatonda nan Hudyu an dimmalat nan numbaholandan Hiya mu nidugah di inatda ti nan udum ay dida ya impadahdan mangubah ay dida. * **1:18** Hay ipa"el nan ha'gud ya nan abalinan nan ad ha'gud ti nan buta'al an kalnilu unu baka ya mabalin an ha'guha'gudonda nan animal unu tagu ta patayonda dida. † **1:19** Daten opat an ha'gud ya didana nan babluy ad Assyria, ya ad Egypt, ya ad Babylonia, ya ad Media-Persia. ‡ **1:20** Hay ibalinana nin ya nan opat an babluy an ni'buhul hinan Hudyu an nibaag hinan footnote di Zech. 1:19. * **2:4** Hi Zechariah nin. † **2:5** Hete ya ma'at hinan Hinlibuy Tawon (Ezek. 11:23; Hab. 2:14). ‡ **2:7** Ta"on hi un numbangngad ad Judah nan udumnan Hudyun nipiyuy ad Babylon mu do'ol damdamay na'angang hidi. Anaad nin? (1) Nan udum ya impa'enghadan mi'hitud Babylon, at mid pamhoddan makak, ya (2) nan udum ya din'ugday pangulugdan Apo Dios, at adida pohdon an unudon nan Tuguna, ya (3) nan udum ya iniladan napa"id Judah, at humigadan bumadang an mangephod, ya (4) nan udum ya tuma'otdan mi'laban hinan do'ol an bulul di Hudyud Judah.

pa'appohpohdo' ya paddungnay un Ha"in nangatanda. At hiyaat un'u honogon ay da'yu
nan Alin Pento"u ta Hiyay mangipabagtun Ha"in hinan abablubabluy. At wa ay ta malpah
hene ya 9 Ha"in di manimung an mangubat ay dida, at din himbutdah din penghana di
mumpangngal hinan gina'uda. At innilaonyu mahkay an Ha"in an nidugah di abalinanan
Dios di nannag ay Hiya.
10 At da'yun iJerusalem ya mungkanta ayuh umamlonganyu ti umalia' ta midduma' ay
da'yu! 11 Ya henen gutud ya do'ol di Hentil hinan abablubabluy an middum an mangunud
ay Ha"in ta mumbalindah tatagu'. Ya umannung an midduma' an mi'hitun da'yun tatagu',
at ma'innilayu mahkay an Ha"in di nannag hinan Alin Pento"u ay da'yu. 12 Ya nan tatagud
Judah di pa'appohdo' hi tatagu', ya ad Jerusalem an kapitulyuh diy pento"uh ihina'. 13 At
an amin ayun hinohha ya dindinong ayuh nan wadan di hinagang'un hi Apo Dios ti
umannung an umalia' an malpud abuniyan!”

3

Nan Miyapat an Paddungnay Nipa'enap hi Aat nan Nabagtun Padi

1 Paddungnay nun'enapa' goh, ya impattig Apo Dios ay ha"in nan Nabagtun Padin hi
Joshua* an timma'dog hinan hinagang nan Anghel Apo Dios.† Ya wadah Satanas‡ an
timma'dog hinan appit hi agwan Joshua an nidadaan an *mangipabahol* ay Joshua. 2 Ya
inhingal nan Anghel Apo Dios hi Satanas an inalinay, “Satanas, duminong'a ti hi Apo Dios
an mangalih babluynad Jerusalem di mummoltan he"a! Ya Hiyay namaliw eten tagu an
umat hinan ayiw an nalapdu' hinan gun mundalang an apuy!”§
3 Ya wagwah dih Joshua an timmata'dog an na'aluggit di lubungna. 4 Ya inalin nan
Anghel hidin baalnay, “Luh'uponyu nan nalugit an lubung ten tagu.”
Ya unat goh nalpah hene ya inalin nen Anghel ay Joshua di, “Tigom an inaliwa' di
baholmu ta nan mun'aphod an lubung di padi di ipilubung'un he"a!”
5 Ya ha"in an hi Zechariah ya himmapita' an inali' di, “Iyammayu goh nan turban* hi
ulun Joshua! At inatdah din awawaddan din Anghel Apo Dios an impilubung din baal
nan ma"aphod an lubung, ya inyammana din turban hi ulun Joshua.”
6 Ya inhamad nan Anghel Apo Dios an inalin Joshua di, 7 “Umat hituy hinapit Apo Dios
an inalinay, Gulat ta unudom nan Tugun'u ya atom an amin nan ipatamu' ay he"a at he"ay
mangipapto' hinan Timplu' ya nan gettawna. Ya idat'u goh di haadmun mi'hapit ay Ha"in
an umat hi pi'hapitan daten a'anghel ay Ha"in. 8 At donglom hi nahamad tun alyo', Joshua
an Nabagtun Padi, ya ta"on un da'yun udum an i'ibbanan papadi ti da'yuy pangitigan
hinan pangipa'alia' hinan oha goh an padin ma'alih Hapang† an baal'u. 9 Ya tigonyu ti
ihina' nan ma"aphod an Batuh‡ nan hinagang Joshua, ya henen Batu ya un oha an waday
pituh matana.§ Ya waday ihelhel'un itudo' ene, ya un ohay algaw di pangaana' hi bahol di
tataguh tun babluy* ti Ha"in nan way nidugah di abalinanan Dios. 10 Ya madatngan henen
algaw ya an amin ayu ya ayaganyu nan heneggonyu ta middumdan mi'yam'amlong ay
da'yuh nan alenggopanyu ya nan maphod an itaguanyu.”

4

Nan Miyaleman Paddungnay Nipa'enap hi Aat nan Ipattu'an di Hilaw ya nan Ayiw an Olibo

1 Din anghel an gun ni'hapit ay ha"in ya immali an namangon ay ha"in an paddungnay
unna' nonollo'. 2 Ya inalinan ha"in di, “Ngadan di mattigmu?”
Ya tembal'un inali' di, “Hay tinnig'u ya nan namahmah an balitu' an ipattu'an di hilaw,
ya wadaday malukung an duyun nipattu' an ittuwan di lanah punhilaw,* ya an amindan

---

* **3:1** Unu *Jeshua*, ya hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*. Ya hay ipaddunganan ten ngadan hinan hapit di iGreece ya *Jesus*. † **3:1** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan gutud di Old Testament. ‡ **3:1** Hay pohdonan ibaga ya *mumpabahol*. § **3:2** Hay ipa"el Joshua ya nan tatagun Apo Dios an Hudyu, ya hay ipa"el nan apuy ya ad Babylon ti pinaligat nan iBabylon nan Hudyu, ya hay ipa"el nan namaliwan Joshua hinan apuy ya nan namaliwan nan Hudyud Babylon. * **3:5** Hay pohdonan ibaga ya nan melepot hi ulu an mangipattig hinan nabagtun haad di padi, ya waday nitudo' hinan turban an inalinay, “Me'gonan hi Apo Dios” (Ex. 28:36; 39:30). † **3:8** Hiyah ne ohan ngadan nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu (Isa. 4:2; 11:1; Jer. 23:5; 33:15; Zech. 6:12). ‡ **3:9** Oha goh an ngadan nan Alin Pento' Apo Dios (Psa. 118:22-23; Isa. 8:13-15; 28:16; Dan. 2:35, 45; Mat. 21:42; Eph. 2:19-22; I Pet. 2:6-8). § **3:9** Hay itudun te ya inilan nan Alin Pento' Apo Dios an amin di logom ti an amin di ma'ma'at ya titiggona. * **3:9** Ta"on un mabalin an na'aliwan di bahol nan Hudyuh din hopap di ma'alih Maphod an Alemanah din natayan Jesus mu ma'aliwan di baholdan amin hinan pumbangngadanah pidwana. * **4:2** Hay ipa"el nan lanan punhilaw ya nan abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawa.

hinohha ya waday himpiptu an ipattu'an di kandila. 3 Ya daden pangipattu'an hi hilaw ya
nibattan hinan duwan ayiw an olibo."†
4 Ya hinanhana' hidin anghel an din ni'hapit ay ha"in an inali' di, "Hay pohdon nin hana
an ipa'innila, Apu?"
5 Ya tembalnan inalinay, "Undan mi'id inilam hi aat hana?"
Ya tembal'un inali' di, "Mi'id inila', Apu."
6 At inalinan ha"in di, "Umat hituy hinapit Apo Dios ay Zerubbabel an inalinay,‡ Hay
umabakan ya bo'on hay bi'ah unu abalinan di taguy dumalat, mu dumalat hinan abalinan
nan Lennawa', 7 at ta"on un nan nidugah an humewol an umat hi a'ongol di duntug ya
ma'ubah ay he"a. Ya ha"adom goh nan Timplu'. Ya heden pangiyammam hinan angunuh
an Batu ya it'u' nan tataguy, Wagahan ni' Apo Dios! Wagahan ni' Apo Dios!"
8 At himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 9 "Hi Zerubbabel di nangiyammah
nipabunan di tu'ud ten Timplu,§ ya hiya goh di munlopah.* At hiyay panginnilaanyu
mahkay an Ha"in an Dios an nidugah di abalinanay nannag ay he"a. 10 Ya immannung
an munlungdaya nan tatagu ti un itang di natamuan, mu ma"am'amlongdah unda tigon
nan naga'dan an lukud an o'ognan Zerubbabel ti itudunay ituluyan nan a'ammaan nan
Timplu."
(Ya ma'innila ta'wa an henen pitun hilaw ya hay ipa'innilada ya nan matan Apo Dios an
pannignan amin hinan ato'aton nan tataguh nan abablubabluy hitun luta.)
11 Inali' goh hinan anghel di, "Hay pohdonan ipa'innila nan ayiw an olibo an wah nan
appit hi agwan ya iggid di ipattu'an di hilaw?"
12 Mu mid nambalna. At impidwa' an inaliy, "Hay pohdonan ipa'innila nan duwan
hapang di ayiw an olibo an wah nan pangngel di balitu' an galipu an muntidtid hi lanan
di olibo?"
13 Ya inalin nan anghel di, "Dan agguymu inilay aat date?"
Ya tembal'un inali' di, "Mi'id inila', Apu."
14 At inalina goh ay ha"in di, "Dida hana din duwan pento' Apo Dios ta itamuanda Hiyah
tun luta."

5

Nan Miyonom an Paddungnay Nipa'enap hi Aat nan Nitayap an Nali'up an Papel

1 Ha"in an hi Zechariah ya wada goh di paddungnay enenap'u ti tinnig'u han nali'up
an puntud'an an gun muntadyapan. 2 Ya inalin goh nan anghel ay ha"in di, "Ngadan di
tinnigmu?"
Ya tembal'un inali' di, "Tinnig'u han muntadyapan an nali'up an puntud'an an tulumpu-
luy umpiy inadu"oyna, ya himpulu ta lemay umpih inabellogna."
3 Ya inalinan ha"in di, "Hay nitudo' enen nali'up an puntud'an ya idut hi an amin
hinan tataguh nan abablubabluy hitun luta. Ti hay nitudo' ya inalinay, An amin nan
mumpangakaw ya mapatoy ta mapogpog hinan babluy, ya hay nitudo' hinan pangngelna
ya inalinay, An amin nan mumpunlayah ya mapatoy goh ta mapogpog. 4 Ti inalin nan
nidugah di abalinanan Dios di, Payo' nan idut hinan a'abung nan mumpangakaw ya nan
mangihapatah layah hinan ngadan'u, ya munnonong nan idut hinan a'abungda an hay
niyamma ya nan tabla ya batu ta mun'apa"i."

Nan Miyapitun Paddungnay Nipa'enap hi Aat nan Babain Nittuh nan Bahkit

5 Ya neheggon goh din anghel an din gun ni'hapit ay ha"in ya inalinan ha"in di,
"Itangadmud daya ta tigom han bumuhu'."
6 Ya inali' di, "Hay umatan ne?"
Ya tembalnan inalinay, "Hene ya dram an punlukud hi bahol ta mipattig an tun luta ya
napnuh bahol di tatagu."
7 Ya unat goh nalo'wab din madamot an alub din dram ya wah di han babain inu'umbun
hi bunolna. 8 Ya inalin nan anghel di, "Hay nipaddungan ten babai ya nan nidugah an
nappuhin aat di tatagu." At inyalubna din dram.
9 Ya intangad'u goh, ya tinnig'u han duwan binabai* an umatdah nan ongol ahan
an hamuti an adudu"oy di paya'da an gunda muntaytadyapan an umalih nan wada',

† **4:3** Hay ipa"el nan ohan ayiw ya nan muntamuh gubelnud Judah an hi Zerubbabel an gobelnadol, ya hay ipa"el nan ibbanan ayiw ya nan muntamuh nan lelehyonda an hi Joshua an Nabagtun Padi (verse 14). Ya hay alpuwan di abalinandan duwa ya nan Na'abuniyanan an Lennawa. ‡ **4:6** Hi Zerubbabel ya gobelnadol ad Judah (Hag. 1:1). § **4:9** Na'at hidin 537-536 B.C. (Ezra 3:8-11). * **4:9** Hay nalpahana ya na'at hidin 516 B.C. (Ezra 6:14-16). * **5:9** Mid mapto' ya duwan a'anghel Apo Dios. Hiyah te ya anggay hinan Bibliay mangituduh aat nan babain anghel.

ya inla"uyda din dram ya intayapda. 10 Ya hinanhana' hinan anghel an inali' di, “Hay
pangiyayandan den dram?”
11 Ya tembalnan inalinay, “Iyuydad Babylon ta hidiy pangiyammandah nan abung hi
pangihinana. Ya wa ay ta nalpah ya inhinada mahkay hidi.”†

6

Nan Miyawalun Paddungnay Nipa'enap an Opat an Punluganan di Mi'gubat

1 Wada goh di nipattig ay ha"in an hi Zechariah an opat an kalesan punluganan di
mi'gubat an ginuyud di hindudwa an kabayu an na'uydan malpuh nan numbattanan nan
duwan gambang an duntug.* 2 Ya ginuyud nan mumbolah an kabayu nan nahhun an
kalesa, ya din miyadwa ya ginuyud nan ahi'ang'angitit an kabayu, 3 ya din miyatlu ya
ginuyud nan mumpumpaha' an kabayu, ya din miyapat ya ginuyud din nun'alabangan an
kabayu. Ya mun'abi'ahdan amin. 4 Ya hinanhana' goh hidin anghel di ngadan di ibalinan
dane.
5 Ya tembalnan inalinay, “Dida hanay opat an lennawad abuniyan an timmata'dog
hinan hinagang Apo Dios an Ap'apun an amin nan abablubabluy hitun luta. 6 Ya nan
kalesan ginuyud nan ahi'ang'angitit an kabayu ya hiyay mangipluy hi appit hi iggid hi un
hagangon di buhu'an di algaw,† ya nan ginuyud nan mumpumpaha' an kabayu ya hiyay
mangipluy hi appit hi a'unugan di algaw, ya nan ginuyud nan nun'alabangan an kabayu
ya diday mangipluy hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw.”‡
7 Ya unat goh limmahun danen mun'abi'ah an kabayu ya umi'ikaydan umuy an
munwanwan hitun luta. At inalin nan anghel ay diday, “Umuyyu wanwanon nan luta
ta tigonyuy ngadan di ato'aton nan numpunhituh di.”
8 Ya hidin nakakda ya mun'ali nan anghel ay ha"in an inalinay, “Tigom hadin immuy
hinan babluy hi appit hi iggid an impadinongda nan bungot Apo Dios.”

Hay Aat nan Midat ay Joshua an Uklup di Ali

9 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 10 “Amungom nan silver ya balitu'
an inyalin nan nalpud Babylon an da Heldai, ya hi Tobijah, ya hi Jedaiah an idat nan
holag Israel an din niyuy ad Babylon ta inayunmun iyuy hi abung da Josiah an hina'
Zephaniah 11 ta iyammam hi koronan di ali,§ ya impiyuklupmuh nan Nabagtun Padin
hi Joshua an hina' Jehozadak. 12 Ya ulgudom ay hiya an alyom di, Umat hituy hinapit
Apo Dios an inalinay, Nan tagun ma'alih Hapang ya paddungnay manaphapang an Hiyay
mangipiyammah nan Timplu'. 13 Ti immannung an hiya ya anggay di mangitalemaan
hinan Timplun Apo Dios, ya hiyay idatan di haad di alih mumpapto'. At wada mahkay
di padih nan pumpapto'ana an waday pun'u'unnudandan duwa.* 14 Ya nan korona ya
mihinah nan Timplu ta way panginomnoman ay da Heldai, ya hi Tobijah, ya hi Jedaiah,
ya hi Hen† an hina' Zephaniah.
15 Ya waday umalin malpuh nan adadagwin babluy an mangiyammah nan Timplun Apo
Dios. Ya ma'at an amin hanah unyu ihamad an unudon nan mandal Apo Dios an Diosyu,
at hiya mahkay panginnilaanyu an hi Apo Dios an nidugah di abalinanay nannag ay ha"in
an propetan hi Zechariah.”

7

Hay Aat di Punlangduan

1 Hidin miyapat an algaw hinan miyahiyam an bulan an ma'alih Kisleb* an miyapat hi
tawon hi nun'alian Darius ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in. 2 Ya manu ay himmapit
hi Apo Dios ya ta tabolona nan hennag nan iBethel an da Sharezer, ya hi Regem-Melech,

---

† **5:11** Penhod Apo Dios hi un maleneh nan babluy ad Judah, at impa"elna ta an amin nan anappuhina ya mitolman ta mihinad Babylon hi awadan nan do'ol an na"appuhin bulul. Ya hi Apostoles John ya impa"elna goh ta ad Babylon di awadan nan na"appuhin Punligatan di Tatagu (Rev. 17:1-18:24). * **6:1** Hay ipa"el ten duwan duntug ya nan Duntug an Moriah an nihinan nan Timplun Apo Dios ya nan Duntug an Olibo. † **6:6** Ta"on un hay appit hi buhu'an di algaw nan babluy ad Babylon mu hay appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw di nange'wan nan iBabylon an nangabak hinan Hudyu. Umat goh hi nange'wan nan i'Assyria ya nan iMedia-Persia an buhulda. ‡ **6:6** Nan i'Egypt di buhul nan Hudyuh nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. § **6:11** Nob'on di turban an niyuklup hi uluna (Zech. 3:5). * **6:13** Agguy na'awatan nan Hudyu an duway haad nan Alin Pento' Apo Dios an umali ti Hiya ya ali (II Sam. 7:16) ya padi (Psa. 110:4), at ninomnomda an duwadan Alin Pento' Apo Dios nin. Mu bo'on ti na'ohha. At hay ipa"el Joshua ya hi Jesus-an-Ali-an-Padi. † **6:14** Mid mapto' ya ohan ngadan Josiah (verse 10). * **7:1** Unu December 7, 518 B.C. At hi'itangan duway tawon di naluh hidin nangenapan Zechariah hinan walun nipa'enap ay hiya.

ya nan baalda ta umuydah nan Timplun Apo Dios an mumpahmo', 3 ya ta wada goh
di hanhanandah nan papadi ya nan numbino'ob'on an propetan alyonday, “Unmi dan
inaynayun an munlungdaya ya munlangduh un madatngan nan miyaleman bulan† hi
atawotawon hi panginomnomanmih napa"ian nan Timplu an umat hidin gunmi inat hi
atawotawon?”
4 At hiyanan inalin nan nidugah di abalinanan Dios ay ha"in di, 5 “Ibagam an amin
hinan tataguh nan abablubabluy ya hinan papadi di, Manu ti gun ayu nunlungdaya
ya nunlangduh din gun miyalema ya miyapitu‡ an bulan§ hi atawotawon hidin naluh
an napitun tawon.* Mu undan immannung an Ha"in di dumalat hi nangatanyu? 6 Ya
hinan gunyu goh anganan ya uminuman ya undan bo'on hay odolyuy impa'amlongyu?
7 Ya undan agguy'u tuwali ina'alli hatuh din nun'ahhun an propeta' hidin gutud di
immadangyanan ya ado'lan di tatagud Jerusalem, ya nan udum an babluy ad Judah, ya
ad Negev, ya nan babluy hinan aluhadhad di duntug ad Judah?”
8 Ya innayun Apo Dios an ni'hapit ay ha"in an inalinay, 9 “Mahapul an nahamad di
atonyun munhumalya, ya ipattigyuy ama'ahhimo'yu ya nan ama'ma'ullayyun hinohha.
10 Ya adiyu abohlan nan umu'utun, ya nan nguhu, ya nan bunag an ni'babluy ay da'yu,
unu nan nun'awotwot, ya adi ayu munnomnom hi apa"ian di i'ibbayu. 11 Ya ta"on hi un
umat hinay inali'ali' hidin o'ommodyuh din penghana mu nginohoyda. 12 Ya paddungnay
unda impa'odhol di puhuda an umat hinan moheng an batu ta adida ahan donglon nan
mitudtudun impehnag nan Lennawa' hidin numbino'ob'on an nun'ahhun an propeta. At
hiyanan nidugah di bimmungta' ay dida. 13 At dumalat nan agguyda nangunudan hinan
inali' at Ha"in an Dios ya adi' goh donglon di luwaluda. 14 Ya umata' goh hinan mabi'ah
an puo' an nun'iwa'at'u didah nan adadagwin babluy an agguyda inila, at umatdah nan
mangili. Ya din tinaynandan babluyda ya natawan, at mi'id ah umuy munle'le'od unu
mundaldalan ti numbalin hi mapulun.”

8

Hay Intulag Apo Dios an Wagahanad Jerusalem

1 Ya himmapit goh hi Apo Dios an nidugah di abalinanan ha"in an hi Zechariah
2 an inalinay, “Halimuna' ahan ad Jerusalem ti nidugah di pamhod'uh nan tataguh di,
at hiyanan nidugah di bohol'uh nan buhulda. 3 At mumbangngada' ad Jerusalem an
babluy'u ta hidiy punhituwa'. Ya maluman nan ngadan ten babluy ta hiyay ma'alih Babluy
an Awadan nan Amakulug, ya maluman goh nan ngadan di duntug an awadan di Timplu'
ta mangadnan hi Me'gonan an Duntug.”
4 Ya inalina goh di, “Henen gutud ya dumo'ol di mumpangabun an nun'a'in'inna ya nan
nun'ala'ay hinan kalata an mumpunhul'ud ti dumalat di anala'ayan ya ana'in'innaanda.
5 Ya do'olday ung'ungungnga an umanin'innanguh nan kalatah di.”
6 Ya inalin goh Apo Dios di, “Mid mapto' ya hay nomnomon nan na'angang an tatagu
ya naligat an mipa'annung hanan amin. Mu undan way adi' abalinan an aton? 7 Ti
ibaliw'u nan tatagu' an nipiyuy hinan udumnan babluy hi appit hi buhu'an di algaw ya
hinan appit hi a'unugan di algaw 8 ta ibangngad'u didah nan tono' an babluyda tuwali.
At diday tatagu', ya Ha"in di Diosda, ya nahamad di pangipapto'a' an adi mipangngel.
9 At hiyanan pabi'ahonyuy punnomnomanyu an da'yun nangngol hidin hinapit'uh din
propetah penghana* an wagwagdah din niyammaan di nipabunan di tu'ud nan Timplu'.
10 Ya henen gutud ya mi'id di way olognan mumpabo'lah puntamuonah tagu unu animal,
ya atata'ot di lumane'le'od unu mungkumildu an dumalat nan buhul ti numbalino' an
mumbubuhul an amin nan tatagu.† 11 Mu ad ugwan ya Ha"in an Dios ya itulag'u an
adi' aton di umat hina ay daten na'angang an tatagu. 12 Ta malenggopdan munhabal,
ya pabungao' an amin nan itanomdan greyp ya nan udum an itanomda. Ya adida
makudangan hi danum ti gun'u ipa'udan, ya idat'un amin hana ta hiyay paddungnay
banoh nan na'angang an tatagu'. 13 At umat hina an din hopapna ya na'idutan ayun iJudah
ya i'Israel hinan tataguh nan abablubabluy. Mu ad ugwan ya baliwa' da'yu ta da'yuy
dumalat hi awagahan nan udum. At hiyanan adi ayu tuma'ot ta un ayuat tumulid!”
14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Hidin nangipabungtan din a'apuyuh penghanan Ha"in ya
ninomnom'un moltaon dida, at nipa'annung. 15 Mu ad ugwan ya waday ninomnom'uh

† **7:3** Unu Ab (July-August). ‡ **7:5** Unu Ethanim unu Tishri (September-October). § **7:5** Bahaom nan footnote
di Zech. 8:19 ta innilaom di na'at eden duwan bulan. * **7:5** Hiyah ne ma'alih round number ti hay immannung an
tawon an naluh an nipalpuh din napa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem hidin 586 B.C. ta engganan den gutud
an 518 B.C. ya 68 an tawon ya anggay. * **8:9** Da Haggai ay Zechariah. † **8:10** Hay ohan na'atana ya nitudo' hinan
Ezra 4:1-5.

maphod hi ato' hinan iJudah. At hiyanan adi ayu tuma'ot! 16 Mu hay pohdo' hi atonyu
ya nan makulug di hapitonyuh i'ibbayu, ya ihamadyu ta ma'andong di pamanuhyuh nan
way mundiklammuan, 17 ya adi ayu munnomnom hi nappuhih pama"iyuh nan i'ibbayu,
ya adiyu ihapatay layah ti adi' ahan pohdon di umat hina." Hiyah ne hinapit Apo Dios.
18 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinanan ha"in di, 19 "Da'yun iJudah
ya pumbalinonyu nan punlangduanyuh hi pundayawanyun Ha"in hinan miyapat,‡ ya
miyalema,§ ya miyapitu,* ya hinan miyapulun bulan† hi pun'am'amlonganyu. Mu
tigonyu ta mi'id di dumalat hi pumpapattayanyu ta minaynayun an maphod di pun-
hina"agianyu."
20 Ya inalin goh Apo Dios di, "Udum di algaw at do'ol di tatagun malpuh nan udumnan
abablubabluy an umalih tud Jerusalem. 21 Ti nan tataguh nan hinohhan babluy ya
mumbabaggaandan alyonday, Umuy tu'ud Jerusalem an mundayaw ya munluwalun Apo
Dios an nidugah di abalinana ta wagahan ditu'u, at umali ayu ta umuy tu'u! 22 At do'ol
di Hentil an nalpuh nan abablubabluy an ta"on un nan tataguh nan ma'al'alin babluy ya
umalidad Jerusalem ta mundayawdan Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ta wagaha'
dida. 23 Ya way oha ay da'yun Hudyu ya wadaday himpulun‡ umalin numbino'ob'on di
nalpuwanda ya hapitda ta alyonday, Anaad mah ta adi ami mi'hitu an amin ay da'yu ti
dengngolmin pa'abbadangan da'yun Apo Dios. Ha"in nan nidugah di abalinan Dios di
nangalin te."

9

Hay Amoltaan nan Buhul di Holag Israel

(Damascus: Isa. 17:1-3; Jer. 49:23-27; Am. 1:3-5; Tyre ya Sidon: Isa. 23:1-18; Ezek. 26:1—28:26; Joel 3:4-8; Am. 1:9-10; Philistia: Isa. 14:28-32; Jer. 47:1-7; Ezek. 25:15-17; Joel 3:4-8; Zeph. 2:4-7)

1 Ya inalin goh Apo Dios an titiggonan amin di hinohha an inyal'allanan ditu'un holag
Israel,
ya impa'innilanay amoltaan nan tataguh nan siudad ad Hadrak* ya ad Damas-
cus.†
2 Ya ta"on goh nan iHamath‡ an wah nan pingit din duwan siudad,
ya mi'molta goh nan iTyre ya nan iSidon§ an ta"on unda nun'ala'eng.
3 Ya ta"on hidid Tyre* ya nun'ihamad nan *ata'ta'nang an allupda*,
ya do'ol goh hidiy silver an umat hinan hupu',
ya do'ol goh di balitu'da an gumalut hinan kalata.
4 Mu umahon Apo Dios an amin nan inadangyanda ti pun'itapalnah nan baybay,
ya nunggohobnah nan babluyda.†
5 At nan tatagud Ashkelon, ya ad Gaza, ya ad Ekron ya wumogwogdah ta'otdan mannig hi
a'atan hana‡
ti mi'id mahkay namnamada.
Ya awniat mipapatoy mahkay nan alidad Gaza,
ya ad Ashkelon ay ya la'tot ya mi'id di mumbabluy hidi.

---

‡ **8:19** Hay nunnomnomandah nunlangduandah nan miyapat an bulan an Tammuz (unu June-July) ya nan nama"ian di tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar hinan nidugah an allup ad Jerusalem (II Ki. 25:3-4; Jer. 39:2; 52:6-7). § **8:19** Hay nunnomnomandah nunlangduandah nan miyaleman bulan an Ab (unu July-August) ya nan nama"ian ya nanghoban di tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya nan udumnan aptan ahan an a'abung hidi (II Ki. 25:8-10; Jer. 52:12-13). * **8:19** Hay nunnomnomandah nunlangduandah nan miyapitun bulan an Ethanim/Tishri (unu September-October) ya nan algaw hidin nangipapatayandan Gedaliah an gobelnadol ad Jerusalem (II Ki. 25:22-25; Jer. 41:1-3). † **8:19** Hay nunnomnomandah nunlangduandah nan miyapulun bulan an Tebeth (unu December-January) ya nan te"an din nangabakan di tindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar an ni'gubat hinan siudad ad Jerusalem (II Ki. 25:1; Jer. 39:1; 52:4; Ezek. 24:1-2). ‡ **8:23** Heten himpulun uyap ya adi makulug ti mi'id di napto' hi un atna. * **9:1** Ohan babluy an nipingit hinan Wangwang an Orontes an wah nan nasyon ad Syria. Hay ngadanad ugwan ya Hatarikka. † **9:1** Kapitulyud Syria (unu ad Aram). ‡ **9:2** Ohan babluy an nipingit hinan Wangwang an Orontes an wah nan nasyon ad Syria. Hay ngadanad ugwan ya Hamath. Ya ma'innila an hiyay niyappit ahan hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an igad di babluy ad Israel an indat Apo Dios ay dida (Num. 34:8). § **9:2** Nan duwan babluy an ad Tyre ya ad Sidon ya nipingit hinan Mediterranean an Baybay, ya hakup ad Phoenicia hidin penghana, mu hakup ad Lebanon ad ugwan. * **9:3** Hay pohdonan ibaga ya *nan ata'nang an allup*. † **9:4** Na'at hidin 332 B.C. hidin nama"ian nan tindalun nan Alin hi Alexander an Nidugah enen siudad. ‡ **9:5** Immannung an timma'ot ahan nan abablubabluy ad Philistia hinan gimmubatan nan Alin hi Alexander an Nidugah ya nan tindalunad Tyre ti hay ninomnomda ya diday mehnod hi gubatonda.

6 Ya hakupon nan bunag nan babluy ad Ashdod an diday mumpunhituh di,
at hiyah ne pamogpog Apo Dios hinan pumpahiyaan nan iPhilistia.§
7 Ti alyon Apo Dios di,
"Nan ma'angang an iPhilistia an umat hinan i'Ekron ya mibilangda mahkay hi tatagu' an umatdah nan holag Judah,
ya adida mahkay ihda nan dotag an agguy na'aan di dalana,
ya adida onon nan ma'an an mapaniaw.
At abuluto' nongkay dida an tatagu' an umatdah nan iJebus.*
8 Mu ihamad'un iyadug tun babluy'u ta adi hogpon nan mangubat,†
at mi'id mahkay di mangipaholholtap hinan tatagu' ti iyadug'u nongkay dida,
ya ini"ila' di ma'ma'at."

Hay Umalian nan Mapto' an Alin Pento' Apo Dios hi ad Zion
9 At inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Zechariah di,
"At an amin ayun iJerusalem ya it'u'yuy umamlonganyu ti na'uy nan Aliyu!
Hiya ya makulug,
ya abalinanan bumaliw,
ya ma'ma'ullay,
ya mumpa'ampa ti nuntakay hinan uyaw an dongki."‡

Hay Pangibangngadan Apo Dios hinan Tatagunah nan Numbabluyanda
10 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
"Pogpogo' ad Israel ya ad Jerusalem nan ma'usal hi gubat an umat hi kalesa ya kabayu.
Ya pa"io' goh nan papanada.
At henen ali ya mun'ap'apuh abablubabluy an mete"ah nan pingit nan baybay ta engganah nan pogpog tun luta.
Hiya ya wadaona nongkay di lenggop hi abablubabluy hitun luta.
11 Ya ipabangngad'u nan i'ibbayun tatagun nipiyuy hinan udum an babluy an ayda balud an dumalat nan ni'tulaga' ay da'yun tatagu'
ya nan dalan nan animal an gunyu ene'nong.
12 Ya da'yun paddungnay balud hinan udum an babluy an gun manahalimid ay Ha"in an Dios
ya mumpumbangngad ayu mahkay hinan babluyyu,
ya mumpidway ado'ol di pungwagah'un da'yu
an umat hinan ado'ol di tatagu an dumalat nan nunholholtapanyu.
13 At da'yun linala'id Judah ya ad Israel di paddungnay pana' ya spada' an pangubat'ud Greece."§

14 Ya ha"in an hi Zechariah ya inali' di,
"Hi Apo Dios ya ay bunut an mumpattig hinan bagtun di tataguna,
ya umelat di panana an umat hinan ilat.
Hiya an na'abbagbagtun Dios ya ipipagangohna nan talampetna,
ya wa ay ta gumubat ya umat hinan mabi'ah an alipugpug an malpuh appit di buhu'an di algaw.
15 Ya ibaliw ditu'un tatagun Apo Dios an nidugah di abalinana ta abakon tu'u nan buhul tu'u
an nan paldi'it di pumpamatoy tu'un didan amin.
At dumalat di pangabakan tu'u ya it'u' tu'u mahkay di pun'am'amlongan tu'u.
Ya munggotad tu'u ta ma"abhug tu'u
ta umat tu'uh nan ma"apnu an duyun ma'usal hinan pun'onngan hi moghob.
16 At henen gutud ya ibaliw ditu'u nongkay ay Apo Dios an tataguna
an umat hinan mumpahtul an ipapto'nay kalniluna ta mi'id di ma'at ay didah nappuhi.
At mumbalin tu'un nabalul ay Hiya

---

§ **9:6** Gapu ta do'olda an iPhilistia ad Canaan at palpaliwan ya mangadnan nan babluy ad Israel hi *Palestine* an miyunnudan hinan ngadanda. * **9:7** Nan iJebus di nahhun an nunhitud Jerusalem, mu inabak da David dida, at la'tot ya paddungnay numbalindah Hudyu. † **9:8** Nan tindalun nan Alin hi Alexander an Nidugah ya agguyda pina"i nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya ta"on goh nan siudad an awadana. ‡ **9:9** Mat. 21:5; Jn. 12:15. § **9:13** Itudun nan history an impapto' nan Hudyun pamilyan Maccabees an ni'gubat hinan Seleucids ad Syria an nipallog hinan Alin hi Alexander an Nidugah ad Greece hidin natayana.

an paddungnay munletaa' an balitu' an mihinah nan koronan di ali ti ma'al'ali
tu'u.
17 At nidugah di pumhodan tu'u
an namamah nan ungunga ti do'ol di ma'an ya ma'inum."

10

Hay Panalimunan Apo Dios hinan Tataguna

1 Ha"in an hi Zechariah ya inali' di,
"Hinan puntamman tu'u ya mahapul tu'uy udan.
At hiyanan ibaga tu'un Apo Dios ta pa'alionay udan
ti Hiyay nunlumuh bunut an alpuwan di udan.
Ti pumhod ay di itanom tu'u ya pumhod tu'un amin.*
2 At adiyu edenol hinan bulul ya nan mangibaag hi aat di en'enap
ti layah an amin nan ibagadan mi'id ipatukana,
ya nan pangal'alu'da ya mid hulbina.
At hiyanan mid poto' di ayanyu an umat ayuh nan na'utaw an kalnilun maligli-
gatan
ti mi'id di manalimun ay da'yu."

3 Ya inalin Apo Dios di,
"Nidugah ahan di bungot'uh nan paddungnay mangipahtul ay da'yun tatagu',
at moltao' didan amin ti da'yun tatagud Judah ya bagi',
ya halimuna' da'yu,
at da'yuy mumbalin hi umat hinan mun'abi'ah an kabayun mi'gubat.
4 Ya hay alpuwan nan paddungnay Batu† an miyammah nan dugun di abung ya hinad
Judah,
ya hina goh di alpuwan nan paddungnay Pado' di tuldan abung,‡
ya alpuwan goh nan Panan mangipa'wah hinan ayiw an mipana,§
ya hina goh di alpuwan nan mun'ap'apu an numbino'ob'on di ipapto'da.
5 Ya awniat da'yuy mangab'abak
an umat ayuh nan nun'atulid an tindalun pun'amehyu nan buhulyu
an ta"on nan mumpungkabayu ti wagwadaa' ay da'yu.

6 Idat'uy bi'ahyun tatagud Judah ya ad Israel,*
ya ibaliw'u goh da'yu ti hom'o' da'yu ta pa'anamuto' da'yuh nan babluyyu
ti nidugah di pammo'a' ay da'yu.
At paddungnay agguy'u ingnganuy da'yuh din hopapna
ti Ha"in an Apu an Diosyu ya donglo' mahkay di luwaluyu.
7 At da'yun holag Israel ya nun'atulid ayu an umat ayuh nan titindalu,
ya umamlong ayu an umat ayuh nan imminum hi bayah.
Ya wa ay ta tigon nan imbabaluyyuy umamlonganyun o'ommodda
at nidugah di umamlongandah nan inat'un Diosyu.
8 Ya amungo' nongkay da'yun tatagu',
ya ibaliw'u da'yu ta dumo'ol ayu an umat hidin ado'olyuh din hopapna.
9 Ti ta"on hi un'u nun'iwa'at da'yuh nan numbino'ob'on an abablubabluy
mu nonomnomona'† damdama ay da'yu an ta"on hi un ayu wah nan adagwin
babluy.
At baliwa' da'yu nongkay ya nan imbabaluyyu ta mumpumbangngad ayuh nan
babluyyu.
10 At ekak'u da'yud Egypt ya ad Assyria ta iyanamut'u nongkay da'yu,
ya ipado'ol'u da'yu ta umuy di udum an mi'hitud Gilead ya ad Lebanon.
11 Ya melwang ayuh nan nidugah an punligatan

---

* **10:1** Hay kinulug nan do'ol an tatagu ya hi Ba'al an bulul di iCanaan di mangipa'alih udan ta tumagu nan inhabalda, mu bo'on ti hi Apo Dios. † **10:4** Hay ipa"elna ya nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu (Psa. 118:22; Mat. 21:42; Mk. 12:10; Lk. 20:17; Ac. 4:11; I Pet. 2:4, 7). ‡ **10:4** Hay ipa"el nan tuldan abung ya nan nasyon ad Israel, ya hay a'usalan nan pado'na ya ta way mandol ta adi matu"in. Hiyah ne goh di tamun nan Alin Pento' Apo Dios. § **10:4** Hay ituduna ya nan Alin Pento' Apo Dios an manalimun ay dida ti gubatonay buhulda. * **10:6** Munlammung nan Hudyud Judah ya nan Hudyud Israel an ta"on unda nilahhin hidin numpapto'an din Alin hi Rehoboam hidin 930 B.C. ta duwadan pumpapto'an. † **10:9** Hay pohdon nan ngadan Zechariah an ibaga ya *hi Apo Dios ya nonomnomona.* At mattig an inusal Apo Dios nan ngadan Zechariah ta mapolhat di panudtuduna.

an paddungnay baybay an bad'angonyu ti padinngo' nan dalluyun,
ya tud'o' nan Wangwang an Nile an ta"on un ma'alluhung.
Ya pogpogo' di pumpapto'an di i'Assyria ya nan i'Egypt ay da'yun tatagu' ta adida mahkay mumpahpahiya.
12 Ya Ha"in an Dios di dumalat hi bumi'ahanyun tatagu',
at un'unnud ayu mahkay ay Ha"in,
at nan immandal'uy atonyu."

11

Hay Na'abakan nan Mangipaligligat hi Ibbadan Tagu

1 Inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun iLebanon ya adiyu hawanan nan buhhu'an di inalahanyu
ta umali nan apuy an mumpanghob hinan a'ayiwyu an cedar!
2 Ya kumila ayun bolbol ti nun'atu"in mahkay nan mun'aphod an ayiw an cedar!
Ya ta"on goh da'yun a'ayiw an oak ad Bashan ya kumila ayu
ti nan tatagu ya punlongohda nan a'ayiw hinan inalahan!
3 Ya nidugah di lumugwaan nan mumpumpahtul ti mi'id mahkay pumpahtulanda,
ya ta"on goh nan layon ti nun'apa"i nan a'ayiw hinan pingit di Wangwang an Jordan an punhituwanda!"*

Nan Duwan Kalahin di Mumpahtul

4 Ya inalin goh Apo Dios an Dios'u di, "Ipapto'mu nan tatagu' an umat'ah nan mumpahtul hinan kalnilun nadedennan an mapalti. 5 Ti ini ya nan luma'u ay dida ya paltionda dida, mu adida mamolta. Ya inalin goh nan nangila'un diday, Madayaw hi Apo Dios ti immadangyan tu'u mahkay! At danen mumpahtul ay dida ya mi'id ahan di homo'dan dida! 6 At hiyanan idinong'un mammo' hinan tatagun numpunhitun nen babluy, at pun'ipapatoy'u didah nan heneggonda ya hinan mumpumpapto' ay dida.† Ya nidugah an mipaligligatda, mu adi' damdama baliwan dida. Ha"in an Dios di nanapit ete."

7 At inunud'un hi Zechariah nan intudun Apo Dios ay ha"in ta impahtul'uy kalnilun nidadaan an mapalti.‡ Ya innal'u han duwan hul'ud, ya nginadna' nan oha ta hi Mahmo', ya nan oha ya nginadna' ta hi Pun'u'unnudan. 8 Ya un himbulan di naluh ya impa'aan'u din udum an tulun mumpahtul an namohol ay ha"in.§

Mu nan kalnilu' ya palpaliwan ya binohola' ay dida, ya nidugah goh an impahigaa'. 9 At inali' ay diday, "Bo'on mahkay ha"in di mumpahtul ay da'yu! At wada ay di magadyuh an matoy ya hene ta awahyu, ya hanan ma'angang ya awahyun mangihdah nan odol di ibbayun tagu!"*

10 At innal'u din hul'ud an nipa"elan di ulay'u an din nangadnan hi Mahmo', ya inipung'u ta ipattig'un pinogpog Apo Dios nan ni'tulaganan da'min holag Israel.† 11 At henen algaw di napogpogan nan intulag'un dida, at din ay nun'aligatan an kalnilun nanannig ay ha"in ya inninnilada mahkay an nan ato'ato' ya hiyah ne penhod Apo Dios an mipa'innilan dida.

12 Ya inali' ay diday, "Gulat ta pohdonyu ya idatyuy bino'la'. Mu adiyu ay ya ta"ongkay." At indatday bino'la' an tulumpuluy palatan silver.‡

---

* **11:3** Hay itudun ten verses 1-3 ya mapa"i nan tulun babluy an ad Lebanon, ya ad Bashan, ya nan babluy an wah nan pingit di Wangwang an Jordan ti du'gon nan Hudyu nan Alin Pento' Apo Dios an umuy ay dida (verses 4-14). Ya immannung an na'at ti pina"in nan iRome hanan lugal hidin nama"iandah nan siudad ad Jerusalem hidin 70 A.D. ya nan nundengwan babluydad Masada hidin 73 A.D. † **11:6** Nan Gobelnadol an hi Pontius Pilate (26-36 A.D.) di oha ay dida, ya umat goh hinan a'alid Rome eden timpu an da Caesar Augustus (44 B.C.-14 A.D.; Lk. 2:1), ya hi Caesar Tiberius (14-37 A.D.; Lk. 3:1), ya hi Caesar Caligula (37-41 A.D.), ya hi Caesar Claudius (41-54 A.D.; Ac. 11:28; 18:2), ya hi Caesar Nero (54-68 A.D.; Phil. 4:22), ya hi Caesar Galba (68-69 A.D.), ya hi Caesar Otho (69 A.D.), ya hi Caesar Vitellius (69 A.D.), ya hi Caesar Vespasian (69-79 A.D.), ya hi Caesar Titus (79-81 A.D.), ya hi Caesar Domitian (81-96 A.D.). ‡ **11:7** Hay ipa"el Zechariah ya nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu. § **11:8** Mid mapto' ya itudunay aat nan tulun kalahin di tagu an nan propeta, ya padi, ya nan huwis (unu nan mumpapto' hi gubilnu). * **11:9** Immannung an na'at hene ti intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan Hudyun nuntudo' hidin na'at hidin penghana an hidin nunli'uban nan iRome hinan siudad ad Jerusalem hidin 70 A.D. ya inihdan nan Hudyuy lamoh di ibbadan tagu ti napuh di ononda. † **11:10** Hay ituduna ya mabalin an umalid Israel nan iRome ta pa"ionday babluyda ti mid aton Apo Dios an manalimun hinan Hudyu ta mabaliwanda. ‡ **11:12** Hiyah ne balul di himbut an naha'gudan hi baka (Ex. 21:32), at un itang ahan an pihhu. Hay ipaddunganan ditu'ud ugwan ya gulat ta bumo'lay ohan nala'eng an karpenteroh ohan algaw ay ditu'u mu un leman pihhuy idat tu'un hiyah bino'lana at munha'it di punnomnomana. At hay ituduna ya penpenhod nan ay kalniluy apogpogan nan niyatandan Zechariah an umat hinan pamhodan nan a'ap'apun di Hudyuh apogpogan nan niyatandan Jesus an nan Alin Pento' Apo Dios.

13 At inalin Apo Dios ay ha"in di, “Ipa'wahmu hanah nan munduwin§ ti na'ampaa' ahan
anun tagu!” At inah'upa' han munduwin an wah nan gettaw di Timplun Apo Dios, ya
impa'wah'un hiya din silver.*
14 Ya inipung'u goh din miyadwan hul'ud an din nangadnan hi Pun'u'unnudan. Ta
mipa'innila an mi'id mahkay di pun'u'unnudan nan iJudah ya nan i'Israel.†
15 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “He"a goh di mumpahtul, mu ad ugwan ya
umat'ah nan nakudang di nomnomna an mumpahtul. 16 Ti ad ugwan ya pot'o' di ohan
mangipahtul‡ hinan kalnilu eten babluy an manginganuy hinan kalnilu an magadyuh an
matoy, unu adi manganap hinan way ma'utaw, unu adi mangagah hinan way mahugatan,
unu adi mamangan hinan na'angang an wah di. Mu unnaat goh pun'ihda nan lamoh di
mun'ataban kalnilu, ya nunluh'ubna nan u'ubda.§

17 At mamolta ahan nan nappuhiy ugalinan mumpahtul
an manginganuy hinan kalnilu ta omod un mapatoy!
Ya olom ni' ya mami'id di bi'ah di ngamayna ya nan amaptag di matana
an dumalat nan gubat ta madahay ya mabulaw goh nan agwan an matana!”

12

Hay Pamaliwan Apo Dios ad Jerusalem hi Udum di Algaw

1 Hiyah te goh impa'innilan Apo Dios an nabagtun Dios an nangebe'lag ad daya,
ya nunlumuh nan nipabunan tun luta, ya nangidat hi ataguan di tagun inalinay,
2 “Pumbalino' ad Jerusalem an hakup ad Judah hi umat hinan bahu an napnuh bayah. Ya
an amin nan tatagun wah nan nunlene'woh ya uminumdan ne, ya ta"on un da'yun iJudah
ya uminum ayu goh ta omod un ayu me'deggop hinan buhul an munli'ub hi ad Jerusalem.
3 Ya hene goh damdaman gutud ya pumbalino' ad Jerusalem hi umat hinan ma'addamot
an batu ta mid olog nan tatagun manlig. At wa ay di manlig ya mahugatanda.”
4 Ya inalin goh Apo Dios di, “Hene goh an gutud ya iyadug'u ta baliwa' da'yun iJudah,
mu bulawo' ya ipata'ot'u nan kabayun nan buhulyu, at mid poto' di punnomnoman nan
mumpuntakay. 5 At nan mumpangipangpanguluh nad Judah ya alyondah nomnomday,
Da'min tatagud Jerusalem ya mun'abi'ah ami an dumalat ay Apo Dios an nidugah di
abalinanan Diosmi!
6 Ti henen gutud goh ya pumbalino' nan mumpangipangpanguluh nad Judah ta
umatdah nan gun mundalang an kawalih nan way natpun an ayiw unu umatdah nan
gun mundalang an dagamih nan punhabalan an pun'ehelatdan amin nan abablubabluy
an wah nan nunlene'woh. Mu nan tatagud Jerusalem ya malenggopda.
7 At umat hinay ma'at an mangabak ayun amin an bimmabluy ad Judah ta bo'on nan
ma'alih babluy David an ad Jerusalem ya anggay di ma'al'ali. 8 Ya henen gutud goh ya
baliwa' nan tatagud Jerusalem, at nan i'ibbadan mi'id di ologda ya bumi'ahda an umatdah
nan nidugah an amabi'ah David. At da'yun holag David ya umat hi pumpapto"un Dios di
atonyu, ya umat ayu goh hinan Anghel'u an mangituduh owonda. 9 Ya henen algaw ya
pumpa"i' an amin nan abablubabluy an mangubat ad Jerusalem.
10 Ya pawadao' ay da'yun holag David di hummo'anyu ya nan punluwaluanyu. At wa
ay ta tigona' an tinudlu'yu* ya nidugah di punlungdayaanyu an umat ayuh nan ommod
an munlungdayan dumalat hi natayan nan oh'ohhan imbaluyna unu pangpangullun
imbaluynan lala'i. 11 At henen a'atana ya nidugah di ahikikilad Jerusalem an umat
hi kilan din numpunhitud Hadad Rimmon† hinan nundotal an babluy ad Megiddo.‡

---

§ **11:13** Manu ay hay munduwin nin di nangipa'wahana ti nan balul di palatan impa'wahna ya umat hinan balul di do'ol an duwinona an ag'agadan mapa"i. * **11:13** Mat. 27:10. † **11:14** Hidin napa"ian nan siudad ya Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya nipiwa'at nan Hudyuh anasyonasyon hi awadan nan Hentil, at napogpog mahkay nan nasyonda. Ya agguy nunlammung nan iJudah ya i'Israel ta engganah din May 15, 1948 A.D. hidin na'amman nan nasyon ad Israel. ‡ **11:16** Hay ohan nipa'annungan ten nipa'innila ya hi Simeon bar Kosiba an ohan Hudyun nangitnud hinan tindalunan gimmubat hinan iRome hidin 132-135 A.D., ya hiyay intudun nan ohan muntudtuduh nan Hudyu an hi Rabbi Akiba an Alin Pento' Apo Dios an immali. Mu hay oha goh hi impa'innilana ya hi AntiKristu an mi'bohhol ay Jesu Kristuh nan Punligatan di Tatagu. § **11:16** Heten mumpahtul ya na'ekkotan ahan ti adina halimunan nan ipapto'na ti un anggay di odolnay nomnomona. At ta"on un nan u'ub di kalnilu ya usalona ti waday amaphodnan hiya. * **12:10** Rev. 1:7. † **12:11** Hiyah ne ohan babluy an neheggon ad Megiddo hi anidugah di kimmilaan nan Hudyuh din natayan nan Alin hi Josiah hidin ni'gubatanah nan Alin hi Pharaoh an nalpud Egypt, ya an amin nan numpunhina"ama ya nun'ebelda ti adyu'ay na'at ay hiya (II Chron. 35:20-27). ‡ **12:11** Hiyah ne ohan lugal ad Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hiyah ne awadan nan gubat ad Armageddon hinan Punligatan di Tatagu (Rev. 16:16).

12 Umannung an kumilada an numpunhina"ama, mu nan binabai ya milahhindan
kumilah nan a'ahawada.§ Ya hay kumila ya an amin nan numpunhina"ama an nan holag
David, ya hi Nathan di ohah imbaluyna,* 13 ya nan holag Levi, ya hi Shimei an ohah nan
ap'apuna,† 14 ya an amin nan udum an numpunhina"ama ya nan a'ahawada."

13

Nan Paddungnay A'ulahan di Bahol

1 Inalin goh Apo Dios an na'abbagbagtuy, "Mawaday bumuhu' an paddungnay obob an
pun'ulahanyun holag David ya an amin nan numpunhitud Jerusalem hi baholda. 2 At
ubaho' an amin nan bulul ad Jerusalem ta mapogpog an mi'id ah munnomnom ay dida.
Ya pogpogo' goh nan annabin an propeta an waday abalinanda an nalpuh nan nappuhin
spirituh tun luta. 3 Ya gulat ta waday manginaynayun an mangeng'engoh hinan aton nan
immannung an propeta ya alyon da amana ay inanay mahapul an mapatoy ti bimmalbali
an alyonay un hay inalin Apo Dios di gunna ibaag, mu bo'on ti langkak nan imbagana. At
da amana ay inanay manudlu' an mamatoy ay hiya."*
4 Ya inalin goh Apo Dios an henen gutud ya nan hinohhan agguy immannung an propeta
ya bumainda. Ya adida ipahiyay nipa'en'enap ay dida, ya adida ilubung di lubung nan
immannung an propeta an way dutdutna.† 5 Ya hay hapitondaat tuwali ya alyonday,
"Bo'ona' propeta an unna' mumpayaw an nete"ah din a'unga' ta enggana!" 6 Ya gulat
ta way munhanhan ay hiyan alyonay, "Anaad hana nan beklat hi odolmu?"‡ ya hay
pambalna ya alyonay, "Nahugatana' hi abung nan liligwa'."§

Hay Pamatayandah nan Paddungnay Mumpahtul

7 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinanay,
"He"a an paddungnay hanggap'u ya mala"uy'a ta paligatom nan pumpahtulo' an
nan pi'yib'ibba'!*
Ya guniham, at mun'iwa'atda nan paddungnay kalnilu
ti himungo' an mummoltah nan tatagu'†
8 ta mapogpog ya mapatoy di nahuluk hi ingkatluh nan tataguh nan babluy,
mu waday ingkatluh ma'angang.
9 Ya paddungnay iyuy'uh nan apuy danen himpampun an ingkatlu ta hibugo' dida
an umatdah nan silver ya balitu' an mamahmahan.
At abuluto' nan iluwaluda,
ya alyo' di, Diday tatagu'!
ya alyonday, Ha"in di Diosda!"

14

Hay Umalian Apo Dios an Mumpapto' hitun Luta

1 Ya inalin goh Zechariah di, "Inalin goh Apo Dios di ag'aga ya madatngan di punhu-
malyaana ay ditu'un iJerusalem, at gogodwon nan buhul tu'uy inadangyan tu'uh nan
hinagang tu'u. 2 At amungonan amin nan tataguh nan abablubabluy ta gubatondad
Jerusalem, ya abakonda, ya hinakupda ta hamhamonda nan mahamham hinan a'abung,
ya nun'elo'da nan binabai. Ya nan godwan di tatagu ya miyuydah udum an babluy, mu
nan udum an tatagu ya ma'angangdah nan babluy.
3 At umalih Apo Dios ta gubatona hanan tataguh nan abablubabluy an umat hidin
inatnah din nabayag. 4 At henen gutud goh ya tuma'dog hi Apo Dios hinan Duntug an

---

§ **12:12** Manu ay milahhin nan binabaih nan a'ahawadan kumila ti nidugah di kumilaanda goh, at adida nomnom-
nomon nan ahawada. * **12:12** Hi Nathan di imbaluy nan Alin hi David (II Sam. 5:14), ya hiyay ommod Mary
an hi inan Jesu Kristu (Lk. 3:31). At mattig an nan holag din Alin hi David di ohan grupun mangipangpanguluh nan
puntutuyuan nan Hudyuh pumbangngadan Kristuh pidwana. † **12:13** Hi Shimei di ap'apun Levi (Num. 3:17-18,
21). At mattig an nan holag Levi di ohan grupun mangipangpanguluh nan puntutuyuan nan Hudyuh pumbangngadan
Kristuh pidwana. * **13:3** Miyunnudandah nan Deut. 13:6-9. † **13:4** Hiyaat un hiyah ne inlubung da Elijah (II
Ki. 1:8) ay John an Mumbonyag (Mat. 3:4). ‡ **13:6** Nan agguy immannung an propeta ya tinudlu'day odolda ta
mumpabadangdah nan bululda (I Ki. 18:28; Lev. 18:28; 21:5; Deut. 14:1; Jer. 16:6; 41:5; 48:37). Mu gapu ta pahiwon nan
tataguy agguy immannung an propeta eden timpu at ihaut nan natudlu' an propeta. § **13:6** Gapu ta pahiwon nan
tataguy agguy immannung an propetan den timpu at ihaut nan natudlu' an propetay natudlu'anda ta olom ya adida
patayon dida. * **13:7** Nan mumpahtul ya hi Jesu Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios. † **13:7** Mat. 26:31; Mk. 14:27.

Olibo* hidih appit di buhu'an di algaw ad Jerusalem, ya munhiyan henen duntug ta magodwa an mete"ah appit hi buhu'an di algaw ta engganah appit hi a'unugan di algaw ta mumbalin hi abellog an nundotal. Ya mahlig nan godwan di duntug hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan godwana ya mahlig hinan appit hi agwan.† 5 Ya lumayaw tu'u ta e'wa tu'un nen nundotal an lutan numbattanan nan nagodwan duntug ti abellog an nidatong ad Azel.‡ Ya lumayaw tu'u nongkay an umat hidin inat din a'apu tu'uh din a'ongol di alyog hi nun'alian Uzziah§ hi ad Judah. At umalih Apo Dios an Dios tu'u an itnudnan amin nan a'anghelna.

6 Ya henen algaw goh ya mi'id di patal, ya mi'id goh di tungnin 7 ti malmu nan balbalu an kalahin di algaw, ya un anggay hi Apo Dios di nanginnilan nen aat di ma'at hi un anuud di adatngan di mapatal ya mahdom.

8 Ya munnonong an waday danum hinan ginnaw an malpud Jerusalem an ta"on un hinan tiyalgaw ya hinan lawang.* Ya munggodwa nan danum an mipluy di udum hinan Natoy an Lobong,† ya mipluy di godwanah nan Baybay an Mediterranean hi appit hi a'unugan di algaw.

9 Ya hi Apo Dios di mun'ali an mangipapto' an amin hinan abablubabluy hitun luta, ya un oh'ohha Hiya an Dios, at Hiyay Dios an dayawon an amin di tatagu.

10 Ya nundotal nan luta an hakup ad Judah an mete"ah nan babluy ad Geba‡ ta engganad Rimmon.§ Mu ad Jerusalem ya hihidya an nammagtu, ya hakupona nan mete"ah nan Pantaw Benjamin ta engganah nan way Pantaw di Allup hinan Nuntikkuana an awadan din Nahhun an Pantaw di Allup, ya mete"a goh hinan Ata'nang an Baluy Hananel ta engganah nan way pumpogohan hi greyp nan ali.* 11 At malenggop mahkay nan tatagun mumpunhituh did Jerusalem ti mi'id mahkay di umuy mangubat hi mama"ih nan babluyda.

12 Ti idat Apo Dios di atata'ot an dogoh hinan tatagun mangubat ad Jerusalem ta mun'apitay di lamohda, ya nan matada, ya dilada an ta"on hi unda matattagu.† 13 Ya idat goh Apo Dios di punhinnumnongan di punnomnomda ta mid poto' di atonda, at un didaan numpapattoyda. 14 Ya ta"on nan iJudah ya mi'gubatda ta ibaliwdad Jerusalem an kapitulyuda. Ya ta punhamhamdan amin nan nidugah an do'ol an balitu', ya silver, ya nan do'ol ahan an lubung, ya nan mun'apla'an an gina'un nan tataguh nan abablubabluy hinan nunlene'woh an neheggon hinan babluyda. 15 Ya idat goh Apo Dios di atata'ot an dogoh di a'animal ta mun'apihti nan kabayu, ya muls,‡ ya kamilu, ya nan dongki, ya an amin nan udumnan animal an wah nan nungkampuan nan buhulda.

16 At la'tot ya an amin nan nelwang an agguy natoy an tatagun amin hinan abablubabluy an buhul ad Jerusalem ya umuyda mahkay hi atawotawon an mundayaw ay Apo Dios an nidugah di abalinana an alin amin hitun matigaw. Ya mi'yam'amlongda goh hinan Behtan di A'ab'abbung. 17 Ya wa ay di tatagun adi umuy ad Jerusalem an mundayaw ay Apo Dios ya mapogpog di udan hinan babluyda. 18 Ya wa ay di i'Egypt an adi umuy me'behtah nan Behtan di A'ab'abbung ya mapogpog goh di udan ay dida, ya payon damdama Apo Dios ay dida nan atata'ot an dogoh an umat hidin na'at hinan udumnan tatagu an agguy ni'yuy an ne'behta. 19 At hiyah ne aat di moltan an amin nan i'Egypt ya nan tatagun adi umuy me'behta.

20 Ya hene goh an a'atana ya ta"on un nan kengkeng an nitayun hinan kabayu ya matud'an hi hapit an alyonay, ME'GONAN HI APO DIOS.§ Ya nan babangah nan Timplun Apo Dios ya milahhin ti me'gonan an umat hinan duyun malukung an wah nan

---

* **14:4** Hay anata'nang ten duntug an nipalpuh nan nundotal hi awadan nan Mediterranean an Baybay ya duway libu ta han pituy gahut an umpi, mu hay anata'nangna ya duway gahut an umpi ya anggay ya un nan anata'nang nan Timplun Apo Dios hinan Duntug an Moriah. † **14:4** Mid mapto' ya hiyah ne ma'alih Nundotal an Ma'alih Jehoshaphat ti mid ad ugwan di umat hinan nundotal (Joel 3:2, 12). ‡ **14:5** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten babluy hi appit hi buhu'an di algaw. § **14:5** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. * **14:8** Intudun Ezekiel an hay alpuwan ten danum ya nan tronon Apo Dios hinan Timpluna (Ezek. 47:1-12). † **14:8** Unu nan Dead Sea. ‡ **14:10** Hay inadagwin ten babluy an nipalpud Jerusalem ya himpuluy kilomitluh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nihinah nan igad ad Judah ya ad Benjamin (II Ki. 23:8). § **14:10** Hay inadagwin ten babluy an nipalpud Jerusalem ya nabongle ta han onom an kilomitluh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nihinah nan pingit di dudunduntug ya nan mapulun an Negev. * **14:10** Hana ya an amin di babarangay an nihakup ad Jerusalem. † **14:12** Hay kulugon di udum hi aat ten dogoh ya hiya anuy dogoh an dumalat nan radiation an nalpuh nan atomic unu nuclear an bomb. ‡ **14:15** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal. § **14:20** Hiyah ne goh di nitudo' hinan turban nan Nabagtun Padi ta waday panginomnomanah nan nidawatanan Apo Dios (Ex. 28:36-38). At bo'on nan Nabagtun Padi ya anggay di way panginomnomanah aat di nidawatanah nan Hinlibuy Tawon ti nan kabayu goh.

hinagang nan pun'onngan. 21 Ya an amin nan babangah ad Jerusalem ya hi an amin
an abablubabluy ad Judah ya milahhin an me'gonan ti ma'usal hi pundayawan hinan
me'gonan an Dios, ya an amin nan umuy an mundayaw ya mabalin an usalondah nan
way ihaangdah nan e'nongda. At henen gutud ya mi'id mahkay di mungkumilduh nan
Timplun Apo Dios.”*

* **14:21** Hay oha goh an ibalinana ya “henen gutud ya mi'id mahkay di iCanaan an middum hinan Timplun Apo Dios.” Gulat ta hiyah ne immannung an translationa at hay ipa"el nan iCanaan ya nan agguy kimmulug.

Malachi

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Malachi.

Hay Nangitud'an Malachi eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan mangipa'innila.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 460 B.C. nin.

Hay Teman ten Liblu: ma'ahhapul di anahamad nan ugalin di Hudyuh un wagahan Apo Dios dida.

Hay Outline ten Liblu:

Hay HOPAP hi hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay inatmun ni'popohhodan ay da'mi?” (1:1-5)

Hay MIYADWAN hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay inatmin namahiw hinan ngadanmu?” (1:6—2:9)

Hay MIYATLUN hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay inatmin numbahol hinan Tulagmu?” (2:10-12)

Hay MIYAPAT hi hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Anaad ta adim abuluton nan e'nongmi?” (2:13-16)

Hay MIYALEMAN hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay inatmin nangipahigan He"a?” (2:17a)

Hay MIYONOM hi hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Anaad ta mi'id aton Apo Dios hi nahamad?” (2:17b—3:5)

Hay MIYAPITUN hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay atonmin mumbangngad ay He"a?” (3:6-7)

Hay MIYAWALUN hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay inatmin nangakaw ay He"a?” (3:8-12)

Hay MIYAHIYAM hi hinanhanan nan Hudyun Apo Dios ya inaliday, “Hay hinapitmih nappuhin aatmu?” (3:13—4:6).

1 Hiyah te inalin Apo Dios ay ha"in an hi Malachi* ta ipa'innila' hinan i'Israel.

Nan Pamhod'uh nan Holag Israel

2 At inali' hinan i'Israel di, “Hi Apo Dios ya inalinan da'yuy, Pepenhod'u tuwali da'yu!”

Mu inalidan Hiyay, “Hay aat di umatan nan namhodmun da'mi?”

Ya tembal Apo Dios an inalinan diday, “Da Esau ay Jacob ya hin'agida, mu da Jacob ya nan tutulangnay pa'appohdo'.† 3 Mu hi Esau ya nan tutulangna ya binohol'u,‡ ya numbalino' nan numbabluyandah mi'id di hulbinan luta, ya ingnganuy'u nan lutan banohda ta numbalin an hiyay punhituwan nan agguy na'amu an animal an umat hi jakal.§ 4 Ya mid mapto' ya nan tatagud Edom an holag Esau ya alyonday, Ta"on un napa"i tun babluymi mu ipaphodmi damdama! Mu Ha"in an nan nidugah di abalinanan Dios ya alyo' ay diday, Ta"on hi unda ipabangngad an ipaphod mu pa"io' goh damdama! Nangadnan nan babluydah Babluy an Na"appuhiy Pangatda ti diday tatagun ibungobungot'uh enggana. 5 At da'yun i'Israel ya tigonyu, at alyonyuy, Ta"on hinan udumnan babluy an bo'on hitud Israel ya ipattig Apo Dios nan nidugah an abalinana!”

Nan Nange'nongan nan Papadih nan Way Ganitnan Animal

6 Ya ha"in an hi Malachi ya inali' hinan papadi ta donglonday ipa'innilan Apo Dios ay dida ti inalinay, “Nan imbaluy an lala'i ya e'gonanah amana, ya nan baal ya e'gonana nan ad baal ay hiya. Ya gulat ta Ha"in di hi amayu ya anaad ta adia' e'gonan? Ya gulat ta Ha"in di ad baal ay da'yu mu anaad ta adia' e'gonan goh? Da'yun papadi ya pinahiwa'!”

Mu ini an inalidan Hiyay, “Anuud di namahiwanmin He"a?”

7 Ya inalin Apo Dios ay diday, “Hay namahiwanyun Ha"in ya dumalat nan nappuhin ma'an an ene'nongyu!”

Mu inalida goh di, “Hay inatmin namuhin nen ma'an?”

Ya inalin Apo Dios di, “Pinuhiyu ti hay ninomnomyu ya alyonyuy, Ta"omman hi un malgom an ma'an di e'nongmi! 8 Mu gulat ta iyaliyuy waday ganitnan animal an umat hinan nabulaw, ya nan napilay, unu nan waday dogohna ta e'nongyun Ha"in ya undan adi

* **1:1** Hay pohdon nan ngadanan ibaga ya *nan mangipa'innila* (ya hiyah ne goh di pohdon an hapiton nan hapit an *anghel*). Ya hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 440-430 B.C. an nipaddung hidin amatagun Nehemiah an gobelnadol ad Judah. † **1:2** Rom. 9:13. ‡ **1:3** Rom. 9:13. § **1:3** Na'at hidin 550-400 B.C. ti pinakak nan Arabo an iNabatea didah nan lutada.

nappuhih ne aton?* Gulat ta ipadahyun umidat hinan umat hinah nan gobelnadolyu ya
unna dan nin abuluton ta umamlong ay da'yu? 9 At da'yun papadi ya agayu ta munluwalu
ayun Ha"in ta olom ya hom'o' da'yu! Mu nan umat hina an aat di e'nongyun Ha"in ya alyo'
an adi' ahan abuluton nan ibagayu! Ha"in an nabagtun Dios di nanapit ene."
10 Ya intuluy Apo Dios an inalinay, "Maphod un waday ohan da'yuh umuy mangitangob
hinan apantapantaw nan Timplu ta mi'id ah umuy mun'apuy hinan pun'onngan ay
Ha"in! Ti Ha"in ya adia' umamlong hinan ato'atonyu, at hiyanan adi' ahan abuluton
nan e'nongyun Ha"in! 11 Nan ngadan'u ya mahapul an e'gonan an amin nan Hentil
hitun ablubabluy an mete"ah nan buhu'an di algaw ta engganah nan alimuhana!
Ya an amin hinan lugal ya nan incense ya nan mi'id ganitnay iyalidan epe'nong hi
pange'gonandan Ha"in.† 12 Mu da'yu ya agguya' ene'gonan ti pinuhiyu nan pun'onngan ti
inaliyuy ta"omman un malgom di e'nongyun midat ay Ha"in. 13 Ya inaliyu goh an nidugah
an bumlay di umat hinan tamu, ya mundu'ug ayun Ha"in. Ti hay inyaliyu ya nan napilay,
ya nan napilok, ya nan nahugatan, ya nan way dogohna an animal hi empe'nongyu, at
hay ninomnomyu nin ya abuluto'. 14 Mu ma'idutan nan munlayah an nangalih waday
animalna an mi'id ganitna an enetbalnan idat, mu hinukatana ta nan waday ganitnan
animal di ene'nongnan Ha"in an hi Apo Dios!‡ Ha"in ya nidugah di anabagtu' an ali, at an
amin nan tataguh tun luta ya ma'ahhapul an e'gonana'!"

2

Hay Nipadan hinan Papadi

1 Ya ha"in an hi Malachi ya inali' goh hinan papadiy, "Donglonyu nan ipadan Apo Dios
ay da'yun inalinay, 2 Bo'on Ha"in ay di donglonyuh e'gonanyu at iduta' da'yu, ya ta"on nan
wagah nan tatagun da'yu* ya ma'idutan goh! Immannung an ini'idduta' da'yu ti bo'on
Ha"in di ene'gonanyu. 3 Ya dumalat nan aatyu ya moltao' nan holagyu, ya idahidah'u nan
ta"in di a'animal hinan angahyu an epe'nongyu, ya iddum'u da'yun pi'tapal an ay ta"i. 4 At
innilaonyu mahkay an Ha"in di nangipiyalih nan mandal'un da'yu ta adi mabahbah nan
nuntulaganmin Levi. Ti Ha"in an na'abbagbagtu di nanapit ene."
5 Ya innayun goh Apo Dios an inaliy, "Hay ninomnom'uh nangidata' ay hiya† ya ta way
atonan mange'gon ya mundayaw ay Ha"in. Ya henen algaw an gutud ya immannung an
Ha"in di ene'gonana ya inta'otna. 6 Ti nan makulug an nalpun Ha"in di intudtuduna an
bo'on hay layah, ya nan pangatna ya niyunnudan ay Ha"in, ya maphod di aatna an mi'id
al'ali, ya dumalat nan nuntudtuduwanah makulug ya do'ol di nan'ug hi pumbaholanda.‡
7 Ti nan padi ya mahapul an nan makulug di inaynayunan itudtudu ta hiyay umayan
nan tatagu ta adalonda nan ituduna ti hiyay baal Apo Dios.§ 8 Mu da'yun papadi ya
inhingngiyuh nan paddungnay ma'andong an dalan, ya nan panudtuduyuy dimmalat hi
nangatan nan tataguh nappuhi, ya pina"iyu din nuntulaganmin Levi! 9 At ipapahiw'u
ya baino' da'yun amin hinan tatagu ti nan agguyyu nangunudan hinan immandal'u, ti
agguyyu numpapaddungon nan inatyun didah inalin di Uldin."*

Nan Nangibahhawan nan Tataguh Tulag Apo Dios

10 Ya ha"in an hi Malachi ya inali' di, "Undan bo'on un ohay Ama tu'u?† Undan
bo'on Hiyay Dios an nunlumun ditu'u? Anaad ta adi tu'u unudon nan tulag tu'uh
nan i'ibba tu'u ya adi tu'u e'gonan nan nuntutullagan din o'ommod tu'u ti ten adi tu'u
ipa'annung? 11 Nan tatagun holag Judah ya imbahhawda nan ni'tulagandan Apo Dios
ti inatda nan na"appuhih ad Jerusalem ya nan udumnan babluy. Ti pinuhida nan
ma"e'gonan an Timplun Apo Dios an pa'appohpohdona ti hay nangahawaandah nan
binabain mundayaw hinan bulul.‡ 12 Ya danen linala'in nangat hi umat hina an ta"on un
ngadan di aatda ya olom man ya pogpogon Apo Dios di niddumandah nan holag Judah an
ta"on unda iyuy di onongdan Apo Dios, ya adina damdama abuluton!§

---

* **1:8** Itudun nan Uldin an hanan kalahin di animal ya adi mabalin (Deut. 15:21). † **1:11** Penhod Apo Dios hi un waday Hentil an mun'onong ay Hiyad Jerusalem ti Hiyay Dios an amin di tataguh tun luta an bo'on Dios di Hudyu ya anggay (Lev. 22:18; Isa. 56:6-7; 60:7). ‡ **1:14** Mattig an agguy inunud nan Hudyuy Uldin Apo Dios an nitudo' hi Lev. 22:17-25; 27:9-10. * **2:2** Hay ohah tamun nan papadi ya munwagahdah nan tatagu (Num. 6:23-27). † **2:5** Unu hi Phinehas an imbaluy Levi. ‡ **2:6** Nitudo' nan inat Phinehas hinan Num. 25:7-13. § **2:7** Hay ohah tamun nan papadi ya muntudtududah nan Uldin hinan tatagu (Lev. 10:11). * **2:9** Lev. 19:15. † **2:10** Ac. 17:29. ‡ **2:11** Impawan Apo Dios nan umat hina an iyahawa ti ini ya nalaka nan Hudyun ma'agay'ayan an mundayaw hinan bulul an dayawon di ahawadan agguy kimmulug (Ex. 34:15-16; Deut. 7:1-4; I Ki. 11:1-6). § **2:12** Nan duwan mangipattig hinan Hudyun nangipogpog hi ni'atandah nan a'ahawadan agguy kimmulug ya nitudo' hinan Ezra 9:1-10:44 ya Neh. 13:23-29.

13 Ya hay oha goh hi atonyu ya kumilakila ayu, ya lumugwalugwa ayu ta mabla' nan pun'onngan hinan lugwayu ti pohdonyun abuluton Apo Dios di onongyu. 14 Mu alyonyuy, Anaad nin ta din'ug da'mi? Manu ay ya inihtiguan Apo Dios din intulagyuh nun'ahawaanyuh a'ungungayu an inaynayunyun hinhahalimun, mu imbahhawyu din intulagyun Apo Dios an minaynayun di pumpohhodanyu! 15 Undan agguy da'yu nun'addumon ay Apo Dios ta ma'ohha ayuh odol ya lennawa? Ya anaad ta ma'ohha ayu? Ta way atonyun umimbaluy ta hi Apo Dios kulugonda! At ihamadyuy aatyu ta adiyu ibahhaw nan intulagyuh din a'ungungayuh din nun'ahawaanyu!

16 Ti hi Apo Dios an dayawon tu'un i'Israel ya inalinay, Boholo' ahan di hiyan! Adi' goh pohdon nan lala'in abohlanay ahawana! At alyo' ta ihamadyu ta adiyu ibahhaw nan intulagyuh nan a'ahawayu!"

Nan Algaw an Gutud di Ahumalyaan

17 Ya intuluy'un himmapit an hi Malachi an inali' di, "Impahigayuh Apo Dios hinan hapihapitonyu!"

Mu inaliyuy, "Hay inatmin nangipahigan Hiya?"

At inali' di, "Manu ay ti nan nangalyanyu an hi Apo Dios ya an amin ayun mangat hi nappuhi ya maphod di pannigna an mun'am'amlong ay da'yu! Ya inaliyu goh di, Adi tu'u mamolta ti adi damdama haggungon Apo Dios nan nahamad!"

3

1 Ya inali' goh di, "Tabolon da'yun Apo Dios an nidugah di abalinana ti alyonay, Tigonyu! At honogo' nan baal'u ta pundadaano' hi owo'. Ya Ha"in an Dios an hapuhapulonyu ya himbumagga ya immalia' hinan Timplu'.* Ya nan hohoddonyun iyahupanyun mangipa'innilah nan Tulag ya magadyuh an umali."†

2 Ya inali' goh di, "Mu hay mangedpol nin eden algaw an umaliana?‡ Ya hay melwang nin enen gutud di pumpattigana? Ti Hiya ya umat hinan mabi'ah an apuy an umanang hi gumo', ya umat Hiya goh hi hobon an humobon. 3 Ti andongona nan pangat di papadin holag Levi ti nihamad di ugalidah nan pangiyayandah nan e'nongdan Apo Dios an umat hinan aton nan mun'anang an hinhinona nan bo'on balitu' unu silver ta mamahmah nan balitu' unu silver. 4 At henen onong nan iJudah ya nan wad Jerusalem an kapitulyuh di ya ipa'amlongnah Apo Dios an umat hidin inatdah din penghana. 5 Ti alyon Apo Dios an nidugah di abalinanay, Umalia' ta humalyao' danen mumpun'utung, ya umilugtap, ya nan layah di pangihtiguda, ya nan mamalbalih nan bunag, ya an amin nan adi mange'gon ay Ha"in, ya nan mangipaligligat hinan puntamuonda, ya nan umu'utun, ya nan nguhu."

Nan Paddungnay Nangakawandan Apo Dios

6-7 Waday impa'innilan Apo Dios ay ha"in an hi Malachi an inalinay, "Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya adia' malumluman. At hiyanan da'yun holag Jacob ya agguy ayu na'ubah. Ti nete"ah din a'apuyuh penghana ya da'yun amin ya imbahhabahhawyu nan Uldin'u an agguyyu inunud! Mu haggungona' ay ya haggungo' da'yu goh."

Mu inalin nan tatagun Hiyay, "Hay atonmi mah an managgung ay He"a?"

8 Ya inalin Apo Dios ay diday, "Undan mabalin an ma'akawana'? Mu da'yu ya paddungnay inakawana'!"

Mu inalin goh nan tatagun Hiyay, "Hay inatmin nangakaw ay He"a?"

Ya hay nambal Apo Dios ay dida ya inalinay, "Nan adiyu pangidatan hinan mun'iyapuluh bino'layu ya nan adaw'u! 9 Na'idutan ayun amin an himpamabluy ti inakawana'! 10 At hay atonyu ya iyaliyun amin nan mun'iyapulun intamuanyuh nan Timplu' ta dumo'ol di ma'an hidi, at tigonyu adyay ato' ti ibu'yag'un da'yu nan numbino'ob'on an do'ol ahan an wagah'u. 11 Ya halimuna' an amin nan inhabalyu ta adi mabegeh, ya pumhod an bumungan amin nan eho'yuh nan payaw unu uma. 12 At an amin nan Hentil hi abablubabluy ya hapitonday aat di inat'un nangipa'amlong ay da'yu ya hay aat di ama"aphod di babluyyu. Ha"in an Dios an nidugah di abalinanay nanapit ene."

13 Ya inalin goh Apo Dios di, "Nun'appuhi din hinapihapityuh aat'u!"

Mu inalidan Hiyay, "Undan way nappuhih hinapitmih aatmu?"

14 Ya tembal Apo Dios an inalinay, "Inaliyu goh udot di, Nan pangitamuanmin Apo Dios ya mi'id di hulbina! Ya undan way lagbumih pangunudanmih nan immandalna unu nan pangipattiganmin Hiya an nidugah di abalinanah puntutuyuanmih nan baholmi? 15 Ya mattig an nan mumpahiyan tataguy mun'am'amlong! Ya alyonyu goh di, Nan mangat hi

---

* **3:1** Nipa'annung hidin immalian nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu. † **3:1** Mat. 11:10; Jn. 2:13-16. Hay ituduna ya nan umalian Juan an Mumbonyag. ‡ **3:2** Mipa'annung hinan angunuh di Punligatan di Tatagu ya nan te"an di Hinlibuy Tawon.

nappuhi ya diday umadangyan, ya ta"on nan tatagun mampomampong ay Apo Dios ya mi'id ma'at ay dida!”

16 At ha"in an hi Malachi ya ulgudo' di inat date ti din tatagun nange'gon ay Apo Dios
ya nunhahapitdah aat di amaphodna, at dengngol Apo Dios, at hiyanan impitudo'na nan
ngadandah nan itud'an di ngadan di mange'gon ya mundayaw ay Hiya. 17 Ya inalin Apo
Dios an nidugah di abalinanay, “Diday nahamad hi tatagu' eden algaw an pangamunga' ay
dida, ya diday igohgoha' an umat hinan ommod an pohpohdonay imbaluynan nunhulbin
hiya. 18 At mabalin an tigonyu goh nan nun'abhiwan di aat nan nahamad di pangatda ya
nan mangunud ay Apo Dios, ya nan nappuhiy pangatda an nan adi umunud.”

4

Hay Adatngan nan Algaw Apo Dios

1 Hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalinan ha"in goh di, “Immannung an
madatngan heden algaw* at an amin nan nappuhiy pangatda ya nan mumpumpahiyan
tagu ya ubaho' dida an umatdah ulut an maganohob. Ya umat hi aghoban di ayiw an mi'id
ah ma'angang an ta"on ah lamutda ya hapangda. 2 Mu da'yun mange'gon ay Ha"in ya nan
abalina' an nahamad ya bumuhu' an umat hinan algaw an bumuhu', ya ipaphod da'yun
umat hinan potang an ipaphodna goh an amin di patalana. Ya mun'am'amlong ayu an
umat hinan bu'tot an bakan pa'abbuhu' hinan kolalna an munlatlattu'. 3 Ya heden algaw
an pangata' ene ya amehonyu nan mangamangat hi nappuhi, ya umatdah nan hupu' an
mipuyut hinan dapanyu.”

4 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinanay, “Nomnomonyu din intudun din
baal'un hi Moses an din indat'un hiyah nan Duntug an Horeb† an Uldin ta way unudon nan
holag Israel. 5 Ya honogo' nan propetan hi Elijah ya un madatngan nan nidugah ya atata'ot
an algaw hi punhumalyaanah nan tatagu. 6 Ta pumpopohhodona nan o'ommod ya nan
imbabaluyda, ti adida ay aton hana at hay umalia' ya puhio' nan numbabluyanda.”‡

---

* **4:1** Duway gutud hi nibaag: (1) nan Punligatan di Tatagu (verses 1, 5-6), ya (2) nan Hinlibuy Tawon (verses 2-3).

† **4:4** Unu Duntug an Sinai. ‡ **4:6** Mat. 11:13-14; 17:12-13; Mk. 9:11-13; Lk. 1:17. Nahhun din immalian nan propetan hi Elijah ya un din immalian nan propetan hi Elisha, ya hay ipa"elna ya mahhun nan propetan umat ay Elijah (an hi Juan an Mumbonyag) ya un hi Jesus. Ya kulugon nan do'ol an evangelicals an mipattig nan immannung an hi Elijah hinan Punligatan di Tatagu ta ibbaanah Moses ta idadaanday umalian Jesu Kristuh pidwana (Rev. 11:3).

Matthew

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Matthew (unu hi Levi; Lk. 5:27).
Hay Nangitud'an Matthew eten Liblu: nan Hudyu.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan adaw an indat Apo Dios.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 50 A.D. hi engganah 70 A.D.
Hay Teman ten Liblu: hi Jesus di Alin Pento' Apo Dios an ma'alih *Messiah* (hinan hapit di Hudyu) unu *Kristu* (hinan hapit di iGreece), at Hiyay alin di Hudyu.
Hay Outline ten Liblu:
Hay NAPATADAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (1:1-17)
Hay NITUNGAWAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (1:18—2:18)
Hay NANGIPA'INNILAH aat nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (3:1-17)
Hay NATAPNGAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (4:1-11)
Hay NUNTAMUAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (4:12—25:46)
Hay NATAYAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (26:1—27:56)
Hay NILUBU'AN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (27:57-66)
Hay NAMAHUAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (28:1-15)
Hay NIPATTIGAN nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesus (28:16-20).

Hay Napatadan nan Ommod Jesus an hi Joseph
(Ruth 4:18-22; I Chron. 3:10-17; Lk. 3:23-38)

1 Hiyah te napatad* hi napu'agan Jesu Kristu an himpangapu ti hi Jesus di holag David
hidin nahup an dana' Abraham:

Hi Abraham hi Engganan David
2 Hi Abraham ya nunholag ta hi Isaac,
ya nunholag hi Isaac ta hi Jacob,
ya nunholag hi Jacob ta da Judah ya nan a'aginan linala'i.
3 Ya nunholag hi Judah ta da Perez ay Zerah an hi inadah Tamar,
ya nunholag hi Perez ta hi Hezron,
ya nunholag hi Hezron ta hi Ram.
4 Ya nunholag hi Ram ta hi Amminadab,
ya nunholag hi Amminadab ta hi Nahshon,
ya nunholag hi Nahshon ta hi Salmon.
5 Ya nunholag hi Salmon ta hi Boaz an hi inanah Rahab,
ya nunholag hi Boaz ta hi Obed an hi inana ya hi Ruth,
ya nunholag hi Obed ta hi Jesse,
6 ya nunholag hi Jesse ta hi David an din ali.

Hi David hi Engganan Jehoiachin
Ya nunholag hi David ta hi Solomon† an hi inana ya ahawan Uriah hidin hopapna.
7 Ya nunholag hi Solomon ta hi Rehoboam,
ya nunholag hi Rehoboam ta hi Abijah,
ya nunholag hi Abijah ta hi Asa.
8 Ya nunholag hi Asa ta hi Jehoshaphat,
ya nunholag hi Jehoshaphat ta hi Joram,
ya nunholag hi Joram ta hi Uzziah.
9 Ya nunholag hi Uzziah ta hi Jotham,
ya nunholag hi Jotham ta hi Ahaz,
ya nunholag hi Ahaz ta hi Hezekiah.
10 Ya nunholag hi Hezekiah ta hi Manasseh,
ya nunholag hi Manasseh ta hi Amon,
ya nunholag hi Amon ta hi Josiah.
11 Ya nunholag hi Josiah ta da Jehoiachin‡ ya nan a'aginan linala'i. Hidin atagun Jehoiachin
di nangabakan nan iBabylon hinan Hudyu, at inyuyda didad Babylon.

* **1:1** Nan patad an nitudo' hinan Lk. 3:23-38 ya hay napatadan Mary an hi inan Jesus. Mu nan patad an nitudo' hi Mat. 1:1-16 ya hay napatadan Joseph. † **1:6** Bahaom nan footnote di Lk. 3:31. ‡ **1:11** Hay ohah ngadana ya *Jeconiah*. Bahaom nan footnote di Lk. 3:31 ta innilaom di na'idutana (Jer. 22:30).

Hi Jehoiachin hi Engganan Jesu Kristu

12 Ya nunholag hidid Babylon hi Jehoiachin ta hi Shealtiel,
ya nunholag hi Shealtiel ta hi Zerubbabel.
13 Ya nunholag hi Zerubbabel ta hi Abiud,
ya nunholag hi Abiud ta hi Eliakim,
ya nunholag hi Eliakim ta hi Azor.
14 Ya nunholag hi Azor ta hi Zadok,
ya nunholag hi Zadok ta hi Akim,
ya nunholag hi Akim ta hi Eliud.
15 Ya nunholag hi Eliud ta hi Eleazar,
ya nunholag hi Eleazar ta hi Matthan,
ya nunholag hi Matthan ta hi Jacob.
16 Ya nunholag hi Jacob ta hi Joseph an ahawan Mary an hi inan Jesus an Hiyay ma'alih
Alin Pento' Apo Dios (unu Kristuh nan hapit di iGreece).
17 Mipalpu ay Abraham ta nangamung ay David ya himpulu ta opat di napatad hi
nahlanahlagan di Hudyu, ya nete"an David goh ta nangamung din nahbutandad Babylon
ya himpulu ta opat di napatad hi nahlaganda, ya nete"an den nahbutandad Babylon ya
un mitungaw hi Kristu ya himpulu ta opat goh di napatad hi nahlaganda.

Hay Aat di A'ung'ungngan Jesus

Hay Aat di Nitungawan Jesus
(Lk. 2:1-7)

18 Hiyah te ulgud hi aat di nitungawan§ Jesu Kristu: hi Mary* ya niyali ay Joseph† ta
mun'ahawada, mu agguyda nun'addum. Ya palpaliwan ya i'innilan Mary an nawadaan,
mu nan Na'abuniyanan an Lennaway nunlumun ne han inhabina. 19 Mu na'ahhamad di
ugalin Joseph, ya adina pohdon an mabainan hi Mary, at hay ninomnomna ya ihiyana
hiya an adina ipa'pa'innila.
20 Ya otog di punnomnomanah aatna ya nolo', ya nun'enap, ya tinnigna han anghel Apu
tu'u an inalinan hiyay, “He"a, Joseph an holag David, ya adi'a bumain an mangahawan
Mary ti henen inhabina ya hay limmun nan Na'abuniyanan an Lennawa. 21 At itungawna,
ya lala'i, ya hay ingadanyu ya hi Jesus‡ ti Hiyay *mamaliw* hinan bahol di tatagu.”§
22 Ya na'at hana ta mipa'annung din inalin Apo Dios hidin propetana ti inalinay,
23 “Munhabi han babain mid ah lala'ih nangelo' ay hiya,
ya muntungaw, at lala'i,
ya hay ipingadanda ya hi Emmanuel*
an hay pohdonan ibaga ya *wah Apo Dios ay ditu'u*.”
24 Ya unat goh bimmangon hi Joseph ya inunudna din inalin di anghel, at inahawanah
Mary.† 25 Mu agguyda nundelloh an nolo' ta nangamung unna intungaw han lala'in
imbaluyna. Ya nginadnan Joseph ta hi Jesus.

2

*Nan Nun'anomnoman an Linala'in Numbihhitan Jesus**

1 Nepto' hi nun'alian Herod† di nitungawan Jesus ad Bethlehem‡ hidih nan Provinciad
Judea ya waday linala'ih nanginnilan mangimmatun hinan bittuan.§ Ya agguy nadnoy hi
nitungawan Jesus ya nakakdah nan babluydan buhu'an di algaw ta immuydad Jerusalem.
2 Ya ni'hapitdah din tatagun inaliday, “Goh di wadan ne han pa'ittungaw an mun'alih
nan Hudyuh awni? Tinnigmi han bittuan an bimmuhu' hinan buhu'an di algaw hinan

§ **1:18** Mid mapto' ya na'at hidin 5 unu 6 B.C. * **1:18** Unu *Miriam* hinan hapit di Hudyu. Agguy tu'u inilay pohdon nan ngadanan ibaga. † **1:18** Hay pohdonan ibaga ya *olom ni' ya udman Apo Dios*. ‡ **1:21** Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw*. § **1:21** Psa. 130:8. * **1:23** Isa. 7:14. † **1:24** Ma'ahhapul an ag'agadan mun'ahawa ta adi mapatoy da Mary ya nan inhabina ti intudun nan Uldin an mapatoy nan balahang hi un munhabi (Deut. 21:20-21). Bahaom goh nan footnote di Jer. 31:22. * **2:** Mid mapto' ya na'at hidin 4 B.C. † **2:1** Hay nun'alian Herod an Nidugah ya hidin 37-4 B.C. Hi Herod ya ohah nan holag Esau, at nitulang hinan Hudyu, mu imbilang nan Hudyu hiya an bo'on Hudyu ti Hentil. Atata'ot hiyan ali ti impipatoyna nan ahawana, ya nan tulun imbabaluynan linala'i, ya hi inan ahawana, ya nan lala'in agin ahawana, ya hi ulitaona, ya nan linala'in ung'ungungngad Bethlehem (verse 16). Mu hay amaphodna ya hidin 20 B.C. ya ente"anan nangipipaphod hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya ta"on un natoy hidin 4 B.C. mu ninaynayun di nangipaphodana ta engganah din 64 A.D. hi nangelpahana. ‡ **2:1** Hay pohdon nan ngadan ten higib an ibaga ya *babluy an awadan di ma'an*. § **2:1** Mattig an mid ah itudun nan Biblia an tuludan linala'i.

babluymi an hiyay nangimmatunanmih nitungawana, at hiyaat un ami immalih tu ta dayawonmi Hiya."
3 Ya unat goh dengngol nan Alin hi Herod hene han inalin din linala'i ya ma"od'od, ya
umat goh hinan tatagud Jerusalem. 4 Ya inayagan Herod an amin din a'ap'apun di papadi
ya din muntudtuduh nan Uldinda ta na'amungda, ya inalinan diday, "Hay itungawan nan
dedennonyun Hudyun ma'alih Alin Pento' Apo Dios an ap'apuyu?"
5 Ya tembaldan inaliday, "Hidid Judea hinan babluy ad Bethlehem, ti hay intudo' din
propeta ya inalinay:
6 Da'yun iBethlehem hinan Provinciad Judea
ya wadan da'yu han ap'apu an na'abbagbagtu ya un an amin nan a'ap'apud Judea.
Ti waday ohan da'yun mumbalin hi mumpapto',
ya Hiyay manalimun hinan tatagu' an i'Israel."*
7 At inayagan Herod danen nun'anomnoman an linala'in mangili ta mahmahanay
anuud di hopap di nipattigan ne han bittuan, mu agguyna impa'innilah nan tataguy
nangipa'ayaganan dida. 8 Ya hennagna dida ta umuydad Bethlehem, ya pinadana didan
inalinay, "Ihamhamadyun manama' enen ung'ungngan nitungaw, mu adya inah'upanyu
ya impaadyu ta umalia' an mi'dayaw."
9 Ya unat goh dengngoldah nen inalin Herod ya nakakda. Ya hidin nundaldallananda
ya tinnigda goh din bittuan an hiyah de goh din bimmuhu' hi buhu'an di algaw an
inyun'unnanan umuy ta itudunay owonda. Ya unat goh nitungul hinan wadan de han
ung'ungnga ya inta'dogna. 10 At ma"am'amlongda! 11 Ya unat goh himmigupdan de han
abung ya tinnigdah de han ung'ungnga ya hi inanan hi Mary. Ya nunhippidan nundayaw
ay Hiya, ya inong'alday adaw de han ung'ungnga, ya indatdan Hiya nan balitu', ya incense,
ya myrrh.†
12 Ya unat goh nolo'da ya nun'enapda, ya pinadanan Apo Dios dida ta adida mumbangn-
gad ay Herod, at hiyanan ene'wadah udum an dalan hidin numbangngadandah babluyda.

Hay Nangilayawan Joseph ay Jesus ta Inyuynad Egypt

13 Unat goh nakak din nun'anomnoman an linala'i ya nolo' hi Joseph, ya nun'enap, ya
tinnigna han anghel Apu tu'un inalinay, "Bumangon'a ta ekakmu han ung'ungnga ya hi
inana ta lumayaw ayu ta umuy ayud Egypt. Ya mihina ayuh di ta nangamung di alyo' hi
akakanyu ti henen ung'ungnga ya ipahama' Herod ta ipapatoyna."
14 At bimmangon hi Joseph eden labi, ya enekakna daden hin'ina ta immuydad Egypt,
15 at nihihinnadah dih engganay un natoy hi Herod. Heten na'at di nipa'annungan din
impitudo' Apo Dios hidin propetan inalinay,
"Ayaga' han Imbaluy'u ta taynanad Egypt."‡

Hay Nangipapatayan Herod hinan Ung'ungungngad Bethlehem

16 Unat goh inilan Herod an imbahhaw din mangiliy inalina ya bimmungot. At
inyuldina ta patayondan amin di ung'ungungngan linala'id Bethlehem ya nan neheggon
an babluy ad Bethlehem an mete"ah di an pa'ittungaw ta nangamung megpong hi duway
tawona ti inalin din mangilin hiyay duway tawonah hopap di nannigandah din bittuan.§
17 Ya heden inat Herod ya hiyay nangipa'annung hidin inalin din propetan hi Jeremiah an
inalinay,
18 "Waday madngol hidid Ramah
ti wadaday mango"ongol an umanebel
an nan holag Rachel ti lugwalugwaanda nan imbabaluyda.
Ya lumugwalugwada an adida ma'al'alu'
ti natoydan amin din imbabaluyda."*

Hay Numbangngadan da Joseph an Nalpud Egypt†
(Lk. 2:39-40)

19 Unat goh nalpah an natoy hi Herod ya nun'enap goh hi Joseph hidid Egypt, ya tinnigna
han anghel Apu tu'un 20 inalinay, "Bumangon'a ta ekakmu han ung'ungnga ya hi inana ta
mumbangngad ayud Israel ti nun'atoy din nangalih mamatoy enen ung'ungnga." 21 At
bimmangon hi Joseph, ya enekakna din hin'ina ta numbangngaddad Israel.

---

* **2:6** Mic. 5:2. † **2:11** Hiyah ne nabalul an ma"aphod di hunghungna an nalpuh nan ayiw an mabalin an miyagah.
‡ **2:15** Hos. 11:1. § **2:16** Gapu ta it'ittang an babluy ad Bethlehem at manghan nin di napatoy hidi ya hinan neheggon
an babluy hidi. * **2:18** Jer. 31:15 (bahaom goh nan duwan footnotes ten verse). † **2:18** Mid mapto' ya na'at hidin
3 unu 2 B.C.

22 Ya unat goh dimmatongdad Israel ya dengngol Joseph an nipallog hi Archelaus‡ ay
amanan hi Herod ta hiyay nun'ali goh hinan Provinciad Judea, at tuma'ot hi Joseph an
mihinah di. Ya nun'enap goh, ya pinadanan Apo Dios, at immuydah nan Provinciad
Galilee. 23 Ya immuyda nunhituh nan babluy an ngadanay Nazareth.§ Ya heden inatday
nangipa'annung hidin inalin han propetah din penghanan inalinay Hiya ya ma'alih nan
ay *hapang*.*

3

Hay Aat di Nangul'ulgudan John hinan Hapit Apo Dios
(Mk. 1:1-8; Lk. 3:1-20; Jn. 1:15-28)

1 Heden gutud* ya wadah John an Mumbonyag an muntudtuduh nan mapulun hinan
Provinciad Judea, 2 ya umat hituy intudunan inalinay, "Hay mahapul ya muntutuyu
ayuh nan ina'inatyun nappuhi ta du'gonyu ti hi Apo Dios an mumpapto' ad abuniyan ya
magadyuh di pumpapto'ana goh hitun luta!" 3 Ya hi John heden inulgud nan propetan hi
Isaiah an inalinay,

"Wada han mumbugaw an muntudtuduh nan mapulun an alyonay,
Idadaanyu ta ipaphodyuy owon Apu tu'u!"†

4 Nan lubung John ya na"abol an nalpuh dutdut di kamilu,‡ ya hay imbalikisna ya lalat,
ya hay onona ya dudun§ ya nan danum di iyu'an. 5 Ya immuydan hiya nan tatagun nalpud
Jerusalem, ya ni'yuyda goh din do'ol an tatagun nalpuh nan abablubabluy ad Judea ya
hinan neheggon hinan Wangwang an Jordan. 6 Ya waday numpangitutuyuh baholda, at
numbonyagan John didah nan Wangwang an Jordan.

7 Unat goh tinnig John an do'olday Pharisees* ya nan Sadducees† an immuy ay hiya ya
inalinan diday, "Umat ayuh ha'u'u ti hay ugaliyu ya nala'eng ayun mangat hi nappuhi!
Anaad ta umali ayuh tu? Undan alyonyuy un ayu mabonyagan at mabaliwan ayuh nan
agadyuhan di bumungtan Apo Dios? 8 Mu bo'on, ti mahapul an atonyuy maphod ta
hiyay pangimmatunan hi un makulug an nuntutuyu ayuh baholyu! 9 Alyonyu nin di
mabaliwan ayu ti ditu'uy holag Abraham, mu bo'on hene abaliwan di tagu! At adiyu ehdol
hi un ditu'uy holag Abraham, ti gulat ta pohdon Apo Dios at hatun batu ya pumbalinona
ta diday holag Abraham ta mihukat ay da'yu, at hay mamaliw mah ay da'yu? 10 Ti
ta"on un ad ugwan ya ten nadedennan nan nangdon hi wahay an munlongoh hinan
ayiw an adi bumunga, at gulat ta da'yuy umat hinan ayiw at mipa'wah ayuh nan apuy!
11 Ha"in ya hay pamonyag'u ya danum ta hiyay panginnilaan hi nuntutuyuanyuh baholyu.
Mu waday umalin nabagbagtu ya un ha"in an paddungnay adia' umdah himbutna, ya
hay pamonyagnan da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawa ya nan ay apuy. 12 Ya
paddungnay ino'odnanay pallungan hi panaapnah bogah ta nan bogah ya amungona ta
iyalangna, mu nan dugi ya gohbon nan apuy an adi mabmabba!"

Hay Nabonyagan Jesus‡
(Mk. 1:9-11; Lk. 3:21-23; Jn. 1:29-34)

13 Palpaliwan ya immalih Jesus an nalpud Galilee, at immuy hinan Wangwang an Jordan
an awadan John ta mumpabonyag. 14 Ya inal'alu' John hi Jesus an inalinay, "Hay maphod
ya He"ay mamonyag ay ha"in ta bo'on ha"in di mamonyag ay He"a!"

15 Ya tembal Jesus an inalinay, "Manu ti umat hina mu ad ugwan ya maphod hi unta
unudon an amin di penhod Apo Dios hi ma'at." At inabulut John mahkay.

16 Unat goh nabonyagan hi Jesus ya intadunan dimma'al hinan pingit di wangwang. Ya
niluwat ad abuniyan, ya tinnigna nan Na'abuniyanan an Lennawan mun'ohop an umat

---

‡ **2:22** Hay nun'aliana ya hidin 4 B.C. hi engganah din 6 A.D., ya impapto'nay duwan provincia an ad Judea ya ad Samaria. Ya gapu ta nidugah an atata'ot nan nun'aliana at inaanda hiyah din 6 A.D. § **2:23** Hay pohdonan ibaga ya *hapang*. * **2:23** Isa. 11:1; Jer. 23:5; 33:15. * **3:1** Mid mapto' ya hidin 26 A.D. † **3:3** Isa. 40:3. ‡ **3:4** Nan na"abol an lubung an nalpuh dutdut di animalnay immannung an lubung di propeta (Zech. 13:4). § **3:4** Hay kulugon nan udum ya hiyay ohan bungan di ayiw an ma'alih *ayiw an dudun* (unu locust tree) ti do'ol di umat hitun ayiw hinan pingit di Wangwang an Jordan. Mu alyon nan udum an hiyay insecto an dudun, ya henen insecto ya mabalin an mihda (Lev. 11:21-22). * **3:7** Unu nan Palisiu, ya hay pohdon nan ngadanda an ibaga ya *nan nilahhin*. Dida ya ak'akiddidan sectah nan lelehyon di Hudyu ti ihihi'aldan mangunud hinan Uldin Moses, mu inunudda goh nan do'ol an ugalidan nalpuh nomnomda. Ya hay bilangdah abablubabluy ad Israel ya 6,000. † **3:7** Unu nan Haduki. Dida ya adida ak'akiddin sectah nan lelehyon di Hudyu, ya agguyda inabulut nan amahuan di tagu. ‡ **3:12** Mid mapto' ya na'at hidin 26 B.C., ya tulumpuluy tawon Jesus nin (Lk. 3:23). Ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus.

hinan kalapatiy tigawna, ya numpattu' ay Hiya. 17 Ya wada han himmapit ad abuniyan
an inalinay, “Hiyah ne Imbaluy'un pa'appohpohdo' an mangipa'amlong ahan ay Ha"in!”

4

*Hay Nampongan nan Diyablun Jesus**
(Mk. 1:12-13; Lk. 4:1-13)

1 Initnud nan Na'abuniyanan an Lennawah Jesus ta immuydah nan mapulun ta way
aton nan diyablun mampong ay Hiya. 2 Ya napat di algaw hi agguy nanganan Jesus, at
ma'ahhinnaang. 3 Ya immuy ay Hiya nan diyablu, ya inalinay, “Un ay He"ay Imbaluy Apo
Dios at alyom ay danen batu ta mumbalindah tinapay.”
4 Mu agguy inunud Jesus henen inalina, mu tembalnan inalinay, “Hay impitudo' Apo
Dios ya inalinay,

Bo'on hay ma'an ya anggay di aptan hi itaguan di tagu
ti mahapul an edenol hi an amin hinan Hapit Apo Dios.”†

5 Ya initnud nan diyabluh Jesus hi ad Jerusalem an nan me'gonan an babluy, ya
impattu'nah nan na'abbagbagtun tulid nan Timplu,‡ 6 ya inalinay, “Un ay He"ay Imbaluy
Apo Dios ya iyugpahmu ti mi'id ma'at ay He"a! Ti inalin di impitudo' Apo Dios di,

Mandalon Apo Dios nan a'anghelna ta diday manalimun ay he"a.
At he'maton da'ah nan agaham
ta adi mihuplit di hu'im hinan batu.”§

7 Ya tembal Jesus an inalinay, “Adi' unudon nan inalim ti paddungnay un'u tapngan hi
Apo Dios. Ti hay impitudo'na goh ya inalinay,

Adiyu tapngan hi Apuyun hi Apo Dios.”*

8 Ya initnud nan diyabluh Jesus ta immuydah nan ata'nang ahan an duntug ta
impa'amang nan diyablun amin di numbino'ob'on an pumpapto'an hitun luta an
mun'aphod ya ma'amnawan. 9 Ya inalin nan diyablun Hiyay, “Un adya munhippi'ah
inayunga' ta dayawona' at an amin hadi ya idat'un He"a.”
10 Ya tembal Jesus an inalinay, “He"a, Satanas, ya taynana'! Adi' unudon henen inalim!
Ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

Hay mahapul ya Ha"in an Apuyun hi Apo Dios di dayawonyu ya anggay,
ya Ha"in ya anggay di itamuanyu.”†

11 At tinaynan nan diyabluh Jesus, ya nidatong nan a'anghel ta hinalimunanda Hiya.

Hay Nangete"an Jesus an Nuntudtudu
(Mk. 1:14-15; Lk. 4:14-15; Jn. 4:3, 43-45)

12 Unat goh dengngol Jesus an nibalud hi John‡ hidih nan Provinciad Judea ya
tinaynanah den babluy ta numbangngad hinan Provinciad Galilee. 13 Ya immuy hi
abungdad Nazareth, mu agguy nunhituh di ti immuy ad Capernaum an ni'hitu. Ya henen
babluy ya wah nan pingit di Lobong an Galilee, ya henen lutan nunhituwana ya hiyay
nunhituwan nan holag Zebulun ya nan holag Naphtali. 14 Hay nunhituwan Jesus hidi ya
hiyay nipa'annungan din inalin di propetan hi Isaiah an inalinay,
15 “Nan babluy an nunhituwan nan holag Zebulun ya nan holag Naphtali ya neheggon
hinan baybay,
ya nan tataguh nan neheggon hinan Wangwang an Jordan,
ya nan babluy goh di bo'on Hudyud Galilee,
16 ya hanan babluy ya paddungnay nahelngan nan numpunhituh di ti nun'abaholanda,
ya henen helong ya pumatoy ay dida.
Mu awniat paddungnay waday Ongol an Potang,
at maptangandan ne han Potang!”§

17 Hay ni'hituwan Jesus hidid Capernaum di nangete"anan nuntudtudu an inalinay,
“Muntutuyu ayuh nan inatyun nappuhi ta du'gonyu ti hi Apo Dios an mumpapto' ad
abuniyan ya magadyuh di pumpapto'ana goh hitun luta.”

*Hay Nangayagan Jesus hinan Manidu'**
(Mk. 1:16-20; Lk. 5:1-11)

18 Unat goh mundaldallanan hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee ya tinnigna han
hin'agin hi Simon (an mungngadan hi Peter) ya han aginan hi Andrew an manidu'da. 19 Ya

---

* **4:** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. † **4:4** Deut. 8:3. ‡ **4:5** Hay inata'nangna an nipalpuh nan Hadog an Kidron hi ampana ya 100 an umpi. § **4:6** Psa. 91:11-12. * **4:7** Deut. 6:16. † **4:10** Deut. 6:13. ‡ **4:12** Hi John an Mumbonyag. § **4:16** Isa. 9:1-2. * **4:17** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

inalin Jesus ay diday, “Mitnud ayun Ha"in ta puntamuo' hi paddungnay manidu' hinan tatagu ta kulugona'.” 20 Ya nonong ya tinaynanda din hidu'da ta inunudda Hiya.
21 Ya unat goh bimmataanda ya tinnig Jesus goh han hin'agin dana' Zebedee an da Jacob† ay John an didan amin ay da amadan wah didah nan bangkan idadaanday hidu'da. At inayagana goh dida. 22 Ya nonong ya tinaynanda nan bangkada ya hi amada, ya inunudda goh hi Jesus.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan way Dogohna‡
(Mk. 1:35-39; Lk. 4:42-44)
23 Ya lene'od Jesus nan abablubabluy ad Galilee ta muntudtuduh nan ahimbahimba'an di Hudyu ta imbabbaagnay Maphod an Ulgud an hay aat di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan, ya nun'ipa'adaogna nan numbino'ob'on an dogoh din tatagu. 24 Ya nundongol hinan abablubabluy hinan Provinciad Syria hanan ina'inatna, at hiyanan nun'iyuydan Hiya din tatagun numbino'ob'on di dogohda, ya din mun'oldah, ya din nun'adahay. At impa'adaogna didan amin. 25 Ya do'olda ahan di tataguh mangunud ay Hiya an nalpud Galilee, ya ad Decapolis, ya ad Jerusalem an kapitulyud Judea, ya nan udum goh an babluy ad Judea, ya nan numpunhituh nan babluy hi dammang di Wangwang an Jordan.

5

*Hay Intudun Jesus hinan Duntug**
(Lk. 6:20-36)
1 Tinnig Jesus an do'ol di tatagu, at nunti'id hinan duntug, ya inumbun. Ya unat goh lini'ub nan himpulu ta duwan intudtuduwana Hiya 2 ya ente"anan nuntudtudun dida.

Hay Aat di Wagah
Ya inalin Jesus di,
3 “Mawagahan nan tatagun iniladan adida abalinan hi un mid badang Apo Dios
ti diday middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan!
4 Mawagahan nan munlungdaya
ti al'alu'on Apo Dios dida!
5 Mawagahan nan ma'uya
ti ipahakup Apo Dios ay dida tun luta!
6 Mawagahan nan tatagun ma"amnaw an mangat hi pohdon Apo Dios
ti ihamad Apo Dios an mangipa'annung hinan ato'atonda!
7 Mawagahan nan mammo' hi ibbada
ti hom'on goh Apo Dios dida!
8 Mawagahan nan tatagun hi Apo Dios ya anggay di nomnomondah unudonda
ti diday mannig ay Apo Dios!
9 Mawagahan nan mangipapanuh hinan mumbobohhol
ti ibilang Apo Dios didah imbabaluyna!
10 Mawagahan nan mipaligligat an dumalat nan pangatandah nan pohdon Apo Dios
ti diday middum hinan pumpapto'anad abuniyan!
11 Immannung an mawagahan ayuh un da'yu hiwihiwitan hinan tatagu, ya impaligligat da'yu, ya ipabahobahol da'yu an dumalat di pangunudanyun Ha"in. 12 Dumenodenol ayu ti do'ol di lagbuyuh matalepon ad abuniyan. Ya hiyah ne umat hinan ina'inat din tataguh nan do'ol an propetah din penghana.”

Hay Nipa"el an Umat hi Ahin ya Hilaw
13 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Da'yun kumulug ya umat ayuh ahin ta ahinanyun amin di tataguh tun luta. Mu pinumhaw ay nan ahin ya adi mabalin an mipabangngad di tamtamna, at mitapal, ya enegpa' nan tatagu.
14 Ya umat ayu goh hinan hilaw ta hilawanyuy nomnom an amin nan tataguh tun luta. Ya umat ayu goh hinan babluy an nipattu' hinan buludnan mamallag di hilawda. 15 Tolganyu ay nan hilaw ya adiyu hanian hinan pamahan, mu unyuat ipattu' hinan nabagtu ta way aton nan tataguh nan abung an mabnangan. 16 Ya umat goh ay da'yu ti paddungnay benenanganyuy tatagu. At mahapul an atonyu ta way atondan mannig hinan maphod an ugaliyu, at hapitonday amaphodan Ama tu'ud abuniyan.”

Hay Nuntugunan Jesus hinan Hudyu ta Unudonday Uldin Moses

† **4:21** Ta"on un nan ngadan an *Jacob* di nitudo' hinan hapit di iGreece hitu mu nibahhaw nan do'ol an translation di English ti intudo'day *James*. Bahaom nan introduction di Liblu an Jacob ta innilaom di gapuna. ‡ **4:22** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **5:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

17 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Adiyu nomnomon an manu ay immalia' ya ta mi'ido'
din inyuldin Moses ya din intudtudun din propetah din penghana, ti hay aat di inalia'
ya ta itudtudu' di pohdondan ibaga. 18 Heten alyo' ya adiyu al'aliwan ti adi mapogpog di
inyuldin Moses ta nangamung di pogpog tun luta ya ad abuniyan, ti ta"on ah ohah kulit
an pa"it'ittang ya adi magahgahnian! 19 At hiyaat un nan tagun adi mangunud hi ta"on un
itang hinan Uldin ya ituduwanay udum ta adida goh unudon ya henen tagu di na'ampa
ahan hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan. Mu nan tagun mangunud hinan Uldin
ya ituduna goh hinan udum an tatagu ta unudonda ya hiyay nabagtuh nan Pumpapto'an
Apo Dios ad abuniyan. 20 At padana' da'yu ta mahapul an nahamad di atonyun mangunud
hinan pohdon Apo Dios ya un hay aton nan mangitudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees,
ti adiyu ay aton at adi ayu middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan.”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Bungot

21 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Hay intugundah din tataguh penghana ya inaliday, Adi
ayu pumatoy hi tagu ti nan pumatoy ya humalyaon di huis, ya impapatoyna.† 22 Mu hay
alyo' ya ta"on nan tagun mabungot hi ibbana ya miyuy goh hinan huis. Ya gulat goh ta nan
tagun mi'hapit hinan ibbana ta hiwitana ya miyuy hinan Konsehal‡ ta diday mangipanuh.
Ya nan tagun mangalih nan ibbanay, Mid hulbim! ya moltaon Apo Dios hiyah nan apuy
ad imbelnu.

23 Gulat ta iyuyyuy onong Apo Dios hi epe'nongyu, ya henen pangiyayanyu ya nipaddeh
an ninomnomyun waday umi'ingol ay da'yu, 24 at hay mahapul ya umuy ayuh nan
numbaholanyu ta muntutuyu ayu ta aliwana ya unyu mahkay epe'nong nan onongyun
Apo Dios.

25 Gulat ta waday mangidiklamun da'yu ya mahapul an mi'hapit ayun hiya, ti adiyu ay
at idiklamu da'yuh nan huis ta nan huwis di mangipiyuy ay da'yuh nan pulis, at mibalud
ayu. 26 Mu ten alyo' ay da'yu an hay mahapul hi atonyuh un ayu mibo'tan hinan baludan
ya idatyun amin di bayad di moltayu an ta"on un ah hepeng.”

Hay Nitudtuduwan di Aat nan Umilugtapan

27 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Dengngolyu goh nan tugun an alyonay, Adi ayu
umilugtap.§ 28 Mu alyo' ay da'yuy, Ta"on un wah nomnom di lala'iy umamnawanah nan
babai ta penhodnan elo' ya paddungna damdamay unna enelo'. 29 At hiyanan gulat ta
nan amnawan di matayu ta hiyay dumalat hi abaholanyu ya odolnah unyu ukiton ya
intapalyu, ti onaynah un ohah nen matah mitapal ya un henen mitapal an amin di odol
hi ad imbelnu. 30 Ya umat goh hinan amnawan di ngamay ti gulat ta hiyay dumalat hi
abaholanyu ya onaynah unyu putulon ya intapalyu, ti onaynah un ohah nen ngamay hi
mitapal ya un henen mitapal an amin di odol hi ad imbelnu.”

Hay Nitudtuduwan di Munhiyan an Nunhimbaluy

31 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Hay intugunda goh hidin penghana ya inaliday, Gulat ta
ihiyan nan lala'iy ahawana ya mahapul an waday permaanah nitud'an di nunhiyananda
ta idatnah nan ahawana.* 32 Mu ten alyo' ay da'yuy, Nan lala'in mangihiyan hi ahawana
an bo'on hay nangilugtapanan hiyay dumalat ya mabaholan hi un hiyay dumalat hi
umilugtapan nan babai. Ya mabaholan goh nan lala'in mamentan hinan babain nihiyan.”

Hay Nitudtuduwan di Punhapataan hinan Way Itulag

33 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Dengngolyu goh din intugundah din penghanan
inaliday, Adiyu ibahhaw di itulagyuh unyu ihapatan Apu tu'u.† 34 Mu ten alyo' ay
da'yuy, Wada ay di itulagyu ya adiyu ihapata. At adiyu ihapatad abuniyan ti hiyay
umbunan Apo Dios an mumpapto'. 35 Ya adiyu goh ihapatah tun luta ti paddungnay
hiyay pangidah'ayanah hu'ina. Ya adiyu goh ihapatad Jerusalem ti hiyay babluy nan
na'abbagbagtun Ali. 36 Ya ta"on nan odolyu ya adiyu ihapata ti hiyay limmun Apo Dios,
at hi Apo Dios di okod ya bo'on da'yu. Ti ta"on un ah ohah uban unu bo'on uban ya
mid ologyun munlumu ti Hiyay okod. 37 Hay maphod hi alyonyuh un ayu mi'tulag ya
alyonyuan, Oo, ato'! ya un ay adiyu ya alyonyuan, Adi' aton! ya ammuna. Adi ayu
munlayah, at adi mahapul hi unyu ihapatay itulagyu ti nan layah ya nalpuh nan diyablu.”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Balloh

38 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Dengngolyu ya inilayu din tugun an alyonay, Pilukon
ay nan taguy matan di ibbana ya mahapul an mapilok goh di matan nan pimmilok,
ya pengawan ay goh nan taguy baban di ibbana ya mahapul an mapengawan goh nan

† **5:21** Ex. 20:13. ‡ **5:22** Unu Kabohelya unu Sanhedrin. Hiya ya umat hinan Supreme Court di Hudyu. § **5:27** Ex. 20:14; Deut. 5:18. * **5:31** Deut. 24:1. † **5:33** Ecc. 5:4.

pimmengaw.‡ 39 Mu ten alyo' ay da'yuy, Wa ay di aton di ibbayun da'yuh nappuhi ya
adiyu iballoh. Ya gulat ta waday manapa' hi apengyu ya adiyu iballoh. 40 Ya gulat ta
waday mangidiklamun da'yu ta alanday inlubungyu ya iddumyun idat nan jacketyu. 41 Ya
gulat ta ipilit nan tindalun mangipadon hinan makutudan da'yuh ohay kilomitlu ya ta"on
ya inodnanyuh duway kilomitlu. 42 Ya an amin di mun'adaw ya adi ayu na'ekkotan, at
idatanyu. Ya un ay pohdondan bonhon di gina'uyu ya ipabnohyu."

Hay Nitudtuduwan di Pamhodan hi Buhul
(Lk. 6:27-28, 32-36)

43 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Dengngolyu din tugun an alyonay, Pohdonyu nan
mamhod ay da'yu,§ mu abohlanyu nan mi'bohhol ay da'yu. 44 Mu ten alyo' ay da'yuy,
Ta"on un nan mamohol ay da'yu ya pohdonyu goh. Ya nan mamaligat ay da'yu ya
iluwaluanyu dida 45 ta hiyay attigana an imbabaluy da'yun Ama tu'ud abuniyan. Ti
limmun Apo Dios di potang ta way pun'algawan nan tatagun nahamad di ugalina ya nan
nappuhiy pangatna, ya limmuna goh di udan hi pananum an amin nan tatagun un'unnud
ya nan adi umunud hinan Uldina. 46 Gulat ta nan mamhod ay da'yuy pohdonyu ya anggay
ya mid ahan lagbuyun ne, ti ta"on un nan mapihul an tatagun mun'amung hi buwit ya
umat goh hinay atonda. 47 Ya gulat ta nan liligwayu ya anggay di apngaonyu ya umat ayu
damdamah nan agguy kimmulug ti umat hinay atonda. 48 At hay mahapul ya na'ahhamad
di ugaliyu ta umat hi ugalin Ama tu'ud abuniyan an na'ahhamad."

6

Hay Nuntudtuduwan Jesus hi Aat di Bumadangan hinan Nawotwot

1 Innayun goh Jesus an nuntudtuduh din himpulu ta duwan intudtuduwanan inalinay,
"Da'yun mangunud ya emayaanyu ta bo'on hay pannigan di do'ol an tataguy pangatanyuh
maphod hinan tatagu. Ti atonyu ay hina ya mid lagbuyun Ama tu'ud abuniyan ene.
2 At wa ay ta ehmo'anyu nan nun'awotwot ya adiyu ipatpattig hinan tatagu ta adi ayu
umat hinan tatagun unda ipatpattig di pun'idatandah nan a'abung an a'amungan di tatagu
ya hinan kulha ta way aton di tatagun mangiting'in dida. Mu umannung heten alyo' ay
da'yu ti mi'id ahan di midat hi lagbuda ti nannalpah an nidat ay diday lagbuda. 3 At
gulat ta way ipa'dawyuh nan nun'awotwot ya adiyu ipa'pa'innilah i'ibbayu 4 ta mid ah
manginnila ti hi Ama tu'un nanginnilan amin an ta"on un hanan agguy nipa'innila ya
idatnay lagbuyu."

Hay Nitudtuduwan di Punluwaluan ay Apo Dios
(Lk. 11:2-4)

5 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Gulat ta munluwalu ayun Apo Dios ya adi ayu umat
hinan aton nan tatagun balbaliy atonda. Ti popohdondan tuma'dog an munluwaluh nan
himba'an di Hudyu ya hinan way pundittuman di kulha ta pangintitigan nan tatagu. Mu
umannung heten alyo' ti nan pangiyamlaan nan tataguh atonda ya hiyay lagbuda ya
anggay. 6 Mu hay atonyu ya humigup ayuh nan kuwaltuyu, ya intangobyuy pantaw ya
un ayu munluwalun Ama tu'un adi matmattig. Ti hi Ama tu'un mannig ene han agguy
na'innilan inatyu ya idatnay lagbuyu.
7 Gulat ta munluwalu ayu ya bo'on nan mid hulbinay gunyu lupiton an alyon an umat hi
aton nan adi kumulug. Ti hay inilada ya donglon Apo Dios di luwaluda ti inadu'adu"oyda.
8 At adiyu iyunnud hinan atonda ti i'innilan Ama tu'uy mahapulyu ya unyu ibagan Hiya.
9 At umat hituy atonyuh un ayu munluwalu:

Amamin wad abuniyan,
e'gonan da'a ni' ahan an Dios hinan tatagu.
10 Ya He"ay mumpapto' goh hitun luta
ti nan pohdom an ma'at hitun luta ya umat goh hi ad abuniyan.
11 Idatmu ni' di itanudmih a'alga'algaw,
12 ya aliwam ni' di baholmi
ti ten aliwanmi goh di numbaholan di i'ibbamin da'mi.
13 Ya adi ni' da'mi tapngan,
ya baliwan da'mi ta adi da'mi itudul hinan diyablu.*

14 Aliwanyu ay di bahol nan tagun numbahol ay da'yu at aliwan goh Ama tu'ud abuniyan
di baholyu. 15 Mu adiyu ay aliwan di numbaholan di i'ibbayun da'yu ya adi goh aliwan
Ama tu'ud abuniyan di baholyu."

---

‡ **5:38** Ex. 21:24; Lev. 24:20; Deut. 19:21. § **5:43** Lev. 19:18. * **6:13** Nan udum an dadan an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya intuluydan nangalih, "Ti pohdonmin minaynayun di pumpapto'am, ya nan abalinam, ya nan anabagbagtum hi enggana. Amen."

Hay Nitudtuduwan di Punlangduan

16 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Gulat ta munlangdu ayu ya ipaphodyuy angahyu
ta adi mattig di punlangduanyu an umat hi aton nan munlayah an tagu ti ipattigdah
angahda ta innilaon nan tatagu an dida ya munlangduda.† Mu donglonyuh ten alyo'
ti nan pangiyamlaan nan tatagun dida ya hiyay lagbuda ya ammuna. 17 Hay atonyun
munlangdu ya munhugud ayu, ya ipaphodyuy angahyu‡ 18 ta adi ma'innilah un ayu
munlangdu, at hi Ama tu'un hi Apo Dios an nanginnilan amin an ta"on nan agguy
nipa'innila ya idatnay lagbuyu.”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Umadangyanan ad Abuniyan
(Lk. 12:32-34)

19 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Adiyu hayupon di umadangyananyuh tun luta ti
malu'lu', ya lumati, ya akawon di mangakaw. 20 Mu hay hayuponyu ya nan nun'abalul an
pumhodanyud abuniyan ti hidi ya mi'id di lu'lu', ya lati, ya mangakaw. 21 Ti hay awadan
di inadangyanyu ya hiyay nonomnomonyu!”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Mata

22 Innaynayun Jesus an nun'ulgud an inalinay, “Hay matay panigaw di odol. Maphod ay
di mata ya ma"aphod goh di pannig di odol, 23 mu mabulaw ay di mata ya pa'ahhelong
di pannig di odol. Mu gulat ta nibahhaw di pannig di matayu at iyal'allan di odolyun
pa'ahhelong di pannigna ya un nan nabulaw.”

Hay Nitudtuduwan di Aat nan Panalimunan Apo Dios hinan Taguna
(Lk. 12:22-31)

24 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Gulat ta han himbut ya adina olog an unudon di duwah
apuna ti pahipahiwonay oha, ya pohpohdonay oha. Ya umat goh ay da'yu ti adiyu olog hi
un mundehhan di pangamnawanyun Apo Dios ya nan inadangyan hitun luta.
25 At hiyanan alyo' ay da'yuy, Adi ayu numanomnom hi tanudyu ya nan gina'uh
manophop hi odolyu. Nan odol ya nan ataguan ya bo'on hay gina'u ya tanud ya anggay di
aptan hi mahapulda ti limmun Apo Dios di odol, ya indatnay ataguana, at idatna goh di
gina'una ya tanudna. 26 Nan hamuti ya adida mun'oho', ya adida goh mumboto', mu idat
Ama tu'uy ononda damdama! At iyal'allanan da'yu an da'yuy pa'annomnomon Ama tu'uh
halimunana ya un nan hamuti, at idatnay mahapulyu! 27 Adi ayu goh numanomnom hi
atayanyu ti mid ologyu damdaman mangdum hi pi'taguanyu an ta"on ah ohay olas!
28 Anaad tuwali ta numanomnom ayuh nan gina'uyu? Tigonyuy aat di habhabung hinan
payaw an umongolda, mu adida muntamu, ya adida goh mun'abol hi gina'uda. 29 At ten
alyo' ay da'yuy, Ta"on un adangyan ahan nan Alin hi Solomon an mun'aphod di gina'una
mu adi damdama mipaddung hinan ama"aphod di tigaw nan habhabung! 30 Gulat ta umat
hinay panalimun Apo Dios ay danen habhabung hi inalahan ad ugwan ya un na'amtang at
moghob, at inyal'allanay panalimunanan da'yu. Un nin ahan itang di pangulugyu! 31 At
hiyanan adi ayu numanomnom an alyonyuy, Hay ononmi? Ya hay inumonmi? Ya hay
ilubungmi? 32 Ti hanan gina'uy nonomnomon nan adi umunud hi hapulonda, mu da'yu
ya i'innilan Amayud abuniyan di mahapulyu. 33 Mu hay aptan ahan ya nan iddumanyuh
nan Pumpapto'an Apo Dios ya nan pangatanyuh pohdona, at idatnan amin di mahapulyu.
34 At hiyanan adi ayu numanomnom hi punligatanyuh udum hi algaw ti mid damdamay
ma'atyu ya ta adi mun'i'iddum hinan ligatyud ugwan.”

7

Hay Nuntudtuduwan Jesus hi Adi Pamaholan hi Ibba
(Lk. 6:41-42)

1 Innaynayun goh Jesus an nuntudtudun inalinay, “Adiyu ipanuh di aton di i'ibbayuh
un bahol unu bo'on ta adi da'yu humalyaon ay Apo Dios hi awni 2 ti hanan atonyuh nan
i'ibbayu ya hiya goh di ma'at ay da'yu.”
3 Ya inalin goh Jesus di, “Anaad ta tigonyuy paddungnay bino'neh an immuy hi matan di
ibbayu, ya adiyu nomnomon di paddungnay ongol an tablan wah matayu? 4 At hiyanan
adiyu alyon hinan agiyuy, Ma'a ta ano' han paddungnay bino'neh hi matam! Ti ihna goh
di immuy hi paddungnay ongol an tablah matayu, at mi'id tigonyu! 5 Munlayah ayu! Hay

† **6:16** Hay inat nan Hudyun namuhih angahdah unda munlangdu ya inloglogday dapul hi uluda. ‡ **6:17** Hay inat nan Hudyun nangipaphod hi angahdah unda mun'am'amlong ya nun'ihudah angahda, ya linanaandah lanan danum di uluda.

mahhun ya anonyu nan ongol an tablan immuy hi matayu, at mapatal hi panniganyuh nan bino'neh an immuy hi matan di ibbayu an anonyu.*
6 Alyo' goh ay da'yuy, Adiyu idat di mapla'an hinan ahu,† ya adiyu goh idat di nabalul an
buung hinan babuy ti inganuyda, at pun'egpa'dah nan pito', ya nun'alat da'yu."

Hay Nitudtuduwan di Pangibagan hi Idat Apo Dios
7 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Ibagayu at midat, ya anaponyu at ma'ah'upan, ya
kulkugonyu at mibughul. 8 Ti nan mangibaga ya hiyay midatan, ya nan manganap ya
hiyay mangah'up, ya nan mangulkug ya hiyay mibughulan.
9 Da'yun o'ommod, gulat ta mumbaga nan imbaluyyuh tinapay ya mi'id nin ahan di
mangidat hi batu! 10 Unu gulat ta mumbagah ekan ya unyu dan idat di ulog? 11 Ta"on
ahan hi un ayu nabaholan mu inilayun mangidat hi maphod hinan imbabaluyyu. At
inyal'allanan Ama tu'ud abuniyan an idatna nan ma"aphod hinan mumbagan Hiya!
12 Nan pohdonyuh aton di i'ibbayun da'yu ya umat goh hinay pangatyun dida. Heten
tugun ya inakamnan amin din inyuldin Apo Dios ay Moses ya din intudtudun din propeta."

Hay Nitudtuduwan di Na'ullipit ya Ambilog an Pantaw
(Lk. 13:22-24)
13 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Paddungnay na'ullipit nan pantaw an humigupan hinan
wadan di pi'taguan ay Apo Dios hi mid pogpogna. Ya paddungnay ambilog nan pantaw
an humigupan hi ad imbelnu, at do'ol di umuy. 14 Mu nidugah an na'ullipit nan pantaw
an humigupan hinan wadan di pi'taguan ay Apo Dios hi mi'id pogpogna, at manghan di
umuy hidi."

Hay Nitudtuduwan di Aat nan Pangimmatunan hi Aat di Tagu
(Lk. 7:43-45)
15 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Elanyuh un waday mangibalbalih mangalih unda
propeta. Ibalbaliday odolda ti hay tigawda ya ma'ma"uyadan tagun umat hi kalnilu, mu
nappuhiy wah nomnomdan umat hinan atata'ot an ahuh‡ inalahan an pumatoy ti amhan-
day nahamad hi nitugun ay da'yu. 16 Ya hay pangimmatunanyuh unda immannung an
propeta ya nan aatda ya nan pangatda goh. Ti undan ibungan nan pagal di munlameeh an
ma'an an umat hi greyp, ya undan goh ibungan nan beeng di bungan di fig? Adi ahan! 17 At
nan munlutbun ayiw ya mun'aphod di bungana, mu nan munhagutin ayiw ya nappuhiy
bungana. 18 At adi mabalin an pumuhi nan bungan di munlutbu an ayiw, ya adi goh
mabalin an pumhod di bungan nan munhagutin ayiw. 19 At nan ayiw an madangaw di
bungana ya malngoh ta mitapal hinan apuy. 20 Ya umat hina goh di pangimmatunanyuh
aat nan mangibalbalih un diday propeta ti nan pangatda."

Nan Agguy Nanginnilan Apo Dios
(Lk. 13:22-30)
21 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Adi an amin di mangalih un Ha"in di Apuda ya
middumdah nan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ti ammuna nan mangunud hinan
pohdon Amad abuniyan di middum. 22 Ya heden algaw hi punhumalyaan Apo Dios ya
do'olday mangalih, He"a Jesus di Apumi, ya He"ay nangidat hi haadmi ta way inatmin
nangulgud hinan Ulgud Apo Dios! Ya He"ay nangidat hi abalinanmi ta way inatmin
nunla'ah hinan do'ol an dimunyun nun'ihu'lung hinan tatagu, ya ta way inatmin nangat
hinan umipanoh'a! 23 Mu layahda, at alyo' ay diday, Agguy'u ahan da'yu inila! At makak
ayun Ha"in ti da'yu din nanganangat hi nappuhi!"

Hay Aat di Nun'ammah Abung hinan Gungit ya hinan Panag
(Lk. 6:46-49)
24 Ya intuluy Jesus an inalinay, "An amin nan mangngol hitun hapito' ta unudonda
ya nipaddung hinan nanomnoman an lala'in hay gungit di pangiha"adanah abungna.
25 Ya unat goh dimmolodoloh, ya nundatong nan wangwang, ya pimmuopuo', mu agguy
natu"in din abung ti nihamad di nipabunan nan tu'ud. 26 Mu nan mangngol hitun hapito'
ta adina unudon ya nipaddung hinan lala'in manangpah an hay panag di pangiha"adanah
abungna. 27 Ya unat goh dimmolodoloh, ya nundatong nan wangwang, ya pimmuopuo',
ya natu"in din abung ya nunnaud an nun'apa"i!"

Hay Anabagtun di Haad Jesus

---

* **7:5** Hay pohdon ten verses an hapiton ya nomnomom hi mahhun di baholmu ya unmu tigon di bahol di ibbam. At hiyanan tugunom hi mahhun di odolmu ya unmu tugunon di ibbam. † **7:6** Bahaom nan footnote di Deut. 23:18 ta innilaom di aat ten animal. ‡ **7:15** Unu wolves.

28 Unat goh impada'puh Jesus heden inulgudna ya manoh'a din do'ol an tatagun
na'amung ti dumalat nan nanudtuduna 29 ti nan panudtuduna ya mattigda an nabagtuy
haadna an adi umat hinan aton nan muntudtuduh nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses.§

8

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napalla'**
(Mk. 1:40-45; Lk. 5:12-16)

1 Unat goh nundadyuh Jesus hinan duntug an nuntudtuduwana ya do'olday tatagun
nitnud ay Hiya. 2 Ya wada han napalla' an lala'in immuy ay Hiya, ya nunhippih
inayungana, ya inalinay, "Apu, pohdom ay ni' ya ipa'adaogmu tun lewoho'!"
3 At dinapan Jesus heden lala'i, ya inalinay, "Oo, pohdo' an umadaog'a!" Ya himbumagga
ya immadaog din lewohona. 4 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Adim ibaag heten na'at ay he"'ah
nan udumnan tagu, at eka ipattig di odolmuh nan padi an immadaog'a, ya empe'nongmuy
onongmun Apo Dios ti hiyah ne Uldin an indatnan Moses hi aton tu'u ta way panginnilaan
nan tatagun immadaog din lewohom."†

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Himbut di Ap'apun di Tindalu
(Lk. 7:1-10)

5 Immuy da Jesus ad Capernaum. Ya unat goh dimmatongdah di ya wada han ap'apun
di tindalun iRome‡ an immuy nanamun Jesus, ya inyal'alu'nan mumpabadang ay Jesus an
inalinay, 6 "Apu, wah abungmi han himbut'un nadahay an nidugah di punholholtapana!"
7 Ya inalin Jesus di, "Umuyta ta iyadaog'uy lewohona."
8 Ya tembal din ap'apun di tindalun inalinay, "Apu, adi'a ni' mi'yalih abungmi ti
bumaina' ahan. Mu unmu hapiton at umadaog han himbut'u. 9 Ti umat ay ha"in an waday
apu' hi puntamua'. Mu wada goh di haad'u ti waday tindalu' hi mangunud hinan alyo'.
At wa ay ta alyo' hinan ohay, Umuy'a! ya umuy. Ya alyo' goh ay hinan ohay, Umali'a!
ya umali. Ya alyo' ay goh hinan himbut'uy, Atom hene! ya atona. At iyal'allanan He"an
ma'unud di hapitom, at umipa'adaog!"
10 Ya unat goh dengngol Jesus hene han inalina ya manoh'a, ya inalinah nan tatagun
nitnud di, "Donglonyuh te, ti ta"on un ditu'un Hudyu ya mi'id dengdengngol'uh umat
eten nidugah di pangulugna! 11 Adiyu al'alliwan heten alyo' ti do'olday tatagun Hentil
an malpuh nan numbino'ob'on an babluy an umuy hinan Pumpapto'an Apo Dios ad
abuniyan, ya mi'yamlongda ay da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. 12 Mu do'olday
holag Israel an nan pento' Apo Dios hi tatagunay mipa'wah hinan nahelngan an wadan di
ahikikila ya ahingongolot."
13 At inalin Jesus hinan ap'apun di tindaluy, "Umanamut'a ti dumalat nan pangulugmu
ya umadaog han himbutmu." At immannung an henen gutud hi nangalyan Jesus ya
immadaog din lewohon han himbut nan ap'apun di tindalu.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Numpundogoh§
(Mk. 1:29-34; Lk. 4:38-41)

14 Immuy da Jesus hi abung da Peter, ya tinnignah inan han ahawan Peter an nolo'
ti lumahuy odolna. 15 Ya dinapanay ngamayna, ya himbumagga ya immadaog din
lewohona, at bimmangon, ya indadaananah Jesus hi onona.
16 Unat goh napuyaw ya nun'inyuydan Jesus din do'ol an nun'ahe'pan hi nun'appuhin
lennawa, mu unna minandal din nun'appuhin lennawa ya nun'ala'ahda. Ya an amin din
way lewohona ya nun'ipa'adaogna. 17 Ya henen inatnay nipa'annungan din inalin nan
propetan hi Isaiah an inalinay,

"Impa'adaognan amin di dogoh tu'u."*

Hay Nangitudtuduwan Jesus hi Atondan Mangunud ay Hiya
(Lk. 9:57-62)

18 Tinnig Jesus an do'olday tatagun na'amung hi awadana, ya inalinah din in-
tudtuduwanay, "Mumbangka tu'u ta bumad'ang tu'uh tun Lobong an Galilee ta umuy

---

§ **7:29** Nan muntudtuduh nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses ya imbaagday ngadan di udumnan nundengwan muntudtudu ta ma'udman di haadda, mu hi Jesus ya agguyna inat ti nan haadna ya nalpun Apo Dios tuwali. * **8:** Nan ma'alih *napalla'* hinan hapit di iGreece ya hiyana nan malgom an dogoh di up'up. † **8:4** Lev. 14:1-32. ‡ **8:5** Hiya ya ma'alih centurion, ya impapto'nay 100 an tindalu. Ya nibaag hinan Lk. 7:1-10 an bo'on hiyay ni'hapit ay Jesus ti nan liligwanan hennagna. Mu agguy nibahhaw hi Matthew damdamah nan intudo'na ti nan centurion ya impaadnay hinapitnan Jesus, at paddungnay hiyay ni'hapit ay Jesus damdama. § **8:13** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **8:17** Isa. 53:4.

tu'uh dammangna." 19 Ya immuy ay Jesus han muntudtuduh nan Uldin, ya inalinan Hiyay,
"Apu, an amin di umayam ya mitnuda' ay He"a!"
20 Mu inalin Jesus ay hiyay, "Oo, mu nan ma'alih fox† ya waday hawongda, ya nan hamuti
goh ya waday agabanda, mu Ha"in an Napto' an Imbaluy di Tagu ya mi'id anhan di olo'a',
at umungal."
21 Ya wada goh di ohan kimmulug an immuy ay Jesus, ya inalinan Hiyay, "Apu, an amin
di umayam ya mitnuda' ay He"a! Mu payona' hi mahhun ta umuy'u ilubu' hi ama."
22 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Hay maphod ya unudona' ad ugwan.‡ Nan adi mangunud
ay Ha"in ya nanattoyda damdama, at ta"on hi un diday mangilubu' hinan natoy."

Hay Nangipadinngan Jesus hinan Puo'§
(Mk. 4:35-41; Lk. 8:22-25)

23 Nunlugan da Jesus ya nan himpulu ta duwan intudtuduwanah nan bangka. 24 Ya unat
goh impadehda ya himbumagga ya enlotnan pimmuo', ya nahuyatan din bangka, at na'uy
an malbong. Mu nolo' hi Jesus. 25 At immuy din intudtuduwana ta binangonda Hiya, ya
inaliday, "Apu, baliwan da'mi ti ten munlonong tu'u!"
26 Ya inalin Jesus di, "Uya'anah ta'otyu? Hiyah ne a'itang di pangulugyu!" At bimmangon,
ya inhingalna nan puo' ya nan ongol an dalluyun ta dimminong an mid al'ali.
27 Ya manoh'adan amin an alyonday, "Anagoh udot heten tagun ta"on un nan puo' ya
nan ongol an dalluyun ya unudonday alyona?"

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Neh'op an Nappuhin Lennawa
(Mk. 5:1-20; Lk. 8:26-39)

28 Unat goh nidatong da Jesus hinan dammangnah nan babluy di iGadera.* Ya wada han
duwan linala'in nanamun didan nalpudah nan lubu'. Ya hanan linala'i ya nahe'pandah
dimunyu, at atata'otda ahan, at hiyanan tuma'ot nan tatagun mange'wah di. 29 Ya
bimmugaw daden duwan linala'in inaliday, "He"an Imbaluy Apo Dios, hay atom ay da'mi?
Un'a dan immali ta moltaon da'mi ya wan bo'on gutudnad ugwan hi amoltaanmi?"
30 Ya hidih nan way nibataan hi awadanda ya do'ol di babuy an mangmangan. 31 Ya
inal'alu' nan dimunyuh Jesus an inaliday, "Un ay la'ahon da'mi ya ipihu'lung da'mi ni' hidih
nan babuy!"
32 Ya inalin Jesus di, "At umuy ayu mah." At immuyda nun'ihu'lung hidin do'ol an babuy,
ya numpunyapyappahandan immuy hidin lobong, ya nun'iloblobda.
33 Ya numpangalayawda din linala'in manalimun hinan babuy, ya immuydah nan
babluy, ya inulguddan amin din tinnigdan na'at, ya din na'at goh hidin duwan nahe'pan
an linala'i. 34 At an amin din numpunhitun den babluy ya immuydan amin an nanamun
Jesus. Ya unat goh tinnigda Hiya ya inal'alu'da ta taynana nan babluyda.

9

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nadahay
(Mk. 2:1-12; Lk. 5:17-26)

1 Numbangka da Jesus ta bimmad'angda goh hinan Lobong an Galilee ta immanamut
hinan ni'babluyanad Capernaum. 2 Ya unat goh nidatongdah di ya inyuydan Jesus han
nidayun an nadahay. Ya unat goh inilan Jesus an nidugah di pangulugda ya inalinah din
nadahay di, "Mundenol'a, agi', ti na'aliwan di baholmu!" 3 Ya wah diday muntudtuduh
nan Uldin an alyondah nomnomday, "Hay ninomnom ten tagu nin ya Dios Hiya!"
4 Ya i'innilan Jesus din ninomnomda, at inalinan diday, "Goh ta umat hinay nomnomyun
nappuhi? 5 Mid olog di tagun mangaliw hi bahol, ya mid ologda goh an mangipa'adaog
hi dogoh ten nadahay. 6 Mu Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ipa'adaog'uy dogohna ta
panginnilaanyuh anabagtun di haad'uh tun lutan mangaliw hi bahol."
Ya inalinah nan nadahay di, "Tuma'dog'a, ya impi'ugmu nan dayunmu ta umanamut'a."
7 Ya timma'dog, ya immanamut. 8 Ya unat goh tinnig din tatagu ya manoh'ada, ya
hinapitday anabagtun Apo Dios ti indatnay nabagtun haad hinan tagu.

*Hay Nangayagan Jesus ay Matthew**
(Mk. 2:13-17; Lk. 5:27-32)

---

† **8:20** Hay tigawna ya umat hi ahuh nan inalahan. ‡ **8:22** Hay inilan Jesus ya mabayag ya un matoy hi amana.
§ **8:22** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **8:28** Heten
babluy ya hakup di Hentil, hiyaat un waday babuyda ti adi paniaw ay dida. * **9:8** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D.
an ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

9 Ya unat goh nakak da Jesus ya heden pundaldallananda ya tinnigna han ohan tagun
mungngadan hi Matthew† an inum'umbun hinan pun'am'amungandah buwit. Ya inalin
Jesus ay hiyay, “Mitnud'an Ha"in.” At nitnud hi Matthew.
10 Ya heden pangpanganan da Jesus hinan ohan abung ya numpangadatong din do'ol an
mun'amung hi buwit ya din udumnan nun'abaholan an tagu,‡ ya ni'yibundan da Jesus ya
din himpulu ta duwan intudtuduwana ta me"anda. 11 Ya tinnig din udumnan Pharisees
din inat Jesus, ya inalidah din intudtuduwanay, “Anaad ta me"an han muntudtudun
da'yuh nan mun'amung hi buwit ya nan nun'abaholan an tagu?”
12 Ya dengngol Jesus heden inalida, at inalinan diday, “Nan mi'id dogohna ya adina
mahapul di duktul ti nan way dogohnay manapul. 13 Ya umat ay Ha"in an immalia'
ta ayaga' nan nabaholan an tatagu, ya bo'on nan nahamad di ugalida. At un adya
innilaonyuy pohdon an ibaga nan impitudo' Apo Dios an inalinay,

Nan homo'yuh nan ibbayuy potog hi pohpohdo'
ya un nan moghob an e'nongyu.”§

Hay Nangitudtuduwan Jesus hi Aat di Adi Panganan
(Mk. 2:18-22; Lk. 5:33-35)

14 Waday intudtuduwan John an Mumbonyag an immuy ay Jesus, ya inalidan Hiyay,
“Da'mi ya unudonmiy ugali tu'u ti hin'umu'uddum ya munlangdu ami an umat goh hinan
aton di Pharisees. Mu nan intudtuduwam ya anaad ta adida unudon?”
15 Ya tembal Jesus an inalinay, “Gulat ta waday mungkasal ya undan adi mangan nan
ni'yamung an inayagan nan malhin an lala'i? Immannung an mangamanganda. Mu
udum hi algaw ya heden lala'in nalhin ya mipabataan ay dida, at hin'uma"algawan
munlangduda ta hiyay panginnilaan hi unda munlungdaya.
16 Adiyu itakup nan balbalun lo'ob an agguy nun'ohon hinan dadan an lubung, ti
takupanyu ay ya mun'ohon, at pa"iona nan nitakupanan lubung, ya ipadamunanay
mapa"i. 17 Adiyu goh elhag nan tanaw hinan dadan an lalat an ittuwan di bayah, ti atonyu
ay at mabughi nan lalat, ya mitapal nan bayah. At hay pangelhaganyuh nan tanaw ya nan
pa'idyamman lalat an ittuwan di bayah.”

*Hay Nanaguan Jesus hinan Imbaluy di Ap'apun di Hudyu ya nan Nanapah Lupit di Lubungna**
(Mk. 5:25-34; Lk. 8:40-56)

18 Otog di punhaphapitan Jesus ya immuy nan ohan ap'apun di Hudyun Hiya,† ya
nunhippih inayungana, ya inalinay, “Apu, igohgohan da'mi ti pa'attoy han imbaluymi!
Adya umali'a ta dapoom hiya at tumagu.” 19 At timma'dog hi Jesus, ya nuntunuddan
immuy, ya nitnud goh din intudtuduwana.
20 Ya heden pundaldallandan umuy ya immuy nebnog ay Jesus han babain himpulu
ta duway tawon di adi atdu'an di dalah bumuhu' hi odolna. Ya dinapanay lupit di
lubung Jesus an magayad 21 ti inalinah nomnomnay, “Ammunay lubungnah dapoo' at
umadaoga'.”
22 Ya nunhiggung hi Jesus, ya tinnigna hiya, ya inalinay, “Agi', mundenol'a ti dimmi-
nong nan lewohom an dumalat nan pangulugmu!” At himbumagga ya immadaog din
lewohona.
23 Ya unat goh nidatong da Jesus hi abung din ap'apun di Hudyu ya tinnigna din
manungngali ya din tatagun humelhelda, 24 ya inalinan diday, “Pumitaw ayun amin!
Heten ung'ungngan babai ya un nolo' an agguy natoy.” Ya inabatlanda Hiya. 25 Ya
unat goh pimmitawdan amin ya immuy hi Jesus hinan kuwaltun awadan den babai, ya
inodnan Jesus di ngamayna, ya timma'dog. 26 Ya heden inat Jesus ya nundongol hinan
abablubabluy.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Duwan Nabulaw

27 Tinaynan da Jesus heden abung din ap'apun di Hudyu. Ya heden nundaldallananda
ya inah'upanday duwah nabulaw an linala'in mangun'unud ay didan gunda mumbugaw
an inaliday, “He"an Ap'apun David ya igohgohan da'mi!”
28 Ya unat goh himmigup hi Jesus hinan abung ya ni'higupda goh, ya inalin Jesus ay
diday, “Undan kulugonyun waday olog'un mangipa'adaog ay da'yu?”
Ya tembaldan inaliday, “Oo, Apu, kulugonmi.”

---

† **9:9** Hi Levi di ohan ngadana (Mk. 2:14). ‡ **9:10** Hay pohdonan hapiton ya nan puta. § **9:13** Hos. 6:6. * **9:17** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **9:18** Hay ngadana ya hi Jairus an ohan numpapto' hi himba'an di Hudyu (Mk. 5:22).

29 Ya dinapan Jesus di matada, ya inalinay, “Ma'at nan penhodyu an dumalat nan pangulugyu!” 30 At mittig mahkay di matada. Ya inhamad Jesus an nanugun ay didan
inalinay, “Adiyu iyal'alih nan tatagu tun na'at!” 31 Mu unat goh nakakda ya nun'iyalida
damdamay aat Jesus hidih nan abablubabluy an wadanda.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nahe'pan an Natumum

32 Ya unat goh nakak da Jesus ya inyunudda goh ay Hiya din lala'in natumum an
nahe'pan. 33 Ya lina'ah Jesus din nihu'lung, at humapit mahkay din lala'i. Ya manoh'adan
amin, ya inaliday, “An amin nan tataguh tud Israel ya mid tintinnig tu'uh umat hitu!”
34 Mu nan Pharisees an nannig ya inaliday, “Nan ap'apun di nappuhin lennaway
nangidat hi haadna, at hiyanan abalinanan munla'ah.”

Hay A'itang di Muntudtudu ya Do'ol di Mituduwan‡
(Mk. 6:6)

35 Immuy da Jesus an nunle'le'od hinan o"ongol ya i"ikuy an babluy. Ya immu'immuy
nuntudtuduh nan himba'an di Hudyuh aat di Maphod an Ulgud an hay aat di Pumpapto'an
Apo Dios. Ya nun'ipa'adaog Jesus goh din tatagun numbino'ob'on di lewohonda. 36 Ya
unat goh tinnigna din do'ol an tatagu ya nidugah di homo'nan dida ti numanomnomda,
ya mid papuutandah unudondan umatdah nan kalnilun mi'id mangipahtul ay dida. 37 Ya
inalinah din intudtuduwanay, “Nan tatagu ya ay ihunay unda nun'atong an paguy, mu
nahnot di mumboto'. 38 At hiyanan munluwalu ayun Apo Dios an mipaddung an ad payaw
ta wadaday umuy muntudtuduh Hapit'u.”

10

Nan Himpulu ta Duwan Intudtuduwan Jesus
(Mk. 3:13-19; Lk. 6:12-16)

1 Inayagan Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana ta na'amungda. Ya indatnay
haadda ta abalinandan munla'ah hinan nun'appuhin lennawa, ya abalinanda goh an
mangipa'adaog hinan dogoh nan tatagu. 2 Hiyatuy ngadan nan himpulu ta duwan
intudtuduwan Jesus an numbalin hi a'apostoles: hi Simon* an mum-Peter,† ya hi Andrew‡
an pogtangna, ya da Jacob§ ay John* an hin'agi an imbabaluy Zebedee, 3 ya hi Philip,† ya
hi Bartholomew,‡ ya hi Thomas,§ ya hi Matthew* an din nun'am'amung hi buwit hidin
hopapna, ya hi Jacob† an hina' Alphaeus, ya hi Thaddaeus,‡ 4 ya hi Simon§ an niddum
hinan himpampun an ma'alih Zealot,* ya hi Judas† Iscariot‡ an mangitudun Jesus hi udum
hi algaw ta dapoponda.

Hay Namaalan Jesus hinan Himpulu ta Duwan Intudtuduwana

Hay Intudun Jesus ay Dida
(Mk. 6:7-13; Lk. 9:1-6)

5 Hennag Jesus daten himpulu ta duwan intudtuduwana ta umuyda muntudtudu, ya
tinuguna dida ya unda makak an inalinay, “Adi ayu ahan umuy hinan babluy di Hentil ya
hinan babluy di iSamaria. 6 Mu hay umayanyu ya nan babluy nan i'ibba tu'un holag Israel
an nan Hudyun agguy nabaliwan ti umatdah nan kalnilun mid ah mumpapto' ay dida. 7 Ya
hay ulgudonyuh nan umayanyu ya alyonyuy, Hi Apo Dios an mumpapto' ad abuniyan
ya magadyuh di pumpapto'ana goh hitun luta! 8 Ya ipa'adaogyu nan way dogohna, ya
taguonyu nan nun'atoy, ya ipa'adaogyu nan nun'apalla', ya la'ahonyu nan nun'eh'op an
nun'appuhin lennawa. Ya adiyu ipabayad ti agguy impabayad Apo Dios ay da'yu nan
indatnan abalinanyu. 9 Ya adi ayu mun'odon hi pihhu, 10 ya adiyu odnan di makutuyu,

---

‡ **9:34** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **10:2** Hay pohdonan ibaga ya *donglon*. † **10:2** Hay pohdonan ibaga ya *batu*. ‡ **10:2** Hay pohdonan ibaga ya *hay aatna ya immannung an lala'i*. § **10:2** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan, ya hay pohdonan ibaga ya *eyedonah mu'ud*, ya hay ipa"elna ya *nan bumalbali* (Gen. 27:36). * **10:2** Hay pohdonan ibaga ya *ma'ma'ullay hi Apo Dios*. † **10:3** Hay pohdonan ibaga ya *nan mamhod hinan kabayu*. ‡ **10:3** Hay pohdonan ibaga ya *nan holag Tolmai*. Hay ohan ngadana ya hi Nathanael (Jn. 1:45). § **10:3** Hay pohdonan ibaga ya *nunduppel*. * **10:3** Hi Levi di ohan ngadana (Mk. 2:14). Ya mid di pohdon nan ngadanan ibaga. † **10:3** Bahaom nan footnote di verse 2 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **10:3** Mid di pohdon ten ngadanan ibaga. Hay ohan ngadana ya Judas an hina' Jacob (Lk. 6:16). § **10:4** Hay pohdonan ibaga ya *donglon*. * **10:4** Waday planun ten himpampun an mamakak hinan iRome an numpapto' ay didan Hudyu. † **10:4** Unu hi Judah. Ya hay pohdonan ibaga ya *mipabagtu*. ‡ **10:4** Hay pohdonan ibaga ya *nan lala'in nalpud Kerioth* (bahaom nan footnote di Jn. 6:71 ta innilaom di udumnan aat te).

ya nan punhukatanyuh lubungyu, ya hapatusyu, ya hul'udyu ti nan baal ya mahapul an
midatan hi mahapulnah nan umayana.
11 At wa ay ta umuy ayuh nan ongol ya i"ikuy an babluy ya umuyyu hama'on nan
ma'ammangili ta hiyay ihinanyu ta nangamung un ayu goh himmumbaat. 12 Ya wa ay ta
dinatnganyu nan abung ya apngaonyu didan hina"ama! 13 Ya wa ay ta mundenol danen
hina"amah dimmatnganyu ya alyonyun diday, Mid al'alin da'yuh tu! Mu adida ay ya
adi mipa'annung, mu da'yuy ipa'annungana! 14 Ya gulat ta adida abuluton unu donglon
nan ituduyu ya taynanyu dida. Ya hay akakanyu ya punyagyagyuy hupu' hinan hu'iyu
ta way panginnilaandan du'gonyu dida.§ 15 Immannung heten alyo' ti heden algaw an
punhumalyaan Apo Dios hinan tataguh tun luta ya nidugdugah di pummoltanan danen
tatagun nen babluy ya un nan pummoltanad Sodom ya ad Gomorrah."

Hay Ipaligligatan nan Baal Jesus

16 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Donglonyuh ten alyo'! Heten pannaga' ay da'yu ya
umat ayuh kalnilun ma'ma"uyan honogo' ta umuy ayuh nan awadan di do'ol ya atata'ot
an ahuh* inalahan an umihdah kalnilu. At hay mahapul ya manomnoman ayun umat
hi ulog, ya umat ayu goh hinan balug an ma'ma'ullay. 17 Emayaanyu ti waday mamhod
an mampap ay da'yuh nan Hudyu, ya ipiyuy da'yuh nan punhumalyaanda, ya ipahaplat
da'yu goh hinan himba'an di Hudyu. 18 Ya ipiyuy da'yu goh hinan a'ap'apuda ya hinan
a'alida, at humalyaon da'yu ti Ha"in dumalat. At hiyah ne gutudnah pangul'ulgudanyun
dida ya nan Hentil hinan Maphod an Ulgud. 19 At wa ay ta iyuy da'yu goh hinan
punhumalyaan ya adi ayu mun'od'od hi pambalyu. Ti hay gutud di humapitanyu ya
tuntunon Apo Dios di alyonyu. 20 Ya henen hapitonyu ya bo'on da'yuy ad hapit ti nan
Lennawan Ama tu'un nan Na'abuniyanan an Lennawa.
21 Nan udumnan mangunud ya ta"on un nan a'agida ya dapoponda ta iyuyda ipapatoy
hinan upihyal, ya nan udumna ya umat hina goh di aton amadan dida, ya aton goh di
udumnah nan o'ommodda ti iyuyda ipapatoy. 22 Ya do'do"olday tatagun mamohol ay
da'yu ti Ha"in dumalat. Mu nan mange'edpol ta nangamung di angunuhna ya diday
mabaliwan. 23 Adya paligaton da'yuh nan ohan babluy ya lumayaw ayu ta umuy ayu
goh hinan udumnan babluy. Immannung an adiyu aminon an ba'ilon nan abablubabluy
hitud Israel ya mumbangngada' an Imbaluy di Tagu.
24 Nabagbagtu nan muntudtudu ya un nan intudtuduwana, ya nabagbagtu nan apun
di himbut ya un nan himbutna. 25 Ya ma'abohlan ay nan muntudtudu at maphod hi un
abuluton goh nan intudtuduwanay a'abohlanda, ya ma'abohlan ay nan apun di tagala at
maphod goh hi un abuluton nan tagalay a'abohlanda. Ha"in an ommod nan Himpampun
an Tagu' ya ma'abohlana' ti alyonday Ha"in hi Beelzebub† an hi Satanas an ap'apun di
dimunyu. At iyal'alladan mamohol ay da'yun tagu'!"

Hay Tuma'tan Tu'u

26 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Adi ayu tuma'ot hinan mangipaligligat ay da'yu ti
udum hi algaw at an amin tu'un tatagu ya ma'innila mahkay di ina'inat tu'u an ta"on
un nipo"oy ad ugwan. 27 Nan inulgud'un da'yu ya agguy dengngol nan tatagud ugwan,
mu udum hi algaw at ulgudonyu ta donglondan amin. 28 Adi ayu tuma'ot hinan pumatoy
an mid ologdan mangat hi nappuhih nan lennawa tu'u. Mu hi Apo Dios di tuma'tanyu
ti ologna pumatoy, ya ologna goh an mangipiyuy hinan lennawad imbelnu. 29 Duwa
unu tulun pihhu nin di pallog nan duwan uhhili, mu ta"on un nahnot di nginada mu
adi al'alliwan Ama tu'u dida ti mahapul an iyabulutnah unda magah an matoy. 30 At
iyal'allanan da'yu an i'innilanay aatyu ti ta"on un nan buu'yu ya inilanay uyapna. 31 At adi
ayu numanomnom ti nabalbalul di punnomnoman Apo Dios ay da'yu ya un nan uhhili!"

Hay Mangibaag hi Iddumanan Jesus ya Hay Mangihaut

32 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Nan tagun makulug di ibaagnah nan ibbanan tatagun
alyonay, Ha"in di tagun Jesus! ya ibaag'u goh ta alyo' ay Amad abuniyan di, Hiyah te tagu'!
33 Mu wada ay di mangihaut an mangalih nan tataguy, Bo'ona' tagun Jesus! ya inhaut'u
goh ta alyo' ay Amad abuniyan di, Bo'on hete tagu'!"

Hay Inalia' di Dumalat hi Pumbobohholan di Hina"ama

34 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Mid mapto' ya alyonyuy malenggopday tataguh tun luta
ti nan inalia', mu adida ti undaat goh mumbobohhol. Ti nan udum ya unudona', ya nan
udum ya adida umunud. 35 Dumalat di inalia' ya

§ **10:14** Hay ugalin di Hudyuh unda makak hinan lugal hi awadan nan ma'alih nalugit an Hentil ya yagyaganday hupu' hi hu'ida. * **10:16** Unu wolves. † **10:25** Bahaom nan footnotes di II Ki. 1:2 ya Mat. 12:24 ta innilaom di aat ten ngadan Satanas.

mi'bohhol di linala'in amada,
ya umat goh hinan binabai ti mi'bohholdan inada ya hinan inan di ahawada,
36 at hay pi'bohholan nan ohan tagu ya nan pamilyana.
37 Nan tagun ong'ongngol di pamhodnah nan o'ommodna ya un Ha"in ya agguy nidadaan hi tagu', ya nan ong'ongngol di pamhodnah nan imbabaluyna ya un Ha"in ya agguy nidadaan hi tagu'. 38 Hay mahapul ya e'edpolyuy ligatyu an ta"on hi un ayu mapatoy ta iluludyun mangunud ay Ha"in, ti adiyu ay ya adi ayu mibilang hi tagu'. 39 Ya nan tagun hay nitaguanay pahhunonan halimunan ya din umangunuh ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat unu mapatoy ti nan pangunudandan Ha"in ya hay umangunuh ya mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna."

Hay Aat di Lagbu Tu'ud Abuniyan
40 Ya intuluy Jesus an inalinay, "Nan mundenol an mangabulut ay da'yuh nunhituwanda ya hiyay pangimmatunan hi unda abuluton an diday tagu'. Ya nan mangabulut an diday tagu' ya dida goh di mangabulut an diday tagun di nannag ay Ha"in. 41 Ya nan mangabulut hinan propeta ti ininnilanan propetan Apo Dios ya pi'yidat Apo Dios goh di lagbunan umat hinan midat hi lagbun nan propeta. Ya nan mangabulut ay da'yun nahamad di ugalina ti inilanan immannung an nahamad di ugaliyu ya pi'yidat Apo Dios goh di lagbunan umat hinan midat an lagbun di nahamad di ugalina. 42 At adiyu aliwan heten alyo' ti nan tagun bumadang hinan baal'u an ta"on hi unda na'ampa ya umannung an waday lagbuda an ta"on hi un danum di idatda."

11

Hay Nannagan John an Mumbonyag hinan Baalnan Jesus
(Lk. 7:18-35)
1 Unat goh lempah Jesus an tinugun nan himpulu ta duwan intudtuduwana ya tinaynandah den babluy ta immuy nunle'le'od hinan neheggon an abablubabluy, ya nuntudtuduh di.
2 Ya hi John an Mumbonyag ya nibalud enen gutud. Ya unat goh dengngolna nan ina'inat Kristu ya hennagnay udumnah nan baalnah awadan Jesus ta umuyda ibagay impaadna. 3 At unat goh immatamdah wadan Jesus ya imbaagda din impaad John an inalidan Hiyay, "Undan He"ay Alin Pento' Apo Dios an honogona, unu waday ohah hodon tu'u?"
4 Ya inalin Jesus di, "Mumbangngad ayu ta ul'ulgudonyun John tun dengngolyu ya tinnigyu. 5 Ti ten
mittig mahkay di matan di nabulaw,
ya dumalan nan napiklud,
ya pinumhod di napalla',
ya dumngol di napu'it,
ya timmaguy natoy,
ya miyulgudan nan nawotwot hinan Maphod an Ulgud.*
6 Ya alyonyun hiyay, Mundenol nan tagun adi munhinnumnong hinan aat'u!"
7 Ya unat goh wan nakak din hennag John ya inulgud Jesus di aat John hinan tatagun inalinay, "Han tagun mibmiblun ya umat hinan bilau an mumbigwabiw hi un matuyupan, mu bo'on umat hinay ekayu tinnig hinan mapulun hidin inayanyun John. 8 Ya bo'on goh han tagun nunlubung hi mundongngol an lubung an nanginay immuyyu tinnig ti nan umat hinan tagu ya diday mihinah nan palasyu! 9 Hay inila' hi ekayu tinnig hidih nan mapulun ya nan propeta. Nepto' ahan an hay propeta di tinnigyu, mu ipa'innila' ay da'yu an na'abbagbagtuh John an Mumbonyag ya un nan udumnan propeta. 10 Ti hi John di inulgud nan impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,
Hiyah te pumbabbaago',
ya honago' ta mangun'unna ya un He"a.
Ya idadaanay tatagu ta abulutonday aliam.†
Hiyah ne hinapit Apo Dios."
11 Ya inalin goh Jesus di, "Immannung heten alyo' ti mi'id ah taguh tun lutan nabagbagtu ya un hi John an Mumbonyag. Mu nan tagun mannig an middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya ta"on hi un na'am'ampay udumna mu onayna dida ya un hi John. 12 Ya nete"ah din nuntuduwan John ta nangamung ad ugwan ya mipaligligat nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ti nan mamhod an middum ya ma'ahhapul an ihihi'alda ta nangamung hi unda ah'upan. 13 Ya nete"ah din penghana ya ina'allin tuwali din Propropeta ya nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses hi aat di Pumpapto'an Apo Dios ta engganan den gutud di nun'ulgudan John. 14 At abulutonyu

* **11:5** Isa. 35:4-6. † **11:10** Mal. 3:1.

ay henen inulgudda ya kulugonyu an hi John henen hi Elijah an inalida. 15 At da'yun
nangngol ete ya ihamadyun nomnomon henen inali'!"
16 Ya inalin goh Jesus di, "Hay pangipaddunga' nin hinan aat di tataguh tun lutad ugwan?
Dida ya umatdah nan pumilupiluh an ung'ungungngan um'umbun hinan malkadu! Ti
nan ohan himpampun ya tu'u'anda nan ibbadan himpampun an alyonday,
17 Nanungngali ami an umat hinan aton tu'uh nan kasal,
mu agguy ayu nanayaw!
Ya nun'ebel ami an umat hinan aton tu'uh un way matoy,
mu agguy ayu ni'kilan da'mi![‡]
18 Hi John an Mumbonyag ya hin'umu'uddum ya nunlangdu ya agguy goh imminum hi
bayah an umat hi aton di mun'ebel hinan gutud di matoy, ya inaliyu goh di un mun'angaw!
19 Mu Ha"in an Imbaluy di Tagu ya gunna' mangamangan, ya gunna' uminu'inum an
umat hinan ma'at hi kasal, ya alyonyuy, Tigonyuh nen tagun ma'alom ya mabubutong,
at nappuhin tagun ibban di mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan! Mu
henen ina'inatmin duwa ya hiyah ne impatamun Apo Dios hi atonmi, mu agguy damdama
da'mi inabulut. At makulug din gunda hapiton an alyonday, Hay pangimmatunanyuh un
nepto' nan ipatamun Apo Dios hinan baalna ya mattig hinan pangatda."

Hay Padan hinan Tatagun Adi Muntutuyuh Baholda

20 Henen gutud ya ente"an Jesus an bimmohol hinan tataguh nan abablubabluy
an nannig hinan ina'inatnan umipanoh'a ti agguyda din'ug din ina'inatdan nappuhi.
21 At inalinay, "Mahmo' ayun iKorazin ya iBethsaida! Ti ina'inat'uy umipanoh'ah nan
babluyyu, mu agguy ayu damdama nuntutuyu! Mu gulat ta ad Tyre ya ad Sidon di
na'atan nan umipanoh'a at immannung an numpunlubung nan tataguh langgut, ya
nun'iloglogday dapul hi pangipattigandah nuntutuyuanda! 22 Mu immannung heten
alyo' ay da'yu ti heden algaw an punhumalyaan Apo Dios hinan tataguh tun luta ya
nidugah di pummoltanah nan nun'appuhiy pangatdan tataguh di ad Tyre ya ad Sidon,
mu nidugdugah ahan di pummoltanan da'yun iKorazin ya iBethsaida. 23 Ya da'yun
iCapernaum ya mid mapto' ya alyonyuy na'abbagbagtu ayu an da'yuy meheggon ad
abuniyan ya un nan udum! Mu adi, ti mahnag ayud dolom! Gulat ta nan tatagud Sodom
di nipattigan din ina'inat'un umipanoh'ah nan babluyyuat immannung an nuntutuyudah
baholda, at agguy inubah Apo Dios dida, at wagwadadad ugwan! 24 Nomnomonyuh
te ti heden algaw an punhumalyaan Apo Dios hinan tataguh tun luta ya nidugah
di pummoltanah nan nun'appuhiy pangatdan tataguh did Sodom, mu nidugdugah di
pummoltanan da'yun iCapernaum!"

Hay Alenggopan di Mangunud ay Jesus

25 Unat goh lempah Jesus an nun'ulgud ya nunluwalun Apo Dios an inalinay, "Ama,
He"ay Ap'apud abuniyan ya tun luta, ya edenol da'a ti lini"udam heden intudtudu' hinan
mangalih unda nanomnoman ya nan nabagtuy adalda, mu impa'innilam hinan mid
adalda. 26 Mundenola' hinan inatmu, Ama, ti hiyah ne penhodmuh ma'at."
27 Ya ni'hapit hi Jesus hinan tatagun inalinay, "Ha"in di okod an amin ti hiyah ne
endenol Aman Ha"in hi tamu'. Mid nanginnilan amin hi aat'u an anggay hi Ama. Ya mid
nanginnilan amin goh hi aat Ama an anggay Ha"in an Imbaluyna ya nan udumnan pilio'
ti ipa'innila' ay dida.
28 Da'yun do'ol di baholna ya nidugah di ligatna ya middum ayun Ha"in, at ipalenggop'u
da'yu! 29 Abulutonyuy ipatamu' ay da'yu an paddungnay un ayu mi'pakun Ha"in hinan
pakun waday duwah bakan mundehhan an manguyud hinan aladu unu kalesa. Ya hay
atonyu ya titiggona' ta ada'adalonyuy aat'u ti ma'ma'uyaa' ya na'ampaa' an ibbayu, at
malenggop ayu mahkay. 30 Ti nan ipatamu' ay da'yu ya madadawoh."

12

Hay Aat di Ngilin an Habadu
(Mk. 2:23-28; Lk. 6:1-5)

1 Agguy nadnoy ya immuy da Jesus an nunle'le'od hinan apayapayaw, ya henen algaw
ya Habadu an ngilin di Hudyu. Ya munhinaang din intudtuduwan Jesus, at nangultudda
ta linu"ibanda ta inanda. 2 Ya waday Pharisees an nannig eden inatda, ya inalidan Jesus
di, "Tigom danen intudtuduwam an atonday mapaniaw ti ngilin an Habadu!"

[‡] **11:17** Hinan timpun di pun'amlongan an umat hi kasal ya muntukal nan Hudyuh tungngali, ya hay ipa"elna ya nan ministryn Jesus. Ya hinan timpun di punlungdayaan an umat hi way matoy ya mun'ebelda, ya hay ipa"elna ya nan ministryn John an Mumbonyag. Ya intudun Jesus an ta"on hi un waday timpuh pun'amlongan ya punlungdayaan mu agguy damdama inabulut nan Hudyu nan mensahedan nuntudtudu ay John.

3 Ya tembal Jesus an inalinay, “Dan agguyyu binaha din inat David hidin penghanah
nunhinaangandah nan ni'yibbana? 4 At himmigup hinan Tabernacle Apo Dios, ya innalna
din tinapay an ne'nong ay Apo Dios, ya inana, ya ne"onona din ni'yibbana an ta"on un
paniaw ti ammunay papadih mangan. Mu agguyyu pinahiw henen inatda, at anaad ta
pahiwon da'mi?* 5 Ya dan agguyyu goh binahah din Uldin Apo Dios an indatnan Moses an
nan papadi ya muntamudah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem an ta"on hi un Habadun
ngilin, mu agguyda numbahol enen inatda.† 6 Ya waday nabagbagtud ugwan ya un nan
Timplun Apo Dios ad Jerusalem! 7 Hay impitudo' goh Apo Dios ya inalinay,

Nan homo'yuh nan ibbayuy pohpohdo' ya un nan e'nongyu.‡

Ya adya inilayuy itudun nan nitudo', at adiyu alyon hi un nabaholan nan tagun mid
inatdah nappuhi. 8 Ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ta"on un Habadu ya Ha"in di ad hakup
hi mangalih ma'at enen algaw.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Na'akke' di Ngamayna
(Mk. 3:1-6; Lk. 6:6-11)

9 Tinaynan da Jesus heden babluy ta immuydah nan himba'an di Hudyu. 10 Ya wah di
han na'akke' di ngamayna, ya inalidan Jesus di, “Undan paniaw an mumpa'adaog hi dogoh
hi un ngilin an Habadu, unu adi?”§ Inaliday umat hina ta pangidalatandah abaholan
Jesus.
11 Ya tembalnan inalinay, “Gulatna ta hinan ngilin an Habadu ya nagah di kalniluyuh
nan bitu ya undan adiyu umuy alan ti paniaw? 12 At iyal'allanah nan tagun hiyay
nahamad hi mabadangan, at adi paniaw hinan ngilin an Habaduh pangipa'adaogan hi
dogohna.”
13 Ya inalinah din na'akke' di ngamaynay, “Uyadom nan ngamaymu.” At inuyadna,
ya pinumhod an nipaddung hidin oha! 14 Ya nun'akakda din Pharisees ta hahapitonday
atondan mamatoy ay Jesus.

Nan Pento' Apo Dios hi Baalna
(Mk. 3:7-12; Lk. 6:17-19)

15 I'innilan Jesus heden ninomnom nan Pharisees an hay pamatayandan Hiya, at nakak
eden babluy. Ya do'olday tataguh nitnud ay Hiya, ya impa'adaognan amin di way dogohna.
16 Ya immandalnan dida ta adida ibabbaag di aatnah nan udumna. 17 Ya hanan inatnay
nangipa'annung hidin impitudo' Apo Dios hinan propetan hi Isaiah an inalinay,
18 “Tayay baal'un pento"u,
ya Hiyay pohpohdo' ya mangipadenol ay Ha"in.
Ya honogo' nan Lennawa' ay Hiya
ta Hiyay mangibaag hinan panumalya' hi an amin hinan tatagu.
19 Mu Hiya ya adi mi'hongngel,
ya adi goh umuy hinan kulhan tumu'utu'u'.
20 Ya badangana nan mahmo' an manghan di pangulugda an ayda bilaun ma'ipu'ipung,
ya adina goh inganuy nan tagun mid ah namnamada an ayda hilaw an
mun'ud'udimit
ta nangamung un umameh di Tuguna.
21 Ya an amin di tatagu ya namnamaonda Hiya.”*

Hay Aat Jesus ya Hi Satanas
(Mk. 3:22-30; Lk. 11:14-23)

22 Inyuy nan tatagun Jesus han nabulaw ya nawe'we' ti nahe'pan hi dimunyu. Ya lina'ah
Jesus, at humapit mahkay, ya mittig goh din matana. 23 Ya manoh'ada din tatagu, ya
inaliday, “Mid mapto' ya Hiyay Alin Pento' Apo Dios an ap'apun David an nan hohoddon
tu'uh umali!”
24 Ya unat goh dengngol din Pharisees heden inalida ya inaliday, “Hi Beelzebub† an
ap'apun di nun'appuhin lennaway nangidat hi abalinan Jesus ta way atonan munla'ah
hinan nihu'lung an dimunyu!”
25 Ya unat goh inilan Jesus henen ninomnomda ya inalinan diday, “Gulat ta han
himpangili ta madughayda at mumpapattoyda, ya la'tot ya na'ubahda. Ya umat goh
hinan babluy ya hinan hina"ama, ti gulat ta madughayda at mumpapattoyda, ya

---

* **12:4** I Sam. 21:3-6. Hinan I Sam. 21:3-6 ya inalinay un ohah David hi nangan ti mi'id nan i'ibbana, mu mid mapto' ya inta'ina ta unna idat ay dida. † **12:5** Num. 28:9-10. ‡ **12:7** Hos. 6:6. § **12:10** Intudun nan muntudtudu an paniaw an mumpa'adaog hi dogoh nan taguh nan Habadu ti mabalin an atonah mabiggat. Mu gulat an magadyuh an matoy enen algaw ya mabalin an aton. * **12:21** Isa. 42:1-4. † **12:24** Hiyay ohan ngadan Satanas (unu hi *Ba'al-Zebub*) (bahaom nan footnote di II Ki. 1:2 ta innilaom di pohdonan ibaga).

umat goh hinah nan hina"ama. 26 Ya umat goh ay Satanas ya hinan baalna ti gulat
ta la'ahon Satanas di baalna at mumpapattoyda, at hiyah ne panginnilaan hi unda
nadughay, ya la'tot ya ma'ubah nan hakup Satanas. 27 Ya gulat ta hi Beelzebub di
nangidat hi abalina' an munla'ah hinan dimunyu ya hay alyonyu mah hi nangidat hi
abalinan nan intudtuduwanyun munla'ah hinan nun'appuhin lennawa? At nan aton
di intudtuduwanyuy mangipattig an nibahhaw nan inaliyuh aat'u. 28 At gulat ta nan
abalinan di Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios an nidat ay Ha"in di punla'ah'uh nan
dimunyu at hiyay pangimmatunan an wah tuh tun lutay Pumpapto'an Apo Dios."
29 Ya inalina goh di, "Undan nonong ya henggop nan mangakaw di abung nan mabi'ah
an lala'i ta akawonay gina'una? Mahapul an hawidonah mahhun ya unna akawon nan
gina'un pohdona.
30 Nan tagun adi middum ay Ha"in ya hiyay panginnilaan an unna' adi pohdon. Ya
nan adi bumadang hi idduman di tatagun Ha"in ya hiyay paddungnay mangabul ay dida.
31 At hiyanan alyo' ay da'yuy, An amin di bahol ya nan pamihupihulan hi ibbah tagu ya
aliwan Apo Dios. Mu nan tagun mamihul hinan Na'abuniyanan an Lennawa ya adi ahan
al'alliwan Apo Dios ta nangamung. 32 Ya aliwan goh Apo Dios di pamilupiluh nan tagun
Ha"in an Imbaluy di Tagu, mu nan tagun mamihul hinan Na'abuniyanan an Lennawa ya
adina ahan al'alliwan hi enggana."

Hay Aat di Ayiw ya nan Bungana
33 Ya inalina goh di, "Mahapul an munlutbu nan ayiw ya un maphod di bungana ti
munhaguti ay ya nappuhiy bungana. Hay bunganay panginnilaan hi un munhaguti unu
munlutbu. 34 At da'yun mangamangat hi nappuhi, mid ahan maphod hi hapitonyu an un
hay nappuhiy hapihapitonyu ti hay nun'appuhiy nomnomnomonyu, at hiyaat un nan adi
maphod di hapihapitonyu. 35 Nahamad ay di ugalin di tagu ya maphod di hapitona, mu
nappuhi ay di ugalina ya nappuhi goh di hapitona. 36 Mu umat hituy alyo' ay da'yu ti heden
algaw an punhumalyaan Apo Dios ya an amin di tatagun mid upid di hinapihapitna ya
mamolta, 37 ya hanan nanapityuy ihumalyan Apo Dios ay da'yu, at Hiyay mangipanuh hi
un nappuhi unu adi."

Hay Pumbagan nan Tatagun Jesus hi Umipanoh'a
(Lk. 11:29-32)
38 Waday udum hinan muntudtuduh nan Uldin di Hudyu ya hinan Pharisees an
nangalin Jesus di, "Apu, pohdonmin tigon di atom hi umipanoh'a."
39 Ya tembal Jesus an inalinay, "Nappuhi ayu ahan an tatagud ugwan ti mid pangulugyu!
Ya mumbaga ayuh umipanoh'ah pangimmatunanyu, mu un ohay mipattig ay da'yu an
umat hidin nangimmatunan din tataguh penghanah na'at hinan propetan hi Jonah.
40 Hiya ya inaminul din ongol an ekan, ya nihinah putunah tuluy algaw ya tuluy labi.‡
Ya umat goh ay Ha"in an Imbaluy di Tagu ti tuluy algaw ya tuluy labih ilubu'a', at hiyay
pangimmatunan. 41 At heden algaw an agtudan di ahumalyaan di tatagu ya mahumalya
ayu, ya umat goh hinan tatagud Nineveh. Ya tuma'dogdah ahumalyaanyu ta amuyuan
da'yu ta mamolta ayu. Ti hidin nangituduwan Jonah hidin Tugun ay didad Nineveh ya
kinulugda, ya din'ugday baholda.§ Mu ad ugwan an wan da'yu han tagun nabagbagtu
ya un hi Jonah, mu adiyu damdama du'gon di baholyu! 42 Ya umat goh hidin queen ad
Sheba* hidin penghana ya tuma'dog goh ta amuyuan da'yu ta mamolta ayu. Ti hiya ya
nalpuh adagwin babluy ta donglonay nahamad an tugun Solomon.† Mu ad ugwan ya wan
da'yu han tagun nabagbagtu ya un hi Solomon, mu adiyu donglon damdama!"

Hay Numbangngadan nan Nappuhin Lennawah nan Niyo'odolana
(Lk. 11:24-26)
43 Ya inalina goh di, "Gulat ta mala'ah han dimunyuh nan niyo'odolanan tagu at umuy
munle'le'od hinan mapulun ta manama' hi ihinana. Mu gulat ta mid ah'upana 44 ya aly-
onah nomnomnay, Mumbangngada' hidin niyodola' tuwali! Ya unat goh numbangngad
ya tinnignan mi'id ah niyodol an paddungnay baun abung an nahigidan ya nidadaan.
45 At umuy mun'ayag di pituh na"appuhin lennawa ya un hiya ta meh'opdan amin enen
tagu. Ya inyal'allan nen tagun pimmuhi ya un din hopapna! Ya umat hinay ma'at hinan
tatagud ugwan an nun'appuhiy ugalida."

Hay Aat di Tutulang Jesus
(Mk. 3:31-35; Lk. 8:19-21)

---

‡ **12:40** Bahaom nan footnote di Jon. 1:17 ta innilaom di aat ten tulun algawna. § **12:41** Jon. 3:1-10. * **12:42** Unu ad Yemen (mu nan i'Ethiopia ya alyonday ad Ethiopia di awadan ten lugal). † **12:42** I Ki. 10:1-13; II Chron. 9:1-12.

46 Otog di punhaphapitan Jesus hinan tatagu ya immuy da inana ya din a'aginah‡
wadana ti pohdondan mi'hapit ay Hiya. 47 Ya impa'innilan di ohan Hiyay, “Tigom an wah
di da inam ya nan a'agim an pohdondan mi'hapit ay He"a.”
48 Ya tembal Jesus an inalinay, “Hay immannung hi ina' ya a'agi ya nan tatagun mangat
hinan pohdon Ama an wad abuniyan. Ya tun intudtuduwa' di immannung hi ina' ya
a'agi'.” 49 Ya tinuduna din intudtuduwana, ya inalinay, “Didanay hi ina' ya a'agi'! 50 Ti
nan mangat hi pohdon Ama an wad abuniyan di hiyay ina' ya agi'.”

13

*Hay Numbino'ob'on an Nipa"el an Intudun Jesus**

1 Unat goh nalpah hanan na'at eden algaw an dimmatngan inana ya tinaynan da Jesus
heden abung, ya immuydah nan pingit di Lobong an Galilee, ya inumbun hi Jesus ta
muntudtudu. 2 Ya do"ol ahan di tatagun na'amung an mangngol ay Hiya, at immuy
nunlugan hinan bangka ta inumbun hidi.† Ya din tatagu ya wadadah nan pingit di baybay.
3 Ya do'ol di inulgudnan nipa"el an waday ibalinana.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunhabuag hi Oho'
(Mk. 4:1-9; Lk. 8:4-8)

Ya inalinay, “Wa han immuy hi umanan munhabuag hi oho'. 4 Ya unat goh inhabuagna
ya waday nagah hinan dalan, at immali nan hamuti, ya nunhobatda. 5 Ya din udum ya
nagah hinan way lutan nipa'pa' hi batu, ya ag'aga ya himmangaw ti mayapit nan luta.
6 Mu unat goh naptangan ya nalyaw, at nalangu ti mid aton di lamutnan lumhod. 7 Ya
din udumna ya nagah hinan way lamut, at ni'hangawdah nan holo', ya na'ipit, at agguy
pinumhod. 8 Mu din udumnan oho' ya nagah hinan way lo'eh an luta, at himmangawda,
ya do'ol di bungada. At waday hinggahut hi bungan di udum, ya nanom di bungan di
udum, ya tulumpuluy bungan di udum.”
9 Ya inyangunuh Jesus an nangaliy, “Da'yun nangngol eten inulgud'u ya ihamadyun
innilaon di pohdonan ibaga!”

Hay Dumalat ta nan Nipa"el di Inulgudna
(Mk. 4:10-12; Lk. 8:9-10)

10 Immuy ay Jesus nan intudtuduwana, ya inalidan Hiyay, “Anaad ta hay nipa"el di
ulgudom ay dida?”
11 Ya inalin Jesus di, “Manu ay hay nipa"el di ulgudo' ya ta da'yun mangunud ya anggay
di manginnilah aat di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan an agguy nipa'innilah din
penghana ta nan udum an tatagu ya adi mipa'innilan dida. 12 Ti nan tagun mangunud
hi mitudun dida ya ma'udman di mitudun dida, at do'do"ol di inilada. Mu nan tagun adi
mangunud hi mitudun didan ta"on hi un way itang hi mitudu ya henen nitudun dida ya
mipa'aliw, at mid iniladah aat di mitudu. 13 Manu ay ulgudo' di nipa"el ti nan itudu' ay dida
ya adida damdama innilaon. Ya ta"on unda donglon mu paddungnay agguyda dengngol
ti mid iniladah aatna. 14 Ya heten aatday ipa'annungan din inalin nan propetan hi Isaiah
hidin penghana an inalinay,

Donglodonglonyu, mu adiyu ma'awatan,
ya tigotigonyu, mu adiyu immatunan.
15 Ya umatdah na danen tatagu ti immodhol di nomnomda,
at adida hukatan di nomnomda.
Adida dongdonglon di mitugun
an paddungnay unda empop di ingada ta omod unda adi donglon.
Ya paddungnay imi'imitonday matadah nan makulug an ma'ma'at
ta omod unda adi immatunan di anahamad di ma'ma'at.
Ti gulat ta adida umat hina danen tatagu
ta innilaonday immannung hi aatna at baliwa' dida.”‡

16 Ya inaynayun Jesus an himmapit, ya inalinah din intudtuduwanay, “Odolnan da'yu
ti inilayuy aat di tigotigonyu ya nan donglodonglonyu! 17 Adiyu al'alliwan heten alyo' ti
do'ol di propeta ya nan udumnan tatagun nahamad di ugalidan mamhod an mannig eten
tigotigonyu, mu agguyda tinnig, ya penhodda goh an donglon nan donglodonglonyu, mu
agguyda dengngol.”

Hay Ibalinan nan Nipa"el hi Aat di Munhabuag hi Oho'
(Mk. 4:13-20; Lk. 8:11-15)

---

‡ **12:46** Hay ngadan nan a'agina ya nitudo' hi Mat. 13:55. * **13:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **13:2** Hiyah ne aat di Hudyun muntudtudu ti inumbunda. ‡ **13:15** Isa. 6:9-10.

18 Ya inalina goh di, “Hiyah te ibalinan nan ulgud an hay aat di munhabuag hi oho':
19 nan oho' an nagah hinan dalan ya hiyah ne nan Tugun Apo Dios. Ya nan dalan an
natoptop ya umat hi nomnom di tagun mangngol hi ulgud hi aat di Pumpapto'an Apo Dios
ad abuniyan, mu adida ma'awatan. Ya nan hamutin nambat hinan oho' ya umat hinan
na"appuhiy atonan hi Satanas ti ipa'aliwnay Tugun Apo Dios ay dida. 20 Ya nan nihabuag
hinan mabatun luta ya ay ihunay un nomnom di tagun nangabulut hinan Tugun Apo Dios,
ti unat goh dengngolna ya mun'am'amlong, 21 mu agguy himmalatom ti un na'amtang
di nangunudana, ti unat goh naligatan unu nipadildilah ya idinongnan umunud. 22 Ya
nan holo' an ni'hangawan nan oho' ya umat hi ligat ya amnaw di tagun umadangyan ti
amehonay Tugun Apo Dios, at adi pumhod nan tagu. 23 Ya nan lo'eh an luta ya ay ihunay
un nomnom di tagun mangngol hinan Tugun Apo Dios ya ma'awatana. At maphod di
gunna aton an paddungnay un bungan den neho' ti nan udum ya hinggahut di bungana,
ya nan udum ya nanom di bungana, ya nan udum ya tulumpulu.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Holo'

24 Inulgud Jesus di oha goh an nipa"el an inalinay, “Hay aat di Pumpapto'an Apo Dios
ad abuniyan ya umat hi punhabalan di ohan tagun natamman hi maphod an oho'. 25 Mu
unat goh nahdom ta nun'olo'dan amin di tatagu ya immuy han buhulna ta hinabuaganah
bugwan di holo' ta niddum hinan nitanom an paguy, ya nakak. 26 At unat goh himmangaw
din paguy ta mumbuhug ya ni'hangaw din holo'.
27 Ya immuyda din baal den ad uma, ya inalidan hiyay, Apu, maphod din eneho'muh
nan umam, mu hay nalpuwan nan do'ol an holo' an ni'hangaw?
28 Ya inalinan diday, Inila' an un nan mi'bohhol ay ha"in di immuy an nangihabuag
hinan bugwan di holo'!
Ya inalin din baalnay, Pohdom ay ya umuymi gabutan nan holo'.
29 Mu inalinay, Adiyu ti ini ya pi'gabutyuy udumnah nan paguy! 30 At ta"on un mi'yongol
nan holo' ta nangamung un ma'ala, ya ibaga' hinan mun'ala ta hunnondan anon nan
holo', ya bento'da ta ipa'wahdah nan apuy ya unda alan nan paguy, ya inamungdah nan
alang'u.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Oho' an Pa"it'ittang
(Mk. 4:30-34; Lk. 13:18-19)

31 Inulgud Jesus goh di ohah nipa"el an inalinay, “Hay aat di Pumpapto'an Apo Dios
ad abuniyan ya umat hinan oho' an ma'alih mustard an inyuy han lala'ih nan galdenan
eneho'. 32 Ya ta"on un hiyay pa"it'itang hi an amin hinan a'oho'oho' hitud Israel mu unat
goh himmangaw ya nidugah an ongol ya un nan udum an nitanom hinan galdena. Ya
immuy nan hamuti, ya nun'agabandah nan hapangna.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Bino'bo'
(Lk. 13:20)

33 Inulgud Jesus goh di ohah nipa"el an inalinay, “Hay aat goh di Pumpapto'an Apo Dios
ad abuniyan ya umat hinan bino'bo'. Ya innal han babai, ya inlamutnah nan tuluy halub
an alena ta mun'ammah tinapay ta hiyay nangipa'ongol hinan tinapay.”

Hay Dumalat hi Nangulgudan Jesus hi Nipa"el

34 Hay nanudtudun Jesus hinan tatagu ya hay nipa"el an ulgud, ya agguy nun'ulgud ay
didah un bo'on hay nipa"el. 35 Ya hanan inatnay nangipa'annung hidin inalin din ohan
propetah din penghanan inalinay,

“Hay nipa"el an ulgud di panudtudu' ay dida,
ya din agguy na'innilah nete"ah nalmuwan tun luta ta nangamung ad ugwan
ya ibaag'un dida.”§

Hay Ibalinan nan Nipa"el hi Aat di Holo'

36 Tinaynan Jesus nan do'ol an tatagun na'amung, ya immuy himmigup hinan ohan
abung. Ya nitnud nan intudtuduwana, ya inalidan Hiyay, “Itudum ni' di ibalinan ne han
aat di holo' hinan uma an inulgudmu.”
37 Ya inalin Jesus di, “Henen lala'in nun'oho' hi maphod an oho' ya Ha"in an Imbaluy di
Tagu. 38 Ya nan punhabalan ya hiyah ten luta, ya nan maphod an oho' an paguy ya didanay
middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan. Ya nan holo' ya didanay tatagun
middum ay Satanas. 39 Ya nan ni'bohhol ay Ha"in an nangihabuag hi holo' ya hiyah neh
Satanas. Ya henen gutudnah pumbot'andah nan paguy ya hiyah ne pogpog tun ma'ama'at
ad ugwan. Ya nan mumboto' hi paguy ya didanay a'anghel. 40 Ya din nabu'nut an holo' ta
na'uyun ya ma'apuyan ya hiyah ne goh di ma'at hinan nun'appuhiy ugalidan tataguh din

§ **13:35** Psa. 78:2.

pogpog tun ma'ama'at ad ugwan. 41 Ti Ha"in an Imbaluy di Tagu ya honogo' nan a'anghel'u
ta umuydan amin hinan lutan Pumpapto'a' ta amungondan amin nan tatagun immitudul
hi ibbadan mangat hi nappuhi ya nan udumna goh an nappuhiy pangatda 42 ta ipa'wahda
didah nan ongol an apuy an awadan di ahikikila ya ahi'itti'ittib di babada an dumalat
hi punholholtapanda. 43 Ya hanan tatagun nahamad di ugalida ya ma'amungdah nan
Pumpapto'an Ama tu'u, ya umatdah nan algaw an humili. At pa'annomnomonyuh ten
inulgud'u!"

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nanginan Gina'u

44 Ya inalina goh di, "Hay aat di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya umat hinan
nabalul an gina'un nilubu' hinan uma an mi'id nanginnila. Ya wada han lala'in
munggabut, ya otog di punggabutana ya inah'upanah den nilubu', ya imbangngadnan
ginabunan goh. Ya mun'am'amlong, at immanamut ta inla'unan amin din gina'una ta
penla'na din lutan awadan di balitu'."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Buung

45 Ya inalina goh di, "Hay aat goh di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya umat hinan
buung an mapla'an. Ya wada han mungkumildu, ya immuy nunle'le'od ta manama' hi
mapla'an an buung. 46 Ya unat goh inah'upana nan na'angnginan buung ya immanamut
ta inla'unan amin di gina'una ta penla'na din buung an tinnigna."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Hidu'

47 Ya inalina goh di, "Hay aat goh di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya umat hinan
hidu' an nitamol hinan baybay, ya numbino'ob'on di mahidu'. 48 Ya unat goh napnuh den
hidu' ya daden manidu' ya ginuyudda ta inda'aldah nan pingit di baybay. Ya inumbunda
ta pinilida din nahidu' an mihda. Ya nan maphod ya hiyay inittudah nan bahkitda, ya nan
nappuhi ya intapalda. 49 Ya umat hinay ma'at hi apogpogan tun ma'ama'at ad ugwan ti nan
a'anghel ya umuyda amungon di tatagu ta ilahhinda nan tatagun nappuhiy ugalidah nan
tatagun nahamad di ugalida. 50 Ti nan nun'appuhiy ugalida ya mipa'wahdah nan apuy an
awadan di ahikikila ya ahi'itti'ittib di babada an dumalat di punholholtapanda."

Hay Aat di Nituduh din Penghana ya Hay Pa'ituddun Jesus

51 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Dan inilayuy aat hatu tun intudu'?"
Ya tembaldan inaliday, "Oo, inilami."
52 Ya inalin goh Jesus ay diday, "Nan udumnan muntudtuduh Uldin di Hudyu an
nitudtuduwan hi aat di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya nipaddungdah nan
tagun ap'apuh nan ohan abung an mumpangibuhu' hinan nun'italepona an gina'un
pa'angnginana ya nan dadan."

Hay Agguy Nangunudan nan iNazareth ay Jesus
(Mk. 6:1-6)

53 Unat goh lempah Jesus an nangulgud hinan nipa"el di aatna ya tinaynanah den
babluy 54 ta numbangngad hinan ni'babluyanad Nazareth. Ya immuy nuntudtuduh nan
himba'an nan Hudyu. Ya nan mangngol hinan hapitna ya manoh'adah din nanudtuduna,
ya inaliday, "Hay nangadalanah nan anala'engna nin ya nan umipanoh'an gunna aton?
55 Undan bo'on Hiyay imbaluy din mun'am'ammah abung? Ya undan bo'on hi Mary hi
inana? Ya undan bo'on goh da Jacob* ay Joseph,† ya hi Simon, ya hi Judas di a'agina? 56 Ya
undan bo'on hituy ni'hituwan nan a'aginan binabai? Ya hay nangadalanah an amin ay
dane?" 57 At binohol nan ni'babluyana, ya agguyda penhod Hiyan unudon.
Mu inalin Jesus ay diday, "An amin di ayan nan propetan munle'le'od ya e'gonan nan
tatagu hiya, mu anggay nan ni'babluyana ya didan hina"amay adi mange'gon ay hiya."
58 Ya adi do'ol di inatnah umipanoh'ah di ti mi'id pangulug nan tatagun Hiya.

14

*Hay Namatayandan John an Mumbonyag**
(Mk. 6:14-29; Lk. 3:18-20; 9:7-9)

1 Hidin nuntudtuduwan Jesus ya dengngol nan Alin hi Herod Tetrarch† an numpapto'
hinan Provinciad Galilee nan ina'inatna ti nundongol di aat Jesus hinan himpapangili.

---

* **13:55** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **13:55** Hiya ya hi Joseph Junior. * **14:** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **14:1** Nan ma'alih Tetrarch ya nan mun'alih nan godwah nan godwan nan babluy (unu 1/4) ti hiya ya impapto'nay 1/4 an babluy an impapto' amanan nan Alin hi Herod an Nidugah. Hay immannung an ngadan ten ali ya hi Herod Antipas, ya impapto'nay duwan provincia an ad Galilee ya ad Perea hidin 4 B.C. ta engganah din 39 A.D.

2 Ya inalinah nan baalnay, “Henen hi Jesus ya hiyah ne din hi John an Mumbonyag an un
namahuan, at hiyanan waday abalinanan mangat hi umipanoh'a!”
3-4 Manu ay impapatoy Herod hi John ti nan namentanan Herod ay Herodias an ahawan
din aginan hi Philip. Ti inali'alin John an Mumbonyag di, “Adi maphod hi un boltanon
di ahawan di agi!” At ben'on Herod, ya hennagnay nampap ay John, ya impabobodna,
ya impibaludna. 5 Ya penhon Herod an ipapatoy hi John, mu timma'ot hinan Hudyu ti
ibilangdan propetah John.
6 Mu unat goh nadatngan di algaw hi punnomnomandah nan nitungawan Herod ya
nanayaw nan babain imbaluy Herodias hi hinagang nan do'ol an tatagun na'amung, ya
nidugah di nangipadenolanan Herod. 7 At intulagnan hiya an idatnay malgom hi ibagan
nen babai. 8 Ya henen babai ya intutuddun inanay pambalnan Herod, at inalinay, “Hay
odowo' ya nan ulun John an Mumbonyag an mittuh duyu.” 9 Mu nuntutuyu nan alih nan
intulagna, mu mahapul an atona ti dengngol din do'ol an tatagu. At nunhonag hi umuy
mamutul hi ulun John an Mumbonyag hinan baludan. 10 At immuyda, ya pinutulanda din
ulun John hinan baludan, 11 ya inittu'dah nan duyu, ya indatdan nen babai, ya inyuynan
inanan hi Herodias.
12 Ya innal din intudtuduwan John di odolna ta inyuyda inlubu'. Ya unat goh inlubu'da
ya immuydan nangibaag ay Jesus.

Hay Namanganan Jesus hinan Lemay Libun Tatagu‡
(Mk. 6:30-44; Lk. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

13 Unat goh dengngol Jesus an pinatoydah John ya tinaynandah nen babluy an wadanda,
at numbangkada ta immuydah nan babluy an mid ah tatagu. Unat goh dengngol nan
tatagu an nakak da Jesus ya din intudtuduwana ya nakakda goh hinan babluyda, ya
dinalandan nangunud ay Hiya. 14 Unat goh wan dimmatong da Jesus hinan babluy ya
tinnigna din do'ol an tatagun mamanod ay Hiya ti diday nahhun ya un dida, ya nidugah
di homo'nan dida, at impa'adaogna nan way dogohna.
15 Unat goh napuyaw ya immuy din intudtuduwanan Hiya, ya inaliday, “Mi'id nunhituh
tu, at akkay mahdoman nan tatagun ninitnud ay ditu'u! At payom dida ta umuydah nan
neheggon an bababbabluy ta umuyda luma'uh ononda ti ten mi'id luma'uan hitu.”
16 Ya inalin Jesus di, “Adi mahapul an makakda ti da'yuy mangidat hi ononda.”
17 Ya tembaldan inaliday, “Mu adi umanay heten tinapay ti un lema ya un duway ekan!”
18 Ya inalinay, “Iyaliyuh tu.” At inyuydan Hiya. 19 Ya impabuna din tataguh nan
way holo', ya innalna din leman tinapay ya din duwan ekan, ya intangadnad daya, ya
endenolnan Apo Dios. Ya inupe'upengnah den tinapay, ya indatnah nan intudtuduwana
ta impiyapongdah din tatagu. 20 Ya nangandan amin, at nun'abhugda. Ya inamung din
intudtuduwana din na'angang, ya himpulu ta duway bahkit hi napnu. 21 Ya mid mapto'
ya lemay libuy linala'ih nangan an agguy ni'bilang din binabai ya ung'ungungnga.§

*Hay Nanalanan Jesus hinan Tu'yap di Danum**
(Mk. 6:45-52; Jn. 6:15-21)

22 Unat goh nalpah hene ya impapilit Jesus hinan intudtuduwana ta mumbangkada ta
ipangpang'udan bumad'ang hinan dammang di Lobong an Galilee. Ya nataynan hi Jesus
ta nun'ipa'anamutna din tatagu. 23 Ya unat goh nun'akakda ya immuy hinan way buludna
ta nunluwalun Apo Dios, ya nun'o'ohha Hiyah di ta engganah nahdom. 24 Ya wah nan
gagwan di lobong din bangka, ya wan gun malupilupig din dalluyun ya gun mi'dammu
din puo' ay dida. 25 Ya unat goh wan mun'awawa'ah ya immuy hi Jesus hi wadanda
an mundaldalan hinan tu'yap di danum. 26 Unat goh tinnig din intudtuduwana Hiyan
mundaldallanan hinan tu'yap di danum ya timma'otdan inaliday, “Na'uy han banig!” Ya
nidugah ahan di ta'otda.
27 Ya himmapit hi Jesus an inalinan diday, “Adi ayu tuma'ot ti Ha"in!”
28 Ya himmapit hi Peter an inalinay, “Apu, un adya He"a ya ayagana' ta dumalana' goh
hinan tu'yap di danum an umalin He"a!”
29 Ya inalin Jesus di, “Kan oo, umali'a.” At gimmawah Peter hinan danum ta dalanona
nan tu'yapna an umuy ay Jesus. 30 Mu unat goh tinnigna din mabi'ah an puo' ya timma'ot,
ya na'uy an munlonong, ya inalinay, “Apu, baliwana'!”
31 At himbumagga ya ginuyud Jesus hiya, ya inalinay, “Anaad ta munduwaduwa'a an
adia' kulugon?”

---

‡ **14:12** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **14:21** Paniaw hinan ugalin di Hudyuh un me"an nan binabai ya ung'ungungngah nan ado'lan di tatagu, at nilahhinda. * **14:21** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

32 Ya immuydah nan bangkan nunlugan, ya namahngan din puo'. 33 Ya numpunhippida
din wah nan bangkah inayungan Jesus ta dayawonda Hiya an inaliday, “Immannung an
He"ay Imbaluy Apo Dios!”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Dogoh nan Tatagud Gennesaret
(Mk. 6:53-56)

34 Unat goh bimmad'angdah dammang din Lobong an Galilee ya nidatongdah nan
babluy ad Gennesaret. 35 Ya inimmatunan din tataguh dih Jesus, ya nun'ipa'ayagdan amin
din way dogohnan numpunhituh nan neheggon hinan babluy ta inyuydan Jesus. 36 Ya
inal'alu'da Hiya ta iyabulutna an dapoon nan numpundogoh di lupit di lubungna. At an
amin din nanapa ya immadaogda.

15

Nan Tudtudun din Tataguh Penghana
(Mk. 7:1-13)

1 Waday udumnan Pharisees ya nan muntudtuduh nan Uldin di Hudyun nalpud
Jerusalem, ya immuydan Jesus, ya inalidan Hiyay, 2 “Anaad ta nan intudtuduwam
ya adida unudon din intudun din a'apu tu'uh penghana an mahapul mun'ihu ya un
mangan?”*

3 Ya tembal Jesus an inalinay, “Anaad mah ta da'yu ya ngohoyonyuy Uldin Apo Dios ta din
intudun din a'apuh penghanay unudonyu? 4 Hay intugun Apo Dios, ya inalinay, Mahapul
an e'gonanyu nan ommodyu.”† Ya inalina goh di, “Adya hapitonyuy anappuhin di aat di
ommodyu ya mahapul an mapatoy ayu.‡ 5 Mu da'yun Pharisees ya nob'on di itudtuduyu ti
alyonyuy, An amin nan ibadang hi ommod ya ta"on hi un adi idat ta hi Apo Dios di idatana
6 an adi mahapul e'gonanay o'ommodna. At hiyah ne attigana an din'ugyuy Uldin Apo Dios
an dumalat nan tudtudun din a'apuh penghana. 7 Munlayah ayu! Immannung din inalin
Isaiah hidin penghana ti da'yuy nibaaganan inalinay,

8 Da'yun tatagu ya alyonyuy un Ha"in an Dios di e'gonanyu,
mu bo'on ti unyu hinapit ya anggay an bo'on Ha"in di wah nomnomyu.
9 At mid hulbin di pundayawandan Ha"in
ti malpuh nomnom di tagu nan tugun an itudtududa.”§

Hay Pumuhih Ugali
(Mk. 7:14-23)

10 Inayagan Jesus nan tatagu ta meheggondan Hiya, ya inalinan diday, “Donglonyuh ten
alyo' ta innilaonyuy aatna! 11 Bo'on hay u'munon di taguy mamuhih ugalina ti nan hapit
an bumuhu' hinan timidna.”

12 Ya immuy din intudtuduwanan Hiya, ya inaliday, “Henen inalim ya umipabohol
hinan nangngol an Pharisees!”

13 Ya tembal Jesus didan inalinay, “An amin di nitanom an bo'on hi Amad abuniyan
di nangitanom ya mabu'nut. 14 At okod danen Pharisees ti didanay muntuduh owon
nan nabulaw! At gulat ta nan nabulaw di mangituduh owon di nabulaw goh at la'tot ya
nagahdan duwah nan bitu.”

15 Ya inalin Peter di, “Ibaagmu ni' di aat nen inulgudmun nipa"el.”

16 Ya tembal Jesus an inalinay, “Da'yu nan intudtuduwa' ya uya'a ya adiyu ma'awatan!
17 Undan agguyyu innilay aatna? Gulat ta nan ma'u'mun ta umuy hi putu at bumuhu'.
18 Mu nan bumuhu' hi timid ya nalpuh nomnom at hiyah ne mamuhih ugalin di tagu.
19 Ti hay nomnom di alpuwan di nun'appuhi an umat hi punnomnoman an pumatoy, ya
umilugtap, ya lumihog, ya mangakaw, ya layah, ya nan pangulgudan hi layah hi aat di
i'ibba. 20 Hiyanay pumuhih ugalin di tagu an bo'on nan adi pangihuan hi ngamay ya un
mangan.”

*Hay Aat nan Babain iCanaan an Ongol di Pangulugna**
(Mk. 7:24-30)

21 Tinaynan da Jesus henen babluy, at immuydah nan abablubabluy an neheggon ad
Tyre ya ad Sidon. 22 Ya wah di han babain iCanaan an Hentil an immuy ay Jesus, ya

---

* **15:2** Hidin immanamutan nan Hudyud Israel an nalpud Babylon ya ente"an nan muntudtuduh nan Uldin an iyammay numbino'ob'on an uldin ta middum hinan Uldin Apo Dios an indatnan Moses, ya manu ay inatda ta olom ya mihamad nan ugalin di Hudyu. Ya hanan uldin an hay taguy ad nomnom ya nitudo' ya niddum hinan libluh din 200 A.D. hinan *Liblu an Mishnah*, mu hidin amatagun Jesus ya agguy ni' niyamma. † **15:4** Ex. 20:12; Deut. 5:16. ‡ **15:4** Ex. 21:17; Lev. 20:9. § **15:9** Isa. 29:13. * **15:20** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

inalinay, “Apu, He"an Ap'apun David, ya igohgohan da'mi ni'! Nan imbaluy'un babai ya nahe'pan an paligaton nan dimunyu hiya!”
23 Mu agguy tembal Jesus. At immuy nan intudtuduwanan Hiya, ya inal'alu'dan inaliday, “Pakakom henen babai ti te an mangun'unud ay ditu'u, ya nen un tumungog!”
24 Ya inalin Jesus di, “Hay nahnaga' ya anggay ya nan agguy nabaliwan hinan holag Israel an Hudyu, ya bo'on di udumnan tatagun bo'onda Hudyun umat enen babai.”
25 Mu immuy damdama din babai, ya nunhippih inayungan Jesus, ya inalinay, “Apu, badangan da'mi ni'!”
26 Ya tembal Jesus an inalinay, “Adi maphod hi un alan di onon di ung'ungungnga ya impa'wah ta onon di ahu.”†
27 Mu tembal nen babai an inalinay, “Immannung henen inalim, Apu, mu ta"on un nan ukkon ya ononday ogohon den ad ukkon hi unda mangan.”
28 Ya inalin goh Jesus di, “Inila' an ongol di pangulugmu! At henen pohdom ya ma'at.” Ya unat goh inalin Jesus hene ya himbumagga ya immadaog din imbaluy nen babai.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Numpundogoh
29 Nakak da Jesus goh enen babluy, ya numbangngaddah dih nan Lobong an Galilee. Ya ene'wadah nan pingitna, ya nunti'idda ta immuydah nan buludna, ya inumbun hi Jesus. 30 Ya do'olday tataguh immuy ay Hiya, ya nun'itnudda nan nun'apilay, ya nan nun'abulaw, ya nan nun'awe'we', ya nan nun'adahay, ya nan udum an way dogohna. Ya enheggondah nan inayungan Jesus, ya nun'ipa'adaogna dida. 31 Ya manoh'ada din tatagu ti din nun'awe'we' ya humapitda, ya din nun'adahay ya immadaogda, ya din nun'apilay ya pinumhodda at dumalanda, ya din nun'abulaw ya mittig di matada, at impabagbagtudah Apo Dios an dayawon di i'Israel.

Hay Namanganan Jesus hinan Opat di Libun Linala'i‡
(Mk. 8:1-9)
32 Inayagan Jesus din intudtuduwana ta immuydan Hiya, ya inalinay, “Igohgoha' tun tatagu ti tuluy algaw di ni'hinandan ditu'u, at napuh di balunda. Ya adi' pohdon an ipa'anamut dida ta nangamung un'u dida panganon ti ini ya mahinaanganda, at ma'ulawdah nan owondan mumbangngad hi abungda.”
33 Ya inalin din intudtuduwanay, “Oo, mu mapulun hitu, at hay pangngalan tu'u mah hi ipa'an tu'un dida an den do'olda ahan?”
34 Ya inalin Jesus di, “Atnay tinapay hi wan da'yu?”
Ya inaliday, “Un pituy tinapay hi wah tu, ya tuttulun i"itang an ekan.”
35 Ya pinabun Jesus nan tatagu, 36 ya innalna din pitun tinapay ya din ekan ta endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah din intudtuduwana ta umuyda ipiyapong hinan tatagu. 37 At nangandan amin ta nun'abhugda. Ya inamung din intudtuduwana din na'angang, ya pituy bahkit di napnu. 38 Ya mid mapto' ya opat di libuy linala'ih nangan an agguy ni'yuyap din binabai ya ung'ungungngan niddum an ne"an.
39 Ya unat goh nalpah ya impa'anamut Jesus din tatagu. Ya nunlugan da Jesus hinan bangka ta immuydad Magadan.§

16

Hay Pumbagan nan Tataguh Pangatan Jesus hi Umipanoh'a
(Mk. 8:10-13)
1 Immuy din udumnan Pharisees ya din Sadducees ay Jesus, ya tinapnganda Hiya, at inaliday atonay umipanoh'ah un makulug an indat Apo Dios di haadna. 2 Mu agguy inabulut Jesus, at inalinan diday, “Gulat ta ma'unug han algaw ta munlattigad daya ya hiyah ne panginnilaanyuh un hi maweet ya ma'ugaw. 3 Ya gulat goh ta nan helhelong ta munlattiga ta mungngongolbot ya hiyah ne panginnilaanyuh un lumomlom. Inilayun mangimmatun hi itudun nan wad daya an hay aat di maphod an algaw ya nappuhin algaw, mu adi ayu pa"immatun hinan ma'ma'at ad ugwan! 4 Nidugah ahan di anappuhiyun tatagud ugwan ti mid ah pangulugyu! Pohdonyun tigon di ohah pangimmatunan, mu un ohay mipattig ay da'yu an umat hidin nangimmatunan din tataguh penghanah na'at ay Jonah.” At nala"uy hi Jesus ta tinaynana dida.

Hay Ibalinan nan Bino'bo' di Pharisees ya nan Sadducees
(Mk. 8:14-21)

† **15:26** Bahaom nan footnote di Deut. 23:18 ta innilaom di aat nan ahu. ‡ **15:31** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **15:39** Hay ohan ngadan ten babluy ya *Magdala* an hiyah ne babluy hi nalpuwan Mary an iMagdala. Mid mapto' ya wada goh di ohah ngadana an *Dalmanutha* (Mk. 8:10).

5 Numbangka da Jesus ya nan intudtuduwana ta binad'angda nan lobong. Ya inaliwan
nan intudtuduwana din tinapay an balunda. 6 Ya inalin Jesus ay diday, “Emayaanyu nan
bino'bo' di Pharisees ya nan Sadducees.”
7 Ya nunhahapit din intudtuduwana, ya way ohaan inaliday, “Mid mapto' ya nan
nangaliwan tu'uh nan tinapay di nangalyah umat hina.”
8 Ya inilan Jesus henen hinahapitda, at inalinan diday, “Goh ta hay nangaliwanyuh din
tinapay di hahapitonyu? Kayah an un itang di pangulugyu! 9 Dan agguyyu inilay aat
di abalina'? Dan inaliwanyu din inat'uh din leman tinapay an inupe'upeng'u ta nidat
hinan lemay libun linala'i? Atnay bahkit hi pinnuyuh din na'angang? 10 Ya mid mapto'
ya inaliwanyu goh din inat'uh din pitun tinapay an inan din opat di libun linala'i. Atnay
bahkit hi pinnuyuh nan na'angang? 11 Anaad ta adiyu ma'awatan an bo'on nan tinapay
di inali' ay da'yuh nangalya' hi emayaanyu nan bino'bo' di Pharisees ya nan Sadducees?”
12 At na'awatan mahkay din intudtuduwanay aatna ti bo'on nan tinapay an nabino'bo'an
di inalin Jesus hi emayaanda, ti hay ibalinan nen bino'bo' ya hay itudtudun nan Pharisees
ya nan Sadducees di hiyay emayaanda.

Hay Inalin Peter hi Aat Jesus[*]
(Mk. 8:27-30; Lk. 9:18-20)

13 Unat goh nidatong da Jesus hi ad Caesarea Philippi ya binagana din intudtuduwanan
inalinay, “Hay ma'alin nin nan tataguh aat'un Imbaluy di Tagu?”
14 Ya tembaldan inaliday, “Nan udumna ya alyonday He"ah John an Mumbonyag, ya
din udum goh ya alyonday un He"ah Elijah, ya umat goh hinan udum an alyonday He"ah
Jeremiah unu oha'ah nan propetah din penghana.”
15 Ya inalin Jesus di, “Oya da'yu mah, hay alyonyuh aat'u?”
16 Ya tembal Simon Peter an inalinay, “He"ah Kristu[†] an nan Imbaluy Apo Dios an adi
matmattoy!”
17 Ya inalin Jesus ay Peter di, “Mawagahan'a, Simon an imbaluy Jonah, ti nan inalim ya
bo'on hay ninomnommu an hay impanomnom Apo Dios an wad abuniyan! 18 At alyo'
ay he"a an he"ah Peter (an hay ibalinana ya *batu*). Ya he"ay paddungnay pognad hi
pangulugan nan tatagun Ha"in an dumalat hinan inalim hi aat'u.[‡] Ya henen pangulugdan
Ha"in ya mi'id di abalinan Satanas an mangameh an ta"on un nan atoy. 19 Ya idat'un he"a,
Peter, di nabagtun haadmun paddungnay tulbu' di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan,
at nan iyadim hitun luta ya iyadin goh Apo Dios ad abuniyan, ya nan iyabulutmuh tun
luta ya iyabulut goh Apo Dios ad abuniyan.”[§] 20 Ya tinugun Jesus nan intudtuduwana ta
adida mangupid hi ibaagdah nan tataguh un Hiyah Kristu.

Hay Nangibaagan Jesus hi Aat nan Ipaligligatana ya Atayana[*]
(Mk. 8:31-38; Lk. 9:21-27)

21 Ente"an Jesus an nangipa'innilah din intudtuduwana an mahapul an umuy Hiyad
Jerusalem ta holtapona nan do'ol an ligat hi aton nan a'ap'apun di Hudyu ya nan a'ap'apun
di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya mahapul an mapatoy, mu maluh di tuluy
algaw at mamahuan.
22 Ya inyohhan Peter hi Jesus, ya inhingalnan inalinay, “Adi ahan umat hina, Apu! Adi
mabalin an ma'at ay He"ah ne!”
23 Ya nunligguh hi Jesus, ya inalinan Peter di, “Taynana', Satanas![†] Hay pohdom ya
ipawam di mahapul an ato'! Heten ninomnommun inalim ya bo'on hi Apo Dios di
nalpuwana ti nalpuh nomnom di tagu!”

Hay Aat di Itaguan di Tagu

24 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Pohdon ay han tagun umunud ay Ha"in ya
mahapul an adina hunnon di itaguanah tun luta, ya edpolnay punholholtapanan gapuh
pangunudanan Ha"in an ta"on un hiyay dumalat hi iyatoyna. 25 Nan adi umunud ti
adina abuluton di ipaligligatana unu nan apatayana, mu hidin angunuhna ya milahhin

---

[*] **16:12** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [†] **16:16** Hay pohdonan ibaga ya *nan Alin Pento' Apo Dios*. Hiyay hapit di iGreece, ya *Messiah* di hapitdah nan hapitdan Hudyu. [‡] **16:18** Nan paddungnay pognad di Himpampun an Tatagun Kristu ya *hi Jesus an nan Alin Pento' Apo Dios ti Hiyay nahnag ay Apo Dios*. Nan adi mangabulut ene ya adida middum hinan Himpampun an Tatagun Kristu. [§] **16:19** Gapu ta inabulut nan 3,000 an Hudyuh nan Behta an Pentecost an hi Jesus ya nan Alin Pento' Apo Dios at paddungnay tinolbu' Peter nan pantaw di Himpampun an Tatagun Kristu ta humigupda (Ac. 2:14-41). Ya inatna goh hinan iSamaria an mestiso (Ac. 8:14-17) ya hinan Hentil (Ac. 10:1-11:18) ta himmigupda goh. At nagtud mahkay nan Himpampun an Tatagun Kristu. [*] **16:20** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [†] **16:23** Hay pohdon ten ngadan an Satanas an ibaga ya *buhul*.

ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat unu nan mapatoy ti dumalat di pangunudandan Ha"in ya hay umangunuh ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.
26 Ta"on un alan di tagun amin di wah tun luta ya mid hulbina damdama ti adi ay kumulug
at hay umangunuhna ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Ti nan tagun milahhin
ay Apo Dios hi mid pogpogna ya mid di abalinana. 27 Mu mumbangngada' an Imbaluy
di Tagu an impabagbagtun Ama an mitnuda' hinan a'anghel'u. Ta hana din nangat hi
nappuhi ya hay nappuhi goh di idat'uh lagbuna, ya din nangat hi maphod ya hay maphod
goh di idat'uh lagbuna. 28 Immannung heten alyo' ti nan udumnan da'yuh tu ya adi ayu
matoy ta nangamung unyu tigon di gutud hi Pumpapto'a' an Imbaluy di Tagu."‡

17

*Hay Numbo'onan Jesus**
(Mk. 9:2-13; Lk. 9:28-36)

1 Unat goh naluh di onom hi algaw ya immuy hi Jesus hinan ata'nang an duntug. Ya
ni'yalionah Peter, ya da Jacob† ay John an hin'agi ta miyohhada. 2 Ya heden wadandah di ya
numbo'on di angah Jesus an humili an umat hinan algaw, ya hay lubungna ya ma'appaha'
an umat hinan humilin potang. 3 Ya himbumagga ya wah di da Moses ay Elijah an ni'hapit
ay Jesus.
4 Ya himmapit hi Peter an inalinan Jesus di, "Apu, maphod ta wada tu'uh tu! At pohdom
ay ya iyamma' di tuluh allung ta hinohhonyun da Moses ya hi Elijah!"
5 Ya otog di punhaphapitan Peter ya hin'alina ya wada han humilin bunut, ya nahlig,
at nitungul ay dida. Ya waday himmapit hinan bunut an inalinay, "Hiyah ne Imbaluy'un
pohpohdo' ya mangipa'amlong ay Ha"in, at unudonyuy alyona!"
6 Ya unat goh dengngol din intudtuduwanah den himmapit ya ma'atta'otda, ya
numpunlu'bubda. 7 Ya immuy hi Jesus, ya dinapana dida, ya inalinay, "Adi ayu tuma'ot ta
un ayuat tuma'dog!" 8 Ya unat goh inta'wadda ya anggay hi Jesus hi wah di.
9 Ya hidin nundadyuanda ya tinugun Jesus didan inalinay, "Henen tinnigyu ya adiyu
iyal'alih nan tatagu ta nangamung unna' mamahuan an Imbaluy di Tagu."
10 Ya inalin din intudtuduwanan Hiyay, "Anaad ta nan muntudtuduh Uldin ya alyonday
mahhun an mumbangngad hi Elijah ya un umali nan Alin Pento' Apo Dios?"‡
11 Ya tembal Jesus an inalinay, "Immannung an hay mahapul ya mahhun an mumbangn-
gad hi Elijah ta idadaanay ma'ma'at. 12 Mu imma'ali an agguy inimmatunan di tatagu, at
pinaligligatda hiya. Ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya umat goh an paligatona' ay dida." 13 Ya
unat goh inalin Jesus hene ya inilada mahkay an hi John an Mumbonyag heden inalina.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Mun'oldah
(Mk. 9:14-29; Lk. 9:37-43)

14 Numbangngad da Jesus hinan wadan di tatagu, ya immuy han lala'in Hiya, ya
nunhippih inayungana, ya inalinay, 15 "Apu, igohgoham ni' han mun'oldah an imbaluy'u
ti nidugah di punholholtapana! Ya gun niga"ab hi apuy, ya gun nitabunno' hi danum!
16 Ya inyuy'u hiyah nan intudtuduwam, mu mid ologdan mangipa'adaog."
17 Ya inalin Jesus ay diday, "Uya'a ya adi mihamad di pangulugyun tatagu ya nan ugaliyu,
ti unna' dan mimiddum ay da'yuh enggana? Ya uya'ah pange'edpola' ay da'yu? Iyaliyuh
tu han ung'ungnga!" 18 Ya minandal Jesus din dimunyun neh'op ay hiya, at nala'ah, ya
himbumagga ya immadaog din ung'ungnga.
19 Hidin niyohhah Jesus ya immuy nan intudtuduwanan Hiya, ya inaliday, "Goh ta mid
ologmin munla'ah hinan dimunyun neh'op hinan mun'oldah an ung'ungnga?"
20 Ya tembal Jesus an inalinay, "Manu ay ya un agguy nihamad di pangulugyu.
Nomnomonyuh te, ti ta"on hi un itang di pangulugyun umat hinan a'ongol di oho' an
mustard§ ya abalinanyun mangalih nan duntug hi mahlig, at mahlig. 21 Mu nan umat
hinan dimunyu ya mahapul an ilangduanyun munluwalun Apo Dios ya un mabalin an
la'ahonyu."*

Hay Nangipidwaan Jesus an Nangibaag hi Atayana
(Mk. 9:30-32; Lk. 9:43-45)

---

‡ **16:28** Mipa'annung heten verse hinan Mat. 17:1-13. * **17:** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **17:1** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **17:10** Manu ay inalidah ne ti hiyah ne intudun Malachi hi ma'at (Mal. 4:5-6). § **17:20** Nan oho' an mustard di pa"it'ittang hinan a'oho'oho' ad Israel (Mat. 13:32). * **17:21** Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

22 Hidin nunle'le'dan da Jesus hidid Galilee ya inalinah din intudtuduwanay, “Ha"in an
Imbaluy di Tagu ya magadyuh an itudua' ta dapopona' hinan linala'i. 23 At patayona' ay
dida, mu maluh di tuluy algaw ya mamahuana'.”
Ya unat goh dengngol din intudtuduwanah ne ya ma'allungdayada.

Hay Pallog di Buwit hinan Timplun Apo Dios†

24 Immuy da Jesus ya nan intudtuduwanad Capernaum. Ya immuy din mun'amung hi
buwit hinan Timplun Apo Dios ay Peter, ya inaliday, “Henen muntudtudun da'yu ya unna
dan palgan di buwitna an opat di gramos an pihhuh‡ nan Timplu, unu adi?”
25 Ya tembal Peter an inalinay, “Kan oo an palgana.”
Ya unat goh himmigup hi Peter hinan abung an awadan Jesus ya nahhun hi Jesus an
himmapit, ya inalinay, “Simon, hay punnomnommuh aat ten alyo'? Undan hay mamallog
hinan buwit di a'alih tun luta? Nan tono' an tagu, unu nan bunag?”
26 Ya inalin Peter di, “Hay bunag di mamallog.”
Ya inalin Jesus di, “Umat ay mah hina at adi mahapul an bayadan nan tono' di buwitda,
ya paddungnay ditu'uy tono' hinan Timplun Apo Dios, at adi mahapul an bayadantay
buwitta. 27 Mu ta"on un umat hinay aatna ya ta mid di alyondan ditu'u ya umuy'ah
nan lobong, ya impa'wahmu din bungwitmu. Ya wa ay di ma'nah ekan ya tina'angmuy
timidna, at waday pihhuh di. Ya innalmu ta ibayadtah buwitta.”

18

Hay Nabagbagtun Taguh nan Pumpapto'an Apo Dios
(Mk. 9:33-37; Lk. 9:46-48)

1 Hidin wadandah di ya immuy nan intudtuduwan Jesus ay Hiya, ya waday imbagadan
Hiyan inaliday, “Hay nabagbagtu nin an taguh nan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan?”
2 Ya inayagan Jesus han ung'ungnga, ya impata'dognah nan hinagangda, 3 ya inalinay,
“Heten alyo' ya adiyu al'aliwan, ti hay mahapul ya hukatanyuy nomnomyu ta umat hi
nomnom di ung'ungnga, ti adiyu ay ya adi ayu middum hinan Pumpapto'an Apo Dios
ad abuniyan. 4 At nan nabagbagtuh nan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya didanay
mangipa'ampah odolda ta mipaddungdan ten ung'ungnga. 5 Ya nan mamhod hinan umat
hitun ung'ungnga ti nan pangunudandan Ha"in ya dida goh di mamhod ay Ha"in.”

Hay Aat di Itudulanyu
(Mk. 9:42-50; Lk. 17:1-4)

6 Ya inalina goh di, “Gulat ta waday mangitudul hinan umat hitun ung'ungngan
mangunud ay Ha"in ya onaynah un meg'od di ongol an batuh bagangna ta mipa'wah
hinan baybay ta munlonong, ti nidugdugah di ma'at ay hiya. 7 Agogohgoh nan tatagun
wah tun luta ti mitudutudulda ta omod unda mumbahol! Hitun luta ya gagangayna
an mitudulda, mu nidugah di ma'at hinan ahitutudul! 8 At gulat ta nan ngamay unu
hu'iy dumalat hi pumbaholanyu ya onaynah unyu putulan, ya intapalyu. Ti onaynah un
maputulan mu ta wadaat di pi'taguanyun Apo Dios ya un henen waday duwan ngamay
unu duwan hu'i, mu ad imbelnun awadan di apuy an adi mabmabbay ayan. 9 Ya umat goh
hinan amnawan di matayu ti gulat ta hiyay dumalat hi pumbaholanyu ya onaynah unyu
ukiton, ya intapalyu. Ti onaynah un ohay matah ma'angang mu ta wadaat di pi'taguanyun
Apo Dios ya un henen waday duwah mata, mu ad imbelnuy ayan.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Na'utaw an Kalnilu

10 Ya inalina goh di, “Tigonyu ta adiyu pahiwon di umat hitun ung'ungnga. Ti halimunan
Ama dida, ya waday a'anghel di ung'ungungngan mangihapit ay Amad abuniyan hi aatda.
11 Ya umat goh ay Ha"in ti immalia' hitun luta ta way ato' an mamaliw hinan nibataan ay
Apo Dios an paddungnay na'utawda.*
12 Gulat ta waday lala'in hinggahut di kalniluna ya bimmataan ay di oha ta na'utaw
ya hay nomnomonyuh aton nen ad kalnilu? Hay atona ya taynana nan nahiyam ta
hiyam hinan duntug ta umuyna anapon din ohan nilahhin. 13 Ya unat goh inah'upana ya
immannung an nidugah di pangiyamlonganan nen kalnilu ya un din nahiyam ta hiyam an
agguy na'utaw. 14 Ya umat hinay aat di ung'ungungnga ti adi pohdon Ama tu'ud abuniyan
an ta"on un oha ay dida ya paddungnay ma'utaw.”

Hay Pumbaholan di Ibbayun Da'yu

---

† **17:23** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **17:24** Unu ma'alih duway drachmas (bahaom nan footnote di Neh. 10:32 ta innilaom di aat ten buwit di Timplu). * **18:11** Heten verse ya agguy niddum hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

15 Ya inalina goh di, “Gulat ta waday inat han agiyun da'yuh nappuhi ya maphod un'a
umuy, ya inyohham an mi'hapit ay hiya ta ipa'innilam di inatnan he"a. Ya abulutona ay an
numbahol ay he"a at mipabangngad din maphod an pun'unnudanyun munhin'agi. 16 Mu
gulat ta adina abuluton di panugunmu ya ayagam di oha unu duwa ta mumbangngad ayu
ta ipidwayun tugunon ta unudonyu din impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,
Adya mibaag di bahol nan nangat hi nappuhi
ya mahapul an duwa unu tuluy mangibaag hi aatna
ta ipa'annungdan amin di inatna.†
17 Ya gulat ta adina goh donglon di panugunyu ya ipa'innilayuy aatnah nan himba'an an
a'amungan di kimmulug. Ya gulat ta adina goh donglon di panugun nan mangunud ay
Ha"in at okod hiya, ya adiyu piddumon ay da'yu ta ibilangyu hiyah adi umunud unu umat
hinan mun'amung hi buwit.”

Nan Miyadi ya Miyabulut

18 Ya inalinay, “Hay alyo' ay da'yun amin ya nan iyadiyuh tun luta ya iyadin goh Apo
Dios ad abuniyan, ya nan iyabulutyuh tun luta ya iyabulut goh Apo Dios ad abuniyan.”
19 Ya inalin goh Jesus di, “Adya waday ibagayuh badang Amad abuniyan an ta"on hi un
ayu dudduwa mu mun'unnudan ayu at idat Amad abuniyan henen ibagayu. 20 Ti ta"on hi
un dudduwa unu tuttuluy ma'amung an dumalat di pangulugandan Ha"in ya wadaa' an
middum ay dida.”

Hay Nipa"el an Hay Aat nan Baal an Adi Umaliw hi Bahol

21 Immuy hi Peter ay Jesus, ya inalinay, “Apu, gulat ta han ibba' ya itugtuganan mangat
hi nappuhin ha"in ya bumangngabangngad an mangibaga ta aliwa' di inatnah nappuhi.
Mu la'tot akkay ya humigaa', at adi' aliwan, ya atna mah di alyom hi pumbinnangngadana
ya un'u ipogpog an mangaliw hinan inatnan ha"in? Undan engganay miyapitu ya un'u adi
aliwan?”
22 Ya inalin Jesus di, “Bo'on miyapitu, ti ta"on un mumpapituy napituh umaliana! Mu
maphod hi unmu aliwan damdamay atonah nappuhin he"a. 23 Ulgudo' di nipa"el an hay
aat di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ta hiyay mangituduh aat di pangaliwan. Ti
wada han ali an ninomnomna an bayadan nan baalnay utangdan hiya. 24 Ya unat goh
ente"anan munhengel ya inyuydan hiya han baalnan ohay milyon di pihhuh utangna.
25 Ya mi'id ahan abalinanan mamayad, at inalin nan apuna ta mihbutdan hina"ama ta
nan hubutdan pihhu ya hiyay pamayadna eden utangna.
26 Mu nunhippih den baalnah inayungan di apuna, ya pimagmagoh ay hiyan inalinay,
Hodom ni' ahan, ya adi'a umiyahup, at la'tot ya pinalga' an amin heten utang'u!
27 At enehmo'an din apuna hiya, ya inalinay, Aliwa' heten utangmu, at adim nonom-
nomon, at umanamut'a.
28 Ya unat goh nakak din baal ya dinamuna din ibbanan baal an impa'utangana, mu un
nin nabongley pihhuh inutangna. Ya hen'olna, ya inalinay, Bayadam din inutangmun
ha"in! 29 Ya nunhippih den ibbanan baal an immutang ay hiyah inayungana, ya
pimagmagoh an inalinay, Hodom ni' ta adi'a umiyahup, at la'tot ya pinalga' din utang'un
he"a! 30 Mu agguyna inggohgohan din ibbanan baal, at immuyna impibalud ti gahin
ahan unna bayadan din utangna. 31 Ya unat goh tinnig din ibbadan baal heden na'at
at munha'it di punnomnomanda ti igohgohandah den nabalud, at immuydah nan alin
apuda, ya inulguddan amin di inat din ohan baalna. 32 Ya impa'ayag den ali din baalna,
ya inalinan hiyay, Mid hulbim an baal! Inaliwa' di utangmun ha"in ti pimagmagoh'a,
33 at hay maphod ya enehmo'am goh henen impa'utangam an ibbam an baal an umat
hinan inat'un he"a! 34 At dumalat di bungot nen alin apuna ya impabaludna goh hiya ta
engganay unna binayadan an amin din utangna.”
35 Ya inalin Jesus ay diday, “Umat hinan inat di alih nan nappuhin baalnay aton Amad
abuniyan ay da'yun amin hi unyu adi aliwan di aton di i'ibbayuh nappuhi ti mahapul an
aliwanyu ta adiyu u'unnungon.”

19

Hay Aat di Hiyan
(Mk. 10:1-12; Lk. 16:18)

1 Unat goh lempah Jesus an inulgud an amin hana ya nakak hinan Provinciad Galilee ta
immuy hinan abablubabluy hinan Provinciad Judea an wah nan dammang di Wangwang
an Jordan. 2 Ya do'olday tataguh nangunud ay Hiya, ya nun'ipa'adaognan amin di way
dogohnah di.

† **18:16** Deut. 19:15.

3 Ya wadaday Pharisees an immuy ay Jesus ta tapnganda Hiya, ya inaliday, “Iyabulut nin
di Uldin an nonong ya inhiyan nan lala'iy ahawana an dumalat nan malgom an aton nen
babai?”*
4 Ya inalin Jesus di, “Dan agguyyu binaha din impitudo' Apo Dios hidin penghanan
inalinay,
Din nalmuwan tun luta ya ni'lumun Apo Dios di tagu
ta lala'i oha ya babai oha?†
5 Ya impitudo' goh Apo Dios di,
Taynan nan lala'i ommodna ta way atonan mi'yaddum hinan ahawana,
at danen duwa ya paddungnay ma'ohhadah odol.‡
6 At mun'addum ay danen duwa ya adi duway odol ti paddungnay ohadah odol. At nan
nun'addumon Apo Dios ya adi punhiyanon di tagu.”
7 Ya inalin goh di Pharisees ay Hiyay, “Oo, mu anaad mah ta inyuldin Moses hidin
penghana an idat nan lala'ih nan ahawanay pepel an nitud'an di punhiyananda ya unna
hiya pakakon?§ Ya goh ta He"a ya alyom di unda adi munhiyan?”
8 Ya tembal Jesus an inalinay, “Manu ay inyabulut Moses di pangihiyananyuh nan
ahawayu ti un ayu ngumhay hi mituduwan. Mu din nunlumuwan Apo Dios hinan tatagu
ya adi umat hinay na'at. 9 Ya hay alyo' ay da'yu ya gulat ta nan lala'in mangihiyan hi
ahawana an ta"on un agguy immilugtap nan babai ya ihiyana damdama ta mumbentan
at mumbahol ti umilugtap. Ya nan mangahawah nan babain nihiyan ya mumbahol goh
ti umilugtap.”
10 Ya inalin di intudtuduwanan Hiyay, “Adya umat hinay aatna ya naligat hi unudon, at
onaynah un mid ah malhin!”
11 Ya inalin Jesus di, “Immannung an naligat heten itugun'u, at mid olog di udum an
mangunud. Mu wa ay ta idat Apo Dios di abalinanda at matugunda, at unudonda. 12 Adi
malhin di udumna ti nitungawda an napa"i tuwaliy bagida, ya nan udumna goh ya un
binahigan di ibbadan tagu. Mu nan udum ya adida malhin ti inyohhaday puntamuandan
Apo Dios, at nan tatagun mangabulut eten tugun ya maphod hi unda abuluton.”

*Hay Namhodan Jesus hinan Ung'ungungnga**
(Mk. 10:13-16; Lk. 18:15-17)
13 Waday inyuydah ung'ungungngan Jesus ta way atonan manapah uluda ta iluwaluana
dida. Mu inhingal din intudtuduwana din tatagun nangiyuy ay dida.
14 Mu inalin Jesus di, “Adiyu ipaway ung'ungungngan umalin Ha"in ti nan tagun
middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan ya umatdah aat di ung'ungungnga.”
15 At dinapana dida, ya inalinay, “Adaog ayu, at pumhod ayu!”
Ya unat goh nalpah ya tinaynanda dida.

Hay Aat di Adangyan an Tagu†
(Mk. 10:17-31; Lk. 18:18-30)
16 Wa han ohan algaw ya immuy han lala'in Jesus, ya inalinay, “Apu, hay *maphod* hi ato'
ta mi'tagua' ay Apo Dios hi mid pogpogna?”
17 Ya tembal Jesus an inalinay, “Anaad ta hay *maphod* di ibagam? Un oha ya anggay di
maphod an hi Apo Dios! Mu gapu ta pohdom an innilaon di atom ta mi'tagu'an Apo Dios
hi munnononnong ya hay alyo' ya mahapul an unudom nan niyuldin.”
18 Ya inalin din lala'i, “Ngadan nen niyuldin hi unudo'?”
Ya inalin Jesus di, “Adi ayu pumatoy, ya adi ayu umilugtap, ya adi ayu mangakaw, ya
adi ayu munlayah, 19 ya e'gonanyuy ommodyu,‡ ya nan pamhodyuh odolyu ya umat goh
hinay pamhodyuh i'ibbayu.”§
20 Ya tembal din ungan lala'in inalinay, “Inunud'un amin hana nan inalim, at hay
udumna mah hi ato'?”
21 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Adya pohdom an na'ahhamad di ugalim at umuy'a ta
eka ila'un amin di gina'um ta nan pola'na ya ipiyapongmuh nan nun'awotwot ti hidid
abuniyan di umadangyanam. Ya immali'a ta unudona'.”

---

* **19:3** Heden timpu ya waday duwan nundengwan muntudtuduh Uldin an da Shammai ay Hillel, ya gunda nunhongngel an dimmalat nan na'awatandah nan Deut. 24:1-4 hi aatna. Ti intudun Shammai an un ohay dalatnah pangihiyanan nan lala'ih ahawana, ya henen dalatna ya nan immilugtapana. Mu hi Hillel (60 B.C.-20 A.D.) ya intudunay malgom di dalatna an ta"on un hinan panghoban di ahawanah nan ihdana. Mu impa'innilan Jesus an nepto' nan intudun Shammai (verse 9). † **19:4** Gen. 1:27. ‡ **19:5** Gen. 2:24. § **19:7** Deut. 24:1-4. * **19:12** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **19:15** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **19:19** Ex. 20:12-16; Deut. 5:16-20. § **19:19** Lev. 19:18.

22 Ya unat goh dengngol din ungan lala'ih ne ya ma'allungdaya ti adangyan ahan an tagu.*
23 Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Umannung heten alyo' an adi ag'agay
adangyan an taguh middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan! 24 Ya ten alyo'
goh ay da'yuy, Nalaklakay humgopan di kamiluh nan Puntalunayan hinan Tantan† ya un
nan pumpa'ampaan nan adangyan ta middumdah nan Pumpapto'an Apo Dios.”
25 Ya unat goh dengngol din intudtuduwanah ne ya ma'annoh'ada, ya inaliday, “Oot, hay
mabaliwan mah?”
26 Ya teten'ol Jesus dida, ya inalinay, “Nan adi olog di tagun mangat ya olog Apo Dios ti
abalinanan amin.”
27 Ya tembal Peter an inalinay, “Tigom an tinaynanmin amin di logom ta nitnud amin
He"a! At hay lagbumi mah hinan inatmi?”
28 Ya inalin Jesus ay diday, “Umannung heten alyo' an hi awnih pumhodan tun luta ya
Ha"in an Imbaluy di Tagu ya umbuna' hinan trono, at mumpapto'a'. Ya da'yun himpulu
ta duwan mangunud ay Ha"in ya mi'yibun ayuh nan trono ta ipapto'yu nan himpulu ta
duwan himpampun an nahlagan nan holag Israel. 29 Nan tagun taynanay abungna, unu
a'agina, unu ommodna, unu imbabaluyna, unu lutana ti Ha"in dumalat hi unudona ya
do'do"ol di midat ay hiyah ataguanah tun luta, ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.
30 At do'olday miyangunuh, mu awniat onaynan dida ya un din udumnan nahhun.”

20

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nahhun ya nan Niyangunuh

1 Nun'ulgud hi Jesus, ya inalinay, “Hay pangipaddunga' hinan aat di Pumpapto'an Apo
Dios ad abuniyan ya umat hinan galden. Immuy han ad galden hi helhelong ta ayaganay
linala'i ta umuyda muntamuh galdena. 2 Ya hinahapitda ta hay mabo'lah ohay algaw
di idatnan dida, at hennagna dida ta immuyda nuntamuh nan galdena. 3 Ya unat goh
nahoyang hi alas nuebe* ya immuy heden ad galden hinan pummalkaduan, ya tinnignay
linala'in tuma'ta'dog an mid tamuda. 4 Ya inalinan diday, Umuy ayu muntamuh nan
galden'u ta idat'uy mun'olog hi bo'laonyu. 5 At immuyda nuntamu.
Ya unat goh nuntonga an alas dose ya immuy goh hinan malkadun mun'ayag, ya immat
goh hinan noyob an alas tres an immuy nun'ayag. 6 Ya unat goh na'uy an mapuyaw an alas
singko ya immuy goh hi malkadu ta ayaganay linala'in tuma'ta'dog an agguy nakak. Ya
inalinan diday, Anaad ta iyal'algawyun tuma'ta'dog hitun malkadu an adi ayu muntamu?
7 Ya inaliday, Oo, ti mid mumpabo'la.
Ya inalinay, At umuy ayu mah mi'tamuh nan galden'u.
8 Ya unat goh munhinag an alas sais ya inalin nan ad galden hinan mun'endog di,
Ayagam nan bimmo'la ta idatmuy bino'lada, mu din angunuh an nuntamu di mahhun
hi idatam ta engganah din nahhun.
9 At immuyda din nangete"an nuntamuh napuyaw ay hiya, ya indatana didah
bino'ladah ohay algaw. 10 Ya unat goh immatam hidin nahhun an nangete"an nuntamuh
din helhelong ya hay ninomnomda ya mid mapto' ya do'do"ol di midat ay dida. Mu
nipaddung di nidat hi bino'lada an nan mabo'lah ohay algaw. 11 Ya unat goh innalda ya
amuyuanda nan mumpabo'la, 12 ya inaliday, Date ya un na'amtang di nuntamuanda, mu
da'mi ya immanal'algaw amin nuntamu, ya nanaptangan amih ohay algaw, ya anaad ta
ni'papaddung di bino'ladan da'mi?
13 Ya tembal nan ad galden, ya inalinah nan ohan diday, Agi', agguy da'a binalbaliyan ti
hiyah ne din hinahapit tu'un hay mabo'lah ohay algaw di idat'u. 14 At alam nan bino'lam,
ya inyanamutmu ti okoda' hi ato' hi un'u pohdon an ipaddung di bino'lan din niyangunuh
an nuntamu ay da'yun nahhun. 15 Ha"in di okod hi ato' hinan pihhu'. Mid mapto' ya
umamoh'ah nan niyangunuh ti ma'an'aniddata'!”

---

* **19:22** Inilan Jesus an nan inadangyan ten lala'iy diosna an bo'on hi Apo Dios, at agguyna inunud nan udumnan nitudo' hinan Himpulun Uldin an nibaag hi Ex. 20:3 ya Deut. 5:7. † **19:24** Do'ol di mangali an heten Puntalunayan hinan Tantan ya ngadan di it'ittang an pantaw ad Jerusalem, ya hiyay pange'wan nan tatagun maladaw an umanamut hi un nitangob nan ongol an pantaw. * **20:3** Hete ya olas di Hudyu an usalondah unda humapit hi aat nan mapatal an adi umat hinan olas di iRome (bahaom nan footnote di Jn. 1:39 ta innilaom di aat nan olas di iRome). Hay te"an ten olas ya hinan helhelong hi alas sais, ya hay angununa ya hinan miyapulu ta duwan olas an alas sais hi mahdom. At *nan miyatlun olas* ya alas nuebe hi helhelong (Mat. 20:3; Mk. 15:25), ya *nan miyonom an olas* ya alas dose hi muntonga (Mat. 20:5; 27:45; Mk. 15:33; Lk. 12:44), ya *nan miyahiyam an olas* ya alas tres hi mapuyaw (Mat. 20:5; 27:45; Mk. 15:33-34; Lk. 23:44), ya *nan miyapulu ta han ohan olas* ya alas singko hi mapuyaw (Mat. 20:6), ya *nan miyapulu ta han duwan olas* ya alas sais hinan mahdom (Mat. 20:8).

16 Ya inalin Jesus goh di, “Nan miyangunuh ya diday mahhun, ya din nahhun ya diday
miyangunuh.”

Hay Nangipitluan Jesus an Nangibaag hinan Atayana†
(Mk. 10:32-34; Lk. 18:31-34)

17 Heden nunti'idan da Jesus hi immayandad Jerusalem ya inyohhana din himpulu ta
duwan intudtuduwana, ya inalinan diday, 18 “Donglonyuh ten alyo': Hay umataman tu'ud
Jerusalem ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya itudua' ta dapopona', at iyuya' hinan a'ap'apun
di papadi ya hinan muntudtuduh nan Uldin ta humalyaona' ay dida, at ipapatoya'. 19 Mu
hay mahhun ya idawata' hinan Hentil ta ilayalayahana', ya haplahaplatona', ya ilanhaa'
hinan krus. Mu nan miyatluh algaw ya mamahuana'.”

Hay Aat di Mun'ap'apu ya nan Mumbagtu
(Mk. 10:35-45)

20 Immuy ay Jesus din ahawan Zebedee ya din duwan imbabaluyna an din niniddum ay
Jesus, ya nunhippih nen babaih inayungana ta ibaganay badang Jesus. 21 Ya inalin Jesus
ay hiyay, “Hay pohdom hi ato'?”

Ya tembalnan inalinay, “Iyabulutmu ni' an hi awnih pun'aliam ya mi'yibun di ohah
tun duwan imbaluy'uh appit hi agwanmu, ya nan ohah appit hi iggidmu ta mi'papto'dan
He"a.”

22 Ya inalin Jesus ay daden linala'iy, “Mid inilayuh aat nen pohdon inayun odowon.
Undan hiya dan unyu olog an holtapon nan holtapo' hi pangipaligligatandan Ha"in?”

Ya inaliday, “Oo, ologmi.”

23 Ya inalin goh Jesus di, “Umannung an mipaligligat ayun umat ay Ha"in!‡ Mu bo'on
Ha"in di mamto' hi umbun hi appit hi agwan'u unu iggid'u ti okod hi Aman munnomnom
hi pot'onan mi'yibun ay Ha"in.”

24 Ya unat goh dengngol din himpulun intudtuduwan Jesus din inalin danen duwan
hin'agi ya bimmungotdan dida. 25 Ya inayagan Jesus didan amin ta ma'amungda, ya
inalinay, “Inilayu an nan a'ap'apun di tataguh tun luta ya mandalonday tatagu, ya hay
pohdonday ma'unud ti diday ap'apu. 26 Mu adi maphod un hiyah ne atonyu! Ti gulat ta
waday mamhod an mun'ap'apu ya ma'ahhapul an hiyay baal di i'ibbana. 27 Ya gulat goh
ta han mamhod an bumagbagtu ya un nan ibbana ya ma'ahhapul an ibilangnay odolnah
tagalan di i'ibbanan 28 umat ay Ha"in an Imbaluy di Tagu. Ti bo'on hay ahalimuna' di
immalia' hitun luta ti hay panalimuna' hitun tatagu ta mihandia' hinan atayan di do'ol an
tataguh baholda ti Ha"in di pallogna.”

Hay Nittigan di Matan nan Nabulaw§
(Mk. 10:46-52; Lk. 18:35-43)

29 Tinaynan da Jesus ad Jericho, ya do'olday tatagun nangunud ay dida. 30 Ya hidih
nan pingit di kulha ya waday duwan linala'in nabulaw an inum'umbun. Ya unat goh
dengngoldan hi Jesus di maluh at nuntu'u'dan inaliday, “He"an Ap'apun David, igohgohan
da'mi ni'!”

31 Ya inhingal din tatagu didan inaliday, “Dindinong ayu!”

Mu inyal'alladan nuntu'u' damdaman inaliday, “Apu, He"an Ap'apun David ya igohgo-
han da'mi!”

32 Ya inta'dog Jesus, ya inayagana dida, ya inalinay, “Hay pohdonyuh ato' ay da'yu?”

33 Ya inaliday, “Apu, pohdonmin mittig tun matami!”

34 Ya inggohgohan Jesus dida, at dinapana nan matada, ya himbumagga ya mittig, at
inunudda Hiya.

21

*Hay Na'at hidin Ma'alih Palma an Dumingguh din Hopap di Simana Santa**
(Mk. 11:1-10; Lk. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Wan neheggon da Jesus ad Jerusalem an immatamdad Bethphage† an ohan babluy an
wah nan aluhadhad di Duntug an Olibo. Ya hennag Jesus din duwah nan intudtuduwana,

---

† **20:16** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **20:23** Ni'ligatdan Jesus ti hi Jacob ya naputulan (Ac. 12:2), ya hi John ya napakak ad Ephesus ta paddungnay nibalud ad Patmos (Rev. 1:9).
§ **20:28** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. * **21:** Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 10, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Ya henen algaw di namto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat an algaw (Ex. 12:1-6), at paddungnay inalin Jesus hinan tataguh din inayanad Jerusalem di, “Ad ugwan ya pot'ona' ay da'yu ta Ha"in di paddungnay Uyawyu!” † **21:1** Hay pohdonan ibaga ya *higib hi awadan nan do'ol an ayiw an figs.*

ya inalinan diday, 2 “Umuy ayuh nan mehnod an higib hinan dammangna, ya heden
umatamanyu ya ah'upanyu han dongki an nehebod ya ne'hebod goh han uyaw an
imbaluyna. Ya ubadonyuy go'odda, ya inyaliyuh tu. 3 Ya wa ay di mangalih, Anaad ta
alanyuh ne? ya alyonyuy, Mahapul Apu tu'u! at abulutonan ekakyu.”
4 Ya hanan inatday nangipa'annung hidin inalin din propetah din penghanan inalinay,
5 “Alyonyuh nan tatagud Jerusalem di,
Na'uy di aliyu an ma'ma'uyan tagun
muntakay hinan uyaw an imbaluy di dongki.”‡
6 Ya immuy din intudtuduwana, ya inunudda din inalin Jesus hi atonda. 7 At inyuydan
Jesus din dongki ya din imbaluyna, ya innalday ma'ugtul hi lubungda ta enedpondah
bonog din uyaw, ya nuntakay hi Jesus. 8 Ya impadehdan immuy ad Jerusalem, ya do'olday
tatagun nitnud, ya nun'aanday ma'ugtul an lubungda, ya inyannapdah nan owon din
uyaw an nuntakayan Jesus. Ya din udumnan tatagu ya innalda goh di tubun di palman
umat hi liyug, ya inyannapda goh hinan dalan. Ya manu ay inatday umat hina ya ta
pangipattigandan e'gonandah Jesus an alida. 9 Ya din tatagun nangipangpang'u ya un hi
Jesus ya din tatagun nangun'unud ay Hiya ya nundedehhandan nuntu'u' an inaliday,
“Nabagbagtu'an Ap'apun David!
Nabagtu nan Pento' Apo Dios hi Ali tu'u!
Na'abbagbagtuh Apo Dios!§
Ya ta"on nan wad abuniyan ya ipabagbagtu da'a.”
10 Unat goh dimmatongdad Jerusalem ya immogyatda din tatagun numpunhituh di, ya
inaliday, “Hay ngadan nen tagu?”
11 Ya tembal din do'ol an tatagun nitnud ay Hiyan inaliday, “Hiyah teh Jesus an propetan
iNazareth hidid Galilee!”

*Hay Na'na'at hidin Lunes hidin Hopap di Simana Santa**

Hay Immayan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem
(Mk. 11:15-19; Lk. 19:45-46)†

12 Immuy hi Jesus hinan Timplun Apo Dios,‡ ya numpakakna din munla'u ya din
ngumina. Ya nuntu"ina din lamehaan din munhukhukat hi pihhun di iRome hinan
pihhun di Hudyu ya din umbunan di munla'uh balug. 13 Ya inalinan diday, “Hay nitudo'
hinan Hapit Apo Dios ya inalinay,
Nan Abung'u ya hiyay punluwaluanyun Ha"in.§
Ya makulug nan oha goh an nitudo' hidi an inalinay,
Pumbalinonyuh malkadu
ta way pangakawanyuh pihhun di umalin mi'miha!*
Immannung an hiyah ne inatyu!”
14 Ya immuy din nun'abulaw ya din nun'apilay ay Jesus hinan Timplun Apo Dios,
ya impa'adaogna dida. 15 Ya tinnig din a'ap'apun di papadi ya din udumnan
muntudtuduh nan Uldin nan inat Jesus an umipanoh'a, ya dengngolda goh di tim'u'an
din ung'ungungngah nan Timplun inaliday, “He"an Ap'apun David ya nabagbagtu'a!” ya
bimmungotda. 16 Ya inalidan Jesus di, “Goh ta adim ihingal nan ung'ungungnga? Dan
adim donglon nan it'u'it'u'da?”
Ya inalin Jesus di, “Dengngol'uy inalida, mu mahapul an mipa'annung nan impitudo'
Apo Dios. Dan agguyyu binaha din nitudo' an inalinay,
Intudtuduwam din ung'ungungnga ya din e'eppola'
ta nahamad di pangipabagtuandan He"a?”†
17 Ya nakak da Jesus ta immuydad Bethany‡ ta hidiy immiyananda.

Hay Nanomyawan Jesus hinan Ayiw an Fig
(Mk. 11:12-14, 20-26)

---

‡ **21:5** Zech. 9:9. § **21:9** Psa. 118:26. * **21:11** Na'at hidin Nisan/Abib 11, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **21:11** Adi middum nan Jn. 2:13-17 ete ti hiyah ne inat Jesus hidin nete"aan di nuntamuana, mu hete ya din angunuhna. ‡ **21:12** Heten lugal ya nan Gettaw di Hentil (bahaom nan Mk. 11:15 ya nan footnotena). § **21:13** Isa. 56:9. * **21:13** Jer. 7:11. † **21:16** Psa. 8:2. ‡ **21:17** Hay pohdonan ibaga ya *higib hi awadan nan agguy nalum an figs ya dates*.

18 Unat goh nabiggat§ hi numbangngad da Jesus ad Jerusalem ya nahinaangan. 19 Ya
tinnigna han ayiw an fig hinan pingit di kalata, ya immuy an nannig hi bungana, mu mi'id
an anggay di tubuna.* Ya inalinah nan ayiw di, "Adi'a bumungbunga!" Ya himbumagga
ya nalyaw.
20 Ya unat goh tinnig din intudtuduwanah ne han na'at ya manoh'ada, ya inalidan Jesus
di, "Hay na'at enen ayiw ta himbumagga ya nalyaw?"
21 Ya tembal Jesus didan inalinay, "Immanung heten alyo' ti wada ay di pangulugyu
ta adi ayu goh munduwaduwa at atonyu goh heten inat'uh nan ayiw. Ya bo'on hene ya
anggay di abalinanyun aton ti alyonyu ay goh eten duntug di, Mitapal'ah nan baybay! at
ma'at. 22 Ti ma'at an amin di ibagayun Apo Dios hi unyu kulugon an abalinana."

Hay Na'na'at hidin Adwanah din Hopap di Simana Santa†

Hay Nangibagandah Aat di Haad Jesus
(Mk. 11:27-33; Lk. 20:1-8)

23 Unat goh numbangngad hi Jesus hinan gettaw di Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya
immuy goh nuntudtudu. Ya heden puntudtuduwana ya immuy ay Hiya din a'ap'apun
di padi ya din mumpumpapto' hinan Hudyu, ya inalidan Hiyay, "Dan hay haadmu ta
ato'atom hana? Ya hay nangidat hi haadmu?"
24 Ya tembal Jesus an inalinay, "Wada goh di ibaga' ay da'yu ta tobalonyu ay ya ibaag'uy
nalpuwan di haad'u. 25 Hay nangidat hi haad John ta numbonyag? Indat Apo Dios, unu
hay tagu?"
Ya himmanohongngelda din a'ap'apuh aat di pambalda, ya inaliday, "Hay pambal tu'u
nin? Ti gulat ta alyon tu'uy, Hi Apo Dios di nangidat, at alyonay, Anaad mah ta agguyyu
kinulug hi John? 26 Ya gulat ta alyon tu'u goh di, Hay taguy nangidat hi haad John, at
bumungot nan tatagu, at ini ya waday atondan ditu'u ti alyonday hi John di propeta."
27 At hay nambaldan Jesus, ya inaliday, "Mid inilamih nalpuwan di haad John."
Ya inalin Jesus ay diday, "Ooat adi' goh ibaag di nalpuwan di haad'un mangamangat
hitun ato'ato'."

Hay Nipa"el hi Aat nan Nunhin'agi

28 Inalin Jesus goh hidin a'ap'apuy, "Nomnomonyu adyay aat te han ulgudo'. Ti wada
han lala'i, ya duway imbaluynah linala'i goh. Ya immuy hi amadah din pangpangullu, ya
inalinan hiyay, Umuy'a muntamuh galden tu'u.
29 Ya tembal din pangpangullun inalinay, Adi' pohdon! Mu unat goh nun'innomnom ya
immuy nuntamuh nan galden damdama.
30 Ya immuy goh hi amadah din netob, ya hennagna goh ta umuy muntamu.
Ya inalin den netob di, Oo ama, umuya' muntamu! Mu agguy immuy."
31 Ya inalin Jesus hinan a'ap'apuy, "Hay inilayun daden duwan imbaluy di nangunud ay
amana?"
Ya inaliday, "Han pangpangullu."
Ya inalin goh Jesus ay diday, "Da'yuy umat hinan netob! Nan nun'appuhin tatagun
umat hinan mun'amung hi buwit ya nan puta ya diday umat hinan pangpangullu ti hay
umangunuh ya inunudda, ti od'odolnada ya un da'yu ti nalaklakadan middum hinan
Pumpapto'an Apo Dios. 32 Immannung an intudun John an Mumbonyag di makulug hi
unudonyu, mu agguyyu kinulug. Mu nan umat hinan mun'amung hi buwit ya nan puta
ya didaat goh di nangunud. Ya ta"on unyu tinnig mu agguyyu damdama hinukatan di
nomnomyu, at agguyyu kinulug din intudun John."

Hay Aat di Nipa"el an Munggalden
(Mk. 12:1-12; Lk. 20:9-18)

33 Inalin goh Jesus di, "Ulgudo' goh di ohah nipa"el. Wada han munggalden an
intanomnay greyp hinan lutana, ya inallupnay nunlene'woh. Ya inyammanay maluhung
hi pumpoghan hinan greyp, ya inyammana goh di ata'nang an abung ta waday ihinan di
mun'adug. Ya impalia'nah nan udumnan tatagu, ya numbaat hi adagwin babluy. 34 Ya

---

§ **21:18** Ta"on un paddungnay intudun Matthew hitu an inidutan Jesus nan ayiw an fig hi *Adwana* mu intudun Mark an inatnah din *Lunes* (Mk. 11:12), at hay nepto' mah ay daten duwa? Do'ol di mangali an hi Mark di nangulgud hinan nahayhaynod an na'na'at hidin hopap di Simana Santa ti hiyah ne aat di atona, at hiyaat un niddum di Lunes ete. Gulat ta makulug at anaad udot ta paddungnay nibahhaw hi Matthew hi algaw? Hay inhihi'al Matthew anuh ituduna ya nan doctrinan mangituduh aat Jesus an Alin Pento' Apo Dios, at impa'ampanay history ta impabagtunay doctrina. At gapu ta nob'on di temana at nob'on goh di nahayhaynod an na'na'at. * **21:19** Bahaom nan footnote di Mk. 11:13 ta innilaom di anaad ta waday tubuna mu mid pay di bungana. † **21:22** Na'at hidin Nisan/Abib 12, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

unat goh nadatngan di pamugahandan de han impalia'na ya hennagnay himbutna ta umuydah nan numpangipalia'ana ta alanday dagwana. 35 Mu dempap din numpunlia' din himbutna, ya hinuplitday oha, ya pinatoyday oha, ya nundotnaydah batuy oha. 36 Ya impidwan nan ad galden an nunhonag goh hi do'do"ol ya un dade han nahhun an nahnag. Ya nan numpunlia' ya hiyah de inatda goh an umat hi inatdah din nahhun. 37 Ya la'tot ya hennagna han lala'in imbaluynan dida ti alyonay, Olom ya e'gonanda hiya! 38 Mu unat goh tinnig nan numpunlia' han imbaluyna ya nunhahapitdan inaliday, Hiyah te mamnoh hitun galden! At umuy tu'u patayon ta bagi tu'uh te han galdena!‡ 39 At dempapda hiya, ya enekakdah nan galden, ya pinatoyda."

40 Ya inalin goh Jesus di, "Umali ay nan ad galden ya hay atona nin hinan numpunlia'?"

41 Ya tembaldan inaliday, "Pumpatoyna dane han nun'appuhin linala'i, ya impalia'na goh hinan udumnan tatagun nan mangidat hi dagwana."

42 Ya inalin goh Jesus hinan a'ap'apuy, "Undan agguyyu binaha din impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

Nan batun namlinan di mun'ammah abung
di hiyay na'alah niyammah pognad di niha"adan di abung.
Ya hi Apu tu'uy nangat ete,
ya mapmaphod di pannigan tu'uh inatna."§

43 Ya inalin goh Jesus hinan a'ap'apuy, "Danen nunlia' ya nan mun'ammah abung ya nan Hudyuy nipa"ilanda. Bangngadon Apo Dios nan indatnan da'yu an biyangyun ma'alih tataguna ta ipaboltanah nan tatagun mangunud hinan immandalna. 44 An amin di midungpup enen batun namlinanda ya mun'a'ipung di tungalda. Ya gulat goh ta magah henen batu ya mangupung nan tagun epto'ana."*

45 Ya unat goh dengngol din a'ap'apun di papadi ya din Pharisees hana nan inulgud Jesus an nipa"el ya inilada mahkay an diday alyona. 46 At penhoddan dapopon Hiya, mu timma'otdah din tatagu ti inalin nan tatagun hi Jesus goh di ohan propeta. At nakakda.

22

Hay Nipa"el an Hay Aat di Gotad di Mun'ahawa

1 Nun'ul'ulgud hi Jesus hinan tatagu, ya hay nipa"el goh di inulgudna. 2 Ya inalinay, "Heten ulgudo' ya itudunay aat di Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan. Ti umat hinan ali an malhin han imbaluynan lala'i, at impidadaan nan aliy gotad. 3 Ya impa'innilan nan alih den gotad hinan pohdonan ayagan. Ya unat goh nidadaan ya hennagnay baalna ta ayaganda mahkay dida, mu nan na'ayagan ya adida pohdon an me'egtad.

4 At hennagna goh di udumnah baalna, ya inalinan diday, Alyonyuh nan inayaga' di, Nidadaan nan do'ol an ma'an ti pinalti' nan manilhig ya nan uyaw an baka, at umali ayun me'egtad ti ten malhin han imbaluy'u! 5 Mu adi haghaggungon nan na'ayagan heden inalin nan baal, at innayunayundah de han tamuda ti han oha ya immuy muntamuh nan payawna, ya nan oha ya immuy hinan punla'uana, 6 mu nan udum ya dempapda nan baal di ali, ya hinuplitda, ya pinatoyda. 7 Ya unat goh dengngol han alih de han inatda ya ma'ama'abbungot, at hennagnay tindaluna ta pinatoyda nan namatoy hidin baalna, ya genhobda nan babluyda.

8 Ya inayagana goh di udumnah baalna, ya inalinan diday, Nidadaan di kasal hi pangahawaan ten imbaluy'u, mu din nahhun an inayaga' ya adida ahan mabalin an umali ti nappuhida! 9 At umuy ayuh nan akalakalata ta ayaganyun amin nan ah'upanyuh di. 10 At immuyda nan baalnah nan akalakalata, ya inamungdan amin din tatagun inah'upanda an ta"on hi unda nun'appuhi unu mun'aphod ta inyuyda didah nan kasal. At do'ol ahan di tatagun ni'kasal.

11 Ya immuy heden ali ta tigona dida, ya tinnigna han lala'in agguy nunlubung hi lubung di umuy mi'kasal. 12 Ya inalin han alin hiyay, Agi', anaad ta agguy'a nunlubung hi lubung di mi'kasal?*

Mu agguy tembal den lala'i.

13 Ya inalin nan alih nan baalnay, Hawidonyuy ngamayna ya hu'ina, ya impa'wahyu hiyah nan way helong an awadan di ahikikila ya ahingengelot di babada."

14 Ya inalin goh Jesus di, "Do'ol di ma'ayagan, mu manghanday mapili."

---

‡ **21:38** Bahaom nan footnote di Mk. 12:7 ta innilaom di aat nan ugalin di Hudyuh un mid di ad luta. § **21:42** Psa. 118:22-23. * **21:44** Isa. 8:14-15. * **22:12** Gapu ta nun'wotwot an amin di nipallog an na'ayagan hi kasal at mid di maphod hi lubungda, at mid mapto' ya indat nan alin diday nepto' an lubungda ta adida mabainan. Mu gapu ta tinnigna han ohan lala'in agguy nangabulut hinan adaw an nidat ay hiya at bimmungot ay hiya ti munha'it di punnomnomana.

Hay Aat di Buwit an Midat ad Rome
(Mk. 12:13-17; Lk. 20:19-26)

15 Tinaynan din Pharisees hi Jesus ta immuyda hinahapit di ibagadan Jesus ta wada ay
di mibahhaw hi pambalna ya hiyay pangidalatandan mummoltan Hiya. 16 At hennagday
udumnan intudtuduwanda an Pharisees, ya initnudda goh din udumnah nan Herodians†
ta umuydan Jesus. Ya inalidan Jesus di, “Apu, inilamin nahamad di nomnommu, ya
nahamad di puntudtudum hinan Tugun Apo Dios ti ta"on un nan pahiwon di tatagu ya
itudum damdama ti bo'on hay taguy nomnomom hi ipadenolmu. 17 Ya wada han ibagamin
He"a. Hay punnomnommuh aat nan buwit ti undan ipawan di Uldin tu'un Hudyuy buwit
an midat hinan alid Rome, unu adi?”
18 Mu inilan Jesus an nappuhiy wah nomnomda, at inalinan diday, “Layahyu! Anaad ta
padahonyun mamalbalin Ha"in? 19 Ipattigyun Ha"in nan palatan pihhun midat hi buwit!”
Ya impattigda han palatan Hiya.
20 Ya inalinan diday, “Ad latlatu ya ad ngadan enen nitudo'?”
21 Ya tembaldan inaliday, “Han alid Rome an hi Caesar.”‡
Ya inalin Jesus ay diday, “Nan bagin Caesar ya idatyun hiya, ya nan bagin Apo Dios ya
idatyu goh ay Hiya.”
22 Unat goh dengngoldah nen nambalna ya manoh'ada, ya tinaynanda Hiya.§

Hay Aat di Amahuan di Tagu
(Mk. 12:18-27; Lk. 20:27-40)

23 Wada han himpampun an Sadducees di ngadanda, ya diday muntudtudun mangalih
un adi mamahuan di tagu. Ya heden algaw di inayan din intudtuduwan di Pharisees
ay Jesus ya immuy goh di udumnah nan Sadducees ay Hiya. 24 Ya inaliday, “Apu, hay
intudun Moses hidin penghana ya gulat ta matoy nan lala'i ta waday ahawana mu mi'id
imbaluyda ya mahapul an ahawaon han agin di natoy henen babai ta waday hanat de
din natoy.* 25 Ya din hopapna ya waday pitun linala'in hina"agin nunhituh tu. Ya nalhin
heden pangpangullu, mu natoy, ya mid ah imbaluyna, at numbentanan din aginan netob
ay hiya din babai. 26 Mu la'tot ya natoy goh, ya mid imbaluyna. Ya numbentanan goh din
miyatlu, ya na'at hete ta nangamung hidin miyapitun udidian. 27 Ya la'tot goh ya natoy
heden babai. 28 Ya heden algaw an amahuan di nun'atoy ya hay ad ahawa mah eden
babai ti an amindan pitu ya inahawada hiya?”
29 Ya inalin Jesus ay diday, “Nahihinnuh ne han inaliyu ti mi'id inilayuh aat di impitudo'
Apo Dios, ya mi'id inilayu goh hi aat di abalinan Apo Dios. 30 Ti hay amahuan di tatagu
ya umatdah nan a'anghel ad abuniyan an adida mangahawa. 31 Mu anaad ta adi ayu
pa"innilah un mamahuan di tagu? Dan agguyyu na'awatan din impitudo' Apo Dios an
inalinay,
32 Ha"in hi Apo Dios an dayawon da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob?†
Ya hay itudun te ya Hiyay Dios di matagu an bo'on hay natoy.”
33 Ya unat goh dengngol din tataguh den inalina ya manoh'adan de han panudtuduna.

Hay Aat di Ma'ahhapul an Uldin
(Mk. 12:28-34)

34 Dengngol nan Pharisees an mi'id pambal nan Sadducees ay Jesus, at na'amungda ta
hinahapitday atonda. 35 Ya waday ohan didan abugadu, ya immuy ay Jesus ta tinapngana
Hiya, at inalinan Hiyay, 36 “Apu, hay aptan nin an Uldin hi unudon ya un nan udumnan
Uldin?”
37 Ya tembal Jesus an inalinay,

> “Mahapul an pa'appohpohdonyuh‡ Apuyun hi Apo Dios
> ya un nan pamhodyuh nan udumnan numbino'ob'on§

38 ti heten Uldin ya hiyay ma'ahhapul ya un nan udumnan ma'unud. 39 Ya hay miyadwa
ya,

---

† **22:16** Unu Helodyanos. Inabulutda an waday biyang nan Alin hi Herod an mumpapto' ay didan Hudyu ti niddum hi Herod hinan Pumpapto'an nan iRome, mu nan do'ol ay didan Hudyu an umat hinan Pharisees ya agguyda ahan inabulut hene. ‡ **22:21** Nan pangngelna ya nilatlatuy angah nan Alin hi Tiberius (14-37 A.D.), ya nan pangngelna ya waday nitudo' hinan hapit di iRome an ma'alih Latin an inalinay, *Tiberius Caesar Augustus an imbaluy nan madayaw an hi Augustus.* Ya manu ay impiyamman Tiberius hanan do'ol an palatan pihhu ta way aton nan tataguh alutalutan mumbayad hi buwitdan hiya. § **22:22** Manoh'ada ti gulat ta inalin Jesus an adida idat di buwitda ay Caesar at ipa'innilan nan Herodians heneh nan gobelnadol ta ipapatoynah Jesus, mu gulat ta inalin Jesus an mahapul an idatda at ipa'innilan nan Pharisees hinan tatagu an mid di pamhod Jesus hinan Hudyu. Mu agguy nahuluh Jesus ti nob'on din inalina. * **22:24** Deut. 25:5-6. † **22:32** Ex. 3:6. ‡ **22:37** Hene ya hapit di iGreece an *agape* an bo'on *phileo*. § **22:37** Deut. 6:5.

Pohdonyuy ibbayun tagu an umat hi pamhodyuh odolyu.*
40 Ya daten duwan Uldin di puun an amin din inyuldin Moses ya nan intudtudun din
propetah din penghana."

Hay Aat nan Alin Holag David an Pento' Apo Dios
(Mk. 12:35-37; Lk. 20:41-44)

41 Unat goh na'amung din Pharisees ya inalin Jesus ay diday, 42 "Hay inilayuh aat Kristu,
ya hay ad holag?"
Ya inaliday, "Henen Alin Pento' Apo Dios an hodon tu'u ya ap'apun David."
43 Ya tembal Jesus an inalinay, "Oo, immannung hene, mu intudun nan Na'abuniyanan
an Lennaway hapiton David, at hiyanan inalinay Apunah nen Alin Pento' Apo Dios. Ti
immannung an inalin David di,
44 Hi Apo Dios ya inalinah nan Apu' di,
Umbun'ah appit hi agwan'u
ta engganay ameho' an amin nan buhulmu.†
45 Ya gulat ta alyon David di *Apuna* Hiya at undan mabalin ta alyon tu'uy *imbaluy* David
Hiya?"
46 Ya mid ah ohan didah nambal hinan inalin Jesus, at nete"an den algaw ya mi'id
mangitulid an mamagbagan Hiya.

23

Hay Nangibagan Jesus hinan Aat di Nuntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees
(Mk. 12:37-40; Lk. 20:45-47)

1 Unat goh nalpah hene ya himmapit hi Jesus hinan do'ol an tatagu ya hinan in-
tudtuduwana, 2 ya inalinan diday, "Nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees di
way haaddan muntudtuduh din inyuldin Moses hidin penghana. 3 At hay mahapul ya
unudonyun amin din intudtududan da'yu, mu adiyu enghon nan pangatda ti adida aton
nan itududan da'yu. 4 Ya do'londay itududah nan uldindah nan tatagu ta ma'ungaldan
mangunud, mu ta"on un dida ya adida ahan pa"unud, ya wan mid homo'dah nan tatagu.
5 Ya unda hay ipatpattig hinan tataguy atonda, ti hay atonda ya o"ongolonday iyam-
madah nan uppig an ittuwan di nitudo' an Hapit Apo Dios an mepngot hi ulu ya ngamay
ta ma"attig,* ya adukkayonday ngumay di magayad an lubungda ta ma"attig goh. Ya manu
ay atondah na ya ta way aton di tatagun mangalih nabagtudan tatagu. 6 Ya hay pohdondah
umbunan ya nan umbunan di nabagtun taguh nan way gotad ya hinan ma"aphod an
umbunan hinan himba'an di Hudyu. 7 Ya pohdonda goh hi un e'gonan nan tatagu didah
nan pummalkaduan an nido'lan di tatagu, ya pohdonda goh an ngadnan nan tatagu didah
Apu.
8 Mu da'yu ya adi maphod hi un mingadan ay da'yuy Apu ti da'yun amin ya munhina"agi
ayu ya un ohay Apuyu. 9 Ya adi maphod hi un way ngadanonyuh tun lutah amayu, ti un
ohay hi Ama tu'un wad abuniyan. 10 Ya adi goh maphod hi mingadan ay da'yuy Apu ti un
oha ya anggay hi Apuyun hi Kristu an pento' Apo Dios an mangipapto' hi an amin hi tagu.
11 Ya nan tagun mamhod an mun'ap'apu ay da'yu ya mahapul an ibilangnay odolnah baal
nan i'ibbana. 12 Ya nan mumpahiya ya hiyay mipa'ampah awni, mu nan mumpa'ampa ya
hiyay mipabagtuh awni."

Hay Nangihingalan Jesus hinan Pharisees ya hinan Muntudtuduh nan Uldin
(Lk. 11:37-54)

13 Inalin goh Jesus di, "Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un
balbaliy ato'atonyu! Nan itudtuduyuh nan tatagu ya nibahhaw, at nan mangunud enen
ituduyu ya adida middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ad abuniyan. Ya ta"on un da'yu
ya adi ayu goh middum!
14 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un balbaliy ato'atonyu!
Adukkayonyuy luwaluyun Apo Dios ta ay ihunay un ayu maphod, ya wan balbaliyanyu
damdama nan binabain umu'utun ta way atonyun mangngal hinan gina'uda. At
iyal'allanay amoltaanyu ti dumalat nan pangatyun umat hina!†
15 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un balbaliy ato'atonyu!
Gun ayu mumbaat hinan adadagwin luta ya hinan baybay an umuy muntudtudu ta wa ay
di tinudduwanyuh mangunud hinan intudtuduyu ya unyuat goh mamaon didan umuy ad
imbelnu! Ta"on un da'yu ya nidadaan ayu goh, mu namaman dida ti unudonday ituduyu.

---

* **22:39** Lev. 19:18. † **22:44** Psa. 110:1. * **23:5** Hay nalpuwan ten ugalin di Hudyu ya nan inyuldin Apo Dios hi Ex. 13:9, ya Deut. 6:8, ya Deut. 11:18. † **23:14** Heten verse ya mid hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

16 Mahmo' ayu! Ti umat ayuh nan nabulaw an mangituduh owon di nabulaw! Ti itudtuduyuy, Gulat ta waday itulag nan taguh dih nan Timplun Apo Dios ya ta"on unna adi ipa'annung at mid baholna. Mu gulat anu ta nan balitu' an wah nan Timplun Apo Dios di pangihapataana ya ma'ahhapul an ipa'annungna nan tulagna, ti adina ay ya mabaholan.
17 Ay ayu ahan nun'abulaw ya mun'anangpah! Hay nabalbalul nin? Nan balitu', unu nan
Timplun nihinan nen balitu'? 18 Ya hay ituduyu goh ya alyonyuy, Gulat ta waday itulag
nan tagu ta nan pun'onngan ya anggay di pangihapataana, ya ta"on unna adi ipa'annung
at mid baholna. Mu gulat ta nan me'nong an wah nan pun'onngan di pangihapataana
ya ma'ahhapul di ipa'annungna nan tulagna, ti adi ay ya mabaholan. 19 Nun'abulaw
ayu ahan! Hay nabalbalul tuwali? Nan ne'nong, unu nan pun'onngan an nihinan nan
me'nong? 20 Ya gulat ta nan pun'onngan di pangihapataan nan tagu, mu an amin nan
me'nong an wah nan pun'onngan ya middumda damdamah nan pangihapataan. 21 Ya
umat goh hinan Timplun Apo Dios ti gulat ta hiyay pangihapataan nan tagu mu middum
goh hi Apo Dios damdamah nan pangihapataan ti heden Timplu ya Abungna. 22 Ya gulat
ta ad abuniyan di pangihapataan han tagu ya ihapatanah nan Pumpapto'an Apo Dios ya
middum goh hi Apo Dios ti hidiy awadan di trononan mumpapto'.
23 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un balbaliy ato'atonyu!
Ti idatyuy miyamiyapuluh nan inhabalyun mangipapolhat hi ma'an an ma'alih mint, ya
dill, ya cumin. Mu naliwanyun aton nan ma'ahhapul an atonyun itudun di Uldin an hay
atonyun munhumalyah nahamad ti adiyu hom'on di ibbayu, at hay adiyu punlayahan?
Hiyah te Uldin hi ma'ahhapul hi unudonyu, mu maphod goh hi unyu adi inganuy di
udum an tamuyu. 24 Nun'abulaw ayu ahan an mangituduh owon di tatagu! Ti nan
Uldin an ma'ahhapul ya din'ugyu ta nan adi ma'ahhapul an Uldin di hinaggungyu an
paddungnay umat hinan langaw an wadah nan inumonyu ti hiyay gunyu anon,‡ mu adiyu
haghaggungon nan kamilu§ ya ininumyu!
25 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un balbaliy ato'atonyu!
Hay aatyu ya umat ayuh nan howo' an pun'inumanyu ti ulahanyu nan mattig, mu adiyu
ulahan di bunolna, at numbino'ob'on di galut hi wah di an umat hinan pangakawanyu ya
nan ana'ekkotanyu. 26 Nun'abulaw ayun Pharisees! Hay mahapulyu ya ulahanyuy bunol
di howo'yu, at mi'yulah goh di luwal!
27 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un balbaliy ato'atonyu!
Hay aatyu goh ya umat ayuh nan batun lubu' an hay mattig ya maphod an mumpaha' ti
napentolan,* mu hay bunolna ya nappuhi ti waday tungal ya nan napitay an lamoh di
tagu! 28 Hiyah ne umatanyu goh ti hay ipattigyuh nan tatagu ya maphod, mu layah ya
nan numbino'ob'on an bahol di wah nomnomyu.
29 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin ya da'yun Pharisees ti un balbaliy ato'atonyu!
Iyammayuy ma"aphod hi lubu' di propeta, ya inal'altianyuy lubu' di udumnan tatagun
nahamad di ugalida, 30 ya inaliyuy, Gulat ta ni'tagu amih din atagun din o'ommodmih
penghana at agguy ami niddum ay didah din ina'inatdan namatoy hinan propeta! 31 Mu
henen inaliyuy panginnilaan hi un din o'ommodyuy namatoy ay didan propeta! 32 At
itagayu ta inayunyu din ina'inat din o'ommodyuh din penghana ta mi'id ma'angang hi
propeta! 33 Umat ayuh ha'u'u ya nan ap'apun di ha'u'u! Hay atonyu mah an mabaliwan
hinan amoltaanyuh ad imbelnu? 34 Hay alyo' ay da'yu ya ten honogo' ay da'yuy udumnan
propeta, ya nan nanginnilan tagu, ya nan muntudtudun da'yu. Mu hay atonyun dida
ya patayonyuy udumna, ya ilanhayuy udumnah nan krus, ya punhuplityuy udumnah
nan himba'an di Hudyu, ya nan udumna ya ipa'anapyu didah nan aya'ayandan babluy
ta paligatonyu dida. 35 At hiyah ne dumalat ya da'yuy mamoltah nan nun'atayan din
tatagun nun'ahamad di ugalidah tun alutaluta an nete"ah nan maphod an tagun hi Abel
ta nangamung ay Zechariah an imbaluy Berakiah an din pinatoydah din numbattanan di
pun'onngan ya din Timplu.† 36 At immanung heten alyo' ay da'yu ti da'yun tatagud ugwan
di manoltap hinan moltan din o'ommodyuh penghana!"

Hay Namhodan Jesus hinan Tatagud Jerusalem

---

‡ **23:24** Nan Pharisees ya ihamhamaddan mannig hi inumonda ta innilaondah un way langaw hidi, ya manu ay atonday umat hina ti hiyah ne pa"it'ittang an insecto an mapaniaw hi mihda (Lev. 11:20). § **23:24** Paniaw goh nan kamiluh mihda (Lev. 11:4). * **23:27** Gapu ta hay alyon di Uldin ya wa adyay mange'wah nan way lubu' ya mumbalin hi agguy naleneh hi pituy algaw (Num. 19:16) at numpentolan nan Hudyu nan lubu'dah mumpaha' ta ma"attig, ya namamah nan mahdom. † **23:35** Nitudo' di aat nan napatayan Abel hinan Gen. 4:8, ya nitudo' di aat nan napatayan Zechariah hinan II Chron. 24:20-22. Hinan nahayhaynod an liblun di Hudyuh nan Old Testamentda ya nahhun nan Genesis, ya niyangunuh nan II Chronicles (an bo'on nan Liblu an Malachi an umat hinan Old Testament tu'ud ugwan). At imbaag Jesus nan historyn di nangipaligligatandah din propetah din nahhun ta engganah din angunuhna.

37 Ya inalina goh di, “Da'yun o'ommod ya i'ibbah tud Jerusalem ya pinatopatoyyu din
propeta, ya nunggayangyuh batu din hennag Apo Dios ay da'yu. Uya'an intugtuga' an
nangiddum ay da'yu an umat hi ubuan an obobanay imbabaluyna, mu agguya' inabulut!
38 At inganuy Apo Dios tun babluyyu! 39 Ya umannung heten alyo' ti adia' tigtiggon ay da'yu
ta nangamung un madatngan nan algaw an pangalyanyuh, Mapmaphod di umalian ten
Alin Pento' Apo Dios!”

24

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem
(Mk. 13:1-2; Lk. 21:7)

1 Unat goh wan makak da Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya immuy din
intudtuduwanan Hiya ti penhoddan ipattig ay Hiya nan a'abung an numbino'ob'on an
niddum hinan Timplu. 2 Ya inalin Jesus ay diday, “Tigonyu hatu tun a'abung. Umannung
an udum di algaw at an amin tun tigonyu ya mun'apa"i, at mi'id ah ohah batuh adi
magah.”*

Hay Punligatan di Tataguh Awni
(Mk. 13:3-13; Lk. 17:20-37; 21:7-14)

3 Nunti'id da Jesus hinan Duntug an Olibo, ya inumbun hi Jesus. Ya immuy din
intudtuduwanan Hiya ta unda anggay, ya inalidan Hiyay, “Anuud nin di apa"ian den
Timplun Apo Dios, ya hay panginnilaan hi gutud di pumbangngadam ya hay pogpog tun
ma'ama'at ad ugwan?”
4 Ya inalin Jesus ay diday, “Emay'anyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan malgom an tagu.
5 Ti awniat do'ol di mangalih un dida Ha"in an hi Kristu, at balbaliyanday do'ol hi tatagu.
6 Ya donglonyun waday gubat ya nan punhahapitandah atondan munggugubat, mu adi
ayu numanomnom ene ti mahapul an ma'at hana, mu bo'on hiyay apogpogan tun luta.
7 Ti nan ohan himpangili ya didaan nunggugubatda, ya nan ohan himpamabluy ya didaan
nunggugubatda goh, ya waday babatel, ya umalyo'alyog hinan numbino'ob'on an babluy.
8 Hiyah ne ete"an di ligat.
9 Ya henen a'atan hana ya dapopon da'yu, ya ipaligligat da'yu, ya patayon goh da'yu.
Ya an amin di tataguh tun luta ya boholon da'yu ti Ha"in dumalat. 10 Ya henen gutud
ya do'olday mangipogpog an mangunud ay Ha"in, ya way ohaan idiklamunay ibbana,
ya way ohaan boholona goh di ibbana. 11 Ya do'olday mangalih un diday propetan Apo
Dios ta balbaliyanday do'ol hi tatagu. 12 Ya mun'itolman hinan tatagu nan nun'appuhin
ugali, at mabauy pamhod di do'ol an mangunud ay Ha"in hinan i'ibbada. 13 Mu nan
mange'edpol an manginaynayun hi pangulugda ta nangamung di angunuhna ya diday
mabaliwan. 14 Ya heten Maphod an Ulgud an ulgudo' an hay aat di Pumpapto'an Apo Dios
ya ma'ulgud an amin hinan alutaluta ta donglondan amin. Ya unat goh malpah hana ya
hiyah de mahkay di apogpogan tun luta.”

Hay Aat di Umipapuhih Wadan Apo Dios
(Ezek. 39:17-20; Mk. 13:14-23; Lk. 21:20-24; Rev. 19:21)

15 Ya intuluyna goh an inalinay, “At wa ay ta tigonyuh nan way Timplu han tuma'ta'dog
an nidugah an umipabain at inilayun hiyay mamuhih nan Timplun Apo Dios an din
intudo' nan propetan hi Daniel.† At da'yun mamahan te ya pohdo' an innilaonyuy
aatna! 16 Unat goh ma'at hana ya nan wad Judea ya mahapul an mumpangalayawda
ta umuydah nan duntug. 17 Ya nan tatagun wah nan balkon di abungda ya mahapul
an adida humgop hi abung an mangngal hi gina'uda ti nonong ya unda lumayaw. 18 Ya
umat goh hinan wah payawda an adida umeet an mangngal hi gina'uda an umat hi
jacketda ti nonong ya unda lumayaw. 19 Hede han a'atana ya mahmo'day binabaih
mumpunhabi ya nan mumpumpa'inum! 20 At munluwalu ayun Apo Dios ta hay epto'an di
pumpangalayawanyu ya bo'on ni' hay lawang‡ unu nan Habadu§ an pumpaniawanyun
mangat hi logom! 21 Ti hede han a'atana ya nidugah di ligat ya un din ligat hi nete"ah din
nalmuwan tun luta ta nangamung ad ugwan. Ya ta"on hi udum di algaw ya mi'id umat

---

* **24:2** Nipa'annung hidin 70 A.D. hidin nama"ian General Titus ad Jerusalem. † **24:15** Dan. 9:27; 11:31; 12:11. Hay inat Antiochus Epiphanes IV (175-164 B.C.) hidin 168 B.C. ya impiha"adnay pun'onngan ay Zeus Olympius hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. Ya henen inatna ya intudun Jesus an ipa"elna nan duwa goh an agguy na'at hidin amatagun Jesus: (1) nan apa"ian ad Jerusalem an na'at hidin 70 A.D., ya (2) nan aton AntiKristuh nan Punligatan di Tatagun mangiha"ad hi bulul hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya alyon di udum an henen bulul ya hiya tuwali.

‡ **24:20** Bahaom nan footnote di Mk. 13:18 ta innilaom di aat nan lawang ad Israel. § **24:20** Intudun nan Pharisees an un 1.2 an kilomitluy mabalin hi pundaldallanan nan Hudyuh nan algaw an Habadu.

hinah na'alligat. 22 Ya gulat ta agguy ninonomnom Apo Dios an honton nan algaw an
aatan hana at mid ah melwang hinan tatagu. Mu dumalat nan homo'nah nan pento'nan
tataguna ya hennotnay algaw an punligligatanda.
23 Ya heden a'atana ya gulat ta waday mangalih, Ihnah tuy Alin Pento' Apo Dios! unu
alyonday, Wah dih Kristu! ya adiyu kulugon. 24 Ti wadaday bumalbalin alyonday diday
Alin Pento' Apo Dios, ya nan udumna goh ya alyonday propetada. Ya abalinandan
mangat hi umipanoh'a ta way atondan mangipattig an nunheglay abalinanda ta hiyay
pamalbalidah nan tatagu. Ya ta"on nan tagun pento' Apo Dios hi taguna ya balbaliyanda
goh hi unda abalinan. 25 At nomnomonyu ahan ti te an imbaag'un amin hi mahhun ya un
ma'at.
26 Ya gulat ta way mangalih, Numbangngad hi Kristun wah dih nan mapulun! ya adiyu
umuy tigon. Ya gulat ta alyonda goh di, Wah tun nipo"oy! ya adiyu goh kulugon. 27 Ti Ha"in
an Imbaluy di Tagu ya hay aat di pumbangngada' ya umat hinan ilat an himbumagga ya
mumbenang hi bumuhu'an di algaw ta nangamung di alimuhana.
28 Ya hay awadan di odol nan natoy ya hiyay a'amungan di bannug."

Hay Aat di Pumbangngadan nan Imbaluy di Tagu
(Mk. 13:24-27; Lk. 21:25-28)

29 Ya intuluyna goh an inalinay, "Wa ay ta malpah hana nan ligat an inali'
ya homelong nan algaw,
ya homelong goh nan bulan, at adi dumilag.
Ya nan bibittuan ya ayda duhduhnug an mun'agah,
ya an amin di dumilag an wad daya ya mid poto' di dalanonda.*
30 Ya unat goh ma'at hana ya waday pangimmatunan ad dayah gutud di pumbangngada'
an Imbaluy di Tagu. Ya an amin nan tataguh tun alutaluta ya lumugwadah pannigandan
Ha"in an Imbaluy di Tagun na'uya' an midduma' hinan bunut, ya nidugah di abalina'
ti na'abbagbagtua'. 31 Ya waday ongol an mun'alumium an talampet, ya honogo' di
a'anghel'uh tun luta ta nangamung di pingitna, ya amungondan amin di tatagun pento"uh
tagu' an wah tun alutaluta."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Ayiw an Fig
(Mk. 13:28-31; Lk. 21:29-33)

32 Ya intuluy Jesus goh an inalinay, "Innilaonyuy itudun nan ayiw an fig. Ti unat goh
bumallu nan tubuna ya hiyay panginnilaan hi un na'uy an tumiyalgaw. 33 Ya umat goh
hinay aat di pumbangngada', ti wa ay ta ma'at hana nan inali' ya hiyah ne panginnilaan hi
gutudnah pumbangngada' hitun luta. 34 At adiyu al'alliwan hete ti waday udumnah nan
tatagud ugwan an adida matoy ta nangamung ma'at hanan amin nan inali'. 35 Ya ma'ubah
tun luta ya ad daya, mu nan Hapit'u ya adi ma'ma"ubah."

Hay Adi A'innilaan di Pumbangngadan Jesus
(Mk. 13:32-37; Lk. 17:20-37)

36 Ya inalin goh Jesus di, "Mid manginnilah nan algaw ya nan olas an a'atan hana
an ta"on nan a'anghel ad abuniyan ya Ha"in goh an Imbaluy Apo Dios, ti anggay hi
Amah nanginnila. 37 At hay pumbangngada' an Imbaluy di Tagu ya umat hidin na'na'at
hi atagun Noah. 38 Ti hidin agguy nalbongan tun luta ya nanganangan nan tatagu,
ya imminu'inumda, ya numpun'ah'ahawada ta nangamung nadatngan heden algaw an
himmigupan da Noah hinan pupul, 39 ya agguyda ahan inilah un way umat hinah ma'at
ta engganah un himbumagga ya nalbong tun luta, at nun'iyanudna din tatagu.† At umat
goh hinay ma'at hi unna' mumbangngad. 40 Ti gulat ta waday duwan linala'in muntamuh
nan payaw ya ma'alay oha, ya mataynan di oha. 41 Ya waday duwan binabain mun'ahhud
an mumbayu ya ma'ala goh di oha, ya mataynan di oha. 42 At elanyuat ti mi'id inilayuh
algaw ya olas hi pumbangngada' an hi apuyu. 43 At adiyu al'alliwan hete an gulatna ta
inilan han ad abung di gutudnah umalian di mangakaw at tumu'al ta iyadugnay abungna
ta mid aton nan mangakaw an humgup. 44 Ya umat goh hinay umalia' an adiyu amtan, at
mahapul di umat ayuh nan ad abung an midadaan."

Hay Nipa"el hi Aat di Un'unnud an Baal ya nan Adi Mangngol an Baal

45 Inulgud Jesus di oha goh an nipa"el an inalinay, "Ulgudo' di aat di un'unnud ya nan
nanginnilan tagala. Nan umat hinan tagala ya hiyay pento' han apunah mangipapto'
hinan i'ibbanan tagalah nan abungna ta hiyay mangipiyapong hi onondah nan gutudnah
pangananda. At numbaat han apuda. 46 Ya gulat ta un'unnud henen tagalan pento'na
at mipadenol ahan hi pumbangngadan nan apuna ti ah'upana hiyan tumamutamu!

---

* **24:29** Isa. 13:10; 34:4. † **24:39** Gen. 6:1-9:19.

47 Ya umannung ahan hete han alyo' ti idat han apunay nabagtuh haadna ta hiyay
manalimun an amin hinan gina'una. 48 Mu gulat ta nappuhiy nomnom nan tagala ti
alyonay, Ahup di pumbangngadan di apumi! 49 at punhuplitnay i'ibbanan tagala, ya umuy
me"ame"an ya ni'yinu'inum hinan mabubutong. 50 Ya wada han algaw an adina amtan
ya numbangngad han apuna, 51 ya moltaona hiyah ongol, at middum hinan ahilalayah an
tatagu ta mi'moltan dida an hidiy awadan di ahikikila ya ahingengelot di babada."

25

Hay Nipa"el an Hay Aat di Himpulun Binabai

1 Innayun goh Jesus an nun'ulgud an inalinay, "Hay aat di Pumpapto'an Apo Dios ad
abuniyan ya umat eten ulgudo': Wada han himpulun babalahang an innalday dilagda ta
umuydan mi'hood hinan lala'in mungkasal. 2 Ya nanomnoman nan lema, mu nan lema
ya manangpahda 3 ti nan leman manangpah ya agguyda inta'in di pangdumdah pitulyu,
4 mu nan leman nanomnoman ya nunta'indah pangdumda. 5 Ya heden lala'in mungkasal
ya nataktak, at munyungyungot danen binabain mamannod ay hiya, at nolo'da.
6 Ya hidin limmabi ya waday nuntu'u' an inaliday, Na'uy nan lala'in mungkasal! At umali
ayu ta damuwon tu'u hiya!
7 Ya bimmangon danen himpulun babalahang, ya impaphodday dilagda. 8 Ya inalin din
leman manangpah hidin lema goh an binabain nanomnoman di, Idatan da'mi ni' ahan hi
udumnah nan pitulyuyu ti gadya an madop tun dilagmi!
9 Ya inalin din nanomnoman an binabaiy, Adimi ahan idat ti natpong tun dilagmi! At
umuy ayu luma'uh nan tendaan!
10 At immuy din manangpah an binabain ngimminah pitulyuda. Mu unat goh nakakda
ya dimmatong din lala'in mungkasal at din leman binabain nidadaan ya nitnuddan hiya
ta ne'ehgopdah nan abung an pungkasalana. Ya intangobday pantaw.
11 Ya palpaliwan ya dimmatong din leman binabain manangpah, mu nitangob din
pantaw, at nuntu'u'dan inaliday, Apu, pahigupon da'mi ni'!
12 Ya tembal din lala'in mungkasal an inalinay, Mid inila' ay da'yu, at adi' ibughul nan
pantaw!"
13 Ya inalin goh Jesus di, "Elanyuat ti mid inilayuh gutud di pumbangngada'."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Tulun Tagala

14 Innayun goh Jesus an nangulud hi nipa"el an inalinay, "Nan aat di Pumpapto'an
Apo Dios ad abuniyan ya umat hinan lala'in mangidadaan hi pumbaatanah nan adagwin
babluy. At inayagana nan tulun tagalana, ya ene'kodnan diday gina'una. 15 Ya hay
indatnan dida ya hay miyunnudan hinan abalinandan hinohha. At nan oha ya indatnay
lemay libuh pihhu, ya nan oha goh ya indatnay duway libuh pihhu, ya nan miyatlun
tagala ya indatnay hinlibuh pihhu. Ya nakak an numbaat. 16 Ya nan tagalan nidatan di
lemay libun pihhu ya nunnaudonan immuy ingkumildu, ya nuntakap heden lemay libu
ta nunhimpuluy libu. 17 Ya immat goh eden tagalan nidatan hi duway libu ti nuntakap goh
heden duway libu ta nun'opat hi libu. 18 Mu din tagalan nidatan hi hinlibu ya immuyna
inlubu' ta impo"oynah de han pihhun di apuna.
19 Ya unat goh nadnoy ya numbangngad din apuda, ya inayagana dida ta uyaponday
intu'un den pihhun indatnan dida. 20 Ya himmigup din tagalan nidatan hi lemay libuh
pihhu, ya indatnah den himpuluy libun pihhu, ya inalinah din apunay, Apu, indatmun
ha"in di lemay libuh pihhu, at te an ingkumildu' ta nuntakap hi lemay libu goh.
21 Ya inalin din apunan hiyay, Ma"aphod henen inatmu! He"ay maphod ya un'unnud
an tagala! Mahmahlu'an nangikumildun te han itang an pihhu, at ipabagtu' di haadmu ta
he"ay nangamung hi do'do"ol an gina'u'. At ma'a ta me'ehgop'an Ha"in ta mi'yamlong'ah
nan wada'!
22 Ya himmigup goh heden tagalan nidatan din duway libuh pihhu, ya inalina goh hinan
apunay, Apu, indatmun ha"in di duway libuh pihhu, at te an ingkumildu' ta nuntakap hi
duway libu goh.
23 Ya inalin din apunan hiyay, Ma"aphod henen inatmu! He"ay maphod ya un'unnud
an tagala! Mahmahlu'an nangikumildun te han itang an pihhu, at ipabagtu' di haadmu ta
he"ay nangamung hi do'do"ol an gina'u'. At ma'a ta me'ehgop'an Ha"in ta mi'yamlong'ah
nan wada'!
24 Ya himmigup goh heden tagalan nidatan din hinlibun pihhu, ya inalinah nan apunay,
Apu, inila' an mahmahingal'an tagu ti nunhulbiam din udumnan taguh nan tinamuanda,
at hay tamun di taguy immadangyanam. 25 At timma'ota' ay he"a ti ini ya mibahhaw di
ato' enen pihhum, at immuy'u inlubu'. At tayay pihhum an mi'id di na'utaw.

26 Ya inalin de han apunan hiyay, Nappuhi'a an tagala ti mahmahiga'a! Hay nanginnilaam hi un'u nunhulbian di udumnan tagu ta hiyay immadangyana'? 27 Inilam ay hene
ya anaad ta agguymu inyuy henen pihhuh nan bangko ta hay pumbangngada' ya waday
takapna?
28 Ya inalin din apudah din udumnan tagalanay, Alanyuh nen hinlibun pihhun
imbangngad ten nappuhin tagala', ya indatyun ne han tagala' an nangikumilduh din
pihhu' ta himmimpuluy libu.
29 Ya inalina goh di, Nan tagun mangipapto' hinan wadan hiya ya ma'udman ta dumo'ol,
mu nan tagun adi mangipapto' hinan wan hiya ya ta"on un ah itang ya mami'id ay hiya.
30 At dapoponyuh te han mi'id hulbinan tagala', ya intapalyuh nan hehellong hi awadan
di ahikikiyol ya ahingengelot di babada."

Hay Punhumalyaan Jesus hinan Tataguh din Pumbangngadana

31 Inalin goh Jesus di, "Ha"in an Imbaluy di Tagu ya wa adya ta mumbangngada'
hitun luta an mun'ali ya mitnuddan amin nan a'anghel an wad abuniyan, ya umbuna'
hinan tronon di mumpapto'. 32 Ya an amin di tataguh tun alutaluta ya ma'amungda
ta hagangona'. Ya godwo' dida an umat hinan aton di mumpahtul hinan kalnilu ya
nan gandeng an godwona goh dida 33 ti nan umat hi kalnilu ya diday mihinah appit hi
agwan'u, ya nan umat hinan gandeng ya diday mihinah appit hi iggid'u. 34 Ya Ha"in an
ali ya alyo' hinan tatagun wah appit hi agwan'uy, Umali ayun tatagun winagahan Ama
ta mihina ayuh nan midat an banohyu an nan iddumanyuh nan Pumpapto'an Apo Dios
ay da'yu an indadaanah din nete"an di nalmuwan tun luta. 35 Ti hidin nunhinaanga'
ya indatyuy inan'u, ya hidin na'uwawa' ya indatyuy ininum'u, ya hidin numpamangilia'
hinan babluyyu ya impahi'uma' hi abungyu, 36 ya hidin mid lubung'u ya linubungana', ya
hidin nundogha' ya hinalimunana', ya hidin nibaluda' ya immali ayun nannig ay Ha"in.
37 Ya hana nan tatagun ibilang Apo Dios hi nahamad ya inaliday, Apu, anuud di nunhinaangam hi nangidatanmih inanmu, ya hay na'uwawam hi nangidatanmih ininummu,
38 ya hay numpamangiliam hinan babluymi ya impahi'um da'a, ya hay ami'idan di
lubungmu ya linubungan da'a, 39 ya hay nundogham ya hay nibaludam hi immalianmin
nannig ay He"a?
40 Ya Ha"in an ali ya tobalo' an alyo' di, Immannung an din namadanganyuh din i'ibba'
an ta"on hi unda na'ampan tagu ya paddungnay Ha"in di binadanganyu!
41 Ya alyo' goh hinan tatagun wah appit di iggid'uy, Da'yun inidutan Apo Dios ya makak
ayun Ha"in ta umuy ayuh nan awadan di apuy an adi mabmabba an nidadaan hi ihinan
Satanas ya nan i'ibbanan dimunyu. 42 Ti hidin nunhinaanga' ya agguyyu indat di inan'u,
ya hidin na'uwawa' ya agguyyu indat di ininum'u, 43 ya hidin numpamangilia' hinan
babluyyu ya agguya' impahi'um hi abungyu, ya hidin mid lubung'u ya agguya' indatan
hi lubung, ya hidin nundogha' ya din nibaluda' ya agguya' hinalimunan.
44 Ya tobalondan alyonday, Apu, anuud nin di nanniganmin He"ah nunhinaangam ya
na'uwawam, ya hay numpamangiliam ya ami'idan di lubungmu, ya hay nundogham ya
nibaludam ya agguymi He"a binadangan?
45 Ya Ha"in an ali ya tobalo' an alyo' di, Immannung an din agguyyu namadangan hidin
tagun umat hituh tun inali' ya paddungnay Ha"in di agguyyu binadangan.
46 At mapakak hana ta umuydad imbelnun ilahhinandan Apo Dios hi mid pogpogna,
mu nan tatagun ibilang Apo Dios hi nahamad ya umuydah nan pi'taguandan Apo Dios hi
munnononnong."

26

Hay Nunhahapitandah Atondan Mamatoy ay Jesus
(Mk. 14:1-2; Lk. 22:1-2)

1 Unat goh nalpah an inulgud Jesus hanan amin ya inalinah din intudtuduwanay,
2 "Inilayu an un duway algaw di maluh at madatngan di gutud hi Punnomnoman tu'uh
nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hidin Tatagu,* ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya hiyah
ne goh di gutudnah adpapa' ta ilanhaa' hinan krus."
3 Ya na'amung din a'ap'apun di papadi ya din udumnah nan a'ap'apun di Hudyuh nan
ongol an abung di Nabagtun Padin hi Caiaphas,† 4 ya inyohhadan nunhahapit hi atondan

* **26:2** Gapu ta Nisan/Abib 14 di algaw hi Punnomnoman hinan Namaliwan di Anghel Apo Dios hidin Tatagu at heden algaw ya Nisan/Abib 12 (unu March-April hinan calendar tu'u). † **26:3** Hiyay Nabagtun Padih din 18-36 A.D., ya inahawana nan babain imbaluy Annas an oha goh an Nabagtun Padih din 6-15 A.D. (makulug ahan an paniaw hi un waday duwah matagun Nabagtun Padi; Jn. 18:13).

mampap an mamatoy ay Jesus ta mid ah ohah manginnila. 5 Ya inaliday, “Adi tu'u epto' hinan gotad di pampapan tu'un Hiya ti ini ya gumuluda nan tatagu!”

Hay Nangihiitan din Babaih Nanginan Lanan Danum hi Ulun Jesus
(Mk. 14:3-9; Jn. 12:2-11)

6 Immuy da Jesus hidid Bethany hi abung Simon an din napalla' hidin hopapna.‡ 7 Ya wada han babain immuy ay Hiya, ya inodnana han mumpaha' an alewahhang an ngadanay alabaster an nittuy lanan nabangluy hunghungnan na'angngina. Ya unat goh din angananda ya inhiitnah ulun Jesus.

8 Ya tinnig din intudtuduwan Jesus heden inatna, ya ma'ahhingaldan inaliday, “Adyu'a goh an unmu inam'amhan! 9 Ya gulat ta mila'uh ne at ongol di pihhuh la'unah mibadang hinan nun'awotwot!”

10 Ya ininnilan Jesus henen inalida, at inalinan diday, “Goh ta amuyuanyuh nen babai? Ti ma"aphod henen inatnan Ha"in 11 ti nan nun'awotwot ya wagwadadan da'yu damdama,§ mu Ha"in ya awniat mi'ida' ay da'yu. 12 Ya manu ay inhiitnah nen bangbanglun Ha"in ya ta idadaanay odol'uh ilubu'a'. 13 At adiyu al'alliwan heten alyo' ay da'yu, ti wa ay ta ma'ulgud nan Tugun'uh an amin hi alutaluta ya heten inat te han babai ya ma'ulgud goh ta adi ma'aliwan henen inatna.”

*Hay Na'at hidin Atlunah din Hopap di Simana Santa**
(Mk. 14:10-11; Lk. 22:3-6)

14 Immuy din ohah nan himpulu ta duwan intudtuduwan Jesus an hi Judas Iscariot hinan a'ap'apun di papadi, 15 ya inalinan diday, “Gulat ta ibaag'uy awadan Jesus ta way atonyun mampap ay Hiya ya hay idatyuh lagbu'?” At indatandah tulumpuluy palatan silver.† 16 Ya nete"an den algaw ya tigotigonay mid do'ol hi tatagu ta hiyay pangituduwanan Jesus ta dapoponda.

Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di Simana Santa‡

Hay Ne"anan Jesus hidin Intudtuduwana
(Mk. 14:12-26; Lk. 22:7-23; Jn. 13:21-35; I Cor. 11:23-25)

17 Nadatngan di hopap di algaw hi Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay§ ya immuy din intudtuduwan* Jesus ay Hiya, ya inaliday, “Hay pangidadaananmih panganan tu'uh tun Punnomnoman tu'uh din Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu?”

18 Ya inalinan diday, “Umuy ayud Jerusalem ta alyonyuh nan lala'ih di, Hay inalin nan Apu tu'u ya magadyuh di gutudna, at waday ma'at ay Ha"in. At hiyanan umali amih nan intudtuduwa' an mangan hituh abungyu eten gutud di Punnomnomanmih din Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu.”

19 At immuyda din intudtuduwana an inunuddah den inalin Jesus ta indadaanday onondan de han gutud di Punnomnomandah din Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu.

20 Ya unat goh napuyaw ya na'ubung da Jesus ya din himpulu ta duwan intudtuduwanah din lamehaan ta nanganda. 21 At heden nangananda ya inalin Jesus di, “Umannung an waday ohan da'yuh mangitudun Ha"in ta dapopona'.”

22 Ya ma'allungdayada din intudtuduwana, ya way ohan didaan inaliday, “Apu, bo'on ahan ha"in!”

23 Ya inalinan diday, “Ihnay mi'hiwhiw ay Ha"in hinan duyu' an hiyay mangitudun Ha"in ta dapopona'.† 24 At Ha"in an Imbaluy di Tagu ya umannung an patayona' ti hiyah ne inalin din impitudo' Apo Dios hidin penghana.‡ Mu mahmo' henen tagun mangitudun Ha"in! Od'odolnay un agguy nitungaw!”

25 Ya himmapit hi Judas an nan mangitudun Hiya, ya inalinay, “Apu, undan ha"in di mangitudun He"a?”

---

‡ **26:6** Agguy na'ulgud hinan Hapit Apo Dios di aat nan nundoghanah palla' hidin hopapna. § **26:11** Deut. 15:11. * **26:13** Na'at hidin Nisan/Abib 13, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **26:15** Hiyah ne balul di ohan himbut (bahaom nan footnote di Zech. 11:12). ‡ **26:16** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **26:17** Ta"on un hay Nisan/Abib 15-21 di ustuh algaw ten behta mu hidin amatagun Jesus ya iniddumday Nisan/Abib 14 an nan Behtan di Punnomnoman hinan Namaliwan din Anghel Apo Dios ay dida ta hiyay ma'alih Daan ti nangandah nahdom hi 14, mu 15 damdama ti nete"ay balbalun algaw ay didan Hudyu. At henen algaw ya Nisan/Abib 14. * **26:17** Hay ngadanda ya da Peter ay John (Lk. 22:8). † **26:23** Hinan ugalin di Hudyu ya Arabo ya wa ay ta me"andah nan ohan tagu ya hay pohdonan hapiton ya diday nahamad an ligwada, at mid di atondah nappuhin hiya. Mu ta"on un ne"an hi Judas ay Jesus mu inatnay na"appuhin Hiya damdama an agguy niyunnudan hinan ugalida. ‡ **26:24** Isa. 53:3-12.

Ya tembal Jesus an inalinay, “Oo, he"a.”
26 Ya heden nangananda ya innal Jesus din tinapay, ya nunluwalun Apo Dios ta
endenolnan Hiya, ya inupe'upengna, ya impiyapongnah din intudtuduwana, ya inalinan
diday, “Ononyuh te ti hiyah te umat hinan odol'u.” 27 Ya unat goh inandah den tinapay
ya innalnay ohay howo' hi bayah, ya nunluwalu goh ay Apo Dios ta endenolnan Hiya,
ya indatnah din intudtuduwana ta inib'ibbanhandan ininum. Ya inalinan diday, “An
amin ayu ya inumonyu 28 ti hiyah te umat hinan dala', ya hay dala' di mangipa'annung
hinan ni'tulagan Apo Dios hinan tataguna ti umayuh di dala' ta way aton di bahol nan
do'ol an tatagun ma'aliwan. 29 Hay alyo' ay da'yu ya adi' ipidpidwan uminum hi bayah ta
nangamung eden algaw hi iddumanyun Ha"in hinan Pumpapto'an Ama, ya henen algaw
ya umannung an mi'yinuma' ay da'yu.”
30 Ya ingkantaday pangedenolandan Apo Dios,§ at pimmitawda ta immuydah nan
Duntug an Olibo.

Hay Nangalyan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya
(Mk. 14:27-31; Lk. 22:31-34; Jn. 13:36-38)
31 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Ad ugwan an mahdom ya taynana' ti lumayaw
ayun amin, ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

Ha"in an hi Apo Dios ya patayo' nan mumpahtul
ta miwa'at an amin nan kalniluna.*

32 Mu hidin amahua' ya mahhuna' an umuy ad Galilee ta hidiy panoda' ay da'yu.”
33 Ya tembal Peter an inalinay, “Ta"on hi un da'a taynan hitun udumnan i'ibba' hi un way
ma'at ay He"a mu ha"in ya adi da'a ahan taytaynan!”
34 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Umannung an ihautana' hi mumpitlu ti alyom di agguya'
inilan he"a ya un tumalanu nan awitan ad ugwan an mahdom.”
35 Mu tembal Peter an inalinay, “Ta"on hi unna' mi'yatoy ay He"a mu adi' damdama He"a
ihautan, at adi' alyon di agguy da'a inila!” Ya an amindan intudtuduwana ya umat hina
goh di nangalida.

Hay Nunluwaluan Jesus hidih nan Galden an Gethsemane
(Mk. 14:32-42; Lk. 22:39-46; Jn. 18:1)
36 Immuy da Jesus ya din intudtuduwanah nan lugal an ngadanay Gethsemane,†
ya inalinan diday, “Umbun ayuh tu ta bumataana' an munluwalun Apo Dios.” 37 Ya
initnudna da Peter ya din duwan imbaluy Zebedee. Ya unat goh nahligda ya ente"anan
munlungdaya ti munha'it hi punnomnomana. 38 Ya inalinan diday, “Ma'allungdayaa', ya
paddungnay iyatoy'uh te han nomnomo', at mihina ayuh tu ta mi'tu'al ayun Ha"in.”
39 Ya immuy hinan pangngelna, ya inluppulupnah nan lutan nunluwalun Apo Dios an
inalinay, “Ama, un ay ni' mabalin ya adim iyabulut han ipaligligata'. Mu hay pohdom di
ma'at an bo'on hay pohdo'.”
40 Unat goh numbangngad hidin awadan din tulun intudtuduwana ya nonollo'da. Ya
inalinan da Peter di, “Undan adi ayu pa"edpol an mi'tu'al ay Ha"in hi ta"on un ohay olas?
41 At mi'tu'al ayu ta munluwalu ayun Apo Dios ta way atonyun adi mitudul! Inila' an
pohdonyun unudon nan inali', mu ma'ameh di odolyu.”
42 Ya numbangngad goh an nibataan, ya nunluwalun Apo Dios an inalinay, “Ama, wa ay
ta mahapul an ma'at henen punligligata' ya nangamung'a ta hay pohdom di ma'unud.”
43 Ya unat goh numbangngad ya nonollo'da goh din intudtuduwana ti ma"ama"aliy
enlo'da.
44 At tinaynana goh dida ta immuy nunluwaluh pitluna, ya din inalinah hopapnay
impidwanah inali. 45 Ya numbangngad goh hidin awadan din intudtuduwana, ya inalinan
diday, “Un ayu dan hay momollo'? Te an Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ad ugwan di gutud
hi pampapan nan linala'in nun'appuhiy nomnomdan Ha"in. 46 At tuma'dog ayu ta umuy
tu'u ti na'uy han mangitudun Ha"in ta dapopona'.”

Hay Nampapandan Jesus
(Mk. 14:43-52; Lk. 22:47-53; Jn. 18:1-11)
47 Otog di punhaphapitan Jesus ya nidatong da Judas an ohah nan himpulu ta duwan
intudtuduwana. Ya nitnudda din do'ol an tatagun numpunhanggap ya numpumpang'ul
an hennag din a'ap'apun di papadi ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu. 48 Mu

§ **26:30** Ta"on ad ugwan ya nan Hudyu ya ikantaday Psa. 115:1-118:29 hi alpahan di panganandah nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana. * **26:31** Zech. 13:7. † **26:36** Hay pohdonan ibaga ya *nan pamayuan hi olibo ta bumuhu' di lana.* Ya ipa"elnay aton Jesus ad Calvary ti paddungnay ibayun Apo Dios nan odol Jesus ta ay ihunay bumuhu' di dalana ta mabaliwan di tatagu.

hinunnan Judas an nangalih atona ta panginnilaandah nan tagun dapopondan inalinay,
“Nan ungnguo' di Hiyay dapoponyu.” 49 Ya neheggon hi Judas ay Jesus, ya inalinay,
“Maphod an nahdom ay He"a, Apu!” Ya inungnguna Hiya.
50 Ya inalin Jesus di, “Ibba', atom nan pohdom an aton.” At immuy din ni'yibban Judas,
ya dempapdah Jesus.
51 Ya ay mannu'nut din ohah nan ni'yibban Jesus hi hanggapna, ya impalangna, ya hay
ingan din himbut nan Nabagtun Padiy napalang. 52 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Eh'otmuy
hanggapmu ti hay pumatoy hi hanggap ya hiya goh pamatoydan hiya. 53 Undan alyom hi
un mahapul an he"ay mamaliw ay Ha"in? Gulat ta pohdo' an mumpabadang at ibaga' ay
Ama ta honogonay himpulu ta duway pampun hi a'anghelnan bumadang ay Ha"in.‡ 54 Mu
hay aton mah din impitudo' Apo Dios hidin penghanan mipa'annung hi un'u aton hina?”
55 Ya ni'hapit hi Jesus goh hinan do'ol an tatagun immali an inalinay, “Mid mapto'
ya alyonyuan unna' adi mangngol ti hiyaat unyu pun'odnan di hanggap ya pang'ulyun
umalin mampap ay Ha"in. Mu abigabigat ya ni'yibuna' ay da'yu an muntudtuduh
nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya agguya' dempap. 56 Mu ma'at hanan amin ta
mipa'annung din intudo' nan propetah din penghana.”§ Ya tinaynan din intudtuduwana
Hiya ti numpangalayawda.

Hay Nanumalyaan nan Konsehal Jesus*
(Mk. 14:53-65; Lk. 22:66-71; Jn. 18:19-24)

57 Din nampap ay Jesus ya inyuydah abung din Nabagtun Padin hi Caiaphas di ngadana
ti hidiy na'amungan din muntudtuduh nan Uldin ya din udumna goh an a'ap'apun
di Hudyu. 58 Ya nibabataan hi Peter an nangun'unud ay dida ta nangamung hi un
immatam hinan gettaw di abung din Nabagtun Padi, ya himmigup, ya ni'yibun ay daden
mun'ad'adug ta innilaonay ma'ma'at. 59 Ya manama' din a'ap'apun di papadi ya an amin
din Konsehal hi layah an ulgudon nan tatagu ta way pangidalatandan mamatoy ay Hiya.
60 Ya do'olday immalin mumpunlayah, mu agguy damdama inumday inulguddah layah
hi pangidalatandah pamatayandan Hiya. Ya la'tot ya wa din duwan munlayah an immali,
61 ya inaliday, “Heten tagu ya inalinay, Olog'un mama'ah hinan Timplun Apo Dios an
pundayawan tu'u, mu un tuluy algaw at ha"ado' goh.”†
62 Ya timma'dog din Nabagtun Padi, ya inalinan Jesus di, “Undan adim tobalon henen
inalin daten duwan ihtigu? Hay pambalmuh aatna?” 63 Mu immu'ugong hi Jesus.
Ya inalin goh din Nabagtun Padiy, “Mandalo' He"a ta ibaagmuy un He"ay Alin Pento'
Apo Dios an Imbaluyna, ya adi'a munlayah ti donglon Apo Dios an adi matmattoy.”
64 Ya inalin Jesus di, “Immannung nan inalim.” Ya intuluy Jesus an himmapit ta
imbaagnay intudo' din ohan propetan inalinay, “Mu adi madnoy at

> Ha"in an Imbaluy di Tagu ya tigona' an umbun hinan tronon di nabagtun
> mumpapto' hi appit di agwan Apo Dios an me'gonan,
> at mumbangngada' an middum hinan bunut ad daya.”‡

65 Ya henekhek§ din Nabagtun Padiy lubungna ti alyonay un nappuhih nen inalin Jesus.
Ya inalinah din tataguy, “Ten un umipabohol nan nangalinan adina e'gonan hi Apo Dios
ti inalinay un Hiyay Imbaluy Apo Dios! Ammunana mahkay hi ihtigu ti ten dengngolyuy
inalina! 66 At hay nomnomonyu mah?”
Ya inaliday, “Mapatoy ti nabaholan!”
67 Ya tinukpaanday angahna, ya nunhuntukda Hiya, ya tinapa' di udumna goh, 68 ya
inaliday, “Hay ngadan di nanapa' ay He"ah un immannung an Ali'an Pento' Apo Dios?”

Hay Nangihautan Peter ay Jesus
(Mk. 14:54, 66-72; Lk. 22:54-62; Jn. 18:12-18, 25-27)

69 Inumbun hi Peter hinan gettaw. Ya immuy han tagalan babain hiya, ya inalinay,
“He"ay ohah ibban Jesus an iGalilee!”
70 Mu inhaut Peter an dengngol an amin din tatagun wah din neheggon ay hiya, ya
inalinay, “Mid inila' enen alyom!”
71 Ya immuy hi Peter hinan pantaw, ya wah di goh han ohan babai.* Ya unat goh
tinnigna hiya ya inalinah nan tatagun wah di, “Heten tagu ya ibban Jesus an iNazareth!”

---

‡ **26:53** Nan ohan pampun hinan iRome ya 6,000 an tindalu, at 12 X 6,000 = 72,000 an a'anghelna. § **26:56** Isa. 53:1-12. * **26:56** Unu Sanhedrin. Dida ya umat hinan Supreme Court di Hudyu. † **26:61** Pinikuday inalin Jesus hi Jn. 2:19. ‡ **26:64** Dan. 7:13. § **26:65** Mu paniaw hinan Nabagtun Padin maneknek hi lubungna (Lev. 10:6; 21:10).

* **26:71** Hay ustuh nangibaag ay Peter? Intudo' Matthew hitu an hiyay oha goh an babai, mu intudo' Mark an hiyay nahhun an babain nangibaag ay Peter (Mk. 14:69), ya intudo' Luke an hiyay lala'i (Lk. 22:58), ya intudo' John an hay numbino'ob'on an himbut di nangibaag (Jn. 18:25). Hay tobalna ya didan amin ti do'olday himbut an nun'aniduh di.

72 Ya inhautna goh an inalinay, “Ihapata' hinan ngadan Apo Dios an agguy'u inilah nen
tagu!”
73 Ya un na'amtang ya immuy din udumnan tatagun Peter, ya inalidan hiyay, “Imman-
nung kan an oha'ah din niddum ay Jesus ti ma'immatunan hinan panaphapityu!”
74 At inalin Peter di, “Ta"on un'u patayon di odol'u mu umannung an agguy'u innilah
nen tagu!”
Ya otog di punhaphapitana ya timmalanu din awitan. 75 Ya ninomnom Peter din inalin
Jesus an inalinay, “Ihauta' hi mumpitlun he"a ya un tumalanuy awitan.” Ya nakak hi Peter,
ya limmugwalugwa.

27

*Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alemanah din Hopap di Simana Santa**

Hay Nangiyayandan Jesus ay Pilate
(Mk. 15:1-5; Lk. 23:1-5; Jn. 18:28-38)
1 Unat goh nabiggat hidin mun'awawa'ah† ya nunhahapit din a'ap'apun di papadi ya din
udumna goh an a'ap'apun di Hudyu, ya inabulutdan ipapatoydah Jesus. 2 At impahawidda
Hiya, ya impiyuydah nan Gobelnadol an hi Pilate.‡

Hay Natayan Judas
(Ac. 1:15-19)
3 Unat goh dengngol Judas an nangitudun Jesus ta dempapda an nahumalyah Jesus
ya mipapatoy ya nun'innomnom, ya inyuyna impabangngad din tulumpulun palatan
silver hidin a'ap'apun papadi ya hidin udumna goh an a'ap'apu. 4 Ya inalinan diday,
“Nabaholana' ti intudu' ta dempapyuy taguh mid baholna ta omod un mipapatoy!”
Ya inaliday, “He"aat ti undan way inilamin ne!”
5 Ya impa'wahna din palatah nan dotal di Timplun Apo Dios, ya pimmitaw, ya immuy
numbet'ol.
6 Ya numpidit din a'ap'apun di papadi din palata, ya inaliday, “Adi mabalin an middum
heten palatah nan pihhun na'amung hitun Timplun Apo Dios ti hiyah ne inyatoy di
tagu.” 7 Ya hinahapitday atonda, at inla'uda din palatah nan lutan di munduwin ta hiyay
punlubu'andah nan mangilin matoy, 8 at hiyaat unda nginadnan nan luta ta Nibugha'an
di Dala, ya hiyah ne ngadana ta nangamung ad ugwan.
9 Ya hanan na'at ya hiyay nangipa'annung hidin inalin din propetan hi Jeremiah an
inalinay,
“Innalday tulumpuluy palatan silver an hiyah ne nunhahapitan di udumnah nan Hudyuh
nginana.
10 Ya henen pihhuy nunla'udah nan lutan han munduwin ti hiyah ne intudun Apu tu'un
ha"in.”§

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus
(Mk. 15:1-5; Lk. 23:1-5; Jn. 18:28-38)
11 Timma'dog hi Jesus an ni'haggangan hinan Gobelnadol an hi Pilate, ya binaganah
Jesus an inalinay, “Undan He"ay Alin di Hudyu?”
Ya tembal Jesus an inalinay, “Immannung nan inalim.”
12 Ya do'ol di impa'leh din a'ap'apun di papadi ya din udumna goh an a'ap'apun Hiya,
mu agguyna tembal an un dimmidinnong.
13 Ya inalin Pilate ay Hiyay, “Undan adim donglon heten immihtigun namiluh ay He"a?”
14 Mu agguyna ahan tembal an ta"on un ohah nan bahol an impabaholdan Hiya, at
manoh'a nan Gobelnadol.

Hay Nahahapit hi Pamatayandan Jesus
(Mk. 15:6-15; Lk. 23:13-25; Jn. 18:38-40)
15 Wa ay ta gutud di gotad di Punnomnomandah din Namaliwan di Anghel Apo Dios
hinan Tatagu ya hay gun aton den Gobelnadol an hi Pilate ya ibo'tanay ohah nabalud
hi pot'on nan tatagu. 16 Ya heden gutud ya nabalud han na"appuhin adi mangngol
an ngadanah Barabbas.* 17 Ya hidin na'amungda din tatagu ya inalin Pilate ay diday,
“Hay pohdonyuh ibo'tan'u, hi Barabbas, unu hi Jesus an ma'alih Alin Pento' Apo Dios?”

---

* **27:** Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **27:1** Gapu ta paniaw hinan Konsehal hi un way mitingdah mahdom at nummitingdah nan nabiggat hi mun'awawa'ah. ‡ **27:2** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. § **27:10** Jer. 32:6-9; Zech. 11:1-13. * **27:16** Duway pohdon ten ngadan an ibaga ti *imbaluy amana* di oha, ya *bihtulu* di oha.

18 Ya manu ay penhod Pilate an ibo'tan hi Jesus ti inilanan un hay amoh ya anggay di
nangiyayandan Jesus ay hiya.
19 Ya inumbun hi Pilate hidin punhumalyaan, ya impaad din ahawanan inalinay, “Adi'a
mange'el hi atom enen tagun mid baholna ti enenap'u Hiyad a"u, ya atata'ot di na'at, ya
unna' immod'o'od'od.”
20 Mu inal'alu' din a'ap'apun di papadi ya din udumna goh an a'ap'apun nan Hudyu ta
umuyda alyon di, “Hi Barabbas di ibo'tanmu ta hi Jesus di mapatoy.” At immuyda din
tatagun nangali.
21 Ya impidwan goh din Gobelnadol an namagah din tatagun inalinay, “Hay pohdonyuh
ibo'tan'un daten duwa?”
Ya inaliday, “Hi Barabbas!”
22 Ya inalina goh di, “Mu hay ato' mah ay Jesus an ma'alih Kristu?”
Ya inaliday, “Ipilanham!”
23 Ya tembal Pilate an inalinay, “Anaad? Undan way inatnah nappuhi?”
Mu enlotdan nangit'u' an inaliday, “Ipilanham!”
24 Ya inilan Pilate an adi pa"al'alu' hidin tatagu ti undaat goh inyal'allan gumulu, at
innalnay danum, ya inhagangnah din tatagu, ya nun'ihu, ya inalinay, “Mid bahol'uh
atayan tun tagu. At okod ayu.”
25 Ya denedehhan din tatagun immingal an inaliday, “Ta"ongkay un da'mi ya nan
holagmi goh di mamolta!”
26 At imbo'tanah Barabbas, mu hi Jesus ya impahaplatna, ya impa'alana ta ilanhadah
nan krus.

Hay Nunlayalayahan din Titindalun Jesus
(Mk. 15:16-20; Jn. 19:1-5)

27 Initnud nan tindalun nan Gobelnadol hi Jesus ta inyuydah gettaw di abung nan
Gobelnadol an ma'alih Praetorium, ya inamungda din udumnan titindalun ibbada
ta lini'ubda Hiya. 28 Ya nun'aanday lubungna ta impilubungdan Hiya han magayad
an lubung di ali an ma"ablah di kololna, 29 ya inapidda din pagal ta pinali'uda ta
impihu'lubdah uluna, ya impagamalday bilauh agwana. Ya nunhippidah inayungana ta
laylayahanda Hiyan inaliday, “He"ay Alin di Hudyu!” 30 Ya nuntukpaanda Hiya, ya innalda
din bilau, ya nun'ipaguhdah uluna. 31 Ya nalpah an linayalayahanda Hiya ya inaanda
din magayad an impilubungda, ya impilubungda din lubungna tuwali, ya enekakda ta
inyuyda Hiyan ilanha.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus
(Mk. 15:21-32; Lk. 23:21-43; Jn. 19:16-27)

32 Hidin nangipitawan nan titindalun Jesus hinan allup den babluy ya dinamuda han
tagun iCyrene an ngadanah Simon, ya inluluddan nangipapi'ug hidin krus an ilanhaan
Jesus. 33 Ya unat goh dimmatongdah nan ma'alin Golgotha (an hay ibalinana ya Tungal
di Ulu) 34 ya indatandah Jesus hi bayah an na'udman hi mun'aklit ta inumona ay ya ta
mamanghan di elanah munha'it.† Ya indawdawdan Hiya, mu unat goh tinamtamana ya
agguyna penhod, at agguyna ininum.
35 Ya inlanhada Hiyah nan krus, ya numbibinnunutda ta way inatdan nangiyapong
hidin lubungna. 36 Ya unat goh nalpah hana ya inumbunda ta iyadugda Hiya. 37 Ya
inhinadah tangad di uluna han nitudo' an hiyah ne diklamudan inaliday, “Hiyah teh Jesus
an Alin di Hudyun Pento' Apo Dios.”
38 Ya wada goh di duwah linala'in adi mangngol an ni'lanhadan Hiya, ya inhinaday ohah
immapit hi agwan Jesus, ya hay immapit hi iggidnay oha.
39 Ya piniwipiwitan din tatagun nalunaluh hi Jesus, ya numpadngolanda Hiyan
40 inaliday, “Goh din inalim an pumba'ahmu nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya un
tuluy algaw ya hina"admu goh? At un adya He"ay Imbaluy Apo Dios at lumahun'an ne
han nilanhaam ta baliwam di odolmu!”
41 Ya umat hina goh di namiluh din a'ap'apun di papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin,
ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu ti inaliday, 42 “Binaliwanay udumnah tatagu,
mu mi'id ologna mamaliw hi odolna! Dan tuwali Hiyay ali tu'un i'Israel? Ya gulat ta
lumahun ad ugwan hinan nilanhaana at kulugonmi mahkay an Hiyay Ali tu'u! 43 Hi Apo
Dios di pangehdolana, at gapu ta inalinay Hiyay Imbaluyna at tigon tu'uh un hi Amanay
mamaliw ay Hiyad ugwan!” 44 Ya ta"on un nan adi mangngol an ni'lanhan Hiya ya umat
goh hinay nangalida ti piniluhda goh Hiya.

† **27:34** Hay ugalin di Hudyu ya nan udumnan binabain iJerusalem ya gunda iyammay mun'aklit ta midat hinan pimmatopatoy an milanhah nan krus ta mamanghan di le'naondah ha'it.

Hay Natayan Jesus
(Mk. 15:33-41; Lk. 23:44-49; Jn. 19:25-37)

45 Nete"an den tongan di algaw ya hemmelong an amin tun luta ta nangamung napuyaw
hi alas tres.‡ 46 Ya unat goh noyob ya enlot Jesus an numtu'u' an inalinay, “Eli, Eli, lema
sabachthani?” ya hay ibalinana ya “He"a, Apo Dios an dayawo', anaad ta inganuya'?”
47 Ya waday tatagun neheggon an timma'dog, ya dengngolda Hiyan himmapit, ya
inaliday, “Nen ayaganah Elijah ta baliwana Hiya!”
48 Mu din ohan dida ya timmagtag ta innalnay itang hi natpih lo'ob, ya inhiitnay
limminun bayah, ya imbobodnah din utdu' di bilau, ya indawdawnah timid Jesus ta
ipa'inumna. 49 Mu inalin din udumnay, “Adim idat ta awni ta tigon tu'uh un umalih Elijah
an mamadang ay Hiya ti hiyay inayagana!” 50 Ya impidwan Jesus an nuntu'u', ya natoy.
51 Ya henen gutud di natayana ya himbumagga ya nahekhek din kultinah nan Timplun
Apo Dios hi ad Jerusalem an nete"ah dih nan nitayun ta nundadyuh puuna. Ya immalyog
goh, at nun'aphal di udum hinan batu, 52 ya nun'abhi din luta, at nun'ibo'tan di
udumnah nan lubu', ya do'olday nun'amahuan hinan tatagun Apo Dios an nanattoy,
53 ya numpangabuhu'dan nalpuh nan nilubu'anda. Ya unat goh namahuan hi Jesus ya
immuydad Jerusalem, ya do'olday tatagun nannig ay dida.
54 Ya unat goh tinnig daden tindalun mun'adug ay Jesus din alyog ya din udumnan
na'na'at ya ma'atta'otda, ya inalin din apuday, “Immannung an Hiyay Imbaluy Apo Dios!”
55 Ya wah di goh di do'ol an binabain gun ninitnud ay Jesus an nipalpuh nan Provinciad
Galilee an manalimun hinan mahapulna, ya timma'ta'dogdah nan nibataan ta unda
am'amangon di ma'ma'at. 56 Ya hay ngadan din udumnan dida ya da Mary an iMagdala,
ya hi Mary an hi inan da Jacob§ ay Joseph, ya hi inan da Jacob* ay John an din imbabaluy
Zebedee.

Hay Nilubu'an Jesus
(Mk. 15:42-47; Lk. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

57 Wan na'uy an mahdom ya dimmatong han adangyan an tagun i'Arimathea† an
mungngadan hi Joseph an hiya goh di ohah nangulug hidin intudtudun Jesus. 58 Ya
immuyna inalin Pilate hi un mabalin an alana din odol Jesus, ya inabulut Pilate. 59 At
innal Joseph din odol Jesus, ya teneplaganah nan mapmaphod an mumpaha' an uloh,
60 ya immuyna inlubu' hinan lubu'nan pa'aggungat an dulmug. Ya inulinay ongol an batu
ta hiyay intanglibnah nan lubu', ya nakak. 61 Ya wah di goh hi Mary an iMagdala ya din
ibbana goh an hi Mary an inum'umbunda an hinahagangday pantaw di lubu'.

Hay Na'at hidin Habaduh din Hopap di Simana Santa‡

62 Heden nabiggat an Habadun ngilin ya na'amung din a'ap'apun di papadi ya din
Pharisees, ya immuyda ay Pilate, 63 ya inaliday, “Apu, ninomnommi nan inalin nan
munlayah an hi Jesus hidin ataguna an inalinay, Matoya', mu un tuluy algaw at
mamahuana'. 64 At ipiyadugmu ni' nan lubu'na ta nangamung un tuluy algaw di maluh ti
mid mapto' ya umuy din intudtuduwana, ya binu'aday odolna ta ipo"oyda, ya inalida kud
hinan tataguy un namahuan an nalpuh nan wadan di nun'atoy. At iyal'allanan kulugon di
tataguh ten layahnan nidugdugah ya un nan udum an layahnan inalinay un hiyay Pento'
Apo Dios!”
65 Ya inalin Pilate ay diday, “Itnudyuy tindalu' ta diday mun'adug, at umuy ayuat ta
iyadugyuh ma"aphod.” 66 At immuyda ta pinunitanda din tanglibna, ya minalkaanda goh
ya unda taynan din titindalun mun'adug.

28

*Hay Na'na'at hidin ma'alih Ister an Dumingguh din Hopap di Simana Santa**

Hay Numbihhitah nan Lubu' Jesus
(Mk. 16:1-8; Lk. 24:1-12; Jn. 20:1-18)

1 Nalpah heden Habadu. Ya heden helhelong hi Duminggu ya immuy da Mary an
iMagdala ya nan ibbana goh an hi Mary ta umuyda tigon din lubu'. 2 Ya hin'alina ya
inongolnan immalyog ti nun'ohop an nalpud abuniyan han anghel Apo Dios, ya immuy
hinan lubu', ya inulina din tanglib, ya inumbunana. 3 Ya ma'appaha' di angahnan ay ilat,

‡ **27:45** Bahaom nan footnote hi Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas. § **27:56** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **27:56** Bahaom nan footnote di verse 56 hi bagtuna. † **27:57** Heten higib ya wadah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jerusalem, ya hay inadagwina ya tulumpulu ta duwan kilomitlu.
‡ **27:61** Na'at hidin Nisan/Abib 16, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. * **28:** Na'at hidin Nisan/Abib 17, 30 A.D. hinan Simana Santa.

ya din lubungna ya ma'appaha' an umat hi apaha' di dalallu. 4 Ya nunheglay ta'ot din
nun'adug, ya munggagalewgewdah ta'otda, ya nun'alngatda, at nun'atu"inda an ay ihunay
unda nun'atoy.
5 Ya inalin din anghel hinan binabaiy, “Adi ayu tuma'ot ti inila' an hi Jesus an nilanhay
pohdonyun tigon. 6 Mu mi'id hitu ti namahuan ti hiyah ne din inalinah atona! At ma ayu ta
umuy tu'u tigon din nangipali'uhanda.” 7 Ya inalin goh din anghel di, “Ginalonyun umuy
mangalih din intudtuduwanay, Namahuan hi Jesus an nalpuh nan wadan di nun'atoy! Ya
mahhun an umuy ad Galilee ta hidiy panniganyun Hiya. At adiyu aliwan heten inali' ay
da'yu.”
8 Ya timma'otda, mu ma"am'amlongda goh, ya gininalondan immuy nangipa'innilah din
intudtuduwan Jesus hidin inalin din anghel.
9 Ya himbumagga ya dinamudah Jesus, ya inalinan diday, “Mid al'alin da'yu.” At
immuydan Hiya, ya nunhippida, ya inyawaldah hu'ina, ya dinayawda. 10 Ya inalin Jesus
ay diday, “Adi ayu tuma'ot, mu umuyyu alyon hinan i'ibba' an linala'in intudtuduwa' ta
umuydad Galilee ta hidiy pannigandan Ha"in.”

Hay Nunlayahan din Nun'adug hinan Na'at hi Odol Jesus

11 Unat goh tinaynan din binabai din lubu' ya nakak goh din udumnan mun'adug ta
immuyda inulgud hinan a'ap'apun di papadiy aat din tinnigdan na'at. 12 At na'amung din
a'ap'apun di papadi ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu ta nunhahapitdah atonda,
ya hay inatda ya linagbuandah do'ol an pihhu din titindalun nun'adug ta alyonday, 13 “Hay
alyonyuh nan tatagu ya un ayu nolo' ya immali din intudtuduwan Jesus, ya inakawday
odolna.” 14 Ya inalida goh ay diday, “Gulat ta donglon nan Gobelnadol henen na'na'at
ya da'miy nangamung an mangihudhud eten hinahapit tu'u, at adi ayu numanomnom
ti adi ayu ma'amuyuan.” 15 Ya innal din titindalun nun'adug heden pihhu, ya inatdah de
din inalin din a'ap'apuh atonda. Ya hiyah ne inulgu'ulgud din Hudyu ta nangamung ad
ugwan.

Hay Numpattigan Jesus hidin Intudtuduwana
(Mk. 16:14-18; Lk. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

16 Immuy din himpulu ta ohan intudtuduwan Jesus hinan duntug ad Galilee an nan
inalin Jesus hi panodandan Hiya. 17 Ya unat goh tinnigdah Jesus ya nunhippidah
inayungana ta dinayawda Hiya. Mu din udum ya nunduwaduwada. 18 Ya immuy hi
Jesus ay didan inalinay, “Indatana' hi nabagtuh haad'u ta Ha"in nangamung an amin ad
abuniyan ya tun luta. 19 At umuy ayu ta intudtuduwanyun amin nan tataguh tun luta ta
unudona', ya bonyaganyu didah ngadan Ama, ya nan Imbaluyna, ya nan Na'abuniyanan
an Lennawa. 20 Ya intudtuduwanyu dida ta an amin din intudu' ay da'yu ya kulugonda. Ya
umannung an wadawadaa' ay da'yu ta nangamung di pogpog tun ma'ama'at ad ugwan.”

Mark

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Mark.
Hay Nangitud'an Mark eten Liblu: nan iRome.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan bulul an mumpapto' hi gubat.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 50 A.D. hi engganah 69 A.D., mu mid mapto' ya hidin 68 A.D.
Hay Teman ten Liblu: hi Jesus ya baal Apo Dios (Mk. 10:45).
Hay Outline ten Liblu:
Hay NANGIPA'INNILAH aat nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:1-8)
Hay NABONYAGAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:9-11)
Hay NAPTANGAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:12-13)
Hay NUNTAMUAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (1:14—13:37)
Hay NATAYAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (14:1—15:41)
Hay NILUBU'AN nan baal Apo Dios an hi Jesus (15:42-47)
Hay NAMAHUAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (16:1-8)
Hay NIPATTIGAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (16:9-18)
Hay NIPATULUWAN nan baal Apo Dios an hi Jesus (16:19-20).

Hay Nun'ul'ulgudan John an Mumbonyag[*]
(Mat. 3:1-12; Lk. 3:1-18; Jn. 1:15-28)

1 Heten tudo' ya hiyah te nan Maphod an Ulgud an hay aat Jesu Kristun Imbaluy Apo
Dios. Ya nan te"an ten ulgud 2 ya nan propetan hi Isaiah di nangitudo', an hay intudo'na
ya nan inalin Apo Dios hinan Imbaluyna, ti inalinay,
"Waday ohah baal'uh pun'ulgudo',
ya honogo' hiya ta mangun'unna ya un'a mangunud
ta idadaanay tatagu ta abulutonday ayam ay dida.[†]
3 Hiyay mumbugaw an muntudtuduh nan mapulun an alyonay,
Ipaphodyuy owon Apu tu'u, mu hay aatyuy mipaphod.
Ya punlintigonyuy dalanona, mu hay aatyuy malintig!"[‡]
4 At nipa'annung din nitudo' ti immuy hi John hinan mapulun, ya binonyaganay tatagu,
ya inulgudnay mahapul an itutuyuday baholda ya mabonyaganda ta panginnilaan an
inaliwan Apo Dios di baholda ta adina u'unnungon. 5 Ya do'ol di tataguh nan abablubabluy
hinan Provinciad Judea ya ad Jerusalem an kapitulyunan immuy hidih wadan John ta
donglonday ituduna. Ya waday numpangitutuyuh baholda, at numbonyagan John didah
nan Wangwang an Jordan.

6 Ya hay inlubung John ya nan na'abol an nalpuh dutdut di kamilu,[§] ya hay imbalikisna
ya nan up'up, ya hay gunna onon ya nan alig ya nan dudun.[*] 7 Ya inulgudnah nan
tatagun inalinay, "Waday mehnod ay ha"in an muntudtudu, mu nabagbagtu ya un ha"in
an paddungnay adia' umdah himbutna. 8 Hay pamonyag'un da'yu ya hay danum, mu hay
pamonyagnan da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawa."

Hay Nabonyagan Jesus[†]
(Mat. 3:13-17; Lk. 3:21-22; Jn. 1:29-34)

9 Heden gutud di nuntudtuduwan John ya nalpuh Jesus ad Nazareth hidih nan
Provinciad Galilee, ya immuy hi wadan John ta numpabonyag hinan Wangwang an
Jordan. 10 Ya unat goh nalpah hi Jesus an nabonyagan ya dimma'al hinan pingit di
wangwang, ya intadunan de, ya tinangadnad abuniyan. Ya niluwat, ya nun'ohop din
Na'abuniyanan an Lennawan ay balug di tigawna, ya numpattu' ay Hiya. 11 Ya wada din
himmapit ad abuniyan an inalinay, "He"ay Imbaluy'un pohpohdo', at pa'idyamlao' He"a."

Hay Natapngan Jesus[‡]
(Mat. 4:1-11; Lk. 4:1-13)

12 Ya nunnaudon din Na'abuniyanan an Lennawan nannag ay Jesus ta umuy hinan
mapulun. 13 Ya napat di algaw di nihinanah di, at hiyay nanapngatapngan Satanas ay

[*] **1:** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D. [†] **1:2** Mal. 3:1. [‡] **1:3** Isa. 40:3. [§] **1:6** Bahaom nan footnote di Mat. 3:4 ta innilaom di aat ten lubung John. [*] **1:6** Bahaom nan footnote di Mat. 3:4 ta innilaom di aat ten dudun. [†] **1:8** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. [‡] **1:11** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus.

Hiya. Ya wah di goh di atap an animal an nunhituh nan mapulun, mu immuy nan a'anghel
ta hinalimunandah Jesus.

Hay Nangayagan Jesus hinan Nahhun an Intudtuduwana§
(Mat. 4:12-22; Lk. 4:14-15; 5:1-11)

14 Unat goh imbaluddah John hidid Judea ya tinaynan Jesus heden babluy ta numbangn-
gad hinan Provinciad Galilee. Ya inul'ulgudnay aat di Maphod an Ulgud an nalpun Apo
Dios, 15 ya inalinay, “Ad ugwan di gutud di pangipa'annungan Apo Dios hidin intulagna
ti magadyuh di pumpapto'anah nan tatagu! At muntutuyu ayuh nan inatyun nappuhi ta
du'gonyu ta adiyu ipidpidwa, ya kulugonyu nan Maphod an Ulgud an ul'ulgudo'!”
16 Ya unat goh mundaldallanan hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee ya tinnigna
han munhin'agin hi Simon ya han aginan hi Andrew an manidu'da. 17 Ya inalin Jesus ay
diday, “Ma ayu ta mitnud ayun Ha"in ta puntamuo' da'yu ta umat hi nangamunganyuh
nan ekan hinan lobong di pangamunganyuh nan tatagu ta kulugona'!” 18 Ya himbumagga
ya tinaynanda din hidu'da ta inunudda Hiya.
19 Ya innayunan nundaldallanan hi na'amtang, ya tinnig Jesus goh han munhin'agin
dana' Zebedee an da Jacob* ay John an didan amin ay da amadan wah nan bangkan
ep'ephodday hidu'da. 20 Ya unat goh tinnig Jesus dida ya inayagana dida goh, at
tinaynanday udumnan linala'in wah nan bangkadan da amadan hi Zebedee ya nan
linala'in bumo'la, ya inunuddah Jesus.

Hay Aat nan Lala'in Nahe'pan hinan Nappuhin Lennawa
(Lk. 4:31-37)

21 Immuy da Jesus ad Capernaum. Ya hinan mehnod an Habadu an ngilin di Hudyu ya
immuy hi Jesus hinan himba'an di Hudyu, ya ente"anan nuntudtudu. 22 Ya manoh'adah
din panudtuduna ti heden inatnan nuntudun dida ya adi umat hinan panudtudun nan
mangitudtuduh nan Uldin di Hudyu ti ay ihunay un nabagtuy haadnan muntudu. 23 Ya
hin'alina ya nuntu'u' din lala'in nahehe'pan an wah di, 24 ya inalinay, “Hay atom ay da'mi,
Jesus an iNazareth? Dan immali'an mangubah ay da'mi? Inila' He"a ti He"ay na'ahhamad
di ugalinan hennag Apo Dios!”
25 Ya inhingal Jesus an inalinay, “Dindinong'a, ya mala'ah'a enen tagu!” 26 Ya impa-
galewgew nan nappuhin lennawa din lala'i. Ya unat goh enlotnan nuntu'u' ya nala'ah.
27 Ya manoh'ada din tatagu, ya numbabaggaandan inaliday, “Goh nin di aat te? Un nin
balbalu nan itudtudun ten tagu? Ay ihunay un nabagtuy haadna ti ta"on un nan dimunyu
ya mandalona ay ya unudonday alyona, at mala'ahda!” 28 Ya nunnaud an niwa'at hinan
abablubabluy hidid Galilee nan inulgud nan tataguh aat Jesus.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Dogoh di Tatagu†
(Mat. 8:14-17; Lk. 4:38-41)

29 Unat goh nakak da Jesus hinan himba'an di Hudyu ya immuydah abung da Simon
ay Andrew. Ya nitnud goh ay Hiya da Jacob‡ ay John. 30 Ya wah dih nan kamanah inan
ahawan Simon an lumahuy odolna, at inhudhudoldan Jesus di aatna ta okod Hiyah atona.
31 At immuy hi Jesus ay hiya, ya inodnanay ngamayna, ya binangona. Ya immadaog din
dogohna, at induulana nan wan den abung.
32 Ya unat goh nahdom ya nun'iyuydan Jesus an amin din numpundogoh ya din
nun'ahu'lungan hi dimunyu. 33 At na'amung an amin din tatagun den gettaw di abung
hi awadan Jesus. 34 At impa'adaog Jesus din do'ol an numbino'ob'on di dogohda, ya
nunla'ahna nan do'ol an nun'eh'op an dimunyu. Mu inhingalna ta adina pahapiton din
dimunyu ti iniladan Hiyay Alin Pento' Apo Dios, ti adina pohdon un diday mangibaag.

Hay Nuntudtuduwan Jesus ad Galilee§
(Mat. 4:23-25; Lk. 4:42-44)

35 Hidin nabiggat an Dumingguh timmalanu ya bimmangon hi Jesus, ya nakak enen
abung, ya immuy an bimmataan hinan mid tagu ta nunluwalun Apo Dios. 36 Mu la'tot
ya immuy da Simon ya nan i'ibbanan nanama' ay Hiya. 37 Ya unat goh inah'upanda ya
inaliday, “An amin nan tatagu ya hamahama'on da'a!”

---

§ **1:13** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **1:19** Ta"on un nan ngadan an *Jacob* di nitudo' hinan hapit di iGreece hitu mu nibahhaw nan do'ol an translation di English ti intudo'day *James*. Bahaom nan introduction di Liblu an Jacob ta innilaom di gapuna. † **1:28** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ‡ **1:29** Bahaom nan footnote di verse 19 ta innilaom di aat ten ngadan. § **1:34** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

38 Mu tembal Jesus an inalinay, “Mahapul an umuy tu'u goh hinan nehegheggon an
bababbabluy ti mahapul an mun'ul'ulguda' goh ay dida ti hiyaat unna' immali.” 39 Ya
lene'od Jesus nan abablubabluy ad Galilee ta nuntudtuduh nan ahimbahimba'an di
Hudyu, ya nunla'ahna din dimunyun nun'eh'op hinan tatagu.

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napalla'**
(Mat. 8:1-4; Lk. 5:12-16)

40 Wada han napalla' an lala'in immuy ay Jesus, ya nunhippih inayungana, ya
inal'alu'nan inalinay, “Abulutom ay ni' ya iyadaogmu tun dogoh'u.”
41 Ya inggohgohan Jesus hiya, at dinapana, ya inalinay, “Oo, pohdo', at umadaog'a!” 42 Ya
himbumagga ya immadaog din dogohna.
43 Ya nunnaudon Jesus an nangipa'anamut ay hiya, mu inhamad inalin hiyay, 44 “Adim
ahan ibaag heten na'at ay he"ah nan udumnan tatagu, mu eka ipattig nan odolmuh
nan padi, ya empe'nongmuy onong an din intudun Moses hi aton ta panginnilaan
di tatagu an immadaog din dogohmu.”† 45 Mu immuy henen lala'in nangulgu'ulgud
hi aat Jesus, at nunnaud an niwa'at, ya la'tot ya mid ah ohah babluy hi mabalin hi
umayanah adi pannigan di tatagun Hiya ti gunda alulungan Hiyah unda tigon. At immuy
nihinah nan lutan mid nunhitu, mu immuyda damdama ay Hiya din tatagun nalpuh nan
numbino'ob'on an babluy.

2

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nadahay
(Mat. 9:1-8; Lk. 5:17-26)

1 Naluh nin di hinduminggu ya numbangngad hi Jesus ad Capernaum. Ya nundongol
di dimmatngan Jesus hinan abung an gunna ihinan. 2 Ya do'ol di tatagun immuy hidi,
at na"apnu din abung, ya ta"on hinan way luwal di pantaw ya na"apnu goh. Ya otog
di pun'ul'ulgudan Jesus hi Hapit Apo Dios ay dida 3 ya waday linala'in nangiyuy hinan
nadahay ay Jesus, ya opatdan nangidayun ay Hiya. 4 Mu na"apnu nan abung hi tagu, at
mid inatdan nangihigup hinan wadan Jesus, at ginuhngawda din atap hinan tungul Jesus.
Ya unat goh naguhngaw nan atap ya hiyay nangipa'wandan nanguy'uy hidin nadahay.
5 Ya unat goh tinnig Jesus henen inatda ya inilanan nidugah di pangulugda, at inalinah
din nadahay di, “Mundenol'a, agi', ti na'aliwan di baholmu!”
6 Ya wah diday muntudtuduh nan Uldin di Hudyu, ya alyondah nomnomday, 7 “Goh
heten tagun umat hinay hapitona? Ti na"appuhih nen inatnan adina e'gonan hi Apo Dios
ti un anggay hi Apo Dios di mangaliw hi bahol!”
8 Ya i'innilan Jesus heden ninomnomda, at hiyanan inalinay, “Goh ta umat hinay
nomnomonyu? 9 Hay inilayuh madadawoh? Nan pangalyan hi, Na'aliwan di baholmu!
unu hay pangalyan hi, Tuma'dog'a, ya innalmu nan dayunmu ta umanamut'a!? 10 Mu
Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ipa'adaog'uy dogohna ta panginnilaanyuh anabagtun di
haad'uh tun lutan mangaliw hi bahol.” At inalinah nan nadahay di, 11 “Tuma'dog'a, ya
innalmu nan dayunmu ta umanamut'a.” 12 Ya otog di papannigan din tatagun hiya ya
natana'dog, ya innalna din dayuna, ya nakak.
Ya manoh'adan amin, at impabagbagtudah Apo Dios an inaliday, “Mid ah tintinnigmih
umat hina!”

*Hay Nangayagan Jesus ay Levi**
(Mat. 9:9-13; Lk. 5:27-32)

13 Ya pimmitaw hi Jesus, ya immuy hinan pingit di Lobong an Galilee. Ya na'amungday
do'ol hi tatagu, ya intuduwana dida. 14 Ya unat goh nalpah an nuntudu ya innaynayuna
goh an nundaldallanan, ya tinnignah Levi† an imbaluy Alphaeus an inumbun hinan way
upihhinanah pumbayadan hi buwit. Ya inalin Jesus ay hiyay, “Mitnud'an Ha"in.” At
timma'dog hi Levi, ya nitnud.
15 Ya la'tot ya immuy da Jesus an ne"an hi abung Levi. Ya do'olday mun'amung hi buwit
ya din nun'abaholan an tagu‡ an mangun'unud ay Jesus. Ya immuyda ni'yibun ay da Jesus
ya din intudtuduwana. 16 Ya wah di goh di udumnah din Pharisees an muntudtuduh
nan Uldin. Ya unat goh tinnigdan ne"an hi Jesus hidin nabaholan an tatagu ya hidin
mun'amung hi buwit ya inalidah nan intudtuduwan Jesus di, “Anaad ta me"an hi Jesus
hinan mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan an tatagu?”

---

* **1:39** Nan kalahin di palla' an nitudo' hinan Biblia ya hiyana nan malgom an dogoh di up'up. † **1:44** Lev. 14:1-32.

* **2:12** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **2:14** Hi Matthew di ohan ngadana (Mk. 3:18). ‡ **2:15** Nan puta.

17 Ya dengngol Jesus henen inalida, at tembalnan inalinay, “Nan mi'id dogohna ya
adina mahapul di duktul ti nan way dogohnay munhapul. Ya Ha"in di umat hinan
duktul ti agguya' immalin umal'alu' hinan tagun nahamad di ugalina ti nan nabaholan
an paddungnay diday mundogoh.”

Hay Aat di Punlangduan
(Mat. 9:14-15; Lk. 5:33-35)

18 Wada han ohan algaw ya nunlangdu din intudtuduwan John an Mumbonyag ya din
udumnah nan Pharisees. Ya immuy din udumnah nan tatagun Jesus, ya inaliday, “Din
intudtuduwan John ya din Pharisees ya unudonday ugali tu'u ti hin'umu'udduman adida
mangan ta unda munluwalun Apo Dios. Mu nan intudtuduwam ya anaad ta adida unudon
di ugali tu'u ti mangamangandah abigabigat?”
19 Ya tembal Jesus an inalinay, “Gulat ta waday mungkasal ya undan munlangdu nan
ni'yamung un wan dida nan lala'in malhin? Immannung an mangamangandah un
wan dida. 20 Mu udum di algaw ya heden lala'in nalhin ya mipabataan ay dida, at
hin'uma"algawan adida mangan ta hiyay panginnilaan hi unda munlungdaya.”

Hay Nangituduwan Jesus hinan Nun'abhiwan din Nahhun an Nitudtudu ya nan Balun Mitudtudu
(Mat. 9:16-17; Lk. 5:36-39)

21 Inalin goh Jesus di, “Ulgudo' goh di ohah nipa"el: adiyu itakup di balu an lo'ob hinan
dadan an lubung ti itakupyu ay ya mun'ohon, at pa"iona nan nitakupanan lubung, at
madoldol nan napa"i. 22 Adiyu goh elhag nan tanaw hinan dadan an lalat an ittuwan di
bayah ti atonyu ay at mabughi nan lalat, ya mitapal nan bayah. At hay pangelhaganyuh
nan tanaw ya nan pa'idyamman lalat an ittuwan di bayah.”

Hay Aat di Ngilin an Habadu
(Mat. 12:1-8; Lk. 6:1-5)

23 Wa han ohan algaw ya ene'wan da Jesus hinan apayapayaw, ya henen algaw ya
Habadu an ngilin di Hudyu. Ya otog di pundaldallananda ya nangultud din udumnah
nan intudtuduwana ta linu"ibanda, ya inanda. 24 Ya waday udumnah din Pharisees an
inaliday, “Anaad ta nan intudtuduwam ya atondah na an un paniaw ay ditu'u ti ngilin an
Habadu?”
25 Ya inalin Jesus ay diday, “Dan agguyyu binaha din inat apu tu'un hi David hidin
penghana? Ti nunhinaang, ya umat goh hidin ni'yibbana, mu mid ah ononda. 26 At
himmigup hi David hidin Tuldan Abung Apo Dios, ya nangan hidin ne'nong ay Apo Dios,
ya indatana goh din ni'yibbana,§ ya wan paniaw hi onon ti ammuna nan padiy mangan
hinan ne'nong. Na'at heteh din hi Abiathar di Nabagtun Padi.”*
27 Ya inalin Jesus goh ay diday, “Manu ay nginilin Apo Dios nan Habadu ya ta way
pumhodan nan tatagu, ya bo'on gapu ta algaw an pun'eblayan. 28 At Ha"in an Imbaluy
di Tagu ya ta"on un nan ngilin an Habadu ya Ha"in ad poto'.”

3

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Na'akke' an Ngamay
(Mat. 12:9-14; Lk. 6:6-11)

1 Wa goh han ngilin an Habadu ya himmigup hi Jesus hinan himba'an di Hudyu. Ya wah
di han tagun na'akke' di ngamayna. 2 Ya toto'lon din udumnan tatagu Hiyah unna iyadaog
hinan ngilin an Habadu ta hiyay pangidalatandah pangidiklamuandan Hiya.* 3 Mu
inilanay ninomnomda, at inalinah din na'akke' di ngamaynay, “Umali'a ta tuma'dog'ah
tu.”
4 Ya inalin Jesus hinan tataguy, “Wa han alyo' ay da'yu ta tobalonyu. Hay inilayuh
abuluton di Uldin tu'uh aton hi ngilin an Habadu? Hay maphod di aton, unu hay nappuhi?
Ya baliwan di tagu, unu patayon?” Mu agguyda tembal.
5 Ya mabungot hi Jesus hi nanniganah din tatagu, ya munha'it di punnomnomanah
aatda ti ngumhaydah mituduwan. Ya nunligguh eden na'akke' di ngamayna, ya inalinay,
“Uyadom nan ngamaymu!” Ya unat goh inuyadna ya immadaog an nipaddung hidin
oha. 6 Ya nakakda din Pharisees enen abung, ya nundapuhdan immuy ni'yamung hidin

§ **2:26** Mi'id alyon nan Old Testament an nitudo' hinan hapit di Hudyu an Hebrew an ne"ononay ni'yibbana, mu hiyah ne damdamay inalinah nan translation di Old Testament an nitudo' hinan hapit di iGreece. * **2:26** I Sam. 21:1-6.

* **3:2** Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di ugalidan Hudyuh un way mundogoh hi Habadu.

udumnah nan Herodians† an ngadan di oha goh an himpampun, ya hinahapitday atondan mamatoy ay Jesus.

Hay Na'amungan din Tataguh nan Pingit di Lobong
(Mat. 12:15-21; Lk. 6:17-19)

7 Nakak da Jesus ya din intudtuduwanan nen babluy ta immuydah nan pingit di Lobong
an Galilee. Ya do'olday tatagun nitnud ay Hiya an nalpudah nan Provinciad Galilee, 8 ya
hinan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda, ya hinan Provinciad Idumea,
ya hinan abablubabluy hi dammang nan Wangwang an Jordan, ya hinan abablubabluy
ad Tyre ya ad Sidon. Ya manu ay immuy nan tatagun Jesus ti dengngolday aat di
ina'inatnan umipanoh'a. 9 Ya nunheglan do'olday tataguh nunli'ub ay Jesus. At inalinah
din intudtuduwana ta idadaanday bangkah ihinana ta adi ipiton nan tatagu Hiya 10 ti do'ol
di impa'adaogna, at hiyaat un an amin din way dogohna ya indulitday odoldan immuy ay
Jesus ta way inatdan nanapan Hiya ta umadaogda. 11 Ya wa ay ta tinnig nan nappuhin
lennawan nun'eh'op hinan tatagu ya numpunhippidah inayungan Jesus, ya nuntu'u'dan
inaliday, "He"ay Imbaluy Apo Dios!" 12 Ya inhamad Jesus an nummandal ay dida ta adida
ibaag di aatna.

Hay Namto'an Jesus hinan Himpulu ta Duwan Apostolesna‡
(Mat. 10:1-4; Lk. 6:12-16)

13 Wada han ohan algaw ya nunti'id hi Jesus hinan duntug, ya inayagana nan pen-
hodnan mangunud ay Hiya. Ya unat goh na'amungdah din wadana 14 ya pento'nay
himpulu ta duwan nginadananah apostoles.§ Didanay pi'yibbana ta honogona didan
umuy muntudtudu, 15 ya indatnay abalinandan munla'ah hinan dimunyu. 16 Ya hiya
hatuy ngadan nan pento'na: hi Simon (an nginadnana ta hi Peter), 17 ya dana' Zebedee an
da Jacob* ay John (an nginadnan Jesus didah Boanerges an hay ibalinana ya Imbabaluy
nan Idul), 18 ya pento'na goh hi Andrew, ya hi Philip, ya hi Bartholomew,† ya hi Matthew,‡
ya hi Thomas, ya hi Jacob§ (an hina' Alphaeus), ya hi Thaddaeus,* ya hi Simon (an niddum
hinan himpampun an ma'alih Zealot†), 19 ya hi Judas Iscariot (an mangitudun Jesus ta
dapopondah udum di algaw).

Hay Aat Jesus ya hi Satanas
(Mat. 12:22-37; Lk. 11:14-23)

20 Himmigup da Jesus hinan abung, mu do'ol goh di tatagun immuy ay Hiya, at mid aton
da Jesus ya din intudtuduwanan mangan. 21 Ya unat goh dengngol din tutulang Jesus an
inalin din udum an tataguy un mun'angaw hi Jesus at immuydan mangawit ay Hiya.
22 Ya din muntudtuduh nan Uldin an nalpud Jerusalem ya inaliday, "Neh'op ay Jesus hi
Beelzebub‡ an nan ap'apun di dimunyu, at hiyanan abalinanan munla'ah hinan neh'op!"
23 Mu i'innilan Jesus henen inalida, at inayagana din tatagu, ya inulgudnay nipa"el ta
panginnilaandah aatna, ya inalinay, "Undan la'ahon Satanas di dimunyuna goh? Ti diday
nilammung hi hakupna! 24 Ya gulat ta nan himpangili ta mumpapatoyda nan tataguh di
at mapa"i danen himpangili! 25 Ya umat goh hinan hina"ama ti gulat ta mumpapattoyda
at la'tot ya madughayda, ya nunhihiyan danen hina"ama! 26 Ya umat goh hinay aat di
hakup Satanas ti gulat ta la'ahon Satanas di dimunyuna goh at la'tot ya numpapattoyda,
ya mapa"i nan hakup Satanas! Mu adida ahan aton di umat hina.
27 Gulat ta waday mamhod an mangakaw hi gina'un nan mabi'ah an lala'i ya hay
mahhun hi aton nan mangakaw ya bobodonah mahhun henen mabi'ah an lala'i ta way
atonan mangngal hinan gina'una. 28 Nomnomonyuh te: an amin di bahol di tatagu ya
nan pamihulandan Apo Dios ya aliwan Apo Dios hanah unda muntutuyu. 29 Mu nan
mamihul hinan Na'abuniyanan an Lennawa ya adi al'alliwan Apo Dios ti nan umat hinan
bahol ya adi ahan ma'al'alliwan ta nangamung." 30 Ya manu ay inalin Jesus hene ti nan
nangalyandah un waday nihu'lung hi nappuhin lennawan Hiya.

Hay Ommod ya A'agin Jesus
(Mat. 12:46-50; Lk. 8:19-21)

† **3:6** Bahaom nan footnote di Mat. 22:16 ta innilaom di aat ten himpampun. ‡ **3:12** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **3:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. * **3:17** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **3:18** Unu hi Nathanael (Jn. 1:45). ‡ **3:18** Unu hi Levi (Mk.2:13-17). § **3:18** Bahaom nan footnote di verse 17 ta innilaom di aat ten ngadan. * **3:18** Unu hi Judas an hina' Jacob (Lk. 6:16). † **3:18** Waday pamhoddan mamakak hinan iRome an numpapto' ay didan Hudyu. ‡ **3:22** Bahaom nan footnote di Mat. 12:24 ta innilaom di aat ten ngadan Satanas.

31 Otog di pun'ul'ulgudan Jesus ya nidatong hi inana ya din a'aginan linala'ih§ nan
wadana, ya timma'dogdah nan gettaw, ya hennagday umuy mangayag ay Hiya. 32 Ya
inalin din tatagun numpangabun an nunli'ub ay Hiyay, “Wah dih inam ya nan a'agim
an pa'ayag da'a!”
33 Ya inalinay, “Undan anggay didah a'agi' ya hi ina?” 34 Ya intigawnah din tatagun
nali'ub, ya inalinay, “Dida hatu goh di a'agi' ya o'ommod'u! 35 Ti nan mangat hi pohdon
Apo Dios ya diday a'agi', ya diday ommod'u!”

4

*Hay Numbino'ob'on an Nipa"el an Intudun Jesus hinan Tatagu**
(Mat. 13:1-2)

1 Wa goh han ohan algaw ya nuntudtudu goh hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee.
Ya do'odo'ol ahan di tatagun na'amung an nunle'woh ay Hiyan mamhod an mundongol
hinan ulgudona, at immuy hi Jesus hinan bangka, ya inumbun hidi.† Ya timma'dog din
tataguh nan pingit di lobong. 2 Ya do'ol di inulgudnah nipa"el, ya hana nan ulgud di
nanudtudunah nan tatagu.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunhabuag hi Oho'
(Mat. 13:3-9; Lk. 8:4-8)

3 At inalinay, “Donglonyuh ten ulgudo': Waday immuy an nunhabuag hinan oho'. 4 Ya
hidin nangihabuagnah din oho' ya waday nagah hinan dalan, ya immuy din hamuti,
ya nunhobatdah den oho'. 5 Ya din udum ya nagah hinan lutan nipa'pa' hinan batu, at
ag'aga ya himmangaw. 6 Mu unat goh naptangan ya nalyaw ti mid aton di lamutnan
lumhod. 7 Ya din udum ya nagah hinan way himmangawan di hubit, at na'ipit, ya mi'id
bungada. 8 Mu din udum ya nagahdah nan way lo'eh an luta. Ya unat goh himmangawda
ya malubongda, ya maphod di bimmungaanda. At waday niyoh'ohay bungana, ya waday
do'do'ol di bungana, ya waday mamyog di bungana.”
9 Ya inalin goh Jesus di, “Hay mahapul ya ihamadyun nomnomon henen inulgud'u!”

Hay Dumalat ta nan Nipa"el di Inulgud Jesus
(Mat. 13:10-17; Lk. 8:9-10)

10 Ya unat goh nun'akak din do'ol an tatagu ya hinanhanan din intudtuduwana ya din
udum an na'angang ay Hiyay ibalinan nan inulgudnan nipa"el. 11 Ya inalin Jesus ay diday,
“Manu ay hay nipa"el panudtudu' ya ta da'yun mangunud ya anggay di manginnilah aat
di Pumpapto'an Apo Dios an agguy nipa'in'innilah engganad ugwan. Mu hanan udumnan
tatagu ya hay panudtudu' ya nan nipa"el 12 ti ta"on hi unda

tigotigon di ato'ato' mu adida ma'awatan,
ya ta"on hi unda donglodonglon mu adida pa"innilah aatna.
Ti gulat ta innilaonda at mid mapto' ya muntutuyuda,
at mahapul an aliwan Apo Dios nan ina'inatdan nun'appuhi.”‡

Hay Ibalinan nan Nipa"el an Hay Aat di Munhabuag hi Oho'
(Mat. 13:18-23; Lk. 8:11-15)

13 Inalin Jesus hinan ni'hapit ay Hiyay, “Undan agguyyu na'awatan nan inulgud'un aat
di mun'oho'? At hay atonyu mah an manginnilah udumnan ul'ulgudo' an nipa"el? 14 Hay
nipa"elan nan nunhabuag hi oho' ya hiyah ne nan umuy mangipa'innilah nan Hapit Apo
Dios. 15 Ya nan dalan an natoptop an nagahan di udumnah nan oho' ya ay ihunay un
nomnom di tagu. Ti unat goh donglonda nan Hapit Apo Dios mu umuy hi Satanas ta
ipa'aliwna nan dengngolda. 16 Ya nan lutan nipa'pa' hinan batu an nagahan di udumnan
oho' ya ay ihunay un nomnom di tagun nangngol hi Hapit Apo Dios ti unat goh dengngolda
ya mun'am'amlongda. 17 Mu agguy nihamad di pangulugda ti unat goh waday itang hi
ligatda an dumalat nan kimmuluganda ya din'ugdaat goh. 18 Ya din udumnan nagah
hinan way nun'ahlo'an hi hubit ya ay ihunay didana nan nangngol hinan Hapit Apo Dios,
19 mu inganuyda ti dumalat nan numanomnomnomandah tun ma'ma'at hitun luta an
nan uma'amnawandan umadangyan, ya nan uma'amnawandah nan udum an gina'uh
tun luta, ya na'ameh din Hapit an dengngolda, at paddungnay mi'id di bungada. 20 Mu din
oho' an nagah hinan lo'eh an luta ya ay ihunay un nomnom di tagun nangngol hinan Hapit
Apo Dios ti abulutonda, ya inunudda. At waday nahamad di pangatna, ya na'ahhamad hi
udum, ya nidugah an na'ahhamad hi udum.”

---

§ **3:31** Nibaag di ngadandah nan Mk. 6:3. * **4:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud
di Nundongolan Jesus. † **4:1** Manu ay inumbun hi Jesus ti hiyah ne aat di aton nan Hudyun muntudtudu. ‡ **4:12**
Isa. 6:9-10.

Hay Nipa"el an Hay Aat nan Dilag
(Lk. 8:16-18)

21 Intuluy Jesus an nun'ulgud hi nipa"el an inalinay, “Tolgan ay nan taguy dilag ya adina
hanian unu ipa'ayudu' hinan kama ti unna ipattu'. 22 Ya umat goh hinay aat tu'un amin an
tatagu ti awni ta udum hi algaw at ma'innila mahkay di ina'inat tu'u an ta"on un nipo"oy
ad ugwan. 23 At hay mahapul ya ihamadyun nomnomon heten inulgud'u!”
24 Ya inalin goh Jesus ay diday, “Ihamadyun donglon ya unudon heten itudu' ay da'yu,
ti umat ay hinay atonyu at ma'ud'udman di inilayu. 25 Ti nan tagun mangunud hinan
maphod an nitudun hiya ya ma'udman di inilana, mu nan tagun adi mangunud hinan
maphod an nitudun hiya at ta"on un nan itang an inilana ya mipa'aliw ay hiya.”

Hay Nipa"el hi Aat di Oho' an Hemme'on

26 Nun'ulgud goh hi Jesus hi ohah nipa"el an inalinay, “Hay aat di Pumpapto'an Apo Dios
ya umat hinan tagun immuy nuntanom. 27 Ya palpaliwan ya naluh di atnay algaw ya
himmangaw din intanomna. Mu agguy inilan nen nangitanom di aat di himmangawana.
28 Mu nan lutay mangipatubu ya mangipabungah nan nitanom. Hay mahhun ya pumngol,
ya un bumuhbuh, ya un mahkay matong. 29 Ya unat goh natong ya hiyah ne gutudnah
pangngalan nan tagu.”

Hay Nipa"el hi Aat di Oho' an Pa"it'ittang
(Mat. 13:31-32; Lk. 13:18-19)

30 Inalin goh Jesus di, “Hay udum hi pangipaddungan tu'uh nan Pumpapto'an Apo Dios?
31 Hay ipaddungana ya nan pa"it'ittang ahan an oho' an ma'alih mustard§ an itanomyuh
nan galdenyu. 32 Mu itanomyu ay ya humangaw, ya ongol ahan ya un nan udumnan
nitanom hinan galdenyu. Ya manalhalegagay hapangna an hiyay pun'agabanan nan
hamuti.”
33 Nan numbino'ob'on an ulgud an nipa"el di hiyay nanudtudun Jesus hinan tatagu
an nan inilanan ma'awatanda. 34 Ya agguy nun'ul'ulgud hi un bo'on hay nipa"el di
ulgudona, ya wa ay ta un anggay da Jesus ya nan intudtuduwana ya imbaagnay ibalinan
din numbino'ob'on an ulgud an inulgudna.

*Hay Nangipadinngan Jesus hinan Puo'**
(Mat. 8:23-27; Lk. 8:22-25)

35 Heden algaw hi napuyaw ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Mumbangka tu'u
ta umuy tu'uh dammang tun lobong.” 36 At nunlugandah din inumbunanan bangka
ta tinaynanda din tatagu. Mu nangunud goh din udumnan tatagun nunlugandah din
udumnan bangka. 37 Ya himbumagga ya enlotnan pimmuo', ya nahuyatan din bangka,
at na'uy an mapnu. 38 Mu wah Jesus hinan utdu' din bangkan numpupungan an nonollo'.
Ya immuy din intudtuduwanan Hiya ta binangonda an inaliday, “Apu, undan mid elam
an ten munlonong tu'u?”
39 Ya bimmangon, ya inhingalna nan puo' ya dalluyun an inalinay, “Duminong ayu!” At
dimminongda an mi'id al'ali. 40 Ya inalin Jesus ay diday, “Anaad ta tuma'ot ayu? Undan
mi'id ah pangulugyu?”
41 Ya nidugah an manoh'adan amin, ya way ohaan inaliday, “Ngadan di atagun te udot
han tagun ta"on un nan puo' ya dalluyun ya unudonday alyona?”

5

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Neh'op an Dimunyuh nan Lala'i
(Mat. 8:28-34; Lk. 8:26-39)

1 Dimmatong da Jesus hinan dammang nan lobong hinan babluy ad Gadera.* 2 Ya unat
goh limmahun hi Jesus hinan bangka ya dinamuna han lala'in nalpuh nan lubu'. Ya waday
nihu'lung hi nappuhin lennawan hiya, 3 ya hidih nan wadan di lubu' di ihihinnana, ya
adida pa'abbobod ay hiya an ta"on hi unda bangkilingan. 4 Ti hin'umu'udduman binangk-
ilinganday ngamayna ya hu'ina, mu pumpogtangna damdama, at mi'id di abalinandan
mangipa'ud ay hiya ti nidugah di amabi'ahna. 5 Ya abigabigat ya amahdomahdoman
limmane'le'od hinan way lubu' ya hinan aduntuduntug, ya timmu'utu'u', ya gunna alan
di batuan inyuge'ugehnah odolna.

---

§ **4:31** Nan mustard ya ohan munlangta (unu yellow) an kalahin di paktiw an mumpait, ya nan meho' ya pa"it'ittang an oho' ad Israel (mu waday pa"it'ittang an oho' hinan udum an nasyon, at bo'on hiyay pa"it'ittang an oho' an wah tun luta). * **4:34** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **5:1** Hiyah ne babluy hi awadan nan do'ol an Hentil, at hiyaat un waday babuyda.

6 Ya unat goh inamangnah Jesus ya timmagtag an immuy ay Hiya, ya nunhippih
inayungana. 7-8 Ya inalin Jesus ay hiyay, “He"an neh'op ya mala'ah'ah nan lala'in
neh'opam!”
Ya init'u'nan nangalih, “He"a, Jesus an Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu, hay atom
ay ha"in? Ihapatam ay Apo Dios ta adia' paligaton!”
9 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Ibaagmuy ngadanmu.”
Ya inalinay, “Hay ngadan'u ya hi Do'ol ti do'ol amin nihu'lung!” 10 Ya intugtugan nen
lala'in nangal'alu' ay Jesus ta adina pakakon didan nun'appuhin lennawan den babluy.
11 Ya wah diday do'ol hi babuy an munhu'ay hinan duntug ta manganapdah ononda.
12 At inal'alu' nan nun'appuhin lennawah Jesus ta ipihu'lungna didah nan babuy. 13 Ya
inabulutna, at nun'ala'ahda din nun'appuhin lennawa enen lala'i, ya hennagna didah
din babuy. Ya numpunyapyappahanda din duway libu nin an babuy ta immuydah nan
lobong, at nun'iloblobda.
14 Ya unat goh tinnig din mun'adug hi babuy henen na'at ya limmayawda, ya im-
muydah nan abablubabluy an mangulgud enen na'at. Ya numpapanguy din tatagun
mannig eden na'at. 15 Ya unat goh dimmatongda din tataguh din wadan da Jesus ya
tinnigdan inum'umbun heden tagun nala'ahan din nappuhin lennawa, ya nalubungan,
ya pinumhod di nomnomna. At timma'otda. 16 Ya inulgud din nannig enen na'at hinan
tataguy aat di na'at enen lala'in nahe'pan ya din na'at hidin do'ol an babuy. 17 Ya inal'alu'
nan tataguh Jesus ta taynana nan babluyda.
18 At nunlugan da Jesus hinan bangka ta makakda, ya inal'alu' din tagun nala'ahan di
nappuhin lennawah Jesus ta mi'yuy ay Hiya. 19 Mu inalin Jesus ay hiyay, “Adi'a mitnud ta
un'aat mumbangngad hi abungyu ta ulgudom ay da'yun hina"aman amin din inat Apo
Dios ay he"a ya nan aat di gohgohna.” 20 At immuy mah heden lala'ih nan babluy ad
Decapolis† an mangul'ulgud an amin hinan inat Jesus ay hiya, ya manoh'an amin din
nangngol eden inulgudna.

Hay Nummahuan Jesus hinan Imbaluy Jairus ya nan Nanapah Lupit di Lubungna‡ (Mat. 9:18-26; Lk. 8:40-56)

21 Unat goh bimmad'ang da Jesus hinan dammang den lobong ya dimma'aldah nan
pingitna, ya do'olday tatagun na'amung an nunli'ub ay Hiya. 22 Ya immuy ay Jesus han
tagun hi Jairus di ngadana an ap'apuh nan himba'an di Hudyu. Ya nunhippih inayungana,
23 ya inhamadna ahan an nangal'alu' ay Hiyan inalinay, “Han imbaluy'un ung'ungngan
babai ya magadyuh an matoy! Adya ni' umuyta ta dapoom at inila' an umadaog!” 24 At
inabulut Jesus ta nuntunuddan immuy. Ya do'ol goh di tatagun nangunud ay dida an
alulunganda Hiya.
25 Ya wah di goh ay dida han babain himpulu ta duway tawon hi adi atdu'an di dalah
bumuhu' hi odolna. 26 Ya impuhnan amin di pihhunah numpa'agahanah nan do'ol an
duktul, mu mi'id ah ohah nangipa'adaog ti un at goh namama. 27 Ya dengngolnan do'ol
di abalinan Jesus, at immuy nebnog ay Hiyah nan way do'ol an tatagu, ya dinapanay
lupit di lubungna 28 ti inalinah nomnomnay, “Ammunay lubungnah dapoo', at umadaog
tun dogoh'u.” 29 Ya himbumagga ya inilanan immadaog din dogohna ti natdu' din dalan
bumuhu' hi odolna.
30 Ya enelan Jesus an waday badang an nalpuh odolna, at nunhiggung hinan do'ol an
tatagu, ya inalinay, “Goh henen nanapah lubung'u?”
31 Ya inalin din intudtuduwanan Hiyay, “Alulungan da'ah nan do'ol an tatagu, at gun
da'a dapoon, at goh ta ibagam hi un way nanapan He"a?”
32 Mu limmanigguligguh damdamah Jesus ta tigona din nanapan Hiya. 33 Ya unat goh
inilan den babain immadaog din dogohna ya immuy hi wadan Jesus, ya wimmogwowog-
wog, ya nunhippih inayungana, ya imbaagnan amin di na'at ay hiya. 34 Ya inalin Jesus
ay hiyay, “Agi', immadaog nan dogohmu ti dumalat nan pangulugmu! At umanamut'a an
malenggop ti adi mipidpidwa din dogohmu.”
35 Ya otog di punhaphapitan Jesus ya waday nidatong an linala'in nalpuh abung Jairus.
Ya inalidan Jairus di, “Adim itnud han Muntudtudu ti natoy din imbaluymu.”
36 Mu agguy inabulut Jesus henen inalida, at inalinan Jairus di, “Adim nomnomon henen
na'at enen imbaluymu, mu unmuat kulugon an tumagu.”
37 Ya agguy inabulut Jesus din udumnan tatagun mitnud ay Hiya, an anggay da Peter, ya
hi Jacob,§ ya nan agin Jacob an hi John. 38 Ya unat goh immatamdah abung nen upihyal

† **5:20** Hay ibalinan ten babluy an mungngadan hi Decapolis ya *Himpulun Babluy* ti waday himpulun siudad hidi, ya anggay nan Hentil di numpunhituh di. ‡ **5:20** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **5:37** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

an hi Jairus ya tinnig Jesus an mid poto' di aton din tatagu ti waday ahikikila ya ahi'e'ebel.
39 Ya unat goh himmigup da Jesus ya inalinan diday, “Anaad ta humelhel ayu ya ahikikila
ayu? Henen ung'ungnga ya agguy natoy ti un nolo'!” 40 Ya ma'akikkidan nen inalina ti
iniladan natoy.
Mu nun'ipapitaw Jesus dida, ya initnudnay o'ommod nen ung'ungnga ya din tulun
intudtuduwana ta himmigupdah nan kuwaltun awadan din unga. 41 Ya inodnan Jesus
di ngamayna, ya inalinay, “Talitha koum!” (ya hay ibalinan neh hapit tu'u ya, “Ingngi,
bumangon'a!”) 42 Ya himbumagga ya timmagu, at natana'dog, ya dimmalan. Henen unga
ya himpulu ta duway tawona nin. Ya nunheglay amanoh'aandah din tinnigdan na'at.
43 Ya minandalna dida ta adida ibabbaag hinan udumnan tataguh nen na'at, ya inalina
goh di, “Panganonyuh ten ung'ungnga.”

6

Hay Agguy Nangunudan nan iNazareth ay Jesus
(Mat. 13:53-58)

1 Nakak da Jesus ya din intudtuduwana ta numbangngaddah nan ni'babluyanad
Nazareth. 2 Ya unat goh ngilin an Habadu ya immuy nuntudtuduh din himba'an di
Hudyu. Ya do'olday tatagun wah di an nangngol hidin inulgudna, ya manoh'adah nan
panudtuduna, ya inaliday, “Hay nangitudun Hiya udot enen inilana? Anaad ta nala'eng
ya abalinanan mangat hi umipanoh'a? 3 Undan bo'on Hiya din imbaluy di karpentero an
imbaluy Mary, ya hi agin da Jacob* ay Joseph, ya hi Judas, ya hi Simon? Kan ya wah tu goh
nan a'aginan binabain ni'hituh tu!” Ya binohol nan ni'babluyana Hiya ti agguyda kinulug
hi un waday haadna.
4 Ya inalin Jesus ay diday, “Nan propeta ya an amin di umuyna punle'le'dan ya e'gonan
nan tatagu hiya, mu anggay di ni'babluyana, ya nan tutulangna, ya didan hina"amay
adi mange'gon ay hiya.” 5 At hiyah ne dumalat ya agguyna mahkay inat di do'ol an
umipanoh'ah di ti hay inatna ya anggay ya unna dinapay udumnah nan way dogohna ta
impa'adaogna dida, mu nahnotda. 6 Ya manoh'ah Jesus hinan aatda ti mi'id pangulugda.

Hay Namaalan Jesus hinan Himpulu ta Duwan Intudtuduwana†
(Mat. 10:1-42; Lk. 9:12-16)

Immuy da Jesus an nunle'le'od hinan bababbabluy an gun nuntudtudu. 7 Ya wada han
hin'algaw ya inayagan Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana, ya hinindudwana
didan hennag an immuy nuntudtudu, ya indatnay haadda ta ologdan munla'ah hinan
nun'eh'op an nun'appuhin lennawa. 8 Ya inalinan diday, “Mangiw'iwadya ayun mumbaat,
at adiyu odnan di gina'uyu, ya ononyu, ya pihhuyu an ammunay hul'udyuh odnanyu. 9 Ya
munhapatus ayu, ya un ohay ilubungyu ya ammuna. 10 Ya wa ay ta umuy ayuh nan babluy
ya mihina ayuh abung di mangayag ay da'yu ta engganay unyu taynan henen babluy.
11 Ya wa ay ta umuy ayuh nan ohan babluy ta adi da'yu ayagan ya adi da'yu donglon ya
pu'pu'onyuy hupu' hi hu'iyuh nan akakanyun nen babluy ta panginnilaanda an hiyah ne
padan ay dida.”
12 At tinaynandah Jesus ta immuydan nuntudtuduh nan tatagu, ya hay intududa ya
mahapul an du'gon nan tataguy baholda ta way atondan mabaliwan. 13 Ya nunla'ahday
do'ol an neh'op hinan tatagu, ya innalday danum an lana, ya nun'ilamuhdah nan way
dogohna, at numpanga'adaogda.

Hay Natayan John an Mumbonyag‡
(Mat. 14:1-12; Lk. 3:18-20; 9:7-9)

14 Dengngol Herod§ an alid Galilee an amin din ina'inat Jesus ti nundongol di aatnah
nan himpapangili. Inalin din udum an tataguy, “Manu ay abalinan Jesus an mangat
hi umipanoh'a ti Hiyah John an Mumbonyag an un namahuan.” 15 Ya din udumna
ya inaliday, “Hiyah Elijah.” Ya din udum ya inaliday, “Hiya ya propeta an umat hidin
propetah din penghana.”
16 Ya unat goh dengngol Herod nan inulgudda ya inalinay, “Hiyah John an Mumbonyag
an din impaputul'uy uluna!” 17-18 Ya manu ay inat Herod ti nan gun nangalyan John ay
hiya an adi abuluton Apo Dios di pangiyahawaanan Herodias an ahawan han aginan hi
Philip! At hiyanan binum'on hi Herod, ya nunhonag hi immuy an nangngal ay John,

---

* **6:3** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **6:6** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ‡ **6:13** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **6:14** Hi Herod Antipas ya impapto'nay duwan provincia an ad Galilee ya ad Perea hidin 4 B.C. ta engganah din 39 A.D., ya hiyay ma'alih Tetrarch (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di aatna).

ya impabobodna, ya impibaludna. 19 Ya ta"on hi Herodias ya waday boholnan John,
at hiyanan pepenhodnan mapatoy hiya. Mu mid inatnan nangipapatoy 20 ti ene'gonan
Herod hi John, ya inilanan maphod di ugalina, ya hiya ya tagun Apo Dios, at hiyanan
binaliwana hiya. Ya gunna dengngol din itudtudun John an ta"on un hin'umu'udduman
hiyay dumalat hi pun'od'oddana, mu pohpohdona damdaman donglon nan itudtuduna.
21 Ya la'tot ya nadatngan nan algaw an hohoddon Herodias ti heden algaw ya
gutudnah punnomnoman Herod hinan nitungawana, at nundadaandah do'ol an ma'an
ta na'amungda din nun'abagtuy haaddan u'upihyalna, ya din a'ap'apun di tindaluna, ya
din udumna goh an ma'al'alin tatagud Galilee ta mi'yamlongdan hiya. 22 Ya unat goh
nanayaw din mumbalbalahang an imbaluy Herodias ya impadenolnah Herod ya din
bihhitan na'amung. At inalin din Alin hi Herod hinan balahang di, “Ibagam di malgom hi
pohdom, at idat'un he"a.” 23 Ya intulagnan nen nanayaw an inalinay, “Malgom di alyom
hi pohdom at idat'u an ta"on hi un nan godwan di hakup tun pumpapto'a'!”
24 Ya immuy henen balahang ay inanan hi Herodias, ya inalinay, “Ngadan nin di ibaga'
ay Herod hi pohdo' hi idatna?”
Ya inalin inanay, “Hay ulun John an Mumbonyag!”
25 Ya nabanangngad hinan Alin hi Herod, ya inalinay, “Hay ulun John an Mumbonyag
di pohdo' hi idatmun ha"in ad ugwan an mittuh nan duyu.”
26 Ya nunheglay tutuyun nan alih din inalina, mu mahapul an unudona ti intulagnah
din ado'ol di tatagun na'amung. 27 At nunnaudonan minandal nan baalna ta putulanday
ulun John ya inyuyda. At immuy din baalnah nan baludan, ya pinutulanay ulun John,
28 ya inyuynan nittuh nan duyu. Ya unat goh indat Herod hinan balahang ya inyuyna
indat ay inanan hi Herodias.
29 Ya unat goh dengngol din intudtuduwan John din na'at ya immuyda innal din odol
John ta inyuyda inlubu'.

Hay Namanganan Jesus hinan Lemay Libun Tatagu[*]
(Mat. 14:13-21; Lk. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Numbangngad din nahnag an ma'alih a'apostoles ay Jesus an nalpudah nan immuyda
nuntudtuduwan ta middumda goh ay Hiya, ya inulguddan amin ay Hiyay aat di ina'inatda
ya nan intudtududa. 31 Ya do'olday tatagun pumanopolloh an pumitawday udumna ya
humigupday udumna, at mid inat da Jesus an nangat hinan pohdonda an ta"on nan
angananda. At inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Ma ayu ta umuy tu'u miyohha ta way
aton tu'un mun'eblay hi na'amtang.” 32 At immuydah nan way lobong an nunlugandah
nan bangka, ya immuyda niyohhah nan lugal an mid di tagu.
33 Mu unat goh tinnig din do'ol an tataguy nakakan da Jesus ya inimmatunanda dida, at
an amin din tataguh nan abablubabluy ya nakakda ta inunuddah Jesus. Mu inlikawda ti
nan lutay nange'wanda, at bimmani'bi"ahanda, at hiyaat un diday nahhun an dimmatong
ya un da Jesus. 34 Ya unat goh dimmatong da Jesus ya limmahundah din bangka, ya
tinnigna din tatagun na'amung, ya ongol di homo'nan dida ti umatdah nan kalnilun mid
mangipahtul ay dida. Ya numbino'ob'on di intudtudunan dida.
35 Ya unat goh napuyaw ya immuy din intudtuduwanan Hiya, ya inaliday, “Mi'id
nunhituh tu, at akkay mahdoman tun tatagun ninitnud ay ditu'u! 36 At payom dida
ta adida maladaw an umuy hinan nun'eheggon an bababbabluy ta way luma'uandah
ononda.”
37 Mu inalin Jesus ay diday, “Adi mahapul an makakda ti da'yuy mangidat hi ononda.”
Ya inalin din intudtuduwanay, “Oo, mu hay pangngalanmi mah? Ti gulat ta la'uanmi at
do'ol di pihhuh mahapul hi mila'uh mun'olog hi ononda!”
38 Ya inalin Jesus ay diday, “Atnay tinapay hi wah nan tatagu? Ekayu tigon.”
Ya unat goh tinnigda nan wah di ya numbangngadda, ya inaliday, “Waday lemah
tinapay ya han duwan ekan.”
39 Ya inalinah din intudtuduwanay, “Alyonyu ta malahhilahhindan umbun hinan
way holo'.” 40 At inumbunda din tatagu ta waday hinggagahut di ohay pampun, ya
hinnanabongleda goh di udumnan nalammung an inumbun. 41 Ya innal Jesus din
leman tinapay ya din duwan ekan, ya intangadnad abuniyan, ya endenolnan Apo Dios,
ya inupe'upengna, ya indatnah din intudtuduwana ta impiyapongdah din tatagu. Ya
ginogodwana goh din duwan ekan, ya impiwanahnan amin ay dida. 42 At nangandan
amin, ya nun'abhugda. 43 Ya inamungday na'angang, ya himpulu ta duway bahkit hi
napnuh tinapay ya nan ekan. 44 Ya hay uyap di linala'in nangan ya lemay libu.

---

[*] **6:29** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Hay Nanalanan Jesus hinan Tu'yap di Danum†
(Mat. 14:22-33; Jn. 6:15-21)

45 Un ahan nalpah hanan na'at ya nunhonag Jesus din intudtuduwana ta munlugandah
nan bangka ta mahhundan umuy ad Bethsaida. Ya nataynan hi Jesus ta nun'ipa'anamutna
din tatagu. 46 Ya unat goh nakak din tatagu ya immuy hi Jesus an nun'ohhah buludnan
nunluwalun Apo Dios.
47 Ya unat goh wan na'uy an mahdom ya wah dih nan gagwan di lobong din in-
tudtuduwana, mu wagwah dih Jesus hinan buludnan nun'ohha. 48 Ya tinnig Jesus din
intudtuduwanan mid ologdan mangipa'uy hidin bangka ti waday puo' an ibangngabangn-
gadna dida. Ya unat goh timmalanu ya dinalan Jesus nan tu'yap di danum ta umuy hi
wadanda. Ya unat goh wan lauhana dida 49 ya tinnigda Hiyan mundaldallanan hinan
tu'yap di danum, ya timma'otda, at pinumkawda ti inaliday un banig 50 ti wimmogwogdah
ta'otdan amin hinan tinnigda.
Ya nahannapit hi Jesus ay didan inalinay, “Adi ayu tuma'ot ti Ha"in, at mid al'alin da'yu!”
51 Ya immuy hi Jesus an ni'lugan hinan bangkan nunluganan nan intudtuduwana, ya
namahngan din puo' mahkay.
Ya nidugah di amanoh'aandah nan na'at, ya mid poto' di punnomnomandah aatna 52 ti
ta"on un nan nangipado'olan Jesus hinan tinapay mu mid inilada damdamah aat Jesus an
paddungnay immodhol di nomnomda.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Way Dogohnan Tatagud Gennesaret
(Mat. 14:31-36)

53 Unat goh dimmatong da Jesus hinan dammangnad Gennesaret ya inhebodda din
bangka. 54 Ya unat goh limmahunda ya inimmatunan din tataguh Jesus. 55-56 At
intagtagdan immuy an amin hinan abablubabluy ta inayaganda din way dogohna ta
nun'iyattangdan inyuy ay Jesus. Ya an amin din inaya'ayan Jesus ya wa ay ta dengngol nan
tataguan Hiyay pangiyayandah nan way dogohna. Ya ta"on un din it'ittang an babluy unu
din ongol an babluy ya inyuyda din way dogohna ta impalo'dah nan pummalkaduan. Ya
inal'alu'da Hiya ta abulutonay umadaoganda an ta"on hi unda dapoon di lupit di lubungna
ya anggay. At an amin din nanapan Hiya ya immadaogda.

7

Hay Aat di Intudun din Tataguh Penghana
(Mat. 15:1-9)

1 Nalpud Jerusalem din udumnan Pharisees ya din muntudtuduh nan Uldin di Hudyu
ta immuydan Jesus. 2 Ya tinnigday inat di udumnah din intudtuduwana an agguyda
inunud din ugalin di Hudyu an hay aat di atondan mun'ihu ya unda mangan. 3 (Ti nan
Pharisees ya an amin din udumna goh an Hudyu ya unudonday intudun din o'ommoddah
din penghana, at hay atonda ya unda mangan ya unudonday ugalidah aat di pun'ihuan.
4 Ya gulat goh ta umanamutdan malpuh nan malkadu* ya mun'ihudah mahhun ya unda
mangan. Ya unudonda goh di niyuldin an hay aat di pangulahan hi howo', ya banga, ya
duyun gumo'. Ya ihna goh di udumnah numbino'ob'on an uldindah umat hina.)
5 Ya inalin din Pharisees ya din muntudtuduh nan Uldin ay Jesus di, “Anaad ta nan
intudtuduwam ya adida unudon din intudun din a'apu tu'uh penghana an aat di aton
tu'un mun'ihu ya un tu'u mangan?”
6 Ya inalin Jesus ay diday, “Immannung din impa'innilan din propetan hi Isaiah hi aatyu
ti munlayah ayu! Ti inalinay,

Un hay hapit daten tatagu' ya anggay di pange'gonandan Ha"in,
mu bo'on Ha"in di makulug hi nomnomondah unudonda.
7 Mid hulbin di pundayawandan Ha"in
ti malpuh nomnomday imandaldah nan tatagu,
ya alyonday un Ha"in di ad tugun, mu bo'on!”†

8 Ya inalin goh Jesus ay diday, “Unyuat goh du'gon nan Tugun Apo Dios ta nan itudun di
tagun impaboltan din a'apuyuh penghanay hiyaat goh di ihamhamadyun unudon!”
9 Ya innaynayun Jesus an himmapit an inalinan diday, “Nala'eng ayun man'ug hinan
Uldin Apo Dios ta way atonyun mangat hinan itudtuduyun impaboltan din a'apuyuh
penghana! 10 Ti hay intugun Moses ya inalinay, Mahapul an e'gonanyu nan o'ommodyu,‡
ya inalina goh di, Adya hapitonyuy anappuhin di aat di o'ommodyu ya hay mahapul

† **6:44** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. * **7:4** Kinulug nan Hudyu an hay malkaduy awadan nan adi maleneh an tatagu ti mid mapto' ya ihnay agguy nun'ihuh di, ya iyal'allanah unda wada nan Hentil hidi. † **7:7** Isa. 29:13. ‡ **7:10** Ex. 20:12; Deut. 5:16.

ya mapatoy ayu.§ 11 Mu da'yu ya nob'on di ituduyu ti alyonyuy, Ta"on hi un adi idat
hinan o'ommod di ibaddang ay didah un hi Apo Dios di nangetbalan! 12 Ti hay pohdonyu
ya ta adida badangan nan o'ommodda. 13 Mu hay immannung ya din'ugyuy Hapit Apo
Dios an dumalat enen tudtuduyun binoltanyuh din a'apuyuh penghana. Ya do'ol di
numbino'ob'on goh hi umat hinah nan ato'atonyu."

Hay Pumuhih Ugali
(Mat. 5:10-20)

14 Inayagan Jesus goh din tatagu ta immuydan Hiya, ya inalinan diday, "Da'yun amin ya
donglonyuh te ta ma'awatanyu! 15 Bo'on hay ma'u'mun hi timid di pumuhih ugali ti hay
malpuh nomnom. 16 At mahapul an ihamadyun nomnomon nan inali'!"*
17 Ya unat goh tinaynan Jesus din tatagu ya immuy hinan abung. Ya nangunud din
intudtuduwana, ya hinanhanandan Jesus di aat din inulgudnan nipa"el. 18 Ya tembal Jesus
an inalinay, "Uya'a ya adiyu ma'awatan di aatna an un ayu umat hinan udumnan mid
inilada? Undan agguyyu inila an nan ma'u'mun hi timid ya bo'on hiyay pumuhih ugali
19 ti bo'on hay nomnom di umayana ti hay putu, at la'tot ya bimmuhu'." (Hay itudun nen
inalin Jesus ya an amin di numbino'ob'on an ma'an ya adi mapaniaw.)
20 Ya inalina goh di, "Hay malpuh nomnom di pumuhih ugali. 21 Ti hay nomnom di
alpuwan di pangatan hinan numbino'ob'on an nappuhi an nan lumihog, ya mangakaw, ya
pumatoy, ya umilugtap, 22 ya umam'am, ya aton di malgom an nun'appuhi, ya munlayah,
ya mi'haluhalud, ya umamoh hi gina'un di udumna, ya pumihul, ya mumpahpahiya,
ya nonongan inat di pohpohdon. 23 Ya an amin hanan pumuhian di tagu ya malpuh
nomnom."

Nan Babain Nidugah di Pangulugna†
(Mat. 15:21-28)

24 Nakak da Jesus enen babluy ta immuydah nan neheggon ad Tyre.‡ Ya immuy hi
Jesus hinan ohan abung ti penhodnan adi innilaon nan tataguy wadana. Mu ininnilan
din tataguy wadana damdama. 25-26 Ya heden babluy ya wada han babain iGreece
an ad Phoenicia hinan Provinciad Syria di nitungawana an nahe'pan hi nappuhin
lennaway imbaluynan ung'ungnga. Ya unat goh dengngolna nan na'ulgud an aat Jesus
at nunnaudonan immuy ay Hiya, ya nunhippih inayungana, ya inal'alu'na ta la'ahona
nan nihu'lung hinan imbaluyna.
27 Mu inulgud Jesus di nipa"el an inalinay, "Hay mahapul hi mahhun an midatan hi
ma'an ya nan ung'ungungnga ta way atondan mabhug, ti adi maphod hi un alan di onon
di ung'ungungnga, ya impa'wah ta onon di ahu."
28 Ya tembal nen babain inalinay, "Immannung henen inalim, Apu, mu ta"on hi un nan
ahu an umat ay da'mi ya onon nan ukkon di ogohon nan ung'ungungngah unda mangan!"
29 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Maphod henen nambalmu! At umanamut'a ti nala'ah din
nihu'lung hinan imbaluymu!" 30 Ya immanamut din babai, ya wah di han imbaluynan
nolnollo', ya immannung an nala'ah din nihu'lung.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napu'it ya nan Nawe'we'

31 Nakak da Jesus hinan babluy an neheggon ad Tyre, ya nundadyudah nan Lobong
an Galilee. Ya hidin numbangngadanda ya ene'wadad Sidon ya hinan abablubabluy ad
Decapolis.§ 32 Ya inyuy nan tatagu han napu'it ya nawe'we' an lala'in Jesus. Ya inal'alu'dah
Jesus ta dapoona ta way aton nan dogohnan umadaog.
33 Ya inyohhan Jesus hiyah nan mi'id di tagu, ya inlukiluk Jesus nan galaygaynah din
ingan nan lala'i. Ya unat goh nalpah ya tinukpaana goh di ngamayna, ya dinapanay
dilan den lala'i. 34 Ya tinangad Jesus ad daya, ya himmodohda ta panginnilaan hi ado'ol
di gohgohnan den lala'i, ya inalinan hiyay, "Ephphatha!" (unu Umadaog'a!). 35 Ya
himbumagga ya medngol di ingana, ya pinumhod mahkay di panapitna. 36 Ya minandal
Jesus din tatagun nanginnilan ne han na'at ta adida ulgudon heden tinnigda. Mu ta"on hi
unna gun iyadiy pangulgudanda mu undaat goh inyal'allan gun mangulgud.
37 At an amin din nangngol enen na'at ya nidugah di amanoh'aanda. Ya inaliday,
"Uya'anan maphod ahan nan ato'atona! Ti ta"on un nan napu'it ya nan nawe'we' ya
nun'ipa'adaogna!"

---

§ **7:10** Ex. 21:17; Lev. 20:9. * **7:16** Mi'id heten verse hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. † **7:23** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **7:24** Hiyah ne siudad hi punhituwan nan Hentil. § **7:31** Hay pohdonan ibaga ya *Himpulun Babluy*, ya hay Hentil di mumpunhituh di.

8

*Hay Namanganan Jesus hinan Opat di Libun Tatagu**
(Mat. 15:32-39)

1 Heden na'atan hana ya na'amungda goh di do'ol an tataguh wadan Jesus, ya la'tot
ya napuh di ononda. Ya inayagan Jesus din intudtuduwana, ya inalinay, 2 "Igohgoha'
tun tatagu ti tuluy algaw di nihihinnandah tu, at napuh di ononda. 3 Ya adi' pohdon
an ipa'anamut dida ta nangamung unda mangan ti ini ya ma'ulawdah nan owon ti
munhinaangda ti adagwiy nalpuwan di udumna."
4 Ya inalin din intudtuduwanay, "Oo, mu mapulun heten wadan tu'u, at hay pangngalan
tu'u mah hi mun'olog hi ipa'an tu'un dida ti do'odo'olda?"
5 Ya inalin Jesus di, "Atnay ma'an hi wan da'yu?"
Ya inaliday, "Un pituy tinapay."
6 Ya nun'ipabun Jesus din tatagu, ya innalna din pitun tinapay, ya nunluwalu ta
endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah din intudtuduwana ta immuyda
impiyapong hinan tatagu. 7 Ya wada goh di tuttuluh i'itang an ekan, at endenolna goh
ay Apo Dios, ya inalinah din intudtuduwana ta ipiyapongda goh hinan tatagu. 8 At
nangandan amin, ya nabhugda. Ya inamung din intudtuduwana din na'angang, ya pituy
bahkit di napnu. 9 Ya mid mapto' ya opat di libuy linala'in nangan. Ya unat goh nalpah an
nun'ipa'anamut Jesus din tatagu 10 ya immuy ni'lugan hidin intudtuduwanah nan bangka
ta immuydad Dalmanutha.†

Hay Pamhodan nan Pharisees hi Pangatan Jesus hi Umipanoh'a
(Mat. 16:1-4)

11 Immuy din udumnan Pharisees ta ni'hongeldan Jesus ta tapnganda Hiya, at inaliday
atonay umipanoh'a ta panginnilaandah un makulug an hi Apo Dios di nangidat hi haadna.
12 Ya munha'it di punnomnoman Jesus hinan aatda, at inalinay, "Anaad ta nan tatagud
ugwan ya mahapul hi unda tigon di umipanoh'a ya unda kumulug? Mu hay alyo' ay da'yu
ya adi' ahan aton di umipanoh'ah panginnilaandah aat'u!"
13 At tinaynan da Jesus din Pharisees an nunluganda goh hidin bangka ta bim-
mad'angdah dammang den lobong.

Hay Namadanan Jesus hi Pangemayaandah nan Bino'bo' nan Pharisees ya Bino'bo' Herod
(Mat. 16:5-12)

14 Inaliwan din intudtuduwan Jesus an mun'odon hi udumnah tinapay hi mun'olog hi
balunda ti un oh'ohhan tinapay di wan dida ya anggay hinan bangka. 15 Ya pinadanan
Jesus didan inalinay, "Emayaanyu nan bino'bo' di Pharisees ya nan bino'bo' Herod."
16 Ya hinahapit din intudtuduwanay aat nen inalina an inaliday, "Mid mapto' ya hay
nangaliwan tu'uh din tinapay di alyona."
17 Ya inilan Jesus henen hinahapitda, at inalinan diday, "Goh ta hay nangaliwanyuh
nan tinapay di hahapitonyu? Uya'a ya adiyu innilaon di abalina'! 18 Ihnay matayu, mu
paddungnay unyu agguy tinnig nan inat'u! Ya ihnay ingayu, mu paddungnay unyu agguy
dengngol nan inali'! Dan inaliwanyu din inat'uh 19 din leman tinapay an inupe'upeng'u
ta indatyuh din lemay libun tatagu?‡ Ya atnay bahkit hi pinnuyuh nan na'angang?"
Ya tembaldan inaliday, "Himpulu ta duwa."
20 Ya inalin goh Jesus di, "Heden na'amungan din opat di libun tatagu§ ya in-
upe'upeng'uy pituh tinapay ta nangandan amin ya atnay bahkit hi pinnuyuh nan
na'angang?"
Ya inaliday, "Pitu."
21 Ya inalinan diday, "Uya'ay ina'inat'u, ya goh ta hay aid di tinapay di wah nomnomyu?
Undan agguyyu pay na'awatan nan inali'?"

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nabulaw an Lala'id Bethsaida

22 Nidatong da Jesus ad Bethsaida, ya inyuy nan udum an tatagun Jesus han lala'in
nabulaw, ya inal'alu'da Hiya ta dapoona ta umadaog. 23 Ya pendong Jesus nan nabulaw ta
initnudna hiya ta bimmataandah nan higib. Ya tinukpaan Jesus di matan nan nabulaw,
ya dinapana goh di matana, ya inalinay, "Olom ya mittig di matam?"
24 Ya unat goh intigawna ya inalinay, "Oo, tigo' di tagu, mu paddungnay unda ayiw an
dumalan."

---

* **8:** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **8:10** Wada goh di duwan ngadana an *Magadan* (Mat. 15:39) ya *Magdala*, ya hiyah ne babluy hi nalpuwan Mary an iMagdala. ‡ **8:19** Mk. 6:30-44. § **8:20** Mk. 8:1-13.

25 Ya impidwan goh Jesus an nanapah matana. Ya inhamhamad nan lala'in inittig, ya
pinumhod mahkay di pannigna, at ma"attig mahkay an amin di tigona. 26 Ya inalin Jesus
ay hiyay, “Mundapuh'an umanamut, ya adim e'wah nan higib.”

*Hay Inalin Peter hi Aat Jesus**
(Mat. 16:13-20; Lk. 9:18-20)

27 Immuy da Jesus ya din intudtuduwanah nan bababbabluy an neheggon ad Caesarea
Philippi. Ya hidin pundaldallananda ya binagana didan inalinay, “Hay pangimmatunan
nan tatagun Ha"in nin?”
28 Ya tembaldan inaliday, “Din udumna ya inaliday un He"ah John an Mumbonyag an
un namahuan, ya din udumna goh ya inaliday un He"ah Elijah an propetah din penghana,
ya umat goh hidin udumna ti inaliday He"ay ohah din propeta.”
29 Ya inalin Jesus di, “Ya da'yu mah—hay alyonyuh aat'u?”
Ya tembal Peter an inalinay, “He"ay Alin Pento' Apo Dios.”†
30 Ya tinugun Jesus dida ta adida mangupid hi alyondah nan tataguh un Hiyah Kristu.

Hay Nangibaagan Jesus hi Ipaligligatana ya Hay Atayana‡
(Mat. 16:21-28; Lk. 9:21-27)

31 Ente"an Jesus an nangibaag hidin intudtuduwanay ma'at ay Hiya an inalinay, “Hay
mahapul ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya nidugah di ipaligligatana' ti pahalona' hinan
a'ap'apun di tatagu, ya nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin.§ Ya
patayona', mu maluh di tuluy algaw at mamahuana'.” 32 Ya inhamadnan nangulgud ta
panginnilaandah aatna.
Ya inyohhan Peter Hiya, ya inhingalnan inalinay, “Adaogna, ya adi ahan umat hinay
ma'at!”
33 Mu nunligguh hi Jesus, ya intigawnah din intudtuduwana, ya inhingalnah Peter an
inalinay, “Taynana', Satanas!* Ti henen ninomnommun inalim ya bo'on hi Apo Dios di ad
nomnom ti hay tagu!”
34 Ya inayagan Jesus din do'ol an tatagu ya din intudtuduwana ta na'amungda, ya
inalinay, “Pohdon ay nan tagun mangunud ay Ha"in ya mahapul an adina hunnon
di itaguana. Mu ta"on hi un mapahiw unu mapatoy mu mahapul an Ha"in unudona
damdama. 35 Nan adi umunud ti adina abuluton di ipaligligatana unu nan apatayana
ya hay umangunuh ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat
unu nan mapatoy ti nan pangunudandan Ha"in ya nan Tugun'u ya hay umangunuh ya
mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. 36 Ta"on un alan di tagun amin hi mun'aphod an
gina'uh tun luta ya mi'id hulbin hana damdama ti adi ay kumulug at hay umangunuhna
ya milahhin damdaman Apo Dios hi mid pogpogna. 37 At hanan alana ya adi pa'appallog
hi pi'taguanan Apo Dios. 38 Ad ugwan ya do'olday tatagun adi umunud ya nun'abaholan,
at nan tagun mangiyabain an mangunud hinan Tugun'u ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya
adi' goh ibilang hi tagu' hidin pumbangngada' an da'mih nan a'anghel hi pangipattiga' hi
ipabagbagtuanmin Ama.”

9

1 Ya inalina goh di, “Adiyu aliwan heten alyo'! Ti waday udumnan da'yuh tu an adi
matoy ta nangamung unda tigon di gutud di Pumpapto'an Apo Dios ya nan anidugah di
abalinanan mumpapto'.”

*Hay Numbo'onan Jesus**
(Mat. 17:1-13; Lk. 9:28-36)

2 Naluh di onom hi algaw ya initnud Jesus hi Peter ya da Jacob† ay John ta nunti'iddah
nan ata'nang an duntug ta unda anggay. Ya heden papannigandan Jesus ya numbo'on di
tigawna 3 ti nan lubungna ya ma'appaha' an humili, mu mi'id hitun lutay umipapaha' hi
lubung hi umat hina. 4 Ya himbumagga ya tinnig din intudtuduwana da Moses ay Elijah
an mi'hapitdan Jesus.

---

* **8:26** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **8:29** Hiyah ne ma'alih *Messiah* hinan hapit di Hudyu ya *Kristu* hinan hapit di iGreece. ‡ **8:30** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **8:31** Nan napto' an nalpun ten tulun pampun di middum hinan Konsehal (unu Sanhedrin) an umat hinan Supreme Court di Hudyu. * **8:33** Hay pohdon ten ngadan Satanas an ibaga ya *buhul*, at intudun Jesus an ni'buhul hi Peter ay Jesus an dumalat nan hinapitna. * **9:1** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **9:2** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

5 Ya himmapit hi Peter, ya inalinan Jesus di, “Apu, maphod ta wada tu'uh tu! At pohdom
ay ya iyammamiy tuluh allung ta hinohhonyun da Moses ya hi Elijah!” 6 Mu mid poto' di
hinapitna ti timma'otdah din tinnigda.
7 Ya waday bunut an nepto' ay dida, at nalidumanda. Ya wada han hapit an nalpuh
nan bunut an inalinay, “Hiyah te Imbaluy'un pepenhod'u, at donglonyuy alyona!” 8 Ya
mungwingngiwingngida, ya mid udum an anggay hi Jesus hi wah di.
9 Ya heden pundadyuanda ya tinugun Jesus didan inalinay, “Adiyu iyal'alih nen
tinnigyuh nan tatagu ta nangamung di amahua' an Imbaluy di Tagu.” 10 Ya inunuddah
nen inalina, mu numbabaggaandan tulun inaliday, “Hay aat nin di amahuan an inalina?”
11 Ya wada han mahmahandan Jesus, at inalidan Hiyay, “Anaad ta inalin nan
muntudtuduh nan Uldin an mahhun an umalih Elijah ya un umali nan Alin Pento' Apo
Dios?”‡
12-13 Ya tembal Jesus an inalinay, “Immannung an hay mahapul ya mahhun an
mumbangngad hi Elijah ta idadaanay tatagu. Ya wada goh di impitudo' Apo Dios an
inalinay,

Nan Imbaluy di Tagu ya mahapul an nidugah di ipaligligatana,
ya adi abuluton di tatagu Hiya.§

Mu hay alyo' ay da'yu ya nalpah an immalih Elijah, at nunholholtapun din tatagu an hiyah
ne nipa'annungan din impitudo' Apo Dios.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Mun'oldah
(Mat. 17:14-22; Lk. 9:37-43)

14 Unat goh numbangngad da Jesus hi awadan din udumnan intudtuduwana ya
tinnigdan wah di do'ol an tatagun nunli'ub ay dida. Ya wah di din udumnah nan
muntudtuduh nan Uldin an mi'hahannudah din intudtuduwan Jesus. 15 Ya unat goh tinnig
din tataguh Jesus ya nidugah di amanoh'aanda, ya timmagtagdan immuy ay Hiya, ya
inaliday, “Maphod ta immali ayu!”
16 Ya inalin Jesus hidin intudtuduwanay, “Ngadan di punhahannuanyuh nan
muntudtuduh nan Uldin?”
17 Ya wada han lala'in niddum hinan tatagu, ya hiyay nambal an inalinay, “Apu,
inyali' han imbaluy'u ta ipa'adaogmu ti waday nappuhin lennawan nihuhu'lung an
nangipawe'we' ay hiya. 18 Ya wa ay ta mahe'pan ya matu"in, ya umupag di timidna, ya
ngumelongelot di babana, ya umodhol. Ya inali' hinan intudtuduwam ta la'ahonda, mu
mid ologda.”
19 Ya inalin Jesus di, “Uya'a ya adi mihamad di pangulugyun tatagu! Gah'in unna'
mihihinnan da'yu ta e'edpol'uy aatyu ya un waday pangulugyu! Iyaliyuh tu han ungan
lala'i!” 20 At inyuydan Jesus. Ya unat goh tinnig nen nappuhin lennawah Jesus ya
impagalewgewna han unga, ya natu"in, ya bimmanalliballin, ya immupag di timidna.
21 Ya inalin Jesus ay amanay, “Anuud di nangete"anah umatanah na?”
Ya inalinay, “Nete"ah din a'ung'ungngana. 22 Ya gun tu"inon nan nappuhin lennawa
hiyah nan apuy ya hinan way danum ta patayona. At igohgohan da'mi ni' ta badangan
da'mih un *gulat* ta abalinam!”
23 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Anaad ta alyom henen *gulat*? Mabalin an ma'at an amin di
logom hi un way pangulug nan tagu!”
24 Ya nahannapit heden ommod den unga, ya enlotnan mangalih, “Waday pangulug'u,
mu adi umda, at badangana' ni' ta ma'udman!”
25 Ya unat goh tinnig Jesus an na'amung nan tatagu ta alulunganda Hiya at minandalna
nan nappuhin lennawan inalinay, “He"an lennawan umipawe'we' ya pumu'it ya mandalo'
he"a ta mala'ah'an nen unga, ya adim ipidpidwan mihu'lung ay hiya!”
26 Ya pinumkaw nan lennawa, ya atata'ot di inatnan nangipagalewgew eden unga, ya
nala'ah. Ya ay natoy di tigaw den unga, at inaliday un natoy! 27 Mu inodnan Jesus di
ngamayna, ya binangonah den unga, at timma'dog, ya pinumhod.
28 Ya immuy da Jesus hinan abung, ya inalin din intudtuduwanan Hiyay, “Anaad ta mid
ologmin munla'ah hinan nappuhin lennawan niyo'odol enen unga?”
29 Ya tembal Jesus an inalinay, “Nan umat hinan lennawa ya mahapul an ilangduan an
munluwalun Apo Dios ya un mabalin an mala'ah.”*

Hay Nangipidwaan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana
(Mat. 17:22-23; Lk. 9:43-45)

‡ **9:11** Mal. 4:5. § **9:12-13** Isa. 53:3, 5. * **9:29** Hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya mi'id di inalinah aat di ilangduan.

30 Nakak da Jesus enen babluy, ya nun'awadah nan Provinciad Galilee. Ya adi pohdon
Jesus an innilaon nan tataguy awadana 31 ta way inatnan nuntudtuduh nan himpulu ta
duwan intudtuduwana. Ya inalinan diday, “Ha"in an Imbaluy di Tagu ya idawata' hinan
buhul'u. Ya patayona' ay dida, mu maluh di tuluy algaw at mamahuana'.” 32 Mu mi'id
inilan din intudtuduwanah aat nen hinapitna, ya timma'otdan munhanhan ay Hiyah
aatna.

Nan Nabagbagtun Taguh nan Pumpapto'an Apo Dios
(Mat. 18:1-35; Lk. 9:46-48)

33 Dimmatong da Jesus ad Capernaum, ya himmigupdah nan ohan abung. Ya inalin
Jesus hinan intudtuduwanay, “Anaad ta nunhohongngel ayuh nan dalan?” 34 Mu
bumaindan mambal ti hay dimmalat hi nunhohongngilanda ya way ohan didaan alyonay
hiyay nabagbagtu ya un nan udumnan ibbana.
35 Ya inumbun hi Jesus, ya inayagana din himpulu ta duwan intudtuduwana, ya inalinan
diday, “Nan mamhod an nabagtu ya un nan ibbana ya mahapul an ibilangnay odolnah
na'am'ampa ya un nan i'ibbana ta paddungnay hiyay tagaladan amin.”
36 Ya inawit Jesus han ung'ungnga, ya impata'dognah nan hinagang din intudtuduwana
ya unna ha'lion, ya inalinan diday, 37 “Nan mamadang hi umat hituh ung'ungnga ti
dumalat nan pangunudandan Ha"in ya Ha"in di badanganda. Ya badangana' ay ya bo'on
Ha"in ya anggay di badanganda ti nan nannag goh ay Ha"in.”

Hay Aat di Umunud ay Jesus
(Lk. 9:49-50)

38 Inalin John ay Jesus di, “Apu, tinnigmi han lala'in hay abalinam di punla'ahnah nan
nappuhin lennawa, ya inyadimi hiya ti agguy niddum ay ditu'un himpampun.”
39 Mu inalin Jesus di, “Adiyu iyadi ti nan mangat hi umipanoh'a an dumalat di ngadan'u
ya adina hapiton di nappuhih aat'u. 40 Ti nan tagun adi mi'bohhol ay ditu'u ya hiya
damdamay bumadang ay ditu'u. 41 Immannung heten alyo' ti nan tagun bumadang
ay da'yu an ta"on hi un hinhowo' hi danum di idatnah inumonyu an dumalat di
kimmuluganyun Ha"in an hi Kristu ya waday lagbunan nen atona.”

Hay Aat di Itudulan
(Mat. 18:6-9; Lk. 17:1-4)

42 Ya inalin Jesus di, “Gulat ta waday taguh mangitudul ay daten ung'ungungngan
mangunud ay Ha"in ta mumbaholda ya onaynah un meg'od di ongol an batun luhung hi
bagangna ya intapal hinan baybay. 43 Gulat ta hay ngamayyuy dumalat hi pumbaholanyu
ya onaynah unyu putulan. Ti onaynah un mi'id di ohah ngamayyu mu ta wadaat
di pi'taguanyu ya un henen waday duwah ngamayyu, mu ad imbelnuy umayanyu an
awadan di apuy an adi madmaddop. 44 Ti hay aatnah di ya mun'abigihan di odol di tagu
an adida matmattoy, ya adi goh madmaddop nan apuy.† 45 Ya gulat goh ta nan hu'iyuy
dumalat hi pumbaholanyu ya onaynah unyu putulan. Ti onaynah un mi'id di ohah hu'iyu
mu ta waday miyadwah pi'taguanyu ya un henen waday duwah hu'iyu mu ad imbelnuy
umayanyu an awadan di apuy an adi madmaddop. 46 Ya hay aatnah di ya mun'abigihan
di odol di tagu ya adi madmaddop nan apuy.‡ 47 Ya gulat goh ta nan matayuy dumalat
hi pumbaholanyu ya onaynah unyu ukiton. Ti onaynah un mi'id di ohah matayu mu ta
munnanannong di pi'taguanyuh nan pumpapto'an Apo Dios ya un henen duway matayu
mu ad imbelnuy umayanyu. 48 Ya hay aatnah di ya mun'abigihan di odol di tagu ya adi
madmaddop nan apuy.§
49 An amin di tatagu ya paddungnay ma'ahinandah apuy.
50 Maphod di ahin, mu pinumhaw ay ya hay atonyun mangipabangngad hinan aklitna
ta umahin goh? At hay maphod ya paddungnay ahin ayun maphod di tamtamna ta
mundedeggop ayu.”

10

Hay Aat di Hiyan
(Mat. 19:1-12; Lk. 16:18)

1 Nakak da Jesus ad Capernaum, ya ene'wadah nan Provinciad Judea. Ya binad'angday
Wangwang an Jordan ta immuyda goh hinan abablubabluy hidi. Ya do'olday tatagun
immuy ay Hiya, ya intudtuduwana didan umat hinan ina'inatnah din hopapna.

† **9:44** Heten verse ya mi'id hinan ado'lan hi nabaybayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. ‡ **9:46** Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. § **9:48** Isa. 66:24.

2 Ya wadaday Pharisees an immuy ay Jesus ta tapnganda Hiya, ya inaliday, “Undan
iyabulut di Uldin tu'u an ihiyan di lala'iy ahawana?”*
3 Ya inalin Jesus ay diday, “Ngadan di inyuldin Apo Dios ay Moses hi aat di punhiyanan
di nunhimbaluy?”
4 Ya inaliday, “Hay inyuldinan Moses ya mabalin an ihiyan nan lala'iy ahawana, mu
mahapul an waday tudo' an mangibaag hi nunhiyananda ta idatnan nen ahawana.”†
5 Ya inalin Jesus ay diday, “Manu ay intudo' Moses henen uldin ti un ayu ngumhay hi
mituduwan! 6 Mu din nalmuwan tun luta ya ni'lumun Apo Dios di tagu ta lala'iy oha ya
babaiy oha.‡ 7 At hiyaat un taynan nan lala'iy o'ommodna ta way atonan mi'yaddum hinan
ahawana, 8 at paddungnay ohay odol an adi duwa.§ 9 At adi maphod hi un pakakon nan
lala'iy ahawana ti hi Apo Dios di nangaddum ay dida.”
10 Ya unat goh himmigup da Jesus hinan abung ya hinanhanan din intudtuduwana goh
di aat di punhiyanan nan nunhimbaluy. 11 Ya inalin Jesus ay diday, “Gulat ta ihiyan nan
lalaiy ahawana ta mumbentan at inlugtapnah den babain ahawanah hopapna. 12 Ya umat
goh hinan babai,* ti gulat ta ihiyanay ahawana ta mumbentan at inlugtapnah den lala'in
ahawanah hopapna.”

Hay Namhodan Jesus hinan Ung'ungungnga†
(Mat. 19:13-15; Lk. 18:15-17)

13 Inyuy nan tatagun Jesus din ung'ungungnga ta ipadapadan Hiya. Mu unat goh
tinnig din intudtuduwana ya inhingalda dida. 14 Mu unat goh tinnig Jesus henen inat
din intudtuduwana ya ma'ahhingal ay didan inalinay, “Abulutonyu nan ung'ungungngan
umalin Ha"in! Ya adiyu ipawa dida ti nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo
Dios ya umatdah aat di ung'ungungnga. 15 Ya umannung heten alyo' ay da'yu ti adi ay
mumpa'ampa nan tagu ta adi umat hi ung'ungnga ya adi middum hinan Pumpapto'an
Apo Dios.” 16 Ya inawitna nan ung'ungungnga ta hina'lina dida, ya dinapana didan amin
an hinohha, ya inluwaluana dida.

Hay Aat di Adangyan an Lala'i‡
(Mat. 19:16-30; Lk. 18:18-30)

17 Nala"uy da Jesus ta bimmataanda, ya otog di pundaldallananda ya timmagtag han
lala'in immuy ay Jesus, ya nunhippih inayungana, ya inalinan Jesus di, “*Maphod'a*, Apu!
Hay ato' nin an mi'tagun Apo Dios hi munnanannong?”
18 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Anaad ta alyom di *maphoda*'? Ti hi Apo Dios ya anggay di
maphod! 19 Ya hay pambal'uh nan inalim ya unudom di Uldin Apo Dios an inilam: adi'a
pumatoy, ya adi'a umilugtap, ya adi'a mangakaw, ya adi'a munlayah, ya adim balbaliyan
nan ibbam, ya e'gonam nan o'ommodyu.”§
20 Ya inalin den lala'in Hiyay, “Apu, an amin hana ya inunud'un nete"ah din
a'ung'ungnga'.”
21 Ya penpenhod Jesus hiya, at teten'olna hiya, ya inalinay, “Wada goh di ohah mahapul
hi atom. At umuy'a ta eka ila'un amin di gina'um, ya impiyapongmuh nan nun'awotwot,
at hidid abuniyan di umadangyanam.* Umat hinay atom ya un'a umunud ay Ha"in.”
22 Ya unat goh dengngolnah nen inalin Jesus ya ma'allungdayan nakak ti adangyan ahan
an tagu.
23 Ya inwingin Jesus hidin intudtuduwana, ya inalinan diday, “Na'alligat di adangyan
an umuy hinan Pumpapto'an Apo Dios!” 24 Ya ma'annoh'a din intudtuduwanan nen
inalina. Mu innayun Jesus an himmapit an inalina goh di, “Da'yun ungunga, immannung
an na'alligat tuwaliy middum hinan Pumpapto'an Apo Dios! 25 Madadawoh nan kamilu
an humgop hinan Puntalunayan hi Tantan ya un nan idduman di adangyan hinan
pumpapto'an Apo Dios.”†
26 Ya unat goh dengngol din intudtuduwanah ne ya nidugah di amanoh'aanda, ya
nunhahapitdan inaliday, “Ooat hay mabaliwan mah?”
27 Ya teten'ol Jesus dida, ya inalinay, “Mid olog di tagun mamaliw hi odolna, mu olog Apo
Dios an mangat hi an amin di logom.”

---

* **10:2** Bahaom nan footnote di Mat. 19:3 ta innilaom di aat ten saludsudda. † **10:4** Deut. 24:1-4. ‡ **10:6** Gen. 1:27. § **10:8** Gen. 2:24. * **10:12** Bahaom nan footnote di Deut. 24:1 hi aat nan ad biyang an munhiyan. † **10:12** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **10:16** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **10:19** Ex. 20:12-16; Deut. 5:16-20. * **10:21** Bahaom nan footnote di Mat. 19:22 ta innilaom di aat te. † **10:25** Do'ol di mangali an heten Puntalunayan hinan Tantan ya ngadan di it'ittang an pantaw ad Jerusalem an hiyay pange'wan nan tatagun maladaw an umanamut hi un mitangob nan ongol an pantaw.

28 Ya himmapit hi Peter, ya inalinay, “Tigom an tinaynanmin amin di gina'umi ya
pamilyami ta nitnud amin He"a!”
29 Ya inalin Jesus ay diday, “Umannung heten alyo' ti nan tagun taynanay abungna,
unu a'agina, unu o'ommodna, unu imbabaluyna, unu lutana ti Ha"in ya nan Tugun'uy
dumalat hi unudona 30 ya do'do"ol di midat ay hiyah ataguanah tun luta an paddungnay
midat di hinggahut hi abungna, ya a'agina, ya o'ommodna, ya imbabaluyna, ya payawna.
Ya middum goh di ipaligligatana. Mu hay amahuana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid
pogpogna. 31 At do'olday mumpahiya an mangalih un diday mahhun hinan tatagu, mu
la'tot ya diday miyangunuh, ya nan na'ampad ugwan ya diday mipabagtuh udum di
algaw.”

Hay Nangipitluan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana‡
(Mat. 20:17-19; Lk. 18:31-34)

32 Hidin awadan da Jesus hinan dalan hi immayandad Jerusalem ya Hiyay nammang.
Ya manoh'ada din intudtuduwana ya din tatagun nangun'unud, ya timmata'otda goh.
Ya inyohhan goh Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana, ya inulgudnan diday aat
di ma'ma'at ay Hiyah awni. 33 Ya inalinan diday, “Ten magadyuh tu'un umatam ad
Jerusalem, at hay dumatngan tu'uh di ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya madpapa', ya
iyuya' hinan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin ta humalyaona' ay dida
ta ipapatoya'. Ya midata' hinan Hentil ta diday mamatoy ay Ha"in. 34 Ya layalayahana'
ay dida, ya puntukpaana', ya haplatona', ya patayona'. Mu hinan miyatluh algaw ya
mamahuana'.”

Hay Imbagan da Jacob ay John hi Aton Jesus ay Dida
(Mat. 20:20-28)

35 Immuy ay Jesus da Jacob§ ay John an imbabaluy Zebedee, ya inalidan Hiyay, “Apu,
waday pohdonmih atom ay da'mi.”
36 Ya inalin Jesus ay diday, “Ngadan ne han pohdonyuh ato'?”
37 Ya tembaldan inaliday, “Hitun pumpapto'am ni' ya hay pohdonmi ya abulutom ni' an
ipabunmuy ohan da'mih immapit hi agwanmu, ya ipabunmuy ohah immapit hi iggidmu
ta mi'papto' amin He"a.”
38 Ya inalin Jesus ay diday, “Mid inilayuh aat nen ibagayu ti undan abalinanyun
mi'yinum hinan ipa'inumdan Ha"in an paddungnay ipaligligata', unu undan goh abali-
nanyu nan ipadildilaha' an ay ibonyagdan Ha"in?”
39 Ya inaliday, “Ologmin aton hana.”
Ya inalin Jesus ay dida goh di, “Umannung an paddungnay mi'yinum ayuh nan mun'aklit
an inumo' ti mipaligligat ayun umat ay Ha"in.* 40 Mu bo'on Ha"in ad poto' an mamto' hi
umbun hi immapit hi agwan'u ya iggid'u ti pepento' Apo Dios di pohdonan mi'yibun ay
Ha"in.”
41 Ya unat goh dengngol din himpulun intudtuduwan Jesus heden inalin da Jacob† ay
John ya ma'abbungotda. 42 Ya inayagan Jesus didan amin ta na'amungda, ya inalinan
diday, “Inilayu an nan ma'alih a'ap'apun di Hentil ya pohdondan babbaalon nan tatagu
ta way mandalonda. 43 Mu da'yu ya adi maphod heneh aton, ti gulat ta han mamhod an
mun'ap'apu ya hay mahapul ya ibilangnay odolnah baal di i'ibbana. 44 Ya nan mamhod an
mipabagbagtu ya un nan ibbana ya mahapul an ibilangnay odolnah tagalan di i'ibbana.
45 Ti ta"on un Ha"in an Imbaluy di Tagu ya bo'on hay pamaala' hinan tataguy dimmalat
hi immalia' hitun luta, ti manu ay immalia' ya ta baalona' hinan tatagu, ya ta mihandia'
hinan atayan di do'ol an tataguh baholda ta Ha"in di pallogna.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nabulaw an hi Bartimaeus‡
(Mat. 20:29-34; Lk. 18:35-43)

46 Ene'wan da Jesus ya din intudtuduwanad Jericho. Ya unat goh nakakdan den babluy
ya nitnud goh din do'ol an tatagu. Ya wada han lala'in nabulaw an hay ngadana ya hi
Bartimaeus§ an hina' Timaeus, ya inum'umbun hinan pingit di kalata ta mun'adaw hinan
maluh. 47 Ya unat goh dengngolnan maluh hi Jesus an iNazareth at nuntu'u' an inalinay,
“He"a, Jesus an Ap'apun David, igohgohana' ni'!”
48 Ya inhingal din do'ol an tatagu hiyan inaliday, “Dindinong'a!”

---

‡ **10:31** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **10:35** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **10:39** Bahaom nan footnote di Mat. 20:23 ta innilaom di ma'at ay daten duwa. † **10:41** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **10:45** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **10:46** Hay pohdonan ibaga ya *imbaluy Timaeus*.

Mu inyal'allanan nuntu'u' an inalinay, “He"an Ap'apun David, igohgohana' ni'!”
49 Ya inta'dog Jesus, ya inalinay, “Ayaganyu hiya.”
Ya inayaganda din nabulaw, ya inalidan hiyay, “Mundenol'a, at tuma'dog'a ti awiton da'a.” 50 Ya inaanay jacketna, ya natana'dog, ya immuy ay Jesus.
51 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Hay pohdom hi ato' ay he"a?”
Ya inalin din nabulaw ay Hiyay, “Apu, pohdo' an mittig tun mata'!”
52 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Umuy'a ti mittig nan matam ti hay pangulugmuy dumalat hi immadaogam.” Ya himbumagga ya mittig di matana, at nitnud ay Jesus hinan kalata.

11

*Hay Na'at hidin Ma'alih Palma an Dumingguh din Hopap di Simana Santa**
(Mat. 21:1-11; Lk. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Magadyuh umatam da Jesus ad Bethphage ya ad Bethany an neheggon ad Jerusalem an inayungan nan Duntug an Olibo. Ya hennag Jesus din duwan intudtuduwana, 2 ya inalinan diday, “Umuy ayun den higib hidih dammangna, ya heden umatamanyu ya mattigyuh di han uyaw an dongki an nigo'od an mi'id ah nitaktakay, ya inubadyuy go'odna ta iyaliyuh tu. 3 Ya wa ay di mangalih, Anaad ta ubadonyu? ya alyonyuy, Mahapul Apu tu'u, mu malpah ay ya punnaudonan ipibangngad. At abulutona.”
4 Ya unat goh immuyda ya inah'upanda din uyaw an dongki an wah nan kalatah nan pantaw di abung an nigo'od. 5 Ya unat goh wan ubadonda din go'od di uyaw ya inalin din tatagun timma'dog hidiy, “Goh ta ubadonyuh nen uyaw?”
6 Ya inalida din inalin Jesus hi alyonda, at inabulutda. 7 Ya inyuydan Jesus din uyaw, ya enedpondah bonognay lubungda, ya nuntakay hi Jesus. 8 Ya do'olday tatagun nitnud, ya innalday lubungda, ya inyannapdah din dalanon di uyaw an nuntakayan Jesus. Ya din udumnan tatagu ya innalda goh di tubun di palman umat hi liyug, ya inyap'apda goh hinan dalan. Ya manu ay inatday umat hina ta panginnilaan hi unda e'gonan hi Jesus an alida. 9 Ya inyun'unnan din udumnan tatagu ya un hi Jesus, ya wada goh di nangunud ay Hiya. Ya ente"adan amin an nuntu'u' an inaliday,

“Nabagbagtuh ten ali tu'u!
Mapmaphod heten Pento' Apo Dios hi ali tu'u!†
10 Mipabagbagtu'an immali ti magadyuh an madatngan di pumpapto'am
ta mihukat'ah din numpapto'an apu tu'un hi David!
Mipabagbagtuh Apo Dios!”

11 Ya unat goh inataman da Jesus ad Jerusalem ya himmigupdah nan Timplun Apo Dios, ya tinnignan amin di wah di. Mu na'uy an mahdom, at immuydad Bethany an ibbana din intudtuduwana.

Hay Na'na'at hidin Lunes hidin Hopap di Simana Santa‡

Hay Nanomyawan Jesus hinan Ayiw an Fig
(Mat. 21:18-22)

12 Nabiggat§ ya nakak da Jesus ad Bethany* ta mumbangngaddad Jerusalem. Ya hidin pundaldallananda ya nahinaangan hi Jesus. 13 Ya inamangna han ayiw an fig an do'ol di tubuna, at immuy an mannig hi bungana, mu mi'id ti bo'on hiyay gutud di bumungaana.† 14 Ya inalin Jesus hinan ayiw di, “Mi'id ah mangal'alah bungam ta nangamung ti adi'a bumungbunga!” Ya dengngol din intudtuduwanah nen inalina.

Hay Namakakan Jesus hinan Munla'uh nan Timplun Apo Dios
(Mat. 21:12-17; Lk. 19:45-48)

---

* **11:** Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 10, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Ya henen algaw di namto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat an algaw (Ex. 12:1-6), at paddungnay inalin Jesus hinan tataguh din inayanad Jerusalem di, “Ad ugwan ya pot'ona' ay da'yu ta Ha"in di paddungnay Uyawyu!” † **11:9** Psa. 118:25-26. ‡ **11:11** Na'at hidin Nisan/Abib 11, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **11:12** Bahaom nan footnote di Mat. 21:18 ta innilaom di anaad ta paddungnay intudun Matthew an henen algaw ya *Adwana* an bo'on *Lunes.* * **11:12** Hay pohdonan ibaga ya *higib hi awadan nan agguy nalum an figs ya dates.* † **11:13** Henen gutud an Nisan/Abib (unu March-April) ya ite"an nan ayiw an figs an tumubu, at gapu ta ag'agah ten ayiw an timmubu at ninomnom Jesus an mid mapto' ya ag'aga goh an bimmunga ti nan ayiw an do'ol di tubuna ya gangayna an do'ol goh di bungana. Mu hay immannung an gutud di bumungaan nan figs ad Israel ya nan bulan an Sivan (unu June).

15 Unat goh immatam da Jesus ad Jerusalem ya immuy hinan gettaw‡ di Timplun
Apo Dios.§ Ya numpakakna din munla'u, ya din ngumina, ya din munhukhukat hi
pihhun di iRome ta hukatandah pihhudan Hudyu, ya nun'ibukallunay lamehaanda, ya
nuntu"ina din umbunan di munla'uh balug hi me'nong hinan Timplun Apo Dios, 16 ya
impawana nan tatagun mange'wah nan gettaw di Timpluh un way inodnandah ila'uda.
17 Ya intudtuduwana din tatagu an inalinan diday, “Hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

Nan Abung'u ya hiyay punluwaluan an amin di tatagun Ha"in.*
Mu unyuat goh numbalinon hi punla'uanyuh pangakawanyuh pihhun di umalin
mi'miha!”†

18 Ya unat goh dengngol din a'ap'apun di papadi ya din muntudtuduh nan Uldin din
inalin Jesus ya ente"adan manama' hi pangidalatandan mamatoy ay Hiya ti timma'otdan
Hiya. Ya manu ay timma'otda ti pigaygayabandan amin di tatagun mangngol hinan
intudtuduna.
19 Ya unat goh napuyaw ya nakak da Jesus goh hi ad Jerusalem.

Hay Itudun nen Inat Jesus hinan Ayiw an Fig
(Mat. 21:18-22)

20 Unat goh nabiggat‡ ya imbangngaddan enye'wah din dalan an nange'wanda, ya
tinnigda din fig an nalyaw. 21 Ya ninomnom Peter din inat Jesus eden ayiw, at inalinan
Jesus di, “Apu, tigom an nalyaw henen ayiw an inidutam!”
22 Ya inalin Jesus di, “Mahapul an waday pangulugyun Apo Dios 23 ti immannung heten
alyo' ay da'yu an gulat ta alyonyuh nan duntug di, Mitapal'ah nan baybay! at ma'at hi un
ayu adi munduwaduwa ta kulugonyun immannung an ma'at henen inaliyu. 24 At hiyanan
alyo' ay da'yuy, Gulat ta waday pohdonyuh ma'at at hay mahapul ya munluwalu ayun Apo
Dios ta ibaagyun Hiya, ya kulugonyu ay an aton Apo Dios nan ibagayu at immannung
an ma'at. 25 Mu wa ay ta munluwalu ayun Apo Dios ya aliwanyu nan nonomnomonyun
nappuhin inat nan tatagun da'yu ta way aton goh Ama tu'ud abuniyan an mangaliw hi
baholyu. 26 Mu adiyu ay aliwan din inatda ya adi goh aliwan Ama tu'ud abuniyan di
baholyu.”§

*Hay Na'na'at hidin Adwanah din Hopap di Simana Santa**

Hay Nangibagandah Aat di Haad Jesus
(Mat. 21:23-27; Lk. 20:1-8)

27 Numbangngad goh da Jesus ad Jerusalem, ya immuy nunle'le'od hinan gettaw di
Timplun Apo Dios. Ya immuydan Hiya din udumnah nan a'ap'apun di papadi, ya din
muntudtuduh nan Uldin, ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu, 28 ya inalidan Hiyay,
“Dan hay haadmu ta umat hinay ato'atom hinan Timplun Apo Dios? Ya hay nangidat enen
haadmu?”
29 Ya tembal Jesus an inalinay, “Waday mahhun hi ohah hanhana' ay da'yu ya un'u ibaag
di haad'u. 30 Ibaagyuy nalpuwan di haad John ta numbonyag—hi Apo Dios, unu hay tagu
ya anggay?”
31 Ya nunhahapitda nan a'ap'apu an inaliday, “Hay pambal tu'u nin? Ti gulat ta alyon
tu'uy, Hi Apo Dios di nangidat, at alyonaan, Anaad mah ta agguyyu kinulug hi John? 32 Mu
gulat ta alyon tu'uy, Nan tataguy nangidat hi haad John, at bumungotda nan tatagu, ya ini
ya waday atondan ditu'u ti kulugondan amin an hi John ya oha goh an propeta!” 33 At hay
nambaldan Jesus, ya inaliday, “Mid inilami.”
Ya inalin Jesus ay diday, “Ooat adi' goh ibaag di nangidat hi haad'un mangamangat hituh
tun ato'ato'.”

12

Hay Aat di Nipa"el hi Nunggalden
(Mat. 21:33-46; Lk. 20:9-18)

1 Ente"an Jesus an nun'ulgud hi nipa"el hinan tatagun inalinay, “Wada han lala'in
nangitanom hi greyp hinan galdena. Ya inallupna, ya bino"ana nan lutah ipata'dogan di
pun'apalan, ya inyammanay ittuwan di danum di greyp hi un mabayu, ya inyammana goh
di ata'nang hi abung hi ihinan di mun'adug. Ya impalia'na nan galdenah nan udumnan

‡ **11:15** Hiyah ne ma'alih Gettaw di Hentil ti un anggay hidiy mabalin an umayan nan Hentil ta mundayawdan Apo Dios. § **11:15** Adi middum nan Jn. 2:13-17 ete ti hiyah ne inat Jesus hidin nete"aan di nuntamuana, ya hete ya nan angunuhna. * **11:17** Isa. 56:7. † **11:17** Jer. 7:11. ‡ **11:20** Bahaom nan footnote di Mat. 21:18. § **11:26** Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu ihnah nan udum.

* **11:26** Na'at hidin Nisan/Abib 12, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

tatagu, ya numbaat hi adagwin babluy. 2 Ya unat goh nadatngan di apugahan de han
impalia'na ya hennagnay ohah nan himbutna ta umuy hinan numpunlia' an mangngal hi
dagwana. 3 Mu dempap din numpunlia' din himbut, ya hinuplitda, ya pinakakda an mi'id
am'amungit hi indatdah dagwan nan ad galden. 4 Ya hennag goh han ad galden di ohah
nan himbutna, mu pinaguhday uluna, ya pinaligatda hiya. 5 Ya hennag damdama nan ad
galden goh di oha, mu pinatoyda, ya hiyah ne ina'inatdah din udum goh an nahnag an
nunhuplitda, ya pinatoyday udumna. 6 Ya hidin angunuhna ya un ohay lala'ih na'angang
hi mahnag an han oh'ohhan pohpohdonan imbaluyna. Mu la'tot ya hennagna hiya ti
alyonay, Olom ya e'gonanda hiya! 7 Mu unat goh tinnig nan numpunlia' din imbaluy nan
ad galden at nunhahapitdan inaliday, Hiyah te imbaluynan mamoltan hitun galden! At
umuy tu'u patayon ta bagi tu'uh te han galdena!* 8 At dempapda hiya, ya pinatoyda, ya
inyuyda intapal hi pingit den galden."
9 Ya inalin Jesus goh ay didan nangngol di, "Hay aton nin han ad galden hinan
numpunlia'? Hay atona ya umuyna pumpatoy nan nangipalia'ana, ya impalia'na nan
galdenah nan udumnah tagu. 10 At anaad mah ta adiyu ma'awatan di aat di impitudo'
Apo Dios hidin penghanan inalinay,

Nan batun namlinan di mun'ammah abung
di hiyaat goh di niyammah pognad di abung?
11 Ti hi Apu tu'uy nangat ene,
ya mapmaphod di pannigan tu'uh nan inatna!"†

12 Ya iniladan diday nipa"elan nen inulgudna, at penhoddan dapopon Hiyan den
punhaphapitana, mu timma'otdah din tatagu ti inaliday un hi Jesus di ohan propeta, at
nakakda.

Hay Aat di Buwit
(Mat. 22:15-22; Lk. 20:19-26)

13 Waday nahnag hi udumnan Pharisees ya nan udumnan Herodians‡ hi mamalbalin
Jesus. 14 Ya heden inayandan Hiya ya inaliday, "Apu, inilamin nahamad nan itudutudum,
ya ta"on un pahiwon di tatagu ya itudum damdamay pohdon Apo Dios hi aton tu'u ti bo'on
hay taguy nomnomom hi ipadenolmu. At hay pohdonmin innilaon ya ma'ahhapul an idat
tu'un Hudyuh nan alid Rome di buwit, unu adi tu'u? 15 Mumbayad tu'u mah, unu adi tu'u?"
Mu inilan Jesus an unda Hiya balbaliyan, at inalinan diday, "Anaad ta padpadahona' an
balbaliyan? Iyaliyu nan palatan pihhun Ha"in ta tigo'." 16 Ya unat goh indatda nan palatan
Hiya ya inalinan diday, "Ad angah ene han nitalatlatu, ya ad ngadan enen nitudo'?"
Ya tembaldan inaliday, "Hi Caesar."§*
17 Ya inalin Jesus ay diday, "Nan bagin nan alid Rome ya ibangngadyun hiya, ya nan
bagin Apo Dios ya idatyu goh ay Hiya."
Ya unat goh dengngoldah nen nambalna ya manoh'ada.

Hay Aat di Amahuan di Tagu
(Mat. 22:23-33; Lk. 20:27-40)

18 Wada han himpampun an Sadducees di ngadanda, ya diday mangitudtudun adi
mamahuan di tagu. Ya waday udumnan didan immuy ay Jesus, 19 ya inaliday, "Apu, hay
inyuldin Moses hidin penghana ya inalinay, Gulat ta matoy han lala'i ta waday ahawana
ta mi'id imbaluyda ya mahapul an ahawaon han agina ta waday hanat de han natoy.†
20 Ya hidin penghana ya waday pitun linala'in hina"agi. Ya nangahawa din pangpangullu,
ya la'tot ya natoy an mid ah imbaluyna. 21 At numbentanan din aginan netob ay hiya
nan babai, mu la'tot ya natoy goh an mid imbaluyna. Ya nihukat heden miyatlu. Ya na'at
hete goh eden miyatlu 22 ta nangamung hidin miyapitun udidian, at natoy daden pitun
hina"agi an mi'id ah imbaluyda. Ya la'tot goh ya natoy heden babai. 23 Ya hidin algaw an
amahuan di tagu ya hay ad ahawan den babai ti inahawadan pitu?"
24 Ya inalin Jesus ay diday, "Nibahhaw ahan hene han imbagayu ti mi'id inilayuh aat di
impitudo' Apo Dios, ya mi'id goh inilayuh aat di abalinana! 25 Ti nan tagun mamahuan ya
umatdah nan anghel ad abuniyan an adida mangahawa. 26 Mu anaad ta adiyu ma'awatan
hi unda mamahuan di tagu? Undan agguyyu binaha din nitudo' hinan Liblun Moses? Ti

---

* **12:7** Intudun nan uldin di Hudyu an gulat ta waday luta mu mid ad luta at mabalin an malgom di mangngal ta lutada, at ninomnom nan nunlia' an gulat ta patayonda nan ad luta at mabalin an bagionda. † **12:11** Psa. 118:22-23.
‡ **12:13** Bahaom nan footnote di Mat. 22:16 ta innilaom di aat ten himpampun. § **12:16** Hay pohdon ten hapit an *Caesar* an ibagah nan hapit di iRome ya *ali,* at hiyay umat hinan hapit an *Abimelek* ya *Achish* hinan hapit di iPhilistia, ya *Pharaoh* hinan hapit di i'Egypt. * **12:16** Bahaom nan footnote di Mat. 22:21 ta innilaom di aat ten palata. † **12:19** Deut. 25:5-6.

heden ulgud an hay aat din namo'gong an ayiw an intudo' Moses ya inulgudna goh din
inalin Apo Dios ay Moses an inalinay,
Ha"in hi Apo Dios an dayawon Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob goh.‡
27 Mu nanattoy da Abraham ya un ahin itudo' Moses heden inalin Apo Dios. Ya gulat
ta agguy timmagu da Abraham at hi Apo Dios mah di dayawon di nun'atoy an adi
mamahuan? Bo'on, ti Hiyay dayawon di matagu! At hay itudun te ya mamahuan nan
nun'atoy. At nidugah di nibahhawan di panudtuduyu!"

Hay Aat di Ma'ahhapul an Uldin
(Mat. 22:34-40)
28 Wadah di han lala'in muntudtuduh nan Uldin, ya dengngolnah den nunhahapitan da
Jesus. Ya dengngolnan maphod nan nambal Jesus eden inalin di Sadducees, at inalinan
Hiyay, "Hay aptan nin ahan hinan Uldin?"
29 Ya inalin Jesus di, "Hay aptan hinan Uldin ya umat hituy aatna:
Da'yun i'Israel an Hudyu ya donglonyu
ti hi Apo Dios an Apu tu'u ya un oha Hiyah Apu tu'u.
30 Ya mahapul an pa'appohpohdon tu'uh Apu tu'un hi Apo Dios
ya un nan pamhod tu'uh nan udumnan numbino'ob'on.§
31 Ya wada goh di miyadwan ma'ahhapul an ma'unud:
Hay pamhod hinan odol ya maphod un umat hinay pamhod hinan i'ibba.*
Ti daten duwan Uldin ya diday ma'ahhapul ya un nan udumnan Uldin."
32 Ya inalin nan muntudtuduh nan Uldin di, "Maphod henen inalim, Apu! Ti imman-
nung an anggay hi Apu tu'un hi Apo Dios di dayawon tu'u, ya mid ah ohah nahamad an
anggay Hiya. 33 At hay mahapul ya pa'appohpohdon tu'uh Apu tu'un hi Apo Dios ya un
nan udumna, ya hay pamhod hinan odol ya maphod un umat goh hinay pamhod hinan
i'ibba. Ya gulat ta gohbon tu'uy animal hinan pun'onngan ta e'nong tu'un Apo Dios unu
hinan udumnan me'nong mu ma"aphod di pangunudan tu'un den duwan Uldin an inalim
ya un hanan ma'at."
34 Ya unat goh dengngol Jesus din nambalna ya inilanan nala'eng hiyan tagu, at inalin
Jesus ay hiyay, "Magadyuh an midadaan di iddumam hinan Pumpapto'an Apo Dios."
Ya unat goh dengngol nan tataguy aat di nambal Jesus ya mid mahkay udumnah
hanhanandan Hiya ti mun'ogonda.

Hay Aat nan Alin Pento' Apo Dios
(Mat. 22:41-46; Lk. 20:41-44)
35 Hidin nuntudtuduh Jesus hidih nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya inalinay,
"Nan muntudtuduh nan Uldin ya inaliday un holag David henen Alin Pento' Apo Dios hi
mumpapto'. 36 Mu immannung an Hiya goh di Apun David ti intudun nan Na'abuniyanan
an Lennaway hapiton David an inalinay,
Nan Apu tu'un hi Apo Dios ya inalinah nan Apu tu'u goh di:
Umbun'ah immapit hi agwan'u
ta engganay un'u amehon an amin nan buhulmu."†
37 Ya inalin goh Jesus hinan tataguy, "Gadya an inalin David di hi *Apunah* Kristu, mu
anaad ta alyonyuy un *holagna* goh?" Nan do'ol an tatagun nangngol hinan inul'ulgud
Jesus ya pohpohdonda nan itudtuduna.

Hay Nangulgudan Jesus hinan Aat di Nuntudtuduh nan Uldin
(Mat. 23:1-36; Lk. 20:45-47)
38 Ya heden nuntudtuduwana ya inalinay, "Emayaanyu nan muntudtuduh nan Uldin!
Ti hay pohdonda ya munlubungdah magayad an lubung ya unda umuy munle'le'od, ya
pohdonda goh hi un e'gonan di tatagu didah nan pummalkaduan, 39 ya pohdonda nan
ma"aphod an umbunan hinan himba'an di Hudyu ya nan umbunan di nabagbagtun taguh
nan gotad, 40 ya adukkayonday luwaluda ta way aton di tatagun mangiyamlan dida. Ya
wan gunda balbaliyan nan binabain umu'utun ta way atondan mangngal hinan gina'uda!
At nidugah di moltada ti dumalat nan gunda aton an umat hina!"

Hay Indat nan Nabalun Babai
(Lk. 21:1-4)
41 Inumbun hi Jesus hinan dammang di kahon an pangiyamungan di tataguh pihhudan
midat hinan Timplu. Ya a'ammangona nan tatagun pun'ittuday pihhudah di, ya do'olday

‡ **12:26** Ex. 3:6. § **12:30** Deut. 6:4-5. Hiyah ne ma'alih *Nan Shema* hinan hapit di Hudyu, ya hiyay umat hinan Doctrinal Statementda. * **12:31** Lev. 19:18. † **12:36** Psa. 110:1.

adadangyan an nangittuh nan do'ol an pihhuda. 42 Ya tinnig Jesus han babain nawotwot
an nabalu an immuyna ni'yittuy dudduwan hepeng.‡
43 At inayagan Jesus din intudtuduwana, ya inalinan diday, “Umannung heten alyo' ti
do'do"ol di inittun nen nawotwot an balu ya un din udumna! 44 Ti nan indat nan udum
ya pihhudan adida mahapul, mu nan nabalu ya na'agwotwot, mu ta"on ya inunghiwnay
pihhuna.”

13

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem
(Mat. 24:1-2; Lk. 21:5-6)

1 Unat goh wan mala"uy da Jesus hinan Timplu ya inalin di ohah din intudtuduwanan
Hiyay, “Tigom adya, Apu, an nidugah di ama"aphod nan Timplu ya nan o"ongol an batu*
an nun'iyammada!”
2 Ya inalin Jesus ay diday, “Immannung an maphod hatu, mu hi udum hi algaw ya an
amin hatu ya mun'apa"ida, at mi'id di ohan batuh mundododdah nan niha"adana.”

Hay Aat di Punligatan di Tatagu
(Mat. 24:3-14; Lk. 17:20-37; 21:7-14)

3 Wah Jesus an inum'umbun hinan Duntug an Olibo an nedmang hinan Timplu, ya
immuy da Peter, ya hi Jacob,† ya hi John, ya hi Andrew hinan wadana, at unda anggay
hidi, 4 ya inalidan Hiyay, “Ibaagmun da'mih un anuud di a'atan hatun inalim? Ya hay
panginnilaan hi agadyuhan di a'atanan amin?”
5 Ya inalin Jesus ay diday, “Emayaanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan malgom an tagu.
6 Ti awniat do'ol di mangalih un didah Ha"in an Alin Pento' Apo Dios, at balbaliyanday
do'ol hi tatagu. 7 Ya donglonyuy gubat hinan abablubabluy an neheggon ya hinan adagwi,
ya adi ayu numanomnom. Ti mahapul an ma'at hana, mu bo'on hiyay pogpogna 8 ti an
amin di tataguh nan abablubabluy ya awniat munggugubatda, ya mawaday alyog ya batel
hinan numbino'ob'on an babluy. Ya hiyanay ete"an di ligat.
9 At mahapul an mundadaan ayu ti dapopon da'yu ta iyuy da'yuh nan a'ap'apuh nan
abablubabluy ta humalyaon da'yu. Ya iyuy da'yuh nan abung an ahayupan di Hudyu
ta hupliton da'yu, ya iyuy da'yu goh hinan a'ali ya hinan gogobelnadol an dumalat di
pangulugyun Ha"in. Ya hiyay gutud di pangibaaganyun didah nan Tugun'u. 10 At hay
mahapul ya mibaag nan Maphod an Ulgud hi an amin hinan tataguh nan abablubabluy
hitun luta ya un madatngan di apogpogan tun luta. 11 Ya wa ay ta dapopon da'yu ta
iyuy da'yuh nan punhumalyaan ya adi ayu numanomnom hi pambalyun dida, ti wa
ay ta madatngan di gutudnah humapitanyu at itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway
pambalyu. 12 Ya umat hinan munhin'agi an ipadpap nan ohay agina ta ipapatoyna. Ya nan
ommod ya ipadpapnay imbaluyna ta ipapatoyna, ya nan imbabaluy di udumnan da'yu ya
diday mangipadpap hinan o'ommodda ta ipapatoyda. 13 Ya boholon da'yun amin hinan
tataguh tun luta ti Ha"in dumalat. Mu nan mange'edpol ta nangamung di angunuhna ya
diday mabaliwan.”

Hay Aat di Umipapuhih Wadan Apo Dios
(Mat. 24:15-28; Lk. 21:20-24)

14 Ya inalin Jesus di, “Gulat ta tigonyu nan mapaniaw an dumalat hi pumuhianyu an
ihinadah nan malgom an lugal an bo'on hene tuwaliy ihinana‡ ya lumayaw ayun iJudea
ta umuy ayuh nan aduntuduntug. At da'yun mamahan te ya hamadonyun innilaon di
aatna! 15 Ya nan tatagun wah nan atap di abungda ya mahapul an adida humgop hi abung
an mangngal hi gina'uda ti nonong ya limmayawda. 16 Ya umat goh hinan wah payawda
an mahapul di adida umanamut an mangngal hi jacketda ti nonong ya limmayawda.
17 Ya heden a'atana ya mahmo'day binabaih numpunhabi ya nan mumpumpa'inum! 18 At
munluwalu ayun Apo Dios ta hidin gutud ne han lumayawanyu ya bo'on ni' hay lawang!§
19 Ti heden a'atan hana ya nidugah di ligat ya un din ligat hi nete"an di nunlumuwan
Apo Dios hitun luta ta nangamung ad ugwan. Mu adi mahkay mipidpidwa hana. 20 Mu

---

‡ **12:42** Hiyah ne umat hinan centavo. * **13:1** Hi Flavius Josephus (37-100 A.D.) an Hudyun nuntudo' hinan historyn di Hudyuh din penghana ya intudo'nah nan *Antiquities* (section 15, verse 11.3) an mumpaha' hatun batu, ya nan udumnan dida ya 37 an umpiy inadu"oyda, ya 12 an umpiy inata'nangda, ya 18 an umpiy inambilogda. † **13:3** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **13:14** Dan. 9:27; 11:31; 12:11. Bahaom nan footnote di Mat. 24:15 goh. § **13:18** Hinan timpun di lawang ad Israel ya nidugah di udan, at mundatong nan wangwang, at naligat di bumad'ang ta lumayaw an umuy nan tataguh nan aduntuduntug.

dumalat nan tatagun pento' Apo Dios ya hennotnay algaw hi punligligatan di tagu ti gulat ta agguyna inat hina at matoy an amin di tagu.
21 Ya hede ay han gutud ta waday mangalin da'yuy, Wah tuh Kristu! unu, Wah dih Kristu! ya adiyu kulugon 22 ti wadaday bumalbalin alyonday un didah Kristu, ya nan udum goh ya alyonday diday propeta. Ya abalinandan mangat hi umipanoh'a ta way atondan mangipattig an waday abalinanda ta hiyay pamalbalidah nan tatagun Apo Dios hi unda abalinan. 23 At hiyanan ihamadyun mundadaan ti ten imbaag'un da'yun amin hi nahhun ya un ma'at."

Hay Aat di Pumbangngadan di Imbaluy di Tagu
(Mat. 24:29-31; Lk. 21:25-28)

24 Inalin Jesus di, "Wa ay ta malpah hana nan ligat an inali' ya ma'at hatun nitudo' hinan Hapit Apo Dios:

Adi bumnang nan algaw,
ya umat goh hinan bulan.
25 Ya mun'agah nan abittubittuan ad daya,
at an amin di dumilag hi wad daya ya mid poto' di dalanonda.*

26 Ya heden gutud ya Ha"in an Imbaluy di Tagu ya tigona' hinan tatagu ti hay umalia' ya midduma' hinan bunut, ya ongol di abalina' ya anabagtu'. 27 Ya honogo' nan a'anghel'uh tun luta ta umuyda amungon an amin di tagun pento"uh tagu'."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Ayiw an Fig
(Mat. 24:32-35; Lk. 21:29-33)

28 Ya inalin Jesus di, "Waday nipa"el hi itudun nan ayiw an fig ti hay aatna ya unat goh bumalu nan tubuna ya hiyay panginnilaan hi un na'uy an tumiyalgaw. 29 Ya umat goh hinay aat di pumbangngada' ti wa ay ta ma'at hana nan inali' ya hiyah ne panginnilaanyuh gutudnah pumbangngada' hitun luta. 30 At adiyu al'alliwan hete ti waday udumnah nan tatagud ugwan an adida matoy ta nangamung un ma'at an amin hana nan inali'.† 31 Ya ma'ubah tun luta ya ad daya, mu nan Hapit'u ya adi ahan ma'ma"ubah."

Hay Ami'id di Nanginnilah Algaw ya Olas hi Pumbangngadan Jesus
(Mat. 24:36-44; Lk. 17:20-37)

32 Inalin goh Jesus di, "Mid nanginnilah nan algaw ya nan olas hi pumbangngada' an ta"on un nan a'anghel ad abuniyan ya Ha"in an Imbaluy Apo Dios, ti anggay hi Amah nanginnila. 33 At elanyuat ta mundadaan ayu ti agguyyu inilay gutud di pumbangngada'. 34 Umat hinan lala'in mumbaat an e'kodnay abungnah nan puntamuona ya an amin nan numbino'ob'on an tamuda. Ya inalinah nan mun'adug hinan pantaw ta ihamadnan mun'adug. 35 At hiyanan ihihi'alyu ti agguyna innilay gutud di pumbangngadan nan ad abung hi un hay mahdom, unu hay lumabi, unu hay tumalanu, unu hay helhelong. 36 Ya umat goh ay Ha"in an mi'id mapto' hi pumbangngada', ya ini ya agguy ayu nidadaan hi umalia'! 37 Ya hatun alyo' ay da'yu ya bo'on da'yu ya anggay di pangalya' mu an amin di tagu, at hiyanan ihihi'alyu."

14

Hay Nunhahapitandah Atondan Mamatoy ay Jesus
(Mat. 26:1-5; Lk. 22:1-2)

1 Un duway algaw at madatngan heden gotad hi Punnomnoman di Hudyuh nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu ya nan gotad hi Panganandah Tinapay an Mi'id di Bino'bo'na. Ya nunhahapit din a'ap'apun di papadi ya din muntudtuduh nan Uldin hi atondan mampap ay Jesus ta mid ah ohah manginnila ta way atondan mamatoy ay Hiya. 2 Mu inaliday, "Adi tu'u epto' hinan gotad di pampapan tu'un Hiya ti ini ya innilaon di tatagu, ya mabungotda, at gumuluda!"

Hay Nangihiitan nan Babaih Nanginan Bangbangluh Ulun Jesus
(Mat. 26:6-13; Jn. 12:2-11)

3 Wah di da Jesus ad Bethany hi abung Simon an din napalla' hidin hopapna. Ya heden nangananda ya himmigup han babai, ya inodnana han batun tibung an ma'alih alabaster an napnuh na'angnginan bangbanglun danum an hay ngadana ya nard. Ya penhalnay alubna, ya inhiitnah ulun Jesus. 4 Ya ma'abohhol ay hiya din udumnan tatagun wah di, ya way ohan didaan inaliday, "Hay hulbin nen inatnan unna inam'amhan henen nanginan

* **13:25** Isa. 13:10; 34:4. † **13:30** Hay kulugon nan udum hi aat ten impa'innilan Jesus ya hiyay apa"ian nan siudad ad Jerusalem hidin 70 A.D., ya immannung an nan udumnan nangngol hi impa'innilana ya agguyda natoy hidin na'atana.

bangbanglu? 5 Gulat hi un mingina at do'ol an pihhu ta way midat hinan nun'awotwot!"
At inamuyuandah den babai.
6 Mu inalin Jesus ay diday, "Anaad ta amuyuanyu? Okod hiyah pohdona ti ma"aphod
henen inatnan Ha"in! 7 Ti nan nun'awotwot ya mabalin an malgom hi algaw di
pangidatanyuh badangyun dida ti wagwadadan da'yu. Mu Ha"in ya hi awniat mi'ida'
ay da'yu. 8 At heten babai ya inatnay abalinana, ti manu ay inhiitnay bangbanglu ya ta
idadaanay odol'u ta maphod di hunghung'uh ilubu'a'. 9 Ya umannung heten alyo' ti wa
ay ta ma'ulgud nan Tugun'uh tun alutaluta ya ma'ulgud goh heten inat te han babaih
panginomnoman ay hiya."

*Hay Na'at hidin Atlunah din Hopap di Simana Santa**
(Mat. 26:14-16; Lk. 22:3-6)

10 Immuy di ohah din himpulu ta duwan intudtuduwan Jesus an hi Judas Iscariot hinan
a'ap'apun di papadi ta ni'hapit hi aat di pampapandan Jesus. 11 Ya hidin dengngoldah nen
inalina ya nun'am'amlongda, ya intulagdan idatday lagbunah pihhu. At nete"an de ya
hahalepatanay pangipadpapanan Jesus.

Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di Simana Santa†

Hay Gotad hi Ne"anan Jesus hinan Intudtuduwana
(Mat. 26:17-30; Lk. 22:7-20; Jn. 13:21-35; I Cor. 11:23-25)

12 Heden hopap di algaw nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay ya hiyah
ne algaw hi pange'nongandah nan kalniluh Panginomnomandah din Namaliwan nan
Anghel Apo Dios hinan i'Israel. Ya immuy din intudtuduwan‡ Jesus ay Hiya, ya inaliday,
"Hay pohdom hi pangidadaananmih umuy tu'u anganan ad ugwan an behta?"
13 Ya inalin Jesus hidin duwah nan intudtuduwanay, "Umuy ayud Jerusalem, ya wada
han lala'in mi'dammun da'yun ino'odnanay pannuman, ya inunudyu hiya.§ 14 Ya wa ay
ta humgop hinan abung ya ne'ehgop ayu goh. Ya alyonyuh nan ad abung di, Impaad Apu
tu'un hi Jesus an inalinay, Hay wadan di kuwaltuh pangananmih nan intudtuduwa' hi ad
ugwan an behta? 15 At itudunan da'yuy ongol an kuwaltun wah nan miyadwan galadun
nidadaan hi panganan, ya hiyay pangidadaananyuh onon tu'u." 16 At immuydah nan
babluy, ya immannung an amin din inalin Jesus ay dida. At denenanday onondan den
behta.
17 Ya unat goh napuyaw ya nidatong da Jesus ya din himpulu ta duwan intudtuduwanan
den abung. 18 Ya heden nangananda ya inalin Jesus di, "Umannung heten alyo' an waday
ohan da'yuh mangitudun Ha"in ta dapopona', ya wah tun me"an ay ditu'ud ugwan."
19 Ya ma'allungdayada din intudtuduwana, ya way ohaan inalinay, "Bo'on ahan ha"in
Apu!"
20 Ya inalin Jesus di, "Hiya ya ohan da'yun himpulu ta duwan intudtuduwa' an
mi'hiwhiw ay Ha"in hi tinapay eten duyu. 21 Ha"in an Imbaluy di Tagu ya umannung an
patayona' ti hiyah ne inalin din impitudo' Apo Dios hidin penghana,* mu mahmo' henen
tagun mangitudun Ha"in ta dapopona' ti odolnah un agguy nitungaw!"
22 Heden nangananda ya innal Jesus di tinapay, ya nunluwalu ta endenolnan Apo Dios,
ya inupe'upengna, ya impiyapongnah din intudtuduwana. Ya inalinan diday, "Alanyuh
te, ya inanyu ti hiyah te ay odol'u."
23 Ya innalna goh din howo' an nittuwan di bayah, ya nunluwalu ta endenolna goh ay
Apo Dios, ya indatnah din intudtuduwana ta inib'ibbanhandan ininum. 24 Ya inalin Jesus
ay diday, "Hiyah te ay dala' an tumidtid ta way ipa'annungan nan balun ni'tulagan Apo
Dios hi ipaphodan di tagu." Ya inalina goh ay diday, 25 "Ummannung heten alyo' ay da'yu
an adi' ipidpidwan uminum hi bayah ta nangamung hidin algaw an iddumanyun Ha"in
hitun Pumpapto'an Ama di hiyay pi'yinuma'."
26 Ya unat goh nalpah hana ya ingkantaday pangedenolandan Apo Dios.† Ya pim-
mitawda ta immuydah nan Duntug an Olibo.

---

* **14:9** Na'at hidin Nisan/Abib 13, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **14:11** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Nan Panginomnomandah din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana ya gun ma'at hi Nisan/Abib 14 (Ex. 12:6), ya nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay ya gun ma'at hi Nisan/Abib 15-21, mu hin'umu'uddum ya alyon nan tatagu an nan Panginomnomandah din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuy hopap di algaw nan Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay an ta"on un hay 15 di ustuh algawna. ‡ **14:12** Hay ngadanda ya da Peter ay John (Lk. 22:8). § **14:13** Gagangaynah nan Hudyuh un hay babaiy humagub an bo'on nan lala'i. * **14:21** Psa. 22:1-24; Isa. 53:5-12. † **14:26** Bahaom nan footnote di Mat. 26:30 ta innilaom din ingkantada.

Hay Nangalyan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya
(Mat. 26:31-35; Lk. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

27 Inalin Jesus hidin intudtuduwanay, “Inganuya' ti lumayaw ayun amin. Ti hay inalin
din impitudo' Apo Dios hidin penghanan nipa"el ya:
Patayo' nan mumpahtul,
at mid poto' di lumayawan nan kalniluna.‡
28 Mu hidin amahua' ya mahhuna' an umuy ad Galilee ta hidiy panoda' hi umalianyu.”
29 Ya inalin Peter di, “Ta"on hi un da'a inganuy hinan udumnan intudtuduwam mu adi'
He"a ahan inganuy!”
30 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Umannung heten alyo' ti ad ugwan an mahdom ya
mumpitluy pangihautam an alyom di, Agguya' inilan He"a! ya un ipidwan nan awitan
an tumalanu.”
31 Mu gun impilit Peter an nangalih, “Ta"on unna' mi'yatoy ay He"a mu adi' damdama
He"a ihautan, at adi' alyon hi un da'a agguy inila!” Ya an amindan intudtuduwana ya umat
goh hinay nangalida.

Hay Nunluwaluan Jesus hinan Galden an Gethsemane
(Mat. 26:36-46; Lk. 22:39-46)

32 Immuy da Jesus ya din intudtuduwanah nan galden an ngadanay Gethsemane.§ Ya
inalinah din intudtuduwanay, “Umbun ayuh tu ta bumataana' an munluwalun Apo Dios.”
33 Ya initnudna da Peter ay Jacob,* ya hi John. Hiya ya nidugah di punlungdayaana,
ya munha'it di punnomnomana, 34 at inalinan diday, “Ma'allungdayaa' ahan an ten
paddungnay iyatoy'u! At mihina ayuh tu ta mi'tu'al ayun Ha"in.”
35 Ya immuy hinan pangngelna, ya inluppulupnah nan lutan nunluwalu ta adi ma'at
nan punholholtapana. 36 Ya intuluynan nunluwalun Apo Dios an inalinay, “Ama, He"a
ya nidugah di abalinam ti abalinam an aton an amin. At adim ni' iyabulut nan na'uy an
ipaligligata'! Mu adim ay pohdon ya okod'a, ti bo'on hay pohdo' di aptan, mu nan pohdom.”
37 Unat goh numbangngad hidin intudtuduwana ya nonollo'da. Ya inalinan Peter di,
“Simon, undan nolo' ayu? Dan adi ayu pa"edpol an mi'tu'al ay Ha"in hi na'amtang?”
38 Ya inalina goh ay diday, “Ihihi'alyu ya munluwalu ayu ta adi ayu mitudul! Inila' an
pohdonyun tumu'al, mu ma'ameh ayu.”
39 Ya numbangngad goh hi Jesus an nunluwalu, ya din inluwalunah din hopapnay
impidwana. 40 Ya numbangngad goh hi wadan din tulun intudtuduwana, ya wah din
nonollo'da goh ti nidugah di enlo'da. Ya mid iniladah pambaldah anaad ta nolo'da goh.
41 Ya numbangngad goh an nunluwalun Apo Dios. Ya unat goh numbangngad hi
pitlunah nan intudtuduwana ya inalinay, “Un ayu dan hay momollo'? Ammunana ti te an
nadatngan di pamatayan nan nun'abaholan an tatagun Ha"in an Imbaluy di Tagu. 42 At
ma ayu ta umuy tu'u ti den na'uy nan mangitudun Ha"in ta dapopona'.”

Hay Nampapandan Jesus
(Mat. 26:47-56; Lk. 22:47-53; Jn. 18:1-11)

43 Otog di punhaphapitan Jesus ya nidatong da Judas an ohah din himpulu ta
duwan intudtuduwana. Ya nitnuddan hiya din do'ol an tatagun numpunhanggap ya
numpumpang'ul ti diday hennag din a'ap'apun di papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin,
ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu. 44 Mu hinunnan Judas an hinapit di atonan
mangitudun Jesus ta dapoponda ya unda mahkay umuy hinan galden ti inalinan diday,
“Nan ungnguo' ya Hiyah neh Jesus. At Hiyay dapoponyu, ya ihamadyun mangiyadug
hinan umayanyu.”
45 Ya nundapuh hi Judas an immuy ay Jesus, ya inalinay, “Immali ami, Apu!” Ya
inungnguna. 46 Ya immuy din ni'yibban Judas ta dempapda, ya inhamaddan nangipa'ud.
47 Ya din ohah nan ni'yibban Jesus† ya hinu'nutnay hanggapna, ya pinalangna din himbut‡
di Nabagtun Padi an hay inganay napalang.
48 Ya inalin goh Jesus hidin do'ol an tataguy, “Mid mapto' ya alyonyuan unna' adi
mangngol, at hiyaat unyu pun'ognan di hanggap ya pang'ul an umalin mampap ay
Ha"in! 49 Mu abigabigat ya nidduniddumа' ay da'yu an muntudtuduh dih nan Timplud
Jerusalem, ya agguya' dempap. Mu ma'at hana ta mipa'annung din impitudo' Apo Dios
hidin penghana.”§ 50 Ya tinaynan din intudtuduwana Hiya, ya limmayawda.

---

‡ **14:27** Zech. 13:7. § **14:32** Bahaom nan footnote di Mat. 26:36 ta innilaom di pohdon ten hapit an ibaga. * **14:33** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **14:47** Hay ngadana ya hi Peter (Jn. 18:10). ‡ **14:47** Hay ngadana ya hi Malchus (Jn. 18:10). § **14:49** Isa. 53:1-12.

51 Ya wada han ungan lala'in* nitnud an mid ah lubungnan anggay han uloh hi
inhe'langna. At ne'edpapda hiya, 52 mu yinagyagna din uloh an enhe'langna, at limmayaw
an nangiw'iwadya.

Hay Nanumalyaan nan A'ap'apun di Hudyun Jesus
(Mat. 26:57-68; Lk. 22:52-54; Jn. 18:19-24)

53 Unat goh nadpap hi Jesus ya inyuydah abung din Nabagtun Padi ti na'amung hidi
an amin din a'ap'apun nan papadi, ya din muntudtuduh nan Uldin, ya din udumna
goh an a'ap'apun di Hudyu. 54 Ya nibabataan hi Peter an mangun'unud ay dida ta
nangamung immatam hinan gettaw di abung nan Nabagtun Padi. Ya immuy ni'yibun
hidin mumpun'adug ta mi'yanidu. 55 Ya din a'ap'apun di papadi ya an amin din a'ap'apun
di Hudyu† ya gunda minahmahan hinan tataguy ipabaholdan Jesus ta pangidalatandan
mamatoy ay Hiya, mu mi'id. 56 Ya do'olday nun'ihtiguh layah hi aat di inat Jesus, mu agguy
nun'u'unnud di nangalida.
57 Ya la'tot ya waday udumnah linala'in nunlayah an timma'dog, ya inaliday,
58 "Dengngolmiy inalin Jesus an inalinay, Pa"io' nan Timplu, mu un tuluy algaw ya
inyamma' di oha an bo'on hay taguy nangiyamma."‡ 59 Mu ta"on un dida ya agguy
nun'u'unnud di nangalida.
60 Ya timma'dog din Nabagtun Padih§ nan gagwan di tatagu, ya inalinan Jesus di, "Undan
adim tobolon hanan nangalin nan nun'ihtigu?" 61 Mu immu'ugong hi Jesus an agguyna
temtembal. Ya inalin goh din Nabagtun Padiy, "Undan He"ah Kristu an Imbaluy Apo Dios?"
62 Ya inalin Jesus di, "Immannung nan inalim, ya an amin ayu ya awniat tigona'
an Imbaluy di Tagu an umbun hi appit di agwan Apo Dios an nidugah di
abalinana.
Ya tigona' goh hinan bunut hidin pumbangngada'."*
63 Ya henekhek din Nabagtun Padiy lubungnah bungotna, at inalinah din tataguy,
"Adi mahapul an waday udum an mun'ihtigu ti dengngol tu'uy inalina! 64 Dengngolyuy
nangalinan na"appuhin adina e'gonan hi Apo Dios! At hay pohdonyu mah?"
Ya inalidan amin di, "Mapatoy ti nabaholan!"
65 Ya nuntukpaan din udumnay angahna, ya lini'dupanday matanah lo'ob, ya hin-
untukda, ya inaliday, "Ngadan nan nanuntuk ay He"a!" Ya inyuy nan mun'adug, ya
nunhaplatda Hiya.

Hay Nangihautan Peter ay Jesus
(Mat. 26:69-75; Lk. 22:54-62; Jn. 18:12-18, 25-27)

66 Wadah Peter hi ampan nan gettaw. Ya naluh han babain tagalan nan Nabagtun Padih
wadana, 67 ya unat goh tinnigna hiyan mun'anidu ya inhahammadna hiya, ya inalinay,
"Tinnig'un he"a goh di ohan niddum ay Jesus an iNazareth!"
68 Mu inhaut Peter an inalinay, "Mid ahan inila' enen inalim!" At nakak hi Peter an
bimmahhel hinan allup, ya timmalanu din awitan.
69 Ya hin'alina ya tinnig goh din tagalan babaih† Peter, at inalinah din tataguy, "Heten
tagu ya hiyay ohah niddum ay Jesus!" 70 Ya inhaut goh Peter.
Ya unat goh na'amtang ya inalin nan tatagun ni'ta'dog ay hiyay, "Adim ahan ihaut ti
he"ay ohah niddum ay dida ti ma'immatunan an iGalilee'a goh!"
71 At inalin Peter di, "Ta"on ahan unna' moltaon ay Apo Dios hi un layah heten alyo' ti
umannung an agguy'u ahan inilah nen tagun alyonyu!"
72 Nalpah an inalinah ne ya impidwan din awitan an muntalanu. Ya ninomnom Peter
din hinapit Jesus an inalinay, "Ihauta' hi mumpitlun he"a ya un ipidwan nan awitan an
tumalanu." Ya limmugwalugwah Peter.

15

*Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alemanah din Hopap di Simana Santa**

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus
(Mat. 27:1-2, 11-14; Lk. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Hidin nabiggat an mun'awawa'ah ya din a'ap'apun di papadi, ya din muntudtuduh
nan Uldin, ya din udumna goh an a'ap'apun di Hudyu, ya nan a'ap'apun di tatagu ya

---

* **14:51** Hay ngadana nin ya hi Mark an nuntudo' eten liblu tuwali, ya agguyna intudo' di ngadana ti ababain nan na'at ay hiya. † **14:55** Dida ya membron di Konsehal, ya 71 di membroda an niddum nan Nabagtun Padi an hiyay mumpapto' hinan mitingda. ‡ **14:58** Mid ustuh inalin Jesus ene, mu waday inalinah aat nan odolnah nan Jn. 2:19. § **14:60** Hay ngadana ya hi Caiaphas. * **14:62** Dan. 7:13. † **14:69** Bahaom nan footnote di Mat. 26:71 ta innilaom nan ngadan di ustuh nangibagan Peter. * **15:** Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

hinahapitday atondan Jesus. At impahawidda Hiya, ya inyuydan Pilate† an gobelnadol
ta okod hiyan manumalyan Jesus. 2 Ya binagan Pilate Hiyan inalinay, “Undan He"ay Alin
di Hudyu?”
Ya tembal Jesus an inalinay, “Immannung nan inalim.”
3 Ya do'ol di indiklamun nan a'ap'apun nan papadih inat Jesus, 4 at inalin goh Pilate ay
Jesus di, “Do'ol di indiklamudah inatmu! At undan adim tobolon?” 5 Mu agguyna ahan
temtembal, at manoh'ah Pilate.

Hay Nanumalyaandan Jesus hi Pamatayandan Hiya
(Mat. 27:15-26; Lk. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

6 Nipaddeh ya Behtadah nan Punnomnomandah din Namaliwan di Anghel Apo Dios
hinan i'Israel, ya hay gun aton nan Gobelnadol an hi Pilate ya ibo'tanay ohah nabalud
hinan pohdon di tatagun den behta. 7 Ya wada han lala'in nibalud an hi Barabbas
di ngadana, ya ni'balud ay hiyay i'ibbana ti waday pinatoydah din ni'buhulandah nan
gubilnu. 8 Ya unat goh na'amung din tatagu ya inalidan Pilate ta ibo'tanay ohah nibalud
an umat hidin ina'inatnah din hopapna.
9 Ya binagan Pilate didan inalinay, “Pohdonyu mah ta ibo'tan'uh nen lala'in aliyun
Hudyun Pento' Apo Dios?” 10 Ya manu ay penhod Pilate an ibo'tan hi Jesus ti inilanan un
hay amoh ya anggay di nangipadpapan nan a'ap'apun di papadin Jesus hi nangiyayandan
hiya. 11 Mu din a'ap'apun di papadi ya indoldolda din tatagu ta alyondaan hi Barabbas di
ibo'tana ta bo'on hi Jesus!
12 At binagan Pilate goh din tatagun inalinay, “Hay ato' mah ay Jesus an alyonyuy alin
di Hudyu?”
13 Ya denedehhandan nuntu'u' an inaliday, “Ipilanham!”
14 Ya tembal Pilate didan inalinay, “Anaad? Undan way inatnah nappuhi?”
Mu inyal'alladan nangit'u' an inaliday, “Ipilanham!”
15 Ya inunud Pilate nan pohdon din tatagu, at imbo'tanah Barabbas. Mu hi Jesus di
impahaplatna, ya ene'kodna Hiyah nan tindalun mangilanhah nan krus.

Hay Nunlayalayahan nan Tindalun Jesus
(Mat. 27:27-31; Jn. 19:1-5)

16 Enekak din tindaluh Jesus ta inyuydah nan gettaw di abung nan gobelnadol an
ma'alih Praetorium, ya inamungda din udumnan tindalun ibbada. 17 Ya innalday gina'un
umat hi gina'un di ali an mumbolah ya magayad ta impilubungdan Hiya, ya inapidda din
pagal ta pinali'uda ya impihu'lubdah uluna. 18 Ya linayalayahandah Jesus ti inapngada
Hiya an ay ali an inaliday, “Matubayan'a an Alin di Hudyu!” 19 Ya hinaplatday ulunah
bilau, ya nuntukpaanday odolna, ya nunhippidah inayungana ta tanggatanggaanda Hiya.
20 Ya unat goh nalpah an linayalayahanda Hiya ya inaanda din magayad ya mumbolah
an impilubungda, ya imbangngadda din gina'una tuwali. Ya inyuyda Hiyan inlanhah nan
krus.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus
(Mat. 27:32-44; Lk. 23:26-43; Jn. 19:16-27)

21 Wada han lala'in iCyrene an hi aman da Alexander ay Rufus an hi Simon di ngadana.
Ya otog di dimmatngan Simon hinan babluy ya dinamuna da Jesus, ya inlulud nan
tindalun hiyan nangipapi'ug hidin ayiw an ilanhaan Jesus. 22 Ya inyuydah Jesus hinan
lutan ma'alih Golgotha an hay pohdonan ibaga ya Tungal di Ulu. 23 Ya innalday bayah an
na'udman hi mun'aklit an ngadanay myrrh ta inumona ay ya olom ya manghan di elanah
munha'it, mu agguy penhod Jesus, at agguyna ininum. 24 Ya inlanhada Hiyah nan krus.
Ya imbibinnunutda ta han napto' hi alan di hinohhan didah din lubungna.
25 Ya nahoyang di algaw‡ di nangilanhaandan Hiyah nan krus. 26 Ya waday inhinadah
tangad di ulunan nitudo' an hiyah ne diklamudan Hiyan inalinay, “Hiyah te alin di
Hudyu.” 27 Ya wada goh di duwan mangak'akaw§ an ni'lanhadan Hiya, ya inhinaday
ohah immapit hi agwan Jesus, ya hinan iggidnay oha. 28 Ya hanan na'at ya hiyay
nangipa'annung hidin impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

“Imbilangda Hiyah niddum hinan adi mangngol.”*

---

† **15:1** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. ‡ **15:25** Hiyah ne alas nuebe (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas). § **15:27** Hinan uldin di iRome ya adi umday bahol di mangakaw ta mipapatoy, at mid mapto' ya na'udman nan baholda ti pimmatoyda nin. * **15:28** Isa. 53:12. Heten verse ya mi'id hinan udum an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

29 Ya piniwipiwitan din tatagun nalunaluh hi Jesus, ya pinadngolanda goh Hiyan
inaliday, “Goh din inalim an pumpa"im nan Timplu ya un tuluy algaw ya lempahmun
iyamma? 30 Goh ta adim anon di odolmuh nan nilanhaam ta baliwam di odolmu?”
31 Ya umat goh hinay namiluh din a'ap'apun di papadi ya din muntudtuduh nan Uldin
ti inaliday, “Binaliwanay udumnah tatagu, mu mi'id olognan mamaliw hi odolna! 32 Dan
tuwali Hiyay ali tu'un i'Israel? Adya lumahun ad ugwan hinan nilanhaana at kulugon
tu'un Hiyay Ali tu'un Pento' Apo Dios!” Ya ta"on un din duwan adi mangngol an ni'lanhan
Hiya ya umat goh hinay nangalida ti pinihulda Hiya.

Hay Aat di Natayan Jesus
(Mat. 27:45-56; Lk. 23:44-49; Jn. 19:28-37)

33 Wan nuntonga din algaw† ya hemmelong an amin tun lutah tuluy olas. 34 Unat goh
napuyaw‡ ya enlot Jesus an nuntu'u' an inalinay, “Eloi, Eloi, lama sabachthani?” ya hay
pohdonan ibaga ya, “He"an Dios'un dayawo', anaad ta ingnganuya'?”
35 Ya hanan tatagun timmata'dog an neheggon an nangngol ya inaliday, “Gadya an
ayaganah Elijah§ ta baliwana Hiya!”
36 Ya intagtag din ohan lala'in immuy nangngal hidin itang an natpih lo'ob, ya inhiitnay
limminun bayah, ya impa'awna ta ipahihipnan Jesus, at indawdawnah timidna, ya
inalinay, “Tigon tu'u akkay hi un umalih Elijah an mamadang ay Hiya ta lumahun hinan
krus!”
37 Ya enlot Jesus an nuntu'u', ya natoy.
38 Ya unat goh natoy ya nedehhan an nahekhek din kultinan nan Timplun Apo Dios
an nete"ah dih nan nitayunana ta enggah un dimma'puh. 39 Ya din kapitan di tindalun
timma'dog hinan hinagang Jesus ya dengngolnay numbugawan Jesus ya nan na'na'at hi
natayana, ya inalinay, “Immannung an Hiyay Imbaluy Apo Dios!”
40 Ya wah diday binabain nibataan an mannig hi atayan Jesus, ya hay ngadan di
udumnan dida ya hi Mary an iMagdala, ya hi Mary an hi inan da Joses ay Jacob* an unga,
ya hi Salome. 41 Didanay binabaih ninitnud ay Jesus hinan inaya'ayanad Galilee, ya diday
namadabadang ay Hiyah nan mahapulna. Ya wadada goh hidi din udumnan binabain
do'ol an ninitnud goh ay Hiyah din immayanad Jerusalem.

Hay Nilubu'an Jesus
(Mat. 27:57-61; Lk. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

42 Henen Alemana ya alyonday Daan ti nan mabiggat ya ngilin an Habadu. Ya heden
napuyaw 43 ya immuy ay Pilate hi Joseph an i'Aramathea an mangibaga ta umuyna
alan din odol Jesus. (Ya henen lala'i ya ohah nan a'ap'apun di Hudyu an Konsehal, ya
e'gonan di tatagu. Ya hiyay ohah nan munhohhood hi Pumpapto'an Apo Dios.) 44 Ya
manoh'ah Pilate hi nangngolanah un natoy hi Jesus, at inayagana din kapitan di tindalu
ta hamadonah un immannung an natoy. 45 Ya unat goh dengngol Pilate hinan kapitan di
tindalu an immannung an natoy hi Jesus at inabulutnay pangngalan Joseph hidin odol
Jesus. 46 At limma'uh Joseph hi mumpaha' an mapmaphod an lo'ob, ya immuyna enhop
ta teneplagana, ya immuyna inlubu' hinan gungit an nagungatan. Ya inulina nan ongol
an batu ta hiyay intanglibnah din lubu'. 47 Ya wah di goh da Mary an iMagdala ya hi Mary
an hi inan Joses, ya tinnigday nilubu'an Jesus.

16

*Hay Na'na'at hidin Ma'alih Ister an Dumingguh din Hopap di Simana Santa**

Hay Numbihhitah nan Lubu' Jesus
(Mat. 28:1-10; Lk. 24:1-12; Jn. 20:1-18)

1 Heden nahdom an Habadu an nalpahan di ngilin ya immuy da Mary an iMagdala ya
hi Mary an hi inan da Jacob† ay Salome an ngimminah lanan milanah odol di natoy ta
umuyda lanaon di odol Jesus. 2 Ya unat goh nabiggat an hopap di algaw de han Dumingguh
nan helhelong ya immuyda tinnig din odol Jesus. 3 Ya hidin pundaldallananda ya inaliday,
“Hay mangulin nin ta'wah din tanglib di lubu'?” 4 Ya manu ay inalidah ne ti ongol ahan
din tanglib an batu.

---

† **15:33** Hiyah ne alas dose (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas). ‡ **15:34** Hiyah ne alas tres (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas). § **15:35** Gagangaynah nan Hudyuh unda mumpabadang ay Elijah hi un way nidugah an problemada ti kulugonda an hi Elijah di manalimun hinan munligat. * **15:40** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **16:** Na'at nin hidin Nisan/Abib 17 (Sunday), 30 A.D. hinan Simana Santa. † **16:1** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

Mu unat goh immatamda ya tinnigdan nipapangngel din tanglib. 5 Ya nahanigupda, ya
tinnigda han ungan lala'in anghel an inumbun hi immapit di agwanda, ya mumpaha' an
adu"oy di inlubungna, ya ma'atta'otda.
6 Mu inalinan diday, “Adi ayu tuma'ot ti inila' an hi Jesus an iNazareth an din nilanhay
pohdonyun tigon. Mu mi'id hitu ti namahuan! Ma ayu ta tigonyu tun nipali'uhana. 7 At
un ayuat umuy ta ipa'innilayuh din intudtuduwana, ya namama ahan ay Peter: Mahhun
hi Jesus an umuy hinan Provinciad Galilee, ya hidiy panniganyun Hiya an hiyah ne din
inalinan da'yu.”
8 At pimmitawdah din lubu', ya nun'itagtagda ti wumogwogdah ta'otda. Ya mi'id ah ohah
nangulgudandan nen na'at ti nan timma'tanda.

Hay Nipattigan Jesus ay Mary an iMagdala‡
(Jn. 20:11-18)

9 Namahuan hi Jesus eden hopap di algaw den Dumingguh timmalanu. Ya hay nahhun
hi nipattigana ya hi Mary an iMagdala an din nunla'ahan Jesus hidin pitun nun'appuhin
lennawan neh'op ay hiya. 10 Ya immuy hi Mary an iMagdala an nangalih din tinnignah
din intudtuduwan Jesus an lumungdalungdaya ya lumugwalugwa. 11 Ya inulgudnan
namahuan hi Jesus ya tinnigna Hiya. Mu agguyda kinulug.

Hay Nangah'upan Jesus hinan Duwan Linala'i§
(Lk. 24:13-35)

12 Unat goh nalpah hana ya nipattig goh hi Jesus hinan duwan linala'in i'ibbanan
nundaldallanan hinan kalata an mid babluy, mu numbo'on di tigawna. 13 Ya unat goh
numbangngadda ya inulgudda goh heden na'at hinan i'ibbadan nangunud ay Jesus, mu
agguyda goh kinulug.

*Hay Nipattigan Jesus hinan Intudtuduwana**
(Mat. 28:16-20; Lk. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

14 Unat goh agguy nabayag ya nipattig hi Jesus hidin himpulu ta ohan intudtuduwanah
din nangananda. Ya inhingalna dida ti mi'id pangulugda, ya agguyda kinulug din
inulgud nan nannig ay Hiyah namahuana. 15 Ya inalina goh ay diday, “Umuy ayuh nan
abablubabluy ta ulgudonyu nan Tugun'uh an amin an tatagu. 16 Ya an amin nan mangulug
ay Ha"in ta mumpabonyag ya mabaliwan. Mu nan adi kumulug ya diday pangalyan Apo
Dios hi unda nabaholan, at ipiyuyna didah nan way ligat an munnononnong. 17 Ya hay
pangimmatunan hinan kimmulug ya hinan abalinandan munla'ah hi neh'op an dumalat
di pangulugdan Ha"in, ya hinan abalinandan mangihapit hinan hinnat'on an hapit an
agguyda inadal, 18 ya wa ay ta odnanday ulog ya adi umalat, ya gulat ta inumonday bininu
ya mi'id ma'at ay dida, ya gulat ta dapoonda nan way dogohna ya umadaog.”

Hay Nipatuluwan Jesus ad Abuniyan†
(Lk. 24:50-53)

19 Unat goh nalpah an ni'hapit hi Jesus ay dida ya nipatulud abuniyan, ya inumbun
hinan appit di agwan Apo Dios. 20 Ya immuy din intudtuduwanah nan abablubabluy
an mangul'ulgud hinan Tuguna, ya binadangan Apu tu'u dida ti indatnay abalinandan
mangat hi umipanoh'a ta panginnilaan un makulug di itudtududa.

---

‡ **16:8** Heten mehnod an verses ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.
§ **16:11** Bahaom nan footnote di verses 9-11 hi bagtuna ti hiyah ne goh di aat Mk. 16:12-13. * **16:13** Bahaom nan footnote di verses 9-11 hi bagtuna ti hiyah ne goh di aat Mk. 16:14-18. † **16:18** Bahaom nan footnote di verses 9-11 hi bagtuna ti hiyah ne goh di aat Mk. 16:19-20.

Luke

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Dr. Luke.

Hay Nangitud'an Dr. Luke eten Liblu: (1) hi Theophilus (Lk. 1:3) ya (2) nan Hentil an iGreece.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hilaw.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 60 A.D. hi engganah 70 A.D., mu mid mapto' ya hidin 60 A.D.

Hay Aat Ten Liblu: hidin penghana ya nalammung nan Liblu an Luke ya nan Liblu an Acts ta na'ohhan liblu.

Hay Teman ten Liblu: hi Jesus ya tagu.

Hay Outline ten Liblu:

Hay TUTULANG nan tagun hi Jesus (1:1-80)
Hay NITUNGAWAN nan tagun hi Jesus (2:1-38)
Hay A'UNG'UNGNGAN nan tagun hi Jesus (2:39-50)
Hay A'UNGAN nan tagun hi Jesus (2:51-52)
Hay NANGIPA'INNILAH aat nan tagun hi Jesus (3:1-22)
Hay NAPATADAN nan tagun hi Jesus (3:23-38)
Hay NAPTANGAN nan tagun hi Jesus (4:1-13)
Hay NUNTAMUAN nan tagun hi Jesus (4:14—21:38)
Hay NATAYAN nan tagun hi Jesus (22:1—23:49)
Hay NILUBU'AN nan tagun hi Jesus (23:50-56)
Hay NAMAHUAN nan tagun hi Jesus (24:1-12)
Hay NIPATTIGAN nan tagun hi Jesus (24:13-49)
Hay NIPATULUWAN nan tagun hi Jesus (24:50-53).

Hay Nuntud'an Luke ay Theophilus
(Ac. 1:1)

1 Do'olday nangitudo' an nangulgud hidin na'ana'at hi awadan tu'u. 2 Ya din numpannig hi na'ana'at hidin nete"an ten ma'ulgud ta nangamung di angunuhna an nan muntudtuduh nan Maphod an Ulgud ya imbabbaagday aatnan da'mi, at hiyanay intudo' din do'ol an tatagu. 3 Ya inhamhamad'un nanamad ta ininnila' di aat den na'ulgud an nan na'ana'at hidin te"ana ta nangamung di angunuhna, at ten intudo"u ta idat'un he"a, Apu Theophilus,* 4 ta way atom an mangihamad an manginnilan nen nitudun he"a.

Hay Aat di A'ung'ungngan da John an Mumbonyag ay Jesus

Hay Nangibaagan nan Anghel hi Nitungawan John

5 Din atagun Herod† an alih nan Provinciad Judea ya wada han padin Hudyun gun munluwalun Apo Dios an hi Zechariah‡ di ngadana, ya Abijah§ di ngadan den himpampun an papadin niddumana.* Ya hay ngadan ahawana ya hi Elizabeth,† ya hiya goh di ohan holag Aaron an ommodnah din penghana. 6 Ya nahamad di ugalidan himbaluy ti inunuddan amin di Tugun Apo Dios, ya agguyda imbahbahhaw nan Uldina. 7 Ya nala'aydan duwa, mu mid imbaluyda ti bahig hi Elizabeth.

8 Ya wada han ohan algaw‡ ya gopong di ohah nan himpampun hinan nidduman Zechariah an padin an munluwalun Apo Dios. 9 Ya binununtda ti hiyah ne ugalin di papadih panginnilaandah humgop hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta iyapuyna nan umahu' an mapmaphod di hunghungna, ya hi Zechariah di nangu'nuh. 10 Ya himmigup, ya wadah

---

* **1:3** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *nan mamhod ay Apo Dios*. Mid mapto' ya hi Theophilus ya adangyan an ligwan Dr. Luke, ya intulagnan Luke ta hiyay mumbayad hinan a'amman ten Liblu an Luke ya nan mehnod an Liblu an Acts an intudo' Dr. Luke (Ac. 1:1) ti hay ugalidah din penghanah un way mumpa'amma ya nan nuntudo' hi liblu ya intud'ana hiya ta mattig di a'e'gonanah nan mumbaha, ya ta way atona goh an munyaman hinan ongol an ibadangna. † **1:5** Hay nun'alian Herod an Nidugah ya hidin 37-4 B.C. ‡ **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya adina al'aliwan*. § **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Jehovah di hi Apo Dios an hi Ama*. * **1:5** Hidin amatagun din Alin hi David ya numpapto' hinan duwampulu ta opat di pampun ta muntamudah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya hi Abijah di ngadan nan ohan padin numpapto' hinan ohan himpampun, hiyaat un nan holagna ya niyunnudan hinan ngadanan didan himpampun (Neh. 12:17; I Chron. 24:10). † **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di ngadan hi ihapita'*. ‡ **1:8** Mid mapto' ya na'at hidin 7-6 B.C.

nan gettaw an amin di tatagun munluwalun Apo Dios ti heden punluwaluanda ya hiyay
gopong nan padin mangiyapuy hinan incense.
11 Ya tinnig Zechariah han anghel Apu tu'un timma'dog hinan immapit di agwan hinan
pangiyapuyandah nan incense, 12 at immogyat hi Zechariah, ya ma'atta'ot. 13 Ya inalin
din anghel ay hiyay, "Zechariah, adi'a tuma'ot ti dengngol Apo Dios din nunluwaluam ay
Hiya, at munhabi han ahawam an hi Elizabeth, at mitungaw, ya lala'i. Ya ipingadanyuh
John.§ 14 Ya mun'am'amlong ayu ahan, ya iyamlan goh di do'ol an tataguy itungawana
15 ti pumbagtuon Apu tu'u hiya. At mahapul an adina inumon di bayah ya nan udumnan
bumutong ti miyodol han Na'abuniyanan an Lennawa ay hiyan mete"ah itungawana.
16 Ya al'alu'ona nan do'ol an tatagun i'Israel an Hudyu ta bangngadonda nan Tugun
Apo Dios an Apuda. 17 Ya hiyay baalon Apo Dios hinan tatagu, ya miyodol ay hiya nan
lennawan niyodol ay Elijah, at umat goh ay Elijah an umabak nan atona.* Ya al'alu'onay
linala'i ta hukatanday nomnomda ta halimunanday imbabaluyda, ya al'alu'ona goh di adi
umunud ta unudonda goh di aton nan nahamad di ugalina, ya itudtuduwana nan tatagu
ta midadaandah umalian Apu tu'u."
18 Mu nunduwaduwah Zechariah, at inalinah nan anghel di, "Hay panginnilaa' hi un
nahamad hete ti te an nala'aya', ya han ahawa' ya na'in'inna?"
19 Ya tembal din anghel an inalinay, "Ha"in hi Gabriel an ohah nan apun di baal
Apo Dios, ya hennaga' ta mi'hapita' ay he"a ta ulgudo' heten mapmaphod an ulgud.
20 Mu matumum'a ta adi'a humhummapit ta nangamung un madatngan heden algaw an
umannungan ten inali' ti agguymu kinulug nan inali'."
21 Ya manoh'a din tatagun mamannod ay Zechariah hinan gettaw ti naladaw hiyan
pimmitaw hinan Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplun Apo Dios. 22 Ya unat goh pimmitaw
ya natumum, at agguy himmaphapit. Ya iniladan waday tinnignah lennawah nan
Timplun Apo Dios. Ya timma'dog, ya lempongnah ngamaynan himmapit ti natumum.
23 Ya unat goh nalpah heden numpadiana ya immanamut hi abungda. 24 Ya agguy
nadnoy ya nunhabi han ahawanan hi Elizabeth, ya nilulu'u' ta engganay un nunlemah
bulan. 25 Ya himmapit hi Elizabeth an inalinay, "Hiyah te gutudnah namadangan Apu
tu'un ha"in ta adia' hiwihiwitan hinan tatagu!"

Hay Nangibaagan nan Anghel hi Nitungawan Jesus

26 Hidin miyonom an bulan hi nunhabian Elizabeth ya hennag Apo Dios nan anghel
an hi Gabriel† hinan ohan babluy hinan Provinciad Galilee an Nazareth‡ di ngadana 27 ta
mi'hapit hinan balahang an mid ah nangelo' ay hiya ti velhen hiya. Mu ne'yenghah nan
lala'in hi Joseph§ an holag David* hidin nahup. Ya hi Mary† di ngadan de han balahang.
28 Ya hinumgop han anghel hi wadana, ya inalinan hiyay, "Immalia', ya hay maphod ya
malenggop'a! Hadyo'on da'an Apu tu'u ti he"ay pento'nah pangatanah maphod!"
29 Mu unat goh tinnigna han anghel ya immogyat hinan inalina, at ninomnomnay
pohdon an alyon den inalina. 30 Ya inalin nan anghel ay hiyay, "Adi'a tuma'ot, Mary, ti
hadyo'on da'an Apo Dios! 31 At munhabi'a, ya mitungaw, at lala'i, ya ipingadanmuh Jesus.‡
32 Ya nabagbagtu Hiya, at alyonday Hiyay Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu, ya Hiyay
ihukat Apu tu'un hi Apo Dios ay apunah din penghanan hi David an mumpapto' 33 ta Hiyay
Alin di i'Israel an Hudyu, ya mid pogpog di pumpapto'ana."
34 Ya inalin Mary di, "Oo, mu hay ato' an munhabih un mid ahawa'?"
35 Ya tembal nan anghel an inalinay, "Umalin he"a han Na'abuniyanan an Lennawa,
ya waday aton Apo Dios an na'abbagbagtun he"a ti do'ol di abalinana. At hiyaat un
ma'alih Imbaluy Apo Dios heden ung'ungngan napilin mitungaw. 36 Ya nunhabi goh han
tulangmun hi Elizabeth an na'in'inna, ya lala'iy itungawna. Ya alyon di tataguy un bahig,
mu miyonom hi bulanad ugwan. 37 Ti an amin di pohdon Apo Dios ya abalinanan aton."
38 Ya inalin Mary di, "Malgom di pohdon Apu tu'u ya ato', at ta"on hi un ma'at henen
alyom." Ya tinaynan nan anghel hiya.

Hay Numbihhitaan Mary ay Elizabeth

39 Nundapuh hi Mary an immuy hinan Provinciad Judea hinan babluy an madinuntug
40 ta immuy hi abung da Zechariah. Ya hinumgop, ya inalinan Elizabeth di, "Immalia',
aunti'!"

---

§ **1:13** Hay pohdonan ibaga ya *adaw an indat Apo Dios*. * **1:17** Mal. 4:5-6. † **1:26** Hay pohdonan ibaga ya *nan lala'in baal Apo Dios*. ‡ **1:26** Hay pohdonan ibaga ya *hapang* (Isa. 11:1; Mat. 2:23). § **1:27** Hay pohdonan ibaga ya *olom ni' ya udman Apo Dios*. * **1:27** Hay pohdonan ibaga ya *waday namhod ay hiya*. † **1:27** Unu *Miriam* hinan Hapit di Hudyu. Agguy tu'u inilay pohdon nan ngadanan ibaga. ‡ **1:31** Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw* (Mat. 1:21).

41 Ya unat goh dengngol Elizabeth henen inalin Mary ya nun'iku'iku din ung'ungngah
putuna. Ya niyodol ay Elizabeth han Na'abuniyanan an Lennawa, 42 ya inalinay, “He"ay
pento' Apo Dios hi pangatanah maphod ya un nan udum an abinabinabai, ya nan
ung'ungngan inhabim di pento'na goh hi pangatanah maphod! 43 Goh ta umali'an
mumbihhitan ha"in an na'ampan tagu ti he"ah inan di Apu tu'u? 44 Ti unat goh
dengngol'uh nen hinapitmu ya nun'iku'iku han ung'ungngah putu' ti mun'am'amlong!
45 Ya mipadenol'a ti kulugom an mipa'annung di inalin Apu tu'un he"a!”

Hay Nanapitan Mary hi Anabagtun Apu Tu'u
(I Sam. 2:1-10)

46 Inalin Mary di,
“Hapito' di anabagtun Apu tu'u,
47 ya mun'am'amlonga' ay Apo Dios an mamaliw ay ha"in
48 ti ha"in an un'unnud an amin hinan pohdona ya na'ampaa',
mu ta"on damdama ya ninonomnoma' ay Hiya!
Hapitona' hinan tatagud ugwan ta nangamung an alyonday impadenola'
49 ti do'ol di inat Apu tu'un ha"in an dumalat nan a'ongol di abalinana!
Ti Hiya ya na'ahhamad di ugalina,
50 ya igohgohana nan mange'gon ay Hiya ta nangamung.
51 Ya an amin di ato'atona ya hiyay pangimmatunan hi a'ongol di abalinana,
at nun'iwa'atna nan mumpahpahiyan tagu.
52 Ya amehonay udumnah nan nabagbagtun mumpapto'
ta nan na'ampay impabagtuna.
53 Ya binhugnay munhinaang hinan maphod an ma'an,
mu pinakaknay udumnah nan adangyan,
at diday mid onona.
54 Ya binadangana nan i'Israel an Hudyun baalna
ti hiyah ne intulagnah din a'apu tu'uh penghanah atona.
55 At ninonomnomna an igohgohan da Abraham
ya nan a'ap'apuna ta nangamung!”
56 Mid mapto' ya tuluy bulan di nihinan Mary hi abung da Elizabeth ya un mumbangn-
gad hi abungda.

Hay Nitungawan John an Mumbonyag

57 Nagtud di puntungawan Elizabeth. Ya unat goh nuntungaw ya lala'i. 58 Ya dengngol
nan heneggona ya nan tutulangnah ne han pangimmatunan di a'ongol di homo' Apu tu'un
hiya, at ma"am'amlongdan amin.
59 Ya din awalun di algaw den pa'ittungaw ya inyuyda impakugit. Ya inaliday
ipingadanday ngadan amanan hi Zechariah, 60 mu inalin inanay, “Bo'on! Ti hi John di
ipingadan tu'u.”
61 Ya inaliday, “Oo, mu mid ah mungngadan ay da'yun nen himpangapu!” 62 Ya
lempongdan amanan inaliday, “Hay pohdom hi ingadana?”
63 Ya lempong Zechariah an inalinay, “Iyaliyu nan tablah pangitud'a'.” Ya intudo'nay,
“Hi John di ngadana.” Ya manoh'ada! 64 Ya himbumagga ya na'aan din natumumana, ya
himmapit mahkay, ya hinapitnay amaphodan Apo Dios.
65 Ya immogyat an amin nan heneggonda, ya inulguddah den na'at an amin hinan
abablubabluy ad Judea hinan madinuntug an babluy. 66 Ya ninomnom nan nangngol di
aatna, at inaliday, “Hay umatan nin te han ung'ungngah awnih un umilog? Ti ten wan
hiyah Apu tu'un mamadang ay hiya!”

Hay Inulgud Zechariah

67 Niyodol ay aman John an hi Zechariah nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya inalinay,
68 “Hi Apo Dios an hapiton di tataguy amaphodana ya Hiyay Apun di i'Israel an Hudyu
ti immalih nan taguna ta baliwana dida!
69 Ya hennagnan ditu'u han Mamaliw an umameh di pangatna,
ya hi David an baal Apo Dios di ad holag ay Hiya.
70 Ti hiyah ne inalinah din penghana
ti intudunah din do'ol an nahamad an propetan pinilina ta inaliday,
71 Baliwan ditu'uh nan way bumuhul ay ditu'u,
ya an amin di mamohol ay ditu'u.
72 Ya nomnomonah den intulagna
ti inalinay igohgohana nan a'apu tu'u.
73-74 Ya inhamadnay tulagnan Abraham an apu tu'u ti inalinay,

Makulug an baliwan ditu'uh nan bumuhul ay ditu'u
ta adi tu'u tuma'ot hi un tu'u Hiya itamuan.
75 Ya tigonay aat tu'un un'unnud ay Hiya
ta nahamad di ugali tu'u,
at middum ay ditu'u ta nangamung di pogpog di ataguan.
76 Ya he"an imbaluy'u ya alyonday he"ay propetan di na'abbagbagtuh nan tatagu,
ya mangun'unna'a ya un hi Apu tu'u ta denom di tatagu,
77 ya ipa'innilam hi unna baliwan dida
ti aliwanay baholda.
78 Ya ongol di homo' Apo Dios an dayawon tu'u,
ya nan ay potang ya na'uy an benangan ditu'u
79 ti nan potang ya amehonay helong ya nan lidum,
ya umat goh ay Hiyan amehonay bahol di tatagu ya nan a'ubahanda,
ya andongonay aton tu'u ta mi'id al'alin ditu'u."
80 Ya gun umel'ellog heden ung'ungnga, ya gun pumhod di idadaananah nan tamuna.
Ya immuy nunhituh din mapulun ta nangamung di gopongnah umayanah nan i'Israel.

2

*Hay Nitungawan Jesus**
(Mat. 1:18-25)

1 Hede han nundedehhanan den na'at ya impiyuy han Alin hi Augustus† han uldin ta
an amin di tataguh nan himpapangilih numpapto'an di iRome ya itudo' nan gubilnuy
ngadanda. 2 Ya heden hopapnah numpatud'an di tataguh ngadanda ya hi Quirinius‡ di
Gobelnadol ad Syria. 3 At way ohaan immuy hi babluy nan ad holag ay hiya ta ipitudo'nay
ngadana.
4 At ni'yuy hi Joseph an immuy hinan Provinciad Judea an nalpud Nazareth an babluy
hinan Provinciad Galilee ta ipitudo'nay ngadanah nan babluy an nitungawan David an
ad Bethlehem.§ At hidiy immayana ti hiyay ohah nan holag David. 5 Ya ni'yuy hi Mary an
enghanan hiya, mu nunhabi. 6 At heden wadandah di ya hiyay gutudnah puntungawana.
7 Ya nuntungaw, ya lala'in pangpangulluh imbaluyna. Ya inulhanah numbino'ob'on an
lo'ob, ya impalo'nah nan balunglung an ittuwan di holo' ti mi'id abung hi umiyananda.

Hay Nannigan nan Mumpumpahtul ay Jesus

8 Hidih nan babluy an neheggon ad Bethlehem ya wadaday mumpumpahtul an
iyad'adugday kalniludah nan pahtu eden ohan nahdom. 9 Ya himbumagga ya nipattig han
anghel Apo Dios ay dida, ya impapatal nan benang Apu tu'u nan wadanda. At ma'atta'otda,
10 mu inalin han anghel ay diday, "Adi ayu tuma'ot! Ti immalia' an mangipa'innilan da'yu
han maphod an ulgud an umipa'amlong an amin hinan tatagu! 11 Ti hidih nan babluy an
nitungawan David ya nitungaw ad ugwan han Mamaliw ay da'yun hi Kristun Apuyu! 12 Ya
hay panginnilaanyuh un Hiya ya na'ulhan hi numbino'ob'on an lo'ob, ya nipalo' hinan
balunglung."
13 Ya himbumagga ya do'olday nabannuhu' hi nalpud abuniyan, ya niddumdah nan
anghel, ya hinapitday amaphodan Apo Dios an inaliday,
14 "Nabagbagtuh Apo Dios ad abuniyan an ata'nang ahan!
Ya mid al'alih nan tataguh tun lutan wagahan Apo Dios!"
15 Ya nun'akak din a'anghel an numbangngaddad abuniyan. Ya nunhahapit din
mumpumpahtul an inaliday, "Umuy tu'ud Bethlehem ta tigon tu'uy aat den impa'innilan
Apu tu'u!"
16 At nunnaudondan immuy, ya inah'upanda da Mary ay Joseph, ya han pa'ittungaw
an nipalo' hinan balunglung. 17 Ya unat goh tinnigda Hiya ya inulguddah nan tataguy
inalin din anghel an hay aat den tinnigdan pa'ittungaw. 18 Ya manoh'a hadi nan nangngol
hinan inulgud nan mumpumpahtul hi kalnilu. 19 Mu hi Mary ya agguyna inaliwan hanan
na'at ti gunna nomnomon di aatna. 20 Ya numbangngad nan mumpumpahtul hinan
numpahtulanda, ya hinapitday anabagbagtun Apo Dios ti maphod heden dengngolda ya
nan tinnigda, ya nepto' heden inulgud di anghel ay dida.

Hay Nungngadanandan Jesus

---

* **2:** Mid mapto' ya na'at hidin 5 unu 6 B.C. † **2:1** Hay nun'aliana ya hidin 31 B.C. hi engganah din 14 A.D. ‡ **2:2** Numpidwa hiyan nunggobelnadol ad Syria, ya impidwanan impa'uyap nan tatagu: (1) hidin 6-4 B.C. (Lk. 2:2), ya (2) hidin 6-9 A.D. (Ac. 5:37). § **2:4** Hay pohdonan ibaga ya *babluy hi awadan nan ma'an*.

21 Hidin awalun di algaw den ung'ungnga ya impakugitda, ya ingngadandah Jesus* ti
hiyah de inalin din anghel ya un mihabi.

Hay Nangiyayandan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem

22 Unat goh nagtud heden algaw an pange'nongandah numpungpungan Mary hi
nilu'u'ana an intudun nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya inyuy da Joseph ay Mary
hi Jesus ad Jerusalem ta indawatdan Apu tu'u. 23 Ti hay inyuldin Apu tu'u ya inalinay,
"An amin nan linala'in pangpangullu
ya midawat ta baal Apu tu'u."†
24 Ya immuyda goh an empe'nong di ohay palis hi balug unu kalapati ti hiyah ne niyuldin
an epe'nongda.‡

25 Ya wah did Jerusalem han lala'in mungngadan hi Simeon.§ Ya nahamad di ugalina
ti inunudnan amin di Uldin Apo Dios, ya hehennodnay pamaliwan Apo Dios ay didan
i'Israel, ya niyo'odol ay hiya nan Na'abuniyanan an Lennawa. 26 Ya inalin den Lennawan
hiyay, "Adi'a matoy ta engganay unmu tigon han Alin Pento' Apu tu'u." 27 Ya heden algaw
ya impanomnom nan Na'abuniyanan an Lennawan Simeon ta umuy hinan Timplun Apo
Dios ad Jerusalem. Ya enehgop nan o'ommod Jesus Hiyah nan Timplu ta atondah den
Uldin din a'apuda, 28 ya inawal Simeon Hiya, ya hinapitnay amaphodan Apo Dios an
inalinay,
29 "Apu, ta"on unna' matoy an baalmu mu umanlaa'
ti ten nipa'annung din intulagmun ha"in
30 ti ten tinnig'uh tun mata' heten Bumaliw
31 an denenanmu ta ipa'innilam an amin hinan tataguh tun luta.
32 Umat hinan dilag an mangipa'innilah nan Nahamad an Tugunmuh nan Hentil,
ya Hiyay mangipabagtuh nan tatagum an i'Israel."*
33 Ya manoh'a nan o'ommod den ung'ungngah nan inalin Simeon hi aatna. 34 Ya inalin
Simeon ay diday, "Iyadaog da'yun Apo Dios!" Ya inalina goh ay inanan hi Mary di,
"Dumalat heten ung'ungnga ya do'ol di mamoltah nan i'Israel, mu nan udumnan dida ya
mabaliwanda. Ya hay aatnay pangimmatunanda, mu ta"on ya pahalon di udumna Hiya,
35 at mipattig di aat nan nomnomnomonda. At munha'it di punnomnomam hinan ma'at
eten imbaluymu an paddungnay matli' hi natulidan an hanggap nan puhum."
36 Ya wada goh hidi han propetan babai an hay ngadana ya hi Anna† an hina' Phanuel,
ya hi Asher di ad holag ay hiyah din penghana. Ya din a'ungan Anna ya nangahawa, mu
un pituy tawon di nun'addumandan himbaluy, ya natoy nan ahawana, 37 at nabalu hiya.
Ya ta"on un ahan hiya na'in'inna ti nawalu ta han opat di tawona mu agguy naknakkak
hinan Timplun Apo Dios ta nundayaw ay Apo Dios hi a'alga'algaw ya amahdomahdom,
ya gun munlangdu ya munluwalu. 38 Ya din wadan da Joseph an hina"amah di ya immuy
hi Anna hi wadanda, ya nunluwalun mundenol ay Apo Dios, ya inulgudna goh di aat den
ung'ungngah nan tatagun mamannod hi pamaliwan Apo Dios ay didad Jerusalem.

Hay Numbangngadan da Jesus ad Nazareth

39 Unat goh lempah da Joseph an inat an amin din intudun di Uldin Apu tu'uh atonda
ya numbangngaddah nan babluydad Nazareth hinan Provinciad Galilee. 40 Ya immilog
heden ung'ungnga, ya mabi'ah di odolna, ya manginnilan tagu, ya inyadaog Apo Dios
Hiya.

Hay Nangah'upan nan O'ommod Jesus ay Hiyah nan Timplun Apo Dios‡

41 Atawotawon ya gun umuy nan o'ommod Jesus ad Jerusalem an mi'gotad hi Punnom-
nomandah nan Namaliwan din Anghel Apo Dios hinan Tatagu. 42 Ya hidin himpulu ta
duway tawon Jesus ya immuyda goh ne'egtad ti hiyah ne ugalida. 43 Ya unat goh nalpah
di gotad ya immanamutdah abungda, mu nataynan han ungan hi Jesus hi ad Jerusalem,
mu mid inilan nan o'ommodna 44 ti hay ninomnomda ya mid mapto' ya nitnud hinan
tatagun ni'yuy ay dida. At dimmaladalandan den ohay algaw ya unda ete"an manganap
ay Hiyah nan tutulangda ya nan ni'yibbada. 45 Mu adida pa"ah'up, at numbangngaddad
Jerusalem ta anapondah di. 46 Ya naluh di tuluy algaw ya inah'upanda Hiyah nan Timplun
Apo Dios an ni'yibun hinan muntudtuduh nan Uldin di Hudyu ta ing'ingaona dida, ya
binagabagana goh dida. 47 Ya manoh'adan nangngol ay Hiya ti nanginnila, at nuntobalna

---

* **2:21** Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw* (Mat. 1:21). † **2:23** Ex. 13:2, 12. ‡ **2:24** Lev. 12:8. Mattig an nawotwot da Joseph ay Mary ti un anggay di ohay palis hi balug unu kalapatiy ene'nongda ti nan tagun way abalinana ya iddumda nan uyaw an kalnilu (Lev. 12:6-7). § **2:25** Hay pohdonan ibaga ya *waday nangngol hi luwalu'*. * **2:32** Isa. 42:6. † **2:36** Hay pohdonan ibaga ya *homo'* (ya heten ngadan ya nipaddung hinan ngadan an *Hannah*). ‡ **2:40** Mid mapto' ya na'at hidin 7 unu 8 A.D.

nan ibagadan Hiya. 48 Ya unat goh tinnig nan o'ommodna ya manoh'ada, ya inalin inanan
Hiyay, “La'ay, goh ta inatmuh ten da'mi? Ti nunheglay punnomnomanmin amam hi
panganapanmin He"a!”
49 Ya inalinay, “Goh ta ana'anapona'? Undan agguyyu inilan wah tua' hinan Abung
Ama?” 50 Mu agguyda inilay pohdon an alyon nen inalina.
51 Ya ni'bangngad ay didad Nazareth, ya un'unnud ay dida. Ya agguy inal'alliwan inanah
den na'na'at. 52 Ya gun umilog hi Jesus, ya gun ma'udman di inilana, ya gun miyal'allay
pamhod Apo Dios ya nan tatagun Hiya.

3

Hay Nuntudtuduwan John an Mumbonyag
(Mat. 3:1-12; Mk. 1:1-8; 6:14-20; Jn. 1:15-28)

1 Hidin miyapulu ta leman tawon* hi numpapto'an nan Alin hi Tiberius ad Rome ya
heden tawon di nunggobelnadolan Pontius Pilate† hinan Provinciad Judea, ya hi Herod
an ma'alih Tetrarch‡ di numpapto' hinan Provinciad Galilee. Ya nan aginan hi Philip
an ma'alih Tetrarch§ goh di numpapto' hinan Provinciad Iturea ya hinan Provinciad
Trachonitis, ya hi Lysanias* an ma'alih Tetrarch† di numpapto' hinan Provinciad Abilene.
2 Ya da Annas‡ ay Caiaphas§ di Nabagtun Padi eden gutud. Ya heden tawon ya wah
nan mapulun an mid ah nunhituh John an imbaluy Zechariah, ya impa'innilan Apo Dios
di Hapitnan hiya. 3 At immuyna lene'od an amin di abablubabluy an neheggon hinan
Wangwang an Jordan. Ya nuntudtudun inalinay, “Pohdonyu ay an aliwan Apo Dios di
baholyu ya hay mahapul ya muntutuyu ayu, ya adiyu ipidpidwan aton, at mabalin an
bonyaga' da'yu.” 4 Ya heden inat John di nangipa'annung hidin intudo' nan propetan hi
Isaiah an inalinay,

“Waday mumbugaw an muntudtuduh nan mapulun an alyonay,
Ipaphodyuy owon Apu tu'u,
mu hay aatyuy mipaphod,
ya punlintigonyuy dalanona,
mu hay aatyuy malintig!
5 Tababonyun amin di nundi'ungana,
ya tu'lawanyun amin di buludna.
Ya andongonyu nan dalan an napiku,
ya pundodottalonyu nan dalan.
6 Ya an amin di tataguh tun luta
ya awniat tigonday pamaliw Apo Dios!”*

7 Ya do'ol di tatagun immuy ay John ta mumpabonyagda, mu inalinan diday, “Ay
paddungnay ha'u'u ayu ti hay ugaliyu ya nala'eng ayun mangat hi nappuhi! Anaad ta
umali ayuh tu? Undan alyonyuy un ayu mabonyagan at mabaliwan ayuh nan agadyuhan
di bumungtan Apo Dios? 8 Mu adi mabalin! Ti mahapul an atonyuy maphod ta hiyay
pangimmatunan hi unyu din'ug din ina'inatyun nappuhi! Alyonyu nin di mabaliwan ayu
ti ditu'uy holag Abraham. Mu bo'on heney abaliwan di tagu, at mahapul an adiyu ehdol
hi un ditu'uy holag Abraham. Ti gulat ta pohdon Apo Dios at hatun batu ya pumbalinona
ta diday holag Abraham ta mihukat ay da'yu! At hay mamaliw mah ay da'yu? 9 Ay ayiw
ayun madedennan di wahay hinan puuna ta adida ay bumungah maphod at malngohda,
ya mipa'wahdah nan apuy.”
10 Ya tembal din tatagun inaliday, “At hay atonmi mah?”

---

* **3:1** Unu hidin 26 A.D. Ta"on un hidin 14 A.D. di nangete"an Tiberius an nun'alid Rome (ti hay nun'alianah di ya hidin 14-37 A.D.) mu hidin 11 A.D. di nangete"anan numpapto' hinan numbino'ob'on an provincia, at 11 + 15 = 26 A.D. † **3:1** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. ‡ **3:1** Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di udumnah aatna). § **3:1** Hay nun'alian Herod Philip I ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. * **3:1** Agguy tu'u inilay aat ten tagu, mu na'ah'upan nan ngadanah nan numbino'ob'on an batu. † **3:1** Nan ma'alih *tetrarch* ya impapto'day godwan di godwan (unu 1/4) di numpapto'an din Alin hi Herod an Nidugah an hiyay nun'alih din nitungawan Jesus. Ya gapu ta numbino'ob'on di tatagun mungngadan hi Herod an numpapto' hidi at niddum nan Tetrarch hinan ngadan nan udum ta madadawoh an ma'innilay aat nan Herod an hapitonda. ‡ **3:2** Hay nuntamuanah nan tamun di Nabagtun Padi ya hidin 6-15 A.D., ya manu ay na'aan ti hi Gratus an ohan upihyal di iRome di nangaan ay hiya ta nan imbaluynan hi Eleazar di nipallog ay hiyah din 15-18 A.D. Mu ta"on un na'aan hi Annas mu intuluy nan Hudyun nangipabagtun hiya damdama. § **3:2** Hay nuntamuanah nan tamun di Nabagtun Padi ya hidin 18-36 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 26:3 ta innilaom di udumnah aatna).
* **3:6** Isa. 40:3-5.

11 Ya tembal John an inalinay, “Nan tagun duway lubungna ya impa'dawnay ohah nan
mi'id lubungna, ya umat goh hinan waday onona an ipa'dawna goh.”
12 Ya ni'yuy goh nan mun'amung hi buwit ta mi'bonyagda, ya inalidan hiyay, “Apu, hay
atonmi mah?”
13 Ya inalinan diday, “Adiyu pun'udman nan buwit an hengelonyu ta ammuna nan
mun'olog di alanyu.”
14 Ya inalin nan titindaluy, “Ya da'mi mah, hay atonmi kogoh?”
Ya inalinan diday, “Adiyu ta'ta'ton nan tatagu unu ilayahan didah nan agguyda inat ta
way atonyun mangngal hi pihhuda, ti un ayuat mundenol hinan mun'olog an idatdan
hilduyu.”
15 Ya na"adngolon nan tataguy inalina, at hay ninomnomdan amin ya inaliday, “Mid
mapto' ya hi John hi Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios!”
16 Mu tembal John an inalinan diday, “Bo'ona'! Ti hay pamonyag'u ya danum, mu
waday umalin nabagbagtu ya un ha"in an paddungnay adia' umdah himbutna. Ya
hay pamonyagnan da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawa ya han ay apuy. 17 Ya
paddungnay ino'odnanay pallungan hi panaapnah nan nabayun bogah ta nan bogah ya
amungona ta iyalangna, ya ilubunay dugi ta adi mabmabba!” 18 Ya numbino'ob'on di
inulgu'ulgudnah nan Maphod an Ulgud ta pangal'alu'nah nan tatagu.
19 Ya numbentanan Herod an ma'alih Tetrarch an mumpapto' hi Herodias an ahawan
han agina ti penlohna, ya wada goh di udumnah inatnan nappuhi. At pinahal John nan
inat Herod. 20 Mu inyal'allanan na'udman di baholna ti nan inatnan John ti impibaludna
hiya.

Hay Nabonyagan Jesus†
(Mat. 3:13-17; Mk. 1:9-11; Jn. 1:29-34)
21 Unat goh nabonyaganda nan do'ol an tatagu ya ni'bonyag goh hi Jesus. Ya otog di
punluwaluanan Apo Dios ya niluwat ad abuniyan, 22 ya nun'ohop nan Na'abuniyanan an
Lennawan ay kalapati, ya numpattu' ay Hiya. Ya wada han himmapit ad abuniyan an
inalinay, “He"ay Imbaluy'un pohpohdo', at pa'idyamlao' He"a.”

Hay Napatadan nan Ommod Jesus an hi Mary‡
(Mat. 1:1-17)
23 Hi Jesus ya tulumpuluy tawon nin di nangete"aanan nuntudtudu. Ya hay inilan di
tatagu ya Hiyay lala'in imbaluy Joseph an hina' Heli.
24 Hi Heli ya imbaluy Matthat an holag Levi,
ya hi Levi ya imbaluy Melki an holag Jannai,
ya hi Jannai ya imbaluy Joseph 25 an holag Mattathias,
ya hi Mattathias ya imbaluy Amos an holag Nahum,
ya hi Nahum ya imbaluy Esli an holag Naggai.
26 Ya hi Naggai ya imbaluy Maath an holag Mattathias,
ya hi Mattathias ya imbaluy Semein an holag Josek,
ya hi Josek ya imbaluy Joda 27 an imbaluy Joanan,
ya hi Joanan ya imbaluy Rhesa an holag Zerubbabel,
ya hi Zerubbabel ya imbaluy Shealtiel an holag Neri.
28 Ya hi Neri ya imbaluy Melki an holag Addi,
ya hi Addi ya imbaluy Cosam an holag Elmadam,
ya hi Elmadam ya imbaluy Er 29 an holag Joshua,
ya hi Joshua ya imbaluy Eliezer an holag Jorim,
ya hi Jorim ya imbaluy Matthat an holag Levi.
30 Ya hi Levi ya imbaluy Simeon an holag Judah,
ya hi Judah ya imbaluy Joseph an holag Jonam,
ya hi Jonam ya imbaluy Eliakim 31 an holag Melea,
ya hi Melea ya imbaluy Menna an holag Mattatha,
ya hi Mattatha ya imbaluy Nathan§ an holag David.

† **3:20** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud hi Nundadaanan Jesus. ‡ **3:22** Nan napatadan Joseph ya nitudo' hinan Mat. 1:1-17. § **3:31** Hi Mary an hi inan Jesus ya holag David an dimmalat nan imbaluynan hi *Nathan*, at nan dalan Jesus ya nalpuh nan dalan din Alin hi David. Mu nan ad holag ay Joseph ya oha goh an imbaluy David an hi *Solomon*, at waday biyang da Joseph ay Jesus an mun'alid Israel hi un agguy napogpog nan biyang nan Hudyun mun'alih di. Ya gapu ta na'idutan nan ohan holag Solomon an nan Alin hi Jehoiachin ta mid ah udumnah holagnan mun'ali ti ma'i'idutanda goh (Jer. 22:30) at mattig an adi mabalin ahan an mun'alih Jesus hinan tronon David ti ma'i'idutan goh Hiya ya nan dalana. Mu nala'eng hi Apo Dios, hiyaat un mahapul Jesus an velhen di hi inana ta nan *dalana* ya nalpun hiya, mu nan *biyangnan mun'ali* ya nalpun Joseph an hi amana.

32 Ya hi David ya imbaluy Jesse an holag Obed,
ya hi Obed ya imbaluy Boaz an holag Salmon,
ya hi Salmon ya imbaluy Nahshon 33 an holag Amminadab,
ya hi Amminadab ya imbaluy Ram an holag Hezron,
ya hi Hezron ya imbaluy Perez an holag Judah.
34 Ya hi Judah ya imbaluy Jacob an holag Isaac,
ya hi Isaac ya imbaluy Abraham an holag Terah,
ya hi Terah ya imbaluy Nahor 35 an holag Serug,
ya hi Serug ya imbaluy Reu an holag Peleg,
ya hi Peleg ya imbaluy Eber an holag Shelah.
36 Ya hi Shelah ya imbaluy Cainan an holag Arphaxad,
ya hi Arphaxad ya imbaluy Shem an holag Noah,
ya hi Noah ya imbaluy Lamek 37 an holag Methuselah,
ya hi Methuselah ya imbaluy Enock an holag Jared,
ya hi Jared ya imbaluy Mahalaleel an holag Cainan.
38 Ya hi Cainan ya imbaluy Enos an holag Seth,
ya hi Seth ya imbaluy Adam,
ya hi Adam di limmun Apo Dios.

4

*Hay Nanapngatapngan nan Diyablun Jesus**
(Mat. 4:1-11; Mk. 1:12-13)

1 Niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan Jesus, at nakak hinan Wangwang an
Jordan ti initnud nan Na'abuniyanan an Lennawa Hiya ta immuydah nan mapulun an
mi'id taguh nunhitu. 2 Ya napat di algaw hi nihinanah di, at hidiy nanapngatapngan nan
diyablun Hiya. Ya agguy nangnangngan ede han napat di algaw, at hiyaat un nunheglay
hinaangna.
3 Ya inalin nan diyablun Hiyay, “Un ay He"ay Imbaluy Apo Dios ya alyom ay danen batu
ta mumbalindah tinapay!”
4 Mu agguy inunud Jesus henen inalina, ya tembalnan inalinay, “Hay impitudo' Apo Dios
ya inalinay,
Bo'on hay ma'an ya anggay di aptan hi itaguan di tagu.”†
5 Ya initnud nan diyablu Hiya ta nunti'iddah buludna, ya intadunan de, ya
impa'amangnan amin di numbino'ob'on hi pumpapto'an hinan luta, 6 ya inalinay, “An
amin hanan pumpapto'an an ma'amnawan ya idat'un He"a ta mipabagbagtu'a ti nidat ay
ha"in, at okoda' hi pangidata'. 7 Mu mahapul an dayawona' ay He"ah mahhun ya un'a
mumpapto' an amin ay dane.”
8 Ya tembal Jesus an inalinay, “Adi' unudon henen inalim ti hay impitudo' Apo Dios ya
inalinay,
Hay mahapul ya Ha"in an Apuyun hi Apo Dios di dayawonyu ya anggay,
ya Ha"in ya anggay di itamuanyu.‡
Hiyah ne inalin Apo Dios, at Hiyay dayawo' ya anggay.”
9 Ya inyuy nan diyabluh Jesus ad Jerusalem, ya impattu'nah nan na'abbagbagtun tulid
nan Timplun Apo Dios,§ ya inalinay, “Un ay He"ay Imbaluy Apo Dios ya iyugpahmu at
mi'id ma'at ay He"a. 10 Ti inalin di impitudo' Apo Dios di,
Mandalon Apo Dios nan a'anghelna ta diday manalimun ay He"a,
at halimunan da'a.*
11 Ya inalin goh Apo Dios di,
Ha'yuyuon da'a ta adi'a mihuplit
hinan batu an ta"on di hu'im.”†
12 Ya tembal Jesus an inalinay, “Adi' unudon nan inalim ti paddungnay un'u tapngan hi
Apo Dios! Ti hay impitudo'na ya inalinay,
Adiyu tapngan hi Apuyun hi Apo Dios.”‡
13 Ya unat goh lempah nan diyablun nuntudul ay Jesus ya nakak ta nangamung goh di
hay way pangatanah awni.

Hay Nangete"an Jesus an Nuntudtuduh nan Abablubabluy
(Mat. 4:12-17; Mk. 1:14-15)

* **4:** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. † **4:4** Deut. 8:3. ‡ **4:8** Deut. 6:13. § **4:9** Hay inata'nangna an nipalpuh nan Hadog an Kidron hi ampana ya 100 an umpi. * **4:10** Psa. 91:11. † **4:11** Psa. 91:12. ‡ **4:12** Deut. 6:16.

14 Numbangngad hi Jesus hinan Provinciad Galilee, ya do'ol di inabalinanan
numbino'ob'on an ma'at ti wan Hiya nan Na'abuniyanan an Lennawa. Ya inulgu'ulgudda
Hiya hi an amin hinan abablubabluy. 15 Ya nuntudtuduh nan himba'an di Hudyu, ya an
amin di tatagun nangngol ay Hiya ya inulgudday anabagtuna.

Hay Agguy Namhodan nan Tatagud Nazareth ay Jesus ya nan Intudtuduna§

16 Immuy hi Jesus ad Nazareth an immel'elgana, ya din ngilin an Habadu ya immuy
hinan himba'an di Hudyu ti hiyah ne ugalina. Ya timma'dog an mumbaha, 17 ya indat di
oha han nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios an intudo' din propetan hi Isaiah.
Ya bene'lagna, ya inah'upanay pohdonah bahaon an alyonay,
18 "Wan Ha"in nan Lennawan Apu tu'u.
Ya pinilia' ta umuy'u ul'ulgudon nan
Maphod an Ulgud hinan nun'awotwot an tagu
ta ibaag'un mabaliwan nan tatagun do'ol di ligatda.
Ya mittig di matan di nabulaw,
ya mabaliwan nan maligatan,
19 ya ibaag'uy gutud di pamaliwan Apu tu'uh nan taguna!"*
20 Ya lini'upna din pepel, ya imbangngadnah nan muntamun den himba'an di Hudyu,
ya inumbun an nuntudtudu.† Ya toto'lon nan tatagu Hiya. 21 Ya inalinan diday, "Te an ad
ugwan di nipa'annungan nan nitudo' an dengngolyu!"
22 Ya hinahapitday amaphodana, ya manoh'adah nan maphod an hinapitna. Mu
inaliday, "Undan bo'on Hiyay imbaluy Joseph?"
23 Ya inalin Jesus ay diday, "Inila' an alyonyuan Ha"in hete han ab'abig an alyonay,
Duktul, impa'adaogmuy udumna, at mahapul di ipa'adaogmu goh di odolmu! Ya hay
itudun ten abig ay da'yuh tu nin ya hay dengngolyun inat'ud Capernaum ya pohdonyu
goh an ato' ay da'yuh tu."
24 Ya inalina goh di, "Immannung hete han alyo' ti nan propeta ya adi abuluton nan
ni'babluyana. 25 Ya donglonyuh ten alyo' ti immannung an hidin atagun Elijah ya tuluy
tawon ya han godway agguyna immudanan, at waday ongol an batel hinan abablubabluy.
26 Ya ta"on un do'ol di ligat di binabain umu'utun an ni'babluyan Elijah mu agguy nahnag
ay dida ti ad Zarephath hidid Sidon di nahnaganah nan ohan umu'utun ya anggay.‡ Ya
umat goh hinay na'at ay Ha"in. 27 Do'ol goh di napalla' ad Israel hidin atagun nan propetan
hi Elisha, mu agguyna dida impa'adaog an anggay hi Naaman an iSyria."§
28 Ya unat goh dengngoldah ne ya ma'abbungotdan amin din wah nan himba'an ti
iniladan diday ipa"elana. 29 Ya natana'dogda, ya enekakda Hiyah nan babluyda ta
inyuydah nan buludnah nan bagtun di nunhituwanda ta ogohonda Hiyah nan way
daplah. 30 Mu agguyda inamtan, ya ene'wanah nan gagwan nan tatagu, ya tinaynana
dida.

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Nappuhin Lennawa
(Mk. 1:21-28)

31 Nakak hi Jesus hidi, ya nundadyun immuy ad Capernaum an ohan babluy hinan
Provinciad Galilee, ya nuntudtuduh din ngilin an Habadu. 32 Ya manoh'adah din panud-
tuduna ti hay pangngolanda ya nabagtuy haadnan muntudu. 33 Ya wah di han lala'ih
nan himba'an di Hudyun nahehe'pan hi nappuhin lennawa, ya enlotnan bimmugaw an
inalinay, 34 "Hay atom ay da'mi, Jesus an iNazareth? Dan immali'an mi'pattoy ay da'mi?
Inila' He"a ti He"ay na'ahhamad di ugalinan hennag Apo Dios!"
35 Ya inhingal Jesus an inalinay, "Dindinong'a, ya nala'ah'a!" Ya tinu"in han nappuhin
lennawa hiyah nan inayungan di tatagu, ya nala'ah, mu mi'id ah nadinul ay hiya.
36 Ya manoh'ada, ya nunhahapitdan inaliday, "Goh udot ta umat hinay hapitna? Ti hay
aat nen inatna ya paddungnay nabagtuy haadna, ya do'ol di abalinana ti ta"on un nan
nappuhin lennawa ya mandalona ay ya mala'ahda." 37 Ya heden na'na'at ya nunnaud an
niwa'at, ya ulgu'ulgudonda Hiyah nan abablubabluy.

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Do'ol an Tatagu**
(Mat. 8:14-17; Mk. 1:29-34)

---

§ **4:15** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. * **4:19** Isa. 61:1-2.
† **4:20** Hay ugalin di Hudyuh unda muntudtudu ya umbunda, hiyaat un inat Jesus goh. ‡ **4:26** I Ki. 17:1-15. Henen
umu'utun ya Hentil. § **4:27** II Ki. 5:1-14. Hiya goh ya Hentil. * **4:37** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen
timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

38 Pimmitaw hi Jesus hinan himba'an di Hudyu, ya immuy hi abung da Simon Peter. Ya
wah dih inan ahawan Simon† an lumahuy odolna, at inalidan Jesus ta badangana. 39 Ya
immuy hinan way nolo'ana, ya inhingalna nan lewohona. At immadaog, ya nabanangon,
ya immuyna induulan nan wah nan abung.
40 Ya unat goh napuyaw‡ ya nun'iyalin nan tataguy i'ibbadah way dogohnan
numbino'ob'on, ya hen'ahen'anay uludan amin, at immadaog di lewohonda. 41 Ya
do'olday nahe'pan, ya nunla'ahna din nun'appuhin lennawan dida. Ya otog di ala'ahanda
ya bimmugawdan inaliday, "He"ay Imbaluy Apo Dios!" Mu inhingal Jesus ta adina
pahapiton dida ti iniladan Hiyah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios, ya agguyna penhod
hi un diday mangibaag.

Hay Nuntudtuduwan Jesus hinan Provinciad Judea§
(Mat. 4:23-25; Mk. 1:35-39)

42 Wan mawa'ah ya nakak hi Jesus, ya immuy bimmataan hinan mi'id tagu. Mu
inana'anap nan tatagu Hiya. Ya unat goh inah'upanda ya inaliday, "Adi da'mi taynan!"
43 Mu inalinan diday, "Ta"on unna' umuy hinan udumnan babluy an mun'ul'ulgud
hinan Maphod an Ulgud an mangipa'innilah aat di Pumpapto'an Apo Dios ti hiyaat unna'
hennag." 44 Ya nuntudtuduh nan himba'an di Hudyuh nan Provinciad Judea.

5

*Hay Nahhun hi Inayagan Jesus hi Intudtuduwana**
(Mat. 4:18-22; Mk. 1:16-20)

1 Wada han ohan algaw ya timma'dog hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee,†
ya do'olday tatagun mangalulung ay Hiya ta donglonday Hapit Apo Dios. 2 Ya tinnigna
han duwan bangkan wah nan pingitna, ya mi'id nan manidu' an tinaynandan immuyda
inwahwah din hidu'da. 3 Ya nunlugan hi Jesus hinan ohan bangkan bagin Simon, ya
inalinan Simon ta mahligdah itang. Ya unat goh nahligda ya inumbun, ya nuntudtudu
goh hinan tatagu.
4 Ya unat goh nalpah an nuntudtudu ya inalinan Simon di, "Umuy tu'uh dih nan
maluhung an danum ta uy'uyonyuy hidu'yu ta manidu' ayu."
5 Ya tembal Simon an inalinay, "Apu, inlablabimin himmiduhidu', mu mi'id ah
hinidu'mi! Mu gapu ta He"ay nangali at ipadahmi goh." 6 At inatda, ya unat goh inuy'uyda
din hidu' ya do'ol di na'nah ekan, ya hi'itangan mapa"i nan hidu'da! 7 Ya winagiyanday
i'ibbada ta umuyda bumadang. At immuyda, ya pinnuda din duwan bangka, ya hi'itangan
an munlonongda.
8 Ya unat goh tinnig Simon Peter heden na'at ya nunhippih inayungan Jesus, ya inalinay,
"Apu, taynana' ti nabahobaholana', at bumaina'!" 9 Ya manoh'ada ti do'ol di ekan hi na'na,
10 ya manoh'a goh da Jacob‡ ay John an imbabaluy Zebedee an diday ibban Simon hinan
tamuna.
Ya inalin Jesus ay Simon di, "Adi'a tuma'ot ti mete"ad ugwan ya umat hi nanga-
munganyuh nan ekan di pangamunganyuh nan tagu ta Ha"in kulugonda." 11 Ya
impapingitday bangkada, ya tinaynandan amin ta nitnuddan Jesus.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napalla'§
(Mat. 8:1-4; Mk. 1:40-45)

12 Wa han ohan algaw ya wadah Jesus hinan ohan babluy. Ya dinamuna han nalipuh
di odolnah palla'. Ya unat goh tinnignah Jesus ya nunhippin nunluppulup hi inayungan
Jesus, ya inal'alu'nan inalinay, "Apu, pohdom ay ni' ya ipa'adaogmu tun lewoho'!"
13 At dinapan Jesus, ya inalinay, "Oo, pohdo', at umadaog'a!" At himbumagga ya
immadaog din lewohona.

---

† **4:38** Mattig an waday ahawan Peter an ta"on un alyon nan udum an lelehyon di mi'id. ‡ **4:40** Hinan ngilin an Habadu ya un 1.2 an kilomitluy mabalin hi pundaldallanan nan Hudyu ti gulat ta hulukanda at paniawon nan Pharisees. At hiyaat un nunhood nan tataguh engganay napuyaw ti mete"ah Dumingguh alas sais eden nahdom, ya liblidan mundaldallanan hi adagwi. § **4:41** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **5:** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **5:1** Wada goh di udumnan ngadan ten lobong ti nan *Lobong an Gennesaret* di oha (Lk. 5:1) ya *Lobong an Tiberius* di oha (Jn. 6:1) ti ad Gennesaret ya ad Tiberius di duwan babluy an wah pingit ten lobong. Ya ta"on un alyon nan ad hapit hi English hi un hiyay *Baybay an Galilee* mu adi makulug an baybay ti un lobong ti nan baybay ya ambilog ya mumpait di danum hidi. ‡ **5:10** Ta"on un hay ngadan an *Jacob* di nitudo' hinan hapit di iGreece hitu mu nibahhaw nan do'ol an translation di English ti intudo'day *James*. Bahaom nan introduction di Liblu an Jacob ta inilaom di gapuna. § **5:11** Nan dogoh an palla' hinan hapit di iGreece ya hiyah ne nan malgom an dogoh di up'up an bo'on palla' ya anggay.

14 Ya immandal Jesus ay hiyan inalinay, “Adim ibaag heten na'at ay he"ah nan udumnan
tagu, mu eka ipattig di odolmuh nan padi, ya empe'nongmuy mabalin hi me'nong ay Apo
Dios ti hiyah ne intudun Moses hi aton tu'u ta hiyay panginnilaan di tatagu an immadaog
nan lewohom.”* 15 Mu gun umal'allan niwa'at di pangul'ulgudandan Hiya, at hiyaat unda
do'odo'ol di tataguh na'amung ta donglonday hapitna, ya nun'iyadaognay lewohonda.
16 Ya hin'umu'uddum ya immuy hinan mapulun an mi'id ah nunhituh tagu ta munluwalun
Apo Dios.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napiklud
(Mat. 9:1-8; Mk. 2:1-12)

17 Wa han ohan algaw goh ya nuntudtuduh Jesus. Ya wah di an ni'yib'ibun nan Pharisees
ya nan muntudtuduh nan Uldin di Hudyun an lini'ubda Hiya. Dida ya nalpudah nan
abablubabluy hinan Provinciad Galilee, ya hinan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an
kapitulyuda. Ya niyo'odol nan abalinan Apo Dios ay Jesus, at hiyaat un waday abalinanan
mumpangipa'adaog hinan way lewohona. 18 Ya immuy ay Hiya nan linala'in nangidayun
hinan nadahay. Ya impadahdan ihigup ta iyuydah inayungan Jesus. 19 Mu mi'id inatdan
nangihigup ti do'olday tatagu. At immuydah nan atap, ya yinahyahanda, ya inuy'uyda
nan nidayun hi inayungan Jesus.
20 Ya unat goh inilan Jesus an nidugah di pangulugda ya inalinay, “Agi', na'aliwan di
baholmu.”
21 Ya nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees an wah di ya inalidah nomnomday,
“Goh heten tagun hapitonay na"appuhi an adina e'gonan hi Apo Dios ti hi Apo Dios ya
anggay di mangaliw hi bahol ta adi ma'u'unnung!”
22 Ya inilan Jesus henen ninomnomda, at inalinan diday, “Goh ta umat hinay nom-
nomonyu? 23 Mid olog di tagun mangaliw hi bahol, ya mid ologda goh an mangipa'adaog
hi dogoh ten nadahay. 24 Mu Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ipa'adaog'uy dogohna ta
panginnilaanyuh anabagtun di haad'uh tun lutan mangaliw hi bahol.” Ya inalinah din
lala'in nadahay di, “Tuma'dog'a, ya impi'ugmu nan dayunmu ta umanamut'ah abungyu.”
25 At natana'dog an panigtiganda, ya ay mangngalah din dayuna, ya immanamut, ya
hinapitnay anabagtun Apo Dios.
26 Ya manoh'adan amin, at hinapitday anabagtun Apo Dios, ya pa"e'gonanda Hiyan
inaliday, “Heten algaw ya tinnig tu'u han nob'on an umipanoh'a!”

Hay Nangayagan Jesus ay Levi†
(Mat. 9:9-13; Mk. 2:13-17)

27 La'tot ya pimmitaw da Jesus, ya tinnigna han mun'am'amung hi buwit an hi Levi‡
di ngadana an inumbun hinan upihhinana. Ya inalinan hiyay, “Mitnud'an Ha"in.” 28 At
timma'dog, ya tinaynanan amin, ya nitnud.
29 Ya nundadaan hi Levi hi ongol an gotad hinan abungna, at immuy hi Jesus an ne'egtad,
ya ne'egtad goh nan do'ol an mun'amung hi buwit ya nan udumna goh. 30 Ya wah
di goh nan Pharisees ya nan ni'yibbadan muntudtuduh nan Uldin, ya inamuyuanday
intudtuduwan Jesus an inalidan diday, “Anaad ta me"an ayuh nan mun'amung hi buwit
ya nan udumna goh an nabaholan an tagu?”
31 Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Nan mi'id dogohna ya adina mahapul di duktul ti
nan way dogohnay manapul. 32 Ya umat ay Ha"in ti immalia' ta al'alu'o' nan nabaholan ta
hukatanday nomnomda, ya bo'on nan nahamad di ugaliday dimmalat hi immalia'!”

Hay Nangitudtuduwan Jesus hi Aat di Punlangduan
(Mat. 9:14-17; Mk. 2:18-22)

33 Inalin di udumnah nan tatagun Jesus di, “Nan intudtuduwan John an Mumbonyag ya
unudonday Uldin tu'u ti hin'umu'udduman adida munlangdu ta unda munluwalun Apo
Dios, ya at hina goh hinan Pharisees. Mu nan intudtuduwam ya anaad ta adida unudon
di ugali tu'u ti mangamanganda?”
34 Ya inalin Jesus ay diday, “Gulat ta waday mungkasal ya undan adi mangan nan
na'amung an inayagan nan malhin an lala'i? Immannung an mangamanganda. 35 Mu
udum hi algaw ya heden lala'in nalhin ya mipabataan ay dida, at hin'uma"algawan
munlangduda ta hiyay panginnilaan hi unda munlungdaya.”
36 Ya inulgudna goh han nipa"el an inalinay, “Gulat ta nan pa"amman lubung ya adiyu
pa"ion di itang ta el'obyuh nan dadan an lubung. Ti atonyu ay ya ma'adyuan nan
pa"amman lubung. Ti nan nel'ob ya agguy nipaddung hinan nel'obanan dadan. 37 Adiyu
goh elhag nan tanaw hinan dadan an tibung an lalat. Ti atonyu ay ya bughion nan tanaw

* **5:14** Lev. 14:1-32. † **5:26** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.
‡ **5:27** Hi Matthew di oha goh an ngadana (Mat. 9:9).

nan dadan an tibung, at mitapal, ya mapa"i nan tibung 38 ti melhag nan tanaw hinan
pa'idyamman tibung an lalat. 39 Ya gulat ta inumonyu han na"apgot an bayah at adiyu
pohdon di pa"alhag ti alyonyuy mapolhat heten na"apgot."

6

Hay Aat di Ngilin an Habadu
(Mat. 12:1-8; Mk. 2:23-28)

1 Naluh da Jesus an munle'le'od hinan apayapayaw, ya henen algaw ya Habadu an ngilin
di Hudyu. Ya nangultudda nan intudtuduwan Jesus, ya linu"ibanda, ya inanda. 2 Ya inalin
di udumnah nan Pharisees di, "Anaad ta atonyuh na? An un paniaw ay ditu'u ti ngilin an
Habadu!"
3 Ya tembal Jesus, ya inalinay, "Undan agguyyu binaha din inat Apu tu'un hi David
hidin penghana? Ti umat goh hinay inatna ti nunhinaang, ya umat goh hinan ni'yibbana.
4 At himmigup hinan Tuldan Abung Apo Dios, ya nan tinapay an ne'nong ay Apo Dios ya
paniaw hi onon hi un bo'on ditu'uy papadi. Mu innalna damdama, ya inana, ya ne"onona
nan ni'yibbana.* Mu agguyyu pinahiw henen inatda, at anaad ta pahiwon da'mi?"
5 Ya inalina goh ay diday, "Ha"in an Imbaluy di Tagu ya ta"on un hay Habadu ya Ha"in
ad poto' hi mangalih nan ma'at."

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Na'akke' di Ngamayna
(Mat. 12:9-14; Mk. 3:1-6)

6 Wada goh han ohan ngilin an Habadu ya himmigup hi Jesus hinan himba'an an
ahayupan di Hudyu ta muntudu. Ya wah di goh han tagun na'akke' han agwan an
ngamayna. 7 Ya teten'ol din udumnah nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees
hi unna iyadaog hinan ngilin an Habadu ta hiyay pangidalatandah pangidiklamuandan
Hiya.† 8 Mu i'innilanah den ninomnomda, at inalinah nan na'akke' di ngamaynay,
"Umali'a ta tuma'dog'ah tu." Ya timma'dog, ya immuy ay Hiya.
9 Ya inalin Jesus ay diday, "Wa han alyo' ay da'yu ta tobolonyu. Hay inilayuh abuluton
di Uldin tu'uh aton hinan ngilin an Habadu—hay maphod di aton, unu hay nappuhi? Hay
pamaliwan hi tagu, unu hay pamatayan?"
10 Ya intigaw Jesus an amin hinan tatagu, ya inalinan hiyay, "Uyadom nan ngamaymu."
At inuyadna, ya pinumhod. 11 At ma'abbungotda din mangabohol ay Jesus, at nunhahapit-
dah atondan Hiya.

Hay Namto'an Jesus hinan Himpulu ta han Duwan Intudtuduwanan Ma'alih A'apostoles‡
(Mat. 10:1-4; Mk. 3:13-19)

12 Heden na'atana ya wada han ohan algaw ya immuy hi Jesus hinan duntug an
munluwalun Apo Dios, at inlablabinan nunluwalu. 13 Ya unat goh nawa'ah ya inaya-
gana din intudtuduwana, ya pento'nay himpulu ta han duwa ta diday nginadnanah
a'apostolesna.§ 14 Ya hiyatuy ngadanda: hi Simon (an nginadnana ta hi Peter), ya hi
Andrew (an pogtangna), ya hi Jacob,* ya hi John, ya hi Philip, ya hi Bartholomew,† 15 ya hi
Matthew,‡ ya hi Thomas, ya hi Jacob§ (an hina' Alphaeus), ya hi Simon (an niddum hinan
nalammung an ma'alih Zealot), 16 ya hi Judas* (an hina' Jacob†), ya hi Judas Iscariot (an
mangitudun Jesus hi udum di algaw ta dapoponda).

Hay Mensahen Intudun Jesus hinan Nundodottal‡§
(Mat. 12:15-21; Mk. 3:7-12)

17 Ni'dadyuh Jesus hinan intudtuduwana, ya timma'dog hinan way nundodottal. Ya
wah dida nan do'ol an intudtuduwana ya nan do'ol goh an udumnan tatagun nalpuh
nan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda, ya hinan duwan babluy an
neheggon hinan Baybay an Mediterranean an ad Tyre ya ad Sidon. Ya immuydah di ta

---

* **6:4** I Sam. 21:1-6. Un ohah David hidin nangngalanah nan tinapay, at mid mapto' ya inta'ina ta unna idat ay dida.
† **6:7** Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di ugalidan Hudyuh un way mundogoh hi Habadu. ‡ **6:11** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **6:13** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. * **6:14** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **6:14** Unu hi Nathanael (Jn. 1:45). ‡ **6:15** Unu hi Levi. § **6:15** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **6:16** Unu hi Thaddaeus (Mat. 10:3; Mk. 3:18). † **6:16** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **6:16** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **6:16** Ta"on un way nipaddungan ten mensaheh nan oha goh an mensahen intudun Jesus hinan bulud di ohan duntug (Mat. 5:1-7:29) mu hiyah ne oha goh an mensahe damdama.

donglonday ulgudona, ya ta iyadaognay lewohonda. 18 Ya wada goh di udumnan immuy
an waday nihu'lung hi nun'appuhin lennawa, ya nunla'ahna dida. 19 Ya way ohah din
tatagu ya impadahdan dinapa Hiya ti paddungnay bimmuhu' nan badang hinan odolnah
mangiyadaog ay dida.

Hay Ipadenolan di Udumna ya Ahmo'an di Udumnah Pidwa
(Mat. 5:3-12)

20 Nunligguh hi Jesus hinan intudtuduwana, ya inalinay,
"Mawagahan ayun nawotwot
ti middum ayuh nan Pumpapto'an Apo Dios!
21 Mawagahan ayun munhinaang ad ugwan
ti awniat waday mun'olog hi ononyu!
Mawagahan ayun kumiyol ad ugwan
ti awniat umanla ayu!
22 Ya mawagahan ayuh awnih un da'yu abohlan hinan tatagu,
ya lahhinon da'yu,
ya hiwihiwitan da'yu,
ya pahiwon da'yu
ti nan pangunudanyun Ha"in an Imbaluy di Tagu.
23 Ti heden algaw ya mun'am'amlong ayun ay ayu ung'ungungngan yumagtutu ayuh
pun'am'amlonganyu ti do'ol di lagbuyuh matalepon ad abuniyan! Ya umat ayuh din
propetah din penghana ti henen aton di tatagun da'yun nappuhi ya at hina goh di inat
di ap'apudah din propeta.
24 Mu mahmo' ayun adangyan
ti ad ugwan di pun'am'amlonganyu ya anggay!
25 Ya mahmo' ayun do'ol di tanudna
ti awniat munhinaang ayu.
Ya mahmo' ayun umanlad ugwan
ti awniat munlungdaya ayu ya kumiyol ayu.
26 Ya mahmo' ayun ulgu'ulgudon nan nappuhiy ugalidan taguy amaphodanyu
ti nan ad holag hinan mun'ulgud ya umat hina goh di inulguddah aat di agguy
immannung an propetah din penghana."

Hay Pamhodan hinan Buhul
(Mat. 5:38-48; 7:12)

27 Ya inalin Jesus goh di, "Hiyah te itugun'un da'yun mangngol: maphod hi unyu
pohpohdon nan mamuhul ay da'yu, ya atonyuy maphod hinan mamohol ay da'yu. 28 Ya
iyadaogyu nan mangidut ay da'yu, ya iluwaluanyu goh nan mangi'ingol ay da'yu. 29 Ya
gulat ta waday manapa' hi apengyu ya adiyu iballoh, at ta"on hi unda itapa' hi pangngelna.
Ya gulat goh ta polhon nan taguy jacketyu ya inudmanyu goh hi oha. 30 At an amin di
mun'adaw ya maphod hi unyu idatan. Ya nan nangngal hi gina'uyu ya adiyu bangngadon.
31 Ya hay pohdonyuh aton di tatagun da'yu ya hiya goh di atonyun dida.
32 Hay aton di nabaholan ya hay mamhod ay diday pohdonda ya anggay. Ya unudonyu
ay hene ta nan mamhod ay da'yuy pohdonyu goh ya anggay ya mi'id idat Apo Dios
hi lagbuyun ne. 33 Ya gulat ta hay mangat hi maphod ay da'yuy pangatanyu goh ya
anggay hi maphod ya mi'id idat Apo Dios hi lagbuyun ne, ti ta"on un nan nabaholan
ya atonda goh. 34 Ya gulat ta ipa'utanganyu ya anggay nan inilayun mamallog hinan
ipa'utangyu ya mi'id lagbuyun ned abuniyan, ti ta"on un nan nabaholan ya pa'utanganda
nan i'ibbadan nabaholan an waday pamallogda. 35 Mu da'yu ya maphod hi unyu pohdon
nan buhulyu, ya atonyuy maphod ay dida. Ya pa'utanganyu dida an adiyu namnamaon an
ibangngadda. Atonyu ay hana at nidugah di lagbuyud abuniyan, ya da'yuy imbaluy Apo
Dios an na'abbagbagtu ti ta"on un nan adi munyaman ya nan adi mangngol ya maphod
di aton Apo Dios ay dida damdama. 36 Maphod hi un ayu ma'aggohgoh ti ma'aggohgoh hi
Amayun hi Apo Dios ay da'yu."

Hay Adi Pangipanuhan hi Aton di Ibba
(Mat. 7:1-6)

37 Ya inalin Jesus di, "Adiyu ipanuh di aton di ibbayu ta adi goh ipanuh Apo Dios di
atonyuh awni. Ya aliwanyuy bahol di ibbayu, at ma'aliwan goh di baholyu. 38 Ya adiyu
ukuhan an bumadang hi ibbayun taguh un way mahapulda, ti hi Apo Dios ya mi'id
ukuhnan bumadang ay da'yu ti do'ol di ibadangna. Ya do'ol ay di idatyu ya do'ol goh di
midat ay da'yu. Wa ay ta itang di idatyu ya itang goh di midat ay da'yu."

39 Ya inulgud goh Jesus nan waday ibalinana an inalinay, “Adi mabalin hi un itudun
nan nabulaw di owon nan nabulaw goh ti magahdan duwah nan pingit di kulha. 40 Adi
do'do"ol di inilan nan mitudtuduwan ya un nan muntudtudu. Mu unat goh malpah an
mituduwan ya mipaddung mahkay di inilanah nan muntudtudu.
41 Alyo' goh heten nipa"el: Goh ta tigonyuy butah matan di ibayu, ya adiyu nomnomon
di ongol an tablah matayu? 42 Adi maphod hi unyu alyon hinan ibayuy, Agi', ma'a ta ano'
han butah matam! Mid ologyu ti wada goh di immuy hi ongol an tablah matayu, at mi'id
tigonyu! Munlayah ayu! Hay mahhun ya anonyu nan ongol an tablah matayu, at mapatal
hi panniganyuh nan itang an butah matan di ibayu.”

Hay Nitudtuduwan di Maphod ya Nappuhin Bungan di Ayiw
(Mat. 7:15-20)

43 Ya inalin Jesus di, “Gulat ta munlutbu han ayiw ya bumunga at maphod. Mu gulat
ta munhaguti han ayiw at adi maphod. 44 Nan bungan di ayiw di panginnilaan hi un
munhaguti nan ayiw unu munlutbu. Bo'on hay pagal di pangngalanyuh nan bungan di
atummol, ya bo'on hay beeng di pangngalanyuh bungan di greyp. 45 At nan tagun maphod
di nomnomna ya maphod goh di atona, ya nan tagun nappuhiy nomnomna ya nappuhi
goh di atona. Ti hay aat nan wah nomnom di tagu ya hiyah ne goh di aat di hapitona.”

Hay Aat nan Duwan Nun'ammah Abungda
(Mat. 7:24-27)

46 Ya inalina goh di, “Anaad ta lupitonyuy, Apu, hi un ayu mi'hapit ay Ha"in, mu adiyu
unudon di alyo'? 47 At an amin nan tatagun mangngol ya mangunud hinan hapito' 48 ya
nipaddung hinan tagun nun'ammah abungna an numbo"ah maluhung ta nan gungit di
nangipabunanah nan tu'ud. Ti unat goh dimmolodoloh ta nundatong ya hene'nobna nan
abung, mu agguy natu"in ti nihamad. 49 Mu nan mangngol hinan hapito' ta adina unudon
ya nipaddung hiyah nan tagun nun'ammah abungna an unna impabun di tu'udnah
nan lutan agguyna inhamad. Ti unat goh dimmolodoloh ta nundatong ya natu"in, ya
nun'apa"i.”

7

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Himbut di Ap'apun di Tindalu
(Mat. 8:5-13)

1 Dengngol din tatagun amin di inulgud Jesus. Ya unat goh nalpah ya immuy ad
Capernaum. 2 Ya wah di han ap'apun di tindalun iRome,* ya waday himbutnan
pohpohdona, mu nundogoh an magadyuh matoy. 3 Ya unat goh dengngolnan nidatong
hi Jesus ya hennagnay udumnah nan ap'apun di Hudyu ta umuyda ayagan Hiya ta
iyadaognay lewohon han himbutna. 4 At unat goh nidatongdan Jesus ya inal'alu'dan
inaliday, “Atom ni' nan pohdon den tindalu ta waday lagbun nan maphod an ina'inatna 5 ti
hiya ya ta"on un Hentil mu pohdon ditu'u, ya impiyammanay himba'an an a'amunganmin
mundayaw.” 6 At ni'yuy hi Jesus ay dida.

Ya unat goh magadyuhdah nan abung ya hennag han ap'apun di tindaluy i'ibbana ta
inalidan Jesus di, “Apu, ta"on un'a adi umatam hi abungmi ti na'ampaa', ya nabagtu'a, at
bumaina' hi un'a humigup hi nunhituwa'. 7 Hiyaat unna' agguy immalin nanamun He"a.
At unmu hapiton ya ammunah nan wadam at umadaog han himbut'u. 8 Ti ha"in atog ya
waday apu' hi puntamua', ya unudo' di alyona. Mu ta"on un umat hina ya wada goh di
puntamuo' an tindalu, at wa ay ta alyo' hinan ohay, Umuy'a! at umuy, ya gulat goh ta alyo'
hinan ohay, Umali'a! at umali. Ya alyo' ay goh hinan himbut'uy, Atom hene! at atona. At
iyal'allanan He"a an unmu hapiton at umadaog.”

9 Ya unat goh dengngol Jesus hene han nangalina ya manoh'a, at nunligguh hinan do'ol
an tatagun nitnud ay Hiya, ya inalinay, “Donglonyuh te ti ta"on hi un nan i'Israel an Hudyu
ya mi'id dengdengngol'uh umat eten nidugah di pangulugna!”

10 Ya unat goh numbangngad din nahnag hi abungda ya inatamanda din himbut an
immadaog di dogohna.

Hay Nanaguan Jesus hinan Imbaluy han Nabalun Babai

11 Ya palpaliwan ya immuy hi Jesus hinan babluy an ngadanay Nain, ya ni'yuy nan
intudtuduwana ya nan do'ol an tatagu. 12 Ya unat goh immatamdah nan pantaw di babluy
ya dinamuda han natoy an ibuhu'da ta iyuyda ilubu'. Ya bugtung heden natoy an imbaluy
han umu'utun, ya do'olday tatagun den babluy an nitnud ay hiya. 13 Ya unat goh tinnig
nan Apu tu'u nan balu ya inggohgohana, at inalinay, “Idinongmun kumila.”

* **7:2** Impapto'nay 100 an tindalu.

14 Ya immuy hinan lungun, ya dinapana, at inta'dog din nangdon eden lungun. Ya inalin
Jesus di, “La'ay, bumangon'a!” 15 Ya bimmangon heden natoy, ya himmapit, ya hennag
Jesus ta umuy ay inana.
16 Ya manoh'a ahan an amin din tatagu, ya hinapitday amaphodan Apo Dios, ya inaliday,
“Nabagbagtuh ten propetan immalin ditu'u!” Ya inalida goh di, “Immalih Apo Dios an
mamadang hinan tataguna!” 17 At heten inatna ya nundongol an amin hinan Provinciad
Judea ya nan himpahimpapangilih di.

Hay Nannagan John an Mumbonyag hinan Intudtuduwan Jesus
(Mat. 11:1-19)

18 Inulgud nan intudtuduwan John ay hiya an amin nan ina'inat Jesus. Ya pento' John di
duwah nan intudtuduwana 19 ta umuyda hanhanan ay Jesus di, “Undan He"ay Alin Pento'
Apo Dios an honogona, unu waday ohah hodonmi?”
20 At immuy din nahnag ay Jesus, ya inalidan Jesus di, “Hennag da'min John an
Mumbonyag ta ibagamin He"a nan pohdonan ibaga, an inalinay, Undan He"ay Kristun
hennagna, unu waday ohah hodonmi?”
21 Ya henen gutud ya nun'ipa'adaog Jesus di do'ol an tatagun way dogohna, ya
nunla'ahnay nun'appuhin lennawan nihu'lung hinan udumna, ya impa'adaognay do'ol
an nun'abulaw ta mittig di matada. 22 Ya inalinan diday, “Ekayu ul'ulgudon ay John tun
tinnigyu ya dengngolyu. Ti ten
mittig mahkay di matan di nabulaw,
ya midalan nan hu'in di napiklud,
ya pinumhod di napalla',
ya medngol nan ingan di napu'it,
ya mamahuan di natoy,
ya miyulgudan nan nawotwot hinan Maphod an Ulgud.†
23 Ya mawagahan nan tagun adi munhinnumnong hinan aat'u!”
24 Ya unat goh nakak din hennag John ya inulgud Jesus di aat John hinan do'ol an
tatagun inalinay, “Han tagun managuhagung ya umat hinan bilau an mumbigwabiw hi
un matuyupan, mu adi umat hinay ekayu tinnig ay John hinan mapulun. 25 Ya bo'on goh
han tagun nunlubung hi mundongngol an lubung an nanginay immuyyu tinnig ti nan
umat hinan tagu ya mapmaphod an amin di gina'uda ya nitaguanda, at diday mihinah
nan palasyu! 26 Hay inila' hi ekayu tinnig hidi ya han propeta. Ya nepto' an hay propetay
tinnigyu an hi John an Mumbonyag, ya na'abbagbagtu hiya ya un nan udum an propeta.
27 Ti hi John di inulgud di tudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,
Hiyah te pumbabaago',
ya honogo' ta mangun'unna ya un He"a,
ya idadaanay tatagu ta abulutonday aliam.‡
28 Ya donglonyuh te ti mi'id taguh tun lutan nabagbagtu ya un hi John. Mu nan tagun
middum hinan Pumpapto'an Apo Dios an ta"on hi un na'ampa ahan mu hiyay nabagbagtu
ya un hi John.”
29 Ya unat goh dengngol an amin di tatagu an ta"on un nan mun'amung hi buwit nan
inalin Jesus ya hinapitday amaphodan Apo Dios ti didanay nangabulut hi namonyagan
John ay dida. 30 Mu nan Pharisees ya nan nanginnilah Uldin di Hudyu ya agguyda inunud
di penhod Apo Dios hi atonda, ya agguyda goh inabulut di pamonyagan John ay dida.
31 Ya inalin goh Jesus di, “Itudu' di aat nan tataguh tun lutad ugwan 32 ti umatdah nan
ung'ungungngan munligligwan um'umbun hinan pummalkaduan, ya muntutu"u'andah
nan i'ibbadan alyonday,
Nanungngali ami,
mu agguy ayu nanayaw.
Ya nun'ebel ami,
mu agguy ayu ni'kilan da'mi.§
33 Nan aat John an Mumbonyag ya agguyna tinamtaman di tinapay ya bayah, ya inaliyuy
un nahe'pan hi dimunyu. 34 Mu Ha"in an Imbaluy di Tagu ya hay aat'u ya ta"on unna'
mangamangan ya uminu'inum ya alyonyu goh damdamay, Tigonyuh nen tagun natallubu
ya ma'innum, at nappuhin tagu ti ibban di mun'amung hi buwit ya nan udumna goh
an nabaholan! 35 Mu hiyah te nomnomonyu: hay amaphod ya anala'eng Apo Dios ya
ma'immatunan nan tatagun mangabulut hi pangatmin duwa ay John.”

---

† **7:22** Isa. 35:4-6. Hiyah ne impa'innilan Isaiah nan aton nan Alin Pento' Apo Dios. ‡ **7:27** Mal. 3:1. § **7:32** Bahaom nan footnote di Mat. 11:17 ta innilaom di pohdonan hapiton.

*Hay Nangihiitan han Babaih Bangbanglun Jesus**

36 Inayagan han ohan Pharisee hi Jesus ta umuy me"an hi abungna, at ni'yuy hi Jesus,
ya ni'yubung hinan lamehaandan nangan. 37 Ya wada han putan den babluy. Ya unat
goh dengngolnan ne"an hi Jesus hidih nan abung di Pharisees ya inyuyna han danum
an nanginan bangbanglun nittuh nan alewahhang an ma'alih alabaster. 38 Ya unat goh
immatam hinan awadan da Jesus ya nunhippih gopong di hu'in Jesus, ya ma'akkila, ya
nun'a'agah di lugwanah hu'in Jesus. Ya pinu'nahanah buu'na, ya inungngu'ungnguna, ya
inyapyu'apyutnay bangbangluh hu'ina.
39 Ya tinnig nan Pharisees an nangayag ay Jesus heden na'at, ya inalinah nomnomnay,
"Un adya makulug an propetah ten tagu at inilanay aat ten babain nanapan Hiya ti hiya
ya puta!"
40 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Simon, waday alyo' ay he"a."
Ya tembalnan inalinay, "Ngadan nan alyom, Apu?"
41 Ya inalin Jesus di, "Wada han tagun mumpa'pa'utang hi pihhuna, ya impa'utanganay
duwah linala'i. Ya lemay gahut di palatah† inutangnah nan oha, ya nabongley palatah‡
inutangnah nan oha. 42 Ya unat goh hay gutud di pamalganda ya mi'id pihhudah
pamallogda, at agguy impapallog nan nangipa'utang ay dida. Ya hay inilam nin ay danen
duway ong'ongngol di pamhodnah nan numpa'utang?"
43 Ya tembal Simon an inalinay, "Mid mapto' ya nan tagun ong'ongngol di inutangna."
Ya inalin Jesus di, "Makulug hene." 44 Ya inhiggungnah nan babai, ya inalina goh ay
Simon di, "Tigom adyah ten babai. Hidin himmigupa' hinan abungmu ya mi'id indatmuh
danum ta nangihu' hi hu'i', mu heten babai ya hay lugwanay nangulahnah hu'i', ya
pinu'nahanah buu'na. 45 Ya agguya' inungngun he"ah pangipattigam hi pundenolam hi
immalia', mu heten babai ya inungngu'ungngunay hu'i' hi himmigupa' ta nangamung
ad ugwan. 46 Ya agguymu linanay buu"u an hiyah ne ugali tu'u, mu heten babai ya
inyapyutnah hu'i' di bangbanglu. 47 At donglom tun alyo' ay he"a: ta"on un do'ol di bahol
ten babai mu ma'aliwan ti nidugah di pamhodnan Ha"in, mu nan tagun mangalih un itang
di baholna ya itang goh di pamhodna."
48 Ya inalinah nan babaiy, "Na'aliwan di baholmu."
49 Ya nunhahapit nan ne"an an way ohaan inaliday, "Goh udot heten tagun ologna
mangaliw hi bahol?"
50 Ya inalin Jesus hinan babaiy, "Nan pangulugmuy namaliw ay he"a. At umuy'a, ya
umanla'a mahkay."

8

*Hay Nitnudan nan Binabaih Nunle'le'dan Jesus**

1 Wan nalpah heden na'na'at ya immuy hi Jesus hinan abablubabluy, ya intudtudunay
Maphod an Ulgud hi aat di Pumpapto'an Apo Dios. Ya ni'yuy din himpulu ta duwan
intudtuduwana, 2 ya nitnud goh din udumnan binabain nunla'ahanah nan nun'ihu'lung
an nappuhin lennawa, ya nan lewohonda. Ya niddum ay didah Mary an nungngadan hi
Mary an iMagdala an din nunla'ahan Jesus hinan pitun nun'appuhin lennawan neh'op,
3 ya hi Joanna goh an ahawan Cuza an nun'endogon Herod, ya hi Susanna goh, ya nan
udumnan do'ol an binabai. Ya hinalimunanda da Jesus ti nan abalinanday imbadangda.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunhabuag hi Oho'†

4 Wa han ohan algaw ya na'amungday do'ol hi tatagun nalpuh nan abablubabluy an
immuy ay Jesus, ya inulgudnan dida han nipa"el.

Hay Aat ten Nipa"el
(Mat. 13:1-9; Mk. 4:1-9)

An inalinay, 5 "Wa han immuy hi umanan munhabuag hi oho'. Ya unat goh inhabuagna
din oho' ya waday nagah hinan dalan an natoptop, at immuy nan hamuti, ya nunhobatda
nan oho'. 6 Ya nagah din udumnah nan lutan nipa'pa' hinan batu, at ag'aga ya himmangaw.
Mu unat goh naptangan ya nalyaw ti mi'id aton di lamutnan lumhod. 7 Ya nagah din
udumnah nan way mahinubit, at na'ipit an agguy pinumhod. 8 Mu din udumna ya nagah
hinan way lo'eh an luta, ya himmangaw, ya bimmunga, ya numbalin hi hingagahut di
bungan di hinohha."

---

* **7:35** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **7:41** Hay balulna ya umat hinan heldun di ohan taguh un bumo'lah lemay gahut an algaw. ‡ **7:41** Hay balulna ya umat hinan heldun di ohan taguh un bumo'lah nabonglen algaw. * **8:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **8:3** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

Ya unat goh nalpah henen inulgudna ya nuntu'u' an inalinay, “Hay mahapul ya
ihamadyun nomnomon heten inulgud'u!”

Hay Nangibaagan Jesus hi Anaad ta Hay Nipa"el di Ul'ulgudona
(Mat. 13:10-17; Mk. 4:10-12)

9 Imbagan din intudtuduwan Jesus di, “Hay ibalinan ne han inulgudmun nipa"el an hay
aat di nunhabuag?”
10 Ya inalinay, “Mipa'innilay aat di Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu, mu adi mipa'innilah
nan udumnan tatagu, at hiyaat un hay nipa"el di ulgudo' ta ta"on unda
tigotigon di ato',
mu mi'id iniladah aatna.
Ya donglodonglonday alyo',
mu adida ma'awatan di pohdonan ibaga.”‡

Hay Nangibaagan Jesus hi Nipaddungan din Nunhabuag hi Oho'
(Mat. 13:18-23; Mk. 4:13-20)

11 At inulgud mah Jesus di ipaddungan den ulgud an hay aat di nunhabuag hi oho' an
inalinay, “Nan oho' ya hiyah ne Hapit Apo Dios. 12 Ya nan dalan an natoptop ya hiyah ne
nomnom di tatagun mangngol hi Hapit Apo Dios. Ya nan hamutin mambat hinan oho'
ya hiyah ne diyablu ti ipa'aliwnay Hapit Apo Dios ay dida ta omod unda adi unudon, at
adida mabaliwan. 13 Ya nan lutan nipa'pa' hinan batun nagahan di udumnan oho' ya hiyah
ne nomnom di tatagun nangabulut hinan Hapit Apo Dios. Ti unat goh dengngolda ya
mun'am'amlongda, mu mi'id limmamutanan dida. Ti unudondah na'amtang, mu unat goh
natapnganda ya indinongdan unudon. 14 Ya nan lamut an ni'hangawan di oho' ya hiyah
ne nangngol hinan Hapit Apo Dios, mu adida unudon ti nan pohpohdondah nitaguanday
ipapto'da an nan umadangyananda, ya nan amnawdah nan ma'ma'at hitun luta. 15 Ya nan
lo'eh an luta ya hiyah ne nomnom di tatagun ma'ma'ullay ya maphod, ya diday mangngol
hi Tugun Apo Dios, ya inaynayundan kulugon, at diday manginaynayun an mangat hi
maphod an paddungnay umatdah nan nitanom an dimmo'ol di bungana.”

Hay Aat di Natolgan an Dilag
(Mk. 4:21-25)

16 Nun'ulgud goh hi Jesus an inalinay, “Tolgan ay han tagu nan dilag ya adina aluban
hinan banga, ya adina goh ipa'ayudu' hinan hiluk di kama. Ti unna ipattu' hinan nabagtu
ta tigon nan humigup di patal. 17 Ya umat ay ditu'un tatagu ti awni ta udum hi algaw at
ma'innila mahkay di ina'inat tu'u an ta"on un nipo"oy ad ugwan. 18 At ihamadyun donglon.
Ti nan tagun mangunud hinan mitudun hiya ya ma'udman goh hi udum hi algaw, mu nan
tagun adi mangunud hinan mitudun hiya ya mipa'aliw ay hiya.”

Hay Aat di Tutulang Jesus
(Mat. 12:46-50; Mk. 3:31-35)

19 Immuy hinan wadan Jesus da inana ya nan a'aginan linala'i ti penhoddan mi'hapit
ay Hiya, mu mi'id inatdan himmigup hi wadana ti do'ol di tatagu. 20 Ya waday
nangipa'innilan Hiyan inalinay, “Wah dih inam ya nan a'agim§ an timma'dogdah nan
gettaw an pohdondan mi'hapit ay He"a.”
21 Ya inalinan diday, “Nan mangngol hinan Hapit Apo Dios ta unudonda ya diday
o'ommod'u ya a'agi'.”

*Hay Nangipadinngan Jesus hinan Puo'**
(Mat. 8:23-27; Mk. 4:35-41)

22 Wa han ohan algaw ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Umuy tu'uh dammang
tun lobong.” At numbangkada, ya impadehda. 23 Ya heden numbangkaanda ya nolo'
hi Jesus. Ya hin'alina ya inongolnay puo', at gun mahuyatan hi danum nan bangka ta
engganah un napnu, ya ma'atta'otda.
24 Ya immuydah nan awadan Jesus, ya binangonda, ya inaliday, “Apu! Ten munlonong
tu'u!”
At bimmangon hi Jesus, ya inhingalna nan puo' ya nan ongol an dalluyun ta dumi-
nongda. At himbumagga ya dimminongda an mi'id al'ali mahkay. 25 Ya inalinan diday,
“Undan mi'id ah pangulugyu?”
Ya manoh'ada, ya timma'otda, at nunhahapitdan inaliday, “Anggoh udot hete han tagun
ta"on un nan puo' ya nan ongol an dalluyun ya unudonday alyona?”

---

‡ **8:10** Isa. 6:9. § **8:20** Hay ngadanda ya nibaag hi Mk. 6:3. * **8:21** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Neh'op an Nappuhin Lennawa
(Mat. 8:28-34; Mk. 5:1-20)

26 Dimmatongdah nan babluy di iGadera† an dammang nan Lobong an Galilee. 27 Ya
unat goh limmahun da Jesus hinan bangka ya dinamun han tagun nalpuh nan babluy an
nahehe'pan hinan do'ol an nun'appuhin lennawa. Ya ente"anah din nabayag di agguyna
nunlubungan, ya agguy imman'anamut hi abungda an un nihihinnah nan wadan di lubu'.
28 Ya unat goh tinnignah Jesus ya numbugaw, ya natu"in hi inayungana, ya inalinay,
"Jesus an Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu! Hay atom ay ha"in? Al'alu'o' ni' He"a ta
adia' paligaton!" 29 Ya manu ay inalinah ne ti minandal Jesus an mala'ah hiyan den tagu.
Hadin nappuhin lennawa ya gun meh'op eden tagu, at wa ay ta neh'opda ya kinanhilan
nan tataguy ngamayna, ya binobodday hu'ina, ya inyadugda, mu ta"on damdama ya
numpogtang nan neh'op nan kanhel, ya impalayawdah den taguh nan mapulun.

30 Ya imbagan Jesus ay hiyay, "Hay ngadanmu?"

Ya inalinay, "Ha"in hi Do'ol." Ya manu ay hiyah ne ngadanda ti do'olday nun'eh'op ay
hiya. 31 Ya inal'alu' din nun'eh'op hi Jesus ta adina payon didad dolom an awadan di
munha'it.

32 Ya wah di do'ol hi babuy an munhu'aydah nan duntug. Ya inal'alu' nan neh'op hi Jesus
ta ipihu'lungna didah nan babuy, ya inatna. 33 At nala'ah din nun'appuhin lennawah nan
tagu, ya immuyda nun'ihu'lung hidin babuy, ya numpunyapyappahandah nan duntug, ya
nundapuhdah din lobong, at nun'a'unugda.

34 Ya unat goh tinnig din mun'adug hi babuy henen na'at ya timmagtagdan immuy hinan
abablubabluy an mangulgud hinan na'at. 35 Ya immuy nan tataguh awadan da Jesus ta
tigonday na'at. Ya unat goh inah'upanda dida ya timma'otda ti nan tagun nala'ahan di
nappuhin lennawan inumbun hi inayungan Jesus ya nalubungan mahkay, ya pinumhod
di nomnomna. 36 Ya din nannig hi na'at ya inul'ulguddah din immaliy aat di nala'ahan din
nun'appuhin lennawah nan lala'i. 37 Ya an amin di tataguh nan himpapangilid Gadera ya
inal'alu'dah Jesus ta taynana dida ti timma'otdan Hiya. At nunlugan da Jesus hi bangka,
ya nakakda.

38 Ya hidin agguyda pay nakakan ya din tagun nala'ahan di nun'appuhin
lennawa ya inal'alu'nah Jesus ta mitnud ay Hiya. Mu hennag Jesus hiyan inalinay,
39 "Mumbangngad'ah abungyu ta iyul'ulgudmun amin di inat Apo Dios ay he"a." At
immuy heden lala'i, ya inulgudnan amin hinan babluy di inat Jesus ay hiya.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Imbaluy Jairus ya din Nanapah Lupit di Lubungna‡
(Mat. 9:18-26; Mk. 5:25-43)

40 Unat goh numbangngad da Jesus hinan dammangna ya mun'am'amlong nan tatagun
nanannod ay Hiya. 41 Ya immuy ay Jesus han tagun ngadanah Jairus an ap'apuh nan
himba'an di Hudyu. Ya nunhippih inayungan Jesus, ya inal'alu'na ta mi'yuy hi abungda
42 ti magadyuh an matoy han oh'ohhan imbaluynan babain himpulu ta han duwa nin di
tawona. At ni'yuy hi abungna.

Mu hinan pundaldallananda ya inalulungan din tatagu Hiya. 43 Ya niddum ay dida han
babain himpulu ta han duway tawon di adi atdu'an di dalan bumuhu' hi odolna, mu mi'id
di nangaan eden dogohna.§ 44 Ya nebnog ay Jesus, ya dinapanay lupit di lubungna. Ya
himbumagga ya natdu' din dalah odolna.

45 Ya imbagan Jesus di, "Hay nanapan Ha"in?"

Ya inhautdan amin, at inalin Peter ay Hiyay, "Apu, do'olday tataguh nunli'ub ay He"a!"

46 Mu inalin Jesus di, "Oo, mu wada han nanapah lubung'u ti inila' an waday badang an
bimmuhu' hi odol'u."

47 Ya unat goh inilan han babai an inilan Jesus damdama nan inatna ya immuy hi
wadana, ya gimmayogayonggong, ya nunhippi, ya inulgudnan amin hinan tataguy dim-
malat hi nanapaanan Jesus, ya inalina goh di himbumagga ya immadaog din lewohona.
48 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Agi', dimminong nan lewohom ti dumalat nan pangulugmu.
At umuy'a ti mid mahkay al'alin he"a."

49 Ya hidin pi'haphapitan Jesus eden babai ya dimmatong han lala'in nalpuh nan abung
Jairus. Ya inalinan Jairus di, "Adim itnud han Muntudtudu ti natoy damdama nan
imbaluymu."

50 Ya dengngol Jesus hene, ya inalinan Jairus di, "Adi'a numanomnom ta un'aat kumulug
at tumagu nan imbaluymu."

---

† **8:26** Nan tataguh tu ya Hentil, at hiyaat un waday babuyda (verse 32). ‡ **8:39** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **8:43** Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya alyonday *impuhnay pihhunah numpa'agahanah nan duktul.*

51 Ya unat goh inatamanday abung da Jairus ya agguyna ni'higupon din udumnan tagu
an anggay da Peter ay John, ya hi Jacob,* ya nan o'ommod den ung'ungnga. 52 Ya wah
diday ahikikila ya ahilulugwa. Ya inalinan diday, “Adi ayu ahikikila ti un nolo' henen
ung'ungnga an agguy natoy.”
53 Ya ma'akikkidan Hiya ti iniladan nanattoy. 54 Mu inodnan Jesus di ngamayna, ya
binangonan inalinay, “Ingngi, bumangon'a.” 55 Ya timmagu, at nabannangon, ya inalin
Jesus di, “Idatyuy onona.” 56 Ya manoh'a nan o'ommodna. Ya tinugun Jesus dida ta adida
ibabbaag henen na'at.

9

*Hay Namaalan Jesus hinan Himpulu ta Duwan Intudtuduwana**
(Mat. 10:1-42; Mk. 6:7-13)

1 Inayagan Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana ta na'amungda, ya indatnay
haadda. Ya binadangana dida ta ologdan mangameh hinan nappuhin lennawa, ya
ologda goh an mangiyadaog hinan lewohon nan tatagu. 2 Ya hennagna dida ta umuyda
itudtuduh nan tataguy aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya nan iyadaogan di lewohon nan
tatagu. 3 Ya inalinan diday, “Mangiw'iwadya ayun mumbaat, at adi ayu munhuhul'ud
ya mummamakuto, ya adi ayu umdon hi ma'an ya pihhu, ya un ohay ilubungyu ya
ammuna. 4 Ya umuy ayu ay hinan ohan abung ya mihihinna ayuh di ta nangamung un ayu
himmumbaat. 5 Ya wada ay di adi umanlah dumatnganyuh babluyda ya taynanyu dida.
Ya hinan akakanyu ya pu'pu'anyu nan hupu' hi hu'iyu ta panginnilaandan nappuhih nen
inatda.” 6 Ya tinaynandah Jesus, ya niwa'atdah nan bababbabluy an mangulgud hinan
Maphod an Ulgud. Ya an amin di inayanda ya inyadaogday lewohon nan tatagu.

Hay Agguy Nanginnilaan Herod an Ma'alih Tetrarch hi Aat Jesus†
(Mat. 14:6-12; Mk. 6:21-29)

7 Unat goh dengngol Herod an ma'alih Tetrarch‡ an amin di ina'inat Jesus ya mi'id poto'
di nomnomonah aat Jesus. Ti nan udumna ya inaliday un hi John an un namahuan, 8 ya
nan udumna goh ya inaliday un hi Elijah an propetah din penghanan numpatigaw ad
ugwan, ya nan udumna goh ya inaliday un Hiya ya ohah nan propetah din penghanah
namahuan. 9 Ya inalin Herod di, “Impaputul'uy ulun John, mu ngadan nen tagun
dengngol'uy pangatnan umat hina udot?” Ya penhodna ahan an tigon hi Jesus.

Hay Namanganan Jesus hinan Lemay Libun Tatagu§
(Mat. 14:13-21; Mk. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

10 Ya hidin numbangngad nan hennag Jesus ya inul'ulguddan amin di ina'inatda. Ya
initnud Jesus dida, ya agguyda inyal'aliy immayandah nan babluy an ad Bethsaida. 11 Mu
ta"on ya dengngol damdama nan do'ol an tatagu, ya inunudda Hiya. Ya ma"amlong
hi Jesus hidin numbangngadanda, ya intudtudunay aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya
inyadaogna nan way lewohona.
12 Unat goh na'uy mapuyaw ya immuy nan himpulu ta duwan intudtuduwanan Hiyan
inaliday, “Payom tun tatagu ta umuydah nan neheggon an ahigihigib an mannig hi ononda
ya olo'anda ti mi'id nunhituh tu.”
13 Ya tembal Jesus an inalinay, “Ta"on ya da'yuy mangidat hi ononda.”
Mu inaliday, “Un lemlemmay tinapay ya un dudduway ekan hi wada, at adi umda! Mu
pohdom ay ya umuy ami luma'uh onon ya ihdan tun tatagu.” 14 (Ya lemay libu nin di
linala'in wah di.)
Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Pabunonyu didan amin, mu hinnanabongley
tataguh nan ohan himpampun.”
15 At inatda an pinabunda didan amin. 16 Ya innal Jesus din leman tinapay ya nan duwan
ekan, ya intangadnad abuniyan, ya endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah
nan intudtuduwana ta ipiyapongdah nan tatagu. 17 At nangandan amin, ya nun'abhugda.
Ya unat goh inamung nan intudtuduwan Jesus di na'angang ya himpulu ta duway bahkit
di napnu.

---

* **8:51** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **9:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **9:6** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **9:7** Hay pohdon ten hapit an tetrarch an ibaga ya *godwan di godwa* (unu 1/4), ya heden ngadan ya niddum ay Herod Antipas ti impapto'nay godwan di godwah numpapto'an nan Alin hi Herod an Nidugah. Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. § **9:9** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Hay Inalin Peter hi Aat Jesus[*]
(Mat. 16:13-20; Mk. 8:27-30)

18 Unat goh ang'anggay hi Jesus an munluwalun Apo Dios ya immuy nan intudtuduwanan Hiya. Ya imbaganan diday, “Hay alyon tuwali nan tataguh aat'u nin?”
19 Ya tembaldan inaliday, “Alyon di udumnay He"ah John an Mumbonyag. Ya nan udumna goh ya alyonday un He"ah Elijah. Ya umat goh hinan udumna an alyonday He"ay ohah nan propetah din penghanan un'a namahuan.”
20 Ya inalin Jesus ay diday, “Ya da'yu mah, hay alyonyuh aat'u?”
Ya tembal Peter an inalinay, “He"ah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios!”

Hay Nangibaagan Jesus hi Aat nan Ipaligligatana ya Atayana[†]
(Mat. 16:21-28; Mk. 8:31-38)

21 Inhamad ahan Jesus an tinugun nan intudtuduwana ta adida ahan ibaag di immannung an aatnah nan tatagu. 22 Ya inalina goh di, “Ha"in an Imbaluy di Tagu ya nidugah di ipaligligatana' ti pahalona' hinan a'ap'apun di Hudyu, ya nan papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya patayona', mu un tuluy algaw di maluh at mamahuana'.”
23 Ya inalinan didan amin di, “Unudona' ay hinan tagu ya mahapul an adina hunnon di itaguana, at ta"on hi un mapahiw unu mapatoy mu mahapul an Ha"in unudona damdama. 24 Ya hay adi umunud ti adina abuluton di ipaligligatana unu nan apatayana ya hay angunuhna ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat unu nan mapatoy ti hay pangunudanan Ha"in ya hay umangunuh ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. 25 Gulat ta abalinan di tagun mangngal an amin hi mun'aphod an gina'uh tun luta, mu mi'id hulbina damdama ti adi ay umunud at hay umangunuh ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. 26 Ya nan tagun mangiyabain ay Ha"in ya nan itudtudu' an Imbaluy di Tagu ya adi' goh abuluton hiyah unna' mumbangngad an nabagbagtu ti impabagtua' ay Ama ya nan a'anghelnan pinilina. 27 At adiyu aliwan heten alyo'! Ti waday udumnan da'yuh tu an adi matoy ta nangamung unyu tigon di gutud di Pumpapto'an Apo Dios.”[‡]

Hay Numbo'onan Jesus[§]
(Mat. 17:1-8; Mk. 9:2-13)

28 Naluh di waluy algaw nin hi nalpahan den nuntugunan Jesus ya initnudna da Peter ay John, ya hi Jacob[*] ta tini'idda han duntug ta umuyda munluwalun Apo Dios. 29 Ya heden punluwaluan Jesus ya numbo'on di angahna, ya ma'appaha' di lubungnan humili. 30 Ya himbumagga ya waday duwah linala'in ni'hapit ay Hiya an da Moses ay Elijah. 31 Ya na'abbagbagtuy tigawda, ya hinahapitday aat di atayan Jesus an ipa'annungnad Jerusalem. 32 Ya munyungyungot da Peter, mu agguyda nolo', at tinnigday anabagbagtun Jesus ya din duwa goh an linala'in ni'ta'dog ay Hiya. 33 Ya heden akakan din linala'in Jesus ya inalin Peter ay Jesus di, “Apu, mapmaphod ta wada tu'uh tu! At iyammamiy tuluy allung ta hinohhonyun da Moses ya hi Elijah.” (Hiyah ne inalin Peter ti agguyna inilay hapitona.)
34 Ya otog di punhaphapitan Peter ya himbumagga ya waday bunut an nananin dida, ya ma'atta'otda. 35 Ya wada han hapit an nalpuh nan bunut an inalinay, “Hiyah te Imbaluy'un pinili', at unudonyuy alyona!” 36 Ya unat goh dimminong heden himmapit ya tinnigdah Jesus an un oh'ohhan wah di. Mu agguy imbabbaag nan intudtuduwanah nan tataguh den tinnigda.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Mun'oldah
(Mat. 17:14-21; Mk. 9:14-29)

37 Unat goh nabiggat ya nundadyu da Jesus hidin duntug, ya do'ol di tataguh immuy nanamun Hiya. 38 Ya himbumagga ya numbugaw han lala'in niddum hinan tatagun nangal'alu' ay Jesus an inalinay, “Apu, umuymu ni' tigon han oh'ohhan imbaluy'u! 39 Ti hin'umu'udduman nahe'pan hiya, ya inumwek, ya ipagalewgewna hiya ta nangamung un umupag di timidna. Ya pun'itemognay odolna, ya mabayagan unna taynan. 40 Ya inal'alu"u nan intudtuduwam ta la'ahonda, mu mid ologda!”
41 Ya inalin Jesus di, “Uya'a ya adi mihamad di pangulugyun tatagud ugwan ti unna' dan mihihinnan da'yuh enggana? Ya uya'ay pangan'anuha' ay da'yu? Iyalim hitu han imbaluymu.”

---

[*] **9:17** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [†] **9:20** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [‡] **9:27** Naluh di waluy algaw ya tinnig da Peter ay John ya hi Jacob nan aat di gutud di Pumpapto'an Apo Dios (Lk. 9:28-36). [§] **9:27** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [*] **9:28** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

42 Ya unat goh wan inyuyda din ung'ungngan lala'in Jesus ya tinu"in nan neh'op hiya, ya
impagalewgewna, ya immodhol. Mu inhingal Jesus han nappuhin lennawa, ya nala'ah. At
pinumhod mahkay heden ung'ungngan lala'i, ya impa'awitnan amana. 43 Ya manoh'adan
amin hinan tinnigdan do'ol an abalinan Apo Dios.

Hay Nangipidwaan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana
(Mat. 17:22-23; Mk. 9:30-32)

Heden gun amanoh'aan din tataguh nan ina'inat Jesus ya inalin Jesus hinan in-
tudtuduwanay, 44 "Pa'addonglonyu tun hapito' ay da'yu: Ha"in an napto' an Imbaluy
di Tagu ya awniat alana' hinan linala'in mamatoy ay Ha"in." 45 Mu mi'id inilan nan
intudtuduwanah aat nen hinapitna ti un nehepa' ay dida ta adida innilaon aatna. Ya
timma'otdan nunhanhan ay Hiya.

Hay Nabagbagtun Taguh nan Pumpapto'an Apo Dios
(Mat. 18:1-5; Mk. 9:33-37)

46 Nunhohongngel nan intudtuduwan Jesus ti way ohaan inalinay hiyay nabagbagtu ya
un nan i'ibbana. 47 Ya i'innilan Jesus heden ninomnomda, at inyuyna han ung'ungnga
ta endellohnan impata'dog ay Hiya, 48 ya inalinan diday, "Hay mamhod hinan umat eten
ung'ungnga ti dumalat nan pangulugdan Ha"in ya dida goh di mamhod ay Ha"in, ya nan
mamhod ay Ha"in ya dida goh di mamhod hinan nannag ay Ha"in. Ya nan na"ampan da'yu
ya hiyay na'abbagbagtu ya un nan udumna."

Hay Aat di Umunud ay Jesus
(Mk. 9:38-41)

49 Inalin John ay Jesus di, "Apu, tinnigmi han lala'in nunla'ah hinan nappuhin lennawa
ti inalinay He"a anuy dimmalat hi nangatana! Ya inyadimi ti agguy niddum ay ditu'u!"
50 Mu inalin Jesus di, "Adiyu iyadi ti nan tagun adi mi'bohhol ay ditu'u ya hiya
damdamay umunud ay ditu'u."

Hay Agguy Namhodan nan Ohan Babluy ad Samaria hi Ayan Jesus ay Dida

51 Wan magadyuh an mipatulud abuniyan hi Jesus ya hinumangnan immuy ad
Jerusalem. 52 Ya impiyun'unnana din linala'ih dih nan ohan higib hinan Provinciad
Samaria ta idadaanday ayanah di. 53 Mu adi pohdon nan tataguh di ti iniladan umuy da
Jesus ad Jerusalem. 54 Ya unat goh ininnilan da John ay Jacob† an intudtuduwana an adida
abuluton ya inaliday, "Apu, pohdom ay ya ibagamin Apo Dios ta gohbonah den babluy ta
moghob!" 55 Ya nunhiggung hi Jesus, ya inhingalna dida. 56 Ya innayundan immuy hinan
oha goh an higib.

Hay Nangitudtuduwan Jesus hi Atondan Mangunud ay Hiya
(Mat. 8:18-22)

57 Hidin nundaldallanandah nan kulha ya wada han ohan lala'in inalinan Jesus di, "An
amin di umayam ya mitnuda' ay He"a."
58 Mu inalin Jesus ay hiyay, "Oo, mu umungal ti nan foxes‡ ya waday hawongda, ya wada
goh di agaban nan hamutih umiyananda. Mu Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya mi'id
anhan di abung'uh umiyana'."
59 Ya inalin Jesus hinan ohan lala'iy, "Unudona' ay he"a."

Ya tembalnan inalinay, "Oo, mu payona' hi mahhun ta umuy'u ilubu' hi ama."§
60 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Nan adi kumulug ay Ha"in ya ayda nanattoy damdama, at
diday okod an mangilubu' hinan natoy. Mu he"a ya umuymuat ituduh nan tataguy aat di
Pumpapto'an Apo Dios."
61 Ya inalin goh din ohay, "An amin di umayam ya mitnuda', Apu! Mu payona' hi mahhun
hi abungmi ta umuy'u ipa'innilah nan pamilya'."
62 Ya tembal Jesus an inalinay, "Nan tagun adinan iyohhay nomnomnah nan ipatamun
Apo Dios ya adi middum hinan Pumpapto'an Apo Dios. Ya umat hinah nan mun'aladu an
mapikuy aladuonah un wumaningngiwingngin mun'aladu."

10

Hay Nannagan Jesus hinan Napitu ta han Duwan Linala'i

Hay Intudun Jesus hi Atondan Umuy hinan Abablubabluy

1 Unat goh nalpah hana ya pento' Jesus an Apu tu'uy napitu ta han duwan tatagu,*

† **9:54** Bahaom nan footnote di Lk. 9:28 hi bagtuna. ‡ **9:58** Diday umat hinan ahuh nan inalahan. § **9:59** Mid mapto' ya mabayag ya un matoy hi amana. * **10:1** Un *napituy* uyapda an nitudo' hinan udumnan nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu nan nabayag an nali'up an pepel ya alyonday *napitu ta han duwa.*

ya hennagna dida ta inyun'unnada. Ya nun'ahindudwadan immuy an amin hinan abablubabluy hinan ninomnomnan ayan. 2 Ya inalinan diday, “Nan tatagu ya paddungnay unda muntupin paguy, mu nahnot di mumboto'. At hiyanan iluwaluyun Apo Dios an paddungnay ad payaw ta honogonay udumnan tatagu ta umuyda me'ebto'. 3 Ya honogo' da'yun umat hi imbaluy di kalnilun ma'ma'ullay ta umuy ayu muntudtuduh nan paddungnay animal an pumatoy an ma'alih wolves.† 4 Mu adiyu odnan di pitakayu, ya ha'batyu, ya hapatusyu, ya adi ayu mi'yum'uman hinan dalan. 5 Ya adya nan datnganyun abung ya hay mahhun hi hapitonyu ya alyonyuy, Hay lenggop ni' di mawadah tun nunhituwanyu! 6 Ya abuluton ay nan nunhituh nen alyonyu at mipa'annung nan inaliyu, mu adida ay ya munnonong ay da'yu. 7 Ya mihihinna ayuh dih nan ohan abung, ya ononyu ya inumonyu nan idadaandan idat ay da'yu ti hiyah ne lagbuyu ti han tagun muntamu ya mahapul an waday lagbuna. Ya adi ayu umuy hinan a'abu'abung. 8 Ya wa ay ta bumahhel ayuh nan babluy ta mun'am'amlongdah inayanyun dida ya hay iduuldah ma'an di hiyay ononyu. 9 Ya iyadaogyuy way lewohonah di, ya alyonyun diday, Magadyuh di Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu! 10 Ya wa ay ta umuy ayuh nan babluy ta adi da'yu abuluton hinan dinatnganyu ya immuy ayuh nan akalakalata eden babluy an alyonyuy, 11 Pu'pu'anmi nan hupu' eten babluyyu an nipuyut hi hu'imi ta panginnilaanyuh un ami adi middum ay da'yu an ta"on nan hupu'yu. Mu donglonyuh nahamad ti magadyuh damdamay Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu! 12 Ya adi ahan layah hete ti heden algaw an gutud di Pummoltaan Apo Dios ya od'odolna nan iSodom an genhobna ya un nan tatagun ten babluy.”

Hay Intudun Jesus hi aat nan Babluy an Adida Muntutuyuh Baholda
(Mat. 11:21-23)

13 Ya inalin Jesus di, “Mahmo' ayun iKorazin ya iBethsaida! Ti do'ol di umipanoh'ah inat'u, mu agguya' damdama inunud! Mu gulat ta nan tatagud Tyre ya ad Sidon di nannig hinan umipanoh'a at wan nabayag an numpunlubungdah langgut ya nun'iloglogday dapul hi pangipattigandan nuntutuyudah baholda! 14 At hiyanan heden algaw an Punhumalyaan Apo Dios hinan tataguh tun luta ya nidugah di pummoltanan da'yu ya un nan iTyre ya nan iSidon! 15 Ya da'yun iCapernaum, hay ninomnomyu nin ya na'abbagbagtu ayu ya un nan udumna. Mu adi ti mahnag ayud dolom!”

16 Ya inalin Jesus goh hinan intudtuduwanay, “Nan tatagun mangngol hinan itudtuduyu ya paddungnay nan hapit'uy donglonda, ya nan mamahiw ay da'yu ya Ha"in di pahiwonda. Ya nan mamahiw ay Ha"in ya pahiwonda goh nan nannag ay Ha"in.”

Hay Numbangngadan din Napitu ta han Duwan Nahnag

17 Unat goh numbangngad din napitu ta han duwan nahnag ya ma"am'amlongdan nangalin Jesus di, “Apu, ta"on nan nappuhin lennawa ya unudonday alyonmih unmi bugwaon di ngadanmuh punla'ahanmin dida!”

18 Ya inalin Jesus ay diday, “Tinnig'uh Satanas an ay ilat an nagah an nalpud abuniyan! 19 Ya badabadanga' da'yu, at ta"on hi unyu egpa' di ulog ya ipi'ipit mu mid al'alin da'yu, ya amehonyu goh nan mamohol ay da'yun hi Satanas. Ya ta"on hi un malgom di atondan da'yu mu mi'id ah ma'at ay da'yuh nappuhi. 20 Mu ta"on ya bo'on hay pangunudan nan nappuhin lennawah alyonyuy aptan hi edenolyu, ti hay aptan ya hay nitud'an di ngadanyud abuniyan.”

Hay Nundenolan Jesus
(Mat. 11:25-27; 13:16-17)

21 Lempah Jesus heden hinapitnah nan napitu ta han duwan hennagna ya impadenol nan Na'abuniyanan an Lennawa Hiya, at inalinay, “Ama, He"ay Ap'apud abuniyan ya tun luta, ya edenol da'a ti lini"udam heden intudtudu' hinan nun'anomnoman ya hinan nabagtuy adalda, mu impa'innilam hinan mid adalna ya hinan agguy nanomnoman ti hiyah ne pohdom.”

22 Ya inalin goh Jesus hinan tataguy, “An amin di logom ya Ha"in di okod ti hiyah ne enehdol Aman Ha"in hi tamu'. Ya mi'id nanginnilan amin hi aat'u an anggay hi Ama. Ya mi'id nanginnila goh hi aat Ama an anggay Ha"in an Imbaluyna ya hinan udumnan pohdo' an pangipa'innilaan hi aatna.”

23 Ya nunhiggung hi Jesus, ya ni'hapit hinan intudtuduwana, mu agguyna impadngol hinan udumna, ya inalinay, “Mawagahan ayu ti ten tigotigonyu. 24 Ya immannung heten alyo' ti do'ol di propeta ya a'alih din penghanan namhod an mannig eten tigotigonyud

† **10:3** Nan wolves ya o"ongol ya un nan ma'alih foxes an nitudo' hinan Lk. 9:58, ya nidugah an atata'otda goh.

ugwan, mu agguyda tinnig. Ya penhodda goh an donglon heten donglodonglonyu, mu agguyda dengngol."

Hay Nipa"el an Hay Maphod hi Inat han iSamaria

25 Wa han ohan algaw ya immuy ay Jesus han nanginnilah Uldin di Hudyu. Ya tinapnganan inalinay, "Apu, hay ato' nin an mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna?"
26 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Undan hay inalinah nan Uldin tu'un nitudo'? Hay inilam hi pohdonan alyon?"
27 Ya tembalnan inalinay,
"Hay mahapul ya pa'appohpohdon tu'uh Apo Dios
ya un an amin di nomnomon, ya aton, ya hiyan amin di pangidenolan‡
ya nan pamhod hi odol ya umat goh hinay pamhod hinan i'ibba."§
28 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Makulug henen inalim. At hiyay atom ta mi'tagu'an Apo Dios."
29 Ya adi pohdon nan lala'in mabainan, at hiyanan inalina goh di, "Mu hay aat mah di ibba'?"
30 Ya tembal Jesus hiya, mu hay nipa"el di inulgudnan inalinay, "Wa han ohan algaw ya immuy han lala'id Jericho an nalpud Jerusalem, ya heden pundaldallanana ya hinawanan nan humod'ap, ya nun'aanday lubungna, ya nunhudpa'da, ya tinaynanda hiya, at magadyuh an matoy. 31 Ya nihippul ya wada han padin mundaldallanan eden kulha, ya tinnigna hiyan nalili'uh, at ene'wanah nan pangngelna. 32 Ya umat hina goh hinan holag Levi* ti unat goh nidatong ta tinnigna hiya ya ene'wana goh hinan pangngelna. 33 Ya wada goh han iSamaria† an mundaldallanan. Ya unat goh tinnigna hiyan nalili'uh ya inggohgohana. 34 At immuy ay hiya, ya inagahanay hugatnah lana ya bayah, ya dinu'pana, ya intakaynah nan kabayuna. Ya inyuynah nan mabayadan an umiyanan, ya hinalimunana hiyah di. 35 Ya nabiggat ya indatnay duwah palatan silver‡ hinan ad abung hi immiyananda, ya inalinan hiyay, Halimunam hiya, ya wada ay di udumnah mabayadan ya awni ta hitun pumbangngada' ya un'u bayadan."
36 Ya inalin goh Jesus enen lala'in nanginnilah Uldin di Hudyuy, "Hay punnomnommu ay danen tulun naluh hi immannung an ibban nen lala'in nahod'up?"
37 Ya inalinay, "Henen nammo' ay hiya."
Ya inalin Jesus ay hiyay, "Umat hina goh di pangatmu."

Hay Nummangilian da Martha ay Mary ay da Jesus§

38 Innaynayun da Jesus ya nan intudtuduwanan mundaldallanan, ya ene'wadah nan higib hi wadan han babain hi Martha di ngadana. Ya inayagana da Jesus ta humigupdah abungna. 39 Ya wah di goh han aginan hi Mary di ngadana, ya inumbun hinan inayungan Jesus ta dongdonglonay ul'ulgudona. 40 Mu agguy ne'edngol hi Martha ti do'ol di tamuanah nan abung, at umulu'ulu', ya immuy ay Jesus, ya inalinay, "Apu, mid mapto' ya adia' igohgohan ay He"a ti ten unna' nun'ohhoon hinan agi' an muntamu! At alyom ni' ta badangana'!"
41 Ya tembal Apu tu'un inalinay, "Martha! Goh ta numanomnom'ah 42 nan do'ol an tamum? Ti un ohay aptan hi ma"aphod an aton an hiyay pento' Mary, at minaynayun ay hiya ta nangamung."

11

Hay Nituduwan di Iluwalu ay Apo Dios
(Mat. 6:9-13; 7:7-11)

1 Wa han ohan algaw ya wada han immayan Jesus an nunluwalun Apo Dios. Ya unat goh nalpah ya inalin di ohah nan intudtuduwanay, "Apu, itudum di atonmin munluwalun Apo Dios ta umat ay John an hiyah ne inatnah nan intudtuduwana."
2 Ya inalin Jesus ay diday, "Umat hituy alyonyuh un ayu munluwalun Apo Dios:
Ama,

---

‡ **10:27** Deut. 6:5. § **10:27** Lev. 19:18. * **10:32** Hay nun'abhiwan nan padi ya nan holag Levi ya an amin nan papadi ya nalpudah nan holag Levi, mu dida ya anggay di way biyangnan mumpuntamuh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ti diday holag Aaron an nahhun an Nabagtun Padi. Nan miyadwan lala'i ya nalpu goh hi holag Levi, mu mid biyangnan mumpadih nan Timplu, mu un muntudtuduh nan Uldin Apo Dios hi abablubabluy hinan Hudyu. At nan holag Levi di neheggon ay Apo Dios, mu hay ninomnom nan tatagu ya nan papadi ya nehegheggondan Apo Dios. † **10:33** Mestiso nan iSamaria ti Hudyu-ya-Hentil di dalada. Boholon nan iSamaria nan Hudyu, ya boholon goh nan Hudyu nan iSamaria. ‡ **10:35** Mabayadan nan duway bulan an umiyanan nan nadinul. § **10:37** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

E'gonan da'a ni' an Dios hinan tatagu,
ya He"ay mun'ap'apu.
3 Idatmu ni' di itanudmih abigabigat,
4 ya aliwam ni' di baholmi ti ten aliwanmi goh di bahol nan numbahol ay da'mi.
Ya adi ni' da'mi tapngan."*

5 Ya inalin goh Jesus ay diday, "Gulat ta waday ohan da'yuh umuy hinan abung di ibbanah nan labi ya inalinay, Agi', buludo' ni' di tuluh tinapay 6 ti waday pa"alih mangili', ya ten mi'id ah ipa'an'un hiya! 7 Ya tembal nan wah abung an inalinay, Adi da'mi patu'alon! Ti nun'itangob tun pantaw, ya ten nun'olo' amin hina"ama, ya humigaa' an bumangon, at adi' idat henen mahapulmu! 8 Hay alyo' ya ta"on un bo'on hay niyibaanay dumalat hi bumangunana ta idatna mu bumangon damdama ti nan nangilupitanan hiya ta idatnay mahapulna. 9 Ya ten alyo' ay da'yuy, Ibagayu at midat, ya anaponyu at ma'ah'upan, ya kulkugonyu at mibughul. 10 Ti nan mangibaga ya hiyay midatan, ya nan manganap ya hiyay mangah'up, ya nan mangulkug ya hiyay mibughulan.

11 Ya da'yun o'ommod, gulatna ta mumbaga nan lala'in imbaluyyuh ekan ya mid nin ah ohan da'yuh mangidat hi ulog. 12 Unu gulat ta ibagaday itlog ya undan hay ipi'ipit idatyu? 13 Ti ta"on hi un ayu munlayah mu inilayu damdaman umidat hi maphod an mahapul nan imbabaluyyu. At iyal'allan Ama tu'ud abuniyan ti Hiyay mangidat hinan Na'abuniyanan an Lennawah nan mangibagan Hiya!"

Hay Aat Jesus ya hi Satanas
(Mat. 12:22-37; Mk. 3:22-30)

14 Lina'ah Jesus han nappuhin lennawan nangipawe'we' hinan lala'i. Ya unat goh nala'ah ya himmapit, ya manoh'ada nan tatagu. 15-16 Ya nan udumnan tatagu ya inaliday maphod hi un ipattig Jesus di pangimmatunanda ta panginnilaandah un nahamad an Hiyay hennag Apo Dios. Mu nan udum goh ya pinahiwda Hiyan inaliday hi Beelzebub† di nangidat hi abalinanan munla'ah hinan nappuhin lennawan nihu'lung.

17 Mu inilan Jesus henen ninomnomda, at inalinan diday, "Gulat ta nan himpangili ta madughayda, at mumpapattoyda, ya la'tot ya ma'ubah danen himpangili. Ya umat goh hinan hina"ama, ti gulat ta madughayda at mumpapattoyda goh, ya ma'ubah danen hina"ama. 18 Ya umat goh hinan hakup Satanas, ti gulat ta hi Satanas di mangidat hi abalina' at hiyay mangipala'ah hinan ibbanan nappuhin lennawa, at madughay nan hakup Satanas, at mumpapattoyda, ya la'tot ya ma'ubah di hakupna. Mu adida ahan aton di umat hina. 19 Ya hay alyonyuh aton nan intudtuduwanyun munla'ah hinan nun'appuhin lennawa? Ti hi Satanas ay di mangidat hi abalina' an munla'ah at hiya goh di mangidat hi abalinan di intudtuduwanyu ti numpapaddung di atonmi. Mu hay inila' ya gulat ta ulgudon nan intudtuduwanyuy aat'u ya adida alyon hi un hi Satanas di mangidat hi abalina' ta adi goh ma'alih un hi Satanas di mangidat hi abalinanda. At nibahhaw henen inaliyu. 20 Mu bo'on hi Satanas, ti hi Apo Dios di mangidat hi abalina' an munla'ah hinan nappuhin lennawa ta hiyay panginnilaan an wah tuh nan wadanyu nan Pumpapto'an Apo Dios.

21 Waday ulgudo' hi nipa"el: gulat ta waday mabi'ah an lala'in numpapahul ya nunhoho'ot an mun'adug hi abungna at adi ma'akaw di gina'una. 22 Mu wada ay di umalih mabi'bi'ah ya un hiya at polhona nan pahulna ya ho'otnan denlonah pamaliwna, ya nun'alanan amin di gina'un nen tagu ta ipiyapongnah nan i'ibbana."

23 Ya inalin goh Jesus di, "Nan tagun adi middum ay Ha"in ya hiyay bumuhul ay Ha"in, ya nan adi middum ay Ha"in an mun'amung ya hiyay mumpangiwa'at."

Hay Numbangngadan nan Nappuhin Lennawah nan Niyo'odolana
(Mat. 12:43-45)

24 Ya inalina goh di, "Gulat ta mala'ah han nappuhin lennawah nan niyo'odolanan lala'i at umuy lumane'le'od hinan mapulun ta manganap hi ihinana. Mu gulat ta mi'id ah'upana ya alyonay, Mumbangngada' hinan niyodola' hi hopapna. 25 Mu unat goh numbangngad ya heden niyo'odolana ya paddungnay nahigidan an abung, ya nigamah. 26 Ya umuyna goh ayagan di pituy nun'appuhin lennawa ta umuydan amin an miyo'odol eden lala'i. At iyal'allanan na"appuhi ya un din hopapna."

Hay Aat di Nahamad hi Ipadenolan

* **11:4** Nan udumnan dadan an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya intuluydan mangalih, "Mu baliwan da'mih nan tudul Satanas." † **11:15-16** Bahaom nan footnote di Mat. 12:24 ta innilaom di aat ten ngadan Satanas.

27 Otog di nangulgudan Jesus ene ya wada han babain niddum hinan tatagu, ya
enlotnan himmapit an inalinay, “Mawagahan hi inam an nangihabi ya nangipa'inu'inum
hi huhunan He"a!”
28 Mu inalin Jesus ay hiyay, “Mu nan tatagun mangngol hinan Hapit Apo Dios ta
unudonda at diday miyal'allan mawagahan.”

Hay Pangalyandan Jesus ta Atonay Umipanoh'a
(Mat. 12:38-42)

29 Unat goh dimmo'olda din tatagun na'amung ya ente"an Jesus an himmapit an
inalinay, “Nan tatagud ugwan hitun luta ya nun'appuhiy aatda ti mi'iwod pangulugda!
Ti pohdondan tigon di ato' ta panginnilaandah un hi Apo Dios di nangidat hi abalina', mu
mi'id ah ohah mipattig ad ugwan hi pangimmatunanda ti un ohay mipattig an umat hidin
nangimmatunan din tataguh penghanah na'at ay Jonah. 30 Ti heden na'at ay Jonah di
dimmalat hi nanginnilaan nan tatagun iNineveh. Ya umat hina goh ay Ha"in an napto' an
Imbaluy di Tagu ti nan ma'at ay Ha"in di hiyay panginnilaan di tatagud ugwan. 31 Heden
algaw an agtudan di ahumalyaan di tatagud ugwan ya tuma'dog din queen an nun'alih
penghanan nunhituh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta amuyuana
dida ta mamoltada, ti nalpuh pingit tun luta‡ ta donglona nan tugun Solomon an do'ol
di tugunona, mu ad ugwan ya wada han tagun nabagbagtu ya un hi Solomon, mu adida
damdama donglon di Tuguna. 32 Ya tuma'dog goh nan tatagun iNineveh hi ahumalyaan
di tatagud ugwan ta amuyuana dida ta mamoltada. Ti unat goh inul'ulgud Jonah di Tugun
Apo Dios ay didah din penghana ya din'ugday baholda.§ Mu ad ugwan ya wada han tagun
nabagbagtu ya un hi Jonah, mu adida damdama du'gon di baholda!”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Panigaw nan Odol
(Mat. 5:15; 5:22-23)

33 Intuluy Jesus an nuntudtudu, ya inalinay, “Tolganyu ay di hilaw ya adiyu hanian
hinan pamahan ti unyu ipattu' hinan nabagtu ta tigon nan humigup di benangna. 34 Hay
matayuy pannig di odol. Maphod ay di matayu ya ma"aphod di pannig, mu nabulaw ay
di matayu ya pa'ahhelong di pannigyu. 35 Ihamadyuy pannigyu ta adi homelong. 36 Ya
mi'id ay helong hinan odol at ma"aphod di pannig an amin di odol an paddungnay waday
hilaw an dilagan da'yu.”

Hay Nangibaagan Jesus hinan Aat di Nuntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees
(Mat. 23:13-36)

37 Otog di punhaphapitan Jesus ya inayagan han Pharisees Hiya ta mi'yuy hi abungdan
me"an. At immuyda, ya himmigupdah nan abung, ya ni'yubung* hinan lamehaan an
ne"an. 38 Ya manoh'a nan Pharisees ti agguy inunud Jesus di uldinda ti agguy nun'ihu
ya nangan.
39 Ya inalin Apu tu'uh din Pharisees di, “Hay aat di ugaliyun Pharisees ya umat ayuh
nan howo' ya duyu ti ulahanyu nan mattig, mu nappuhiy wah nomnomyu. 40 Munlayah
ayu! Ti undan agguyyu inila an hi Apo Dios ya inilanay wah nomnom di tagu. Ti
undan bo'on Hiyay nunlumun amin hinan mattig ya nan adi mattig? 41 Ipaphodyu ay
di nomnomyu ta atonyuy maphod hinan udumna an umat hinan nun'awotwot at hiyay
attigan di a'un'unnudyun Apo Dios. Atonyuy umat hina ta abuluton da'yun Hiya.
42 Mahmo' ayun Pharisees! Manu ti gun ayu umidat hinan inhabalyu ay Apo Dios, mu
adiyu aton di maphod hi ibbayun tagu ya hay a'immannungana ya adiyu pohdon hi Apo
Dios. O tuwalin umidat ayuh nan inhabalyu, mu adiyu inganuy nan udum an pohdon Apo
Dios hi atonyu!
43 Mahmo' ayun Pharisees! Ti pohdonyuy ma"aphod hi umbunanyuh nan himba'an an
ahayupan di Hudyu, ya pohdonyu goh hi un da'yuy e'gonan nan tataguh un ayu umuy
hinan pummalkaduanyu. 44 Immannung ahan an mahmo' ayu! Ti umat ayuh nan lubu'
an mid pangimmatunan an gun dalanon di tatagu ti agguyda inila.”†
45 Ya inalin han ohan muntudtuduh nan Uldin di, “Apu, umat ay hinay panapitmu ya
un da'mi goh amuyuan!”
46 Ya inalinay, “Da'yu goh an muntudtuduh nan Uldin ya mahmo' ayu! Ti do'lonyuy
uldinyuh nan tatagu, at ma'ungaldan mangunud. Mu ta"on un da'yu ya adiyu unudon,
ya mi'id ologyun mamadang ay dida ta ologdan mangunud! 47 Mahmo' ayu goh! Ti
iyammayuy lubu' din propeta an ta"on hi un nabayag di namatayan din a'apuyu. 48 Ya

---

‡ **11:31** Hiyay queen ad Sheba hidid Yemen (mu alyon nan i'Ethiopia an nalpuh nan babluyda tuwali; I Ki. 10:1-13).
§ **11:32** Jon. 3:1-10. * **11:37** Hay ugalin di Hudyu ya adida umbun hinan lamehaan ti unda ma'ubung. † **11:44** Numpentolan nan Hudyuy lubu'da ta ma"attig ti gulat ta waday mange'wah nan lubu' at mibilangdah agguy naleneh an tagu.

heten atonyu ya hiyay pangimmatunan hi unyu abuluton din ina'inat din a'apuyu ti diday
namatoy ta da'yuy mangiyammah lubu'da! 49 Hi Apo Dios ya i'innilana tuwalih te, hiyaat
unna inalin diday, Honogo' nan propeta' ya baal'un dida, mu patayonday udumna, ya
paligatonday udumna. 50 Nan propeta an nete"ah din hopap di luta ta nangamung ad
ugwan ya napatopatoy nan udumnan dida. Ya din natayanda ya hiyay pummoltaan
Apo Dios hitun tatagud ugwan. 51 Hi Abel di nahhun an napatoy ta nangamung ay
Zechariah an napatoy hi numbattanan di pun'onngan ya nan ihinan Apo Dios hinan
Timplud Jerusalem.‡ Ya nan natayandan amin di dumalat hi pummoltaan Apo Dios hitun
tatagud ugwan.
52 Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin! Ti impawayuy nahamad an mipa'innilan
da'yu, at agguyyu inah'upan di nahamad an mipa'innila. Ya ipawayu goh nan udumnan
tatagun magadyuh di pangah'upanda."
53 Ya hiyah de nangete"an din muntudtuduh nan Uldin ya din Pharisees an umi'ingol ay
Jesus, at do'ol di hinanhanandan Hiya ta mi'id upid di hapitona. 54 Ya hinahalepatanday
ibahhawan di hapitona ta way pangidalatandah panumalyadan Hiya.

12

Hay Padan hinan Mumpunlayah an Tatagu
(Mat. 10:26-27)

1 Otog di punhaphapitan Jesus ya linibuy tataguh na'amung. Ya numpipinitpitda, at
nun'egpa' di udumnay hu'in di ibbada. Mu hay inat Jesus hi nahhun ya ni'hapit hinan
intudtuduwanan inalinay, "Emayaanyu nan paddungnay bino'bo' di Pharisees ti ta"on un
maphod di ugalida mu un hay ipatpattigda ya anggay. 2 Mu awni ta udum hi algaw at
ma'innila mahkay di aat di nahamad an ugali. At an amin di tatagu ya innilaonday aat
di nun'appuhin tagu an ta"on un nipo"oy ad ugwan. 3 At hiyanan ta"on un nan mahdom
di panapitanyu ya ma'innila damdamah nan mawa'ah, ya ta"on unyu iyab'abu'ab nan
alyonyuh nan ohan taguh nan kuwaltu an mun'itangob di pantawna mu pun'iyalida
damdamah nan way a'am'amungan di do'ol an tatagu."

Hay Tuma'tan Tu'u
(Mat. 10:28-30)

4 Inalina goh di, "Donglonyuh te, a'agi', ta adi ayu tuma'ot hinan mamatoy hi odolyu, ti
malpah ay ya mi'id mahkay olognan mangat hi udumnan nappuhi. 5 Mu ituduwa' da'yu ta
innilaonyuy tuma'tanyu: hi Apo Dios di tuma'tanyu ti olognan pumatoy, ya nalpah ay ya
ologna goh an mangipiyuy ay da'yud imbelnu. Ya immannung hete, at Hiyay tuma'tanyu!
6 Duwan pihhu nin di pallog nan leman uhhili, mu ta"on ya adi al'alliwan Apo Dios dida.
7 At iyal'allanan halimunan da'yu ti nabalbalul ayu ya un nan nalakay pallogdan uhhili!
Ti ta"on nan buu'yu ya i'innilana goh di uyapda. At adi ayu numanomnom!"

Hay Mangibaag hi Iddumanan Jesus ya Hay Mangihaut
(Mat. 10:31-33; 12:32; 10:19-20)

8 Inalina goh di, "Umannung hete ti nan tagun makulug di ibaagnah nan ibbanan
tatagun alyonay, Ha"in di tagun Jesus an napto' an Imbaluy di Tagu! ya ibaag'u goh ta alyo'
hinan a'anghel Apo Dios di, Hiyah te tagu'! 9 Mu wada ay goh di mangihaut an mangalih
nan tataguy, Bo'ona' tagun Jesus! ya ihaut'u goh ta alyo' hinan a'anghel Apo Dios di, Bo'on
hete tagu'!
10 Ya ta"on hi un way mangulgud hi na"appuhih aat'u ya ma'aliwan henen numba-
holana, mu nan tagun mangulgud hi na"appuhih aat nan Na'abuniyanan an Lennawa
ya adi ahan ma'al'alliwan henen baholna.
11 Ya wa ay ta ipiyuy da'yuh nan himba'an di Hudyu, unu mipiyuy ayuh nan gobelnadol
unu nan udumna goh an u'upihyal ya adiyu nonomnomon di atonyun mananggan dida
12 ti hay dumatnganyuh di ya itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway hapitonyu."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Adangyan an Nakudang di Nomnomna

13 Wada han lala'in ne'edngol, ya inalinan Jesus di, "Apu, alyom hinan agi' an lala'i ta
pi'yodwona' hinan gina'un amamin binoltana!"
14 Mu inalin Jesus ay hiyay, "Agi', agguya' nidatan hi haad an mangipanuh an munggod-
wah nan gina'uyu!"

---

‡ **11:51** Nitudo' di aat nan napatayan Abel hinan Gen. 4:8, ya nitudo' di aat nan napatayan Zechariah hinan II Chron. 24:20-22. Hinan nahayhaynod an liblun di Hudyuh nan Old Testamentda ya nahhun nan Genesis, ya niyangunuh nan II Chronicles (an bo'on nan Liblu an Malachi an umat hinan Old Testament tu'ud ugwan). At imbaag Jesus nan historyn di nangipaligligatandah nan propetah din nahhun ta engganah din angunuhna.

15 Ya inalin Jesus hinan tataguy, “Papuutanyu ta adi ayu mangam'amnaw hinan bo'on
gina'uyu. Ti ta"on un do'do"ol di gina'un han tagu mu adi pa'appallog hi pi'taguanan Apo
Dios hi mid pogpogna.”
16 Ya inulgudna han nipa"el an inalinay, “Wada han adangyan an lala'i, ya maphod di
payawna ti do'ol di ma'udol hi atawotawon. 17 Ya inalinah nomnomnay, Hay ato' nin ti ten
mi'id di udumnah pangiyalanga' hitun do'ol an paguy'u? 18 Ya inalina goh hi nomnomnay,
Hay ato' ya pa"io' an amin nan alang'u ta hay o"ongol di ipiyamma' ta hiyay pangiponpona'
an amin hinan paguy'u ya nan udumna goh an gina'u'. 19 Ya alyo' mahkay di, Anakkayah
an do'ol ahan tun inadangyan'u an mun'olog hi itanud'uh atawotawon! At idinong'un
muntamu ta unna' mahkay hay mangmangan ya umin'inum ta ipa'am'amlong'u tun
odol'u! 20 Mu inalin Apo Dios ay hiyay, Nakudang di nomnommu! Ti ad ugwan an
mahdom ya matoy'a, at hay mangigina'u mah hinan indadaanmu? 21 Ya umat hina goh di
ma'at hinan tagun mangamung hinan gina'unah tun luta, mu hay pannigan Apo Dios hi
aatna ya mi'id inadangyanad abuniyan.”

Hay Pangehdolan Tu'un Apo Dios hi Mahapul
(Mat. 6:25-34)

22 Inalin goh Jesus hinan intudtuduwanay, “At hiyah ne dumalat hi pangalya' ay da'yu an
adi ayu numanomnom hi tanudyu ya gina'uyuh manophop hi odolyu 23 ti heten pi'taguan
ya nabalbalul ya un hay tanudyu unu lubungyu. 24 Un adya tigonyuy aat nan gayang ti
adida mun'oho', ya adida goh mumpugah, ya mid ah alangda, mu ta"on unda adi aton
hana ti hi Apo Dios mangidat hi mahapulda! At inyal'allanan nabalbalul ayun Apo Dios
ya un nan hamuti! 25 Ya gulat goh ta nonomnomonyuy pi'taguanyu ya undan way ologyu
damdama an mangdum ta olom ya dumu'du"oy di pi'taguanyu? 26 At gapu ta adiyu
olog an mangipa'adu"oy hi itang hi pi'taguanyu an ta"on un madadawoh di ma'at ya
goh ta numanomnom ayuh nan udumna? 27 Ti nomnomonyuy aton nan habhabung an
humangaw ti adida ilubid ya iyabol di gina'uda, mu wagwada damdama ti halimunan
Apo Dios dida. Mu alyo' ay da'yu an ta"on un nan Alin hi Solomon an pa"adangyan
ya ma"ap'aphod ahan di tigaw nan gina'una. Mu makulug damdaman iyal'allanan
ma"ap'aphod nan tigaw danen habhabung ya un nan gina'un Solomon! 28 Ya gulat goh ta
impaphod Apo Dios nan holo' hi bubulung ta maphod di tigawda an un matagud ugwan
an algaw mu hinan mabiggat ya napuulan at iyal'allanay atonan da'yu an ipaphodnay
tigawyu! Un itang anhan di pangulugyu! 29 At hiyanan alyo' an adi ayu numanomnom
hi pangngalanyuh itanudyu ya inumonyu 30 ti an amin hana ya hiyah ne ang'anghadon
nan mid pangulugdan Apo Dios hi alan. Mu i'innilan Ama tu'un mahapul tu'un amin
hana, at Hiyay nangamung. 31 Mu hay atonyu ya do'do'lonyuy punnomnomanyuh nan
Pumpapto'an Apo Dios, at okod Hiyan manalimun hinan mahapulyu.”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Nahamad an Umadangyanan
(Mat. 6:19-21)

32 Inalina goh di, “Ta"on un ayu nahnot an Himpampun an Tagu' ya adi ayu tuma'ot ti
ma"amlong hi Ama tu'uh nan iddumanyuh nan Pumpapto'ana! 33 At ila'uyuy gina'uyu,
ya imbadangyuh nan nun'awotwot. Ya atonyu ay di umat hina at waday nidadaan an ay
pitakan adi mapa"i ta hiyay ihayupan nan gina'uyud abuniyan an adi makudkudangan, ya
adi ma'akaw ti mid ah mangakaw hidi, ya adi goh malu'lu'. 34 Ti hay pohdonyuh awadan
di inadangyanyu ya hiya goh di nonomnomonyu!”

Hay Nipa"el an Aat di Tumu'alan nan Tagalah Pumbangngadan di Apuda

35 Intuluy Jesus an nuntudtudu an inalinay, “Paddungnay ipaphodyuy gina'uyu ya
dilagyu 36 ta umat ayuh nan baal an tumutu'aldan mamannod hinan apudah pumbangn-
gadanah alpuwanah nan way kasal. Ta dedennondan ibughulan hiyah unna kulkugon
nan pantaw. 37 Od'odolnah un agguy nolo' daden baal ti tumu'aldah un ataman nan
apuda. Umannung heten alyo' ti heden apuda ya idadaanay lubungnah puntamuana, ya
ipabuna didah nan pangananda, ya iduulana didah ononda. 38 Immannung an maphod
un agguy nolo' daden baal an ta"on un lumabi unu mun'awawa'ah di dumatngana ta
itu'aldan mamannod ay apudah aliana! 39 Adiyu al'aliwan hete! Gulat ta inilan nan
ad abung di gutudnah umalian di mangakaw at hawananay humgopanah baluy. 40 Ya
maphod hi unyu goh aton hina ta dedennonyuy pumbangngada' ti Ha"in an napto' an
Imbaluy di Tagu ya mumbangngada' hinan adiyu panginnilaan.”

Hay Nipa"el hi Aat di Un'unnud ya Adi Mangngol an Tagala
(Mat. 24:45-51)

41 Ya imbagan Peter ay Jesus di, “Apu, heten inul'ulgudmun nipa"el ya undan da'mi ya
anggay di pangituduwam, unu an amin di tatagu?”

42 Ya inalin Apu tu'uy, “Ulgudo' di aat di un'unnud ya nanginnilan tagala. Hiyay pento'
han apuna ta ipapto'nay abungna, at hiyay mangipiyapong hi onon nan ibbanan tagalah
nan agtudan di pangananda. Ya numbaat han apudan ad abung. 43 Ya gulat ta un'unnud
henen tagalanan pento'na ta hay pumbangngadan han apuna ya tumamutamun den
inalin nan apuna at maphod di ma'at ay hiya! 44 At umannung an idat han apunay
nabagtuh haadna ta hiyay mannig an amin hinan gina'una. 45 Mu gulat ta alyonah
nomnomnay, Madnoy di pumbangngadan han apumi! At ente"anan gun nanuplit hinan
i'ibbanan tagala, ya nanganangan, ya imminu'inum, at mabubutong. 46 Mu waday ohan
algaw an adina amtan ya numbangngad han apuna, ya nidugah di nanuplitanan hiya, at
middum hiyah nan mi'id pangulugda ta mi'moltan dida.
47 Immannung an nan tagalan nanginnilah penhod apuna mu agguyna impapto' di
inatna ti agguyna inunud heden apuna ya ongol di ahuplitana. 48 Mu nan agguy
nanginnilah pohdon apuna mu atonay nibahhaw ya mun'ul'ullay di ahuplitana. Ya amin
di tagun do'ol di mitudtudun dida ya do'ol goh di mahapul hi unudonda. Ya nan tagun
do'do"ol di mitudtudun dida ya do'do"ol goh di mahapul hi unudonda, ti adida ay ya
mabaholanda.”

Hay Inalian Jesus di Dimmalat hi Pumbobohholan di Tatagu
(Mat. 10:34-36)

49 Intudun goh Jesus di, “Dumalat di immalia' ya mumbobohholday tataguh tun luta,
mu pohdo' an punnaudonda ta malpah! 50 Mipaligligata' hi ongol, ya nidugah di
punlungdayaa' ta nangamung un malpah. 51 Mi'id mapto' ya alyonyuy malenggopday
tataguh tun luta ti hay inalia'. Mu adi, ti undaat goh madughay. Ti nan udumna ya
unudona', mu adia' hinan udumna. 52 Ya mete"ad ugwan ya madughay nan hina"ama,
at lemada ay ya nan tulu ya mi'bohholdah nan duwa. 53 Ya mi'bohhol nan linala'ih
nan imbabaluydan linala'i, ya umat goh hinan binabai an mi'bohholda goh hinan
imbabaluydan binabai, ya umat goh hinan apuwonda an mi'bohholdah nan inapudan
binabai.”

Hay Pangimmatunandah Aat di Ma'ma'at

54 Inalin goh Jesus hinan tataguy, “Tigonyu ay nan bunut an mun'ahut an malpuh
alimuhan di algaw ya inilayun na'uy an umudan, ya ma'at. 55 Ya tigonyu ay ta tumuyup an
malpuh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya alyonyuy, Mun'ohab! ya
mepto'. 56 Inilayun mangimmatun ad daya ya tun luta, mu layahyu ti adi ayu pa"immatun
hi aat di ma'at ad ugwan!
57 Goh ta adiyu nomnomon di nahamad hi atonyu? 58 Ti gulat ta waday mangidiklamun
da'yuh nan huwis at alawahonyu hiyah nan dalan ta al'alu'onyu ta adina ituluy. Ti adiyu
ay ya mid mapto' ya iyuy da'yuh nan huwis, ya nan huwis di mangipibalud ay da'yu. 59 Ya
umannung heten alyo' ti wa ay ta mibalud ayu ya mahapul an pa'abbo'laonyuy moltayu
an ta"on un ohan hepeng ya un ayu mibo'tan.”

13

Hay Pan'ugan hinan Bahol

1 Otog di puntudtuduwan Jesus ya waday udumnan nun'ulgud ay Hiya an inaliday,
“Waday iGalilee an nun'onong, ya unat goh heden pun'onnganda ya impapatoy Pilate*
dida, at niddum nan daladah nan ene'nongda.”
2 Ya inalin Jesus ay diday, “Mid mapto' ya alyonyuy un ong'ongngol di bahol daden
iGalilee an natoy ya un nan udumnan iGalilee ti napatoyda. 3 Mu umannung heten alyo'
an adi ong'ongngol di baholda ya un nan udumna. Mu adiyu ay du'gon nan nappuhin
ato'atonyu ya umat hina goh di ma'at ay da'yu ti mapatoy ayu. 4 Ya immat goh ay
didan iSiloam ti din pallatang an pumpattu'an di mun'adug ya natu"in, ya nun'a'ipit din
himpulu ta walun tatagu, ya nun'atoyda. Ya mid mapto' ya alyonyuy na"appuhiy inatda
ya un an amin din tatagun numpunhitud Jerusalem. 5 Mu umannung heten alyo' an adi
ong'ongngol di baholda ya un nan udumna. Mu adiyu ay du'gon nan nappuhin ato'atonyu
ya umat hina goh di ma'at ay da'yu ti mapatoy ayu.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Ayiw an Fig an Mid Bungana

6 Inulgud Jesus han nipa"el an inalinay, “Wa han lala'in nangitanom hi ayiw an fig hinan
galdena. Ya immuy heden lala'in nannig hi bungana, mu mi'id am'amungit. 7 Ya inalinah
nan puntamuonah nan galdenay, Tigom an tuluy tawon di naluh hi immali'alia' an mannig

* **13:1** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

hi bungan ten ayiw an fig, mu ten adi bumungbunga. At longhom ti unna pawpawaan
heten luta!
8 Ya inalin nan puntamuonan hiyay, Adi' ni' longhon, apu, ta nangamung hi tawon ta
bo"a' nan lutah puuna, ya inabunua', 9 at olom ya bumungah tawon, ya maphod. Mu adi
ay ya impalngohmu."

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nahehe'pan an Babaih din Ngilin an Habadu
10 Nuntudtuduh Jesus hinan himba'an di Hudyuh nan ngilin an Habadu. 11 Ya wah di
han nahehe'pan an babai. Ya hede han neh'op ya impalewahana hiyah himpulu ta han
waluy tawon ti mabubu"ung an adi ma'uyad di bonogna. 12 Ya unat goh tinnig Jesus hiya
ya inayagana, ya inalinan hiyay, "Agi', umadaog nan lewohom." 13 Ya dinapana hiya, ya
himbumagga ya immandong di bonogna, at hinapitnay anabagbagtun Apo Dios.
14 Mu ma'abohhol nan ap'apuh nan himba'an di Hudyu ti ngilin an Habadu den
nangiyadaogan Jesus. Ya inalin han ap'apuh nan tataguy, "Onom di algaw hi puntamuan,
ya logomnan den onom an algaw di umalianyuh iyadaoganyu, mu bo'on hinan ngilin an
Habadu!"†
15 Ya tembal Apu tu'un inalinay, "Munlayah ayu! Ti ta"on hi un ngilin an Habadu
mu ubadonyuy baka unu dongkiyu, ya impitawyuh nan abungna ta iyuyyu pa'inuman.
16 At undan adi maphod hi un mipadinong di lewohon ten babain ap'apun Abraham an
nundoghon Satanas hi himpulu ta han waluy tawon an ta"on hi un ngilin an Habadu?"
17 Ya otog di nangalyanan ne ya bimmain an amin nan namohol ay Hiya, ya
am'amlongan an amin di tatagu nan ina'inatnan maphod.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Oho' an Pa"it'ittang
(Mat. 13:31-32; Mk. 4:30-34)
18 Inalin goh Jesus di, "Ulgudo' nan aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya waday pangipad-
dunga' 19 ti ipaddung'uh nan pa"it'ittang an oho' an ma'alih mustard an wah nan galden.‡
Ya inyuy han lala'ih nan galdenan eneho', at himmangaw, ya immongol an ayiw, ya
immuy nan hamuti ta inyammaday agabandah nan hapangna."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Bino'bo'
(Mat. 13:33)
20 Inalin goh Jesus di, "Hay Pumpapto'an Apo Dios 21 ya umat hinan bino'bo' an innal
han babai, ya inlamutnah din tuluy halub an alena ta mun'ammah tinapay, at la'tot ya
impa'ongolnan amin nan ihaangnan tinapay."

Hay Nitudtuduwan di Na'ullipit an Pantaw
(Mat. 7:13-14, 21-23)
22 Innayun da Jesus an immuy ad Jerusalem, mu nundag'uhdah nan bababbabluy an
nange'wanda ta nuntudtuduh di. 23 Ya waday ohah nangalin Hiyay, "Apu, undan nahnot
di mabaliwan?"
Ya inalinah nan tatagun wah di, 24 "Iluludyun humigup hinan paddungnay na'ullipit
an pantaw. Ti umannung heten alyo' ti awniat do'olday mamhod an humigup, mu mi'id
ologda. 25 Ti wa ay ta itangob nan ad abung di pantaw ya tuma'dog ayuh nan kolhoddan
ta kulkugonyu nan pantaw, ya alyonyuy, Apu, ibughulan ni' da'mi!
Mu tobolonan alyonay, Mi'id inila' ay da'yu, ya mid goh inila' hi nalpuwanyu!
26 Ya alyonyu goh di, Inila da'mi ti ne"an amin He"a, ya nuntudtudu'ah nan babluymi!
27 Mu ta"on damdama ya alyonay, Makulug an mi'id inila' ay da'yu, at makak ayun Ha"in
ti da'yu din nanganangat hi nun'appuhi!
28 Ya lumugwalugwa ayu, ya umayot'ot ayu ti tigonyu da Abraham ay Isaac, ya hi Jacob,
ya an amin din propeta an wah didah nan Pumpapto'an Apo Dios, mu da'yu ya mapakak
ayu! 29 Ya nan tataguh tun luta an ta"on nan wah adadagwin babluy hi appit hi iggid ya
agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hi appit hi alimuhan ya buhu'an di algaw
ya umalidan me"an hinan Pumpapto'an Apo Dios. 30 At nan udumnan niyangunuh an
nangngol ya onaynan dida ti diday mahhun, mu nan udumnan nahhun an nangngol ya
diday miyangunuh."

Hay Pamhodan Jesus hinan Tatagud Jerusalem
(Mat. 23:37-39)
31 Otog di punhaphapitan Jesus ya immuy di udumnah nan Pharisees, ya inalidan Hiyay,
"Makak'ah tu ti pohdon Herod§ an ipapatoy da'a!"

---

† **13:14** Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di dumalat hi nangalyandah umat hina. ‡ **13:19** Bo'on hetey pa"it'ittang an oho' an wah tun luta, mu makulug an hiyay pa"it'ittang an oho' an wah nan galden ad Israel. § **13:31** Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D.

32 Ya inalinan diday, “Hi Herod ya umat hinan fox* ti nala'eng an bumalbali, at ekayu
alyon ay hiyay, Ad ugwan ya hi ma'et di punla'aha' hinan nun'appuhin lennawa, ya
pangiyadaoga' hinan way lewohona, ya hinan miyatlun algaw di punlopaha' hinan
ato'ato'. 33 Mu ta"on ya inayun'un umuy ad Jerusalem ad ugwan, ya hi ma'et, ya hi
ohhandi goh ti adyu'ah un mapatoy han propeta an adi umatam hi ad Jerusalem an
namatapatayandah din do'ol an propeta!
34 Da'yun o'ommod ya a'agih tun ad Jerusalem ya pinatopatoyyu nan propeta, ya nung-
gayangyu nan hennag Apo Dios ay da'yu! Ya intugtuga' an namhod an nangamu'amung
ay da'yu an umat hi aton nan ubuan an obobanay imbabaluyna, mu agguya' inabulut!
35 At inganuy Apo Dios tun babluyyu! Ya umannung heten alyo' ti adia' tigtiggon ay da'yu
ta nangamung hitun algaw an pangalyanyuh, Ma"aphod heten tagun pento' Apo Dios hi
Ali tu'u!”†

14

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Lala'in Binumlal di Odolna**

1 Wa han ngilin an Habadu ya immuy hi Jesus an ne"an hinan abung di ohah nan
ap'apun di Pharisees, ya inhamhamad nan tatagun mamannig ay Hiya, 2 Ya wah di
han lala'in binumlal di odolna an ni'haggangan ay Hiya. 3 Ya ni'hapit hi Jesus hinan
muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees an inalinan diday, “Hay inilayuh maphod hi
aton? Undan paniaw nan ngilin an Habaduh pangiyadaogan hi dogoh, unu adi?” 4 Mu
agguyda tembal. At hen'ana din lala'i, ya inyadaognay lewohona, ya impa'anamutna hiya.
5 Ya inalinan diday, “Gulat ta waday imbaluyyu unu bakayun magah hinan maluhung an
abu"ul ya ta"on hi un Habadu an ngilin ya undan adiyu punnaudon an umuy manguyud?”
6 Ya mi'id di nambalda.

Hay Nangituduwan Jesus hi Adi Tu'u Pumpahiyaan

7 Unat goh tinnig Jesus nan na'ayagan an me"an hinan gotad an mumpilidah umbunan-
dah nan umbunan di nabagtun tagu ya inulgudna han maphod hi atonda an inalinan
diday, 8 “Gulat ta ayagan da'yuh nan way kasal ya hay maphod ya adi ayu umbun hinan
umbunan di nabagtun tagu. Ti mid mapto' ya wada goh di na'ayagan an nabagbagtu ya
un da'yu, 9 at umali nan nangayag ay da'yu, ya inalinay, Makak'an nen inumbunam ti
hiyah ne umbunan ten tagu. At bumain ayun umuy umbun hinan umbunan di na'ampan
tagu. 10 At wa ay ta ayagan da'yu ya umuy ayu umbun hinan umbunan di na'ampan
tagu, ya mid mapto' ya umali nan nangayag ay da'yu, ya alyonay, Agi', umuy'ah nan
ubunan di nabagtun tagu. At pabagtuon da'yuh nan wadan di na'amung an tatagun
ni'yibun ay da'yu. 11 Ti an amin di mangipahiyah odolna ya hiyay mipa'ampa, mu nan
mangipa'ampah odolna ya hiyay mipabagtu.”
12 Ya inalin Jesus goh hinan nangayag ay hiyay, “Gulat ta waday niyayaw unu ongol an
gotadyu ya adiyu ayagan di i'ibbayu, unu a'agiyu, unu o'ommodyu, unu nan adangyan
an heneggonyu ti mid mapto' ya awniat ayagan da'yu goh, at hiyay ohhongna. 13 Mu hay
atonyuh un way gotadyu ya ayaganyuy nun'awotwot an tatagu, ya nan way lewohona, ya
nan nun'apilay, ya nan nun'abulaw. 14 Ti mawagahan ayuh unda adi olog an manghong ti
malagbuan ayuh nan amahuan di nun'atoy an nahamad di ugalida.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Gotad han Lala'i
(Mat. 22:1-14)

15 Wada han ni'yibun ay Jesus, at dengngolna nan inulgudna, ya inalinan Hiyay,
“Mawagahan nan tagun middum an me"an hinan Pumpapto'an Apo Dios!”
16 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Wa han ohan algaw ya wada han nunggotad an lala'i, ya
inayaganay do'ol an tatagu. 17 Ya unat goh nadenan din gotad ya hennagnay tagalana ta
alyonah nan na'ayagan di, Umali ayu ti nadenan nan gotad!
18 Mu an amin din na'ayagan ya do'ol di pamngadah aton, ti inalin din nahhun di, Waday
penla"uh luta, at mahapul an umuy'u tigon di aatna. At ta"on ni' ya adia' umali.
19 Ya inalin goh din ohay, Lina'ua' din himpulun baka ta hinduhindudwo' an punta-
muon, at umuy'u ipadah dida. At ta"on ni' ya adia' umali.
20 Ya inalin goh din ohay, Pa'ahhawaa', at mid ato' an umali.
21 Ya numbangngad nan tagala, ya imbaagnah den inalidah nan apuna. At bimmungot
heden apuna, ya inalinah din tagalanay, Punnaudom ta umuy'ah nan akalakalata ya
hinan awantiwantih nan babluy ta ayagam nan nun'awotwot, ya nan way lewohona, ya
nan nun'abulaw, ya nan nun'apilay ta itnudmu didah tu!

---

* **13:32** Hiya ya umat hinan ahu an wah nan inalahan, ya nala'eng an bumalbali. † **13:35** Psa. 118:26. * **14:** Heten dogoh ya ma'alih *dropsy* unu *edema*, ya hay aatna ya adi ay ma'aanan nan danum an wah odol at bumlal.

22 Ya unat goh numbangngad din tagalana ya inalinay, Apu, inat'u din inalim, mu agguy
damdama napnuy abungmu!
23 At inalin din apunay, Umuy'ah nan udumnan babluy ta umuymu ayagan nan tataguh
di ta umalida ta way aton tun abung'un mapnu! 24 Ya umannung heten alyo' ay da'yu ti
adi' pe"onon din linala'in na'ayagan hi nahhun!"

Hay Aat di Panaynan hi Gina'u
(Mat. 10:37-39)

25 Do'ol din tatagun nitnud ay Jesus. At nunligguh, ya inalinan diday, 26 "Unudona' ay ya
mahapul an Ha"in di mahhun hi nomnomonyu ya un nan o'ommodyu, ya nan ahawayu,
ya nan imbabaluyyu, ya nan a'agiyu, ya ta"on un hay odolyu. 27 Ti nan tagun adi pa"edpol
hinan pi'holholtapanan Ha"in ya adi middum ay Ha"in. 28 Gulat ta han ohan da'yu ya
pohdonan mun'ammah abung† ya undan adina ibun ta nomnomonah nahamad hi un
mun'olog an amin di mahapulna? 29 Ti adi ay ya mid mapto' ya hay tu'udnay miyamma ya
anggay an adina olog an munlopah, at an amin di mannig ya hiwitanda hiyan 30 alyonday,
Anagoh ta ente"anan mun'ammah abungna, mu mi'id ologan munlopah! 31 Ya umat
goh hinan ali, ti gulat ta umuyda mi'gubat hinan ohan ali ya undan adi mi'yibun hinan
a'ap'apuh mahhun ta munhahapitda ta ano'nongondah unda olog an umameh an ta"on
hi un himpuluy libuy tindaluna ya un duwam puluy libuh tindalun di oha? 32 Mu adida
ay olog ya honogonday umuy mi'hapit hinan pi'gubatanda ta hahapitonday atonda ta
adida inaynayun an mi'gubat. 33 Ya umat hina goh ay da'yu ti mahapul an nomnomonyuh
mahhun hi un ayu nidadaan an manaynan an amin hi logom ta way atonyun mangunud
ay Ha"in. Ti adiyu ay taynan ya adi mabalin an da'yuy umunud ay Ha"in.
34 Maphod di ahin, mu pinumhaw ay ya hay atonyun mangipabangngad hi tamtamna?
35 Ya adi mabalin an miyabunu, ya mi'id goh hulbinah un iddum hinan abunu, at un
mitapal. At ihamadyun donglon tun ul'ulgudo'."

15

Hay Nipa"el an Hay Aat di Kalnilu
(Mat. 18:12-14)

1 Immuy nan mun'amung hi buwit ya nan udumnan nabaholan ay Jesus ta donglonday
ul'ulgudona. 2 Mu ma'abohholda nan udumnah nan Pharisees ya nan muntudtuduh nan
Uldin, ya inaliday, "Te goh han tagu an iyabulutnay un ma'amung di nabaholan ay Hiya,
ya me"an goh ay dida!"
3 Ya inulgud Jesus ay dida han waday ibalinana an inalinay, 4 "Gulat ta han ohan da'yu ya
waday hinggahut hi kalniluna, ya na'utaw di oha ya undan adina taynan din nahiyam ta
hiyam ta umuy hinan mapulun an manganap hidin na'utaw ta nangamung unna ah'upan?
5 Ti unat goh ah'upana ya mun'am'amlong, ya impi'ugna ta 6 ibangngadnah abungna, ya
inayaganay heneggona ya nan i'ibbana ta ma'amungda. Ya inalinan diday, Mi'yan'anla
ayun ha"in ti ten inah'upa' han kalnilu' an na'utaw! 7 At umat hina goh hinan tatagun
nabaholan an wa ay ta du'gonday baholda ya pa'idyam'amlongondad abuniyan dida ya un
nan nahiyam ta hiyam an nahamad di ugalida, ti undan gahin unda hukatan di ugalida."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Na'utaw an Palata

8 Ya inalina goh di, "Gulatna goh ta han babai ya waday himpuluh palatana,* ya
inutawnay oha ya unna dan adi tolgan di hilaw ta ihigidnay abungna ta nangamung unna
ah'upan? 9 At ah'upana ay ya inayaganay i'ibbana ya heneggona ta ma'amungda. Ya
inalinay, Mi'yan'anla ayun ha"in ti ten inah'upa' nan pihhu' an na'utaw! 10 At umat hina
goh hinan ohan tagun nabaholan an du'gona ay di ugalinan nappuhi at mun'am'amlong
goh nan a'anghel Apo Dios enen inatna."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Duwan Linala'in Hin'agi

11 Inalin Jesus di, "Wada han lala'in duway imbaluynah linala'i. 12 Ya din otob ya
inalinan amanay, Ama, pohdo' an idatmuy banoh'ud ugwan. At ginodwan amaday
gina'una ta nun'odwondan hin'agi.
13 Ya wada han hin'algaw ya inamung din otob an amin di gina'una, ya inla'unan amin.
Ya numbaat hinan adagwin babluy, ya inam'amhanan ingngalngalawngaw din pihhuna.
14 Ya unat goh impuhnan amin din pihhuna ya nepto' an waday ongol an batel eden babluy
an wadana, at mi'id pangngalanah onona. 15 Ya immuy nekkop hinan ohan tagun den
babluy, ya hennagna hiya ta immuy hinan pahtu ta mumpangan hinan babuy. 16 Ya la'tot
ya nunheglay hinaangna, at ne"an hinan onon di babuy ti mi'id ah mangidat hi onona.

† **14:28** Unu abung an pun'adugan. * **15:8** Hay balulna ya nan mipabo'lah himpuluy algaw.

17 Ya nimmomnonomnom, ya inalinay, Do'ol di tagalan ama, ya adida pa"a'an hinan
ma'an, mu ten ihtua' hitun pa'in'inapuha' di hinaang'u, at akkay matoya'! 18 At makaka' ta
mumbangngada' ay ama ta alyo' ay hiyay, Ama, nabaholana' hi ongol ay Apo Dios ya ay
he"a 19 ti nappuhia'! At ta"on hi unna' adi ibilang hi imbaluymu mu ta midduma' hinan
puntamuom ta mi'bo'laa'. 20 At nakak ta numbangngad ay amana.

Ya unat goh magadyuh hi abungda ya inamang amana, ya enehmo'ana hiya, at
timmagtag an immuy nanamun hiya, ya inawalna han imbaluyna, ya inungnguna. 21 Ya
inalin han imbaluynan hiyay, Ama, nabaholana' hi ongol ay Apo Dios ya ay he"a ti
nappuhia'! At ta"on hi unna' adi ibilang hi imbaluymu.

22 Mu inalin amanah nan tagalanay, Punnaudonyun iyali han ma"ap'aphod an magayad
an lubung ta ipilubungyun hiya! Ya punhinghingonyu! Ya punhapatusonyu! 23 Ya
inyaliyuh tu han mataban uyaw ta paltionyu ta ihda tu'un amin ta mun'an'anla tu'u! 24 Ti
ten ay natoy han imbaluy'u, mu ten timmagu! Ya na'utaw, mu ten numbangngad! Ya
ente"adan umanla.

25 Ya wah payaw din pangpangullu. Ya hidin immanamutanan wan magadyuh hi
abungda ya dengngolna din gangoh di gangha ya nan dimalmog din manayaw. 26 At
inayagana din tagala ta munhanhan, 27 ya inalin din tagalay, Manu ay ya numbangngad
din agim, at impapaltin amayuy mataban uyaw ti mi'id al'alin hiyah numbangngadana.

28 Ya ma'abbungot din pangpangullu, at agguy himmigup hi wadanda an ta"on unda
al'alu'on hiya. At pimmitaw hi amanan nangal'alu' ay hiya. 29 Mu tembalna din inalin
amanan inalinay, Inilam an binadabadanga' he"ah tamum hi atawotawon, ya wa ay nan
al'alyoman inunud'u, mu agguya' impaltian an ta"on ah gandeng ta way ni'yan'anlaa'
hinan liligwa'! 30 Ya ten immali han imbaluymun nangingalawngaw hinan gina'um ti
niddum hinan do'ol an puta, ya ten impaltiam hiyah nan mataban uyaw!

31 Ya inalin amanan hiyay, Imbaluy'u, he"ay ni'hihinnan ha"in, at an amin di wan ha"in
ya he"ay ad bagi. 32 Mu maphod hi un tu'u mun'an'anla damdama ya mun'amlong ti ten
ay natoy han agim, mu ten timmagu, ya na'utaw, mu ten numbangngad!"

16

Hay Nipa"el hi Aat nan Adangyan ya nan Nangihtiman Puntamuona

1 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Wada han adangyan an tagu, ya wada goh
han puntamuona, ya hiyay nangiyokodanan amin hi gina'un han apuna. Ya waday
nundiklamun inaliday un inam'amhan han puntamuonay pihhuna. 2 At inayagana
din puntamuona, ya inalinay, Goh ta umat hina han dengngol'un inatmu? Itudo'mun
amin nan inatmun nangipapto' hinan gina'u' ta idatmun ha"in ti bo'on mahkay he"ay
mangipapto'!

3 Ya inalin din puntamuonah nomnomnay, Hay ato' mah ti ten anona' hinan tamu' an
manalimun hinan gina'un den apu'? Ya ten adia' umdan munggaud, ya bumaina' goh
an mun'adaw. 4 Mu wada han ato' ta way aton di tatagun mangekkop ay ha"in hi unna'
ma'aan hi tamu'!

5 At inohha'ohhanan inayagan nan way utangnan de han apuna, ya imbaganah nan
ohay, Atnay utangmuh nan apu'?

6 Ya inalinay, Hinggahut di tangkih mantikay innal'u.

Ya inalinan hiyay, Alam heten itud'an di utangmu, ya nunnaudom an hukatan ta
itudo'muy nabongle.

7 Ya inalina goh hinan ohay, Ya he"a, atnay utangmu?

Ya inalinay, Hinlibuy bayon an bogah.

Ya inalinan hiyay, Alam tun itud'ana, ya intudo'muy un waluy gahut.

8 Ya unat goh inilan de han ad gina'uh ne han inat han puntamuona ya inalinan hiyay,
Nala'eng'a ahan an puntamuo' ti nangihtima!"

Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Nan tataguh tun lutan adi mangunud ay Apo
Dios ya nanginniladan mun'endog hinan gina'u ya un nan kumulug. 9 Ya umannung hete
ti hay maphod ya usalonyuy inadangyanyu ta way atonyun mi'ligwah nan tatagu, at hay
atayanyu ya miyabulut di iddumanyuh nan punhituwan di adi matmattoy. 10 Ya un'unnud
ay han tagun muntamuh madadawoh hi tamuna ya un'unnud goh an manamuh naligat,
ya nan tagun layahanay madadawoh hi tamu ya layahana goh di naligat an tamu. 11 Ya
agguyyu ay inunud ti layah di inatyuh nan gina'uh tun luta at mi'id ah mangidat hinan
nahamad an gina'un da'yu. 12 Ya agguy ayu ay immunud ti layah di inatyuh nan gina'un
di ibbayuh tagu at mi'id ah mangidat hi igina'uyu.

13 Nan himbut ya adina olog an unudon di duwah apuna ti boholonay oha ya
pinahipahiwna, ya pohdonay oha. Ya umat goh ay da'yu ti adiyu olog an pundehhonon di
punnomnomanyun Apo Dios ya nan gina'uh tun luta."

Hay Intudun Jesus hi Aat nan Amaphodan di Tagu
14 Unat goh dengngol nan Pharisees an amin din inulgud Jesus ya pinahiwda Hiya ti
pa'appopohdonday pihhu. 15 Mu inalin Jesus ay diday, "Ipattigyuh nan tataguy aid di
baholyu, mu inilan Apo Dios damdamay nomnomyu. Ti nan udumnan aton di tatagu ya
alyon di ibbadah un mapmaphod, mu ipabungotdah Apo Dios damdama."

Hay Intudun Jesus hi Aat nan Pumpapto'an Apo Dios
16 Ya inalina goh di, "Nan Uldin Apo Dios ay Moses ya nan intudtudun nan propetah din
penghana ya hiyay nangituduh inat din tatagu ta nangamung hidin nuntudtuduwan John.
Mu nete"ah din nitudtuduwan nan Maphod an Ulgud an mangituduh aat di Pumpapto'an
Apo Dios ya an amin din niddum hinan pumpapto'ana ya inluluddan niddum. 17 Mu ta"on
hi un ma'ubah tun luta ya ad daya mu adi mitapal damdama nan Uldin Apo Dios ay Moses
an ta"on ah ohah kulit ya adi magahnian."

Hay Aat nan Hiyan
(Mat. 19:1-12; Mk. 10:1-12)
18 Ya inalin Jesus di, "Nan lala'in mangihiyan hi ahawana ta mumbentan ya hiyay
immilugtap, ya nan mangahawah nan babain ni'hiyan ya immilugtap goh."

Hay Aat nan Adangyan an Tagu ya hi Lazarus
19 Intuluy Jesus an himmapit, ya inalinay, "Din penghana ya wada han adangyan an
tagu, ya nun'anginan amin di lubungna, ya maphod di tanudnah abigabigat. 20 Ya wada
goh han nawotwot an lala'in mungngadan hi Lazarus an napoghaan an amin di odolna
an malili'uh hinan pantaw den adangyan 21 ta olom ya ayaganda hiya ta ononay magah
hinan lamehaan den adangyan ti munhinaang, mu agguyda inayagan. At immuy nan ahu
ta nundildilanda din poghana.
22 Ya wada han ohan algaw ya natoy heden mahmo' an lala'i, ya initnud nan a'anghel
di lennawanah wadan din ap'apunan hi Abraham. Ya natoy goh din adangyan an tagu,
ya nilubu', 23 ya immuy di lennawanad dolom an nidugah di punholholtapana. Ya
tinangadna, ya wah dih nan adagwih Lazarus an nedelloh ay Abraham. 24 Ya numbugaw
an inalinay, Apu Abraham! Igohgohana'! At honogom ni' hi Lazarus ta doh'onay danum
ta iyalina ta edho'nah dila' ti ten mah'itana' hitun apuy!
25 Ya inalin Abraham di, He"an imbaluy'u, nomnomom din atagum ti do'ol di na'at ay
he"ah maphod, mu hi Lazarus ya nappuhiy na'at ay hiya. Mu ad ugwan ya hi Lazarus
di pinumhod, ya he"ay munholholtap. 26 Ya wada damdamay damunan naghang an
nihawan, at mi'id pange'wan di mamhod an umalin da'yu an malpuh tu, at adi ayu goh
pa"a'wan umalin da'mih tu.
27 Ya tembal nan adangyan an inalinay, Apu, umat ay hina ya honogom ni' hi Lazarus
ta umuy hi abung ama! 28 Ti wah diday lemah a'agi' an linala'i ta umuyna padanan dida
ta adida goh umalih tun wadan di punholholtapan!
29 Mu inalin Abraham di, Wan dida nan intudo' Moses ya nan udumnan propeta, ya
maphod hi unda bahaon din intudo'da!
30 Ya inalinah nan adangyan di, Bo'on hene, Apu! Ti wada ay di mamahuan an malpuh
nan way nun'a'atoy ta umuy ay dida at du'gonday ina'inatdah nun'appuhi!
31 Ya inalin Abraham di, Adida ay unudon nan intudo' Moses ya nan udumnan propeta
at adida goh unudon di alyon di tagu an ta"on un malpuh nan way natoy."

17

Hay Aat di Itudulan Tu'u
(Mat. 18:6-7, 21-22; Mk. 9:42)
1 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Immannung an gagangaynan mitudutudul di
tataguh tun luta, mu mahmo' nan ahitutudul! 2 Ya gulat ta waday mangitudul hinan agguy
himmalatom di pangulugna ta atonay nappuhi at mabaholan, ya onaynah un meg'od nan
ongol an batuh bagangna ta mipa'wah hinan baybay ta munlonong, ti inyal'allanay ma'at
ay hiyah awni ya un nan ipa'wahanah nan baybay. 3 At emayaanyu!
Gulat ta waday bahol nan ibbayu ya ihingalyu hiya, ya gulat goh ta du'gonah nen
inatnan nappuhi at aliwanyuh nen inatna. 4 Ya gulat ta numpapituy nangatanah ohay
algaw ya mumpapitu goh di pumbangngadanan mangalin da'yuy, Muntutuyua', at du'go'
nan inat'un nappuhi, ya ta"on ni' ya aliwam henen inat'u! at mahapul an atonyu."

Hay Aat di Pangulug

5 Inalin din intudtuduwan Apu tu'un Hiyay, “Udmam ni' di pangulugmi!”
6 Ya inalinan diday, “Ta"on hi un pa"itang di pangulugyu an umat hinan pa"itang ahan
an oho' an wah nan galden an ma'alih mustard mu alyonyu ay hinan ayiw an ma'alih
mulberry an umat hinan udyaw di, Mabu'nut'a ta nan baybay di itammam! at ma'unud
henen inaliyu.”

Hay Aat di Tamun nan Tagala

7 Intuluy Jesus an nuntudtuduh nan intudtuduwana, ya inalinay, “Gulat ta waday
puntamuonyun mun'aladuh nan payaw unu mumpahtul hinan kalniluyu, ya gulat goh
ta umanamut hiyan malpuh nan tamuna ya undan nin alyonyun hiyay, Mundapuh'an
umuy mangan? 8 Adiyu! Ti hay ibagayu nin ya alyonyun hiyay, Munhukat'a ta denom di
ono', ya induulana' ta mangana' ta malpah ya un'a mangan. 9 Ya undan munyaman ayun
hiya ti maphod henen inatna? Adi nin ti hiyah ne tamuna tuwali. 10 At umat goh ay da'yu
ti awni ta lopahonyun amin di alyon Apo Dios hi tamuanyu ya hay maphod ya alyonyuy,
Baal ami tuwali, at hiyah ne tamumi.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Himpulun Napalla'[*]

11 Unat goh intadun Jesus an mundaldallanan an umuy ad Jerusalem ya ene'wanah
nan numbattanan di Provinciad Samaria ya hinan Provinciad Galilee. 12 Ya unat goh
bimmahhel hinan ohan higib ya waday himpuluh linala'in nun'apalla'[†] an nanamun Hiya
an adagwiy timma'doganda, 13 ya nuntu'u'dan inaliday, “Apu Jesus, igohgohan da'mi!”
14 Ya unat goh inamang Jesus dida ya inalinay, “Umuy ayu ta ipattigyuy odolyuh nan
papadi.”[‡] Ya otog di pundaldallanandah umayanda ya immadaog din palla'da.
15 Ya unat goh tinnig din ohan dida an immadaog din lewohona at numbangngad, ya
imbugawnan nanapit hi anabagtun Apo Dios. 16 Ya nunhippin inluppulupnah inayungan
Jesus, ya inalinay, “Munyamana' ti inyadaogmuy lewoho'!” Ya iSamaria heden lala'i.
17 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Goh ya un himpuluy niyadaog? Ya uggoh din hiyam?
18 Anaad ta anggay heten bunag hi numbangngad ta hapitonay anabagbagtun Apo Dios?”
19 Ya inalinah nan bunag di, “Tuma'dog'a ta umuy'ah umayam ti nan pangulugmuy
dimmalat hi immadaogan di lewohom.”

Hay Aat di Pumpapto'an Apo Dios hitun Luta
(Ezek. 39:17-20; Mat. 24:1-51; Mk. 13:32-37; Rev. 19:21)

20 Imbagan di udumnah nan Pharisees ay Jesus di, “Anuud nin di Pumpapto'an Apo Dios
hitun luta?”
Ya tembalnan inalinay, “Adi mattig di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta. 21 Ya mi'id
mangalih, Taya an hituy Pumpapto'ana! unu, Hidi! ti wagwan da'yu nan Pumpapto'an
Apo Dios.”
22 Ya inalinah nan intudtuduwanay, “Udum hi algaw ya popohdonyun umalia' an napto'
an Imbaluy di Tagu ta midduma' ay da'yu, mu adi mabalin. 23 Ya waday mangalin da'yuy,
Tigonyu an wah di! unu, Tigonyu an wah tu! mu adi ayu umuy an mannig. 24 Ti Ha"in
an napto' an Imbaluy di Tagu ya hay aat di pumbangngada' ya umata' hinan ilat an
mumbanigit, ya pumatal an amin di numpumpinangngel ad daya. 25 Mu hay mahhun
hi ma'at ya mipaligligata' hi ongol, ya pihupihulona' hinan tataguh tun lutad ugwan.
26 Ya hay aat goh di pumbangngada' an napto' an Imbaluy di Tagu ya umat hidin na'na'at
hidin atagun da Noah 27 ti hidin ataguna ya nanganangan din tatagu, ya imminu'inumda,
ya numpun'ah'ahawada, ya nun'ipalhinday imbabaluyda ta nangamung hidin algaw an
himmigupan da Noah hinan pupul an nunhi'uganda. Ya nalbong an amin tun luta, at
nun'atoydan amin.[§]
28 Ya umat goh hidin atagun Lot ti nanganangan din tataguh nan babluy, ya im-
minu'inumda, ya ngimminanginada, ya nunla'ula'uda, ya timmanotanomda, ya im-
mamma'ammadah abungda. 29 Mu hidin algaw an nakakan Lot hi ad Sodom ya nun'agah
di apuy an nalpud daya an ay apul an malmalahu, at nun'oghob an amin din tatagun den
babluy.[*] 30 Ya umat hina goh di ma'at eden algaw an pumpattiga' an napto' an Imbaluy di
Tagu.

---

[*] **17:10** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. [†] **17:12** Nan hapit an palla' hinan hapit di iGreece ya hiyah ne nan malgom an dogoh di up'up an bo'on nan palla' ya anggay. [‡] **17:14** Manu ay ipattigday odoldah nan papadi ti hiyah ne itudun nan Uldin (Lev. 13:2-3; 14:2-32). [§] **17:27** Gen. 6:1-9:17.
[*] **17:29** Gen. 19:1-29.

31 Ya heden algaw ya maphod un nan tatagun wah nan atap di abungda† ya adida humgop hinan abungdan mangngal hinan gina'uda ya nakakda ta nonong ya limmayawda. Ya umat goh hinan tatagun wah nan payaw an adida umanamut. 32 At nomnomonyu din ulgud an hay aat di na'at hinan ahawan Lot!‡ 33 Nan mamhod an mamaliw hi itaguana ya mi'id hulbina ti hay umangunuh ya matoy damdama. Mu hay adi munnomnom hi itaguana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. 34 Ya heden mahdom an umalia' ya waday duwah lala'in molo' hinan ohan olo'an, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha. 35 Ya duway binabai goh hi mun'ahhud an mumbayu, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha. 36 Ya duway linala'i goh hi muntamuh nan payaw, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha."§

37 Ya inalidan Hiyay, "Apu, hay wadan di punhihiyananda?"

Ya inalinan diday, "Nan wadan di odol nan natoy an hiyay a'amungan di bannug."

18

Hay Nipa"el an Hay Aat di Umu'utun an Babai ya nan Huwis

1 Inulgud Jesus han nipa"el an mangituduh atondan munluwalun Apo Dios ta adida humiga. 2 An inalinay, "Wada han huwis an nunhituh nan ohan babluy an adina e'gonan hi Apo Dios ya nan tatagu. 3 Ya wah nan babluy goh han umu'utun an babai an immu'immuy ay hiya, ya inalinay, Moltaom han pi'diklammua'!

4 Mu ta"on un immu'immuy heden babai ya agguyna damdama inat nan inalina. Mu la'tot ya inalinah nomnomnay, Ta"on un'u adi e'gonan hi Apo Dios ya tun tatagu 5 mu moltao' han pi'diklammuan ten umu'utun damdama ti ten patu'alona', ya pahigoona' hi ali'aliana!"

6 Ya inalin Apu tu'uy, "Donglonyuh maphod nan inalin de han munlayah an huwis. 7 At undan adi moltaon Apo Dios nan tatagun mamohol hinan tagunan pinilinah unda Hiya al'alu'on hi abigabigat ya amahdomahdom? Ya undan madnoy di pangatanah nan ibagada? 8 Umannung heten alyo' ti punnaudonan moltaon di mamohol ay dida. Mu mid mapto' ya nan tatagun Apo Dios ya humigada, at undan edpolday umunudanda ta nangamung unna' mumbangngad an Imbaluy di Tagu?"

Hay Nipa"el an Hay Aat di Pharisee ya nan Mun'amung hi Buwit

9 Waday udumnah nan tatagun alyondah nomnomday nahamad di ugalida, at hiyaat unda pahiwon nan udumnan tatagu. Ya diday nangulgudan Jesus eten nipa"el an inalinay, 10 "Waday duwah linala'in immuy hinan Timplun Apo Dios ta munluwaluda an Phariseey oha, ya nan mun'amung hi buwit di oha. 11 Ya immuy nun'oh'ohhan timma'dog nan Pharisee ta nunluwalun Apo Dios an inalinay, Apo Dios, munyamana' ti ten maphoda' ti agguya' nipaddung hinan udumnan tatagu ti mangakawday udumna, ya munlayah di udumna, ya umilugtap di udumna. Mu agguy'u inat dane, ya agguya' goh nipaddung ede han mun'amung hi buwit an nabaholan. 12 Ti mamidwah ohay dumingguy adi' panganan ta munlangdua',* ya ibadabadang'uy hini"itang an amin hinan gina'u' hi un wada.

13 Mu nan mun'amung hi buwit ya adagwiy timma'doganan munluwalu, ya agguyna inta'ta'wad ad abuniyan ti bumain, ya nun'ug'ugnay palagpagna ta ipattignan ongol di puntutuyuana. Ya nunluwalun inalinay, Apo Dios, hom'ona' ni' ti nabaholana'!"

14 Ya inalin goh Jesus di, "Umannung an heten tagu ya immanamut an na'aliwan di baholna, mu agguy hinan oha. An amin di tatagun mangipabagtuh odolda ya diday mipa'ampa, ya an amin di tatagun mangipa'ampah odolda ya diday mipabagtu."

Hay Namhodan Jesus hinan Ung'ungungnga†
(Mat. 19:13-15; Mk. 10:13-16)

15 Inyuy nan tatagun Jesus di ung'ungungnga ta ipadapadan Hiya. Ya unat goh tinnig nan intudtuduwana ya inhingalda dida ta adida iyuy. 16 Mu inayagan Jesus nan ung'ungungnga, ya inalinay, "Adiyu ipaway ung'ungungngan umalin Ha"in ti nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ya umatdah aat di ung'ungungnga. 17 Umannung heten alyo' ay da'yu, ti adiyu ay edenol ay Apo Dios di nitaguanyu an umat hi pangidenolan

† **17:31** Hay aat di abung di Hudyu ya waday pala'ad hi luwal di abungdan miyuy hinan nundodottal an atapda, ya hidiy nangihinandah paguyda, ya mabalin goh an hidiy olo'anda. ‡ **17:32** Gen. 19:26. § **17:36** Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. * **18:12** Un oh'ohhay punlangduan an inyuldin Apo Dios hi mahapul an aton nan Hudyu, ya hiyah ne ma'at hinan Algaw hi Ahanian di Bahol (Lev. 16:29, 31), mu nan Pharisees ya inyuldinda ta gunda munlangduh nan Lunes ya nan Opatna. † **18:14** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

di ung'ungungngah pangipapto' nan ommodda at adi ayu middum hinan Pumpapto'an Apo Dios."

Hay Aat di Adangyan an Lala'i‡
(Mat. 19:16-30; Mk. 10:17-31)

18 Inalin han ap'apun di Hudyun Jesus di, "*Maphod'a*, Apu! Hay ato' nin ta way ato' an
mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna?"
19 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Anaad ta alyom di *maphoda*'? Hi Apo Dios ya anggay di
maphod! 20 Mu hay alyo' hinan imbagam ya mahapul an unudom di Uldin Apo Dios an
alyonay, Adi ayu umilugtap,§ ya adi ayu pumatoy,* ya adi ayu mangakaw,† ya adi ayu
munlayah,‡ ya e'gonanyuy o'ommodyu."§
21 Ya inalin nan ap'apu di, "Inunud'un amin hana an nete"ah a'ung'ungnga'!"
22 Ya unat goh dengngol Jesus hede ya inalinan hiyay, "Wada goh di ohah mahapul hi
atom. Umuy'a ta eka ila'un amin di gina'um, ya impiyapongmuh nan nun'awotwot di
pola'na ti awniat umadangyan'ad abuniyan,* ya umat hinay atom ya un'a umalin mitnud
ay Ha"in." 23 Ya unat goh dengngolnah ne ya ma'allungdaya ti pa"adangyan an tagu.
24 Tinnig Jesus di aatna, ya inalinay, "Adi madadawoh di idduman nan adangyan an
tataguh nan Pumpapto'an Apo Dios! 25 Nan kamilu ya maligatan ahan an mange'wah
nan Puntalunayan hinan Tantan,† mu inyal'allanah nan adangyan an umuy hinan
Pumpapto'an Apo Dios."
26 Ya inalin nan nangngol ene di, "Oo, at hay mabaliwan mah?"
27 Ya inalinay, "Nan adi olog di tagun mangat ya olog Apo Dios."
28 Ya inalin Peter di, "Tigom an tinaynanmin amin di logom ta nitnud amin He"a!"
29 Ya inalinan diday, "Umannung heten alyo' ti an amin di tagun manaynan hinan
abungna, unu ahawana, unu a'agina, unu o'ommodna, unu imbabaluyna ti nan pan-
gunudanan Apo Dios an mumpapto' 30 ya do'do"ol di midat ay hiyah ataguanah tun luta,
ya hay amahuana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna."

Hay Nangipitluan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana‡
(Mat. 20:17-19; Mk. 10:32-34)

31 Inlahhin Jesus din himpulu ta han duwan intudtuduwana, ya inalinan diday, "Umuy
tu'ud Jerusalem ad ugwan, ya Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya an amin di
ma'ma'at ay Ha"in an intudo' din numbino'ob'on an propeta ya mipa'annung. 32 Ti
dapopona', at iyuya' hinan tatagun Hentil, ya ilayahana', ya hiwitana', ya tukpatukpaana',
ya haplahaplatona', ya patayona'. 33 Mu nan miyatluh algaw ya mamahuana'."
34 Mu mi'id ah ohah iniladan nen inalin Jesus ti un nehepa' ay dida, at hiyaat unda agguy
inilay aat den inulgudna.

Hay Nittigan di Matan nan Nabulaw§
(Mat. 20:29-34; Mk. 10:46-52)

35 Unat goh magadyuh an ataman da Jesus ad Jericho ya wah di han nabulaw an lala'in*
inum'umbun hinan pingit di kulhan mun'adaw hinan maluh. 36 Ya unat goh dengngolna
nan maluh an do'ol an tatagu ya hinanhananay aatna. 37 Ya inalidan hiyay, "Na'uy hi Jesus
an iNazareth an e'wanah tu."
38 Ya numbugaw an inalinay, "Jesus an Ap'apun David, igohgohana' ni'!"
39 Ya inhingal nan tatagun nangipangpang'un Jesus an inaliday, "Dindinong'a!"
Mu unaat goh inyal'allan numbugaw an inalinay, "Ap'apun David, igohgohana' ni'!"
40 Ya inta'dog Jesus, ya inalinay iyuydan Hiya. Ya unat goh inyatamdan Hiya ya inalinan
hiyay, 41 "Hay pohdom hi ato' ay he"a?"
Ya inalinay, "Apu, pohdo' an mittig tun mata'!"
42 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Mittig nan matam ti nan pangulugmun Ha"in." 43 At
himbumagga ya nittig din matana, ya inununa Hiya, ya hinapitnay anabagtun Apo Dios
ti henen inatnan hiya. Ya unat goh tinnig an amin din tatagu ya inaliday maphod heden
inat Apo Dios.

---

‡ **18:17** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **18:20** Ex. 20:14; Deut. 5:18. * **18:20** Ex. 20:13; Deut. 5:17. † **18:20** Ex. 20:15; Deut. 5:19. ‡ **18:20** Ex. 20:16; Deut. 5:20. § **18:20** Ex. 20:12; Deut. 5:16. * **18:22** Bahaom nan footnote di Mat. 19:22 ta innilaom di aat te. † **18:25** Do'ol di mangali an heten Puntalunayan hinan Tantan ya ngadan di it'ittang an pantaw ad Jerusalem, ya hiyay pange'wan nan tatagun maladaw an umanamut hi un mitangob nan ongol an pantaw. ‡ **18:30** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **18:34** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. * **18:35** Hi Bartimaeus di ngadana (Mk. 10:46).

19

*Nan Ulgud an Hay Aat Jesus ya hi Zacchaeus**

1 Bimmahhel da Jesus ad Jericho ti hidiy pange'wanda. 2 Ya wah di han tagun ngadanah
Zacchaeus an ohah apun di mun'am'amung hi buwit, ya adangyan an tagu. 3 Ya ay
natangan umuy mannig hi aat Jesus, mu mi'id atona ti ho'ho'dod, ya do'olday tatagu. 4 At
timmagtag an nangun'unna, ya inayatna han ayiw an fig ta way atonan mannig ay Jesus
ti hidiy pange'wana.
5 Ya unat goh immatam hi Jesus hinan wadana ya tinangadna hiya, ya inalinan
hiyay, “Zacchaeus, punnaudom an lumahun ti umiyana' hi abungyud ugwan.” 6 At
nunnaudonan limmahun, ya ma"am'amlong ti mi'yuy hi Jesus hi abungda.
7 Ya unat goh tinnig nan tataguh de ya humanapitdan, inaliday, “Anaad ta mi'yuy hi
abung han nabaholan ta mumpamangili?”
8 Ya timma'dog hi Zacchaeus, ya inalinan Apu Jesus di, “Apu, nan godwan di gina'u'
ya idat'uh nan nun'awotwot, ya wada ay di inakaw'uh nan tatagu ya ibangngad'u an
mumpepat di atakapana.”
9 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Heten algaw ya nabaliwan nan tagun nunhitun te han abung
ti he"ay oha goh an holag Abraham! 10 Ya Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya immalia'
ta way ato' an mamaliw hinan nibataan ay Apo Dios an paddungnay na'utaw.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Palatan Pihhu
(Mat. 25:14-30)

11 Unat goh dengngol nan tataguh nen inulgud Jesus ya innayunan nangulgud hinan
nipa"el ti magadyuhdan umatam ad Jerusalem, ya ninomnom nan tatagu an magadyuh
nin an mipattig di Pumpapto'an Apo Dios. 12 At inalin Jesus di, “Wada han lala'in nabagtuy
haadna (ti nabagtuy haad amanan niboltan ay hiya), ya numbaat hinan adagwin babluy
ta pun'alionda hiyah di ya un mumbangngad hi abungna.† 13 Ya inayaganay himpuluh
puntamuona ya un umuy. Ya impiyapongnay hinohinohhah palatan balitu',‡ ya inalinan
diday, Ikumilduyuh ten palata' ta nangamung hi pumbangngada'.
14 Mu inabohlan nan ni'babluyana, at hiyaat un otog di numbaatana ya hennagday
nun'alunondah nan na'abbagbagtun ali ta alyondan hiyay, Adimi pohdon hi un hiyay
pot'om ta mun'ali an mumpapto' ay da'mi! 15 Mu ta"on ya pento' nan na'abbagbagtun
ali hiya damdama.
Ya unat goh nalpah an nidat ay hiya nan nabagtun haadnan de han babluy an
numbaatana ya numbangngad hinan babluyna. Ya impa'ayagna din puntamuonan
nangidatanah din palata ta innilaonay intu'unah nangikumilduanda.
16 Ya immali din oha, ya inalinay, Apu, ingkumildu' nan ohan palata ta nuntakap, at
nunhimpuluy palata.
17 Ya tembal nan apunan inalinay, Maphod'an puntamuo' ti maphod di inatmu!
Un'unnud'an nangipapto' hinan itang an pihhu', at ipabagtu' di haadmu ta he"ay mangi-
papto' hinan himpulun babluy hi pumpapto'a'.
18 Ya immali goh din oha, ya inalinay, Apu, ingkumildu' nan ohan palata ta nuntakap hi
lema.
19 Ya inalin han apunan hiyay, Maphod, at mumpapto"ah nan leman babluy!
20 Ya immali goh din oha, ya inalinay, Apu, tayay palatam an linibuta' hi lo'ob. 21 Ti
tuma'ota' ay he"a ti inila' an mahmahingal'a, ya nunhulbiam nan udumnan taguh nan
tamuda, at nan tamun di taguy immadangyanam.
22 Ya inalinan hiyay, Nappuhi'an puntamuo'! Heten hinapitmuy dumalat hi pummoltaa'
ay he"a! Innilam ay hi unna' mahmahingal, ya punhulbia' nan udumnan taguh nan
tinamuanda, ya hay tamun di taguy immadangyana'! 23 Ya goh mah ta agguymu inyuy
din palata' hi bangko ta hay pumbangngada' ya waday ala' hi takapna?
24 Ya immandal apunah nan wah di an inalinay, Alanyu nan palatan balitu' ay hiya ta
idatyun de han tagun wadan di himpulun palata!
25 Ya inalidan hiyay, Oo, mu wadan hiya din himpulun palata, Apu!
26 Ya inalinay, Nan tagun mangipapto' hinan wadan hiya ya hiyay ma'udman goh hi
udumna, ya nan tagun adi mangipapto' hinan wan hiya ya mamama an anon Apo Dios di
wan hiya. 27 Ya daden buhul'u an agguy namhod hi pumpapto'a' ay dida ya iyaliyuh tu ta
patayonyu ta tigo'.”

---

* **19:** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **19:12** Mid mapto' ya immuy ad Rome ta nan na'abbagbagtun alih dih nan Pumpapto'an di iRome an hi Caesar di mangidat hi haadnan mun'alih nan ohan provincia unu babluy. ‡ **19:13** Hay balul di hinohhan palatan balitu' ya nan heldun di ohan taguh un bumo'lah tuluy bulan.

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Palma an Dumingguh din Hopap di Simana Santa§

Hay Inayan Jesus ad Jerusalem
(Mat. 21:1-11; Mk. 11:1-10; Jn. 12:12-19)

28 Unat goh inalinah de ya impangpang'unan immuy ad Jerusalem. 29 Ya unat goh
wan magadyuh umatamdad Bethphage ya ad Bethany an inayungan nan Duntug an
Olibo ya hennag Jesus nan duwan intudtuduwanan 30 inalinay, “Umuy ayuh nan higib hi
dammangna. Ya hay pangihawanganyu ya hidiy pangah'upanyuh nan uyaw an imbaluy
di dongkin nigo'od an mi'id ah nitaktakay. Ya inubadyu ta iyaliyuh tu. 31 Ya wa ay di
mangalih, Anaad ta ubadonyu? ya alyonyuan, Mahapul Apu tu'u.”
32 At immuy nan nahnag, ya immannung heden inalinan dida. 33 Ya unat goh inubadda
din go'od din uyaw ya imbagan din ad uyaw di, “Goh ta ubadonyuh nen uyaw?”
34 Ya inaliday, “Mahapul Apu tu'u.” At inyabulutna.
35 Ya inyuydan Jesus, ya enedpondah bonog di uyaw din magayad an lubungda, ya
nuntakayondah Jesus. 36 Ya unat goh wan impadalan Jesus ya inannapan nan tataguh
din magayad an lubungda nan dalan ta panginnilaan hi unda e'gonan hi Jesus an Alidan
Pento' Apo Dios. 37 Ya unat goh wan magadyuh an umatamdad Jerusalem ya nundadyu-
dah nan Duntug an Olibo, ya ente"an an amin din intudtuduwanan mun'an'anla, ya
enlotdan himmapit an dimmalat nan numbino'ob'on an umipanoh'an ina'inat Jesus an
inaliday,

“Nabagbagtuh Apo Dios
ti do'ol di ina'inatnan mapmaphod!”*

38 Ya inalida goh di,

“Mi'id pogpog di panapihapitan nan tataguh amaphodan nan Ali tu'u
an hennag Apu tu'ud abuniyan!
Nabagbagtuh Apo Dios an wad abuniyan an mi'id al'ali!”

39 Ya waday udumnah nan Pharisees an niddum hinan tatagu, ya inalidan Jesus di, “Apu,
ihingalmu nan mangunud ay He"a ta adida tumungog!”
40 Ya tembalnan inalinay, “Umannung an duminongda ay at ta"on hi un nan batu ya
diday bumugaw ta waday mangali damdamah un nabagbagtuh Apo Dios.”

Hay Limmugwaan Jesus hinan Tatagud Jerusalem

41 Magadyuh umatam da Jesus ya ma'amang ad Jerusalem, ya linugwaan Jesus nan
tatagun den babluy, ya inalinay, 42 “Od'odolnah unyu inilay atonyu ta mi'id al'alin
da'yu! Mu agguyyu inila ti adi ayu pa"innila! 43 Ti waday udum hi algaw at umali nan
mangubat ay da'yu, ya li'muton da'yuh allup, ya munle'wohdan mangumang an manggop
hi babluyyu. 44 Ya ma'ameh ayu ya nan imbabaluyyu goh. Ya ta"on un nan babluyyun batu
ya mi'id ah ohah maha"ad hinan batu ti agguyyu inimmatunan nan inalian Apo Dios ta
baliwan da'yu!”†

Hay Na'at hidin Lunes hidin Hopap di Simana Santa‡
(Mat. 21:12-17; Mk. 11:15-19)

45 Bimmahhel hi Jesus hinan allup, ya immuy hinan gettaw§ di Timplun Apo Dios ad
Jerusalem, ya numpakakna nan munla'u.* 46 Ya inalinan diday, “Hay nitudo' hinan Liblun
Apo Dios ya inalinay,

Nan Abung'u ya niyamma ta hiyay punluwaluanyun Ha"in.†
Mu unyuat goh pumbalinon hi pummalkaduanyu ta way pangakawanyuh pihhun di
umalin mi'miha.”‡

47 Ya abigabigat ya nuntudtuduh Jesus hinan Timplun Apo Dios. Ya gun hahalepatan
nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya nan udumna goh an
a'ap'apun di tataguy aton Jesus hi nappuhi ta pangidalatandah pamatayandan Hiya. 48 Mu
mi'id ah tinnigda ti an amin di tatagu ya pigaygayabandan mangngol hinan ulgudona, at
ta'tan nan a'ap'apu nan tatagu.

---

§ **19:27** Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 10, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Ya henen algaw di namto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat an algaw (Ex. 12:1-6), at paddungnay inalin Jesus hinan tataguh din inayanad Jerusalem di, “Pot'ona' kuman da'yu ta Ha"in di paddungnay Uyawyu!” * **19:37** Psa. 118:26. † **19:44** Hiyah ne na'at hidin 70 AD hidin nama"ian General Titus hi siudad ad Jerusalem. ‡ **19:44** Na'at hidin Nisan/Abib 11, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **19:45** Hete ya ma'alih Gettaw di Hentil (bahaom nan footnote di Mk. 11:15 ta innilaom di aatna). * **19:45** Adi middum nan Jn. 2:13-17 ete ti hiyah ne inat Jesus hidin *nete"aan* di nuntamuana, ya hete ya nan *angunuhna.* † **19:46** Isa. 56:7. ‡ **19:46** Jer. 7:11.

20

*Hay Na'na'at hidin Adwanah din Hopap di Simana Santa**

Hay Nangibagandah Aat di Haad Jesus
(Mat. 21:23-27; Mk. 11:27-33)

1 Wada han ohan algaw ya nuntudtuduh Jesus hinan tataguh nan Timplun Apo Dios
ad Jerusalem, ya inul'ulgudnay Maphod an Ulgud. Ya immuy ay Hiya nan udumnah nan
a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya nan udumnan a'ap'apuda, 2 ya
inalidan Hiyay, "Goh hay aat nen haadmu ta ato'atom hanah tun Timplun Apo Dios? Hay
nangidat nin ene han haadmu?"
3 Ya tembalnan inalinan diday, "Wada goh di ibaga' ay da'yu: ibaagyuy 4 nangidat hi
haad John ta numbonyag. Indat Apo Dios, unu hay tagu ya anggay?"
5 Ya hinahapit din a'ap'apuy aat di pambalda, ya inaliday, "Goh nin di pambal tu'u? Ti
gulat ta alyon tu'uy, Hi Apo Dios di nangidat, ya alyonay, Goh mah ta agguyyu kinulug
hi John? 6 Ya gulat ta alyon tu'uy, Nan tataguy nangidat hi haad John an bo'on hi Apo
Dios, at bumungotda nan tatagu, ya nunggayang ditu'u ti hay inilada ya hi John ya oha an
propeta."
7 Ya tembaldan inaliday, "Mid inilamih nangidat hi haad John."
8 Ya inalin Jesus ay diday, "Oot adi' goh ibaag di nangidat hi haad'un mangamangat hitun
ato'ato'."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunggalden
(Mat. 21:33-46; Mk. 12:1-12)

9 Inulgud Jesus hinan tatagu han ulgud an nipa"el an inalinay, "Wada han lala'i an
nuntanom hi greyp hinan galdena, ya impalia'nah nan udumnan tatagu, ya numbaat
hinan adagwin babluy, ya nadnoy hidi. 10 Ya unat goh nadatngan di pamugahandan
den impalia'na ya hennagnay himbutna ta umuyna alan di dagwanah din greyp. Mu
nunhuplit nan nunlia' heden nahnag, ya pinakakda hiya, ya mi'id ah am'amungit
hi indatda. 11 Ya hennagna goh din ohan himbutna, mu nunhuplitda goh hiya, ya
binainanda, ya pinakakda, ya mi'id ah am'amungit hi indatda. 12 Ya hennagna goh di
miyatlun himbutna, ya dininulda goh ya unda pakakon.
13 Ya inalin nan ad galden di, Hay ato' mah nin? Ipadah'un mannag hi imbaluy'un
pohpohdo' ta olom ya e'gonanda hiya.
14 Ya unat goh tinnig din nunlia' han imbaluyna ya nunhahapitdan inaliday, Hiyah te
mamnoh hinan galden, at umuy tu'u patayon ta ditu'uy ad bagin te han galdena!† 15 At
impalewahanda, ya enekakdah, nan galden nan imbaluyna, ya pinatoyda.
Hay aton nin han ad galden hinan nunlia'? 16 Umannung an umali ta patayona nan
nangipalia'ana, ya impalia'na nan galdenah udumnah tagu."
Ya unat goh dengngoldah nen inulgudna ya inaliday, "Logomman ya adina ahan aton
hene!"
17 Ya inhamad Jesus an nannig ay dida, ya inalinay, "Adi ay ya goh ta impitudo' Apo Dios
di,

> Nan batun namlinan di mun'ammah abung
> di hiyay na'alih niyammah pognad di abung?"‡

18 Ya inalina goh di,

> "Ya an amin di midungpup enen batu ya mun'a'ipung di tungalna,
> mu magah ay henen batuh nan tagu ya gupungona hiya."§

Hay Aat di Buwit an Midat ad Rome
(Mat. 22:15-22; Mk. 12:13-17)

19 Inilan nan muntudtuduh nan Uldin ya nan a'ap'apun di papadi an diday nipa"elan
nan inul'ulgudna, ya pepenhoddan dapopon Hiyah din nunhaphapitana, mu timma'otdah
nan tatagu. 20 Mu nanganapda damdamah atondan mampap ay Hiya, at hennagday
immuy mamalbalin Jesus, ya ay ihunay peyeng'enggandan mangngol hinan hapitona, mu
layahda ti hay pohdonda ya donglonday hay way hapitonah dumalat hi pangiyayandah
nan Gobelnadol ta okod hiyan manumalya. 21 Ya inalin nan nahnag ay Hiyay, "Apu,
inilamin nahamad nan hapitom ya nan itudtudum. Ya ta"on un nan pahiwon di tatagu
ya itudum damdamay pohdon Apo Dios hi aton tu'u ti bo'on hay taguy nomnomom hi
ipadenolmu. 22 Hay pohdonmih innilaon ya undan ipawan di Uldin tu'un Hudyun umidat
hi buwit hinan Alin hi Caesar ad Rome, unu adi?"

---

* **20:** Na'at hidin Nisan/Abib 12, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **20:14** Bahaom nan footnote di Mk. 12:7 ta innilaom di aat nan ugalin di Hudyuh un mid di ad luta. ‡ **20:17** Psa. 118:22. § **20:18** Isa. 8:14-15.

23 Ya i'innilan Jesus an un hay pamalbalidan Hiyay dumalat hi nangalyandan ne, at
inalinan diday, 24 “Iyaliyu han palata ta tigo'.” Ya unat goh inyuyda ya inalinay, “Ad angah
ene han nitalatlatu, ya ad ngadan enen nitudo'?”
25 Ya tembaldan inaliday, “Hi Caesar.”*
Ya inalin Jesus ay diday, “Nan bagin nan Alin hi Caesar ya ibangngadyun hiya, ya nan
bagin Apo Dios ya idatyu goh ay Hiya.”
26 Ya adida pa"ah'up hay way hapitonah nappuhih nan wadan di tatagu ti nahamad di
panaphapitna, ya manoh'adah nan nambalna, at dimminongda.

Hay Aat di Amahuan di Tatagu
(Mat. 22:23-33; Mk. 12:18-27)

27 Immuy ay Jesus di udumnah nan Sadducees, ya hay itudtududa ya adi mamahuan di
tataguh unda matoy. Ya waday imbagadan Hiyan 28 inaliday, “Apu, intudo' Moses hidin
penghanay unudon tu'u an gulat ta mangahawa han lala'i mu natoy an mi'id imbaluyda
ya mahapul an ahawaon han agin di natoy henen babain nabalu ta waday hanat de
han natoy.† 29 Ya hidin penghana ya waday pitun hina"agin linala'i, ya nangahawa nan
pangpangullu, mu la'tot ya natoy, ya mi'id ah imbaluyna. 30 At numbentanan din aginan
netob heden babain nabalu, ya la'tot ya natoy. 31 Ya numbentanan de goh nan miyatlu,
ya la'tot ya natoydan amin an pitu, ya mi'id ah imbaluydah tinaynanda. 32 Ya la'tot goh
ya natoy heden babai. 33 Ya heden algaw an amahuan di nun'atoy ya goh han ad ahawan
den babai ti an amindan hina"agi ya inahawadan pitu?”
34 Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Nan tataguh tun luta ya mangahawada, 35 mu nan
natoy an mamahuan an nidadaandah pi'hituandad abuniyan ya adida mangahawah di.
36 Ya mipaddungdah nan a'anghel, at adida ahan matmattoy. Ya diday imbabaluy Apo
Dios ti minahuana dida. 37 Ya ta"on hi Moses ya intudunan mamahuan di natoy ti hidin
nangulgudanah aat di nipattigan Apo Dios ay hiyah nan wadan din namo'gong an ayiw
ya inalinay,

Nan Apu tu'u ya Hiyay dayawon Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob goh.‡

38 Mu nanattoy da Abraham ya un ahin itudo' Moses hete! Ya gulat ta agguy namahuan
da Abraham at hi Apo Dios mah di dayawon di *nun'atoy* an adi mamahuan? Bo'on, ti Hiyay
dayawon di *matagu!* At hay itudun te ya mamahuan nan nun'atoy. Ya hay pannigan Apo
Dios hinan natoy ya mataguda.”
39 Ya tembal di udumnah nan muntudtuduh nan Uldin an inaliday, “Apu, maphod henen
hinapitmu!” 40 Ya ammunah neh inalidan Hiya ti mun'ogondan mangalih udumna.

Hay Aat nen Alin Holag David an Pento' Apo Dios
(Mat. 22:41-46; Mk. 12:35-37)

41 Inalin Jesus ay diday, “Hay nitudtudu ya hi Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios ya un
nalpuh *holag* David. Mu undan mabalin hi un *Apun* David goh hene Ali? 42 Immannung
an Hiyay Apun David ti hay intudo' David hinan Liblu an Psalms ya inalinay,
Nan Apu tu'ud abuniyan ya inalinah nan Apu tu'u goh di,
Umbun'ah immapit hi agwan'u ti hiyay umbunan di nabagtuh mumpapto'.
43 At pun'ameh'u nan mamuhul ay He"a.”§
44 Ya inalin goh Jesus hinan muntudtuduh nan Uldin di, “Gadya an alyon David di
Apunah den Alin Pento' Apo Dios! At goh ta alyonyuh un *holag* David ya anggay?”

Hay Namadanan Jesus hinan Aat di Muntudtuduh nan Uldin
(Mat. 23:1-11; Mk. 12:37-40)

45 Hidin nundongdongolan din tatagun Jesus ya enlotnan mangalih nan intudtuduwana
ta donglondan amin di, 46 “Emayaanyu nan muntudtuduh nan Uldin! Ti hay pohdonda
ya munlubungdah magayad an lubung hi unda umuy munle'le'od, ya pohdonda goh hi
un e'gonan di tatagu didah unda umuy hinan pummalkaduan, ya pohdonday ma"aphod
an umbunan hinan himba'an di Hudyu ya nan umbunan di nabagbagtun tataguh nan
gotad, 47 ya adukkayonday punluwaluandan Apo Dios ta ay ihunay unda mapmaphod.
Mu balbaliyanda damdama nan binabain umu'utun ta way atondan mangngal hinan
pihhuda. At nidugah di amoltaanda ti dumalat nan pangatdan umat hina!”

21

Hay Nangidatan han Nawotwot an Babain Nabaluh Duwan Pihhu
(Mk. 12:41-44)

---

* **20:25** Bahaom nan footnote di Mat. 22:21 ta innilaom di aat ten palata. † **20:28** Deut. 25:5. ‡ **20:37** Ex. 3:6.
§ **20:43** Psa. 110:1.

1 Inam'amang Jesus nan adadangyan an tatagun mangittuh badangdah nan kahon an
pangiyamungandah midat hinan Timplun Apo Dios, 2 ya tinnigna goh han nawotwot an
umu'utun an ni'yittunay duwan pihhu. 3 Ya inalinay, "Umannung heten alyo' ti heten
nawotwot an nabalun babai ya do'do"ol di inittuna ya un nan udumna! 4 Ti dida ya do'ol
di pihhudah pangngalandah nan ittuda, mu nan umu'utun ya na'agwotwot, mu ta"on ya
inunghiwnay pihhuna ti indatnan amin."

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem
(Mat. 24:1-2; Mk. 13:1-2)

5 Hinahapit nan udumnan intudtuduwan Jesus di aat di amaphod nan Timplun Apo Dios
ad Jerusalem ti na'al'altian hinan nun'anginan nun'aguligulitan an batun munlengaleng,
ya wah di goh di numbino'ob'on an mun'aphod an gina'un ene'nong nan tatagun Apo Dios
an inyal'altida.* Mu inalin Jesus ay diday, 6 "Awni ta udum di algaw at an amin hatun
mun'aphod an tigonyu ya mun'apa"i, at mi'id ah batuh maha"ad."†

Hay Aat di Ligat di Tataguh Awni
(Mat. 24:1-14; Mk. 13:3-13)

7 Imbagan din intudtuduwan‡ Jesus di, "Anuud mah di apa"ian den Timplun Apo Dios,
ya hay pangimmatunan an magadyuh an ma'at hanan inalim?"
8 Ya inalinay, "Emayaanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan malgom an tagu! Ti awniat
do'ol di umalin da'yun mangalih un dida Ha"in an Alin Pento' Apo Dios, ya alyonday
magadyuh di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta! Mu adiyu kulugon dida. 9 Ya wa ay ta
donglonyu nan munggugubat hinan himpamabluy ya adi ayu tuma'ot ti hana ya mahapul
an ma'at hi mahhun. Mu ta"on hi un way umat hina ya adi magadyuh di pogpogna."
10 Ya inalina goh ay diday, "Munggugubatday ahimpahimpapangili, 11 ya nidugah di
alyog, ya waday batel, ya numbino'ob'on an dogoh hinan ahimpahimpapangili, ya waday
nidugah an umipata'ot hi ma'at, ya waday mipattig an ma'at ad abuniyan an umipanoh'a.
12 Mu hay ma'at hi mahhun ya un heten inali' ya dapopon da'yuh nan tatagu ta paligaton
da'yu, ya iyuy da'yuh nan himba'an di Hudyu, ya ibalud goh da'yu, ya iyuy da'yuh nan a'ali
ya nan gogobelnadol ti dumalat nan nangunudanyuh nan itudtudu'. 13 Ya hiyay gutud di
pangibaaganyuh nan intudtudu'. 14 Hay maphod hi nomnomonyuh atonyu ya adi ayu
numanomnom hi pananggayun dida 15 ti Ha"in manuntun hi nahamad an hapitonyu. Ya
udma' di nomnomyu ta mid olog nan mamohol ay da'yun mambal hinan hapitonyu ti
adida abakon nan hapitonyu. 16 Ya nan udumnan da'yu ya ta"on un nan o'ommodyu, unu
a'agiyu, unu tutulangyu, unu liligwayu ya itudu da'yu ta dapopon da'yu ta iyuy da'yuh nan
upihyal, at patayonday udumnan da'yu. 17 Ya an amin di tatagu ya boholon da'yu ti Ha"in
dumalat, 18 mu mi'id ahan ah nappuhih ma'at ay da'yu an ta"on un ohah nan buu'yu. 19 Ya
edpolyu ay nan ma'at ay da'yu at mabaliwan ayu."

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian ad Jerusalem
(Mat. 24:15-28; Mk. 13:14-23)

20 Inalin goh Jesus di, "Wa ay ta tigonyud Jerusalem an nunle'wohday do'ol hi tindalu
ya hiyay panginnilaanyu an magadyuh di apa"iana. 21 At mahapul an nan tataguh
nan Provinciad Judea ya mumpangalayawda ta umuydah nan duntug, ya nan wah nan
siudad ya mahapul an mumpi'layawda, ya nan wah nan bataan nan babluy ya mahapul
goh an adida mumbangngad eden siudad ta undaat mi'layaw. 22 Ti hiyah de gutudnah
ipa'annungan an amin din impitudo' Apo Dios an pangibalhana. 23 Ya hede han a'atana
ya mahmo'day binabain mumpunhabi ya nan mumpumpa'inum! Ya nunheglan atata'ot
di ma'at hinan tataguh tun luta an hiyah ne moltada. 24 Ya nan hanggap di pamatoydah
nan udumnan dida, ya dapoponday udumna ta miwa'atdah nan ahimpahimpapangili ta
hidiy paddungnay baludanda. Ya nan Hentil di mumpapto' ad Jerusalem ta nangamung
magtud heden na'alih pumpapto'anda."

Hay Aat di Pumbangngadan nan Imbaluy di Tagu
(Mat. 24:29-31; Mk. 14:24-27)

25 Ya inalina goh di, "Hay agadyuhan di angunuhna ya waday pangimmatunan nan
tatagu an mattig hinan algaw, ya nan bulan, ya nan bittuan. At an amin nan ahimpahim-
papangili ya mid poto' di punnomnomandah atonda, ya ma'ama'atta'otda ti nan ma'ma'at
hitun luta ya umat hinan ongol an gongaah di baybay ya nan ongol an tebya"ongna. 26 At
umelob di puhun nan tataguh ta'otdah punnomnomandah dumatngan di ma'ma'at hitun
luta ti umahegwanda nan wad daya an nan algaw, ya bulan, ya nan bittuan. 27 Ya wa ay ta

---

* **21:5** Bahaom nan footnote di Mk. 13:1 ta innilaom di aat ten batu. † **21:6** Na'at hidin 70 A.D. hidin nama"ian General Titus ad Jerusalem. ‡ **21:7** Hay nangibagan Jesus ya da Peter ay Jacob, ya da John ay Andrew (Mk. 13:3).

ma'at hana ya tigona' an napto' an Imbaluy di Tagu ti midduma' hinan bunut, ya nidugah di abalina' ya anabagbagtu'. 28 Ya hidin a'atan hatun ma'ma'at ya dedennonyu ti inilayun magadyuh di abaliwanyu."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Tumubuan nan Ayiw an Fig
(Mat. 24:32-35; Mk. 13:28-31)

29 Inulgud Jesus han nipa"el hinan intudtuduwanan inalinay, "Tigonyuy ayiw an fig ya an amin di ayiw 30 ti wa ay ta mumballuy tubuda ya inilayun magadyuh tumiyalgaw. 31 Ya umat hina goh hi unyu tigon heten ma'ma'at at inilayuy agadyuhan di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.

32 Umannung heten alyo' ti waday udumnah nan tatagud ugwan an adida matoy ta nangamung un ma'at an amin hana nan inali'. 33 Ya ta"on un ma'ubah tun luta ya ad daya mu adi ahan ma'ma"ubah nan Hapit'u."

Hay Pangemayaan hinan Bahol

34 Inalin goh Jesus di, "Emayaanyu ti ini ya ipa'enghayu nan laylaydon di odolyu, ya mumbutong ayu, ya numanomnom ayuh nan itaguanyuh tun luta. Ti un himbumagga ya dimmatong heden algaw an Punhumalyaan Apo Dios, at ma'ah'upan ayu. 35 Ya an amin di atagutaguh numpunhituh tun luta ya ma'ah'upanda goh hinan ato'atonda eden algaw an a'atana. 36 At dedennonyuh abigabigat, ya lumuwaluwalu ayun Apo Dios ta badangan da'yun mangedpol hinan holholtaponyu, at waday denolyun middum ay Ha"in an napto' an Imbaluy di Tatagu."

37 Ya abigabigat ya gun umuy hi Jesus an muntudtuduh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, mu wa ay ta nahdom ya gun umuy an umiyan hinan Duntug an Olibo. 38 Ya hinan mawa'ah ya gun umuy an amin nan tataguh nan Timplun Apo Dios ta donglonday itudtuduna.

22

Hay Nunhahapitandah Pamatayandan Jesus
(Mat. 26:1-5; Mk. 14:1-2)

1 Magadyuh ma'ataman han Gotad hi Panganandah Tinapay an Agguy Nabino'bo'an* an hay ohah pangalida ya Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu.† 2 Ya nunhahapit nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin hi atondan mangipapatoy ay Jesus, mu inhamaddan nunnomnom hi atonda ta mid ah manginnilah aatna ti tuma'otdah nan tatagu.

Hay Na'at hidin Atlunah din Hopap di Simana Santa‡
(Mat. 26:14-16; Mk. 14:10-11)

3 Neh'op hi Satanas ay Judas an mungngadan hi Iscariot an hiyay ohah nan himpulu ta duwan intudtuduwan Jesus. 4 At nakak ta immuy ni'hapit hinan a'ap'apun di papadi ya nan a'ap'apun di pulis hinan Timpluh atonan mangituduh wadan Jesus ta way atondan mampap ay Hiya. 5 Ya way ohaan mun'am'amlongda, ya hinahapitdan idatanda hiyah lagbuna. 6 At inabulutna, ya nete"an den algaw ya hahalepatanay aid di do'ol hi tagu ta hiyay pangituduwanan Jesus ta dapoponda.

Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di Simana Santa§

Hay Gotad hi Ne"anan Jesus hinan Intudtuduwana
(Mat. 26:17-30; Mk. 14:12-26; Jn. 13:21-30; I Cor. 11:23-25)

7 Nadatngan heden algaw an Panganandah Tinapay an Agguy Nabino'bo'an, ya heden algaw di pange'nongan di tataguh ukkon an kalnilu ti hiyah de Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh Penghana. 8 Ya hennag Jesus da Peter ay John, ya inalinay, "Umuyyu idadaan di ma'an hinan gotad hi Punnomnoman hi Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu." 9 Ya imbagadan Hiyay, "Hay pohdom hi pangidadaananmi?"

10 Ya inalinan diday, "Umatam ayu ay hinan siudad ya damuwonyu han lala'in nangipi'ug hi pannuman an napnuh danum.* Ya me'ehgop ayun hiyah nan humgopanan abung, 11 ya alyonyuh nan ad abung di, Impaad nan Muntudtudun inalinay, Itudum di awadan di kuwaltun nan mangili ta hidiy pangananmin intudtuduwanah nan Gotad di

---

* **22:1** Gun ma'at hinan Nisan/Abib (unu March-April) 15-21. † **22:1** Gun ma'at hi Nisan/Abib 14. ‡ **22:2** Na'at hidin Nisan/Abib 13, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **22:6** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. * **22:10** Hay ugalin di Hudyu ya anggay nan binabain humagub an bo'on nan linala'i ti ad'adi ahan hi unda tigon nan lala'in mumpi'ug hi pannuman.

Punnomnoman hinan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu. 12 At itudunan
da'yuy ongol an kuwaltun wah nan miyadwan galadun nidadaan di panganan ta hidiy
pangidadaananyuh onon tu'u."
13 Ya unat goh immuyda ya nepto' din inalin Jesus ay dida, at denenanday onondah
Punnomnomandah nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu.
14 Ya unat goh nagtud di pangananda ya ni'yubung† hi Jesus hinan intudtuduwanah
nan lamehaan. 15 Ya inalinan diday, "Pepenhod'u ahan an me"an ay da'yuh mahhun
eten Punnomnoman hi Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu ya unna' mahkay
paligligaton 16 ti umannung an adi' ipidpidwan me"an hi umat hitun gotad ta nangamung
un madatngan nan gutud di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta."
17 At innalna han hinhowo' an bayah, ya nunyaman ay Apo Dios, ya inalina goh
di, "Alanyu ta hini"itangonyun inumon 18 ti umannung an mete"ad ugwan ya adia'
umin'inum hi bayah ta nangamung hi adatngan di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta."
19 Ya innalna nan tinapay, ya nunyaman goh ay Apo Dios, ya inupe'upengna, ya
impiyapongnan dida, ya inalinay, "Hiyah te umat hinan odol'un me'nong ti hay pumho-
danyu. Hiyah te ato'atonyu ta panginomnomanyun Ha"in."
20 Ya unat goh nalpah di nangananda ya hiyah ne goh di inatnah nan bayah ti innalnay
ohay howo' an bayah ya inalinan diday, "Hiyah te umat hinan dala' an umayuh ta way
pumhodanyu ti nan dala' di mangipattig an waday pa'ittulag Apo Dios hinan tataguna."
Ya indatnan dida ta inumonda.
21 Ya inalina goh di, "Mu tigonyu ti nan mangitudun Ha"in ta dapopona' ya niddum
ay ditu'un ni'yubung eten lamehaan. 22 Ti Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya
patayona' ti hiyah ne inya'abbulut Apo Dios hi ma'at ay Ha"in, mu mahmo' ahan nan tagun
mangitudun Ha"in!" 23 Ya way ohaan mumbabaggaandah un hay mangat nin enen dida.

Hay Nunhohongngilan nan Intudtuduwan Jesus hi Anabagtuda

24 Nunhohongngel nan intudtuduwan Jesus ti way ohaan alyonah un hiyay nabagbagtu
ya un nan i'ibbana. 25 Ya inalin Jesus ay diday, "Nan a'alin di Hentil ya iboholdan
mangipapilit hi popohdondan ma'at hinan ipapto'da, ya pohdonda goh hi un alyon nan
tatagun diday ma'an'aniddatdan tagu. 26 Mu adi umat hinay atonyu ti nan pangpangullun
da'yu ya ibilangnay odolnah udidian, ya nan mumpapto' ay da'yu ya maphod hi unna
ibilang di odolnah baal di i'ibbana. 27 Hay nabagbagtu nin an tagu? Nan inumbun
hinan lamehaan an idadaanan hi onona unu nan tagalan munduul hi ma'an? Manu ti
immannung an nan idadaanan hi ononay nabagbagtun tagu, mu Ha"in an ninitnud ay
da'yu ya ten Ha"in di munduul ay da'yu.
28 Da'yuy nanginaynayun an niniddum ay Ha"in hidin natapngatapnga', 29 at idat'uy
biyangyun mumpapto' an umat goh hidin inat Ama an nangidat ay Ha"in hi biyang'un
mumpapto'. 30 At me"an ya mi'yinum ayuh nan idadaan'un lamehaan an panganan hidih
nan Pumpapto'a'. Ya umbun ayuh nan tronon di mumpanuh ta ipanuhyu nan himpulu ta
han duwan ahimpahimpangapun holag Israel."

Hay Nangalyan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya
(Mat. 26:31-35; Mk. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

31 Inalin Jesus di, "Simon, emayaam ti tapngan da'yun Satanas an umat ayuh bogah an
mataapan di dugina. 32 Mu inluwaluan da'a, Simon, ta adim idinong di pangulugmu. Mu
wa ay ta malpah di kumapuyam ya tugunom nan i'ibbam ta mihamad di pangulugda."
33 Ya inalin Peter ay Hiyay, "Apu, dedenno' an mi'yuy ay He"a an ta"on hi unta mibalud
unu mapatoy!"
34 Ya inalin Jesus di, "Alyo' ay he"a, Peter, an adi tumalanu nan awitan ad ugwan an
mahdom ta engganah un mumpitluy pangihautam an alyom di agguya' inilan he"a."
35 Ya imbagan Jesus ay diday, "Din nannaga' ay da'yu ya mi'id inodnanyuh pihhuyu, ya
hape"engyu, ya hapatusyu ya undan agguy nagtud an amin din mahapulyu?"
Ya inaliday, "Nagtud."
36 Ya inalinan diday, "Mu nob'on di atonyud ugwan ti wada ay di pihhuyu ya hape"engyu
ya odnanyu. Ya wada ay di mi'id hanggapna ya ila'unay jacketna ta way pungnginanah
hanggap. 37 Ti inalin di tudo' Apo Dios di,

Nibilang an oha Hiyah nan adi mangngol.‡

Ya Ha"in di alyon nen nitudo', at mipa'annung. Ya an amin di nitudo' hinan aat'u ya
magadyuh an mipa'annung."
38 Ya inalin nan intudtuduwanan Hiyay, "Tigom, Apu! Tayay duwah hanggap!"
Ya inalin Jesus ay diday, "Ammunana."

---

† **22:14** Hay ugalin di Hudyun mangan ya adida mi'yibun hinan lamehaan ti unda mi'yubung. ‡ **22:37** Isa. 53:12.

Hay Nunluwaluan Jesus hinan Galden an Gethsemane§
(Mat. 26:36-46; Mk. 14:32-42)

39 Nakak da Jesus ya nan intudtuduwana ta immuydah nan Duntug an Olibo an umat
hidin gunda tuwaliy ato'aton. 40 Ya unat goh dimmatongdah nan immayanda ya inalinan
diday, “Munluwalu ayu ta adi ayu mitudul.”
41 Ya bimmataan hi Jesus an hay inadagwina ya hin'awid hi batu, ya nunhippi ta
nunluwalun Apo Dios an inalinay, 42 “Ama, un ay ni' ahan pohdom ya adim iyabulut nan
ay'u punholholtapan! Mu He"ay okod ta hay pohdom di ma'unud an bo'on hay pohdo'.”
43 Ya numpattig han anghel ay Hiyan nalpud abuniyan an mangipabi'ah ay Hiya. 44 Ya
nidugah an munha'it di punnomnomana, at inhamhamadnan nunluwalun Apo Dios, ya
nan lengotna ya ay ihunay dalan muntidtid* hinan luta.†
45 Ya unat goh lempahnan nunluwalu ya timma'dog, ya immuy hinan wadan nan
intudtuduwana, mu nolo'da ti nunheglay punlungdayaanda. 46 Ya inalinan diday, “Anaad
ta nonollo' ayu? Bumangon ayu ta munluwalu ayun Apo Dios ta adi ayu ma'ameh hinan
atapnganyu!”

Hay Nampapandan Jesus
(Mat. 26:47-56; Mk. 14:43-52; Jn. 18:1-11)

47 Otog di punhaphapitan Jesus ya nidatongda din do'ol an tatagu, ya hay nangipang-
pang'un dida ya hi Judas an ohah nan himpulu ta han duwan intudtuduwan Jesus. Ya
inda"angnan immuy ay Jesus, ya inungnguna Hiya. 48 Mu inalin Jesus ay hiyay, “Undan
henen nangungnguam ay Ha"in, Judas, di panudum ta immatunana' an Imbaluy di Tagu?”
49 Ya unat goh tinnig nan intudtuduwanan na'uy an dapopondah Jesus ya inaliday, “Apu,
pumpalangmi man dida?” 50 Ya impalang din ohay‡ hanggapna, ya nalungahan din wah
agwan an ingan din himbut§ nan Nabagtun Padi.
51 Mu inalin Jesus di, “Idinongyu!” Ya dinapana din ingan din himbut, ya napoyanan.
52 Ya inalin Jesus hinan a'ap'apun di papadi, ya nan a'ap'apun di pulis hinan Timplun
Apo Dios ad Jerusalem, ya nan udumna goh an a'ap'apun di Hudyun immuy an
mampap ay Hiyay, “Undan alyonyuh unna' adi mangngol ta pun'odnanyuy hanggapyu
ya pang'ulyun umalin mampap ay Ha"in? 53 Anaad ta abigabigat di ni'yamu'amunga' ay
da'yuh nan Timplun Apo Dios ya agguya' dempap? Mu ta"ongkay ti hiyah te gutud hi
pangatanyuh nan pohdonyu ti hiyah te gutud hi pumpapto'an nan apuyun hi Satanas.”

Hay Nangihautan Peter ay Jesus
(Mat. 26:57-58, 69-75; Mk. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:15-27)

54 Dempapdah Jesus, ya enekakda, ya inyuydah nan abung di Nabagtun Padi. Ya
nibabataan hi Peter an mangun'unud ay dida. 55 Ya nun'apuyda an na'amung hinan
gagwan di gettaw, ya nali'ubdan inumbun, ya ni'yibun goh hi Peter. 56 Ya tinnig han
babain tagala hiyan ni'yibun hinan wadan di apuy. Ya unat goh inhahammadnan nannig
ay hiya ya inimmatunana, at inalinan diday, “Hiyah ne ohah ibban Jesus!”
57 Mu inhautnan inalinay, “Agi', agguy'u inilah den tagu!”
58 Ya un na'amtang ya inimmatunan goh di ohan lala'i,* ya inalinay, “He"a goh di ohan
ibban Jesus!”
Mu inalin Peter di, “Agi', bo'ona' ahan!”
59 Ya unat goh naluh nin di ohay olas ya wada goh di ohan nangilulud an nangalih,
“Immannung an heten tagu ya ibban Jesus ti iGalilee!”
60 Mu inalin Peter di, “Agi', agguy'u ahan inilah nen al'alyom!” Ya otog din pun-
haphapitana ya timmalanu din awitan. 61 Ya nungwingih Jesus, ya teten'olnah Peter, ya
ninomnom Peter din hinapit Apunan inalinay, “Ihautana' hi mumpitlu ya un tumalanuy
awitan.” 62 At nakak hi Peter an nunheglay limmugwaanah puntutuyuana.

Hay Nunlayalayahan nan Mun'adug ay Jesus

63 Din linala'in nangiyadug ay Jesus ya linayalayahan ya hinuplihuplitda Hiya, 64 ya
hinophopanday matana goh, ya inaliday, “Akkay tuwali ngappunam di nanapa' ay He"a?”
65 Ya innayundan pinadngopadngolan ya binaibainan Hiya.

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alemanah din Hopap di Simana Santa†

---

§ **22:38** Bahaom nan footnote di Mat. 26:36 ta innilaom di pohdon ten ngadan an ibaga. * **22:44** Hiyah ne alyon nan duktul hi *hematidrosis*. † **22:44** Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya mi'id heten verses 43-44, mu nan udum ya ihna. ‡ **22:50** Hay ngadana ya hi Peter (Jn. 18:10). § **22:50** Hay ngadana ya hi Malchus (Jn. 18:10). * **22:58** Bahaom nan footnote di Mat. 26:71 ta innilaom di ngadan di ustuh nangibagan Peter. † **22:65** Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Hay Nanumalyaan nan A'ap'apun di Hudyun Jesus
(Mat. 26:57-68; Mk. 14:53-65; Jn. 18:19-24)

66 Unat goh nabiggat hi nawa'ah ya na'amung nan a'ap'apun di Hudyu an niddum
nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya niyuy hi Jesus ay dida ta
humalyaonda Hiya. 67 At inalidan Hiyay, “Ibaagmuh un He"ah Kristu an nan Alin Pento'
Apo Dios.”
Mu inalinan diday, “Gulat ta ibaag'u at adiyu damdama kulugon, 68 ya gulat ta waday
hanhana' ay da'yu at adiyu damdama tobalon. 69 Mu mete"ad ugwan ta nangamung ya
Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya umbuna' hinan tronon di nabagtun mumpapto' hi
immapit di agwan Apo Dios an Hiyay ad poto' an amin.”
70 Ya inalidan amin di, “At He"a mah di Imbaluy Apo Dios?”
Ya inalinan diday, “Immannung an Ha"in.”
71 Ya inaliday, “Undan gahin un way udumnah humapit hi umihtigu? Ti ten dengngol
tu'uy inalinan na"appuhi!”

23

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus
(Mat. 27:1-2, 11-14; Mk. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Inyuy mah an amin nan tatagun na'amung hi Jesus ay Pilate,* 2 ya ente"adan
nangidiklamun Hiyan inaliday, “Dengngolmiy nappuhih nanudtudunah nan tatagu, at
hiyanan nginumhayda, ya tinuguna dida ta adida idat di buwitdah nan Alin hi Caesar ad
Rome. Ya inalina goh un Hiyah Kristu an ali.”
3 Ya inalin Pilate ay Hiyay, “Undan He"ay Alin di Hudyu?”
Ya tembalnan inalinay, “Immannung nan inalim.”
4 Ya inalin Pilate hinan a'ap'apun di papadi ya din do'ol an tatagu di, “Mi'id ah mattig'uh
pangidalatan hi pamatayan eten tagu!”
5 Mu inyal'alladan nangilulud an inaliday, “Indoldodoldolna nan tatagu ta mi'pattoydah
nan gubilnu ti dumalat nan intudutudunah nan abablubabluy an amin hitun Provinciad
Judea an ente"anah nan Provinciad Galilee ta nangamung eten babluy.”

Hay Nangiyayandan Jesus hinan Alin hi Herod

6 Unat goh dengngol Pilate nan indiklamun nan tataguh aat Jesus ya inalinan diday,
“Undan iGalilee heten tagu?” 7 Ya unat goh dengngolnan iGalilee hi Jesus ya impiyuynah
awadan Herod† an ap'apuh nan Provinciad Galilee ta hiyay munhumalyan Jesus ti
nipaddeh an wah did Jerusalem hi Herod.
8 Ya unat goh tinnig Herod hi Jesus ya ma"am'amlong ti nadnoy di nanamhodanan man-
nig ay Hiya ti dengngolnay do'ol an umipanoh'an ina'inatna, ya penhodnan tigon di udum
hi atonan umipanoh'a. 9 At binagabagan Herod hi Jesus, mu agguyna hiya temtembal.
10 Ya wah di nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin an gunda pun'it'u'
nan ipabaholdan Hiya. 11 Ya ta"on hi Herod ya nan tindaluna ya linayalayahanda ya
pinadngopadngolanda Hiya. Ya impilubungday mun'aphod an lubung an umat hi lubung
di ali ay Jesus ya unda ipibangngad hi awadan Pilate. 12 Ya nete"an nen algaw ya nunligwa
mahkay da Pilate ay Herod ti din hopapna ya numbohholda.

Hay Nahumalyaan Jesus hi Pamatayandan Hiya
(Mat. 27:15-26; Mk. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)

13 Inayagan Pilate nan a'ap'apun di papadi, ya nan udumna goh an a'ap'apun di
Hudyu, ya nan tatagu ta ma'amungda. 14 Ya inalinan diday, “Inyaliyuh ten tagu, ya
inaliyuy indoldol ten taguy adiyu pangunudan hinan uldin, mu dengngol'uy inalinah
nunhumalyaa' ay Hiya ya mi'id ah ohah inatnah nan impabaholyun Hiya. 15 Ya hiyah
ne goh di impanuh Herod, at hiyaat unna ipibangngad ay ditu'uh tu. At adi umdah nen
inatnah dumalat hi atayana. 16 At hay ato' ya un'u ipahaplat, ya imbo'tan'u Hiya.”
17 (Mu atawotawon hinan Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo
Dios hinan Hudyu ya mahapul an ibo'tan Pilate di ohah nan balud.‡) 18 At nundedehhan
din tatagun nuntu'u' an inaliday, “Mapatoy heten tagu ta hi Barabbas§ di mibo'tan!”
19 (Nibalud hi Barabbas ti hiyay ohah gimmuluh nan babluy, ya pimmatoy.)
20 Ya ni'hapit goh hi Pilate ay dida ti penhodnan ibo'tan hi Jesus. 21 Mu nuntu'u'dan
inaliday, “Ipilanham! Ipilanham!”

---

* **23:1** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. † **23:7** Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. ta engganah din 39 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di udumnan aatna). ‡ **23:17** Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu ihnah nan udum. § **23:18** Hay pohdonan ibaga ya *lala'in imbaluy Abba.*

22 Ya impitlunan nangal'alu' ay didan inalinay, “Anaad? Undan way bahol ten tagu?
Mi'id ahan di gapunah pamatayan ay Hiya! At hiyanan un'u ipahaplat, ya imbo'tan'u.”
23 Mu intugtugadan nuntu'u' an nangalih ipilanhanah Jesus. Ya immameh din
nuntu'u'anda. 24 At inunud Pilate din inalida, at impapatoynah Jesus. 25 Ya imbo'tana
han tagun nibalud an ohah nan gimmulu ya pimmatoy ti hiyah ne penhod nan tatagu.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus
(Mat. 27:32-44; Mk. 15:21-32; Jn. 19:16-27)

26 Unat goh inyuydah Jesus ya dinamuda han tagun bumahhel hinan siudad an hi Simon
an iCyrene an nalpuh nan babluy hinan madinuntug. Ya dempapda hiya, ya impapi'ugdan
hiya han krus ta mitnud ay Jesus.
27 Ya do'olday tatagun nitnud ay Jesus an ahilulugway udumnah binabain mammo'
ay Hiya. 28 Mu nunhiggung hi Jesus, ya inalinan diday, “Da'yun binabain iJerusalem ya
adia' lugwalugwaan. Hay lugwaanyu ya hay odolyu ya nan imbabaluyyu. 29 Ti udum di
algaw at alyonyuy, Od'odolnah un bahig han babai ta mid imbaluynan ipa'inumana! 30 Ya
alyonyu goh di,

Mun'aghang ni' nan aduntuduntug ta punggabunan da'mi!
Ya mun'egday ni' tun buludna ta mun'ilubu' ami!*

31 Ti gulat ta aton nan tataguy umat hinan nappuhih nan mumballun ayiw at
iyal'alladan mangat hi nappuhih un malyaw!”
32 Ya wada goh di duwan adi mangngol an linala'in ni'yiddumdan Jesus an pi'patoy. 33 Ya
unat goh immatamdah nan duntug an ngadanay Tungal di Ulu† ya hidiy nangilanhaandan
Jesus hinan krus, ya ni'lanhada goh din duwan adi mangngol an numpinangngilonda
didah delloh Jesus.
34 Ya himmapit hi Jesus an inalinay, “Ama, aliwam ni' tun aton daten tatagun Ha"in ti
unda atog agguy inilay gunda aton.”‡

Ya inyapong din titindalu din lubung Jesus an unda imbibinnunut.§

35 Ya timma'ta'dogda din tatagu ta am'amangondah Jesus,* ya pinahiw din a'ap'apun di
Hudyu Hiyan inaliday, “Binaliwanay udumnah tagu! At un adya Hiyay Alin Pento' Apo
Dios at goh ya adina baliwan di odolna?”†
36 Ya ta"on din tindalu ya pinahiwdah Jesus, at inyuydan Hiya din limminun lipog, ya
indawdawda ta ipa'inumda, 37 ya inaliday, “Un ay He"ay Alin di Hudyu at baliwam di
odolmu!” 38 Ya waday nitudo' an inhinadah tangad di uluna an umat hituy nitudo': “Hiyah
te Alin di Hudyu.”
39 Ya ta"on un heden ohan adi mangngol an ni'lanha ya pinadngopadngolanah Jesus an
inalinay, “Undan bo'on He"ah Kristu? At baliwan di odolmu ta pi'baliw da'mi!”
40 Mu inhingal din ohan ibbanan ni'lanha hiyan inalinay, “Undan adim e'gonan hi Apo
Dios ta alyomdi umat hina? Ti mahumalya tu'un amin hi awni an ta"on un Hiya, 41 mu
dita ya nahamad di ahumalyaanta damdama ti hiyah ne balloh nan nappuhin inatta. Mu
heten tagu ya mi'id inatnah nappuhi!”
42 Ya inalinan Jesus di, “Apu, nomnomona' ni' hi un'a mumbangngad an mumpapto'.”
43 Ya inalin Jesus di, “Umannung heten alyo' an mi'hina'an Ha"in ad ugwan hinan Babluy
an Awadan di Lenggop ya Pun'an'anlaan.”

Hay Natayan Jesus
(Mat. 27:45-56; Mk. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

44 Nuntonga nin din algaw an un alas dose,‡ mu hemmelong an amin tun luta ta
nangamung hi alas tres hi napuyaw§ 45 ti hemmelong nan algaw. Ya nahekhek nan
kultinan di pantaw nan kuwaltun nan Timplun Apo Dios an nete"ah din nitayun ta
nundadyu. 46 Ya bimmugaw hi Jesus an inalinay, “Ama, He"ay manalimun hinan
lennawa'!”* Ya unat goh inalinah de ya natoy.
47 Ya unat goh tinnig din kapitan di tindalun amin din na'na'at ya hinapitnay anabagtun
Apo Dios, ya inalinay, “Immannung an mi'id ahan di bahol ten tagu!” 48 Ya ta"on goh
din tatagun na'amung an ni'tigaw hinan na'ana'at ya nidugah di nunlungdayaanda an
nun'ug'ugday palagpagdah din immanamutanda. 49 Mu nibabataan an timmata'dog

---

* **23:30** Hos. 10:8. † **23:33** Unu *Calvaria* hinan hapit di iRome. ‡ **23:34** Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya agguyda imbaag nan hinapit Jesus hitu. Mu nitudo' hinan udum. § **23:34** Psa. 22:18. * **23:35** Psa. 22:17. † **23:35** Psa. 22:8. ‡ **23:44** Bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas. § **23:44** Bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas. * **23:46** Psa. 31:5.

an amin din ni'yibban Jesus ya ta"on din binabain nangun'unud ay Hiyan nalpuh nan Provinciad Galilee ta tigonday ma'ma'at.†

Hay Nilubu'an Jesus
(Mat. 27:57-61; Mk. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

50-51 Wada han lala'in ngadanah Joseph an i'Arimathea an ohan babluy hinan Provinciad Judea. Ya hiyay ohah nan ap'apun di Hudyu an membron di Konsehal, ya maphod an tagu ti nahamad di ugalina, ya hiyay ohah nanannod hinan Alin honogon Apo Dios an mumpapto' hitun luta. Ya agguyna inabulut heden inat nan i'ibbanan Jesus. 52 Ya immuy ay Pilate an nangibagah un mabalin an alanay odol Jesus. 53 Ya unat goh inabulut Pilate ya immuyna inlahun din odol Jesus hinan nilanhaana, ya teneplaganah nan mapmaphod an uloh an ma'alih linen, ya inyuyna inlubu' hinan pa'aggungat an dulmug an mi'id ah nilublubu'. 54 Ya Alemanah den nangilubu'ana an hiyay algaw hi pundadaanandah nan ma'at hinan magadyuh an Habadun ngilin.

55 Ya din binabain nangun'unud ay Jesus hidin nalpuwandah nan Provinciad Galilee ya ni'yuydan Joseph ta tinnigday nilubu'ana ya hay aat goh di nipali'uhan di odolna. 56 Ya unat goh nalpah an tinnigda ya immanamutda, ya indadaanday lana ya din numbino'ob'on an bangbanglu ta iyamyuddah odolna. Mu agguyda inlamuh eden nahdom ti nete"ay Habadun ngilin, at nun'eblay daden i'ibban Jesus ti inunudday Uldindan Hudyu.

24

*Hay Na'na'at hidin Ma'alih Ister an Dumingguh din Hopap di Simana Santa**

Hay Numbihhitah nan Lubu' Jesus
(Mat. 28:1-10; Mk. 16:1-8; Jn. 20:1-18)

1 Heden Dumingguh we'weet ya immuy din binabaih nan lubu' ta iyuyda din lanan denenanda. 2 Ya na'ulin din tanglib di lubu'. 3 Mu unat goh himmigupda ya mi'id ah inah'upandah odol Apu Jesus, 4 at manoh'ada ti agguyda inilay aatna. Ya himbumagga ya waday duwah† linala'in ni'ta'dog ay dida an ma'appaha' ya humiliy lubungda. 5 Ya ma'ama'atta'otda, ya inlu'bubdan nunhippin dida. Mu inalin din linala'in diday, “Anaad ta umali ayuh tun mannig hi mataguh nan ilubu'an di natoy? 6 Mid hitu ti namahuan, at matagu! At nomnomonyuh den inalinah din wadanyuh nan Provinciad Galilee 7 ti inalinay, Nan napto' an Imbaluy di Tagu ya mipadpap hinan tatagun nun'abaholan, ya milanhah nan krus, mu hinan miyatluh algawna ya mamahuan.”‡ 8 At ninomnomdah de din inulgudna.

9 Ya unat goh nakakdah din way lubu' ya inulguddan amin din na'at hinan himpulu ta han ohan intudtuduwan Jesus ya hi an amin goh hidin udumnan i'ibbada. 10 Ya danen binabain nun'ulgud hinan intudtuduwan Jesus ya da Mary an iMagdala, ya hi Joanna, ya hi Mary an hi inan Jacob,§ ya nan udumnan binabai. 11 Mu agguy kinulug nan intudtuduwan Jesus din inulgud nan binabai ti inalidah unda pangpang'ali. 12 Mu limmahun hi Peter an timmagtag an immuy hinan lubu', ya nunluung ta indungawna, ya hay teblag Jesus ya anggay di tinnigna. Ya numbangngad, ya ninomnonomnomnay aat den na'na'at.

Hay Nangah'upan Jesus hidin Duwan Linala'in Umuy ad Emmaus
(Mk. 16:12-13)

13 Heden algaw ya immuy din duwan i'ibban Jesus hinan higib an mungngadan ad Emmaus an himpulu ta oha nin di kilomitluh numbattanandad Jerusalem. 14 Ya hidin pundaldallananda ya inulgu'ulguddan amin din na'na'at. 15 Ya heden pun'ul'ulgudanda ya way ohaan mumbabaggaandah aat di na'na'at. Ya immuy nedelloh hi Jesus ay dida, ya nitnud an ni'daldalan ay dida, 16 mu agguyda inimmatunan Hiya ti ay paddungnay nahanian di matada.

17 Ya inalinan diday, “Ngadan nen ul'ulgudonyu?”

Ya inta'dogda, ya mattig an nidugah di nunlungdayaanda. 18 Ya nan ohan didan mungngadan hi Cleopas ya tembalnan inalinay, “Mid mapto' ya He"a ya anggay di iJerusalem an agguy nanginnilah na'na'at hidin algaw an naluh an hiyah ten ul'ulgudonmi!”

---

† **23:49** Manu ay nibabataandan timmata'dog ti numbobollad nan nilanhah nan krus ta mabainanda. * **24:** Na'at nin hidin Nisan/Abib 17 (Sunday), 30 A.D. hinan Simana Santa. † **24:4** Anaad ta *duwada* mu hay intudun da Matthew ay Mark ya un *oh'ohha* an anghel (Mat. 28:2; Mk. 16:5)? Hay ugalin di Hudyu ya hin'umu'uddum ya anggay nan tagun munhapit di mabilang, at adi middum nan ibbana, at paddungnay oh'ohhan anghel an ta"on unda duwa. ‡ **24:7** Lk. 9:22. § **24:10** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

19 Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Ngadan nan na'na'at?”
Ya inalidan Hiyay, “Hay na'na'at ay Jesus an iNazareth ti Hiyay propeta, ya hay nannig
Apo Dios ya an amin nan tataguh aat di nangatna ya umipanoh'ay ina'inatna, ya ongol
di umal'alu'an di hapitna. 20 Mu dempap nan a'ap'apun di papadi ya nan udumna goh
an a'ap'apumi Hiya, ya inyuydah nan gubilnu ta nahumalya, at pinatoyda ti inlanhadah
nan krus. 21 Ya enehdolmin Hiyay mamaliw hinan i'Israel, mu hiyah te atlun di algaw
hi natayana. 22 Ya hay oha goh ya umipanoh'ay inulgud nan i'ibbamin binabain da'mi ti
immuyda anuh din lubu'nah din we'weet, 23 mu mi'id ah tinnigdah odolna. Ya inalidah
din numbangngadanda an paddungnay enenapday duwah anghel an inaliday timmagu
anuh Jesus. 24 At immuy nan udumnan da'mih nan lubu'na, ya tinnigda an immannung
din inalin din binabai an mi'id di odolnah di.”
25 Ya inalinan diday, “Anaad ta umat ayuh na an nakudang di nomnomyu? Ah'ahhup
ayun mangulug an amin hinan intudo' di propeta! 26 Undan adi mahapul an mipaligligat
hi Kristu ya un mipabagtu?” 27 Ya ente"an Jesus an nangulgud ay didah nan aatna an
ente"anah din intudo' Moses ya an amin hidin intudo' din propeta.
28 Ya hidin immatamdah nan higib an ayanda ya ay ihunay innayunan umu'umuy. 29 Mu
inal'alu'da Hiyan inaliday, “Mi'yiyan'an da'mih tu ti den na'unug di algaw, at na'uy an
mahdom.” At nitnud ay dida ta ni'yiyan.
30 Ya unat goh ni'yubung ay didah nan lamehaan hi pangananda ya innalna din tinapay,
ya nunyaman ay Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnan dida. 31 Ya heden nangatanah
di ya paddungnay nadiat di matada, at inimmatunanda Hiya.* Mu himbumagga ya
nami'id, at agguyda tinnig Hiya. 32 Ya way ohan didaan inaliday, “Mapmaphod di
nangelantah ni'haphapitanan ditah nan dalan hi nangituduwanah nan nitudo' hinan
Hapit Apo Dios!”
33 Tadunan de ya nakakda, ya numbangngaddad Jerusalem. Ya inah'upanda din
himpulu ta ohan intudtuduwan Jesus an na'amung, ya wah dida goh din udumnah
nan i'ibbadan niddum. 34 Ya inalidan diday, “Immannung an namahuan nan Apu
tu'u ti nipattig ay Simon!” 35 Ya inul'ulgud goh nan duway na'at hinan dalan, ya nan
numpa'innilaanah nangupenganah din tinapay.

Hay Nipattigan Jesus hinan Intudtuduwana
(Mat. 28:16-20; Mk. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

36 Otog din pun'ul'ulgudanda ya numpattig hi Jesus an timma'dog, ya niginagwan dida,
ya inalinan diday, “Mid al'alin da'yu.”
37 Ya immogyatda ya timma'otda ti hay ninomnomda ya banig. 38 Ya inalinan diday,
“Anaad ta tuma'ot ayu, ya munduwaduway punnomnomanyuh aat'u? 39 Tigonyuy
ngamay'u ya tun dapan'u, ya dapoonyuy odol'u ti nan banig ya mi'id lamohna ya tungalna,
mu Ha"in ya wada.”
40 Ya unat goh inalinah ne ya impattignan diday ngamayna ya dapana. 41 Mu nidugah
di amanoh'anda ya amlongda, at hiyaat unda agguy kinulug hi un Hiya, at inalinan diday,
“Olom ya waday ma'an hitu?” 42 At indatdan Hiyay itang hi nalutuh ekan, 43 at innalna, ya
inihdana an titiggonda.
44 Ya inalinan diday, “Hiyah te umatan din inali' hidin wada' ay da'yu ti inali' di mahapul
an mipa'annung an amin din nitudo' hi ma'at ay Ha"in an nitudo' hinan alibluliblun
nitud'an di Uldin Apo Dios ay Moses, ya nan alibluliblun intudo' nan propeta, ya nan Liblu
an Psalms goh.”
45 Ya impaphodnay nomnomda ta way inatdan nanginnilah nan aat di nitudo' hidin
penghana, 46 ya inalinay, “Hay nitudo' ya mahapul an mipaligligat hi Kristu, mu hinan
miyatlun algaw ya mamahuan an malpuh nan wadan di natoy.† 47 Ya mahapul goh
an waday mun'ulgud hi aat nan puntutuyuan di tataguh baholda ta ma'aliwan an adi
ma'u'unung ti Ha"in dumalat. Ya heten ma'ulgud ya mahapul an mete"ad Jerusalem ta
nangamung an amin hinan ahimpahimpapangilih tun luta. 48 Ti da'yuy nangihtiguh tun
na'na'at. 49 At honogo' ay da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawan intulag Ama,‡ at mihina
ayuh tud Jerusalem ta nangamung un miyodol ay da'yu ti Hiyay mangidat hi abalinanyun
malpud abuniyan.”

Hay Nipatuluwan Jesus ad Abuniyan
(Mk. 16:19-20)

50 Initnud Jesus dida ta nangamung dimmatongdad Bethany, ya inuyadnay ngamayna,
ya inyadaogna dida. 51 Ya otog din nangiyadaoganan dida ya tinaynana dida ti nipatulud

* **24:31** Mid mapto' ya tinnigday hugatnah nan ngamaynah din nangidatanan didah tinapay, at hiyaat unda inimmatunan Hiya. † **24:46** Psa. 16:9-11; 22:1-24; Isa. 53:1-12. ‡ **24:49** Joel 2:28-29.

abuniyan, 52 at dinayawda Hiya. Ya unat goh nalpah ya nun'am'amlongdan numbangngad
ad Jerusalem. 53 Ya gunda umuy hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta ulgu'ulgudonday
amaphodan Apo Dios.

John

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles John.
Hay Nangitud'an John eten Liblu: an amin di tataguh tun luta.
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: ma'ma'ullay hi Apo Dios.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 80 A.D. hi engganah 90 A.D., mu mid mapto' ya hidin 85 A.D.
Hay Teman ten Liblu: hi Jesus ya Dios (Jn. 1:1).
Hay Outline ten Liblu:
Hay NALPUWAN Jesus an Dios (1:1-18)
Hay NANGIPA'INNILAH aat Jesus an Dios (1:19-34)
Hay NUNTAMUAN Jesus an Dios (1:35—12:50)
Hay NATAYAN Jesus an Dios (13:1—19:37)
Hay NILUBU'AN Jesus an Dios (19:38-42)
Hay NAMAHUAN Jesus an Dios (20:1-10)
Hay NIPATTIGAN Jesus an Dios (20:11—21:25).

Nan Ataguan an Nalpuh nan Punhapiton Apo Dios
1 Hidin hopapnah agguy ni' nalmuwan an amin di logom ya wagwada tuwalih Kristu an
ma'alih Punhapiton Apo Dios. Ya nihihinnah wadan Apo Dios, ya Hiyah Apo Dios tuwali.
2 Ya wagwada tuwalin niniddum ay Apo Dios hidin hopapna ya un malmun amin di logom.
3 Ya an amin di nalmu ya Hiyay nunlumuwon Apo Dios, ya mi'id ah ohah nalmuh un
bo'on Hiyay nunlumu. 4 Ya henen Punhapiton Apo Dios an hi Kristu ya Hiyay nalpuwan
di ataguan an amin nan matagu. Ya heden nalpuwan nan ataguan ya paddungnay Potang
an patalanay nomnom di tatagu ti ipa'innilanan amin di aat nan Makulug an Ma'unud. 5 Ya
paddungnay patalanay helong an hiyah ne bahol di tatagu, mu nan helong ya adi pa"ameh
hinan patalna.
6 Wada han lala'in hay ngadana ya hi John an hiyay hennag Apo Dios 7 ta itudtudunah
nan tataguy aat nen paddungnay Potang an hi Kristu, ta way aton an amin nan tatagun
mangngol ya kinulugda.* 8 Ya bo'on hi John di ma'alih Potang, mu nahnag ta ipa'innilanay
aat nen ay Potang.† 9 Ti nan makulug an ma'alih Potang ya gunna patalan an amin nan
tataguh tun luta.
10 Ya immalih tun lutan limmuna, mu agguy inimmatunan nan tatagu Hiya. 11 Ya immuy
hinan babluyna, mu nan ni'babluyana ya agguyda inabulut Hiya. 12 Mu waday udumnah
nan tatagun nangabulut ya nangulug ay Hiya, ya diday indatan Apo Dios hi biyangda ta
way atondan mipiyimbaluy ay Hiya. 13 Ya henen nibilangandah imbabaluy Apo Dios ya
adi umat hi pangibilang di taguh imbaluynan mitungaw, ti hay nibilanganda ya dumalat
hi abalinan Apo Dios, at hiyanan Hiyay hi Amada.
14 Henen ma'alih Punhapiton Apo Dios ya numbalin hi tagu, at ni'hinah tun lutan ditu'un
tatagu. Ya nidugah di homo'nah nan tatagu, ya ma'akkulug di aatna. Ya tinnig tu'uy
anabagtuna an hiyah ne anabagtun han ohan Imbaluy Apo Dios.
15 Ya inulgud John di aat Kristu, ya nuntu'u' an inalinay, “Henen tagu ya Hiyah ne din
inulgud'uh din hopapna an inali' di, Waday mehnod ay ha"in, mu na'abbagbagtu ya un
ha"in ti wagwadah din hopapna tuwali ya unna' mawada.”
16 Hay aatna ya nidugah an ma'ahhalimun, at hiyaat un ditu'u halimunan hi mid
pogpogna. 17 Hi Moses hidin penghana ya hiyay dimmalat ya un waday Uldin hi unudon
nan tatagu, mu hi Jesu Kristuy alpuwan di ahalimunan tu'u ya nan Makulug an Ma'unud
hi unudon tu'u. 18 Mi'id ah nannig ay Apo Dios, mu han imbaluynan numpaddung di
punnomnomandan Amana ya Hiyay nangipa'innilan ditu'uh aat Amana.

Hay Inulgud John an Mumbonyag
(Mat. 3:1-12; Mk. 1:1-8; Lk. 3:1-18)
19 Wada han ohan algaw ya hennag din a'apun di Hudyud Jerusalem nan papadin
mun'onong hinan Timplun Apo Dios ya nan holag Levi ta umuydah wadan John an
munhanhan hi aatna.‡ 20 Ya inhamad John di nangalinan inalinay, “Bo'on ha"in hi Kristu
an nan Alin Pento' Apo Dios hi mumpapto'!”

* **1:7** Na'at nin hidin 26 A.D. † **1:8** Hi John ya impa'annungna din impa'innilan din propetan hi Malachi (Mal. 4:5-6).
‡ **1:19** Nan papadi ya nan holag Levi ya didanay holag Levi, mu anggay nan papadiy way biyangnan mun'onong hinan Timplun Apo Dios ti un anggay didah holag Aaron an hopap hi Nabagtun Padi.

21 At inalidan hiyay, “At hay aatmu mah? Undan he"ah Elijah an namahuan?”
Ya inalin John di, “Bo'ona'!”
Ya inalida goh di, “At he"a mah di Propetan Apo Dios an hodonmi?”§
Ya tembal John an inalinay, “Bo'ona'!”
22 Ya inalidan hiyay, “At hay aatmu mah? Mahapul an ibaagmuy aatmu ta way ibagamih
nan nannag ay da'mi!”
23 At impa'innilan John din inulgud nan propetan hi Isaiah hidin penghana an inalinay,
“Ha"in di muntu'u' hinan mapulun an alyo' di,
Punlintigonyuy dalanon Apu tu'u,
mu hay aatyuy malintig.”*
24 Ya wada goh di udumnan nahnag an nan Pharisees, 25 ya inalidan John di, “Un
ay bo'on he"ah Kristu, unu hi Elijah, unu nan Propetan hohoddonmi ya anaad mah ta
bonyagam nan tatagu?”
26 Ya tembal John an inalinay, “Oo, mumbonyaga' hi tatagu, mu danum ya anggay di
ibonyag'u. Mu wada han lala'in niddum ay da'yud ugwan an agguyyu inila. 27 Ya Hiyay
mehnod ay ha"in, mu na'abbagbagtu ya un ha"in an paddungnay adia' umdah himbutna.”
28 Ya na'at hanad Bethany† an babluy hinan dammangnan neheggon hinan Wangwang
an Jordan an hidiy numbonyagan John hinan tatagu.

Hay Aat nan Paddungnay Uyaw an Kalnilun Me'nong ay Apo Dios ya nan Abonyagana‡
(Mat. 3:13-17; Mk. 1:9-11; Lk. 3:21-22)

29 Unat goh nabiggat ya inamang John hi Jesus an umuy hinan wadana, at inalinay,
“Daya din paddungnay Uyaw an Kalnilun Me'nong ay Apo Dios ti Hiyay hennag Apo Dios
ta way pallog di bahol di tataguh tun luta! 30 Ya henen tagu ya Hiyay inulgud'uh din
pangalya' hi, Waday mehnod ay ha"in, mu na'abbagbagtu ya un ha"in ti wagwadah din
hopapna tuwali ya un ha"in. 31 Hidin hopapna ya agguy'u inimmatunan di aatna, mu
hennaga' damdaman mangibonyag hi danum ta way ato' an mangipa'innilah nan i'Israel
an Hudyuh aat nen Pento' Apo Dios hi umalin mumpapto' hinan tatagu, ta way atondan
mangimmatun ay Hiya.”
32 Ya intuluy John an himmapit an inalinay, “Tinnig'u nan Na'abuniyanan an Lennawa,
ya hay tigawna ya umat hi balug an nun'ohop, ya nipattu' ay Hiya. 33 Ya agguy'u
inimmatunan di aatna, mu hi Apo Dios an nannag ay ha"in ta ibonyag'uy danum ya
inalinan ha"in di, Waday tigom an nan Na'abuniyanan an Lennawan mun'ohop, ya wada
han lala'in pumpattu'ana an Hiyay mangibonyag hinan Na'abuniyanan an Lennawa.
Hiyah ne inalin Apo Dios ay ha"in. 34 Ya tinnig'uh nen inalin Apo Dios, at ihtigua' an Hiyay
Imbaluyna.”

Nan Nahhun an Nitnud ay Jesus hinan Intudtuduwana

35 Unat goh nabiggat ya wah di goh da John ya nan duwah nan intudtuduwana.§ 36 Ya
tinnig John hi Jesus an mundaldallanan, ya inalinay, “Daya din paddungnay Uyaw an
Kalnilun Me'nong ay Apo Dios!”
37 Ya unat goh dengngol din duwan intudtuduwan John henen inalina ya tinaynanda
hiya ta nitnuddan Jesus. 38 Ya nunhiggung hi Jesus, ya tinnigna didan mangunud, ya
inalinay, “Anaad ta mangunud ayu?”
Ya inaliday, “Apu, hay wadan di nunhituwam?”
39 Ya inalinan diday, “Umuy tu'u ta tigonyu.” At nitnuddan Hiya ta immuyda tinnig di
nunhituwana. Ya ni'hinadan Hiyah din nete"ah nahoyang an alas dyis* ta nangamung un
hemmelong.

---

§ **1:21** Henen Propetan umali ya nibaag hinan Deut. 18:14-19, ya Hiyay Alin Pento' Apo Dios. * **1:23** Isa. 40:3. Hay ugalidah din penghana ya andongonday kulhadah unda innilaon an umali nan alidan mumbihhitan dida ta madadawoh hi dalanona. † **1:28** Nob'on nan babluy an Bethany an nunhituwan da Mary ay Martha, ya hi Lazarus (Jn. 11:1). ‡ **1:28** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. § **1:35** Nan oha ay dida ya hi Andrew (verse 40), mu ngadan nen oha? Itudun nan nabayag an ugali an hiyah Luke, mu mid mapto'. * **1:39** Hiyah te *miyapulun olas*. Mu hi John ya agguyna inusal nan olas di Hudyun ten libluna (bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat nan olas di Hudyu) ti hay inusalna ya nan olas di iRome ti nob'on din inatdan nangibilang hi olasda. Nan olas di iRome ya mete"ah *labi* an alas dose ta hiyay zero an olasda, ya *nan mahhun an olasda* ya ala una hi tumalanu, ya *nan miyonom an olasda* ya alas sais hi helhelong (Jn. 19:14), ya *nan miyapulun olasda* ya alas dyis hi nahoyang (Jn. 1:39). Ya *nan zero an olasda* ya alas dose hi muntonga, ya *nan mahhun an olasda* ya ala una hi mal'algaw, ya *nan miyonom an olasda* ya alas sais (Jn. 4:6), ya *nan miyapitun olasda* ya alas siyete (Jn. 4:52). At umipa'ulaw ahan ti hay aatna ya ihnay *duwan* miyonom an olasdah hin'algaw, at nan na'na'at hinan ulgud di mangituduh un 6 AM unu 6 PM di hapitona.

40 Ya hay ngadan di ohah nan nangngol hi inalin John an nitnud ay Jesus ya hi Andrew
an agin Simon Peter. 41 Ya nundapuh hi Andrew an umuy manganap ay Simon an agina.
Ya unat goh inah'upana ya inalinay, “Tinnigmi mahkay han Alin Pento' Apo Dios an
mumpapto' hinan tatagun hi Kristu!”
42 At initnud Andrew hi Simon ta iyuynah wadan Jesus. Ya tinnig Jesus hi Simon, ya
inalinay, “Hay ngadanmu ya hi Simon an imbaluy John, mu ngadna' he"ah *Cephas* hinan
hapit an Aramaic unu *Peter* hinan hapit di iGreece.”†

Hay Nitnudan da Philip ay Nathanael ay Jesus

43 Hidin nabiggat ya ninomnom Jesus an umuy hinan Provinciad Galilee. Ya
inah'upanah Philip, ya inalinay, “Mitnud'an Ha"in.”
44 (Ma"innila an hi Philip ya iBethsaida an hiyah ne goh di babluy da Andrew ay Peter).
45 Ya immuy hi Philip an manganap ay Nathanael.‡ Ya unat goh inah'upana ya inalinay,
“Tinnigmih nen tagun Pento' Apo Dios hi mumpapto' an hiyah ne din intudo' Moses hinan
liblun nitud'an di Uldin, ya hiyah ne goh din intudo' nan numbino'ob'on an propetah din
penghana! Ya hay ngadana ya hi Jesus an nalpud Nazareth an imbaluy Joseph!”
46 Ya inalin Nathanael di, “Undan udot mabalin hi un way malpud Nazareth hi umat
hinah tagun maphod?”
Ya inalin Philip di, “Umuyta ta tigom!”
47 Ya unat goh tinnig Jesus hi Nathanael an umatam ay Hiya ya inalinay, “Na'uy han
nahamad an Hudyun agguy nunlayah!”
48 Ya inalin Nathanael ay Hiyay, “Goh udot ta inilaa'?”
Ya inalin Jesus di, “Inamang da'ah nan puun di ayiw an fig ya un da'a itnud ay Philip.”
49 Ya inalin Nathanael di, “Apu, immannung an He"ay Imbaluy Apo Dios, ya He"a goh di
Alin di Hudyu!”
50 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Manu ay kinulugmu ya nan nangalya' hi tinnig da'ah nan
puun di ayiw an fig. Mu waday tigonyuh awnih iyal'allanan umipanoh'a ya un heten
na'at ay he"ad ugwan.” 51 Ya inalin goh Jesus ay diday, “Donglonyu tun hapito' ti makulug
an tigonyun mibughul ad abuniyan, ya mumbinangngadanda nan a'anghel Apo Dios an
umalin Ha"in an Imbaluy di Tagu!”

2

*Nan Kasal ad Cana**

1 Naluh di duway algaw ya nadatngan nan gutud di kasal hidid Cana hinan Provinciad
Galilee. Ya wadah dih inan Jesus, 2 ya wada goh da Jesus ya da'min intudtuduwana. 3 Ya
unat goh napuh din bayah ya impa'innilan inan Jesus ay Hiyay, “Napuh di bayah!”
4 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Okoda', ina hi ato' ti agguy nagtud di a'innilaan di aat'uh nan
tatagu.”
5 Ya ta"on un umat hina ya inalin inanah nan tagalay, “Unudonyuy alyonan da'yu.”
6 Ya waday onom an o"ongol hi pannuman hi pangittuwandah danum ta way
pun'ihuandah unda mangan ti hiyah ne ugalin di Hudyu. Ya mi'id mapto' ya opat
unu lemay gembal di mittuh nan ohan pannuman. 7 Ya inalin Jesus hinan tagalay,
“Punuwonyu hanan pannuman hi danum.” At pinnuda ta na"apnu. 8 Ya inalina goh ay
diday, “How'onyu nan danum, ya inyuyyuh nan apuyun tagalan mangipapto' eten gotad
ta tamtamana.”
9 At inyuyda ta tinamtam nan apuda din danum an numbalin hi bayah, mu agguyna
inilay nalpuwan din bayah, mu inilan daden nangwo' di nalpuwana. At impa'ayagna
nan malhin an lala'i, 10 ya inalinan hiyay, “Hay ugali tu'u ya ipa'inum tu'uh mahhun nan
pinahapah ta impuh ay nan tatagu ya un alan di hubul ta hiyay ipa'inum. Mu he"a ya goh
ta unmu iyangunuh di pinahapah an ipa'inum?”
11 Ya henen numbalinan nan danum hi bayah ad Cana hinan Provinciad Galilee ya
hiyah ne hopap di umipanoh'ah nangipattigan Jesus hi anabagtuna, ya kinulugmin
intudtuduwana Hiya.
12 Ya unat goh nalpah ya immuy da Jesus, ya hi inana, ya nan a'aginan linala'i,† ya da'min
intudtuduwana goh ad Capernaum, mu nahnot di algaw hi nihinanmih di.

---

† **1:42** Hay ibalinandan duwa ya *batu*. ‡ **1:45** Hay ohan ngadana ya Bartholomew (Lk. 6:14). * **2:** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. † **2:12** Bahaom nan Mk. 6:3 ta innilaom di ngadanda.

Hay Immayan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem‡§

13 Na'uy an madatngan nan Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel
Apo Dios hinan Tataguh din Penghana,* at immuy amin da Jesus ad Jerusalem ta hidiy
pi'nomnomanmi. 14 Ya hidih nan gettaw di Timplun Apo Dios ya tinnigna din munla'u ya
din nguminah baka, ya kalnilu, ya nan balug, ya tinnigna goh an wadaday numpangabun
hi way lamehaan an munhukhukat hi pihhun di iRome ta hukatandah pihhun di
Hudyu. 15 At innalnay talin ta inyammanay haplat ta panuplitnah din kalnilu ya baka
ta mumpangapitawda. Ya nun'itallu'buna din lamehaan an wadan di pihhuh panukatda,
at nun'iwa'at. 16 Ya minandalna nan mungnginah balug an inalinay, "Pun'ekakyu nan
inginayu! Goh ta pumbalinonyuh ten Abung Ama hi pummalkaduanyu?"

17 Ya ninomnommin intudtuduwana din impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,
"Hay pangamnawa' hinan Abungmu, Apo Dios,
di hiya ahan nonomnomo' hi ilangdua'."†

18 Ya unat goh tinnig nan Hudyuh den inat Jesus ya inalidan Hiyay, "Akkay ipattigmun
da'miy adi olog di tagun mangat ta panginnilaanmih un way abalinam an mangat hinan
ina'inatmu!"

19 Ya tembal Jesus an inalinay, "Gulat ta pa"ionyu tun Timplu at un tuluy algaw ya
ha"ado' goh, at hiyay panginnilaanyu."

20 Ya inalin din Hudyun Hiyay, "Napat ya han onom di tawon‡ di nana"adandan ten
Timplun Apo Dios, ya He"a udot ya un tuluy algaw ya hina"admu?"

21 Mu henen Timplun inalin Jesus ya hay odolna. 22 Ya hidin namahuan Jesus ya
ninomnommin intudtuduwana din inalina, at kinulugmi mahkay nan impitudo' Apo
Dios§ ya din inalin goh Jesus hi aat di amahuana.

Hay Panginnilaan Jesus hinan Aat di Nomnom di Tagu

23 Hidih wadan Jesus ad Jerusalem ya hiyah de gutud di Behtan di Punnomnomandah
din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu, ya do'ol di inatnah umipanoh'a an adi
olog di tagun mangat, at do'ol di tatagun kimmulug ay Hiya. 24 Mu agguy kinulug Jesus
an nahamad di pangulug nan tatagun Hiya 25 ti inilanay aat di nomnom di tagu. At adi
mahapul an ulgudon ay Hiyay ugalin di tagu ti i'innilanay nomnomda damdama.

3

*Hay Immayan Nicodemus ay Jesus**

1 Wada han lala'in ap'apun di Hudyu an Pharisees an hay ngadana ya hi Nicodemus.†
2 Ya wa han ohan nahdom ya immuy ay Jesus, ya inalinan Hiyay, "Apu, inilamin He"ay
muntudtudun hennag Apo Dios ti nan atom ya adi olog di tagun mangat hi un adi
badangan Apo Dios."

3 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Makulug hete han alyo' ti adi ay mumpidway tagun
miyimbaluy ya adi middum hinan Pumpapto'an Apo Dios."

4 Ya inalin Nicodemus di, "Oo, mu hay aton di nala'ay an tagun mipidwan miyimbaluy?
Undan abalinan di tagun mumbangngad hi putun inana ta way atonan mipidwan
miyimbaluy?"

5 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Makulug goh hete han alyo' ti nan tagun miyimbaluy an
dumalat nan danum‡ ya nan Na'abuniyanan an Lennawa§ ya dida ya anggay di middum
hinan Pumpapto'an Apo Dios. 6 Ti nan tatagu ya anungonda goh nan nangiyimbaluy ay
dida, mu nan tagun iyimbaluy nan Na'abuniyanan an Lennawa ya hiya goh anungona.
7 At da'yu ya adi ayu manoh'ah nan pangalya' hi un mahapul an mipidwa ayun
miyimbaluy. 8 Gulat ta nan tuyup an malgom di tuyupana ya madngol di huuna, mu
adi mattig, at adi ma'innilay nalpuwana ya hay ipyudana. Ya umat goh hinay aat di
pangiyimbaluyan nan Na'abuniyanan an Lennawan amin hinan tatagun iyimbaluyna."

---

‡ **2:12** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. § **2:12** Hiyah te *nahhun* an nunlenehan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya agguy nitudo' di aatnah nan udum an liblun ten Biblia. Mu din *nehnod* an miyadwah nunlenehan Jesus hi angunuh di amataguna ya nitudo' hi Mat. 21:12-17, ya Mk. 11:15-18, ya Lk. 19:45-46. * **2:13** Gun ma'at hinan Nisan/Abib 14 (hiyah ne March-April hinan calendar tu'u). † **2:17** Psa. 69:9. ‡ **2:20** Inte"an Herod an Nidugah an numpa'amman ten Timpluh din 20 B.C., at gapu ta naluh di 46 an tawon at 20 B.C. + 46 = 26 A.D. eden tawon hidin nanapitan Jesus ene. Mu agguy ni' nalpah heten Timplu, at intuluydan nun'ammah engganah din 64 A.D. (mu adyu'a ti impapa"in General Titus hidin 70 A.D.). § **2:22** Psa. 16:10. * **3:** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. † **3:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan mangabak hinan tatagu.* ‡ **3:5** Hiyah te aat di itungawan di tagu ti bumuhu' di danum an malpuh putun inanah puntungawana. § **3:5** Hiyah te aat di na'abuniyanan an itungawan.

9 Ya inalin Nicodemus di, “Anaad ta umat hina?”

10 Ya inalin Jesus di, “He"ay nabagtun muntudtuduh nan Hapit Apo Dios hitud Israel
ya anaad ta agguymu innilay aat te?! 11 Ya makulug heten inali' ay he"a ti hay inilamiy
hapitonmi, ya hay tinnitinnigmiy ipa'innilami, mu adiyu damdama kulugon. 12 Ya hatu
nan inulgud'u ya hay ma'ma'at hitun luta, mu adim damdama kulugon, at namamah un'u
ulgudon di ma'ma'at ad abuniyan, at adim nin goh kulugon! 13 Ya mi'id ah ohah taguh
immuy ad abuniyan ya numbangngad hitun luta an anggay Ha"in an Imbaluy di Taguy
nalpud abuniyan an immalih tun luta.

14 Ya inhalangan Moses din gumo' an umat hi ulog hinan mapulun an mid ah nunhitu,
ta wa ay ta tigon nan tatagu ya umadaogda, at mabaliwanda.* Ya umat goh hinay ma'at
ay Ha"in an Imbaluy di Tagu ti mihalangana'. 15 At an amin di mangunud ay Ha"in ya
mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna.

16 Hiyah ne aatna ti nidugah di pamhod Apo Dios hinan tataguh tun luta, at hennagna
han oh'ohhan imbaluynan dida, ta an amin di mangulug ay Hiya ya adida milahhin
ay Apo Dios, at mi'tagudan Hiyah mid pogpogna. 17 Ti hay nannagan Apo Dios hinan
Imbaluyna ya bo'on hay pummoltaanah nan tataguh tun luta, ti hay dumalat ya ta
baliwana dida. 18 Ya nan tatagun mangunud hinan Imbaluyna ya adida mamolta, mu
nan tatagun agguy immunud ya ina'allin Apo Dios hi mamoltada ti agguyda inunud han
oh'ohhan Imbaluyna. 19 Ya hiyah te dumalat hi amoltaan nan tatagu ti immalih tun
luta han ay Potang, mu agguyda inabulut Hiya, ti nan ay helong pohdonda ti nappuhiy
ina'inatda, at hiyaat unda mamolta. 20 Ya nan tatagun nappuhiy atonda ya boholonday ay
Potang, ya adida middum ay Hiya ti adida pohdon an mapatalan ta adi ma'innilay aatdan
nappuhi. 21 Mu nan tatagun makulug di atonda ya diday middum hinan ay Potang ta way
atondan mapatalan, at ma'innilan nan pohdon Apo Dios di ato'atonda.”

Hay Nangulgudan John an Mumbonyag hi Aat Jesus

22 Unat goh nalpah hana ya immuy amin da Jesus hinan Provinciad Judea. Ya nihina
amih di ti numbonyaganmi nan tatagu, mu agguy ami nadnoy hidi. 23 Ya wada goh hi
John ad Aenon an neheggon ad Salim an gun mumbonyag ti do'ol di danum hidi, at do'ol
di immuy ay hiyan numpabonyag 24 ti heden nangatana ya agguyda ni' imbalud hiya.

25 Ya ni'tutut nan udumnah nan intudtuduwan John hinan ohan Hudyu ti dumalat
nan aat di pun'ihuan ya unda mangan. 26 Ya immuy din intudtuduwan John ay hiya,
ya inaliday, “Apu, agguymu nin naliwan din tagun ni'yibbam hidih nan dammang nan
Wangwang an Jordan an din inulgudmun da'miy aatna ti do'ol di tatagun umu'umuy ay
Hiyan mumpabonyag. Ya bo'on at goh ditu'un ad tamuy umaliandan mumpabonyag!”

27 Ya inalin John di, “Manu ay ya do'ol di abalinana, mu adi mabalin an umat hinay
abalinan di taguh un bo'on hi Apo Dios di mangidat. 28 Ya inilayu din inali' an bo'on ha"in
hi Kristu ti ha"in di nahhun an nahnag ta idadaan'uy punnomnoman di tatagu ta olom
ya abulutonda Hiyah umaliana. 29 Gulat ta nan lala'in malhin ya hiyay ad poto' hinan
balahang an ahawaona, at nan ligwan ne han lala'in malhin an gun bumadang ay hiya†
ya adi umamoh hi unna donglon an mi'hapit nan lala'ih nan babain ahawaona ti un at
mun'am'amlong. Ya umat enen inulgud'uy aat'u ti Hiyay paddungnay malhin, ya ha"in di
ligwana, at mun'am'amlonga' ahan hinan pangunudan nan tatagun Hiya. 30 At hiyanan
Hiyay nabagbagtu an bo'on ha"in.”

31 Ya inalin goh John di, “Nan nalpud abuniyan ya na'abbagbagtu ya un an amin di
logom, mu nan tagun nalmuh tun luta ya unda tagu ya anggay, at hay inilada ya hay
aat di wah tun luta, at Hiyay ulgudonda ya anggay. Mu nan nalpud abuniyan ya Hiyay
na'abbagbagtu ya un an amin di logom. 32 Ya ul'ulgudonah nan tataguy tinnitinnigna ya
dengngodengngolna, mu nahnot di mangulug hinan alyona. 33 Ya nan tagun mangulug
hinan ulgudon nan nalpud abuniyan ya diday mangihtigun nan Hapit Apo Dios ya
makulug. 34 Nan hennag Apo Dios an nalpud abuniyan ya hay Hapit Apo Dios di ulgudona
ti Hiyay nangipidduman Apo Dios hinan Na'abuniyanan an Lennawa, at na'ahhamad di
abalinana ti niyo'odol ay Hiya. 35 Ya ongol di pamhod Apo Dios hinan Imbaluyna, at hiyaat
unna indat di haadnan mumpapto' an amin hinan logom. 36 Ya nan mangulug hinan
Imbaluy Apo Dios ya mi'tagudan Apo Dios hi munnononnong, mu nan adi mangulug
hinan Imbaluyna ya milahhindan Apo Dios ta nangamung, ya ibungobungot Apo Dios
didah mid pogpogna.”

---

* **3:14** Num. 21:8-9. † **3:29** Nan ma'alih Best Man unu abay.

4

*Hay Ni'hapitan Jesus hinan Babain iSamaria**

1 Dengngol nan Pharisees an do'do"ol di mangulug ay Jesus ya do'do"ol goh di
mumpabonyag ay Hiya ya un hi John. 2 (Mu bo'on hi Jesus di numbonyag ti da'min
intudtuduwana.) 3 Ya unat goh dengngol Jesus nan inalin din tatagu at tinaynanmih
den babluy hinan Provinciad Judea ta numbangngad amih nan Provinciad Galilee. 4 Mu
ene'wamih nan Provinciad Samaria.
5 Ya dimmatong amin da Jesus ad Sychar an ohan babluy ad Samaria an neheggon
hinan lutan impaboltan Jacob ay Joseph an imbaluyna.† 6 Ya heden lutan Jacob ya
waday bubun an humagubanda. Ya hidin napuyaw hi alas sais‡ ya na"ab'ablay hi Jesus
an dimmaladalan, at inumbun eden bubun. 7-8 Ya un oh'ohhah Jesus ti immuy amin
intudtuduwanah nan babluy an luma'uh ononda.
Ya wada han babain iSamaria an immuy himmagub eden bubun. Ya inalin Jesus ay
hiyay, “Humwo"a ni' ta inumo'.”
9 Ya manoh'ah nen babai ti nan Hudyu ya adida mi'yunnudan hinan iSamaria. At
tembal din babain inalinay, “He"a ya Hudyu'a, mu ha"in ya iSamariaa', ya anaad udot
ta mun'adaw'an ha"in hi inumom?”
10 Ya inalin Jesus di, “Gulat ta inilam nan maphod an pohdon Apo Dios an midat ay
he"a, ya gulat goh ta immatunana' an mi'hapit ay he"a at mun'adaw'an Ha"in hi nob'on an
danum an dumalat hi ataguan hi nahamad.”
11 Ya inalin din babaiy, “Apu, mi'id pangwo'muh nan danum ti maluhung nan bubun!§
At hay atom mah udot an mangwo' enen danum an dumalat hi ataguan hi nahamad?
12 Hi Jacob an apu tu'uh din penghana ya hiyay nangiyamman ten bubun, ya ininum
din imbabaluyna ya din a'animalnah ten danum, ya ten impaboltanan da'mi. Ya undan
nabagbagtu'a ya un hi Jacob ta idatmuy nob'on an danum ya un heten wadah tun bubun?”
13 Ya tembal Jesus an inalinay, “Nan manginum eten danum hinan bubun ya
ma'uwawda damdamah awni, 14 mu nan manginum hinan danum an idat'u ya adi ahan
ma'uwaw ti wagwadan hiyan gun bumuhu' an umat hinan obob an bumuhubuhu' nan
danum an dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios hi munnononnong.”
15 Ya inalin din babain Jesus di, “Apu, idatana' mah enen danum ta adia' mahkay
ma'ma'ugwaw ya ta adia' mahkay mumbangbangngad eten bubun an humagub!”
16 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Eka ayagan nan ahawam ta umali ayuh tu.”
17 Ya inalin din babaiy, “Oo, mu mid ahawa'.”
Ya inalin Jesus di, “Immannung henen inalim ti mi'id ahawam ad ugwan 18 ti
numpalema'an nalhin,* ya nan ni'hitun he"an wah abungyud ugwan ya bo'on ahawam,
at immannung nan inalim.”
19 Ya inalin din babaiy, “Apu, inila' an propeta'a ti nan inalim an aat'u! 20 At waday ibaga'
ay He"a: din a'apumih din penghanan iSamaria ya heten duntug† di pundayawandan Apo
Dios, mu da'yun Hudyu ya gah'in ahan un ad Jerusalem di pundayawanyun Apo Dios.‡ At
hay nahamad mah hi pundayawan tu'u?”
21 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Immannung heten alyo' ti udum di algaw at bo'on heten
duntug ya bo'on goh ad Jerusalem di pundayawandan Ama tu'un hi Apo Dios. 22 Da'yun
iSamaria ya agguyyu inilah nen dayawonyu, mu da'min Hudyu ya inilami ti da'miy
nalpuwan Kristun mamaliw hinan tatagu.§ 23 Ya ten nadatngan heden algaw ya makulug
di pundayawan nan tatagun Apo Dios ti hay nomnomday hiyay pundayawandan Hiya an
bo'on nan atondan mipattig. Ya nan mangat hi umat hina ya diday pohdon Apo Dios hi
mundayaw ay Hiya. 24 Mi'id odol Apo Dios, at adi mattig. Ya mahapul an umat hina goh

---

* **4:** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. † **4:5** Gen. 33:18-19; 48:21-22. ‡ **4:6** Hiyah te *miyonom an olas*. Mid mapto' ya inusal John nan olas di iRome hitu, at hiyah ne na'usal eten translation. Mu gulat ta hiyay olas di Hudyu at alas dose hi nuntonga (bahaom nan footnotes di Mat. 20:3 ya Jn. 1:39 ta innilaom di aat nan nun'abhiwan nan olas di Hudyuh nan olas di iRome). § **4:11** Hay amaluhungna ya 138 an umpi.

* **4:18** Kinulug nan Hudyu an un duwa unu tuluy pangihiyanan hi ahawa ya anggay ti umipabain hi un nahuluk, at hay punnomnomandah aat ten babai ya nidugdugah nan inatna ti lemaday nangihiyan ay hiya. † **4:20** Unu nan Duntug an Gerizim. ‡ **4:20** Hidin 400 B.C. ya inyamman nan iSamaria hinan Duntug an Gerizim nan Timplun Apo Dios, mu hidin 128 B.C. ya pina"in nan Hudyuh den Timplu ti kinulugda an anggay ad Jerusalem di ustuh lugal hi Timplun Apo Dios. At nabaybayag di nunhohongngilan nan Hudyuh nan iSamaria hi aat nan ustuh lugal. § **4:22** Nan Biblian di iSamaria ya un anggay nan lemah libluna an nan Genesis, ya Exodus, ya Leviticus, ya Numbers, ya Deuteronomy, mu nan Biblian di Hudyu ya nagtud hi Old Testament an nan Liblu an Genesis hi engganah nan Liblu an Malachi. At manghan di inilan nan iSamaria hi aat Apo Dios.

di makulug an pundayawan ay Hiyan adi mattig ti hay nomnom di hiyay nahamad hi pundayawan."
25 Ya inalin din babain Hiyay, "Inila' an waday umalih tun luta an nan Alin Pento' Apo
Dios an hay ngadanah hapit di iGreece ya Kristu. Ya hitun umaliana at ibaagnan amin
nan agguy tu'u inilad ugwan."
26 Ya tembal Jesus an inalinay, "Ha"in an mi'haphapit ay he"ah ne han ulgudom!"
27 Ya otog di punhaphapitan da Jesus ya numbangngad amin intudtuduwana. Ya
manoh'a amih nanniganmin Jesus an mi'hapit hinan babain iSamaria. Mu mi'id ah
nummahmah ay Jesus hi un ngadan di ibagan nan babai unu anaad ta mi'haphapit ay
hiya.
28 At tinaynan den babai nan ihagubnan pannuman, ya numbangngad hinan babluy, ya
nun'iyalinah nan tatagun inalinay, 29 "Umali ayu ta umuy tu'u tigon han lala'in nangibaag
an amin hi ina'inat'u! Undan Hiyah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios hi mumpapto' hi
an amin hi tagu?" 30 At tinaynanda nan babluy ta immuydah wadan Jesus.
31 Ya otog di umayan nan tatagun Jesus ya inal'alu'min intudtuduwana Hiyan inalimiy,
"Mangan'a, Apu!"
32 Mu tembal Jesus an inalinay, "Wah tuy nob'on hi tanud'un mid inilayuh aatna."
33 Ya numbabaggaan amin intudtuduwanan inalimiy, "Wada nin di nangiyalih inana?"
34 Ya inalin Jesus di, "Hay ono' hi amnawa' ya un nan ma'an ya hay pangunuda' hinan
pohdon nan nannag ay Ha"in, ya ta lopaho' goh nan tamu' an inalinah ato' ti hiyay
nahamad hi tanud'u. 35 Waday pangaliyun alyonyuy, Gulat ta nan paguy an nitanom
ya awni ta maluh di opat di bulan ya un mabto'. Mu ihamadyun mannig hinan tatagun
paddungnay diday paguy hinan payaw an ammunah mabto' ti natong ya nidadaan hi
ma'udol an nan kumulugandan Ha"in. 36 Nan paddungnay mun'alah paguy ya diday
mangulgud hinan Tugun'uh nan tatagu ta middumdan Apo Dios, ya idat'uy lagbuda. At
nan tatagun ma'ala ya mi'tagudan Apo Dios hi munnononnong. Ya nan paddungnay
mun'oho' an nan mahhun an mangibaag hi Hapit'u ya nan paddungnay mun'ala goh ya
mun'an'anladan amin. 37 Ya makulug nan pangaliyun alyonyuy, Waday mun'oho', mu
nob'on di mun'ala. Ya umat goh hinay aat di muntamun Apo Dios. 38 Ya ten honogo' da'yu
ta da'yuy paddungnay mun'ala, mu bo'on da'yuy nangihabal enen payaw ti nan udum,
mu middum ayuh nan paddungnay inhabalda."
39 Ya do'olday iSamaria an nangulug hinan inalin nen babai ti inalinay, "Imbaagnan
amin di ina'inat'u!" 40 At immuy din iSamaria ay Jesus, ya inal'alu'da Hiya ta umiyan hinan
babluyda. At duway algaw di nihinanan didah di.
41 Ya do'olday nangulug ay Hiya ti nan inulgudnan dida. 42 Ya inalidan den babaiy,
"Bo'on nan inalim ya anggay di nanguluganmin Hiya mahkay ti hinamadmin dengngol
henen inulgudna, at hiyaat unmi inila an Hiyay Mamaliw hi an amin hi tatagu."

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Imbaluy di Upihyal**
43 Un duway algaw di nihinanmin da Jesus hidid Samaria, ya nakak ami ta immuy
amih nan Provinciad Galilee hinan emmelgan Jesus. 44 Ya ina'allin Jesus hidin hopapnay,
"Nan propeta ya adi e'gonan nan ni'babluyana." 45 Mu unat goh dimmatong amid Galilee
ya mun'am'amlong nan tatagu ti hidin hopapna ya immuy amid Jerusalem hidin gutud
di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu, ya tinnigday
inat'inat Jesus hidid Jerusalem.
46 Ya numbangngad amid Cana ad Galilee an wadan din nunlumananah danum hi
bayah. Ya wadah di han upihyal an waday imbaluynan lala'ih abungdad Capernaum an
mundogoh. 47 Ya unat goh dengngolnan nakak amin da Jesus hinan Provinciad Judea ta
dimmatong amih nan Provinciad Galilee ya immuy din upihyal ay Jesus, ya inal'alu'na ta
umuy amid Capernaum ta ipa'adaogna han imbaluyna ti magadyuh matoy.
48 Mu inalin Jesus ay hiyay, "Mi'id di kumulug ay da'yu ti gah'in unyu tigon di umipanoh'a
ta way mangipattig an waday abalina' ya un ayu kumulug!"
49 Ya inalin din upihyal di, "Apu, mi'yali'a ni' ahan ay ha"in ta adi matoy han imbaluy'u!"
50 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Umuy'a ti immadaog nan imbaluymu." Ya kinulugna
din inalin Jesus, at nakak ta immuy hi abungda. 51 Ya palpaliwan ya dinamuna din
tatagalanah nan dalan, ya inalidan hiyay, "Immadaog nan imbaluymu!"
52 Ya inalinan diday, "Anuud di immadaogana?"
Ya inalin din tagalanay, "Ad uggah din nahdom an alas siyete† di dimminngan di

* **4:42** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. † **4:52** Hiyah te *miyapitun olas.* Mid mapto' ya inusal John nan olas di iRome hitu, at hiyah ne na'usal eten translation. Mu gulat ta hiyay olas di Hudyu at ala una hi mal'algaw (bahaom nan footnotes di Mat. 20:3 ya Jn. 1:39 ta innilaom di aat nan nun'abhiwan di olas di Hudyuh nan olas di iRome).

lumahuh odolna."
53 Ya ninomnom din upihyal an hiyah ne din gutud hi nangalyan Jesus ay hiyay,
"Immadaog nan imbaluymu." At an amindan hina"ama ya kimmulugdan Jesus.
54 Ya hiyah ne miyadwah inat Jesus hi umipanoh'ah nangipattiganah abalinanah did
Galilee hi nalpuwanad Judea.

5

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nundogoh an Wah nan Pun'amhan

1 Unat goh nalpah hana ya nadatngan di gutud nan ohah nan gotad hi pundayawan
nan Hudyun Apo Dios, at immuy amid Jerusalem. 2 Ya hidid Jerusalem ya waday pantaw
di allup an ma'alih Bahhilan di Kalnilu* an neheggon hinan lobong an pun'amhan
an nginadnan di Hudyuh Bethesda. Ya hinan pingit di pun'amhan ya waday lemah
a'ab'abbung hi punliduman nan tatagu. 3 Ya do'olday tataguh numpundogoh an nan
nun'abulaw, ya nan nun'apilay, ya nan nun'adahay an nun'olo'dah din a'ab'abbung ta
hodhodonday punniwniwan nan danum 4 ti waday gun umuy hi anghel Apo Dios an
mangipaniwniw eden danum. Ya nan mahhun ay daden numpundogoh hi umuy eden
danum hi un duminong nan munniwniw ya umadaog di dogohna.† 5 Ya wadah di han
lala'in tulumpulu ta han waluy tawon di nundoghana. 6 Ya tinnig Jesus an nonollo' hidi.
Ya unat goh nipa'innilan Hiyan nabayag di nundoghana at inalinan hiyay, "Pohdom an
umadaog?"
7 Ya tembal den lala'in inalinay, "Pohdo', Apu, mu mi'id atog di mangiyuy ay ha"in hinan
danum ti alyon ta umuya' hi un numiwniw, mu nun'i'iwangana' hinan udumna."
8 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Tuma'dog'a, ya innalmuy nolo'am ta dumalan'a." 9 Ya
himbumagga ya immadaog din lewohona, at innalna din nolo'ana, ya nakak.
Ya heden algaw hi nangatan Jesus ya Habadun ngilin, 10 at inalin din Hudyun den
lala'in nipa'adaog di, "Hay uldin tu'u ya paniaw hi unmu o'odnan nan nolo'am ti Habadun
ngilin!"
11 Ya tembalnan inalinay, "Han lala'in nangipa'adaog hi lewoho' di nangalih, Alam nan
nolo'am ta umanamut'a."
12 At inalidan hiyay, "Hay ngadan nen lala'in nangalin he"a?"
13 Mu agguy inilan din lala'in nipa'adaog di ngadan nan nangipa'adaog ay hiya ti do'ol
di nali'ub hi tataguh nan pun'amhan, at nehlam hi Jesus.
14 Ya unat goh immuy hi Jesus hinan Timplun Apo Dios ya inah'upana goh din lala'in
nipa'adaog, ya inalin Jesus ay hiyay, "Tigom an immadaog din lewohom, at ipogpogmu
nan ato'atom an nappuhi, ti adim ay at iyal'allanan maligatan'a."
15 Ya nakak din lala'i, ya immuy hinan Hudyu ta imbaagnan dida an hi Jesus di
nangipa'adaog ay hiya. 16 At hiyah ne dimmalat hi nangipaligligatan nan Hudyun Jesus ti
hay ngilin an Habaduy nangipa'adaogana.
17 Ya inalin Jesus ay diday, "Tumamutamuh Amah abigabigat, at mahapul an ato' goh."
18 At inyal'allanaat ahan an pa'appopohdon din Hudyun mamatoy ay Jesus ti nan inalina.
Ya bo'on nan agguyna nangunudan hi uldinda an paniaw hi puntamuan hi un Habadun
ngilin ya anggay dimmalat, mu nan nangalyanah un hi Amanah Apo Dios. Ti gulat ta
hi Amanah Apo Dios at nipaddung di anabagtunan Apo Dios, mu agguyda ahan kinulug
hene.

Nan Haad di Imbaluy Apo Dios

19 Inalin Jesus ay diday, "Makulug heten alyo' an Ha"in di Imbaluy Apo Dios, at bo'on
hay pohdo' di ato' ti nan tigo' hi aton Amay hiyay ato' goh. Ti nan aton Ama ya hiya
goh di anungo' 20 ti hi Ama ya pohpohdona' an Imbaluyna, ya intuduna goh ay Ha"in
an amin nan ato'atona. Ya ituduwana' goh an mangat hinan umipanoh'an adi olog di
tagun mangat, at hay ato' hi awni ya nidugdugah an umipanoh'a ya un din inat'u. 21 Ya
hi Amay mummahuh nan nun'atoy, ya umat goh ay Ha"in an Imbaluyna ti mahua' goh
di natoy hinan pohdo'.‡ 22 Ya bo'on goh hi Amay manumalyah nan tatagu ti indatnan
Ha"in an Imbaluynay haad'un munhumalya.§ 23 Ya manu ay inatna ya ta mumpaddung
di pange'gonan nan tatagun Ama ya Ha"in an Imbaluyna. At gulat ta adia' e'gonan an
Imbaluy Apo Dios at adida goh e'gonan hi Aman nannag ay Ha"in."

---

* **5:2** Kulugon nan udum an heten pantaw di pangipa'wan nan tataguh nan kalnilun miyuy hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. † **5:4** Heten verse 4 ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. ‡ **5:21** Kinulug nan Hudyu an anggay hi Apo Dios an hi Amay mummahuh nan nun'atoy an mid ah udum, mu intudun Jesus an Hiya goh. § **5:22** Kinulug goh nan Hudyu an anggay hi Apo Dios an hi Amay manumalyah nan tatagu an mid ah udum, mu intudun Jesus an Hiya goh.

24 Ya inalin goh Jesus di, “Immannung heten alyo' ti nan tatagun mangunud hinan
Hapit'u ya kulugonda ay goh hi Apo Dios an nannag ay Ha"in ya mi'tagudan Apo Dios
hi mid pogpogna. Ya adida mamolta, at adida ahan milahhin ay Apo Dios ti minaynayun
di pi'taguandan Hiyah mid pogpogna.”
25 Ya inalin goh Jesus di, “Immannung heten alyo' ti udum hi algaw ya ta"on ad ugwan
ya nan nilahhin ay Apo Dios ya gulat ta unudonday Hapit'u ti nan nangulugandah un
Ha"in di Imbaluy Apo Dios ya mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna. 26 Ya abalinan Aman
pi'taguon nan tagunan Hiyah mid pogpogna, at hiyah ne goh di ato' ti hiyah ne abalina'
hi indatnan Ha"in an Imbaluyna. 27 Ya indatna goh di haad'un munhumalyah nan tatagu
ti Ha"in nan Imbaluy di Tagu. 28 Ya adi ayu manoh'an ten alyo' ti awniat waday algaw hi
pangngolan an amin di nun'atoy hinan lubu' hi pangayaga' ay dida, 29 ya bumuhu'dah nan
lubu'da ta nan maphod di nangatdah ataguda ya mi'tagudan Apo Dios hi munnononnong,
mu nan nappuhiy inatdah ataguda ya humalyaon Apo Dios dida, ya minoltana.”

Hay Mangihtiguh Aat Jesus

30 Inalin goh Jesus di, “Bo'on hay pohdo' di ato'ato' ti nan pohdon Apo Dios. At nan
itudunah panumalya' di hiyay ato', at nahamad ti nan pohdon Apo Dios an nannag ay
Ha"in di unudo', ya bo'on hay pohdo'.
31 Ya gulat ta Ha"in ya anggay di mangihtiguh aat'u at adia' kulugon ti mi'id di ihtigu'.
32 Mu hi Amay ihtigu', ya inila' an nahamad di pangihtigunah aat'u. 33 Ya waday
hennagyun immuy ay John an Mumbonyag ta minahmahanyuy aat'u ya nan immannung
an inalina. 34 Adi mahapul an ihtiguana' ay John unu nan udumnan tatagu, mu ibaag'uh
nen inalin John ta innilaonyuy inalina ta kulugonyu an dumalat nan nangihtiguna ta way
atonyun mabaliwan. 35 Ya umat hinan mabnang an hilaw hi John ti inul'ulgudnay aat nan
Makulug an Ma'unud, ya inunudyu, ya nun'am'amlong ayun paddungnay nabnangan ayu.
Mu un na'amtang henen nabnanganyu ti ag'aga ya napogpog di nuntudtuduwana. 36 Mu
wada goh di na'ahhamad an ihtigu' ya un nan nangihtigun John ay Ha"in an hanan ato'ato'
an inalin Ama di hiyay paddungnay mangihtigun Ha"in ya mangipa'innila an Ha"in di
hennag Ama. 37 Hi Aman nannag ay Ha"in ya Hiya goh di mangibaag hi aat'u. Mu agguyyu
dengngol di hapitna, ya agguyyu goh tinnig di angahna 38 ti adiyu pohdon an donglon
nan Hapitnan impehnagna ti adia' kulugon an hennagna. 39 Ya hay nomnomonyu nin ya
nan pamahabahaanyuh nan impitudo' Apo Dios di dumalat hi pi'taguanyun Hiyah mid
pogpogna. Mu Ha"in di inulgu'ulgud nen impitudo' Apo Dios. 40 Mu adiyu pohdon an
middum ay Ha"in ta way atonyun mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.
41 Ya adi' gamgamon nan pange'gonan nan tatagun Ha"in. 42 Mu inila' di aatyu an
mi'id di pamhodyun Apo Dios, at hiyaat unna' agguy inabulut ay da'yu. 43 Ya manu
ay immalia' ti hiyah ne immandal Ama. Mu adia' damdama abuluton ti nan udumnan
umalin bo'on hi Amay nannag di abulutonyu. 44 Ti hay pangedenolan di ibbayun tagun
da'yuy hiyay popohdonyu an bo'on nan pangedenolan Apo Dios ay da'yu, at mahaliwa
ayuh panguluganyun Hiya.
45 Ya bo'on Ha"in di mangibaag ay Amah adiyu kumulugan, ti hay mangibaag hi aatyu
ya hi Moses an edenodenolyu ti nan agguyyu nangulugan hidin intudo'na. 46 Mu gulat ta
nahamad di nanguluganyuh nan intudo' Moses at kinuluga' goh ti Ha"in di inulgudnah
nan intudo'na.* 47 At adiyu adya kulugon nan intudo' Moses at inyal'allanay adiyu
pangulugan hinan Hapit'u.”

6

*Hay Aat nan Tinapay an Umidat hi Pi'taguan ay Apo Dios**

Hay Nangipado"olan Jesus hinan Ma'an ta Mangan nan Lemay Libun Tatagu
(Mat. 14:13-21; Mk. 6:30-44; Lk. 9:10-17)

1 Unat goh nalpah hana ya numbangngad amih nan dammangna an alyondan Lobong
an Galilee an mungngadan goh hi Lobong an Tiberias.† 2 Ya do'olday tatagun nangunud ay
da'min da Jesus ti tinnigday ina'inatnan umipanoh'a ti nun'ipa'adaognay numpundogoh.
3 Ya nunti'id amin da Jesus hinan duntug, ya ni'yibun ay da'min intudtuduwana. 4 Ya na'uy
an madatngan di gotad nan Hudyuh nan Punnomnomandah Namaliwan nan Anghel Apo
Dios hinan Tatagu.
5 Ya unat goh nun'am'amang amin da Jesus ya tinnigmiy do'ol an tatagun umuy hi
wadanda, at inalinan Philip di, “Hay pangngalan tu'u nin hi mun'olog hi ipa'an tu'uh nan

* **5:46** Deut. 18:14-19. * **6:** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **6:1** Hay oha goh hi ngadana ya Lobong an Gennesaret (Lk. 5:1).

tatagu?" 6 Mu inilan Jesus di atona, mu unna hangpaan hi Philip ta innilaonay un way pangulugna.
7 Ya tembal Philip an inalinay, "Mu uya'ada dih tatagu, at ta"on un ahan ila'uy ginahut
hi pihhuh tinapay ta hini"itangon an iwanah at adi damdama umanay!"
8 Ya tembal goh nan ohan da'min intudtuduwan Jesus an hi Andrew an agin Simon Peter
an inalinan hiyay, 9 "Wah tu han ung'ungngan lala'in nitnud hinan tatagu, ya numbabalun
hi lemay tinapay ya duway ekan. Mu undan umanay an ten do'olday tatagu?"
10 Ya inalin Jesus di, "Alyonyuh nan tatagu ta umbunda." At numpangubun nan tataguh
nan mahinolo'. Ya hay uyap nan linala'in numpangabun ya umuy hi lemay libu, mu agguy
ni'yuyap nan ung'ungungnga ya nan binabai.‡ 11 Ya innalna din tinapay, ya nunyaman ay
Apo Dios, ya indatnan da'min intudtuduwana ta impiyapongmih nan tatagun inumbun.
Ya umat goh hinay inatnah din ekan, at nanganda ta nangamung unda nabhug. 12 Ya unat
goh nabhugda din tatagu ya inalinan da'miy, "Amungonyun amin nan na'angang ta mi'id
di mitapal." 13 At hay inamungmin amin ya himpulu ta han duway napnuh bahkit an
nalpuh din leman tinapay.
14 Ya unat goh tinnig nan tataguy inatnan umipanoh'a ya inaliday, "Hiyah te nin di
Propetan hennag Apo Dios an umalih tun luta!"§ 15 Ya inilan Jesus di ninomnom nan
tatagu ti pohdonda Hiyan piliton ta Hiyay alida, at tinaynana dida ta immuy hinan
udumnan duntug ta mun'oh'ohha.

Hay Nanalanan Jesus hinan Tu'yap di Danum
(Mat. 14:22-33; Mk. 6:45-52)

16 Unat goh wan mun'a'ahdom ya nundadyu amin intudtuduwan Jesus ta immuy amih
nan way lobong, 17 ya nunlugan amih din bangka ta umuy amih nan dammangnan miyuy
ad Capernaum. Ya unat goh nahdom ya agguy immalih Jesus an ni'lugan ay da'mi.
18 Ya la'tot ya waday o"ongol hi dalluyun ti imbibi'ahnan tumuyutuyup. 19 Ya unat goh
linauhanmiy lema nin di kilomitlu ya inamangmih Jesus an mundaldallanan hinan tu'yap
di danum an umali hi wadanmi, at nunheglay ta'otmi ti agguymi inilah un Hiya. 20 Mu
inalin Jesus ay da'miy, "Adi ayu tuma'ot ti Ha"in!" 21 At mun'am'amlong amih immalian
Jesus ay da'mi, at ni'luganonmi Hiya. Ya himbumagga ya immatam amih nan pingit di
lobong hinan umayanmi.

Hay Nanganapan nan Tatagun Jesus

22 Inilan nan tatagu an nunlugan amih nan bangkami ta nakak ami, mu agguy ni'lugan
hi Jesus. Ya unat goh nabiggat ya na'amung din do'ol an tatagu, 23 ya wada goh di
udumnan bangkan nalpud Tiberias, ya dimma'al nan tataguh dih nan neheggon hinan
lugal hidin nunyamanan Jesus ay Apo Dios hinan tinapay ya din nanganan nan lemay libu
ta hodondah Jesus. 24 Mu unat goh tinnigdan mi'id hi Jesus ya mid amin intudtuduwana
ya ni'lugandan den bangka ta umuydad Capernaum an manganap ay Hiya.

Nan Tinapay an Dumalat hi Anahamad di Ataguan

25 Unat goh inah'upan din tataguh Jesus hinan dammangna ya inalidan Hiyay, "Apu,
anuud di dimmatnganyuh tu?"
26 Ya inalin Jesus ay diday, "Immannung heten alyo' ti bo'on nan tinnigyun ina'inat'un
umipanoh'ay panganapanyun Ha"in ti nan tinapay an inanyu ta nangamung un ayu
nabhug. 27 Mu hay maphod hi atonyu ya bo'on hay ononyuy nomnomonyu ti mapogpog hi
awni, mu hay nomnomonyu ya nan ma'an an adi mapogpog an hiyay dumalat hi pi'taguan
ay Apo Dios hi mid pogpogna. Ya Ha"in an Imbaluy di Taguy mangidat enen ma'an ti hiyah
ne indat Apo Dios hi biyang'u."
28 Ya inalidan Hiyay, "Hay atonmi mah ta way atonmin mangat hi pohdon Apo Dios?"
29 Ya tembal Jesus an inalinay, "Hay pohdon Apo Dios hi atonyu ya kulugona' an
hennagna."
30 Ya inalida goh ay Hiyay, "Akkay mah atom di ohah adi olog di tagun mangat ta
tigonmi ta way atonmin mangulug ay He"a? 31 Ti hay nunle'le'dan din o'ommod tu'uh
din penghanah nan mapulun ya ina'inanda din ma'an an nalpud abuniyan ti hiyah ne
inalin din impitudo' Apo Dios an inalinay,

Indat Moses di ma'an an nalpud abuniyan ta hiyay inanda."*†

---

‡ **6:10** Bahaom nan footnote di Mat. 14:21 ta innilaom di dalatna ta agguy ni'yuyap nan udum ay dida. § **6:14** Deut. 18:14-19. * **6:31** Ex. 16:4; Psa. 78:24. † **6:31** Hay kinulug nan do'ol an Hudyu ya ipado'ol nan Alin Pento' Apo Dios nan manna ta onondah abigabigat. Mu ta"on un impado'ol Jesus nan tinapay mu un 5,000 an linala'iy nangan, ya namenghan din na'atana ya anggay, mu hi Moses ya hiyay dimmalat hi nangipado"olanah mannah ohay nasyon, ya ina'inatnah abigabigat hi 40 an tawon.

32 Ya inalin Jesus ay diday, “Immanung heten alyo' ti hi Moses di dimmalat hi nidatan di
inandah nan mapulun, mu bo'on hiyay dumalat hi idatan nan nahamad an ma'an ay da'yu
ti hiyah ne idat Aman da'yu. 33 Ti nan tinapay an idat Apo Dios ya hay malpud abuniyan
an hiyay dumalat hi ataguan hi nahamad.”
34 Ya inalidan Hiyay, “Apu, henen inalim an tinapay ya gunmu ni' idat ay da'mi!”
35 Ya inalin Jesus di, “Ha"in di ay tinapay an dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios hi mid
pogpogna.‡ Ti nan tagun mangabulut ay Ha"in ya mipalenggopdah mid pogpogna an
paddungnay adida ipidpidwan mahinaangan ya ma'uwaw. 36 Hidin hopapna ya inali' ay
da'yuy, Ta"on unyu gun tigon nan ato'ato' ya adia' damdama kulugon. 37 Mu nan tatagun
pento' Apo Dios hi kumulug ay Ha"in ya makulug an pohdondan middum ay Ha"in. Ya an
amin nan mamhod an middum ay Ha"in ya abuluto' dida 38 ti bo'on hay pangata' hinan
pohdo' di nakaka' ad abuniyan, mu immalia' hitun luta ta nan pohdon nan nannag ay
Ha"in di hiyay ato'. 39 Ti hay pohdon nan nannag ay Ha"in hi ato' ya ta ipapto"u nan
tatagun impiddumnan Ha"in, ya mahua' didan amin hi awnih din angunuhna ta mid
ah ohan didah milahhin ay Apo Dios. 40 Ti hay pohdon Ama ya ta an amin nan tatagun
nanginnilah aat'u ta kulugona' ya diday mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. At mahua'
didah din angunuhna.”
41 Ya immulu'ulu' nan Hudyun Jesus ti nan nangalyanah un Hiyay nahamad an ay
tinapay an nalpud abuniyan an immalih tun luta. 42 Ya inaliday, “Undan bo'on Hiyah
neh Jesus an imbaluy Joseph? Inilamiy o'ommodna, ya anaad ta alyonah un nalpud
abuniyan?”
43 Ya inalin Jesus ay diday, “Idinongyun umulu'ulu' ay Ha"in 44 ti mi'id di olog di tagun
mangulug ay Ha"in ti mahapul an hi Amay mangal'alu' ay dida ta way atondan kumulug ay
Ha"in an hennagna. Ya kumulugda ay ya mahua' didah din angunuhna. 45 Ti hay intudo'
din ohan propeta ya inalinay,

Hi Apo Dios di mangituduh aton an amin di tatagu.§

At an amin di manginnilah itudun Ama ta kulugonda at diday mangulug ay Ha"in. 46 Mu
mi'id ah nannig ay Ama an anggay Ha"in an nalpuh wadanay nannig ay Hiya.
47 Immannung heten alyo' ti nan mangulug ay Ha"in ya mi'tagudan Apo Dios hi mid
pogpogna. 48 Ya Ha"in di nahamad an ay tinapay ti Ha"in dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios.
49 Ti din o'ommod tu'uh din penghanan nunle'le'od hinan mapulun ya inanday ma'an an
nalpud abuniyan, mu natoyda damdama. 50 Mu nan inali' an nahamad an tinapay an
nalpud abuniyan ya nan tatagun mangan ene ya mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna.
51 Ya Ha"in henen nahamad an ay tinapay an nalpud abuniyan an dumalat hi pi'taguan
ay Apo Dios hi mid pogpogna. At nan mangan enen tinapay ya mi'tagun Apo Dios hi
mid pogpogna. Ti henen tinapay an idat'u ya hiyah ne nan odol'u ta way aton di tatagun
mi'tagun Apo Dios hi munnononnong.”
52 Ya nunhohongngel din Hudyun de han inalin Jesus an inaliday, “Hay aton te udot han
tagun mangidat hi odolna ta onon tu'u?”
53 Ya inalin Jesus di, “Immannung ti adiyu ay onon heten odol'u ya inumon di dala'
an Imbaluy di Tagu ya adi ayu ahan mi'tagun Apo Dios hi munnononnong. 54 Mu nan
paddungnay mangan hi odol'u ya manginum hi dala' ya diday mi'tagun Apo Dios hi mid
pogpogna. Ya mahua' goh didah din angunuhna. 55 Ti nan odol'uy hiyay nahamad an ay
ma'an, ya nan dala' di nahamad an paddungnay inumon, ti hiyah ne mamaliw hi tagu.
56 Ti nan paddungnay mangan hi odol'u ya manginum hi dala' ya hiyay nun'immapit
ay Ha"in, ya Ha"in goh di nun'immapit ay hiya. 57 Ya hi Aman alpuwan di nahamad
an ataguan di nannag ay Ha"in, at hiyaat un nahamad di atagua'. At hiyanan wa ay di
paddungnay mangan eten odol'u ya nahamad di ataguanda, at mi'taguda goh ay Apo
Dios hi mid pogpogna ti Ha"in dumalat. 58 Ya henen inali' an nahamad an tinapay ya
Ha"in an nalpud abuniyan. Ya agguya' nipaddung hidin ma'an an nalpud abuniyan an
inan din o'ommod tu'uh penghana, at natoyda ti agguy nipaddung di aatnan nen inali' an
nahamad an ma'an. Mu nan paddungnay mangan enen inali' ya mi'tagudan Apo Dios hi
mid pogpogna.”
59 Hiyatuy intudun Jesus hinan himba'an di Hudyud Capernaum.

Nan Inulgud Jesus an Dumalat hi Pi'taguan ay Apo Dios

60 Unat goh dengngol nan nitnud ay da'min da Jesus nan inulgudna ya do'olday agguy
namhod, at inaliday, “Henen ituduna ya mipoleto' hi ingah pangngolan! Undan way
mamhod hi mangngol hinan umat hina?”

---

‡ **6:35** Ad Bethlehem di babluy hi nitungawan Jesus, ya hay pohdon nen ngadan an ibaga ya *babluy an awadan nan ma'an.* § **6:45** Isa. 54:13.

61 Ya i'innilan Jesus an umulu'ulu' nan udumnan nitnud ay Hiya, at inalinan diday,
"Undan nipoleto' hi ingayuh nen inali'? 62 Mu adiyu ay pohdon ya gulat ta tigona' an
Imbaluy di Taguh pumbangngada' hi nalpuwa' an ad abuniyan at hay nomnomonyu nin
mah hi aat'u? 63 Nan Na'abuniyanan an Lennaway dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios,
mu nan wah tun luta ya bo'on hiyay aptan hi pi'taguan ay Hiya. Din inulgud'un da'yu ya
nalpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa, at hiyay dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios. 64 Mu
waday udumnan da'yu damdaman adi kumulug ay Ha"in." Ya manu ay inalin Jesus hene
ti ta"on hidin hopapna ya i'innilana nan adi mangulug ay Hiya ya nan mangitudun Hiya
ta dapoponda.
65 Ya inalin goh Jesus ay diday, "Waday udumnan da'yun adi kumulug at hiyah ne
dumalat hi nangalya' hi, Mid olog di tatagun mangulug ay Ha"in ti mahapul an badangan
Ama dida ta idatnay abalinandan kumulug."
66 Ya unat goh dengngol din ninitnud ay da'min da Jesus din nanudtuduna ya ag-
guyda mahkay nitnitnud ay da'mi. 67 Ya inalin Jesus ay da'min himpulu ta duwan
intudtuduwanay, "Akkay pohdonyu goh an mi'yakak?"
68 Ya tembal Simon Peter an inalinay, "Undan way udumnah makulug hi unudonmi?
Ti anggay He"ah mangituduh dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios hi mid pogpogna! 69 At
kulugonmi mahkay ti inilamin He"a nan na'ahhamad di ugalinan Pento' Apo Dios hi
mumpapto'!"
70 Ya tembal goh Jesus an inalinay, "Ha"in di namilin da'yun himpulu ta duwa, mu waday
ohan da'yu an na"appuhiy nomnomna an umat hinan diyablu!" 71 Hi Judas an imbaluy
Simon Iscariot* henen inalina ti hi Judas di mangitudun Hiya ta dapoponda an ta"on un
hiyay ohan da'min himpulu ta duwan intudtuduwana.

7

*Hay Ne'egtadan Jesus hinan Behtan di A'ab'abbung**

Hi Jesus ya nan A'aginan Linala'i

1 Unat goh nalpah hi Jesus an nun'ul'ulgud ya limmane'le'od hidih nan Provinciad
Galilee. Ya agguy immuy hinan Provinciad Judea ti wah dida nan Hudyun mangana'anap
ay Hiya ta patayonda. 2 Ya magadyuh an madatngan nan Gotad hi Pangiyammaan nan
Hudyuh A'ab'abbung ta way ihi'ugandah ohay duminggu. 3 Ya inalin nan a'agin Jesus
an linala'iy,† "Taynam heten babluy ta umuy'ad Judea an wadan nan gotad ta way aton
nan tatagun mangunud ay He"an mannig hinan ato'atom an umipanoh'a! 4 Ti nan tagun
mamhod hi a'al'alyana ya adi mihinah nan adagwin niyohhan babluy! At hay maphod hi
atom ya umuy'a ta ipattigmun amin hinan tataguy ato'atom an umipanoh'a!" 5 Ya manu
ay inalin nan a'aginah ne ti agguyda kinulug Hiya.‡
6 Ya inalin Jesus di, "Adia' umuy ad ugwan ti agguy nadatngan di gutud di
pangipa'innilaa' hi aat'u, mu da'yu ya malgoman impattigyuy abalinanyu. 7 Ti mi'id ah
mamahiw ay da'yuh tun tatagu, mu Ha"in ya pahipahiwona' ti nan gun'u pangulgudan
hinan aat di anappuhin di ugalida. 8 At da'yuy umuy hinan gotad, mu adia' mi'yalid ugwan
ti bo'on ad ugwan di gutud di pangipa'innilaa' hi aat'u." 9 Ya unat goh lempah Jesus an
ni'hapit hinan a'agina ya agguy ne'yekak, at nataynan hinan Provinciad Galilee.

Hay Inayan Jesus an Ne'egtad

10 Unat goh immuy din a'agin Jesus an ne'egtad eden algaw ya nangunud, mu agguy
nipattig hinan tataguh din immatamana. 11 Ya ana'anapon din ap'apun di Hudyuh Jesus
hidih nan way gotad an inaliday, "Hay wadan nin Jesus hitu?"
12 Ya uma'umanon din tataguy aat Jesus, ya inalin din udumnay, "Maphod di ugalina!"
Mu nan udum ya inaliday, "Adi ahan ti un bumalbalih nan tatagu!" 13 Mu agguyda
impadngol nan inul'ulguddah nan ap'apuda ti tuma'otda.
14 Ya unat goh immaginawa din gotad ya immuy hi Jesus hinan gettaw di Timplun Apo
Dios ad Jerusalem ta nuntudtudu. 15 Ya manoh'ada ahan din a'ap'apun di Hudyun inaliday,
"Anaad nin ta agguy nun'ihkul Hiya ya nala'eng udot an muntudtudu?"
16 Ya tembal Jesus an inalinay, "Nan itudtudu' ya bo'on hay nomnom'uy nalpuwana ti hi
Apo Dios an nannag ay Ha"in. 17 Ya wa ay di mamhod an mangunud hinan pohdon Apo
Dios at innilaonay nalpuwan nan itudtudu' hi un nalpun Apo Dios unu hay nomnom'u ya

---

* **6:71** Hay pohdonan ibaga ya *nan lala'in nalpud Kerioth*, ya ad Kerioth di ohan babluy hinan Provinciad Judea (Josh. 15:25). Mid mapto' ya anggay hi Judas di taga Judea hinan intudtuduwan Jesus ti nan na'angang ya hay nalpuh nan Provinciad Galilee. * **7:** Mid mapto' ya na'at hidin Tishri/Ethanim 15-21 (unu September-October), 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **7:3** Hay ngadanda ya nitudo' hi Mk. 6:3. ‡ **7:5** Psa. 69:8.

anggay. 18 Nan tagun hay wah nomnomna ya anggay di ulgudona ya un hay a'al'alyanay
pohdona. Mu adi' pohdon di umat hina ti hay pohdo' ya nan nannag ay Ha"in di ma'al'ali.
At hiyay panginnilaanyu an adia' ahan munlayah. 19 Ya indat Moses nan Uldin ay ditu'u,§
mu mi'id ah ohan da'yuh nangunud! Ti gulat ta inunudyuh nen Uldin at adiyu lomon an
mamatoy ay Ha"in!"
20 Ya inalin nan tataguy, "Un'a nahu'lungan hi nappuhin lennawa ti undan way
mangalih un da'a patayon?"
21 Ya tembal Jesus an inalinay, "Manoh'a ayu ti inat'uy ohan umipanoh'a,* ya hay ngilin
an Habaduy nangipa'adaoga' hinan nundogoh. 22 Mu da'yu ya kugitonyuy imbabaluyyun
linala'ih nan Habadu an paniaw hi puntamuan (mu bo'on hi Moses di nangete"an nen
ugali ti nan o'ommod tu'uh din penghana an da Abraham ay Isaac, ya hi Jacob di nahhun
an nangat†). 23 Ya mungkugit ayuh Habadu ta ma'unud nan immandal Moses,‡ at anaad
udot ta mabungot ayun Ha"in hi un hay Habaduy pangipa'adaoga' hinan way lewohona?
24 Agguyyu ay hinamad di inat nan ibbayun tagu, ya adiyu ipanuh di aatnah un nappuhi
unu adi ta awni ta hamadonyuh mahhun ya unyu ipanuh!"

Hay Nunnomnomandah un hi Jesus ya hi Kristun Mumpapto'

25 Inalin din udumnan tatagud Jerusalem di, "Undan bo'on hete din lala'in alyonday
patayonda? 26 Anaad udot ta ipadngolnan amin hinan tataguy panudtuduna, ya mi'id
di mangipadinong ay Hiya? Undan inilan nan a'ap'apu tu'uh un Hiyah Kristu ta adida
ihingal? 27 Mu bo'on nin, ti gulat ta nan Alin Pento' Apo Dios an mumpapto' hitun tataguy
umali at mi'id di nanginnilah nalpuwana, mu heten tagu ya inila tu'uy nalpuwana."
28 Ya hidin nuntudtuduwan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ya
enlo'enlotnan himmapit an inalinay, "Undan immannung an inimmatunana'? Ya undan
inilayu goh di nalpuwa'? Bo'on Ha"in ad nomnom hi immalia' hitu ti waday nannag
ay Ha"in, ya Hiyay ma'akkulug, mu agguyyu goh inila Hiya. 29 Mu inila' Hiya ti Hiyay
nalpuwa', ya Hiya goh di nannag ay Ha"in."
30 Ya wadada din mamhod an mampap ay Jesus, mu agguyda dempap ti agguy nagtud
di pangabulutan Apo Dios hi pampapandan Hiya. 31 Mu do'ol di nangulug ay Hiyah nan
tatagun na'amung hinan Timplun Apo Dios, ya inaliday, "Immannung an Hiyah te lala'in
Alin Pento' Apo Dios hi umalin mumpapto' ti hanan ato'atonan umipanoh'a, ya hiyah ne
tuwaliy aton Kristun mumpapto'!"

Hay Nannagandah nan Tindalun Mampap ay Jesus

32 Unat goh dengngol nan Pharisees ya nan ap'apun di papadiy inul'ulgud nan tataguh
aat Jesus at hennegday pulis an mumpun'adug hi Timplu ta umuyda dapopon Hiya. 33 Ya
inalin Jesus di, "Adi madnoy di ihina' ay da'yu, at umuya' hi wadan nan nannag ay Ha"in.
34 Ya anapona' ay da'yu, mu adi ayu pa"ah'up ay Ha"in ti nan umaya' ya adi mabalin an
umali ayuh di."
35 Ya inalin din Hudyuy, "Hay umayana udot ta alyonay un tu'u adi pa"ah'up ay Hiya?
Umuy nin hinan udumnan babluy di iGreece an nunhituwan di udumnah Hudyu ta nan
iGreece di itudtuduwana? 36 Ti anaad ta inalinay, Ana'anapona', mu adi ayu pa"ah'up ay
Ha"in? Ya inalina goh di, Nan umaya' ya adi mabalin an umali ayu. Ya hay pohdon ne nin
an alyon?"

Nan Danum an Dumalat hi Pi'taguan ay Apo Dios

37 Din algaw hi angunuh din gotad ya hiyah ne nan nabagtun algaw.§ Ya henen algaw
ya timma'dog hi Jesus hinan wadan di na'amung an tatagu, ya enlotnan himmapit an hay
nipa"el di nangalinan inalinay, "An amin di ma'uwaw ya umalidan Ha"in ta uminumda!
38 Ti inalin nan impitudo' Apo Dios di, Nan tagun kumulug ay Ha"in ya wah odolna nan ay
danum an hiyay dumalat hi pi'taguanan Apo Dios, ya paddungnay obob an bumuhubuhu'
di danum ta way inumon di udumna goh."* 39 Ya nan ay danum an inalin Jesus ya hiyah
ne nan Na'abuniyanan an Lennawan magadyuh di pannagan Apo Dios ta miyo'odol hinan

§ **7:19** Ex. 31:18. * **7:21** Hay alyon nan udum ya hiyah ne umipanoh'an inat Jesus hi Jn. 5:1-15, mu bo'on nin ti nabayag an na'at. Mid mapto' ya waday ohan inat Jesus hidi an agguy nitudo' hinan Biblia. † **7:22** Gen. 17:9-14. ‡ **7:23** Ex. 12:44, 48; Lev. 12:3. § **7:37** Lev. 23:40. Nan Hudyu ya inudmandah balbaluy ugalida ta panginomnomandah din nanalimunan Apo Dios hidin o'ommoddah din penghanah nan mapulun. Hay aatna ya abigabigat ya umuy nan papadih nan Lobong an Siloam ad Jerusalem ta iyanamutdah nan Timplun Apo Dios di ohan tibung an nittuwan di danum, ya inhiitdah nan pun'onngandah nan Onong an Moghob. Mu hinan miyawalun algaw an ma'alih nabagtun algaw ya agguyda inat ti paddungnay dimmatongdad Canaan hi awadan nan do'ol an danum.
* **7:38** Isa. 58:11.

mangulug ay Jesus. Ya hidin nangalyan Jesus ya agguy ni' nahnag hinan tatagu ti agguy timmulud abuniyan hinan ipabagtuana.

Hay Nagodwaan din Tatagu

40 Do'olday tatagun nangngol enen inalin Jesus, ya inalin din udumnay, “Immannung
an Hiyay Propetan hodon tu'u!”†
41 Mu inalin din udumnay, “Hiyah Kristu!”
Mu waday udumnan nangalih, “Undan mah hinan Provinciad Galilee di alpuwan nan
Alin Pento' Apo Dios an mumpapto' hinan tatagu? 42 Ti inalin nan impitudo' Apo Dios
an nan pot'on Apo Dios hi mumpapto' hitun tatagu ya malpuh nan holag David, ya
ad Bethlehem di itungawana an babluy hi nunhituwan David hidin penghana.”‡ 43 At
nagodwada din tatagu ti dumalat hi Jesus 44 ti nan godwana ya penhoddan dapopon hi
Jesus, mu nan godwa ya penpenhodda Hiya. At mi'id di nangipadah an nampap ay Hiya.
45 At numbangngad din binaaldan pulis an mun'adug hinan Timplun mampap ay Jesus.
Ya inalin din a'ap'apun di papadi ya din Pharisees an nannag ay diday, “Anaad ta mid
initnud Hiya?”
46 Ya inalin din pulis di, “Mi'id di dengngolmih umat hinay panudtuduna!”
47 Ya inalin din Pharisees di, “Undan ta"on goh da'yu ya nabalbaliyan ayuh nan
panudtuduna? 48 Undan way inilayuh ohah nan ap'apun di Hudyu ya nan Pharisees hi
kimmulug ay Hiya? 49 Ti nan tatagun mangunud ay Hiya ya didanay mid adaldan agguy
nanginnilah nan Uldin Apo Dios ay Moses, at idutan Apo Dios dida!”
50 Ya niddum ay didah Nicodemus an din immuy ay Jesus hidin labi ti hiyay oha goh
hinan a'ap'apun di Hudyu, ya inalinah din i'ibbanay, 51 “Nan Uldin tu'u ya agguy ay
nahumalya nan tagu ta agguy nibaag di inatna ya adi mabalin an mamolta. At goh ta
pohdonyun moltaon Hiya?”
52 Ya inalidan hiyay, “Ay ihunay un he"a goh di ohah nan iGalilee an ibbada ti omod nan
panapitmu! Adya bahaom nan impitudo' Apo Dios at mid ah'upam an ta"on un ah ohah
mangalih un ad Galilee di alpuwan nan propetan Apo Dios!”§

Nan Babain Nangilugtap hi Ahawana[*]

53 At way ohaan immanamutdah abungda.

8

1 Unat goh nalpah henen inalin din Pharisees ya an amin din tatagu ya
numpanga'anamutda, mu hi Jesus ay ya immuy hinan Duntug an Olibo.
2 Ya hidin nabiggat hi we'weet ya numbangngad hi Jesus hinan Timplun Apo Dios. Ya
do'olday tatagun na'amung an lini'ubda Hiya, ya inumbun ta intudtuduwana dida. 3 Ya
immuy din muntudtuduh nan Uldin ya din Pharisees hi wadan Jesus, ya initnudda han
babain nangilugtap hi ahawana, ya impata'dogdah nan hinagang din do'ol an tatagu. 4 Ya
inalidan Jesus di, “Apu, heten babai ya inlugtapna han ahawana ti waday nannig ay hiya.
5 Ya hay inyuldin Moses ya nan tagun umilugtap hi ahawana ya mahapul an pundotnay hi
batu ta nangamung un matoy.[*] At hay hapitom mah eten babai?” 6 Ya manu ay inalidan
Jesus hene ya ta innilaonday pambalnah un mipaddung hinan inyuldin Moses ti gulat ta
adi at hiyay pangidalatandan mangidiklamun Hiya.†
Ya nunluung hi Jesus, ya waday intudo'nah nan luta, mu hay ngamaynay nanudo'na.
7 Ya intugtugadan mummahmah ta tabolona nan inalida, at timma'dog hi Jesus, ya
inalinan diday, “Nan agguy nabaholan ay da'yuy mahhun an manotnay eten babai.” 8 Ya
nunluung goh an nuntudo' hinan luta.
9 Ya unat goh dengngolda din inalin Jesus ya bimmainda ti iniladan nabaholanda goh,
at way ohaan nun'akakda an impangpang'un din nun'al'alla'ay. At anggay hi Jesus ya nan

---

† **7:40** Deut. 18:14-19. ‡ **7:42** Psa. 132:11; Mic. 5:2. § **7:52** Nibahhawda ahan ti hi Jonah ya iGalilee (II Ki. 14:25). Ya impa'innilan Isaiah an umat hi hapang unu halepeng nan Alin Pento' Apo Dios (Isa. 11:1), ya iHapang (unu iNazareth) hi Jesus ti hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *hapang*. [*] **7:52** Nan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya mi'id ay dida nan Jn. 7:53-8:11. [*] **8:5** Lev. 20:10. † **8:6** Ta"on un ongol di nabaholan ten babai mu nibahhaw goh nan muntudtuduh Uldin ya nan Pharisees ti (1) agguyda impa'ayag ay Jesus nan lala'in immilugtap ti undaat goh imbo'tan hiya an ta"on un ni'bahol goh ti mahapul an mipapatoy goh nan lala'i (Lev. 20:10; Deut. 22:22), ya (2) agguyda impa'ayag nan nun'ihtigun didan Jesus ta hamadonan dida, ya (3) intudun goh nan Uldin an pundotnay didan duwah un niyali nan babai (Deut. 22:23-24), ya (4) mid di biyang nan Hudyun mangipapatoy hi tagun den timpu. At gulat ta alyon Jesus di mahapul an mipapatoy heten babai at hay nomnomon nan Hudyu ya bumungot nan iRome ay Jesus, mu gulat ta alyon Jesus an adi mipapatoy at alyondan Hudyu an adi ahan unudon Jesus nan Uldin Apo Dios.

babain nangilugtap hi ahawanay na'angang hidi. 10 Ya timma'dog hi Jesus, ya inalinah din
babaiy, “Hay immayan mah din tatagun mamhod an manotnay ay he"a?”
11 Ya inalin din babaiy, “Nakakdan amin, Apu.”
At inalin Jesus di, “Ta"on goh un Ha"in ya adi' he"a moltaon. At umuy'a, mu adim
ipidpidwan mumbahol.”

Hay Nangipaddungan Jesus hinan Odolnah Potang

12 Immuy goh nuntudtuduh Jesus hinan Timplun Apo Dios, ya inalinay, “Ha"in di umat
hi Potang an paddungnay patala' di nomnom di tatagu.‡ Ti nan tatagun mangulug ay Ha"in
ya adida mahelngan ti itudtuduwa' didan paddungnay patala' dida, at hiyay dumalat hi
pi'taguandan Apo Dios hi mid pogpogna.”
13 Ya inalin din Pharisees ay Hiyay, “Un'a ohan mangihtiguh odolmu, at hiyaat un mi'id
mangulug hinan itudtudum!”§
14 Ya tembal Jesus an inalinay, “Ta"on un Ha"in ya anggay di mangihtiguh odol'u mu
inila' an immannung nan inali' ti inila' di nalpuwa', ya inila' goh di umaya'. Mu da'yu
ya agguyyu inilay nalpuwa' ya hay umaya'. 15 Ya nan atonyun mangipanuh hi aat'u ya un
nalpuh nomnom di tatagu, mu Ha"in ya bo'on hay pangipanuha' hi aat di tataguy immalia'.
16 Mu gulat ta hamadona' hinan punhumalyaa' at makulug di panumalya' ti adia' un oha ti
waday ibba' an munhumalya an hi Aman nannag ay Ha"in. 17 Ti waday nitudo' goh hinan
Uldinyun inalinay,

> Gulat ta duway mun'ihtigu ta mumpaddung di alyonda
> at mahapul an kulugon tu'u.*

18 Ya Ha"in di mun'ihtiguh odol'u, ya ihtiguana' goh ay Aman nannag ay Ha"in. At duwa
amin mun'ihtigu an hiyah ne inalin nan Uldin tu'u.”
19 Ya inalidan Jesus di, “Hay wadan Amam?”
Ya inalin Jesus di, “Agguya' inimmatunan ay da'yu, at agguyyu goh inilah Ama. Ti gulat
ta inimmatunana' ay da'yu at inilayu goh hi Ama.”
20 Ya inulgud Jesus hanah din nuntudtuduwanah nan gettaw di Timplun Apo Dios hinan
kuwaltun nihinan di kahon an ittuwan di pihhuh me'nong ay Apo Dios. Mu agguyda
dempap Hiya ti bo'on hiyay gutudnah nangabulutan Apo Dios hi pampapandan Hiya.

Hay Nangalyan Jesus hi Adi Abalinan nan Hudyun Mangunud hinan Umayana

21 Inalin goh Jesus ay diday, “Tayna' da'yu, ya ipadahyun manganap ay Ha"in, mu matoy
ayun agguy na'aliwan di baholyu, at nan umaya' ya adi mabalin an umali ayu.”
22 Ya inalin din Hudyuy, “Goh ta alyonay un waday umayana ya adi tu'u abalinan an
mangunud ay Hiya? Undan patayonay odolna ta mid olog tu'un umuy hi ayana?”
23 Ya tembal Jesus an inalinay, “Da'yu ya tun lutay nalmuwanyu, mu Ha"in ya nalpuwa'
ad abuniyan. 24 At hiyaat un'u inaliy, Hay atayanyu ya wagwaday baholyu. Immannung
an adiyu ay kulugon din inali' hi aat'u at hay atayanyu ya wagwaday baholyu, at adi
mabalin an umuy ayuh nan umaya'.”
25 Ya inalidan Hiyay, “Hay aatmu mah?”
Ya tembal Jesus an inalinay, “Hay aat'u ya hiyah de din inulgu'ulgud'uh din hopapna ta
nangamung ad ugwan. 26 Ya gulat ta pohdo' ya do'ol di ibaag'uh aat di nappuhih ugaliyuh
pangipanuha' ay da'yu. Mu adi' ti hay intudun nan nannag ay Ha"in di hiyay alyo' ay da'yu
ya anggay ti Hiya ya makulug an amin di alyona.”
27 Ya agguyda na'awatan hi un hay aat Amanan hi Apo Dios di gunna ulgudon.
28 Ya inalin Jesus di, “Awni ta hay pangihalangananyun Ha"in an Imbaluy di Taguy
panginnilaanyuh amakulug hatun ulgu'ulgudo' hi aat'u ya innilaonyu goh an bo'on hay
pohpohdo' di ina'inat'u, ti an amin nan ina'inat'u ya nan inali' ya hay intudun Ama. 29 Ya
nun'immapita' hinan nannag ay Ha"in, at adia' inganuy ti ato' an amin di mangipadenol
ay Hiya.” 30 At do'olday kimmulug eden inulgud Jesus.

Nan Paddungnay Himbut ya nan Bo'on Himbut

31 Inalin Jesus hinan Hudyun nangulug hinan inalinay, “Gulat ta inaynayunyun man-
gunud eten itudtudu' at immannung an da'yuy tatagu'. 32 At i'innilayu nan Makulug an
Ma'unud, at hiyay mamogpog hinan paddungnay ahimbutyu.”
33 Ya inalidan Jesus di, “Da'mi nan holag Abraham, at mi'id di ad himbut ay da'mi! Ya
anaad ta inalim un waday mamogpog hi ahimbutmi?”

---

‡ **8:12** Waday balbalun ugalin ina'inat nan Hudyuh nan Behtan di A'ab'abbung ta way panginomnomandah din nanalimunan Apo Dios hinan o'ommoddah nan mapulun. Hay inatda ya tinolganday numbino'ob'on hi pitun balitu' an ipattu'an di hilaw an ma'alih candelabra unu minorah ta impaddungdah nan apuy an nangituduh enengwada. § **8:13** Intudun din muntudtuduh nan Uldin an mid hulbin nan mangihtigun taguh odolna. * **8:17** Deut. 19:15.

34 Ya inalin Jesus ay diday, “Immannung heten alyo' ti nan tatagun nabaholan ya
paddungnay nan baholday nambut ay dida ti mi'id di abalinandan mangat hi maphod.
35 Ya immannung an paddungnay himbut nan nabaholan an tagu ti nan himbut ya adi
mibilang hinan hina"ama. Mu nan imbaluy ya mibilang hi ohan didan hina"ama ta
nangamung. 36 Ya gulat ta Ha"in an Imbaluy Apo Dios di mamogpog hi paddungnay
ahimbutyu at umannung an ma'at ahan, at adi da'yu mahkay hubuton hinan baholyu.
37 Inila' an da'yuy holag Abraham, mu agguyyu enyengoh hinan ugalina ti da'yu ya
penhodyun patayona' ti adiyu kulugon tun itudtudu'. 38 Ya nan ulgudo' ay da'yu ya
hay tinnig'uh wada' ay Ama, mu da'yu ya nan inalin di o'ommodyuy hiyay unudonyuh
atonyu.”
39 Ya inalin din Hudyun Jesus di, “Hi Abraham di ommodmi!”
Mu inalin Jesus ay diday, “Gulat ta immannung an da'yuy nahamad an holag Abraham
at enghonyuy ina'inatnan maphod. 40 An amin di intudtudu' ay da'yu ya nan makulug an
dengngol'un inalin Apo Dios, mu gunyu impadah an mamatoy ay Ha"in damdama. Mu
agguy inat Abraham di umat hina! 41 Ti nan inat din ommodyuy hiyay eng'enghonyu.”
Ya inalidan Hiyay, “Adi ami umat hinan inikuk an mid inilanan amana! Ti na'i'innilan
un oh'ohhah amamin hi Apo Dios!”
42 Ya inalin Jesus ay diday, “Gulat ta immannung an hi Apo Dios di hi Amayu at pohdona'
ti nalpuwa' ay Hiya ta immalia' hitun luta. Ya bo'on Ha"in ad nomnom hinan immalia'
ti unna' hennag ay Hiya. 43 Mu anaad ta adi ayu pa"innilan ten hapihapito'? Manu
ay adi ayu pa"innila ti adiyu pohdon an donglon tun hapihapito'. 44 Mu da'yuy holag
nan ommodyun hi Satanas, ya hay pohdon amayuy hiyay pohdonyun anungon! Ya
pimmatopatoy hi Satanas an nete"ah din hopapna ta nangamung ad ugwan, ya agguyna
ahan inunud nan Makulug an Tugun ti mi'id ah makulug hi ugalina. Ya munlangkak ti
hiyah ne gagangaynan hiya ti nan pohdonah aton ya hiyay unudona ti hay aat di ugalina
ya munlangkak, ya an amin hanan langkak di tagu ya hiyay dumalat. 45 Ya umat hina
goh di ugaliyu, at hiyaat unyu adi kulugon tun makulug an hapihapito'! 46 Undan waday
nannig hi inat'uh nappuhi? Immannung tun alyo'alyo', mu anaad ta adiyu kulugon?
47 Nan tagun Apo Dios ya unudonay Tuguna, mu da'yu ya adiyu unudon ti bo'on da'yuy
tataguna.”

Hay Aat Jesus ya hi Abraham

48 Inalin din Hudyun Jesus di, “Tigom an immannung din inalimin iSamaria'a ti ten
boholon da'min Hudyu! Ya wada goh di neh'op ay He"ah nappuhin lennawa!”
49 Ya inalin Jesus di, “Agguya' nahe'pan ti e'gona' hi Ama, mu pahiwona' ay da'yu. 50 Ya
bo'on hay pangipabagbagtuan di tagun Ha"in di gamgamo', mu waday ohah mamhod hi
ipabagtua', at Hiyay manumalyah nan makulug di atona ya nan nappuhi. 51 Ya makulug
tun alyo' ti nan tagun mangunud hinan ulgudo' ya adi matmattoy.”
52 Ya inalin din Hudyun Hiyay, “Immannung ahan an waday neh'op ay He"a! Ti natoy
hi Abraham ya din numbino'ob'on an propeta, ya inalim udot un nan mangulug hinan
Tugunmu ya adida matoy? 53 Ya undan alyom di un He"ay nabagbagtu ya un din ommod
tu'un hi Abraham? Ti natoy, ya umat goh hidin propetan Apo Dios! Ya goh udot ta umat
hinay panapitmu?”
54 Ya tembal Jesus an inalinay, “Gulat ta Ha"in di mangipabagtuh odol'u ya mi'id di
hulbina. Mu wada han ohan mangipabagtun Ha"in an hi Ama an hiyah ne inaliyuh Apo
Dios an dayawonyu. 55 Mu agguyyu inila Hiya, mu Ha"in ya inila' Hiya. Ya gulat ta alyo'
hi un'u agguy inila Hiya at umata' ay da'yun munlangkak! Mu adi' ihaut ti inila' ahan
Hiya, at unudo' di Tuguna. 56 Ya din ommod tu'un hi Abraham ya mun'am'amlong ti
inilanan tigonah den algaw an umalia'. Ya unat goh tinnignan immannung ya nidugah
di amlongna.”†
57 Ya inalin din Hudyun Jesus di, “Un'a udot unga an agguy immuy hi nabongle di
tawonmu, ya inalim unmu tinnig hi Abraham?”
58 Ya tembal Jesus an inalinay, “Immannung heten alyo' ti Wagwadaa' Tuwali ya un
mitungaw hi Abraham!”‡
59 Ya nun'alan din tataguy batu ta pangayangdan Hiya. Mu nipo"oy hi Jesus, ya
intadunan de ya nakak ta tinaynana din Timplun Apo Dios.

9

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Lala'in Nabulaw an Nete"ah Nitungawana**

† **8:56** Gen. 18:18. Itudun ten verse di aat nan Alin Pento' Apo Dios an umali. ‡ **8:58** Imbaag Jesus nan ohan ngadan Apo Dios an nan Wagwadaa' Tuwali (Ex. 3:14). * **9:** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Hay Aat ten Nabulaw an Lala'i

1 Hidin mundaldallanan amin da Jesus ya tinnigna han nabulaw an lala'in nete"ah din
nitungawana. 2 Ya inalimin din intudtuduwanan Hiyay, “Apu, anaad ta nabulaw heten
taguh nitungawana? Hay ad bahol nin—hiya, unu nan o'ommodna?”
3 Ya inalin Jesus di, “Bo'on hiyay ad bahol, ya bo'on goh hay bahol nan o'ommodnay
dumalat hi nabulawana. Mu nabulaw henen tagu ta mipa'innilay abalinan Apo Dios an
mangipa'adaog hi bulawna. 4 Ya nan mapatal di puntamuan di tatagu ti adida muntamuh
mahdom. At umat ay ditu'u an mahapul an aton tu'u nan ipatamun nan namaal ay Ha"in
ti awniat madatngan nan paddungnay mahdom an adi tu'u puntamuan. 5 Tun awada'
hitun luta ya paddungnay patala' di nomnom di tagu ta innilaonday makulug.”
6 Ya unat goh nalpah an inalin Jesus hana ya inlamutnay tukpanah din luta ta hiyay
indenehnah nan matan din lala'in nabulaw,† 7 ya inalinan hiyay, “Umuymu ihuan di
angahmuh nan Lobong an Siloam” (ya hay ibalinana ya nahnag). Ya unat goh immuy
din lala'in nangihuh angahna ya mittig din matana, at immanamut.
8 Ya unat goh tinnig din tinunglubna ya din tatagun nannig ay hiyah immada'adawana
ya inaliday, “Undan bo'on hete din tagun u'umbun an umada'adaw?”
9 Ya inalin din udumnay, “Oo, hiya.”
Mu inalin din udumnay, “Bo'on hiya ti un nin gingngohna.”
Mu inalin din lala'in diday, “Ha"in hene din lala'in nabulaw.”
10 Ya pa'ahhanhananda ahan an inalidan hiyay, “Hay na'at udot ta namag ya mittig di
matam?”
11 Ya inalinay, “Nan tagun alyondan hi Jesus ya inlamutnay tukpanah nan luta ta hiyay
endenehnah tun mata'. Ya inalinay umuya' hinan Lobong an Siloam an mun'ihu. At unat
goh immuya' ta nun'ihua' ya himbumagga ya mittig di mata'.”
12 Ya inalidan hiyay, “Hay wadan nen tagu?”
Mu inalinay, “Agguy'u inilay wadana.”

Hay Nanamadan nan Pharisees hinan Numpa'adaogan Jesus

13 Inyuyda din lala'in nabulaw hidin hopapnah nan wadan di Pharisees. 14 Ya heden
algaw an nangilamutan Jesus hinan lutah tukpanah nangipa'adaoganah nan nabulaw ya
Habadun ngilin an pun'eblayanda.‡ 15 Ya inalin goh din Pharisees ay hiyay, “Anaad udot
ta mittig di matam?”
Ya inalinan diday, “Un endeneh Jesus di pito' hi mata'. Ya unat goh immuya' nun'ihu ya
mittig.”
16 Ya inalin din udumnah nan Pharisees di, “Bo'on hi Apo Dios di nannag ay Jesus ti
adina unudon di Uldin hi pun'eblayan hi Habadu!”
Mu inalin din udumnay, “Undan abalinan di tagun nabaholan an mangat hi umi-
panoh'an umat hinan inatna?” At nagodwada din Pharisees an dumalat hi Jesus.
17 Ya inalin goh din Pharisees hidin lala'iy, “Hay pangalim enen tagun nangiyadaog
hinan bulawmu?”
Ya inalinay, “Hay inila' ya Hiya ya propeta.”
18 Ya adi kulugon nan Hudyuh un nabulaw heden lala'ih hopapna ya un immadaog an
mittig mahkay di matana, at inayaganda din o'ommodna, 19 ya inalidan diday, “Dan hiyah
te din nabulaw an imbaluyyu? Ya undan nete"ah nitungawanay nabulawana? Ya anaad
udot ta mittig di matana?”
20 Ya inalin din o'ommodnay, “Oo, hiyah te nan imbaluymin nabulaw an nete"ah
nitungawana. 21 Mu agguymi inilay un anaad ta mittig di matana, ya agguymi goh inilay
ngadan di nangipa'adaog hinan bulawna. At hiyay pangibaganyu ti ma'ilog, at inilanan
mangibaag hi aatna!” 22 Ya manu ay inalin din o'ommodnah ne an agguyda imbaag di
aatna ti timma'otdah din Hudyu ti hinahapit nan Hudyun inaliday wada ay di mangalih
un Kristuh Jesus at pakakonda ta adida mibilang hinan himba'an an a'ammunganda. 23 At
hiyaat un inalin din o'ommodnay, “Hiyay pangibaganyu ti ma'ilog!”
24 At impidwadan nangayag hidin lala'in nabulaw hidin hopapna, ya inalidan hiyay,
“Ihapatam ay Apo Dios ta hay makulug di ibagam ay da'mi! Adi mabalin an immannung
din inalim ti heden lala'in inalim hi nangiyadaog hi bulawmu ya inilamin nabaholan.”

---

† **9:6** Bahaom nan footnote di verse 14 ta innilaom di anaad ta inat Jesus hene. ‡ **9:14** Hay itudun *Nan Mishnah* an liblun nangituduh nan numbino'ob'on an uldin di Hudyun inyammada ya inalinah nan Shabbat 108:20 di, “Nan mamhod an mangipa'adaog hinan taguh nan ngilin an Habadu ya paniaw hi unna ipatidtid di bayah hi matana, ya paniaw goh hi unna ilamut nan tukpanah nan luta ta medeneh hi matana.” Mattig an ta"on un hiyah ne inyuldin di Hudyu mu inat Jesus damdama ta ipa'innilanan mid hulbin nan inyuldinda.

25 Ya inalin din lala'iy, “Agguy'u inilah un waday baholna unu mi'id, mu hay inila' ya
anggay ya nabulawa' hidin hopapna, mu ten ad ugwan ya mittig di mata'!”
26 Ya inalidan hiyay, “Hay inatnan he"a ta mittig di matam?”
27 Ya inalinan diday, “Intugtuga' an gun nangibaag, mu adiyu damdama donglon! Undan
pohdonyun itugtugan donglon? Unyu dan goh pohdon an umunud ay Hiya?”
28 At inidutanda hiyan inaliday, “At he"ay ohan mangunud ay Hiya! Mu da'mi ya adimi
unudon ti hi Moses di unudonmi!” 29 Ya inalida goh di, “Inilami an ni'hapit hi Apo Dios
ay Moses ta indatnay Uldinan hiya, mu henen alyom an nangiyadaog hi bulawmu ya
agguymi inilay nannag ay Hiya!”
30 Ya inalin din nabulaw an nipa'adaog di, “Umipanoh'ah nen inaliyu! Ihnay abalinana
ti inyadaognay bulaw'u, ya anaad ta agguyyu inilay nannag ay Hiya? 31 Inila tu'u an adi
idat Apo Dios hinan tagun nabaholan di abalinanan mangat hi umat hinan inat nen tagu
ti nan tagun mange'gon ay Apo Dos ya nan mangat hi pohdonay pangidatana ya anggay.
32 Ya nete"ah nalmuwan tun luta ta nangamung ad ugwan ya mi'id ah ohah nundongol hi
nangipa'adaog hi matan di nabulaw an nete"ah nitungawana. 33 Ya gulat ta bo'on hi Apo
Dios di nannag enen lala'i at mi'id di abalinanan mangat hi umat hina!”
34 Ya tembaldan inaliday, “Din nitungawam ya nabaholan'a ta nangamung ad ugwan,
ya ituduwan udot da'mi?” At pinakakda hiya ta adida ahan ibilang hiyah nan himba'an
an a'amunganda.

Hay Aat di Paddungnay Nabulaw an Tagu

35 Dengngol Jesus an pinakak din Hudyuh nan himba'an di Hudyuh din lala'in im-
madaog di bulawna, at immuyna inanap, ya inalinan hiyay, “Undan kulugom an immalih
tun luta nan ma'alih Imbaluy di Tagu?”
36 Ya inalin din lala'iy, “Apu, goh nin henen tagu? Ibaagmu ta kulugo'!”
37 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Tinnigmu ti ten mi'haphapit ay he"ad ugwan.”
38 Ya inalinay, “Apu, kulugo' He"a!” Ya nunhippih inayungan Jesus ta dayawona Hiya.
39 Ya inalin Jesus di, “Manu ay immalia' hitun luta ya ta ma'uhigda nan kumulug ya nan
adi kumulug ta ipa'adaog'u nan mamhod an mangulug an paddungnay nabulaw an nan
adi pa"innilah nan Makulug an Ma'unud. Ya immalia' goh ta ipa'innila' an paddungnay
nabulaw nan mangalih un mittig di matada an nan mangalih mid baholda an nan adi
mamhod an mangulug ay Ha"in.”
40 Ya din udumnan Pharisees an wah din nangngol ya inalidan Hiyay, “Akkay ta"on da'mi
ya alyom goh di un ami ay paddungnay nabulaw?”
41 Ya inalin Jesus ay diday, “Gulat ta mid inilayuh aat di Tugun Apo Dios mu penhodyun
manginnila at mid ah baholyu. Mu inaliyuy unyu inilay aat di Tugun Apo Dios, mu mi'id
inilayu ti unyuat goh du'gon nan Nahamad an Tugun, at wagwada damdamay baholyu.”

10

Hay Nipa"el an Hay Aat nan Numpahtul hi Kalnilu

1-2 Inaynayun Jesus an nun'ul'ulgud, ya hay nipa"el di inulgudnan inalinay, “Imman-
nung heten alyo': nan mumpahtul hinan kalnilu ya hay pantaw nan kolal an ihi'ugan
nan kalniluy owona. Mu nan tagun adina e'wah nan pantaw ta unna iyayat an humigup
ya un mangakaw ta amhanay kalnilu. 3 Ya hay ipahigup nan tagun mun'adug hinan
pantaw ya nan mumpahtul hinan kalnilu ya anggay, ya bo'on nan malgom an tagu. Ya
immatunan nan kalnilun ipahtulna nan panapitnah pangayaganan dida, at mitnuddan
hiyan pumitaw. 4 Ya impangpang'una didan umuy ipahtul, ya un'unudon nan kalnilun
hiya ti inenghaanday hapitna. 5 Mu adida unudon di malgom an tagun agguyda innila ti
undaat goh lumayawda ti agguyda inenghaan di hapitna.”
6 Ya henen inulgud Jesus an nipa"el ya agguyda na'awatan. 7 At inalin goh Jesus ay diday,
“Immannung goh heten alyo': Ha"in di ay paddungnay Pantaw nan abung an ihi'ugan
nan kalnilu an hiyay pange'wandah unda humigup. 8 Ya waday udumnan nahhun an
immali ya un Ha"in, mu binalbaliyanda nan tatagu. Ya diday umat hinan mangakaw ta
akawonda nan paddungnay kalnilu. Mu nan paddungnay kalnilu' ya agguyda inunud
dida. 9 Ya Ha"in di ay paddungnay Pantaw di abung nan kalnilu ti nan paddungnay
kalnilun humigup hinan abung ya nan tagun mangulug ay Ha"in ya mabaliwan. Ya
halimuna' dida ta umatdah nan kalnilun pumitaw ta umuyda mannig hi ononda ya unda
goh humigup. 10 Mu hay aton nan mangakaw hi unda umuy hinan kolal di kalnilu ya unda
mangakaw, ya pumatoy, ya puma"ih nan gina'u. Mu Ha"in ya immalia' ta way aton nan
mangunud an mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna ta na'ahhamad di itaguanda.
11 Ya Ha"in goh di umat hinan Nahamad an Mumpahtul an mangiyabulut hi ataya'
ti nan panalimuna' hinan kalnilu. 12 Ya nan malagbuan an mun'adug ya bo'on hiya

nan Nahamad an Mumpahtul, ya bo'on hiyay ad kalnilu. At wa ay di tigonah umalih ahuh* inalahan an mangihdah nan kalnilu ya taynana dida ta lumayaw. At pumpudug nan ahuh inalahan nan kalnilu ta dapopona, at mun'iwa'atda. 13 Ya manu ay lumayaw nan malagbuan an mun'adug hinan kalnilu ti bo'on hiyay ad kalnilu, at hiyaat unna adi halimunan dida.

14-15 Ya Ha"in di Nahamad an Mumpahtul hitun tatagu. Inilaa' ay Ama, ya inila' goh Hiya. Ya umat goh hinan paddungnay kalnilu' ti inila' dida, ya inilaa' goh ay dida. Ya abuluto' di ataya' ta way aton nan tatagun mabaliwan an umat hinan mumpahtul hi kalnilun baliwana didan ta"on unna iyatoy. 16 Ya waday udumnan tatagun bo'onda Hudyun agguy niddum ay ditu'u, mu dida goh di tatagu'. Ya donglonday Tugun'u, at baliwa' goh dida. Ya an amin di tatagun mangulug ay Ha"in ya ohadan himpampun, ya ta Ha"in di mangipapto' ay dida an umat hinan mumpahtul hinan himpampun an kalnilu. 17 Ya pohpohdona' ay Ama ti abuluto' di ataya' ta way ato' an mamahuan. 18 Ya adi mabalin an hay tataguy ad nomnom hi atondan mamatoy ay Ha"in ti Ha"in di mamhod an mangidawat hi odol'u ta patayona'. Ya indat goh Amay pange'koda' hi odol'un mapatoy, ya okoda' goh hi amahua'. Hiyah ne biyang'u ti hiyah ne inalin Ama."

19 At nunggogodwa din Hudyun dumalat henen inalin Jesus. 20 Ya inalin di do'do'ol ay diday, "Mun'angaw henen tagu, ya nahe'pan goh! At goh ta dongdonglonyuy alyona?"

21 Mu inalin din udumnay, "Undan umat hinay panaphapit di tagun nahe'pan? Undan way abalinan nan dimunyun mangipa'adaog hi matan nen nabulaw?"

Hay Nan'ugan nan Hudyun Jesus†

22 Hidid Jerusalem ya lawang, ya nadatngan nan algaw an Gotad hi Punnomnoman nan Hudyuh Nangipaphodandah nan Timplun Apo Dios hidin hopapna.‡ 23 Ya hidin nundaldallanan amin da Jesus hidih nan gettaw di Timplun Apo Dios hinan alyondan Balkon Solomon 24 ya na'amungda din Hudyuh wadanmi, ya inalidan Hiyay, "Ibaagmuy makulug ay da'mi ta adi ami munduwaduwa. Dan He"ay Alin Pento' Apo Dios an ma'alih Kristun mumpapto' hi tagu, unu bo'on?"

25 Ya tembal Jesus an inalinay, "Ina'alli' ay da'yu, mu adia' damdama kulugon. Ya ato'ato' di adi olog di tagun mangat ti indat Apo Dios di abalina' ta hiyay panginnilaan hi unna' hennag ay Apo Dios. 26 Mu adia' kulugon damdaman da'yu ti bo'on da'yuy paddungnay kalnilu'. 27 Ti nan paddungnay kalnilu' ya donglonday alyo', ya inila' goh dida, ya unudona' an umat hinan kalnilun unudonda nan alyon nan mumpapto' ay dida. 28 Ya an amin nan mangulug ay Ha"in ya Ha"in dumalat hi pi'taguandan Apo Dios hi mi'id pogpogna, ya adida ahan milahhin ay Hiya. Ya mi'id ah ohah waday abalinanan mamloh ay didan Ha"in. 29 Ya mi'id ah ohah ipaddungan Ama ti na'abbagbagtu ahan, at idatna didan Ha"in, ya mi'id ah ohah way abalinanan mamloh hinan pumpapto'an Aman dida. 30 Ya numpaddung amin Ama ti un ami oha."

31 Ya nun'alan goh din Hudyu din batu ta impidwadan nampan Hiya.§ 32 At inalin Jesus ay diday, "Do'ol di maphod hi inat'uh inalin Amah ato' an adi olog di tagun mangat an tinnigyu. Mu undan waday ohan dane han inat'uh dumalat hi pampaanyun Ha"in?"

33 Ya inalin din Hudyun Hiyay, "Bo'on nan maphod an inatmuy dumalat hi pampaanmin He"a, ti hay dumalat ya nan namahalam hi nangipa'ampaam ay Apo Dios! Ti un'a udot tagu, ya ipaddungmuy odolmun Hiya!"

34 Ya inalin Jesus ay diday, "Waday nitudo' hi Hapit Apo Dios an nangituduh aat nan ap'apuh penghanan inalinay,

Umat ayuh Apo Dios.*

35 Ya immannung henen impitudo' Apo Dios, ya adi goh ma'ma"ubah ta nangamung. Nan tatagun pento' Apo Dios an mangibabbaag hinan Hapitnay inalinah umat ay Apo Dios. 36 Ya Ha"in di pento' Apo Dios an hennagna ta immalia' hitun luta. At anaad ta alyonyuh un'u pinahiw hi Apo Dios hi nangalya' hi unna' Imbaluy ay Hiya? 37 Gulat ta tun ato'ato' ya adina ipa'innilan hi Amay nangipatamu at ta"on hi unna' adi kulugon. 38 Mu gulat ta nan ato'ato' ya ipa'innilanan hi Apo Dios di ad tamu ya ta"on un bo'on Ha"in di kulugonyu mu nan inat'uy hiyay kulugonyuh un hi Apo Dios di nangat. Ti atonyu ay at innilaonyun wadan Ha"in hi Apo Dios, ya wadaa' goh ay Hiya."

---

* **10:12** Unu nan ma'alih wolf. † **10:21** Na'at hidin lawang (December), 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **10:22** Wada goh di tulun ngadana an nan Gotad di Hanukkah, ya nan Gotad di Nidawatan, ya nan Gotad di Way Hilawna. Hidin nun'alian Antiochus Epiphanes IV (175-164 B.C.) ya pinuhinay Timplun Apo Dios ti ene'nongnay babuy hinan pun'onngan, mu hidin December 165 B.C. ya lenenehan Judas Maccabeus, ya indawatnan Apo Dios. Heten gotad di panginomnomandah nan na'at hidi, ya gun na'at hi December. § **10:31** Din nahhun ya nibaag hinan Jn. 8:59. * **10:34** Psa. 82:6.

39 Ya inalida goh ta dapopondah Jesus, mu nunligud ya limmayaw.
40 At nakak hi Jesus hidi, ya immuy bimmad'ang hinan Wangwang an Jordan hidih nan
way numbonyagan John hidin hopapna ta hidiy nihinana. 41 Ya do'ol di tatagun immuy hi
wadana, ya inaliday, “Mi'id inat John hi adi olog di tagun mangat, mu an amin di inalinah
aat ten tagun hi Jesus ya immannung an amin.” 42 At do'olday tatagun kimmulug ay Jesus
hidi.

11

*Hay Aat Lazarus**

Hay Natayan Lazarus

1 Wada han tulun hina"agin nunhitud Bethany an da Lazarus† ya hi Mary,‡ ya hi
Martha.§ Mu nundogoh han agidan hi Lazarus. 2 Ya hi Mary din babain nangihiit
hi bangbangluh nan hu'in Jesus, ya hay buu'nay namu'nahna.* 3 Ya daden duwan
nunhin'agin binabaiy nangipaad ay Jesus ti wah nan nob'on an babluy an inaliday, “Apu,
nundogoh han ligwam an hi Lazarus an pa'appopohdom!”
4 Ya unat goh dengngol Jesus di aat Lazarus ya inalinay, “Manu ay niyabulut an
nundogoh hiya ya bo'on hay atayanay dumalat ti hay ipabagtuan Apo Dios, ya ta way
ato' goh an mipabagtun Imbaluyna.”
5 Ya penpenhod Jesus da Martha ay Mary, ya hi Lazarus. 6 Mu agguy immuy hi wadanda
ti nihina pay hidih nan babluy an wadanah duway algaw. 7 Ya unat goh nalpah di duway
algaw ya inalin Jesus ay da'min intudtuduwanay, “Mumbangngad tu'uh nan Provinciad
Judea.”
8 Ya inalimiy, “Apu, din nakakan tu'ud Judea hidin hopapna ya hi'itangan puntapa da'a,
ya goh ta alyom un tu'u mumbangngad hidi?”
9 Ya inulgud Jesus han nipa"el an ulgud ta panginnilaanmih un bo'on hiyay gutud di
atayana ti agguy nalpah di tamuna, ya inalinay, “Gulat ta ete"an nan tagun muntamuh
nan mawa'ah ya adukkoy di algaw hi puntamuana. 10 Mu gulat ta hay mahdom hiyay
pundalanana ya mahalibdudan ti helong.”
11 Ya unat goh inalin Jesus hana ya inalina goh di, “Hi Lazarus an ligwa tu'u ya nolo', mu
awni ta umuya' at banguno'.”
12 Ya inalimiy, “Apu, maphod hi un nolo' ta way aton nan dogohnan umadaog.” 13 Mu
hay pohdon Jesus an alyon hi nolo'an Lazarus ya natoy, mu hay inilami ya un nolo' ya
anggay.
14 At immohag Jesus an inalinay, “Natoy hi Lazarus, 15 ya maphod ta mi'ida' hidih
nundoghana ta way panniganyuh ma'at ta way kumuluganyu. At umuy tu'u tigon hiyah
wadana.”
16 Ya hi Thomas (an mungngadan hi Didymus†) di nangalin da'miy, “Mi'yuy tu'un Apu
tu'u ta mi'yatoy tu'un Hiya!” At immuy ami.

Nan Mummahu ya Mangidat hi Ataguan an hi Jesus

17 Unat goh dimmatong amin da Jesus ad Bethany ya inalin di tatagun Jesus di, “Miyapat‡
ad ugwan hi algaw hi naluh hi nilubu'an Lazarus.” 18-19 Ya hay abung da Mary ya
han aginan hi Martha ya do'olday immuy hi tatagu ta al'alu'onda dida§ ti nunheglay
lungdayadah natayan han agidan hi Lazarus. Danen tatagu ya nalpudad Jerusalem ti
neheggon ad Bethany an un nin tuluy kilomitluy andagwina.
20 Ya unat goh dengngol Martha an na'uy hi Jesus ya immuy ta damuwona Hiya. Mu
nataynan hi Mary hi abungda. 21 Ya inalin Martha ay Jesus di, “Apu, gulat ta imma"ali'aat
agguy natoy han agimi! 22 Mu inila' an ta"on ad ugwan ya gulat ta way ibagam ay Apo Dios
at atona.”
23 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Mamahuan han agiyu.”

---

* **11:** Mid mapto' ya na'at hidin lawang (December) hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **11:1** Hiyah ne ngadanah nan hapit di iGreece, ya hiyah ne ngadan an *Eleazar* hinan hapit di Hudyu. Ya hay pohdondan ibaga ya *hi Apo Dios di bimmadang*. ‡ **11:1** Agguy tu'u inilay pohdon ten ngadan an ibaga. § **11:1** Hay pohdonan ibaga ya *babai*. * **11:2** Jn. 12:3. † **11:16** Hay pohdon daten duwan ngadan an ibaga ya *nunduppel*. ‡ **11:17** Kinulug nan udumnan Hudyu an adi umadagwiy lennawan di natoy hi tulu an algaw ti pohdonan mumbangngad hinan odolna, mu nan miyapat an algaw ya umadagwi mahkay, at adi mumbangbangngad. § **11:18-19** Hay timpun di punlungdayaan nan Hudyuh un way matoy ya 37 an algaw an na'uhi'uhig hinan tulun grupun di algaw: (1) nan hopap di algaw hi engganah nan miyatlu ya nidugdugah ahan di punlungdayaanda, ya (2) nan miyapat hi engganah miyapituy algaw ya nidugdugah di punlungdayaanda, ya (3) nan miyawaluh engganay miyatulumpulu ta pitun algaw ya nidugah goh damdamay punlungdayaanda.

24 Ya inalin Martha di, “Inila' an mamahuan hi awnih angunuhnah amahuan an amin
di tatagun nun'atoy.”
25 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Ha"in di mummahuh tagu, ya Ha"in goh di mangidat hi
ataguanda. At nan tatagun mangulug ay Ha"in ya ta"on unda matoy ti mi'tagudan Apo
Dios hi mid pogpogna. 26 Ya nan tatagun mangunud ay Ha"in hi mi'tagun Apo Dios ya
adida ipidpidwan matoy. At kulugom hete?”
27 Ya inalin Martha ay Hiyay, “Apu, kulugo' an He"ah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios
hi mangipapto' hitun tatagu ti He"ay Imbaluynan intulagnah umalih tun luta!”

Hay Limmugwaan Jesus

28 Unat goh nalpah din inalin Martha ya immanamut hi abungda ta inayaganah Mary.
Ya inyohhadan nunhapit, ya inalin Martha ay hiyay, “Immalih Apu tu'u an nen ipa'ayag
da'a.” 29 Ya unat goh dengngol Mary din inalin Martha ya natana'dog, ya immuy hi
awadan Jesus. 30 Mu agguy ni' dimmatong hi Jesus hinan higib ti nataynan eden wadan di
nanamuwan Martha ay Hiya. 31 Ya unat goh tinnig din Hudyun wah dih abung da Mary
an mangal'alu' ay hiya an himbumagga ya nakak hi Mary at inunudda hiya ti inalidan un
umuy goh hinan way lubu' din aginan kumila.
32 Ya unat goh immatam hi Mary hi wadan Jesus ya tinnigna Hiya, ya nunhippih
inayungana, ya inalinay, “Apu, un adya imma"ali'a at agguy natoy han agimi!”
33 Ya hidin tinnig Jesus hiyan kimmila ya umat goh hidin nitnud ay hiyan Hudyu
at inggohgohana dida, ya nidugah di nunlungdayaana. 34 Ya inalinan diday, “Hay
nangilubu'anyun hiya?”
Ya inaliday, “Umali'a, Apu, ta umuy tu'u tigon.”
35 Ya limmugwah Jesus.*
36 At inalin din Hudyuy, “Ongol ahan di pamhodnah† nan natoy!”
37 Mu inalin din udumnay, “Hiyay nangipa'adaog hinan matan din nabulaw an lala'i, ya
anaad udot ta agguyna impa'adaog din dogoh Lazarus ta agguy natoy?”

Hay Namahuan Lazarus

38 Nidugah di nunlungdayaan Jesus, at immuy hinan way lubu' an natangliban hidin
ongol an batu. 39 Ya inalin Jesus di, “Anonyu nan tanglib!”
Mu inalin Martha an agin din natoy di, “Apu, nanattoy! At mun'agub ti opat di algaw di
naluh hi nilubu'ana!”
40 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Oo, mu inali' ay he"ay gulat ta waday pangulugmu at tigom
di umipanoh'an mangipabagtun Apo Dios.”
41 At inaanda din tanglib. Ya intangad Jesus ad daya, ya inalinay, “Ama, munyamana'
ay He"a ti dengngola'. 42 Inila' an dodonglona', mu manu ay alyo' hete ta way aton tun
tatagun mangngol, ya ta way atondan mangulug an He"ay nannag ay Ha"in.”
43 Ya unat goh nalpah an inalin Jesus hene ya enlotnan nangalih, “Lazarus! Bumuhu"a!”
44 Ya bimmuhu' hi Lazarus an nateteplagan hidin teplag di natoy an ta"on nan hu'ina, ya
ngamayna, ya nan angahna.
Ya inalin Jesus ay diday, “Ubadonyu nan teplagna ta punggina'uonyu ta way atonan
umanamut.”

Hay Nunhahapitandah Atondan Mamatoy ay Jesus

45 Tinnig din do'ol an Hudyun nitnud ay Mary din inat Jesus, ya kinulugda Hiya. 46 Mu
waday udumnan didan immuy hinan Pharisees ta inulgudday inat Jesus an nummahun
Lazarus. 47 Ya na'amungda din Pharisees, ya din a'ap'apun di papadi, ya din a'ap'apun di
Hudyu ya inaliday, “Hay aton tu'u nin? Ti henen tagu ya gunna ato'aton nan umipanoh'an
adi olog di tagun mangat! 48 Ya gulat ta adi tu'u ipadinong at kulugon an amin nan tatagu
Hiya, at boholon ditu'uh nan u'upihyal an iRome, at pa"ionday Timplun Apo Dios hitud
Jerusalem, ya binahbah ditu'un Hudyu!”

---

* **11:35** Hete ya ho'ho'dod ahan an verse an nitudo' hinan Biblian di Ayangan ya Biblian di English (ti un 16 an letrah nan Ifugao ya 9 an letrah English an ta"on un 16 an letrah nan Biblian di iGreece), mu nan immannung an ho'ho'dod ahan an verse hinan Biblia ya I Thess. 5:16 an nitudo' hinan Biblian di iGreece (ti un 14 di letra an ta"on un 21 di letrah nan Ifugao ya 14 an letrah nan English). † **11:36** Hiyah ne hapit di iGreece an *phileo* ti hiyah ne nan pamhod di nunhin'agi.

49 Ya wada han ni'yamung ay didan hi Caiaphas di ngadana an Nabagtun Padin den
tawon,‡ ya inalinan diday, “Mi'id ahan ah inilayuh atonyu!§ 50 Dan agguyyu inila an
onaynah un ohay taguh mangiyatoy ay ditu'u ta mipaphod tu'un amin ta bo'on an amin
tun tataguy ma'ubah?”
51 Mu bo'on hiyay ad nomnom enen inalina, ti hi Apo Dios di nangipanomnom hinan
inalinan ma'at an hi Jesus di mangiyatoy hinan Hudyu. 52 Ya bo'on dida ya anggay di
iyatoyna, ti matoy hi Jesus ta way aton nan tatagun Apo Dios hinan numbino'ob'on an
babluy hitun lutan malammung ta himpampunda an paddungnay unda oha. 53 Ya nete"an
den algaw ya nunhahapitda din a'ap'apun di Hudyuh atondan mamatoy ay Jesus. 54 At
adi ami umuy munle'le'od ay da Jesus hinan abablubabluy hinan Provinciad Judea hi un
waday tataguh mannig ay Hiya, at immuy amih dih nan ohan higib an mungngadan hi
Ephraim an neheggon hinan mapulun ta hidiy ni'hinanmin amin.

*Hay Timpun di Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hidin Tatagu**

55 Ya unat goh magadyuh an madatngan din Gotad di Punnomnomandah nan Namali-
wan nan Anghel Apo Dios hidin Tatagu ya do'olday tatagun nalpuh nan abablubabluy
an immuy ad Jerusalem an mangat hinan ugalida ta way aton di nappuhin mapaniaw
hi odoldan ma'aan ta way atondan midadaan ya un madatngan nan gotad. 56 Ya
ana'anapondah Jesus. Ya unat goh na'amungdah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem
ya numbabaggaandan inaliday, “Umali nin hi Jesus hitun gotad, unu adi?” 57 Ya enetlod
nan ap'apun di papadi ya nan Pharisees hinan tatagu ta wa ay di mannig hi wadan Jesus
ya imbagadan dida ta way atondan mampap ay Hiya.

12

1 Onom di algaw ya un madatngan nan Gotad an Punnomnomandah nan Namaliwan
nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu, at immuy hi Jesus ad Bethany an babluy din natoy an
minahuan Jesus an hi Lazarus.

*Hay Nangihiitan han Babaih Nanginan Danum hi Hu'in Jesus**
(Mat. 26:6-13; Mk. 14:3-9)

2 Ya indadaanday pe"anan Jesus ay dida ti minangilida Hiya, ya hi Martha di nangi-
papto' hi ma'an, ya ni'yubung han aginan hi Lazarus ay Jesus hinan lamehaandah
panganda.† 3 Ya innal Mary din na'angnginan lanan danum an nard an ma"aphod
ahan di hunghungna, mu hay nittun de ya duway howo', ya inhiitnah hu'in Jesus, ya
pinu'nahanah buu'na. At ma'ahhunghung din bangbanglu eden abung.
4 Ya wah di ohan da'min intudtuduwan Jesus an hi Judas Iscariot an mangitudun Jesus
ta dapoponda an nanamyaw hinan inat Mary an inalinay, 5 “Adyu'ah ten lana ti gulat ta un
ila'u at do'ol hi pihhuy midat hinan nun'awotwot! Ti hay balulna ya heldun di ohah taguh
hintawon.” 6 Ya inalinah ne an ay paddungnay unna igohgohan nan nun'awotwot, mu
adina, ti manu ay umat hinay nangalina ya un mangakaw ti hiyay mangmangdon hinan
luyun ittuwan di pihhuh idat di tatagun dida, mu pun'ipo"oynay udumna.
7 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Adim amuyuan hiya! Ya okod hiya ta ipo"oyna nan na'angang
an lana ta nangamung madatngan nan algaw hi pangidadaananah odol'un milubu'. 8 Ti
wagwada damdaman da'yu nan nun'awotwot hi pangidatanyuh nan gohgohyu, mu Ha"in
ya awniat mi'ida' ay da'yu.”

Hay Nunhahapitandah Atondan Mamatoy ay Lazarus

9 Ya unat goh dengngol din do'ol an Hudyu an wah Jesus ad Bethany ya immuydah di ta
tigondah Jesus, ya penhodda goh an pi'tigaw hi Lazarus an minahuan Jesus. 10 Ya inalin
goh din a'ap'apun di papadi an pi'patoydah Lazarus 11 ti nan namahuanay dumalat hi
agguy nangunudan nan tatagun dida, ti hi Jesus kinulugda.

---

‡ **11:49** Bahaom nan footnotes di Mat. 26:3 ya Lk. 3:2 ta innilaom di dalatna ta hiyay Nabagtun Padin den tawon.

§ **11:49** Adi bumain nan Sadducees an mangipaha'it hi nomnom nan tatagu an ta"on unda punha'iton di nomnom nan ibbadan Sadducees. Hi Flavius Josephus (37-100 A.D.) an nuntudo' hinan historyn di Hudyuh din penghana ya intudo'nay, “Nan Sadducees ya impaha'itday nomnom nan i'ibbadan Sadducees an umat hinan inatdan nangipaha'it hi nomnom nan bunag.” Ya hi Caiaphas ya niddum hinan himpampunda.

* **11:54** Henen gotad ya ma'at hinan Nisan/Abib 14 (Opatna), 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus, ya hiyay March-April hinan calendar tu'u. Mu heten algaw ya Nisan/Abib (Alemana) 8, 30 A.D. (Jn. 12:1).

* **12:1** Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 12 (Adwana), 30 A.D. hinan Simana Santa an Gutud di Nipaligligatan Jesus (Mk. 14:1).

† **12:2** Agguy ni'yibun nan Hudyuh nan lamehaanda ti unda ni'yubung.

Hay Nangalyan nan Tataguh un Alih Jesus hi Inayanad Jerusalem‡
(Mat. 21:1-11; Mk. 11:1-10; Lk. 19:28-40)

12 Unat goh nabiggat ya do'olday tatagun wah did Jerusalem an ne'egtad.§ Ya unat goh
dengngoldan na'uy hi Jesus an dumatong ad Jerusalem 13 ya nun'aladay tubun di palma
an umat hi liyug, ya immuyda dinamuh Jesus. Ya nun'it'u'dan inaliday,
"Nabagbagtuh ten Ali tu'u!
Ya mi'id pogpog di panapihapitan nan tataguh
amaphodan nan Ali tu'un Pento' Apo Dios!
Ipaphod Apo Dios nan Alin di i'Israel!"*
14 Ya inah'upan Jesus nan uyaw an dongki, ya nuntakay, at nipa'annung din impitudo'
Apo Dios an inalinay,
15 "Adi ayu tuma'ot an tatagud Jerusalem
ti na'uy nan Aliyun nuntakay hinan uyaw an dongki."†
16 Ya agguymi inilan intudtuduwan Jesus din immayanmid Jerusalem hi un ipa'annung
Jesus henen nitudo', mu unat goh hidin namahuana ya ninomnommin impa'annungna
din nitudo'.
17 Ya din tatagun ni'yuy ay Jesus hidin nangayaganan Lazarus hinan nilubu'anah din
nummahuana ya inulgudday tinnigda. 18 Ya hiyah te dimmalat hi nanamuwan din
do'ol an tatagun Jesus ti din dengngoldan inatnan umipanoh'a. 19 Ya unat goh tinnig
din Pharisees an do'ol di tatagun mundayaw ay Hiya ya nunhahappitandan inaliday,
"Hay aton tu'u mah? Ti ten an amin di tatagu ya unudonda Hiya, at mid olog tu'un
mangipadinong hinan atona!"

Hay Namhodan nan iGreece an Mannig ay Jesus

20 Wadaday iGreece an Hentil an ni'yuy ad Jerusalem an mundayaw ay Apo Dios eden
gotad. 21 Ya immuydan Philip an iBethsaida hinan Provinciad Galilee, ya inalidan hiyay,
"Apu, pohdonmin tigon hi Jesus."
22 At immuy hi Philip ay Andrew ta immuydan duwan nangali ay Jesus an waday
mamhod an mannig ay Hiya. 23 Ya tembal Jesus an inalinay, "Magadyuh di gutud hi
ipabagbagtua' an Imbaluy di Tagu. 24 Ya immannung heten alyo': adi dumo'ol nan oho' hi
un adi meho' hinan luta ya napitay. Ti gulat ta humangaw henen neho' at do'ol di bungana.
Ya umat hinan ataya' ti milubu'a', mu unat goh mamahuana' ya baliwa' di do'ol hi tatagu.
25 Ya nan tagun hay itaguanah tun lutay hunnonah nomnomnomon ya milahhin ay Apo
Dios hi mi'id pogpogna, mu nan tagun adina hunnon an nomnomon di itaguanah tun luta
ya mi'tagun Apo Dios hi munnononnong. 26 Ya nan tagun mamhod an mangitamun Ha"in
ya mahapul an unudona'. Ya nan baal'un mangat hina ya awniat mi'yalidan mi'hitun
Ha"in ad abuniyan. Ti an amin di mangitamun Ha"in ya ipabagtun Ama."

Hay Nangulgudan Jesus hi Atayana

27 Inalin Jesus di, "Munha'it hi punnomnoma'! Gulat ta alyo' ay Amay, Adia' ni'
mipaligligat ad ugwan ta adia' matoy! Mu adi mabalin an alyo' hene ti hiyaat unna'
nahnag ta umalia' an mipaligligat ad ugwan."
28 Ya inalin goh Jesus di, "Ama, ipattigmuy anabagtum!"
Ya waday nambal ad abuniyan an inalinay, "Impattig'uy anabagtu', at ipidwa' goh an
mangat."
29 Ya dengngol nan tatagun wah din na'amung nan himmapit, ya inaliday, "Un immidul!"
Ya inalin din udumnay, "Waday anghel Apo Dios an ni'hapit ay Hiya!"
30 Ya inalin Jesus hinan tataguy, "Manu ay waday himmapit ad abuniyan ya bo'on Ha"in
dimmalat an unna ipadngol ay da'yu ta hiyay panginnilaanyuh un dengngol Apo Dios di
inali' ay Hiya. 31 Ti magadyuh di gutud hi pummoltaan Apo Dios hinan tataguh tun lutan
adi kumulug, ya magadyuh goh di a'abakan nan ap'apun an amin di nun'appuhin tataguh
tun lutan hi Satanas. 32 Ya hay ihalangana' di hiyay a'al'alu'an nan tatagun nunhitun amin
hinan abablubabluy ta kulugona'." 33 Ya manu ay inalinah ne ta ipa'innilanan diday aat
di atayana.

---

‡ **12:11** Na'at hidin Nisan/Abib 10 an ma'alih Palma an Dumingguh din 30 A.D. hinan Simana Santa an Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **12:12** Heten algaw an Dumingguh nan mapuyaw ta engganah nabiggat an Lunes an gutud di pamto'an nan Hudyuh nan uyaw an kalniluda an mid ah ganitna ta ay mibalud hiyah opat di algaw ta engganay un madatngan di Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana an mete"ah Opatnah nan mahdom (Ex. 12:1-13). At paddungnay inalin Jesus hinan Hudyu eden algaw di, "Ha"in di Uyaw an Kalniluyu, at pot'ona' ni' ahan!" * **12:13** Psa. 118:25-26. † **12:15** Zech. 9:9.

34 Ya tembaldan inaliday, “Hay inilamih nitudo' hi nitud'an nan inyuldin Moses ya
alyonay, Hi Kristu ya minaynayun di ataguanah mid pogpogna.‡ Ya anaad ta inalim hi
un mihalangan nan Imbaluy di Tagu? Hay ngadan ne han Imbaluy di Tagu?”
35 Ya inalin Jesus ay diday, “Ha"in an paddungnay Potang ya un na'amtang di pi'hina'
ay da'yu. At ad ugwan an wadaa' ay da'yu ya paddungnay napatalan ayu ta paddungnay
dumalan ayuh nan patal an nan panguluganyuh nan Maphod an Tugun'u. At elanyu ta adi
ayu mahelngan ti nan tagun paddungnay hay nahelngan di pange'wana ya mi'id tigonah
umayana. 36 Ad ugwan ya wagwada nan ay Potang ay da'yu, at maphod hi unyu kulugon
nan ay Potang ta da'yuy ma'alih paddungnay napatalan an tagu.”

Hay Agguy Kimmulugan nan Hudyun Jesus

Unat goh nalpah an inalin Jesus hana ya tinaynana din tatagu, ya immuy nipo"oy. 37 Mu
ta"on un tinnitinnig nan Hudyuy ina'inat Jesus an adi olog di tagun mangat ya agguyda
damdama kinulug Hiya. 38 Ya hanan na'at ya hiyay nangipa'annung hidin intudo' nan
propetan hi Isaiah an inalinay,

“Apu, mi'id nangulug hinan inulgudmi,
ya mi'id nanginnilah aat din inatmun abalinam an mangat hinan adi olog di
tagu.”§

39 Ya imbaag Isaiah goh di anaad ta adida kumulug, ti inalinay,
40 “Ay paddungnay binulaw Apo Dios di matada ta adi mittig,
ya ay paddungnay impahelot Apo Dios di nomnomda ta adida pa"innila.
At adida muntutuyuh baholda ta way ato' an mamaliw ay dida.”*
41 Ya manu ay inalin Isaiah hana ti ay titinnignay ma'at hi awnin hay anabagtun Jesus, at
inulgudnay aatna.
42 Ya do'olday ap'apun di Hudyun kimmulug ay Jesus, mu timma'otdah nan Pharisees,
at agguyda inul'ulgud di aat di pangulugdah un way tatagu ti ini ya pakakonda dida ta
adida mibilang hinan himba'an an a'amunganda. 43 Ti danen tatagu ya pohpohdonday
pangibilangan nan tatagun dida ya un nan pangibilangan Apo Dios ay dida.

Hay Hinapit Jesus hi Mihumalyah nan Tatagu

44 Init'u' Jesus an inalinay, “Nan tagun mangulug ay Ha"in ya bo'on Ha"in ya anggay
di kulugona ti ta"on un nan nannag ay Ha"in goh! 45 Ya nan tagu goh an nanginnilah
aat'u ya hiya goh di nanginnilah aat nan nannag ay Ha"in. 46 Ya immalia' hitun lutan
paddungnay Potang ta patala' nan nahelngan ti nan tagun adi kumulug ya ay paddungnay
nahelnganda. Mu nan kumulug ay Ha"in ya adida mahelngan. 47 Nan tagun mangngol
hinan hapito' ta adina kulugon ya bo'on hay punhumalyaa' ay diday immalia' hitun
luta, ti hay immalia' ya nan pamaliwa' hinan tatagu. 48 Mu nan tagun mangngol hinan
hapito' ta adida kulugon ya waday mihumalyan didah udum di algaw. Ti heden gutud
di ahumalyaan an amin di tataguh nan angunuhna ya nan hinapit'uy mihumalyan didan
agguy nangunud, at mamoltada. 49 Ya manu ay mamoltada ti agguyda kinulug din intudun
Aman hi Apo Dios hi hapito' ti Hiyay ad nomnom an bo'on Ha"in. 50 Ya gulat ta unudon
nan tatagu nan intugun Ama at mi'tagudan Hiyah mi'id pogpogna. At tun hapito' ya
immannung an Tugun Aman inalinan Ha"in ta ibaag'u.”

13

*Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di Simana Santa**

Hay Nangihuan Jesus hinan Hu'in nan Intudtuduwana

1 Mabiggat ya hiyay Gotad di Hudyuh nan Punnomnomandah nan Namaliwan nan
Anghel Apo Dios hinan Tatagu. Ya inilan Jesus an magadyuh goh di pumbangngadanah
nan nalpuwanah wadan Amana, at taynana tun luta. Ya pohpohdon Jesus nan nangulug
ay Hiyah tun luta, ya impattignay pamhodnan† da'mi ta engganay un natoy.
2 Ya hidin mangan amin da Jesus ya wah dih Judas an imbaluy Simon Iscariot. Ya
impanomnom Satanas ay hiyay atonan mangitudun Jesus ta dapoponda. 3 Ya i'innilan
Jesus an ene'kod Amanan amin di logom ay Hiya, ya inilana goh an hay nalpuwana
ya hinan wadan Apo Dios, at Hiya goh di pumbangngadana. 4 At timma'dog hinan
pangananda, ya inaanay ohah din lubungna, ya inyalewa'ohna din tuwalyah gitangna.
5 Ya innalna han batya, ya inittuwanah danum ta nun'ihuanay hu'imin intudtuduwana,
ya pinu'nahanah din tuwalyan inyalewa'ohna.

---

‡ **12:34** Psa. 89:36; 110:4; Isa. 9:7; Dan. 7:14. § **12:38** Isa. 53:1. * **12:40** Isa. 6:10. * **13:** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **13:1** Hiyah ne hapit di iGreece an *agape*.

6 Ya unat goh negpong ay Simon Peter ya inalin Peter ay Hiyay, “Apu, anaad ta ihuam di
hu'i'?”
7 Ya tembal Jesus an inalinay, “Agguymu inilay aat ten ato' ad ugwan, mu awniat
innilaom.”
8 Ya inalin Peter ay Hiyay, “Adim ahan ihuan di hu'i'!”
Mu inalin Jesus ay hiyay, “Gulat ta adi' ihuan nan hu'im at adi'a middum ay Ha"in.”
9 Ya tembal Simon Peter an inalinay, “Apu, umat ay hina at bo'on hay hu'i' di ihuam ya
anggay ta iddummuy ngamay'u ya ulu'!”
10 Ya tembal goh Jesus an hay nipa"el di nangalinan inalinay, “Nan tagun nun'amoh ya
mid ahan di di'ana, at adi mahapul hi un pidwon an ihuan an amin hana ti un anggay di
hu'inah napipito'. At da'yun amin ya paddungnay mid di'ayu, mu waday ohan da'yun
nadi'aan.” 11 Ya manu ay inalin Jesus hi un mid di'adan amin an un ohay nadi'aan ti
i'innilanan hiyah ne mangitudun Hiya ta dapoponda.
12 At unat goh nalpah an inihuanan amin di hu'imi ya inlubungna din inaanan
lubungna, ya numbangngad hidin pangananmi, ya ni'yubung. Ya inalinan da'miy,
“Inilayu nin di aat nen inat'un da'yu? 13 Inaliyuy Ha"in di muntudtudun da'yu, ya Ha"in hi
apuyu, ya immannung an nepto' nan inaliyu. 14 Ya ta"on un Ha"in di muntudtudun da'yu
ya Ha"in hi apuyu mu inihua' di hu'iyu damdama. At mahapul an unudonyuh ten inat'un
da'yu ta hin'i'ihu ayuh hu'iyu. 15 At henen inat'un da'yu ya hiyay mangipattig ay da'yuh
mahapul hi unudonyu, at umat goh hinay atonyu.‡ 16 Immannung heten alyo' ay da'yu:
mid ah baal hi nabagbagtu ya un hay apuna. Ya umat goh hinan nahnag an bo'on hiyay
nabagbagtu ya un nan nannag ay hiya. 17 Ya ten inilayuy aat ten makulug an intugun'u,
ya unudonyu ay at umamlong ayu.
18 Mu waday ohan da'yuh adi' pi'yiddumon eten inali' ti i'innila' nan aatyun pento"u, ya
waday ohan agguy'u pento'. Mu mahapul an mipa'annung nan impitudo' Apo Dios hidin
penghanan inalinay,

Han ibba' an gun ne"an ay Ha"in
ya hiyay nangipahugat ay Ha"in.§

19 Ya manu ay hunno' an alyon ay da'yu ya un ma'at ya ta hitun ipa'annungana ya
hiyay panginnilaanyuh un Ha"in di Alin Pento' Apo Dios an mumpapto' hitun tatagu. 20 Ya
immannung heten alyo': nan tagun mangabulut hinan baal'u ya pi'yabuluta' goh ay hiya.
Ya gulat ta abulutona' at ni'yabulutna goh hi Apo Dios an nannag ay Ha"in.”

Hay Nangibaagan Jesus hinan Mangipadpap ay Hiyah Awni
(Mat. 26:20-25; Mk. 14:17-21; Lk. 22:14-18)

21 Unat goh nalpah an inalin Jesus hene ya munha'it di punnomnomana, at inhamadnan
nangalin da'min intudtuduwanay, “Donglonyuh ten alyo' ti immannung an waday ohan
da'yuh mangitudun Ha"in ta dapopona'.”
22 Ya nuntitiggawan ami ti agguymi ahan inilay ngadan nen mangat ay da'min amin.
23 Ya ha"in an pohpohdon Jesus, ya ni'yubunga' an neheggon ay Hiya.* 24 Ya inyodmol
Simon Peter ay ha"in ta ibaga' ay Jesus ta ibaagnah nen inalinan lala'i. 25 At nahliga' ta
nedelloha' ay Jesus, ya inali' di, “Apu, hay ngadan ne han ibbamin inalim?”
26 Ya tembal Jesus an inalinay, “Ihiwhiw'u nan tinapay ete ta nan tagun pangidata'
ya hiyay mangitudun Ha"in ta dapopona'.” At innalna din tinapay, ya inhiwhiwna, ya
indatnan Judas an imbaluy Simon Iscariot. 27 Ya unat goh innal Judas din tinapay ya
nihu'lung hi Satanas ay hiya.
Ya inalin Jesus ay Judas di, “Ginalom, ya inatmu nan ninonomnommuh atom.” 28 Mu
agguy inilan an amin nan wah nan lamehaan an me"an ay Jesus di aat nen inalin Jesus
ay Judas. 29 Ya hi Judas di mun'od'odon hinan ittuwan di pihhuda, at inalin din udumnah
nomnomday un honogon Jesus hiyan umuy luma'uh mahapuldan den gotad, unu adi ay
ya unna umuy idatan nan tatagun nun'awotwot hi pihhu. 30 Ya unat goh innal Judas din
tinapay an indat Jesus ya nonong ya nakak, mu heden nakakana ya nahdom.

Nan Balun Uldin Jesus

31 Unat goh nakak hi Judas ya inalin Jesus di, “Ad ugwan di ipattigan di anabagtu'
an Imbaluy di Tagu. Ya Ha"in goh di dumalat hi ipattigan di anabagtun Apo Dios.
32 Immannung an Ha"in di dumalat hi ipattigan di anabagtuna, at hiyah te goh mahkay
di pangipattigan Apo Dios hi anabagtu' an Imbaluy di Tagu. 33 Ya da'yun ungungan
popohdo', ya un na'amtang di idduma' ay da'yu. Ya awniat anapona' ay da'yu, mu adi

‡ **13:15** Nan udumnan kimmulug ya unudondah te, mu nan do'do'ol an kimmulug ya alyonday un nipa"el, at itudunay aton tu'un bumadang hinan tatagu. § **13:18** Psa. 41:9. * **13:23** Agguy intudo' John di ngadana ti bumain, mu hiya damdama.

ayu pa"ah'up. Ya ten ipidwa' an alyon din inali' hinan a'ap'apun di Hudyun inali' di,
Nan umaya' ya adi mabalin an umali ayu. 34 Ya waday balun iyuldin'un da'yu an hay
aatna ya mumpopohhodan† ayu. Nunheglay pamhod'un da'yu, at umat goh hinay aat di
pumpopohhodanyu. 35 Ya gulat ta mumpopohhodan ayu ya hiyay panginnilaan an amin
di tatagun da'yuy kumulug ay Ha"in."

Hay Nangibaagan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya
(Mat. 26:31-35; Mk. 14:27-31; Lk. 22:31-34)

36 Inalin Simon Peter di, "Apu, hay wadan ne han umayam?"
Ya tembal Jesus an inalinay, "Adi'a pa"unud ay Ha"in hinan umaya' ad ugwan, mu awniat
mangunud'an Ha"in."
37 Ya inalin Peter di, "Apu, anaad ta adia' pa"unud ay He"ad ugwan? Ti ta"on un da'a
iyatoy hi un mahapul!"
38 Ya inalin Jesus di, "Gulat ta mahapul unna' iyatoy ay he"a ya immannung dan an atom?
Immannung heten alyo' ti mumpitluy pangihautam an alyom di agguya' inilan he"a ya un
tumalanuy awitan."

14

Nan Owon an Miyuy ay Aman Jesus

1 Inalin Jesus di, "Adi ayu numanomnom ya munlungdaya ta unyuat kulugon hi Apo Dios
ya kulugona' goh. 2 Ti hidih nunhituwan Ama ya do'ol di punhituwan. At mumbangngada'
ta umuy'u idadaan di ihinanyu. Ya gulat ta agguy immannung heten inali' at adi' alyon hi
un wada. 3 Ya wa ay ta malpah an idadaan'uy ihinanyu at mumbangngada' ta damuwo'
da'yu, ya initnud'u da'yu ta mi'hina ayun Ha"in. 4 Inilayuy atonyun mangunud ay Ha"in
ta way atonyun umalih nan umaya'."
5 Ya inalin Thomas ay Hiyay, "Apu, agguymi inilay umayam, at hay panginnilaanmi mah
hi dalan?"
6 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Ha"in ya anggay di dumalat ya un way umuy hi wadan Ama.
Ya Ha"in goh ya anggay di nalpuwan nan Nahamad an Tugun, ya Ha"in goh di dumalat hi
pi'taguan ay Apo Dios hi mid pogpogna. Ya mi'id ah umuy hi wadan Amah un bo'on Ha"in
dumalat." 7 Ya inalina goh ay diday, "Ad ugwan ya inilayuy aat'u, at mabalin an inilayu
goh di aat Ama. Ya ad ugwan ya inilayu mahkay di aatna, at tinnigyu goh Hiya."
8 Ya inalin Philip ay Hiyay, "Apu, ipattigmun da'mih Amam, at adi ami munduwaduwa."
9 Ya tembal Jesus an inalinay, "Uya'ay ninidduma' ay da'yun amin ya anaad ta agguymu
inilay aat'u, Philip, ta alyom hi un'u ipattig ay da'yuh Ama? Nan tagun nannig ay Ha"in ya
tinnigna goh hi Ama. 10 Undan adim kulugon, Philip, an hi Ama ya wadan Ha"in, ya wadaa'
goh ay Hiya? An amin tun intudtudu' ay da'yu ya tun ina'inat'un nete"ah din hopapna ya
bo'on hay abalina' di nangata' ti hi Aman wan Ha"in di nangidat hi abalina' an nangat
an amin ay dane. 11 Ya mahapul an kulugonyun wadaa' ay Ama, ya wada goh hi Aman
Ha"in. Mu gulat ta bo'on hay pangalya' ete panguluganyu mu kulugona' damdama ti nan
ina'inat'u an adi olog di tagun mangat. 12 Ya immannung heten alyo': nan tagun mangulug
ay Ha"in ya abalinanan mangat hinan inat'un mid olog di tagun mangat. Ya abalinana
goh an mangat hinan nidugdugah an ma'at ya un din ina'inat'u ti mumbangngada' hi
wadan Ama, ta way ato' an mamadang ay da'yu. 13 Ya an amin di ibagayun Ha"in ya
ato' an dumalat nan nanguluganyun Ha"in ta mipabagtuh Ama an dumalat ay Ha"in an
Imbaluyna. 14 Ya ten ipidwa' goh an alyon ay da'yu nan inali': an amin di ibagayun Ha"in
ya ato' an dumalat di pangulugyun Ha"in."

Hay Nangitulagan Jesus hi Pannagan Apo Dios hinan Na'abuniyanan an Lennawa

15 Ya inalina goh di, "Gulat ta waday pamhodyun Ha"in at unudonyuy Tugun'u. 16 Ya
ibaga' ay Ama ta honogona han mihukat ay Ha"in an nan mamadang ay da'yu ta mihinan
da'yuh enggana 17 an hiyah ne nan Na'abuniyanan an Lennawan mangituduh nan
makulug hi unudonyu. Ya nan tatagun adi mangulug ay Ha"in ya bo'on diday ahnagan
nan Na'abuniyanan an Lennawa ti mid ologdan manginnilan Hiya. Mu da'yun mangulug
ay Ha"in ya inilayu Hiya ti mihihinnan da'yun wah odolyu.
18 At ta"on un'u da'yu taynan mu adi' da'yu inganuy ti mumbangngada' goh ay da'yu, at
adi ayu umat hinan nguhu. 19 Ya magadyuh mahkay di adia' pannigan nan adi kumulug ay
Ha"in, mu awniat tigona' ay da'yu, ya mi'tagu ayun Apo Dios ti nan pi'tagua' goh ay Hiya.
20 Ya heden algaw an umalian nan Na'abuniyanan an Lennawa ya innilaonyu mahkay an
wadaa' ay Ama, ya wada ayun Ha"in ti wadaa' hi odolyu. 21 Ya nan tagun mangngol hi

† **13:34** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

Tugun'u ta unudona ya hiyay waday pamhodnan Ha"in. Ya pohpohdon goh Amah nen tagu, ya pohpohdo' goh hiya, at ipa'innila' ay hiyay aat'u ta way atonan manginnila."
22 Ya inalin Judas (an bo'on hi Judas Iscariot) di, "Apu, anaad ta da'mi ya anggay di pangipa'innilaam hi aatmu, ya bo'on an amin hinan tatagu?"
23 Ya tembal Jesus an inalinay, "Nan tatagun mangunud hinan itudu' ya didanay way pamhoddan Ha"in. Ya pohpohdon goh Ama dida, ya middum amin Aman danen tatagu ta mi'hina amin dida. 24 Ya nan tatagun mi'id pamhoddan Ha"in ya didanay adi mangunud hinan itudu'. Ya nan dengngolyun inul'ulgud'un da'yu ya bo'on hay nomnom'uy nalpuwana ti hi Aman nannag ay Ha"in di nangituduh inali'.
25 Ya inali' hanan amin hitun wada' ay da'yu. 26 Ya adi mabayag at honogon Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawan Hiyay mamadang ay da'yu ta inaynayuna tun tamu'. Ya itudunan amin ay da'yu ta way atonyun munnomnom an amin hitun intudtudu' ay da'yu. 27 Ya hay idat'un da'yuh nan panayna' ay da'yu ya ipalenggop'uy nomnomyu ti Ha"in mangidat enen nahamad an alenggopanyu. Mu adi umat hinan alenggopan di adi umunud di idat'u ti agguy nahamad hene. At adi ayu numanomnom, ya adi ayu goh tuma'ot.
28 Ya dengngolyu din inali' an tayna' da'yu, mu mumbangngada' goh. Ya gulat ta nihamad di pamhodyun Ha"in at mun'am'amlong ayuh nan punnomnomanyuh pumbangngada' hi wadan Ama an nabagbagtu ya un Ha"in. 29 Ya ten alyo' ay da'yuh mahhun ya un ma'at ta hay umannunganah a'atana ya kulugonyu. 30 Ya un na'amtang tun pi'hapita' ay da'yu ti na'uy an umali han ap'apun di nun'appuhih tun lutan hi Satanas. Mu mi'id di abalinanan mangabak ay Ha"in 31 ti henen ma'at ay Ha"in ya ma'at ta ipattig'uh nan tataguy aat di pamhod'un Ama. Ya unudo' an amin di immandalnah ato'.
At mala"uy tu'u ta umuy tu'u."

15

Hay Nipaddungan Jesus hinan Odol di Nitanom

1 Wada goh di nipa"el an inulgud Jesus an inalinay, "Wada han nitanom, ya Ha"in di paddungnay Nahamad an Odolna, ya hi Amay manalimun enen nitanom. 2 Ya nan tataguy paddungnay hapang, at nan paddungnay hapang an adi bumunga ya halipangan nan ad galden. Mu nan paddungnay hapang an way bungana ya anonay nappuhin halepengna ta mid ahan ganitna, at dumo'ol di bungana. 3 Ya da'yuy paddungnay mi'id ganitna ti dimmalat nan inulgu'ulgud'un da'yu. 4 Ya inaynayunyun middum ay Ha"in, at midduma' goh ay da'yu. Gulat ta nabongwah nan hapang hinan odolna ya adi mabalin an bumunga. Ya umat goh ay da'yu ti mahapul an inaynayunyun middum ay Ha"in, ti adiyu ay ya mi'id ah paddungnay bungayu.
5 Ha"in di paddungnay Odol di Nitanom, ya da'yuy paddungnay hapangna. Ya nan hapang an wagwadah nan odolna ya do'ol di bungana. Ya umat goh hinan tatagu ti inaynayunda ay an middum ay Ha"in at midduma' goh ay dida ta dumo'ol di bungada, ti mi'id di abalinanyuh unna' mi'id ay da'yu. 6 Ya nan tagun adina inaynayun an middum ay Ha"in ya mitapal an umat hinan hapang an nahalipangan ta nalangu ay ya inapuyan. 7 Ya gulat ta inaynayunyun middum ay Ha"in ya adiyu al'alliwan nan Tugun an intudu' ay da'yu at an amin di ibagayun Ha"in ya midat ay da'yu. 8 Ya nan bumungaanyuh maphod di hiyay mangipabagtun Ama, ya hiyay mangipa'innilah un da'yuy nahamad an mangulug ay Ha"in.

9 Ya nan pamhod* Aman Ha"in ya umat hinay pamhod'un da'yu, at mahapul ni' an gunyu abuluton nan pamhod'un da'yu. 10 Ya unudonyu ay nan alyo' ya innilayun waday pamhod'un da'yu. An umat goh ay Ha"in ti inunud'uy inalin Ama, at inila' an waday pamhodnan Ha"in. 11 Ya inali' hanan da'yu ta nan amlong an wan Ha"in ya mawada ni' goh ay da'yu, ya ta na'ahhamad di pun'am'amlonganyu. 12 Ya hay itugun'un da'yu ya mumpopohhodan ayun umat hi pamhod'un da'yu. 13 Ya gulat ta iyatoy han taguy dumalat di pamadanganah ibbanah tagu ya hiyah ne pangipattiganan nahamad di pamhodnan den inyatoyna, ya mi'id ahan di ipaddungan nan inatna. 14 Ya da'yuy nahamad an ibba' hi unyu unudon nan Tugun'u. 15 Ya adi' mahkay ibilang da'yuh tagala ti nan tagala ya agguyna inilay ato'aton nan ad tagalan hiya. Mu ibilang'u da'yuh ibba' ti an amin di inalin Aman Ha"in ya impa'innila' ay da'yu. 16 Ya bo'on da'yuy namto' ay Ha"in ti Ha"in di namto' ay da'yu,† ya hennag'u da'yu ta paddungnay bumunga ayuh maphod ta minaynayun di

* **15:9** Nan hapit an *pamhod* (verses 9-10, 12-13) ya *mumpopohhodan* (verses 12, 17) ya hapit an *agape* hinan hapit di iGreece. † **15:16** Hay ugalin di Hudyu ya nan mamhod an mangada'adal hinan ohan muntudtuduh nan Uldin ya hiyay mamto' hi apuna ta mimiddum ay hiya, mu agguy pento' nan intudtuduwan Jesus Hiya ti un Hiyay namto' ay dida (Mat. 10:1-4; Mk. 3:13-19; Lk. 6:12-16).

bungayu. Ya henen pangatanyuh umat hina ya an amin di ibagayun Ama ya midat ay
da'yuh un way pangulugyun Ha"in. 17 At hay itugun'un da'yu ya mumpopohhodan ayu."

Hay Aat di Pamoholan nan Adi Umunud hinan Immunud ay Jesus

18 Ya intuluyna goh an inalinay, "Gulat ta boholon da'yuh nan tatagun adi kumulug ay
Ha"in ya nomnomonyu an Ha"in di nahhun an binoholda. 19 Ya gulat ta umat ayuh nan
adi kumulug ay Ha"in at pohpohdon‡ da'yu ti ibilang da'yuh i'ibbada. Mu nat'on di aatyu
ti pento"u da'yu ta agguy ayu niddum ay dida, at hiyah ne dumalat hi pamoholandan
da'yu. 20 Ya nomnomonyu din inali' ay da'yu ti adi nabagbagtu nan baal ya un nan ad
baal ay hiya.§ At adiyu nomnomon hi un Ha"in ya anggay di boholonda ti boholon ditu'un
amin ti gapu ta mipaligligata' at paligaton goh da'yu, mu gulat ta kulugonda nan intudu' at
kulugonda goh nan ituduyu. 21 Ya manu ay paligaton da'yu ti da'yuy tagu', ya agguyda goh
inilah Apo Dios an nannag ay Ha"in. 22 Ya gulat ta agguya' immalih tun lutan muntudtuduh
nan adi kumulug ay Ha"in at agguyda ininnilay aat di bahol. Mu ten immalia', at iniladay
aatna, at adi mabalin hi unda alyon di mi'id iniladah unda nabaholan. 23 Ya nan tagun
mamohol ay Ha"in ya ni'boholda goh hi Ama. 24 Ya gulat ta agguy'u impattig ay diday
inat'un adi olog di tagun mangat at agguyda nabaholan. Mu tinnigday inat'u, at hiyanan
boholona', ya ni'boholda goh hi Ama. 25 Ya hanan na'at ya hiyay nipa'annungan din nitudo'
hinan liblun nitud'an di Uldindan alyonay,

Binohola' hinan tatagu
an ta"on un mi'id dimmalat.*

26 Ya waday honogo' an nan mamadang ay da'yun malpun Ama an nan Na'abuniyanan
an Lennawan mangituduh nan makulug hi unudonyu. Mu awni ta umalin da'yuat
Hiyay mangibaag hi aat'un da'yu. 27 Ya ta"on da'yu ya ibaagyuy aat'u, ya inulgudyuh
nan udumnan tataguy aat'u ti da'yuy ni'yi'ibba' hidin nete"ah hopap di nuntuduwa' ta
nangamung ad ugwan."

16

1 Inalin goh Jesus ay da'min intudtuduwanay, "Manu ay inali' hatun da'yu ya ta
innilaonyuy ma'at hi udum di algaw ta way atonyun mangihamad hi pangulugyun Ha"in
ta adiyu ete'od. 2 Ti hay ma'at ay da'yu ya adi da'yu pi'hayupon hinan Hudyuh nan
a'am'amunganda. Ya madatngan di algaw an patayon da'yu ti alyonday un hiyah ne
pangipadenolandan Apo Dios hi pohdona. 3 Ya atondan da'yu hatu ti agguya' inila, ya
hi Ama goh. 4 Mu ten alyo' ay da'yud ugwan hatu ta wa ay ta madatngan di gutudnah
pangatandah tun inali' ya ta way panginomnomanyu, at adi ayu numanomnom.
Manu ay agguy'u inalin da'yu hatuh din hopapnah nuntudtuduwa' ti wagwadaa' ay
da'yu."

Nan Tamun nan Na'abuniyanan an Lennawa

5 Inalina goh di, "Ad ugwan ya ten mumbangngada' hi wadan nan nannag ay Ha"in,
mu mi'id ah ohan da'yuh nangalih, Hay umayam? 6 Ti hay nomnomonyu ya nan
punligatanyuh awni, at munlungdaya ayu. 7 Mu immannung heten alyo' ti onaynah un'u
da'yu taynan ta way aton nan Na'abuniyanan an Lennawan umalin bumadang ay da'yu, ti
gulat ta adia' makak at adi goh umali. Mu makaka', at honogo' ta umalin da'yu. 8 Mu awni
ta umali, at ipa'innilanay aat di bahol nan adi umunud, ya ipa'innilana goh ay dida nan
Nahamad an Ma'unud, ya nan aat di panumalyaan Apo Dios ay dida. 9 Ya ipa'innilanay
aat di nabaholanda ti adia' kulugon, 10 ya ipa'innilana goh ay dida nan Nahamad an
Ma'unud an hay aat'u ti mumbangngada' hi awadan Ama, at adia' mahkay tigtiggon ay
da'yu. 11 Ya ipa'innilana goh ay diday aat di amoltaan di tataguh mid pogpogna, ti na'a'alli
nan namoltaan Satanas an ap'apun nan adi kumulug hitun luta.
12 Waday udumnah pohdo' an ibaag ay da'yu, mu adi ayu damdama pa"inilad ugwan, at
hiyaat un'u adi ibaag. 13 Mu awni ta umali nan Na'abuniyanan an Lennawa at itudunan
da'yu an amin nan Nahamad an Ma'unud. Ya bo'on hay malpuh nomnomnay alyona, ti
nan immandal Apo Dios di ibaagnan da'yu an ta"on goh un nan ma'ma'at hi udum di algaw.
14 Ya ipa'innilana goh ay da'yu nan anabagtu' ti ipa'innilanan da'yuy Hapit'u. 15 Ya an amin
di wadan Ama ya hiyah ne goh di wan Ha"in, at hiyaat un'u hapiton di, Nan ibaag nan
Na'abuniyanan an Lennawan da'yu ya Ha"in di alpuwana."

Nan Punlungdayaanda ya nan Pun'am'amlonganda

16 Ya inalina goh di, "Ag'aga ya adia' tigon ay da'yu, mu un na'amtang goh at tigona' ay
da'yu."

---

‡ **15:19** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. § **15:20** Jn. 13:16. * **15:25** Psa. 35:19; 69:4.

17 Ya inalin di udumnan da'min nan i'ibbaday, “Anaad nin ta inalinay umat hina? Ti
inalinay, *Ag'aga* ya adia' tigon ay da'yu, mu un na'amtang goh at tigona', ya inalina goh di
un mumbangngad hi wadan Amana.” 18 Ya inalida goh di, “Anaad nin ta inalinah ne han
ag'aga? Mi'id inila tu'un ne han inalinan ditu'u!”
19 Ya i'innilan Jesus an popohdondan innilaon di aat nen inalina, at inalinan diday,
“Hay ngadan ne han hahapitonyu? Undan nan inali' an ag'aga ya adia' tigon, mu
un na'amtang goh at tigona'? 20 Immannung heten alyo' ay da'yu ti lumugwa ayu ya
munlungdaya ayu, mu mun'am'amlongda tun tatagun adi kumulug. Mu ta"on un ayu
munlungdayad ugwan ti hi awniat umamlong ayu. 21 Umat hinan babain muntungaw an
holholtaponay puntungawana, mu wa ay ta bimmuhu' nan ung'ungnga at aliwana din
ha'itna ti mun'am'amlong hinan imbaluynan intungawna. 22 Ya hiyah ne goh di ma'at ay
da'yu ti ad ugwan ya munlungdaya ayu, mu hi awnih pumbangngada' at ongol ahan di
pun'am'amlonganyu an mid olog di tatagun mangipadinong.
23 Ya wa ay ta madatngan heden algaw ya adi mahapul hi un Ha"in di pangibaganyuh
mahapulyu. Ya immannung heten alyo' ti an amin di ibagayun Ama ya idatnan da'yu
ti dumalat nan pangulugyun Ha"in. 24 Engganad ugwan ya agguyyu imbagan Amay
mahapulyu an dumalat nan niddumanyun Ha"in. Mu hay maphod ahan hi atonyud
ugwan ya ibagayuy mahapulyu, at midatan ayu ta way atonyun mun'am'amlong hi
nidugah.”

Hay Nangabakan Jesus hinan Ap'apun nan Adi Kumulug

25 Ya intuluy Jesus an inalinay, “Hay nipa"el di gun'u inulgud ay da'yu, mu udum
di algaw ya ulgudo' ay da'yuy aat Ama an bo'on hay nipa"el di ato' an mun'ulgud ta
nalakah ma'awatanyu. 26 Ya awni ta midduma' ay Ama at an amin di mahapulyu ya hi
Amay pangibaganyu, mu iddumyuy ngadan'un paddungnay pelma' hi unyu ibaga. Ya adi
mahapul an iluwalua' mahkay da'yu 27 ti pohdon da'yun Ama. Ya manu ay pohdon da'yu ti
penhoda' goh ay da'yu, at kulugonyun hi Apo Dios di nalpuwa'. 28 Ya wagwadaa' hi wadan
Ama, mu hennaga' an immalih tun luta. Mu ten tayna' da'yud ugwan ta mumbangngada'
hinan wadana.”
29 Ya inalimin intudtuduwanan Hiyay, “Nan nangulgudmud ugwan ya agguy nipa"el, at
ma'innila mahkay di aatna. 30 Ya inilami mahkay ad ugwan an inilam an amin an ta"on di
wah nomnom di tagu. At adi mahapul hi un tu'u hahapiton di wah nomnommi ti i'innilam.
At hiyah ne nanginnilaanmih un He"ay hennag Apo Dios.”
31 Ya inalin Jesus ay diday, “At maphod ta kulugona' mahkay ay da'yu! 32 Mu hi
awniat puntataynana' ay da'yu ti miwa'at ayun amin, at mumbangngad ayun amin hinan
a'abungyu, at unna' oh'ohha. Mu adia' un oha ti wagwadah Aman pi'yibba'. 33 Ya manu
ay inali' hatun amin ya ta way atonyun mangulug ay Ha"in, at malenggop di nomnomyun
dumalat nan iddumanyun Ha"in. Ya paligaton da'yuh nan adi kumulug ay Ha"in, mu adi
ayu tuma'ot ti inabak'u nan ap'apun tun adi kumulug ay Ha"in!”

17

Hay Luwalun Jesus

1. Hay Nangiluwaluan Jesus hinan Odolna

1 Unat goh nalpah an inalin Jesus hanan amin ya intangadnad daya, ya inalinay,
“Ama, nadatngan nan agtudan di pangipabagtuam ay Ha"in an Imbaluymu ta hiyay
panginnilaan di tataguh ana'abbagbagtum. 2 Ya indatmuy biyang'un ad poto' an amin
hinan tatagu ta way ato' an mangiyabulut hinan kumulug ay Ha"in hi pi'taguandan He"ah
mid pogpogna. 3 At an amin nan tatagun mangulug hi un He"a ya anggay di na'ahhamad
an Dios ya Ha"in an hi Jesu Kristun hennagmun immalih tun luta ya diday mi'tagun He"ah
mid pogpogna. 4 Ya ten lempah'un amin tun impatamum ay Ha"in hitun luta ti impattig'uh
tun tataguy anabagbagtum. 5 Ya ipabagtua' ni' ad ugwan, Ama, hinan idduma' ay He"a an
umat hi anabagtu' hi ninidduma' ay He"ah agguy nalmuwan tun luta.”

2. Hay Nangiluwaluan Jesus hinan Intudtuduwana eden Timpu

6 Ya intuluynan nunluwalu an inalinay, “An amin nan tatagun pento'mun kumulug ay
Ha"in ya diday nangipa'innilaa' hi aatmu. Ya diday tatagum, at inunudday immandalmu
ti kimmulugdan Ha"in. 7 Ya inilada mahkay ad ugwan an He"ay nangidat hi abalina'
an mangat hitun ato'ato', 8 ya intudu' ay didan amin nan intudum ay Ha"in. At hidin
dengngolda ya kinulugda. Ya iniladan immannung an He"ay nalpuwa', ya kulugonda goh
an He"ay nannag ay Ha"in.
9 At nan tatagun adi kumulug ay Ha"in ya adi' iluwaluan dida, mu nan tatagun pento'mu
ta kulugona' ya diday iluwalua' ti diday tatagum. 10 An amin di tatagu' ya dida goh di

tatagum, ya an amin goh di tatagum ya diday tatagu'. Ya diday dumalat hi ipabagbagtua'.
11 Ya ten adia' mahkay mihinah tun luta ti magadyuh di pumbangngada' hi awadam,
mu tayna' didah tun luta. Ama, me'gonan'a, at halimunam ni' nan tatagun pento'mu ta
mumpapaddung di punnomnomandan umat ay ditan unta oha. Mu nan abalinam ya
nidugah di pumpapto'mun dida. 12 Ya hinalimuna' didah din ninidduma' ay didah wada'
hitun lutan dumalat nan abalinam, at mi'id di nilahhin ay Ha"in an anggay din ohan
nilahhin ti nan inatnan nappuhi. Mu na'at hana ta umannung din impitudo'mu.*
13 Ya ihapit'u didan He"ah tun wada' hitun luta ta midugah di pun'am'amlongandan
umat hi pun'am'amlonga', ti magadyuh di pumbangngada' hi wadam. 14 Nan mangunud
ay Ha"in ya inulgud'uy Hapitmun dida, mu abohlan nan adi kumulug dida ti adida
medeggop ay dida an umat goh ay Ha"in an adia' medeggop ay dida. 15 Ya adi' alyon
hi unmu awiton nan kumulug ay Ha"in, mu ta baliwam di panapngan Satanas ay dida
an hiyah ne ap'apun nan nun'appuhi. 16 Ya ta adida medeggop hinan adi kumulug ta
umatdan Ha"in an agguya' ahan goh. 17 Ipa'innilam ay dida nan Makulug an Ma'unud
ta way atondan middum ay He"ah tagum, ti nan Hapitmuy hiyay Makulug hi Ma'unud.
18 Ya hennaga' ay He"a ta immalia' hitun luta, ya umat goh hinan inatmuy ato' an mannag
ay dida ta way atondan umuy hinan tatagun adi kumulug ta itududay Tugunmu. 19 Ya
e'kod'uy odol'un He"a ta way dumalat hi pumhodanda ta diday pot'om hi tatagum ta He"ay
okod ay dida an dumalat nan pangulugandah nan Makulug an Ma'unud."

3. Hay Nangiluwaluan Jesus hinan Udumnan Tatagun Mangulug ay Hiyah Awni

20 Ya nunluwalu goh an inalinay, "Bo'on nan kimmulug ad ugwan ya anggay di iluwalua',
ti iluwalua' goh nan kumulug hinan Tugun'uh awni an nan mangngol hinan ulgudon
danen kimmulug ad ugwan. 21 Ihapit'u didan He"a, Ama, ta an aminda nan kumulug
ya pun'ohhoom di nomnomda ta paddungnay unda ma'ohha an umat ay ditan unta goh
oha ti middumdan dita. Ya manu ay pohdo' hete ya ta way aton nan adi kumulug an
mangulug hi unna' hennag ay He"a. 22 Ya impabagtua' ay He"a, ya inat'u goh ay dida ta
way aton di nomnomdan mundedeggop an paddungnay unda ohan umat ay dita. 23 At
Ha"in di middum ay dida, ya He"a goh di middum ay Ha"in ta way aton di nomnomdan
paddungnay ma'ohha, at hiyah ne panginnilaan nan tatagun adi kumulug ay Ha"in an
He"ay nannag ay Ha"in, ya waday pamhodmuh nan kumulug an umat hinan pamhodmun
Ha"in.
24 Ya pohdo', Ama, ya umalih pidwa nan tatagun pento'mun kumulug ay Ha"in hinan
umalia' ay He"a ta tigonday pangipabagtuam ay Ha"in ti pepenhoda' ya un malmu tun
luta. 25 Ya He"a, Aman na'ahhamad di ugalina, ya agguy da'a inilah nan tatagun adi
kumulug! Mu inila' He"a ya umat hinan tatagun pento'mun kumulug ay Ha"in an inilada
goh an He"ay nannag ay Ha"in. 26 Ti impa'innila' ay diday aatmu, at inaynayun'un
nangipa'innilan dida ta way atondan mangeyengngoh hi aat di pamhodmun Ha"in ta
umat goh hinay pamhodda, at midduma' ay dida."

18

Hay Nampapandan Jesus
(Mat. 26:47-56; Mk. 14:43-52; Lk. 22:47-53)

1 Unat goh nalpah an nunluwaluh Jesus ya initnud da'min intudtuduwana ta bim-
mad'ang amih nan Ginnaw an Kidron ta immuy amih nan dammangna. Ya immuy amih
dih nan wadan di galden an natamman hi ayiw an olibo.*
2 Ya henen galden ya hiyay gunmi na'amungan ay da Jesus, at hi Judas an mangituduh
adpapan Jesus ya inilanan hidiy gunmi ayan. 3 At initnudna din tindalu, ya nan hennag
nan ap'apun di papadi, ya nan Pharisees ta immuydah nan galden. Ya nun'odnanday
matadom an hanggap, ya panul, ya nan pundilagda. 4 At immuy dinamun Jesus dida ti
i'innilanan amin di ma'at ay Hiya, ya inalinan diday, "Hay ngadan nen anaponyu?"
5 Ya tembaldan inaliday, "Hi Jesus an iNazareth."
Ya inalin Jesus di, "Ha"in hi Jesus an anaponyu." Ya ni'ta'dog ay didah Judas an
mangitudun Hiya ta dapoponda. 6 Ya himmunodda, ya nun'atu"indah nangalyan Jesus
un Hiyay anaponda.†
7 Ya impidwan goh Jesus an inalinay, "Hay ngadan ne tatagway anaponyu?"
Ya inaliday, "Hi Jesus an iNazareth."

---

* **17:12** Zech. 11:12-13. * **18:1** Hay ngadan ten galden ya nan Galden an Gethsemane (bahaom nan footnote di Mat. 26:36 ta innilaom di pohdon ten ngadan an ibaga). † **18:6** Isa. 28:13.

8 Ya inalin Jesus ay diday, “Inali' ay da'yuy Ha"in hi Jesus an anaponyu. Ya immannung
ay an Ha"in di anaponyu at adiyu ni' ilagat tun ni'yibba'.” 9 Ya manu ay inalin Jesus hene
ya ta mipa'annung din inalinah hopapnan inalinay,
“An amin nan pento' Apo Dios an kumulug ay Ha"in
ya mi'id ah nilahhin ay Ha"in.”‡
10 Ya nunhahanggap hi Simon Peter, at ay mannu'nut ya impalangna, ya nan immapit
hi agwan an ingan din himbut di Nabagtun Padiy napalang. Ya hi Malchus di ngadan den
himbut.
11 Ya immandal Jesus ay Peter di, “Pohdon Amay ipaligligata', at undan alyom hi
nomnommuy un'u adi abuluton? At eh'otmuh nen hanggapmu!”

Hay Nangihautan Peter ay Jesus
(Mat. 26:47-58, 69-75; Mk. 14:43-52, 66-72; Lk. 22:47-62)

12 Dempap din tindalu, ya din ap'apuda,§ ya din u'upihyal di Hudyuh Jesus, ya
binobodda, 13 ya inyuydah nahhun ay Annas. (Hi Annas ya hiyay aman di ahawan
Caiaphas an nan Nabagtun Padin den tawon.* 14 Ya hi Caiaphas din nangalih nan Hudyuh
nahayupandah un maphod hi un ohay mangiyatoy an amin hinan tatagu ta adida matoy
an amin.†)
15 Ya inun'unud da Simon Peter ya din oha goh an ibbamin intudtuduwan Jesus di
pangiyayandan Jesus. Ya inabulutday itnudan nen ni'yibban Peter ta ni'higup hinan
gettaw di abung nan Nabagtun Padi, ya manu ay inabulutda ti nihamad di nanginnilaan
nan Nabagtun Padin hiya. 16 Mu agguy himmigup hi Peter hinan pantaw di allup. Ya
immuy nan ni'yibban Peter an nanginnilah nan Nabagtun Padin ni'hapit hidin babain
mun'adug hinan pantaw ta ipahigupnah Peter, at inabulutna.
17 Ya unat goh tinnig din babaih Peter ya inalinan hiyay, “Undan bo'on he"ay ohah nan
nangunu'unud enen lala'i?”
Ya inalin Peter di, “Bo'ona'!”
18 Ya nun'apuy nan tagala ya nan mumpun'adug hinan gettaw ta mun'aniduda ti
tungnin. At immuy ni'yaniduh Peter ay dida.

Hay Nanumalyaan nan Nabagtun Padin Jesus
(Mat. 26:57-68; Mk. 14:53-65; Lk. 22:66-71)

19 Imbagan nan Nabagtun Padin Jesus di aatmin intudtuduwana ya nan itudtudunah
nan tatagu.
20 Ya tembal Jesus an inalinay, “An amin di intudtudu' ya dengngol di tatagu ti
nuntudtudua' hinan Timplu ya hinan ahimbahimba'an an a'amungan di Hudyu, ya an
amin di intudtudu' ya impadngol'u. 21 At anaad ta Ha"in di pummahmahanyuh nan
intudtudu'? Kan nan tataguy pangibaganyu ti dengngolday intudutudu' ay dida, at
inilada.”
22 Ya unat goh nalpah an inalin Jesus hene ya tinapa' din ohan upihyal di angahna,‡ ya
inalinay, “Undan mi'id bainmu ta umat hinay pambalmuh nan Nabagtun Padi?”
23 Ya tembal Jesus an inalinay, “Undan waday inali' hi nahihinnu? Wada ay ya ibagam
hitun tatagun na'amung, mu mi'iwod ay ya anaad ta tinapa'a'?”
24 Ya agguyda inubad din bobod Jesus, mu hennag Annas Hiyan Caiaphas an nan
Nabagtun Padi.

Hay Nangihautan Peter ay Jesus hi Pidwana
(Mat. 26:69-75; Mk. 14:66-72; Lk. 22:54-62)

25 Wagwah dih Peter an mi'yan'aniduh din way apuy. Ya waday udumnan§ himmapit
ay hiyan inalinay, “Undan bo'on he"ay ohah din intudtuduwan nen lala'in dempapda?”
Ya inhaut Peter an inalinay, “Bo'ona'!”
26 Ya wah di han agin din lala'in himbut din Nabagtun Padin pinalang Peter di ingana,
ya inalinay, “Undan bo'on he"a din tinnig'un ni'yamung eden lala'ih nan galden?”
27 Ya inhaut goh Peter an inalinay, “Bo'ona'!” Ya unat goh inalin Peter hene ya
himbumagga ya timmalanu han awitan.

---

‡ **18:9** Jn. 6:39; 17:12. § **18:12** Nan ap'apun di tindalun di iRome ya impapto'nay 1,000 an tindalu. Agguy tu'u inilah unda wah din amin. * **18:13** Hi Annas di nahhun an Nabagtun Padi, mu inaanda hiyah din 15 A.D. Ya do'ol di holagnan numbalin hi Nabagtun Padi an umat hinan leman imbabaluynan linala'i, ya nan ohan inapunan lala'in hi Caiaphas, ya nan ohan ap'apuna. Ya ta"on un bo'on hiyay Nabagtun Padin den tawon mu nidugah di pange'gonan nan tatagun hiya damdama. Mid mapto' ya didan amin an hina"ama ya na'ohhay gettaw di a'abungdad Jerusalem. Ya hi Caiaphas di Nabagtun Padih din 18-36 A.D. (bahaom goh nan duwan footnotes di Lk. 3:2). † **18:14** Jn. 11:49-52. ‡ **18:22** Isa. 50:6. § **18:25** Bahaom nan footnote di Mat. 26:71 ta innilaom nan ngadan di ustuh nangibagan Peter.

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alemanah din Hopap di Simana Santas[*]

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus
(Mat. 27:11-14; Mk. 15:1-5)

28 Nabiggat hi we'weet[†] ya enekakdah Jesus hinan abung Caiaphas ta inyuydah abung
di gobelnadol. Ya na'uy an madatngan nan alyondan gotad an Punnomnomandah nan
Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu,[‡] at agguy hinumgop nan Hudyuh abung
di gobelnadol ti hay uldinda ya gulat ta humgopda at madi'aanda anuh nan adi mattig ti
henen abung ya abung di Hentil, ya mapaniaw hi unda nadi'aan ya me"andan den gotad.
29 At pimmitaw hi Pilate[§] an nanamun dida, ya inalinan diday, "Hay idiklamuyuh bahol
ten tagu?"
30 Ya inalin din tataguy, "Gulat ta mi'id di baholna at adimi iyalin he"a!"
31 Ya inalin Pilate ay diday, "Ihnay uldinyu, at hiyay panumalyayu, ya okod ayuh atonyun
Hiya."
Mu inalin din Hudyuy, "Mid biyangmin Hudyun mamatoy hi tagu ti hiyah ne in-
yuldinyun iRome!" 32 Ya hanan na'at ya hiyay nangipa'annung hidin inulgud Jesus hi aat
di atayana.[*]
33 At numbangngad hi Pilate hinan punhumalyaan hi awadan Jesus, ya binaganah Jesus
an inalinay, "Undan He"ay Alin di Hudyu?"
34 Ya tembal Jesus an inalinay, "Hay nalpuwan nen imbagam ay Ha"in hi aat'u? Hay
nalpuh nan tatagu unu un hay ninomnommu?"
35 Ya inalin Pilate di, "Bo'ona' Hudyu, at hay nanginnilaa' hi aatmu? Hay ngadan ne
tuwali han baholmu ta inyali da'ah nan i'ibbam an Hudyun ha"in ya nan a'ap'apuyun
papadi?"
36 Ya tembal Jesus an inalinay, "Immannung an alia', mu bo'on hitun lutay pun'alia'. Ti
gulat ta hitun lutay pun'alia' at agguya' niyalin he"a ti baliwana' hinan tatagun mangunud
ay Ha"in ta agguya' dempap. At hiyah ne panginnilaan an bo'on hitun lutay pun'alia'."
37 Ya inalin Pilate di, "At ali'a mah?"
Ya tembal Jesus an inalinay, "Immannung henen inalim. Ya manu ay immalia' hitun
lutan nitungaw ya ta itudu' hinan tataguy aat nan Nahamad an Ma'unud. Ya nan tatagun
mamhod hinan Nahamad an Ma'unud ya diday mangulug ay Ha"in."
38 Ya inalin Pilate di, "Undan wada udot di Nahamad an Ma'unud?"

Hay Nanumalyaandan Jesus hi Pamatayandan Hiya
(Mat. 27:15-26; Mk. 16:6-15; Lk. 23:13-25)

Pimmitaw goh hi Pilate hinan wadan di Hudyu, ya inalinan diday, "Hay inila' ya
mi'id ah bahol nen tagu! 39 Mu waday ugaliyun gulat ta madatngan nan Gotadyuh
Punnomnomanyuh din Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan O'ommodyuh din Penghana
ya ibagayuy pohdonyu ta ibo'tan'uy ohah nan balud. At akkay hi Jesus an Alin di Hudyuy
Hiyay pohdonyuh ibo'tan'u?"
40 Ya imbugawdan nambal an inaliday, "Hi Barabbas di ibo'tanmu, ya bo'on hi Jesus!"
Mu adi mangngol hi Barabbas ti pimmatoy.

19

1 At immandal Pilate ta nunhuplitdah Jesus. 2 Ya linubungan nan tindaluh nan umat hi
lubung di ali ti impilubungda han munggudla an magayad an lubung, ya pinali'uda han
pagal ta impihu'lubdah uluna. 3 Ya immuy din tindalun Hiya, ya linayahanda ti inaliday,
"He"ay Alin di Hudyu! He"a ya matubayan'a!" Ya tinapa'da.
4 Ya numbangngad goh hi Pilate hinan gettaw an wadan di tatagu, ya inalinan
diday, "Mi'id di baholnah pangidalata' hi pangipapataya' ay Hiya! At ibuhu"u Hiya ta
hamadonyun mi'id ah baholna." 5 Ya inlulubung Jesus din munggudlan magayad, ya
nihuhu'lub din pagal hi uluna, ya impapitawda. Ya inalin Pilate hinan tataguy, "Nayah
nen lala'i!"
6 Ya unat goh tinnig din a'ap'apun di papadi ya din u'upihyaldah Jesus ya intugtugadan
mangibugaw an mangalih, "Ipilanham Hiya!"

---

[*] **18:27** Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. [†] **18:28** Unu helhelong hi Alemana. Ya mite"a nan Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan din Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghanah nan napuyaw hi alas sais (mu hiyah ne te"an di algawda an Habadu ay didan Hudyu an ta"on un Alemana pay ay ditu'ud ugwan). [‡] **18:28** Ta"on un hay Nisan/Abib 14 (Opatna) di ustuh algaw nan gotad an Punnomnomandah nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu mu hin'umu'uddum ya un egman nan tatagun humapit, ya hiyay imbaagda an ta"on un Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an an na'at hi Nisan/Abib 15-21 di penhoddan hapiton. [§] **18:29** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. [*] **18:32** Jn. 12:7.

Mu inalin Pilate ay diday, “Mi'id ah baholnah pangidalata' hi pangipilanhaa' ay Hiya! At
da'yuy mangiyuy ta okod ayun mangilanhan Hiyah nan krus!”
7 Ya tembal din Hudyun inaliday, “Hay wah nan Uldinmi ya mapatoy nan umat hinan
tagu ti nan nangalyanah un Hiyay Imbaluy Apo Dios!”*
8 At inyal'allanay timma'tan Pilate hi nangngolanah nangalyandah un inalin Jesus an
Hiyay Imbaluy Apo Dios. 9 At numbangngad hi Pilate hinan nangiyayandan Jesus hinan
punhumalyaan, ya inalinan Hiyay, “Hay nalpuwam?” Mu agguy tembal Jesus. 10 Ya unat
goh agguyna tembal ya inalin Pilate di, “Anaad ta adim tabolon nan inali'? Inilam an ha"in
di mumpapto', at abalina' an mangibo'tan ay He"a, ya abalina' goh an mangipilanhan
He"ah nan krus!”
11 Ya tembal Jesus an inalinay, “Mi'id biyangmun mangat hi malgom ay Ha"in hi un
agguy indat Apo Dios di haadmu. Mu do'do"ol di bahol nan tatagun nangiyalin Ha"in ya
un he"a.”
12 Ya unat goh dengngol Pilate din inalin Jesus ya penhodna ahan an ibo'tan Hiya. Mu
nuntu'u'da din Hudyun mangalih, “Gulat ta Hiyay ibo'tanmu at ma'innilan mi'bohhol'ah
nan alid Rome, at bo'on'a Ligwan Caesar!† Ti mi'bohhol hinan alid Rome nan tagun
mangalih un hiya goh di ali!”
13 Ya unat goh dengngol Pilate henen inalida ya impapitawnah Jesus hinan wadan di
tatagu, ya inumbun hinan umbunan di munhumalyah nan way alyondan Mun'inul an
Da'da' (an hay pangalin di Hudyun ne ya Gabbatha).
14 Henen algaw ya hiyah ne pundadaanandah nan Gotad hi Punnomnomandah din
Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu.‡ At heden helhelong hi alas sais§ ya ni'hapit
goh hi Pilate hinan Hudyu an inalinay, “Naya nan aliyu!”
15 Mu nuntu'u'da din Hudyun inaliday, “Ipapatoymu! Ipilanham hinan krus!”
Ya tembal Pilate an inalinay, “Undan pohdonyun ipilanha' nan aliyuh nan krus?”
Ya tembal din a'ap'apun di papadin inaliday, “Nan Alin hi Caesar di alimi, ya mi'id
udumna!”
16 At ene'kod Pilate hi Jesus hinan tatagu ta umuyda ilanhah nan krus.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus
(Mat. 27:32-44; Mk. 15:21-32, 40-41; Lk. 23:26-43)

Inawitdah Jesus, at inatday penpenhodda. 17 Ya impapi'ug din tindalun Jesus nan krus
an ilanhaana, ya inatamanda han lutan alyonday Tungal di Ulu (unu Golgatha hinan hapit
di Hudyu an Aramaic).* 18 Ya heden lutay nangilanhaandan Jesus hinan krus. Ya waday
duwah linala'in ni'lanhadah nan duwa goh an krus, at inhinaday ohah apit hi agwana ya
nan ohah appit hi iggidna ta ginagwadah Jesus.
19 Ya waday impitudo' Pilate an diklamuda, ya inhinadah tungul di ulun Jesus an hay
impitudo'na ya alyonay, “Hiyah teh Jesus an iNazareth an Alin di Hudyu.” 20 Ya heden
nilanhaan Jesus ya neheggon ad Jerusalem, at hiyaat un wa ay di maluh hi Hudyu ya
binahada din nitudo' an wah tungul di ulun Jesus. Ya tulun hapit di nitudo' an nan hapit
di iGreece, ya hapit di Hudyun Aramaic, ya nan hapit di iRome an Latin an hiyah ne
diklamudan Jesus. 21 Ya nunlili din a'ap'apun di papadin Pilate an inaliday, “Adim itudo'
hi un Alin di Hudyu! Ti hay pohdonmih itudo'mu ya alyom di, Heten tagu ya inalinay un
Hiyay Alin di Hudyu.”
22 Mu inalin Pilate di, “Hiyah ne impitudo"u, at ammunana!”
23 Ya unat goh nalpah an inlanhadah Jesus ya nunggogodwon din opat an tindaluy
lubungna. Ya wada han ohan magayad an agguyda henekhek ti inabol, at mi'id di ugutna.
24 Ya inalin din tindaluy, “Adi tu'u pa"ion ta un tu'u ibinnunut ta tigon tu'uy mangngal.” Ya
hanan na'at ya hiyay nangipa'annung hidin impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

> “Ginogodwada nan lubung'u,
> ya imbibinnunutday mangngal hinan lubung'un na'abol.”†

Umat hinay inat din titindalu.

---

* **19:7** Hay moltan di tagun manapit hi na"appuhih aat Apo Dios ya hay atayana (Lev. 24:16), ya kinulug nan Hudyu an inat Jesus hene. † **19:12** Waday haaddah din timpu an ma'alih *Ligwan Caesar* an nidat hinan tagun mangat hi ma"aphod. Hay intudun nan Hudyun Pilate ya adi midat ay hiyah nen haad hi unna ibo'tan hi Jesus, at mid mapto' ya ma'aan hiyah gobelnadol. ‡ **19:14** Hay pohdonan hapiton ya hi mabiggat ya Habadu an ngilin di Hudyu eden gotad. § **19:14** Hiyah te *miyonom an olas.* Mid mapto' ya inusal John nan olas di iRome ete, ya hiyah ne na'usal eten translation. Mu gulat ta olas di Hudyuh te at alas dose hi nuntonga, mu inila tu'u an agguy nepto' hene ti intudo' Mark an nilanhah Jesus hinan miyatlun olas (unu alas nuwebe an olas di Hudyu, Mk. 15:25). Bahaom nan footnotes di Mat. 20:3 ya Jn. 1:39 ta innilaom di nun'abhiwan nan olas di Hudyuh nan olas di iRome. * **19:17** Unu *Calvaria* hinan hapit di iRome. † **19:24** Psa. 22:18.

25 Ya wah dih inan Jesus, ya din aginan babai,‡ ya hi Mary an ahawan Clopas, ya hi
Mary an iMagdala an timma'ta'dogdah nan neheggon hinan way krus an nilanhaan Jesus.
26 Ha"in an nangitudo' ete an intudtuduwan Jesus an pohpohdona ya tinniga' ay Hiya ti
nedelloha' an ni'ta'dog ay inana, at inalin Jesus ay inanay, “Ina, henen intudtuduwa' ya
ibilangmuh imbaluymu.” 27 Ya inalina goh ay ha"in di, “Ibilangmu hiyah inam.”§ At henen
algaw ya initnud'uh Mary ta immuy amih abung'u ta mihinan ha"in.

Hay Natayan Jesus
(Mat. 27:45-56; Mk. 15:33-41; Lk. 23:44-49)

28 Inilan Jesus mahkay an impa'annungnan amin din impitudo' Apo Dios, at inalinay,
“Na'uwawa'.” Ya henen inalina ya impa'annungna din impitudo' Apo Dios.* 29 Ya wada
han tibung an nittuwan di limminun bayah, at intamolda din natpin lo'ob, ya inhipitdah
din hapang ta indawdawdah timid Jesus ta inumona. 30 Ya unat goh hinihip Jesus din
limminun lipog ya inalinay, “Nalpah di tamu' hitun luta!” At inyungotna, ya natoy.

Hay Nanudlu'an din Tindaluh Bane'eng Jesus

31 Immuy din Hudyun Pilate an mangibagan hiya ta umuyda pun'ipung di hu'in din
tulun nun'ilanhan linala'i ta way atondan ag'agan matoy. At inabulutna. Ya manu ay
penhoddan ag'agay atayanda ti henen algaw ya ma'alih Daan, ya nan mabiggat ya ngilin
an Habadu an ma"e'gonan an algaw, at hiyaat unda punnaudon an patayon dida ta
anonda didah nan nilanhaanda ti paniaw hi unda milalanha eden ngilin. 32 At immuy din
tindalun numpangipung hidin hu'in din duwan linala'in ni'lanhan Jesus, 33 mu agguyda
inipung di hu'in Jesus ti tinnigda Hiya an nanattoy. 34 Mu intudlu' din ohan tindalu din
gayangnah bane'eng Jesus, at bimmuhu' di dala ya danum.† 35 Ya immannung an amin
hatun na'na'at ya makulug ti tinnig'u, at hiyaat un'u intudo' ta way atonyun mangulug.
36 Ya na'at hanan Jesus ta mipa'annung din impitudo' Apo Dios an inalinay,

“Mi'id di ma'ipung hinan tungalna.”‡

37 Ya wada goh di ohah impitudo' Apo Dios an inalinay,

“Tigon nan tataguh nen tagun tinudlu'da.”§

Hay Nilubu'an Jesus
(Mat. 27:57-61; Mk. 15:42-47; Lk. 23:50-56)

38 Hi Joseph an i'Arimathea ya hiyay ohah nan mangulug ay Jesus, mu agguyna
impa'in'innila ti tuma'ot hinan Hudyu. At unat goh dengngolnan natoy hi Jesus ya immuy
ay Pilate ta ibaganah un mabalin an alanay odol Jesus. Ya inyabulut Pilate, at immuyna
innal din odol Jesus. 39 Ya ni'yuy ay hiyah Nicodemus an hiya din immuy ni'hapit ay Jesus
hidin nahdom,* ya nun'odnana din maphod di hunghungnan pulpus, an hay ngadana
ya myrrh an nilamut di aloes. Ya hay damotna ya tulumpulu ta han opat nin di kilu.
40 Ya inunud din duwan linala'iy ugalin di Hudyuh atondah un way matoy, at innalda
din maphod di hunghungnan pulpus, ya inlamutdah din teplag an mapmaphod an lo'ob
an ma'alih linen ta teneplaganday odol Jesus. 41 Ya wah dih nan galden an neheggon
hinan lugal di nilanhaan Jesus, ya wah di goh din pa'idyamman lubu' an mid ah nilubu'.
42 Ya manu ay nan neheggon di nangilubu'andan Jesus ti magadyuh nongkay nan Daan
an Habaduh pun'eblayan di Hudyu.

20

*Hay Na'na'at hidin Ma'alih Ister an Dumingguh din Hopap di Simana Santa**

Hay Ami'idan Jesus hinan Nilubu'ana
(Mk. 16:1-8; Lk. 24:1-12)

1 Immuy hi Mary an iMagdala eden helhelong hi Dumingguh nan wadan di lubu'
Jesus. Ya unat goh tinnigna din pantaw di lubu' ya na'ulin din batun tanglib. 2 At
intagtatagtagnan immuy hinan awadan Simon Peter ya ha"in an pa'appohpohdon Jesus,
ya inalinan da'miy, “Innalday odol din Apu tu'uh nan lubu'na, mu tagwan nin di
nangiyayanda!”

3 At immuy amin Peter hinan nilubu'an Jesus 4 an timmagtag amin immuy, mu ha"in ya
mabi'bi'aha' ya un hi Peter, at nahhuna' an immatam hinan lubu'. 5 Mu agguya' himmigup

---

‡ **19:25** Do'ol di mangulug an hi Salome di ngadana (Mk. 15:40) an hiyay ahawan Zebedee, ya da Jacob ay John an duwan intudtuduwan Jesus di imbabaluyna (Mat. 27:56). Gulat ta makulug at hi John an nuntudo' eten libluy penghan di agin Jesus. § **19:27** Do'ol di mangali an hi Mary di antin John. * **19:28** Psa. 69:21. † **19:34** Psa. 22:14. Hay pina"ina ya nan ma'alih pericardium an nan ittuwan di puhun waday danumna. ‡ **19:36** Ex. 12:46; Num. 9:12; Psa. 34:20. § **19:37** Zech. 12:10. * **19:39** Jn. 3:1-2. * **20:** Na'at hidin Nisan/Abib 17, 30 A.D. hinan Simana Santa.

hinan lubu' ti un'u indungaw hinan pantaw, ya anggay din teplag di odol Jesus hi tinnig'u,
ya mi'id din odolna. 6 Ya unat goh immatam hi Peter an mangun'unud ya nundapuh an
himmigup hinan nilubu'an Jesus. Ya immannung an anggay din teplag Jesus hi tinnignan
niwawallang, 7 ya din lo'ob goh an neteplag hi ulun Jesus. Mu nat'on di niwallanganan
nakupin an agguy niddum hidin linen an teplag. 8 At ni'higupa' mahkay ya tinnig'u,
at kinulug'un namahuan hi Jesus. 9 Mu hihidya damdama an agguymi na'awatan din
impitudo' Apo Dios an inalinay mahapul an mamahuan hi Jesus.† 10 At immanamut ami.

Hay Nipattigan Jesus ay Mary an iMagdala
(Mk. 16:9-11)

11 Wagwah dih Mary an lumugwalugwah nan pantaw di lubu' Jesus. Ya otog di
lumugwalugwaana ya indungawnay bunol den lubu', 12 ya tinnigna han duwan anghel
an mumpaha' di lubungdan inumbundah nan numbinnongwah hidin nipalo'an di odol
Jesus. At inumbun di ohah din nangi'ulluwana ya din ohah nangi'andadyana. 13 Ya inalin
din duwan anghel ay Mary di, "Anaad ta lumugwalugwa'a?"

Ya tembal Mary an inalinay, "Waday nangngal hidin odol Apumi, ya agguy'u innilay
nangihinanda!" 14 Ya unat goh inalinah ne ya nunligguh, ya wadah Jesus an timmata'dog,
mu agguy inilan Mary hi un Hiyah Jesus.

15 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Anaad ta lumugwalugwa'a? Ngadan ne han pohdom an
tigon?"

Ya hay ninomnom Mary ya Hiya din muntamuh nan galden, at inalinan Hiyay, "Apu,
itudum di nangihinam hidin odol Jesus hi un He"ay nangngal ta umuy'u alan!"

16 Mu inalin Jesus ay hiyay, "Mary!" Ya unat goh nunwingih Mary ya inimmatunana
Hiya, at bimmugaw hinan hapit di Hudyu an Aramaic, an inalinay, "Rabboni!" (unu
Bihtulu!).

17 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Agguya' ni' numbangngad hi wadan Ama, at adia' lo'mon.
Mu un'aat umuy ta ibagam hinan intudtuduwa' ta alyom ay didaan mumbangngada' hidin
nalpuwa' an awadan Aman hi Apo Dios an dayawo' an Hiyay hi Amayu ya Diosyu goh an
dayawonyu."

18 At immalih Mary an iMagdala ay da'min intudtuduwan Jesus, ya inalinan da'miy,
"Tinnig'uh Apu tu'u!" Ya imbaagna goh ay da'mi din inalin Jesus.

Hay Nipattigan Jesus hinan Intudtuduwana
(Mat. 28:16-20; Mk. 16:14-18; Lk. 24:36-49)

19 Na'amung amin amin an intudtuduwan Jesus eden Duminggun nahdom, mu tuma'ot
amih nan Hudyu, at hiyanan nun'ida'igmiy pantaw. Ya himbumagga ya wah dih Jesus an
timma'dog hinan wadanmi, ya inalinay, "Mi'id ni' al'alin da'yu!" 20 Ya impattig Jesus din
nalanhah ngamayna ya nan bane'engnan tinudlu'dah gayang. Ya ma"am'amlong amih
nanniganmin Jesus an Apu tu'u.

21 Ya impidwan Jesus goh an nangalin da'miy, "Mi'id al'alin da'yu! Honogo' da'yun umuy
muntudtuduh nan tatagun umat hi nannagan Aman Ha"in hi immalia' an nuntudtudun
da'yu."

22 Ya unat goh nalpah nan inalin Jesus ya inhapudnan da'min inalinay, "Mihinan
da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawa. 23 Ya nan tagun muntutuyuh baholna ya waday
biyangyun mangalin hiyah na'aliwan di baholna. Mu gulat ta adi muntutuyu at wada goh
di biyangyun mangalin hiyah agguy na'aliwan di baholna."

Hay Nangipattigan Jesus hinan Hugatnan Thomas

24 Heden nipattigan Jesus ay da'min intudtuduwana ya waday ohan da'min mi'id hidi
an hi Thomas (unu hi Didymus‡), at agguyna tinnig Hiya. 25 Ya inalin din i'ibban Thomas
ay hiyay, "Tinnigmih Apu tu'u!"

Mu inalin Thomas ay da'miy, "Adi' kulugon an namahuan hi Jesus ta nangamung hi
un'u tigon ya dapoon nan bilat din nalanhan ngamayna, ya aw'awo' goh din nagayang hi
bane'engna. Mu adi' ay tigon ya adi' kulugon!"

26 Ya unat goh naluh di hinduminggu ya na'amung ami goh hinan kuwaltu, mu wada
mahkay hi Thomas. Ya nun'ida'ig nan pantaw, mu himmigup damdamah Jesus, ya
timma'dog goh hi ginagwami, ya inalinan da'miy, "Mi'id al'alin da'yu!" 27 Ya inalin Jesus
ay Thomas di, "Ipogpogmuy punduwaduwaam an mangulug unna' namahuan! Ti tayay
bilat hi ngamay'uh inat nan lanha, at dapoom ta hamadom. Ya taya goh din nagayang hi
bane'eng'u ta aw'awom."

28 Ya inalin Thomas ay Jesus di, "He"ay Apu', ya He"ah Apo Dios an dayawo'!"

† **20:9** Psa. 16:10. ‡ **20:24** Hay pohdon daten duwan ngadan an ibaga ya *nunduppel*.

29 Ya inalin goh Jesus ay hiyay, “Kulugona' mahkay ti ten tinniga'. Mu od'odolnah nan
tagun ta"on unna' adi tigon ya kinuluga' damdama!”

Hay Nangitud'an John eten Liblu

30 Do'ol di tinnigmin intudtuduwan Jesus hi inatnan umipanoh'ah pangimmatunan
hi aatna, mu waday udum an agguy ni'tudo' eten liblu. 31 Ya intudo"u hatu ta way
panguluganyun immannung an hi Jesus di Imbaluy Apo Dios an nan Alin Pento'na ta
mi'tagu ayun Apo Dios hi mid pogpogna an dumalat Hiya.

21

Hay Nipattigan Jesus hinan Pitun Intudtuduwana

Hay Nanidu'an nan Intudtuduwan Jesus

1 Wada goh han ohan algaw ya nipattig hi Jesus ay da'min intudtuduwanah din
wadanmih nan Lobong an Galilee.* Ya hay aat di nipattigana 2 ya wah dih nan lobong
da Simon Peter ay Thomas (an hi Didymus), ya hi Nathanael an iCana hinan Provinciad
Galilee, ya da'min dana' Zebedee, ya nan duwa goh an intudtuduwan Jesus. 3 Ya inalin
Simon Peter di, “Umuya' manidu'.”

Ya inalimin amin di, “Umuy'a ay ya mi'yali ami goh.” At nunlugan amih nan bangka, ya
inlablabimin nanidu', mu mi'id am'amungit hi hinidu'mi.

4 Ya unat goh wan napatal ta ningemel nan algaw ya timma'ta'dog hi Jesus hinan pingit
den lobong, mu agguymi inimmatunan un Hiya. 5 Ya inalinan da'miy, “I'ibba', undan mi'id
di hinidu'yuh ekan?”

Ya inalimiy, “Mi'id ahan am'amungit.”

6 Ya inalin Jesus ay da'miy, “Ihidu'yuh immapit hi agwanyu, at waday ekan.” Ya unat
goh inhidu'mi ya adi ami ahan pa'agguyud hidin hidu' ti na"apnu ahan hi ekan.

7 Ya ha"in an pa"appohdon Jesus ya inali' ay Peter di, “Hiyah neh Apu tu'u!” Ya unat goh
dengngol Simon Peter an hi Apu tu'uh nen ni'hapit ay da'mi ya nunlubung ti ina'aanay
lubungna, ya inyugpahnah din danum, ya himmalug an immuy hinan pingitnah wadan
Jesus. 8 Mu da'min ibbana ya wada amih nan bangka ta guyudonmi din hidu' an napnuh
ekan, mu agguy ami niyadagwih nan pingit di lobong an mi'id mapto' ya nahiyam nin di
mitluh inadagwidah nan pingitna. 9 Ya unat goh immatam amih nan pingit di lobong ya
tinnigmin gimmagaba din uleng, ya waday ekan ya tinapay an nipaga.

10 Ya inalin Jesus ay da'miy, “Iyaliyuy udumnan nen pa'ahhidu' an ekan.” 11 At immuy
ginuyud Simon Peter din hidu' hinan bangka ta inda'alna. Ya ta"on un do'ol ahan din ekan
an na'na mu agguy napa"i din hidu'. Ya hinggahut ya han nabongle ta tuluy o"ongol hi
ekan an na'na. 12 Ya inalin Jesus ay da'miy, “Ma ayu ta mangan tu'u.” Mu mun'ogon amin
mangibagan Hiyah un immannung an Hiyah Jesus, mu inimmatunanmin Hiya. 13 Ya innal
Jesus din tinapay, ya impiyapongnan da'mi, ya inatna goh hidin ekan an impiyapongna ta
ononmi.

14 Ya hiyah ne pitlunah nipattigan Jesus ay da'min intudtuduwana an nete"an di
namahuana.

Hay Nanamadan Jesus hi Pamhod Peter ay Hiya

15 Unat goh nalpah amin nangan ya inalin Jesus ay Simon Peter di, “Simon an imbaluy
John, ongol ahan nin di pamhodmun† Ha"in ya un tun pamhodmuh‡ tun ekan?”§

Ya inalinay, “Oo, Apu, inilam an pa'appohdon* da'a ahan.”†

Ya inalin Jesus ay hiyay, “Ipapto'muy tatagun mangulug ay Ha"in an umat hinan
mumpahtul hinan uyaw an kalnilu.”

16 Ya impidwan goh Jesus an nangalin hiyay, “Simon an imbaluy John, pohdona'‡ nin ay
he"a?”

Ya inalinay, “Oo, Apu, inilam an pa'appohdon§ da'a.”

Ya inalin Jesus ay hiyay, “At ipapto'muy tatagun kumulug ay Ha"in an umat hinan aton
di mumpahtul hi kalnilu.”

---

* **21:1** Waday duwa goh an ngadan ten lobong an nan *Lobong an Tiberias* ya nan *Lobong an Gennesaret* ti ad Tiberias ya ad Gennesaret di duwan babluy an wah pingit ten lobong. † **21:15** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **21:15** Hiyah ne hapit an *phileo* hinan hapit di iGreece. § **21:15** Hay pohdonan hapiton ya hinanhanan Jesus hi unna pohdon an anuhan di puntamuanan Hiya (agape), unu pohdonan mumbangngad hinan tamuna tuwalin manidu' ta unda munligwa ya anggay (phileo). * **21:15** Hiyah ne hapit an *phileo* hinan hapit di iGreece. † **21:15** Hay nambal Peter ya adina ma'anuhan, mu penhodnan unda munligwa. ‡ **21:16** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece. § **21:16** Hiyah ne hapit an *phileo* hinan hapit di iGreece.

17 Ya impitlun Jesus an nangalin Peter di, “Simon an imbaluy John, pohdona'[*] ay he"a?”[†]
Ya ma'allungdayah Peter ti nan nangipitluan Jesus an nangalih, “Pohdona' nin ay he"a?”
At inalin Peter ay Jesus di, “Inilam an popohdon[‡] da'a ti inilam an amin di logom!”
Ya inalin Jesus ay hiyay, “Ipapto'muy tatagun kumulug ay Ha"in. 18 Immannung heten
alyo' ay he"a: hidin a'ungam ya gunmu enegtom di gina'um hinan penhodmun ayan, mu
hi awni ta mala'ay'a at iduulmuy ngamaymu ta bobodonda, ya inyuy da'ah nan adim
pohdon an umayan.” 19 Ya manu ay inalin Jesus ay Peter hene ti imbaag Jesus di aat
di atayan Peter hi awnih din pangipattiganah anabagbagtun Apo Dios an dumalat hi
atayana. At inalin Jesus ay hiyay, “Unudona'!”[§]

Hay Nangulgudan Jesus hi Aat John

20 Unat goh nunwingih Peter ya un anggay ha"in an pa"appohdon Jesus hi nangunud
ay dida. (Ya ha"in goh din netob ay Jesus hidin nangananmih agguyna natayan hi
nangalyanay, “Hay ngadan di mangipadpap ay He"a?”[*]) 21 Ya unat goh tinniga' ay Peter
ya inalinan Jesus di, “Apu, hay ma'at nin goh eten tagu?”
22 Ya inalin Jesus ay hiyay, “Adi mahapul an innilaom di ma'at ay hiya ti gulat ta pohdo'
at taguo' ta nangamung hidin pumbangngada'. Mu hay atom ya unudona'.” 23 At dumalat
eden inalin Jesus ya nihinap hinan nangunud ay Jesus di adi' atayan. Mu bo'on hene inalin
Jesus, ti hay inalina ya “Adi mahapul an innilaom di ma'at ay hiya, ti gulat ta pohdo' at
taguo' ta nangamung hidin pumbangngada'.”
24 Ya ha"in henen intudtuduwanan inulgudna an nangulgud ya nangitudo' ete. Ya inila'
an makulug an amin hatun intudo"u, ya inilayu goh an adi munlayah ti makulug tun
hinapit'u.

Hay Angunuh di Nitudo'

25 Numbino'ob'on an do'ol di inat Jesus, mu ammunana. Ti gulat ta nitudo' an amin di
ina'inatna at adi umanay di itud'ana.

---

[*] **21:17** Hiyah ne hapit an *phileo* hinan hapit di iGreece. [†] **21:17** Hay pohdonan hapiton nan imbagan Jesus ay Peter ya unda munligwa ya anggay an adi ma'anuhan Peter an munhulbin Hiya? [‡] **21:17** Hiyah ne hapit an *phileo* hinan hapit di iGreece. [§] **21:19** Hay pohdonan hapiton ya ta"on un agguy inabulut Peter an nahamad di pamhodna (agape) ay Jesus mu inilan Jesus damdama an udum di algaw hi atayan Peter at ma'anuhanay punhulbianan Jesus. [*] **21:20** Jn. 13:25.

Acts

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Dr. Luke.

Hay Nangitud'an Dr. Luke eten Liblu: hi Theophilus (Ac. 1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan na'na'at.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 60 A.D.

Hay Aat Ten Liblu: hidin penghana ya nalammung nan Liblu an Luke ya nan Liblu an Acts ta na'ohhan liblu.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'na'at hidin nete"an nan Himpampun an Tatagun Kristuh din 30 A.D. ta engganah nabaludan Apostoles Paul ad Rome hidin 60 A.D. ta innilaon tu'uy aat di immong'ongollan nan Himpampun an Tatagun Kristu.

Hay Outline ten Liblu:

Hay na'at ta niddum nan HUDYUH nan Himpampun an Tatagun Kristu (1:1—8:3)
Hay na'at ta niddum nan iSAMARIA hinan Himpampun an Tatagun Kristu (8:4—9:43)
Hay na'at ta niddum nan HENTIL hinan Himpampun an Tatagun Kristu (10:1—28:31).

1 Din nahhun an liblun* intudo"un he"a, agi' Theophilus,† ya hay aatna ya
impa'innilanan amin di ina'inat Jesus, ya hay intudunah din nangete"anan nuntamu ta 2 nangamung din algaw an nipatuluwanad abuniyan. Mu hay nahhun hi na'at ya
un tumuluh Jesus ad abuniyan ya intudun nan Na'abuniyanan an Lennaway alyona
ta imandalnah nan tagunan pento'nah mangibabbaag hinan Hapitna, ya dida nan
ma'alih a'apostolesna. 3 Ya numpattipattig hi Jesus ay dade han pento'na, ya din gunna
numpattipattigan ya nete"ah din namahuana ta nangamung di napat hi algaw. Ya do'ol
di ina'inatna ta way inatdan nanginnilan immannung an namahuan, ya inulgu'ulgudnan
diday aat di Pumpapto'an Apo Dios. 4 Ya wa han ohan algaw hidin na'amu'amunganda
ya ne"an ay dida, ya minandalna didan inalinay, “Adi ayu makak hi ad Jerusalem ta
nangamung un mipa'annung din intulag Ama tu'un dengngolyun imbaag'uh din hopapna,
ti inali' di, 5 Hi John ya hay danum di imbonyagna, mu da'yu ya adi madnoy ya ibonyag
Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu.”‡

Hay Timmuluwan Jesus ad Abuniyan
(Mk. 16:19-20; Lk. 24:50-52)

6 Wada han ohan algaw an na'amungan nan a'apostoles ya inalidan Jesus di, “Apu,
undan ad ugwan di pamakakam hinan iRome an mumpapto' ta nan Hudyuy mumpapto'
hitun babluy tu'u ta umat goh hidin hopapna?”
7 Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Hi Amay munnomnom hi gutud di pangatanah
logom ti Hiyay nangamung, at ta"ongkay hi unyu adi innilaon. 8 Ya miyo'odol nan
Na'abuniyanan an Lennawan da'yu ta idatnay abalinanyu ta da'yuy ihtigun mangibaag
hi aat'ud Jerusalem, ya an amin hinan udumnan abablubabluy hinan Provinciad Judea,
ya hinan Provinciad Samaria, ya an amin hinan luta ta nangamung di pingitna.”
9 Ya nalpah heden inalina ya tinangaddan timmulud abuniyan, ya lene'nadan nan
bunut, at adi mattig.
10 Ya inhamhamaddan tinatangad ad dayah din inayana, ya hin'alina ya waday duwah
linala'in mumpaha' di lubungda, ya ni'ta'dogdan dida. 11 Ya inaliday, “Da'yun linala'in
iGalilee, anaad ta tatangngadonyud daya? Heden timmulud abuniyan an hi Jesus
an nakak ay da'yu ya umat hinan tinnigyun timmuluwanad abuniyan di aat goh di
pumbangngadana.”

Hay Numpiliandah Nihukat ay Judas an Hina' Simon Iscariot

12 Unat goh nalpah heden na'at hidih nan Duntug an Olibo ya numbangngad din
a'apostoles ad Jerusalem an ohay kilomitlu nin di inadagwina. 13 Ya unat goh immatamda
ya hinumgopdah din kuwaltudah nan miyadwan galadu. Ya hay ngadan daden nihinan
den kuwaltu ya hi Peter, ya hi John, ya hi Jacob,§ ya hi Andrew, ya hi Philip, ya hi Thomas,
ya hi Bartholomew,* ya hi Matthew, ya hi Jacob† (an hina' Alphaeus), ya hi Simon (an
niddum hinan nalammungan di Zealot an mamhod an mamakak hinan iRome), ya hi
Judas‡ (an hina' Jacob§). 14 Ya na'amungdan amin an munluwalun Apo Dios, ya ni'yamung

---

* **1:1** Nan Liblu an Luke (Lk. 1:3). † **1:1** Bahaom nan footnote di Lk. 1:3 ta innilaom di aat Theophilus. ‡ **1:5** Lk. 24:49. § **1:13** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **1:13** Unu hi Nathanael (Jn. 1:45-49; 21:2). † **1:13** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21. ‡ **1:13** Unu hi Thaddaeus (Mat. 10:3; Mk. 3:18).
§ **1:13** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21.

goh din binabai, ya niddum goh hi Mary an hi inan Jesus, ya din a'aginan linala'i.
15 Wa han ohan algaw hidin na'amungan daden nangunud ay Jesus ya hinggahut
ta duwampuluda nin an na'amung. Ya timma'dog hi Peter, ya himmapit an inalinay,
16 "I'ibba', hidin nadnoy ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawah nan Alin hi David,
ya imbaagnay aton Judas hi udum di tawon an mangipanguluh nan mampap ay Jesus. Ya
impitudo' Apo Dios henen imbaag David, at mahapul an ma'at. 17 Ya hi Judas ya hiyay ohah
ibbamin apostoles ti hiya goh di ohah napilin ni'tamuh nan tamumi. 18 Mu enepla' Judas
hi lutah den pihhun impalagbudan hiyah nangituduwanan Jesus ta tiliwonda. Mu heden
lutay nagahan Judas, ya nabughiy putuna, at numpangabuhu' din bitu'ana, ya natoy.*
19 Ya an amin din tatagun numpunhitud Jerusalem ya dengngoldah nen na'at, at hiyaat
unda nginadnan henen luta ta Akeldama" (an hay pohdonan hapiton ya Lutan Nibugha'an
di Dala).
20 Ya inalin goh Peter di, "Henen impitudo' Apo Dios an hay aat Judas ya nitudo' hinan
Liblu an Psalms, an inalinay,

Hay maphod ya mabauy abungna,
at mi'iwod munhitu.†

Ya nitudo' goh di,

Hay haadna ya midat hinan udumna."‡

21-22 Ya inalin goh Peter di, "Hay maphod ya pot'on tu'uy ohah nan linala'i ta middum
ay da'min himpulu ta oha ta mi'yalin da'min mun'ul'ulgud hinan aat di namahuan Jesus
an Apu tu'u. Mu hay mahapul hi aat nen lala'i ya nan nitnunitnud goh ay da'min amin
hinan numbaatanmin da Jesus an hi Apu tu'u an nete"ah din nun'ul'ulgudan John hi aton
di tatagun mabonyagan ta nangamung din timmuluwan Jesus ad abuniyan."
23 Ya duwadan pumpilianda an hi Joseph (an hay udum hi ngadana ya Barsabbas ya
Justus) ya hi Mattias. 24 At nunluwaludan Apo Dios, ya inaliday, "Apu, inilam di aat di
ugalin an amin di tatagu. At hay atom ni' ahan, Apu, ya ipa'innilam ay da'mi nan pot'om
ay daten duwah 25 mihukat ay Judas hinan haadnan apostoles ti hi Judas ya din'ugnay
haadna, at immuy hinan negponganan nappuhi ti hiyay lagbuna."
26 Ya unat goh nalpah an nunluwaluda ya intudo'day ngadan danen duwan linala'i
ya unda iyu'nuh ta panginnilaandah mapilin daden duwa. Ya hay ngadan Mattias di
na'u'nuh, at hiyay niddum hinan himpulu ta han ohan a'apostoles.

2

Hay Aat di Niyodolan nan Na'abuniyanan an Lennawah nan Kimmulug

1 Hidin nadatngan nan algaw an Behta an Pentecost* ya na'amungdan amin din
nangunud ay Jesus. 2 Ya himbumagga ya waday munhuud daya an ay ihunay pumuo', at
dengngoldan amin an wah nan abung an inumbunanda. 3 Ya tinnigda han umat hi apuy
an mundalang, ya niwa'at an nun'ipattu' ay dida. 4 At niyo'odol nan Na'abuniyanan an
Lennawan didan amin, ya himmanapitdah hinnat'on an hapit an bo'on hapitda ti hiyah
ne indat nan Na'abuniyanan an Lennawah abalinanda.
5 Ya wadaday nunhitud Jerusalem an Hudyun nangunud hi Uldin Apo Dios an nalpudah
nan numbino'ob'on an babluy hinan Pumpapto'an di iRome. 6 Ya unat goh dengngolda
din munhuu ya na'amungda din do'ol an tataguh din wadan di nangunud ay Jesus,
ya manoh'ada ti way ohan didaan dengngoldan way ohah din nangunud ay Jesus ya
hay hapitnay inhapitna. 7 At immogyatda, ya manongngo'da, ya humanahappitandan
inaliday, "Goh ta umat hinay hapit an amin danen linala'in iGalilee? 8 Ya numbino'ob'on

---

* **1:18** Waday mangali an nob'on hanan verses hinan Mat. 27:1-10 ti agguy numpaddung an amin di ulgudonda. Mu mabalin an miyunnudan damdamah un umat hituy na'at: (1) Ta"on un nan *papadiy* nangila'uh luta (Mat. 27:6-7) mu gapu ta hi Judas damdamay ad pihhu at paddungnay hi *Judas* damdamay nangila'u an ta"on un natoy (Ac. 1:18). (2) Numbet'ol hi Judas hinan *bo'on* lutana (Mat. 27:5-7), mu gapu ta awniat bagiona (Ac. 1:18) at paddungnay numbet'ol hiyah nan *immannung* an lutana. (3) Hay na'at hidin natayana ya un *numbet'ol* ti impautnay talih bagangna ta engganay un natoy (Mat. 27:5), ya hidin binongwahda nan tali ya *nagah, ya nabughiy putuna, ya numpangabuhu' di bitu'ana* (Ac. 1:18). † **1:20** Psa. 69:25. ‡ **1:20** Psa. 109:8. * **2:1** Lev. 23:15-22. Hay udum an ngadan ten ngilin ya (1) Behtah nan aDumiduminggu (Ex. 34:22), ya (2) Behta an Tungaw hi Alpahan di Boto' (Lev. 23:15-22), ya (3) Behtan di Udol (Ex. 23:16). Nan Behta an Pentecost ya na'at hidin nabonglen algaw hi nalpahan din Behtah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh din Penghana, ya Dumingguh ne. Ya hay ipaddungan nan punyamanandah nan boto'dah nan gutud di Old Testament ya nan algaw hi immalian nan Na'abuniyanan an Lennawah nan gutud di New Testament ya nan wagahda ti nawagahanda, at do'ol di bento'da an nalpun Apo Dios hinan Old Testament, ya hinan New Testament an Ac. 2:1 ya nawagahanda ti nan Na'abuniyanan an Lennawan nalpun Apo Dios. At nunyamandan amin.

di hapit tu'u, mu ne an inila tu'un amin di hapitonda ti iniladan mangihapit hinan
hapit tu'u tuwali! Anaad nin udot? 9 Ti ditu'u ya waday iParthia, ya iMedia, ya i'Elam,
ya iMesopotamia, ya iJudea, ya iCappadocia, ya iPontus, ya i'Asia, 10 ya iPhrygia, ya
iPamphilia, ya i'Egypt, ya nan nalpuh nan ababbabluy ad Libya an neheggon ad Cyrene,
ya nan pa"ali an nalpud Rome 11 an Hudyuy udumna ya bo'on di udum, mu unudonday
Uldin di Hudyu! Ya wada goh di iCrete ya Arabo. Mu ta"on un nan nalpuwan tu'u ya
ihapitday hapit tu'un amin goh, ya ibaagday ina'inat Apo Dios an ma"ap'aphod!"
12 At manoh'ada, ya mi'id poto' di nomnomonda, ya way ohaan mumbabaggaandan
inaliday, "Goh udot ta umatdah na?" 13 Mu linayahan din udumnan dida ti inaliday unda
nabutong!

Hay Nangulgudan Peter hi Aat Jesus

14 Ni'ta'dog hi Peter hinan himpulu ta ohan ibbana, ya enlotnan himmapit an inalinah
nan tataguy, "Da'yun i'ibbamin Hudyu ya an amin ayun numpunhitud Jerusalem ya
ihamadyun ingaon tun alyo' ta innilaonyuy aat ten ulgudo'! 15 Alyonyuy un ami
nun'abutong ay daten i'ibba' an linala'i, mu agguy ami ti undan nabutong di tataguh un
nunta'dang di algaw an alas nuebe? 16 Heten ma'ma'at an donglonyu ya hiyah te goh din
imbaag din propetan Apo Dios hidin penghana an hi Joel, ti inalinay,
17 Hi Apo Dios ya inalinay,
Awni ta hay angunuhna at honogo' nan Lennawa' an nan Na'abuniyanan an
Lennawa ta ipiyo'odol'un amin hinan tatagu.
Ya ibabbaag nan holagyun linala'i ya binabaiy ipa'innila' ay dida,
ya umipanoh'ay tigon nan ungungan linala'i,
ya heden tigonda ya ipa'innilanay ma'ma'at.
Ya mun'enap nan mina'ma"ilog an linala'i,
ya nan enaponday mangipa'innila goh hinan ma'ma'at.†
18 Ya an amin nan baal'un linala'i ya binabai ya ipiyo'odol'uy Lennawa' ay dida,
ya ibabbaagda goh nan ipa'innila' ay dida.‡
19 Ya waday ipattig'ud dayan umipanoh'a,
ya wada goh di ipattig'uh nan luta ta pangimmatunan di tatagu
ti hay mipattig ya hay dala, ya apuy, ya nan ma'ugtul an ahu'.§
20 Ya humelong nan algaw ad daya,
ya bumlah nan bulan ta ay dala
ya un dumatong nan algaw an omo'ogyatan di tatagu an pumpanuhan Apu tu'u.*
21 Ya un adya waday mangalih, Apu, baliwana' ni'!
at mabaliwanda."†
22 Ya unat goh lempah Peter an inulgud din inalin Joel ya innayunan himmapit an
inalinay, "I'ibba' an Hudyu, donglonyu tun alyo'! Hi Jesus an iNazareth ya do'ol di
ina'inatnan adi olog di tagun mangat an immipanoh'an pangimmatunan di tatagu, ti
hiyanay impatamun Apo Dios ay Hiya ta way inatnan nangipa'innilah un makulug an
Hiyay hennagna. Ya innilayuh te ti henen inatna ya na'at hi wadanyu. 23 Hidin penghana
ya ninomnom Apo Dios di penhodnan ma'ma'at ay Jesus, at i'innilanay ma'ma'at, at
immannung ti hiyaat un nidawat hi Jesus ay da'yu ta impapatoyyu, ti inyuyyuh nan
linala'in ongol di baholda ta inlanhadah nan krus ta natoy. 24 Mu tinagun Apo Dios hi
Jesus ti imbo'tana ta nakak hinan wadan di lennawan nan nun'atoy ti mid olog di logom
an nangipawah namahuana. 25 Ya intudo' din alih penghanan hi David goh di aat di
namahuan Jesus an inalinay,
Titiggo' hi Apu tu'u ti wadan Ha"in an adi makmakkak
ti nipaeng hi appit di agwan'u,
at malenggop damdamay punnomnoma'.‡
26 Ya hiyaat unna' mun'am'amlong,
at ihapit'uy pundenola'.
Ya ta"on hi unna' tagu mu malenggop di punnomnoma' ti waday namnama' an
tumagu.§
27 Ti hay innila' ya adia' inganuy ay Apo Dios ad dolom hi wadan di lennawan di nun'atoy
ti Ha"in an un'unnud an baalmu ya inila' an ipawam di apitayan di odol'u.*
28 Ya impa'innilam ay Ha"in di ma'ma'at ta way ato' an mi'tagun He"ah mid pogpogna,
ya impa'amlonga' ay He"a ti nan awadam ay Ha"in at ma"am'amlonga'.†
Hiyah ne intudo' David."

† **2:17** Joel 2:28. ‡ **2:18** Joel 2:29. § **2:19** Joel 2:30. * **2:20** Joel 2:31. † **2:21** Joel 2:32; Rom. 10:13. ‡ **2:25** Psa. 16:8. § **2:26** Psa. 16:9. * **2:27** Psa. 16:10. † **2:28** Psa. 16:11.

29 Ya innayun Peter an nangali goh hi, “I'ibba', iyam'amma' an mangulgud ta itudu' di
aat David an ad holag ay ditu'u. Henen intudo'nan inali' ay da'yu ya bo'on hay odolnay
hinapitna ti natoy hi David, ya nilubu', ya ta"on ad ugwan ya wadah tun lutan wadan
tu'uy lubu'na. 30 Hiyay oha goh an propetan Apo Dios, at inilanan intulag Apo Dios ay
hiya an hi udum di tawon ya pun'alion Apo Dios di ohah nan holagna ta ali goh an umat
ay David an hi apuna. 31 Ya inilan David di aton Apo Dios hi udum di tawon ti nan Alin
Pento' Apo Dios ya Hiyay hinapitna, ya intudunay aat di namahuana an adi minganuy di
odolnad dolom, at adi mapitay di lamohna. 32 Ya henen inulgudna ya hi Jesus ti nepto'
an minahuan Apo Dios Hiya, ya da'min amin di ihtiguna ti tinnigmi Hiyan namahuan!
33 Ya impabagtun Apo Dios Hiya an wah appit hi agwana! Ya intulag Amana an umali nan
Na'abuniyanan an Lennawan middum hinan tatagu, at ten immannung ti hennag Jesus
goh ay da'mi ta miyo'odol an hiyah tey aat di tigonyu ya donglonyud ugwan. 34 Hi David
ya agguy timmulud abuniyan, mu intudo'na tuwalih din penghana an inalinay,

Ni'hapit hi Apo Dios an Apu tu'uh nan Apu tu'u goh an pento'nah ali an inalinay:
Umbun'ah tun appit hi agwan'u‡
35 ta engganay abako' an amin di buhulmu
ta way atondan un'unnud ay He"a.”§

36 Ya innaynayun goh Peter an himmapit an inalinay, “Hay mahapul ya an amin di
Hudyu ya ihamhamaddan innilaon an din lala'in impilanhayuh nan krus an hi Jesus ya
Hiyah Kristun Alin Pento' Apo Dios, ya Hiyay Apu tu'u!”

37 Ya unat goh dengngoldah ne ya nahahlaang di balada, ya ni'hapitdan da Peter ya din
udumnan a'apostoles an inaliday, “I'ibba! Hay atonmi mah?”

38 Ya inalin Peter ay diday, “Hay mahapul ya muntutuyu ayun amin hinan inatyun
nappuhi ta du'gonyu ta adiyu ipidpidwan aton, ya mumpabonyag ayuh nan ngadan Jesu
Kristu! Ya atonyu ay at ma'aliwan di baholyu, ya midat goh ay da'yu nan ipa'daw Apo
Dios an nan Na'abuniyanan an Lennawa. 39 Ti hiyah ne inalin Apu tu'un hi Apo Dios an
ipa'alinan ditu'u, ya hinan imbabaluy tu'u, ya hinan udumnan tataguh nan abablubabluy
ta middumdan Hiya.”

40 Ya do'ol di udumnah inulgud Peter an mangibaag hi aatna, ya hiyay impadanan didan
inalinay, “Baliwanyuy odolyu ta adi ayu middum an mi'moltah nan tatagud ugwan an
na"appuhiy ugalida!”

41 At do'olday nundenol an nangabulut enen intugun Peter, ya numpabonyagda. Ya
henen algaw ya tuluy libu nin di niddum ay didah nangulug ay Jesus.

Hay Inat nan Nangulug ay Jesus

42 Nan pa"akkulug ya innaynayundan inadal nan intudun di a'apostoles, ya
ni'hina"agida, ya na'ubu'ubungdan nangan hi Nunnomnomandah nan Natayan Kristu,
ya gunda goh nunluwalun Apo Dios. 43 Do'ol di immipanoh'ah ina'inat nan a'apostoles
hi pangimmatunan di tatagu, at an amin din tatagu ya e'gonanda dida. 44 Ya an amindan
kimmulug ay Jesus ya nunlalammungda, ya nun'i'iddatandah nan gina'uda 45 ti hay inatda
ya inla'uday lutada ya gina'uda ta nan pihhun na'amung ya inwatwatda. Mu agguy
napapaddung di indatda ti hay aat di mahapul di ohah tagu di hiyay indatda. 46 Ya
abigabigat ya na'amungdah nan gettaw di Timplun Apo Dios ad Jerusalem an mundayaw.
Ya wa ay ta nalpah ya immuyda nangan an amin hi abung di ohan dida. Ya nidugah
di pun'an'anlaanda, 47 ya gunda ul'ulgudon nan amaphodan Apo Dios. Ya an amin din
udumnan tatagu ya endenolday aat danen nangunud ay Jesus, ya abigabigat ya waday
udumnah mabaliwan, ya iniddum Apu tu'u didah nan Himpampun an Tataguna.

3

Hay Na'na'at ay da Peter ay John

Hay Na'at ya Impa'adaog da Peter ay John nan Napiklud

1 Wa han ohan algaw hi nahilip an alas tres ya immuy da Peter ay John hinan Timplun
Apo Dios ti hiyah ne olas hi punluwaluan nan tatagun Apo Dios.* 2 Ya nan pantaw di allup
den Timplu an nangadnan hi Ma"aphod di Tigawna ya hidiy gunda pangiyayan hinan
lala'in napiklud an nete"ah din nitungawana ta way atonan mun'adaw hi pihhuh nan
maluh an umuy hinan Timplu. 3 Ya unat goh naluh da Peter ay John an himmigup ya
nun'adaw ay dida. 4 Ya inhamhamaddan nannig ay hiya, ya inalin Peter di, “Tigon da'mi!”
5 Ya inhamadna dida ti hay inilana ya wada nin di idatdan hiya.

---

‡ **2:34** Psa. 110:1. § **2:35** Psa. 110:1. * **3:1** Nan nahamad an Hudyud Jerusalem ya mumpitludan munluwalun Apo Dios hi hin'algaw. Nan mahhun ya alas nuebe hi mahoyang, ya nan miyadwa ya alas tres hi mapuyaw, ya nan miyatlu ya alas sais hi mahdom.

6 Ya inalin Peter di, “Mid di apihpihhu', mu waday idat'un he"an nat'on! Hi Jesu Kristun
iNazareth ya idatnay abalinam, at tuma'dog'a ta dumalan'a!” 7 At pendon Peter di agwana
ta binadanganan timma'dog. Ya himbumagga ya immadaog an mabi'ah di hu'ina ya nan
nun'ummuman di tungal hinan dapana. 8 Ya limmagtu, ya dimmalan. At ni'higup ay
didah nan Timplu an gun mundalan, ya lumagtun mangipabagbagtun Apo Dios. 9 Ya
unat goh tinnig an amin din tatagu hiyan dumalan an mangipabagbagtun Apo Dios 10 ya
inimmatunanda an hiya din tagun u'umbun an mun'ad'adaw hinan way pantaw di allup
nan Timplu an nangadnan hi Ma"aphod di Tigawna ya immogyatda ti ma'annoh'adah nan
na'at ay hiya.

Hay Na'at ya Nun'ulgud hi Peter hinan Timplun Apo Dios

11 Immuy da Peter ay John hinan balkon an mungngadan hi Balkon Solomon,† ya enedon
nen lala'in dida. Ya manoh'adan amin din tatagu, ya timmagtagdan immuy hinan balkon
an wadanda. 12 Ya unat goh tinnig Peter din tatagu ya inalinan diday, “Da'yun i'ibamin
Hudyu, anaad ta manoh'a ayu, ya teten'ol da'mi? Mid mapto' ya alyonyuan un hay nalpuh
abalinanmi tuwali unu nan a'un'unnudmin Apo Dios di dumalat hi dumalanan ten tagu!
13 Mu bo'on da'miy dimmalat, ti hi Apo Dios an dayawon da Abraham, ya hi Isaac, ya hi
Jacob, ya din o'ommod tu'uh din penghana di nangat ta way atonan mangipa'innila an hi
Jesus an baalna ya nabagtu! Mu impabaludyu, ya inyuyyuh awadan Pilate,‡ ya inaliyuy
un nabaholan, ya ninomnom Pilate an ibo'tan ti mid baholna, mu inyadiyu. 14 Hi Jesus
di Alin Pento' Apo Dios, ya nahamad di ugalina! Mu inyadiyu damdamay ibo'tanana,
ya inyalu'alu'yun Pilate ta din lala'in pimmatopatoy di hiyay impibo'tana! 15 At henen
munlumuh ataguan an amin di logom ya Hiyay impapatoyyu, mu minahuan Apo Dios
Hiya damdama, at timmagu, ya da'miy ihtigunah nan na'na'at ay Hiya. 16 Ya hay abalinan
Jesus ya nan pundenolanmin Hiyay nangaan hi piklud tun lala'in in'innilayu. At an amin
ayu ya ten tinnigyuy na'at.

17 Hay inila' ya da'yun i'ibba ya din a'ap'apuyu ya nappuhiy inatyun Jesus, mu inila' an
manu ay ya nan agguyyu nanginnilaan ay Hiya. 18 Mu heden inatyuy nangipa'annungan
Apo Dios hidin impa'innilanan amin hidin propetah din penghana an hi Kristun mangi-
papto' hi tagu ya mahapul an munholholtap. 19 At hay mahapul hi atonyu ya muntutuyu
ayuh baholyu, ya hi Apo Dios unudonyu ta aliwanay baholyu, ya palenggopon da'yu 20 ta
nan Alin Pepento' Apo Dios hi aliyun hi Jesus ya honagonan da'yu. 21 Mu mihihinnad
abuniyan ta nangamung di ipaphodan an amin di logom an hiyah ne impibaag Apo Dios
hidin penghanah nan propetana. 22 Ti inalin Moses di,

Honogon Apo Dios an apu tu'u nan propetan da'yu an umat ay ha"in an propeta goh,
ya Hiya goh di ohah ibbayu.
Ya an amin di alyonan da'yu ya hiyay unudonyu.§

23 Ya an amin di adi mangunud hinan alyon nen propetan Apo Dios ya milahhindah nan
tatagun Apo Dios,
at ma'ubah di itaguanda.”*

24 Ya intuluy Peter an himmapit an inalinay, “Ta"on hi Samuel an propetan Apo Dios
hidin penghana ya an amin nan natuntunud an propetan Apo Dios ya napapaddung di
imbabbaagdah ma'ma'at ad ugwan. 25 Ya danen propetan Apo Dios ya diday ad holag ay
da'yu goh, at da'yuy mamnoh hinan intulag Apo Dios hidin o'ommod tu'uh din penghana.
Ti inalin Apo Dios ay Abraham di,

Nan holagmuy dumalat hi awagahan di
numbino'ob'on an holag di tataguh tun luta.†

26 At pento' Apo Dios nan baalna, ya hennagnan da'yuh nahhun ta ipaphodnay aatyu ti
ipadinongnay nun'appuhin atonyu.”

4

Hay Na'at ya hay Nanumalyaan nan Konsehal ay da Peter ay John*

1 Otog di pun'ul'ulgudan da Peter ay John hinan tatagu ya immuy ay dida din udumnah
nan papadi, ya nan ap'apun nan pulis di Timplun Apo Dios, ya nan Sadducees an ohan
himpampun goh. 2 Ya ma'abbungotda ti itudtudun danen duwan linala'in apostoles hinan
tatagun umannung an mamahuan nan nun'atoy ti namahuan hi Jesus. 3 At dempapda da
Peter ay John, ya imbaludda dida an agguyda hinumalya ta engganah nan nabiggat ti

† **3:11** Nan Balkon Solomon ya ohan ambilog an gettaw hinan Timplun Apo Dios. ‡ **3:13** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. § **3:22** Deut. 18:15. * **3:23** Deut. 18:18-19. † **3:25** Gen. 22:18; 26:4. * **4:** Unu Sanhedrin. Hiya ya umat hinan na'abbagbagtun punhumalyaan di Hudyu (Ac. 5:21), ya nan Nabagtun Padiy mumpapto'.

mun'a'ahom hi nadpapanda. 4 Mu do'olday kimmulug hi nangngol enen inulgud da Peter
hinan aat di Hapit Jesus, at niddumda goh hinan nangunud ay Jesus, at hay uyap an amin
di linala'in nangunud ya lemay libuda nin.
5 Ya unat goh nabiggat ya na'amung ad Jerusalem nan a'ap'apun di Hudyu ya nan
muntudtuduh nan inyuldin Moses. 6 Ya ni'yamung goh ay dida nan Nabagtun Padi
an hi Annas, ya hi Caiaphas, ya hi John, ya hi Alexander, ya nan udumnan linala'in
ni'hina"aman didan ap'apun di papadi. 7 Ya impiyuyda da Peter ay John, ya impihagang-
dah nan na'amung, ya inalidan diday, "Hay aat nin di abalinanyu ta ologyun mangat hi
umat hina? Ya hay ad ngadan hi binaganyuh namadang ay da'yu?"
8 Ya niyodol ay Peter nan Na'abuniyanan an Lennawa, at inalinay, "Da'yun
numbino'ob'on an membron nan Konsehal nan tatagu! 9 Mid mapto' ya hay pohdonyun
innilaon ya nan maphod an na'at eten napiklud an tagu ta nipa'adaog di pikludna!
10 At hay maphod hi innilaonyu ya innilaon goh an amin di Hudyu ti nan abalinan Jesu
Kristun iNazareth di Hiyay dimmalat hi immadaogan nan piklud ten tagun tuma'dog an
managang ay da'yu! Ya hi Jesus din impilanhayuh nan krus, mu minahuan Apo Dios Hiya.
11 Hiyah te goh din inulgud nan Hapit Apo Dios an nitudo' hidin penghana ti inalinay,

Nan batun namlinan di mun'ammah abung
di hiyay naplinan hi niyammah pognad di niha"adan di abung.†

Ya hay pohdon nen hapiton ya hi Jesus di paddungnay pognad. 12 Ya mid ah udum hi
mamaliw ay ditu'u ti anggay Hiya, ti mid ah ohah impa'innilan Apo Dios hinan tataguh
tun lutah mamaliw ay ditu'u, mu anggay Hiya!"
13 Ya unat goh tinnig nan nangngol di aat da Peter ay John an natuliddan humapit ya
manoh'ada ti inniladan mi'id adal da Peter ay John ti agguyda nun'ihkul, ya ninomnom-
dan inaliday, "Gangayna tuwalin umat hinay aatda ti dida goh di ni'yibban Jesus!" 14 Ya
mid ologdan mangah'up hi pambaldan da Peter ay John ti inniladan maphod nan inatda
ti ni'ta'dog ay dida nan lala'in nipa'adaog.
15 Ya imbataan nan pulis da Peter ay John hinan way punhumalyaan ta way inat nan
Konsehal an nunhahapit. 16 Ya inaliday, "Hay aton tu'un dane han linala'i? Immipanoh'a
nan inatda ti adi olog di tagun mangat, ya inilan an amin di tatagud Jerusalem, at adi
mabalin hi un tu'u ihaut! 17 Mu hay aton tu'u nin ya ihingal tu'u dida ta ta'ta'ton tu'u
didah puntudtuduwandah aat Jesus ta adida ipidpidwa, ta way aton nan ulgudondan adi
miwa'at hinan abablubabluy."
18 At impibangngadda da Peter ay John, ya inhingalda dida ta adida ipidpidwan hapiton
di ngadan Jesus, ya adida goh ituduy aatna.
19 Mu tembal Peter an didan John nan inalida an inaliday, "Oo, mu nob'on nan alyonyuh
atonmi an bo'on hay alyon Apo Dios, at hay nomnomonyuh pohdon Apo Dios hi unudonmi
mah—da'yu, unu Hiya? 20 Adi mabalin unmi idinong an mangibabbaag enen tinnigmi ya
nan dengngolmi!"
21 At inyal'alladan nangihingal ay dida, ya pinakakda dida ti mid pangiga'idandah
pummoltaandan dida ti an amin di tatagu ya inulgu'ulgudday anabagbagtun Apo Dios
an dimmalat nan na'at. 22 Ya heden lala'in nipa'adaog di pikludnan adi olog di tagun
mangipa'adaog ya nahuluk hi napat di tawona.

Hay Na'at ya Inulgud da Peter ay John nan Na'na'at ay Dida

23 Unat goh nakak da Peter ay John ya nundapuhdah nan i'ibbada, ya inulguddah den
inalin nan a'ap'apun di papadi ya nan a'ap'apun nan Hudyu. 24 Ya hidin dengngoldah den
inulgudda ya nalalammungdan nunluwalun Apo Dios an inaliday, "Apu, He"ay nunlumuh
ad daya, ya tun luta, ya nan baybay, ya limmum goh an amin di wad abuniyan, ya wah tun
luta, ya nan wah baybay. 25 Ya He"ay nangipiyodol hinan Na'abuniyanan an Lennawah
nan baalmun hi David, at inalinay,
Anaad nin ta bimmungobungot nan anasyonasyon,

ya ninomnomday atonda an ta"on hi unda adi olog an mangat?‡

26 Nundadaan nan a'alih tun luta,

ya na'amung di a'ap'apun di tatagu
ta mi'bohholdan amin ay Apo Dios ya nan Alin Pento'na."§

27 Ya intuluy din na'amung an nunluwalun Apo Dios an inalida goh di, "Immannung
din inalin David ti na'amung da Herod ya hi Pontius Pilate eten babluy, ya ni'yamung
goh nan Hudyu ya nan Hentil ta ni'bohholdah nan nahamad an baalmun pento'mun hi
Jesus. 28 Ya hidin hopapna ya ninomnommuy ma'ma'at ti dimmalat nan abalinam ya nan
penhodmu, at na'amungda ta an amin di ninomnommu ya impa'annungda. 29 At hay

† **4:11** Psa. 118:22. ‡ **4:25** Psa. 2:1. § **4:26** Psa. 2:2.

atom ni' ahan, Apu, ya ihamadmu nan inatdan nangihingal an nana'ta'atot ay da'mi, ya abulutom ni' ta da'min baalmu ya tumulid amin mangibabbaag hinan Ulgudmu. 30 Ya ipattigmuy abalinam, ya impa'adaogmu nan way lewohona, ya abulutom di atonmi ta way atonmin mangat hi umipanoh'a ta pangimmatunan di tataguh unmi ngadanon nan ngadan Jesus an nan nahamad an baalmun pento'mu."
31 Unat goh nalpah di nunluwaluandan Apo Dios ya nunli"ayun din abung an na'amunganda. Ya niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan didan amin, at nete"ay tuliddan mangibabbaag hinan Ulgud Apo Dios.

Hay Nun'i'iddatandah Gina'uda
32 Heden himpampun an nangunud ay Jesus ya napapaddung di punnomnomanda ya nan ugalida. Ya mid ah ohah nangalih hinwawadinondah nan gina'uda ti nun'i'iddatandan amin. 33 Ya do'ol di abalinan nan a'apostoles an nangipa'innilah aat di ataguan Apu tu'un hi Jesus hi namahuana, ya nidugah di nangipadutu'an Apo Dios ay didan amin. 34 Ya mid ah ohan didah makudangan di mahapulda ti nan way lutana ya nan way abungna ya inla'uda 35 ta inyuydah nan a'apostoles. At inwanahda, mu agguy napapaddung di inatda ti hay aat di mahapul di ohah tagu ya hiyay idatda.
36 Ya inat goh Joseph an nan oha goh an holag Levi an nitungaw ad Cyprus, mu nginatnan nan apostoles ta hi Barnabas (ya hay pohdon nan ngadanan alyon ya Imbaluy Mabanbannadang) 37 ti enepla'nay lutana, ya inyuynay pola'na ta indatnah nan a'apostoles.

5

Hay Inat da Ananias ay Sapphira
1 Wada han lala'in hi Ananias di ngadana ya hi Sapphira di ahawana, ya enepla'da goh di udumnah lutada. 2 Mu inaan Ananias di udumnah nan pola'na ta impo"oyna, ya indatnay udumnah nan a'apostoles ta middum hinan miwanah. Mu inalinay anggaynanah pola'na, ya inabulut ahawanah nen inatna.
3 Mu inalin Peter ay hiyay, "Ananias, goh ta inabulutmuy nunlumanan Satanas hi nomnommu ta nunlayah'a? Nan Na'abuniyanan an Lennaway linayaham ti impo"oymuy udumnah nan pola' di lutam! 4 Hidin agguymu nangepla'an enen luta ya bagiyu, ya ta"on hidin nangepla'anyu ya pihhuyu goh di pola'na, at okod ayuh atonyu. Mu anaad ta ninomnommuy umat hinah nappuhi an agguymu imbaag din impo"oymu? Bo'on hay taguy linayaham, ti hi Apo Dios!"
5 Ya unat goh dengngol Ananias hene ya natu"in, ya natoy. Ya ma'atta'otdan amin din nangngol. 6 Ya immuy nan ungunga, ya teneplaganda hiya, ya inyuyda inlubu'.
7 Ya naluh di tuluy olas nin ya himmigup din ahawana, mu agguyna dengngol heden na'at. 8 Ya inalin Peter ay hiyay, "Ibaagmuy un hiyah ten amin di pola' di lutayu."
Ya tembalnan inalinay, "Immannung an hiyah nen amin di pola'na."
9 Ya inalin Peter di, "Anaad ta nunhapitanyun himbaluy ta tapnganyuy Lennawan Apu tu'u? Niniyadah nan pantaw din ungungan nangilubu' hinan ahawam ta iyuy da'a goh ilubu'!"
10 Ya himbumagga ya natu"in hi inayungan Peter, ya natoy. At himmigup goh din ungunga, ya unat goh tinnigdan natoy ya inyuyda inlubu', ya endellohdan ahawana. 11 Ya an amin din himpampun an nan nangunud ay Jesus ya din udumna goh an nangngol ya nidugah ahan di ta'otda.

Hay Inat nan A'apostoles an Immipanoh'a
12 Do'ol di ina'inat nan a'apostoles an immipanoh'a ta pangimmatunan di tatagu. Ya an amin di nangunud ay Jesus ya na'amu'amungdah din Balkon Solomon hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. 13 Ya hinapit di udumnan tataguy amaphodanda, mu tuma'ot nan tatagun middum ay dida. 14 Ya ta"on un umat hinay udum mu do'ol damdamay kimmulug an niddum ay dida an nan binabai ya linala'i. 15 Ya dimmalat nan ina'inat nan a'apostoles ya nun'iyuyda nan way lewohonah nan pange'wan nan a'apostoles hi kalata, ya impalo'dah nan kama ya nan atag ta maluh ay hi Peter ya impa'adaogna dida, unu bo'on ay ya maliduman hinan ngauna, at olom ya ipa'adaogna goh di lewohonda.
16 Ya do'olda goh di tatagun nun'alpuh nan nunlene'woh an abablubabluy ad Jerusalem an numpangiyuy hinan waday lewohona ya nan mumpun'angaw, at an aminda ya numpanga'adaog din lewohonda.

Hay Nahumalyaan nan A'apostoles
17 Nan Nabagtun Padi ya an amin din i'ibbadan ahimpahimpampun an Sadducees ya nidugah di umamohandah nan a'apostoles ti nan pange'gonan nan tatagun dida. 18 At

impadpapda dida, ya impibaludda didah nan baludan di gubilnu. 19 Mu heden nahdom
ya wada han anghel Apu tu'u, ya imbughulnay pantaw di baludan, ya impabuhu'na
din a'apostoles, ya inalinan diday, 20 "Umuy ayu tuma'dog hinan Timplun Apo Dios, ya
inulgudyuy aat di nob'on an itaguan nan mangunud ay Jesus." 21 Ya inunud din a'apostoles
din inalina. At unat goh hidin helhelong ya himmigupdah nan Timplu, ya ente"adan
nuntudtudu.

Ya otog di puntudtuduwanda ya na'amung din Nabagtun Padi ya din udum an
papadi, ya inayaganda goh an amin din a'ap'apun di Konsehal* ta na'amungdah nan
punhumalyaanda. Ya hennagday immuy hinan baludan an mangawit hinan a'apostoles
an nabalud ta itnuddan ibangngad ay dida. 22 Unat goh immuy din nahnag hi baludan ya
mi'idda! At numbangngaddah din a'ap'apu, ya inaliday, 23 "Immuy amih nan baludan, ya
nun'atulbo', ya nepong nan mun'adug hinan apantapantaw! Mu unat goh imbughulmi
nan pantaw ya mi'id inah'upanmih tagu!" 24 Ya unat goh dengngol din kapitan hinan
Timplun Apo Dios ya din a'ap'apun di papadih nen inalin hanan hennagda ya manoh'ada,
at numanomnomdah nan na'at hinan a'apostoles.

25 Ya wada han lala'in himmigup hinan wadanda, ya inalinan diday, "Din linala'in
impibaludyu ya wadadah dih nan Timplu an muntudtuduh nan tatagu!" 26 At initnud
din kapitan nan u'upihyalna ta umuyda goh awiton din a'apostoles. Mu agguyda pinilit
didah nangawitandan dida ti tuma'otdah din tatagu ti alyondah nomnomday mid mapto'
ya puntapan nan tatagu dida.

27 Ya inhigupda din a'apostoles, ya impata'dogda didah nan hinagang din a'ap'apu.
Ya hinumalyan nan Nabagtun Padi didan inalinay, 28 "Inhingalmi da'yuh din hopapna
ta adiyu itudtuduy aat Jesus, mu tigonyud ugwan an inatyu damdama! Ti inwa'atyun
intudun amin hinan ahigihigib ad Jerusalem, ya impabaholyun da'min alyonyuy un
da'miy nangipapatoy enen tagu!"

29 Ya tembal Peter ya din i'ibbanan a'apostoles didan inaliday, "Oo, mu mahapul an hi
Apo Dios di unudonmi an bo'on hay tagu! 30 Impapatoyyuh Jesus ti impilanhayuh nan
krus, mu hi Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'uh penghana ya minahuana Hiya. 31 Ya
impabagtun Apo Dios Hiya ta impabunah appit hi agwana ta mi'bagtun Hiya ta Hiyay
ma'unud, ya Hiyay bumaliw. Ya inatna ta way aton nan Hudyun manublih ugalida, at
ma'aliwan di baholda. 32 Ya da'miy mangihtiguh nan ulgudonmi, ya umihtigu goh nan
Na'abuniyanan an Lennawa an Hiyay hennag Apo Dios hinan un'unnud hinan tuguna."

33 Ya unat goh dengngol din a'apuh nen inalin din a'apostoles ya ma'ama'abbungotda
an penhoddan papatoy dida. 34 Mu waday ohan dida an Pharisee an hi Gamaliel an
nuntudtuduh nan Uldin di Hudyu, ya ma'al'alin tagu ti e'gonan an amin di tatagu hiya. Ya
timma'dog ta mitingona goh nan i'ibbanan a'ap'apu, ya inalina ta ipitawda din a'apostoles
hi na'amtang. 35 Ya inalinah din a'ap'apuy, "I'ibba' an Hudyu, emay'anyuy atonyun dane
han linala'i! 36 Ti nomnomonyu adya din lala'in hi Theudas an inalinay hiyay na'abbagtun
tagu, ya wada nin di opat di gahut hi linala'in niddum ay hiya. Mu napatoy hiya damdama,
at nabu'aldan amin din linala'in niddum ay hiya, ya napogpog heden intuduna. 37 Ya
awni ya wada goh di oha an hi Judas an iGalilee, ya heden gutud di pun'uyapandah nan
tataguh itud'an di ngadanda† ya hiyah de nangete"anan nuntudtudu. Ya intuduwanay
tatagu ta way inat din do'ol an nangunud ay hiya ta mi'bohholdah nan gubilnu. Mu
pinatoy nan tatagu goh, at nabu'al an amin din niddum ay hiya. 38 At idinong date han
linala'in mangunud hinan nitudun dida ti pinatoy nan tataguy ap'apuda. At tuguno' da'yu
ta adi logom di atonyun dida ti henen nitudtudun dida ya nan ato'atonda ya gulat ta hay
nomnom di tagu ya anggay di nalpuwana at ma'ubah hi awni. 39 Mu gulat ta hi Apo Dios
di nalpuwana at mid ologyun mangameh ay dida, at hi Apo Dios damdamay binoholyu."

40 Ya inabulutdah nen inalina. Ya impahigupda din a'apostoles hi wadanda, ya
impahuplitda, ya inhingalda dida ta adida ipidpidwan hapiton di ngadan Jesus, ya
pinakakda dida.

41 At tinaynan din a'apostoles din a'ap'apu, ya mun'am'amlongda ti iniladan inabulut
Apo Dios di ipaligligatanda ti enehdolnan ologdan mangedpol hinan inat din a'ap'apun
namain ay dida ti nan iddumandan Jesus. 42 Ya abigabigat ya immuydah nan Timplun
Apo Dios ya hinan abalubaluy an muntudtudun mangibabbaag hinan Maphod an Ulgud
an hay aat Jesus an nan Alin Pento' Apo Dios.

6

Hay Namto'andah nan Pitun Baal Apo Dios

* **5:21** Unu Sanhedrin. † **5:37** Numpidwah Quirinius an nunggobelnadol ad Syria, ya impidwanan impa'yap nan tatagu: (1) hidin 6-4 B.C. (Lk. 2:2), ya (2) hidin 6-9 A.D. (Ac. 5:37).

1 Gun dumo'ol nan kimmulug, ya abigabigat ya impiyapongday badangdah nan way
mahapulna ahan. Mu nan Hudyun hapitday iGreece ya ni'hohongngeldah nan Hudyu
tuwali, ya inaliday unda inyagubihbihan nan umu'utun an ad hapit hi iGreece, ya
denden'oldah nan umu'utun an Hudyu tuwali. 2 Ya impa'ayag din himpulu ta duwan
a'apostoles an amin nan kimmulug ta na'amungda, ya inalidan diday, "Adi maphod hi un
da'miy mabaal an mangipiyapong hinan midat hinan tatagun nun'awotwot ti mahaliwa
amin muntudtuduh nan Hapit Apo Dios. 3 At hay atonyu, i'ibba, ya pot'onyuy pituh
linala'in i'ibba tu'u an nan hapihapiton di tataguy amaphodda, ya nan nun'ala'eng an
niyo'odolan an nan Na'abuniyanan an Lennawan dida ta diday mangipiyapong 4 ta way
atonmin adi mahaliwah nan punluwaluanmin Apo Dios ya nan puntudtuduwanmih nan
Hapitna."
5 Ya an amindan na'amung ya penhoddah nen inalin nan a'apostoles, at inyabulutda.
At didatuy pento'da: hi Stephen (an hiyay ong'ongngol di pangulugna ya niyo'odol nan
Na'abuniyanan an Lennawan hiya), ya hi Philip, ya hi Procorus, ya hi Nicanor, ya hi
Timun, ya hi Parmenas, ya hi Nicolas (an i'Antioch an Hentil, mu inunudnay Uldin di
Hudyu). 6 Ya inyuyda date nan pento'dah din awadan nan a'apostoles, ya inluwaluan nan
a'apostoles dida an dinapaday palintutugganda ta way inatdan nangidat hi haaddah nan
puntamuanda.
7 At ninaynayun nan Hapit Apo Dios an niwa'at, ya gun dimmo'ol di tatagud Jerusalem
an nangulug ay Jesus, ya nunhublian nan do'ol an papadiy ugalida, ya ni'yunudda goh
hinan Tugun Jesus.

Hay Aat nan Ohan Baal Apo Dios an hi Stephen

Hay Nadpapan Stephen
8 Ong'ongngol di nangipadutu'an Apo Dios ay Stephen, at ongol di abalinana, ya do'ol di
ina'inatnah umipanoh'an adi olog di tagun mangat ta tinnig din tatagu. 9 Ya waday ohah
himba'an hi na'amu'amungan nan Hudyun nipakak an himbut, ya iCyrene di udum, ya
i'Alexandria di udum. Ya ni'yohhongdan Stephen, ya niddum ay dida goh an ni'yohhong
din udumnan Hudyun iCilicia ya i'Asia. 10 Mu inabak Stephen dida ti inudman nan
Na'abuniyanan an Lennaway nomnomna, at nala'eng an humapit.
11 At linagbuanday munlayah an ihtigu ta alyonday, "Dengngolmiy inalin Stephen ti
inulgudnay na"appuhih aat Moses ya hi Apo Dios!" 12 Ya henen inalida ya immipabungot
hinan tatagu, ya hinan a'ap'apuda, ya hinan muntudtuduh nan Uldin di Hudyu, at
immuydan Stephen, ya dempapda ta inyuyda hiyah nan Konsehal.*
13 Ya inayaganda nan ahilalayah an ihtigu ta pabaholonda hiyan inaliday, "Heten tagu
ya ulgu'ulgudonay na"appuhih aat nan me'gonan an Timplun Apo Dios an pundayawan
tu'u ya nan Uldin an intudun Moses! 14 Ti hay dengngolmi ya inalinay, Heden lala'in hi
Jesus an iNazareth ya pumpa"ina nan Timplun Apo Dios, ya punhukatanan amin di ugali
tu'un intudun Moses hi unudon tu'u!"
15 Ya an amin din inumbun hinan Konsehal ya teten'oldah Stephen, ya hay nannigandah
angahna ya ay ihunay angah di anghel.

7

Hay Nun'ulgudan Stephen
1 Imbagan din Nabagtun Padin Stephen di, "At makulug henen inalin nan nun'ihtigu?"
2 Ya tembal Stephen an inalinay, "Da'yun o'ommod ya i'ibba, donglonyuh ten ulgudo'.
Hi Abraham an ad holag ay ditu'u ya hidin nunhituwanad Mesopotamia hidin agguyna
inayan ad Haran an nunhitu ya immuy ay hiyah Apo Dios an nahamad di aatna. 3 Ya
inalinan hiyay,

Taynam tun babluymu ya tun o'ommodmu
ta umuy'ah nan lutan itudu' hi ayam.*

4 At tinaynan Abraham ad Chaldea† ta immuy nunhitud Haran. Ya unat goh nalpah an
natoy hi amana ya numbunagon Apo Dios hiyah tun babluy an nunhituwan tu'un Hudyud
ugwan. 5 Mu din numbunagan Abraham ya agguy indat Apo Dios heten luta ta lutana an
ta"on un itang ahan, mu intulag Apo Dios an idatna nan lutan hiya. Ya intulagna goh
an boltanon di holagnan Hudyu ti hidin nangitulagan Apo Dios ya mi'id ni' imbabaluy
Abraham. 6 Ya inalin Apo Dios ay hiyay,

Nan holagmu ya munhitudah nan lutan bo'on babluyda,

---

* **6:12** Unu Sanhedrin. * **7:3** Gen. 12:1. † **7:4** Nan ohan babluy ad Mesopotamia. Hiyah ne babluy ad Iraq ad ugwan.

ya mahbutdah di ti opat di gahut hi tawon‡ di ipaligligatandah di.§
7 Mu nan tagun mambut ay dida ya ibolloh'u nan ato'atondan mamaligat ay dida
ta la'tot ya makakdan nen babluy ta umalidah tun wadam,
ta heten babluy di pundayawandan Ha"in.*
8 Ya intulag Apo Dios ay Abraham di hiyah ne atonah nan holagna, at intudun Apo Dios
di aton Abraham an mungkugit ta nan makugit di hiyay panginnilaan hi nuntulagan da
Apo Dios ay Abraham.† Ya nitungaw din imbaluy Abraham an hi Isaac, ya hidin awalun di
algawna ya kinugit Abraham.‡ Ya la'tot ya kinugit goh Isaac din imbaluynan hi Jacob. Ya
hi Jacob goh ya kinugitna din imbabaluyna an dida din nunholag hidin himpulu ta duwan
o'ommod tu'u.
9 Ya nan udumnan daden hina"agi ya inapaandah Joseph an agida, at inihbutdah nan
i'Egypt.§ Mu wadan hiyah Apo Dios, 10 at binaliwana hiyah an amin an ligatna. Ya unat
goh niyuy hi Joseph hinan Alin hi Pharaoh ad Egypt ya hiyay nangedenolan Pharaoh ti
nanginnilan taguh Joseph ti wadah Apo Dios ay hiya. At hiyaat un pento' Pharaoh ta hiyay
gobelnadol ad Egypt ya hinan palasyuna.*
11 Ya unat goh waday batel hi an amin ad Egypt ya ad Canaan goh at do'ol di ligatda. Ya
din o'ommod tu'uh din penghanan Hudyu ya mi'id nangngalandah ononda. 12 Mu waday
intalepondah paguy ad Egypt. Ya unat goh dengngol Jacob an hi aman Joseph an waday
ma'an an nitalepon hidi at hennagna din imbabaluyna an ad holag ay ditu'u. Ya hiyah
ne hopapnah ayandah di, mu agguyda inimmatunan hi Joseph.† 13 Mu din pidwanah
inayanda ya imbaag Joseph hinan a'agina di ni'hina"agianan dida, ya nipa'innilah nan
Alin hi Pharaoh an waday o'ommod ya a'agin Joseph.‡ 14 At impaad Joseph hi amanan hi
Jacob ta umuydan amin an a'agina ya o'ommodnad Egypt. Ya hay uyapda ya napituda ta
leman amin an hina"ama.§ 15 At immuy da Jacob ad Egypt, ya nihihinnadah di ta hidiy
natayan Jacob. Ya hidi goh di natayan din udum an holagna an din o'ommod tu'uh din
penghanan Hudyu.* 16 Ya binu'aday tungalda ta inyuydad Shechem, ya inlubu'dah di an
hiyah ne din lubu' an ngininaan Abraham an inla'un din holag Hamor."†
17 Ya inaynayun Stephen an nun'ulgud an inalinay, "Ina'allin Apo Dios di ipakakna nan
a'apu tu'uh penghanah din lutan wadan di nambut ay didan ad Egypt, ya unat goh wan
magadyuh di ipa'annungan din intulagnan Abraham ya dimmo'odo'ol di a'apu tu'u.‡ 18 Ya
la'tot ya waday oha goh an nun'alid Egypt, mu mi'id inilanah aat Joseph hidin hopapna.§
19 At binalbaliyana din a'apu tu'u, ya pinaligatna dida ti pinilitna dida ta ibataanda nan
imbabaluydan pumpa'ittungaw, ya impatangdah di ta way atondan matoy.* 20 Mu hiyah
ne tawon hi gutudnah nitungawan Moses an maphod di a'ung'ungngana, ya tuluy bulan di
nanalimunan inanah abungda.† 21 Ya imbataanda goh, mu inah'upan din babain imbaluy
di Alin hi Pharaoh, at innalna ta imbilangnah imbaluyna.‡ 22 Ya intududan Moses an amin
nan mituduh nan nun'anomnoman hi ad Egypt, at hiyaat un nala'eng an humapit, ya do'ol
di ina'inatnan mun'aphod."
23 Ya innaynayun goh Stephen an nun'ulgud an inalinay, "Unat goh napat di tawon
Moses ya immuyna binihhitay i'ibbanan holag Israel an nan Hudyu. 24 Ya hidin wadanah
di ya tinnigna din ohan ibbanan Hudyu an pinaligat han i'Egypt. At immuy hi Moses, ya
pinatoyna din i'Egypt. 25 Ya hay ninomnom Moses ya manu ay inatnah di ta ma'awatan
nan i'ibbanan Hudyu an hiyay pento' Apo Dios hi mamaliw hinan maligatan ay dida,
mu agguyda na'awatan. 26 Ya unat goh nabiggat ya wada goh han duwan Hudyun
numpattoy, ya impadah Moses an ipadinong didan mumpattoy, at inalinan diday, Anaad
ta mumpattoy ayu an un ayu hina"agi? 27 Mu din oha an nabaholan ya intuldunah Moses,
ya inalinay,
Dan way nannag ay he"ah nangalih un'a umalin mangipadinong ay da'mi?

---

‡ **7:6** Heten bilang an opat di gahut di tawon ya ma'alih round number ti un itang di uyapna, mu nan ustun uyap di tawona ya opat di gahut ta han tulumpulu (Ex. 12:40-41). § **7:6** Gen. 15:13. * **7:7** Gen. 15:14. † **7:8** Gen. 17:9-14. ‡ **7:8** Gen. 21:4. § **7:9** Gen. 37:28. * **7:10** Gen. 41:37-43. † **7:12** Gen. 42:1-2. ‡ **7:13** Gen. 45:1-4, 16. § **7:14** Gen. 45:9-10; 46:26-27. Nan Biblian di Hudyu an Hebrew ya nan uyap an *napituy* pohdonan hapiton (Gen. 46:27; Ex. 1:5; Deut. 10:22), mu nan Biblian di iGreece an ma'alih Septuagint ya nan *napitu ta han lemay* pohdonan hapiton ti niddum goh hinan Gen. 46:20 nan lema goh an tagun mi'id hinan Biblia tu'u an nan ohan imbaluy Manasseh, ya ohan ap'apuna, ya duwan imbabaluy Ephraim, ya ohan ap'apuna. (Bahaom goh nan footnote di Ex. 1:5). * **7:15** Gen. 46:5-7; 49:33. † **7:16** Gen. 23:16-20; 33:18-19; 50:13; Josh. 24:32. ‡ **7:17** Ex. 1:7. § **7:18** Hay ngadana nin ya nan Alin hi Pharaoh an hi Ahmose I (1580-1557 B.C.). Bahaom nan footnote di Ex. 1:8. * **7:19** Ex. 1:10-22. † **7:20** Ex. 2:2. ‡ **7:21** Ex. 2:3-10.

28 Mid mapto' ya hay ninomnommu ya unna' patayon goh an umat hidin inatmud uggah
din i'Egypt!§
29 Ya unat goh dengngol Moses heden inalina ya timma'ot, at limmayaw an immuy ad
Midian an ni'hitu. At hidiy nalhinana, at waday duwah linala'in imbabaluyna."*
30 Ya inalin goh Stephen di, "Naluh di napat goh hi tawon ya numpattig nan Anghel Apo
Dios† an wah nan mundalang an it'itang an ayiw hidih nan Duntug an Sinai ay Moses.
31 Ya manoh'ah Moses hi nannigana, at immuy neheggon ta way atonan mangihamad. Ya
dengngolnay hapit Apu tu'un inalinay,
32 Ha"in nan Dios din a'apuyuh din penghanan hi Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob.‡
Ya wimmogwowogwog hi Moses hi ta'otnan nannig. 33 Ya inalin Apu tu'un hiyay,
Anom di hapatusmu ti heten lutan timma'dogam ya me'gonan ti wadaa'.
34 Tinnig'uy tatagu' ad Egypt, ya nidugah di ligatda,
ya dengngol'u goh di nun'ungiyanda,
at nun'ohopa' ta baliwa' dida.
At mala"uy'a ta honogo' he"a ta umuy'ad Egypt."§
35 Ya inaynayun goh Stephen an inalinay, "Agguy inyabulut nan holag Israel an nan
Hudyuh un hi Moses di mamaliw ay didah din hopapna ti hiyay nangalyandah, Dan way
nannag ay he"ah nangalih un'a mumpapto' ya mumpanuh ay da'mi? Mu ta"on ya hi Moses
damdamay nannagan Apo Dios hinan Anghelna ta tinnignah nan ayiw an mundalang ta
way aton Apo Dios an mannag ay hiyah nan tataguna ta way mangipapto' ya mamaliw ay
dida. 36 Ya do'ol di inat Moses hi umipanoh'ad Egypt* hidin nangipanguluwanan didan
makak hidi,† ya ta"on un hidin bimmad'angandah nan Mumbolah an Baybay,‡ ya hidin
awadandah nan mapulun an mid ah nunhitu ta engganay napat hi tawon.§ 37 Ya hi Moses
goh di nangalih nan holag Israel an nan Hudyuy,
Honogon Apo Dios goh di ohah Propetan da'yun umat ay ha"in,
ya Hiya goh di ohah ibbayu.*
38 Ya hi Moses nongkay di nangipangpanguluh din o'ommod tu'uh din mapulun, ya
ni'hapit hinan Anghel Apo Dios hidih nan Duntug an Sinai. Ya hiya goh di nangngal hinan
nitud'an nan Tugun Apo Dios an dumalat hi pi'taguan ay Apo Dios, ya manu ay nidat ta
mabinbinnoltan ay ditu'u.†
39 Mu din o'ommod tu'uh penghana ya agguyda inunud hi Moses, mu undaat goh
pinahiw hiya, ya immi'ikaydan mumbangngad ad Egypt. 40 Ya unat goh mid hi Moses
ay dida ya inalidah din aginan hi Aaron di,
Pun'iyammam di bulul ta diday dayawon tu'u ta way mangipangpangulun ditu'u.
Ti hi Moses an nangipangulun ditu'uh nakakan tu'ud Egypt ya mid napto' hi na'at
ay hiya.‡
41 At hiyah ne nangiyammaandah bulul an umat hi ukkon an baka, ya inonnganda,
ya imbehtaanda. 42 Ya hiyay dimmalat hi nan'ugan Apo Dios ay dida ta okoddah nan
ato'atondan mundayaw hinan bittuan, ya algaw, ya bulan ad daya. At immannung din
impitudo' Apo Dios hidin liblun di propetah din penghanan inalinay,
Da'yun holag Israel!
Bo'on Ha"in di nange'nonganyuh din pinaltiyuh
din awadanyuh nan mapulun an mid ah nunhitu eden napat an tawon.§
43 Henen bulul an hi Molek* di ngadanan nihinah nan balballuy an inta'ita'inyuy
dinayawyu,
ya hay oha goh hi dinayawyu ya nan umat hi bittuan an hi Rephan!
Didanay bulul hi inyammayu ta dinayadayawyu an bo'on at goh Ha"in.
At hiyanan pakako' da'yu ta umuy ayuh nan babluy an malauhan ad Babylon ta
mumbalin ayuh himbut hidi."†
44 Ya inaynayun Stephen an nun'ul'ulgud an inalinay, "Din o'ommod tu'uh din peng-
hanah awadandah nan mapulun ya wadan dida din Tuldan Abung an nitolmatolman
an gunda pundayawan ay Apo Dios. Ya henen Tuldan Abung din inalin Apo Dios ay
Moses hi iyammada, at intudunan Moses di pangigihhongandan mun'amma.‡ 45 Ya la'tot
ya natoy hi Moses ta hi Joshua di napilin nihukat hi apuda goh, ya nun'atoy goh din
nun'ala'ay. At bennoh din imbabaluyda din Tuldan Abung, ya impangpang'un Joshua

§ **7:28** Ex. 2:14. * **7:29** Ex. 2:11-15. † **7:30** Hiya ya hi Jesu Kristun nipattig hidin gutud di Old Testament. ‡ **7:32** Ex. 3:6. § **7:34** Ex. 3:5, 7-8, 10. * **7:36** Ex. 7:8-11:10. † **7:36** Ex. 12:41; 33:1. ‡ **7:36** Unu Red Sea. Ex. 13:17-15:21. § **7:36** Ex. 15:25; 17:5-6. * **7:37** Deut. 18:15. † **7:38** Ex. 19:17. ‡ **7:40** Ex. 32:1. § **7:42** Am. 5:25. * **7:43** Bahaom nan footnote di Jer. 32:35 ta innilaom di aat ten bulul. † **7:43** Am. 5:26-27. ‡ **7:44** Ex. 25:8-9, 40.

din o'ommod tu'uh penghana ta immuydah din inalin Apo Dios an lutada, ya waday
inatamandah tatagun numpunhituh di. Mu pinakak Apo Dios dida ta way inat da Joshua
an nunhitu, ya ni'yodonda din Tuldan Abung.§ Ya nihihinnan dida ta nangamung hidin
numpapto'an David. 46 Ya endenol Apo Dios di aat David, ya imbaganan Apo Dios hi
unna iyabulut ta iyammaday nahamad an pundayawandan Hiya an dayawon apudan hi
Jacob hidin penghana. 47 Mu agguy inyabulut Apo Dios ti hi Solomon an imbaluy David
di nangipiyamma.*
48 Mu hi Apo Dios an na'abbagbagtu ya bo'on nan inyamman di taguy punhituwana, ti
hay inalin din ohah nan propeta ya inalinay,
49 Inalin Apo Dios di,
Ad abuniyan di umbuna' an mun'ap'apu,
ya hay lutay pangidah'aya' hi hu'i'.
At undan hiyadan un ayu umdan mangiyammah ihina'?†
50 Undan bo'on Ha"in nunlumun amin hina?"‡
51 Ya inalin goh Stephen di, "Anakkayah di Tugun Apo Dios ya adiyu donglon!
Paddungnay agguy nipakugit di nomnomyu ti adi ayu mihapitan an ay ayu napu'it an
adiyu donglon nan Hapit Apo Dios! At umat ayuh din o'ommod tu'uh din penghana ti
mi'bohhobohhol ayuh nan Na'abuniyanan an Lennawa! 52 Mid ah ohah propetan Apo
Dios hi agguy pinaligat din o'ommod tu'uh din penghana! Ya diday nangipaadan Apo
Dios hidin penghana ta imbaagdan inaliday, Awniat waday umalin hi Kristun nahamad
di ugalina! mu pinatoy din o'ommod tu'u danen baal Apo Dios! Ya ten binaliyanyun
impapatoy din tagun inalida! 53 Ya da'yuy namnoh hi Tugun Apo Dios an impiyalinah
din a'anghel, mu agguyyu inunud!"

Hay Nampapandan Stephen

54 Unat goh dengngol din a'ap'apu din inulgud Stephen ya ma'abbungotda, ya im-
mayo'ayot'otda. 55 Mu niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan Stephen, at intangad-
nad daya, ya tinnigna nan benang Apo Dios, ya tinnigna goh hi Jesus an timma'dog hi appit
hi agwan Apo Dios. 56 Ya inalinah din tataguy, "Tigonyu adya an nibughul ad abuniyan an
mattig din Imbaluy di Tagun timma'dog hi appit hi agwan Apo Dios!"
57 Ya ahitutu'u' din nangngol an a'ap'apu, ya empopday ingada, ya nunggigihhudan
nampap ay hiya. 58 At inyuydah Stephen hinan pingit di babluy, ya impa'wahda hiya, ya
nuntapada. Ya din numpampan nangihtiguh nabaholana ya impiyadugday lubungdah
nan ohan ungan hi Saul.
59 Ya hidin gunda pampaan ay Stephen ya nunluwalu hiyan inalinay, "Apu Jesus,
abulutom tun lennawa'!" 60 Ya nunhippi, ya nuntu'u' an inalinay, "Apu! Adim nomnomon
heten numbaholanda!" Ya unat goh indinongnan himmapit ya natoy.

8

*Hay Nangipaligligatan Saul hinan Nangulug ay Jesus**

1-2 Ne'denol hi Saul hi namatayandan Stephen. Mu din linala'in nangulug hinan Tugun
Apo Dios di nangilubu' ay Stephen, ya nidugah di nunlungdayaanda, at ahilulugwada.
Ya nete"an nen algaw ya nidugah di nipaligligatan din tatagun nangunud ay Jesus an
na'amu'amung ad Jerusalem. At numpangalayawda ta nun'iwa'atdah nan abablubabluy
hinan duwan provincia an ad Judea ya ad Samaria, ya anggay din a'apostoles hi na'angang
ad Jerusalem.
3 Mu ente"an Saul an nangipaholholtap hinan Himpampun an Tatagun Jesus, at
bina'elna nan a'abu'abung an numpunhituwan din nangunud ay Jesus. Ya nunlapdu'da
nan linala'i, ya ta"on nan binabai goh ta impibaludna dida.

Hay Nangulgudan Philip hi Aat Jesus hinan Provinciad Samaria

4 Ta"on unda nipaligligat nan nangunud ay Jesus an nalpud Jerusalem an niwa'at
mu immuyda damdamah nan abablubabluy an nangul'ulgud hinan aat Jesus. 5 Ya
ne'yekak goh hi Philip ta immuy hinan ongol an babluy hinan Provinciad Samaria, ya
inul'ulgudnah nan tataguh di an hi Jesus di Alin Pento' Apo Dios an ma'alih Kristuh
nan hapit di iGreece. 6 Ya na"adngolon an amin di tataguy inulgud Philip ti tinnigday
ina'inatnan adi olog di tagun mangat. 7 Ya waday numpun'angaw an tagu, ya unat goh
wan mala'ah nan nun'ihu'lung ay dida ya numbugawdaan nun'ala'ahda. Ya wada goh di
nun'adahay ya nan nun'apilay an numpanga'adaog. 8 Ya ongol di immamlongandan den
ongol an babluy ad Samaria.

---

§ **7:45** Josh. 3:14-17; 18:1; 23:9; 24:8. * **7:47** II Sam. 7:2, 6. † **7:49** Isa. 66:1. ‡ **7:50** Isa. 66:2. * **8:** Mid mapto' ya na'at hidin 35 A.D.

9 Ya wada han lala'in nunhituh nan babluy an hi Simon, ya nete"ah din nadnoy ya do'ol
di inilanah numbino'ob'on an ba'i. Ya immipanoh'a nan ba'inah nan iSamaria ti inalinay
nabagtun tagu hiya, ya do'ol di inilana. 10 Ya an amin di tatagun den babluy an nan
adangyan ya nan nawotwot goh ya inhamhamaddan nannig hinan ato'atona. Ya inaliday,
"Heten lala'i ya na'abuniyanan an tagu ti hi Apo Dios di nangidat hinan abalinana!" 11 Ya
manu ay inhamhamaddan nannig hinan ato'atona ti nadnoy di immipanopanoh'aan di
ba'ina. 12 Mu unat goh kinulug nan tataguy inulgud Philip an nan Maphod an Ulgud an
mangituduh aat nan Pumpapto'an Apo Dios ya nan aat Jesu Kristu ya numpabonyagda
din linala'i ya nan binabai goh. 13 Ya ta"on un hi Simon ya ni'kulug. Ya unat goh
nabonyagan ya ninitnud ay Philip hinan gunna ayan, ya manoh'ah Simon hi nanniganah
na'na'at ti nunheglay umipanoh'aan din ina'inat Philip an adi olog di tagun mangat ta
pangimmatunanda.
14 Unat goh dengngol nan a'apostoles ad Jerusalem an inabulut nan tatagud Samaria
nan Hapit Apo Dios an dengngolda at hennagda da Peter ay John ta immuydah di. 15 Ya
unat goh dimmatongdah di ya inluwaluanda nan nangunud ay Jesus ta way aton nan
Na'abuniyanan an Lennawan miyo'odol ay dida 16 ti agguy ni' niyodol, ti nan ngadan Apu
tu'un hi Jesus ya anggay di ningadan hidin nabonyaganda. 17 At dinapan da Peter ay John
di palintutuggan nan iSamaria an nangunud ay Jesus, at niyo'odol nan Na'abuniyanan an
Lennawan dida.
18 Ya hidin tinnig Simon an niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawah nanapaandah
palintutuggan nan tatagu at inalinan da Peter ay John di, "Akkay lagbua' da'yu 19 ta idatyuy
abalina' goh, ta dapoo' ay nan palintutuggan nan tatagu ya miyodol nan Na'abuniyanan
an Lennawan dida!"
20 Mu inalin Peter ay hiyay, "Anakkayah di ma'at ay he"a ti mi'yubah'ah nan pihhum ti
hay nomnomnomom ya bayadam di abalinam hi nalpun Apo Dios! 21 At adi'a middum ay
da'mih nan puntamuanmi ti hay pannigan Apo Dios hi aatmu ya nahihinnuy nomnommu!
22 Hay mahapul ya itutuyum henen nappuhin ninomnommu, ya munluwalu'an Apo Dios
ta olom ni' ya aliwanah ne han ninomnommu. 23 Ti inila' an ma'ma'apa'an tagu, ya mid
ologmun mangidinong an mabaholan!"
24 Ya tembal Simon an inalinan da Peter ay John di, "Iluwaluana' ni' ay Apo Dios ta
badangana' ta adi ma'at ay ha"in henen inaliyu!"†
25 Inihtiguan da Peter ay John di aat Jesus, ya inulgudday aat di Hapit Apu tu'u. Ya
hidin nalpah hadin ina'inatda ya nakakda ta numbangngaddad Jerusalem. Ya unat goh
hay pumbangngadanda ya inulgu'ulgudday Maphod an Ulgud an hay aat Jesus hinan
ahigihigib hinan enengwadah nan Provinciad Samaria.

Hay Nanamuwan Philip hinan Apun di i'Ethiopia

26 Nan anghel Apu tu'u ya inalinan Philip di, "Mala"uy'a ta mundadyu'a ta umuy'ah nan
kulhan nalpud Gaza an miyuy ad Jerusalem." Ya heden wadan di kulha ya mapulun an
mid nunhitu.
27 At nala"uy hi Philip, ya immuy hinan kulha, ya dinamuna han lala'i. Ya henen lala'i ya
nakapun,‡ ya nabagtun taguh nan babluydad Ethiopia ti hay haadna ya hiyay manalimun
an amin hi pihhun nan Queen an hi Candace. Ya immuy ad Jerusalem henen lala'in
mundayaw ay Apo Dios. 28 Ya otog di nunluluguananah nan kalesanah pumbangngadanah
abungda ya mumbahbaha, ya hay binahana ya din intudo' nan propetan hi Isaiah. 29 Ya
impa'innilan nan Na'abuniyanan an Lennawan Philip ta umuy meheggon hinan kalesa.
30 At timmagtag an immuy, ya dengngolnay binahan nen lala'i an nan intudo' Isaiah an
propeta. Ya imbagan Philip ay hiyay, "Inilam nin di aat nen bahaom?"
31 Ya tembal nen lala'in inalinay, "Agguy'u inila ti mid mangitudun ha"in hi aatna." Ya
inalinan Philip ta humgop ta mi'yibun ay hiya, at hinumgop.
32 Ya henen Hapit Apo Dios an binahana ya hiyah te inalina:

"Hiya ya umat hinan kalnilun iyuyda golton,
ya umat goh hinan uyaw an kalnilun adi munheheh hi unda anon di dutdutna
ti un umu'ugong.§
33 Ya bainonda Hiya,
ya adi nahamad di panumalyaandan Hiya
ti ta"on un mid baholna ya moltaonda Hiya damdama.
Ya adi mabalin an ma'ulgud hinan holagna ti mi'id,

† **8:24** Nan udum an nabayag an nuntudtudo' hi aat nan historyn di Himpampun an Tatagun Kristu ya alyonday hi Simon di ommod nan kulto an Gnosticism an ni'labanan Apostoles John hinan tulu an libluna an I John, ya II John, ya III John. Mu mid mapto'. ‡ **8:27** Unu nabahigan. § **8:32** Isa. 53:7.

ya pogpogonda nan ataguanah tun luta."*
34 Ya imbagan din lala'in Philip di, "Hay pohdon nan propeta an hapiton—hay odolna, unu hay udumnah tagu?" 35 Ya ente"an Philip enen nitudo' an nangul'ulgud, ya inulgudnan amin di Maphod an Ulgud hi aat Jesus.
36 Ya otog di nunlulugananda ya naluhdah nan way danum. Ya inalin din lala'iy, "Dayay danum! At mabalin nin hi unna' mabonyagan?"
37 Ya inalin Philip ay hiyay, "Un ay umannung an kulugom ya atonta."
Ya tembalna an inalinay, "Umannung an kulugo' an hi Jesu Kristuy Imbaluy Apo Dios!"†
38 Ya impadinong ne han lala'iy kalesana, at limmahundan duwa, ya gimmawadah nan danum, ya binonyagan Philip hiya. 39 Ya unat goh dimma'alda ya himbumagga ya enekak nan Na'abuniyanan an Lennawah Philip ta agguy tinnig din lala'i. Ya innayun den nabagtun lala'in immuy hi abungna, ya ma"am'amlong. 40 Ya agguy inamtan Philip ya wadah nan ohan babluy an ad Azotus. Ya intadunan lene'od nan abablubabluy an mangul'ulgud hinan Maphod an Ulgud an hay aat Jesus ta nangamung dimmatong ad Caesarea.

9

*Hay Kimmulugan Saul**
(Ac. 22:3-16; 26:9-13)
1 Timmemotemod hi Saul hi pamhodnan mangipapatoy hinan tatagun Apu tu'u. Ya immuy hinan Nabagtun Padid Jerusalem 2 ta impiyammanay tudo' an ipattignah nan a'ap'apun di Hudyuh nan a'amu'amungandad Damascus, ta wa ay di ah'upanah nan linala'i unu binabain nangunud hinan intudun Apu tu'u ya nundopapda dida ta iyuyda didad Jerusalem an ibalud.
3 Ya unat goh magadyuh da Saul hi ad Damascus ya wada han mumbenang ad dayan ay ilat, ya himbumagga ya benenanganay wadan Saul. 4 At natu"in hi Saul, ya dengngolna han himmapit an inalinay, "Saul! Goh ta paligligatona' ay he"a?"
5 Ya tembal Saul an inalinay, "Hay ngadanmu, Apu?"
Ya inalinay, "Ha"in hi Jesus an paligligatom! 6 At tuma'dog'a ta umuy'ah nan babluy, at waday mangitudun he"ah atom." 7 Ya an amin din linala'in nitnud ay Saul ya timmata'dogda an mano'olda ti dengngolda din himmapit, mu adi mattig. 8 At unat goh timma'dog hi Saul ya diniatnay matana, mu adi mittig, at pendongda hiyah engganay dimmatongdad Damascus. 9 Ya tuluy algaw di agguy nitnittigan din matana, ya din agguyna nangnanganan ya imminuman.
10 Ya wah did Damascus han lala'in kimmulug ay Jesus an hi Ananias. Ya paddungnay nun'enap, ya inalin Apu tu'un hiyay, "Ananias!"
Ya tembalnan inalinay, "Ngadan ne, Apu?"
11 Ya inalin Apu tu'un hiyay, "Umuy'ah nan alyondan Kalatan Ma'andong, ya nunda-puh'ah abung Judas ta hanhanam heden tagun iTarsus an hi Saul ti wah di an munluwalun Ha"in. 12 Ti paddungnay nun'enap, ya tinnig da'a, Ananias, an immuy, ya eneh'am di ngamaymun hiya ta na'aan din bulawna."
13 Ya tembal Ananias an inalinay, "Oo, Apu, mu do'ol di tataguh nangngola' hi nangul'ulgud hi aat nen lala'in nidugah di nangatnah nan tatagum ad Jerusalem! 14 Ya ten immalih tud Damascus an inodnana din tudo' an impiyammanah din a'ap'apun di papadid Jerusalem ta way atonan mampap an amin hinan tagun mangunud ay He"a!"
15 Mu inalin Apu tu'un hiyay, "Oo, mu umuy'a damdama ti hiya goh di pento"uh baal'u ta way atonan mangipa'innilah nan aat'uh nan Hentil, ya hinan a'alida, ya hinan holag Israel an Hudyu goh 16 ti ipa'innila' ay hiyay aat di ipaligligatana goh ti nan pangunudanan Ha"in."
17 At immuy hi Ananias, ya himmigup eden abung, ya wah dih Saul, at eneh'anay ngamaynan hiya, ya inalinay, "Agi' Saul! Hi Apu tu'un hi Jesus an Hiya din numpattig ay he"ah nan kalatah din umaliam hitu ya Hiya goh di nannag ay ha"in ta way aton di matam an mittig, ya miyodol ay he"a nan Na'abuniyanan an Lennawa." 18 Ya himbumagga ya wada han nagah an nalpuh matan Saul an umat hi lahip, at mittig di matana mahkay, at numpabonyag. 19 Ya unat goh nangan ya numbangngad din bi'ahna tuwali.

Hay Nangulgudan Saul hi Aat Jesus hidid Damascus ya ad Jerusalem
Ohay duminggu nin hi nidduman Saul hinan kimmulug ay Jesus hi ad Damascus. 20 Ya intadunan immuy hinan abablubabluy hinan ahimbahimba'an di Hudyud Damascus, ya ente"anan nangulgud hinan aat Jesus an Hiya ya immannung an Imbaluy Apo Dios!

* **8:33** Isa. 53:8. † **8:37** Heten verse ya mi'id hinan udumnan nabayag an nali'up an pepel. * **9:** Mid mapto' ya na'at hidin 35 A.D.

21 Ya manoh'adan amin din nangngol, ya inaliday, “Undan bo'on hete din tagun
numpamatoy hidin kimmulug ay Jesus ad Jerusalem? Ya undan goh bo'on hiya din
immalin nampap hinan kimmulug ay Jesus hitu ta inyuynah din a'ap'apun di papadi?”
22 Mu gun na'udman di abalinan Saul an mangulgud hinan aat Jesus, at intudunan hi
Jesus di Alin Pento' Apo Dios, ya umameh di aat nan panudtuduna, at mid olog din Hudyun
nunhitud Damascus an nambal hinan hapitna.
23 Naluh di do'ol an algaw† ya na'amungday Hudyud Damascus ta nunhahapitdah
atondan mamatoy ay Saul. 24 Mu waday nangihudhud ay hiyah nan hinahapit din Hudyuh
atondan hiya. At a'alga'algaw ya amahdomahdom ya gunda immuy an mumbota' ay hiyah
nan apantapantaw din allup den babluy ta way atondan mampap ay hiyah un maluh
ta patayonda. 25 Mu wa han ohan nahdom ya binadangan din intudtuduwana hiya, at
inittuda hiyah nan bu'ung, ya gina'danda ta inuy'uydah nan pangngel di allup ta way
atonan lumayaw.
26 At immuy hi Saul ad Jerusalem‡ ta niddum hidin kimmulug hidi. Mu timma'otdan
amin ay hiya ti adida kulugon an hiya ya kimmulug goh ay Jesus. 27 Mu binadangan
Barnabas hiya, at inyuynah nan a'apostoles. Ya inulgud Barnabas hinan a'apostoles an
numpattig ya ni'hapit hi Apu Jesus ay Saul hinan dalan ad Damascus, ya imbaagna goh
di anatulid Saul an nangul'ulgud hi aat Jesus hi ad Damascus. 28 At unat goh ininniladay
aatna ya inabulutda hiyan middum ay dida. Ya immuy hinan ahigihigib ad Jerusalem
an mid ta'otnan nangul'ulgud hinan aat Apu tu'un hi Jesus. 29 Ya ni'hapihapit hi Saul
hinan Hudyun hapitday iGreece, ya ni'yohhong ay dida, mu pinadahda goh an mamatoy
ay hiya ti pinahiwdah ne han inalinan aat Jesus. 30 Ya unat goh inilan nan i'ibban Saul an
hinahapit nan Hudyun mamatoy ay hiya at nitnuddan Saul ad Caesarea ta way inatnan
numbangngad hi abungnad Tarsus.§
31 At mid al'alih an amin hidin kimmulug an na'amu'amung hinan tulun provincia an
ad Judea, ya ad Galilee, ya ad Samaria. Ya binadangan nan Na'abuniyanan an Lennawa
dida, at immongol di pangulugda, ya gunda dumo'ol, ya e'gonandah Apu tu'u.

Hay Inayan Peter hinan Tatagun Jesus ad Lydda ya ad Joppa

32 Immuy lene'od Peter an amin din babluy an wadan nan kimmulug, ya immuyna
goh hinamad nan kimmulug ad Lydda. 33 Ya inah'upanah di han lala'in hi Aeneas an
nadahay an waluy tawon di aid di olognan bumangon. 34 Ya inalin Peter ay hiyay, “Aeneas,
ipa'adaog da'an Jesu Kristu! At tuma'dog'a, ya linu'utmuy nolo'am!” At natana'dog hi
Aeneas. 35 Ya tinnig an amin din tatagud Lydda ya ad Sharon heden na'at, at kimmulugda
goh ay Apu tu'u.
36 Ya wada han babaid Joppa an kimmulug ay Jesus an hi Tabitha, ya hay ngadanah nan
hapit di iGreece ya hi Dorcas.* Ya maphod di gunna aton hi abigabigat ti badabadangana
nan nun'awotwot. 37 Ya henen gutud ya nundogoh henen babai, ya natoy. Ya emmohda,
ya impalo'dah din kuwaltuh nan miyadwan galadu. 38 Ya neheggon heden babluy an
natayanah ad Lydda. At unat goh dengngol din kimmulug ay Jesus ad Joppa an wah Peter
ad Lydda ya hennagday duwah linala'i ta umuyda awiton hiyan inaliday, “Padutu'am ni'
ahan an mi'yalin da'mi!” 39 At nitnud hi Peter ay dida.
Ya unat goh dimmatongdah di ya initnuddah Peter hinan miyadwan galaduh nan
wadan di natoy. Ya an amin din nun'abalun binabain wadah di ya lene'wohdah Peter
an ahikikilada, ya nun'ipattigdan hiya din lubung an inyamma'amman Dorcas hidin
amataguna.
40 Ya pinakak Peter didah nan kuwaltu, ya nunhippi ta nunluwalun Apo Dios. Ya
unat goh nalpah ya nunhaggung eden natoy, ya inalinay, “Tabitha, bumangon'a!” At
linitagnay matana, ya tinnignah Peter an bimmangon, ya inumbun. 41 At pendong Peter
hiya ta ipata'dogna. Ya inayagana din i'ibban Tabitha an kimmulug ya din nun'abalu ta
impattignan didah Tabitha an timmagu. 42 Ya nundongol hi an amin ad Joppa heden na'at,
at do'olday tataguh kimmulug ay Apu tu'u. 43 Ya nihihinnad Joppa hi Peter hi abung Simon
an hay tamuna ya mun'am'ammah lalat.

10

Hay Nangabulutan nan Hentil ay Jesu Kristuh Nitaguanda

Hay Nummangilian Cornelius ay Peter

1 Wada han lala'in nunhitud Caesarea an hi Cornelius an apun di hinggahut an tindalud
Rome, ya hay ngadandan Himpampun an i'Italy. 2 Hi Cornelius ya Hentil, mu natugun

† **9:23** Mid mapto' ya na'at hidin 35-38 A.D. ‡ **9:26** Mid mapto' ya na'at hidin 38 A.D. § **9:30** Mid mapto' ya na'at hidin 38-43 A.D. * **9:36** Hay pohdonan ibaga ya *ulha.*

ahan, ya e'gonandan hina"amah Apo Dios, ya ongol di gohgohnah nan nawotwot an Hudyu, ya impa'enghanan munluwalun Apo Dios. 3 Ya wa han ohan algaw hi alas tres hi napuyaw ya ay ihunay un nolo', ya enenapna han anghel Apo Dios. Ya inhamhamadnan nannig, ya himmigup henen anghel hi wadana, ya inalinan hiyay, “Cornelius!”

4 Ya timma'ot hi Cornelius, ya mano"ol an nannig hinan anghel, at inalinay, “Hay pohdom, Apu?”

Ya inalin din anghel di, “Inabulut Apo Dios din nunluwaluam ay Hiya, ya tinnigna goh din inggohgogohgohmuh nan nun'awotwot. At henen inatmu ya agguy inaliwan Apo Dios, at ibollohna ta waday honogonan he"ah mangulgud hi aatna. 5 At ad ugwan ya honogom di linala'i ta umuydad Joppa ta umuyda ayagan han lala'in hay ngadana ya hi Simon Peter. 6 Hiya ya wah dih nan abung Simon hinan way pingit di baybay an hay tamuna ya mun'ammah lalat.”

7 Ya unat goh nalpah di ni'hapitan nan anghel ay hiya ya nakak. Ya inayagan Cornelius din duwah nan linala'in tagalana ya ohah din tindalunan na'attugun an baalna. 8 Ya inulgudnan dida din tinnigna, ya hennagna dida ta immuydad Joppa.

9 Ya hidin nabiggat hidin nuntongay algaw an na'uy dumatong din hennag Cornelius hi ad Joppa ya nipaddeh ya immuy hi Peter hinan atap di abung an umuy munluwalun Apo Dios. 10 Ya awni ya himminaang hi Peter, at penhodna ahan an mangan. Ya heden pangidadaanandah nan ma'an ya paddungnay nun'enap hi Peter. 11 Ya tinnignad dayan nibughul, ya wada han paddungnay damunan uloh an mun'ul'ullay an mun'ohop hinan wadana an nun'aga'dan nan opat an duguna. 12 Ya tinnigna an waday numbino'ob'on an a'animal hitun luta. Wadaday opat di hu'ina, ya ulog di udumna, ya hamuti goh di udumna an paniawon di Hudyun ihda. 13 Ya wa han himmapit an inalinay, “Peter, tuma'dog'a ta paltiom di pohdom an ihda!”

14 Mu inalin Peter di, “Apu, adi'! Ti agguy'u inih'ihday umat hitu ti paniaw ay da'min Hudyu!”

15 Ya inalin goh din himmapit ay hiyay, “An amin di alyon Apo Dios hi maphod ya adim paniawon.” 16 Ya numpitluy nangalyanan Peter ya un mahkay maguyud din uloh hi ad daya.

17 Ya ninomnonomnom Peter di aat di ibalinan de han tinnignan paddungnay enenapna. Ya otog di punnomnomana ya impa'innilan din tataguy wadan di abung Simon hidin hennag Cornelius, at immuydah nan way pantaw di abung, ya timma'dogdah di. 18 Ya nun'alida ta hanhanandah un wah di nan mungngadan hi Simon Peter.

19 Mu wagwadah dih nan atap hi Peter an numomnonomnom hi aat di ibalinan de han paddungnay enenapna. Ya inalin nan Na'abuniyanan an Lennawan hiyay, “Wadadah dih dola han tulun linala'in manganap ay he"a. 20 At mala"uy'a ta lumahun'a. Ya adi'a mun'od'od an mitnud ay dida an ta"on hi unda Hentil ti Ha"in di nannag ay dida.”

21 At limmahun hi Peter, ya immuy ay daden linala'i, ya inalinan diday, “Ha"in henen anaponyu. Anaad ta immali ayu?”

22 Ya inaliday, “Hennag da'min apumin hi Cornelius an mumpapto' hinan hinggahut an tindalu, ya maphod an tagu an nahamad di pangulugnan Apo Dios, ya e'gonan an amin di Hudyu hiya. Ya inalin nan anghel ay hiya ta ipa'ayag da'ah dih abungna ta donglonay itudtudum.” 23 At pahgopon Pedro dida ta umiyanda.

Ya unat goh nabiggat ya ni'yuy da Peter ya din udumnan kimmulug ad Joppa hidin nun'ayag ay dida. 24 Ya hi nabiggat goh ya dimmatongdad Caesarea. Ya wah dih Cornelius, ya nan tutulangna, ya din udum an liligwanan hohoddonda dida. 25 Ya unat goh himmigup hi Peter hinan abung ya dinamun Cornelius, ya nunhippih inayunganah pange'gonanan Peter. 26 Mu impata'dog Peter hiyan inalinay, “Tuma'dog'a ti unna' tagu ya anggay!”

27 Ya himmappihappitanda eden humgopandah nan abung, ya tinnig Peter an do'olday tatagun na'amung. 28 Ya inalin Peter ay diday, “Inilayun paniawonmin Hudyuh un ami mi'hapit unu pimangilih nan Hentil. Mu impa'innilan Apo Dios ay ha"in an ta"on hi unna' Hudyu ya midduma' hinan malgom an tagu. 29 At hiyaat un hidih din impa'ayaga' ya agguya' nun'od'od an umalin da'yun Hentil. Mu pohdo' an innilaon di dumalat hi nangipa'ayaganyun ha"in.”

30 Ya inalin Cornelius ay hiyay, “Hidin naluh di tuluy algaw hidin at hitun olas an alas tres ya nunluwalua' ay Apo Dios hituh abung. Ya himbumagga ya wada han lala'in timma'dog hi inayunga', ya din lubungna ya mumbenang. 31 Ya inalinan ha"in di, Cornelius! Dengngol Apo Dios din nunluwaluam ay Hiya, ya tinnigna goh din inggohgogohgohmuh din nun'awotwot, ya adina ahan al'alliwan henen maphod an inatmu. 32 At honogom nan linala'i ta umuydad Joppa ta ipa'ayagmu han lala'in hay ngadana ya hi Simon Peter an wadah abung Simon an hay tamuna ya mun'am'ammah

lalat an hay abungna ya wah nan pingit di baybay. 33 At hiyanan nunnaudo' an
nangipa'ayag ay he"a. Ya maphod ahan ta immali'a ta wada tu'uh tun amin, ya wada goh
hi Apo Dios ay ditu'un na'amung hitun mundongol hi immandal Apu tu'uh ibabbaagmun
da'mi."

Hay Nun'ulgudan Peter ay da Cornelius

34 Ente"an Peter an nun'ul'ulgud, ya inalinay, "Ad ugwan ya inila' an immannung
an numpapaddung di pamhod Apo Dios hinan tatagu! 35 Ti an amin nan tatagun
numbino'ob'on di babluyda ya gulat ta e'gonandah Apo Dios ya ihamadday ato'atonda ya
abuluton Apo Dios di iddumandan Hiya! 36 Inilayu din Hapit Apo Dios an impa'innilanan
da'min Hudyuh aat nan Maphod an Ulgud an hay alenggopan tu'un dimmalat hi Jesu
Kristu an Apun an amin di tagu. 37-38 Hi John ya intudunay aton di tatagun mabonyagan,
ya inilayun unat goh nalpah din ina'inatna ya ente"an Jesus an iNazareth an nuntudtuduh
nan Provinciad Galilee, ya an amin hinan babluy di Hudyuh nan Provinciad Judea ya
hiyay nuntudtuduwana goh. Inilayu goh an hennag Apo Dios nan Na'abuniyanan an
Lennawa ta niyo'odol ay Jesus, at nidugah di abalinana. Ya lene'odna nan abablubabluy,
ya maphod di ina'inatna, ya an amin din nangidatan di diyabluh ligat ya impa'adaogna ti
wan Hiyah Apo Dios. 39 At da'miy ihtigunah nan ina'inatnad Jerusalem ya hinan udumnah
nan abablubabluy an nunhituwan di Hudyu. Ya pinatoyda Hiya ti inlanhadah nan krus.
40 Mu din atlun di algawnah natayana ya minahuan Apo Dios, at timmagu. Ya impattig Apo
Dios Hiyan da'mi ya hinan udumnan tatagu. 41 Ya agguy numpattig hi an amin hi tatagu
an un anggay da'min pepento'nah ihtiguna ti heden namahuana ya ne"ane"an amin Hiya.
42 Ya minandal da'mi ta umuymi itudtuduh nan tataguy aatna, ya ipa'innilami goh an
Hiyay makulug hi pento' Apo Dios hi munhumalyah an amin hi tagu, ya ta"on un hinan
nun'atoy. 43 Ta"on un an amin din propetan Apo Dios ya imbaagdan amin di aatna an
inaliday ma'aliwan di bahol di tagun kumulug ay Kristu."

Hay Niyodolan nan Na'abuniyanan an Lennawah nan Hentil

44 Otog di punhaphapitan Peter ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan amin
hinan nangngol enen inul'ulgudna. 45 Ya manoh'a din Hudyun nangunud ay Jesus an
nitnud ay Peter an nalpud Joppa, ti hennag Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawa ta
niyodol hinan Hentil goh 46 ti dengngoldan nonong ya himmapitdah nan numbino'ob'on
an bo'onda hapit, ya hinapitday anabagbagtun Apo Dios. Ya inalin Peter hidin nitnud ay
hiyay, 47 "Daten Hentil ya niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan dida an umat ay
ditu'u! At undan way mangipawah abonyagandah nan danum?" 48 At minandalna dida
ta way atondan mabonyagan hinan ngadan Jesu Kristu. Ya unat goh nalpah ya impa'udda
hiya ta mihinan didah ta"on hi manghan humimbulan.

11

Hay Nun'ulgudan Peter hinan Tatagud Jerusalem hi Na'na'at

1 Dengngol nan a'apostles ya nan udumnan nangunud ay Jesus hinan Provinciad Judea
di nangulugan nan Hentil hinan Hapit Apo Dios. 2 At unat goh numbangngad hi Peter ad
Jerusalem ya pinahiw daden Hudyun kimmulug an agguy nangaliw hinan aat di kugit, 3 at
inalidan hiyay, "Goh ta mangilion da'ah nan agguy nipakugit an Hentil, ya ne"ane"an'an
dida, ya adim paniawon?"

4 At inulgud Peter an amin di aatna an ente"anah din hopapnan ta nangamung
di angunuhnan inalinay, 5 "Hidih din wada' ad Joppa ya nunluwalua' ay Apo Dios,
ya paddungnay nun'enapa' ti tinnig'u han ay ihunay damunan uloh an nun'ago'dan
di duguna, ya nun'ul'ullay an na'uy'uy an nalpud daya, ya nedelloh ay ha"in. 6 At
inhamhamad'un nannig hidin nittu, ya waday numbino'ob'on an a'animal hi inalahan,
ya wada goh di udumnah umadap hinan luta an umat hi ulog, ya hamutiy udumna goh.
Mu an amin hana ya paniawon tu'un ihda. 7 Mu wada han himmapit, ya inalinay, Peter,
tumadog'a ta paltiom ta waday ihaangmuh ihdam!

8 Ya tembal'u an inali' di, Apu, adi' ahan! Ti agguy'u inih'ihday umat hitu ti paniaw ay
da'min Hudyu!

9 Ya henen hapit an nalpud daya ya inalina goh ay ha"in di, An amin di alyon Apo Dios
hi maphod ya adim paniawon. 10 Ya impitlunan nangalih un'u ihda ti adi paniaw ya un
mahkay maguyud din uloh an nipatulud daya. 11 Ya eden naguyudana ya dimmatong eden
abung an wada' din tulun linala'in nalpud Caesarea an nahnag hi mangayag ay ha"in.
12 Ya impa'innilan nan Na'abuniyanan an Lennawan ha"in ta mitnuda' ay dida an adia'
mun'ad'adi. Ya nitnudda goh din onom an i'ibba tu'un ha"in ta immuy amid Caesarea, ya
hinumgop amih abung Cornelius. 13 Ya inul'ulgud Cornelius di aat din tinnignan anghel
an timma'dog hinan abungna an nangalin hiyay, Honogom nan linala'i ta umuydad Joppa

an mangayag hinan lala'in hay ngadana ya hi Simon Peter 14 ta itudtudunay abaliwan
ta way atonyun hina"aman mabaliwan. 15 Ya unat goh nalpah din inulgud Cornelius ya
nuntudtuduwa', ya niyodol din Na'abuniyanan an Lennawan dida an umat hidin na'at ay
ditu'uh din hopapna! 16 Ya ninomnom'u din inalin Apu tu'u an inalinay,

Hi John ya hay danum di imbonyagna,
mu da'yu ya mabonyagan ayuh nan Na'abuniyanan an Lennawa.*

17 At wa ay ta indat Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawa ta niyo'odol hinan Hentil
an umat hi nangipiyodolanan ditu'un Hudyuh din nangulugan tu'un Jesu Kristu at undan
way biyang'un mangiyadih nan pohdon Apo Dios?"
18 Unat goh dengngoldah nen inalin Peter ya indinongdan mamahal ay hiya, ya
hinapitday anabagtun Apo Dios an inaliday, "Un ay umat hinaat abuluton goh Apo Dios an
muntutuyu nan Hentil hi baholda ta way atonda goh an mi'tagun Hiyah munnononnong!"

Hay Aat di Tatagun Jesus ad Antioch†

19 Hidin namatayandan Stephen di nete"an di nipaligligatan din kimmulug ay Jesus,
at niwa'atda. Ya immuy di udumnad Phoenicia, ya ad Cyprus, ya ad Antioch ta
nuntudtududah nan Maphod an Hapit Jesus hinan i'ibbadan Hudyu ya anggay. 20 Mu
din udumnan kimmulug ay Jesus an iCyprus ya din iCyrene an immuy ad Antioch ya
inul'ulgudday Maphod an Ulgud an hay aat Apu tu'un hi Jesus hinan Hentil. 21 Ya indat
Apo Dios di abalinanda ta way inatdan nuntudu, at do'ol di tatagun nangipogpog hinan
ugalidan nappuhi ta kinulugdah Apu tu'u.
22 Ya henen na'na'at ya na'ulgud hinan kimmulug ay Jesus an ma'amu'amung ad
Jerusalem, at hennagdah Barnabas ta immuy hi ad Antioch an nanamad hi aatna. 23 Ya
unat goh dimmatong hi Barnabas ad Antioch ya tinnignay nangipadutu'an Apo Dios hinan
tataguh di. Ya mun'am'amlong, at tinuguna goh dida ta ihamadday pangulugdan Apu
tu'u ta Hiya ya anggay di unudonda. 24 Ya maphod an taguh Barnabas, ya nahamad di
pangulugnan Apu Jesus, ya ongol di badang nan Na'abuniyanan an Lennawan hiya. At
dumalat hiya ya dimmo'olday tatagun niddum an kumulug ay Apu tu'u.
25 Ya immuy goh hi Barnabas ad Tarsus ta way atonan mangah'up ay Saul.‡ 26 Ya unat
goh inah'upana ya initnudna hiya ta immuydad Antioch. Ya ohay tawon di nihinandah
di, ya ni'yamu'amungdah nan tatagun Jesus, ya do'odo'olday tataguh intudtuduwanda. Ya
nan i'Antioch an nangulug ay Jesus di nahhun hi nginadnanda ta Kristiano.
27 Heden nihinandah di ya waday udumnan propetan nalpud Jerusalem an immuy
ad Antioch.§ 28 Ya waday ohan didan hi Agabus di ngadana, ya timma'dog hidin
na'amunganda, ya intudun nan Na'abuniyanan an Lennaway hapitona an mawaday batel
an amin hitun lutah udum hi algaw. Henen hinapitna ya nipa'annung hidin nun'alian
Claudius.* 29 Ya nidugah di ligat din kimmulug ay Jesus hidid Judea ti nan batel, at din
kimmulug ad Antioch ya nunhahapitda ta impiyuydan amin di mabalin hi ibadangdah
nan i'ibbadad Judea. 30 At impiyuyda din ibadangdan pihhun da Barnabas ay Saul, ya
indatdah din a'apun di tatagun Jesus hidi.

12

Hay Nangipaligligatan nan Alin hi Herod hinan Kimmulug

Hay Nangipaligligatan Herod ay Jacob

1 Hede han nundedehhanan den na'na'at ya ente"an Herod* an alin nangipaligligat
hinan udumnan Himpampun an Tatagun Jesus. 2 At impapatoynah Jacob† an iban John
an hay hanggap di namatoyda.

Hay Nangipaligligatan Herod ay Peter

3 Ya unat goh tinnignan pohdon di Hudyuh nen inatna at impadpapna goh hi Peter.
Ya hay na'atana ya hidin Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay.‡ 4 Ya unat goh
impadpapnah Peter ya impibaludna, ya himpulu ta onom di tindaluh nun'adug ay
hiya, mu hin'o'patday mahinhinukat an mun'adug. Ya wada han ohan algaw eden
hindumingguh Behtah Punnomnoman nan Hudyuh Namaliwan nan Anghel Apo Dios

---

* **11:16** Mat. 3:11. † **11:18** Do'ol di siudad eden gutud an mungngadan hi Antioch ti waday himpulu ta onom. Heten ad Antioch ya kapitulyun di Provinciad Syria (hinan Ac. 13:13 ya nitudo' di oha goh an Antioch an wah nan Provinciad Pisidia). ‡ **11:25** Mid mapto' ya na'at hidin 43 A.D. § **11:27** Mid mapto' ya na'at hidin 43-44 A.D. * **11:28** Hay nun'aliana ya hidin 41-54 A.D. * **12:1** Nan Alin hi Herod Agrippa I (37-44 A.D.) an ap'apun din Alin hi Herod an Nidugah (37-4 B.C.) an nangipadah an namatoy ay Jesus hidin nitungawana. † **12:2** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **12:3** Henen behta ya gun ma'at hi Nisan/Abib 15-21 (unu March-April).

hinan Tatagu,§ ya hay ninomnom Herod ya awni ta malpah heden behta ya unna ipabuhu' hi Peter ta mahumalyah nan hinagang di tatagu ya unna ipipatoy.
5 At nibabalud hi Peter, mu gun iluwaluan nan kimmulug ta ipapto' Apo Dios hiya.
6 Hi mabiggat di pangipabuhu'an Herod ay Peter, mu heden nahdom ya nolo' hi Peter hinan numbattanan di duwah tindaluh mun'adug. Ya waday duwah bangkeleng an imbangkelengdan hiya, ya wadada goh di tindalun nun'adug hinan pantaw den baludan.
7 Ya himbumagga ya wada han anghel Apu tu'uh awadan Peter, at napatalan heden kuwaltun nibaludana. Ya inwogotnah pu'ol Peter ta bimmangon, ya inalinay, "Ginalom an bumangon!" Ya himbumagga ya nagah din bangkeleng hi ngamayna.
8 Ya inalin din anghel ay hiyay, "Munlubung'a, ya nunhapatus'a, ya innalmu nan jacketmu, ya nitnud'an ha"in!" 9 At nitnud hi Peter ay hiya, ya pimmitawdah nan baludan. Mu agguy inilan Peter hi un immannung henen inat di anghel ti hay ninomnomna ya un mun'en'enap. 10 Ya iniwanganday hopap di titindalun mun'adug, ya nan miyadwa goh, ya unda datngan nan gumo' an tangob di pantaw hinan kulhan miyuy hinan babluy. Ya nonong ya nibughul heden tangob, at bimmuhu'dah nan kalata. Ya heden nundaldalanandah nan kalata ya himbumagga ya mi'id din anghel.
11 Ya inilan mahkay Peter an agguy nun'enap, ya inalinah nomnomnay, "Makulug heten na'na'at! Ti hay inat Apu tu'u ya hennagnay anghelna ta baliwana' hinan aton Herod ya nan ninomnom di Hudyuh atondan ha"in!"
12 Unat goh ininnilanay aatna ya immuy hi abung da Mary an hi inan John Mark. Ya wah diday do'ol hi tatagun munluwalun Apo Dios. 13 Ya kinulkug Peter din pantaw, ya immuy din tagalan babai an hi Rhoda di ngadanan nannig ay hiya. 14 Ya unat goh dengngolna nan himmapit ya inilanan hi Peter, ya ma"am'amlong, at inaliwanan nangibughul hidin pantaw, ya timmagtag an numbangngad an mangalih, "Wah dih Peter hinan pantaw!"
15 Mu inalin din tataguy, "Nabongang'a!"
Mu ni'hongngel an nangalih, "Makulug an wah di!"
Ya inaliday, "At un mah banigna!"
16 Ya kimmulkukulkug hi Peter, ya la'tot ya imbughulda din pantaw. Ya unat goh tinnigdah Peter ya manoh'ada. 17 Ya pinapan Peter dida ta duminongda, ya inul'ulgudnay inat Apu tu'un nangipabuhu' ay hiyah din baludan. Ya inalinay, "Ul'ulgudonyuh te ay Jacob* ya din udumnan i'ibba tu'u." Ya tinaynana dida ta immuy hinan pohdonan ayan.
18 Unat goh nawa'ah ya manoh'a din titindalun nun'adug, ya immulu'ulu'da ti mid iniladah wadan Peter. 19 Mu impa'anap Herod hiya, mu mid inah'upanda. Ya impahumalyana din titindalun nun'adug, ya impapatoyna dida.
Ya immuy hi Herod ad Caesarea hinan Provinciad Judea an nunhitu.

Hay Natayan nan Alin hi Herod†
20 Waday inat nan tatagud Tyre ya ad Sidon, at hiyaat un bimmungot nan Alin hi Herod ay dida. Mu nan babluy an nunhituwan Herod di gunda pangngalan hi ononda, ya alyonday mid mapto' ya ipawanay pangngalandah ononda. At ninomnomdan umuy mi'hapit ay Herod ta way atonan ma'udyaan. At immuyda ni'hapit ay Blastus an mun'endog hinan palasyun den ali, ya inalu'alu'da hiya ta way atonan mangibagan Herod hi pi'hapitanda. At immuy hi Blastus ay Herod, ya inabulutna.
21 At intulagnay algaw hi pi'yamunganan dida ta munhahapitda. Ya unat goh nadatngan heden algaw ya inlubungna din maphod an lubung di ali, ya inumbun hinan tronona, ya ni'hapit hinan tatagu. 22 Ya bimmugawda din tatagun inaliday, "Bo'on taguh ne han humapit ti nalpud abuniyan an madayaw!" 23 Ya agguy inhingal Herod din tatagun mundayaw ay hiya, ya agguyna inalin diday, "Hi Apo Dios ya anggay di madayaw!" At himbumagga ya nundoghon nan anghel Apu tu'uh Herod, at na'langan di putuna ta nunhubhubday putuna ta nabut, ya natoy.
24 Ya gun niwa'at din Hapit Apo Dios, at do'ol di tatagun nangunud.
25 Unat goh lempah da Barnabas ay Saul di tamudad Jerusalem ya numbangngadad Antioch an initnuddah John Mark.

13

Hay Nahhun hi Numbiyahean da Paul an Nummisyonari

Hay Napilian da Paul ay Barnabas an Umuy Muntudtuduh nan Abablubabluy
1 Daden kimmulug ay Jesus ad Antioch ya wadan diday propeta, ya wada goh di muntudtuduh nan Tugun Jesus. Ya hay ngadanda ya hi Barnabas, ya hi Simeon (an

§ **12:4** Unu Nisan/Abib 14. * **12:17** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. † **12:19** Natoy hidin 44 A.D.

nungngadan goh hi Niger), ya hi Lucius (an iCyrene*), ya hi Manaen (an ligwan din Alin
hi Herod† hi a'ung'ungngada), ya hi Saul goh. 2 Ya wada han ohan algaw an agguyda
nanganan hi pundayawandan Apo Dios, ya inalin din Na'abuniyanan an Lennawan
diday, “Pento"u da Barnabas ay Saul hi puntamuo', at idatyuy haaddan nen tamu'.” 3 At
unat goh nalpahdan nundayaw ay Apo Dios ya eneh'adah ulun da Saul ay Barnabas ta
inluwaluanda dida ya unda honogon didan umuy muntudtudu.

Hay Inayan da Paul ad Cyprus‡

4 Impangulun nan Na'abuniyanan an Lennawa da Barnabas ay Saul an immuy ad
Seleucia, ya numbangkadan immuy ad Cyprus. 5 Ya dimmatongdad Salamis, ya inul'ulgud
nan Hapit Apo Dios hinan ahimbahimba'an di Hudyu. Ya ni'yuy goh hi John Mark an
baalda.

6 Ya immuyda ta dina'puhday pogpog di ad Cyprus ta engganay nidatongdad Paphos, ya
inah'upanda han Hudyun hi Barjesus an mumba'i. Ya inalinay hiya goh di ohah propeta,
mu bo'on. 7 Mu ni'ligwa eden Gobelnadol enen babluy an hi Sergius Paulus, ya henen
Gobelnadol ya nanginnilan tagu. Ya impa'ayagna da Barnabas ay Saul ta immuydan hiya
ti penhodnan donglon di Hapit Apo Dios. 8 (Ya hay ngadan ne han mumba'i ya hi Elymas
an hiyah ne pungngadan di iGreece.) Ya pinahiwna da Barnabas ay Saul, ya impadahnan
mangali eden Gobelnadol ta adina kulugon nan Tugun Apo Dios. 9 Ya niyo'odol nan
Na'abuniyanan an Lennawan Saul an Paul di ohah ngadana, ya ni'to"olan eden mumba'i,
10 ya inalinay, “He"ay puntamuon di diyablu! Boholom an amin di maphod hi ugali, ya
ibalbalim nan numbino'ob'on an nun'appuhih nan tatagu, ya layalayaham nan Maphod
an Tugun Apu tu'u! 11 At moltaon da'an Apo Dios ta mabulaw'a, at do'ol di algaw hi adim
pannigan hi patal!”

Ya himbumagga ya adi mittig di matana, at umaya'ayag hi mamdong ay hiya. 12 Ya unat
goh tinnig nen Gobelnadol di na'at ya kimmulug, ya manoh'ah din intudtudun da Paul an
hay aat Apu tu'u ti nidugah di umal'alu'ana.

Hay Inayan da Paul ad Antioch hinan Provinciad Pisidia§

13 Nunlugan da Paul ya nan i'ibbanah bangka, at tinaynandad Paphos ta immuydad
Perga hidih nan Provinciad Pamphylia. Ya tinaynan John Mark didah di ta numbangngad
ad Jerusalem. 14 Ya tinaynanda goh ad Perga ta immuydad Antioch hidih nan Provinciad
Pisidia. Ya unat goh Habadu ya immuydah nan himba'an di Hudyu ta mi'dayawdan Apo
Dios, at himmigupda, ya inumbunda. 15 Ya binahan nan a'ap'apun den himba'an nan
udumnan inyuldin Moses ya din intudo' nan udumnan propetan Apo Dios. Ya unat goh
nalpah ya inalin din a'ap'apuh nan abung ay da Paul di, “I'ibba, wada ay di itugunyu ya
pohdonmin humapit ayuh tun tatagu.”

16 Ya timma'dog hi Paul, ya impadinongna din tatagu, ya inalinay, “Da'yun a'agi' an
Hudyu ya da'yu goh an Hentil an mange'gon ay Apo Dios, donglonyuh ten alyo'! 17 Hi
Apo Dios an dayawon tu'un Hudyu ya pento'na din o'ommod tu'u, ya hidin awadandad
Egypt ya impado'olna dida. Ya la'tot ya impangulun Apo Dios dida ta taynandad Egypt
ti nidugah di abalinana. 18 Ya inanuhan Apo Dios di ina'inatdan nappuhih din napat an
tawon hidin nunle'le'dandah nan mapulun an mid nunhitu. 19 Ya impa'abaknan diday
pitun numbino'ob'on an babluy ad Canaan, at indatna daden babluy ay didan tatagunah
pumbabluyandah banohda.

20 Ya nete"an de ta nangamung di opat di gahut di tawon ya han nabongle ta nangamung
di nitungawan Samuel an ohan propeta, ya wadawaday pinilin Apo Dios hi mangipanuh
ay dida.* 21 Ya imbagadan Apo Dios ta pilionay mun'alin dida,† at pinilin Apo Dios hi Saul
an imbaluy Kish an holag Benjamin ta hiyay alida.‡ Ya napat di tawon di nun'alian Saul.
22 Ya inaan Apo Dios hiya ta inhukatnah David.§ Ya umat hituy inalin Apo Dios hi aat
David:

> Nipaddung di nomnom David an imbaluy Jesse ay Ha"in
> ti an amin di pohdo' ya hiyay atona.”*

---

* **13:1** Hay kulugon nan udum ya hiya ya hi Dr. Luke. Mu bo'on nin ti ad Antioch hinan Provinciad Syria nin di nalpuwan Dr. Luke. † **13:1** Hi Herod Tetrarch Antipas (4 B.C.-39 A.D.). Hiyay numpapto' hinan Provinciad Galilee ya hinan Provinciad Perea, ya hiyay nangipapatoy ay Juan an Mumbonyag (Mat. 14:1-12; Mk. 6:14-29), ya hiyay ohan nunhumalyan Jesus (Lk. 23:7-12). ‡ **13:3** Na'at hidin 46-48 A.D. § **13:12** Hinan footnote di Ac. 11:19 ya nitudo' an waday himpulu ta onom an siudad an mungngadan hi *Antioch* eden gutud. Ya nob'on nan Antioch an nitudo' hitu ti hiyah ne nan wah nan Provinciad Pisidia an bo'on ad Syria. * **13:20** Hanan mumpanuh ya nitudo' di aatdah nan Liblu an Judges (Huwis). † **13:21** I Sam. 8:5, 19. ‡ **13:21** I Sam. 10:1. § **13:22** I Sam. 15:23, 26; 16:13. * **13:22** I Sam. 13:14.

23 Ya innayun Paul an himmapit, ya inalinay, “Intulag Apo Dios di mamaliw hinan
Hudyu, at hennagnah Jesus an ohah nan holag David ta hiyay mamaliw hinan tatagu.
24 Mu din hopap di nuntudtuduwan Jesus ya wada goh hi John an nuntugun hinan tatagun
Hudyu ta way atondan mangidinong an mabaholan ta mabonyaganda. 25 Ya unat goh
magadyuh malpah di tamun John ya inalinah din tataguy, Inila' an alyonyuy ha"in di
hodonyuh umalin mamaliw ay da'yu, mu bo'ona' ti nan mehnod ay ha"in. Ya Hiya goh
di muntudtudu, mu na'abbagbagtu ya un ha"in an paddungnay adia' umdah himbutna ti
na'ampaa' an tagu.”†
26 Ya innaynayun goh Paul an himmapit an inalinay, “I'ibba' an holag Abraham
ya da'yun Hentil an mange'gon ay Apo Dios, ditu'uy nangipiyalian Apo Dios hinan
Hapitna ta way aton tu'un mabaliwan! 27 Agguy innilan nan tatagun numpunhitud
Jerusalem ya nan a'ap'apudah un hi Jesus di Alin Pento' Apo Dios, ya mid goh iniladah
aat di intudo' din propetan Apo Dios an bahabahaondah nan aHabahabaduh gunda
pundayawan ay Apo Dios an mangituduh aat Jesus. Ti hay inatda ya impa'annungda
din intudo' din propeta ti minoltadah Jesus ta impapatoyda. 28 Ta"on un mid baholnah
pangidalatandah pamatayandan Hiya mu indoldoldah Pilate‡ ta impapatoyna. 29 Ya unat
goh impa'annungdan amin din inalin di Hapit Apo Dios hi ma'at ay Jesus ya enhopdah nan
krus ta inlubu'da. 30 Mu minahuan Apo Dios Hiya, 31 at numpattig hidin i'ibbanan nitnud
ay Hiyah din nunle'le'danah din nalpuwanad Galilee ta nangamung ad Jerusalem. At ten
ad ugwan ya diday mangitudtuduh nan tatagun i'Israel hi aat Jesus. 32-33 At hiyanan wah
tu amin da'yu ta ulgudonmih te han Maphod an Ulgud ay da'yu an hiyah te din intulag
Apo Dios hidin o'ommod tu'uh din penghana an ten impa'annungnad ugwan ay ditu'un
holagda ti minahuanah Jesus hi natayana. Hiyah ne goh di nitudo' hinan miyadwan Psalm
an inalinay,

He"ay Imbaluy'u,
at ten ad ugwan ya Ha"in hi amam.”§

34 Ya inalin goh Paul di, “At minahuan Apo Dios Hiya ta adi mapidwan matoy mahkay.
Ya hiyah ne goh din hinapitnan inalinay,

Din intulag'un David an makulug
ya He"ay ipa'annungana ti ipadutu' da'a.*

35 Ya wa goh han ohan nitudo' hinan Hapit Apo Dios an inalinay,

Ha"in an un'unnud an baalmu
ya inila' an ipawam di apitayan di odol'u.†

36 Ya bo'on hi David di penhodnah hapiton. Ti hi David ya inatnan amin din penhod
Apo Dios hi atona ya un matoy, at inlubu'dah din lubu' din o'ommodna, at napitay. 37 Mu
din minahuan Apo Dios ya agguy napitay. 38 Hay pohdo' hi innilaonyun amin an da'yun
i'ibba ya hi Jesus di dumalat hi a'aliwan di bahol an hiyah ne inulgudmin da'yu. 39 At an
amin di mangulug ay Jesus ya ma'aliwan an amin di baholna, an bo'on hay pangunudan hi
Uldin Moses. 40 At emayaanyu ta adi ma'at ay da'yu din inalin Apo Dios hidin propetanan
inaliday,
41 Da'yun mamahal hinan Hapit Apo Dios ya awniat manoh'a ayuh ato',
mu adi ayu damdama kumulug an ta"on di mipa'innilan da'yuy ibalinana,
at hiyanan milahhin ayun Ha"in.”‡
42 Unat goh pimmitaw da Paul ay Barnabas hinan himba'an di Hudyu ya inal'alu' din
tatagu dida ta mumbangngadda goh hi mehnod an Habadu ta ulgudonda goh di udumna.
43 Ya unat goh nabu'al an amin din tatagu ya nitnud din udumnan da Paul ay Barnabas an
Hudyuy udum, ya Hentil di udum mu inunudday Uldin di Hudyu. Ya ni'hapit da Paul ay
Barnabas ay dida ta inal'alu'da dida ta inaynayundan mangedenol hinan homo' Apo Dios
ay dida.
44 Nadatngan din nehnod an Habadun pundayawandan Apo Dios ya hi'itangan
na'aminday tatagun de han babluy an immuy ta donglonday Hapit Apu tu'un intudun
da Paul. 45 Ya unat goh tinnig din Hudyu an do'olday na'amung ya ongol di immapaanda.
Ya himmapit goh hi Paul, mu pinahiwday hinapitna, ya pinadngolanda hiya. 46 Mu ta"on
ya agguy timma'ot da Paul ay Barnabas, at inaliday, “Hay mahapul ya da'yun Hudyuy
mahhun hi pangulgudanmih nan Hapit Apo Dios. Mu adiyu pohdon, at paddungnay
da'yuy mummoltah odolyu, at adi ayu mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. At idinongmin
mangitudun da'yu ta nan Hentil di pangituduwanmi. 47 Ti hay immandal Apo Dios ay
da'mi ya inalinay,

Paddungnay da'yuy dilag di Hentil ti itudtuduwanyun amin nan tataguh

---

† **13:25** Jn. 1:20, 27; Mat. 3:11. ‡ **13:28** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. § **13:32-33** Psa. 2:7.
* **13:34** Isa. 55:3. † **13:35** Psa. 16:10. ‡ **13:41** Hab. 1:5.

nan abablubabluy hi aat di abaliwan."§
48 Ya unat goh dengngol nan Hentil din hinapit da Paul ya immamlongda, ya
ene'gonanda nan Hapit Apu tu'u. Ya an amin din pento' Apo Dios ta mi'tagudan Hiyah
mid pogpogna ya kinulugda.
49 Ya niwa'at nan Hapit Apu tu'uh amin hinan abablubabluy hidi. 50 Mu tinudduwan
din Hudyuy udumnah din a'ap'apudan den babluy ya din udumnan binabain nahamad
di pangulugdan Apo Dios ta boholonda da Paul ay Barnabas. At pinaligatda dida, ya
pinakakda didan den provincia. 51 At numpu'pu' da Paul ay Barnabas nan hupu' hi
hu'ida ya unda taynan nan babluy ta ipattigdan nabaholan nan tataguh di, ya immuydad
Iconium. 52 Mu ma"am'amlongda damdama din kimmulug an nataynan ad Antioch ti
iniladay Hapit Apo Dios, ya niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan dida.

14

Hay Inayan da Paul ad Iconium
1 Umat hi na'at ad Antioch di na'na'at goh ad Iconium ti immuy da Paul ay Barnabas
hinan himba'an di Hudyu, ya umal'alu' di nanapitda ta way inat nan do'ol an Hudyu
ya nan Hentil an kimmulug. 2 Mu waday udumnah din Hudyun agguyda kimmulug, at
tinudduwanda nan Hentil ta way inatdan ni'bohhol hinan kimmulug ay Jesus. 3 Ya nadnoy
di nihinan din apostoles hidi, ya agguyda timma'ot an nangitudtuduh nan aat Apu tu'u.
Ya indat Apu tu'uy abalinandan mangat hi umipanoh'a ya nan udum ta panginnilaan nan
tatagun makulug hanan itudtududa. 4 Ya nunggodwa nan tatagun den babluy ti inunud
di udumna nan Hudyu, ya inunud nan udumna nan a'apostoles.
5 Ya nunhahapit din udumnan Hudyu, ya din Hentil, ya din a'ap'apudah atondan
mamaligat hinan a'apostoles ta puntapada dida. 6 At unat goh ininnilan din a'apostoles
di atondan dida ya limmayawda ta immuyda nunle'le'od ad Lystra ya ad Derbe an
didanay babluy hinan Provinciad Lycaonia. Ya nunle'le'odda goh hinan neheggon an
bababbabluy. 7 Ya hidiy nangulgudandah nan Maphod an Ulgud hi aat Jesus.

Hay Inayan da Paul ad Lystra ya ad Derbe
8 Hidid Lystra ya wada han lala'in u'umbun an napiklud di hu'ina an nete"ah din
nitungawanay agguyna dimmalanan, 9 ya dengngolnay inulgud Paul. Ya unat goh inilan
Paul an waday pangulugna at inilanan mabalin an umadaog di pikludna. At ni'to"olan
ay hiya, 10 ya enlotnan nangalin hiyay, "Tuma"dog'a!" Ya himbumagga ya natanna'dog
heden lala'i, ya dimmalan.
11 Ya unat goh tinnig nan tataguy inat Paul ya ente"adan himmanahapit hi hapitdan
Lycaonia an inaliday, "Daten immalih tu ya dios an numbalindah tagu!" 12 Ya nginadnan-
dah Barnabas ta hi Zeus* an ngadan di ohah nan dayawonda, ya nginadnandah Paul ta
hi Hermes† an ngadan goh di ohah nan dayawonda. Ya manu ay nginadnandah Paul ta hi
Hermes ti hiyay gun humapit an umat anu ay Hermes. 13 Ya hidih nan pingit di babluy ya
wa han ongol an timplun pundayawandan Zeus. Ya inyuy nan padih nan Timplun Zeus
han manilhig an baka an nahabhabungan di bagangnah dih nan way pantaw di allup nan
babluy ti hiya ya din tatagu ya pohdondan onngan nan a'apostoles.‡
14 Mu unat goh dengngol da Barnabas ay Paul di aton nan tatagun den babluy ya
nunhekhekday lubungda ta napi"i (ti hiyah de ugalidah panginnilaan hi punha'itan di
punnomnomanda), at timmagtagdan immuy hinan gagwan din do'ol an tatagu, ya num-
bugawdan inaliday, 15 "Da'yun tatagu, anaad ta onngan da'mi? Un ami tagu ya anggay an
umat amin da'yu! Manu ay immali amih tu ya ta ulgudonmin da'yu nan Maphod an Ulgud
an hay aat Jesus ta way atonyun mangiponag hinan nappuhin ato'atonyun mid hunungna,
ya ta kulugonyuh te han itudumi ti un ohay madayaw an hi Apo Dios an munnononnong
di ataguana! Ya Hiyay nunlumud abuniyan, ya tun luta, ya nan baybay, ya nan wad
abuniyan, ya nan wah tun luta, ya nan wah nan baybay goh. 16 Hidin penghana ya agguy
impawan Apo Dios di ina'inat din tataguh nappuhi. 17 Mu ta"on un umat hina ya indatnay
pangimmatunandan waday makulug an Dios. Hay pangimmatunan ya hanan indatnan
amaphodan di tatagu ti waday udan, ya wagwaday bot'on hi paguy hi atawotawon ta way
ma'an ya amlongyu. Ya hanan amin di panginnilaan hi aat Apo Dios." 18 Ya ta"on un inalin
da Paul hana mu ongol di ligatdan nangipadinong hinan tatagun mun'onong ay dida.

---

§ **13:47** Isa. 49:6. * **14:12** Hay oha goh an ngadana ya hi Jupiter, ya hiyah ne ngadan an na'usal hinan Batad New Testament. † **14:12** Hay oha goh an ngadana ya hi Mercury, ya hiyah ne ngadan an na'usal hinan Batad New Testament. ‡ **14:13** Nan iLystra ya waday nabaybayag an agguy immannung an hudhudda an alyonay binihhitan da Zeus ay Hermes didah din penghana, mu anggay nan ohan nun'ala'ay an himbaluy anuy nangimmatun ay dida. At nan iLystra ya tuma'otdah un mapidwan ma'at ay diday umat hina ti ababain, at hiyaat unda nun'onong ay da Paul.

19 Ya waday udumnah nan Hudyud Antioch hidih nan Provinciad Pisidia ya ad Iconium
an immuy ad Lystra, ya tinudduwanda din tataguh di ta nuntapadah Paul, ya hay inilada
ya natoy, at ginuyuguyudda ta nangamung hi unda imbataan hinan babluy. 20 Mu
unat goh immuy din kimmulug ta lini'ubdah Paul ya bimmangon, ya timma'dog, ya
numbangngad damdaman den babluy. Ya din nabiggat ya nakak da Paul ay Barnabas
hidi ta immuydad Derbe.

Hay Numbangngadan da Paul ad Antioch hinan Provinciad Syria

21 Nuntudtudu goh da Paul ay Barnabas hinan Maphod an Ulgud an hay aat Jesus
hidid Derbe, at do'olday nangulug. Ya unat goh nalpah di nuntudtuduwandah di ya
numbangngaddad Lystra, ya ad Iconium, ya ad Antioch hidih nan Provinciad Pisidia.
22 Ya impa'amlongda din kimmulug ta mihamad di pangulugda, ya inyal'alu'da ta
inaynayunday pangulugdan Apo Dios an inaliday, “Ditu'un kimmulug ya mahapul an
do'ol di ipaligligatan tu'u ya un tu'u middum hinan Pumpapto'an Apo Dios!”
23 At an amin din ahimpahimpamabluy hinan way ahayuhayupan din kimmulug ay
Jesus ya pento'da da Paul ay Barnabas hi a'ap'apuda ta diday mangipangpangulun dida.
Ya agguyda nangan ta iluwaluanda didan Apo Dios. Ya inalin da Paul ay Barnabas goh ay
diday, “Okod hi Apo Dios an mangipadutu' ay da'yun napilin mangulug ay Hiya!”
24 Unat goh ene'wadah nan Provinciad Pisidia ya immuyda goh hinan Provinciad
Pamphylia. 25 Ya intudtududa goh di Hapit Apo Dios ad Perga, ya nundadyuda goh ta
immuydad Attalia. 26 Ya nunlugandah nan bangka ta numbangngaddad Antioch hinan
Provinciad Syria. Din hopapnah nakakandan den babluy ya inluwaluan din kimmulug
da Paul ay Barnabas ta way aton Apo Dios an manalimun ay didah nan aya'ayanda. At
unat goh nalpah di tamuda ya numbangngaddad Antioch.
27 Ya unat goh dimmatongdah did Antioch ya inamungda din tatagun kimmulug ta
inulgud da Barnabas ay Saul di bimmadangan Apo Dios ay dida, ya inulgudda goh di inat
Apo Dios an nangipa'innilah abaliwan nan Hentil ad ugwan hi un waday pangulugdan
Jesus. 28 Ya nadnoy di nihinandah dih nan wadan din kimmulug.§

15

*Hay Nummimitingan nan A'ap'apun di Nangunud ay Jesus hidid Jerusalem**

Hay Dumalat hinan Nummimitinganda

1 Waday linala'ih nalpuh nan Provinciad Judea an immuy ad Antioch hinan Provinciad
Syria an muntudtuduh nan kimmulug an inaliday, “Adi mabalin an mabaliwan ayu ta
nangamung un ayu mipakugit ti hiyah ne intudun Moses hi mahapul an aton.” 2 Ya
hiyah ne dimmalat hi ni'hannuan da Paul ay Barnabas ay dida. Mu la'tot ya hinahapitday
atonda ta way atondan manginnilah nahamad hi unudonda. At ninomnomdan mahapul
an umuy da Paul ay Barnabas ya din udumnah nan kimmulug ad Antioch hi ad Jerusalem
ta mi'hapitdah din a'apostoles ya din mangipangpanguluh nan kimmulug hidih aat nan
punhohongngilanda.
3 At hennag din kimmulug didad Jerusalem, ya heden pundaldalananda ya inta'dogdah
dih nan babluy ad Phoenicia ya ad Samaria ta inul'ulguddah nan kimmulug hidiy aat
di kimmulugan nan udumnan Hentil. Ya ma"am'amlong an amin din kimmulug ay
Jesus. 4 Ya unat goh dimmatongdad Jerusalem ya mun'am'amlong din kimmulug, ya din
numpun'endog, ya din a'apostoles. At inulgud da Paul ay Barnabas an amin di ina'inat
Apo Dios ay dida.
5 Ya wadah did Jerusalem din udumnah nan himpampun an Pharisees (mu kinulugda
goh hi Jesus), ya timma'dogda, ya inaliday, “Maphod hene! Mu hay mahapul ya ituduyu
goh hinan Hentil ta mipakugitda ya unudonday nun'iyuldin Moses!”
6 At na'amungda din a'apostoles ya din numpun'endog ta hinahapitday aatna, 7 ya
nadnoy di nunhahapitanda. Ya la'tot ya timma'dog hi Peter, ya inalinay, “I'ibba',
inilayun din nadnoy ya ha"in pento' Apo Dios ay ditu'uh nangul'ulgud hinan Maphod
an Ulgud hi aat Jesus hinan Hentil ta way inatdan nangngol, at kimmulugda.† 8 Ya
inilan Apo Dios di punnomnoman di tagu, at inilanan wada goh di Hentil an nahamad
di nomnomda, at abulutona goh dida. Ya hay na'innilaana ya nan nannaganah nan
Na'abuniyanan an Lennawan dida ta niyo'odol ay dida an umat goh hidin inatnan
ditu'un Hudyu. 9 Ya mid di nangitupugan Apo Dios hi pamhodna ti ta"on un danen
Hentil ya paphodonay punnomnomandah unda kumulug ay Hiya. 10 At hiyanan anaad
ta ipapilityuy pangunudan nan Hentil hinan Uldin Moses ya wan inilayun ta"on din

§ **14:28** Mid mapto' ya intudo' Paul nan Liblu an Galatians eden gutud. * **15:** Mid mapto' ya na'at hidin 49 unu 50 A.D. † **15:7** Ac. 10:1-48.

o'ommod tu'u ya ta"on un ditu'u ya mid olog tu'un mangunud enen Uldin? At undan adi
la'tot ya impahigayuh Apo Dios? 11 Adi makulug henen ituduyu, ti hay immannung ya
ta"on un ditu'un Hudyu ya nan homo' Apo Dios ay ditu'uy dumalat hi abaliwan tu'u an
umat goh damdama ay didan Hentil."
12 Ya unat goh nalpah din hinapit Peter ya didindinong din tatagun na'amung ta don-
glonday ulgudon da Barnabas ay Paul hi bimmadangan Apo Dios ay didah nangatandah
nan do'ol an umipanoh'a ya nan pangimmatunan hi anidugah di abalinan Apo Dios hinan
immaya'ayandah nan babluy di Hentil.
13 Ya unat goh nalpah di himmapitanda ya nihukat goh hi Jacob,‡ ya inalinay, "I'ibba',
donglonyu goh han alyo'! 14 Ti ad uwanindi ya imbaag Simon Peter di nahhun hi
nangipattigan Apo Dios hi homo'nah nan Hentil hi namto'anah udum ay dida ta taguna
goh. 15 Ya niyunnudan hanan ma'ma'at hinan Hentil hidin inalin Apo Dios an intudo' din
propetah din penghanan inalinay,

16 Hidin numpapto'an nan holag David
ya ay paddungnay abung an nun'apa"i ti agguy nituluy.
Mu mumbangngada' ta ipabangngad'un iyamma ta mituluy nan pumpapto'an
David.§
17 Ta an amin di numbino'ob'on hi tatagu ya ah'upana' an hi Apuda,
ya ah'upana' goh hinan Hentil an pento"uh tagu'
ti Ha"in an hi Apo Dios di mangipa'at.*
18 Hiyah ne hinapit Apu tu'un impa'innilanah din penghana."

19 Ya inalin goh Jacob di, "Hay nomnomo' hi aton tu'u ya nan Hentil an kimmulug ay Apo
Dios ya adi tu'u ipilit di naligat hi unudondan adi aptan. 20 Mu hay maphod hi aton tu'u ya
itud'an tu'u dida ta itudu tu'uy aptan hi unudondah nan inyuldin Moses an mahapul an
adida ihday dotag an ne'nong hinan bulul, ya adida goh ihda nan nabet'ol an animal, ya
nan dala. Ya adida goh me'yelo' hinan bo'onda ahawa. 21 Ti hanan paniawon tu'un Hudyu
ya wadah nan Uldin Moses an gun mitudtuduh nan Habaduh nan abablubabluy ya hinan
ahimbahimba'an nan Hudyu an nete"ah din hopapna."

Hay Nuntud'andah nan Hentil an Kimmulug ay Jesus

22 Inabulut din a'apostoles, ya din mumpun'endog, ya an amin din kimmulug din
inalin Jacob. At pento'day duwah linala'ih nan mumpun'endog ta mitnuddan da Paul ay
Barnabas ta umuydad Antioch an da Judas (an hay ohah ngadana ya Barsabbas) ya hi
Silas. 23 Ya impehnagdan dida nan tudo' an hiyah te inalina:

"Da'min i'ibbayun a'apostoles ya ta"on nan mumpun'endog hinan kimmulug ay Jesus
hitud Jerusalem ya apngaonmi da'yuh na, ya maphod ni' goh di aatyun i'ibba an Hentil
an numpunhitud Antioch ya hinan udumnan abablubabluy hinan duwan provincia an
ad Syria ya ad Cilicia. 24 Hay dengngolmi ya waday i'ibbamih immalih na an nalpuh
tu an nangabuliduh nomnomyu, at mid poto'nah nomnomonyuh aat di Nahamad an
Tugun. Mu bo'on da'miy nalpuwan nen itudtududa. 25 At hiyanan na'amung ami ta
nunhahapit ami, at inyabulutmin amin ya unmi pot'on nan udumnan linala'in umalin
da'yun mangiyalih nan tudo'mi ta mitnuddan da Paul ay Barnabas an nahamad an
ibba tu'u. 26 Immannung an do'ol di nunligatan da Paul ay Barnabas ti hi'ihi'itangan
matoydah nan puntamuandan Apu tu'un hi Jesu Kristu! 27 At te an honogonmi da
Judas ay Silas ta ibaagdan da'yu goh heten intudo'mi. 28 Hay impanomnom nan
Na'abuniyanan an Lennawan da'mih maphod ya adimi udman tun tugunmin da'yuh
ayyu punligatan, at hay unudonyu ya anggay ya: 29 adiyu ihda nan mihdan ne'nong
hinan bulul, ya adiyu goh ihday dala, ya adiyu goh ihda nan nabet'ol an animal, ya
adiyu goh elo' di bo'onyu ahawa. Ya unudonyu ay hana ya maphod. Anggaynana hanah
ibagamin da'yu."

30 At hennagda dida ta immuydad Antioch. Ya unat goh dimmatongdah di ya
inamungda din kimmulug ay Jesus, ya indatdan dida din tudo'. 31 Ya unat goh binahan
din tatagu ya nidugah di immamlonganda ti maphod an ma'adennolda. 32 Da Judas ay
Silas goh ya propetada, at nadnoy di nuntudtuduwandah ihamadan di pangulug nan
kimmulug hidi. 33 Ya nihinadah dih atnay algaw.

At hidin nakakanda ya inalin din kimmulug hidiy, "Hi Apo Dios di manalimun ay da'yuh
nan pumbangngadanyud Jerusalem!" 34 Mu ninomnom Silas an mihinah did Antioch.†
35 Ya umat goh ay da Paul ay Barnabas an nihinadah di ta niddumdah nan do'ol an tatagun
muntudtuduh nan Hapit Apu tu'un hi Jesu Kristu.

---

‡ **15:13** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. Hiya ya agin Jesu Kristu. § **15:16** Am. 9:11. * **15:17** Am. 9:12. † **15:34** Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

Hay Miyadwan Numbiyahean da Paul an Nummisyonari

36 Ya palpaliwan ya inalin Paul ay Barnabas di, “Umuytah nan abablubabluy hidin
inayantah din hopapnah din nangul'ulgudantah nan Hapit Apu tu'u ta tigonta din i'ibbata
ya ta innilaontay aatda.”
37 Ya inabulut Barnabas, mu penhodnan itnuddah John Mark ay dida, 38 mu agguy
inabulut Paul an itnudda hiya ti agguy intuluy John Mark an bimmadang ay didah
engganay nalpah din tamuda an unnaat goh tinaynan didad Pamphylia!‡ 39 At hiyay
dimmalat ya nidugah di nunhongngilanda, at nunhiyanda. Ya initnud mah Barnabas hi
Mark, ya nunlugandah din bangka ta immuydad Cyprus. 40 Mu inawit Paul hi Silas ta
pi'yibbana. Ya na'amung din kimmulug hidi ta nunluwaluda ta badangan Apo Dios da
Paul ay Silas ya unda makak. 41 Ya immuy da Paul ay Silas hinan duwan provincia an ad
Syria ya ad Cilicia, ya intuduwanda din kimmulug hidi ta mihamad di pangulugda.§

16

Hay Inayan da Paul ad Derbe ya ad Lystra

1 Immuy da Paul ay Silas hidi goh ad Derbe ya ad Lystra an awadan di ni'hituwan nan
kimmulug ay Jesus an hi Timothy. Hi inana ya Hudyu an kimmulug goh, mu hi amana
ya iGreece. 2 Ya e'gonan an amin nan kimmulug ad Lystra ya ad Iconium hi Timothy ti
maphod di ugalina. 3 Ya penhod Paul an mitnud hi Timothy ay hiya, at impakugitna hiya
ta mid di dumalat hi apahiwana ti inilan an amin di Hudyun nunhituh nan abablubabluy
hidi an iGreece hi amana, ya adida donglon nan Hapit Apo Dios hi un way agguy nipakugit
an muntudtudun dida. 4 An amin din nunle'le'dandah nan abablubabluy ya intududa din
inabulut din a'apostoles ya din mumpun'endog an kimmulug ay Jesus ad Jerusalem an
mahapul hi unudonda. 5 At dumalat ene ya gun pumhod di pangulug din kimmulug, ya
gunda dumo'ol hi abigabigat.

Hay Inayan da Paul ad Troas

6 Immuydah nan abablubabluy hinan duwan provincia an ad Phrygia ya ad Galatia,
mu impawan nan Na'abuniyanan an Lennawa dida ta agguyda immuy hinan Provinciad
Asia an mangul'ulgud hinan Hapit Apo Dios. 7 Ya unat goh dimmatongdah nan pogpog
di Provinciad Mysia ya pohdondan umuy hinan Provinciad Bithynia, mu impawan goh
nan Na'abuniyanan an Lennawa. 8 At ene'wadad Mysia, ya nundadyuda ta immuydad
Troas. 9 Ya heden nahdom ya paddungnay nun'enap hi Paul, ya tinnigna han lala'in iMace-
donia an timma'dog ya mumpahmo' an inalinay, “Umali ayuh babluymid Macedonia ta
badangan da'mi!” 10 Ya unat goh nalpah an tinnignah de at nundadaan amin* umuy ad
Macedonia ti hiyah ne nanginnilaanmin pohdon Apo Dios an umuy ami muntudtuduh
nan Maphod an Ulgud an hay aat Jesus hinan tataguh di.

Hay Inayan da Paul ad Philippi

11 Nakak amid Troas, ya nunlugan amih pupul, ya nundapuh amid Samothrace. Ya unat
goh nabiggat ya nunlugan ami goh hidin pupul ta immuy amid Neapolis. 12 Ya pimmitaw
amih din pupul, ya immuy amid Philippi an ongol ahan an babluy hidih nan ohan lugal
hinan Provinciad Macedonia an hakup ad Rome. Ya manghan hindumingguy nihinanmih
di.
13 Nadatngan di Habadu ya nakak amih nan babluy ta immuy amih nan neheggon an
wangwang ti alyonmiy wah di nin di lutah gun punluwaluan nan Hudyun Apo Dios.
Ya wah di nan binabain na'amung, at ni'yibun amin dida an ni'hahhahapit.† 14 Ya din
ohan didan nangngol hi inalimi ya hi Lydia an iThyatria an nan munla'uh mumbolah
an nun'anginan lo'ob an miyammah lubung, ya hiya goh di ohah mundayaw ay Apo
Dios. Ya impaphod Apu tu'uy nomnomna ta way inatnan nangunud hidin inalin Paul.
15 Ya nun'abonyagandan amin an numpunhituh abungna. Ya inalinan da'miy, “Un ay
nomnomonyuh un ha"in goh di ohah nahamad an kimmulug ay Apu tu'u ya umali ayuh
abungmi ta hidiy ihinanyu.” Ya inal'alu' ahan da'mi, at immuy ami.
16 Wa han ohan algaw an inayanmih nan lugal an punluwaluanmin Apo Dois ya
dinamumi han babain himbut an waday nihuhu'lung hi nappuhih lennawan hiya an
abalinanan mangibaag hi ma'at hi udum hi algaw. Ya malagbuan hinan gunna aton, at
do'ol di pihhuh innal nan nambut ay hiya. 17 Ya gun mitnud ay da'min da Paul an gunna

‡ **15:38** Ac. 13:13. § **15:41** Na'at hidin 50-52 A.D. * **16:10** Mattig an niddum hi Dr. Luke ay da Paul. † **16:13** Hay ugalin di Hudyu ya ma'ahhapul di himpulu mah ni' an linala'i ya un mabalin an mawaday ohan himba'an hinan ohan lugal, ya gulat ta agguy himmimpulu at mahapul an mummitingdah luwal.

ibugaw di, “Daten linala'i ya diday baal nan na'abbagbagtun Dios an mangitudtuduh atonyun mabaliwan!”‡

18 Ya ina'inatnah a'alga'algaw, at la'tot ya impahiganah Paul, at nunligguh hinan babai, ya inalinan den nappuhin lennaway, “Dumalat nan abalinan Jesu Kristu ya mala'ah'an hiya!” Ya himbumagga ya nala'ah din nappuhin lennawa.

19 Ya unat goh inilan nan nambut an adi malagbuan mahkay ya dempapda da Paul ay Silas, ya inyuyda didah nan a'ap'apun den babluy hinan way pummalkaduan. 20 Ya inyuyda goh hinan nun'abagtun a'ap'apudan iRome, ya inaliday, “Date han linala'in Hudyu ya diday mangete'te"ah guluh tun babluy tu'u 21 ti itududay nob'on an ugalidan adi mabalin an unudon tu'un iRome!”

22 Ya an amin din tatagun na'amung hidi ya dempapda, at nunnaudon din a'ap'apun impaluh'up din lubung da Paul ay Silas, ya impahuplitda dida. 23 Ya unat goh hinuplihuplitda ya imbaludda dida, ya minandaldah de din ap'apun di baludan ta ihamadnan mungguwalyan dida. 24 Ya unat goh dengngol din ap'apun di baludan din nimandal ya inyuyna didah nan gagwan di kuwaltun di baludan, ya wah di han ayiw an pangulpitdah hu'in di mabalud, at inulpitnay hu'idah nan madamot an ayiw.

25 Ya unat goh limmabi ya nunluwalu da Paul ay Silas ay Apo Dios, ya ingkantaday pangipabagtuandan Hiya. Ya dongdonglon din udumnan nabalud dida. 26 Ya himbumagga ya inongolnan immalyog, ya wimmalwowalwod heden baludan. Ya himbumagga ya nun'ibughul an amin di tangob di pantaw, ya nun'a'aan din nun'iyulpit hi hu'ida ya nan bangkeleng hi an amin hidin nibalud. 27 Ya bimmangon din ap'apun de han baludan, ya tinnignan amin din pantaw, ya nun'ibughul. Ya inalinay un numpangalayaw din nun'ibalud, at hinu'nutnay hanggapna ta patayonay odolna. 28 Mu tinnig Paul heden atona, at numbugaw an inalinay, “Adim patayon di odolmu, ti tia amih tun amin!”

29 Ya numpa'alah de din ap'apuh nan baludan hi dilag ta timmagtag an immuy hi wadan din nun'ibalud an wumogwog hi ta'otna, at nunhippih inayungan da Paul ay Silas. 30 At impabuhu'na dida, ya inalinan diday, “I'ibba! Hay ato' ta mabaliwana'?”

31 Ya inaliday, “Kulugom hi Apu tu'un hi Jesus, at mabaliwan'a, ya an amin nan pamilyam, ya nan mihinan da'yu.” 32 At intududay Hapit Apu tu'un hiya ya hinan wah nan abungna. 33 Ya ta"on un labi ya initnud den ap'apun di baludan dida ta immuyna inihuan din nun'ahugatan hi odol da Paul ay Silas. Ya unat goh nalpah ya nabonyagandan hina"ama ya ta"on din nun'ihinan dida. 34 Ya impahigupna da Paul ay Silas hi abungna, ya pinangana dida. At ongol di nun'am'amlongandan hina"ama ti kinulugda mahkay hi Apo Dios.

35 Ya heden nabiggat ya hennag din nun'abagtun a'ap'apun iRome din a'ap'apun tindaluh awadan nan ap'apun di guwalya, ya inalidan hiyay, “Ibo'tanyu din duwan linala'in imbaludyu.”

36 At inalin din ap'apuh nan baludan ay Paul di, “Inalin nan ap'apumi an ibo'tan'u anu da'yun Silas. At makak ayu, ya mid ni' ahan al'alin da'yu.”

37 Mu inalin Paul hinan a'ap'apun tindaluy, “Adi mabalin an nonong ya nakak ami, ti anaad ta impahuplit da'mih nan hinagang di do'ol an tatagu, ya impibalud da'mi, ya wan agguy da'mi hinumalya ta panginnilaan hi un makulug an numbahol ami? Ta"on un ami Hudyu mu tagu da'mi goh hinan iRome, at hiyanan inilamin nibahhaw heden inatda! At mahapul an umali nan a'apu ta diday mangibo'tan ay da'mi ta attiganan nibahhaw din inatda!”

38 At imbaag din a'ap'apun tindalu din inalin da Paul, ya ma'atta'ot din a'ap'apuh nanginnilaandan tagun di Rome da Paul ay Silas. 39 At immuy din a'ap'apu ta muntutuyudan da Paul ay Silas hinan inatda ya unda ibo'tan didan inaliday, “Maphod hi un ayu makak eten babluy!”

40 At tinaynan da Paul ay Silas din baludan ta immuydah abung Lydia an nangah'upandah din i'ibbadan kimmulug ay Jesus. Ya tinugunda dida ta inaynayunday pangulugda. At nakakdan den babluy.

17

Hay Inayan da Paul ad Thessalonica

1 Ene'wan da Paul ay Silas ad Amphipolis ya ad Apollonia hi immayandad Thessalonica an awadan di himba'an di Hudyu. 2 Ya immuy hi Paul eden himba'an ti hiyah ne ugalina, ya tuluy Habaduh nuntudtuduwanah nan Hapit Apo Dios hinan tataguh di. 3 Ya intudtudun Paul hinan tataguy ibalinan nan nitudo' hinan Hapit Apo Dios hi aat Kristu

‡ **16:17** Hidin nalpah nan na'at ya nakak nin hi Dr. Luke ay da Paul ti napogpog nan hinapitna an *da'mi* unu *ami.*

an Alin Pento' Apo Dios an mahapul an mipaligligat ya un matoy, mu mamahuan. Ya inalin Paul di, “Hi Jesus an ipa'pa'innila' ay da'yu ya Hiyah Kristu.” 4 Ya waday udumnan na'al'alu', at niddumdan da Paul ay Silas, ya niddum goh din do'ol an iGreece an nundayaw ay Apo Dios, ya niddumda goh din do'ol an adadangyan an binabain dida.
5 Mu nidugah di amoh nan Hudyun agguy kimmulug, at inamungda din tatagun de han babluy an hay malkaduy li'indan lumayalayah ta immuyda impangalawngaw din tataguh nan babluy. Ya immuydah abung Jason ti hidiy nihinan da Paul ay Silas, ya impilitdan hinumgup ta way atondan mangah'up ay dida ta ipabuhu'da dida ta iyuydah nan wadan di tatagu ta humalyaonda dida. 6 Mu unat goh agguyda dida inah'upan at hi Jason ya din udumnan kimmulug ay Jesus di dempapda ta inyuyda didah din a'ap'apuh nan babluy an pun'ibugawday, “Din i'ibban daten tatagu ya diday puma"ih nomnom di tataguh nan abablubabluy an immaya'ayanda! Ya ad ugwan ya ten immalida goh hitun babluy tu'u, 7 ya heten hi Jason ya impa'iyanah abungna! An aminda ya adida unudon an amin din uldin di ali tu'un hi Caesar ti hay alyonda ya wada anu goh di ohan ali an hi Jesus di ngadana!”
8 Ya unat goh dengngol din tatagu ya din a'ap'apun den babluy henen inalida ya mid poto' di nomnomonda. 9 At gahin ahan un minoltan nan a'ap'apu da Jason ya unda pakakon dida.

Hay Inayan da Paul ad Berea

10 Unat goh hemmelong ya hennag din kimmulug ay Jesus da Paul ay Silas ta immuydad Berea. Ya unat goh dimmatongdah di ya immuyda goh hinan himba'an di Hudyu. 11 Ya ma"ap'aphod di nomnom nan tataguh di ya un nan nomnom di tatagud Thessalonica. Ti unat goh mun'ul'ulgud da Paul ya ihamaddan eton di ingadan mangngol, ya binahabahada nan Hapit Apo Dios an nitudo' ta innilaonday un makulug heden itudutudun da Paul. 12 At do'olday kimmulug, ya kimmulug goh di do'ol hi adadangyan an binabain iGreece, ya immat goh hinan do'ol an linala'in iGreece.
13 Mu hidid Thessalonica hi wadan di abung Jason ya dengngol din Hudyun wada da Paul ad Berea an muntudtuduh nan Hapit Apo Dios, at inunudda goh didah di, ya indoldolda din tatagu ta binoholda da Paul. 14-15 Mu din kimmulug ad Berea ya nunnaudondan nannag ay Paul, mu waday ni'yibbanah numbaatandan immuy hinan pingit di baybay, at nataynan da Silas ay Timothy ad Berea. Ya innayun da Paul hinan i'ibbanan immuy ta nangamung ad Athens ya unda mumbangngad din ni'yibban Paul ad Berea, ya impaad Paul ay dida ta alyondan da Silas ay Timothy ta punnaudondan mangunud ay hiyad Athens.

Hay Inayan da Paul ad Athens

16 Hidin panpanodan Paul ay da Silas ay Timothy hi ad Athens ya tinnignan amin heden babluy an do'ol di bulul hi dayawonda, at nidugah di nunlungdayaanan nannig. 17 Ya immuy hinan himba'an di Hudyu ta ni'hapihapit hinan Hudyu ya hinan Hentil an iGreece an mundayaw ay Apo Dios. Ya abigabigat ya immuy hinan pummalkaduan an ni'hapihapit hinan tatagun malumaluh. 18 Mu wadada goh di muntudtudu an hay ngadandan himpampun ya Epicurean,* ya hay ngadan di udumna ya Stoic,† at ni'yohhongdan Paul. Ya inalin din udumnan diday, “Hay gun alyon ten tagu an mid upid di hapitona?” Ya inalin goh din udumnay, “Mid mapto' ya hay ituduna ya hay dayawon di udumnah nan babluy.” Ya manu ay inalidah ne ti intudtudun Paul nan Maphod an Ulgud Jesus ya hay namahuana.
19 Ya inayagandah Paul, ya initnudda hiyah din gun ahayupan nan munhumalya an nan ma'alih Areopagus.‡ Ya inalidan hiyay, “Pohdonmin innilaon hete han pa'itunnun tugun an itudtudum. 20 Ya waday udumnah dengngolmin inalim an nob'on, at hiyay pohdonmih innilaon.” 21 Ya manu ay inaliday umat hina ti an amin din i'Athens ya din udumnan bunag an numpunhituh di ya umat hinay gunda aton an umuyda mundongdongol ya mi'haphapit hi balun mahahhahapit hidid Athens.
22 At timma'dog mah hi Paul hinan gagwan din na'a'amung an tatagun Areopagus, ya inalinay, “Da'yun i'Athens, tigtigo' ya nidugah di pundayawyuh nan bululyu! 23 Hidin nunle'le'da' hinan a'abungyu ya tinnitinnig'u nan daydayawonyu, ya waday nihelhel hinan pun'onnganyu hi HITUY PUN'ONNGAN HINAN DIOS AN AGGUY NA'INNILA.”

---

* **17:18** Hay kinulugda ya ma"aphod anun amin di umipa'amlong an wah tun luta an ta"on un lumihog. † **17:18** Hay kinulugda ya ma"aphod anuh un tu'u edpol di le'na tu'u ta adi mipattig, at mid olog di tatagun mannig ay didan mangimmatun hi unda bimmungot unu mun'amlong. Ya kinulugda goh an maphod hi un tu'u adi pa"ion nan nalmu an wah tun luta, ya kinulugda goh an abalinandan mumpapto' hi odolda. ‡ **17:19** Hay pohdonan ibaga ya *Duntug Ares*, ya hi Ares di bululda an mumpapto' hi idul ya gubat.

Ya inalin goh Paul di, “Henen dayawonyu an mid inilayuh aatna ya ibaag'un da'yuy
aatna. 24 Hiyah Apo Dios an nunlumuh tun luta ya an amin di wah tun luta, at Hiyay
Ap'apud abuniyan ya tun luta goh, ya bo'on nan o"ongol an timplun inyamman di
tataguy punhituwana. 25 Ya adi mahapul an idat di tataguy intamudan Apo Dios ti adina
mahapul, ti Hiyay mangidat an amin hi logom hinan tatagu an ta"on un nan ataguanda
ya nan hodohdada. 26 Ya Hiyay nunlumuh din nahhun an lala'in nalpuwan an amin di
numbino'ob'on an tataguh tun luta. Ya Hiyay nunnomnom hi gutud di almuwan di tatagu
ya hay lugal hi punhituwanda. 27 Ya manu ay inatnah ne ya ta way atondan mangah'up
hi anahamadna, at mid mapto' ya innilaonda Hiya ti immannung an neheggon ay ditu'un
amin. 28 Ya hay hinapit din ohan ibbayuh din hopapna ya inalinay,

Nan nahamad an madayaw di dimmalat hi ataguan tu'u,
ya umiwian tu'u,
ya hay awadan tu'u.§

Ya umat hina goh din inalin din oha goh an ibbayuh din penghana ti inalinay,

Immannung an ditu'uy tagunan limmuna.*

29 Ya gapu ta ditu'uy imbabaluy Apo Dios† at adi tu'u nomnomon an hi Apo Dios ya
nipaddung hinan bulul an balitu', unu silver an hinibug di tagu, unu batu an nahilhilan
an niyunnudan hi aat di ninomnom nan nun'ammah nan tinnagu. 30 Ya hidin agguy
nanginnilaan di tatagun Apo Dios ya un goh dindinong hi Apo Dios. Mu ad ugwan
ya mandalonan amin di tataguh tun luta ta iponagday ato'atondan nun'appuhi ya
nuntutuyuda. 31 Ti wada han ohan algaw an pento' Apo Dios an panumalyaanah nan
tataguh tun luta, ya nahamad di panumalyana. Ya hay panginnilaan hi un makulug an
ma'at hatu ya din nummahuanah nan pento'nan munhumalyah tagu.”

32 Ya unat goh dengngoldah nen inalin Paul an waday namahuan hi natoy ya nunlaya-
hon din udumna hiya. Mu inalin din udumna goh di, “Pohdonmin hi awni ya ulgudom
goh di udumnah umat hitu.” 33 At tinaynan Paul din na'amung. 34 Mu wadaday udum
an niddum ay hiyan nangulug hidin intuduna an hay oha ya hi Dionysius an ohah nan
membron di Areopagus, ya nan ohan babain hi Damaris, ya nan udum goh.

18

Hay Inayan da Paul ad Corinth

1 Unat goh nalpah hede ya tinaynan Paul ad Athens ta immuy ad Corinth.* 2 Ya
inah'upana han Hudyu an hi Aquila an hay Provinciad Pontus di nitungawana ya un
pa'adattong an nalpud Italy, ya nitnud goh han ahawanan hi Priscilla. Ya manu ay
nakakdad Rome ti immandal nan Alin hi Claudius† an inalinay, “An amin di Hudyud Rome
ya mahapul an makakda.”‡ Ya immuy hi Paul ay dida 3 ta ni'hinah abungda, ya ni'tamun
dida ti hay tamuda ya unda mun'am'ammah tuldan abung an umat hidin tamuna. 4 Ya
aHabahabadu ya gun umuy hi Paul hinan himba'an di Hudyu, ya ni'hapihapit hinan
Hudyu ya hinan iGreece, ya impadahnan nangal'alu' ay dida ta kumulugdan Kristu.

5 Ya unat goh dimmatong da Silas ay Timothy an nalpud Macedonia ya hihi'alon Paul
mahkay an muntudtuduh nan Hudyuh aat Jesus an ma'alih Kristu. 6 Mu unat goh
ni'yohhong nan Hudyun hiya ya gunda padngolan hiya, at innalna din lubungna, ya
inyagyagna ta pangipattiganan nabaholan nan tataguh di. Ya inalinan diday, “Un ay adi
ayu mi'tagun Apo Dios ya da'yuy ad bahol an bo'on ha"in! At mete"ad ugwan ya umuya'
hinan Hentil ta diday itudtuduwa'!”

7 At nakak ay dida ta immuy nunhituh abung nan Hentil an mungngadan hi Titius Justus
an ohah nan mundayaw ay Apo Dios, ya nedelloh di abungnah nan himba'an di Hudyu.
8 Mu din ap'apun den himba'an di Hudyun hi Crispus§ ya an amin dan hina"ama ya din
nihinah abungda ya kimmulugda goh. Ya do'olda goh di udumnah tatagud Corinth an
kimmulug, at numpabonyagda.

---

§ **17:28** Hiyah ne intudo' Epimenides an iCrete hinan libluna an *Cretica*, ya hay amataguna ya hidin 600 B.C. * **17:28** Hiyah ne intudo' Aratus an iCilicia hinan libluna an *Phaenomena*, ya hay amataguna ya hidin 315-240 B.C. Ya hiyah ne goh intudo' nan ohan lala'in hi Cleanthes hinan libluna an *Kantan Mangipabagtu ay Zeus*, ya hay amataguna ya hidin 331-233 B.C. † **17:29** Mal. 2:10. * **18:1** Mid mapto' ya na'at hidin 51 A.D. † **18:2** Hay nun'aliana ya hidin 41-54 A.D. ‡ **18:2** Nuntudo' nan ohan gun muntudtudo' hi history an hi Suetonius hinan libluna an *Claudius* (verse 25) an manu ay pinakak nan Alin hi Claudius nan Hudyud Rome ti “gun etlod Chrestus nan punnomnom nan tatagu.” Ya nan *Chrestus* ya ohan nibahhaw an spelling di ngadan an *Kristu*, at mid mapto' ya ninomnom Claudius an idoldol Jesu Kristu nan iRome. § **18:8** Hi Apostoles Paul di namonyag ay hiya (I Cor. 1:14).

9 Ya wa han ohan nahdom ya paddungnay nun'enap hi Paul, ya inalin Apu tu'un
hiyay, “Adi'a tuma'ot, mu inaynayunmun muntudtuduh nan Hapit'u, ya adim higanan
10 ti mimidduma' ay he"a, at mi'id nappuhih ma'at ay he"a ti do'olda goh di tataguh
numpunhituh tun babluy an pento"uh tagu'.” 11 At nihinah dih Paul hi hintawon ya han
godwa an nuntudtuduh nan Hapit Apo Dios hinan tatagu.*
12 Ya unat goh napilih Gallio hi gobelnadol† hinan Provinciad Achaia‡ ya na'amungday
Hudyu, ya inabulutdan amin an umuyda dapopon hi Paul, at dempapda hiya, ya inyuydah
nan punhumalyaan. 13 Ya inaliday, “Heten tagu ya gunna al'alu'on nan tatagu ta
numbino'ob'on di atondan mundayaw ay Apo Dios an adi miyunnudan hinan pundayaw
an iyabulut di Uldin!”
14 Ya unat goh alyon ta humapit hi Paul ya himmapit hi Gallio an inalinay, “Gulat hi
un hay pimmatoy, unu nangakaw, unu nan udumnan umat hinan nappuhin inatnay
idiklamuyun Hudyu at badanga' da'yun manumalya. 15 Mu bo'on heney inatna ti hay
atona anu ya adina ituduy aat di unudonyun Hudyun nitudu, ya nan Tugun di ap'apuyu,
ya nan Uldinyu goh. At okod ayun da Paul an munhahapit ti adi' ipanuh hana!” 16 At
pinakakna didah nan punhumalyaan. 17 At dempap din Hudyuh Sosthenes an ap'apun
nan himba'an hidi ta hiyay nangipuhayandah bungotda, at nunhuplitdah nan hinagang
di punhumalyaan, mu un hintigtigon Gallio.

Hay Numbangngadan da Paul ad Antioch hinan Provinciad Syria

18 Innayun Paul an nihinah did Corinth hi manghan hi himbulan ya unda munlugan
hi pupul an umuy ad Syria an ibbana da Priscilla ay Aquila. Mu enye'wadad Cenchrea
hi nahhun ta numpapo'leh hi Paul ta ipa'annungna din intulagnan Apo Dios ti hiyah
ne ugalidah pangimmatunan ya unda mahkay munlugan hidin pupul ta immuydah nan
Provinciad Syria. 19 Ya unat goh negpongdad Ephesus ya limmahunda ta mihina da
Priscilla ay Aquila hidi. Ya immuy hi Paul hinan himba'an di Hudyu, ya ni'hapihapit
hinan Hudyuh di. 20 Ya impa'udda hiya ti pohdondan mihinan dida, mu agguyna inabulut.
21 Mu din nakakana ya inalinay, “Wa ay ta iyabulut Apo Dios at mumbangngada' goh ay
da'yuh tuh udum di algaw.” At nakak ad Ephesus an nunlugan hi pupul. 22 Unat goh
dimmatongdad Caesarea. Ya nundapuh hi Paul ad Jerusalem an immuy nangapngah nan
kimmulug hidi ya un umuy ad Antioch.§

Hay Miyatlun Numbiyahean da Paul an Nummisyonari

Hay Inayan da Paul ad Galatia ya ad Phrygia

23 Mu agguy nabayag hidid Antioch hi Paul ya nakak an immuy limmane'le'od hinan
abablubabluy hinan duwan provincia an ad Galatia ya ad Phrygia ta tinuguna nan
kimmulug hidi ta ihamadday pangulugda.*

Hay Inayan Apollos ad Ephesus ya ad Corinth

24 Wada han Hudyu an mungngadan hi Apollos an i'Alexandria an immuy ad Ephesus an
ni'hituh di. Hiya ya nala'eng an muntudtudu, ya do'odo'ol di inilanah din nitudo' an Hapit
Apo Dios. 25 Ya inilana goh din intudtudun John hi aat Apu tu'un hi Jesus, ya na"innilaonay
pumbonyag John. Ya nidugah di amahlunan mangitudtudun danen inilana, mu manghan
di inilanah aat Jesus. 26 Ya ente"anan immuy nuntudtuduh nan himba'an di Hudyu an
mid di ta'otna. Ya unat goh dengngol da Priscilla ay Aquila hede han intudtuduna ya
ininniladan nakudang di inilana, at hiyanan inayaganda hiya ta nitnud hi abungda ta
intududan hiyan amin di aat Apo Dios ta mihamad di panginnilaana.
27 Ya ninomnom Apollos an umuy hinan Provinciad Achaia, at binadangan din kimmu-
lug ay Jesus hidid Ephesus ta impiyuyday tudo' hinan i'ibbadan kimmulug ad Achaia ta
mangilionda hiya. Unat goh dimmatong hidi ya nidugah di bimmadanganah din tatagun
kimmulug hidi an dumalat di homo' Apo Dios ay dida. 28 Ya ni'hapihapit hinan Hudyuh
din na'amungan di tatagu, ya impaphodnan nambanambal hidin hinapihapitda. At la'tot
ya inamehna dida ti inhamhamadnan nangipa'innila an hi Jesus di Alin Pento' Apo Dios
an nitudo' hinan nitud'an di Hapit Apo Dios.

19

Hay Inayan da Paul ad Ephesus

* **18:11** Mid mapto' ya intudo' Apostoles Paul nan duwan libluh tu an Liblu an I Thessalonians ya Liblu an II Thessalonians. † **18:12** Hay nunggobelnadolanah di ya hidin 51-52 A.D. Ya do'ol di namhod ay Gallio ti nahamad di inatnan numpapto'. Ya waday lala'in aginan hi Seneca an nala'eng an humanul, ya hi Seneca di bihtulun nuntudtudu ay Nero an numbalin hi ali. ‡ **18:12** Hiyah ne ohan provinciad Greece. § **18:22** Mid mapto' ya na'at hidin 52 A.D. * **18:23** Na'at hidin 53-57 A.D.

1 Hidin wadan Apollos hi ad Corinth ya immuy kogoh hi Paul ad Ephesus an inye'wanah
nan aduntuduntug.* Ya wadaday inah'upanah kimmulug ay Jesus hidi, 2 at inalinan diday,
“Hidin hopap di kimmuluganyu ya undan niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan
da'yu?”
Ya tembaldan inaliday, “Agguymi inilah ne ti mid dengdengngolmih un waday
Na'abuniyanan an Lennawa.”
3 Ya inalin Paul ay diday, “Hay aat di nabonyaganyu mah?”
Ya tembaldan inaliday, “Umat hi intudun John di nabonyaganmi.”
4 Ya inalin Paul ay diday, “Hay intudun John hi abonyagan di tatagu ya hiyay pangi-
pattigan hi puntutuyuan hi bahol. Ya inalina goh di waday mehnod ay hiya, at Hiyay
kulugon tu'u, ya hi Jesus henen inalina.” 5 At unat goh dengngoldah nen inalin Paul ya
numpabonyagdan amin ta pangipa'innilaandan hi Apu tu'un hi Jesus di unudonda. 6 Ya
dinapan Paul di uluda, at niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan dida, ya hinnat'on
di hapitda an bo'on hapitda tuwali, ya hinapitda goh di impa'innilan Apo Dios ay dida.
7 Ya himpuluda ta duwa nin di linala'ih na'atan ne.
8 Ya immu'immuy hi Paul hinan himba'an di Hudyu, ya tuluy bulan di ni'hapihapitanah
nan tatagu an mi'id ta'otnan nangitudtudun aat nan Pumpapto'an Apo Dios ta way
atondan kumulug. 9 Mu adi mihapitan damdama din udumnan dida an mungngohoydan
kumulug, ya pinihulda nan kumulugan ay Apu tu'uh nan hinagang di tatagu. At tinaynan
Paul dida an initnudna din nangunud hinan intuduna. Ya abigabigat ya immu'immuydah
nan puntudtuduwan Tyrannus ta hidiy ni'hapihapitanah nan tatagu. 10 At timmudutuduh
dih duway tawon hi Paul ta way inat an amin din tataguh dih nan Provinciad Asia an
nangngol hinan Hapit Apo Dios an nan Hudyu ya nan Hentil goh.†

Hay Namadahan nan Imbabaluy Sceva an Nunla'ah hinan Nappuhin Lennawad Ephesus

11 Do'ol di umipanoh'an inat Paul an dumalat nan nidugah an abalinan Apo Dios, 12 ya
ta"on un nan panyu ya nan lo'ob an edeneh di tataguh odol Paul ta edenehda goh hinan
numpundogoh ya hinan nun'ahe'pan, ya pumhodda.
13 Ya waday Hudyun immuy lemme'ole'od hinan abablubabluy, ya nunla'ahday
nun'eh'op hinan tatagu. Ya impadahda goh an mungngadan hi ngadan Jesus ta Hiyay
punla'ahda an inaliday, “Hay ngadan Jesus an ul'ulgudon Paul di punla'ah'un he"a!” 14 Ya
nan linala'in nangat hina ya didanay pitun imbabaluy Sceva an ohah nan ap'apun di
papadin di Hudyu. 15 Ya wada han namenghan an la'ahonda din nihu'lung, mu tembal
at goh din nihu'lung didan inalinay, “Inila' hi Jesus, ya inila' goh di aat Paul, mu mid
inila' hi aatyu!” 16 Ya nundopap din lala'in nahu'lungan dida, ya nun'a'amehda. At
numpangalayawdan numpangalahun hinan abung an nun'ahugatan ya nun'abladan.
17 Ya an amin din Hudyu ya din Hentil an numpunhitud Ephesus ya dengngoldah ne
han na'na'at, ya ma'atta'otda, at niyal'allay pangipabagtuandan Apu tu'un hi Jesus! 18 Ya
do'olda mahkay di kimmulug an mi'yamu'amung hinan i'ibbadan kimmulug, ya gunda
itutuyuy ina'inatdan nun'appuhi. 19 Ya din do'ol an mumba'ih din hopapna ya inamungda
din libludan pangitigandan mumba'i, ya genhobdan amin hinan hinagang di do'ol an
tatagu. Ya hay balul an amin din liblun genhobda ya nabongley libuh palatan silver an
pihhu. 20 Ya dumalat henen na'at ya nundongol hinan abablubabluy di Hapit Apu tu'u, at
do'olday kimmulug, ya nidugah di pangulugda.

Hay Nungguguluwan nan Tatagud Ephesus

21 Unat goh nalpah hana ya ninomnom Paul an mumbangngad ad Jerusalem an e'wanad
Macedonia ya ad Greece an alyonay, “Un adya malpah hanan umaya' hidi ya mahapul
an umuya' ad Rome.” 22 At hennagna din duwan baalna an da Timothy ay Erastus ta
nahhundan immuy ad Macedonia, mu hi Paul ya nihihinnah di goh hinan Provinciad
Asia.
23 Ya hidih din wadanad Ephesus ya nunggugulu din tataguh di ti dumalat din
nitudtudun Tugun Apu tu'un hi Jesus. 24 Ti hay aat nen na'at ya wada han lala'in hi
Demetrius di ngadana, ya hinibuhibugnay baballuy an enyengngohnah nan ongol an Tim-
plun Artemis‡ an babain dayawonda. Ya hay inyammana ya malita' an gumo'. Ya ongol di
pihhuh la'un hana nan baballuy, ya ongol goh di lagbun nan puntamuona. 25 Ya inayagana

* **19:1** Mid mapto' ya na'at hidin 53-55 A.D. † **19:10** Mid mapto' ya heten gutud di nete"aan nan ahimbahimba'an hi ad Colosse (Col. 1:2), ya ad Hierapolis, ya ad Smyrna (Rev. 2:8-11), ya ad Pergamum (Rev. 2:12-17), ya ad Thyatira (Rev. 2:18-29), ya ad Sardis (Rev. 3:1-6), ya ad Philadelphia (Rev. 3:7-13), ya ad Laodicea (Col. 4:13-16; Rev. 3:14-22) ti neheggon ad Ephesus. Ya mid mapto' ya hiyay nangitudo' hinan Liblu an I Corinthians eden timpu. ‡ **19:24** Hay ohan ngadan ten babain bulul ya hi Diana an bumadang anuh nan binabai ta munhabida, hiyaat un do'ol di huhuna.

din puntamuona ya din udumnan linala'in umat hina goh di tamuda ta na'amungda, ya inalinan diday, “Da'yun linala'i, inilayu an hay nalpuwan di pinumhodan di itaguan tu'u ya heten tamu tu'un munhibug. 26 Ya dengngodengngolyu ya tinnitinnigyuy ina'inat nan ohan tagun hi Paul. Hiya ya inalinay nan bulul an hinibug di tagu ya adi makulug an dios! At do'olday tataguh tud Ephesus di nangulug, ya la'tot ya an aminday tataguh tuh nan Provinciad Asia ya kulugondah den itudtuduna. 27 At mid mapto' ya la'tot ya pahiwon nan tatagu tun hibugon tu'u! Ya bo'on hene ya anggay, ti awniat mid mapto' ya adida e'gonan nan Timplun ihinan Artemis an dayawon tu'u, ya dayawon goh nan tatagud Asia, ya hi an amin hitun luta, at mi'id mahkay di hulbin nan himba'ana!”

28 Unat goh dengngol din tataguh ne han inalin Demetrius ya ma'abbungotda, ya bimmugawdan inaliday, “Nabagbagtuh Artemis an dayawon nan i'Ephesus!” 29 Ya niwa'at henen inulgud Demetrius hinan ahigihigib ad Ephesus, at la'tot ya bimmoholda nan tatagun umaningal. Ya dempapda da Gaius ay Aristarchus an iMacedonia an ninitnud ay Paul, ya nunnaudondan inyuy didah nan a'amu'amungan di tatagun mi'tigaw hinan ay'ayam. 30 Ya penhod Paul an umuy hinan na'amunganda ta mi'hapit hinan tatagu, mu impawan din kimmulug ay Jesus. 31 Ya wadaday udumnah din a'ap'apun de han provincia an ligwana, ya nunhonagdah immuy nangalin hiya ta adi ni' mipattig hinan na'amungan di tatagu. 32 Ya hedeh din na'amunganda ya bumanugawdan amin an numbino'ob'on di bugawanda. Ya din udumnan do'ol ya agguyda inilay dimmalat hi na'amungandah di. 33 Ya din udumna ya inaliday un nan Hudyuy dimmalat, at hennag nan Hudyuh Alexander an Hudyu goh ta mi'hapit hinan na'amung an tatagu. Ya pinapana dida ta way atonan mangibaag hi aatdan Hudyu. 34 Ya unat goh inimmatunanda hiya an Hudyu ya duway olas di nangibugawandan amin an inaliday, “Nabagbagtuh Artemis an dayawon nan i'Ephesus!”

35 Ya la'tot ya impadinong din ohan mangupihhinah nan babluy dida an inalinay, “Da'yun tatagun i'Ephesus, inilan an amin di tatagu an ditu'un i'Ephesus di manalimun hinan Timplun Artemis an nabagbagtu, ya ditu'u goh di manalimun hinan batun bulul an hi Artemis an nalpud dayan nagah. 36 Ya mid ah mangihaut ete ti makulug, at dindinong ayu ta adi malgom di atonyu! 37 Daten linala'in inyaliyuh tu ya mid inatdah nappuhi ti agguyda nangakaw hinan Timplun pundayawan tu'u,§ ya agguyda goh pinahal hi Artemis an dayawon tu'u. 38 Wa ay di idiklamun Demetrius ya nan i'ibbanan numpapaddung di tamuda ya waday huwis tu'un mangipanuh hi diklamu, ya wada goh di algaw hi pundidiklammuan, ya wadaday munhumalyan dida, at hidiy pundidiklammuandan amin. 39 Mu wada ay di udumna goh hi idiklamuyu ta bo'on nan upihhinay pundiklammuanyu ya hay mahapul ya unudonyu nan uldin tu'u ta wa adya ta na'amung an amin di bumutus ya diday mangipanuh ene han diklamuyu. 40 At mahapul an duminong tu'u ti ini ya idiklamu ditu'uh nan u'upihyal nan iRome hi un tu'u gumulud ugwan an algaw, ti mid ah mabalin hi pambal tu'uh dumalat hi nahayupan tu'u!”

41 Unat goh nalpah henen hinapit din mangupihhina ya pinakakna din na'amung.

20

Hay Inayan da Paul hinan Provinciad Macedonia ya ad Greece

1 Unat goh dimminong din tatagud Ephesus an gimmulu ya inayagan Paul nan kimmulug ay Jesus ta na'amungda. Ya tinuguna dida ya un mahkay umuy hinan Provinciad Macedonia.* 2 Ya limmane'le'od hidih nan abablubabluy, ya tinuguna din kimmulug. Ya immuy goh hinan Provinciad Greece, 3 at tuluy bulan di nihinanah di.† Ya unat goh wan umuy munlugan hinan pupul ta umuy ad Syria mu ininnilanan wadaday Hudyun nunnomnom an mamatoy ay hiya at ninomnomnan mumbangngad hinan Provinciad Macedonia ta hidiy pange'wana ta adi munlugan hinan pupul. 4 Ya dida hatuy nitnud ay hiya: hi Sopater an hina' Pyrrhus an iBerea, ya hi Aristarchus, ya hi Secundus an iThessalonica, ya hi Gaius an iDerbe, ya hi Timothy, ya da Tychicus ay Trophimus an nalpudah nan Provinciad Asia. 5 Ya nahhundan immuy ta henoddah Paul ad Troas. Ya immuy hi Paul ad Philippi, ya ha"in an nuntudo' eten liblu ya nidduma' ay hiyah di.‡ 6 Ya unat goh nalpah din Behtan di Agguy Nabino'bo'an an Tinapay ya nunlugan amih nan pupul, ya lemay algaw di nunlulugananmi ta nangamung ad Troas hi nangah'upanmih din i'ibbami, ya nihina amih dih ohay duminggu.

---

§ **19:37** Bahaom nan footnote di Rom. 2:22 ta innilaom di aat te. * **20:1** Mid mapto' ya intudo' Apostoles Paul nan Liblu an II Corinthians eden timpu. † **20:3** Mid mapto' ya intudo' Apostoles Paul nan Liblu an Romans eden timpu. ‡ **20:5** Niddum hi Dr. Luke ay da Paul hidin numbiyaheanad Troas (Ac. 16:10), mu tinaynana didad Philippi (Ac. 16:17). Ad ugwan ya niddum goh ay dida.

Hay Inayan da Paul ad Troas

7 Unat goh din Duminggu ya na'amung amin nangan, ya heden nangananmiy hiyay
Nunnomnomanmih nan Natayan Kristu. Ya nuntudtuduh Paul ta nangamung limmabi
ti hi mabiggat ya makak ami. 8 Ya do'ol di dilag hinan miyatlun galadun nan abung an
na'amunganmi.
9 Ya wada han ungan lala'in hi Eutychus an inumbun hinan tawan mi'dongdongol hinan
gun alyon Paul. Ya munyungyungot hiya, ya la'tot ya nolo', at nagah hinan dola an nalpuh
nan miyatlun galadu. Ya unat goh immuyda tinnig ya natoy. 10 At limmahun hi Paul, ya
hina'yuyuna, ya inalinay, “Adi ayu numanomnom ti matagu!”
11 At numbangngad da Paul hinan miyatlun galadu, ya mangan ami. Ya intuluy Paul
an himmapihapit ta nangamung hidin nahoyang ya un da'mi taynan. 12 Ya heden ungan
lala'in timmagu ya inyuydah abungda, ya way ohaan ahi'am'amlong.

Hay Inayan da Paul ad Miletus

13 Nunlugan amih nan pupul ta immuy amid Assos, mu agguy nitnud hi Paul ay da'mi
ti inalinay unna dalanon an iyolhat ta ad Assos di pangah'upanan da'mi ya un mi'lugan.
14 Ya unat goh nundadammu amid Assos ya nunlugan amih nan pupul ta immuy amid
Mitylene. 15 Ya nabiggat ede ya dimmatong amid Chios. Ya unat goh hi nabiggat goh
ya immuy amid Samos, ya hidin nabiggat goh ya immuy amid Miletus. 16 Ya ninomnom
Paul an ta"on hi unmi adi e'wad Ephesus ti adina pohdon an mataktak hinan Provinciad
Asia ti umiyahup an dumatong ad Jerusalem ya un madatngan nan behtan di Hudyu an
alyondan Pentecost.
17 Hidid Miletus ya hennag Paul di immuy nangayag hinan mumpun'endog ad Ephesus
ta umalidah wadanmi. 18 Ya unat goh dimmatongda ya inalin Paul ay diday, “Hidin
hopap di inalia' ay da'yuh tuh Provinciad Asia ta nangamung din angunuhnah nakaka'
19 ya inilayu goh an agguya' numpahpahiyah din nuntudtuduwa' hi aat Apu tu'u.
Ya ta"on hi unna impaligligat hidin Hudyu ya hin'umu'uddum ya munlulugwaa' an
dumalat di punha'itan di nomnom'u, mu innaynayun'u damdama din tamu'. 20 Ya
inilayun agguy'u inukuhan di intudtudu' hi amaphodanyuh dih din nuntudtuduwa'
hidin na'amu'amunganyuh nan a'abungyu. 21 Ya tinugun'u nan Hudyu ya nan Hentil ta
idinongdan mabahobaholan ta unudondah Apo Dios, ya ta kulugonda goh hi Apu tu'un
hi Jesus. 22 Ya ten ad ugwan ya mahapul an umuya' ad Jerusalem ti ten luludana' hinan
Na'abuniyanan an Lennawan umuy hidi, mu agguy'u inilay ma'at ay ha"in hidi. 23 Mu
hay inila' ya anggay ya din abablubabluy an inaya'aya' ya gun inalin nan Na'abuniyanan
an Lennaway awniat mabaluda' ya mipaligligata'. 24 Mu adia' tuma'ot an ta"on hi unna'
patayon, ti hay pohdo' ya nan pangelpaha' hi tamu' ti hiyah ne ipatamun Apu tu'un ha"in
an hay pangipa'innilaan hinan Maphod an Ulgud an hay aat di homo' Apo Dios ay ditu'u.”
25 Ya inalin goh Paul di, “An amin ayun tinuduwa' hi aat di Pumpapto'an Apo Dios
ya adia' mahkay tigon. 26 At hiyanan alyo' ay da'yud ugwan an wada ay di udumnan
da'yuh adi mabaliwan ya bo'on ha"in di ad bahol 27 ti intudu' ay da'yun amin di penhod
Apo Dios an nan pamaliwanan ditu'u. 28 At emayaanyuy atonyu, ya halimunanyu nan
kimmulug ay Jesus ti diday ipahalimun nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu. Ya
badanganyun amin nan i'ibba tu'un kimmulug ta mihamad di pangulugda ti ditu'uy
dimmalat hi natayan Jesus an Imbaluy Apo Dios. 29 Ya inila' an awni ta tayna' da'yu at
wadaday umalin mampong ay da'yuh mangituduh nan nibahhaw ay da'yu. 30 Ya ta"on
hi un da'yun na'amung hitu ti awniat wadaday udumnan da'yu goh an munlayah an hay
nibahhaw di ituduyu ta way aton nan kimmulug ay Jesus an mangunud ay da'yu. 31 At
hiyanan papuutanyuy atonyu, ya nomnomonyu din nihihinna' ay da'yuh tuluy tawon hi
nuntudutuduwa' ay da'yu, ti ta"on un hinan mahdom unu hinan mapatal ya nidugah di
impulah'uh nanugutuguna' ay da'yun amin.
32 At ad ugwan ya ihapit'u da'yun Apo Dios ta nangamung Hiyan manalimun ay da'yu
an dumalat nan amaphodnan da'yu, ya hay alyo' ay da'yu ya edenolyuh nan Hapitnan
bumadang ay da'yu. Ya iyokod tu'un ipabi'ah Apo Dios di pangulug tu'u ta pi'boltan tu'u
nan maphod an ipaboltanah nan inlahhinan taguna. 33 Ya ha"in ya mid inam'am'uh nan
malgom an inadangyan an umat hi pihhu, unu balitu', unu lubung, ya nan udum an
gina'un di tagu. 34 Ya inilayun nginamay'un bino'lay inla'u' hi an amin hidin mahapul'u
ya din mahapul din ni'yibba'. 35 Ya an amin din ina'inat'u ya impattig'u an ma"aphod di
mahlun tumamutamu ta way ibadang hinan mahmo' an i'ibba. Nomnomonyu din hinapit
Apu tu'un hi Jesus an inalinay, Nidugdugah di amlong hi un ditay umidat mu nan ditay
midatan.”§

§ **20:35** Henen hinapit Jesus ya agguy nitudo' hinan aliblulibluin intudo' da Matthew ay Mark, unu da Luke ay John.

36 Ya unat goh lempah Paul an nuntugun ay dida ya nunhippi, at ni'hippi ami, ya
nunluwalu amin Apo Dios. 37 Ya ahilulugwadan amin, ya inawaldah Paul, ya inungnguda
hiya. 38 Ya ahilulungdayada an namaman de din nangalyan Paul hi adida panpannigan
ay hiya. At intulud da'min didah din awadan di pupul an nunlugananmi.

21

Hay Inayan da Paul ad Jerusalem

1 Nunlugan amih din pupul, ya tinaynanmi dida ta immuy amid Cos. Ya hidin nabiggat
goh ya immuy amid Rhodes, ya un ami umuy ad Patara. 2 Ya unat goh limmahun amih
din pupul ya wada goh din ohan pupul an umuy ad Phoenicia, at ni'lugan ami. 3 Ya
linauhanmid Cyprus ya un ami dumatong ad Tyre hidid Syria ti waday idagguh nan
pupul hi kinalgana. 4 Ya wadaday inah'upanmin kimmulug ay Jesus, at nihina amin didah
ohay duminggu. Ya impa'innilan nan Na'abuniyanan an Lennawan diday ma'ma'at ay
Paul, at inal'alu'da hiya ta adi ahan umuy ad Jerusalem. 5 Mu unat goh nagtud di algaw
hi nihinanmih di at nakak ami an intulud da'mih din kimmulug an ta"on din binabain
a'ahawada ya din imbabaluyda ta engganah din pingit di baybay an awadan din pupul
an punluganannmi. Ya hidin punhihiyananmi ya nunhippi amin amin ta nunluwalu amin
Apo Dios. 6 Ya inalimin diday, “Okod ayu ta umuy ami!” At nunlugan amih din pupul, ya
wa goh an mumpanga'anamutda.

7 Tinaynanmid Tyre ta immuy amid Ptolemais. Ya immuymi tinnig din i'ibbamin
kimmulug ay Jesus, ya nihina amin didah ohay algaw. 8 Ya heden nabiggat ya immuy
amid Caesarea. Ya immuy amih abung Philip an muntudtuduh nan Maphod an Ulgud hi
aat Jesus, ya hiyay ohah din pento'dah din hopapnan mangipapto' hinan kimmulug ad
Jerusalem.* 9 Ya wadaday opat hi imbabaluynah binabain agguy nalhin an intudtududa
goh di impa'innilan nan Na'abuniyanan an Lennawan dida.

10 Ya unat goh manghan ohay duminggu amih di ya immali din propetan Apo Dios an
nalpuh nan Provinciad Judea an hi Agabus di ngadana. 11 Ya immalin da'mi, ya innalnay
balikis Paul, ya impabobodnay ngamayna ya hu'inan de din balikis Paul, ya inalinay,
“Inalin din Na'abuniyanan an Lennawa an nan ad balikis ete ya umat hituy pamobod
nan Hudyud Jerusalem ay hiya ya unda iyuy hinan a'ap'apun di Hentil ta okoddan hiya.”

12 Ya unat goh dengngolmih nen inalina at da'min nitnud ay Paul ya din udumnan tata-
gun wah di ya inal'alu'mih Paul ta adi ahan umuy ad Jerusalem. 13 Mu inalinay, “Anaad
ta ahilulugwa ayu an unna' at goh punlungdayaon? Adia' tuma'ot hi unna' bobodon ad
Jerusalem, ya ta"ongkay hi unna' goh patayon hidi an dumalat nan pangitudtuduwa' hi
aat Apu tu'un hi Jesus!”

14 Ya adi ma'al'alu' hiya, at dimminong ami, at inalimin hiyay, “Okod hi Apu tu'uh
pohdonah ma'at ay he"a.”

15 Ya unat goh nagtud di ni'hinanmin Philip ya nundadaan ami ta immuy amid
Jerusalem. 16 Ya wadaday udumnah din kimmulug ay Jesus an iCaesarea, at initnud da'mi
ta immuy amih abung Mnason ti hidiy ihinanmi. Hi Mnason ya iCyprus an hiyay ohah
hopap di kimmulug ay Jesus.

17 Heden dimmatnganmid Jerusalem ya ma"am'amlong din i'ibbamih din kimmulug.
18 Ya nabiggat ede ya immuy amin da Paul an mannig ay Jacob.† Ya wadadah din amin
din a'ap'apun di kimmulug hidi. 19 Ya inalin Paul ay diday, “Immali ami, i'ibba!” Ya
inul'ulgudnan amin din bimmadangan Apo Dios ay hiyah din nuntudtuduwanah nan
Hentil.‡

20 Ya unat goh dengngolda din inulgu'ulgudna ya inaliday, “Makulug an na'abbagbagtuh
Apo Dios!”

Hay Na'na'at ay Paul ad Jerusalem

Hay Nanugun ay Paul ad Jerusalem

Nan kimmulug ya inalida goh ay Paul di, “Ibba, inilam nin an linibuday Hudyuh
kimmulug ay Jesus, mu gunda damdama unudon din inyuldin Moses. 21 At boholon da'a
nin ti dengngoldan intudtudum anu an amin hinan Hudyu an ni'babluy hinan Hentil ta
adida unudon din inyuldin Moses, ti inalim anun diday adida ipakugit di imbabaluyda, ya
adida goh unudon di ugali tu'un Hudyu. 22 Ya inilami an awniat innilaonday immaliam
hitu, at hay aton tu'u nin? 23 Hay maphod ya unudom tun alyonmin he"a. Waday opat

---

* **21:8** Ac. 6:5. † **21:18** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan, ya hiyay agin Jesu Kristu.
‡ **21:19** Mid mapto' ya tinaynan Dr. Luke da Paul hi ad Jerusalem ti nipadinong nan nitudo' an *da'mi* ya *ami*. Ya immuy nin hinan abablubabluy an nanamad hi aat di nitaguan Jesu Kristu ta way atonan mundadaan an muntudo' hinan duwan libluna an Luke ya Acts.

hi linala'ih tu an waday hinamaddan inalin Apo Dios hi atonda. 24 At mitnud'an dida
ta umuyyu aton nan ugali tu'un Hudyu, mu he"ay mumbayad hinan pumpapukihanda
ti hiyah ne panginnilaan di tatagun adi makulug nan nundongol an inatmu anu, ya
innilaonda goh an ta"on he"a ya unudom din inyuldin Moses.§ 25 Mu din Hentil an
kimmulug ya nuntudo' amin dida ta adida onon nan ne'nong hinan bulul, ya nan dala,
ya nan dotag di natoy an animal an nabet'ol, ya adida goh elo' nan bo'on ahawada."
26 At unat goh nabiggat ya nitnud hi Paul ay dade din opat an linala'i ta inatda din ugalin
di Hudyu ya unda humgop hinan Timplu ta ipa'inniladah din papadih di nan algaw an
pangelpahandah nan atonda, ya hiyah de pangidatandan amin hinan me'nong.

*Hay Nampapandan Paul hinan Timplun Apo Dios**

27 Unat goh wan madatngan din miyapitun algaw ya wadaday udumnah din Hudyun
nalpuh nan Provinciad Asia an nannig ay Paul hinan Timplu. Ya indoldolda din tatagun
na'amung ta bimmoholda, ya dempapdah Paul. 28 Ya bimmanugawdan inaliday, "Da'yun
i'ibbamin Hudyu, umali ayu ta badangan da'mi ti ten nadpap tun tagun nangitudtuduh
din tataguh nan abablubabluy ta pahiwonda nan pangat tu'un Hudyu an nan Uldin Moses
ya ta"on un tun Timplu tu'u! Ya ten ad ugwan goh ya ten impahigupnah tun Timplu nan
Hentil ya wan paniaw!"† 29 Ya manu ay inalidah ne ti tinnigdah Trophimus an i'Ephesus
an nitnud ay Paul hidin nunle'le'danad Jerusalem, ya inaliday un ni'higup ay hiya, mu hay
immannung ya agguy.
30 Ya umaningalda, at nuntembag hinan ahigihigib, ya nun'itagtag an amin din tatagun
immuy hidi. Ya nunlapdu'dah Paul an impalahun hinan Timplu. Ya nunnaudondan
numpangitangob hinan pantaw nan Timplu. 31 Ya heden agadyuhan di pamatayan nan
tatagun Paul ya waday immuy an nangibaag hinan ap'apun di tindalun di Rome an waday
gulu. 32 At initnud din ap'apu din u'upihyal ya din titindalu ta gininalondan immuy hinan
awadan di na'amungan din tatagu. Ya unat goh tinnig din tatagu din ap'apun di tindalu
ya din titindalu ya indinongdan mumpanuplit ay Paul.
33 Ya immuy din ap'apun di tindalun Paul, ya impabangkelengna hiyah nan duwan
bangkeleng. Ya inalinah din tataguy, "Ngadan ten tagu, ya hay baholna?" 34 Ya agguy
numpapaddung din nambal din tatagu an way ohaan hinnat'on di nun'ibugawna, at
mid napto' hi donglonda. At agguy na'awatan din ap'apun di tindaluy immannung
hi na'at, at immandalnan iyuydah Paul hinan kampun di tindalu. 35 Ya unat goh
inatamanda din agdan di kampun di tindalu ya lina"uy nan titindaluh Paul ti nidugah din
tatagun pohdonda ahan an patayon. 36 Ya gun miyunu'unud din tatagun pun'ibugawday,
"Patayonyu hiya!"

Hay Hinapit Paul hinan Tatagud Jerusalem
(Ac. 9:1-22; 26:9-18)

37 Unat goh wan magadyuh ehgop din tindaluh Paul hinan abungda ya inalin Paul hinan
ap'apun di tindaluy, "Wada han ibaga' ay he"a."
Ya inalin din ap'apuy, "Dan inilam an mangihapit hi hapit di iGreece? 38 Alyo' at goh
hi un he"a din i'Egypt ti din hopapna ya hiyay nangite'te"an mi'papattoy hi gubilnu an
nangiyuy hidin opat di libun titindalunah nan mapulun."
39 Ya inalin Paul di, "Bo'ona', ti Hudyua', ya nitungawa' ad Tarsus an ongol an babluy
hinan Provinciad Cilicia. Abulutom ni' ta mi'hapita' hinan tatagu."
40 Ya inyabulut din ap'apun di tindalu, at timma'dog hi Paul hidin agdan, ya impadi-
nongna din tatagu, at himmapit an inhapitnah hapit di Hudyu an Aramaic.

22

1 Ya inalin Paul di, "Da'yun a'agi ya o'ommod, donglonyu tun alyo' ay da'yu!" 2 Ya unat
goh dengngoldan hapitdan Hudyu din inhapitna ya dimminongda mahkay.
Ya innaynayun Paul an himmapihapit an inalinay, 3 "Ha"in ya Hudyua', ya nitungawa'
ad Tarsus hidih nan Provinciad Cilicia, mu hitud Jerusalem di immong'ongngola'. Ya din
nala'eng an hi Gamaliel di nun'adala' hidin Uldin din o'ommod tu'u. Ya inunud'un amin
hadi, at an amin di ato' ya penhod'un hiyay ipabagtuan Apo Dios an umat ay da'yud
ugwan, 4 at hiyanan hidin hopapna ya pinaligaligat'u din kimmulug hidin nitudtudun
Tugun Jesus, ya impapatoy'uy udumna, ya dempap'uy udumnah linala'i ya binabai goh
ta impibalud'u dida. 5 Ya mabalin an mahmahanyuh din Nabagtun Padih tu ya hi an

§ **21:24** Nan inyuldin Moses ya nitudo' hi Num. 6:1-21. * **21:26** Mid mapto' ya na'at hidin 57 A.D. † **21:28** Waday batun pangimmatunan an nitudo' an nihinah nan gettaw di Timplun Apo Dios ad Jerusalem an paniaw hi un humigup nan Hentil hinan gettaw di Hudyu, ya gulat ta waday mamadah an humigup at mipapatoy. Ya ta"on ad ugwan ya na'ah'upan nan umat hina an pangimmatunan an agguy napa"i.

amin hidin ap'apun di Konsehal,* at diday ihtigu' ti immannung heten inali' ti diday
nangidat ay ha"in hidin tudo' an immuy ad Damascus ta hiyay nangidalata' an nampap
hidin kimmulug ay Jesus hidi ta inyali' didah tud Jerusalem ta mamoltada."
6 Inalin goh Paul di, "Unat goh magadyuh din umatamanmid Damascus hidin nuntongay
algaw an alas dose ya wada han ongol an humilin dilag an nalpud daya an benenanganay
nunlene'woh hinan wada'. 7 At natu"ina', ya dengngol'u din nun'ali an inalinay, Saul!
Anaad ta paligligatona' ay he"a?
8 Ya inali' ay hiyay, Hay ngadanmu, Apu?
Ya inalinay, Ha"in hi Jesus an iNazareth an paligligatom! 9 Ya manu ti tinnig din linala'in
ni'yibba' din humilin dilag, mu agguyda na'awatan din inalin din ni'hapit ay ha"in.
10 Ya inali' goh ay Hiyay, Hay pohdom hi ato', Apu?
Ya inalin Apu tu'un ha"in di, Tuma'dog'a ta umuy ayud Damascus ta hidiy panginnilaam
hi an amin hinan ninomnom Apo Dios hi atom. 11 Ya dumalat din napooa' hidin humilin
dilag at pendonga' hidin i'ibba' ta engganay dimmatong amid Damascus.
12 Ya wah di han lala'in hi Ananias an nahamad di pange'gonana goh ay Apo Dios ya nan
Uldin, ya e'gonan an amin di Hudyu hiya. 13 Ya immalin ha"in, ya ni'ta'dog hinan wada',
ya inalinay, Agi' Saul, mittig mahkay di matam! Ya himbumagga ya mittigaw mahkay din
mata', at tinnig'u hiya. 14 Ya inalinan ha"in di, Hi Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'uy
namto' ay he"a ta way atom an manginnilah pohdonah atom, ya ta way inatmu goh an
nannig hinan baalnan hi Jesus an nahamad di ugalina, ya ta dengngolmu goh di Hapitna.
15 Ya he"ay ihtiguna ta way atom an mangul'ulgud hi an amin hinan tataguh din tinnigmu
ya dengngolmu. 16 At adi'a u'umbun hitu ta tuma'dog'a ta ibagam ay Jesus ta aliwanay
baholmu, ya numpabonyag'a."
17 Inalin Paul goh di, "Numbangngada' hitud Jerusalem, ya hidin nunluwalua' hinan
Timplu ya ay ihunay nun'enapa', 18 ya tinnig'uh Apu tu'u an inalinan ha"in di, Punnaudom
an makak hitud Jerusalem ti adi damdama kulugon nan tataguy ibaagmuh aat'u.
19 Ya tembal'un inali' di, Apu, mid mapto' ya abulutonda ti adia' mahkay umat hidin
hopapna an gun'u immayan hinan himba'an di Hudyu an nundopap'u din kimmulug
ay He"a, ya nun'ipahuplit'u dida, ya impibalud'u goh dida. 20 Ya hidin namatayandan
Stephen an ohan muntudtuduh aatmu ya wadaa' hidi an ohaa' hidin nangabulut hi
pamatayandan hiya, ya ha"in goh udot din nangiyadug hidin lubung din namatoy ay hiya!
21 Mu inalin goh nan Apu tu'un ha"in di, Ta"on ya immuy'a ti he"a damdamay honogo'
hi umuy hinan adagwin awadan nan Hentil."
22 Ya din tatagu ya nundongoldah din inulgud Paul ta engganah din nangalyanah aat di
umayanah nan Hentil, ya ahibubugawdan inaliday, "Patayonyuh nen tagu! Ti odolnah un
mapatoy nan umat hinan tagu!"
23 At bimmanugaw, ya nun'iwidwidday lubungda, ya nuntu"ugday hupu' an dumalat di
bungotda.† 24 Ya inalin din ap'apun di tindalun iRome hidin titindaluna ta ipahigupdah
Paul hinan kampuda, ya hinuplitda ta way atonan mangibaag hi dalat di pumpamugawan
di Hudyun hiya. 25 Mu unat goh binobodda hiya ta way atondan manuplit ya inalin Paul
hidin ohan tindalun‡ neheggon ay hiyay, "Ta"on hi unna' Hudyu mu nibilanga' damdaman
tagun di Rome. At undan mabalin an hupliton di iRome an ta"on hi un agguy nahumalyah
un numbahol?"
26 Ya unat goh dengngol din tindaluh de ya immuy hinan ap'apuda, ya inalinay, "Goh ta
ipahuplitmuh den lala'in un iRome?"
27 At immuy din ap'apun Paul, ya inalinan hiyay, "Dan immannung an tagu'a ad Rome?
At ibaagmu!"
Ya inalin Paul di, "Immannung."
28 Ya inalin din ap'apuy, "Ha"in ya gahin unna' numbayad hi ongol an pihhu ya unna'
ibilang an tagud Rome."
Ya inalin Paul di, "Ha"in ay tuwali ya nibilanga' ti iRome din o'ommod'u."
29 At din tindalun na'alin umuy manuplit ay hiya ya tinaynanda. Ya din ap'apu ya
timma'ot goh hi nangipabangkelenganan Paul ti adi mabalin an aton di umat hidih nan
tagud Rome ya wan agguy nahumalya.

Hay Nanumalyaan nan Konsehal ay Paul hi ad Jerusalem

30 Hidin nabiggat ya impabuhu' din ap'apun di tindaluh Paul hinan baludan, ya
impa'ayagna din a'ap'apun di papadi ya an amin din a'ap'apun di Hudyu, ya inyuynah

* **22:5** Unu Sanhedrin. † **22:23** Hiyah ne ugalidah panginnilan hi bimmungtanda. ‡ **22:25** Heten apun di tindalu ya hinggahut di titindaluh ipapto'na.

Paul hinan Konsehal§ ta humalyaonda hiya ti penhodnan innilaon din ipabahol di Hudyun Paul.

23

1 Intigaw Paul ay daden munhumalyan hiya an inalinan diday, “I'ibba', mi'id di bahol'uh
hinagang Apo Dios ti an amin din ina'inat'uh engganad ugwan ya Hiya ya anggay di
pohdo' an pa'amlongon.” 2 Dumalat eden inalin Paul ya impatapa' din Nabagtun Padin
hi Ananias* di timid Paul hinan neheggon ay hiya.
3 Ya inalin Paul ay Ananias di, “Paddungnay un'a maphod hi un'a wah nan hinagang
di tatagu, mu nappuhiy wah nomnommu! At hi Apo Dios di mangiballoh hitun
inatmun ha"in ti humalyaona' an miyunnudan hinan Uldin, ya wan agguymu inunud ti
impatapa'muy timid'u! At undan umat hinay inalinah nan Tugun Apo Dios?”
4 Ya inalin din linala'in neheggon ay Paul di, “Anaad udot ta umat hinay pangalim hinan
Nabagtun Padin Apo Dios?”
5 Ya tembal Paul an inalinay, “I'ibba', agguy'u inilay un hiyay Nabagtun Padi ti gulat ta
inila' at agguy'u inaliy umat hina. Ti waday impitudo' Apo Dios an inalinay,

Adiyu hapiton di nappuhih nan ap'apu.”†

6 Hidin tinnig Paul an wadaday udum an Sadducees ya Pharisees di udum at enlotnan
himmapit an inalinay, “I'ibba', ha"in ya ohaa' goh an Pharisee, ya Pharisee goh nan
o'ommod'u! Ya wah tua' an mahumalya ti kulugo' di amahuan di natoy!” 7 Ya unat
goh inalin Paul hede ya ente"an din Pharisees ya din Sadducees an nunhohongngel,
at nunggodwa daden na'amung. 8 Ya manu ay nunhohongngelda ti adi kulugon din
Sadducees an mamahuan nan nun'atoy, ya adida goh kulugon hi un waday anghel ya
lennawa, mu kulugon nan Pharisees hana. 9 Ya inyal'alladan numbubuggawan.
Ya timma'dog din udumnah nan muntudtuduh nan Uldin di Hudyu an Pharisees goh,
ya endegopdan Paul an nangalih, “Mi'id ah tinnigmih inatnah nappuhi! Mid mapto' ya
immannung an waday anghel unu lennawan immuy ni'hapit ay hiya!”
10 Ya namama din pumpapattayanda, ya wadah Paul hidin gagwan din pumpap-
attayanda. At timma'ot din ap'apun di tindaluh ma'at ay Paul ti ini ya punhu'lida.
At hennagna din tindaluna ta immuyda initnud hi Paul, ya imbangngadda goh hidin
kampuda.
11 Ya unat goh nabiggat hidin nahdom ya nipattig hi Apu tu'un Paul, ya inalinan hiyay,
“Adi'a tuma'ot ti umat hinan nangihtigum ay Ha"in hitud Jerusalem di pangihtigum goh
ay Ha"in ad Rome.”

Hay Nunhahapitan nan Hudyuh Pamatayandan Paul

12 Unat goh nabiggat ya nunhahapit din udumnan Hudyuh aat di pamatayandan Paul.
Ya inhapatadan adida mangan ya adida uminum hi engganay patayondah Paul! 13 Ya
nahuluk hi napatdan Hudyun nangitulag ene. 14 Ya immuydah din a'ap'apun di papadi
ya hidin a'ap'apun di Hudyu, ya inalidan diday, “Nunhahapit ami ta inhapatami an adi
ami mangan ya adi ami goh uminum ta nangamung unmi patayon hi Paul. 15 At da'yun
a'ap'apuy mamalbalih nan ap'apun di tindalud Rome ta alyonyuan pa'aliom hi Paul ti
pohdonmin ihamad an manumalyan hiya. Mu bota'onmiat hinan dalan ta patayonmi, at
adi dumatong ay da'yuh tu.”
16 Mu dengngol din lala'in imbaluy han babain agin Paul di nunhahapitan din Hudyu,
at immuy hinan kampun din titindalu ta imbaagnan Paul hede han hinahapitda. 17 Ya
inayagan Paul di ohah din ap'apun di tindalun hinggahut di titindaluy ipapto'na, ya
inalinay, “Heten ungan lala'i ya itnudmun iyuy hinan nabagtun ap'apun di tindalu ti
waday ibaganan hiya.”
18 At initnud din ap'apun di tindalu ta inyuynah din nabagtun ap'apuda, ya inalinan
hiyay, “Inayagana' enen balud an hi Paul ta impitnudnah ten ungan ha"in ti wada anuy
ibaganan he"a.”
19 Ya pendong den ap'apudah den unga, ya immuyna inyohha, ya inalinan hiyay,
“Ngadan nan ibagam ay ha"in?”
20 Ya inalin din ungay, “Hinahapit din Hudyu an hi ma'et ya ibagadan he"a ta itnudmuh
Paul ta iyuymuh nan Konsehal ti alyondan he"ay pohdondan ihamad an humalyaon hi
Paul, mu un da'aat balbaliyan. 21 At adim ni' abuluton henen pohdondan atom ti nahuluk
hi napat di Hudyuh mamta' ay da'yuh nan dalan an nangihapatah adida mangan ya adida

§ **22:30** Unu Sanhedrin. * **23:2** Hay numpapto'ana ya hidin 47-59 A.D., ya gapu ta nidugah din inatnan namaligat hinan tatagu at wa han ohan algaw ya pinatoy nan Hudyu hiya. Ya nob'on nan Nabagtun Padin nangipapatoy ay Jesus an hi *Annas* an bo'on *Ananias*, ya numpapto' hidin 6-15 A.D. † **23:5** Ex. 22:28; Ecc. 10:20.

uminum ta nangamung unda patayon hi Paul. Ya ad ugwan di nangidadaanandah atonda,
at hodonday pangiyabulutam hinan pohdonda."
22 Ya inalin din ap'apuy, "Adim ibabbaag henen inalim ay ha"in hinan udumnan tagu ta
okoda' hi ato'." Ya pinakakna hiya.

Hay Na'na'at ay Paul ad Caesarea‡

Hay Nangiyayandan Paul hinan Gobelnadol ad Caesarea

23 Impa'ayag din nabagtun ap'apun di tindaluy duwan ap'apun di tindalu,§ ya inalinay,
"Pundadaanonyuy duway gahut hi tindalun mangidalan, ya napituda goh di muntakay hi
kabayu, ya duway gahutda goh di mangdon hi pahul ta iyuyyuh Paul ad Caesarea hinan
mahdom hi alas nuwebe. 24 Ya mahapul an waday kabayuh puntakayan Paul, ya ipapto'yu
hiya ta mid ma'at ay hiyah engganay idatongyuh awadan nan Gobelnadol an hi Felix."*
25 At nuntudo' din nabagtun ap'apun di tindalu ay Felix an inalinay,
26 "Ha"in an hi Claudius Lysias, ya ten itud'a' he"a, Apu Gobelnadol Felix. Maphod'ah
na, ya umat goh hitun ha"in. 27 Heten lala'in ipiyali' ay he"a ya dempap din Hudyu,
at magadyuh patayonda, mu inila' an iRome, at initnud'u nan tindalu' ta immuymi
binaliwan hiya. 28 Ya penhod'un innilaon di anaad ta idiklamuda hiya, at inyuy'u hiyah
din a'ap'apudah nan Konsehal. 29 Mu unat goh minahmaha' ya mi'id ah baholnah
dumalat hi pamatayan unu pangibaludan ay hiya ti hay nundidiklammuanda ya anggay
ya hay agguyna nangunudan hi Uldin di Hudyu. 30 Ya unat goh dengngol'un wadaday
udumnan Hudyu an nunhahapit an mamatoy ay hiya ya ninomnom'un ipiyalin he"a.
At inali' hinan mangidiklamun hiya ta umalidan he"a ta he"ay pundidiklammuanda.
Anggaynanah hapito'."
31 Ya inunud daden tindalu din inalin nan ap'apuda, at inyuydah Paul. Ya heden
nahdom ya dimmatongdad Antipatris. 32 Ya din nabiggat ya numbangngad din tindalun
nangidalan hinan kampudad Jerusalem, at un anggay din numpuntakay an titindaluy
nangitnud ay Paul. 33 Ya unat goh dimmatongdad Caesarea ya indatda din tudo' hinan
gobelnadol, ya tinaynandah Paul ta okod din gobelnadol ay hiya. 34 Ya binahan din
gobelnadol din tudo', ya minahmahanan Paul di provinciah nalpuwana. Ya unat goh
ininnilana an ad Cilicia 35 at inalinan hiyay, "Awni ta un'u donglon di hapitom hi alian
hana nan mangidiklamun he"a." At impiyuynah Paul hi palasyun din Alin hi Herod ta
hidiy pangiyadugandan hiya.

24

Hay Nangidiklamun nan Hudyun Paul ay Felix ad Caesarea

1 Unat goh naluh di lemay algaw ya immuy ad Caesarea din Nabagtun Padin hi Ananias,*
ya din udum an a'ap'apun di Hudyu, ya nan abugadu an hi Tertullus an mangidiklamun
Paul hinan Gobelnadol an hi Felix. 2 At impa'ayagdah Paul.
Ya nahhun hi Tertullus an numpangalih diklamunan Paul an inalinay, "Apu Gobelnadol
Felix, dumalat nan ananomnomam an mumpapto' ya ten nadnoy an mi'id al'alih tun
babluy tu'un hinakupmu ti impapto'mu nan tatagu, ya ongol di pinumhodan tun babluy
tu'u. 3 Ya nidugah ahan di pundenolanmin he"ah nan do'ol an ina'inatmun da'mi.
4 Adi' pohdon an mahaliwa'ah nan tamum, at adi' adukkayon di alyo', mu donglom ni'
heten ho'ho'dod an hapito'. 5 Ininnilamin heten taguy dumaladalat hi pungguguluwan
di Hudyuh nan abablubabluy an ayana, ya hiya goh di apun nan tatagun hinnat'on
di unudonda an nan Nazarene. 6 Ya impadahnan namuhih nan Timplu, at hiyaat
unmi dempap hiya. Ya penhodmin da'miy manumalyan hiya an miyunnudan hinan
Uldinmin Hudyu. 7 Mu immali din ap'apun di tindalun hi Lysias, ya inluludnan innal
hi Paul ay da'mi, at mid inatmin nanumalyan hiya.† 8 Ya impiyalinah tu, ya inalinan
da'mih mangunud amih tu ta ipahumalyamin he"a. At nan panumalyaam eten tagu di
panginnilaam an immannung an amin di pangidiklamuanmin hiya."
9 An amin din Hudyu ya numpapaddung di hinapitdan inaliday, "Makulug an amin
hanan inalin Tertullus!"

Hay Nangulgudan Paul hi Aatnah nan Gobelnadol an hi Felix ad Caesarea

---

‡ **23:22** Nibalud hi Paul ad Caesarea hidin 57-59 A.D. § **23:23** Didan hinohha ya impapto'day hinggahut an tindalu.

* **23:24** Ente"anan numpapto' hinan Provinciad Judea hidin 52 A.D. Hiya ya himbut hidin penghana, mu la'tot ya nalibli ta un okod hiya. Ya palpaliwan ya pento' nan Alin hi Claudius hiyah gobelnadol. * **24:1** Bahaom nan footnote di Ac. 23:2. † **24:7** Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

10 Inyodmol din Gobelnadol ay Paul ta way inatnan himmapit, at inalin Paul di, “Apu
Gobelnadol, inila' an nahamad di panumalyam ti do'ol di tawon hi himmumahumalyaam
hitun babluy tu'u, at mundenola' an mambal hinan nangidiklamun ha"in. 11 Pohdom
ay an mangihamad eten ulgudo' hi aat'u ya mabalin ti do'olday ihtigu'. Hiyah te aatna:
Mi'id di nahuluk hi himpulu ta duway algaw hi inaya' ad Jerusalem an nundayaw. 12 Ya
mi'id ah tinnig daten Hudyuh ni'hongngila' unu gimmuluwa' hinan na'amung hi tataguh
nan Timplu, ya hinan himba'an, unu hi an amin hitun babluy. 13 At mi'id di ipattigdah
panginnilaan hi un makulug henen inalidan ina'inat'u. 14 Mu abuluto' an dayawo' hi
Apo Dios an dinayaw goh din o'ommodmih din penghana. Mu hay ato' an mundayaw
ya iyunnud'uh din intudtudun Jesus an hiyah ne inalin hatun nangidiklamun ha"in an
nibahhaw an pundayaw. Hay oha goh ya kulugo' an amin din nitudo' an inyuldin Moses
ya din intudo' din numbino'ob'on an propetah din penghana. 15 Ya numpaddung di
panahalimidanmi ay daten Hudyu an mahuan Apo Dios nan nun'atoy an mid baholna
ya nan way baholna goh. 16 Hiyanan papapto'ana' di ato' ta adia' mumbahol ay Apo Dios
ya hinan tatagu.
17 Ya do'ol di tawon hi naluh hi agguy'u inayan ad Jerusalem, mu immuya' hidi ta
inyuy'u nan pihhun mahapul nan i'ibba' an Hudyun nawotwot ya nan iyuy'u e'nong ay
Apo Dios. 18 Ya unat goh wah di amih nan Timplu ta atonmi nan ugalin di Hudyu ya hiyay
nannigandan ha"in. Ya unat goh nalpah nan inat'u an ugalin di Hudyuh ibilangan hi
maleneh ya mi'id di do'ol hi tatagu, ya mi'id goh di tataguh nungguguluh gapun ha"in.
19 Mu hay nannig ya anggay ay ha"in ya din udumnan Hudyun nalpuh nan Provinciad
Asia, mu ten didaat goh di mi'id hitu. Gulat at, ya diday wah tu ta diday mangidiklamun
ha"in hi un way bahol'u. 20 Unu mahmaham ay daten i'ibba an Hudyun na'amung ad
ugwan an nalpud Jerusalem hi un way ininniladah bahol'uh din nahumalyaa' hinan
hinagang di ap'apun di Konsehal. 21 At mid mapto' ya hay pamaholandan ha"in ya din
nangibugawa' hi nangalya' hi, Manu ay mahumalyaa' ay da'yud ugwan ti kulugo' an
mamahuan nan nun'atoy.”
22 Hi Felix ya i'innilanay aat di pangulug ay Jesus, at hiyanan impogpognan manu-
malyan Paul, at inalinay, “Awni ta umali din ap'apun di tindalun hi Lysias ya un'u ipanuh
hete han pundidiklammuanyu.” 23 Ya minandalna din apun di tindalun mangipapto'
hinan hinggahut an titindalu ta hiyay mangipapto' ay Paul ta ipiyadugna hiya, mu
abulutonay pohdon Paul hi aton, ya adina goh ipaway i'ibban Paul an mangidat hi
badangda.
24 Ya naluh di atnay algaw ya numbangngad hi Felix an initnudna din ahawanan hi
Drusilla an ohan Hudyu.‡ Ya impa'ayagnah Paul ta immuy ay dida, ta way atondan
mangngol hi aat di pangulug di tagun Jesu Kristu. 25 Ya hidin ulgudon Paul di aat di
amaphodan di ugalin di kumulug ay Jesus, ya nan pangano'nongan hi odol, ya nan aat
di punhumalyaan Apo Dios hi udum hi algaw ya timma'ot hi Felix eden inalin Paul, at
inalinan hiyay, “Ammuna! Ya nakak'a! Ta awni ta udum di algaw hinan aid di tamu' ya
un'u goh ipa'ayag he"a!” 26 Ya hay namnamaon Felix ya olom ya umidat hi Paul hi pihhuh
lagbuna ya unna pakakon mahkay. At hiyah ne dumalat hi gunna pangipa'ayagan ay Paul
ta mi'hapihapit ay hiya.
27 Ya innaynayun Felix an nunggobelnadol hi duway tawon, ya agguyna imbo'tan hi
Paul ti penhodnan mipadenol hinan Hudyu, at hiyaat unna nunnonngon hi Paul hinan
baludan. Ya unat goh nalpah heden duway tawon ya na'aan hi Felix hi gobelnadol§ ta hi
Porcius Festus* di nihukat.

25

Hay Namhodan Paul hi Ahumalyaanah nan Alid Rome

1 Unat goh ente"an Festus an nunggobelnadol ad Caesarea ya naluh di tuluy algaw
ya immuy ad Jerusalem.* 2 Ya imbaag din a'ap'apun di papadi ya din udumnah din
a'ap'apun di Hudyu ay Festus din diklamudan Paul, ya inal'alu'da hiya 3 ta ipitnudnah Paul
ta iyuydad Jerusalem ti ninomnomda goh an mamta' ay hiyah nan dalan ta patayonda.

‡ **24:24** Hi Drusilla ya miyatlun ahawan Felix, ya hiyay imbaluy nan Alin hi Herod Agrippa I (37-44 A.D. di nun'alianad Judea). Ya hidin nuntawon hi himpulu ta lema ya inahawan nan Alin hi Azizus an alid Emesa, mu palpaliwan ya tinaynana hiya ta numbentananah ay Felix. Ya waday lala'in imbaluyna an hi Agrippa, ya natoy hiyah din 79 A.D. hidin binumdu'an nan bolkanod Vesuvius. § **24:27** Manu ay impa'aan nan alid Rome hiyah 59 unu 60 A.D. ti do'ol di guluh din nunggobelnadolana ti numpattoy nan Hudyuh nan iSyria. * **24:27** Penpenhod nan tatagu hiya ti nahamad di nunggobelnadolana. Ya hidin naluh di duway tawon hi numpapto'ana ya natoy. * **25:1** Hay inadagwin di biyahena ya 100 an kilomitlu, at mahapulnay duwan algaw hi pumbiyaheana.

4 Mu tembal Festus an inalinay, “Wah dih Paul ad Caesarea an nabalud, ya adi madnoy
at mumbangngada' hidi. 5 At un ay way inatnah nappuhi ya honogonyuy a'ap'apuyu ta
mitnuddan ha"in ta hidiy pundidiklammuanda.”
6 At hidin naluh di walu unu himpuluy algaw ya numbangngad hi Festus ad Caesarea.
Ya hidin nabiggat ya immuy hinan kuwaltun punhumalyaan, ya impa'ayagnah Paul
ta inyuydah wadana. 7 Ya unat goh inyatamdah Paul ya lini'ub din Hudyun nalpud
Jerusalem hiya, ya do'ol di nun'appuhih inali'alidah aat Paul hi ina'inatna, mu mi'id di
impattigdah un makulug henen inali'alida.
8 Ya tembal Paul didan inalinay, “Mid ah inat'uh nappuhi ti mid ah inat'uh ipawan di
Uldin di Hudyu, ya agguy'u pinuhi nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya mid goh ah
inat'uh ipawan nan Alid Rome!”
9 Ya penhod Festus an ipadenol nan Hudyu, at hiyanan inalinan Paul di, “Dan pohdom
an umuy ad Jerusalem ta hidiy panumalyaa' ay he"a?”
10 Ya inalin Paul di, “Adi' pohdon ti heten punhumalyaan ya hiyah te hinakup nan alid
Rome, at mahapul an hituy ahumalyaa'. I'innilam an mid ah inat'uh nappuhih nan Hudyu,
at adi mahapul an mumbangngada' ad Jerusalem ta hidiy ahumalyaa'. 11 Gulat ta way
inat'uh nappuhi ya hay inalin di Uldin ya mapatoy di mangat hi umat hina at ta"on hi
unna' patayon ay dida. Mu gulat ta layah hete han diklamudan ha"in ya adi mabalin hi
unna' midat ay dida ta patayona'. At hay pohdo' ya nan alid Rome di manumalyan ha"in.”†
12 Ya unat goh nalpah an nunhahapit da Festus ya din muntugtugun ay hiya ya inalinan
Paul di, “Pohdom ay an nan alid Rome di manumalyan he"a ya kan oo ya immuy'a!”

Hay Na'amungan da Agrippa ay Bernice ya nan Gobelnadol ta Donglonday Alyon Paul

13 Unat goh naluh di atnay algaw ya immalid Caesarea din ohah nan mumpapto'
hinan Hudyu an nan Alin hi Agrippa,‡ ya nitnud goh din ahawanan hi Bernice,§ at
minangilin Festus dida. 14 Ya unat goh nihinadah dih manghan hinduminggan nin
ya inul'ulgud Festus di aat Paul ay didan mangilina an inalinay, “Wadah tu han lala'in
nabalud an tinaynan Felix hidin agobelnadolna. 15 Ya unat goh din immaya' ad Jerusalem
ya indiklamun din a'ap'apun di papadin di Hudyu ya nan udumnah din a'ap'apuda goh
ay ha"in, ya inyal'alu'dan ha"in ta moltao' hiya. 16 Mu inali' ay diday, Hay ugalin di
iRome ya adida moltaon di nabalud hi un agguy ni'haggangan hinan pi'diklammuana,
ta way atonan mambal ay dida. 17 Ya unat goh immalidah tu ya immiyahupa' an
manumalya. At din nabiggat ya immuya' hinan punhumalyaan, ya impa'ayag'uh de han
lala'i ta impahigupdah din wada'. 18 Ya alyo' at goh hi un waday alyondah inat de han
lala'ih nappuhi, mu bo'on hede han ninomnom'uy indiklamuda. 19 Ti hay indiklamuda
ya anggay ya hay aat di pundayawandan Apo Dios, ya hay aat han lala'in hi Jesus an
natoy an inalin Paul di namahuan. 20 Ya agguy'u inilay ato' an mangihamad hi aatna,
at inali' ay Paul di un ay pohdonan umuy ad Jerusalem ya immuy ta hidiy ahumalyaanah
pamuhpuhandah un immannung an waday baholna. 21 Mu hay penhod Paul ya nan alid
Rome di manumalyan hiya. At immandal'u ta iyadugda hiyah tu ta nangamung hi un'u
abalinan an mangipehnag ay hiyah dih nan alid Rome.”
22 Ya inalin Agrippa ay Festus di, “Pohdo' goh an donglon di aat di hapiton ne han lala'i.”
Ya inalin Festus di, “Un ay pohdom ya ipa'ayagtah ma'et.”
23 At unat goh nabiggat ya immuy da Agrippa ay Bernice hinan kuwaltun a'amunganda,
ya nunlubungdah lubung di ali, ya waday baaldah nitnud ay dida. Ya nun'itnud goh din
udumnah nan a'ap'apun di tindalu ya din udumna goh an a'ap'apun de han babluy, ya
ni'yamung goh hi Festus. Ya impa'ayag Festus hi Paul ta umuy ay dida. 24 Ya unat goh
immuy ya inalin Festus di, “Apu Ali Agrippa an mumpapto' ya da'yun amin an wah tu,
hiyah te din lala'in indiklamun an amin di Hudyuh tud Caesarea ya ad Jerusalem ay ha"in.

---

† **25:11** Waday balbalun alid Rome eden gutud an nan Alin hi Nero an hay nun'aliana ya hidin 54-68 A.D. ‡ **25:13** Hay ustuh ngadana ya Herod Agrippa II (44-100 A.D.). Hay tawonah din natayan amanan hi Herod Agrippa I (37-44 A.D.) hidin 44 A.D. ya himpulu ta pitu, at adi mabalin an mumpapto' anu ti ung'ungnga, at hay udum an linala'iy nipallog ay hiyan numpapto' ta engganay un immilog. Ya hidin pina"in General Titus nan siudad ad Jerusalem hidin 70 A.D. ya ne'delloh hiya ay Titus an bimmadang hi napa"iana. Ya hiyay angunuh hinan pamilyan Herod an numpapto' hidi.

§ **25:13** Hiyay ading Herod Agrippa II an ta"on un ahawana goh ti imbaluydan duwa ay Alin Agrippa I (37-44 A.D.). Hidin nuntawon hiyah himpulu ta tulu ya inahawanah ulitaona an nan Alin hi Herod Chalcis, ya nunholagdah duwan linala'i. Ya hidin natayan Herod Chalcis ya immuy niddum ay aginan hi Herod Agrippa II ta waday manalimun ay dida, mu la'tot ya pinahiw nan tatagu hiya ti inaliday unna numbentanan hi agina, at paniaw ay Apo Dios. At nakak ay Herod Agrippa II ta inahawana nan Alin hi Polemon an numpapto' ad Cilicia, mu palpaliwan ya tinaynana hiya ta numbangngad ay Herod Agrippa II an agina. Ya palpaliwan goh ya numbalin hi kabit General Titus an imbaluy nan Alin hi Vespasian an Caesar ad Rome, mu ingnganuy Titus hiyah din nun'alianad Rome.

Ya ipilitdan mamatoy ay hiya. 25 Mu mid inah'upa' hi baholnah dumalat hi atayana. Ya
pohdonan nan alid Rome di manumalyan hiya, at ninomnom'uy pangipehnaga' ay hiyah
di. 26 Mu mi'id ah inah'upa' hi itudo"uh nan alih inat Paul, at impiyali' hitu ta way atonyun
mangngol hi aatna ta innilao' di aat di pangngolanyu goh, ya namaman he"a, Apu Ali
Agrippa, ta un ay innilao' nan alyonyu ya hiyay itudo"u. 27 Ti mid hulbinah un epehnag
nan nabalud hi un mi'id nahamad hi mitudo' an nidiklamun hiya!"

26

Hay Nangulgudan Paul hi Aatnah nan Alin hi Agrippa
(Ac. 9:1-22; 22:4-15)

1 Inalin Agrippa ay Paul di, "Pohdom ay an mambal hinan nangidiklamun he"a ya
okod'an mangulgud hi na'at ay he"a."

Ya inuyad Paul di ngamayna, ya ente"anan nangulgud hi aatna an inalinay, 2 "Apu Ali
Agrippa, mundenola' ti wada'ad ugwan ta donglom di pambal'un amin hinan diklamun
nan Hudyun ha"in! 3 Ya namaman he"a ti he"ay nahamad hi nanginnilan amin hi aat di
ugalin di Hudyu ya hay aat di humanohongngilanda.* At anuham ni' an mangngol hitun
hapito'.

4 An amin nan Hudyun ni'babluya' ya iniladay aat'u an nete"ah din a'unga' ta nanga-
mung ad ugwan, ya ta"on hidin awada' ad Jerusalem ya iniladay aat'u. 5 Ya nan
himpampun an Pharisees di gun mangunu'unud hinan Uldin di Hudyu, at nete"ah din
hopapna ya i'innilan din udum an Hudyu an henen himpampun ya hiyay nidduma'.
Ya un ay pohdonda ya mabalin an ihtiguanda ti i'innilada. 6 Ya ten tuma'doga' ad
ugwan ta mahumalyaa' goh ti hay dumalat ya hay panahalimida' hidin intulag Apo Dios
hidin o'ommodmih din penghana. 7 Ti hay intulagna ya mamahuan nan nun'atoy, ya
hiyah ne goh di hahalimidon nan nepto'a' an Hudyu an himpulu ta duway himpampun
an nahlagan nan holag Israel. Ya heden panahalimidanda ya gunda dayawon hi Apo
Dios hi a'alga'algaw ya amahdomahdom. Ya henen hahalimido', Apu Ali, ya hiyay
pangidiklamuan nan Hudyun ha"in, mu hiyah ne goh ayay hahalimidonda! 8 Ya da'yun
Hudyun na'amung hitu ya anaad ta maligatan ayun mangulug hi un mahuan Apo Dios
nan nun'atoy?"†

9 Ya inalin goh Paul di, "Ta"on un ha"in hidin hopapna ya impadah'uy abalina' an
mangipawah nan tataguh pangunudandan Jesus an iNazareth. 10 Ti hiyah ne inat'ud
Jerusalem ti indat nan a'ap'apun di papadiy biyang'u ta way inat'un nangipabalud hinan
do'ol an tatagun Apo Dios, ya hay inatdan nummoltan dida ya pinatoyda, ya ni'yabuluta'
goh hinan nangipapatayanda.‡ 11 Ya immu'immuya' an amin hinan ahimbahimba'an di
Hudyu ta hidiy nangipaligligata' ay dida, ya impadah'uy abalina' an mangipadinong ay
dida ta way atondan mamahiw enen unudondan Tugun Jesus. Ya nidugah di bohol'un
dida, at immuya' goh hinan abablubabluy di Hentil ta pinaligligat'u didah di."

12 Ya inalina goh di, "Ninomnom'un ipaligligat goh nan kimmulug ay Jesus ad Damascus,
at inyabulut din a'ap'apun di papadid Jerusalem ti indatday biyang'un umuy. 13 Ya hidin
nuntongay algaw hi nundaldalana' hi umaya' hidi, Apu Ali, ya tinnig'u din mumbenang an
nalpud daya an ma"abnang ya un nan algaw. Ya din benangna ya nepto' ay ha"in ya hidin
linala'in ni'yibba'. 14 At nun'atu"in ami, ya dengngol'u din nun'ali an hay hapit di Hudyuy
nanapitnan inalinay, Saul, anaad ta paligatona' ay he"a? Idinongmuh nen ato'atom ti mid
damdamay hulbinan dida ti un he"aat di maligatan.§

15 Ya tembal'un inali' di, Hay ngadanmu, Apu?

Ya inalin Apu tu'uy, Ha"in hi Jesus an gunmu paligligaton! 16 At tuma'dog'a. Ya manu
ay nipattiga' ay he"a ya ta pot'o' he"ah baal'u. Ya heten tinnigmun aat'u ya nan ipa'innila'
ay he"ah awni ya hiyay ibabbaagmuh nan tatagu. 17 Ya honogo' he"ah nan awadan nan
Hudyu ya nan Hentil, ya ipapto"u he"a ta mid nappuhih atondan he"a. 18 Ya paddungnay
nahelnganda ti nappuhiy ugalida, at mid abalinandan manginnilah aat di Makulug an

---

* **26:3** Nan Alin hi Herod Agrippa II ya hiyay numpapto' hinan pihhun di Timplun Apo Dios ad Jerusalem eden timpu an ta"on hi un paniaw, ya hiya goh di way biyangna anu an mamto' hi Nabagtun Padi an ta"on un bo'on heney inyuldin Apo Dios hi ma'at. † **26:8** Mid mapto' ya agguy kinulug nan Alin hi Herod Agrippa II nan amahuan di natoy ti niddum hiyah nan Sadducees hi politiko, ya pento'na nan udumnan Sadducees ta diday numbalin hi Nabagtun Padi, mu agguyda kinulug nan amahuan (Ac. 23:8). ‡ **26:10** Gapu ta inabulut Saul nan napatayan nan kimmulug at alyon nan udum an niddum hiyah nan Konsehal. Mu mid mapto'. § **26:14** Hay nipaddungana ya nan kabayun umipalewah hinan tatagun gun umilumdit, mu nehella ta nan ayiw an huplit nen tagun nahulitan di inlumditna, at natli' di hu'ina, at hiyah ne ballohna. At umat goh hinay ma'at ay Saul ti umipalewah hiyah nan tatagun Apo Dios, at mibolloh goh ay hiya.

Tugun'u. At hay atom ya tugunom dida ta hukatanday ugalida ta matugundah nan Makulug an Tugun'u ta paddungnay maptanganda, ta du'gonda nan poto' Satanas ta hi Apo Dios di unudonda. Ti nan pangulugday dumalat hi a'aliwan di baholda, at hiyay iddumandah nan tagun Apo Dios an pento'na."
19 Ya inalina goh di, "Inunud'uh de din inalin Jesus, Apu Ali Agrippa, hidin ni'hapitanan
ha"in hi wadanad daya an paddungnay enenap'u. 20 Ya hay nahhun ya tinugun'u
din tatagud Damascus ya ad Jerusalem, ya la'tot ya tinugun'u goh din tataguh nan
abablubabluy hinan Provinciad Judea, ya tinugun'u goh nan Hentil. Ya hay intugun'u ya
mahapul an muntutuyudah baholda ta du'gonda ta adida ipidpidwan aton ta hi Apo Dios
unudonda, ya hay ugaliday pangimmatunan hi un immannung an du'gonday baholda.
21 Ya heten intugun'uy dumalat hi nampapan din Hudyun ha"in hidih nan Timplun Apo
Dios ad Jerusalem, ta way atondan mamatoy ay ha"in. 22 Mu nete"ah din hopap di
nangul'ulguda' hi aat Jesus ta nangamung ad ugwan ya binadabadangana' ay Apo Dios. At
hiyaat unna' wadad ugwan an mangul'ulgud hi aat'un da'yun nun'abagtun tagu ya da'yu
goh an nun'a'ampa. Nan ul'ulgudo' ya nipaddung hidin inalin Moses ya din udumnan
propetah ma'at 23 ti inaliday henen ma'alih Kristu ya mapatoy, ya Hiyay mahhun an
mamahuan ya un nan udumnan nun'a'atoy ta ipa'innilanah nan Hudyu ya hinan Hentil
goh di Makulug an Ma'unud."
24 Ya otog di pangul'ulgudan Paul hinan aatna ya bimmugaw hi Festus an inalinay, "Paul!
Paddungnay mun'angaw'a an dimmalat hinan inada'adalmu!"
25 Mu tembal Paul an inalinay, "Adia' ahan mun'angaw, Apu Festus, ti heten ul'ulgudo'
ya immannung an nahamad! 26 Adia' tuma'ot an mangalih aat te ay Apu Ali Agrippa
ti i'innilanay aatna, ti inila' an dengngolna daten amin an na'na'at ti nundongol hinan
abablubabluy. 27 Apu Ali Agrippa, undan kulugom din intudun din propetah din
penghana? Hay inila' ya kulugom!"
28 Mu inalin Agrippa ay Paul di, "Undan alyoman nonong ya kinulug'uh nen inulgudmu
ta mumbalina' hi Kristiano?"
29 Ya tembal Paul an inalinay, "Ibaga' ay Apo Dios ta ta"on hi un na'amtang unu hi
awni ya kulugom! Ya kulugonyu goh an amin an mangngol hinan alyo' ad ugwan ta
mipaddung ayuh aat'u! Mu bo'on ta'wa heten nabangkilinga' di pohdo' hi ipaddunganyu,
ti nan pangulug'u!"
30 Ya timma'dog daden mumpapto' an nan Alin hi Agrippa, ya nan Gobelnadol, ya hi
Bernice, ya nan udumnan tatagu, 31 ya pimmitawda, ya nunhahapitdan inaliday, "Henen
lala'i ya mid kangan di inatnah nappuhih pangidalatan hi ibaludana unu apatayana."
32 Ya inalin Agrippa ay Festus di, "Un gulat ta agguyna inaliy nan alid Rome di
manumalyan hiya at mabalin an mibo'tan."

27

*Hay Miyapat hi Numbiyahean da Paul**

Hay Nunluganan da Paul hinan Pupul hi Ayandad Rome

1 Unat goh ninomnomdan mangipiyuy ay Paul ad Rome hidid Italy ya ene'koddah Paul
ya din udumna goh an nabalud ay Julius an ohah nan ap'apun di tindalun di ap'apud
Rome.† 2 At nunlugan amih‡ nan pupul an nalpud Adramyttium an nidadaan an umuy
hinan Provinciad Asia, ya gun mundaguh henen pupul hinan bababluy hinan pingit di
baybay. Ya ni'lugan ay da'mih Aristarchus an nalpuh nan Provinciad Macedonia an ad
Thessalonica di abungna.
3 Ya unat goh nabiggat ya dimmatong amid Sidon. Ya maphod di inat Julius ay Paul
ti inyabulutnay inayan Paul an numbihhitah din i'ibbanah dih nan nangita'dogan din
pupul, ta way inatdan nangidat hidin mahapulnan badangda. 4 Ya innayunmin nunlugan
ta dimmatong amih nan lutan nigagwah nan babluy an ad Cyprus. Ya dinamumi din
tuyup, at inlikkakumih pangngelna ti nahanian hinan luta. 5 Ya ene'wamih nan baybay
an neheggon hinan duwan provincia an ad Cilicia ya ad Pamphylia, ya dimmatong amid
Myra hidih nan munisipyud Lycia. 6 Ya limmahun amih din pupul, ya inah'upan goh de
han apun di tindalu din ohan pupul an nalpud Alexandria an umuy ad Italy, at impahigup
da'mi.
7 Ya do'ol di algaw hi nundalanan din pupul ti mun'ul'ullay an gun ibangngad din tuyup,
mu la'tot ya immatam amid Cnidus. Mu hinawanan da'mih din tuyup an mangiyandong

* **27:** Mid mapto' ya na'at hidin 59 A.D. † **27:1** Didan himpampun an a'ap'apu ya hinohhan dida ya hinggahut an titindaluy ipapto'da. ‡ **27:2** Mattig an impitlun Dr. Luke an niddum ay da Paul ti niddum ay didad Troas (Ac. 16:10), ya niddum ay didad Philippi (Ac. 20:6).

hi owonmi, at inlikkakumi. Ya ene'wamid Salmone hidih nan nigagwah nan baybay
an ad Crete ta nahanian nan pupul. 8 Ya ene'wamih nan pingit di baybay ad Crete,
mu umipabangngabangngad goh din tuyup, mu la'tot ya inatamanmi din babluy an
nungngadan hi Nahanian an Dumatngan di Pupul§ an neheggon ad Lasea.

9 Mu naladaw ami ti nadatngan hede han Algaw an Adi Panganan di Hudyu,* at
nunheglay tuyup mahkay, at atata'ot hi pundalanan di pupul.† Ya ninomnom Paul nan
maphod hi atonda, at inalinay, 10 "Hay inila' ya atata'ot di pundaldalanan ten pupul ti
mapa"i, ya mun'itapal di kalga, ya waday malnong hi tagu. At hay maphod ya mihina
tu'uh tu ta nangamung malpah di lawang." 11 Mu nob'on di nangalin din mummunihuh
nan pupul ya din ad pupul goh ti penhoddan mundapuh, at diday inunud din apun di
tindalu ya bo'on din inalin Paul. 12 Ya heden babluy an dumatngan di pupul ya adi maphod
hi ihinan ti agguy nalpah di lawang, at do'olday linala'ih adi mamhod an mihinah di an
hay pohdonda ya mundapuhda. At inluludda ta nangamung dimmatongdad Phoenix ti
manghan di tuyup enen babluy ti adi umatam di tuyup hidi an ta"on hi un nan malpuh
immapit hi agwan unu hay wodhong hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hidiy
penhoddah ihinan ta nangamung hi un nalpah din lawang.

Hay Naho'oman da Paul hinan Puo' hidih nan Baybay

13 Nun'ul'ullay an numbangngad din tuyup, ya ninomnomda an mid mapto' ya itulud
nan dibdib din pupulda, at ginuyudda din gumo' an impalnongda ta way aton din pupul
an dumalan, at impadehmi an ene'wamih nan pingit di baybay hidid Crete. 14 Ya unat goh
na'amtang ya imbi'ah din puo' an nalpuh nan babluy ad Crete. 15 Ya na'ah'upan din pupul
an nunluganannmi, ya mid ologmin mi'yigwang, at binaweng da'mi. 16 Ya imbawengmih
din babluy an nigagwah nan baybay an ad Cauda, at nahanian ami ti manghan din puo'.
Ya wada din bangka an nago'dan an gun guyudon din pupul, at inungaldan ginuyud ta
inlugandah din pupul. 17 Unat goh inluganda din bangka ya pinautda din pupul hi o"ongol
an talin ta adi mapa"i ti alyonday ini ya iyuy nan puo' hinan pingit ad Syrtis hinan nasyon
ad Libya. At bene'lagda din uloh an niyamma an mangidalan hinan pupul, at nun'ul'ulay
an dimmalan din pupul. 18 Ya unat goh nabiggat ya inaynayun din puo' an gun bumi'ah, at
ente"adan nangitapal hidin kalga ta way aton nan pupul an yumapaw ta adi munlonong.
19 Ya din nabiggat goh ya nun'itapalda din mahapul hinan pupul. 20 Ya do'ol di algaw hi
agguyna pinumtangan ya labi hi aid di bittuan ti nidugah an gun pimmuo'. Ya la'tot ya
way ohaan mi'id di namnamamin tumagu.

21 At do'ol di algaw hi agguymi nanganan, ya la'tot ya immuy hi Paul hinan tatagu, ya
inalinay, "Da'yun linala'i, odolnah unyu dengngol din inali' ay da'yu ta agguy tu'u nakak
ad Crete, at agguy nun'apa"i tun pupul, ya agguy nun'atila' di kalga. 22 Mu ta"on ya tumulid
tu'u ti mid ah ohan ditu'uh matoy, ti anggay tun pupul hi munlonong. 23 Inilayu an ha"in
ya tagua' ay Apo Dios, ya dayawo' Hiya. Ya ad a"u ya immalin ha"in han ohan anghelna,
24 ya inalinay, Paul, adi'a tuma'ot ti hay mahapul ya dumatong'ah nan Alin hi Caesar ad
Rome, ya an amin nan ni'yibbam an nunlugan ya baliwan goh Apo Dios ti he"ay dumalat
hi pamaliwanan dida. 25 At hiyanan adi ayu numanomnom ti kulugo' hi Apo Dios an
ipa'annungnah nen inalinan ha"in. 26 Mu hay inila' ya ipahapat di puo' heten pupul hinan
babluy an nigagwah nan baybay."

27 Duway dumingguh nangele'dale'dan din puo' ay da'mih nan Baybay an Mediter-
ranean.‡ Ya unat goh limmabi ya inalin din muntamuh nan pupul di, "Mid mapto' ya
gun meheggon nan pupul hinan luta!" 28 At innalday gumo', ya gino'dandah talin, ya
inuy'uydah nan danum ta lukudonday aluhung nan baybay, ya umuy hi tulumpulu ta
pituy mitlus. Ya unat goh na'amtang ya impidwadan nunlukud, ya umuy hi duwampulu ta
pituy mitlus di aluhungna. 29 Ya timma'otda ti hay ninomnomda ya mid mapto' ya waday
ongol hi batu, at mihudpa' nan pupul, at inuy'uyday opat hi madamot hi gumo' hinan
baybay ta ipa'udna nan pupul ta adi umuy. At ni'hapitdah nan dayawonda ta inal'alu'da
dida ta ag'aga ya nawa'ah.

30 Din udum an muntamun nen pupul ya inuy'uyda din bangkah nan danum ta
lomondan lumayaw an ibalbaliday unda eg'od nan talin hinan ulun nan pupul ya nan
gumo' goh ta uy'uyondah nan danum. 31 Mu inalin Paul hinan tindalu ya hinan apuda

§ **27:8** Unu ad Fair Havens. * **27:9** Unu Gutud di Pun'onngan hi Hanin di Bahol (Lev. 16:1-34). Hay gutudna ya Tishri/Ethanim 10 an hiyay angunuh di bulan an September unu te"an di bulan an October, 59 A.D. † **27:9** Hay ugalin nan iRome ya manghan di mi'lugan hi pupul hi alpahan nan algaw an September 15 ti alyonday atata'ot, ya gulat ta waday umuy hi alpahan di algaw an November 11 at iyal'allanan atata'ot ti umannung an munlonong ya ma'anud. ‡ **27:27** Hay ustuh hakup di Baybay an Mediterranean an awadanda ya hinan baybay an ma'alih Adriatic Sea.

goh di, “Gulat ta adi mihinan ditu'u nan muntamuh nan pupul at adi tu'u mabaliwan.”
32 At binongwah din tindalu din talin ta nagah din bangkah nan danum.
33 Unat goh wan madonal ya inal'alu' Paul dida ta mangandah hini"itang, ya inalinan
diday, “Duway dumingguh nunlungdayaanyuh agguyyu nanganan. 34 At ten al'alu'o' da'yu
ta mangan ayuh hini"itang ta way i'ilogyun humalug ta adi ayu munlonong! Mu hay inila'
ya mi'id ah ohan ditu'uh way nappuhih ma'at an ta"on un hay madinul.”
35 Unat goh inalin Paul hede ya innalnay tinapay, ya nunluwalun Apo Dios ta dengn-
goldan amin, ya endenolnan Hiya, ya inupengnay itang, ya inana. 36 Ya an aminda ya
munlenotdah itang, ya way ohan didaan inanday hini"itang. 37 Ya da'min nunlugan eden
pupul ya duway gahut ami ta han napitu ta onom. 38 Ya nan pohdondan onon di hiyay
inanda. Ya unat goh nalpahda ya nun'itapalda din kalgadan bogah hinan danum ta way
aton nan pupul an yumapaw.

Hay Napa"ian nan Pupul an Nunluganan da Paul

39 Unat goh nawa'ah ya waday inamangdah babluy, mu mid iniladah ngadana, ya
nunlikaung nan pingitna an waday panag. At ninomnomdan hidiy pangipada'alandah
nan pupul. 40 At numbohatda din talin an nigo'dan din gumo' an na'uy'uy hinan danum
ta nun'agah din gumo'. Ya nun'ubadda din paut din ayiw an pummunihudah din pupul,
ya innalda din damunan lo'ob, ya intayundah nan ulun di pupul ta way aton di tuyup an
mangipadalan eden pupul, at dimma'al amih nan pingit den babluy. 41 Mu at'atappaw
nan danum, at nilutto' din ulun di pupul hinan panag ya dimminong. Mu nidugah din
dalluyun, at la'tot ya nun'apa"i din bongwah din pupul.
42 Ya ninomnom din tindalun mumpamatoy an amin hinan balud ti alyonday mid
mapto' ya humalugda, ya numpangalayawda.§ 43 Mu agguy penhod Julius an pi'patoy
da Paul, at impawana ta agguy pinatoy nan tindalu dida. Ya immandalna ta un adya
han nanginnilan humalug ya diday mahhun an umugpah hinan danum ta duma'alda.
44 Ya inalinay mangunud nan udumnan agguy nanginnilan humalug ta edondah nan
muntaptapaw an tabla ya hinan udumnan ayiw an niyammah nan pupul an nun'apa"i.
At hiyah ne inatmi ta way inatmin amin an dimma'al hinan pingitna ta nabaliwan ami.

28

Hay Nabaliwan da Paul hidid Malta

1 Unat goh dimma'al amih nan babluy an nigagwah nan baybay ya ininnilami an hay
ngadan nen babluy ya Malta. 2 Nan tatagun numpunhituh di ya ma'ma'uyada ahan ay
da'mi ti hidin dimma'alanmi ya nun'apuyda, at nun'anidu ami ti gun umudan, ya tungnin
goh. 3 Ya immuy nunlongan Paul din ayiw, ya alyon ta itunguna, ya wada han ulog an
nibi'lug eden ayiw. At unat goh nadangdang ya bimmuhu', ya nelepot hi ngamay Paul,
ya inyalatna. 4 Ya unat goh tinnig daden numpunhituh nan babluy heden ulog hi ngamay
Paul ya himmanahapitdan inaliday, “Heten tagu ya mid mapto' ya pimmatopatoy, at ta"on
hi un nabaliwan hinan baybay mu ibolloh Apo Dios damdama, at matoy!” 5 Mu impula'gin
Paul din ulog hidin apuy, ya mid al'ali. 6 Ya hehennod din tataguy bumlalan din ngamay
Paul unu hay atu"inanah atayana, mu nadnoy di nanannodanda ya mid ah na'at. At
nob'on goh di ninomnomdan inaliday, “Hi Paul di ohah nan madayaw an nalpud daya!”
7 Ya wada han ap'apun di tatagun de han babluy an hi Publius an ad lutan amin hinan
neheggon hinan baybay, ya inayagan da'mi ta minangili da'mih tuluy algaw ti ma'ma'uyan
da'mi. 8 Ya nipaddeh an nundogoh hi aman Publius ti lumahuy odolna, ya mumputu goh.
At immuy hi Paul hinan kuwaltun olo'ana, ya inluwaluana an eneh'anay ngamaynan hiya,
at immadaog. 9 Ya unat goh nundongol heden na'na'at at an amin din way lewohona eden
babluy ya immuydan Paul, ya nipa'adaogda.

Hay Inayan da Paul ad Rome

10-11 Do'ol di indatdan da'mih badangda goh. Ya nihihinna amin didah tuluy bulan.
Ya wadah di han pupul hinan babluy an wadanmi an hay nalpud Alexandria, ya hay
ngadana ya hi Nunduppel an Madayaw (ya nipa'ot hinan sangon di pupul di angah nan
nunduppel an bulul an da Castor ay Pollux*), ya nihihinnah di ta nangamung un nalpah
di lawang, at hiyay nunlugananmi goh.† Ya unat goh hay akakanmi ya nun'ehgop nan
tataguy badangdan da'mih mahapulmih nan pupul.

---

§ **27:42** Hay ugalin nan iRome ya gulat ta lumayaw nan ohan balud at mipapatoy nan tindalun nun'adug ay hiya ta awahna. * **28:10-11** Dida anuy linala'in imbabaluy Zeus an ohan bulul di iGreece. Ya hay tamuda tuwali ya ta halimunan nan mumpumpupul hi baybay. † **28:10-11** Hay timpuna ya hay angunuh di bulan an February unu hay te"an di bulan an March, 60 A.D.

At nakak ami. 12 Ya la'tot ya dimmatong amih nan babluy ad Syracuse, ya tuluy algaw di
nihinanmih di. 13 Ya nunlugan ami goh ta nangamung un ami immatam ad Rhegium. Ya
din nabiggat ya ente"anan timmuyutuyup an nalpuh nan nalpuwanmi, at naluh di duway
algaw ya dimmatong amih nan babluy ad Puteoli. 14 Ya inah'upanmi goh din kimmulug ay
Jesus, ya inayagan da'mi ta nihina amin didah ohay duminggu. Ya unat goh nalpah hede
ya nakak ami mahkay ta unmi dinaladalan an immuy ad Rome.
15 Ya wah dida goh ad Rome din kimmulug ay Jesus. Ya unat goh dengngolda an umuy
amid Rome ya immaliday udumnah nan babluy an mungngadan hi Malkadun Appius,‡
ya immali din udumnah nan babluy an mungngadan hi Tuluy Ihto'olan§ an manod ay
da'mi. Ya unat goh tinnig Paul dida ya nunluwalun Apo Dios, ya endenolnay nanamuwan
din i'ibbamin da'mi, ya umanla mahkay.

*Hay Aat di Inat Paul ad Rome**

16 Unat goh dimmatong amid Rome ya inyabulut nan ap'apun di tindaluh di an hay
pohdon Paul an punhituwan di hiyay ihinana, mu waday ohah tindalun mun'adug ay hiya.
17 Ya naluh di tuluy algaw ya impa'ayag Paul din a'ap'apun di Hudyun nunhituh di
ta na'amungda. Ya unat goh na'amungda ya inalinan diday, "I'ibba', mi'id ah inat'uh
nappuhih nan i'ibba tu'un Hudyuh nan inaya'aya', ya agguy'u goh pinahiw din ugalin
intudtudun din o'ommod tu'uh din penghana. Mu ta"on un umat hina ya imbaluda'
damdamad Jerusalem ta indata' hinan gubilnud Rome an wah di 18 ta hinumalyaa' ay
dida. Ya mid ah inah'upandah inat'uh nappuhih pangidalatandah pamatayandan ha"in,
at penhoddan ibo'tana'. 19 Mu impawan din Hudyu, at mid abalina' ti mi'id udumnah
namadang ay ha"in hidi, at imbaga' ta nan Alin hi Caesar hitud Rome di manumalyan
ha"in. Mu ta"on hi un umat hinay inatdan ha"in ya mi'id ah diklamu' hinan i'ibba tu'un
Hudyu. 20 Ya manu ay impa'ayag'u da'yu ta mi'hahapita' ay da'yu, ti ten nabangkilingana'
ti dimmalat di ni'yohhonga' hinan i'ibba tu'un Hudyuh pangalya' hi un hi Jesus di
hahalimidon tu'uh Alin Pento' Apo Dios, mu adida kulugon hene."
21 Ya inalidan hiyay, "Agguymi inilah ne han ul'ulgudom ti mid ah nipiyalih tudo'
ay da'mih nanginnilaanmih nalpud Judea, ya mid ah immalin da'mih nan i'ibba tu'un
iJudea ta way nangibaag hi aatna. At mid nangalin da'mih un way inatmuh nappuhi.
22 Mu pohdonmin innilaon di aat di unudom. Ti hay inilami ya anggay ya an amin nan
abablubabluy ya pahiwonda nan nitudtudu an hay aat Jesus."
23 Ya hinahapitday algaw hi a'amunganda goh. At unat goh nadatngan heden algaw ya
do'olday na'amung hi abung Paul, ya nete"ah din we'weet di nangul'ulgudan Paul hi aatna
ta nangamung un nahdom, ya inul'ulgudnay aat di Pumpapto'an Apo Dios. Ya imbaganay
inalin de han nitudo' an hay inyuldin Moses ya nan udumnan intudo' din propetah din
penghana ti penhodnan kumulugdan Jesus. 24 Ya kinulug din udumna, mu agguy kinulug
din udum. 25 Ya hidin nakakanda ya himmanohongngelda. Ya waday ohah inalin Paul
ya unda mahkay makak an inalinay, "Din propetan Apo Dios hidin penghanan hi Isaiah
ya intudun nan Na'abuniyanan an Lennaway alyonah din a'apu tu'uh din penghana, ya
maphod heden inalina ti inalinay,

26 Umuy'ah nan tatagu ta alyom ay diday,
Manu ti donglodonglonyuy Hapit Apo Dios,
mu adiyu ma'awatan di aatna,
ya manu ti tigotigonyu,
mu adiyu immatunan di anahamadna.†
27 Ya umatdah na ti nidugah an adida hukatan di ugalida,
ya adida dongdonglon di mitugun
an paddungnay unda empop di ingada ta omod unda adi donglon.
Ya paddungnay imi'imitonday matadah nan makulug an ma'ma'at
ta omod unda adi immatunan di anahamad di ma'ma'at.
Ya adida pohdon an innilaon di aatna ta way atondan adi middum ay Ha"in
ta omod unda adi pabaliw ay Ha"in."‡

28 Ya inalin goh Paul ay diday, "Hay maphod hi innilaonyu ya baliwan goh Apo Dios nan
Hentil ti diday mangihamad an mangngol hinan Tugun!" 29 Ya unat goh impada'puh Paul
an nangalin ne ya nun'akakda din Hudyu, ya himmanohongngelda.§

---

‡ **28:15** Unu Forum of Appius. § **28:15** Unu Three Taverns. * **28:15** Nan hopap di nibaludan Paul ad Rome ya 59-62 A.D. † **28:26** Isa. 6:9. ‡ **28:27** Isa. 6:10. § **28:29** Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

30 Ya heden abung an inabangan Paul ya hiyay nunhituwanah duway tawon.* Ya waday
gun immuy an nangidungaw ay hiya, at nun'am'amlong hi Paul hi gunda nangidungawan
ay hiya. 31 Ya inul'ulgudnay aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya intudtudunay aat Apu tu'un
hi Jesu Kristu, ya agguy timma'ot an nun'ulgud, ya mid ah nangipadinong ay hiya.†

* **28:30** Ta engganah 62 A.D. Ya mid mapto' ya intudo'na nan liblu an Ephesians, ya Colossians, ya Philemon, ya Philippians eden timpu. † **28:31** Mid mapto' ya liniblin nan Alin hi Nero hi Paul hidin 62 A.D. ti waday nabayag an hudhud an mangalih immuy numbihhitad Spain hidin 62-67 A.D., ya hiyah ne timpun din nangitud'anah nan liblu an I Timothy ya Titus. Ya alyonda goh an numpidwa hiyan nibalud hidin 67-68 A.D., ya hiyah ne timpun din nangitud'anah nan Liblu an II Timothy. Ya naputulan hidin 68 A.D. ad Rome.

Romans

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: da Apostoles Paul (1:1) ay Tertius (16:22).

Hay Nangitud'an da eten Liblu: nan kimmulug ad Rome (1:7).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di kapitulyun nan Pumpapto'an di iRome, ya hay awadana ya ad Italy.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 55 unu 56 A.D.

Hay Aat ten Liblu: Hin'umu'uddum ya manoh'a nan mumbahah nan Bibliah un nan verse an nitudo' hi New Testament ya waday nun'abhiwanah nan verse hi nalpuwanah nan Old Testament. Umat hinan Rom. 3:10-18 ti nibaag nan do'ol an verses an nalpuh nan Old Testament. Mu hin'umu'uddum ya manoh'a nan mumbahah unna bahaon nan texton nalpuwana ti adi ustu nan panapitna. Anaad ta umat hinay aatna? (1) Hin'umu'uddum ya nan nuntudo' hi New Testament ya nan aptan di intudo'na ya anggay hinan verse an nalpuh nan Old Testament, ya agguyna imbaag di ustu. (2) Ya agguy na'usal nan ma'alih quotation marks hinan hopap di Biblia an ta"on hi un nan panapitna ya hapit di Hudyu unu hapit di iGreece, at hin'umu'uddum ya hino'ho'dod nan nuntudo' hi New Testament nan verse hinan Old Testament an ta"on hi un hiyah ne immannung an inalina. (3) Hin'umu'uddum ya hay Old Testament an nibalin hinan hapit di iGreece an ma'alih Septuagint di inusal nan tataguh nan New Testament ti agguy na'awatan nan do'ol an mumbahah nan hapit di Hudyu an ma'alih Hebrew, at gapu ta translation hene at waday itang hi nun'abhiwanah nan Biblian di Hudyu ti gagangaynah un mibalin. (4) Ya hin'umu'uddum ya na'ibbaagon nan nuntudo' hi New Testament nan udumnan verse an nalpuh nan Old Testament ta waday ibadangnah nan teman di mensahena, ya henen inalina ya iniddumna nan verse an ibaagna, at paddungnay na'udman henen verse. Mu adi nappuhih ne ti nan Na'abuniyanan an Lennaway nangipanomnom ay hiyah atona, at Hapit Apo Dios damdama. At adi tu'u munduwaduwah un waday itang hi nun'abhiwan nan ohan verse an nitudo' hinan Old Testament ya hinan nitudo' hi New Testament ti waday gapunah nangitud'andah umat hina.

Hay Teman ten Liblu: hay aton Apo Dios an mangibilang hi tataguh un nahamad di ugalida ya nan way pangulugdan Jesu Kristu (1:17).

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan DOCTRINAN di kimmulug (1:1—11:36)
- Hay doctrinah aat di nabaholan an tagu (1:1—3:20)
- Hay doctrinah aat di abaliwan di tagu (3:21—5:21)
- Hay doctrinah aat di pangipaphodan hinan tagu (6:1—8:39)
- Hay doctrinah aat di pamto'an hinan tagu (9:1—11:36)

Hay aat di ATON di kimmulug (12:1—16:27)
- Hay atondan Apo Dios (12:1-13)
- Hay atondah nan agguy kimmulug (12:14-21)
- Hay atondah nan gubilnu (13:1-7)
- Hay atondah nan i'ibbada (13:8-14)
- Hay atondah nan kimmulug an agguy himmalatom di pangulugda (14:1—15:13)
- Hay aton Paul hinan kimmulug ad Rome (15:14—16:27).

1 Heten tudo'* ya nalpun ha"in an hi Apostoles† Paul an baal Jesu Kristu ti pento'a' ay
Apo Dios, ya *hennaga'* ay Hiya ta ul'ulgudo' nan Maphod an Ulgudna. 2 Hidin penghana
ya inalin Apo Dios hinan numbino'ob'on an propetana ta itudo'da din intulagna an
nan Nahamad an Maphod an Ulgud an hiyah te nan gun ma'ulgud ad ugwan. 3 Ya
henen intulagna ya hay aat nan Imbaluynan hi Apu tu'un hi Jesu Kristu. Ti numbalin
hi tagun umat ay ditu'u, ya Hiyay ohah holag nan Alin hi David hidin penghana.
4 Mu hay aat di na'abuniyanana ya Hiyay na'alih Imbaluy Apo Dios an nidugah di
abalinana, ya hay panginnilaan ya nan namahuanah din natayana. 5 Ya hi Jesu Kristu di
dimmalat hi nangipattigan Apo Dios ay ha"in hi homo'na ti pento'a' hi apostoles ta umuya'
muntudtuduh nan tataguh nan abablubabluy hi aat Jesus ta kumulugdan Hiya, ya Hiyay
unudonda. 6 Ya da'yu goh an iRome di nahnaga' an nan pento' Apo Dios ta da'yuy tatagun
Jesu Kristu.
7 At hay ato' ya itud'a' da'yun amin an wad Rome an pa'appohdon Apo Dios an pento'nah
tataguna.

---

* **1:1** Mid mapto' ya nitudo' hidin 57 A.D. † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag.*

Hay pohdo' ya minaynayun ni' an wadan ditu'uy homo' ya lenggop an malpu ay Ama tu'un hi Apo Dios ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu.‡

Hay Nunluwaluan Paul hi Nangedenlanan Apo Dios

8 Hay mahhun hi alyo' ya mundenola' ay Apo Dios an dayawon tu'u ti nan aatyu! Mu hi
Jesu Kristuy nangipanomnom eten ato', ya manu ay mundenola' ay Hiya ti gun ulgudon
nan tatagun numbino'ob'on di nunhituwanday aat di pangulugyu. 9 Ya indat Apo Dios di
tamu' ta ul'ulgudo' nan Maphod an Ulgud an hay aat di Imbaluyna, ya mahmahlua' enen
tamu' an indat Apo Dios. Ya i'innilan Apo Dios, ya immannung an wa ay ta munluwalua'
ya gun'u da'yu iluwaluan. 10 Ya hay ibaga' ay Hiyah nan punluwalua' ya alyo' ay Hiya ta
adia' mahkay mataktak hi umalia' ay da'yud ugwan hi unna pohdon.
11 Ya pa'appopohdo' an umalin da'yu ta way ato' an mamadang ay da'yu ta ma'udman
nan abalinanyun nalpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa. 12 Ti wadaa' ay hina ya
mumbabaddangan tu'u ti mipadenola' an dumalat nan pangulugyu, ya umat goh ay da'yu
an mipadenol ayun dumalat nan pangulug'u.
13 Da'yun i'ibba', pohdo' an innilaonyuy gun'u punnomnoman hi umalia' ay da'yu,
mu gunna' nataktak. Ti hay dumalat hi pamhoda' an umalin da'yu ya ta ulgudo' nan
Nahamad an Tugun, ta way atonyun ma'udman an kumulug an umat hinan gun'u inat
hidin udumnan babluy di Hentil hinan agguy nanginnilah nan Tugun Apo Dios. 14 Ti
mahapul an ul'ulgudo' nan Nahamad an Tugun hi an amin hinan tatagu an nan way
adalna,§ ya nan mid adalnan tatagu.* 15 At hiyaat unna' umi'ikay an mangulgud hinan
Maphod an Tugun Apo Dios ay da'yu goh hinad Rome.

Hay Anahamad di Tugun Kristu

16 Nahamad di pangedenola' hinan Maphod an Ulgud an hay aat Kristu, ti gulat ta
kumulug nan tatagun nen Ulgud ya nidugah di abalinan Apo Dios an mamaliw ay dida.
Ya hay nahhun hi binaliwana ya din Hudyu, mu ad ugwan ya pi'baliwna goh nan Hentil.
17 Ti intudun nen Ulgud an ibilang Apo Dios an nahamad di ugali tu'uh un waday pangulug
tu'un Jesu Kristu, ya mi'id ah udumnah dumalat. Immannung hete ti inalin nan impitudo'
Apo Dios di,

> "Nan tagun ibilang Apo Dios an nahamad di ugalida an dimmalat nan pangulugda
> ya diday mi'tagun Apo Dios hi munnononnong."†

Hay Amabungot Apo Dios hinan Tatagun Mumbahol

18 Mahapul an waday pangulug tu'u ti impa'innilan Apo Dios an wad abuniyan di
amabungotnah nan tatagun mi'id pangulugdan Hiyan nappuhiy pangatda. Ya hanan
atondan nappuhi ya hiyay mangipawah nan panginnilaandah nan makulug an hay aat
Apo Dios. 19 Ya mabalin an innilaonday aat Apo Dios ti impa'innilanan dida, mu adida
haggungon. 20 Ya adi mattig hi Apo Dios, mu nan abalinanan mid pogpogna ya nan
na'abuniyanana, ya mabalin an innilaon nan tataguy aatna ti impa'innilanan dida. Ti
nete"ah din nunlumuwan Apo Dios hitun luta ya nan limmunay mangipa'innilah aatna
an Dios, at mid ahan pambaldah pangalidah un mid abalinandan manginnilah aat nan
makulug.
21 Mu ta"on hi unda i'innilan wadah Apo Dios ya agguyda damdama ene'gonan Hiya,
ya agguyda goh endenol nan maphod an ina'inatnan dida. Ya nakudang di aat di
punnomnomanda, at mid poto' di punnomnomandan ay paddungnay nahelnganda. 22 Ya
inaliday unda nanomnoman, mu agguyda ti unda munlayah 23 ti hay inatda ya agguyda
dinayaw hi Apo Dios an matattagu. Ti undaat goh inyammay bululdan umat hi tagun
mapogpog, unu umat hi hamutiy udumna, ya nan a'animal, ya nan umadap an umat hi
baniah unu ulog ta didanay gunda dinayaw.
24 Ya hiyah ne penhoddah atonda, at ingnganuy Apo Dios dida ta okoddan mangat hinan
lumihog an pohpohdonda, at way ohaan inatnay lumihog hinan i'ibbada. 25 Ya din'ugday
makulug an hay aat Apo Dios ta hinukatandah nan adi makulug. Ti hay dinayawda
ya nan limmun Apo Dios an bo'on at goh nan Nunlumun dida an nan mi'id pogpog di
ipabagbagtuana! Amen.‡

---

‡ **1:7** Inusal Apostoles Paul di duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina an *wadan ditu'uy homo'* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *wadan ditu'uy lenggop* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

§ **1:14** Hay pohdonan hapiton nan way adalna ya didana nan tatagun pinumhod ti nabagtuy aatda an umat hinan iGreece. * **1:14** Nan mid adalnan tatagu ya didana nan tatagun agguy pinumhod ti mid papto'anandah nan ma'ma'at an umat hinan tatagun wah nan buludna an agguy numbabbaat. † **1:17** Hab. 2:4. Heten verse ya mapidwa goh hinan Gal. 3:11 ya Heb. 10:38. ‡ **1:25** Hay pohdonan ibaga ya *abuluto' ahan* unu *olom man ya ma'at hene.*

26 At ingnganuy Apo Dios dida ti dumalat ay danen inatdan nappuhin umipabain. Ya
ta"on un din udumnan binabai ya din'ugday pamhoddah nan linala'i ta hay binabaiy
ni'yenghaanda. 27 Ya umat goh hinay inat nan udumnan linala'i ti din'ugday pamhoddah
nan binabai ta hay ibbadan linala'i goh di inamnawanda. At danen umipabain an
ato'atondah nan i'ibbaday dumalat hi amoltaanda.
28 Ya nan adi managgung ay Apo Dios ya inganuyna dida ta okoddah nan punnomno-
mandan nahihinnu, ya ta atonda nan lumihog. 29 At do'do"ol di atondah numbino'ob'on an
nun'appuhi ti nababahholanda. Ya amnawanday gina'un di ibbada, ya atonday nappuhih
nan ibbada, ya umamohdah gina'un di ibbada, ya pumatoyda, ya ma'ahhohongngelda,
ya balbaliyanda nan ibbada, ya abohlanda dida, ya hapitonday ibbada, 30 ya piluhonda
goh dida, ya boholondah Apo Dios, ya mi'id ogondah ibbada, ya mumpahpahiyada,
ya ulgudonday amaphodan di odolda, ya manganapdah nan baluh atondah nappuhi,
ya adida umunud hi o'ommodda, 31 ya adida nomnomon nan immannung, ya adida
ipa'annung nan intulagda, ya mi'id pamhodda ya gohgohdah ibbada. 32 Mu iniladan hay
inyuldin Apo Dios ya nan tagun umat hinay atonda ya mamoltadah mid pogpogna. Mu
ta"on unda inila mu ituluydan mangat damdama. Mu hay inyal'allanah na"appuhi ya un
hene ya wa ay di tigondah aton nan ibbadah nappuhin umat hinan atonda ya alyonday
maphod met nan atonda.

2

Hay Panumalyan Apo Dios hinan Tatagu

1 Gulat ta da'yun nangngol eten inulgud'uh aat nan udumnan tagu ta pahiwonyuy aatda
ya hay pambalyu mah hi aat di baholyu tuwali? Ti undan alyonyuy unyu agguy inat hana,
mu hanan inatyu ya na"appuhi goh an umat hinan inatda! 2 Ya inila tu'un nahamad di
pummoltan Apo Dios hinan tagun mangat hinah nan inulgud'u. 3 Mu henen pinahalyu
an bahol an inaliyuh inat nan udumnan tagu ya umat goh hinay inatyu! At undan
nomnomonyuh un diday mamolta, ya adi ayu? 4 Unu mid mapto' ya adiyu nomnomon
di baholyu ti alyonyu nin hi un iyulay Apo Dios di baholyu ti ma'ma'ullay an nidugah
di pamhodnah nan tatagu? Mu undan mid inilayuh un anaad ta ma'ma'ullay hi Apo
Dios? Manu ay ma'ma'ullay ta hodonay panukatanyuh ugaliyu ta adiyu inaynayun an
mabaholan!
5 Mu adi ayu ma'al'alu', ti unyuat goh ud'udman di amoltaanyu, at nidugah di
amoltaanyun den algaw an pummoltaan Apo Dios hinan tatagu an hiyah ne panginnilaan
hi anahamad di pummoltaana. 6 Mu itudun nan Hapit Apo Dios di,

"Hay pangiballohan Apo Dios hinan inat di tatagu
ya ipaddungnah nan inatda."*

7 Ti edpol ay nan udumnan tagun mangat hi maphod ti hay nomnomonda ya nan
pi'taguandan Apo Dios hi mid pogpogna, ya hay bumagtuanda, ya nan pangedenolan
Apo Dios ay dida, at diday abuluton Apo Dios hi mi'tagun Hiya. 8 Mu hanan tatagun hay
odolda ya anggay di nonomnomonda, ya du'gonda nan Makulug hi Ma'unud ta gunda
aton di nappuhi, at nidugah di pange'englan Apo Dios ay dida. 9 Ya an amin di mangat hi
nappuhi ya moltaon Apo Dios dida ta munholholtapda, ya mahhun nan Hudyu ya un nan
Hentil. 10 Mu nan mangat hi maphod ya ipabagtun Apo Dios dida, ya edenolna dida, ya
ipalenggopna dida an ta"on unda Hudyu unu Hentil. 11 Ti mi'id ah pangipangngilan Apo
Dios hinan atonan munhumalya.
12 An amin di tatagun Hudyu unu Hentil ya nabaholanda, at hiyanan moltaon Apo Dios
dida. Moltaona nan Hentil an ta"on hi unda agguy inila nan Uldin an indatnan Moses ti
nabaholanda tuwali. Mu nan Hudyun nanginnilah nan Uldin ya nabaholan goh damdama
ti agguyda inunud, at hiyanan mamoltada an henen Uldin di panumalyan Apo Dios ay
dida. 13 Ti bo'on ya anggay di nangngolan di taguh nan Uldin di dumalat hi pangibilangan
Apo Dios hi anahamad di aat di tagu, ti mahapul an unudona nan Uldin. 14 Ya ta"on un
mi'id inilan nan Hentil hinan Uldin di Hudyu mu gunda aton nan udumnah nan itudun
di Uldin di Hudyu ti iniladan hiyah ne maphod hi aton. At hiyah ne attiganan wadah
nomnomday pohdon Apo Dios hi atonda 15 ti wagwagda tuwalin dida. At ta"on hi unda
agguy inilah nen Uldin Apo Dios ya paddungnay nitanom hi nomnomda ti mipanomnom
ay diday maphod hi atonda unu nappuhi. 16 Hi awniat punhumalyaon Apo Dios hi Jesu
Kristu, at ipa'innilana hanan ninomnomdan agguy nipa'innilah din ataguda ti Hiyay
panumalyanan dida, ya hanan punhumalyaan Apo Dios ya niddum hinan Maphod an
Ulgud an gun'u ulgudon.

* **2:6** Psa. 62:12; Prov. 24:12.

Hay Aat di Pangunudan nan Hudyuh Uldinda

17 Da'yun i'ibba' an Hudyu, gulat ta alyonyuy un da'yuy pento' Apo Dios hi tataguna
at edenolyu nan Uldin, ya iyamlayuy pamhodan Apo Dios ay da'yu. 18 Ti gulat ta
inilayuy pohdon Apo Dios hi atonyu, ya inilayun mamto' hi nahamad an ma'at ti
intudun nan Uldin ay da'yu, 19 ya gulat ta alyonyuy un ayu nala'eng an manugun hinan
tatagun agguy natugun an paddungnay unda nabulaw, ya alyonyu goh hi un da'yuy
way abalinanan mangipapatal hi nomnom di tatagun paddungnay nahelngan, 20 ya
gulat goh ta nomnomonyuh un way abalinanyun muntudtuduh nan tatagun adi umday
punnomnomanda, ya nan pa'ette"ay panginnilaanah aat di Tugun Apo Dios, ya alyonyuy
un nan Uldin an unudonyu ya inakamnan amin nan makulug an nan nahamad hi
ma'innila, 21 ya ituduyu goh di maphod hi aton di udumna. At anaad udot ta adiyu
ituduwan di odolyu ta inilayuy maphod hi ma'at? Ti ituduyuy, “Adi tu'u pangakawan!”
mu un ayu dan udot adi mangakaw? 22 Ya alyonyu goh di, “Adi tu'u umilugtap!” mu
undan adi ayu udot umilugtap? Ya pa'appahiwonyuy bulul, mu undan udot adi ayu umuy
mangakaw hidih nan numbino'ob'on an timplun pundayawandah bulul?† 23 Ya iyamlayu
goh di awadan nan Uldin Apo Dios ay da'yu, mu undan goh udot adiyu bainon hi Apo Dios
ti nan adiyu pangunudan enen Uldina? 24 Umannung an bainonyu ti hay impitudo' Apo
Dios ya inalinay,

“Pahiwon nan Hentil hi Apo Dios
ti dumalat nan na"appuhin atonyun Hudyu.”‡

25 Ya nipakugit ayu ta panginnilaan hi un da'yuy tatagun Apo Dios, at unudonyu ay nan
Uldin ya waday punhulbian nen nakugitanyu ti immannung an da'yuy tataguna. Mu gulat
ta adiyu unudon nan Uldin at mid hulbin nen nakugitanyu! 26 Mu gulat ta nan Hentil an
agguy nipakugit ya atonday maphod an itudun nan Uldin at hay pangibilangan Apo Dios
hi aatda ya paddungnay nipakugitda damdama ti diday tataguna goh. 27 Ya gulat ta nan
agguy nipakugit ta atonday maphod an nipaddung hinan itudun nan Uldin ya hiyah ne
mamain ay da'yuh unyu adi unudon nan Uldin an nitudo' an ta"on un ayu nakugit.

28-29 Ya atonyuy numbino'ob'on ta ipattigyuh un ayu Hudyu, mu bo'on heney dumalat hi
anahamad di Hudyu. Ti nan nahamad an Hudyu ya diday nahamad di pangunudandah
nan Tugun Apo Dios. Ya nan nahamad an kugit ya bo'on hay a'aanan di up'up di odol, ti
nan nahamad an kugit ya hay a'aanan di bahol§ an hiyah ne tamun nan Na'abuniyanan
an Lennawan Apo Dios, ya bo'on nan nitudo' an Uldin. Ya nan tatagun nangatan nan
Na'abuniyanan an Lennawa ya ta"on un diday mi'id a'al'alyana mu hi Apo Dios di
mangipadenol ay dida.

3

1 Mid mapto' ya alyonyuan umat ay hina ya hay hulbin mah di aHudyu ya nan
numpakugitan. 2 Mu do'do"ol di punhulbiana! Ti hay oha ya nan Hudyuy nange'kodan
Apo Dios hinan Hapitna ta halimunanda.

3 Immannung an imbahhaw din udumnah nan Hudyuy nuntutulagandan da Apo Dios,
mu ta"on ya adi damdama ibahhaw Apo Dios di ni'tulaganan dida. 4 At ta"on un munlayah
an amin di tatagu mu adi ahan munlayah hi Apo Dios ti makulug an ipa'annungnay
hapitona! Ya hiyah ne goh di itudun nan impitudo' Apo Dios hi aatna ti inalinay,

“He"a, Apo Dios an dayawonmi ya gunmu hapiton di makulug,
at malupit di amakulugmu,
ya ta"on un da'a baholan hinan tatagu
mu ma'i'innilan mid ah baholmu.”*

5 Ya gulat ta ipaddung nan tataguy aat tu'uh nan aat Apo Dios ta alyonday, “Immannung
an na'ahhamad hi Apo Dios ti nat'on an adi umat ay ditu'un nabaholan. At nan bahol
tu'uy nangipa'innila!” At mid mapto' ya alyonyuy, “Maphod hi un tu'u mabaholan ti henen
abaholan tu'uy mangipa'innilah amaphodan Apo Dios! At undan nappuhiy aton Apo Dios
hi unna moltaon di tagun nabaholan?” Mu adi ahan umat hina ti nan tagun adi kumulug
ya hiyay ad nomnom hinan umat hina. 6 Adi ahan umat hinay aat Apo Dios ti nahamad
di atonah unna moltaon nan nabaholan! Mu gulat ta adina moltaon ya nahihinnuh nen
atona, at mid biyangnan manumalyan amin hinan tataguh tun luta.

7 Ya gulat ta munlayaha' ta alyo' di, “Maphod ta tigon nan tatagun nob'on di aat'uh nan
aat Apo Dios ta ma'innilan Hiyay ma'akkulug ti nan layah'uy dimmalat, ya hapiton nan

† **2:22** Hin'umu'uddum ya mipo"oy nan inadangyan di tataguh nan timplun di bulul ta way aton nan bulul anu an manalimun ta mid mangngal (Judg. 9:4; Ac. 19:37). ‡ **2:24** Isa. 52:5; Ezek. 36:22. § **2:28-29** Bahaom nan footnote di Deut. 10:16 ti mid mapto' ya hiyah ne verse hi nalpuwan ten tudtudun Apostoles Paul. Umat goh hinan Deut. 30:6 ya Jer. 4:4. * **3:4** Psa. 51:4.

tataguy anabagtuna!" Ya gulat goh ta mumpulitikaa' ta alyo' di, "Nan inat'un nappuhiy dimmalat hi panapitan nan tataguh anabagtun Apo Dios, at anaad mah ya moltaona' ay Hiya?" 8 Ya gulat ta makulug henen hapiton at alyon tu'u mah di, "Aga tu'u ta aton tu'uy nappuhi ta hiyay mangipa'innilah nan maphod!" Mu adi ahan umat hina! Mu nan udumnan tatagu ya pahalona' ti alyonday un hiyah ne panudtudu', mu adi umat hinay ato'. At maphod hi unda mamolta nan manapit hi umat hina.

Hay Aat di Nabaholan Tu'un Amin

9 Undan alyonyuy un tu'u ma"aphod an Hudyu ya un nan udumnan tatagu? Adi tu'u ahan, ti impa'i'innila' an numpapaddung nan Hudyu ya nan Hentil ti an amin tu'u ya nabaholan tu'u. 10 An hiyah ne goh din inalin nan impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Mi'id ah ohah tagun na'ahhamad di ugalina,†
11 ya mi'id ah nanginnilah amakulug di Tugun,
ya mi'id mamhod an manginnilah aat Apo Dios.‡
12 Ti an amin di tatagu ya din'ugdah Apo Dios,
at pimmuhiy ugalida,
ya mi'id mangat hi maphod an ta"on ah oha."§

13 Ya itudun goh nan Hapit Apo Dios di,
"Agaga"ihaw an hapit di bumuhu' hi timidda
an umat hinan nibughul an lubu'."*

Ya wada goh di ohan nitudo' hinan Hapit Apo Dios an inalinay,
"Ya hay layahday pamalbalidah nan i'ibbada
ti nan hapit an malpuh timidda ya umat hinan gitan di ha'u'un malpuh timidna."†

14 Ya nitudo' goh hinan Hapit Apo Dios di,
"Wa ay ta humapitda ya mun'idutda,
an mumpait hi pangngolan."‡

15 Ya wada goh di nitudo' an inalinay,
"Ta"on un mid dumalat ya pumatoyda,§
16 ya an amin di gunda ayan ya bahbahonday alenggopan di i'ibbada,
ya diday dumalat hi punligatanda.*
17 Ya mi'id iniladah aat di lenggop."†

18 Ya itudun goh nan Hapit Apo Dios di,
"Mi'id ogondan Apo Dios."‡

19 Ya inila tu'un amin nan itudun nan nitudo' hinan Uldin di Hudyu, ya hiyay mangipa'innilah bahol nan mangunud hinan Uldin. At mid pambaldah nan baholda ti hay pannig Apo Dios an amin hi tataguh tun luta ya nun'abaholanda. 20 Ti mi'id ah ohah taguh ibilang Apo Dios hi na'ahhamad di ugalinan dumalat nan pangunudanah nan Uldin. Ti hay tamun di Uldin ya anggay ya itudunay aat di bahol.

Hay Mahapul ta Way Aton Apo Dios an Mangibilang an Nahamad di Aat nan Tagu

21 Immannung an adi umday Uldin. Mu ad ugwan ya nipa'innilay mahapul hi ma'at ta way aton Apo Dios an mangibilang an nahamad di ugalin di tatagu an bo'on hay Uldin di dumalat ya anggay. Henen mahapul ya na'ulgud hinan libluh nitud'an di Uldin, ya inulgud goh din propetah din penghanay aatna.§ 22 Hay mahapul hi pangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalin di tagu ya nan pangulugandan Jesu Kristu. At umat hinan amin di pangibilangan Apo Dios hinan kumulug ay Jesu Kristu ti numpapaddung an amin di tagu. 23 Ya an amin tu'u ya nabaholan tu'un Apo Dios, at hiyanan nakudang ahan di amaphod tu'uh pannigna. 24 Mu ibilang Apo Dios an nahamad di ugali tu'u damdama, mu bo'on nan aton tu'uy dumalat ti nan gohgohna. Ya manu ay atona ti imbo'lan Jesu Kristuy bahol tu'u. 25-26 Ti Hiyay hennag Apo Dios ta mibugha' di dalana ta Hiyay dumalat hi a'aliwan di bahol, at ma'aliwan di bahol di tataguh un waday pangulugdan Hiya. Ya hidin penghana ya ay ihunay un ingnganuy Apo Dios di abaholan nan tatagu, at ay ihunay un agguy nahamad di inatna. Mu bo'on heney aatna ti mehodan, ta awni ta hennagnah Kristu

† **3:10** Psa. 14:1; 53:1. ‡ **3:11** Psa. 14:2; 53:2. § **3:12** Psa. 14:3; 53:3; Ecc. 7:20. * **3:13** Psa. 5:9. † **3:13** Psa. 140:3. ‡ **3:14** Psa. 10:7. § **3:15** Isa. 59:7. * **3:16** Isa. 59:8. † **3:17** Isa. 59:8. ‡ **3:18** Psa. 36:1. § **3:21** Nan tulun na'atana ya Gen. 15:6, ya Psa. 32:1-2, ya Hab. 2:4.

ta nan natayanay nangipabo'laan Apo Dios hi bahol nan tatagu, at Hiyay panginnilaan ad ugwan hi anahamad di aat Apo Dios. Ya ipa'innilana goh an ibilangnan nahamad di aat nan tatagun mangulug ay Jesus.
27 At gulat ta iyamla tu'u ta alyon tu'uy, “Manu ay nipaphod tu'u ti nan ina'inat tu'un maphod!” Mu adi mabalin hi un tu'u iyamlah ne ti adi umat hinay aatna. Mu nipaphod tu'u an dumalat di pangulugan tu'un Jesus. 28 At hay aatna ya ibilang Apo Dios an nahamad di ugali tu'u ti nan pangulugan tu'un Kristu an bo'on hay pangunudan tu'uh nan itudun di Uldin ya anggay. 29 Ya mid mapto' ya alyonyuan un nan Hudyu ya anggay di ibilang Apo Dios an nahamad di aatda. Mu adi umat hina ti bo'on nan Hudyu ya anggay di tataguna ti niddum nan Hentil goh. 30 Ti un ohah Apo Dios an Hiyay nahamad hi dayawon an amin nan tatagu,* at ta"on un tu'u Hudyu unu Hentil mu gulat ta waday pangulug tu'un Kristu at ibilang Apo Dios an nahamad di ugali tu'u. 31 Ya mid mapto' ya alyonyuan, “Umat ay hina at ta"ongkay hi un tu'u adi unudon nan Uldin ti ammunah nan pangulugan tu'un Kristu!” Mu adi ahan umat hinay aatna ti gulat ta waday pangulug tu'un Kristu at iyal'alla tu'un mangunud hinan maphod an itudun nan Uldin.

4

Hay Anahamad di Aat Abraham

1 Nomnomon tu'uy aat Abraham an ad holag ay ditu'un Hudyu. 2 Gulat ta nan maphod an ina'inatnay dimmalat hi nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalina at waday biyang Abraham an mangiyamlah ugalina.* Mu adi umat hina, ti ta"on hi un maphod di ugalina mu hay pannig Apo Dios ay hiya ya agguy nahamad damdama, at mid biyangnan mangiyamlah ugalina. 3 Ti imbaag nan impitudo' Apo Dios di aat Abraham an inalinay,

“Kinulug Abraham hi Apo Dios,
at hiyay dimmalat hi nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalina.”†

4 Ya gulat ta muntamu nan tagu ya midat di bino'lana ti nan nuntamuana. Ya henen nidat an lagbuna ya bo'on adaw ti imbo'lana. 5 Mu waday udumnah tatagu an adida ipadah an bo'laon di abaliwanda, ti iniladan ta"on unda nabaholan mu ibilang Apo Dios didah mid baholdah un way pangulugda, at kulugondah Apo Dios. Ya abuluton Apo Dios henen pangulugda, at hiyay dumalat hi pangibilanganan nahamad di ugalida. 6 Ya umat hitu goh din intudun din Alin hi David hidin penghana ti intudunan mundenol nan tagun ibilang Apo Dios an nahamad di ugalina an bo'on nan maphod an ina'inatnay dimmalat, ti inalinay,

7 “Mawagahan nan tatagun mangibahhaw hi pangunudandah nan Uldin,
ya mun'an'anladah un aliwan Apo Dios henen inatda
ti aliwanay baholda!‡
8 Ya mawagahan nan tagun adi ibilang Apu tu'u an way baholna!”§

9 Ya nan tagun mawagahan an inalin David ya undan nan nipakugit ya anggay? Bo'on, ti niddum goh nan agguy nipakugit hinan inalina. Ya inila tu'un impitudo' Apo Dios an inalinay,

“Kinulug Abraham hi Apo Dios,
at hiyay dimmalat hi nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalina.”*

10 At nomnomonyuy aat nen inat Apo Dios, ti undan nahhun an nipakugit hi Abraham ya un ibilang Apo Dios an nahamad di ugalina, unu agguy? Na'innilan nahhun henen inat Apo Dios ya un mipakugit hi Abraham!† 11 Ti awni ya un mumpakugit hi Abraham! Ya henen nakugitanay nangipa'innilah un din hopapnah agguyna nakugitan ya kinulugnah Apo Dios, at imbilang Apo Dios an nahamad di ugalina. Ya manu ay umat hina ta nan tatagun ta"on unda agguy nakugit, mu atonda ay din inat Abraham hidin penghana ya paddungnay hi Abraham di ommodda ti kulugonda goh hi Apo Dios, at ibilang Apo Dios an nahamad di ugalida. 12 Hi Abraham goh di ommod nan Hudyun nakugit, mu bo'on hay nakugitanday dimmalat hi niyommodanda, ti manu ay ya inaynayunday pangulugdan Apo Dios an umat hidin inat Abraham hidin agguyna nakugitan.

Hay Nuntulagan da Apo Dios ay Abraham an Dimmalat hi Nangulugana

13 Hay intulag Apo Dios ay Abraham ya hinan holagna goh ya inalinay,

---

* **3:30** Hete ya ma'alih *Shema* (unu *donglon*) hinan hapit di Hudyu, ya hiyay puun di doctrinada (bahaom nan footnote di Deut. 6:4 ta innilaom di udumnan aatna). * **4:2** Heden gutud ya impaddung nan Hudyun Abraham ti hay ina'inatnan maphod anuy dimmalat hi nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalina. Mu intudun Paul an bo'on, ti nan pangulugna. † **4:3** Gen. 15:6. ‡ **4:7** Psa. 32:1. § **4:8** Psa. 32:2. * **4:9** Gen. 15:6. † **4:10** Hidin nangibilangan Apo Dios ay Abraham an nahamad di ugalina (Gen. 15:6) ya naluh di *himpulu ta opat di tawon* ya un mipakugit hiya (Gen. 17:23-27).

“Awniat hakupondan amin tun luta.”‡
Mu bo'on hay nangunudan Abraham hinan Uldin di dimmalat hi nangitulagan Apo Dios
enen hakuponda. Ti manu ay ya hay nanguluganan Apo Dios, at hiyay dimmalat hi
nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalina. 14 Ti gulat ta nan mangunud hi Uldin
di pangidatan Apo Dios enen intulagna at mid hulbin di pangulug. Mu umat ay hina ya
mid hulbin goh din intulagna. 15 Ti mahapul an adida ibahhaw nan pangunudandah nan
Uldin ya un mabalin an diday pangidatana, mu mi'id ay di ologda at moltaon Apo Dios
dida. Ya gulat ta mi'id nan Uldin hi ibahhawanda at adi moltaon Apo Dios dida.
16 At hiyanan hay panawatan tu'uh nan pumhodan an malpun Apo Dios ya bo'on nan
pangunudan hinan Uldin, mu gapuh nan inalinan atonah nan tagun waday pangulugna.
Ya hiyah ne attiganan hay panawatan tu'uh pumhodan ya gapuh homo'nan ditu'u. Ya
bo'on ya anggay di Hudyun mangipa'anhan hinan Uldin di hom'ona, mu ta"on nan way
pangulugna an umat ay Abraham di pangulugna. Hiyah te dumalat an hi Abraham ya
ommod tu'un amin an kumulug 17 ti waday nitudo' an Hapit Apo Dios an inalinay,

“He"a, Abraham, di mibilang hi ommod
an amin di kumulug hinan abablubabluy.”§

Inalin Apo Dios di umat hina ti imbilangnah Abraham an ommod tu'un amin an
kimmulug. Ti hi Abraham ya nangulug ay Apo Dios an abalinanan mummahuh natoy,
ya abalinanan wadaon di mi'id. 18 Ya bahig hi Abraham ti nala'ay, mu endenolnan
mawaday imbaluyna damdama ti kinulugnay intulag Apo Dios an awniat hiyay ommod
nan numbino'ob'on an holag hinan ahimpahimpamabluy. Ya umat hina goh din impitudo'
Apo Dios hidin penghana ti inalinay,

“Gun dumo'ol di holagmu.”*

19 Ya din nangalyan Apo Dios ene ya na'uy an huminggahut di tawon Abraham, at
namogpog. Ya bahig goh han ahawanan hi Sarah. Mu ta"on ya nidugah damdamay
pangulug Abraham hidin intulag Apo Dios. 20 Ya agguyna pinogpog di pangulugna, at
agguy nunduwaduwah ipa'annungan din intulag Apo Dios. At niyal'alla din pangulugna,
ya endenolnay aat Apo Dios 21 ti kinulugna ahan an henen intulagna ya abalinanan
mangat. 22 At hiyaat un imbilang Apo Dios hiyah nahamad di ugalina ti dimmalat din
pangulugna. 23 Ya hay impitudo' goh Apo Dios ya inalinay,

“Waday taguh imbilang Apo Dios
hi nahamad di ugalina.”†

Ya hi Abraham henen inalin nan nitudo'. Mu bo'on hiya ya anggay 24 ti ditu'u goh di
inalina ti ditu'uy ibilang Apo Dios hi nahamad di ugalina ti waday pangulug tu'un Hiya an
nummahun Apu tu'un hi Jesus hidin natayana. 25 Ti immannung nan nitudo' hinan Hapit
Apo Dios an inalinay,

“Hi Jesus di nidat ta inyatoynay bahol tu'u,
ya namahuan an timmagu ta way aton Apo Dios
an mangabulut ay ditu'un mangibilang an nahamad di ugali tu'u.”‡

5

Hay Nangibilangan Apo Dios an Nahamad di Ugali Tu'u

1 Imbilang Apo Dios an nahamad di ugali tu'un dimmalat nan pangulug tu'u, at
malenggop tu'un middum ay Apo Dios ti dimmalat henen inat Apu tu'un hi Jesu Kristun
ditu'u. 2 Ya dumalat nan nangulugan tu'un Jesu Kristu ya hiyay nidduman tu'un Apo Dios,
at ipapto' ditu'un dumalat nan homo'na. At hiyanan edenol tu'uh nen hahalimidon tu'un
hay pi'bagtuan tu'un Apo Dios hi awni! 3 Ya mundenol tu'u goh an ta"on un tu'u maligatan
ti inila tu'un nan ligat tu'uy dumalat, ya abalinan tu'un mangedpol. 4 Ya abalinan tu'u ay
an mangedpol ya hiyah ne panginnilaan hi un himmalatom di pangulug tu'u. Ya inila tu'u
ay an nahamad di pangulug tu'u at hiyay dumalat hi panahalimidan tu'uh nan aton Apo
Dios ay ditu'uh awni. 5 Ya adi tu'u mabalbaliyan enen hahalimidon tu'u ti ipa'annung Apo
Dios. Ya inila tu'un atona ti nunheglay pamhodnan ditu'u, an hiyah ne din impa'innilan
nan Na'abuniyanan an Lennawan hennagnan ditu'u.
6 Hidin hopapna ya mi'id pangulug tu'un Apo Dios, ya mi'id abalinan tu'un mangat hi
maphod. Mu unat goh nagtud din atayan Kristun inalin Apo Dios ya natoy ta inyatoy
ditu'un nabaholan. 7 Inila tu'un oonan di tagun mangiyatoy hi ibbanan tagu an ta"on
hi un ma"aphod di ugalin nen tagun iyatoyna. Oonan ahan di umat hinay pamhodna.

‡ **4:13** Gen. 13:14-17; 17:8. § **4:17** Gen. 17:5. * **4:18** Gen. 15:5. † **4:23** Gen. 15:6. ‡ **4:25** Isa. 53:12 (nalpuh nan Septuagint an nan translation hinan hapit di iGreece).

8 Mu inyatoy damdama ditu'un Kristuh din agguy na'aliwan di bahol tu'u, at hiyah ne
panginnilaan hi aat di pamhod Apo Dios ay ditu'un nidugah!
9 Ya umat ay hinay inat Kristuh din hopapnan ta"on un agguy na'aliwan di bahol
tu'u at inyal'allanad ugwan an atonay maphod ti ad ugwan ya ibilang Apo Dios an
nahamad di ugali tu'u an dimmalat nan nibugha'an di dalan Kristu. Ya henen maphod
an inat Kristu ya hay pamaliwanan ditu'u ta adi ditu'u moltaon ay Apo Dios. 10 Ya
immannung an paddungnay binohol tu'uh Apo Dios hidin hopapna, mu impadinongnay
pi'bohholan tu'un Hiya ta mumpopohhodan tu'un da Apo Dios an dimmalat nan natayan
din Imbaluyna. Ya henen ni'pohhodanan tu'un Apo Dios ya nidugah di denol tu'un
nabaliwan ti namahuan hi Kristun wagwagdan bumadang ay ditu'u! 11 Ya hay oha goh ya
mun'amlong tu'un Apo Dios ti nan nidduman tu'un Hiya an dumalat nan inat Apu tu'un
hi Jesu Kristu ta way inat tu'un ni'pohhodan.

Hay Aat da Adam ay Kristu

12 Din nahhun an tagu ya nabaholan an hiyah ne bennoh an amin di tataguh tun luta.
At henen bahol di dimmalat hi atayandan amin ti nabaholanda. 13 Ya nun'abaholan an
amin di tataguh din hopapnah agguy nangidatan Apo Dios hi Uldinan Moses. Mu mi'id
nangalih unda nabaholan ti mi'id Uldindan mangituduh aat di bahol. 14 Ya nete"an Adam
ta engganah din nalmuwan Moses ya gunda natoy di tatagu an ta"on hi unda agguy inat
din nappuhin umat hidin inat Adam an agguyna inunud din immandal Apo Dios ay hiya.
Din inat Adam ya nilagat an amin di tagu. Ya umat goh hinah nan inat nan nehnod ay
hiya an hi Jesu Kristu an nilagat goh an amin di tagu. 15 Mu agguy numpaddung di inatda
ti nan inat Jesu Kristu ya dumalat nan homo' Apo Dios, at nob'on hinan bahol an inat
Adam. Hay numbalinan di numbaholan Adam ya hay atayan an amin di tagu. Mu hay
numbalinan di inat Jesu Kristu ya hay a'aliwan di bahol di tagu. 16 Ya agguy nipaddung
nan maphod an gun idat Apo Dios ay ditu'uh nan indalat nan bahol nen ohan lala'i, ti
ta"on un ohay baholna mu hiyay dumalat hi amoltaan an amin di tatagu. Mu ditu'un
kimmulug ya ta"on hi un nidugah an do'ol di bahol tu'uh din hopapna mu indat Apo Dios
nan maphod ay ditu'u, ya Hiyay dalatnah pangibilangan Apo Dios an nahamad di ugali
tu'u! 17 Ya immannung an nan bahol den ohan tagun hi Adam di dimmalat hi gun atayan
di tatagu, mu ma"aphod henen na'at ay Jesu Kristu ti nan mangabulut hinan nidugah an
panalimunan Apo Dios ay dida ya nan homo'nah pangibilanganan nahamad di ugalida,
ya mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna.
18 At hay aatna ya inalin Apo Dios hidin hopapnay moltaonan amin di tatagu ti dimmalat
henen ohan bahol. Mu ad ugwan an gutud ya mabalin an ma'aliwan nan bahol an amin di
tatagu ta mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna ti dimmalat henen miyadwan nahamad
an na'at. 19 Hidin penghana ya imbahhaw din ohan lala'i nan inalin Apo Dios, at hiyaat
un hiyay dimmalat hi nabaholan an amin di tatagu. Mu wada goh din ohan lala'i an
nangunud hidin inalin Apo Dios, at hiyaat un Hiyay dimmalat hi nangibilangan Apo Dios
an amin hinan tatagun nahamad di ugalida.
20 Hidin penghana ya waday ina'inat nan tataguh nappuhi, mu la'tot ya nidat nan
Uldin. Mu nan Uldin di dimmalat hi nangiyal'allaandan nangat hi nappuhi ti nan Uldin
di nangibaag hi aat nan bahol. Mu unat goh na'udman di baholda ya nidugah, at anhan
di homo' Apo Dios hinan nabaholan. 21 Ya nan bahol di paddungnay apun di tatagu, mu
hitun angunuhnaat hiyay dumalat hi ilahhinandan Apo Dios hi mid pogpogna. Mu ad
ugwan ya gun ditu'u hom'on ay Apo Dios an dumalat nan pangibilanganan nahamad di
ugali tu'u. Mu hidin umangunuh at mi'tagu tu'un Apo Dios hi mid pogpogna an dimmalat
hi Jesu Kristun Apu tu'u.

6

Hay Nan'ugan Tu'uh nan Bahol ta Nahukatan hi Balun Ugali

1 Immannung an hom'on ditu'un Apo Dios! Mu undan maphod hi un tu'u itutuluy
an mumbahol ta way aton Apo Dios an mangiyal'allan mammo' ay ditu'u? 2 Adi tu'u
ahan ituluy! Ti umat tu'uh nan natoy an mid atonan mangat hi nappuhi. Ya gulat ta
paddungnay natoy tu'u at undan mabalin hi un tu'u bangngabangngadon din ina'inat
tu'un nappuhih hopapna? 3 Undan mi'id inilayuh aat di abonyagan tu'u? Ti hay
ipa'innilan nan abonyagan tu'u ya niddum tu'un Jesu Kristu, at paddungnay niddum tu'un
ni'yatoy ay Hiya. 4 At wa ay ta mabonyagan tu'u ya paddungnay un tu'u natoy an ni'lubu'
ay Kristu. Mu minahuan Amana Hiyan dimmalat nan nidugah an abalinana, at umat goh
hinay na'at ay ditu'u ti paddungnay namahuan tu'u goh ti nahukatan hi balu nan ugali
tu'u.

5 Ti gulat ta niddum tu'un Hiyan paddungnay natoy an umat hidin inatna at immannung
an niddum tu'u goh ay Hiyan paddungnay namahuan tu'un umat hidin inatna. 6 Ti inila
tu'un paddungnay ni'yatoy tu'un Kristuh nan krus ti din'ug tu'uy nappuhin ugali tu'uh
din hopapna, at abalinan tu'u mahkay an adi mangat. 7 At gulat ta matoy di tagu ya
immannung an adina ituluy an mumbahol! 8 Ya paddungnay natoy tu'u ti ni'yatoy tu'un
Kristu. At hay kulugon tu'u ya mi'tagu tu'u goh ay Hiyah nan balun ataguan an umat
hinan ataguana goh. 9 Ti hay inila tu'u ya namahuan hi Kristuh din natayana, at adina
ipidpidwan matoy ti nangabak hidin natayana. 10 Nan bahol an amin di taguy inyatoy
Kristu, at hiyanan adi mahapul an umali goh ta ipidwanan matoy. Ya ad ugwan ya matagu
ta way atonan mangunud hinan pohdon Apo Dios.
11 Ya umat ayu goh hina, at ibilangyuy odolyuh paddungnay natoy ti din'ugyuy inatyuh
nappuhih din hopapna. Ya waday baluh ataguanyu ta way atonyun mangunud hinan
pohdon Apo Dios. Ya nan ataguanyud ugwan ya hiyay dimmalat hi iddumanyun Jesu
Kristu. 12 At mahapul an ipogpogyu nan bahol an gun amnawan di odolyud ugwan
hitun wadanyuh tun luta ta adiyu unudon nan impa'enghan di odolyun aton. 13 Ya
mahapul an adiyu abuluton nan pohdon di odolyun dumalat hi abaholanyu. Mu mahapul
an idawatyuy odolyun Apo Dios an paddungnay namahuan ayuh nan natayanyu. At
e'kodyuy odolyun Apo Dios ta way atonyun mangat hi nahamad hi pohdona. 14 At adi
mahapul hi unyu ituluy an gun mumbahol ti bo'on nan Uldin mahkay di manugun ay
da'yu. Ti ad ugwan ya hi Apo Dios di gun manugun ay da'yu ti hiyah ne gohgohna.

Hay Nambutan Kristuh nan Tataguna ta Atonday Nahamad

15 Immannung an adi mahapul un tu'u unudon nan Uldin, at hay aton tu'u mah? Un
tu'u dan inaynayun an mumbahol ti ehdol tu'uy homo' Apo Dios? Mu adi ahan umat
hinay aton tu'u! 16 Undan mid inilayun nan abulutonyun mambut ay da'yu ya mahapul an
hiyay unudonyu ti henen nambut ay da'yuy apuyu? At gulat ta abulutonyuy paddungnay
pambutan Satanas ay da'yu ya mahapul an unudonyuy pohdona, at mabaholan ayu, mu
hay balloh ne ya hay ilahhinanyun Apo Dios hi mid pogpogna. Mu gulat ta abulutonyuy
paddungnay pambutan Kristun da'yu at mahapul an un'unnud ayun Hiya, at hiyay
dumalat hi pangibilangan Apo Dios ay da'yun nahamad di ugaliyu. 17 Ya hidin penghana
ya paddungnay da'yuy himbut Satanas ti gun ayu numbahol. Mu edenol tu'uh Apo
Dios ti ad ugwan ya nitudtudun da'yu nan Makulug an Ma'unud. 18 Ya napogpog di
nahbutanyun Satanas hi gunyu numbaholan ti himbut da'yun Kristu ta hay nahamad di
gunyu aton. 19 Ya manu ay alyo' di paddungnay himbut ayun ten itudu' ya ta nalakah
panginnilaanyuh aatna ti unyu pa'ette"an manginnilah aat nan Makulug an Mitudtudu.
Ti hidin hopapna ya inabulutyuy paddungnay nambutan Satanas ay da'yu ti anggay
hiyah inunudyu, ya agaga"ihaw din inatyu, ya agguy ayu dinumngol, at numbino'ob'on di
ina'inatyuh nappuhi. Mu ad ugwan ya mahapul an abulutonyuy paddungnay nambutan
Kristun da'yu ta anggay Hiyah unudonyu ta atonyuy nahamad, at ma"aphod di ugaliyu.
20 Hidin paddungnay nambutan Satanas ay da'yu ya gun ayu numbahol, ya mid
abalinanyun mangat hi nahamad. 21 Ya undan waday maphod hi numbalinan nen
inatyun nappuhih din penghanan umipabain ay da'yud ugwan hi unyu nomnomon?
Mi'id. Mu hay balloh nan umat hinan nun'appuhi ya nan ilahhinanyun Apo Dios hi mid
pogpogna! 22 Mu ad ugwan ya napogpog mahkay di abaholanyu ti paddungnay himbut
da'yun Apo Dios. At hiyaat un ayu un'unnud ay Hiya, at gun pumhod di ugaliyu, at hay
angunuhna ya mi'tagu ayun Apo Dios hi mid pogpogna. 23 Ya hay lagbun di nabaholan
ya hay ilahhinanan Apo Dios hi mid pogpogna. Mu hay homo' Apo Dios ya nan pi'taguan
tu'un Hiyah mid pogpogna an dumalat hi Jesu Kristun Apu tu'u.

7

Hay Ni'hiyanan Tu'uh nan Uldin

1 Da'yun i'ibba, inilayuy aat nan uldin* ti inilayu an nan uldin ya mahapul an unudon
tu'u ta nangamung hi un tu'u matoy. Mu gulat ta matoy tu'u at mapogpog di pangunudan
tu'un nen uldin. 2 Umat hituy aatna: Hay uldin ya alyonay, “Nan babain waday ahawana
ya adi mabalin an malhin hi udum hi un agguy natoy nan ahawana. Mu gulat ta natoy
nan ahawana ya mabalin an mumbentan.” 3 At gulat ta agguy natoy di ahawan nen babai
ta nalhin hi udum ya hiyah ne ma'alih immilugtap. Mu gulat ta natoy nan ahawana at adi
ipawan di uldin hi un mumbentan hi udum an lala'i.
4 At hay aatna, i'ibba, ya hay atayan di punhiyanan nan nunhimbaluy. Ya umat goh
hinay ma'at ay da'yu ti paddungnay natoy ayu, ya hay natayanyuy ni'hiyananyuh nan

* **7:1** Heten uldin ya uldin di malgom an gubilnu an bo'on nan Uldin Apo Dios an nidat ay Moses ya anggay.

Uldin ti paddungnay ni'yatoy ayun Kristu. At ad ugwan ya da'yuy taguna an paddungnay
Hiyay nihukat hinan nahhun an ahawayu an nan Uldin, ti paddungnay hi Kristuy
ahawayud ugwan ti namahuan hidin natayana ta way aton tu'un mangat hinan pohdon
Apo Dios. 5 Din penghanah agguy tu'u kimmulugan ya ina'inat tu'uy pumbaholan an
pohpohdon di odol tu'u. Ya hidin nanginnilaan tu'uh Uldin ya un at goh niyal'allay
nappuhih ina'inat tu'u ti hiyah ne din impa'engha tu'u tuwali, ya wan hiyay dumalat hi
ilahhinan tu'un Apo Dios hi mid pogpogna. 6 Mu paddungnay natoy tu'u, at ad ugwan ya
ni'hiyan tu'uh nan Uldin, at adi mahapul hi un tu'u unudon ti hay pohdon Apo Dios di
hiyay unudon tu'u ti linuman nan Na'abuniyanan an Lennaway ataguan tu'u ta balu. At
hay aton tu'un mangunud hi pohdon Apo Dios ya bo'on mahkay hay pangunudan tu'uh
nan Uldin an nitudo' hidin penghana.

Hay Aat di Uldin ya nan Bahol

7 Immannung an nan Uldin di dimmalat hi namhodan tu'un mangiyal'allan mangat hi
nappuhi. At hay alyon tu'u mah? Undan alyon tu'uy nappuhih nen Uldin? Mu adi ahan
umat hina ti nan Uldin di nangitudun ha"in hi aat di bahol! Ya gulat ta agguy inalin nan
Uldin di,

"Adi ayu uma'amnaw hinan gina'un di a'agiyu!"†

at mi'id inila' hi aat di umamnawan hi gina'u! 8 Mu unat goh intudun nan Uldin an adi
maphod di uma'amnaw hinan malgom an gina'un di udum mu hiyaat goh di dimmalat hi
nangiyal'allaa' an uma'amnaw. Mu din hopapnah agguy'u nanginnilaan hi aat nen Uldin
ya nahnot di nangamnaw'uh nan gina'un di udum, at nahnot di bahol'u. 9 Din agguy'u
nanginnilaan hi aat din Uldin ya hay inila' ya maphoda'. Mu unat goh ininnila' din intugun
Apo Dios an waday ipawanah adi' aton ya hiyay nanginnilaa' an nidugah di bahol'u, ya
ininnila' goh an inlahhina' ay Apo Dios an paddungnay unna' natoy! 10 Ya manu ay waday
intugun Apo Dios ya ta way aton nan tagun mi'tagun Hiyah mid pogpogna. Mu mid olog'un
mangunud enen intuguna, at hay nunhulbianan ha"in ya anggay ya unna impa'innilay
ilahhina' ay Apo Dios! 11 Ti hay nangamnawa' hinan bahol di nangidoldol ay ha"in ta
omod unna' nabaholan, mu nan Tugun Apo Dios di dimmalat, ya henen bahol di hiyay
dimmalat hi nilahhina' ay Apo Dios.

12 Ya ta"on un umat hinay ma'at mu immannung damdamay itudun nan Uldin ti hi
Apo Dios di nalpuwana, ya an amin di intudun nen Uldin ya hi Apo Dios di ad hapit, at
nahamad, ya ma"aphod. 13 At undan nan maphod an Uldin di dimmalat hi nilahhina' ay
Apo Dios? Bo'on ahan, ti hay bahol'uy dimmalat! Ti unat goh ininnila' di aat nan Maphod
an Tugun ya un'uat goh inyal'allan numbahol, at hiyay dimmalat hi nilahhina' ay Apo
Dios. At hiyah ne panginnilaan an nan bahol ya na"appuhi ti nidugah an dumo'ol an
dumalat nan Tugun Apo Dios.

Hay Aid Abalinan nan Tagun Mangat hinan Maphod an Pohdona

14 Inila tu'un indat nan Na'abuniyanan an Lennawah nen Uldin. Mu tagua' ya anggay,
at gangaynan gunna' mabaholan, at mid abalina' an mangidinong enen gun'u abaholan.
15 Ti nan maphod di pohdo' hi aton, mu bo'on at goh hiyay ato' ti nan pahiwo' di hiyaat goh
di gun'u aton, at tagwan di aat'un umat hina! 16 Ya wa ay ta ato' nan adi' pohdon ya hiyay
mangituduh panguluga' hi anahamad nan itudun di Uldin. 17 At bo'on ha"in di gun mangat
hi nappuhi ti nalpuh din impa'e'engha' hidin hopapnay gun mangipanomnom ay ha"in.
18 Ya inila' nan aat di ugali' an bennoh'uh din ommod'un nun'appuhin mid ah nilamut hi
maphod. Ti ta"on un'u pohdon an mangat hi maphod mu mid abalina'. 19 Ti adi' aton di
maphod hi pohdo', an un at goh nan nappuhin adi' pohdon di gun'u aton. 20 Ya gulat ta ato'
nan adi' pohdon ya hay itudun ne ya bo'on ha"in nalpuwana ti nalpuh din impa'e'engha'
hidin hopapnah nangata' hi nappuhi an gun mipanomnom ay ha"in.

21 At hay aat ten atagu' ya wa ay ta pohdo' an aton di maphod ya mid abalina' an mangat,
ti un at goh nan nappuhiy mahapul hi ato'. 22 Ya hay wah nomnom'uh pohdo' hi ato' ya
nan inyuldin Apo Dios. 23 Mu inila' an nob'on di pohdon di odol'u ti hay nappuhiy pohdona
an bo'on at goh henen maphod an wah nomnom'u an paddungnay unda mumpolloh. Mu
abakona' hinan pohdon di odol'u ti mid abalina' an mamilih pohdo'. 24 At agogohgoha' ti
mi'id ahan ah pun'an'anlaa' an tagu! At ngadan nin di mamaliw ay ha"in hitun ato'ato' an
umipapuhi? An hiyay dumalat hi ilahhina' ay Apo Dios. 25 Mu edenol'u ahan hi Apo Dios
ti Hiyay mamaliw ay ha"in an dimmalat din inat Apu tu'un hi Jesu Kristu!

At hay aat'u mah ya nomnomo' di ato' an mangunud hinan pohdon Apo Dios, mu din
ugali' an bennoh'uh din ommod'u ya hiyay dimmalat hi gun'u pangatan hi nappuhi.

† **7:7** Ex. 20:17; Deut. 5:21.

8

Nan Balun Ugalin Dimmalat nan Na'abuniyanan an Lennawa

1 Hay aat ten inulgud'u ya adi ahan moltaon Apo Dios nan tatagun niddum ay Jesu
Kristu, at adi lahhinon Apo Dios dida. 2 Ti nan nidduman tu'un Jesu Kristu ya wadan
ditu'u nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya Hiyay mumpapto' ay ditu'u. At linumanay
ugali tu'u ta balu mahkay di nitaguan tu'un dimmalat nan nidduman tu'un Jesu Kristu.
At ad ugwan ya indatnay abalinan tu'u ta adi tu'u mahkay itugtugan mabaholan, at
adi tu'u goh mamolta ya lahhinon ay Apo Dios. 3 Ya bo'on nan pangunudan tu'uh nan
Uldin di dumalat hi abaliwan tu'uh nan bahol ti mid olog tu'un mangunud hinan Uldin.
Mu hi Apo Dios di mamaliw ay ditu'uh nan abaholan tu'u, ti hay inatnan namaliw ay
ditu'u ya hennagna han Imbaluyna ta ni'tagun umat ay ditu'u. Mu mid ah baholna, ya
Hiyay paddungnay Onong di Bahol* ta inyatoynay bahol tu'u ta way abalinan tu'un adi
mumbahol. 4 Ya inatnah ne ta way aton tu'un mangat hi nahamad an umat hinan alyon
goh di Uldin. Mu hay pangatan tu'uh nan nahamad ya adi tu'u inaynayun di aat nan ugali
tu'uh din hopapna ta nan itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway aton tu'u. 5 Ti nan
tatagun hay ugalidah din hopapnay gunda aton ya paddungnay henen ugaliday ad poto' hi
nomnomda. Mu nan tatagun mangat hi itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa ya diday
ad poto' hi nomnomda. 6 Ya nan tatagun mangabulut hidin ugalidah hopapnay ad poto' hi
nomnomda, mu hay balloh nen atonda ya hay ilahhinandan Apo Dios hi mid pogpogna.
Mu nan tatagun halimunan nan Na'abuniyanan an Lennaway punnomnomanda ya hay
balloh ne ya hay alenggopanda, ya mi'tagudan Apo Dios hi mid pogpogna. 7 At nan tatagun
hay ugalidah din hopapnay ad poto' hi punnomnomanda ya mi'pattoydan Apo Dios hi
angunuhna. Ti mi'id abalinandan mangunud hinan Uldina, 8 ya didanay mid abalinanan
mangipadenol ay Apo Dios.

9 Mu da'yu ya adiyu unudon nan ipanomnom nan ugaliyuh din hopapna ti niyo'odol
nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu, at nan ipanomnomnan da'yuy hiyay atonyu.
Ti nan tatagun agguy niyodolan nan Lennawan Kristu ya bo'on diday tataguna. 10 Mu
da'yun niyo'odolan Kristu ya immannung an matoy di odolyun dumalat nan bahol. Mu
adi mi'yatoy di lennawayu ti mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna an dimmalat nan
nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugaliyu. 11 Ya minahuan Apo Dios hi Jesus hidin
natayana, at da'yun niyo'odolan nan Lennawana ya mahuana goh di odolyuh un ayu
matoy ti nan Lennawanan niyo'odol ay da'yuy mangat.

12 At hay mahapul hi aton tu'u, i'ibba, ya nan pohdon Apo Dios ta adi tu'u aton din
ugali tu'uh din hopapna. 13 Ti gulat ta atonyu din ugaliyuh hopapna at milahhin ayun
Apo Dios hi mid pogpogna. Mu gulat ta abulutonyu nan badang nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yu ta ipogpogyun mangat hi pohpohdonyu at mi'tagu ayun Apo Dios hi mid
pogpogna. 14 Ya nan tatagun mangat hinan itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa ya
diday imbabaluy Apo Dios. 15 Ya hennag Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawan
da'yu, ya henen Lennawan nahnag ay da'yu ya adi da'yu ipata'ot an umat hinan tagun
ipata'ot nan mahmahingal an apuda. Ti nan Na'abuniyanan an Lennawa ya Hiyay
mangipiyimbaluy ay da'yun Apo Dios, ya idatnay biyang tu'un mangalin Hiyah, “Ama!”†
hi un way ibaga tu'un Hiya ti inagawit ditu'u.‡ 16 Ya nan Na'abuniyanan an Lennawa
goh di mangipa'innilan ditu'u an ditu'uy imbaluy Apo Dios. 17 Ya bonhon nan imbaluy
di taguy banoh amada, ya umat goh ay ditu'un imbabaluy Apo Dios an ditu'uy mamnoh
hinan maphod an idatnah nan tataguna. Ya nan ipabnoh Apo Dios ay Kristu ya me'ebnoh
tu'u goh, ti gulat ta mi'ligat tu'un Kristu ya mi'bagtu tu'u goh ay Hiya.

Hay Ipabagtuan Tu'uh Awni

18 Hay inila' ya iyal'allana ahan di ipabagbagtuan tu'uh awni ya un heten ligat tu'ud
ugwan. 19 Ya an amin di nalmu ya paddungnay umiyahupdan manod hi pangipattigan
Apo Dios hi anabagtun nan imbabaluynan tataguna. 20 Ti din penghana ya an amin di
nalmuh tun luta ya agguy nipa'annung din penhod Apo Dios hi aatda ti pimmuhida. Ya
hay dimmalat ya ninomnom Apo Dios an moltaonay tatagu ta balloh din inat Adam, at

---

* **8:3** Lev. 4:1-5:13. † **8:15** Hinan ugalin di mumpaha' ya tuluy hapitdah ama ti ihnay hapit an father, ya ihnay hapit an *daddy*, ya ihna goh nan hapit an *papa.* Hay pangusalandah nan nahhun ya hinan me'gonan an ma'ma'at an umat hinan graduation unu kasal, ya hay pangusalandah nan netob ya miyatlu ya hinan gagangayna an umat hi pamilya. Heten hapit an na'usal ete hinan verse ya *abba* hinan hapit di Hudyu, ya hiyah ne inusaldah nan gagangaynan ma'ma'at. Hay nipaddungana nin hinan hapit di iYadyang ya *apu* (hi un me'gonan) ya *ama* (hi un nan o'ommod). ‡ **8:15** Inabulut nan ugalin di iGreece ya iRome nan pangagawitan hinan nguhu, ya do'ol di na'atanah nan pamilyan nangawit hi ung'ungnga. Ya henen na'agawit ya mid ah nun'abhiwan di aatna ya nan aat di immannung an holag ti mabalin an alyonay, “Ama,” ya mabalin goh an alanay ipatawid amanan hiya.

ni'molta tun nalmuh tun luta. Mu waday mahahalimid damdama 21 ti ad ugwan ya matoy
an gun mapitay an amin di nalmu. Mu awniat ipaphod Apo Dios dida, at adida matoy an
umat hinan imbabaluynan adida mahkay ipidwan matoy.
22 Ya inila tu'un paddungnay naligatan an amin tun nalmun nete"ah din penghana ta
nangamung ad ugwan an umat hinan punligligatan nan babaih un muntungaw. 23 Ya
bo'on dida ya anggay di maligatan ti niddum tu'u goh an wadan nan Na'abuniyanan an
Lennawa an nan nanalimun ay ditu'uh din hopapna. At edpol tu'uy ligat tu'ud ugwan ta
hodon tu'uy pangipattigan Apo Dios hi un ditu'uy na'agawit an imbabaluyna an hiyah ne
alumanan di odol tu'u ta balu. 24 Hidin te"an di nabaliwan tu'u ya hiyah ne goh di nete"aan
di panahalimidan tu'u. Mu agguy ni' nipa'annung henen hahalimidon tu'u, ti gulat un
nipa'annung at adi tu'u ituluy an manahalimid, ti undan halimidon di taguy nalpah an
nipa'annung? 25 Mu henen hahalimidon tu'u ya adi tu'u tigon ad ugwan, mu mehodan
tu'u ta nangamung un mipa'annung.
26 Ya hay oha goh ya badangan ditu'uh nan Na'abuniyanan an Lennawa ti mi'id abalinan
tu'u. Ya ta"on un hay punluwaluan tu'u ya mid inila tu'uh maphod hi ibaga tu'un Apo Dios.
At nan Na'abuniyanan an Lennaway bumadang ay ditu'uh mangibagah aatna ti adi tu'u
pa'ibagga ay Apo Dios. 27 Ya inilan Apo Dios nan wah nomnom di tatagu, at inilana goh
nan nomnomon nan Na'abuniyanan an Lennawah pangibaganan Hiyah abadangan tu'u.
Ti nan pohdon Apo Dios hi ibagan nan Na'abuniyanan an Lennawah abadangan tu'u di
hiyay hapitona.
28 Ya nan tatagun pento' Apo Dios an mangipa'annung hidin ninomnomnah penhodnah
aatda ya diday mamhod ay Hiya, at an amin di ma'at ay dida ya pumbalinon Apo Dios ta
hiyay amaphodanda. 29 Ti nete"ah din hopapnah din agguy tu'u nitungawan ya i'innilan
Apo Dios an ditu'uy tataguna, at ninomnomnay penhodnah aat tu'u, ta way aton tu'un
mangeyengngoh hi aat nan Imbaluyna ta ditu'un amin di imbabaluy Apo Dios. Mu hi Jesus
di paddungnay pangpangullu.§ 30 At nan ninomnom Apo Dios hi penhodnah tataguna ya
diday pento'na, ya diday imbilangnah mi'id baholda ti inaliwana, ya danen imbilang Apo
Dios ya diday iniddumnah nan anabagtuna.

Hay Aat di Pamhodan Apo Dios ay Ditu'un Dimmalat hi Jesu Kristu

31 Hay ipa'innilan ten amin ya niddum hi Apo Dios an bumadang ay ditu'u, at mid
olog di udumnan mangameh ay ditu'u! 32 Ya agguyna ahan inadyuwan nan Imbaluyna
ti hennagnah tun luta ta inyatoy ditu'un amin! Ya hiyah ne panginnilaan hi unna goh idat
an amin di mahapul tu'u! 33 Ya ta"on hi un way gun umuy mundiklamun ditu'u ta alyonan
Apo Dios ad abuniyan di un nabaholan nan pento'nah tataguna mu ibilang Apo Dios didah
nahamad di ugalida!* 34 Ya mid ah ohah way biyangnan mummoltah nan tatagun Apo
Dios an mannag hi ad imbelnu ti anggay hi Jesu Kristuh way biyangnan mummolta. Mu
adi ditu'u moltaon ti inyatoy ditu'u, ya namahuan, at wah dih nan na'abbagbagtun appit di
agwan Apo Dios. Ya Hiyay mangihapit ay ditu'un Hiya ta badangan ditu'u! 35 Ya mi'id olog
di logom an mangipadinong hi pamhod Kristun ditu'u! Ti ta"on un mid pohod di itaguan
tu'u, unu maligatan tu'u, unu mipaligligat tu'u, unu gun tu'u mabtel, unu mawotwot
tu'u, unu atata'ot di ma'at ay ditu'u, unu matoy tu'u mu waday pamhod† Kristun ditu'u
damdama. 36 At nan punligatan tu'ud ugwan ya na'ulgud hidin penghana ti impitudo'
Apo Dios an inalinay,

> "Gun tu'u hi'ihi'itangan mapatoy an dimmalat nan pangunudan tu'un Hiya
> ti paddungnay umat tu'uh nan kalnilun iyuyda golton."‡

37 Mu ta"on hi un numbino'ob'on di ligat tu'u mu mangabak tu'u damdama ti nan pamhod
Kristun ditu'u! 38 Ti hay inila' ya mi'id ah olog di logom an mangipadinong hi pamhod
Apo Dios ay ditu'u ti ta"on un tu'u matoy unu matagu ya pepenhod ditu'u damdama.
Ya adi abalinan di a'anghel an mangipadinong hi pamhodnan ditu'u, ya mi'id goh di
olog nan nappuhin lennawan mangipadinong, ya ta"on hi un numbino'ob'on di ma'at
ay ditu'ud ugwan, unu nan ma'at hi awni, mu wagwada damdamay pamhodnan ditu'u.
39 At ta"on un nan way abalinandad daya, unu ad dolom, unu nan malgom an nalmu mu
mid goh ologdan mangipadinong hinan pamhod Apo Dios ay ditu'u. Ya hay dumalat hi
namhodanan ditu'u ya hi Jesu Kristun Apu tu'u.

---

§ **8:29** Pa'appohdon Jesus hi un way a'agina ti adina pohdon hi un oh'ohha Hiyan imbaluy Amana. Ya ta"on hi un way ma'agawit ta middum ay Hiya ta Hiyay agida mu na'abbagbagtu Hiya ya un dida ti hiyah ne haadna tuwali an pangpangullu. * **8:33** Hay itudun ten nipa"el ya gapu ta imbilang Apo Dios ditu'uh nahamad di ugali tu'u at adina ahan alyon di, "Nabaholan'a damdama!" † **8:35** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **8:36** Psa. 44:22.

9

Hi Apo Dios ya nan Tatagunan Pento'na

1 Heten alyo' ya makulug ti ha"in goh ya tagua' ay Kristu, at adia' munlayah, ya
halimunan nan Na'abuniyanan an Lennaway nomnom'u, at adia' munlayah. 2 Ya nidugah
di punlungdayaa', ya munha'it di punnomnoma' 3 ti hay aat nan i'ibba' an Hudyun da'min
himpangapu. Ya gulat ta mabaliwandan dumalat nan ilahhina' ay Kristu ta mitolman
nan moltada ta ha"in moltaon Apo Dios at abuluto'. Mu undan hay aton an nen adi ahan
mabalin. 4 Ya do'ol di inatnah pinumhodanmi ti da'miy pento' Apo Dios hi tataguna. Ya
inyimbaluy da'mi, ya da'miy nangipattignah nan anabagtuna, ya da'mi goh di ni'tulagana,
ya da'mi goh di nangidatanah nan Uldina, ya da'miy nahamad di pundayawanan Apo
Dios, ya da'miy nangitulaganah pangatanah maphod hi pumhodanmi. 5 Ya din tulun
nabagtun tataguh din penghanan da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob di ad holag ay
da'mi, ya nitungaw hi Kristun da'min himpangapu an Hiyay Dios an mumpapto' hi an
amin hi logom. At hay maphod ya gun mibaag di amaphodanah mid pogpogna! Amen!*
6 Mu ta"on hi un umat hinay aatmin Hudyu mu bo'on nan udumnan da'miy tagun
Apo Dios damdama. Mu wada nin di mangalih, "Gulat mah ta bo'on tagun Apo
Dios di udumnan Hudyu at imbahhawna din intulagna ti nan holag Israel di inalinah
pangidatanah nan intulagna ti diday tataguna. At mahapul an ditu'un amin an holag
Israel di tataguna!" Mu hay pambal'un ne ya okod hi Apo Dios hi pot'onah nahamad an
holag ta diday tataguna. Ti hidin penghana ya pento'na nan holag nan ohan imbaluy
Israel ta diday tataguna an bo'on nan holag nan agina. 7 Ya umat hina goh di inatnah din
holag Abraham ti pento' Apo Dios nan ohan imbaluyna ta nan holagnay ma'alih ap'apun
Abraham, mu agguynah Ishmael. Ti inalinan Abraham di,

"Nan holag nan imbaluymun hi Isaac ya anggay di pot'o' hi mibilang hi holagmu,
ya bo'on nan holag han agina."†

8 At hay itudun ne ya bo'on an amin nan nitungaw an taguy ibilang Apo Dios hi taguna, ti
anggay nan pot'onah pangipa'annunganah din intulagna, ya diday nahamad an tataguna.
9 Ti hay intulag Apo Dios ay Abraham ya inalinay,

"Hay tawon hinan at hituy
pangitungawan Sarah hinan lala'in imbaluyyu."‡

Ya manu ay nitungaw henen lala'in holag Abraham an hi Isaac ya henen nitulag di
dimmalat ta way pot'onah taguna.
10 Ya wada goh di ohah ulgudo' an ituduna goh di aat nan nahamad an holag Israel. Ti hi
Isaac an ad holag ay ditu'u ya nunhabih ahawanan hi Rebecca, ya nunduppel di inhabinan
linala'i. 11-12 Ya hidin agguyna nuntungawan ya pento' Apo Dios nan penhodna ay danen
duwan mitungaw, at ni'hapit ay Rebecca an inalinay,

"Nan pangpangullun mitungaw ya mahapul an unudonay hapiton nan metob
an paddungnay hiyay apuna."§

Ya manu ay inalinah nahhun ya unda mitungaw ya ta panginnilaan hi un bo'on hay
inatdah maphod unu nappuhiy dimmalat hi namto'anan Jacob, ya agguynah Esau ti nan
ninomnomnah penhodnay dimmalat. 13 Ya umat goh hitu din impitudo' Apo Dios hidin
penghana ti inalinay,

"Penhod'uh Jacob,
ya bo'on hi Esau."*

14 Mu undan alyon tu'uy un ipangngel Apo Dios ti penhodnay oha ya adinay oha? Adi
ahan umat hinay aat Apo Dios! 15 Mu okod hi Apo Dios an mamilih pohdona an hiyah ne
goh din inalinan Moses hidin penghana ti inalinay,

"Okoda' an mamto' hi
pohdo' hi igohgoha'."†

16 At hay aton Apo Dios an mamilih taguna ya bo'on nan nomnomon di tataguh
pamhodanda unu nan atondan maphod di dumalat, ti okod hi Apo Dios hi hom'ona. 17 Ya
impitudo' Apo Dios din inalinah nan alid Egypt an hi Pharaoh‡ an inalinay,

"Nun'alio' he"a,
ya inabulut'uy nangipaligligatam hinan tatagu',
ya manu ay inat'u ya ta he"ay pannigan di tataguh anidugah di abalina',
ya ta way a'al'alya' an amin hinan tataguh tun alutaluta."§

---

* **9:5** Hiyah ne hapit di Hudyu, ya hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* † **9:7** Gen. 21:12. ‡ **9:9** Gen. 18:10, 14. § **9:11-12** Gen. 25:23. * **9:13** Mal. 1:2-3. † **9:15** Ex. 33:19. ‡ **9:17** Hay ngadana nin ya hi Amunhotep II (1148-1411 B.C.) Bahaom nan footnote di Ex. 3:10 ta innilaom di udumnan aatna. § **9:17** Ex. 9:16.

18 At hay itudun hatun inulgud'u ya nan ninomnom Apo Dios hi pot'onah igohgohana ya
diday igohgohana. Mu nan ninomnomnah ipahelot di nomnomda ya diday adi ma'al'alu'.

Hay Aat di Bungot Apo Dios ya nan Gohgohna

19 Mid mapto' ya waday udum ay da'yun mangalih, "Umat ay hinay aton Apo Dios ya
goh ta boholonay adi umunud ay Hiya? Ti gulat ta Hiyay munnomnom hi pohdonah aat
di tagu at undan mabalin hi un nob'on di aton nen tagu?" 20 Mu hay pambal'un ne ya goh
ta umat hinay alyom, ibba'? Anaad ta ipanuhmuy aat Apo Dios? Ti alyon nan Hapit Apo
Dios di,

"Gulat ta nan munduwin hi banga
ya undan alyon nan dinuwinan banga di,
Goh ta umat hituy nangammam hi aat'u?"*

21 Mu okod nan munduwin hi pohdona an bo'on nan duwinonay okod! Ti hay aton nan
munduwin hinan ohan map'ol an uklit ya godwona ta duway duwinona ta iyammanay
oha ta hinalitan† ya bangay oha. Mu waday biyangnan munnomnom hinan pohdonah
atona!

22 Ya hiyah ne goh di aat nan aton Apo Dios hinan tatagu. Ti gulat ta nan tataguh peng-
hanan nabaholan ya waday biyangnan bumungot ay didah unna pohdon ta panginnilaan
an nidugah di abalinana. Mu agguyna penhod, at agguy bimmungot ay dida ti mehodan,
at inedpolnay baholda an ta"on unda inat di mun'olog hi amoltaanda. 23 Ya manu ay
inatnay umat hina ya ta ipattignay anidugah di anabagtunah nan tatagun pento'nah
igohgohan an didanay idadaana an mi'yamlong ay Hiyad abuniyan hi udum di algaw.
24 Ya ditu'u hana nan pento'na an Hudyuy udumna, ya ta"on goh nan Hentil. 25 Ya hiyah
ne goh din impitudo'nah nan liblun intudo' Hosea an inalinay,

"Nan tagun bo'on tagu' hidin hopapna ya diday pot'o' hi tagu'
ti nan himpamabluy an agguy'u penhod hidin hopapna ya diday pohdo' ad ugwan."‡

Ya inalina goh di,
26 "Bo'on da'yuy tatagu'!"
Mu ad ugwan ya diday ma'alih imbabaluy Apo Dios an adi matmattoy.§

27 Ya inulgud Isaiah hidin penghanay aat di Hudyu an inalinay,

"Dimmo'ol nan Hudyu an hay uyapda ya umatdah nan panag hinan pingit di baybay.
Mu ta"on unda umat hina ya nahnotday mabaliwan*
28 Ti awniat ihamad Apo Dios an mummoltah nan tataguh tun luta,
ya adina hakupon ti un himbumaggay pangatana."†

29 Ya hay oha goh hi inalin Isaiah hidin penghana, ya inalinay,

"Hi Apu tu'un mumpapto' an amin hi logom,
ya gulat ta agguyna binaliwan di udumnan ditu'un Hudyuh din nummoltaana
at na'ubah tu'un amin an umat hinan tatagud Sodom ya ad Gomorrah."‡

Hay Agguy Nangulugan nan Hudyun Jesus

30 Hay itudun hatun inali' ya nan Hentil hidin penghana ti agguyda ninomnom di atonda
ta way pangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalida. Mu la'tot ya kimmulugda, at hiyay
dimmalat hi nangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalida. 31 Mu nan tatagun pento'
Apo Dios hi tatagunan Hudyu ya impadahdan mangunud hinan Uldin, ti alyonday un
hiyay dumalat hi pangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalida, mu agguy imbilang Apo
Dios an nahamad di ugalida ti mid ologdan mangunud. 32 Ya anaad ta agguy nibilang an
nahamad di ugalida? Manu ay ya hay iniladah atonda ta mibilang an nahamad di ugalida
ya alyonday un ammuna nan pangunudandah nan Uldin, ya agguyda inila an mahapul
an wada goh di pangulugdan Apo Dios! At hay agguyda nangunudan ay Kristuy dimmalat
hi nibahhawan di inatda an paddungnay un hiyay batun ahalibdudanda. 33 Hiyah ne din
impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

"Wada han tagun umat hi batun ihina' ad Zion an babluy di Hudyu
an paddungnay ahalibdudan di tatagu,
ya Hiyay dumalat hi ibahhawan di atonda an umatdah nan mahalibdudan hi batu.
Mu nan mangulug ay Hiya an ay batu
ya adida ahan mabainan hinan pangunudandan Hiya."§

---

* **9:20** Isa. 29:16; 45:9. † **9:21** Hene ya nanginan gina'u an ohan kalahin di tibung. ‡ **9:25** Hos. 2:23. § **9:26** Hos. 1:10. * **9:27** Isa. 10:22. † **9:28** Isa. 10:23. ‡ **9:29** Isa. 1:9. § **9:33** Isa. 8:14; 28:16.

10

1 I'ibba', hay pohdo' ahan ya hay abaliwan di Hudyu an hiyah ne gun'u iluwalun Apo
Dios. 2 Ya ihtigua' nan Hudyuh nan amahludan mangipadah an mangunud ay Apo Dios,
mu mid iniladah ustuh atonda ti bo'on nan Makulug an Ma'unud di unudonda. 3 Ti mid
iniladah ma'ahhapul ta way aton Apo Dios an mangibilang an nahamad di ugalida. Ti
hay inatda ya diday nunnomnom hi atonda, ya agguyda inunud din intudun Apo Dios hi
atonda ta way pangibilanganan nahamad di ugalida. 4 Ti hay aatna ya pinogpog Kristuy
ahapulan nen Uldin ta an amin di mangulug ay Hiya ya ibilang Apo Dios an nahamad di
ugalida.

Hay Adi Pangipangngilan Apo Dios hi Baliwana

5 Waday intudo' Moses hidin penghana an intudunay mahapul hi aton ya un ibilang Apo
Dios an nahamad di ugali an dimmalat di pangunudan hinan Uldin, ti inalinay,

"Unudon ay nan tagun amin nan itudun di Uldin
ta inaynayunan mangat hi enggana an adina ibahbahhaw
at henen tagu ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna."*

Mu mid olog di tagun mangat hi umat hina. 6-7 Mu nan mitudtudun hay aat di
pangibilangan Apo Dios an nahamad di ugalin dumalat nan pangunudan ay Kristu ya
umat hituy alyonah nan Hapit Apo Dios:

"Adiyu ahan alyon hi nomnomyuy,
Hay umayan tu'u nin ya un tu'u mabaliwan ad abuniyan,
unu ad dolom?"†

Nan abaliwan tu'u ya immannung an nalpud abuniyan ya ad dolom ti hi Kristu ya immalih
tun luta (an nalpud abuniyan), ya natoy ya namahuan (an nalpud dolom). Mu bo'on
ditu'uy nangat, ti hay mahapul hi aton tu'u ya anggay ya ihamad tu'uy pangulug tu'un
Hiya. 8 Ya nalakah nen ulgud hi innilaon ti ituluy nan impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Nalakah innilaon nan ulgud ti wah nomnom tu'u,
at gun tu'u nomnomon di aatna."‡

Ya hiyah ten ulgud an ul'ulgudonmi an hay aat di pangulug ay Kristu. 9 Ya gulat ta
ulgudonyuy un makulug an hi Kristuy Apu tu'u ya kulugonyu goh an minahuan Apo Dios
Hiyah din natayana at mabaliwan ayu. 10 Ti nan tagun kumulug ya hiyay ibilang Apo
Dios an nahamad di ugalina, ya nan tagun mangulgud hi un hi Kristuy Apuna ya hiyay
mabaliwan. 11 Ti hay impitudo' Apo Dios hidin penghana ya inalinay,

"Nan tagun kumulug
ya Hiya ya adi mabainan."§

12 Mu nan tagun pangalyana ya an amin nan tatagun kumulug an ta"on hi unda Hudyu
unu Hentil ti mi'id nun'abhiwandan amin. Ti hi Apo Dios di Apudan amin, ya an amin di
mumbagah badang Apo Dios ya nidugah di idatnan didah maphod. 13 An hiyah ne goh
din impitudo' Apo Dios an inalinay,

"An amin di mangalih,
Apu, baliwana' ni'!
ya diday mabaliwan."*

14 Mu mid iniladan mangalih, "Apu, baliwana' ni'!" hi unda agguy kimmulug ay Hiya.
Ya mid atondan kumulug hi unda agguy dengngol di Ulgud an hay aatna. Ya mid atondan
mangngol hi un mi'id umuy mun'ulgud. 15 Ya mid atondan umuy mun'ulgud hi un mid
mannag ay dida. Ya intudun goh din impitudo' Apo Dios di aat nan umuy mun'ul'ulgud ti
inalinay,

"Umipa'anla ahan un waday tagun dumatong
an umalin mangulgud hinan Makulug an Ma'unud!"†

16 Mu adi an amin di mangngol ya kimmulugdah nan Maphod an Ulgud. Ti ta"on un din
propetan Apo Dios hidin penghanan hi Isaiah ya do'olda goh di agguy nangulug hidin
inulgudna, ti inalinay,

"Apo Dios,
inilam an nahnotday nangulug hidin inulgudmi!"‡

17 At hay aatna ya kumulug nan taguh unna donglon nan Ulgud an hay aat Kristu, mu
mahapul an waday mun'ul'ulgud hi mahhun ta waday donglonah kulugona.

18 Mu undan agguy dengngol nan Hudyuh nen Ulgud? Immannung an dengngolda, ti
hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

"An amin nan abablubabluy ya waday nangngol hinan inulgudda,

---

* **10:5** Lev. 18:5. † **10:6-7** Deut. 30:12-13. ‡ **10:8** Deut. 13:14. § **10:11** Isa. 28:16. * **10:13** Joel 2:32; Ac. 2:21. † **10:15** Isa. 52:7; Nah. 1:15. Bahaom goh nan footnote di Nah. 1:15. ‡ **10:16** Isa. 53:1.

ti niba'el an amin ta nangamung di pingitnah immuyda nangulgudan."§
19 Immannung an ininnilan di Hudyuy aat di Ulgud ti hidin penghana ya inulgud Moses
din inalin Apo Dios hinan Hudyun paddungnay inhingalna didan inalinay,
"Baliwa' di udumnan tatagu,
at mun'annel ayu.
Ya baliwa' nan tatagun agguy nanginnila,
at umi'ingol ayun Ha"in."*

20 Ya natulid hi Isaiah an nangipa'innilah nan inalin Apo Dios ay hiyan inalinay,
"Nan tatagun agguy nanod hi umalia' ya ininnilaa' ay dida,
ti nan tatagun agguy nangibagah aat'u ya diday nangipa'innilaa'."†

21 Mu hay inulgud Apo Dios hi aat di Hudyu ya inalinay,
"Gun'u al'alu'on nan tatagu ta way atondan kumulug,
mu adida damdama donglon ti ma'addu'ugdah nan Hapit'u."‡

11

Hay Aat di Gohgoh Apo Dios hinan Hudyu

1 Adi tu'u alyon hi un din'ug Apo Dios di Hudyuh tataguna ti agguyna! Ti waday
nabaliwan an umat ay ha"in an Hudyua' goh ti nidduma' hinan himpangapun holag
Benjamin an ap'apun Abraham. 2 Ya pento' Apo Dios nan Hudyuh tatagunah din hopapna,
ya agguyna din'ug dida. Ya inilayu nan ulgud an impitudo' Apo Dios hidin penghanan
mangibaag hi nunhudhudolan Elijah ay Apo Dios an inalinay,
3 "Apu, gunda pinatoy nan do'ol an propetam,
ya numpa"ida goh nan pun'onnganmin He"a.
Ya ha"in ya anggay di na'angang hi tagum,
ya te an ipadahda goh an mamatoy ay ha"in!"*

4 Ya tembal Apo Dios an inalinay,
"Ta"on un do'ol di mundayaw hinan bulul an hi Ba'al
mu wada damdamay pituy libuh tatagun hinania' hi tagu' ta diday adi' ubahon
an didanay agguy ni'dayaw ay Ba'al."†

5 Ya hiyah te goh di aatnad ugwan ti waday nahnot an Hudyun pento' Apo Dios an
dimmalat nan gohgohnan dida. 6 Ya henen inatnan namto' ay dida ya bo'on hay inatdah
maphod di dimmalat hi namto'anan dida ti nan gohgohna. Ti gulat ta nan aton di tagun
maphod di hiyay ammunah dumalat hi namto'an Apo Dios ay didah tataguna at adi
mahapul hi un way gohgoh Apo Dios. Mu adi umat hina!
7 At hay aatna ya agguy ininnilan nan Hudyuy atondan mangunud ay Apo Dios, ti unda
nahnot di nanginnilah atonda an didanay pento' Apo Dios. Ti nan udumna ya adida ahan
mitudtuduwan. 8 Ya inalin goh din impitudo' Apo Dios di,
"Impahelot Apo Dios di nomnomda,
at hiyaat un ta"on unda bahaon unu donglon nan Makulug an Tugun ya adida
pa"innilah aatna.
An hiyah ne aatnah hopapna ta nangamung ad ugwan."‡

9 Ya inalin goh nan Alin hi David di,
"Apu, me'nong un nan maphod an indatmun diday hiyay dumalat hi a'ubahanda,
ta ta"on unda paddungnay magah ta hiyay moltada!§
10 Ya paddungnay helngam di nomnomda ta adida innilaon di Makulug an Tugun,
ya paddungnay ipapi'ugmu nan ligatda ta mabu"ungdah nan damotda."*

11 Ya unat goh agguy kimmulug nan Hudyu ya din'ug Apo Dios dida, ya wada nin
di mangalih unna itutuluy an man'ug ay dida ta nangamung. Mu adina! Ti hidin
agguy kimmulugan nan Hudyu ya impehnag Apo Dios nan Hapitnah nan Hentil ta diday
mabaliwan, ta tigon ay nan Hudyuy aton Apo Dios an mamaliw hinan Hentil at olom ya
umamohda, at mi'kulugda goh. 12 At hay na'at ya dimmalat nan bahol di Hudyuh agguyda
kimmulugan ya hiyay pinumhodan ahan nan udumnan tagun amin hitun luta an nan

§ **10:18** Psa. 19:3-4. * **10:19** Deut. 32:21. † **10:20** Isa. 65:1. ‡ **10:21** Isa. 65:2. * **11:3** I Ki. 19:10, 14.
† **11:4** I Ki. 19:18. ‡ **11:8** Deut. 29:4; Isa. 29:10. § **11:9** Psa. 69:22. * **11:10** Psa. 69:23.

Hentil. Mu awniat do'do"ol di Hudyun kumulug. Ya wa ay ta ma'at hana at iyal'allan nan
Hentil an gun pumhod ti middumdah nan pumhodan di Hudyu!

Hay Abaliwan nan Hentil

13 Waday alyo' ay da'yun Hentil: Ha"in di ohah baal Kristu an ma'alih apostoles,†
ya *nahnaga'* ay da'yu, at hay ato' hinan puntamua' ay da'yu ya ipattig'uy anabagtun
ten tamu'. 14 Ya hay ohah pangata' hi umat hitun tamu' ya ta way aton nan i'ibba' an
Hudyun umamoh, at olom ya pohdon di udumnan mi'kulug ta way atondan mabaliwan.
15 Ti din nan'ugan Apo Dios hinan Hudyu ya hiyah ne nangiddumanah nan udumnan
Hentil hitun lutan Hiya ta mi'hina"aman dida. Mu iyal'allanan ma"aphod di ma'at hi
gutud di kumulugan nan Hudyuh pangabulutan Apo Dios ay dida goh ti paddungnay
mamahuandah nan natayanda!
16 Nan ugali tu'u ya upingon tu'uy itang hinan tinapay ta e'nong tu'un Apo Dios,
mu nan na'angang ya bagin Apo Dios damdama.‡ Ya heden na'upeng ya paddungnay
hi Abraham, ya nan na'upingana ya didanay do'ol an holagna. Ti tagun Apo Dios hi
Abraham, at nan holagna ya diday tatagun Apo Dios goh. Ya umat goh hinan ayiw ti
paddungnay hi Abraham di lamutna ta nan hapangna ya didanay holagna. Ya henen
lamut ya bagin Apo Dios, at bagina goh nan hapangna. 17 Nan Hudyu ya paddungnay
dida nan ayiw an olibon wah nan galden ta nan Hentil ya diday ayiw an olibon wah
nan inalahan. Mu hinalipangan Apo Dios di udumnah nan hapang di ayiw an wah nan
galden ti nappuhida, ya innalnay udumnah nan hapang di ayiw an wah inalahan ta
inhu"upnah din nahalipangan an ayiw ta ni'tagu. At da'yun Hentil ya niddum ayuh nan
agguy nahalipangan an Hudyu ta mi'hini"itang ayun didan nen lotan di ayiw. 18 Mu ta"on
un ayu nihukat hinan paddungnay nahalipangan an Hudyu ya adiyu iyamlay aatyu ti un
adya nomnomonyu an bo'on da'yuy mangidat hi bi'ah nan lamut, ti nan lamut di mangidat
hi bi'ahyu!
19 Mu gulat ta waday Hentil an mangalih, “Oo, mu ihnay hulbi' goh ti ha"in nihukat
hinan nahalipangan!” 20 Immannung hene! Mu manu ay nahalipanganda ti nan agguyda
kimmulugan, ya da'yuy nihu"up an Hentil ta mi'tagu ayu ti nan kimmuluganyu. Mu adiyu
iyamlah nen aatyu ta unyuat papuutan. 21 Ti nan Hudyun paddungnay hapang tuwalin
nen ayiw an agguy kimmulug ya hinalipangan Apo Dios. At da'yun bo'on nahamad an
hapangna ya undan adi da'yu moltaon hi un mibahhaw di pangulugyu?
22 At mahapul an innilaonyu nan nahamad an homo' Apo Dios ya hay aat goh nan
nahamad an pummoltana. Ti nahamad di pummoltanah nan Hudyun numbahol, mu
hom'on da'yun Hentil hi unyu inaynayun an abuluton nan pangipadutu'anan da'yu. Mu
gulat ta adiyu inaynayun an mangabulut at mahalipangan ayu goh. 23 Ya gulat ta hukatan
nan Hudyuy ugalida ta kumulugda at mipabangngaddan nen ayiw an nahalipanganda
ti abalinan Apo Dios an mangat. 24 Ya da'yun Hentil ya paddungnay da'yuy hapang nan
ayiw an olibon wah inalahan an nahalipangan ta nihu"up hinan ayiw an nahalipangan an
wah nan galden. Mu bo'on da'yuy hapang nen ayiw tuwali. Mu nan Hudyuy paddungnay
ayiw hinan galden an nahalimunan. Ya ta"on unda nahalipangan mu diday hapang nen
ayiw tuwali, at nalaklakadah ipabangngad Apo Dios enen ayiw an nahalipanganda.

Hay Pangipattigan Apo Dios hinan Pammo'anan Amin hinan Tatagu

25 Waday pohdo' an ipa'innilan da'yun i'ibba' an Hentil an agguy na'in'innilah din
hopapna, ta way atonyun adi mumpahiya ya un nan Hudyu. Ti hay aat nan Hudyun adi
ma'al'alu' ya la'tot ya ma'al'alu'da ti awni ta magtud di uyap nan Hentil an middum ay
Apo Dios at ma'al'alu' nan Hudyu. 26 Ti hay adatngan di gutud at mabaliwan an amin nan
Hudyu. An hiyah ne impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

“Waday Bumaliw an malpuh nan babluy'un ad Zion,
an Hiyay mamogpog an amin hinan nun'appuhin aton nan holag Jacob an
Hudyu.§
27 At aliwa' di baholda
ti hiyah ne ipa'annungan din intulag'un didah din penghana.”*
28 Ya mi'bohhol ay Apo Dios nan udumnan Hudyu ti nan nan'ugandah nan Maphod
an Ulgud an hay aat Kristu, ya hiyay dimmalat hi nangiyiwilan Apo Dios ay da'yun
Hentil hinan Maphod an Ulgud. Mu ta"on ya nan Hudyu damdamay nahhun hi pento'
Apo Dios hi tataguna, ya pohpohdona dida an dimmalat di namhodanah din tataguh
penghanan ad holag ay dida an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. 29 Ti pento'na
didah penghana, ya intulagnay amaphodanda, at adi mabalin hi un hukatan Apo Dios
di nomnomna ta ibahhawnay namto'anan dida ya nan homo'na. 30 Ya da'yun Hentil ya

† **11:13** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. ‡ **11:16** Num. 15:17-21. § **11:26** Isa. 59:20; 27:9. * **11:27** Isa. 59:21.

agguy ayu kimmulug ay Apo Dios hidin penghana. Mu ad ugwan ya ongol di homo'nan
da'yu an dimmalat nan agguy kimmulugan nan Hudyu. 31 Ya umat goh hinan Hudyuh
awni ti ad ugwan ya adida kumulug. Mu awniat la'tot ya kimmulugda, at ongol di pammo'
Apo Dios ay didan umat hi pammo'nan da'yun Hentil. 32 Ti inyabulut Apo Dios an amin
di tatagun Hudyu ya nan Hentil ta mumbaholda, ta way atonan mangipattig hi homo'nan
didan amin.

Hay Panapitan hi Amaphodan Apo Dios

33 Uya'ay anidugah nan idat Apo Dios hi amaphodan nan tatagu,
ya nidugah goh di anala'engna ya nan inilana!
Adi tu'u pa"innilah aat di pohdonan ma'at,
ya adi tu'u goh pa"innilah nan aat di ato'atona.
34 Ya hiyah ne goh din impitudo' Apo Dios hidin penghana, ti inalinay,
"Mid ah ohah taguh nanginnilah aat di nomnom Apu tu'u,
ya mid ah ohah tagun way abalinanan muntugun ay Hiya."†

35 Ya inalin goh nan Hapit Apo Dios di,
"Mid ah ohah tagun way abalinanan mangidat hi logom ay Apo Dios
ta way dumalat hi pangibalhan Apo Dios an mamallog."‡

36 Ya manu ay umat hinay aatna
ti hi Apo Dios di nunlumun amin hinan numbino'ob'on an nalmu.
Ya wagwadada hanan nalmu ti Hiyay manalimun,
at nalmudan amin ta way mangipabagtun Hiya,
at baginan amin.
At hi Apo Dios di ma'alih na'abbagbagtuh mid ah pogpogna!
Amen!§

12

Nan Maphod hi Aton hi Pangunudan ay Apo Dios

1 Immannung an nidugah di homo' Apo Dios ay ditu'u, i'ibba! At hay mahapul hi
atonyu ya ibilangyuy odolyuh bagin Apo Dios an paddungnay unyu e'nong ay Hiyah ad
ugwan an ataguyu ta milahhin an bagina, ta henen atonyuy mangipadenol ay Hiya. Ya
maphod hi un hiyah ne nomnomonyuh atonyu ta hiyay pundayawyun Apo Dios. 2 Ya
adiyu eng'enghon nan nappuhin aton di tataguh tun luta ta unyuat abuluton di ahukatan
di punnomnomyu ta balu ta abalinanyun manginnilah pohdon Apo Dios ta nan maphod
di atonyu, ya nahamad, ya nan mangipadenol ay Apo Dios.
3 Impadutu'a' ay Apo Dios hinan nangidatanah haad'uh pangata' hinan tamuna, at
hiyaat un'u al'alu'on da'yu. Mu hay iyal'alu"u ya adiyu ipahiyay aatyu ta topngonyuy
punnomnomanyu ti nan indat Apo Dios hi aat di pangulugyu ya hiyay nomnomonyuh
aatyu ya anggay. 4 Ya un ohay odol tu'u, mu numbino'ob'on di alimatungna, ya
numbino'ob'on goh di tamun nan alimatung. 5 Ya umat goh hina ay ditu'u ti ta"on hi un
tu'u numbino'ob'on mu paddungnay un tu'u ohan odol ti nan nalammungan tu'un niddum
ay Kristu. At paddungnay ditu'uy numpun'ummum an umat hinan alimatung di ohan
odol. 6 Ya numbino'ob'on di indat Apo Dios hi abalinan tu'un dimmalat nan homo'nan
ditu'u. At hay maphod hi aton tu'u ya henen abalinan tu'un indatna ya hiyay mun'olog hi
itamu tu'u. Ti gulat ta hay abalinan di oha ya nan pangul'ulgudanah nan impa'innilan Apo
Dios ay hiya at ammuna nan kulugonah impa'innilan Apo Dios ay hiya ya hiyay ulgudona.
7 Ya gulat ta hay abalinan di oha ya un bumadbadang hinan i'ibbanan mangunud ya
mahapul an hiyah ne atona. Ya gulat ta hay abalinan di oha ya un muntudtudu at mahapul
an hiyay gunna aton. 8 Ya gulat ta hay abalinan di oha ya un umipadenol hinan tatagu at
mahapul an hiyay gunna aton. Ya nan tagun ma'an'anidat an umigohgoh hinan tatagu ya
mahapul an do'lonay gunna idat. Ya nan tagun hay haadna ya un mumpapto' hi i'ibbana
ya mahapul an mahmahlun mangat enen haadna. Ya nan tagun hay tamuna ya unna
igohgohan nan munligat ya mahapul an mundenol an mangat.
9 Ya mahapul an na'ahhamad di pamhodyuh* nan i'ibbayu. Ya pahiwonyu nan
nun'appuhin ma'at ta hay nahamad di amnawanyu. 10 Ya mumpopohhodan† ayun
paddungnay hina"agi ayu. Ya pa'enghaonyun e'gonan nan i'ibbayu ta bo'on hay odolyuy
pohdonyuh me'gonan. 11 Ya mahapul an mahmahlu ayun muntamu ta adi ayu mapayad.

† **11:34** Isa. 40:13. ‡ **11:35** Job 41:11. § **11:36** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* * **12:9** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **12:10** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece.

Ya laylaydonyun muntamuh nan tamun Apu tu'u. 12 Ya maphod hi un ayu mun'an'anla
ti henen hahalimidonyu. Ya e'edpolyuy ligatyu, ya gun ayu munluwalun Apo Dios. 13 Ya
ibingayanyu nan ibbayun nawotwot, ya halimunanyu nan mangili.
14 Ya iluwaluanyu nan tagun mamaligat ay da'yu ta idat Apo Dios di amaphodanda
ti adi maphod hi un hay pumuhianday ibagayu. 15 Ya middum ayuh nan tagun
mun'an'anla ta mi'yanla ayun dida, mu mi'lungdaya ayu goh hinan tagun munlungdaya.
16 Ya pun'u'unnudonyuy nomnomyu, ya adi ayu mumpahpahiya, ya mi'ligwa ayuh nan
na'ampan tagu. Ya adiyu nomnomon hi un ayu nala'eng.
17 Ya gulat ta way mangat hi nappuhin da'yu ya adiyu iballoh hi nappuhi goh, mu
atonyuy maphod ta way pannigan di tataguh anahamad di ugaliyu. 18 Ya ipadahyuy
abalinanyun mangiyuyah nan aton nan tatagun da'yu ta mid al'alin da'yu. 19 Adiyu
iballoh, i'ibba', nan nappuhin aton di tatagun da'yu ta okod hi Apo Dios an mummoltan
dida ti inalin goh din impitudo' Apo Dios di,

"Okoda' an hi Apuyun mangiballoh
an mummoltan dida."‡

20 Ya hay mahapul hi aton tu'u ya unudon tu'u goh nan ohan impitudo' Apo Dios an
inalinay,

"Gulat ta mahinaangan nan mi'bohhol ay da'yu
ya ipaphodyun panganon dida.
Ya umat goh hinan a'uwawanda
an mahapul an idatanyu didah inumonda.

Ti atonyu ay hana ya mabainandah nan nangatandah nappuhin da'yu."§

21 Ya adiyu goh unudon nan atondan da'yun nappuhi ta adi ayu ma'abak an dumalat enen
atonda. Mu atonyuy maphod ay dida ta hiyay dumalat hi pangabakanyuh nan nappuhi.

13

Hay Pangunudan hinan Uldin di Gubilnu
(Tit. 3:1; I Pet. 2:13-17)

1 Mahapul an un'unnud tu'un amin hinan u'upihyal di gubilnu ti diday ap'apu tu'u ti
adi mabalin hi unda munhaad hi un adi abuluton Apo Dios, ti hi Apo Dios di namto' ay
didah nan punhaadanda. 2 Ya gulat ta adi unudon nan tataguy imandal nan upihyal ya
paddungnay un hi Apo Dios di adida unudon ti Hiyay namto' ay dida, at adida ay unudon
ya mamoltada. 3 Ya adi mahapul an ta'tan nan mangat hi maphod nan upihyal ti nan
mangat hi nappuhiy mangita'ot. At gulat ta pohdonyun adi tuma'ot hinan u'upihyal ya
atonyuy maphod, at iyamla da'yu. 4 Ti diday pento' Apo Dios ta atonday pohdona, at
muntamudah amaphodanyu. Mu gulat ta atonyuy nappuhi at hiyah ne ta'tanyu ti waday
biyangdan mummoltan da'yu. Ti diday baal Apo Dios, at indatnay biyangdan mummoltah
nan mangat hi nappuhi. 5 At hiyaat un mahapul an unudonyu nan u'upihyal an ap'apuyu.
Mu hay maphod ya bo'on hay tuma'tanyuh amoltaanyuy dumalat hi pangunudanyuh nan
u'upihyal, mu manu ay atonyu ti inilayun hiyah ne maphod hi aton.
6 At hiyaat unyu goh bayadan di buwityu ti hi Apo Dios di itamuan nan u'upihyal ta
ihamaddan mangat hinan mahapul an atonda. 7 Ya mahapul an bayadanyun amin di
utangyuh nan u'upihyal, at bayadanyun amin di buwityu. Ya e'gonanyu nan u'upihyal, ya
hapitonyuy amaphodanda.

Hay Maphod hi Aton hinan I'ibba

8 Mahapul an bayadanyun amin nan tagun immutanganyu ta adiyu inaynayun an
ma'u'utangan. Mu hay pun'u'uttangan tu'uat ya nan pumpopohhodanan* tu'un amin. Ti
nan tagun mamhod hi i'ibbana ya hiyay mangunud hinan Uldin Apo Dios. 9 Ti gulat ta
unudonyu nan nitudo' an Uldin an alyonay,

"Nan pamhodyuh odolyu ya mahapul an umat goh
hinay pamhodyuh nan i'ibbayu,"†

at inakamnay udumnah nan Uldin an umat hi,

"Adi ayu umilugtap,"‡

ya

"Adi ayu pumatoy,"§

ya

‡ **12:19** Deut. 32:35. § **12:20** Prov. 25:21-22. * **13:8** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **13:9** Lev. 19:18.
‡ **13:9** Ex. 20:14; Deut. 5:18. § **13:9** Ex. 20:13; Deut. 5:17.

"Adi ayu mangakaw,"*
ya
"Adi ayu uma'amnaw hi gina'un di i'ibbayu,"†
ya nan udumna goh an Uldin an umat hina. 10 Ti nan mamhod hi ibbana ya adi mabalin
hi unna aton di nappuhin hiya. At nan way pamhodna ya hiya goh di mangunud an amin
hinan Uldin Apo Dios.
11 Ya mahapul an atonyu hana ti inilayun magadyuh di pogpogna. Ya da'yun napayad
an mangat hi tamun Apu tu'u ya paddungnay nonollo' ayu, at mahapul an ay bumangon
ayu ta humlu ayu ti magadyuh di abaliwan tu'ud ugwan,‡ an adi umat hidin hopap di
kimmulugan tu'u. 12 Ya paddungnay helong ad ugwan ti do'ol nan nappuhin ma'ma'at,
mu na'uy an pumatal tu'u, at ipogpog tu'un mangat hinan aton nan tatagun paddungnay
hay helong di pohdonda. Ya ditu'un pentangan Apo Dios ya mahapul an paddungnay
egtom tu'uy gina'u tu'un mi'gubat hinan nun'appuhi. 13 Ya mahapul an ihamad tu'uy
pangat tu'u ti hiyah ne aton di tagun mamhod hi paddungnay potang. At adi ayu me'yat an
mangat hinan atondan lumihog, ya adi ayu mabubutong, ya adi ayu nabinabai. Ya da'yun
binabai ya adi ayu nalinala'i. Ya adi lumihog di aatyu, ya adi ayu mumbobohhol, ya adi
ayu umapah nan i'ibbayu. 14 Ya hay aat Kristuy hiyay enghonyuh atonyu. Ya ipogpogyun
mangat hidin ina'inatyuh din agguy nahukatan di nappuhin ugaliyu ta adiyu unudon nan
pohpohdon di odolyu.

14

Hay Adi Pamahiwan hi I'ibba
(I Cor. 6:12; 8:1-13; 10:23; I Pet. 2:16)

1 Abulutonyuy idduman nan tatagun agguy himmalatom di pangulugdan da'yu, mu
adi ayu mi'tutut ay didan dumalat di adi umdaan nan pangulugda. 2 Ti nan udumnan
adi umday pangulugda ya adida ihda nan dotag an alyondan mapaniaw, at ammunay
halawhaw di ihdada. Mu kulugon nan udumnan mi'id mapaniaw hi mihda. 3 Mu nan
tatagun ihdadan amin di mihda ya mahapul an adida pahiwon nan mumpaniaw hinan
dotag an mihda, ya gulat ta tigonda goh nan ibbadan mangihdan amin ya mahapul an
adida ipanuh hi un nappuhih nen atonda ti dida goh di inabulut Apo Dios hi taguna.
4 Ti gulat ta nob'on di aton nan ibbayu ya mi'id biyangyun mangipanuh un nappuhih
nen atonda ti bo'on da'yuy ad baal. At okod hi Apo Dios an ad baal ay dida, at Hiyay
mangipanuh hi un nahamad unu nibahhaw henen atonda. Mu mabalin an nahamad di
atonda ti waday abalinan Apu tu'un bumadang hinan baalna ta way atondan mangat hi
nahamad.
5 Ya waday algaw hi ngilinon di udumnah nan kumulug, ya nan udumna ya mi'id
ngilinondah algaw. Mu hay mahapul hi aton tu'u ya hamadon tu'uy nomnomon tu'uh
maphod hi aton hi un tu'u ngilinon unu adi tu'u ta adi tu'u munhinnumnong. 6 Ya nan
mangulug an mungngilin hi udumnah nan algaw ya hiyah ne atondan mange'gon ay
Apo Dios. Ya nan udumnan mangulug an malgom di ihdada ya hiyah ne goh di atondan
mange'gon ay Apo Dios ti endenoldah Apo Dios hinan ma'an. Ya umat goh hinan udumnan
mangunud an mumpaniaw hinan dotag an mihda ti hiyah ne goh di atondan mange'gon
ay Apo Dios, ya endenolda goh hi Apo Dios hinan mabalin an adida paniawon hi ononda.
7 Ti bo'on hay amaphodan tu'un mangunud di maphod hi aton hitun atagu tu'u, ya bo'on
ditu'uy okod hi atayan tu'u. 8 Ti an amin di aton tu'uh tun atagu tu'u ya itulid tu'un mangat
hi pohdon Apu tu'u. Ya hay gutud di atayan tu'u ya hi Apu tu'uy okod. At ta"on hi un tu'u
matagu unu matoy ya hi Apu tu'uy okod ti ditu'uy tataguna.
9 Ya hiyaat un natoy hi Kristu ya namahuan ta Hiyay Apun nan matagu ya nan nun'atoy.
10 Ya anaad ta nan udumnan da'yu ya ipanuhyuy un nun'appuhiy aton di udumna? Ya
anaad ta nan udumnan da'yu goh ya pahiwonday udumna? Mu okod hi Apo Dios ene ti
awni ta udum hi algaw at hagangon tu'un amin hi Apo Dios ta humalyaon ditu'u. 11 Ti hay
impitudo' Apo Dios ya inalinay,

"Ha"in an Apuyu ya matattagua',
at awni ya mumpunhippidan amin di tataguh hinagang'u
ta alyondan amin di amakulug'u an Apo Dios."*

12 At hay ma'at hi awni ya mahapul an ibaag tu'un amin ay Apo Dios nan aat di ina'inat
tu'uh tun atagu tu'u.

Hay Adi Pamuhian hinan Pangulug di I'ibba

---

* **13:9** Ex. 20:15; Deut. 5:19. † **13:9** Ex. 20:17; Deut. 5:21. ‡ **13:11** Hiyah ne abaliwan di odol tu'u ta mumbalin hi nahamad an odol an adi matmattoy. * **14:11** Isa. 45:23; 49:18; Phil. 2:10-11.

13 Hay maphod hi aton tu'u ya ipogpog tu'un mangipanuh hinan aton di i'ibba tu'uh
un nappuhi. Ti hay maphod hi nomnomon tu'uh aton, ya adi tu'u aton di logom hi un
hiyay dumalat hi ibahhawan di i'ibba tu'u unu hiyay dumalat hi abaholanda. 14 Ya inila'
an hay aat di idduma' ay Apu tu'un hi Jesus ya mid ah mapaniaw hi ma'an, at ta"on
un'u ihda ya mi'id ah bahol'un ne. Mu gulat ta kulugon nan tataguh un mapaniaw an
umidat hi bahol hi unda ihda at immannung an mabaholan hi unda ituluy an ihda. 15 Mu
gulat ta pumuhih ibbayuh nen pangihdanyu ya adiyu ituluy, ti atonyu ay ya adi umat
hinay pamhodyuh ibbayu. Ti nan tatagun mumpaniaw hi mihda ya dida goh di inyatoy
Kristu, at adiyu pa"ion nan pangulugdan dumalat nan pangihdanyuh mihda! 16 At ta"on
hi unyu nomnomon an maphod henen atonyu mu gulat ta pahiwon nan udumnan tagu
at adiyu ituluy an aton. 17 Ti hay aat di idduman tu'uh nan Pumpapto'an Apo Dios ya
bo'on nan ma'an ya ma'inum di aptan, ti hay aptan ya hay anahamad di ugali, ya ta adi
tu'u mumbobohhol ta mid al'alin ditu'u, ya ta mun'an'anla tu'un dumalat nan niyo'odolan
nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u. 18 Ya gulat ta hiyah ne aton tu'uh un ditu'uy
puntamuon Kristu ya hiyah ne mangipadenol ay Apo Dios, ya hiyay dumalat hi panapitan
nan tataguh amaphodan tu'u.
19 At pilion tu'uy maphod hi aton tu'u ta hiyay mangipalenggop ay ditu'u ya mangi-
pabi'ah hi pangulug di i'ibba tu'u. 20 Ya adiyu puhion nan maphod an inat Apo Dios hinan
i'ibbayu an dumalat din ma'an. Ya immannung an adi ipawan Apo Dios an amin di ma'an.
Mu gulat ta nan onon tu'uy dumalat hi abaholan di i'ibba at nappuhih neh aton. 21 Ya
gulat ta hay pangihdan tu'uh dotag, ya panginuman tu'uh bayah, ya nan udumnan ma'at
di dumalat hi mamuhih pangulug nan i'ibba at hay maphod ya adi tu'u aton. 22 Ya gulat
ta hay kulugonyu ya bo'on bahol hi un malgom di ononyu ya un ayu okod, mu ta adiyu
hapiton ta ammunah Apo Dios hi manginnilan nen ninomnomyu. Ya maphod hi un tu'u
nomnomon di nahamad hi aton tu'u ta hamadon tu'uy aatna ya un tu'u aton, at mabalin hi
aton, at mundenol nan tagun mangat hi umat hina! 23 Mu gulat ta waday munduwaduwan
mangalih, “Ini! Paniaw an umidat hi bahol nan ma'an!” Ya gulat ta ituluy an mangan at
mabaholan ti bo'on hay pangulugnay dimmalat hi nanganana. Ya an amin di ma'at an
bo'on hay pangulug di nalpuwana ya bahol hene.

15

Hay Pangipadenlan hi I'ibba

1 Ditu'un nahamad di pangulugna ya mahapul an badangan tu'u nan adi umday
pangulugna ta bo'on hay amaphodan tu'uy nomnomon tu'u ya anggay. 2 Ya mahapul an
aton tu'un amin di umipadenol hi i'ibba ta way a'udman di pangulugda. 3 Ya maphod hi un
tu'u aton ti hiyah ne goh di inat Kristu an bo'on hay nangipadenol hi odolnay pento'na. Ya
immannung an hiyah ne aat Kristu ti hiyah ne itudun din impitudo' Apo Dios an inalinay,

“Nan impihupihul nan tatagun He"a
ya mitolman ay Ha"in ta paddungnay Ha"in di pinihulda.”*

4 An amin din impitudo' Apo Dios hidin penghana ya do'ol di punhulbiana ti hiyay
mangitudun ditu'uh aat di nahamad an ma'unud. Ya hiyay dumalat hi pangedpolan
tu'uh ligat, ya hiyay mangipadenol ay ditu'u. Mu umat ay hinay aat tu'u ya mabalin
an hahalimidon tu'uh nen maphod an aton Apo Dios ay ditu'uh awni. 5 At idat ni' Apo
Dios di abalinanyun mangedpol hinan ligatyu ya nan ipadenolanyu. At hay pohdo'
ya badangan da'yun Hiya ta waday pun'u'unnudan di punnomnomanyun dumalat
nan pangeyengngohanyuh aat Jesu Kristu 6 ta mun'u'unnud di panapitanyuh aat di
amaphodan Apo Dios an hi Aman Apu tu'un hi Jesu Kristu.

Hay Nipa'innilaan nan Ulgud an Hay Aat Kristuh nan Hentil

7 Mahapul an hin'a'abulut ayun mi'hina"agih nan i'ibbayun umat hi nangabulutan
Kristuh nan iddumanyun Hiya ta way ahapitan di amaphodan Apo Dios. 8 Ya hay pohdo'
an alyon ay da'yu ya din immalian Kristuh tun luta ti binadangana nan Hudyu. Ya manu
ay inatna ya ta ipa'innilanan nahamad hi Apo Dios, ya ta ipa'annungna din intulag Apo
Dios hidin tataguh penghanan ad holag hinan Hudyu an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi
Jacob,† 9 ya ta way aton nan Hentil an mangiyamlan Apo Dios ti nan homo'nan dida. Ya
hiyah ne goh di impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

“Hapito' di anabagtum ta donglon nan tatagun Hentil,
ya ikanta' nan amaphodam.”‡

---

* **15:3** Psa. 69:9. † **15:8** Hay na'atan nan intulag Apo Dios ay Abraham ya nitudo' hinan Gen. 12:1-3, ya Gen. 17:7, ya Gen. 18:19, ya Gen. 22:18, ya hay intulagnan Isaac ya nitudo' hinan Gen. 26:3-4, ya hay intulagnan Jacob ya nitudo' hi Gen. 28:13-15 ya Gen. 46:2-4. ‡ **15:9** II Sam. 22:50; Psa. 18:49.

10 Ya wada goh di ohah impitudo' Apo Dios an inalinay,
“Da'yun Hentil ya mi'yamlong ayuh
nan pento' Apo Dios hi tataguna.”§

11 Ya hay oha goh hi impitudo' Apo Dios ya inalinay,
“An amin ayun Hentil ya iyamlayuh Apo Dios
ta an amin di tatagu ya nidugah di pangiyamlaandan Hiya!”*

12 Ya inalin goh Isaiah hidin nahup di,
“Awniat waday lala'in mitungaw an malpuh nan holag Jesse an hi aman David,
ya midat ay Hiyay haadna ta way atonan mumpapto' hinan Hentil.
Ya Hiyay hahalimidondah mamaliw ay dida.”†

13 Ya hi Apo Dios di dimmalat hi panahalimidan tu'u, at pohdo' hi un da'yu ipa'anlan Hiyah nidugah. Ya ipalenggop da'yu an dumalat nan pangulugyun Hiya, ya pohdo' an ma'at ta nangamung un midugah di panahalimidanyu an dumalat nan abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawan wan da'yu.

Hay Tamun Paul an Mun'ul'ulgud hi Hapit Apo Dios hinan Hentil

14 Hay inila', i'ibba', ya ma"aphod di ugaliyu, ya nahamad di inilayu, at mabalin an muntutudduan ayu. 15 Mu ta"on ya ilulud'un mangalin da'yu eten tudo' ta way atonyun munnomnom eten intudo"un ininnilayuh din hopapna. Ya manu ay ilulud'u ti hi Apo Dios di nangidat eten tamu' 16 ta way ato' an mangitamun Jesu Kristu ta nan Hentil di itamua'. Ya hay tamu' ya umata' hinan padin muntudtuduh nan Maphod an Ulgud Apo Dios hinan tatagu ta kulugonda ay ya diday abulutonah tataguna ti nan Na'abuniyanan an Lennaway mamadang ay dida.
17 Ya ha"in di baal Jesu Kristu, at waday biyang'un mangiyamlan te han puntamua' ay Apo Dios! 18 Ya mid udum hi ulgudo' an ammuna nan inat Kristun namadang ay ha"in ta way inat nan Hentil an nangunud hinan Tugun Apo Dios. Ya hay nanudtudu' ay dida ya nan hinapit'u, ya nan ina'inat'u, 19 ya nan udumnan numbino'ob'on an umipanoh'an inat'un dimmalat nan abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawan wan ha"in. At ente"a' ad Jerusalem an lemme'ole'od ta nangamung hinan Provinciad Illyricum,‡ ta hinamad'un nangulgud an amin hi aat nan Maphod an Ulgud an hay aat Kristu. 20 Ti heten gun'u ninomnom hi ato' ya umuya' hinan abablubabluy hinan wadan di agguy nangngol hi aat Kristu ta hidiy pun'ul'ulguda' hinan Maphod an Ulgud. Ya manu ay hidiy gun'u umayan ya ta adia' mi'polloh hinan wadan di udumnan muntudtuduh aat Kristu. 21 At mipa'annung din impitudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,
“Nan tatagun agguy nibaagan nan ulgud hidin hopapna ya donglondah awni,
at nan agguy nangngol ya innilaonday aatna.”§

Hay Namhodan Paul an Mumbihhitah nan iRome

22 Nabayag di aid olog'un umalin mumbihhitan da'yu. 23 Mu ten nalpah di tamu' hinan abablubabluy hitu ya nabayag an do'ol di tawon hi nanamhoda' tuwalin umalin da'yu. 24 At ad ugwan ya olom ya umalia' hina. Ti hay nomnomo' hi ato' ya mun'awaa' ay da'yu ya unna' umuy hinan Provinciad Spain ta mi'hinaa' ay da'yuh na'amtang ta mi'yan'anlaa' an mumbihhitan da'yu. Ya hay umaya' hinan Provinciad Spain ya logom ya badangana' ni' ay da'yu. 25 Mu hay ato' ad ugwan ya umuya' ad Jerusalem ta iyuy'u nan badang hinan tatagun Apo Dios hidi. 26 Ti ninomnom nan tatagun ma'amu'amung an mangulug hinan Provinciad Macedonia ya hinan Provinciad Achaia* di pohdondah aton. At amungonday mibadang ta ipiyuydah nan nun'awotwot an kimmulug ad Jerusalem. 27 Ya nan kimmulug an Hentil ay daten duwan provincia ya ninomnomdan maphod henen atondah nan Hudyud Jerusalem. Mu ta"on hi unda idat di badangdah nan nun'awotwot an Hudyu mu ihnay utangdah nan Hudyu damdama ti nan Hudyuy nahhun an nangiyuy hinan Hapit Apo Dios ay dida ta way atondan mi'datag hinan maphod an idat Apo Dios hinan mangulug hi Hapitna. 28 Mu awni ta malpah an iyuy'un amin nan pihhun na'amung ta idat'uh nan nun'awotwot an tatagun Apo Dios ad Jerusalem ya unna' umuy hinan Provinciad Spain, mu mun'awaa' an mumbihhitan da'yu. 29 Ya hay inila' ya awni ta umalia' ay da'yu at nidugah di pangipaphodan Kristun ditu'u.

---

§ **15:10** Deut. 32:43. * **15:11** Psa. 117:1. † **15:12** Isa. 11:10. ‡ **15:19** Heten provincia ya wadah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan Provinciad Macedonia an nan duwan babluy ad ugwan an ad Albania ya ad Slovakia. Ya hiyah ne nunhituwan nan numbino'ob'on an atata'ot an tribo an agguy emmenghah nan do'ol an tatagu.
§ **15:21** Isa. 52:15. * **15:26** Ohan provinciad Greece.

30 Ya al'alu'o' da'yu, i'ibba', ta mi'luwalu ayun ha"in hi nahamad. Ya manu ay atonyu ti
dumalat nan pamhodyun Apu tu'un hi Jesu Kristu ya nan pumpopohhodan tu'un amin
an ipanomnom nan Na'abuniyanan an Lennawah aton tu'u. 31 Ya hay iluwalu tu'u ya hay
pamaliwan Apo Dios ay ha"in hi aton nan adi umunud an tataguh dih nan Provinciad
Judea. Ya alyonyu goh ta abuluton nan tatagun Apo Dios ad Jerusalem an kapitulyuh
di nan mibadang an iyuy'uh din dida. 32 Ya ma'at ay hene ta pohdon Apo Dios ya
mun'an'anlaa' an umalin da'yu ta mipadenola' hi pumbihhitaa' ay da'yuh na.
33 Hi Apo Dios di alpuwan nan alenggopan tu'u, at hay pohdo' ya mimiddum ay da'yun
amin. Amen.†

16

Hay Nangalyan Paul hi Ipanomnomda Hiyad Rome

1 Pohdo' an badanganyu han agi tu'un babain hi Phoebe an manalimun an bumadang*
hinan tatagun Apo Dios an ma'amu'amung ad Cenchrea.† 2 At dumalat nan pangulu-
ganyun Apu tu'u ya hiyay pamhodanyuh umalianan da'yu ti hiyah ne maphod hi aton nan
tatagun Apo Dios. At wa ay di mahapulna ya badanganyu ni' hiya ti hiya goh di maphod
hi ligwan nan do'ol an tatagu, ya binadangana' goh ay hiya.‡
3 Ya apngaonyu nan himbaluy an da Priscilla§ ay Aquila an din ni'tamun ha"in hinan
tamun Jesu Kristu* 4 ti hi'itangan matoydah din namaliwandan ha"in hidin pamatayan
din tatagun ha"in. At endenol'uh nen inatda, ya bo'on ha"in ya anggay ti an amin nan
Hentil an mangunud an ma'amu'amung ya endenolda goh.
5 Ya apngaonyu goh nan tatagun mangunud an ma'amu'amung hi abung danen
himbaluy.
Ya apngaonyu goh nan nahamad an ligwa' an hi Epenetus an nahhun an nangulug ay
Kristuh nan Provinciad Asia.
6 Ya umat goh ay Mary an mahmahlun nunhulbin da'yun kimmulug.
7 Ya apngaonyu goh da Andronicus ya nan babain hi Junias an dida din ibba' an Hudyun
ni'balud ay ha"in hidin hopapna. Ya diday hapiton nan a'apostoles di amaphodanda, ya
nahhunda an nungKristiano ya un ha"in.
8 Ya apngaonyu goh hi Ampliatus an nan nahamad an ligwa' ti nan pangunudan tu'un
Apu tu'u.
9 Ya apngaonyu goh hi Urbanus an nan ni'tamun da'mih nan tamun Kristu. Ya atonyu
goh ay Stachys an nan nahamad an ligwa'.
10 Ya apngaonyu goh hi Apelles an nangipattig hi a'un'unnudnan Kristu.
Ya apngaonyu goh nan wah abung Aristobulus.†
11 Ya apngaonyu goh hi Herodion an ibba' an Hudyu.
Ya atonyu goh hinan i'ibba tu'un Kristianon wah abung Narcissus.
12 Ya apngaonyu goh da Tryphena ay Tryphosa‡ an ni'tamuh tamun Apu tu'u.
Ya atonyu goh ay Persis§ an nan nahamad an ligwa' an do'ol di ina'inatnah nan tamun
Apu tu'u.
13 Ya apngaonyu goh hi Rufus an na'ahhamad an muntamuh nan tamun Apu tu'u. Ya
atonyu goh ay inana an gun nangibilang ay ha"in hi imbaluyna.
14 Ya apngaonyu goh da Asyncritus, ya hi Phlegon, ya hi Hermes, ya hi Patrobas, ya hi
Hermas. Ya atonyu goh an amin hinan i'ibba tu'un Kristianon wan dida.
15 Ya apngaonyu goh da Philologus, ya hi Julia, ya hi Nereus, ya han aginan babai, ya hi
Olympas, ya an amin nan kimmulug an i'ibbada.
16 Mumpun'am'amanu ayun amin. Ya an amin tun ma'amu'amung hitun ahim-
bahimba'an ya ipa'innilayu an apngaonda didan amin.

Hay Angunuh hi Intugun Paul hinan iRome

---

† **15:33** Hay pohdonan ibaga ya *olom man ya ma'at hene.* * **16:1** Hiyah ne ma'alih *deaconness* hinan English unu *nan babain baal di mun'endog.* † **16:1** Hete ya hi'itangan himpuluy kilomitluy inadagwina an nalpud Corinth, ya wah nan pingit di baybay. ‡ **16:2** Mid mapto' ya hi Phoebe di nangiyuy eten Liblu an Romans hinan kimmulug ad Rome. § **16:3** Hay ibalinan nan ngadana ya *ho'ho'dod an na'in'inna.* * **16:3** Ac. 18:1-19. † **16:10** Mid mapto' ya hiyay apun din Alin hi Herod an Nidugah an nun'alih nan Provinciad Judea hidin 37-4 B.C. hidin gutud di nitungawan Jesus (Mat. 2:1-20), ya hi Aristobulus goh di agin nan Alin hi Herod Agrippa I an nun'alid Judea hidin 37-44 A.D. an nangipapatoy ay Jacob (Ac. 12:1-2). ‡ **16:12** Mid mapto' ya nunduppeldan duwan binabai ti numpaddung di puun nan ngadandan duwah hapit di iRome, ya hiyah ne gangayna an ugalidah din penghanah un way munduppel.
§ **16:12** Hay pohdonan ibaga ya *nan babain nalpud Persia.*

17 Al'alu'o' da'yu, i'ibba', ta elanyu nan tatagun mangipadah an manguhig ay da'yu ti
diday dumalat hi naguluwan di pangulug di tatagu, an didana din adi kumulug hidin
nitudtudun da'yuh hopapna. At mahapul an adi ayu middum ay dida 18 ti nan tatagun
umat hinay atonda ya bo'on hi Apu tu'un hi Kristuy itamuanda ti un hay amaphodanda
ya anggay. Ya ipaphodday panapitda ta way aton nan tatagun mangulug ay dida, ya
ipa'anlada nan tataguh nan panapitda. Ya manu ay atonda ya ta balbaliyanday mid
adalnan tatagu. 19 Ya nundongol an amin hinan tataguy a'un'unnudyuh nan Tugun Kristu,
at hiyaat un'u edenol da'yu. Ya hay pohdo' ya luma'eng ayun mangat hi maphod an ay
ihunay un mid inilayun mangat hi nappuhi.
20 Hi Apo Dios di alpuwan di alenggopan tu'u. At adi madnoy ya Hiyay dumalat hi
pangabakanyun Satanas.
Nan homo' ni' Apu tu'un hi Jesus di mawadan da'yu.
21 Ya hay inalin nan ni'tamun ha"in an hi Timothy ya apngaon da'yu. Ya hiyah ne goh di
inalin da Lucius, ya hi Jason, ya hi Sosipater an i'ibba' an Hudyu.
22 Ya ha"in an hi Tertius di nangitudo' eten hinapit Paul, ya gun'u goh apngaon da'yu
hina ti ha"in goh di ohah ibbayun Kristiano.
23 Ya inalin goh Gaius* ay ha"in an hi Paul di ipa'innila' an apngaon da'yu. Ya hiyay ad
mangilin ha"in, ya hituh tun abungnay gun a'amungan nan i'ibba tu'un kimmulug.
Ya inalin goh Erastus† an treasurer eten babluy an apngaon da'yu. Ya at goh hinay
nangalin Quartus‡ an ibba tu'u.
24 Nan homo' Apu tu'un hi Jesu Kristu di mawada ni' ay da'yun amin.§ Amen!*

Nan Luwalun Mangibaag hi Anabagtun Apo Dios

25 Hay maphod ya gun tu'u hapiton di anabagbagtun Apo Dios! An Hiyay way abali-
nanan mangipihamad hinan panguluganyuh nan Maphod an Ulgud an gun'u ul'ulgudon
an hay aat Jesu Kristu. Henen Ulgud ya agguy nipa'in'innilah din nete"an di logom ta
engganad ugwan, mu penhod Apo Dios an mipa'innila. 26 At ten nipa'innilad ugwan ti
intudo' din do'ol an propetan Apo Dios di aatnah din penghana, at hiyanay panginnilaan
tu'u. Ya immandal Apo Dios an adi matmattoy an henen na'ulgud ya mitudtudun amin
hinan ahimpahimpapangili ta way aton an amin di tatagun mangulug an un'unnud enen
Ulgud.
27 Hi Apo Dios ya anggay di nanginnilan amin hi logom! Ya dumalat hi Jesu Kristu ya
gun ma'al'aliy anabagbagtun Apo Dios hi mid pogpogna! Amen!†

---

* **16:23** Nihinan Paul hi abungnad Corinth, ya hay immannung an ngadana ya hi Gaius Titius Justus (Ac. 18:7; I Cor. 1:14). † **16:23** Hidid Corinth ya inah'upanday ongol an batu an waday nehelhel an hapit an hay nitudo' ya nan hapit di iRome an inalinay, “Hi Erastus an upihyal an mumpapto' hinan mumpuntamuh kulha ya ala' di namayad eten kulha.” Mid mapto' ya hiyay paddung an tagun nitudo' hinan Ac. 19:22 ya II Tim. 4:20 goh. ‡ **16:23** Hay pohdonan ibaga ya *nan miyapat an holagnan lala'i.* § **16:24** Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios. * **16:24** Hay pohdon ten hapit di Hudyu an ibaga ya *olom man ya ma'at hene!* † **16:27** Hay pohdon ten hapit di Hudyu an ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* (Mattig an duway pohdonah hapiton ti nob'on nan nitudo' hinan footnote di Rom. 16:24.)

I Corinthians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya hi Sosthenes di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: nan kimmulug ad Corinth (1:2).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad ad Greece.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 54 A.D.

Hay Teman ten Liblu: nan numbino'ob'on an problemah nan membron di himba'an ad Corinth an ta"on hi unda kimmulug.

Hay Outline ten Liblu:

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan NUN'U'UHHIGANDA (1:1—4:21)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan NAMUHIANDAH ODOLDA (3:16-17)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan ADIDA PANGILATAN HINAN MUMBAHOL (5:1-13)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan PUNDIDIKLAM-MUANDA (6:1-11)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan IMMILUGTAPANDA (6:12-20)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan PANGAHAWAANDA (7:1-40)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan MA'AN AN NE'NONG HINAN BULUL (8:1—11:1)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan ADIDA PANGED-POLAN (9:24—10:13)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan LUBUNGDA (11:2-16)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan ATONDAH NAN PUNNOMNOMANDAH NAN NATAYAN KRISTU (11:17-34)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan AGUGULUWAN DI SERVICEDA (12:1—14:40)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan KULUGONDAH AAT DI AMAHUAN (15:1-58)

Hay ohan probleman nan membron di himba'an ad Corinth ya nan PANGIDATANDAH OFFERINGSDA (16:1-24).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Paul ya nan ibba tu'un hi Sosthenes. Ya ha"in di ohah
pento' Apo Dios hi apostoles* Jesu Kristu ta ul'ulgudo' di Hapitna ti hiyah ne penhodna.
2 Ya ten muntudo' amin da'yun kimmulug ay Apo Dios hinad Corinth. Da'yuy pento'
Apo Dios an tataguna, ya imbilangnan maphod an dumalat ay Jesu Kristu, ya an amin goh
nan kumulug hi an amin hinan abablubabluy an mundayaw ay Jesu Kristu an Apu tu'u
ya Hiyay Apuda goh damdama.
3 Minaynayun ni' di homo' ya lenggop an malpun Ama tu'un hi Apo Dios ya hi Apu tu'un
hi Jesu Kristu.†

Hay Nunyamanan Paul ay Apo Dios hinan iCorinth

4 Gun'u da'yu iluwaluan ta edenol'u da'yun Apo Dios ti maphod nan aatyun dimmalat
nan pangipadutu'anan da'yu an dimmalat nan niddumanyun Jesu Kristu. 5 Ya nidat ay
da'yuy numbino'ob'on an abalinanyun dumalat nan niddumanyun Kristu. Ti hay ohah
nidat ay da'yu ya nan anala'engyuh nan aat di Tugun an unudon tu'u, ya nan anala'engyu
goh an mangulgud hi aat hanan Tugun. 6 Ya manu ay umat hina ti nihamad di ugaliyun
dimmalat nan nibaag an hay aat Kristun inunudyu. 7 At hay aatyud ugwan hi panodanyuh
nan pumbangngadan Apu tu'un hi Jesu Kristu ya indat Apo Dios ay da'yu an amin di
numbino'ob'on hi badangna ta pumhod ayun kumulug. 8 Ya halimunan da'yun Hiya ta
way atonyun mangilulud hinan pangulugyu ta nangamung di pumbangngadan Apu tu'un

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag.* † **1:3** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina an *minaynayun ni' di homo'* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalinan *minaynayun ni' di lenggop* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

hi Jesu Kristuh punhumalyaanah nan tatagu. At henen algaw ya adi ayu middum an
mi'molta ti ibilangnan mid ah baholyu. 9 Makulug di aat Apo Dios, at ipa'annungnan amin
hatu. Ya pento' goh da'yu ta way atonyun mi'hina"agih nan Imbaluynan hi Jesu Kristun
Apu tu'u.

Hay Nun'u'uhhigan nan Kimmulug ad Corinth

10 Al'alu'o' da'yu, i'ibba', ta mun'u'unnud di atonyu ta adi ayu hin'u'uhig ta malammung
ayu ta mun'u'unnud di punnomnomanyu ya nan nomnomonyuh atonyu goh. Ya maphod
hi unyu aton ti dumalat nan pange'gonanyun Apu tu'un hi Jesu Kristu. 11 I'ibba',
waday tatagun ni'hitun da Chloe an hina"ama, ya imbaagday aatyun inaliday un ayu
humanohongngel anu. 12 Ti henen alyo' an punhohongngelanyu ya numbino'ob'on di
alyonyuh unudonyu ti nan udumnan da'yu anu ya alyonday un ha"in an hi Paul di
unudonda. Ya nan udumna ya alyonday hi Apollos, ya nan udumna ya alyonday hi Peter,
ya nan udumna goh ya alyonday unudondah Kristu. 13 Mu undan do'ol hi Kristu ta do'ol
di alyonyuh unudonyu? Undan ha"in di nangiyatoy ay da'yuh nan krus? Ya undan goh
hay ngadan'uy nibonyag ay da'yuh nabonyaganyu ta ha"in di unudonyu?
14 Heneat ta un dudduwa ya anggay di binonyaga' an da Crispus ay Gaius 15 ta mid
mangalih un hay pangunudandan ha"in di namonyaga' ay dida! 16 (Ya binonyaga' goh
ta'wa da Stephanas an hina"ama, mu anggay dana nin hi binonyaga' ti ten mid udumnah
manomnom'u.) 17 Ya bo'on hay pumbonyaga' di nannagan Kristu ay ha"in, ti manu ay
hennaga' ay Hiya ya ta ul'ulgudo' nan Maphod an Ulgud an hay aatna. Ya hay aat goh di
nahnaga' hi pangulguda' hinan Tugun ya adi umat hi panapit nan nala'eng an tataguh tun
lutay panapit'u, mu maphod hene ti gulat ta mahapita' ta nan panapit'uy pangal'alu"uh
nan tatagu at bo'on at goh nan aat di nitudtudun hay aat di natayan Kristuh nan krus di
umal'alu'.

Hay Natayan Jesus di Panginnilaan hi Abalinan Apo Dios ya nan Anala'engna

18 Nan tatagun immannung an milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna ya nan pangn-
golandah aat di na'ulgud an nan aat di natayan Kristuh nan krus ti alyonday un mid
ipatukana. Mu ditu'un nabaliwan ya hay pangngolan tu'uh aat di natayana ya hiyay
panginnilaan hi aat di abalinan Apo Dios an ongol. 19 Ya umat hina goh di intudun din
impitudo' Apo Dios, ti alyonay,

"Abako' nan anala'eng nan nanginnilan tataguh tun luta‡
ta mi'id pumbalinan di anala'engda."§

20 Ya nomnomonyuy aat nan nala'eng an tagu, ya nan nanginnilah nan Uldin di Hudyu, ya
nan mangab'abak di hapitna an nan nalmuh tun lutay inilada, ti impa'innilan Apo Dios
an hay aat di inilan di umat hinan tataguh tun luta ya mid ipatukana!
21 Nala'eng tuwalih Apo Dios, at hay ninomnomnah ma'at hi pohdona ya adi umday
anala'eng di tataguh tun lutan manginnilah aat Apo Dios. At hay ninomnom Apo Dios
hi atona ya baliwana nan mangulug hinan Tugun an itudtudumi an alyon di tataguy
mid ipatukana. 22 Mu naligat hi kulugon nan Hudyuh te ti mahapul an tigonday adi
olog di tagun mangat ya unda kulugon an makulug henen nitudtudu. Ya hay pohdon
nan iGreece ya hay nalpuh nan nanomnoman an tagu. 23 Mu hay itudumi ya hay aat
di natayan Kristuh nan krus ya anggay. Mu pahiwon nan Hudyuh nen nitudtudu, at
mibahhaw di pangngolanda, ya alyon nan iGreece ya nan udumna goh an Hentil di un
mid ipatukana.* 24 Mu alyon mahkay di udumnah nan Hudyu ya nan Hentil an pento' Apo
Dios hi tataguna an nahamad heten itudtudumi ti itudumi an hi Kristuy mangipa'innilah
a'ongol di abalinan Apo Dios, ya anidugah di anala'engna. 25 Henen nalpun Apo Dios an
alyondan mid ipatukana ya do'do"ol di ituduna ya un nan itudun nan nala'eng an tagu.
Ya nan alyon di tataguh tun lutah na'abakan Apo Dios hidin natayan Kristu ya hiya goh di
nipattigan di anidugah nan abalinan Apo Dios damdama ya un nan abalinan nan tatagu.
26 Da'yun a'agi' an pento' Apo Dios ya mahapul an nomnomonyuy aatyuh din gutud
di namto'an Apo Dios ay da'yu ti nahnot di ma'alih nanginnila ay da'yu, ya nahnot di
nabagtuy haadnan da'yu, ya nahnot goh di adadangyan ay da'yuh tun luta. 27 Ti hay
penhod Apo Dios hi atona ya pento'na nan alyon di tataguh un manghan di inilana ta
mabainan nan nanginnilan taguh tun lutah awni. Ya pento'na nan alyon di tatagun mid
a'al'alyanda, ya manu ay goh inatna ya ta way aton nan nun'abagtuy haadnah tun lutan

‡ **1:19** Intudun Aristides an ohan nuntudo' hidin penghanah aat nan historyn di tatagud Corinth an gulat ta waday munle'le'od ad Corinth ya immannung an nan hinohhan kulhah di ya waday damuwondah nan iCorinth an mangipahiyah odolna ti hiya anuy nala'eng, ya wadan hiya nan ma"ap'aphod an tobal an amin di probleman wah tun luta! § **1:19** Isa. 29:14. * **1:23** Kinulug nan iRome ya nan iGreece an anggay nan adi mangngol di milanhah nan krus, at anaad anu ta way Dios-an-Bumaliw an matoy hinan krus.

mabainan hi awni. 28 Ya pento' Apo Dios nan tatagun pahipahiwondan mid abalinandah
tun luta an nan ma'alih mid hulbida, ya manu ay aton Apo Dios hene ya ta way atonan
mangubah hinan alyon di tataguh tun lutah ma'ahhapul. 29 At adi mabalin hi un way
ohah tagun iyamlanay aat di abalinanah tun lutah gutud di pi'hagganganan Apo Dios.
30 Mu da'yun kimmulug ya nob'on di aatyu ti iniddum da'yun Apo Dios ay Jesu Kristu.
Ti hay inatna ya hennagnah Jesu Kristu ta Hiyay dimmalat hi limma'engan tu'u ti Hiyay
dimmalat hi nangibilangan Apo Dios hi anahamad di ugali tu'u. Ya inlahhin ditu'u ta
ditu'uy tatagun Apo Dios, ya binayadanay bahol tu'un dimmalat nan natayana. 31 At hay
mahapul ya unudon tu'u nan impitudo' Apo Dios an alyonay,

"Nan umamla ya maphod un nan
inat Apu tu'uy iyamlana ya anggay."†

2

Nan Ulgud an hay Natayan Kristuh nan Krus

1 Hidin immalia' hinah wadanyu,* i'ibba, ya inulgud'un da'yuy Tugun Apo Dios. Mu
hay madadawoh di nanapit'un da'yu an adi umat hi panaphapit nan mahapit an tagu
unu panaphapit nan nanomnoman 2 ta bo'on hay la'eng'un humapit di e'gonanyu, ti hay
ninomnom'uh aptan hi ipa'innila' ya hi Jesu Kristu ya nan natayanah nan krus. 3 Mu
hidin nihina' ay da'yu ya inila' an mid olog'un nen tamu, ya umod'o'od'oda' ti nakudang
di abalina' an muntudtudu. 4 Ya hay nanapit'uh din nuntudtuduwa' ya adi umat hi
pun'al'alin di mahapit.† Mu ta"on un umat hina ya kimmulug ayu damdama an dimmalat
nan nidugah an abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawa. 5 At hiyanan hay pangulugyu
ya agguy nipalpuh anala'eng di tagu, mu nipalpuh nan ongol an abalinan Apo Dios.

Hay Anala'eng Apo Dios

6 Manu hinan nihamad di pangulugda ti hay panudtudu' ay dida ya umat hinan
panudtudun di nala'eng, mu nan anala'eng'un muntudtudu ya agguy nipalpuh anala'eng
di taguh tun luta unu hay anala'eng di a'ap'apun mapogpog di pun'ap'apuwanda, 7 mu
nipalpuh anala'eng Apo Dios. At hiyanan hay itudtudu' ya hay aat di anala'eng nan
numplanuh ipabagbagtuan tu'uh pidwa. Ti din agguy nalmuwan di logom ya implanuna
tuwali, mu agguyna impa'in'innilah engganad ugwan. 8 Ya mi'id di nanginnilah nan
a'ap'apud ugwan eten ninomnom Apo Dios, ti gulat hi unda inila at agguyda impilanha
han nabagbagtun Apu tu'uh nan krus. 9 Mu umat hinay na'at ta mipa'annung din
impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Mi'id di ohah nannig,
ya nangngol,
ya nunnomnom hinan ninomnom Apo Dios
an pumhodan nan mamhod ay Hiya."‡

10 Mu ditu'un kimmulug di nangipa'innilaan nan Na'abuniyanan an Lennawah aatna, ti
inilanan amin an ta"on nan wadah nomnom Apo Dios.

11 Ditu'un tatagu ya adi namaag ya inilan di udum an taguy wadah nomnom tu'u ti
ditu'u ya anggay di nanginnilan ne. At namamay nomnom Apo Dios an hay Lennawana ya
anggay di nanginnila. 12 Ya manu ay niyodol ay ditu'un kimmulug nan Na'abuniyanan an
Lennawan Apo Dios ya ta ma'awatan tu'un amin di ibadang Apo Dios ay ditu'u an dumalat
nan homo'na. At hiyanan adi tu'u iyunnud hi pangat nan agguy kimmulug.

13 Hay gunmi itudtudu ya nan nalpuh nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios,
ya bo'on hay anala'eng di taguy pundenolanmi, mu hinan Na'abuniyanan an Lennawa
an wan ditu'un kimmulug. 14 Mu nan tagun agguy niyodolan nan Na'abuniyanan an
Lennawa ya adina abuluton nan mitudtudun malpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa,
ya adina ma'awatan daten mitudtudu ti gahin di waday Na'abuniyanan an Lennawan Apo
Dios ay hiya ya unna ma'awatan. 15 Nan tagun niyodolan nan Na'abuniyanan an Lennawa
ya abalinandan mangipanuh an amin hinan logom hi un nahamad unu nibahhaw. Mu
nan adi kumulug ya adida ma'awatan di pangat ya punnomnom nan tagun niyodolan
nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios. 16 Umat hituy nitudo' an Hapit Apo Dios an
inalinay,

"Mid ah ohah taguh nanginnilah nomnom Apo Dios,
at hiyanan mid ah ohah tagun way abalinanan muntuduh atona."§

Mu ditu'un kimmulug ya umat hi punnomnom Kristuy punnomnom tu'u.

† **1:31** Jer. 9:24. Mapidwa goh hinan II Cor. 10:17. * **2:1** Mid mapto' ya na'at hidin 51 A.D. (Ac. 18:1-18). † **2:4** Hay itudun ten verse hinan hapit di iGreece ya nan nanapit Apostoles Paul ya umat hi panapit di abugadoh kulti ta abakona nan pangalin nan mi'hannun hiya. ‡ **2:9** Isa. 64:4. § **2:16** Isa. 40:13.

3

Hay Aat di Puntamuan ay Apo Dios

1 I'ibba, hidin nuntudtuduwa' ay da'yu ya ente"a' hinan nalakan mitudtudu ta
ma'awatanyu. Manu ay ya ay ayu ung'ungungnga ti agguy ni' nihamad di pangulugyun
Jesu Kristu. 2 At hiyanan nan intudtudu' ya nalakan ma'awatan an mipaddung hinan
gatas an inumon di ung'ungnga an nalakan ma'u'mun, ti inila' an wa ay nin ta nan
naligat di itudtudu' an mipaddung hinan ma'ulhin onon di atagutagu at adiyu ma'awatan.
Ya ta"on un ad ugwan ya adiyu ma'awatan di naligat ti agguy nihamad di pangulugyu
3 ti hin'a'amoh ayu ya ma'attututut ayu, ya way ohaan mumpahiyan numbino'ob'on di
unudona. At hiyay panginnilaan an agguy nihamad di pangulugyu. 4 Ti alyon nan udum
ay da'yuy ha"in an hi Paul di unudonda, ya alyon goh di udumnay hi Apollos di unudonda.
Henen ato'atonyu ya umat damdamah ato'aton nan agguy kimmulug.

5 Undan hay aat Apollos ya hay aat'u? Da'mi ay ya un ami baal Apo Dios ya anggay
an mangitudtudun da'yu ta kumulug ayu. Numbino'ob'on di indat Apo Dios ay da'min
Apollos hi tamumi. 6 Ti ha"in di paddungnay nun'oho' hi Hapit Apo Dios ay da'yu,* ya
hi Apollos di paddungnay nunhebnah nan neho'.† Mu hi Apo Dios di nangipahe'on. 7 At
hiyanan adi aptan hi un hay ngadan di mun'oho' ya manebna ti hay aptan ya hi Apo Dios
ti Hiyay managu. 8 At mi'id nun'abhiwan di muntanom ya nan manebna. Hi Apo Dios di
okod an mangidat hi lagbun di hinohhan ditu'u an mipalpuh intamu tu'u. 9 Ya da'min
duwan Apollos di mangitamuh nan indat Apo Dios, ya paddungnay da'yuy payawnan
puntamuanmi.

Ya paddungnay da'yu goh di abung Apo Dios. 10 Ya dumalat nan abalina' an indat
Apo Dios ya inhamad'un inyammay pangipognadan hinan abungnan umat hi amman di
nala'eng. Ya wadada nan muntudtuduh makulug an umat ay Apollos ya nan udum an
kimmulug an diday okod an mangituluy an mangiyamma. Mu mahapul an ihamadda
ta ipaphodday aat di abohwatana. 11 Ti mi'id di udum hi ayda itudtuduh nahamad an
pangipognadan ti anggay din impa'innila' ay da'yun hi Jesu Kristu. 12 Ya olom ni' ya hay
iyammada ya bo'on nan ag'agan mapa"i an umat hi ayiw, ya gulun, ya ulut, mu hay
iyammada ya nan adi ag'agan mapa"i an umat hi balitu', ya silver, ya nan nanginan
batun ipaddungan nan makulug an tudtudu, 13 ti hitun algaw an punhumalyaan Kristu
ya ma'apuyan nan binohwatda ta ma'innila mahkay nan adi moghob.‡ 14 Ti nan tagun
nangiyammah adi moghob hinan nahamad an pangipognadan ya hiyay way lagbuna.
15 Mu nan tagun nangiyammah moghob ya mabaliwan, mu mi'id di lagbuna an umat
hinan tagun bimmuhu' hinan napuulan an abung an mi'id di impitawnah oha mah ni'
hi gina'un wah bunolna.

16 Undan agguyyu inila an ditu'u ay an kimmulug ya ditu'uy abung Apo Dios ti wadan
ditu'uy Lennawana? Hay inila' ya inilayu! 17 At hiyanan wa ay di mama"ih nan
paddungnay Timplun Apo Dios ya moltaon goh Apo Dios hiya. Ti ditu'un ma'alih Timplun
Apo Dios, ya tatagu ditu'un Hiya.

18 Adi tu'u layahan di odol tu'u an mangiyokod hi anala'eng di tagu ti mi'id hulbina. Nan
tagun mangiyokod hi anala'engna an e'gonan di taguh tun luta ya odolnah unna idinong
henen punnomnomna ta hi Apo Dios ya anggay di pangiyokodanan ta"on un alyon di
tataguy mi'id di inilana. 19 Ti nan anala'eng di tagu ya mi'id di hulbinan Apo Dios. Ti
hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

> "Nan tagun iyokodna ya anggay hi anala'engna
> ya pumbalinon Apo Dios henen anala'engnah ay bitun agahana."§

20 Ya wada goh di ohah impitudo' Apo Dios an inalinay,

> "Inilan Apu tu'u an mid hulbin di punnomnom
> nan nun'ala'eng an tataguh tun luta."*

21 At hiyanan adiyu ipahiyay anala'eng nan muntudtudun da'yu. Hay pangiyokodanyu ya
hi Apo Dios ti Hiyay alpuwan an amin di mahapulyu. 22 At hiyanan ha"in, ya hi Apollos,
ya hi Peter† ya wah tu ami ti hennag da'min Apo Dios an mamadang ay da'yu. Tun luta
ya limmuna ta way ihinan tu'u. Nan nitaguan tu'u ya indatna. Ya hay pumbalinan an
amin di logom an ta"on di atoy, ya an amin di ma'ma'at ad ugwan, ya hi udum di algaw
ya amaphodan tu'un amin hana 23 ti tagu ditu'un Apu tu'un hi Jesu Kristu an Hiya nan
Imbaluy Apo Dios.

---

* **3:6** Hi Apostoles Paul di nangete"ah nan himba'an ad Corinth, at hay agguy kimmulug di intudtuduwana (Ac. 18:4-11).
† **3:6** Hi Apollos di nuntudtuduh nan impa'abulut Paul, at hay kimmulug di intudtuduwana (Ac. 18:24-28). ‡ **3:13** Hay aat di punhumalyaan Jesu Kristu ya ta ma'innilay maphod unu nappuhin ina'inat di hinohhan kimmulug. § **3:19** Job 5:13. * **3:20** Psa. 94:11. † **3:22** Unu hi Cephas.

4

Hay Aat nan Apostoles

1 Hay pangibilanganyun da'mi ya baal Kristun nange'kodan Apo Dios hi umuy mangitudtuduh din agguy impa'innilan Apo Dios hidin penghanah engganad ugwan. 2 Nan
baal ya mahapul an un'unnud hinan alyon nan apuna. 3 Ya gapu ta hi Apo Dios di ad
baal ay ha"in ya adi' ipa'anhan di pangipanuhyu ya nan pangipanuh di udum an tataguh
aat di pangipapto'a' hi tamu'. Ti ta"on un ha"in ya adi mabalin an ipanuh'uy odol'u.
4 Ta"on hinan punnomnom'u ya mi'id inat'uh nibahhaw, mu agguy'u inilah un umat hinay
punnomnomna. Ti Hiya ya anggay di nanginnilah un maphod di ato' unu adi. 5 At hiyanan
bo'on ditu'uy mangipanuh hi un nan ohan tagu ya maphod unu nappuhi, mu okod nan
Apu tu'uh tun pumbangngadana. Ya awniat ipa'innilanay makulug an nangat di hinohhan
ditu'u an ta"on un nan agguy na'innilan inat tu'u ya nan wah nomnom tu'u. At an amin
nan nangat hi maphod ya awniat iyamlan Apo Dios dida.

6 Heten inali' ay da'yun i'ibbah aatmin Apollos ya amaphodanyu ta innilaonyuy itudun
nan proverb an inalinay,

"Mahapul an unudonyu ya ammuna
nan nitudo' an nitugun hi atonyu."

Hay pohdonan hapiton ya adiyu ipahiyay oha ya pihulonyuy oha. 7 Adiyu alyon di odolna
ayu ya un hay udum ti an amin di wadan ditu'u ya indat Apo Dios. At hiyanan idinongyun
mangipahiyah nan malgom an wan da'yun paddungnay da'yuy nalpuwan hana.

8 Anakkayah! Hay punnomnomyu ya mi'id di nibahhawanyuh hinagang Apo Dios ti
alyonyuy na'ahhamad mahkay di pangulugyun endawyu mahkay an amin di amaphodan
an malpun Hiya. Ya alyonyu goh di ay ayu mahkay ali, mu adi umat hinay pangibilangyun
da'mi. Akkay mah un makulug an ali ayu ta middum amin da'yun mun'ali?* 9 Hay
punnomnom'u ya inyabulut Apo Dios an da'min a'apostolesnay na'ampa ahan hi an amin
an tatagun nipa'innilay atayandah nan hinagang di tatagu ya nan a'anghel.† 10 Alyon
di tataguy mi'id di inilami an dumalat nan pangitudtuduwanmih aat Kristu. Ya da'yu
ay ya alyonyuy nala'eng ayuh aat Kristu. Ta"on atog hi un da'miy alyondah nakudang
di pangulugna ya da'yu nan alyondan nahamad di pangulugna. Ya da'yuy me'gonan,
ya da'miy mapihul! 11 Engganad ugwan ya maligligatan ami ti mahihinaangan ami, ya
ta"on un hay danum ya awnian mi'id di umidat. Ya nun'apa"iy lubungmi, ya gunmi
holtaholtapon di pangipaligligatan nan tatagun da'mi. Ya mi'id di napto' hi abungmi.
12 Nidugah di tumamutamuanmi ta way pangngalanmih pananudmih odolmi. Ya ta"on
un da'mi pun'idutan mu hay maphod di pambalmi. Ya wa ay ta mipaligligat ami ya
enedpolmi, 13 ya wa ay ta padngolan da'mi ya hay ma'ma'ullay di pambalmi. Ya hay
punnomnom di tatagun da'mih engganad ugwan ya mi'id di biyangmin ay ami galut ya
anggay an mitapal!

14 Ya bo'on hay pamaina' ay da'yuy nangitud'a' ete ti un hay panugun'un da'yun
ibilang'un imbabaluy'u ta anomnomanyu ti pa'appohdo' da'yu. 15 Ya edngolyuh tugun'u ti
ta"on hi un himpuluy libuy muntudtudun da'yuh nan pangululganyun Kristu mu ha"in ya
anggay di mibilang an amayu ti ha"in di nahhun an nangitudtudun da'yuh aat Jesu Kristu
ya unyu kulugon Hiya. 16 At hiyanan alyo' ahan ay da'yun iyunnudyuh pangat'u. 17 At
hiyaat un'u honogon hinah Timothy an ibilang'u goh hi imbaluy'u an un'unnud ay Apu
tu'u ta ipanomnomnan da'yuy aat di pangun'unudan ay Jesu Kristu an hiyah ne unudo'
ya gun'u itudtuduh nan ahimbahimba'an hinan abablubabluy.

18 Nan udumnan da'yu ya nangohoyda ti pangaliday unna' mahkay adi umalih na an
mannig ay da'yu. 19 Mu wa ay ta iyabulut Apu tu'u at ag'aga ya umalia' ta tigo' danen
nangohoy an i'ibbayuh un way abalinandan nalpun Apo Dios, unu un hapitda ya anggay!
20 Ti nan tagun middum hi pumpapto'an Apo Dios ya mattig hi pangat ya bo'on hay hapit
ya anggay. 21 Mu hay pohdonyu—umalia' ta boholo' da'yu, unu ta ipattig'uy pamhod'u ya
ulay'u ta hay maphod di umalia' hina? Okod ayun munnomnom hi aat ne.

5

Nan Na"appuhin Inat nan Ohan Kimmulug an Lala'i

---

* **4:8** Hiyah ne malabagan an hapit. † **4:9** Hay aton nan ap'apun di tindalun di iRome hi unda abakon nan tatagu ya e'wadah nan kulha ta umuydan amin hinan ongol an bulangan (unu cockpit) ta hidiy pamatayandah nan kinaphulda ta mi'tigaw nan tatagu. Ya nan mi'tigaw ya hiyah ne paddungnay ay'ayamda ti umipa'amlong ay didah unda tigon nan ma'at hinan mapatoy ti hin'umu'uddum ya nan atata'ot an animal an umat hi layon, unu bear, unu manilhig an bakay mi'pattoy hinan nakaphul ta engganah unda matoy, ya hin'umu'uddum ya mi'pattoy nan udumnan nakaphul hinan i'ibbadan nakaphul ta engganay mun'atoyda.

1 Hay inulguddah dengngol'u ya wada anuy ohan da'yun mangamangat hi lumihog ti
penlohna anuy numbentanan amana.* At nappuhi ahan hene ti ta"on nan adi umunud
ya paniawonday umat hina!† 2 Undan ipahiyayuy umat hina? Gulat at ya munlungdaya
ayun ne ta unyuat pakakon henen lala'i ta adi middum ay da'yun ma'amu'amung! 3 Ya
ta"on hi unna' mi'id hinan da'yu mu paddungnay wadaa' damdama ti gun'u nomnomon
da'yu. Ya inila' mahkay di moltan nen tagu an miyunnudan hinan biyang'un indat Apu
tu'un hi Jesus.
4 Ya wa ay ta ma'amung ayu ya umat goh an paddungnay ni'yamunga' ay da'yu. Ya
dumalat nan indat Apu tu'un hi Jesus 5 ya alyo' di pakakonyu ta okod hi Satanas an
mangipaligligat ay hiya ta way atonan magilat ta idinongnah nen ato'atona ta olom ya
melwang hitun pumbangngadan Apu tu'un hi Jesus an munhumalya.
6 Adi maphod henen pumpahiyaanyu! Undan agguyyu inilan nan itang an bino'bo'‡
ya pablalona nan alena an miyammah tinapay? 7 At hiyanan mahapul an idinongyuy
nappuhin pangatyun nipaddung hi bino'bo'§ ta nan maphod an pangat ad ugwan
di pangiyunnudanyu ti hay nitaguanyu mahkay ya balu, ti hiyah ne inyatoy Kristuh
nangilanhaandah nan krus. Hiyay umat hinan kalnilun ene'nong nan Hudyun Apo
Dios hinan Behtan di Punnomnomandah Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag
Israel. 8 Hay pohdon ten ipa'innila ya mahapul an du'gon tu'u nan nappuhin ugali tu'u ta
mahukatan hi balu ta unudon tu'uy makulug, ya aton tu'uy maphod an miyunnudan hi
maphod an punnomnom.
9 Din intudo"un da'yuh din hopapna* ya inali' di adi ayu middum hinan tatagun
umipabain di atonda an nan nalinala'i ya nabinabai. 10 Mu adi' alyon di nan adi umunud
an gun mangat hi na"appuhin lumihog di atonda, ya nan umam'am an mumpunghan,
ya nan adi mangngol, ya nan mundayaw hi bulul, ti gulat ta umat hina at gahin hi un
tu'u taynan tun luta! 11 Hay penhod'un alyon ya adi ayu middum hinan tatagun alyonday
kimmulugda, mu hay pangatda ya nappuhi ti atonday lumihog an umat hi mi'binabai ya
mi'linala'i, unu umam'am an mumpunghan, unu mundayaw hi bulul, unu nan humiwit
hi ibbana, unu nan mababutong, unu nan adi mangngol. Ya ta"on un nan pe"ananyu ya
adi ayu me"an ay dida.
12-13 Ya bo'on ha"in di okod an mangipanuh hi aton nan adi umunud ti hi Apo Dios di
okod an manumalyah aatdah awni. Mu ditu'un kimmulug ya mahapul an tugunon tu'uy
ibba tu'un nappuhiy ato'atonda. At hiyanan henen tagun namloh hi numbentanan amana
ya pakakonyu.†

6

Hay Aat di Pundidiklammuan nan Kimmulug

1 Gulat ta waday nunhohongngilanyu ya undan adi ababain hi un ayu mundiklamuh
nan agguy kimmulug an huwis?* Goh mah ta wada ay di umat hina ya bo'on da'yun
tatagun Apo Dios di mangipanuh? 2 Undan agguyyu inila an ditu'uy bumadang ay Jesu
Kristun munhumalyah tun punhumalyaanah nan agguy kimmulug? At wa ay ta umat
hina an mabalin an mi'humalya tu'u at undan adiyu abalinan an mangipanuh hinan
un itang an punhohongngilanyu? 3 Ya ta"on nan a'anghel ya pi'humalya tu'u dida, at
namamah nan i'ibba tu'un tataguh tun luta! 4 At hiyanan wa ay di punhohongngilanyu
ya mabalin an ayaganyuy malgom an kimmulug hi himba'an an ta"on un manghan di

---

* **5:1** Mid mapto' ya hay inahawana ya bo'on hi inana tuwali ti nan miyadwan ahawan amana. Mu ta"on un adagwiy daladan duwa mu paniaw damdama (Lev. 18:8; Deut. 22:30; 27:20). † **5:1** Hi Cicero an ohan nundengwan himmapit an iRome hidin penghana ya impa'innilana an nan pangelo'an hinan ohan tulang an umat hi imbaluy, unu agi, unu ommod, unu olitao ya un itang di mangat ay didan iRome. ‡ **5:6** Nan bino'bo' ya hay pohdonan ipa'innila ya wa ay ta middum di nappuhin tagun da'yuh nan a'am'amunganyu ya la'tot ya ma'abanel ayuh anappuhina ta mumbalin ayuh nappuhin amin. § **5:7** Hay ugalin di Hudyu ya inhamhamaddan inhigid an amin di galut an tinapay an nabino'bo'an hi abungda ta mitapalda ta mid ah ohah galut hi ma'angang ya un mete"a nan Behtan di Punnomnomandah Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan O'ommodda. * **5:9** Mid ay ditu'ud ugwan henen tudo'. † **5:12-13** Deut. 17:7; 19:19; 22:21, 24; 24:7. * **6:1** Ta"on un hi Apostoles Paul ya inabulutna an waday biyang nan huwis an manumalyah nan kimmulug hi un way ma'alih *criminal cases* ti hiyah ne intudo'nah Rom. 13:3-4. Mu indat nan gubilnud Rome hinan Hudyuh abablubabluy di biyangdan manumalyah nan diklamudah un luta, unu uma, unu payaw di idiklamuda an ma'alih *property cases*, at adi mahapul an miyuy hi huwis. Ya gapu ta imbilang nan gubilnu nan kimmulug hi ohah nan lelehyon di Hudyu at mid mapto' ya inabulutda goh ta nan kimmulug di okod an manumalyah diklamudah nan ma'alih property cases. Gulat ta makulug hene at hiyaat un inal'alu' Paul nan kimmulug ad Corinth ta abulutonday biyangda ta adida miyuy hinan kultin di agguy kimmulug.

biyangna ta hiyay mangipanuh! 5 Manu ay alyo' hete ya ta way atonyun bumain! Undan
mid ah ohan da'yun kimmulug an abalinanan mangipanuh hi punhohongngilanyun
kimmulug? 6 Uggoh mah ta un da'yuan impanuhyuy punhohongngilanyu? Mu bo'on ti
gunyu iyuy nan diklamuyuh nan agguy kimmulug ta diday munhumalyan da'yu!
7 Ya henen pundidiklammuanyuy attiganan nibahhaw ayu. Uggoh mah ta anuhanyuy
nappuhih aton di ibbayu! Hay maphod hi atonyu ya edpolyuy ma'at ay da'yun ta"on hi
un da'yu balbaliyan ta alanday gina'uyu. 8 Mu bo'on ti un da'yuan inatyuy nappuhih nan
i'ibbayun kimmulug, at hiyanan wa ayan nundidinniklamu ayu ta polhonyuy malgom an
wadah ibbayu!
9 Undan agguyyu inila an nan tatagun mangat hi nappuhi ya adida middum hi
Pumpapto'an Apo Dios? Adi ayu ni' mabalbaliyan: Ti nan lumihog di atonda an umat
hinan umilugtap, ya nan me'yelo' hi paddungdan lala'i unu babai, ya nan mundayaw hi
bulul, 10 ya nan mangakaw, ya nan mumpunghan, ya nan mumbutong, ya nan humiwit
hi ibbana, ya nan bumalbali ya adi middum hi Pumpapto'an Apo Dios. 11 Umat hinay
ina'inatyun udumnah din hopapna. Mu ad ugwan ya na'aliwan mahkay di baholyu, ya
pento' da'yun Apo Dios an tataguna ti imbilang da'yun maphod an dumalat nan inat Apu
tu'un hi Jesu Kristu ya dumalat nan ongol an abalinan nan Lennawan Apo Dios an wadan
ditu'u.

Hay Aton di Odol an Mangipabagtun Apo Dios
(Rom. 14:1-23; I Cor. 8:1-13; 10:23; I Pet. 2:16)

12 Wadaday udum an tatagun alyonday, “Ta"on hi un malgom di pohdonmin aton.” Mu
adi an amin ya amaphodan. Odolnay adi tu'u aton nan mi'id di idatnah amaphodan ti
wa ay ta umengha at naligat an idinong. 13 Ya alyon goh di udumnay, “Nawaday odol ta
atonay malgom an pohdona. Umat hi putu an nawada ta ittuwan di ma'an, ya umat goh hi
ma'an an nawada ti mahapul di putu.” Makulug, mu umat hituy alyo' an udum hi algaw ya
pogpogon Apo Dios hana. Hay odol tu'u ya agguy na'amman ta atonay lumihog an umat
hinan pangeyelo'an hi bo'on ahawa, mu manu ay nawada ta mundayaw ay Apu tu'un
mangipapto' ay ditu'u. 14 Hi Apo Dios ya minahuanah Apu tu'u, ya umat goh ay ditu'un
awniat mahuan ditu'u an dumalat nan nidugah an abalinana.
15 Inilayu an hay odol tu'u ya niddum hi alimatung di odol Kristu, at hiyanan nappuhih
un tu'u elo' di binabain pabayadday odoldah linala'i, ti aton tu'u ay di umat hina at
iniddum tu'uy odol Kristuh odol nan puta. Immannung an adi ahan! 16 Undan agguyyu
inilan enelo' ay di lala'i nan puta ya ayda oha mahkay hi odol? At hiyanan nappuhi ahan
hi un eyelo' di taguy bo'ona ahawa. Ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

“Wa ay ta nolo' nan duwa
ya paddungnay unda ohan odol.”†

17 Mu wa ay ta hi Apu tu'uy idduman tu'u ya miyunnud di punnomnom tu'un Hiya.
18 At du'gonyu nan lumihog an umat hi pangelo'an hi bo'on ahawa ti heten pumbaholan
ya milagat di odol an adi umat hinan udum an pumbaholan an adi milagat di odol. 19 Ya
undan agguyyu inilan heten odol tu'u ya ihinan nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo
Dios an impa'alinan ditu'u? At hiyanan adi nonongan hay pohpohdon di odolyuy atonyu
ti hi Apo Dios an ad tagun ditu'uy okod hi pangi'atanan ditu'u. 20 Ti paddungnay penla'
ditu'un Apo Dios hi nangiyatayan Jesu Kristuh abaliwan tu'u. At maphod hi un an amin
di aton tu'u ya hay ipabagbagtuan Apo Dios.

7

Hay Aat di Nun'ahawa

1 Ad ugwan di pambala' hidin intudo'yun pohdonyun mahmahan ay ha"in hi aat di
alhinan. Hay alyo' ya od'odolnah unta adi malhin. 2 Mu dumalat nan do'ol an mangat
hi lumihog an umat hi pangelo'an hi bo'on ahawa* ya odolnah unta malhin ta way
ohaan waday ahawana. 3 Hay aat di himbaluy ya mahapul an way ohaan atonay
pun'amlongan nan oha. 4 Ti nalhin ay nan babai ya adina ohhaan di odolna, ya umat
goh hinan lala'i ti nan himbaluy ya mibilang an unda ohan odol. 5 At da'yun nun'alhin
ya adiyu iyadiy odolyuh nan ahawayu, mu wa ay ta ihamadyun munhapit an himbaluy
an hinwawadiyonon di olo'anyu ta way atonyun gun munluwalun Apo Dios ya maphod.
Mu ta adi amahdomahdom ti ini ya adi ayu pa"edpol, ya tinapngan da'yun Satanas ta way
atonyuh nappuhi.

---

† **6:16** Gen. 2:24. * **7:2** Hinan bulud di duntug ad Corinth ya wada han Timplun Aphrodite an nan babain bulul an mumpapto' anuh pamhod ya pangelo'an. Ya hidi ya wada goh di hinlibun binabain putan ay padi, ta way aton nan linala'in mundayaw ay Aphrodite an paddungnay me'yelo' ay hiyah nan akuwakuwaltu.

6 Adi' ipapilit an malhin ayun amin, mu wa ay di mamhod ay da'yun malhin ya malhin
at udot. 7 Mu pohdo' an odolnah un ayu umat ay ha"in an adi malhin. Mu inila' an adi
mabalin ti numbino'ob'on di indat Apo Dios hi abalinan tu'un hinohha.
8 Ya hay itugun'uh nan agguy nalhin ya nan nabalun binabai ya odolnah unda adi
malhin an umat ay ha"in. 9 Mu wa ay ta adida pa"edpol an adi malhin ya odolnah unda
malhin ya un henen panolholtapandah uma'amnawandan malhin.
10 Da'yun nun'alhin, waday intugun Apu tu'un ibaag'un da'yu: Adi mabalin hi un ihiyan
nan babaiy ahawana.† 11 Mu gulat ta niluh an waday babain inhiyanay ahawana ya adi
mabalin an nonongan numbentan. Mu wa ay ta ninomnomnan malhin ya mi'id di udum
hi umuyna pumbangngadan hi un bo'on hi ahawana. Ya umat goh hinah nan lala'in adi
nonongan ihiyanay ahawana.
12-13 Ya hay ohah itugun'u an bo'on hay nalpun Apu tu'u ya umat hitu: Gulat ta nan
kimmulug an lala'i unu babai ya niluh an nalhin hi ohan agguy kimmulug ya penhod nan
ahawayun munnonong nan nun'ahawaanyu ya adiyu ihiyan. 14 Ti wa ay ta kimmulug di
ohan da'yun himbaluy ya abuluton Apo Dios nan agguy kimmulug an ahawayu‡ ti gulat ta
adina at adina goh damdama ibilang nan imbabaluyyu. 15 Mu gulat ta pohdon nan agguy
kimmulug an munhiyan ayu ya abulutonyu, at mi'id di baholyu ti abulutonyun munhiyan
ayu ti hi Apo Dios ya penhodnan way ohaan malenggop di nitaguana. 16 At odolnah unyu
abuluton di pohdon nan agguy kimmulug an ahawayun munhiyan ayu ti mi'id damdamay
poto'nah un nan nun'ahawaanyu ya mabadanganyu ta mabaliwan.

Hay Adi Panukatan nan Kumulug hi Aatdah Namto'an Apo Dios ay Dida

17 Mahapul an way ohan ditu'uan abulutonay indat Apo Dios hi aat di nitaguanah din
namto'anan ditu'un kimmulug ay Hiya. Hiyah te intugun'un amin hinan kimmulug hi
abablubabluy. 18 Ya da'yun niluh an numpakugit ya un ayu kumulug ya adiyu iyabain di
numpakugitanyu. Umat goh ay da'yun kimmulug an agguy numpakugit an adi mahapul
an mumpakugit ayu. 19 Ti adi aptan hi un nakugit di tagu unu agguy. Hay aptan ya
nan pangunudan tu'uh nan intugun Apo Dios. 20 Ten ipidwa' an alyon an way ohan
ditu'uan iyunnudnay nitaguanah nan ninomnom Apo Dios ay ditu'uh din namto'anan
ditu'un tataguna. 21 At gulat ta himbut ayuh din namto'an Apo Dios ay da'yu ya bo'on
hiyay numanomnomanyu. Mu gulat ta pohdonyun pogpogon di ahimbutyu ya atonyuat
udot. 22 Ti nan himbut an kimmulug an pento' Apu tu'un hi Jesu Kristu ya badangana
ta bo'on mahkay himbut. Umat goh hinah nan bo'on himbut an kimmulug an hi Jesu
Kristu mahkay di ad himbut ay hiya. 23 Ti nan natayanay namla' hi bahol tu'u ta Hiya
mahkay di ad tagu ay ditu'u, at mahapul an Hiyay unudon tu'u ta bo'on hay tagu. 24 Da'yun
i'ibba, ta"on un ngadan di aat di atagu tu'uh din kimmulugan tu'u ya punnonngon tu'un
mundenol ay Apo Dios ti Hiyay mangipapto' ay ditu'u.

Hay Tugun hinan Agguy Nalhin ya nan Umu'utun

25 Ad ugwan ya hay aat di ahaway alyo' ta tobalo' di udum hinan penhodyun mahmahan.
Heten itugun'uh nan agguy nalhin ya agguy nalpuh nan Apu tu'u, mu dumalat nan
homo'nan ha"in ya indatna tun tamu', ya ene'kodnan ha"in ta ha"in di manugun ay da'yu.
26 Ad ugwan ya ten nidugah di numbino'ob'on an ligat tu'u, at hay itugun'u ya maphod
hi unyu inaynayun nan aatyuh adiyu alhinan. 27 Ya da'yun way ahawana ya adiyu
nomnomon an ihiyan di ahawayu. Ya da'yun agguy nalhin ya maphod unyu adi
nomnomon an malhin. 28 Mu gulat ta pohdonyu kaymun malhin ya ta"ongkay, at bo'on
bahol hene. Ya manu ay alyo' hete ti nidugah di punligatan nan nalhin, ya adi' pohdon an
munligat ayuh umat hina.
29 Da'yun i'ibba, hay pohdo' an ipa'innilan da'yu ya ho'ho'dod mahkay di gutud hi
pangatan tu'uh nan ipatamun Apo Dios, at hiyay dumalat an da'yu ay an nun'alhin ya
adi maphod hi un hay panalimunanyun ahawayuy humaliwah pangunudanyun Apu
tu'u. 30 Tigon tu'u ta bo'on hay ligat, ya hay pun'am'amlongan, ya hay punhapulan hi
umadangyanan di humaliwah pangunudan tu'un Apo Dios. 31 Ya bo'on daten ma'ma'at
hitun lutay pangiyohhaan tu'uh nomnom tu'u ti inila tu'un tun luta ya an amin di wadah
tu ya mapogpog.
32 Hay pohdo' ya adi ayu numanomnom hi nitaguanyu. Nan agguy nalhin an lala'i ya
iyohhanay nomnomnah ipatamun Apo Dios ti pohdonan ipadenol hi Apu tu'u. 33 Mu
nan nalhin an lala'i ya nomnomnomonay mahapul di pamilyana ya pangipadenolanah
ahawana, 34 at hiyanan mi'id di poto' di punnomnomana.

† **7:10** Mat. 5:32; 19:3-9; Mk. 10:2-12; Lk. 16:18. ‡ **7:14** Adina hapiton an mi'tagu nan agguy kimmulug ay Apo Dios
an ta"on un mid di pangulugnan Hiya, mu hay pohdonan hapiton ya mawagahan hiya an dumalat di pangulug nan
ahawanan kimmulug.

Nan ay goh babain agguy nalhin ya anggay nan ipatamun Apo Dios hi nomnomnomona
ti hay unudona ya anggay ya hay pohdon Apo Dios. Mu nan babai ay an nalhin ya do'ol di
nomnomona ti hay pangipapto'nah nunhituwanda ya hay pangipa'amlonganan ahawana.
35 Ya manu ay alyo' hatu ya ta hay amaphodanyu, mu adi' iyadiy pangahawaanyuh
unyu pohdon. Ti hay pohdo' ya pilionyuy maphod hi atonyu ta adi ayu mahaliwah nan
puntamuanyun Apu tu'u.
36 Gulat ta way niyali ya mi'id di ninomnomdan muntuluy, mu awni ya nidugah di
punnomnom nan lala'ih nan babai ta alyonay muntuluyda ya mabalin ti bo'on bahol hene.
37 Mu gulat ta inhamad nan lala'ih nomnomna an adi malhin ya maphod goh hene, mu
ta mi'id di dumalat hi mapilit an mangituluy hinan niyaliyana an namamah un hiyay ad
nomnom. 38 At maphod hi un ituluy nan lala'in ahawaon nan niyaliyana, mu odolna goh
hi un hiyay ad nomnom an adina ituluy.
39 Nan babain mataguy ahawana ya adi nonongan inhiyana. Mu gulat ta natoy nan
ahawana ya mabalin an mumbentan hi unna pohdon, mu tigona goh nan pumbentanana
ta nan ibbanan kimmulug. 40 Mu hay nomnomo' ya onaynah un adi mumbentan ti
malenggop di nitaguana. Ya hay punnomnom'u ya kulugo' an nan Na'abuniyanan an
Lennawan Apo Dios an wan ha"in di nangipanomnom hi an amin ay date.

8

Hay Aat di Ma'an an Ne'nong hinan Bulul
(Rom. 14:1-23; I Cor. 6:12; 10:23—11:1)

1 Ad ugwan mahkay ya tobalo' nan gunyu mahmahan hi aat di pangihdaan hi ne'nong
hi bulul.* Inila' an immannung an ditu'un kimmulug ya inila tu'un amin di nahamad
an mitudtuduh aat nan ne'nong hinan bulul. Mu hay alyo' ay da'yu ya adi gapuh
nanginnilaanyu ya mumpahiya ayu mu ipattigyuy pamhodyuh† i'ibbayu ti hiyah ne
mangipaphod hi punhina"agian tu'u. 2 Nan tagun munnomnom hi unna inilan amin ya
nibahhaw henen punnomnomna. 3 Mu nan tagun namhod ay Apo Dios ya abuluton Apo
Dios an hiya ya taguna.
4 At hay punnomnom tu'uh aat di pangihdaan hinan ne'nong hinan bulul—mihda, unu
adi? Inila tu'u an do'olday bulul an pange'nongan di udum, mu adi makulug an dios hana
ti un oha ya anggay di makulug an Dios. 5 Ta"on hi un gulat ta wadada nan alyondan do'ol
an dios ya a'ap'apu an wah did abuniyan ya hitun luta 6 mu ditu'u ay an kimmulug ya un
oha ya anggay di inila tu'un makulug an Dios an Hiyay Ama tu'u. Hiyay nunlumun amin
hi logom ya nangidat hi itaguan tu'un mundaydayaw ay Hiya ya un oha goh di Apu tu'un
hi Jesu Kristu an dumalat ay Hiya ya nawadan amin, ya dumalat goh ay Hiya ya waday
itaguan tu'un mi'id di pogpogna.
7 Mu wadaday ibba tu'un kimmulug an agguy na'aliwan di ta'otdah nan ma'alin diosda.
Hidin agguyda kimmulugan ya impa'enghadan umihdah nan ne'nong hi bulul. Mu
unat goh kimmulugda ya ininnilada nan makulug an Dios, mu hay punnomnomda ya
nan adi makulug an dios di ne'nongan nan ma'an. At hiyanan hay punnomnomda ya
mabaholandah unda onon nan ne'nong hi bulul ti manu ay ya nakudang di iniladah aat
hana! 8 Mu hay alyo' ay da'yu ya bo'on hay ma'an di dumalat hi pangabulutan Apo Dios
ay ditu'u, ti adi mahukatan di niyatan tu'un Hiya an ta"on hi un tu'u onon nan ne'nong hi
bulul unu adi.
9 Mu ta"on hi un tu'u onon ya tigon tu'u ta bo'on hiyay dumalat hi pumbaholan
nan agguy nihamad di pangulugda. 10 Immannung an da'yun nahamad mahkay di
pangulugna ya inilayun adi paniaw di panganan hinan ne'nong hi bulul an ma'an. Mu nan
agguy nihamad di pangulugda ya dumuwaduwadah un maphod unu nappuhi. At hiyanan
wa ay ta tigon da'yu ta ononyuy ma'an an ne'nong hi bulul ya undan udot adi namama
ay didan pun'a'anda, ya wan hiyay dumalat hi abaholanda ti immannung an ibilangdan
hiyah ne pangat di pangunudan hi adi makulug an dios? 11 At henen agguy nihamad
di pangulugdan ibbayun inyatoy Kristu di amaphodanda ya mabahbah di pangulugdan
dumalat nan inatyu! 12 At hiyanan ta"on un da'yu ya numbahol ayu damdaman Jesu
Kristu ti munduwaduwada ya da'yuy dimmalat hi numbaholanda. 13 At hiyanan ha"in

---

* **8:1** Hay ugalin di agguy kimmulug an mun'onong hi ad Corinth hi un way mahawal hinan ne'nong an dotag ya mabalin an onon nan papadi, ya mabalin an onon nan mun'onong, ya mabalin an onon nan liligwan nan mun'onong hi unna idat ay dida, ya mabalin goh an mila'uh palengke. Ya na'ah'upan ad Corinth nan duwan napa"in timplun di bulul an waday numbino'ob'on an kuwaltuh panganandah ne'nong hinan bulul, at mabalin anun ayagan nan mun'onong nan liligwanah di ta me"andan hiya. † **8:1** Hiyah te pamhod an *agape* hinan hapit di iGreece.

ay ya ta"on un waday pohdo' hi onon ya adi' onon hi un hiyay dumalat hi pumbaholan nan ibba an kimmulug.

9

*Hay Aat di Haad nan Apostoles**

1 Ha"in an hi Paul ya waday biyang'un mangat hi pohdo' hi aton, ti undan bo'ona' apostoles, ya agguy'u tinnig hi Jesus an Apu tu'u?† Hay kimmuluganyud ugwan ay Apo Dios di attigan di nuntamua' ay Apu tu'u. 2 Ya ta"on nin hi un hay punnomnom di udum ya bo'ona' apostoles, mu da'yu ya immannung an ibilanga' hi apostoles ti nuntuddutuddua' ay da'yu ta kimmulug ayun Apu tu'un hiyah ne mangipa'innilah a'apostoles'u. 3 At hiyah te gun'u pambal hinan way manamad hi aat di haad'u.

4 At undan mi'id di biyang'un midatan hi ma'an ya inumon hinan ay'u puntudtuduwan ay da'yu? 5 Ya undan mi'id di biyang'un mangahawa ya mangitnud ay hiyah nan ay'u puntudtuduwan an umat hinan udum an a'apostoles an umat ay Peter‡ goh ya nan i'ibban Apu tu'un hi Jesus?§ 6 Undan da'mi ya anggay ay Barnabas di okod an bumo'lah mahapulmi,* ya wan nan udum an muntudtudun da'yu ya pun'idatyuy mahapulda? 7 Dan way tindaluh inilayu an hiyay okod hi mahapulnah umuyna pi'gubatan? Ya undan way inilayuh munhabal an adina tamtaman di bungan di inhabalna? Ya undan way inilayuh mumpahtul hi kalnilu an adina tamtaman di gatas nan ipahtulana?

8 Mu bo'on hatu ya anggay di attigan di biyang an mahelduan ti ta"on nan Tugun Apo Dios ay ditu'un endaw Moses ya umat goh hina damdamay ituguna. 9 Ti hay nitudo' hinan nidat an Tugun ay Moses ya inalinay,

"Adiyu bobodon di timid di bakah un mun'elek
ta ta"on hi un mangan hi itang hinan paguy."†

Mu undan nan baka ya anggay di alyonyuh nomnomon Apo Dios hi mahapul an mangan? 10 Hay penhod nen impitudo'nan alyon ya da'min muntudtuduh Hapit Apo Dios ya nipaddung amih nan munlia' ya mumboto' ti nan munlia' ya mumboto' ya hahalimidonday ma'aladah nan mabto'. 11 At hiyanan umat goh damdamah nan pangitudtuduwan ay da'yuh nan Hapit Apo Dios. At undan nappuhih un ayu umidat hi mahapulmi? 12 Gulat ta nan udum an muntudtudun da'yuy mumbagah mahapulda ya idatanyu dida, at undan adi ni' immammamanan da'mi?

Mu da'miy ad nomnom an adi ami mumbagah mahapulmi an ta"on di inilami an waday biyangmin mumbaga ti ninomnommin odolnah unmi edpol di punligatanmi ti ini ya alyonyuan hiyay pohpohdonmi, ya dumalat at goh hi adiyu pangulugan hinan itudtudumih aat nan inat Kristu an amaphodan tu'u. 13 Mu inilayu an nan muntamuh nan Timplun Apo Dios ya hay pangngalandah ononda ya nan ma'an an iyuy nan tatagun me'nong ay Apo Dios.‡ Ya nan papadin bumadang hinan mange'nong hinan pun'onngan ay Apo Dios ya alanday udumnah dotag hi wanahda. 14 Ya umat goh hinah nan muntudtuduh nan Maphod an Ulgud ti intugun Apu tu'un inalinay nan umuyda tudtuduwan an tataguy way biyangnan mangidat hi mahapulda.

15 Mu ha"in an immalin nuntudtudun da'yu ya ta"on di waday biyang'un mumbagah mahapul'u mu agguya' numbaga. At adi' alyon di intudo"uh ten da'yu ti penhod'un umidat ayuh mahapul'u ti mi'id umat hinah ninomnom'u. Ti iyon'onayna' hi unna' matoy hi hinaang'u ya un henen unna' idatan hi heldu' ti mun'amlonga' an muntudun da'yu an ta"on hi un mi'id di bino'la. 16 Ya adi' ipahiyay puntudtuduwa' hi aat nan Tugun Kristu ti hiyah te indat Apo Dios hi tamu'. Ya gulat ta adi' aton heten tamu' at mahmo'a'. 17 Ya gulat ta ha"in di namili eten tamu' at gun'u nonomnomon di heldu'. Mu gapu ta hi Apo Dios di ad nomnom eten tamu' at adi' nonomnomon di heldu'. 18 Nan amlong'un muntudtuduh aat Jesus di lagbu' eten tamu', at adia' mumbagah heldu' an ta"on hi un biyang'un mahelduan.

19 Ha"in ya waday biyang'un mangat hi pohdo' an aton ti mi'id di ad baal ay ha"in, mu hinimung'un ibilang di odol'uh baal ta umuya' muntudtuduh nan tataguh aat Kristu ta dumo'olday kumulug ay Hiya. 20 Ya wa ay ta muntudtudua' hinan i'ibba' an Hudyu ya iyunnud'uh nan pangatda ta way atondan kumulug. Umat goh an ta"on hi un adi mahapul an unudo' nan Tugun Moses, mu wa ay ta nan mangunud enen Tugun di puntudtuduwa' ya iyunnud'u ta way atondan kumulug. 21 Ya umat goh an wa ay ta nan Hentil di

---

* **9:** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. † **9:1** Hay nannigana ay Jesus ya hinan kulhan miyuy ad Damascus (Ac. 9:3-5). ‡ **9:5** Unu hi Cephas. § **9:5** Hay ngadanda ya da Jacob ay Joses, ya da Judas (unu Jude) ay Simon (Mk. 6:3).
* **9:6** Hay inatdan bimmo'la ya inyammaday tuldan abung (Ac. 18:3). † **9:9** Deut. 25:4. Mapidwa goh hinan I Tim. 5:18. ‡ **9:13** Lev. 7:28-36; Num. 18:8-20.

puntudtuduwa' ya iyunnud'uh pangatda, ti ta"on un dida ya penhod'un kumulugda.§ Mu ta"on un umat hinay ato' ya adi' ngohoyon di Tugun Apo Dios, mu e'gona', at hiyanan unudo' mahkay nan Tugun Kristu. 22 Ya wa ay ta nan agguy nihamad di pangulugday puntudtuduwa' ya adi' ipattig an odolnaa' an nahamad di pangulug'u ya un dida ta way atondan mundongol hinan itudtudu' ta mihamad di pangulugda.

23 Ya ato' an amin hatu ta way aton nan Maphod an Ulgud Kristun miwa'at. Ti hay pohdo' ya midduma' an mangipiwa'at. 24 Inila tu'un hinan pun'a'apputan an umat hi bi"ahan ya do'olday tumagtag, mu un oha ya anggay di mangabak an mangngal hinan pulimyu.* Umat goh hinay pangunudan tu'un Kristu, at an amin tu'u ya hay pangabakan tu'uy nomnomnomon tu'u ti waday idat Apo Dios hi pulimyu tu'u. 25 An amin nan mi'yabbak hi ay'ayam ya mahapul an mundadaanda ta ipadapadahda ta way atondan mangabak ta diday idatan nan pulimyu. Mu hay aat di pulimyuda ya mapogpog, mu nan pulimyu ay an idat Apo Dios ay ditu'un kimmulug ay Kristu ya munnononnong hi enggana. 26 At hiyanan hay pangat'u ya umata' hinan mi'yapput hi tinnagtagan an hay pangabakanay nonomnomona, ya umata' goh hinan mi'yabbak hi hinnuntukan an adi milahlahaw di panuntukna. 27 Ya umata' goh hinan mi'yabbak an ato' an amin di abalina' an mangano'nong hi odol'u ta adi malgom di ato', ti wa ay ta adi' aton di umat hina at ma'aan di biyang'un mi'yabbak. Hay pohdo' an alyon ya ta"on unda waday binadanga' ta kimmulugda an paddungnay diday inal'alu"un mi'yabbak, mu wa ay ta logmo' di ato' ya mi'id di pulimyu'.

10

Tugun hi Adi Pundayawan nan Kimmulug hi Bulul

1 I'ibba, nomnomon tu'u din na'at hidin o'ommod tu'un impangulun Moses hidin penghana ti binaliwan Apo Dios dida an impa'alinay bunut ta way nangipangulun dida.* Ya nunhiyanonay danum hinan Mumbolah an Baybay† ta way nange'wandan bimmad'ang.‡ 2 Eden awadandah gagwan nan baybay ya liniduman nan bunut dida ta hiyah de paddungnay nabonyagandan amin ta panginnilaan hi pangunudandan Moses. 3 Ya numpapaddung di inandan amin an hiyah de nan ma'an an indat Apo Dios,§ 4 ya hay ininumdan amin ya nan danum an impabuhu' Apo Dios hinan batu.* Heden batuy panginnilaan an wadah Kristu an niniddum ay didah nan aya'ayanda.† 5 Umat hinay nangipapto' Apo Dios ay dida, mu do'do"olday agguy nangipadenol ay Hiya damdama, at minoltana dida ta niwa'atdan nun'atoy hinan mapulun.

6 Nomnomon tu'u adya hanan na'na'at hidin o'ommod tu'u ta bo'on nan nappuhiy nonomnomon tu'un aton. 7 Ya bo'on nan bulul di dayawon tu'un umat hi inat din udum ay dida. Hay impitudo' Apo Dios hi aat ten inatda ya inalinay,

> "Inumbun nan tatagu ta nangan ya imminumda,
> ya nanayawdah nundayawdah nan inyammadan bululda."‡

8 Ya mahapul an adi tu'u aton di lumihog an umat hi pangelo'an hi bo'on ahawa ti umat hina din inat din o'ommod tu'u, at hiyay dimmalat hi nun'atayan din duwampulu ta tuluy libuh ohan algaw.§ 9 Ya mahapul an adi tu'u tapngan hi Apu tu'uh panginnilaan tu'uh un way abalinanan mummoltan ditu'u unu mi'id. Manu ay ya umat hinay udum ay didan impabungotdah Apo Dios, at nun'ipa'alatna didah ulog ta nun'atoyda.* 10 Ya mahapul goh an adi tu'u munlilih un way ligat tu'u ti umat hinay inat di udum hidin o'ommod tu'u, at bimmungot goh hi Apo Dios, at hennagna nan anghelnan namatoy ay dida.†

11 An amin hanan na'at hidin o'ommod tu'uh din penghana ya hiyay nangipattigan Apo Dios hi atonah nan mumbahol, at impitudo'na ta way aton tu'un tuma'ot an mangat hinan adina pohdon ti magadyuh di apogpogan tun luta. 12 At hiyanan da'yun mangalih un nahamad di pangulugna ya emayaana ti ini ya hiyaat di mumbahol! 13 Manu ti an amin tu'u ya matapngan tu'u ta mumbahol tu'u, mu gagangayna ti tagu tu'u. Mu hi Apo Dios ya

---

§ **9:21** Nan duwan ipaddungana ya (1) wa ay ta middum hi Paul hinan Hudyu ya usalonay ngadana tuwali an *Saul* ti hapitda an Hudyu, mu wa ay ta middum hinan Hentil ya *Paul* di usalona an hapit di Hentil. (2) Ya wa ay ta muntudtuduh nan Hudyu ya hay Old Testament di ibahana ti kulugonda, mu wa ay ta nan Hentil di intudtuduwana ya adina ibaag nan Hapit Apo Dios ti adida e'gonan. * **9:24** Nan nundengwa ahan an tinnagtagan eden gutud ya nan ma'alih Olympics an na'at ad Olympia, Greece an neheggon ad Corinth. Ya nan netob hi nundengwa ahan goh an tinnagtagan eden timpu ya nan ma'alih Isthmian Games, ya gun ma'at hi duway tawon hidid Corinth. At ma'awatan nan mumbahan ten tudo' Paul nan ulgudnan dida. * **10:1** Ex. 13:21-22; Num. 9:15-23; 14:14; Deut. 1:33; Psa. 78:14. † **10:1** Unu Red Sea. ‡ **10:1** Ex. 14:22, 29. § **10:3** Ex. 16:2-36. * **10:4** Ex. 17:1-7; Num. 20:2-11; 21:16. † **10:4** Jn. 4:14. ‡ **10:7** Ex. 32:6. § **10:8** Num. 25:1-9. * **10:9** Num. 21:4-9. † **10:10** Num. 16:41-50.

adi ditu'u du'gon ti adina iyabulut an matapngan tu'uh nan adi tu'u abalinan ti an amin nan atapngan tu'u ya wada Hiyan mamadang ay ditu'u ta adi tu'u aton di nappuhi.

Nan Me'nong an Nidat hinan Dimunyu

14 At hiyanan da'yun i'ibba, tigonyu ta adiyu dayawon di bulul.‡ 15 Nanomnoman ayu, ya
okod ayun munnomnom hi un immannung tun alyo' ay da'yu. 16 Wa ay ta inumon tu'u nan
wah nan bahuh punyamanan hi Punnomnoman tu'uh nan Dalan Kristun Immayu'ayuh
hidin Natayana ya undan adi makulug an niddum tu'uh nan amaphodan di natayana? Ya
undan adi tu'u goh middum an me"an hinan paniawon tu'un tinapay hi Punnomnoman
tu'uh Odol Kristun Nilanhah nan Krus? 17 At ta"on un tu'u do'ol ya paddungnay oha tu'un
odol ti un oha ya anggay nan tinapay an onon tu'u.
18 Mipaddung heteh nan pundayawan di Hudyu an wa ay di ene'nongda ta ne"anda
ya niddumdan amin hinan aat den nundayawanda. 19 Umat goh hinan tatagu an wa ay
di ene'nongdah nan bululda ta ne"anda ya heden ne'nong ya niddumda goh damdaman
amin hinan aat den nundayawanda. Adi' alyon di makulug nan bulul an dayawon danen
tatagu, ya adi' goh alyon di waday hulbin nan e'nongda. 20 Immannung hene. Mu hay
pohdo' hi innilaonyu ya wa ay ta mun'onongdah nan dayawonda ya nan dimunyu tuwaliy
pun'onnganda, ya bo'on hi Apo Dios. At gulat ta middum ayun didan me"an hinan ne'nong
hi dimunyu ya hiyay mangituduh niddumanyuh nan dimunyu. Mu adi' pohdon hene.
21 Undan alyonyuy maphod hi un ayu uminum ya mangan hinan Punnomnoman tu'uh din
Natayan Apu tu'un hi Jesus ya awni goh ya ne"an ya ni'yinum ayuh nan agguy kimmulug
hinan pun'e'nongdah nan dimunyu? 22 Ti hi Apo Dios ya pohdonan Hiya ya anggay di
dayawonyu, ya adina pohdon hi un waday udum. At undan pohdonyun pabungton?
Undan alyonyuy mabi'bi'ah ayu ya un Hiya?

Hay Mabalin an Aton nan Kimmulug
(Rom. 14:1-23; I Cor. 6:12; I Pet. 2:16)

23 Manu ti makulug nan alyon di udum an ditu'un kimmulug ya mabalin an aton tu'un
amin di pohdon tu'u, mu alyo' ay da'yu an adi an amin di pohdon tu'un aton ya maphod
unu waday ibadangnah pangulug tu'u. 24 Hay maphod ya bo'on hay amaphodan tu'uy
nonomnomon tu'u ti hay maphod ya nomnomon tu'u goh di amaphodan di i'ibba tu'u.
25 Mabalin an ihdayuy dotag an mala'uwan hinan malkadu. Ya adi mahapul hi unyu
mahmahan hi un niba'i ti adi paniaw di panganan hi malgom an dotag. 26 Immannung
hete ti nan nitudo' an Hapit Apo Dios ya inalinay,

"Tun luta ya an amin nan wah tun luta
ya nalpun Apu tu'u ta amaphodan tu'u."§

Ya manu ay wada hana ya ta ipadenol ditu'u.
27 Ya gulat ay goh ta waday agguy kimmulug an mangayag ay da'yun me"an hi abungda
ya maphod hi un ayu umuy hi unyu pohdon. Ononyuy malgom an idadaanda, ya adiyu
mahmahan hi un niba'i ta adi munduwaduway nomnomyu. 28 Mu wa ay di ayyu pe"anan
ta waday ohan mangalih un niba'i nan nidadaan ya adiyu onon an dumalat enen tagu
ta adi pumuhiy punnomnomnan da'yu. 29 Wa ay ta nan aat di umat hitu ya aptan di
punnomnom di tagu ya bo'on hay punnomnomyu.
Mu mid mapto' ya alyonyu nin di, "Anaad ta nan punnomnom di udum an taguy
pangiyunnuda' ta omod un mipawa nan pohdo' an aton? 30 Ti gulat ta endenol'un Apo
Dios henen ono' ya goh ta mapahiwa' hi un'u onon?" 31 Mu adiyu aton di umat hina ti
nen hiyay dumalat hi pumuhian di punnomnoman di udum. Hay maphod ya an amin di
aton tu'u an ta"on un nan panganan ya panginuman ya nomnomon ta hay ipabagbagtuan
Apo Dios. 32 Mahapul an emayaan tu'u ta bo'on ditu'uy dumalat hi adi kumulugan nan
udum an Hudyu ya nan Hentil, ya bo'on goh ditu'uy dumalat hi pumbaholan di i'ibba
tu'un kimmulug. 33 Iyunnudyun ha"in ti ato' an amin di abalina' an bumadang hi malgom
an tagu ti ha"in ya bo'on hay amaphoda' ya anggay di nonomnomo', mu hay amaphodan
goh damdama nan udum an tatagu ta way atondan mabaliwan.

11

1 Iyunnudyuh maphod an pangat'u ti ha"in ya iyunnud'un Kristu.

---

‡ **10:14** Ad ugwan ya mattig ad Corinth nan numbino'ob'on an napa"in timplun di bululda an nan Timplun Apollo (an lala'in bulul an mumpapto' anuh nan hilaw, ya dogoh, ya muntukal, ya nan humapit hi tumugun an hapit an ma'alih poetry), ya nan Timplun Asclepius (an lala'in bulul an mumpapto' anuh agah ya nan mumpundogoh), ya nan Timplun Demeter (an babain bulul an mumpapto' anuh nan mumpumpayaw ya mumpumboto'), ya nan Timplun Aphrodite (an hiyay babain dios an mumpapto' anuh nan pamhod ya pangelo'an).

§ **10:26** Deut. 10:14; Psa. 24:1. Nan Hudyu ya ibaagdah ten verse hidin timpun di pangananda ta mawagahanda.

Hay Panophopan di Binabaih Uludah Pundayawandan Apo Dios

2 Nidugah di pangipa'amlonga' ay da'yu ti nonomnomona' ay da'yu, ya unudonyuy
intudtudu' ay da'yu. 3 Mu pohdo' an innilaonyu an nan lala'i ya nabagbagtu ya un hay
ahawana, ya hi Kristuy nabagbagtu ya un nan linala'i, ya hi Apo Dios di nabagbagtu ya
un hi Kristu. 4 At hiyanan wa ay ta hophopan di lala'iy ulunah un munluwalu unu nan
pangibaaganah impa'innilan Apo Dios ay hiyah nan pundayawanyu ya unna ahan adi
e'gonan hi Kristun Apuna.* 5 Ya nan babain adi manophop hi ulunah un munluwalu unu
nan pangibaaganah nan impa'innilan Apo Dios ay hiyah nan pundayawanyu ya unna
ahan adi e'gonan hi ahawana an apuna. At paddungnay namukmukan di uluna.† 6 Mu
gulat ta adi pohdon nan babain manophop hi uluna ya odolnay mumpamukmuk ti adi
ay mahophopan ya paddungnay namukmukan. Mu ababain un mumpamukmuk unu
mumpapukis di babai,‡ at hiyanan mahapul an mahophopan tuwaliy uluna. 7 Nalmuy
lala'i ta attigan di ipabagbagtuan Apo Dios ti limmuna an umat ay Hiya ta hiyay
nabagbagtun amin hinan limmuna. At hiyanan adi maphod hi un mahophopan di ulun di
lala'ih nan pundayawanan Apo Dios ti nan hophop ya hiyay attigan di ana'ampa. Mu hay
babaiy manophop hi uluna ti hiyay mangipattig hi anabagtun di lala'i. 8 Ti hay nalpuwan
di lala'ih din penghana ya bo'on hinan babai, mu nan babaiy nalpuh lala'i. 9 Ya manu ay
limmun Apo Dios di babai ya dumalat hinan lala'i ta way pi'yibbana,§ ya bo'on hay babaiy
dumalat hi nalmuwan di lala'i. 10 At hiyanan mahapul an hophopan nan binabaiy uluda ti
henen pangat di mangipa'innilah pumpa'ampaandah nan linala'i, ti bo'on ditu'un tatagu
ya anggay di mannig, mu ta"on nan a'anghel ya mun'am'amlongda.

11 Mu ditu'un kimmulug ay Apu tu'u ya nomnomon tu'un limmun Apo Dios di lala'i
ya babai ta mumbaddanganda an adi wadiyononan hay odolnay nomnomnomona ya
anggay. 12 Manu ti din penghana ya din nahhun an babai ya nalpuh lala'i, mu nete"an
de ya hay babaiy alpuwan di lala'i ti hay babaiy mangitungaw hi tagu. Mu hi Apo Dios
damdamay alpuwan an amin di logom.

13 Nomnomonyu adya: Undan maphod hi un adi hophopan di babaiy ulunah un
munluwalun Apo Dios? 14 Hay lala'i ya inila tu'u tuwalin adi maphod di tigawnah un
adu"oy di buu'na. 15 Mu nan babai ya maphod tuwaliy tigawnah un adu"oy di buu'na ti
indat Apo Dios ay hiya ta panophopnah uluna ya mangipaphod ay hiya.* 16 Mu gulat ta
wadan da'yuy mi'hongngel hi aat di panophopan di binabaih uluda ya mi'id di mabalin ti
hiyah ne ugalimi tuwalih aat di pundayaw an amin di kimmulug.†

Hay Aat di Punnomnoman hi Natayan Kristu
(Mat. 26:26-29; Mk. 14:22-25; Lk. 22:19-20)

17 Hay oha goh hi alyo' ay da'yu ya adi' pohdon nan ato'atonyuh nan a'amunganyun
kimmulug an hiyay dumalat hi pumuhianyun bo'on hay pumhodanyu. 18 Ti waday dengn-
gol'u an wa ay anu ta na'amung ayun mundayaw ay Apo Dios ya adi ayu mun'u'unnudan,
mu un ayuat goh mun'u'uhhigan, ya ta"on un ha"in ya kulugo'. 19 Ya gagangay danen
punhohongngilanyu ta ma'innila nan makulug an kimmulug ti adida aton di umat hina.
20 Ti wa ay anu ta ma'amung ayuh nan Punnomnomanyuh Natayan Kristu ya nob'on di
wah nomnomyu. 21 Ti hay ato'atonyu anu ya mahhun di udum an mangan an adida
hodon di i'ibbada, at manu ay dida ti mabhugda, ya wan mahauy udum. Ya umat goh

---

* **11:4** Hay intudun Apostoles Paul ene ya nan iCorinth ya hay aatda ya Hentil an iGreece, ya hay ugalidan linala'ih unda munluwalu ya anonday uklupda an nipaddung hinan ugalin di linala'in iYadyang. Ya manu ay aton nan iCorinth hene ya ta ipattigday pange'gonandah nan bululda. Mu nob'on di ugalin di linala'in Hudyuh unda munluwalu ti mun'uklupda an ta"on ad ugwan an timpu, at gulat ta hay Hudyuy intud'an Apostoles Paul ya immannung an intudunay mahapul an mahophopan nan ulun di linala'i. At mattig an hay ugali tu'uy mangituduh aton tu'uh un adi nappuhih nen ugali.
† **11:5** Numpaddung di ugalin nan binabain Hudyu ya Hentil an munluwalu ti mahapul an mahophopan di uluda. Mu nan iYadyang ya bo'on ugalida, at adi mahapul an unudon ti hay ugaliy mangituduh aton tu'uh un adi nappuhih nen ugali. ‡ **11:6** Hay ugalin nan iCorinth hi un way babain mangat hi mapaniaw hinan ugalida ya mukmukanda ta ma"attig hinan tataguy anappuhina. § **11:9** Gen. 2:18. * **11:15** Mu adina ituduh un ma'ahhapul an adu"oy di buu' nan binabai. † **11:16** Mattig an abuluton Apostoles Paul an hay ugaliy mangituduh aat di aton tu'uh un adi nappuhih nen ugali.

anuh nan ma'inum an adi ane'nongon di udum ta omod unda mun'abutong.‡ 22 Undan
ahan adi mabalin an ihamadyun mangan ya uminum hi a'abungyu ta bo'on hinan ayyu
a'amungan? Unu unyu pahiwon nan a'amungan nan i'ibbayun kimmulug ay Apo Dios, ya
penhodyun bainon nan kimmulug an nun'awotwot? Undan alyonyuan ipadenol'u da'yuh
un umat hinay atonyu?
23 Ya heten intudtudu' ay da'yuh aat din angunuh hi nanganan da Jesus eden nahdom ya
un ipadpap Judas ya intudun Apu tu'un ha"in. Ti innalnay tinapay, 24 ya nunluwalun Apo
Dios. Ya inupe'upengna din tinapay, ya impiyapongnah nan intudtuduwana, ya inalinay,
"Ononyu ti hiyah te odol'un me'nong hi pumhodanyu.
Umat hituy atonyu ta way panginomnomanyun Ha"in."§
25 Unat goh nalpahdan nangan ya innalna nan bahun nittuwan hi bayah, ya nunluwalu
goh ay Apo Dios ya unna idat hinan intudtuduwana. Ya inalinay,
"Heten inumonyuy ipa'annungan nan balun ni'tulagan Apo Dios
an pumhodan di tagun dumalat di dala'.
Umat hituy atonyu ta way panginomnomanyun Ha"in."*
26 Ti wa ay ta atonyuy umat hituh pangananyuh tinapay ya uminumanyuh bayah ya hiyah
ne mangipa'innilah natayan Apu tu'u, ya ato'atonyu ta engganay un mumbangngad hitun
luta.
27 At hiyanan wa ay di un nonongan nangan ya imminum an adina nomnomon
di makulug an ipa'innilana ya mabaholan ay Apu tu'u an nange'nong hi odolna ti
paddungnay mi'id di hulbin nan natayana. 28 At mahapul an hamadonay aatnah mahhun
ya un me"an ya mi'yinum. 29 Ti nan agguy nahamad di nidadaanana ta me"an ya
mi'yinum ya hiyah ne dumalat hi amoltaana. 30 At hiyaat unda do'ol ay da'yuy way
lewohona, ya hihiganan di udumna, ya mun'atoy di udumna. 31 Mu gulat ta hamadon
tu'uy aat tu'uh mahhun at adi ditu'u moltaon ay Apo Dios. 32 Mu manu ay paligaton ditu'un
Hiyah un way nibahhawan tu'u ya ta panugunan ditu'u, ta way aton tu'un manomnoman,
ta adi tu'u middum an mi'moltah nan tatagun adi kumulug ay Hiya.
33 At hiyanan da'yun i'ibba, wa ay ta ma'amung ayun mangan hi Punnomnomanyuh
nan Natayan Apu tu'u ya munhehennood ayu ta mundedehhan ayun mangan. 34 Gulat ta
waday munhinaang ay da'yu ya maphod hi unda mangan hi mahhun hi abungda ya un
ayu mi'yamung ta bo'on nan ma'an di nomnomonyu an dumalat hi pummoltaan Apo Dios
ay da'yu.
Waday udum hi pohdo' an alyon ay da'yu, mu nangamung hitun alia' ya un tu'u
munhahapit.

12

Hay Idat nan Na'abuniyanan an Lennawah Abalinan di Kimmulug

1 Hay pohdo' hi ipa'innilan da'yun i'ibba ya hay aat nan numbino'ob'on an abalinan
tu'un idat nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u. 2 Inilayu an hidin hopapnah agguyyu
kimmulugan ay Jesu Kristu ya nan bulul di dinayawyu. 3 Mu ad ugwan an kimmulug
ayu ya wan da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios. Ya wa ay ta makulug
an waday Lennawan Apo Dios hi hinohhan tagu ya ta way mangitudtuduh atona ya adi
mabalin an idutanah Kristu. Ya mi'id di mangalih, "Hi Jesus di Apu'," ti gahin un wada
nan Na'abuniyanan an Lennawan hiya.
4 Numbino'ob'on di midat ay ditu'uh abalinan tu'u, mu un oha ya anggay di mangidat an
nan Lennawan Apo Dios. 5 Ya numbino'ob'on di tamuh idat Apo Dios ay ditu'uh pumhodan
di i'iba tu'un kimmulug, mu un oha tuwaliy itamuan tu'u an anggay hi Apu tu'un hi Jesu
Kristu. 6 Ya numbino'ob'on goh di abalinan an nidat ay ditu'un mangat hi tamu tu'u, mu
un oha ya anggay di alpuwanda an hi Apo Dios.
7 An amin tu'un kimmulug ya way ohaan waday nidat ay hiyah abalinan an bumadang
hi pumhodan tu'un amin ta panginnilaan an waday Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u.
8 Ti idat nan Lennawan Apo Dios hinan udumnay abalinandan mangibaag hinan do'ol

‡ **11:21** Hay ugalin din nahhun an kimmulug ya mangandah mahhun hinan nummihaanda ya unda me"an ya mi'yinum hinan Punnomnomandah nan Natayan Kristu, ya an amin di membro ya iyaliday udumnan ma'an ya ma'inum an indadaandah abungda ta manganda ya uminumdan amin. Ya gangayna an nan adangyan ya do'ol di iyalida, ya nan nawotwot ya manghan. Henen pangananda ya ma'alih *Nan Agape* (unu Nan Pamhod) hinan hapitda an iGreece. Mu pimmuhi nan na'amunganda ti nan udumnan adangyan ya do'ol di inanda ya ininumda an agguyda indat hinan nun'awotwot, at nabhugda ya nabutongda, mu nan nun'awotwot ya munhinaangda ya ma'uwawda damdama. Mabalin an bahaom nan udumnan aat ten pangananda an Nan Agape ti nitudo' hinan II Pet. 2:13 ya Jude 1:12. § **11:24** Mat. 26:26; Mk. 14:22; Lk. 22:19. * **11:25** Mat. 26:27-28; Mk. 14:23-24; Lk. 22:17, 20.

di ituduna, ya henen Lennawa goh ya idatnay abalinan di udumnan manginnilah nan do'ol an itudun nan makulug an unudon tu'u. 9 Nan udum ya indatan nan Lennawan Apo Dios didah nahamad an pangulug ay Apo Dios ta ipa'adaogday way lewohona. 10 Ya wada goh di udum an indatanah abalinandan mangat hi umipanoh'a. Ya nan udum ya indatnay abalinandan muntudtuduh Hapit Apo Dios. Ya wadaday nidatan hi abalinan an umimmatun hi un nan tudtudun di ohan tagu ya nalpuh nan Lennawan Apo Dios. Wadaday udum goh an nidatan hi abalinan an humapit hi numbino'ob'on an hapit. Wadada goh di way abalinanan mangipa'innilah ibalinan nan numbino'ob'on an hapit. 11 Daten amin an numbino'ob'on an abalinan di hinohhan ditu'u ya un ohay nalpuwana an nan Lennawan Apo Dios, ya Hiyay okod hi pohdonan pangidatan.

Ohay Odol mu Do'ol di Alimatungna

12 Hay aat di odol di tagu ya do'ol di alimatungna. Umat hina damdama ay ditu'un kimmulug an numbino'ob'on di abalinan tu'u, mu un ohay ad odol ay ditu'u an hi Jesu Kristu. 13 At hiyanan hay aat tu'un kimmulug an ta"on un tu'u numbino'ob'on an waday Hudyu ya Hentil, ya himbut ya bo'on himbut, mu na'ohha tu'u ti un oha ya anggay di Lennawan Apo Dios an nibonyag ay ditu'u, at wadah hinohhan ditu'u ti Hiyay nangilammung ay ditu'uh nan odol Kristu.

14 Umat hi odol tu'un manu ti un oha, mu do'ol di alimatungna. 15 Gulat ta mabalin an humapit di hu'i ta alyonay, “Bo'ona' alimatung di odol ti bo'ona' ngamay!” mu nibahhaw hene ti ta"on un umat hinay alyona ya hihidya damdaman ohah nan alimatung di odol. 16 Ya gulat goh ta humapit nan inga ta alyonay, “Bo'ona' alimatung di odol ti bo'ona' mata!” mu nibahhaw hene ti ta"on hi un umat hinay alyona ya alimatung di odol damdama. 17 Ti gulat ta matan amin di odol at hay pangngolna mah? Ya gulat goh ta un ingan amin di odol at hay panunghungna mah? 18 Adi umat hinay nunlumuwan Apo Dios ay ditu'u ti limmunay numbino'ob'on an alimatung di odol tu'u an miyunnudan hinan pohdonan a'usalanda. 19 Ya gulat ta un ohan alimatung ya anggay nan odol at hay aatna mah? 20 Ti hay aatna tuwali ya do'ol an alimatung mu un ohay odol.

21 At hiyanan adi nonongan inalin di matah nan ngamay di, “Adi' he"a mahapul!” Ya umat goh hinan ulu an adi mabalin an alyonah nan hu'iy, “Adi' he"a mahapul!” 22 Ti immannung an ta"on un nan alimatung di odol an alyon tu'uh un adi aptan ya ma'ahhapul tu'u damdama. 23 Hanan alimatung di odol an ma'nguhan di a'usalanda ya didanay ma'ahhapul an mahalimunan. Ya wadada goh di alimatung di odol an ababain hi ipattig at hiyanan halimunan tu'un hanian, 24 mu nan maphod di tigawna ya adi umat hinan panalimun tu'u. Mu umat hinay nunlumun Apo Dios hi odol tu'u ta pa'ahhalimunan tu'u nan alimatung di odol an ma'nguhan di a'usalanda. 25 An amin di numbino'ob'on an alimatung di odol tu'u ya ma'ahhapul tu'u ta mumbabaddanganda. At hiyay pangiyunnudan tu'u ta himbabaddangan tu'u. 26 Ti gulat ta mah'itan di ohan alimatung ya le'naon nan udum an alimatung di odol. Ya gulat goh ta mahaphapit di amaphod di ohah alimatung at paddungnay umamlong an amin di alimatung di odol.

27 Hay pohdo' an alyon ay da'yu ya an amin tu'un kimmulug ya mibilang tu'uh odol Kristu, mu way ohaan numbino'ob'on di nidat hi tamuna. 28 Hiyatuy tamuh indat Apo Dios ay ditu'un kimmulug. Hay nahhun ya nan a'apostoles, ya hay nehnod ya nan numbino'ob'on an propeta, ya hay miyatlu ya nan mumpuntudtuduh Hapitna. Ya wadada goh di udum an napto' an waday abalinandan mangat hi umipanoh'a. Hay udum ya nidatandah abalinan an mumpa'adaog, ya wadaday udum an waday pamhoddan bumadang hi i'ibbada. Ya hay udum ya napto'dan mangipangpanguluh i'ibbada, ya hay udum ya nidatandah abalinandan humapit hi numbino'ob'on an hapit. 29 At hiyanan agguy tu'u napili an amin hi mun'apostoles, ya mumpropeta, ya muntudtuduh Hapit Apo Dios. Ya an amin tu'u ya agguy tu'u nidatan hi abalinan an mangat hi umipanoh'a, 30 ya abalinan an mangipa'adaog hi dogoh. Ya umat goh an ditu'un amin ya agguy tu'u nidatan hi abalinan an humapit hi numbino'ob'on an hapit unu mangipa'innilah ibalinana. 31 Hay maphod ya atonyun amin di abalinanyu ta nan maphod an abalinan di pohdonyu ta bumadang hi pun'u'unnudanyu.

Mu ten alyo' ay da'yu an hay ma"aphod ya nan pamhod* hi i'ibban tagu.

13

*Hay Aat di Pamhod**

* **12:31** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. * **13:** Hete ya na'abbagbagtun kalahin di pamhod an ma'alih *agape* hinan hapit di iGreece. Nidugah di nun'abhiwandah nan pamhod an *phileo* (an nan pamhod hinan a'agi) ya pamhod an *eros* (an nan pamhod an ipattig di odol).

1 Nan pamhod hi i'ibbay aptan ti ta"on hi un waday abalinan an mangihapit hinan
numbino'ob'on an hapit di tatagu unu a'anghel mu mi'id ay di pamhod hi i'ibba ya mi'id
di hulbina ti paddungnay un hay humelhel an gangha ya kengkeng. 2 Ya ta"on nin hi un
way abalina' an mangipa'innilah Hapit Apo Dios, ya ta"on nin hi un'u inilan amin di agguy
impa'innilan Apo Dios ya ma'awata' di aatna, mu mi'id di hulbinah un mi'id di namhod'uh
i'ibba'. Ya ta"on goh nin hi un ongol di pangulug'u ta abalina' an alyon hinan duntug di
mahlig mu mi'id ay di pamhod'uh ibba' ya mi'id di hulbi' an tagu. 3 Ya ta"on nin hi un'u
idat an amin di wan ha"in hinan nun'awotwot, ya ta"on nin hi un'u ihulug di odol'u ta
patayona' an dumalat di pangulug'un Jesu Kristu ya mi'id di hulbin hanah un mi'id di
pamhod'uh i'ibba'.
4 Ti nan tagun way pamhodnah ibbana ya ma'ma'ullay, ya ma'ahhimo'. Ya adi goh
umapa, ya adi mumpahiya. 5 Ya nan tagu goh an way pamhodnah ibbana ya adina ipilit
di pohdona, ya adi na'ekkotan, ya adi ag'agan bumohol, ya aliwanay nappuhih inatdan
hiya. 6 Ya adina pun'amlongan di nappuhi, mu nan maphod di iyamlana. 7 Ti nan way
pamhodnah ibbana ya ta"on hi un way nibahhawandan hiya ya adina nonomnomon an
wadah engganay denolnan dida, ya hahalimidona ta enggana an hay maphod di atonda,
ya edpolnan amin di hay way ligat.
8 Nan pamhod ya minaynayun hi enggana an adi mami'id. Mu nan abalinan an umat
hi pangitudtuduwan hinan ipa'innilan Apo Dios ya waday pogpogna. Ya ta"on un nan
abalinan an mangihapit hi numbino'ob'on an hapit ya mapogpog, ya ta"on un nan inila
tu'u ya adi tu'u mahapul hi udum di algaw. 9 Ti nakudang di inila tu'u, ya nakudang
di abalinan tu'un mangibaag hi impa'innilan Apo Dios. 10 Mu hitun umannungan nan
ninomnom Apo Dios ya adi tu'u mahkay mahapul hanan nakudang an abalinan.
11 Hidin a'ung'ungnga' ya agguy numpento' di panapit'u, ya agguy nihamad di pangin-
nila' ya nan punnomnom'u. Mu ad ugwan an ma'iloga', at adi mahkay umat hina. 12 Ya
umat goh ay ditu'un kimmulug an nakudang di panginnila tu'uh aat Apo Dios an ay tu'u
mundaggal hinan daggal an adi ma"attig di angah. Mu hitun pi'haggangan tu'un Apo
Dios ya innilaon tu'uy pangatna an umat hi nanginnilaanan ditu'ud ugwan. 13 Mu wada
han tulun mahapul an adi mapogpog an nan pangulug tu'un Apo Dios, ya namnama, ya
pamhod. Mu hay ma'ahhapul ahan ay danen tulu ya pamhod.

14

Hay Udum an Abalinan an Indat nan Na'abuniyanan an Lennawa

1 Hay maphod hi atonyu ya nan pamhod* di ipa'anhanyu, ya nan abalinan an idat nan
Na'abuniyanan an Lennawa, ya namamah nan abalinan an mangibaag hinan penhod
Apo Dios an ipa'innila. 2 Ti hanan tagun way abalinanan mangihapit hi numbino'ob'on
an hapit ya hi Apo Dios di pi'haphapitana an bo'on hay tatagu ti adi ma'awatan di
al'alyona. Hiya ya waday abalinanan mangibaag hinan agguy nipa'innila an dumalat di
badang nan Na'abuniyanan an Lennawa. 3 Mu nan mangibabbaag hinan penhod Apo
Dios an mipa'innila ya itudtuduwanay tatagu ta mihamad di pangulugda, ya pabi'ahonay
nomnomda, ya ipadenolna didah un way ligatda. 4 At nan tagun abalinanan mangihapit
hinan numbino'ob'on an hapit ya un hay odolna ya anggay di badangana, mu nan tagun
mangibabbaag hinan penhod Apo Dios an ipa'innila ya badanganan amin di kimmulug
hinan pangulugda.
5 Mundenola' hi un an amin ayu ya abalinanyun mangihapit hinan numbino'ob'on an
hapit! Mu hay od'odolnah pohdo' ya an amin ayu ni' ya waday abalinanyun mangibaag
hinan penhod Apo Dios an ipa'innila ti od'odolnay mangibabbaag hinan Hapitna ya
un nan mangihapit hinan numbino'ob'on an hapit. Ti gahin un way mangipa'innilah
penhodnan hapiton ta an amin nan kimmulug ya mabadanganda.
6 I'ibba, gulat ta hitun umalia' ay da'yu ya humapita' ay da'yuh hapit an adiyu
ma'awatan at hiyadan un way hulbinan da'yu? Mu wa ay ta ihapit'uh nan hapit an
ma'awatanyu ya waday hulbinan da'yu ti innilaonyu nan itudtudu' hi aat Apo Dios ya
nan ipa'innila' an impa'innilanan ha"in. 7 Hay oha goh ya nan tagun humapit hi hapit
an adi ma'awatan umat hi ya gangoh di tungngali unu alpa† an wa ay ta un tagan di
pagangoh ya mi'id pohodnah donglon. 8 Umat goh hinah nan tindalun mangipagangoh hi
talampet hinan pundadaanandan mi'gubat an wa ay ta malgom di atonan mangipagangoh
at adi ma'awatan nan i'ibbanay unda umuy mi'gubat.‡ 9 Ya umat hina goh ay da'yuh

* **14:1** Hete ya pamhod an *agape* hinan hapit di iGreece an bo'on nan pamhod an *phileo* unu pamhod an *eros*. † **14:7** Hatun duwan kalahin di matukal ya nundengwad Greece, at inilan nan iCorinth di aatda. Hay nipaddunganda ay ditu'u ya nan guitar unu tambourine. ‡ **14:8** Num. 10:9.

un ayu humapit hi numbino'ob'on an hapit an adi ma'awatan nan mangngol, at hay panginnilaandah nan haphapitonyu? Mi'id di hulbin nan hinapityun dida! 10 Manu ti do'ol di numbino'ob'on an hapit hitun luta, mu gahin di ma'awatan henen hapit ya un way hulbina. 11 Ti wa ay di namhod an mun'i'innila ta agguy numpaddung di hapitdan duwa at adi mabalin an mun'i'innilada. 12 At hiyanan hay atonyu ti nen umi'ikay ayun midatan hi abalinan an malpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa ya hay umongolan di abalinan an mangihamad hi pangulug di i'ibbayun kimmulug di hahalipodpodonyu.

13 At wa ay ta wadan da'yuy nidatan hi abalinan an mangihapit hinan numbino'ob'on an hapit ya mahapul an munluwalu ta midatan goh hi abalinan an mangibaag hi pohdon nen hapit an ipa'innila. 14 Ti hinan punluwalua' ya nan Lennawan Apo Dios di mangipahapit ay ha"in hinan numbino'ob'on an hapit, ya manu ti male'na mu agguy'u inilay pohdonan ibaga. 15 At hay maphod hi aton ya adi tu'u pamaag di luwalu ya kanta ya anggay, mu ihapit tu'uh hapit an ma'awatan 16 ti gulat ta inhapit nan mangipangpanguluh luwaluh punyamanan ay Apo Dios hi adi ma'awatan an hapit at hay aton mah nan udum an mangiyunnud hinan luwaluna ta alyonday, “Amen!”§ hi unda adi ma'awatan nan niluwalu? 17 Ti ta"on hi un maphod di luwaluyu mu mi'id hulbina ti mi'id di ibadangnah nan tagun adina ma'awatan.

18 Munyamana' ay Apo Dios ti do'ol di indatnan ha"in hi abalina' an mangihapit hi numbino'ob'on an hapit ya un da'yu. 19 Mu wa ay ta hinan a'am'amungan tu'un mundayaw ay Apo Dios ya iyod'odolna' hi un ta"on hi un he'he'dod di alyo' ay da'yu mu ta ma'awatanyuy penhod'un alyon ya un henen adu"oy di hapito' mu adiyu ma'awatan.

20 Da'yun i'ibba, adiyu iyummat hi punnomnom di ung'ungngay punnomnomyu ti hay pohdo' ya umat ayuh nan nanomnoman. Mu wa ay ta nappuhiy punnomnomyu at hay pohdo' ya umat ayuh nan ung'ungungnga an manangpah. 21 Waday impitudo' Apo Dios an inalinay,

“Ha"in an Apuyuy humapit hinan tatagu',
ya hay pangalya' ya hinan udum an tatagun malpuh nan udum an babluy an nan Hentil
ti nan numbino'ob'on an hapit di ihapitdan dida,
mu ta"on un umat hina ya adia' damdama donglon ay dida.”*

22 At hiyah ne panginnilaan tu'u an ta"on un waday tagun abalinanan mangihapit hi numbino'ob'on an hapit mu hiyah ne panginnilaan hi bungot Apo Dios hinan adi kumulug.† Mu hay aat ay di pangipa'innilaan hinan pohdon Apo Dios an ipa'innila ya nan kimmulug di mabadangan an bo'on nan adi kumulug.

23 Mu gulat ta ma'amung ayun amin an kimmulug an mundayaw ay Apo Dios ta numbino'ob'on di panapityun amin ya nipaddeh an wadaday ni'yamung ay da'yuh nan agguy nanginnilah aatna at mid mapto' ya alyonday un ayu mun'angaw. 24 Mu gulat ta an amin ayu ya ipa'innilayu nan pohdon Apo Dios an ipa'innila ta waday ohah ni'yamung an agguy kimmulug unu hopapnan mi'yamung ay da'yu at makulug an abulutonan nabaholan, at muntutuyuh baholna ti na'awatana nan dengngolnan intudtuduyu. 25 At la'tot ya ininnilanan nidugah di anappuhina, at mumpa'ampa ta hi Apo Dios di dayawonan alyonay, “Immannung an wan da'yuh Apo Dios!”

Hay Tugun hi Aton hinan Pundayawan ay Apo Dios

26 Hay pohdo' an alyon ay da'yun i'ibba ya wa ay ta ma'amung ayun mundayaw ay Apo Dios ya mahapul an way ohaan atonay abalinanah amaphodanyun amin an kimmulug. Ta wadaday mungkanta, ya muntudtudu, ya mangibaag hinan impa'innilan Apo Dios, ya mangihapit hi numbino'ob'on an hapit, ya mangipa'innilah pohdonan hapiton. 27 Ya gulat ta wadan da'yuy namenhod an humapit hi numbino'ob'on an hapit ya un duwa unu tuluy humapit ya anggay, mu adida mundedehhan. Ya ma'ahhapul goh an waday mangipa'innilah pohdon nan hinapitda. 28 Mu inilayu ay an mi'id hinan ni'yamung di way abalinanan mangipa'innilah pohdon nan ayyu alyon ya odolnay un ayu didindinong ti anggay hi Apo Dios an nanginnilah ayyu hapiton.

29 Ya wada ay di numbino'ob'on an propetan abalinandan mangibaag hinan impa'innilan Apo Dios ay dida ya mahapul unda duwa unu tuluy muntuduh nan a'amunganyu ta nan udumna ya diday mun'immatun hi un hi Apo Dios di nalpuwan nen itududa. 30 Ya gulat ta waday munhaphapit an muntudtuduh nan tatagun na'amung ya himbumagga ya waday ipa'innilan Apo Dios hi Tugunah nan ni'yamung ya maphod hi

§ **14:16** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* * **14:21** Isa. 28:11-12; Deut. 28:49. † **14:22** Hete ya nipa'annung hidin ni'gubatan nan i'Assyria hinan Hudyuh din 722 B.C., at dengngol nan Hudyuy hapit di i'Assyria, mu agguyda na'awatan (Isa. 28:11).

un idinong nen humapit ta humapit henen nangipa'innilaan Apo Dios. 31 Ti hay maphod
ya ma'ohha'ohha ayun mangibaag hinan impa'innilan Apo Dios ay da'yu ta innilaon an
amin nan tataguy impa'innilana, ta way aton di pangulugyun amin an mihamad. 32 Ya
nan numbino'ob'on an propeta ya abalinandan mangane'nong ta hodonday gutuddan
humapit 33 ti adi penhod Apo Dios an mi'id di planu tu'uh nan a'am'amungan tu'un
mundayaw. Hay pohdona ya waday pun'u'unnudan ta mapanuh di aton tu'un mundayaw
ay Hiya.

Hinan a'am'amungan tu'un kimmulug hi pundayawan tu'un Apo Dios 34 ya mahapul
an dindinongday binabai. Unda mundongol ya anggay ti ta"on nan Uldin an indat Apo
Dios ay Moses ya alyonay bo'on hay binabaiy mangipanguluh linala'i.‡ At mahapul an
hiyah ne goh di atonyu. 35 Mu wa ay di agguyda na'awatan ta pohdondan hanhanan ya
hodonda ta wa ay ta immanamutda ya unda hanhanan hinan ahawada. Ti ababain hi
un humanhahanhan di babaih un wah nan himba'an.§ 36 Mid mapto' ya adiyu abuluton
hatun inali'. Mu undan da'yuy nalpuwan nan Uldin Apo Dios, unu da'yuy nidatana ya
anggay?

37 Wada ay di mangalih un hiyay propetan Apo Dios unu waday abalinanan indat nan
Na'abuniyanan an Lennawa ya mahapul an nomnomonan heten itudo"un da'yu ya hay
immandal Apu tu'u. 38 Mu gulat ta waday adi mangabulut eten gun'u alyon ay da'yu ya
adiyu unudon henen tagu.

39 At hay maphod hi atonyun i'ibba ya hay amnawanyuh abalinan an midat ay da'yu
ya nan panginnilaanyuh pohdon Apo Dios an ipa'innilanan da'yu. Mu adiyu ipawa nan
way abalinanan humapit hi numbino'ob'on an hapit. 40 At hinan a'am'amunganyuh
pundayawanyu ya atonyuy maphod tuwalih pangat ta waday panuhna.

15

Hay Aat di Namahuan Kristu

1 I'ibba', pohdo' an ipanomnom ay da'yu din intudtudu' ay da'yuh aat di amaphodan
tu'un inat Kristu an hiyah ne inabulutyu an dimmalat di nihamadan di pangulugyu. 2 At
dumalat nan nanguluganyun ne ya nabaliwan ayu. Mu mahapul an inaynayunyuh nen
pangulugyu ti mi'id di hulbinah un pangpang'ali ya anggay di kumuluganyu.

3 Henen nitudun ha"in an ma'ahhapul hi innilaon ya intudtudu' ay da'yu an hay aatna
ya:*

Inyatoy Kristuy bahol tu'u an hiyah ne din impitudo' Apo Dios hidin penghanah
ma'at,†
4 ya nilubu',
mu naluh di tuluy algaw‡ ya minahuan Apo Dios (hiyanay impitudo' Apo Dios an
ma'at).§
Ya unat goh timmagu 5 ya nipattig ay Peter,*†
ya la'tot ya nipattig goh hinan intudtuduwana.‡
6 Ya waday namenghan ya na'amung nan lemay gahut an tatagun nangunud ay Hiya,
ya numpattig goh ay dida.§
Ya engganad ugwan ya do'do"olday mataguh nannig ay Hiya.
7 Ya la'tot goh ya nipattig ay Jacob,*
ya nipattig goh ay didan amin an a'apostoles.†
8 Ya hay angunuh hi numpattigana ya ha"in goh.‡

At immannung an naladaw di numpattiganan ha"in an umat hinan ung'ungngan
naladaw an nitungaw ti hidin hopapna ya agguy'u inunud Hiya an dimmalat di nidugah
an ngohoy'u. 9 Ti nidugah di ina'inat'uh din hopapnah nan kimmulug an impaligligat'u
dida.§ At hiyanan hay punnomnom'u ya ha"in di na'ampa ahan an apostoles an mi'id

‡ **14:34** Gen. 3:16. § **14:35** Gapu ta intudun Apostoles Paul an mabalin an munluwalu nan binabaih nan a'amungan di kimmulug hinan I Cor. 11:5 at mattig an waday nabugwah aton nan binabaid Corinth an ipawanah tu. Hene ya gunda guluwon nan mitingda ti do'ol di hanhananda. Hay penhod Paul hi ma'at ya mi'id ni' di gumuluh himba'an. * **15:3** Hay kulugon nan do'ol an kimmulug ya nan nitudo' hi verses 3b-8 an ohan dadan an ma'alih credon di kimmulug an adida al'alliwan. † **15:3** Hay nipaddunganah nan impitudo' Apo Dios ya nan nitudo' hi Psa. 22:1-24 ya Isa. 52:13-53:12. ‡ **15:4** Bahaom nan footnote di Jon. 1:17 ta innilaom di aat di olas. § **15:4** Hay nipaddunganah nan impitudo' Apo Dios ya nan nitudo' hi Psa. 16:10 ya Isa. 53:9-11. * **15:5** Unu hi Cephas. † **15:5** Lk. 24:34. ‡ **15:5** Mk. 16:14; Lk. 24:36-43; Jn. 20:19-23. § **15:6** Mid mapto' ya na'at ad Galilee (Mat. 28:10, 16-20). * **15:7** Hiyah agin Jesu Kristu an bo'on nan ohan intudtuduwana (bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat nan ngadana an Jacob). † **15:7** Lk. 24:33, 36-51; Ac. 1:6-11. ‡ **15:8** Ac. 9:1-6. § **15:9** Ac. 8:1-3; 9:1-2.

ahan di biyang'un mun'apostoles. 10 Mu hemmo'a' damdaman Apo Dios ta binadangana' an mun'apostoles. Ya ongol di numbalinan di homo'nan ha"in ti nidugdugah di nuntamua' ya un nan udum an apostoles an bo'on dumalat di abalina' an mangat hi an amin ay dane mu dumalat nan nidugah an badang Apo Dios ay ha"in. 11 At ta"on hi un ha"in di muntudtudu unu nan udumnan a'apostoles mu numpapaddung ti heten inali' an hay aat Kristuy itudtudumin amin an kinulugyu.

Hay Aat di Amahuan nan Natoy

12 Hay itudumi ya hay namahuan Kristuh din natayana. At goh ta alyon di udumnan da'yuy un adi mamahuan nan nun'atoy? 13 Umat hina ay mah an adiyu kulugon an mamahuan di natoy ya umat goh mah an adiyu kulugon an namahuan hi Kristu! 14 Ya gulat ta agguy immannung an minahuan Apo Dios hi Kristu ya mi'id mah di hulbin nan aymi intudtudun da'yu, at mi'id mah goh di hulbin di kimmuluganyu! 15-16 Ya gulat ta umat hina at ma'aladyah ami mah an apostoles ti intudtudumin minahuan Apo Dios hi Kristu. Ti gulat ta makulug an adi mamahuan di natoy at agguy namahuan hi Kristu. 17 Mu gulat ta layah henen itudumi at mid hulbin di pangulugyu, at agguy na'aliwan di baholyu an wagwada damdama! 18 Ya gulat goh ta immannung an amin at nan nangulug ay Kristun nun'a'atoy ya nilahhindan Apo Dios hi mid pogpogna! 19 At gulat ta makulug nan alyonyun adi mamahuan di natoy ya mi'id mah hulbin di panahalimidan tu'un Kristuh un tu'u matoy. At makulug ay hatu ya ditu'u mah an kimmulug udot di ma"ahmo' hi an amin hi tatagu.

20 Mu immannung an namahuan hi Kristu! At Hiyay nahhun hi namahuan an mangipa'annung an mamahuan goh nan kimmulug an nun'atoy. 21 Ya an amin tu'u ya matoy tu'u an dumalat nan inat din ohan tagun hi Adam, mu an amin tu'un kimmulug ya awniat mamahuan tu'uh un tu'u matoy an dumalat din inat goh nan ohan tagun hi Jesu Kristu. 22 Ti ditu'un holag Adam ya matoy tu'u an dumalat di baholna, mu dumalat di pangulugan tu'un Kristu ya mamahuan tu'u. 23 Mu waday gutud di amahuan di tagu. Hi Kristu di nahhun an namahuan, ya hitun pumbangngadana ya mahuanan amin nan niddum ay Hiya. 24 Ya hiyah ne pogpognah un abakon Kristun amin nan numbino'ob'on an mumpapto' an buhulna, ya nan way abalinanda goh, ya an amin nan pumpapto'an, ya e'kodnan Apo Dios an hi Amana mahkay ta Hiyay mumpapto'. 25 Ti immannung tuwalin hi Kristu di Ap'apuh engganah un abakon Apo Dios an amin di buhulna. 26 Ya hay angunuh hi abakonan buhulna ya atoy. 27 Immannung hana ti impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Pumpapto'o' hi Kristuh an amin."*

Ya hay itudun ten inalin Apo Dios ya hakup Kristun amin di logom. Mu agguy iniddum Apo Dios di odolna. 28 Mu unat goh malpah an he'nadon Jesus an mumpapto' an amin hinan logom at iddum goh Kristuy odolnah nan nihakup hi pumpapto'an Apo Dios ta hi Apo Dios di mumpapto' an amin hinan logom.

29 Gulat ta makulug an adi mamahuan di natoy at hay hulbin mah nan udum an mumpabonyag ta panginomnomandah din pangulug din o'ommodda ya i'ibbadan natoy?† Adida aton di umat hinah un makulug an adi mamahuan di natoy!‡ 30 Ya umat goh ay da'mi ti gulat ta makulug an adi mamahuan di natoy ya hay hulbin di pananghanggaanmih nan atata'ot ya punligligatanmi an dumalat di pangulugmin Apu tu'un hi Jesu Kristu? 31 I'ibba, abigabigat ya hi'ihi'itangan an matoya', mu ta"on ti inila' an mamahuan di natoy. Makulug ahan an umat hi pangipabagbagtua' ay da'yun dumalat di pangulugyun Apu tu'un hi Jesu Kristu. 32 Gulat ta makulug an adi mamahuan di natoy at mi'id di lagbu' hidin hi'itangan ataya' hi nananggaa' hinan buhul'uh tud Ephesus an ayda hagiit.§ Mu gulat ya odolna mah un hay pun'am'amlongan tu'uh tun lutay nomnomnomon tu'u ta iyunnud tu'uh nan tatagun anggay di nitaguandah tun lutay nomnomnomondan alyonday,

"Pun'a'an tu'uat di malgom hi ma'an ya ma'inum
ti matoy tu'uat mi'id mahkay."*

33 Mu emayaanyu ta adi ayu ma'agay'ayan hinan hapit an ma'alih proverb an alyonay,

---

* **15:27** Psa. 8:6. † **15:29** Hay kulugon nan udum ya hidid Corinth ya waday agguy kimmulug an numpabonyag hinan natoy hinan timplun di bululda, ya ta"on un agguy inabulut Paul henen pangatda mu impaddungna dida damdama. ‡ **15:29** Hiyah ne aton nan udumnan kulto an umat hinan Mormons. Agguy inabulut Apostoles Paul nan atondan te ti unna impaddung ya anggay ta mipattig di aid di punhulbianah un adi makulug nan amahuan di nun'atoy. § **15:32** Hay kulugon nan udum ya impa"el Apostoles Paul an umat hitun nibalin ti nan binuhulnad Ephesus ya umatdah nan atata'ot an bubuta'al an laman, ya immannung an waday buhulnah di (I Cor. 16:9). Mu hay kulugon nan udum ya waday ohan na'at ay Paul ad Ephesus ti ni'pattoy anuh nan immannung an atata'ot an animal an agguy na'amo. At mid mapto'. * **15:32** Isa. 22:13.

"Nan idduman tu'uh nan tatagun mangat hi nappuhi
ya mid mapto' ya awniat aton tu'u goh an iyunnud tu'uh pangatda."†
34 At nomnomonyuh nahamad ta ipogpogyuy ato'atonyun nappuhi. Wadaday udum ay
da'yun mangalih kimmulugda mu agguyda inilah Apo Dios. Undan adi ayu bumain ene?

Hay Aat di Namahuan an Odol

35 Wa nin an alyonyuy, "Hay aton nin di nun'atoy an mamahuan? Ya hay aat nin
di odolda?" 36 Anakkayah an manangpah nan munhanhan hi umat hina ti undan
agguyyu inilay aat di oho' an gahin hi un meho' hinan luta ta paddungnay milubu' ya
un humangaw? 37 Umat hi wheat unu nan udum an oho' ti wa ay ta agguy nitanom
nan oho' ya bugwa ya anggay di tigawna. Mu wa ay ta nitanom ta himmangaw ya
nob'on di tigawna. 38 Ya an amin nan numbino'ob'on an bugwa ya numbino'ob'on goh di
hangawdan miyunnudan hinan ninomnom Apo Dios an tigaw di humangawanda. 39 Ya
umat hina goh hitun matagun wah tun luta ti hay tagu ya nob'on di odolda, ya nob'on goh
hinan animal, ya nan hamuti, ya ekan.
40 At waday limmun Apo Dios hituh luta ya hi ad daya. Mu numbino'ob'on di amaphod
di tigaw nan wah tun luta ya nan wad daya. 41 Ya ta"on nan mattig ad daya ya agguyda
numpapaddung ti nob'on di amaphod di benang di algaw, ya umat goh hinan bulan an
nob'on di amaphod di benangna, ya umat goh hinan bittuan an nob'on di amaphod di
tigawda.
42 Ya hay dumalat hi pangalya' ay date ya ta innilaonyu an nan odol tu'ud ugwan an
atagu tu'u ya nob'on di tigawdah tun amahuan tu'u, ti nan odol tu'ud ugwan ya matoy,
mu nan mihukat an odol tu'u ya adi mahkay mabalin an matoy. 43 Ya wa ay ta milubu'
di odol ya nappuhiy aat di tigawna, ya mi'id goh di bi'ahna. Mu wa ay ta namahuan ya
ma"aphod di tigawna, ya nidugah di bi'ahna. 44 Ya matoy ay di odol tu'u ya milubu' hitun
luta, mu wa ay ta mamahuan tu'u ya nob'on di odol tu'u an hiyah ne nan malpun Apo
Dios. At wa ay di odol tu'uh tun luta ya wada goh di nob'on an odol tu'ud abuniyan. 45 Ya
hiyah ne impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Nan nahhun an ap'apun di tataguh tun lutan hi Adam ya nidatan hi ataguan,
mu hiyah ne ataguan hitun luta."‡

Mu nan angunuh an miyadwan ap'apun di tataguh tun lutan hi Kristu ya nob'on di aatna ti
Hiyay Lennawan mangidat hi ataguan an adi mapogpog. 46 Hay mahhun ya nan ataguan
hitun luta ya un nan miyadwan ataguan an minaynayun. 47 Nan nahhun an ap'apun
di tataguh tun lutan hi Adam ya hay lutay nalmuwana, mu nan angunuh an miyadwan
ap'apun di tataguh tun lutan hi Kristu ya Hiyay nalpud abuniyan. 48 Ya an amin tu'un
tataguh tun luta ya nipaddung di odol tu'uh odol Adam an hay lutay nalpuwana. Ya
ditu'un kimmulug ay Jesu Kristu an nalpud abuniyan ya mipaddung di odol tu'uh odolnah
din namahuana. 49 Hay aat tu'ud ugwan ya umat goh hinan tagun hay lutay nalmuwan
di odolna, mu awni ta udum di algaw at umat tu'uh nan Tagun nalpud abuniyan ti
mamahuan tu'u.
50 Hay pohdo' an alyon ay da'yun i'ibba ya nan odol an waday lamohna ya dalanan
mapitay hi awni ya adi mabalin an middum ay Apo Dios hi pumpapto'ana. Ti nan odol an
mapitay hi awni ya adi mabalin an minaynayun hi mid pogpognah un agguy numbalin
hinan nob'on an odol an adi matoy. 51 Mu donglonyuh ten agguy na'in'innilah din
hopapna: Ihnay udumnan ditu'un mangunud ay Kristun adi matmattoy. Mu ditu'un amin
an mangunud ya mahukatan di aat tu'u 52 an un na'amtang di a'atana an un hin'odmay.
Ya ma'at heteh tun angunuhnah pangipaganghan Apo Dios hinan talampet. Ti wa ay ta
mipagangoh heden talampet ya mamahuan nan nun'a'atoy ta adida mahkay ipidpidwan
matoy, ya ditu'un matagu ya mahukatan di aat tu'un amin. 53 Ti nan odol tu'uh tun
lutan matoy ya mahukatan hinan nob'on an odol an malmu ta mihinad abuniyan, ya adi
matmattoy. 54 Ya wa ay goh ta mipa'annung hanan amin at hiyah ne ipa'annungan din
impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Pogpogon Apo Dios di atayan,
at mi'id mahkay matmattoy hi enggana."§

55 Ya inalin goh nan Hapit Apo Dios di,

"Adi ayu tuma'ot hi atoy
ti adi mahkay mabalin an matoy ayu."*

---

† **15:33** Hi Menander an iGreece di nanapit eten proverb, ya nalpuh nan draman inyammana an *Thais*. Gapu ta hiyah ne nundengwan drama at makulug an in'innilan nan iCorinth di aatna. Ya hay ituduna ya adi tu'u mabalbaliyan hinan nahihinnun mitudtudu ta adi mibahhaw di punnomnoman tu'u. Ti middum tu'u ay hinan nun'appuhiy nomnomda ya la'tot ya puhionday maphod an ugali tu'u. ‡ **15:45** Gen. 2:7. § **15:54** Isa. 25:8. * **15:55** Hos. 13:14.

56 Hay atayan tu'u ya dumalat di bahol, ya hay dalat di bahol ya nan adi pangunudan
hinan Tugun Apo Dios. 57 Mu munyaman tu'un Apo Dios ti an amin tu'un mangiyokod ay
Apu tu'un hi Jesu Kristu ya middum tu'un Hiyah nan pangabakanah nappuhi ya atoy!
58 At hay maphod hi atonyun i'ibba ya adiyu iyabulut an ma'abak di punnomnomyu ta
unyuat ihamad di pangulugyun Kristu. Ya humlu ayun mangat hinan pohdon Apu tu'u ti
i'innila tu'un an amin nan impatamun Apo Dios ay ditu'u ya waday hulbina.

16

Hay Aat di Badang an Midat hinan I'ibban Kimmulug

1 Hay itudo"ud ugwan ya hay aat di pangamunganyuh nan pihhun mibadang hinan
tatagun Apo Dios ad Judah. Atonyuy umat hidin inali' an aton nan i'ibba tu'un kimmulug
hinan ahimbahimba'an hinan Provinciad Galatia. 2 At hay atonyun amin ya hinan
aDumiduminggu ya ilahhinyuy hini"itang hinan intamuanyun nen hinduminggu ta
badangyu. Hay ilahhinyu ya nan nalpuh bo'laon di hinohhan da'yu. Ya aDumiduminggu
ya gunyu aton ta wa ay ta umalia' ya madadawoh ta adi gahin di hay umalia' di
pun'amunganyu. 3 Ti pohdo' an wa ay ta umalia' hina ya na'a'amung nan penhodyun
ibadang ta ipiyuy tu'uh nan tatagun pot'onyun mangiyuy ad Jerusalem. Ya unna' mahkay
muntudo' ay dida ta alanda ta way panginnilaandad Jerusalem an ditu'uy nannag ay dida.
4 Ya gulat ta nomnomon tu'uh un mahapul an umuya' goh at mitnuddan ha"in.

Hay Ninomnom Paul hi Atona

5 Hitun umalia' ya e'wa' hinan Provinciad Macedonia ta muntudua' hidih nan udum an
babluy ya unna' umalih na. 6 Ya nomnomnomo' an mihinaa' ay da'yuh mabaybayag hi
engganay alpahan di lawang ta way atonyun mamadang ay ha"in hinan umaya' hi udum
an babluy. 7 Adi' pohdon an umalin mumbihhitan da'yu ya anggay ti hay pohdo' ya wa ay
ta umalia' ya mabayag di ihina' ay da'yuh un iyabulut Apu tu'u.
8 Mu hay nomnomo' hi ato' ya mihinaa' hitud Ephesus ta engganay madatngan nan
ngilin an Pentecost 9 ti do'ol hituy pangitudtuduwa' hinan Hapit Apu tu'u an ta"on unda
do'ol di bumobohhol ay ha"in.
10 Ya gulat ta umalih nah Timothy ya ihamadyuy atonyu ta ipattigyuy pun'an'anlaanyuh
immaliana ti hiya goh di ohah puntamuon Apo Dios an umat goh ay ha"in. 11 Ya tigonyu
ta mi'id di mamihul ay hiya ta unyuat badangan ta mi'id al'alih pumbangngadanah tu ti
hohoddo' an mitnud hinan i'ibba tu'un mumbangngad hitu.
12 Hi Apollos ay goh an ohan ibba tu'u ya gun'u honogon an gun mitnud hinan
udum an i'ibba tu'un umalin mumbihhitan da'yu, mu adi mihapitan an munduwaduwah
pi'yalianad ugwan. Mu awni ta hay way madadawoh ya un umalin mumbihhitan da'yu.

Hay Angunuh di Intudo' Paul hinan iCorinth

13 Emayaanyu ta adiyu unudon nan nibahhaw, ya ihamadyuy pangulugyu, ya itulidyuy
pangunudanyu ta madpol ayu. 14 Ya an amin di atonyu ya dumalat di pamhodyuh*
i'ibbayu.
15 Inilayu nin nan hina"aman da Stephanas ti diday nahhun an nangunud ay Kristuh
nan Provinciad Achaia, ya ihihi'aldan bumadang hinan tatagun Apo Dios. At hay pohdo'
hi atonyu, i'ibba, 16 ya donglonyuy alyonda, ya atonyu goh nan itudun nan udumnan
ibbadan muntamu ya nan mi'tamun dida.
17 Mun'am'amlonga' hi immalian da Stephanas ay Fortunatus, ya hi Achaicus ti ta"on
hi mi'id ayuh tu mu diday nangat hinan itamuyuh tu. 18 Ti impadenola' ay dida an umat
hidin nangipa'anlaandan da'yu. Daten linala'iy way biyangnan mipadenol.
19 Pohdo' goh an ipa'innila an nan kimmulug hinan Provinciad Asia ya apngaon da'yu.
Ya da Aquila ay Priscilla ya nan kimmulug an mi'yamu'amung ay didah abungdan
mundayaw ay Apo Dios ya inhamadda goh an nangalih apngaon da'yu an dumalat di
kimmulugan tu'un Apu tu'u. 20 Ya ta"on goh tun i'ibba tu'uh tud Ephesus ya apngaon da'yu.
Wa ay ta ma'amung ayun mundayaw ay Apo Dios ya mumpun'am'amanu ayu.
21 Ha"in an hi Paul di nangitudo' eten angunuhna, ya hay alyo' ya maphod ayu ni' hina.†
22 Ya an amin di mid pamhodnan‡ Apu tu'u ya moltaon ni' Apo Dios dida! Ya maphod
un ag'aga ya immalih Apu tu'u!
23 Ya nan homo' ni' Apu tu'un hi Jesus di wagwadan da'yu.
24 Nidugah di pamhod'un da'yun amin an dumalat di kimmuluganyun Jesu Kristu.

---

* **16:14** Hete ya pamhod an *agape* hinan hapit di iGreece. † **16:21** Bahaom nan footnote di Gal. 6:11 ta innilaom di anaad ta waday intudo' Paul hituh angunuhna. ‡ **16:22** Hete ya pamhod an *phileo* hinan hapit di iGreece.

II Corinthians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya hi Timothy di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'anda ten Liblu: nan kimmulug ad Corinth (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad ad Greece.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 54 A.D. At un nahuluk hi himbulan di numbattanandah nan nahhun an tudo' ay dida an nan Liblu an I Corinthians.

Hay Teman ten Liblu: hay aat nan kimmulug ad Corinth hidin nalpahan di namahaandah nan nahhun an tudo' an intudo' Apostoles Paul ay dida an nan Liblu an I Corinthians.

Hay Outline ten Liblu:

Hay PUNYAMANAN nan kimmulug ad Corinth (1:1-11)
Hay MUMBIHHITAH nan kimmulug ad Corinth (1:12—2:17) — hi Apostoles Paul di mumbihhita
Hay IPADDUNGAN nan kimmulug ad Corinth (3:1-3) — hay ipaddunganda ya nan tudo'
Hay KULUGON nan kimmulug ad Corinth (3:4—7:1)
  Mahapul an kulugonday aat nan balun tulag an intulag Apo Dios ay dida (3:4-18)
  Mahapul an kulugonday aat nan itudtudun da Apostoles Paul ay dida (4:1-15)
  Mahapul an kulugonday aat nan ihinandad abuniyan (4:16—5:10)
  Mahapul an kulugonday aat nan iddumandan Apo Dios (5:11—7:1)
Hay APUN nan kimmulug ad Corinth (7:2-16) — hi Apostoles Paul di apuda
Hay OFFERINGS nan kimmulug ad Corinth (8:1—9:15)
Hay MUNHAAD hinan kimmulug ad Corinth (10:1—13:14)
  Hay ngadan nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (10:1)
  Hay panapit nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (10:1-2, 9-11; 11:6)
  Hay aat nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (10:2-7)
  Hay haad nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (10:8, 13-16)
  Hay namahiw hinan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (10:1-2, 9-11; 11:6) — nan iCorinth di namahiw ay Apostoles Paul
  Hay mumpanuh hinan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (10:17-18)
  Hay inat nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (11:1—13:12)
  Hay ipanomnom nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (13:13)
  Hay abendisyonan nan munhaad ay dida an hi Apostoles Paul (13:14).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Paul an pento' Apo Dios an apostoles* Jesu Kristu.
Hay ibba' an nangitudo' ete ya hi ibba tu'un hi Timothy.
Hiyah te tudo'min da'yun kimmulug hinad Corinth ya hinan kimmulug† goh hi udum an babluy hinah Provinciad Achaia.‡
2 Nan homo' ya lenggop ni' an malpun Ama tu'un hi Apo Dios ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu di minaynayun hi wan da'yu.§

Hay Panapitan hi Amaphodan Apo Dios

3 Madayaw hi Apo Dios an hi Aman Apu tu'un hi Jesu Kristu.
Hiya an Ama tu'u ya ma'aggohgoh an nunheglay pangal'alu'nan ditu'u.
4 Ti al'alu'on ditu'u ta anuhan tu'uy ligat tu'u ta way aton tu'un bumadang hinan udum an munholholtap hinan malgom an ligat.
At badangan tu'u dida an dumalat di badang goh Apo Dios ay ditu'u.
5 Ti nidugah di ipaligligatan tu'un umat hi nipaligligatan Kristu an dumalat nan pangulug tu'un Hiya, mu nidugah goh di bumadanganan ditu'u.
6 Ya ta"on hi un ad ugwan ya ten mipaligligat ami an dumalat nan bumadanganmin da'yu ta mabaliwan ayu.
Mu badangan da'min Apo Dios ta way atonmin mamadang ay da'yun mangedpol hinan malgom an punholholtapanyun umat hi hinoltapmi.
7 Nahamad di denolmin inaynayunyuy pangulugyu ti inilamin ta"on di mipaligligat ayu an umat ay da'mi mu badangan da'yun Apo Dios an umat hi namadanganan da'mi.

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*.
† **1:1** Hay immannung an itudun te ya *santos*, at mattig an ibilang ditu'un Apo Dios hi santos ya santas.
‡ **1:1** Hiyah te ohan provinciad Greece.
§ **1:2** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina an *nan homo' Apo Dios di minaynayun hi wan da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *nan lenggop Apo Dios di minaynayun hi wan da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

8 Ya pohdonmi ya ipanomnommi ay da'yu, i'ibba, din aat di nidugah an nunholtapanmih
din awadanmih dih nan Provinciad Asia ti hay inilami ya matoy ami. 9 Mu manu ay
umat hinay na'at ta panginnilaanmin bo'on hay odol di pangiyokodan mu hi Apo Dios
an mummahuh natoy. 10 Hiyay nangibaliw ay da'mih din atata'ot an aymi atayan, at
hiyanan kulugonmin baliwan da'min Hiya an ta"on hi un way ma'at ay da'mi 11 ti gun
da'mi iluwaluan ay da'yu. Ya heten ado'olyun munluwaluh amaphodanmi ya do'ol goh di
munyaman ay Apo Dios hi nangngolandah luwaluyu.

Hay Nun'innomnoman Paul hi Ayanad Macedonia

12 Hay ohah iyamlongmi ya makulug di ina'inatmi an mid ah nibalbali, ya agguymi
linayahan di i'ibbami. Ya iyal'allanan da'yu ti inyunnudmih pohdon Apo Dios an dumalat
nan homo'nan da'mi an bo'on dalat di abalinanmi. 13-14 Ya hay itudo'min da'yu ya anggay
nan mabahayu ya ma'awatanyu. Mu ta"on hi un itang ya anggay di ma'awatanyud ugwan
mu olom ya do'do"ol di ma'awatanyuh udum hi algaw. Ta hitun pumbangngadan Apu
tu'un hi Jesus ya ongol di pun'amlonganyun da'mi an umat hi pun'amlonganmin da'yu.
15-16 Dumalat di a'ongol di denol'uh pangabulutanyun ha"in at hiyanan ninomnom'un
mumpidwaa' an umalin mannig ay da'yu ta mihamhamad di pangulugyun Jesu Kristu
ti hiyah ne goh di ato' an hitun umaya' hinan Provinciad Macedonia ya mundaguha'
hina, ya mundaguha' goh hi pumbangngada' ta badangana' ay da'yuh umaya' ad Judea.
17 Mu nun'innomnoma', at agguy'u intuluy henen ninomnom'uh ato', at mid mapto' ya
alyonyuan un mid poto' di nomnom'u, ya mid mapto' goh ya alyonyuan unna' umat hinan
gagangaynan tataguh tun lutan un pohod di pangalyandah oo, mu adida.
18 Mu adia' ahan umat ay dida ti iyunnud'un Apo Dios an adi munlayah! 19 Ya bo'on
pangal'ali din inul'ulgudmin da Silas* ay Timothy an aat Jesu Kristun Imbaluy Apo Dios
ti nahamad an makulug an amin di aatna 20 ti Hiyay mangipa'annung an amin hidin
intulag Apo Dios. At hiyay dumalat hi pangalyan tu'un Jesu Kristu di, “Amen,”† ya henen
panapitan tu'uy mangipa'innilan hi Apo Dios ya nabagbagtu. 21 Ti ihamad Apo Dios
nan pangulug tu'un Kristu, ya hi Apo Dios goh di namto' ay ditu'uh puntamuona, 22 ya
impiyodolna nan Na'abuniyanan an Lennawa ay ditu'u ta pangimmatunan an ditu'uy
tataguna, ya hiya goh di panginnilaan an odowon tu'un amin di amaphodan an inalin
Apo Dios hi idatnan ditu'u.
23 Ya manu ay agguya' immalih nad Corinth ya ta muntutuyu ayuh nan ato'atonyu
ti gulat ta immalia' at inhingal'u da'yu. Hi Apo Dios di ihtigu an makulug heten inali'
ti inilanay nomnom'u. 24 Ya adiyu alyon di ipapilitmin da'yuy pohdonmi ti inilamin
nahamad tuwaliy pangulugyu. Ti hay penhodmi ya badangan da'yu ta umamlong ayun
mangunud ay Apu tu'un hi Jesu Kristu.

2

1 At hiyanan ninomnom'un odolnay adia' umalih nah un goh mahapul an ihingal'u da'yu
ti adi' pohdon an munlungdaya ayu goh. 2 Ti gulat hi un'u da'yu ipalungdalungdaya at
hay mangipa'amlong mah ay ha"in hi un bo'on da'yu ya anggay? 3 At hiyaat un ammunay
tudo"un impa'ali' ay da'yu ti adi' pohdon an da'yun nonomnomo' an mangipa'amlong ay
ha"in di mangipalungdayan ha"in hi panniga' hinan nappuhin ato'atonyu. Mu inila' an wa
ay ta mun'am'amlonga' hi alia' ya umat goh hina damdama ay da'yu. 4 Ya hidin nuntud'a'
ay da'yu ya nidugah di nunha'itan di nomnom'u ya lungdaya', ya nun'agah goh di lugwa'
hi nuntud'a' ene. Ti hay dumalat hi nuntud'a' ya bo'on hay pangipaha'ita' hi nomnomyu
mu manu ay ya penhod'un innilaonyun ongol di namhod'un* da'yu.

Hay Pangaliwan hinan Bahol di I'ibba

5 Nan ibbayun nappuhiy ina'inatna† ya bo'on ha"in ya anggay di binaina ti ta"on goh hi
un da'yu. Mu adi' idugah di hapito' enen inatna 6 ti ongol henen nangilat di ado'lan ay
da'yun hiya. 7 At mahapul an aliwanyuy baholna, ya tinugunyuat ti wa adya ta adiyu aton
ya munha'it di punnomnomana ya madismaya. 8 At hay iyal'alu"un da'yu ya ipattigyuy
nahamad hi pamhodyun‡ hiya! 9 Ya manu ay nuntudo'a' ay da'yu ya ta tapnga' da'yuh
unyu unudon an amin di itudtudu', ya inatyu nan inali' an atonyu. 10 At hay maphod hi
atonyu ya aliwanyu nongkay di nappuhih inat nen tagu. At aliwa' goh damdama. Ti wa
ay di mahapul an aliwa' di baholna ya ato' an dumalat ay Kristu ta amaphodanyu. 11 Ta
adi ditu'u tapngan ay Satanas ti inila tu'uy aat di pampongnan ditu'u.

Hay Immod'o'od'odan Paul ad Troas

---

* **1:19** Unu hi Silvanus. † **1:20** Hay pohdonan ibaga ya *abuluto' ahan hene!* unu *Madayaw hi Apo Dios!* * **2:4** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. † **2:5** Bahaom nan I Cor. 5:1. ‡ **2:8** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

12 Hidin immaya' ad Troas hi nuntudtuduwa' hinan Maphod an Ulgud an hay aat
Kristu ya tinnig'un indadaan Apu tu'u nan tatagun mangabulut hinan itudtudu'. 13 Mu
immod'o'od'oda' ti agguy'u inah'upan han ibba tu'un hi Titus hidi. At inali' hinan tataguh
dih makaka', at nundapuha' ad Macedonia ta anapo' hi Titus hidi.

Hay Pangunudan da Paul hinan Mangabak an hi Kristu

14 Mu munyamana' ay Apo Dios ti dumalat nan nidduman tu'un Kristu ya gun
ditu'u badangan an mangabak hi enggana! At hiyanan da'miy binaal Apo Dios an
mangipa'innilah aat Jesu Kristu, ya ta"on hi un malgom an babluy di ayanmi ya
paddungnay ma"aphod di hunghungna.§ 15 Ti ditu'un kimmulug ya mipaddung tu'uh
nan incense an umipa'amlong ay Apo Dios ti ditu'uy panginnilaan di tataguh aat Kristu
ta an amin nan itudtuduwan tu'u an mabaliwan unu adi ya paddungnay hunghungon
ditu'u. 16 Ya henen gun tu'u intudtudu ya mipaddung hinan maphod di hunghungna an
umidat hi ataguan nan mangulug, mu hana ay an adi kumulug ya hay panunghungda
ya paddungnay agub di natoy.* Ya heten tamu ya na'alligat ti mi'id di way abalinanah
mangat, 17 mu adi ami umat hinan udum an tatagun hay umadangyananday dumalat hi
puntudtuduwandah nan Hapit Apo Dios. Mu da'mi ya nahamad di itudumi ti hennag
da'min Apo Dios an mangitudtuduh aat Jesu Kristu, at hi Apo Dios di ihtigumi.

3

Hay Aat di Balu an Intulag Apo Dios hinan Tataguna

1 Ini ya alyonyuan unmi iting'iy tamumi ti dimmalat nan nangalya' hi nahamad nan
nanudtudumi! Unu ini ya alyonyuan umat amih nan udum an mahapul di waday
ipattigmih tudo'* ay da'yu ya unyu abuluton di itudtudumi, ya mahapul an mumpa'amma
amih tudo' ay da'yu ya un da'mi abuluton hinan gunmi umayan! 2 Mu adimi ahan
mahapul di umat hina ti da'yuy paddungnay tudo' hi mangipattig hinan udum an
tatagu ti nundengwah nan tatagun nahukatan hi maphod di pangatyun dimmalat din
intudtudumi, at paddungnay da'yuy tudo' an mabaha. 3 Immannung an paddungnay
da'yuy tudo' Kristu ti kinulugyuy intudtudumih aatna ti nan Lennawan nan Dios an
wagwaday nangitudo' an bo'on nan tinta, ya bo'on goh nan batuy nitud'ana, mu hay
nomnomyu.

4 Ya manu ay alyonmih ne ya kulugonmin abuluton Apo Dios di tamumi ti dumalat di
badang Kristu. 5 At adimi alyon di nalpuh abalinanmih ten tamu ti mid ahan ologmi. Ti
anggay hi Apo Dios di alpuwan di abalinanmin mangat eten tamu. 6 Ti Hiyay nangidat
hi abalinanmin mangipa'innilah nan balun ni'tulaganah aat di abaliwan tu'u. Ya heten
ni'tulaganan ipa'innilan nan Lennawan Apo Dios ya adi umat hinan Uldin an indat Apo
Dios ay Moses ti heten Uldin an nitudo' ya atayan di tagu ti nan adi mangunud ya milahhin
ay Apo Dios hi enggana. Mu nan ipa'innilan nan Lennawan Apo Dios ya hiyah ne alpuwan
di pi'taguan ay Hiyah munnononnong.

7 Ya hidin nangngalan Moses eden Uldin Apo Dios an nihelhel hi batu ya nidugah an
humiliy anabagbagtun Apo Dios hi angah Moses, at ta"on un hidin wan ma'ubah ya
adi nonongan intigaw nan i'ibbanan holag Israel ay hiya.† At wa ay ta umat hina an
anabagtuy nipattig eden nidatan din Uldin an ta"on hi un hay atayan di pumbalinana 8 at
inyal'allanah nan anabagtun Apo Dios an mipattig hinan balun ni'tulaganan ipa'innilan
nan Lennawana! 9 Ya manu ti nabagtuh den Uldin an dumalat hi amoltaan nan adi
umunud, mu nidugdugah di anabagbagtun nan balu an ni'tulaganah aat di a'aliwan di
bahol tu'u ta ibilang ditu'un Apo Dios an maphod. 10 At henen nabagtuh din hopapna
ya mi'id mahkay ad ugwan hi un tu'u ipaddung hinan nidugah an anabagtun nan balun
ni'tulagan Apo Dios. 11 At wa ay ta nabagtuh den Uldin an napogpog at inyal'allanah nan
nidugah an anabagtun nan balun ni'tulagan Apo Dios an mi'id di pogpogna!

12 At hiyanan dumalat di denolmi ya natulid amin mangitudtuduh aatna. 13 Ya adi
ami umat ay Moses an hinanianay angahna ta adi tigon nan i'ibbana nan humilin
anabagtun Apo Dios an mun'a'u'ubah hi angahna.‡ 14 Hay ninomnom din Hudyuh din
penghana ya paddungnay nahanian, at hiyanan engganad ugwan ya adida ma'awatan di
aat nan impitudo' Apo Dios hi unda bahaon, ya anggay nan mangulug ay Kristu di waday

§ **2:14** Bahaom nan footnote di Col. 2:15 ta innilaom di ugalin nan a'ap'apun di tindalun di iRome hi unda abakon nan ohan babluy ti mabulogda, ya itnudda nan tiniliwda. Ya nan udum ya mun'am'amlongda goh hi nangabakanda, ya apuyanday incense hinan pingit di kulha ta mahunghung hinan abulogandan mundalan. * **2:16** Nan hunghung di incense hinan kulha ya umipa'amlong hinan iRome ti manu ay ya diday nangabak, mu henen ustun hunghungna ya umat hi hunghung di natoy ti dumalat nan tiniliwda an awniat patayonda. * **3:1** Unu pahi. † **3:7** Ex. 34:29-30. ‡ **3:13** Ex. 34:33-35.

ma'awatanah aat Apo Dios. 15 Ya ta"on ad ugwan hi un bahaon nan Hudyu nan Uldin Apo
Dios an nidat ay Moses ya adida ma'awatan ti paddungnay nahanian di nomnomda. 16 Mu
wa ay ta muntutuyuy taguh baholna ta kulugonah Apu tu'u at ma'aan nan paddungnay
nihanih nomnomna. 17 Ya henen inali' an hi Apu tu'u ya hiyah ne nan Lennawan Apo
Dios. At wa ay ta Hiyay mawadan ditu'u ya adi mahkay mahapul an iyokod hinan Uldin
Apo Dios an nidat ay Moses. 18 At hiyanan an amin tu'un kimmulug ya mi'id mahkay heden
paddungnay nihanih nomnom tu'u ta ditu'uy attigan di anabagbagtun Apu tu'un hi Jesu
Kristu, ya inaynayunan hukatan di pangat tu'u ta miyengngoh tu'un Hiya. Ya henen Apu
tu'un manukat hi pangat tu'u ya Hiyay Lennawan Apo Dios.

4

Nan ay Bangan Nittuwan di Nangina

1 Dumalat nan homo' Apo Dios ya hennag da'min mangitudtuduh tun balu an
impa'innilana. At hiyanan adi ami humigan mangat. 2 Ya din'ugmin amin di umipabain
an pangat, ya adimi balbaliyan di tataguh pangagay'aymin didan kumulug ay Kristu.
At hi Apo Dios ya inilanan maphod di ninomnommih pangatanmi ti bo'on layah di
pangitudtuduwanmih Hapitna, mu atonmin amin di abalinanmin mangitudtuduh nan
makulug ta innilaon nan mangngol an makulug di itudtudumi. 3 Mu ta"on unmi aton
di umat hina mu wadaday udum an paddungnay nahanian di punnomnomdan adida
ma'awatan di itudtudumi, at hiyay dumalat ya milahhindan Apo Dios. 4 Ti hi Satanas an
ap'apun an amin di nappuhiy nama"ih punnomnom nan adi kumulug, at hiyanan adida
ma'awatan di mitudtuduh aat di anabagtun Kristu an neyengngoh ay Apo Dios. 5 Ya bo'on
hay aat di amaphodanmiy itudumi ti hay aat Jesu Kristun hi Apu tu'u. Ya hay itudumih
aatmi ya anggay ya ay ihunay da'miy baalyun dumalat ay Jesus. 6 Hidin penghanah
nalmuwan tun luta ya munhehellong, at inalin Apo Dios di, “Pumatal'a!” ya immannung
an pimmatal.* Ya Hiya goh di paddungnay namatal hi nomnom tu'u ta innilaon tu'uy
anabagtunan wan Kristu.

7 Ya umat amih nan bangan nalakan nittuwan nan nangina† ti ta"on hi un ami
na'ampa mu indat Apo Dios heten tamun da'mi ti pohdonan ipa'innilan Hiyay alpuwan
di ongol an abalinanmi an bo'on da'miy alpuwana. 8 Nidugah di ligatmih aymi nangi-
tudtuduwan hi aat Jesus, mu adimi damdama du'gon an ta"on hi un umu'udduman mi'id
di papto'ananmih atonmi, ya manu ay ya kulugonmin wadah Apo Dios an bumadang
ay da'mi. 9 Do'olday mangipaligligat ay da'mi, mu adi da'mi inganuy ay Apu tu'u. Ya
hin'umu'udduman hi'ihi'itangan patayon da'mi, mu dumalat di badang Apo Dios ya ten
matagu ami damdama. 10 Ya an amin nan aymi nuntudtuduwan ya hinoltapmiy ligat an
umat hi hinolholtap Jesus ya un matoy, mu hatun ma'ma'at ya hiyay attiganan mataguh
Jesus ay da'mi ti binadangan da'mi. 11 Ya ad ugwan an matagu ami ya paddungay unmi
hahagangon di atoy an dumalat di pangatanmih nan impatamun Jesus. Mu adimi idinong
ti hiyay panginnilaan an wadah Jesus an bumadang ay da'mi. 12 Ya ta"on hi un umat hina
an hi'ihi'itangan an patayon da'mih nan puntudtuduwanmi mu ta hay pumbalinana ya
hay pi'taguanyun Apo Dios hi mid pogpogna.

13 Waday nitudo' hinan Hapit Apo Dios an inalinay,
“Kimmuluga' ay Apu tu'u,
at hiyah ne gun'u alyon hi udum.”‡
Hiyah ne goh damdamay gunmi aton an umuymi ipa'innilah udum tun kinulugmi.
14 Minahuan Apo Dios hi Apu tu'un hi Jesus, at kulugonmi goh an umat hinay atonan da'mi
an ta"on goh un da'yu ta an amin tu'un kimmulug ya itnud ditu'un Jesus hi awadan Apo
Dios ta middum tu'un Hiyah enggana. 15 An amin daten inali' an ma'ma'at ay da'mi ya
mumbalin hi amaphodanyu ta dumo'ol di kumulug an dumalat di homo' Apo Dios ya ta
dumo'ol di munyaman ay Hiya ta way ipabagbagtuana.

16 Hiyay dumalat ya adi ami manghop an mangat hinan tamumi an ta"on hi un gun
madad di bi'ah di odolmih abigabigat, mu gun mihamad goh di pangulugmin Hiya. 17 Nan
punligatan tu'ud ugwan ya adi madnoy at mumbalin hi bumagtuan tu'uh munnononnong
hi awadan Apo Dios. 18 At hiyanan adi tu'u ibilang tun mattig tu'uh tun lutan mapogpog,
mu hay ibilang tu'u ya nan adi mattig an munnononnong hi enggana.

5

Nan Mid Pogpognan Punhituwan Tu'u

---

* **4:6** Gen. 1:3. † **4:7** Hin'umu'uddum ya impo"oyday nanginan mapla'an hinan mid hulbinan banga ta olom man ya mid mannig hi bunolna. ‡ **4:13** Psa. 116:10.

1 Adi ami manghop ti inilamin tun odol tu'un mipaddung an abung tu'uh tun luta ya
mapa"i, mu hukatan Apo Dios hi adi mapa"in odol hi ad abuniyan an munnononnong
hi enggana. 2 Mu ad ugwan ya nidugah di punligligatan tu'u, at hiyanan iyahupan tu'un
mahukatan tun odol tu'uh nan adi mapa"in odol ad abuniyan, 3 ti wa ay ta matoy tu'u
ya bo'on hay lennawa tu'u ya anggay di mihinad abuniyan ti ta"on nan odol tu'u ya wada
goh damdama. 4 Tun odol tu'uh tun luta ya munholholtap ya mapa"i, at hiyanan iyahupan
tu'un hukatan di odol tu'uh nan adi mapa"i. Adi tu'u alyon di iyahupan tu'uy atayan tu'u,
mu hay iyahupan tu'u ya hay ahukatan tun odol an matoy hinan odol an munnononnong
hi ad abuniyan. 5 Hi Apo Dios di nangidadaan ay ditu'u an umat hinay ma'at, ya hay
panginnilaan an umat hinay ma'at ya hennagna nan Lennawanan ditu'u.
6 At dumenodenol tu'un Apo Dios, ya inila tu'un adi tu'u middum ay Hiyah awadanah
un tu'u wagwah tun odol tu'uh tun lutan mapa"i. 7 Ya hay umamlongan tu'un middum
tu'un Hiya ya dumalat di pangulug tu'un Jesus. Ya adi mahapul an tigon tu'u ya un tu'u
kulugon. 8 At mundenol tu'u ti ta"on hi un tu'u taynan tun odol tu'u mu umuy tu'u mi'hina
ay Jesus an Apu tu'u. 9 At hiyanan hay aptan hi nomnomon tu'u ya hay pangipa'amlongan
tu'un Apu tu'u, at ta"on hi un tu'u wah tun luta unu ad abuniyan. 10 Ti udum hi algaw
ya umuy tu'un amin hi hinagang Kristu ta humalyaon ditu'un Hiya. Ya way ohaan waday
lagbuna an miyunnudan hi ina'inatnah tun luta. At nan maphod di inatna ya maphod goh
din lagbuna, ya nan nappuhiy inatna ya nappuhi goh di lagbuna.

Hay Idduman Tu'un Apo Dios an Dimmalat hi Kristu

11 Gapu ta inilamin atata'ot di punhumalyaan Apu tu'u ya atonmin amin di abalinanmin
mangagay'ay hi tatagu ta kumulugdan Hiya ta adida mamolta. Ya inilan Apo Dios an mi'id
di udum hi wah nomnommi eten atonmi ti un anggay nan pangipa'amlonganmin Hiya. Ya
olom ni' ya ta"on goh da'yu ya inilayu an umat hinay wah nomnommi. 12 Mu adiyu alyon
hi unmi iting'iy aatmin da'yu, ti manu ay ya penhod'un ma'awatanyuy aat di pangatmi, ya
ta way atonyun mangedenol ay da'mi, ya innilaonyuy pambalyuh nan tatagun ipahiyaday
aat di tagu an bo'on hay amaphod di pangat. 13 Ya wa ay ta alyon di udum hi un ami ay
nabongang an muntudtuduh aat Apo Dios ya ta"on ti hay ipabagbagtuana. Mu mundenol
ami ti inilayun agguy ami nabongang ti hay amaphodanyuy gunmi aton. 14 Ya manu ay
mahlu amin mangitudtuduh aat Kristu ya dumalat di namhodnan ditu'u ti inyatoynay
bahol tu'un amin an tatagu, at hiyanan ta"on un Hiya ya anggay di natoy ya ay ihunay
un tu'u ni'yatoy ay Hiya. 15 Ya manu ay inyatoynan amin nan tatagu ya ta an amin
tu'un matagu ya bo'on hay odol tu'uy nonomnomon tu'u, mu nan nangiyatoy ay ditu'un
namahuan di ipa'amlong tu'u.
16 Ya gapu ta ditu'un kimmulug ya middum tu'un Kristu at adi tu'u mahkay ibilang
di atagun di tagu an umat hi pangat nan agguy kimmulug. Ti ta"on un hidin hopapna
ya umat hinay nangibilangmin Kristu, mu ad ugwan ya adi mahkay umat hinay pan-
gibilangmin Hiya. 17 At wa ay ta hi Kristuy idduman nan tagu ya numbalin hi balun
tagu ti nan pangatnah din hopapna ya nahukatan hi balu. 18 Hiyanan amin di inat Apo
Dios hi nannaganah nan imbaluynan hi Kristu ta inyatoynay bahol tu'u ta way aton
tu'un mumbangngad ay Apo Dios. Ya ditu'un kimmulug di nangiyokodan Apo Dios an
mangitudtuduh aatnah nan tatagu ta mumbangngadda goh ay Hiya. 19 Ti hay aatna
ya gun impadinong Apo Dios nan pamoholan nan tatagun Hiyah nannaganan Kristu ta
natoy hinan krus, at adina mahkay ibilang di bahol di tagu. Hiyah ne inyokodnan da'mih
umuymi itudtudu.
20 At ten hennag da'min Apo Dios ay da'yu* ta itudtudumiy aat Kristu. Ya hay
ahan pohdonmi ya abulutonyuy inat Kristu ta duminong di pi'buhulanyun Apo Dios
ta mihamad di iddumanyun Hiya. 21 Hi Jesu Kristu ya mid baholna, mu dumalat di
pumhodan tu'u ya Hiyay hennag Apo Dios an mangiyatoy hi bahol tu'u† ta wa ay ta
kumulug tu'un Hiya ya middum tu'uh nan anahamad Apo Dios.

6

1 Dumalat nan pangitamuanmin Apo Dios at al'alu'onmi da'yu ta adiyu du'gon nan
homo' Apo Dios ay da'yu! 2 Ti inalinah nan impitudo'nay,

"Hidin numbaganyuh badang ya binadangan da'yu,
ya hidin nadatngan di algaw an gintud'u ya binaliwa' da'yu."*

---

* **5:20** Unu hay immannung an inalina ya *At ten numbalinon da'min Apo Dios hi ma'alih ambassador ay da'yu.* Nan ma'alih *ambassador* ya hiyay nahnag hinan gubilnu (an umat hitud Pilipinas) an umuy hinan adagwin babluy (an umat ad Indonesia) ta mihinah di, ya ta hapitonay pohdon nan gubilnun nannag ay hiyah nan gubilnun nan babluy an nahnagana. Ya nabagtuy haadna an ta"on un hiya ya baal di gubilnu. † **5:21** Unu *Hiyay hennag Apo Dios an mumbalin hi Onong di Bahol.* * **6:2** Isa. 49:8.

At hiyanan alyo' ay da'yud ugwan di bumadangan Apo Dios hinan mumbagah badang ay Hiya, ya ad ugwan goh di gintudnah abaliwan di tagu.

Nan Numbino'ob'on an Aligatan Paul

3 Ihamadmiy pangatmi ta mi'id dumalat hi adi pangulugan di tatagun Kristu ya ta
mi'id goh di dumalat hi pamahiwandah nan tamun inyokod Apo Dios ay da'mi. 4 Ti
penhodmin ipattig an da'mi ya makulug an baal Apo Dios hinan aymi pange'edpolan
hinan do'ol an punligligatanmi an ta"on un do'ol di nappuhih epa'lehdan da'mi 5 an
umat hinan numpanaplatandan da'mi, ya nan nangibaludandan da'mi, ya nan nangigi-
huwandan da'mi, ya nan ahinahinaanganmi, ya nan atutu'alanmi ti ta"on un nan
mahdom ya nidugah di tamumi. 6 Mu ta"on hi un umat hinay na'na'at ay da'mi ya
ipattigmin baal da'min Apo Dios ti ma'awatanmi, ya dumalat goh hinan amaphodmi,
ya hinan pange'edpolanmih ligatmi, ya hinan ama'uyami. Ya ma'innilan niyo'odol nan
Na'abuniyanan an Lennawan da'mih nan nahamad an pamhodmih† i'ibbami, 7 ya hinan
pangipa'innilaanmih nan makulug an tudtudu an dumalat nan nidugah an abalinan
Apo Dios an bumadang ay da'mih pangatanmin amin hi tamumi. Ya dumalat goh
nan nangibilangan Apo Dios ay da'mih maphod ya abalinanmi mahkay an abakon nan
buhulmin hi Satanas ya nan i'ibbana. 8 Ya hay aatmih nan pamaalan Apo Dios ay da'mi ya
hin'umu'udduman me'gonan ami, ya hin'umu'udduman pinilupiluh da'mi. Ya alyonday
un ami munlayah, mu ta"on ya hay makulug di hapitonmi. 9 Ya alyon nan udumnan
tataguy mid di hulbimi, mu wadaday udum an alyonday amaphod di tamumi, at hiyanan
ma'al'ali ami. Ya hi'ihi'itangan matoy ami, mu maphod ti ten matagu ami damdama. An
amin hatu ya na'at ta panugun Apo Dios ay da'mi, mu agguyna inyabulut an matoy ami.
10 Ti ta"on un hin'umu'udduman munlungdaya ami mu gun ami umamlong damdama. Ya
ta"on unda alyon di nawotwot ami mu paddungnay unmi goh ipa'adangyan nan gunmi
intudtuduwan an kimmulug ti nidatandah ataguan an munnononnong hi awadan Apo
Dios. Ya ta"on hi un ami nawotwot mu wada nan nahamad an itaguanmin malpun Apo
Dios.
11 Da'yun i'ibba hinad Corinth, inalimin amin di pohdonmin alyon ay da'yu ti ongol
di pamhodmin da'yu. 12 At adi ayu dumuwaduwah nan pamhodmin da'yu ti hay
immannung ya da'yuy nakudang di pamhodnan da'mi. 13 Ya hiyah te alyo' ay da'yu ti
imbilang'u da'yun imbabaluy'u, at hiyanan penhodmin ibilang goh da'mih o'ommodyu ta
way omong'ongollan di pamhodyun da'mi an umat hi anidugah di pamhodmin da'yu.

Hay Adi Pi'yadduman hinan Adi Mangunud ay Kristu

14 Adi maphod hi un ayu gun mimiddum hinan agguy kimmulug ay Apo Dios ti undan
mun'unnudan di maphod hi nappuhi, ya nan patal hi helong? 15 Ya umat damdama
ay da Kristu ay Satanas‡ an adi mabalin an mun'unnudanda. At hiyanan ditu'u ay an
kimmulug ya tigon tu'u ta adi tu'u middum hinan agguy kimmulug ti adi miyunnud di
punnomnomdah punnomnom tu'u. 16 Ya adiyu kulugon ya dayawon di malgom, mu
anggay hi Apo Dios an munnononnong ti ditu'un kimmulug di Timplun Apo Dios an
matattaguh enggana, ti inalinah nan impitudo'nay,

“Nan kumulug ay Ha"in ya diday ihina' ta mimidduma' ay dida
ta Ha"in di dayawondah Diosda,
ya dida goh di tatagu'.”§

17 Hiyah te dumalat ya inalin Apo Dios di,
“Mahapul an adi ayu middum hinan ato'aton di agguy kimmulug
ta adiyu aton nan nun'appuhin ato'atonda,
at abuluto' da'yu.”*
18 Ya innayun Apo Dios an inali goh di,
“Ha"in di hi Amayu,
ya da'yuy imbabaluy'u.
Hiyah ne inalin Apu tu'un nidugah di abalinana.”†

7

1 At gulat ta hiyanay intulag Apo Dios hi atonan ditu'u at mahapul an du'gon tu'un amin
di nappuhin ato'aton tu'u, ya nonomnomon tu'u ta ilulud tu'un aton di pohdon Apo Dios
ta un tu'uat dayawon ta mumbalin tu'uh maphod.

† **6:6** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **6:15** Unu Belial. § **6:16** Ex. 29:45; Lev. 26:12; Jer. 32:38; Ezek. 37:27. * **6:17** Isa. 52:11; Ezek. 20:34, 41. † **6:18** II Sam. 7:14; 7:8.

Hay Aat di Pun'am'amlongan Paul

2 Maphod ni' hi un nahamad di pamhodyun da'mi ti mi'id di nappuhih inatmin da'yu,
ya mi'id di ohan da'yuh numbalinonmih nappuhi, ya mi'id goh di binalbaliyanmin da'yu.
3 Mu bo'on hay pamohola' ay da'yuy pangalya' ete, ti ina'alli' ay da'yu an ongol di
pamhodmin da'yu. Ya ta"on un way ma'at ay da'mi ya munnononnong henen pamhodmin
da'yu. 4 Ya nidugah di denol'un nahamad di pangulugyu, at hiyanan iting'i' da'yuh
nan udum an tatagu. At hiyanan ta"on un do'ol di punholholtapanmi ya ongol di
pun'am'amlonganmi an dumalat ayu.

5 Hidin awadanmih nan Provinciad Macedonia ya mi'id di lenggopmi ti ta"on nan
malgom an ayanmi ya waday holtaponmi ti do'ol di bumobohhol ay da'mi, ya hay oha
goh ya umod'o'od'od amih pan'uganyuh pangulugyu. 6 Mu hi Apo Dios an mangipadenol
hinan munlungdaya ya impadenol goh da'mi ti hennagnah Titus ay da'mi. 7 Ya bo'on
din immaliana ya anggay di nangipadenol ay da'mi mu nan inulgudna goh an hay aat di
nangipadenolanyun hiya ti nahukatan mahkay di pangatyu. Ya inalina goh di pohdona'
an tigon ay da'yu. Ya hay oha goh hi nangipadenol ay da'mi ya nan nuntutuyuanyuh nan
nappuhin inatyu ya nan namhodanyun mangunud hinan intudo"un da'yu.

8 Hidin hopapna ya mun'od'oda' an nangitudo' hidin nangihingala' ay da'yu ti munha'it
di nomnomyuh na'amtang eden tudo"u, 9 mu ad ugwan ya mun'amlonga' hi nangi-
tud'a' ti bo'on hay nangipalungdayaa' ay da'yu mu dumalat nan nuntutuyuanyuh nan
nun'appuhin ina'inatyu ti hiyah ne pohdon Apo Dios an atonyu. Ya maphod ta nan
tudo"un da'yu ya bo'on hay pimmuhianyu ti numbalin hi amaphodanyu. 10 Ti nan
tagun abulutonay numbaholanan Apo Dios ta muntutuyu at hiyay mabaliwan. At mi'id
di dumalat hi adi umamlongan nen tagu. Mu mahmo' nan tagun un hay nappuhiy
ina'inatnay puntutuyuanan adi muntutuyun Apo Dios ti milahhin hi mid pogpogna. 11 Mu
adi umat hinan da'yu ti dumalat nan tudo"u ya nuntutuyu ayun Apo Dios hinan inatyu. At
pahiwonyu nan ibbayun nangat hi nappuhin umipabain ti tuma'ot ayuh pummoltaan Apo
Dios ay da'yu. Ya hiyah ne nangipattiganyun adiyu mahkay inganuy di nappuhin ato'aton
di i'ibbayu, mu inatyuy abalinanyu ta pinumhod an amin. Ya ad ugwan ya nidugah di
namhodanyun umalia' hina ta malammung tu'u goh. 12 Ya bo'on hay pumhodan nan tagun
numbahol unu nan tagun numbaholana ya anggay di dumalat hi nuntud'a', mu manu ay
nuntudo'a' ay da'yu ya ta idalatyun Apo Dios nan nidugah an pamhodyun da'mi. 13 Ya
dumalat eten maphod an numbalinan di tudo"u ya ma"am'amlong ami.

Hay oha goh hi anidugah di nun'am'amlonganmi ya dumalat nan
nangipa'amlonganyun Titus ti impadenolyun amin hiya. 14 Ti hidin agguy immalian
Titus hina ya inting'i' da'yun hiya, ya maphod ta impattigyun hiyan makulug an amin
nan inali' hi aatyu ti gulat ta agguyyu at mabainana'. Ya gapu ta makulug an amin nan
inali' ay Titus hi aatyu at makulug goh din inali' ay da'yuh din hopapna. 15 At ad ugwan
ya niyal'alla an nidugah di pamhodnan da'yun dumalat nan nangunudanyuh nan tuguna
ya dumalat nan nange'gonanyun hiya. 16 Ya ta"on un ha"in ya nidugah di amlong'u ti
madenola' mahkay hinan pangulugyu.

8

Hay Pangidatan nan Kimmulug hi Badangda

1 Hay pohdonmin innilaonyu, i'ibba, ya nan aat di namadangan Apo Dios hinan kim-
mulug hi ahimbahimba'an ad Macedonia. 2 Ti ta"on un do'ol di nidugah hi natapnganda
mu mun'am'amlongda damdama, ya ta"on hi unda nawotwot ahan mu do'ol di indatdah
badang hinan munhapul hi badang. 3 Ya inila' an do'do"ol di indatdah badang ya un nan
abalinandan idat. Ya un diday ad nomnom ene 4 ti dida tuwaliy nangalin da'min nidugah
di namhoddan middum an bumadang hinan tatagun Apo Dios ad Judah. 5 Ya nidugah di
amlongmin dumalat ay dida ti inunudday penhod Apo Dios hi namadangandan da'min
hiyah ne tuwaliy ihoghogdananmin atonda. Mu bo'on ya anggay hene ti mun'aphod di
inatda ti iluludday pangipa'amlongandan Apo Dios hi an amin an atonda. 6 Ya heten
inat nan tatagud Macedonia ya maphod, at hiyanan ninomnommi an maphod ni' ahan
hi unyu inaynayun nan ammungyun idatyuh nan nawotwot. At hiyanan iyahupanmih
Titus an nangipapto' hidin ammungyu ta mumbangngad hinah awadanyu ta bumadang
an mangamung goh hi ibadangyu. 7 Mu inila' an maphod di pangatyu ti nahamad di
pangulugyun Jesus, ya ongol goh di abalinanyun muntudtuduh aatna, ya ma'awatanyuy
aat Apo Dios. Ya nidugah goh di namhodyun mangat hi ipatamuna, ya ongol goh di
namhodyun da'mi. An amin hana ya maphod, mu iyal'allanan ma"aphod hi un nidugah
di pamhodyun bumadang hi i'ibbayu.

8 Adi' da'yu mandalon an umidat, mu un'u ipa'innilan da'yuy aat di pamhod nan udum
an bumadang hinan nun'awotwot ta wa ay ta unudonyuh nen maphod an pangat ya
hiyay panginnilaan an makulug goh di pamhodyu. 9 Ti inila tu'uy inat Apu tu'un hi Jesu
Kristuh nangipattiganah gohgohnan ditu'u ti ta"on hi un wadan amin di maphod ay Hiyad
abuniyan ya numbalin hi nawotwot hidin immalianah tun luta ta inyatoynay bahol tu'u
ta middum tu'un amin hinan maphod an wan Hiya.
10 At hay itugun'un da'yu ya ituluyyu din tene"anyun inat ad tawonad ti bo'on da'yu
ya anggay di nahhun an immidat, mu da'yu goh di nahhun an namhod an umidat. 11 At
punnonngonyuy namenhodyun umidat hi badang an umat hidin hopapna ta engganay
un malpah. Ya idatyuy malgom hi mabalinyun idat. 12 Ti hay pohdon Apo Dios ya nan
pamhod tu'un umidat. Ti wa ay ta pohdon tu'un umidat ya abulutonay malgom an
abalinan tu'un idat an ta"on hi un itang unu do'ol.
13 Adi' alyon hi un umodo'dolnay udum ya ta da'yuy maligatan. Mu hay pohdo' ya ta
mumpapaddung. 14 At ad ugwan an wadwadaan ayu ya maphod hi unyu badangan nan
mi'mi"idan ta udum ay hi algaw ta da'yu goh di munhapul hi badang ta diday wadwadaan
ya badangan goh da'yun dida ta mumpapaddung tu'un mi'id di maligatan. 15 Umat
hidin impitudo' Apo Dios hi aat din o'ommod tu'un nangamu'amung hidin manna hidin
awadandah nan mapulun an inalinay,

“Nan tagun do'do"ol di inamungna ya mahapul an mi'id di hagwalona
ta umidat hinan itang di inamungna ta mi'id di makudangan.”*

Hay Nahnagan Titus an Umuy Bumadang hinan Kimmulug ad Corinth

16 Munyaman amin Apo Dios ti impanomnomnan Titus ta mahmahlun bumadang ay
da'yu, an umat goh ay da'min mahlu amin bumadang ay da'yu. 17 Ya gapu ta mahlu an
umalih na at ma"amlong an nangabulut hi nangalyanmin hiya ta umalin bumadang ay
da'yu ti nundadaan tuwalin umalih na. 18 Ya ten pi'yalionmin hiya tun ohan ibba tu'un
e'gonan an amin nan kimmulug hinan abablubabluy an dumalat nan gunna intudtudun
Maphod an Ulgud.† 19 Ya hiya goh di pento' nan kimmulug an mitnud ay da'min
mangiyuy hinan mibadang hinan kimmulug an nun'awotwot. Ya heten tamun atonmi
ya ipabagbagtuan Apo Dios, ya hiya goh di attigan di namhodmin bumadang hinan i'ibba
tu'un kimmulug.
20 Ya manu ay ipapto'mi ahan di pangiyaponganmih tun ongol an pihhun na'amung
ta mi'id di dumalat hi apahiwanmi. 21 Ti hay pohdonmi ya maphod di atonmi an
miyunnudan hi pohdon Apo Dios ya nan tatagu.
22 Ya pi'yalionmi ay da Titus goh tun ohan ibba tu'un inilamin ma"ahlun mangat hi ipata-
mun Apo Dios an pa'appohdonan bumadang ay da'yu, ya inyal'allanan ongol mahkay di
denolnan da'yu.‡ 23 Ya hi Titus ay ya hiyay ibba' an muntamuh bumadanganmin da'yu.
Ya tun duwan pun'ibbana ya diday honogon nan kimmulug, ya dumalat nan pangatda
ya mipabagbagtuh Kristu. 24 At hiyanan ipattigyuy pamhodyun dida ta panginnilaan
nan kimmulug hinan abablubabluy an makulug di pamhodyu, ya ta innilaonda goh an
makulug din inting'imin amaphodyu.

9

Hay Aat di Badang hi Midat hinan I'ibban Kimmulug

1 Adi mahapul hi unna' muntudo' ay da'yuh aat di amungonyuh ibadangyuh nan
tatagun Apo Dios ad Judea. 2 Ti inila' an pohdonyun bumadang, at hiyanan iting'i' hinan
i'ibba tu'ud Macedonia an da'yun i'ibbamih nad Achaia an hakup ad Corinth ya ongol di
pamhodyun bumadang an nete"ad tawonad, at hiyah ne dumalat ya do'ol goh ay diday
namhod an umidat hi badang. 3 Mu honogo' hina daten i'ibba tu'u ta tigonda ta midadaan
nan ibadangyu ti adi' pohdon an nan pangiting'ia' ay da'yu ya un hay hapit ya anggay.
4 Ti ini ya wadaday mi'yalin ha"in hinan iMacedonia, ya ababain hi un agguy nidadaan
nan idatyu! Ya namaman da'mi ti inting'imiy namhodyun bumadang. 5 At hiyanan
ninomnom'u an odolnah un mahhun daten i'ibba tu'un umalih na ta badangan da'yun
mangidadaan hi an amin an inaliyun ibadangyu ta madadawoh hitun umalia'. At hiyay
panginnilaan hi namhodanyu tuwalin bumadang an agguy nilulud di pangatanyu.
6 Umat hituy nomnomonyu:

“Nan tagun itang di itanomna ya itang goh di alanah bungana,
mu nan tagun do'ol di itanomna ya do'ol di alanah bungana.”*

---

* **8:15** Ex. 16:18. † **8:18** Mid mapto' ya hi Dr. Luke unu hi Barnabas. Agguy intudo' Apostoles Paul di ngadana ti hiya ya nundengwan tagu, at inilada hiya. ‡ **8:22** Agguy tu'u goh inilay ngadan ten tagu. * **9:6** Mid mapto' ya hiyah ne ohan nundengwan proverb hi ad Corinth, mu bo'on proverb an nalpuh nan Biblia.

7 At hay maphod hi atonyu ya way ohan da'yuan ninomnomnay pohdonan idat. Ya adiyu
ukuhan nan idatyu unu adyuwan di idatyu ti hay pohdon Apo Dios ya umamlong ayun
umidat ta adiyu ukuhan. 8 Ti abalinan Apo Dios an mangidat an amin hi mahapulyu,
ya idatna, ya udmana goh di idatna ta way atonyun bumadang hi i'ibbayu. 9 Ti nan
ma'an'anidat an tagu ya hiyay nipaddungan nan impitudo' Apo Dios an inalinay,
"Pun'idatana nan nun'awotwot hi adawda,
ya ma'ahhimo' hi enggana."†
10 Hi Apo Dios di mangidat hi itanom nan muntanom, ya Hiyay alpuwan di onon tu'u. Hiya
goh di mangidat hi malgom an mahapulyu, ya udmanay idatnan da'yu ta way atonyun
mano'do"ol hi ibadangyuh nan i'ibbayu. 11 Ya immannung an do'ol di idat Apo Dios ay
da'yu, at do'ol goh di ibadangyu ta dumo'ol goh di munyaman ay Hiya an dumalat nan
ibadangyun idatmin dida.
12 At henen idatyu ya badangana nan tatagun Apo Dios, ya bo'on hay pumhodanda
ya anggay mu hiya goh di dumalat hi ongol an punyamanandan Apo Dios. 13 Ti nan
pamadanganyuh nan tatagun Apo Dios ya hiyay panginnilaan an unudonyuy itudtudun
Kristu an hiyay dumalat ya ipabagbagtudah Apo Dios. 14 At hiyanan ongol di pamhoddan
mangiluwalun da'yu an dumalat nan ongol an badang Apo Dios ay da'yu, at pumbalinon
da'yuh ma'an'anidat. 15 At munyaman tu'un amin ay Apo Dios hinan indatnan amaphod
tu'un mi'id di nipaddungana an hiyah ne nan Imbaluynan hennagnah tun luta!

10

Hay Nangibaagan Paul hi Aat di Haadna

1 Hay alyon di udum ya wa ay ta midduma' ay da'yu ya mun'og'ogona' an humapit,
ta awni ta bumataana' ya unna' natulid an mangitudo' hi panugun'un da'yu. Mu hay
pambal'un ne han inalidan aat'u ya manu ay ya pohdo' an iyun'unud ay Kristu an
ma'ulay, ya ipa'ampana ahan di odolna. 2 Mu hay iyal'alu"un da'yu ya ipaphodyuy
aatyu ta adia' mapilit an bumohol ay da'yuh tun alia' hina. Ti wa ay ta umalia' hina ya
makulug an nidugah di bohol'uh nan udum ay da'yun mamihupihul ay da'min alyonday
hay pangatmi ya neyengngoh hi pangat di agguy kimmulug. 3 Immannung an waday
nipaddunganmin dida ti tagu tu'un amin. Mu ta"on ya nob'on di atonmin kimmulug an
ay paddungnay mi'gubat 4 ti hay pangabakanmih nan humanih panginnilaan di tataguh
aat Jesu Kristu ya bo'on hay anala'eng di tagu mu nan abalinanmin malpun Apo Dios. 5 At
hiyay pangabakmih nan mangitudtuduh nibahhaw ya nan tatagun mumpahiya an adida
pohdon an innilaon hi Apo Dios ta mahukatan di nomnomda ta hi Kristuy unudonda. 6 Mu
waday denol'un ipaphodyuy pangatyun mangunud ay Kristu, mu nan adi ay umunud ya
awniat moltaonmi dida.
7 Da'yu ya nan titiggonyu ya anggay di ibilangyu. Wa ay ta alyonyuan un ayu anggay
an mangunud ay Jesu Kristu ya mahapul an nomnomonyun bo'on da'yu ya anggay ti
ta"on un da'mi ya Hiyay unudonmi ahan. 8 Ya ta"on nin hi unyu alyon di nidugah
di pangipabagtuanmih biyangmin muntudtudu ya adia' bumain ti heten biyangmi ya
pamadangmin da'yu an bo'on hay apa"ianyu. 9 Ya adi' pohdon an paddungnay un da'yu
ta'ta'ton hinan tutudo"u. 10 Ti alyon di udum di, "Adi tu'uat aya unudon ti manuh nan
tudo'na ti paddungnay un ongol di biyangna, mu wa ay ta middum ay ditu'u ya mid hulbin
di haphapitona!" 11 Mu penhod'un innilaon danen tatagu an nan inalimih din tudo'min
da'yu ya hiyay atonmih tun alianmih na.
12 Ya adimi ipaddung di aatmih nan mumpahiya ti bumain amin mangat hi umat hina.
Ya adi ami umat ay dida an un didaan inaliday maphodda ya un nan udum an tatagu. Ya
henen inalida ya ma'innilan nakudang di nomnomda. 13 Mu wa ay ta ipabagtumiy tamumi
ya adi nappuhi ti hiyah ne nan impatamun Apo Dios an umat hinan nuntudtuduwanmin
da'yu. 14 Ya niddum ayuh nan inyokod Apo Dios ay da'min tudtuduwanmi. Ya hiyah te
panginnilaan an waday biyangmin muntudtudun da'yu ti da'miy nahhun an immalih na
an nangitudtuduh aat Kristu. 15 At hay pohdo' ya ma'awatanyun da'mi ya adi ami umat
hinan udum an tatagun pumloh hi amaphod di intamuan di udum. Ti hay dumalat hi
pangiluludanmin mangat hi tamun inyokod Apo Dios ay da'mi ya nan pangihamadanmih
pangulugyu 16 ta way atonmi goh an muntudtuduh nan Maphod an Ulgud hinan udum an
babluy an mi'id di immuy nuntudtudu.* Ya adimi pohdon an ipabagtuy tamun di udum
an un anggay nan tamun inyokod Apo Dios ay da'mi. 17 Ti inalinah nan nitudo' an Hapit
Apo Dios di,
"Nan umamla ya maphod hi un hi

† **9:9** Psa. 112:9. * **10:16** Mid mapto' ya ad Spain di nomnomona (Rom. 15:24, 28).

Apu tu'uy iyamlana ya anggay."†
18 Ya anggay hi Apo Dios di mangibaag hi aat di tagu ya bo'on nan taguy mangibaag hi aat di tagu.

11

Hay Aat Paul ya nan Annabin an A'apostoles

1 Adiyu ni' ahan higanan an donglon di alyo' an ta"on un'u ituluy an mumpahiya. 2 Ti mun'annela' ay da'yu ti adi' pohdon an waday udum hi unudonyuh un bo'on hi Kristu. Ya ta"on hi Apo Dios ya umat hina goh damdamay pohdona. Ti paddungnay da'yu nan babain nangigawiya' hi ohan lala'in hi Kristu ti hay pohdo' ya Hiyay pa'appohdonyu ya unudonyu ahan. 3 Mu mun'od'oda' hi abalbaliyanyuh nan adi makulug an tudtudu ti ini ya umat ayun Eve an binalbaliyan nan ma"atallam an ulog. 4 Ti ab'abbulut ayuh nan udum an umalin muntudtudu an ta"on hi un adi miyunnudan di itudtududah nan intudtudumin aat Jesus an nan kinulugyu. Umat hinan alyondan bo'on hi Jesus ya anggay di mangibaliw hi tagu, at ini ya hay nob'on an lennaway miyo'odol ay da'yu* an ta"on un nan Lennawan Apo Dios di nahhun an niyodol ay da'yu.† 5 Ya pedpedngolan ayu ay hinan alyonday dida ya apostolesdan mi'id di ipaddunganda, mu inila' an agguya' na'ampa ya un dida. 6 Manu ti immannung an adia' mahmahhapit, mu mundenola' ti inila' an amin di gun'u alyon, ya ta"on un da'yu ya abulutonyu ti inilayuy inatmin nuntudtudun da'yu.

7 Numpa'ampaa' hidin nuntudtuduwa' ay da'yuh aat Apo Dios, ya agguya' numbagah bino'la'. Ya manu ay umat hinay inat'u ta amaphodanyu, at undan nappuhih ne? 8 Hidin nuntudtuduwa' ay da'yu ya nan udum an kimmulug di immidat hi inla'u' hi mahapul'u. 9 Ya din wada' ay da'yuh napuhan di mahapul'u ya agguya' nun'ad'adaw ay da'yu ti nan i'ibba tu'un kimmulug ad Macedonia di nangiyalin amin hi mahapul'u. Ya ta"on un ad ugwan ya adi' iyokod ay da'yuy mahapul'u. 10 Ya hiyah te pumpahiyaa', ya inilan Kristu an agguy'u impadah an numbagah badang ay da'yu, ya mi'id ay da'yun i'Achaia di mangipadinong eten pumpahiyaa'. 11 Mu ta"on un umat hina an adia' mumbagan da'yu ya adiyu alyon di un'u da'yu adi pohdon ti hi Apo Dios ya inilanan nidugah di namhod'un‡ da'yu.

12 Ya manu ay adia' mumbagah badang ay da'yu ti adia' umat hinan mangalih apostolesda. Ti ini ya hiyay pangidalatandan mangalih un mi'id di nun'abhiwan di pangat'un hi Paul hinan pangatdah aat di impatamun Apo Dios ti numbagah badang. 13 Mu danen tatagu ya bo'onda ay apostoles ti bo'on hi Apo Dios di nannag ay dida, mu laylayahan da'yun alyonday hennag Kristu didan mangipa'innilah aatna. 14 Mu adi tu'u manoh'an ne ti gagangayda tuwali ti hi Satanas ya numbalin hi paddungnay ma"aphod an anghel. 15 At hiyanan adi tu'u manoh'ah nan babaal Satanas ti ipattigdan paddungnay ma"aphod di atonda. Mu hitun angunuhnaat mamoltada.

Hay Aat di Nunligatan Paul hinan Tamuna

16 Ipidwa' an mangal'alu' ay da'yu ta adiyu alyon hi un mid nomnom'u. Mu gulat ta umat hinay punnomnomyun ha"in ya ta"ongkay, mu ta"omman ya donglonyu tun alyo' ta ipahiya' hi itang damdama tun biyang'un muntudtudu. 17 Inila' an adi pohdon Apu tu'u tun al'alyo' ti paddungnay mi'id di nomnom'uh pangitulida' an mumpahiya. 18 Mu gapu ta pohdonyun dongdonglon nan mumpahiya ya ten itulid'u goh damdaman mumpahiya. 19 Alyonyuy nala'eng ayu, mu gulat ta makulug ya anaad mah ta dongdonglonyu nan nakudang di punnomnomna? 20 Ti gulat ta immannung an nanomnoman ayu ya anaad mah ta unudonyun amin di alyon nan malgom an tagun da'yu an ta"on hi un da'yu hay pumpihhuan, ya a'amehon, ya tapa'on, mu abulutonyu dida damdama? 21 Abuluto' nan pamihulyun ha"in an alyonyuy adia' umat ay danen tatagu ti makulug an bumaina' an mangat hi umat hinan ato'atondan da'yu!

Mu alyonyu ay di maphod hi un natulid di tagun mumpahiya ya ta"on un ha"in ya mumpahiyaa' damdaman umat hinan tatagun nakudang di nomnomna! 22 Ya gulat ta ipahiyadan dida ya Hudyuda, mu ha"in ya Hudyua' goh. Ya gulat ta mumpahiyada ti holag Israel dida ya ta"on un ha"in ya holaga' goh damdamah Israel. Ya gulat goh ta

† **10:17** Jer. 9:24. Mapidwa goh hinan I Cor. 1:31. * **11:4** Hin'umu'uddum ya nomnomon nan mundayaw ay Apo Dios an hi Jesu Kristuy dayawonda, mu bo'on ti hay dimunyun niyo'odol ay dida ti nan alyondan Jesus an dayawonda ya hi Jesus an dimunyu. † **11:4** Do'ol di adi mangulug hi un mundehhan nan Na'abuniyanan an Lennawa ya nan dimunyun miyo'odol hinan kimmulug, mu makulug damdama ti hiyah ne itudun ten verse. Hay aatna nin ya dumalat nan tulun alimatung di odol ti nan lennawan di kimmulug di ihinan nan Lennawan Apo Dios ta hay odol ya soul (an nan nomnom, ya pumpilian, ya punle'nan) di taguy ihinan nan dimunyu. ‡ **11:11** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

ipahiyadan hi Abraham di nahlaganda ya umat goh damdaman ha"in. 23 Alyonda goh
di diday baal Kristu, mu odolnaa' an baal Kristu! (Ay ihunay nakudang di nomnom'uh
pangalya' ete!) Mu makulug an nidugdugah di tamu' ya un dida, ya do'do"ol di nibaluda'
an dumalat nan pangunuda' ay Jesu Kristu, ya nunholholtapa' ti gunna' nahuplihuplit, ya
hi'ihi'itangan goh di gun'u atayan. 24 Ya numpalemay nanaplatan di i'ibba' an Hudyu ay
ha"in hi tulumpulu ta hiyam an haplat.§* 25 Ya numpitlu goh di nanaplatan nan iRome
ay ha"in,† ya namenghan di nampaandan ha"in.‡ Ya numpitluy napa"ian di pupul an
nilugana',§ ya namenghan di nitamola' hi danum hi hin'algaw ya hinlabiyan ti napa"i
nan nilugana' hi pupul. 26 Ya an amin din nundaldalana' ya atata'ot di dinamudamu'.
Ya gun'u binad'ang nan mun'abi'ah an danum hi wangwang, ya dinamu' nan humod'ap
an mamatoy ay ha"in, ya gun lomolomon nan Hudyu ya Hentil an mangat hi nappuhin
ha"in, ya wada nan unda ipatpattig an kulugondah Jesus mu nappuhiy wah nomnomdan
ha"in. Ya an amin nan inaya'aya' an babluy an ta"on un hinan baybay ya hinan mapulun
ya waday nunholholtapa'. 27 Ya natu'atu'ala' ti nidugah di tamu', ya hin'umu'uddum ya
adi umday inumo', ya ono', ya lubung'u, ya hin'umu'uddum ya mi'id di ihina'. 28 Ya do'ol
di udum hi hinolholtap'un ligat'u, ya hay oha goh ya nan numanomnoma' hi abigabigat
hinan kimmulug hinan abablubabluy. 29 Ti wa ay ta way ohah nakudang di pangulugnan
Jesus owan nidugah di punlungdayaa', ya wa ay ta way ohan numbahol ya munha'it di
nomnom'u.
30 Gulat ta mapilita' an mangalih aat'u ya mi'id di udum an ipahiya' hi un bo'on tun
ligat'u ya nan anakudang di abalina'. 31 Hi Apo Dios an hi Aman Apu tu'un hi Jesus
an nan madayaw hi mi'id pogpogna ya inilanan makulug an amin tun inali'. 32 Hidin
wawadda' ad Damascus* ya nan gobelnadol hidi an tagun nan Alin hi Aretas† ya hi'itangan
an dapopona' hinan pantaw di babluy, 33 mu nan i'ibba' an kimmulug ya inittuwa'
hidin bahkit, ya impabolettanga' hinan tawan di allup ta inuy'uya' hinan pangngelna ta
limmayawa'.‡

12

Hay ay Ihunay Nun'enapan Paul

1 Inaynayun'un mumpahiya an ta"on hi un mid hulbina ta ulgudo"at nan impa'innilan
Apu tu'un ha"in an paddungnay enenap'u. 2 Wada han ohan tagun kimmulug ay Kristu*
an tinnig'un nipatulud abuniyan.† Ya ten himpulu ta opat di tawon hi naluh hi nalpahan
di na'atana,‡ mu agguy'u inilah un hay odolnay timmulu unu nan lennawana ya anggay.
Hi Apo Dios ya anggay di nanginnilan ne. 3 Ya ten ipidwa' an alyon an mid mapto' ya hay
lennawana ya anggay di timmulu unu ta"on un nan odolna, mu agguy'u inila ti ammunah
Apo Dios hi nanginnilan ne. 4 Ya hidin awadanad abuniyan ya waday dengngolnah hapit
an mi'id nanginnilah ibalinana, ya adi iyabulut Apo Dios an al'alyon hi malgom an tagu.
5 Ya gulat at ya hiyah nen taguy ipahiya' mu adi' ti anggay nan anakudang di abalina' di
hiyay ipahiya'. 6 Mu ta"on nin di mumpahiyaa', ya hihidya damdaman umata' hi tagun
nakudang di nomnomna ti ta"on hi unna' mumpahiya mu un anggay nan immannung
hi gun'u al'alyon. Mu adia' mumpahiya ti adi' pohdon an hiyay dumalat hi anidugah di
pangipabagtuan di tagun ha"in, mu hay pohdo' hi dumalat hi pangipabagtuan di tagun
ha"in ya nan tinnigdan inat'u ya nan dengngoldan intudtudu'.
7 Ya dumalat nan adi namhodan Apo Dios an mumpahiyaa' ti dumalat nan nanniga'
enen impa'innilanan ha"in ya inyabulutnah Satanas an mangipaligligat ay ha"in ta mi'id
di ato' an mangipahiyah odol'u. 8 Ya numpitluy gun'u nunluwaluan ay Apu tu'u ta

---

§ **11:24** Intudun nan Uldin Apo Dios ay Moses an anggay nan napat hi nahaplat di mabalin hi ohan taguh nan ohan timpu (Deut. 25:3), ya nan Hudyu ya inaanday oha ta adida mibahhaw an mumbilang hi haplat. * **11:24** Agguy nitudo' di aatdah nan Biblia. † **11:25** Nan nitudo' hi Ac. 16:22-23 di ohan nipaddung ete. ‡ **11:25** Ac. 14:19-20. § **11:25** Umu'uddum ya un anggay di way inam'amlong di nitudo' hinan Biblia (Ac. 27:39-44), mu hene ya agguy ni' na'at eden nangitud'an Paul ete. * **11:32** Hiyah ne kapitulyud Syria (unu ad Aram di nabayag an ngadan ten nasyon). † **11:32** Hay nun'alian Aretas IV ya hidin 9 B.C. ta engganah 40 A.D. Ya nan Alin hi Herod Antipas (4 B.C.-39 A.D.) di hi aman ahawana (ma'innila an hiyay nangipapatoy ay John an Mumbonyag, ya hiya goh di nanumalyan Jesus hidin agadyuhan di atayana). ‡ **11:33** Ac. 9:24-25. * **12:2** Hi Apostoles Paul damdama, mu bumain an mangibaag hi un hiya (bahaom nan verse 7). † **12:2** Hay immannung an itudun nan hapit di iGreece hitu ya *nipatuluh nan miyatlun abuniyan*. Hay pohdonan ibaga ya nan lugal ad dayah tumayapan di hamutiy ma'alih mahhun an abuniyan, ya nan netob ya nan awadan nan planeta, ya algaw, ya bulan, ya bibittuan. Nan ma'alih miyatlun abuniyan ya nan ihinan Apo Dios. Mu agguy nibalin hene ti adi alyon nan iYadyang di un tulud abuniyan. ‡ **12:2** Gapu ta hidin 55 A.D. di tawon din nuntud'an Apostoles Paul eten tudo' at mid mapto' ya na'at hidin 41 A.D.

ipa'adaogna tun ligat'u.§ 9 Mu hay nambalnan ha"in ya inalinay, “Hay mahapul ya nan
badang'un he"a ta edpolmuy ligatmu. Ti wa ay ta waday akudangan di abalinan di tagu
ya hiyah ne dumalat hi pangiyokodanan Ha"in ta badanga', ya hiyah ne punle'naanah
badang'u.” Hiyah ne inalin Jesus, at hiyanan mun'amlonga' an mangipahiyah anaku-
dang'un mangedpol hi ligat'u ti wa ay ta adia' pa"edpol ya male'na' di badang Jesu Kristu
ay ha"in. 10 At mundenola' an mangabulut hi anakudang'u ya ligat'u an umat hinan gunda
pamadngolan ay ha"in ya nan pangipaligligatandan ha"in an dumalat di pangun'unuda'
ay Kristu. Ti wa ay ta maligatana' ya ma'udman di abalina' an idat Jesu Kristu.

Hay Numanomnoman Paul hi Aat nan iCorinth

11 Ay manangpaha' an mangul'ulgud hi aat'u, mu ma'ahhapul ti dumalat ayu. Ti gulat ta
adi ayu pedpedngolan at da'yuat di mambal hinan mamihupihul ay ha"in. Ti ta"on hi un
mi'id di hulbi' an tagu mu adia' ahan na'ampa ya un nan alyonyun nun'abagtun apostoles.
12 Hidin wada' ay da'yuh na ya tinnigyun amin di ina'inat'un attigan di ana'apostoles'u an
umat hi nangata' hi do'ol an umipanoh'a, ya immannung an ene'edpol'uy ligat'u. 13 At
adiyu alyon di un nob'on di pangibilanga' ay da'yu ya un nan pangibilanga' hi udum an
kimmulug ti hay nob'on hi inat'u ya anggay, ya agguya' numpabadang ay da'yu. At wa ay
ta pahiwonyuh nen inat'u ya odowo' an aliwanyu ni'!

14 Nidadaana' an mumbihhitan da'yuh na an ten pitlunad ugwan hi alia' hina.* Mu hi-
hidya damdaman adia' mumbagah badang ay da'yu ti hay pumhodanyuy nomnomnomo'
an bo'on nan pihhuyu an umat hi ung'ungungnga an bo'on diday mananud hi o'ommodda
ti nan o'ommodday mananud ay dida. 15 Ya umat ay ha"in an ma"am'amlonga' an ta"on hi
un'u ubahon an amin di wan ha"in ya munligata' an dumalat ayu mu ta mabadangan ayuh
nan pangulugyu. Gulat ta umat hituy anidugah di pamhod'un da'yu ya un mah damdama
adia' pohdon ay da'yu? 16 Da'yu ya inilayun mi'id ahan di numbaga' hi badang ay da'yu,
mu kulugonyu nan mamihupihul ay ha"in an mangalih manu ti bo'on hi Paul di umalin
mangngal hi pihhu, mu natalam ti hennagnay udum an tatagun mangngal ta unda idat ay
hiya. 17 Mu undan way indatyuh pihhuh indatdan ha"in? 18 Manu ti hennag'uh Titus ya
nan ibbana, mu undan binalbaliyan da'yu ta innalday pihhuyu? Mi'id, ti inilayun da'min
duwa ya numpaddung di nomnommi ya pangatmi.

19 Mid mapto' ya alyonyuan manu ay intudo'mi daten da'yu ya ta pananimih nan
ipabaholdan da'mi, mu bo'on ti un hay ihamadan di pangulugyun Kristu di dumalat
hi nuntud'anmin da'yun i'ibba. Ya inilan Apo Dios an immannung ahan hete. 20 Ti
mun'od'oda' ti ini ya hitun umalia' ay da'yu ya pahiwona' hi pangihingala' ay da'yuh un'u
innilaon an waday nappuhih ato'atonyun wadaday munhahannu, ya mun'a'ammohan, ya
mumbobohhol, ya mumpipinnadngol, ya mumpapahhalan, ya mumpumpahpahiya, ya
himpipilit. 21 Ya makulug an mun'od'oda' ti ini ya hitun umalia' ay da'yu ya ma'abbainana'
ay Apo Dios ya munlungdayaa' hi un waday agguy nan'ug hinan pumbaholan an umat
hi pangatan hinan lumihog an umat hi umilugtapan ya nan pangatan hinan malgom an
umipabain.

13

Hay Angunuh hi Nuntugunan Paul hinan iCorinth

1 Hitun umalia' hinay pitlunah panniga' ay da'yu,* ya wa ay ta hihidyan wadan da'yuy
nappuhih ato'atona ya adi' hom'on didah nan ahumalyaanda ti unudo' nan impitudo' Apo
Dios an inalinay,

“Nan tagun numbahol ya mamoltah un waday duwa unu tulun ihtigu
an mangipa'annung an numbahol.”†

2 Hidin pidwanah wada' ay da'yu ya inali' hinan mangamangat hi nappuhi ya ay da'yun
amin an wa ay ta adiyu du'gon nan nappuhin ato'atonyu ya adi' da'yu hom'on ti un'u
da'yu moltaon. At ad ugwan an adagwia' ay da'yu ya ten ipanomnom'u goh hete.
3 Ya dumalat nan namhodanyun ipattig'uy a'immannunganan indat Kristuy abalina' an
muntudtuduh aatna ya awni ta un'u ipattig hitun panumalyaa' hinan bumahobahol hina.
At nomnomonyun hi Kristu ya ongol di abalinanan mummoltan da'yu ti impattignan
da'yun mi'id di anakudang di abalinana. 4 Immannung an din natayan Kristuh nan
krus ya ay ihunay un mid abalinana, mu namahuan an dimmalat di abalinan Apo Dios.
Nipaddung tu'u an kimmulug ay Hiya an ta"on hi un do'ol di anakudang di abalinan

§ **12:8** Mid mapto' ya hiyah ne nunheglan dogoh di matana (Gal. 4:15; 6:11). * **12:14** Hay hopap di numbihhitaanan dida ya nitudo' hinan Ac. 18:1-18, ya nan netob ya agguy nitudo' hinan Biblia. * **13:1** Bahaom nan footnote di II Cor. 12:14. † **13:1** Deut. 19:15.

tu'u, mu mi'tagu tu'un Jesus an dumalat di abalinan Apo Dios. At hiyanan mi'id di pungkudanganmih biyangmin manugun ay da'yu.
5 Nomnomonyuh un immannung an wada unu mi'id di pangulugyun Jesu Kristu.
Ti undan agguyyu inilan wadah Kristun ditu'un kimmulug? Mu wa ay ta mi'id di
pangulugyun Kristu ya hiyah ne panginnilaan an bo'on da'yuy taguna. 6 Mu adi umat
hinan da'mi ti inilamin ta"on un da'yu ya inilayun immannung an tagu da'min Hiya. 7 Ya
bo'on hay pangipattiganmih a'immannunganan wah Kristun da'miy nonomnomonmi,
mu hay pangiluwaluanmin da'yu ta adiyu aton di nappuhi. Ya penhodmin maphod
di ato'atonyu an ta"on hi un bo'on hiyay ipattigan di biyangmin indat Jesu Kristun
mummoltan da'yu. 8 Ti nan tamun indat Kristun da'mi ya badanganmi nan tataguna ta
mihamad di pangulugdah nan makulug an mitudtudu an aatna. 9 Ya ma"am'amlong amih
un mi'id di panginnilaanmih biyangmin mummolta ti nihamad di pangulugyu, at hiyanan
iluwaluanmi da'yu ta mihamad hi enggana nan pangulugyun Jesus. 10 Hiyah te dumalat hi
nahhun an nangipehnaga' eten tudo' ay da'yu ta hitun alia' ya adi mahapul hi un'u ihingal
da'yu ta adi munha'it di punnomnomyun ha"in hi pangipattiga' hi biyang'un indat Apu
tu'un mummoltah nan numbahol. Ti heten biyang'un indatna ya usalo' an bumadang ay
da'yu ta mihamad di pangulugyu an bo'on hay apa"ianyu.

Hay Angunuh hi Hapiton Paul hinan iCorinth

11 Hay angunuh hi alyo' ay da'yun i'ibba ya unudonyu ahan nan Tugun Jesus ta ipa-
phodyuy pangatyu, ya unudonyuy tugun'u ta mun'u'unnud di nomnomyu ta malenggop
ayu. Ya atonyu ay hana at hi Apo Dios an alpuwan di pamhod ya lenggop ya middum ay
da'yu.
12 Ya hinan a'am'amunganyuh pundayawanyun Apo Dios ya ipattigyuy pamhodyuh
i'ibbayu, ya mi'yapnga ayun dida.
13 Ya alyon an amin nan tatagun Apo Dios hituy apngaon da'yuh na.
14 Hay homo' ni' Apu tu'un hi Jesu Kristu, ya nan pamhod Apo Dios, ya nan badang nan
Na'abuniyanan an Lennaway mawadan da'yu.

Galatians

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul (1:1).
Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: nan kimmulug ad Galatia (1:2).
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan provincia.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 45 A.D.
Hay Teman ten Liblu: hay aat di nangabakan nan homo' Apo Dios hinan Uldin Apo Dios.
Hay Outline ten Liblu:
Hay aat nan DOCTRINAN di kimmulug an dumalat di nangabakan nan homo' Apo Dios hinan Uldin Apo Dios (1:1—4:31)
Hay introduction hinan doctrinada (1:1-5)
Hay nama"ih nan doctrinada (1:6-10)
Hay panginnilaandah un nepto' nan doctrinada (1:11—4:31)
Hay aat nan ATON di kimmulug an dumalat di nangabakan nan homo' Apo Dios hinan Uldin Apo Dios (5:1—6:18)
Hay atonda ni' ahan ya adida unudon nan Uldin (5:1-12)
Hay atonda ni' ahan ya mi'popohhodanda (5:13-15)
Hay atonda ni' ahan ya abulutonday puntudtuduwan nan Na'abuniyanan an Lennawa (5:16-26)
Hay atonda ni' ahan ya igohgohanda nan i'ibbada (6:1-5)
Hay atonda ni' ahan ya ibingayandah gina'uda nan muntudtudun dida (6:6)
Hay atonda ni' ahan ya atonday maphod (6:7-10)
Hay atonda ni' ahan ya hukatanday ugalida (6:11-18).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Apostoles* Paul ti *nahnaga'* ta ul'ulgudo' nan Hapit
Apo Dios. Ya bo'on hay taguy namto' ay ha"in, ya bo'on dida goh di dimmalat hi napto'a' ti
pento'a' ay Jesu Kristu ya hi Ama tu'un hi Apo Dios an nummahun Jesus ta timmagu. 2 Ya
an amin di a'agi tu'un wah tun niddum ay ha"in ya middumdan ha"in an munnonomnom
ay da'yun ma'amu'amung hinah nan Provinciad Galatia an mangunud ay Apo Dios.
3 Hay pohdo' ya ipadutu' da'yu ya ipalenggop da'yun Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu
tu'un hi Jesu Kristu.†
4 Inyabulut Kristuy natayana ta way aton di bahol tu'un ma'aliwan, ya ta way atonan
mangidat hinan abalinan tu'u ta adi mahapul an middum tu'uh nan nun'appuhiy atondan
tataguh tun lutad ugwan, ti hiyah ne penhod Apo Dios an hi Ama tu'uh aton Jesus ay ditu'u.
5 Hi Apo Dios di ma'alih na'abbagbagtuh mid ah pogpogna! Amen.‡

Nan Nahamad an Tugun Jesus
6 Pento' da'yun Apo Dios ta way aton Kristun mangipadutu' ay da'yu, mu manoh'aa' ti un
na'amtang ya inaliwanyu, at ten unudonyuy nob'on an tugun. 7 Umannung an adi mabalin
an waday nob'on an Nahamad an Tugun, mu waday tagun mangabuliduh nomnomyu ti
padahondan pikuwon nan Maphod an Ulgud an hay aat Kristu. 8 Mu ta"on un da'mi unu
nan anghel an nalpud abuniyan di mangul'ulgud hi layah an tugun ta bo'on nan nahamad
di ma'ulgud ay da'yu ya olom ni' ya munholtap ad imbelnu. 9 Ipidwa' an mangali goh ete,
ti gulat ta nan tagun hay layah an tugun di ul'ulgudona an bo'on at goh nan inunudyun
Tugun an din imbaagmih din hopapnan da'yu ya olom ni' ya munholtap ad imbelnu.
10 Ya ta"on hi unna' adi pohdon hinan tatagun dumalat eten hapito' mu hapito'
damdama ti hay pohdo' ya nan pangedenolan Apo Dios ay ha"in. Ya ta"on hi un'u
adi ipadenol nan tatagun nob'on di unudonda, ti gulat ta iyunnud'uh nan unudondan
nappuhi ta way mangipadenol ay dida ya adi mabalin an ha"in di ma'alih baal Kristu.

Hay Namto'an Apo Dios ay Paul ta Mun'ul'ulgud
(Ac. 9:23-31)
11 Hay pohdo' hi innilaonyu, i'ibba', ya nan ulgud an ul'ulgudo' an bo'on hay nomnom
di taguy nalpuwana. 12 Ti agguy'u enyengngoh hinan tugun di tatagu, ya agguya' goh
intudtuduwan ay dida ti hi Jesu Kristuy nangipa'innilan ha"in hinan Nahamad an Tugun.

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nahnag.* † **1:3** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di pun'apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina ya *ipadutu' da'yu* (unu *charis*) an apngan di iGreece, ya nan netob an inalinay *ipalenggop da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. ‡ **1:5** Hene ya hapit di Hudyu, ya hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan.*

13 Dengngolyuy aat'uh din hopapnah nangunuda' hinan lelehyon di Hudyu ti nidugah di
nangipaligligata' hinan tatagun ma'amu'amung an mangunud ay Kristu. Ya impadah'uy
abalina' an mangipadinong ay dida ta adida umunud. 14 Ya nahamad di nangunuda' hinan
lelehyon di Hudyu ya un din udumnan ni'yibba' an Hudyun nipaddungdah tawon'u, ti
nonomnomo' din intugun din a'apumih din penghana.
15 Mu hidin agguy'u nitungawan ya pepento'a' ay Apo Dios, ya la'tot ya ten inayagana'
ta baalona' ay Hiya an dimmalat nan nangipadutu'anan ha"in. 16 Ya ninomnomnan
mangipa'innilan ha"in hinan aat di Imbaluyna ta way ato' an mangul'ulgud hinan aatnah
nan Hentil. Ya din nangatana ya agguya' immuy hinan tatagun mummahmah enen na'at
ay ha"in, 17 ya agguya' goh immuy ad Jerusalem an ni'hapit hinan nahhun an a'apostoles
ya un ha"in. Ti hay inat'u ya nundapuha' ad Arabia, ya Hiyay nipa'innilaanan ha"in hi
aatna, ya la'tot ya numbangngada' goh ad Damascus.§
18 Ya hidin naluh di tuluy tawon ya immuya' ad Jerusalem an ni'hapit ay Peter,
ya ni'hinaa' ay hiyah duway duminggu.* 19 Mu agguy'u inah'upan di udumnah din
a'apostoles, an anggay hi Jacob† an hi agin Apu tu'u. 20 Hatun inali' ya makulug ti inilan
Apo Dios an agguy'u linayahan heten na'na'at ay ha"in.
21 Ya din nalpahan hana ya immuya' hinan duwan provincia an ad Syria ya ad Cilicia.‡
22 Mu din tataguh nan Provinciad Judea an ma'amu'amung hinan ablubabluy hidi an
mangunud ay Kristu ya agguyda ni'yin'innilan ha"in. 23 Ti hay inilada ya din dengngoldan
inalin din udumnan tatagu ya anggay an inaliday, “Henen lala'in nangipaligligat ay ditu'uh
din hopapna ya ad ugwan ya ul'ulgudona mahkay nan Maphod an Ulgud an hay aat di
Makulug an Tugun an hiyah din pinadahnan ipadinong hidin hopapna!” 24 Mu dimmalat
nan na'na'at ay ha"in ya hiyay nangipabagbagtuandan Hiya.

2

Hay Ni'yamungan Paul hinan Udumnan A'apostoles ta Nunhahapitda

1 Unat goh naluh di himpulu ta opat hi tawon* ya numbangngada' ad Jerusalem, ya
nitnud da Barnabas ay Titus. 2 Ya manu ay immuya' hidi ti nan nangipa'innilaan Apo
Dios. At ni'hapita' hinan numpumpapto' hinan mangunud ay Kristuh did Jerusalem. Mu
inyohhamin nunhahapit ta impa'innila' ay diday aat di ulgud an ul'ulgudo' hinan Hentil
ta innilao' hi unda abuluton. Ti adi ay ya ini ya mid hulbin nan ato'ato'! Mu inabulutda.
3 Ya din ni'yalin ha"in an hi Titus ya iGreece, at agguyda linuludan hiyan ipakugit. 4 Mu
waday udumnan ni'yamung hinan himpampun an nangunud ay Kristud Jerusalem an
mangibalbalih un dida goh di kimmulug an namhod an makugit hi Titus, mu agguymi
inabulut ti unda lopngon di aat di unudonmi ti impogpogmin nangunud hinan do'ol an
Uldin di Hudyuh nangunudanmin Jesu Kristu. Mu hay penhoddah atonmi ya ipilitdan
unudonmi nan Uldin di Hudyu ta diday ma'unud. 5 Mu agguymi ahan inunud nan inalida
ta nan immannung an Ulgud an hay aat Kristu di minaynayun hi unudonyu.
6 Unat goh nalpah di nunhahapitanmin na'amung ya ni'hahapit ami goh hinan udum-
nan dida, ya agguyda ingnguhan din intudtudu'. Diday nabagtun numpumpapto', mu
agguya' nun'od'od hi anabagtuda ti hay punnomnom'u ya numpapaddung di pannig
Apo Dios hi tagu. 7 Mu inniladan endenol Apo Dios nan Ulgudnan ha"in ta way ato' an
mangul'ulgud hinan Hentil. Ya umat goh ay Peter ti endenol Apo Dios di Hapitnan hiya ta
ul'ulgudona goh hinan Hudyu, 8 ya dimmalat nan abalinan Apo Dios ya hiyay nahnagan
Peter ta ul'ulgudonay Hapit Apo Dios hinan Hudyu. Ya umat goh ay ha"in ti nahnaga' an
mangul'ulgud hinan Hapitnah nan Hentil. 9 Ya unat goh dengngol da Jacob,† ya hi Peter,
ya hi John an nan ma'al'alih a'ap'apu an edenola' ay Apo Dios hinan tamu' ya inaliday,
“Mi'hina"agi amin da'yu ta un ohay itamuan tu'un hi Apo Dios!” At ni'yamanudan da'min
Barnabas. Ya na'abulut an diday muntudtuduh nan Hudyu ta da'mih nan Hentil. 10 Mu
hay inalida ya anggay hi atonmi ya igohgohanmi nan nun'awotwot an tatagun niddum ay
dida, mu hiyah ne tuwali din ina'inat'u.

Hay Nangihingalan Paul ay Peter ad Antioch hinan Provinciad Syria

11 La'tot ya immalih Peter ay da'mid Antioch.‡ Ya inhingal'u hiya ti nibahhaw di inatna
12 ti hay nahhun hi inatna ya ne"ane"an hinan i'ibba tu'un Hentil. Ya unat goh immali

§ **1:17** Ac. 9:23-25. Mid mapto' ya na'at hidin 35-38 A.D. * **1:18** Ac. 9:26-29. Mid mapto' ya na'at hidin 38 A.D.
† **1:19** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **1:21** Ac. 9:30-31. Mid mapto' ya na'at
hidin 38-43 A.D. * **2:1** Mid mapto' ya na'at hidin 49 A.D. ti 35 A.D. nin din kimmulugana, at 35 + 14 = 49. † **2:9**
Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **2:11** Waday himpulu ta onom an Antioch hidin
amatagun Paul, at heten Antioch ya siudad hinan Provinciad Syria.

daden hennag Jacob§ an nalpud Jerusalem an Hudyu ya immuy nilahhin ta agguy ne"an
hinan i'ibba tu'un Hentil ti bumain hinan Hudyun nahnag. Ti hay ugalida ya alyonday
mahapul an mipakugit goh nan Hentil, ti adi ay ya paniawonday middum. At henen inat
Peter ya paddungnay unna goh binangngad din Uldin an adi mahapul hi unudon nan
mangunud ay Kristu! 13 Ya an amin din Hudyun i'ibba tu'un wah di ya nabainandah din
inat Peter, ya ta"on un hi Barnabas ya niddum an nabainan. 14 Ya unat goh tinnig'un adi
miyunnudan nan inatdah nan Nahamad an Ma'unud ya ni'hapita' ay Peter ta donglondan
amin, an inali' di, “Hudyu'a, mu bo'on nan Uldin di Hudyuy unudonyud ugwan! Ya
anaad mah ta bangngadom din Uldin di Hudyu ta ipilitmun ipa'unud hinan Hentil ta
mipakugitda?”

Hay Abaliwan nan Hudyu ya nan Hentil an Dumalat nan Pangulugda

15 Nitungaw ami ta Hudyu ami, at agguy ami nipaddung hinan Hentil an nabaholan
an agguy nanginnilah aat di nahamad an Uldin di Hudyu. 16 Mu hay pangulugan nan
tatagun Jesu Kristuy dimmalat hi nangidinngan Apo Dios an mamohol ay dida, ya bo'on
hay nangunudandah nan Uldin di Hudyu. Ta"on un ami Hudyu mu kinulugmi goh hi
Jesu Kristu ta way inat Apo Dios an nangidinong an namohol ay da'mi, ya bo'on di
nangunudanmih nan Uldin di Hudyuy dimmalat, ti mid ah ohah taguh nangidinngan Apo
Dios an namohol ay Hiya an dimmalat nan nangunudanah nan Uldin di Hudyu.
17 Gulat ta middum tu'un Kristu ta way aton Apo Dios an mangidinong an mamohol ay
ditu'u at mahapul an idinong tu'un mangunud hinan Uldin di Hudyu. Ya aton tu'u ay ya
abuluton tu'un nabaholan tu'u an nipaddung tu'uh nan Hentil. Ya umat ay hina at waday
mangalih un hi Kristu di dumalat hi abaholan tu'u, ti anggay ay Hiya ya adi tu'u unudon
nan Uldin di Hudyu, mu adi ahan umat hina! 18 Mu gulat ta nan tagun mangiponag
hinan Uldin di Hudyu, mu la'tot ya binangngadna goh ya hiyah ne panginnilaan hi un
way baholna. 19 Gulat ya ipadah'un mangunud hinan Uldin mu mid olog'un mangunud
an amin hinan mahapul an ma'unud at milahhina' ay Apo Dios an dumalat nan Uldin.
At hiyaat un'u ipogpog an mangunud enen Uldin ta way ato' an middum ay Apo Dios hi
mid pogpogna. 20 Ya paddungnay unna' ni'yatoy ay Kristuh din nilanhaanah nan krus
ti napogpog din nappuhin ugali'. At hay aat di ugali' ad ugwan ya nob'on ti adi umat
hidin hopapna ti wada mahkay hi Kristun ha"in. Ya heten balu an ugali' ya dumalat nan
panguluga' hinan Imbaluy Apo Dios an nidugah di pamhodnan ha"in. At inyabulutnay
natayana ta way pumhoda'. 21 Ya gulat ta idinong Apo Dios an mamohol hinan tatagun
dumalat di pangunudandah nan Uldin di Hudyu at adi mahapul an matoy hi Kristu! Mu
bo'on ahan heney dalat di pangidinngana ti hay natayan Kristu! An hiyay dimmalat hi
pangipadutu'an Apo Dios ay ditu'u, at abuluto' di pangipadutu'ana goh ay ha"in.

3

Nan Pangulugan ay Jesus di Aptan ya Bo'on nan Uldin di Hudyu

1 Da'yun iGalatia ya ay nakudang di nomnomyu ti nahamad di na'at an nitudun da'yuh
aat di natayan Kristuh nan nilanhaanah nan krus! Mu hihidya damdaman unudonyuy
nibahhaw an tugun. 2 Un ohay pohdo' hi ibaagyu ta innilao': Hay inatyu mah ta immalin
da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawa? Undan nan nangunudanyuh nan Uldin di Hudyu,
unu nan nanguluganyuh nan Nahamad an Tugun an dengngolyu? 3 Goh ta umat ayuh
na an ay nakudang di nomnomyu? Hay nahhun hi inatyu ya kinulugyuy abalinan nan
Na'abuniyanan an Lennawan mamadang ay da'yu, mu goh ta ad ugwan ya inaliwanyu
din na'at ti nob'on di ninomnomyu, ti alyonyuy un ayu okod an mangihamad hi ugaliyu
an dumalat nan pangunudanyuh nan Uldin? 4 At un mah mid hulbin din na'na'at an
nunligligatanyu? Mahapul ahan an waday balul nan ina'inatyu! 5 Hennag Apo Dios nan
Na'abuniyanan an Lennawan da'yu, ya inatnan da'yuy adi olog di tagun mangat. Mu
hiyah te ibaga': Hay nomnomonyuh dumalat hi nangatana—undan hay nangunudanyuh
nan Uldin di Hudyu, unu hay nangunudanyuh nan Nahamad an Tugun an dengngolyu?
6 Un adya nomnomonyuy na'at ay Abraham, ti hay inalin din nitudo' hinan Hapit Apo
Dios ya inalinay,

“Kinulug Abraham hi Apo Dios,
at dimmalat henen pangulugna ya imbilang Apo Dios hi nahamad di ugalina.”*

7 Ya hiyah te panginnilaan tu'u an nan tatagun waday pangulugda ya diday nahamad an
holag Abraham. 8 Ya hidin penghana ya nan Hapit Apo Dios an nitudo' ya impa'innilana
an hi awniat idinong Apo Dios an mamohol hinan Hentil an dumalat nan pangulugda. Ti

§ **2:12** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **3:6** Gen. 15:6.

din penghana ya impitudo' Apo Dios nan Maphod an Ulgud, ya imbaagnan Abraham an inalinay,

"He"ay dumalat,
ya an amin nan tataguh tun luta ya iyadaog'uy pi'taguanda."†

9 Ya kinulug Abraham, at niyadaog din ni'taguana. Ya umat goh hi an amin hinan
kumulug ti miyadaog di pi'taguanda.
10 Nan tagun mangipadah hi abalinandan mangunud an amin hinan Uldin di Hudyu
ya na'a'alliy amoltaanda an ta"on ad ugwan an ataguda. Ti hay impitudo' Apo Dios ya
inalinay,

"Nan tagun adi munnononnong di pangunudandan amin hinan impitudo' Apo Dios
hinan liblu an Uldin ya mamoltada."‡

Mu mid olog di tatagun mangunud an amin hinan Uldin. 11 Ya na'innila an mid ah ohah
tagun pangidinngan Apo Dios an mamohol ay Hiya an dumalat di pangunudanah nan
Uldin di Hudyu. Ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

"Nan tagun waday pangulugna ya idinong Apo Dios an mamohol ay hiya,
at mi'tagun Hiyah munnononnong."§

12 Mu nan Uldin ya adina ituduy aton tu'un kumulug ta way dumalat hi pi'taguan ay
Apo Dios. Ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

"Nan tatagun mangunud an amin hinan Uldin Apo Dios
ya diday mi'tagun Hiyah mid pogpogna."*

13 Mu imbo'lan Kristuy bahol tu'u ta way aton tu'un adi mamolta an dumalat di adi tu'u
umdaan an mangunud hinan Uldin ta Hiyay hukat tu'un mamolta. Ti hay impitudo' Apo
Dios ya inalinay,

"Han tagun milanhah nan ayiw ya na'idutan."†

14 Ya manu ay inat Kristuy umat hina ya ta nan maphod an intulag Apo Dios ay
Abraham ya midat goh hinan Hentil an dimmalat nan inatna. Ti umalin ditu'un amin nan
Na'abuniyanan an Lennawan intulag Apo Dios hi honogona an dumalat nan pangulug
tu'u.

Na'abbagbagtu nan Intulag Apo Dios ya un nan Uldin di Hudyu

15 I'ibba', waday ulgudo' hi aat di tulag: Gulat ta nalpah an nuntulag nan duwan linala'i
ta pinelmaanda nan nahahapit ya adi ahan mabalin an pa"ion unu udman di udum an
tagu. 16 Ya umat hinay inat Apo Dios ay Abraham ti waday intulagnan hiya ya hinan
ap'apuna. Bo'on hay a'ap'apunay nangitulagana, ti umat ay hinay nangalina ya do'olda.
Mu inalinay un nan ohan ap'apuna ti un ohay tagun hi Kristu.‡ 17 Hiyah te aatna ti waday
intulag da Apo Dios ay Abraham, ya intulag Apo Dios an inalinay atona. Ya naluh di opat
di gahut ya han tulumpuluy tawon§ ya un mitudo' din inyuldin Apo Dios ay Moses, at
adi mabalin an pa"ion nan Uldin din intulag da Apo Dios ay Abraham, at adi mitapal nan
intulag Apo Dios ay hiya. 18 Mu nan gohgoh an intulag Apo Dios ya gulat ta mahapul an
unudon tu'u nan Uldin ta way aton nan intulagnan umannung ya bo'on tulag hene. Mu
adi mahapul ti hiyah ne intulag Apo Dios ay Abraham, at hiyah ne gohgohna.

19 Mu umat ay hinay aatna ya alyonyu nin di, "Anaad mah ta nitudo' nan Uldin?" Mu
niddum nan Uldin an nitudo' hinan intulag Apo Dios ta ipa'innilanay aat di bahol ta
nangamung madatngan di umalian nan Ap'apun Abraham an din intulagna. Ya okod din
a'anghel* an nangipa'innilah nan Uldin ti wada han tagun nangipa'innilah nan i'ibbanan
tatagu.† 20 Mu agguy hinapul Apo Dios di propetanan mangipa'innilah intulagna ti
hinimungnan nangipa'innilan Abraham.

Hay Nunhulbian nan Uldin di Hudyu

21 Hay itudun nan Uldin ya nan intulag Apo Dios ya adi ahan hin'immuy di itududa ti
nun'unnudanda. Mu gulat ta waday na'ahhamad hi niyuldin ta wa ay ta hiyay unudon tu'u
ya adi tu'u ahan mabaholan, mu mi'tagu tu'un Apo Dios hi munnononnong, at umannung
mah an hiyay dumalat hi pangidinngan Apo Dios an mamohol ay ditu'u. 22 Mu adi mabalin
hene ti mid ah umat hinah niyuldin, ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

"An amin nan tataguh tun luta
ya mid ologdan mangidinong an gun mumbahol."‡

---

† **3:8** Gen. 12:3; 18:18; 22:18. ‡ **3:10** Deut. 27:26. § **3:11** Hab. 2:4. Heten verse ya mapidwa goh hinan Rom. 1:17 ya Heb. 10:38. * **3:12** Lev. 18:5. † **3:13** Deut. 21:23. ‡ **3:16** Gen. 12:7; 13:15; 24:7. § **3:17** Henen 430 an tawon ya nan ustun tawon. Nan bilang an 400 an nitudo' hinan Gen. 15:13 ya Ac. 7:6 ya ma'alih *round number*. * **3:19** Deut. 33:2. † **3:19** Hi Moses di ngadana. ‡ **3:22** Psa. 14:3.

At hay mahapul ya kulugonda ta abulutonday intulag Apo Dios an midat ay didah un waday pangulugdan Jesu Kristu.
23 Ya hidin hopapna ya hay Uldin di Hudyu ya anggay di innila tu'uh unudon tu'u ta engganah un nadatngan din gutud din nipa'innilaan di aton tu'un kumulug ay Kristu. 24 Ya nan Uldin di umat hinan tumungaw§ an nangitudtuduh inat tu'u ta engganah din inalian Kristu. Ya immali ta way inat Apo Dios an nangidinong an namohol ay ditu'un dimmalat nan nangulugan tu'un Kristu. 25 Ya ad ugwan di gutud hi panginnilaan tu'uh aton tu'un kumulug, at bo'on mahkay nan Uldin di okod ay ditu'u, ya bo'on goh hiyay mangituduh aton tu'u an umat hinan aton nan tumungaw.

Ditu'uy Imbabaluy Apo Dios

26 Dumalat nan pangulug tu'u ya inagawit ditu'un Apo Dios ti niddum tu'un Jesu Kristu. 27 Ya an amin nan nabonyagan an niddum ay Kristu ya nipaddungdah aat Kristu. 28 At mid nun'abhiwan di tatagu an ta"on un Hudyu unu Hentil, ya ta"on un himbut unu bo'on, ya ta"on un linala'i unu binabai ti numpapaddung tu'un amin an gapuh nidduman tu'un Jesu Kristu. 29 At ad ugwan an nitulang tu'u mahkay ay Kristu ya ditu'u mahkay di mibilang an holag Abraham an ipa'annungan din intulag Apo Dios.

4

1 Hiyah te aatna: Nan imbaluy an lala'i ya umat hi himbut di aat nan itaguanah a'ung'ungngana, mu awni ta umilog at adi mipaddung ti boltanonan amin di gina'un amana.* 2 Ti hay a'ung'ungngana ya waday tatagun mannig ay hiya, ya diday manalimun hinan gina'unah engganay un madatngan nan algaw hi pangalyan amanah boltanona nan gina'una. 3 Ya umat hina goh ay ditu'u ti hidin hopapna ya paddungnay himbut tu'u ti inunud tu'u din uldin di tataguh tun lutan itang di punhulbiana. 4 Mu unat goh nagtud din immalian nan hennag Apo Dios an Imbaluyna ya numbalin hi tagu ti tagu goh hi inana, at nitungaw, ya inunudnay Uldin di Hudyu, 5 ya imbo'lanay bahol tu'u ta way aton tu'un mangidinong an mangunud enen Uldin, ta way aton Apo Dios an mangiyimbaluy ay ditu'u.
6 Ya hennag Apo Dios ay ditu'u din Na'abuniyanan an Lennawan niyo'odol hidin hopapnan de han Imbaluyna ta miyo'odol ay ditu'u. At Hiyay panginnilaanyuh un da'yu goh di imbabaluy Apo Dios, ya wa adya ta alyon tu'un Apo Dios di, “Ama!”† ya nan Na'abuniyanan an Lennaway mangipahapit ay ditu'u. 7 At nob'on ad ugwan ti adi ayu umat hinan himbut ti da'yuy imbabaluy Apo Dios. Ya nan tawid an idat Apo Dios hinan imbaluyna ya idatna goh ay da'yu!

Hay Numanomnoman Paul hinan iGalatia

8 Din hopapna ya agguyyu innilah Apo Dios, ya mid abalinanyun mangidinong an mangunud hinan numbino'ob'on an annabin Apo Dios an paddungnay da'yuy himbutda. 9 Mu ad ugwan ya ninomnomyun kumulug ay Apo Dios. Mu bo'on da'yuy ad nomnom hi nanguluganyun Apo Dios ti Hiya. Ya umat ay hina ya goh ta pohdonyun bangngadon an unudon din Uldin di tataguh tun lutan mi'id ahan hulbina ta paddungnay himbut da'yu? 10 Hay atonyu ya gahin ahan di ma'unud nan Uldin ti waday paniawonyuh algaw, ya bulan, ya tawon. 11 At mun'od'oda' ay da'yu ti umat ay hina at ini ya mid hulbin din ina'inat'un namadang ay da'yu!
12 I'ibba' an bo'on Hudyu, al'alu'o' da'yu ta ipaddungyuy aatyuh aat'u ti impaddung'uy odol'un da'yu ti imponag'uy ugalin di Hudyu. Ya hidin nidduma' ay da'yu ya maphod ayun ha"in an mi'id di impattigyuh nappuhi. 13 Ya inilayun din nundogha' ya mid olog'u, at nihinaa' ay da'yu, ya hiyay dimmalat hi hopapnah nun'ul'ulguda' hinan Maphod an Ulgud ay da'yu an hay aat Kristu. 14 Ya do'ol di ligatyun dimmalat din denggoh'u, mu ta"on ya agguya' pinahiw ay da'yu, ya agguya' goh pinakak. Ti hay aat di namhodyun ha"in ya umat hi pamhodyuh nan anghel Apo Dios unu hi Jesu Kristuh un gulat un diday immali. 15 At ma"am'amlong ayuh din nihihinna' ay da'yu. Mu goh ta inaliwanyuh nen na'na'at? Hay inila' ya din wada' ay da'yu ya malgom di hinapul'u, mu gunyu indat. Ti gulat hi un mabalin an anonyuy matayu ta idatyu ta imata' at inatyu! 16 Mu ad ugwan ya mid mapto' ya alyonyuy unna' ni'bohhol ay da'yu ti din inali' ay da'yuh din hopapnan agguyyu inabulut! Mu makulug heden inali'.

---

§ **3:24** Ta"on un nan imbaluy di nabagtun taguh din penghanad Rome ya waday himbut an tumungaw ay hiya, ya ta"on un himbut henen tumungaw ya mabalin damdama an mumpapto', ya humingal, ya humuplit hinan ung'ungnga an ta"on un henen ung'ungnga ya awniat mumbalin hi nabagtun taguh umelgana ya hiyay mumpapto' hinan himbut an din numpapto' ay hiya. * **4:1** Bahaom nan footnote di Gal. 3:24 ta innilaom di aat te. † **4:6** Bahaom nan footnote di Rom. 8:15.

17 Din udumnan tatagun immalin nuntudtudun da'yu ya ongol di panadyo'dan da'yu.
Mu adi maphod din inatda ti pohdonday unna' taynan ay da'yu ta way atonyu goh
an manadyo' ay dida. 18 Ya maphod hi un da'yu hadyo'on hi un hay amaphodanyuy
panadyo'andan da'yu. Ya inila' an maphod hene ti hinadyo'a' goh ay da'yuh din wada'
hina. Mu ad ugwan ya nabauy panadyo'anyun ha"in. 19 Ya wan paddungnay da'yu
goh di imbabaluy'un pohpohdo'. At munha'it di punnomnoma' ay da'yu an nipaddunga'
hinan babain munha'it di putunah puntungawana, ti ay ihunay un da'yuy itungaw'uh
imbabaluy'u. Ya ma'at ta nangamung hi unyu u'buhon di aat di ugalin Kristu. 20 Ya
maphod hi unna' wan da'yud ugwan ta hamado' tun alyo' ti ten unna' ma'a'amuyan an
dumalat di aatyu.

Nan Ulgud hi Aat da Hagar ay Sarah
(Gen. 16:1-6; 21:1-21)

21 Da'yun mamhod an mangunud hinan Uldin ya mid mapto' ya alyonyu nin un hiyay
abaliwanyu, ya undan adi ma'awatan 22 nan impitudo' Apo Dios hi aat Abraham an waday
duwah linala'in imbaluyna, mu nan oha ya himbut hi inanan hi Hagar,‡ mu hi Sarah an
hi inan nan oha ya bo'on himbut.§ 23 Ya heden imbaluynah nan himbutna ya nitungaw
an umat an amin hinan tatagu. Mu nan imbaluy nan bo'on himbut ya nob'on ti nitungaw
an dimmalat nan nangitulagan Apo Dios hinan ommodna. 24 At daten duwan binabai ya
umat hinan nipa"el ti waday itududa ti dida ya nipaddung hinan duwan tulag. Nan ohan
tulag ya hiyah ne nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses hidih nan Duntug an Sinai, ya
hene ya nipaddung di aatna ay da Hagar ya nan imbaluyna an himbutdan amin. Ya nan
mangunud hinan Uldin ya paddungnay un diday imbabaluy den Uldin, at himbutda ti mid
ologdan mangidinong an mangunud. 25 Mu ad ugwan ya hay nipaddung eden duntug an
wad Arabia ya ad Jerusalem ti nan tatagun den babluy ya mid abalinandan mangidinong
an mangunud hinan nob'on an immalin gubilnun di iRome.* 26 Mu wada goh di nob'on
an siudad an Jerusalem an ad abuniyan di awadana ti hiyay nipaddung eden ohan babain
bo'on himbut, ya paddungnay un hiyah ina tu'u. 27 Ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

“He"an bahig an babai ya umamlong'a!
Ta"on hi unmu agguy lene'nay aat di puntungawan mu yumagtutu'a ya
ma'ato'gaoy'an umamlong!
Ti he"an ninganuy an babai ya awniat dumo'ol di holagmu
ya un nan babain ni'hituh nan ahawana.”†

28 Ditu'u, i'ibba, ya umat tu'un Isaac an imbaluy Abraham ti hi Isaac ya niyimbaluy ti
hiyah ne intulag Apo Dios. Ya ditu'uy inyimbaluy Apo Dios ti hiyah ne intulagna goh. 29 Ya
hidin atagun daden linala'in hin'agi ya heden inyimbaluy di himbut ya impaligligatnah
de han aginan intulag Apo Dios hidin agguyna nitungawan. Ya umat goh hinad ugwan ay
ditu'u! 30 Mu din impitudo' Apo Dios ya inalinay,

“Hay mahapul ya mipakak nan himbut ya nan imbaluyna
ti nan imbaluy di himbut ya adi mi'godwah nan boltanon nan imbaluy di bo'on
himbut.”‡

31 At hiyaat un tu'u agguy nipaddung hinan imbaluy di himbut, i'ibba, ti hay imbaluy di
bo'on himbut di nipaddungan tu'u.

5

Hay Adi Pamangngadan hinan Uldin di Hudyu

1 Pinogpog ditu'un Kristun mangunud hinan numbino'ob'on an Uldin di Hudyu, at
ihamadyu ta adiyu goh bangngadon an unudon, ta adi da'yu goh paddungnay hubuton.
2 Adiyu ahan aliwan tun hapito': Abulutonyu ay di akugitanyu ta hiyay ma'ahhapul
hi unudonyu at mid hulbin nan inat Jesu Kristun da'yu! 3 Ya pa'addonglonyu goh
tun alyo' ti nan linala'in miyabulut an mipakugit ya hay ma'ahhapul ahan hi atonda
goh ya unudondan ami'amin di Uldin di Hudyu. Ti adida ay ya mid hulbina. 4 Ya
da'yun mangat hina ya padahonyun mangunud an amin hinan Uldin ta way aton Apo
Dios an mangidinong an mamohol ay da'yu. Mu mid hulbina ti adi ayu pa"unud!
Mu hay pangipadahanyun mangunud ya hiyay mangipabataan ay da'yun Kristu, at
agguy ayu niddum hinan homo' Apo Dios! 5 Mu indinong Apo Dios an namohol ay

---

‡ **4:22** Hi Ishmael di ngadana. § **4:22** Hi Isaac di ngadana. * **4:25** Hay kulugon nan udum ya bo'on hay gubilnun di iRome di ulgudonah tu ti nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses hinan Duntug an Sinai ad Arabia. Ti ta"on un heden amatagun Paul ya hihidya damdama nan Hudun mangunud enen Uldin, ya ad Jerusalem di kapitulyun di lelehyonda. At wada anuy nipaddungan nan Duntug an Sinai ya nan siudad ad Jerusalem ti dumalat nan Uldin an un'unudon nan tataguh di. † **4:27** Isa. 54:1. ‡ **4:30** Gen. 21:10.

ditu'u, at hahalimidon tu'uy ipa'annungan nan anahamad tu'u ti badangan ditu'uh nan Na'abuniyanan an Lennawan dumalat nan pangulug tu'u ta way aton tu'un mamannod enen ma'at. 6 Ti ditu'un niddum ay Jesu Kristu ya ta"ongkay hi un tu'u nakugit unu agguy ti bo'on heney aptan. Mu hay ma'ahhapul ahan ya nan pangulug tu'u an mipattig hinan pamhodan tu'uh nan i'ibba tu'u.

7 Hay nahhun ya nihamad din pangulugyun Kristu. Mu ngadan nen tagun nangipadinong hinan inatyun nangunud hinan Makulug an Ma'unud? Ya hay inatnan nangal'alu' ay da'yu? 8 Henen nangituduh inatna ya bo'on hay nalpun Apo Dios an namto' ay ditu'u.
9 Ya wada han pangalin umat hi proverb an alyonay,

"Ta"on hi un itang di bino'bo'
ya pablalonay do'ol hi alena."

Ya umat goh hinan tagun nappuhiy ituduna ti puhiona goh di do'ol hi tatagu. 10 Mu niddum tu'un Apu tu'u, at hay inila' ya pun'ohhoonyuy Nahamad an Tugun hi nomnomyu. Mu tagwan henen tagun mangabuliduh nomnomyu, mu hay inila' ya mamolta hiya.

11 I'ibba', gulat ta pi'tudu' hi un mahapul an mipakugit tu'uh nan pun'ul'ulguda' hinan aat di natayan Kristuh nan krus at adi umipabohol nan itudu'. Mu inilayun adi', at hiyanan ten mipaligligata'. 12 Ya hay pohdo' ya mun'akak an amin nan tatagun mangabuliduh nomnomyu ti umi'ikaydah aat di kugit, at anaad mah ta adida goh mumpaponah?

13 Mu da'yu, i'ibba', ya pento' da'yun Apo Dios, at adi mahapul hi unyu unudon nan numbino'ob'on an Uldin. Mu ta"on ya hahalepatanyuy atonyu ta adiyu alyon di, "Ta"on hi un malgom di atonmi ti adi mahapul an unudonmi nan Uldin!" Ti hay maphod hi atonyu ya himbabadang ayun dumalat nan pumpopohhodanyu.* 14 Ti wada han tugun an alyonay,

"Nan pamhodmuh odolmu
ya umat hinay pamhodmuh i'ibbam."†

Ya heten tugun ya inakamnan amin di Uldin. 15 Ya emayaanyu ti gulat ta umat ayuh nan ahun umana'angngal at hay angunuhna ya mabahibah di pun'u'unnudanyu!

Hay Nangabulutandah nan Puntudtuduwan nan Na'abuniyanan an Lennawa

16 Hiyah te alyo' ay da'yu: Abulutonyu ay di puntuduwan nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu ya adiyu unudon nan laylaydon di odolyuh nappuhi. 17 Ti hay nappuhin ugali ya pahiwon nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya hay pohdona ya pahiwon goh nan nappuhin ugali, at mumbohholdan duwa, at mi'id poto'nah nomnomonyuh unudonyu.
18 Mu unudonyu ay nan itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa at adi mahapul goh an nomnomonyu nan Uldin.

19 Ma'innilay aat di tatagun mangunud hinan laylaydon di odoldan nappuhi ti lumihog di atonda, ya agaga"ihaw di punnomnomanda, ya mi'halud di udumnan atonday umipabain, 20 ya mundayawdah bulul, ya pumalliwda, ya mi'bohholda, ya mi'tututututda, ya umapada, ya mabmabbungotda, ya na'ekkotanda, ya munlahhinda, ya adida abuluton di pohdon di i'ibbada, 21 ya uma'amohda, ya bumutobutongda, ya atonday nappuhih unda ma'amung an mun'abutong, ya do'ol di udum hi atondan laylaydon di odoldan nappuhi. Pinadana' da'yu, at ten ipidwa' ad ugwan ti nan mangat hi umat hina ya adida middum hinan Pumpapto'an Apo Dios.

22 Mu nan tatagun mangunud hinan itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa ya diday way pamhodna,‡ ya diday mundenol, ya umanla, ya mehodan, ya ma'ma'ullay, ya ma'ahhimo', ya ipa'annungdan aton di way inalida, 23 ya iyuyaday aton nan i'ibbada, ya topngonday pangatda. Ya mi'iwod Uldin hi mangipawah umat hitun ugali. 24 At paddungnay pinatoy nan tatagun Jesu Kristu nan ugalidan nappuhin hay laylaydon di odolda an din inatdah hopapna, 25 ya mi'tagu tu'un Apo Dios an dimmalat nan inat nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u. At hay mahapul ya agamidon tu'u goh di atonan mangituduh nan aton tu'uh tun ataguan tu'u. 26 Ya hay maphod ya adi tu'u mumpahiya, ya adi tu'u dumaladalat, ya adi tu'u goh umapa.

6

Hay Pumbabaddangan Tu'un Hinohha

1 I'ibba', wada ay di tagun mangat hi nappuhi ta na'innila ya da'yun wadan nan Na'abuniyanan an Lennawa ya tugunonyu hiya. Mu ma'ma'ullay di atonyu, ya emayaanyuy panugunyu ti mid mapto' ya mitudul ayu goh. 2 Mumbibinnadang ayun hinohhah un way munligligat ti hiyah ne aton nan tagun mangunud hinan Tugun Kristu.
3 Ya gulat ta nan tagun mid am'amungit hi inilana mu hay wah nomnomna ya alyonay,

* **5:13** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **5:14** Lev. 19:18. ‡ **5:22** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

“Ha"in di nabagbagtu!” ya un linayahan nen taguy odolna. 4 Mu hay maphod hi aton
nan tagu ya ipanuhnay atonah un maphod unu adi ta maphod ay ya iyamlongna, at adi
mahapul an ipaddungnay atonah nan aton di udumna ta way atonan manginnilah un
maphod. 5 Ti way ohaan mahapul an diday okod hi pangatda.
6 Nan tagun mitudtuduwan hinan Tugun Apo Dios ya maphod hi un umidat hinan
wagahnan nidat ay hiyah nan muntudtudun hiya.
7 Nan tagun mangalih ta"on hi unna aton di nappuhi ta balbaliyanah Apo Dios at mid
moltana ya unna linayahan di odolna ti adi mabalin an mabalbaliyan hi Apo Dios. Ti hay
aton nan tagu ya hiya goh di lagbuna. 8 Ti nan tagun nappuhiy ugalina ya milalahhin ay
Apo Dios hi mid pogpogna, mu nan tagun mangunud hinan Na'abuniyanan an Lennawa
ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna ti hiyah ne idat nan Na'abuniyanan an Lennawan
hiya. 9 At adi tu'u humigan mangat hi maphod ti hidin gutudna ya waday lagbu tu'uh un
tu'u inaynayun an mangat. 10 At wa ay di abalinan tu'u ya aton tu'uy maphod an amin
hinan tatagu, ya iyal'alla tu'uh nan i'ibba tu'un mangunud ay Kristu ti hina"ama tu'u ti
numpapaddung di pangulug tu'u.

Hay Angunuh di Nuntugunan Paul hinan iGalatia

11 Tigonyuy aat di intudo' di ngamay'u ti o"ongol di tudo'na!*
12 Nan tatagun mamhod an mangipa'innilah aat di amaphodanda ya ipattigday aat di
pangunudandah nan Uldin, ya diday mamilit ay da'yu ta mipakugit ayu. Ya manu ay
atonday umat hina ti tuma'otdan ma'abohlan hi unda itudu an hay abaliwan di tagu ya
nan natayan Kristuh nan krus. 13 Ya ta"on un danen nakugit ya adida unudon an amin
nan Uldin ti hay pohdonda ya anggay ya ta mipakugit ayu ta way atondan mangiyamlah
atonyun mangunud hinan ipilitdan Uldin. 14 Mu ha"in ya mid udum hi ehdol'uh iyamla'
an anggay nan natayan Apu tu'un hi Jesu Kristu. Ti dumalat nan natayana ya paddungnay
ni'yatoya' ay Hiya, at umat tu'uh nan natoy ti adi tu'u mahkay elan di pangunudan tu'uh
din inunud tu'uh din hopapna an unudon nan tataguh tun luta, ya adida goh elan di
umunudandah nan unudon tu'u. 15 Ya ta"on un tu'u mipakugit unu adi, ya bo'on hene
aptan ti hay mahapul ya hay nanublian Apo Dios hi ugali tu'u. 16 Ya an amin di tagun
mangunud eten Tugun ya hay pohdo' ya umanlada, ya hom'on Apo Dios dida, ya ma'at
goh an amin hinan tatagun Apo Dios.
17 Hay angunuh hi alyo' ya da'yun mangalih mahapul di malka ya adia' paligaton ti ihtu
goh di malka' an beklat'un dumalat nan nipaligligata' an hiyay nahamad an panginnilaan
hi unna' baal ay Jesus.
18 I'ibba', hay alyo' ya hom'on da'yun amin ay Apu tu'un hi Jesu Kristu. Amen!†

* **6:11** Manu ay o"ongol di tudo'na nin ti nakapuy di matana (Gal. 4:15). † **6:18** Bahaom nan footnote di Gal. 1:5 ta innilaom di aat ten hapit di Hudyu.

Ephesians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul (1:1).

Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: nan kimmulug ad Ephesus (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad hinan Provinciad Asia.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 56 A.D. Ya nundehhan hi nangitud'anah nan tudo'nad Colosse.

Hay Teman ten Liblu: hay aat nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu.

Hay Outline ten Liblu:

Hay DOCTRINAH aat nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (1:1—3:21)
- Hay introduction di aat nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (1:1-2)
- Hay nanalimun hinan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (1:3-14)
- Hay niluwaluan nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (1:15-23)
- Hay abaliwan nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (2:1-10)
- Hay nalammungan nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (2:11-22)
- Hay nangulgud hinan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (3:1-13)

Hay ATON nan niddum hinan Himpampun an Tatagun Kristu (4:1—6:24)
- Hay atonda ni' ahan ya munhina"agida (4:1-16)
- Hay atonda ni' ahan ya hukatanday ugalida (4:17-32)
- Hay atonda ni' ahan ya mi'popohhodanda (5:1-5)
- Hay atonda ni' ahan ya ipattigday aatda an ayda mapapatalan (5:6-14)
- Hay atonda ni' ahan ya manomnomanda (5:15-17)
- Hay atonda ni' ahan ya abulutonday niyo'odolan nan Na'abuniyanan an Lennawan dida (5:18-20)
- Hay atonda ni' ahan ya ephodday niyatandah nan udumnan tatagu (5:21—6:9)
- Hay atonda ni' ahan ya mi'buhuldah nan diyablu (6:10-20)
- Hay atonda ni' ahan ya innilaonday aat nan numbino'ob'on an i'ibbadan kimmulug (6:21-22)
- Hay atonda ni' ahan ya umanlada (6:23-24).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Apostoles* Paul an *hennag* Jesu Kristu ta ul'ulgudo' nan Hapitna ti hiyah ne pohdon Apo Dios. Ya ten itud'a' da'yun tatagun Apo Dios ad Ephesus an un'unnud hinan iddumanyun Jesu Kristu.
2 Hay pohdo' ya hi Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu ya hom'on ya ipalenggop da'yu.†

Hay Nanalimunan Apo Dios ay Ditu'u ti nan Idduman Tu'un Kristu

3 Hapiton tu'uy amaphodan Apo Dios an hi Aman Apu tu'un hi Jesu Kristu! Ti hinalimunan ditu'u ti idat Apo Dios an amin di nalpud abuniyan ay ditu'un niddum ay Kristu. 4 Ya din agguy nalmuwan tun luta ya pepento' ditu'un Apo Dios ta ditu'uy tatagunan middum ay Kristu. At hay pangibilanganan ditu'u ya mapatalan tu'un mi'id ah bahol tu'u. Ya dimmalat nan pamhodna 5 ya ninonomnomnah din hopapnan iyimbaluy ditu'un dumalat hi Jesu Kristu ti hiyah ne penhodnah atona. 6 At hapiton tu'uy amaphodana ti nidugah di homo'na. At do'do"ol di gohgohnan ditu'u ti niddum tu'uh nan Imbaluynan pohpohdona!
7 Ti hay na'at ya nibugha' di dalan Kristuh nan nilanhaanah nan krus ta way atonan mangibo'lah bahol tu'u ta ma'aliwan ti nidugah di homo' Apo Dios, 8 at nidugah goh di homo'nan ditu'u! Ya inilan Apo Dios an amin di logom, ya nidugah di anala'engna 9 ti impa'innilana mahkay ay ditu'u din ninomnomnah ma'at ay Kristu. 10 Ya din ninomnom Apo Dios an penhodna ya ipa'annungnah un madatngan nan gutudna. Ya hay ipa'amungna ya an amin di nalmun wad abuniyan ya tun luta ta lammungona dida ta ohay hakup an hi Kristuy mumpapto' ay dida.
11 An amin di aton Apo Dios ya hiyah ne ninomnomnah pohdona, at pento' ditu'u ta mi'godwa tu'uh nan ipatawidnan Jesus, ti hiyah ne ninomnomnah atonah din agguy nalmuwan an amin di logom. 12 Ya manu ay inatna ya ta da'min nahhun an manahalimid hinan aton Jesus ya hapitonmiy amaphodan di anabagtuna!

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nahnag*. † **1:2** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina ya *hom'on da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalinan *ipalenggop da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

13 Ya inatna goh ay da'yu ti din nangngolanyuh nan Makulug an Hapit Apo Dios an nan
Maphod an Ulgud an mangituduh atonyun mabaliwan ya kinulugyuh Kristu. At hennag
Apo Dios nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu goh ta Hiyay pangimmatunan hi un
da'yuy tataguna. 14 Ya nan Na'abuniyanan an Lennaway namatangnan ditu'u ta engganay
un umannung din intulagna ta Hiyay pangimmatunan hi unna ipa'annung di abaliwan
tu'u ta way ipabagbagtuana!

Hay Nangiluwaluan Paul hinan i'Ephesus

15 Hidin dengngol'uy aat di pangulugyun Apu tu'un hi Jesus ya nan pamhodyun‡
amin hinan tatagun Apo Dios 16 ya agguy'u indinong an gun nangiluwalun da'yun Apo
Dios hi pundenola' ay da'yu. 17 Ya gun'u goh inluwalun Apo Dios an nabagbagtun hi
Aman Apu tu'un hi Jesu Kristu ta badangan da'yuh nan Na'abuniyanan an Lennawa ta
udmanay inilayu, ya ta ipa'innilana goh di aat Apo Dios ta way atonyun manginnila.
18 Ya gun'u goh inluwalu ay Hiya ta ipaphodnay nomnomyu ta innilaonyuy aat nen
hahalimidonyu, ya ta innilaonyu goh nan na'abbagbagtun tawid nan tatagun Apo Dios
an intulagna, 19 ya ta innilaonyun nidugah di abalinan Apo Dios an bumadang ay ditu'un
mangunud. Ti hay aat nan abalinanan mamadang ay ditu'u ya nidugah an nipaddung
hinan abalinanan 20 nummahun Kristuh din natayana ti impabunad abuniyan hinan
tronon nan na'abbagbagtu, at nihodpeng hi agwana ta mumpapto'. 21 At hi Kristuy
na'abbagbagtun ap'apu ya un nan a'anghel ad abuniyan, ya an amin hinan a'ap'apu, ya
ta"on hi un an amin hinan numbino'ob'on an a'ap'apuh tun luta ya ad abuniyan. Ya umat
ay hina at inyal'allana an na'abbagbagtuh Jesus an ap'apu ya un nan a'ap'apud ugwan ya
nan mun'ap'apuh awni. 22 Ya impaboltan Apo Dios an amin di logom ay Jesus ta Hiyay
okod. Ya iniddumnah Jesus hinan Himpampun an Tataguna, at hi Jesus di ap'apun an
amin di logom. 23 Ya nilammung nan Himpampun an Tatagun Apo Dios ay Kristu an
paddungnay diday odolna ta Hiyay ulu. At nan aat Kristu ya boltanon nan Himpampun
an Tataguna, ya wadah Kristuh an amin hinan logom.

2

Hay Aat di Nalumanan Tu'u ta Mi'tagu Tu'un Kristu

1 Din hopapna ya paddungnay un ayu natoy ti bintiwyu nan Maphod hi Ma'unud ti
inatyuy nappuhi, at nabaholan ayu. 2 Ya inunudyu nan nappuhin aton nan tataguh tun
luta, ya inunudyu goh nan apun nan dimunyun wad daya an hiyay mamuhih nomnom
nan tatagud ugwan an adi umunud ay Apo Dios. 3 Ya manu ti ta"on un da'mi ya niddum
ami goh ay dida, ya inatmiy nappuhi ti hiyah ne penhod di odolmi, at an amin di
ninomnommin penhodmin nappuhi ya inatmi. Ya umat ami goh an amin hinan tatagun
agguy nahukatan di ugalida ti na'a'alliy bumungtan Apo Dios ay da'mi ta mamolta ami.
4-5 Hidin hopapna ya paddungnay un tu'u natoy ti bintiw tu'u nan Maphod an Ma'unud,
ya nappuhiy inat tu'u. Mu do'do"ol di homo' Apo Dios ya nan pamhodna, at paddungnay
un ditu'u tinagu, at ni'tagu tu'un Kristu, at mi'id pogpog di pi'taguan tu'u ti nabaliwan
tu'un dimmalat nan ama'ma'ullay Apo Dios. 6 Ya ni'bagtuon ditu'un Apo Dios ay Jesu Kristu
ta middum tu'un Hiyad abuniyan ta mi'papto' tu'un Hiyah nan pumpapto'ana. 7 Ya inat
Apo Dios ta way atonan mangipa'innilad ugwan ta nangamung an nidugah di badangna
ya ama'ma'ullaynan ditu'un niddum ay Jesu Kristu. 8 At dumalat di ama'ulay Apo Dios ya
nabaliwan tu'u ti nan pangulug tu'u, ya bo'on hay aton tu'uh maphod ti unna idat an adi
mapalgan. 9 Ya bo'on goh hay maphod an ina'inat tu'u, at bo'on hiyay iting'i tu'u. 10 Ya
limmu ditu'un Apo Dios ta middum tu'un Jesu Kristu ya ta maphod di pangat tu'u, ti hiyah
ne indadaanah din hopapnah aton tu'u.

Hay Nalammungan nan Hudyu ya nan Hentil ta Himpampundan Tatagun Jesus

11 Nitungaw ayu ta Hentil ayu, ya hay pungngadan nan Hudyun da'yu ya da'yuy agguy
numpakugit, ya diday ma'alih nakugit. Mu hay pumpakugitan an gun aton di tagu ya un
malka ya anggay. 12 Nomnomonyuy aatyuh din hopapna ti nilahhin ayun Jesu Kristu, ya
agguy ayu goh niddum hinan pumhodan nan tatagun pento' Apo Dios. Ya agguy ayu goh
nibilang hinan intulag Apo Dios an atonah nan tataguna, ya agguy ayu ni'hahalimid hinan
aton Apo Dios ti agguyyu hinaghaggung Hiya! 13 Ya hidin hopapna ya nibataan ayun Apo
Dios ti do'ol di baholyu, mu ad ugwan ya niddum ayun Jesu Kristu, at nilammung ayun
da'min tataguna an dimmalat nan nibugha'an di dalan Kristuh nan krus.

14 At impadinong Kristu nan Hudyu ya nan Hentil an mumbobohhol ta mid al'alin
ditu'u ti linammung ditu'u ta ma'ohha tu'u ti paddungnay pina"inay humawan ay ditu'u

‡ **1:15** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece.

ta way aton tu'un malammung.* 15 Ti hidin natayan Kristu ya pinogpogna nan do'ol
an unudonmin Hudyu an intugun Moses ta mid mahkay dumalat hi pumbobohholan
tu'u, mu ma'ohha tu'un amin an dumalat di nidduman tu'un Kristu. 16 Impadinong
ditu'un Kristu ta adi tu'u mumbobohhol an dimmalat nan natayanah nan krus, at
waday pun'u'unnudan tu'u ta middum tu'un amin ay Apo Dios. 17 Immalih Jesus an
mangipa'innilah aton di idduman an amin di tagun Apo Dios. Ya bo'on ya anggay ay
da'min Hudyu an ma'alih tatagun Apo Dios, mu ta"on un da'yun Hentil an nibataan ay
Hiyah din hopapna. 18 Ya dimmalat nan inat Kristu ya ta"on hi un tu'u Hudyu unu Hentil
ya badangan ditu'uh nan Na'abuniyanan an Lennawa ta way aton tu'un middum ay Apo
Dios.
19 At da'yun Hentil ya adi nob'on di aatyud ugwan mahkay, ya adi ayu umat hi bunag. Ti
ta"on un tu'u wah tun luta mu ad abuniyan di nahamad hi ihinan tu'un amin damdama,
ya niddum ayun da'mi an tatagun Apo Dios, at hina"ama tu'un amin ay da Apo Dios! 20 Ya
hay na'ohhaan tu'u ya mipaddung hinan abung an hi Jesu Kristuy paddungnay pognad
tu'u. Ya hanan a'apostoles ya nan numbino'ob'on an propeta di paddungnay tu'ud ti diday
mangipa'innilah aat Kristu. 21 Hi Kristuy mamdon an amin hi alimatung nen abung, ya
gun ma'udman an miyamma nan abung ta nahamad hi punhituwan Apu tu'u. 22 Ya gapu
ta niddum ayu goh ay Kristu ya nibilang ayu goh hi numbino'ob'on an ay ayiw unu batu
an middum hinan pangiyamman hinan punhituwan Apo Dios. Ya Hiya ya mihinan ditu'u
ti wada nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'un amin.

3

Hay Nuntudtuduwan Paul hinan Hentil

1 Ha"in an hi Paul an baal Jesu Kristu ya nibaluda'* an dimmalat nan tamu' ay da'yun
Hentil, ya gun'u da'yu iluwaluan. 2 Ya inila' an dengngolyu an dumalat di ama'ulay Apo
Dios ya ene'kodnan ha"in tun tamu' an pumhodanyu. 3 Ya nan ninomnom Apo Dios
hi atonan agguy nipa'innilah din penghana ya impa'innilanan ha"in. Ya hino'dod'un
intudo' di aatna,† 4 ya gulat ta bahaonyu ay din intudo"u ya mabalin an innilaonyu goh
nan ininnila' an agguy nipa'innilah din hopapna an hay aat Kristu. 5 Hidin penghana
ya agguy imbaag Apo Dios di aat nen agguy nipa'innila, mu ad ugwan ya hennagna
nan Na'abuniyanan an Lennawa ta ipa'innilanah nan a'apostoles an pento'na ya nan
numbino'ob'on an propeta. 6 Umat hituy ninomnomna: Abuluton ay nan Hentil nan
Maphod an Ulgud Kristu ya mi'boltandah nan boltanonmin Hudyu ta ma'ohha ami an
ay ihunay un odol Kristu an middum hinan intulag Apo Dios an atonah pumhodan tu'u
an dumalat ay Kristu.
7 Numbalinona' hi baal ta ul'ulgudo' nan Maphod an Ulgud Kristu ti indatnay abalina'
an mangipaphod an mangat eten tamu'. 8 Na'ampaa' ahan ya un nan udumnan tatagun
Apo Dios, mu ha"in di pento'na an mangul'ulgud hinan Hentil hi aat di pumhodan tu'un
niddum ay Jesu Kristu. Ya henen pumhodan ya mi'id ahan di ipaddungana. 9 Ya ipa'innila'
goh hi an amin hinan tataguy ipa'annungan din planu an agguy impa'innilan Apo Dios
an nunlumun amin hinan logom. 10 Ya heten planunay panginnilaan nan a'apun nan
a'anghel ad abuniyan ya nan ap'apun adi mattig an maphod ya nan nappuhi an nidugah
di anala'eng Apo Dios. Ya hay attigan hatu ya nan ma'ma'at hinan kimmulug. 11 Ya hiyah
ne tuwaliy ninonomnomnah din hopapnah atona, at hennagnah Apu tu'un hi Jesu Kristu
ta nipa'annung. 12 Ya dimmalat nan idduman tu'un Kristu ya nan pangulug tu'un Hiya
ya adi tu'u tuma'ot an munluwalun Apo Dios ti kulugon tu'un abulutonay punluwaluan
tu'un Hiya. 13 Ya ibaga' ni' ay da'yu ta adi ayu munlungdayah nan aligligata' ti hay
amaphodanyuy dumalat.

Hay Aat di Namhodan Kristun Ditu'u

14 Wa ay ta nomnomo' nan ninomnom Apo Dios hi atona ya munhippia' an munluwalun
Hiya 15 an Hiyay ommod di numbino'ob'on an wad abuniyan ya wah tun luta. 16 Ya
hay iluwalu' ay Hiya ya dumalat nan nidugah an wagahna ya idatnay abalinanyun amin
an mangihamad hi maphod an nitaguanyu an dumalat di badang nan Na'abuniyanan
an Lennawan impa'alinan ditu'u. 17 Ya miyo'odol hi Jesu Kristun ditu'un dumalat nan
pangulug tu'u, ya iluwalu' goh ta mihamad di pamhod tu'uh nan i'ibba tu'un tatagu. 18 Ya
ibaga' goh ay Hiya ta udmanay abalinanyu ya nan abalinan di udumnan tatagun Apo Dios,

* **2:14** Numbino'ob'on di gettaw hi bunol nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya bagin nan Hentil nan oha, ya bagin nan Hudyuy do'ol. Ya waday padan hi ipawaan di Hentil an humigup hinan gettaw di Hudyu an alyonay mapatoydah unda humigup. Mu hi Jesus ya paddungnay pina"inah nen padan ta malammung nan Hentil ya nan Hudyu. * **3:1** Bahaom nan footnote di Ac. 28:30. † **3:3** Intudo' Apostoles Paul di aatnah nan Eph. 1:9-10.

ta way atonyun manginnilan mi'id lukud di pamhod‡ Kristun ditu'u. 19 Ya hay maphod ya
innilaonyuy aat di pamhodna an ta"on hi un ayu adi pa"innilah nan udumna, at an amin
di aat Apo Dios ya mitolman ay da'yu.
20 Ta"on hi un do'ol di ibaga tu'uh aton Apo Dios ay ditu'u unu do'ol di nomnomon tu'uh
atona mu do'do"ol damdamay atonan ditu'u ya un nan ibaga unu nomnomnomon tu'u ti
dimmalat nan abalinanan mangipaphod hi aat tu'u. 21 At hay maphod ya an amin tu'un
kimmulug ya dayawon tu'uh Apo Dios hi mid pogpogna an dumalat nan inat Jesu Kristu!
Amen!§

4

Hay Aat di Nalammungan Tu'uh Nidduman Tu'un Kristu

1 Ha"in an hi Paul ya nabaluda'* ti puntamuona' ay Apu tu'u. At al'alu'o' da'yu ta hay
penhod Apo Dios hi aat di ugaliyuh din namto'anan da'yu di hiyay inaynayunyu. 2 At
ipa'ampayuy odolyu, ya ma'ma'uya ayu, ya hay atonyun mangipattig hinan pamhodyu† ya
itulidyuy aton di i'ibbayu. 3 Ya atonyuy abalinanyu ta nan alenggopanyun amin di atonyu
ta munnononnong di pun'u'unnudanyun dumalat nan awadan nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yu. 4 Ti ditu'un kimmulug ya mibilang tu'un ohan odol an umat hinan
Na'abuniyanan an Lennawa an un oha ya anggay. Ya un oha goh di hahalimidon tu'u
ti hiyay implanun Apo Dios hi namto'anan ditu'un tataguna. 5 Ohay Apu tu'u an hi Kristu,
ya Hiya ya anggay di kulugon tu'u, ya Hiya goh di dumalat hi numpabonyagan tu'u, 6 ya
un ohah Apo Dios hi Ommod tu'un amin an tatagu, ya Hiyay Apun an amin di logom. Ya
nangdon hi an amin, ya Hiya ya wadan ditu'un amin.
7 Makulug an hay aat ay di pangulug tu'u ya numpapaddung tu'un amin. Mu hay aat
ay di abalinan di hinohhan ditu'un indat Kristu ya numbino'ob'on. 8 Ti hiyah ne din
impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Hidin timmuluwanad abuniyan ya initnudna din nun'a'abak an buhulna,
ya do'ol di adawnah indatnah nan tatagu."‡

9 At nomnomonyuy inalina ti inalinay timmulu. Mu hay nahhun hi inatna ya immalih
tun luta, ya immuy goh ad dolom ya un tumulu. 10 Ya hi Kristuy immali, ya Hiya goh
di timmulud abuniyan, at Hiya ya wadan amin hi logom ti Hiya tuwaliy na'abbagbagtu.
11 Ya Hiyay nangidat hinan kimmulug hi numbino'ob'on an abalinanda. Waday pinilinan
mun'apostoles, ya hay udum ya propeta, ya hay udum ya evangelists, ya nan udum ya
pastors, ya nan udum ya bihtulu an muntudtuduh Hapit Apo Dios. 12 Ya indat goh Kristuy
abalinan tu'un amin an tatagun Apo Dios ta way aton tu'un mangat hinan numbino'ob'on
an tamu ta ditu'un kimmulug an mibilang an odol Kristu ya mihamad di pangulug tu'un
Hiya. 13 At malalammung tu'u, ya mapapaddung di pangulug tu'u, ya mapapaddung goh
di panginnilaan tu'uh nan Imbaluy Apo Dios. At an amin di ipaboltan Kristun ditu'un
aatna ya hiyay aat tu'u.
14 At adi tu'u mahkay umat hi ung'ungungngan nalakah mihapitan an wa ay di immalin
muntudtuduh nob'on ya nabaliyan tu'u ta kulugon tu'u nan nibahhaw an itudtududa.
15 Mu hay aton tu'u ya makulug di hapiton tu'un dumalat nan pamhod tu'uh nan i'ibba
tu'u. At an amin di aat tu'u ya pumhod ta engganay un migihhong hinan aat Kristu
an Hiyay Apu tu'un ay ihunay un Hiyay ulu tu'u. 16 At gapu ta Hiyay ulu tu'u ya Hiyay
alpuwan an amin di atagu ya abalinan tu'u, at an amin tu'un paddungnay numbino'ob'on
an alimatung di odolna ya aton tu'u nan nidat ay ditu'un tamu ta mumbabaddangan tu'u
an dumalat di pamhod ta mihamad di pangulug tu'u.

Hay Aat di Nahukatan di Ugali Tu'uh Nidduman Tu'un Kristu

17 Hay intudun Apu tu'uh iyal'alu"un da'yu ya ipogpogyuy ugaliyun umat hi ugalin di
adi umunud. Ti hay aatda ya mi'id ipatukan di punnomnomda, 18 ya adida nomnomon
di makulug, ya adida middum hinan pi'taguan hi munnananong an idat Apo Dios ti
mid iniladah aat di Makulug an Tugun, ya nangohoyda. 19 Ya mid iniladan bumain, ya
nappuhin amin di wah nomnomda, at hiyanan ilaputandan mangat hinan malgom an
nappuhin laylaydon di odolda.

---

‡ **3:18** Hete ya *agape* hinan hapit di iGreece. § **3:21** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan.* * **4:1** Bahaom
nan footnote di Ac. 28:30. † **4:2** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **4:8** Psa. 68:18. Mu hay immannung hi
nitudo' hi Psa. 68:18 ya "Ya din timmuluwanad abuniyan ya initnudna din nun'a'abak an buhulna, *ya do'ol di adawnah
indat nan tatagu*...", at waday nangidat ay Jesus hi adawna. Mu hinan Eph. 4:8 ya hi Jesus di mangidat hi adawna.
At hay aatna mah? Nan udumnan rabbis an Hudyun muntudtuduh Old Testament hidin amatagun Paul ya hiyah ne
ma'awatanda ti mabalin an hiyay ohan itudun ten verse, at inunud Paul nan na'awatandah tu.

20 Mu da'yu ay ya nob'on mahkay di aatyu an dumalat di nanginnilaanyun Kristu!
21 Immannung an dengngolyuy aat Kristu, ya da'yun mangunud ay Hiya ya nituduwan
ayuh aat di Makulug an Ma'unud an wan Jesus. 22 At mahapul an ipogpogyu nan
nun'appuhin ugaliyuh din hopapna ti inunudyuy laylaydon di odolyun nappuhi an
hiyah ne puma"ih nitaguanyu 23 ta hukatanyuy ugaliyuh maphod, 24 ya hay ihukatyu
ya nan balun punnomnom ya pangat an miyunnudan hinan pangat Apo Dios. Ya hay
panginnilaan ya nan nahamad an aatyu ya nan pangipogpogan hi pumbaholan.
25 At ipogpogyun munlayah ti hay mahapul ya way ohan da'yuan makulug di hapitonah
nan a'agina ti nilammung tu'un Kristu an ay ihunay un odolna. 26 Ti itudun nan Hapit Apo
Dios an

"wa ay di bumungtanyu ya elanyu
ta bo'on hiyay dumalat hi abaholanyu."§

At adiyu inaynayun di bumungtanyuh engganay un mahdom 27 ti nalakay aton di
dimunyun muntudul ay da'yu. 28 Ya nan ma"akaw ya mahapul an ipogpognan mangakaw
ta muntamu ta waday itanudna ya ibadangnah nan maligatan an ibbana.
29 Ya adiyu hapiton nan agaga"ihaw ta hay hapitonyu ya nan maphod an hapit an
tumugun ta waday ibadangnah nan mangngol. 30 Ya adiyu ipahiga nan Na'abuniyanan an
Lennawa an dumalat nan atonyun nappuhi ti mihinan da'yu ta Hiyay pangimmatunan hi
un da'yuy tatagun Apo Dios ta nangamung enen algaw an ipa'annungan di abaliwanyu.
31 Ya aliwanyuy ha'it di nomnomyuh ibbayu, ya adi ayu mabanbanungot, ya adi ayu
mi'tututut, ya adiyu ulgudon di layah hi aat di ibbayun tagu, ya adiyu abohlan di ibbayu!
32 Mu hay atonyuat ya hin'u'uya ayu ya hinhohmo' ayu. Ya wa ay di nibahhawanyuh
ibbayu ya aliwanyu an umat hi nangaliwan Apo Dios hi bahol tu'u an dimmalat hi Kristu.

5

Hay Aat di Paddungnay Napatalan an Tagu

1 Da'yuy imbabaluy Apo Dios an pohpohdona,* at enghonyuy aatna. 2 Ya hay mahapul hi
ato'atonyu ya mumpopohhodan† ayu an mipaddung hinan pamhod Kristun ditu'u. Ti hay
aat di pamhodna ya inabulutnay natayana ti ditu'uy dimmalat, ti inhulug Jesus di odolna
ta paddungnay maphod di hunghungnan ne'nong ay Apo Dios hi nangipadenol ay Hiya.
3 Hiyah te dimmalat hi numbalinanyuh tatagun Apo Dios, at mahapul an
ihamhamadyuy atonyu ta mi'id dumalat hi pangalyandah un ayu lumihog, unu
numbino'ob'on an nappuhiy atonyu, unu umam'am ayu. 4 Ya adi goh maphod hi
unyu logmon an humapit, ya adiyu hapiton di mi'id upidna, ya adiyu ihanul di nappuhi.
Ti hay maphod hi hapitonyu ya munyaman ayun Apo Dios. 5 Nan udumna ya umipabain
di atondan mi'ye'engha, ya agaga"ihaw di nomnomon di udumna. Ya umam'am di
udumna, ya nan am'amonda ya ay ihunay un bululda ti hiyay unudonda. Mu umannung
an nan tatagun umat hina ya adida middum hinan pumpapto'an Kristu ya hi Apo Dios.
6 Ya elanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan tatagun mangalih un adi pumbaholan
hanan inali' ti immannung an bumungot hi Apo Dios hinan mangamangat ay danen
pumbaholan, at humalyaona dida. 7 At adi ayu midmiddum ay dida ta adi ayu ma'abanel
hinan ato'atonda. 8 Hidin hopapna ya paddungnay wada ayuh helong an dumalat di
baholyu, mu ad ugwan ya napatalan di nomnomyu ti kinulugyuh Apu tu'un hi Jesu
Kristu, at hay mahapul ya inaynayunyun mangat hi maphod ta hiyay pangimmatunan
an napatalan mahkay di nomnomyu. 9 Ti nan tagun napatalan ya maphod mahkay di
pangatna, ya nahamad di gunna aton, ya hay makulug di unudona. 10 Ya ihamadyun
innilaon nan umipadenol ay Apo Dios ta hiyay atonyu. 11 Ya adiyu unudon nan aton nan
tatagun paddungnay wah helong ti nun'appuhiy atonda. Mu hay atonyu ya ipa'innilayu
an nappuhih nen atonda 12 an ta"on hi un hay panaphapitan ya anggay ay danen
nappuhin gunda aton ya ababain ahan tatagwa. 13 Mu wa ay ta ipa'innilayun didan
nappuhih nen gunda aton ya innilaonday maphod an pangat ta mapatalan di nomnomda.
14 Ya hiyah ne ibalinan nan nitudo' an inalinay,

"He"an paddungnay nolo' ya bumangon'a
hinan paddungnay natayam ta patalan da'an Kristu."‡

15 Ihamhamadyuy aatyu ta nan maphod di atonyu ta attiganan nanomnoman ayu an
adi ayu umat hinan nakudang di nomnomna. 16 Ya ipadahyuy abalinanyun mangat hi
maphod ti do'oldad ugwan di mangat hi nappuhi. 17 At mahapul an adi nonongan inat di
aton, mu mahapul an manomnoman ayu ta innilaonyu nan pohdon Apu tu'uh atonyu.

---

§ **4:26** Psa. 4:4. * **5:1** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece. † **5:2** Hiyah ne hapit an *agape*. ‡ **5:14** Isa. 60:1.

18 Ya bo'on hay butong di gunyu aton ti hiyah ne dumalat hi pumbaholan. Mu hay
maphod ya nan Na'abuniyanan an Lennaway abulutonyun mangipadutu' hi nitaguanyu
ta Hiyay mangane'nong hi atonyu. 19 Ya ikantayu nan edenolyun aat Apo Dios ya
nan udumnan kantan di mangunud hi pundayawyun Hiya, ya nan udumna ya hay
nomnomyuy mangikantah pundayawyun Hiya. 20 Ya gun tu'u munyaman ay Apo Dios
an hi Ama tu'uh an amin an ma'ma'at ay ditu'u an ipadalan tu'un Apu tu'un hi Jesu Kristu.

Hay Aat nan Numbino'ob'on an Tugun

Hay Nituduwan nan Nunhimbaluy an Mumpohhodan
(Col. 3:18-19; I Pet. 3:1-7)

21 Hay maphod ya mun'u'unnudan tu'u ti hiyay panginnilaan hi pangunudan tu'un Jesu
Kristu.
22 Ya da'yun binabai ya un'unnud ayuh nan a'ahawayu an umat hinan a'un'unnudyun
Apu tu'un hi Apo Dios. 23 Ti nan linala'iy mumpapto' hinan a'ahawada an umat ay Kristun
Hiyay mumpapto' ay ditu'un kimmulug an mibilang hi odolna. Ya Hiya goh di mamaliw
ay ditu'u. 24 At hiyanan da'yun binabai ya mahapul an un'unnud ayuh a'ahawayu an umat
ay ditu'un kimmulug an unudon tu'uh Jesu Kristu.
25 Ya da'yu ay goh an linala'i ya mahapul an ipattigyuy namhodyuh§ ahawayu an umat
hi nangipattigan Kristuh pamhodnan ditu'un kimmulug an inyatoynay pumhodan tu'u
26 ta way aton tu'un mibilang an tatagun Apo Dios, at hay pannigna ya mi'id bahol tu'u
an dumalat nan nangulugan tu'uh nan Hapitna ya un tu'u mabonyagan, 27 ya ta way
atonan mangidadaan ay ditu'un kimmulug an nipaddung hinan malhin an balahang an
mi'id am'amungit hi ganitna, ya agguy na'ayu'yut, mu ma"aphod tu'u an mi'id di bahol
tu'uh pannigna. 28 Ya henen inat Jesu Kristun namhod ay ditu'un kimmulug di mahapul
hi pangiyunnudan di lala'ih pamhodnah ahawana an umat hi namhodnah odolna. At
hiyanan nan lala'in namhod hi ahawana ya wada goh di pamhodnah odolna. 29 Ya mi'id ah
ohah mamohol hi odolna an unnaat halimunan. Ya umat goh hinay aton Kristun ditu'un
kimmulug 30 ti ditu'uy mibilang hi odolna. 31 Wada goh di nitudo' an Hapit Apo Dios an
inalinay,

> "Hiyah te dumalat an hay lala'i ya taynana nan o'ommodna
> ta miyaddum hinan ahawana ta ay ihunay unda ohan odol."*

32 Ya heten nitudo' ya nipa"el an naligat hi ma'awatan, mu hay ohah ipaddungana ya hi
Kristu ya ditu'un kimmulug an mibilang hi odolna. 33 Mu wada goh di itudunan da'yu: Ti
da'yun linala'i ya mahapul an pohpohdonyuy ahawayu an umat hi namhodyuh odolyu,
ya da'yu ay an binabai ya mahapul an e'gonanyuy ahawayu.

6

Hay Tugun hinan Nunhina"amah Pumpopohhodanda
(Col. 3:20-21)

1 Da'yun way o'ommodnan mangunud ay Apu tu'u ya mahapul an un'unnud ayuh nan
o'ommodyu ti hiyah ne maphod hi aton. 2 Ti hinan nahhun an tugun Apo Dios an intulagna
ya inalinay,

> "E'gonanyu nan o'ommodyu."*

3 Ya hay intulagna ya inalinay,

> "Atonyu ay ya maphod di ma'at ay da'yu,
> ya adu"oy di ataguanyuh tun luta."†

4 Da'yun linala'in way imbabaluyna, adi nonongan bimmungot ayuh nan imbabaluyyu
ta adiyu pabungton dida. Mu unyuat tugunonyu dida ta pahalonyuy atondah nappuhi an
miyunnudan hinan tugun an pohdon Apu tu'u.

Hay Tugun hinan Himbut ya nan Apudah Pumpopohhodanda
(Col. 3:22—4:1; Tit. 2:9-10; I Pet. 2:18-25)

5 Da'yun himbut‡ ya mahapul an un'unnud ayuh nan a'apuyuh tun luta, ya e'gonanyu
dida an iyod'odyu didah pangatanyuh nibahhaw. At hay nomnomonyuh atonyu ya
ihamadyu an ay ihunay un hi Kristuy puntamuanyu. 6 Ya bo'on hay awadan di a'apuyun
da'yu ya anggay di pangipadenolanyun dida mu edenolyun mangat hi pohdon Apo Dios an
ay ihunay un da'yuy himbut Kristu. 7 Ya hay maphod ya mun'am'amlong ayun muntamu
an umat hi puntamuanyun Apu tu'u an bo'on hay tagu ya anggay. 8 Ya innila tu'un ta"on

§ **5:25** Hiyah ne hapit an *agape*. * **5:31** Gen. 2:24. * **6:2** Ex. 20:12; Deut. 5:16. † **6:3** Ex. 20:12; Deut. 5:16.
‡ **6:5** Bahaom nan footnotes di Col. 3:22 ya I Pet. 2:18 ta innilaom hi un abuluton nan Bibliay ahimbut di tatagu.

hi un himbut unu bo'on himbut an mangat hi an amin an maphod ya idat Apu tu'uy lagbu tu'u.
9 Ya da'yun a'apun di himbut ya atonyu goh di maphod hinan himbutyu, ya adiyu
ta'ta'ton dida. Ti inilayun an amin tu'u an himbut unu bo'on ya napapaddung di Apu
tu'un amin an wah did abuniyan, at napapaddung goh di atonan munhumalyan ditu'u.

Hay Aton di Mi'buhul hinan Diyablu

10 Hiyah te angunuh hi alyo' ay da'yu: Mahapul an mihamad di ugaliyu ti nan
iddumanyun Apu tu'u an nalpuh nan abalinanan nidugah. 11 Ya paddungnay mi'buhul
tu'uh nan diyablu, at hay mahapul ya ay ihunay unyu egtom an amin di armasyun
mi'buhul an hiyay idat Apo Dios ay da'yu ta adi ayu ma'ameh hinan aton di diyablun
mamalbalin da'yu. 12 Ya bo'on hay taguy pi'buhul tu'u, mu nan dimunyun a'ap'apun di
nun'appuhi an waday abalinanda ti an amin di umayanda ya ipattigdah nen abalinanda.
Ya diday mumpumpapto' hinan tatagun nangohoy ay Apo Dios hitun luta. 13 At hiyanan
usalonyun amin di indat Apo Dios ay da'yuh pananiyu ta ta"on un do'ol di pampong nan
buhulyun da'yu ya abalinanyun mangameh ay didah enggana.
14 Ya umat ayuh tindalun dedennonan mi'gubat. Ya nan Makulug an Ma'unud di ay
ihunay ibalikisyu, ya nan nahamad an ugaliyu di ay ihunay hanin di palagpagyu. 15 Ya
hay ay ihunay ihapatusyu ya nan pundadaananyun mun'ulgud hinan Maphod an Ulgud
an dumalat di alenggopan di mangunud. 16 Ya namamah nan pangulugyu an hiyay
inaynayunyu an ay ihunay un hiyay ihapiawyu ta haniana nan dimmalang an ipanan
Satanas. 17 Ya abulutonyuy abaliwanyu an ay ihunay un hiyay hanin di uluyu. Ya
itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway Hapit Apo Dios ay da'yu ta ay ihunay un hiyay
hanggapyu. 18 Ya an amin hatun atonyu ya hay mahapul ya munluwalu ayun Apo Dios.
Ya hay itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa di hiyay gunyu iluwalu. Ya inaynayunyun
elan nan aton di diyablu, ya iluwaluanyun amin nan tatagun Apo Dios.
19 Ya iluwaluana' ni' ta ipa'innilan Apo Dios di hapito' hinan umuy'u puntudtuduwan
hinan Hapit Apo Dios, ya ta adia' tuma'ot an mangipa'innilan ten agguy nipa'innilah din
penghana an nan Maphod an Ulgud an hay aat Kristu. 20 Ya dumalat eten pangipa'innilaa'
hinan Maphod an Ulgud ya ten nibaluda', mu ta"on un umat hina ya iluwaluana' ta adia'
tuma'ot an muntudtudu ti hiyah ne tuwaliy nidat hi tamu' hi nannagan Apu tu'un hi Jesu
Kristun ha"in.

Hay Nanapitan Paul hi Amaphodan nan i'Ephesus

21 Nahamad nan agi tu'u an hi Tychicus an baal Apo Dios an un'unnud hinan tamunan
impatamun Apu tu'u. Ya umalin da'yu ta ipa'innilanay na'na'at ya nan na'at ay ha"in
ta way atonyun manginnilah aat'u. 22 Ya manu ay honogo' hiya ya ta ulgudonan da'yuy
na'na'at ya nan na'at ay da'min amin ya ta tumulid ayu.
23 Hay pohdo' ya malenggop ayun amin an i'ibba', ya waday pamhodyu§ ya pangulu-
gyun nalpun Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu. 24 Ya nan ama'ulay
ni' Apo Dios di wadan amin ay da'yun nahamad di pamhodna ay Apu tu'un hi Jesu Kristu.

§ **6:23** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

Philippians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya hi Timothy di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'anda eten Liblu: (1) nan membron di himba'an ad Philippi, ya (2) nan mun'endog hinan himba'an hidi, ya (3) nan baal di mun'endog hidi (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad hinan Provinciad Macedonia hi ad Greece.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: gulat ta nuntudo' da Apostoles Paul eten liblud Ephesus at 56 A.D. nin di gutudna, mu gulat ta ad Rome di nangitud'anda at 61 unu 62 A.D. nin di gutudna.

Hay Teman ten Liblu: nan numbino'ob'on an ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi.

Hay Outline ten Liblu:

Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di LUWALUNA (1:1-11)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di NIBALUDANA (1:12-26)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di ATONDA (1:27—2:18)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di PUMBIHHITAANDA (2:19-30)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di DOCTRINADA (3:1-21)
  Hay doctrinadah aat di pun'am'amlonganda (3:1)
  Hay doctrinadah aat di abaliwanda (3:2-11)
  Hay doctrinadah aat di tawidda (3:12-21)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di UGALIDA (4:1-9)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di OFFERINGSDA (4:10-20)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di MUN'APNGAN DIDA (4:21-22)
Hay ipa'innilan Apostoles Paul hinan iPhilippi ya nan aat di MUNWAGAH AY DIDA (4:23).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Paul an ten duwa amin Timothy an muntudo' ti
da'mi goh di baal Jesu Kristu. Ya ten itud'anmi da'yun tatagun Apo Dios ad Philippi* an
kumulug ay Jesu Kristu, ya da'yu goh an mun'endog ay dida, ya nan baal di mun'endog.
2 Hi Apo Dios ni' an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu ya ipadutu' da'yu, ya
ipalenggop da'yu.†

Hay Nangiluwaluan Paul hinan iPhilippi ay Apo Dios

3 Wa ay ta ninomnom'u da'yu ya gunna' munyaman ay Apo Dios. 4 Ya an amin hinan
punluwalua' ya mun'am'amlonga' hi pangiluwalua' ay da'yu 5 ti ongol di imbadangyun
ha"in hi nipa'innilaan di aat nan Maphod an Ulgud an nete"ah din kimmuluganyu ta
engganad ugwan. 6 Ya mundenola' ti hi Apo Dios an bimmadang hi kimmuluganyu ya
itultuluyna an mangipaphod hi niyatanyun Hiyah engganah tun pumbangngadan Jesu
Kristu.
7 Umat hinay punnomnoma' ay da'yu ti nidugah di namhod'un da'yu, ya nitagam
ayuh nan homo' Apo Dios ay ha"in. Da'yuy namadang ay ha"in hidin immuy'u nangi-
tudtuduwan hinan Maphod an Ulgud Jesu Kristu. Ya ten engganad ugwan ya wah tua'
hitun baludan, ya immannung an nidugah di homo'yun ha"in. 8 Ya inilan Apo Dios di
umi'ikaya' an mannig ay da'yu ti ongol di namhod'un da'yu an dumalat ay Jesu Kristu.

---

* **1:1** Nan siudad ad Philippi ya ma'al'ali ti nan haad nan tatagun numpunhituh di ya nipaddung hinan haad di numpunhitud Rome an kapitulyun di pumpapto'andan iRome. Ya ta"on un wah nan Provinciad Macedonia hi awadan nan babluy ad Greece mu inting'in nan iPhilippi di aatda damdama ti bo'onda iGreece ti dida anuy immannung an iRome, at nunlubungdah nan lubung di iRome an bo'on nan lubung di iGreece (Ac. 16:21), ya hay hapit di iRome an Latin di inhapitda an bo'on nan hapit di iGreece, hiyaat un imbaag da Paul ay Silas an iRomeda goh (Ac. 16:37-38). Nan do'ol an numpunhitud Philippi ya diday nangelpah (unu retired) hi atindaluda, hiyaat un manghan di Hudyuh di, at mid di himba'andah di (Ac. 16:13), ya agguy imbaag Paul hinan Old Testament ay didah din tudo'nan dida ti manu ay ya agguyda inilay aatna. Ya hay nalpuwan di ngadan ten siudad ya nan ngadan nan Alin hi Philip II an numpapto' ad Macedon an hi aman nan Alin hi Alexander an Nidugah. † **1:2** Inusal Apostoles Paul di duwan kalahin di apnga eden timpu. Hay nahhun hi inalina an *ipadutu' da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *ipalenggop da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

9 At hiyanan gun'u iluwalun Apo Dios ta mihamad di pumpopohhodanyu‡ ta
ma'ud'udman di inilayuh aatna ta abalinanyun mangimmatun hinan pohdonah atonyu,
10 ya ta innilaonyuy ma"aphod an pangat ta mi'id di ah'upan Jesu Kristuh baholyuh tun
pumbangngadana. 11 Ya badangan ni' da'yun Jesu Kristu ta an amin di atonyu ya maphod
ta adayawan Apo Dios.

Hay Atagun Paul di A'innilaan di Anabagtun Kristu

12 Pohdo' an innilaonyun i'ibba' an nan na'na'at ay ha"in ya maphod di numbalinana ti
dimmalat tun nibaluda', ya hiyay niyal'allaan di niwa'atan nan Maphod an Ulgud Kristu.
13 Ti an amin hitun tataguh tu an ta"on un tun titindaluh nan palasyun mun'adug ay
ha"in§ ya an amin di udumnan tatagu ya iniladan nabangkelengana' eten baludan,* ya
ininniladan nibaluda' an dumalat nan pangitudtuduwa' hinan Hapit Apo Dios. 14 Ya
dimmalat nan nabaluda' goh ya immongol di pangulug nan do'do"ol an i'ibba tu'uh tu
ay Apu tu'u, at abigabigat ya gun bumi'ah di tuliddan mangul'ulgud hinan Hapit Apo Dios
ti adida tuma'ot.

15 Ya manu ti wadaday udum an mangitudtuduh aat Kristu an dumalat di amohdan
ha"in ti penhoddan diday ma'al'alin muntudtudu. Mu wadaday udum an mangihihi'al
an maphod di nomnomdah nan puntamuanda 16 an dumalat di namhoddan ha"in ti
iniladan pento'a' ay Apo Dios an mangita'dog hinan mitudtudu an nan Maphod an
Ulgudna. 17 Mu nan udumnan inali' ya bo'on hay ninomnomdah maphod di dimmalat hi
pun'ul'ulgudandah aat Kristu ti mumpunghanda, ya hay ninomnomda ya unda mamaon
di ligat'uh tun nabaluda'.

Mu ta"on hi un umat hinay udum ya mun'am'amlonga' 18 ti hay aptan ay ha"in ya
nan ipa'innilaan nan tudtudu an nan aat Kristu an ta"on un maphod unu nappuhiy wah
nomnom nan udum an muntudtudu 19 ti inila' an dumalat di pangiluwaluanyun ha"in ya
nan badang nan Na'abuniyanan an Lennawa ya mibo'tana'. 20 Ya hay pohdo' ya anggay ya
nan hahalimido' ya ta mi'id di ato' hi ababain hi pangata' hinan tamu' ti namamad ugwan
an gutud, mu ta wadaat di tulid'un mangat hinan ipabagbagtuan Jesu Kristu an ta"on un
hiyay dumalat hi ataya'. 21 Ti ad ugwan an matagua' ya hay adayawan Kristuy pohdo' an
aton, mu wa ay goh ta matoya' ya inyal'allanan mun'am'amlonga' ti umuya' hi awadana.
22 Mu gulat ta du'du"oy di atagua' ta do'do"ol di tamua' hitun nidat an tamu' ya agguy'u
inilay pilio' hi un hay ataya' unu hay atagua'. 23 At mundinugway nomnomo' ti pohdo'
an taynan tun atagua' ta way ato' an umuy hi wadan Kristu ti hiyah ne ma"aphod, 24 mu
hay mahapul ya matagua' ta way ato' an bumadang ay da'yu. 25 Mu inila' an tumagua'
ti mahapula' ay da'yu ta way ato' an mihinan da'yu† ta badanga' da'yu ta mihamad di
pangulugyun Kristu, ta omongol di pun'amlonganyu. 26 Ya wa adya ta umalia' ay da'yu ya
ma'udman di pangedenolanyun ha"in ti nan iddumanyun Jesu Kristu.

27 Ya ta"on un way ma'at ay ha"in mu hay aptan ya iluludyuy pangulugyuh nan Maphod
an Ulgud Kristu. At ta"on hi unna' umalin mannig ay da'yu unu adi ya maphod di
donglo' hi aatyu an waday pun'u'unnudanyun amin an mangita'dog hinan mitudtuduh
aat nan Maphod an Ulgud Kristu. 28 Ya adi ayu matmatta'ot hinan mamohol ay da'yu ta
panginnilaandan ma'abakda ti mamoltada, at milahhindan Apo Dios hi munnononnong,
ya da'yuy pangabakon Apo Dios hi pamaliwanan da'yu ti mi'id di udum hi bumaliw ay
da'yu an anggay Hiya! 29 Ti hay namto'an Apo Dios ay da'yu ya bo'on ya anggay di
panguluganyun Kristu mu munligat ayu an dumalat nan pangulugyun Hiya. 30 At hiyanan
an amin tu'u ya mi'hangga tu'uh nan buhul Apo Dios. Ti tinnigyun nidugah di nunligigata'
an dimmalat Hiya, ya ta"on ad ugwan ya inaynayun'un mi'hanggah nan do'ol an buhulna.

2

Hay Numpa'ampaan Kristu mu Impabagtun Apo Dios

1 Mundenola' ahan an dumalat nan pangulugyun Kristu, at tumulid ayu ya ma'al'alu'
ayu an dumalat nan pamhodnan da'yu. Ya mundenola' goh ti badangan da'yuh nan

---

‡ **1:9** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece. § **1:13** Hay nibaludan Paul ya ad Rome, ya nan udumnan tindalun nun'adug hinan ali ya hin'umu'uddum ya inyadugda goh hiya ta adi lumayaw. Ya hay ninomnom nan udum hi nabaludana ya nan abungna tuwalid Rome an impalia'na (Ac. 28:16, 30), mu hay alyon di udum ya bo'on nin ti (1) oh'ohhay tindalun nun'adug ay hiyah di (Ac. 28:16), ya (2) nabangkelengan hiya (Phil. 1:13, 17), ya (3) bo'on heney ustuh baludan ti abung. At nibalud anuh nan na'ahhamad an Baludan an Mamertine an mid ah mabalin hi lumayaw. Mu hay kulugon nan do'do'ol an evangelicals hi awadana ya nan abanganan abung an umat hinan nitudo' hinan footnote di Ac. 28:30. * **1:13** Mid mapto' ya nibalud hiyah din 61 AD. † **1:25** Mid mapto' ya immannung an naliblih Paul hinan nabaludanad Rome, ya hidiy ohan lugal an immayanah nan miyapat an numbiyaheanan nummisyonari.

Na'abuniyanan an Lennawa ta hinhohmo' ayu. 2 Ya umat ay hina at al'alu'o' da'yu
ta mumpopohhodan ayu ya mun'u'unnudan di nomnomyu ta miyal'allay umamlonga'.
3 Ya bo'on hay pumhodanyuy nomnomnomonyu, ya bo'on hay pange'gonan di tataguy
gamgamonyu. Mu hay maphod hi atonyu ya mumpa'ampa ayun hay nomnomonyun
amin ya iyod'odolnayuy udum an tatagu ya un da'yu. 4 Ya nomnomonyuy pumhodan di
i'ibbayun tagu ta bo'on hay pumhodanyu ya anggay.
5 Hay pangiyunnudan tu'u ya nan pangat Jesu Kristu
6 ti ta"on un Dios tuwali
ya mi'id hi nomnomna nan pangililudanan munnonong eden abalinanan
mun'ap'apu.
7 Mu Hiya ya din'ugnan amin heden biyangna
ta numbalin hi tagun umat ay ditu'u,
at imbilangna goh di odolnah baal.
8 Ya impa'ampanay odolna
ta inunudnay penhod Apo Dios an ma'at ay Hiya
an ta"on hi un ababain di natayanah nan krus!
9 At hiyaat un impabagtun Apo Dios Hiya ta na'abbagbagtu,
ya indatna goh di na'abbagbagtuh haadna ya un nan udumna
10 ta wa ay ta ngappundanday ngadana ya mumpunhippidan amin
nan wad abuniyan,
ya nan wah tun luta,
ya nan wad dolom
ta ipa'inniladan na'abbagbagtuh Jesus.*
11 Ya ta"on hi un numbino'ob'on di hapitda mu ibaagdan amin
an hi Jesu Kristuy Apun an amin di logom†
ta mipabagbagtuh Apo Dios an hi Ama tu'u.‡

Hay Aat di Ugalin nan Mangunud ay Kristu

12 At da'yun i'ibba ya inunu'unudyuy inali' hidin wada' ay da'yu, at namamad ugwan
an ten nibataana' ay da'yu ta hahalimidonyun unudon. Ya ihamadyun mangunud ay
Apo Dios ta punnonngonyun mangipa'annung hinan abaliwanyu 13 ti hi Apo Dios di
mamadang ay da'yu ta idatnay abalinanyu ya pamhodyun mangat hi pohdona.
14 At an amin di atonyu ya adi ayu munlili, ya adi ayu mi'hongngel 15 ta mi'id di
pumbaholanyu, ya mi'id di apahpahalanyu ta da'yuy attigan di ma'ali tuwalih imbabaluy
Apo Dios ta ay ayu bittuan an dumilag ti numbino'ob'on di pangatyuh nan nun'appuhiy
ugalidan tatagun nibahhaw di punnomnomda. 16 Ya da'yuy pangittiganda ya panginni-
laandah nan mitudtudun dumalat di pi'taguan hi munnononnong. Ya umat ay hinay
atonyu at mun'am'amlonga' hidin pumbangngadan Kristu ti waday hulbin din nanablaya'
hi pumhodanyu.
17 Ya ta"on nin di patayona' hitud ugwan ya ma"amlonga' an mangihulug hi nitagua'
ta miyunnudan hinan pangulugyun Apo Dios ta paddungnay me'nong ay Hiya ta ipabag-
bagtuana. At hiyanan mi'yam'amlonga' ay da'yu. 18 Ya umat goh ay da'yun mi'yam'amlong
ayun ha"in.

Hay Nannagan Paul ay da Timothy ay Epaphroditus hinan iPhilippi

19 Hay nonomnomo' ya iyabulut ni' Apu tu'un hi Jesus an honogo' hi Timothy hina ta
hamadonay ma'ma'at ay da'yu ta way ato' an umamlong hinan panginnilaa' hi aatyuh
na. 20 Hiyay honogo' ti hiya ya anggay di nahamad di punnomnomanan da'yu ti umat hi
punnomnom'un da'yuy punnomnomna, 21 ti nan udum ay hitu ya hay amaphodanda ya
anggay di nonomnomonda, ya bo'on hay pangatandah nan impatamun Jesu Kristun dida.
22 Mu inilayuy aat Timothy ti ay imbaluy'un binadabadangana' hinan nangitudduwa'
hinan Maphod an Ulgud Kristu an pumhodan tu'u. 23 At hiyay honogo' ay da'yu, mu awni
ni' ta innilao' di ma'ma'at ay ha"in hitu. 24 Ya inila' an iyabulut Apu tu'un awniat umalia'
an mannig ay da'yuh un way gutud'u.
25 Mu ten nomnomnomo' ya mahapul an pumbangngado' hina tun ohan hennagyun
bumadang ay ha"in an hi Epaphroditus.§ Hiyay ohah ay tindalun Jesus an ni'yibba' an
nanganangat hinan impatamun Jesus. 26 Ti hiya ya umi'ikay an umalin mannig ay da'yu,

---

* **2:10** Isa. 45:23; Rom. 14:11. † **2:11** Isa. 45:23; Rom. 14:11. ‡ **2:11** Hay nomnomon nan do'ol an kimmulug ya nan verses 6-11 ya ohan dadan an kantan di kimmulug. § **2:25** Hay alpuwan di ngadana ya nan babain bulul di iGreece an hi Aphrodite an bulul di pamhod. Ya waday he'he'dod an ngadana an Epaphras. Mu hi Epaphras an iColosse an nitudo' hinan Col. 1:7 ya nob'on an tagu an ta"on un numpaddung di ngadanda.

ya numanomnom ti ininnilanan dengngolyu din nundoghana. 27 Mu immannung an
nundogoh ti magadyuh matoy, mu inggohgohan Apo Dios, at immadaog. Ya inggohgo-
hana' goh ay Apo Dios ti gulat ta natoy at mun'iyudu'dum hi ligat'u. 28 At hiyaat unna'
umiyahup hi pumbangngadanah na ta umamlong ayun mannig ay hiya ya ta ma'aan di
numanomnoma'. 29 Wa ay ta umalih na ya umamlong ayu ti hiya ya nahamad an ibba
tu'un kimmulug ay Apu tu'u. Ya bo'on ya anggay hiya hi apngaonyu, mu ta"on goh nan
udum an umat ay hiyay pangatda 30 ti bo'on hay nitaguanay dumalat hi pangitamuanan
Jesu Kristu, at hiyaat un hi'itangan matoy hi bimmadanganan ha"in hinan tamu' ti mi'id
di abalinanyun bumadang ay ha"in.

3

Hay Aat di Nahamad an Ma'unud

1 Hay oha goh hi alyo', i'ibba', ya pohdo' an mun'am'amlong ayun Apu tu'u! Ta"on hi
un'u gun ipidwa mu ta unudonyuy tugun'u ta amaphodanyu.

2 Ya emayaanyu nan ma'aladyah an tatagun ayda ahu* ti itudtududan mahapul an
mumpakugitday linala'i ta way atonda anu an mabaliwan. 3 Mu layahda ti bo'on
hay pumpakugitan di pangimmatunan hi un tagun Apo Dios di ohan tagu. Ditu'u
tuwaliy tatagun Apo Dios, at hiyanan Hiyay dayawon tu'u an dumalat di badang nan
Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u ya gapu ta hi Jesu Kristu di pundenlan tu'u an bo'on
hay pumpakugitan. 4 Ti gulat ta hay pumpakugitan unu hay ina'inat di pangittigan Apo
Dios hi pangabulutanan ditu'u at inabuluta' an maphod ti nabayag di nangihamada' an
nangunud hi an amin ay dane. 5 Ti hidin miyawalun algaw hi nitungawa' ya nakugita', ya
tono'a' an Hudyu ti ha"in di ohah holag Benjamin. Ya dumalat ay hi Uldinmin Hudyu ya
nahamad di nangunuda' ti ha"in di ohan ma'alih Pharisee. 6 Immannung an nidugah an
nahamad di nangunuda', at hiyaat un'u impaligligat nan tatagun Jesu Kristu. Inunud'un
amin din Uldin Apo Dios ay Moses, ya inila' an mi'id di agguy'u inat.

7 Mu an amin hanan imbilang'uh do'ol di punhulbiana ya impogpog'u ta e'nong'uy
nitagua' ay Jesu Kristu. 8 Ti mi'id ahan di mipaddung hinan lagbu tu'uh nanginnilaan
tu'un Apu tu'un hi Jesu Kristu. Impogpog'un amin hatu, ya ibilang'u an mi'id di hulbida
an dumalat di nangabuluta' ay Kristuh Apu' an hi Apu tu'u. 9 At ad ugwan ya adi' mahkay
denlon an nan pangun'unudan hi Uldin di pangibilangan Apo Dios an maphod di ohan
tagu. Mu manu ay imbilanga' ay Apo Dios an maphod ti dumalat di nanguluga' ay Kristu.
At hiyanan mi'id di udum hi pangidenolan an anggay Hiya. 10 Ya hay pohdo' ahan ya
anggay ya ta innilao' di aat Kristu, ya pohdo' an elan di aat di nipaligligatanah unna' goh
mipaligligat an paddungnay nidduma' hi nipaligligatana ya natayana ta mahukatan di
pangat'u ta miyummat ay Hiya 11 ti umannung di hahalimido' an mahuana' damdaman
Apo Dios hi udum di algaw ta mi'tagua' ay Hiyah enggana.

Hay Nangalyan Paul hi ay Ihunay un Mi'yabbak

12 Adi' alyon di inat'un amin nan inali' unu nan pangat'u ya umat hi pangat Kristu. Mu
umat hinay pohdo' an ma'at ay ha"in, at hiyanan ato' an amin di abalina' an mangunud ay
Jesu Kristu ta mumbalina' hinan pohdonan pumbalina' hi nangibaliwanan ha"in. 13 I'ibba,
manu ti makulug an agguya' numbalin hinan penhod Jesu Kristun pumbalina', mu hay
ato' ya aliwa' din na'na'at ay ha"in ta iyohha' di nomnom'uh nan pohdon Apo Dios an ato'.
14 At paddungnay iyandong'un tumagtag hi engganay atama' di pogpog di tumagtagan ta
way ato' an mangngal hi pulimyu' an nan pangayagan Apo Dios ay ha"in ta ad abuniyan
di pi'tagua' ti dumalat nan inat Jesu Kristu.

15 Ditu'un nahamad di pangulugna ya maphod un umat hina goh di punnomnom tu'u
ta ta"on un waday udum an hinnat'on di punnomnomdan adi miyunnudan eten inali'
ya okod hi Apo Dios an mamadang ay dida ta ma'awatanda. 16 Ya ta"on un hinnat'on di
punnomnom di udum mu hay aptan ya inaynayun tu'un mangunud hinan nipa'innilan
ditu'uh aat Kristu.

17 I'ibba, iyunnudyun ha"in an umat hinan udum an i'ibba tu'u. Impattigmin amin di
maphod an unudonyu, at hiyanan iyunnudyuh nan udumnan mangun'unud hi pangatmi.
18 Ya ten lumugwaa' an munnomnom hinan do'ol an tatagun din inali'ali' ay da'yu ti
immannung an ngohoyonda nan natayan Kristuh nan krus ta ma'aliwan di bahol tu'u.
19 Daten tatagu ya mamoltada an milahhindan Apo Dios hi enggana ti nan laylaydon di
odoldan nappuhiy paddungnay numbalin an diosda, ya nan nun'appuhin ato'atondan
umipabain di ipahiyada. Ya nan wah tun luta ya anggay di nomnomnomonda. 20 Mu
ditu'u ay ya ad abuniyan di umuy tu'u punhituwan hi enggana, at hiyanan umiyahup

* **3:2** Bahaom nan footnote di Deut. 23:18 ta innilaom di dalatna ta nan ahuy umat hinan nappuhin animal.

tu'uh alian Apu tu'un hi Jesu Kristun mamaliw ay ditu'u ta itnud ditu'uh awadana. 21 Hiya
an abalinanan mangipadutu' hi an amin hi logom ya abalinana goh an hukatan tun
nalogoy ya matoy an odol tu'u ta miyummat hi odolnan namahuan an adi matoy.

4

Hay Tugun hinan Tatagu

1 Da'yun i'ibba an popohdo' ya pa"a'amnawa' an tigon da'yu! Ya da'yuy mangipadenol
ay ha"in, ya hay aatyun nahamad di hiyay iting'i'! Ya hay maphod, i'ibba, ya henen aatyuh
niddumanyun Apu tu'uy ihamhamadyuh inaynayunyu.
2 Ya al'alu'o' da'yu, Euodia ay Syntyche, ta mun'unnudan ayu ni' ti nan niddumanyun
Apu tu'u. 3 Ya he"a goh an ibba', Syzygus, an paddungnay ni'pakun ha"in* ya ibaga' ta
badangam ni' date han binabai ti mahmahludan ni'tamun ha"in hinan niwa'atan nan
Maphod an Ulgud Kristu. Ya niddum goh hi Clement ya an amin din ni'tamun ha"in hidin
immuymi nangipa'innilan hinan tudtudun Apu tu'u, ya nitudo' di ngadandah nan Liblun
Apo Dios hi Nitud'an di Ngadan di Tatagun Mi'tagun Apo Dios hi Munnononnong.
4 An amin ayu ni' ya mun'am'amlong ayu an dumalat di niddumanyun Jesu Kristu.
Ya ipidwa' goh an mangalih, Mun'am'amlong ayu! 5 Ya ipattigyun amin hinan tataguy
ama'uyayu ti ag'agay umalian Apu tu'u. 6 An amin di ma'ma'at ay da'yu ya adi ayu
numanomnom, mu hay atonyuat ya munluwalu ayun Apo Dios ta ipa'innilayun amin di
mahapulyu. Ya adiyu aliwan an munyaman ay Hiya. 7 Umat ay hinay atonyu at mawadan
da'yuy lenggop Apo Dios an mangipaphod hi nomnom tu'u ta adi tu'u numanomnom ya
adi tu'u ag'agan matapngan an dumalat di pangedenolan tu'un Jesu Kristu.
8 Hay angunuh hi alyo', i'ibba, ya gunyu ni' nomnomon nan makulug, ya nan ipabag-
bagtuan ya a'al'alyan, ya nan nahamad an pangat, ya nan maphod an ugali ta anggay nan
umidat hi maphod an punnomnom di nomnomon tu'u. 9 Ya inaynayunyun unudon nan
inadalyu, ya tinnitinnigyu, ya dengngolyun intugun'u. Ya atonyu ay hana at munnonong
ay da'yuh Apo Dios an umidat hi lenggop.

Hay Nunyamanan Paul hinan iPhilippi ti nan Badangdan Hiya

10 Ma"am'amlonga' ya munyamana' ay Apu tu'u ti ten minomnoman ayun ha"in, at
ten wada goh di impa'aliyuh badangyu. Nabayag an mi'id di imbadangyu an bo'on hay
nan'uganyun ha"in di dimmalat, mu inila' an mi'id di atonyun bumadang ti adagwi ayu.
11 Ya adi' alyon di unna' ingnganuy ay da'yu ti munlenota' hi malgom an wan ha"in. 12 Ya
inila' di aat di naligat an nitaguan ya nan wadwadaan an nitaguan, at hiyanan ta"on
di ngadan di ma'at ay ha"in ad ugwan an nitagua' ya umamlonga' damdama. Ta"on un
nakudang unu mahawal di mahapul'u ya hihidya damdaman ha"in an numpaddung.
13 Manu ay ya abalina' di malgom an ma'at ay ha"in ti wadah Jesu Kristun bumadang
ay ha"in.
14 Mu ta"on un umat hina ya maphod di inatyu ti binadangana' ay da'yuh din nunligata'.
15 Ya da'yud Philippi ya i'innilayuy aatnah din nangete"a' an nangul'ulgud hinan Maphod
an Ulgud Kristu ay da'yu.† Ti din nakaka' hinan Provinciad Macedonia‡ ya da'yun
tatagun Apo Dios an ma'amu'amung hina ya anggay di nangipa'daw hi gina'uyun ha"in ta
waday usalo'.§ 16 Ya ta"on hidin wada' ad Thessalonica* ya intugtugayun nangipa'alih
mahapul'u. 17 Ya bo'on hay pamadanganyun ha"in ya anggay di pun'am'amlonga' mu
mun'am'amlonga' ti inila' an ma'udman di lagbuyun idat Apo Dios ti dumalat nan
badangyu. 18 Mu ad ugwan ya wadan amin di mahapul'u an ten mun'ahawal ti do'do"ol
di impehnagyuh badangyun inyalin Epaphroditus! Ya henen indatyu ya paddungnay hi
Apo Dios di nangidatanyu, at mundenol hinan nangidatanyu ta me'nong ay Hiya.† 19 At
hi Apo Dios an wadan an amin di mahapul di Hiyay mangidat ay da'yuh mahapulyu an
dumalat hinan inat Jesu Kristuh amaphodanyu!
20 Hi Apo Dios an hi Ama tu'uy na'abbagbagtuh mid ah pogpogna! Amen!‡

Hay Nangihapitan Paul hi Amaphodan nan iPhilippi

---

* **4:3** Bahaom nan Mat. 11:29-30 ta innilaom di aat ten itang an nipa"el. † **4:15** Hiyah ne miyadwan numbiyahean Apostoles Paul hi immuyna nunle'le'dan hi nahnagana an ma'alih misyonari (Ac. 16:12-40). ‡ **4:15** Waday duwan nundengwan himba'an eten provincia an hay awadanda ya ad Thessalonica (Ac. 17:1-9) ya ad Berea (Ac. 17:10-15). § **4:15** Hay immayan Paul ya hinan Provinciad Achaia hi awadan nan duwan nundengwan himba'an an ad Athens (Ac. 17:16-34) ya ad Corinth (Ac. 18:1-18). Ya inusalnay gina'un di iPhilippi an impa'dawdan hiyah di ta waday ibadangdan hiya. * **4:16** Ac. 17:1-9. † **4:18** Heten kalahin di me'nong ya ma'alih Onong di Punyamanan, ya nitudo' di aatnah nan Lev. 7:12-15. ‡ **4:20** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan.*

21 Pohdo' an ipa'innilayun amin hinan i'ibba tu'uh na an kimmulug ay Jesu Kristu an
da'mih tun i'ibbayun kimmulug ya apngaonmi da'yuh na. 22 Ya apngaon goh da'yuh tun
an amin an tatagun Apo Dios an wah tu, ya namamah nan muntamuh nan palasyun di
ali.
23 Ipadutu' ni' da'yun amin ay Apu tu'un hi Jesu Kristu.

Colossians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya hi Timothy di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'anda eten Liblu: nan kimmulug ad Colosse (1:2).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad an neheggon hinan duwa goh an siudad an ad Laodicea ya ad Hierapolis (4:13).

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 56 A.D. Ya nedehhan hi nangitud'anah nan tudo'nad Ephesus.

Hay Teman ten Liblu: hay aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna.

Hay Outline ten Liblu:

Hay DOCTRINAN di kimmulug hi aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna (1:1—2:23)
- Hay mangipa'innilah aat di doctrinadah aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna (1:1-14)
- Hay apun di doctrinadah aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna (1:15-23)
- Hay mangul'ulgud hi doctrinadah aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna (1:24—2:5)
- Hay aat nan doctrinadah aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna (2:6-23)

Hay ATON nan kimmulug an dumalat hi aat Jesu Kristun mumpapto' hinan Himpampun an Tataguna (3:1—4:18)
- Hay atonda ni' ahan ya nonomnomonda nan wad abuniyan (3:1-4)
- Hay atonda ni' ahan ya paddungnay patayonda nan laylaydon di odolda (3:5-9)
- Hay atonda ni' ahan ya ete"aday pa'itunnun ugalida (3:10-17)
- Hay atonda ni' ahan ya ephodday numbino'ob'on an niyatandah nan udumnan tagu (3:18—4:6)
- Hay atonda ni' ahan ya innilaonday aat nan numbino'ob'on an ibbadan kimmulug (4:7-18).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Paul an ten duwa amin Timothy an muntudo'* an
hiya goh di ohah ibba tu'u. Ya ha"in di ohah *hennag* Jesu Kristu an ma'alih apostoles† ta
2 ul'ulgudo' nan Hapitna ti hiyah ne pohdon Apo Dios.
Ya ten itud'anmi da'yun iColosse‡ an tatagun Apo Dios an un'unnud an i'ibbami ti an
amin tu'u ya niddum tu'un Kristu.

Hi Apo Dios ni' an hi Ama tu'u ya ipadutu' da'yu ya ipalenggop da'yu.§

Hay Nangidenlan Paul hinan iColosse ay Apo Dios

3 Iluwaluanmi da'yun Apo Dios an hi Aman Apu tu'un hi Jesu Kristu, ya alyonmiy
4 mundenol amin da'yu ti dengngolmiy aat di pangulugyun Jesu Kristu, ya hay aat goh
di pamhodyun amin hinan tatagun Apo Dios. 5 Ti hidin penghanah nituduwanyuh
nan Makulug an Maphod an Ulgud ya dengngolyuy aat di dedennon tu'u, at hiyaat un
waday pangulugyu ya pamhodyu ti dumalat nan dedennonyun memehhod ay da'yud
6 abuniyan. Ya hidin hopapnah nangngolanyuh nan Maphod an Ulgud ya ininnilayuy
aat di pangipadutu' Apo Dios, ya makulug. At ipaphod nen Ulgud di ugaliyu ta enggana,
ya umat goh hinan tatagun niwa'atana an amin hinan luta ti ipaphodna goh dida. 7 Ya
hi Epaphras* di nangngolanyu, ya hiya goh di ohah nahamad hi ligwa tu'un mi'baal ay

---

* **1:1** Hay timpun din nangitud'anda ya 61 unu 62 A.D. † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag.* ‡ **1:2** Hidin nabayag an timpun agguy ni' nitungaw hi Apostoles Paul ya ma'al'ali nan siudad ad Colosse hinan Provinciad Phrygia ti hidiy pange'wan nan mungkumildu an malpuh nan Provinciad Asia hi appit di a'unugun di algaw an miyuy ad Babylon hi appit hi buhu'an di algaw. Mu hidin amatagun Paul ya manghan di nundengwaana ti waday duwan siudad an neheggon an ad Laodicea ya ad Hierapolis (Col. 4:13), mu inabakda ad Colosse, at hidiy pange'wan nan mungkumildu. Ya nan Liblu an Philemon ya hi Philemon di intud'ana, ya hiyay ohan kimmulug ad Colosse. § **1:2** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden timpu. Nan nahhun an inalina an *ipadutu' da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an alyonay *ipalenggop da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. * **1:7** Hay ngadana ya shortcut hinan immannung an ngadana an Epaphroditus, ya nan babain bulul di iGreece an hi Aphrodite an dios di pamhod di nalpuwan ten ngadan. Mu nob'on nan tagun hi Epaphroditus an nitudo' hinan Phil. 2:25 ya 4:18 an ta"on un numpaddung di ngadanda. Mid mapto' ya hiyay nangete"ah nan himba'an ad Colosse.

ditu'u, ya un'unnud an puntamuon Kristuh nan tamu' hina. 8 Ya hiya goh di nangibaag ay
da'mih aat di pamhodyun nalpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa.
9 At dumalat din nangngolanmih aatyu ya engganad ugwan ya agguymi indinong an
mangiluwaluwalun da'yun Apo Dios. Ya ibagamin Hiya ta ipa'innilanan da'yuy aat di
pohdona ta luma'eng ayun manginnilah aat di itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa.
10 Ya atonyu ay ya abalinanyun mangipaddung hinan ugaliyuh nan pohdon Apo Dios,
at hiyah ne mangipadenol ay Hiya. Ya nan numbino'ob'on an ato'atonyun maphod ya
waday punhulbiana, ya ma'udman goh di panginnilaanyun Apo Dios. 11 Ya na'abbagbagtu
nan abalinan Apo Dios, at hay pohdo' ya malpuh nan abalinanay pangipaphodanah
nan abalinanyu ta ologyun mangat hi mahapulyu. At ta"on hi un way ma'ma'at ay
da'yu mu abalinanyun edpol. 12 At munluwalu ayun Ama tu'u ta alyonyuy un ayu
mundenol enen ma'ma'at ay da'yu ti impaphod ditu'u ta way aton tu'un mi'boltan hinan
ipaboltanah nan tataguna, at middum tu'un amin hinan pumpapto'anan paddungnay
napatalan. 13 Ti binaliwan ditu'uh nan pumpapto'an nan diyablu ta iniddum ditu'uh nan
pumpapto'an nan pohpohdonan Imbaluyna 14 an hay natayanay dumalat hi nabaliwan
tu'u, at inaliwanay bahol tu'u.

Hay Aat Jesus ya nan Ato'atona

15 Mabalin an ma'innilay aat Kristu, mu nigihhong di aatnah nan aat Apo Dios an adi
mattig. Ya hi Kristuy ma'alih pangpangullu, at Hiyay na'abbagbagtuh an ami'amin an
nalmu.† 16 Ya Hiyay nunlumuwon Apo Dios an amin hinan wad abuniyan ya hitun luta ti
limmuna nan mattig ya nan adi mattig goh. Ya ta"on un nan na'uhi'uhig an himpampun
an mumpapto' ad abuniyan, ya nan a'apuda, ya nan na'abbagbagtun a'apuda goh, mu
hi Kristu damdamay nunlumuwon Apo Dios an amin hinan logom, at Hiyay okod ay
didan amin. 17 Ya wagwadah Kristu ya un an amin di logom, ya hi Kristuy dumalat
hi nalmuwandan amin. 18 Ya paddungnay un ohay odol nan Himpampun an Tatagun
Kristu ti hi Kristuy ulu ti Hiyay dumalat hi ataguan di odol. Ti namahuan hi Kristu, at
mamahuan goh an amin di tataguna, mu hi Kristun Imbaluy Apo Dios ya na'abbagbagtu
ya un didan amin ti Hiyay nahhun an namahuan ti pangpangullu‡ ta way pangimmatunan
an na'abbagbagtu ya un an amin di logom. 19 An amin di ugalin Apo Dios ya wadan Kristu
ti hiyah ne penhod Apo Dios. 20 Ya ninomnom Apo Dios an bangngadon an amin di logom
ta adida mi'bohhol ay Hiya. At hiyaat unna hennag nan Imbaluyna ta mibugha' di dalanah
nan krus. Ya henen natayanay dumalat hi numbangngadan an amin tun wah tun luta, ya
umat goh ad abuniyan.§
21 Ya umat goh ay ditu'u ti hidin hopapna ya nilahhin tu'un Apo Dios, at ni'bohhol
tu'un Hiya an dumalat din ninomnom tu'u ya ina'inat tu'un nappuhi. 22 Mu la'tot ya
impadinong ditu'un mi'bohhol ay Hiya ti dalatnay natayan nan Imbaluynah tun luta, ta
way atonan mangabulut hi umayan tu'un Hiya. At hay panniganan ditu'u ya napili tu'u,
ya nahamad di ugali tu'un tatagunan adi mapahal. 23 Mu hay mahapul ya inaynayun
tu'un kumulug ta adi hin'umuy di pangulug tu'u ta mihamad tu'un mangunud. At adi tu'u
ma'agay'ayan, mu un tu'uat unudon nan hahalimidon tu'un itudun nan Maphod an Ulgud
Kristun dengngolyu an hiyah ne nan Ulgud an ma'ulgu'ulgud an amin hinan tataguh tun
luta. Ya ha"in an hi Paul di oha goh an mangul'ulgud.

Hay Nuntamuan Paul hinan Amaphodan di iColosse

24 Ad ugwan ya mipaligligata'* ti nan tamu' an amaphodanyu, mu ta"on ya mundenola'
an mangat. Ya immannung an mipaligligat nan tatagun Kristu, mu ay ihunay un hi Kristuy
mipaligligat ti niddum ay dida. Ya mundenola' an middum an mipaligligat hinan aligatan
tu'un da Kristu ta way aton nan ligat Kristun magtud.† Ya midduma' goh ta way aton
nan Himpampun an Tatagunan pumhod an ay ihunay un hiyay odol Kristu. 25 Ya ha"in
di oha goh an baal di Himpampun an Tatagun Apo Dios ti puntamuona' ay Hiya ta way

† **1:15** Hay ituduna ya hi Kristuy mahhun an midat hi tawid an ipatawid Amanah nan nalmu ti hiyah ne biyang nan pangpangullu ti mumpidway alana ya un nan a'agina. Ya adina ahan itudu an Hiyay mahhun an limmun Apo Dios an umat hinan itudun nan udumnan kultod ugwan. ‡ **1:18** Bahaom nan footnote di Col. 1:15 ti hay namahuana ya oha goh an tawid an impatawid Apo Dios ay Hiya. § **1:20** Hay kulugon nan udum ya nan verses 15-20 ya ohan kantan di kimmulug. * **1:24** Nibalud hi Paul ad Rome hidin nuntud'anan ten liblu, ya hiyah ne ohan kalahin di ligatna. Ya do'ol di mangulug an hay nabaludana ya nan na'abangan an abungnah di (Ac. 28:16, 30). Ya bahaom nan footnote di Ac. 28:30 ta innilaom di udumnan aatna. † **1:24** Adina pohdon an hapiton an adi umday natayan Kristuh nan krus ti umda ahan. Mu hay penhod Paul an hapiton ya nunligat hi Kristun immalih tun lutan nuntudtuduh nan Maphod an Ulgud hinan agguy kimmulug hi abablubabluy, ya ni'ligat goh hi Paul an mangul'ulgud eden numpaddung an Ulgud hinan agguy kimmulug hi abablubabluy, at na'uy an magtud.

atonyun pumhod. Ya tamua' an amin di tamu' ta ipa'innila' nan Hapit Apo Dios. 26 Ya din
penghanah engganad ugwan ya agguy nipa'innilay Hapitna hi an amin hinan tatagu, mu
ad ugwan ya impa'innilana. 27 Ya hay ninomnom Apo Dios ya ipa'innilana nan Ulgud an
agguy nipa'innilah din hopapna. Ya henen Ulgud ya nabagbagtu an do'ol di ituduna an
ma'ulgud an amin hinan tatagu. Ya hiyah ne aatna ti ta"on un da'yun Hentil ya niddum
ayu goh ay Kristu ta way atonyun mi'bagtun Apo Dios an hahalimidonyu.
28 At hiyaat un nan aat Kristuy ul'ulgudonmin amin hinan tatagu. Ya padananmi dida,
ya itudtuduwanmi dida, ya ipadahmin amin di abalinanmi ta way atonmin mangipaphod
hinan tatagun itudtuduwanmin niddum ay Kristu ta way atondan manginnilan man-
gunud ay Hiya. 29 Ya hiyah ne dumalat hi pangitulida' an tumamutamu, ya do'ol di badang
Kristun ha"in ti indatnay abalina'.

2

1 Pohdo' an innilaonyuy aat di amahmahlu' an muntamu ta way atonyun pumhod,
ya umat hina goh hinan tatagun iLaodicea, ya nan udumnan tagu goh an agguy
nannig ay ha"in. 2 Umat hinay puntamua' ta way aton di nomnomdan mihamad, ya ta
munhina"agida ya mumpopohhodanda. Ya ato' goh ta ihamaddan manginnilah aat nan
Tugun Kristu ta way aton di panginnilaandan mihamad. At innilaonday aat di Ulgud
Apo Dios an agguy nipa'innilah din hopapnan hay aat Kristu. 3 An amin nan ma'innilan
makulug an wadan Apo Dios ya hi Kristuy mangipa'innila.
4 Ya ibaag'uh te ti ini ya waday udum an umalin mangitudtuduh hinnat'on ya ta adi ayu
mabalbaliyan an ta"on hi un maphod di pangalida ti ipibahhawday unudonyu!* 5 Mu hay
punnomnoma' ya paddungnay wadaa' ay da'yu an ta"on unna' wah tu. Ya mundenola' ti
inila' an napapaddung di punnomnomanyu ti iluludyuy ma'at ay da'yu ta way aton nan
pangulugyun Kristun adi mibahhaw.

Hay Aat di Amaphodandah Niddumandan Kristu

6 Inabulutyuh Kristu ta Hiyay Apuyu, at hay maphod ya inaynayunyun middum ay
Hiyah tun itaguanyuh tun luta. 7 Ya ituptupyu nan pangulugyuh nan pognad an hi Kristu
ta podnonay itaguanyu, ya ongolonyuy pangulugyuh nan kinulugyun nitudun da'yu. Ya
dumenodenol ayuh nan ma'ma'at ay da'yu.
8 Ya emayaanyu ta adiyu unudon nan tatagun mamuhih pangulugyu. Ti hay itududah
pamuhida ya nan nomnomon nan tatagun nibahhaw an mid upidnan bumalbali an
nalpuh nan inunud di tataguh penghana an nan uldin ya ugalin di tataguh tun lutan
itang di punhulbiana, ti bo'on hay aat Kristuy nalpuwan nan itududa. 9 Mu wadan
amin ay Kristu nan ugalin Apo Dios, 10 ya an amin di maphod ya wada goh ay da'yu ti
niddum ayun Kristu. An amin di mumpapto' ad daya ya nan na'abbagbagtun a'apuda ya
na'abbagbagtuh Kristu ya un dida.
11 Ya ay ihunay un ayu nipakugit hi un ayu niddum ay Kristu, ya paddungnay un hi
Kristuy nangugit ay da'yu. Mu bo'on nan aton di tatagun mungkugit di inatna ti unda
inaanan nan nappuhin ugaliyu. 12 Ti hay na'at ay da'yu ya ay ihunay un ayu ni'lubu'
ay Jesus hidin natayanah din nabonyaganyu, ya ni'tagu ayuh din nummahuan Apo Dios
ay Jesus an dimmalat nan nanguluganyuh nan nidugah an abalinan Apo Dios. 13 Ya
hidin hopapna ya paddungnay un tu'u natoy ti bintiw tu'u nan Maphod hi Ma'unud
ti dimmalat di bahol tu'un agguy na'aliwan. Mu la'tot ya paddungnay tinagu ditu'un
Apo Dios an ni'tagu tu'un Kristu ti inaliwanan amin di bahol tu'u. 14 At nabaholan
tu'u ti agguy tu'u inunud di Uldin Apo Dios. Mu nan Uldin an nanguhig ay ditu'u an
nangidiklamuh nan bahol tu'u ya inubah Apo Dios ti pinogpogna an ay ihunay unna

* **2:4** Nan udum an kimmulug ad Colosse ya inabulutday nappuhin tudtudun nan ohan balbalun kulto eden timpu an ma'alih Gnosticism, ya hay ohah ninomnom Paul hi nangitud'anan ten liblu ya ta mi'laban hinan udumnan tudtuduna. Ti hay doctrinada ya (1) ihamaddan mangun'unud hinan uldin di a'apudah aat nan ma'an, ya ma'inum, ya behta, ya ngilin (2:16-17) ti hana anu ya ma'ahhapul ahan hi aton (2:4, 8); ya (2) do'ol di mapaniaw ay dida an umat hinan adi madapa, unu adi matamtaman, unu adi ma'odnan (2:21); ya (3) hay atonda ya ipapihulday odolda (2:18; 3:23), ya paligatonda (2:23), ya mumpakugitda (3:11); ya (4) dayawonda nan a'anghel (2:18); ya (5) kulugondan na'ampah Jesu Kristu ti Hiya ya tagu ya anggay an bo'on Dios-an-Tagu, mu na'abbagbagtu anu Hiyan nalmuh an amin an limmun Apo Dios (1:15-20; 2:2-3, 9); ya (6) do'ol ay dida nan nahamad an nili"ud an ma'ahhapul an kulugon nan tatagu, mu dida ya anggay di mangawat hi aatna (2:18; 2:2-3). (Bahaom goh nan footnotes di I Tim. 1:3, ya II Tim. 2:18, ya Tit. 1:14, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16, ya II Jn. 1:7, ya II Pet. 1:2 ta innilaom di udumnah aatna.)

ni'lanhah nan krus Kristu.† 15 Ya inamehnay abalinan nan a'apun di nun'appuhin
lennawa ya nan na'abbagbagtun a'apuda goh, ya impattignay nangamehanan dida ti
inilan nan tataguh tun lutan mid abalinan daden lennawa, ya hay natayan Kristuy
dimmalat hi nangamehanan dida.‡
16 Ya dumalat heten inali' ya hin'ing'ingaonyuy alyon nan mumpanuh ay da'yu an
alyonday nappuhiy atonyuh unyu adi unudon nan paniawonda an umat hinan mihda,
ya ma'inum, ya nan behta, ya nan Behtah nan Akayangan di Bulan, ya nan ngilin an
Habadu. 17 Mu henen ato'atonda ya hiyay pangimmatunan an paddungnay ngaun nan
nahamad an ma'at hi udum di algaw. Ya na'at ay Jesus, at nalpah di punhulbian nan
ina'inatda, at hi Jesus di nahamad hi ma'unud ad ugwan, ya bo'on nan mapaniaw. 18 Ya
waday tagun pangal'alidah unda papihul di odolda, ya alyonday hay mahapul ya dayawon
tu'uy a'anghel. Ya alyonda goh hi un do'ol di iniladah aatna ya mumpahpahiyada, mu un
hay nalpuh nomnomda ya anggay an bo'on hay nalpuh nan Na'abuniyanan an Lennawa.
At umat ay hinay tatagu ya adiyu abuluton di atondan mumpanuh ay da'yuh unda alyon
di adi ayu mabaliwan hi unyu adi unudon nan atonda. 19 Ti agguy ahan niddum di umat
hina ay Kristu. Mu nob'on di aat tu'u ti ay ihunay un hi Kristuy ulu tu'u. Ya umat tu'uh
nan odol ti mumpun'ummum nan tungal di odol, ya wada goh di ulat an mangdon ta
way atonan umodhol. Ya mangan, at umongol, ya umat hina goh hinan Himpampun an
Tatagun Apo Dios ti ipa'ongolna dida.

Hay Paddungnay Ni'yatayan Tu'un Jesus ya Ni'taguan Tu'u Goh

20 Ya ay ihunay un ayu niddum ay Kristuh nan natayana ti ad ugwan ya bintiwyu nan
uldin di tataguh tun lutan§ itang di punhulbiana, at adi mahapul an unudonyu. Ya umat
ay hina ya goh ta ay ihunay un ayu niddum hinan tataguh tun lutan adi mangunud ay
Kristu? 21 Ti unudonyu nan uldindan mapaniaw an numbino'ob'on an adi madapa, unu
adi matamtaman, unu adi ma'odnan. 22 Mu heten uldinda ya nalpuh nan nomnomda ti
diday nangiyuldin, ya diday nangitudu. Mu an amin di paniawonda ya nalmu ta way
ma'an ya mihda ta way atonan mapuh. 23 Ya heten uldin ya ay ihunay un maphod ahan
di aatna ti itudunay aton nan tatagun mangiyal'allan mundayaw, ya mangipapihul hi
odolda, ya nan atondan mamaligat hi odolda. Mu mid anhan ah olognan mangituduh
nan aton tu'un mampong hinan laylaydon di odol!

3

1 At ay ihunay un ayu ni'tagun Kristuh nan namahuana. At nonomnomonyu nan wad
abuniyan ti wah dih Kristun inumbun hinan pumpapto'anan nihodpeng hinan agwan
Apo Dios. 2 Ya ihihi'alyu nan wad abuniyan ya bo'on nan wah tun luta 3 ti ay paddungnay
un ayu natoy ti bintiwyu nan nappuhin wah tun luta. Ya wah did abuniyan nan nahamad
an itaguanyun pendon Kristu ya hi Apo Dios. 4 Ya hi Kristun mamdon hinan nahamad
an itaguan tu'u, ya mumbangngad, ya hay pumbangngadana ya paddungnay mi'benang
ayun Hiyah nan anabagtuna!

Hay Aat di Ugalin nan Umunud

5 Hay mahapul ya paddungnay unyu patayon nan laylaydon di odolyun nappuhih tun
ataguanyu, at butiwonyu. Ti hay aat di mangunud hinan laylaydon di odol an nan
nappuhi ya lumihog di atona, ya agaga"ihaw di nomnomna, ya nabinabai, ya nalinala'i,
ya nappuhiy laylaydona, ya umam'am, ya nan am'amona ya ay ihunay un bululna ti hiyay
unudona. 6 Nan tatagun mangat hi umat hina an adi umunud ay Apo Dios ya pabungtonda

† **2:14** Hay ugalin di mungkumilduh din amatagun Paul ya iyammaday ma'alih Papel an Itud'an di Utang, ya pinelmaana, ya impilitna ta pelmaan goh nan umutang ay hiya. Ya impaddung Paul henen pepel hinan Uldin Apo Dios, ya ditu'un tataguh tun luta ya nipaddung tu'uh nan umutang ti agguy tu'u inabalinan an nangunud (unu ay ihunay namayad) enen Uldin. Ya gulat ta pi"ion nan mungkumelduh nen pepel at mapogpog mahkay an amin nan nitudo' hidi, at adi mumbayad nan immutang. Ya impaddung Paul ta hi Kristu ya paddungnay pini"inay Uldinah nan krus (ti ay ihunay ni'lanhan Hiya), at pinogpognay amah'ahhapul di pangatan tu'u, at libli tu'u ti adi mahapul an unudon (unu ay ihunay mumbayad). ‡ **2:15** Hay ugalin di a'apun di tindalun di iRome hi unda mangameh hinan ohan babluy ya bangkelenganda nan natiliw, ya impabladda ya unda itnud hinan ambilog an kalatah nan siudadda an umat hinan aton nan muntukal an band ti matutunuddan dumalan hinan behta. Ya tumata'dog nan general hinan kalesana an punluganan di mi'gubat ta mipattig di anabagtunah nan mi'tigaw hi pingitnan na'abak, at umannung an mabainan nan natiliw ya nan mamannig. Ya intudun Paul an waday nipaddungan nen ugalih nan inat Apu Jesus an paddungnay timmata'dog hinan kalesana, ya binaina da Satanas ya nan dimunyuna an dimmalat nan nangamehanan didah nan krus. At ta"on un ad ugwan ya na'abak da Satanas an ta"on hi unda inalih unda agguy. § **2:20** Bo'on hene di Uldin Apo Dios an nidat ay Moses mu hiyah ne nan numbino'ob'on an uldin di tataguh tun luta.

Hiyah nan pumpanuhana. 7 Ya din hopapnah niddumanyun dida ya inatyu goh nan
ato'atonda.
8 Mu ad ugwan ya hay mahapul ya ipogpogyun mangat hi nappuhi. Adi ayu ma-
banbannungot ya ma'agwigwig. Ya ipogpogyu goh an mamohol hinan abohlanyu, ya
adiyu ulgudon di nappuhih aat di ibbayun tagu, ya adi malgom di hapitonyu. 9 Ya
adiyu ilangkakan di ibbayu ti impogpogyu din nappuhin ugaliyuh hopapna. 10 Ti ad
ugwan ya tene"anyu nan pa'itunnun ugaliyu ti hinukatan Apo Dios, ya ipaphopaphodna
ta nangamung un migihhong hinan aatna, at an amin di aat Apo Dios ya innilaonyu. 11 Ti
hiyaat un tu'u nalammung, at ta"on un tu'u Hudyu unu Hentil, ya ta"on un tu'u nipakugit
unu agguy, ya ta"on goh un tu'u tagun mid adalna* unu tagun atata'ot di atona an umat
hinan agguy na'amu an manilhig an baka,† ya ta"on un tu'u himbut unu bo'on himbut,
mu bo'on heney aptan ti hi Kristuy aptan. At ta"on un tu'u numbino'ob'on an tatagu mu
nalammung tu'un amin ay Kristu!
12 Ya da'yuy tatagun Apo Dios ti penpenhod da'yu, at hiyanan pento' da'yu. At hay
mahapul ya ipaphodyuy ugaliyu ta ma'ahhimo' ayu, ya ma'ma'ullay ayu. Ya ipapihulyuy
odolyu, ya topngonyuy atonyuh nan tatagu. 13 Ya itulidyuy aton di i'ibbayu, ya wa ay
di mangat hi nappuhin da'yu ya adiyu u'unnungon ti nan nangaliwan Apu tu'uh bahol
tu'u ya umat goh hinay pangaliwanyuh nan bahol di i'ibbayu. 14 Mu hay ma'ahhapul ya
mumpopohhodan‡ ayu, ya malammung ayu ta ay ayu nahamad an hina"ama.
15 Ya ipalenggop da'yun Kristu, ya henen alenggopanyu ya hiyay mangipapuut hinan
punnomnomanyu. Ti henen alenggopanyuy dimmalat hi namilian Apo Dios ay da'yu
ta malammung ayu an paddungnay ohay odol. Ya hay maphod ya mundenol ayuh nan
ato'aton Apo Dios ay da'yu. 16 Ya heden Tugun Kristu ya do'ol di ituduna, at hiyay
abulutonyu ta hiyay nonomnomonyu. Ya hay maphod ya luma'eng ayu ta muntutudduan
ayu, ya himpapadan ayu. Ya ikantayu nan edenolyun aat Apo Dios ya nan udumnan
kantan di mangunud ay Hiya, ya edenolyu nan inat Apo Dios hinan pungkantaanyu. 17 Ya
papuutanyun amin di atonyu ya hapitonyu ta hiyay panginnilaan hi un da'yuy tatagun
Apu tu'un hi Jesus. Ya hay pangatanyu ya middum ayun Jesus ta ihapit da'yun Ama tu'un
hi Apo Dios ta alyonay mundenol ayuh nan ato'aton Apo Dios ay da'yu.

Hay Nituduwan nan Nunhina"amah Pumpopohhodanda
(Eph. 5:22—6:9; Tit. 2:9-10; I Pet. 2:18—3:7)

18 Da'yun binabai ya mahapul an un'unnud ayuh nan ahawayu ti hiyah ne aton nan
mangunud ay Apu tu'u.
19 Ya da'yun linala'i ya ipattigyuy pamhodyuh§ ahawayu, ya adi ayu mabungot ay dida.
20 Ya da'yun ung'ungungnga ya adiyu ngohoyon di o'ommodyu ti hiyah ne di
umipa'amlong ay Apo Dios.
21 Da'yu ay goh an o'ommodda ya ane'nongonyu ta adiyu idugah di hingalyun dida ti ini
ya bum'onda.
22 Da'yun himbut* ya unudonyuh engganay a'ap'apuyu, ya bo'on hay awadandan da'yu
ya anggay di pangipattiganyun mahlu ayu, mu nan pangunudanyun dida ya malpuh
nomnomyu ya nan pange'gonanyun Apo Dios. 23 Ti hay itudun nan Hapit Apo Dios ya
inalinay,

"An amin di puntamuanyu
ya mahmahlu ayun mangat."†

At paddungnay un hi Apu tu'uy itamuanyu an bo'on hay tagu. 24 Ti inilayun hi Apu tu'un
hi Kristuy mangidat hi lagbuyu an hiyah ne nan pi'taguan ay Hiya. Ti makulug tuwalin
Hiyay ad baal ay ditu'u. 25 Mu nan tagun mangat hi nappuhi ya wada goh di lagbunah
nappuhi, ti Hiya ya mi'id di nangiyohhaanah amaphodna ti nahamad di pangatna.

---

* **3:11** Nan tagun ma'alih mid adalnah din amatagun Paul ya nan tagun agguy nanginnilah hapit di iGreece ti hiyah ne na'abbagbagtun hapit anu an wah tun luta, at mid ini'inilada anu. † **3:11** Henen atata'ot an tagu ya ma'alih *Scythian*, ya diday ohan atata'ot an tribo an hay appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Russia di nunhituwanda. Ya gapu ta nidugdugah di inatdan nangipata'ot hinan udumnan tataguh nan udum an tribo at inalin nan bo'on Scythian di aatda an diday umat hinan agguy na'amu an manilhig an baka. ‡ **3:14** Heten kalahin di pamhod ya *agape* hinan hapit di iGreece. § **3:19** Heten kalahin di pamhod ya *agape*. * **3:22** Ta"on hi un way inyuldin Paul hinan himbut ta unudonday a'apuda mu adi tu'u nomnomon hi un inabulut Paul ta hubuton nan udumnan tatagu nan i'ibbadan tagu. Ti hay itudun Paul ya anggay hitu ya nan aat di ugalida an bo'on nan aat di biyang nan tatagun himbut (bahaom goh nan footnote di I Pet. 2:18). † **3:23** Ecc. 9:10.

4

1 Da'yun a'ap'apun di himbut ya mahapul an ipaphodyuy pangatyun dida. Nom-
nomonyu an wada goh di Ap'apuyud abuniyan an hi Apo Dios.

Hay Udum an Tugun Paul hinan Tatagu

2 Da'yun kimmulug ya adi ayu humigan munluwalu, ya ep'ephodyuy punluwaluyu, ya
munyaman ayun Apo Dios. 3 Ya hay punluwaluanyu ni' ya iluwaluan da'mi ta badangan
da'min Apo Dios ta abalinanmin mangitudtuduh aat di pamaliwan Kristuh tagu an hiyah
ne din agguy nipa'innilah din hopapnah dimmalat hi nibaluda'. 4 Iluwaluana' goh ay da'yu
ta badangana' ay Apo Dios ta madadawoh an ma'awatan di tataguy itudtudu' ay dida.
5 Ya middum ayu ay hinan agguy kimmulug ya itudtuduyun dida tun aat Jesu Kristu, ya
elanyu ta hay maphod di ipattigyun dida. 6 Ya tigonyu goh ta ephodyun mi'hahhahapit
ay dida ta maphod di pangngolandah nan alyonyu. Ya wa ay di pohdondan innilaon ya
tigonyu ta nepto' di pambalyu.

Hay Nangihapitan Paul hi Amaphodan nan iColosse

7 Hi Tychicus an ohah nan nahamad an ligwa tu'u ya un'unnud an baal Apo Dios an
ni'baal ay ha"in hinan tamun Apo Dios di mangipa'innilan da'yuh na'na'at ya hay ma'at ay
ha"in hitu. 8 At hiyaat un'u honogon hiyan da'yu ta ibaagnan da'yuy na'na'at ya hay ma'at
ay da'mih tu ta ipadenol da'yu. 9 Ya mitnud goh hi Onesimus* an oha goh an nahamad
hi ligwa tu'un un'unnud an ohah i'ibbayun ma'amu'amung hina. Ya an amin di ma'ma'at
hitu ya ulgudondan da'yu.
10 Hi Aristarchus an ni'balud ay ha"in ya apngaon da'yuh na, ya umat goh hinan kasinsin
Barnabas an hi Mark an din inali' ay da'yuh din hopapna an wa ay ta umalin da'yu ya
inabulutyu.† 11 Ya alyon goh Jesus (an hay ohah ngadana ya hi Justus) di apngaon da'yu.
Ya waday udumnah nan Hudyun mangunud ay Jesus, mu un tulu daten Hudyu ya anggay
di ni'tamun ha"in hitu ta way aton nan Pumpapto'an Apo Dios an miwa'at, at do'ol di
imbadangdan ha"in.
12 Hi Epaphras an baal Jesu Kristun niddum ay da'yu goh hidin na'amu'amunganyu
ya alyona goh di apngaon da'yu. Ya umi'ikay an gun mangiluwalun da'yu, ya alyonay
ipaphod ni' da'yun Apo Dios ta way atonyun mangilulud hinan nahamad an aatyu, at
mihamad di pangunudanyun Kristu, ya ta badangan da'yun Apo Dios ta innilaonyu nan
pohdonah atonyu. 13 Ha"in di nanamad hi aat Epaphras ti mahmahluh puntamuanah
amaphodanyu, ya nan tatagud Laodicea, ya ad Hierapolis.‡ 14 Ya alyon Luke an
pohpohdon tu'un duktul di apngaon da'yu, ya umat goh ay Demas.
15 Ya apngao' goh nan i'ibba tu'ud Laodicea, ya namama ay da Nympha§ ya nan tatagun
Apo Dios goh an ma'amu'amung hinan abungna.*
16 Ya lempahyu ay an mamahan ten tudo' ya impehnagyud Laodicea ta mibaha
goh hinan tatagun Apo Dios an ma'amu'amung hidi. Ya bahaonyu goh nan tudo"un
epehnagdan da'yu.†
17 Ya alyonyun Archippus ta papuutanay tamuna ta lopahona nan ipatamun Apu tu'un
hiya.
18 Ha"in an hi Paul di nangitudo' ete:‡ "Olom ya mi'id al'alin da'yuh na. Adiyu aliwan
din nabaluda'. Hi Apo Dios ni' di mangipadutu' ay da'yu."

---

* **4:9** Hay pohdonan ibaga ya *hulbina.* † **4:10** Mattig din nidugah an ni'hongngilan Paul ay Barnabas hi aat Mark ti limmayaw ay didah din nahhun an numbiyaheandan nummisyonari (Ac. 13:13; 15:36-41) ya nipaphod mahkay ad ugwan. Ya henen nunhongngilanda ya himpulu ta duwan tawon di naluh hi engganad ugwan. ‡ **4:13** Hay inadagwin ad Laodicea hi engganad Hierapolis ya hi'itangan himpuluy kilomitlu. § **4:15** Hete ya ngadan di babai.
* **4:15** Mi'id di ustuh himba'an din na'amu'amung hidin amatagun Paul, at hay abung di kimmulug di na'amunganda.
† **4:16** Hay inadagwin nan babluy ad Laodicea hi engganad Colosse ya nahuluk hi duwampulu ta han duwan kilomitlu.
‡ **4:18** Manu ay waday puntudtud'on Paul ti adi umday pannigna (Gal. 4:13-15), at maligatan an muntudo'. Hiyaat un o"ongol di inatnan nuntudo' hi udumnan letra (Gal. 6:11), ya inatna ta panginnilaan nan mumbaha an hiyay nangipitudo'.

I Thessalonians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya da Silas ay Timothy di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'anda eten Liblu: nan kimmulug ad Thessalonica (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad ad Macedonia hinan babluy hi ad Greece.

Hay Gutud hi Nangitud'andan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 52 A.D.

Hay Teman ten Liblu: nan himba'an ad Thessalonica.

Hay Outline ten Liblu:

Hay MANGIPA'INNILAH nan himba'an ad Thessalonica (1:1)
Hay PUNYAMANAN hinan himba'an ad Thessalonica (1:2-10)
Hay NANGETE"AH nan himba'an ad Thessalonica (2:1-16) — hi Apostoles Paul di nangete"an ten himba'an
Hay MUMBIHHITAH nan himba'an ad Thessalonica (2:17—3:13)
Hay ATON nan himba'an ad Thessalonica (4:1—5:28)
Hay atonda ni' ahan ya adida aton nan umipabain (4:1-8)
Hay atonda ni' ahan ya mumpopohhodanda (4:9-10)
Hay atonda ni' ahan ya ihihi'alday tamuda (4:11-12)
Hay atonda ni' ahan ya al'alu'onday munlungdayan waday matoy an ibbada (4:13-17)
Hay atonda ni' ahan ya mundadaandah nan pumbangngadan Kristuh pidwa (5:1-11)
Hay atonda ni' ahan ya e'gonanda nan muntudtudun dida (5:12-13)
Hay atonda ni' ahan ya adida munhohongngel (5:13)
Hay atonda ni' ahan ya padananda nan adi mangngol (5:14)
Hay atonda ni' ahan ya tugunonda nan munhinnumnong (5:14)
Hay atonda ni' ahan ya badanganda nan adi umday pangulugdan Apo Dios (5:14)
Hay atonda ni' ahan ya ma'ma'ullaydah nan tatagu (5:14)
Hay atonda ni' ahan ya adida iballoh (5:15)
Hay atonda ni' ahan ya atonday maphod hinan tatagu (5:15)
Hay atonda ni' ahan ya umamlo'amlongda (5:16)
Hay atonda ni' ahan ya lumuwaluwaludan Apo Dios (5:17)
Hay atonda ni' ahan ya mundenolda (5:18)
Hay atonda ni' ahan ya adida ibahhaw di pohdon nan Na'abuniyanan an Lennawa (5:19)
Hay atonda ni' ahan ya adida pahiwon di itudun nan tagun intudun Apo Dios di hapitona (5:20)
Hay atonda ni' ahan ya hamadondan amin di itudun di tatagu (5:21)
Hay atonda ni' ahan ya adida kulugon nan nappuhi (5:22)
Hay HOGAT hi aton nan himba'an ad Thessalonica (5:23-28).

1 Heten tudo' ya nalpun da'min Paul ay Silas,* ya hi Timothy. Ya itud'anmi da'yun iThessalonica an kimmulug ay Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu.
Hi Apo Dios ni' di mangipadutu' ya mangipalenggop ay da'yu.†

Hay Aat di Pangulug nan iThessalonica

2 Iluwaluanmi da'yun amin, ya alyonmiy maphod ti impaphod da'yun Apo Dios. Ya gunmi da'yu iddum hinan punluwaluanmi. 3 Ya inilan Apo Dios an hi Ama tu'u an gunmi nomnomon nan ina'inatyu an hiyay attigan di pangulugyu, ya ni'nomnommi goh nan tamuyu ti hiyay attigan di pamhodyu, ya umat goh hinan nangedpolanyu ti hiyay attigan di panahalimidanyun Apu tu'un hi Jesu Kristu. 4 Ya inilami, i'ibba, an pohdon da'yun Apo Dios, at pento' da'yun Hiya. 5 Ya inulgudmi nan Maphod an Ulgud Apo Dios ay da'yu. Ya henen Ulgud ya adi umat hinan udumnan ulgud ti hay aatna ya nunheglay umal'alu'ana ti bumadang nan Na'abuniyanan an Lennawa, at inimmatunanyu an makulug an adi ayu ahan munduwaduwa. Ya innilayuy aatmih din nihinanmin da'yu ti impaphodmiy aatmi an da'yuy dimmalat. 6 Ya inanungyuy aatmi ya hi Apu tu'u. Ya inabulutyuy Hapit Apo Dios, at nunheglay nipaligligatanyu. Mu ta"on ya mun'am'amlong ayuh nan

* **1:1** Hay oha goh an ngadana ya *Silvanus*. † **1:1** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden timpu. Nan nahhun an inalina an *mangipadutu' ay da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *mangipalenggop ay da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

nangabulutanyuh nan Hapitna an dumalat di badang nan Na'abuniyanan an Lennawa.
7 At da'yuy anungon an amin nan mangulug ay Apo Dios hinan duwan provincia an
ad Macedonia ya ad Achaia. 8 Nan Hapit Apu tu'un inul'ulgudyu ya nundongol hi ad
Macedonia ya ad Achaia. Mu bo'on hidi ya anggay ti an amin hinan abablubabluy ya
na'ulgud nan aat di pangulugyu, at undan gahin unmi ulgudon di aatyu. 9 Ya inulgud nan
nangngol di aat nan nangabulutanyun da'mih din numbihhitanmin da'yu. Ti din'ugyu
nan bululyu ta inunudyuh Apo Dios ti nuntamuon da'yuh tamuna an Hiyay makulug an
adi matmattoy. 10 At hodonyuy umalian nan Imbaluynan malpud abuniyan an Hiyay
minahuan Apo Dios an nalpuh nan way nun'atoy an hi Jesus an mamaliw ay ditu'uh din
agtudan di atata'ot an punhumalyaan Apo Dios.

2

Hay Ina'inat da Paul ad Thessalonica

1 Da'yun i'ibba', inilayun waday hulbin din immalianmin numbihhitan da'yu. 2 Ya
inilayu goh an nipaligligat amid Philippi, ya nabainan ami goh ya un ami dumatong ay
da'yud Thessalonica. Mu binadangan da'min Apo Dios ta indatnay tulidmin nangulgud
hinan Maphod an Ulgud Apo Dios ay da'yu an ta"on hi unda do'ol din tatagun nangipawan
da'mi. 3 Ti hay inulgudmi ya bo'on hay nalpuh nan nibahhaw an tugun unu bo'on hay
nalpuh nan nappuhin punnomnom ti agguymi da'yu binalbaliyan. 4 Ti nan pohdon
Apo Dios di ul'ulgudonmi. Ya atonmi ti inabulut da'min Hiya, at ene'kodnan da'mi
nan Maphod an Ulgud. Ya bo'on hay taguy ipadenolmi ti hi Apo Dios an nanginnilah
nomnom di tagu. 5 Ya i'innilayun un adya nappuhiy ugaliyu, at agguymi inalih un maphod
an ta"on hi un da'mi agguy penhod. At bo'on hay ipaphodan di itaguanmih tun lutay
dimmalat hi nuntugunanmin da'yu ti inilan Apo Dios an makulug hana! 6 Ya bo'on
hay pange'gonanyun da'mi unu nan tataguy a'amnawanmih nan pun'ul'ulgudanmih nan
Hapitna.

7 Gapu ta da'miy a'apostoles Kristu at waday biyangmin mumpahalimun ay da'yuh nan
mahapulmih din niddumanmin da'yu. Mu ma'ulay amin da'yu an umat hi ama'ulay nan
babain ommod hinan imbabaluyna. 8 Ya penhodmi ahan da'yu, at hiyaat un nidugah
di anlamin nangitudun da'yuh nan Maphod an Ulgud Apo Dios. Mu bo'on hene ya
anggay ti nidadaan amin matoy hi un hiyay mahapul hi pumhodanyu! 9 Inila' an
manomnomyu, i'ibba', an hidin nuntudtuduwanmih nan Hapit Apo Dios ay da'yu ya
inhihi'almin nuntamuh nan mahdom ya nan mapatal ta bimmo'la amih mahapulmi ta
adi ami umungal hi tanudanyu.

10 Ya da'yun kimmulug ay Apo Dios di nanamad hi mun'ihtiguh nan aat di ugalimin
da'yuh din wadanmih na ti agguymi linayahan di inatmi, ya nahamad di ugalimi, ya
agguy ami napahpahal. 11 Ya inilayu goh an din nuntuduwanmin da'yu ya umat hi pangat
di ommod an lala'ih nan imbabaluyna 12 ti tinugunmi da'yu, ya impadenolmi da'yu, ya
inal'alu'mi da'yu. Ya inatmi hana ta way inatyun nangipaphod hi ugaliyu. Ya inalimi
goh ay da'yu di mahapul an nan nitaguanyu ya miyunnudan hinan pohdon Apo Dios an
nangayag ay ditu'uh nan pumpapto'ana ta mi'dayaw tu'un Hiya.

13 Ya adi ami humigan munyaman ay Apo Dios hinan nangabulutanyuh nan Maphod an
Hapitnan inulgudmin da'yu. Ya agguyyu inalih un hapit di tagu ya anggay, mu inimmatu-
nanyu an hiyay immannung an Hapit Apo Dios. Ya da'yun nangulug enen Hapit Apo Dios
ya mattig hinan nitaguanyu nan abalinanan bumadang ay da'yu. 14 Ya umat ayuh nan
tatagun Apo Dios an kimmulug ay Jesu Kristuh nan Provinciad Judea an hinolholtapyuy
ina'inat nan ni'babluyanyu ti umat goh hina damdaman didan hinolholtapday ina'inat di
i'ibbadan Hudyu. 15 Ti nan Hudyuy namatoy ay Jesus an Apu tu'u, ya nan numbino'ob'on
an propeta goh, ya pinakak da'min dida. Ya agguyda inunud nan pohdon Apo Dios, ya
boholonday ni'babluyanda! 16 Ya ta"on un hidin nangitudtuduwanmih aat di abaliwanda
ya impadahday abalinandan mangipadinong ay da'mi. At hiyanan nidugah ahan di
baholda, at ad ugwan ya nidugah di bohol Apo Dios ay dida.

Hay Nanamhodan Paul an Mumbangngad ad Thessalonica

17 Tinaynanmi da'yu, mu paddungnay wagwada amih na ti nonomnomonmi da'yu. Ya
la'tot ya impadahmiy abalinanmin mumbangngad ay da'yu ti popohdonmi da'yun tigon!
18 Ya inalimih din hopapnay umali amin da'yud Thessalonica. Ti ha"in an hi Paul ya
ag'agaan ninomnom'un umali, mu gun impawan Satanas. 19 Ya pohdonmin umali ti da'yu
ya anggay di ehdolmi ya pun'am'amlonganmid ugwan. Ya da'yu goh di iting'imih un
mumbangngad hi Jesus an Apu tu'uh panaganganmin Hiya. 20 Ti makulug an da'yuy
mangipabagtu ya mangipa'amlong ay da'mi.

3

1 Unat goh adi ami pa"edpol hi lungdayamin mannig ay da'yu ya inabulutmi an
ta"ongkay hi unna' oh'ohhan mataynan ad Athens, 2 at hennagmih agi tu'un hi Timothy
ay da'yu an hiyay ni'baal Apo Dios ay da'min mangul'ulgud hi Maphod an Ulgud an hay
aat Kristu. Ya ta way atonan manugun ay da'yu ta bumi'ah di pangulugyu. 3 At ta"on hi un
nidugah di punholholtapanyu an dumalat di kimmuluganyu ya adi ayu magilat ta adiyu
ipogpog di pangulugyu ti inilayun mahapul an edpol tu'un amin date ti hiyah ne tuwaliy
implanun Apo Dios ay ditu'un kimmulug. 4 Ti din wadanmin da'yu ya pinadananmi da'yu
an mipaligligat tu'u. Ya nepto' henen inalimi ti ad ugwan ya makulug an ma'ma'at. 5 At
hiyaat unna' ngungumhop an munnomnom hi aatyu. At hennag'uh Timothy ta puutonay
aatyu, ya ta ipa'innilanan ha"in di aat di pangulugyu. Ti inali' di mid mapto' ya intudul
da'yun Satanas an mangat hi nappuhi, at ini ya mi'id di hulbin din intudumin da'yu!
6 Mu maphod ta numbangngad hi Timothy an nalpun da'yu, ya mun'amlong ami ti
maphod an amin di inulgudnah aat di pangulugyu ya nan pumpopohhodanyu. Ya inalina
goh di gun da'mi nonomnomon ay da'yu, ya umi'ikay ayun mannig ay da'mi! Ya umat hina
goh ay da'mi ti umi'ikay ami goh an mannig ay da'yu! 7 At hiyanan ta"on hi un nidugah
di numanomnomanmi ya ipaligligatanmi mu nipadenol ami an dumalat nan nahamad
an pangulugyu. 8 At malenggop mahkay di punnomnomanmi an dumalat nan nahamad
an pangulugyun Apu tu'u. 9 Ya un ay adi umday atonmin munyaman ay Apo Dios hinan
nidugah an nangipa'am'amlonganyun da'min dumalat nan aatyu. 10 Mu amahdomahdom
ya a'alga'algaw ya gunmi iluwalun Apo Dios di pumbangngadanmih na ta badanganmi
da'yuh nan akudangan di pangulugyu.
11 Olom ni' ya pa'alion da'mih na ay Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu
Kristu. 12 Ya udman ni' Apu tu'uy pamhodyu ta mihamad di pumpopohhodanyuh nan
i'ibbayu ya umat goh hinay pamhodyuh nan udum an tatagu an umat hinan namhodmin
da'yu. 13 Hay miyangunuh hi ibaga' ya ihamad ni' Apu tu'un hi Jesu Kristu di nomnom
tu'u ta aton tu'u nan pohdona ta hay pumbangngadanan itnudna nan tataguna,* ya mi'id
di bahol tu'u ta nahamad tu'uh hinagang Apo Dios an hi Ama tu'u.

4

Hay Aton an Mangipadenol ay Apo Dios

1 Inadalyu din intugunmin da'yuh atonyun mangipadenol ay Apo Dios hi nitaguanyu. Ya
hiyah ne ina'inatyu ta engganad ugwan, at dumalat ay Apu tu'un hi Jesus ya al'alu'onmi
da'yu ta ihamadyun mangunud enen Tugun. 2 Ya inilayuy aat nan intugunmin da'yu ti
hiyah ne immandal Apu tu'un hi Jesus hi itugunmi.
3 Hay pohdon Apo Dios ya maphod di pangat ya punnomnom, ya pohdona goh an
ipogpogyun amin di umipabain an umat hi umilugtapan. 4 Ya hay maphod ya way
ohaan ipadenolnah Apo Dios hi pangatnah nan ahawana ta e'gonana ta adina ilugtap,
5 ta adi umat hinan adi manginnilah aat Apo Dios an hay laylaydon di odoldan nappuhiy
pohpohdonda. 6 Ya adiyu haludon di i'ibbayu ti moltaon Apu tu'uy mangat an amin hi
nappuhin umat hina. Ya inilayu an heten inali' ya hiyay namadananmin da'yu, at ten
ipidwami. 7 Ti bo'on hay pangatan tu'uh umipabain di namto'an Apo Dios ay ditu'uh
tataguna ti pento' ditu'u ta milahhin tu'u ta adi tu'u mabaholan. 8 Ya gulat ta way adi
mangunud ete ya bo'on hay taguy agguyna inunud ti hi Apo Dios an nan nangipiyodol ay
da'yuh nan Na'abuniyanan an Lennawa.
9 Adi mahapul un'u itudo' di atonyun mamhod* hinan i'ibbayu ti intutuddun Apo Dios
di pumpopohhodanyu!† 10 Ya umannung an inatyu ti pohdonyun amin di i'ibba tu'un
numpunhituh nan Provinciad Macedonia. Mu ta"on ya tugunonmi da'yud ugwan ta
iyal'allayun aton, i'ibba.
11 Ya maphod hi unyu innilaon di atonyun ma'ma'ullay hitun ataguanyu. At nan
tamuyuy ihihi'alyu ta adiyu taktakon nan i'ibbayun muntamu ti adi maphod hi un ayu
umungal ay dida. At nan mahapulyu ya malpuh nan tamuyu an hiyah ne immandalmin
da'yu. 12 Ya atonyu ay ya nan tatagun agguy niddum ay da'yuh nan unudonyu ya maphod
di pangulgudandan da'yu, at adi mahapul an mun'adaw ayuh nan i'ibbayuh mahapulyu.

Hay Aat di Pumbangngadan Jesus hitun Luta

---

* **3:13** Mid mapto' ya didanay a'anghel Apo Dios, unu bo'on ay ya mabalin an diday lennawan di nun'a'atoy an kimmulug. Ya mabalin goh an danen duway pohdonan ibaga. * **4:9** Heten kalahin di pamhod ya *phileo* hinan hapit di iGreece. † **4:9** Heten kalahin di pamhod ya *agape* hinan hapit di iGreece.

13 I'ibba', pohdo' an innilaonyuy aat di nun'atoy an nangunud ay Kristu ta adi ayu
umat hinan udumnan tagun adi manahalimid hi umalian Kristu an nunheglay punlung-
dayaanda. 14 Kulugon tu'u an natoy hi Jesus ya namahuan. Ya umat goh hinah nan
tatagun natoy an nangunud ay Kristu ti mahuan Apo Dios dida ta mitnuddan Hiyah
pumbangngadana.
15 Ya heten itudu' ya nalpun Apu tu'u. Ya hay aatna ya ditu'un mataguh nan
pumbangngadan Apu tu'u ya adi tu'u mahhun an tumulu ya un nan nun'atoy. 16 Ti hay
a'atana ya wada han mumbugaw an mummandal, ya medehhan an mun'ali nan ohah nan
apun di anghel, ya munggangoh di talampet Apo Dios, ya intadun Apu tu'un mun'ohop an
malpud abuniyan! Ya mahuanah mahhun nan natoy an kimmulug ay Kristu. 17 Ya malpah
ay hene ya middum tu'un matagun didaat tumulu tu'un amin hinan bunut ta damuwon
tu'uh Apu tu'u. At mi'hitu tu'un Apu tu'u ta nangamung. 18 Ya ulgudonyuh ten ulgud hinan
i'ibbayun kimmulug ta way atonyun ma'al'alu'.

5

Hay Panedennan Tu'uh Umalian Jesus

1 I'ibba', adi mahapul an itudo"uy gutud di ipa'annungan daten inulgud'u 2 ti nahamad
di nanginnilaanyuh aatna, ti umat hinan mangakaw hi mahdom an adi ma'innilay
umalianay aat di algaw an pumbangngadan Apu tu'u. 3 Ya unat alyon di tataguy, “Mi'id
al'alin ditu'u, at mid ma'at hi nappuhin ditu'u!” mu himbumagga ya mapatoyda, at mi'id
abalinandan lumayaw an umatdah nan babain nunhabi ti himbumagga ya munha'it di
putunah un muntungaw.
4 Mu adi ayu umat hinan tatagun nappuhiy ugalida, i'ibba', an paddungnay nahelngan-
dan mid abalinandan manginnilah aat di Makulug an Ma'unud. At adi ayu umogyat hi un
dumatong heden algaw an umat hinan tagun umogyat hinan alian di mangakaw. 5 Mu
natugun ayun amin hinan Makulug an Ma'unud an paddungnay naptangan ayu ti nan
aatyuy panginnilaan, at agguy ayu niddum hinan nahelngan an tatagu. 6 Ya ay ihunay
nolo'da ti adida donglon nan Makulug an Tugun. Mu hay maphod ya adi tu'u midipat
ay dida ti hay maphod hi aton ya hahalimidon tu'uy ma'at an ay ihunay adi tu'u molo',
ya matpong tu'u. 7 Nan tatagun nappuhiy ugalidan mid abalinandan manginnilah aat di
Makulug an Ma'unud ya paddungnay unda tataguh nahdom an nahelngan an ay ihunay
nolo'da. Ya ayda nabutong hinan nahdom an mid papuutanda. 8 Mu ditu'un kimmulug
an ay napatalan ya matpong di pangat tu'u, ya nan pangulug tu'u ya pamhod tu'un Apo
Dios di ay hapiaw an punhani tu'uh nan nappuhin ma'at. Ya hay namnamaon tu'uh nan
pamaliwan Apo Dios ay ditu'u di paddungnay uklup an punhani tu'uh ulu tu'u. 9 Ya bo'on
hay amoltaan tu'uy namto'an Apo Dios ay ditu'u mu hay abaliwan tu'u an dimmalat hi
Apu tu'un hi Jesu Kristu. 10 Ti inyatoy ditu'un Jesus ta mi'tagu tu'un Hiya an ta"on hi un
tu'u natoy unu agguy hinan pumbangngadana. 11 Ya nan ato'atonyud ugwan di hiyay
inaynayunyu ta pabi'ahonyuy pangulug di i'ibayu, ya muntutuggunan ayu.

Hay Angunuh hi Nuntugunan Paul hinan iThessalonica

12 I'ibba', al'alu'onmi da'yu ta e'gonanyu nan muntudtudun da'yu an diday a'ap'apuyun
pento' Apu tu'u, at tugunon da'yun dida. 13 Ya hay maphod ya ongol di pamhodyun dida,
at ipabagtuyu dida ti nabagbagtuy tamuda. Ya adi ayu munhohongngel.
14 I'ibba', al'alu'onmi goh da'yu ta padananyu nan napayad, ya pabi'ahonyuy nomnom
nan umogo'ogon, ya badanganyu nan adi umday pangulugda, ya mehodan ayun didan
amin. 15 Ya tigonyu ta adiyu ibolloh hi un way aton nan tataguh nappuhin da'yu, mu hay
gunyuat aton ya atonyuy maphod hinan i'ibbayuh iddumanyu, ya atonyu goh an amin
hinan tatagu.
16 Ya gun ayu umamlo'amlong,* 17 ya lumuwaluwalun Apo Dios. 18 Ya hay maphod hi
atonyu ya mundenol ayu an ta"on un malgom di ma'at ay da'yun tatagun Kristu ti hiyah
ne pohdon Apo Dios.
19 Ya adiyu ngohoyon nan pohdon nan Na'abuniyanan an Lennawa. 20 Ya adiyu
pahiwon di itudun nan propeta, 21 mu hamadonyun amin di itududa ta hay maphod di
unudonyu, 22 mu an amin di nappuhi ya hiyay adiyu kulugon.
23 Ya un ni' hi Apo Dios an alpuwan di lenggop tu'uy mangipaphod ay da'yu ta adi ayu
mumbahbahol. Ya halimunana nan lennawayu, ya nan nomnomyu, ya nan odolyu ta
mi'id baholyuh din pumbangngadan Apu tu'un hi Jesu Kristu. 24 Ya Hiyay namto' ay da'yu,
at ipa'annungnah ten inali' ti Hiyay nahamad hi unudon tu'u.

* **5:16** Hete ya ho'ho'dod ahan an verse hinan Biblian nitudo' hinan hapit di iGreece (bahaom nan footnote di Jn. 11:35 ta innilaom di aatna).

25 I'ibba', iluwaluan da'mi.
26 Mumpun'am'amanu ayu, i'ibba', at paddungnay unna' ni'yamanun da'yu.
27 Mandalo' da'yu ta ibahayuh ten tudo' an amin hinan i'ibba tu'uh na, ya hi Apu tu'uy mun'ihtiguh unyu aton.
28 Hay pohdo' ya nan pamhod ya homo' Apu tu'un hi Jesu Kristu di wadan da'yu.

II Thessalonians

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya da Silas ay Timothy di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'anda eten Liblu: nan kimmulug ad Thessalonica (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan siudad ad Macedonia hinan babluy hi ad Greece.

Hay Gutud hi Nangitud'andan ten Liblu: mid mapto' ya hidin 52 A.D.

Hay Teman ten Liblu: nan tulu an doctrinan mahapul an innilaon nan iThessalonica ya nan udumnan maphod hi atonda.

Hay Outline ten Liblu:

Hay DOCTRINAN di kimmulug (1:1—2:17)
- Hay doctrinah aat di punhumalyaan Apo Dios (1:1-12)
- Hay doctrinah aat AntiKristuh nan Punligatan di Tatagu (2:1-12)
- Hay doctrinah aat di napto'an nan iThessalonica (2:13-17)

Hay ATON nan kimmulug (3:1-18)
- Hay atonda ni' ahan ya munluwaluda (3:1-5)
- Hay atonda ni' ahan ya adida napayad an muntamu (3:6-12)
- Hay atonda ni' ahan ya adida humigan mangat hi maphod (3:13)
- Hay atonda ni' ahan ya hamadonday kimmulug an adi mangunud hinan Hapit Apo Dios (3:14-15)
- Hay atonda ni' ahan ya abulutonday wagah ay dida (3:16-18)
- Hay atonda ni' ahan ya hamadondah un immannung an Hapit Apo Dios nan ibahada (3:17).

1 Heten tudo' ya nalpun da'min Paul ay Silas,* ya hi Timothy. Ya ten itud'anmi da'yun
iThessalonica an ma'amu'amung an ipapto' Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi
Jesu Kristu.
2 Hi Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu di mangipadutu' ya
mangipalenggop ni' ay da'yu.†

Hay Aat di Punhumalyaan Jesus hi Pumbangngadana

3 I'ibba', mahapul an edenolmi da'yun Apo Dios, ya manu ay mahapul an atonmi ti
nen gun dumo'do"ol di pangulugyu ya nan pumpopohhodanyu. 4 Ya hiyaat unmi da'yu
iyamlah nan tatagun Apo Dios an ma'amu'amung hinan himpapangili. An gunmi alyon di
innaynayunyuy pangulugyu an ta"on hi un do'ol di umi'ingol ya mangipaligligat ay da'yu.
5 Ya henen ina'inatyu ya hiyay pangimmatunan hinan punhumalyaan Apo Dios, ya
ibilang da'yun middum hinan pumpapto'ana an hiyay dimmalat hi ipaligligatanyu.
6 Mu nahamad di aton Apo Dios, at ibollohnay inat nan mangipaligligat ay da'yu ta
ipaligligatna goh dida. 7 Mu ditu'un mipaligligat ya ipadinong Apo Dios di ligat tu'uh
awnih pumbangngadan da Apu tu'un hi Jesus ya nan nun'abagtun a'anghelnan malpud
abuniyan ta mumpattigda. Ya waday mabnang an apuy an nunle'woh ay Hiya, 8 at
moltaona nan agguy kimmulug ay Apo Dios ya nan adi mangunud hinan Maphod an
Ulgud an hay aat Apu tu'un hi Jesus. 9 Ya hay pummoltanan dida ya munligligatdah mid
pogpogna, at milahhindan Apo Dios, ya adida tigon nan nidugah an amaphodan di aat di
anabagbagtun nan abalinana. 10 Ya henen algaw an pumbangngadana ya ulgudon nan
tatagun pento'nay anabagtuna, ya an amin nan mangunud ay Hiya ya dayawonda Hiya.
At middum ayu goh ti inunudyu din impa'innilamin da'yu.
11 Ya hiyaat unmi da'yu iluwaluwaluan. Ya da'yuy pento' Apo Dios an mangunud
ay Hiya, at ten ihapihapitmi da'yun Hiya ta ipaphodnay aatyu ti pohdonan mihamad.
Ya ihapitmi goh ta ipa'annungnay amaphodanyu an hiyah ne popohdonyu, ya ta
ipa'annungna goh nan tinamuanyu an dumalat nan pangulugyu. 12 Ya nan aatyuy
pangimmatunan hi anabagtun Apu tu'un hi Jesus. Ya ipabagtu goh da'yu ti ipadutu' da'yun
Apo Dios ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu.

* **1:1** Hay ohah ngadana ya *Silvanus*. † **1:2** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina an *mangipadutu' ay da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalinan *mangipalenggop ni' ay da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

2

Hay Alian nan Na"appuhi Ahan an Tagu

1 Wa han ulgudo' an hay aat di alian Apu tu'un hi Jesu Kristu ya hay a'amungan tu'uh
panamuwan tu'un Hiya. 2 Wada ay di mangalih un nalpah an nadatngan di algaw hi
umalian Apu tu'u ya al'alu'o' da'yu, i'ibba', ta adiyu ni' ahan kulugon di alyonda ta adi
hin'umuy di nomnomonyu. Ya adi ayu tuma'ot, ya adiyu kulugon di alyonda an ta"on hi
unda alyon an nan propetay nangali, unu alyonday hiyah ne inali' ay dida, unu intudo"un
dida. 3 Adi ayu mabalbaliyan an ta"on hi unda iyal'alu'. Ti gulat un madatngan henen
algaw at mahhun an dumo'olday man'ug ya mungngohoy ay Apo Dios, ya engganay
mipattig nan tagun nidugah di anappuhina.* Mu henen nidugah an adi umunud an
tagu ya awniat mipiyuy ad imbelnu ta munholholtap hidih enggana. 4 Ya henen alian
nen nappuhin tagu ya aboholanan amin nan dayawon di tatagu ya an amin di alyon nan
tataguh na'abuniyanan. Ya alyonay un hiya ya anggay di nabagtu, at hiyay umbun hinan
Timplun Apo Dios ta alyonay hiyay Dios!

5 Ya nomnomonyu adya an hiyah ne din intudu' hidin awada' ay da'yu! 6 Ya inilayun
adi mabalin an bumuhu' henen na"appuhin tagud ugwan ti waday Mangipawan† hiya ta
nangamung un madatngan di gutudnah aliana. 7 Ya ta"on ad ugwan ya i"ihnaday gun
mi'bohhol ay Jesu Kristu, ya heden gun Mangipapawah nan atonda ya inaynayuna ta
engganah din gutud di akakanah tun luta. 8 Mu han akakanay ipattigan nan nidugah
an na"appuhin tagu. Mu la'tot ya umalih Apu Jesus, at nan benangnay mangipalungtuy
ay hiya, ya nan hodohdanay mamatoy ay hiya. 9 Mu hi Satanas di mangidat hi abalinan
nen na"appuhin tagun mangat hi numbino'ob'on an umipanoh'an adi olog di tagu ta way
abalbaliyan di tatagu, 10 ya layahanay tatagu ti nala'eng an mangat hi nappuhi. Mu hanan
layahana ya milahhin ay Apo Dios ti agguyda inabulut nan Makulug an Ma'unud ta way
atondan mabaliwan. 11 At hiyaat un iyabulut Apo Dios ta iyal'alladan mangunud hi layah,
12 at hiyay dumalat hi ahumalyaanda, ya hiyah te ma'at an amin hinan adi umunud hi
Makulug an Ma'unud an hay layahday iyamlada.

Hay Pento' Apo Dios hi Mabaliwan

13 Mu mahapul an gun ami munyaman ay Apo Dios an dumalat ay da'yun i'ibbami
an pohpohdon Apo Dios. Ti hidin hopapna ya pepento' da'yu tuwalin Apo Dios an
mabaliwan an dumalat nan abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawan nangipaphod ay
da'yu ya gapuh nanguluganyuh nan Makulug an Ma'unud. 14 At pento' da'yun Apo Dios
ta kulugonyu nan Maphod an Ulgud an inulgudmi ta mi'bagtu ayun Apu tu'un hi Jesu
Kristu. 15 At hiyanan da'yu, i'ibba, ya punnonngonyuy pangulugyuh nan intudtudumi ya
nan intudo'min da'yu.

16 At hi Jesu Kristu an Apu tu'u ya hi Apo Dios an Ama tu'un namhod ahan ay ditu'u ya
nangipabi'ah hi nomnom tu'uh enggana, ya nangipahamad hi denol tu'u an dimmalat di
homo'na, 17 ya patulidon da'yu, ya pabi'ahon da'yun mangat ya mangalih nan makulug.

3

Hay Nangalyan Paul hi Iluwaluanda Hiya

1 Hay angunuh hi alyo', i'ibba', ya iluwaluan da'mi ta way aton di Hapit Apu tu'un
munnaud an miwa'at, ta al'alu'ona nan mangngol an umat hidin na'at ay da'yu. 2 Ya
iluwaluan goh da'mi ta mabaliwan amih aton nan tatagun munlayah di aatda ya
nun'appuhiy atonda. Ti immannung an adi an amin di tagu ya umunuddah nan Tugun
Apo Dios.

3 Mu hi Apo Dios ya ipa'annungnan ami'amin di intulagna, at baliwan da'yuh nan aton
Satanas. 4 Ya inilamin makulug di aton Apu tu'un mangipaphod ay da'yu ta inaynayunyun
unudon din intugunmin da'yu.

5 Dumalat ni' di badang Apu tu'u ya ma'awatanyuy aat di pamhod Apo Dios ya hay aat
di pange'edpolan hi ligat an umat hi inat Kristu.

Mahapul an Muntamuy Tagu

6 Hay tugun Apu Jesu Kristu an itugunmin da'yu ya adi ayu middum hinan i'ibba tu'un
kimmulug an ma'ahiggan adida unudon di itugunmih aat di amahlun muntamu. 7 Ya
inilayuy ina'inatmih din awadan tu'un amin hina, at hiya ni' di enghonyu ti agguy ami
himmigan nuntamu, 8 ya an amin di inanmin indatyu ya binayadanmi ti a'alga'algaw ya
amahdomahdom ya timmamutamu ami ta adimi da'yu ungalon. 9 Ya waday biyangmin
mangibagah lagbumin da'yu, mu agguymi ti imbo'lamiy inanmi ta panginnilaanyuh

---

* **2:3** Hiyay alyondah AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu). † **2:6** Nan Na'abuniyanan an Lennawa.

nan maphod hi aton ta hiyay enghonyu. 10 Ti ta"on hidin wadan tu'un amin hina ya
intugunmin da'yu an inalimiy, “Nan napayad an tagu ya adi mangan.”
11 At ten ipidwamin itugun ti hay dengngolmi ya waday udumnan da'yun nun'apayad an
unda hay tumaktaktak hinan aton di i'ibbada. 12 At dumalat nan niddumanyun Apu tu'un
hi Jesu Kristu at hay itugunmin da'yu ya adiyu aton di umat hina ta way ohaan ipapto'nan
muntamu ta waday pananudnah odolna.
13 I'ibba', adi ayu humigan mangat hi maphod. 14 Ya wada ay di adi umunud eten tugun
an intudo'mi ya ihamadyun tigon ta adi ayu middum ay hiya ta way atonan bumain. 15 Mu
adiyu ibilang hi ohah nan buhulyu, mu tugunonyun umat hi ibbayu.

Hay Nanapitan Paul hi Amaphodan nan iThessalonica

16 Hi Apu tu'u ni' an alpuwan di lenggop ya ipalenggop da'yuh enggana an ta"on hi un
way malgom hi ma'at ay da'yu. Ya ipapto' ni' goh da'yun Hiyah enggana.
17 Ha"in an hi ibbayun hi Paul di nangipitudo' ay date, ya ha"in mahkay di mangitudo'
eten angunuh an hapito' ta alyo' di, “Nonomnomon da'yu.” Ya inila' an immatunanyu tun
panudo"u ya tun pumpelma'.
18 Ehmo'an ni' da'yun amin ay Apu tu'un hi Jesu Kristu.

I Timothy

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul (1:1).
Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: hi Pastor Timothy (1:2).
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan mange'gon ay Apo Dios.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 61 A.D. hi engganah 63 A.D.
Hay Teman ten Liblu: hay maphod hi aton Pastor Timothy an mumpapto' hinan himba'an ad Ephesus (1:3).
Hay Outline ten Liblu:
Hay PROBLEMAN Pastor Timothy hinan himba'an ad Ephesus (1:1-11)
Hay APUN Pastor Timothy hinan himba'an ad Ephesus (1:12-17) — hi Apostoles Paul di apuna
Hay IPAPTO' Pastor Timothy hinan himba'an ad Ephesus (2:1—6:21)
Hay ipapto'na ya nan aatna tuwali (1:18-20; 4:6-16; 5:23; 6:11-16, 20-21)
Hay ipapto'na ya nan munluwalu (2:1-8)
Hay ipapto'na ya nan binabai (2:9-15)
Hay ipapto'na ya nan mun'endog (3:1-7)
Hay ipapto'na ya nan baal di mun'endog (3:8-13)
Hay ipapto'na ya nan ma'ma'at ta mihamad di doctrinada (3:14—4:5)
Hay ipapto'na ya nan nun'ala'ay (5:1)
Hay ipapto'na ya nan ungungan linala'i (5:1)
Hay ipapto'na ya nan nun'a'in'inna (5:2)
Hay ipapto'na ya nan babalahang (5:2)
Hay ipapto'na ya nan umu'utun (5:3-16)
Hay ipapto'na ya nan a'ap'apu (5:17-19)
Hay ipapto'na ya nan kumapuy di pangulugda (5:20-22, 24-25)
Hay ipapto'na ya nan himbut (6:1-2)
Hay ipapto'na ya nan mangamnaw hi pihhu (6:6-10)
Hay ipapto'na ya nan adangyan (6:17-19).

1 Ha"in hi Paul an apostoles* Jesu Kristu ti hiyah ne immandal Apo Dios an nan mamaliw
ay ditu'u ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu an Hiyay hahalimidon tu'u.
2 Ya ten muntudo'a' ay he"a, Timothy,† an ibilang'un nahamad an imbaluy'u an dumalat
nan pangulugtan duwa.
Ipadutu' da'a, ya hom'on da'a, ya impalenggop da'a ni' ay Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi
Jesu Kristun hi Apu tu'u.‡

Hay Nummandalan Timothy hinan Tatagu ta Adida Ituduy Nibahhaw an Tudtudu
3 Hidin nakaka' ad Ephesus hi aya' hinan Provinciad Macedonia ya inal'alu' da'a ta
mihina'ah nad Ephesus ta way atom an mummandal hinan udumnan muntudtudu ta
adida ituduy nibahhaw.§ 4 Ya alyom ta idinongdan umabi'abig hinan malgom an na'na'at
hidin penghana, ya idinongdan tumuntutuntun hi o'ommoddan nahlaganda ti dumalat
hi punhahannuanda. Ya wan mid ibadang hana ti hay bumadang ya nan pangulug ay
Jesus. 5 Ya manu ay hiyah ne imandal'u ya ta mumpopohhodan* tu'un malpuh maphod
an nomnom, ya maphod an pangat, ya nahamad an pangulug tu'un Jesu Kristu. 6 Mu
waday udumna an din'ugdah ten Tugun ta un hay mid upid di ulgu'ulgudonda. 7 Ya

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag.* † **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan mange'gon ay Apo Dios.* ‡ **1:2** Inusal Apostoles Paul nan tulun kalahin di apngan nen gutud. Nan nahhun an inalina an *ipadutu' da'a* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *hom'on da'a* ya hiyah ne apngan di kimmulug, ya nan miyatlun inalina an *impalenggop da'a* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. § **1:3** Penhod Paul an mi'laban hi Timothy hinan balbalun kulton bimmuhu' eden timpud Ephesus an ma'alih Gnosticism. Hay aatna ya (1) intududay agguy immannung an hudhud (1:4; 4:7; 6:20), ya (2) inabulutday politikan hapit an mid ipatukana (6:20), ya (3) inhihi'aldan nuntudtuduh nan Uldin di Hudyu (1:7), ya (4) impawaday malhin (4:3), ya (5) pinaniawday udumnan ma'an ta adi onon (4:3), ya (6) ninomnomda an hay puntudtuduwandah Hapit Apo Dios di dumalat hi umadangyananda (6:5), ya (7) numpahiyada (1:7; 6:4). Mid mapto' ya da Hymenaeus ay Alexander di duwan a'ap'apuda (1:20). (Bahaom nan footnotes di Col. 2:4, ya II Tim. 2:18, ya Tit. 1:14, ya II Pet. 1:2, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16, ya II Jn. 1:7 ta innilaom di udumnah aatna.)
* **1:5** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece.

pohdondan diday mangituduh Uldin di Hudyu, mu ta"on un dida ya adida ma'awatan di aat nen itudtududa ya wan ipilitda an alyonday nepto'da.
8 Abuluton tu'u an heten Uldin Apo Dios ya maphod ya pumhodan, mu mahapul an nomnomon tu'uy ngadan di nangitugunana 9 ti heten Uldin ya bo'on nan maphod an tataguy nangitugunan Apo Dios ti hay aat di pumbaholan di ipa'innilana. Ti hiyay mitugun hinan adi umunud hi Uldin, ya hinan adi mangngol, ya hinan adi mangunud ay Apo Dios, ya hinan nangohoy, ya hinan adi mun'ogon, ya hinan mamatoy hi ommodna, ya hinan pumatoy goh hi tatagu, 10 ya hinan mangelo' hi bo'on ahawana, ya hinan mangelo' hi paddungna an lala'ih un lala'i, unu babaih un babai, ya hinan mangilayaw hi ibbadan tagu ta pumbalinondah himbutda, ya hinan munlangkak, ya an amin nan adi mangunud hinan makulug an mitudtuduh 11 aat Apo Dios an alpuwan di amlong an hiyah ne nan nedenol ay ha"in ta itudu'.

Nan Nidugah an Homo' Apo Dios ay Paul

12 Munyamana' ay Apu tu'un hi Jesu Kristuh nangidatanah bi'ah'un mangat hinan tamuna ya nan nangibilanganan ha"in an ohan edenolna, at pento'a' an ohan puntamuona 13 an ta"on hi un nappuhi din inulgu'ulgud'uh aatna ti impaholholtap'u ya pinadngopadngola' nan kimmulug ay Hiya. Mu maphod ahan ta hemmo'a' ay Apo Dios ti eden gutud ya agguya' kimmulug ay Jesus, at agguy'u inila an adi maphod hanan ina'inat'u. 14 Mu gapu ta ma'ulay nan Ap'apu tu'u ya ongol di homo'nan ha"in at binadangana' an kimmulug ay Hiya ya namhod hi ibba' an tagu. Hatuy mabalin hi aton tu'u an gapuh pangulug tu'un Jesu Kristu.
15 Wada han nahamad an pangali tu'u an hiyah te aatna: Immalih tun lutah Jesu Kristu ta baliwana nan nabaholan an tagu. Mu inyal'allanan ha"in ti nidugah ahan di bahol'u!
16 Mu ta"on hi un nidugah di bahol'u ya hemmo'a' ay Apo Dios ta mipattig di homo' Jesu Kristuh nan nabaholan an umat ay ha"in ta panginnilaan di udum an tatagun ta"on un nidugah di bahol di ohan tagu, mu gulat ta kumulug ay Hiya ya mi'taguh mid pogpogna.
17 At hiyanan dayawon tu'uh enggana ti hi Apo Dios ya anggay di makulug an Dios an adi mattig. Hiya ya mi'id di te"ana ya pogpogna, ya Hiyay Alih enggana! Amen![†]
18 Daten intugun'un he"a, Timothy an imbaluy'u, ya miyunnudan hinan nipa'innilah atom. Unudom hana ta abakom di nappuhi. 19 Ya punnonngom di pangulugmu ya nan maphod an punnomnommu ti wadaday udum an ta"on hi unda tuwali inilay maphod an unudon, ya inlahawdan agguy nangunud, at hay numbalinana ya nami'id di pangulugdan Jesus. 20 Umat ay da Hymenaeus ay Alexander an din'ug'u didah enggana ta okod hi Satanas ay dida. Ta magilatda ta adida pihupihulon hi Apo Dios.

2

Hay Makulug an Pundayaw ay Apo Dios

1 Hay mahhun hi alyo' ahan ya al'alu'o' da'yu ta iluwaluan tu'un amin di tatagu ta badangan Apo Dios dida. Ya mundenol tu'un Hiya an dumalat ay dida. 2 Ya umat goh an iluwaluan tu'u damdama nan a'ap'apun di gubilnu ya an amin di udumnah a'ap'apu ta nahamad di pumpapto'dan ditu'u ya maphod di pangatda ta mi'id al'alin ditu'un mangun'unud hinan maphod an ma'at an hiyah ne penhod Apo Dios an aton tu'u. 3 Ya maphod hanah aton ya umipa'amlong ay Apo Dios an mangibaliw ay ditu'u
4 ti pohpohdonan mabaliwan an ami'amin di tatagu ta innilaonday makulug hi aat Jesu Kristu. 5 Ti un oha ya anggay di Dios an mangibaliw ay ditu'u, ya oha ya anggay goh di mangiyalun ay ditu'u an hi Jesu Kristun numbalin hi tagu. 6 Hiya ya immali, at inyatoynay bahol an amin di taguh din gintud Apo Dios an aliana. Ya Hiyay panginnilaan an penhod Apo Dios an mabaliwan an amin di tatagu ta adida mamolta. 7 Ya manu ay pento'a' ay Apo Dios an ohan apostolesna[*] ya ta itudtudu' di makulug hinan Hentil ya nan aat di abaliwan an gapuh pangulug ay Jesu Kristu. Ya bo'on layah heten gun'u alyon ti makulug.
8 Ya hay pohdo' ahan ya ta nahamad ni' di ugalin nan linala'in mangita'nang hi ngamaydah unda munluwalu ti ababain hi unda mabungot unu mi'hongngel hi ibbada.[†]
9 Ya pohdo' goh an nan binabai ya ipaphoddan munlubung ta adi gahin un nan na'angnginay ilubungda, ya adida goh idugah an mangipaphopaphod hi tigawda an umat hinan do'ol an pangat hi buu' ya nan balitu' an mitayun hi odol, 10 mu hay aptan ya

---

[†] **1:17** Hay pohdonan ibaga ya *abuluto' hene ahan.* [*] **2:7** Bahaom nan footnote di I Tim. 1:1 ta innilaom di pohdonan ibaga. [†] **2:8** Hay ugalin di i'Ephesus an munluwalu ya ita'nangday ngamayda an umat hinan aton di Hudyu ya Muslim ad ugwan hi unda munluwalu. Mu bo'on hene di ugalin nan do'ol an munluwalu, ya namamah nan iYadyang, ya mattig an hay pangita'nangan di ngamayda ya bo'on hiyay teman ten verse ti nan temana ya nan anahamad di ugalidan munluwalu.

hay amaphod di pangat an hiyay attiganan makulug di pangulug di ohan babai. 11 Hay
maphod ya wa ay ta hinan pundayawanyun Apo Dios ya nan linala'iy muntudtudu, ya
hana ay binabai ya unda umu'ugong ta mundongolda ya un'unnudda. 12 Ti adi' iyabulut
an nan binabaiy muntudtudu unu mangipangpanguluh nan linala'ih nan pundayawanyu,
mu hay maphod hi atonda ya unda mundongol ya anggay. 13 Ti hidin nunlumuwan Apo
Dios hi tagu ya nahhun di lala'in hi Adam ya unna lumuwon di babain hi Eve. 14 Ya bo'on
hi Adam di nabalbaliyan, mu nan babaiy nabalbaliyan, at hiyay nahhun an numbahol ay
Apo Dios. 15 At gapuh numbaholan Eve ya mumpaligligatday binabain muntungaw. Mu
ta"on un umat hina ya baliwan Apo Dios didah unda punnonngon di pangulugda, ya nan
pamhoddah nan tatagu, ya iniladan mangane'nong hi odolda ta hay maphod di atonda.

3

Hay Aat di Mun'endog hinan Himpampun an Tatagun Apo Dios

1 Wada han nahamad an hapit an alyonay,
"Pohdon ay han tagun mun'endog hi tamun Apo Dios
ya maphod henen ninomnomna."
2 Mu hay aat di mun'endog ya nan agguy napahpahal, ya mahapul un ohay ahawanan adi
nabinabai,* ya nan matpong, ya nan mangiyane'nong hi atona, ya nan ma'ammangili, ya
nan nanginnilan muntudtudu. 3 Ya mahapul goh an adi mumbutong, ya adi un hi'itangan
ni'pattoy, mu mahapul an hiya ya ma'ulay, ya adi mi'hannu, ya adina gamgamon di pihhu.
4 Ya mahapul goh an inilanan mumpapto' ay didan hina"ama, ya inilanan manugun hinan
imbabaluyna ta e'gonanda hiya. 5 (Ti gulat ta mid olognan mangipapto' ay didan hina"ama
at namaman mi'id goh inilanan mangipangpanguluh nan tatagun mangunud ay Apo
Dios.) 6 Ya bo'on nan pa'akkulug di mun'endog ti ini ya ipahiyanah nen tamuna, ya hiyay
dumalat hi pummoltaan Apo Dios ay hiya an umat ay Satanas. 7 Ya hay ohah dumalat ya
mahapul an maphod di pangat nan mun'endog ya ta"on nan agguy kimmulug ya maphod
di hapitondah aatna. Ti adi ay umat hinay aatna at nappuhiy punnomnom di tatagun
hiya, at hiyay pangabakan Satanas an paddungnay unna hinulu.

Hay Aat di Baal nan Mun'endog hinan Himpampun an Tatagun Apo Dios

8 Hana ay goh an linala'in baal di mun'endog ya mahapul goh an nan nanomnoman,
ya adida munlayah, ya adida mumbutong, ya adida gamgamon di pihhu. 9 Ya mahapul
an punnonngonday pangulugdan miyunnud hinan nipa'innilan Hapit Apo Dios ta hiyay
aptan hi pangiyohhaandah punnomnomda. 10 Ya aptan ahan hi unyu innilaon di aatda
ta maphod ay ya diday pot'onyuh bumadang hinan mun'endog. 11 Ya mahapul an
nanomnoman goh nan ahawada ta adida hiwitan di ibbadah tagu, ya emayaanday atonda,
ya nanongnan madenolanda. 12 Ya hay aat goh di baal di mun'endog ya nan un ohay
ahawada† an adida nabinabai, ya abalinandan manugun hi imbabaluyda, ya abalinandan
mangipapto' hi pamilyada. 13 Ti manu ay ya nan napto' an baal ya maphod di pangatdah
tamuda ya e'gonan di tatagu dida. Ya nidugah di denoldan mangibabbaag hi pangulugdan
Jesu Kristu.

Hay Aat di Agguy Nipa'innilah din Penghana

14 Ta"on un ag'agay umalia' hina ya itudo"un amin hatun tugun'un he"a 15 ti mid mapto'
ya ma'ahupana' ya ta inilam di atom hinan a'am'amunganyun mundayaw ay Apo Dios an
wagwadah enggana ti ditu'un kimmulug di mangihtiguh nan makulug an mitudtuduh aat
Jesu Kristu. 16 Ya mi'id ahan meyengngoh hinan impa'innilan Apo Dios ay ditu'u an hiyah
ne nan kinulug tu'u. Ya hay attiganan makulug ya wada nan hapit an alyonay,

"Hi Kristu ya numpattig hitun luta ti nalmuy odolna,
ya nipa'innilan Hiyay Imbaluy Apo Dios
ti nan Na'abuniyanan an Lennaway nun'ihtigun Hiya.
Ya nipattig hinan a'anghel,
ya na'ulgu'ulgud hinan himpapangili,
ya Hiyay kulugon di tataguh tun luta,
ya nipatulud abuniyan."

---

* **3:2** Dumalat eten verse ya alyon nan udum di anggay nan nalhin an lala'iy way biyangnan mun'endog ti nan i'iwoy an linala'i ya mid pay di ahawada. Mu hay immannung hi alyon ten verse hinan hapit di iGreece ya "mahapul un o"ohhay ahawa," at pohdonan hapiton an adi mabalin hi un nahuluk hi oha. Ya itudun nan udum an evangelicals an adi mabalin an mun'endog nan numbentan ti nahuluk hi ohay nahayhaynod an inahawana, mu bo'on heney ituduna.

† **3:12** Bahaom nan footnote di I Tim. 3:2.

4

Hay Aat nan Tatagun Nahihinnuy Itududa

1 Impa'innilan nan Na'abuniyanan an Lennawan udum hi algaw ya wadaday mangidinong hi pangulugdan Jesu Kristu ti puhion nan bumalbalin lennaway nomnomda, at
2 adalonday nibahhaw hi tugun di dimunyu. Ti hiyah ne itudun nan nanginnilah nan
3 Nahamad an Tugun, mu ta"on ya layalayahanda ti nipahelot di nomnomdan umat hinan dotag an nipulitu, at adida bumain an mangat. Ya ipawaday umahawa ya nan udumnah
4 ma'an ta adi onon,* mu limmun Apo Dios hana, at munyaman ay nan un'unnud an manginnilah nan Makulug an Ma'unud at mabalin an ononda. Ti an amin di limmun Apo
5 Dios hi ma'an ya maphod, ya bo'on paniaw hi un tu'u munyaman ay Apo Dios ti indatna ta way onon tu'u. Ya aton tu'u ay at mipaphod ti dumalat nan panapitan tu'un Hiya ya
6 nan Hapitna goh.

Hay Aat di Nahamad an Baal Jesu Kristu

Ipa'innilam heten intudo"uh nan i'ibba tu'u, ya atom ay ya nahamad'an baal Jesu
7 Kristu ti nete"ah a'ungam ya nituduwan'ah nan Tugun Apo Dios an kulugon tu'u. Mu
8-9 adim unudon nan hudhud an mi'id ipatukana† an adina ituduy Tugun Apo Dios. Mu ipaphodmuy nomnommu ta mipaphod di atom an mangunud hi Tugun Apo Dios. Ya wada han nahamad an pangali tu'u an at hituy aatna:

"Gulat ta ipa'engha tu'un muntamu
ta way aton di odol tu'un umikah
ya maphod heneh tun itaguan tu'u."

Mu hay ma"aphod ya ipa'engha tu'un unudon nan Tugun Apo Dios ti bo'on hay itaguan
10 tu'uh tun luta ya anggay di punhulbiana ti hay pi'taguan tu'ud abuniyan goh. At hiyaat un tu'u tumamutamu, ya anuhan tu'uy ligat tu'u ta dedennon tu'uy aton Apo Dios an adi matmattoy an Hiyay manalimun an amin hitun tatagu, at namamah nan mangunud ay Hiya.

11 Ya heten itugun'uy itudum ya minandalmu nan tatagu ta unudonda. 12 Ya hay maphod ya adi da'a pahiwon hinan tataguh na an ta"on hi un'a unga. Ya nan tagun mangunud ay Apo Dios ya maphod hi unda eyengngoh hinan maphod an ugalim an umat hi hapitmu, ya nan pamhodmu, ya pangulugmu, ya nan nomnomom an maphod, ya an amin nan aatmu. 13 Ya hay aat di tamum ya ibaham nan Hapit Apo Dios hinan tatagu, ya tugunom dida, ya itudum nan Tugun Apo Dios ay dida ta nangamung unna' umali. 14 Ya hidin namto'andan he"a ya imbaag nan propeta an he"ay pot'onda, at dinapan nan ap'apuyu nan palintutugganmu ta ma'udman di abalinam, at adim inganuy henen abalinam. 15 Hatun inali' di hiyay amnawam hi atom, at hiyay tamutamuam ta tigon nan tataguy pumhodam. 16 Ya iluludmun emayaan di aatmu ya nan panudtudum. Ya atom ay at mipa'annung di abaliwam, ya umat goh hinan mangngol hinan itudtudum.

5

Hay Nuntugunan Paul ay Timothy hi Pamhodanah nan Mangunud ay Jesus

1 Gulat ta way inat nan nala'ay hi nibahhaw ya adim ihingal ta unmu tugunon an ay paddungnay un hi amam. Ya ibilangmu nan ungungan linala'i ya nan hemme'nad
2 di inilognah a'agim. Ya nan nun'a'in'inna ya ibilangmu didah o'ommodmu. Ya ibilangmu nan babalahang ya nan hemme'nad di inilognan binabaih a'agim ta maphod di nomnommun dida.

3 Ya halimunam nan umu'utun an na'in'inna an nun'awotwot. 4 Mu wada ay di imbabaluyda unu a'apuda ya hay aptan hi innilaondah atonda ya hom'onday ommodda ya a'apuda ya un nan udumnan atondah maphod ti iballohday nangat di ommodda ya nan a'apudan didah a'ung'ungungngada ti hiyah ne popohdon Apo Dios hi aton tu'u. 5 Mu nan umu'utun an nahamad di ugalida an mi'id manalimun ay dida ya diday manahalimid ay Apo Dios, ya lumuwaluwaludan Apo Dios hi abigabigat ya amahdomahdom ta ibagaday badangna. 6 Mu nan umu'utun an munnomnom hi maphod hi itaguanda ya anggay ya paddungnay natoy ti nilalahhin ay Apo Dios an ta"on hi unda matagu. 7 Hiyatuy imandalmun dida ta adida mapahpahal. 8 Nappuhih un adi halimunan nan taguy tutulangna, at iyal'allanan na"appuhih unna adi halimunan di pamilyana, at munlayah hi pangalyanah un way pangulugna, at iyal'allanan munlayah ya un nan agguy kimmulug.

9 Ya gulat ta nan umu'utun an natoy di ahawana ya pohdonan middum di ngadanan mitudo' hinan Nitud'an di Ngadan nan Umu'utun an Bumadang hinan Kimmulug ya

* **4:3** Hiyah ne intudun nan kulto an Gnosticism (bahaom nan footnote di I Tim. 1:3 ta innilaom di udum an aatna).

† **4:7** Hiyah ne intudun nan kulto an Gnosticism (bahaom nan footnote di I Tim. 1:3).

mahapul an nahuluk hi nanom di tawona, ya agguyna inlugtap di ahawanah din amataguna, 10 ya nan hapihapiton di tataguy amaphodanda ti nan aat di nangatda. Ti gulat ta waday imbaluyda at ulgudon di tataguy inatdan nangipaphod an nanalimun ay dida, ya hay nangipahi'umandah mangilida, ya hay nangihuandah hu'in di tatagun Apo Dios,* ya hay namadangandah nan way naligatan hi tagu, ti hay ulgudonda ya an amin di ina'inatdan maphod.

11 Mu nan umu'utun an agguy pay na'in'inna ya ipawayuy alehtaan di ngadanda ti ini ya munduguda, ya aliwanday intulagdah puntamuandan Kristu ti ini ya nomnomondan malhin, 12 at mabaholanda ti ingnganuyday intulagdah puntamuandan Apo Dios. 13 Ya nan udumna goh ya muntallagawda an unda palpaliwan ya mapayadda. Mu hay na"appuhi ya ulgudondan amin nan way donglonda, ya muntagultulda ti hapitonday adi maphod hi mahapit. 14 At hiyaat un'u pohdon an malhin nan agguy na'in'inna an umu'utun an natoy di ahawana ta malmuy imbaluyda ta way atondan manalimun hi abungda, ta mi'id aton di adi mangunud ay Apo Dios an mamahal ay da'yu. 15 Ya ta"on ad ugwan ya waday udumnah nan umu'utun an inaliwanday unudonda, at hay itudun Satanas di unudonda. 16 Ya wada ay di lala'i unu babain mangunud ay Apo Dios an waday o'ommodda unu tutulangdah umu'utun ya okoddan manalimun ay didah unda adi umda, ya bo'on an amin nan ma'amu'amung an tatagun Apo Dios, ta way aton nan tatagun Apo Dios an bumadang hinan udumnan umu'utun an bahig.

17 At nan a'ap'apuyun nala'eng an mumpapto' ya maphod hi un way mange'gon ay dida ta paddungnay midat ay dida nan ma'alih First Honor ya Second Honor, ya namamah unda mahmahlun mangiyul'ulgud ya muntudtuduh nan Hapit Apo Dios.† 18 Ti hiyah ne itudun nan Hapit Apo Dios an alyonay,

"Adiyu punguton nan timid di bakah un mun'elek hinan paguy."‡

Ya wada goh di nitudo' an alyonay,

"Nan muntamu ya mahapul di helduna."§

19 Ya adiyu kulugon di mamahol hinan a'ap'apuyu ta awni ta duwada unu tuluday mangibaag. 20 Ya inaynayuna ay an mabaholan ya awni ta ma'amungday tatagu ya unyu ihingal dida, ta way aton di udumnan mangngol, ta bumaindan mangat.

21 Ya mandalo' he"a, Timothy, ta donglon Apo Dios, ya hi Apu tu'un hi Jesu Kristu, ya nan pepento'nan a'anghel ta unudom heten Tugun, ta pumpapaddungom di atom hinan tatagu ta adi hay udumnay hadyo'om. 22 Ya hamadom ta adi galagala ya pento'mu nan iyogwodmun mumpapto' ti atom ay ya omod un'a mi'bahol ay hiyah un way atonah nappuhi. Mu hay atom ya du'gom an mangat hi nappuhi.

23 Ya mete"ad ugwan ya bo'on danum ya anggay di inu'inumom ta inumom goh di itang hi bayah ta ipaphodnay putum ti gun'a mundogoh.

24 Ya waday udumnah nan tatagu an ma'i'innilay baholda, at na'innilay amoltaandah awni, mu nan udumna ya adi ma'innilay baholda, mu la'tot ya na'innila damdama. 25 Ya umat goh hinah nan mangat hi maphod an ma'i'innilay atonda, mu adi ay ma'innilad ugwan ya ma'innila damdamah awni.

6

1 Hay maphod ya an amin nan himbut* an mangunud ay Apo Dios ya ipattigday amaphodan di ugalida ta e'gonanda nan ap'apuda ta adi pahalon nan tatagu dida, ya ta adida goh iddum hi Apo Dios ya han itudtudu tu'uh nan pamahalanda. 2 Nan himbut an kimmulug ay Apo Dios di ap'apuda ya gulat ta nomnomon nan himbut di, "Diday i'ibbamin kimmulug, at ta"on hi unmi adi e'gonan dida!" mu nappuhih neh aton, ti hay maphod ya iyal'alladan mangat hinan i'ibbadan kimmulug hi maphod ta ipattigday pamhoddan dida. Hatun inali' di hiyay itugunmun dida.

Hay Aat di Tatagun Nahihinnuy Itududa ya nan Tatagun Umi'ikay an Umadangyan

3 Wa ay di tagun nob'on di ituduna ta adina abuluton nan Makulug an Hapit Apu tu'un hi Jesu Kristu ya adina ay goh abuluton nan Tugun Apo Dios an unudon tu'u 4 ya henen tagu ya unna ipahiyay odolna, ya mi'id goh inilana, ya nibahhaw di nomnomona ti hay pohdona ya nan anu'anu ya nan hapit an dumalat hi pi'tututan. At la'tot ya nan ituduwana ya hin'a'amohda, ya mi'tututututda, ya ulgudonday layah hi aat di ibbadan tagu, ya e'lomdan nappuhiy i'ibbada, 5 ya tumanutututdah abigabigat. Ya hiyatuy aat di tatagun

---

* **5:10** Hiyah ne ugalidah din penghanah un way bihhitan humigup hi abung (nan nipaddungana ya nitudo' hinan Jn. 13:3-5). † **5:17** Nan ma'alih *First Honor* ya hiyah ne pange'gonan nan tatagun didah himba'an. Nan ma'alih *Second Honor* ya hiyah ne malgom an lagbun idat nan tatagun dida. ‡ **5:18** Deut. 25:4. § **5:18** Lk. 10:7. * **6:1** Bahaom nan footnotes di Col. 3:22 ya I Pet. 2:18 ta innilaom hi un abuluton nan Bibliay aat di ahimbutan di tagu.

nappuhiy nomnomda an diday nangaliw hinan Makulug an Ma'unud, ya pangaliday unda umadangyan an dumalat nan Tugun Apo Dios.
6 Mu nan udumna ya ma'angohhoydah gina'udah tun luta an hay Tugun Apo Dios di unudonda. Mu dida damdamay pa"adangyan ta bolloh de han aatda. 7 Ya nangiw'iwadya tu'un nitungaw, at makulug an adi goh mabalin an ita'in tu'uy gina'uh un tu'u matoy. 8 Wada ay di onon tu'u ya gina'un di odol tu'u ya hiyanana, at mundenol tu'uh nangidatan Apo Dios. 9 Ti nan umi'ikay an umadangyan ya mitudul, at abakon Satanas hiyan umat hinan na'nah hulu ti pohdonan mangat hi do'ol an layah. Mu la'tot ya hiyay mangubah hi itaguanda, at milahhindan Apo Dios hi mid pogpogna. 10 Ya nan pangamnaw hinan pihhu ya hiyay dumalat hi pangatan hinan numbino'ob'on an nappuhi. Ya laylaydon di udumnan mangngal hi pihhu, at adida elan, ya inaliwanday pangulugda, at hiyay dumalat hi nalmuwan di do'ol an ligatda.

Hay Nuntugunan Paul ay Timothy

11 He"a, Timothy, ya tagu da'an Apo Dios, at du'gom hanan nappuhi, ti hay nomnomom hi atom ya ipadahmun mangihamad hi ugalim, ya nan pangunudam hinan Tugun Apo Dios, ya nan pangulugmu, ya nan pamhodmu, ya nan panginaynayunam an mangat hi maphod, ya hay ama'ma'ullayam. 12 Ya inaynayunmuy pangulugmun umat hinan tagun mi'yabbak ta atamam di pi'taguam ay Apo Dios hi mi'id pogpogna ti hiyaat un da'a pento'. Ya impa'innilam di aat nan pangulugmuh nan do'ol an tatagu. 13 Ya heten imandal'un he"a, Timothy, ya ihamadmun mangunud ti donglon Apo Dios an Hiyay managun amin hi logom, ya donglon goh Jesu Kristu an ni'haggangan ay Pontius Pilate† ti inulgudnay nahamad hi aatnah din nahumalyaana. 14 Ya hay imandal'u ya adim ibahhaw nan nitugun ay he"a ta adi'a mapahpahal ta nangamung di pidwanah pumpattigan Apu tu'un hi Jesu Kristu. 15 Ya mumpattig hi un madatngan henen algaw an pangipattigan Apo Dios an ma'ulgud di amaphodana ya un oh'ohha an mangipapto' an amin, an ta"on nan ali ya Hiyay alida goh, ya ta"on un nan a'ap'apu ya Hiyay ap'apuda goh. 16 Ya Hiya ya anggay di alpuwan an amin di ataguan an mi'id pogpogna, ya humili nan wadana, at adi mabalin di meheggon nan tagun Hiya. Ya mi'id ah ohah nannig ti adi mabalin an mattig, ya Hiyay me'gonan ti abalinanan amin di logom hi mi'id pogpogna! Amen!‡
17 Mandalom nan adangyan ta adida mumpahiya, ya adida ehdol di inadangyanda. Ti bo'on hiyay nahamad hi ma'amnawan, ti hay maphod ya hi Apo Dios di ehdolda ti do'lonay lumuwonah logom hinan iyamlong tu'u. 18 Ya tugunom goh dida ta atonday maphod, ta umat hinan gina'udan dimmo'ol an dumalat di pangatandah maphod. Ya tugunom dida ta umigohgohdah nan gina'uda ta ipa'dawda. 19 Ya hay lagbudah nan atonda ya matalepon ad abuniyan, at hiyay te"an di nahamad an inadangyandah udum hi algaw. Ya atonda ay ya atamanday pi'taguandan Apo Dios hi mi'id pogpogna an ta"on unda matoy.
20 Ya papuutam, Timothy, nan nitudun he"an Tugun Apo Dios. At adim agawaton nan hapit an mid ipatukana ya nan politikan hapit an alyon di tataguy do'ol di ituduna, mu mi'id.§ 21 Ti hiyah ne inunud di udumna, at agguy nepto' di pangulugda.
Ipadutu' da'yun Apo Dios.

† **6:13** Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. ‡ **6:16** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan.*
§ **6:20** Hiyah ne intudun nan kulto an ma'alih Gnosticism (bahaom nan footnote di I Tim. 1:3 ta innilaom di udumnah aat ten kulto).

II Timothy

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul (1:1).

Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: hi Pastor Timothy (1:2).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan mange'gon ay Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 64 A.D. hi engganah 68 A.D.

Hay Teman ten Liblu: hay angunuh an intugun Apostoles Paul ay Pastor Timothy ta mipallog ay hiyan muntamuh nan tamun Apo Dios ti kinulug Paul an magadyuh di atayana.

Hay Outline ten Liblu:

Hay IMPA'INNILAN Apostoles Paul ay Pastor Timothy (1:1-2)
Hay NUNDENOLAN Apostoles Paul ay Pastor Timothy (1:3-5)
Hay INTUGUN Apostoles Paul ay Pastor Timothy (1:6—4:21)
Hay HOGAT hi inalin Apostoles Paul ay Pastor Timothy (4:21-22).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Paul ti pento'a' ay Apo Dios hi apostoles* Jesu Kristu
ta ipa'innila' hi tataguy Hapit Apo Dios an nan mangulug ay Jesu Kristu ta mi'tagudah mid
pogpogna.
2 Muntudo'a' ay he"a, Timothy,† an pohpohdo' an ibilang'uh imbaluy'u.
Ipadutu' da'a ni', ya igohgohan da'a, ya ipalenggop da'a ay Apo Dios an hi Ama tu'u ya
hi Jesu Kristu an hi Apu tu'u.‡

Hay Nundenolan Paul hi Aat Timothy ya nan Nuntugunanan Hiya

3 Hinan punluwalua' hi abigabigat ya amahdomahdom ay Apo Dios an maphod di nom-
nom'un umunud ay Hiya an umat hidin inat din o'ommod'u ya munyamana' hi enggana
ay Hiya an dumalat nan pangulugmu. 4 Ya wa ayan ninomnom'u din limmugwaam
hidin nunhiyananta at hiyanan penhod'un tigon he"a ta way ato' an umamlong. 5 Ya
nonomnomo' nan pangulugmu ti nahamad an umat hidin pangulug apum an hi Lois ya
hi inam an hi Eunice. 6 At hiyanan ipanomnom'un he"a ta ihamhamadmun mangusal
hinan abalinam an indat Apo Dios ay he"ah din nangipattu'a' hi ngamay'uh ulum. 7 Ti
henen Lennawan hennag Apo Dios ay ditu'u ya bo'on Hiyay alpuwan di bain mu Hiyay
alpuwan di abalinan tu'un mananggah logom, ya itudunan ditu'uy pamhod§ hi i'ibba ya
nan atugunan tu'u.
8 At adi'a bumain an mangipa'innilah aat Apu tu'un hi Jesu Kristu, ya adim iyabain
tun nabaluda'* an dumalat di pangunuda' ay Hiya, mu mi'ligat'an ha"in an dumalat di
pangitudtuduwam hinan Maphod an Ulgud Jesu Kristu, at pabi'ahon da'an Apo Dios ta
abalinam an mangedpol hinan punholholtapam. 9 Ya binaliwan ditu'u, ya pento' ditu'u
ta ditu'uy tataguna. Mu bo'on nan maphod an inat tu'uy dumalat ti hay dimmalat ya
nan nangipadutu'anan ditu'u an gapun Jesu Kristu ti hiyah ne ninomnomna tuwalih din
agguyna nunlumuwan hi logom. 10 Mu ad ugwan ya nipattig ti hidin immalian Jesu
Kristun mamaliw ay ditu'u. Ya inatna ta adi tu'u tuma'ot hi un tu'u matoy ti inabaknay
atoy hi namahuana, at impa'innilanan ditu'u an midatan tu'uh ataguan hi mid pogpogna
an dumalat di pangulugan tu'uh nan Maphod an Ulgud Jesu Kristu.

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag.* † **1:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan mange'gon ay Apo Dios.* ‡ **1:2** Inusal Apostoles Paul nan tulun kalahin di apnga. Nan nahhun an alyona an *ipadutu' da'a* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an alyonay *igohgohan da'a* ya apngan di kimmulug, ya nan miyatlun alyona an *ipalenggop da'a* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. § **1:7** Heten kalahin di pamhod ya *agape* hinan hapit di iGreece. * **1:8** Hay awadan Paul an nabalud ya hinan Baludan an Mamertine hi ad Rome, ya hiyah ne na'ahhamad an baludan ti mid ah lumayaw, ya nabangkelengan hiya (1:16; 2:9), ya mid mapto' ya nihinad dolom hinan ongol an bituh unig di baludan (ti wagwada ta engganad ugwan, at mabalin an tigom hi un'a umuy ad Rome), ya nidugah an tungnin ti mahapul di jacketna (4:13). Ya nan liligwana ya naligatandan nanganap ay hiya (1:17). At adi umat hinan hopap di nabaludanad Rome an hay na'abangan an abung di nunhituwana, ya madadawoh di gun immayan nan liligwanan numbihhitan hiya (Ac. 28:16-17, 30-31). Hidin nakakanah nan hopap di nabaludanah din 62 A.D. ya immuy hinan ma'alih Miyapat hi Numbiyahean an Nummisyonari, ya duway tudo' an intudo'na nin eden timpu an nan aliblulublu an I Timothy ya Titus. Ya hidin 66 unu 67 A.D. ya impibalud nan Alin hi Nero hiya ti alyonda an hiya ya adi mangngol (2:9). Ya inilana goh an na'uy an mapatoy (4:6-8).

11 Ya pento'a' ay Apo Dios hi apostoles† ta umuy'u itudtudu nan Maphod an Ulgud Jesu
Kristu, 12 at hiyah te dimmalat hi nipaligligata'. Mu adia' bumain damdama ti inila'
nan kulugo' an hi Apo Dios, ya mundenola' goh an abalinanan mangipapto' ay ha"in hi
engganah tun algaw an punhumalyaanah tatagu. 13 Ya henen intudu' ay he"an Nahamad
an Tugun ya hiyah ne unudom. Ya adim al'alliwan di pangulugmu ya nan pamhodmu
ti umat hinay tagun middum ay Jesu Kristu an waday pangulugna ya pamhodna. 14 Ya
papuutam henen maphod an nitudun he"a ti badangan da'ah nan Na'abuniyanan an
Lennawan niyo'odol ay ditu'u.
15 Inilam an tinaynana' hi an amin an i'ibba tu'un kimmulug hinan Provinciad Asia,
ya ta"on da Phygelus ay Hermogenes. 16 Mu maphod ta wadah Onesiphorus an agguy
nangiyabain ay ha"in hi nibaluda' ta gun umalin mangidungaw ay ha"in ta umamlonga'.
Igohgohan ni' Apu tu'u didan hina"ama. 17 Hidin immalianah tud Rome ya inana'anapa'
ta engganay unna' inah'upan hitun baludan. 18 Ya inilam goh an do'ol di imbadangnah
din wadan tu'uh nad Ephesus. Igohgohan ni' Apo Dios hitun pumbangngadan Apu tu'un
hi Jesu Kristu an munhumalyah tagu.

2

Hay Aat di Baal Kristun ay Ihunay Tindaluna

1 He"an imbaluy'u, hi Apo Dios di mangidat hi bi'ahmu ti dumalat nan pamhodnan
he"a ya nan niddumam ay Jesu Kristu. 2 Ya henen inulgud'un dengngol nan do'ol an
mangihtiguh aat di Tugun Apo Dios ya hiyay ipa'innilam goh hinan un'unnud an linala'in
abalinandan mangituduh udumna goh.
3 Ya middum'an mangedpol hinan ligat tu'u an ay paddungnay he"ay ohah maphod
an tindalun Jesu Kristu. 4 Ti hay tindalu ya hay nuntindaluanay nomnomnomona, ya
adi me'me'yat hinan ato'aton nan bo'on tindalu ta ipa'amlongnay apuna. 5 Ya nan
mi'yab'abbak an adina ay unudon di ma'unud an unudon di mi'yabbak ya adi mangabak.
6 Ya umat goh hinan mahlun munhabal an wa ay ta inhamadnan impapto' nan inhabalna
ya do'ol di ma'alana. 7 Nomnomnomom hatun inali', at badangan da'an Apu tu'u ta
ma'awatam.
8 Adim aliwan nan gun'u intudtudun aat Jesu Kristu an holag David an namahuan. 9 Ya
nan nangitudtuduwa' di dimmalat hi punholholtapa' an ten nabaluda' an paddungnay
unna' pimmatoy. Mu ta"on unna' nabangkelengan mu miwa'at damdama nan Hapit Apo
Dios! 10 At hiyaat un'u edpol tun ligat'u ta mabaliwan nan pento' Apo Dios an mangulug
ay Jesu Kristu ta middumdah ipabagbagtuan Jesu Kristu an mi'id di pogpogna ti Hiyay
mangibaliw ay ditu'u. 11 Wada han nahamad an pangalidan hapit an alyonay,

"Gulat ta ni'yatoy tu'un Kristu
at mi'tagu tu'un Hiya.
12 Edpol tu'u ay di ligat tu'uh pangunudan tu'un Hiya
ya mi'papto' tu'un Hiya.
Ya wa ay ta iyabain tu'u
at iyabain damdama goh ditu'un Hiyan alyonay bo'on ditu'uy taguna.
13 Ya ta"on nin hi un tu'u adi unudon hi Apo Dios
mu Hiya ya immannung an pa'annungonay tulagnan ditu'u ti adi munlayah."*

Hay Nangabulutan Apo Dios hinan Maphod an Tamu

14 Ipanomnommu hatuh nan tataguh na, ya padanam dida ti adi pohdon Apo Dios di
punhohongngilandah nan mi'id di maphod hi ibadangna ti un hay puma"ih pangulug
nan mangngol. 15 Ya ipadahmuy abalinam an mangipadenol ay Apo Dios ta way atonan
mangabulut hinan atom. Ya nan nepto' di panudtudum hi Hapitna ta adi'a mabainan.
16 Ya du'gom nan mitudtudu an bo'on hay ipabagtuan Apo Dios ti mi'id di hulbin hana, mu
un at dumalat hi apa"ian di pangulug di udum. 17 Ti hanan mitudtudu ya umat hinan gulid
an un itang, mu la'tot ya dimmala'da'.† Da Hymenaeus ay Philetus di gun muntudtuduh
umat hina. 18 Adi miyunnudan hinan makulug an mitudtudu nan itudtududa ti alyonday
nalpah anuy amahuan di natoy. At henen itududay mangipapuhih pangulug nan udum.‡
19 Mu ta"on un umat hina an wadaday mangitudtuduh nibahhaw ya adi nonongan
nahukatan nan nahamad an Tugun Apo Dios ti mipaddung hinan ongol an batun adi

† **1:11** Bahaom nan footnote di II Tim. 1:1. * **2:13** Hay kulugon nan udum ya hatun verses 11-13 ya ohan nabayag an kantan di kimmulug hidin amatagun Paul. † **2:17** Hay ngadan ten dogoh ya gangrene. ‡ **2:18** Mid mapto' ya da Hymenaeus ay Philetus di duwan liders nan kulton ma'alih Gnosticism (bahaom nan footnotes di Col. 2:4, ya I Tim. 1:3, ya Tit. 1:14, ya II Pet. 1:2, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16, ya II Jn. 1:7 ta innilaom di udumnah aat ten kulto).

ma'ik'iki. Umat goh hinah nan makulug an nahamad di pangulugdan Hiya ti nitudo' an inalinay,

"Hi Apo Dios ya inilana nan tataguna."§
Ya wada goh di nangali an inalinay,
"An amin di mangalih diday tagun Apu tu'u
ya mahapul an ipogpogdan mangat hi nappuhi."*
20 Nan maphod an abung ya do'ol di numbino'ob'on hi nun'abalul an gina'u. Ti nan
udumna ya hay balitu' ya silver di niyamma, mu nan udum ya ayiw ya uklit di niyamma.
Ya ma'usal nan gina'u an balitu' ya silver di niyammah un way adadangyan an bihhita,
ya nan udum an gina'u an hay ayiw ya uklit di niyamma ya ma'usal hinan malgom. 21 Ya
umat goh hinan tagun wa ay ta pohdonan ibilang Apo Dios an waday punhulbiana ya
mahapul an du'gona nan nun'appuhi ta midadaan hinan malgom an pohdon Apo Dios hi
ipatamun hiya.
22 Nomnomom ta adim aton nan nun'appuhin pun'amlongan di odol an gun aton nan
ungunga, mu hay nomnomom an aton ya nan pangatam hi maphod, ya ihamadmuy
pangulugmu ya pamhodmu, ya mi'yunnudan'ah nan nahamad di pange'koddah nan
badang Apu tu'u. 23 Du'gom nan mid upidna an punhahhahapitan ti hiyay dumalat hi
punhohongngilan. 24 Nan puntamuon Apo Dios ya adi mi'hongngel, mu un at ma'ulay hi
an amin an tatagu, ya nala'eng, ya na'anus an muntudtudu. 25 Mahapul an ma'ma'ullay
di panugunah nan tatagun mi'hongngel ay hiya ta olom ni' ya badangan Apo Dios dida ta
muntutuyudah baholda ta la'tot ya ininnilada nan Makulug an Ma'unud. 26 At didanay
tatagun mipanuh di nappuhin nomnomda ta way atondan mangaliw ay Satanas an
namalbalin didan mangat hi penhodna.

3

Hay Aat nan Tataguh Agadyuhan di Umalian Jesus

1 Hiyah te nomnomnomom an hitun agadyuhan di umalian Kristu ya waday nidugah
an ligat 2 ti hay tatagun nen gutud ya un hay odolday nomnomnomonda ya hay pihhuy
pa'appohpohdonda. Ya way ohaan mumpahiya, ya padngolanday i'ibbada, ya ngohoyon-
day o'ommodda, ya adida mundenol hinan nibadang ay dida, ya adida nomnomon an
unudon hi Apo Dios. 3 Mi'id di pamhodda, ya adida al'aliwan di boholdah i'ibbada, ya
ma'ahhiwitda, ya adida ane'nongon di atonda, ya paligatonday i'ibbada, ya abohlanda
nan maphod an ugali. 4 Ya balbaliyanday i'ibbada, ya adida nomnomonan inatday atonda,
ya mumpahiyada, ya hay pun'amlonganday nomnomnomonda an bo'on hi Apo Dios.
5 Ya iting'idan kimmulugda, ya unudondah Apo Dios, mu mattig hinan pangatdan unda
hinkulukulugon ti adida abuluton di badang Apo Dios an mangipaphod hi pangatda. At
elam ta adi'a ma'agay'ayan ay danen tatagu.
6 Ti nan udum ay danen tatagu ya umuydah nan a'abu'abung an umanap'apnga,
ya muntudtuduh hinnat'on ta al'alu'onda nan ag'agan ma'agay'ayan an binabain
nun'appuhiy ato'atonda ti ta"on unda inilan nibahhaw ya atonda tuwali. 7 Danen binabai
ya penhoddan donglon an amin di malgom an mitudtudun dida, mu adida ma'awatan nan
Makulug an Ma'unud. 8 Ya danen tatagun muntudtuduh nan hinnat'on ya pahiwonday
makulug an mitudtudu an umat ay da Jannes ay Jambres hidin nadnoy an pinihuldah
Moses.* Ya danen muntudtuduh hinnat'on ya nappuhiy nomnomnomonda, ya adi
makulug nan alyonda an dida ya kimmulugda. 9 Mu adi minaynayun henen gunda
ato'aton ti awniat innilaon di tatagun layah nan itudtududa ta adida mahkay kulugon
didan umat nongkay ay da Jannes ya hi Jambres.

Hay Angunuh di Nuntugunan Paul ay Timothy

10 Mu he"a, Timothy, ya ini"ilam an adia' umat ay dane ti ha"in di nangiyunnudam hi
panudtudu ya pangat, ya nan punnomnom hi pangipa'amlongan ay Apo Dios, ya nan
pangulug, ya anus, ya nan pamhod hi i'ibba, ya nan panginaynayunan an mangun'unud
ay Jesu Kristu an ta"on un ngadan di ma'at. 11 Ya inilam goh din nange'edpola' hinan
nangipaligligatandan ha"in hidin immaya' ad Antioch,† ya ad Iconium,‡ ya ad Lystra,§

§ **2:19** Num. 16:5. * **2:19** Hete ya bo'on verse an nalpuh udumnan libluh nan Hapit Apo Dios. * **3:8** Mid ah udumnan verses an mangituduh aat ten duwan linala'i, mu itudun nan hudhud di Hudyu an didanay nummadyik hi ad Egypt an ni'laban ay Moses ti impa'wahday hul'uddah luta ta numbalin hi ulog (Ex. 7:11-13). † **3:11** Heten Antioch ya wah nan Provinciad Pisidia ti himpulu ta onomda an Antioch hidin amatagun Paul an wah nan abablubabluy (Ac. 13:14-52; 14:21-23). ‡ **3:11** Ac. 14:1-7, 21-23. § **3:11** Ac. 14:8-23; 16:1-5. Hi Timothy ya iLystra (Ac. 16:1), at inilanay aat di numbino'ob'on an ligat an na'at ay Paul hidi.

mu maphod ta binaliwana' ay Apu tu'u. 12 Mu bo'on ha"in ya anggay di mipaligligat ti
an amin nan mamhod an mangunud ay Apo Dios an gapuh pangulugdan Jesu Kristu ya
mipaligligatda goh damdama. 13 Mu nan nun'appuhiy nomnomda ya nan munlangkak
ya iyal'allanan pumuhiy nomnomda, ya layahanday tatagu, mu malayahanda goh
damdama. 14 Mu he"a, Timothy, ya inaynayunmun mangunud enen nitudtudun he"a an
hiyah ne din inhamadmun kinulug ti inilam an pundenolan da'min nangitudtudun he"a.
15 Ya inilam an nete"ah din a'ung'ungngam* ya nituddutuddun he"a nan nitudo' an Hapit
Apo Dios an mangipala'eng ay he"a an hiyay dumalat hi abaliwan tu'u ti nan pangulug
tu'un Jesu Kristu. 16 Nan Biblia ya hi Apo Dios di nangituduh nan nitudo'.† At bumadang ay
ditu'un mangitudtuduh nepto', ya manugun hinan mangat hi nappuhi ya nan nibahhaw.
17 Ya bumadang goh hinan kimmulug ay Apo Dios ta innilaondan mangat hi maphod ya
ta midadaandan mangat hi an amin an penhodnan atonda.

4

1 Hi Apo Dios ya hi Jesu Kristu an nan munhumalyan amin hi tatagun natoy ya mataguh
tun pumbangngadanan mun'ap'apu, ya iniladah ten itugun'un he"a. 2 Atom an amin di
abalinam an mangipa'innilah nan Hapit Apo Dios hinan malgom an gutud an ta"on unda
abuluton unu pihulon. Ihamadmun muntudtudu ta kumulugday mangngol, ya tugunom
nan mangamangat hi nappuhi ta idinongda, ya tugunom damdama goh nan kimmulug
ta inaynayundan mangat hi maphod. Anuham an muntudtuduh nan Hapit Apo Dios
hinan tatagu an ta"on hi un mabayag ya unda ma'awatan. 3 Ti awniat waday gutud an
adi donglon di tataguy Makulug an Ma'unud ti way ohaan umuy mannig hi muntudtudun
dida an ta"on un nibahhaw di itudtududan dida, mu ta miyunnud at hinan pohdonda.
4 At du'gonda nan Makulug an Ma'unud ta nan nibahhaw an un hay nalpuh nomnom di
taguy unudonda. 5 Mu he"a ay ya emayaam an amin di atom, ya anuham nan malgom an
punligatam an gapuh pangunudam ay Apu tu'u, ya inaynayunmun mangitudtuduh aat
Jesu Kristuh nan tatagu, ya atom an amin di ipatamun Apo Dios ay he"a.

6 Alyo' an amin hatun he"a ti paddungnay umata' hinan nihiit an Onong an Ma'inum*
ti magadyuh di ataya',† at magadyuh goh di panayna' hitun luta. 7 Ya inat'un amin
di abalina' ti inat'un amin di impatamun Apo Dios ay ha"in, at ad ugwan ya nalpah
mahkay.‡ Ya umata' hinan mi'yabbak an nangabak ti inunud'un amin di Tugunan ha"in,
ya innaynayun'uy pangulug'u. 8 At ad ugwan ya mundenola' ti wada nan nehod ay
ha"in an hiyah ne nan ma"ap'aphod an lagbu' an idat nan nahamad an Apu tu'uh tun
punhumalyaana. Mu bo'on ya anggay ha"in di pangidatanah umat hinan lagbu ti ta"on
nan udum an mamannod hi pumbangngadana.

Hay Aat di Nunligatan Paul

9 Ipadahmuy abalinam ta munnaud ya immali'ah tu 10 ti ten nuntaynana'. Hi Demas ya
hay nitaguanah tun lutay nonomnomona, at hiyanan immuy ad Thessalonica. Ya ta"on un
da Crescens ay Titus ya mi'idda goh hitu. Immuy hi Crescens hinan Provinciad Galatia,
ya immuy hi Titus hinan Provinciad Dalmatia.§ 11 Ya anggay hi Luke hi wah tun ha"in.
At ayagam hi Mark ta itnudmuh tun umaliam ti hiyay un'unnud an baalo' hinan tamu'.*
12 Ya hennag'uh Tychicus ad Ephesus. 13 Ya odnam ni' din jacket'un tinayna' ad Troas ay
Carpus hi un'a umali, ya pi'yalam nan numbino'ob'on an nali'up an pepel† goh an bagi',
ya namama nan nali'up an hay up'up di animal di niyamma.‡

14 Hi Alexander an ohan munhibug ya do'ol di pahiwnan ha"in, mu okod hi Apo Dios
an mangiballoh. 15 At hiyanan emayaam di atonan he"a ti nidugah di ngohoynah din gun
tu'u intudtudu.

---

* **3:15** Hay tawon nan ung'ungngan lala'in Hudyuh din nangete"anan nun'ihkul ya lema. † **3:16** Hay oha goh hi mabalin an translationah tu ya "Nan Biblia ya hi Apo Dios ya paddungnay hinodohdaanay nomnom di nuntudo' ta an ami'amin nan intudo'da ya na'ahhamad an Hapit Apo Dios tuwali." * **4:6** Heten me'nong an ma'inum ya nihiit hinan puun di pun'onngan an niddum hinan udumnan me'nong (Num. 15:1-12; 28:7, 24). † **4:6** Napatoy hiyad Rome hidin 67 unu 68 A.D. hidin nun'alian Nero. Hay itudun nan tradisyon ya naputulan hiya ti adi mabalin an milanhah nan krus ti hiyah ne paniaw an style hi pamatayan hinan iRome (mu bo'on iRome da Jesu Kristu ay Apostoles Peter, at hiyanan nilanhadah nan krus), at iRome hi Paul (Ac. 16:37). ‡ **4:7** Gapu ta hidin 35 A.D. di kimmulugan Paul hinan kalatan miyuy ad Damascus ya gapu goh ta hidin 67 unu 68 A.D. di nabaludanad Rome at hay 32 unu 33 an tawon di nuntamuanan Apo Dios. § **4:10** Unu ad Albania. Hay oha goh hi ngadana ya Illyricum (Rom. 15:19). * **4:11** Bahaom nan footnote di Col. 4:10 ta innilaom di aat nan pinumhodan Paul ay Mark. † **4:13** Hanan nali'up an pepel ya hay bilau an wah nan pingit di wangwang di niyammah aatna. Ya mid mapto' ya hiyanay aliblulliblun intudo' Paul. ‡ **4:13** Mid mapto' ya hanan nali'up an hay up'up di animal di niyamma di aliblulliblun nitud'an di Old Testament.

16 Din hopap di nahumalyaa'§ ya mid nangihtigun ha"in ti tinaynana'. Mu olom ni'
ya adi moltaon Apo Dios dida. 17 Mu ta"on hi unna' tinaynan mu wagwadah Apu tu'un
ha"in, ya indatnay anatulid'un manginaynayun an mangulgud an amin hinan Tugun
Apo Dios hinan Hentil. Ya dumalat goh nan badangna ya nabaliwana' hinan tatagun
nunnomnom an mamatoy ay ha"in an ayda layon. 18 Ya binaliwana' goh ay Apu tu'uh an
amin an nappuhin ma'at ay ha"in ta midduma' hinan pumpapto'anad abuniyan. Hiyay
na'abbagbagtuh mid di pogpogna! Amen!*

Hay Nangipaadan Paul hi Punnomnoman di I'ibbanan Hiya

19 Alyom ay da Priscilla ay Aquila ya da Onesiphorus an hina"amay apngao' dida.
20 Mi'id hituh Erastus ti tinayna' ad Corinth, ya tinayna' hi Trophimus ad Miletus ti
nundogoh.† 21 At ipadahmuy abalinam ta dumatong'ah tu ya un lumawang.
Ya inalin da Eubulus, ya hi Pudens, ya hi Linus,‡ ya hi Claudia, ya nan udum ay ha"in di
apngaon da'yu goh ay dida.
22 Middum ni' hi Apu tu'un hi Jesu Kristun da'yu, ya Hiya ni' di mangipadutu' ay da'yu
amin.

§ **4:16** Hiya ya nan hopap di timma'doganah nan kultih kason den timpu an 67 A.D. an bo'on nan datin timma'doganah nan datin kasonad Rome hidin 62 A.D. * **4:18** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* † **4:20** Ta"on hi un wadan Paul nan nidugah an abalinanan nangipa'adaog hi lewohon di taguh din hopap di ministryna mu hidin angunuhna ya paddungnay nakapoy ti agguyna inabalinan an nangipa'adaog ay Trophimus an nundogoh. At kulugon nan udum an gapu ta dimmo'ol nan aliblulblun nitud'an di New Testament ay didah din 67 A.D. at adida mahapul di umipanoh'a. ‡ **4:21** Waday tradisyon an alyonan hi Linus ya numbalin hi bishop ad Rome hidin nalpahan din natayan da Paul ay Peter.

Titus

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul (1:1).

Hay Nangitud'an Paul eten Liblu: hi Pastor Titus (1:4).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: mid nanginnilah pohdonan ibaga, mu na'innila an hiyay ohan ngadan di iRome.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 61 A.D. hi engganah 63 A.D.

Hay Teman ten Liblu: hay maphod hi aton Pastor Titus an mumpapto' hinan himba'an ad Crete (1:5).

Hay Outline ten Liblu:

Hay NIPA'INNILA ay Pastor Titus hinan himba'an ad Crete (1:1-4)
Hay IPAPTO' Pastor Titus hinan himba'an ad Crete (1:5—2:10)
  Hay ipapto'na ya nan mun'endog (1:5-9)
  Hay ipapto'na ya nan nappuhin muntudtudu (1:10-16)
  Hay ipapto'na ya nan mina'ma'ilog (2:1-2)
  Hay ipapto'na ya nan nun'a'in'inna (2:3-5)
  Hay ipapto'na ya nan ungungan linala'i (2:6-8)
  Hay ipapto'na ya nan himbut (2:9-10)
Hay ITUDUN Pastor Titus hinan himba'an ad Crete (2:11-14)
  Hay ituduna ya nan aat di abaliwanda (2:11)
  Hay ituduna ya nan aat di pangipaphodandah ugalida (2:12)
  Hay ituduna ya nan aat di pumbangngadan Kristu (2:13)
  Hay ituduna ya nan aat di pamto'an Kristu (2:14)
Hay ATON Pastor Titus hinan himba'an ad Crete (2:15—3:15).

1 Heten tudo' ay he"a, Titus, ya nalpun ha"in an hi Paul an baal Apo Dios ya apostoles*
Jesu Kristu an mangul'ulgud hinan Hapitna ta mihamad di pangulug nan pento' Apo
Dios an tataguna ya ta ma'ud'udman di iniladah aat nan Makulug an Mitudtudu ta
umunuddan Apo Dios. 2 Ya nan tatagun mangulug enen tudtudu ya mundenolda ti waday
pi'taguandah mid pogpogna an hiyah ne din intulag Apo Dios hidin penghanan idatnah
nan kumulug. Ya ipa'annungna ahan ti adi munlayah. 3 Ya ad ugwan ya nadatngan
mahkay di ipa'innilaan ten Tudtudun amaphodan tu'u. Ti hi Apo Dios an mangibaliw
ay ditu'u ya ha"in di nangiyokodanah mangipa'innila.
4 At ten itud'a' he"a, Titus, an ibilang'uh nahamad an imbaluy'u an dumalat di
pangulugta.
Nan homo' ya lenggop ni' Apo Dios an hi Ama tu'u ya hi Jesu Kristun mamaliw ay ditu'u
di mawadan he"a.†

Hay Aat di Tamun Titus ad Crete

5 Hay dumalat hi nanayna' ay he"ah nad Crete ya penhod'un lopahom nan ma'at
hina an agguy'u enelpah ta pot'om di mumpun'endog hinan kimmulug hi abablubabluy
hina. Mu nomnomom ni' din intudu' ay he"ah atom an mumpili. 6 Ta nan pot'om
an mangipangpangulu ya nan agguy napahpahal ta mi'id di dumalat hi pamihulan di
tatagun dida, ya nan adi umilugtap, ya adi nabinabai,‡ ya mahapul an kimmulug nan
imbabaluyna ya natugunda an adi alyon di tataguy unda nangohoy unu umipabain di
ato'atonda. 7 At gapu ta diday niyokodan nan ipatamun Apo Dios ya mahapul an mi'id di
apahpahalandah nappuhi, ya adida ipapilit di pohdonda, ya adida mabanbanungot, ya
adida mumbutong, ya adida gun mi'pattoy, ya bo'on hay pihhuy gamgamonda. 8 Mu hay
maphod at ni' hi atonda ya ma"apngadan amin hi mangilida ta hay maphod ya anggay di
atonda. Ya mahapul goh an madpolda, ya nahamad di pangatda. Ya an amin di atonda
ya miyunnudan hinan pohdon Apo Dios, ya mahapul goh an waday ogonda. 9 Mahapul
an inaynayundan unudon ya itudtudu nan Makulug an Ulgud an nipa'innilan dida ta
ihamadday pangulug nan mangngol, ya ta itududay nibahhawan nan adi mangunud
hinan itudtududa.

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag.* † **1:4** Inusal Apostoles Paul nan duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an alyona an *nan homo' Apo Dios di mawadan he"a* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an alyonay *nan lenggop Apo Dios di mawadan he"a* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. ‡ **1:6** Hay immannung hi alyonah tu ya *oh'ohhay ahawana.* Ya manu ay inalinah ne ti do'ol di tagun way ahawana ya kabitna.

10 Manu ay ya do'olday nangohoy ya bumalbali an mi'id di hulbin di ul'ulgudonda an
inyal'allanah nan mangilulud hinan pangat di Hudyu an aat di kugit. 11 Hanan nibahhaw
an itudtududa ya mahapul an mipadinong ti hiyanay dumalat hi apa"ian di pangulug
di do'ol an pamilya an dumalat ahan hi aid di bain hanan muntudtudun hay pihhuy
gamgamonda. 12 Ta"on din ohan propetada ya inalinay,
"Nan iCrete ya ma'aladyahda,
ya umatdah ahun mabungot.
Pohdonda goh an mamabhug,
mu napayadda."§
13 Ya makulug heden inalina. At hiyanan ihamadmun manugun hinan kimmulug hina
ta mihamad di pangulugda 14 ta bo'on mahkay nan tudtudun di Hudyu ya nan tugun di
tatagun nangidinong hinan Makulug an Tugun di unudonda.*
15 Nan tagun maphod di punnomnomna ti makulug ya adina paniawon nan do'ol an
paniawon di udum an tatagu. Mu nan adi mangulug an nangipa'enghah nappuhi ya do'ol
di paniawonda ti pina"in tuwali nan nappuhiy nomnomda. 16 Alyonday kimmulugdan
Apo Dios, mu hay immannung ya agguyda ti nappuhiy gunda aton. Umipabungotda, ya
ma'angohhoyda, ya mi'id di abalinandan mangat hi maphod.

2

Hay Aat di Nahamad an Mitudtudu

1 He"a ay ya mahapul an itudtudum di nepto' an miyunnud hinan Makulug an
Tudtudu. 2 Ya tugunom nan mina'ma'ilog an linala'i ta emayaanday atonda an umat hi
uminumanda ta e'gonan nan tatagu dida, ya ihamadday pangulugdan Jesu Kristu, ya
nahamad di namhoddah* i'ibbadan tatagu, ya punnonngonday pangulugda an ta"on un
way punligatanda.
3 Tugunom goh nan nun'a'in'inna ta nan pangatda ya miyunnudan hinan pohdon Apo
Dios. Adida humiwit, ya adida ma"amnaw hi ma'inum, ya hay maphod di itudtududa, 4 ya
tudtuduwanda nan ung'ungungngan binabain mamhod† hi ahawada ya imbabaluyda,
5 ya mahapul goh an matpongda, ya maphod di punnomnomda, ya iniladan mangipapto'
hi nunhituwanda, ya ma'ulayda, ya un'unnuddah ahawada ta mi'id di dumalat hi
pamihulan di tataguh nan Hapit Apo Dios.
6 Umat hina goh damdamah nan ungungan linala'i an alyom ay dida ta emayaanday
atonda. 7 Mahapul an he"ay pangiyunnudandan amin hi maphod an pangat.‡ Ihihi'almun
muntudtudu ta tigondan ipapapto'muy tamum 8 ya nepto' di itudtudum an adi mapihul
ta wada ay hanan bumobohhol ya mabainanda ti mi'id di pihulondan ditu'u.
9 Ya tugunom goh nan himbut§ ta un'unnuddah nan ad himbut ay dida ta adida
ngohoyon dida, at an amin di atonda ya umipa'amlong hinan ad himbut ay dida. 10 Ya
adida akawon di malgom an gina'uda, mu ipattigdah pangatdan makulug an pundenolan
dida ta mattig hi an amin an atonday amaphod nan mitudtuduh aat Apo Dios an
mangibaliw ay ditu'u.
11 Hi Apo Dios ya impattignay homo'nan ditu'u ta way aton tu'un tatagun mabaliwan
an amin. 12 Heten homo'nay atugunan tu'un man'ug hinan adina pohdon an umat hinan
nappuhin pohpohdon di tataguh tun luta. Mu abuluton tu'uy pangemayaan hi odol ya
hay nepto' an aton ta miyunnudan di nitaguan tu'uh nan pohdon Apo Dios. 13 Hiyatuy
aton tu'uh punhoodan tu'uh nan algaw an nidugah di umamlongan tu'u. Hiyah ne alian
nan na'abbagtun Dios an mangibaliw ay ditu'un hi Jesu Kristu, ya hene goh an algaw ya
mipattig di anabagbagtuna. 14 Hiya ya inhulugnay nitaguana ta inyatoynay bahol tu'u ta
du'gon tu'un amin di nappuhi ta pumbalinon ditu'un tatagunan mangilulud an mangat hi
maphod.
15 Daten inali' ay he"ay itudtudum. Ya usalom nan biyangmun muntugun ta mihamad
di pangulug nan mangngol hi itudtudum, ya ihingalmu nan nibahhaw di pangatda. Ya
adim iyabulut an waday mungngohoy ay he"a.

---

§ **1:12** Hay nangalin ne ya hi Epimenides an nalpud Knosses hinan babluy ad Crete, ya nunhituh dih din mga 550 B.C. Ya gapu ta na'at nan udumnan impa'innilana at alyon nan iCrete di un hiyay immannung an propeta. * **1:14** Penhod Apostoles Paul an mi'laban hi Titus hinan balbalun kulton ma'alih Gnosticism an bimmuhu' eden timpu. At hay aatna ya (1) kinulugday tudtudun di Hudyun mid upidna (1:14; 3:9), ya (2) do'ol di mapaniaw ay dida (1:15). (Bahaom nan footnotes di Col 2:4, ya I Tim. 1:3, ya II Tim. 2:18, ya II Pet. 1:2, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16, ya II Jn. 1:7 ta innilaom di udumnah aat ten kulto.) * **2:2** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **2:4** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. ‡ **2:7** Mid mapto' ya iwoy goh hi Titus. § **2:9** Bahaom nan footnotes di Col. 3:22 ya I Pet. 2:18 ta innilaom hi un abuluton nan Bibliay aat di ahimbutan di tagu.

3

Hay Aat di Ugalin di Umunud ay Jesus

1 Ipanomnommuh nan kimmulug hina ta un'unnuddah gubilnu ya nan a'apu, ya
inaynayundan mangat hi maphod. 2 Tugunom dida ta adi pihulon di i'ibbada, ya adida
mi'hongngel, mu undaat ma'ulay, ya ipattigday pumpa'ampaandah an amin an tatagu.
3 Ta"on un ditu'uh din hopapna ya nakudang di nomnom tu'u ti mid innila tu'uh aat
Apo Dios, ya nginohoy tu'uy malgom an tugun. Ya ma'aladyah tu'u ti kinulug tu'uy
nibahhaw an tudtudu, ya nan nibahhaw an pangat di impa'engha tu'u, ya nan nappuhin
pun'amlongan di odol tu'uy gun tu'u inat. Ya mi'id di udum hi ninomnom tu'u an anggay
nan nappuhi, ya amohan tu'uy i'ibba tu'un tagu, ya aboholan tu'u dida, ya umat goh an
abohlan ditu'u. 4 Mu hi Apo Dios an mangibaliw ay ditu'un kimmulug ya impattignay
homo'na ya pamhodnan ditu'u, 5 at binaliwan ditu'u, mu bo'on gapuh nangatan tu'uh
maphod, mu dumalat nan homo'na. Nabaliwan tu'u ti impidwan nan Na'abuniyanan
an Lennaway niyimbaluyan tu'un paddungnay inulahan ditu'u. 6 At hiyanan ongol di
badang Apo Dios hi nangipa'alianah nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'u an dumalat
ay Jesu Kristun nangibaliw ay ditu'u. 7 Hiyah ne inat Apo Dios ti ma'ahhimo' ay ditu'u, at
ibilang ditu'un Hiyah maphod ta idatnan ditu'u nan lagbu an hahalimidon tu'un nitaguan
an mid pogpogna. 8 Daten tudtudu ya nahamad an pundenolan tu'u. At hiyanan pohdo'
an itugunmu ahan hatuh nan kimmulug ta hay maphod di atonda ti hiyatuy amaphodan
an amin di tagu.
9 Adi'a midmiddum hinan mid ipatukanan punhahhapitananda ya nan ma"ulgud
hi nangat din o'ommod hidin penghana.* Ya adi'a mi'pattoy unu mi'hongngel hi aat
nan Tugun Moses ti mi'id hulbina. 10 Ya wa ay di tagun dumalat hi agodwaanyu ya
tugunonyu ta idinongnan mangat hi umat hina, mu wa ay ta ipidwayun tugunon ta
hihidya damdamay atona ya inganuyyu ta okod hiya. 11 Ti inilayu an nan tagun umat
hina ya nibahhaw di punnomnomna, ya immenghay nappuhin hiya, at inilana an hiyah
ne dumalat hi amoltaana.

Hay Angunuh hi Nuntugunan Paul ay Titus

12 Nomnomnomo' an honogon hi Artemas unu hi Tychicus hinad Crete ta way mihukat
ay he"a. At wa ay di dumatong ay dida ya adim ibahhaw an umalid Nicopolis† ta
mundammutah di ti ninomnom'un mihinah dih tun lumawang. 13 Atom di abalinam
an mamadang ay Zenas an abugadu ya hi Apollos hi pangila"uyanda ta wadan amin di
mahapuldah pumbaatanda. 14 Ya ipa'innilam goh hinan i'ibba tu'un kimmulug ta hay
maphod di inaynayundah atonda an umat hi pamadangandah nan munhapul ahan hi
badang ti adi maphod hi un ditu'un kimmulug ya mi'tagtagu tu'un mi'id di hulbina.
15 An amin nan i'ibba tu'uh tu ya alyonday apngaon da'a, ya alyom goh hinan i'ibba
tu'un kimmulug hinan namhod‡ ay ditu'un apngaonmi dida.
Nan homo' ni' Apo Dios di mawadan da'yun amin.

---

* **3:9** Hiyah ne intudun nan ohan kulto an ma'alih Gnosticism (bahaom nan footnote di Tit. 1:14 ta innilaom di udumnah aatna). † **3:12** Hay pohdonan ibaga ya *siudad di mangabak*. Ya numbino'ob'on di Nicopolis eden timpu, mu mid mapto' ya hiyay siudad hinan appit di a'unugan di algaw ad Greece. ‡ **3:15** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece.

Philemon

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Paul di nangipitudo', ya hi Timothy di nangitudo' (1:1).

Hay Nangitud'anda eten Liblu: (1) hi Philemon (1:1), ya (2) hi Apphia (1:2), ya (3) hi Archippus (1:2), ya (4) nan kimmulug an ma'amu'amung hi abung Philemon (1:2).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan pamhod an *phileo* (mattig di aatnah nan spellingna an *Phile*mon), ya hiyah ne pamhod di nunhin'agi.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 56 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: al'alu'on Apostoles Paul an nabalud ta aliwan Philemon di bahol Onesimus an himbutnan limmayaw.

Hay Outline ten Liblu:

Hay NIPA'INNILAH umal'alu'an Apostoles Paul ay Philemon hi aat Onesimus an himbutna (1:1-3)

Hay PUNDENOLAN hi umal'alu'an Apostoles Paul ay Philemon hi aat Onesimus an himbutna (1:4-7)

Hay AAT di umal'alu'an Apostoles Paul ay Philemon hi aat Onesimus an himbutna (1:8-22)

Hay HOGAT di umal'alu'an Apostoles Paul ay Philemon hi aat Onesimus an himbutna (1:23-25).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Paul an wah tun nabalud an dimmalat nan
pangitudtuduwa' hi aat Jesu Kristu, ya nalpu goh ay Timothy an ibba tu'u.
Ipa'alimin he"a, Philemon, an nahamad an ligwamin ni'tamu, 2 ya hinan i'ibba tu'un
kimmulug an gun ma'amung hi abungyu, ya hi Apphia an ibba tu'un babain kimmulug,
ya hi Archippus an ibba tu'un tindalun Jesu Kristu.
3 Hi Apo Dios ni' an hi Ama tu'u ya hi Jesu Kristun hi Apu tu'u ya hom'on ya palenggopon
da'yu.*

Hay Aat di Pamhod ya Pangulug Philemon

4 An amin hinan punluwalua' ya adi' aliwan an munyaman ay Apo Dios an dumalat
ay he"a, ibba' Philemon, 5 ti dengngol'uy aat di anahamad di pangulug ya pamhodmun
Apu tu'un hi Jesus ya nan pamhodmuh nan i'ibba tu'un tatagun Apo Dios. 6 Ya iluwalu'
goh an dumalat hinan pangulug tu'un amin ya innilaon tu'u nan do'ol an pumhodan
tu'un kimmulug ay Kristu. 7 Ya impa'anlaa' ya impatulida' an dumalat nan nahamad an
pamhodmu ya nan nangipa'amlongam hinan i'ibba tu'un tatagun Apo Dios.

Hay Inyal'alu' Paul ay Philemon hi Atonan Onesimus

8 Hay dumalat hi un gulat ta ipapilit'uy pohdo' hi atom ya nan nunhin'agianta an
dumalat hi niddumantan Kristu, 9 mu adi' pohdon an umat hinay ato'. Manu ay ya inila'
an nahamad di pamhodmuh† i'ibbam. Hay oha goh ya ten nala'aya' ya ten wah tua' hituh
baludan an dumalat di pangunuda' ay Jesu Kristu, 10 ya hay pohdo' ahan an alyon ay
he"a ya hom'om nan himbutmun hi Onesimus‡ an din limmayaw ti hiya ya imbilang'uh
imbaluy'u ti hidin immalianah tun baludan ya gun'u intudtuduwan ta kimmulug ay Jesu
Kristu. 11 Inila' an hidin limmayawana ya mi'id di *hulbinan* he"a, mu maphod ta ad ugwan
ya pinumhod di ugalina ta way bumadang ay ditan duwa.§
12 At ten pumbangngado' hiya ay he"a ti nidugah di namhod'un hiya. 13 Pohdo' an
mihinan ha"in ta badangana' ti ten wah tua' hi baludan an dimmalat di nangitudtuduwa'
hinan Maphod an Ulgud Apo Dios ta paddungnay wah tu'a an bumadang ay ha"in. 14 Mu
okod'a ti adi' piliton he"an bumadang ay ha"in ti odolnah un he"ay ad nomnom.
15 Manu ay nin tinaynan da'an Onesimus ti gulat ta mumbangngad at mihina mahkay
ay he"ah enggana! 16 Ad ugwan mahkay ya bo'on himbut ya anggay di pangibilangam ay
hiya, mu ibilangmun tulangmu ti pa"appohdo' hiya, mu inyal'allanan he"an ad himbut ay
hiya. Ya bo'on himbutmu ya anggay, mu nahamad an tulangmu mahkay an dumalat nan
kimmuluganan Apu tu'un hi Jesu Kristu an umat ay dita.

---

* **1:3** Inusal Apostoles Paul nan duwan apngan den timpu. Nan nahhun an alyona an *hom'on da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an alyonay *palenggopon da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. † **1:9** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **1:10** Hay pohdonan ibaga ya *hulbi*. § **1:11** Inusal Paul nan meaning di ngadan Onesimus an Hulbi ta ibaagnay mensahenan Philemon.

17 At gulat ta ibilanga' an ligwam ya abuluton hi Onesimus an umat hi pangabulutam ay
ha"in! 18 Ya gulat ta way inatnan he"ah nappuhi unu waday utangna ya ha"in di mamayad.
19 Ten ha"in an hi Paul di mangitudo' eten mehnod an mitudo':*
"Abuluto' an ha"in di mamayad hi un waday utangnan he"a. At abulutom ni' ahan
hiya."
Ongol di denol'u an atom ti inila' an agguymu inaliwan an paddungnay waday utangmun
ha"in ti ha"in di nuntudtudun he"a ya un'a kumulug ta mi'tagu'ah mid pogpogna! 20 At
ibaga' ni' ahan ay he"a, ibba', an dumalat di niddumantan Kristu ya atom ni' danen inali'
ta pa'amlongona'. 21 Denlo' he"a an unudom hanan inali' ay he"a, ya inila' an nidugdugah
di pamhodmun hiya ya un nan inali' hi atom.
22 Wa ay ta abuluton Apo Dios di luwaluyu ta umalia' hina ya nangin'a'alia' an mannig ay
da'yu. At hiyanan ten ipa'innila' ay he"a an mabalin ay ya idadaanyuy ihina' hi abungyu.

Hay Angunuh hi Inalin Paul ay Philemon

23 Hi Epaphras an wah tu goh hi baludan an dumalat nan pangitudtuduwanah aat
Jesu Kristu ya inalinay apngaon da'yuh na. 24 Ya umat goh hinay inalin nan i'ibba' an
muntamuh tu an da Mark, ya hi Aristarchus, ya hi Demas, ya hi Luke.
25 Nan homo' ni' Apu tu'un hi Jesu Kristu di wan da'yu.

* **1:19** Hi Paul ya maligatan an muntudo' an dumalat nan dogohnah mata, at hiyaat un waday secretarynan gun muntudo' hinan ipitudo'na (bahaom nan footnote di Gal. 6:11).

Hebrews

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadan di nuntudo' eten liblu, mu hay alyon nan udum ya hi Apostoles Paul di nangitudo', ya hay alyon nan udum ya hi Apostoles Barnabas unu hi Apollos. Mu bo'on nin hi Apostoles Paul di nangitudo' ti mi'id ah pinelmaanan ten tudo' ti hiyah ne gunna aton tuwali (an umat hinan nitudo' hi II Tess. 3:17), ya gapu ta nan nuntudo' ya nala'eng an humapit, ya Hudyu goh, ya ibban Timothy (Heb. 13:23), ya gapu goh ta hana ya aat Apollos at mid mapto' ya hi Apollos.

Hay Nangitud'anan ten Liblu: nan Hebrews (unu Hudyu) ti hiyah ne ngadan ten liblu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hiyay ngadan di ohan kalahin di tagu an bo'on Hentil.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 68 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan udum.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat di DOCTRINAH amapmaphod Kristu ya un nan udum (1:1—10:18)
- Hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan propeta (1:1-3)
- Hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan a'anghel Apo Dios (1:3—2:18)
- Hay aat di amapmaphod Kristu ya un hi Moses (3:1-19)
- Hay aat di amapmaphod Kristu ya un hi Joshua (4:1-13)
- Hay aat di amapmaphod Kristu ya un nan papadi (4:14—10:18)

Hay ATON NAN KIMMULUG AN DUMALAT DI amapmaphod Kristu ya un nan udum (10:19—13:25)
- Hay atonda ya munluwaludan Apo Dios an wad abuniyan (10:19-21)
- Hay atonda ya abulutondan mi'yommodda ay Apo Dios (10:22)
- Hay atonda ya adida munduwaduwa (1:22)
- Hay atonda ya itugtugadan gun mangulug hinan hahalimidonda (10:23)
- Hay atonda ya hinnonomnomdah amaphodan di i'ibbada (10:24)
- Hay atonda ya hin'a'al'alu'dan amin (10:24)
- Hay atonda ya hin'a'aatdah maphod (10:24)
- Hay atonda ya adida ipogpog an mi'yamu'amung hinan himba'an (10:25)
- Hay atonda ya muntutuggunanda (10:25)
- Hay atonda ya adida du'gon nan inat Jesus (10:26-31)
- Hay atonda ya nomnomonday aatdah din hopap di nanguluganda (10:32-34)
- Hay atonda ya adida ipogpog di anatulidda (10:35-39)
- Hay atonda ya kulugonday intulag Apo Dios ay dida (11:1-40)
- Hay atonda ya anonday ay lubung an homewol ay didah nan tumagtaganda (12:1)
- Hay atonda ya adida humigan tumagtag hinan pi'yapputanda (12:1)
- Hay atonda ya popot'ondah Jesus (12:2)
- Hay atonda ya edpolday ligatda (12:3-11)
- Hay atonda ya mundenoldan ay paddungnay umodhol di odolda (2:12-13)
- Hay atonda ya ihamadday atonda ta ma'ma'ullaydan amin hinan ni'hituwanda (12:14)
- Hay atonda ya elanda (12:15-17)
- Hay atonda ya ihamadda ta adida du'gon nan pangngolandah nan Hapit Apo Dios (12:18-27)
- Hay atonda ya mundenoldan Apo Dios (12:28)
- Hay atonda ya dayawondah Apo Dios (12:28-29)
- Hay atonda ya mumpopohhodanda (13:1)
- Hay atonda ya adida inganuy nan malgom an mangili (13:2)
- Hay atonda ya adida al'alliwan nan nabalud (13:3)
- Hay atonda ya nomnomonda nan munligat (13:3)
- Hay atonda ya e'gonandan amin di nangahawaanda (13:4)
- Hay atonda ya adida ilugtap nan ahawada (13:4)
- Hay atonda ya adida uma'amnaw hi pihhu (13:5)
- Hay atonda ya edenolda nan wan dida (13:5)
- Hay atonda ya adida munduwaduwah nan pangipadutu'an Apo Dios ay dida (13:6)
- Hay atonda ya adida al'alliwan nan intudun nan ap'apudah hopapna (13:7)
- Hay atonda ya adida unudon nan numbino'ob'on an mitudtudu (13:8-9)
- Hay atonda ya gunda ipaphod di pangulugdan Apo Dios (13:9)

Hay atonda ya paddungnay mi'bataandan Kristu (13:10-14)
Hay atonda ya gunda hapiton di amaphodan Apo Dios (13:15)
Hay atonda ya ibaagdah nan tataguy pangulugdan Kristu (13:15)
Hay atonda ya adida inganuy an mangat hi maphod ta mumbabaddanganda (13:16)
Hay atonda ya un'unnuddah nan a'ap'apuda (13:17)
Hay atonda ya gunda iluwaluan nan nuntudo' eten libnu (13:18-21)
Hay atonda ya anuhandan mangunud eten libnu (13:22-25).

Nan Imbaluy Apo Dios an Numbaagonah nan Hapitna

1 Hidin penghana ya numpado'ol ya numbino'ob'on di inat Apo Dios an nangipa'innilah
nan Hapitnah din o'ommod tu'u an hay numbaagona ya din numbino'ob'on an propeta.
2 Mu ad ugwan an angunuh an gutud ya nan Imbaluynay nangipa'innilah Hapitnan ditu'u.
Ya Hiya goh dumalat ya limmudan Apo Dios an amin tun nalmun logom. Ya Hiya goh di
pento'nah ad banoh hi an amin ay dane. 3 Ya Hiyay attigan di anabagtun Apo Dios an hi
Amana. Dida ya numpaddungda ahan ti an amin di wan Apo Dios ya wada goh hinan
Imbaluyna. Ya Hiyay mangipapto' hi an amin an nalmu. Ya abalinanan mangat hi an
amin ti ta"on hi un hay hapitna ya anggay ya ma'at di pohdona. Ya hidin nangiyatayanah
a'aliwan di bahol tu'u ya numbangngad ad abuniyan, ya inumbun hi appit di agwan Apo
Dios an na'abbagbagtu ti hidiy ubunanan mi'papto' ay Amana.

Nan Imbaluy Apo Dios an Na'abbagbagtu ya un nan Anghel

4 Nipabagbagtu nan Imbaluy Apo Dios ya un nan a'anghel ti nabagbagtuy haadnan indat
Apo Dios ya un nan haad di anghel. 5 Ti bo'on nan anghel di nangalyan Apo Dios hi,
"He"ay Imbaluy'u,
at ten ad ugwan ya minahua' He"a,
ya impabnoh'uy abalina' ay He"a."*
Ya bo'on goh nan anghel di nangalyan Apo Dios hi,
"Ha"in hi Amana
ti Hiyay Imbaluy'u."†
Ti nan Imbaluynay nangalyana ya anggay. 6 Ya unat goh hennag Apo Dios nan
nabagbagtun pangpangullun‡ Imbaluynah tun luta ya inalina goh di,
"Mahapul an dayawon
an amin nan anghel'u Hiya."§
7 Ya hay oha goh hi inalin Apo Dios hi aat di a'anghel ya inalinay,
"Nan a'anghel'u ya diday babbaalo',
ya anggay didah mangat hi pohdo'
an ta"on hi un'u pumbalinon didah dibdib unu apuy an mundalang hi un'u
pohdon."*
8 Mu hay inalin goh Apo Dios hi aat di Imbaluyna ya nob'on, ti inalinay,
"He"a an Dios ya adi mapogpog di pumpapto'am,
ya makulug di atom goh an mumpapto' hinan hakupmu!†
9 Nan makulug di pohdom,
ya pinahiwmu nan nappuhi,
At hiyaat un Ha"in an hi Apo Dios an dayawom ya pento' da'a,
at impa'anla da'a ti indat'uy haadmu ta nidugah di pange'gonandan He"a
ya un nan i'ibbam an nangidata' hi haadda goh."‡
10 Ya inalin goh Apo Dios hinan Imbaluynay,
"Hidin nete"an di logom ya He"a, Apu, di nunlumuh luta,
ya ad daya,
ya an amin nan wadah di.§
11 Mu hi awni ya mun'a'ubahda ti paddungnay madunutdan umatdah nan mapi"in
lubung,
mu He"a ya wagwada'ah mid pogpogna.*
12 Ti awniat ubahom an amin danen limmum ta hukatam didah balu.
Mu He"a ay nongkay ya adi'a malumluman,
mu munnononnong'ah enggana an adi'a malmalla'ay."†
13 Ya bo'on nan anghel Apo Dios di nangalyanah,
"Umbun'ah immapit hi agwan'u

---

* **1:5** Psa. 2:7. † **1:5** II Sam. 7:14. ‡ **1:6** Bahaom nan footnote di Col. 1:15 ta innilaom di aatna. § **1:6** Deut. 32:43. * **1:7** Psa. 104:4. † **1:8** Psa. 45:6. ‡ **1:9** Psa. 45:7. § **1:10** Psa. 102:25. * **1:11** Psa. 102:26. † **1:12** Psa. 102:27.

ta engganay abako' an amin di buhulmu."‡
Mu hay nangalyanan te ya hi Jesu Kristu ya anggay an imbaluyna. 14 Ti nan a'anghel ay
ya diday babbaalon Apo Dios ta bumadangdah nan tatagun mabaliwan.

2

Hay Aat di Nahamad an Abaliwan

1 Gapu ta hi Jesus an Apu tu'uy na'abbagbagtu at mahapul an ihamad tu'un unudon di
Tugunan dengngol tu'u ti ini ya ma'aliwan! 2 Nan Tugun an impa'innilan nan a'anghel
hidin penghana ya nipa'innilan makulug. Ti din agguy nangunud enen impa'innilada
ya namoltada. 3 At ditu'u ay ya inyal'allanay amoltaan tu'uh un tu'u adi haggungon di
abaliwan tu'u! Ti hi Apu tu'uy nahhun an nangipa'innilan ten abaliwan tu'u, ya nan
nangngol ay Hiya ya diday nangipa'innilan ditu'un immannung. 4 Ya ta"on un hi Apo Dios
ya impattignan makulug henen Tugun ti indatana didah abalinanda, at inatday do'ol an
umipanoh'a, ya indatnah nan mangulug di numbino'ob'on an abalinandan malpuh nan
Na'abuniyanan an Lennawa an miyunnudan hinan pohdona.

Hi Jesus ya Umat hinan A'aginan Tatagu

5 Ya hitun panukatan Apo Dios hi an amin an wad ugwan hi balu an hiyah ne
ipa'innilamid ugwan ya bo'on nan a'anghel di pento'nah mun'ap'apu, mu ditu'un tatagu.
6 Ya mattig heteh nan nitudo' an inalin din Alin hi David di,

"Apo Dios, hay tatagu ya na'ampada ahan,
ya anaad udot ta pa'annomnomom ya pa'ippapto'om dida?*
7 Limmum dida an na"ampa ya un nan a'anghel,
mu impabagtum nan tatagu,
ya indatmuy a'e'gonanda†
8 ti diday pento'muh pumpapto'om hi an amin hi logom."‡

Henen nitudo' an inalinay pento' Apo Dios di tagun mumpapto' hi an amin an logom
ya agguy ni' na'at, at hiyanan mi'id ni' di pangittigan tu'u. 9 Mu waday nangipa'annung
enen nitudo' an inila tu'u ti hi Jesus! Ti dumalat nan homo' Apo Dios ya impa'ampanah
na'amtang di haad Jesus mu nan a'anghel ta numbalin hi tagu ta way inatnan nangiyatoy
hi bahol tu'un tatagu. Mu agguy nabayag heden nipa'ampaana ti hidin nalpah di
nipaligligatana ya impabagtun goh Apo Dios. At Hiya mahkay di na'abbagbagtu ya
madayaw an Ap'apu an dimmalat di nangiyatayanah bahol tu'u.

10 Hi Apo Dios an nunlumun amin hi logom ya wadad ugwan ta ipabagtuana, ya maphod
henen nangiyabulutanah nipaligligatan Jesus. Ti dumalat di nangatanah umat hina ya
do'olday tatagun nibilang an imbaluyna ta middumdah ipabagtuan Jesus hi ad abuniyan.
Ya henen nipaligligatanay nangipihamad hi pumpapto'ana ta mi'id di pungkudanganan
mangibaliw ay ditu'u.

11 Hi Jesus ya inyatoynay bahol tu'u ta ma'aliwan ya ta miyunnudan di pangat tu'uh nan
pohdon Apo Dios. Ya bo'on ya anggay hene ti an amin tu'un da Jesus ya ohay Ama tu'u an
hi Apo Dios. At hiyanan adi bumain hi Jesus an mangalih a'agi ditu'un Hiya. 12 Hiyah te
ya miyunnudan hinan nitudo' an inalinay,

"Apo Dios, ipa'innila' hinan a'agi' di aatmu,
ya awniat mi'kantaa' ay didah pundayawmin He"a."§

13 Ya inalina goh di,

"Hi Apo Dios di pangiyokoda'."*

Ya inalina goh di,

"Tayaa' an mimiddum hinan imbabaluy Apo Dios
an inyokodnan Ha"in."†

14 At dumalat ta ditu'un imbabaluy Apo Dios an inulgud Jesus di a'agina ya tagu
tu'u ya anggay an waday atayana at hiyanan numbalin hi Jesus hi tagu ta natoy ya
namahuan, at hiyah ne nangabakanan Satanas an alpuwan di atoy. 15 At hiyanan adi tu'u
mahkay tuma'ot hi atoy. Hidin hopapna ya nan tuma'tan tu'uh atayan tu'uy paddungnay
nangibalud ay ditu'u, mu ad ugwan ya adi tu'u mahkay umod'o'od'od hi atayan tu'u.
16 Hiyah ne attiganan ditu'un holag Abraham di badangan Jesus ya bo'on nan a'anghel.
17 Ya manu ay ya numbalin hi tagun umat ay ditu'u ta e'damnay punligatan di tagu ta
hom'on ditu'u ya ta Hiyay pangiyokodan tu'u an Hiyay Nabagtun Padin mangihapit ay
ditu'uh hinagang Apo Dios ta ma'aliwan di bahol tu'u. 18 At Hiyay bumadang ay ditu'uh

‡ **1:13** Psa. 110:1. * **2:6** Psa. 8:4. † **2:7** Psa. 8:5. ‡ **2:8** Psa. 8:6. § **2:12** Psa. 22:22. * **2:13** Isa. 8:17.
† **2:13** Isa. 8:18.

pangitudulan Satanas ay ditu'u ti ta"on un Hiya ya impatnan Satanas an intudul, ya ene'damna damdamay aat di ligat.

3

Hi Jesus di Nabagbagtu ya un hi Moses

1 At hiyanan da'yun i'ibba an pento' Apo Dios hi taguna an middum ay Hiyad abuniyan
ya iyohha tu'uy nomnom tu'un Jesus an pento' Apo Dios hi mangihtigu ay Hiya, ya hiya
goh di Nabagtun Padin mangihapit ay ditu'un Apo Dios. 2 Hiya ya un'unnud hinan pohdon
Apo Dios an umat ay Moses an inunudnah Apo Dios an hiyah ne nitudo' hinan Hapit Apo
Dios an inalinay,

"Hi Moses ya hiyay nange'koda'
an amin hinan tatagu' an holag Israel."*

3 Mu agguy numpaddung di anabagtun da Jesus ay Moses ti hi Jesus an nunlumuh
tagu ya na'abbagbagtu mu hi Moses an limmuna. 4 Umat hinan abung an adi nonongan
naha"ad ti mahapul an waday mangiyamma. Umat goh hi an amin an wadad ugwan
an nalmuda ti limmun Apo Dios. 5 Hi Moses ya un'unnud ay Apo Dios. Ya impapto'nan
amin din mibilang an tatagun Apo Dios, ya intudtudunan diday aat nan ipa'innilan Apo
Dios. Mu hi Moses ya un baal ya anggay. 6 Mu hi Kristu ya un'unnud goh damdama an
ipapto'na nan tatagun Apo Dios, mu Hiya ya bo'on baal ti Hiyay Imbaluy Apo Dios. Ya
ditu'un kimmulug di mibilang hi tatagunah un tu'u inaynayun an mangiyokod ay Jesu
Kristu, ya adi tu'u idinong nan hehemlon tu'u an nan pi'taguan ay Hiyah munnononnong
an mangipa'amlong ay ditu'u.

Hay Pun'eblayan nan Tagun Apo Dios

7 Ya gapu ta ditu'un kimmulug ya mibilang tu'uh tatagun Apo Dios at ma'awatan tu'u
nan impitudo' nan Na'abuniyanan an Lennawan inalinay,

"Wa ay ta donglonyuy Hapit Apo Dios ad ugwan†
8 ya adiyu ngohoyon ta adiyu iyunnud hidin o'ommodyun nginohoydah Apo Dios
hidin nihinandah nan mapulun ta panginnilaandah un mapogpog di
pangiyu'uyaanan dida.‡
9 Mu inalin Apo Dios di,
Do'ol di inat din o'ommodyuh din penghanan umipabungot ay Ha"in
an ta"on hi unda tinnitinnig din inat'uh nangipattiga' hi abalina' hi napat di tawon!§
10 At hiyaat unna' bimmungot ay dida, ya inali' di,
Kaymu ahan daten tatagu an du'gona' ay dida,
ya adida ahan unudon nan Tugun'u!*
11 At nidugah di bimmungta' ay dida,
ya intulag'un inali' di,
Adida ahan middum hinan pun'eblayan† an indadaan'un dida!"‡

12 At da'yun i'ibba, elanyu ta adiyu iyunnud ay daden ma'angohhoy an tatagun
nangidinong hi panguludga ti ini ya idinongyu goh nan pangulugyun Dios an wagwadah
mid pogpogna! 13 Mu ad ugwan ya maphod hi un tu'u muntutuggunan hi enggana ta adi
tu'u matpong hi abaholan ta adi tu'u ngohoyon hi Apo Dios. 14 Ya wa ay ta minaynayun
nan gun tu'u pangiyokodan ay Jesu Kristu ya mihamhamad di idduman tu'un Hiya.

15 Ya ipidwa' goh an alyon nan impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Wa ay ta donglonyuy Hapit Apo Dios ad ugwan ya adiyu ngohoyon
ta adiyu iyummat hidin o'ommodyun nginohoydah Apo Dios."§

16 Nan inali' an nungngohoyan Apo Dios ya mi'id di udum hi un bo'on din tatagun
pinogpog Apo Dios di nihbutandad Egypt hidin nangitnudan Moses ta enekakna didah
di. 17 Ya hidin awadandah nan mapulun hi limmane'le'dandah dih napat di tawon ya
impabungotdah Apo Dios ti innaynayundan numbahol, at do'ol di natoy ay dida, ya
na'angangdah nan mapulun. 18 Ya dumalat enen ngohoyda ya bimmungot hi Apo Dios,
at inalinay,

"Adi mabalin an middum nan nungngohoy
hinan ninomnom'un umuyda pun'eblayan!"*

19 Ad ugwan ya ma'awatan tu'u mahkay an hay dumalat hi agguyda nidduman ya
agguyda kinulug hi Apo Dios.

---

* **3:2** Num. 12:7. † **3:7** Psa. 95:7. ‡ **3:8** Psa. 95:8; Ex. 17:1-7. § **3:9** Psa. 95:9-10a. * **3:10** Psa. 95:10b.
† **3:11** Hay pohdonan hapiton ya nan babluy ad Canaan. ‡ **3:11** Psa. 95:11. § **3:15** Psa. 95:7-8. * **3:18** Psa. 95:5, 11.

4

1 Henen inalinan pun'eblayan hinan ma"aphod an babluy an indadaana* ya mabalin
damdaman ditu'u. Mu mahapul an ane'nongon tu'uy pangat tu'u ta mi'id di ohan ditu'uh
adi dumatong enen babluy! 2 Heten amaphodan tu'un nipa'innilan ditu'ud ugwan ya
nipa'innila damdamah din o'ommod tu'uh din gutud Moses. Mu mi'id di hulbinan dida ti
agguyda kinulug. 3 Mu ditu'un mangulug ya immannung an middum tu'un nen indadaan
Apo Dios an pun'eblayan tu'u.† Mu nan agguy kimmulug ya diday nangalyan Apo Dios
hinan impitudo'nan inalinay,

"Impabungota' ay dida,
at hiyanan itulag'un adida me'yeblay ay Ha"in!"‡

Henen inalin Apo Dios an pun'eblayan di tagu ya indadaana tuwalih din nalpahan
di nunlumuwanah nan wad ugwan. 4 Ya nitudo' hinan Hapit Apo Dios di aat nan
nun'eblayan Apo Dios din miyapitun algaw an inalinay,

"Nun'eblay hi Apo Dios hidin miyapitun algaw
hi nalpahan di nunlumuwanan amin hinan wad ugwan."§

5 Mu ta"on un wadah den pun'eblayan di tagu ya inalina nongkay di,

"Adi nonongan umalidan me'yeblay ay Ha"in."*

6 Manu ti diday nahhun an nangipa'innilaan Apo Dios hi aat ten pun'eblayan an
amaphodanda, mu agguyda kinulug, at hiyanan agguyda niddum. Mu ta"on un umat
hina ya immannung an me'yeblay nan kumulug ay Apo Dios. 7 Ya hay panginnilaan an
immannung ya din impitudo'nan David an inalinay,

"Wa ay ta donglonyuy Hapit Apo Dios ad ugwan
ya adiyu ngohoyon."†

8 Ya bo'on hidid Israel an nangipanguluan Joshua hidin o'ommod tu'uy ipaddungan ten
inalin Apo Dios an pun'eblayan di tataguna. Ti gulat hi un hidi at agguy inalin Apo Dios
di aat di oha goh an gutud hi makulug an pe'yeblayan ay Hiya. 9 At hiyanan ditu'u ay an
mibilang hi tatagun Apo Dios ya awniat waday pe'yeblayan tu'un umat hidin nun'eblayan
Apo Dios hi nunlopahanan amin hinan limmuna. 10 Ya umat goh damdamah nan tagun
me'yeblay ay Apo Dios an mun'eblay hi tamuna an umat ay Apo Dios hidin nunlopahanah
tamuna. 11 At hay maphod hi aton tu'u ya aton tu'uy abalinan tu'u ta iddum ditu'un Apo
Dios hinan pun'eblayana ta adi tu'u umat hidin o'ommod tu'uh din nadnoy an agguyda
dimmatong hinan umayandan pun'eblayan ti agguyda inunud nan inalin Apo Dios.

12 Ti nan Hapit Apo Dios ya ongol di abalinana ya un nan ma'ataddom an hinalung. Ti
hay hinalung ya ammunay odol hi ag'aganan gogodon ta mattig di bunolna. Mu nan Hapit
Apo Dios ya makulug an ipa'innilana nan wah nomnom ya nan pohdon di tagun aton ta
ma'innilan amin di pangatna. 13 Inilan Apo Dios di aat an amin nan limmuna. At hiyanan
an amin di wah nomnom tu'u ya nan aton tu'u ya i'innilana. Ya udum di algaw ya Hiyay
pangibaagan tu'un amin hinan ina'inat tu'uh tun luta.

Hi Jesus an Na'abbagbagtun Mangihapit ay Ditu'un Apo Dios

14 Ya gapu ta numbangngad hi Jesus hi ad abuniyan an Hiya nan Nabagtun Padin
mangihapit ay ditu'un Apo Dios an hi Amana at mahapul an inaynayun tu'un kumulug
ay Hiya. 15 Ya maphod ta ihapit ditu'un Hiyan Amana ti hom'on ditu'uh nan punligligatan
ya nan adi umdaan di abalinan tu'un umunud. Ti Hiya ya nitudul hi an amin hi aat di
itudulan di tagu,‡ mu agguy damdama numbahol. 16 At hay maphod hi aton tu'u ya adi
tu'u tuma'ot an munluwalun Apo Dios an wad abuniyan an ma'ahhimo' ya ma'ulay ta
Hiyay pumpahmo'an tu'u ta itutuyu tu'uy bahol tu'u ti Hiya ya nidadaan an bumadang ay
ditu'u.

5

1 Hay apto'an di Nabagtun Padi ya hinan i'ibbanan tagu. Hiyay mangihapit ay didah
hinagang Apo Dios, ya hiyay mange'nong hinan idat di tagun Apo Dios ta ma'aliwan di
baholda. 2 Hiya ya tagu goh damdaman waday pumbaholana. At ma'awatanay i'ibbanan
tataguh nan ibahhawanda, at igohgohana dida ti do'ol di agguyda inilah aat Apo Dios.
3 At hiyanan wa ay ta e'nongna nan midat ay Apo Dios ya mahapul an hiyay mahhun

---

* **4:1** Hay pohdonan hapiton ya ad abuniyan. † **4:3** Hay pohdonan hapiton ya nan abaliwan tu'u. ‡ **4:3** Psa. 95:5, 11. § **4:4** Gen. 2:2. * **4:5** Psa. 95:5, 11. † **4:7** Psa. 9:7-8. ‡ **4:15** Hay pohdonan hapiton ya ene'damnan amin di kalahin di tudul an wah tun luta an nibaag hi I Jn. 2:16 an (1) nan uma'amnawan di odol an mangat hi nappuhi, ya (2) nan a'amnawan ahan di matan tigonan pohdonan alan, ya (3) nan pumpahiyaan. Ya mattig daten tuluh nan tulun nampongan Satanas ay Hiya (Mat. 4:1-11; Mk. 1:12-13; Lk. 4:1-13).

an mun'onong ya unna e'nong nan idat nan tatagun Apo Dios ti ta"on un hiya ya waday baholna.
4 Mi'id ahan di tagun un nonongan pento'nay odolnan mumbalin hi Nabagtun Padi,
mu okod hi Apo Dios an mamto' ay hiya an umat hi namto'anan Aaron an nahhun an
Nabagtun Padih din o'ommod tu'uh din penghana.* 5 Umat goh hina ay Jesu Kristu an
adi nonongan pento'nay odolnah mumbalin hi Nabagtun Padi ti hi Apo Dios di namto' ay
Hiya. Nipa'innilah te hidin nangalyan Apo Dios ay Hiyay,
"He"ay Imbaluy'u,
at ten ipa'innila' ad ugwan an Ha"in hi Amam."†
6 Ya wada goh di nangalyanah,
"He"ay padih mid pogpogna
ta anungom hi Melchizedek."‡
7 Ya hidin awadan Jesus hitun luta ya enlo'enlotnan nunluwaluwalu, ya limmugwalug-
wah numpahmo'anan Amana§ ti inilanan Hiya ya anggay di way abalinanan managun
Hiya. Ya dumalat hi numpa'ampaana ya inunudnay pohdon Amana, ya dengngol Amanay
luwaluna. 8 Ya ta"on hi un Imbaluy Apo Dios mu nunligligat hi nangunudanan amin
hinan pohdon Amana. 9 Enelpahnan amin di pohdon Amanan hi Apo Dios an aton di
Nabagtun Padi, ya numbalin hi baliw nan kumulug ay Hiya ta midatandah pi'taguan
hi mi'id pogpogna. 10 Ya Hiyay pento' Apo Dios hi Nabagtun Padin umat ay apudan hi
Melchizedek.

Hay Nihingalan nan Nangibahhaw hi Pangulugda
11 Wada goh di udumnan do'ol hi pohdo' an ulgudon ay da'yuh aat ten pumpadian
Jesus, mu inila' an naligat heten mitudtudun da'yu ti adiyu ma'awatan an ta"on hi un
ayu nabayag an kimmulug. 12 Gulatna ta muntudtudu ayuh aat di Hapit Apo Dios mu adi
un nonong ti ta"on un ad ugwan ya mahapul an gun ipidwan da'yu nan inada'adalyu.
Ti umat ayuh ung'ungungnga an hay intannung unu gatas di mabalin hi ononyu an adi
ayu pa"a'an hi umat hi onon di tatagu. 13 Ya umat ayuh nan pa'akkulugnan agguyda
inilan umimmatun hi nahamad unu nibahhaw an pangat. 14 Ya adi ayu umat hinan
nihamad di pangulugdan hay nahamad di atonda ya iniladan mangimmatun hi nahamad
ya nibahhaw. Diday nipaddungan nan mangan hi onon di tatagu.

6

1 At hiyanan adi ammuna nan nahhun an inadal tu'uh aat Kristu mu mahapul an adalon
tu'u goh damdama nan Tugunan mangipihamad hi pangulug tu'u. Ti mi'id di hulbinah un
tu'u gun ipidwan mangadal hinan nalpah an nitudtudun ditu'uh din hopapna an umat hi
pan'ugan tu'uh nan mi'id di hulbinah hinagang Apo Dios, ya hay aat di pangulug tu'un
Hiya ti inila tu'u mahkay date. 2 Hidin hopapnah kimmulugan tu'u ya inadal tu'u goh
di ibalinan di bonyag, ya hay panapaan hi ulun di ohan tagun iluwaluan, ya hay aat di
amahuan nan natoy, ya hay aat di punhumalyaan Apo Dios hi tatagu ta mamolta nan
numbahol hi mid pogpogna. 3 Ya ad ugwan ya adalon tu'u nan tudtudun mangipihamad
hi pangulug tu'u, mu mahapul an iyokod tu'uh badang Apo Dios an mangadal ay dane.
4 Elan tu'u ti nan tagun mangulat an man'ug hi pangulugnan Jesu Kristu ya adi namaag
ya muntutuyu goh ta kumulug goh ay Hiya. Ti wa ay ta na'awatan di taguh nen
mitudtudun amaphodana ti pinatalan Apo Dios di nomnomna, ya odamona mahkay nan
ongol an homo'na, ya le'naona mahkay di abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawan
wadan hiya, 5 ya innilaonay amaphod di Hapit Apo Dios, ya nan nidugah an abalinanah
pangipattiganah nan do'ol an umipanoh'a, 6 mu gulat ta du'gonan amin hana at adi
mabalin hi un muntutuyu ta mumbangngad goh an kumulug. Ti wa ay ta mabalin di
umat hina ya ongol di pamainanan Jesus an Imbaluy Apo Dios hi hinagang nan tatagu ti
paddungnay ipidwanan ipipatoy hi Jesus hinan krus.
7 Mu nan tagun manginaynayun hi pangulugna ya mipaddung hinan lutan ma"almuy
mitanom ta way bot'on nan ad luta. Ya nan tagun umat hina ya waday maphod hi ehod
Apo Dios ay hiyah lagbuna. 8 Ya nan tagun man'ug hi pangulugna ya mipaddung hinan
lutan ta"on un ma'uda'udanan ya anggay di holo' ya nan hubit di tummol. Ya nan tagun
umat hina ya hiyay moltaon Apo Dios hinan apuy.
9 Mu ta"on hi un umat hituy ulgudonmin da'yun i'ibba mu inilamin adi umat hinay
aatyu ti inilamin odolna ayu ya un nan tatagun mipaddung hinan luta an anggay di holo'
ya nan hubit di tummol hidi, ya inilamin maphod di atonyu ti nabaliwan ayu. 10 Ti hi Apo
Dios an nahamad di pangatna ya adina aliwan nan maphod an inatyu, ya impattigyuy

* **5:4** Ex. 28:1-3. † **5:5** Psa. 2:7. ‡ **5:6** Psa. 110:4. § **5:7** Inat Jesus heneh nan Galden an Gethsemane (Mat. 26:36-46; Mk. 14:32-42; Lk. 22:39-46).

namhodyun Hiyah gunyu bimmadangan hinan i'ibbayun kimmulug, ya innaynayunyuh engganad ugwan. 11 Hay ahan pohdonmi ya hinohhan dayu ya punnonngonyu nan nahamad an pangulugyuh engganay umannung nan hahalimidon tu'u. 12 Hiyah te ipa'anhanmi ti adimi pohdon hi un ayu humigan kumulug. Pohdonmi an iyunnudyuh nan manginaynayun hi pangulugda, ya mange'edpol an munhohhood hi ipa'annungan nan hinapit Apo Dios an amaphodan tu'u.

Nan Nahamad an Intulag Apo Dios

13 Hay ohah pangiyunnudan ya hi Abraham an hehennodnay nipa'annungan din inalin Apo Dios ay hiya an atona. Ti hidin nangalyan Apo Dios ete ya hay odolnay nangihapataana ti mi'id di udum an nabagbagtu ya un Hiya. 14 Ya umat hituy inhapatanan inalinay,

"Alyo' ay he"a an idat'uy pumhodam,
ya idat'uy do'ol hi holagmu."*

15 At ene'edpol Abraham an nanannod hidin inalin Apo Dios ay hiyah engganay nipa'annung.†

16 Wa ay di ihapatan di taguh ibbana ya ihapatanah nan nabagbagtu mu hiya. Ya wa ay ta nunhapitandah den nihapata ya hiyah de pogpog di punhannuanda. 17 At hiyah ne goh di inat Apo Dios an inhapatanay pangipa'annunganah nan inalinan atona. At hiyah ne pangipa'innilaanan adida lumanon di ninomnomnan aton. 18 Hi Apo Dios ya adi munlayah ta itutuyuna unu lumonona nan inalina ya nan inhapatana. At ditu'un kimmulug ay Jesus ya mundenol tu'un mamannod hi ipa'annungan nan inalinan ditu'un abaliwan tu'u. 19 Ya henen panahalimidan tu'uh umannungan nan inalin Apo Dios di mangipabi'ah hi nomnom tu'u ta adi tu'u idinong di pangulug tu'un Hiya. Ti inila tu'un udum hi algaw ya umuy tu'uh awadana. Ya henen idduman tu'un Hiyad abuniyan ya mi'id punduwaduwaan tu'u ti wada mahkay hidih Jesus an paddungnay mangibughul hinan kultina, 20 ya hinumgop hinan kuwaltun awadan Apo Dios ta humgop tu'u goh damdama. Ya immuy an mangihapit ay ditu'uh di ti numbalin hi Nabagtun Padin umat ay Melchizedek.

7

Hay Aat Melchizedek an Nangihapit hinan Tatagun Apo Dios

1 Hi Melchizedek di alid Salem* hidin penghana, ya padin Apo Dios an na'abbagbagtu. Waday namenghan an wan mumbangngad hi Abraham hidin immuyda ni'gubatan an inabakda din ali an buhulda ya immuy dinamun Melchizedek, ya inluwaluanah Abraham ta idatan Apo Dios hi pumhodana. 2 Ya indatan Abraham hi miyapuluh nan hinamhamdah ayda ni'gubatan.† Hay ibalinan nan ngadan an Melchizedek ya *nahamad an ali*. Ya hay ibalinan di pumpapto'anad Salem an ngadan nen babluy ya *alin di lenggop*. 3 Agguy na'innilay aat di nitaguan Melchizedek ti mi'id di nitudo' hi aatna an ta"on un hay nahlagana, ya hay o'ommodna, ya hay nitungawana, ya hay natayana. Hay inila tu'u ya anggay ya hiya ya padih enggana an umat hinan Imbaluy Apo Dios.

4 At nomnomonyuy anabagtun Melchizedek an ta"on hi Abraham an me'gonan an ommod an amin di Hudyu ya indatnan hiyay miyapuluh nan hinamhamdah immuyda ni'gubatan. 5 Ya inila tu'un wadaday udum an pangidatan hinan mun'iyapuluh nan tangdan. Didana nan holag Levi an napto' an padin di Hudyu. Diday way biyangnan pangidatan nan i'ibbadan holag Abraham hi mun'iyapuluh nan tangdanda ti hiyah ne inalinah nan Tugun Moses. 6 Mu hi Melchizedek ya mi'id di namto' ay hiya ti padi tuwali. At ta"on hi un bo'on holag Levi mu indat damdaman Abraham ay hiyay mun'iyapuluh din hinamhamdah immuyda ni'gubatan. Hiyah te mangipa'innila an ta"on un nabagtuh Abraham ti hiyay nangalyan Apo Dios an midatan hi pumhodana mu nabagbagtu damdamah Melchizedek. Hay oha goh ya inluwaluanah Abraham an winagahana. 7 Ya inila tu'un hay mangiluwaluh ohan tagu ya nabagbagtu ya un nan iluwaluana. 8 Ya hay oha goh hi aat Melchizedek an nangidatan Abraham hinan mun'iyapulun hinamhamdah ayda ni'gubatan ya impitudo' Apo Dios an munnonong di pumpadiana. 9 Ya wan hana ay an holag Levi ya agguy nabayag di numpadianda ti natoyda. Makulug an nan papadin holag Levi ya alanday mun'iyapuluh nan tangdan di tatagu, mu paddungna damdamay immidatda ay Melchizedek ti hiyay nangidatan nan nahlagandan hi Abraham hinan mun'iyapuluh nan hinamhamna. 10 Ti ta"on hidin agguy nitungawan Levi hidin nanamuwan Melchizedek ay Abraham ya paddungnay wadan Abraham ti hiya ya holagna.

---

* **6:14** Gen. 22:17. † **6:15** Gen. 21:1-2. * **7:1** Unu ad Jeru *salem*. † **7:2** Gen. 14:1-20.

11 Nan papadin holag Levi an hi Aaron di nahhun, ya diday napto' an mange'nong hinan
idat di tatagun me'nong ay Apo Dios ti nan apadiday niyunnudan nan Tugun Apo Dios
an impa'innilanan Moses. Mu un gulat ta mabalin an mabaliwan tu'uh pangiyokodan
tu'un daten papadi ya nan itudtududa at adi mahapul di nannagan Apo Dios ay Kristu an
nipaddung ay Melchizedek di apadinan munhulbin ditu'u. Mu nakudang di anapadida,
at hiyanan nihukat hi Jesu Kristun dida. 12 Ya gapu ta nahukatan daten papadi at
mahapul goh damdaman mahukatan nan Tugun. 13-14 Hay oha goh ya nan Ap'apu tu'un
hi Jesu Kristu an nihukat an padi ya bo'on holag Levi, mu holag Judah, ya wan mi'id di
impa'innilan Moses an mumpadi nan holag Judah.

Hay Aat di Mangihapit hinan Tatagun Apo Dios an Umat ay Melchizedek

15 Mu ad ugwan ya na'innila mahkay an hi Jesu Kristuy Nabagtun Padi an umat ay
Melchizedek. 16 Ya numbalin hi Nabagtun Padi an bo'on nan Uldin di dimmalat an un
ammunay holag Levi di mumpadi, mu dumalat hi abalinan di nitaguana an mi'id di
pogpogna. 17 Makulug hete ti nan nitudo' an Hapit Apo Dios ya inalinay,

"He"ay padih mid pogpogna
ta anungom hi Melchizedek."‡

18 Ya ad ugwan ya napogpog heden Uldin an indat Apo Dios ay Moses hi aat di
pumpadian ti nakudang. 19 Ya manu ay ya mi'id ah taguh na'ahhamad an dumalat hi
pangunudanah nan Uldin. Mu maphod ta waday nihukat an pangiyokodan tu'u an hi
Jesus Kristu. Hiyay pangiyokodan tu'un mangeheggon ay ditu'un Apo Dios.

20-21 Ya nahamad di apadin Jesu Kristu an adi umat hinan papadin di Hudyun holag Levi
ti inhapatan Apo Dios an inalinay,

"Ha"in an Dios ya ihapata' an He"ay padih mid pogpogna,
ya henen ninomnom'u ya adi mabalin an maluman."§

22 At hi Jesus di alpuwan di umannungan nan ninomnom Apo Dios hi aat di abaliwan tu'u.

23 Nan papadi ay an holag Levi ya do'olda, at wa ay ta matoy di oha ya waday mihukat,
at hiyanan mi'id ay diday munnonong an mumpadi. 24 Mu adi umat hina ay Jesus ti Hiyay
mumpadih mid pogpogna ti matattagu. 25 At Hiyay ongol di abalinanan mangibaliw hinan
mangiyokod ay Hiya ta middumdan Apo Dios ti Hiya ya wagwadah mid pogpogna an
mangihapit ay ditu'u.

26 At hiyanan hi Jesus tuwalin Nabagtun Padiy mahapul tu'u! Ti Hiya ya na'ahhamad
an mi'id di baholna an adi umat ay ditu'un tatagu. Hiya ya impabagtun Apo Dios ta
Hiyay na'abbagbagtuh an amin an ta"on un hinan wad daya. 27 Hi Jesus ya adi umat
hinan Nabagtun Padin mangihapit hi tatagun Apo Dios an mahapul an abigabigat ya
mun'onongdan Apo Dios, mu onnganah mahhun di baholna ya unna mahkay onngan di
bahol nan tatagu. Mu hi Jesus ya adi umat hina ti namengpenghan di nange'nonganah
odolnah din nangiyatayanah bahol tu'u. At adi mahapul an ipidwanan mun'onong. 28 Din
nun'abagtun papadi ya dumalat nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses di napto'anda. Ya
hay oha goh ya taguda ya anggay an mumbaholda damdama. Mu palpaliwan ya pento'
Apo Dios nan Imbaluynan inhapatanay pumpadiana ti Hiya ya na'ahhamad hi enggana ti
inun'unudnan amin di pohdon Amana.

8

Hi Jesus di Mangihapit ay Ditu'un Apo Dios

1 Hay ipa'anhanmin ipa'innilan da'yu ya hi Jesus an Nabagtun Padiy mangihapit ay
ditu'un Apo Dios an na'abbagbagtun Ap'apud abuniyan. Hiya ya inumbun di appit hi
agwan Apo Dios. 2 Ya hidiy pumpadianah nan awadan Apo Dios an immannung an
Tabernacle* an bo'on nan inyamman di tagu.

3 Hay tamun di Nabagtun Padi ya hiyay mange'nong hi e'nong nan tatagun Apo Dios.
At hiyanan hi Jesus ya mahapul damdaman waday e'nongnan Apo Dios, at hay odolnay
ene'nongna. 4 Ya gulat ta immannung an wadah Jesus hitun luta ya bo'on padi Hiya ti
wadada tuwaliy udum an papadih tun lutan gun mange'nong hi e'nong di tatagun alyon
nan Uldin an indat Apo Dios ay Moses an e'nongdan Apo Dios. 5 Ya nan Tabernacle (unu
nan Tuldan Abung) an gun pun'onngan nan papadi ya numpaddung di tigawnah nan
wad abuniyan an nangipaddungan Moses. Ti hidin pangiyammaan Moses hinan Tuldan
Abung ya inalin Apo Dios ay hiyay,

"Ihamadmu ta eyengngohmuh
nan nipattig ay he"ah nan duntug."†

‡ **7:17** Psa. 110:4. § **7:20-21** Psa. 110:4. * **8:2** Nan Tabernacle ya numpaddung hinan Tuldan Abung, mu agguyda intolmatolman (bahaom nan verse 5). † **8:5** Ex. 25:40.

6 Mu na'ahhamad di apadin Jesu Kristu ya un hay apadin din papadi tu'un Hudyu ti hay
tamudan mangihapit ay ditu'u ya nipalpuh nan maphod an ni'tulagan Apo Dios ya un din
nahhun an ni'tulagana, ti inalinay aliwanay bahol di taguh unda iyokod ay Hiya.
7 Mu gulat ta na'ahhamad din nahhun an ni'tulagan Apo Dios hinan tataguna at agguy
naluman hi balu. 8 Mu nahukatan ti tinnig Apo Dios an nan bahhaw ya wadah nan tatagu
ti adida pa"unud hidin intulagna, at inalinay,
"Ha"in an hi Apo Dios ya ipa'innila' ay da'yun tatagu' an Hudyud Israel ya ad Judah
an udum hi algaw ya waday baluh pi'tulaga' ay da'yu.‡
9 Mu hete ya nob'on an adi umat hidin nahhun an intulag'uh din o'ommodyuh din
penghanah
nangipangulua' ay didah nakakandad Egypt.
Ya dumalat nan agguyda nangunudan hidin ni'tulaga' ay dida at din'ug'u dida.§
10 Mu awni ya un madatngan nan algaw an inali' ay da'yuh
pangipa'innilaa' eten balun ni'tulaga' hinan tatagu' an holag Israel.
Ti hay ato' ya ipanomnom'un diday Tugun'u ta hiyay un'unudonda,
at Ha"in mahkay di Dios an unudonda,
ya diday tatagu' an ipapto"u.*
11 At adi mahapul hi un way muntudun dida ta innilaona' an hi Apo Dios
ti i'innilaa' tuwalin didan amin
an ta"on un nan nitaguan di hinohhan didan nabagtu unu nawotwot.†
12 Aliwa' di baholda,
ya adi' mahkay nonomnomon di numbaholandan Ha"in."‡
13 Ya gapu ta inalin Apo Dios an waday balun ni'tulaganan un'unudon tu'u at hiyah ne
attiganan pinogpogna nan nahhun an ni'tulagana.

9

Hay Inatdah Hopapnan Nundayaw ay Apo Dios ya nan Aton Tu'ud Ugwan

1 Hidin nahhun an ni'tulagan Apo Dios ya intugunay aton nan tatagunan mundayaw
ay Hiya. Ya wada goh di niyammah pundayawandan Tuldan Abung (unu Tabernacle).
2 Henen Tabernacle ya waday duwan kuwaltuna, ya waday kultinah holda' daten duwan
kuwaltu. Nan nahhun an kuwaltun humigupan ya hiyah ne nan ma'alih Me'gonan an
Kuwaltu an awadan nan ipattu'an di hilaw ya nan lamehaan an nipattu'an di tinapay an
me'nong ay Apo Dios.* 3 Ya nan miyadwan kuwaltu ya hiyah ne nan Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltun awadan Apo Dios. 4 Ya hiyah ne awadan nan pun'onngan an balitu' an
panghobandah nan incense an me'nong goh ay Apo Dios.† Ya wadah di nan Kahon an
Nittuwan di Uldin Apo Dios hinan Hudyu ti wadah di nan duwan ikab an batun nitud'an
nan Himpulun Uldin Apo Dios an endaw Moses.‡ Ya wada goh hidi nan balitu' an tibung
an nittuwan nan manna an ibban din ma'an an nagah an nalpud abuniyan an gun inan
din o'ommod tu'un Hudyu.§ Henen Kahon ya nittuh di goh damdama nan hul'ud Aaron an
himmapeng.* 5 Ya hinan tu'yap nen Kahon ya wadaday duwan cherubim an panginnilaan
hi un wadah Apo Dios hidi an pinapayadday paya'dan hinophopanda nan alub nan Kahon
an awadan nan Ma'ahhimo' an a'aanan di bahol ti hidiy pangiwalhian di Nabagtun Padih
nan dalan e'nongdan Apo Dios. Ammunanah hapito' ti adi gahin hi un'u uyapon an amin
ad ugwan.
6 Umat hinay aat nan Tabernacle. Hay aatdah din hopapna ya abigabigat ya umuy nan
papadih nan hogpan an kuwaltu ta atonda nan ipatamun Apo Dios ay dida. 7 Mu hinan
miyadwa ay an kuwaltu ya anggay nan Nabagtun Padiy humgop hi mamenghan ya anggay
hi hintawon. Ya wa ay ta humgop hidi ya mahapul an ummal hinan dalan nan ne'nong an
animal ta iwalhinah nan alub din Kahon ta way aton Apo Dios an mangaliw hi baholna
ya bahol nan tatagu. 8 Hiyah ne aat di tamun din papadih nan Tabernacle, ya hiyah
ne nangipattigan nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios an mi'id di biyang tu'un
middum ay Apo Dios hi un wagwah den Tabernacle hitun lutan pundayawan di tatagu.

‡ **8:8** Jer. 31:31. § **8:9** Jer. 31:32. * **8:10** Jer. 31:33. † **8:11** Jer. 31:34a. ‡ **8:12** Jer. 31:34b. * **9:2** Ta"on un agguy nibaag eten verse mu wada goh di ohan niddum eten kuwaltu an nan pun'onngan hi incense an nibaag hinan verse 4. † **9:4** Hay immannung hi nihinan ten pun'onngan ya hinan Me'gonan an Kuwaltu, mu nan nuntudo' eten Liblu an Hebrews ya iniddumnah tuh nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. Anaad nin ta umat hinay inatna ti agguy immannung? Manu ay nin ti penhodnan ipattig di nigamitanah nan Kahon ti hay ipa"el nan ahu' an malpuh nan pun'onngan ya nan luwalun nan tatagun Apo Dios, ya hay ipa"el nan Kahon ya nan ihinan Apo Dios hitun luta, at paddungnay umuy nan luwalun di tatagun Apo Dios an mid ah manawan. ‡ **9:4** Ex. 34:1-4, 27-28. § **9:4** Ex. 16:13-36. * **9:4** Num. 17:1-9.

9 Ya hiyah te panginnilaan tu'ud ugwan ta ma'awatan tu'u. Ti manu ti gun inonngan nan
tataguh animal, ya indatandah nan malgom hi Apo Dios hidin hopapna, mu gagangaynan
adi lumenggop di nomnomda ti iniladan makulug an waday baholda. 10 Ti gunda inunud
din Uldin Apo Dios an indatnan Moses hi atondan mundayaw ay Apo Dios an umat hi
pumpaniawan hi udum an ma'an unu ma'inum ya hay atondan munleneh. Hiyah ne di
mahapul hi gunda inunud hi engganay nahukatan hi balu an ma'unud.
11 Mu hidin immalian Kristu ya Hiyay numbalin hi Nabagtun Padi ta odowon tu'u nan
amaphodan an indadaan Apo Dios. Mu ad ugwan ya wah di an itamuan ditu'uh nan
ma"aphod an Tabernacle hidid abuniyan an bo'on hay taguy nangiyamma, ya bo'on hitun
lutay naha"adana. 12 Ya namenghan ya anggay di immayanah nan Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltun di Tabernacle hi ad abuniyan an awadan Apo Dios an mi'id di innalnah
dalan di gandeng unu bakah immuyna ene'nong ay Hiya. Ti hay ene'nongnan Apo Dios
ya nan dalanah din natayana ta mabaliwan tu'un kimmulug ta waday pi'taguan tu'uh
mid pogpogna. 13 Ya hay gun intudun nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses an aton hi
un waday nibahhawan nan tatagu ya mahapul an umuy mumpaleneh hinan padi. Ya
hay aton nan padin munleneh ya walhianah den taguh dalan di ne'nong an gandeng
unu baka. Bo'on ay ya nan gabun di genhobdan uyaw an baka. Ya wa ay ta nalpah ya
mabalin mahkay an middum hinan i'ibbanan mundayaw ay Apo Dios. 14 Gulat ta umat
hinay aatna at inyal'allana mah di dalan Kristu ay ditu'u! At dumalat di nangihuluganah
nitaguana an dumalat di bahol tu'u ya adi mahkay mahapul an ihihi'al an mangunud
hidin nangat din o'ommod tu'uh din penghanan mi'id di hulbina, at hay ahan ipa'anhan'u
ya nan pangunudan tu'un Apo Dios an wagwadah mid pogpogna. Henen inat Jesus ya
hiyah ne di mi'id bahhawna an ne'nong ay Apo Dios ta ma'aliwan di bahol tu'u. Ya inatnah
ne an dimmalat di badang nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios an mi'id di te"ana
ya pogpogna.
15 At hi Kristuy mangihapit ay ditu'un Apo Dios hinan balun ni'tulagana ta an amin
tu'un mibilang hi tataguna ya odowon tu'u din inalinan boltanon tu'un munnononnong
hi enggana. Ya manu ay mabalin mahkay an ma'at hene ti dumalat di nangiyatayan Jesus
hi bahol tu'u, at mabalin an aliwan Apo Dios an ta"on nan tatagun agguy nangunud hidin
Uldin Apo Dios an indatnan Moses.
16 Ya hay aton Apo Dios an mangipaboltan hinan inalinan idatnan ditu'u ya umat hinan
pangat di Hudyun gahin hi matoy di tagu† ya un mabalin an miyapong nan gina'unah nan
pohdonan pangipaboltanan. 17 Ti matagu ay nan tagu ya adi mabalin an ipiyapongna nan
gina'una. 18 Umat goh hinah nan nahhun an ni'tulagan Apo Dios an mahapul un waday
me'nong di dalanan Apo Dios ya un mabalin an odowon di taguy amaphodana. 19 Hiyah
te attiganan hidin nalpah an impa'innilan Moses an amin nan Uldin Apo Dios hinan
tatagu ya indadaana nan dalan di uyaw an baka, ya inudmanah danum, ya intamolna
nan holo' an ma'alih hyssop an nabto' hi mumpugagaw‡ an hinulid, ya winalhiana nan
liblun nitud'an nan Uldin an ta"on un nan tatagun wah di. 20 Hidin nangatanan te ya
inalinay,

"Heten dalay mangipa'annung an mahapul an
unudon tu'u nan Uldin Apo Dios."§

21 Winalhian goh Moses nan Tabernacle hi dala an ta"on un nan udum an ma'usal hinan
pundayawandan Apo Dios. 22 Ti hay itudun nan Uldin Apo Dios ya mahapul an do'do'ol
di me'nong hi dalan di animal ya un abuluton Apo Dios di malgom hi ma'usal hinan
pundayawandan Hiya. Umat hina goh hi baholdan mahapul an waday mapalti an animal
ta me'nong ay Apo Dios di dalana ya unna mahkay aliwan di baholda.

Hay A'aliwan di Bahol ti nan Ne'nongan Kristu

23 An amin nan ma'usal hinan pundayawan hinan Tabernacle ya gingngoh ya anggay
nan nahamad an pundayawan an wad abuniyan. Ya hanan ma'usal ya mahapul an
mawalhian hi dalan nan ne'nong an animal ya un abuluton Apo Dios. Mu nan me'nong
hi ad abuniyan ya nabalbalul ya un nan e'nong di papadih tun luta 24 ti hay dalan Jesu
Kristuy ne'nong ay Apo Dios hidin nangiyatayanah bahol tu'u. Ya hay nange'nongana ya
bo'on hinan inyamman di taguh tun lutan un eng'engoh ya anggay, mu hidih nan wad
abuniyan. At wah di mahkay ad abuniyan ad ugwan an mangihapit ay ditu'un Apo Dios.
25 Ya adi mahapul an gun ipidwan Jesu Kristu an mange'nong hi dalanan Apo Dios ti
un namengpenghan di nangiyatayanah bahol tu'u. Adi umat hinan Nabagtun Padih tun

† **9:16** Henen pangatda ya umat hinan pangat di udumnan tatagud ugwan an mangammah nan ma'alih Last Will and Testament an nan pepel an nitud'an di ma'at hinan gina'udah unda matoy. Ya hin'umu'uddum ya mumpelma goh nan abugado ta makulug an ma'at nan pohdona. ‡ **9:19** Unu blue. § **9:20** Ex. 24:8.

lutan gahin hi un atawotawon ya immiyuy hi dalan e'nongnah nan Nidugah an Me'gonan
an Kuwaltu 26 ti gulat ta umat hina at un mah hi'itangan nunligat hi Jesus an nete"ah
din nunlumuwan Apo Dios hitun lutah engganad ugwan. Mu ad ugwan an magadyuh
madatngan di pogpog tun luta ya immalih Jesus an nangiyatoy hi bahol tu'u ya un anggay
heden namenghan hi nangatanan de.
27 An amin di tagu ya mahapul an matoy ya un mahkay humalyaon Apo Dios. 28 Umat
hina ay Jesu Kristu an namenghan ya anggay di nangiyatayanah a'aliwan di bahol tu'u.
Ya un mahkay mumbangngad, mu bo'on mahkay hay bahol tu'uy dumalat mu umali ta
ibaliwna nan kimmulug an munhohhood hi pumbangngadana.

10

1 Din inunud nan Hudyun Uldin Apo Dios an intudtudun Moses hi aat di e'nong ay Apo
Dios ya agguy nahamad ti un gingngoh ya anggay nan amaphodan tu'uh din immalian
Jesu Kristu. At hiyaat un ta"on hi un inun'unud nan tatagun nun'onongdan Apo Dios hi
atawotawon mu hiya damdaman adina haggungon didan maphod. 2 Ti gulat ta na'aliwan
di bahol nan tatagun umat hidiy nundayawda at adida mah nonomnomon di baholda
ta du'gondan mun'onong hi animal ay Apo Dios hi a'aliwan di baholda. 3 Mu adi umat
hina ti agguyda din'ug, mu atawotawon ya gunda nun'onong ti wa adyaan ninomnomday
baholda. 4 Adi mabalin an ma'aan di bahol an dumalat di pun'onngan hi dalan di baka
unu gandeng ay Apo Dios. 5 At hiyaat un inalin Kristu ay Apo Dios hidin immalianah tun
lutay,

“He"a ya adim mahkay pohdon di animal an me'nong ay He"a,
at hiyaat unmu limmu tun odol'u ta me'nong ay He"a.*
6 Ya adi'a umamlong hinan Onong an Moghob ya Onong di Bahol
unu nan udum an idatdan He"a ta ma'aliwan di baholda.†
7 At hiyanan ten ene'kod'uy odol'un He"a, Apo Dios, ta okod'ah pohdom hi umata'
ta miyunnudan hinan inalim an impitudo'mu.”‡

8 Ta"on un inalin di Uldin Apo Dios an indatnan Moses an mahapul nan numbino'ob'on
an me'nong ay Apo Dios an umat hinan Onong an Moghob ya Onong di Bahol mu inalin
Kristuy adi pohdon Apo Dios hana. 9 Ya inalin goh Kristuy,

“Apo Dios,
abuluto' di pohdom hi ma'at ay Ha"in.”§

Hiyah te nangipadinnganah nan gunda pun'onngan ay Apo Dios ti linumanah balu an
pangat. 10 Ya gapu ta inunud Kristu nan penhod Apo Dios an atonan inhulugnay odolnan
ne'nong ya inaliwan Apo Dios di bahol tu'un amin. At adi mahapul an ipidwan Jesus an
aton hete ti un mamenghan ya anggay.
11 Hay aton nan Hudyu ya abigabigat ya mun'onong nan padidan Apo Dios, mu hihidya
damdaman adi ma'aliwan di baholda. 12 Mu hi Jesus ya namenghan ya anggay di
nange'nonganah odolnah din nangiyatanah bahol an amin di tagu, mu munnononnong
di ihulbian nen inatna. Ya ad ugwan ya wah din inumbun hi appit di agwan Apo Dios an
panginnilaan hi anabagtun di haadna. 13 Ya wah di an hohoddonay pangabakan Apo Dios
hi an amin an buhulna ta Hiyay e'gonandah Apuda. 14 Ya dumalat enen namenghan an
nange'nongan Jesus hi odolna ya imbilang Apo Dios nan tatagun inyatoy Jesus di baholdan
na'ahhamad hi enggana. Dida nan gun badangan Apo Dios ta inaynayundan umunud ay
Hiya.
15 Ta"on nan Na'abuniyanan an Lennawa ya ihtiguana daten hinapit Apo Dios an
inalinay,
16 “Mu awni ya un madatngan nan algaw an inali' ay da'yuh
pangipa'innilaa' hinan balun ni'tulaga' hinan tatagu' an holag Israel.
Ti hay ato' ya ipanomnom'un diday Tugun'u ta hiyay un'unudonda.”*
17 Ya inalina goh di,
“Eden gutud ya adi' mahkay nonomnomon di baholda
ya nan nun'appuhin inatda.”†
18 At gapu ta nipa'innilan inaliwan Apo Dios di bahol tu'u at adi mahkay mahapul an
e'nong tu'uy animal.

Hay Nidduman Tu'un Apo Dios

19 At da'yun i'ibban kimmulug, ad ugwan mahkay ya mabalin an middum tu'un Apo
Dios an wad abuniyan an dumalat di nangiyatayan Jesus hi bahol tu'u. 20 Ya din natayana
ya nahekhek nan kultinan nangodwah nan duwan kuwaltuh nan Timplu ta mi'id mahkay

* **10:5** Psa. 40:6a. † **10:6** Psa. 40:6b. ‡ **10:7** Psa. 40:8. § **10:9** Psa. 40:7. * **10:16** Jer. 31:33. † **10:17** Jer. 31:34.

humanih nan dalanon an umuy hi awadan Apo Dios ya ta Hiyay pange'wan. 21 At Hiya
mahkay di Nabagtun Padih mangipapto' ay ditu'un tatagun Apo Dios. 22 At hay maphod
hi aton tu'u ya ihamad tu'un middum ay Apo Dios an adi tu'u dumuwaduwa, mu un
tu'uat e'kod ya anggay ay Jesus an mangihapit ay ditu'un Apo Dios. Ti gapuh natayana
ya adi tu'u mahkay numanomnom an dumalat hinan nun'appuhin inat tu'u. Ya dumalat
di numpabonyagan tu'uh nan mapaganah an danum ya ma'alleneh tu'uh hinagang Apo
Dios. 23 At hay maphod ya waday denol tu'un ipa'annung Apo Dios nan hahalimidon
tu'u an amaphodan an intulag Apo Dios an idatna. Ti immannung an atona. 24 Ya
maphod hi un tu'u mumbabaddangan ta ihamadan di pangulug di hinohhan ditu'u, ya
mumpopohhodan‡ tu'u, ya aton tu'uy maphod. 25 Ya adi tu'u iyunnud hinan nangipogpog
hi pangulugdan adida mahkay mi'yamung an mundayaw ay Apo Dios. Mu hay maphod
hi aton tu'u ya maphod hi un tu'u inaynayun an muntutuggunan ta mihamad di pangulug
tu'un amin, at namamad ugwan an magadyuh mahkay di pumbangngadan Apu tu'u.
26 Gulat ta inaynayun tu'un adi mangunud hinan nipa'innilan ditu'u ta inaynayun
tu'un mumbahol ya mi'id mahkay di hulbin di nangiyatayan Jesus hi bahol tu'u. Ya hay
pumbalinan ne ya mahmo' tu'u ti mi'id di udum hi me'nong hi abaliwan tu'u. 27 Ya gulat
ta umat hina at hay manod ay ditu'u ya hay ahumalyaan tu'u ya nan atata'ot an amoltaan
hinan dumaladalang an apuy an pummoltan Apo Dios hinan buhulna. 28 Ya ta"on un
hinan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya wa ay ta way mungngohoy ya adida hom'on,
mu ipipatoydah un waday duwa unu tulun mangihtigun makulug an nginohoyna nan
Tugun.§ 29 Gulat ta umat hina at inyal'allanan mamolta nan tagun mungngohoy hinan
Imbaluy Apo Dios an hi Jesus. Ti imbilangnan mi'id di hulbin di dalanan ene'nongnan Apo
Dios hi a'aliwan di bahol tu'u an miyunnudan hinan balbalun ni'tulagan Apo Dios. Hanan
tagun mangat hi umat hina ya mi'id di pangibilangnah nan Na'abuniyanan an Lennawa
an ma'ahhimo' ay ditu'un nabaholan. 30 Immannung ahan an moltaon Apo Dios henen
tagu ti waday hinapitnan inalinay,

“Ha"in di mangiballoh
hinan umat hinay atona.”*

Ya inalina goh di,

“Humalyao' nan tatagu'
an mangat hi nappuhi.”†

31 At atata'ot hi un nan Dios an adi matmattoy di mummoltan ditu'u!
32 Nomnomonyuy aatyuh din hopap di nanguluganyun Jesus ta napatalan di nom-
nomyu, ya nidugah di nunligligatanyu, mu innaynayunyu nan pangulugyu. 33 Ya
hin'umu'udduman hiniwitan da'yu, ya impaligligat da'yuh din ado'lan di tatagu. Ya
hin'umu'uddum goh ya nilagat ayuh nan udum an kimmulug an munholholtap. 34 Nilagat
ayuh nan pumpaligligatan nan i'ibbayun kimmulug an nibalud an dumalat di homo'yun
dida. Ya ta"on un nun'alan di buhulyuy gina'uyu ya adi munha'it di nomnomyu, mu un
ayuat mun'am'amlong ti inilayun munnononnong an adi ma'utaw nan maphod an wadan
da'yu. 35 At hay maphod ya adiyu ipogpog di anatulidyu ta unyuat punnonngon henen
nahamad an pangiyokodyu, at ongol di midat hi lagbuyu. 36 Ya mahapul an e'edpolyuy
malgom an ligat ta hay pohdon Apo Dios di unudonyu ta idatnan da'yu nan inalinan
lagbuyuh umalian nan intulagna. 37 Ti nitudo' di aat te an inalinay,

“Magadyuh mahkay di alian nan hohoddonyu.‡
38 Ya nan tatagu' an nahamad di ugalida
ya diday manginaynayun an mangedenol ay Ha"in
an ta"on un hiyay dumalat hi punligatanda.
Mu wada ay di mangipogpog hi pangulugnan Ha"in
ya nappuhiy punnomnom'un hiya.”§

39 Nan umat hinan tatagu ya milahhindan Apo Dios. Mu ditu'u ay ya punnonngon tu'uy
pangulug tu'un Hiya ti hiyay dumalat hi abaliwan tu'u.

11

Hay Aat di Pangulug

1 Hay aat di pangulug ya hiyay panginnilaan tu'un immannung an ipa'annung Apo Dios
an amin nan inalinah atonan hiyah ne hahalimidon tu'u. Ya ta"on hi un tu'u adi mattig ya
kulugon tu'un atona. 2 Dumalat di pangulug din tataguh penghana ya denlon Apo Dios an
nahamadda.

---

‡ **10:24** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. § **10:28** Deut. 17:2-7. * **10:30** Deut. 32:35. † **10:30** Deut. 32:36; Psa. 135:14. ‡ **10:37** Hab. 2:3. § **10:38** Hab. 2:4.

3 Ya dumalat goh di pangulug tu'u ya ininnila tu'un hidin penghana ya hay hapit Apo
Dios di nunlumuh tun luta ya nan wad ugwan. At hiyanan ma'awatan tu'u an amin tun
mattig an wadad ugwan ya mi'iddah din hopapna, mu limmun Apo Dios.*

Hay Aat di Pangulug Abel

4 Hay pangulug Abel di dimmalat hi ma"aphod di ene'nongnan Apo Dios ya un nan
ene'nong Cain. Ya dimmalat heden pangulug Abel ya inabulut Apo Dios an maphod di
ene'nongnan Hiya.† Ya ta"on un natoy hi Abel hidin hopapna mu waday na'adal tu'un
hiyah aat di pangulug ay Apo Dios.

Hay Aat di Pangulug Enoch

5 Ya umat goh hina ay Enoch an dimmalat di pangulugna, ya ta"on un agguy natoy
ya nonong ya inawit Apo Dios hiyad abuniyan, at mi'id di nangah'up ay hiya. Hay
inalin nan nitudo' an Hapit Apo Dios ya hidin agguyna nangawitan ay Enoch ya ongol di
nangipadenolan Enoch ay Hiya.‡ 6 At nan tagun mi'id di pangulugna ya adi nonongan
padenlonah Apo Dios. Ti nan tagun namhod an middum ay Hiya ya mahapul an
kulugonan wadah Apo Dios, ya kulugona goh an badangan Apo Dios nan mumbagah
badangna.

Hay Aat di Pangulug Noah

7 Hi Noah goh di ohan dimmalat di pangulugna ya kinulugnay inalin Apo Dios an
awniat waday ma'at. At inunudnah Apo Dios ta inyammanay pupul, ya hinumgopda nan
pamilyanah di ta agguyda nilagat an nalnong hidin nalbongan tun luta. Ya dumalat di
pangulugna ya imbilang Apo Dios an nahamad an adi umat hinan udum an tatagun nen
gutud an mi'id di pangulugda, at nun'alnongda.§

Hay Aat di Pangulug da Abraham ay Sarah

8 Ya umat goh hina ay Abraham an dimmalat di pangulugna ya inunudnay hapit Apo
Dios ti tinaynana nan numbabluyna ta numbotan hinan babluy an inalin Apo Dios hi
ipaboltanan hiya an ta"on hi unna agguy inilah den umayana. 9 Ya hay nangulugna
goh di dimmalat hi bimmotabotananah immuyna ni'babluyan hinan inalin Apo Dios an
ipaboltana. Hay abungda ya un tulda ti mi'id di napto' hi umuyda pi'babluyan. Umat
hina goh damdama ay da Isaac an imbaluyna ya hi Jacob an ap'apuna an niddumdah nan
inalin Apo Dios an lutan ipaboltana. 10 Ene'edpol Abraham di umat hina ti hahalimidonan
awniat mihinah nan nahamad an babluy an inyamman Apo Dios.*

11 Ta"on hi Sarah an ahawan Abraham ya nahamad di pangulugna ti hiya ya bahig,
ya namama goh udot ti na'in'inna, ya hi Abraham ay ya na'alla'ay, mu dimmalat di
pangulugdah nan inalin Apo Dios an mawaday imbaluyda at nawadaan hi Sarah.† 12 Ya
la'tot ya dimmo'ol di holagdan umat hi ado'ol nan bittuan ad daya, ya umat goh hinan
panag hinan pingit di baybay an adi ma'yap.‡

13 An amin daten tatagu ya waday pangulugdah engganay natoyda. Hay attigan di
pangulugda ya hehennodday pangidatan Apo Dios hinan inalinan dida. Mu agguy
impa'annung Apo Dios din intulagnah din ataguda, mu ta"on un umat hina ya agguyda
din'ug di pangulugda an udum di algaw at umannung. Inilada an bo'on hituh lutay
a'atan nan inalin Apo Dios an idatnan dida, at hiyanan inabulutdan unda mi'babluy ya
anggay hitun luta. 14 Ya nan tagun adi mangibilang hi un tun lutay nahamad hi ihinanda
ya hiyah ne panginnilaandah un waday nat'on an babluy hi hahalimidondah lutadah
ihinanda. 15 Adida mahkay nomnomnomon nan babluy an tinaynanda ti un gulatna at
numbangngadda. 16 Manu ay ya nan babluy an inamnawandan ayan ya nan ma"aphod
ya un nan babluy an tinaynanda ti henen babluy ya wadad abuniyan an indadaan Apo
Dios. At adi bumain hi Apo Dios an mangali an Hiyay Diosda ti indadaanana didah
pumbabluyanda.

17-18 Hay oha goh hi attigan di nahamad an pangulug ya nan inat Abraham hidin
nampongan Apo Dios. Ti dimmalat di pangulugna ya inabulutnay inalin Apo Dios an
e'nongna nan oh'ohhan imbaluynan hi Isaac, ya wan hay inalin Apo Dios hidin hopapna
ay hiya ya hi Isaac di ahlagan di do'ol an tatagu.§ 19 At agguy nun'ad'adi, at inabulutnan
umuyna patayon ti kulugonan waday abalinan Apo Dios an mummahuh natoy. Ya
makulug an paddungnay tinagun Apo Dios ti pino'yayanah Abraham ta agguyna intuluy
an ene'nong nan imbaluyna.*

---

* **11:3** Gen. 1:1-2:1. † **11:4** Gen. 4:1-8. ‡ **11:5** Gen. 5:21-24; Jude 1:14-15. § **11:7** Gen. 6:9-9:17. * **11:10** Gen. 12:1, 4-5. † **11:11** Gen. 18:9-15; 21:1-7. ‡ **11:12** I Ki. 4:20. § **11:17-18** Gen. 15:4-6. * **11:19** Gen. 22:1-19.

Hay Aat di Pangulug Isaac

20 Umat goh hina ay Isaac an dimmalat di pangulugna ya impa'innilanah nan duwan
imbabaluynan da Jacob ay Esau an hi udum di algaw ya idat Apo Dios di amaphodanda.†

Hay Aat di Pangulug Jacob

21 Ya umat goh ay Jacob an dimmalat di pangulugna ya hidin na'alla'ay an magadyuh
an matoy ya dinayawnah Apo Dios hidin nangibayuhanah din hul'udnan timma'dog, ya
inluwaluana nan a'ap'apunan imbabaluy Joseph.‡

Hay Aat di Pangulug Joseph

22 Ya umat goh hina ay Joseph an dimmalat di pangulugna ya hidin wan magadyuh an
matoy ya inalina an udum hi algaw ya taynan nan holag Israel ad Egypt. Ya inalinan diday
ita'inday odolna ta umuyda ilubu' hi pumbangngadandah nan babluyda.§

*Hay Aat di Pangulug da Amram ay Jochebed**

23 Ya ta"on goh un din o'ommod Moses ti dimmalat di pangulugda ya agguyda timma'ot
an nangibahhaw hinan uldin di ali an mipipatoy an amin di pa'ittungaw an linala'in
imbabaluy di Hudyu, at impo"oydah Moses hi tuluy bulan an nete"ah nitungawana. Hay
oha goh ya iniladan ma"aphod di a'ung'ungnganah hinagang Apo Dios.†

Hay Aat di Pangulug Moses

24 Ya ta"on hi Moses hidin amataguna ti dimmalat di pangulugna ya agguyna inabulut
an mibilang hi imbaluy nan babain imbaluy di alid Egypt an nangipa'ong'ongngol ay hiya.
25 Manu ay ya pa'appohdonan middum hinan i'ibbanan tatagun Apo Dios an munligligat
ya un nan iddumanah nan i'Egypt hinan gunda aton an pumbaholan ti inilanan un
na'amtang ya anggay nan pun'am'amlonganda. 26 Hay punnomnom Moses ya odolnah
un munligligat an dumalat di pangulugnah alian Kristu an pento' Apo Dios hi mumpapto'
ay dida ya un nan pamoltananah an amin an inadangyan an wad Egypt ti nonomnomonay
lagbunah udum hi algaw.‡

27 Ya dimmalat goh di pangulugna ya tinaynanad Egypt an agguy timma'ot hi bumung-
tan nan alih panaynanah di. Ya ta"on un nunligligat hidih din immayana ya gagangaynan
hi Apo Dios di inun'unudnan paddungnay unna tinnig ya wan adi mattig. 28 Ya hidin
ni' agguyda nanaynan ad Egypt ya dimmalat di pangulugna ya inunudnay inalin Apo
Dios. At hiyay nangipangpanguluh nan alyondan Punnomnomandah nan Namaliwan
di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel ti ilamuhdah nan paneddeng di a'abungda nan
dalan di kalnilu. At wa ay ta maluh nan Anghel Apo Dios an mamatoy hinan linala'in
papangpangullun imbabaluy nan i'Egypt ya hiyah de pangimmatunana ta adina ilagat
nan pangpangullun imbabaluy nan Hudyu.§

Hay Aat di Pangulug nan Hudyu

29 Ya dimmalat goh di pangulug nan Hudyu ya natob'a nan danum hinan Mumbolah
an Baybay* ta way nange'wandan bimmad'ang hidin nanaynandad Egypt hi namdugan
nan i'Egypt ay dida. Mu unat goh bimmad'angda ya nun'addumon Apo Dios nan danum
ta nun'ahe'nob din i'Egypt an namdug ay dida.†

30 Ya hidin dimmanallanandah napat an tawon ya dimmatongdad Jericho. Mu mi'id
di inatdan humgop ti waday allup an nunlene'woh hinan babluy, mu dimmalat di
pangulugda ya inunudda din inalin Apo Dios an atondan le'donda nan babluy hi pituy
algaw. At inatdah de, ya nonongan natu"in nan allup, at hinumgopda, ya numpatoyda
nan tataguh di.‡

Hay Aat di Pangulug Rahab

31 Pinatoydan amin nan tataguh din agguy kimmulug ay Apo Dios, mu agguyda inlagat
nan ohan babain putan hi Rahab ya nan pamilyana ti dimmalat di pangulugna, ya
binadangan din duwan Hudyun din immuy nunhi'im dida.§

Hay Aat di Pangulug di Udum

32 Undan mahapul un'u tagan di tuntun hinan tatagun pangittiganyuh aat di pangulug?
Gulat ta tuntuno' nan nun'ahamad di pangulugda ya adi umanay di timpu ti do'olda
an umat ay da Gideon,* ya hi Barak,† ya hi Samson,‡ ya hi Jephthah,§ ya hi David,*

† **11:20** Gen. 27:27-40. ‡ **11:21** Gen. 47:29-31; 48:8-20. § **11:22** Gen. 50:24-25. * **11:22** Ex. 6:20. † **11:23** Ex. 2:1-4. ‡ **11:26** Ex. 2:5-14. § **11:28** Ex. 4:29-13:22. * **11:29** Unu Red Sea. † **11:29** Ex. 14:1-15:21. ‡ **11:30** Josh. 5:13-6:27. § **11:31** Josh. 2:1-24; 6:22-25. * **11:32** Judg. 6:1-8:35. † **11:32** Judg. 4:1-5:31. ‡ **11:32** Judg. 13:1-16:31. § **11:32** Judg. 11:1-40. * **11:32** I Sam. 16:1-31:13; II Sam. 1:1-24:25; I Ki. 1:1-2:12; II Chron. 11:1-29:30.

ya hi Samuel,† ya din numbino'ob'on an propeta. 33 Hay udum ay daten tatagu ya
hay pangulugday dimmalat hi nangabakandah din immuyda ni'gubatan, ya nahamad di
nun'ap'apuwandah nan babluyda, ya nipa'annung din inalin Apo Dios an idatnan dida,
ya impawana nan munhinaang an layon ta agguyda inihday udum.‡ 34 Dimmalat goh
di pangulugda ya nabaliwan di udum hidin hi'ihi'itangan panghoban di buhuldan dida
ti nonong ya agguy genhob nan apuy dida.§ Ya dimmalat goh di pangulug di udum ya
nabaliwandah pamatayan di buhuldan dida. Ya nan udum ya nalogoyda, mu gapuh
pangulugda ya bimmi'ahda ta natulidda mahkay an mi'gubat, ya inabakda nan immuy an
mamloh hinan babluyda. 35 Ya wadada damdamay binabaih din hopapna an dimmalat di
pangulugda ya namahuan nan natoy an imbabaluyda.* Ya impaligligatday udum ya unda
patayon an dimmalat di agguyda nangidinngan hi pangulugda ti pohpohdondan matoy
ya nan pangidinngandah pangulugdan Apo Dios. Ti iniladan mamahuanda an waday
ma"aphod an pi'taguanda. 36 Hay udum an kimmulug ya nalayalayahanda ya nahuplitda.
Ya hay udum ya nabangkilinganda ta nabaludda. 37 Ya numbino'ob'on di natayan di udum
an kimmulug ti natpah batuy udum, ya nalagadiy udum ta nabongwah,† ya natpig di
udum hi hanggap ta natoyda. Hay udum ya agogohgohdan nunligligat ya nun'akudang
di mahapulda, ya hay lubungda ya un hay up'up di kalnilu unu gandeng. 38 Ya hay udum
ya napakakdah numbabluyanda ta immuyda limmane'le'od hinan mapulun ya hinan
aduntuduntug, ya nihinah liyang unu lingab di udum. Mu hay aptan ya diday maphod
an tatagun adida umat hinan agguy kimmulug an mangipaligligat ay dida.
39 Daten tatagu ya denlon Apo Dios didan maphod an dumalat di pangulugda, mu
agguyda ene'dam din inalin Apo Dios ay didan lagbuda 40 ti waday ma"aphod an
ninomnom Apo Dios an aton ay ditu'un amin an bo'on un dida ya anggay. Ya ta"on un
ditu'ud ugwan ya middum tu'u goh damdama ene an dumalat di pangulug tu'u.

12

Hay Aat di Pangulug ya Pangedpolan Jesus

1 Do'olday tataguh din penghanan nahamad di pangulugda. At hay pangatday
pangiyunnudan tu'un kimmulug ti paddungnay diday mannig hi pangat tu'ud ugwan.
At mahapul an idinong tu'un gun mangat hinan malgom an homewol hi pangunudan
tu'un Apo Dios. Ya ipogpog tu'u nan pumbaholan an paddungnay mamobod ay ditu'u
ta hay maphod di aton tu'u, ya edpol tu'un mangat hi pohdon Apo Dios. 2 Ya hi Jesus
ya anggay di kulugon ya pundenolan tu'u ti Hiyay nalpuwan di pangulug tu'u, ya Hiya
goh di mangipihamad hi pangulug tu'u. Ti ta"on hi un ababain di mipata' hi krus mu
agguyna ninomnom hene ti inilanan mun'am'amlong hi alpahan di ligatna, at enedpolnay
nunholholtapanah nan krus. Ya ad ugwan ya wad abuniyan an inumbun hi appit hi
agwan Apo Dios an mun'ap'apu.

Hay Aat di Pangulug ya Pangedpolan Tu'un Kimmulug

3 Mahapul an nomnomon tu'u goh di nangedpolan Jesus hi ina'inat di nabaholan an
tatagun Hiya ta adiyu nomnomon an mi'id di hulbin di pangulug hi un waday ligat. Adi
ayu numanomnom ta unyuat ihamad di pangulugyu. 4 Ti ta"on hi un ayu ahan maligatan
an man'ug hi pumbaholan ya mi'id damdaman da'yuy nangiyatoy ene. 5 Ti unyu dan
inaliwan nan Tugun Apo Dios ay ditu'un imbabaluynan inalinay,
“Imbaluy, adim ngohoyon di Tugun'un he"a,
ya adi'a bumungot hi un'u he"a ihingal.*
6 Manu ay ya tuguno' ya moltao'
nan pa'appohpohdo'† an imbaluy'u.”‡
7 At edpol tu'uy ligat tu'u ti hiyah ne ohah panugun Apo Dios ay ditu'u, ya hiyah ne goh
attigan di pangibilanganan ditu'uh imbaluyna. Ya un gagangaynah nen aton Apo Dios ti
ta"on un nan o'ommod hitun luta ya tugunonday imbabaluyda. 8 Hi Apo Dios ya tugunon
ditu'un amin an imbabaluyna. Ti wa ay ta adi ditu'u tugunon ay Hiya ya hiyay attiganan
bo'on ditu'uy imbabaluyna. 9 Ya hidin a'ungunga tu'u ya tinugutugun ditu'uh o'ommod
tu'u, at hiyanan e'gonan tu'u dida. Ya wa ay ta un'unudon tu'u nan o'ommod tu'un wah
tun luta at inyal'allana ni' di pangunudan tu'un Ama tu'un hi Apo Dios an wad abuniyan
ta way aton tu'un mi'tagun Hiyah mid pogpogna! 10 Nan o'ommod tu'u ay ya tinugun

† **11:32** I Sam. 1:1-16:13; 25:1; 28:1-25. ‡ **11:33** Hay na'atana ya hi Daniel (Dan. 6:1-28). § **11:34** Hay na'atana ya da Shadrach ay Meshach, ya hi Abednego (Dan. 3:1-30). * **11:35** Hay duwan na'atanah nan gutud di Old Testament ya nan balu an iZarephath (I Ki. 17:17-24) ya nan iShunam (II Ki. 4:8-36). † **11:37** Hay itudun nan hudhud di Hudyu ya na'at ay Isaiah ti impalagadin anu nan Alin hi Manasseh hiya. * **12:5** Prov. 3:11. † **12:6** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **12:6** Prov. 3:12.

ditu'u ya minolta ditu'uh din a'ung'ungungnga tu'un dumalat di punnomnomandah aat di maphod, mu hi Ama tu'ud abuniyan ya tugunon ya moltaon ditu'u ta amaphodan tu'u ta middum tu'uh amaphodna. 11 Munha'it di nomnom tu'uh un ditu'u tugunon, mu wa ay ta natugun tu'u ya maphod mahkay di pangat tu'u, ya lumenggop mahkay goh di punnomnom tu'u.

12 Hiyanan da'yu ay an himmigah pangulugna an dumalat di punligligatanyu ya ihamadyuy pangulugyun Jesus 13 ti itudun nan Hapit Apo Dios di,

"Ya mahapul an ihamadmuy aatmu
ta an amin nan atom ya adi mibahhaw,
at waday punhulbiana."§

At inaynayunyun mangunud hinan maphod an pangat ta da'yuy pangittigan nan himmigah pangulugna ta adida mamaman mangidinong hi pangulugda ta undaat ni' ihamad.

Hay Pangunudan Tu'uh Pangat Jesus

14 Ya atonyun amin di abalinanyun mangipaphod hi pangatyuh i'ibbayun tagu. Ya hay pohdon Apu tu'uy unudonyu ti adiyu mahkay tigon Hiyah udum hi algaw hi unyu adi unudon. 15 Ya elanyu ta mi'id ay da'yuy man'ug an mangiyokod hinan homo' Apo Dios. Ya mi'id goh ay da'yuy mangipangpangulun mangat hi nappuhi ti la'tot ya inunud di udum ya dumalat hi pumbaholan di do'ol ay Apo Dios. 16 Ya elanyu goh ta mi'id ay da'yuy mangat hi lumihog an umat hi umilugtapan. Ya tigonyu goh ta adi ayu umat ay Esau an nginohoynah Apo Dios ti ta"on un hiyay pangpangullu mu agguyna imbilang nan biyangnan pangpangullu an inyabulut Apo Dios ay hiya. Ti hidin nahinaangan ya unnaat goh inhukat heden biyangnah ohan pinnangan hinan agina.* 17 Ya inila tu'un la'tot ya inyal'alu'nan bangngadon heden biyangna, mu adi mahkay mabalin an ta"on hi un nunluwalun numpahpahmo' ay amana.†

18 Hay nanginnilaan tu'un Apo Dios ya adi umat hi nanginnilaan din Hudyuh din penghana. Ti hidin neheggondah nan Duntug an Sinai ta odowonday Tuguna ya timma'otda ti dimmalang nan duntug, ya ma"ang'angitid di ahu'na, ya hehellong di nunlene'woh, ya pumuo'. 19 Ya waday dengngoldah mun'alumium hi talampet, ya dengngoldan himmapit hi Apo Dios. Ya ma'atta'otda, at numpahpahmo'dan Hiya ta idinongnan humapit‡ 20 ti nidugah di ta'otdah nan hinapitnan inalinay,

"Mi'id di mabalin an meheggon eten duntug an awada'
ti ta"on un nan animal an meheggon hitu ya mahapul an madotnay ta matoy."§

21 Atata'ot ahan henen tinnigda, at ta"on un hi Moses ya inalinay mungwogwog hi ta'otna.*

22 Umat hinay numpa'innilaan Apo Dios ay dida, mu ditu'u ay ya dumalat di pangulug tu'uy nanginnilaan tu'un Hiya. Ya hidin kimmulugan tu'u ya niddum tu'uh nan mundayaw ay Hiyah nan Duntug an Zion hi ad Jerusalem hi ad abuniyan an awadan nan Dios an wagwagdah mid pogpogna. Ya mi'yam'amlong tu'uh nan do'ol an a'anghel 23 hinan imbabaluy Apo Dios an nitudo' di ngadandad abuniyan, ya hinan kimmulug an impaphodnay pangatdah din amataguda. Ya niddum tu'un Apo Dios an munhumalyan amin hi tagu. 24 Ya niddum tu'u goh ay Jesus an mangihapit ay ditu'u ti Hiyay nangipa'annungan Apo Dios hinan balbalun ni'tulaganah pangabulutanan ditu'u. Ya dumalat nan nidugah an homo'nan ditu'u ya nibilang tu'uh nan niyatan di dalan Jesus hi natayana ta ma'aliwan di bahol tu'u. Adi umat hi niyatan di dalan Abel hidin natayana an mahapul an miballoh.†

25 Umat hinay aat nen balbalun ni'tulagan Apo Dios ay ditu'u, at mahapul an emayaan tu'u ta unudon tu'uy Tuguna. Hi Apo Dios ya minoltana din Hudyun nungngohoy hinan punhapitonan hi Moses, at inyal'allanay pummoltanah un nan Imbaluynay ngohoyon tu'u! 26 Hidin himmapitan Apo Dios hinan Duntug an Sinai ya immalyog tun luta. Mu himmapit goh an inalinay,

"Awni goh at ipa'alyog'u tun luta
an ta"on goh un ad daya."‡

27 Hay pohdonan alyon ene ya hitun pangipa'alyogana goh ya mapa"in amin tun limmuna ta mami'idda. Ya nan adi ay mapa"i ya munnononnongdah enggana.

28 At hiyanan munyaman tu'un Apo Dios ti awniat mi'hina tu'uh nan pumpapto'anan adi mapa'pa"i. Ya mahapul an dayawon tu'u ya unudon tu'u ta umamlong 29 ti nidugah di pummoltanah nan adi kumulug ay Hiya. Hiya ya mipaddung hinan apuy an gumhob.

---

§ **12:13** Prov. 4:26. * **12:16** Gen. 25:29-34. † **12:17** Gen. 27:30-41. ‡ **12:19** Ex. 19:16-19; 20:18-21. § **12:20** Ex. 19:12-13. * **12:21** Deut. 9:19. † **12:24** Gen. 4:1-12. ‡ **12:26** Hag. 2:6.

13

Hay Aton Tu'un Mangipadenol ay Apo Dios

1 Ditu'un i'ibba an kimmulug ay Jesu Kristu, mahapul an inaynayun tu'un mumpopo-
hhodan.* 2 Ya wadada ay di mangili tu'u ya ma"apnga ayun dida an ta"on hi unyu
agguy in'innila dida. Ti umat hinay inat din udum hidin udum an o'ommod tu'u. Ya
hin'umu'uddum ya agguyda inila an nan anghel di nundag'uh hi abungda!† 3 Ya adiyu goh
al'alliwan an bumadang hinan i'ibbayun nun'ibalud ta hom'onyu dida an paddungnay un
ayu ni'balud ay dida. Ya umat goh an hom'onyu nan udum an paligligaton di tatagu an
paddungnay un ayu damdama mi'ligat ay dida.
4 Ya an amin ayun nangahawa ya mahapul an iyohhayuy pamhodyuh‡ nan ahawayu,
ya adiyu elo' di bo'onyu ahawa unu aton di lumihog ti makulug an moltaon Apo Dios di
mangat hi umat hina.
5 Ya bo'on goh hay pihhuy a'amnawanyu, ya adiyu unguhan di malgom an wan da'yu ti
wadah Apo Dios an mangipapto' ay ditu'u, ya idatnay mahapul tu'u, at hiyanan inalinay,

"Adi' da'yu taytaynan,
ya adi' da'yu inganuy."§

6 At mundenol tu'un Apo Dios ta way ohan ditu'uan mabalin an alyonay,

"Hi Apo Dios di bumadang ay ha"in,
at adia' tuma'ot an ta"on un malgom di aton di tatagun ha"in
ti dida ya unda tagu ya anggay."*

7 Nomnomonyu din nun'ahhun an nuntudtudun ditu'uh Hapit Apo Dios. Ya nomnomon
tu'uy anahamad di pangulugdan Jesu Kristu ta iyunnud tu'un dida. 8 Ti hi Jesu Kristu
ya adi malumluman. Hiya ya munnononnong hi engganan nete"ah din hopapna ya ad
ugwan hi mid pogpogna.
9 At adi ayu pedpedngolan hinan numbino'ob'on an nun'ibahhaw an mitudtudun adi
miyunnud hidin gun nitudtudun da'yu. Ti hay ihamadan di pangulug tu'u ya edenol tu'uh
nan homo' Apo Dios ta bo'on nan pangunudan hinan nitugun hi aat di mapaniaw an ma'an
ti mi'id di ibadangnah pangunudan ay dane.
10 Ditu'u ya kinulug tu'un hi Jesu Kristuy ne'nong ay Apo Dios an dimmalat hi idatan
di amaphodan tu'u an malpun Apo Dios. Mu nan manginaynayun an mangedenol hinan
e'nong nan padih nan Tuldan Abung an dumalat di pangun'unudandah nan Uldin Apo
Dios an indatnan Moses ya adida middum hinan amaphodan an nidat ay ditu'u. 11 Ya hay
gun aton nan Nabagtun Padi ya alana nan dalan nan animal ta iyuynah nan Nidugah an
Me'gonan an Kuwaltu ta e'nongnan dumalat di bahol di tagu. Mu nan odol nen napalti an
Onong di Bahol ya iyuyda ibataan hinan babluy ya unda gohbon.† 12 Hene ya nipaddung
hinan na'at ay Jesus ti nibataan hinan babluy ya unda patayon hinan krus ta nan immayuh
an dalanay ne'nong ay Apo Dios ta ma'aliwan di bahol di tagu. 13 At hiyanan mahapul an
adi tu'u mahkay edenol di umat hinan pangat tu'uh din hopapna, mu edenol tu'un Kristun
mangibaliw ay ditu'u, ya abuluton tu'un milagat hinan ababain an natayanah nan krus.
14 Gagangaynah ten ma'at ay ditu'un kimmulug ti adi tu'u munnononnong an mihinah tun
luta ti hahalimidon tu'un mihinah nan babluy ad abuniyan an ihinan tu'uh mid pogpogna.
15 At hay maphod hi gun tu'u aton ya mahapul an dayawon tu'uh Apo Dios hi engganah
panapitan tu'uh anabagbagtuna ta hiyah ne paddungnay e'nong tu'un Hiya. 16 Ya adi tu'u
aliwan an mangat hi maphod, ya munhimbabadang tu'uh un way maligatan ay ditu'u ti
hiyatuy paddungnay e'nong tu'un Apo Dios an mangipa'amlong ay Hiya.
17 Ya un'unnud tu'uh nan a'ap'apu tu'u ta unudon tu'u nan itugundan ditu'u ti diday
nangedenlan Apo Dios an mangipapto' ay ditu'uh nan pangulug tu'u. Ti udum di algaw
ya hanhanan Apo Dios hi unda inat nan niyokod ay didah atonda. Maphod hi un tu'u
un'unnud ay dida ta umamlongdan mangat hinan tamuda, ti wa ay ta ngohoyon tu'u dida
at humigada. At wa ay ta umat hinay ma'at ya mi'id di hulbina.
18 At gun da'mi iluwaluan ay da'yu. Ya maphod di punnomnommi ti inatmiy abalinan-
min mangat hi maphod ti pohdonmin an amin ya ma'at. 19 Ya hay iyal'alu"un da'yu ahan
hi iluwaluana' ta olom ni' ya ag'aga ya pumbangngadona' ay Apo Dios hina.

Hay Luwalun nan Nangitudo' Ete

20 Hi Apo Dios an alpuwan an amin di lenggop ya minahuanah Apu tu'un hi Jesus an
madayaw an mangipapto' ay ditu'un kimmulug an mipaddung hinan kalniluna. Hay
nangiyatayanah bahol tu'uy nipa'annungan nan munnononnong an ni'tugun Apo Dios

---

* **13:1** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. † **13:2** Hay nipaddungan te ya nitudo' hinan Gen. 18:1-33. ‡ **13:4** Ta"on un agguy nitudo' di hapit an *eros* hinan hapit di iGreece mu hiyah ne ituduna damdama. § **13:5** Deut. 31:6.
* **13:6** Psa. 118:6. † **13:11** Lev. 4:12; 16:27

hi amaphodan tu'u. 21 Hay iluwalu' ya olom ni' ya idat Apo Dios di abalinan tu'un mangat
hi an amin hi pohdona ya an amin nan umipa'amlong ay Hiya an dumalat di badang Jesu
Kristu. Hiya ni' di mipabagbagtuh enggana! Amen.‡

Hay Angunuh di Nitudo'

22 Da'yun i'ibba, nomnomonyu tun gun'u alyon hitun tudo"u ti pohdo' ahan an mihamad
di pangulugyu, at edpolyun bahaon ti he'he'dod.
23 Ya hay pohdo' hi innilaonyu ya nan ibba tu'un hi Timothy an nibalud ya nibo'tan
mahkay. At wa ay ta umalih tu ta ah'upana' ya itnud'uh umalia' hina.
24 Ya ipa'innilayuh nan mangipangpangulun da'yuh na ya hinan ma'amu'amung an
tatagun Apo Dios an apngaonmi dida. Ya impaad goh nan i'ibba tu'un kimmulug hitud
Italy an apngaon da'yun dida.
25 Nan homo' ni' Apo Dios di mawadan da'yun amin.

‡ **13:21** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan.*

Jacob

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Jacob (1:1). Hiyay ohan agin Jesu Kristu (Mk. 6:3), ya hi *Jakobus* di ustuh ngadanah nan hapit di iGreece. Ya ta"on un hiyah ne ngadanah nan Biblian di iGermany, ya iNetherlands, ya nan udumnan babluy mu *James* di ngadanah nan Biblian di English an ta"on un adagwiy aatna ti nob'on. Ya manu ay hiyah ne ngadanah nan Biblian di English ti hidin penghanad England ya impibalud nan udum an a'ali ya queen nan tatagun waday Bibliana ti Roman Catholic daten a'ali, ya kinulugda an anggay nan papadiy way biyangnan mumbahah nan Hapit Apo Dios. Ya nan udumnan dida an Romanon ali ya impipuulday nangibalin hi Hapit Apo Dios hinan hapit di i'England an umat ay da John Hus (1369-1415 A.D.) ay John Wycliffe (1320-1384 A.D., mu hi Wycliffe ya anggay di tungalnah pinuulanda ti natoy, at unda innal di odolnah lubu'). Mu palpaliwan ya waday balbalun alin nipallog ay didan Romano an nan Alin hi James I (1566-1625 A.D.), ya Protestanti hiya, ya inyuldina an ma'ahhapul an mibalin nan Hapit Apo Dios hinan hapit di i'England ta an amin nan ahimbahimba'an hidi an Protestanti ya waday oha mah ni' hi bagida. Henen Biblia ya ma'ali an *King James Version*, ya ni-published hidin 1611 A.D. Ya wa han ohan algaw hidin agguy ni' nalpahan nan nibalin ya impa'innilan nan Alin hi James hinan mangibalin ta olom ya iddumda nan ngadanah nan Biblia, mu numanomnomda ti mid ah ngadan an James hinan Biblia. At hay ninomnom nan mangibalin ya maphod hi un mahukatan nan ngadan Jakobus ta hi James di mihukat ta punyamanandah nan alida ti hiyay ad nomnom hinan nibalin. At inatda an ta"on hi unda inilan pikuwonay imbalinda. Ya henen nibahhawanda ya nitolmatolman an nipabnopabnoh hi an ami'amin an Biblian di English ta engganah nan Bibliadad ugwan, ya ta"on hinan *Maphod an Ulgud Jesu Kristu* an nitudo' hinan hapit di iBatad ti na'usal nan ngadan James (unu Jaime hinan hapit di iSpain) ti niyunnudan hinan English an bo'on nan Biblian di iGreece. Mu heten balbalun nibalin ya mipabangngad hinan ustun ngadana ta mapogpog mahkay di nibahhawandah din amatagun nan Alin hi James.

Hay Nangitud'an Jacob eten Liblu: nan tatagun Apo Dios an niwa'at hinan abablubabluy (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: eyedonah mu'ud, ya hay ituduna ya nan bumalbali (Gen. 25:26).

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 40 A.D. hi engganah din 60 A.D., mu mid mapto' ya nitudo' hidin 43 A.D.

Hay Teman ten Liblu: hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida.

Hay Outline ten Liblu:

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya MUNDENOLDA (1:1-18)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya UNUDONDA NAN DONGLONDA (1:19-27)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya PAPADDUNGONDAY PANGATDAH NAN TATAGU (2:1-13)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya IPATTIGDAY PANGATDA AN DUMALAT NAN PANGULUGDAN APO DIOS (2:14-26)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya IHAMADDAY HAPI-TONDA (3:1-12)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya NANOMNOMANDA (3:13-18)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya ADIDA AMNAWAN NAN MAPHOD AN WAH TUN LUTA (4:1-10)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya ADIDA PAHALON NAN IBBADA (4:11-12)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya ADIDA MUMPAHIYA (4:13-17)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya ADI PALIGATON NAN ADANGYAN NAN BUMO'LA (5:1-6)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya MEHODANDA (5:7-11)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya ADIDA MUNHAPATA (5:12)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya MUNLUWALUDA (5:13-18)

Hay maphod hi aton nan kimmulug ta maphod nan ugalida ya TUGUNONDA NAN KIMMAPUY (5:19-20).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Jacob* an baal Apo Dios ya hi Apu tu'un hi Jesu
Kristu.
Muntudo'a' ay da'yun amin an Hudyun kimmulug ay Jesus an nihinap hinan
ablubabluy ta ipa'innila' an gun'u da'yu nonomnomon.

Hay Aat di Pangulugan ya Hay Anomnoman

2 Da'yun i'ibba' an kimmulug, ta"on hi un do'ol di numbino'ob'on hi ligatyu mu hay
maphod hi atonyu ya mundenol ayu damdama 3 ti inila tu'un hay ligat di mangihamad
hi pangulug tu'un Jesu Kristu, at ta"on hi un ngadan di ma'at ya minaynayun di
pangulug tu'un Hiya. 4 At mahapul an edpol tu'uy ligat ta mihamad di pangulug tu'u
ta mi'id di akudangan di amaphod tu'u. 5 Ya gulat ta wadan da'yuy agguy nanginnilah
atonan mangunud ay Apo Dios ya munluwalun Hiya, at badangana. Ti hi Apo Dios
an ma'ma'iddat ya mun'am'amlong an bumadang ay ditu'u. 6 Mu wa ay ta munluwalu
ayu ya adi ayu munduwaduwa, mu mundenol ayun idat Apo Dios nan ibagayu. Manu
ay ya nan tagun mi'id di denolnah luwaluna ya umat hinan dalluyun hi baybay an
mumbinangngadan an miyun'unud hinan dibdib. 7-8 Ya nan tagun munduwaduwa an
mi'id di mapto' hi unudona ya nibahhaw hi un hay ninomnomna ya idat Apo Dios di
pohdona.

Hay Aat di Nun'awotwot ya nan Adadangyan

9 Da'yun i'ibban nun'awotwot, mun'amlong ayu ti dumalat nan kimmuluganyu ya
na'abbagtuy pangibilangan Apo Dios ay da'yu. 10 Ya da'yun i'ibban adadangyan an
kimmulug, mun'amlong ayuh nipa'ampaanyu ti imbilang da'yun Apo Dios an dimmalat
nan kimmuluganyu. Manu ay ya hay aat di nitaguan hitun luta ya umat hinan habung
an ag'agaan na'leng, at magah. 11 Ti wa ay ta nidugah di potang ya mun'a'leng di nitanom
at magah di habungda, at adi mahkay maphod di tigawda. Umat hinah nan adangyan an
iyatoynay punhapulanah a'udman di inadangyana, mu awni ta matoy ya mi'id di hulbina
ti adina ita'in di inadangyana.

Hay Aat di Tudul ya Topong

12 Nan tagun immannung an nahamad di pangulugna an ta"on hi un munligligat ya
maphod ti idat Apo Dios di pi'taguanah munnononnong an hiyah ne din inalinah idatnah
nan namhod† ay Hiya.
13 Gulat ta wadan da'yuy mitudul ta atonay nappuhi ya adiyu alyon di, “Hi Apo Dios
di nangitudul ay ha"in!” Ti Hiya ya adi umitudul hi nappuhi, at hiyanan adi mabalin
an itudul da'yu ta atonyuy adina pohdon. 14 Ti hay dumalat hi itudulan di tagu ya
nan namhodanan mangunud hi nappuhin ninomnomna. 15 At hiyanan unudona ay di
nappuhin ninomnomna ya mabaholan, ya hay lagbun nan abaholana ya nan atayana an
hiyah ne nan adi pi'taguan ay Apo Dios hi mid pogpogna.
16 Hiyanan da'yun i'ibban kimmulug an pohpohdo', adiyu alyon di hi Apo Dios di
alpuwan di balbali 17 ti an amin di malpun Hiyan wad abuniyan ya ma"aphod an mi'id di
kudangna. Hiya ya limmuna nan bittuan, ya nan algaw, ya nan bulan. Ya hanan limmuna
ya gun maluman, mu Hiya ya munnononnong an adi ahan maluman di aatna. 18 Ya Hiya
ya imbilang ditu'un kimmulug an imbabaluynah din nanginnilaan tu'uh nan makulug an
tudtuduna ti hiyah ne tuwaliy pohdonan aton ta mumbalin tu'un nabagbagtuh an amin
an limmuna.

Hay Pangunudan tu'uh nan Donglon tu'u

19 Da'yun i'ibban kimmulug, donglonyu tun alyo'. Hay pohdo' ya ihamad tu'un
mundongol hi mitudtudun Hapit Apo Dios, ya nomnomon tu'u ya un tu'u humapit. Ya adi
un itangan mabanbanungot tu'u 20 ti mi'id di ibadang di bungot hi pangatan hi pohdon
Apo Dios. 21 At hiyanan mahapul an du'gonyun amin nan nun'appuhin wah nomnomyu,
ya idinongyun amin di nun'appuhin ato'atonyu. Mahapul goh an mumpa'ampa ayu ta
nan Hapit Apo Dios an kinulugyuy unudonyu an hiyah ne mangibaliw ay da'yu.
22 Adi tu'u alyon hi un tu'u dongdonglon ya anggay di Hapit Apo Dios ti mahapul
damdaman unudon tu'uh nen itudtuduna. 23 Ti nan tagun unna donglon ya anggay
di Hapit Apo Dios ta adina unudon ya umat hinan tagun nundaggal 24 an pa'attigonay
angahna, ya nakak, mu awni ya naliwanay tinnigna. 25 Mu nan tagun makulug an
unudonay Hapit Apo Dios an hiyah ne mangipadinong hi pumbaholan ya adina aliwan

* **1:1** Bahaom nan introduction ten liblu ta innilaom di anaad ta *Jacob* an bo'on *James*. † **1:12** Hiyah ne hapit an *agape* hinan hapit di iGreece.

nan dengngolna an unudonah enggana. Hiyah ten taguy badangan Apo Dios hi an amin an atona.
26 Ya nan tagun alyonay hiya ya kimmulug mu adina ane'nongon di hapitona ya un hay
odolnay linayahana, ya mi'id di hulbin nan hinapitnan hiya ya kimmulug. 27 Ti hay ibilang
Apo Dios hi nahamad di pangulugna ya nan tagun inilanan hummo' hinan maligatan
an umat hinan nun'abalun binabai ya nan nguhun ung'ungungnga, ya badangana dida.
Ya mahapul goh an tigona ta adina iyunnud hinan nun'appuhin ato'aton di tagun adi
kumulug.‡

2

Hay Pamapaddungan di Pangat tu'uh nan Tatagu

1 Da'yun i'ibba, gulat ta alyonyuy kimmulug ayun Apu tu'un hi Jesu Kristun
na'abbagbagtu at mahapul an papaddungonyuy pangatyuh i'ibbayun tagu ta adiyu
iyod'odolnay udum. 2 At gulat ta waday adangyan an nunhehengheng hi balitu' ya
ma"aphod di lubungna an immalih nan a'amunganyuh nan pundayawanyun Apo Dios
ya wada goh di nawotwot an napi"iy lubungnan ni'yamung, 3 ya gulat ta e'gonanyu nan
adangyan an tagu ta alyonyuy, “Hete umbunam an ma"aphod an umbunan!” ya inaliyu
kogoh hinan nawotwot di, “Tuma'dog'an ne!” unu “Umbun'ah tun dotal hitun way hu'i',”
4 ya adi maphod heneh aton. Ti hay inadangyan ay di taguy pangibilanganyun dida ya
nappuhih neh panumalyayuh nan tatagu.
5 Da'yun i'ibban pohpohdo', donglonyu tun alyo'! Ti do'do"ol hinan nun'awotwot di
pento' Apo Dios an kumulug ay Hiya, at hiyanan diday ibilangnah adadangyan an dumalat
nan pangulugda ta diday middum hinan pumpapto'ana ti hiyah ne inalinan ma'at hinan
mamhod* ay Hiya. 6 Ya goh ta umat hinay pangatyuh nan nawotwot? Undan agguyyu
inilan nan adadangyan di mangipaligligat ay da'yu an ta"on un itang ya indiklamu da'yuh
kulti? 7 Ya undan goh bo'on diday mamihupihul ay Apu tu'un hi Jesu Kristun nidduman
tu'un kimmulug?
8 Hay aptan an Tugun an impitudo' Apo Dios an unudon tu'u ya inalinay,

> “Pohdonyuy i'ibbayun tagu
> an umat hi namhodyuh odolyu.”†

Ya maphod hi un makulug an unudonyu. 9 Mu gulat ta anggay nan adangyan di pohdonyu
at nabaholan ayu ti agguyyu inunud nan Tugun Apo Dios. 10 Ti nan tagun mangunud
hinan Tugun Apo Dios mu waday ohah imbahhawna at nabaholan damdama an umat
hinan tagun mi'id di inunudnah nan Tugun Apo Dios. 11 Ti inalinay,

> “Adi ayu umilugtap.”‡

ya

> “Adi ayu pumatoy.”§

Ya gulat ta adi ayu umilugtap mu pumatoy ayuh tagu at mabaholan ayu damdama ti
agguyyu inunud nan Tugun Apo Dios an ta"on un oha.
12 Nan Tugun Apo Dios di bumadang ay ditu'u ta mabaliwan tu'uh bahol. At hiyanan
emayaan tu'u ta maphod an amin di aton tu'u ti heten Tugun di iyunnudan di punhu-
malyaanan ditu'u. 13 At hiyanan nan tagun adi mammo' hi ibbanan tagu ya adi goh
hom'on Apo Dios hitun ahumalyaana. Mu nan tagun mammo' hi ibbanan tagu ya mi'id di
dumalat hi ayna tuma'tan hitun punhumalyaan Apo Dios ay hiya.

Hay Aat di Pangulug ya Pangat

14 I'ibba, gulat ta way mangalih un kimmulug mu mi'id di attigan di kimmulugana
ya mi'id di hulbin nen inalinah un kimmulug ti adi umda nan nangalyanan hiya ya
kimmulug hi pamaliwan Apo Dios ay hiya. 15 Gulat ta waday i'ibbayun mid di lubungna ya
onona 16 ya undan ammunay pangalyanyuy, “Umanamut'a, ya adi'a numanomnom hinan
mahapulmu, at hi Apo Dios di okod.” Mi'id di hulbin nen maphod an inaliyuh un ta"on un
wadan da'yu hanan mahapulna ya adiyu idatan. 17 Umat hinan pangulug an wa ay ta un
hay hapit ya anggay an adiyu ipattig hi pangatyu ya mi'id damdamay hulbina.
18 Mu ini ya waday mangili an alyonay, “Mi'id di nun'abhiwanah un nan ohan tagu
ya ipa'anhanay maphod an atona ya nan oha ya ipa'anhanay pangulugna!” Mu hay
pambal'un ne ya mahapul an mun'unnud danen duwa ti undan hay attigan di pangulug
hi un adi aton di maphod? Tigonyu adya ay ha"in an ato' di maphod ta attiganan waday

---

‡ **1:27** Nibaag nan duwan na'abbagbagtu ahan an aat nan kimmulug hidin amatagun Jacob ti (1) hinalimunanday nguhu ya nabalun binabai, ya (2) din'ugday nun'appuhin aton nan tataguh tun luta. Ya manoh'a nan do'ol an nannig ay dida ti agguyda inat, at ni'kulug nan udum. * **2:5** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **2:8** Lev. 19:18.
‡ **2:11** Ex. 20:14; Deut. 5:18. § **2:11** Ex. 20:13; Deut. 5:17.

pangulug'un Apo Dios. 19 Ya alyon nin di udum hi nahamad di pangulugda ti kulugondan
ohay Dios. Manu ti maphod, mu ta"on un nan dimunyu ya kulugondan ohay Dios, at
hiyanan wumogwogdah ta'otdan Hiya.
20 Da'yun nakudang di nomnomna, undan gahin hi un waday pangittiganyu ya
unyu innilaon an nan pangulug ya mi'id di hulbinah un adi mipattig hinan pangat?
21 Nomnomonyu din ommod tu'un hi Abraham: Hiya ya imbilang Apo Dios an maphod
an dumalat di nangunudanah inalina ti immuyna ene'nong nan imbaluynan hi Isaac ay
Hiya.* 22 Gadya an niddum di nangat Abraham hinan pangulugna ti henen nangatnay
nangipihamad hi pangulugna! 23 At henen na'at di nipa'annungan din impitudo' Apo Dios
an inalinay,

"Kinulug Abraham hi Apo Dios,
at imbilangna hiyan maphod."†

Ya hiya goh dimmalat hi nangalyan Apo Dios di ligwanah Abraham.‡ 24 Tigonyun hay
dumalat hi pangibilangan Apo Dios an maphod di ohan tagu ya bo'on hay pangulugna ya
anggay, mu mahapul damdama an unudonay pohdon Apo Dios.
25 Ya umat goh hinah din hi Rahab an babain puta an imbilang goh Apo Dios an maphod
an dimmalat nan maphod an inatnan impo"oyna nan tatagun Apo Dios, ya intudunay
ohah dinalandan numbangngad hi nalpuwanda.§ 26 At nan tagun alyonay un kimmulug
mu adina aton di maphod ya mi'id di hulbina. Ya mipaddung hinan odol an wa ay ta mi'id
di lennawana ya matoy.

3

Hay Aat di Timid

1 Da'yun i'ibba, tigonyuat ni' ta adi nonongan nuntudtudu ayu, mu mahapul
an pa'annomnomonyu ti inila tu'un nidugdugah di punhumalyaan Apo Dios hinan
muntudtudu ya un nan itudtuduwanda. 2 Ti ditu'un amin ya gagangayna an waday
ibahhabahhawan tu'u. Mu gulat ta nan tagun ane'nongonan humapit ta mi'id di ihallaan
di hapitona ya hiyay na'ahhamad di aatna ti ane'nongonan amin di hapitona.
3 Hay ipaddungan di timid ya nan gumo' an it'ittang an mipiyamel hi kabayu ta unudon
nan kabayuy pohdon tu'uh pange'wan. 4 Ya hay ipaddungan goh di timid ya nan gumo'
hi uddu' nan pupul an it'ittang goh, mu mabalin an bawingona nan pupul hinan pohdon
nan mummunihuh pangipa'ayan an ta"on hi un ongol an pupul, ya ta"on goh un mabi'ah
di puo'. 5 Ya umat goh hinay timid ti ta"on hi un it'ittang mu do'ol di iting'ina an umat
hi itang an apuy an gohbonay himpanuntug! 6 Immannung an hay timid tu'u ya umat
hi apuy an mama"in ditu'u ti hiyay alpuwan di do'ol an nun'appuhin hapit. Ya hiyah te
punligligatan tu'un hahanggaon tu'uh abigabigat an hay alpuwana ya hi Satanas.
7 Nan tagu ya mabalin an amuonan amin di numbino'ob'on an a'animal an nan
ahamuhamuti, ya nan mun'addapan hi luta, ya nan wah baybay. 8 Mu mid di tagun
abalinanan ane'nongon di timidna. Ti nan timid di alpuwan di nun'appuhin puma"i an
paddungnay bininun pumatoy.
9 Hay timid di manapit hi amaphodan Ama tu'ud abuniyan, mu wa ayan inusal tu'u goh
hi pamihul tu'uh i'ibba tu'un tagu ta paddungnay un tu'u damdama pinihul hi Apo Dios
ti limmunay tagun umat ay Hiya! 10 Adi maphod an usalon di timid an mundayaw ay
Apo Dios ya awnian inusal goh an pamihul hi ibban tagu. Da'yun i'ibba, adi umat hinay
atonyu ti adi pohdon Apo Dios! 11 Ti hay aat di obob ya hiyay mangituduh atonyu ti adi
bumuhu' di na'ibul ya mapaganah an danum hinan oh'ohhan obob! 12 Ya umat goh hinan
fig an ayiw ti bumunga ay ya bo'on bungan di oliboy ibungana! Ya adi goh mabalin an
bumunga nan greyp ta bungan di figs unu nan ma'ahin an abu"ul ya alpuwan di maphod
an danum!

Hay Aat di Immannung an Anomnoman

13 Nan tagun immannung an nanomnoman ya mahapul an mumpa'ampa ya nan
maphod di atona ti umat hinan pangat di tagun na'annomnoman. 14 Mu da'yu ya
adiyu alyon hi un ayu nanomnoman hi un ayu hin'a'amoh an way ohaan hay pohdonay
ma'unud. 15 Adi umat hinay ibilang Apo Dios hi nanomnoman ti nan umat hinan pangat
ya umat hi pangat di agguy kimmulug an un hay nalpuh diyablu. 16 At hiyanan wada ay
di mun'a'ammohan ya way ohaan hay pohdonay ma'unud ya nappuhin amin di ma'at, ya
mi'id di lenggop. 17 Ti nan tagun ibilang Apo Dios an nanomnoman ya anggay nan maphod
di wah nomnomna an mi'id di nappuhi, ya nan mangipapto' hi punhina"agian, ya nan way

* **2:21** Gen. 22:1-19. † **2:23** Gen. 15:6. ‡ **2:23** Nan Alin hi Jehoshaphat di nangalin ne (II Chron. 20:7). § **2:25** Josh. 2:1-21; Heb. 11:31.

ulayna, ya nan adi mangipilit hi pohdona, ya nan nanginnilan hummo' hi ibbanah tagu, ya nan napapaddung di pangibilanganan amin hi tagu, ya nan adi munlayah, ya an amin di atona ya amaphodan di i'ibbanan tagu. 18 Nan tagun mangat hi umat hina ya umat hinan muntanom ti paddungnay itanomnay maphod an punhina"agian, ya hay ibungana ya nan do'ol an maphod an ma'at.

4

Hay Aat di Pangamnawan tu'uh nan Maphod hitun Luta

1 Hay dumalat nin hi punhohongngilanyu ya pumbobohholanyu? Hay dumalat ya nan nappuhin wah nomnomyu an nan amnawyu ya nan pun'amlonganyu! 2 Ti wa ay ta adiyu abalinan an alan nan pohdonyu ya un hi'itangan pimmatoy ayu. Ya umat goh an hay amohyuh udum di dumalat hi pi'hongngilanyuh un ayu adi pa"alah nan pohdonyun dida. Hay immannung ya manu ay adi ayu pa"alah nan pohdonyun alan ti adiyu ibagan Apo Dios. 3 Mu ta"on nin hi un ayu mumbagan Hiya ya adina ahan idat ti nappuhiy wah nomnomyu an un hay usalonyuh pohpohdon di odolyu.

4 Nappuhi ayu ahan ti agguyyu innaynayun nan intulagyun Apo Dios an inaliyuy Hiyay unudonyu. Undan agguyyu inila an nan tatagun pohpohdondan iyunnud hi pangat nan agguy kimmulug ya diday buhul Apo Dios? 5 Undan alyonyuan mi'id hulbin nan impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Munha'it di nomnomna
ti bo'on Hiya an nunlumun ditu'uy unudon tu'u."*

6 Mu ta"on un umat hina ya nidugah damdamay pangipadutu'an Apo Dios ay ditu'u ta mabalin an unudon tu'u. Immannung ahan hete ti wada goh di impitudo'nan inalinay,

"Nan tagun mumpa'ampa ti inilanan ma'ahhapulnay badang ya hiyay hom'on Apo Dios,
mu nan tagun mumpahiya ya hiyay moltaona."†

7 At hay mahapul ya un'unnud tu'un Apo Dios. Ya mi'patoy tu'un Satanas, at taynan ditu'u. 8 Middum tu'un Apo Dios, at middum goh Hiyan ditu'u. At da'yu ay an nabaholan an tatagu ya mahapul an du'gonyu nan nappuhin ato'atonyu.‡ Ya da'yu ay an munduwaduway pangulugna ya iyohhayuy pangulugyun Apo Dios ta Hiyay unudonyu! 9 Ya munlungdaya ayu ya muntutuyu ayuh numbaholanyu ta bo'on at goh nan umamlonganyu ya wan nabaholan ayu. 10 Ya mumpa'ampa ayun Apu tu'u, at ipabagtu da'yun Hiya.

Hay Adi tu'u Pamoholan hinan Ibba tu'un Tagu

11 Da'yun i'ibba, adi tu'u pahalon di ibba tu'u. Ti nan tagun pihulonay ibbana ya pinihulna nan Tugun Apo Dios an inalinay mahapul an mumpopohhodan tu'un tatagu. Ti wa ay ta pihulonyuy i'ibbayu ya hiyay attiganan adiyu unudon nan Tuguna. 12 Ti hi Apo Dios an alpuwan nan Tugun di way biyangnan munhumalyah tatagu. Hiya goh ya anggay di way biyangnan mangibaliw unu mummoltah tagu, at hiyanan adi nonongan unyu alyon di adi maphod di ohan tagu.

Hay Atugunan di Mangipahiyah Aatda

13 Donglona' ay ya wa adyaan alyonyuy, "Ad ugwan (unu hi ma'et) ya umuy amin den babluy ta mihina amih dih hintawon ta mungkumildu ami ta dumo'ol di pihhumi." 14 Mu undan inilayuy ma'at hi ma'et unu hi ohhandi? Hay nitaguan ya umat hinan bunut an manu ti awnian mipattig, mu un na'amtang ya na'ubah. 15 At hay maphod tuwaliat hi wah nomnom tu'u ya alyon tu'uy, "Hi Apo Dios di okod hi unna iyabulut an hiyah te (unu hiyah ne) ato'." 16 Mu da'yu ya ipahiyayuy aatyu ti ongol di denolyuh odolyun bo'on hi Apo Dios. Ya nan pangatanyuh umat hina ya nappuhi. 17 At nan tagun nanginnilah maphod mu adina aton ya numbahol ay Apo Dios.

5

Hay Panugunan hinan Adadangyan

1 Da'yun adadangyan an tatagu ya donglonyu tun alyo' ay da'yu. Ti odolnay un ayu munlungdayah nan pummoltaan Apo Dios ay da'yuh udum an algaw an dumalat di

* **4:5** Mid di ustuh verse an mangibaag ene, mu do'ol di verses an mangituduh mensahena an umat hi Ex. 20:5, ya Ex. 34:14, ya Deut. 32:16, ya Zech. 8:2, ya I Cor. 10:22. † **4:6** Prov. 3:34. ‡ **4:8** Hay immannung an inalinah tu ya *Ulahanyuy ngamayyu.* Ya manu ay inalin Jacob hene ti nan papadih nan Old Testament ya ma'ahhapul an ulahanday ngamaydah nan gambang an Pamahan an Pun'ihuan an wah nan Tuldan Abung unu Timplun Apo Dios ya unda muntamu (Ex. 30:17-21), ya hay impa"elna ya nan pan'ugandah nappuhin ato'atonda an umat hinan nibalin hi bagtuna.

baholyu. 2 Ti mi'id di hulbin di inadangyanyu ti awniat ma'ubah, ya mi'id di hulbin di
do'ol an lubungyu ti awniat madunut. 3 Ya awniat mapa"i nan balitu'yu ya pihhuyu.
At hiyah ne pangimmatunan an mahumalya ayu. Ya awniat moltaon da'yun Apo Dios
ti na'ekkotan ayu ya taganyuy amung hi inadangyanyu. 4 Mu inilan Apo Dios an hay
inadangyanyu ya nan bino'lan di puntamuonyuh nan papayawyu an agguyyu indat.
At hiyanan mumpahpahmo'dan Apo Dios an nidugah di abalinana. Hiya an Dios ya
donglonah nen pumpahpahmo'andan Hiya! 5 Ya pun'am'amlonganyuy ma"aphod an
itaguanyuh tun luta ti wadan amin di mahapulyu, mu agguyyu ninomnom nan algaw
an pummoltaan Apo Dios ay da'yu. Ya umat ayuh nan baka an tinaganay a'an hi holo' ta
omod un timmaba, mu agguyna inilan nagtud di algaw hi aglotana. 6 Ya hay inatyu goh hi
nappuhi ya ta"on un maphod nan tatagun mi'id di baholda ya immuyyu atog indiklamu,
ya pinatoyyu nan adi pa'ibballoh.

Hay Panginaynayunan tu'uh nan Pangulug tu'u

7 Edpolyun i'ibba, ya anuhan tu'uy ligat hi engganah tun pumbangngadan Apu tu'un hi
Jesus. Ti tigonyuy pange'edpolan hanan munlia' an munhood hi udan ya unda muntanom,
ya hehennodda goh di bumungaana ta engganay bot'onda. 8 Umat hina ni' goh di
pangedpolanyun munhood hi pumbangngadan Apu tu'u, at inaynayunyuy pangulugyu
ti magadyuh di pumbangngadana.

9 Da'yun i'ibba, adi ayu himpapahiw ta adi da'yu moltaon ay Apo Dios ti magadyuh
mahkay di umalianan munhumalyah tatagu.

10 Nomnomonyun i'ibba din numbino'ob'on an propetan hennag Apo Dios an
mangipa'innilah Hapitna an ene'edpolday ligat, at diday pangiyunnudanyun mange'edpol
hi punligligatanyu. 11 Inila tu'un ma"amlongda mahkay ti ene'edpolday ligatda an ta"on
hi un nidugah din hinolholtapda. Umat goh damdamah na ay Job an nidugah din
nunligligatana, mu ene'edpolna an agguyna din'ug di pangulugna.* At hidin angunuhna
ya impattig Apo Dios di nidugah an homo'na ya badangnan hiya.† Manu ay umat hina ti
nidugah di homo' ya pamhod Apo Dios hi tataguna.

12 Hay oha goh hi aptan hi alyo' ay da'yun i'ibba ya adiyu ihapatan Apo Dios unu hinan
malgom hi un way ibagayu. Un nonong ya inaliy, “Oo,” hi un oo, ya “Adi,” hi un adi, ta adi
da'yu moltaon ay Apo Dios.

Hay Pangiluwaluan hinan Mundogoh

13 Gulat ta wadan da'yuy maligligatan ya mahapul an munluwalun Apo Dios. Ya da'yu
ay goh damdaman umamlong ya ikantayuy ipabagtuan Apo Dios. 14 Ya wa ay di ibbayun
mundogoh ya maphod hi unna ipa'ayag nan mumpun'endog ay da'yun kimmulug ta
iluwaluanda ya linanaandah pumbagandah badang ay Apo Dios ta ma'aan di dogohna.
15 Gulat ta heden punluwaluanda ya waday pangulugdan Apo Dios at makulug an
pumhod, ya wa ay di baholna at ma'aliwan. 16 At hiyanan an amin ayu ya way ohaan
ibaagnay numbaholanah i'ibbana ya hinluluwalu ayu ta pumhod ayu. Ya nomnomonyun
nidugah di abalinan nan luwalun nan tagun nahamad di pangulugnan Apo Dios. 17 Umat
ay Elijah an ohan propetan Apo Dios hidin penghana. Hiya ya tagun umat ay ditu'u, mu
inhamhamadnan nunluwalun Apo Dios ta adi umudan, ya immannung kangan an agguy
immud'udan hi tulu ta han godway tawon.‡ 18 Ya unat goh hidin nunluwalu ta umudan
ya immudan, at himmangawday nitanom.§

19 Da'yun i'ibba, gulat ta wadan da'yuy mangidinong hi pangulugna, mu waday ohan
da'yuh manugun ta mumbangngad hinan makulug an pangulug, 20 at immannung an
mabadanganah nen tagu ta adi milahhin ay Apo Dios hi enggana. Ya dumalat enen atona
ya an amin di bahol nen tagu ya aliwan Apo Dios.

---

* **5:11** Bahaom nan footnote di Job 2:7 ta innilaom di numbino'ob'on an problemana. † **5:11** Job 42:12-17. ‡ **5:17** I Ki. 17:1. § **5:18** I Ki. 18:41-46.

I Peter

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Peter di nangipitudo' (1:1), ya hi Silas di nangitudo' (5:12).

Hay Nangitud'andan ten Liblu: nan tatagun Apo Dios an nanaynan hinan babluyda ta immuydah nan numbino'ob'on an provincia an ad Pontus, ya ad Galatia, ya ad Cappadocia, ya ad Asia, ya ad Bithynia (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan batu (Mat. 16:18).

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 61 A.D. hi engganah din 63 A.D.

Hay Teman ten Liblu: hay aat nan munligat an kimmulug.

Hay Outline ten Liblu:

Hay MIPA'INNILAH nan munligat an kimmulug (1:1-2)
Hay HAHALIMIDON nan munligat an kimmulug (1:3-12)
Hay ANAHAMAD nan munligat an kimmulug (1:13—2:3)
Hay DAYAWON nan munligat an kimmulug (2:4-8) — dayawondah Jesu Kristu
Hay AAT nan munligat an kimmulug (2:9-10)
Nan AHIMPAHIMPAMPUN an munligat an kimmulug (2:11—4:11).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an hi Peter an ohan napto' an apostoles* Jesu
Kristu. Muntudo'a' ay da'yun kimmulug an nakak hinan babluyyu ta niwa'at ayuh nan
abablubabluy ad Pontus, ya ad Galatia, ya ad Cappadocia, ya ad Asia, ya ad Bithynia.†
2 Da'yuy pento' Ama tu'un hi Apo Dios an tataguna ti ninomnomna tuwalih din penghanan
ditu'uy pumbalinon nan Na'abuniyanan an Lennawah tatagun kumulug ay Jesu Kristu, at
dumalat nan natayana ya aliwan Apo Dios di bahol tu'u.
Nan homo' ya lenggop ni' an malpun Apo Dios di mawadan da'yu.‡

Hay Makulug hi Hahalimidon Tu'u

3 Mipabagtuh Apo Dios an hi Aman Apu tu'un hi Jesu Kristu ti Hiya ya ongol di homo'nan
ditu'u ti dumalat di nummahuanan Jesu Kristuh din natayana, ya waday balu an nitaguan
tu'u. At hiyanan nidugah di panahalimid tu'un mi'hina ay Hiyah mid pogpogna. 4 Ya
waday ehodnan ditu'un hiyah ne ya munnononnong ti adi mapa"i ya adi ma'utaw unu
maluman. 5 Ya dumalat nan abalinana ya ipapto' ditu'u an dumalat nan pangulug tu'un
Jesus hi engganay unna ipa'annung nan abaliwan tu'uh tun apogpogan di luta.
6 At hiyanan mun'am'amlong tu'u an ta"on un do'ol di ligat tu'ud ugwan hitun luta. 7 Ti
daten punligligatan tu'uy atapngan di pangulug tu'uh un nahamad unu adi. Ta"on nan
balitu' an mabalin an mapa"i, ya gahin hi un ma'anang ta mamahmahan nan immannung
an balitu'. At inyal'allanan mahapul an matapngan di pangulug tu'un nabalbalul mu
hay balitu'. Ta wa ay ta makulug an nahamad di pangulug tu'u ya ditu'uy mipabagtu ya
matbal hitun pumbangngadan Jesu Kristu. 8 Ya ta"on hi unyu agguy tinnig hi Jesu Kristu ya
gangaynan ongol di pamhodyu ya denolyun Hiya, at hiyanan ongol di amlongyun mi'id
di nipaddungana. 9 Ya manu ay umamla ayu ti dumalat nan nabaliwanyu an lagbuyuh
kimmuluganyu.
10 Ya heten nabaliwan tu'u ya dumalat di homo' Apo Dios an din impa'innilanah
din numbino'ob'on an propetanah din penghana. Mu agguyda na"innilaon di aatna,
at inada'adalday aatna. 11 Pohdondan innilaon di anuud ya hay aat di a'atan nen
abaliwan ti nan Na'abuniyanan an Lennawa an wadan dida ya impa'innilanan diday aat
di punholholtapan Kristu ya hay aat di ipabagbagtuana. 12 Mu impa'innilan Apo Dios
ay daten numbino'ob'on an propeta an bo'on eden gutudday umannungana, at hiyanan
ad ugwan an gutud tu'uy nangipa'annungana. Din impa'inniladan amaphodan tu'u ya
hiyanay impa'innilan din nuntudtuduh Hapit Apo Dios ay da'yu. Ya hay bimmadang
ay didan immalin nuntudtudun da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawan nalpud
abuniyan. Ya ta"on un nan a'anghel ya pohdonda goh an innilaon di aat nen ulgud.

Hay Pangipattigan hi Nahamad an Ugali

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. † **1:1** Hana ya ngadan di leman provinciah nan Pumpapto'an di iRome.
‡ **1:2** Inusal Apostoles Peter di duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina ya *nan homo' ni' an malpun Apo Dios di mawadan da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina ya *nan lenggop ni' an malpun Apo Dios di mawadan da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu.

13 At hiyanan mundadaan tu'u, ya emayaan tu'u ta hay maphod di aton tu'u, ya
mundenol tu'uh nan homo' Apo Dios ay ditu'uh tun umalian goh Jesu Kristu. 14 At dumalat
nan nibilangan tu'u mahkay hi imbabaluy Apo Dios ya mahapul an Hiya mahkay di
unudon tu'u ta bo'on nan pangat tu'uh din agguy tu'u nanginnilaan ay Hiyay unudon tu'u.
15 Mahapul an nahamad di ugali tu'u ti hi Apo Dios an nangibilang ay ditu'uh imbabaluyna
ya me'gonan 16 ti inalinah nan impitudo'nay,

"Mahapul an me'gonan ayu
ti Ha"in ya me'gonana'."§

17 Ya nomnomonyu an nan alyonyun hi Amayuh nan punluwaluanyu ya numpapad-
dung di panumalyanan amin hi tagu. Mahmahanan amin di ato'aton tu'u, at hiyanan
mete"ad ugwan an matagu tu'uh tun luta ya mahapul an ephod tu'uy pangat tu'u ta
tuma'ot tu'un mangat hinan adina pohdon. 18 Ti inilayun bo'on nan ma'ubah an umat
hi pihhu unu balitu' di namaliwnah amoltaan tu'u an dumalat di nappuhin pangat an
bennoh tu'uh din o'ommod tu'u, 19 mu hay nitaguan Kristuy namaliw hi bahol tu'uh din
immayuhan di dalana an nabalbalul. Hiya ya mipaddung hinan maphod an kalnilu an
gun e'nong din o'ommod tu'un Apo Dios. 20 Ninomnom tuwalin Apo Dios an hi Jesus di
mangiyatoy hi bahol tu'uh din agguyna nunlumuwan hi logom. Mu agguyna impa'annung
hi engganad ugwan an ten magadyuh di apogpogan tun luta. 21 Dumalat di inat Jesus ya
waday pangulugyun Apo Dios an nummahun Hiyah din natayana, at numbangngad hi ad
abuniyan an ipabagbagtuana. At ad ugwan ya hi Apo Dios ya anggay di kulugon tu'u ya
pangedenolan tu'uh pi'taguan tu'uh mid pogpogna.
22 At gapuh pangun'unudanyuh nan Nahamad an Tugun ya maphod mahkay di
pangatyu at hiyanan nahamad di pumpopohhodanyu. At mahapul an punnonngonyuh
ne. 23 Ya wada mahkay di balun nitaguan tu'u ti hidin nangulugan tu'uh nan waday
abalinana ya nan munnononnong an Hapit Apo Dios ya nipidwa tu'un niyimbaluy an hay
nangiyimbaluy ay ditu'u ya hi Apo Dios an munnononnong hi enggana. 24 Henen inali' an
munnononnong di Hapit Apo Dios ya makulug ti inalinah nan impitudo'nay,

"An amin di tatagu ya umatdah nan holo' an wa ay ta natoy ya ma'leng.
Ya an amin di a'e'gonan di tagu ya umat hi habhabung di holo' an wa ay ta na'leng ya
magah.

25 Mu nan Hapit Apu tu'u ya wagwadah enggana."*
Ya heten Hapit Apu tu'uh aat di pamhodnan ditu'u ya nitudtudun da'yu.

2

Hay Aat di Pognad ya nan Hakup Apo Dios

1 Immannung hanan inali', at hay maphod hi atonyu ya idinongyu nan numbino'ob'on
an nappuhin ugaliyu. Ya adi ayu bumohol, ya adi ayu bumalbali, ya adiyu layahan di
pangulugyu, ya adi ayu ma'ma'amoh, ya adiyu goh ulgudon di nappuhih aat di ibbayu!
2 Nan pa'ittungaw an ung'ungnga ya popohdonay huhu. Ya maphod hi un ayu umat hina ta
nan paddungnay namahmah an nan nahamad an gatas di popohdonyu an nan Hapit Apo
Dios, ta way aton di pangulugyun gun bumi'ah, at la'tot ya na'ahhamad 3 ti pinadahyuy
ama'ahhimo' Apu tu'u.
4 Unudonyuh Apu tu'u an Hiyay dumalat hi pi'taguan tu'un Apo Dios hi munnonon-
nong an paddungnay Hiyay pognad di punha"adan hi abung an nan namlinan nan
nangiyammah abung. Ya ta"on un din'ug nan tatagu Hiyan ay batun matagu mu Hiyay
pepento' damdama Apo Dios ta mumbalin hi pognad ti nidugah di abalulnan Hiya. 5 Ya
paddungnay da'yu goh nan batun matagu, at abulutonyuy iddumanyuh Himpampun an
Tatagun Kristu an adi mattig an abung Apo Dios. At da'yu goh di pento' Apo Dios ta
paddungnay da'yuy papadin mun'onong eden Himpampun an wadana. Ya hay e'nongyun
Apo Dios ya nan pundayawanyun Hiyan edenolna, mu hi Jesu Kristuy Nabagtun Padih
nan e'nongyun Amana. 6 Waday nitudo' an Hapit Apo Dios an inalinay,

"Waday pot'o' an tagud Zion an mipaddung hinan batun ma"aphod an pangi-
pata'dogan hi abung,
ya nan mangiyokod ay Hiya ya adida muntutuyu."*

7 At hiyanan ditu'un mangiyokod ay Hiya ya do'ol di ihulbianan ditu'u. Mu nan adi
mangiyokod ay Hiya ya diday nipaddungan nan impitudo' Apo Dios an inalinay,

"Nan batu an namlinan nan mun'ammah abung
ya hiyaat goh ahan di nahamad hi ipognadan nan abung."†

8 Ya hay oha goh hi impitudo' Apo Dios ya inalinay,

§ **1:16** Lev. 11:44-45; 19:2; 20:7. * **1:25** Isa. 40:6-8. * **2:6** Isa. 28:16. † **2:7** Psa. 118:22.

"Heten batuy ahalibdudan di tatagu."‡
Danen tatagun mihalibdud ya diday agguy nangunud hinan Hapit Apo Dios, at hiyanan mamoltadan hiyah ne tuwaliy ma'at ay dida.
9 Mu ditu'un kimmulug ya pento' ditu'un Apo Dios an tataguna, ya umat tu'uh niyohhan
bimmabluy ti un ohay unudon tu'u. Ya ditu'uy umat hinan papadin puntamuona. Ya
ditu'u goh di pento'nan mangipa'innilah nan maphod an inatnan ditu'u. Din hopapna ya
paddungnay wada tu'uh helong ti agguy tu'u inilah Apo Dios, mu ad ugwan ya pinatalan
ditu'un Hiya.§ 10 Ya hidin hopapna goh ya agguy tu'u nibilang an tatagun Apo Dios, ya
agguy tu'u inilay aat di homo'na. Mu ad ugwan ya nibilang tu'un tataguna, at endam
tu'uh nen homo'na.

Nan ay Ihunay Himbut Apo Dios
(Rom. 13:1-7; Tit. 3:1)
11 Da'yun i'ibba, nomnomon tu'un ay tu'u bihhita ya anggay hitun luta ti ad abuniyan
tuwaliy ihinan tu'u. At hiyanan bo'on nan nun'appuhin pun'am'amlongan di odol tu'uy
ang'anghadon tu'uh tun luta ti hiyah ne mama"ih pangulug tu'u. 12 Hay maphod di ipattig
tu'uh nan agguy kimmulug ta ta"on hi un ditu'u pihulon ya la'tot at innilaondan nalpun
Apo Dios di amaphod tu'u ta dayawonda Hiyah tun pangipattiganah abalinana.
13 Dumalat di pamhod tu'un Apo Dios ya unudon tu'u nan a'ap'apun di gubilnu tu'u an
umat hi presidente an na'abbagbagtun ap'apun di babluy.* 14 Ya unudon tu'u goh nan
a'ap'apun pento'nan mummoltah nan nabaholan ya mambal hinan mangunud hi uldin.
15 Ti hay pohdon Apo Dios ya maphod di aton tu'u ta midinong di malgom an gun alyon
nan tatagun nonongan inaliday pohdonda. 16 Manu ti libli tu'un mangat hi pohdon tu'u,
mu bo'on hiyah ne di pumpa'ampaan an mangat hi nappuhi ti ditu'un nibilang an baal
Apo Dios ya mahapul an hay maphod di aton tu'u. 17 E'gonan tu'uy ibba tu'un tagu, ya
ipattig tu'uy pamhod tu'uh nan ibba tu'un kimmulug, ya tuma'ot tu'un mangat hinan adi
pohdon Apo Dios, ya e'gonan tu'uy ap'apuh tun babluy tu'u.

Hay Pangeng'enghan Tu'un Kristu
(Eph. 6:5-9; Col. 3:22—4:1; Tit. 2:9-10)
18 Da'yun himbut† ya mahapul an unudonyu ya e'gonanyuy ad himbut ay da'yu. An
bo'on ya anggay nan ma'ulay unu maphod di pangatnan da'yuy unudonyu mu ta"on nan
mabungot an apuyu. 19 Ti nan tagun munholholtap an dumalat di nappuhin atondan hiya
ta edpolna ti kimmulug ay Apo Dios ya hiyay mipa'amlong. 20 Mu wa ay di baholyu ta hiyay
dumalat hi pangipaholholtapandan da'yu ya mi'id di ipabagtuanyun ta"on di e'edpolyu.
Mu wa ay ta ta"on un mi'id di baholyu ya nonongan impaholholtap da'yu ya tabolon
da'yun Apo Dios hi pangedpolanyu. 21 Ti hay penhod Apo Dios ay ditu'u ya edpol tu'uy
punholholtapan tu'ud ugwan. Ti ta"on hi Kristu ya nunholholtap an dimmalat tu'u, at
hiyanan Hiyay pangiyunnudan tu'u. 22 Hiyah ne itudun nan Hapit Apo Dios an inalinay,
"Hiya ya mi'id di baholna,
ya mi'id di nunlayahana,
ya wan nunholholtap."‡
23 Ta"on hi unda numpadngolan ya agguyna temtembal hi nappuhi,§ ya ta"on hi un
nunheglay nangipaholholtapandan Hiya ya agguyna imballoh, mu inyokodnan amin di
ma'ma'at ay Hiyan Apo Dios an nahamad di panumalyana. 24 Inyatoy Kristuh nan krus di
bahol tu'u ta idinong tu'un mumbahol ta hay maphod di aton tu'u. Ya dumalat di natayana
ya nabaliwan tu'u. 25 Hidin hopapna ya umat tu'uh nan kalnilun na'utaw, mu ad ugwan
ya numbangngad tu'u mahkay ay Jesus ti Hiya tuwaliy mangipapto' ay ditu'u.

---

‡ **2:8** Isa. 8:14. § **2:9** Hanan nitudo' eten verse hi aat nan kimmulug ya nitudo' goh hinan Old Testament di aat nan Hudyu (Ex. 19:5-6). At gapu ta dimminong nan Hudyun gun mangipattig eten aatda ya biyangda at nitolman ay ditu'un kimmulug ad ugwan an gutud. * **2:13** Hay immannung hi inalinah tu ya bo'on *presidente* ti *ali*, mu maphod damdama nan nibalin hi aatna ti mid di ali tu'uh tud Pilipinas. Ya eden timpuh amatagun Apostoles Peter ya nan Alin hi Nero di nun'alid Rome hidin 54-68 A.D., ya umipata'ot nan nun'aliana ti impaligligatna nan Himpampun an Tatagun Kristu. Nan duwan nipaddungana ya hiyay nangipapatoy ay da Apostoles Paul (ti impaputulna) ay Apostoles Peter (ti impilanhanah nan krus). Mu ta"on un nappuhiy aat nen ali mu intudun Peter an mahapul an unudon tu'uy mandalna damdama (mu mahapul an adi tu'u unudon hi un pumuhih nan inyuldin Apo Dios; Ac. 4:19). † **2:18** Nan numpuntudo' hi New Testament ya agguyda ni'hongngel hi aat di ugalidah din amataguda an waday himbut di adangyan an tatagu, mu nan numbino'ob'on an intudo'dan aatnay dimmalat hi na'abakanda, ya ad ugwan ya hiyah ne nappuhih nan uldin di do'ol an anasyonasyon hitun luta an umat hitud Pilipinas. At adi tu'u alyon di abuluton nan Hapit Apo Dios hi un way himbut tu'u (bahaom goh nan footnote di Col. 3:22). ‡ **2:22** Isa. 53:9. § **2:23** Mat. 27:12-14, 34-44.

3

Hay Maphod hi Aton nan Nunhimbaluy
(Eph. 5:22—6:4; Col. 3:18-21)

1 Da'yun binabain nun'alhin, mahapul an iyunnudyun amin hi pohdon di ahawayu
ti hay lala'iy ma'unud. Umat hinay atonyu ta wa ay di wadan da'yuh adi kumulug di
ahawana ya ta"on di adiyu ibaag ay dida at la'tot ya kumulugda nin 2 ti tigondan nepto'
di ato'atonyuh pangunudanyun Apo Dios. 3 Adiyu idugah di pangipaphopaphodanyuh
lubungyu ya buu'yu unu tayutayunan di odolyu ti bo'on hay amaphod di tigaw di attigan
di amaphod di tagu. 4 Hay aptan ay Apo Dios ya nan maphod an pangat an adi maluman
an umat hi ama'ulay ya pumpa'ampaan. 5 Umat hinay pangat din binabain un'unnud ya
mangedenol ay Apo Dios hidin penghana ti inunudda ahan di penhod di ahawada 6 an
umat ay Sarah an inunudnah Abraham an ahawana ti imbilangnah apuna.* Da'yu ya
mibilang ayun imbabaluynah unyu aton di maphod. At wa ay ta umat hinay atonyu ya
mi'id di ta'tanyuh pamoholan di ahawayun da'yu.

7 Da'yu ay goh damdaman linala'in nun'alhin ya mahapul an ipapto'yuy ahawayu ti
nalogoyda mu ditu'u. Ya maphod hi unyu hom'on dida ti inilayun numpaddung di homo'
Apo Dios ay da'yun himbaluy ti ta"on un dida ya idatan Apo Dios didah ataguandah
munnononnong an bo'on ditu'un linala'i ya anggay. Wa ay ta umat hituy atonyu ya
donglon Apo Dios di luwaluyu.

Hay Aat di Ipaligligatan an Dumalat nan Nahamad an Pangat

8 Hay alyo' goh ay da'yun amin an kimmulug ya maphod hi un mun'u'unnudan di
nomnom tu'un hinhohmo' tu'u, ya mumpopohhodan† tu'un umat hi muntutulang, ya
ma'ulay tu'u, ya ipa'ampa tu'uy odol tu'u. 9 Ya wa ay di nappuhih inat di i'ibbayun da'yu
ya bo'on hay pangiballohanyuy nomnomnomonyu. Unu wa ay ta pinadngolan da'yu ya
adiyu iballoh ta padngolanyu goh, mu hay maphod di atonyun dida. Ti hidin pento'
ditu'un Apo Dios ya inalinay idatnay maphod ay ditu'u, at hiyanan mahapul goh an ipattig
tu'uy maphod hi i'ibba tu'u. 10 Ti hay nitudo' an Hapit Apo Dios ya inalinay,

"Nan tagun hay maphod di pohdonah nitaguana
ya mahapul an adi humaphapit hi nappuhi ya layah.‡
11 Ya ipogpognay nappuhi ta hay maphod di atona,
ya mahapul goh an mi'id al'alih nan i'iddumanah nan i'ibbanan tatagu.§
12 Ti hi Apo Dios ya ipapto'na nan nahamad di ugalina,
ya umamlong an mangngol hi luwaluda,
mu nidugah di boholnah nan nappuhiy pangatna."*

13 Undan way mangat hi nappuhin da'yuh un maphod di atonyu? 14 Mu ta"on hi un ayu
mipaligligat hi pangatanyuh maphod ya umamlong ayu! Ti itudun goh nan Hapit Dios di,

"Adi ayu tuma'ot,
ya adi ayu numanomnom."†

15 Iyokod tu'uat ay Kristu an Apu tu'u ta Hiyay unudon tu'u. Ya wa ay di tataguh
mummahmah hi aat di pangiyokodan tu'un Hiya ya mahapul an midadaan tu'un mambal
ay dida. 16 Mu ipattig tu'uy ama'ulay ya pange'gonan tu'un mambal ay dida ta bumain
nan mamihupihul ay ditu'un dumalat di pangulugan tu'un Kristu. 17 Ti odolnay unta
mipaligligat an dumalat di pangatan hi maphod hi un hiyah ne pohdon Apo Dios ya
un nan munligligat an dumalat di pangatan hi nappuhi. 18 Umat goh hina ay Jesu
Kristu an ta"on hi un mi'id di baholna mu inyatoynay a'aliwan di bahol tu'u. Henen
namenghan an natayanay nangibo'lah bahol tu'u ta middum tu'un Apo Dios, mu Hiya
ya namahuan an dumalat di abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawa. 19 Ya hidin
natayanah agguyna ni' namahuan ya immuy di lennawanah nan nun'ibalud an lennawan
din nun'atoy hidin penghana ta immuyna intuduwan dida. 20 Didanay lennawan din
tatagun agguy kimmulug ay Apo Dios hidin atagun Noah. Nidugah di nangedpolan
Apo Dios an nunhohhood hi pangulugandah din nangiyammaan Noah din pupul, mu
agguyda damdama kinulug. At hiyanan numpunlonongdah din nalbongan tun luta, at
anggay nan walun tatagun hinumgop hinan pupul di nabaliwan.‡ 21 Henen nabaliwanday
nipaddungan nan pumpabonyagan tu'u. Ti hay pumpabonyagan ya bo'on hay a'ulahan di
di'ah odol, mu hiyah ne ipa'innilaan di nangaliwan Apo Dios hi bahol tu'u an miyunnudan
hinan hinapit tu'uh din nabonyagan tu'u an Hiyay unudon tu'u. Makulug an mabaliwan
tu'un dumalat di namahuan Jesu Kristuh natayana. 22 Ya ad ugwan ya wah dih Jesus hi

---

* **3:6** Gen. 18:12. † **3:8** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. ‡ **3:10** Psa. 34:12-13. § **3:11** Psa. 34:14.
* **3:12** Psa. 34:15-16. † **3:14** Isa. 8:12. ‡ **3:20** Gen. 6:1-8:22.

ad abuniyan an inumbun hi immapit hi agwan Apo Dios an mun'ap'apu. At ta"on nan
a'anghel ya an amin nan wadah din waday abalinana ya Hiyay unudonda.

4

Hay Pange'edpolan hi Ligat

1 Hi Kristu ya enedpolnay nunholholtapana ya ligatnah din awadanah tun luta, at
hiyanan umat hina goh di aton tu'u. Ti wa ay ta edpol di ligat ya abalinan an mangidinong
hi bahol. 2 At hiyanan mete"ad ugwan ya nan pohdon Apo Dios di aton tu'u ta bo'on hay
nappuhin pohpohdon di odol di laylaydon tu'u. 3 Ti ene'damyu mahkay nan nappuhin
ato'aton di adi kumulug an umat hinan lumihog an atonyu, ya nan nappuhin amnawan
di odolyu, ya nan nidugah an uminumanyu ta mabutong ayu. Ya hay ahan adi pohdon
Apo Dios ya hay nundayawanyuh nan bulul. 4 Ad ugwan ya manoh'a nan adi kumulug
an ibbayuh din nahukatan di pangatyu, at nen pihupihulon da'yuh nan adiyu mahkay
id'idduman ay didan mangat hi nappuhi. 5 Mu udum hi algaw at humalyaon Apo Dios
didah nan nappuhin inatda. Ti nundadaan an munhumalyah tatagu an ta"on un nan
nun'a'atoy. 6 At ta"on nan natoy ad ugwan ya nipa'innilan didah din amataguda nan
Maphod an Ulgud Kristu ti ta"on un natoy di odolda (ti hiyah ne tuwaliy ma'at hi an amin
hi tagu) ya mabalin damdaman mi'tagudan Apo Dios hi udum hi algaw.

Hay Pangihamadan an Mangat hinan Indat Apo Dios an Tamu Tu'u

7 Magadyuh an mapogpog an amin nan wah tun luta, at mahapul an manomnoman
tu'u, ya ane'nongon tu'uy aton tu'u ta ipapto' tu'un munluwalu. 8 Ya hay ma'ahhapul
ahan hi nomnomon tu'u ya nan nahamad an pumpopohhodan* tu'u an ta"on un way
numbaholan di ibba tu'un ditu'u, ya aliwan tu'u hanan numbaholandan ditu'u. 9 Ya
wada ay di dumatong hi abungyu ya adi ayu ngumudungudu, mu hay maphod ya unyuat
apngaon dida.

10 An amin tu'u ya waday abalinan tu'un indat Apo Dios, ya maphod hi un tu'u usalon
hanan numbino'ob'on an abalinan hi amaphodan di i'ibba tu'un kimmulug. 11 At nan
nidatan hi abalinanan muntudtudu ya mahapul an nan Hapit Apo Dios di itudtududa. Ya
nan nidatan hi abalinan an bumadang hi udum ya mahapul an hiyay ihamaddan aton. At
an amin di aton tu'un dumalat hi badang Jesu Kristun ditu'u ya ipabagbagtuan Apo Dios.
Hiya ya anggay di mipabagbagtuh enggana ti adi malukud di abalinana! Amen.†

Hay Aat di Ipaligligatan nan Kristiano

12 Da'yun i'ibba, adi ayu manoh'ah nan nidugah an ligatyu ti umat hina tuwaliy ma'at
ay ditu'un kimmulug. 13 Mu abulutonyuy punholholtapanyun dumalat di kimmuluganyu
ta paddungnay niddum ayuh nunholholtapan Kristu ta hitun pumbangngadana ya
umamlong ayuh ipattigan di anabagtuna. 14 Ya ta"on hi un da'yu pihupihulon hinan agguy
kimmulug an dumalat di kimmuluganyun Kristu ya umamlong ayu ti nan nanguluganyuy
attiganan wadan da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawa an bumadang. 15 Mu gulat ta
munholholtap tu'u ya ihamad tu'u ta bo'on hay pangatan tu'uh nappuhiy dumalat an umat
hi pumatoy, ya mangakaw, ya nan udum an pumbaholan, ya nan pi'bibiyangan hi udum
an tatagu. 16 Mu gulat ta hay pangulugan tu'un Jesu Kristuy dumalat hi punholholtapan
tu'u ya adi tu'u bumain. Ya maphod at hi un tu'u ipabagtuh Apo Dios enen punholholtapan
tu'un dumalat ay Jesu Kristu.

17 Heten punholholtapan tu'uy ipa'innilaan di agadyuhan di punhumalyaan Apo Dios hi
tagu an hay pahhunonan humalyaon ya ditu'un tataguna. At wa ay ta umat hina an ta"on
un ditu'un tataguna ya humalyaona at inyal'allana mah hinan agguy kimmulug hinan
Maphod an Ulgud an mahumalyada. 18 Makulug an nidugah di panumalyaan Apo Dios
hinan agguy kimmulug ti inalinah nan impitudo'nay,

"Gulat ta nan maphod an tagu ya naligat an mabaliwan
at inyal'allana ahan hinan nappuhiy pangatnan tatagun nangohoy ay Apo Dios."‡

19 At hiyanan hi Apo Dios di mahapul hi pangiyokodan tu'uh pangatan tu'uh maphod
an ta"on hi un tu'u munholholtap hi un hiyay iyabulutna ti Hiyay nunlumun ditu'u, ya adi
ditu'u inganuy.

5

Nan Tagun Apo Dios an Paddungnay Mumpahtul

---

* **4:8** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **4:11** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* ‡ **4:18** Prov. 11:31.

1 Da'yun paddung'un mangipangpanguluh nan kimmulug, donglonyu ahan tun itu-
gun'un da'yu. Ha"in an nanninannig hi nunholholtapan Kristu* ya midduma' hi ipabag-
bagtuanah tun pumbangngadana.† 2 Hay pohdo' ya ipapto'yu ahan nan kimmulug an
inyokod Apo Dios ay da'yu. Maphod hi un ayu umamlong an mangipapto' ay dida ta
adi ayu un hay mapilpilitan, ya bo'on hay bo'laonyuy dedenlonyu, mu un tuwaliy hay
malpuh puhuyuy pangipapto'anyun dida ti hiyah ne pohdon Apo Dios. 3 Hay aton tu'un
mangipangpanguluh nan nidat ay ditu'u ya adi tu'u ipapilit ay diday pohdon tu'un atonda,
mu hay maphod ya nan gun tu'u aton di pangiyunnudanda. 4 At hitun umalian nan
na'abbagbagtun Mumpahtul hi tagun hi Jesu Kristu ya odowon tu'uy idatnan lagbu tu'u
an hiyah ne idduman tu'un Hiyan mipabagbagtuh mid pogpogna.
5 Da'yu goh an ungunga ya un'unnud ayuh nan mina'ma'ellog ya un da'yu. Ya an amin
ayu ya maphod hi un ayu mumpa'ampa ti nitudo' hinan Hapit Apo Dios an inalinay,

"Boholon Apo Dios nan mumpahiya,
mu badangana nan mumpa'ampa."‡

6 At hiyanan mumpa'ampa tu'un Apo Dios ta udum hi algaw ya ipabagtu ditu'un Hiya. 7 At
an amin di numanomnomanyu ya e'kodyun Hiya ta Hiyay okod hi mangipapto' ay ditu'u.
8 Mahapul an topngon tu'uy aton tu'u, ya hihi'alon tu'u! Ti hi Satanas an buhul tu'u ya
manama' hi pa"iona an umat hinan layon an manama' hi patayona ta ihdana. 9 At ihamad
tu'uy pangulug tu'u ta waday abalinan tu'un manangga ay Satanas. Ti inilayu an ta"on un
nan i'ibba tu'un kimmulug hi abablubabluy ya paligligaton goh Satanas dida.
10 Mu hay alpahan di punligligatan tu'u ya paphodon ditu'un Apo Dios, ya ihamadnay
pangulug tu'u, ya pabi'ahon ditu'u ti ma'ahhimo' ay ditu'u. Hiyay namto' ay ditu'un
middum hinan ipabagbagtuanan mi'id di pogpogna an dumalat di nangulugan tu'un
Kristu. 11 Hay maphod ya hi Apo Dios an adi mapogpog di pumpapto'anay dayawon tu'uh
enggana! Amen.§

Hay Angunuh hi Intudo' Peter

12 Heten he'he'dod an tudo"un da'yu ya impitudo"un Silas an ohan ibilang'un nahamad
an tulang tu'u.* Nuntudo'a' ay da'yu ti pohdo' an tumulid ayun mangunud ay Jesu Kristu,
ya ipa'innila' ay da'yuy makulug an aat di homo' Apo Dios ta hiyay punnonngon tu'un
pangiyokodan.
13 An amin tun i'ibba tu'un kimmulug hitud Babylon† an pento' Apo Dios an umat ay
da'yu ya alyonday apngaon da'yu. Umat goh ay Mark an ibilang'un imbaluy'u an alyonay
apngaon da'yu.‡ 14 Ya maphod hi un wa ay ta nundadaan ayun kimmulug ya ipattigyuy
pumpopohhodanyu.§

Olom ni' ya malenggop ayun kimmulug ay Kristu!*

---

* **5:1** Hay nipaddungana ya nitudo' hinan Mat. 26:58, ya Mk. 14:54, ya Lk. 22:60-62, ya Jn. 18:10-11, 15-16. † **5:1** Niddum hi Apostoles Peter hinan udumnan nipabagbagtuan Jesus hidin numbo'onana (Mat. 17:1-8), at kulugonan middum goh hinan udumnan ipabagbagtuanah awni ti hiyah ne impa'innilan Jesus ay hiyah ma'at ay hiya (Mat. 16:27). ‡ **5:5** Prov. 3:34. § **5:11** Bahaom nan footnote di I Pet. 4:11 ta innilaom di pohdonan ibaga. * **5:12** Inila tu'u an hi Apostoles Peter ya ohan manidu' (Mat. 4:18), ya gangayna hinan manidu' hinan Provinciad Galilee eden timpu ya adi ustuh abalinandan humapit hinan hapit di iGreece an nan na'abbagbagtun hapit anuh din penghanah amataguna. Adagwiy panudo' an hapit di iGreece an na'usal hinan aliblulublu an I Peter ya II Peter ti ma"ap'aphod hi na'usalanah nan Liblu an I Peter an ta"on un hi Peter din nangiyulgud enen duwa (ti nan panudo'nah nan Liblu an II Peter ya umat hinan bunag an munhapit mu nan Liblu an I Peter ya umat hinan tagun nidugah an nanginnila). Mu mattig hitu an hi Silas di bimmadang ay Peter an nuntudo' eten liblu an I Peter, at mid mapto' ya impaphopaphodnay panudo'na ti nala'eng hiyan humapit hi hapit di iGreece. (Bahaom goh nan footnote di II Pet. 1:1). † **5:13** Bo'on hiyay dadan an Babylon (an wadah nan nasyon ad Iraq ad ugwan) ti nabaybayag an napa"in den timpu, mu hay aatna mah? Nan udum ya alyonday hiyay higib an mungngadan hi Babylon an wah nan pingit di Wangwang an Euphrates an i"ihnah din amatagun Peter. Mu hay kulugon nan do'ol an kimmulug ya hiyay babluy ad Rome, ya impa"el Peter anu ta adi ma'awatan nan gubilnuh diy awadana an muntudo'. Nu makulug henen miyadwan interpretation an hiyay nipa"el at mabalin goh an hiyay nangusalan Apostoles John hi aatnah nan Liblu an Revelation ta hay ibalinan nan babluy ad Babylon ya nan immannung an siudad ad Rome an kapitulyun di Pumpapto'an di iRome (Rev. 18:2). Mu mid mapto'. ‡ **5:13** Mid mapto' ya hi Apostoles Peter di mangipa'abulut ay Mark, at hiyay ommodnah espiritual. § **5:14** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. * **5:14** Henen inalinan *malenggop ayu* (unu *shalom*) an apngan di Hudyu (bahaom nan footnote di I Pet. 1:2) mu mabalin goh an hiyay alyondah un way makak an umat hinan hapit tu'u an *Okod ayu!*

II Peter

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles Peter (1:1).

Hay Nangitud'an Peter eten Liblu: nan nipaddung di pangulugdan da Apostoles Peter (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan batu (Mat. 16:18).

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 64 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay aat di opat hi aptan an doctrinan di kimmulug.

Hay Outline ten Liblu:

Hay ohan doctrina ya nan NAMTO'AN APO DIOS HINAN KIMMULUG (1:1-15)
Hay ohan doctrina ya nan HAPIT APO DIOS (1:16-21)
Hay ohan doctrina ya nan NAPPUHIN MUNTUDTUDU (2:1-22)
Hay ohan doctrina ya nan PUMBANGNGADAN KRISTUH PIDWANA (3:1-18).

1 Ha"in an hi Simon Peter an apostoles* ya baala' ay Jesu Kristu, ya muntudo'a'† goh ay
da'yun kimmulug.
Ditu'u ya kimmulug tu'un dumalat di badang Jesu Kristu an Dios an mangibaliw ay
ditu'un amin ti Hiya ya maphod di atonan mi'id di nangitupuganah badangna.
2 Mawada ni' ay da'yuy munnononnong an homo' ya lenggop hi panginnilaanyuh‡ aat
Apos Dios ya hi Apu tu'un hi Jesus.§

Hay Namto'an Apo Dios ay Ditu'u ta Ma'ali tu'uh Tataguna

3 Hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya indatnan amin di mahapul tu'uh ihamadan
di pangulug tu'u ta way aton tu'un un'unnud hinan pohdonan dumalat di nanginnilaan
tu'un Jesu Kristu* an namto' ay ditu'un middum hi amaphodna ya ipabagbagtuana.
4 Ya dimmalat nan nidugah an abalinana ya indatnan ditu'u nan ma"aphod an inalinah
idatna.† At dumalat ene ya mabalin an idinong tu'u nan nun'appuhin impa'enghan di
taguh tun luta ta middum tu'uh amaphodna.
5 At hiyanan aton tu'un amin di abalinan tu'un mangat hi maphod an miyunnudan hi
pangulug tu'u. Ya mahapul goh an manomnoman tu'u, 6 ya innilaon tu'un mangane'nong
hi odol tu'u, ya edpol tu'un amin di punligligatan tu'u ta iyunnud tu'un Apo Dios. 7 Ya
mahapul an ipattig tu'uy maphod an punhina"agian tu'u‡ ya pumpopohhodanan tu'u.§
8 Hanan amin di mahapul an aton tu'u ta wa ay ta ihamad tu'un aton hana ya miyal'allay
punhulbianah nanginnilaan tu'un Apu tu'un hi Jesu Kristu. 9 Nan tagun kimmulug ay
Jesus ta adina aton hana ya hiyay attiganan adi pa"innilah pangat Apo Dios, ya inaliwanay
na'aliwan di baholna.

---

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. † **1:1** Mid ibban Peter hi bimmadang ay hiyan nuntudo' eten libluh umat ay Silas an bimmadang ay hiyan nuntudo' hinan Liblu an I Peter. At bahaom nan footnote di I Pet. 5:12 ta innilaom di aatna ti nan panudo'nan ten liblu ya umat hinan panapit ya aat di bunag an mid inilanah udum an hapit di iGreece. ‡ **1:2** Hay kulugon nan do'ol an kimmulug hi ohan pohdon ten liblun intudo' Peter ya ta mi'laban ahan hinan kulton bimmuhu' eden gutud an ma'alih Gnosticism. Ti intudun Gnosticism an (1) wadan dida nan na'ahhamad an panginnilada an ma'ahhapul di tatagu, mu intudun Peter an bo'on ti umda ahan nan nanginnilaan nan kimmulug hi aat Kristun nitudun dida (1:20). (2) Ya intuduna goh an gapu ta wadan dida nan na'ahhamad an panginnilada at mabalin an malgom di atonda an ta"on hi un lumihog, mu intudun Peter an mahapul an topngonday atonda ta miyunnudan hi panginnilada (1:6; 2:18-19). (3) Ya inabulutday pangpang'alin ulgud an ta"on hi unda itudu nan Hapit Apo Dios ti pahalonda ya pikuwonday immannung an Tugun Apo Dios (1:16; 2:1-2; 3:16), ya (4) agguyda kinulug di anahamad Jesus, ya gunda hinhannulon di pumbangngadanah pidwa ti adi anu ma'at (2:1; 3:4), ya (5) inabulutday numbino'ob'on an lumihog (2:2, 10, 12-14), ya (6) mumpunghandah pihhu (2:3, 14), ya (7) pinahiwda nan mumpumpapto' (2:10), ya (8) numpahiyada (2:10), ya (9) agguyda timma'ot an numpamadngol hinan nahamad an ta"on un didana nan anghel Apo Dios (2:10, 12), ya (10) ne"andah nan kimmulug hinan Punnomnomandah din Natayan Kristu (2:13). (Bahaom nan udumnan aat ten kulto an nitudo' hinan footnotes di Col. 2:4, ya I Tim. 1:3, ya II Tim. 2:18, ya Tit. 1:14, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16, ya II Jn. 1:7). § **1:2** Inusal Apostoles Peter di duwan kalahin di apnga eden gutud. Nan nahhun an inalina an *mawada ni' ay da'yuy munnononnong an homo' Apo Dios* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *mawada ni' ay da'yuy munnononnong an lenggop Apo Dios* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. * **1:3** Ni'laban hi Apostoles Peter hinan kulton ma'alih Gnosticism ti intudunan dida nan nahamad an tugun ta mi'tagudan Apo Dios. Mu intudun Peter an umda ahan nan nitudo' hinan Hapit Apo Dios, at adi tu'u mahapul di udumnan tudtudu (bahaom nan footnote di II Pet. 1:2). † **1:4** Hiyah ne ma'alih *promises* hinan hapit di English. ‡ **1:7** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece. § **1:7** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

10 At da'yun i'ibba, mahapul an atonyun amin di abalinanyun mangipattig hi amakulug
di namto'an Apo Dios ay da'yun tataguna ti wa ay ta umat hinay atonyu ya makulug
an mi'id di way abalinanan mangihiyan ay da'yun Hiya. 11 At udum hi algaw ya
ongol di amlong Apo Dios an mangabulut ay ditu'un middum hinan mi'id di pogpognan
pumpapto'an nan nangibaliw ay ditu'un hi Apu tu'un hi Jesu Kristu.
12 At ipanomnom'u goh ay da'yu hana an ta"on hi unyu inila ya inun'unud hatun
dumalat di nihamadan di pangulugyu. 13 Mu ad ugwan an wadaa' hitun luta ya maphod
hi un'u ipanomnom hatun da'yu 14 ti inila' an magadyuh nin di ataya' ti hiyah ne
impa'innilan Apu tu'un hi Jesu Kristun ha"in.* 15 At hiyanan ato' an amin di abalina'
an mangipanomnom ay daten da'yuh tun tudo"u ta ta"on un hitun ami'id'u mahkay ya
nanongnan adiyu al'alliwan.†

Hay Ipabagtuan Jesu Kristu

16 Hanan impa'innilamin da'yuh aat di ipabagtuan Apu tu'un hi Jesu Kristuh tun
pumbangngadana ya makulug an bo'on un ul'ulgud ya anggay ti tinnigmiy anabagtuna!‡
17-18 Ti wada amih nan me'gonan an duntug hidin nangipattigan Ama tu'un hi Apo Dios hi
anabagtun Jesus. Ya dengngolmi nan nalpud abuniyan an Hapit Apo Dios an ma"aphod
an inalinay,

"Hiyah te Imbaluy'un pa'appohpohdo'
ya mangipa'amlong ay Ha"in!"§

19 Henen na'at di nipa'annungan din inulgud din numbino'ob'on an propetah din
penghanah aat di anabagtun Jesus. At hiyanan hay maphod ya ihamadyun innilaon daten
intudo'da ti hi Jesus ya mipaddung hinan dilag an patalanay helong an punnomnom
ta engganay pa"innilaon Hiya an mipaddung hinan talaw. 20 Mu hay ma'ahhapul hi
nonomnomonyu ya adi mabalin an waday tagun un hiyaan na'awatanay ibalinan nan
nitudo' an Hapit Apo Dios ti mahapul an nan Na'abuniyanan an Lennaway bumadang ay
hiya ya unna ma'awatan di ibalinana. 21 Ti nan Hapit Apo Dios ya agguy nalpuh nomnom
din numbino'ob'on an propeta, mu impa'innilan nan Na'abuniyanan an Lennawan dida
ya unda ipa'innilah nan tatagu.

2

Hay Aat nan Annabin di Propeta

1 Mu ta"on un hidin penghana ya wadaday agguy immannung an propeta an un
nonongan inaliday un diday propetan Apo Dios. Ya umat goh an awniat wadaday middum
ay da'yun muntudtuduh agguy immannung, ya adida unudon hi Apu tu'un hi Jesus an
nangiyatoy hi bahol tu'u, at hiyanan nidugah an moltaon Apo Dios dida. 2 Mu ta"on
un umat hina ya do'ol damdamay tatagun mangunud hi nappuhin atonda. At hiyah ne
dumalat ya pihulon di tatagu nan Makulug an Ma'unud an un'unudon tu'u. 3 Ya hay
pangngalandah pihhuyuy gamgamgamandah nan gunda pangitudduwan hinan malgom
an layah ay da'yu. Mu hi Apo Dios an munhumalyah tagu ya indadaanay moltada!
4 Makulug an mamoltada ti ta"on un din a'anghel an numbahol* ya agguy hemmo'
Apo Dios dida, at impiyuyna didad imbelnu. Ya engganad ugwan ya wah didah nan
munhehellong an nibabalud hinan na'uhu' hi engganah tun adatngan di punhumalyaan
Apo Dios.† 5 Ya agguyna goh hemmo' din tataguh din penghanan nappuhiy ina'inatda ti
lembongna tun luta ta numpunlonongda. Ya hi Noah di gun nangitudtuduh maphod an
pangat an miyunnudan hi pohdon Apo Dios, at hiya ya nan pitun i'ibbana ya anggay di
nabaliwan.‡ 6 Umat goh an agguy hemmo' Apo Dios nan tatagud Sodom ya ad Gomorrah
ti genhobna dida. Umat hinay inatna ta panginnilaan hi aat di pummoltanah tatagun adi
kumulug ay Hiya. 7-8 Mu binaliwanah Lot ti ma"aphod an tagun munha'it di nomnomnan

---

* **1:14** Jn. 21:18-19. Wada han hudhud, ya itudunan impapatoy nan Alin hi Nero hi Peter hinan krus ad Rome, mu nahunniy nangipipatayanah nan krus ti nan hu'in Peter di niyappit hi bagtuna, ya hay uluna ya niyappit hi ampana. Ya ag'aga anuy bimmuhu'an di putuna. † **1:15** Hay kulugon nan udum hi pohdonan hapiton ya ipa'innilan Peter di pangiyamman Mark hi Libluna an Mark ta waday panginomnomandah pidwa. ‡ **1:16** Tinnig Peter di anabagtun Jesus hidin numbo'onana (Mat. 16:28-17:8; Mk. 9:2-13; Lk. 9:28-36). § **1:17-18** Mat. 17:5; Mk. 9:7; Lk. 9:35. * **2:4** Hay kulugon nan udum hi aat ten numbaholanda ya hiyah ne na'at anuh din nangahawaan din udumnan a'anghel Apo Dios hinan binabain tatagu, at nunholagda anu ta nitungaw nan ma'alih Nephilim an higante (Gen. 6:2, 4). Mu do'ol di namahiw enen kulugonda ti undan nin way lennawan adi mattig an mangahawah nan tagu? At od'odolna nan kinulug di udum an hay aat di nabaholan Lucifer ad abuniyan hidin numpabagtuana ta olom ya mumbalin hiyah Dios ya nan ni'baholan goh nan do'ol an a'anghelnan hiya (Isa. 14:12-15; Ezek. 28:11-17). † **2:4** Anaad ta nabalud nan udum an dimunyu mu libli nan udum an umat ay apudan hi Satanas? Agguy nitudo' hinan Bibliay dalatna. ‡ **2:5** Gen. 6:1-8:22.

dumalat nan gunna tigotigon hi abigabigat an nappuhin ato'aton nan ni'babluyana ya nan umipabain an gunda hapiton.§ 9 Hiyah ne panginnilaan an badangan Apo Dios nan kumulug ay Hiyah nan punligligatanda, mu hana ay an nappuhiy pangatdan tatagu ya indadaana mahkay di moltadah tun punhumalyaanah tatagu. 10 Nidugdugah di pummoltanah nan mangat hi nappuhin laylaydon di odolda ya nan nangohoy hi a'ap'apuda.

Hanan inali' an muntudtuduh nibahhaw an mi'id di bainda ya ngohoyonda nan na'abbagbagtu ya un dida, ya ta"on un nan a'anghel ya pumpahalda. 11 Ya wan daten a'anghel* an nidugah di abalinanda ya adida pihulon nan na'ampa† ya un didah hinagang Apo Dios. 12 Mu daten muntudtuduh nibahhaw ya atondan amin di nappuhin pohdonda, ya pamgaday pihul an adida ma'awatan ti mi'id nomnomdan umatdah nan animal hi inalahan an ma'na ta patayon ta apogpogana.

13 Nunheglay amoltaandan dumalat nan nappuhin ina'inatda. Mi'id di bainda ti ta"on hi un nan mapatal ya ipattigdan aton nan ababain an pun'amlongan di odolda. Ya ta"on hi un nan pi'yam'amungandan da'yu ya bainon da'yu ti ta"on un hidi ya ma"an'anladan mangat eden ababain an pun'amlongan di odolda!‡ 14 Ya wa ay di tinnigdah babai ya inamnawanda. Ya adida humigan bumahobahol, ya gunda balbaliyan nan agguy nihamad di pangulugda ta middumdah nan ato'atonda. Ya pumunghandah malgom. Hiyanay dumalat hi nangalyan Apo Dios an moltaona dida. 15 Ya din'ugda nan maphod an pangat an miyunnudan hi pohdon Apo Dios ta hay unudonda ya nan tudtudun din hi Balaam an holag Beor an din gun namalbalih din i'ibbana ta nangngalanah lagbuna. 16 Mu hi Balaam ya inhingal Apo Dios an impahapitna nan dongkina ta hiyay nangipadinong ay Balaam hidin nun'appuhin ato'atona.§

17 Daten tatagu ya mi'id di hulbin di itudtududa ti nibahhaw. Diday mipaddung hinan natdu' an obob ya nan bunut an alyon hi un umiyalih udan mu gun at miyaddib. At hiyanan indadaan Apo Dios nan hehellong ahan hi ayna pangipa'ayan ay didah udum hi algaw. 18 Nidugah di pumpahiyaandan muntudtudu, mu hay immannung ya layah di itudtududa. Dida goh di mangitudtuduh nan nappuhin laylaydon di odol ta hiyay pangagay'aydah nan pa'akullug ta way atondan manginaynayun an mangat hinan nappuhin din'ugda. 19 Hay alyonda ya wa ay ta diday unudon ya libli tu'un mangat hi malgom, mu paddungnay himbutda ti nan nun'appuhin ato'atonday ad himbut ay dida. Umat hinay aatna ti wa ay ta immengha mahkay nan nappuhin ato'aton di ohan tagu ya hiya mahkay di mangidoldol ay hiyan mangat hi nappuhi. 20 Nan tagun nangidinong an mangat hi nappuhin dumalat di nanginnilaanan Apu tu'un hi Jesu Kristun mangibaliw ay ditu'u mu awni goh ya binangngadna ya nidugdugah an mahmo' ti nidugdugah di moltana ya un din hopapna! 21 Ti odolnay unna agguy ininnilay aat di maphod an pangat ya un nan nanginnilaana, mu awni goh ya din'ugna! 22 Nan tagun umat hina ya hiyay nipaddungan nan hapit an alyonay,

> "Nan ahu ya bangngadonan onon di inyutana."*

Unu,

> "Nan babuy ya ta"on hi un na'amoh
> ya numbangngad goh hinan nuntabla'ana."†

3

Hay Nangitulagan Apu Tu'uh Pumbangngadana

1 I'ibba, hiyah te miyadwah tudo"un da'yu. Hay intudo"un te ya umat goh hidin nahhun an tudo"un penhod'un ipanomnom ay da'yu nan Maphod an Tugun ta hiyay nonomnomonyu. 2 Adiyu aliwan nan impa'innilan din numbino'ob'on an propeta ya nan impa'innilamin apostoles ay da'yun Tugun Apu tu'un hi Jesu Kristun nangibaliw ay ditu'u.

3 Ya hay aptan ahan hi ipanomnom'u goh ay da'yu ya nan ma'at hitun agadyuhan di apogpogan tun luta. Ti awniat do'olday mangidoldol an mangat hi nappuhin laylaydon di odolda, ya balbaliyan da'yun 4 alyonday, "Uggoh mah hi Jesus an mumbangngad? Uya'a an nahukatanda mahkay nan o'ommod tu'un natoy ya un hihidya tuwali tun tigaw tun luta an nete"ah din penghana! At anuud mah di umaliana?" 5 Umat hinay alyon nan tatagu ti gulatondan adi kulugon an anggay di hapit Apo Dios at mawadad abuniyan ya tun luta. Ya hay alpuwan di luta ya danum, ya umat goh an hay danum di alpuwan di ataguan

§ **2:7-8** Gen. 19:1-29. * **2:11** Hana ya nan maphod an a'anghel Apo Dios. † **2:11** Hana ya nan dimunyu an din a'anghel Apo Dios ni'. ‡ **2:13** Hanan pangananda ya nan ma'alih *Nan Agape* (bahaom nan footnotes di I Cor. 11:21 ya Jude 1:12 ta innilaom di udum hi aat ten pangananda). § **2:16** Num. 22:21-35. * **2:22** Prov. 26:11. † **2:22** Hiyah ne malgom an proverb an bo'on nan Bibliay nalpuwana.

nan wah tun luta. 6 Ya danum goh di nama"ih nan mataguh tun lutah din nunlobongan
Apo Dios. 7 Ya dumalat di abalinan di hapitna ya nunnonngonad abuniyan ya tun luta,
mu awniat pa"ionah apuy hitun punhumalyaana ya pummoltaanah nan nun'appuhiy
pangatnan tatagu.
8 Mu adiyu aliwan an i'ibba an amin din ninomnom Apo Dios an ma'at ti umannung
an ta"on hi un mabayag unu ag'aga ti Hiya ya mi'id di nun'abhiwan di hin'algaw ya nan
hinlibun tawon. 9 Manu ay hi engganad ugwan ya agguyna inat din inalinan ma'at ya
unna hohoddon di puntutuyuan an amin di tataguh baholda ti adina pohdon an ta"on ah
oha ya mamolta.
10 Makulug an umalih Apu tu'un munhumalyah tagu, mu umat hi alian di mangakaw
an mi'id di nanginnila. Henen algaw an aliana ya nidugah an mumbungug di gangoh di
a'ubahan ad abuniyan, ya an amin nan wah di ya nan wah tun luta ya moghob.
11 Ya gapu ta inila tu'un umat hinay ma'at hi awni at mahapul an hay maphod di aton tu'u
ta miyunnudan hinan pohdon Apo Dios 12 ta punhohhoodan tu'uh nan algaw an gintudna.
Ya aton tu'un amin di abalinan tu'un mangunud hinan pohdona ta ag'agay umalian Jesu
Kristu. Henen algaw ya moghob ad daya ta ma'ubah an amin di wah di. 13 Mu ta"on
un umat hinay ma'at ya ditu'u ay an kimmulug ya iyokod tu'uh nan intulag Apo Dios an
awniat waday balun ad abuniyan ya balun lutan umayan tu'u. An amin di wah di ya
maphod.*
14 At da'yun i'ibba, atonyun amin di abalinanyun mangunud hi pohdon Apo Dios ta
hitun umalian Jesu Kristu ya mi'id di bahol tu'u ta maphod di idduman tu'un Hiya.
15 Nomnomonyu nan nidugah an ama'ulay Apo Dios ay ditu'u ti agguyna impa'alih Jesus
ta way aton nan adi kumulug an muntutuyuh baholda ta mabaliwanda. Ya ta"on un
hi Paul an nahamad an ibba tu'un dumalat di abalinanan indat Apo Dios ya umat goh
hituy intudo'nan da'yu. 16 Makulug an amin nan tudo'na ti umat hituy impa'innilana.
Mu wadaday intudo'nan naligat hi ma'awatan, at hiyanan adi ay pa"innila ya nob'on di
pangipaddunganda. Umat goh hinay atondah nan udum an impitudo' Apo Dios ta hiyay
dumalat hi amoltaanda.
17 Mu da'yun i'ibba ya gapu ta inilayu mahkay hatu at elanyu ta adi ayu mabal-
baliyan hinan itudtudun danen ma'aladyah ya nappuhiy pangatnan tatagu ti wa ay
ta mabalbaliyan ayu ya mabahibah nan nahamad an pangulugyu. 18 Hay maphod
ya inaynayunyun innilaon di aat Apu tu'un hi Jesu Kristun nangibaliw ay ditu'u. Ya
ihamadyuy pangulugyun Hiya an dumalat di homo'na. Hiyay makulug hi mipabagbagtuh
mid pogpogna! Amen.†

* **3:13** Isa. 65:17; 66:22. † **3:18** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!*

I John

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles John.

Hay Nangitud'an John eten Liblu: mid mapto' ya nan kimmulug an impapto'nah nan numbino'ob'on an ahimbahimba'an hinan Provinciad Asia.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: ma'ma'ullay hi Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 85 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay aat di pi'pohhodan tu'u.

Hay Outline ten Liblu:

Hay MIPA'INNILAH pi'pohhodan tu'u (1:1-4)
Hay MA'AHHAPUL hi pi'pohhodan tu'u (1:5—2:17)
Hay DUMALAT hi pi'pohhodan tu'u (3:1-10)
Hay MAMA''IH pi'pohhodan tu'u (3:11—4:6)
Hay AAT di pi'pohhodan tu'u (4:7-21)
Hay PANGINNILAAN hi pi'pohhodan tu'u (5:1-21).

Hay Aat di Punhapiton Apo Dios an Mangidat hi Ataguan Tu'u

1 Heten itudo"u ya hay aat nan Punhapiton Apo Dios an mangidat hi ataguan tu'u. Hiya
ya wagwada tuwali ya un malmun amin di logom. Ya dengngodengngolmiy hapitna, ya
tinnitinnigmiy aatna, ya hinamadmiy aatna, ya dinapami goh Hiya. 2 Ya immannung an
heden mangidat hi ataguan tu'u ya nipattig, at tinnigmi. At ibaagmiy aatnan da'yu, ya
henen ibaagmi ya hiyay dumalat hi pi'taguan tu'un Apo Dios hi mid pogpogna. Hidin
penghana ya niddum Hiyan Apo Dios an hi Ama tu'u, mu la'tot ya nipattig ay da'mi. 3 Ya
manu ay ibaagmin da'yu hatun tinnitinnigmi ya dengngodengngolmi eten tudo' ya ta way
atonyun middum ay da'mi ta mi'hina"agi tu'un amin ay Apo Dios an hi Ama tu'u ya nan
Imbaluynan hi Jesus Kristu. 4 Ya itudo"u goh hete ta mihamad di pun'anlaan tu'u.

Hay Aat Apo Dios an ay Potang

5 Heten ibaagmin da'yu ya hay dengngolmin inulgud han Imbaluy Apo Dios ti inalina
an ay potang di aat Apo Dios, ya adi ahan umat hinan helong. 6 Ya gulat ta alyon tu'uy,
"Mi'hina"agi tu'un Apo Dios!" mu nappuhi ay nan ugali tu'un ay helong ya immannung
an layah henen hinapit tu'u, ya layah goh di ato'aton tu'u ti adi mabalin hi un middum
nan helong hinan potang! 7 Mu gulat ta nahamad di ugali tu'u an umat ay Apo Dios an
nahamad di ugalina an ay patal at munhina"agi tu'un hinohha, ya nan dalan Jesu Kristun
nibugha' hidin natayana di gun mangaliw an amin hi bahol tu'u ta adi ma'u'unnung.
8 Mu gulat ta alyon tu'u di, "Mid bahol tu'u!" ya un hay odol tu'uy linayahan tu'u, ya
hiyah ne panginnilaan hi un bo'on nan Nahamad an Tugun di unudon tu'u. 9 Mu itutuyu
tu'u ay di bahol tu'un Apo Dios ya aliwanan amin di ina'inat tu'uh nappuhi ta adina
u'unnungon ti makulug di aatna, ya ipahunungnan amin di atona. 10 Ya alyon tu'u ay
di, "Agguy tu'u nabaholan!" ya un tu'u agguy kinulug di Hapit Apo Dios, at punlayahon
tu'u Hiya ti inalinay nabaholan tu'un amin.

2

1 Imbabaluy'u, itudo"uh ten tudo' ta innilaonyuy aat di adiyu abaholan. Mu gulat ta
waday numbahol ya wada han mangihapit ay ditu'un Ama tu'un hi Jesu Kristun nahamad
di ugalina. 2 Ti hay natayan Kristuy dimmalat hi nabaliwan di bahol tu'u, ya bo'on ditu'u
ya anggay di nangatana ti inatna ta mabaliwan di bahol an amin di tataguh tun luta.
3 Ya unudon tu'u ay di Tugun Apo Dios ya hiyay panginnilaan hi un tu'u inila Hiya. 4 Ya
wada ay di mangalih unna inilah Apo Dios mu adina unudon di Tuguna ya munlayah,
ya mid ah am'amungit hi Nahamad an Tugun hi wan hiya. 5-6 Mu nan tagun mangunud
hinan Hapit Apo Dios ya na'ahhamad di pamhodnan* Apo Dios. Ya nan tagun mangalih
un nun'immapit ay Apo Dios ya mahapul an ipaddungnay ugalinah din ugalin Jesu Kristu,
ya atona ay ya hiyay panginnilaan hi un immannung an nun'immapit ay Apo Dios.

Nan Tugun ad Ugwan di A'innilaan di Aatna

7 Da'yun i'ibba' an popohdo', hete han itugun'un da'yu ya bo'on pa'ittugun ti nitutugun
hidin penghana, ya nitugun goh ay da'yuh din hopap di nangunudanyu. Ya henen nitugun
hidin penghana ya hiyah ne nitudtudun dengngodengngolyu. 8 Mu heten itudo"un
nitutugun hidin penghana ya ad ugwan ya anggay di panginnilaan hi udumnah aatna

* **2:5-6** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

ti hay ugalin Jesus di hiyay mangipa'innila, ya nan ugaliyu goh di mangipa'innila. Ti ad ugwan di a'ubahan di paddungnay helong, at bumenabenang mahkay nan nahamad an ay potang.
9 Nan tagun mangalih un natugun an ay ihunay napatalan mu boholona ay di ibbanah tagu ya nahehelngan di ugalina damdama. 10 Ya nan tagun mamhod hi ibbanah tagu ya hiyay paddungnay gun maptangan, at mid di atonan muntudul hinan ibbana ta mumbahol. 11 Mu nan tagun mamohol hi ibbanah tagu ya paddungnay nahelngan ti adi pa"innilah aat di Nahamad an Tugun, ya ay tipot di pannigna, at mid inilanah maphod hi owona.
12 Itud'a' da'yun imbabaluy'u ti na'aliwan di baholyu an dimmalat nan inat Kristu. 13 Ya itud'a' da'yun mina'ilog ti inilayuy wagwada ya un malmun amin di logom. Ya itud'a' da'yun ungunga ti inabakyuh Satanas, ya itud'a' da'yun ung'ungungnga ti inilayuh Ama tu'un hi Apo Dios.
14 Ya itud'a' da'yun mina'ilog ti inilayu nan wagwada ya un malmun amin di logom. Ya itud'a' da'yun ungunga ti ongol di pangulugyu, ya wagwadan da'yu nan Hapit Apo Dios, ya inabakyuh Satanas.

Hay Adi tu'u Amnawan

15 Ya adi tu'u amnawan an mihakup hinan nun'appuhih tun luta, ya adi tu'u goh amnawan nan mun'a'amnawan an nun'appuhih tun luta. Ti amnawanyu ay hana ya hiyah ne panginnilaan an mid ah pamhodyun Ama tu'u. 16 Ya hay adi malpun Apo Dios an pangat ya nan gagangay an ugalih tun lutan umat hinan uma'amnawan di odol an mangat hi nappuhi, ya nan a'amnawan ahan di matan tigonan pohdonan alan, ya nan pumpahiyaan. Ya an amin hana ya gangayna ti un tun lutay nalmuwanda. 17 Nan gagangay an ma'ama'at hitun luta ya gun ma'uba'ubah, ya mi'yubah goh an amin di wah tun lutan amnawan di tatagu. Mu nan tagun mangat hi pohdon Apo Dios ya hiyay mi'tagun Hiyah mid pogpogna.

Hay Aat di Mi'bohhol ay Kristu

18 Imbabaluy'u, magadyuh di apogpogan tun ma'ma'at ad ugwan! Dedengngolyu an waday umali nan Mi'bohhol ay Kristu an ma'alih AntiKristu, ya ta"on ad ugwan ya wagwadaday do'ol an umat ay hiyan mi'bohhol ay Hiya. At hiyay panginnilaan tu'un un magadyuh di pogpog tun ma'ama'at ad ugwan. 19 Hana nan tatagun mi'bohhol ay Kristu ya nilammungdan ditu'uh din hopapna, mu ta"on ya agguyda damdama ni'yunud hi unudon tu'u, at hiyaat unda nilahhin ay ditu'ud ugwan. Ti gulat ta ni'yunuddah nan unudon tu'u at agguyda nilahhin, mu hay alahhinanday panginnilaan hi unda agguy ni'yunud.
20 Mu hennag Kristu nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu, at inilayun amin nan Nahamad an Tugun. 21 Ya bo'on hay agguyyu nanginnilaan hi aat di Nahamad an Tugun di puntud'a' ay da'yu ti manu ay muntudo'a' ya inilayu mahkay nan aat di Nahamad an Tugun, at udma' di panginnilaanyuh aatna. Ya inilayu goh an nan layah ya adi malpuh nan Nahamad an Tugun.
22 Goh mah nan munlayah? Nan munlayah ya nan mangalih un bo'on hi Jesus di Alin Pento' Apo Dios. At hiyay mi'bohhobohhol ay Kristu ti adina kulugon hi Ama tu'un hi Apo Dios ya han Imbaluyna. 23 Ti han adi mangulug hinan Imbaluy Apo Dios ya hiyay agguy nun'immapit ay Amana, mu nan mangulug hinan Imbaluy Apo Dios ya hiyay nun'immapit ay Amana.
24 Ya ihamadyuy atonyu ta munnononng ay da'yu din nitugun hidin hopapnan da'yu ta adiyu al'alliwan. Ya adiyu ay al'alliwan hana ya munnononng ayun Ama tu'un hi Apo Dios ya nan Imbaluyna goh hi mid pogpogna. 25 Ya hiyah ne intulag Kristun ditu'u ti inalinay ipiddum ditu'un Apo Dios ta mi'tagu tu'un Hiyah mid pogpogna.
26 Ya manu ay itudo"uh ten da'yu ya waday mangipadah an mangituduh layah ay da'yu. 27 Mu hennag Kristu nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu, ya niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yu, at undan gahin un way udumnan mangitudun da'yu. Ti nan Na'abuniyanan an Lennaway mangitudun amin hi mahapul hi innilaonyu, ya nahamad di ituduna an bo'on layah. At mahapul an unudonyuy itudun nan Na'abuniyanan an Lennawa, at munnononng ayun Kristu.

Hay Aat di Imbabaluy Apo Dios

28 Ya da'yun imbabaluy'un popohdo' ya munnononng ayun Kristu ta engganah pumbangngadana ta natulid tu'un mi'haggangan ay Hiya, ya adi tu'u bumain. 29 Ya inilayun nahamad di ugalin Kristu, at mabalin an inilayu goh an nan mangiyengngoh ay Hiya ta atonday nahamad ya diday inyimbaluy Apo Dios.

3

1 Nidugah di pamhod* Ama tu'un ditu'u, at hiyanan imbilang ditu'uh imbaluyna! Ya
immannung an imbaluy ditu'u! Ya nan tatagun nappuhiy pangatdah tun luta ya agguyda
inilay aat Apo Dios an unudon tu'u, at hiyaat unda agguy inilay aat tu'u goh. 2 Ya da'yun
i'ibba' an popohdo' ya ditu'uy imbabaluy Apo Dios ad ugwan. Mu awni ta udum hi algaw
ya wada goh di nob'on hi aat tu'u ti hay nangiyimbaluyan Apo Dios ay ditu'u, mu mid
inila tu'uh aatnad ugwan. Mu hay inila tu'u ya hi pidwah pumbangngadan Kristu at
mahukatan di aat tu'u ta mipaddung tu'un Hiya ti ihamad tu'un mannig ay Hiyah aatna.
3 Ya heten aton Kristun ditu'uh pidwa ya mahapul di hiyay edenol tu'un mamannod ta
ihamad tu'uy ugali tu'u ta umat hi ugalin Kristun nahamad.
4 Ya nan tagun mabaholan di adi mangunud hinan Uldin Apo Dios ti hay aat di bahol ya
nan adi pangunudan hinan Uldin. 5 Ya inilayun immalih Kristu ta way atonan mangaliw
hi bahol di tatagu, ya inilayu goh an mid ah baholna. 6 At an amin di munnonong ay Hiya
ya adida itugtugan mabahobaholan. Mu nan tatagun mangitugtugan mabahobaholan ya
diday agguy nanginnilah aat Jesus, ya agguyda inimmatunan di aatna.
7 Imbabaluy'u, elanyu ta adi da'yu balbaliyan hinan mangitudtuduh nahinnu! Nan
tatagun mangamangat hi nahamad ya diday nahamad di ugalina an umat ay Kristun
nahamad di ugalina. 8 Mu nan tatagun mangitugtugan mabahobaholan ya diday
mun'immapit ay Satanas ti nete"ah din hopapna ya nabaholan hi Satanas ta engganad
ugwan. At hiyaat un immali ahan han Imbaluy Apo Dios ta way atonan mangabak hinan
ato'aton Satanas.
9 An amin nan nibilang hi imbaluy Apo Dios ya adida itugtugan mabahobaholan ti
binoltanda nan ugalin Apo Dios. Ya diday inyimbaluy Apo Dios, at adi mabalin unda
itugtugan mabahobaholan. 10 Ya ma'innilah un imbaluy Apo Dios nan tagu unu imbaluy
Satanas ti an amin di tagun adi mangat hi maphod unu mid pamhoddah i'ibbada ya diday
imbabaluy Satanas.

Hay Aat di Tugun an Pumpopohhodanan Tu'u

11 Hay dengngolyuh tugun hidin hopap di nitudtudun da'yu ya alyonay mahapul an
mumpopohhodan† tu'u. 12 Ya adi tu'u aton din inat Cain ti nun'immapit ay Satanas, at
hiyanan pinatoynay agina. Ya manu ay pimmatoy ti hiya ya nappuhiy ina'inatna, mu
maphod di ina'inat din agina.‡ 13 At umat goh ay da'yu, i'ibba', at adi ayu manoh'ah un
da'yu boholon hinan tataguh tun luta ti gagangaynan nipaddungdan Cain. 14 Ya inila
tu'un adi tu'u milahhin ay Apo Dios ti un tu'u mi'tagun Hiyah mid pogpogna, ya hay
pangimmatunan ya waday pamhod tu'uh i'ibba tu'u. Ti an amin di mid pamhodnah
nan i'ibbana ya diday nilahhin ay Apo Dios. 15 Ya an amin di mamohol hi i'ibbana ya
nipaddung hinan pimmatoy, ya inilayu an adi mi'tagun Apo Dios nan pumatoy, at umat
goh hinan mamohol hinan i'ibbana.
16 Ya hiyah te panginnilaan tu'uh aat di nahamad an pamhod ti inila tu'uy inat Jesus an
nangiyatoy ay ditu'u. Ya maphod hi un tu'u goh baliwan di i'ibba tu'uh unda mahapul di
badang tu'u an ta"on hi un tu'u iyatoy! 17 Ya gulat ta tigon nan adangyan an taguy ibbanan
munhapul hi badang ta mid gohgohnan hiya at undan mah way pamhodnan Apo Dios?
18 Da'yun imbabaluy'u, hay pangipattigan tu'uh pamhod tu'uh i'ibba tu'u ya bo'on hay
hapit ya anggay ti nan ato'aton tu'un maphod ay dida ti hiyay nahamad hi pangipattigan
hi pamhod.
19 Ya aton tu'u ay hana ta nahamad di pamhod tu'uh i'ibba tu'u at hiyah ne panginnilaan
an immannung an niddum tu'uh nan Nahamad an Tugun, ya adi tu'u bumain hi idduman
tu'un Apo Dios. 20 Ya gulat ta numanomnom nan ohan kimmulug ti alyonah nomnomnay,
“Ini, agguy nahamad nin di nidduma' ay Kristu, at bo'ona' Kristiano!” mu inilan Apo Dios
di aatna tuwali ti inilanan amin di logom, at gapu ta waday nahamad an pamhodnah nan
i'ibbana at hiyay pangipattigan hi niddumanan Apo Dios. Mattig an abakon Apo Dios nan
numanomnoman tu'u!§
21 Ya da'yun i'ibba an popohdo', gulat ta adi tu'u numanomnom hi un way bahol tu'u at
adi tu'u goh bumain hinan idduman tu'un Apo Dios. 22 Ya an amin di ibaga tu'un Hiya ya
midat ay ditu'u ti unu'unudon tu'uy intuguna, ya ato'aton tu'uy mangipadenol ay Hiya.
23 Ya hay intugun Apo Dios ay ditu'u ya ta kulugon tu'u han Imbaluynan hi Jesu Kristu,
ya ta mumpopohhodan tu'u ti hiyana goh din intugun Kristu. 24 An amin tu'un nangunud
hinan intugun Apo Dios di nun'immapit ay Hiya, ya nun'immapit goh hi Apo Dios ay ditu'u.

---

* **3:1** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **3:11** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. ‡ **3:12** Gen. 4:1-8. Hay ngadan agin Cain ya hi Abel. § **3:20** Hin'umu'uddum ya nidugah di punle'nan nan kimmulug an dumalat nan abaholana, at hiyaat un gun minomnoman. Mu mattig an abuluton Apo Dios damdama ti inilana an nahamad di nangabulutanan Hiyah nitaguana.

Ya hay panginnilaan ya niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan ditu'un hennag Apo Dios.

4

Hay Aton an Manamad hinan Maphod ya Nappuhin Lennawa

1 Da'yun i'ibba', adiyu ni' kulugon an amin di muntudtudun da'yu ti hamadonyuh
mahhun nan kalahin di lennawan mangipahapit ay dida ta innilaonyuh un dida nan
nalpun Apo Dios unu bo'on. Ti do'olday mumpunlayah an propetan numpapanguy
hitun abablubabluy hitun luta an nuntudtuduh layah. 2 At hay panginnilaanyuh un nan
Na'abuniyanan an Lennaway mangipahapit hinan muntudtudu ya diday mangabulut an
hi Jesu Kristu ya nitungaw ya tagu.* 3 Mu nan lennawan mangipahapit hinan muntudtudu
ta adina abuluton henen aat Jesus ya bo'on nalpun Apo Dios. Hiya ya lennawan nan
mi'bohhol ay Kristu, ya dedengngolyu an umali, ya ten ad ugwan ya wadadah tun luta.
4 Imbabaluy'u, da'yuy tatagun Apo Dios ti inabalinanyun nangabak hinan agguy
nahamad an muntudtudu ti nidugdugah an do'do'ol di abalinan nan Lennawan Apo Dios
an niyo'odol ay da'yu ya un nan lennawan niyo'odol hinan mi'bohhol ay Kristu an hi
Satanas! 5 Ya hanan munlayah an muntudtudu ya nun'immapitdah nan nun'appuhiy
nomnomnah tun luta, at hay itududa ya nan nalmuh tun luta ya anggay. At hiyaat un
unudon nan tataguh tun lutan nappuhiy nomnomday itududa. 6 Mu tagu ditu'un Apo
Dios, at an amin di nun'immapit ay Apo Dios ya diday mangunud hinan itugun tu'u. Ya
nan bo'on tagun Apo Dios di adi mangunud hinan itugun tu'u. At hiyah ne panginnilaan
tu'uh un hay nepto' an Lennaway mangipahapit hinan muntudtudu unu hay munlayah
an lennawa.

Hay Aat di Pamhod Apo Dios†

7 Da'yun i'ibba' an popohdo', hay maphod ya mumpopohhodan tu'un hinohha ti hay
alpuwan di pamhod ya hi Apo Dios. At an amin di way pamhodna ya diday imbabaluy
Apo Dios, ya inilada Hiya. 8 Ya an amin di mi'id pamhodna ya diday agguy nanginnilan
Apo Dios ti an amin di pamhod ya hi Apo Dios nalpuwana. 9 Ya hay nangipattigan Apo Dios
hi pamhodnan ditu'u ya hennagna han oh'ohhan Imbaluynah tun luta ta way aton tu'un
mi'tagun Hiyah mid pogpogna an dimmalat din inatna. 10 Ya na'ahhamad nan pamhod
Apo Dios ay ditu'u ya un nan pamhod tu'un Hiya. Ti hay aat di pamhodnan ditu'u ya
hennagna din Imbaluyna ti Hiyay pallog di bahol tu'un dimmalat din inatna.
11 Da'yun i'ibba' an popohdo', gapu ta umat hinay aat di pamhod Apo Dios ay ditu'u at
maphod hi un tu'u goh mumpopohhodan. 12 Ya mid ah ohah nannig ay Apo Dios. Mu
ta"on ya nun'immapit hi Apo Dios ay ditu'uh un tu'u mumpopohhodan, at gun ma'udman
di pamhod tu'un Hiya.
13 Ya inila tu'un nun'immapit tu'un Apo Dios, ya nun'immapit goh hi Apo Dios ay ditu'u.
Ya hay panginnilaan tu'un ne ya niyo'odol ay ditu'u nan Lennawan Apo Dios an hennagna.
14 Ya tinnigmih Jesus, at hiyanan ibaagmih nan tatagu an hennag Ama tu'u nan Imbaluyna
ta immalih tun luta ta Hiyay mamaliw hinan tatagu. 15 Ya an amin di mangibaag hi un
Imbaluy Apo Dios hi Jesus ya diday middum ay Apo Dios, ya middum goh hi Apo Dios ay
dida. 16 At inila tu'un waday pamhod Apo Dios ay ditu'u, at hiyah ne pangehdolan tu'u.

Hi Apo Dios ya Hiyay alpuwan nan pamhod. Ya nan tagun manginaynayun an
mangipattig eten pamhod ya mattig an niddum ay Apo Dios, ya niddum goh hi Apo Dios
ay hiya. 17 Ya umat ay hinay aton tu'u at gun ma'udman di pamhod tu'u ta engganah un
mihamad, at adi tu'u mun'od'od hinan gutud di punhumalyaana, ti hay aat tu'uh tun luta
ya eyengngoh tu'uh nan aat Kristu. 18 Ya gulat ta waday pamhod tu'u at adi tu'u tuma'ot
ay Hiya ti nahamad ay di pamhod tu'u at mi'id mahkay di ta'ot tu'u. Ya hay dumalat
hi tuma'tan tu'un Apo Dios ya nan panumalyaanan ditu'u, at nan way ta'otna ya agguy
nihamad di pamhodnan Apo Dios.
19 Ya manu ay waday pamhod tu'un Apo Dios ti Hiyay nahhun an namhod ay ditu'u.
20 Ya gulat ta way mangalih, “Waday pamhod'un Apo Dios!” mu hiya ya boholonay ibbana
at mattig an hiya ya munlayah. Ti gulat ta nan tagun mid pamhodnah nan ibbanan tagun

---

* **4:2** Nan ohan kulto an wadah din amatagun Apostoles John an ma'alih Gnosticism ya itudunan niyo'odol ay Jesus nan aat Apo Dios hidin numpabonyagana ta nawadan Hiya ta engganah din nilanhaanah nan krus, mu na'aan anuh din agadyuhan di atayana, at anggay nan *taguh* natoy an bo'on nan *Dios-an-Taguy* natoy. Mu hay nepto' an na'at ay Jesus ya Hiyay Dios-an-Tagu an ta"on hidin nitungawana. Ya itudun goh nan I Jn. 4:15 an ma'ahhapul an kulugon nan nepto' an lennawa an hi Jesus ya Dios. (Bahaom nan footnotes di Col. 2:4, ya I Tim. 1:3, ya II Tim. 2:18, ya Tit. 1:14, ya I Jn. 5:8, 16, ya II Jn. 1:7, II Pet. 1:2 ta innilaom di udumnah aat ten kulto.) † **4:6** Hay kalahin ten pamhod an nibaag eten verses ya *agape* an amin an bo'on nan pamhod an *eros*, ya bo'on goh nan pamhod an *phileo*.

tigotigona at namaman mid pamhodnan Apo Dios ti agguyna tintinnig. 21 Ya hay intugun
Kristuh unudon tu'u ya inalinay, “Nan mamhod ay Apo Dios ya mahapul an pohdona goh
di i'ibbana.”

5

Hay Aat di Pangulug Tu'un Apo Dios

1 An amin di mangulug an hi Jesus di Alin Pento' Apo Dios ya diday imbabaluy Apo
Dios an hi Ama tu'u ti an amin di mamhod hinan ommod an lala'i ya pi'pohodda goh
nan imbabaluynan taguna. 2 Ya pohdon tu'u ay hi Apo Dios ta unudon tu'uy Tuguna ya
hiyay panginnilaan tu'uh un waday pamhod tu'uh nan imbabaluynan tatagu. 3 Ya hay
aat di pamhod tu'un Apo Dios ya umat goh hinay pangunudan tu'uh nan intuguna. Ya
nan intuguna ya adi na'alligat hi unudon 4 ti an amin di imbabaluy Apo Dios ya ologdan
mangabak hinan mi'bohhol ay Apo Dios hitun luta. Ya hay pangabak tu'u ya nan pangulug
tu'un Apo Dios. 5 Ya nan mangulug hi un Imbaluy Apo Dios hi Jesus ya dida ya anggay di
mangabak hinan mi'bohhol ay Apo Dios.

6 Hidin immalian Jesu Kristuh tun luta ya duwaday ihtiguh immannungan di aatna
an Dios: nan danum hidin nabonyagana, ya nan dalah din natayana. Ya bo'on hay
nabonyagana ya anggay di aptan ti aptan goh nan immayuhan di dalana. Ya ihtigu goh
nan Na'abuniyanan an Lennawah aatna, ya makulug an amin di ipa'innilana. 7 At tuluday
ihtiguh aatna 8 an nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya nan danum hidin nabonyagana,
ya nan dalanah din natayanan immayuh. Ya napapaddung di ihtigudan tulu!* 9 Abuluton
tu'u ay di ihtigun di tagu ya imammamanay pangabulutan tu'uh nan pangihtigun Apo
Dios ti adi ahan mibahhaw di hapitona! Ya Hiyay mangihtiguh aat Jesus an Imbaluyna.
10 At an amin di mangulug hinan Imbaluy Apo Dios ya iniladan makulug henen hinapitna.
Mu nan adi mangulug hinan Hapit Apo Dios ya punlayahonda Hiya ti agguyda kinulug
din hinapitnah aat Jesus. 11 Ya hay hinapit Apo Dios ya inalinay indadaanay pi'taguan
tu'un Hiya ta mi'tagu tu'un Hiyah munnanannong, ya henen pi'taguan ya wadah nan
Imbaluyna. 12 At an amin di mangulug hinan Imbaluy Apo Dios ya mi'tagudan Apo Dios
hi mid pogpogna, mu nan adi mangulug ay Hiya ya adida mi'tagun Hiya.

Hay A'innilaan di Pi'taguan Tu'un Apo Dios

13 Manu ay itudo"u hatun da'yun mangulug hinan Imbaluy Apo Dios ya ta innilaonyun
mi'tagu ayun Apo Dios hi mid pogpogna. 14 At adi tu'u mun'ogon an munluwalun Apo Dios
ti inila tu'u an wa ay ta ibaga tu'u nan malgom an pohdon tu'u ya immannung an idatna.
15 At gulat ta kulugon tu'u an donglona at inila tu'u goh an idatnay ibaga tu'un Hiya.

16 Tigonyu ay di aton di ibbayun nappuhi ta mumbahol ya adi umdah nen bahol hi
ilahhinanan Apo Dios at iluwaluanyuh nen tagu, at adi ilahhin Apo Dios hiya. Hiyah ne
aton Apo Dios hinan nabaholan an adi umday baholdah ilahhinandan Hiya. (Mu waday
udumnan bahol an umdah ilahhinan ay Apo Dios, ya bo'on hiyay inali' hi iluwaluanyun
Apo Dios.†) 17 Ya an amin di nappuhih aton ya bahol, mu waday bahol an adi umdah
ilahhinan ay Apo Dios.

18 Ya inila tu'un adi itugtugan nan imbabaluy Apo Dios hitun lutan bumahobahol ti
halimunan nan Imbaluy Apo Dios dida, at mid olog Satanas an mangat hi logom ay
dida. 19 Ya inila tu'u an ditu'uy tatagun Apo Dios, mu nan udumnan tataguh tun lutan
nun'appuhiy pangatda ya diday hakup Satanas. 20 Ya inila tu'u goh an immalih tun luta
nan Imbaluy Apo Dios, ya impa'innilanan ditu'uy aton tu'un manginnilah aat di amakulug
Apo Dios. Ya ditu'uy nun'immapit hinan makulug an Dios ya ay Jesu Kristun Imbaluyna.
Ya hi Apo Dios di makulug an unudon tu'u, ya Hiyay dumalat hi pi'taguan tu'un Hiyah
munnononnong.

21 Da'yun imbabaluy'u, du'gonyu nan annabin di madayaw!

---

* **5:8** Manu ay ihamhamad Apostoles John an mangitudun te ti dumalat nan nabonyagan Jesus hidin nete"an di nuntamuanah tun luta, ya hay natayanay negpongana. Ti nan Gnosticism an kulton wadah din gutud di amatagun John ya intuduna an un tagu ya anggay hi Jesus hidin nitungawana ta engganah din nabonyagana, mu hidin nabonyagana anu ya niyo'odol ay Jesus nan Lennawan Apo Dios, at waday aDiosna ta engganah din nilanhaanah nan krus. Mu hidin agguy ni' natoy hinan krus ya na'aan anun Hiya nan aDiosna, at un tagu ya anggay di natoy anud Calvary. At hiyaat un intudtudun Apostoles John eten tudo' an hi Jesus ya *Dios-an-Taguh* din nitungawana, ya hihidyay aatna ta engganah din natayana. Ya ta"on ad ugwan ya hiyah ne aatna tuwalid abuniyan. (Bahaom nan footnote di I Jn. 4:2 ta innilaom di udumnah aat ten kulto.)

† **5:16** Heten bahol an umdah ilahhinan ay Apo Dios ya mid mapto' ya hiyah ne bahol di Gnosticism an kulton hapihapiton Apostoles John di aatnan ten tudo' ti agguyda inabulut nan aDios-Jesus-an-Tagu, ya agguyda goh bimmain an nanganangat hi lumihog. At adida mi'tagu anun Apo Dios.

II John

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles John.
Hay Nangitud'an John eten Liblu: nan hin'ina an pinilin Apo Dios (1:1).
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: ma'ma'ullay hi Apo Dios.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 85 A.D. nin.
Hay Teman ten Liblu: hay aat di makulug an mitudtudu.
Hay Outline ten Liblu:
Hay NIPA'INNILAH aat di temanah aat di makulug an mitudtudu (1:1-3)
Hay MITUDTUDUH aat di temanah aat di makulug an mitudtudu (1:4-11)
Hay HOGAT di temanah aat di makulug an mitudtudu (1:12-13).

1 Ha"in an ohan apuyu* ya muntudo'a' ay da'yun hin'ina† an pinilin Apo Dios. Ongol di
pamhod'un‡ da'yu. Ya bo'on ha"in ya anggay di namhod ay da'yu ti popohdon da'yu goh an
amin hinan nanginnilah nan Makulug an Tugun. 2 Ya manu ay pohdon da'yu ti dumalat
hinan pangulugan tu'uh nan Hapit Apo Dios an hiyah ne bumadang hi enggana ay ditu'u.
3 Odowon tu'u ni' di pangipadutu', ya homo', ya lenggop an malpun Apo Dios an hi Ama
tu'u ya nan Imbaluynan hi Jesu Kristu ta mihamad di pangulug tu'u ya mumpopohhodan
tu'u.§

Hay Aat di Pamhod
4 Ma"amlonga' hi nanginnilaa' an waday udum hinan imbabaluymu an mangun'unud
hinan intugun Ama tu'un ditu'uh aat nan Makulug an Tugun. 5 At ten ihamad'un
alyon ay he"an mumpopohhodan* tu'un amin. Ya heten Tugun an itudo"u ya bo'on
pa'ittugun ti nitutugun ay ditu'uh din hopapna.† 6 Hay pamhod tu'u ya mipattig hi
pangun'unudan tu'uh nan Tugun Apo Dios. Ya dengngodengngol tu'u tuwalih ten Tugun
an mumpopohhodan tu'un nete"ah din nangulugan tu'un Kristu.
7 Ya do'olday ahilalayah an hay nibahhaw di itududah nan abablubabluy hitun lutan
immaya'ayanda. Ya didan buhul Jesu Kristu ya adida abuluton an Hiya ya nitungaw,
at numbalin hi tagu.‡ Nan tagun bumalbali ya umat ay AntiKristu! 8 Ya tigonyu ta
waday hulbin din gunmi intuddutuddun da'yu ta odowonyun amin nan idat Apo Dios.
9 Ti nan tagun adi manginaynayun an mangun'unud hinan intudtudun Kristu ti nan
nomnomnomonay un'unudona ya bo'on tagun Apo Dios. Mu nan tagun mangun'unud
hinan intudtudun Jesu Kristu ya hiyay tagun da Ama tu'un hi Apo Dios ya hi Jesu
Kristun Imbaluyna. 10 Nan tagun umalih abungyu an bo'on nan intudtudun Jesu Kristuy
itudtuduna ya adiyu pahi'umon, ya adiyu apngaon dida. 11 Ti gulat ta haggungonyuy
umat hinan tagu ya paddungnay binadanganyuh nan layah an itudtuduna, at omod un
ayu mi'bahol ay hiya.§

Hay Angunuh di Intudo' John
12 Do'ol di pohdo' an alyon ay da'yu, mu odolnah un'u adi itudo' ad ugwan ti penhod'un
umalih na ta un tu'u munhahhahapit ta mun'am'amlong tu'un amin.
13 Ya inalin han a'amuno'om an imbabaluy han agim an babain pento' Apo Dios hi
tataguna* goh di apngaon da'yun amin.

---

* **1:1** Unu mun'endog. † **1:1** Duway kulugon nan tataguh aat ten babai ya nan imbabaluyna (1) ti alyon nan udum an diday udum an kimmulug an nunhituh nan Provinciad Asia, (2) mu alyon nan udum di dida nan pangitigan hi aat di a'ap'apuh nan himba'an ya nan numbino'ob'on an membroh nan ohan himba'an. ‡ **1:1** Heten kalahin di pamhod ya *agape* hinan hapit di iGreece. § **1:3** Inusal Apostoles John nan tulun apngah din amataguna. Nan nahhun an inalina an *pangipadutu' an malpun Apo Dios* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya nan netob an inalina an *homo' an malpun Apo Dios* ya apngan di kimmulug, ya nan miyatlun inalina an *lenggop an malpun Apo Dios* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. * **1:5** Heten kalahin di pamhod ya *agape*. † **1:5** Jn. 14:15. ‡ **1:7** Hiyah ne intudun nan ohan kulton ma'alih Gnosticism an bimmuhu' hidin amatagun Apostoles John (bahaom nan footnotes di Col. 2:4, ya I Tim. 2:18, ya II Tim. 2:18, ya Tit. 1:14, ya II Pet. 1:2, ya I Jn. 4:2, ya I Jn. 5:8, ya I Jn. 5:16 ta innilaom di udumnah aat ten kulto). § **1:11** Mu siempre, badangan tu'u didah unda immannung an kimmulug (III Jn. 1:5-8, 10). * **1:13** Mid mapto' hi unda immannung an tatagu unu dida nan pangitigan hi aat di a'ap'apuh nan himba'an ya nan ma'amu'amung hidi (bahaom goh nan footnote di 1:1 hi bagtuna).

III John

Hay Aat Ten Liblu
Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles John.
Hay Nangitud'an John eten Liblu: hi Gaius (1:1).
Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: ma'ma'ullay hi Apo Dios.
Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 85 A.D. nin.
Hay Teman ten Liblu: hay aat di ugalin nan numbino'ob'on an linala'i.
Hay Outline ten Liblu:
Hay aat GAIUS (1:1-6, 11, 13-15)
Hay aat NAN EVANGELISTS (1:6-8, 10)
Hay aat DIOTREPHES (1:9-11)
Hay aat DEMETRIUS (1:12).

1 Ha"in an apuyu ya itud'a' he"a, Gaius, an popohdo' an dumalat hinan niddumantan
Apo Dios. 2 Ibba', iluwaluan da'an Apo Dios ta maphod an amin di ma'at ay he"a an umat hi
anahamad di pangulugmu. 3 Ya ma"am'amlonga' ti immali nan i'ibba tu'u, ya inulgudday
a'un'unnudmun mangunud hinan Makulug an Tugun ti hiyah ne tuwali inila' hi ato'atom
an manginaynayun hitun ataguam. 4 Ya unat goh donglo' an unu'unudon nan imbabaluy'u
nan Makulug an Tugun ya iyamlo'amlong'uh ne ya un nan udumnan umipa'amlong.

Hay Nummangilian Gaius hinan Mangunud ay Kristu
5 I'ibba' an popohdo', maphod nan inatmun bimmadang hinan i'ibba tu'u an ta"on
un nan mangilin mi'id inilam ay dida. 6 Ya da'min ma'amu'amung hitu an mangunud
ay Kristu ya inulguddan da'miy aat di pamhodmun dida. Ya maphod hi unmu idat di
mahapuldah nan punle'le'danda ti diday puntamuon Apo Dios. 7 Ti didan nunle'le'od ya
hay tamun Kristuy dumalat hi punle'le'danda, ya agguyda dinawat di badang di agguy
nangunud ay Kristu. 8 At hay mahapul ya ditu'un mangunud di bumadang ay dida ta
paddungnay mi'badang tu'un didah nan puntudtuduwandah nan Makulug an Tugun.*

Hay Aat da Diotrephes ay Demetrius
9 Waday impiyali' an ho'ho'dod an tudo"un da'yun ma'amu'amung hina. Mu hi
Diotrephes† ya pohdonan mun'ap'apu, at hiyaat unna adi haggungon di alyo'. 10 Mu awni
ta umalia' hina at ibaag'un da'yun amin di ina'inatna ti hay inatna ya waday impa'lehnan
ha"in an layah! Ya bo'on hene ya anggay di inatna ti adina mangilion nan i'ibba tu'un
umalih na, ya ipawana goh nan udumnan mamhod an mummangilin dida, ya pakakona
goh nan mamhod an mummangili ta adida mi'yamu'amung ay da'yun mangunud ay
Jesus!
11 Ibba', adim eng'enghon nan nappuhin ma'at, ta nan maphod an ma'at di hiyay
eng'enghom. An amin di maphod di ato'atonda ya diday tatagun Apo Dios, mu nan
nappuhiy ato'atonda ya diday agguy nanginnilan Apo Dios.
12 Ya hapiton an amin di tataguy amaphodan Demetrius,‡ ya immannung an maphod di
ato'atona, ya hapito' goh di amaphodana, ya inilam an umannung nan imbaag'u.

Hay Angunuh di Intudo' John ay Gaius
13 Do'ol di pohdo' an alyon ay he"a, mu bo'on hay tudo"uy pohdo' hi pangalya'. 14 At hay
pohdo' ya ag'agaa' an umalin mumbihhitan he"a ta mun'ul'ulgudtah maphod.
15 Adaog'a ni' hina.
Ya alyon an amin nan i'ibbam hituy apngaon da'an amin ay dida, ya ipa'apngaa' ni' goh
hinan i'ibba' hina.

---

* **1:8** Mu adi tu'u badangan didah unda agguy immannung an kimmulug an inalinah nan II Jn. 1:10-11. † **1:9** Hay pohdonan ibaga ya *hi Zeus di manalimun ay hiya*, ya hi Zeus di ohan bulul di iRome. ‡ **1:12** Hay pohdonan ibaga ya *bagin Demeter*, ya hi Demeter di ohan bulul di iGreece.

Jude

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Jude (unu hi Judas) an agin da Jesu Kristu ay Jacob (1:1).

Hay Nangitud'an Jude eten Liblu: nan napilin tatagun pa'appohdon Apo Dios an hi Ama ya ipapapto' Jesus (1:1).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan tagun impabagtun Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 70 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay apadanan nan nappuhin muntudtuduh nan himba'an.

Hay Outline ten Liblu:

Hay MIPAᴵINNILAH aat di apadanan nan nappuhin muntudtuduh nan himba'an (1:1-3)
Hay MITUDTUDUH aat di apadanan nan nappuhin muntudtuduh nan himba'an (1:4-16)
Hay ATON AN DUMALAT di apadanan nan nappuhin muntudtuduh nan himba'an (1:17-23)
Hay HOGAT di apadanan nan nappuhin muntudtuduh nan himba'an (1:24-25).

1 Heten tudo' ya nalpun ha"in an agin Jacob* an hi Jude† an baal Jesu Kristu.
Muntudo'a' ay da'yun i'ibba' an napilin tatagun pa'appohdon Ama tu'un hi Apo Dios ya ipapapto' Jesu Kristu.
2 Gun ni' minaynayun di homo' ya pamhod Apo Dios ay da'yu, ya palenggopon da'yuh nahamad.

Hay Aat di Muntudtuduh nan Nibahhaw an Pangat

3 Da'yun i'ibba', hay ninomnom'uh itudo"un da'yu ya hay aat di abaliwan tu'un amin, mu bo'on ad ugwan. At hay alyo' ay da'yu ya gun tu'u inaynayun an halimunan nan kinulug tu'u tuwali ti hiyah ne impitudtudun Apo Dios hinan tatagunan adi namaag ya maluman. 4 Alyo' di umat hitun da'yu ti wadaday mungngohoy ay Apo Dios an niddum hidin nabayag. Nibahhaw nan itudtududah aat di pangipadutu'an Apo Dios ta pangalida ta mabalin an atonda nan adi maphod an pohdon di odol. Ya adida abuluton an hi Jesu Kristu ya anggay di ma'unud an Apu, mu impitudo' tuwalin Apo Dios hidin nabayag an mamolta nan tatagun umat hinay aatda.‡
5 Ta"on di unyu inilay aatna mu penhod'un ipanomnom ay da'yun ta"on di impangulun Apo Dios nan tataguna ta nakakdad Egypt an nihbutanda ta adida mahkay maligligatan mu la'tot ya pinatoyna nan agguy nangulug ay Hiya.§ 6 Ya hay oha goh hi na'ulgud ya nan namoltaan nan udumnan a'anghel hidin penghana ti agguyda innaynayun di haaddad abuniyan, at tinaynanda nan nunhituwanda.* Ya impibalud Apo Dios didah mid pogpognah nan nahelngan ta hodonda han algaw an punhumalyaan Apo Dios ay dida. 7 Ya nomnomonyu goh an umat hinay bimmungtan Apo Dios hinan tatagud Sodom, ya ad Gomorrah, ya nan tataguh nan nun'eheggon an babluy† ta genhobna dida, at numbalindah dapul‡ ti nidugah di baholdan ina'inatday lumihog an umat hi mi'linala'i ya mi'binabai, ti hay linala'i ya elo'day ibbadan linala'i, ya umat goh hinay binabai an elo'day ibbadan binabai. Hi Apo Dios ya inatnay umat hina ta ipa'innilanan amin hinan tatagun ta"on ad ugwan ya wada nan munnononnong an apuy an pummoltanah nan tatagun nappuhiy ato'atonda.
8 Hanan linala'in da'yun mangitudtuduh nan nibahhaw ya umatdah nan minoltan Apo Dios ti nappuhi nan nonomnomonda ya hay pun'amlongan di ododlay ato'atonda. Adida goh ibilang an waday nabagbagtu ya un dida, ya na'ampa ahan di pannigdah nan a'anghel ad abuniyan. 9 Mu ta"on hi Michael an ap'apun di anghel ya agguyna inat di umat hina, ya ene'gonana nan namolta an anghel an hi Satanas. Ti hidin nunhongngilandah un hay mangngal hidin odol Moses ya mi'id di nappuhih inalinan hiya an anggay di nangalyanah, “Hi Apo Dios di okod an mangihingal ay he"a!”§ 10 Mu daten tatagu ya

---

* **1:1** Hay ngadanan nitudo' hinan Biblian di English ya *James* an ta"on un *Jakobus* di immannung an ngadanan nitudo' hinan Biblian di iGreece (bahaom nan introduction di Liblu an Jacob ta innilaom di udum an aatna). † **1:1** Hay ohan spelling di ngadana ya *Judas* (Mk. 6:3), ya hiyay ohan agin Jesu Kristu. Ya hay pohdonan ibaga ya *nan tagun impabagtun Apo Dios*. ‡ **1:4** Hay nipaddungana ya nan intudun Enoch hinan verses 14-15. § **1:5** Num. 14:26-35. * **1:6** Isa. 14:12-15; Ezek. 28:12-17; Mat. 25:41; Rev. 12:9. † **1:7** Hiyah ne duwan babluy an ad Admah ya ad Zeboyim (Deut. 29:23). ‡ **1:7** Gen. 19:24-25, 28. § **1:9** Hay nalpuwan ten ulgud ya nan liblu an *Nan Nipatuluwan Moses* (unu *The Assumption of Moses*), mu ta"on un hiyah ne nangngalan Jude mu adi tu'u alyon hi un hiya goh di Hapit Apo Dios an ta"on un makulug di imbaagna. Hiya ya umat hinan udumnan liblun nibaag hinan Biblia, mu hana ya bo'on Hapit Apo Dios (Ac. 17:28; I Cor. 13:33; Tit. 1:12; Jud. 14-15).

imbaagday malgom an agguyda na'awatan. At umatdah nan animal an adida nomnomon
ya inatda, at hiyanan minaynayun di amoltaanda.
11 Mahmo'da ahan ti nidugah di moltada! Manu ay ya inunudda din nangat din hi
Cain an pinatoynah agina.* Ya umatda goh ay Balaam hidin penghana an hay pihhuy
gamgamonda, at hiyanan intudtududay layah ta binalbaliyanda nan tatagu.† Ya umatda
goh ay Korah hidin penghana an inubahna ti din'ugdah Moses.‡
12 Danen linala'i di mamain ay da'yuh nan a'am'amunganyuh Punnomnomanyuh
nan Natayan ya Namahuan Kristu. Ya hay odolda ya anggay di nonomnomonda ti
mid ogondan mangamangan, ya taganday inum ta mid inumon di udum.§ Ya mid di
ibadangdah i'ibbada an umatdah nan mangmangitit an bunut an alyon hi unna iyudanan
agguy ti gun iyuy di dibdib. Umatda goh hinan ayiw an mi'id di bunganah nan gutud di
bumungaanda, ya namama ti nabuwag, at natoy. 13 Ya umipabain goh di ato'atonda ti
umatdah nan mabi'ah an dalluyun hinan baybay an pun'iha'litnay malgom an lugit hinan
pingit di baybay. Ya umatdah nan mun'a'agah an bittuan, at hiyanan indadaan Apo Dios
nan munnononnong an helong ahan ta way ihinandah enggana.
14 Hi Enoch an nan miyonom an holag hi napu'agan da Adam di nangipa'innilah aat
daten nun'appuhiy ugalinan tatagu ya nan ma'at hi pidwa ay dida ti inalinay, “Umali nan
Apu tu'un itnudnay do'ol ahan an a'anghelna 15 ta humalyaonan amin di tatagu. Ya hanan
agguy nangunud ay Apo Dios ya mamoltada an dumalat di nangata'atandah nun'appuhi
ya nan hinapihapitdan Hiyah nun'appuhi.”*
16 Daten tatagu ya munlilidah indat Apo Dios hi umatanda, ya hay nappuhiy laylay-
donda. Ya wa ay ta humapitda ya nidugah an iting'idan maphodda. Ya nala'engda goh an
humapit ta ma'agay'ayan nan tagun way mabalin an alandan hiya.

Hay Tugun Jude hinan Kimmulug

17 Mu da'yun i'ibba', nomnomonyu din inalin nan a'apostoles Apu tu'un hi Jesu Kristu.
18 Ti inaliday,

“Hay agadyuhan di apogpogan tun luta ya wadaday mamalbalin ditu'un kimmulug,
ya hay laylaydon di tatagun nun'appuhiy hiyay ato'atonda.”†

19 Ya danen tataguy dumalat hi abahbahan di pun'u'unnudan tu'un kimmulug ti mi'id nan
Na'abuniyanan an Lennawan dida, at hiyanan un anggay nan impa'enghan di tataguh tun
lutay inilada.
20 Mu da'yun i'ibba ya hay at ni' ihamadan di pangulug tu'un Apo Dios di nom-
nomnomon tu'u. Ya hinan punluwaluanyu ya mundenol ayuh nan Na'abuniyanan an
Lennawan Apo Dios. 21 Ya punnonngonyun mangedenol hi pamhod Apo Dios ad ugwan
an gun tu'u panodan hinan pi'taguan tu'uh mid pogpogna an odowon tu'un Apu tu'un hi
Jesu Kristu an dumalat di homo'nan ditu'u.
22 Badangan tu'u nan munduwaduway pangulugna, 23 ya tugunonyu dida ta mabali-
wandah nan amoltaandad imbelnu. Ya hom'onyu dida ta al'alu'onyu didan kumulug ay
Apo Dios. Mu emayaanyu ti ini ya middum ayuh nan nun'appuhin ato'atonda.

Hay Aat di Anabagtun Apo Dios

24 Madayaw hi Apo Dios an abalinanan mangipapto' ay ditu'u ta adi tu'u du'gon di
pangulug tu'un Hiya ta udum hi algaw ya mipattig tu'un mun'am'amlong an mi'id di bahol
tu'uh hinagangna an na'abbagbagtu. 25 Hiya ya anggay di Dios an mangibaliw ay ditu'u,
ya mi'id di udum. Ya dumalat ni' ay Apu tu'un hi Jesu Kristu ya abuluton an amin di
tatagun hi Apo Dios di ma"aphod, ya na'abbagbagtu, ya mangipapto' hi an amin, ya ongol
di abalinana tuwalih din hopapna ya un mawadan amin di logom ya ad ugwan hi mid
pogpogna! Amen.‡

---

* **1:11** Gen. 4:1-16. † **1:11** Num. 22:1-24:25; II Pet. 2:15. ‡ **1:11** Num. 16:1-3, 31-35. § **1:12** Hay ugalin nan kimmulug hidin penghana ya iniddumday Punnomnomandah nan Natayan Kristuh din nangananda, ya impingadandah nan nangananday *Nan Agape* (unu Nan Pamhod). (Bahaom nan footnotes di I Cor. 11:21 ya II Pet. 2:13 ta innilaom di udum an aat te.) * **1:15** Heten nangalyan Enoch ya agguy nitudo' hinan Old Testament, mu nitudo' hinan *Liblu an Enoch* an nan ohan dadan an liblu. Ya ta"on un makulug nan inalina mu adi tu'u alyon hi un Hapit Apo Dios henen liblu (bahaom nan footnote di Jude 1:9 ta innilaom di udum an aat te). † **1:18** Hi Apostoles Peter di ohan nipaddungan nan intududa (II Pet. 2:1; 3:3). ‡ **1:25** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!*

Revelation

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Apostoles John (1:1, 4).

Hay Nangitud'an John eten Liblu: (1) nan kimmulug (1:1), ya (2) nan pitun himpampun an tatagun Apo Dios an ma'amu'amung hinan Provinciad Asia (1:4).

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hay nipa'innilan John, ya hay pohdon nan ngadan John an ibaga ya ma'ma'ullay hi Apo Dios.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 95 A.D. nin.

Hay Teman ten Liblu: hay impa'innilan Apostoles John hi na'na'at eden timpuh nan pitu an himba'an hinan Provinciad Asia, ya nan ma'at hinan tataguh tun lutah udum di gutud hi Punligatan di Tatagu, ya nan Hinlibuy Tawon, ya ad abuniyan goh.

Hay Babluy hi Nalpuwan ten Liblu: nalpuh nan baludan hinan it'ittang an babluy hinan gagwan di baybay an ad Patmos, ya manu ay wah dih Apostoles John ti pinakak nan Alin hi Domitian hiyad Ephesus ta nibalud hidi.

Hay Outline ten Liblu:

Hay impa'innilan Apostoles John ya NAN NA'NA'AT EDEN TIMPU (1:1—3:22)
Hay impa'innilan Apostoles John ya NAN MA'AT HI PUNLIGATAN DI TATAGU (4:1—19:21)
Waday na"appuhin ma'at hinan a'aanan di pitun ammid (4:1—8:5)
Waday na"appuhin ma'at hinan puntalampetan nan pitun a'anghel (8:6—14:20)
Waday na"appuhin ma'at hinan ihiitan di pitun duyu (15:1—19:21)
Hay impa'innilan Apostoles John ya NAN MA'AT HINAN HINLIBUY TAWON (20:1-15)
Hay impa'innilan Apostoles John ya NAN MA'AT AD ABUNIYAN (21:1—22:21).

1 Heten libluy nitud'an an amin di aat di ma'at hi udum di algaw an impa'innilan* Apo
Dios ay Jesu Kristu ta ipa'innilana goh hinan kimmulug ay Hiya. Ha"in an hi John an baal
Jesus ya inila' an amin date ti hennagnay ohan anghel an nangipa'innilan ha"in. 2 Ya an
amin hatun intudo"u ya hiyanay tinnig'u ya dengngol'un nalpun Apo Dios an impa'innilan
Jesu Kristun ha"in. 3 Mawagahan nan tagun mamaha, ya mangngol, ya mangulug ay daten
nitudo' eten liblu ti pa'amlongon Apo Dios hiya, ya adi madnoy at ma'at.

Hay Intudo' John hinan Kimmulug hinan Pitun Himba'an

4 Heten tudo"un da'yun i'ibban kimmulug ay Jesu Kristuh nah nan pitun ahim-
bahimba'an hinan Provinciad Asia ya nalpun ha"in an hi John.†

Hom'on ya ipalenggop ni' da'yun Apo Dios‡ an wagwadah din penghana, ya ad ugwan,
ya minaynayun hi enggana. Ya umat ni' goh hinay aton nan Na'abuniyanan an Lennawan
pituy numbino'ob'on hi abalinanah hinagang Apo Dios an inumbun hinan umbunanan
mumpapto'. 5 Ya umat goh hina ay Jesu Kristu an hom'on ya palenggopon ni' da'yu.
Hiyay edenol hi mangipa'innilah pohdon Apo Dios, ya Hiyay nahhun ya na'abbagbagtun
minahuan Apo Dios, ya Hiyay Ap'apun an amin di a'alih tun luta.

Immannung an pohpohdon§ ditu'un Jesus, ya inyatoynah nan krus di a'aliwan di bahol
tu'u. 6 At pot'on ditu'un middum ay Hiya, ya pento' ditu'un padi an mangat hi pohdon
Amanan hi Apo Dios. At hiyanan Hiya ni' di mumpapto' ya madayaw hi enggana. Amen!*

7 Nomnomonyu nan itudun nan Hapit Apo Dios an inalinay,
"Ti Hiya ya awniat
umalin middum hinan bunut."†
Ya wada goh di ohan hinapitnan inalinay,
"Ya awniat tigon an amin di tatagu an ta"on nan namatoy ay Hiya,
ya hanan agguy kimmulug ay Hiya ya nidugah di puntutuyuanda ya tumata'otda."‡
An amin hatu ya makulug! Amen.

8 Hi Apo Dios an abalinanan amin ya inalinay, "Ha"in di alpuwan di an amin,§ ya Ha"in

* **1:1** Heten hapit an *impa'innila* (unu *revelation* hinan hapit di English) di nalpuwan nan ngadan ten liblu. † **1:4** Hanan ahimbahimba'an ya ohan grupun di himba'an an umat hinan Group I unu Group II di AIBC ta engganah Group IX. Nan udumna ay danen pitun ahimbahimba'an ya nunheheggondah nan udum an himba'an, mu hay inadagwin di himba'an hinan heneggona ya nawaluy kilomitlu. ‡ **1:4** Inusal Apostoles John di duwan kalahin di apnga eden timpu. Hay nahhun an inalina an *hom'on da'yu* (unu *charis*) ya apngan di iGreece, ya hay netob hi inalina an *ipalenggop da'yu* (unu *shalom*) ya apngan di Hudyu. § **1:5** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. * **1:6** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* † **1:7** Dan. 7:13. ‡ **1:7** Zech. 12:10. § **1:8** Unu "Ha"in ya umata' hinan letra an *alpha*." Hiyay hopap di letrah nan alphabet di iGreece.

di pogpog di an amin.* Ha"in an Apun di an amin, ya wagwadaa' tuwalih din penghana ya ad ugwan, ya wagwadaa' goh hi enggana."

Hay Nipattigan Kristu ay John

9 Ha"in an hi John an ibbayun middum hinan pumpapto'an Apo Dios ya umata' ay da'yun e'edpol'u tun punholholtapa' an dumalat di pangulug tu'un Jesu Kristu. Manu ay nipa'alia' hitud Patmos an babluy an nigagwah nan baybay† ti hiyah te molta' hi nangitudtuduwa' hi Hapit Apo Dios, ya hay nangipa'innilaa' hi impa'innilan Jesus ay ha"in.‡ 10 Wa han ohan Duminggu§ ya impa'enap nan Na'abuniyanan an Lennawan ha"in an waday dengngol'un ma"adngol an hapit hi appit di bonog'u an ay gangoh di talampet. 11 An inalinay, "Itudo'mun amin daten tigom hinan nali'up an pepel ta ipiyuymuh nan kimmulug ay Jesus hinan pitun ahimbahimba'an hi ad Ephesus, ya ad Smyrna, ya ad Pergamum, ya ad Thyatira, ya ad Sardis, ya ad Philadelphia, ya ad Laodicea."

12 Ya nunligguha' ta tigo' henen himmapit ay ha"in, ya tinnig'u han pitun ipattu'an di hilaw an balitu'. 13 Ya hinan gagwan hanan balitu' an pumpattu'an hi hilaw ya waday timma'dog an lala'in ma'alih Imbaluy di Tagu* an adu"oy di lubungna, ya waday inhabedangnah balitu' an balikis hi palagpagna. 14 Ya hay buu'na ya ma'appaha' an umat hi dutdut di kalnilu an ma'appaha' an ay dalallu, ya hay matana ya ay gumelageladaw an apuy. 15 Ya hay hu'ina ya umat hinan gambang an humili, ya hay hapitna ya umat hinan gongaah di mumpuyuu' an danum. 16 Ya inodnan di agwanay pitun bittuan, ya waday matadom an hinalung hi timidna. Ya hay angahna ya nidugah an humili an umat hinan potang hinan muntonga.

17 Ya hidin nanniga' ya natu"ina' hi inayungana, ya paddungnay unna' natoy. Ya indapanay agwanan ha"in, ya inalinay, "Adi'a tuma'ot ti Ha"in ya wagwadaa' hi enggana an mi'id di te"ana, ya mi'id di pogpogna. 18 Ya natoya' hidin hopapna, mu tigom an matagua' hi enggana! Ha"in di nangdon hi nitaguan di tagu, ya Ha"in di okod hi pangipa'aya' hi lennawadah unda matoy. 19 At itudo'mun amin hatun tinnigmun ma'at ad ugwan, ya nan ma'at hi pidwa.† 20 Hay ipa'innilan nan pitun bittuan an tinnigmu ya didana nan pitun anghel an nepong hinan kimmulug hinan pitun babluy.‡ Ya hay ipa'innilan nan pitun balitu' an ipattu'an di hilaw ya didana nan kimmulug hinan pitun ahimbahimba'an eden babluy."

2

Hay Nitugun hinan Himba'an ad Ephesus

1 Ya inalina goh di, "Muntudo"ah nan anghel* an manalimun hinan kimmulug ad Ephesus ta alyom di:

Hiyah te inalin nan mangmangdon hinan pitun bittuan hi agwanan munle'le'od hinan awadan di pitun pangipattu'an hi hilaw an balitu'.† 2 Inila' an amin di inatyu ti ene'edpolyuy ligat, ya inhihi'alyuy tamuyuh nunhulbianyun Ha"in. Ya inila' goh an agguyyu inunud nan tatagun alyonday unda apostoles mu bo'on ti hinanhananyu, at ininnilayun nappuhida ya ma'aladyahda. 3 Ya ta"on hi un ayu naligatan hi tamuyu an dumalat ay Ha"in mu enedpolyu ta agguya' din'ug.

4 Mu hay adi' pohdon ay da'yu ya nan pamhodyun‡ Ha"in ya adi umat hidin hopapnah din kimmuluganyu. 5 At mahapul an nomnomonyu ta adi mahkay umat hinay atonyu! At din pangatyu tuwalih din hopapnay inaynayunyu ti wa ay ta adia' unudon ya

---

* **1:8** Unu "Ha"in ya umata' hinan letra an *omega*." Hiyay angunuh an letrah nan alphabet di iGreece. † **1:9** Hete ya it'ittang an babluy an hay inadu"oyna ya hi'itangan himpulu ta tulun kilomitlu, ya hay inabellogna ya nahuluk hi onom di kilomitlu. Ya hay awadana ya hinan Baybay an Mediterranean, ya nawaluy kilomitlu di inadagwinah appit di pingit di lutah nan Provinciad Asia hi appit di alimuhan di algaw. Ya heten babluy hinan gagwan di baybay ya paddungnay baludan di iRome. ‡ **1:9** Nibalud hi Apostoles John hidid Patmos. Mu hidin nun'alian Caesar Nerva (96-98 A.D.) ad Rome ya nibo'tan hi John, at mid mapto' ya immanamut ad Ephesus hi awadan di abungna, ya hidiy natayanah din 98 A.D. § **1:10** Manu ay nidawat nan algaw an Duminggu ay Jesus ti hiyah ne algaw hidin namahuana. * **1:13** Hiyah ne na'ahhamad an pangali ay Jesu Kristu (Dan. 7:13; Mat. 9:6). † **1:19** Hete ya outline di Liblu an Revelation: (1) nan tinnigmu ya Rev. 1:1-20; ya (2) nan ma'at ad ugwan ya Rev. 2:1-3:22; ya (3) nan ma'at hi pidwa ya Rev. 4:1-22:21. ‡ **1:20** Hay kulugon di udum hi aat ten pitun a'anghel ya waday ohan anghel an manalimun hinan hinohhan himba'an. Mu hay kulugon nan udum ya agguyda immannung an anghel ti pahtulda unu mun'endogda ya anggay ti hay ibalinan nan hapit an anghel ya *nan nahnag*, ya un nahnag goh nan pahtul. Ya kulugon nan udum an daten duwan kulugonda ya nepto' ti ta"on hi un waday anghel an manalimun hinan hinohhan himba'an ya wada goh di pahtul ya mun'endog an manalimun. At mid mapto' hi makulug hi aatna. * **2:1** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. † **2:1** Bahaom nan Rev. 1:13, 26. ‡ **2:4** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece.

umalia' ta ano' nan pangipattu'an hi hilaw hina.§ 6 Mu ta"on un umat hinay alyo' mu
immannung an waday denol'un da'yun dumalat di agguyyu namhodan hinan nappuhin
ato'aton nan himpampun an mangunud ay Nicolas* an adi' damdama pohdon.
7 Da'yun waday ingana ya pa'addonglonyun amin di alyon nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an an inalinay, Nan tagun adina idinong
di pangulugna an ta"on un malgom di ma'at ay hiya ya hiyay ma'alih nangabak, at
hiyay pangidata' hinan biyangnan mangan hi bungan di ayiw an alpuwan di nitaguan
hi awadan Apo Dios."

Hay Nitugun hinan Kimmulug ad Smyrna

8 Inalina goh ay ha"in di, "Muntudo"ah nan anghel† an manalimun hinan kimmulug ad
Smyrna ta alyom di:
Hiyah te inalin nan Mi'id di Te"ana ya Mi'id di Pogpogna. Hiya din natoy, mu
namahuan, at nen matagun inalinay,‡ 9 Inila' an maligligatan ayu ya nawotwot ayu,
mu hay makulug ya adangyan ayu ti ongol di badang Apo Dios ay da'yu. Ya inila'
nan nun'appuhin gun alyon nan tatagun Satanas hi aatyu. Didana nan mumpahiyan
alyonday Hudyuda, mu mi'id di hulbina ti nun'appuhiy pangatda. 10 Donglonyuh te ti
awniat munholholtap ayu, ya nan udum ay da'yu ya ipibalud nan tatagun Satanas. Mu
adi ayu tuma'ot ti hiyah ne pampongdah anahamad di pangulugyun Ha"in, ya hay oha
goh ya adi madnoy an paddungnay un himpuluy algaw ya anggay.§ At adiyu idinong
di pangulugyun Ha"in an ta"on un hiyah ne dumalat hi atayanyu ti waday nitaguanyuh
mi'id di pogpognah awadan Apo Dios.
11 At da'yun waday ingana ya pa'addonglonyuy alyon nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an an inalinay, Nan tagun adina idinong
di pangulugna an ta"on un malgom di ma'at ay hiya ya hiyay ma'alih nangabak, at hiyay
adi milahhin ay Apo Dios an hiyah ne nan alyondan miyadwan atayan."

Hay Nitugun hinan Kimmulug ad Pergamum

12 Inalina goh ay ha"in di, "Muntudo"ah nan anghel* an manalimun hinan kimmulug
ad Pergamum† ta alyom di:
Hiyah te hapit nan waday matadom an hinalung hi timidnan‡ 13 inalinay, Inila' an
henen babluyyu ya paddungnay hiyay numbabluyan nan pumpapto'an Satanas.§ Mu
ta"on un umat hina ya inila' an nahamad di pangulugyun Ha"in ti agguyyu indinong an
ta"on unda pinatoy hi Antipas an ibbayun kimmulug an mangitudtuduh aat'u.*
14 Hay adi' penhod ya wada nan i'ibbayun hay tudtudun Balaam di unudonda. Ti hi
Balaam ya tinudtuduwanah Balak hi atonan mangitudtuduh pumbaholan nan tatagud
Israel. Intudunay aton Balak ta ihapitana nan holag Israel ta ononda nan ma'an an
ne'nong hi bulul ya ta atonday lumihog an umat hi umilugtapan.† 15 Ya wadada goh

§ **2:5** Napa"ih ten himba'an ad Ephesus, ya mid ah kimmulug hidid ugwan ti inyabulut Apo Dios ta inabak nan Muslims dida. Umat goh hinay na'at hinan onom an i'ibbanan himba'an eden grupu. * **2:6** Hete ya ohan kulton bimmuhu' hinan himba'an ad Ephesus an ente"an Nicolas, ya hay ngadan ten grupu ya Nicolaitans. Hay kulugonda ya mabalin anu an pundehhononday pangunudandan Kristu ya nan tudtudun nan dadan an nappuhin ugalida. Ti inhihi'aldan nangituduh aat di nangaliwan Jesus hinan bahol tu'u ti inaliday gapu ta na'aliwan an amin at okod tu'un mangat hinan malgom an pohdon tu'uh aton. Hiyaat unda goh dinayaw din dadan an bululda, ya inatda goh nan lumihog. † **2:8** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. ‡ **2:8** Bahaom nan Rev. 1:17-18. § **2:10** Hay kulugon nan udum hi ibalinana ya na'uy an mun'a'alih nan Pumpapto'an di iRome nan himpulun nahayhaynod an nappuhin Caesar, ya nappuhida ti ipaligligatday kimmulug. Ya immannung an himpuluda ti adi middum nan duwan a'ali an da Nero (54-68 A.D.) ay Domitian (81-96 A.D.) ti nalpah an na'at unu na'na'at hidin gutud di nuntud'an Apostoles John: (1) nan Alin hi Trajon (98-117 A.D.), ya (2) nan Alin hi Hadrian (117-138 A.D.), ya (3) nan Alin hi Antoninus Pius (138-161 A.D.), ya (4) nan Alin hi Marcus Aurelius (161-180 A.D.), ya (5) nan Alin hi Septimius Severus (193-211 A.D.), ya (6) nan Alin hi Maximinus Thrax (235-238 A.D.), ya (7) nan Alin hi Decius (253-260 A.D.), ya (8) nan Alin hi Valerian (257-260 A.D.), ya (9) nan Alin hi Diocletian (284-305 A.D.), ya (10) nan Alin hi Gaberius (305-313 A.D.). Nan Alin hi Constantine an nihukat ay Gaberius ya numbalin hi Kristiano, at impadinongnay ipaligligatandah nan kimmulug, at nalpah mahkay eden gutud. * **2:12** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. † **2:12** Heten siudad ya dadan an kapitulyun di Provinciad Asia. ‡ **2:12** Bahaom nan Rev. 1:16. § **2:13** Bo'on kapitulyun di Provinciad Asia ya anggay ad Pergamum ti hiya goh di paddungnay kapitulyun den provinciah nan mamhod an mundayaw ay Caesar an nan alin numpapto' ad Rome an alyonday hiya anuy Dios. * **2:13** Hiyay hopap di napatoy an kimmulug hidih nan Provinciad Asia. Ya itudun nan nabayag an hudhud an inittuda hiyah nan ongol an kawalin hay gambang di niyamma, ya enetanda hiyah bunolna ta engganah din natayana. Ya na'at anuh din nun'alian Domitian (81-96 A.D.). † **2:14** Num. 25:1-2; 31:16.

di i'ibbayun mangunud hi nun'appuhin itudtudun di himpampun an nangunud ay Nicolas.‡ 16 At muntutuyu ayu ta du'gonyu nan nun'appuhin ato'atonyu. Ti adiyu ay
ya umalia' ta tun hinalung hi timid'uy pamatoy'uh nan mangat hi nun'appuhi.
17 At da'yun waday ingana ya pa'addonglonyuy alyon nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an an inalinay, Nan tagun adina idinong
di pangulugnan ta"on un malgom di ma'at ay hiya ya hiyay ma'alih nangabak, ya hiyay
pangidata' hinan ma'an an agguy na'innila, ya idata' goh hinan batun ma'appaha'§
an nitud'an nan balbalun ngadan* an mi'id di udum hi nanginnilan anggay nan
pangidata'."

Hay Nitugun hinan Kimmulug ad Thyatira

18 Inalina goh ay ha"in di, "Itudo'muh teh nan anghel† an manalimun hinan kimmulug
ad Thyatira‡ ta alyom di:
Hiyah te inalin nan Imbaluy Apo Dios an hay matana ya umat hinan munggeladaw an
apuy, ya hay hu'ina ya umat hinan humilin gambang.§ An inalinay, 19 Inila' an amin di
ato'atonyu, ya nan pamhodyu,* ya pangulugyun Ha"in, ya nan pange'edpolanyuh ligat
di tamuyun dumalata'. Ya inila' goh an inyal'allanan maphod di pangatyud ugwan ya
un din hopapna.
20 Mu hay adi' pohdon ay da'yu ya nan agguyyu nangipadinngan hinan nun'appuhin
itudtudun nan babain hi Jezebel an inalinay un hiya ya propetan Apo Dios, ya wan
agguy immannung. At hiyah ne dimmalat ya do'ol ay da'yun tatagu' di mangamangat
hi lumihog an umat hi umilugtapan ya nun'a'anyuy ma'an an ne'nong hinan bulul.†
21 Ya hehennod'uy pangidinnganan nen ato'atona, mu adina pohdon an idinong. 22 At
hay ato' ya idata' hi dogoh hi holholtapona an ta"on un nan mangun'unud enen
itudtudunah unda adi muntutuyu ta idinongdah nen ato'atonda. 23 Ya an amin nan
mangun'unud enen itudtudun Jezebel ya ipipatoy'u ta innilaon nan kimmulug ay Ha"in
hi ahimbahimba'an an inila' di nomnom‡ ya hay aton di tagu. Ya awniat waday idat'uh
lagbun di tatagun miyunnudan hi atonda.
24 Mu da'yun iThyatira an agguy nangun'unud eden mitudtudun pangat Satanas ya
adi' idatan da'yuh numanomnomanyu. 25 Ya hay anggay hi punnonngonyu ya henen
nahamad an pangulugyun Ha"in hi engganah tun pumbangngada'. 26-27 At nan tagun
adina idinong di pangulugna an ta"on un malgom di ma'at ay hiya ya hiyay ma'alih
nangabak, at hiyay pangidata' hinan biyangnan mumpapto' hinan abablubabluy an
umat hi biyang'un indat Aman Ha"in. Ti inalin nan Hapit Apo Dios di,

Ya mi'id di mangameh ay Hiya,
ya mahapul an Hiyay ma'unud,
ya ag'agay pangabakanah nan nun'appuhin tatagu an umat hi aphi'an di lutan
banga.§

Hiyah ne hinapitna. 28 Ya idat'u goh ay hiya nan bittuan an mamigat.*
29 At da'yun waday ingana ya pa'addonglonyuh ten alyon nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an!"

3

Hay Nitugun hinan Kimmulug ad Sardis

---

‡ **2:15** Bahaom nan footnote di Rev. 2:6 ta innilaom di aat ten kulto. § **2:17** Nan ma'ayagan hinan gotad unu nan udumnan ma"aphod an ma'at an umat hi behta ya nidat ay didan hinohha nan i"ittang an mumpaha' an batu ta hiyay paddungnay pahida ta wa ay ta ipattigday batuh nan mun'adug hi pantaw at waday biyangdan humigup ta mi'gotadda. Bahaom goh nan mehnod an footnote ta innilaom di udum hi aat ten batu. * **2:17** Gapu ta nipa'ot hinan batuy ngadan nan ad batu an ma'ayagan at adi mabalin an midat hinan udum an mamhod an mi'gotad ta usalonda. † **2:18** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. ‡ **2:18** Nan siudad ad Thyatira ya it'ittang ay daten pitun siudad an nitudo' hi Rev. 1:11. § **2:18** Bahaom nan Rev. 1:14-15. * **2:19** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **2:20** Hete ya ohan kulton bimmuhu' hinan himba'an ad Thyatira an ente"an Jezebel. Hay kulugon nan udum ya hiyah ne immannung an ngadan ten babai, mu alyon nan udum an bo'on ti hiyay babaih di an mi'yunnudan hinan na"appuhin ugalin nan Queen an hi Jezebel an ahawan nan Alin hi Ahab ad Israel (I Ki. 16:31; II Ki. 9:22, 30-37). At mid mapto'. ‡ **2:23** Hay immannung hi alyon ten hapit di iGreece ya *batin* an bo'on *nomnom* ti hiyah ne kinulug nan tataguh din amatagun Apostoles John hi awadan nan punle'nada. Hay ugalin di mumpaha' ad ugwan hi awadana ya nan *puhu*, ya hay ugalin di iYadyang ya *nomnom*. At ustuh ten nibalin an nomnom. § **2:26-27** Psa. 2:9. * **2:28** Gapu ta hi Jesu Kristuy umat hinan bittuan an mamigat (Rev. 22:16) at hay pohdonan hapiton ya midat ay hiyah Jesus.

1 Inalina goh ay ha"in di, “Muntudo"ah nan anghel* an manalimun hinan kimmulug ad
Sardis ta alyom di:
Hiyah te hapit nan waday pitun abalinanan Lennawan Apo Dios ay Hiya ya nangdon
hinan pitun bittuan.† An inalinay, Inila' an amin di aatyu. Manu ti matagu ayu, mu
paddungnay un ayu natoy ti agguy nihamad di pangulugyu. 2 At nomnomonyu ta
ihamadyuy pangulugyun Apo Dios ti wa ay ta adiyu at la'tot ya nami'id. Alyo' hete
ti inila' an hay pangatyu ya bo'on hiyah ne pohdon Apo Dios. 3 Ya nomnomonyu nan
nitudtudun da'yuh din hopapna ta hiyay inaynayunyu, ya muntutuyu ayuh baholyu ti
wa ay ta adi ayu ya umalia' ta moltao' da'yu, ya agguyyu inilah un anuud ti hay alia' ya
umat hi alian di mangakaw.
4 Mu da'yun tuttulun iSardis an agguy nabaholan ya awniat malubungan ayuh
mumpaha' an mi'yalin Ha"in ti agguyyu indinong di pangulugyun Ha"in. 5 Ti nan tagun
adi mangidinong hi pangulugna an ta"on un malgom di ma'at ay hiya ya hiyay ma'alih
nangabak, at hiyay munlubung damdamah mumpaha', ya adi nonongan ma'aan di
ngadanah nan Nitud'an di Ngadan di Tatagun Waday Nitaguanan Mi'id di Pogpogna.
Ya awniat alyo' hi hinagang Ama ya nan a'anghelnan hiyay tagu'.
6 At da'yun waday ingana ya pa'addonglonyu ya unudonyuh ten alyon nan
Na'abuniyanan an Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an!”

Hay Nitugun hinan Kimmulug ad Philadelphia

7 Inalina goh ay ha"in di, “Muntudo"ah nan anghel‡ an manalimun hinan kimmulug ad
Philadelphia§ ta alyom di:
Hiyah te hapit nan na'ahhamad ya anggay ya mi'id di mibahhaw hi hapitona. Hiyay
nangdon hinan aladdun David, ya wa ay ta intulbo'na nan pantaw ya mi'id di mabalin
hi mangibughul. Ya wa ay ta imbughulna ya mi'id di way olognan mangitangob. Ya
inalinay, 8 Inila' di pangatyu, ya inila' an nakudang di abalinanyu, mu inunudyuy
intudtudu', ya engganad ugwan ya Ha"in di kulugonyu, at hiyanan ibughul'u nan
pantaw an pange'wanyu. Heten pantaw ya mid olog di tagun mangitangob. 9 At
donglonyu tun alyo' ti nan ma'aladyah an tatagun Satanas ya ipahiyadan alyonday
Hudyuda, mu mi'id hulbin nan inalidan Hudyuda. Ti awniat punhippio' didah
hinagangyu ta innilaondan da'yuy pa'appohpohdo'* ahan. 10 Ya gapu ta inunudyuy
hapit'u ya ene'edpolyuy ligatyu at adi' da'yu pi'ligaton hitun gutud di alian di ligat† hi
abablubabluy hitun lutah tun atapngan an amin di tatagu.
11 Adi madnoy at mumbangngada', at hiyanan inaynayunyuy nahamad an pangulu-
gyun Ha"in ti wa ay ta idinongyuy pangulugyu at adi ayu midatan hinan korona an
lagbuyu. 12 Mu nan tagun adina idinong di pangulugna an ta"on un malgom di ma'at ay
hiya ya hiyay ma'alih nangabak, at hiyay way lagbuna, ya hiyay mipaddung hi tu'ud di
Timplu'. Ya mi'hinah dih enggana. Ya awniat hiyay pangitud'an hi ngadan'un Dios, ya
nan ngadan nan balbalun babluy ad Jerusalem an malpun Apo Dios hi ad abuniyan, ya
nan balbalun ngadan'u.
13 At da'yun waday ingana ya pa'addonglonyuy alyon nan Na'abuniyanan an
Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an!”

Hay Nitugun hinan Kimmulug ad Laodicea

14 Inalina goh ay ha"in di, “Muntudo"ah nan anghel‡ an manalimun hinan kimmulug ad
Laodicea§ ta alyom di:
Hiyah te hapit nan alyondan Amen* an makulug an amin di alyona, ya maphod
an amin di atona. Hiyay dimmalat ya limmun Apo Dios an amin tun wad ugwan.†

---

* **3:1** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. † **3:1** Bahaom nan Rev. 1:4, 16. ‡ **3:7** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. § **3:7** Hiyah ne *phileo* hinan hapit di iGreece, ya nan pamhod di nunhin'agi di pohdonan ibaga. * **3:9** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. † **3:10** Hiyah ne nan Punligatan di Tatagu. ‡ **3:14** Bahaom nan footnote di Rev. 1:20 ta innilaom di aat ten anghel. § **3:14** Heten siudad di adangyan ahan eden timpuh din amatagun Apostoles John hinan Provinciad Asia ti do'ol di mungkumilduh di, ya do'ol di bangko, ya do'ol di a'abung an nangiyammah mangmangitit an lo'ob ya jackets ti nan kalniludan den lugal ya mangmangitit di kolol di dutdutda, ya manghan di umat hina an kalahin di dutdut. Ya inyammada goh hidi nan ohan nundengwan agah di mata an ma'alih *Tephra Phyrgia* hinan hapitda (unu *collyrium* hinan hapit di duktul ad ugwan). Ya wada goh di nundengwan ihkul hidi ta way aton nan mun'ihkul an mumbalin hi duktul di odol. Mu hay anappuhin ten siudad ya nan danum ti kumudang di obob ya bubun hidi. * **3:14** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* † **3:14** Bahaom nan Rev. 1:5.

An inalinay, 15 Inila' an hay pangatyu ya mipaddung hinan danum an adi lumahu‡ ya adi ayhugi,§ mu un mundoldolnat ti mi'id di makulug hi pangulugyu. Manu ti adia' pahiwon ay da'yu, mu mi'id di makulug hi pangulugyun Ha"in. 16 Dumalat nan umatanyuh na at du'go' da'yu an umata' hinan tagun adina pohdon di danum an mundoldolnat, at hiyanan ibuldidna.

17 Ti alyonyuy adangyan ayu ti an amin di mahapulyu ya wadan da'yu. Mu agguyyu inilan na'agwotwot ayu, ya nabulaw ayu, ya paddungnay numbobollad ayu ti mi'id ay da'yu nan malpun Ha"in an iyadangyan di tagu! 18 At hay itugun'un da'yu ya odolnah un Ha"in di pumbaganyuh badang ti nan ibadang'un da'yu ya hiyah ne mangihamad hi pangulugyun mipaddung hi balitu' an iyadangyanyu. Ya Ha"in di pumbaganyuh abalinanyun mangat hi maphod ta paddungnay hiyah ne nan ma'appaha' an ilubungyu ti ababain hi un ayu adi munlubung. Ya umat goh hinah nan anabulawyun Ha"in di pumbaganyuh badang ta paphodo' di pannigyu.*

19 Ti an amin nan pa'appohpohdo'† ya ihingal'u, ya gilato' didah un adi maphod di atonda. At hiyanan alyo' ay da'yu ta ipaphodyuy punnomnomyu ta muntutuyu ayuh baholyu. 20 At donglonyu! Ti wah tua' an mungkulkug hi pantawyu ta nan mangngol ta pahgopona' ya hiyay pe"ana'.

21 Nan tagun adina idinong di pangulugna an ta"on un malgom di ma'at ay hiya ya hiyay ma'alih nangabak an umat ay Ha"in an innaynayun'un nangunud ay Apo Dios an hi awniat hiyay mi'yibun ay Ha"in, at ten ni'yibuna' ay Amah tuh pumpapto'ana.

22 At da'yun waday ingana ya pa'addonglonyuy alyon nan Na'abuniyanan an Lennawan da'yun kimmulug hi ahimbahimba'an!"

4

Hay Pundayawandad Abuniyan

1 Unat goh nalpah hana ya tinangad'ud daya, ya tinnig'u han pantaw ad abuniyan an nibughul. Ya dengngol'u han hapit nan himmapit ay ha"in hidin hopapnan paddungnay gangoh di talampet an inalinay, "Umali'ah tud abuniyan* ta ipattig'un he"ay ma'ma'at hi awni." 2 Ya himbumagga an dumalat di abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawa ya tinnig'u han tronod abuniyan an waday inumbun hi ap'apu. 3 Ya hay tigaw di angahna ya munletaa' an umat hinan batun ma'alih jasper† ya carnelian.‡ Ya waday ab'abungalngal an nunli'ub hinan trono an hay tigawna ya umat hinan batun ma'alih emerald.§ 4 Ya hinan nunlene'woh den trono ya wadada goh di duwampulu ta opat an trono an inumbunan di duwampulu ta opat goh an a'ap'apu* an numpunlubungdah mumpaha', ya waday nun'epngot hi koronadah balitu'. 5 Ya palpaliwan ya waday ilat, ya idul, ya nan nidugah an magangoh an nalpuh nan tronon di Mumpapto' ad abuniyan. Ya wada goh di pitun mundalang an hilaw hinan hinagang nan tronon den Mumpapto' an hiyanay pangimmatunan hinan pitun abalinan nan Na'abuniyanan an Lennawan Apo Dios. 6 Ya hidih nan hinagang nan trono ya wada goh han paddungnay baybay di inabellognan ma'allenang an ay daggal.

Ya wadaday opat hi matagun† timmata'dog hi lene'woh den trono an nun'amataan an amin di odolda. 7 Ya nan nahhun ya umat hi layon di tigawna, ya nan miyadwa ya umat hi buta'al an baka, ya nan miyatlu ya umat hi angah di taguy angahna, ya nan miyapat

---

‡ **3:15** Ad Hierapolis di nangngalan nan iLaodicea hi udum an danum ti do'ol di obobdah di an way lumahun danum an bumuhubuhu', mu mun'agub ti niddum nan budbuda. Mu penhod nan mumpundogoh damdaman mun'amoh hidi ti kulugondan agahanay odolda. Ya impiyuy nan iLaodicea nan danumda an nalpud Hierapolis, ya hidin te"an nan danum an mumpa'uy ad Laodicea hinan ala' ya lumahu ahan, mu mundoldolnat hidin dimmatnganad Laodicea ti duwampulu ta opat di kilomitluy enengwanan ala'. § **3:15** Ingguwang goh nan iLaodicea nan udumnan danumda an nalpuh udumnan lugal, ya ayhugiy aatnah din nundadyuana. Mu gapu ta potang ya adagwiy enengwana at mundoldolnat anuh din negponganah nan ampanad Laodicea. * **3:18** Bahaom nan footnote di verse 14 ta innilaom di dalatna ta hanay intugun Apo Dios ay dida. † **3:19** Hiyah ne *agape* hinan hapit di iGreece. * **4:1** Hay kulugon nan udum hi ibalinan nen timmuluwan Apostoles John ya nan a'alan di kimmulug. Mu mid mapto'. † **4:3** Hay kololna ya mumbolah unu brown. ‡ **4:3** Hay kololna ya mumbolah. § **4:3** Hay kololna ya munlangta (unu green). * **4:4** Hay kulugon nan udum hi ibalinana ya nan himpulu ta han duwa ay dida ya ipa"elday himpulu ta han duwan himpangapun di Hudyuh nan gutud di Old Testament, ya nan na'angang an himpulu ta han duwa ya ipa"elday himpulu ta duwan a'apostoles hinan gutud di New Testament. Mu mid mapto'. † **4:6** Hay kulugon nan udum hi aat ten opat an matagu ya diday ohan na'abbagbagtun kalahin di anghel an mangipanguluh nan tatagun mundayaw ay Apo Dios.

ya umat hinan muntadyapan an ongol an agilay tigawna.‡ 8 Ya an amin daten opat ya
hin'o'nom di paya'dan namataan di numpinangngel. Ya gunda mungkantah abigabigat
ya amahdomahdom an alyondah nan kantaday,
“Na'ahhamad, na'ahhamad, na'ahhamad'a
an Ap'apun Dios an nidugah di abalinana,
ya wagwada tuwalih din penghana,
ya ad ugwan,
ya hi enggana!”
9 Ikantaday pundayawda ya punyamanandah nan inumbun an Mumpapto' an wagwadah
mid pogpogna. 10 Ya wa ay ta mungkantada ya nunlu'bub nan duwampulu ta opat an
a'ap'apuh hinagang nan inumbun an Mumpapto' ta dayawonda. Ya nun'ihinada nan
koronadah nan hinagangna, ya nungkantadan alyonday,
11 “Apo Dios, He"ay way biyangnah dayawonmi
ti nan anabagbagtum,
ya dumalat nan ongol an abalinam ya limmum an amin di logom,
ya tinagum an amin di matagu
ti hiyah ne pohdom.”

5

Hay Aat din Nali'up an Papel ya nan ay Uyaw an Kalnilu

1 Palpaliwan ya tinnig'u han nali'up an pepel hinan agwan hi ngamay nan inumbun an
Mumpapto'. Ya natud'an di numbinallin, ya pituy ammidna ta adi nonongan nabe'lag.
2 Ya palpaliwan goh ya tinnig'u han mabi'ah an anghel an enlotnan nuntu'u' an inalinay,
“Goh nin di way biyangnan mangaan hi ammid ten nali'up an pepel ta be'lagona?” 3 Mu
mi'id di ohad abuniyan, ya hitun luta, ya ad dolom an waday biyangnan mame'lag hinan
nali'up an pepel ta tigonay nitudo'. 4 Ya awni ya nidugah di lugwa' ti mi'id di ohan way
biyangnan mame'lag hinan nali'up an pepel.
5 Ya inalin nan ohan ap'apuy, “Adi'a lumugwa. Ti abalinan ahan nan alyondan Layon
an holag David an holag din hi Judah.* Hiya ya inabaknan amin di nun'appuhi, at
Hiyay waday biyangnan mangaan hinan pitun ammid nan pepel ta be'lagona an Hiyay
nabagbagtun ad holag ay David an Hiyay nangameh hinan nun'appuhi!”†
6 Ya tinnig'u goh nan alyondan imbaluy di Uyaw an Kalnilun Apo Dios hi awadan nan
tronon di Mumpapto' an timma'dog hinan gagwan nan opat an matagu ya nan a'ap'apu.
Hiya ya mattig an pinatoydah din hopapna. Ya waday pituh ha'gudna ya pitun matanan
didana nan pitun abalinan nan Lennawan Apo Dios an nahnag hitun luta. 7 Ya immuy, ya
innalna din nali'up an pepel hinan agwan an ngamay nan inumbun an Mumpapto'. 8 Ya
heden nangngalanah nan pepel ya nunlu'bub din opat an matagu ya din duwampulu ta
opat an a'ap'apuh hinagangna, ya dinayawda. Ya inodnandan hinohhay alpa ya duyun
balitu' an napnuh incense an hiyah ne luwalun nan tatagun Apo Dios. 9 Ya palpaliwan ya
nungkantadah balbalun kantan alyonday,
“He"ay way biyangnan mangngal hinan nali'up an pepel ta anom nan ammidna
ti hay namatayandan He"ay nangibo'laam hi bahol di tataguh numbino'ob'on an
babluy
an nan ahimpahimpangapu, ya nan numbino'ob'on di hapitda, ya nan
numbino'ob'on di aat di nitaguanda ta numbalindan tatagum an Dios.
10 Ya iniddummu didah nan pumpapto'am
ta ayda papadin mangat hi pohdon Apo Dios an dayawon tu'u,
ya hi awniat diday mumpapto' hinan abablubabluy hitun luta.”‡
11 Ya hidin intigaw'u goh ya waday dengngol'uh hapit nan a'anghel an adida mabilang.
Ya timma'dogdah nan nunlene'woh hinan inumbun an Mumpapto', ya hinan duwampulu
ta opat an a'ap'apu, ya hinan opat an matagu. 12 Ya enlo'enlotdan nungkantan inaliday,
“Din ay Uyaw an Kalnilun napatoy ya waday biyangnan
way abalinana, ya inadangyana, ya la'engna, ya bi'ahna!
Ya biyangna goh an waday a'e'gonana, ya anabagbagtuna, ya amakulugna!”

---

‡ **4:7** Hanan opat an tigawda ya umatdah nan tigaw nan opat an bantilan inusal nan opat an grupun di Hudyuh din natutunnudandan nundalan hinan mapulun an mid nunhitu (bahaom nan footnotes di Num. 2:1, ya Num. 2:10, ya Num. 2:18, ya Num. 2:25). * **5:5** Impa'innilan Jacob hidin agadyuhan din atayana an nan holag Judah ya umatdah nan layon (Gen. 49:9), ya namamah nan na'abbagbagtun holag Judah an hi Kristu. Ya nan holag Judah ya hay layon anuy nilatlatuh nan bantilada (bahaom nan footnote di Num. 2:1). † **5:5** Bahaom nan footnote di Num. 2:9 ta innilaom nan ipattigna. ‡ **5:10** Bahaom nan footnote di I Pet. 2:9.

13 Ya dengngol'un mungkantan amin nan wad abuniyan, ya hitun luta, ya ad dolom, ya
nan wah baybay an alyonday,
"Nan inumbun hi tronon di Mumpapto' ya nan ay Uyaw an Kalnilu
ya mipabagbagtuda, ya me'gonanda, ya nidugah di abalinanda,
ya nidugah goh di bi'ahdah mid pogpogna!"
14 Ya tembal nan opat an matagun inaliday, "Amen!"§ Ya din a'ap'apu ya nunlu'bubdan
nundayaw ay dida.

6

Hay Aat nan Pitun Ammid nan Nali'up an Papel

1 Tinnig'u nan ay Uyaw an Kalnilu an inaana din nahhun an ammid din nali'up an pepel.
Ya dengngol'un nun'aliy din ohan daden opat an matagu an ay idul di hapitnan inalinay,
"Umali'a!" 2 Ya hidin intigaw'u ya wada han mumpaha' an kabayu. Ya nan nuntakay ya
waday panah inodnana, ya waday nidat ay hiyah korona. Ya hiya ya mangam'ameh, at
immuy goh an ay ni'gubat.*
3 Ya hiyah ne nangaanan din ay Uyaw an Kalnilu hidin netob an ammid. Ya dengngol'u
nan miyadwan matagun inalinay, "Umali'a!" 4 Ya wada goh di immalih ohan mumbolah
an kabayu. Ya nan nuntakay ya waday abalinanan mangipa'alih gubat hitun luta ta
mumpapattoy di tatagu. Ya waday nidat ay hiyah ongol an hanggap.
5 Ya inaan goh din ay Uyaw an Kalnilu din miyatlun ammid. Ya dengngol'u din miyatluh
nan matagun inalinay, "Umali'a!" Ya hidin intigaw'u ya wada han mangmangitit an
kabayu. Ya nan nuntakay ya waday inodnanah kiluan. 6 Ya palpaliwan ya waday
dengngol'uh himmapit an nalpuh awadan nan opat an matagun inalinay, "Godwan halub
an wheat unu hinhalub ta han godwan barle an ay paguy di tangdan hi hin'algaw! Mu
adiyu ni' pa"ion nan olibo ya greyp ti mahapul nan mantika ya ma'inum!"
7 Ya inaan goh nan ay Uyaw an Kalnilu din miyapat an ammid. Ya dengngol'u din
miyapat an matagun inalinay, "Umali'a!" 8 Ya hidin intigaw'u ya immali han immuphat an
kabayu.† Ya hay ngadan nan nuntakay ya hi Atoy. Ya waday mimihnup an mangun'unud
an hay ngadana ya hi Ad Dolom. Ya waday abalinandan duwan mamatoy hi godwan di
godwah nan tataguh tun luta. Ya hay pamatoyda ya nan batel, ya nan gubat, ya nan dogoh,
ya nan atap an animal.
9 Ya hidin inaan nan ay Uyaw an Kalniluy miyaleman ammid ya tinnig'uh nan hiluk di
pun'onngan an wah diday lennawan nan nun'apatoy an dimmalat nan nangitudtuduwan-
dah nan Hapit Apo Dios ti agguyda bimmain an nangulgud hi pangulugdan Hiya. 10 Ya
enlot nan lennaway hapitdan inaliday, "Apo Dios an nidugah di abalinana, na'ahhamad'a
ahan, ya mi'id di mibahhaw hi hapitom! Anuud di punhumalyaam hinan tatagun
namatoy ay da'mi ta moltaom dida?" 11 Ya an amin din lennawa ya nidatandah mumpaha'
an lubung. Ya waday nangalin didan mun'eblayda ta engganay mipipatoy nan udum an
i'ibbadan baal Apo Dios an dumalat di pangulugda ti awniat munhumalyah Apo Dios.
12 Ya tinnig'u goh an inaan nan ay Uyaw an Kalnilu din miyonom an ammid, ya
immalyog hi ongol. Ya awni ya tinnig'u nan algaw an hemmelong an umat hinan
ngimmitit an langgut. Ya nan bulan ya numbalin hi mumbolah an ay dala. 13 Ya nun'agah
nan bittuan hitun lutan umat hinan aplagan di bungan di ayiw an fig hi un pumuo'. 14 Ya
na'ubah ad daya an ay pepel an nali'up. Ya nan aduntuduntug ya nan lutan nigagwah
nan baybay ya nahligda. 15 Ya an amin nan a'alih tun luta, ya nan nun'abagtuy haadda,
ya nan ap'apun di titindalu, ya nan adadangyan, ya nan mun'abi'ah an tatagu, ya nan
himbut, ya nan bo'on himbut ya nun'ipo"oydah nan liliyang ya hinan mun'abinatuh nan
aduntuduntug. 16 Ya inalidah nan aduntuduntug ya hinan mabinatuy, "Mun'egday ayu
ta gabunan da'mi ta adi da'mi tigon hinan inumbun an Mumpapto' ya hinan ay Uyaw an
Kalnilu ta adi da'mi moltaon! 17 Ti ad ugwan mahkay di bimmungtanda, ya mi'id di ohan
da'mih way abalinanan mananggan dida!"

7

Nan Aat nan Holag Israel an Waday Malkan Apo Dios ay Dida

§ **5:14** Hay pohdonan ibaga ya *heneat ni' ta ma'at!* * **6:2** Hay ngadan ten nuntakay? Hay kulugon nan udum ya hi Jesu Kristu ti mumpaha' goh di kabayuna (Rev. 19:11). Nan udum ya alyonday un hi AntiKristu ti umuy umameh. Nan udum ya alyonda an hay ipa"elna ya nan ato'aton Apo Dios an mummoltah nan tataguh tun luta, at nan leman nuntakay an nibaag hi verses 1-8 ya didanay a'anghel Apo Dios an mangat hinan pohdonah ma'at. Mu mid mapto' hi immannung an pohdonan ibaga. † **6:8** Hiyah ne kolol di natoy.

1 Unat goh nalpah hana ya tinnig'u goh an wadaday opat an anghel an timma'dog an
nepongdah nan nundinammang an dugun tun luta ta hinawananda nan dibdib ta adi
madibdiban tun luta, ya nan baybay, ya nan ayiw. 2 Ya palpaliwan ya tinnig'u goh di ohan
anghel an nalpuh appit di buhu'an di algaw an waday inodnanah malkan Apo Dios an adi
matmattoy. Ya tin'u'ana din opat an anghel an nangidatan Apo Dios hi abalinandan umuy
an mama"ih tun luta ya nan baybay. Ya inalinay, 3 "Adiyu pa"ion nan luta, ya nan baybay,
ya nan ayiw ta engganah malkaan tu'un amin di tu'tu' nan baal Apo Dios an dayawon
tu'u."
4 Ya namalkaanda, ya hay dengngol'uh bilangdan nalpuh himpulu ta duwan himpam-
pun an holag Israel ya hinggahut ta han napat ta opat di libu. 5 Ti himpupulu ta duway
libuh namalkaan an holag Judah, ya holag Reuben, ya holag Gad, 6 ya holag Asher, ya
holag Naphtali, ya holag Manasseh, 7 ya holag Simeon, ya holag Levi, ya holag Issachar,
8 ya holag Zebulun, ya holag Joseph, ya holag Benjamin.*

Nan Na'amung an Tatagu

9 Unat goh nalpah hene ya tinnig'u goh an do'ol ahan di tatagun adida mabilang. Danen
tatagu ya timma'dogdah hinagang nan tronon di Mumpapto' ya hinan ay Uyaw an Kalnilu.
Nalpu danen tataguh numbino'ob'on an babluy, ya numbino'ob'on di nahlaganda, ya
nan hapitda, ya nitaguanda. Ya numpunlubungdah mumpaha' an magayad, ya waday
nun'odnandah tubun di palman umat hi liyug. 10 Ya init'u'dan inaliday,

"Hi Apo Dios an inumbun hinan trononan Mumpapto'
ya nan ay Uyaw an Kalnilu di mangibaliw hi tagu!"

11 Ya din a'anghel an timmata'dog hinan nunlene'woh eden tronon di Mumpapto',
ya nan opat an matagu, ya nan a'ap'apu ya numpunlu'bubdah hinagang Apo Dios ta
dayawonda Hiya, 12 ya inaliday,

"Amen!†
Hi Apo Dios di mipabagbagtu ya me'gonan hi mid pogpogna,
ya Hiyay punyamanan an amin di tatagu
ti dumalat nan anala'engna ya nan abalinana!
Amen!"

13 Ya inalin din ohah nan a'ap'apun ha"in di, "Ngadan danen tatagun numpunlubung hi
mumpaha' an mun'agayad? Ya hay nun'alpuwanda?"
14 Ya inali' di, "Mid inila', apu, ti he"ay nanginnilan dida."
Ya inalinan ha"in di, "Didana nan tatagun nabaliwan hidin gutud di nunholholtapan di
tatagu. Manu ay mumpaha' di lubungda ti inloba'dah nan dalan nan ay Uyaw an Kalnilu.
15 At hiyanan
wadadah hinagang Apo Dios,
ya unudondan amin di pohdona,
ya dayawondah abigabigat ya amahdomahdom hinan Timpluna.‡
Hiyay nangipapto' ay dida,
16 at adida mahkay mahinaangan,
ya adida goh ahan ma'u'uwaw,
ya adida mah'itan unu malahuan hi potang.
17 Ti nan ay Uyaw an Kalnilun wadah di,
ya umat hinan mumpahtul an ipangpanguluna nan umuyna ipahtul
hinan uminumandan obob an alpuwan di nitaguan.
Ya mi'id mahkay di dumalat hi kumilaandah awadan Apo Dios."

8

Hay Na'aanan din Miyapitun Ammid nan Nali'up an Papel

1 Unat goh inaan nan ay Uyaw an Kalnilu nan miyapitun ammid din nali'up an pepel ya
dimminongdan amin nan wad abuniyan hi godwan di olas.
2 Ya tinnig'u din pitun a'anghel an timma'dog hi hinagang Apo Dios an waday nidat hi
hinohhah talampet ay dida.
3 Ya awni ya wada goh di immalih ohan anghel, ya timma'dog hinan awadan di
pun'onngan an inodnana han balitu' an duyun pangittuwanah incense. Ya indatandah

---

* **7:8** Agguy niddum nan 12,000 an nalpuh nan holag Dan. Anaad nin ta agguy niddum hi lehtaan? Hay kulugon nan udum ya hi Dan di holag Jacob hi alpuwan AntiKristu, at gulat ta makulug at adi ahan mabalin an middum (bahaom nan footnote di Gen. 49:18). Mu mid mapto'. † **7:12** Hay pohdonan ibaga ya *heneat ni' ta ma'at!* ‡ **7:15** Hinan do'ol an verses an nitudo' hi aat nan Timpluh nan Liblu an Revelation ya nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltuy ituduna an bo'on nan udumnan lugal hinan Timplu an umat hinan gettaw unu Me'gonan an Kuwaltu.

do'ol an incense ta umuyna gohbon hinan balitu' an pun'onngan ta middum hi luwalun nan tatagun Apo Dios. Nan pun'onngan ya wadah nan hinagang di tronon di Mumpapto'.
4 Ya nan ahu' di incense an inodnan nan anghel ya immuy hi awadan Apo Dios an
ni'datong hinan luwalun nan tataguna. 5 Ya awni ya indaludun nan anghel din duyun
di incense hinan apuy hinan way pun'onngan, ya intapalnah nan luta, ya immidul, ya
immilat, ya immalyog hi ongol.

Nan A'anghel an Mangiyalih Ligat hitun Lutan Waday Talampetda

6 Ya din pitun a'anghel an nangdon hinan pitun talampet ya indadaandan muntalampet.
7 Ya impagangoh din nahhun an anghel din talampetna, ya do'ol di dalallun nalamutan
hi apuy ya dala an nun'agah hinan luta. At noghob di hi'itangan godwah* tun luta, ya
noghob goh di hi'itangan godwah nan ayiw hitun luta, ya nun'oghob an amin di holo'.
8 Ya nuntalampet goh din miyadwan anghel, ya wada han ay dumaladalang an ongol
ahan an duntug an na'awid hinan baybay. Ya hi'itangan godwah nan baybay di numbalin
hi dala, 9 ya hi'itangan godwah nan wah nan baybay di nun'atoy, ya hi'itangan goh godwan
di bilang nan pupul an wah nan baybay di nun'apa"i.
10 Ya nuntalampet goh din miyatlun anghel, ya wada han mundalang an ongol an
bittuan an nalpud daya, ya nagah, ya hi'itangan godwan di wangwang di nagahana ya
hinan a'obo'obob. 11 Ya hay ngadan nen bittuan ya hi Mun'aklit. Ya hi'itangan godwan di
danum hitun lutay inaklitana, at do'ol di tataguh nun'atoy ti ininumda.
12 Ya nuntalampet goh din miyapat an anghel. Ya nami'id di patal di pangngel nan algaw,
ya bulan, ya bittuan, at hemmelong hi hi'itangan godwan di algaw, ya agguy bimmulan
hi hi'itangan godwan di mahdom.
13 Ya intigaw'ud daya, ya waday muntaytadyapan an agila an pun'it'u'nay, “Mahmo' hi
nidugah nan tataguh tun lutah un ipagangoh nan na'angang an tulun angunuh an anghel
di talampetda!”

9

1 Ya nuntalampet nan miyaleman anghel, ya tinnig'u han bittuan an nagah hitun lutan
nalpud daya an hiyay nidatan di tulbo' ad dolom. 2 Ya hidin imbughul nen bittuan ad
dolom ya numpangabuhu' din ma'ugtul an ahu' an umat hi ahu' nan ongol an pun'apuyan.
At hemmelong tun luta ti nahanian nan potang. 3 Ya awni ya do'ol di dudun an nalpuh
nan ahu'. Ya waday nidat ay daden dudun hi abalinandan tumilod an umat hi ipi'ipit. 4 Ya
hay nitugun ay dida ya adida pa"ion nan holo', ya ayiw, ya nan udumna goh an nitanom,
mu hay palewahanda ya nan tatagun mi'id di malkan Apo Dios hi tu'tu'da. 5 Manu ti adida
patayon dida, mu lemay bulan di pangipaligligatandan didah ha'it di tiloddan umat hinan
alaton di ipi'ipit. 6 Ya henen lemay bulan an ipaligligatanda ya adida pa"edpol, at hiyanan
pohdondan unda matoy, mu mi'id abalinanda ti adi nonongan natoydan nen gutud.
7 Hay tigaw danen dudun ya umatdah kabayun nidadaan an mi'gubat. Ya waday
enepngotdah umat hi balitu', ya umat hi angah di taguy angahda. 8 Ya hay buu'da ya umat
hi buu' di binabai, ya hay babada ya umat hi baban di layon. 9 Ya hay hanin di palagpagda
ya umat hinan gumo'. Ya hay gangoh di paya'da ya umat hi tungog nan nidugah an do'ol an
kabayun manguyud hi kalesan tumagtag an umuy mi'gubat. 10 Ya hay iwitda ya tumilod,
ya nidugah an munha'it an umat hi alaton di ipi'ipit. Hiyah ne pangipaligligatandah nan
tatagu eden lemay bulan. 11 Ya waday alih mumpapto' ay dida an hiyah ne din anghel an
manalimun ad dolom. Ya hay pungngadan di Hudyu ya hi Abaddon, ya hay pungngadan
di iGreece ya hi Apollyon.*
12 Ya wa ay ta malpah henen atata'ot an ligat ya wada goh di duwan mihaynod hi atata'ot
an ligat.
13 Ya nuntalampet din miyonom an anghel. Ya dengngol'uy hapit an nalpuh nan opat
an dugun nan balitu' an pun'onngan hi hinagang Apo Dios. 14 Ya inalinah din miyonom
an anghel di, “Ibo'tanmu nan opat an anghel an nibalud hinan ongol an Wangwang an
Euphrates!” 15 Ti didana din nidadaan an mahnag hi umuy mamatoy hinan hi'itangan an
godwan† di tataguh tun lutah un madatngan di gutud hi gintud Apo Dios. 16 Ya inalidan
ha"in di bilang nan numpuntakay hinan kabayu an alibulibuda.‡
17 Ya tinnig'u hanan kabayu ya nan numpuntakay an waday hanin di palagpagda an
tuluy numbino'ob'on hi kololna an hay oha ya ma'abollah an ay apuy, ya mangmangitit an
blue di oha, ya muntitiba an umat hi budbuda§ di oha. Ya nan ulun di kabayuda ya umat hi

* **8:7** Unu 1/3. Umat hinay alyonah un nibaag di *hi'itangan godwa* eten chapter. * **9:11** Hay pohdon ten duwan hapit an ibaga ya *puma'pa"i.* † **9:15** Unu 1/3. ‡ **9:16** Unu duway gahut di milyon. § **9:17** Unu yellow. Nan budbuda ya hiyah ne ma'alih sulfur.

ulun di layon. Ya bumuhu' di apuy, ya ahu', ya budbudah timidda. 18 Ya danen bumuhu'
hi timidday mamatoy hi hi'itangan godwan di tataguh tun luta. 19 Ti nan abalinandan
pumatoy ya wah timmidda ya iwitda. Ya ay ulog di iwitdan waday uludan umalat.
20 Mu ta"on un umat hina an nidugah di ligat ya hihidya damdaman adi idinong
nan agguy natoy an tataguy nun'appuhin ato'atonda an umat hinan pundayawandah
nan dimunyu ya nan inyammadan bulul an balitu', ya silver, ya gambang, ya batu, ya
ayiw. Danen dayawonda ya adida tummig, ya humapit, ya dumngol, ya dumalan. 21 Ya
hanan tatagun agguy natoy ya adida ahan muntutuyuh nan pimmatapatayanda, ya nan
nangatandah madyik, ya nan immilugtapanda, ya nan nangaka'akawanda.

10

Nan Aat di Anghel ya nan It'ittang an Nali'up an Papel an Bene'lagna

1 Unat goh nalpah hene ya tinnig'u goh han ohan anghel an ma'abbi'ah an nalpud
abuniyan. Ya ay ihunay inlubungna nan bunut, ya waday ab'abungalngal hi uluna. Ya
umat hi algaw di angahna, ya nan duwan hu'ina ya ay duwan tu'ud an dumaladalang.
2 Ya waday inodnanan it'ittang an nali'up an pepel an nabe'lag. Ya indah'ayna nan agwan
an hu'inah nan baybay, ya nan wodhong di hu'inah nan luta. 3 Ya nuntu'u' an ay munheel
an layon. Ya unat goh nalpah an nuntu'u' ya tembal nan idul hi numpapitu. 4 Ya hidin
nalpah an gimmangogangoh nan idul ta wan itudo"u nan inalina mu waday himmapit ad
dayan inalinay, “Adim ipa'innila, ya adim itudo' di inalin nan idul!”
5 Ya din anghel an tinnig'un timma'dog an nangidah'ay hi ohan hu'inah nan baybay
ya hinan lutay oha ya inta'nangnay ngamaynad daya, 6 ya nunhapatan Apo Dios an adi
matmattoy an nunlumud abuniyan, ya tun luta, ya nan baybay, ya nan wad abuniyan, ya
tun luta, ya nan wah baybay. An inalinay, “Magadyuh mahkay! 7 Ti wa ay ta muntalampet
nan miyapitun anghel at ma'at mahkay din impa'innilan Apo Dios hidin numbino'ob'on
an propeta.”
8 Ya ni'hapit goh ay ha"in din dengngol'un himmapit ad abuniyan an inalinay, “Umuy'a
ta alam nan pepel an inodnan nan anghel an nangidah'ay hi hu'inah nan baybay ya hinan
lutay oha.”
9 At immuya', ya inali' di ala' nan pepel an inodnana, ya inalinan ha"in di, “Alam, ya
inanmu. Munlameeh di tamtamnan ay alig, mu hinan putum ya mumpait.”
10 Ya innal'u din inodnanan nali'up an pepel, ya inan'u, ya immannung an munlanuh
timid'un ay alig. Mu unat goh inu'mun'u ya immannung goh an mumpait hi putu'.
11 Ya inalinan ha"in di, “Mahapul an ibaagmu goh di impa'innilan Apo Dios ay
he"a an hay ma'at hi awnih nan numbino'ob'on an holag di ahimpahimpamabluy an
numbino'ob'on di hapitda ya nan a'alida.”

11

Nan Duwan Baal Apo Dios an Mangibaag hi Hapitna

1 Palpaliwan ya nidat ay ha"in han lukud an umat hi hul'ud. Ya wada han nangalin
ha"in di, “Umuy'a ta lukudom nan Timplun Apo Dios ya nan pun'onngan, ya enyapmu nan
tatagun mundayaw hidi. 2 Mu adim pi'lukud nan gettaw* ti hiyah ne midat hinan Hentil
an gun mangat hinan nun'appuhi eden babluy ad Jerusalem hi napat ta duway bulan.”†
3 Ya inalina goh di, “Hi awni ya honogo' nan duwan tagun‡ nunlubung hi langgut an
mangipa'innilah nan impa'innila' ay didah ma'at hi hinlibu ta duway gahut ta nanom di
algaw.”§ 4 Danen duwan taguy mipaddung hinan duwan ayiw an olibo ya nan duwan
pangipattu'an hi hilaw an wadah hinagang Apo Dios an Apun an amin di tataguh tun
luta. 5 Ya wa ay di mamadah an mangat hi nappuhin dida ya waday apuy hi bumuhu' hi
timidda ta hiyay pamatoyda. 6 Ya waday abalinandan mangipadinong hi udan, at hitun
pangipa'innilaandah nan impa'innilan Apo Dios ay dida ya adi umudan. Ya abalinanda

---

* **11:2** Heten gettaw ya nan ma'alih Gettaw an Bagin di Hentil, ya hay inambilogna ya hi'itangan himpulu ta ohan hectares. † **11:2** Unu tuluy tawon ya han godwa. ‡ **11:3** Hay kulugon nan do'ol an tataguh ngadanda ya da Moses ay Elijah. Manu ay hi Moses ti hiyay na'abbagbagtun ap'apun di Hudyuh nan gutud di nangidatan Apo Dios hi Uldin, ya manu ay hi Elijah ti hiyay na'abbagbagtun propetah din gutud di propeta. Ya do'ol di umipanoh'an ina'inatdan duwah din amataguda an umat hinan umipanoh'an ma'at hinan Punligatan di Tatagun mibaag hinan verse 6. Ya didan duway ni'hapit ay Jesus hidin numbo'onana (Mat. 17:1-13; Mk. 9:2-13; Lk. 9:28-36). Mu mid mapto' hi un dida unu bo'on. § **11:3** Hay ipaddungan ten 1,260 an algaw ya 42 an bulan (unu tuluy tawon ya han godwa) ti 42 an bulan X 30 an algaw hi himbulan = 1,260 (un tulumpuluy algaw hi himbulan hinan calendar di Hudyu).

goh an pumbalinon di danum hi dala, ya diday okod an mangipa'alih malgom an ligat hituh tun lutah malgom an gutud.
7 At wa ay ta malpah an ipa'innilada nan impa'innilan Apo Dios ya bumuhu' mahkay nan
atata'ot an animal an malpud dolom* ta mi'pattoy ay didah engganah unna patayon didan
duwa. 8 Ya awniat miwallang di odoldah nan kulhan nen ongol an siudad hidin nilanhaan
nan Apu tu'uh nan krus. Ya hay nipa"elan nen siudad ya ad Sodom unu ad Egypt.† 9 Ya
awniat panigtigan di tatagun numbino'ob'on di babluyda, ya nan nahlaganda, ya nan
hapitda, ya nan nitaguanday odol daden natoy hi tuluy algaw ta han godwa, ya ipawaday
ilubu'an nan odol danen duwa. 10 Ya an amin nan tatagu ya awniat mun'an'anladah
natayan daden duwan tagu ti diday nangiyalih nidugah an punligatan di tataguh tun luta.
At hiyanan mumbehtada, ya mun'i'iddatandah malgom hi wan dida.
11 Mu maluh di tuluy algaw ya han godwa ya mahuan Apo Dios dida ta nan tatagun
mannig ay dida ya tuma'otda. 12 Ya danen duwan mamahuan ya awniat waday
donglondah muntu'u' ad abuniyan an alyonay, “Tumulu ayuh tu!” Ya nan buhulda ya
awniat tigonda didan niddum hinan bunut an tumuludad abuniyan.‡
13 Ya henen gutud an tumuluwanda ya himbumagga ya umalyog hi nidugah, at
mun'apa"iy mun'iyapuluh nan babluy ta mun'atoy di pituy libuh nan tatagu. At nidugah
an tuma'ot nan tatagun ma'angang, ya dayawonda mahkay hi Apo Dios ad abuniyan an
dumalat nan abalinana.§
14 Hiyah te miyadwan atata'ot an ma'at hi awni an punligligatan di tatagu. Ya malpah
hene ya wada goh di miyatluh ma'at hi atata'ot.

Hay Aat nan Miyapitun Talampet
15 Nuntalampet nan miyapitun anghel, ya wadaday nuntu'u' ad abuniyan an inaliday,
“An amin mahkay hitun luta ya hi Apo Dios
ya hi Kristuy mumpapto' hi mid pogpogna!”
16 Ya din duwampulu ta opat an a'ap'apun inumbun hinan tronodah nan hinagang Apo
Dios ya numpunlu'bubdan nundayaw ay Apo Dios 17 an inaliday,
“Apo Dios an wagwada tuwalih din hopapna ya wadah enggana,
nidugah ahan di abalinam.
Munyaman ami ti ente"am mahkay an mumpapto',
ya impattigmuy anidugah di abalinam!
18 Mu bumubungotda din agguy kimmulug
ti ad ugwan ya nagtud di pangipattigam hi bumungtam.
At humalyaom nan nun'atoy,
ya idatmuy lagbun nan numbino'ob'on an baalmun propeta ya nan kimmulug ay
He"a
an ta"on hi unda nun'awotwot unu adadangyan.
Ya ad ugwan goh di pummoltaam hi an amin hinan tatagun mangamangat hi
nun'appuhih tun luta!”
19 Ya nibughul di Timplun Apo Dios ad abuniyan, at mattig din Kahon an Nittuwan din
Tugun Apo Dios. Ya immila'ilat, ya immidu'idul, ya waday mumbungug, ya immalyog, ya
nidugah an manalallu.

12

*Hay Aat nan Babai ya nan Dragon**
1 Waday nidugah an umipanoh'an numpattig ad abuniyan. Hay tigawna ya babain ay
nunlubung hi algaw an humili. Ya paddungnay timma'dog hinan bulan, ya paddungnay
enepngotnah ulunay himpulu ta duwan bittuan.† 2 Ya magadyuh di puntungawana, at
enlotnan kimmilah dinumgohan di putunah puntungawana.

---

* **11:7** Unu hi AntiKristu (unu nan Mi'bohhol ay Jesu Kristu). † **11:8** Hay itudun nan babluy ad Sodom ya nan nidugah an lumihog an pangat di tatagu (Gen. 19:1-29), ya hay itudun ad Egypt ya nan ipaligligatan nan tatagun Apo Dios (Ex. 1:1-15:21). ‡ **11:12** Dumalat nan television ya mabalin an buyaon an amin di tataguh wah tun lutay tumuluwanda an ta"on un ma'at hinan adadagwin lugal an ad Jerusalem. § **11:13** Hay kulugon nan udum hi aat te ya himbumagga ya ma'awatan nan agguy kimmulug an bo'on hi AntiKristuy immannung an Dios ti hi Apo Dios tuwali. Mu ta"on hi unda hapiton di anabagbagtuna mu adida damdama itutuyuy baholda. * **12:** Umat hi baniah di tigawna. † **12:1** Hay kulugon nan do'ol an kimmulug hi ibalinan ten babai ya ad Israel, ya nan himpulu ta duwan bittuan ya nan himpulu ta duwan holag Jacob an paddungnay puun ten nasyon. Ya nan algaw ya bulan ya itududay wagah Apo Dios hinan Hudyu ti diday tatagun Apo Dios. Mu mid napto' hi un makulug.

3 Ya tinnig'ud abuniyan di oha goh an umipanoh'a. Ya hay tigawna ya ongol an
dragon. Ya mumbolah, ya pituy ulunan napngotan hi balitu', ya himpuluy ha'gudna.‡
4 Ya inhawagina nan iwitna, ya dinalupuhnay hi'itangan godwah§ nan bittuan hi ad
daya ta nagahdah tun luta.* Ya timma'dog hi hinagang de han babain magadyuh an
muntungaw ta hodonay itungawna ta ihdana. 5 Ya unat goh nuntungaw henen babai ya
lala'iy intungawna† an Hiyay mumpapto' hi an amin an babluy. Ya mi'id di mangabak
ay Hiya, ya mahapul an Hiyay ma'unud.‡ Mu himbumagga ya impa'alan Apo Dios din
ung'ungngah did abuniyan an awadan di pumpapto'ana.§ 6 Ya limmayaw din babai ta
immuy hinan mapulun ti indadaan Apo Dios di ihinanah di* ta mahalimunan hi himpulu
ta duway gahut ya han nanom di algaw.†
7 Ya awni ya tinnig'u goh an waday gubat ad abuniyan. Hi Michael an apun di a'anghel
Apo Dios‡ ya initnudna nan a'anghelna ta ni'gubatdah nan dragon ya hinan a'anghelna.
8 Ya na'abak din dragon ya din a'anghelna. At adi mahkay nonongan umuyda mihinad
abuniyan, 9 at enggahda didah luta. Henen dragon ya hiyah ne din ulog§ an din alyondan
diyablu unu Satanas* an bimmalibalin amin hinan tataguh tun luta. At napakakda an
initnudna nan a'anghelna ta immalidah tun luta.†
10 Ya waday dengngol'un ma"adngol an hapit ad abuniyan an inalinay,
“Ad ugwan di gutud hi pamaliwan Apo Dios hinan tataguna!
Ti impattignay ongol an abalinanan mumpapto',
ya impattig goh Kristun mangipapto' hi tagun waday biyangna
ti na'ameh mahkay hi Satanas
an do'ol din gunna *impabahol*‡ hinan i'ibba tu'un kimmulug hi hinagang Apo Dios.
Mu ad ugwan ya nipakak mahkay ad abuniyan.
11 Ya inameh nan i'ibba tu'uh Satanas
ti dimmalat di dalan nan ay Uyaw an Kalniluh din natayana,
ya dimmalat di nangipa'innilaandah Hapit Apo Dios an ta"on hi un hiyay dumalat hi
atayanda.
12 At mun'am'amlong ayun amin an wad abuniyan!
Mu mahmo' ayun wah nan luta ya wah nan baybay
ti wah nah Satanas an nidugah di bungotna
ti inilanan ag'aga mahkay an mapogpog di pangatanah pohdona.”
13 Ya hidin ininnilan nan dragon an napakak ad abuniyan ta nahnag hitun luta ya
immuyna inanap din babain nangitungaw hi lala'i. 14 Mu nidatan nan babaih duwan
paya' an umat hi paya' di ongol an agila ta way atonan tumayap an umuy hinan ihinanah
nan mapulun. At hidiy nahalimunanah tuluy tawon ya han godwa,§ at mi'id di aton nan
dragon an mangah'up ay hiya. 15 Ya impabuhu' nen dragon di do'ol an danum an ay
wangwang ta olom ya miyanud nan babai. 16 Mu paddungnay bimmadang di lutan nen
babai ti nanga', at nun'a'unug din danum an imbuldid nan dragon. 17 At ma'abbungot din
dragon hinan babai, at immuyna ginubat nan holag nan babain din mangunud hi Tugun
Apo Dios ya nan intudtudun Jesus.

13

1 Ya timma'dog heden dragon* hinan pingit di baybay.

Nan Duwan Atata'ot an Animal

Ya awni goh ya tinnig'u han atata'ot an animal† an nalpuh nan baybay an himpuluy
ha'gudna an waday koronadan amin. Ya pituy ulunan waday nitudo' an panginnilaan an

‡ **12:3** Hay ibalinana ya hi Satanas (verse 9). Nan pitun uluna ya itududay anidugah di anala'engna, ya nan himpulun ha'gudna ya itududay amabi'ahna. § **12:4** Unu 1/3. * **12:4** Hay nomnomon di udum ya hi'itangan godwan (unu 1/3) di a'anghel ad abuniyan ya niddumdah nan numbaholan Lucifer, at numbalindah dimunyu. † **12:5** Nan Alin Pento' Apo Dios an ma'alih Messiah unu Kristu. ‡ **12:5** Nan Pumpapto'an Jesu Kristuh nan Hinlibuy Tawon. § **12:5** Nan timmuluwan Jesus. * **12:6** Hay kulugon nan do'ol an kimmulug hi awadan ten lugal ya ad Petra hinan Kingdom of Jordan, mu mid mapto'. † **12:6** Unu 42 an bulan, unu 3.5 an tawon. ‡ **12:7** Itudun Dan. 12:1 an hay ma"aphod an impatamun Apo Dios ay Michael ya hiyay anghel an manalimun ad Israel hinan Punligatan di Tatagu. § **12:9** Gen. 3:1-7. * **12:9** Hay pohdonan ibaga ya *nan mangipabahol.* † **12:9** Heten gutud ya nan Punligatan di Tatagu tuwali an bo'on hidin hopap hi numbaholandad abuniyan. ‡ **12:10** Bahaom nan footnote di verse 9 hi bagtuna. Nan duwan na'atan nan inatnan nangipabahol hinan nangunud ay Apo Dios ya nibaag hinan Job 1:6-12; 2:1-7; ya Zech. 3:1-2. § **12:14** Unu 42 an bulan unu 1,260 an algaw. * **13:1** Hi Satanas. † **13:1** Hi AntiKristu.

ngohoyonah Apo Dios.‡ 2 Ya henen tinnig'un animal ya umat hinan lepard,§ mu nan hu'ina
ya umat hi hu'in di bear, ya nan timidna ya umat hinan timid di layon. Ya indat nan dragon
enen animal di abalinana, ya pumpapto'ana, ya biyangna. 3 Ya ay ihunay un nidugah di
hugat di ohan ulun nen animal an paddungnay unna iyatoy, mu immadaog. Ya manoh'an
amin di tataguh tun lutan hiya, at hiyay inunudda. 4 Ya dinayaw an amin nan tatagu nan
dragon ti indatnay biyangnan ten animal. Ya ni'dayawdah nen animal an alyonday, “Mid
ah ohah nipaddung hi abalinan ten animal! Ya mi'id ah ohah way abalinanan mi'pattoy
ay hiya!”

5 Ya ngohoy di punhaphapit ten animal ay Apo Dios, ya waday biyangnan mumpapto'
hi napat ta han duway bulan.* 6 Ya nun'idutanah Apo Dios, ya nan ngadana, ya nan
pumpapto'anad abuniyan, ya an amin nan ni'hitud abuniyan. 7 Ya nidatan hi abalinan
an mi'gubat hinan tatagun Apo Dios, ya miyabulut an abakona dida ta hiyay mumpapto'
hi an amin an tataguh nan abablubabluy an numbino'ob'on di nahlaganda, ya hapitda, ya
nitaguanda. 8 Ya awniat hiyay dayawon an amin nan tataguh tun lutan agguy nitudo' di
ngadandah nan Liblun Nitud'an di Ngadan nan Tatagun Waday Miyadwan Nitaguanda.
Heten liblun nan ay Uyaw an Kalnilun din napatoy hidin hopapna ya nitudo' tuwali ya un
malmu tun luta.

9 Da'yun waday ingana ya pa'addonglonyu tun alyo' ay da'yu 10 ti immannung an ma'at
din ninomnom Apo Dios an ma'at hinan tataguna!

Ya wa ay ta alyonay madpap ta mibalud di ohan ditu'u
ya immannung an ma'at.
Ya umat goh an wa ay ta alyonay hay hanggap di atayan di ohan ditu'u
ya immannung an hiyah ne atayana.

At mahapul an ditu'un tatagun Apo Dios ya ihamad tu'uy pangulug tu'u ta edpol tu'u hatun
ma'at hi awni.

Hay Aat nan Miyadwan Animal an nan Layah an Propeta†

11 Ya palpaliwan ya tinnig'u goh di ohah atata'ot an animal an bimmuhu' an nalpud
dolom. Ya duway ha'gudnan umat hi ha'gud di uyaw an kalnilu,‡ mu hay hapitna ya
umat hi hapit nan dragon. 12 Ya waday biyangnan umat hi biyang din nahhun an atata'ot
an animal an din immadaog di hugat hi uluna. Heten miyadwan atata'ot an animal
ya luludanan amin di tatagun mundayaw hinan nahhun an atata'ot an animal. 13 Ya
umipanoh'ay aton ten miyadwan atata'ot an animal ti impa'alinah tun lutay apuy an
nalpud daya ta punhintitigan di tatagu. 14 Ya henen inatnan dumalat di abalinan nan
nahhun an atata'ot an animal di namalbalinah nan tatagu. Ya inalinan diday mahapul an
mun'ammadah bulul hi eng'engoh den nahhun an atata'ot an animal ta dayawonda. 15 Ya
nidatan hi abalinan henen miyadwan atata'ot an animal an umidat hi yahyah nan bulul
an inyammada ta mabalin an humapit ya ta ipipatoynan amin nan adi mundayaw ay hiya.
16 Ya inluludna goh an mamalkaan di tu'tu' unu agwan an ngamay an amin nan tataguh
tun luta an ta"on hi unda adangyan unu nawotwot, unu nan mi'id unu waday haadna, unu
nan himbut unu nan bo'on himbut. 17 Ya henen nimalkan dida ya nan ngadan unu bilang
nan ngadan den animal. Ya nan mi'id di nimalkan dida ya adi mabalin an nonongan
immuyda luma'u unu munla'u.

18 Mahapul an nala'engday tatagu ta innilaonday aat nen nimalka. Ti nan nala'eng an
tagu ya gulat ta adalonay aat nen bilang an nimalka at mabalin an innilaonay ngadan nen

---

‡ **13:1** Nan udum an Caesar an numpapto' ad Rome ya inabulutday na"appuhin ngadan an midat ay dida an nan ngadan
an umipabahol ay Apo Dios. Umat hinan Alin hi Domitian (81-96 A.D.) an nun'alih din nuntud'an Apostoles John eten
liblu ti hiya anuy *Dominus et Deus Noster* hinan hapit di iRome, unu *hi Apu tu'un Apo Dios.* § **13:2** Umat hinan ongol
ahan an puha. * **13:5** Unu 1,260 an algaw unu 3.5 an tawon. † **13:10** Heten ngadan ya nitudo' hinan Rev. 16:13.
‡ **13:11** Hay pohdonan hapiton ya ma'ma'ullay hiya.

animal ti henen malkan uyap ya itudunay ngadan nen animal.§ Ya henen malkan mitudo' ya onom di gahut ya nanom ta onom.*

14

Nan Balun Kantan di Nibo'lay Baholna

1 Ya hidin intigaw'uh nan Duntug an Zion* ya tinnig'un timmata'dog din ay Uyaw an
Kalnilu ya nan hinggahut ta han napat ya opat di libun tatagun namalkaan di tu'tu'dah
ngadan nan ay Uyaw an Kalnilu ya nan ngadan Amana. 2 Ya awni ya waday dengngol'uh
gangoh an nalpud abuniyan an ay munggongaah an umat hinan pa"ongol an pumuyuu'
an danum ya umat goh hinan magangoh an idul. Ya henen dengngol'u ya umat goh
hi gangoh di do'ol an muntukal hi alpada. 3 Ya danen hinggahut ya napat ya han opat
di libun tatagun timma'dog hinan hinagang nan tronon di Mumpapto', ya nan opat an
matagu, ya nan duwampulu ta opat an a'ap'apu. Ya ingkantaday balun kanta an dida ya
anggay an nabaliwan di nanginnila. 4 Ya didanay linala'in agguy nabaholan an dumalat
di binabai, ya nunnonngonday amaphodda. Ya nan ay Uyaw an Kalniluy inun'unudda an
ta"on hi malgom di immayanda. Ya didana nan nabaliwan an hopap di bungan ma'ala ta
me'nong ay Apo Dios ya hinan ay Uyaw an Kalnilu. 5 Ya mi'id ah nunlayahanda, ya mi'id
di nipabahol ay dida.

Hay Aat nan Tulun Anghel

6 Palpaliwan ya waday tinnig'u an anghel an muntaytadyapan ad daya. Ya gunna
ibabbaag nan munnononnong an Maphod an Ulgud hinan tataguh abablubabluy an
numbino'ob'on di nahlaganda, ya hapitda, ya nan nitaguanda. 7 Ya enlotnan himmapit
an inalinay, “E'gonanyuh Apo Dios, ya Hiyay dayawonyu! Ti magadyuh mahkay an
madatngan di gutud hi punhumalyaanah nan tataguh tun luta! Dayawonyu Hiya an
nunlumun amin hi logom, ya ad abuniyan, ya nan baybay, ya an amin nan a'obo'obob!”
8 Ya wada goh di miyadwan anghel an nangunud hinan nahhun, ya inalinay, “Napa"i!
Napa"i mahkay din ma'al'ali an babluy ad Babylon!† Ma'al'alih den babluy, mu nan
tataguh di ya nun'appuhiy ina'inatda ti inagay'ayanda nan tataguh nan abablubabluy
hitun luta ta adida dayawon hi Apo Dios!”
9 Ya wada goh di miyatlun anghel an nangunud ay danen duwa, ya enlotnan himmapit
an inalinay, “Nidugah di bungot Apo Dios hi an amin hinan mundayaw hinan atata'ot
an animal, ya nan inyammadan bulul an eng'engohna, ya namalkaan di tu'tu'da unu
ngamaydah nan malkana, 10 at hiyanan moltaona dida ta holholtaponday lahun nan apuy
ya nan budbuda‡ ta pangintitigan nan nahamad an a'anghel Apo Dios ya nan ay Uyaw
an Kalnilu. 11 Ya umu'udyu' di ahu' nan apuy an mamaligat ay didah mid pogpogna ti
abigabigat ya amahdomahdom ya adi dumduminnong henen punligatan nan nundayaw
hinan animal ya nan bulul an pangitigan hi aatna an nan namalkaan hi ngadan nen
animal.” 12 At nan tatagun Apo Dios an mangun'unud hi Tuguna ya nunnonngonday
pangulugdan Jesus, ya mahapul an edpolday punholholtapanda.

---

§ **13:18** Nan alphabet di Ifugao, ya Ilocano, ya Tagalog, ya English, ya hinan do'ol an kalahin di alphabet ya adida ituduy aat di uyap. Mu nan udum an alphabet an umat hinan alphabet di Hudyu ya alphabet nan iRome ya immannung an nan hinohhan letra ya waday uyapna. Ti nan letra an I hinan alphabet di iRome ya ituduna goh nan uyap an 1, ya nan letra an V ya ituduna goh nan bilang an 5, ya nan X ya hiyah ne 10, ya nan L ya hiyah ne 50, ya nan C ya hiyah ne 100, ya nan D ya hiyah ne 500, ya nan M ya hiyah ne 1,000. At hay balul nan bogus an hapit an *MDCLXVI* ya 1,000 + 500 + 100 + 50 + 10 + 5 + 1 = 1,666. Ya hay aat nan alphabet di Hudyuh nan hapitda an Hebrew ya nan letra an aleph ya 1, ya nan beth (unu vet) ya hiyah ne 2, ya nan gimmel ya hiyah ne 3, ya nan dalet ya hiyah ne 4, ya nan hey ya hiyah ne 5, ya nan vav ya hiyah ne 6, ya nan zayin ya hiyah ne 7, ya nan chet ya hiyah ne 8, ya nan tet ya hiyah ne 9, ya nan yod ya hiyah ne 10, ya nan kaf ya hiyah ne 20, ya nan lamed ya hiyah ne 30, ya nan mem ya hiyah ne 40, ya nan nun ya hiyah ne 50, ya nan samek ya hiyah ne 60, ya nan ayin ya hiyah ne 70, ya nan pey (unu feh) ya hiyah ne 80, ya nan tzadi ya hiyah ne 90, ya nan qof ya hiyah ne 100, ya nan resh ya hiyah ne 200, ya nan shin (unu sin) ya hiyah ne 300, ya nan tav ya hiyah ne 400. At nan ngadan Apo Dios an YHVH (unu Jehovah) ya 10 + 5 + 6 + 5 = 26. * **13:18** Hay alyon nan udum ya 777 di uyap Apo Dios ti tuluda an personah nan Trinity, at tuluy uyapna an 7. Ya alyonda goh an nan bilang an 7 ya itudunay anahamad nan malgom. At mattig an na'ahhamad nan hinohhan membron di Trinity. Mu nan tulu an membron di ma'alih Bogus an Trinity an da Satanas ay AntiKristu, ya nan Layah an Propeta ya 666 di uyapda ti itudun nan uyap an 6 di anappuhin nan ohan aatna. At mattig an na"appuhidan tulu. * **14:1** Ta"on hi un way Duntug an Zion hi ad Jerusalem mu hay ipa"elna damdama ya nan babluy ad abuniyan. † **14:8** Hay kulugon nan udum hi aat ten siudad ya hiyay nipa"el an mangituduh aat ad Rome an ihinan nan Layah an Propeta. Nan udum ya alyonday bo'on ahan nipa"el ti hiyah ne ad Babylon an ad Iraq an nan ihinan AntiKristu. Mu mid mapto'. ‡ **14:10** Unu sulfur.

13 Ya dengngol'u goh han hapit an nalpud abuniyan an inalinay, “Itudo'muh te: Mete"ad
ugwan ya mawagahan an amin nan tatagun munligligat hi engganah atayandan dumalat
di pangun'unudandan Jesus!”
Ya himmapit nan Na'abuniyanan an Lennawan inalinay, “Immannung hene
an mun'am'amlongdan mun'eblay hi enggana an hiyah ne pumbalinan di
nangun'unudandan Jesus.”

Nan Natong an Paguy ya Greyp hitun Luta

14 Ya awni ya intigaw'u goh, ya wada han mumpaha' an bunut, ya waday ay lala'in
Imbaluy di Tagu§ an nungkoronah balitu', ya waday inodnanah gapas an ma'ataddom.
15 Ya wada goh di ohah anghel an nalpuh nan Timplun Apo Dios, ya tin'u'ana din inumbun
hinan bunut an inalinay, “Umuymu ni' gapason nan natong ti nadatngan di agapasan an
amin nan wah luta!” 16 At inhawagin din inumbun hinan bunut din gapasna ta nagapas
an amin nan wah tun luta.
17 Ya tinnig'u goh, ya waday anghel an nalpuh nan Timplun Apo Dios ad abuniyan, ya
wada goh di inodnanah gapasnan ma'attaddom.
18 Ya awni ya limmahun goh nan ohan anghel an nalpuh nan awadan di pun'onngan
hinan Timplu. Heden anghel ya hiyay ad tamuh apuy. Ya tin'u'ana din anghel an waday
inodnanah matadom an gapas, ya inalinay, “Umuymu pugahon di bungan nan greyp hi
luta ti nun'alumda!” 19 At inhawagina din gapas hinan luta ta pinugahna din bungan di
greyp, ya inittunah nan pun'apalan an dumalat di bungot Apo Dios.* 20 Ya inapalnah luwal
nan siudad, ya ay dalay bumuhu' hinan pun'apalan, at nalbong di oha ta han godwan
mitluy aluhungna, ya tuluy gahut ta han duwampuluy kilomitluh inadu"oyna.†

15

Nan Pitun Anghel an Mangidat hi Pitun Ligat

1 Wada goh di tinnig'ud abuniyan an nidugah an umipanoh'a. Wadaday pitun anghel
an waday pituh numbino'ob'on an ligat hi ipa'alidah nan tatagu. Ya hiyah ne angunuh hi
pangipattigan Apo Dios hi bungotna.
2 Ya tinnig'u han paddungnay baybay di inabellogna, ya umat hi halmeng, ya apuy di
tigawna. Ya tinnig'u goh din agguy nangunud hidin atata'ot an animal, ya nan bulul an
eng'engohna, ya din agguy nangabulut an mamalkaan hinan uyap an panginnilaan hi
ngadana an timma'dogdah nan pingit den baybay an inodnanday alpan indat Apo Dios ay
dida. 3 Ya gunda ikanta nan kantan Moses* an baal Apo Dios an nan kantan nan ay Uyaw
an Kalnilu. An alyonday,

“He"an Apumin Dios an abalinam an amin di logom,
ya do'do"ol di ihulbian nen ato'atom an umipanoh'a!
He"ay Alin amin nan ahimpahimpamabluy,
ya na'ahhamad an makulug di aatmu!
4 Undan way adi mun'ogon ay He"a, Apumi?
Ya undan way adi manapit hi anabagbagtum?
Ti He"a ya anggay di na'ahhamad di ugalina,
ya umalin amin di ahimpahimpamabluy an mundayaw ay He"ah hinagangmu
ti tinnigday ana'ahhamad di ina'inatmu.”

5 Unat goh nalpah hene ya tinnig'u nan Timplun ihinan Apo Dios ad abuniyan an
nibughul, 6 ya limmahun nan pitun anghel an waday pitun numbino'ob'on an ligat an
ipa'alida. Ya numpunlubungdah mumpaha' an ma'alleneh an ma'alih linen, ya wada goh
di balitu' an balikis hi inyalewa'ohdah palagpagda. 7 Ya nan ohah din opat an matagu
ya indatnah nan a'anghel di hinohhan duyun balitu' an napnuh nidugah an bungot nan
Dios an adi matmattoy. 8 Ya napnu nan Timpluh ahu' an hiyah ne pangimmatunan hi
anabagbagtu ya abalinan Apo Dios. Ya adi nonongan waday humgop eden Timplu ta
engganay malpah an amin nan numbino'ob'on an ligat an ipa'alin nan pitun anghel.

16

Hay Punhumalyaan ya Pummoltaan Apo Dios hinan Adi Umunud hi Tuguna

§ **14:14** Dan. 7:13 (bahaom nan footnote di Rev. 1:13). * **14:19** Umat hituy pummoltan Apo Dios. † **14:20** Hete ya umat hinan inadu"oy ad Israel an mete"ah nan igad hi appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta engganah nan igad hi appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. * **15:3** Duway ma'alih Kantan Moses an nitudo' hinan Old Testament (Ex. 15:1-18; Deut. 31:30-43). Nan kantan nitudo' hinan Ex. 15:1-18 ya gun ibahan nan Hudyuh nan himba'andah aHabahabadu ta nomnomonday nangabakandah nan buhulda.

1 Ya palpaliwan ya wada goh di dengngol'uh magangoh an hapit an nalpuh nan Timplu
an inalinah nan pitun a'anghel di, “Umuyyu ihiit hinan luta din bungot Apo Dios an nittuh
nan pitun duyu!”
2 At inhiit din nahhun an anghel hi luta nan nittuh duyuna, ya nun'apoghaan an amin
di odol nan tatagun namalkaan hi malkan nan atata'ot an animal ya din nundayaw hinan
inyammadan bulul an eng'engohna.
3 Ya inhiit goh din miyadwan anghel hinan baybay din nittuh duyuna, ya numbalin nan
danum hi ay dalan di tagun natoy. At nun'atoy an amin nan matagun wah di.
4 Ya inhiit goh nan miyatlun anghel hi awangwawangwang ya hinan a'obo'obob din
nittuh duyuna, ya numbalin nan danum hi dala. 5 Ya dengngol'uy hapit nan anghel an ad
tamuh danum an inalinay,
“Apo Dios, na'ahhamad heten pummoltam!
He"a ya anggay di me'gonan!
He"a nan wagwadah din penghana ya ad ugwan hi enggana!
6 Henen inatmuy pummoltam hinan numpamatoy hinan tatagum
ya din numbino'ob'on an propetam,
at hay dala mahkay inumonda!”
7 Ya waday dengngol'un hapit an nalpuh nan way pun'onngan an inalinay,
“Apo Dios an nidugah di abalinana,
immannung ahan an nepto' ya na'ahhamad di pummoltam!”
8 Ya nan miyapat an anghel ya inhiitnah nan algaw din nittuh duyuna, ya nunheglay
potang an gohbona nan tatagu. 9 Ya gapu ta mun'oghobda nan tataguh potang at
pun'idutandah Apo Dios an nangipa'alin nen ligat, mu hihidya damdama an adida
muntutuyuh baholda, ya adida goh dayawon Hiya.
10 Ya inhiit nan miyaleman anghel din nittuh duyunah nan inumbunan nan atata'ot an
animal, at hemmelong an amin nan numpapto'ana. Ya nun'itib din tatagun wah diy dilada
ti nidugah hi punholholtapanda. 11 Ya nun'idutandah Apo Dios ad abuniyan ti munha'it
ya nun'apoghaan di odolda, mu hihidya damdaman adida idinong nan nun'appuhin
ato'atonda.
12 Ya inhiit nan miyonom an anghel hinan Wangwang an Euphrates din nittuh duyuna,
ya natdu' ta way dalanon nan a'ap'apun malpuh buhu'an di algaw. 13 Ya awni goh ya
tinnig'u an waday bimmuhu' hi tulun nun'appuhin lennawan ay tu'a' di tigawda. Nan oha
ya nalpuh timid nan dragon, ya nan oha ya nalpuh timid nan atata'ot an animal, ya nan
oha ya nalpuh timid nan agguy immannung an propeta. 14 Ya danen tulun nun'appuhin
lennawa ya didanay dimunyun way abalinandan mangat hi umipanoh'a. Ya diday umuy
mangal'alu' hinan a'alin amin hitun luta ta ma'ohhadan mi'gubat* ay Apo Dios. Ya henen
pi'gubatanda ya gintud Apo Dios ta pangipattiganah abalinana.
15-16 Ya inamung danen nappuhin lennawa nan a'ali ya nan titindaluda. Ya henen
nangamungandan dida ya hay pungngadan di Hudyuh hapitda ya Armageddon.†
Ya inalin Apu tu'uy, “Elanyu ti umat hinan umalian di mangakaw di alia'! At mawagahan
nan tagun tumu'al an agguyna inaan di lubungna ta adi mumbobollad an mundaldalan
ta adi mabainan!”
17 Ya nan miyapitun anghel ya inhiitna din nittuh duyuna, ya waday dengngol'uh
magangoh an hapit an nalpuh nan inumbunan di Mumpapto' hinan Timplun inalinay,
“Nalpah mahkay!” 18 Ya himbumagga ya immila'ilat, ya immidu'idul, ya wada goh di
atata'ot an alyog. Ya mi'id di umat hinan atata'ot an alyog an nete"ah din nalmuwan
di tagu. 19 Ya nun'atlun nun'apa"i din ma'al'ali an babluy ad Babylon, ya nun'apa"i
goh nan abablubabluy hitun luta. Ya manu ay inat Apo Dios hene ya ninomnomna
din nun'appuhin inat nan tatagud Babylon, at hiyah ne dimmalat hi bimmungtana
ta minoltana dida. 20 Ya din aduntuduntug ya lutan nun'igagwah nan baybay ya
nun'a'ubahda. 21 Ya wadada goh di o"ongol ya mun'adamot an dalallun nalpud abuniyan
an hay damotdan hinohha ya napat ta han lema ta han godwan di kilu an nun'a'agah
hinan tatagu. At nun'idutan din tataguh Apo Dios an dumalat eden nidugah an ligat an
impa'alinan dida.

---

* **16:14** Hay pohdon ten hapit an *mi'gubat* (unu *polemos* hinan hapit di iGreece) an ibaga ya nan mahayhaynod an gubat. At adi tu'u nomnomon an ma'ohhay gubat an ma'alih Gubat an Armageddon ti do'olday gubat hitun luta. At mid mapto' ya hay abayag di gumubatanda ya 3.5 an tawon. † **16:15-16** Hay pohdonan ibaga ya *Duntug an Megiddo* (unu Har Megiddo). Ya ad Megiddo ya ihnah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Israel hinan Nundotal an Jezreel.

17

Hay Aat nan Puta

1 Ya immaliy ohah nan pitun anghel an waday inodnanah duyu, ya inalinan ha"in
di, “Umali'a ta ipattig'uy pummoltan Apo Dios hinan babain nunheglan puta. Hay
ibalinan nen babai ya nan ma'al'alin babluy hinan awadan di do'ol an wangwang.*
2 Ti an amin nan a'alih nan abablubabluy ya ni'yenghadan nen babai. Ya an amin di
tataguh nan abablubabluy ya nabutongdah nan impa'inum nen babai. Hay ibalinan te
ya natuduwandah nan nun'appuhin ato'aton nen babai.”
3 Ya palpaliwan ya numpa'enap nan Na'abuniyanan an Lennawan ha"in an inyuya'
enen anghel an ni'hapit ay ha"in hinan mapulun. Ya tinnig'u han babain† nuntakay hi
mumbolah an animal‡ an pituy uluna ya himpuluy ha'gudna, ya nun'atud'an di odolnah
nun'appuhin hapit hi aat Apo Dios an mangipa'innilan ngohoyona. 4 Ya henen babai
ya nunlubung hi munggudla§ ya mumbobollah di udumna an hiyay panginnilaan hi
inadangyana. Ya waday numbino'ob'on hi inggina'unan balitu', ya nan nun'anginan
batu, ya nan buung an perlas. Ya waday balitu' an bahuh inodnana an nittuwan di
anappuhina ya nan anappuhin nan tatagun binalbaliyana. 5 Ya waday nitudo' hi tu'tu'nan
adi ma'awatan di ibalinana. Umat hituy nitudo':

“Nan ma'al'alin babluy an Babylon
di nangiyunnudan an amin nan binabain mumputa,
ya nangiyunnudan di tatagun mangat hi nappuhi.”

6 Ya tinnig'un paddungnay nabutong nan babaih nan dalan nan tatagun Apo Dios an
pinatopatoynan dumalat di pangulugdan Jesus.
Ya hidin tinnig'uh nen babai ya ma'annoh'aa'. 7 Ya inalin din anghel ay ha"in di, “Adi'a
manoh'a ti ipa'innila' ay he"ay ibalinan nen tinnigmu. Henen animal an pituy uluna ya
himpuluy ha'gudnan tinnigmun nuntakayan nan babai 8 ya wagwadah din nahup, mu
mi'id ad ugwan. Mu awniat bumuhu' goh an malpud dolom ta umuy hi umayan nan
mamoltah enggana. Ya awniat manoh'a nan tataguh tun lutah pannigandan nen animal.
An didana nan agguy nitudo' di ngadandah nan Liblun Nitud'an di Ngadan nan Waday
Miyadwan Nitaguanda. Heten liblu ya nitudo' tuwali ya un mawadan amin tun logom.”
9 Ya intuluynan himmapit an inalinay, “Naligat an ma'awatan di ibalinan ten animal!
At mahapul an hay nanomnoman di manginnila. Nan pitun ulun nan animal ya didana
nan pitun dudunduntug* an nihinan nan babai. Hay oha goh hi ibalinan nan pitun ulu ya
didana nan pitun a'ali. 10 Mu na'abak nan lema, at din miyonom ya hiyay ap'apud ugwan.
Din miyapitu ya hiyay mihukat, mu un he'he'dod di pumpapto'ana. 11 Henen animal an
wadah din nahup mu mi'id ad ugwan ya hiyay miyawalun ali. Paddungnay ap'apuh din
hopapna ti hiyay ohah nan pitun a'ali, mu umuy hinan umayan nan mamolta.”†
12 Ya inalina goh di, “Hanan himpulun ha'gudna ya didana nan himpulun a'ap'apu,
mu agguyda ni' numpapto'. Ya awniat midatandah biyang an mi'papto' hinan animal hi
na'amtang. 13 Ya danen himpulun mumpapto' ya numpapaddung di nomnomda an nan
animal di pangidatandah abalinanda ya biyangda. 14 Ya awniat mumbabaddangandan
mi'gubat hinan ay Uyaw an Kalnilu, mu abakona dida ti Hiyay Ap'apun amin di a'ap'apu,
ya Hiyay Alin amin di a'ali. Ya an amin nan tatagun mitnud ay Hiya ya didana nan napto'
ya nange'kod ay Hiya.”
15 Ya inalin goh din anghel ay ha"in di, “Nan wangwang an tinnigmun inumbunan nan
babain puta ya hiyay ipaddungan nan do'ol an tatagun numbino'ob'on di babluyda, ya nan
nahlaganda, ya nan nitaguanda, ya nan hapitda. 16 Ya nan himpulun ha'gud an didana
nan tatagun mumpapto', ya nan animal ya awniat boholon nan babai ta boladanda, ya
alandan amin di wan hiya. Ya unda patayon ta ononday lamohna, ya genhobda hiya.
17 Mu hi Apo Dios di nangipanomnom ay didah pohdonan ma'at an pun'u'unnudonay
nomnomdan mangidat hinan animal hi biyang ya abalinandan mumpapto'. 18 Ya hay
nipaddungan nen tinnigmun babai ya nan ma'al'alin babluy an pumpapto'an di a'ap'apuh
abablubabluy.”

---

* **17:1** Hene ya nan babluy hi ihinan AntiKristu an ad Babylon (verses 5 ya 18). † **17:3** Hay kulugon nan do'ol an tataguh ibalinana ya hiyay ittigan nan nalammung an lelehyon an wah tun luta ta ma'ohhadan mundayaw ay AntiKristu. ‡ **17:3** Hiya goh di animal an nitudo' hi Rev. 13:1b an hi AntiKristu. § **17:4** Unu purple. * **17:9** Hay hopap di niha"adan nan siudad ad Rome ya hinan pitun dudunduntug an wah nan ohan pingit di Wangwang an Tiber. Ya numbino'ob'on di nuntudo' hi aat nan iRome an umat ay da Virgil ay Martial, ya hi Cicero goh, ya inaliday nan siudad ad Rome di niha"ad hinan pitun duntug. † **17:11** Unu hi AntiKristu.

18

Hay Apa"ian nan Ongol an Babluy an ad Babylon

1 Unat goh nalpah hanan na'at ya tinnig'u goh di ohan anghel an nalpud abuniyan. Ya
nidugah di biyang nen anghel, ya pinatalanan amin tun luta ti mumbenang. 2 Ya nuntu'u'
an inalinay,
"Napa"i, napa"i mahkay nan ma'al'alin babluy an ad Babylon!
Ya numbalin mahkay hi pumbabluyan di dimunyu ya an amin nan nun'appuhin
lennawa,
ya an amin nan hamutin mangan hi natoy ya hiya mahkay di ihinanda.
3 Ya nan tataguh nan abablubabluy ya inatday umat hi ina'inat
nan bimmabluy ad Babylon an nidugah an nun'appuhi.
Ya ta"on nan a'ali ya ne'yatdah nan nun'appuhin ina'inat daden iBabylon.
Ya immadangyan nan mumpungkumilduh nan abablubabluy
ti immadangyandah nan nungkumilduanda ay daden iBabylon
hinan numbino'ob'on an pohpohdon nan tatagun nen babluy."

4 Ya awni ya dengngol'u goh di ohah hapit an nalpud abuniyan an inalinay,
"Da'yun tatagu' ya milahhin ayu,
ya taynanyuh den babluy ta adi ayu middum hi bahol danen tataguh di
ta adi ayu mi'lagat hi moltada!
5 Ti nidugah di bahol nan tataguh di an gulat ta puntutu'unon at mitu'dud ad daya,
ya adi aliwan Apo Dios danen nun'appuhin ina'inat di tatagun den babluy!
6 Ti awniat mamolta an miyunnudan hi inatda,
ya mumpidway moltada ti impaholholtapday i'ibbadan tatagu!
7 At midat ay diday nidugah an ligat hi holholtaponda
ti nidugah di pangipabagtuandah odoldan dumalat hi inadangyanda,
ya alyonday wadan amin di mahapulda,
ya mi'id di ayda punligatan.
Ya ma'adennol di punnomnomdan alyonday,
Adi ami umat hinan nabalun babain lumungdalungdaya
ti da'mi ya umat amih nan ahawan di ali an mi'id di ayna numanonomnoman.
Hiyah ne alyonda.
8 At hiyanan udum hi algaw ya mamengpenghan di ligatdan umali
ti mabtelda, ya mundogohda, ya numanomnomda, ya moghobda
ti hi Apo Dios an munhumalyan amin hi tagu ya nidugah di abalinana."

9 Ya inalin goh din anghel di, "Nan a'alih tun abablubabluy an ni'bahol hinan
nun'appuhin tataguh di ya awniat numanomnomda, ya awniat kumilakiladah panni-
gandan mun'oghob heden babluy. 10 Ya bumataandan adida meheggon ti tuma'otdah
punligatan. Ya alyonday,
Ini! Atata'ot ahan hene!
Adyu'ah nen ma'al'alin babluy!
An un ohay olas ya napa"i!"
11 Ya inalin goh din anghel di, "Middum goh nan mumpungkumilduh tun lutan mi'kilada
ya mi'lungdayada ti mi'id mahkay luma'uh nan ikumilduda 12 an nan balitu', ya nan silver,
ya nan nun'anginan batu, ya nan perlas an buung, ya nan nun'anginan numbino'ob'on an
lo'ob, ya nan nun'anginan ayiw an ma'alih citron,* ya nan numbino'ob'on an niyamma
an hay niyamma ya ivory† di udumna, ya nan nun'anginan ayiw di udumna, ya gambang,
ya gumo', ya nan batun ma'alih marble, 13 ya nan numbino'ob'on an rekado an umat hi
cinnamon, ya paminta, ya nan incense, ya nan nanginan mumbungtit an lanan ma'alih
myrrh ya frankincense, ya nan ma'inum, ya mantikan di olibo, ya nan alena, ya wheat,
ya baka, ya kalnilu, ya kabayu, ya kalesa, ya ta"on nan tatagun himbutda. 14 Ya awniat
alyon danen mumpungkumildu di, Na'ubah an amin din mun'aphod an inamnawanda,
ya an amin din inadangyanda, ya an amin din numbino'ob'on an wan didan umipadenol.
At mi'id mahkay di inadangyan ya a'al'alyan nen babluy! 15 Ya miyadagwi daden
mumpungkumildun immadangyan hidih nan babluy ti tuma'otdah ilagatanda. Ya awniat
kumilakilada ya lumugwadan dumalat eden babluy, 16 ya awniat alyonday,
Ini! Atata'ot di na'at enen ma'al'alin babluy an ad Babylon!
Adyu'ah nen ma'al'alin babluy ti wah din amin di nun'anginan lubung,

* **18:12** Heten ayiw ya nalpud North Africa, ya mangmangitit di kololna, ya ma'usal an mihinah nan onga' di nipa'ot an ayiw ta ma'al'altian. † **18:12** Nan ba'git di elepante.

ya balitu', ya nan nun'anginan batu, ya perlas!
17 Mu un ohay olas ya anggay ya na'ubah an amin din inadangyana!"
Ya inalin goh din anghel di, "Ya an amin nan mumpuntamuh nan pupul hi baybay, ya nan a'ap'apuda, ya nan numpunlugan hinan pupul, ya nan udum an hay pi'bo'laanda ya hay aat di tamuh nan baybay ya mibataanda. 18 Ya hitun pannigandah ahu' eden moghob an babluy ya alyonday, Mi'id di udum an babluy hi umat hinan inadangyana!
19 Ya awniat pun'ihabuagday dapul hi uludan dumalat di punha'itan di punnomnomanda,
ya kumilakila, ya mumpunlungdayadan alyonday,
Ini! Atata'ot di na'at enen ma'al'alin babluy!
Henen babluy di immadangyanan nan waday pupulna,
mu un ohay olas ya nun'a'ubah an amin nan wan den babluy!
20 Mu da'yun amin an wad abuniyan, ya da'yun a'apostoles,
ya da'yun numbino'ob'on an propeta, ya da'yun tatagun Apo Dios
ya mun'am'amlong ayuh napa"ian nen babluy!
Ti minoltan Apo Dios nan tatagu enen babluy an gapuh nun'appuhin inatdan da'yu!"

21 Ya wada han ma'abbi'ah an anghel an lina"uyna han batun umat hi luhung di a'ongolna, ya inawidnah nan baybay, ya inalinay,
"Umat hituy apa"ian nan babluy ad Babylon,
at mi'id mahkay mattig!
22 Ya mi'id mahkay madmadngol hi mungkanta,
ya mumpagangoh hi alpa, ya tungngali,
ya talampet, ya nan udumnan matukalan!
Ya mi'id mahkay goh nan tatagun mun'ammah ikumilduda
ya nan gumangogangoh an gilingan!
23 Ya mi'id mahkay goh di mattig hi hilaw hidi,
ya mi'id mahkay di madngol hi mumpun'ah'ahawah di.
Umat hinay moltada ti nan mumpungkumildun nalpuh di
ya manu ti diday nabagbagtu,
mu binalbaliyanday tataguh nan abablubabluy!
24 Ya hay oha goh hi nama"ian Apo Dios enen babluy
ya dumalat di numpamatayan nan bimmabluy hidih nan numbino'ob'on an propeta,
ya nan tatagun Apo Dios,
ya nan udumna goh an tataguh tun luta."

19

Hay Punyamanan nan Nangunud ay Apo Dios an Dumalat hi Apa"ian ad Babylon
1 Unat goh nalpah hene ya dengngol'u han paddungnay hapit di do'ol an tatagud abuniyan an inaliday,
"Madayaw hi Apo Dios!*
Edenol tu'uh Apo Dios ti nidugah di abalinana ya anabagtuna,
ya Hiyay mangibaliw hi tagu!
2 Ya makulug an na'ahhamad di panumalyana
ti minoltana nan nabagtun putan gun namuhih nan tataguh tun lutan dumalat di nangatanah lumihog,
ya imbollohna goh nan inatnan numpamatoy hi baalna!"

3 Ya impidwadan imbugaw an nangalih,
"Madayaw hi Apo Dios!†
Ti nan ahu' nan apuy an nanghob enen babluy
ya pumuupuuh an adi mabmabbah enggana!"

4 Ya din duwampulu ta opat an a'ap'apu ya din opat an matagu ya numpunlu'bubdan mundayaw ay Apo Dios an inumbun hinan tronon nan Mumpapto', ya inaliday,
"Amen!‡
Madayaw hi Apo Dios!"§

* **19:1** Unu *hallelujah* hinan hapit di Hudyu. † **19:3** Unu *hallelujah* hinan hapit di Hudyu. ‡ **19:4** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!* unu *heneat ni' ta ma'at!* § **19:4** Unu *hallelujah* hinan hapit di Hudyu.

Nan Gotad an Kasal nan ay Uyaw an Kalnilu

5 Awni goh ya waday himmapit hinan awadan di tronon nan Mumpapto' an inalinay,
"Da'yun amin an baal Apo Dios,
ya ta"on un da'yun amin an kimmulug ay Hiya,
ya ta"on nan way abalinana unu mi'id
ya dayawonyuh Apo Dios!"

6 Ya dengngol'u goh di hapit nan do'ol an tatagun ay gangoh di do'ol ahan an pumpuyuu' an danum, ya ay idul di gangohnan alyonday,
"Madayaw hi Apo Dios!*
Ti hi Apo Dios an nidugah di abalinanay mumpapto'!
7 At maphod hi un tu'u mun'am'amlong ta edenol tu'un amin di anabagbagtuna
ti nadatngan di pungkasalan nan ay Uyaw an Kalnilu.
Ya nan iyahawana ya nundadaan
8 an nunlubung hi na'angngina ya ma'appaha' an umela'elat."
(Hay nipaddungan nen lubung ya nan ma"aphod an inat nan tatagun Apo Dios.)

9 Ya palpaliwan ya inalin din anghel ay ha"in di, "Itudo'muh ten alyo': Mun'am'amlong nan tatagun na'ayagan an me"an hinan kasal nan ay Uyaw an Kalnilu!" Ya inalina goh di, "Daten inalin Apo Dios ya makulug."
10 At nunhippia' hi inayungan nen anghel ta dayawo' hiya, mu inalinan ha"in di, "Adia' dayawon ti ha"in ya unna' baal goh damdama an umat ay he"a ya nan i'ibbam an mangun'unud hinan makulug an impa'innilan Jesus! Ya numpaddung tu'un hi Jesus di ay tu'u ipa'innila. Hi Apo Dios di dayawom! Henen impa'innilan Jesus di mangipabi'ah hi nomnom nan numbino'ob'on an propeta."

Nan Nuntakay hinan Mumpaha' an Kabayu

11 Tinnig'un nibughul ad daya, ya wada han mumpaha' an kabayu. Ya hay ngadan den nuntakay ya hi Na'ahhamad ya hi Makulug. Ya na'ahhamad di panumalyana ya pi'gubatana. 12 Ya umat hi dalang di apuy di matana, ya do'ol di inyuklupnah korona. Ya nitudo' di ngadanah nan uklupna, mu mi'id di nanginnilah ibalinana an Hiya ya anggay. 13 Ya nadadala nan magayad an inlubungna, ya hay pungngadandan Hiya ya Hapit Apo Dios. 14 Ya nan titindalud abuniyan† ya numpunlubungdah nan nun'angina, ya mumpaha', ya maleneh an nitnuddan Hiyan nuntakaydah nan ma'appaha' an kabayu.
15 Ya waday bimmuhu' hi matadom an hanggap hi timidna an hiyah ne pangabaknah nan do'ol an buhulnah nan abablubabluy ti alyon nan Hapit Apo Dios di,
"Hiyay ap'apun an amin,
ya mi'id di mangabak ay Hiya,
ya mahapul an Hiyay ma'unud."‡
Ya dumalat di bohol Apo Dios an nidugah di abalinana ya moltaona dida. 16 Ya waday nitudo' hi lubungnan magayad ya hinan ulpunan alyonay,
"Hiyay Alin an Amin di A'ali,
ya Apun an Amin nan A'ap'apu."
17 Ya awni ya waday tinnig'uh anghel an timma'dog hinan way algaw. Ya enlotnan nuntu'u' hi an amin an hamuti an inalinan diday, "Ma'amung ayun amin an hamuti ti behtan Apo Dios! 18 At umali ayu ta pun'a'anyuy lamoh nan a'ali, ya nan a'ap'apun di tindalu, ya nan titindaluda, ya nan kabayu, ya nan numpuntakay, ya nan lamoh an amin di tatagu an ta"on nan himbut, ya nan bo'on himbut, ya nan nabagtu, unu na'ampan tatagu!"
19 Ya tinnig'u din atata'ot an animal, ya din a'alih nan abablubabluy, ya din titindaluda an na'amungda ta mi'gubatdah nan nuntakay hinan kabayu ya nan do'ol an tindaluna.
20 Mu nangabak nan nuntakay hi kabayu ya nan titindaluna. Ya dempapda nan atata'ot an animal ya nan propetana, ya intapalda didah nan apuy an awadan di budbuda§ an dumaladalang. Heten propeta ya dumalat nan atata'ot an animal ya impattignay umipanoh'a, at hiyay dimmalat hi nabalbaliyan nan nundayaw hinan atata'ot an animal an namalkaan hi malkana. 21 Ya pinatoy nan nuntakay hinan kabayu an hay hanggap di namatoynan wah timidna, at nun'a'an nan hamutiy lamohda ta nun'abhugda.

---

* **19:6** Unu *hallelujah* hinan hapit di Hudyu. † **19:14** Hay ngadandan titindalu? Didana nan a'anghel Apo Dios (Deut. 33:2), mu mabalin goh an nan kimmulug an na'ala an nibaag hinan Rev. 17:14. ‡ **19:15** Psa. 2:9. § **19:20** Unu sulfur.

20

Hay Aat nan Ma'alih Hinlibuy Tawon

1 Palpaliwan goh ya tinnig'u han ohan anghel an nalpud abuniyan an inodnanay tulbo' di bitud dolom ya nan madamot an bangkeleng. 2 Ya dempapna nan dragon an hiyah ne din ulog hidin penghana* an alyondan diyablu unu hi Satanas, ya imbaludnah Hinlibuy Tawon. 3 Ti inunugnah nan bitud dolom, ya intulbo'na ta adina mahkay gun balbaliyan nan tataguh tun luta. Mu malpah ay henen hinlibuy tawon ya un mahkay mibo'tan hi baludan.

4 Ya awni ya tinnig'u nan tronon di mumpumpapto'. Ya daden inumbun hidi ya waday biyangdan munhumalya. Ya tinnig'u goh nan lelennawan din tatagun naputulan ti nan gunda nangipa'innilaan hinan impa'innilan Jesus ya nan Hapit Apo Dios. Ya agguyda dinayaw nan atata'ot an animal ya nan inyammadan eng'engohna, ya agguy namalkaan di tu'tu'da unu ngamaydah nan malkan nan atata'ot an animal. Ya namahuanda, at mi'papto'dan Kristuh Hinlibuy Tawon. 5 Didanay nahhun an namahuan ti nan udum an natoy ya adida mamahuan hi engganay maluh di Hinlibuy Tawon. 6 Ya hanan nahhun an namahuan ya mun'am'amlongda ti adida milahhin ay Apo Dios an hiyah ne nan alyondan miyadwan atayan. Ya dida mahkay di padin da Apo Dios ay Kristu, ya diday mi'papto' ay Kristuh Hinlibuy Tawon.

Hay A'abakan Satanas

7 Unat goh malpah di Hinlibuy Tawon ya mibo'tan hi Satanas hinan nibaludana, 8 ya umuy goh bumalbalih nan tataguh nan abablubabluy. Ya nan do'ol an tatagun balbaliyana ya didanay alyondah Gog ya Magog.† Ya amungona didan amin ta umuyda mi'gubat. Ya hay ado'olda ya umat hi ado'ol di panag hi pingit di baybay. 9 Ya miwa'atdah nan abablubabluy, ya li'ubonda nan babluy an pa'appohpohdon Apo Dios an numbabluyan nan tataguna, mu immaliy apuy an nalpud abuniyan, ya genhobna dida. 10 At nan diyablun hi Satanas an namalbalin dida ya mitapal hinan apuy an awadan di budbuda‡ an nitapalan din atata'ot an animal ya nan munlayah an propeta ta hidiy punholholtapandah enggana.

Hay Punhumalyaan Apo Dios

11 Palpaliwan ya tinnig'u han ongol an mumpaha' an trono ya nan inumbun hidi. Ya un nonong ya nami'id din luta ya ad daya. 12 Ya tinnig'u nan nun'a'atoy an tatagun na'ampa unu nabagtu an timmata'dogdah awadan di tronon nan Mumpapto'. Ya tinnig'u nan aliblulublun nabe'lag. Din ohan liblu ya nan Nitud'an di Ngadan nan Tatagun Midatan hi Miyadwan Nitaguan hi Mi'id di Pogpogna. Ya nan udum an libluy nitud'an nan ina'inat din tataguh tun luta an hiyah ne pangiyunnudan hi ahumalyaan ya amoltaanda. 13 At hiyanan an aminday natoy an ta"on hi malgom di awadanda ya mahumalyada an miyunnudan hinan ina'inatda.

14 Ya unat goh nalpah hene ya nan alyondan atoy ya hiyah ne nan umayan di tatagud dolom ya nitapaldah nan apuy an hiyah ne alyondah pidwan di atayan. 15 Ti nan tatagun agguy nitudo' di ngadandah nan Liblun Nitud'an di Ngadan nan Tatagun Waday Miyadwan Nitaguanda ya mitapaldah nan apuy.

21

Nan Balun Luta ya ad Daya

1 Ya unat goh nalpah hanan na'at ya tinnig'u han balun luta ya nan balu goh an ad daya ti din nahhun an ad daya, ya luta, ya baybay ya nun'a'ubahda. 2 Ya tinnig'u an nalpud abuniyan han me'gonan an babluy Apo Dios an hiyah ne nan balbalun ad Jerusalem. Ya henen babluy ya na'ippaphodon Apo Dios an umat hi nangipaphodandah nan lubung di babain mungkasal. 3 Ya dengngol'u han magangoh an hapit an nalpuh nan tronon di Mumpapto' an inalinay, “Mi'hina mahkay hi Apo Dios hinan tataguna. At Hiya mahkay di Diosda. 4 Ya adida mahkay lumugwa ti mi'id di ligat, ya dogoh, ya munha'it, ya atoy, ya punlungdayaan di tatagu, ya mi'id mahkay di dumalat hi kilaanda ti maluman an amin nan wadah din hopapna.”

5 Ya inalin din inumbun hi trononan Mumpapto' di, “Ad ugwan ya maluman an amin hi balu!” Ya inalinan ha"in di, “Itudo'mu hanan inali' ti immannung an makulug.”

6 Ya inalina goh di, “Nalpah mahkay! Ha"in ya wagwadaa' tuwali ya un malmun amin di logom, ya wadawadaa' hi enggana. Ha"in di alpuwan an amin,* ya Ha"in di

---

* **20:2** Gen. 3:1-5. † **20:8** Bahaom nan footnote di Gen. 10:2. ‡ **20:10** Unu sulfur. * **21:6** Unu *Ha"in ya umata' hi letra an alpha* (bahaom nan footnote di Rev. 1:8).

pogpog an amin.† Ya nan tagun paddungnay na'uwaw ya idata' hi danum an mi'id di
bayadnan umidat hi nitaguan hi mi'id pogpogna. 7 Ya nan tagun mangabak an adina
idinong di pangulugna an ta"on un way malgom hi ma'at ay hiya ya Ha"in di Diosna, ya
hiyay imbaluy'u. 8 Mu nan agguy nangun'unud ay Ha"in ti nan nitaguanday ihihi'alda,
ya nan nangidinong hi pangulugdan Ha"in, ya nan nanganangat hi nun'appuhi, ya nan
pimmatopatoy, ya nan immilugtap, ya nan nummadyik,‡ ya nan ma'aladyah, ya nan
nundayaw hi bulul ya umuydah nan apuy an hiyah ne alyondan pidwan di atayan."

Nan Balun ad Jerusalem

9 Nan ohah nan pitun anghel an nangdon hi pituh duyun nittuwan di pitun mangidat hi
angunuh di ligat ya immalin ha"in, ya inalinay, "Umali'a ta ipattig'un he"ay iyahawan nan
ay Uyaw an Kalnilu." 10 Ya paddungnay numpa'enap nan Na'abuniyanan an Lennawan
ha"in, ya inyuya' hinan anghel hinan tulid di ata'nang ahan an duntug, ya impattignan
ha"in nan ma"aphod an babluy an ad Jerusalem an mun'ul'ullay an mun'ohop an nalpun
Apo Dios ad abuniyan. 11 Ya henen babluy ya munhenel hi anabagbagtun Apo Dios
an umat hinan nabalul an batun ma'alih jasper§ an ma'allenang an ay crystal. 12 Ya
nun'a'allup di nunlene'woh eden babluy, ya himpulu ta duway pantawna an nepongan
di hinohhan anghel an mun'adug. Ya nepong an nitudo' ay daden pantaw di ngadan
nan himpulu ta duwan holag Israel. 13 At hintutluy pantaw di allup hi napinpinangngel
enen babluy an ad Jerusalem ti tuluh appit di buhu'an nan algaw, ya tulu goh hi appit
di alimuhan di algaw, ya nahintitlu goh hi appit hi agwan ya iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw. 14 Ya hay nipabunan nen allup di babluy ya nan himpulu ta duwan
batun nitud'an di ngadan nan himpulu ta duwan a'apostoles nan ay Uyaw an Kalnilu.

15 Ya din anghel an ni'hapit ay ha"in ya waday inodnanah lukud an balitu' an hiyah
ne din nunlukudnah nan babluy, ya nan pantaw di allup, ya nan inadu"oy din allup.
16 Ya henen babluy ya numpapaddung di benellogna ya inadu"oyna. Linukud nan anghel
di inabellogna, ya inadu"oyna, ya inata'nangna, ya duway libu ta han opat di gahut an
kilomitlu. 17 Ya linukudna goh nan allup, ya duway gahut di umpih inata'nangna. Umat
hi punlukud di taguy nunlukud nen anghel. 18 Ya netpeng hinan allup nan nanginan
batun ma'alih jasper. Ya hay niyamman nen babluy ya nan namahmah an balitu' an
humilin umat hi halmeng. 19 Ya hay nipabunan nongkay nan allup ya nan numbino'ob'on
an nun'anginan batu.* Ya hay nahhun hi nipabunan nan allup ya nan ma'alih jasper,†
ya un mahkay nan ma'alih sapphire,‡ ya un mahkay nan ma'alih chalcedony,§ ya un
mahkay nan ma'alih emerald,* 20 ya un mahkay nan ma'alih sardonyx,† ya un mahkay
nan ma'alih carnelian,‡ ya un mahkay nan ma'alih chrysolite,§ ya un mahkay nan ma'alih
beryl,* ya un mahkay nan ma'alih topaz,† ya un mahkay nan ma'alih chrysoprase,‡ ya
un mahkay nan ma'alih jacinth,§ ya un mahkay nan ma'alih amethyst.* 21 Ya hinohhan
danen himpulu ta duwan pantaw ya hay niyamma ya perlas.†

Ya nan kalatah di ya nabalitu'an an humilin umat hi halmeng.

22 Ya mi'id tinnig'uh Timpludah di ti adi mahapul ti wadah dih Apo Dios an nidugah
di abalinana ya nan ay Uyaw an Kalnilun paddungnay Timpluda. 23 Ya adi goh mahapul
di algaw ya bulan ti hay anabagbagtun Apo Dios ya nan ay Uyaw an Kalniluy mamatal
eden babluy. 24 Ya nan patal nen balun ad Jerusalem di mamatal hi owon di tataguh nan
abablubabluy. Ya an amin nan a'alih nan abablubabluy ya umuydah di an mundayaw,
ya ipa'inniladan nalpun Apo Dios an amin di anabagtu ya inadangyanda. 25 Ya adi
mitangtangob nan pantaw nen babluy an un mibubughul ti mapatal hidi an mi'id
mahdom. 26 Ya ita'in an amin di tatagun umuy mundayaw di inadangyandah di. 27 Ya mi'id
di nappuhih miyabulut hidi, at hiyanan nan munlayah ya nan umipabain di ato'atonda

† **21:6** Unu *Ha"in ya umata' hi letra an omega* (bahaom nan footnote di Rev. 1:8). ‡ **21:8** Nan nummadyik hidin amatagun Apostoles John ya inlamutday numbino'ob'on an middum ta miyamma nan umat hinan hiwang ta ipa'adagwin nan ad bagi anuy nappuhin lennawa. § **21:11** Hay kololna ya mumbolah unu brown. * **21:19** Ta"on un nibaag di himpulu ta duwan ngadan di nun'anginan batuh nan verses 19-20 mu agguy tu'u inilah un hiyah ne makulug hi ngadanda. † **21:19** Bahaom nan footnote di verse 11 ta innilaom di kololna. ‡ **21:19** Hay kololna ya blue. § **21:19** Hay kololna ya mumpaha' unu gray. * **21:19** Hay kololna ya munlangta (unu green). † **21:20** Hay kololna ya mumpaha'. ‡ **21:20** Hay kololna ya mumbolah. § **21:20** Hay kololna ya muntitiba (unu yellow). * **21:20** Hay kololna ya munlangta nin. † **21:20** Hay aatna ya umat hinan halmeng an mid di kololna. ‡ **21:20** Hay kololna ya muntitiba. § **21:20** Hay kololna ya nilamut nan mumbolah hinan brown. * **21:20** Hay kololna ya munggudla (unu purple). † **21:21** Numbino'ob'on di kololda, mu do'do'ol di mumpaha'. Ya hay alpuwan nan perlas ya nan abung di oyster an ay te"am an wah nan baybay.

ya adi nonongan immuydah di. Ti ammuna nan waday nitudo' di ngadandah nan liblun inodnan nan ay Uyaw an Kalnilu di mabalin hi umuy hidi.

22

1 Impattig goh nan anghel ay ha"in han wangwang an hay ipa"elna ya nan danum
an umidat hi pi'taguan. Henen danum ya ay crystal an ma'allenang an nalpuh nan
tronon Apo Dios ya nan ay Uyaw an Kalnilu, 2 ya ene'wanah nan gagwan di babluy.
Ya numpundinammang di a'ayiw an alpuwan di pi'taguan hinan numpundinammang
goh an pingit nen wangwang. Ya abulabulan ya bumunga daden ayiw, at mamimpulu
ta duway bumungaandah hintawon. Ya nan tubun daden ayiw ya hay ipa"elna ya nan
pumhodan di nitaguan di tatagu. 3 Ya mi'id ah nappuhih umidat hi ligat eden babluy ti
hidiy pumpapto'an Apo Dios ya nan ay Uyaw an Kalnilu. At Hiyay dayawon an amin di
baalna 4 ti tigonday angahna mahkay,* ya mitudo' di ngadanah tu'tu'da. 5 Ya adi nongkay
homelong enen babluy ti hi Apo Dios di mamatal, at hiyanan adi mahapul di algaw unu
malgom an umipapatal. Ya nan babaalna ya mi'papto'dah mid pogpogna.

Hay Aat di Pumbangngadan Jesus

6 Ya inalin din anghel ay ha"in di, “An amin hatun ulgud ya immannung an makulug. Ti
nan Apu tu'un hi Apo Dios di nangipahapit hinan numbino'ob'on an propeta, ya Hiya goh
di nannag ay ha"in hi mangipa'innilah nan babaalnah nan magadyuh an ma'at.”
7 Ya hi Jesus ya himmapit an inalinay, “Donglonyu tun alyo' ay da'yu ti ag'aga mahkay
at mumbangngada'! Ya an amin nan mangulug eten nitudo' hitun liblu ya mipadenolda!”
8 Ha"in an hi John ya dengngol'u ya tinnig'un amin hatu. At hidin nalpahan di
nangngola' ya nanniga' ay date ya nunhippia' hi hinagang nan anghel an nangipa'innilan
daten ha"in ta dayawo'. 9 Mu inalinan ha"in di, “Adia' dayawon! Ti numpaddungtan baal
ditan Apo Dios an umat hinan i'ibba tu'un propeta ya an amin hinan mangulug hi Hapit
Apo Dios an nitudo' eten liblu. Hi Apo Dios di dayawom!”
10 Ya inalina goh ay ha"in di, “Adiyu ipo"oy tun nitudo' eten liblu ti magadyuh mahkay
di gutud hi umannungan an amin hatu. 11 At nan nun'appuhiy ato'atonda ya hiyay gunda
ato'aton hi enggana, ya nan maphod di gunda aton ya maphod di ato'atondah enggana.”
12 Ya awni goh ya himmapit hi Jesus ay ha"in an inalinay, “Donglonyu tun alyo' ay da'yu
ti magadyuh mahkay at mumbangngada'! Ya iyali' di lagbuyu an miyunnudan hinan
ina'inatyu. 13 Ha"in ya wagwadaa' tuwali ya un mawadan amin di logom, ya wagwadaa'
hi enggana. Ya Ha"in di alpuwan an amin,† ya Ha"in di pogpog an amin.‡ 14 Ya awniat
mipadenol nan mangat hi maphod ti biyangdan midatan hi maphod an pi'taguan an mi'id
di pogpogna, ya waday biyangdan humgop hinan pantaw nan allup nan babluy. 15 Mu
nan tatagun bumalbali an umat hi ahu,§ ya nan mummadyik,* ya nan umilugtap, ya nan
pumatoy, ya nan mundayaw hi bulul, ya nan layah di hapitonda ya pangatda ya adida
middum enen babluy. 16 Ha"in an hi Jesus di nannag hinan anghel'un da'yun kimmulug
hinan ahimbahimba'an an mangipa'innilah aat'u. Ya Ha"in di ohah holag David, ya Ha"in
goh di ma'alih talaw an mamigat an bittuan hinan mun'awawa'ah.”
17 Ya inalin nan Na'abuniyanan an Lennawa ya nan ahawan nan ay Uyaw an Kalniluh
nan tataguy, “Umali ayu!”
Ya an amin nan mangngol eten Hapit Apo Dios ya mahapul goh an ayaganday i'ibbadan
alyonday, “Umali ayu! Umali ayun nun'a'uwaw! Ya abulutonyu tun mi'id bayadnan
danum an umidat hi pi'taguan hi mi'id pogpogna!”

Nan Angunuh di Intudo' John

18 Ha"in an hi John di nangitudo' ay daten amin. Ya alyo' ay da'yu an nan tagun udmana
tun nitudo' eten liblu ya udman Apo Dios di ligatnan umat hi ligat an gun na'ulgud
eten liblu. 19 Ya nan tagun mangudang hitun nitudo' eten liblu ya adi idat Apo Dios di
dagwanah nan ayiw an alpuwan di pi'taguan ya biyangnah nan babluy an na'ulgud eten
liblu.†
20 Hi Jesus an nangipa'innilan makulug an amin tun nitudo' eten liblu ya inalinay,
“Immannung an ag'aga ya mumbangngada'!”
At inali' di, “Amen!‡ At umali'a ni' ahan, Apu Jesus!”

---

* **22:4** Hay ugalidah din penghana ya ipawaday tagun way pinatoyna an adi mangngol ta adida tigon nan angah nan alin mumpapto' ay dida (bahaom nan footnote di Esth. 7:8). Mu ad abuniyan ya mid mangipawan ditu'un mannig hinan angah Apo Dios! † **22:13** Unu *Ha"in ya umata' hinan letra an alpha* (bahaom nan footnote di Rev. 1:8). ‡ **22:13** Unu *Ha"in ya umata' hinan letra an omega* (bahaom nan footnote di Rev. 1:8). § **22:15** Bahaom nan footnote di Deut. 23:18 ta innilaom di pohdonan ibaga. * **22:15** Bahaom nan foonote di Rev. 21:8 ta innilaom di aat te. † **22:19** Bahaom nan footnote di Deut. 4:2. ‡ **22:20** Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan!*

21 Nan homo' ni' an malpun Apu tu'un hi Jesu Kristu di minaynayun hi wan da'yun tatagun Apo Dios. Amen.